ALPHONSI TOSTATI HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Primam Partem MATTHÆI: et secundam
Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.
CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, M D XCVI.
Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

COMMENTARIORVM in Sanctum Iesu Christi Euangelium secundum Matthæum.

PRAEFATIO.

VETERIBVS magna pro parte explicitis grauissimi laboris, longarumque vigiliarum, noua ipsa aggredimur. Supra vires quidem ne dum nostras, sed & maiorum opus est, ad quod charitas incitat, difficultas vero dissuadet. Fuerat autem inconcussa semper nobis ista sententia (licèt plurimornm importunis precibus lacessita) nūquam nisi à summo vertice, vsque ad calcem expletis veteribus, noua delibare. Tandem quotidianis amicorum flagitationibus inclinati: immo ipsa ratione cōuicti, omissis ad tempus veteribus, noua tentare diffiniuimus: vt rursus quodam postliminio reuersis, omissa explendi locus sit. Et quoniam ipsam nouorum sacram seriem intuentibus Euāgelici codicis dignitas prima se obtulit; ei (indignissimam licèt) styli nostram operam primò commodauimus. Ad horum autem quandam generalem prælibationem de quibusdam dubitandum occurrit. Et quoniam hic vtriusque scripturæ articulus se magnus interposuit, de ipsis libris sacræ scripturæ quantum ad numerum, & ordinem, & eorum canonem inquirendum est.

De numero, & diuisione librorum sacræ scripturæ. Quæst. I.

QVAERITVR ergo primò, quot sunt libri sacræ scripturę, & qui sunt ordines ipsorū librorum in canonibus suis. Ad primū dicendū, ꝙ hic q̄rimus de libris vtriusq; testamenti simul noui, & veteris, qui variè computantur. Quidā dicunt quinquaginta libros sacræ scripturæ esse: & dicunt eos significatos ꝑ quinquaginta ansulas, q̄ erant in ora cuiuslibet cortinæ tabernaculi Moysi. Exo. 26. Et istā cōputationē tenet Petrus in Aurora. Dicēdum tn̄, ꝙ non est conueniens: quia necesse est, ꝙ aliquos libros diuidat, & aliquos vniat. Nā si computetur ſm aliā cōputationē, nō diuidendo libros, nisi ſm qđ cōiter accipitur, nō poterit ꝑueniri nisi ad 44. libros, & deficiunt sex, vt infra declarabit̄. Ad hoc ergo, ꝙ suppleat istos sex, necesse est, ꝙ diuidat aliquos libros, qui non consueuerunt diuidi: de quibus est vnus in veteri testō. s. liber 12. prophetarū minorū. Duo aūt sunt in nouo. s. liber Epistolarū Pauli, & liber canonicarū Epistolarum. De libro duodecim prophetarū minorum dicendū, ꝙ vnicus est in veteri testō: & sic ponitur à Iudæis in canone suo, vt ait Hieronymus in prologo Galea-

Galeato super libros Regum, qui incipit: Viginti & F duas literas: licèt intra istum librum quilibet illorum duodecim prophetarum librum proprium habeat: q propter paruitatem per se nomen voluminis non meretur. Si autem isti diuidant librũ duodecim prophetarum, oportet illum diuidi in duodecim iuxta numerum ipsorum prophetarum, & tunc non solùm erũt. 50. sed. 55. libri. In nouo testõ Epistolę Pauli vnũ uolumen dicuntur. Si tamen diuidantur oportet diuidi in quatuordecim: quia sunt quatuordecim Epistolæ. s. vna ad Romanos, duæ ad Corinth. vna ad Gala. una ad Ephe. vna ad Colossen. vna ad Philip. duæ ad Thes. duę ad Timo. vna ad Titũ: vna ad Philim. vna ad Hæbręos: & tunc non solũ erunt. 50. libri, sed. 57. Secun-G dus liber noui testamenti, qui diuidi potest, est canonicarum Epistolarum, qui si diuidatur, potest dupliciter diuidi. Vno modo, ꝙ diuidatur in quatuor: quia fuerunt quatuor scribentes canonicas Epistolas. s. Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas, & hoc modo non complebitur numerus quinquaginta librorum, sed solũ peruenietur ad 47. Secundo modo potest diuidi liber iste per numerum ipsarum canonicarum Epistolarum, & sunt septem. s. vna Iacobi, duæ Petri, tres Ioannis, & vna Iudæ. Et hoc modo poterit peruenire numerus librorum ad quinquagennatium, manentibus Epistolis Pauli indiuisis, sub vno. s. volumine: manentibus ẽt duodecim minoribus prophetis indiuisis. Sed ista diuisio canonicarum Epistolarum esset tunc irrationabi-H lis valdè, quia eadem ratione deberet diuidi liber Epistolarum Pauli, in quatuordecim libros cũ sint quatuordecim Epistolæ. immo rõnabilior erat ista diuisio: quia quælibet Epistolarum Pauli, vt cõiter, est maior, quã quælibet canonicarum Epistolarũ, & sic rõnabilius sortiretur nomen libri. Ista ergo cõputatio librorum non est conueniens. Sunt alij duo modi computandi, qui non differunt nisi in libris veteris testamẽti. Nam libri noui testamenti ab omnibus ponuntur esse octo. s. quatuor libri Euangeliorum, & unus Actuũ Apostolicorum, & unus Epistolarum Pauli, & unus Canonicarum Epistolarum, & unus. S. Ioã. Apocalypsis. Circa diuisionẽ librorum veteris testamenti est diuersitas: quia aliter solemus nos cõiter computare, & aliter Iudæi. Rõ diuersitatis est: quia aliqui libri I apud nos habentur, qui nunquã apud Hebræos inueniuntur, sicut liber Sap. & Ecclesiasticus, & secundus liber Machab. vt ait Hieron. in prologo Galeato. Secũda diuersitatis rõ est: quia quidam libri, licèt apud Hebræos inueniantur, tamen in suo canone non ponuntur, sicut liber Iudith, & Tobiæ, vt ait Hier. in eodem prologo Galeato. Computatio aũt nostra cõis est, ꝙ computentur omnes libri quotquot Ecclesia legit, & suscepit, cuiuscunq; ordinis, uel canonis sint: etiam si apud Iudæos in apocryphorum numero deputẽtur, etiam ꝙ isti libri cõputentur secundũ sectiones, quas cõiter apud Latinos, & Græcos hñt. Et hoc mõ inueniuntur. 44. libri, s. 30. & sex veteris testamenti, & octo K noui testamenti. Et cõputãtur sic. s. quinq; libri Moysi, unus liber Iosue, vnus Iudicũ, unus Ruth, quatuor libri Regũ duo libri Paralipomenon. 3. libri Esdræ apponentes ibi vnũ ualde apocryphũ de quo Ecclesia nunquã curauit, nec legit, nec quisquã doctorũ solẽnium illum unquam allegat: ideo nec nos in numero librorum ponimus: unus liber Dauid. s. Psalmorum, qui licèt apud nos in vsu Ecclesiæ sit in multas partes diuisus, & apud Hebręos quinque incisionibus habeatur distinctus, utrobique tñ unicus liber dicitur: vnus liber Tobiæ, vnus Iudith, vnus Esther, duo libri Machabæorum, tres libri Salomonis. s. Parabolæ Ecclesiastes, & Cantica Canticorum, unus liber Iob, vnus Sapientiæ, unus Ecclesiastici, qui vocatur Iesus filius Sirach, quatuor libri Magnorum prophetarum. s. Isa. Iere. Ezec. Daniel. vnus liber Threnorum, siue lamentationum Iere. quasi à libro prophetiæ suæ distinctus est, vnus liber Baruch, qui fuit notarius Iere. vnus liber duodecim prophetarum minorum, qui omnes sub vno clauduntur uolumine. Et sic sunt simul. 36. Dein de octo libri noui testamenti, & complent numerũ. 44. librorum totius sacræ scripturæ. Alij ponunt solũ triginta libros totius scripturæ nouæ, & ueteris. s. viginti, & duos libros veteris testamenti, & octo noui testamenti. Qui quomodo computentur, patet per Hieronymum in prologo Galeato, & declarabitur sequenti quæstione. Alij ponunt triginta, & duos libros noui, & veteris testamenti, scilicet, octo nouos, & viginti-quatuor veteris: de quibus Hieronymus in dicto prologo, & patet sequenti quæstione.

Octo sunt libri noui testamenti.

Alia diuisio secundũ alios.

De ordine librorum veteris testamenti. Quæst. II.

QVAERITVR de ordine librorũ, & canone veteris testamenti. Nã licèt hic agatur de nouis: quia tamen hic est quædam prælibatio generalis totius sacræ scripturæ, dicetur saltem breuissimè de veteribus. Pro quo sciendũ, ꝙ Iudæi libros, quos ponunt in canone numerant, quos autem non ponunt, non numerant. Ad hoc intelligẽdum considerandum quid dicatur canon librorum. Sciendum, ꝙ canon nomẽ Græcum est, & significat regulam Latinè. Et secundùm hoc dicuntur illi libri esse in canone, qui ab omnibus regulariter recipiũtur & approbantur, nec audet quisquã auctoritati illorũ resistere. Isti sunt, de quibus Ecclesia mater nostra, tã nũc, quàm in veteri testõ semper Spiritu sancto directa, quæ nec unquam errat, nec errare põt: nunquam dubitauit, nec dubitat, sed credit certissimè nihil falsi in illis contineri, nec scriptores eorũ in aliquo mentiri potuisse, vtpote, quia à Spiritu sancto scribendo regebantur: iuxta illud. 2. Pet. c. 1. d. Non enim voluntate humana allata est aliqñ prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei hoĩes. De isto canone loquitur Augu. in Epistola contra Vincentiũ Donatistam, & hr̃ in Decr. dist. 9. c. ego aũt. s. Ego aũt illis libris, qui canonici nominantur, hanc fidẽ adhibere didici, vt nullum scriptorẽ eorũ credã potuisse mẽtiri. Cæteros aũt ita lego, vt quantacunque sanctitate, aut doctrina polleant, non credã ita esse: quia sic illi dixerunt. Q. d. Non obligamur credere scripturis aliquorũ doctorũ, quantũcunque sint sancti, vel eruditi: nisi inquantũ firmiter probant. In libris aũt, qui sunt in canone scripturæ necesse est credere illis, qualitercunque dicãt, nec oportet petere aliq̃ probationẽ dictorũ. Immo non solũ necesse est credere illis: sed ẽt necesse est credere, ꝙ impossibile est in illis esse mendaciũ. Hanc certitudinẽ hẽt Ecclesia de istis libris, quos ponit in canone: quia certa est, ꝙ scriptores eorũ Spiritu sancto inspirati scripserunt. Et ẽt certa est, ꝙ postea nihil ab ęmultis aut hęreticis, vel infidelibus illis libris additum, vel subtractum est vel mutatum: sed manent in eadem integritate, & puritate in qua scriptores eorũ illos tradiderunt. Et de hoc est certa Ecclesia: quia originalia eorum incorrupta reseruata fuerũt semper sub magna custodia, & diligentia in ipso sacrario templi apud Iudæos: ita, vt nihil liceret hæreticis, aut maleuolis corrumpere in illis. Ita dicit August. 17. de Ciuit. Dei loquens de libro iusti Henoch, quem allegat Beatus Iudas in Canonica sua. Et sic erat liber ille authenticus, & probatissimus: quia aliàs non allegaretur in sacra scriptura, quæ est certissima. Postea tamen deuenit liber ille in manus hæreticorum, & corruperunt eum, addentes multa falsa: ideo postea Ecclesia

clesia reiecit eũ de numero librorum suorũ, & nemo iam ei adhibet aliquam fidem: quia potius uoluit priuari doctrina illius libri, quæ bona erat: quàm ꝙ propter illam aliqua falsitas admixta reciperetur. Nã melius erat Ecclesiæ ẽt perdere mediã partẽ librorũ sacrorum, immo ẽt oẽs libros, q̃ permittere in illis vnicum mendacium, ẽt leuissimum. Nã si unicũ mẽdaciũ concedatur ibi esse, de oĩbus partibus scripturæ dubitabitur, an veræ sint. Et cũ illæ non possint probari: quia solũ fide constant, manerent oẽs dubiæ, & sic esset fides de dubiis, quod est ꝯ rationem fidei. Nã de ratione fidei est firmissima adhæsio sine ulla dubitatione: quia qui dubitat non fidelis sed infidelis dr̃: vt patet extra de her. c. 1. §. Dubius ĩ fide infidelis est. Nullo ergo modo concedendum est, ꝙ in aliquo libro sacrę scripturæ aliquod mendacium ẽt leue possit esse: quia sic fides tota periret, & tota auctoritas scripturæ. sicut ait Aug. in Epistola ad Hieronymũ. & hr̃ in Decr. dist. 9. c. si ad sacras. §. Si ad sacras scripturas mẽdacia etiam officiosa admittimus, quæ illis manebit auctoritas? aut quo pondere hæreticorum confundetur improbitas? Istum autem modũ conseruandi libros sacrę scripturæ, ne possent corrumpi, tãgit Deus Deuteronomij. c. 7. Vbi iubet, ꝙ cùm rex fuerit positus in solio regni sui, describet sibi Deuteronomij huius legem accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus. Et sic non solùm voluit, ꝙ describeret Deuteronomiũ, sed etiam ꝙ illud esset ab exemplari, qđ habebãt Leuitæ. §. quia illud erat incorruptum. Ita de omnibus libris aliis intelligendum est. Nam iusserat Deus istum librum seruari in latere arcæ, Deuteronomij. 31. Ita credendum ꝙ Iudæi de aliis facerent. Hoc mõ certa est Ecclesia, ꝙ in libris sacris nihil falsitatis admisceri potuit. Hos autem posuit in canone. i. ordinauit recipiendos esse regulariter, & legendos, & à nemine respuendos, aut negandos sub pœna infidelitatis, & rebellionis. Alij sunt libri, qui licèt ab Ecclesia teneantur, in canone tñ non ponuntur: quia non adhibet illis Ecclesia hanc fidem: nec iubet illos regulariter legi, aut recipi, & non recipientes non iudicat inobedientes, aut infideles. Hoc aũt est pp duo. Primò quia Ecclesia non est certa de auctoribus eorũ: iõ nescit, an Spiritu sancto inspirati scriptores eorũ dictauerunt eos. Nam tota auctoritas librorum sacræ scripturæ ex hoc prouenit, quia firmiter tenemus scriptores illorum nihil de proprio ingenio scripsisse, sed solũ, ꝙ dictabat illis Spiritus sanctus. 1. Pet. 1. Hoc primũ intelligentes, ꝙ omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. i. hoc præsupponendũ est, ꝙ ꝓphetia sacræ scripturæ. i. tota ipsa quæ dr̃ prophetaliter scripta, non fit propria interpretatione. i. non fit ex ꝓprio ingenio, vel opinione eius qui scripsit: sed solùm Spiritu sancto. Et sequitur. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia. i. non ex desiderio nostro, nec ex ingenio allata est ꝓphetia. i. scriptura prophetica: sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt Sancti Dei hoĩes. §. oẽs scriptores sacræ scripturę, quã B. Petrus vocat ibi prophetiam, inspirati sunt à Deo ad scribendum quidquid scripserunt. Iõ impossibile erat eos errare: quia tunc Deus erraret, qui loquebat̃ per eos. Aliqui errant circa hoc putantes illud dictum B. Petri intelligi de solis scripturis prophetarum, sicut Isa. Ierem. & similium. Sed falsum est, quia non est iste modus in scriptura, nec apud antiquissimos vocandi aliquem librum prophetalem. Quod patet, qa libri quatuor Regum. & Iosue, & Iudicum, & Ruth vocantur libri prophetales apud omnes Hebræos, & ita etiam Hierony. vocat, ponens istos in ordine librorum prophetalium in suo prologo Galeato. Et sic prophetia scripturæ dicitur secundùm Beatum Petrũ

Ecclesia recepit, & approbauit certos libros sacræ scriptu. quos posuit in canone.

A tota scriptura sacra, quæ propheticè scripta est. §. per reuelationem Spiritus sancti. Et specialem cõcursum eius cum scriptore, ne in aliquo errare posset. Cũ autem dubitatur circa aliquos libros de scriptoribus eorum, an Spiritu sancto moti sint, adimitur auctoritas illorum, & non ponit illos Ecclesia in canone librorum suorum. Secundò, quia Ecclesia nõ est certa circa tales libros, an vltra id, ꝙ habuerunt à proprijs auctoribus hæretici aliquid miscuerint, vel subtraxerint. Tales autem libros Ecclesia recipit permittens eos singulis fidelibus legere: ipsa quoque in officijs suis illos legit propter multa deuota, quæ in illis habentur. neminem tñ obligat ad necessariò credendũ id, qđ ibi hr̃: sicut est de libro Sapientiæ Salomonis, &

B de Ecclesiastico, & de libro Machabæorum, & de Iudith, & de Tobia. Isti enim licèt à Christianis recipiãtur, & probatio ex eis sumpta sit aliqualiter efficax: quia Ecclesia istos libros tenet, contra hæreticos tamen, aut Hebræos ad probandum ea, quæ in dubium veniunt, non sunt efficaces: sicut ait Hieronymus in prologo super Iudith, scilicet, apud Hebræos liber Iudith inter agiographa legitur, cuius auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentione veniunt minus idonea iudicatur. His præsuppositis dicendum, quòd in veteri testamento quidam libri ponuntur in canone, quidam non. Illi qui non ponuntur sicut Iudith, & Tobias, & duo libri Machabæorum, Sapientia, & Ecclesiasticus non habent inter se aliquem ordinẽ,

C vel diuisionem, qui autem ponũtur in canone, habẽt ordinem. Sciendum autem, quòd libri positi in canone habent tres ordines, primus est legaliũ, secundus prophetaliũ, tertius agiographorum. In primo ordine legalium ponuntur soli quinq; libri Moysi, qui apud Iudęos vocatur thorach i. lex. Alij vocant eos humas, i deſt, quinarium, quia quinque libri sunt. Et huic nomini correspondet quoddam nomen Græcum apud nos. §. Pentateuchus, qđ interpræta. i. quinq; libri legis. Et isti sunt Genesis, Exodus, Leuiticus, Numerus, & Deuteronomiũ. Qui vocant legales, eo ꝙ solã legẽ cõtinent, vel saltẽ principaliter legẽ, cùm in eis interdũ quædã ipsorum historiæ inserentur pertinẽtes interdũ ad eos, quibus dabatur lex. Ordo scđs librorũ

D vocatur prophetaliũ, siue prophetarũ, & continet libros octo. Primus est liber Iosue, secundus est liber Iudicũ, cũ quo ponunt librũ Ruth, tertius est liber Samuel, quẽ nos vocamus primũ, & sm̃ libros Regum: quartus est liber Melachim. i. liber Regũ. Vel secundũ alios liber Malachoth. i. regnorũ. Sed vt ait Hieronymus melius vocatur liber Melachim. i. Regũ, quã Malachoth. i. regnorũ: quintus est Isaias: sextus Ierem. septimus Ezechiel: octauus liber duodecim prophetarum minorum, qui apud Hebræos vnum volumẽ est. Liber aũt Danielis non ponitur inter prophetales, sed inter agiographos in tertio ordine: licèt ille ꝓpheta fuerit. Cã huius declarata est supra prologũ Galeatũ. Tertius ordo librorũ est agiographorum: & in hoc

E ordine sunt nouẽ libri, primus est liber Iob: secundus liber Dauid. §. psalterium, qđ apud Hebræos quinque incisionibus diuisum est: vno tñ volumine cõprehenditur: tertius est liber Prouerbiorũ, qui est primus de tribus libris Salomonis, & apud Hebræos vocatur misle. idest, parabolæ: quartus liber est Ecclesiastes ipsius Salomon. qui apud Hebræos vocatur choelet, apud Græcos Ecclesiastes, apud Latinos concionator. Manet tamen nobis in vsu nomen Græcum: quia gręci prius imposuerunt noĩa istis libris, quã peruenirẽt ad Latinos; ideo pleraque eorũ manent semp apud nos: quintus est Cantica Canticorũ, qui Hebraicè vocatur sirhasirim: sextus est Daniel: septimus est liber Paralipom. diuisus apud nos in duos, qui apud Hebræos vocatur

catur Dibreaiamim, ideſt, verba dierum, apud Græcos vocatur Paralipomenon, & eſt genitiuus pluralis numeri participij,& interpretatur omiſſorum, vel relictorum: quia ibi agitur de ſuppletionibus omiſſorũ in aliis libris:ideo Hierony. vocat eum chronicon totius diuinæ ſcripturæ. Octauus eſt Eſdras, qui in duos libros diuiſus eſt, & ſub eo continetur alius liber Nemiæ. Nonus eſt liber Eſther. Et ita completur tertius ordo agiographorum. Sunt ergo tres ordines librorum veteris teſtamenti: & in primo continentur quinque libri:in ſecundo octo:in tertio nouem,& ita ſunt vigintiduo libri. Alij autem ponunt in tertio ordine.11.libros,ſcilicet, cum prædictis ponunt librum Ruth diſtinguentes eũ ab alio Iudicum, ponunt etiã librum Threnorum, ſiue lamentationum Ierem. qui uocatur apud Hebræos Cinoth, diſtinguentes eum à libro prophetiarum Ierem. & ſic ſunt 24. libri in canone veteris teſtamenti. De his omnibus Hieronymus in prologo Galeato. Multa dubia circa hæc reſtabant, ſcilicet, quare ſint tres ordines librorum, & non plures, nec pauciores, & quare quidam legales, alij prophetales, alij agiographi appellantur, & non omnes eodem nomine,& quare iſti ponuntur in iſto ordine,& non in alio,& ſic de multis aliis dubiis, q̃ in præſenti omittuntur, de quibus latiſſimè declarauimus in expoſitione prologi Galeati, qui totus eſt de hac materia, & ponitur in principio primi libri Regum.

De ordine librorum noui teſtamenti. Quæſt. I I.

QVAERITVR quis ordo ſit librorum noui teſtamenti, & an ibi ſit canon diuiſus in ordines, ſicut in veteri teſtamento. Dicendũ, quòd ſicut declaratum eſt in præcedenti quæſtione, quidam de libris veteris teſtamenti ponũtur in canone, qui diſtinguitur in tres ordines,vt dictũ eſt. Alij ponuntur extra canonem, & omnes iſti uocãtur apocryphi. Nunc autem dicendum, quòd in nouo teſtamento non poſſunt aſſignari tales diſtinctiones,ſcilicet, quòd quidam libri ſint in canone, & alij extra canonem, qui ſint apocryphi: quia in nouo teſtamento nullus liber apocryphus eſt: ſed omnes canonici, ita quòd neceſſe eſt illis firmiſſime adhiberi fidem: fuerunt tamen aliquando in Eccleſia libri apocryphi,qui tenebantur tanquam libri noui teſtamenti:ſed iam non ſunt. Vnus erat liber Paſtoris. Iſte fuit factus non multo tempore poſt Sanctum Petrum tẽpore Pij Papæ, & martyris. Nam tunc apparuit Hermeti angelus in habitu paſtoris, & reuelauit ei, quòd Paſcha Reſurrectionis Dominicæ die dominico celebrandum erat: quia tunc in Eccleſia dubium magnũ erat,quo die deberet celebrari, & an nos deberemus celebrare Paſcha cum Iudæis ſicut Chriſtus celebrauit,vel alio tempore. Et quia angelus apparuit in habitu paſtoris, liber de reuelationibus eius conditus tunc ab Hermete uocatus eſt paſtor. De hoc patet in legenda Pij Papæ & martyris in libro primo hiſtoriæ tripartitæ. Iſte liber Paſtoris à principio fuit habitus in magna veneratione in Eccleſia, & uolebant eum ponere in numero librorum ſacræ ſcripturæ, quia erat de angelicis reuelationibus, quia tamen in eo reperta ſunt aliqua dubia, & aliquo modo non concordantia ſacræ ſcripturæ, Eccleſia illum repulit. Et de hoc facit mentionem Hieronymus in prologo Galeato,dicens: Igitur Sapientia, & Ieſu filij Sirach liber,& Tobias,& Paſtor non ſunt in canone, ſcilicet, iſte liber Paſtoris non ponitur in canone ſacræ ſcripturæ. Alius liber fuit à principio in Eccleſia de conuerſatione Pauli, & Teclæ, & de Baptiſmo Leonis,& habẽ-

F tur ibi multa de laudibus Pauli, & Teclæ, & dicebatur, quod Beatus Lucas ædiderat iſtud uolumen: & erat à principio dubium in Eccleſia an deberet poni inter libros ſacræ ſcripturæ, cùm eſſet de rebus pertinentibus ad Paulum. Quia tamen erant ibi multa ſuſpecta de falſitate, non fuit poſitus: licèt apud plurimos in magna reuerentia haberetur. Poſtea vero cõpertum eſt quendam Aphricanum presbyterum illũ ædidiſſe, vt ait Tertulianus doctor Aphricanus. De hoc etiam Hieronymus in libro virorum illuſtrium. c. de Beato Luca ſic ait: igit de laudibus Pauli, & Teclæ,& totam baptizati Leonis fabulam inter ſcripturas apocryphas computemus. Sed & Tertulianus vicinus apoſtolorum refert presbyterum quendam in G Aſia ſpecialiter Pauli amore conuictum apud Ioannem, ꝙ auctor eſſet libri, & confeſſum ſe Pauli amore hoc feciſſe: ideo de dignitate ſacerdotali fuiſſe deiectum. Plures autem alij fuerunt libri apocryphi in principio Eccleſiæ, quorum nullum Eccleſia in numero librorum ſuorum ſuſcepit. Et ſic non manet nunc liber aliquis apocryphus inter libros noui teſtamenti. Aliquis dicet, quare inter libros noui teſtamẽti non ſunt aliqui apocryphi, vt Tobias, Iudith, & alij de quibus Hieronymus in prologo Galeato. Ad intelligentiam huius conſiderandum, quòd libri dicuntur apocryphi dupliciter. Vno modo, quia non cõſtat de eorum ſcriptoribus, an Spiritu ſancto dictante ſcripſerint, & etiam non conſtat de omnibus, quæ in eis H habentur, an vera ſint. Non eſt tamen in eis aliquid, ꝙ manifeſte falſum ſit, uel quod valde ſuſpectum ſit de falſitate. Alio modo dicuntur libri apocryphi, de quorum auctoribus non conſtat, an à Deo ſint inſpirati,& inſuper multa, quæ habentur in ipſis libris, vel ſunt manifeſtè falſa: vel de errore ualde ſuſpecta. Accipiendo primo modo libros apocryphos, ſcriptura non ponit illos in canone librorum ſuorum, ita vt debeat illis fides ex neceſſitate adhiberi: permittit tamẽ volentibus legere, ꝙ legant: quia non videtur inde ſequi aliquod inconueniens: ipſa quoque Eccleſia illos legit. Accipiendo ſecundo modo apocryphos libros, non ſolùm Eccleſia non ponit ilos in canone, immo nec aliquo modo ponit eos cum libris ſuis, nec legit, I nec legentibus fauet: licèt non omnino prohibeat. Annunciat tamen illis libros illos eſſe ſuſpectos valde de falſo, vt caueant quando legerint, & videant quibus fidem adhibeant. Primo modo ſunt apocryphi libri quidam, qui ponuntur extra canouem veteris teſtamenti, computantur tamen inter libros ſacræ ſcripturæ, ſcilicet, liber Sapientiæ, & Eccleſiaſticus,& Iudith,& Tobias,& libri Machabæorum: de auctoribus enim horum non conſtat Eccleſiæ an Spiritu ſancto dictante ſcripſerint: non tamen reperit in eis aliquod falſum, aut ualde ſuſpectum de falſitate, ſed potius in eis eſt doctrina copioſa ſancta & deuota: ideo Eccleſia legit illos, & computat inter libros ſuos. Sic dicit Hieronymus in prologo ſuper Iudith, qui incipit. A- K pud Hebræos, ſcilicet, ꝙ liber Iudith, qui eſt unus de apocriphis ab Eccleſia recipitur: quia Synodus Nicena legitur eum inter libros ſacræ ſcripturæ cõputaſſe. Secundo modo accipiendo libros apocryphos, Eccleſia non ponit illos inter libros ſuos nec legit, ne uideatur fauere manifeſtis erroribus. Sic autem erat liber de laudibus Teclæ & Pauli, & de Leone baptizato, & liber Paſtoris de quibus ſupra diximus, ideo Eccleſia non recipit eos inter libros ſuos. Et ob hoc in nouo teſtamento non reperiuntur libri apocryphi: quia non ponuntur inter libros ſcripturæ apocryphi niſi primo modo, tamẽ nulli tales reperti ſunt in nouo teſtamento, ſed apocryphi ſecundo modo. Ideo Eccleſia reiecit eos omnino. In veteri etiam teſtamen-

Ducb' m[odis] dicit[ur] apocryph[us] aliq̃s l. b[er]

ſtamento non ponuntur apocryphi primo, ſed ſecundo modo. Quod patet, quia liber quartus Eſdræ, qui ſic vulgariter appellatur, eo quod contineat aliqua ſatis ſuſpecta, reiectus eſt de libris veteris teſtamenti, & rarò reperitur in Bibliis: nec eſt aliquis doctorum, qui vnquam illum curauerit exponere, ne videretur in hoc fauere ſibi. Nunquam etiam allegatur ab illis intelligentibus, & Eccleſia nunquam illum legit, ſicut legit alios apocryphos, de quibus ſupra dictum eſt. Conſiderandum vlterius, vt magis intelligatur quid ſit liber apocryphus, quod vulgariter ſolemus vocare apocryphos ſecundo modo ſupra poſito. Et ſic quidã large loquentes uocant libros doctorum interdum apocryphos, ſi in illis aliqua ſint de falſo ſuſpecta. Et iura interdum iſto modo loquuntur, ſicut patet in Epiſtola Gelaſij Papæ, in qua ponuntur libri approbati, & reprobati, & dubij, & habetur in Decretis. diſtin. 15. cap. Sãcta Romana, & ibi ponitur itinerarium Clementis liber apocryphus, & tamen iſte ad libros doctorum pertinet. Dicendum tamen, quòd propriè accipiendo librum apocryphum ſolùm uocatur ille apocryphus, de quo putatur ab aliquibus, quòd Spiritu ſancto dictante, auctor eius illum ſcripſerit, & tamen hoc non conſtat, & inſuper in illo libro reperiũtur aliqua de falſo ſuſpecta. Talis autem dicitur liber apocryphus ſecundo modo reſpectu librorum ſacræ ſcripturæ. Nam ſi conſtet de aliquo libro, quòd ſcriptus ſit ab aliquo auctore ſolùm per humanam peritiam, & non ex reuelatione diuina, qualiſcunque ille liber ſit, ſiue verus, ſiue falſus, ſiue dubius, nunquã uocabitur propriè apocryphus. Dicendum etiam, quod in ſacra ſcriptura nunquam ponitur aliquis liber ſcriptus ab aliquo doctore per ſolam peritiam humanã, etiam ſi de ſingulis ſcriptis in illo libro conſtaret certiſſimè, quòd erant vera, & neceſſaria. Ratio huius eſt, quia certitudo ſacræ ſcripturæ eſt in gradu altiſſimo, ideo debet eſſe tradita per medium certiſſimum, & infallibile; & illud eſt lumen ſupernaturale per reuelationem illuſtrans intellectum ſcriptoris ſacrę ſcripturę. Certitudo autem quæ habetur per humanam peritiam quantumcunque ſit magna, non habetur niſi ex lumine naturali intellectus, & illud poteſt deficere, etiam ſi homo ſit excellens: cùm ipſi uiri eruditiſſimi interdum errent, ſicut dixit Oratius de Homero maximo poetarum, quòd interdum bonus dormitat Homerus. Et ſic nihil traditum per humanum ingenium poteſt ad tantum certitudinis gradum peruenire, quin aliquo modo poſſit de illo dubitari. Sed de eis, quæ traduntur in ſacra ſcriptura, nullum dubium eſſe poteſt, etiam ſi illa non probentur: ideo libri confecti per ſolam ſapientiam humanam quantumcumque ſint certiſſimi, non poſſunt poni inter libros ſacræ ſcripturæ, & conſequenter libri facti à doctoribus, ſiue ueri, ſiue falſi, ſiue dubij, non vocantur propriè apocryphi: quia liber apocryphus propriè dicitur, prout opponitur certitudini ſacræ ſcripturæ, de cuius libris conſtat, quòd per Spiritum ſanctum ſcripti ſint, & quòd non ſit in eis aliquid de falſitate ſuſpectum. Vocatur ergo propriè apocryphus liber de laudibus Teclæ, & liber Paſtoris, quia de his credebatur à multis, quòd ſcriptores eorum per Spiritum ſanctum ſcripſerint, & tunc debebant poni inter libros ſacræ ſcripturæ. Quia tamen non cõſtat de hoc, & inſuper in eis quædam de errore ſuſpecta ſunt, non adhibetur eis fides, quæ adhibetur libris ſacris, & quantum ad hæc ſunt propriè apocryphi. Ad quæſitum principale dicetur, quòd non poteſt eſſe talis habitudo omnino inter libros noui teſtamenti, ſicut inter libros veteris teſtamenti: quia ibi ſunt quidam in canone, & alij extra canonem, ſcilicet, apocryphi, in

A nouo autem teſtamento nulli ſunt apocryphi, qui poſſint poni extra canonem, vt declaratum eſt. Dicendum autem, quòd omnes libri noui teſtamenti ſunt in canone, ſcilicet, quia omnes ab Eccleſia recipiuntur regulariter, & leguntur, & omnes illis ex neceſſite ſub pęna infidelitatis fidem certiſſimam adhibere tenentur. Non eſt tamen in iſto canone diſtinctio trium ordinum ſicut in libris veteris teſtamenti, vt diximus in præcedenti quæſtione: quia ad hæc oportebat eſſe differentiam magnam in dignitate librorum, ſicut in veteri teſtamento legales valde excedunt in auctoritate ſuper prophetales, & prophetales ſuper agiographos. Item eſt diuerſitas quantum ad auctores, quia quorundam habentur certi auctores, ſcilicet,
B legalium, & prophetalium, agiographorum autem non ſemper reperiuntur certi auctores. Et aliæ multæ differentiæ ſunt inter eos, de quibus declaratum eſt latè in prologo Galeato. Iſtæ autem differentiæ non reperiuntur ita planæ in libris noui teſtamenti, vt infra declarabitur, ideo non aſſignantur hic tales ordines. Item in veteri teſtamento ſunt multi libri, & ob hoc conueniens eſt aſſignari differentiam ordinis in canone eorum: in nouo autem teſtamento ſunt pauciſſimi, ideo non potuerunt ibi eſſe ordines tales. Nam ſi in canone noui teſtamenti eſſet aliquis ordo: ſolùm ille eſſet propter dignitatem differentem, & eſſent duo ordines. Vnus, in quo ponerentur quatuor euangelia, quæ alios libros dignitate excedunt:
C in ſecundo ordine ponerentur omnes alij libri, quia non eſt inter eos differentia dignitatis. De quo magis dicetur infra in quadam quæſtione.

Diſtinctio librorum ſacræ ſcripturæ in quatuor ordines. Quæſt. IIII.

QVAERITVR, dato quòd libri noui teſtamenti non poſſint diſtingui per tres ordines canonis, ſicut libri veteris teſtamenti, an poſſint diſtingui per legales, & ſapientiales, &c. ſicut illi. Reſpondendum, quòd iſta diſtin-
D ctio bene conuenit libris noui teſtamenti. Pro quo ſciendum, quòd omnes libri veteris teſtamenti tam exiſtentes in canone, quàm apocryphi diſtinguuntur in quatuor ordines, licèt iſti ordines non faciant canonem, ſcilicet, legales, prophetales, hiſtorici, & ſapiẽtiales. In primo ordine ponuntur ſoli quinque libri Moyſi, quia illi propriè uocantur lex. Licèt enim interdum ibi inſerantur hiſtorię: quia tamen pertinent ad legis lationem aliqualiter, quæ ibi præcipuè traditur, dicuntur totaliter eſſe legales. Verum eſt autem, quòd etiam in alijs libris ſacræ ſcripturæ interdum ponuntur mandata Dei, quæ ſunt leges, quia tamen illi libri non principaliter mandata continent, nõ uocantur legales. In ſecundo ordine, ſcilicet, prophe-
E talium ponuntur quatuor prophetæ maiores, ſcilicet, Iſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel. Ponuntur etiã duodecim prophetæ minores. Ponitur etiã liber Baruch, qui propheta fuit, & notarius Ieremiæ. Ponitur etiã ibi liber Threnorum, non quòd directè cõtineat prophetiam, ſed quia eſt pars quædam deciſa de fine libri Ierem. qui ponitur inter prophetias. Conſiderandum autem, quòd aliter vocamus libros prophetales, quã vocent Iudæi, & etiam Hieronymus in prologo Galeato, vbi ſm ordinẽ canonis facit mẽtionẽ de libris prophetalibus, & inter illos ponuntur Ioſue, Iudicũ, & Ruth, & libri Regum: iſti tamen non uocantur hic prophetales, ſed hiſtorici. Diuerſitas eſt, quia hic accipit liber prophetalis, qui ab aliquo propheta ſcriptus eſt, &

Librorum ueteris teſtamenti quatuor ordines.

materia illius est tota, vel saltem principaliter de prophetis. Et hoc modo libri Regum, & Iosue, & Iudicum, & Ruth non sunt prophetales: quia licèt à prophetis constet eos esse conscriptos, materia tamē eorum non est prophetalis, sed historica. Alio modo accipitur liber prophetalis, de quo constat, quòd à propheta aliquo conscriptus sit, licèt non contineat materiam prophetalem. Et hoc modo accipitur apud Iudæos liber prophetalis, & in prologo Galeato, & sic liber Iosue, Iudicum, & Ruth, & libri Regum sunt prophetales, quia constat eos à prophetis esse cōscriptos. Qui autem prophetæ illos conscripserint declarauimus in prologo Galeato, & etiam de quolibet eorum patet in principio libri sui, quia ibi tetigimus. Et sic accipimus nunc prophetales strictius, quàm Hieronymus, scilicet, ꝙ quicunque liber uocatur hic prophetalis erit etiam apud Hebræos, & Hierony. prophetalis, & ponetur in secundo ordine canonis. Sed non cōuertitur, quia multi vocantur ibi prophetales, quos hic non vocamus prophetales. Hoc autem fallit in solo libro Danielis, quem hic vocamus prophetalem: apud Iudæos tamen & Hierony. in prologo Galeato non uocatur prophetalis, nec ponitur in secundo ordine, sed ponitur inter agiographos in tertio ordine. Causa est, quia de auctore huius libri non ita constat clarè, sicut de cæteris libris prophetialibus, licèt materia eius sit prophetica, de quo magis declarauimus in prologo Galeato. In tertio ordine ponuntur historici, scilicet Iosue, & liber Iudicum, & Ruth, & quatuor libri Regum, & duo libri Paralipomenon, & vnus liber Neemie, & duo libri Esdre. Nam quartus totaliter est apocriphus, & rarissimè consueuit poni in Biblijs, vt patet præcedenti quæstione. Scilicet. 3. vt Liber Iudith, & liber Tobię, & liber Esther, & duo libri Machabæorum. In quarto ordine ponuntur sapientiales, qui ad sapientiam pertinent, eo quòd sunt morales, & ponuntur in eis documenta ad vitā. Et licèt in istis aliquando tanguntur historiæ quæ pertinent ad historicos, uel præcepta, quæ pertinent ad legales, tamen quia intentio præcipua eorum est de moribus agere, dicuntur totaliter sapientiales, licèt inter eos unus sit qui specialiter sapientia uocatur, qui apud quosdam vocatur sapientia Salomonis, & apud alios dicitur liber Philonis Iudæi. Cur autem istud nomen speciale habuerit, declarabitur in prologo super ipsum librum. Communiter tamen dicitur hoc fuisse, quia quasi specialiter traditur sapientia in libro illo. In hoc ordine est psalterium Dauid, & liber Iob, & tres libri Salomonis, scilicet, Parabolæ, Ecclesiastes, & Cantica canticorum, & liber Sapientiæ, & Ecclesiasticus. De ipso tamen psalterio dicendum, quòd potest poni inter libros ptophetales, vel inter sapientiales. Inter prophetales quidem, quia multa in eo propheticè annunciata sunt, & præcipuè de Christo. Nam Dauid dicitur propheta per excellentiam, & tamen omnes prophetiæ suæ sunt in psalmis, quia præter Psalmos nihil ipse ædidit. Dicitur tamen Dauid propheta maximus de prophetis secundi ordinis, qui erāt prophetæ ad canendum, non de prophetis primi ordinis, per quos, scilicet, recipiebantur reuelationes, & annunciabantur futura populo. De hoc declaratum est primo Regum & secundo, & primo Paralipom. 7. & 16. & 21. & 25. Potest autem poni inter sapientiales: quia multum pertinet liber ille ad doctrinam humanam, eo quòd pro maxima parte continentur in eo laudes diuinæ quę pertinent ad humanam instructionem. Sciendum autem, quòd licèt in isto libro contineantur prophetiæ: Iudæi tamen, & Hieronymus non ponunt in secundo ordine canonis inter prophetales, sed in tertio ordine inter agio-

Duob' modis dicūtur libri aliqui sac scriptu. ꝑphetales.

Quartus ordo s. librorū sapiētialium, & quare dicantur sapiētiales.

Distinctio lib. noui testamenti in quatuor ordines.

F giographos, vt patet in prologo Galeato. Nunc autem dicendum de libris noui testamenti, quòd ipsi etiam distinguuntur per istos quatuor ordines, licèt non consueuerimus dicere, quòd canon librorum noui testamenti distinguatur per aliquos ordines. In primo ordine sunt legales, & in hoc ponuntur quatuor libri Euangeliorum. Nam licèt quasi in omnibus libris noui testamenti tradantur præcepta quæ possunt vocari leges noui testamenti, unicus tamen fuit legislator noui testamenti, scilicet, Christus: ideo libri illi, qui continent gesta, & dicta Christi inquantum ab illo dicta, & facta sunt, dicuntur libri propriè legales. Dixi autem inquantum ab illo dicta vel facta sunt: quia in omnibus alijs libris noui testamen-

G ti continentur plurima dicta, & facta Christi, non tamen ut inquantum ab illo dicta, uel facta erant: sed inquantum recitabantur, & allegabantur ad propositum illorum, qui libros illos scripserunt. Euangelistæ autem fuerunt historiographi Christi describentes gesta, & facta Christi, solum ut inquantum ab illo dicta, & facta erant. Ideo isti libri Euangeliorum directius pertinent ad Christum legislatorem quàm cæteri libri noui testamenti, licèt in eis dicta, aut facta Christi contineantur. Secundus ordo est prophetalium. Et in toto nouo testamento non est nisi unicus liber prophetalis, scilicet, Apocalypsis Ioannis, quia ibi ponuntur reuelationes factæ Beato Ioanni de statu vniuersalis Ecclesiæ à principio sui vsque ad

H finem sæculi: quantum ad aliquas res præcipuas, quæ in ea acciderunt, & aliquæ creduntur euenturæ. De isto libro fuit dubium apud antiquos, quia quidam putauerunt eum non esse Beati Ioannis apostoli, sed dixerunt, quòd quidam Presbyter in Asia vir sanctus illum ediderat. Iam tamen tota Ecclesia tenet firmiter illum esse librum Beati Ioannis apostoli. De hoc Hieronymus in libro illustrium virorum, & etiam in libro ecclesiasticæ historiæ, quam scripsit Ruphinus Græcus, & compleuit Hierony. Tertius ordo continet historicos. Est autem unus liber historicus, in toto nouo testamento, scilicet, Actuum Apostolorum, quem Beatus Luc. scripsit incipiens à Christi ascensione vsque biennium postquam Pau-

I lus fuit Romæ in carcere tempore Neronis, vt colligitur ex ipso libro, & ex prologo Hieronymi. super eum: & magis in libro illustrium virorum, ubi agit de Beato Luca. Quartus ordo est librorum sapientialium. Et hic ponuntur duo libri, scilicet, Epistolæ Pauli, & Epistolæ canonicæ. Sunt autem Epistolæ Pauli quatuordecim, ut diximus supra quæstione prima. cap. Canonicæ Epistolæ uocatur sic, idest, regulares, scilicet, quia regulariter recipiuntur ab omnibus fidelibus, & firmiter illis credunt. Et uocantur sic ad differentiam multarum aliarum Epistolarum, quę apud multas Ecclesias reperiebantur ex nominibus aliquorum apostolorum. Quia tamen erant in eis aliqua suspecta de errore, & nō constabat an essent illo-

K rum apostolorum, quorum habebant titulos, non recipiebantur communiter apud omnes Ecclesias, nec nunc recipiuntur. Istæ autem canonicæ Epistolæ regulariter ab omnibus fidelibus, & Ecclesiis recipiūtur, quia constat illas esse illorum apostolorum, quorum nominantur, & non sunt suspectæ de aliquo errore, ideo vocatæ sunt canonicæ, idest regulares. De Epistolis Pauli quare non uocentur canonicæ cum etiam regulariter recipiantur, Dicendum quòd illæ, quia multæ sunt, collectæ sunt in unum corpus, & faciunt unum uolumen. Et quia de illo nunquam dubitatum est, non fuerunt nominatæ canonicæ: ad differentiam earum, de quibus dubitabatur. Secus autem de istis, quas canonicas uocamus, quia cum sint paucæ erant

Secundus ordo.

Tertius ordo.

Quartus ordo.

Epistolæ canonicæ cur sic vocatæ.

cæ erant dispersæ, & mixtæ cum alijs, de quibus dubitabatur, ideo istas ad differentiam illarum canonicas nominauit Ecclesia. Alia ratio conuenientior est, scilicet, quòd istud nomen datum fuit sibi in defectũ alterius nominis proprij. Nam Epistolę Pauli collectæ in unum corpus unum uolumen efficiunt, quod à suo auctore vocatur, scilicet, liber Epistolarum Pauli: istæ autem canonicæ Epistolæ non sunt unius apostoli: ita ut possint nominari ab uno, sed quatuor apostolorum. Si igitur quælibet earum per se nominari deberet, proprium nomen haberet ab auctore suo, & ita allegamus quando inducimus testimonia ex illis. Quia tamen nulla earum per se facit librum, sed omnes simul vnum constituunt, non potuerunt uocari ab aliquo de auctoribus suis, & quia non habebant aliquod nomen proprium, quod toti libro conueniret, uocatæ sunt canonicæ, idest regulares, ad differentiam aliarum, quas Ecclesia communiter non recipit. De istis canonicis Epistolis dicendum, quòd habent quatuor auctores, scilicet, Iacobum, Ioannem, Petrum, & Iudam. Ipsæ tamen sunt septem, scilicet una Iacobi, duæ Petri, tres Ioannis, vna Iudæ. Nunc dicendum, quòd tam Epistolæ Pauli, quam canonicæ sunt libri sapientiales: quia in illis solùm continentur doctrinæ morales. Et licèt ibi sint multa præcepta Saluatoris, quæ sunt leges ipsæ, tamen non tradiderunt illa in epistolis ipsis tanquam leges, sed tanquam doctrinas morales, ideo uocantur libri sapientiales. Verum est tamen, quòd omnes illæ doctrinæ nos obligant, nec possunt mutari, quia non sunt tanquam præcepta positiua, sed magis, vt de iure naturæ, quæ simpliciter obligant. An tamen omnia necessariò obligent, vel aliqua dicta apostolorum sint dispensabilia, fortè tangetur infra in quadam quæstione, licèt sit materia propria. 1. ad Corinth. cap. 15. & in alijs locis Epistolarum Pauli.

De habitudine librorum sacrę scripturæ respectu librorum humanarum scientiarum. *Quæst. V.*

QVAERITVR de habitudine librorum sacræ scripturæ, tam noui, quàm veteris testamẽti respectu librorum scientiarum humanarũ, & quæ sit auctoritas istorum, & illorum. Respondendum, quòd auctoritas propriè ab auctore dicitur, ideo tantum aliquis liber habet de auctoritate, quantus erat gradus, uel excellentia auctoris sui. Et si isto modo quæramus auctoritatem in scientiis, non conuenienter fiet, quia eiusdem scientiæ sunt multi auctores, quorum quidam illam bene tradiderunt, alij autem male, & communiter antiqui non ita bene verę, & completę tradiderunt sicut noui. Ratio est, quia noui potuerunt videre quidquid dixerunt veteres, & insuper multa potuerunt ex se ipsis cogitare, & tempus quotidie nouas tribuit inuentiones, vt patet primo Ethicorum, scilicet, tẽpus est bonus cooperator horum, & per tempora artium additamenta facta sunt. Alia ratio est secundùm quosdam asserentes ingenia nouorum esse excellentiora ingeniis antiquorum. Et hoc tenet Priscianus in prologo maioris voluminis. Istam tamẽ rationem nec approbo, nec improbo: quoniam à fructibus cognoscetis eam, vt Christus dixit de arbore, & homine. Est tamen hoc tenendũ, quòd licet noui in aliquo videantur antiquos excellere: semper tamen antiquos magis laudare debemus: quoniam nisi propter eos non excederemus ipsos. Ipsi enim nobis excellendi modum præstiterũt. Et non solùm quantum ad antiquos, qui bene scripserunt, intelligendum est, sed etiam quantum ad illos, qui in multis errauerunt: quia sicut rectè docens in-

Magis sunt laudandi auctores antiqui quã noui.

A struit, ita falsa scribens motiuum tribuit posterioribus vera inueniendi. Ideo adhuc laudandi sunt. Sic dicit Arist. 1. Metaph. de quibusdã antiquis musicis, qui imperitè musicã tradiderũt. Dicit tñ, ꝙ adhuc isti laudandi sunt, quia nisi illi fuissent, multis melodiis careremus. s. quia error illorũ tribuit nouis materiã inueniendi, id in quo ipsi defecerunt. Dicendũ ergo, ꝙ nõ conuenienter consideratur auctoritas alicuius scientiæ ꝑ auctores. i. per illos, qui eã tradiderunt, quia non sunt oẽs illi eiusdẽ gradus auctoritatis: scientia tñ in se sicut vna est, ita vnũ gradũ, & certum habet auctoritatis, & non aliqñ maiorem, aliqñ minorẽ. Cõsiderando aũt ipsam scientiam in se ipsa, auctoritas eius prouenit ex duobus. s. ab obiecto, & à modo procedendi.

B Nã scientia illa, quæ est de nobiliori obiecto, est maioris auctoritatis. Ista duo tangit Arist. in prooemio primi de Aĩa. Quantũ ad primũ scientia naturalis est excellentior q̃ mathematica, quia est de meliori obiecto. Quantũ ad secundũ scientia mathematica est excellentior omnibus, eo ꝙ ipsa sola est demonstratiua: naturalis aũt non demonstrat, cũ potius arguat ex posteriori. s. ex effectibus, qui sunt nobis magis noti quã causæ, vt patet in prologo primi Physic. Ex his potest aliquo mõ considerari de auctoritate scientiarum, & sacræ scripturæ. Quidã putauerunt scientias esse maioris auctoritatis, eo ꝙ illæ probant, & clarè ostendũt, libri autem sacræ scripturæ referunt, & non probant. Dicendum, ꝙ maior est certitudo sacræ scripturę quã

C scientiarũ humanarũ: quia certitudo illarũ est solum quędam euidentia, inquantũ clarè deducitur conclusio ex principiis per se notis, ita vt interius illã videat. Certitudo autem sacræ scripturæ non est euidentia, cum de traditis in ea non sit scientia, sed fides. Ipsa autem fides includit in ratione sui quandam obscuritatem, cùm sit de non apparentibus, scilicet, fides est argumentum non apparentium. Ad Hebræ. 11. Et aliquando Apostolus cognitionem fidei vocat ænigmaticam, vel specularem, quæ dicit diminutionem. 1. Corinth. 13. scilicet. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate. Certitudo autem fidei est firmitas adhæsionis, quia licèt ea quę credimus clarè non videamus, magis tamen illis assentimus, quàm quæstionibus de-

D monstratis. Nam potius aliquis fidelis negabit veram esse conclusionem demonstratam quã aliquẽ articulum fidei, vt infra declarabitur. Ideo non est maior certitudo scientiæ q̃ fidei, & consequenter non est maior auctoritas scientiarum humanarum q̃ sacrę scripturę: sed potius auctoritas excellit valde omnes sciẽtias cuiuscunque auctoritatis, & de quocũq; obiecto sint, & qualitercunq; demonstrẽt. Et excellit in multis. Primò ex parte auctoris, quia auctores scientiarũ sunt ipsi homines, cũ ipsi eas inuenerint, sicut dicitur primo Metaphysicæ, quòd propter nimium admirari inceperunt philosophari, idest, inuenire partes philosophię, quæ sunt diuersæ scientiæ. Ipsi quoque eis per tempus supplementa dederunt, sicut dicitur pri-

E mo Ethicorum, per tempora partium additamẽta facta sunt. Sacrę scripturę auctor solus Deus est. Ipse. n. reuelauit quidquid in ea continetur, Et licèt homines ea descripserint non proprio ingenio nec ex propria opinione, sed solùm dictante Spiritu sancto quid scriberent, vt patet. 2. Pet. 1. homo autem purus non est auctor sacrę scripturę. Quia vt declaratum fuit supra in quęst, 3. si constaret aliquem librum esse certissimum, nec esse ibi quidquam suspectum de errore, sed potius res sacras: dum tamen sciremus illum factum ab aliquo uiro perito per solam humanam peritiam nullo mõ poneretur inter libros sacrę scripturę. Cã ibi declarata est. Et qa, vt diximus auctoritas libri vel sciẽtiæ est ab auctore, quãto Deus, q est auctor

Maior est auctoritas sacræ scripturæ quam omniũ aliarum sciẽtiarum.

Quotmodis sac. scr. excellat alias scripturas.

sacræ scripturæ excellit hominem, tanto scientias humanas excellit sacra scriptura: non quidem quantitate, sed proportionaliter, quia aliàs excederet illas in infinitum, cùm Deus excellat hominem in infinitum. Nulla tamen creatura quantumcunque perfecta excellit alteram in infinitum, quia nulla creatura est infinita. Secundò est excellentia ex parte modi certificandi, vel tradendi. Nam tota certitudo scientiarum humanarum est per lumen intellectus, secundùm quòd cognoscuntur per se nota, & ipsas res dubias resoluimus vsque ad per se nota, & facimus eas uideri ipsi intellectui, sicut res per se notas, & sic conficiuntur conclusiones scientificæ. Istud autem lumen intellectus humani est paruum, & potens deficere, cũ sit quædã creatura: maximè qa anima nostra est infima omnium intelligentiarum: & est in confinio intelligentiæ, & corporis: vt patet in libro de Causis, & sic potest in multis deficere, ideo res ab ea inuentæ non erunt omnino perfectæ, sed adhuc de eis poterit dubitari: medium autem tradendi sacram scripturam est per Lumen increatum, quod illustrat scriptores eius. Et sicut lumen illud non potest deficere, ita nec scriptores inquantum diriguntur ab illo possibile est errare, aut mentiri: cùm tota scriptura sit prophetia quædam, sicut accipit Beatus Petrus 2. Pet. primo, non quidem inquantum tota agat de reuelationibus circa res futuras, quod nos strictè vocamus prophetiam, sed sicut ille, qui prenunciat futura vocatur propheta, quia non potest illa nisi Spiritu Sancto reuelante prædicere: ita cùm tota scriptura sacra fuerit scripta solùm Spiritu Sancto reuelante, & dirigente scriptores, licèt contineat res historicas, vel doctrinales, aut legales, vel cuiuscunque modi, vocabitur tota prophetia. Et istum modum prophetiæ accepit Beatus Petrus in dicto loco, patet ex litera planissimè. Magna ergo, immo maxima omnium auctoritatum, quæ sub cœlo esse potest, est auctoritas sacræ scripturæ. Quomodo autem scriptores, vel annunciatores primi sacræ scripturæ immutati fuerint per illud lumen increatum ad prædicendum hæc, dico quòd fit quinque modis, scilicet, apparente angelo in effigie humana, & loquente: secundò modo per vocem, quæ audiebatur, non visa effigie loquentis: tertiò modo per visionem imaginariam, immutando phantasiam in somno, vel in vigilia: quartò modo per solam immutationem intellectus, nullo exterius facto in corpore, & hoc in vigilia: quintò modo per immutationem intellectus, & eleuationem vsque ad ecstasim, factis exterius immutationibus in corpore sicut in mortuis. De quibus modis latè declaratum est Numeri 12. & 2. Paralipom. 18. In quadam quæstione. Tertiò excedit sacra scriptura scientias in certitudine. Nam licèt certitudo cuiuslibet scientiæ propriè dictæ maxime in mathematicis sit euidentia quædam, & claritas ipsius rei, quæ scitur: maior tamen est certitudo sacræ scripturæ. Quod patet. Incertitudo conclusionum in scientiis, & euidentia earum habetur ex certitudine, & euidentia principiorum: ita quòd principia sunt magis certa, & cognita quàm conclusiones, ideo Aristo. 6. Ethic. vocat principia magis credita, quàm conclusiones, idest, magis certa. Cognitio tamen, vel certitudo ipsorum principiorum, quæ sunt quædam propositiones multum vniuersales, licèt non habeatur per aliquam probationem, dependet tamen ex cognitione sensitiua, sicut in ista, quòd totum sit maius sua parte, probatio habetur per oculum, & sic omnis certitudo intellectus ad vltimum reducitur, & resoluitur ad certitudinem cognitionis sensitiuæ: quia illa est principium eius, cùm dicamus, quòd nihil sit in

F intellectu, quin prius fuerit in sensu. Certitudo tamen sacræ scripturæ est maior, quàm certitudo quæ habetur per sensum: quantum ad adhæsionem, vel firmitatem creditæ rei. Nam magis assentimus rebus creditis, quàm rebus visis, sicut declarabat Beatus Petrus 2. Pet. 1. vbi cùm dixisset de transfiguratione Domini, quam ipse oculis conspexit, & uocem illam de cœlo allatam auribus suis audiuit, magis tamen se dicit credere dictis prophetarum, quàm uisioni suæ, cùm ait: Delapsa voce ad eum à manifesta gloria: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et hanc uocem nos audiuimus de cœlo allatam, cùm essemus cum ipso in monte sancto. Et sequitur: Et habemus firmiorẽ propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes.

G Et sic dixit firmiorem esse probationem ex prophetico sermone, quàm ex eo quod ipse viderat. Ex quo sequitur, ꝗ si deduceretur fidelis ad hoc, vt oporteret negare aliquam rem, quam videt, & experitur, aut aliquem articulum fidei, potius deberet negare ea, quæ uidet: cùm dixerit Beatus Petrus, firmiorem esse prophetiam, quàm ea, quæ uidemus. Et ratio est, quia circa ea, quæ videmus, posset homo aliqualiter deludi, sicut fit in præstigiis, vel in patientibus ophthalmiam, qui iudicant omnia quæ vident esse alterius coloris. Circa ea tamen quæ sunt in sacra scriptura non potest esse error, cùm Spiritus Sanctus illa dixerit: ideo magis assentiendum est sacræ scripturæ, quàm visioni. Quartò excellit sacra scriptura scientias, quantum

Potius neganda est res q uidemus, q articulus fidei.

H ad necessitatem. Quia quidquid est in sacra scriptura, est simpliciter necessarium, & ineuitabile postquam iam scriptum est: ita vt facilius esset perire totum mũdum quàm deficere aliquid in sacra scriptura, sicut Christus dixit. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transient: idest magis facile est cœlum & terram transire, idest desinere esse, quàm frustrari uerba mea. Et sicut dicitur de verbis Christi, ita intelligendum est de omnibus alijs, quæ sunt in sacra scriptura. Quia sicut uerba sua erant uerba Dei, quia ipse erat Deus: ita uerba omnium aliorum, qui dixerunt aliquid in sacra scriptura sunt verba Dei, quia Deus per eos loquebatur, sicut dicitur de apostolis: Non estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis, Matth. 10. & Luc. 21. In scientijs autem humanis non est simpliciter necessitas, & ineuitabilitas: quoniam multa iudicant tales scientiæ esse simpliciter necessaria tanquam deducta ex suis principiis, & tamen possunt frustrari, & aliquãdo frustrantur: sicut patet de scientia astrologica, quæ est

I propria scientia, cùm sit una de demonstratiuis, & ꝑ illam indicat astrologus simpliciter necessarium, ꝗ si nunc sol est in circulo meridiei, vel in puncto horizontis, ꝗ vsque ad vigintiquatuor horas erit iterum in circulo meridiano, uel puncto horizontis. Et tamẽ hoc potest frustrari, & frustratum est tempore Iosue, cùm ad preces eius Deus fecit stare solem sine motu, quasi spatio unius diei, & non fuit uuquam tam longa dies, Iosue 1. Similiter iudicat astrologus necessariũ esse, ꝗ sol per motum diurnum, qui est motus raptus, moueatur ab oriente in occidente, & simul omnia astrã. Et tamen hoc frustrari potest, scilicet, ꝗ mouea-

K tur motu diurno ab occidente in orientem, sicut factum est tempore Ezechiæ, quando fecit Deus redire solem per decem lineas in horologio Achab, & postea rediit ad cursum suum. 4. Reg. 20. Isai. 38. Ita de cæteris conclusionibus, quæ putantur necessariæ in istis scientiis poterit esse frustratio. Nunquam tamen frustratum fuit aliquid de sacra scriptura, nec est possibile frustrari. Ideo ipsa habet maiorẽ necessitatẽ, & ineuitabilitatem, quã scientiæ humanæ. Et ex hoc ẽt probatur quod supra dicebatur. s. ꝗ sit maior certitudo sa-

do sa-

do sacræ scripturæ q̃ scientiarum,quia illud qđ est magis necessariũ & ineuitabile, est magis certum. Et ſm hoc ponemus tres gradus certitudinis. Primus est sacræ scripturæ. secundus cognitionis sensitiuæ, tertius est scientiarum humanarum: scilicet, quia sacra scriptura est magis certa,quàm cognitio sensitiua,scilicet quàm uisio, ut supra declaratum est:& cognitio sensitiua est magis certa,quàm scientifica,cũ principiũ sciẽtiæ fit ex sensu,ut supra declaratum est, ideo nõ solùm Sacra Scriptura est magis certa quàm scientiæ, sed ẽt magis certa quàm principia prima omnium scientiarum: quintò excellit Sacra Scriptura omnes scientias ex parte obiecti, quod specificat ipsam scientiam, & tribuit ei dignitatem: obiecta autem omnium scientiarum sunt res creatæ, obiectum autem Sacræ Scripturæ inquãtum ipsa tota est vnum corpus est Deus, quia non agitur in ea,nisi de Deo, vel de rebus inquantum habent quandam attributionem ad Deum, scilicet inquantum à Deo creantur, vel gubernantur, vel ab eo diriguntur,aut in ipsum tendunt, & sic de varijs modis attributionum. Nam sic etiam est in scientijs, quia de quibusdam agitur in eis quæ non sunt obiectum ipsarum, nec partes obiecti, sed habent attributionem ad obiectum: Deus autem excellit in immensum omnem rem creatam, ideo Sacra scriptura ex parte obiecti excellit valde omnes scientias humanas. Sextò excellit Sacra scriptura ex parte vtilitatis, quia non solùm ipsa perficit intellectum per hoc, q̃ cognoscitur sicut faciunt scientiæ speculatiuæ: sed etiam confert nimis ad statum hominis. Et quantum ad hoc scientiæ speculatiuæ, & generaliter omnes humanæ sunt inutiles,ipsa autem Sacra scriptura est vtilissima, quia per eam est salus. Nam nisi quis crediderit, quæ in ea habentur, peribit in æternum, & si crediderit ipsa diriget, eum in vitam æternam: Ideo Sacra scriptura vocatur liber vitæ: sicut dicitur Ecc. 34. scilicet. Hæc omnia liber vitæ: idest totum quod habetur in sacra scriptura est liber vitæ: quia ad vitam confert: quæ autem habentur in alijs scientijs sunt potius libri mortis, non quòd mortificent, sed quòd vitam non tribuunt nec cognoscunt illam. Et ob hoc verba Christi, quæ erant verba sacræ scripturæ vocantur verba vitæ, & viuificantia hominem, sicut spiritus viuificat carnem. Io. 6. Verba, quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Sic etiã dixit Beatus Petrus ibidem: Domine ad quem ibimus? verba enim vitæ æternæ habes. Scientiæ autem humanæ ad istam vitam nihil conferunt: ideo vocantur inutiles, sicut dixit Apostolus de philosophia ad Colossen. 2. vocans eam inutilem, scilicet: Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secũdùm traditionem hominum,secundùm elementa mundi,& non secundùm Christum. Multæ quoque aliæ excellentiæ sacræ scripturæ super scientias humanas possunt poni, quæ ex his patebunt cuilibet consideranti.

Sacra scrip. vocatur liber vitæ.

De differentia auctoritatis librorum veteris, & noui testamenti. Quæst. VI.

QVAERITVR de differentia auctoritatis librorum noui & veteris testamenti, an sint aliqua maioris, vel sint eiusdem auctoritatis. Quidam dixerunt, quòd erat differentia auctoritatis ex auctore, vel conditore, scilicet, quòd auctor veteris testamenti fuerit Deus malus,& auctor noui testamenti fuerit Deus bonus. Ista fuit positio Manichæorum hereticorum. Dixit enim Manichæus esse duo principia in rebus, scilicet vnum principium bonorum, & aliud malorum, ipsum principium malorum dixit esse Deum malum, & ab hoc dixit esse fa- **A** ctam tenebram, & creatam fœminam, & datum vetus testamentum, & plurima alia quæ posuit in coordinatione malorum. Principium bonorum dixit esse Deum bonum,& ab hoc factam lucem,& creatum masculum, & datum nouum testamentum, & omnia alia quæ sunt in coordinatione bonorum. Iste autem in tantum fuit insanus, quòd non solùm hæreticus,aut infidelis,sed ẽt dementissimus omnium hominum dici deberet, ita vt responsione non egeat nisi propter simplicissimos, vt eius insaniam cognoscant. De ceteris autem circa quæ tam naturaliter,quam ex sacra scriptura conuinci poterat, quia longissimum esset,& aliqualiter extra propositum nostrum, dicendum non est. Sed cùm dixit masculum esse à Deo **B** bono & fœminam à Deo malo, patet eius insania. Nam idem Deus creauit masculum & fœminam. Gen. 1. scilicet: Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: masculum & fęminam creauit illos. Sciendum tamen quòd hoc non probat contra Manichæum,quia ipse negabit illud,eo quòd non recipit vetus testamẽtum, cùm dicat illud esse factum à Deo malo. Patet tamen hoc Matthæ. 16. cùm Christus dixit: Non legistis, quia qui fecit homines ab initio, masculum & fœminam fecit eos? Istud non negabit Manicheus, quia recipit nouum testamentum. Et dicit illud datum à Deo bono. Quòd autem dixit vetus testamentum datum à Deo malo, & nouum testamentum à Deo bono, insania maxima est, cùm **C** sit Deus vnicus, nec est possibile plurificari Deos: vt etiam probant philosophi, & patet. 12. Metaphysicæ. Sed dato quòd essent plures Dij, necesse erat dici, q̃ ab eodem Deo datum erat nouum & vetus testamentum, sicut patet Iohan. 8. cùm Christus dixit: Est Pater meus, qui glorificat me, quem uos dicitis, quia Deus uester est. Et pater Christi erat Deus Iudæorum, & ille dederat uetus testamentum: Christus autem dedit nouum: sed Christus & pater suus sunt unus & idem Deus, ideo idem Deus dedit utrumq; testamentum. Item patet hoc ad Hebræos primo, cùm dicitur: Multifariè, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissimè locutus est nobis in filio. Et sic ille idem Deus qui loquebatur per prophe- **D** tas, erat qui locutus est nobis in filio. Sed ille, ut loquens in prophetis dedit uetus testamentum, quod per prophetas scilicet primo per Moysen, deinde per cœteros in diuersis temporibus completum est: ipse autem ut loquens per Christum filium suum dedit nobis nouum testamentum: ideo idem Deus est, qui dedit utrumque testamentum. Et non poterit negare Manichæus ista testimonia, quia sumuntur de nouo testamento, quod ille bene recipit. Omissa ergo ista insania Manichæi, dicendum quòd idem Deus est, qui dedit utrumque testamentum, ideo non est distinctio auctoritatis noui, & ueteris testamenti per auctorem siue per conditorem. Nec potest esse differentia auctoritatis ex lumine, per quod utrumque traditur, & **E** cognoscitur, quia utrumq; lumine supernaturali per reuelationem diuinam habitum est, sicut dixit Apostolus ad Hebræos primo, scilicet, quòd loquebatur Deus olim patribus per prophetas, scilicet in ueteri testamento. nunc autem, idest, in nouo loquitur Deus per filium. Et sic utrobique Deus loquitur, ideo utrũque per lumen supernaturale traditum est. Nec potest assignari differentia quantum ad certitudinem. Nam tanta est certitudo ueteris, sicut noui testamenti, quia aliàs diceremus facilius esse reperiri mendaciũ in ueteri testamẽto quàm in nouo, & falsum est: quia æqualiter impossibile est utrobique reperiri mendacium, cùm utrobique idem Deus loquatur, qui nõ est magis uerax, nec magis certus in dictis suis uno tempore

pore

pore quàm alio. Ideo sub tanta necessitate obligamur credere vera esse quæcumque tradita sunt in veteri testamento, sub quanta obligamur credere quæcumque traduntur in nouo. Et ob hoc sicut esset hereticus imò infidelis, qui negaret Christum esse filium virginis, ita æqualiter esset infidelis, qui negaret Samuelem esse filium Elcana, de quo primo Reg. 1. c. Licèt Christum esse filium virginis sit simpliciter articulus pertinens ad salutem: & Samuelem esse filium Elcana secundùm se non pertinet ad salutem: imò secundùm se nullo modo est vtile, quia ẽt si hoc non fuisset, nihil minus esset de salute nostra, & de cõplemento sacræ scripturæ. Si tamen Christus nõ fuisset homo, & filius virginis, multa deficerent de salute nostra, & de integritate sacræ scripturæ. Postquam tamẽ scriptum est Samuelem esse filium Elcana, ita necesse est credi sic Christum esse filium virginis, quoniã si detur oppositum tota fides peribit. Quod patet, quia ego non credo dictis in sacra scriptura propter aliquam probationem, quam habeant aut verisimilitudinem, quia nullam habent, cùm potius sint supra lumen intellectus nostri. Sed credo illi propter auctoritatem dicentis: vnus tamen, & idem fuit vtrobique loquens: ideo æqualiter in omnibus partibus dictorum suorum ei credendum est. Ista est etiam positio sancti Thomæ secunda secundæ in tractatu de fide.

Positio Sancti Tho.

Nec etiam potest esse differentia ex parte necessitatis, & ineuitabilitatis: quia sicut sunt ineuitabilia, & necessaria ea, quæ sunt in nouo testamento, ita etiã sunt ineuitabilia, quæ habentur in veteri: nec posset de illis perire aliquid, quin fieret sicut patet. Nam sicut Christus dixit cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt, Matthæ. vigesimoquarto, & Marc. decimotertio, quod intelligitur de nouo testamento: quia illud est, quòd ipse prædicabat: ita etiam ipsemet dixit de veteri testamento, quòd erat necessarium, & ineuitabile: scilicet, quòd non erat possibile aliquid in eo scriptum deficere, vt patet Mat. 6. & Luc. decimooctauo, scilicet: Amen dico vobis, donec transeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit de lege, donec omnia fiant. Idest: facilius posset cœlum & terra transire, idest, deficere, quàm ꝙ maneret aliqua pars minima de lege, quę non compleretur: quam partem minimam significauit per iotam, qđ apud Hebręos vocatur Iod, & est litera minima omnium Hebræarum. Apex dr̄ pũctus, positus super literã, qui non est litera licèt dirigat simplices in legendo. Quasi dicat: Si apices, qui nõ sunt de integritate scripturæ, nõ possunt præterire in vacuum, quia potius periret cęlum, & terra, quanto magis propositiones, vel partes aliæ sacræ scripturæ? Quantũ ad ista ergo quatuor supra assignata non potest esse dr̄ia auctoritatis noui & veteris testamenti, sed æqualis auctoritatis, & dignitatis sunt. Alia tamen multa sunt in quibus differunt, & excellit nouum testamentũ vetus in auctoritate & dignitate. Primũ est ex parte auctoris immediati noui & veteris testamenti. Nam licèt auctor mediatus sit Deus, qui vtrobique loquebatur, & in hoc non differunt: fuerunt tamen auctores immediati in testamento veteri prophetę, per quos Deus loquebatur: in nouo autem fuit Christus, qui nõ solùm inquantum Deus, sed etiam inquantum homo excellebat omnes homines simul sumptos sine vlla comparatione. Et ad significandum dignitatem noui testamenti super vetus, tetigit Apostolus immediatè istam differentiam ad Hebræos primo, dicens: ꝙ olim Deus locutus est patribus in prophetis, nunc autem, scilicet in nouo testamento locutus est nobis in filio. Et ad significandum magis istam differẽtiam dignitatis Apostolus probauit ibidem non solùm Christum esse ex-

Iota & Apex quid sint.

F cellẽtiorem omnibus hominibus, sed etiam maiorem omnibus Angelis, cùm ait: Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, filius meus es tu: ego hodie genui te? Et multas alias probationes ad hoc ponit Apostolus eodem capitu. Item probat hoc Apostolus comparando Christum hominem ad Moysen. Nam fuit Moyses primus, & acceptissimus Deo inter omnes, qui denunciauerunt aliquid ex parte eius. Vnde per ipsum Moysem tota lex populo publicata est. Apostolus tamen probat Christum excellentiorem valde Moyse dicens: Moyses quidem fidelis erat in tota domo Dei tanquam famulus eius in testimonium illorum, quæ dicenda erant: Christus verò tanquam filius in domo sua, scilicet propria. Ad

G Hebręos. 3. Et iterum ibi: Amplioris enim glorię iste præ Moyse dignus habitus est, quanto ampliorem honorem in domo habet qui fabricauit illam. Et multa alia inducit ad hoc eodem capitu. Est ergo maior dignitas noui testamenti, quàm veteris quantum ad immediatum conditorem, scilicet Christum hominem filium Dei. Nam Christus inquantum Deus non solùm est conditor noui testamenti, sed etiam veteris. Secundò excellit nouum testamentũ ad vetus in auctoritate quantum ad alios ministros delegatos, vel commissarios non in tradendo, sed in publicando, qui fuerunt Apostoli: & isti comparati prophetis maiores illis sunt. Nam isti erant prophetæ sicut & illi, vt probauit Beatus Petrus ex auctoritate Ioelis contra Iudæos dicẽtes Apostolos esse ebrios, vt habet̃ Actuum secundo.

H Primò excellebant eos in modo prophetiæ, quia Deus erat promptus ad loquendum per Apostolos, & alios ministros noui testamenti quandocumque vellent, intantum quòd non oportebat eos cogitare quid loquerentur sed Spiritus sanctus immediatè loquebatur per eos, Matthæ. decimo, & Luce vigesimoprimo, scilicet. Dum steteritis ante Reges, & Pręsides, nolite cogitare, quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora &c. Non erat autem sic in aliquo propheta veteris testamenti. Nam non habebant Deum promptum quando volebãt aliquid cognoscere, sicut dixit Elisęus quarto Regum de Sunamite. Di-

I mitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, nec indicauit mihi. Et interdum petebant prophetę à Domino instanter responsum de aliqua re, & non respondebat eis vsque post decem dies. Sicut fuit de Ieremi, petente, an Israelite descenderent in Aegyptum, Ie. quadragesimosecundo. Interdum autem non respondebat vsque ad tres hebdomadas, etiam si propheta se affligeret ieiunijs, & orationibus, vt Deus ei reuelaret. Sicut fuit de Daniele, qui tribus hebdomadis panem desiderabilem nõ comedit, & tunc ei responsum est, Danielis decimo. Ad Apostolos autem Spiritus sanctus veniebat etiam non vocatus, ideo erat excellentia valde magna istorum super illos. Secundò excellebant etiam eos ex parte rerum reuelatarum, quia altiora valde reuelata sunt Apostolis, quàm reuelarentur prophetis.

K Tertiò erant etiam excellentiores ex parte miraculorum, quia faciebant stupenda miracula, non solùm tanta quanta Christus, sed etiam maiora, sicut ipse dixerat eis, maiora horum facietis. Nam de Petro legitur, quod cùm transiturus esset per vicos in Ierusalem, ponebantur ægri in grabatis in vico, vt transeunte eo vmbra eius tangeret quemquam, & sanaretur: Actuum quinto. Quod tamen nunquam à Christo legimus factum. Petrus etiam suscitauit hominem mortuum à quatuordecim annis, & Beatus Andreas suscitauit simul quadraginta viros: Christus tamen nunquam legitur talia fecisse. Prophetæ autem multi fuerunt, qui nunquam

Petrus suscitauit mortuum à 14. annorum.

fecę-

fecerunt miracula, alij autem pauca fecerunt, & quasi cum difficultate, vt colligitur ex locis, vbi habentur gesta eorum. Quartò excellunt etiam Apostoli, quia loquebantur omnibus linguis. Actuum secundo. sed de nullo vnquam legitur hoc in veteri testamēto: multa alia, & magna sunt, in quibus isti excellebant illos, de quibus nunc non est agendum, sed dicetur latè in libro nostro de quinque legibus, scilicet Aeterna, Naturali, Humana, Mosaica, & Euangelica. Et non solùm Apostoli excellebant Prophetas, sed etiam quicumque habens ministrationem aliquam in nouo testamento excellit omnes qui sunt in veteri testamento. Quod Christus innuit cùm dixit non surrexisse inter natos mulierum maiorem Iohanne Baptista, scilicet inter omnes, qui fuerant ante eum. Et postea sequitur. Qui in regno cœlorum minor est maior est illo. Et vocatur regnum cœlorum nouum testamentum Matt. vndecimo. Et est conueniens comparatio, quia Iohannes fuit finis veteri testamenti, & principium noui, vt ait Iohannes Chryso. in sermone decollationis Beati. Io. Tertiò excellit nouum testamentum ad vetus, quia in nouo testamento est Liber Euangeliorum, qui excellit in auctoritate ad omnes libros sacræ scripturę, vt ait Augustin. in lib. de concordia Euangelistarum in principio. scilicet. Inter omnes auctoritates, quæ sanctis literis continentur Euangelium meritò excedit. Quartò excellunt libri noui testamenti libros veteres, sicut finis excellit ea, quæ sunt ad finem. Nam ea, quæ sunt ad finem non habent bonitatem aliquam, nisi inquantum attingunt ipsum finem. Libri autem veteris testamenti sunt propter libros Noui testamenti. Nam cùm nouum testamentum sit aliquid perfectum, ad quod homines imperfecti non poterant immediatè pertingere, oportuit dari aliud minus perfectum, in quo excitarentur homines, vel assuescerent ad posse recipere legem perfectam quando daretur. Sic ponit Apostolus ad Gala. 3. & 4. dicens, ꝙ lex Moysi fuit pedagogus noster in timore, scilicet ꝙ quamdiu fuimus in veteri testamento, fuimus sicut pueri. imperfecti sub pedagogo: in nouo autem testamento dicit nos esse viros perfectos sine pedagogo. Scripta ergo in nouo testamento, per quæ liberamur à seruitute veteris, sunt perfectiora scriptis veteris testamenti. Quintò excellunt libri noui testamenti libros veteris, sicut sol excellit vmbram & veritas excellit figuram. In veteri enim testamento solùm erat figura rerum & vmbra, & non ipsæ res quæ sperabantur. ad Hebræos, 10. scilicet, Vmbram enim habet lex futurorum bonorum, & non ipsam imaginem rerum: in nouo autem testamento ponuntur clarè ipsæ res speratæ, scilicet Christus Saluator &c. quæ in veteri testamēto significabantur, & non dabantur: in nouo autem data fuerunt, & apertè significata. Et ob hoc in veteri testamento erant multæ figuræ: eo quòd res siue veritas ibi non ostendebatur, nec dabatur, sed solùm significabatur, vt longè absens. Sextò excellit scriptura noui testamenti ad veterem, quia illa cessauit, ista autem in æternum manebit, & propter hoc Apostolus vult illud vocari vetus, & istud nouum, quia illud cessauit & perijt, istud autem non peribit ad Hebræos. 8. scilicet, dicendo autem nouum veterauit primus: quod autem antiquatur, & senescit prope interitum est. Septimò excellit in auctoritate ipsum nouum, quia melius est simpliciter nouum testamentum, quàm vetus, quia in isto est perfectio. in illo nō, ad Hebræos. 8. scilicet. Nunc autem melius sortitus est ministeriū, quanto melioris testamēti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. Multæ quoque aliæ excellentiæ sunt ipsius noui testamenti, sed quia istæ non tantum pertinent ad libros, & scripturam quantum ad ipsum testamentum, & statum eius, nihil de hoc dicā, sed dicetur in libro nostro de quinque legibus.

De differentia auctoritatis librorum noui testamenti ad se inuicem. Quæst. VII.

QVAERITVR, an sit aliqua differentia auctoritatis inter libros noui testamenti ad se inuicem. Dicendum, quòd saltem est aliqua differentia auctoritatis Euangeliorum ad cęteros libros, sicut dixit Augustinus in libro de concordia Euangelistarum, quòd inter omnes auctoritates, quæ sacris literis traditæ sunt, Euangelium merito excedit. Quidam autem dicunt, quòd excedit Euangelium propter auctorem, scilicet Christum: cæteri autem libri pertinent ad alios. Sed dicendum, quòd non stat, quia Christus non est conditor codicis Euangelij, cùm ipse nihil scripserit: sed Eusngelistæ scripserunt. Et si hoc consideretur, quidam alij libri noui testamēti sunt excellentiores Euangelijs, quia quædam sunt Euangelia scripta à non Apostolis, sicut Euangelium Marci, & Lucæ: Epistolæ autem Pauli, & Apocalypsis Iohannis essent digniores libri quantum ad auctores quàm euangelia Marci, & Lucę, quia isti non fuerunt Apòstoli, & illi fuerunt Apostoli. Alij ergo dicunt, ꝙ euangelia excellunt alios libros, quia in eis continentur dicta. & gesta Christi. Sed obijcietur, quòd non solùm in eis continentur dicta Christi, sed etiam in alijs libris noui testamenti, quia quidquid scripserunt Apostoli doctrinale in Epistolis suis à Christo acceperunt, sicut dixit Beatus Paulus ad Galatas primo, ꝙ euangelium quod ipse prædicauit non accepit illud, nec didicit ab homine, sed per reuelationē Iesu Christi. Ergo ita sunt dicta Christi in alijs libris, sicut in Euangelijs. Dicendum quòd euangelia excedunt omnes libros noni testamenti in duobus. Primò quia principaliter continēt dicta, & facta Christi quàm alij libri. Nam licèt in alijs libris interdum reperiantur aliqua dicta & facta Christi: tamen non principaliter, vel totaliter sicut in Euangelijs, in quibus nihil continetur nisi dictum aut factum à Christo, vel ad eum pertinens: sicut sunt passiones suæ. Sunt tamen aliqui libri noui testamenti, in quibus paucissima dicta aut facta Christi continentur, sicut est liber actuū Apostolicorum, in quo solùm texitur historia de actibus ipsorum Apostolorum à die ascensionis Christi vsque ad tempus, quo Paulus fuit Romæ in carcere. Sic etiam est de Apocalypsi Ioan. Nam nihil ibi continetur de factis, aut dictis Christi, sed solùm reuelationes factæ Beato Ioanni de statu ecclesiæ vniuersalis à principio sui vsque ad finem seculi. Euangelia excedūt omnes lib. noui testamenti.

Secundò excedit Euangelium alios libros, quia ibi continentur gesta, & dicta Christi, inquantum ab eo dicta, vel facta sunt: cùm euangelistæ solùm fuerint Historiographi Saluatoris. In alijs autem libris noui testamenti, licèt interdum contineantur aliqua dicta aut facta Christi, non ponuntur ibi vt dicta vel facta ab eo, sed inducuntur à scriptoribus librorum ad probandum intentionem suam super aliqua re. In cæteris autem euangelia non sunt maioris auctoritatis, quā cęteri libri noni testamenti, scilicet non sunt maioris certitudinis. Nam sub tanta necessitate obligamur credere ea, quæ sunt in Actibus Apostolorum, vel in Apocalypsi Ioannis, quanta obligamur credere ea, quæ sunt in Euangelijs. Ratio patet ex eis, quæ declarata sunt præcedenti quæstione, scilicet ꝙ æqualiter obligamur credere Samuelem esse filium Elcana sicut Christum esse filium Virginis.

Item non est maior necessitas, aut ineuitabilitas in

dictis

dictis Euangelicis, quàm in dictis aliorum librorum, quia aliàs diceremus, quòd facilius erat concedi esse mendacium in dictis alicuius libri noui testamenti, quàm in Euangelio: omnia tamen Spiritu Sancto dictante scripta sunt, qui omni tempore est æqualiter verax, & omni tempore æqualiter impossibile est eum mentiri, ideo non est facilius concedi posse reperiri mendacium in uno libro, quàm in alio, sed in omnibus est æqualiter impossibile. Nunc considerandum est exceptis Euangelijs an inter alios libros noui testamenti sit aliqua differentia auctoritatis, vel sint æquales. Dicendum ꝙ quantum ad certitudinem, & ineuitabilitatem, & obligationem ad credendum æquales sunt. Quia sicut probatum est, Euangelium non excellit aliquem librum noui testamenti in auctoritate illo modo, ergo à fortiori unus non excellit alium in hoc. Sed dicendum quòd se excellunt in auctoritate dupliciter, vno modo ex parte auctoris, alio modo ex parte materię. Primo modo liber Actuum Apostolorum est minoris auctoritatis, vel dignitatis cæteris libris noui testamenti, quia exceptis Euangelijs omnes libri noui testamenti sunt conditi ab Apostolis præter Actus Apostolorum. Nam Epistolæ Pauli sunt à Paulo condita, licèt quidam putēt Epistolam ad Hebręos non esse eius, sed Clementis, vel alicuius alterius: Ecclesia tamen tenet illam esse Pauli, de quo Hieronymus in prologo eiusdem Epistolæ, Canonicæ Epistolæ à quatuor Apostolis cōditæ sunt, scilicet Iacobo, Petro, Ioanne, & Iuda: Apocalypsis à Ioanne Apostolo descriptus est. Solus autem liber Actuum Apostolicorum scriptus est à Luca, qui non erat Apostolus. Secundò excedit vnus liber alium in materia, & isto modo Epistolæ Pauli, & canonicę Epistolæ excedūt actus Apostolorum, & Apocalypsim Ioannis. Primò patet, quia tam epistolæ Pauli, quā canonicæ continent pręcepta noui testamenti, quę sunt de necessitate salutis, & per illa erudimur in omnibus agendis, liber autem Actuum Apostolorum solùm continet historiam de Actibus Apostolorum in principio Ecclesiæ primitiuæ. Et ista licèt sint utilia, & erudiant hominē, in multis tamen non sunt ita simpliciter de necessitate salutis, sicut præcepta contenta in Epistolis Pauli, & canonicis: per quæ tota Ecclesia dirigitur. Secundum patet, quia Apocalypsis Ioannis non continet instructionem aliquam præceptorum, sed solam reuelationem. Et licèt non possit dici liber inutilis cùm sit reuelatus per Spiritum Sanctum, & omnis scriptura per Spiritum Sanctum reuelata vtilis est ad docendum, & arguendum, corripiendum, & erudiendum, secundæ ad Timotheum tertio, tamē utilitas eius non ita constat, sicut utilitas epistolarum Pauli, & canonicarum: potissimè quia ibi continentur reuelationes de futuris contingentibus circa Ecclesiam, illa autem sunt historica, & non sunt ita excellentia sicut præcepta noui testamenti tradita in canonicis epistolis, & Pauli, quæ ad omnem actionem necessaria sunt.

Quare liber, vbi sunt scripta Euangelia dicatur liber Euangeliorum, & quid sit Euangelium. Quæst. VIII.

Euāg. quid significęt.

QVAERITVR cùm istæ sit codex Euangeliorum, quare vocetur sic, & quid sit Euangelium. Dicendum ꝙ Euangelium est nomen græcum, & significat bonam annunciationem, vel bona noua, vt vulgariter loquimur. Istud autem competit valde istis quatuor libris, vt infra dicetur, ex hoc quia in eis annunciatur bonum, sicut Angelus apparēs pastoribus in natiuitate Christi, de quo totum Euangelium est, dixit eis: euangelizo vobis magnum gaudium, quia natus est hodie Saluator mun-

F di. Luc. 2. Sciendum tamen, quòd licèt Euangelium secundùm se significet bonam annunciationem, aliquando tamen accipitur diuersimodè. Nam sæpe accipitur euangelizare solùm pro annunciare, vel prædicare. sicut dicitur in psalmo 67. Dominus dabit uerbum euangelizantibus, idest, prædicantibus. Sic etiam accipitur prima ad Corint. 9. scilicet: Si non euangelizauero, væ mihi: idest, si non prædicauero. Ad Roma. 10. dicitur. Quod speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona, idest, prædicantium pacem, & prædicantium bona. Et sic accipitur Euangelium pro prædicatione. Sicut dicit etiam Matth. 10. Qui reliquerit patrem, & matrem propter me, & propter Euangelium, idest, propter prædicationem. Ali-

G quando accipitur Euangelium propriè pro bona annunciatione, & euangelizare, idest, bona annunciare: Sic patet Naum primo, scilicet. Ecce super montes pedes Euangelizantis, idest bona annunciantis. Aliquando accipitur Euangelium pro mala annunciatione, & euangelizare, idest annunciare illa mala. Ad Galatas primo, scilicet: Miror quòd sic tam cito transferimini in aliud Euangelium, quod non est aliud nisi sunt, qui vos conturbant, & uolunt conuertere Euangelium Christi. Nullum tamen Euangelium potest esse bonum, ad quod homo se transferat recedendo ab Euangelio Christi, ideo illud est malum Euangelium. Et eodem cap. dicitur. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, idest, contra id, quod accepistis, ana-

H thema sit, idest, sit maledictus, & excommunicatus. Et sic malum erat illud Euangelium. Et sic solet accipi largè Euangelium pro quacunque annūciatione, vel prędicatione. Ad significandum autē specialiter istud Euangelium Christi ponuntur aliquæ adiunctiones. Nam interdum vocatur Euangelium pacis, & aliquando Euangelium æternum, & aliquando Euangelium regni Dei, sicut patet Matth. 4. & 9. scilicet. Circuibat Christus prædicans Euangelium regni Dei. & Marci primo dicitur, quòd circuibat prædicans Euangelium regni Dei. De Euangelio pacis dicitur ad Ephe. 6. State ergo succinti lumbos vestros in ueritate, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis. Vocatur autem Euangelium pacis; quia ad pacem maximè mo-

I net, quia Christus sæpe dicebat, pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis. Ioannis 14. Vel Euangeliū pacis, quia illi, qui suscipiunt illud, debent esse in pace, & non debent litigare, sed potius iniuriam tolerare, sicut dixit Apostolus Timotheo: Seruum Dei non oportet litigare. Multa alia nomina habet Euangeliū secundùm multas conditiones eius.

Quare libri quatuor Euangelistarum dicantur Euangelici, & an istud nomen possit conuenire libris veteris testamenti. Quæst. IX.

K QVAERITVR, quare istud nomen specialiter conuenit istis quatuor libris, vt dicantur Euangelici, & an possit conuenire aliquibus libris veteris testamenti. Ad primum dicendum, quòd cùm Euangelium significet annunciationem; vbicunque bona annunciantur poterit Euangelium dici, siue sint Scripturæ Sacræ, siue non. Potius tamen conuenit sacris libris, quàm alijs, cùm in eis meliora annuncientur, & magis pertinentia ad salutem nostram. Et sic omnes possent vocari Euangelia. Ad hoc tamen, quòd istud nomen commune specialiter alicui tribuatur, necesse est quòd conueniat illi per excellentiā, sicut Magnum solent vocare Romani Pompeium. Ita enim Lucanus loquitur quandocunq; absolutè dicit Magnum: Pompeium intelligit. Sic etiam cùm Prophetam dicimus absolutè, Dauid solemus intel-

intelligere, quia ille fuit excellentior inter omnes prophetas secundi ordinis, scilicet in canendo per psalmos, vt declaratum est primo Paralipomenon. 15. & primo Regum. 20.

Et cũ dicimus Apostolum, Paulum intelligimus, quia ipse plus omnibus laborauit, cùm ipse solus vocetur Apostolus, & Doctor, vel Magister Gentium. 2. ad Timoth. primo. Ita de Euangelio nunc dicendũ est, quòd conueniet libro, in quo specialissimè bona annunciantur: & hoc nulli ita conuenit sicut istis quatuor libris, qui de Christo sunt, qui est totum bonum. Nam vt declaratum est supra in quadam quæstione, Euangelia specialiter pertinent ad Christum inquantum ibi solùm traduntur facta, & dicta eius, & inquãtum ab eo dicta, & facta sunt. Annunciantur ergo in euangelijs bona multipliciter: primò quia in eis annunciatur Christus, qui est totum bonum non solùm nostrum, sed vniuersaliter est bonum, cùm sit substantia boni ipsemet, quia Deus est.

Bona in Euang. multis modis nunciantur.

Secundò annunciatur bonum, quia in eis annũciatur Christus, vt Saluator noster. Et istud est maius bonum inquantum pertinet ad nos. Et hoc specialiter nunciauerunt Angeli Christo nato Pastoribus. Luc. 2. scilicet. Annuncio vobis magnum gaudium, quia natus est hodie Saluator mundi, scilicet, per quem totus mundus, qui nunc captiuus tenebatur, liberabitur à morte, & à peccato, & à Diabolo: quia ab his tribus Christus nos liberauit, vt declarat magister, & Docto. 3. Sententiarum di. 2. Et ab isto gaudio quòd Angeli annunciauerunt potuit iustè vocari liber iste, in quo de Christo agitur, euangelium. Tertiò annunciantur bona in eo, quia verba eius sunt vita, & hominem viuificant: sicut Christus dixit Ioan. 6. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt, idest sunt spiritualia, & viuificant spiritum, sicut spiritus viuificat carnem. Quartò annunciantur bona, quia in eo vita æterna, & bonum nobis annunciatur, quod est ipsa felicitas. Et vocatur regnum cœlorum. Ioan. 6. cùm dixit Petrus, Domine ad quem ibimus? Verba enim vitæ æternæ habes, idest quæ perducunt ad vitam æternam, & ista erant verba euangelica. Et propter hoc vocatur interdum istud Euangelium Regnum Cœlorũ, vel Regni Dei, quod idem est. Matth. 4. & 9. scilicet. Et circuibat Iesus prædicans euangelium Regni, idest, Regni cœlorum, & sanans omnem languorem. Marcus autem addidit, dicens, quòd circuibat prædicans euangelium regni Dei. Quintò annunciatur bonum, quia non solùm in eo annunciatur fœlicitas nostra q̃ vocamus vitam æternam, vel regnum cœlorum: sed etiam modus perueniendi illuc, cùm dantur præcepta illuc dirigentia. Et hoc Christus dixit in principio prædicationis suæ, scilicet: Pęnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum. Matth. 4. & Marci primo, quasi dicat: Non potest illuc iri, nisi per pœnitentiam. Et Marci. vlti. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui autem non crediderit condemnabitur. Multis alijs modis bonum annunciatur specialius in isto libro quàm in alijs, ideo vocatur propriè euangelium. Ad secundum dicendum, quòd sicut supra diximus, accipiendo largè Euangelium, competit etiam libris, qui non sunt in sacra scriptura: & à fortiori omnibus libris sacris: cùm non sit aliquis liber sacer, qui non sit aliquo modo ad dirigendum vitam humanã, cùm sit traditus per Spiritum sanctum, qui nihil inutiliter facit. 2. ad Timothæum primo, scilicet: Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Et sic libri veteris testamenti non possunt vocari euangelia. Primò quia ipsa præcepta veteris

A testamenti absolutè non erant bona, quia cùm darentur populo imperfecto, Deus permittebat eis aliqua mala, scilicet repudiare vxores, & vsuras ab extraneis accipere. Deuteronomij 23. & 24. Permittebat etiam vindictam inimicorum quantum ad rancorem Numeri. 36. & Deuteronomij. 19. Aliæ quoque leges erãt continentes quandam imperfectionem, & sic vocantur aliquando ista præcepta mala, vel non bona. Ezechiel. 2. scilicet: Dedi eis præcepta non bona. Secũdò non erat bonum in hac lege, quia essent ibi alia præcepta quæ non essent mala, idest, non permitterent malum: nullum tamen bonum importabant, sicut præcepta de immolationibus pecorum, & de purificationibus corporalibus, & similia, quæ in se nullum bonũ
B importabant, sed solùm erant ad occupãdum Iudæos in quadam seruitute Dei, ne diuerterẽt ad seruitutem Dæmonum. Et sic lex nõ faciebat homines perfectos: nec iustificabat quemquam, vt patet ad Hebræos 6. & 9. Item licèt in lege noua, & veteri contineatur bonum, dicitur tamen de eis bonum æquiuocè, sicut sanum de cibo, & de homine, vel magis sicut homo de homine vero & picto: ita in nouo testamento bonum est realiter, in veteri autem non erat realiter bonum, sed vmbra quædam, vel figura eius. Ad Hebræos decimo, scilicet: Vmbram futurorum bonorum lex habet, non ipsam imaginem, idest substantiam, vel ueritatem boni. Et ob hoc dixit Apostolus, quòd nouum testamentum erat melius ueteri. Ad Hebreos octauo,
C scilicet: Nũc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est quod in melioribus repromissionibus sancitum est: Multa alia sunt pertinentia ad defectum in ueteri testamento, propter quæ non dicitur ibi esse bonum, & multæ excellentiæ in nouo testamẽto, propter quas dicatur ibi esse bonum simpliciter. De quibus nunc non dicetur, sed in libro nostro de quinque legibus. Non ergo dicetur proprie aliquis liber veteris testamenti euangelium, quia non reperitur ibi perfectum bonum, quod requirit euangelium.

An aliquis liber noui testamenti præter istos quatuor libros Euangelistarum possit dici Euangelium.

D *Quæst. X.*

QVAERITVR, an epistolæ Pauli, uel aliquis liber noui testamenti possit dici enangelium, præter istos quatuor libros euangeliorum. Quidam dicunt, quòd epistolæ Pauli vocantur euangelium, sicut ipse dixit ad Romanos 16. scilicet. Ei autem, qui potens est uos cõfirmare iuxta euangelium meum. Et ibi intelligunt pro epistolis Pauli, quia nulla alia scripta ipse reliquit. De alijs quoque libris noui testamenti dicunt, quòd possunt vocari euangelia, quia in eis bonum simpliciter annunciatur, & non est de illis, sicut de libris veteris testamenti, qui imperfectam legem continent. Dicendum tam
E de epistolis Pauli quam de omnibus libris noui testamenti, quòd possent aliqualiter vocari euangelia: nullus tamen eorum sic uocatur, nec proprijssimè eis cõuenit istud nomen. Patet quia, vt supra dictum est, cũ Euangelium sit nomen commune, non potest dici specialiter, vel per attributionem de aliquo, nisi per excellentiam inueniatur bonum in eo, quod tamen per excellentiam dicitur vni soli conuenit. Liber tamẽ euangeliorum continet bonum excellentius alijs, & auctoritas sua est maior omnium aliorum auctoritate, ideo nullus liber alius iam posset specialiter vocari euangelium, sed esset larga appellatio, inquantum ibi quoddam bonum annunciatur. Et tunc conueniret omnibus libris sacræ scripturæ, quod est inconueniẽs.

Sed

Sed tunc obijcietur, quòd nō debeant etiam esse quatuor libri euangeliorum, quia cùm dicatur per excellentiam, vni eorum tantùm conueniet. Dicendum, quòd quatuor sunt libri euangeliorum: quia omnes de eadem materia tractant, scilicet de gestis, & dictis Christi. Et idem omnes dicunt, licèt quidam breuius alij prolixius. Et sic nulla est differentia inter eos in materia siue in bono, de quo tractant, vel quod annūciāt. Cùm ergo sunt æquales: necesse est, vel omnes illos vocari euangelia vel nullum. Sed inconueniens fuit nullum vocari euangelium, cùm ibi excellētissimum bonum annuncietur, omnia ergo debuerunt vocari euangelia. Si autem non tractarent omnes euangelistæ de eadem materia, sed de varijs, vnus solus liber vocaretur euangelium, scilicet in quo de dictis, & factis Christi ageretur. Apparet ergo ex hoc, quòd nullus alius liber noui testamenti debeat vocari euangelium, cùm in nullo contineatur bonum per excellentiam præter illos quatuor libros. De epistolis quoque Pauli dicendum, quòd non vocantur euangelia. Et cùm Paul. dixit ad Romanos. 16. Secūdùm euangeliū meum, non intellexit ibi de epistolis suis. Et cùm obijcitur, quòd nulla alia opera scripsit, concedatur: ipse tamen euangelium suum non dicit esse aliquod euangelium à se, vel ab alio scriptum: sed quidquid ipse prædicabat, vocabat euangelium: sicut omnes alij prædicatores, quos mittebat Christus, dicebātur euangelizare; & ipse Paulus dixit: Si non euangelizauero væ mihi. Quæ est ergo merces mea? Vt euangelium prædicans sine sumptu ponam euangelium, primæ ad Corinth. 9. Manifestum est tamen, quòd Paulus non prædicabat ea, quæ erant in epistolis suis, quia illę solùm erant propter aliqua emergentia, & dirigebat illos ad ecclesias, in quibus prius prædicauerat: & illud quod ibi prius prædicauerat, vocatur euangelium, & illud dicebat ipse euangelium suum. Item patet hoc clarius ad Gala. primo, scilicet. Notum enim facio vobis fratres euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundùm hominem. Et sic dicebat se euangelizasse Galatis aliquod euangelium, & tamen nulla epistola est ad Galat. nisi ista in cuius principio istud ponitur. Ergo ea, quę prædicauerat prius Paulus Galatis vocauerat euangelium, & non ipsam epistolam. Vocat tamen aliquando illud euangeliū suū, non quòd ipse illud ædidit, sed quia ipse illud prædicabat. Et sic quilibet Apostolus poterat vocare euangelium suum, quod ipse prædicabat. Potest autem prædicatio Pauli vocari euangelium, inquantum large omnis prædicatio est euangelium, idest annunciatio boni. Alio modo vocatur strictè euangelium, quia ipse prædicabat gesta & facta Christi, quæ vocantur euangelium. Sic dicitur prima Corinth. idest: Nos prædicamus Christum crucifixum. Et prima Cor. 2. Ego cùm venissem ad vos fratres, non me iudicaui scire aliquid inter vos nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum: idest, nihil prædicabam vobis nisi de passione Christi & similibus, & istud erat euangelium. Sciēdum tamen, quòd interdum vocatur euangelium in sacra scriptura determinatio concilij generalis. Sic patet ad Galat. secundo, cùm Paulus dixit, quòd Petrus non ambulabat ad veritatem euangelij. Id tamen, de quo Paulus increpabat Petrum, erat quòd ipse subtrahebat se à gentilibus nolens manducare de cibis eorum, sed obseruabat cibos legales propter timorē Iudæorum, qui venerant de Ierosolymis à Iacobo: ante tamen quam venirent Petrus comedebat cum Gentilibus de omnibus cibis. Nunc verò per hoc, quòd subtrahebat se à cibis Gentilium, videbatur innuere quòd erat peccatum comedere de illis. Et per hoc videbatur cogere Gentiles cōuersos ad Christum

Euangelium vocatur etiā determinatio concilij generalis.

F obseruare legalia. Istud autem dicebat Beatus Paulus esse contra veritatem euangelij. Non est tamen sensus, quòd esset contra aliquod de quatuor euangelijs, sed erat contra determinationem Concilij Generalis, quod fuerat celebratum ab Apostolis, & à tota ecclesia. Act. 15. Vbi pronunciauerunt neminem obligari ad obseruanda legalia potissimè conuersos de gentilitate, sed posse manducare quæ vellent. Contra istam determinationem Concilij Generalis videbatur agere Petrus, cùm per suam simulationem videretur adhuc obligare gentiles, & cogere eos ad obseruanda legalia. Et sic vocatur determinatio Concilij Generalis euangelium. Hoc factum est Spiritu sancto dictante, vt cognosceretur per hoc auctoritas, & potestas Concilij Generalis: qua nulla est maior super G terram, & non potest errare in pertinentibus ad fidem, nec errat in pertinentibus ad mores. Quilibet autem homo quantumcunque sanctus, & quantæcunque potestatis potest errare in fide, & effici hæreticus, sicut de multis summis Pontificibus legimus, vt de Liberio. & Ioan. 22. & alijs quibusdam. De erroribus autem eorum circa mores cuiuslibet patet. Sola etiam Generalis Synodus loquitur nomine Spiritus sancti: cùm nulli congregationi hominum quantæcunque dignitatis, & nulli homini quantæcunque potestatis: aut meritorum conuenit talis locutio: sicut patet Actuum. 15. Cùm enim ibi diffiniret Concilium Generale ponitur forma diffiniendi, scilicet. Placuit Spiritui sancto, & nobis congregatis in vnum &c. Et istum modum diffiniendi habuerunt omnia Concilia Generalia ab exordio ecclesiæ vsque nunc. Nullus tamē H Summus Pontifex quantorumcūque meritorum diffiniendo dixit vnquam, placuit Spiritui sancto & mihi. Et nō solùm quando solus summus Pontifex diffinit, sed etiam si diffiniat cū toto collegio Cardinaliū, qui simul dicuntur facere ecclesiam Romanam, non dicunt placuit Spiritui sancto & nobis. Nemo enim quantumcūque sanctus, nec quātumcūque superbus præsumpsit vsque hodie hanc sibi formam diffiniendi vsurpare: ipsum autem generale Cōcilium tenet eam iure suo: cùm reperiatur ab Apostolis sic fuisse tētam. Et sic Synodus generalis ponit Spiritum sanctum tāquam coniudicem suum vel assessorem sibi in I iudicādo, & quòd illa diffinitio ab ambobus simul procedat: & tamen Spiritus sanctus non potest errare, ideo concilium generale errare non potest potissimè in fide. Omne autem quod est inter mortales præter Concilium generale siue sit homo, siue vniuersitas, aut qualiscūque cōgregatio errare potest tam fide quā in moribus. Ad significandum ergo istam excelentissimam auctoritatem & priuilegiū, quo nullum maius p̄t esse, vocatur determinatio Concilij generalis euāgeliū: eo ꝙ nihil est inter omnes libros sacræ scripturæ immo inter oīa scripta vniuersi tantæ auctoritatis, sicut euāgelium. Et per hoc apparet magna auctoritas & certitudo determinationum Cōciliorum generaliū, cùm assimiletur auctoritati euangelicę, & vocetur K euangelium. De hoc aliquid tetigimus in libro nostro, qui dicitur Defensorium trium conclusionum cōtra æmulos. Dicetur autem latius in libro de origine & distinctione iurisdictionum. Præter dicta autem nullus alius liber aut scriptura inuenitur, quæ euangelium appelletur.

Quare determinatio concilij vocetur Euang.

Quid sit Euangelista, & cuius dignitatis sit in Ecclesia. Quæst. XI.

QVAERITVR, cùm agāt hic de euāgelijs, q̄ ab euāgelistis condita sunt, qd sit euāgelista, & cui⁹ dignitatis, vel status in Ecclesia. Dicēdū q̄ Euan-

Euangelista ab euangelio dicitur. Et licèt nos consueuerimus solùm dicere euangelistam illum, qui euangelium aliquod scripsit: accipitur tamen euangelista dupliciter, scilicet pro scriptore euangelij, & pro prædicatore euangelij. De primo patet, quia dicimus esse quatuor Euangelistas, idest, quatuor qui euangelia cõscripserunt. De secundo patet 2. ad Timoth. 4. cùm dicit Apostolus Timothæo. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple. Et non potest accipi ibi euangelista pro scriptore. Nam Timotheus non erat scriptor Euangeliorum: cùm nullum euangelium reperiatur scriptum à Timothæo, nec Ecclesia illud habuerit, nec Doctores de tali faciant mentionem inter recepta, & reprobata euangelia: cùm tamen Hieronymus de multis faciat mentionem, vt dicetur infra in quadam quæstione, maximè quia si Timothæus scripsisset aliquod euangelium, ecclesia suscepisset illud in magno honore, sicut nunc tenet quatuor, eo quòd illud approbatum videretur à Paulo, cùm approbaret personam, & instigaret ad hoc, dicens: opus fac euangelistæ: ergo nullum scripsit. Item patet quia dicitur: Vigila, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. In quo innuit, quòd de officio euãgelistæ erat laborare, & vigilare circa omnes, & implere officium suum, & sobrietatem custodire. Ad euangelistam tamen, qui est euangelij scriptor nihil istorum pertinet: sed solùm scribere euangelium, obseruando rerum veritatem, & tenẽdo illum ordinem in scribendo, quem sibi Spiritus sanctus dictauerit.

Euangel dupliciter accipitur. s. pro eo, qui scripsit euangelium, & pro prædicatore.

Dicẽdum ergo, quòd Apostolus vocauit Timotheũ Euangelistam, idest, prædicatorem. Nam erat Timotheus Episcopus, & ad curam pastoralem pertinebat prædicare euangelium, potissimè in Ecclesia primitiua, in cuius exordio fuerunt Paulus, & Timotheus. Et cùm tunc tota cura esset introducere fidem, & illud non posset fieri sine prædicatione, quoniam fides ex auditu est, ad Roma. 10. & non auditur nisi quis prædicauerit: potissima ergo cura pastorum tũc erat prædicare fidem, quæ in Euangelio continetur. Et sic Paulus vocauit Timotheum euangelistam, idest, prædicatorem. Et huic sententiæ consonant quæ habentur ibi, quia dicitur tu vero vigila. Est autem propriè actus pastoris vigilare super gregem suum, ne Diabolus, qui semper circuit quærens quem deuoret, aliquẽ rapiat. Quia non erit bona excusatio pastoris, si lupus ouem rapiat, & pastor dicat se non vidisse. Dicitur etiam ibi: In omnibus labora, idest. circa omnes subditos tuos informando eos in fide, & in moribus. Quia ad hoc tenetur Episcopus, cùm ipse sit pastor. Ideo per se tenetur illud facere, vel prouidere, vt per alios diligenter fiat: alioquin totum exigetur ab eo, quia speculatorẽ eum posuit Deus domui Israel. Ezech. 3. & 33. Etiam dicitur: Ministerium tuum imple. idest fac omnia quę pertinent ad Episcopum, & pastorem animarum. Dixit etiam: Sobrius esto: quia ista est vna de conditionibus Episcopi. Quia cum Apostolus prima ad Ti. 3. poneret omnes conditiones Episcopi, dixit debere eum esse sobrium & prudẽtem. Loquebatur ergo Apostolus de euangelista, qui est prædicator, inquantum conuenit pastori. Aliquando accipitur euangelista pro vtroque simul, scilicet pro scriptore euangeliorum, & pro prædicatore illorum: sic patet ad Ephe. 4. scilicet: Et ipse dedit quosdam quidẽ Apostolos, alios prophetas, alios verò euangelistas. Et necesse est accipi pro vtroque, quia Apostolus describit ibi partes ecclesiæ. Vtrique tamen sunt necessarij. Nam si nõ fuissent qui euangelia scripsissent nemo prædicaret, quia nesciremus quid prædicandum esset. Et si non esset qui euangelium prædicaret etiam si scriptum esset ni-

A hil prodesset, quia esset sicut panis integer, quem non possunt paruuli frangere, & sic fame pereunt, ac si nõ esset panis, sicut dixit Ieremi. Paruuli petierunt panẽ, & non erat qui frangeret eis. Et exponitur à doctoribus de doctrina sacræ scripturæ, quæ est panis: idest potest satiare spiritualiter, sicut panis corporaliter. Est panis autem iste integer quando nemo scripturã simplicibus annunciat, nec exponit: & tunc paruuli, idest, simplices petunt panem, idest doctrinam sacrę scripturæ, & dicitur quòd non erat, qui frangeret eis. Et non dicitur, quòd nõ erat panis, qui frangi posset, sed quòd non erat qui illum frangeret, idest qui annunciaret, & exponeret. Et ita equaliter pereunt paruuli sicut si nullus panis, idest si nulla doctrina esset quæ eis dari pos-

B set. Vterque ergo est necessarius, scilicet scriptor euangelij, & annunciator eius, & ambo sunt partes ecclesiæ, & de ambobus locutus est Apostolus.

Quomodo Euangelista sit pars ecclesiæ, & quid est Ecclesia, & quomodo Christus sit caput Ecclesię.
Quæst. XII.

QVAERITVR amplius de euãgelista, quomodo sit pars ecclesiæ, vel cuius dignitatis sit. Dicendum quòd ecclesia, quæ est congregatio fidelium habet partes multas necessarias, sine quibus manere non potest. Et inter illas ponuntur euangelistæ. Nominauit Apostolus istas par-

C tes, & quasdam earum posuit ad Ephe. 4. dicens: Et ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autem pastores, & Doctores. Alias etiam partes nominat prima Cor. 12. dicens: Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Omnes istæ sunt partes ecclesiæ. Et sunt istę partes necessariæ sibi: ita quòd sine illis non manebit, & erunt in ea vsque ad consumationem sęculi: sic patet ad Ephe. 4. scilicet. Et ipse dedit quosdam Apostolos &c. & sequitur: Ad consumationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurra-

D mus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi: Scilicet, omnes partes dictæ manebunt in ecclesia, donec omnia ista fiant: ista tamen non consumabuntur vsque ad finem sęculi. Patet hoc ex applicatione literæ. Nam dicitur ad consumationem sanctorum, idest donec cõsumetur numerus sanctorum. Vocantur hic sancti illi, quos Deus prælegit ab æterno conformes fieri imagini filij eius: nam hos iustificauit, & sanctificauit: ad Romanos. 8. Isti autem sancti conuertuntur ad Christum per prædicationem euangelij quidam de Gentibus, & quidam de Iudeis, etiam quidam conuertuntur de infidelitate, & alij de prauitate morum, & vtraque conuersio fit per euãgelicam

E prædicationem, quia euangelium veritatem fidei continet, & in moribus instruit. Isti tamen inceperunt conuerti ad Deum & incorporari sibi à principio sæculi, & durabit conuersio eorum vsque ad finem sæculi. Nam est assertio multorum & satis rationabilis, quòd Deus non permittet sæculum manere in isto statu, nisi vsque dum compleatur numerus prædestinatorum, qui vocantur hic sancti. Et quando venerit vltimus eorum, finietur sæculum, & erit dies iudicij. Patet hoc, quia cũ status huius sęculi sit imperfectus, quia nõ est hic beatitudo, ordinatur ad statum futuri sęculi, vbi est beatitudo tanquam in finem suum, sicut imperfecta naturaliter ordinantur ad perfecta. Rursus autem in hoc sęculo sunt boni, & mali. Certum est

autem

autem quòd sœculum istud propter bonos conseruatur, vt ipsi possint manere in eo tanquam in via sua, quousque per hoc perueniant in suam beatitudinem. Nam sic etiam in naturalibus imperfecta non sunt in vniuerso nisi propter perfecta: sicut dicit Aristote. 2. Physicorum, quòd nos sumus quodammodo finis omnium, & quòd omnia sunt propter nos, scilicet propter homines, qui sunt perfectiora entia vniuersi inter purè naturalia. Potissimè autem, quia cùm malum in se non dicat aliquam perfectionem, ad rectorem rectissimum, & prudentissimum non pertinet tolerare mala in sua politia: nisi inquantum mala aliqualiter proficiunt in bonum, & conferunt ei quandam pulchritudinem, licèt per accidens: Deus autem est potentissimus rector potens extirpare totum malum de orbe, si vellet, & non vult: ergo cùm rectissimus rector sit, iudicat id pertinere aliquo modo ad bonum. Si autem malum aliquando solum maneret sequestratum à bono, omnino inutile videretur: quia tunc nõ faceret directè, nec per accidens ad bonum. Ideo Rector rectissimus alicuius vniuersitatis, vel politiæ nunquam malum sic permitteret, nisi in pœna, vbi propriè competit malo esse sine bono. Et sic ad rectissimam Dei gubernationem pertinet nunquam malos sine bonis relinquere, nisi in inferno, vbi est locus solùm deputatus ad pœnam, & ille propriè competit malis, sine bonis. Status tamen istius sœculi non est ad pœnam, sed est via merendi alium statum bonum, &cæt. Mala quæ hic committuntur non hic puniuntur. Ideo quando nulli boni fuerint in hoc sœculo, scilicet completo numero prædestinatorum, non videtur ad quid mali permittantur hic: cùm illi nunquam corrigendi sint, nisi incipiat illico esse hic infernus. Et tamen hic non est locus pęnalis, sed post vitam, ideo completo numero electorum cessabit omnis vita in natura.

Item via non est nisi, vt per eam gradiamur. Quando ergo nemo est, nec esse potest, qui per viam ingredi possit, superflua est via. Sed status huius sœculi est status viæ, quò festinatur ad vitam æternam: cùm ergo nemo fuerit, qui illuc iturus sit secundùm Dei præcognitionem, superfluum videbitur manere statum istum viæ. Item patet hoc efficacius ex sententia Christi in parabola de zizanijs, quę superseminata sunt in agro, & ministri videntes ea exorta inter triticum, voluerunt illa extirpare: sed dixit paterfamilias: Sinite crescere vtraque vsque ad messem, ne fortè simul eradicetis triticum. Et tempore messis colligentur zizania in fasciculos, & comburentur: segetes autem cõgregabuntur in horreum, Matthæ. 13. Ista parabola est de bonis, & malis, sicut Christus declarat ibi: bonum semen sunt filij regni prædestinati, zizania sunt viri nequam: messis est consumatio sœculi. Et tamen manifestum est, quòd tempus messis dicitur, quando segetes veniunt ad totalem suam perfectionem, & maturitatem, ita quòd iam non est opus eis manere in agro: ergo messis quam Christus vocat consumationem sęculi, respectu bonorum erit, quando peruenient boni ad perfectionem, siue complementum: ita ꝙ nemo eorum supersit nasciturus, ergo consumatio sęculi erit in consumatione Sanctorum, scilicet, quãdo erũt mortui omnes electi: & tamen ecclesia & omnes partes eius, sicut hic dicit Apostolus, durant vsque ad consumationem sanctorum. Ergo durabit ecclesia cum omnibus istis partibus suis vsque ad consumationẽ sęculi. Item dicitur in opus ministerij. i. ꝙ istæ partes ecclesię sunt ad opus ministerij. i. ad ministrandum & procurandum istam consumatam conuersionem sanctorum in ædificatione corporis Christi. Hoc dicitur, quia istę partes ecclesiæ sunt necessarię ad edi-

F ficandum corpus Christi. Pro quo sciendum, ꝙ Christus, siue corpus Christi accipitur dupliciter: vno modo pro illo homine Christo, qui in se vnctus est: & corpus eius accipitur tunc pro illa parte naturæ humanæ, quam assumpsit de virgine. Et istud vocamus corpus Christi verum. Alio modo dicimus Christum esse vnum hominem non quidem verè vnicum, sed vnum ex pluribus: nõ per modum vniuersalitatis, sed per modum cuiusdam congregationis in vnum. Et tũc dicimus corpus Christi esse corpus mysticum, idest, figuratum. i. figuratiuè corpus appellatur, cùm nõ sit vnum corpus naturale. Sed sicut dicimus vniuersitates esse corpora per fictionem iuris, ita totam ecclesiam dicimus esse vnum corpus. Ratio autem huius
G est ex similitudine istius corporis mystici ad corpus verum naturale. Nam sicut in corpore naturali licèt vnum sit, sunt multæ partes diuersorum officiorum. Ad Romanos 12. & prima ad Corin. 12. Et istæ diriguntur omnes in vtilitatem totius ipsius corporis, & quilibet etiam procurat vtilitatem alterius, & omnes istæ propter continuationem, quam inter se habent, dicuntur vnum corpus: ita in corporibus mysticis, vel figuratis fictione iuris, quę sunt vniuersitates, sunt multi homines, qui sunt partes illius vniuersitatis, & habẽt distincta officia, & actus, siue præsidendi, siue exequendi, siue consulendi inquantum sunt partes ipsius vniuersitatis, & diriguntur omnes in vnum finem, scilicet in bonum publicum: & quælibet pars vniuer-
H sitatis confert ad illud bonum, licèt diuersimode conferat secundùm actus suos, quælibet etiam confert ad vtilitatem alterius, quia nulla pars illarum habet sufficienter in se bonum suum, sed quælibet accipit ex omnibus. Et ista est causa potissima, quare conueniunt in vnum, ut sint vnum corpus, scilicet quia nulla pars illius vniuersitatis continet in se perfectè bonum, sed omnes simul continent perfectè unum bonum, quod est bonum publicum, & etiam est bonum singulorum inquantum quęlibet pars potest accipere ex omnibus alijs quidquid sibi deest ad complementum suum. Istam causam tangit Aristo. 3. Politicorum, dicens: Adiacet cuique particula boni alterius, idest, quilibet homo habet in se unam particu-
I lam illius boni, quo alius eget. Ideo necesse fuit conuenire multos ad faciendum politiam, vt sic quilibet possit habere ab omnibus alijs, quod sibi deest. Et ob hoc cùm uniuersitates istam habitudinem, & ordinẽ teneant, qui ordo est in corporibus naturalibus, quæ sunt uerè corpora, uocabuntur iustissimè uniuersitates corpora. Sic autem ecclesia tota dicitur unum corpus, ut magis declarabitur sequenti quęstione, & istud corpus uocatur corpus Christi, quia Christus inquantum homo est caput istius corporis. Ipse enim inquãtum homo per passionem suam meruit, ut esset caput omnium hominum, & essent sibi omnes subditi. Et hoc est, quòd ipse dixit post resurrectionem suam Apostolis Mar. 16. Data est mihi omnis potestas in
K cœlo & in terra, & tamen non potuit sibi dari nisi inquantum homo. Et istam potestatem non habuit ante passionem suam inquantum homo, eo quòd nondum acquisierat eam, quia non poterat acquirere eam, nisi per sanguinem. Quia sicut ille, qui emit aliquem in seruum, per illam emptionem accipit potestatem in eum: ita cum Christus homo per suam mortem nos redemerit, & non alio modo, non potuit aliter accipere potestatem super nos. Et sic ipse non solùm inquantum Deus, sed inquantum homo iustè, & quasi naturaliter effectus est Dominus noster, ita ut nos omnes simus serui illius benedicti hominis Christi. Hoc signat Apostolus Actuum. 20. scilicet. Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quo nos Spiritus sanctus

Tota ecclesia est vnũ corpus.

Christus per passionem suã meruit esse caput ecclesiæ.

ctus

ctus posuit Episcopos regere ecclesiam Dei, quã acquisiuit sanguine suo. Et sic per sanguinem acquisiuit potestatem, quòd nos simus serui eius liberati de seruitute tenebrarum. Vocatur autem totum istud corpus à parte principali, quæ est caput, scilicet, Christus: & sic dicimus ecclesiam esse corpus Christi mysticũ. Licèt autem Christus per passionem acceperit potestatem super omnes homines præsentes & futuros, quia omnes sufficienter redemit sanguine suo, non tamen omnes sunt de corpore eius, sed oportet eos ędificari in corpus ipsius, vt sint de corpore, sic dixit Apostolus in ædificatione corporis Christi. Si tamen eo ipso quòd Christus redemisset homines, essent de corpore eius, nõ oporteret ędificare illos per aliquod ministerium nostrum. Aedificantur ergo dupliciter homines in Christo, scilicet per fidem, & charitatem. Per charitatem quidem inquantum per eam homo vnitur Deo. 2. Corinthi. 6. Qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo. Non accipimus tamen hic de tali ędificatione, quia ista est multum strictè dicta: nã loquimur de ædificatione per quam construitur corpus Christi quod est ecclesia, prima Corinthi. 12. non est tamen homo pars ecclesiæ per charitatem, cùm multi sint in ea sine charitate, sed est ædificatio per fidem. Nam nemo est in ecclesia, quæ est corpus Christi, nisi credat Christum, & sic suscipiat omnia, quæ credenda sunt. Et hoc patet, quia cùm per baptismum homo efficiatur Christianus, quia illud est ianua sacramentorum, in illo non petitur nisi fides: ideo minister ecclesiæ nomine totius ecclesiæ dicit baptizando. Quid petis ab ecclesia? Et ille dicit: Fidem, & non dicit charitatem. Licèt etiam charitas non sit nisi intra ecclesiam, cùm sit donum infusum vniens nos Deo. Fides ergo est, per quam homo incorporatur Christo, idest efficitur de corpore eius mystico, quod est ecclesia. Et quamdiu manet aliquis in fide, manet intra ecclesiam, & est de corpore Christi: etiam si prauus homo sit. Quia tamen in ædificationibus non solùm intelliguntur illa, quæ sunt omnino de necessitate ædificij, sine quibus illud stare non potest, sed etiam illa, quæ dicunt bonam habitudinem eius, & ad conseruationem pertinent, & faciunt magnam pulchritudinem, erit sic in ædificatione corporis Christi. Quia licèt de necessitate illius sit fides, ita quòd sine illa non potest effici aliqua pars corporis Christi, qui prius non erat, & postquam fuerit, desinet esse pars si fidem perdiderit, charitas tamen pertinet ad quoddam complementum istius ædificij, & conseruationem eius, & pulchritudinẽ magnam, ita quòd non solùm homo sit pars corporis Christi, sed etiam sit valde acceptus ei, & efficiatur vnus spiritus cum eo. Ideo ista ædificatio corporis Christi requirit etiam charitatem. Et sicut Apostolus ad Ephe. 4. cùm prius posuisset ædificationem corporis Christi per fidem, & consistentiã eius: subdidit etiam quòd ędificabamur in eo per charitatem, dicens: Veritatem autem facientes in charitate crescamus in illo, qui est caput nostrum Christus, ex quo totum corpus compactum & cõnexum per omnem iuncturam subministrationis secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque mẽbri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Et sic dixit nos ædificari in Christo per charitatem: & istud est secundum ædificium huius corporis Christi, quod est ecclesia: partes sunt illæ quæ supra nominatæ sunt, inter quas ponuntur Euangelistæ: ergo durabunt omnes istæ partes quousque ædificetur totum corpus Christi, idest, ecclesia. sed istud corpus nunquã erit consumatum, quousque incorporentur omnes, quos Deus prælegit, & istud non fiet complete vsq; ad finem sœculi, vt supra declaratum est, ergo vsque

Aedificãtur homines in Christo per fidem & charitatem.

A ad finem seculi durabunt istæ partes ecclesiæ. Addit Apostolus in eadem auctoritate declarando præcedẽtia, scilicet. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, idest, durabunt partes ecclesiæ quousque omnes occurramus in vnitatem fidei, idest, omnes illi quos Deus præuidit occursuros in vnitatem fidei. Quia fortè nunquam erit aliquod tempus, in quo omnes homines simul viuentes sint in vnitate fidei, & tamen non possunt occurrere omnes in vnitatem fidei, quousque nascatur vltimus electus, qui postremò nasciturus est, quia etiam ille per ministros ecclesiæ debeat reduci ad vnitatem fidei: ergo vsque ad illud tempus durabit ecclesia cum partibus suis. Dicitur: Et agnitionis filij Dei. Et istud idem

B est, quod vnitas fidei, quia per fidem cognoscitur Christus esse filius Dei, & omnia alia, quæ necessariò circa ipsum tenenda sunt. Dicitur etiam ibi: In virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, idest, non solùm debemus occurrere in vnitatem fidei, sed debemus esse sicut vir perfectus & plenæ ætatis. Ad hoc autem quòd aliquis sit vir perfectus naturaliter, tria requiruntur, scilicet, quòd homo sit, quod est per natiuitatem, & quòd habeat corpus sufficientis magnitudinis, ita quòd non debeat peruenire aliquando ad maiorem: & quòd sit in ætate matura, in qua vires hominis maximæ sunt. Ista omnia pertinent ad corpus Christi mysticum, inquantum per ista significatur totalis perfectio, quam ecclesia

C habere potest, uel habitura sit, & vsque ad illam durabit ecclesia cum partibus suis. Et sic isti non solùm durabunt quousque omnes electi conuertantur ad fidem Christi, quod est nasci in corpore eius, sed etiã vsque quo isti fideles sint perfecti in charitate, & in alijs virtutibus quas Deus præuidit illos habituros, & sic erunt tunc viri perfecti corpore & ætate: & tunc poterit cessare ecclesia, & omnes ministrationes eius. Ista tamen omnia dicta sunt propter Euangelistas, de quibus diximus, quòd erant partes ecclesiæ siue accipiendo euangelistam pro scriptore Euangelij, siue pro prædicatore eius, etiam oportet manere istas partes semper. Quando tamen dicimus, quòd Euangelistæ manebunt vsque ad finem sœculi, sicut cœteræ par-

D tes ecclesiæ, non intelligitur de Euangelistis, scilicet, scriptoribus euangeliorum, sed de Euangelistis, qui sunt prędicatores euangelij, quia iam non sunt aliqui scriptores euangeliorum, nec ecclesia istud permitteret, cùm ipsa potius reiecerit multa alia euangelia, quę erant vltra ista quatuor, vt infra dicetur in quadam quęstione, immo maledictus esset ille, qui conaretur scribere euangelium vltra id, quod iam scriptum est, quia non licet quicquam addere super illud quod iam scriptum est, nec de illo quicquam diminuere, sicut dixit Beatus Ioannes Apocalypsis. 22. scilicet. Contestor ego omni audienti verba prophetię libri huius, quòd si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto: & si

E quis diminuerit de verbis libri prophetię huius, auferet Deus partem eius de libro vitę, & de Ciuitate sancta. Si ergo non licèt addere Apocalypsi, à fortiori non licebit addere euangeliis, nec diminuere, quia magis sunt illa de necessitate salutis, quàm Apocalypsis cũ i Apocalypsi nihil ponatur nisi reuelatio quorundam accidentium futurorum in ecclesia, sine quibus etiam est perfecta salus, quę non esset sublatis libris euangeliorum. Nulli ergo euangelistę erunt amplius partes ecclesię postquam illi quatuor fuerunt. Potest tamen adhuc dici, quòd euangelistę, idest, scriptores euangeliorum sunt partes ecclesię vsque ad finem sœculi, quia licèt illi non maneant in persona, manent tamen euãgelia eorum loco ipsorũ,

Prædicatores manebunt vsque in finem sęculi.

& ista manebunt in eccl'ia usque ad finem seculi, quia sunt de necessitate eius, cùm inde sit fides. Et sic censentur manere semper illi euangelistæ personaliter tãquam perhibentes testimonium de eo quod scripserunt. Ad secundum cũ quærebatur de dignitate euangelistarum in ecclesia: dicendum ꝙ sicut in vniuersitatibus sunt partes diuersorum officiorum & dignitatũ, immo sicut in corpore naturali humano sunt membra diuersarum dignitatum & Actuum, & quædam sunt nobiliora alijs, sicut caput est nobilius cęteris mẽbris: ita in ecclesia non sunt membra omnia eiusdem dignitatis, quia tunc non possent efficere vnũ corpus, & sic deberet dici, quòd sicut in corpore humano caput est nobilius cœteris membris, ita in ecclesia esset ipsum caput nobilius. Christus autem est caput ecclesiæ. ad Ephe. 4. s. Crescamus in illum, qui est caput nostrum Christus. Dicendum tamen, ꝙ Christus licèt sit caput nostrum, non comparatur ad cœtera membra corporis, cùm excedat illa quasi in immensum etiam inquantum homo: immo in immensum. Secus autẽ est de corpore naturali: quia licèt illud sit excellentius qualibet parte corporis per se, est tamẽ pars ipsius corporis, & non est melius toto corpore, nec etiã est corpus propter caput, sed caput vt sit corpus. De Christo autẽ est aliter, quia non solum ipse est caput ecclesiæ, sed etiam est Dominus, quia redemit ecclesiam, & acquisiuit eam sanguine suo: ideo non solùm Christus homo est melior quocũq; alio hoĩe, sed ẽt est melior ꝗ omnes hoĩes simul sumpti, & melior quàm tota ecclesia: ideo ipse non est ꝑꝑ ecclesiam sicut caput naturale propter corpus, sed magis tota ecclesia est ꝑpter Christum hominem. i. est ad ipsum inquantũ ipse est Dominus eius. Ideo Christus homo non computatur tanquam pars ecclesiæ, vel sicut vnus de ecclesia, sed supra eccl'iam. Sic facit Ari. 11. & 12. Metaph. dicẽs rectorem vniuersi non esse partem vniuersi, nec aliquid de vniuerso, nec ipsum esse ꝑꝑ vniuersum, sed totum vniuersum ordinari in ipsum, sicut exercit⁹ ordinatur in ducem. Et sic Christus non uocatur caput eccl'iæ tanquã pars eius, sed caput. i. princeps, quia sicut caput est super omnia, ita Christus est super totam eccl'iam. Et sicut omnia mẽbra recipiunt à capite naturali sensum, & motum: ita tota eccl'ia recipit à Christo influxum oĩum charismatum, & donorum spiritualiũ, vt possit manere. Et ob hoc Christus etiam inquantũ homo non comparatur ad aliqua membra eccl'iæ in dignitate, vel honore, sed ipsa membra inter se comparantur. Ideo quando Apostolus posuit partes eccl'iæ distinguens dignitatem ipsarum ſm prius & posteri⁹, nõ nominauit ibi Christum, sed solùm ministros eius, & inter istos est ordo. Nam in primo gradu ponuntur Apostoli, in secundo prophetæ, in tertio euangelistæ, in quarto pastores & Doctores, ita ꝙ faciant pastores, & Doctores vnum gradum. Vel secundùm aliam assignationem ponuntur Doctores in quinto gradu, & faciũt distinctum gradum à pastoribus. Nunc autem non est nobis declarandum de omnibus istis gradib⁹, qui sunt partes eccl'iæ, & de alijs partibus. s. virtutibus, & gratijs curationum, & opitulationibus, & gubernationibus, & generibus linguarum, quæ omnia ponit Apostolus esse partes eccl'iæ, prima Corin. 12. & 14. Nam dicere de his esset longissimum, potissimè quia pro hoc est proprius locus. 2. Corin. 12. & ad Ephe. 4. & aliqualiter ad Rom. 12. Solùm tamen diximus hoc propter euangelistas, vt sciatur, quòd sunt in tertio gradu honoris: nã primi, & honoratissimi in eccl'ia sunt Apostoli, qui immediatè à Christo acceperunt potestatem in plenitudine. Nam Christus dixit eis Ioa. 20. Sicut misit me pater, ita ego mitto vos, idest. In eadem plenitudine potestatis, in qua pater me misit, quantum

Melior est Christ⁹ omnibus hominibus simul sumptis.

Christ⁹ est caput ecclesiæ. i. princeps.

F ad ædificationem eccl'iæ in illa mitto vos. Item Christus habuit præter Apostolos alios multos, scilicet, septuagintaduos discipulos, & misit illos ante faciẽ suã. Luc. 1. Et tamen isti non fuerunt à Christo assumpti in eadem dignitate, in qua Apostoli. Ideo de electione Apostolorum fit per se mentio; & non ponuntur cum eis discipuli. Vnde de eis dixit Christus: Ego elegi vos duodecim, de discipulis autem non dixit ad significandam specialitatem. Item Christus, quando elegit Apostolos imposuit eis nomina mutando nomina quorundam, vt patet Matthæ. 10. & Marc. 3. & Luc. 6. De discipulis autem nihil tale exprimitur, immo nec ponuntur nomina aliquorum ipsorum. Multæ autem aliæ excellentiæ Apostolorum colliguntur
G super omnes alios de eccl'ia ex text. euangelico, de quibus magis dicitur 1. Corin. 12. & ad Ephe. 4. & fortè tangetur aliquod Matthæ. 10. aut Luc. 6. vel 10. In secundo gradu ponuntur prophetæ, scilicet, post Apostolos, quia istis Deus loquitur, & per hos reuelantur nobis ea, quæ Deus vult reuelare, & ex ista adhæsione ad Deum, & communicatione sermonis diuini sortiuntur magnam dignitatem. Nam & Moyses ex consortio diuini sermonis habuit cornutam faciem, idest, radios emittentem: ita quòd populus non posset intendere in eum nisi prius faciem suam velaret, ideo velabat eam, quando locuturus erat populo. Exod. 34. & 2. Corin. 3. & ideo ponuntur isti immediatè post Apostolos. In tertio gradu ponuntur Euange-
H listæ, quibus potestas scribendi euangelium tradita est. Est enim ista magna potestas, cùm nulla scriptura in toto orbe tantæ auctoritatis sit, sicut euangelica. Vnde multi alij conati sunt scribere euangelia, sed ecclesia eis istam auctoritatem, & honorem non detulit, sed repulit eorum scripta, & condemnauit, vt infra dicetur in quadam. q. De Euangelistis autem, qui sunt annunciatores euangelij an ponantur in eodem gradu, in quo isti Euangelistæ, vel intelligãtur per Doctores, qui ponuntur in quinto gradu, ad Ephe. 4. siue per Doctores, qui ponuntur in tertio gradu infra ad Corin. 12. declarabitur in ipsis locis, quia nunc nobis non est intentio, nisi de Euangelistis, qui Euangelia scripserunt.

I

Quid sit Ecclesia, & an Ecclesia tota possit manere in vno. Quæst. XIII.

QVAERITVR occasione præcedentium, ꝗ dicta sunt de euangelistis, ꝙ sint partes eccl'iæ, circa errorem quorundam incidentaliter, qui dicunt totã eccl'iam posse manere in vno, & ꝙ aliquando manet, vel potest manere tota eccl'ia in vna vetula. Et dicendum, quòd istud est falsum, & impossibile. Pro quo sciendum breuissimè quid sit eccl'ia. Et ad hoc præsupponendum est, quòd eccl'ia accipitur dupliciter: aliquando pro ecclesia particulari, & aliquando pro vniuersali. Primo modo vocatur
K eccl'ia cõgregatio fidelium vnius loci, uel unius Diœcesis, & sic dicimus, ecclesia Salamantina facit hoc, uel tenet hoc. Et isto modo loquitur sæpe Apostolus, ut patet secunda ad Corin. 1. s. Paulus Apostolus eccl'iæ Dei, quæ est Corint. & etiam 1. Cor. 1. dicitur Paulus Apostolus eccl'iæ Dei, quæ est Corinthi. Simile patet, 1. ad Thessã. 1. & 2. ad Tim. 1. & in plurimis locis, & accipitur ibi eccl'ia pro particulari, scilicet, eccl'ia Corinthi pro ꝯgregatione omnium fidelium manentiũ in vrbe Corinthi, & sic distinguit eccl'ia Corin. ab eccl'ia Thessaloni. & Phili. & cœteris. Secundò modo accipiebatur pro ecclesia uniuersali, & sic accipit sæpe Ap'ls sicut patet ad Ephes. 5. scilicet. Viri diligite uxores uestras, sicut Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit

Ecclesia duplex. s. vniuersalis, & particularis.

dit pro ea, vt illam sanctificaret, mundãs eam lauacro
aquę in verbo vitę, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ec
clesiam non habentem maculam, aut rugam. Manife
stum est tamen, ꝙ non potest ibi accipi pro aliqua par
ticulari Ecclesia, sed pro tota cõgregatione fidelium:
quia aliàs si esset aliqua particularis Ecclesia, quã Chri
stus sanctificasset per passionem suam, aliæ non perti-
nerent ad eum, cum eas non redemisset. Item eodem
cap. dicitur vir caput esse mulieris sicut Christus caput
est Ecclesiæ, & nõ potest accipi pro aliqua particulari,
quia tunc illi, qui essent in alijs Ecclesijs nõ pertinerẽt
ad Christum, nec essent membra eius. Sic etiam acci-
pitur infra ad Timo. 3. scilicet. Scias qũo oporteat te in
domo Dei cõuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, colum
na & firmamentum veritatis. Quod non potest accipi
de aliqua ecclesia particulari, q̃a nulla particularis ec-
clesia est columna, & firmamentũ veritatis: eo ꝙ quę-
libet particularis ecclesia põt errare in fide, & in mori
bus. Sed hoc cõuenit soli ecclesiæ vniuersali, quæ nun
quam errat, quia nunquam tota errat. Ista ecclesia vni-
uersalis accipitur dupliciter, aliquando verè, aliquãdo
per repręsentationẽ. Primo modo dr̃ ecclesia uniuer-
sitas fidelium conuenientium in unitate fidei, & sacra
mentorum: partes aũt huius sunt oẽs fideles dispersi
per totum orbem ubicunque sint. Secundo modo dr̃
ecclesia uniuersalis per repręsentationẽ. Et ista est con
cilium generale legitimè cõgregatum, quia nulla alia
congregatio est, quæ legitimè, & sufficienter represen
tet totam uniuersitatem fidelium, nisi generale Con-
cilium, & illud est ẽt quod errare non põt in fide, nec
ẽt errat in moribus. Isto mõ accipitur ecclesia Actuũ.
15. cum dr̃: Placuit Apostolis, & Senioribus, & vniuer
sæ ecclesię, siue cum omni ecclesia. Et uocatur ibi ec-
clesia Concilium generale, quia ibi agitur de Cõcilio
generali habito per Apostolos super legibus: & non
põt accipi pro ecclesia particulari, nec ẽt pro tota uni-
uersitate fidelium, cùm nõ essent oẽs ibi, sed potius dr̃
ꝙ ecclesia misit ibi nũcios ad alios christianos, qui erãt
Antiochiæ, denunciando illis determinationem Con
cilij generalis. Sic ẽt accipitur Matt. 18. s. ꝙ si nec illos
audierit dic ecclesię, idest, Concilio generali: quia non
põt alio modo ibi accipi, quia ibi loquebatur Christus
beato Petro, quẽ instituerat summum Pontificem. Et
cùm peccator non audierit eũ, remisit illum ad eccle-
siam, vt denunciaret illi. Papa tñ non est subiectus ali-
cui ecclesiæ particulari ad hoc, ꝙ teneatur coram illa
cõparere, sed potius oẽs particulares ecclesiæ sunt sibi
subiectæ. Ideo oportet intelligi de ecclesia uniuersali,
cuius filius est Papa sicut quilibet fidelis, & ab ea reci-
pit sacra, & in fide illius manet. Non põt tñ intelligi de
ecclesia uniuersali prout est uniuersitas omnium fide
liũ, quia non est possibile corã illa aliquod crimen de-
nunciari, cùm non sit possibile oẽs christianos quot-
quot sunt in toto orbe viros & fœminas, paruulos &
senes cõgregari in locum unũ, vt eis aliquid denuncie
tur. Ideo necesse est intelligi de aliqua ecclesia uniuer
sali, quæ possit esse congregata, & corã qua possit cri-
men denunciari, & illa possit iudicare. Ista aũt est con
ciliũ generale, ideo necesse est pro illo accipi ecclesiã
hic, de quo magis declarauimus in Deffensorio trium
quæstionum cõtra ęmulos, & dicetur amplius in libro
de origine & distinctione iurisdictionũ. His p̃supposi-
tis considerandum, ꝙ ecclesia est nomen Græcum, &
significat congregationẽ, & quęlibet cõgregatio põt
vocari ecclesia: sic accipit Ari. 2. Polit. c. de politia Cal-
cedoniorum, dicens, ꝙ Calcedonij non faciunt eccle-
siam, idest, non faciunt congregationẽ ad determina-
tionẽ negociorum publicorũ. Ex hoc inductum est,
ꝙ congregatio fidelium uocaretur ecclesia. Et siue ac
cipiatur pro particulari, siue uniuersali, vera vel repre-

Ecclesia uniuersalis dupliciter dicitur.

Ecclesia est nomen grecũ, & significat congregationem.

A sentante semper est multitudo, & nunquam significat
vnum: ideo de rõne ecclesię est esse multitudinẽ. Ista
vocatur aliquando domus Dei, vt patet ad Tim. 3. s.
Scias qũo te oporteat in domo Dei cõuersari, quæ est
ecclesia Dei viui. Et ista ecclesia, vel domus Dei sunt
ipsius homines. ad Hebr. 3. s. Christus verò tanquam fi
lius in domo sua, quę domus sumus nos. Et sic ẽt signi
ficatur multitudo. Item quod est efficacius, ecclesia di
cit multitudinem consistentem ex partibus diuersarũ
rõnum, sine quibus non est ecclesia. Et sic necesse est
semper esse multos in ecclesia. Patet hoc, quia Apo-
stolus uocat ecclesiã corpus ad Rom. 12. dicens: Sicut
enim in uno corpore multa mẽbra habemus, oĩa aũt
membra non eundem actum habent: ita multi unum
B corpus sumus in Christo. Et sic Apostolus dicit eccle-
siam esse multos incorporatos Christo. Dicit ẽt ꝙ ista
ecclesia est corpus. Ex primo patet, ꝙ ecclesiæ repu-
gnat unitas cùm multi sumus in Christo: ex secundo
apparet manifestius, cũ dicat, ꝙ sicut in uno corpore. s.
naturali sunt multa membra, non habentia eundem
actũ, ita est in ecclesia Christi, vel in corpore Christi,
qui nos sumus. Si ergo corpus est, non est unicũ mem
brum, sed multa, vt patet inf. ad Cor. 12. ergo de neces
sitate corporis Christi est multa membra habere, &
sic non poterit manere corpus Christi mysticũ, siue ec
clesia in uno homine. Item patet magis clarè, quia di-
cit Apostolus, ꝙ illa membra non eundem actum ha-
bẽt. Et sic necesse est in corpore Christi esse membra
C diuersarum rõnum, & istud impossibile est saluari in
unico, quia non põt unicus homo esse præsidens, &
subditus. Item patet ex exemplis, quę ponit ibi Aposto
lus, in quibus sunt actus diuersarum rõnum. Nã cùm
dixit, ita multi unum corpus sumus in Christo, subdit:
singuli aũt alter alterius membra, habẽtes donationes
sm̃ gratiã, quæ data est in nobis differentes. Et sic vult
ꝙ in ecclesia sint diuersę donationes Christi, & gratię,
sm̃ quas constituantur diuersæ partes ecclesiæ pro ad-
ministratione illarum gratiarum. Et declarat istas gra-
tias. s. Siue prophetiã sm̃ rõnem fidei, siue ministeriũ
in ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhorta
tur in exhortando. Oẽs istas administrationes gratiarũ
Apostolus dicit debere esse in ecclesia: non possunt tñ
D cõsistere in uno, ideo non põt ecclesia manere in uni-
co. Item patet hoc inf. Cor. 12. vbi latius ponitur, qũo
oẽs sumus unum corpus, & qũo sunt in eo diuisiones
gratiarum, & ministrationum. s. Sermo sciẽtiæ, sermo
sapientiæ, fides, gratia sanitatum, operatio uirtutũ, pro-
phetia, discretio spirituũ, genera linguarum, interpre-
tatio sermonũ. Omnia ista in ecclesia sunt, quæ in eo-
dem esse non possunt. Item in eodem capitulo ponit
magis apertè partes ecclesię, quæ sunt membra ipsius,
dicens: Vos aũt estis corpus Christi, & mẽbra de mem
bro, & quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, pri-
mum Apostolos, secũdò Prophetas, tertiò Doctores,
E deinde uirtutes, deinde gratias curationum, opitulatio
nes, gubernationes, genera linguarum. Omnia aũt ista
sunt diuersarum rõnum: sed qñ aliquod corpus, vel
totum cõstituitur ex partibus diuersarum rõnum, im-
possibile est manere substantiam illius in unica parte,
vel in paucis. Et patet hoc in uniuersitatibus, quæ con-
stant in partibus diuersarũ rõnum. s. in hominibus di-
uersarum administrationum: nam ablatis illis diuersi-
tatibus, non manet uniuersitas, etiam si maneant mul
ta membra. Vtpote si aliqua politia, vel ciuitas constet
ex rectoribus, & iudicibus, & executoribus iustitiæ, &
ciuibus, & hominibus plebeis, & ablatis omnibus of-
ficijs maneant soli plebei, vel soli ciues, etiam si multi
sint non est uniuersitas politica: immo non est unicus
populus, q̃a deficit ibi formale ad hoc, ꝙ sit unitas po-
litica, quia de necessitate politica requiritur aliquod

genus principatus, & vnitas siue communitas legis, & distributiuum iustitiæ. i. Iudex, vt ait Ari. 3. Poli. c. 1. Ista autem non manent manentibus solis plebeis in vrbe, ideo sic manentibus non est vniuersitas, nec ciuitas, nec vnus populus, nec aliquid vnum, à fortiori autem si maneret vnicus homo. Cùm ergo ecclesia sit vniuersitas, siue corpus constans ex partibus diuersarũ rationum, impossibile est illam manere in vnico homine. Item patet hoc, quia sicut Apostolus dixit esse multas partes, & diuersarum rationum in ecclesia, ita etiã dixit illas mansuras in ea vsque ad finem sœculi, vt patet ad Eph. 4. ℂ Et ipse dedit quosdã Apostolos, quosdã autem prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores, & Doctores ad consumationem sanctorum in ædificationẽ corporis Christi, donec occurramus omnes in virum perfectum. Et sic istæ partes erunt in ecclesia, donec ista fiant, & tamen ista non possunt cõpleri vsque ad finem sęculi, vt probatum est in præcedenti quæstione, ergo manebunt istæ partes in ecclesia vsque ad consumationem sęculi. Et sic impossibile est manere ecclesiam aliquando in vno, quia iam non haberet istas partes, & consequenter fides non potest manere in vno aliquando, sed necesse est semper multos esse, qui fidem teneant. Nam vt probatum est præcedenti quæstione, non potest aliquis effici pars corporis Christi mystici nisi per fidem, & tamen ecclesia vsque ad finem sęculi habebit semper multas partes, ergo necesse est ꝙ semper multi teneãt fidem, quia omnes illi, qui fuerint partes ecclesiæ erunt fideles.

Ecclesia vsque in finẽ semper hẽbit multas partes ipsã cõstituẽtes.

An in triduo mortis Christi fides in sola Virgine Maria remanserit. Quæst. XIIII.

QVAERITVR occasione præcedentiũ circa quandam propositionem, quę à multis cõmuniter asseritur, & est erronea. s. ꝙ in triduo mortis Christi tota fides manserit in Virgine, an possit stare. Dicendum quòd non mansit tota fides in ea, quia multi alij erant tunc fideles. Primò patet, quia ecclesia beatorum, quæ est corpus Christi per fidem copulata, eadem fuit à principio sęculi, quæ nunc est: & continuabitur vsque ad finem, sicut dicimus, ꝙ fuit eadem fides antiquorum & nostra: ergo erant tunc multæ partes ecclesiæ quando Chrs mortuus est, quia ecclesia non potest consistere in vno, vt patet præcedenti quæstione: quælibet tñ pars ecclesiæ est fidelis, cùm per fidem efficiamur mẽbra ecclesiæ: ergo in illo triduo fuerunt multi fideles. & sic nõ fuit tota fides in Virgine. Secũdò patet, quia in sinu Abrahæ erant in triduo mortis Christi multi viri fideles, .s. Ioannes Baptista, & omnes prophetæ & patriarchæ. Isti autem dum viuebant, erant fideles, quia aliàs non poterant esse iusti, cùm dicatur iustus, qui ex fide viuit: ad Rom. 1. & Abachuc. 1. ẽt quia nõ possent aliter accepti esse Deo, cùm sine fide impossibile sit placere Deo. Ad Heb. 11. Manebat ergo in eis in sinu Abrahę fides illa, q̃ habuerunt hic, cùm fides non possit tolli nisi per hæresim, vel infidelitatem, aut per clarã visionem, quæ erit in patria. 1. Cor. 13. Isti tñ nondum habebant claram uisionem, quia non erant in patria: ergo adhuc manebat in eis fides, & sic non erat tota in Virgine. Tertiò patet, quia ad prædicationẽ Christi multi crediderunt in eum, vt Io. 7. & 8. & isti non discrediderunt per aliquid, qđ vidissent fieri circa Chrm, ergo in eis manebat fides. Et patet spãliter in Nicodemo, & Ioseph de ciuitate Arimatia, qui sepelierũt eũ, & erãt discipuli eius, & credebant in eum. Quartò patet, qa si mansisset tota fides in Virgine in illo triduo, oẽs Iudei fuissent tunc infideles, & consequenter oẽs essent in peccato mortali. Et istud est falsum, & inconueniens,

In triduo passionis Christi fides non remansit in sola Virgine Maria.

F quia erant multi viri boni inter Iudæos, qui credebant oĩa illa, ad quæ obligabantur, & sic erant fideles. Non ergo fuit tota in Virgine. Multæ aliæ rõnes ad hoc possunt induci. Quidam tamen dicunt in illo triduo fuisse fidem totam in sola Virgine. Et ob hoc asserunt ei spãlem honorem exhiberi: nam consueuit ecclesia à die veneris ad vesperum, & per totam diem Sabbathi spãliter colere Dominam nostram, quasi totum illud tp̃s suum sit, & illud est tempus, quo Chr̃s iacuit mortuus. s. quasi ab hora vesperorũ diei Veneris, & ꝑ totum Sabbathum vsq; ad primam horam dñicę diei. Dicunt ẽt non esse inconueniens mansisse totam fidẽ in Virgine, & ẽt totam ecclesiam, quia aliqñ vniuersitas saluatur in vno, & ius vniuersitatis ꝯseruat̃ in vno,

Opinio aliquorum, ꝙ ecclesia sentiat, ꝙ sola fides in Virgine manserit.

G & sic licèt ecclesia sit vniuersitas, poterat manere in sola Domina nostra. Dicendum, ꝙ non mãsit tota fides in Domina nr̃a in illo triduo, nec fuit aliqđ tp̃s, in quo non essent simul multi fideles. Põt tamẽ ista propositio intelligi, ꝙ sit vera. s. ꝙ tota fides mansit in Virgine. i. tota fides de resurrectione. s. ꝙ in illo triduo nõ fuerit aliquis, qui firmiter crediderit Christũ debuisse resurgere post triduum, nisi Domina nr̃a. Et licèt esset difficilè immo impossibile probare istam negatiuam nisi per reuelationem certificantem, tñ satis põt ꝯcedi verisimiliter, quia non erat verisimile, ꝙ aliquis magis dẽret credere resurrectionẽ Christi post triduũ, q̃ illi, qui ꝯuersabantur cum eo, & quibus ipse p̃dicauerat, ꝙ post triduum resurgeret, & præcedent eos in Galilęã.

Fides resurrectionis Christi tota in Virgine mansit sola.

H Mat. 26. Et tñ de istis apparet, ꝙ ferè oẽs dubitauerint de resurrectione: nam postq̃ surrexerat Chr̃s, & apparuerat Mariæ Magdalenæ, cùm nunciasset hoc Apostolis admirati sunt, & cucurrerunt ad monumentũ, & tamen si certissimè credidissent, nõ mirarentur. Et non solùm mirati sunt, immo multi eorũ territi sunt, vt patet de discipulis eũtibus in Emmaus, quibus Xp̃s apparuit, & illi dixerunt: Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ iuerunt ad monumentũ, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes se visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Luc. 22. Et sic isti multum dubitauerũt de resurrectione, & ita de alijs discipulis, & Apostolis Christi verisil̃e est. Iõ cum nullius ipsorum fides manifesta appareat,

I creditum est piè in honorem Dominæ nr̃æ, ꝙ in ipsa sola in illo triduo fides resurrectionis manserit, licèt nobis non ꝯstet, quia non possumus probare istã negatiuam, quia poterat manere fides in aliquo, de quo fortè nihil scriptum est: & ita nos ignoramus. Et quia putatũ est solam Dñam nr̃am tenuisse fidẽ in triduo de resurrectione, inoleuit in ecclesia ꝯsuetudo antiqssima, ꝙ à die veneris ad vesperum, & per totum diẽ Sabbathi fiat ei spãlis honor, eo. s. tpe, quo in ea sola fuit fides de resurrectione. Considerandum tamen magis circa hoc, ꝙ fides resurrectionis potest accipi, vel explicitè, vel implicitè, sicut de omnibus alijs articulis dicimus. Si implicitè, dicendum, ꝙ omnes Iudęi viri boni, qui tunc erant tenuerũt in illo triduo, & toto tpe suo

K fidem resurrectionis, quia credebant oĩa, quæ lex credi volebat, & prophetæ. Et quia in lege & ꝓphetis de resurrectione Christi post triduũ scriptum erat, licèt nõ ita manifestè oĩbus, credebant oẽs illã inquantum in lege & in prophetis ꝯtinebatur. Si autem explicitè ꝯsideretur fides resurrectionis, p̃t stare dupliciter, vno modo, ꝙ crederetur, ꝙ Messias mortuꝰ erat. Alio modo, ꝙ crederetur particulariter. s. istum, qui mortuus est Messiam esse, & ipsum post triduũ resurrecturũ. Si primo modo, dicendũ ꝙ fides explicita de resurrectione non mansit in Dña nr̃a sola, quia multi erant Iudei uiri boni, & periti: & cùm isti multum uacarãt legi, & prophetis maximè circa Messiam, in quo putabant totũ suum bonum futurum, cognoscebãt explicite ex

sacra

A ſacra ſcriptura quid de Meſſia credendum eſſet. Et ſic iſti crederent Meſſiam futurum eſſe Deum, & hominem & moriturum pro peccatis noſtris, & tertia die reſurrecturum. Hoc etiam cognouiſſent ꝑ traditiones prophetarum, quando inter Iudæos conuerſabant̃, qa poterant ab eis tunc quærere quid vellent iſti, tamen adhuc non cognoſcerent Chriſtum eſſe Meſſiã promiſſum in lege, qa erat de hoc magna contẽtio apud Iudæos, quibuſdam dicentibus, ꝙ ille erat Chriſtus, id eſt, Meſſias, aliis verò ꝙ non. Io. 7. ideo licèt non haberent determinatè ꝙ ipſe poſt triduum reſurgeret, habebant tamen fidem ꝙ Meſſias mortuus erat, & ſurrecturus poſt triduum. Et ſic iſti in triduo mortis Chrĩ tenerent fidem explicitam de reſurrectione. Si autem **B** conſideretur ſecundo modo. ſ. particulariter, ita ꝙ ille homo Chriſtus mortuus poſt triduum reſurrecturus eſſet, dicendum ꝙ non manſit fides in ſola Virgine, qa licèt non poſſimus probare aliquem de viuẽtibus habuiſſe illam fidem, veriſimile tamen eſt fuiſſe illã apud ſanctos exiſtentes in ſinu Abrahæ. Nam Ioannes Baptiſta mortuus erat, qui cognouerat Chriſtũ eſſe Meſſiam & Deum, cùm dixit de illo: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata. Ioã. 1. & tamen Ioannes Baptiſta erat in limbo, quando Chriſtus mortuus eſt, iõ ille habebat cognitionẽ de eo determinatiſſimam: & qa, vt Doctores noſtri aſſerunt, ſanctis exiſtentibus in ſinu Abrahæ ſæpe apparebant Angeli annunciantes eis de liberatione ſua ꝑ mortem Meſſiæ. Et ita veriſiſe eſt, ꝙ **C** eis reuelatum fuiſſet qñ erat illa mors Meſſiæ. Et cùm ipſi tenuiſſent ante hoc ſp fidẽ de reſurrectione Meſſiæ, & nunc ſcirent determinatè, ꝙ poſt illud triduum reſurrecturus erat Xp̃s, habebãt fidẽ reſurrectionis, & non manebat in ſola Virgine. Itẽ patet hoc clarius, qa vt eccleſia aſſerit, aĩa Chriſti ſeparata à corpore ꝑ mortẽ mox fuit in ſinu Abrahæ, vbi erant viri ſancti, & fuit ibi vſq; ad horam reſurrectionis cum reaſumpſit corpus. Et ſic in toto triduo fuit ibi, cognouerũt ergo illi iam manifeſtè reſurrectionem Xp̃i futuram poſt triduum, cùm aĩa eius eſſet cũ eis, & gauderet, & ſic determinatè haberent fidem reſurrectionis futuræ poſt triduum. Sed tunc vr̃ obſtare, ꝙ iſti non haberẽt fidẽ, quia clara uiſio patriæ tollit fidem, quæ ſ̃m ſe eſt obſcura cognitio, nec põt vna cum altera ſtare. 1. Cor. 13. **D** .ſ. Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabit qđ ex parte eſt. Et loqtur ibi de fide, & viſione patriæ, Nã dicit. Videmus nũc. i. in vita iſta per ſpeculum, & in ęnigmate. ſ. per fidem, tunc aũt. i. in patria facie ad faciẽ. i. clariſſimè. Et ſic fides euacuabitur in patria. Iſti tñ ſancti exiſtentes in ſinu Abrahę cęperunt eſſe in patria illico vt aĩa Chriſti fuit cum eis, quia cùm iam p̃cium redẽptionis per mortẽ Chriſti eſſet ſolutum, nihil impediebat, quin iſti clarè viderẽt Deum. Ideo in inferno ſiue in ſinu Abrahę cępit viſio beatorum, maxime qa Xp̃s dixit latroni: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo. Et tñ Paradiſus nihil eſt, niſi clara Dei viſio, in qua eſt tota merces: ideo die paſſionis cęperunt ſancti eſſe in paradiſo, & conſequenter euacuata eſt fides ipſorum per claram viſionem patriæ. **E** Et ſic ĩ illo triduo non haberent fidem determinatam de reſurrectione, immo nec haberẽt iam fidem de aliquo articulo, ſed potius oĩa iam viderent, quæ prius crediderant. Quidquid autem verum ſit, ſ. an ſola Domina noſtra in illo triduo hanc fidẽ de reſurrectione determinatè, & particulariter habuerit, vel an aliqs alius de viuis, aut mortuis etiam illam habuerit: totum ſine præiudicio Dñę noſtræ dictum ſit, non. n. intendimus aduocatam noſtram offendere: nam cùm eam dignè laudare nõ poſſumus, iniuſtum eſt vt eius laudes ei aliunde collatas minuamus. Cùm tamen dicitur, ꝙ propter iſtam fidẽ quam tenuit ſola in triduo, exhibetur ei honor à ve-

Anima Xp̃i mox à corpore ſeparata fuit in ſinu Abrahę.

Paradiſus ẽ clara Dei viſio.

ſpera ſextæ feriæ, & in toto Sabbatho, dicendũ ꝙ non conſtat nobis euidenter an ex iſta cauſa, vel ex aliqua alia iſta laudabilis conſuetudo introducta ſit, qa non deſunt cauſæ innumerabiles, ex quibus Dominæ nr̃æ honorem ſpecialem impendere poſſimus, immo debeamus. Sed adhuc conceſſo, ꝙ ex hac cauſa ſola introductus fuerit ille honor. Dicendum, ꝙ non eſt ꝑp hoc determinatio eccleſiæ, ꝙ in Domina noſtra ſolũ manſerit fides in illo triduo, quia aliàs obligaremur omnes credere ſicut quemlibet alium articulum ſub pęna hæreſis, vel infidelitatis, cùm quælibet determinatio eccleſiæ in pertinentibus ad fidem ſit tantæ neceſſitatis ſicut articulus, immo ipſa neceſſitas credẽdi articulos prouenit ſolùm ex auctoritate, ſine qua etiã nec crederemus euangelijs. De quo declaratum eſt in defenſorio trium concluſionum contra æmulos. Cùm autẽ vt quidam dixerunt, ꝙ tota fides poterat in triduo manere in Domina nr̃a, & ẽt in tota eccleſia, non eſt concedendum, quia vt probatum eſt ſ̃, nõ eſt poſſibile manere eccleſiam ſine multis partibus. Cũ verò dr̃, ꝙ vniuerſitas poteſt manere in vno, & ius vniuerſitatis conſeruatur in vno: dicendum ꝙ eſt verum de quibuſdam cõitatibus, quæ non præſuponunt partes diuerſarum rationum, & actuum: ſicut eſt in quibuſdam cõgregationibus, vel collegijs, in quibus ſunt omnia membra ſimilia. Si tamen ſit vniuerſitas, de cuius eſſentia ſit habere partes diuerſarum rationum: cùm perierint illæ actu, & habitu, nec manẽt iura vniuerſitatis, nec vniuerſitas in vno, immo nec in plurib⁹ dum ſit ablata illa diuerſitas actu, & habitu, ſcilicet, ꝙ ita ſit ablata, quòd non ſperetur redire: quia aliàs licèt ſint partes abſentes, ſi ſperãtur redire fictione iuris habentur tanquam præſentes, quantũ ad hoc, quòd non deſinat eſſe vniuerſitas, ſecus autem quantum ad validitatem actuum geſtorum ab vno nomine vniuerſitatis: quia iſta alia conſideratio eſt, ſcilicet an dicantur eſſe actus vniuerſitatis, & an teneant de iure, de quo non eſt ad propoſitum. Et tamen adhuc in eccleſia eſt ſpeciale, quia de ipſa certificatum eſt iam, quòd nunquam erit actualiter ſine pluribus partibus, quia Apoſtolus ad Ephe. 4. dixit, quòd manerent omnes illæ partes vſque ad conſumationem ſanctorum, quæ non erit uſque ad finem ſœculi, vt declaratum eſt pręcedenti. q.

Non eſt cõcedendũ totam fidẽ in ſola Domina noſtra manſiſſe in triduo mortis Chriſti.

An euangelia ſint plura quam quatuor, vel an aliquando plura fuerint. Quæſt. XV.

QVAERITVR vlterius, circa euangelia, an ſint plura quam quatuor, uel an aliquando plura fuerint. Ad primum dicendum, quòd non ſunt plura quàm quatuor euangelia, quia nullus alius liber ſacræ ſcripturæ vocatur euangelium præter illos quatuor, vt probatum eſt ſupra in quadam. q. niſi forte quis accipiat quendam libellum valde Apochryphum, quem quidam vocant Euangelium Nicodemi: alij aliter, & continetur in eo de paſſione, & reſurrectione, & nihil aliud. Sed de hoc non eſt aduertendum, quia libellus ille non eſt alicuius honoris, nec eſt de ſacra ſcriptura, immo apud pauciſſimos reperitur. Item quòd ille non continet formam libri euangelici, quia oportebat, quòd contineret omnia vel plurima de geſtis Chriſti, ſicut patet de quolibet quatuor euangeliſtarum, ſed ſolùm continet paſſionem, & reſurrectionem, ideo etiam præter auctoritatem, qua omnino caret, nomen ipſum fuit ſibi valde imperitè poſitum. Ad ſecundum dicendum, quòd olim multa fuerunt euangelia in Eccleſia. Nam apud Aegyptios reperiebãtur Euangelia, quæ dicebantur facta à Beato Thoma, & aliud

Euangelium Beati Matthæi, & aliud Beati Bartholo-
mæi, & singula alia Euangelia, quæ nominabantur ex
nominibus singulorũ de duodecim Apostolis. Aliud
Euangelium fecit Basilides, aliud Appelles. Fecit quo
que codicem Euangelicum Lucianus: fecit aliud He-
sichius. Multi quoque alij quos enumerare longum
est, conati sunt in principio Ecclesiæ Euangelia descri-
bere. Tetigit hoc Beatus Lucas in prooemio sui Euan
gelij, dicens: Quoniam quidem multi conati sunt or-
dinare narrationem rerum, quæ in nobis completæ
sunt. Tangit etiam Hieron. de hoc in libro illustrium
virorum, & etiam in quodam prologo suo qui habe-
tur super Matthæum, qui incipit: Plures fuisse, dicit
plures fuisse, qui Euangelia scripserunt, Lucas Euan-
gelista testatur dicens: quoniam quidem multi cona-
ti sunt ordinare narrationem rerũ, quæ in nobis com-
pletæ sunt, sicut tradiderunt qui ab initio ipsi viderunt
sermonem, & ministrauerunt ei, & perseuerantia us-
que ad præsens tempus monumenta declarant, quæ
à diuersis auctoribus ædita diuersarum hæresum fue-
re principia, vt est illud iuxta Aegyptios, & Thomam,
& Matthæum, & Bartholomęum, duodecim quo-
que Apostolorum, Basilidis atque Appelles, ac reli-
quorum, quos enumerare longissimũ est. Tangit hoc
idem Hieronym. in quadam epistola ad Damasum Pa
pam, quæ ponitur inter prologos super Matthæum.
Et incipit. Beatissimo Papæ Damaso, vbi inquit. Præ-
termitto eos codices, quos à Luciano & Hesichio nũ-
cupatos paucorum hominum asserit peruersa cõten-
tio. Idem tangit August. lib. 1. de concordia Euange-
listarum, dicens: Cæteri autem homines, qui de Do-
mini, vel de Apostolorum actibus aliqua scribere co-
nati, vel ausi sunt, non tales suis temporibus extiterũt,
vt eis fidem haberet Ecclesia: atque in auctoritatem
canonicam sanctorum librorum eorum scripta reci-
peret. Dicendum tamen, quòd licèt fuerint multa E-
uangelia scripta, & longo tempore manserint in Ec-
clesia, scilicet, vsque ad tempora Beati Hierony. lege-
bantur ab aliquibus, vt sup. dictum est, Ecclesia tamen
nunquam recepit in auctoritatem nisi istos quatuor
libros, & illos posuit in canone librorum suorum. De
ceteris autem dicit Augusti. in libro de Concordia E-
uangelistarum, quòd ecclesia noluit illos in canone li-
brorum suorum: ideo certus est iam canon librorum
Sacræ Scripturæ, & nomina ipsorum librorum, vt hæ
retici non audeant nec possint aliquem librum nõ ap
probatum tenere tanquam approbatum, quia conuin
ceretur ex ipso canone librorum. Ponit autem istum
canonem quantum ad libros veteris testamenti, Hie-
rony. in prologo Galeato. Ponit autem Beatus Augu.
canonem librorum, & nomina tam noui, quam vete-
ris testamenti in secundo lib. de doctrina Christiana.
c. 8. Quatuor ergo Euangelia Ecclesia recipit: cætera
verò iubet respuenda, vt patet in Decre. distinct. 15. c.
Sancta Romana. & in c. sicut Sancti Euangelij, vbi po
nuntur libri approbati, & reprobati. Causæ autẽ, quare
non fuerunt recepta illa Euangelia fuerunt multę. Pri
ma causa fuit, quia multi illorum scriptorum nescie-
bant veritatem rerum gestarum, nec ordinem scriben
di, ideo valde imperitè scripserunt. Hoc tangit Beatus
Lucas in prooemio suo, dicẽs: Quoniam quidem mul
ti conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in no
bis completæ sunt. Quasi dicat: illi conati sunt scribe-
re illas, sed quia non habebant completam notitiam
de illis, non bene scripserunt. Et ad supplendum defe
ctum eorum, vel potius, vt nõ adhiberetur fides erro-
ribus illorũ dicit se inductum ad scribẽdum, cum ait:
visum est mihi assequuto à principio omnia diligen-
ter de omnibus ex ordine tibi scribere optimè Theo-
phile, vt cognoscas eorum verborum de quibus eru-

Ecclesia recipit solum quatuor euangelia, & alia respuit 3. de causis.

F ditus es, veritatem. Secunda causa fuit quia, sicut decla
ratum fuit supra in quadam quæstione, Ecclesia non
suscipit scripturam alicuius hominis, quæ solum per
peritiam humanam scripta etiã si sit ille peritissimus
virorum: immo etiam si cõstet euidentissimè omnia
vera esse, quę in scriptis suis tradit, eo quòd Ecclesia re-
quirit in scriptis suis maiorem certitudinem. Nam cer
titudo scriptorum per humanam peritiam est per lu-
men naturale intellectus, & illud potest falli & erra-
re, cùm sit creatum: requirit autem Ecclesia in scriptis
suis certitudinem infallibilem, quæ nullo modo pos-
sit deficere, & quæ à nullo homine possit negari: ista
autem est certitudo per verbum Dei, ideo non recipit
Ecclesia scripturam aliquam inter libros suos, nisi de
qua constet, quòd dictante Spiritu Sancto scripta sit.
G Et isto modo dicit Beatus Petrus esse omnes libros Sa
cræ Scripturę, cùm ait, quòd omnis prophetia Scriptu
ræ propria interpretatione non fit, idest, per ingenium
proprium, vel voluntatem scribentis, sed quòd Spiritu
Sancto inspirati locuti sunt siue scripserũt Sancti Dei
homines. De quatuor autem Euangelistis, quos Eccle
sia tenet cõstituit sibi à principio, & nunc ita firmiter
tenet, ꝙ Spiritu Sancto dictante scripserunt: ideo am-
plexata est libros eorum, & posuit in honore summo
in suo canone. Cæteri autẽ, qui Euangelia conati sunt
scribere, sola humana voluntate sine diuino impulsu
aducti sunt, & sine Spiritu Sancto eos dirigẽte scripse-
runt, Et hoc Ecclesiæ constitit, & constare potuit ex
multis signis tempore ipsorum scriptorũ: ideo eorum
libros non recipit. De hoc Hiero. in prologo quodam
super Matt. qui incipit: Plures fuisse, ait: Cum hoc tan-
H tũ in præsentiarũ necesse sit dicere extitisse quosdam
qui sine Spiritu, & gratia Dei conati sunt magis ordi-
nare narrationem, q̃ Historiæ texere veritatẽ. Et dicit
ꝙ istis applicatur illud propheticum: Væ qui prophe-
tant de corde suo, qui ambulant post spiritum suũ, &
dicunt: hæc dicit Dñs, cùm Dñs non miserit eos. Et pa
tet, quia si ad annunciandum non potest aliquis legiti-
mè ire, nisi mittatur à Deo: sicut dicit Apostolus ad
Ro. 10. quõ prædicabunt nisi mittantur? à fortiori nõ
poterit aliquis Euangelium scribere nisi à Deo inspire
tur, & detur sibi potestas ad scribendum. Et sic fuit de
istis quatuor, quia Spiritu Sancto moti sunt ad scriben
I dum, & ipse dirigebat eos in scribẽdo: sic dicit Beatus
Hiero. in prologo super Lucam. s. ꝙ Luc. Sancto insti-
gante Spiritu in Achaiæ partibus Euangeliũ scripsit.
Idem dicit Aug. in lib. de concordia Euangelistarum,
De istis quatuor Euangelistis per Spiritum Sanctum
procuratum est, vt scriberent, & sequitur. Cæteri autẽ
hoĩes, qui de actibus Dñi aliqua scribere conati sunt,
nõ tales suis tpibus extiterunt: ideo nõ fuerunt ita mo
ti à Spiritu Sancto sicut illi. Ideo dicit, ꝙ Ecclesia eorũ
Euangelia non recipit, Dato ẽt ꝙ adhuc Ecclesiæ non
constaret, ꝙ isti sine Spiritu Sancto scripserant adhuc
repelleret eos, quia nõ oportebat, ꝙ Ecclesiæ cõstaret
ista negatiua. s. ꝙ ipsi non scripserant per Spiritum San
ctũ ad hoc, ꝙ repelleret eos, sed solũ sufficiebat, ꝙ non
constaret ei de affirmatiua. s. ꝙ per Spiritum Sanctum
K scripserant. Et si non constaret de ista affirmatiua: suffi
ciebat istud ad hoc, ꝙ Ecclesia eos nõ reciperet, & ita
erat. Nam aliàs si probatio negatiuè incũberet Eccle-
siæ. teneretur Ecclesia suscipere libros cuiuscunq; scri
ptoris quousq; ipsa probaret, ꝙ nõ scripserat per Spiri
tũ Sanctũ. Tertia causa fuit, quia multi illorũ, qui scri-
pserant Euangelia, multa mẽdacia scripserãt nesciẽtes
veritatẽ rerũ. Ecclesia aũt nõ permittit nec minimum
mendaciũ in libris suis, quia potius permitteret perire
oẽs libros suos, q̃ ꝙ permitteret vnicũ mendaciũ in ali
quo libro. Quia, illo cõcesso, nulla esset auctoritas alio
rũ librorũ: cũ similiter de singulis dubitaretur, an ali-

quod

quod falsum esset in eis. Hoc dicit Aug. in epistola ad Hier.& hr̃ in Dec.di.9.c.Si ad sacras.Quarta causa fuit, quia quidã illorũ scriptorũ erãt Heretici.Et licèt scirẽt veritatẽ rerum,miscuerũt aliqua falsa veris,& noĩauerunt illa euangelia ex noĩbus Apostolorũ.s.Mat.Bart. & aliorum duodecim, & illis miscebant errores suos, in quibus ipsi deuiabant à fide catholica: vt sic ex auctoritate eorum quorum noĩbus euangelia illa intitulabantur, cogeretur ecclesia recipere errores illorum. Quia ergo ista euangelia fauebant hæreticis, ea repulit ecclesia. Hoc tangit Hier.in quodam prologo euãgeliorum,qui incipit.Plures fuisse.Vbi ait,ꝙ monimẽta.i.libri ipsorum euangeliorum diuersis auctoribus ædita diuersarum hæresum fuere principia. Quinta causa quia aliqui scriptores euangeliorum, licèt nihil falsi miscerent,addiderunt tamen quædã ex deuotione,vt magis apparerent operationes Christi.De qbus, licèt non constaret esse falsa,tamen etiam non ꝯstabat esse vera testimonio totius Ecclesiæ. Ideo inquantum de illis non constabat reddebãtur illa euangelia dubia. Nam quando euangelistæ scripserunt in principio ecclesiæ primitiuæ erant plurimi, qui viderant ipsa facta Christi. Et si euangelistæ in aliquo deuiarẽt à veritate, poterat cognosci mendacium. Et ita ecclesia poterat esse certa,an euangelistæ vera scriberent. Illi autẽ, qui voluerunt aliqua superaddere deuota ad manifestationem gestorum Christi: fecerunt rem esse dubiam. Et ob hoc non merebantur euangelia sua auctoritatem. Nam potius erat tacendum aliqđ verum, vt res esset oĩno certa, q̃ ꝙ aliquod dubiũ scriberetur, per qđ res esset incerta. Et ita factum est. Nam euangelistæ multa de gestis Christi omiserunt, vt infra dicetur. Ita aũt expediebat, vt cùm isti libri euangelici per totum orbem in maxima certitudine, & auctoritate suscipiendi essent,ꝙ nihil esset in eis,de quo à principio dubitari posset. Nam de nobis,qui nunc credimus,non erat difficultas, quia nos non credimus nisi quia ecclesia, quæ est mater nostra credit. Ideo siue plura,siue pauciora scripta essent crederemus sicut ecclesia traderet scriptum.Secus autem erat in ecclesia primitiua,quia illi, qui tunc erant,viderant Christum, & omnia gesta eius, & poterant scriptores mentitos arguere, si in aliquo errarent.Ideo quantum ad illos non potuit aliqđ euangelium introduci,quod ab omnibus reciperetur nisi illud puram veritatem contineret, & essent res illæ notissimæ. Illi ergo, qui scripserunt aliquas res dubias in auctoritatem non suscepti sunt. Sic sunt apud nos hodie aliqui libelli de factis Christi res deuotas dubias, tamen interdum non verisimiles continentes, qui Apocryphi iudicantur. Sicut est liber de infantia Saluatoris: & liber, qui dicitur itinerarium Clementis,de quibus in epistola Gelasij Papæ,quæ habetur in Dec.di.15.c.Sancta Romana. dicitur,quòd sunt Apochryphi. Sexta causa fuit, quia ecclesia non poterat abijcere istos quatuor euangelistas, eo quòd erant approbati approbatione necessitante ad credendũ illis, vt declarabitur seq.q.cęteri autem nõ erant sic approbati, ideo ecclesia non curauit de illis. Septima causa fuit, quia dato quòd alij bene scriberent euangelia,ecclesia non reciperet omnes illos, quia sequebatur inde periculum, eo quòd hæretici in principio ecclesiæ conabantur corrumpere libros sacros, vt periret fides illorum, & sic oportebat ecclesiam valde cauere ab hoc.Quando tamen sunt valde multi,est difficilius cauere, quàm cùm sunt pauci: ideo tanta numerositas euangeliorum erat valde periculosa ecclesiæ,quia poterat faciliter aliquod eorum corrumpi.Et si corrumperetur vnum cęteris adhuc manentibus illæsis, dum tamen illud susceptum fuisset ab ecclesia in Canone librorum sacrorum,peribat tota auctoritas librorũ sa-

A crorum,ideo periculum fuit multos euangeliorum libros suscipere,& sic ecclesia non suscepit.Octaua causa fuit, quia in omni ordinato regimine superfluitas euitatur, quia ꝙ superfluum est nõ potest incedere in ordinem, & est peccatum fieri per plura qđ pt fieri ꝑ pauca, vt ait Ari.8.Topi. Sed cũ ecclesia hr̃et quatuor euangelia,quidquid s̃ esset ẽt si essent verissima euãgelia,superfluebat,quia quidquid in eis deberet cõtineri, iam cõtinebatur in quatuor,iõ ecclesia nõ recepit ea.

Quare sunt quatuor euangelia, & non plura neque pauciora. Quæst. XVI.

B QVAERITVR vlterius, quare sunt quatuor tantùm euangelia, & non plura nec pauciora. Dicendum, ꝙ Doctores ponũt aliquas causas singulares circa hoc. Prima causa est, quia euangelium debebat prædicari toti mundo. Mar.16. .s.Ite in vniuersum mũdũ,& prædicate euangeliũ omni creaturæ. Et quia quatuor sunt partes mundi, scilicet,Oriens,Occidens,Aquilo,& Auster debuerunt esse quatuor euangelia. Istam rationem tangit Beatus Aug. lib 1.de concordia euangelistarum, dicens: Isti igitur quatuor euãgelistæ vniuerso terrarum orbe notissimi. Et ob hoc fortasse quatuor, quoniã quatuor sunt partes orbis terræ, per cuius vniuersitatẽ Christi ecclesiam dilatari ipso sacro sui numeri quodãmodo declararunt.Idem tangit Hieronymus,dicens:Euãge- C listas quatuor esse rotas quatuor vnius quadrigæ, in qua Christus per totum orbem veheretur. Hoc patet in quodã prologo sup Mat.qui incipit.Mattheus cùm primo prædicasset,& ait. Cùm autem plures euangelium scripserint, quatuor tantùm auctoritatis habent testimonium, quia per quatuor mundi partes fidem nunciãt Trinitatis. Et sunt quasi quatuor rotæ in quadriga Domini,quæ vehit eum per prędicationẽ euangelij.Scđa causa ponitur à Hiero.s.quia hoĩes quadruplici morte perierant. Erant autem sanandi per verbũ euangelij,iuxta illud psalmistæ 106.Misit verbũ suum, & sanauit eos. Per quatuor ergo euangelia à quadruplici morte liberandi erãt,vt ait Hier.in eodẽ prologo: & genus humanum quadrifida morte perẽptũ eorũ D erãt ꝓdicatione uiuificandũ.Et uult Hiero.ibi ꝙ nõ solũ sit ista cã finalis, quæ applicari possit,sed ẽt ꝙ in ueritate ꝑꝑ sacr̃m.i.significationem, uel mysteriũ istius numeri quaternarij aliorum euangelia non suscepta sunt cùm ait. Vnde & aliorũ euangelia deciderũt,nec recepta sunt,qa nolebant prefinitũ numerũ cassari uirtutem sacr̃i.Tertia cã fuit ꝑꝑ similitudinẽ ad quatuor aĩalia.s.Hoĩem,Leonẽ,& Aquilã,& Bouẽ,q̃ uidit Eze. 1.& 10. Et idẽ uidit Beatus Io.Apoc.4.& 5.& per ista quatuor dicunt significari euangelistas,ideo debuerũt esse tm̃ quatuor.Istam cãm tãgit Hier.in dicto ꝓlogo. .s.Designant ẽt quatuor euangelistę quatuor figuris,q̃ non sunt deceptoriæ,sed iocundi mysterij sibi cõsciæ. Quarta cã est,quia euangelia sunt de actibus,& uerbis E Xp̃i.Xp̃s tñ cõparat prędictis quatuor aĩalibus,iõ quatuor euãgelistæ debuerũt esse.Istã cãm tãgit,& declat Hiero. in d. prologo. Quinta cã fuit,quia euangelistæ sĩlantur fluminibus Paradisi,cũ uerba eorũ sint uerba uitæ æternæ.Ioã.6.& ipsum euangeliũ dicat̃ euangeliũ regni Dei,ut patet Mar.1.& Mat.4.& 9.flumina ãt Paradisi sunt quatuor.Gen.2.iõ euãgelistæ debuerũt esse quatuor. Istã cãm tangit Hie.in quodam ꝓlogo super Mat.q incipit.Plures fuisse.Sexta cã fuit,ꝙ euãgeliũ vł Xp̃s cõtentus in euangelio cõparat̃ Arcæ testi,qa ipsa erat res occultissima & maximè uenerationis, ita Xp̃s erat totum bonum nr̃m, & erat res abscondita, quia Deitas latebat in carne,sicut dixit de eo Isa. Tu es Deus abscõditus,Et sicut arca portabat̃ per quatuor circulos,

vel annulos aureos. Exo. 25. & 36. ita Christus ꝑ quatuor euangelia vehendus erat per totum orbem. Istā etiam causam tangit Hiero. in eodem prologo. Possemus nos multas similes alias figurales causas adducere per applicationem istius numeri quaternarij, quia tamen istas dictas solùm inuenio tactas à Hierony. & August. non curaui plures appositiones, quia similes causæ figurales non habent efficaciam nisi ab Auctore. Similes tamen causas, quia non videntur literales, sed figurales, & quasi ad placitum applicitę, multi cōtemnerent, nisi propter auctoritatem tantorum virorum. s. Hier. & Augu. qui illas posuerunt. Possunt autē esse aliæ causæ literales præcipua autem est, quia necesse erat istos quatuor euangelistas recipi, eo quòd omnes erant approbati, & sic saltem non poterat ecclesia pauciora quàm quatuor euangelia habere. De Matthæo, & Ioan. ꝙ essent approbati, patet quia erāt Apostoli, & viderant res gestas, & non poterant iam mentiri, nec errare cùm confirmati essent per Spiritū sanctum, ideo necesse erat auctoritati eorum stare. De Marco & Luca non erat idem, quia isti non erāt Apostoli. Erant tamē approbati, qa Beatus Marcus erat discipulus Beati Petri, & scripsit ea quæ ꝑdicabat Petrus Et ipse postea approbauit euangelium eius, vt ait Hiero. in libro illustrium virorum. De hoc etiam in quodā prologo Hier. super euange. qui incipit. Plures fuisse. Cùm aūt approbatus esset Marcus à Beato Petro, nō poterat reprobari ab ecclesia. De Luca idem dicendū est. s. qa ipse fuit discipulus Beati Pauli, & socius eius vsq; ad passionē, & scripsit euangelium sicut Paulus prædicauerat, qui illud per reuelationem à Christo acceperat ad Gal. 1. Pau. autem approbauit vel laudauit euangeliū Lucæ, dicens laudem eius esse in euangelio, qđ scripserat. Sed laus non est nisi de bono, & excellenti, ideo etiam necessarium erat recipi euangelium istius tanquam approbatum à Paulo: de hoc Hier. in li. illustrium virorum, & in prologo allegato, qui incipit. Plures fuisse. Alij autem, qui euangelium scripserant, non erant sic approbati, ideo non sunt recepti. s. quia non obligabatur ecclesia illos recipere. Ista est causa literalis sufficiens quare non potuerunt esse pauciores quā quatuor euangelistæ. Quare autem non fuerunt plures possunt induci omnes octo illę rationes positæ præcedenti quæstione, scilicet, quare ecclesia repulit omnes illos scriptores euangeliorum.

Quare euangelium non fuit vnicum. Quæst. XVII.

Prima ratio. Secunda r. Tert. ratio.

QVAERITVR vlterius, quare euangelium non fuit vnicum. Nā videtur, ꝙ sufficeisset vnicum, cū materia sit vnica. s. gesta & dicta Xpi, maxime quia omnes euangelistæ eadem scripserunt. Item quia ecclesia debuit euitare sup̄flua. Item quia facilius custodiret vnum euangeliū ne corrumperetur ab hæreticis, quàm quatuor. Dicendū ꝙ ecclesia debuit habere multa euangelia, & fuit ei hoc expediens propter multa. Primò propter fidē magis completam. Nam in euangelijs continentur ea, quæ pertinent ad substantiam fidei nostræ. Et de istis debebat haberi maxima certitudo, ne quisquam dubitaret. Et sic debuit procurari, ꝙ scriberetur euangelium eo modo, quo magis fidem faceret de rebus scriptis. Et tamen plenior fides fieret, si scriberetur idem à multis, quam si scriberetur ab vnico, ideo conueniens fuit plures esse euangelistas. Patet hoc in fide testium, tam in sacra scriptura, quam in Iure humano. Nam in sacra scriptura ad testimonium vnius hominis nemo condemnatur. Numeri. 36. Vbi dicitur, quòd testimoniū duorum, vel trium hominum verum est. Deuteronomij. 19. Sic etiam Christus defendebat se, quando Iu-

F dæi dicebant sibi, ꝙ testimonium suum nullum erat, ipse dixit, ꝙ testimonium suum verum erat, quia non solùm ipse de se testimonium perhibebat, sed ēt Pater perhibebat testimonium de illo. Et allegauit legem illorum dicens, ꝙ in lege ipsorum testimonium duorū hoīum verum est. i. verum reputatur, & sufficiēs. Io. 8. Idem est in iuribus humanis, quia nunquam vni soli creditur, ēt si sint multi, & sint in dictis suis singulares nemini credetur. Ratio autem quare iura nō recipiūt vnicum testem est duplex. Prima quia in vnico teste non habet locum coniectura veritatis, nec est aliquid, propter quod iudex debeat moueri ad credendū sibi. Nam rō quare creditur testibus, est: quia verisimiliter arguitur, ꝙ dicant verum. Nā quando testes deponūt

Duplex r. quare iur. nō accipiū vnicum testem.

G super eadem re sigillatim & secretè, & vnus nō videt depositiones alterius, si cōcordat cum eo in depositione, arguitur rōnabiliter, ꝙ ambo verum dicant, quia aliàs non videretur quō vnus diuinaret, quid alius diceret, potissimè quando iudices diligenter recipiūt dicta testium, & inquirunt de causis dictorum, & petunt ab eis multa alia: necesse est, ꝙ si ambo mētiuntur, vel alter eorum, ꝙ deuient. Cùm autem oīno concordant, apparet manifestè, ꝙ verum dixerunt ambo, quia oīa vera inter se consonant, ut ait Arist. 1. Ethi. s. Vero oīa consonant. Cùm aūt unicus testis est, non est locus vn de arguatur eum verum dicere, quia non est in unico concordia, nec discordia. Secunda rō est, ut possit ex dictis testium cognosci si mentiuntur. Nam si plures

H testes sunt, & vnus repugnat alteri, necesse est alterum mentiri, quia contraria aut ꝯdictoria non possunt esse simul vera. Et hoc faciliter fit in recipiendo dicta testium, nam sigillatim recipiuntur, & examinantur, & nescit unus quid alius dicat. Et tunc si mentiuntur, inuenitur discordia in verbis eorum. Sicut fuit de duobus Senioribus, qui accusabant Susanam, & ipsi testificati sunt ꝙ adulterium commiserat in horto. Deinde cùm Daniel sigillatim interrogauit eos, discordauerunt in dictis, & sic conuicti sunt coram tota plebe falsum dixisse, & occisi fuerunt. Daniel. 13. Si aūt est unicus testis, licèt mentiatur, non pōt sic colligi discordia in eo. Ideo vnicus nunquam debet recipi in testē, quia licèt faciat præsumptionē non facit probationē. Verū

I est aūt, ꝙ sunt aliquæ causæ leues, in quibus fama cum vno teste facit plenam probationē, eo ꝙ fama hr̄ ibi loco vnius testis. Sic aūt in proposito, quia multi euangelistæ scribentes idem faciebant maiorem probationē, q̄ vnicus, conueniens fuit multos esse. Sed tunc obijcietur, ꝙ si ꝑꝑ maiorem fidem fuit utilius esse plures, q̄ vnicum euangelistam, ꝙ non solùm debebant esse quatuor, sed plures, potissimè cùm multi alij scripserint euangelia, quæ poterat ecclesia recipere. Dicēdū, ꝙ non fuerunt suscepta nisi ista quatuor. Et cùm dr̄, ꝙ utilius erat plures esse quàm quatuor solum, quia facerent maiorem fidem, dicendum vno modo ꝙ verum est & ecclesia illos suscepisset, nisi aliud obstaret, quia tamen erant multa inconuenientia si reciperen-

K tur, vt declaratum est supra in quæstione. 15. & per totam. q. ponendo octo causas, quare non fuerunt recepti, non recipit eos etiam si aliàs recipiēdo esset maior fides euangelio. Aliter dicendum, & melius, ꝙ etiam si non esset inconueniens aliquod accipiendo illos, ecclesia non recepisset eos, sicut patet de receptione testium in iure. Nam testes recipiuntur ad faciendā plenam probationem, & fidem de re, de qua dubitatur. Postq̄ autē plena fides fit per aliquos testes, quæcūq; vlterior receptio testium est superuacua, & reprobata de iure. Nam effrenata multitudo testium etiam iuri est inimica, quia in recipiendo, & examinando dicta omnium est magnus labor, & nihil magis probant mille testes, q̄ quatuor, vel quinq; testes legittimi sup

eadem

eadem re conformiter deponentes. Ita hic tanta fides esset per quatuor Euangelistas. circa idem concordantes, quanta per mille. Ideo superuacuum erat ad faciendum plenam probationem plures quā quatuor Euangelistas recipere. Secunda causa fuit, quia si vnicus euangelista esse debuisset, aut esset Matthæus, aut Ioannes. Nam isti scripserunt multum diuersè, scilicet, Matthæus quasi totaliter de his, quæ pertinebāt ad humanitatem Christi, Ioannes verò quasi penitus de his, quæ pertinebant ad probandum Christum esse Deū. Si ergo reciperemus solùm Ioannem deficerent nobis omnia, quæ pertinebant ad humanitatem Christi, si autem solùm Matthæum deficerent quasi omnia, quæ pertinebant ad eius deitatem, & vtrunq; est incōueniens. Nam non est salus nisi creditur Christus Deus, & homo. Nam si Christus esset solū Deus, non proficeret nobis: quia non moreretur pro nobis: si autem esset purus homo, non posset proficere, etiā si vellet: quia per eius mortem non redimeretur totū genus humanum, immo nec satisfaceret plenè pro vno peccato, quia nullus homo purus potest mereri in infinitum. Erant ergo nobis necessarij ambo Euangelistæ. Marcus quoque & Lucas non erant repellendi: quia isti aliquid addiderant super Ioannem & Matthæum, cùm singuli Euangelistæ habeant aliqua propria sibi, vt patet ex canonibus antiquis Euangeliorū, per quos colligitur in quo concordant, & in quo discordant. Ista tamen quæ singuli addiderunt, erant valde vtilia ad fidem: ideo non fuit conueniens eos abijcere. Item si diceremus, quod Matthæus recipi debebat, quia plura tractauit de Christi humanitate, idem dici deberet de Luca, quia ita plenè sicut Matthæus tractauit. Et sic non esset maior ratio, quare reciperetur vnus, quàm alius. Ergo vel nullus eorum reciperetur, vel ambo, & ob hoc omnes quatuor recipi debuerūt. Tertia causa fuit, quòd omnes isti quatuor Euangelistæ æqualiter vera scripserunt, & æqualiter per Spiritum sanctum moti sunt ad scribendū, & ipse æqualiter rexit eos in scribendo, vt scriberent id, quòd verum erat, & ei placitum: ideo nulla causa erat, quare aliquis eorum excluderetur, nisi omnes simul excluderentur, & tamen non debuerunt omnes excludi, ergo nullus debuit excludi. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd licèt esset eadem materia omnium Euangelistarum, scilicet, dicta, & facta Christi, tamen quia vnus non perfectè scripserat, supplebat alius. Et sic fuit de omnibus, quia quilibet addidit aliquid super cæteros, & omisit aliqua quæ posuerunt cæteri. Sic est circa scientias: Nam circa eandem materiam plures Doctores scribunt, eo quòd nemo fuit, qui èam ita penitus exhauriat, qn aliquid maneat, quod possit dici. Et inde assumunt alij occasionem ad scribendum in eadem materia. Itē dato, quòd vnus Euangelista completè scripsisset omnia, quæ pertinebant ad Christum, adhuc vtile erat esse alios Euangelistas, vt esset maior fides Euangelio ex concordia multorum in vnam sententiam, vt supra dictum est. Ad secundum, cum dicitur, quod Ecclesia debuit superflua euitare: dicēdum, quòd nō fuit superfluum: quia cùm quatuor Euangelistæ ad multa proficiant, ad quæ non sufficit unicus, scilicet, ad maiorem fidem, & abundantiorem doctrinam nō fuit superfluum esse quatuor. Ad tertium cùm dicitur, quòd facilius erat vnum Euangelium custodire incorruptum ab hęreticis, quàm quatuor, dicendum, quòd verum est, tamen propter hoc nō debebāt reijci cætera Euangelia si ad aliquid proficiebant: quia tunc Ecclesia deberet reijcere omnes libros noui, & veteris testamēti, & retinere sibi vnum vel duos: quia facilius est vnum, vel duos incorruptos seruare, quàm

F quadraginta quatuor libros duorum testamentorū, & tamen non debuit propter timorem istius corruptionis reijci quemquam, cum omnes sint sibi vtiles.

Quomodo Euangelistæ scripserunt Euāgelia, & quomodo potuit eis constare de veritate eorum, quæ scripserunt. Quæst. XVIII.

QVAERITVR vlterius, quomodo Euangelistæ scripserunt Euangelia, & quomodo potuit eis constare de veritate eorum quæ scripserunt. Dicendum, quòd Euangelistarū quidam viderunt ea, quæ scripserūt, scilicet, Matthęus & Ioannes, & alij non viderunt, scilicet, Marcus & Lu-
G cas. De Matthæo patet, quòd viderit, quia ipse fuit Apostolus Domini ab eo vocatus cùm sederet in Thelonio. Matt. 9. & Mar. 2. Et mansit semper cum eo: qa Apostoli semper manserunt cum Christo vsque ad mortem. Sic enim dixit de eis: vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Luc. 22. Et sic poterat Matthæus videre omnia, quæ Christus faciebat, & dicebat, & scribere visa. De Beato Ioanne idem patet, immo & planius, quia ipse fuit vocatus prius ad apostolatum, quam Matthæus. De vocatione Ioannis patet Mat. 4. De vocatione Matthæi patet Mat. 9. Et sic Ioan. vidit aliqua gesta priora Christi, quæ Matthęus non viderat, & interdum Ioannes cùm scribit dicit, ꝙ ipse vidit ea, quæ scripsit, ut patet Ioan. 19. Scilicet: Et
H qui uidit testimonium perhibuit, & testimonium eius uerum est. Et iterum Ioannes. 21. cùm ipse fuerit locutus de se ipso, subiunxit. Hic est discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc. Item Ioannes potuit magis scribere de uisu, quàm cæteri, quia circa passionem Domini ipse interfuit plus, quā cæteri. Nam cum Christus captus esset in horto à Iudæis, Discipuli relicto illo fugerunt. Mat. 26. Et tamen Beatus Ioannes sequebatur Christum, & introiuit cum eo in domum Caiphæ: quia ipse erat notus Pontifici. Ioan. 18. Et cùm Christus penderet in cruce, solus Ioannes ibi erat cum Matre Christi. Et tunc dixit ei Christus de cruce: Ecce Mater tua. Ioan. 19. Potuit ergo iste scribere de uisu magis quàm Matthæus. Alia tamen fuerunt, quæ Ioannes & Matthæus non ui-
I derunt, ut de natiuitate Christi, & de principio conuersationis eius, & prædicationis, cùm nondum aliquis eorum uocatus esset. Itē postquam uocati sunt, multa fecit Christus, quç ipsi uel aliqui eorum nō uiderunt, & tamen scripserunt ea, sicut patet de transfiguratione Domini, quæ habetur Matth. 2. Et tamen non uidit eam Matthæus, cùm non fuerint nisi tres Apostoli præsentes, scilicet, Petrus, Ioannes, & Iacobus. Matth. 17. De istis tamen quæ isti nō uiderunt, dicit Augu. quòd potuerunt cognoscere ista quærendo illa à parentibus Christi, uel ab ipso Christo, aut ab aliis, qui conuersabantur cum eo à principio. Vnde ait lib. 1. de Concordia Euangelistarum, scilicet, cuius non solùm ea, quæ ex ore eius audita, uel ab illo sub
K oculis eorum operata dicta, & facta meminerant, verum etiam, quem illi discipulatum adhæserant in eius natiuitate, uel infantia, uel pueritia diuinitus gesta, & digna memoria, siue ab ipso siue à parentibus eius, siue quibuslibet aliis certissimis indiciis, & fidelissimis testimoniis requirere, & cognoscere potuerunt. De Beato Marco dicendum, quod ipse nihil uidit de gestis Saluatoris, sed post mortem Christi à Beato Petro baptizatus discipulus eius factus est, & tunc Euangelium, sicut ex ore Petri audiuerat, scripsit, vt ait Hier. in libro de Illustribus uiris, & in prologo quodam Euangeliorum qui incipit, Plures fuisse. De Beato Luca dicendum etiam quod ipse non uidit aliqua de gestis

Salua-

Saluatoris, licèt aliqui velint eum esse vnum de Discipulis Christi, videlicet, quòd fuerit vnus de illis duobus, qui ibant in Castellum Emmaus die resurrectionis Dominicæ. Luc. 24. Et tunc diceretur, quòd ipse vidisset gesta Saluatoris, & scripsisset de visu sicut Matthæus, & Ioannes. Sed falsum est, quia ipse significat, quòd non viderit aliquid de gestis Saluatoris: sed solùm scripsit, quia eruditus est ab illis, qui viderant, & per Christi mandatum prædicauerant, ut patet Luc. 1. in procemio cùm ait: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis cõplete sunt, sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Ergo ipse non vidit, sed à videntibus accepit. Idem tenet Augu. lib. 1. de Concordia Euangelistarum, & Hierony. in lib. de Illustribus viris, & prologo præallegato. Cùm autem quæritur, quomodo poterant isti, qui non uiderãt scire veritatem rerum, quas scribebant, dicendum quòd duobus modis. Primò per instructionem sufficientẽ ab illis, qui veritatem cognoscebant, & sic Marcus scripsit Euangelium, sicut audiuit ex ore Petri, qui omnia complete, & sine errore cognouerat. Et Lucas scripsit sicut instructus est à Beato Paulo, qui etiam plenam sciebat veritatem. Et hoc modo certi erant, quòd non errarent in scribendo, cùm acciperent ab ore illorum, quos nihil de veritate latebat. Secundo modo erant certi de scriptis suis, quia Spiritus sanctus impulerat eos ad scribendum, & dirigebat eos in scribendo: & ille non potest errare. Quòd autem ab isto dirigerentur, & impellerentur patet per Augu. in primo lib. de Concordia Euangelistarum dicentẽ, quia per Spiritum sanctum procuratum est, quòd Luc. & Mar. scriberent. Dicit etiam, quòd impositum fuit eis munus scribendi, idest, officium, vel onus. Item patet generaliter, quòd Deus omnes Euangelistas impellat ad scribendum, & dirigat eos: quia ad Ephe. 4. dicitur, quòd Deus dedit in Ecclesia quosdam quidem Apostolos. Alios autem Prophetas, alios vero Euangelistas. Ergo Deus ponit eos in hoc officio, & tribuit eis istam gratiam, & non vsurpant sibi ipsi hoc officium. Et patet, quia sicut non est Apostolus, nisi qui à Christo electus est. Matth. 1. Et ad prædicandum ab eo missus est. Actuum 1. & non est Propheta, nisi qui à Deo recipit occultorum reuelationes: ita non erit Euangelista nisi cui à Deo datur specialiter ista gratia, & imponitur istud onus scribendi, cùm Deus dicatur dare istos gradus in Ecclesia sua. Erant ergo isti certi, quòd non errarent, cùm scirent se dirigi à Spiritu sancto. Sciendum tamen quòd Lucas ad innuẽdũ, quòd ipse verè, & perfectè scribebat Euangelium, non dedit aliam probationem, nisi quòd diligẽter instructus erat, & certificatus ab illis, qui viderant gesta Saluatoris. Luc. 1. Sed obijcietur, quòd Lucas non dedit sufficientem probationem ad hoc, quia fundauit se super humanam eruditionem: quia sicut supra sæpe dictũ est, declaratum est, quòd in sacra scriptura non recipitur aliquis liber, qui solùm sit scriptus per humanam peritiam quantumcunque sit vir peritissimus, qui scripsit, & sint certa ea, quæ scribuntur, ideoque non debebat se fundare super humanam eruditionem, sed potius deberet dicere, quòd dirigebatur à Spiritu sancto. Dicendũ quòd Lucas non potuit probare conuenientius intentum suum, quàm probauit. Primò quia Lucas volebat probare se vera scribere: probatio autẽ debet fieri per notiora, dicere tamen quòd ipse dirigebatur à Spiritu sancto, non erat aliquid apparens qđ ita promptè cognosci posset, ideo non erat conueniẽs probatio. Dicere autem, quòd erat instructus diligenter ab eis, qui viderant, & perfectè cognouerant, erat aliquid, de quo magis poterat constare, & modus planior. Secundò quia dato, quòd Lucas sciret se dirigi à Spiritu sancto, videbatur tamẽ esse iactantia, & superbia magna, quòd diceret se dirigi à Spiritu sancto, nec istud dicunt viri boni, nisi interdum tantum si ab aliquibus cogantur super aliqua re, quòd ad laudẽ Dei, vel ad defensionem suam, necesse sit eis talia confiteri, sicut patet de Beato Paulo, cum loquetetur Gorinthiis grauiter indignatus propter eorum peccata, scilicet, an experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus. 2. Corinth. 13. Ideo Lucas, vt humilius responderet potius dixit se ab hominibus eruditum, quàm à Spiritu sancto dirigi. Tertiò, & efficacius, quia cùm diceret se instructum ab eis, qui viderant: ita sufficiens testimonium dabat de veritate scriptorũ suorum, sicut si diceret se à Spiritu sancto dirigi, & hoc probaret, quia Beatus Lucas eruditus fuerat à Beato Paulo, & scripsit Euangelium, sicut audiuit ab ore eius. Paulus autem audiuit Euangelium à Deo ad Gala. 1. Scilicet: Notum enim facio vobis fratres Euangelium, quòd euãgelizatum est à me, quia non est secundùm hominem: nec enim ego ab homine accepi illud, nec didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Non ergo differebat quòd Lucas scriberet Euangelium ab ore Dei, vel ab ore Pauli. Sic erat de Marco, qui scripsit Euangelium, sicut audiuit ab ore Petri, & Petrus illud postea legens approbauit, vt ait Hieron. in lib. de Illustribus viris. Petrus tamen confirmatus fuerat per Spiritum sanctum, & non poterat iam peccare, nec errare, maxime in his, quæ pertinebant ad fidem, in quibus error est grauissimus: ergo cùm Marcus scripsisset ab ore Petri, & ille approbasset ipsum, certissimus erat, quòd nihil errauerat. Cùm autẽ obijcitur, quòd liber scriptus per humanam eruditionem non recipitur in sacra scriptura, ideoque non erat sufficiens probatio: dicendum vno modo, quòd illud intelligitur de eruditione quantum ad sapientialia, quia in illis potest errare homo quantumcunque sit magni ingenij, secus autem in eis quæ videntur ad oculum, quia tam certa probatio est illa, quòd non requiritur alia sufficientior, Et quoniã Beatus Lucas dicebat se instructum ab illis, qui viderant, sufficiẽter probabat se vera scribere. Aliter dicendum, quòd hic nõ fundabat se Beatus Lucas ĩ eruditione purè humana: nam illi, à quibus instructus fuerat, erant pleni Spiritu sancto, & qui non poterant errare, sicut diximus de Paulo, à quo ipse instructus fuerat, qui Euangelium acceperat à Deo: ideo tantum erat dicere se instructum ab istis, sicut quòd dirigebatur à Spiritu sancto, & erat conuenientior modus, inquantum erat humilior.

Deus impulit Euãgelistas ad scribendum Euangelium.

F G H I

An Euangelistæ, qui nihil viderunt de Christo, conuenienter scripserint. Quæst. XIX.

QVAERITVR vlterius, an Euangelistæ, qui nihil viderunt de gestis Saluatoris, conuenienter scripserint. Et videtur quòd non, quia notarius non potest ferre testimonium de illis rebus, quibus non interfuit: sed Marcus, & Lucas nihil viderunt, ergo inconuenienter testificantur. Item non solùm ipsi, sed etiam Matthæus, & Ioannes, qui dicuntur uidisse res gestas, videtur quòd non conuenienter scripserint, quia ipsi etiam multa scripserunt, quibus non interfuerunt, scilicet, omnia gesta Christi, quæ fuerunt ante vocationes ipsorum. Respondendum, quòd Lucas, & Marcus, qui nihil viderunt, conuenienter scripserunt, & ad plenam fidem faciendam. Nam si inconuenienter scripsissent, Ecclesia non suscepisset eos in Canone librorum sacrorum, & si fidem non facerent, non legerentur: quia super-

K

superuacuum erat tradi legendum id, quòd lectum eadem facilitate potest contemni, qua recipi: ideo dicendum, quòd non solùm conuenienter scripserunt, immo tam conuenienter, sicut illi, qui viderunt, & interfuerunt omnibus rebus. Nec refert ad plenè scribendum, & fidem faciendum inter Euangelistas vidisse, vel non vidisse: sed equalis auctoritatis sunt, & fidei qui viderunt, & qui non viderunt, sicut dicit August. lib. 1. de Cōcordia Euangelistarum, scilicet: Quorum quidam, hoc est, Matthæus, & Ioannes etiā scripta de illo, quæ scribenda visa sunt libris singulis addiderunt, ac ne putaretur, quòd attineret ad præcipiendum, & prædicandum Euangelium interesse aliquid, vtrum illi annuncient, qui eundem Dominum hic in carne apparentem discipulatu familiari viderunt, an hic ex illis fideliter comparata ædiderunt, diuina prouidentia procuratum est per Spiritum sanctum, vt quibusdam etiam ex illis, qui primum Apostolos sequebantur, nec solùm annunciandi, verum etiam scribendi Euangelium tribueretur auctoritas. Hi sunt Marcus, & Lucas. Considerandū, quòd Euangelistæ non solùm qui non viderunt, sed etiam qui viderunt, non scripserunt gesta Christi vt notarij, accipiendo notarium eo modo, quo secundùm iura humana fidem facit. Primò, quia notarius non potest scribere quicquam nisi interfuerit illi rei, siue sit de visu, siue de auditu, aliàs esset falsarius: quia necesse est, quòd in scriptura asserat se interfuisse illis rebus, quæ gerebantur, vel quæ dicebantur: si autem non interfuit, dicendo hic falsarius est. Secundò quia notarius in omnibus scriptis, de quibus ipse perhibet testimonium, debet apponere testes, qui interfuerunt rebus illis, siue videndo, siue audiendo secundùm conditionem rei, de qua agitur, alioquin testimonium suum nullum est, & non creditur ei tanquam tabellioni, & facit cōtra formam præscriptam sibi à iure. Tertiò, quia in omnibus, quæ tabellio testificatur, debet annotare tēpora determinatè, scilicet, annum, mensem, diem: ita vt dubitari nequeat de rebus, quæ gestæ, vel dictæ asseruntur, quo tempore gestæ fuerunt. Quartò oportet eū annotare loca, in quibus res auditæ, vel factæ sunt, vbi ipse simul cum testibus interfuit. Alia quoque similia requiruntur in notario, quorum si aliquid desit, scripta sua nullam fidem faciunt: & ipse fecit contra formam præscriptam sibi à iure. Euangelistæ autem scribendo non obseruauerunt ista. De primò patet, quia Marcus, & Lucas nullis rebus interfuerunt, Matthæus, & Ioannes, licèt interfuerunt plurimis, non tamen omnibus, cùm ante vocationem suā aliqua Christus fecerit, quæ ipsi non viderunt, & tamen testificantur de eis. Item Matthæus non interfuit trāsfigurationi Christi, cùm solū fuerint ibi tres, scilicet, Petrus, Iacobus, & Ioannes: sed de ea testificatur Mat. 17. Non. interfuit quoque Matthæus toti passioni Christi: quia omnes Apostoli relicto eo fugerunt, & tamen de tota passione testificatur. Item nullus Euangelistarum interfuit resurrectioni Christi, nec cùm apparuit Magdalenæ, nec cùm apparuit Discipulis euntibus in Emmaus. Omnes tamen hæc testificantur, & ita de multis aliis. Item circa hoc Euangelistæ non tenent formam notarij: quia notarius non solùm debet interesse rebus, quæ geruntur, sed etiam debet asserere in scriptis suis, quòd interfuit rebus illis omnibus, & singulis. Euangelistæ tamen licèt aliquando interessent rebus, quæ fiebant, non asserunt se interfuisse. Nam Matthæus nunquam in toto suo libro asserit se interfuisse rebus, quæ gerebantur. Et tamen istud ita est de necessitate notarij: quòd licèt intersit rebus, de quibus testificatur, si non asserit in scriptis se interfuisse, nulla est eis fides. Ioānes autem solùm bis

Quæ notarius debet seruare.

A scripsit, quòd interfuerit. Et est primum de passione, Ioannis 19. Scilicet: Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius. Et iterum Ioannes 21. cùm de se scripsisset multa, subiunxit. Hic est Discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quòd verum est testimoniū eius. Secundum, scilicet, appositionem testium nunquam obseruauerunt Euangelistæ. Nam siue qui viderunt, siue qui non viderunt, nunquam apposuerunt testes illarum rerum. Et si aliquando dicatur, quòd facta sunt miracula, vel dicta aliqua coram Discipulis, siue coram populo adhuc non est istud apponere testes, quia non nominant certas personas quæ interfuerūt, quibus adhibeatur fides. Ex incerta autem multitudi-

B ne fides nulla colligitur. Vt si dicat notarius interfuisse illi rei mille viros, & nullum nominet, fides nulla est, quia ex tali assertione notarij nescitur ad quem ꝑ fidei firmitate recurratur. Tertium non obseruauerunt Euangelistæ, scilicet, quia non annotauerunt tēpora: nam quasi nunquam reperitur ab aliquo eorū facta plena annotatio temporis, & si rarissimè ponāt aliquas imperfectas annotationes, plenam tamen nūquam vllam posuerunt. Patet de Luca, cum dixit: anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris factum est verbum Domini super Ioannem. Luc. 3. Ibi annotauit Lucas annum, quo Ioannes Baptista incepit prædicare, tamen non diem, nec mensem. Aliquando annotatur mensis, & non annus, nec dies: sicut cum dicit Bea-

C tus Ioann. erat dies festus Iudæorum, scilicet, Pascha, & ascendit Iesus Hierosolymam. Ioan. 5. Ex eo, quòd nominat festum Paschæ patet, quod erat mense primo quartadecima die mensis ad vesperum. Exo. 12. & Leu. 13. Aliquando nominat Beatus Ioannes alia festa vt Encenia, & festum Tabernaculorum, siue Scenophegiæ. Ioann. 7. & 10. Et ex hoc patet quis mensis erat. Nam festum Scenophegiæ est in mense 7. incipiens à die quintodecimo mensis eiusdem vsque ad vigesimumsecundum Leuit. 23. & Numeri. 29. Festū autem Enceniorum, siue purificationis erat die 25. mensis Casleu qui est mensis nonus. 2. Machab. primo. Non tamen sunt istæ perfectæ annotationes: qa non ponitur ibi annus, & ita in nullo loco reperitur

D aliqua perfecta annotatio, quæ contineat annum mēsem, & diem. Quartum etiam non obseruant Euangelistæ, vt annotent loca, in quibus res factæ sunt. Nā licèt rarò ponatur locus à quibusdam ipsorum, nunquam tamen adhuc plenè determinant, quia tabellio non solùm debet nominare locum, vtpotè, quòd fuit in tali vrbe, vel tali: sed etiam locum specialiter, scilicet, in qua parte, vel domo illius vrbis. Hoc autem Euangelistæ nunquam diffiniunt, ideo nihil obseruauerunt de eo, quod pertinet ad notarium. Euangelistæ quoque non scripserunt tanquam testes, qui attestationes suas literis scriberent: quia testis debet interfuisse omnibus illis, quæ gerebantur, siue videndo, siue au-

E diendo secūdùm naturam rei, de qua agitur, & reddēdo causam dicti sui debet dicere, quòd illa vera sunt, & scit ea vera esse, quia illis interfuit: Euangelistæ tamen non semper interfuerunt, & etiam quando interfuerunt, non asserunt se interfuisse. Item Euangelistæ tenent quendam locum medium, qui nec pertinet ad notarium, nec ad testem. Nam quædam asserunt, quæ nec per notarium, neque per testem sciri poterāt. cùm isti solùm testificentur de his, quæ possunt modo humano per cognitionem sensitiuam certificari: Euangelistæ tamen quædam ponunt, de quibus nulli homines in toto orbe possent cerrificare: immo, nec scire veritatem indubitatam illorum, sicut Matthæus testificatur progeniem Christi enarrando eam descendendo ab Abraham vsque ad Christum. Sed non

Euāgelistæ in Euangelio conscribendo tenēt locum medium qui nec ad notarium nec ad testem perti net.

non poteſt aliquis homo ferre teſtimonium, quòd talis progenies ita ſe habeat: quia non eſt aliquid, per quod poſſit cognoſcere. De hoc Matth. 1. Idem facit Lucas progeniem Chriſti ordine conuerſo à Chriſto reducens vſque ad Abraham. Luc. 3. Teſtatur etiam Matthæus, quòd Domina noſtra non cognita fuit à Ioſeph antequam Chriſtum pareret. Matth. 1. Nemo tamen poſſet iſtam negatiuam modo humano ſufficienter probare. Sic etiam dixit Marcus. cap. vltimo, ꝙ Chriſtus aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexterā Dei Patris: quòd tamen Chriſtus patrem habebat in cęlis, & quòd ad dextram eius ſedeat, non poteſt via humana probari, nec poteſt quiſquam de hoc teſtificari. Ioannes quoque dixit, quòd Chriſtus ſciebat omnia, quæ ventura erant ſuper eum. Ioan. 18. Dixit etiā, quòd non erat opus Chriſto, quòd quiſquam ei teſtimonium perhiberet: quia ipſe ſciebat quid erat in homine, ideſt, quid erat in voluntate eius. Ioan. 2. Dixit etiam, quòd Chriſtus erat verbum Dei, & ab æterno erat Deus. Ioan. 1. Iſta tamen & multa ſimilia, quæ Euangeliſtæ dixerunt, non poterant probari teſtimonio humano: nec tabelliones poterant de hoc fidem facere. Non ergo fuerunt Euangeliſtæ notarij Chriſti, nec teſtes, nec ſic ſcripſerunt. Dicendum ergo, ꝙ Euangeliſtæ ſcripſerunt ſicut hiſtoriographi Chriſti, & non ſicut notarij, & teſtes. Et hoc competit eis, quia ad hoc ꝙ aliquis ſit conueniens hiſtoriographus, nō requiritur, ꝙ interfuerit omnibus illis rebus, quas ſcripſit dum gererentur: quia ſic non poſſet quiſquam eſſe hiſtoriographus niſi paucorum temporum, ſed ſolùm requiritur, ꝙ ipſe ſit certus ſe vera dicere. Sic autem erat de Euangeliſtis. Quia licèt non interfuiſſent omnibus rebus, erant tamen ita certi de illis, ac ſi omnibus interfuiſſent, immo magis certi, quia interdum homines interſunt aliquibus rebus dum geruntur, & non poſſunt bene contemplari omnes circunſtantias ipſarum. Sicut patet de illis, qui interſunt ludo agoniſtico, & gymnaſtico, quos videmus ſibi repugnare, quibuſdam dicentibus ſic accidiſſe, aliis verò è conuerſo. Et hoc ſolùm, quia non poſſunt aduertere ad omnes circūſtantias; ideo etiam qui interſunt rebus, errant interdum in narratione earum. Euangeliſtæ tamen erant certi, quòd non errabant, nec poterant errare: ideo firmius ſcribebant, quàm etiam ſi vidiſſent. Certitudo autem, & auctoritas Euangeliſtarū non euenit eis propter ſeipſos, ſed propter Eccleſiam. Nam nos non credimus Euangeliſtis, quia fuerunt Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes: ſed quia Eccleſia aſſerit eos vera dicere, & iubet illis credi. Vnde ēt ſi ſciretur, quòd credendum erat Matthæo, & Marco, Lucæ, & Ioanni, nos neſciremus, an iſti qui apud nos habentur eſſent libri eorum, vel aliqui alij: quia poterat quis dicere non eſſe iſtos libros quatuor Euāgeliſtarum, ſed alios qui perierunt, vel qui non habentur apud nos, & nos neſciremus, an hoc verum eſſet, & ſic dubitaremus, an credendum eſſet eis. Eccleſia tamen aſſerit iſtos quatuor libros, qui apud nos habētur, eſſe quatuor Euangeliſtarum, ideo nos credimus. Diceret quoque aliquis, licèt iſti ſint libri quatuor Euangeliſtarum, eſſe tamen corruptos ab hæreticis, & aliter eos à principio ſcripſiſſe, ideo non debere ſic credi, ut habetur, ſed aliter. Et ſic nos eſſemus dubij, an tenendum eſſet quod ſcriptum eſt. Dicendum eſt autem, quod Eccleſia certificat nos, quòd libri Euangeliſtarum manent apud nos incorrupti, ſicut illi ſcripſerunt, ideo credimus eis indubitanter. Item nos neſciremus quare potius credendum eſſet Marco, & Matthæo, Lucæ, & Ioanni, quàm libro Tobiæ, & Iudith, qui non ponuntur in Canone, cùm non appareat aliqua ratio maior de hoc, quàm de illo: ſed ſolū

Euangeliſtę ſcripſerunt ſicut hiſtoriographi Chriſti.

F ſequitur Eccleſiam, ſcilicet, quia ipſa poſuit libros Euangeliſtarum in Canone: librum autem Iudith, & Tobiæ extra Canonem. Si autem poſuiſſet Iudith, & Tobiā in Canone, & Euangeliſtas extra Canonē, crederemus Iudith, & Tobiæ ex neceſſitate, & libros quatuor Euangeliſtarum iudicaremus apocryphos. Solùm ergo credimus iſtis ex neceſſitate, & illis, quia Eccleſia ſic credit. Item ſi proponerētur nobis libri iſti quatuor Euangeliſtarum, & cum eis illa Euangelia, quæ ſcripſerunt hæretici, quæ nominantur Thomæ, & Matthiæ, & Bartholomæi, & duodecim Apoſtolorum, & Baſilidis, & Apelles: Luciani, & Eſichij, neſciremus quibus potius fides adhibenda eſſet. Quia cùm nos non vidiſſemus geſta Chriſti, nec verba, neſciremus quæ illorum eſſent veriora. Nunc tamen re-
G cipimus iſta quatuor Euangelia, & deteſtamur omnia alia. Hoc ergo non facimus, niſi quia Eccleſia his quatuor credidit, cæteros verò repulit. Et ſic nos non credimus Euangeliis, nec aliquibus libris ſacræ ſcripturæ, niſi quia Eccleſia Mater noſtra ſic credidit. Et hinc eſt illud famoſum dictum Aug. in Epiſtola fundamenti, ſcilicet. Ego Euangelium non crederem, niſi Eccleſiæ auctoritas me moueret. Nam nihil aliud eſt quod ad credendum rationabiliter mouere poſſit. Eſt autem hoc iuſtiſſimum, quia Eccleſia vniuerſalis, quæ eſt vniuerſitas fidelium diffuſa per totum orbē, hoc concorditer, & vniformiter tenet, & iſta eſt maioris auctoritatis, quàm quicunque Euangeliſta, aut
H Propheta, immo quàm mille Euangeliſtæ, & Prophetæ ſimul ſumpti. Et iſta ſola eſt quam Chriſtus dilexit ſuper omnia, & pro qua mortuus eſt, vt illam faceret ſanctam ſibi, & mundam. Ad Ephe. 5. Et iſta uocatur ſponſa eius ſine macula, & ruga, ibidem. Et iſta ſola eſt, cuius Chriſtus caput dicitur, & non alicuius hominis, nec congregationis. Ad Ephe. 4. & 5. Iſta etiam eſt, quę ſola uocatur corpus Chriſti. Ad Roma. 12. & 1. Corin. 12. & ad Ephe. 4. Iſta eſt, quæ eſt maior Angelis, & Archangelis, & habet iuriſdictionem ſuper illos. Nam excommunicat eos, & anathematizat, ſi cōtra eam aliquid fecerunt, ſicut Paulus nomine Eccleſiæ ad Gala. 1. excommunicat angelos cœli ſi prædicauerint aliud Euangelium, quàm quod Eccleſia ſu-
I ſcepit, cùm dicit: Sed licèt nos, aut angelus de cœlo euangelizauerit uobis præter id, ꝙ euangelizauimus, anathema ſit. Eccleſia quoq; docet angelos de cœlo myſteria abſcondita, ſicut dicit Apoſtolus, quòd per Eccleſiam innoteſcunt myſteria angelis, & archangelis, & toti ſæculo. Ipſa ſola eſt, quæ eſt melior omni re creata, quæ ſit pura creatura. Nam nullus ſanctus eſt tantæ perfectionis, & reputationis apud Deum, ſicut Eccleſia vniuerſalis; licèt Domina noſtra poſſit vocari Mater Eccleſiæ peregrinantis, nec ipſa habuit priuilegia, quæ habet, niſi propter Eccleſiam; quia ipſa nō fuit ad tantam excellentiam aſſumpta, niſi ut eſſet Mater Chriſti: non fuiſſet autem Mater Chriſti, niſi pro-
K pter nos; quia Chriſtus non aſſumpſit carnem, niſi ut Eccleſiam redimeret. Ideo propter Eccleſiam Domina noſtra eſt. Solus autem Chriſtus eſt maior homo Eccleſia vniuerſali: quia eſt caput eius, & Dominus, & Sponſus: cùm eā redemerit ſanguine ſuo, & ſibi deſponſauerit. Ad Ephe. 5. Vnde ſcriptura, & maximè Apoſtolus non oſtendit amorem Chriſti ad aliquem fuiſſe excellentem, niſi ad Eccleſiam. Ideo quando inſtruit uiros, quòd diligant uxores ſuas, dicit eis. Viri diligite uxores ueſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiā. Ad Ephe. 5. Et tamen amor viri ad vxorem eſt de maximis, immo maximus. qui debeat eſſe ad aliquem extra nos, quia dicit Apoſtolus eodem cap. ꝙ viri diligāt uxores ſuas, ſicut corpora ſua. Et ſic debuit ponere exemplum maximi amoris. Poſuit tamen exemplum de Chri-

Laudes Eccleſiæ, & eius prærogatiuæ ſingulares.

Beata Virgo habuit priuilegia, quæ habet propter Eccleſiam.

Chriſtus magis dilexit Eccleſiā q matrē ſuā.

de Christi amore ad Ecclesiam. Fuit ergo ille maximus amor Christi incōparabiliter maior, quā amor, quem habuit ad matrem suam. Nam illa fuit quædā pars Ecclesiæ, & redempta est, sicut unus de Ecclesia, quia sine Christi passione Domina nostra non potuisset saluari, & tamen extra Ecclesiam non est salus. Fuit ergo Ecclesia incomparabiliter maioris æstimationis apud Christum, quàm mater sua. Ista sola est mater nostra, intra quam regeneramur, & speramus fœlicitatem: quia extra illam nullum bonum est, & propter istam credimus, & facimus quidquid iubet: quia ipsa est mater nostra, sicut Christus est pater. Et sic dicit Beatus Cyprianus in quadam Epistola: quod non potest Deum habere patrem, qui Ecclesiam non habuerit matrem. Quod ita est de Papa sicut de omnibus aliis. Nam ipse facilius est Ecclesiæ. Ipsa est, quę approbat, & reprobat libros, & dat auctoritatem, & distinguit gradus auctoritatis inter scripturas, & ipsa sola est, cui obligamur credere in omnibus, quę dixerit, & nulli homini, nec angelis de cœlo obligamur credere, nisi Ecclesiæ. Sed tunc est dubium, si Ecclesia diffinierit res aliter se habere, quàm se habeant, erunt omnia confusa. Dicendum, quòd ista sola est, quæ nō potest errare in his, quæ ad fidem pertinent. quia Christus promisit ei assistentiam suam, & directionem vsque ad finem sęculi, ita quòd errare non possit. De quo latè diximus in Defensorio trium conclusionum contra æmulos, & dicetur magis in libro de Origine, & distinctione iurisdictionum. Et hoc fuit rationabile ualde, quia si Ecclesia vniuersalis potuisset errare: fides nulla dari poterat, quia nesciremus, quam doctrinam deberemus tenere, vel quos libros sequi, sicut supra diximus, nisi Ecclesia hoc diffiniret. Ideo necesse fuit, vel quòd Deus non obligaret nos ad tenendum aliquam certam fidem, vel quòd daret Ecclesiæ vniuersali, quòd non posset errare. Quia aliàs fluctuaremus omni vento doctrinæ sicut paruuli. Istam quæstionem declarat Apostolus ad Ephe. 4. dicens, quòd Christus dedit in Ecclesia quosdam Apostolos, alios prophetas, alios verò Euangelistas, alios pastores, & doctores ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei. Et sequitur. Vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ in nequitia, & astutia hominum ad circunuentionem erroris. Quasi dicat, Deus dedit in Ecclesia sua omnes istas partes, scilicet, Apostolos, Euangelistas, Prophetas, Doctores, Pastores, qui sunt omnes præsidentes totius Ecclesiæ, habentes potestatem, uel auctoritatem ad docendum in fide, vt per doctrinā istorum ædificetur corpus Christi, scilicet, Ecclesia, quousque occurramus omnes in vnitatem fidei, scilicet, per doctrinam ipsorum. Et sic non erimus tanquam paruuli fluctuantes omni uento doctrinæ, scilicet, tenebimur stare in doctrina istorum. Et tunc non fluctuabimus, sicut paruuli, nec circunueniemur in errore per nequitiam hominum, idest, non decipiemur ab hæreticis ad hoc, quòd trahamur ad falsam doctrinam. Si tamen non obligaremur totaliter stare doctrinæ istorum, possemus fluctuare omni vento doctrinæ sequēdo quamcunque doctrinam vellemus. Ideo tenemur simpliciter stare doctrinæ istorum, & ita nō erimus fluctuantes sicut paruuli, nec decipiemur ab hæreticis. Intelligitur autem non de doctrina cuiuslibet istorum per se: quia ille posset errare: sed de omnibus simul sumptis: quia Apostolus ibi omnes nominauit. Illi enim, quos ibi nominauit, sunt omnes partes Ecclesiæ ministeriales, idest, quibus solis incumbit onus, & tradita est potestas docendi, & diffiniendi in fide, & extra illos, licèt sint aliæ partes Ecclesiæ,

A nullæ tamen sunt ministeriales, idest, quibus sit commissum ministerium docendi, & præsidendi: sed quibus manet necessitas obediendi, & credendi quidquid isti dixerunt. Est ergo inter omnes articulos fidei primus, & maior, & maioris necessitatis, scilicet, vniuersalem Ecclesiam non posse errare. Et iste tangitur in symbolo Apostolorum, cùm dicitur, Sanctam Ecclesiam Catholicam. Si tamen Ecclesia posset errare circa fidem, esset aliquando Ecclesia non sancta, & sic iste articulus esset falsus, quod est impossibile. Est etiam iste articulus maior quàm cæteri: quia est sicut fundamentum, vel sicut principium respectu conclusionum. Nam si quis erraret circa omnes alios articulos, vtpotè, quia diceret Christum non esse Deū, nec
B natum de Virgine, & sic de cæteris, & non erraret in isto articulo de Ecclesia vniuersali, erit error suus reparabilis, quia cùm crederet Ecclesiam non posse errare, cùm illa assereret sibi hoc, sequeretur necessario, quòd deberet credere omnia esse vera. Si tamen quis credat cæteros articulos, & istum neget, tota fides peribit. Quia si ego credam potuisse Ecclesiam vniuersalem errare, dubitabo an Euangelia sint uera, & dicam, quòd quando Ecclesia recepit ista quatuor Euangelia, & repulit omnia alia, quòd fortè errauit, scilicet, quia alia essent vera, & ista falsa. Et sic de omnibus libris scripturæ, & tunc tota fides periit. Non manet ergo fides, nec fidei fundamentum admodū si non credamus Ecclesiam vniuersalem uon posse er-
C rare. Dicendum igitur, quòd qui non credit Ecclesiā vniuersalem non posse errare, non credit in Christū, immo nihil credit de nouo, nec de veteri testamento: nec intelligit quid sit fides, nec vnde veniat certitudo eius. Cùm autem stet Ecclesiam non posse errare, tenebimur sequi eam in omnibus determinationibus suis, & erimus certi, quòd sequendo eam, non errabimus. Istud est valde rationabile. Nam si iuxta Arist. 7. Ethico. cap. vltimo, fama, quam multi populi famant non omnino perditur, idest, non est omnino falsa: quanto magis non poterit esse falsum id, quod tota Ecclesia uniuersalis per totum orbem diffusa vniformiter asserit? Nam si iura humana putant aliquid verum esse, quòd dicitur à duobus vel tribus testibus so-
D lùm ex eo, quòd est concordia in dictis: quanto magis, cùm Ecclesia per totum orbem diffusa vniformiter confiteatur fidem non addendo, nec minuendo vnicam literam de eo, quòd est in sacris libris, apparebit vera esse omnia quæ confitetur? Sed objicietur, quòd si ex ista multitudine hominum in Ecclesia vniuersali arguatur verum esse, quòd ipsa dicit, cùm totus mūdus aliquando coluerit idola, dicetur bonum fuisse cultum idolorum. Item cùm Saraceni sint nunc media pars orbis, ex multitudine ipsorum arguetur legē Mahometi esse veram. Et tamen ista sunt absurda. Dicendum primò, quòd non est simile de ista multitudine Ecclesiæ, & de illis, quia ista supernaturaliter, & ex priuilegio Dei assistente sibi Spiritu sancto non po-
E test errare, quia Spiritus sanctus non potest errare: ipsa tamen in actionibus suis dirigitur à Spiritu sancto. Quod patet quando Ecclesia, idest, concilium generale diffiniuit dicens: placuit Spiritui sancto, & nobis. Actu. 15. & Christus dixit. Matth. vlt. Ego enim vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi, idest, nō timeatis, quia ego ero semper vobiscum, scilicet, cum Ecclesia dirigendo eam ne erret vsque ad finem sæculi. Et licèt ipsa verba dicerentur tunc Apostolis, & cæteris congregati, non intelligitur de eis, vel de aliquibus personis singularibus: quia nullus est, cum quo Christus possit stare vsque ad finem sæculi, cùm quilibet moriatur, sed conuenit ecclesiæ: quia illa durabit vsque ad consummationem sæculi. Multitudo autem

Credere vniuersalē Ecclesiam est principalis articulus fidei, & maior omnib⁹ alijs articulis.

autem gentilium Saracenorum non dirigitur à Deo: ideo potest errare, & errat. Quia tamen arguendo cōtra paganum, qui non concedit fundamenta fidei ipse non concederet ecclesiam vniuersalem regi à Spiritu sancto magis quam multitudinem gentilium, aut Saracenorum, & sic non staret, quòd ex multitudine ecclesiæ concordantis colligitur verum esse quod asserit. Dic patere aliter, quòd etiam non præsupposita fide rationabiliter ista tanta multitudo concordans in vnum arguit verum esse quod creditur. Et cùm arguitur de gentilibus, dicendum vno modo, quòd omnes gentiles colebant Idola, sed plurimi erant, qui nulla colebant: sed persistebant in cognitione, quæ naturaliter à Deo haberi potest, sic dicit Apostolus ad Roma. 1. Inuisibilia Dei, &c. Qui autem colebant Idola potius erant viri simplices, qui faciliter errare poterant. Secus est in fide, cui tam simplices, quàm peritissimi spontè colla subijciunt, immo ipsi, qui peritiores sunt melius credunt, quia abundantius cognoscūt; Secundò, quia illi, qui colebant per errorem tanquā putantes ibi esse veram diuinitatem, sed multi colebant propter consuetudinem, & traditiones paternas. Alij autem propter timorem, quia non colentes puniebantur, sicut patet de Martyribus. Alij autem varijs ex causis, & interdum propter adulationem, vtpotè quando colebantur simulachra Regum: quia vt sibi complacerent subditi statuas eorum adorabant. Sic ait Fulgentius in Mythologiis, & Magister in historiis scholasticis. Secus autem de fide, quia hic nullus tenet eam nisi quia firmiter credit sic esse, & maximè fit hoc per viros peritos in lege, qui intelligunt aliquid de eo, quod credunt, & sciunt quomodo, & cur credunt. Tertiò, quia adhuc semper stat, quòd tāta multitudo, quanta est ecclesiæ non possit errare, quando in vnum concordat. Cùm autem dicitur de gentilibus Idola colentibus, dicendum quòd illi non errabant in eo, in quo concordabant, sed in quo discordabant: nam omnes concordabant, quòd Deus colendus esset, & in hoc non errabant, quis tamē esset ille Deus nesciebant, & in hoc discordabant quidā colentes Iouem, alij Mercurium, alij Saturnum, alij Astaroth, alij Bahali, & ita de multis alijs Dijs, quia quasi non erat aliquis populus, qui non haberet proprios Deos. Et sic concordabant omnes homines in eo quod erat naturale, & iustum, scilicet, debere coli Deum: sed discordabant circa ipsum Deum, & dicebant, quòd esse talem, vel talem Deum pertinebat ad legem positiuam, quæ est per voluntatem humanā, sic ait Arist. 5. Ethic. cùm distinguit ius naturale, & legale, idest, positiuum, & dicit quòd ad legale pertinet sacrificare Brasidæ, & seminalia, & tamen legale iustum est, quod non differt sic, vel aliter se habere à principio: sed differt, cum positum fuerit, idest, ius legale propriè est, quod non habet rationem, quare magis fiat sic, vel sic: ideo ex principio, idest, antequam ponatur non differt magis sic facere, quàm è contrario: sed differt cùm positum fuerit, scilicet, quia tunc obligat ad determinatè agendum, & tamen sacrificare isti, vel alij Deo erat per voluntatem populorum, ideo cùm illi diuersimodè statuerent diuersos Deos colebant. Et sic concedendum, quòd magna pars mūdi errabat, non tamen concordabant omnes in eodē errore, sed quidam sic errabant, & alij sic: ita vt sicut cuilibet populo erat proprius Deus, esset ei proprius error. Concordare tamen maiorem partem mundi in eodem errore non videbatur possibile, nec vnquā fuit. De lege autem Christi est aliter, quia tota ecclesia vniuersalis diffusa per totum orbem in tanta diuersitate linguarum, & morum, & totius communicationis eādem tenet fidem, & eosdem libros sacros,

F nec reperitur vnum iota plus apud istas gentes, quàm apud illas. Non poterat ergo tam amplus error esse, tam concordis: nam nullum similem dabis in toto orbe. Item apparet veritas ecclesiæ vniuersalis. Nam quando durabat cultus idolorum Philosophi discordabant à plebeis, & à poetis: vt patet per Tullium lib. primo, & secundo de natura Deorum: sic & etiam loquitur Daria ad Chrisantum, cùm disputant de Dijs gentium, vt ecclesia legit in vita ipsorum: in ecclesia autem secus est: quia de Deo, quem colimus, & de fide, quam tenemus idem iudicium est magnis & paruis, sapientibus & insipientibus: nec quisquam ab alio discrepat. Item ille error cultus idolorum quantūcunque esset discors, adhuc non tenebat homines sibi G alligatos: quia sic crederent verum, & bonum esse, sed magis per timorem, & alias causas. Nam puniebantur qui relicto illo cultu transibat ad alium: secus autem de lege Christi, quam tenet ecclesia uniuersalis: nam ad illam nemo cogebatur, sed potius cogebātur gentes, vt non susciperent eam. Tantus tamen erat amor ad illam, quòd vt eam susciperent exponebant se omnibus periculis, & tollerabant tormenta grauissima, & inauditas mortes subibant, qđ nō fieret nisi iudicarent illam esse ualde bonam, & verissimā. Item quòd esset ille error apparuit, quia cùm totus orbis erraret in Idolis, licèt vario modo nemine cogēte, adueniente Christi lege in eam totus orbis credidit vbicunque predicabatur, cùm à principio nihil fuerit, & per homines rudissimos prædicaretur, qui nullius dignitatis, nullius sapiētiæ humanæ erant: omnes H Reges terræ, omnes altissimi sapientes se eis spontè subiecerunt. Hoc autem unde nisi, quia in ea sola videbant esse uerum sine errore, & bonum sine imperfectione. Hoc autem non probamus ex aliquo fundamento fidei, sed totus ipse orbis confitetur, nec Iudæi hoc negant, scilicet, quomodo fides Christi aliquando nulla fuit, & quomodo sibi subiecit orbem terræ. Erubescant ergo omnes infideles, quia nihil taliter fieri potuit nisi Deus illud faceret speciali opere suo, qa nihil tale potuerunt ostendere factum fuisse circa aliquam religionem introducendam in toto orbe. Quia ergo rem sine exemplo factam vident, illam à Deo factam fuisse confiteri necesse erit. In gentilibus autem I multi transibant ad fidem Christi, & successiuè omnes transierunt. Postquam tamen aliquis suscepit fidem Christi, nunquam ad aliam transit, sed tamen si in ea putaret esse errorem, vt in cultu idolorum, sicut à cultu eorum transierat ad legem Christi, ita à lege Christi transiret in alium statum. Signum ergo est, ꝙ quicunque eam cognouerūt iudicant illam esse optimam, & sine errore. Nec obstat si quis dicat, quòd nemo audet ab ea transire ad alteram timore pœnarū. Nam in ecclesia primitiua, cùm essent pauci christiani non habebant potestatem puniendi eos, qui recedere vellent à fide: sed potius inuitabantur illi à gentilibus ad transeundum promissis magnis honoribus, & diuitiis: vt patet in legenda sanctorum: nemo tamē transibat. Item non tenet timor pœnæ hominem in K lege Christi, quia si solus timor pœnæ esset non posset tenere. Quod patet de statu gentilium, quando cœpit prædicari lex Christi. Nam grauiores pœnæ, & cùm maiori atrocitate inferebantur tunc conuersis ad Christum de gentilitate, quàm nunc infliguntur recedentibus à lege Christi. Illæ tamen pœnæ quantumcunque grauissimę non potuerunt tenere gentiles, quin contra mandatum Imperatorum, & leges armatas transirent ad Christum. Ita nec nunc Christiani possent manere in lege Christi, nisi summa honestas, & excellentia eius ipsos alliceret. Nam cùm ipsa sit bonum tam excellens, & cuilibet apparens, quasi quodam

quodam naturæ vinculo omnem hominem rectè intelligentem sibi obligat. De hoc autem plurima sunt, sed quia pertinent ad differentiam legis Christi ab aliis legibus, omittentur hic, & dicetur latius in libro de quinque legibus. Cùm autem obijcitur de Saracenis, quorum est tanta copia, quòd teneant errorem, & concordent, cùm omnes teneant Mahometum: dicēdum primò, quòd non est omnino concordia inter eos super isto errore, quia Alchoranus, in quo tota lex ipsorum est, & dicitur à Deo traditus Mahometo, tanta mendatia, & tam aperta, & impossibilia multa, & varia absurda, & inhonestissima, immo bestialia continet, quòd non concorditer recipitur: sed communiter dicitur, quòd Philosophi inter Saracenos non recipiunt Alchoranum. Secus autem in lege Christi: quia nemo est magnus, aut paruus, qui non æqualiter recipiat omnia contenta in libris sacris. Secūdò dicendum, quòd Saraceni non propriè errant, sed errare volunt: quia ille propriè errare dicitur, qui volens verum & bonum consequi, ex defectu intellectus contrarium eligit, & prosequitur. Saraceni tamē non sic: quia qui inter eos aliquid sapiunt, licèt videāt illam legislationem omnino esse irrationabilem, & bestialem: quia tamen carnalis est, & nullum delectabile vetat, tenent ipsam, cùm ipsi delectabile desiderent, sicut omnis homo illud naturali desiderio prosequitur. Accidit autem à contrario in lege Christi, quæ vetat nobis delectabilia non solùm in opere, sed etiam in desiderio. Iuxta illud Matth. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est in corde suo. Præcipit etiam multa grauia, vt diligere inimicos, & orare pro persequentibus nos, & similia, quæ valde repugnant humano desiderio: & tamen cum omnibus his difficultatibus, quales nunquā fuerunt in vlla legislatione diuina, aut humana, totus mūdus se voluit subijcere huic legi. Et non inducebat eos ad hoc admodum bonum quod temporaliter sentirent, sed solùm honestas, & veritas apparens ipsius legis. Nam quantum ad factum temporalē nulli pauciora bona sentiūt, quàm christiani. Sic dicit Apostolus. 1. Corint. 15. Scilicet: Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus, idest, si solùm Christum amamus propter bona, quæ temporaliter speramus, nulla gens est miserabilior, quàm nos. Nā cæteri hoīes pñt perfrui delectabilibus ad sensum iuxta voluntatem suā, nos autem à Christo prohibemur. Non est simile de errore Saracenorum. quia illa lex immo insania introducta fuit inter uiros simplices, qui nihil nouerant, & faciliter decipi poterant: lex autem Christi omnes sapientes huius sæculi, qui errare non poterant, faciliter sibi subdidit. Tertiò, quia illa impietas Mahometi armata manu introducta est, & dilatata per orbem, & armata manu & non rationibus defenditur: sic enim iussit impius Mahometus, quòd gladio defendatur lex. Dixit etiam, quòd Deus miserat eum ad dandā legem, non ostendendo aliqua miracula, sicut priores prophetæ ostenderant: sed per potentiam gladij subijciendo sibi repugnantes. Lex autem Christi in mansuetudine, & charitate introducta est operationibus miraculorum, qualia sæculum nunquam viderat. Nunc verò rectissimis rationibus defenditur contra quemcunque uolentem arguere, & impugnare ipsam sic dixit Beatus Petrus. 1. Pet. 3. Scilicet: Dominū autem Christum sanctificate in cordibus uestris: parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quę in vobis est fide & spe. Nulla aūt arma fuerunt in introductione, aut defensione eius. Sic dicit Apostolus. 2. Corinth. 1. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem ex-

A tollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnes intellectum in obsequiū Christi. Intellectus tamen non captiuatur per arma carnalia, quæ soli corpori nocent: sed spiritualibus, scilicet, rationibus, & operibus miraculorum, quæ ipsum in totum conuincunt, & captiuant in obsequium Christi, idest, vt credant in eum, & colant ipsum. Apparet igitur, quòd non fuit sic de erroribus gentilium, & Saracenorum sicut de fide Christi. Et sic manente tāta multitudine, quanta est ecclesia vniuersalis, non poterat decipi, vt propriè erraret sine spe temporalium solùm ex ipsa legis consideratione, maximè quia ita concorditer erraret, & tanto tempore maneret iste error inconcussus, immo quotidie cresceret. Constat

B ergo ex his, quòd non solùm ex priuilegio Dei conseruantis ecclesiam suam ipsa non possit errare: immò etiam videbatur quasi impossibile existentibus omnibus, quæ dicta sunt, quòd tanta multitudo posset in aliquo concorditer errare, aut decipi. Considerandum vlterius, quòd iste fuit modus conuenientior ad hoc, quòd fides non posset deficere, nec subesse sibi aliquod falsum, scilicet, quòd ecclesia vniuersalis non posset errare, quàm aliquis alius. Nam dato, ꝙ confiteremur omnes libros sacros esse ueros, & scriptores eorum in nullo potuisse errare: non sufficiebat hoc ad hoc quòd fides maneret sine errore, quia per tanta tempora poterant isti libri corrumpi ab aliquibus hereticis. Ideo si ecclesia uniuersalis posset errare,

C nesciremus, an vera nunc crederemus. Cùm autem dicatur ecclesiam non posse errare, & tamen eadē ecclesia numero est nunc, quæ fuit tempore Christi, & per successionem idem semper tenuit, nec vllo tempore desijt esse, si semel à Christo suscepit veram fidem, non erat ullus modus, quo possit fieri error in ea: sicut si Euangelistæ, & Apostoli, qui fidem introduxerunt, manerent semper actualiter inter nos, non posset esse dubium de fide, ita cùm ecclesia vniuersalis, quæ ab illis fidem suscepit maneret nunc eadem numero, quæ tunc erat, non potest fieri variatio in fide, quam ipsi tradiderunt. Item vtilius est ecclesiam non posse errare, quàm libros sacros nō posse falsum continere. Nam dato, quòd constaret, quòd illi traditi

D fuissent verissimi, & quòd postea impossibile fuisset eos corrumpi ab hæreticis, adhuc nihil proficeret, si ecclesia vniuersalis posset errare: quia super intellectu scripturarum orirentur diuersitates, & non erat aliquis ad quem rationabilius pertineret diffinire in illis dubiis, quàm ad ecclesiam. Si autem illa posset errare in intellectu scripturæ, non proficeret vero esse libros sacros, cùm iam nos falsè intelligeremus, & falsa crederemus. Ideo dicendum, quòd non fuit vllo modo possibile fidem Christi manere incorruptam nisi concedatur ecclesiam vniuersalem non posse errare in fide. His præsuppositis, dicendum est quomodo Euangelistæ faciant fidem. Et dicendum, quòd nos non credimus Euangelio propter istos quatuor Euange-

E listas, qui id asserunt concorditer, sed propter ecclesiam, quæ id asserit tenendum quod ipsi dicunt. Quia non solùm propter quatuor, sed etiam nec propter mille crederemus nisi ecclesiæ crederemus. Ideo non oportet, quòd Euangelistæ nunc nobis fidem faciāt, sed quòd facerent fidem à principio ipsi ecclesiæ, vt semel eos ecclesia susciperet. Nam postquam ipsa suscipere, non propter eos, sed propter ipsam crederemus. Modus autem quo Euangelistæ facerent fidem ecclesiæ erat duplex. Primus erat per rerum euidentiam, quæ negari non poterat. Nam Euangelistæ scripserunt post mortem Christi pauco tempore, itaꝙ erant tunc plurimi in ecclesia, qui viderant omnia gesta Christi, & fuerunt semper cum eo: & si Euangelistæ in

Duplex modus, per quē Euangelistæ ecclesiæ fidē faciunt.

stæ in aliquo mentirentur, poterant conuinci per to
tam ecclesiam, cuius magna pars, & excellentior in-
terfuerat omnibus gestis Christi, & sciebat plenissi-
mam veritatem. Et sic de veritate Euangelica consti-
tit ecclesiæ non solùm per duos, vel per tres testes, q
in iudicio plenam fidem faciunt, sed per notorietatē
facti, qua nulla potest esse maior probatio, scilicet, q
toti ecclesiæ notorium erat istos vera dicere, cùm ma
gna pars ecclesiæ, & præcipua, & dignior posset testi-
ficari de his tunc quia interfuerat eis. Et sic nullum
dubium potuit esse à principio de Euangelistis, quan-
do ecclesia recepit eos. Secundò constabat hoc eccle
siæ per approbationem, quam impossibile erat defi-
cere. Nam Matthæus, & Ioannes fuerunt Apostoli, &
scripserunt, & de istis constabat ecclesiæ, quòd impos
sibile esset eos mentiri, maximè in fide, cùm per Spi-
ritum sanctum confirmati essent ad introducendam
fidem. De Marco, & Luca non apparet, an essent con
firmati, eo quòd ipsi non fuerunt de illis, super quos
descendit Spiritus sanctus in die Pētecostes Actuū 2.
Sed postea cōuersi sunt per Apostolos ad Christum:
fuerunt tamen Euangelia eorum approbata per A-
postolos, qui errare non poterant. Nam Euangelium
Marci fuit approbatum per Beatum Petrum, qui id
ecclesiæ sua auctoritate legendum tradidit. vt ait Hie-
ronymus in libro de Illustribus viris. Euangelium au-
tem Lucę approbauit Paulus, dicens Lucam laudari
in Euangelio apud omnes ecclesias. 2. Corint. 8. Susce
perat enim ipse Euangelium ab ore Pauli, qui illud
per reuelationem habuerat. ad Gala. 1. Ecclesia scie-
bat istos Apostolos non posse errare. Cùm ergo
illi approbauerint ista Euangelia, nullum dubium
poterat manere ecclesiæ de illis. Postquam autem
ecclesiæ facta est fides sufficientissima de illis, nihil
aliud est necessarium ad hoc, quòd nos firmiter cre-
damus propter illos quatuor homines, quos non
cognouimus, sed propter ecclesiam uniuersalem, in
qua sunt mille millia, & innumerabiles homines, qui
nobis idem testificantur concorditer, & istamet eccle
sia, quæ nunc est eadem numero per continuationē
indesinentem quæ tunc erat, quando est facta sibi
plenissima fides de veritate Euangelistarum. Ideo ne-
mo est, qui dubitare debeat: cùm ecclesia credat, quæ
per modum dictum non potuit tunc, nec nunc po-
test circa hoc decipi, aut errare. Considerandum vlte-
rius, ꝙ Euangelistæ si considerentur solùm quantum
ad viam iuris humani traditam de faciendo fidem,
non facerent nobis fidem plenam, immo nec semi-
plenam. Nā non possent facere fidē, sicnt notarij: quia
nō tenuerūt in aliquo formā notariorū, vt supra decla
ratum est. Non etiam facerent fidem, sicut testes, quia
oportebat ad hoc, quòd essent testes iurati, quia aliàs
nulli creditur in iure, quantæcunque sit auctoritatis,
aut præeminentiæ. Isti tamen non iurauerunt se uera
dicere. Secundò requiritur, ꝙ attestationes recipian-
tur mandato iudicis: ideo id, quod quisque asseruerit,
etiam sponte iurando, & iudex non coegerit eum de-
ponere in causa, testimonium eius nullum est, Ideo ad
hoc, ꝙ Euangelistę facerent fidem in forma testium,
oportebat quòd per aliquem iudicem habentem po-
testatem ad hoc interrogarentur sigillatim de factis
Christi gen eraliter, vel particulariter, & illi interrogati
cogerentur tradere àttestationes suas in scriptis. Re-
quirebatur etiam, quòd in eorum libris scriberetur, cu
ius iudicis auctoritate ad dicendū hoc compulsi sunt,
& quòd constaret, quòd isti iurati talia deposuerunt,
& hoc deberet cōstare per publica scripta aliquorum
tabellionum: nihil tamē horum obseruatum est: ideo
secundùm formam iuris etiam non ualerent tāquam
testes. Solùm ergo modo humano reciperentur dicta
F eorum tanquam dicta historiographorum, in quibus
non requiritur aliqua cæremonia, vel forma iuris, fi-
des tamen illis pauca adhibetur, scilicet, quia nemo ex
necessitate cogitur illis credere, sicut cogitur credere
scriptis tabellionum, & attestationibus testiū recepto-
rum in forma iuris. Et sic fides Euangelistarum de ri-
gore iuris humani esset nulla, vel pauca, sicut fides de
Bello Troiano, vel de alijs rebus historicis. Et sic ne-
mo cogeretur credere. Fuit ergo fides Euangelistis ali
ter data, & nō ex forma iuris humani, vt supra dictum
est. Dicendum tamen, quòd quantacumque sit fides
Euangelistarum, adhuc magis tenent formam histo-
riographorū, quàm notariorū, vel testium, quia à hi-
storiographo requiritur solùm, quòd ipse sit certus se
G vera dicere, & hoc fuit plenissimè in Euangelistis, vt
infra dicetur. Considerandum etiam, quòd nulli nota
rij, quantumcunque seruauissent formam iuris huma
ni, possent facere fidem nobis de rebus, de quibus fece
runt fidem Euangelistæ ad hoc, vt totum sæculum te-
neretur ita illis conformiter assentire. Primò propter
magnitudinem rerum, quæ tantæ sunt, quòd non pos-
sunt esse maiores: tam ex parte ipsarum cùm excedant
naturam plurimæ earum, tam quantum ad nos, quia
totum bonum nostrum arbitramur cōsistere in assen
tiendo illis rebus, & totum malum in non credendo
illas. Secundò quia fides, quæ fit per tabellionem, licet
reputetur in iure necessaria, eo quòd non potest habe
ri maior, non tamen creditur, quòd sit necessaria, quia
H scimus tabelliones tam ex uoluntate, quàm ex errore
interdum falsa scribere, & sæpe de falsitate esse conui-
ctos. Et sic nō sumus securi an verum scribant. immo
permittitur cuilibet uolenti obijcere contra tabellio-
nem ad probandam falsitatem. Istud autem non est in
fide, quia intellectus noster debet ita assentire omni-
bus, quæ scripta sunt in libris sacris, quòd non solùm
credat nihil esse ibi falsum, sed etiam quòd credat im-
possibile fuisse scriptores eorum mentiti. Et sic ista fi-
des tradita libris sacris incomparabiliter est maior quā
fides, quæ de iure traditur notarijs, & quòd nulli per-
mittitur obijcere quicquam contra aliquem librum
sacrum, sicut permittitur obijcere cōtra tabellionem,
etiam si ualde uerax sit. Tertiò quia tabelliones fidem
I habent inquantum eorum signa cognoscuntur. Per
tot autē gentes, & tam uarias totius orbis esse aliquos
notarios, qui à toto orbe cognoscantur, & totus orbis
illis credere vellit, difficillimum est. Ratio tamen præ
cedens efficacior est. Requiritur igitur valde maior fi
des in scriptoribus Sacræ Scripturæ, quàm in notarijs.
Ideo sequendo formam iuris, non solùm quatuor no-
tarij, immo nec decem mille concordantes in unum,
& obseruantes omnes cęremonias iuris non facerent
nobis fidem de Euangelio: eo modo, quo illi credi-
mus. Aliquis quæret, quare non scripserunt Euangeli
stæ, sicut notarij, cùm potuissent tenere formam illo-
rum. Dicendum, quòd propter multa: primò, quia no
tarij non poterat facere fidem de Euangelio, sicut nos
K credimus propter tres rationes supra positas. Secun-
dò, quia non poterant Euangelistæ seruare omnes cæ
remonias notariorum secundùm iura, quia multa fue
runt, quibus non interfuerunt, sicut illa, quæ Christus
fecit antequam vocaret eos, & aliquibus nullus pote
rat interesse, nec notarius, nec testis: sicut de resurre-
ctione Domini, & de quibusdam apparitionibus. Ter
tiò quædam res erant, de quibus testimonium perhi-
bent Euangelistæ, quibus secundùm naturam suam
repugnat posse probari via humana, sicut quòd Chri-
stus sedet ad dexteram patris. Mar. vlt. & quòd Chri-
stus erat uerbum diuinum ab æterno existens cum pa
tre. Ioan. 1. & sic de cæteris. De talibus autem notarij
non perhibent fidem, cum nec ipsi possent interesse,
nec

Dub[...]
re Euan[...]
stæ non [...]
uerunt [...]
mam no[...]
riorum.

nec testes illis rebus, vt per visum illas appræhendant. Quartò, quia quod inutile est, & impertinens de iure non admittitur, sicut non admittunt iura quemquam ad probandum id, quod probatum non prodest. Sic autem quòd Euangelistæ obseruarent omnes cœremonias notariorum de iure erat laboriosum, & illis obseruatis non sequeretur vtilitas, quia non fieret per hoc plena fides. Ideo inconueniens erat, quòd se arctarent ad illas. Quintò, quia cùm quis habet aliquam probationem efficacē, superuacuo laborat circa probationes debiles: sed Euangelistæ habebant alium modum auctoritatis maiorem, per quem eis crederetur firmissimè: vt supra dictum est, ideo superuacuo vellent seruare cœremonias notariorum secundùm ius. Simile dicit Christus Ioan. 5. scilicet. Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio. Et infra: Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ ego facio, testimonium perhibēt de me. Et est sensus, quòd Christus dicebat se esse Messiam: & Iudæi miserunt ad Ioannem ad sciendum an Christus esset Messias. Et ille perhibuit testimonium veritati, dicens excellentiam Christi, scilicet, quòd erat Agnus Dei, qui tollebat peccata mundi. Io. 1. Christus tamen dicit, quòd non accipit testimonium ab homine, idest, non vult probare Iudæis se esse Messiam per hoc, quòd Ioannes dixit eum esse Messiam, quia ipse habet testimonium maius Ioanne: idest ipse habet aliquid per quod firmius probet se esse Messiam, quàm per verbum Ioannis, quod poterat negari, vel falsificari. Opera tamen, quæ Christus faciebat, ita clarè demonstrabant eum esse Messiam, quòd non poterant negari, ideo dixit: Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, scilicet, magis quàm verbum Ioannis. Et sic licèt testimonium Ioannis apud Iudæos esset magnum, noluit Christus illum recipere, quia habebat aliud maius. Et sic Euangelistæ cùm haberent aliunde maiorem fidem, non deberent sequi cœremonias notariorum, per quas pauca fides eis debebatur. Sextò, quia non solùm non proficiebat Euangelistis obseruatio cœremoniarum notariorum, sed etiā nocebat, quia per hoc minueretur auctoritas eorum. Nam cùm aliqui viderent Euangelistas obseruare cęremonias notariorum de iure, putarent eos velle ex hoc fidem accipere, & tunc non daretur eis maior fides, quàm datur notarijs de iure. Et hoc esset minuere auctoritatem scripturæ: cùm fides notariorum non sufficiat ad cogendum intellectum nostrum, sed possumus de eis dubitare, & obijcere contra eos, quod nequaquam in fide recipitur, vt supra dictum est: ideo non solùm Euangelistę non usi sunt cœremonijs notariorum, sed etiam uidetur, quòd non licuit eis uti illis, quia infirmarent certitudinem fidei catholicæ. Et ista est ratio multum efficax. Nunc autem dicendum de singulis cęremonijs ipsorum qualiter non conueniebant Euangelistis. Prima erat, quòd notarij intersint, & dicant se interfuisse. Ista non conueniebat Euangelistis, quia interdum non interfuerunt rebus, interdum interesse non potuerunt: interdum erant res tales, quibus repugnabat aliquem hominem interesse. Secunda non conueniebat, scilicet, quòd notarius apponat testes, quia hoc fit, ut ab auctoritate testium sortiantur fidem ipsa scripta notariorum: ita ut si dubitaretur de ueritate scriptorum, posset probari per testes appositos in scriptis rem esse ueram, vel falsam. Euangelia tamen, & omnes libri Sacræ scripturæ durare debebant usque ad finem sęculi, & sic non posset recurri ad testes super ueritate rerum: ideo non erat opportunum testes apponere. Item quia si testes apponerentur tota certitudo

Non conueniebat euāgelistas adhibere testes propter tres causas.

A scriptorum, videretur esse ex testibus: sicut est in scriptis tabellionum. Nulli tamen testes etiam si essent decem millia, & idem simul testificantes tantam fidē causarent quanta est fides sacræ scripturę, quia semper licet dubitare contra testes, & obijcere cōtra eos, & scimus, quòd sæpe testes mentiuntur, in sacra scriptura nihil tale possumus suspicari. Ideo non poterāt testes sæpe fidem dare, & appositio testium non solùm non proficiebat ad fidem sacræ scripturæ tribuēdam, sed potius nocebat, quia illam diminueret. Nam si testes apponerentur, tanta fides solùm scriptis adhiberetur, quanta testibus de iure datur. Et omnis talis est fallibilis, & de qua licet cuilibet dubitare. Et ista est ratio efficax, quare non licuit apponere testes,
B sicut supra diximus de cæremoniis notariorum. Item quia interdum testes haberi non possent, cùm nec ipsi Euangelistæ possent interesse, vt supra dictum est. Tertia ceremonia non conueniebat, scilicet, annotatio temporum, quia ista fit de iure propter duo. Primò propter necessitatem contractuum, vt in locationibus, & conductionibus, & in aliis, in quibus necesse est poni tempora, vt sciatur, quando res incipit, & quando finiri debet, & quando incipiunt obligationes, & quando desinunt. Secundò fit ad conuincendum veritatem, vel falsitatem ipsorum scriptorū, quia ex eo, ꝙ aliquid dicitur gestum inter tales personas tali tempore, po est sciri, an res sit possibilis, & an sit uera, vel falsa: quod non colligeretur si non
C annotarentur tempora. In sacra scriptura nihil istorum erat utile, quare ibi non continentur aliqui contractus humani, sed solùm leges, quæ indifferenter se habent ad omnes personas, & ad omnia tempora post quàm semel cœperit obligare, sic patet in legibus humanis. Nam in libris tam canonicis, quàm ciuilibus in vtroque iuris corpore non annotantur tempora, quando singulæ leges, vel decretales æditæ sunt, cùm nihil hoc prosit, quia quocunque tempore factæ fuerint, postquam semel constat eas esse leges, obligant indistinctè. Quarta cæremonia annotatio locorum, & non conuenit Euangelistis, quia illa fit de iure propter duo. Primò propter memoriam testium appositorum instrumento, si aliquando re-
D currratur ad eos super veritate rerum, vt recordentur de re facilius, annotantur loca, & tempora, in quibus res gesta est. Secundò fit ad conuincendum scripta esse vera, vel falsa. Nam per hoc, quòd res aliqua inter certas personas dicitur esse gesta in tali loco, & tali tempore, potest probari rem esse veram, vel falsam, vtpotè si personæ illæ nunquam in loco illo conuenerunt, aut conuenire non potuerunt, vel saltem illo tempore annotato cōstet eas non conuenisse in eodem loco. In sacra scriptura secus est: quia istæ cæremoniæ de iure ponuntur circa res illas, de quibus iustè dubitari potest. Et per hoc potest probari scriptum esse verum, vel falsum. De sacra tamen scriptura non potest dubitari,
E nec licet, ideo non debebant talia in ea apponi: quia per ista significaretur, quòd de ea licebat dubitari, & diminueretur eius auctoritas. Item quia ista prosunt circa facta recentia, in quibus ex circunstantia loci, & temporis potest colligi rem esse veram vel falsam: libri tamen scripturæ debebant durare vsque ad finem sæculi; ideo superfluum erat talia apponere, cùm per hoc non adiuuaremur in aliquo ad cognoscendum veritatem rerum scriptarum. Ad primum argumentum in contrarium, scilicet, quòd notarius non potest ferre testimonium de his, quibus non interfuit. Dicendum, quòd Euangelistæ non scripserunt tanquam notarij, nec tanquā testes, vt supra probatum est, ideo non requirebantur in eis

in eis aliquæ ceremoniæ iuris, sed scripserunt tanquã historiographi, in quibus nihil requiritur, nisi quòd sint certi se vera dicere. Euangelistæ autem, qui non viderant gesta Christi, erant certi se vera dicere dupliciter. Primò per sufficientem instructionem. Nam Marcus audierat Euangelium à Petro, & sicut audiuit, ita scripsit. Sed ipse certus erat Petrum nihil mentiri, ideo certus erat de se ipso, quòd verum dicebat. Lucas etiam didicerat Euangelium sufficienter à Beato Paulo, & ab alijs, qui viderant gesta Christi, vt ipse testatur Luc. primo, & multa quæ Apostoli non potuerunt videre, didicit à parentibus Christi, potissimè à Beata Virgine. Nam solus Lucas scripsit eam salutatam ab angelo, & quomodo steterit in domo Helisabeth, & de angelo annunciante gaudium pastoribus die natalis Domini, & multa alia, quæ pertinent ad Christi conceptionem, & natiuitatem, & infantiam: ideo communiter asseritur à doctoribus ecclesiæ, quòd Beatus Lucas didicerat ista à Domina nostra, quæ vixit longo tempore post Christi mortẽ, & concurrebant ad eam christiani, vt consolarentur, uidendo eam, & annunciaret eis multa de Christo. s. quomodo se habuerat cum eo in nutritione eius, & in reliqua ætate tenera. Quia in hoc gaudebãt nimiũ, vt scirent totam vitam Dei & Saluatoris sui. Et hoc patet in Ecclesiastica historia, quam scripsit Ruphinus Græcus, & compleuit Hieron. ibi Beatus Ignatius martyr patriarcha Antiochenus deuotissimus Dominæ nostræ scripsit multas literas ei, & meruit ab ea recipere responsales. Habentur autem exemplaria ipsarum literarum ibidem, in quibus Beatus Ignatius vocat Dominam nostram Mariam Christiferam, & petit ab ea, vt dignetur venire in Antiochiam, quia multi viri, & maximè fœminæ desiderabant aduentum eius, ut quærerent ab ea multa de eis, quæ cum Christo gesserat. Et sic Lucas per Dominam nostram potuit sufficienter instrui, & illam impossibile erat mentiri, tum quia omnia uiderat, tum quia per Spiritum sanctum confirmata erat super omnem creaturam. Secundò euangelistæ erant certi se dicere vera, quia sciebant se dirigi à Spiritu sancto. Nam sicut ait Aug. libro primo de Concordia Euangelistarum, & Hiero. in prologo super Mattheum, qui incipit. Plures fuisse Euangelistas, impositum est à Spiritu sancto onus scribendi, & eo dirigente scribebant, vt supra magis declaratum est, ideo non poterant dubitare an uera, uel falsa scriberent. Ad secundum cùm dicitur, ꝙ etiam Matthæus, & Ioannes, qui viderunt non scripserunt sufficienter, dicendum quòd licèt non viderint omnia, immo licèt nihil vidissent, sufficienter scribere poterant, sicut declaratum est de Marco, & Luca quantum ad ea tantùm, quæ fuerunt ante vocationem ipsorum, potuerunt informari per Christũ à quo de illis quærerent, vel à parentibus Christi, vel ab alijs, qui de hoc nullo modo dubitabant. Et ita dicit August. eos fuisse certificatos, libro primo, de Concordia Euangelistarum.

Lucas multa didicit à B. Virgine de his, quæ scripsit in suo Euangelio.

Christiani cõcurrebãt undique ad Beatam Virginem, vt eam viderẽt & informarentur de uita Christi.

Quibus temporibus Euangelistæ scripserunt. Quæst. XX.

QVAERITVR vlterius, quibus temporibus Euangelistę scripserunt. Dicendum, ꝙ omnes Euangelistæ fuerunt contemporanei in uita, licèt non in scriptura. Primum patet, quia oẽs fuerunt eodem tpe cum tps fuerit, in quo oẽs simul viuebant, & oẽs ipsi nati erant cũ Christus mortuus est. Nam duo illorũ fuerunt cũ Christo semper, s.

F Ioannes, & Matthæus. Alij duo post mortẽ Christi pauco tpe ab Apostolis conuersi sunt. s. Marcus à Petro, & Lucas ab aliquo alio apostolorum. Et tunc erãt viri sicut apparet ex gestis eorũ, cũ Lucas semper sequeretur Paulum à principio prædicationis suæ. Marcus verò sequeretur Petrũ. Secundum patet. s. ꝙ non scripserint eodem tempore, quia Matthæus longe ante omnes, & Ioannes longe post omnes scripsit. Pro quo considerandum, quòd viuente Christo nullum Euangelium scriptum est, sed sicut audiebant apostoli à Christo, ita firmiter retinebant: potissimè cũ illa essent facta admiranda, & famosissima, ideo non poterant leuiter in obliuionẽ venire. Post mortẽ ẽt Christi aliquanto tempore fuit ecclesia sine Euangelijs.

G Rõ huius fuit duplex. Prima quia illi, qui tunc erant omnes fuerant tempore Christi, & propter identitatem temporis, & propter excellentiam gestorũ non poterant in obliuione uenire, ideo non erant tũc libri necessarij, quia nemo erat, qui omnia illa non sciret. Secunda fuit, quia libri videbantur esse necessarij propter illos, qui prædicaturi erant, illi tamen erant ꝑ Spiritum sanctum edocti circa omnia necessaria in fide, ideo non indigebant libro. Causa autẽ, & modus scribendi Euangelia sic fuit. s. ꝙ Apostoli post mortem Christi manserunt aliquanto tempore in Iudæa, & ibi prædicabant. Et quia Christus dixerat eis, ꝙ irent ad prædicandum per vniuersum mundũ. Matth. 16. Diuiserunt prouincias inter se per sortem, & prouenit B. Matthæo Aethiopia in sortem. Prædicauit autẽ aliquanto tẽpore in Iudæa, & cùm vellet ire in Aethio-

H piam, Euangeliũ, qđ prædicauerat voluit relinquere eis, quibus prædicauerat, & scripsit in Hebræo, & reliquit in Iudæa, postea transiuit in Aethiopiã, quæ nũc vocatur Nubia vltra Aegyptum contra meridiẽ, vbi nunc sunt christiani Aethiopes, qui vocantur Nubiani, & dicuntur tenere fidẽ, quam prædicauerat eis Beatus Matthæus. De hoc Hiero. in libro de Illustribus viris, & in prologo super Matthæum qui incipit. Plures fuisse, & in alio prologo eiusdem, qui incipit: Matthæus ex Iudæa. Secundus qui Euangelium scripsit, fuit Marcus. Erat enim Marcus discipulus Petri, qui ab ipso baptizatus est, & secutus est eum. Et postquã

I Petrus tenuit sedem in Antiochia per septem annos, & translata est sedes Apostolica in vrbem Romam, prædicabat Petrus in Italia, & erat ibi Marcus cum eo, qui Christum non viderat, sed audiuit Euangelium à Beato Petro. Et rogatus Romæ à quibusdam christianis, quòd illud scriberet: scripsit sicut Petrus prædicauerat. Quod postea Petrus cognoscens, legit, & approbauit, & ecclesiæ legendum sua auctoritate tradidit. Et tunc Marcus assumpto Euangelio, quod scripserat abijt in Aegyptum: & fuit primus Patriarcha Alexandrinus, ibique illud prædicauit, & passus est. De hoc Hieronymus in libro Illustrium virorum, & in prologo super Matthæum, qui incipit; Plures fuisse. De hoc etiam Clemens libro sexto Informationum, & in historia Ecclesiastica Ruphini. Tertius qui scripsit fuit Lucas, qui etiam

K ipse Dominum non vidit, sed post mortem eius ad fidem conuersus ac Paulum secutus est, & totius peregrinationis eius comes indiuiduus extitit. Didicit autem Euangelium à Beato Paulo, qui illud per reuelationem habuerat. ad Gala. primo. Didicit quoque ab alijs Apostolis, qui Dominum præsentem in carne secuti sunt, quod Paulus non fecit. Sic ipse ait primo cap. libri sui, scilicet: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completæ sunt: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Scripsit autẽ Lucas in Grecia, scilicet, in partibus

Viuẽ Christo [n]ullum E[uan]gelium [scri]ptum fu[it].

Primus [qui] scripsit E[uan]gelium f[uit] Matthæ[us] Iudæa i[n He]bræo.

Secund[us] fuit Mar[cus].

Terti[us] fu[it] Lucas.

tibus Boetiæ, & Achaiæ. Et hoc fuit ad preces Theophili Domini Antiochenæ ciuitatis. Fuerat enim oriundus Lucas de ciuitate ipſa, & Theophilus ad fidē per Petrum conuerſus vrbis ſuæ Patriarcha conſtitutus eſt Petro tranſeunte in Italiam, vt quidam volūt. Siue tamen recedēte Petro ipſe fuerit Patriarcha, vel Beatus Ignatius, pro nunc non refert. Sufficit enim, ꝙ ad præces Theophili Beatus Lucas ſcripſit, & Euangelium ei direxit, vt patet in principio libri, cùm ait: Viſum eſt mihi aſſequuto à principio oīa diligenter de oībus ex ordine tibi ſcribere optime Theophile, vt cognoſcas eorū uerborum, de quibus eruditus es veritatem. Scripſit quoque Lucas ad preces iſtius Theophili librum de Actibus Apoſtolorū, vt patet in principio eius, cùm ait. Primū ſermonē feci de omnibus, ò Theophile, quæ cępit Ieſus facere, & docere. Euāgelium iſtius Lucæ approbauit Paulus, & dixit illud laudari per omnes eccleſias. 2. Corin. 8. ſ. Miſimus cum illo fratrem, cuius laus eſt Euangelio per omnes eccleſias. i. omnes eccleſiæ particulares laudant eū de Euangelio quod ipſe edidit. Fuit autem iſte Lucas cū Beato Paulo vſque ad mortem ſuā. Nam & liber de Actibus Apoſtolorum, quē ipſe ſcripſit, maximè continet Actus Pauli, & extenditur vſq; ad bienniū poſtquā Paulus Romæ commoratus eſt. ſ. vſq; ad quartū Imperij Neronis annū, & liber ipſe de Actibus Apoſtolorum in vrbe Romana æditus eſt. Facit aūt ſæpe mentionem Paulus de Luca, quia comitabatur eum indeſinenter, vt patet ad Coloſ. 4. ſ. Salutat vos Lucas medicus. & ſecunda ad Thim. 4. dicitur: Lucas ſolus eſt mecū. De his Clemens lib. 6. informationū, & Hiero. in lib. de Illuſtribus viris, & in prologo allegato, qui incipit. Plures fuiſſe. & in prologo ſuper Lucā. Quartus fuit in ſcribendo Beatus Ioannes, qui longo tempore poſt cæteros Euangeliſtas ſcripſit. Nec videbatur iam neceſſitas ſcribendi niſi propter hæreſes in eccleſia inſurgentes. Nam cùm Beatus Ioannes longo tempore poſt Chriſti paſſionem manſerit, cœperunt circa mortem ſuam hæreſes aliquæ naſci. ſ. Cerinthi, & Ebionis, & aliorum, qui negant Chriſtum veniſſe in carne. De quibus magis dicetur, exponendo prologum Hieron. qui incipit. Plures fuiſſe, & negabant iſti Chriſtum eſſe Deum. Tres autem Euangeliſtæ præcedentes, licèt geſta Saluatoris diligenter narrauerint: videbantur de ſola humanitate eius texiſſe hiſtoriā, . ſ. ꝙ ex dictis illorum non multum euidenter apparebat Chriſtum Deum eſſe. Rogatus ergo fuit Beatus Ioannes ab omnibus Epiſcopis Aſiæ de Chriſti Deitate Euangelium ſcribere. Ipſe autem promiſit ſe facturum, ſi prius omnes eccleſię Aſianę ieiunarent orantes ad Dominum, vt ei, quod ſcriberet, reuelaret. Et tunc incœpit ſcribere Euangelium in Aſia circa vrbē Epheſi, in qua ipſe ſolebat morari. Scripſit aūt Euangelium in campo in loco ſemoto ab omni humana occupatione, & conuerſatione. Et dum ibi fuit, nec vētus, nec pluuia, nec æſtus, nec aliquod elementum eū turbauit, & vſque ad hanc diem eandem reuerentiā prædicto loco elementa ſeruare dicuntur, vt innoteſcat ſanctitas illius diuini Euangelij. De hoc Ruphinus in hiſtoria Eccleſiaſtica, & Hieron. in lib. de Illuſtribus viris, & in prologo allegato, qui incipit: poſt quæ multa alia ſcripta ſunt, omnia tamen illa eccleſia repulit, vt ſupra declaratum eſt.

Quis ordo ſit in Euangelijs. Quæſt. XXI.

QVAERITVR vlterius, quis ſit ordo inter libros quatuor Euangeliſtarum. Dicendum, quòd inter libros ſacrę ſcripturæ reperitur triplex ordo. Primus ſecundùm habitudi-

A dinem temporis. Secundus quantum ad dignitatem perſonarum ſcribentium. Tertius quantum ad dignitatem materię, de qua agitur. De primo patet inter quinque libros Moyſi, quia Geneſis pręcedit Exodū, & Exodus Leuiticum, & ſic de aliis, ſolùm propter ordinem temporis: quia prius acciderunt ea, quæ habentur in Geneſi, q̄ ea, quę in Exodo, & prius illa q̄ quę in Leuitico: ſic ēt in nouo teſtō in Epiſtolis canonicis prius ponitur Iacobus quàm Petrus, & Ioannes, nō ꝙ perſona ſit excellentior, nec materia quę ſimilis eſt in omnibus canonicis Epiſtolis, ſed quia Iacobus prius ſcripſit quàm Petrus, & Petrus quàm Ioannes: licèt de hoc quidam dubitant: de quo magis poterit videri in prologo ſuper ipſas canonicas Epiſtolas. De ſecun-
B do ordine patet, vt in veteri teſtō inter prophetas maiores & minores: quia libri omnium quatuor prophetarum maiorū ponuntur ante librū, ſiue libros duodecim prophetarū minorū, & tñ fuerunt prius prophetę minores excepto Iſaia. Qđ patet, quia Iſaias, qui eſt primus inter prophetas maiores, cœpit ſcribere in diebus Ozie Regis vſq; ad tpa Regis Ezechiæ: vt patet Iſa. 1. Oſeę aūt, qui fuit primus de minoribus, fuit omnino contēporaneus Iſaiæ. ſ. incipiens ſub Ozia, & finiens ſub Ezechia. Oſeæ, 1. Ieremias tñ & Ezechiel & Daniel fuerunt multo tpe poſt Oſeæ, qa Ieremias cępit ſub Rege Ioſia, & finiuit poſt captiuitatem Babylonis. Ieremiæ. 1. Ezechiel aūt in Babylone prophetabat. Ezechielis. 1. Daniel etiam in Babylone ꝓphetauit. Daniel. 1. Iſti tamē tres ponuntur ante Oſeæ, & a-
C lios prophetas minores, q̄ ꝓceſſerunt eos tpe. Et hoc fuit ꝑꝑ dignitatem perſonarū. Nā prophetæ maiores reputati ſunt digniores, eo ꝙ plura q̄ illi dixerunt. De tertio patet. ſ. de dignitate materiæ in nouo teſtō. Nā Beatus Ioannes ſcripſit Apocalypſim, & canonicas tres Epiſtolas, & Euangelium. Ponitur tamē Apocalypſis poſt oēs libros ſcripturę: non ꝑꝑ auctorē, quia idē fecit Euangelium, & Apocalypſim, nec ꝑꝑ ordinē tpis, quia potius tūc deberet ꝓcedere Apocalypſis, quia prius Apocalypſis ſcripta eſt, q̄ Euangelium, vt ait Hier. in ꝓlogo ſup Ioannē: ſed eſt ordo in materia: quia materia Euangeliorū eſt excellentior. Iō fuit Euangelium Ioannis poſitū ante canonicas ipſius. Et
D quia canonicæ ēt Epiſtolæ excedunt in materia Apocalypſim, fuerunt poſitę ante Apocalypſim. Idē patet in Euāgelio Lucæ, & ī libro de actibus Apłorū. Vtrūque. n. ipſe ſcripſit. Quia tamē Euangeliū excellebat in materia fuit poſitū ante actus Apłorū. De ordine Euangeliſtarū dicendū, ꝙ eccleſia ordinauit eos ſm ordinē tpis in ſcribendo, vt qui prius ſcripſit, prior eſſet. Non potuit obſeruari ibi ordo ſm dignitatē materiæ: qa eadē eſt oībus Euāgeliſtis. ſ. de factis, & dictis Chriſti. Poterat aūt fortè obſeruari aliquis ordo quantum ad dignitatē perſonarum: quia non erant eiuſdē gradus, eccleſia tamen nō obſeruauit. Rō pōt eſſe duplex: prima, quia cū excellentia Euangeliſtarū ſit ꝑꝑ materiā potius q̄ ꝑꝑ perſonas, quia aliàs fortè Epłæ
E canonicæ Beati Petri ꝓcederent Euangelia, quia ille fuit princeps Apłorum: & ēt Epiſtolæ Beati Pauli ꝓcederent Euāgelia, quia Paulus vr̄ exceſſiſſe cæteros Apoſtolos: non curauit eccleſia de dignitate pſonarū, in qua minus excedebant: ſed de materiæ dignitate, in qua excedebant oēs. Et quia in hac vnus Euangeliſta non excedebat alium, non potuit eſſe ordo inter eos: ſed conſideratus eſt ordo tpis qui aſſignari poterat. Secunda rō eſt, quia ſi cōſideraretur dignitas perſonarum, non videretur quomodo poſſent ſe habere. Nam Matthæus, & Ioannes in dignitate videntur æquales: quia ambo Apoſtoli, & ambo Euangeliſtæ; ideo non videretur quis deberet alterum præcedere. Item Marcus, & Lucas eiuſdem dignitatis

Cōparatio dignitatum inter perſonas eſt odioſa.

ſunt: quia ambo Euangeliſtæ, & non reperiuntur aliquæ aliæ eorum dignitates, in quibus vnus excederet alterum: ideo non videretur quis deberet præcedere, potiſſimè quia comparatio dignitatum inter perſonas videtur aliqualiter odioſa, niſi quando exceſſus eſt valde magnus, & omnibus manifeſtus: quia tunc nemo iuſtè poteſt vindicare iniuriam ſibi factam, ſi ille ſibi præponatur, qui manifeſtè eum excellit valde. Ideo ſcriptura rarò conſiderat ordinem in libris ſecundùm dignitatem perſonarum, ſed ſecundùm materiam, vel ſecundùm tempora. Non ergo potuit inter Euangeliſtas aſſignari conuenienter aliquis ordo, niſi ordo temporis. Et pp hoc Matthæus primò ponitur in canone Euangeliſtarum, qui ante cæteros ſcripſit in Iudæa, vt patet in hiſtoria eccleſiaſtica, & per Hieron. in libro de Illuſtribus viris, & in prologo eiuſdem ſuper Matthæum, qui incipit. Plures fuiſſe. Poſt Matthæum ponitur Marcus, quia ipſe poſt eum ante cæteros in Italia ſcripſit, cùm adhuc maneret ibi cum Beato Petro, vt declaratum eſt præcedēti quæſtione, Poſt Marcum Lucas ponitur tertius: quoniam ipſe aliquanto tempore poſt Marcum ſcripſit, cùm adhuc comitaretur Paulum in Græciam in partibus Achaiæ, & Boetiæ. Vltimus Euangeliſtarum ponitur Ioannes, quia ipſe longo tempore poſt omnes ſcripſit, nec ſcribere intendebat, niſi ad preces omnium Epiſcoporũ Aſianorum. De his patet in eccleſiaſtica hiſtoria, & p Hieron. in lib. de Illuſtribus viris, & in allegato prologo. Si autem conſideraretur hic ordo dignitatis perſonarum, Ioannes præcederet Marcum, & Lucam: qa ipſe fuit Apoſtolus, & illi non. De ordine iſtorum dicit Aug. lib. 1. de Concord. Euangeliſtarum, quòd nõ fuit idem ordo inter Euangeliſtas in ſcribendo, qui qui fuit in cognoſcendo. Nam Matthæus, & Ioannes fuerunt priores cognoſcendo, cùm ipſi viderint Dominum, & fuerint cum eo vſque ad mortem, & aſcēſionem, Marcus autem, & Lucas poſtea cognouerũt audiendo Apoſtolos. ſ. Marcus Petrum, Lucas Paulũ, & alios. In ſcribendo tamen Marcus, & Lucas præceſſerunt Ioannem: ſolus Matthæus ſicut præceſſit in ordine cognitionis, ita præceſſit in ordine ſcripturæ. Et dicit, quòd voluntate Dei factum eſt, vt duo Euangeliſtæ, qui viderant geſta Domini eſſent in principio, & in fine, & alios duos, qui non viderant geſta eius in medio tenerent, & amplecterentur quaſi filios, cauſa tamen fuit, quia ſic ordo temporis in ſcribendo dictauit. Nam ſi Ioannes, & Matthæus ſicut præceſſerunt cognoſcendo præceſiſſent ſcribendo, fuiſſent ambo ſimul in canone, & ſequerentur Marcus, & Lucas. Quia tamen accidit Marcum, & Lucã in ordine ſcribendi fuiſſe medios inter Matthæum, & Ioannem, fuerunt etiã in canone poſiti intermedij.

Ordo Euãgeliorum ſecundũ quatuor Euangeliſtas per eccleſiã ordinatus.

Quare Euangeliſtæ non tenuerunt eundem ordinem, nec verſantur circa idem. *Quæſt.* XXII.

QVAERITVR vlterius, quare Euãgeliſtæ nõ tenuerũt eundẽ ordinẽ in ſcribẽdo, nec verſantur circa idem. Conſiderandũ circa hoc, ꝙ Euangeliſtæ non habuerunt eadem principia, nec ſimiles proſecutiones ſcripturæ ſuę. Nã Lucas, qui viſus eſt tenere conuenientiorem ordinem, quam cæteri inchoauit ab eis, quæ prima erãt ſcđm tempora. ſ. à conceptione Chriſti, & qũo uenit angelus ad annũciandum conceptionẽ eius, & deinde proſequitur totam hiſtoriam Chriſti vſq; ad aſcenſionẽ Chriſti ſcđm ordinem tpis. Matthęus aũt incipit à genealogia Chriſti, deinde eius conceptionem expſſit, & in materia cõcordauit multũ cũ Luca, licèt in ordine aliquanto diſcrepent: qa quod vnus pręponit, alius

F poſtponit. Marcus autem non concordauit in principijs ſuis cum aliquo duorum præcedētium. Nam nec incepit à Chriſti conceptione ſicut Lucas: nec ab eius genealogia ſicut Matthæus, ſed incepit à prædicatione Ioannis Baptiſtæ, & à baptiſmo Chriſti. Continuationem autem poſtea tenuit, quaſi eãdem, quam Matthæus. Vnde ab Auguſt. vocatur Marcus abreuiator Matthæi. Ioannes autem diſcordauit ab omnibus tribus tam in exordijs, quam in proſecutione, quia alij cęperunt ab aliquo, quod pertinebat ad Chriſtum ſecundùm carnem, Ioannes autem cœpit à Chriſti Deitate oſtendēs, quomodo Chriſtus ab æterno erat vnus Deus cum patre, & quomodo carnem aſsumpſerat.
G Continuatio etiam eius fuit multum diſcors à proſecutione aliorum: nam videtur nihil quaſi tetigiſse, niſi quòd alij omiſerunt: Cauſa autem diuerſitatis iſtius ſecundùm Augu. lib. 1. de concor. Euangeliſtarum dicitur eſse diuina inſpiratio tam in ordine, quàm in rebus enarratis, ſcilicet, quòd quilibet tenebat illum ordinem dicēdi, & illa narrabat, quę Deus ei inſpirabat, vt narraret. Hierony. autem tam in libro de Illuſtribus viris, quàm in prologis videtur velle, quòd fuerit cauſa iſtius diuerſitatis, vt unus ſuppleret quod alius omiſerat. Et iſtud ſatis cõuenit, quia nullus Euangeliſtarum eſt, qui non audierit aliqua ſuper cæteros. Maxime autem patet hoc de Ioanne, de quo conſtat, quòd ipſe ſolùm ſcripſit ad ſupplendum, quę alij omiſerãt. Nam
H cæteri Euangeliſtæ quaſi nihil tetigerant de Chriſti Deitate. Vnde uiuente beato Ioanne inſurrexerunt quidam heretici in eccleſia, ſcilicet, Cherinthiani, & Ebionithę, qui dicebant Chriſtum non fuiſse aliquid ante Mariam, & conſequenter quòd non erat Deus, ſed purus homo, totum principium ſuum trahens ex virgine. Et ob hoc epiſcopi Aſiani rogauerũt beatum Ioannem, vt ſcriberet eis euangelium: in quo de Chriſti Deitate declararet. Et beatus Ioannes vidit tunc libros aliorum Euangeliſtarum, & approbauit eorum dicta, quia uera erant, quia tamen nihil de deitate tetigerant, & etiam quia aliqua pertinentia ad hiſtoriam omiſerant: voluit ipſe ſcribere, vt ſuppleret quæ alij nõ habebant. Et iſta eſt cauſa quare in canonibus Euan-
I geliorum Ioannes rarò cum alijs cõcordat, & alij multum conſonant inter ſe. De hoc Hiero. in libro de Illuſtribus uiris cap. de Ioanne Euangeliſta, & in prologo ſuper Matthæum, qui incipit: Plures fuiſse. De Luca idem patet, quia multa addidit ſuper Matthęum maximè quantum ad principia ſua, ſcilicet, de Chriſti conceptione, & natiuitate, & uſque ad baptiſmum ponit illa, quę nemo alius poſuit. De Marco videtur tunc eſſe dubium cũ de eo non appareat ita manifeſtè, quòd addiderit: ſed dicendum, ꝙ etiam ipſe aliud addidit ſuper Matthæum, quod patet ex canonibus Euangeliorum, quia in decimo canone quilibet Euangeliſta habet ea, quę ſunt ſibi propria, & ibi cum nullo concordat: ſed ſuper cæteros illa addit, licèt fortè intentio bea-
K ti Marci fuerit, vt abreuiaret Euangeliũ Matthęi. Crederem tamen veriſimilius Marcum cũ in Italia ad preces cõdiſcipulorum ſuorum ſcripſit, nondum vidiſſe Euangeliũ Matthęi, quia pauco tpe ante in Iudea ſcriptum fuerat. Et ſic fuit ita breuis, quia fortè beatus Petrus, à quo Marcus Euangelium didicit, illud ita breue prædicabat. Nec vr̃ ſatis veriſimile, ꝙ Marcus videns Matthęum uoluerit eum abreuiare. Primò quia Matthęus non fuit longus in narratione ad hoc, ꝙ abreuiari deberet, quia abreuiatio eſt pro longis operibus. Nã eo modo Lucas etiam mereretur abreuiatorem, quia longus fuit, ſicut Matthæus, & in quibuſdam longior. Secundo quia abreuiatio non propriè competit beato Marco. Nam ille dr̃ abreuiare alium qui eadem refert quę ille, ſed paucioribus ſermonibus. Marcus autẽ in qui-

Vnus e[...] geliſta ſ[...] pleuit q[...] alius om[...] rat.

Ioãnes v[...] libros E[...] geliorũ [...] rum E[...] geliſtarũ [...] eos app[...] uit.

Non eſt [...] ſimile q[...] Marcu[...] luerit b[...] re Matt[...]

quibuſdam nō abreuiauit ſed omiſit. vt patet in prin-
cipio eius, vbi multa omiſit, quæ Matthæus, & Lucas
ponunt. Tertiò, quia iſta abreuiatio per omiſſionem
poteſt fieri in rebus illis, quæ non ſunt vtiles, vel parū
vtiles: ita vt labor enarrandi ſit maior quàm fructus
ex narratione conſequens. Illa tamen, quæ Matthæus
poſuit, & omiſit Marcus, non erant inutilia, ſed ita vti
lia, & neceſſaria, ſicut cætera, quæ narrabat, quia ne-
mo videns Matthæum poteſt iuſtè dicere aliquid ſu-
perfluum, vel inutile in eo narrari. Et ſic Marcus nō
abreuiauit quaſi volens Matthæum decurtare: ſed
quia Euangelium breue a Beato Petro didicit. Cùm
autem Beatus Auguſt. dicit Marcum abreuiatorem
Matthei: eſt ſenſus non quòd intenderit Marcus abre
uiare Matthæum, ſed cùm ita breue Euangelium ſcri
pſit, quia breue Euangelium ſcripſit, quia breue didi-
cerat accidit præter eius intentionem, quòd eius ſcri-
ptura eſſet quaſi abreuiatio Matthæi. Sed tunc dice-
tur quare potius Marcus dicatur abreuiator Matthæi
quàm Lucæ cùm tam dicta Lucæ, quā Matthæi bre-
uiter ſcripſit, & de vtriſque omiſerit. Dicendum, ꝙ
uocatur abreuiator Matthæi, & non Lucæ: primò, qa
abreuiare quis dicitur ſcripturam illam, quæ iam eſt,
quod autem nondum eſt nec abreuiari, nec dilatari
poteſt. Ante Marcum autem ſolus Matthæus ſcripſe-
rat: Lucas autem poſt Marcum ſcripſit: ut ſupra pro-
batum eſt: ideo Marcus non potuit dici abreuiator,
Lucæ, ſed ſolius Matthæi. Secundò, quia Marcus dici-
tur abreuiare illum, cum quo magis concordat, & di-
cta eius breuius deſcribit. Magis tamē concordat Mar
cus cum Matthæo, quā cum Luca: vt patet ex cano-
nibus Euangeliorum, ideo eius abreuiator potius dici
debuit, quàm Lucæ. Conſiderandum vlterius, ꝙ in
Euangeliſtis, qui aliorum libros viderunt, licèt præci-
pua intentio eſſet ſupplere ea, quæ alij omiſerant, nō
poſuerunt tamen omnia, quæ priores ſcripſerāt, quia
aliàs poſteriores eſſent longiores prioribus, quod fal-
ſum eſt: ſed ponebant ea, quæ aliis deerant, & quædā
de his, quæ alij ſufficienter deſcripſerant, omnino di-
mittebant, ſicut patet de adoratione Chriſti à Magis,
quam ſolus Matthæus ponit Matth. 2. & de morte in-
nocentium, quam quia ipſe ſufficienter deſcripſit ne-
mo aliorum tangere curauit. Ita eſt de Beato Ioanne
reſpectu aliorum, quia pauciſſima ponit de eis, quæ
alij poſuerunt, ſed noua ſemper addidit. Sciendum
vlterius, quòd Auguſt. lib. j. de Concord. Euang. diſtin
guit Euangeliſtas per intentiones ſcribendi, dicens ꝙ
Beatus Matthæus intendit declarare Chriſtum eſſe
regem, & potentem. Et ob hoc in principio Euan-
gelij ſui ſufficienter, & diligenter annotauit proge-
niem Chriſti quomodo deſcendat de ſtirpe Dauid
per lineam omnium Regum Iuda. Mat. 1. De Luca
dicit, quòd intentio eius fuit oſtendere Chriſtum eſſe
ſummum ſacerdotem. Nam iſta duo Chriſto conue-
niebant, ſ. eſſe Regem, & ſacerdotem. Et ob hoc Lu-
cas incepit de Zacaria, qui ſacerdos erat, & dixit quo-
modo Heliſabeth, quæ erat de filiabus Aaron erat co
gnata Virginis, ex quo apparebāt, ꝙ Beata Virgo erat
de progenie Aaron, & conſequenter ipſe Chriſtus e-
rat ex vna parte de progenie Aaron, & ſic ſacerdos.
Dicit etiam quòd propter hoc Lucas non ſcripſit
progeniem Chriſti per lineam Regum deſcendendo
de Dauid per Salomonem, & cæteros Reges, ſicut fe-
cit Matthæus: ſed de Dauid fecit eum deſcendere per
Natan filium Dauid, qui non pertinuit ad lineam re-
giam. Luc 3. De ipſo Dauid dicit, quod poteſt com-
putari tanquam Rex, vel tanquam ſacerdos: cùm de
panibus propoſitionis comederit: de quibus non lice-
bat comedere, niſi ſolis ſacerdotibus. Matt. 12. De Ioā
ne dicit, quòd fuit intentio ſua ſolùm declarare Chri-

A ſti deitatem. ideo in principio poſuit, quomodo Chri-
ſtus erat verbum apud Deum, & poſtea omnia opera
eius deducit ad probandam deitatem ſuam. De Mar-
co autē dicit ſolùm, ꝙ fuit abreuiator Matthæi: quia
videtur eū ſecutus in omnibus, licèt breuius dixerit.
Et ob hoc dic, ꝙ Matthæus habuit Marcum abreuia-
torem, quia Matthæus deſcripſit Chriſtum quaſi Re
gem: Reges autem ſoli non ſunt, ſed habent cōcomi-
tantes, ideo Matthæus Marcum ſe comitantem, & ſe-
quentem habuit. Lucas autem, quia Chriſtum tan-
quam ſacerdotem deſcripſit non habuit aliquem co
mitem, nec abreuiatorem, ſed ſolus eſt: quia ſacerdos
ſūmus ſolus intrabat in ſancta ſanctorum. Iſtæ ſunt ra
tiones figurales. Cauſa autem literalis videtur eſſe, qa
B nullus Euangeliſta indiget abreuiatore. Matthæus au
tem non habuit Marcum in abreuiatorem tanquam
eo indigeret: nec tanquam Marcus hoc intenderet,
ſed per accidens præter intentionem Marci factum
eſt, vt ſupra declaratum eſt. Lucas autem non habuit
abreuiatorem, quia non indigebat illo, ſicut nec Mat-
thæus. Vnde Ioannes, qui poſterius ſcripſit videns Lu
cam, & cæteros, neminē abreuiare curauit: ſed quod
illis deerat ſuppleuit. Quæ autem dicta ſunt per Au-
gu. de intentionibus, & habitudine Euangeliſtarum
vera ſunt, magis tamen literalia ſunt, & veriſimilia
quæ dicta ſunt ſecundùm Hieron. ſcilicet, ꝙ Euange-
liſtæ poſteriores qui priores viderunt ſemper intende
runt ſupplere, quòd deerat prioribus.

C

An Matthæus, & Ioannes poſſint eſſe Euangeliſtæ cum ſint Apoſtoli. Quæſt. XXIII.

QVAERITVR vlterius, an Mattheus, & Ioā
nes poſſint eſſe Euangeliſtæ cū ſint Apoſtoli.
Et videretur, ꝙ nō, qa iſtæ ſunt partes, & gra-
dus diſtincti in eccleſia, ſicut dr̄ ad Hebr.
4. & infra ad Cor. 12. ſ. quoſdā qdē dedit Ap̄los, alios
Prophetas, alios Euāgeliſtas. Itā qn̄ ſunt in aliquo cor
pore partes diuerſarū rōnum, una nunq̄ pōt coincide
re cū altera, ſed eccleſia eſt corpus, & partes eius ſunt
Apoſtoli, Prophetæ, Euangeliſtæ, Paſtores, & Docto-
res, ut patet, vbi ſupra, ergo non pōt Euangeliſta eſſe
D Apoſtolus, vel è contrario. Confirmat̄ hoc, quia. 1. Co
rin. 12. & ad Ro. 12. Ap̄lus loquens de corpore Chri-
ſti myſtico, qđ eſt eccleſia, dicit, ꝙ ſunt in ea multa
mēbra, & ꝙ ſicut pes non eſt oculus in corpore natu-
rali, nec poſſunt oīa mēbra eſſe unū, & ꝯſr̄ unū non
pōt eſſe alterū: quia ſi unū mēbrū pōt eſſe alterū, pote
rit eadē rōne unū mēbrum eſſe oīa. Et tunc nec eſſet
corpus, nec membrū: ergo non pōt Apoſtolus eſſe
Euangeliſta, quia ita poſſet unus eſſe tota eccleſia, ꝙ
falſum eſt. Dicendum ꝙ Matthæus, & Ioannes ſunt
Apoſtoli, & Euangeliſtæ; quia eſſe Apoſtolū, vel Euā- Reſpōſio ad quæſtionē.
geliſtam eſt quoddā donū Dei, ſicut dr̄ ad Ephe. 4. &
E 1. ad Cor. 12. ꝙ Deus in eccleſia dedit quoſdā Ap̄los,
alios Prophetas, alios Euangeliſtas. Sicut ergo dona-
uit Marco, & Lucæ, ꝙ eſſent ſolū Euangeliſtæ, ita do-
nauit Ioanni, & Matthæo, ꝙ eſſent Euāgeliſtę, & Apo
ſtoli, quia oēs iſtas gratias Deus donat diuidens uni-
cuique, ſicut vult, ſiue multum, ſiue paucum, & ne-
mo eſt, qui poſſit ei dicere, cur ita facis? ſicut non po-
teſt vas factum de luto dicere figulo, quid me finxi-
ſti? vel quare me ſic feciſti? ad Roma. 9. Cùm ta-
men quæritur, an Matthæus, & Ioannes poſſint
ſimul eſſe Apoſtoli, & Euangeliſtæ, aut dubita-
tur, eo quòd iſta dona, uel gratiæ inter ſe repugnant,
ita quòd exiſtente una non exiſtat altera: aut quia
per accidens ſe impediunt: aut quia Deus, cùm
dederit unam vni homini non vult dare alteram.
De primo ſicut eſt in formis qualitatis contrarijs,

vt albedine, nigredine, frigore, & calore: quia propter directam contrarietatem, quam habent, existente vna non existit alia in subiecto: ita de gratiis, quæ competunt diuersis partibus ecclesiæ potest esse sic, quòd aliquæ sint, quæ non se compatiuntur cum alijs, sicut esse pastorem in ecclesia, & esse subditum. Vtrumque à Deo est, & tamen ista non possunt competere eidẽ propter oppositionem. De secundo patet: nam dona, quæ recipiunt diuersæ partes ecclesiæ, habent administrationes singulas, ut patet ad Rom. 12. & 1. Cor. 12. Et licèt non impediret alteram, quia tamen multæ sunt, impedirent se per accidens, scilicet, quia non posset idem homo secundùm omnes illas ministrare: qa dum ad plura homo se extendit, fit minor in singulis. Vt dicit Greg. 2. dialogor. Nam pastorem esse est vnũ de donis ecclesiæ, ad Ephe. 4. Et hoc solum tantæ occupationis est propter multitudinem actionum, vt vix possit quis illud dignè explere: vt ait Grego. 2. dialogorum, f. Mirum est, ꝙ mentem prælati curarum immensitas deuastat, qui dum ad plura extenditur, minor fit in singulis. Si ergo difficile est vnum hominẽ hanc solam administrationem digne habere, quanto magis si simul haberet multas, scilicet, ꝙ esset Euãgelista, & Apostolus, & Propheta, & sic de cæteris. De tertio patet, quia omnia ista munera secundùm quæ constituuntur diuersæ partes Ecclesiæ, dantur à Deo, & ille destribuit vnicuique prout vult. Secunde Corin. 12. Ideo poterit aliquando dare multas gratias, & aliquando vnicam, & si quælibet gratiæ inter se nõ repugnarent, nec per accidens se impedirent, ita vt multæ possent esse simul in eodem, Deus non dat omnes illas cuilibet, in quo esse possunt, sed dat sicut vult, scilicet, alicui vnam, alicui plures, alicui nullam. Nam dicendum quòd Ioannes, & Matthæus sunt Apostoli, & Euangelistæ. Et licèt istę sint diuersæ gratiæ, quæ constituunt interdum diuersas partes ecclesiæ, tamen potuerunt esse simul in eis. Nam non impedit primũ, scilicet, quia istæ non directè sibi opponũtur, scilicet, quia actus Euangelistæ, & actus Apostoli non sunt oppositi. Nam actus Euangelistæ est Euangelium scribere, actus Apostoli est principaliter in fide docere tanquam caput omnium ministrorũ. Hoc significat Paulus, cùm loqueretur Corinthiis, dicens: quia licèt multi docerent eos, non erant omnes magistri eorum, sed pedagogi in Christo. Ipse autem erat tanquam sapiens architectus, qui fundamentum posuit, cæteri autẽ superædificauerunt. Hoc autem erat, quia ipse erat Apostolus sic dicit: infra Corin. 4. f. Nam si decem millia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres, idest, unicus est pater uester, & præcipuus. Et sequitur: Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Ita autem ad Apostolum pertinet prædicare, & magistrum esse omnium prædicatorum, ꝙ non pertinent ad eum officia minora, vt baptizare, & alia quæ pertinẽt ad quandam executionem, licèt omnia sint necessaria ad fidem, sicut dicit Apostolus, infra ad Corin. 1. f. Neminem vestrum baptizaui nisi Crispum, & Caium. Et sequitur: Nõ enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare. i. Euangelium tanquã princeps, & magister prædicare. Erat tamen Paulus Apostolus: vt impleret omnia, quæ pertinebant ad officium apostolatus, & tamen dicebat se non esse missum nisi ad prædicandum: ergo illud solum erat officium suum. Et sic licèt prædicare, quod est actus Apostoli, & Euangelium scribere, quod est actus Euangelistæ sint diuersi actus, non tamen repugnant inter se, & sic possunt esse in eodem. Si autem videatur impediri vnus per alterum. Dicendum, quòd non erat magnum impedimentum, eo quòd actus Euangelistæ durabat ad paucum tempus, cùm non semper scribẽ-

Prælatus multa solitudine occupat⁹ minor fit in singulis.

Deus dat gratias suas sicut vult.

F dum esset Euangelium: ideo bene se compatiebatur cum apostolatu. Solùm autem restat, an Deus vellet istas duas gratias eidem concedere. Hoc autem constat, quòd concessit: ideo non est inconueniens Matthæum, & Ioannem simul esse Apostolos, & Euangelistas. Ad primum in contrarium, cùm dicitur, ꝙ sunt diuersæ partes ecclesiæ, dicendum quòd isti gradus, vel dona, siue gratiæ sunt, per quas distinguuntur, aut distingui possunt ecclesiæ ministeriales. Nam in ecclesia sunt duplices partes, quædam ministeriales, & aliæ circa quas exercetur ministerium. Primæ sunt, quæ habent aliquod officium, siue administrationem in ecclesia ad ædificationem, & consum-

G mationem ipsius corporis Christi mystici, quod est ecclesia, ad Ephe. 4. Et istę partes distinguuntur per dona, uel administrationes, secundùm quas ipsi ecclesiæ seruiunt. Partes autem non ministeriales sunt, non quia non habent aliquam administrationem, sed quia solùm super eas administratur id, quod operantur ministeriales. Et sunt quasi formales partes, quia perficiunt, & dant esse. Id autem, per quod distinguuntur partes ministeriales solùm tangit Apostolus, quia istæ sunt præcipuę. De partibus autem non ministerialibus nunquam curat, nec nominat illas, quia non habent aliquod nomen, per quod nominentur, etiam quia nullius sunt status, uel dignitatis hic in ecclesia militanti. Ea autem, quæ per partes

H ministeriales ecclesiæ distinguuntur, sunt determinatæ gratiæ, de quibus Apostolus ad Roman. 12. & infra ad Corinth. 12. & ad Ephe. 4. Et dicendum, quòd quælibet illarum gratiarum potest constituere vnam partem ecclesiæ, & constituit interdum. Quia tamen istæ partes non repugnant, poterunt aliquando gratiæ, vel administrationes plures in vnum hominem incidere. Sicut videmus in honoribus, & gradibus humanis: quia aliquando idem homo diuersis honoribus, & administrationibus fungitur, & in diuersis facultatibus gradus habet. Ad secundum cum dicitur, quòd istæ partes ecclesiæ sunt diuersarum rationum. Dicendum quòd ecclesia est corpus non uerum, sed mysticum, idest, figurale, & sic

I corpus mysticum & corpus naturale se habent diuersimodè in esse partis. Nam sicut corpus humanũ est uerum corpus, ita partes suæ sunt veræ partes, & reperitur in eis propria ratio partis: corpus autem mysticum, vt ecclesia, & uniuersitas, sicut non sunt vera corpora, ita nec partes suæ sunt veræ partes, nec in eis reperitur certa ratio partis. Et sic dicendum, quòd in corpore humano, & in quolibet naturali organico partes sunt ita distinctæ, & diuersarum rationum, quòd vna nullo modo potest esse altera. Nam oculus non potest esse nasus, nec auris. quia sunt multum contrariæ complexionis. Etiam actus istorum sunt ita diuersi, quòd unum membrum non potest habere actum alterius. Nam oculus nunquam potest

K audire, nec auris videre: ratio est, quia ista sunt pura naturalia, & natura est determinata ad vnum iuxta Aristo. 9. Meta. Scilicet: Potentiæ naturales sunt ad vnum, rationales verò ad opposita, & sic ista determinatio facit, quòd quælibet pars consistat in natura sua, & non possit esset altera, & ꝙ unum non possit habere actum alterius. Partes autem corporis mystici non sunt partes naturales, sed magis partes secundũ rationem, vel secũdùm artem. Nam ecclesia, & quęlibet uniuersitas dicitur esse quoddam corpus cõpositum secundũ rõnẽ ex partibus, quarũ quælibet est rationalis, & operatio illius secundũ rõnem. At pp hoc una pars potest interdum habere actus diuersarũ partium, quia ratio non est determinata ad unum sicut natura, sed potest ad opposita, vt supra dictũ est. f. po-

Ecclesia corpus m... sticum.

Partes ... poris m... ci sunt p... tes secũ... rationẽ non na... les.

tentiæ

tentiæ rationabiles sunt ad opposita, & naturales ad vnum. Item corpus mysticum videtur esse factum corpus secundùm artem. Quia sicut in arte ea, quæ non sunt vnum naturaliter, efficiuntur aliquando vnum: ita in corpore mystico ea, quæ sunt omnino distincta, conueniunt in vnum corpus. Ars tamen facit unum ad multa, licèt natura faciat vnum ad vnum, ars verò facit vnum ad plura. Sicut gladius delphicus pro paupere vocatur delphicus gladius, qui vendebatur in insula delphos in Græcia, & ille ex vno latere erat acutus ad scindendum, & ex alio habebat dentes ad serrandum, & supplebat locum duorum instrumentorum, scilicet gladij, & serræ. Ideo autem gladius dicebatur pro paupere, quia vilius emebat vnum instrumentum quàm duo. Ita autem est in corpore mystico, quod est simile rationi artis, quòd vna pars potest habere actus diuersarum. Ad confirmationem argumenti patet responsio per ea, quæ dicta sunt.

An Euangelium Matthæi, & Ioannis sint maioris auctoritatis, quàm Euangelium Marci, & Lucæ. Quæst. IIII.

QVAERITVR vlterius, an Euangelia Matthæi, & Ioannis sint maioris auctoritatis, vel dignitatis, quam Marci, & Lucæ. Aliquis dicet, quòd sic. Primò, quia isti duo fuerunt Apostoli, & illi non: & apostolatus est maxima dignitas in ecclesia, infra Corinth. 12. & ad Ephe. 4. Secundò, quia Ioannes, & Matthæus per se viderunt facta Christi, & conuersati sunt cum eo vsque ad ascensionem: Marcus autem, & Lucas non viderunt illum. Tertiò, quia Ioannes, & Matthæus ad hoc, quòd scriberent non oportuit, quòd ab aliquo docerentur, sed potius ipsi docebant alios: Marcus autē, & Lucas non potuerunt scribere nisi docerentur, scilicet, Marcus à Petro, & Lucas à Paulo, & aliis Apostolis. Respondendum, quòd poterat considerari dignitas, vel auctoritas inter libros Euangelistarum, sicut consideratur in scientiis. Ponit autem Aristo. primo de Anima duos modos dignitatis. Vnus est ex modo tradendi, siue certificandi, scilicet, illa scientia est excellentior, in qua modus tradendi est certior. Et sic demonstratiuæ excedunt omnes alias, quia sola demonstratio facit scire, vt patet primo Posteriorum. Alius modus dignitatis est ex obiecto, quia inquantum illud est nobilius, scientia est excellentior. Et ita in naturalibus scientia de anima est excellentior, quia anima est nobilius inter omnia naturalia. Primus istorum modorum non potest esse inter Euangelistas, quia idem modus certificandi est in eis. Nam si sumatur certitudo eorum quantum ad nunc, non certificamur per eos, sed per ecclesiam, vt supra probatū est in quadam quæstione. Si autem quantum ad tempus illud, quo ecclesia suscepit eos in auctoritatē. Erat ēt idem modus certificandi. s. quia oēs per Spiritum sanctum scripserunt. Et hoc ecclesiæ cōstitit, vt sup. q. 19. declaratū est. Etiā ecclesia sciuit oēs eos vera scribere per euidentiam rei. s. quia multi, & magnæ dignitatis erāt in ecclesia, quādo Euangelia suscepta sunt, qui viderant gesta Saluatoris, & sciebant vera esse, quę isti scribebant. Idē ergo fuit modus certificandi: & q̄tum ad hoc sunt oēs æqualis dignitatis, & auctoritatis. Secundus modus non conuenit eis: quia eadem materia tractatur ab omnibus. s. de actibus, & dictis Christi. Licèt ergo vnus plura dixerit q̄ alius, non tamen fuit materia diuersa, & sic eadē est dignitas vtrorumque. Dicet tamē aliquis, ꝙ Euāgelium B. Ioannis est excellentius cæteris in materia: quia ibi agitur de

Sciētia una est excellentior altera dupliciter.

A deitate Christi, & in aliis de humanitate eius, vt sup. dictum est. Dicendum, ꝙ eiusdem dignitatis est ex parte obiecti. Nam oīum Euangelistarū obiectū est Christus quantū ad facta sua, & dicta: iō non differunt: q̄a alioquin ēt tres inter se differrent. Quia quidā eorum meliores res de Christo dixerunt, quā alij. Sed nemo dicit eos in materia differre. Quod tamē diceretur Euangelium B. Ioānis excellentius cæteris, non haberē pro inconuenienti, ecclesia tamen non recipit talem nominationem. Sacri tamē doctores solent in verbis suis significare quandā excellentiam Euangelij Ioannis super cætera vocando illud diuinū, & Altissimū, & ꝙ Ioannes excesserit ceteros Euangelistas sicut aquila oēs aues. De his Aug. lib. 1. de Cōcordia Euangelistarum, & Hierony. in prologo super Matthęum, qui incipit. Plures fuisse, & in prologo super Ioannē. Tertiò
B poterat considerari dignitas ex parte certitudinis, vel ineuitabilitatis rerum traditarum in Euangelijs, & ista non conuenit diuersitas: quia æqualiter necessaria, & vera vel ineuitabilia sunt quæ scribit vnus, sicut quæ scribunt omnes. Et non solùm est hoc de Euangelistis inter se: sed etiam respectu omnium librorum, tā noui, quā veteris testamenti positorum in canone. Nam ita esset hæreticus, vel infidelis, qui negaret vnā propositionem de libro Iosue, sicut qui negaret vnū Euangelium, vt supra probauimus in quadam quæstione. Quartus modus auctoritatis potest esse secundùm quandam dignitatem. i. æstimationem. s. ꝙ vnus
C liber plus ab ecclesia æstimetur quàm alius. Dicēdum etiam, ꝙ hoc non conuenit, quia ecclesia non magis apreciatur vnum Euāgelistam, quā alium, nec tribuit cuiquam dignitatem aliquam super alium nisi quantum ad ordinem temporis. Verū est autē, ꝙ si nos inquireremus particulariter singulas excellentias Euangelistarum, bene inueniremus unum librū esse excellentiorem alio, sicut supra dicebamus de Ioāne respectu aliorum. Ecclesia tamen, quæ est mater nostra, & quā tenemur sequi per omnia nō distinxit talē dignitatem, ideo non fecit aliquā differentiam inter Euangelistas, nisi in ordine temporis, quia raro ecclesia considerat in ordine librorum nisi dignitatem materię, & ordinē tpis. Ratio aūt quare ecclesia non posuit aliquam inæqualitatem dignitatis, vel auctoritatis inter
D Euangelistas, videtur fuisse, ne dando alicui, quod suū erat, tolleret alteri, qđ habebat. s. Quia cū oēs Euāgelistæ tractent de eadē materia oīno, si ecclesia diceret librum unius excellentiorē altero, putaretur maximè à cōibus maiorem fidem vni, quā alteri dandā. Et per hoc dicta quorundā redderētur aliqualiter dubia, vel non putarentur omnino necessaria. Et istud erat valdè inconueniens, & etiam tolleretur aliquibus Euangelistis fides eis debita. Ad primū contrarium dicendū, ꝙ personæ Euangelistarum bene sunt inter se æqualis dignitatis, & auctoritatis: quia illi qui sunt Apostoli sunt digniores non Apostolis, libri tamē eorum non sunt ꝑ hoc inæqualis auctoritatis, cū sint de eadē materia, & æqualis certitudins. Dignitatē aūt psonalē reputauit ecclesia tanquā extrinsecā, & accidēs
E ad auctoritatē libri, cùm illa non conferat directè: sicut esse regem non cōfert auctoritatē libro à se facto: quia dignitas regnatiua non est de specie dignitatis, quæ pertinet ad librum. s. dignitatis sapientialis. Ad secundum, ꝙ Euangelistas quosdam uidisse Christum, & alios non uidisse non uidebatur pertinere ad certitudinem scripturæ, quia certius uisus iudicat, quàm alius sensus. Quia tamen ecclesiæ constitit æqualiter vera dicere istos qui non viderunt, sicut eos qui viderunt, vtrosque in eadem auctoritate posuit: maximè quia id per qđ principaliter certificant Euāgelistę de ueritate scriptorū suorum, nō est uisus: quia adhuc cir-

ea istum poterat esse aliquis error: sed quia à Spiritu sancto dirigebantur, sciebamus eos non posse errare. Et ista est maxima certitudo, quæ esse possit. In hac tamen Euangelistæ non differunt: quia æqualiter à Spiritu sancto dirigebantur ad hoc, quod nullus eorum erraret. Ideo ecclesia non constituit in eis aliquẽ gradum dignitatis per hoc, quòd quidam viderunt, & alij non. Ad tertium dicẽdum Marcum, & Lucam indiguisse doctrina aliorum, & non Ioannem, nec Matthæum non facit aliquam differentiam dignitatis in libro: quia potest esse, quòd aliquis eruditus ab aliquo scribat conuenientius librum in aliqua arte, quàm ille, qui proprio ingenio fultus à nemine doctus est. Et dato, quòd æqualiter scribant, non facit hoc differentiam in dignitate librorum, sed in quadam excellentia personarum: quia excellentior est, qui doctore nõ eguit quàm qui ab aliquo doctus est, sicut dicit Hesiodus poeta, & allegat eum Arist. 1. Ethic. Scilicet: Optimus est, qui per se omnia inuenit. Bonus autem est, qui docentem bene intellexit. Qui autem nec per se inuenit, nec à docente intellexit, omnium infelicissimus est. Item cùm dicitur, quòd Matthæus, & Ioan. non docti sunt, & Marcus, & Lucas fuerunt docti, falsum est, quia vtriq; edocti sunt: sed Ioan. & Matthæus à Christo à quo audiuerunt: Marcus, & Lucas ab Apostolis. Non differt tamen doceri à prioribus, vel posterioribus, dum tamen eadem ubique tradantur.

In qua lingua Euangelia scripta sint ab Euangelistis, & an à principio semper fuerint in tali forma.
Quæst. XXV.

QVAERITVR, in qua lingua Euangelia scripta sunt per Euangelistas, & an à principio fuerunt semper in tali forma, in qua apud nos manent. Ad primum dicendum secundùm Aug. lib. 1. de Concordia Euangelistarum, quòd omnes Euangelistæ scripserunt in græco præter Matthæum, qui scripsit in Hebręo. Hierony. autem in prologo super Euãgelia, qui incipit Beatissimo Papæ Damaso, dicit quòd totum nouum testamentum Græcum est, idest, scriptum in Gręco, præter Matthæi Euãgelium, qui in Hebræo scripsit. De Matthæo planum est, quòd in Hebræo scripsit: quia postquam ipse prædicauerat in Iudæa volens transire in Aethiopiam, quæ ei forte prædicationis euenerat: voluit relinquere Euangelium, quod prædicauerat scriptũ Iudæis, quibus prædicauerat: ideo in Hebræo scripsit. Dicunt tamen quidam, ꝙ Beatus Matthæus conuertit postea illud in Græco, & sic fuerunt duo exemplaria Matthæi Hebræum, & Græcum: sed Hierony. dicit in lib. de Illustribus viris. cap. de Mattheo, quòd hoc dubium est. Nam originale Matthæi Hebræum in bibliptheca Cæsarien. quam Pamphilus martyr congregauit, inueniebatur tempore suo: Græcum autem non uidit. De Beato Luca, quòd in Græco scripsit satis conueniens est. Primò, quia dicitur, quòd Beatus Lucas erat Græci sermonis non ignarus, vt ait Hieron. in lib. de illud tribus viris. cap. de Luca. Secundò, quia Lucas scripsit in Græcia, scilicet, in partibus Boetiæ, & Achaiæ: vt ait Hieron. in prologo super Matthæum, qui incipit. Plures fuisse, & in libro de Illustribus viris. De Ioanne, quòd in Græco scripsit satis rationabile videbatur: quia scripsit in Asia minori, in vrbe Ephesi, quę nunc pertinet ad terram Teucrorum, siue Turcorũ, & tota illa terra sequebatur idioma Græcum maximè inter peritos, quod etiam hodie fit. Nam non solum ibi, quæ est terra satis coniuncta Græciæ, sed etiã in tota Siria, & Palestina, & Aegypto, & Alexandria omnes christiani periti in græco scribunt, & in græco

Matthæus scripsit in Hebræo.

Lucas, Ioannes, & Marcus scripserũt in Græco.

F omnes sacros libros habent. De solo Marco videtur esse dubium quomodo in gręco scripsit: quia ipse scripsit in Italia, cùm esset ibi cum Beato Petro, vt ait Hieron. in lib. de Illustribus viris. Caput tamen linguæ latinæ erat in Italia, maximè tunc quando adhuc florebat Imperium, & sic videbatur, quòd potius scriberet in Latino, quàm in Græco. Dicendum, quòd sine dubio in græco scripsit, ut Hiero. & Augu. testantur vbi supra. Ratio potuit esse multiplex. Prima quia Marcus fortè ignorabat linguam Latinam, vel non erat satis instructus in ea, & fortè erat instructus in græca propter originem suam, vtpotè si esset de aliqua regione, in qua lingua græca esset communis. Nam nõ constat nobis, de qua regione Marcus fuerit oriundus. Sed obijcietur, quòd non stet hoc: quia isti sciebãt

G loqui omnibus linguis: vt prædicarent omnibus gentibus, ideo in quacunque lingua possent scribere. Dicendum, quòd illud donum fuit concessum omnibus Apostolis, & cæteris, qui cum eis erant die Pentecostes, quando venit super eos Spiritus sanctus: nam apparuit super eos in diuersis linguis, & sedit super singulos, & loquebantur varijs linguis: Actuum secundo. Erant autem isti quasi centum & viginti. Marcus autem, & Lucas nõ fuerunt ibi, quia postea per Apostolos ad Christum conuersi sunt. Ideo non susceperunt illud donum linguarum. Verum est autem, ꝙ gratia linguarum, idest, loquendi uarijs linguis mansit postea in ecclesia, & computat eam Apostolus inter gratias, secundum quas distinguuntur partes ecclesiæ, infra ad Corinth. 12. Erat tamen ista quasi minima gratia omnium ecclesiasticarum, ut declarat

H Apostolus, infra ad Corin. 14. & multi erant in ecclesia habentes istam gratiam tempore Apostoli, vt patet eod. cap. Poterat ergo esse, quòd Beato Marco collata esset ista gratia, non tamẽ apparet, ideo bene stat, quòd fortè scripsit in græco: quia nesciebat latinum. Secundò factum est ad maiorem utilitatem ecclesiæ. Nam maior pars christianorum, immo quasi tota ecclesia tempore Apostolorum pertinebat ad græcos, scilicet, erat in terra ipsorum. Quod patet ex numero Epistolarũ Pauli. Nam quatuordecim scripsit, & preter duas Timothæi, & vnam Titi, & unam Philemonis, qui fuerunt personæ singulares: cæteræ, scilicet,

I decem fuerunt ad ecclesias: quarum unica fuit latinorũ, scilicet, ad Romanos, & vnica Iudæorũ, scilicet, ad Hebræos: octo autem reliquæ fuerunt græcorum. Vt ergo magis cõmunicaretur Euangelium Marci scripsit in lingua illa, in qua erat maior pars ecclesiæ. Tertiò factum est: quia Marcus scripsit istud Euãgelium antequam mitteretur in Alexandriam. Et fortè iam sciebat, quòd Beatus Petrus volebat illuc eum mittere, & intendebat Euangelium secum ferre sicut postea fecit: vt ait Hieron. in lib. de Illustribus viris. ca. de Marco. Et quia Alexãdria, & tota Aegyptus sequebatur linguam græcam quantũ ad viros peritos, sicut postea semper fecit manente ecclesia in partibus illis, voluit scribere in græco, vt proficeret toti illi genti, ad quam ibat. Ad secundum dicendum, quòd non

K fuerunt semper Euangelia in ista forma, in qua nunc sunt, quia apud nos omnia sunt latina, à principio tamen nullum fuit latinum, sed unum Hebraicum, & tria græca, ut supra dictum est. Postea autẽ dilatata fide Christi per diuersas partes orbis, oportuit Euangelia, in quibus continebatur ipsa fides esse apud oẽs gẽtes. Ideo singulæ gentes conatæ sunt scribere in lingua sua. Et sic fuerunt Euangelia in Chaldaico, Græco, Latino, Hebraico, & multis alijs linguis. Quis autem prius in Latinum Euangelium verterit non constat nobis. Quidam enim putant fuisse Hieron. sed falsum est, quoniã ante eum longo tpe non solũ Euangelia:

Quis primus in latinum Euang. verterit.

tia: sed etiam totum nouum testamentum in Latino habebatur: & erant diuersæ translationes, vt ipse signi ficat in quodam prologo super Matthæum, qui incipit. Beatissimo Papæ Damaso. Secuta fuit autem postea magna discordia & error inter ipsos libros noui testamenti, quod accidebat ex pluribus. Primò ꝓpter diuersas translationes, quia quasi quælibet ecclesia tenebat suam translationem: immo quòd plus erat tot erant exemplaria, quot codices, ea tamen quæ inter se discordant, non possunt simul esse vera, & sic erãt multi errores in plerisque libris noui testamenti. Secundò erat iste error propter librarios dormitantes, vt ait Hierony. id est, propter scriptores librorum, qui non aduertentes diligenter sæpe scribebant alia pro alijs, aliquãdo mutando aliquando subtrahendo, & sic non continebant æqualiter omnes codices. Tertiò factum est propter primos transferentes libros euangelistarum nescientes habitudinem ipsorum. Nam cùm aliquis interpres voluit primò transferre librum alicuius euãgelistæ, & vidit differentiam illius ad cœteros, quòd quidam plura alij pauciora continerent, putauit hoc factum esse per errorem non quidem euãgelistarum, sed aliorum, qui eorum libros trãstulissent, ideo quidquid habebatur in omnibus posuerunt in vno, scilicet, omnia quæ Matthæus, & Lucas, & Ioannes dicũt vltra Matthæum posuerunt in Matthæo: & omnia q̃ Matthæus, Lucas, & Ioannes posuerunt super Marcum scripserunt in Marco. Et ita confuderunt omnes euangelistas, vt nesciretur quid vnus dixerit, & quid alius. Quartò accidit alius error propter eosdem trãslatores: nam quando plures euangelistæ dicebant eãdem sententiam, non tamẽ per eadem verba, sed quidam expressius, & alij breuius; cùm vnus de primis translatoribus primò legisset vnum Euangelistam putans illum vera continere secundùm verba illius emẽdabat eandem sententiam in omnibus, & secundùm hoc nullus Euangelista manebat, sed in vnum omnes confusi erant, & non erant quatuor libri, sed vnus liber quater scriptus. De his omnibus Hiero. in prologo super euangelia, qui incipit Beatissimo Papæ Damaso. Ad emendandam istam confusionem multi conati sunt, sed non valuerunt. Fecit tamen quidam nomine Ammonius Alexandrinus decem canones Euangeliorum, per quos sciretur quid proprium continebat quilibet euangelista, & in quo conueniebat cum alijs, & cum quibus specialiter conueniat, & per hoc tollebatur confusio, immo via, quòd non poterant confundi euangelia stantibus illis canonibus, & assignatis in libris. Manserũt autem illi canones apud omnes antiquos, & manent etiam apud nos, sed errore librariorum sæpe etiam ipsi canones confundebantur. Vnde, & iam in rarissimis libris apponuntur, nisi in quibusdam antiquissimis, in quibus ipsa antiquitas nouitate diligentior, & solertior annotauit. Non tamẽ per hoc tollebatur quin apud diuersas ecclesias essent diuersa exemplaria, & maneret semper error. Nec poterat tolli iste error, nisi per aliquem habentem potestatem, qui recisis omnibus libris nouos & emendatos condi faceret. Hoc autem fecit Damasus Papa vir Deo deuotus, qui fuit tempore Beati Hieron. Iste mãdauit Beato Hierony. vt corrigeret libros euangeliorũ, immo totum nouum testamentum, & Latinæ ecclesiæ emendatum traderet. Ipse verò ex Græcis exemplaribus, quæ fuerant prima, & erant incorrupta, scripsit: & totum nouum testamẽtum in hac forma, quæ habetur apud nos Latinę ecclesiæ tradidit. Et sic totum nouum testamentum in forma, in qua habetur à Beato Hierony. scriptum est, sicut ipse scripserat totum nouum testamentum. De hoc in prologo allegato Hier. qui incipit, Beatissimo Papæ Damaso.

A

An Christus aliquem librum in nouo testamento scripserit, & quare non scripserit. *Quæst.* XXVI.

QVAERITVR vlterius, an Christus aliquẽ librum in nouo testamento scripsit, & quare non scripsit, Respondet Aug. lib. 1. de concor. Euangelistarum dicens, istam fuisse quæstionem Gentilium tempore suo, qui conabantur aduersari Religioni Christianæ. Et non audentes impugnare Christum arguebant Discipulos eius indirectè, destruendo fidem; dicentes Christum fuisse sapientissimum omnium hominum, non tamen fuisse Deũ: ideo ipse de se non scripsisse, quòd erat Deus, sed Discipuli eius volentes eum plus honorare, quàm decebat, dixerunt eum esse Deum. Et ob hoc Porphirius totam culpam Religionis Christianæ introductę imponit Beato Petro. De quo Aug. 19. de ciuitate Dei. Hoc faciebant potissimè Sacerdotes Idolorum videntes templa sua destrui, Idola cõfringi, & totam spem quæstus sui perire, dolebant, & dicebant, quòd Christus nunquam talia vetuerat, sed Discipuli sui ista confinxerant. Et sic, quòd non essent tenenda asserebant. Etiam dicebant ipsi Christum scripsisse quosdam libros, quos in modum Epistolę dirigebat Petro, & Paulo, & discipulis suis. Et dicunt, quòd in libris illis continebatur quid erat illud, per quod Christus talia miracula faciebat, & sic volebant Christũ per aliquas artes occultissimas, quę ad magicam pertinerent operatum fuisse omnia miracula, & vocabant eum sapiẽtissimum omnium hominum, quia nullus pręter eũ tam excellentissimas artes inuenisset, per quas tam stupenda miracula toto orbe fecisset. Hos increpat Aug. probans mentitos. Primò quia Christus nullas tales artes exercuit, cùm nulla gens sit, quę magis interdicat artes istas, quàm cultores Christi. Secundò quia dixerunt, quòd scripserat Petro, & Paulo Discipulis suis, & tamen dum Christus fuit inter homines nunquam Paulus fuit Discipulus eius, sed postea conuersus est. Nihil ergo tale Christus scripsit. Dicendum igitur, quòd Christus nullum librum scripsit, nec pro nouo testamento, nec pro aliquo alio, quia si Christus aliquid scripsisset nihil fuisset speciosius in toto orbe, & nihil cum maiori diligentia ecclesia conseruasset, essetque famosius omnibus, quę in tota ecclesia habentur. Nullus tamen talis liber à Christo reperitur scriptus, nec aliquis Doctorum catholicorum asseruit Christum aliquid simile scripsisse, immo nunquam saltem leuis fama fuit de hoc in ecclesia. Solùm autẽ bis legimus Christum aliquid scripsisse. Primò scripsit breuem scripturam digito suo in terra, quando Mulier de adulterio accusata coram eo adducta est. Ioã. 8. Quid autem illa scriptura contineret, ibi declarabitur. Sed quidquid illud esset non mãsit, sed sicut Christus illud scripsit ita deleuit, quia in terra illud scripserat. Secunda scriptura fuit epistola quędam, quam Christus misit ad regem Abagarum. Fuit enim iste, Rex cuiusdam ciuitatis, quę in libro Tobię vocatur Rages; & nunc appellatur Edesa, circa terram Chanaan in Mesopotamia, qui audita fama miraculorum Saluatoris nostri, quę per omnes terras vulgabatur, cùm ipse laboraret quodam morbo secundùm homines insanabili, rogauit Christum per epistolam, vt dignaretur eum sanare, offerens ei ciuitatem suam, in qua regnabat, quę ambobus sufficere poterat. Christus autem rescripsit ei, dicens: quòd pręsentiam suam habere nõ poterat: à morbo tamen sanaretur: licèt non illico, ipse namque mitteret ad eum Discipulum suum vnum, qui eum sanaret. Iste discipulus fuit Iudas Apostolus, qui alio nomine vocatur Thadeus, qui literarũ Christi

Christus bis scripsisse legitur.

ad

ad Abagarum portitor extitit, & ipse post Christi ascẽ- F sionem illuc rediens Regem conuertit ad Christum, & à morbo corporis sanauit. Mansit autem in prædicta ciuitate epistola illa saluatoris nostri longo tempore, & quandò hostes inuadebant vrbem si puer legeret illam literam in muris vrbis destruebatur obsidio. De his habetur in historia ecclesiastica Ruphini. De his etiam Hierony. in lib. de illustribus viris cap. de Iuda, nihil aliud legimus Christum vnquam scripsisse.

Causa quare Christus nihil scripsit.

Cùm autem quæritur quare Christus non scripsit aliquid, respondet August. lib. 1. de concor. Euangelistarum in fi. quòd Christus scripsit euangelia, scilicet, illa, quæ scripserunt quatuor Euangelistæ. Nam cùm illi essent partes corporis eius, quidquid illi faciebant dicebatur Christus facere: sicut id quòd facit manus ho- G minis facit ipse homo. Erant autem isti manus Christi, quia erãt partes ministeriales corporis sui quod est ecclesia. Ista tamen est causa figuralis. Dici potest ergo, quòd Christus nihil scripsit, quia honestius erat, ꝙ quidquid scriberetur, per alios scriberetur quàm per ipsum. Nam omnia, quæ scribenda erant, pertinebant ad laudem Christi, cùm contineantur miracula in Euangelijs, quæ ostendebant Christi excellentiam. Erat autem honestius, quòd alius scriberet hoc, quàm ꝙ ipse: & minus suspectum erat, quia nulli laudanti se creditur, sicut Iudæi dixerũt Christo. Tu testimonium perhibes de te ipso, & testimonium tuum non est uerum, idest, non probatur esse uerũ, quia dictum tuum pro te nihil probat. Cùm autem alij dicerent hoc de H Christo, non esset ita suspectum. Sed obijcietur, quòd Christus non deberet permittere, quòd alij scriberent de eo perhibentes testimonium de ipso, sed magis, ꝙ ipse scriberet, quia ipse dixit Ioan. 5. Ego autem ab homine testimonium non accipio. Si tamen aliqui de ipso scriberent, testificarentur de eo. Dicendum ꝙ Christus non accipit testimonium ab Euangelistis, licèt ipsi scribant de eo, quia id, de quo dubitabatur, & super quo Iudæi volebant testimonium, & petiuerant illud à Ioanne, erat an Christus esset Messias, & esset Deus: ipse autem dixit, quòd ad hoc non recipiebat testimonium ab homine, scilicet, ꝙ per hoc crederetur eum esse Deum, quia aliquis homo illud dicebat, quia leue testimonium erat illud à quocunque homine esset ad I probandum aliquem hominem esse Deum, quia erat res maximè incredibilis. Sed accepit testimonium irrefragabile ab operibus, dicens: Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Nunc autem cũ Euangelistæ de Christo scribunt, non accipit testimonium ab eis, quòd ipse sit Deus: sed ipsi referunt ea, quę Christus fecit, per quæ probauit se esse Deum. Et illud non est testificari, idest, probare, sed testimonium perhibere, idest, testificata, vel probata scribere. Et tale testimonium bene Christus accipit ab hominibus, quia nihil per hoc ipsi probant. Secus erat de testimonio Ioãnis, scilicet, quod Christus vellet probare se esse Deum, vel Messiam solùm per hoc, quòd Ioannes asserebat illud. Tale autem Christus à se accipit, idest, ab operibus K suis, & non ab homine. Sed testimonium, quòd est relatio gestorum, per quæ probata est res, conuenientius accipit Christus ab alio, quàm à seipso, vt nõ sit aliqua suspitio, quod in fauorem sui aliquid scripserit. Aliter potest dici, quòd Christus nihil scripsit ad tenendam dignitatem quandam. Nam cõditio dominorum est, quod licèt ipsi possent aliquid facere, non faciant per seipsos, sed per ministros suos, si per illos commodè fieri potest. Sed relatio gestorum, & scriptura quæcunque alia pertinens ad mores, poterat scribi per alios cõuenienter: ideo non oportebat, quòd Christus illud per se faceret. Redimere autem non potuit nos Christus nisi per seipsum, ideo ipse mortuus est, sed scribere poterat per alterum, ideo per se non scripsit. Tertiò potest dici, quòd nihil proficiebat potius scribere Christum, quàm quòd alij scriberent: nam si Euangelistæ alia scriberent, quàm quę Christus prædicabat, & quæ faciebat ipse, differebat Christum scribere, vel Euangelistas scribere. Quia tamẽ nihil Euangelistę scripserunt nisi quòd Christus fecit, & dixit, & si Christus per se scriberet illa eadem scripturus erat, quia si scriberet nihil scriberet nisi pertinẽs ad salutem nostram, scilicet, de fide, & moribus, quæ Euangelistæ scripserunt. Ideo nihil magis proderat eum scribere, quàm Euangelistas: nisi fortè inquantum scriptura illa, quæ erat de manu Domini, esset maioris honoris. Sed non poterat ille idem liber esse in toto orbe, sed transferetur, & tunc iam nõ maneret eadem dignitas, quia non esset ille liber per manum domini, sed manu hominis scriptus. Nihil ergo melius erat, quòd Christus scriberet, quàm quòd Euangelistæ scriberent. Quartò quia dici potest, quòd Christus scripsit non eo modo, quo dixit Augu. quia illud uidebatur esse figurale, sed quia quando aliquo loquente alius de voluntate eius scribit verba ipsius, illemet dicitur scribere, qui loquitur. Euangelistę tamen fuerunt à Christo positi ad scribendum. Nam ipse dedit in ecclesia Apostolos, Prophetas, & Euangelistas, ad Ephe. 4. Et nihil illi scripserunt nisi quòd Christus eis dixit prædicando, & quòd ipse fecit, & uoluit ea illos scribere: ergo Christus dicebatur scribere: & sic non fuit opus, ꝙ Christus aliquid scriberet manu sua. Sed obijcietur, quòd aliquid debuerit scribere de lege sua. Nam sicut fuit cùm data est lex Moysi, quia Deus scripsit decem præcepta in duabus tabulis, & dicuntur scriptæ digito Dei. Exo. 32. & 34. Ita Christus dans legem debuit aliquid scribere. Dicendum ꝙ cùm data est lex Moysi, non proderat potius, ꝙ scriberetur lex per Moyses, quã per Deum. Nam aliàs Deus scripsisset totam legem: nihil tamen scripsit de lege, quia decem præcepta, quę scripsit non propriè pertinebant ad legem, quam Deus dabat Iudæis, cùm illa præcepta essent de iure naturali: ista tamen præcepta adhuc non scripsit nisi in testimoniũ, scilicet, ne Iudæi possent negare, quòd Deus dederat eis legem. Et ad hoc fecit seruari illas duas tabulas lapideas in Arca, quæ vocata est arca testimonij, quia in ea seruabantur illæ tabulæ in testimonium legis datæ, Exod. 25. Istud testimonium ponebat Deus contra Iudæos, quia erant durę ceruicis, & faciliter conuertebãtur ad Idola, nec colebant Deum nisi propter timorẽ, cùm essent viri valde imperfecti. Vt ergo posteri eorum non possent negare se legem accepisse, seruabantur illæ tabulæ in arca. Et sic multa alia Deus iubebat seruari in testimonium contra Iudæos, ne obliuiscerẽtur legis, & beneficiorum susceptorum. Patet Deuterono. 27. cùm Deus iussit, quòd ingredientibus Iudæis in terram Chanaan scriberetur Deuterono. in lapidibus inter montem Garizim, & Hebal, & sic factũ est: Exo. 8. Et istud fuit, vt maneret ibi in memoriam, quomodo lex fuisset confirmata post ingressum in terram Chanaan. Iussit quoque quando Iudæi transierũt per Iordanem, quòd ponerent duodecim magnos lapides in alueo Iordanis, vt quandocunque Israelitę viderent illos, & quęrerent filij à patribus quid significabant lapides illi, dicerent quod per Iordanis alueum arentem fecerat illos Deus transire. Iosue. 4. In nouo autem testamento non erant ista necessaria, quia nunquam negaturus erat totus mundus Christum dedisse legem. Quia lex uerus data est, quasi nolẽtibus recipere cum prius Deus rogauerit eos, & induxerit pmissionibus, quòd illam reciperent. Exo. 29. & illam non tenebant nisi propter timorem. Secus autem de lege noua, ad quam totus mundus amans illam confluxit. Et non

opor-

oportebat, quòd homines rogarêtur, vt legem ipsam acciperent, sed potius ipsi deferebant omnia, & exponebant se mortibus grauissimis, vt illam possent tenere. Nunquam ergo Christo negandum erat, quòd legem dedisset, & sic non erat necesse, quòd aliqua scriptura sua maneret quasi in signum legis datæ. Itē non conueniebat tale signum, quia Iudæis, qui erant vnus populus, & paruus habitans in terra Palestinæ, & habens vnicum templum ad quod omnes conueniebāt ter in anno, Exo. 34. vtile erat aliquod signum ibi manēs, quod Iudęi viderent, & per quod admonerentur se accepisse legem, vel aliqua beneficia à Deo. Et sic manebat in templo in sancto sanctorum Virga Aarō, quæ frondu..., per quam probabatur, quòd Sacerdotisi pertinebat ad solam progeniem Aarom. Numeri 17. Manebant etiam laminæ æreæ affixæ altari holocaustorum, vt nemo extraneus, qui nō esset de stirpe Aaron auderet accedere ad ministrandum in altari admonitus per laminas æreas affixas altari, quæ fuerant de turribulis illorum virorum, qui contra legem volentes ministrare, à Domino combusti sunt. Numeri. 16. Erat etiam in Sancta Sanctorum vrna plena manna, de qua comederant Iudæi in deserto, vt per hanc probaretur, quòd Deus illos quadraginta annis cœlitus in deserto aluisset. Exod. 16. Hæc omnia cum ipsis tabulis lapideis erant in arca testimonij. ad Hebræ. 9. Non fuit tamen conueniens aliquod signum relinqui in lege noua, quia cùm illa sit per totum mundum extensa inter gentes diuersarum communicationum, quæ nunquam inter se conueniunt, quales sunt Indi, & Hispani, vel Alemani, & Aethiopes, si signum illud relictum à Christo esset in vna terra, gentes aliæ distātissimæ nunquam possent per illud signum ammoneri: erat ergo inutile. Item si Christus voluisset relinquere aliquem librū in signum legis datæ, sicut Deus reliquit Iudæis tabulas: non oportebat illum librū continere aliquam doctrinam, quia non dabatur, vt per illum homo erudiretur, sed vt maneret in signum legis datæ: sed debebat esse aliqua res admirāda, de qua appareret, quòd non poterat fieri nisi supernaturaliter, & tunc nō erat ad propositum quæstionis, scilicet, quare Christus non scripsit aliquem librum, sed soli Euangelistæ. Aliter potest dici ad tollendum omnia hoc, quòd Deus nihil scripsit in veteri testamento, & tabulæ illæ lapideæ non fuerunt scriptę à Deo, sed ab Angelis, & per eos data est lex: vt probatum est Exod. 20. & 32. & 34. Angeli autem erant ministri Dei: ita nunc Christus per se nihil scripsit de nouo testamento, sed per ministros suos, scilicet, Euangelistas, qui erant Angeli sui, omnia scripsit.

An libri Euangeliorum sint necessarij in fide. Quæst. XXVII.

QVAERITVR vlterius, an libri Euangeliorum sint necessarij in fide. Respondendum ꝙ in proposito necessarium accipitur necessitate finis, vel conditionis, & non absolutè, siue necessitate coactionis. Dicuntur ergo illa necessaria, sine quibus nō est salus. Est autem salus nostra solùm in uoluntate domini. Nam peccare possumus ex nobis ipsis: resurgere autem à peccato, & redire in pristinam amicitiam Dei per nos non possumus: sed pendet hoc ex uoluntate Dei, scilicet, quia cùm nos offenderimus eum, ad remissionem delictorū nostrorum nihil requiritur, nisi quòd uelit remittere. Quia tamē Deus iustissimus est, sicut ab æterno præordinauerat, nō vult peccata nostra remitti sine satisfactione, quia aliàs maneret aliquid inordinatum in uniuerso, & iustitiæ non satisfieret, quod inconueniens est. Nam si-

A cut necesse est Deum bona agere, quia bonus est, & impossibile est eum mala agere, ita necesse est eum iusta agere, quia iustus est. Nam Deus non potest negare naturam suam, sicut dixit Apostolus, quòd Deus seipsum negare nō potest. Cùm ergo nos offenderimus Deum, non potest offensa tolli sine aliqua satisfactione, quia non est iustum. Et quoniam satisfactio nō est, nisi per ęqualitatem: necesse erat, quòd homo tantum patiatur quantum peccauerat. Peccatum autem nostrū, licèt sit in se actio quædam finita, ex parte tamen obiecti, scilicet Dei, quem offendimus, efficitur quodammodo infinita, quia offensa accipit quantitatem ab eo, qui offenditur, vt probat Aristot. 5. Ethic. cap. de contrapasso. Ideo nullus homo pro seipso satisfacere

B posse, etiam si solùm semel peccaret. Oportuit ergo, quòd si peccatum hominis deberet remitti per satisfactionem, quòd pro eo laboraret satisfaciendo aliquis cuius actus esset meriti infiniti. Et nemo est nisi Deus, non tamen Deus in seipso. quia Deus mereri non potest, cùm non sit aliquis, respectu cuius mereatur, & etiam non potest aliquem actum pœnalem habere, qui est propriè satisfactorius: oportebat ergo quòd ille esset homo Deus. Homo quidem, vt pati posset, & mereri: Deus quidem, vt actus eius esset infiniti ualoris, & meriti, sicut ipse realiter est infiniti valoris. Iste autem fuit mediator noster Christus Iesus, & sic per istius mortem fit satisfactio pro omnibus peccatis, etiā si essent in infinitum plura: etiam satisfaceret pro pec-

Satisfactio pro peccato hominis debebat eē meriti infiniti.

C catis Dœmonum, & damnatorum, si illi essent dispositi ad suscipiēdum fructum istius redemptionis, Christus enim cùm mortuus est, æqualiter pro omnibus satisfecit pro bonis, & malis, mortuis, viuentibus, & nondum natis. Quia tamen mors Christi in se est aliquid absolutum, scilicet, quòd non magis limitatur ad istum hominem quàm ad illum, necesse fuit, ꝙ aut omnes tam boni, quam mali saluarentur per mortem Christi: aut esse aliquid, per quod fructus istius mortis applicaretur potius isti homini quàm illi. Et quia Christus per passionem suam etiam in quantum homo acquisiuit, quòd esset Dominus omnium hominum, vt probatum est supra, in quadam. q. & effectus est caput, voluit quòd omnes illi, quibus passio deberet ꝓficere, essent unus corpus, cuius corporis ipse esset ca-

D put. Et sicut in corpore naturali dum membra manēt vnita capiti per continuationem ipsorum recipiunt influxum virtutis à capite, ita qui esent intra corpus istud reciperent influxum à Christo, & participaretur eis fructus passionis eius. Id autem per quod homines efficiuntur de isto corpore est fides, ideo cùm per mortem Christi redimamur, erat conueniens, quòd nos haberemus fidem de eo, quòd pro nobis mortuus fuerat. Et quia non poterat Christus moriens satisfacere nisi eset Deus, oportebat etiam credi eum ese Deum. Et quia passio Christi proficiebat ad remissionem peccatorum, oportebat, quòd nos crederemus remissionem peccatorum ese posibilem. Et quia

E omnia non sunt nisi quo ad hoc, quòd homo solutus peccato posit consequi fœlicitatem, quam vocamus vitam æternam, & quia ista fœlicitas secundùm hominem erat imposibilis, nisi sit resurrectio mortuorū, quia aliàs sola anima maneret, & non homo, oportuit credi ese resurrectionem. Et quoniam ista bona non communicantur hominibus, nisi existentibus intra ecclesiam, quæ est corpus Christi: oportuit credi ese sanctam ecclesiam catholicam vnicam. Et quoniam omnia ista bona Deus, qui est Trinitas Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus nobis largitijs est, oportuit nos credere Deum ese vnum & trinum. Et isto modo posumus reducere omnes articulos positos in symbolo Apostolorum. Isti autem videntur ese de necessitate salutis.

salutis. Nam eis non creditis plenè, vel nescimus quid est nostra salus, vel à quo est, vel quo modo, vel an saluandi simus. Dico autem necessitatem salutis rationabiliter, de cęteris autem non videbatur esse tāta necessitas credendi, quia illa non sunt per quæ principaliter, & immediatè salus nostra procurata est, vel in quibus principaliter consistit. Et ista videtur esse causa, quare Apostoli in symbolo suo collegerunt potius istos articulos, siue puncta quàm aliquos alios, & non plures, quia cęteri non ita immediatè pertinebant ad salutem nostram. Ex hoc autem eliceret aliquis, ꝙ libri Euangeliorum nō sunt necessarij ad integritatem fidei, sed sufficiunt articuli nominati. Dicendum autē, quòd libri euangeliorum necessarij sunt tam ad integritatem fidei quàm ad statum noui testamenti. Primò quia licèt videantur isti articuli sufficere, tamē isti articuli non colliguntur per se, sed habentur ex aliquibus longis narrationibus, quarum ipsi sunt principale intentum. Vt ergo isti articuli habeantur plenè, necesse est sciri illas narrationes, ex quibus depēdent. Et istæ sunt narrationes euangeliorum, ideo sunt euangelia necessaria. Secundò quia non solùm dicuntur necessaria in fide ea, in quibus fides declaratur, sed etiam ea, per quæ defenditur à paganis, & hæreticis: si autem solos articulos haberemus, dicerent fortè pagani, ꝙ ille Christus, quem nos credimus, seu dicimus, non potuit nos redimere, quia non erat Deus, nec fecit aliquid, per quod appareret eum esse Deum. Hoc autem nos non poteramus ostendere, nisi haberemus libros, vnde constaret, & isti sunt codices euangeliorum, in quibus apparet de miraculis Christi, per quæ probabat se esse Deum, & apparent ibi argumenti, quæ Iudęi contra ipsum faciebant, & quomodo respondebat, & per ista nos instruimur ad respondendum infidelibus, & hæreticis. Et sic Euangelia fuerunt necessaria. Sic dicit Hierony. quòd necesse fuit euangelium scribi propter hereticos, vt patet in quodam prologo eius super Matthæum, qui incipit. Matthæus cùm primò. Tertiò fuit necessarium propter nos, quia non solùm oportebat nos credere postquam semel fidem susciperemus, sed oportebat etiam nos ad illam induci antequā crederemus. Nemo autem crederet, si solùm audiret articulos, & non audiret aliqua gesta saluatoris, & miracula ipsius. Ista enim sola sunt, quæ inducunt ad credendum. Sic enim Christus dixit: Si non venissem, & non fecissem opera, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Ioan. 15. Hoc autem est totum in euangelijs. Oportebat ergo illa scribi. Quartò si euangelia non scripta fuissent, nos qui Christum non vidimus, nec eos, qui fuerūt cum eo, nesciremus quis fuit Christus, & quid operatus est, & quomodo nobis profuit, & sic fides periret. Vt ergo maneret fides, necesse fuit scribi euangelia, in quibus ista cōtinētur. Quintò quia non solùm erat nobis fides necessaria ad vitam æternam, sed etiam recta operatio, ne rursus Deum offenderemus, & periret in nobis fructus passionis Christi, & ob hoc nō solùm Christus pro nobis mortuus est, sed etiam legem nobis dedit directiuam oīum actionum nostrarum. Ista autem continetur in euangelio: ideo necessarium fuit euangelium ad integritatē fidei vel status nostri. Sextò quia fides facit in nobis duo. Primò vt credamus omnia illa, quæ credenda sunt: secundò vt nihil credamus eorū, quæ non sunt credenda, sed fugiamus illa. Hoc tamen non potuit fieri nisi haberemus libros euangelij. Nam dato, quòd ad credendum sufficeret habere articulos, hæretici tamen poterant nobis multa dicere de Deo, siue de Christo, quæ indignum esset credi de eo. Vt autem nos sciremus quid dignum erat credi de eo, & quid non: oportuit nobis dari satis longam doctrinam, in qua tangeretur de omnibus in quibus dubitari poterat, circa Christum siue Deum, de quibus nos non possemus habere determinationem, nisi per scripturam. Et ad hoc necesse fuit dari euangelia, & scribi, in quibus continerentur omnia gesta Christi, & dicta: & per illa sciremus, quid de Christo debeamus confiteri, & quid negare.

Libri euangeliorū sūt necessarij ad integritatem fidei.

Fides in nobis duo facit.

F

An præter euangelia sit aliquis alius liber necessarius in Sacra scriptura. Quæst. XXVIII.

QVAERITVR vlterius, an præter euangelia sit aliquis alius liber necessarius ī sacra scriptura. Dicendum sicut supra dicebatur, quòd necessarium non accipitur absolutè, sed necessitate finis. s. ad hoc quòd fides integra maneat, & status noster possit conseruari sine calumnia hæreticorum & infidelium. Et hoc modo non solū euangelia fuerunt necessaria, sed etiam omnes libri, qui traditi sunt in sacra scriptura, fuerunt nobis necessarii: tam illi, qui sunt in nouo, quam illi, qui sunt in veteri testamento. Primò propter fidem: nam fides nostra, quæ collecta est in symbolo in articulis certis, habetur ex diuersis locis Sacræ scripturæ. Et sic habentur ibi articuli pertinētes ad Christum, & ad opera reparationis. Ita etiam sunt articuli pertinentes ad opera creationis. Articuli autem de reparatione colliguntur ex euangelijs: articuli autem de creatione colliguntur ex ueteri testamento. Ideo oportuit nos habere libros veteris testamenti. Secundò fuerunt necessarij ad respondendum calumnijs infidelium. Nam Iudæi possent calūniari, quòd ille, quem nos colebamus, non erat Mesias promissus à Deo, quia ex libris eorum constabat alterum, esse Mesiam. Vt ergo fides posset defendi, oportuit nos habere lib. Prophetarum, in quibus Christus promissus erat, vt ex eis possemus elidere omnes calūnias Iudæorum. Tertiò, quia non solùm necesse erat fidem defendi, sed ꝙ sicut Christus volebat, ad eam cōuenirent omnes gentes: Iudęi, Latini, Græci, & Barbari. Iudæi tamen cùm haberent legem à Deo datā, & promissiones certas, quæ falli non poterant: non recederent à statu illius legis venientes ad Christum, nisi ex illa lege constaret debere venire talem Christum. Et sic fuerunt necessarij libri Prophetarum, ex quibus constat de cessatione illius legis, & de altera lege danda, & de Mesia qualis esse debebat. Fuerunt ergo nobis libri illi omnino necessarij. Nam Apostolus ex illis probat ea, quæ dicta sunt ad Hebr. 7. & 8. & 9. Quartò quia Christus sæpe probat aliquid contra Iudæos, & arguit contra eos, & respondet etiam argumentis illorum ex libris veteris testamenti: immo & contra Diabolum arguit, & respondet ex illis. Matth. 4. Et de hoc patet ex toto processu euangeliorum. Necessarii ergo fuerunt nobis illi libri, vt videremus ea, quæ Christus allegabat, ne possent nobis Iudæi dicere illa non haberi in libris suis, & Christum falsè allegasse. Hoc ergo idem fit in alijs libris noui testamenti, in quibus sæpe Apostoli inducunt auctoritates veteris testamenti. Quintò quia hæretici conantur semper contra ecclesiam, & calumniantur quomodocunque possunt. Si autem nos non haberemus omnes libros veteris testamenti, possent hæretici calumniari nobis, dicentes multa contraria legi Christi reperiri in veteri testamēto, & tamen constabat illa esse vera, quia data erant à Deo Hebreorum, de quo constabat, quòd erat verus Deus, ideo necesse erat in lege Christi falsa contineri. Ad hoc ergo, quòd nihil possent calumniari infideles, nec hęretici, habere nos oportuit omnes libros veteris testamenti, vt ex illis sciremus veritatem rerum, ne quis nobis calumniari posset. Nulli autem libri

G

H

I

K

contra

contra nos allegari poterãt, quia nulli præter illos sunt libri diuini: cæteris autem fidem non adhibemus ex necessitate: & sic fuerunt necessarii libri omnes veteris testamenti. Considerandum tamen quòd esse nobis libros illos necessarios potest intelligi dupliciter, scilicet, aut antequam fierent. s. quòd necesse esset illos fieri propter nos: aut postquam facti sunt, scilicet, ꝙ necesse sit nobis illos habere. Accipiendo secundo modo omnes libri veteris testamenti qualescunque sint, sunt nobis necessarij, quia si aliquis eorum nobis deficeret, ex illo possent calumniari nobis hæretici, & infideles, sicut supra diximus. Accipiendo primo modo necessarium, dicendum quòd videbantur aliqui libri necessarii de illis pro bono statu fidei nostræ, sicut libri prophetarum, in quibus de Christo agitur, & liber Gen. vbi de creatione dicitur, quam necesse erat credi, & sic de similibus. Alij autem erant qui non videbantur nobis necessarii nisi scripti fuissent: sicut liber Esther, & Machabæorum, & Esdræ, & Neemiæ, & quædam historiæ, quæ directè non videntur pertinere ad statum legis nouæ. Fuerunt tamen istæ historiæ necessariæ Iudæis. Nam sicut nunc ecclesia quæ est corpus Christi, est in Christianis, ita ab antiquo fuit ecclesia in Iudæis. Et est eadem ecclesia per continuationem, & eadem fides erat illorum, & istorum, nisi quòd iam nos magis claram eam tenemus, quia non tãtum est fides quantũ historia, vt dicit Aug. & Greg. & cęteri Doctores. Quia ergo illis Iudæis erant isti libri tunc necessarii pro bono statu ipsorum, cùm ibi agatur de rebus multum pertinentibus ad eos, scripti sunt pro vtilitate ecclesiæ, idest, illius ecclesiæ quæ tũc erat, & nunc est: licèt nunc habeat alium statũ. Sunt tamen iam omnes illi libri nobis necessarii postquam scripti sunt propter causam dictam. Aliter adhuc sunt necessarii, idest, valde vtiles, quia sunt scripti per reuelationem diuinam, & omnes huiusmodi sunt vtiles valde, vt ait Apostolus. 2. ad Tim. 3. f. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Ista tamen sunt nobis necessaria, scilicet, vt iusti efficiamur, & perfecti coram Deo, quia ista Deus dixit Abrahæ Gen. 17. f. Ambula coram me, & esto perfectus & ad omnem hominem hoc dicitur Deuteron. 18. scilicet, Perfectus esto cum Domino Deo tuo. Et Chrs ẽt hoc mãdauit Mat. 5. dicẽs: Estote pfecti sicut pater vr̃ cœlestis perfectus est: necesse est ergo nobis habere libros illos, per quos ad istam iustitiam, & perfectionem erudiamur. De libris autem noui testamẽti magis planum est, quàm de ueteribus, quia magis noua pertinent ad nos quàm vetera, & tamen vetera sunt nobis necessaria, ergo magis noua. Et dicendum quòd non solùm libri noui testamenti sunt necessarij postquam scripti sunt, idest, quòd sit necesse illos teneri in canone nostro postquam semel scripti sunt, quia de hoc non est dubium; sed etiam, quòd erat necesse illos scribi. Primò propter hæreticos repellendos, qui calumniabantur contra ecclesiam, & non possent nisi per illos repelli. Sic enim fuit de Euangelio Ioannis. Nam post cæteros Euangelistas longo tempore scripsit: nec scripsisset nisi propter hæreticos Hebionitas, & Cherinthianos insurgentes: qui negabãt Christum esse Deum, vt dicitur in Ecclesiastica historia, & Hierony. idem ait in lib. Illustrium virorum, & in prologo super Matthæum, qui incipit: Plures fuisse. Ita & alij libri, qui scripti sunt post Euangelia in nouo testamento proficiunt etiam contra hæreticos: sicut canonica Ioannis instruit nos contra hæreticos vocans eos Antichristos, & quomodo ab eis cauendum sit patet infra Ioan. 4. & in canonica, 2. Ioan. c. vnico. Sic etiam in

> Ũo suntne cessarij libri veteris testamenti.

> Eadẽ est ecclesia. s. illa quæ antiquitus fuit i Iudæis, & quæ nunc est in Christianis.

> Libri noui testamenti cur necessarij.

A alijs libris epistolaribus Apostolorum cõtra hæreticos sæpe aliqua ponuntur. Secundò fuerũt necessarij libri isti ad tollenda dubia. Nam licèt Christus legem perfectam dederit, poterant tamen multa dubia nasci, & errores quotidie, potissimè in ecclesia nouiter nascente, ideo ad tollenda illa dubia, & errores scripsit beatus Paulus ferè omnes epistolas suas. Nam Romanis scripsit propter contentiones Gentilium & Iudæorum; qui contendebant de mutua prælatione. Et erant dubia inter eos de statu legalium, an seruanda essent, vel non, & ad ista Apostolus ibi respondet: ita etiam epistola. inf. Corin. propter dubia, & discordias quasdam ipsorum erat scribendum. Et generaliter de qualibet epistola fuerunt aliqua dubia, vel errores tollendi, pro-
B pter quos Apostolus scripsit illas. De motiuis autem ad scribendum singulas ipsarũ declarabitur super prologos singularum. Tertiò fuerunt necessarij libri isti propter mores, quia licèt in Euangelio contineantur regulæ Christi, quæ erant absolutè necessariæ: ipse tamen non curauit ponere omnia præcepta, quæ sufficere possent ipsi ecclesiæ, quantum ad omnia, quæ oriri possent dubia, & negocia: seu posuit ea, quæ præcipua erant: ex quibus quasi ex quibusdam principijs generalibus alicuius scientiæ poterãt elici omnia præcepta, quæ postea essent necessaria ad statum ecclesiæ, ita ut consideratis præceptis Christi clarè videretur de quocunque præcepto, quod daretur circa quamcunque rem: an conueniret doctrinæ Christi, vel non, ita ut
C nemo posset dubitare de præceptis, quæ postea traderentur, an conuenirent legi Christi, vel non. Sicut cognitis principijs alicuius artis quęcunque conclusio ab aliquo ponatur circa illam artem videbitur, an sit uera, vel falsa, secundùm quòd potest resolui ad illa principia, vel non potest. Talibus præceptis fundamentalibus positis Christus non curauit se ultra extendere, sed reliquit potestatem Apostolis ad disponendum in ecclesia de quibuscũque, quæ uiderentur opportuna ad fidem introducendam, & conseruandam, & ad mores dirigendos, sic patet Ioan. 2. cùm Christus introiuit ad discipulos post resurrectionem dixit: Pax vobis. Sicut me misit pater, & ego mitto vos, idest, in eadem potestate in qua pater me misit ad procurandum salutem humanam, mitto ego uos. Et per hoc acceperunt po-
D testatem diffiniendi, & statuendi in ecclesia circa quæcunque eis uiderentur per Spiritum Sanctum; qui eos in omnibus dirigebat. Et ob hoc cùm ipsi tradiderint præcepta multa ad directionem ecclesiæ, quæ eis pro tempore uisa sunt, ita & nobis illa fuerunt necessaria; ideo debuerunt scribi, & manere in tota ecclesia, maximè quia nisi hoc fieret sequerentur schismata in ecclesia. Nam cùm Apostoli tradiderit quibusdam ecclesijs, apud quas prædicabant pręcepta quædam, sicut Apostolus illis ecclesijs particularibus, ad quas direxerat epistolas, vellent tenere illę ecclesiæ præcepta illa, aliæ autem quibus illa prædicta non sunt nõ tenerent illa, & sic essent schismata. Vt ergo ecclesia esset una, quia plures ecclesiæ esse non possunt, cùm Christus
E vnicam redemerit, & sibi sponsauerit. ad Ephe. 5. oportuit, vt ista præcepta Apostolorũ scriberentur, & apud omnes ecclesias tenerentur. Et ita de omnibus libris noui testamenti, in quibus continetur aliquid quantũ ad mores. De actibus Apostolorum, & de Apocalypsi Ioan. non ita videbatur causa necessaria, quare scriberentur, quia isti non principaliter continent documenta fidei, nec morum: sed in actibus Apostolorum continetur historia, in Apocalypsi autem reuelationes. Dicendum quòd licèt isti libri non sint tam necessarij, sicut cæteri, sunt tamen valde vtiles. Patet de actibus Apostolorum, quia cùm ibi contineantur gesta ipsorum in ecclesia primitiua, erudimur per hoc, quid facere

cere debeamus. Nam ſicut iuxta Gregorium omnis Chriſti actio eſt inſtructio noſtra, ita & actiones Apoſtolorum, cùm ſciremus operari illos per Spiritũ Sanctum. Et ita argui poteſt ex ſimilitudine, vel diſſimilitudine ad actiones ſuas aliquam operationem noſtrã eſſe bonam, vel malã, ſicut argueretur ex aliquo præcepto expreſſo. Item continentur ibi multa pertinentia ad fidem, de quibus ibi narratur hiſtoria, & maximè determinatur per totam eccleſiam illius famoſi dubij in eccleſia primitiua, ſcilicet, an legalia cũ euangelio eſſent ſeruanda. Continetur etiam aliud valde vtile toti eccleſiæ, ſcilicet, poteſtas, & auctoritas eccleſiæ vniuerſalis.i. Concilij generalis, ſcilicet, ꝙ nõ poſſit errare, & quomodo iudicat cùm Spiritu ſancto tanꝗ cum iudice ſuo in hac forma.ſ. placuit Spiritui ſancto, & nobis congregatis in vnum: Actu. 15. Et multa alia valde vtilia ibi ſunt. Sic.n. dicit Hier. in prologo ipſius lib. ꝙ ſi conſideremus Lucam medicum ipſum librũ ſcripſiſſe, cognoſcemus omnia verba eius languentis animæ eſſe medicinam. De Apocalypſi adhuc non apparet tanta cauſa neceſſitatis, ſicut de actibus Apoſtolorum, quia iſte liber manet adhuc nobis vſque hodie in multis obſcurus, cùm tamen Spiritu ſancto dictante ſcriptus ſit. Manifeſtum eſt eum non ſine magna eccleſiæ vtilitate fuiſſe ſcriptum, cùm ibi contineatur omnia principalia accidẽtia eccleſiæ vniuerſalis à principio eius vſque ad finem ſeculi. Et fortè iſta quãtum ad multa, licèt nobis obſcura ſint, eſſent nota eo tempore, quo Ioannes illum ſcripſit, quia fortè iſta declararet ipſe: etiam licèt nunc communiter neſciantur, aliquibus tamen Deus reuelat, vt intelligant, ſicut Ioanni reuelauit, vt ſcriberet. Colligitur etiam magna vtilitas, & miſterium huius libri ex conteſtatione, quã facit Ioannes in fine dicens. Conteſtor ego omni audiẽti verba prophetiæ huius, ſiquis appoſuerit ad hoc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis libri eius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate ſancta. Quid tamen conferat nobis iſte liber, magis declarabitur in prologo ſuper Apocalypſim.

An circa euangelium poſſit fieri aliqua diſpenſatio per eccleſiam. Quæſt. XXIX.

QVAERITVR vlterius, an circa euãgelium poſſit fieri aliqua diſpẽſatio per eccleſiam. Dicendum circa hoc, quòd diſpenſatio eſt relaxatio iuris communis à rigore ſuo, vel tenore in aliquo caſu ſpeciali. Et licèt per diſpenſationẽ non tollatur lex ſimiliter: tollitur tamen quantum ad illum caſum, & quantum ad illam perſonam: cũ aliàs lex illa obligaret generaliter, & illam perſonam, & in illo caſu neceſſe eſt diſpenſationem ſolùm fieri per iuriſditionem, nec per quemlibet habentem iuriſdictionem, ſed per ipſum, qui legem condidit, vel qui maior eo eſt. Nam de iure legem condere, & tollere & interpretari, & diſpenſare in ea eiuſdem poteſtatis ſunt: ideo non poteſt vnum niſi, qui poteſt cœtera. Ex hoc elicitur quòd eccleſia non poteſt diſpenſare circa euãgelium, cùm non poſſit diſpenſare in lege niſi qui cõdidit eam, vel qui habet maiorem poteſtatem eo. Eccleſia tamen non habet maiorem poteſtatem quam Chriſtus, ideo non poteſt diſpenſare in lege ab eo data. Secundò patet, quia poteſtas eccleſiæ ſolùm eſt à Chriſto: ipſe tamen non dedit poteſtatem alicui ad deſtruendum eã, quæ ipſe fecit, ſed ad conſeruandum illa: ſicut ait Apoſtolus. 2. Corin. 13. ſ. Ideo abſens ſcribo, vt non præſens durius agas ſecundum poteſtatem, quàm Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem. Quod tamen homines, quos Chri-

F ſtus obligauit obſeruare legem ſuã in omni caſu per diſpenſationem eccleſiæ abſoluentur ab iſta generali obſeruatione, erat minuere poteſtatem legis Chriſti. Ideo eccleſia non poteſt diſpenſare. Tertiò patet, quia ſi circa euangelium deberet eſſe diſpenſatio, aut eſſet in eis, quæ fuiſſe vel futura aſſeruntur, aut in eis, quæ fieri præcipiuntur. Circa primum non eſt diſpenſatio, cùm diſpenſatio ſit ſolùm circa legem, aſſertio autem rerum præteritarum, aut futurarũ nec eſt lex, nec pertinet ad legem: ideo in hoc non eſt diſpenſatio, nec intelligi poteſt. Circa ſm poſſet intelligi diſpẽſatio, cùm ibi ſint præcepta ad agendum, vel non agendum. Et tñ circa iſta non poteſt fieri diſpenſatio. Ratio eſt, quia Chriſtus non tradidit in euãgelio aliqua præcepta par-

G ticularia cerimonialia, nec aliqua pertinentia ad negocia foralia, ſicut in veteri teſtamento: quę ſunt propriè præcepta poſitiua, & virtus eorum non dependet niſi à poteſtate cõdentis, ſicut dixit Ari. 5. Ethic. ſ. quia lex poſitiua eſt, in qua non differt à principio, ſic vel aliter fieri, ſed differt cùm poſita fuerit.i. ex ſe ipſa non obligat magis ad ſic quàm ſic faciendum, ſed ex poteſtate cõdentis. ſ. poſtquam poſita eſt. Sed fuerunt præcepta Chriſti omnia generalia, quæ ſm naturam obligant, ideſt, ſm rationem naturalem, nec oportebat propter illa poni aliquam legem, quia etiam ſine lege obligarent, & apparent per ſe iuſta. Fuerunt tñ poſita ad declarationem pro ſimplicibus, & vt ẽt non eſſet locus contendendi circa ea, ſi non poſita fuiſſent. Sic fuit in

H veteri teſtamento cum Deus poſuit decalogum ante omnem legem, & tñ manifeſtũ eſt, ꝙ decalogus præceptorum obligauit à principio ſeculi, cùm illa eſſent præcepta iuris naturalis, & talia iura uel leges ſunt ſcripta in cordibus hominum naturaliter, ad Rom. 2. Iſta aũt præcepta iuris naturalis non ſunt diſpenſabilia. Nã dicimus, ꝙ Papa non poteſt diſpenſare contra ius naturale. Præcepta tamen à Chriſto tradita ſunt de iure naturali, ideo non ſunt diſpenſabilia, etiam ſi nõ eſſent in euãgelio, quãto magis cum ibi ſunt. Sed obijcietur, ꝙ eccleſia poſſit diſpenſare circa euangelium. Nam ptãs Chriſti & eccleſiæ eſt æqualis quãtum ad ea, quæ pertinent ad ſalutẽ noſtram, ſicut Chriſtus dixit Apoſtolis. Sicut miſit me pater, & ego mitto uos.i. in eadẽ

I ptãte. Ioã. 2. Poteſtas autem Apoſtolorum eſt poteſtas eccleſiæ. Chriſtus tamen poterat diſpenſare in euãgelio, quia ipſe illam legem dederat: ergo poteſt eccleſia. Patet hoc quia unus rector politiæ condit legem, cęteri rectores politiæ ſuccedũt in ptãte æquali, & poſſunt illi tollere leges datas à prædeceſſoribus, ſicut patet in ſummis Põtificibus, & Regibus, qui tollũt leges priores nouas condendo, & tamen non habent maiorem ptãtem ꝗ priores. Ita cũ eccleſia habeat æqualẽ ptãtẽ cum Chriſto, poterit diſpenſare in lege Chriſti. Si aũt obijciatur iſtis, ꝙ par in parem nõ habet imperium de iure, ideo ẽt eccleſia habens ptãtem æqualẽ cũ Chro, ꝙ non poterit diſpenſare in lege eius. Dicendũ, ꝙ illud intelligit de paritate in diuerſis iuriſdictionibus, ſ. qñ

K duo iudices funguntur duabus iuriſdictionibus ęqualibus, ꝙ unus non põt imperare alteri. Secus aũt eſt in iuriſdictione, quæ eſt eadem numero. Nam ibi par habet imperiũ in parem, ſicut eſt de oĩbus ſummis Pontificibus, qui unicam & eandem iuriſdictionẽ habent, ſ. eandem, ꝗ habuit Petrus, habuit Clemens, & eandẽ Gregorius, & ſic de cœteris. Ideo ibi ſucceſſor poteſt in prædeceſſorem, qui erat ſibi par non ſolũ diſpẽſando legẽ illius, ſed etiam tollendo eam. Idem de regibus eiuſdem regni, qui ſuccedunt in unica & eadem iuriſdictione, poteſt ſucceſſor in anteceſſorem. Aliter poteſt dici, quòd par non habet imperium in parem, ſ. quando ambo ſunt pares, & eſt inter eos paritas: in illis tamẽ, ꝗ ſuccedunt in eadẽ iuriſdictione, qñ vnus eſt

non

non est alius. Et licèt prædecessor fuerit æqualis potestate ei, qui nunc imperat, quia tamen obijt iam, non solùm non est par isti, qui nunc imperat, sed etiam nullam habet potestatē, & leges, quæ manent ab illo conditæ, non habent nunc vigorem ex eo, qui fuit rector politiæ, & non est: sed ab eo qui nunc est, cùm leges sint aliquid ipsius politiæ. Sicut ergo posset iste reuocare legem, quam ipse fecisset, quia ab eo accepit uigorem, ita potest reuocare leges prædecessorum suorum, quia non habent uigorē nunc ab illis, sed ab isto, qui regit. Dicendum tamen, quòd adhuc istis stantibus non sequitur propter illam equalitatem potestatis ecclesiā posse dispensare in lege Christi. Nam si Christus obiisset, sicut aliquis homo de nobis, & nunc non viueret, illi, qui nunc principarētur in ecclesia, possent dispensare in lege sua, si lex solùm fuisset eius, sicut est de summis Pontificibus inter se, & de Regibus eiusdem Regni inter se, vt dictum est. Christus licèt mortuus est, viuit tamen, & nunc est in maiori potestate, quàm fuit ante mortem, cùm legem cōdidit, scilicet, secundùm humanitatem. Nam dixit post resurrectionem: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Mat. 28. Ideo principes ecclesiæ non possunt dispensare in lege Christi, etiam si essent ei æquales potestate, cùm ipse viuat: quia tunc verè par haberet imperiū in parem, quod ius nō permittit, nec est possibile: quia ab inæqualitate est motus: secundò quia dato, quòd esset æqualis potestas prælatorum ecclesiæ, & Christi; causa data est eis ista potestas in certa forma, scilicet, quòd sit ad cōstructionem, & non ad destructionem, 2. Corint. 13. Et si vtantur principes ecclesiæ ista potestate ad manifestam destructionem ecclesiæ ipso iure nihil est, quod faciūt: quia nullam potestatem ad hoc habent, sed sunt sicut personæ priuatæ. Tertiò quia arguendo ex isto fundamento non solùm ecclesia posset dispensare in lege Christi, sed etiam posset tollere totum Euangelium, & dare aliam legem nouā etiam contrariam illi. Sicut est de summis Pontificibus, qui habent æqualem potestatem, & unus reuocat legem alterius, & ponit contraria: istud tamen est absurdum, ideo etiam data ista æqualitate potestatis prælatorum ecclesiæ ad Christum, non sequitur, quòd ecclesia possit dispensare in Euangelio.

An Christus possit dispensare in Euangelio. Quæst. XXX.

QVAERITVR, an Christus possit dispensare in Euangelio. Dicendum ꝙ quantum ad illa, in quibus narrantur res gestæ, non est possibilis dispensatio, quia non sunt leges: ideo nec Christus dispensaret, quia includit contradictionem. Circa præcepta Euangelica dicēdum, quòd non est dubium Christum posse dispensare de absoluta potestate, quia ipse illam legem condidit, & quilibet potest tollere legem, quam fecit, cùm ab illo accipiat uigorē, & omnis res per easdem causas dissoluatur, per quas nata est. Sed obijcietur, quòd Christus non possit dispensare circa Euangelica præcepta licèt illa dederit, eo quòd illa non solùm sunt præcepta Euangelica, sed etiam iuris naturalis, & antequam Christus ea traderet, iam obligabant, vt supra dictum est, ideo inquātum illa erant precepta alterius legis, non poterit in eis dispensare. Sicut patet de legislatoribus. Nam si quis statuat, quòd nemo adulterium committat, etiam apponendo penam, non potest dispensare in illa lege, scilicet, quòd aliquis licitè adulterium committat, quia istud præceptum non est solùm illius legis positiuæ, quam ipse nunc condidit, sed alterius legis, quæ prius erat, scilicet, legis naturæ. Ideo licèt ipse possit dispensare in ipso, & tollere inquantum est præceptum legis suæ: non tamen poterit inquantum est alterius legis, quæ prius erat, scilicet, legis naturæ. Et sic non simpliciter potest dispensare in eo. Dicendum quòd Christus poterat dispensare in præceptis Euangelicis, non solùm inquantum erant precepta Euangelica, sed etiā inquantum erant præcepta legis naturæ. Nam sicut Christus inquātum Deus homo legem Euangelicam dedit, ita inquantum Deus solùm ab exordio creando rationalem creaturam legem nature cōdidit, scribendo præcepta illius in mentibus hominum, ad Rom. 2. Quia ergo utriusque erat conditor, in utraque poterat dispensare, & utranque tollere. Dicendum tamen, quòd licèt non repugnet Christo ex defectu potestatis dispensare in lege Euangelica, & eam tollere: tamē certum est, quòd nunquam tolletur. Et facilius erat perire cœlum, & terra quàm quòd mutaretur aliquid de dictis Christi, quæ in Euangelio continentur: cùm ipse dixerit: Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non transient. Matt. 24. Maximè quia videtur homo repugnare toti rationi diuinæ, scilicet, quòd illa lex, propter quā statuendam, & confirmandam Deus homo mortuus est, tolleretur. Item quia hoc esset tollere totam naturam: nam cùm Deus illa præcepta scripserit naturaliter in cordibus nostris, & necesse sit nos naturaliter talia esse bona, & recta iudicare: si mutarentur ista præcepta in contraria, necesse esset, quòd Deus destrueret conditionem creaturæ rationalis rectè se habentis, vel quòd creatura rationalis nō posset concordare diuinis præceptis, quæ sunt absurda. Item quia Deus prædixit per Prophetas legē istam semper duraturam, scilicet, quòd non infringeretur istud pactum, sicut illud, quod Deus pepigit cum Iudæis in Oreb: ideo non poterit tolli, vt nō euacuetur verbum Domini. De hoc Ierem. 31. & tangit Apostolus ad Hebre. 7. & 8. & in Psal. 19. scilicet, Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinē Melchisedech, quod de Christo intelligitur, vt ipse probauit Matt. 22. Ideo sacerdotium Christi mansurum erat in æternum, & lex sua: quia nō manet sacerdotium nisi quamdiu manet lex, sicut dixit Apostolus ad Hebre. 7. scilicet. Translato sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat.

Licet Christus potuisset in lege euangelica dispensare, nūquam tamen fecit.

An ecclesia possit dispensare circa libros alios noui testamenti. Quæst. XXXI.

QVAERITVR autem de alijs libris noui testamenti, an possit ecclesia circa illos dispensare. Quidam dicunt, quòd non propter rationes dictas supra: quia etiam si ecclesia habeat æqualem potestatem cum Apostolis, qui illa scripserunt, nō potest aliquid mutare in dictis eorum, vel dispensare: quia non accipit potestatem in destructionem, sed in constructionem. 2. Corint. 13. Mutare tamen legem Apostolorum, aut dispensare in ea, esset destruere, quæ illi construxerunt. Ideo nō potest. Item quia præcepta Apostolorum sunt præcepta Christi, quia ipsi non prædicauerunt nisi quod à Christo audierunt. Nam nouitates non pertinentes ad legem Christi non introducerent. Et sic dispensare in dictis eorum esset dispensare in dictis Christi: quod ecclesia non potest, vt probatum est precedenti quæstione. Item non videntur asserere iura: sic enim expresse dicit Gregor. extra de restit. spol. cap. literas. dicens, quòd Papa non potest dispensare cōtra Euangelia, nec contra Apostolum. Et si non potest contra unum, nec poterit contra ceteros, quia omnes habent æqualem potestatem, cùm Christus omnibus dixerit: Sicut misit me pater, ita ego mitto uos, idest, in eadem potestate qua me misit mitto uos omnes. Ioan. 20. Etiam quoniam

niam ibi dicitur omnibus equaliter, accipite Spiritum Sanctum, & quorũ remiseritis peccata remissa erunt. Et sic cõtra nullum Apostolum poterit Papa dispensare. Item omnia quæ faciebant Apostoli, fiebant per Spiritum Sanctum, & non poterant errare nec peccare. Ideo dispensare contra dicta eorum est dispensare contra Spiritum Sanctum qui loquebatur in eis, sicut Christus dixit eis. Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Matth. 10. & Luc. 21. & Apostolus dixit. 2. Corint. 13. An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Christus. Sed contra Spiritum Sanctum nõ potest Papa dispensare: ergo nec contra Apostolos. Dicendum quòd his non obstantibus, Papa dispensare potest contra Apostolos, non tamen contra omnia dicta eorum. Cur tamen contra quædam, & non contra omnia, & quæ sunt dispensabilia, & quæ non, est materia propria. 1. Cor. 11. & ibi latè declarabitur.

An Euangelium discooperto capite, & stando legendum, & audiendum sit. Quæst. XXXII.

QVAERITVR vlterius, an Euangelium discooperto capite, & stando legendum, & audiendum sit. Dicendum quòd ad hoc non aliqua obligatio determinata, nec præceptum ex iure diuino, vel humano, aut naturali prouenit: tamen ex quadam ecclesiæ consuetudine valde laudabili, & patrum admonitionibus circa hoc, ita ut iustum sit nos illud sic facere, & sit quædam inhonestas, & irreligiositas non obseruare illud. Primò prouenit hoc generaliter ex dicto Apostoli, quia non solùm in audiendo Euangelium, quod est res excellentissima, sed etiam in quacunque oratione viri debent habere capita discooperta. 1. Corin. 11. scilicet. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput suum. Et per prophetare possumus etiã colligere lectionem Euangelij. Quia sicut ille, qui prophetat, dicit verba, quæ Deus sibi reuelauit, & propter reuerentiam illorum non debet habere caput velatum: ita qui dicit Euangeliũ dicit verba Dei, quæ Christus ore suo protulit, & sunt maioris reuerentię, quàm verba omnium Prophetarum: & sunt etiam magis necessaria ad salutem, quia sine eis, quæ Deus quotidie reuelat Prophetis, potest haberi vita æterna, & non potest sine verbis Euangelij, sicut patet de verbis Apocal. quæ sunt verba Prophetiæ. Apocal. 22. & tamen non sunt tantæ venerationis, sicut Euangelium. Secundò fit hoc specialiter propter significationem. Nam quòd audientes Euangelium stent, & non sedeant, significatur quòd homo debet esse promptus ad complendum omnia, quæ dicuntur in Euangelio, sicut dicitur ad Ephe. 6. Estote ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparationẽ Euangelij pacis, idest, Debetis habere istas præparationes ad Euangelium: per quas significatur promptitudo obediendi, & exequendi verba Euangelica. Caput debet esse discoopertum ad significandum, quòd homo habeat promptas aures ad audiendũ Euangelium, vt nõ sit Euangelij surdus auditor, sicut dicitur de beato Martino, quòd Martinus Euangelij non surdus auditor de crastino non cogitabat. Vel discooperitur caput ad significandum, quòd propter Euangelium debemus esse prompti omnia temporalia abijcere à nobis, & abdicare. Et ista est causa quare clerici non solùm habent capita discooperta, sed etiam rasa, ad significandum maiorem abdicationem temporalium rerum, quàm laici, cùm magni Deo adhæreant, quàm Sacerdotes, & Pontifices, qui sunt medij inter Deum, & populum. Ad Hebr. 5. Et ista est causa quare mona-

F chi maiores habeant tonsuras, quàm clerici seculares, scilicet, quia illi magis à se omnia abiecerunt, cùm nihil possideant. Apostolus tamen aliam causam ponit, quare caput debeat esse discoopertum, infra Corint. 11. scilicet, quia caput viri est Christus, & velando caput est quasi velare Christum. Et hoc est deturpare caput, idest, ostendere illud esse turpe. Nam res quanto sunt turpiores tanto magis velamus illas. ad Rom. 12. & 1. Corint. 12. scilicet. Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis nostri, his abundantiorem honorem circundamus, idest, pluribus vestibus ea tegimus. Partes autem pulchræ nõ teguntur à nobis, ideo cùm Christus sit caput uiri, non est caput in oratione, G nec in Euangelio tegendum. Tertio fit hoc propter similitudinẽ reuerentiæ, quæ exhibetur Dominis temporalibus. Nam cùm quis loquitur Domino temporali, discooperto capite loquitur: cùm etiam Dominus temporalis loquitur alicui, ille audit verba eius discooperto capite: ideo legens Euangelium, vel orans dicitur quasi loqui cum Deo, ideo caput debet habere nudum. Audiens Euangelium est quasi audiens Deum loquentem: ideo debet nudum caput habere, & pedibus stare. Nam nemo auderet loqui magno Domino sedens, vel audire verbum eius sedendo. Vult autem Deus, quòd faciamus sibi, sicut Domino temporali: vnde ipse increpat Sacerdotes veteris testamenti, quia offerebant sibi animalia clauda, & languida, vt patet H Malachiæ primo, scilicet. Et si offeratis claudũ, & languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuã: quasi dicat. Non placebit ei nec suscipiet faciem tuam, idest, non acceptabit te nec respiciet bono vultu. Et eodem capitulo dicitur. Filius honorat patrem, & seruus Dominum suum timebit. Si ergo Pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? Et sic Deus vult honorari tanquam Pater, & timeri tanquam Dominus. Reuerentia autem ad timorem pertinet aliquo modo, licèt aliquando ad amorẽ. Ex quocunque autem proueniat: semper Deo reuerentia exhibenda est. Quarto ex quadam ratione generali honoris: nam nihil iustius, aut naturalius est, quàm quòd I illum honoremus, qui cùm esset honoratissimus pro nobis maxima vituperia pertulit. Iste est Christus, qui ut ait Apostolus, cùm esset diues, pro nobis pauper factus est. Et cùm esset benedictissimus pro nobis, maledictioni legali se subiecit, quia maledictus est homo, qui pendet in ligno. Debemus ergo Christum inquantum possumus honorare, Christus autem nõ apparet inter nos quantum ad præsentiam corporalem, vt possimus ei exhibere honorem in aliquibus cæremonijs exterioribus: ideo debemus eũ honorare in eo, in quo maximè repræsentatur. Nihil autem est in quo Christus magis repræsentetur, quàm in hostia, quia ibi verè est, licèt nobis non appareat: ideo nunquam debemus exhibere maiorem reuerentiam ei, quàm quando ui-K demus hostiam consecratam: istud autem est cùm eleuatur super altare, alijs temporibus, licèt uideatur, non est necesse tantam ei reuerentiam exhibere sicut cùm eleuatur. Ratio est, quia ad hoc ecclesia hostiam eleuat, vt tunc adoretur, & quia magis propriè dicitur homo tunc uidere Christum siue Deũ, quàm aliàs cùm videt hostiam, vt declaratũ est in libro nostro de quinque figuratis paradoxis parte secunda, post hoc autem non est aliquid in quo magis Christus nobis repræsentetur, quàm cùm Euangelium audimus, quia tunc ipse videtur nobis loqui: ideo debemus magnam exhibere sibi reuerẽtiam assurgendo sibi, & nudando caput. Similes autem cæremoniæ seruantur iustissimè circa Euangelium, quas ecclesiæ consuetudo tradidit. Aliæ etiam sunt similes circa hoc, vt scilicet, cùm legitur Euan-

Quare ... nachi ... bent ... rem ... ram, q clerici ... lares.

Euangelium beati Ioannis, & dicitur: Verbum caro factum est. genua flectantur. Est enim antiquata ceremonia, & laudabilis nimis: quam etiam ipsi dæmones cogunt interdum laudare, & punire cōtemptores circa hoc. Legitur enim apud authēticos scriptores quēdam Monachum cùm audiret habere. Semel autem cùm legeretur istud Verbum, eo nō flectente genua, Dæmon quidam grauem alapam ei intulit, dicens: Flecte nuser, & insensate genua: quia si, sicut dicitur, Verbum caro factum est, diceretur verbum Demon factum est, nos à genu flexione nunquàm cessaremus. Aliàs etiam cærimonias laudabiles ecclesia tenet, vt quando in Symbolo dicitur, quòd Christus descendit de cęlis, & homo factus est: omnes genua flectant. Et hoc rationabiliter, scilicet, vt sicut Christus cùm Deus esset se humiliauit humanitatem assumēdo, ita & nos commemorato illo beneficio confestim in honorem illius humiliemur vicem pro beneficio reddentes. Similes autē ceremoniæ sunt honestæ, & laudabiles valde in homine christiano: qui autem ad ista nō attēdit, dicitur ꝓpriè irreligiosus, nec significat se habere perfectionem religionis christianæ, nec feruorē aliquem. Cauendum tamen est, ne per obseruantiam cæremoniarum laudabilium perueniatur ad obseruantiā stultarum superstitionum, quales apud quosdam inoleuerunt, scilicet, ꝙ audientes Euangelium beati Ioan, vno pede in terra fixo alterum eleuatum, & pedētem habeant. Alij autem cum in missa oratio Dominica recitatur, manu maxillas comprimunt: putantes per hoc se futuros immunes à dolore dentium. Hęc autē quantum irrationabilia sint, & quantum minuant de honore verarum cęremoniarū, & ipsius religionis christianæ, cuilibet planū est. Nam nulla ratio dictat talia debere fieri ad exhibendum aliquem honorem: immo potius si quis ista propter aliquem hominem faceret, putaret se per talia irrideri. Quod autem credatur comprehensis maxillis, cùm dicitur oratio Dominica, vel Euāgelium debere immunitatem à dolore dentium caufari, quantum stultissimum sit, etiam simplices vident. Vnde nec contra talia arguere expedit: sicut nec contra stultos, quorū insania omnibus patens est. Sunt tamen ista valde euitanda tanquam inimica religioni christianæ, quæ omnem superstitionē detestatur: contra superstitiones autem arguit valde August. in lib. de doctri. christiana.

Superstitiones quæ a quibusdam obseruātur.

A

B

C

D

An debeat seruari genu flexio semper in eleuatione hostiæ, & in lectione Euangelij caput debeat discooperiri. Quęst. XXXIII.

QVAERITVR propter præcedentia, cùm dictum sit, ꝙ ad honorandum Christum eleuata hostia debent genua flecti, & ad honorandum eum cùm Euangeliū legitur, debemus stare, cur non utrobique seruatur eadem cæremonia honoris. Dicendum, ꝙ verus honor quem homo Deo exhibet est in anima, sicut dixit Christus. Ioan. 4. quòd Deus spiritus est, & qui adorant eum, oportet in spiritu adorare. Ista adoratio, vel honor est per fidē, spem, & charitatem: quas Apostolus iubet semper in nobis manere, vt Deo simus accepti. infra Corin. 13. scilicet. Manent autē in nobis spes, fides, & charitas. Istę enim tres sunt, per quas propriè Deus honoratur; sic dicit August. in Enchi. scilicet, spe, fide, & charitate colitur Deus. Honor autē, qui est in corpore, directè ad Deū non pertinet. Quia tamen Deus non solùm condidit animam nostram, sed etiā corpus: dignum est, vt etiā eum corporaliter honoremus. Non sunt autem naturaliter determinatæ aliquæ cæremoniæ, per quas honor videatur impendi. Quod patet, quia quædam gentes utuntur quibusdam cæremonijs, & aliæ alijs. Et aliquando id, ꝙ apud unam gentem reputatur exhibitiuum honoris, apud aliam iudicatur irrogatiuum contumeliæ. Cùm igitur istę cęremoniæ sint constitutę ad placitum, ideo ad hoc, ꝙ aliquis videatur alteri honorem impendere, oportet ut tali cęremonia vtatur, qua lis in terra illa ad honorem impendendum frequentatur. Sic ergo Deus uoluit, vt cùm nos vellemus ei impendere honorem, per illas cæremonias impēdamus, quæ in regionibus nostris vsitatæ sunt. Et quia dominis temporalibus maior honor impenditur, & per cæremonias magis significatiuas honoris, vult Deus, vt taliter eum honoremus, qualiter dominos tēporales honoramus, & illud quod non reputaretur ad honorem à dominis temporalibus, non impendamus Deo. Patet Mala. 1. cùm increpat sacerdotes offerentes animalia clauda, & languida: qualia non acceptarent domini temporales. Nunc autem dicendum, quòd sicut apud dominos temporales ad exhibendum reuerentiam non semper facimus easdem cęremonias, sed aliquando eis assurgimus, & aliquando genua flectimus, & aliquādo capita inclinamus, & nudamus: ita & Deo fieri debet impendendo aliquando unā cæremoniam aliquando aliam. Accedendo autem magis particulariter, dicendum ꝙ quando corpus Christi eleuatur, debemus flectere genua, quia ista est cęremonia maximi honoris, & uocatur adoratio, & debetur Christo tanquam præsenti. Cùm autem Euangelium legitur, licèt Christo debeat dari honor, non tamen tantus, ideo assurgimus, & capita nudamus, quia iste est honor, sed est minor, & communis. Nam omnibus senibus debetur iste honor, sicut dicitur Leui. 19. scilicet. Coram capite cano consurge, & honora personam senis. Secundò fit hoc, quia flectere genua est honor, qui debetur tanquam præsenti, & multum appropinquanti: sicut cùm aliquis appropinquat Regi, genua flectit, ita cùm Christus videatur nobis valde præsens per illum modum specialem, scilicet, quando uidemus eum in hostia, tenemur genua flectere. Cùm autem Euāgelium audimus, non flectimus genua, sed stamus capite nudato. Primò propter similitudinem ad honorem dominorum temporalium. Quia si quis sedeat, & dominus ei loqui incipiat continuo assurgit, & stat, & caput nudat. Cùm tamē Euangelium legitur, Christus videtur nobis loqui, quia illa sunt verba eius, ideo assurgendum est, & standum nudo capite. Secundò, & præcipuè propter significationem. Nam stare capite nudato cum legitur Euangeliū, significat promptitudinem ad audiendum, & exequendum verba illius: sicut dicitur ad Eph. 6. scilicet. Estote ergo succincti lumbos vestros, & induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis. Sed tunc est dubiū quare cùm legitur Euangeliū beati Ioan. & dicitur, Verbum caro factum est, flectuntur genua. Dicendum, ꝙ fit illud specialiter exhibendo vicem pro beneficio ibi cōmemorato, quia Christus, cùm esset Deus, exinaniuit se ipsum formam serui accipiens: ad Phil. 2. idest. Humiliauit se accipiendo carnem humanam. Ista autem humiliatio significatur in Euāgelio Ioan. cùm dicitur, Verbum caro factum est. Ideo humiliamur tunc in reuerentiam eius, qui se pro nobis humiliauit. Eadem ratio est, quare humiliamur in symbolo, cùm dicitur: Et homo factus est: quia illa fuit prima humiliatio Verbi Dei. Ex hoc patet determinatio dubij illorū, qui quęrunt, in qua parte Symboli genua flectenda sint. Nam aliqui flectunt, cùm dicitur passus est: alij ad alia verba. Sed propriè flectenda sunt genua, cùm dicitur: & homo factus est: quia illa est prima humiliatio Christi. Similis humiliatio fit etiam, quando legitur Euāgelium Matthæi. Matth. 2. die Epiphaniæ de tribus regibus, de

Prima ratio quare flectere debeam⁹ genua corpori Christi.

Quare debemus stare capite nudato quādo leg. euan.

Quādo debeant flecti genua I Credo.

E

quibus dicitur, ꝙ procidentes adorauerunt eum, Nam tũc nos similiter procidimus, & adoramus Christum. Alia similia fiunt ceremonialia ad honorem Christi, cùm leguntur verba eius, de quibus per prædicta faciliter potest colligi causa.

An Euangelium positum super languentes aliquando sanet eos, & vnde est ista virtus ei. Quæst. XXXIIII.

QVAERITVR vlterius, an Euangelium positum super languentes aliquando sanet eos, & vnde ei ista virtus est. Respondendum quòd aliquando posito Euangelio super languentes, & destitutos officio membrorum uisum est, ꝙ sanati sunt. Ad sciendum autem vnde, & quomodo hoc proueniat, considerandum est, ꝙ uirtus sanatiua est duplex. Quædam naturalis, quædam supernaturalis. Prima est quædam qualitas absoluta existens in corpore naturali, secundùm quam illud corpus per applicationem, & contactum (sine quo nõ fit actio naturalis, secundo de generatione, & corruptione) proficit illi, cui applicatur. Sicut res calida per applicationẽ calefacit. Nam ut communiter virtus sanatiua, vel nocitiua prouenit rei naturali ex diuersa habitudine quatuor qualitatum primarum, quæ sunt instrumenta totius naturę elementalis, & ex ista habitudine varia qualitatũ proueniũt quasi omnes diuersitates, quas cernimus in corporibus elementatis. Verum est, quòd aliquando prouenit virtus sanatiua ex conditione speciei nõ propter habitudinem aliquam quatuor qnalitatũ, sicut de quibusdam alijs proprietatibus interdũ videmus: vt quòd magnes attrahat ferrum non potest euenire ab aliqua de quatuor qualitatibus, sed à virtute specifica: sic etiã de fonte Epiri in Gręcia, in quo si ponatur lucerna extincta accenditur, & si ponatur accensa extinguitur, & de alijs mirabilibus fontium, & aquarum, & aliarum rerum, quæ ponit Isidorus 13. Etymo. Sic est sępe in lapidibus præciosis habentibus speciales virtutes, quæ solùm consequuntur speciem, & non proueniunt ex aliqua de quatuor qualitatibus. Virtus sanatiua diuina non est aliqua qualitas Dei, sed ipsa substantia eius: cũ in Deo nihil sit, ꝙ non sit Deus. Prima virtus sanatiua, scilicet, naturalis non potest esse in Euangelijs, quia papirus, vel membranæ, & literæ nullam virtutẽ habent ad aliquid efficiendum. Item quia si esset virtus naturalis, esset qualitas absoluta, & semper maneret, & sic quandocunque ponerentur Euangelia super ægros sanarẽtur, sed falsum est. Non potest etiam esse in Euangelijs virtus supernaturalis, quia illa nõ est nisi ipsa substantia diuina, quę nulli communicatur. Et hoc modo dicendum etiam de Apostolis, & alijs viris sanctis, qui faciebant miracula, quod nõ erat in illis illa virtus: per quam faciebant miracula, quia illa est infinita, & non potest communicari alicui creaturę. Et sic dicendum, ꝙ propriè sancti non faciebant miracula: sed Deus ad preces eorũ faciebat miracula: & aliquando sine precibus, vt daret eis maiorem auctoritatem, ad ostensio-

Sancti propriè non faciũt miracula sed Deus ad preces eorum.

F nem gloriæ eius. Poterat tamen Deus dare alicui libro Euangeliorũ, vel omnibus virtutem quandam secundùm quam sanarẽtur ægri, & illa esset vere in libro Euangeliorum, & maneret ibi semper cũ semper esset absoluta etiam liber esset subiectum eius, & illa nõ esset omnino supernaturalis: quia non erat ipsa virtus diuina, sed virtus in corpore realiter existens, licèt esset supernaturaliter causata: nec etiam esset omnino naturalis: quia non insurgebat ex principijs naturæ, scilicet, non ex aliqua de quatuor qualitatibus, nec etiam esset virtus specifica, quia liber Euangeliorum non est alicuius speciei, nec in aliquo prædicamẽto, cùm sit ens per accidens aggregans in se res diuersorum prædicamentorum. Magis tamen diceretur supernaturalis, quàm

G naturalis. Ista tamen virtus omni tẽpore sanaret: quandocunque liber superponeretur ægro. Et non est differentia, an ille esset bonus, vel malus: deuotus, vel indeuotus: quia cùm illa virtus iam cõsisteret in illo libro, & non esset res rationalis, operaretur semper vniformiter: quia natura semper est determinata ad vnum. Solæ enim rationales potentiæ sunt ad opposita. 9. Meta. & possunt uariare actum. Dicendum tamen ꝙ ista virtus non posset sanare à quolibet morbo, sicut non posset cęcos illuminare, nec mutilatis membra abscisa restituere: quia illa virtus communicata libro non poterat esse infinita, quia non est communicabilis naturæ creatæ. Ista tamen, quæ dicta sunt, & similia, sicut mutos facere loqui, & suscitare mortuos, sine infinita

H potentia non possunt fieri. Dicendum autem, ꝙ cùm per impositionem Euãgeliorum aliquis sanatur, non fit hoc per aliquam uirtutem, quam Deus communicet Euangelijs: quia nullã in membranis nec in literis, sed fit per virtutem infinitã Dei. Facit tamen illud impositis Euangelijs super ægros propter fidem eorum, qui imponũt, velut ostendat veritatem, & dignitatem ipsius Euãgelij, vt sic magis prompti simus ad credendum ei, & ad obediendũ præceptis eius. Sic enim Apostolis datum est, quòd cum imponerẽt manum super ægrotos sanarentur. Matt. 6. Impositio autem istarum rerum irrationabilium ad sanãdum ægros ab antiquo fuit. Nam Elisæus misit baculum suum ad ponendum super filium mulieris Sunamitis mortuũ, vt suscitare-

I tur. 4. Reg. 4. licèt nõ fuerit suscitatus, quod fortè fuit propter demerita Giezi, qui portabat baculũ, vel propter aliam causam, vt declaratum est eodem capitulo: si tamen hoc non consueuisset fieri, vel non putasset Elisæus, quòd per hoc poterat puer suscitari, non misisset baculum. Sic etiam beatus Ioannes fecit poni vestem suam super mortuos, & sic suscitati sunt, vt patet in eius legenda. De Euangelijs autem, quare iuramus tangendo illa. & an liceat iurare super quædam Euangelia periculosa, in quibus falsæ iurans in breui moritur, declarabitur inf. 5. cap. Tangit autem hic Nicolaus in proœmio differentiam legis Euangelicæ ab alijs, assignans quatuor differentias. Circa hoc tamen sunt valde multa dubia, quæ præsentem prologum excederẽt: De illis autem determinabitur in libro nostro de quin-

K que legibus.

Quare i[...] mus ta[...] do euang[...]

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN PRIMVM PROLOGVM D. Hieronymi in Matthæum Enarratio.

PROLOGVS PRIMVS BEATI HIERONYMI præsbyteri in libros quatuor Euangelistarum.

MATTHAEVS, cùm primò prædicasset Euangelium in Iudæa, volens transire ad gentes, primus Euangelium scripsit Hebraicè, quod fratribus, à quibus ibat ad memoriam reliquit. Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei Euangelium prædicare, sic & contra hæreticos scribere.

CIRCA istos prologos Matthæi est diuersitas in Biblijs, quia quædam habent plures, quædam pauciores. Nos autem exponemus hic quatuor, quia nō solent plus reperiri, de quorum ordine dicetur infra, q. 1. Iste ponitur hic primus, quia vt communiter in omnibus Biblijs, in quibus habetur primus ponitur, sed in hoc non multum refert. Et diuiditur in duas partes. Quia primò agitur de necessitate scribendi Euangelium. Secundò de numero Euangelistarū, ibi: Cùm autem plures. Ista in duas: quia primo ponitur quare sint quatuor Euangelistæ, assignando diuersas causas, & præcipuè comparando quatuor Euangelistis quatuor animalia. Secundo illa eadem ad Christum comparat, ibi: Christus verò.

An omnes isti prologi hic positi sint Beati Hieronymi, & quare ponuntur tot, & quis est eorum ordo.
Quæst. I.

QVAERITVR circa primum, an omnes isti prologi, qui ponuntur hic, sint Beati Hieronymi, & quare ponūtur tot, & quis est ordo ipsorum. Ad primum dicendum, quòd non ponitur communiter certus numerus ꝓlogorū, sed sunt quædā Bibliæ in quibus ponitur vnicus. s. ille, qui habetur hic vltimus, & incipit, Matthæus ex Iudæa: alij libri habent duos. s. illum, & istum primum, qui incipit: Matthæus cum primo. Aliæ habent quatuor. s. prædictos duos, & alium, qui incipit Beatissimo Papæ Damaso, & alium, qui incipit: Plures fuisse. Dicendum de omnibus ex his, quod sunt Beati Hieronymi. Primò quia communiter nullus prologus ponitur in Biblia nisi Beati Hieronymi, quia cùm ipse transtulerit eam tam nouum quam vetus testamentum in ea forma, in qua habemus, non debuit poni aliquid alterius in ea, quia non concordaret. Prologi autem Hieronymi concordant, quia per eos ipse declarat intentionem translationis suæ, vt infra dicetur. Secundò patet hoc ex stylo & genere scribendi. Quia si quis cognoscat aliquid de genere scribendi, Doctores Sacræ scripturæ inter se valde differunt: & cuiuslibet stylus apparet differens esse à reliquo. Et sic omnes istos prologos constat esse Hieronymi, cùm sint eiusdem styli, & generis

scribendi usitati ab eo. Tertiò patet, quia isti ꝓlogi reperiuntur inter opera Hieron. Nam si quis legat librũ epistolarum suarum, & librum de Illustribus Viris: reperiet quosdam in epistolis, & alios in alijs eius libris. Nam communiter omnes prologi Beati Hie. sunt epistolæ eius, vt patet ex eis. s. quia dirigebantur ad personas illas, quarũ precibus libros in Latinum vertebat. Et sic duo prologi istorum sunt Epistolæ ipsius Hier. ad Damasum Papam. s. ille qui incipit Beatissimo Papæ, & alius qui incipit. Plures fuisse. Dicendum ergo, ꝙ prologi Hier. licèt cõiter sunt epistolæ eius: tamen aliquando ponuntur vt argumenta ad declarandũ aliquid eorum, quæ in ipsis libris habentur quibus præponuntur. Et cùm Hier. translaturus esset libros diuersos sacræ scripturæ, rogabatur à diuersis super hoc, quibus ipse interdum scribebat: aliqñ se excusabat ꝑꝑ difficultatem, aliquando propter æmulos. Qđ cõiter facit in quolibet prologo: aliqñ tangit aliquid eorum, quæ in ipsis libris habentur. Istæ epistolæ non pertinebant ad sacram scripturam, quia non sunt pars eius: quia tñ Hier. eam transtulerat, & istæ epistolæ declarabãt causam translationis, & interdum tangebant aliqua pertinentia ad intellectum ipsorum librorũ, visum est Hieronymo apponere libris à se trãslatis quasdã istarum epistolarum in principio: vt per hoc saltem cognoscat quis librum transtulerit, cùm multæ aliæ editiones solerent esse in ecclesia, quibus cassatis, ista, quæ est Beati Hier. recepta est. Et maximè apposuit Hier. istas epistolas, quoniam faciebãt multum ad intellectum scripturæ. Sicut patet de prologo Galeato, qui incipit, vigintiduas literas, & præponitur libris Regũ. Ille nãq; est epistola ad Paulum, & Eustochium: vt patet ex ipso cùm diriguntur verba ad Paulũ, & Eustochiũ, vt orent pro Beato Hier. ꝯ æmulos. Et istum ꝓlogum præposuit ipse oĩbus libris sacræ scripturæ: cùm ait. Hic ꝓlogus scripturarum quasi Galeatũ, principium oĩbꝰ libris, quos de Hebræo vertimus in Latinũ conuenire põt. Vt scire valeamus quidquid extra hos est, inter Apocrypha esse ponendum. Isti ꝓlogi inquantum dirigũt ad certas personas dicuntur epistolæ: inquantũ verò præponuntur libris sacræ scripturæ vocantur ꝓlogi, vel proœmia. Interdum aũt Hier. apposuit aliquos prologos, q non sunt epistolæ, sed possunt vocari argumẽta ad habendum intentionem in generali eorũ, quæ in libro traduntur, vel saltem, vt leuius intelligãt. Et isti ꝓlogi epistolares, siue argumenta, quæ Hier. apposuit libris, habentur communiter in oĩbus Biblijs, quasi sint de essentia ipsorum librorum, cùm ipse translator apposuerit: postea tñ aliqui curiosi legentes libros Hier. & reperientes aliqua, siue epistolas, siue alia scripta, quæ facerent generaliter ad intellectum alicuius libri: ꝑposuerunt ea libris. Et ista est causa quare in quibusdã libris plures prologi quàm in alijs habentur. Cùm autẽ quæritur, quare tot sunt, dicendum ꝙ ex eo qđ nõ habentur cõiter in omnibus libris, non videbantur esse oĩno necessarij: sunt tamẽ vtiles, & colligit vtilitas sic, quia hic est principium Euãgelistarum generaliter, & principium Beati Matthæi specialiter, ideo potuerunt poni ꝓlogi specialiter pro Beato Matthæo, vel generaliter pro oĩbus Euangelistis. Pro Beato Matthæo solo est hic vnus ꝓlogus, qui incipit, Matthæus ex Iudæa, in quo ponitur declaratio quorundam pertinentium ad Matthæum solũ. Et iste ꝓlogus habetur in omnibus libris. Et erat totaliter necessarius, quia nullus liber est, cui non debeat præponi aliquis prologus, vt cognoscatur aliquid de eo in generali. Tres aũt sunt quantũ ad omnes Euangelistas. Et isti non erant tam necessarij: sunt tamen vtiles. Vnus eorum ponitur ad declarandum correctionem factam librorum noui testamẽti, & translationem per Hiero. de quo est ille, qui incipit

F Beatissimo Papæ Damaso. Alius ponitur, qui fuerunt illi, qui post quatuor Euangelistas conati sunt scribere Euangelium, & quare nõ sunt recepta eorum scripta, & est ille, qui incipit. Plures fuisse. Ad tertium, cùm quæritur quis sit ordo istorum prologorum. Dicendũ est, ꝙ illi tres prologi, qui pertinent ad omnes Euangelistas præponantur, & qui pertinet ad solùm Matthæũ subsequatur, & sit coniunctus Matthæo. Istorum triũ est ordo non totaliter necessarius: præponitur tñ iste, in quo demonstratur quot sunt Euangelistæ, & subsequitur ille, in quo de correctione librorum agitur, scilicet, Beatissimo Papæ Damaso, quia prius fuerunt libri quatuor Euangelistarum, ꝙ corrumperentur, & corrigerentur. Postea sequitur ille, in quo agitur de
G Euãgelijs reiectis, quæ scripta sunt à præsumptoribus. Et illud minus pertinet ad vtilitatem, & intentionem euangeliorum, ideo subsequitur: prologus tamen ille concordat in aliquo cum isto primo. Circa literam dicitur. *Matthęus cum primo.* Intentio Hier. in isto ꝓlogo est solùm declarare quare sunt quatuor Euangelistæ, & non plures, cùm multi alij euangelia scripserunt. Et dicitur. *Matthæus cum primò prędicasset euangelium in Iudęa.* Prædicauit Matthæus Euangelium in Iudæa, & inter Gentiles, scilicet, in Aethiopia, prius tamen in Iudæa: ideo dicitur, cum primò prædicasset in Iudæa. *Volens transire ad Gentes.* Gentiles uocantur Gentes respectu Iudæorum: quia gens propriè dicit congregationem multorum hominum. Et hoc pertinebat ad to-
H tum mundum. Iudæi autem licèt essent vna gens, erãt tamen paruus populus, & unicus, ideo nunquam vocantur gentes, sed reliquus orbis respectu Iudæorum, vocatur gentes. Sic dicitur Malachiæ. 1. Magnum est nomen meum in gentibus ab ortu solis usque ad occasum, idest, inter omnes Gentiles ab ortu solis usque ad occasum. Istę Gẽtes, ad quas trãsiuit Matthęus sunt Aethiopes, qui uocantur Nubiani. *Primus euangelium scripsit.* Ante ipsum nemo scribere cogitauerat, nec de ueris Euangelistis, nec de præsumptoribus: quia præsumptores scripserunt post omnes quatuor Euangelistas ueros. Ipsi autem quatuor hoc ordine scripserunt, scilicet, 1. Mat. 2. Marcus. 3. Luc. 4. Ioannes, ut ait Hier. infra in prologo, qui incipit: Plures fuisse, & Aug. lib.
I 1. de cõcor. Euangelistarum. *Hebraicè.* Erat Matthæus Iudæus, & scribebat Iudæis, & in terra Iudæorum: ideo Hebraicè scripsit. Quidam tamen dicunt, quòd postea ipsemet euangelium suum uertit in Græcum. Et sic manserunt duo exemplaria de manu Matthæi Hebræum, & Græcum. Sed istud dicit Hier. in lib. de Illustribus Viris. c. de Matthæo dubium esse. Nam ipse uidit exemplar: Matthæi siue ipsum scriptum in famosa Bibliotheca Cęsariensi, quam fecit Pamphilus martyr: Græcum autem nõ uidit. Ideo raro Doctores tangunt, ꝙ Matthæus scripsit Græcè; sed omnes asserũt, ꝙ scripsit Hebraicè. *Quod fratribus, à quibus ibat, ad memoriam reliquit.* Scilicet, euangelium suum, qđ scripsit in Iudæa reliquit ibi fratribus, i. Iudæis illis, quibus ꝑdi-
K cauerat, qui uocantur fratres. Et hoc fuit ad memoriam, scilicet, ut non obliuiscerentur ea, quæ illis prædicauerat, cùm manerent in scriptis. Vel dicitur ad memoriam sui, ut recordarẽtur eius. Nam Matthæus recedebat de Iudæa, in qua habebat cognatos, & amicos, quibus nunc prædicauerat, & ibat ad prædicandum gentibus, de quibus nesciebat, an reuersurus esset unquam in Iudæam, ideo ad perpetuam memoriam sui, voluit relinquere illis quoddam preciosum donum per quod nõ obliuiscerentur eius. Et illud fuit Euangelium, quod erat satis preciosum, quia nullum ante hoc scriptum fuerat. Et erat ibi tota doctrina salutis. Sic solent amici recedẽtes ab inuicem ad longum tẽpus tradere sibi mutuo dona memorabilia, vel qui

recedunt

recedunt dona dimittunt manentibus. Vocantur fratres isti, quibus Matthæus dimisit Euangelium dupliciter: vno modo, quia erant Hebræi, & omnes Hebræi vocantur inter se fratres Deuteronomij. 15. scilicet. Si venditus fuerit fratres tuus Hebræus, aut Hebræa. Et intelligitur de quocunque Hebræo. Sic etiam Deuter. 23. scilicet, non fenerabis fratri tuo ad usuram, sed alieno. Et per fratrem intelliguntur omnes Iudæi, per alienos intelliguntur Gentiles. Nam Hebrei non dant sibi mutuo ad usuram: sed Christianis, & Saracenis, quos reputant alienos. Aliter uocãtur fratres, & melius, quia erant Christiani, & omnes Christiani inter se debent vocari fratres, vt patet Matt. 23. scilicet. Omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram. Et ita Apostoli loquuntur, vt patet Iaco. 2. scilicet. Si autem frater aut soror nudi sunt, idest, si aliquis Christianus, vel Christiana vestibus caret. Venit autẽ eis hoc nomen ex conditione uiuendi: quia in principio ecclesię primitiuę omnes Christiani habebãt omnia communia, & diuidebantur inter eos secundùm necessitatem uariam ipsorum, & nemo dicebat quidquam esse suum. Actu. 4. Et quia ista est vita fratrũ ex eodem patre, rectissimè vocabãtur Christiani fratres. *Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei Euangelium prædicare.* Probat hic, ꝙ necesse fuit, ꝙ Matthæus, vel aliquis alius scriberet Euangelium, dicens: ꝙ sicut fuit necesse ad fundationem fidei, ꝙ Euangelium prædicaretur per orbem: ita fuit necesse illud scribere propter hęreticos, ne possent calumniari. Accipitur hic confirmatio pro fundatione, vel formatione. Nam per prędicationem fides fundatur, & formatur, idest, gignitur in hominibus, sic Apostolus dicit eis, quibus prædicat ad Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus, idest, formetur fides Christi in cordibus vestris. Fuit necessaria prędicatio ad formationem, vel fundationem fidei, quia fides ex auditu est ad Rom. 11. & nemo credat explicitè nisi ab aliquo audierit, quia aliàs nesciet quid crederet. Sed in Eũãgelio cõtinetur quid credendum est: ideo necesse fuit istud prædicari ad fundationẽ fidei, vt per totum orbem fides fundaretur, & plantaretur, sicut dixit Paulus. Ego plantaui, Apollo rigauit. i. ego plantaui fidem prædicãdo illam primo vobis. 1. Cor. 3. *Sic & contra hereticos scribere.* Propter hæreticos non solũ fuit necessariũ prædicari Euangelium, sed ẽt scribi, quia antequã aliquis sit hæreticus est fidelis, & hoc est per auditũ fidei. Postea aũt uolendo aliquid malè intelligere, & prauè intellecta pertinaciter defendere, efficitur hereticus. Et cõtra istos est necessarium scriptum fuisse Eũãgelium: quia aliàs ad defensionem errorum suorum dicerẽt, ꝙ non sic Christus prædicauerat, sicut ecclesia tenet. Cùm autem Euangelium maneret scriptum, non poterant negare, & sic non calumniarentur.

Quare Matthæus scripsit Euangelium. *Quest.* 11.

QVAERITVR quare Mattheus scripsit Euãgelium, & an esset necessarium. Aliqui dicunt, ꝙ non, quia aliquod tp̃s fuit, in quo nullũ erat Euangelium scriptum, & tñ erat fides plena. s. tp̃e Christi. Item post Christi mortẽ mãsit ecclesia sine aliquo Euangelio scripto usque ad tp̃s, quo recesserũt Apostoli de Iudæa. Et maximè inter Græcos, & Latinos fuit ecclesia maiori tp̃e sine Euãgelio quousque Mar. & Luc. ibi scripserunt, vel quousque Euangelium scriptum à Matt. in Iudęa extẽderetur ad eos, & tñ erat tunc fides perfecta, & nõ uidebatur necessarium Euangeliũ scribi: quia aliàs Christus uiuens prouidisset de hoc, vel Apostoli immediatè post mortem eius. Quod non factum est, ergo nõ erat necessarium. Alph. Tost. super Matt. Præfat.

A Dicendum, ꝙ necessarium fuit scribi Euangeliũ, vt sciremus quod credendum esset, & non elaberentur de memoria nostra ea, quæ prædicata fuerant, & ut hæretici nõ haberent locum calumniandi nos, de quo magis. inf. dicet. Iõ cũ nemo adhuc scripsisset. Mattheus ante oẽs scripsit. Et fortè nõ ita cito scripsisset, nisi trãsiturus esset ad gentes: de quorũ regionibus nesciebat, an aliquando rediturus esset. Ideo antequã recederet, voluit Euangeliũ, quod prædicauerat, relinquere scriptum in Iudæa. Ad primum cum dr̃ de tp̃e Christi, dicendum ꝙ tunc non erat scriptum Euangeliũ, primò quia nondum erat tp̃s. Nam ea quæ Christus faciebat, & dicebat scribenda erant in Eũãgelio, & quia nondũ Christus compleuerat actiones suas, nec apparebat adhuc, ad quem finem res suę peruenturę essent, nõ erat necesse adhuc scribi. Secundò quia Euangeliũ principaliter scriptum est ad tollendum dubium de eis, quæ credenda sunt, & facienda, ne hæretici contraria asserent: tp̃e tñ Christi, non habebat locum hoc, qa ipse, q̃ introducebat legẽ, poterat certificare de omnibus, nullo scripto existente. Tertiò quia Euangeliũ debuit scribi ad memoriã eorũ, quæ crederentur: ideo uidebatur prius debere fidem introduci, q̃ scriberetur liber, per quem haberetur memoria de credendis: ideo uiuente Christo nõ scriptũ est quicquã. Quartò quia Christus noluit sibi assumere aliquẽ honorẽ ante mortem: nisi eũ, qui necessarius erat ad introducendũ legẽ, & ad salutem nostrã. s. quia aliq̃n faciebat miracula, in quibus valde honorabant eũ turbæ, & tñ illa non erant, vt aliquẽ honorẽ inde Christus consequeretur, sed ut crederetur dictis suis. Sic enim dixit Io. 5. Opera, quæ ego facio testimoniũ perhibent de me. Rõ est, quia Deus voluit, ꝙ totũ honorẽ, qui exhiberetur Christo homini, ipse mereretur p actus suos. Et licèt Christus inquãtum erat Deus p quemlibet actũ posset mereri in infinitum: tñ meritum suũ ꝓpriè ſm diuinã ordinationem fuit per mortẽ, & tunc meruit oẽm honorem humanitatis suæ. s. ꝙ esset ſm ꝙ erat homo dñs omnium hominũ. Nam solũ post resurrectionẽ dixit, Data est mihi potestas in celo, & in terra. Matt. 28. Quod nunq̃ dixerat ante mortẽ. Scriptũ tñ esse librũ nomine Christi, in quo ipse ostenderetur legislator, & teneretur lex sua in veneratione, erat magnus honor eius & ſm humanitatem, in qua apparuerat legislator. Ideo non decuit scribi librum Euangeliorũ Christo uiuentẽ. Quintò quia Christus q̃n uixit, seruauit ad vnguem legem Mosaycam. Non uidebatur aũt, ꝙ eo uiuente esset scripturus librum legis suæ, cùm ipse obseruaret aliã, quæ in multis repugnabat legi suæ, quia per hoc uideretur aliqualiter diminui auctoritas eius. Sextò qa tunc fuit conueniẽs scribi librum legis, q̃n lex confirmata erat, & obligabat. Lex tñ Christi non cępit obligare eo uiuente, sed post mortem suam: ideo conuenientius fuit scribi librũm legis. s. Euangelium post mortem eius. Septimò quia nullus Euangelistarum Christo uiuẽte auderet scribere quicquã nisi ex mandato Christi: ipse tñ nihil scribi mandabat, ideo nihil scriptum est. Octauò quia ẽt si relinqueretur cuilibet de Apostolis, vel discipulis Christi facultas scribendi Euangelium: nõ auderet, nec talia scripta nobis profecissent: qa ante mortem Christi Apostoli fuerũt uiri imperfecti, & simplices: non intelligentes ea, quę Christus eis dicebat, sicut quando dixit illis de fermento Pharisæorum, putauerunt ꝙ loqueretur de panibus. Mat. 16. Et quãdo Christus proponebat populo aliquas parabolas, ipsi non intelligebãt: sed petebãt postea à Christo, ꝙ eis declararet. Matt. 13. aliqua etiam ante passionem Christi, scilicet, ipsa nocte passionis dixit eis Christus, quæ nõ intelligebant, sicut quando dixit eis Christus: Modicum videbitis me, & iterum modicũ, & non uidebitis me:

Responsio auctoris ad quæsitum quæstionis.

B C D E

nesciebant quid esset illud modicum quousque Christus declarauit. Ioan. 16. Multa etiam Christus dixit discipulis, quæ nunquam eo uiuente intellexerunt: sed post resurrectionem suam. Sic cùm dixit: Soluite templum hoc, & in triduo reædificabo illud. Et dicitur, ꝙ discipuli post resurrectionem intellexerunt, ꝙ dixisset istud de templo corporis sui. Io. 2. quasi dicat ante resurrectionem nunquam intellexerunt de quo locutus fuisset. Cùm ergo Apostoli tunc non intelligerent verba Christi, à fortiori nec possent conuenienter illa scribere, & per seipsos facta, & dicta illius ordinare, quia hoc pertinet ad eum, qui plenè intelligit ea, de quibus scribit. Ideo non debuit Euangelium scribi ante Christi mortē. Et ista est causa multum efficax. Nam Christus de se nihil scripturus erat, vt declaratum est præcedenti prologo in. q. 26. Quod autem Apostoli essent tam simplices tempore toto, quo fuerunt cum Christo: causa fuit, quia perfectio eorum non fuit per uerba, quæ Christus eis dicebat, quia illa erant sicut verba vnius prædicatoris, sed per Spiritum Sanctum operantem in corde, qui subito hominē perficit. Et hoc nunquam habuerunt Apostoli usque post Christi ascensionem in die Pentecostes cùm Spiritus Sanctus venit super eos: Actu. 1. ille enim abstulit omnem imperfectionem. Quæ autem fuerint imperfectiones Apostolorum ante Pentecosten, & quomodo ablatę sint, declaratum est Numeri. 28. vbi agitur de Pentecoste Iudæorum: non ergo debuit aliquis Apostolorum, vel aliorum scribere Euangeliū vsque post Pentecosten, vt sciret quid scriberet, & non posset errare dirigente Spiritu Sancto. Ad secundum cùm dicitur, ꝙ ecclesia post Christi mortem mansit aliquanto tempore sine Euangelio, dicendum, ꝙ tunc non erat necessarium, & tamen eo tempore, quo cœpit esse necessarium, cœperunt illud scribere Euangelistæ. Ratio autem quare non esset immediatè necessariū post Christi mortem, fuit triplex. Prima quia omnes Apostoli erant tunc in Iudæa, & ibi solum erant Christiani. Vnde si aliquod dubium super fide nasceretur, per Apostolos poterat satisfieri nullo existente libro. Cùm autē Apostoli debuerunt diuidi per totū orbem relicta Iudæa, poterant oriri dubia super fide, & non poterat tunc recurri ad eos, ideo antequā ipsi recederent conueniens fuit scribi Euangelium. Et istam causam tangit hic Hieron. dicens, ꝙ cùm Matthæus transiturus esset de Iudæa ad Gentes, scripsit Euangelium, & reliquit illud in Iudęa. Secunda causa fuit, quia Euangeliū principaliter scribitur ad memoriā, vt non obliuiscantur ea, quæ Christus prædicauit. Sic dixit hic Hiero. ꝙ Matthæus Euangelium ad memoriam fratribus reliquit. Tempore tamen quo Apostoli erant in Iudæa, omnes Christiani erant de Iudæis, & illi uiderant Christum, & audierāt eum prædicantem, vel saltem plurimi eorū: vnde non poterant obliuisci gesta, & dicta tam famosa, quæ ipsi Christum facientem, & dicentem viderant. Ideo non erat tūc necesse scribi Euangelium. Cùm autem fides per alias orbis partes diuulganda fuit in illis gentibus, quæ Christum nō viderant nec audierant, conueniens fuit ꝙ scriberetur Euangeliū, vt maneret gentibus ad cognitionem fidei, & ad memoriam eorum, quæ prædicabantur. Tertia causa fuit, quia Euāgelium licèt sit omnibns necessariū, maximè tamen erat necessarium eis, qui prædicaturi erant illud. Et tamē tempore, quo erant Apostoli Hierosolymis, erant ipsi Apostoli prædicatores, & nō indigebant Euangelio scripto ad hoc, vt prædicarent. Nam ipsi omnia mente sciebant: tum quia uiderant illa Christum dicentem, & facientem, tum quia per Spiritum Sanctum fuerant docti de omnibus, quæ necessaria erant ad fidei fundationem, ita vt nullo libro opus esset illis.

Non fuit necessariū scribi euangel. immediatè post Christi mortem.

F *Quare beatus Matthæus transiuit ad gentes, & quæ sunt illę gentes ad quas transiuit.* *Quæst. 111.*

QVAERITVR, quare beatus Matthęus transiuit ad gentes, & quæ sunt illę gentes, ad quas transiuit. Ad primum dicendum, ꝙ Matthæus prædicauit Euangelium in Iudæa cum cæteris Apostolis. Et cùm esset diuulganda fides per totum orbem mandato Christi, Apostoli diuiserūt inter se prouincias, & euenit vna prouincia beato Matthęo: ideo debuit ire ad prædicandū in illam. Ad secundum dicendum, ꝙ gentes istæ fuerūt Aethiopes, inter quos prædicauit Matthæus, vt Hiero. ait in libro Illustrium virorum. c. Matth. & patet in legenda eius, quam tenet G ecclesia. Sunt autem isti Aethiopes australes vltra Aegyptum versus Meridiem. Nam cùm quis procedendo de terra Iudeę in Aegyptum, scilicet, ex parte Aquilonis in Austrum, transibit totam Aegyptum secundùm latitudinem procedit vltra versus Meridiem per quædam deserta arenosa nullius habitationis, in quibus est via viginti dierū, & tunc peruenitur ad Aethiopiam. Et vocatur illa pars Aethiopiæ Nubia. Nam Aethiopia est nomen multarum gentium: quarum quædam sunt in Nubia, quædā in Africa. Isti Nubiani receperunt fidem à beato Matthæo, in qua manent usque hodie: licèt parua communicatio sit eis cum ecclesia Romana, ideo in cæremonijs multum differunt ab ecclesia Latina. Pertinuit quondam illa regio ad Patriar H cham Alexandrinū. Sed cū Alexandria cępit esse Saracenorum, & terra Palestinę, & Antiochię, cessauerunt illi tres Patriarchatus saltem quantū ad rem, licèt maneant nuda nomina, scilicet, Alexandrinus, Hierosolymitanus, & Antiochenus. Manent ergo nunc per se Nubiani cum prælatis suis, & in cæremonijs illis, quas ab antiquo habuerunt cū adhuc maneret Patriarchatus Alexandrinus, & floreret ecclesia in Aegypto. De ista Aethiopia Nubianorum fuit ille Eunuchus Candacis Reginæ Aethiopum, qui uenit in Ierusalem adorare in templum Salomonis. Et cùm reuerteretur in curru suo, Philippus prędicauit ei, & baptizauit ipsum, Actuum. 8. Et hoc consonat dictis, quia ille, vt reuerteretur in terram suam reuertebatur per uiam Azoti, & I Gazæ, &c. & illa est uia usque hodie à Iudęa in Aegyptum, & inde versus terram Nubianorum. Hoc idem testati sunt ipsi Nubiani in quadam epistola, quam sedi Apostolicę direxerunt temporibus nostris: dicentes de terra illa fuisse Eunuchum Reginæ Candacis.

Quare Apostoli recesserunt à Iudæa. *Quæst. 1111.*

QVAERITVR vlterius occasione huius, quare alij Apostoli recesserūt de Iudęa. Dicendum ꝙ post mortem Christi Apostoli manserunt magno tēpore in Iudęa, & sic opus erat. Primò q̄a ecclesia debebat principaliter fundari ibi, vbi Christus passus fuerat, & prędicauerat, vt videretur ecclesia super ipsum fundata, & ab operibus, & verbis eius sumpsisse initium. Secundò quia facilius erat ibi fundari K ecclesiam, q̄ alibi, eo quod iam Iudæi viderant omnia gesta Christi, & facilè erat fidem in eis formari: sicut factum est. Quod nō esset ita facilè in alijs gentibus, quæ Christū non vidissent aliquid dicentē, aut facientē, q̄a oportebat ibi noua poni fundamēta. Tertiò quia Christus principaliter venerat ꝓ Iudæos cū ex ipsis natus fuisset, & cōsequēter ꝓ alias gentes. Nā ipse dixit: Nō sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Matt. 15. i. principaliter ꝓ Israelitas. Ideo iustum erat, vt primò prædicaretur eis, vt fundaretur ecclesia in ipsis, & inde deriuaretur salus ad totum orbem, quia sic Christus dixerat. i. Salus ex Iudęis est. Io. 4. Quartò q̄a

Christus

Christus post ascensionem suã ita instituerat.s.vt Apostoli primo prædicarẽt in Iudæa, & in Samaria, & deinde in toto orbe. Actuũ.1.s. Eritis mihi testes in Ierusalẽ, & Iudæa, & Samaria, & vsque ad extremũ terræ. Ita fecerũt Apostoli: nã prius predicauerũt in Ierusalem. Et prædicabant omnes Apostoli, vt patet Actuum. 6. quando constituerunt Diaconos ad ministeriũ mensarum. Et dixit Petrus nomine omnium Apostolorũ. Non est æquum nos, scilicet, Apostolos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis: ideo sequitur, q̃ præposuerunt illi officio septem Diaconos, & ipsi scilicet, Apostoli insistebant verbo prædicationis. Hoc durauit aliquanto tempore quousque congregata est magna multitudo Christianorum in Ierusalem, & manebant in oratione: & insistebant prædicationi, & habebant omnia communia. Actuum. 2. & 4. Postea inceperunt Apostoli mittere aliquos de discipulis, qui prædicarent per totam Iudæam, & conuertebantur multi ad Christum. Post hoc miserunt alios in ciuitates Samaritanorum, & conuersi sunt plurimi de Samaritanis. Et interim manebant omnes Apostoli in Ierusalem tanquam in capite, & fundamento ecclesiæ, & soli discipuli de mandato eorum ibant per Iudæam, & Samariam, vt patet Actuum.8.scilicet. Cùm audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei: miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, vt imponerẽt eis manus, & acciperẽt Spiritum sanctum. Ex quo apparet, quòd Apostoli nõdum iuerant in Samariam, & ob hoc licèt baptizati essent Samaritani, non acceperant Spiritum sanctum in aliquo signo visibili, qui dabatur per impositionem manuum Apostolorum, & non aliorum saltem à principio. Et hoc dicitur in eodem.c.s.nondum in quemquã eorum venerat Spiritus sanctus, sed baptizati tantùm erant in nomine Iesu, & ob hoc omnes Apostoli miserunt Petrum & Ioannem, qui erant Apostoli. Et tũc dicitur, quòd per impositionem manuum ipsorum venit Spiritus sanctus super Samaritanos. Quintò quia in principio ecclesiæ oportebat nasci aliqua dubia, quę non poterant diffiniri nisi per Generale Concilium, conuenientibus Apostolis in vnum, oportuit manere simul eos aliquanto tempore. Patet hoc de dubio illo famosissimo, scilicet, an obseruanda essent legalia cum euangelio, quod per omnes Apostolos in Concilio Generali diffinitum est, Actuum. 15. Alias similes dubitationes diffinirent, quæ non consequenter tollerentur, nisi per omnes simul: vt magis ipsi ecclesiæ satisfactum esset, & vt non essent schismata, scilicet, si quædam ecclesia particularis obseruaret vnum & alia aliud. Et ob hoc diffinito per Concilium super legalibus, placuit Apostolis, & toti ecclesiæ mittere diffinitionem illam Christianis, qui manebant Antiochiæ. Actuum. 15. Nam illa erat terra, quæ pro tunc longius stabat à Ierusalem de omnibus illis, qui fidem susceperant, cùm nondum fidem suscepisset nisi Iudæa, & Samaria. Consumatis his decuit, immo necesse fuit Apostolos dispergi per totum orbem. Primò quia Christus eis mandauerat, quòd essent testes eius vsque ad vltimum terræ. Actuum primo, & Marci. 16. dicitur. Ite per vniuersum orbem, & prædicate Euangelium omni creaturæ, idest, omnibus hominibus. Et vt conuenientius fieret, diuiserunt inter se totum orbem per duodecim partes, siue prouincias, iuxta numerum ipsorum Apostolorum, & illas prouincias inter se sorte diuiserunt. Prouenit autem tunc beato Matthæo Aethiopia quantum ad partem Nubianorum, & Beato Iacobo Hispania, & Beato Thomæ terra Iudæorum, & Beato Simoni terra Aegypti, & Beato Andreæ terra Græcorum cum quibusdam adiacentibus: nam in Achaia prædicauit. Et

Necesse fuit Apostolos per mundũ dispergi.

A B C D E

sic de omnibus alijs Apostolis. Nam venerunt illis in sortem prouinciæ illæ, in quibus prædicauerunt, de quibus patet ex historijs singulorum. Beato Paulo non fuit assignata tunc aliqua prouincia: aliqui volunt quòd hoc fuerit, quia quando Paulus conuersus est ad Christum fuerat iam facta diuisio prouinciarum per sortes, & Apostoli singuli iuerunt in sortes suas. Sed falsum est, quia quando Paulus conuersus est, & factus est Apostolus, adhuc manebant Apostoli in Ierusalẽ, & manserunt postea multo tempore, vt colligitur ex Actibus Apostolorum: licèt contra hoc videatur esse, quod habetur ad Gala. primo, scilicet. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. De quo quomodo possit stare declarabitur eodem. c. Causa autem, quare Paulus non habuit aliquam determinatam prouinciam fuit, quia Spiritus sanctus prohibuit, dicens: quòd deberet Paulus segregari à ceteris: vt patet Actuum.13.scilicet. Dixit Spiritus sanctus: Separate mihi Barnabam, & Paulum in opus, ad quod assumpsi eos. Ideo cùm Paulus non acceperit aliquam prouinciam specialiter, accepit totum mundum ad prædicandum: ideo vocatur ipse, Doctor Gentium, infra ad Tim.2.scilicet. Ego positus sum Prædicator, & Apostolus, veritatẽ dico in Christo & non mentior, Doctor Gentium in fide & veritate. Et aliquando vocatur, Magister Gentium, infra ad Tim. 1. scilicet. Per Euangelium, in quo positus sum ego Prædicator, & Apostolus, & Magister Gentium. Et ob hoc Paulus prædicabat in sortibus aliorũ Apostolorum. Nam Iacobo maiori data est Hispania, Paulus tamen dixit se illuc iturum ad prædicandum, ad Rom.15.scilicet. Cùm in Hispaniam proficisci cępero, spero quòd preteriens videam vos. Et sic saltem proposuit illuc ire. An verò illuc iuerit, vel impeditus fuerit. eo. c. dicetur. Constat tamen ad propositum nostrum, quòd non putabat sibi illicitum esse prædicare in sortibus aliorum Apostolorum. Sic etiam terra Iudeæ prouenerat sorte Iacobo Minori, qui frater Domini vocatur, ad Gala.1. & illum statuerunt Apostoli Episcopum Ierusalem: prædicabat tamen Paulus in tota Iudæa. Sic dicitur ad Rom. 15. Ita ut à Ierusalem per circuitum vsq; ad Illyricum repleuerim euangelium Christi. Etiam Andreæ Achaia, in qua p̃dicauit, & mortuus est: & tamen ibi prædicauit Paulus. Patet ad Ro.15.s. Probauerunt enim Macedonia, & Achaia collationem facere in pauperes sanctorum. Sic etiam Corinthij in Achaia erant, ut ait Hieronymus in argumento super Epistolam primam ad Corin. & tamen Paulus prędicauit longo tempore Corinthi, & scripsit eis duas epistolas. Italia quoque pertinebat ad Petrum cùm transtulerit sedem suam in vrbem Romæ: & tamen ibi prædicabat Paulus, & erant ambo simul tpe Neronis. Et sic Paulus laborauit plus quàm alij Apostoli, quia in pluribus prouincijs prædicauit, & plures ad Christum conuertit, sicut ipse dixit. Plus ego oĩbus laboraui non ego, sed gratia Dei mecum, prima Cor. 15. Secunda causa recedendi de Iudæa fuit incredulitas Iudęorum. Nam postquam conuersi fuerunt multi de Iudæis, ceteri obstinati sunt effecti. Et licèt prædicaretur eis, nolebant credere, sed potius persequebantur prædicantes. Et tunc Deus reuelauit Apostolis, q̃ recederent de Iudæa. Sic enim dicitur Actuum.13. q̃ dixit Paulus Iudæis. Vobis oportebat primum loqui Verbum Dei: Sed quoniam repulistis illud, & indignos uos iudicastis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad Gentes. Sic enim præcepit nobis Deus. Et tunc positæ fuerunt sortes, ut supra dictum est: nec mansit aliquis Apostolus in Iudæa, nisi Iacobus Minor, qui longè ante hoc fuerat constitutus episcopus Ierosolymitanus.

Segregate mihi Saulũ & Bar.

An necessarium fuerit, quòd Euangelium scriberetur propter hæreticos, Quæst. V.

QVAERITVR vlterius, an euangelium fuerit necessarium, quòd scriberetur propter hæreticos, vt hic dicitur. Ad intelligentiam huius considerandum, quòd hæresis circa fidem est duplex. Quædam vocatur infidelitas, quædam hæresis. Infidelitas est in eis, qui fidem non recipiunt; sed negant esse verum id, quod in libris sacris asseritur. Et hoc accidit dupliciter. Vno modo in illis, qui extra fidem nati sunt: vt Iudæi: Saraceni: Pagani. Alio modo quantum ad eos, qui aliquando crediderunt, sed postea à fide recedunt per Apostasiam: sumendo ritum Iudaicum, vel Mahometanum: vel si nullum eorum accipiendo velint negare aliquod eorum, quæ in sacris libris traduntur, dicentes scriptorem mentitum, vel potuisse mentiri. Et ista Apostasia est grauissimum peccatorum. Hæretici sunt qui nihil negant de libris Sacræ scripturæ, sed ipsos libros peruerse intelligendo causant conclusiones erroneas contra doctrinam vniuersalis ecclesiæ, & dicunt illas conuenire magis sacræ scripturæ, & veritati quàm id quod tenet Ecclesia. Et sic est in eis error, quia malè intelligunt. Et est pertinacia, quia prauè intellecta obstinatè contra totam ecclesiam defendunt. Et istud secundum est propriè de ratione hæretici. Nam si quis erret etiam in multis, dum tamen non pertinaciter defendat, hæreticus non est. Hic autem cùm dicitur, quòd Euangelium fuit necessarium propter hæreticos, potest largè accipi hæresis tam pro infidelitate, & Apostasia, quam pro hæresi strictè sumpta. Nam contra omnes istos fuit necessarium scribi euangelium. De infidelibus patet, quia illi videntes fidem Christi valde crescere, & templa sua destrui, calumniabantur multa contra fidem. Pro quibus fuit necessarium euangelium. Sicut patet de Porphyrio, & alijs, qui dicebant quòd Christus non erat Deus, nec volebat prædicare se esse Deum; Discipuli tamen eius, vt eum honorarent, dixerunt hoc. Et dixerunt, quòd Christus non iusserat Idola destrui, & vnicum Deum coli. Quia cùm esset vir sapiens, nullum Deorum coli vetaret, sed quòd finxerunt hoc Discipuli sui, & maximè Petrus. Etiam dixerunt ꝙ Christus scripsit quendam librum Petro, & Paulo Discipulis suis, in quo continebantur artes illæ, per quas ipse fecerat miracula. De his August. lib. 1. de concor. Euangelistarum. Ista nos nesciremus repellere, nisi constaret nobis de gestis Christi per euangelium. Primum patet esse falsum, quia Christus dixit se esse filium Dei, & voluit ostendere ex operibus, quòd erat Deus Io. 5. & voluit quòd prædicaretur esse Deum, cùm dixit, ꝙ baptizarentur omnes homines in n. p. & f. & s. s. Mat. 18. Secundum patet esse falsum, quia Christus vetuit coli Idola & omne aliud præter Deum vnicum, Matthæ. 4. Quando dixit ei Diabolus, quòd adoraret eum, idest, ille ait, Scriptum est Dominum Deum tuū adorabis, & illi soli seruies. Tertium patet esse falsum: nā Paulus nunquam fuit discipulus Christi viuentis, quia post mortem Christi Paulus conuersus est, Actuum. 9. Propter istas, & similes calumnias infidelium necesse fuit scriptum esse euangelii. Quartò propter calumniam quam faciebāt de moribus Christianorum dicētes eos pessimos viros, & inhumana flagitia committere comedendo homines. Ad hoc sicut calumniati sunt infideles contra Christianos apud Lugdunum in Francia, & occisi sunt multi de Christianis, vt patet lib. 5. Ecclesiasticæ historiæ. Et ob hoc dicebant legem Christianorum esse immundam, & pessimam, & non esse tolerandam in orbe. Istas calumnias sæpe

F faciebant infideles contra Christianos, vt innuit Beatus Petrus infra Petr. scilicet. Conuersationem vestram inter gentes habētes bonam, vt in eo, quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum, & infra Pet. 3. f. Cum modestia, & timore conscientiam habentes bonam, vt in eo, quod detrahunt de vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem. Vt ergo non haberent locū istæ calumniæ, oportebat ostendi legem Christianorū esse mundam, rationabilem, & honestissimam, & hoc non poterat fieri nisi per Euangelium in quo est lex nostra. Tertiò fuit necessarium propter infideles, vt conuerterentur ad Christum. Quod fieri non poterat

G nisi prædicando eis facta Christi, scilicet, quid credendum esset, & quare credendum esset, scilicet, quia Christus, qui illa dixit erat Deus, & hoc probabatur ex operibus eius. Ista autem omnia sunt in euāgelio, ideo oportebat illud haberi propter infideles. Quartò conueniebat hoc propter apostatas à fide: nam per euangelium apparet, quæ est fides illa, à qua recesserunt. Si autem non esset euangelium, dicerent Christianos tenere errorem in fide, & iniquitatem in moribus, & ob hoc recessisse à ritu eorum. Et cùm Christiani dicerent illud esse falsum, calumniarentur Apostatæ, & non appareret an iustè deseruissent cultum. Nunc autem cum euangelio sit credendum, & quid agendum sit Christiano constabitur, & de apostata quid

H est, quod reliquerit. Quintò erat necessarium propter hæreticos propriè sumptos, quia illi conantur omni tempore contra Catholicam ecclesiam, & si euangelium non esset scriptum ad defensionem errorū suorum, dicerent Christum aliter prædicasse quàm ecclesia nunc teneret. Cùm verò euangelium nunc scriptū est, non est locus calumniæ: cùm constet illud euāgelium mansisse à principio ecclesiæ, & illud prædicasse Apostolos, & totā ecclesiam suscepisse. Quod autem calumniarentur hoc hæretici, si non esset euāgelium scriptum, patet: quia alias maiores calumnias faciunt. Nam ad defensionem errorum suorum etiam aliqua falsa euangelia nomine Apostolorum scripserunt, in quibus errores suos inseruerunt, vt tangit Hiero. infra

I in prologo, qui incipit. Plures fuisse, & fuit necesitas propter duo. Primò ad conuincendos hæreticos falsa tenere ex ipso textu euangelij. Secundò ad defendendum fidem catholicam, quando uellent illam impugnare aserendo dogma sua vera ese, & nos falsa sentire.

An non existentibus hæreticis fuit necessarium Euangelium propter credentes, Quæst. VI.

QVAERITVR vlterius, an non existentibus hæreticis fuit necesarium euāgelium propter credentes. Dicendum quòd sic: primò propter memoriam, quia per longa tempora, qui-

K bus durabit ecclesia, si non fuiset euangelium scriptū iam obliuioni traditum eset. Sic dixit hic Hier. quòd Matth. Euangelium fratribus ad memoriam reliquit. Secundò ad deuotionem nostram mouendam. Nam si nos nesciremus facta Christi, dato quòd crederem⁹ in eum, non toto affectu incitaremur: sicut nūc, cùm gesta eius legimus, quæ magnifica sunt. Tertiò propter doctrinam morum, quia Christus non solùm ostendit nobis quid credendum eset, sed etiam quid agendum, Et ista in euangelio traduntur. Quartò propter tollenda dubia, quia etiam inter credentes dubia multa oriri posunt tam de fide quam de operationibus, nisi eset euangelium, in quo certificamur de his, quæ sunt maximè necesaria.

Cum

Cum autem plures Euangelium scripserint, quatuor tantùm habent auctoritatis testimonium: quia per quatuor mundi partes fidem nunciant Trinitatis, & sunt quasi quatuor Rotæ in quadriga Domini, quæ vehit eum per prędicationem Euangelij, & genus humanum quadrifida morte peremptum eorum erat prædicatione viuificandum: vnde & aliorum Euangelia deciderunt, nec recepta sunt: quia nolebant præfinitum numerum cassari propter virtutem sacraméti.

Cum autem plures. Hic ponitur secundum, idest, de numero Euangeliorum, quare sint quatuor, & non plures, & dicitur. *Cum autem plures Euangelium scripserint.* Scilicet: Multi preter istos quatuor. Nam fuit vnũ Euangelium quod vocabatur Aegyptiorum, & alia facta ab hæreticis sub nominibus Apostolorum, scilicet, Matthiæ, Thomæ, & Bartholomæi, & singulorũ aliorum, & Euangelium Basilidis, & Appelles, & Esichij, & Luciani, & aliorum multorum, vt ait Hieron. infra in prologo, qui incipit. Plures fuisse. *Quatuor tantùm auctoritatis habent testimonium.* Idest, licèt multi scripserint Euangelia, non datur omnibus auctoritas, sed solis quatuor, scilicet, quatuor tantùm habet testimonium auctoritatis, idest, ecclesia de solis quatuor testificatur, quòd habeant auctoritatem ad hoc, quòd eis credatur. Vel quatuor habẽt auctoritatis testimoniũ, idest, habent auctoritatem testificandi de omnibus. Et vtrumque est verum, *Quia per quatuor mundi partes.* Hic ponuntur causæ, quare solùm recipiuntur quatuor, & sunt quatuor causæ. Prima est, quia Euangeliũ prædicandum erat per quatuor partes mundi, ideo quatuor Euangelia esse deberent. Non est tamen intelligendum, quòd pro qualibet parte mundi esset vnum Euangelium, quia omnia quatuor Euangelia recipiuntur in quacunque parte mundi, vbi ecclesia est. Secunda ratio figurabilis. Ex quadã similitudine sunt istæ partes, oriens, occidens, septentrio, & meridies, quæ sunt quatuor puncta celi opposita. *Fidem nunquam trinitatis.* Non solùm annunciatur in Euangeliis fides Trinitatis, sed etiam fides omnium articulorum pertinentium ad humanitatem Christi, & omnia, quæ in ipsis Euangeliis habentur per totum orbem nunciãtur. Sed Hieron. dixit hoc alludens dicto Mar. 16. & Matth. 28. ubi fit mentio de Euangelio diuulgando per orbem, ponitur immediatè articulus de Trinitate personarum, cùm dicitur, ite in vniuersum mundum, & prædicate Euangeliũ omni creaturæ. & Matthæus magis addidit dicens: euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *Et sunt quasi quatuor Rotæ in quadriga Domini.* Ista est secunda causa figuralis, vt intelligamus Christum per prædicationem portari per totum orbem in vna quadriga quatuor Rotarum. Et sunt istæ quatuor Rotæ quatuor Euangelistæ, quia per prædicationem quatuor Euangeliorum Christus per totum orbem vehitur ad hoc, quòd secundùm fidem ab omnibus gentibus suscipiatur, & omnes, qui credere incipiunt in cordibus suis. Et dicitur in eis tunc formari sicut fętus formatur in vtero, iuxta illud: Filioli mei, quos ego iterum parturio, donec formetur in uobis Christus, idest, formetur fides eius in cordibus uestris. Et uocatur ista quadriga Domini, quia Dominum portat per orbem. Et ea quadriga intelligunt quidam, ꝙ habetur Abach. 3. Scilicet: Qui ascendes super equos

A tuos, & quadrigæ tuæ saluatio, idest, salus est in quadriga tua, quia non potest aliquis saluari sine fide quatuor Euangeliorum, quę uocantur hic quadriga. Sed iste sensus est mysticus, quia secundùm literam intelligitur de ueris quadrigis, ut ibi dicetur. *Quæ vehit eum per prædicationem Euangelij.* Idest, ista quadriga uehit Christum per omnia loca, in quibus prædicatur Euãgelium, quia intantum Christus cognoscitur, inquantum Euangelium enunciatur. *Et genus humanum periierat.* Quadruplici morte, ideo erat per quatuor Euangelia uiuificandum. *Quadrifida morte peremptum.* Idest, quatuor generibus mortis. Quæ autem sint istæ dicetur, infra in quadam quæstione. *Eorum erat prædicatione viuificandum.* Quia genus humanũ, quod prius
B erat mortuum, nunc suscepto Euangelio viuit liberatũ ab isto quadruplici genere mortis. Quomodo hoc sit, dicetur infra in quadã quæstione. *Vnde & aliorum Euangelia deciderunt.* Idest, propter istas causas dictas Euangelia omnium aliorum, quæ fuerũt scripta post ista quatuor deciderunt, scilicet, ab auctoritate, & honore, qui nullus eis exhibetur, immo anathematizata sunt, & omnia hęc ecclesia abijcit, vt patet in Decr. distin. 15. cap. Sancta Romana. *Nec recepta sunt.* Idest, non sunt recepta ab ecclesia, ad hoc, quòd ponerentur in canone librorum noui testamenti, sicut ponuntur ista quatuor. Nec vlla eis adhibetur fides, licèt essent in eis multa vera. *Quia nolebant præfinitum numerum cassari.* Idest, quia nolebat ecclesia destrui istum nu-
C merum quaternarium præcisum: quod fieret si plura Euangelia reciperentur. *Propter virtutem sacramenti.* Idest, propter virtutem significationis, scilicet, quia quaternarius signabat quatuor partes mundi, & quatuor Rotas quadrigæ, & quatuor genera mortis secũdum applicationes positas in litera. Si autem essent quinque, vel sex, aut plura Euangelia, non conueniret illi numero ad significandum ea quæ significata sunt per quaternarium. Dicitur sacramentum sacræ rei signum. Et quia per quaternarium significabatur quadriga Domini, & aliæ res sanctæ, ista significatio numeri vocatur sacramentum.

An isti, qui scripserunt Euangelia post quatuor Euangelistas peccauerunt scribendo. Quęst. VII.

D QVAERITVR circa prædicta, an isti, qui scripserunt Euangelia post quatuor Euangelistas peccauerunt scribendo. Aliquis dicit, quòd non, sed quòd potius merebantur, quia Eccle. 24. dicitur: Sapientes, qui elucidant me, vitam æternam habebunt. & intelligitur de elucidatione sacræ scripturæ. Multitudo tamen librorum facit ad magis intelligendum scripturam, cùm quilibet addat super alios, ergo scribere multa Euangelia vtile erat. Secundò, quia sicut ait Salomon: Multitudo sapientium sanitas est orbis terræ, sed qui libros scribit, potissimè in sacra scriptura addit sapientiam, ergo salus est vniuersi. Dicendum, quòd isti peccabant grauiter
E scribendo Euangelia, licèt non omnes æqualiter, quia non eadem intentione, nec obseruabant eadem: omnes tamen peccabant. Primò, quia multi eorum apponebãt falsa in Euangelijs. Secundò, quia conabantur vsurpare sibi auctoritatem, assumpto falso nomine. Nam ex nominibus singulorum Apostolorum Euangelia scripserunt. Tertiò, quia faciebant hoc intẽtione fallendi ecclesiam, scilicet, ut putaret ecclesia vera esse Euangelia. & susciperet illa, & sic cogeretur suscipere errores hæreticorum. Ista autem est pessima deceptio, quando quis alium sub specie religionis fallit, quia simulata sanctitas duplex est iniquitas, vt ait Hierony. Quartò, quia dabant occasionem faciendi schis-

schismata,& procreandi hæreses in ecclesia,vt ait Hieron.infra in prologo,qui incipit: Plures fuisse,scilicet, & perseuerantia vsque ad præsens tempus monimenta declarant, quæ diuersis auctoribus ædita diuersarũ hæresum fuere principia. Quintò, quia isti ausi sunt addere aliquid in sacra scriptura. Nam apposuerunt plerique eorum in Euangeliis suis multa,quæ non habebantur in quatuor Euangelistis. Et iste est grauissimus error,quia soli Spiritui sancto licet aliquid addere in libris sacris, cùm eo dictante omnes illi scripti sint secundùm Pet.1. Et ob hoc Deus valde vetuit apponi quidquam in libris sacris, vel minui ex eis. Deuteron.4. Scilicet: Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor,nec auferetis ex eo. Et ponit Deus multas maledictiones super addentes aliquid,aut detrahẽtes sacræ scripturæ, Apocalypsis 22.Scilicet: Cõtestor ego omni audienti verba libri Prophetię huius,si qs apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto:& si diminuerit de verbis libri huius,auferet Deus partem eius de libro vitæ,& ciuitate sancta. A fortiori ergo magis peccaret addẽs aliquid, vel subtrahens Euangelio, quia maius præiudicium est tolli aliquid de Euangelio, quàm de Apocalypsi, cùm tota fides sit in Euangelio, & tota regula viuendi. In Apocalypsi autem non est aliquid de fide, nec de præceptis viuendi,sed solę reuelationes de statu ecclesiæ. Vnde non est aliquis liber minus necessarius inter libros noui testamenti.Sextò peccabant,quia sumebant sibi officium, & honorem magnum, quem nullus per se accipere deberet, cùm Deus illum det, & non possit aliter haberi, Patet ad Hebr.5. Scilicet: Nemo indifferenter sibi assumat honorem, nisi qui vocatus est à Deo tanquam Aaron. Sic autem est de officio Euangelistæ: quia est quidam honor magnus, & dignitas, scilicet, quòd libro suo fides indubitata adhibeatur.Ideo à solo Deo datur homini iste honor. Quia sicut nemo potest esse propheta, nisi Deus illũ fecerit: nec quisquam est apostolus nisi Christus illũ miserit, ita nemo est Euangelista nisi Deus illum fecerit.Vnde Deus dicitur ponere, vel dare Euangelistas in ecclesia, ad Ephe.4. Scilicet:Et ipse dedit quosdam apostolos,& quosdam prophetas, alios verò euãgelistas. Peccabant ergo isti facientes se euangelistas cùm non essent, sicut peccat,qui dicit se esse prophetam à Deo missum,cùm non missus fuerit. Istam rationem ponit Hieronymus infra in prologo,qui incipit. Plures fuisse. Ad primum in contrarium dicendum,quòd illud intelligitur de illis,qui declarant scripturam, cùm dicatur,qui elucidant me secus de illis, qui apponunt aliquid scripturæ tãquam illud sit pars, & sic à Spiritu sancto sicut reliqua scriptura, quia isti sunt maledicti à Deo facientes quantum in se est mẽtiri Spiritum sanctum: ideo veniunt super eos plagæ Apocalyp.22. Item isti non elucidabant, quia scribebant Euangelia sicut quatuor Euangelistæ. Vnde nõ declarabant Euangelia, sed ea superfluè multiplicabant, quia nihil ipsi dicebant vltra quatuor Euangelistas, nisi cùm interponebant aliqua falsa, vel omnino dubia. Et illud non erat declarare, sed peruertere. Ad secundum dicendum, quòd multitudo librorum istorum non addebat sapientiam, sed potius confundebat eam, quia tollebat certitudinem sacræ scripturæ, & auctoritatem. Nam cùm ipsi scripsissent aliqua falsa,si ponerentur in canone sua Euangelia, cùm inueniretur illa falsitas, essent omnes libri sacræ scripturæ suspecti de falsitate,& non daretur eis fides, nec vlla auctoritas.

F

Quomodo quatuor partes orbis, per quas diuulgandum erat Euangelium accipiantur. Quæst. VIII.

QVAERITVR vlterius de istis quatuor partibus orbis, per quas Euangelium diuulgandũ erat,quomodo accipiantur. Nam si diuidatur terra in quatuor partes,non est uerum, q per omnes illas fuit Euangelium prædicatum, quia maxima pars illarum non habitabatur. Si accipiatur quatuor partes pro quatuor punctis cœli,non est etiã verum, quia licèt Euangelium fuerit prædicatum ad Orientem, Occidentem, & Aquilonem,non potuit prædicari ad Meridiem, cùm nulla pars Meridiei habitetur, quia pars meridiana est vltra æquinoctialem longo tractu terrarum,quare ex parte Aquilonis desinit habitatio humana propter calorem. Dicendum, quòd quidam diuidunt orbem, idest, terram in quatuor partes per duos articulos de maioribus intersecantes super eam ad augulos rectos, vt si æquinoctialis, & orizon rectus se intersecent super terram manet ex eorum intersectione terra diuisa in quatuor quartas,quarum duæ sunt super orizontem, & duæ, infra orizontem, & est longitudo cuiuslibet istarum ab Oriente vsque in Occidentem. Et isto modo non potest hic accipi, quia vnica de istis quatuor quartis habitatur, scilicet, aquilonaris, quæ est super orizontem,& adhuc non tota,Et sic Euangelium per vnicã mundi partem esset prædicandum. Aliter diuiditur terra in quatuor partes per tres articulos de maioribus,scilicet,ęquinoctialem orizontem, & meridianũ intersecantes se. Et tunc manent quatuor quartæ super orizontem,& quatuor infra orizontem. Et vocarentur sic quatuor partes mundi quatuor quartę quæ sunt supra orizontem. Nam de inferioribus nihil ad nos pertinet, & tunc longitudo cuiuslibet quartæ nõ esset ab Oriente in Occidentem, quia illa longitudo diuideretur per medium circulum meridianum, ita vt inciperet vna quarta ab occidente ex parte aquilonari,& perueniret vsque ad locum ubi Europa distinguitur ab Asia,& alia inciperet inde, & tenderet usq; ad orientem.Et ita esset de aliis duabus quartis ex parte meridiei. Sed dicendum, quòd adhuc non stat sic: quia hoc modo solùm habitantur duæ quartæ, quæ sunt ex parte aquilonis, & in eis sunt istæ tres partes mundi,scilicet,Europa, Aphrica, Asia,ideo non extenderetur Euangelium per quatuor partes mundi.Dicẽdum,quòd accipiuntur hic quatuor partes orbis, idest, terræ habitatæ,scilicet, quòd vna quarta terræ habitatæ diuidatur in quatuor partes mundi.Sic accipit Ptolemæus in quadripartito, & omnes astrologi iudiciarij,quando dicunt quædam signa orientalia, alia occidentalia,alia aquilonaria,alia meridiana.Et per hoc distribuunt ea diuersis gentibus in terra habitabili. Et sic vulgariter in terra habitabili dicimus terram orientalem, quæ magis propinquat orienti, & occidentalem quę magis appropinquat occidenti,& ita de aquilonari,& meridiana.

G Quomodo orbis diuiso.

H

I Responsio auctoris.

K

Quæ sunt quatuor genera mortis, quibus humanum genus erat quadrifaria morte peremptum. Quæst. IX.

QVAERITVR vlterius, cùm dicitur, quòd genus humanum erat quadrifida morte peremptum, quæ sunt ista quatuor genera mortis. Dicendum, quòd omnes doctores cõcordant in tribus generibus mortis: quartum autem raro ponitur,& nõ idem apud omnes.Prima est mors naturæ,secunda est mors culpæ,tertia est mors gehẽnæ, Et

Triplex mortis genus uel quadruplex.

næ. Et in his concordant, quia omnes has videtur nominare scriptura. De prima notum est, vt cùm dicitur de aliquo, quòd mortuus est, intelligitur de naturali, quia est communis omnibus, secundo Regum 14. scilicet: Omnes morimur, & quasi aqua labimur. De tertia patet Sapientiæ primo. Scilicet: Deus mortem nō fecit. Et intelligunt hic plurimi de morte culpæ: quia illā non facit Deus: cùm Deus non cooperetur ad culpam, cùm non dicatur auctor mali, scilicet, mali culpæ, secus est de malo pœnæ. De tertia patet ad Roman. 6. scilicet: Stipendia peccati mors, idest, mors æterna est, quæ datur pro peccato. Sed etiam Oseæ 13. Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero inferne. Et intelligunt illam mortem esse æternam, quia coincidit cum inferno. De quarta est diuersitas. Quidam dicūt esse mortem gratiæ, qua aliquis cessans à peccatis per gratiam videtur manere mortuus, scilicet, non operans illa, quæ prius operabatur. Sic accipitur ad Colos. secundo. scilicet: Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi. Dicitur homo mortuus cum Christo, quia propter Christum moritur, scilicet, abstinens se ab operibus huius mundi, in quibus delectabatur. Et ista potest uocari mors peccati, vel gratiæ. Mors quidem peccati propriè, quia peccatum, idest, desiderium peccandi moritur in nobis. Sic accipitur ad Rom. 6. scilicet: ita, & vos existimate vos mortuos esse peccato, viuentes autem Deo. Et sequitur. Non igitur regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius, idest, postquam peccatum semel in vobis mortuum est, non debet regnare. Non potest accipi hic mors sic: quia dicitur, quòd à morte quadruplici liberamur per Euangelium, & tamen ab ista quarta morte non oportet nos liberari: quia bona est, immo semper debemus esse mortui peccato per gratiam, vt admonet Apostolus ad Ro. 6. Item quia dicitur hic, quòd genus humanum nō erat peremptum quadruplici morte, & tamen ista quarta mors non erat in hominibus, quando Christus veniit: quia non erant mortui peccato: sed potius viuebat peccatum in eis, vt declarat Apostolus ad Ro. 6. & 7. Et Christus non venit ad liberandum nos ab ista morte: sed potius, vt cùm eo moriamur peccato. Alij accipiunt mortem quartam, scilicet, mortem ignorātiæ, quia ignorantes velut mortui sunt. Et licèt iste modus non sit in scriptura vsitatus, poterat conuenire in præsenti, scilicet, quòd genus humanum erat mortuū per ignorantiam ante Christi aduentum: quia nemo illis prędicauerat præcepta vitæ, Vnde ipsi dicebant se fuisse ociosos vsque ad horam vndecimam, idest, vsque ad Christi aduentum: quia nemo eos conduxit, idest, nullus per doctrinam spiritualem eos ad bona opera incitauit, Matth. 20. Christus autem liberauit eos ab ista morte per Euangelium, scilicet, quia prædicato Euangelio per totum orbem. Mar. 16. & Mat. 24. Totus orbis cognouit præcepta vitæ, & liberati sunt ab ignorantia, qua tenebantur. Aliter potest accipi mors pro morte ciuili. Vocant autem iura mortē ciuilem, vt seruitutem, exilium, priuationem, honoris, separationem à communicatione hominum, & similia, quæ interdum vocantur capitis diminutio. Et verè ista mors erat in genere humano, quia propter peccatum erant serui diaboli, & habebat diabolus magnam potestatem super eos. Et ista fuit ablata per Christi mortem, quia ligatus est Satanas. Apocal. 20. Erat etiam in hominibus exilium, quia propter peccatum exulauerunt à paradiso terrestri, Gen. 3. Erat etiam priuatio communionis, quia licèt angeli boni, & homines debeant esse concíues regni cœlestis: fuerāt priuati homines communicatione angelorum: scilicet, angeli non respiciebant homines tanquā ęquales sibi, & conciues, sed tanquam minores, & seruos, & permittebant se ab eis adorari, exhibendo eis magnam reuerentiam. Et tamen post mortem Christi non fuit sic, quia angeli non permittunt se adorari ab hominibus: iam iudicantes se eis esse æquales, vt patet de Beato Ioanne Apoca. 19. & 22. cùm Beatus Ioan. cecidit ad pedes angeli, vt adoraret eum, & dixit. Vide ne feceris conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Iste modus conuenit hic, & accipitur sic aliquando in scriptura, sicut dicitur Isa. 6. scilicet: In anno, in quo mortuus est rex Ozias. & tamen non accipitur ibi mors nisi pro percussione lepræ, vt ibi ab omnibus probatur, & tenetur. Vocabatur tamen mortuus ciuiliter, scilicet, quia propter lepram exclusus fuit à communicatione hominum, & cessauit gubernare regnum, sed filius eius Iohatan gubernabat regnum. 4. Regum 16. & Paralipom. 26. & istud concordat hic intentioni Hieron.

Mors ignorantiæ.

Mors ciuilis.

Quomodo genus humanum fuit liberatum a quadruplici morte per Euangelium. Quęst. X.

QVAERITVR, quomodo genus humanū fuit liberatum à quadruplici morte per Euangelium. Et videtur, quòd non fuerit liberatū. Primò patet, quia à morte nō liberamur nisi per mortem Christi: quia si per Euangelium, vel aliàs potuissemus conuenienter liberari, vel liberaremur, superfluè Christus moreretur. Secundò patet, quia mors naturæ, est prima mors, & ab ista nec per mortem Christi, nec aliàs liberamur, cùm semper maneat nobis necessitas moriendi. Tertiò, quia à morte secunda, scilicet, culpe non liberamur per Euangelium, sed solùm per gratiam, quæ opponitur culpæ: vel per contritionē effectiuè: quia facit nos liberari à reatu manente post culpam. Et nihil facit in hoc Euāgelium. Nam etiam antequam esset Euangelium liberabantur homines à morte culpæ per gratiam, & cōtritionem. Quartò, quia à morte tertia, quæ est æterna Euangelium non liberat: quia qui semel æternaliter moritur, nunquam inde liberatur, cùm in inferno non fit redemptio. Si autem accipias liberati à morte ęterna, idest, facere, quòd nō incurrat homo in illam, non fit hoc per Euangelium, sed per charitatem, & etiam fiebat ante prædicationem Euāgelij, quia aliàs omnes perirent æternaliter. Quintò, quia à morte ciuili, idest, exilio non liberat nos Euangelium, quia propter peccatum exulauimus à paradiso terrestri, & nūquam illuc redituri sumus. Dicendum, quòd per euāgelium liberamur à morte quadruplici nominata, vt ait Hiero. quia Euangelium annunciat nobis istam liberationem indicando mortem Christi, & significando, quod per illam fuimus redempti. Et nulla scriptura potuit hoc indicare ante Euangeliū, quia licèt prophetæ prædixissent Christū venturū ad redimendū seculū, non tñ ostenditur in eis, ꝙ venerit, & sic nō demonstrat solutum pretium, & dant uobis spem, sed non rē. Euangelium aūt annunciat nobis Christū venisse, & pro nobis passum, & nos redemisse ab oī delicto, quo tenebamur. Ideo Euangeliū est per qd genus humanum viuificatur. i. viuificatum ostēditur. Ad primum patet ex dictis, scilicet, quòd verū est, quòd per Christi mortem solùm redempti sumus ab omni debito, & non per euangelium, nec per aliquid aliud, Euangelium tamen nos viuificat non effectiuè, sed indicatiuè, scilicet, indicādo quomodo per Christi mortem sumus liberati. Aliter dici potest, quòd per Euangelium viuificamur, quia licèt mors Christi sit, ꝑ quā verè viuificamur, illa tamen indifferēter se habet tam ad bonos, quam ad malos, quia omnes possunt per illam

Iam ſaluari. Ad hoc ergo, quòd mors Chriſti proficeret quibuſdam: & non aliis, oportuit eſſe aliquid, per quod fructus illius mortis applicetur quibuſdam, & non alijs. Et iſtud eſt fides de ipſa morte, & charitas, ſecundùm quam manemus copulati Chriſto, fidem tamen non poſſimus habere, niſi per prædicationem euangelij.ad Rom. 10. quia ibi continetur tota fides. Charitatem autem non poſſumus habere, niſi fecerimus omnia, quæ Chriſtus nobis mandauit.Ioan. 15. ſcilicet. Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea. Sed iſta præcepta continentur in euangelio: ergo ſine euangelio non eſt vita, quia ſine illo non poteſt haberi fides, & charitas,per quæ viuimus. Et ſic euangelium viuificat. Ad ſecūdum dicendum, quòd à morte naturali, non liberamur per mortem Chriſti,nec per euangelium:ita quòd per ſuſceptionē euangelij mortuo Chriſto ſoluamur à debito moriendi, quia tunc lex Chriſti non eſſet ad merendum per illam,ſed eſſet terminus fœlicitatis,quia immortalitas quædam pars æternæ felicitatis eſt, & hoc eſt contra naturam legis,quia nulla lex eſt finis, ſed dirigit actiones hominum in finem. Ideo quādiu durat lex Chriſti,nō debet homo eſſe immortalis,ſed dicitur homo per euangelium viuificari, quia in eo declaratur quomodo iſta mors temporalis aliquando ceſſabit, cùm dicitur quòd boni ibunt in vitam æternam.Matth.25. Et tamen vita æterna excludit omnem mortem, cùm dicat duo,ſcilicet,vitam indeficientem,& continuam delectationem. Et deſtruetur tunc mors naturalis, id eſt,obligatio ad moriendum,ſcilicet,quia in nullo homine,immo in nulla re manebit neceſſitas moriendi: ſic dicit Apoſtolus, infra Corint. 15.quòd nouiſſimè inimica deſtruetur mors,ideſt, non erit vltra mors. Et iterum ibi,ſcilicet.Cùm mortale hoc induerit immortalitatem, fiet ſermo, qui ſcriptus eſt, ſcilicet, abſorta eſt mors in victoria. Ad tertium,cùm dicitur,quòd nō tollitur mors culpæ per euangelium,dicendum,quòd tollitur culpa,ideſt, reatus manens ex culpa per cōtritionem,& gratiam,& tamen hoc pertinet ad euangelium.Modus autem eſt,quia vt remittatur peccatum, oportet hominem agere quod in ſe eſt per contritionem dolendo de commiſſo. Et tunc Deus infundit gratiam,& formatur ille motus attritionis,& vocatur contritio, & tunc peccatum remittitur. Deus tamen non infunderet nobis gratiam,nec acceptaret nos niſi pro illo peccato ſibi ſatisfieret. Satisfactio autem fieri non poteſt per aliquem hominem,niſi per Chriſtum: ideo Deus nunquam remitteret homini peccatū,nec infunderet gratiam, per quam hominem acceptat in amicum,niſi ſatisfieret maieſtati ſuæ de offenſa commiſſa, quòd ſufficienter fit per mortem Chriſti. Sed iſta mors non annunciatur nobis aliunde quàm ex Euangelio,ideo per euangelium viuificamur à morte culpę indicatiuè,ſcilicet,quia hoc indicat nobis.Cùm vero dicitur,quòd ante Chriſti mortem,& euangeliū fiebat remiſſio peccatorum:dicendum quòd ſiue tūc, ſiue nunc remiſſio nunquam facta eſt, niſi per mortē Chriſti, vt ait Augu. in epiſtola ad Optatum. Quia licèt tunc nondum Chriſtus eſſet mortuus,quia tamē Deus præordinauerat illum mori pro nobis, acceptabat ex tunc precium paſſionis ſuæ: vt per illam nobis infunderet gratiam remittendo peccata, & faciendo nos amicos ſibi. Quia tamen realiter non erat ſolutū illud precium, nunquam acceptauit nos ad fœlicitatem paradiſi. Et ſic ſancti viri licèt eſſent amici Dei, manebant poſt mortem in ſinu Abrahæ: quouſque Chriſtus mortuus eſt. Et tunc Deus cœpit non ſolū reconciliare ſibi viuentes: ſed etiam morientes ſuſcipere ad æternam vitam. Ad quartum dicendum, ꝙ liberatur homo à mortę æterna poſtquam ęternali-

F ter mortuus eſt,ſcilicet, poſtquam eſt in inferno, ſed
liberatur à morte æterna, ideſt, à debito mortis æternæ.
Et iſtud eſt per Chriſti paſſionem, de qua per Euā-
gelium conſtat. Et ſic illud nos viuificat,vel per illū li-
beratur homo à morte æterna,ideſt,fit quòd non in-
cidat in mortem æternam, quam non poteſt euadere
niſi per fidem,& charitatem, quæ non poſſunt habe-
ri ſine Euangelio,vt ſupra dictum eſt. Ad quintum di-
cendum,quòd homo liberatur à morte ciuili, quæ e-
rat ſeparatio à communione angelorum, quia poſt
mortem Chriſti acceptant nos angeli tanquam con-
ciues,& conſeruos ſuos. Apoc. 19. & 22. Etiam tolli-
tur ſeruitus noſtra, & poteſtas diaboli ſuper nos. Et
G hoc indicatur per Euangelium Ioan.14.Scilicet:Nūc
iudicium eſt mundi, & princeps mundi huius eijcie-
tur foras.ſine extra mundum, ſiue extra poteſtatem,
quam habebat in mundo.Eſt autem princeps mundi
dæmō. Nam ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbię,
Iob 41. Etiam dicitur de eo, quod ligatus eſt, & hoc
poſt Chriſti paſſionem,Apocalyp.2.Cùm autem obijcitur,
quòd non tollitur exilium, dicendum quòd exu-
lauimus à paradiſo terreſtri per peccatum, & iam nō
redimus illuc:ſed in meliorem paradiſum,ſcilicet, cœ-
leſtem,quia terreſtris paradiſus nō conditus eſt,vt ho-
mo ibi maneret perpetuo,ſed per aliquod tempus, &
poſtea transferretur in cœlum,vt tota eccleſia aſſerit.
Item ſufficiēter reuocamur ab exilio per Chriſti mor
H tem,quam nobis indicat Euangelium. Et ſic per illud
à morte ciuili etiam viuificamur.

Deſignātur etiam Euangeliſtæ quatuor figuris quę non ſunt deceptorię, ſed iucundi myſterij ſibi conſcię. Matthęus in homine intelligitur, quia circa humanitatē Chriſti principaliter immoratur. Marcus in leone,quia de reſurrectione. Lucas in vitulo: agens de ſacerdotio. Ioannes in aquila ſcribēs ſacramenta diuinitatis.

I *Deſignantur etiam Euangeliſtæ quatuor figuris*. Iſta eſt — Expoſitio literæ.
quarta cauſa quare ſunt quatuor Euangeliſtę,ſcilicet,
propter quatuor figuras animalium,hominis, & leo-
nis,& bouis,& aquilæ. *Quæ non ſunt deceptoriæ*. Ideſt,iſtę
figuræ non decipiunt,ſed verum eſt, quod ſignant.
Vel non ſunt deceptoriæ,ideſt,non ſunt inutiles,quia
ad ſignificandum myſterium ponuntur. *Sed iucundi
myſterij ſibi conſciæ*. Ideſt,ſignificant iucundum myſte-
rium,ſcilicet,quatuor Euangeliſtas. Quæ ſignificatio
iucūda eſt,quia eſt vtilis. Et dicitur, quòd ſunt ſibi cō
ſciæ,ideſt,intra ſe occultæ tenent iſtam ſignificationē
ſicut aliquis homo dicitur ſibi conſcius,quando in ſe
aliquid ſecretè ſcit,quod alij non poſſunt probare,an
ſciat,vel non. *Matthæus in homine intelligitur*. Applicat il
K las figuras ad Euangeliſtas, & ſubdit cauſas applicatio
nis. *Quia circa humanitatem Chriſti principaliter immora-
tur*. Licèt tractet de deitate, magis tamen tractat de
humanitate, ideſt,de his ꝙ poſſunt pertinere ad Chri-
ſtum inquantum homo. Sed an hoc verum ſit, dice-
tur infra in quadam quæſt. *Marcus in leone, quia ait
de reſurrectione*. Omnes Euangeliſtæ Chriſti deſcribūt
reſurrectionem. Attribuitur tamen Marco. Sed an ip
ſi ſpecialius conueniat, infra dicetur. *Lucas in vitulo a-
gens de ſacerdotio*. Vitulus eſt animal ad ſacrificia:quia
de quadrupedibus ſolùm offerebātur in lege tres ſpe-
cies,ſcilicet,vitulus,aries,& capra, accipiendo maſcu-
lum,& fœminam ſemper pro una ſpecię. Nam in to-
to veteri teſtamento non reperietur aliud quadrupes
aliquando immolatū. Et quia Lucas agebat de Chri-
ſti ſacer-

sti sacerdotio, conuenienter per vitulum signatus est. A
Quia inter ista quatuor animalia nullum est ad sacrificium nisi uitulus. Nā aquila,& leo nō solū non erāt ad sacrificia,sed etiam ad cibum immunda iudicabantur secundùm legem Leui.11.& Deuteron. 14. Christus autem fuit rex,& sacerdos. Nam de eo dicitur, ꝙ est rex regum,& princeps omnium regū terræ, Apocalyp.1. licèt ipse dixerit Pilato, quòd regnum suum non erat de hoc mundo. Ioan.18. Erat etiam Christus sacerdos: quia ex una parte descendebat de progenie sacerdotum: nam mater sua erat cognata Helisabeth vxoris Zachariæ, & illa erat de filiabus Aaron. Luc.1. Lucas autem tractauit de hoc sacerdotio: ideo ipse solus introduxit Zachariam sacerdotem, & vxorem suam, quam ostendit esse cognatam Dominæ nostræ. B
Christus tamen uocatur sacerdos in sacra scriptura sub alia intentione. Psal.109. Scilicet: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Et sic non vocatur Christus ibi sacerdos, inquantum erat de progenie sacerdotum, quia tuuc uocaretur sacerdos secūdùm ordinem Aaron, quia de progenie eius erat. Sed uocatur sacerdos: quia instituit nouū sacerdotium. Et istud est sacerdotium noui testamenti, qđ non est in obligatione animalium, sicut erat sacerdotium Aaron: sed in pane,& vino sicut obtulit Melchisedech, de quo dicitur, quòd erat sacerdos Dei altissimi. Gen.18. Vocatur etiam sacerdos ab immolatione, quia sicut in veteri testamento occidebantur animalia pro peccato, & cremabantur, & effundebatur C
de sanguine eorum super altare. Leui.4.& 5. Ita Christus seipsum obtulit immolandum in ara crucis, & in ea sanguis eius fusus est, sicut dicit Apostolus ad Hebræ.23. Quòd Christus fuit hostia pro peccato. Et qa hostia pro peccato cremabatur extra Sanctuarium, immo extra castra, Christus passus est extra portam vrbis in campo. Et istud est uerum sacerdotium Christi, per quod semel immolatus pro nobis satisfecit ꝓ omnibus peccatis. Ideo Apostolus dicit, quòd melius fuit sacerdotium Christi, quàm veteris testamenti: qa illi offerebant hostias pro peccato, quæ non poterant conscientiam liberare à peccato. Et ob hoc sacerdos magnus quolibet anno introibat in sancta sanctorum cum sanguine. Christus autem per sanguinem suum D
semel introiuit in sancta sanctorum æterna redemptione inuenta. ad Hebræ. 9. Et quia de isto sacerdotio videtur Lucas magis egisse, dicitur vitulus. *Ioannes in aquila scribens sacramenta deitatis.* Aquila est excellentissima inter oēs aues: ēt nulla est quæ clarius videat, & intrepidè intuetur solē: sic inter Euangelistas cùm Ioannes dixerit altiora tractando de verbo Dei, iō uocatur aquila. Dicuntur sacramenta deitatis. i. secreta: quia Deus non intelligitur à nobis clarè: quia excedit facultatem naturalem nostri intellectus: Ioannes autem declarauit aliqua de secretis deitatis, ostendens ꝙ Christus est uerbum diuinū ab æterno manens apud E
patrem, ideo dicitur declarasse mysteria. Circa istas figuras quatuor animalium est dubium an intelligantur de Euangelistis,& an possint Christo applicari, & an uisio quatuor animalium, quæ habentur Ezec. 1. & 14. sit talis sicut visio quatuor animalium, quæ habentur Apocalyp. 4. Et alia similia dubia, de quibus declarabitur infra in prologo, qui incipit: Plures fuisse. quia ibi Hieronymus latius tangit ista, quàm hic.

An sit conueniens applicatio figurarum quatuor animalium quatuor Euangelistis in speciali. Quæst. XI.

QVAERITVR præsupposito, quòd ista quatuor animalia signent quatuor Euangelistas, an sit conueniens applicatio, quòd Matthæus sit homo, Marcus leo, vitulus Lucas, aquila Ioannes. Videtur quòd non: primò, quia dicitur, ꝙ Matthæus significatur in homine, quia principaliter circa humanitatem uersatur, & tamen videtur, quòd magis uersetur circa deitatem: quia præcipuus tractatus suus est ostendere facta Christi miraculosa,& tamen illa facere non pertinet ad humanitatem, sed ad deitatem. Secundò patet, quia Marcus uocatur leo, quia tractat de resurrectione: nemo tamen euangelistarum est, qui non scribat de illa, sicut Marcus: ideo non magis ipse leo, quàm alij dici debet. Dicendum, quòd ista assignatio conueniens videtur. Nam istam magis sequitur ecclesia. Sciendum tamē, quòd in hoc Beatus August. repugnat Beato Hieron. Aug. tamē lib.1. de Cōcordia Euangelistarum ponit duas opiniones de hoc ultra istam, quæ est Beati Hierony. Vna est, quòd per hominem significetur Matthæus, per aquilam Marcus, per leonem Ioannes, per uitulum Lucas. Et istā improbat ibi Augu. Alia est opinio sua, scilicet, quòd Matthæus sit leo, homo Marcus, vitulus Lucas, aquila Ioannes. Et dicit, quòd illi, qui tenent alias opiniones, non bene applicant: quia solùm considerant principia librorum Euangelistarum, & ex illis accipiunt coniecturam,& non considerant totam intentionem ipsorum, quæ magis cōsideranda est. Vnde dicit Matthæum esse leonem, quia Christum introducit vt regem ponendo in principio Christi progeniem per lineam omnium regum Iuda. Leo tamen significat regnum, cùm dicatur de ipso Christo: uicit leo de tribu Iuda: Item, quia Matthæus solus introducit, ꝙ Magi reges uenerunt ab oriente ad adorandum Christum,& quòd Herodes rex Christum timuit. & introducitur ibi Christus sub nomine regis. scilicet: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum. De Marco dicit, ꝙ significatur per hominem, quia ipse non descripsit regiam Christi stirpem, uel sacerdotalem cognationē, sed in eis solùm uersatus est, quæ Christus est operatus sicut homo. De Luca,& Ioanne non est discordia inter Hiero. & Aug. quia uterque Ioannem aquilam uocat, & vitulum Lucam. De his, quæ sit melior applicatio, ad nos dicere non attinebat: quia cùm isti sint doctores maximi in ecclesia, paruuli & simplices non possunt iudicare de maximis: quia tamē in his directè discordant, possumus sequi quem uoluerimus, cū ipsi concordari non possint: immo nō obligamur aliquē eorum sequi. Quod patet, quia aut applicatio ista est in sensu literali, aut in allegorico. Si in allegorico, nemo errat, quia quilibet potest circa eādem literam facere quamcunque allegoriam uoluerit,& nulla est erronea: quia veritas, vel falsitas non consideratur, nisi in sensu literali. Alij autem tres, nec sunt veri, nec falsi: quia litera non intendit eos, sed solùm literalem. Et sic licèt nullus eorum erret, nullum tenemur sequi: sed magis curare de sensu, qui est proprius literæ. Si autem fit in sensu literali ista applicatio, necesse est alterum eorum, aut ambos errare, cùm directè repugnant. Et tunc neutri tenebuntur stare, cùm non constet magis de ueritate unius, quàm alterius. Ecclesia tamen, idest, omnes doctores sequuntur communiter applicationem Hieron. Sed in hoc non multum difert: maxime quia prima facie apparet potius istum sensum esse allegoricum quàm literalem, & tunc nō dicit verum magis unus, quàm alius: quia pro qualibet parte potest applicari, licèt vna applicatio videatur magis consonare quàm altera. Ad primum dicendum, quòd Matthæus uersatur magis circa humanitatem, scilicet, quia non expresse declarat de Christi deitate, sicut Ioannes. Versari autem principaliter circa humanitatem potest intelligi dupliciter. Vno modo uersari circa humanitatem, idest, circa ea, quæ per-

tinent

tinent ad Christum solùm ex parte humanitatis. Alio modo versari circa humanitatem, idest, circa ea, quæ pertinent ad Christum inquantum homo, & Deus. Primò modo dicitur versari circa humanitatem, qui de Christo tractat, ꝙ natus est, & de qua stirpe erat, & quod comedit, & dormiuit, & passus est. Ista & similia solùm competunt Christo ex ea parte, qua homo est. Et isto modo nullus Euangelistarum tractat principaliter de Christo, sed magis circa alia opera excellentia, vt erant opera miraculorum, licèt ista, quæ pertinebant ad humanitatem non omiserunt, vt non relinquerent locum hæreticis, scilicet, Manichæis, qui dixerunt Christum habuisse corpus phantasticum, & non fuisse hominem. Et tamen ad redemptionem nostram vtrumque requirebatur: quia sicut non poterat nos saluare merendo infinitum, nisi Deus esset, ita non poterat pro nobis pati ad nos redimendum, nisi Deus esset, & homo. Quia tamen præcipuum erat esse Deum, potius immorati sunt omnes euangelistæ circa ea, quæ pertinebant ad deitatem, quàm circa ea, quæ ad humanitatem, maximè quia ad ostendẽdum Christum esse verum hominem, pauca erant necessaria, ad ostendendum autem eum esse Deum, oportebat multa dici: etiam quia vltra hoc ipse fecit plura inquantum Deus, quàm inquantum homo. Et sic Matthæus non immoratur magis circa humanitatem, quàm deitatem. Accipiendo secundo modo immorari circa humanitatem, idest, circa ea, quæ pertinent ad Deum humanatum, sunt multa, scilicet, omnia miracula, quæ Christus videbatur facere. Nam ex eo quod ibi fiebant res requirentes potentiam infinitam, apparebat deitas, inquantum Christus illa faciebat iubendo, & aliquando per quasdam cæremonias, sicut quando liniuit oculos cæci nati, Ioann. 9. & linguam tetigit alterius, cui dixit, effeta, qđ est aperire, & locutus est, cùm fuisset mutus, apparebat humanitas. Et isto modo non solùm Matthæus, sed etiam Marcus, & Lucas immorantur magis circa humanitatẽ, quàm circa deitatem. Nam tunc immorari circa deitatem nihil est nisi dicere de illis quæ pertinent ad solam deitatem, non vt est persona diuina cum natura assumpta, & sic tractat solus Beatus Ioannes primo c. ostendens Christum esse Dei uerbum manens ab æterno apud patrem, per quem omnia facta sunt, & ꝙ id verbum diuinum carnem sumpsit. Etiam alio modo Beatus Ioannes dicitur magis dicere de deitate inquantum intẽtio sua est probare Christum esse Deũ. Nam licèt cæteri euangelistæ ponant miracula, per quæ sufficienter potest probari Christum esse Deum, non apparet, quòd ipsi deducant saltem expresse ad istam conclusionem probandam, & tamen in Beato Ioanne manifeste apparet, quomodo formantur rationes ad manifeste probandum, Christum esse Deũ. Ioann. 5. & 7. & 8. & sæpe alibi. Etiam Beatus Ioannes interdum alia interponit quæ ad solam deitatem pertinent, sicut illud. Ego & pater vnum sumus. Et iterũ: ego in patre, & pater in me est, & qui videt me, videt & patrem. Ioan. 14. Nam ista solùm competunt secundùm humanitatem. Et istum modum tenet solus Ioãnes, quia ad istam intentionem scripsit Euangelium, scilicet, vt iudicaret Christi deitatem, quam non indicauerãt alij Euangelistæ saltem ex verbis, vt ait Hiero. infra in prologo, qui incipit, Plures fuisse. Ad secundũ de Marco, dicendum quòd in hoc Augustinus, & Hieronymus discordant, quia Hieronymus attribuit ei leonem, & Augustinus hominem. Et verum est, ꝙ nulla earum est multum solida, Quia si vocemus eũ hominem cum Augustino, non videtur habere aliquid speciale à Matthæo, & Luca propter quod vocetur homo magis, quàm quilibet illorum, & maxime

F cum Matthæo, cum quo tamen facit eum concordare Augustinus, vt dicat eum abbreuiatorem Matthæi, & comitem eius, libro primo de Concordia Euangelistarum. Si dicamus eum leonem cum Hieronymo propter resurrectionem, etiam non videtur aliquid speciale in Marco quantum ad resurrectionem, quã omnes posuerunt. Si verò dicas, quòd Marcus circa illam principalius immoratus est, falsum est: quia magis immoratus est Ioannes, quàm aliquis Euãgelistarum in ea, vt patet ex libro suo, & magis Lucas, quàm Marcus, immo quasi ipse pauciora de resurrectione posuit, quàm cæteri. Sed dicendum, quòd istud fit ex necessitate, quia omnes doctores voluerunt applicare istas quatuor figuras quatuor Euangelistis, siue in
G sensu literali, siue mystico. Et de Ioanne, & de Luca apparebat aliqua ratio, vt dicerentur aquila, & vitulus. Oportebat igitur leonẽ, & hominem applicari Marco, & Matthæo. Et quia nõ apparebat aliqua satis manifesta ratio, quare potius hominem, vel leonem attribuerent Marco, quàm Matthæo, Augustinus attribuit leonem Matthæo, & Marco hominem. Hieronymus vero econtrario, & vtriusque est satis leuis applicatio. Sed cùm iste sensus aliqualiter videatur mysticus non est necesse esse magnam applicationem.

Christus verò, quem describunt, homo fuit de Virgine natus, vitulus in immolatione,
H leo in resurrectione, aquila in ascẽsione. Vel in homine humanitas, in vitulo sacerdotium, in leone regnum, in aquila exprimitur diuinitatis sacramentum.

Christus verò, quem describunt. Supra ostensum est quomodo quatuor figuræ animalium conueniebant quatuor Euangelistis, Hic ostenditur quomodo conueniant Christo. Et dicitur, quòd sicut conueniunt istæ figuræ quatuor Euangelistis, ita etiam conueniunt Christo, quem describunt, idest, de quo est tota materia ipsorum, quoniam de nullo agitur in toto processu Euangelij nisi de Christo quantum ad facta, & dicta sua, *Homo fuit de Virgine natus.* Idest, Chri
I sto conuenit prima figura hominis non solùm per applicationem, sed etiam verè, quia verus homo fuit, cũ natus fuerit de Virgine, quæ erat vera mulier. Non potest tamen ex vera muliere nasci corpus phantasticum: sed verum corpus humanum. Et hoc est contra Manichæos: qui, vt negarent Christum esse uerũ hominem: dixerunt eum non fuisse natum de Virgine, sed quòd Virgo inuenerat eum à casu, & suscepit eum tanquam filium, vt ait Augustinus in quodam sermone. Et sic natum eum fuisse de Virgine tollit errorem de phantastico corpore, *Vitulus in immolatione.* Conuenit ei figura vituli: quia vitulus est animal immolatiuum secundùm legem, ita etiam Christus pro nobis immolatus est, sicut dixit Apostolus. Pascha no
K strum immolatus est Christus, infra Corin 5. *Leo in resurrectione.* Conuenit ei figura leonis propter resurrectionem, quia resurrexit in fortitudine sua sicut leo. Ista similitudo ponitur Gen 49. scilicet; Catulus leonis Iuda, & intelligitur de Christo: quia ipse est leo de tribu Iuda. Apoca. 5, scilicet: Vicit leo de tribu Iuda. Et pertinet ista applicatio ad resurrectionem: quia Gen. 49. dicitur: Ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti vt leo, & quasi leœna, Quis suscitabit eum? *Aquila in ascensione.* Conuenit quarta figura Christo propter ascensionem: quia sicut aquila super omnes aues volat, ita Christus ascendit super omnia, scilicet, super omnes cœlos, ut sederet in maiestate sua. *Vel in homine humanitas.* Hic ponit alia applicatio istarũ quatuor

tuor figurarũ Christo sub alia rõne,& competit oĩs figura quantũ ad humanitatẽ. *In vitulo sacerdotium.* Supra dicebat Christus vitulus, qa fuit ĩmolatus, hic vocat vitulus, qa fuit Sacerdos,& vitulus est aĩal immolatiuum, quod per Sacerdotem solum immolabatur. Quomodo Christus fuit Sacerdos supra declaratum est. *In Leone Regnum.* Ista est propria applicatio, quia Leo est Rex quadrupedum: ideo conuenienter per eum significatur potestas regnatiua, sicut patet Gen. 49 Vbi Iudas vocatur catulus Leonis propter principatum regnatiuum. Nam dicitur immediatè. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec Dux de femore eius. *In aquila exprimitur diuinitatis sacramentum.* Idest, secretum deitatis, scilicet, quòd sicut aquila tam alte volat, quòd se subtrahit humano aspectui, ita Christi deitas effugiebat cognitionem humanam: nisi inquantum ipse per opera se Deum ostendebat.

An istę figuræ proprius applicentur Christo, quàm Euangelistis, vel è conuerso. Quæst. XII.

QVAERITVR, cũ Hieronymus applicet hic istas quatuor figuras quatuor Euangelistis, & deinde easdem omnes Christo: an proprius applicentur Euangelistis, quàm Christo, vel è conuerso. Dicendum, quòd pro nunc non constat an aliqua istarum applicationum sit in sensu literali, quia de hoc aliquid tangetur infra in prologo Hie. qui incipit. Plures fuisse. Sed præsupposito, quòd essent ambæ literales, vel ambæ allegoricæ, est dicendum, ꝙ magis conueniunt istæ figuræ Christo quàm Euangelistis, primò quia propter vnum quodque tale, & id magis: sed istæ figuræ conueniunt Euangelistis propter Christum: vt patet in applicationibus suis, ergo magis Christo conueniunt. Secundò quia ista Animalia vt describit illa Ezechiel primo dicitur, quatuor facies vni, idest, quilibet eorum habebat istas quatuor figuras animalium, & sic Christo, qui vnus est, conueniunt omnes quatuor. Hic tamen applicantur omnes quatuor non cuilibet Euangelistæ, sed cuilibet vnica figura. Tertiò quia Matthæus vocatur homo inquantum scribit de humanitate Christi: Christus autem vocatur homo, quia erat verus homo, & sic Christo cõuenit proprie: Matthæo autem per attributionem. Quartò, quia Lucas uocatur, vitulus, quia agit de Sacerdotio Christi: Christo autem magis conuenit esse vitulum in quantum immolatus est: Sacerdoti autem non conuenit nisi in quantum immolat illum: Vitulo

[Figurę quatuor aĩaliũ, magis Christo quã euãgelistis conueniunt.]

A tamen non cõuenit immolare, sed immolari. Eadem ratio esse potest in Ioanne, & Marco: quia Ioannes vocatur aquila, quia de diuinitate scripsit: Christus autem est aquila quia ipse Deus est. Vel Ioã. dicitur aquila, quia super alios Euangelistas altius locutus est: Christus autem vocatur aquila, quia altius ascendit. Nam etiam magis volauit, quam veræ aquilæ, quia illæ non perueniũt ad regionem ignis: Christus autem non solum super sphæras elementales, sed etiam super omnes cœlos ascendit. De ascensu Christi ad cœlos, an poßit dici volatus, & an descensus eius ad inferos dicatur volatus, declaratum est in libro de quinque figuratis Paradoxis parte. 5. Marcus vocatur Leo, quia scripsit de resurrectione, quod magis Christo conuenit, B qui verè surrexit.

Quæ sit melior applicatio istarum duarum figurarum Christo prima, an secunda. Quæst. XIII.

QVAERITVR vlterius, cùm Hieron. applicuerit hic Christo istas figuras duobus modis, quæ sic conuenientior applicatio. Dicendum, ꝙ non est aliqua totaliter melior, quàm alia. Ambæ enim satis conueniunt: vna tamen conuenit magis quantum ad aliquas particulas, alia vero quantum ad alias. Prima conuenit magis quãtum ad vitulum, scilicet, quòd Christus sit vitulus: quia immolatus est sicut vitulus immolabatur in lege. Alia C dixit Christum vitulum propter sacerdotium: sed expressius vitulus significat passiuam Christi immolationem, quàm eius sacerdotium. Cõueuit etiam magis quantum ad aquilam: quia prius dicitur aquila ꝓpter ascensionem, quàm propter deitatem, quia prima est comparatio quasi vniuoca, vel non multum distans, & alia est multum æquiuoca. Secunda applicatio conuenit magis quantum ad leonem, scilicet, propter regnum, quàm prima, quæ dicit leonem propter resurrectionem, cùm leo sit rex bestiarum, & etiam istud nomen leo in Græca regem significat. Item quia hoc conuenit magis sacræ scripturæ, quæ vocat Christum leonem propter regnum. Apocal. 5. scilicet: Vicit leo de tribu Iuda radix Dauid. Et ponitur Dauid, quia rex erat. Et sic significatur Christum esse re D gem, & Iudas vocatur leo: quia competebat ei principatus regnatiuus. Gen. 24. Non tamen negatur quin satis proprie competat ei esse leonem propter resurrectionem.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN SECVNDVM PROLOGVM D. Hieronymi in Matthæum Enarratio.

BEATISSIMO PAPAE Damaſo Hieronymus.

NOuum opus me facere cogis ex veteri: vt poſt exemplaria ſcripturarum toto orbe diſperſa, quaſi quidam arbiter ſedeam; & quia inter ſe variant, quę ſint illa, quę cum Græca conſentiant veritate, decernam.

IVXTA ordinem aſſignatum in expoſitione præcedentis prologi, iſte eſt ſecundus prologus Hieronymi ſuper Matthęū: vel ut magis propriè dicatur, ſuper omnes quatuor Euangeliſtas: quia nihil tangitur hic quòd ſpecialius pertineat ad Matthæum, quàm ad aliquem alium: cùm agatur de emendatione Euangeliorum corruptorum, & de canonibus ipſorum. Eſt autem iſte prologus longus, ideo diuidetur in partes generales, deinde in proſecutione diuidentur partes in ſpeciali. Et diuiditur in duo, Quia primò ponitur Damaſi Papæ præceptio, ſecundò Hieronymi executio ibi, *Igitur præſens præfaciuncula*. Prima in duas, quia primò ponitur præceptio. In ſecunda excuſatio, ibi. *Pius labor.* Iſta in duas, quia primò excuſat ſe propter operis difficultatem, Secundò inducit rationes alleuiantes iſtam difficultatem ibi, *Aduerſum quam inuidiam*. Circa primum intentio totius prologi eſt, quòd quatuor Euangelia, & totum nouum teſtamentum corrupta erant tempote Damaſi Papæ inter Latinos ex cauſis, quæ in litera narrantur, Qui iuſſit Beato Hieronymo corrigere Latinos codices concordando cum veritatem Græcorum librorum. Et hoc licèt eſſet difficile fecit Hieronymus, Et poſtquam correxit Euāgelia, poſuit in eis annotationes decem canonum euāgeliſtarum, vt nō poſſint faciliter corrumpi, Et ibi multa de iſtis canonibus, Et dicitur, *Beatiſſimo Papæ Damaſo*. Iſta eſt propriè ſupraſcriptio Papæ quam tota eccleſia ſeruat, Antiqui tamen aliter ſeruabant, quia nō ſolū ſummo Pontifici, ſed etiam omnibus epiſcopis ſic ſcribebant. Patet de ipſomet Hieronymo, qui ſæpe ſcribens B. Auguſtino, ſic incipit in multis epiſtolis. ſ. Beatiſſ. Papæ Auguſtino, Nō erat tñ Auguſtinus ſummus Pōtifex, ſed ſolū Ep̄s. Ita ēt ſcribebatur aliis Ep̄is, Eccleſia tamen modernorū obſeruat hoc ſolū in ſūmo Pontifice, quē ſolū pp ſtatum vocat beatiſſimū. Et ēt cū ſolum uocat Papā. Græci tamen vſque hodie aliter utuntur iſto nomine, ſacerdotes ēt minores ep̄is vocantes Papā, Et ex hoc vr̄ veniſſe apud antiquos Latinos, ꝙ Ep̄os vocarēt Papas: quia Papa apud eos erat nomen honoris, ſed non talis honoris, ꝙ vni ſoli cōpeteret. Nunc vero vni ſoli attribuimus, Proprium autē nomen eius eſt ſummus Pontifex: quia eſt maior omnibus Pontificibus, cùm ipſe vnus de eis ſit; vel ſummus ſacerdos, Et iſtud nomen venit ex veteri teſtamēto: vbi Aaron vocabatur ſummus ſacerdos, vel ſacerdos magnus, qui erat maior omnibus ſacerdotibus, & ſic Hieronymus vocat Damaſum ſummum ſacerdotem, Iſtud nomen Papa apud Latinos videtur traductum à quadam interiectione. ſ. Papæ, & eſt interiectio admirantis, Et quia ſummus Pontifex cū ſit ſup oēs chriſtianos habet latiſſimam ptātem, de qua admirandum eſt. Nec ſufficienter admiramur, qūo tanta ptās collata ſit vni homini, immo qūo collata ſit alicui homini. Et pp hanc admirationē vocamus eū Papā ab interiectione admirantis deriuatum. Sic accipit Gaufre. in principio poetriæ ſuæ ad Papā Innocētiū, dicens:

Papa quid ſignificat.

dicens:Papa ſtupor mundi. i. vocatur Papa ꝑꝑ ſtupo- A rem, quia totus mundus de eius magnitudine admiratur. *Damaſo Hieronymus.* Iſte Damaſus fuit vir ſanctiſſimus,& Hiſpanus, qui valde dilexit Beatum Hieronymum, quia erat ſanctus, & peritiſſimus in vtroque teſtamento, & propter hoc impoſuit ei iſtam correctionem Euangeliorum . Fuit autem Damaſus electus in ſummum ſacerdotem in diſcordia : quia quædā pars elegit quendam nomine Vrſinum . Facto tamen poſtea concilio amotus eſt Vrſinus de papatu,& de vrbe Roma,& conſtitutus eſt Eps Neapolitanorū . Ipſe verò Damaſus de conſenſu plurimorū ſedit in papatu, & manſit annis 18. & menſibus duobus , contra quē inſurrexerunt quidam maligni infamantes eum de adulterio,ſed congregato concilio purgauit ſe , & eie- B cti ſunt de eccleſia accuſatores ſui. De hoc in hiſtoria tripartita,& in legenda Beati Damaſi. Fuit valde familiaris ei Hieronymus,& ſæpe ei ſcribebat,vt patet de illa Epiſtola Hieronymi ad Damaſum de filio ꝓdigo , & multa alia, de quibus etiam ipſe Hieronymus facit mentionem . *Nouum opus me facere cogis ex veteri.* Loquitē Hieronymus ad Damaſum.Et iſtud opus eſt correctio Euangeliſtarum, & totius noui teſtamenti , ꝙ Damaſus Hieronymo corrigere iuſſerat . Vocatē nouum opus,quia iſta correctio,ꝗ̄ Hieronymus faceret, nunꝗ̄ fuerat facta, & reſultaret ex ea quoddā opus nouum,qđ non cōcordaret cum antiquis codicibus Latinorum, qui erant corrupti , & varij inter ſe.Et dr̄ ex veteri.i.ex libris Latinis,qui ab antiquo hñr,licèt eēnt C corrupti. *Vt poſt exēplaria ſcripturarū , toto orbe diſperſa, quaſi quidā arbiter ſedeā .* Declarat qđ dixerat.ſ.Iſtud eſt opus nouum,qđ me iubes facere ex veteri.ſ.vt ego ſedeam quaſi quidā arbiter,ſiue iudex,inter oīa exēplaria librorum,ad dicendum,iſta ſunt uera, & iſta corrupta. Et notat difficultatē operis huius, cùm dicit, poſt exemplaria toto orbe diſperſā.q. d. Si iſta exemplaria corrupta eſſent, & manerent adhuc in vno loco : nec eſſent diuulgata per orbem,facile erat illa corrigi.ſ.qa eſſet paruum damnum . Nā pauci libri damnarentur, & etiam nemo contra me inſurgeret dicens,ꝙ ego damno ea,quæ tenet totus mundus : cùm ad neminē adhuc pertinerent. Nunc tamen cùm exemplaria iſta ſint diſperſa per totum orbem ab antiquis tempori- D bus,oportebat multos libros perire, & multos de nouo condi , quod eſt magna difficultas . Etiam multi ꝯ me inſurgerent calumniantes. *Et quia inter ſe variant .* Iſta eſt vera de cauſis,quare erat neceſſaria correctio, .ſ.quia libri Latini inter ſe diſcordabant,& tñ quæ diſcordant non pñt ſimul eſſe vera,ut ait infra Hieronymo. *Quæ ſunt illa,quæ cum Græca conſentiant veritate decernam.*Ideſt iubes,ꝙ ego videam omnia exemplaria , & iudicem,quæ ſunt illa, quæ concordant cum veritate Græca,& iſta teneantur . Dicitur hoc,ꝙ præſupponebatur libros Græcorum eſſe veraciores , quā Latinorum. Ratio huius eſt, quia Latini tranſtulerant ex libris Græcorum . Nam ut infra ait Hieronymus totū nouum teſtamentum ſcriptum fuit ab ipſis auctori- E bus in Græco præter Matthæum,qui in Hebræo ſcripſit , licèt adhuc dicatur , ꝙ poſtea in Græcum vertit. vt ait Hieron.in lib.de Illuſtribus viris. c.de Matthæo : licèt iſtud ſit dubium.Et ob hoc neceſſe erat pro veritate recurri ad exēplaria.ſ.Græcorum, & nō quidē ad oēs libros,ſed ad antiqſſimos ſolū. vt ait Hier. infra in lr̄a.Iſtū ordinē ponit Hier.in ꝓlogo ſup Geneſim,qui incipit.Deſiderij mei.ſ.ꝙ libri Hebræorū hñt primam certitudinē:deinde libri Græcorū, vltimo libri Latinorum.Et hoc eſt quantum ad vetus teſtm̄, quod tranſlatum eſt de libris Hebræorum . Secus de nouo teſtō, qđ totū in Græco ſcriptū eſt ab auctoribus ꝑter Matthæi.Iō ibi ad ſolos Græcos codices recurrendum eſt.

Alph.Toſt.ſuper Prol.in Matt.Enarr.

An ad exemplar Matthæi Hebræum recurrendum ſit pro veritate eius Euangelij. Quæſt. I.

QVAERITVR de Matthæi cū ille ſcripſerit in Hebræo : quia vr̄ ꝙ non debeat recurri pro veritate eius ad libros Græcos. Dicendū ꝙ poterat Hieronymus recurrere ad Hebræū. Nam illa Euangelia quæ ipſemet Matthæus ſcripſerat in Hebræo habebantur tp̄e Hieronymi in bibliotheca famoſā Ceſarienſi, quā fecerat Pamphilus martyr, vt ait Hierony. in lib. de Illuſtribus viris.c.de Matthæo,& inde haberet veritatē. Cùm autē dixit Damaſus Papa,ꝙ videret,quæ erant illa exemplaria, quæ cū Græca veritate conſentirent, intellexit de omnibus alijs præter Matthæū. Aliter pōt dici , ꝙ tam de alijs, ꝗ̄ de Matthæo intellexit. Nam ēt ſi Matthæus non fuerit ſcriptus in Græco , tamen verius habebitur in exēplaribus Græcorum,quàm Latinorum:quia etiam in libris illis , quæ de Hebræo in Græcum uerſa ſunt,ponunē Græca emendatiora eſſe,ꝗ̄ Latina, vt ſ̄ dictū eſt.

An Beatus Hieronymus rectè vocet Beatum Damaſum Papam beatiſſimum. Quæſt. II.

QVAERITVR, an Hierony. fecit ſcribendo Damaſo Papæ vocare eum beatiſſimum. Aliquis dicit, ꝙ non. Primò,quia non erat verū,quia alij erāt meliores eo, & feliciores *Opponitur primò.* ſaltē in regno celorū,& tñ ſ̄. beatiſſimū nihil manet. Scdò,qa non ſolū Damaſus nō erat beatiſſimus.im *Secundò.* mo nondū erat beatus,qa erat viator. Et ſi dicas ꝙ Damaſus fuit vir ſanctus,& canonizatus ab eccleſia, dicetur hoc eſſe poſt mortē, & tñ Hieronymus ſcribebat *Tertiò.* ei uiuenti,qñ nōdū erat beatus. Tertiò,quia uerba vñr ſonare in quandā adulationē,cū importent honorem *Rñſio ad quæſitum quæſtionis.* maiorem ꝗ̄ cōpetat mortali. Adulatio tñ ſemꝑ eſt illicita. Dđm ꝙ Hieronymus rectè ſcripſit, qa erat vir ſanctus,& niſi conuenienter hoc fieret , non feciſſet. Item Damaſus erat uir ſanctus, ſicut patuit ex euētu, cū ſit canonizatus, & ſi hoc nō fieret rectè nō ꝑmitteret,& tñ ꝑmittebat,ergo erat licita ſupraſcriptio. Patet hoc de B.Gregorio,qa qñ aliq ſcribebāt ſibi quaſdam ſupbas ſupraſcriptiones nō recipiebat,ſed potius īcrepabat ſcribētes, ſicut cū vocatus eſt Papa vlis : nā non ꝑmiſit ſe ſic vocari. Itē patet hoc ex ꝯſuetudine totius *Sūmus Pōtifex laudabitur beatiſſimus appellatur.* eccleſiæ,ꝗ̄ ſummū Pontificē vocat beatiſſimū . Dđm ergo,ꝙ non ſolū iſta ſupraſcriptio erat licita,ſed ēt debita de iure,vel honeſtate, immo de quodam rigore . Pro quo ſciendū , ꝙ ſicut homines tenentur inter ſe inuicē ad multa,ita ēt tenentur quidā aliis ad honorē, ſicut patet ad Rom. 13.ſ. Reddite ergo omnibus debita:cui tributum tributum,cui vectigal vectigal, cui timorē timorem, cui honorē honorem . Et ſic honor cadit ſub debito. Verum eſt aūt,ꝙ ſcriptura interdum iubet alicui impendere honorem , cui non tenemur ex debito,nec ipſa nos obligat, ſed tenemur ex quadā honeſtate,vel benigna cōicatione. Sic accipitur. infra Pet.2.ſ.Oēs honorate, fraternitatē diligite . Et tñ non tenemur honorare oēs hoīes ex debito.Sic ēt ad Roma.12.ſ.Honore vos iuuicem præuenientes.i.ꝙ quilibet conet honorare aliū antequā honoret ab eo. Sed hoc nō pōt cadere ſub debito , qa præuentio honoris eſt ex vrbanitate. Vbi autē eſt debitum:unus tenetur honorare alterū,& alius non tenetur honorare eum . Sciendū aūt,ꝙ cùm honor ſit exhibitio reuerentiæ in *Honor debetur in teſtimonium virtutis: iō virtuoſi debet honorari.* teſtimonium virtutis,vt colligitur 1.Eth.eſt honor naturaliter debitus oī virtuoſo ꝑꝑ virtutem. Et qm̄ licèt ſtatus,& dignitates , & ꝑeminentiæ non faciāt hoīem virtuoſum,ſignāt tñ hoīem debere eē uirtuoſum , cū iſta ꝑꝑ uirtutē dari debeant,ſenes quoq; & hoīes maturæ ætatis ex conditione illius ætatis ſignificanē eſſe prudentes,& virtuoſi. Sap.4.ſ.Senectus veneranda. Et

infra eo. Cani sunt sensus hoīs, & ætas senectutis vita immaculata. Ex hoc igitur honor quidā sibi debetur. Dominis quoque, & parentibus, quia hñt quendam modum prælationis ex rōne supraposita debet honor. De hoībus his honorandis loquitur Arist. 9. Eth. Non est tñ idē honor debitus oībus, sed principibus, & regibus; & generaliter oībus hñtibus prælationem debetur quidam honor, quasi excellentiæ in subiectionem. Sic dr. 1. Pet. 2. Deum timete, regē aūt honorificate. Et iterum ibi: Subiecti estote oī creaturæ, siue regi tanquā præexcellenti, siue ducibus tanquā à Deo missis. Senibus aūt honor debetur in quadā veneratione assurgendo eis, Leu. 19. Coram capite cano consurge, & honora personam senis. Dñis debetur honor obedientiæ, sicut dixit Apostolus. Serui obedite Dñis, non tanquā ad oculum seruientes. Ad Ephe. 6. Parentibus verò debetur honor non solū in verbo, & cæremoniis honoris, sed ēt in subsidiis, & adiutorio ad vitam, præstando eis ea, quibus indigent quantum ad nutrimentum. Sic. n. Christus increpuit pharisæos. Matth. 15. Qui dicebant sufficere honorare parentes verbo, nihil aliud faciendo, Christus autē dixit, ꝙ oportebat eos honorare realr necessaria tradendo. Et istud dicit Arist. 9. Eth. s. ꝙ filij tenentur honorare parētes, & prouidere eis in nutrimento magis, ꝗ̄ sibi ipsis. Et declarat ibi diuersos esse honores, qui exhibentur diuersis personis cùm ait. Nec enim eundem honorē patri, & matri: nec rursus eum qui sapientis, vel eum qui ducis exercitus: sed paternum similiter autem & maternum, sed & omni seni honorem eum, qui ſm ætatē à surrectione, & inclinatione, & similibus. Ad exhibendū istum honorem sunt duo necessaria saltē gnāliter. Vnum est in cæremoniis exterioribus ex habitudine diuersa corporis: vt assurgendo, inclinando, caput nudando, genua flectendo, & sic de varijs cęremoniis ſm ɔdōnem eorum, quibus exhibetur honor vt regibus. Scđm est in verbo, per qđ ēt honor impenditur. Et sicut cæremoniæ impensiuæ honoris sunt ex parte corporis, & ad placitū nr̄m, cū nulla earum naturaliter magis cōueniat ꝗ̄ altera: ita & oportet ad exhibendum honorē in verbo esse cōstituta diuersa verba ad placitū nr̄m, p ꝗ̄ honor singulis statibus exhibeatur. Et sic solemus vocare Papā beatissimum vel sanctissimum: qa p istud nomē volumus significare honorem, qui ei debetur ex ɔdōne status. Cardinales vocamus reuerendissimos, & sic de cæteris statibus, seu honoribus, quibus ꝓpria reddimus adiectiua, solū intendentes significare honorē debitum illi statui, vel gradui, & nihil aliud. Iō licèt iste termin⁹ beatissimus ex origine sua signet maximā felicitatē, ꝗ̄ soli Deo cōpetit, & beatus impo̊rtet felicitatē in quocūq; gradu, & solis Deū clarè videntibus competit, nos tñ vtimur isto noīe non ad significādū aliquid horum, sed solùm ad importandum, uel significandum honorē quendā debitū papali statui. Et ex hoc patet, ꝙ quantūcunque sit criminosus, & virorū pessimus, nō peccat, qui eū vocat beatissimū, vel sanctissimū scribēdo, aut loquendo ei: immo potius peccat, qui ista nō vult ei dicere, quasi ei non cōpetant, qa ista solū importāt honorē debitū statui papali, & ille, verè est Papa ꝗdiu ecclesia tolerat. Iō semꝑ debebit ei ille honor, ꝙ beatissimus, vel sanctissimus appelletur. Patet, qa similibus modis inuenimus antiquos loquutos. sicut Hieronymus scribit sæpe Augustino vocando eū beatissimū Papā, & non ei soli, sed oībus Epis. Itē qđ maius est, apostoli, & euangelistæ vtebant̄ talibus modis loquendi, ēt q̄tū ad viros sæculares constitutos in aliqua dignitate, vt patet de B. Paulo. Act. 26. cui dixit Festus iudex: insanis Paule, multæ lr̄æ te ad insaniam conuertunt. & Paulus ait, non insanio optime Feste, sed veri

Senibus debet honor.

Dñis, & parētibus debet honor.

Duo generaliter requiruntur ad exhibendū honorē alicui.

F tatis, & sobrietatis verba loquor. Sic vocauit eū optimum. Sed non erat ille optimus, immo nec bonus, cū Christus vetuerit se vocari bonū dicens, cur me vocas bonū? quia bonus est solus Deus. Paulus tñ vocauit Festum optimum non intendens per hoc significare illā excellentē bonitatē, quā importat optimus: sed intendens solū significare honorē debitū statui illius, inquantū erat præses prouinciæ. Sed ēt B. Lucas scribēs Theophilo, qui erat princeps in ciuitate Antiochena dixit. Visum est mihi scribere optime Theophile: uocans eum optimū, & rōne dicta. Iustius tñ pōt quilibet Papa quantūcunque malus vocari beatissimus, vel sanctissimus, ꝗ̄ Festus Gentilis iudex Iudæorū vocari optimus, sicut Paulus eū vocauit: quia optimus, &

G beatissimus æqualia sunt, immo cōuertuntur: qa simpliciter loquendo nullus est optimus nisi qui est beatissimus, & è ɔ̄trio, & vtrumque soli Deo competit. Ad primum dicendum, ꝙ non accipitur beatissimus, vt importat fęlicitatē: sed vt per hoc nomē importet honor debitus statui papali. Et per idē patet rn̄sio ad secundum. Ad tertium, cùm dr̄, ꝙ ista ꝑtinent ad adulationē, dicendū ꝙ si per istud nomen beatissimus, uel sanctissimus intenderemus significare id, qđ importatur ex sua origine non competeret omni mortali, & tunc esset adulatio periculosa, quia peccaret grauiter qui talia diceret, & qui permitteret illa sibi dici. Sicut patet de Herode Agrippa, qui cùm sederet in amplissima maiestate sua, populus acclamauit ei voces Dei, & non hominis, idest laudauit eum non si-

H cut hominem, sed sicut Deum. Et quia ipse permisit, confestim angelus Domini percussit eū, eo ꝙ nō dedisset honorē Deo, & consumptus à uermibus expirauit. Actu. 12. Nunc aūt non intendimus per istos terminos significare aliquid maius, quā ꝙ cōpetat statui papali, & possumus illud; cùm termini imponantur ad significandum ad placitum, & possit mutari significatio, vel diminui sicut uolet usus.

Rn̄sio ad primam, & secundam. Rn̄sio ad tertiam.

Pius labor, sed periculosa pręsumptio, iudicare de cæteris, ipsum ab omnibus iudicandum: senis mutare linguam, & canescentem

I mundum ad initia retrahere paruulorum. Quis enim doctus pariter, vel indoctus, cū in manus volumen assumpserit, & à saliua quā semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere.

Pius labor. Istud est ſm, in quo se excusat Hieronymus ꝑp difficultatē operis. Et ponit multas difficultates, ꝗ̄ apparēt in lr̄a. Et qa si solū poneret difficultates, videret ex hoc innuere opus nō esse bonū, nec mādatū iustū, in quo accusaret Damasum: iō anteꝗ̄ pone-

K ret difficultates, dicit mandatū eē iustū, immo sanctū, sed esse difficile, cū ait: Pius labor. i. iste labor, quē mihi imponis de corrigēdo libros Euāgelistarū pius est. i. sanctus. Pius propriè significat cultum diuinum siue amorem ad Deum, vt ait Magister. 3. Senten. distin. 9. dicens pietatem esse cultum diuinum: qui à Græcis uocatur theosebia. i. diuinus cultus, uel eusebia. i. bonus cultus. Et hoc mō uocamus pios hoīes religiosos erga Deum, & impios uocamus infideles, & hæreticos, qui de Deo male sentiunt, & qui cæremonias cultus eius contemnunt. Apud antiquos scriptores pietas tria significat. s. amorem ad Deum, quē uocant religio-

A religionem, & amorem ad parentes, & ad patriam. Sic accipit sæpe Valerius, & Tullius. *Sed periculosa præsumptio.* scilicet. Licèt opus sit bonum, periculosa præsumptio est mihi conari ad illud. Vocatur præsumptio, quia rem magnam videbatur aggredi. s. damnare exempla dispersa per totum orbem. Dicitur periculosa, quia periculum incurreret talia faciendo, quia omnes accusarent eum, & clamarent esse sacrilegum, vt dr̃ infra in litera. *Iudicare de cęteris ipsum ab omnibus iudicandum.* Idest, præsumptio periculosa est ipsum iudicãdum ab omnibus, idest, qui ab omnibus iudicabitur tanquam falsarius, & sacrilegus iudicare de cæteris. s. de libris omnium Latinorum, qui cõtineant verum, & qui nõ. Et hoc erat periculũ, quia iudicia plurimorum obtinerentur magis de fauore quàm iudicium

B vnius. Et sic videretur potius ipse irrisus à tota multitudine, q̃ iudicare totã multitudinem. *Senis mutare linguam.* Idest, periculosa præsumptio est mutare linguã senis. s. isti libri, quos iubebat Damasus corrigi, erant corrupti ab antiq̃s tp̃ibus: & ita hoĩes, q iã erãt senes fuerãt instructi in illis erroribꝰ a pueritia sua. Et si nũc corrigerent libri, oportebat mutare linguam senis. s. ꝙ senes iã nõ sic legerent sicut a pueritia sua semꝑ legerãt. Et ista mutatio erat valde difficilis. *Et canescentẽ iam mundum ad initia retrahere paruulorum.* Eadem sentẽtia, sed ista copia loquẽdi pertinet ad stylum rhetoricũ. s. Periculosa ꝑsumptio est retrahere mundũ canescẽtẽ ad initia paruulorũ. i. ꝙ mundus, qui incanuit, & antiquatus fuit in istis erroribus, retrahatur nũc ad initia

C paruulorum. i. ꝙ incipiat totus mũdus postq̃ est canus de nouo addiscere, qđ paruulo cõpetit. Si tñ fieret ista correctio, necesse erat oẽs homines retrahi ad initia paruulorum: quia inciperẽt de nouo addiscere: eo ꝙ istud opus correctum, qđ nunc Hieronymus faceret, multum distaret ab erroribus antiquorum, in quibus mundus incanuerat. Et istæ sunt difficultates ad opus. *Quis enim doctus pariter uel indoctus.* Ponitur hic alia difficultas, & est sententia longa vsque ad locum illum. *Aduersum quam inuidiam.* Et est sensus, quòd si Hieronymus faceret hanc correctionem, quandocũque aliquis vir doctus, vel indoctus acciperet illam in manus, & videret, quòd discordabat ab illa doctrina in qua ipse imbutus fuerat à parua ętate, clamaret Hie

D ronymũ esse sacrilegum, qui corrupisset veritatem sacræ scripturæ. Hoc autem non solùm clamarent docti, sed etiam indocti, immo maius periculum instabat ex indoctis, qui non aduerterent qũo Hieronymus bene fecisset emendando. *Cum in manus volumen assumpserit.* Idest, acceperit istud volumen, quod ego fecero correctum ad legendum in eo. *Et à saliua, quam semel imbibit, viderit discrepare, quod lectitat.* Idest, viderit, ꝙ istud volumen, ꝙ lectitat. i. legit. s. qđ ego feci correctum discrepat à saliua, quã ille semel imbibit. i. à doctrina, quam semel accepit in parua ætate. s. ꝙ clamabit contra me. Est modus loquendi figuratus: quia homines imbibunt saliuã, vt non deficiant. Sic dicitur Iob 7. Nec dimittis me, vt glutiam saliuam meam. i. vt

E imbibam illam. Quasi dicat: ista est quædam refrigeratio, & Deus non permittebat Iob spacium quietis affligendo eum valde: ideo dicebatur, ꝙ non dimittebat eum glutire saliuam suam. Et accipitur hic glutire saliuam. i. imbibere doctrinam. *Non statim erumpat in voce.* Idest, nullus est tam doctus, q̃ indoctus, qui videns istã discrepantiam codicis mei à suis codicibus, non erumpat in vocem, idest, non clamet contra me. *Me falsarium, me clamans esse sacrilegum.* Idest, dicet me esse falsarium, & sacrilegum. Falsarius est, qui scripturam falsat: vel qui rẽ corã eo gestã falsè scribit, sicut notarij. Hieronymus aũt vocaretur falsarius, quia quilibet putabat librũ suũ vera continere, & cũ videret

Hieronymũ scripsisse ꝯria, putaret eũ esse falsarium. Sacrilegus est sacrorũ violator: sicut, qui incendit ecclesiam: vel infert ei vim, aut rapit aliquid de ea, vel qũocunque offendit res sacras. Nulla aũt põt esse maior offensa rerum sacrarũ, q̃ corrumpere veritatẽ sacrarum scripturarum, in quibus tota fides nostra consistit. Et sic videbatur Hieronymꝰ maximũ sacrilegiũ committere corrumpendo sacras scripturas, vt illi putabant. *Qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere.* Idest, dicent me falsarium, qui audeo corrigere aliquid in veteribus libris. Erãt aũt veteres, qm̃ ab antiquo erant in eis isti errores, vt supra dictũ est. Dr̃ ẽt veteribus ad significandũ auctoritatẽ: quia magis præsumitur libros veteres continere veritatem q̃ eos, qui de nouo conficiuntur. Intelligendũ est de libris, qui continent res gestas, secus aũt de illis, qui cõtinent speculationes, vel rem scientificam. Nã magis præsumitur pro nouis, q̃ pro veteribus. Rõ diuersitatis est, quia veritas gestarum rerum non põt cognosci per altitudinem ingenij, cũ talia non dependeant ab aliqua rõne naturali, sed solùm per visum, vel auditũ. Antiquiores tamen magis potuerant esse p̃ntes rebus ab antiquis gestis q̃ nos, vel potuerunt illa audire à certioribus, qui interfuerunt, vel interesse potuerũt, qđ nobis non conuenit. Iõ si quis conetur nunc scribere historiã rerum gestarum ab antiquo: non hẽt veritatẽ nisi ex scriptis veterum, & sic necesse est uetera esse maioris auctoritatis q̃ noua, inquãtum continet res gestas Quantum verò ad speculatiuas secus est: q̃a illę pendent ex solo ingenij acumine, & à plurimis asseritur ingenia nouorum maiora ingenijs veterum. Patet etiam, ꝙ hoc verum sit. Nã noui possunt antiquorum scriptura videre, & insuper hr̃e nouas considerationes, & sic facerent opus magis ꝑfectum, sicut Arist. 1. Eth. ꝙ ꝑ tp̃a artium additamenta facta sunt: immo vult in 2. Elenchorum, ꝙ quasi oẽs sciæ ab antiquis imperfectæ traditæ sint, & postea noui illas ꝑfecerunt. Magis ergo ꝓ nouis q̃ ꝓ veteribus præsumendum est in speculatiuis, licèt nõ in historicis, maximè quia libros speculatiuos nõ oportet hr̃e opinionem: q̃a cùm pendeat certitudo veritatis eorum ex iudicio naturali, poterit manifeste cognosci, an noui, vel veteres melius dicãt. In historicis aũt oportet iudicare ex ꝑsumptione: q̃a nõ põt aliàs ꝯstare de veritate, & ibi ꝓ veteribus iudicat̃. Libri aũt sacræ scripturæ maximè Euãgelia nõ ꝯtinẽt aliq̃d speculatiuum, sed magis historiã, iõ nõ põt fieri nisi ꝑ visum, vel auditũ, & ꝯñr maior suꝑ hoc fides adhibebit̃ veteribus libris, q̃ nouis. Et sic isti clamabãt. Sed tunc dicet̃ qũo Hieronymus volebat suũ nouũ librũ ꝓponere veteribus? Dicendũ, ꝙ licèt esset nouus quãtũ ad substantiã, q̃a nũc de nouo factus fuerat, erat tñ antiquissimus quãtum ad virtutem, quia erat translatus de ipsis primis exemplaribus Græcis, ut patet infra in litera. Et ita iubebat Damasus, ꝙ uideret Hieronymus, quę exemplaria Latinorũ cum Græca veritate consentirent, vt patet supra in litera: Græca tamen exemplaria erant antiquiora Latinis, quia totum nouum testamentum præter Matthęum scriptum fuit in Gręco ab auctoribus suis: vt patet infra in litera. Et sic liber Hieronymi erat antiquior omnibus istis libris corruptis. Dicitur hic: Addere, mutare, corrigere: quia ista tria faciebat Hieronymus in libro suo, quia in quibusdam exemplarijs quædam deficiebant, quæ addebat Hieronymus in alijs erant mutata. Et hoc tripliciter: uno modo quantum ad ordinem. s. vt præponerentur quæ postponenda erant, & è conuerso, & illa mutauit Hieronymus reducendo in ordinem, quẽ acceperãt à suis auctoribus. Alio mõ erant quædã mutata quantũ ad uerba: quia quidã trãslatores cũ legebant unã s̃nĩam in vno

 Euan-

Euangelista, qui prior venisset in manus eorum, & postea eandem sub alijs verbis legerent in alijs Euangelistis, putabant venisse ex errore, & corrigebant omnes ad exemplum primi, vt patet infra in litera: ista etiam mutauit Hieronymus reddens cuicunq; Euangelistæ proprias locutiones. Nam non eodem modo locuti sunt omnes. Similiter corrigere accipitur hic strictè pro detrahere. Nam corrigere largè significat emendare, quod fit addendo, subtrahendo, & mutando. Quòd tamen corrigere hic distinguitur contra addere, & mutare, oportet quòd solùm accipiatur pro subtrahere, & hoc faciebat Hieronymus maximè. Nam maxima corruptio erat: quia qui illos libros transtulerant de Græco, posuerunt in quolibet Euangelista id, quòd apud ceteros inueniebatur, ita vt Ioannes haberet totum Matthæum, & Matthæus totum Ioannem, & sic de aliis. Ideo oportebat de quolibet eorum multa subtrahere, quæ non pertinebant ad eum.

An Hieronymus teneretur facere istam correctionem, quam imponebat sibi Damasus Papa. Quæst. II.

QVAERITVR, an Hieronymus tenebatur facere istam correctionem, quam iubebat Damasus. Aliquis dicet, quòd non. Primò, quia ista erat magna difficultas, scilicet, corrũpere tot libros, & mutare veteres ad initia paruulorũ. Secundò, quia nemo tenetur abijcere famam suam, nec contemnere eam, sed potius seruare illam, & procurare, cùm dicat scriptura: Curã habe de bono nomine, idest, de bona fama, Hieronymus tamen incurretet grauissimam infamiam per istud opus: quia vocaretur falsarius, & sacrilegus, vt patet in litera, ergo non tenebatur ad hoc. Dicendum, quòd ad hoc, ꝙ quis teneatur exequi aliquod mandatum, sunt duo necessaria: primum est potestas iubentis, secundum est iustitia ipsius operis. De primo patet, quia Damasus erat summus Pontifex, qui generalem, & plenissimam potestatem habet super omnes christianos in foro ecclesiastico saltem: nam de sæculari nunc nihil loquimur, scilicet, an Papa habeat executionẽ vtriusque gladij, immo habet vtrumque, de quo dicetur in libro de Origine, & distinctione iurisdictionum. Secundum est iustitia operis, & istud includit duo, scilicet, rectitudinem ipsius operis, ita vt iustum sit illud fieri, vel saltem possit fieri sine peccato, & potentiam ex parte eius, cui iubetur: quia aliàs licèt opus in se sit iustum, est iniustum illi mandati. Ista concurrebant in præsenti. Nam iustum erat, immo iustissimum, quòd fieret ista correctio, sicut dixit Hieronymus supra, scilicet, Pius labor: etiam erat potestas iubentis. Et tangit ista duo Hieronymus infra in litera, cùm ait, Aduersum quam inuidiam duplex causa me consolatur, scilicet, quòd tu, qui summus sacerdos es, fieri iubes, & hoc quantum ad primum. Sequitur: Et verum non esset, quòd variat. Etiam maledicorum testimonio comprobatur quantum ad secundum, scilicet, quòd discordabant libri Latini inter se, iustum erat eos corrigi: quia etiam iuxta testimoninm ipsorum maledicorum, ea quæ inter se discrepant, non possunt simul esse vera. De potestate autem siue facultate ad faciendum, scilicet, an Hieronymus posset facere id, quod iubebat Damasus, nihil tangit hic Hieronymus. Per quod tacendo concedit, quòd ad hoc sufficiens erat. Et patet, quia hic non requirebatur ad istud nisi copia sermonis Græci, & Latini, cùm de antiquissimis Græcorum exemplaribus nunc trãsferendum esset in Latinum. Hieronymus tamen non solùm Latini, & Græci, sed etiam Hebraici sermonis

Prima rõ. Secũda rõ. Duo sunt necessaria ad executionẽ mãdati.

F copiam habebat, & aliqualiter Chaldaici, & Syri, vel Arabici, vt patet in prologo eius super Iob, qui incipit: Cogor per singulos. Item, quia si Hieronymus diceret se ad hoc insufficientem, accusaret seipsum, & confiteretur id, quod dicebant æmuli sui. Nam ipse ante hoc transtulerat omnes libros veteris testamenti de Hebræo in Latinum. De quo conquerebantur æmuli quidam dicentes eum falsa scripsisse, quia discordabat à septuaginta interpretibus. Alij verò dicebant eum fecisse ex inuidia. Ipse autem ostendit in prologo super Genesim, qui incipit: Desiderij mei. & in prologo Galeato super libros Regum, & in prologo: Si septuaginta, super Paralipom. & quasi in omnibus prologis, quòd ipse nihil falsi dixisset: sed verissimam. & ualde necessariam scripsisset translationem,

G & quòd non motus fuerat liuore ad hoc. Ideo non debebat confiteri se insufficiẽtem esse ad istam translationem faciendum de Græco in Latinum, corrigẽdo libros Latinos. Sed dicetur, quid si Hieronymus diceret se esse insufficientem ad hoc, quod iubebat Damasus, an teneretur. Dicendum, quòd aut Hieronymus excusaret se cauillosè, vt laborem effugeret: aut ex quadam humilitate, scilicet, vt non assereret se esse sufficientem ad res tam arduas. Si primo modo peccaret, quia præceptum erat legitimum, & ex eius malitia uellet subterfugere. Si secundo modo, etiam malè faceret: quia licèt quis debeat se humiliare ad non acceptandum honorem, qui est in fa-

H uorem suum, non tamen licèt cuiquam se humiliare in subterfugiendo laborem sicut hic. Maximè autem, quia ista correctio erat valde necessaria fidei catholicæ. Et cùm Deus posuerit nos omnes partes ecclesiæ suæ, & distribuerit nobis munera, & gratias non propter nos solùm, sed magis propter alia membra ecclesiæ, quia sollicita sunt adinuicem membra de seipsis, ad Rom. 12. & infra ad Corinth. 12. peccat, qui ex humilitate, vel ex quacunque alia causa renuit seruire ecclesiæ in illo munere, quod Deus ei largitus est: quia facit contra intentionem Dei concedentis illud munus. Si autem se excusaret Hieronymus ex hoc ipso, quia verè crederet se ad hoc non sufficere, tunc aut Damasus acceptaret illam excusa-

I tionem, aut non. Si acceptaret, liberabatur Hieronymo à mandato, & non peccauerat se excusando: quia iuxta conscientiam suam locutus fuerat. Si autem non acceptaret excusationem Damasus, tenebatur Hieronymus facere, quod poterat, siue commodè, siue insufficienter. Etiam incumbebat onus rei factæ Damaso: an correctio bona, vel mala esset, quia Hieronymus simpliciter obligatus erat, cùm Damasus hoc vellet. Nec debebat se insufficientem reputare ad exequendum mandatum, cùm Damasus ei firmiter iubendo illum ad hoc sufficientem reputaret. Ad primum dicendum, quòd istæ sunt difficultates operis, quæ ipsum ad exequendum difficultant, non tamen executionem excludunt, vt infra declarabitur. Ad secundum dicendum, quòd Hierony-

K mus non incurrebat per hoc infamiam aliquam veram, & manentem: sed & si incurreret teneretur ad mandatum, vt declarabitur infra in quadam qõne.

Rñ instan. Rñ primo. Rñ secund.

Quomodo poterat stare, quòd cùm libri Latini essent corrupti, deberent corrigi ex Græco, & an sequeretur ex hoc ecclesia posse errare. Q. IIII.

QVAERITVR, quomodo poterat stare, ꝙ codices Euangeliorum, & totius noui testamenti apud Latinos essent corrupti, ita quod oporteret illos corrigi ex Græco, & an ex hoc sequebatur ecclesiam errare in fide.

Ad pri-

Ad primum dicendum, ꝙ libri Latini faciliter potuerunt corrumpi, & corrupti erant tpe Hieron. Qđ partim factum erat ab interpretibus, & partim à pſumptuosis correctoribus, & partim à vitiosis librariis, & negligentibus. Isti modi tanguntur magis in litera, vt ibi declarabitur. Ad secundum aliqui dicunt, ꝙ videbatur ex hoc ecclesiam errare in fide. Nam fides est de eo, qđ hr̄ in sacra scriptura, cui obligantur stare, & assentire sine aliquo dubio. Si aũt libri sacræ scripturę corrũpantur, & credamus ea, q̄ in eis hn̄r, iã falsa credimus, & sic in fide erramus. Dicendũ, ꝙ non sequitur ecclesiam errare. Nam nō pōt ecclesia errare in fide, eo ꝙ est unus de articulis fidei esse sanctam ecclesiam catholicam, si tamen erraret in fide, iam non esset sancta. Item, quia si in fide erraret, periret tota fides, sicut patet de hæretico, qui etiam si erret in uno articulo, perdit totam fidem, quia non manet ei habitus fidei infusæ, vt est conclusio doctorum, & maxime S. Tho. 3. Sentent. dist. 23. ita si ecclesia erraret in aliquo circa fidē, tota fides periret: qa in nullo maneret, cũ illa nō sit nisi in ecclesia. Fides tamen nunquã peribit, quia Christus rogauit pro ea, ne periret. Luc. 22. & ipse exauditus est in orationibus suis propter sui reuerentiam. ad Heb. 5. Itē si fides periret, ecclesia non esset: quia ecclesia nihil est nisi corpus Christi mysticũ, cuius caput est Christus. ad Eph. 4. & 5. Non possunt tamen membra capiti adhærere, nisi per quandã continuationem, & istam facit sola fides, quia aliàs oēs pagani, & saraceni pertinerent ad ecclesiam. Ecclesia tamen semper est, ergo fides nunquã deficit in ecclesia, nec potest ipsa errare in aliquo articulo. Cùm autem dicitur, quòd corruptis libris sacris errat ecclesia in fide, dicendum, quòd hoc non stat. Primò, quia id, de quo dicitur, quòd non errat in fide, est ecclesia vniuersalis: nam quælibet particularis potest errare, sicut olim vidimus esse multas ecclesias Arianorũ, & aliorum hæreticorum cum Episcopis suis, & tota plebe, & omnes errabant ibi in fide. Sic etiam nunc est apud quasdam ecclesias orientis, quarum quędam sunt Nestorianorum, & aliæ Iacobinorum Hæreticorum. Vidimus etiam diebus nostris circa Boemos, vbi tota regio Boemorum, in qua erant multæ ecclesiæ, scilicet, Sedes Episcopales, errabat in fide, sed postea redijt ad concordiam, & vnitatem totius latinæ ecclesiæ. De istis non est inconueniens, quòd errent: quia nulla istarum est specialiter sponsa Christi, nec corpus eius: sed solùm intelligitur de ecclesia vniuersali, pro qua ipse mortuus est, & lauit illam in sanguine suo: vt exhiberet eam sibi immaculatam non habentem maculam, nec rugam: ad Ephe. 5. Et ista est, quam Apostolus vocat ecclesiam Dei viui, quæ est columna, & firmamentum veritatis, prima ad Thi. 3. Et de ista est inconueniens, quòd erret, quia tunc euacuaretur totum corpus Christi, scilicet, non haberet aliquod corpus mysticum, cùm totum esset ab eo alienatum per hæresim, vel infidelitatem. Item si ista erraret, non esset aliquid, per quod emendaretur, quia in nullo maneret fides. Quando tamen errat aliqua ecclesia particularis, potest corrigi per ecclesiam vniuersalem matrem suam: & non sequitur incōueniens. Nunc autē non erant corrupti libri in tota ecclesia, quia sic non haberetur aliquid per quod corrigerentur: sed solùm erant corrupti libri apud ecclesiam latinam, & manebant vera exemplaria apud græcos, per quæ facta est emendatio. Ecclesia autem latinorum non est ecclesia vniuersalis, sed quędam pars eius: ideo etiam si tota ipsa errasset non errabat ecclesia uniuersalis, quia manet ecclesia uniuersalis in partibus illis, quæ non errant, siue illæ sint plures numero quam errantes, siue non. Secundò dicendum, quòd etiam tota ecclesia

Ecclesia nō pōt errare.

A latina non errabat tunc, quia Damasus Papa non errabat: cùm sciret corruptos libros, & ob hoc vellet illos emendare. Non etiam errabat Hieronym. qui illos emendaturus erat, & plurimi alij periti. Tertiò dicendum, quòd etiam si libri circa aliquam Ecclesiam particularem sint corrupti, non sequitur illam particularem ecclesiam errare circa fidem, quia fides non est alligata specialiter illis libris, qui scripti sunt in illa ecclesia, sed libris sacris ubicunque illi sint, & qui illi sint pertinet determinatio ad vniuersalem ecclesiam. Ideo cùm ista fides habitualiter non sit alligata isti uel illi libro, dato quòd credam uerum esse, quòd inuenio in libris ecclesiæ meę, non erro in fide: cùm assentiam illis, putans sic haberi per totam ecclesiam uniuersalem.

B Et est homo ex habitu promptus ad aliter sentiendum, si ecclesia uniuersalis iudicauerit libros suos esse corruptos. Sed dubitabitur, quid si libri toti⁹ ecclesiæ corrumperentur, & uniformiter essent corrupti: an ex hoc sequeretur error in fide. Et uidetur ꝙ sic, quia cùm necesse sit quemlibet sic sentire de fide, sicut uniuersalis ecclesia definit, & illam tenet fidem ex libris sacris, qui omnes sunt corrupti ex casu, ergo necesse est falsum iudicium in fide proferre. Dicendũ ꝙ iste casus non est admittendus: primò quia ecclesia seruat exemplaria librorum cautissimè, ne possint ab hæreticis uitiari. Et sic factum est ab antiquo in ueteri testamento, ut uult Aug. 17. de ciuitate Dei. In nouo etiam sic fit, ideo hæretici non possunt corrumpere.

Libri sacræ script. vniuersaliter nō possunt corrumpi.

C Secundò quia dato, quòd aliqui libri corrumperētur, non erat possibile omnes corrumpi, & maximè quòd corruptio esset uniformis. Nam etiam si omnes hoïes simul aliquo tempore dormirent, & duraret somnus longo tempore, nō poterat istud fieri. Tertiò qa Deus conseruat ecclesiam suam supernaturaliter, ne possit succumbere alicui errori, sic dicitur Matth. 16. f. Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portę inferi non præualebunt aduersus eam. Vocantur portæ inferi hæretici, uel infideles, qui conantur ecclesiam subuertere suis fraudibus, & per potentiam opprimere, Christus autem certificauit nos, quòd nunquam portæ inferi præualerent aduersus ecclesiam, ita quòd vincerent eam. Si tamen fraudibus hæreticorum

D posset fieri, quòd omnes libri ecclesiæ vniuersalis vniformiter corrumperentur, periclitaretur ex hoc fides, & portæ inferi absorberent ecclesiam. Ideo certi sumus, quòd hoc nunquam poterit fieri: quia licèt ex parte humana nō repugnet hoc posse fieri: sumus tn̄ certi, ꝙ nunquã fiet, quia Christus nō permittet: qui ecclesiam suam specialiter conseruat.

An fuerit conueniens ista librorum correctio. Quæst. V.

QVAERITVR, an conueniens fuit fieri istam correctionem librorum. Aliquis dicet, quòd non. Primò, quia sequebatur ex hoc,

E quòd omnes antiqui libri perirent, & reciperentur noui. Hoc tamen ecclesia omnis euitat. Sicut cùm Bonifacius Papa ad suppletionem eorũ, quæ deerant quinq; libris Decretaliũ uoluit apponere aliquas extrauagantes decretales pdecessorũ suorũ, & aliquas nouas cōdere, q̄ in titulis suis deberent poni in volumine decretaliũ, & nō poterat hoc fieri in libris iã scriptis, sed oportebat fieri libros de nouo, in quibus tã antiquæ decretales, q̄ ille q̄ de nouo addebantur ponerentur, ex quo sequebatur, ꝙ perirēt oēs libri antiqui: noluit hoc facere Papa, sed fecit librũ sextum, vt patet in proœmio libro 6. Ita ergo nunc non faceret istam correctionem, ne perirent omnes libri antiqui. Secũdò, quia ex hoc sequebatur magna infamia Hieronymi, scilicet, quia vocaretur falsarius,

& sacrilegus, & non tamen deberet Papa tantum virum infamię exponere. Dicendum, quòd non solùm licitum fuit fieri istam correctionem, sed etiam Damasus obligabatur illam procurare iuxta omnes vires suas, etiam si multos labores ad hoc impendere deberet. Nam summus Pōtifex cùm sit maximus princeps in ecclesia, & ab ea maximum honorem recipiat, tenetur ampliorem curam gerere de ea, quàm quisquā alius, & in omnibus, in quibus ecclesia patitur, tenetur ipse subuenire. Alioquin de manu eius requiretur, quia ipse positus est princeps speculatorum domus Israel. Ezech. 3. & 33. Nullum tamen maius periculum est ecclesię, quàm vbi fides periclitatur, cùm propriè ecclesia per fidem consistat, & ista est, per q̃ efficitur homo pars corporis Christi, & per hanc intra ecclesiam constituimur, & ab omnibus gentibus distinguimur. Nihil tamen est, per quod magis fides periclitetur, quàm si libri sacri, ex quibus fides habetur, permittantur corrumpi. Cùm ergo constiterit aliquos eorum esse corruptos, ipse princeps maximus ecclesiæ tenetur totis viribus conari, vt corrigantur. Et si per hoc oporteret mortem subire, potius teneretur subire mortem, quàm permittere libros sacros corruptos. Quòd sicut tenetur quis potius mortem subire quàm Christum negare: ita etiam ad hoc, quia permittendo libros corrumpi, vel corruptos manere, negatur Spiritus sanctus, per quem veritas sacræ scripturę reuelata est. Negatur etiam Christus: quia poterunt falsa scribi de eo, per quæ negetur in totum, vel in partem. Ideo postposito omni damno, & quocunque incommodo tenebatur Damasus conari ad correctionem sacrorum librorum.

Rñsio ad quæsitū q̃stionis.

Rñsio ad primum. Ad primum dicendum, quod cùm ecclesia potest euitare perditionem librorum, & quęcumque damna, tenetur euitare. Hic tamen non poterat euitare perditionem illorum librorum, sine preiudicio fidei, quę omnibus rebus pręferenda est, ideo non erat curandum, ꝙ perderentur libri.

Rñsio ad secundum. Ad secūdum dicendum, ꝙ Beatus Hieronymus non incurrebat infamiam veram, nec manentem: quia licèt à principio clamaretur contra eum, constito tamen de veritate, scilicet, ꝙ ipse reducebat veritatē ad ecclesiam Latinam, quę perierat, potius laudaretur: sicut nos nunc eum valde laudamus. Secundò, quia licèt aliqui calumniarentur, non poterant manere calumniæ, cùm Hieronymus faceret mandatum summi Pontificis. Et ista duo ponit hic Hieronymus, quæ consolantur eum contra clamores ęmulorum, vt patet in litera. Sed adhuc dicendum, quòd etiam si Hieronymus deberet incurrere infamiam perpetuam, ac simul cum eo Damasus, nō debebant cessare ab hoc opere, quia istud erat de necessitate salutis, & nihil debebat eos retrahere, etiam si esset mors: quia omnia pro salute animę exponenda sunt. Iob 2. s. Pellē ꝓ pelle, & cuncta, quæ habet, dabit homo pro anima sua.

Aduersus quā inuidiam duplex causa me cōsolabatur, quod & tu qui sūmus sacerdos es, fieri iubes, & verum nō esse, quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda, respondeant, quibus: tot enim sunt exemplaria penè, quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus: cur non ad Græcam originem reuertentes ea, quæ vel à vitiosis interpraetibus malè reddita, vel à præsumptoribus imperitis emen-

F data peruersius, vel à librarijs dormitantibus, aut addita sunt, aut mutata, corrigimus. Neque verò ego de veteri disputo testamento, quod à septuaginta senioribus in Gręcam linguam versum tertiò gradu ad nos vsque peruenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotiō inter nouos, & veteres medius incedat. Sit illa vera interpraetatio quàm apostoli probauerunt. De nouo nunc loquor testō, qđ Grę

G cū esse nō dubiū est, excepto apostolo Matthæo, qui primus in Iudęa Euangeliū Christi Hebraicis literis ædidit. Hoc certè cū in nostro sermone discordat, & diuersos riuulorū tramites ducit, vno de fonte quærēdus est. Pretermitto eos codices, quos à Luciano, & Hesychio nuncupatores paucorū hominū asserit peruersa contentio: quibus vtiq; nec in veteri instrumento post septuaginta interpraetes emendare quid licuit, nec in no

H uo profuit emendasse, cùm multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse, quæ addita sunt.

Aduersum quā inuidiā. Hic ponuntur rōnes alleuiantes difficultatē huius operis, & agit duo, quia primò ponit qđ dictū est. Secundò rñdet cuidā tacitæ qōni, ibi, *Nec verò ego nunc de veteri.* Circa primū ponit Hieronymus duas causas alleuiantes laborē operis. Prima est auctoritas iubentis: secunda est rei necessitas, & honestas. *Duplex cā me consolatur.* Idèst, licèt isti ex inuidia clament ɔ̃ me: duæ causæ consolantur me, ꝙ & tu q summus sacerdos es fieri iubes. Ista est prima. s. Dama

I sus erat sūmus sacerdos, & iubebat hoc, cui ex necessitate obediendū erat. Et sic ɔ̃ ipsum deberet esse querela, & non ɔ̃ Hieronymū. *Et verum non esse quod variat.* Ista est secunda cā. s. rei necessitas, quam ēt ipsi æmuli non poterant negare. Nam ea, quæ inter se discordāt non possunt simul esse vera. Sed libri Latinorum discordabant, ergo non erant oēs veri, sed necesse erat, aut oēs esse falsos, aut quosdā: quia ea, quæ opponuntur, possunt simul esse falsa, sicut contraria, nunquam tamen possunt simul esse vera: quia nec ɔ̃ria, nec ɔ̃dictoria possunt simul esse vera. Et tunc aut æmuli confiterentur omnes libros Latinorū simul esse falsos, quia discordabant, aut quosdā. Si aūt oēs, necessaria erat correctio. Si aūt quosdam, cùm non constaret ex

K eis, an potius isti, quàm illi essent corrupti, oportebat recurri ad alios libros, qui non essent Latini, ex quibus constaret veritas. s. an aliqui Latini essent veri, & qui essent illi. Ideo debuit fieri correctio de Græco. *Etiā maledicorum testimonio comprobatur.* Idest, non solū istud est verum. s. ꝙ ea, quæ discordant, non possunt simul esse vera, sed etiam ipsi maledici. i. æmuli, qui dicent me fallarium, & sacrilegum, confitentur istud. Ponit ēt hoc Hier. in prologo in Genesim, qui incipit: Desiderij mei. *Si enim Latinis exēplaribus fides est adhibenda.* Continuat argumentum, cuius vis erat, ꝙ ea, quæ discordant non possunt simul esse vera. Hoc quoque cōcedebant æmuli: quia quidā dicebāt libros aliorū esse corruptos, cùm ɔ̃rium libris suis continerent,

rent: & inter se pugnabant propter discordiam librorum. Et hoc adiuuabat Hieronymum, quo supposito arguit, cùm non possint omnes isti veri esse, quęritur ex quibus habebitur veritas. Si autem dicant æmuli, quòd aliqui libri Latini sunt veri, quærit Hieronymus qui sunt illi? Et cùm tot sint exemplaria quot codices, & quilibet discordat ab alio, non videtur magis huic, quàm illi fides adhibenda, & consequenter debet recurri ad Græcos pro veritate. Respondeant quibus, idest, quibus Latinis libris debeat fides adhiberi. Et in hoc nunquam concordarent: quia quilibet asserebat libros ecclesiæ suæ esse veros. Potius ergo consentirent veritatem esse in Græcis, quàm quòd vna ecclesia Latinorum diceret se corruptos habere libros, & quòd alia illos veros habebat. Etiam quia dato, quòd velint concordare, quibus libris potius fides adhiberetur, non stabat: quia nō erat sufficienter probatum, an isti potius, quā illi veri essent. Vnde necesse erat recurri ad Græcos, de quorū veritate non dubitabatur. *Tot enim sunt penè exemplaria, quot codices*. Ista erat causa quare Latinis codicibus non erat adhibenda fides: quia quilibet liber discordabat ab altero. Nam quando sunt multi libri, & omnes concordant, sunt multi codices, & vnicū exemplar: sicut nunc est in Biblijs nostris, quia omnes concordant. Quando autem quilibet liber discordat ab alio, tot sunt exemplaria, quot codices, quia exemplar est liber, per quem alij transcribunt. Cùm autem libri inter se discordant, vnus non est tractus ab alio: ideo non est vnus liber exemplar alterius, sed quilibet per se est exemplar. *Sin autem veritas est quęrenda de pluribus*. Est ratio longa vsque ad illum locum: neque ego verò. & continuatur arg. scilicet. Si non est quærenda veritas de pluribus, cùm non concordent, necesse est, quòd recurratur ad eum locum, vbi est totaliter concordia, scilicet, ad Græcam originem, & exinde corrigantur omnes errores Latinorum librorū. *Cur non ad Græcam originem reuertentes*. Idest, cur non reuertemur ad libros Græcos, cùm in Latinis non sit cōcordia? Quasi dicat. Nihil est, ꝙ hoc prohibeat. Et dicitur ad Græcam originem, quia libri Græci fuerunt origo Latinorum. Nam etiam isti, qui nunc corrupti erant, de Græco originem traxerant, eo ꝙ totum nouum testamentum ab ipsis suis auctoribus in Græco scriptum est, præter Matthæū, qui scripsit in Hebręo, vt patet infra in litera. Ideo necesse fuit, quòd cùm primò nouum testamentum scriptum est in Latino, haberetur in Græco. *Eaque, vel à vitiosis interpretibus male ædita*. Hic ponuntur tres modi corruptionum, qui fuerunt in libris Latinis, & omnes illos dicebat Hieronymus ex Græco corrigendos. Primus est per interpretes vitiosos. Vocātur interpretes illi, qui primò de Græco in Latinum verterunt nouum testamentum. Et aliqui istorum non bene intelligentes linguā Græcā transferendo errauerunt, vel fortè quia nō erat eis copia linguæ Latinæ, & quòd in Græco intellexerunt non valuerunt in Latino competenter exprimere: vt significaretur idem, quòd erat in Græco. Et isti vocantur vitiosi interpretes. *Vel à præsumptoribus imperitis emendata peruersius*. Iste est secundus modus erroris, scilicet, per emendatores imperitos. Et vocantur isti præsumptores, quia supra vires suas facere ausi sunt, & male fecerunt, quod facere nesciebant. Et dicitur emendata peruersius: quia plus corruperunt isti præsumptores emendando: quàm corruperant interpretes transferendo. Isti præsumptores errauerunt tripliciter: vno modo, quòd aliqua scripta à primis interpretibus visa sunt eis non conuenire, & mutauerunt ea, vt voluerunt. Secundò, quia isti legebant libros Euangelistarum, & cùm eorum primum legissent, & venirent cæteri in manus eorum, videntes eos discrepare, putantes fuisse hoc ex errore scriptoris emendauerunt omnes ad similitudinem illius, quem primò legerant, ita ut omnia, quæ habentur in Matthæo ponerentur in Marco, & quæ habentur in Luca ponerentur in Ioanne, & è contrario. Et iste fuit grauissimus error. Tertiò modo errauerunt, quia, cùm inuenirent multos Euangelistas dicentes eandē sententiam per diuersa verba, & alij breuius, & alij lōgius, emendauerunt omnes ad exemplar vnius, vt eadem verba contineret. Duos modos vltimos corruptionis ponit infra Hieronymus de his tribus. *A librarijs dormitantibus, aut addita sunt, aut mutata, corrigimus*. Et iste est tertius modus errandi, scilicet, per librarios dormitantes, idest, alij quando scribūt, dormiunt, siue non aduertunt ad exemplaria, & corrumpunt libros addendo, aut mutando, aut subtrahendo. Et dicit Hieronymus. Cur non corrigimus addita mutata à vitiosis interpretibus, & cetera reuertentes ad Græcam originem, idest, ad libros Græcos. *Nec verò ego nunc de veteri disputo testā*. Hic respondet Hieronymus tacitæ quæstioni: quia dixerat, quòd libri Latini deberent corrigi ex Græcis, aliquis diceret. Tu dixisti contrarium nolens adhibere fidem septuaginta interpretibus, qui in Græco scripserant: sed dixisti necessariam esse aliam translationem ex Hebræo, vt patet in prologo super Genesim, qui incipit. Desiderij mei. & in prologo super Paralipom. qui incipit. Si septuaginta: ita nec nunc fides Græcis exemplaribus danda est. Respondet Hieronymus, quòd illud fuit verum quantum ad vetus testamentum, quod interpretes de Hebræo in Græcum transtulerunt. Et nunc non loquimur de veteri, sed de nouo testamento, in quo fides Græcis exemplaribus danda est. Ratio patet immediatè. Quod à septuaginta senioribus in Græcā linguam versum, scilicet, vetus testamentum in Hebræo habebatur ab origine sua, quia in Hebræo scripserunt auctores primi: septuaginta seniores, qui vocantur septuaginta interpretes ad preces Ptolomæi Philadelphi Regis Aegypti de Hebræo In Græcum transtulerunt. De ista translatione, & de eis, quæ circa eam acciderunt, declaratum est in prologo Hieronymi super Genesim, qui incipit. Desiderij mei. Et in prologo super Paralipom. qui incipit. Si septuaginta. Tertiò gradu ad nos vsque peruenit, idest, vetus testamentum peruenit tertio gradu vsque ad nos, scilicet, tres æditiones factæ sunt, prima ab ipsis auctoribus veteris testamēti, & ista fuit in Hebræo. Secūda à septuaginta interpretibus, & ista fuit de Hebræo in Græcū. Tertia fuit de Græco in Latinum facta de translatione septuaginta interpretum. Et ista non habuit à principio vnicum translatorem, quia multi de Græco in Latinum transtulerunt, & in diuersis ecclesijs varia exemplaria habebantur, vt ait Hieronymus in prologo super Paralipom. qui incipit. Si septuaginta. & sic venit ad nos. Tertiò gradu vetus testamentum. In hoc fundatur ratio Hieronymi, scilicet. Non est eadem ratio de fide Græcorum exemplariū quātum ad nouum, & quantum ad vetus testamentum: quia semper pro veritate librorum recurrendum est ad prima exemplaria, quæ primò ædita sunt. Vetus autem testamentum non fuit prius æditum in Græco, sed in Hebræo, & de Hebræo in Græcū, & de Græco in Latinum: ideo quando dubitatur de veritate alicuius libri in veteri testamento, non est recurrendum ad Græca exemplaria, sed ad Hebræa: quia ibi est origo. Si autem est dubium de veritate alicuius libri in nouo testamento, non potest recurri nisi ad Græca exemplaria, quia in Græco ab ipsis auctoribus totum nouum testamentum præter Matthæum scriptū est. Et sic nō habet

Marginal notes: Tres modi corruptionum in libris Latinis. — De interpretibus sacrę scripturę.

F habet locum calumnia æmulorum, ꝙ prius diceret
Hieronymus Græca exēplaria esse corrupta, & nūc di
cat ad illa recurrendū. *Non quæro quid Aquila quid Sym-
machus sapiant*. Ad eandem rationem pertinet. Quasi
dicat: quando ego loquebar de veritate librorum ve-
teris testamenti; quærebam an interpretatio septua-
ginta seniorum esset conueniens. & quomodo cum
illa cōcordaret, vel discordaret editio Aquilæ, & quo-
modo concordaret æditio Symmachi, & Theodotio
nis, qui omnes fecerunt varias translationes de He-
bræo in græcum, & translationes istorum à multis
recipiebātur: & Origenes in translatione Bibliæ, quā
fecit, posuit veritatem hebraicam in vna columna, &
in alia translationem septuaginta; & in alia æditio-
G nem Aquilæ, in alia Theodotionis, in alia Symmachi,
& in alia translationem aliam, & sic in eodem libro
erant sex translationes, ideo vocabatur liber ille exa-
plarum, idest, sex columnarum. De quo satis declara-
tum est in prologo Hieronymi super Iosue, qui inci-
pit: Tandem finito, Cōtra æditiones Aquilæ, Symma
chi, & Theodotionis, & contra vulgatam æditionē,
& omnes alias sæpe Hieronymus arguit, quando agit
de libris veteris testamenti, ostēdens ꝙ omnibus illis
existentibus, adhuc erat necessaria aliqua translatio ex
Hebræo: quia nulla earum concordabat oīno literæ
hebraicæ. Aquila, de quo hic dr̄, fuit quidā Iudæus de
insula Hellesponto, iō vocatur Aquila Pōticus. Iste fe
cit secundā translationē Bibliæ, quia prima fuerat fa-
H cta à septuaginta interpretibus. Floruit autē Aquila
quasi anno centesimo quintodecimo à Christi natiui
tate, de quo Isidorus lib. Etymologiarum sub Helio
Adriano Imperatore. Symmachus fuit quartus Bibliȩ
translator. Nam ante eum Theodotiō transtulerat, &
fuit sub Seuero Pertinace Imperatore, quasi anno à
Christi natiuitate centesimo nonagesimo. De hoc
Eusebius in libro historiæ Ecclesiasticæ, *Quare Theodo
tion inter nouos, & veteres medius incedat*. Quasi dicat:
etiam nunc non disputatur quare Theodotion se ha-
beat medius inter nouos interpretes, & veteres, scili-
cet, istud pertinet ad vetus testamentum. Et de istis
translationibus solennius habemus disputare, quan-
do agemus de veritate translationum veteris testamē
I ti, nunc autem de nouo agitur, ideo non aduertimus
ad istos, nec exemplaria Græca damnamus, sicut quā-
do loquebamur de istis, quia agebamus tunc de vete-
ri testamento, Iste Theodotion fuit Ephesinus tertius
Bibliæ translator, cuius translatio à septuaginta inter-
pretibus modicum discordat, licèt multa interdum
iste addat, quæ non habentur apud Hebræos. Sicut pa
tet in Daniele. Ideo Hieronymus signat ibi quæ sunt
illa, quæ habentur in Theodotione; De hoc August.
18. de ciuitate Dei, Et dicitur esse iste medius inter nō
nos & veteres, quia magis concordabat cum ædi-
tionibus nouis Latinorum, quæ habebantur tp̄e Gre-
gorij, & cum veteri translatione septuaginta interpræ
tum, quàm alij interpretes, & ꝙ alij translatores, Et sic
K medius inter vtrosque incedebat; *Sit illa vera interprȩ
tatio, quam apostoli probauerunt*. Idest, approbauerunt,
quasi dicat: non curemus nunc de veteris testamenti,
nec de comparatione trāslationis septuaginta ad A-
quilam, Symmachū, & Theodotionem, & alias transſ-
lationes: sed sit vera, idest, habeatur pro vera illa inter-
pretatio, quam apostoli approbauerunt: quia magis
credendum erat apostolis, quam cuicunque hominū,
Ideo illa translatio, quæ magis concordauerit dictis
eorum est verior. Istam rationem ponit Hieronymus
in ꝓlogo sup Genesim. s. Desiderij mei, & in ꝓlogo:
Si septuaginta. super Paralip. ad probandū, ꝙ sua transſ-
latio erat verior, ꝙ oēs aliæ, & potissimè, qa translatio
septuaginta interpretum, quæ maximæ auctoritatis

habebatur, scilicet, Christus, & apostoli in libris noui
testamenti allegauerunt multa dicta veteris testamen
ti. Et ostēdit Hieronymus, ꝙ multa eorum non habē-
tur in Biblia septuaginta interpretum, ex quo appa-
ret, ꝙ septuaginta non plenè interpretati sunt, vel eo-
rum æditio per successionē erat corrupta, ideo ꝙ es-
set necessaria alia de Hebræo. Et ita fuit sua, in qua ha
bentur omnia illa testimonia, quæ Christus, & aposto
li de veteri testamento allegauerunt. *De nouo nunc lo-
quor testamento*. Quasi dicat: non habet locum calum
nia æmulorum: quia nunc non loquor de veteri testa-
mento, in quo dicebam non sufficere exemplaria grę
corum: sed loquor de nouo, in quo sufficiunt. *Quod
Grȩcum esse non dubium est*. Idest, totum nouum testa-
mentum est græcum, idest, scriptum primò in Græ-
co ab ipsis suis auctoribus. Et dicit non esse dubium
ad differentiam Matthæi, de quo etiam asserebatur,
quia in Græco scripserat, scilicet, quòd primò scripse-
rat in Hebræo, deinde in Græco. Et sic totum nouum
testamentum habebatur in Græco. Hoc tamen dicit
Hieronymus dubium esse in libro de Illustribus viris.
cap. de Matthæo, quia ipse vidit exemplar Matthæi
in Hebræo in famosa bibliotheca Cæsariensis quam
fecit Pamphilus martyr, & in Græco videre nunquā
potuit. *Excepto apostolo Matthȩo*. scilicet, iste solus scri-
psit in Hebræo. *Qui primus in Iudæa*. Euangelium Chri
sti hebraicis literis ædidit. Matthæus fuit primus in-
ter omnes scriptores Euangeliorum, & scripsit in Iu-
dea in Hebræo, cùm vellet transire ad gentes. De
quo declaratum est in præcedenti prologo. De aliis
tribus Euangelistis quomodo uerisimile fuerit eos
scripsisse in Grȩco, declaratum fuit, supra in prolo-
go nostro in quadam quæstione. *Hoc certè cùm in nostro
sermone discordat*. Reddit ad conclusionem suam
postquam interposuerant responsionem ad tacitam
calumniam ęmulorum, dicens: quòd cùm in sermo
ne nostro, scilicet, Latino libri discordent, necesse est
veritatem inquiri in fonte, scilicet, in Grȩcis exempla
ribus, unde Latina transcripta sunt. & in diuersos ri-
uulorum tramites ducti. i. libri nostri discordant, & ua
dunt diuersis uiis: quia unus non redit ad alium. Est
metaphora de fonte, & fluminibus: quia interdū ex
vno fonte nascuntur plura flumina, uel torrentes par-
uuli, qui habent diuersos tramites. i. alueos, & nunquā
concurrunt, Ideo si quis uellit uidere, ubi coniungun-
tur, non oportet, ꝙ sequatur descensum aquarū, qa
sic nunquam inueniet eos conuenire: sed redeat ad
fontem, & ibi inueniet omnes istos alueos concurre-
re, & continuari capiti fontis. Ita de libris Latinis, quia
eorum origo non est in Latino, sed à Græco quantū
ad nouum testamentum, & ipsi inter se discordant,
quasi euntes per diuersos tramites. Non oportet se-
qui illos, quia nunquam sic reperietur concordia,
sed recurratur ad originem, scilicet, ad Grecum, &
ibi poterunt conuenire in fonte, scilicet, reformando
quemlibet ad similitudinem suæ fontis. *Vno de fonte
Quærendum est*. Hoc dicebat superius, scilicet, de libris
Latinis non potest ueritas queri, quia non apparet,
cur potius istis, quàm illis credendum sit, cùm tot
sint exemplaria, quot codices; sed veritas ibi quæren
da est ubi est unitas, idest, concordia: ideo uno de fon
te, idest, non de pluribus fontibus, & iste fons est in
Græcis exemplaribus, quæ inter se concordabant, &
erant omnia unum exemplar, licèt essent multi co-
dices. *Prętermitto eos codices*. Respondet tacitę quę-
stioni, quia dixerat, quòd ueritas non erat quęrenda
de Latinis, ubi erat tanta diuersitas; sed de Grę-
cis. Diceret eis aliquis, ꝙ inter Grecos codices erat di-
scordia, quia exēplaria Luciani, & Hesychij discorda
bāt in Græco à cęteris libris. Dicit Hierony. ꝙ ipse ꝓ-
termit-

termittit istos libros, idest non curauit de eis, nec curādum est: quia pauci, & peruersi homines curabant de illis. Cæteri autem Græci codices inter se consonant, & ad illos recurrendum est. *Quos à Luciano, & Hesychio nuncupatos.* Idest isti codices, qui à cœteris discrepabāt, nominabantur Luciani, & Hesychij. Vterque enim modum nouum trāslationis fecit tam in nouo, quam in veteri testamento, vt patet in litera. Lucianus fuit quidam præsbyter vrbis Antiochiæ in Græco satis peritus: cuius aliqua opera in sacra scriptura manebant etiam tempore Hieron. & iste fecit æditionem in nouo, & in veteri testamento addendo in vtroque, vt dicitur hic. Non tamen iam recipiebantur exemplaria sua, nisi à paucis. De hoc Hierony. in libro de Illustribus viris Capi. de Luciano. Hesychius fecit alia exemplaria, sicut Lucianus: sed iste non fuit ita vir famosus: ideo de eo non habetur apud auctores, sicut de Luciano. *Paucorum hominum asserit peruersa contentio.* Probat quomodo de istis non sit curandum: quia paruę auctoritatis erant apud Græcos: cùm nulli, nisi pauci homines, & peruersi, & pertinaces illos codices suscipe-rent. Omnes autem ecclesiæ alia exemplaria tenebāt, quæ inter se concordabant. Et ab illis dicit Hiero. veritatem accipiendam. *Quibus vtique nec in veteri instrumento.* Est ratio longa vsque ad illum locum. *Igitur hoc præsens.* In qua declarat, quomodo non habuerunt Lucianus, & Hesychius auctoritatem scribendi, nec potuerunt recipi scripta sua, dicens quòd in veteri testamēto, idest, in libris eius non potuerunt aliquid emendare post septuaginta interpræstes, & in nouo testamēto nihil profuit eis id, quod addiderūt, scilicet, quia nō receptum est: eo quòd ecclesia sciebat iam id non esse de veritate sacræ scripturæ. Et dicitur in veteri instrumento, idest, in veteri testamento: sic vocat illud Hier. sæpe, vt patet in Epistola ad Paulinum. Et vocatur instrumentum ab instruendo, quia instruit nos, idest, informat de veritate. Ita in iudicio vocantur instrumenta illa scripta, quæ in forma publica producuntur in iudicio, & faciunt fidem: & per ista iudex instruitur de veritate rerum, de quibus agitur. *Post septuaginta interpretes emendare quid licuit.* Idest, quantum ad libros veteris testamenti non licuit istis emendare aliud post translationem septuaginta interpræstum, scilicet, quia illa recepta erat per omnes ecclesias, & erat magnæ auctoritatis, vt ait Hiero. in prologo. Si septuaginta. super Paralipom. Ideo istis non daretur fides emendantibus trāslationem septuaginta interpræstum, sed obijcietur contra Hierony. quia ipse post translationem septuaginta interpretum fecit nouam translationem ostendens illam esse defectuosam. Et hoc conquerebantur æmuli contra eum: vt patet quasi in omnibus prologis, ideo licuit Luciano, & Hesychio emendare vetera, sicut ei licuit, vel non licuit Hieron. post septuaginta interpretes facere aliam translationem. Dicendum, quòd non est verisimile, quòd Hiero. non emendauit translationem septuaginta interpretum, sed fecit aliam nouam de Hebræo, non emendando interpretes, nec aduertendo ad eos. Et illud licuit: sic nec ipse accusat Aquilam, Symmachū, & Theodotionē, quia fecerunt æditiones distinctas ab interpretatione septuaginta, quia non corrigebant eos. Lucianus autem, & Hesychius voluerunt emendare translationes septuaginta, non faciendo nouam translationem de Hebræo, ideo non licuit eis, idest, non profuit, quia nō reciperentur in auctoritatem contra septuaginta interpræstes. *Nec in nouo profuit emendasse.* Idest, etiam non profuit eis emendare nouum testamentum, idest, libros noui testamenti. Nam isti addiderunt aliquid in libris, quos fecerunt, & non profuit eis, quia ipsi fecerant, vt ecclesia reciperet libros suos tanquam vera exemplaria noui testamenti: & ecclesia non recepit cognoscens ea, quæ ipsi addiderant non esse de textu scripturæ. *Cum multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse quæ addita sunt.* Idest, voluerant isti fallere ecclesiam innuētes, quòd sui libri continebant puram veritatem sacræ scripturæ, non recepit tamen ecclesia libros suos, quia cùm ante hoc totum nouum testamētum scriptum esset per totum orbem in varijs linguis, cùm legerunt exemplaria Luciani, & Hesychi, inuenientes in eis plura esse quàm fuerant in antiquis codicibus, quos ecclesia à principio susceperat, viderunt clarè falsa esse, & ab istis conficta, quæ addida fuerant.

(Margin: Sacra scri. dicitur instrumentum ab instruendo.)

An Lucianus, & Hesychius peccauerint faciendo ista exemplaria. Quæst. VI.

QVAERITVR, an Lucianus, & Hesychius peccauerunt faciendo ista exemplaria noui, & veteris testamenti, de quibus dicitur hic. Aliqs dicet, ꝙ hoc expeditum est, cùm in pręcedenti prologo in quadam quæstione dictum est grauiter peccasse illos, qui vltra quatuor Euāgelistas euangelium scripserant. Sed videtur, quòd non sequatur ex hoc istos peccasse, quia non est simile. Primò quia illi scripserunt textum euangelij, isti autem non solùm textum, sed multa alia addiderunt, quæ aliquo modo declararent scripturam: & sic bene fecerunt, quia qui lucidant eam, vitam æternam possidebunt Eccl. 24. Secundò, quia illi, qui scripserunt euangelia sub nominibus Apostolorum, vt sic auctoritatem consequerētur, & erant falsarij, & intendentes nocere ecclesiæ, cū plerique eorum essent hæretici & intenderent hæreses suas ex hoc confirmare miscendo eas euangelijs: isti autem sub nominibus proprijs scripserunt: vnde & exemplaria eorum vocabantur codices Luciani, & Hesychij, vt patet supra in litera, ergo non peccabant. Tertiò quia licuit Hieron. facere translationem in veteri, & emendationem septuaginta interpretum, vt patet in Prologo. Si septuaginta. super Paralipom. & in nouo testamento emendationem, vt patet hoc, ergo licuit istis. (Margin: Arguitur 1. pro parte affirmatiua.) Dicendum, quòd isti videntur peccasse condendo istos codices. Nam dicit hic, quòd non licuit eis post septuaginta interpræstes emendare quidquam in veteri, nec in nouo profuit emendasse. Item quia si isti bene fecissent, ecclesia suscepisset eos, uel saltē non reiecisset: & tamen repulerat eorum codices cùm dicatur hic, quòd codices illorum paucorum hominū asserit peruersa contentio. Item quia si isti codices fuissent boni, dato quòd ecclesia non poneret eos in canone suo dando illis tantam auctoritatem, saltem non esset illicitum legi apud quoscunque homines: sicut est nunc de libris Doctorum, qui non sunt in canone, leguntur tamen. Sed etiam illi, qui eos legunt iudicantur peruersi: ergo mali libri sunt. Dici potest, ꝙ Lucianus, & Hesychius, aut scripserunt istos libros tāquam historiam, sacræ scripturæ ponendo textū eius, & addendo aliqua uerba ad declarationem, aut scripserunt eos tanquam ipsum textum sacræ scripturæ, & exemplaria Euangelistarum. (Margin: Responsio principalis.) Si primo modo licebat eis, quia sic facit Historia Scholastica, quæ ut plurimū textum ponit interponendo pauca ad declarationem. Si secundo modo illicitum erat, quia nulli licet in sacra scriptura addere, aut minuere, quia præiudicat spiritui sancto, quia ea quæ homo addiderit possunt esse falsa, & admiscebitur falsitas ueritati spiritus sancti. Ideo comminatur Spiritus sanctus mala eis, qui quicquam addiderint aut subtraxerint sacræ scripturæ Apoca. 22. Isti uidentur tenuisse secundum modum, scilicet, quia uoluerunt quòd libri sui haberentur ut uera

ra originalia Euangelistarum: non quòd se Euangelistas assererent, sed quòd innuebant Euangelistas sic scripsisse, sicut ipsi in suis codicibus scripserant. Ideo volebāt codices suos esse textum sacræ scripturæ. Hoc innuit Hieron. cùm ait, quòd nihil profuit eis in nouo testamento aliquid emendasse, quia ecclesia vidit falsa esse, quæ addita fuerant: Si tamen ipsi non scripsissent codices suos tanquam textum, ecclesia non iudicasset falsa esse, quæ addita fuerant, quia quando quis scribit per modum glossæ, etiam si multa ponat, quæ non sunt in sacra scriptura, dum tamen non sint manifestę hæreses, ecclesia non curat de hoc. Item quia cùm dicat Hieron. quòd non profuit eis emendasse: innuit ꝙ volebant codices suos recipi ab ecclesia tanquam textus. Et in hoc non profuit, quia ecclesia videns falsa esse, quæ addita fuerant, non suscępit illa. Et sic peccabāt volēdo de proprijs addere in sacra scriptura, quod nulli licet nisi Spiritui sancto. Ad primum in contrarium: dicendum quòd simile est inter istos & illos: quia ita isti scripserunt textum sicut illi, quia nolebant codices suos esse textum euangeliorum. Et cùm dicitur, quia addiderunt, & erat istud ad declarationem: dicēdum, quòd istud magis nocuit, quia si solum textum scripsissent, non sequeretur error, sed addiderūt: & additum non fuit per modum glossæ, sed per modum textus: & non declarat præcedentia, sed addit noua super illa: & quanto sic plura adduntur, tanto maior error est. Ad secundum dicendum, quòd licèt non vsurpauerunt sibi isti nomina Apostolorum, scripserunt tamen tanquam codices sui verè continerent ea, quæ Euangelistæ scripserant. Et tunc idem error sequebatur, sicut si vsurparent nomina Apostolorum, quia nihil differt, quòd quis scribat historiā euangelicam, cui misceat aliqua falsa, & dicat illam scriptā à Bartholomæo, vel Andrea, qui nullum euangelium scripserunt, quàm quòd dicat scriptam à Marco, vel Mattheo, qui euangelia scripserunt: immo deterius est dicere scriptam illam à Marco, vel Matthæo, quia si dicat scriptam illam à Bartholomęo, vel Andrea, cum non constet istos scripsisse euangelia, dubitabitur de illa scriptura, & non poterit multum nocere, quia nō recipietur communiter. Si verò dicat scriptam illam à Marco, vel Luca, cùm constet istos scripsisse euāgelia, erit istud verisimilius, & magis poterit nocere. Ad tertium dicendum, quòd Hier. licuit translationem facere veteris testamenti, quia fideliter agit, nihil addens, aut subtrahens, aut mutans de sententia: isti autem multa addiderunt tam in nouo, quam in veteri testamento, quod non licebat: vt patet in litera. Cùm autem dicitur, quòd Hieronymus fecit emendationē, septuaginta interpretum: dicendum quòd non emendauit eorum translationem addendo, aut subtrahendo: sed quia vitio librariorum erat illa translatio iam corrupta, emendauit illam Hieron. siue correxit, non quidem ipsam translationem, sed libros qui eam non bene cōtinebant, vt colligitur eodem prologo, & prologo Eusæbi. Hier. super Paralipom. Cùm autem dicitur, quòd fecit correctionem in nouo testamento, dicendum quòd fecit eam auctoritate Damasi Papæ: & licuit eam facere. Etiam quia Hieronymus nihil addidit corrigēdo, sed solùm libros latinos corruptos redegit ad formam Græcorum exemplariorum, in quibus pura veritas continebatur, isti autem multa addiderunt, ideo non fuit simile de Hieronymo.

Responsio ad primum.

Responsio ad secundū.

Responsio ad tertium.

Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantum Euangelia, quorum ordo est iste. Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes, Codicum Græcorum emendata col-

F latione, sed veterum, quæ ne multum à lectionis latinæ consuetudine discreparent, ita calamo imperauimus: vt his tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, vt fuerant.

Igitur hęc pręsens, hic ponitur secūdum principale. s. operis executio, & diuiditur in duo, primo ponuntur correcta euangelia, deinde canones apponuntur, ibi. *Canones quoque.* Circa primum dicitur. *Igitur hęc pręsens præfatiuncula pollicetur tantum quatuor euangelia.* i. iste prologus nihil promittit nisi emēdationem quatuor G euangeliorum. Verum est, ꝙ totum nouum testamentum erat corruptum in latinis exemplaribus, licèt non tantum sicut euangelia, & totum illud Hieron. correxit. Sed pro nunc non petebatur nisi correctio euangeliorum, & illa facta est. Causa autem quare euangelia magis corrupta erant quàm alij libri noui testamenti fuit, quia euangelia sunt quatuor, & imperiti correctores, vel potius præsumptores miscuerunt cuilibet Euāgelistæ ea, quæ in alijs inueniebant, & sic oīa erant cōfusa, vt patet. ī. in litera. Cęteri aūt libri noui testamenti sunt simplices. s. quia vnus nō cōcordat cū alio: ideo non potuit vnus cum alio cōfundi. Et sic solùm erant ibi errores interp̄tum eorum, qui primo de Græco in latinum transtulerunt, & errores librariorū: in euange H lijs aūt erāt tres modi errorum, quos s̄ declarauimus. *Quorum ordo iste est. Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes.* s. ordo Euangelistarum est iste in duobus. s. Primò fuit iste ordo in scribendo, quia prior scripsit Matth. deinde Marcus, postea Lucas, vltimo Ioā. vt patet in sequēti prologo, qui incipit. Plures fuisse. Scdò fuit iste ordo in canone, quia taliter ordinantur qualiter hic noīati sunt. Nā nō potuit in eis assignari alius ordo nisi ordo tp̄is in scribendo, vt declaratum fuit supra in prologo nostro in quadam quęstione. *Codicum gręcorum emendata collatione.* i. ista præfaciuncula pollicetur. i. promittit quatuor euangelia emendata collatione codicū Græcorum. i. per cōparationem, vel collationē cū Græcis codicibus, quia emēdatio nō fuit alia nisi ꝙ latina exē I plaria cōferrentur cū Græcis, & ubi latina discordarēt à Græcis corrigerent̄ per græca, q̄a in illis erat veritas. *Sed veterum.* i. licèt corrigamus latina exēplaria p̄ gręca, non corrigemus p̄ quælibet gręca, sed solū per vetera. Hoc dr̄ vno modo ad dr̄iam codicū Luciani, & Hesychij, qui erant noui codices inter græcos, & multa addiderant, q̄ falsa erant. Et de his dixit. s. Hier. p̄termitto eos codices, quos à Luciano, & Hesychio nūcupatos paucorum hoīum asserit peruersa cōtentio, & quia p̄ istos nō intendebat emendare dixit, ꝙ nō emendaret nisi per ueteres codices. Aliter dr̄ hoc, quia ēt inter illos codices qui ab oībus gręcis recipiebantur, veraciores erāt ueteres q̄ noui, quia librarij, vel correctores nō possunt ueteres libros corrigere, quia nō hn̄t per quid, nouos aūt pn̄t corrumpere, quia hoc facile est. Iō non K est possibile in libris historicis, quales sunt libri Sacræ scripturæ ueraciores esse cōiter nouos, quā ueteres. Et istud est apud oēs gentes. Nam ēt apud Hebræos, qui hn̄t exemplaria ualde ueracia, libri ueteres ueraciores sunt, q̄ noui. Vnde Iosue. 21. deficit nunc in oībus Biblijs Hebręorū vnus versus, qui habet̄ in Biblijs latinis, & Rab. Dauid Kimhi, dicit se vidisse in antiquis Biblijs illū uersum. Ita ergo apud græcos ueteres codices ueraciores esse quàm noui: ideo per ueteres solū uoluit Hieron. emendare latinos. *Quæ ne multum à lectionis latinę consuetudine discreparent.* Est sententia longa usq; illum locum. *Canones quoque.* Est sensus, ꝙ Hier. uoluit dare ista quatuor euāgelia emēdata, ne tn̄ oīno discreparent

parent ista ab illis, quæ prius fuerant noluit omnino conformare Græcis exemplaribus in verbis, & in modo loquendi: sed solùm seruata veritate quantum potuit, permisit, quòd libri Latini manerent, sicut prius fuerant. Et sic illa solùm, quæ nec in uerbis, nec in sententia: poterant concordare Græcis codicibus emendauit. Alia autem, licèt in verbis, & in modo loquendi à Grecis discreparent codicibus: cùm tamen sententia eadem esset, permisit manere, vt prius fuerant. Et dicitur quæ, idest, illa Euangelia, quę ego dabo emendata, ne multum discreparent à consuetudine lectionis latinæ, idest, à consuetudine istorum librorum, qui nunc habentur apud Latinos: *Ita calamo temperauimus*, idest, temperauimus modum nostrum loquendi. Et figurata locutio. Temperantia enim est uirtus, qua desideria illicita secundùm tactum, & gustum refrænantur, ne sequamur illa, quantum ad ea inclinamur. Ita Hieronymus cū nunc emendaret Latinos codices per Græcos, inclinabatur ad sequendum omnino sentētias, & verba, & genus scribendi Græcorum, tenuit tamen se, vt non sequeretur omnino illos, sed solùm quantum ad sententias. De verbis autem, vel scribendi genere sæpe non curabat, ne multum discreparet à consuetudine Latina. Et hic est temperare calamum, idest, non permittere eum omnino ire post Græcos: *Vt his tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, vt fuerant*, idest. Solùm correximus in libris Latinis ea, quæ videbantur mutare sensum à ueritate Græcorum: reliqua autem licèt in verbis, & stylo discordarent, permisimus manere in Latino, sicut prius fuerant.

nperan-

Quomodo poterat facere Hieronymus, quòd in libris Latinis aliquid remaneret sicut prius. *Quæst. V I I.*

QVAERITVR, quomodo potuit Hieronymus facere, ꝙ in libris Latinis aliquid maneret, sicut prius fuerat: quia videtur ꝙ necesse erat omnia mutari, ita ut nihil maneret sicut prius: quia taliter erant corrupti libri Latini, quòd salua ueritate nihil poterat in eis manere sicut prius. Nā præsumptores imperiti cùm legissent primum unum Euangelistam, & postea cæteros, quidquid habebatur in uno ponebant in cæteris, & quidquid in omnibus habebatur, ponebant in uno: etiam quādo eadem sententia reperiebatur apud plures Euangelistas, & non per eadem verba, emendabant omnes ad formam verborum illius, quem primò legissent. Et sic omnia erāt confusa in verbis, & sententijs. Ergo non poterat tanta corruptio tolli manentibus aliquibus partibus, sicut prius: potissimè quia ex verbis Hieronymi innuitur; quòd non erant multa, quæ corrigenda erant, cùm dicat, quòd fecit ne Euangelia sua emendata multum discreparent à libris prioribus. Quidam dicunt, ꝙ non manebat in libris Latinis aliquid sicut prius fuerat. Et cùm dicitur hic, quòd uoluit facere, quòd ista Euangelia, quæ corrigebat, non discreparent multum à consuetudine Latinæ lectionis, idest, quòd licèt emendarentur per Grçcum, quòd non secutus est stylum Grecum, sed magis tenuit Latinum, vt non discreparet à consuetudine Latinæ lectionis, idest, Latini styli: iste sensus non stat, cùm dicat Hieronymus, quòd illa solùm, quæ mutabant sensum correcta sunt, & reliqua manserunt sicut prius. Ergo necesse est, quòd intelligatur de aliquibus libris corruptis, in quibus corrigerentur ea, quæ mutabant sententiam, & reliqua manerent sicut prius. Nam quantum ad stylum nihil istud pertinebat: quia Hieronymus totaliter sequeretur stylum Latinum, etiam si scriberet de Græco. Aliter dicendum, ꝙ Hieronymus corrigendo istos libros po-

Responsio auctoris ad quæsitum quæstionis.

A tuisset facere magnam mutationē si omnino secutus fuisset verba Græcorum codicū: & sic Euangelia, quæ ipse daret, emendata discreparent omnino, aut valde multum à libris Latinis, qui tunc habebantur. Vt autem non omnia discreparent, solùm mutauit ea, quæ non poterant manere salua veritate. Ad difficultatem dicendum, ꝙ si omnes Latini codices fuissent uno, & eodem modo corrupti, nō potuissent Euangelia, quæ Hieronymus daret correcta cōcordare libris Latinis. Sed codices Latini erant variè corrupti: nam quidam multum alij parum: quidam sic, alij aliter. Nam ut supra dicitur, tot erant exemplaria, quot codices, scilicet, quia nullus liber cum alio cōcordabat. Vnde quidam erant solùm corrupti vitio interpretum; alij solùm errore librariorum: alij præsumptione imperitorum correctorum, & quidam duobus modis istorum, & alij tribus. Qui enim solùm corrupti erant vitio librariorum, aut vitio interpretum faciliter corrigi poterant, ita ut codex emendatus modicū distaret à priori codice corrupto. In illis, qui erāt corrupti à præsumptoribus, vbi erant omnes Euangelistæ confusi in vnum, non poterat hoc fieri: nisi vbi illa cōfusio erat facta in paucis locis. Alioquin necesse erat librum emendatum omnino discrepare à priori corrupto.

Ad quid voluit Hieronymus, quòd libri suæ translationis modicum discreparent à prioribus libris. *Quæst. V I I I.*

QVAERITVR, ad quid Hieronymus voluit quòd libri isti; quos ipse traderet emēdatos, modicùm discreparēt à prioribus libris: cùm hoc non videretur proficere. Dicendum ꝙ hoc fuit propter multa. Primò ut isti calumniatores facilius reciperent libros emendatos ab eo. Nam cùm minus discreparent à prioribus, facilius illos acciperent. Secundò vt minus clamarēt cōtra Hieronymū. Nam à principio isti clamarent eū falsarium, & sacrilegum, vt patet supra in litera. Et hoc quando viderent, quòd liber suus discrepabat à libris eorum. Ideo quanto magis discreparent tantò magis clamarent. Voluit autem Hieronymus tollere occasionem scandali quantū potuit. Tertiò vt verisimilior videretur correctio Hieronymi, quia si illa multum discreparet à libris Latinis, innueretur illos esse valde corruptos: si autem parum discreparet, innueretur paruum fuisse errorē. De grauissimo autem errore non erat ita uerisimile, quomodo introduci potuisset in omnes libros Latinos, sicut de paruo. Ideo verisimilior esset correctio Hieronymi si parum discreparet à Latinis libris, quàm si multum. Et ad hoc nimis debuit attendere Hieronymus, vt opus suum verisimilius esset, & facilius reciperetur. Quartò quia una de difficultatibus impedientibus istā correctionem erat mutare linguam senis, & canescentem iam mundum ad initia retrahere paruulorum: si tamen multum discordaret emendatio Hieronymi à libris Latinis, omnes senes inciperent quasi de nouo addiscere. Si autē modicum discreparet, esset paruus labor reformare noua cum veteribus, & non esset quasi de nouo addiscere. Ideo debuit Hieronymus quantum potuit salua veritate tenere similitudinem priorum librorum. Quintò, & præcipuè, quia si emendatio Hieronymi multum discreparet à Latinis codicibus, oporteret omnes codices veteres perire, & de nouo omnia scribi. Si autem modicū discreparet à prioribus, poterant manere idem libri, & corrigi, & non oporteret de nouo scribi, & perire veteres, quod inducebat magnos sumptus. Ideo erat valde vtile, ꝙ modicum discreparet ista translatio à prioribus libris. Sextò quia de iure est, quòd res semper debet interpretari

potius,

potius,vt valeat,quàm vt pereat. Ideo inquātum libri Latini potuerunt tollerari,debuerunt potius manere, quā mutari. Septimò propter honorem Ecclesiarum immo totius Latinæ ecclesiæ, quia quanto haberet codices magis corruptos, videretur magis errasse prioribus temporibus. Si autem translatio esset nunc multum discrepans appareret multum errasse ecclesiam, Et sic debuit seruari honor eius quātum potuit faciendo emendationem parum discrepantem à prioribus libris.

Canones quoque,quos Eusebius Cęsatiensis Episcopus Alexandrinum secutus Ammonium in decem numeros ordinauit, sicut in Græco habentur, expressimus. Quia siquis de curiosis voluerit nosse quæ in Euangelijs, vel eadem,vel vicina,vel sola sint, eorum distinctione cognoscet. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inoleuit, dum quod in eadem re alius Euangelista plus dixit, in alio, quia minus putauerint, addiderunt.

Canones quoque. Hic ponitur de ipsis canonibus Euangeliorum quos Hieronymus nunc apposuit correctioni, quam fecerat, & dicitur, Canones quoque quos Eusebius Cęsariensis Episcopus, scilicet, expressimus in libris Euangeliorum canones,quos ordinauerat Eusebius Cęsariensis Episcopus. Iste Eusebius fuit vir clarissimus ante tempora Hieronymi sapientiæ magnæ,& scripsit librum de gestis Ecclesiasticis, & ordinauit tempora. De hoc Hieronymus in lib. de Illustribus viris.Iste ordinauit canones Euangeliorum.Vocatur Cęsariensis Episcopus ad differentiam aliorum, qui hoc nomine appellantur. Vocatur quoque Eusebius Pamphili. De quo etiam Hieronymus facit mentionem. De hoc dicetur infra in quadam quæstione. Erat autem Episcopus Cęsareæ Palestinæ. Nam una est Cæsarea Cappadociæ,& alia est Cæsarea in terra Iudeæ.Et ista est duplex.Quædam,quæ vocatur Cęsarea Philippi, quam vocauit sic Philippus frater Herodis, de qua infra 16. Alia est Cæsarea, quæ vocatur communiter Cęsarea Palestinæ, & est versus meridiem terræ Iudęorum juxta mare mediterraneum in parte occidentali. Et istam vocauit sic Herodes,& reædificauit eam. De hoc habetur in actibus Apostolorum. Et in hac erat Philippus, & filiæ eius Prophetissæ. Actu. 21. *Alexandrinum secutus Ammonium.* Iste Ammonius Alexandrinus fecit canones Euangeliorū, quos ante eum nemo inuenerat, & Eusebius secutus est ipsum ordinando ipsos in libris Euangeliorum. *In decem numeros ordinauit*, idest,distinxit in decem partes,vel ordines,& totidem canones sunt,quot ordines. Nam decem dicimus canones Euangeliorum, sicut dicimus decem ordines,vel numeros, *sicut in Gręco habentur expressimus*, idest. Posuimus expresse,& apertè istos canones,& numeros ipsorum sicut habebātur in libris Græcis. Nam canones, qui sunt isti decem ordines, habentur in principijs Euangeliorū distincti,& ordinati per lineas suas. Numeri autem ipsorum habentur in marginibus ipsorum Euangeliorum in quolibet folio, & per ipsos numeros scimus intrare in canonem cuius est numerus, & inde cognoscimus quæ sunt,in quibus Euangelistæ concordant, & quæ sunt singulis propria. Isti canones habebantur in omnibus libris Græcis, & Hieronymus transtulit eos tanquam vtiles valde. Nunc autem errore librariorum sæpe corrumpebantur, & mo

Canones euangeliorū.

F dernorum negligentia omissi sunt, ita ut in Biblijs nostris iam non habeantur nisi in antiquissimis: cùm tamen sint valde vtiles. *Quod si quis de curiosis voluerit nosse*,idest,ad curiosos pertinet scire ea,in quibus Euangelistæ cōcordant,vel differunt, & quæ sunt singulis propria. Accipitur curiositas aliquādo in malum,scilicet, pro desiderio sciendi res inutiles, cum per studium illarum omittantur res vtiles,hic autem accipitur curiositas in bonum pro desiderio sciendi res subtiles, vtiles tamen. Et ita erat hic, Quæ autē sit vtilitas canonum, infra declarabitur. *Quę in Euangelijs, vel eadem,vel vicina,vel sola sint.* Istud cognoscitur per canones Euangeliorum, scilicet,quæ sunt eadem in eis,idest,in quibus Euangelistæ pauci, vel multi concordant, & quæ sunt

G vicina, idest, aliquo modo similia.Istud est quando Euangelistæ multi ponunt eandem sententiam:vnus tamen de ea plus, quàm alius expressit. Et ibi sunt dicta vicina quantum ad id, in quo similantur: non sunt eadem,quia non concordant totaliter in eadem sententia:vel quæ sola sint, idest, in quibus Euangelistæ inter se non concordent,nec in toto,nec in parte, sed quilibet addat super omnes aliquam sentētiam. Sciendum ꝙ ad inueniendum ea, quę sola sunt, idest, in quibus non concordant,est unus canon, scilicet,decimus, in quo singuli dicunt propriè. Ad inueniendum autem, quæ sunt eadem, sunt nouem canones. Ad inueniendum quæ sunt vicina,nullus canon est:quia non fit differentia quæ sint eadem,vel uicina. Nam sicut per no-

H uem canones inueniūtur quæ sunt eadem:ita per eosdem inueniuntur quæ sunt vicina: *Eorum distinctione cognoscat*, idest, istud cognoscetur per distinctionem canonum. Quod si particula illa, quæ quæritur pertineat ad decimum canonem, apparet quòd illa propria est illius Euangelistæ, in quo inuenta est, & non concordat in ea cum aliquo. Si autem sit in aliqua de nouem canonibus concordat illę Euangelista cum alio, vel cum alijs. An tamen concordet cum uno,vel cum pluribus, & qui sint illi cum quibus concordat scietur ex numero canonis; qa in quolibet expressum est qui Euangelistæ inter se concordent. *Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inoleuit.* Hic ponitur in quo proficiunt canones, scilicet, ad tollendum confusionem,

I quæ erat miscendo dicta Euangelistarum, & ut de cętero confundi nō possent: sed sciremus,quæ sint propria cuilibet, & quæ sunt in quibus cum alio, vel aliis concordat. Quo supposito stante canone in marginibus Euangeliorum cognoscetur an in aliquo Euangelista sint aliqua, quę ad eum nō pertinent, & quę sunt illa, & cuius sunt. Istę autem error confusionis inoleuerat, idest, consuetus erat in libris Latinis. Et ad tollendum eum fuit vtilis annotatio canonum. *dum quod in eadem re alius Euangelista plus dixit, in alio, quia minus putauerunt,addiderunt*, idest,aliqui imperiti correctores, vel potius præsumptores inuenientes in eadem re,idest, circa unam rem, quòd unus Euangelista plura dicebat, quàm alius, sicut sæpe fit, & putabant,quòd ea,

K quę minus habebantur in uno deerant ei: ideo supplebant de alio.

Quomodo illi, qui addiderunt Euangelistis hoc facere ausi sint, cum ex hoc essent manifestè falsarij.
Quæst. IX.

QVAERITVR, quomodo isti poterant addere quod in uno non erat de alio, cum erant manifestè falsarij apponentes aliquid in Sacra Scriptura.Dicendum quòd isti non putauerunt Euangelistas sic scripsisse: sed quòd omnes concordauerant tam in sententijs, quàm in uerbis. Sicut cùm sunt quatuor notarij, vel plures eiusdem causæ, vel

vel contractus, omnes scribunt omnino idem tam in A sententijs, quam in verbis. Maximè cùm isti regerentur Spiritu sancto, credebant isti imperiti correctores, quòd magis concordarent, quia Dominus est Deus pacis, & concordiæ & non dissensionis, nec contētionis, infra Corin. 14. putauerunt ergo, quòd hoc euenerat errore librariorum latinorum, vel græcorum, qui ex negligentia multa omittunt. Vel quòd euenerit vitio interpretum, idest, eorum qui primò de græco trā stulerunt. Nam si crederent, quòd Euangelistę sic scripserant, non ausi fuissent manum apponere, & non dicerent deesse libris eorum aliquid. Quia cùm auctor libri plura non vult apponere libro suo, etiam si plura conuenienter posset apponere, nihil illi libro deesse dicitur, quia totam mensuram habet, quam dedit ei suus B auctor. Erant autem isti imperiti, qui non aduertebāt, quòd non fuit eadem intentio omnium Euang. scribentium. Nam Beatus Ioan. solum scripsit, vt suppleret ea, quæ de Deitate in alijs Euangelistis non habebantur, vt patet sequenti prologo, qui incipit: Plures fuisse. Ideo necesse erat quòd ille in multis adderet super alios Euang. quantum ad ea, quæ pertinebant ad Deitatem. Et sic de singulis eorum, quia quilibet habuit suam propriam intentionem scribendi, vt declaratum est præcedenti prologo in quæstionibus. Et quantum ad illa, quę principaliter quilibet intendebat necesse erat, quòd aliquid adderet super cœteros. Similiter isti errauerunt putantes omnes Euangelistas, concordare debere in verbis. Sed non oportebat, quia C si in sententijs, non concordabant, quanto magis in verbis.

Vel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille, qui vnum è quatuor primùm legebat, ad eius exemplum cœteros quoque æstimauerit emendandos. Vnde accidit, vt apud nos mixta sint omnia, & in Marco plura Lucæ, atque Matthęi. Rursum in Matthæo plura Ioannis, & Marci, & in cœteris reliquorum, quæ in alijs propria sunt, inue- D niantur. Cùm itaque canones legeris, qui subiecti sunt confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In canone primo concordant quatuor Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. In secundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus, Lucas, Ioannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Ioannes. In quinto duo. Matthæus, Lucas. In sexto duo. Matthæus, Marcus. In septimo duo, Mat- E thæus, Ioannes. In octauo duo. Lucas, Marcus. In nono duo. Lucas, Ioannes. In decimo, propria vnusquisque, quæ non habentur in alijs, ædiderunt. Singulis verò Euangelijs ab vno incipiens vsq; ad finem librorum dispar numerus accrescit. Hic nigro colore præscriptus sub se habet alium ex minio discolorem numerum, qui ad decem vsque procedens indicat: prior numerus, in quo sit canone requirendus. Cùm ergo aperto codice, verbi gratia, illud, siue illud capitulum scire volueris cuius canonis sit, statim ex subiecto numero doceberis, & recurrens ad principia, in quibus canonum est distincta congeries, eodemque statim canone ex titulo frontis inuento: illum, quem quærebas numerum eiusdem Euangelij, qui & ipse ex inscriptione signatur inuenies: atque è vicinio cœterorum tramitibus inspectis, quos numeros è regione habeant adnotabis, & cum scieris, recurres ad volumina singulorum & sine mora repertis numeris quos ante signaueras reperies, & loca, in quibus, vel eadem, vel vicina dixerunt. Opto vt in Christo valeas, & memineris mei Papa Beatissimè.

Iste erat alius error, scilicet, quando nihil addebat in sententia vnus Euangelista super alium, sed eandem sententiam expressit vnus per quædam verba, & alius per alia: vel vnus breuius, & alius prolixius. *Ille qui vnū ex quatuor primùm legerat, ad eius exemplum cęteros quoque extimauerit emendandos.* Scilicet, isti præsumptores, quādo primò legebant vnum Euangelium quodcunque illud esset, putabant illud bene se habere, & ad similitudinem verborum illius emendabant omnes alios Euangelistas. Istud etiam putauerunt errore librariorum euenisse. Nam credebant, quòd Euangelistæ etiam in verbis nequaquam discordarent. Istud quoque dicitur, quòd emēdabant cœteros ad exemplum primi, quem legissent, intelligitur solùm quantum ad similitudinem verborum, quod pertinet ad istum secundum errorem. Nam si in illo aliquid minus esset, quàm in illis, quos postea legerent, emēdabant quem primò legissent ad exemplum eorum, quos postea legerent, vtpotè si primum Marcum, qui minor est legerent: emendabant eum supplendo quæ plus habebantur in Matthæo, Luca, & Ioanne. *Vnde accidit, vt apud nos mixta sint omnia.* Idest. Ex istis duobus erroribus euenit, quòd apud nos, idest, apud latinos codices mixta sint omnia, idest, illa, quæ pertinent ad vnum Euangelistam sint in alijs, & è contrario. *Et in Marco plura Lucæ, atque Matthæi.* Quia Marcus erat minor omnibus, nullus erat, cui plura apponi possent. Et sic multa de Luca, & Matthæo apposita sunt. Et non solùm de istis, sed etiam multa de Ioanne, qui plurima ponit, quæ Matthæus, & cœteri non habent. Sciendum tamen, quòd ista corruptio non habebatur apud omnes libros latinos, sed in quibusdam, & non æqualiter in omnibus, quia in quibusdam erāt plura mixta, in alijs autē multa sm ꝙ illa imperiti correctores plura audebant facere, & imperitiores erant. *Rursus in Matthęo Ioannis, & Marci.* i. etiam in Matthæo plura erant multa positam, quæ pertinebant ad Marcum, & Ioannem. De Marco pauca poterant apponi Matthæo: quia quasi omnia, quæ scripsit Marcus, scripserat prius Matthęus, vnde Augu. lib. 1. de concordia Euangelistarū vocat Marcum abbreuiatorem Matthęi. Aliquid tamen Marcus addidit super Matthæum, & singulos, licèt plurima, quæ Matthæus scripserat, omisit, quia non est aliquis Euangelista, qui non scripserit aliqua super cæteros, quia aliàs esset aliquis Euangelista, qui

qui non poneretur in decimo canone, cùm ibi sola po
nantur, quę quisque habet propria, in quibus non con
cordat cum alijs, & tamen omnes Euangelistę ponun
tur in decimo canone. Habet tamen Marcus minimũ
locum in illo, quia ipse pauciora propria habet, quàm
cæteri, vt ait August. in lib. de concordia Euangelista-
rum, & apparet ex ipsa canonũ inscriptione. De Ioan-
ne autem multa poterant poni in Matthæo, quia nul-
lus est, qui plura habeat propria: ideo Ioan. in decimo
canone maximum locũ habet, vt apparet ex ipso. De
Luca etiam intelligendum est, ꝙ aliqua apposita fue-
rant, vel apponi poterant Matthæo, quia etiam Lucas
propria habet sicut cæteri. *Et in cæteris reliquorum, quæ
alijs propria sunt inueniant.* Posuit exemplum de duobus
Euangelistis, & omisit de alijs duobus, de quibus dicit
idem esse, scilicet, quòd in Luca inueniuntur multa de
Matthæo, Marco, & Ioanne: & in Ioanne inueniuntur
multa de Matthæo, Marco, & Luca: & quæ sunt pro-
pria singulis inueniuntur mixta in cæteris: quod per
errorem factum est, sicut dictum est. *Cùm itaque cano-
nes legeris, qui subiecti sunt.* Ponit quomodo ista confu-
sio tolleretur per canones, scilicet, quia per illos resti-
tuerentur singulis propria. Et dicitur qui subiecti sunt,
idest, qui positi sunt in principijs Euangeliorum: Nam
in Biblijs antiquis ibi solent omnes decem canones or
dinatè poni. Vel dicitur, qui subiecti sunt, idest, suppo-
siti marginibus per singula loca Euangeliorum ad co-
gnoscendum ad quos canones pertinent illa loca. Et
iste est sensus literæ. *Confusionis errore sublato,* idest, aufe-
retur per hoc confusio, quia scienter aliquid additum
est cuilibet. *Et similia omnium scies, & singulis sua quęque
restitues,* idest, scietur per istos canones quid est, in quo
omnes cõueniunt, & quę sunt propria cuilibet, in qui-
bus cum nullo conuenit. Et non solùm quę sunt com
munia omnibus: sed etiam, quæ sunt cõmunia tribus,
& quæ duobus, & quibus de ipsis duobus, vel de ipsis
tribus. Nam pro quatuor ponitur vnus canon: pro tri
bus inter se concordantibus ponuntur tres canones:
pro duobus ponuntur quinque, & pro proprijs singu-
lorum ponitur vnus canon. *In canone primo concordant
quatuor.* Quatuor Euangelistæ habent inter se multa
communia, & illa ponuntur in primo canone. De sin-
gulis autem alijs canonibus, qui, & quot concordant
litera dicit, quæ plena est usque ibi, *in decimo propria
vnusquisque, quæ non habentur in alijs ædiderunt.* In primis
nouem canonibus est concordia ipsorum Euangeli-
starum plurimum, vel paucorum: in decimo autẽ sunt
ea, quæ sola sunt, idest, in quibus nullus conuenit cum
alio, & quilibet ipsorum habet aliquid proprium. Et
ob hoc canon decimus est diuisus in quatuor ordines:
quia pro quolibet Euangelista canon ponitur. Quili-
bet autem de nouem prioribus simplex est, idest, vni-
cum habent ordinem. In singulis verò Euangelijs hic
ponitur modus, quo quilibet sciat inuenire ad quæ ca-
nones sunt instituti, & est modus, quo quilibet Euan-
gelista diuisus est per partes minimas, siue sententias
breues. Nam nos habemus diuisa Euangelia, & quos-
libet libros Scripturæ per capitula, & sunt partes ma-
gnæ nam in quolibet Euangelistarum pauca capitula
sunt. Ad inueniendum autem, in quibus concordant,
& quæ sunt propria, oportuit diuidi ipsos per breues
sententias in plurimas partes, ita quòd Matthæus diui-
ditur in trecentas, & plures partes, & sic de quolibet
alio secundùm magnitudinem, vel paruitatem libri, &
secundùm pluralitatem, vel paucitatem sentẽtiarum.
Et istę partes signantur numeris continuatis ab uno,
vsque ad finem. Et ponitur numerus in principio cu-
iuslibet particulę incipiendo ab vno, crescit semper nu
merus secundùm numerum ipsarum particularum.
Et est ista annotatio de nigro. Apud quamlibet autem

Declaratur qño canones euangeliorum intelligantur.

F istarum annotationum est alius numerus de rubeo, &
iste non est continuus, sed aliquando ponitur sex, &
immediatè ponitur tria, vel unum, vel decem: sicut ac
cidit. Et iste numerus non crescit nisi usque ad decem,
& est numerus canonum. Numerus niger est particu-
laris. Ponitur autem rubeus apud nigrum, vt sciatur
de qualibet parte, vel sententia Euangelistæ ad quem
canonem pertineat, & tunc intramus illum canonem,
& quærimus illum numerum nigrum, qui inuentus
fuerat iuxta particulam, quam quærebamus, & ibi vi-
detur an cum alio Eueanligsta concordet, vel non, &
cum quot, & in quibus particulis librorum suorum.
Vt pote siquis vellet quærere in Mattheo in particula.
30. quę est signata de nigro apud illam inueniet nume
G rum rubeum. Et si sit septem, est signum, ꝙ illa parti-
cula. 30. Matthæi pertinet ad canonem septimum, in
quo concordant Matthæus, & Ioannes. Et ex opposi-
to istius numeri nigri, scilicet, triginta erit alius nume-
rus in linea beati Ioannis fortè similis, vel dissimilis. Et
secundùm illum numerum est locus particulæ in qua
conuenit Ioannes cum Matthæo. Et iste est modus in-
ueniendi quantum ad omnes Euangelistas. Et secun-
dùm hoc potest intelligi tota litera, *ab vno incipiens vs-
que ad finem librorum dispar numerus increscit.* Iste est pri-
mus numerus, scilicet, niger qui in quolibet Euangeli-
sta ponitur, & incipit à principio usque in finem, idest,
in principio cuiuslibet Euangelistæ ponitur unitas, &
postea duo, & continuantur numeri usque ad finem:
H ita ꝙ ultimus numerus libri est maximus, & per hoc
potest cognosci an nigri numeri sint corrupti, scilicet, Quo... canon... tandi
si non sint continuati. Dicitur etiam hoc ad differen-
tiam numeri rubei: quia ille non continuatur à princi-
pio, vsque ad finem: cùm solùm perueniat usque ad
decem, & etiam in istis decem non est continuatio,
quia aliquãdo ponitur numerus decem, & iterum de-
cem: & iterum decem: & sic de alijs numeris qui sæpe
similes sunt in rubeo, & etiam aliquando ponetur de-
cem de rubeo, & post illum ponetur immediatè quin-
que, vel duo, vel septem sicut acciderit: ita quòd in istis
rubeis numeris nullus est ordo, nec continuatio. Et di
citur dispar, quia numerus increscit, idest, iste nume-
rus niger semper est dispar, quia sequens semper est
I maior, quàm præcedens, cum crescat continuè. *Hoc
nigro colore pręscriptus sub se habet alium ex minio numerum
discolorem,* idest, iste numerus scriptus de nigro, de quo
dictum est, habet sub se alium numerum discolorem,
idest, diuersi coloris, quia ipse est de nigro, & alius est
de minio, idest, de rubeo. Et habet illum sub se, quia
est coniunctus sibi. Et iste numerus rubeus indicat nu
merum canonis. Oportuit istos numeros esse discolo-
res, vt sciremus quis signaret numerum particularum,
& quis numerum canonum. Poterãt etiam ambo esse
de eodem colore, & quòd unus poneretur semper an-
te alium, & sciretur, quòd prior significabat semper ca
nonem, & posterior numerum particularum, vel è cõ-
trario, sicut fit in numeris tabularum astrologicarum,
K quia quidam numeri sunt pro signis: alij pro gradibus,
alij pro minutis, & consequenter de alijs factionibus,
& solùm cognoscuntur ex ordine: quia prius ponun-
tur signa, deinde gradus, deinde minuta. Sic etiam fit
in tabulis temporum, quas facimus ad coniunctiones,
vel oppositiones, vel aspectus planetarum, quia poni-
mus annos, menses, dies, horas, & fractiones horarum,
& correspondent eis diuersi numeri in eadem linea,
& solùm cognoscuntur ex ordine. Fuit tamẽ facilius,
quòd ponerentur isti numeri discolores, vt unus non
confunderetur in alio. Nam quando librarij uiderent
eos discolores, scirent manifestè non pertinere ad eã
dem rem, & non coniungerent unum alteri, sed distin
ctos scriberent. Si uerò essent eiusdẽ coloris, interdum
face-

facerent eos vnum numerum, & confunderentur omnia. *qui ad decem vsque progrediens*, idest. Iste numerus de rubeo solũ extenditur vsque ad decem, quia signat canones, qui sunt solùm decem, non tamen progreditur continuatè sicut numerus niger, vt supra dictum est. *Indicat prior numerus in quo sit canone requirendus*, idest. Iste numerus rubeus indicat in quo canone sit requirendus prior numerus, idest, numerus niger, qui ponitur ante rubrum. Et est ille numerus particularis Euangelistæ: qui numerus inquirendus est in canone, quem designat numerus rubeus, & inde uidebitur an cum aliquo concordet, & quis sit ille, an cum nullo concordet. *Cum igitur aperto codice: verbi gratia, illud, siue illud capitulum scire volueris cuius canonis sit*. Posuit Hieronymus supra regulam inquirendi in canonibus: hic ponit quandam practicam, scilicet, quòd aperiat, qui voluerit librum cuiuslibet Euangelistæ, & in quocunque loco uoluerit, & accipiat quamcũque particulam voluerit, vel quæ ei cito occurrerit, & de illa poterit scire, in quo canone sit per istos duos numeros, nigrum, & rubeum. Et nihil aliud hic desideratur. Quia postquam scitur de qualibet particula, in quo canone est, inde colligitur, cum quo, vel cum quibus concordat, & in quibus locis. Et dicitur verbi gratia, quia est modus ad ponendum exemplum. Dixit Hieronymus, Istud, vel illud capitulum; accipiendo strictè capitulum, quia nos vocamus capitula distinctiones magnas ipsius Scripturæ, sicut in Biblijs distinguũtur, & sic pauca capitula sunt cuiuslibet Euãgelistæ: nam qui maior est, scilicet, Mattheus ad 29. solùm peruenit. Et illa distinctio capitulorum nõ proficit nobis ad canones, sed accipitur capitulum pro qualibet particula signata per numerum nigrum, qui continet paruam sententiam, & de qualibet illarum prosequitur, in quo canone sit. De uno autem capitulo secundùm distinctionem nostram non posset inueniri, in quo canone sit, quia non est in uno, sed in multis, & fortè erit aliquod capitulum, quod sit in quatuor, vel quinque canonibus. *Statim numero ex subiecto doceberis*. idest scies per numerum subiectum. Iste est numerus rubeus, qui subijcitur numero nigro, & indicat in quo canone sit numerus niger. *Et recurrens ad principia singulorum*. Idest, singulorum Euangelistarum. *In quibus canonum est distincta congeries*. Idest congregatio, vel ordo canonum est distincta in principio cuiuslibet. Sciẽdum, quòd aliud est canon, aliud numerus canonis. Canon dicitur ipsa coordinatio numerorum secundùm lineas, in quibus Euangelistę conueniunt, vel soli sunt. Et istę coordinationes per se ponuntur extra euangelia: numeri autem canonum ponuntur in marginibus Euãgeliorum secundùm correspondentiam particularum. Et continuãtur isti numeri nigri, qui sunt in marginibus, & tamen numeri nigri, qui sunt in canonibus in nullo canone continuantur, sed aliquando ponitur. 30. ante quinque, vel quatuor, & sic de alijs numeris. Et significat hic Hiero. quòd in principio cuiuslibet Euangelistæ sunt omnes canones distinctè positi. Nunc tamen non sunt sic: sed solùm ponuntur in principio Matthæi. Diuersitatis ratio est, quia tempore Hiero. non erant omnes libri Sacræ scripturæ redacti in vnum volumen, quod Bibliam vocamus, sicut nunc: sed singuli libri per se erant, & ita quatuor Euangelistæ erãt in quatuor libris, qui non semper erant simul. Et ob hoc, vt aperto libro cuiuslibet Euangelistæ inueniretur quidquid vellemus in quo canone esset: necesse erat, quòd in cuiuslibet Euangelistæ principio omnes canones simul ponerentur. Nũc autem, quòd omnes Euangelistæ sunt in eodem volumine sufficit in principio Matthæi poni istos canones. *Eodemque statim canone ex titulo frontis inuento*. Idest inuenies canonem

A immediatè ex titulo frontis, idest, super frontem cuiuslibet canonis ponitur nomen eius, scilicet, an sit primus, vel secundus, vel quotus est. Et dicitur in fronte, idest, in principio, vel capite. *Illum, quem quærebas numerum eiusdem Euangelistæ*. Idest, inuenies illũ numerum nigrum, quem quærebas. Et ille vocatur numerus Euangelistæ: quia inuentus fuit in margine Euangelistæ designans numerum particularum ipsius, siue capitulorum, vt Hieron. loquitur. *Qui & ipse ex inscriptione signatur inuenies*. Idest, inuenies numerum Euangelistæ, qui numerus signatur, scilicet in canone ex inscriptione, idest, per literas suas, quia quilibet numerus ibi inuenietur cuiuscunque canonis secundùm quòd annotauerunt numeri rubei. *Atque è vicino cæterorum*
B *tramitibus inspectis*. Idest, ex opposito considerabis tramites aliorum Euangelistarum. Vtpotè, si quærimus in primo canone in quo concordant quatuor: cùm quæsiuerimus, de numero vnius debemus respicere tres lineas aliorum, quę vocantur tramites, & respiciemus numeros, qui sunt ex directo oppositi illi numero, de quo quærebamus. *Quos numeros è regione habeant annotabis*. Idest signabis, vel considerabis, qui numeri sint illi, qui sunt ex opposito illius numeri. Vt si quis quęrat in Matthæo in parte septuagesima, quæret qs numerus rubeus est sub illa parte, & inueniet vnitatẽ de rubeo, quæ significat primum canonem, & intrabit in illum, & inquiret ibi istum numerum septuaginta. Et quia primus canon habet quatuor Euãgelistas,
C ponuntur quatuor lineæ pro illis, & intrabit primam lineam, quæ est Matthæi, & inquiret numerũ septuaginta: & tunc considerabis aliàs tres lineas trium Euãgelistarum, & inuenies in linea Marci. 30. & in linea Lucæ. 37. & in linea Io. 29. Ex quo apparet, quòd illa sententia quam posuit Matth. in particula septuagesima, est in Marco in vigesima, & in Luca in 37. & in Ioanne in 29. Et ita de omnibus alijs inquiri potest in quacunque parte voluerimus. *Et cum scieris recurres ad volumina singulorum*. idest, postquam scieris in quibus illud dictum Euangelistæ reperitur in alijs Euang. recurremus ad ipsos Euang. & in locis, quos inuenimus in canone reperiemus sententiam illam, quam inueneramus in illo Euangelista, cuius librum aperueramus.
D *Et sine mora repertis numeris, quos ante signaueras*. Idest, nulla erit mora ad inueniẽdum, in marginibus singulorum, Euangelistarum illos numeros quos inueneramus in canone, & signaueramus, scilicet, ponendo aliquem punctum coram eis, vt non obliuiscamur eos, vel scribendo eos in aliqua charta extra canonem. *Reperies & loca in quibus, vel eadem, vel vicina dixerunt*. idest, per illos numeros inuenies in prædictis Euangelistis loca illa, in quibus illi dixerunt eadem, vel vicina, idest, aliqualiter similia. Nam quando Euangelistæ dicunt aliquid omnino simile in sententia, licèt nõ sint verba eadem, dicuntur dicere eadem. Cùm autem di-
E cunt eandem sententiã, sed vnus magis exprimit eam quàm alius, vel quia vnus breuius, & alius latius: dicuntur dicere vicina sibi. Et non est ad hoc distinctio canonum, sed in illo, in quo ponuntur eadem, ponũtur vicina vel similiã. Posuimus autem supra exemplum inquirendi in primo canone: similis modus est inquirendi in omnibus alijs canonibus, nisi quòd in alijs nõ cõcordant tot Euangelistæ quot in primo. In decimo canone est facilior modus, inquirendi, quia ibi quilibet est solus, ideo quando quis sub numero nigro inuenerit numerum rubeum decem, qui designat decimum canonem, non oportet, quòd recurrat ad canonem, sed sciat, quod illud dictum in nullo alio Euangelista est: & sic cum nullo conuenit. Nisi forte accideret eundem Euangelistam bis, vel pluries eadem dicere in libro suo: Quod rarissimè accidit. Sed ad hoc ca-

canones non proficiunt, quia tunc oporteret poni pro quolibet Euangelista plures Euangelistas in decimo canone: vt illa, quæ multiplicata erant possent ex numero, & collatione linearum inueniri, sed nõ factum est: quia rarissimum est, & parum prodest.

Sciendum tamen, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error inuoluat: ꝙ sicubi in subnotatione canonum distinctorum canone quolibet tres Euangelistæ bis, ter, vel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus è contrario discrepanter, ꝙ id tres illi, in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quotiens diuersi numeri in eius canone positi sint, contra prędictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in vno quolibet eorum, aut etiam duobus idem in canone numerus, bis, ter, quater: aut eo amplius reperiatur in ordine, & dispares inueniantur: in cęteris, dubium nõ erit quin id, quod illius, illorumve canonis numerus bis, terq; repetitum ab his in volumine semel dictum esse ostendit alter, alterive eorum toties vno, atque eodem sensu loquantur, quoties prętulerint in numerorum annotatione distantiam. Et hoc in omnium nouem canonum collationem seruabitur. Cęterum in decimo quoniam propria singulorum tantummodo continent: non potest contra id comparatio esse, quod solum est.

Idest, sciendum est tamen, ne quis error, qui potest accidere ex similitudine numerorum inuoluat ignarum, idest, homines simplices, & faciat eos dubitare circa canones, an veraciter scripti sint. Et ponuntur hic duæ considerationes, vel cautelæ ad tollendum errorem. Prima durat vsque ad illum locum. *Item si in vno*. Secunda incipit ibi: perueniens vsque ad finem prologi. Prima cautela est, quòd aliquando in canonibus reperiuntur aliqui Euangelistæ ponere pluries eundem numerum: & alius, qui est eis coniunctus in eodem canone ponit diuersos numeros oppositos illis: dicit, quòd per hoc signatur, quòd quilibet illorũ Euangelistarum in libro suo totiens ponit eandem sententiam, quoties numerus ille repetitur. Hoc quidam putant, sed falsum est, Quia etiam si quinquies ponatur idem numerus, vnica sententia est in ipso loco: de quo infra dicetur. Et alius, qui ponit numeros discrepantes posuit toties illam sententiam in diuersis locis libri sui, secundum numerum illarum partium, & alij posuerunt pluries in eodem loco eãdem sententiam: vtpotè, si quis inquirat in principio primi canonis in linea Matthæi. Secũdus numerus canonis est vndecim: & ponitur quater iste numerus, vnus post alium, & in linea Lucæ in quatuor locis oppositis numeris prædictis Matthæi, & Marci ponitur iste numerus decem, quater: in linea verò Ioannis in quatuor locis oppositis ponuntur numeri dispares: scilicet, in primo ponitur sex: in secũdo duodecim: in tertio quatuordecim: F in quarto. 28. Ex quo colligitur, quòd Matthæus in particula vndecima sui Euangelij posuit quater eandem sententiam quam totiens Marcus posuit in quarta particula sua, & totiens Lucas in decima particula, vt putauerunt quidam, & tamen quilibet ponit semel eandem sententiam. Ioan. verò totiens posuit eandem sententiam, sed in diuersis locis, scilicet, primò in sexta particula, secundò in duodecima, tertiò in quartadecima, quartò in 28. Et hoc sæpe fit tam in eodem primo canone, quam in alijs, præter quã in decimo vbi soli sunt, quia ibi nemo alter concordat. Si quis autem quærat in tertio canone in principio, in quo sunt, scilicet, Matthæus, Lucas, & Ioannes, in linea Matthæi ponitur vnitas ter in principio: & in linea Lucæ ponitur G ter quatuordecim in partibus oppositis: in linea Ioannis ponuntur tres numeri discordantes in eisdem locis, scilicet, vnus, tria, quinque. Et iudicandum est, sicut in exemplo supra posito. Si quis in nono canone quęrat in quo sunt Lucas, & Ioannes, in principio lineæ Lucæ inueniet. 30. bis, in linea Ioannis in partibus oppositis sunt numeri discrepantes, scilicet, 219. & 222. Et idem iudicandum est quod supra: secundùm hoc applicatur litera, quòd sicubi, idest, si alicubi, in subnotatione canonum distinctorum. Hic accipit Hierony. aliter canones, quàm supra, scilicet, pro ipsis lineis, quę sunt in canone. Cùm ergo primus canon habeat quatuor lineas distinctas pro quatuor Euangelistis, sunt in eo quatuor canones, in quolibet canone, idest, in H canone aliquo, scilicet, in primo, quia iste casus, quem ponit hic Hierony. solùm habet locum in primo canone, quia ponit quòd tres Euangelistæ ponant bis, vel ter eundem numerum, & quartus illis oppositus in eodem canone ponat numeros discrepantes, & tamen in nullo canone sunt quatuor nisi in primo. De alijs autem, scilicet, de. 2.3. & 4. canonibus potest poni exemplum in duobus concordantibus, & uno discordante ab eis, quia in istis soli tres sunt in. 5, 6. & 7. 8. & 9. potest poni exemplum de uno habente similes numeros, & de alio discrepante in numeris: quia ibi soli duo sunt. Ad decimum canonem non pertinet ista cautela, quia ibi quilibet solus est. *Tres Euangelistæ bis, ter, vel quater.* Contingit quòd tres Euangelistæ ter, vel I quater eundem numerũ habeant, sicut patet in exemplo primo, in quo quilibet trium Euangelistarum *quater habet eundem numerum*, aut etiam amplius: quia contingit ꝙ interdum sit idem numerus quinquies. Sic in primo canone in linea Matthæi ponitur. 98. quinquies. Et in directo illius in Marco ponitur nonaginta & sex quinquies, & in linea Lucæ ponitur centum decem & sex quinquies, & in linea Ioannis ponuntur quinque numeri discrepantes In primo centum & uiginti, in secundo centum undecim, in tertio quadraginta, in quarto centum quadraginta quatuor, in quinto centum uiginti nouem, & ita in alijs locis. *eundem numerum*. Non intelligas, quòd omnes tres Euangelistæ habeant eundem numerum, quia istud nunquam K reperitur. Et sic idem non dicit identitatem respectu omnium, sed solùm respectu cuiuslibet ad seipsum, ita quòd numeri cuiuslibet inter se non discrepent. Et istud apparet in omnibus exemplis supra positis. *Per ordinem habuerint adnotatum.* idest, per continuationem in eadem linea adnotatur idem numerus ter, vel quater, vel pluries. *Et quartus è contrario discrepanter*. idest, quartus Euangelista, qui est eis coniunctus in eodem canone habeat se discrepanter, idest, numeri sui inter se discrepẽt, quia quòd discrepent à numeris aliorum non est cura nisi numeri eiusdem inter se discreparẽt. *Quòd id, quod tres illi in eo loco semel dixerint* idest, illi tres in eodem loco siue sub vna particula ponunt eãdem sententiam, ter, vel quater, & illa est, quæ signatur per

illum

illum numerum: ſicut patet in exemplo primo ſupra poſito in iſta cautela. *Quartò totiens in corpore ſui voluminis ponat.* ideſt, iſte quartus ponat etiam eandem ſententiam, quam alij toties, ſicut alij in libro ſuo: ſed ſolum differt, quia alij ponunt eam in eodem loco, ipſe verò in diuerſis. *Quoties diuerſi numeri in eius canone poſiti ſunt.* ideſt, ponit in diuerſis locis. Et tot ſunt iſta diuerſa loca: quot ſunt numeri ſui diſcrepantes poſiti ꝯ numeros ſimiles aliorum. Accipitur hic canon pro qualibet linea canonis, cùm dicatur iſte quartus Euangeliſta habere canonē ſuum diſtinctum à canonibus aliorum, & tamen in primo canone ponūtur quatuor lineæ, quatuor Euangeliſtarum, quæ ſimul faciūt vnū canonem. *Contra prædictorum numerorum continuatas ſimilitudines.* i. iſti numeri diſcrepantes inter ſe vnius Euangeliſtæ ponuntur ꝯ ſimilitudines continuatas numerorum prædictorum. i. ꝯ numeros ſimiles aliorū Euangeliſtarum. *Item ſi in vno quolibet eorum.* Iſta eſt ſecunda cautela ad euitādum errorem. Et eſt caſus, ꝙ in aliquo canone. ſ. in primo reperiamus aliquem vnū Euangeliſtam, qui ponat eundem numerum bis, vel ter, aut pluries, & alij oēs Euangeliſtæ ponunt numeros diſcrepantes: quia tunc eſt ſignum, ꝙ illud, qđ primus Euangeliſta dixit ter, vel quater, in eodem loco, vt aliqui putauerunt, ſed ſolùm ſemel dixit, vt infra dicetur. Alij dixerunt toties. ſ. in diuerſis locis ſuorū voluminū. Aliter pōt poni, ꝙ duo iſtorum Euangeliſtarum inter ſe habeant numeros eoſdem bis, vel ter, & alij duo habeant numeros diſpares. Et erit ſenſus, qđ id ꝙ dixerunt duo illorum bis, vel ter, in eodem loco: dixerunt alij bis, vel ter, ſed in diuerſis locis. De primo patet in primo canone, quia in linea Matthæi ponitur numerus ducenti viginti bis, & in linea Marci, & Lucæ, & Ioannis ſunt numeri diſcrepantes, quia Marcus habet in primo ipſorum locorum centum viginti duo, in ſecundo centum viginti nouem: Lucas habet in primo loco ipſorum ducentos triginta nouem, & in ſecundo ducentos quadraginta duos: Ioannes habet in primo loco ipſorum octoginta quinque, & in ſecundo octoginta octo. De ſecundo, ſcilicet, quòd duo concordent, & duo diſcordent: patet in primo canone. Nam in linea Matthæi habetur bis iſte numerus, trecenti vigintiſex, & in linea Marci, in duobus locis oppoſitis habetur bis ducenti & quinque: in linea Lucæ habetur in locis oppoſitis in primo trecenti vndecim: in ſecundò trecenti terdecim: in linea Ioannis in locis oppoſitis ſunt in primo loco centum octoginta octo, in ſecundo centum nonaginta quatuor, & ſecundùm hoc applicatur litera. *Item ſi vno quolibet eorum.* Ideſt, in vno de iſtis quatuor Euangeliſtis. Iſte eſt primus caſus, ſcilicet, quòd in vno ſolo ſint numeri concordantes, & in tribus numeri diſcrepantes. *Aut etiam in duobus.* Iſte eſt ſecundus caſus, ſcilicet, quòd duo Euangeliſtę habeant numeros concordantes, & alii duo habeant numeros diſcordantes, & vterque caſus poſitus eſt. *Idem in canone numerus bis, ter, quater.* Dicitur idem numerus reſpectu eiuſdem Euangeliſtæ, quia ſi duo ſunt non oportet, quòd eundem numerum habeant ambo, ſed numeri cuiuſlibet ipſorum ſint inter ſe concordantes. Quod autem ponantur bis, aut ter, aut quater, vel amplius, nihil refert quantum ad ſenſum, ſed quanto fuerint numeri plures concordantes, tanto pluries eadem ſententia in eodem loco ipſius Euangeliſtæ inuenietur. Et accipitur hic canon pro linea cuiuſlibet Euangeliſtæ: cùm dicatur, quòd vnus Euāgeliſta in canone ſuo habeat eundem numerum bis, vel ter, & alij Euangeliſtæ in canonibus ſuis habeant numeros diſcrepantes. Quatuor tamen Euangeliſtæ primum canonem conſtituunt, ſed rurſus quælibet linea cuiuſlibet eorum vocatur canon ipſius. Et ſic

A variatur iſtud nomen canon, ſcilicet, aliquando pro linea, & aliquando pro coordinatione. *Aut eo amplius.* Scilicet, pluſquam quater. *Reperiatur in ordine collocatus.* Quia iſti numeri licèt ſint ſimiles, ſunt in ordine, quia vnus eſt poſt alium in linea eadem. *Et diſpares inueniantur in cęteris.* i. in aliis tribus Euangeliſtis inueniātur numeri diſcrepantes in eiſdem locis. *Dubium non erit quin id, quod vnius illorum in canone numerus bis, ter que repetitur, ab his in volumine ſemel dictum ſit.* ideſt. Non eſt dubium quòd id, quod in canone vnius iſtorum, quādo vnus eſt, qui habet numeros ſimiles, vel in canone illorum, ideſt, duorum, quando duo ſunt, qui habent numeros ſimiles, vt in ſecundo caſu, ſcilicet, quòd toties quotiens iſte numerus repetitur: totiens eadē ſententia in eodem loco habetur, licèt alii, qui habēt numeros diſcrepantes non habeant ipſam ſententiam in eo loco, niſi ſemel.

B Aliter poteſt intelligi, ꝙ iſti numeri ſimiles ponuntur, non quod totiens in eodē loco quilibet iſtorum dicat iſtam ſententiam, quia nullus eorū in eodem loco ponit ſæpius eandem ſententiam, ſed ponit hic canon, ne maneat vacuus. Et ſic licèt in uno Euangeliſta, uel pluribus ponatur quinquies idem numerus, nō eſt ſenſus, ꝙ ipſe Euangeliſta quinquies dixit eandem ſnīam in ipſo loco, ſed ſolùm ſemel. Sed ponuntur iſti numeri ꝑꝑ numeros diſcrepantes alterius, uel aliorum Euangeliſtarum, qui in eodem canone numeros diſcrepantes habent oppoſitos iſtis, ut ſignificetur, ꝙ illa ſententia, quā habent illi, qui hn̄t numeros ſimiles in uno loco, habeant aliqui numeros

C diſcrepantes in tot locis, quot ſunt numeri diſcrepantes poſiti contra numeros ſimiles. Aliqui uoluerunt, quod Euangeliſtæ, qui habebant numeros ſimiles toties habebant eandem ſentētiam in eodem loco, quoties numerus ſimilis erat. Sed falſum eſt, ut dictū fuit: cùm hic dicatur, quòd ſemel in toto uolumine dictū eſt id ſuper quo numeri ſimiles ſunt. *Alter alterive eorum toties vno, atque eodem ſenſu loquantur, quoties prętulerint numerorum annotatione diſtantiam.* ideſt, alii Euangeliſtæ qui habent numeros diſcrepantes totiens continent eandem ſententiam in diuerſis locis ſuorum librorum, quot ſunt numeri diſcrepantes poſiti contra numeros ſimiles aliorum. Et dicitur alter, ſcilicet, in

D primo caſu, ī quo unus habet numeros ſimiles, & tres habent numeros diſcrepantes. Dicitur alteri pro ſecūdo caſu, in quo duo Euangeliſtæ habent numeros ſimiles, & duos numeros diſcrepantes. Et dicitur prętulerint diſtantiam, ideſt, habuerint, uel oſtenderint differentiam in annotatione numerorum. *Hoc, & in omnium nouem canonum collatione ſeruabitur*, ſcilicet, exempla ſupra poſita pertinebant omnia ad primum canonem, in quo ſunt quatuor Euangeliſtæ, & idem dicit ſeruandum in collatione. i. in comparatione ipſorum Euangeliſtarum in omnibus nouem canonibus. Nam in decimo nulla cōparatio eſt, quia ibi quilibet propria habet. Intelligendum tn̄, ꝙ in aliis nō pn̄t poni tot Euangeliſtæ concordantes, uel diſcordantes, qa in

E ſcđo, tertio, & quarto ſunt tres Euangeliſtæ. Et pn̄t poni duo concordantes, & unus diſcordans, uel ē ꝯrio in 5. aut. 6. & 7. 8. & 9. ſunt duo Euangeliſtæ ſolùm: ideo ibi ſolùm poteſt poni unus habens numeros ſimiles, & illius diſcrepantes. *Cæterum in decimo quoniam ibi propria ſingulorum tantummodo continentur.* Scilicet, in iſto canone non eſt ſimilitudo, nec diſſimilitudo, quia ibi quilibet ſolus eſt: & ponuntur ea, quæ ſunt propria ſingulorum. Et ob hoc decimus canon eſt diuiſus in quatuor, ſcilicet, unus pro quolibet Euangeliſta: cęteri autem ſunt ſimplices, licèt plures lineas habeant. *Non poteſt contra id comparatio eſſe quod ſolum eſt.* i. quia in decimo canone quilibet habet propria, & ſi ſunt ſoli nō pt̄ eſſe ꝯparatio aliqua, qa ꝯparatio ponit extrema,

quæ non sunt in vno solo. *Opto vt in Christo valeas.* Iste est finis Epistolæ,& Hieronym.desiderat salutem Damasi, & profectum eius in virtutibus, quæ sunt secundùm Christum. *Et mei memineris Papa Beatissime.* idest. Rogo quòd semper memineris mei. Istud desiderant omnes illi, qui pro temporali lucro magnatibus seruiunt,quòd non obliuiscantur ipsorum, quia non potest bene facere,qui obliuiscitur eius,cui bene factum est:Hieron. tamen non desiderabat aliqua temporalia bona, vel ecclesiasticas dignitates assequi à Papa Damaso,quia ipse omnia contempserat,cùm fugiens de Vrbe Roma, iuit in Bethleheem, & manebat ibi in paupertate, & vita monastica cũ Paula, & Eustochio Sanctissimis fœminis, laborans assiduè in translatione, & expositione sacrorum librorum. Et ecclesia tempore Hieron.non erat plena temporalibus bonis,sicut nunc: vt magnæ dignitates, vel redditus concedi possent alicui:sed petebat Hierony,vt Damasus recordaretur eius, scilicet, vt oraret Deum pro ipso,quia erat Damasus vir sanctissimus. Quod patuit ex euentu: nam Ecclesia eum canonizauit.

Quare Hieronymus apposuit canones libris Euangeliorum. Quæst. X.

QVAERITVR, quare Hieron. apposuit canones libris Euangeliorum. Dicendum,quòd propter plura. Primò, quia ipse correxit nunc latinos codices ex Græcis, sed in illis erant adnotati canones iuxta Eusebium, ideo illos etiam libris latinis apposuit. Ex quo apparet, ꝙ libri latini ante hoc non habuerant illos, de quo infra dicetur. Secundò, quòd istud erat valde ad propositum istius correctionis, quam nunc faciebat Hierony. Nam per hoc, quòd ipse correxit tollebatur error præteritus. Poterat tamen successu temporis rursus confundi ista correctio, & oporteret iterum corrigi. Vt ergo non esset opus sæpe corrigi,dedit Hierony. regulam, per quam nunquam possent corrumpi,& si aliquando corrumperentur, quòd posset quilibet faciliter emendare, & cognosceret omnia loca, in quibus esset corruptio. Nam illæ corruptiones,quæ erant in codicibus latinis tempore Hierony, licèt essent ex multis, potissimè tamen à præsumptoribus, siue imperitis correctoribus factæ erant dupliciter. Vno modo, quia quando inueniebant vnum Euangelistam continere plusquam cęteros,quidquid plus ille habebat,ponebant in cæteris, & quidquid omnes habebant ponebant in vno. Secũdo modo, quia quando eadem sententia reperiebatur in diuersis Euangelistis,emendabant omnes ad exemplum vnius. Canones autem tollunt istam primam corruptionem, quæ erat maxima. Nam per eos scitur,quid est in quo concordant omnes,& in quo tres, & in quo duo,& quæ sunt propria singulorum. Et per hoc quando alicui fuerint aliena apposita, scietur per hoc, & tollentur illa,& manebunt propria. Ideo conueniens fuit, quòd ponerentur hic canones. Tertiò factum est propter curiosos, qui non solùm volunt scire quid Euangelistæ dicant, sed etiam cum quibus concordent,& à quibus differant. Et hoc est vtile,quia sciendo vnum Euangelistam adiunctis canonibus, quasi sciemus omnes. Item quod plus est, quia licèt Euangelistæ ponant sæpe easdem sententias, addit vnus super alios,vel quilibet super alterum aliqua verba, vel variat illa, ex quibus colligitur solutio multorum dubiorum. Ideo vtile fuit, quòd apponerentur canones Euangelijs.

F

An apud latinos ante istam correctionem Beati Hieronymi fuerint canones Euangeliorum. Quæst. XI.

QVAERITVR, an apud latinos fuerint canones euangeliorum ante istam correctionẽ Hierony. Dicendum,quòd non fuerunt. Primò patet,quia Hieron. scribit hic Damaso,quòd apposuit canones euangeliis,sicut inuenit in Græco. Si tamen canones fuissent ante hoc in libris latinis, non oporteret illos poni de Græco. Et si dicas fortè, quòd erant corrupti sicut libri: dicendum, quòd tunc non apponeret eos Hieron.de Græco, sed diceret ꝙ corre-
G xit etiam canones sicut correxit libros. Secundò patet, quia canones ponuntur hic à Hierony. ad hoc, quòd non possent amplius libri corrumpi per cõfusionem. Si ergo fuissent prius in libris latinis, non fuissent corrupti,quia per canones prouideretur,ne fieret. Et dato quòd imperiti facerent cõfusionem, qui scirent canones tollerent illam. Tertiò quia cùm Hieron.arguebat contra æmulos,quòd non poterat dari fides libris latinis,videtur,quòd non erat aliquid,per quod potius appareret istos esse veros,quàm illos,ideo recurrendum esse ad græcos: si tamen fuissent canones in libris latinis,per illos poterat sciri in quibus libris esset cõfusio, & in quibus non,& sic constaret quibus esset fides adhibenda. Sed non constabat, ergo non erant canones
H in latino, sed eos de nouo nunc posuit Hieronymus. Sed dicetur, cùm isti canones essent tam vtiles,cur nõ fuerunt positi in libris latinis à principio. Aliquis dicet, quòd fuit negligentia, vel vitio interpretum, qui primò de græco in latinum transtulerunt. Nam etiam errore ipsorum incęperũt latini codices à suo primordio quantum ad aliquid esse corrupti, vt dixit Hieronymus supra in litera. Sed dicendum, quòd non stat, quia cùm in omnibus libris Græcis haberentur isti canones, & iudicarentur tam vtiles, habebantur quasi essent de substantia librorum, & sic scriptores non omitterent illos. Quod autem interpretes essent vitiosi, faciebat ad hoc, quòd fortè canones corruptè scriberent, sicut ipsos libros corruperant. Quod
I tamen omnino omitterent illos, non posset prouenire errore eorum,sed voluntate,vel alia causa. Aliquis dicet, quòd fortè isti canones scripti fuerunt à principio in libris latinis, negligentia tamen sequentis ætatis cessatum est ab eis, ita vt iam non scriberentur,nec de eis curaretur, sicut & nostra ætas, & aliqui ante nos omiserunt illos omnino, & iam non sunt in Biblijs nisi in antiquissimis, quas nobis priscorum dedit ætas, & nos inde transcribere omittimus. Dicendum quòd non stat, quia non fuerunt eo tempore homines ita negligentes harum rerum, sicut nunc. Quod patet, quia cùm Hieronymus scripsit eos de Græco in latinum, scripti fuerunt in omnibus Bibliis, & manserunt ab eo tempore, vsque nunc: in quo
K sunt quasi anni mille, & centum: licèt nunc cessemus ab eis: ideo non omitterent illos scribere, qui fuerunt ante Hieronymum,si semel scriptos inuenissent in libris latinis. Dicendum,quòd interpretes,qui de græco in latinum euangelia primò verterunt, non scripserunt canones, quia non erant tunc in Græco, nec erant facti: immo quasi ad ducentos annos post illas translationes non fuerunt facti canones. Hoc patet, quia Euangelia scripta sunt in Græco ab ipsis Euangelistis præter Matthæi Euangelium. Et quia illa erãt summè necessaria toti Ecclesiæ, immediatè translata sunt in omnes linguas, in quibus erant Christiani. Et tunc versa sunt in latinum, cùm non esset hoc 40. annis post Christi mortem. Canones

nes

nes tamen Euangeliorum facti sunt post Christi natiuitatem plusquam trecentis, & quinquaginta annis, quia excogitati fuerunt ab Ammonio Alexandrino, & completi sunt ab Eusebio Cæsariensi, vt dicetur sequenti quæstione. Isti duo tamen fuerunt sub Constantino, & Constantio Imperatoribus, vt ait Hieronymus in libro de Illustribus uiris, cap. de Eusebio, & cap. de Ammonio. Constantinus tamen, & Constantius fuerunt plusquam trecentis annis post Christi natiuitatē, vt patet ex Paulo Orosio. 7. de Ormesta mundi, & ex communibus historijs tam ecclesiasticis, quā Romanis. Et sic non potuerunt interpretes transferre, quod in Græco non erat. Cùm autem Hieronymus fecit istam correctionem, erant iam scripti canones in libris Græcorū, ideo potuit illos apponere libris Latinis.

Quis fuerit Ammonius Alexandrinus, & quis Eusebius Cæsariensis, & quis eorum canones fecit. Quæst. XII.

QVAERITVR, quis fuit Ammonius Alexandrinus, & Eusebius Cæsariensis, & quis eorum fecit canones. Ad primum dicendum, ꝙ vt ait Hieronymus in libro de Illustribus uiris, cap. de Ammonio, fuit Ammonius Alexandrinus tēpore Origenis, & fuit in philosophia sapientissimus, & inter alia opera ingenij sui fecit librū unū de concordia Christi, & Moysi. Excogitauit quoque modum canonum Euangeliorum. De eo dicit Porphyrius, ꝙ ante mortem ethnicus factus est, idest gentilis: cùm tamen Hieronymus asserat eum in eodem libro usque ad extremam mortem in christiana religione mansisse. Fuit autem temporibus Constantini Imperatoris. De Eusebio dicendum, ꝙ tres fuerunt Eusebij, quos Hieronym⁹ ponit inter viros illustres. Prim⁹ fuit Eusebius Cæsariensis, idest, episcopus Cæsareæ Palestinæ in terra Iudeæ. De isto dicit Hieronymus, ꝙ fuit uir excellentissimus, & quòd infinita volumina ædidit. Ponit autem nomina, & numerum plurimorum ibi. Et iste est de quo hoc dicitur, & ipse canones ordinauit. Qui aliquando vocatur Eusebius Pamphili accepto cognomine à quodam Pamphilo Martyre, qui fuit cōsocius eius, & laborauerūt ambo in complenda Bibliotheca famosa Cæsariensi, & ob amorē illius sic uocatus est. Ita vocat eū Hieronymus in prologo super Iosue, qui incipit. Tandem finito, scilicet: Cur Origenem, & Eusebium Pamphili imitantur. Aliqui putant Eusebium Pamphili esse alium ab Eusebio Cæsariensi. Sed Hieronymus in lib. de Illustribus viris, dicit esse eundem, & vult sic vocari illum amore Pamphili. Alius fuit Eusebius episcopus Emisenus excellentissimus in oratoria, qui multos libros ad eloquentiam, & historiā pertinentes scripsit, & maximè contra Iudæos, & contra

A Gentiles: legunt autem illum valde, qui uolunt declamare: scripsit etiam homilias super epistolas Pauli. De hoc Hieronymus in libro de Illustribus viris. Tertius Eusebius fuit natione Sardus, q prius lector vrbis Romanæ extitit: inde episcopus Vercelēsis ordinatus est, & tandem martyrio vitā finiuit. Iste fuit posterior alijs. De hoc Hieronymus in libro de Illustribus viris. Quandocunque tamen in prologo Hieronymi, vel in alijs libris fit communiter mētio de Eusebio, intelligitur de Eusebio Cæsariensi, quia fuit vir excellentissimus faciēs multos libros, propter quos adhuc memoria eius

B hodie illustris est. Ad secundum cùm quæritur quis fecerit canones: solet dici communiter, quòd fecit illos Ammonius Alexandrinus. Hieronymus tamen supra in litera dicit, quòd canones ordinauit Eusebius Cæsariensis Alexandrinum Ammonium secutus. Et sic Eusebius illos ordinauit, & distinxit in decem numeros, sicut ibi dicitur. Sed tunc est dubium, quomodo Eusebius dicatur secutus Ammonium. Aliqui uolūt, quòd Ammonius istos canones prius ordinauit, sed non apposuit Euangelijs. Sed hoc non stat, quia Hieronymus dicit hic, quòd Eusebius distinxit illos, & ordinauit in

C decem numeros. Dicendum, quòd Eusebius totaliter fecit canones ordinando illos in decem ordinationes sicut sunt, & ipse apposuit numeros de nigro, & rubeo euāgelijs, & Ammonius nihil fecit de canonibus. Sed dicitur Eusebius secutus Ammonium, quia ex quodā opere eius habuit motiuum, & quasi artem ad ædendum istos canones. Et sic nos quandocunque dicimus Ammonium Alexandrinum fecisse canones, intelligimus ipsum præstitisse originem, & uiam ad illos faciendum, licèt tamen ipse non fecerit. Modus autē, quem tenuit Ammonius fuit, quia ipse in euangelio Matthęi

D posuit omnia quatuor euangelia, licèt non confusè, scilicet, quòd vbi Matthæus concordabat cum omnibus tribus ponebat ibi literam illorū secundùm ordinem, scilicet, primò Marci, deinde Lucæ, postea Ioānis: quādo cōcordabant duo cū eo similiter faciebat, & quando vnus similiter. Et hoc completo redibat ad literam Matthæi cōtinuando historiam eius usque ad locum, in quo cum aliquo, vel aliquibus cōcordaret. Et faciebat sicut prius. Istud declarat Eusebius Cæsariensis in quodam prologo, quem ipse fecit super canones euan

E geliorū, & incipit. Eusebius Carpiano fratri: cuius expositio infra ponetur. Et sic apparebat quando cōcordabant omnes, & quando tres, & quando duo, & qui erant illi tres, vel illi duo, & quando Matthæus solus erat. Et ex hoc colligebatur modus manifestè inueniēdi canones decem Euangeliorum secundùm concordiam multorum, aut paucorum. Et quantum ad hoc dicitur Eusebius Cæsariensis secutus Ammonium faciendo canones ex doctrina illius: licèt Ammonius canones non fecerit.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN PRAEFATIONEM EVSEBII Cæſarienſis de Euangeliorum canonibus Enarratio,

EVSEBIVS CARPIANO FRATRI IN Domino ſalutem,

AMMONIVS, quidam Alexandrinus magno ſtudio, atque induſtria vnum nobis pro quatuor Euangelijs dereliquit. Namque trium Euangeliorum ſenſus exceptos omnes ſimiles, contentuſque Matthæi Euangelio quaſi ad vnum congeſtos annexuit: ita vt eorundem, quantum ad tenorem pertinet, lectionis ſequens iam ſtylus interruptus eſſe videatur. Verùm vt ſaluo corpore ſiue textu cæterorum hic Euangeliorum propria, & familiaria loca, in quibus eadem, ſimiliterque dixerunt ſcire poſſis, ac vere diſernere: accepta occaſione ex prædicti viri ſtudio, alia ratione decem numerorum tibi titulos deſignaui. Quorum primus quatuor in ſe continet numeros, in quibus ſimilia ab vniuerſis dicta ſunt Matthæo, Marco, Luca, & Ioanne. Secundus in quibus tres, Matthæus, Marcus, & Lucas. Tertius in quibus tres, Matthæus, Lucas, & Ioannes. Quartus in quibus tres, Matthæus, Marcus, & Ioannes. Quintus, in quibus duo, Matthæus, Lucas. Sextus, in quibus duo, Matthæus, & Marcus. Septimus, in quibus duo, Matthæus, & Ioannes. Octauus, in quibus duo, Marcus, & Lucas. Nonus, in quibus duo, Lucas, & Ioannes. Decimus, in quibus ſinguli de quibuſdam proprie ſcripſerunt. Et quidem ſubiectorum titulorum, id eſt argumentum: clara vero eorum narratio hæc eſt. Etenim per ſingula loca Euangeliorum, quidam numerus videtur appoſitus paulatim incipiens à primo, deinde ſecundo, poſtremo tertio, & per ordinem librorum ad finem vſque progrediens. Itaque per ſingulos numeros ſupputatio,

per

per minij distinctionem inuenitur inserta: significans, cui de decem titulis appositus numerus assignetur. Veluti siquidem primum certum, est in primo. Si verò in secundo, & eodem modo vsq; ad decem. Si igitur euoluto vno qualicunq; cum quatuor euangelijs cuilibet capitulo velis insistere, & rescire qui similia dixerint, & loca propria agnoscere singulorum, in quibus eadem sunt prolocuti: eiusdem sensus, quem tenes relegens propositum numerum quæsitumque eum in titulo, quem demonstrat tituli subnotatio, continuò scire potes ex superscriptionibus, quas in fronte notatas inuenies, qui, aut quod de his, quæ inquiris similia dixerint. Venies etiam ad reliqua Euangelia per eundem numerum, quem contines, videbis appositos per singulos numeros: atq; eos in suis proprijsque locis similia dixisse reperies.

EVSEBIVS, iste non est prologus beati Hieronymi, sed Eusebij Cæsariensis, qui fuit multo tempore ante Hieronymũ, & canones euangeliorum condidit. Instituteramus autem nullum nisi quatuor prologos Beati Hieronymi exponere, quia non solent plures haberi: sed quia iste casu venit in manus: & ad materiam istam canonum pertinet, breuiter exponendus est, quia intentio eius per ea, quæ dicta sunt in præcedenti prologo, habetur. Huius prologi intentio est, quòd Eusebius auctor canonum scribit amico suo Carpiano de canonibus euangeliorum: ad quid vtiles sint, & quomodo per eos aliquid possit inquiri. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur, quid circa canones fecerit Ammonius: secundò quid egerit Eusebius ibi. *Verum vt saluo*. Illa diuiditur in duas: quia primò ponuntur ipsi canones ibi. *Et quidem subiectorum*. Circa primum dicitur. *Eusebius Carpiano Fratri*. Iste est Eusebius Cæsariensis, qui canones ordinauit in decem numeros, vt ait Hieronymus in præcedenti prologo. Fuerunt autem tres Eusebij viri illustres, scilicet Cæsariensis, & Emisenus, & Sardus. De gestis eorum habetur per Hieronym. in libro de Illustr. 7. & declaratum est in vltima. q. præcedentis prologi. Iste quia de se ipso scribebat, non vocauit se Cæsariensem, ad differentiam aliorum; quia ante eum nondum fuerat quisquam Eusebius vir Illustris. Hieronymus tamen, & alij quando de eo scribunt, vocant eum Eusebium Cæsariensem, Episcopum: vt patet in præcedẽti prologo: vel Eusebium Pamphili, quod idem est: vt patet in prologo super Iosue, qui incipit. Tandem finito. Iste Carpianus erat amicus Eusebij, cui ipse primò dirigebat opus canonum euangeliorum. Et ad hoc scripsit ei declarando hic modum, quo intelligeret illos. *In Domino salutem*. Iste ablatiuus in Domino potest determinare illud nomen Fratri. Et est sensus, quòd Carpianus erat Frater in Domino ipsius Eusebij, scilicet, quòd non erat Frater carnalis. Vel

A potest determinare illud nomen salutem. Et est sensus: Eusebius salutem in Domino Carpiano Fratri: & subintelligitur mittit, vel optat, sicut fit in omnibus epistolis: & dicitur salutem in Domino, idest, quòd non optat ei salutem, quæ est ex hominibus: quoniam vana est salus hominis, idest salus, quæ ab homine procuratur, vel dari potest. Psalmus. 69. & 17. *Ammonius quidam Alexandrinus*: Hic incipit narratio epistolæ. Et ponit de Ammonio quid fecerit: quia ille fuit, à quo ipse sumpsit occasionem condendi canones. De isto Ammonio quis fuerit declaratum est in vltima quæstione præcedentis prologi: *Magno studio atque industria*. Laudat Ammonium, quia illa congregatio, quam ipse fecit omnium Euangelistarum

B in vnum, non potuit fieri sine magno studio, vt per singula loca videret omnes quatuor euangelistas, in quibus locis concordabant cum Matthæo: & qui illorum concordabant: & qui discordabant. Fuit magna industria excogitando istud, scilicet, quòd coniungeret ea, in quibus concordabant, vt sic sciremus habitudinem Euangelistarum omnium per vnum euãgelium. Et aliæ vtilitates sequi poterant. *Vnum nobis pro quatuor Euangelijs dereliquit idest*. Loco quatuor euangeliorum dedit nobis vnum euangelium, scilicet quòd in euangelio Matthæi posuit quidquid alij dicebant simile ei in loco ipso. Et sic per illud euangelium sciebamus plurima, vel quasi omnia, quæ erant in omnibus Euangelistis. *Namque trium euangeliorum*

C *sensus exceptos omnes similes adnexuit*. Hic ponitur quomodo fecit vnum euangelium de quatuor, scilicet accepit euangelium Matthæi, qui primus erat: & vbi Matthæus non concordabat cum aliquo, scribebat simpliciter literam illius, nihil addens, aut minuens, vel mutans. Cùm autem venisset ad locum, in quo Matthæus concordabat cum aliquo Euangelistarum, siue vno modo, siue pluribus, scribebat primò literam Matthæi, deinde scribebat literam illius, vel illorum, qui cum eo concordabant, nihil mutans, aut addens eis, & quando omnes quatuor concordabant, quater scribebat eundem sensum, primò scribens literam Beati Matthæi, deinde cuiuslibet aliorum secundùm ordinem ipsorum, & tunc redibat ad continuatio-

D nem literæ Matthæi: quousque iterum occurrerent aliqua, in quibus concordaret Matthæus cum aliquo, vel aliquibus: & tunc faciebat sicut prius. Et dicitur, quòd adnexuit, idest coniunxit sensus trium euangeliorum, idest, trium Euangelistarum, scilicet, Marci, Lucæ, Ioannis. Nam istos coniungebat Matthæo, & incorporabat illos euangelio eius. Et dicitur omnes similes, idest solùm scribebat illos sensus, in quibus cæteri concordabant Matthæo. Nam propria singulorum non scribebat, nisi ipsius Matthæi: cuius totum euangelium scribebat. *Contentusque Matthæi Euangelio*. idest, contentus fuit Ammonius habere euangelium Matthæi, non curans de aliquo aliorum, quia in illo quasi habebat quatuor euangelia, sicut

E supra dicitur, quòd vnum nobis pro quatuor euangelijs dereliquit. *Quasi ad vnum congestos adnexuit*. idest, Ammonius sententias istorum quatuor Euangelistarum quasi congestas ad vnum, idest quasi essent congregatæ, vel ad propositum alicuius vnius rei, quia sicut in eodem libri corpore non coniunguntur, nisi quæ inter se aliquo modo conueniunt: ita, cùm isti sensus quatuor Euangelistarum congregarentur in vnum, ponebantur quasi pertinerent ad vnam rem, & dependeret vnus sensus ex altero. *Ita vt eorundem quantum ad tenorem pertinet lectionis sequens iam stylus interruptus esse videatur, idest*. Isti sensus erant coniuncti, & tenor lectionis erat interruptus, & stylus, scilicet, quia verba Beati Ioannis,

 vel

vel aliorum non pertinebant ad Matthæum. Ideo quando sensus, & uerba trium Euangelistarum, vel duorum, vel unius incorporarentur libro beati Matthæi, fiebat stylus interruptus: quia uerba beati Matthæi habent inter se ipsa stylum, & sententiam continuatam. Cùm autem aliquid alienũ interponitur, necesse est stylum interrumpi, & sic stylus sequens, idest, stilus beati Matthæi, scilicet, quãtum ad illa uerba, quę sequuntur positis verbis aliorum Euangelistarum videtur esse interruptus quãtum pertinet ad lectionem eorundem, idest quantum pertinet ad ipsa verba aliorum Euangelistarum, quæ ei coniunguntur, quæ alia non possunt cõiungi in stilo verbis beati Matthęi: nec aliquibus uerbis: nisi quando sunt in libris suis, vbi ab auctoribus posita sunt. *Verum, vt saluo corpore* hic ponitur secundum, scilicet, quid fecit Eusebius quãtum ad ipsos canones Euangeliorum. Et est sensus, quòd ipse uidens motiuum Ammonij scripsit canones Euangeliorum, qui melius se habebãt, quàm illa congestio aliorum cum Matthæo, quia illa corrumpebat corpus scilicet Matthæi, quia corpus consistit in quadam continuatione partiũ. Per hoc enim corpus est, quia membra habet. ad Rom. 12. & 1. Corin. 12. Membra autem non possunt esse nisi continuatione vnius cum altero: quia aliàs non faciunt aliquod unum. Si autem tollatur continuatio ipsorum, non manet corpus: sic fiebat nunc in Matthæo, quia interrumpebantur sensus, & verba aliorum Euangelistarum, qui concordabant cũ Matthæo, & sic non erat saluum corpus Matthæi, sed laceratum. Nisi quis dicat, quòd diuiso corpore humano in particulas, & postea illis aggregatis in cumulũ, maneat idem corpus humanum, quod falsum est: ita nunc dicendum, ꝙ istud quod Ammonius fecit, non erat Euangelium Matthæi nec alicuius aliorum, cùm non scripsisset Matthæus omnia illa, nec aliquis aliorum. Voluit ergo Eusebius facere id, quod intendebat Ammonius, scilicet dare uiã, vt sciretur in quibus concordabant Euangelistę saluis corporibus eorum, idest, manente Euangelio cuiuslibet ipsorum integro, nihil interponendo in uno de eo, quod habet alius. Et hoc fuit inueniendo canones. *siue textu cæterorum, hic Euangeliorum*, scilicet non manebat corpus aliorum Euangelistarum saluum, quia de Euãgelijs suis tollebantur aliqua, & ponebantur in Matthæo. Et non manebat corpus Matthæi saluum, quia tollebatur continuitas, & interrumpebatur, vt partes aliæ partibus eius insererentur. Ista tamen nõ sibi copulantur, sicut dicitur Daniel. 2. de pedibus statuæ: quorum pars erat ferrea, & pars fictilis siue testea, & ista non conueniunt, sed faciliter discontinuantur. *propria & familiaria loca, in quibus eadem similiterque dixerit scire possis, ac verè discernere*.

Duo sunt q̃ per canones euãgeliorũ requirũtur.

Duo sunt quæ per canones inquiruntur, scilicet, quæ sunt loca, in quibus omnes Euangelistæ, vel aliqui ipsorum conueniunt, & quæ sunt loca, vbi singula propria habent, & soli sunt. Et ista uocantur propria, & familiaria, quia familiaria domini ad familiam pertinentia, idest, quòd sunt de familia alicuius, & non sunt cõmunia ei cum aliquo alio. Hic non possunt accipi sic, quia est tota una sententia, & istud quod sequitur, scilicet in quibus eadem similiterque dixerunt determinat propria loca, & familiaria. Et tũc solùm est sensus, quod per istos canones inuenitur, quæ sunt loca propria in quocũque ipsorum Euangelistarum, in quibus ipsi adinuicem concordant. De locis autem, vbi propria habẽt, & soli sunt nihil tangitur. Et fortè fecit hoc Eusebius, quia comparabat opus suum operi Ammonij, per quod solùm habebatur quæ erant loca illa, in quibus concordabant Euangelistę. Alio modo potest intelligi, quod subintelligatur hic una coniunctio copulatiua loco illius puncti interpositi. Et tunc intelli-

F gentur ambo, scilicet propria, & familiaria loca scire possis, scilicet illa, in quibus singuli soli sunt, in quibus eadem, idest, & in quibus eadem dixerint. Et tunc sunt duæ sententiæ, scilicet, quia sciemus etiam loca in quibus Euangelistæ dixerunt similia, vel eadem. Dicuntur dicere eadem, quando ponunt eandem sentẽtiam, & quasi per eadem verba: dicũtur dicere similia, quando eandem sententiam ponunt, sed unus breuius alius prolixius. *accepta occasione ex prædicti viri studio*, idest, ego accepi occasionẽ faciendi canones ex studio Ammonij, scilicet, quia canones ad idem sunt, quod intendebat per canones, quàm per modum ipsius, & tamẽ fortè si Eusebius non uidisset studium, intentionem Ammonij, nesciuisset excogitare canones. Ideo licèt

G Ammonius non venerit ad complementũ eius, quod intendebat: multum laudandus est, quia sine ipso nihil de canonibus fieri potuisset: sic Aristotel. dicit secundo Metaphy. de quibusdam antiquis musicis, qui multum errauerunt in musica, & tamen tradiderunt viam sequentibus ad cogitandam veritatem in eo, in quo ipsi errauerant. Ideo dicit quòd laudandi sunt, quia si illi non fuissent, multis melodijs careremus. *Alia ratione*, idest, alio modo, vel alio motiuo, scilicet, quia Ammonius fecit hoc coniungendo in unum verba Euangelistarum. Eusebius autem per numeros canonum designauit nobis hoc, & plenius. *Decem numerorum tibi titulos designaui*, idest, assignaui tibi decem titulos numerorum, quia istud adiectiuum decem po-

H test hic cum utroque ordinari, & Eusebius solùm loquitur hic de canonibus, prout sunt decem coordinationes numerorum, & non loquitur de numeris positis in marginibus Euangeliorum singulorum, de quibus infra habetur, *quorum primus quatuor in se continet numeros*, idest, primus canon continet quatuor numeros, idest, quatuor lineas numerorum pro singulis quatuor Euangelistis, *in quibus similia ab vniuersis dicta sunt*, idest, in quibus lineis signantur ea, quæ dicta sunt similia ab uniuersis quatuor. *Secundus in quibus tres.* Hic & in omnibus canonibus loquitur Eusebius decurtatè. Et est sensus, secundus in quibus tres, idest, secundus canon continet tres lineas, in quibus assignantur loca, in quibus tres Euangelistæ concordant. Et ita ex-

I ponitur de omnibus alijs, licet quibusdam videbatur litera corrupta, scilicet, quòd deberet esse sic scriptum: secundus, in quo tres Matthæus, Marcus, Lucas, idest, secundus canon est, in quo concordant tres Euangelistæ, scilicet, Matthæus, Marcus, & Lucas, & ita habet Hieronymus præcedenti prologo. Sed non est litera corrupta, cùm decies repetatur eadem litera, scilicet, in quolibet canone: ideo intelligendum est, sicut exposuimus: est autem tota litera plana usque ad illum locum. *Decimus in quibus singuli de quibusdam propriè dixerunt*, idest, decimus canon continet quatuor lineas numerorum pro quatuor Euangelistis, in quibus scilicet lineis designantur per numeros loca illa, in quibus singuli de quibusdam dixerunt propriè, idest, singula-

K riter, vel soli, non concordantes cum alio. Et non accipitur hic propriè, vt distinguitur contra impropriè, quia in omnibus locis Euangelistæ propriè dixerunt, sed accipitur propriè, vt distinguitur contra communiter, & sic non dixerunt, sed accipitur propriè vbique, scilicet, in quibusdam locis, & ita assignantur in canone decimo. *Et id subiectorum titulorum, idest, argumentum*. Hic ponitur secundum huius partis, in quo docet Eusebius ad quid proficiant canones, & qualiter per eos inquiramus, & dicitur, & id, idest, istud quod dictum est argumentum, idest, quædam cognitio breuis subiectorum titulorum, idest, canonum infra positorum. Ex quo innuitur, ꝙ Eusebius misit Carpiano fratri, vel amico suo istos canones Euãgelistarũ

cum

cum ista epistola declaratiua ipsorũ. Misit & quatuor euãgelia designata in marginibus suis per numeros nigros,& rubeos, & ista epistola ponebatur in principio libri: & post illam ponebantur canones, & post canones ipsa quatuor euangelia designata per numeros. Et iste ordo est nunc etiam in Biblijs nostris antiquissimis, & sic canones erant subiecti huic Epistolæ, idest positi sub ea. Vocauit ipsos canones titulos, quia titulus est ad innotescendum, vel declarandum in breui, vel saltem iudicandum quid in opere longius continetur, & ita per istos canones iudicantur omnia, quæ sunt in quatuor Euangelistis, scilicet quæ conueniant, & quæ sint propria singulorum. *Clara verò eorum narratio hæc est*. Idest, id quod dictum est argumentum, idest, breuis declaratio titulorum, idest canonum: sed narratio eorum clara, idest magis aperta, est ista, quæ sequitur. Per hoc considerandum, quòd in isto opere Eusebij erant duo: primò erant ipsi canones, qui erant quædam coordinationes numerorum per se positæ extra euangelia: secundum erat ipsa assignatio numerorum nigrorum, & rubeorum in marginibus euangeliorum, & vnum non proderat sine altero: quia per illas assignationes numerorum rubeorum intrabamus in canonem cum nigris numeris. Et sic inueniendum erat, quòd volebamus: pro vtroque istorum ponit declarationem hic Eusebius. Nam pro ipsis canonibus, vt intelligerentur quantum ad se ipsos posuit Eusebius, quæ supra habentur, scilicet, quòd sunt decem canones, idest, decem coordinationes numerorum: & quot & qui Euangelistæ concordent in primo canone, & quot, & qui in secundo: & sic vsque ad decimum. Et istud est, quòd breuiter sufficit quantum ad declarationem ipsorum canonum in se. Et de hoc intelligitur illa litera, scilicet, & quidam sublectorum titulorum, idest argumentum idest, id quod supra positum est, est argumentum, idest breuis declaratio titulorum, idest canonum, scilicet quantum ad seipsos: pro secundo, scilicet, pro numeris positis in marginibus euangeliorum ponit Eusebius declarationem, scilicet, ad quid sint illi numeri duo: niger & rubeus, & quomodo illis vtamur. Et ista declaratio est, quæ incipit hic vsque ad finem prologi, & de hac intelligitur illa litera, scilicet. Clara vero narratio eorum hæc est, scilicet hæc, quæ infra ponitur, est narratio clara eorum, scilicet istorum numerorum nigrorum, & rubeorum, qui sunt in marginibus euangeliorum, vel posset accipi eorum idest canonum: quia declaratio illorum numerorum est declaratio canonum, in quantum cum nigris numeris intramus in canones. Argumentum accipitur multipliciter, vt ponit Sanctus Thomas in 3. distinct. 23. In proposito tamen accipitur argumentum, vt est quædam breuis prælibatio eorum, quæ diffusius in opere continentur, idest in breui narratur in argumento id, quòd diffusè, & prolixè continetur postea in opere. Et iste est modus communis accipiendi argumentum apud oratores, & historicos, & in sacra scriptura. Sic enim præponuntur singulis Epistolis Pauli, & multis alijs libris Sacræ scripturæ quidam prologi breuissimi, qui vocantur argumenta, quia in eis in breui continetur intentio Epistolæ, vel aliquid quod generaliter facit ad intellectum ipsarum Epistolarum, vel librorum. Sic in tragœdijs singulis Senecæ præponimus argumenta: sic & in comedijs Terentij, & aliorum: & in multis libris hoc fit. Dialectici autem non accipiunt sic argumentum, sed prout est ratio, idest, rationis discursus, vel processus rei dubiæ faciens fidem: vt ait Boetius in Topicis. Et non accipimus hic sic, sed primo modo. *Etenim per singula loca euangeliorum*

A *quidam numerus videtur appositus*. Incipit dicere de numero nigro, & rubeo. Et dicit primò de nigro, scilicet, quòd in singula loca euangeliorum, idest in omnibus marginibus quatuor Euangelistarum, est quidam numerus appositus, & iste est in principijs particularum singularum, in quibus Euangelistæ, vel concordant, vel propria dicunt. *Paulatim incipiens*. Idest, incipiens successiuè, vel continuè, & incipit à pauco. Et istud dicitur ad differentiam canonum, quia lineæ canonum non incipiunt à numeris primis continuando, sed aliquando incipiunt à numeris maximis, sicut in secundo canone in linea Matthæi primus numerus est ducenti quadraginta octo, & primus numerus Lucæ ducenti quinquagintatres, & B sic de singulis canonibus: quia nec incipiunt ibi numeri à primis, nec ipsi incepti continuantur, sed coniunguntur aliquando numeri multum distantes. *A primo, & deinde secundo, & postremò tertio, & per ordinem*. Idest, numeri incipiunt à primo, & deinde secundo, postea tertio, & sic per ordinem numerorum, scilicet continuando, nec interrumpitur continuatio. Et si aliquando reperiatur interrupta, apparet erratum esse in assignatione numerorum nigrorum librorum ad finem vsque progrediens, idest iste numerus progreditur continue à principio librorum vsque ad finem, & sic in fine cuiuslibet euangelistæ est maximus numerus eius. Aliqui coniungunt istum genitiuum librorum, cum illo accusatiuo per ordi- C nem. Et est sensus, quòd iste numerus progreditur per ordinem librorum. Sed istud nihil est, sed debet ille accusatiuus per ordinem ordinari cum præcedenti, vt dicimus primo, deinde secundo, postremo tertio, & per ordinem, scilicet, per ordinem numerorum: quia in numeris est hic ordo, in ipso autem libro non attenditur ordo aliquis in præsenti cùm de solis numeris agatur. *Itaque per singulos numeros supputatio per numeri distinctionem inuenitur inserta*. Hic agitur de secundo numero, scilicet rubeo, qui etiam ponitur in marginibus semper cum numero nigro, ita quòd vbicunque ponitur in marginibus aliquis numerus niger, sub illo ponitur numerus rubeus. Iste tamen non continuatur, sicut niger, sed fortè ponetur nunc D decem de rubeo, & immediatè ponentur quinque, vel septem, vt patet in principio Matthæi in secunda particula, quia numerus eius est decem de rubeo, & in tertia particula, quæ est immediatè ponitur quinque de rubeo, & in quarta immediatè ponitur decem de rubeo: nigri autem numeri continuantur: etiam isti rubei numeri, non perueniunt nisi vsque ad decem: nigri autem continuantur vsque trecentos, & vltra secundùm quantitatem singulorum euangeliorum: sunt autem numeri nigri ad significandum particulas, scilicet, quota est quælibet particula in ipso euangelista: rubei numeri sunt ad designandum quis E est canon, in quo ille numerus niger suppositus sibi requirendus sit. Et dicitur, quòd per singulos numeros, idest, per singulos numeros nigros inuenitur inserta supputatio, idest, insertus numerus per minij distinctionem, idest, distinctus ab alio numero per minium, idest, rubeum colorem, quia minium est id, de quo literæ rubeæ fiunt. Quasi dicat. Isti duo numeri sunt distincti per hoc, quòd vnus est niger, alius rubeus. Et hoc factum est, vt diximus in præcedenti prologo: vt non possent confundi faciliter cùm essent colores distincti. Et appareret per hoc, quòd non pertinebant ambo ad eandem rem. *Significans, cui de decem titulis appositus numerus dignoscitur*. Idest, iste numerus rubeus significat, cui de decem titulis: idest, de decem canonibus dignoscitur appositus, idest,

debet sciri esse appositus numer⁹ niger, scilicet, in quo canone requirendus sit niger numerus. *Veluti si quidem primum centum est in primo.* Ponit exemplum eorum, quæ dixit; scilicet. Siquidem primum, idest si inuenerimus de rubeo vnitatem, quæ est primus numerus certum est in primo, idest certum est, quòd inuenietur numerus niger sibi coniunctus in primo canone: & ibi debet quæri. *Si verò secundum in secundo.* Idest, si inueneris de rubeo duo, qui est secũdus numerus, erit quærendus numerus niger in secundo canone: & eodem modo vsque ad decem, scilicet si inuenimus de rubeo tria, vel quatuor, vel quinque, & sic vsq; ad decem: significatur, ille est numerus canonis quotũ designat numerus rubeus. *Si igitur euoluto vno qualicunque de quatuor Euangelijs.* Ponitur hic practica applicandi numeros ad Euangelistas, scilicet, quòd si nos voluerimus voluere volumen cuiuscunque Euangelistæ, inueniemus per istum modum canones, quia in quolibet Euangelista sunt numeri nigri, & rubei in marginibus. *Cuilibet capitulo velis insistere,* idest, volueris stare super quodlibet capitulum ad sciendũ an solus Euangelista illud dixerit, vel concordauerit cum alijs. Et accipitur pro particula quadam breui, in qua vnus Euangelista, vel concordat cum aliquo alio, vel solus ipse illud dixit. Nos autem accipimus capitula pro quibusdã distinctionibus grossioribus. Quod patet, quia nos habemus in Matthæo solùm viginti octo capitula, & tamen distinguitur pro canone in trecenta quinquagintaquinq; capitula. Marcus habet apud nos sexdecim, & in canone habet ducenta triginta quatuor. Lucas habet apud nos vigintiquatuor, & in canone habet trecenta quadraginta duo. Ioannes habet apud nos viginti vnum: in canone habet ducenta trigintaunum. Et isto modo accipit etiam capitula Hierony. præcedenti prologo. *Et rescire, qui similia dixerint.* idest, si viso quocunque capitulo alicuius Euangelistæ voluerimus scire in illo qui concordauerunt cum eo, sciemus per hos numeros. *Et loca propria agnoscere singulorum in quibus eadem sunt proloquuti.* Hic non vocantur loca propria illa, in quibus Euangelistæ soli sunt, sicut accipit semper Hierony. sed dicuntur loca propria, idest loca ipsorum Euangelistarum, in quibus locuti sunt eadem. Et licèt sententia sit eadem, loca tamen propria sunt singulorum: quia id quod dixit Matthæus in vna parte Euangelij sui, dixit Ioannes in alia, vel Marcus, vel Lucas. *Eiusdem sensus, quem tenes releges propositum numerum.* idest, releges numerum propositum, idest numerum nigrum, qui est propositus in margine eiusdem sensus, quem tenes, idest, illius capituli, de quo voluisti scire, an concordet cum aliquo Euangelista vel non. *Quæsitumq; cum in titulo, quem demonstrat tituli subnotatio.* idest, quæres eum, scilicet, numerum nigrum in titulo, idest, in canone, quem demonstrat subnotatio tituli, idest numerus rubeus, qui est subnotatio tituli, idest denotans canones, siue titulum. Et vocatur subnotatio, quia ista nota idest signum de rubeo est sub numero nigro. *Continuo scire poteris ex superscriptionibus, quas in fronte notatas inuenies.* Scilicet, postquam scieueris per numerum rubeum, qui ponitur pro canone quis est canon, in quo sit requirendus numerus niger: poteris scire continuo sine aliqua mora, qui sunt Euangelistæ qui concordant in illo dicto. Et hoc per subscriptiones, quas inuenies notatas in fronte, idest, in capite canonis, quia in capite cuiuslibet ponuntur nomina illorum Euangelistarum qui sunt in illo canone. Et per illa sola nomina etiam non inquirendo aliquid in lineis canonis sciemus quot, & qui sunt Euangelistæ, qui concordant in illo dicto: loca tamen singulorum in quibus concordant adhuc nescienius, quousque intremus in lineas cum illo numero nigro, & per il-

F lum videbimus ex locis oppositis in lineis aliorum Euangelistarum, in quibus partibus suorum euangeliorum sit illud dictum. Sed hoc non curat explicare hic Eusebius tantum sicut Hierony. explicuit in præcedenti prologo. Ponatur exemplum, quòd quis velit in Matthæo illam particulam. Ego quidem uos baptizo in aqua in pœnitentiam considerare an solus Mattheus illam dixerit, uel cum quibus concordet; & illa habetur Matth. 3. secundùm nostram assignationem capitulorum, & tamen quantum ad signationẽ canonis in ipsa incipit. 11, cap. Et apud illam est in margine numerus undecim de nigro, & sub illo est unitas de rubeo, per quod apparet quòd ille numerus undecim in primo canone querendus est, & intramus

G in illum cum isto numero in lineam Matthæi, & in directo illius inuenimus in Marco quatuor, & in Luca decem, & in Ioanne duodecim: ex quo apparet, ꝙ idem dixit Marcus in 4. cap. suo, & Lucas in decimo, & Ioãnes in duodecimo. *Qui aut quot de his, quę inquiris similia dixerint.* idest, inuenies per superscriptiones positas in fronte canonum, qui & quot Euãgelistæ sunt, qui dixerunt similia de his, quæ inquiris, idest, quantũ ad illum textum, de quo inquirebamus, uenies etiam ad reliqua euangelia, idest sicut fecisti in uno euangelio ita poteris facere ĩ omnibus, quia in omnibus sunt numeri descripti in marginibus. *Per eundem numerum, quem contines videbis oppositos per singulos numeros,* idest, per numerum illum, quem tu inuenies apud textum,

H de quo quæris, inuenies canones, & in canonibus inuenies lineas pro singulis Euangelistis, qui sunt in illo canone, & in directo illius numero cum quo intrasti uidebis numeros appositos per singulos, idest, per singulos Euangelistas, quia pro quolibet est una linea: & debemus accipere illos numeros singulorũ, qui sunt in directo eius, cum quo nos intrauimus. *Atque eos in suis proprijs locis similia dixiße reperies,* idest, reperies tunc, quòd omnes illi Euangelistæ, qui ponuntur in illo canone, in quem intrasti, dicunt similia in locis proprijs, idest in locis illis, qui designantur per numeros positos in suis lineis. Et dicuntur loca propria, quia non dicunt idem in eodem loco, sed id quod unus dicit in decimo capitulo, uel particula, alius dicit in du-

I centesima, uel trecentesima.

Quid voluit facere Ammonius, & an aliter potuisset facere. Quęstio. I.

QVAERITVR, circa prædicta quid uoluit facere Ammonius, & an aliter potuisset facere. Ad primum dicit, quòd Ammonius uidit quatuor Euangelistas, qui in plurimis concordabant, & erant in quatuor libris, uoluit autem ipse ponere omnia illa in uno uolumine, ut sic loco quatuor euangeliorum haberet unum, sic dixit Eusebius supra in litera, ꝙ Ammonius nobis unũ pro quatuor euangelijs dereliquit. Vtilitas autem erat in hoc.

K Prima, quia erat leuius, ut uidebatur habere unũ euangelium, quàm quatuor, & uerè sic esset si habendo unum uerè quatuor haberemus per sufficientem æquipollẽtiam. Sed de hoc, quæstione sequenti dicetur. Secunda, & erat valde magna, scilicet, quod sciremus in quibus locis concordant Euangelistæ. Et istud est vtile, & non potest aliquis illud scire legendo quodcunque Euangelium, nisi omnia quatuor legat. Et etiam tũc est difficultas, quia cùm legerit unum, non recordabitur de partibus singulis, quas legit in alio: cũ per partes valde paruas sint Euangelia distincta: in quibus concordant, vel discordant. Hic autem Ammonius posuerat omnia loca, in quibus concordabãt Euangelistæ, & per hoc etiã sciebatur quid erat quod

habebat

habebat Matthæus proprium vltra alios. Tertia erat, A quòd non solùm sciebātur loca concordiæ, sed etiam ponebantur verba ipsorum, quæ in eadem sententia interdum vnus addit super alterum. Et illa faciunt ad tollendum sæpe magna dubia. Ad hoc elegit Ammonius Euangelium Matthæi, & sequens literam illius, vbi cum alijs concordabat, ponebat literam aliorum, sicut ipsi ponebant in libris suis, & non nominabat ibi aliquam particulam nec ponebātur in margine aliqui numeri rubei, vel nigri: quia isti sunt ad intrandum in canones. Et tamē Ammonius non fecit canones, nec ab alio erant facti, immo etiam si essent facti non esset necesse vti illis, quia Ammonius ponebat in litera ipsa loca, in quibus concordabant Euangelistæ, & non est opus, quòd inquiratur quod habetur. Ponebat tamen B nomina ipsorum Euangelistarum super loca ipsa, quæ competebant eis, vt uideretur cuius esset illa litera, & non fieret confusio. Ad secundum dicendum, quòd poterat Ammonius facere hoc quod intendebat alio modo. Nam quòd ipse fecit in Matthæo ponendo loca, in quibus concordabant cum eo alij Euangelistæ, poterat facere in Marco, Luca, & Ioanne sequendo literam cuiuscunque illorum, & ponendo loca, in quibus alij, vel aliquis de ipsis concordabat cum eo: conuenientius tamen factum est in Matthæo, quàm in aliquo aliorum, vt putauit Ammonius. Primò quia Matthæus erat primus Euangelistarū, & rationabilius fuit alios incorporari sibi, quā ipsum incorporari alijs. Secundò quia non poterat fieri cōuenienter in quolibet C saltem in Marco. Nam Marcus est minimus omniū: ideo ipse habet pauciora loca, in quibus possint cum eo concordare alij, quàm quilibet aliorum. Et sic pauca loca ponerentur vbi cōcordarent Euangelistæ: quia adhuc manerent multa loca, in quibus concordarent aliqui de Euangelistis, qui non haberentur ibi propter paucitatem dictorum Marci. Item quia Marcus est, qui pauciora dixit de proprijs, quā alij, vt patet ex decimo canone vbi ponuntur propria singulorum, & Marcus est ibi valde minor quolibet aliorum. Ammonius tamen intendebat compilare per istum modum plurima, quæ haberi possent de Euāgelistis omnibus: sed nullus erat, in quo ista compilatio fieret incompletior, quàm in Marco: ideo non potuit conuenire proposito suo. Nullus autem erat quem ad hoc rationabiliter assumere posset nisi Matthæum, aut Lucam: D quia isti duo completissimè tractant gesta Christi in comparatione ad alios, & multum inter se similantur. Elegit tamē potius Matthæum, quàm Lucam, primò quia cæteris paribus iustius erat Lucam incorporari Matthæo, quā è contrario, cùm Matthæus esset prior. Secundò quia Euangeliū Matthæi videtur sequi magis ordinem rerum gestarum, quàm Euangelium Lucæ. 3. quia videtur aliqualiter esse completius: nam licèt multa ponat Lucas, quæ non habet Matthæus, & è contrario, videntur tamen ea, quæ ponit solus Matthæus digniora, & magis necessaria, quàm ea, quæ ponit Lucas tāquam propria: ita quòd si unicum de istis E quatuor Euangelijs deberet manere, videretur potius debere manere Euangelium Matthæi, quàm quodlibet de cæteri. Ideo potius Matthæum, quàm Lucam secutus est. Quartò quia si incorporaret Matthæum Lucæ, opportebat omittere propria Matthæi. Voluit autem potius omittere propria Lucæ, quàm Matthæi, quia non videbantur tantę necessitatis. Sed obijcietur, quòd potius debuisset sumere Ioannem, & concordare ei cæteros. Ratio est quia Ioannes habet plura propria, quàm cæteri, quasi in triplo, & sic poneret hoc Ammonius ea, in quibus concordabant Euangelistæ, & poneret propria Ioannis, quæ erant valde multa, & vtilia potiusquam propria Matthæi, & Lucæ. Dicendum, quòd incorporando cæteros Ioanni colligerentur multa propria, in quibus Ioannes excedebat cæteros, & tamen haberentur pauca communia in quibus concordaret cum alijs: quia nullus est magis concordans cum cæteris, quàm Matthæus, & Lucas. Intendebat antem Ammonius potius habere concordiam Euangelistarum, vt relinqueret vnum Euangeliū pro quatuor: ideo non debuit accipere Ioannem sed Matthæum, & Lucam, & accepit Matthæum propter causas dictas.

An opus Ammonij erat aliquid completum. Quæst. 11.

QVAERITVR vlterius, an istud opus erat aliquid completum. Respondendum quòd non: quia licèt utile esset, & laude dignum, tamen non erat completum ad id, ad quòd tendebat. Primum patet, quia erat vtile istud opus ad illa, quæ dicta sunt præcedenti quæstione: fuit autem laude dignum in quantum per illud Eusebius inuenit canones Euangelicos. Nam ipse tradidit quasi regulam licèt imperfectā: Eusebius tamen non inuenisset uiam ad istos canones faciendos, nisi ex eis, quæ fecit Ammonius: quia illud quòd ipse faciebat, scilicet ponere locum, in quibus concordabant Euangelistæ erat id, quod inuenitur per canones Eusebij: licèt aliter, & subtilius. Et sic fuit quasi maior pars innenij in Ammonio: quia excogitatio siue inuentio in oratoria, & in omnibus alijs artibus maxima est. Secundū patet, quia multæ imperfectiones erant in opere Ammonij. Prima quia nullum Euangelium manebat integrū: nam Euangelia Marci, Lucæ, & Ioannis non manebant integra, quia tollebantur de eis loca illa in quibus concordabant cum Matthæo: ipse autem Matthæus non manebat integer: quia interrumpebatur, vt insererentur sibi partes aliorum Euangelistarum. Et hoc tetigit Eusebius supra in litera, scilicet, verum vt saluo corpore &c. Secunda imperfectio, quia istud Euāgeliū, quod faciebat Ammonius, nullius Euangelistæ erat: nam nullus scripsit illud sic, sed erat quædam congeries facta de dictis multorum Euangelistarum: ideo nō erat codex conueniens ad exhibendum in testimoniū alicuius dicti Euāgelici. Tertia quia uidebatur istud opus aliqualiter superuacuum, inquantum continebat ter, vel quater eandem sentētiam in diuersis locis, scilicet vbi concordabant quatuor Euangelistæ, ponebatur quater sententia eadem secundùm verba singulorum semel, & quando ter, ponebatur ter eadem sententia. Et licèt esset utile scire, in quibus locis concordabant Euangelistæ: erat tamen tædiosum ponere quater eandem sententiam integram: ad hoc quòd solùm sciretur, ꝙ concordabant in loco illo Euangelistæ. Quarta, & valde magna imperfectio, quia omnes libri scribuntur, vt ex eis colligatur aliqua sententia: istud autem impediebatur maximè in codice Ammonij: quia cū ipse prosequeretur literam Matthæi, & ueniret locus, in quo concordabat cum cæteris, ponebantur sententiæ ipse secundùm verba singulorū, & tunc interrumpebatur sententia Matthæi: quia interponebantur illę, & sententiæ illę non continebantur cū sententia Matthæi: etiam illę erant omnino discontinuæ, quia non erat isti principium illarū, nec finis, sed interponebantur ibi. Et hoc tetigit Eusebius in litera. Quinta quia non consequebatur per hoc Ammonius id, quòd intendebat, scilicet, quia non poterat ponere ea, in quibus concordabant omnes Euangelistæ, sed solùm ea, in quibus concordabat Matthæus cum alijs Euangelistis. Manebant autem ea, in quibus concordabant Marcus & Lucas, & Marcus & Ioannes, & Lucas & Ioan-

Ioannes, qui ponuntur in tribus canonibus. Sexta, quòd deficiebat id, quòd erat maxime necessarium. Nam ad hoc, quòd de quatuor Euangelijs vnum faceremus, oportebat, quòd omnes sententiæ, quæ habentur in omnibus quatuor Euangeliis, colligerentur in vnum, licèt verba omnium non ponerentur in vno. Et ad hoc debebat fieri totaliter è contrario, quàm faciebat Ammonius: quia ipse ponebat omnia illa, in quibus concordabant Euangelistæ, & quæ erant propria Matthæi quem prosequebatur. Fuisset autem magis conueniens, quòd ipse prosequeretur Mattheum, & in quocunque loco ipse concordaret cum omnibus, vel cum aliquo solùm poneretur littera sua, quia illa sufficiebat. Vbi autem alij, vel aliquis aliorum addebat aliquid, interponeretur illud dictis Matthæi, & notaretur super illud nomen Euangelistæ. Vt sciretur cuius hoc esset, Et sic haberentur omnia Euangelia in vno. Ammonius autem omisit omnia propria Euangelistarum, ponens solùm propria Matthæi. Et erat magnus defectus, potissimè quia in Ioanne erant multa propria valde necessaria in scriptura. Septima quia dato, quòd Ammonius nulla de prædictis imperfectionibus habuisset, sed poneret tam propria quam communia Euangelistarum, posuit illa modo grosso. Nam poterant facilius haberi omnia hæc. Ideo Eusebius ad supplendum istos defectus excogitauit canones Euangeliorum, per quos inueniantur omnia hæc facilius, & sine aliqua imperfectione. Nam non oportet rumpi corpora ipsorum, ita vt fiat vnum Euangelium ex omnibus: sed manente quolibet libro per se, & non interrupto aliquo stylo per canones, & per numeros appositos in marginibus singulorum Euangelistarum inueniuntur in quibus concordant Euangelistæ siue multi, siue pauci; quod non inueniebatur per compilationem Ammonij, vt dictum est supra, scilicet, quia defficiebant ei tres canones. Etiam inueniuntur singula propria Euãgelistarum distinctè: ideo fuit iste modus conueniens potius, quàm modus Ammonij.

Quid sint canones, & ad quid sint vtiles. *Quæst.* III.

QVAERITVR vlterius, quid sint canones isti, & ad quid sint vtiles. Ad primum dicendum, quòd canon in Græco idem est, quòd regula: ita accipit quòd isti canones sint coordinationes numerorum per quas habetur regula ad inueniendum communia, & propria Euangelistarum. Accipitur tamen canon dupliciter. Aliquando pro quadam coordinatione linearum, & numerorum in quibus Euangelistæ aliqui conueniunt, vel non conueniunt, sicut primus canon est coordinatio quatuor linearum positarum pro quatuor Euangelistis, in quibus significantur concordare omnes quatuor, ita de cæteris canonibus: quia in quolibet sunt saltem duæ lineæ, & concordant duo Euangelistæ. In decimo autem licèt quilibet habeat solùm propria in quibus, cùm nullo concordat, ponuntur tamen quatuor lineæ, & quatuor Euangelistæ, & in qualibet earum signatur quid ille, cuius est illa linea super cæteros dixerit, vel è cæteris proprium habeat. Et illæ quatuor lineæ simul constituunt decimum canonem. Alio modo accipitur canon pro qualibet linea illius coordinationis. Et ita in primo canone sunt quatuor canones: quia sunt ibi quatuor lineæ. Et sic dicitur interdum, quòd quilibet Euangelista habeat suum canonem in primo canone, & in ipso est requirendus, scilicet, in ipsa linea sua, quã habet in primo canone. Et ita accepit Eusebius bis, vel ter supra in litera, vt

F ibi declaratum est: ita etiam accipit Hieronymus sepè præcedenti prologo. Quandocunque tamen communiter loquimur de canonibus Euangeliorum, accipimus canones primo modo, scilicet, pro ipsis coordinationibus. Ad secundum dicendum, quòd canones fuerunt multum vtiles. Primò ad tollendam quamcunque confusionem, quæ in Euangeliis fieret: sicut fuerat facta apud latinos, scilicet, quòd ea quæ erant vnius Euangelistæ ponebantur in alijs, & ea quæ erant propria omnium ponebantur in quolibet: ista autem confusio tollitur per canones: quia cùm ex eis constet, quæ sunt propria, & quæ sunt communia, tollent ea, quæ sunt propria aliorum, & manebunt cuique, quæ propria sunt sibi. Secundò sunt vtiles ad cauen-
G dam confusionem, ne iterum accidat: quia cùm non habentur isti canones poterat faciliter quis errando apponere vni Euangelistæ, quod alterius est. Nunc verò cùm ex his constet, quæ sunt propria singulorum non apponentur vni, quæ pertinent ad alios. Tertiò sunt vtiles, vt sciamus in quibus Euangelistæ inter se consonant, & in quibus propria habent, quia per hoc tollitur difficultas inquirendi totos codices eorum. Nam si quis sine istis canonibus vellet scire super aliquo dicto alicuius Euangelistæ, an alij concordent, vel quomodo dicant, oporteret vt legeret tota singulorum volumina, quæ erat magna difficultas. Nunc verò nihil legendo sciet per istos canones de quocunque dicto, quòd Euangelistæ concordent. Quartò est
H vtile ad tollendum multa dubia: quia quando ipsi Euangelistæ concordant in sententia non semper dicunt eadem verba: sed interdum vnus sic, & alius sic; Per quòd tollitur dubium, & vnus declarat alterum: ideo est valde utile, immo necessarium pro intellectu sacræ scripturæ scire loca, in quibus cõsonant, & quãdo consonant: quia non potest ueritas haberi nisi ex concordia ipsorum, quando multi circa idem dicunt. Quintò est utile habere canones propter propria singulorum, quia quando quis legit vnum Euangelistã, nesciet quid alij addiderunt super ipsum, & in quibus locis, nisi valde diligenter, & assiduo labore quærantur. Nunc autem etiam non aperto libro alicuius ipsorum sciemus, quæ, & quot sunt propria singulorũ,
I & in quibus locis suorum Euãgeliorum sunt. Et hoc per solum decimum canonem. Et ob hoc antiquitas ualde curauit de istis canonibus, moderni autem sicut in multis alijs, ita & in hoc sunt negligentes, & iã quasi omnino omissi sunt. Causa autem fuit prima, quia non curauit de quibusdam curiosis sic, & hoc videbatur sibi curiosum esse, & sufficere sibi simpliciter aliquid scire de ipsis Euangelistis. Nam ita Hieronymus dicit præcedenti capit. quod si aliquis de curiosis uelit scire propria, & communia Euangelistarum per hos canones sciet. Secunda quia sicut studium sacræ scripturæ à pluribus modernorum propter quædam alia omissum est, ita & ea quæ erant sibi adhærentia, & principaliter pertinebant ad ualde studiosos. Nam canones Euangeliorum pro ual-
K de studiosis circa ipsa Euangelia sunt: ut possint circa singulas particulas ipsorum scire, quæ sunt communia, & quæ sunt propria. Tertia & præcipua fuit propter errorem librariorum, siue scriptorum: qui apud nos non sunt periti, nec diligentes, sicut fuerunt apud ipsam antiquitatem. Et propter multitudinem numerorum, & uarietatem ipsorum sæpe confundebant eos, & aliquando ponebant extra loca propria, & sic erat difficile, & tædiosum ista emendari. Ideo omissi sunt.

Qua- cano- sunt

De nume-

A

De numero canonum Euangeliorum. Quæst. IIII.

QVAERITVR vlterius, de numero canonum. Dicendum, quòd sunt decem: causa autem quare non sunt plures est, quia canones ponuntur ad inueniendum, quæ sunt cõmunia. Si autem quæratur de propriis sic est vnus canon, scilicet, decimus: in quo ponuntur quatuor lineæ pro quatuor Euangelistis, & in qualibet earum signantur loca ipsius Euangelistæ cuius est, in quibus ipse locutus est propria, quæ non habentur ab aliquo aliorum. Si autem sunt communia, aut conueniunt in eis omnes quatuor, aut non. Si omnes, sic est primus canon. Si non omnes, aut tres, aut duo. Si tres, aut sunt Mattheus, Marcus, & Lucas, & sic est secundus canon. Aut sunt Matthæus, Lucas, & Ioannes, & sic est tertius canon. Aut sunt Mattheus, Marcus, & Ioannes: & sic est quartus canon. Non enim inueniuntur tres ipsorum pluribus modis inter se concordare. Si duo soli, aut sunt Mattheus, & Lucas, & sic est quintus canon. Aut Marcus, & Matthęus, & est sextus: aut Matthæus, & Ioannes, & est septimus. Aut Marcus, & Lucas, & est octauus. Aut Lucas, & Ioannes, & est nonus. Non possunt autem Euangelistæ pluribus modis inter se combinari, vt sint: ideo non sunt nisi quinque canones in quibus duo conueniant. Et si possint cõbinationes fieri ad sufficientem diuisionem, tamen pro illis non est canon, quia non inueniuntur cõcordare, vt canonem faciant: sicut patet in Marco, & Ioãne, qui nullum canonem faciunt, quia inter se concordant, in quo cum alijs, vel aliquo aliorum non concordent. Vnus autem non potest ad se ipsum conuenire: quia ad id, quod solum est comparatio non est, vt dixit Hieronymus præcedenti prologo: ideo non manet postea nisi canon de proprijs, & est vnus. Et ita sunt decem canones, scilicet, vnus in quo nullus cum alio concordat, & vnus est, quo omnes quatuor concordant, & tres, in quibus concordant tres Euangelistæ, & quinque in quibus concordant duo. Et sic non potuerunt esse nisi decem canones.

An alij libri sacræ scripturæ habeant inter se canones. Q. V.

QVAERITVR de alijs libris sacræ scripturæ, an habeant aliquos canones, & cur non. Ad primum dicendum, quòd nulli libri veteris testamenti, aut noui habent aliquem
B canonem: nam nullus inuenitur in ipso corpore Bibliæ, siue in nouis, siue in antiquis libris, sicut reperiũtur canones Euangeliorum. Etiam nullus doctorum inuenitur facere mentionem de aliquibus canonibus præter canones Euangelij. Ad secundum dicendum, quòd non fuerunt facti canones pro alijs libris, quia fieri non poterant. Nam canones, vt supra dictum est, sunt ad inueniendũ propria, & communia Euangelistarum: habere autem proprium, aut commune
C non est nisi respectu multorum, qui comparantur ad eandem rem: ideo non potest propriè fieri canon nisi pro aliquibus libris, qui de eadem materia sunt: vt videatur in quo consonant, & in quo differunt. Quilibet autem aliorum librorum veteris, aut noui testamenti solus est: quia non agitur in vno, de quo agitur in alio. Et sic non sunt ibi propria, neque communia nisi large loquendo quælibet inuenta in quocunque libro propria sibi sunt, & dicãtur: sed non est pro-
D priè dictũ: cũ tales libri non cõparentur inuicẽ. Euangelistæ aũt quatuor tractauerunt de eadem re, ideo in multis poterant conuenire, & in alijs disconuenire, & sic eis propriè cõpetebat canon. Si aũt obijciatur de libris Regũ, & Paralipomenon, qui de eadem materia agunt, & poterat sciri in quibus conueniebant, & in quibus differebant. Dicendũ, ꝙ non fuit necesse hic fieri canon, tũ quia ibi facilius poterant cognosci propria, & cõia, q̃ in Euangelistis, vbi sunt multæ particu-
E læ, & paruæ in quibus potest esse concordia, vel discordia. In libris autem Regum, & Paralipomenon, quia est quasi continuata historia, non sunt ita paruæ particulæ, in quibus possent conuenire vel differre: tũ quia libri Regum, & Paralipomenon, non sunt de principalissimis, nec maxime necessarijs sacræ scripturæ sicut sunt Euangelia, quæ oportet sciri vsque ad minimas particulas: ideo pro alijs nõ oportuit fieri canon.

RVBRI-

RVBRICA EVANGELICORVM CANONVM.

AD declarationem sequentium canonum Euangeliorum nota, quòd in primis sunt quędam clausulæ Euangeliorum cum duplici numero, scilicet, rubeo, & nigro in margine posito: quæ quidem clausulæ significant diuisionem particularium capitulorum, in quibus omnes, vel aliqui Euangelistæ in vnum conueniunt, vel aliquis eorum particulariter aliquid dixit. Et tales numeri sunt assignandi in Biblijs in margine Euangeliorum cum eisdem coloribus, & ante easdem clausulas, ante quas in sequenti tabula positi sunt: capitula autem, quæ intermedia ponuntur, significant capitula secundùm diuisionem modernam Bibliarum. Vt autem facilius prædictæ concordantiæ possint inueniri, & clarius discerni, ordinatæ sunt columnæ in figuris, quæ sequuntur cum suis spatijs intermedijs, in quibus in eadem linea per transuersum inuenitur in qua clausula concordant omnes, vt in primo canone: vel tres, vt in II. III. & IIII. vel duo, vt in V. VI. VII. VIII. & IX. Vel in quo quilibet aliquid proprium ponit, vt in X. Et isto modo habetur breuiter tota notitia canonum Euangeliorum. Notandum est tamē, quòd numeri nigri, qui ponuntur ante clausulas prædictas, significant numerum clausularum secundùm Euangelij ordinem, & incipiunt ab vno vsque ad numerum, in quo finitur Euangelium semper ordinatè procedendo. Numeri autem rubei significant, in quo canone inueniatur talis sentētia, seu clausula. Et isti non excedunt numerum denarium. Et isti numeri rubei colore suo in Bibliarum marginibus poni debent: quia aliter non possent bene discerni, & etiam Beatus Hieronymus, & Beatus Eusebius ita declarant.

RAINERIVS BOVOSIVS PIO LECTORI.

EVSEBIVS Cæsariensis Euangelicos canones ita digessit, vt eorum numeri in priori serie positi canonem ipsum indicantes rubeo colore, reliqui verò in secunda collocati, ostendentes, quæ sententiæ in Euangelijs eædem sint, aut similes, vel adeo propriæ, vt ab alio Euangelistarum nemine æditæ fuerint, nigro præscriberentur. Quod ea ratione factum est, vt, quoniam vterque numerus in margine contextus Euangelistarum singulis sententiis appingi oportebat, statim nosceremus ex ea colorum varietate, qui canonem, & qui sententiam indicaret. Verùm cùm iam Euangelia, numeris omnibus huiusmodi sublatis, imprimantur, necessitas quoque variandi numerorum colores sublata esse videtur. Ne mireris igitur studiose lector, si numeros eosdem ita coloribus notatos, vt & Eusebius, & Hieronymus, & Abulensis conscribendos esse tradiderunt, non inueneris: satis enim est, vt, qui numeri sint canonum, & qui clausularum Euangelii, cognoscas.

CLAVSVLAE EVANGELII Beati Matthęi secundùm diuisionem canonum Beati Eusebij Episcopi Cęsariensis.

		Capitulum I.
10	j	Liber generationis.
10	ij	Omnes generationes.
5	iij	Cùm esset desponsata.
10	iiij	Ioseph autem vir eius.
		Capitulum II.
6	v	In Bethlehem Iudæ.
10	vi	Tunc Herodes.
		Capitulum III.
3	vij	In diebus autem illis,
1	viij	Hic est enim.
6	ix	Ipse autem Ioannes.
5	x	Videns autem multos.
1	xi	Ego quidem baptizo.
5	xii	Cuius ventilabrum.
10	xiij	Tunc venit Iesus.
1	xiiii	Baptizatus autem Iesus.
		Capitulum IIII.
2	xv	Tunc ductus est Iesus.
5	xvi	Et cum ieiunasset.
6	xvii	Tunc reliquit eum diabolus.
4	xviij	Cum autem audisset Iesus, ꝙ Ioannes traditus.
7	xix	Et relicta ciuitate Nazareth.
6	xx	Exinde cępit Iesus prædicare.
2	xxi	Et ait illis, venite post me.
6	xxij	Et procedens inde vidit alios duos.
1	xxiii	Et circuibat Iesus totã Galilæã.
		Capitulum V.
10	xxiiij	Videns autem turbas.
5	xxv	Et aperiens os suum.
5	xxvi	Beati pauperes.
10	xxvii	Beati mites.
5	xxviii	Beati, qui esuriunt.
5	xxix	Beati, qui lugent.
10	xxx	Beati misericordes.
5	xxxi	Beati estis, cum maledixerint.
2	xxxii	Vos estis sal terræ.
2	xxxiii	Vos estis lux mundi.
10	xxxiiii	Nolite putare, quoniam veni soluere.
5	xxxv	Amen quippe dico vobis.
10	xxxvi	Qui ergo soluerit.
5	xxxvii	Audistis, quia dictum, & non occides.
10	xxxviii	Esto consentiens.
5	xxxix	Sed si quis te percusserit.
10	xl	Et quicunque te angariauerit.
5	xli	Audistis quia dictum, diliges proximum.
5	xlii	Si enim diligatis.
		Capitulum VI.
10	xliii	Attendite, ne iustitiam.
5	xliiii	Orantes autem.
5	xlv	Si enim dimiseritis hominibus.
10	xlvi	Cum autem ieiunatis.
5	xlvii	Thesaurizate autem uobis.
5	xlviii	Lucerna corporis tui.
5	xlix	Nemo põt duobus Dominis.
5	l	Ideo dico vobis ne solliciti.
2	li	Nolite iudicare, & non iudicabimini.
5	lij	Quid autem vides festucam,
10	liii	Nolite sanctum dare canibus.
		Capitulum VII.
5	liiii	Petite, & dabitur uobis.
5	lv	Omnia ergo quæcunq; vultis.
5	lvi	Intrate per angustam portam.
10	lvii	Attendite à falsis prophetis.
5	lviii	Nũquid colligũt de spinis vuas.
5	lix	Sic omnis arbor bona.
3	lx	Non omnis, qui dicit mihi Domine.
5	lxi	Multi dicent mihi.
5	lxii	Omnis ergo, qui audit verba mea.
2	lxiii	Et factum est, cum cõsumasset.
		Capitulum VIII.
2	lxiiii	Cum autem descendisset.
2	lxv	Cum autem introisset Capharnaum.
5	lxvi	Dico autem vobis, quòd multi.
5	lxvii	Et dixit Iesus Centurioni.
2	lxviii	Et cùm venisset Iesus in domũ Petri,
5	lxix	Et accedens unus scriba.
2	lxx	Et ascendente eo in nauiculã.
		Capitulum IX.
1	lxxi	Et ascendens Iesus in nauiculã.
2	lxxii	Et cum transiret inde.
2	lxxiii	Et factum est discumbente eo.
2	lxxiiii	Et Iesus audiens ait.
2	lxxv	Hæc eo loquente ad eos.
10	lxxvi	Et transeunte inde Iesu.
2	lxxvii	Et circuibat Iesus.
5	lxxviii	Videns autem turbas.
5	lxxix	Tunc dicit discipulis.
		Capitulum X.
2	lxxx	Et conuocatis duodecim.
2	lxxxi	Duodecim autem apostolorũ.
10	lxxxii	Hos duodecim misit Iesus.
2	lxxxiii	Euntes autem prædicate.
2	lxxxiiii	In quamcunque ciuitatem.
5	lxxxv	Intrantes autem in domum.
2	lxxxvi	Et quicũque nõ receperint uos,
5	lxxxvii	Ecce ego mitto uos.
2	lxxxviii	Cauete autem ab hominibus.
2	lxxxix	Cùm autem tradent uos.
10	xc	Cùm autem persequentur uos.
3	xci	Non est discipulus super magistrum.
10	xcii	Si patrem familias,
2	xciii	Nihil enim opertum.
10	xciiii	Quod dico uobis in tenebris.
2	xcv	Qui autem negauerit me.
5	xcvi	Nolite arbitrari.
5	xcvii	Qui amat patrem, aut matrem.
3	xcviii	Qui inuenit animam suam.
1	xcix	Qui recipit uos, me recipit.
10	c	Qui recipit prophetã in noĩe.
6	ci	Et quicunque dederit potum.
		Capitulum XI.
10	cii	Et factum est.
5	ciii	Ioannes autem cum audisset.
2	ciiii	Hic est enim de quo scriptũ est.
5	cv	Amen dico vobis non sur. inter na.
5	cvi	A diebus autem Ioannis Bapt.
10	cvii	Omnes enim prophetæ.
5	cviii	Cui autem similem æstimabo,
5	cix	Tunc cępit exprobrare.
10	cx	Quia si in Sodomis.

In illo

5	cxi	In illo tempore respõdẽs Iesus.
3	cxii	Omnia mihi tradita sunt.
3	cxiii	Et nemo nouit filium.
2	cxiiii	Venite ad me omnes, qui labo.
2	cxv	In illo tempore abijt Iesus.
		Capitulum XII.
2	cxvi	Et cum inde transisset.
4	cxvii	Exeuntes autem pharisæi,
10	cxviij	Iesus autem sciens.
5	cxix	Tunc oblatus est ei.
7	cxx	Et stupebant omnes.
2	cxxi	Pharisæi autem audientes,
2	cxxii	Iesus autem sciens.
2	cxxiii	Qui non est mecum,
10	cxxiiii	Aut facite arborem.
10	cxxv	Bonus homo,
10	cxxvi	Dico autem vobis.
5	cxxvii	Tunc responderunt ei.
5	cxxviii	Qui respondens ait illis,
5	cxxix	Cùm autem immundus,
2	cxxx	Adhuc eo loquente,
		Capitulum XIII.
2	cxxxi	In die illo exiens.
5	cxxxii	Qui enim habet dabitur ei.
1	cxxxiii	Ideo in parabolis.
5	cxxxiiij	Vestri autem oculi.
2	cxxxv	Vos ergo audite parabolam.
10	cxxxvi	Aliam parabolam proposuit homini qui seminauit.
2	cxxxvii	Aliam parabolã grano sinapis.
5	cxxxviii	Aliam parabolam fermento.
6	cxxxix	Hæc omnia locutus est.
10	cxl	Tunc dimissis turbis.
1	cxli	Et veniens in patriam.
1	cxlii	Iesus autem dixit eis non est propheta sine honore.
		Capitulum XIIII.
2	cxliii	In illo tempore audiuit.
2	cxliiii	Herodes. n. tenuit Ioannem.
6	cxlv	Die autem natalis.
3	cxlvi	Quod cũ audisset Iesus secessit.
1	clxvii	Vespere autem facto venerunt.
6	cxlviii	Et statim iussit.
2	cxlix	Et dimissa turba.
4	cl	Vespere autem.
10	cli	Respondens autem Petrus.
6	clii	Et cum ascendisset.
2	cliii	Et cùm transfretassent.
		Capitulum XV.
6	cliiii	Tunc accesserunt ad eum ab Hierosol.
10	clv	Tunc accedentes.
5	clvi	Sinite illos.
6	clvii	Respondens autem Petrus.
5	clviii	Ipse autem respondens ait nõ sum missus.
6	clix	At illa venit, & adorauit eum.
5	clx	Et cum transisset inde.
		Capitulum XVI.
4	clxi	Et accesserunt ad eum.
5	clxii	At ille rñdens ait facto vespere.
6	clxiii	Generatio mala, & adultera.
2	clxiiii	Et cum venissent discipuli eius trans fretum.
6	clxv	Qui dixit illis intuemini.
1	clxvi	Venit autem Iesus in partes Cęsareæ.
10	clxvii	Respondens autem Iesus Beatus es Simon,
2	clxviii	Tunc præcepit discipulis vt nemini dicerent.
6	clxix	Et assumens eum Petrus.
2	clxx	Tunc Iesus dixit.
2	clxxi	Filius enim hominis venturus est,
2	clxxii	Amen dico vobis, sunt quidã, qui non gustabunt.
		Capitulum XVII.
6	clxxiii	Et interrogauerunt eum.
2	clxxiiii	Et cum venisset.
5	clxxv	Tunc accesserunt.
2	clxxvi	Conuersantibus autem eis.
10	clxxvii	Et cum venissent.
		Capitulum XVIII.
2	clxxviii	In illa hora accesserunt quis putas maior.
2	clxxix	Qui autem scandalizauerit.
6	clxxx	Si autem manus tua.
10	clxxxi	Videte ne contemnatis.
5	clxxxii	Quid vobis videtur.
5	clxxxiii	Si autem peccauerit.
10	clxxxiiii	Si autem non te audierit.
6	clxxxv	Amen dico vobis quęcumque aligaueritis.
10	clxxxvi	Iterum dico vobis.
5	clxxxvii	Tunc accedens ad eum Petrus.
10	clxxxviii	Ideo assimilatum est regnum cœlorum.
		Capitulum XIX.
6	clxxxix	Et factum est migrauit.
2	cxc	Dico autem vobis: vxorem.
10	cxci	Dicunt ei discipuli.
2	cxcii	Tunc oblati sunt ei paruuli.
2	cxciii	Et ecce vnus: Magister bone.
2	cxciiii	Ait illi Iesus: Si vis perfectus.
2	cxcv	Cum audisset autem adolescens.
10	cxcvi	Iesus autem dixit: quia diues difficilè.
5	cxcvii	Sedebitis, & vos.
2	cxcviii	Et omnis qui reliquerit.
2	cxcix	Multi autem erunt.
		Capitulum XX.
10	cc	Simile est regnum cęlorum cõducere opera.
2	cci	Et ascendens Iesus Hierosol.
6	ccii	Tũc accessit ad eum Mater filiorum Zebedæi.
2	cciii	Et audientes decem.
4	cciiii	Sicut filius hominis non venit ministrari.
2	ccv	Et egredientibus illis.
		Capitulum XXI.
2	ccvi	Et cum appropinquassent.
7	ccvii	Hoc autem totum.
2	ccviii	Euntes autem discipuli.
1	ccix	Turbę autem quæ præcedebãt.
10	ccx	Et cum intrasset commota.
1	ccxi	Et intrauit Iesus in templum.
10	ccxii	Et accesserunt ad eum cœci.
5	ccxiii	Videntes autem pueros.
6	ccxiiii	Et relictis illis abiit.
6	ccxv	Respondens autem Iesus.
4	ccxvi	Et omnia quæcunq; petieritis.
2	ccxvii	Et cum venisset.
10	ccxviii	Quid autem vobis videtur.
2	ccxix	Aliam parabolam audite homo plantauit.
1	ccxx	Et cum audissent principes.
5	ccxxi	Et respondens Iesu.

Capitu-

		Capitulum XXII.
10	ccxxii	Intrauit autem Rex.
2	ccxxiii	Tunc abeuntes Pharisæi.
6	ccxxiiii	Pharisæi autem audientes.
2	ccxxv	Congregatis autem Pharisæis.
2	ccxxvi	Si ergo Dauid.
		Capitulum XXIII.
10	ccxxvii	Tunc Iesus locutus: super cathedram.
5	ccxxviii	Alligant autem.
2	ccxxix	Omnia vero opera.
10	ccxxx	Vos autem nolite vocari.
5	ccxxxi	Qui maior est vestrum.
5	ccxxxii	Væ autem vobis qui clauditis.
10	ccxxxiii	Væ vobis qui comeditis
5	ccxxxiiii	Væ autem vobis qui decimatis
10	ccxxxv	Duces cæci.
5	ccxxxvi	Væ vobis qui mundatis.
5	ccxxxvii	Væ vobis quia similis est sepulchris.
5	ccxxxviii	Væ vobis qui ædificatis.
10	ccxxxix	Et vos implete mensuram.
5	ccxl	Ideo ecce mitto ad vos.
5	ccxli	Hierusalem Hierusalem.
		Capitulum XXIIII.
2	ccxlii	Et egressus Iesus.
2	ccxliii	Sedente autem eo.
1	ccxliiii	Tunc tradent vos.
10	ccxlv	Et tunc scandalizabuntur.
6	ccxlvi	Et prædicabitur hoc Euange.
6	ccxlvii	Cum ergo videritis.
2	ccxlviii	Tunc qui in Iudæa.
2	ccxlix	Væ autem prægnantibus.
6	ccl	Orate autem.
2	ccli	Erit enim.
6	cclii	Et nisi breuiati.
2	ccliii	Tunc si quis vobis dixerit.
6	ccliiii	Surgent enim pseudo Christi.
5	cclv	Si ergo dixerint.
5	cclvi	Sicut enim fulgur.
5	cclvii	Vbicunque fuerit corpus.
2	cclviii	Statim autem.
2	cclix	Et tunc plangent.
6	cclx	De die autem illa.
5	cclxi	Sicut autem in diebus Noe.
5	cclxii	Tunc duo erunt in agro.
6	cclxiii	Vigilate ergo.
2	cclxiiii	Illud autem scitote.
6	cclxv	Qui putas est fidelis.
5	cclxvi	Beatus ille seruus.
5	cclxvii	Si autem dixerit malus.
		Capitulum XXV.
10	cclxviii	Tunc simile est regnum cœlorum decem virginibus.
2	cclxix	Sicut enim homo peregre proficiscens.
5	cclxx	Et vni dedit quinque talenta.
2	cclxxi	Omni enim habenti.
5	cclxxii	Et inutilem seruum.
10	cclxxiii	Cum autem venerit.
		Capitulum XXVI.
1	cclxxiiii	Scitis quia post biduum.
6	cclxxv	Tunc congregati sunt.
1	cclxxvi	Cum autem esset Iesus.
4	cclxxvii	Mittens enim hæc
2	cclxxviii	Tunc abijt Iudas.
4	cclxxix	Vespere autem facto.
1	cclxxx	Et contristati sunt valde.
2	cclxxxi	At ipse respondens:
6	cclxxxii	Væ autem homini.
10	cclxxxiii	Respondens autem Iudas.
1	cclxxxiiii	Cenantibus autem.
2	cclxxxv	Et accipiens calicem.
6	cclxxxvi	Et hymno dicto.
4	cclxxxvii	Tunc dicit illis.
6	cclxxxviii	Scriptum est enim.
1	cclxxxix	Respondens autem Petrus.
6	ccxc	Ait illi Petrus.
1	ccxci	Tunc venit Iesus.
6	ccxcii	Sedete hic.
4	ccxciii	Tunc ait illis.
2	ccxciiii	Et progressus pusillum
1	ccxcv	Verumtamen non sicut ego.
2	ccxcvi	Et uenit ad discipulos.
4	ccxcvii	Spiritus quidem promptus.
6	ccxcviii	Iterum secundo.
4	ccxcix	Tunc uenit ad discipulos.
1	ccc	Adhuc ipso loquente.
2	ccci	Qui autem tradidit illum.
1	cccii	Et ecce vnus ex his.
10	ccciii	Tunc ait illi conuerti.
1	ccciiii	In illa hora.
6	cccv	Hoc autem totum.
1	cccvi	At illi tenentes.
4	cccvii	Petrus autem sequebatur.
2	cccviii	Principes autem sacerdotum.
6	cccix	Nouissime autem.
1	cccx	Verumtamen dico uobis.
6	cccxi	Tunc princeps sacerdotum.
2	cccxii	Ecce nunc audistis.
1	cccxiii	Tunc expuerunt.
1	cccxiiii	Petrus uero sedebat.
1	cccxv	Exeunte autem illo.
2	cccxvi	Et recordatus est Petrus.
		Capitulum XXVII.
2	cccxvii	Mane autem facto.
1	cccxviii	Et vinctum.
10	cccxix	Tunc uidens Iudas.
1	cccxx	Iesus autem stetit ante præsidē.
4	cccxxi	Dicit ei Iesus.
2	cccxxii	Per diem autem solennem.
4	cccxxiii	Congregatis ergo illis.
10	cccxxiiii	Sedente autem illo.
1	cccxxv	Principes autem sacerdotum.
1	cccxxvi	Dicit illis Pilatus.
10	cccxxvii	Videns autem Pilatus.
1	cccxxviii	Tunc dimisit illis Barabam.
4	cccxxix	Tunc milites præsidis.
6	cccxxx	Et expuentes in eum.
1	cccxxxi	Exeuntes autem inuenerunt.
1	cccxxxii	Et uenerunt in locum.
4	cccxxxiii	Et dederunt ei uinum.
1	cccxxxiiii	Postquam autem crucifixerunt.
1	cccxxxv	Et imposuerunt super caput eius.
1	cccxxxvi	Tunc crucifixi sunt.
6	cccxxxvii	Prætereuntes autem.
2	cccxxxviii	Similiter & principes.
2	cccxxxix	Idipsum autem, & latrones.
2	cccxl	A sexta autem hora.
6	cccxli	Et circa horam nonam.
2	cccxlii	Et continuo currens unus.
1	cccxliii	Cæteri uerò dicebant.
2	cccxliiii	Et ecce uelum templi.
10	cccxlv	Et terra mota est.
2	cccxlvi	Centurio autem.
6	cccxlvii	Erant autem ibi mulieres.
1	cccxlviii	Cum serò autem factum esset.
1	cccxlix	Et accepto corpore.
6	cccl	Erant autem ibi Maria.

Altera

10	cccli	Altera autem die.
		Capitulum XXVIII.
1	ccclii	Veſpere autem Sabbathi.
2	cccliii	Præ timore autem eius.
2	cccliiii	Er exierunt cito.
10	ccclv	Et ecce Ieſus occurrit.

CLAVSVLAE EVANGELII Beati Marci Euangeliſtæ ſecundùm diuiſionem canonum Beati Euſebij.

		Capitulum I.
10	i	Initium Euangelij Ieſu Chriſti.
1	ii	Vox clamantis.
6	iii	Fuit Ioannes in deſerto.
1	iiii	Et erat Ioannes.
1	v	Et factum eſt in diebus illis.
2	vi	Et ſtatim ſpiritus expulit.
6	vii	Eratque cum beſtijs.
4	viii	Poſtquam autem traditus eſt.
6	ix	Prædicans Euangelium.
2	x	Et dixit eis Ieſus: Venite poſt me.
6	xi	Et progreſſus inde.
8	xii	Et ingrediuntur Capharnaum.
3	xiii	Et ſtupebant ſuper doctrina.
8	xiiii	Et erat in ſynagoga eorum.
2	xv	Et protinus egredientes.
8	xvi	Et diluculo valde.
8	xvii	Et perſecutus eſt eum Simon.
2	xviii	Et venit ad eum leproſus.
10	xix	At ille egreſſus.
		Capitulum II.
1	xx	Et iterum intrauit Capharnaum.
2	xxi	Et egreſſus eſt rurſus.
2	xxii	Et factum eſt eum accumberet.
2	xxiii	Hoc audito Ieſus: non neceſſe ha. ſani medico.
2	xxiiii	Et factum eſt iterum.
		Capitulum III.
2	xxv	Et introiuit iterum. arida.
4	xxvi	Exeuntes autem ſtatim.
1	xxvii	Et multa turba à Galilęa.
8	xxviii	Et clamabant dicẽtes tu es filius Dei.
2	xxix	Et aſcendens in montem.
2	xxx	Et impoſuit Simoni.
10	xxxi	Et venerunt ad domum.
2	xxxii	Et ſcribæ qui ab Hieroſolymis.
2	xxxiii	Et conuocatis eis: Sathanas.
2	xxxiiii	Amen dico vobis.
2	xxxv	Et veniunt mater eius.
		Capitulum IIII.
2	xxxvi	Et iterum cępit docere.
1	xxxvii	Illis autem qui foris ſunt.
2	xxxviii	Qui ſeminat verbum.
2	xxxix	Et dicebat illis modio.
2	xl	Non enim eſt aliquid.
2	xli	Et dicebat illis menſura.
2	xlii	Qui non habet dabitur.
10	xliii	Et dicebat ſic eſt.
2	xliiii	Et dicebat cui aſſimilabimus.
6	xlv	Et talibus multis parabolis.
2	xlvi	Seorſum autem.
2	xlvii	Et ait illis.
		Capitulum V.
8	xlviii	Cumque aſcenderet nauem.
2	xlix	Et cum aſcendiſſet Ieſus in nauim Archiſi.
		Capitulum VI.
1	l	Et egreſſus inde abiit in patriam.
2	li	Et dicebat illis Ieſus, quia non.
2	lii	Et circuibat caſtella.
2	liii	Et conuocauit duodecim binos.
2	liiii	Et dicebat eis, quocunque.
2	lv	Et quicunque non receperint.
8	lvi	Et exeuntes prædicabant.
2	lvii	Et audiuit Herodes rex.
10	lviii	Quo audito Herodes ait.
2	lix	Ipſe enim Herodes miſit.
6	lx	Dicebat enim Ioannes.
8	lxi	Et conuenientes apoſtoli.
10	lxii	Et ait illis venite ſeorſum.
6	lxiii	Et aſcendentes in nauim.
1	lxiiii	Et cum iam hora multa.
6	lxv	Et ſtatim coegit diſcipulos.
2	lxvi	Et cum dimiſiſſet eos.
4	lxvii	Et cum ſecundo eſſet erat nauis.
6	lxviii	Et aſcendit ad illos in nauim.
2	lxix	Cumque egreſſi eſſent de naui.
		Capitulum VII.
10	lxx	Et conuenerunt ad eum Phariſæi.
6	lxxi	Et interrogabant eum Phariſæi, & ſcribæ.
6	lxxii	Et cum introiſſent in domum, à turba.
6	lxxiii	Et rogabant eum, vt dæmonium.
10	lxxiiii	Et iterum exiens.
8	lxxv	Quanto autem eis præcipiebat.
6	lxxvi	Bene omnia fecit.
		Capitulum VIII.
4	lxxvii	Et exierunt Phariſæi. ſignum.
6	lxxviii	Et ingemiſcens ſpiritu.
2	lxxix	Et præcipiebat eis à fermento.
6	lxxx	Et cogitabant ad alterutrum.
10	lxxxi	Et veniunt Bethſaidam.
1	lxxxii	Et egreſſus Ieſus in caſtella Cæſareæ.
2	lxxxiii	Tunc dixit illis. Vos verò.
6	lxxxiiii	Et apprehẽdens eum increpare.
2	lxxxv	Et conuocata turba.
2	lxxxvi	Qui me confeſſus.
2	lxxxvii	Et dicebat illis non guſtabunt.
		Capitulum IX.
2	lxxxviii	Et verbum continuerunt.
6	lxxxix	Et interrogabant eum.
10	xc	Et veniens ad diſcipulos ſuos.
2	xci	Et reſpondens vnus de turba.
2	xcii	Et cum introiſſet domum.
2	xciii	Et inde profecti.
10	xciiii	Et venerunt Capharnaum.
2	xcv	At illi tacebant.
1	xcvi	Et quicunque me ſuſceperit.
8	xcvii	Reſpondit illi Ioannes.
6	xcviii	Quiſquis enim potum.
2	xcix	Et quiſquis ſcandalizauerit.
6	c	Et ſi ſcandalizauerit te manus.
10	ci	Vbi vermis eorum.
2	cii	Bonum eſt ſal.

Capi-

		Capitulum X.
7	ciii	Et inde exurgens.
10	ciiii	Et in domo iterum diſcipuli eius.
2	cv	Et dixit illis quicunque vxorem.
2	cvi	Et offerebant illi paruulos.
2	cvii	Et cum egreſſus eſſet in via:
2	cviii	Ieſus autem intuitus eum.
2	cix	Qui contriſtatus in uerbo.
2	cx	Reſpondens Ieſus ait domum.
2	cxi	Multi autem erunt primi.
2	cxii	Erant autem in vi.
6	cxiii	Et acceſſerunt ad eum Iacobus.
2	cxiiii	Et audientes decem.
4	cxv	Nam, & filius hominis.
2	cxvi	Et veniunt Ierico.
		Capitulum XI.
2	cxvii	Et cum appropinquarent Ierulem.
2	cxviii	Et qui præibant.
1	cxix	Et introiuit.
6	cxx	Et audientes veniunt Ieroſolymam.
1	cxxi	Et audientes venerunt Ieroſolymam.
1	cxxii	Quo audito prius ſacer.
10	cxxiii	Et cum veſpera facta eſſet.
6	cxxiiii	Et reſpondens Ieſus habete ſidem.
7	cxxv	Propterea dico vobis.
6	cxxvi	Et cum ſtabitis ad orandum.
2	cxxvii	Et ueniunt rurſus Ieroſoly.
		Capitulum XII.
2	cxxviii	Et cępit illis in parabolis. Vinea.
1	cxxix	Et quærebant eum tenere.
2	cxxx	Et mittunt ad eum Herodia.
6	cxxxi	Et acceſſit vnus de ſcribis.
10	cxxxii	Et ait illis ſcriba.
2	cxxxiii	Et nemo iam audebat.
2	cxxxiiii	Et reſpondens Ieſus dicebat.
2	cxxxv	Et dicebat eis in doctrina ſua.
8	cxxxvi	Qui deuorant domos viduarum.
		Capitulum XIII.
2	cxxxvii	Et cum egrederetur de tẽplo.
2	cxxxviii	Et cum ſederet in monte.
1	cxxxix	Videte autem vosmetipſos.
6	cxl	Et in omnes gentes.
2	cxli	Et cum duxerint vos.
6	cxlii	Cum autem videritis abominationem.
2	cxliii	Tunc qui in Iudęa ſunt.
2	cxliiii	Væ autem prægnantibus.
6	clxv	Orare verò vt hyeme.
2	cxlvi	Erunt enim dies.
6	cxlvii	Et niſi breuiaſſet.
2	cxlviii	Et tunc ſi quis uobis dixerit.
6	cxlix	Exurgent enim pſeudo.
2	cl	Sed in illis diebus.
2	cli	Et tunc videbunt filium hom.
6	clii	De die autem illo.
6	cliii	Videte uigilate.
2	cliiii	Sicut homo peregre.
2	clv	Vigilate ergo, quia neſcitis.
		Capitulum XIIII.
1	clvi	Erat autem Paſcha, & azyma.
6	clvii	Et quærebant ſummi ſacerdo.
2	clviii	Et cum eſſent Bethaniæ.

4	clix	Quod habuit hæc fecit.
2	clx	Et Iudas Iſcariothis.
4	clxi	Veſpere autem facto.
1	clxii	At illi cœperunt.
2	clxiii	Quæ ait illis.
6	clxiiii	Bonum erat ei.
1	clxv	Et manducantibus illis.
2	clxvi	Et accepto calice.
6	clxvii	Et hymno dicto.
4	clxviii	Et ait illis. Omnes ſcandal.
6	clxix	Quia ſcriptum eſt percutiam pa.
1	clxx	Petrus autem ait ei.
6	clxxi	At ille amplius.
1	clxxii	Similiter autem.
6	clxxiii	Et ait diſcipulis.
4	clxxiiii	Et ait illis. Triſtis eſt.
1	clxxv	Et cum proceſſiſſet.
1	clxxvi	Sed non quod ego uolo.
2	clxxvii	Et venit, & inuenit.
4	clxxviii	Spiritus quidem promptus eſt.
6	clxxix	Et iterum abiens.
4	clxxx	Et uenit tertio.
1	clxxxi	Et adhuc eo loquente.
2	clxxxii	Dederat autem traditor.
1	clxxxiii	Vnus autem quidam.
1	clxxxiiii	Et reſpondens Ieſus.
6	clxxxv	Tunc diſcipuli eius.
10	clxxxvi	Adoleſcens autem quidam.
1	clxxxvii	Et adduxerunt Ieſum.
4	clxxxviii	Petrus autem a longe.
2	clxxxix	Summi verò ſacerdotes.
6	cxc	Et quidam ſurgentes.
1	cxci	Ieſus autem dixit. Ego ſum.
6	cxcii	Summus autem ſacerdos.
2	cxcii	Quid adhuc deſideramus.
1	cxciiii	Et cęperunt quidam conſpuere.
1	cxcv	Et cum eſſet Petrus.
1	cxcvi	Et exiit foras.
2	cxcvii	Et recordatus eſt Petrus.
		Capitulum XV.
2	cxcviii	Et confeſtim mane.
1	cxcix	Vincientes Ieſum.
1	cc	Et interrogauit eum Pilatus.
4	cci	Et accuſabant eum ſummi ſac.
2	ccii	Per diem autem feſtum.
1	cciii	Erat autem qui dicebatur.
1	cciiii	Pontifices autem.
1	ccv	Pilatus autem iterum.
1	ccvi	Pilatus autem volens.
4	ccvii	Milites autem duxerunt.
6	ccviii	Et poſtquam illuſerunt.
1	ccix	Et angariauerunt.
1	ccx	Et perducunt illum.
4	ccxi	Et dabant ei bibere.
1	ccxii	Et crucifigentes eum.
10	ccxiii	Erat autem hora tertia.
1	ccxiiii	Et erat titulus.
1	ccxv	Et cum eo crucifigunt.
5	ccxvi	Et adimpleta eſt ſcript.
6	ccxvii	Et prætereuntes blaſphema.
2	ccxviii	Similiter & ſummi ſacer.
2	ccxix	Et qui cum eo crucifixi.
2	ccxx	Et facta hora ſexta.
6	ccxxi	Et hora nona exclamauit.
2	ccxxii	Currens autem unus.
1	ccxxiii	Ieſus autem emiſſa.
2	ccxxiiii	Et uelum templi ſciſſum eſt.
2	ccxxv	Videns autem Centurio.

6	ccxvi	Erant autem & mulieres.
1	ccxvii	Et cum item sero esset.
1	ccxviii	Ioseph autem mercatus.
6	ccxix	Maria autem Magdal.
		Capitulum XVI.
5	ccxx	Et cum transisset sabbatum.
1	ccxxi	Et valde mane vna sabb.
2	ccxxii	Qui dicit eis: nolite.
2	ccxxiii	At ille exeuntes.
5	ccxxiiii	Post hæc autem duobus.
10	ccxxv	Nouissime recumbentibus.

CLAVSVLAE EVANGELII Beati Lucæ Euangelistæ secundùm diuisionem canonum B. Eusebij Episcopi.

		Capitulum I.
10	i	Quoniam quidem multi.
5	ii	Mense autem, vj. missus est.
10	iii	Et ingressus angelus ad eam.
		Capitulum II.
2	iiij	Stupebant autem omnes super pruden.
10	v	Et dixit mater eius.
		Capitulum III.
3	vi	Anno xv. Tyberij.
2	vii	Et venit in omnem regionem.
5	viii	Dicebat ergo ad turbas.
10	ix	Et interrogauerunt eum turbe.
1	x	Ego quidem aqua.
5	xi	Cuius ventilabrum.
2	xii	Herodes autem Tetrarcha.
1	xiij	Factum est autem cum baptizaretur.
3	xiiii	Et ipse Iesus erat incipiens.
		Capitulum IIII.
2	xv	Iesus aũt plenus Spiritu sancto.
5	xvi	Et nihil manducauit.
1	xvii	Et regressus est Iesus in virtute.
10	xviii	Et uenit Nazareth.
1	xix	Et omnes testimonium illi dabant.
10	xx	Et ait illis vtique.
1	xxi	Ait autem amen: quia nemo propheta.
10	xxii	In veritate dico uobis.
8	xxiii	Et descendit in Capharnaum.
5	xxiiii	Stupebant in doctrina.
8	xxv	In synagoga homo.
2	xxvi	Surgens autem de synagoga.
8	xxvii	Exibant autem demonia.
8	xxviii	Facta autem die egressus.
		Capitulum V.
10	xxix	Factum est autem cum turbe.
9	xxx	Vt cessauit autem loqui.
10	xxxi	Quod cum videret Simon.
2	xxxii	Ait ad Simonem Iesus.
2	xxxiii	Et factum est cum esset.
1	xxxiiij	Perambulabat autem magis.
2	xxxv	Ipse autem secedebat.
2	xxxvi	Et factum est in una dierum.
1	xxxvii	Et ecce uiri portantes.
2	xxxviii	Et post hæc exiit.
2	xxxix	Et fecit ei conuiuium.
2	xl	Et respondens Iesus. Sani.
		Factũ est autem in Sabbatho.
		Capitulum VI.
2	xli	Factũ est aũt in alio Sabbatho
2	xlii	Factum est autem in illis.
2	xliii	Factum est autem in illis.
2	xliiii	Et cùm dies factus esset.
1	xlv	Et descendens cum illis stetit.
5	xlvi	Et ipse eleuatis.
5	xlvii	Beati pauperes.
5	xlviii	Beati qui nunc esuritis.
5	xlix	Beati qui nunc fletis.
5	l	Beati eritis cum vos.
10	li	Væ uobis qui saturati.
10	lii	Væ cum benedixerint vobis.
5	liii	Secundum hæc faciebant.
5	liiii	Et qui te percutit.
5	lv	Et prout vultis.
5	lvi	Et si diligitis eos.
2	lvii	Nolite iudicare.
5	lviii	Dicebant autem illis.
3	lix	Non est discipulus.
5	lx	Quid autem vides.
5	lxi	Non est enim arbor bona.
5	lxii	Neque enim de spinis.
5	lxiii	Bonus homo de bono.
4	lxiiii	Quid autem uocatis me.
5	lxv	Omnis qui uenit ad me.
		Capitulum VII.
3	lxvi	Cum autem implesset.
5	lxvii	Et reuersi qui missi fuerant.
10	lxviii	Et factum est deinceps.
5	lxix	Et exiit hic sermo.
2	lxx	Hic est de quo scriptum est.
5	lxxi	Dico enim vobis.
10	lxxii	Et omnis populus audiens.
5	lxxiii	Cui ergo similes dicam.
1	lxxiiii	Rogauit autem illum.
		Capitulum VIII.
10	lxxv	Et factum est deinceps.
2	lxxvi	Cum autem turba plurima.
1	lxxvii	Cæteris autem in parabolis.
2	lxxviii	Est autem hæc parabola.
2	lxxix	Nemo autem lucernam.
2	lxxx	Non est enim ocultum.
5	lxxxi	Videte ergo quomodo
2	lxxxii	Venerunt autem ad illum.
2	lxxxiii	Factum est autem in una.
8	lxxxiiii	Ipse autem ascendens.
2	lxxxv	Factum est autẽ cum redisset.
		Capitulum IX.
2	lxxxvi	Conuocatis autem duodecim.
2	lxxxvii	Et ait ad illos.
2	lxxxviii	Et quicumque non receperint.
8	lxxxix	Egressi autem circuibant
2	xc	Audiuit autem Herodes.
8	xci	Et reuersi apostoli.
4	xcii	Et assumptis illis.
1	xciii	Dies autem cœperat.
1	xciiii	Et factum est cum solus.
2	xcv	Respondens Simon Petrus.
2	xcvi	Dicebat autem ad omnes.
2	ccvii	Nam qui me erubuerunt.
2	xcviii	Dico autem vobis.
2	xcix	Factum est autem in sequenti.
8	c	Stupebant autem omnes.
2	ci	Omnibusque mirantibus.
2	cii	Intrauit autem cogitatio.
8	ciii	Respondens autem Ioannes.
10	ciiii	Factum est autẽ dum cõplere.
5	cv	Factum est aũt ambulantibus.
10	cvi	Et ait alter, sequar te.

Capi-

		Capitulum X.
10	cvii	Post hæc autem designauit.
5	cviii	Messis quidem multa.
5	cix	Ite ecce ego mitto.
2	cx	Nolite portare sacculum.
5	cxi	In quamcunque domum.
2	cxii	In eadem autem domo.
10	cxiii	Nolite transire de domo.
2	cxiiii	In quamcunque ciuitatem.
5	cxv	Væ tibi Corozain.
1	cxvi	Qui vos audit me audit.
10	cxvii	Reuersi sunt autem.
5	cxviii	In ipsa hora exultauit.
3	cxix	Omnia mihi tradita sunt.
5	cxx	Et conuersus ad discipulos.
2	cxxi	Et ecce quidam legis peritus.
10	cxxii	Ille autem volens.
		Capitulum XI.
5	cxxiii	Et factum est, dum esset.
10	cxxiiii	Quis vestrum habebit.
5	cxxv	Et ego dico vobis.
5	cxxvi	Et erat eijciens dæmonium.
2	cxxvii	Quidam aut ex eis, in belze.
5	cxxviii	Et alij tentantes.
2	ccxxix	Ipse autem vt vidit.
5	cxxx	Cum immundus spiritus.
10	cxxxi	Factum est aũt cũ hæc diceret.
5	cxxxii	Turbis autem concurrentibus.
2	cxxxiii	Nemo accendit lucernam.
5	cxxxiiii	Lucerna corporis tui.
5	cxxxv	Et cum loqueretur. rogauit.
5	cxxxvi	Sed væ uobis pharisæis.
2	cxxxvii	Væ vobis pharisæis cathedras.
5	cxxxviii	Væ uobis qui estis.
5	cxxxix	Respondens autem quidam.
5	cxl	Væ uobis qui ædificatis.
5	cxli	Propterea, & sapientia.
5	cxlii	Væ uobis legis peritis.
10	cxliii	Cum hæc ad illos diceret.
		Capitulum XII.
2	clxiiii	Attendite à fermento.
5	cxlv	Nihil autem opertum.
2	cxlvi	Qui autem negauerit me.
2	cxlvii	Et omnis, qui dicit uerbum.
2	cxlviii	Cum autem inducent uos.
10	cxlix	Ait autem ei quidam.
5	cl	Dixitque ad discipulos.
10	cli	Nolite timere pusillus.
2	clii	Vendite quæ possidetis.
5	cliii	Facite uobis sacculos.
10	cliiii	Sint lumbi vestri.
5	clv	Beati serui illi.
2	clvi	Hoc autem scitote.
5	clvii	Ait autem ei Petrus.
5	clviii	Quod si dixerit seruus.
10	clix	Ille autem seruus qui cognouit.
10	clx	Ignem veni mittere.
5	clxi	Dicebat autem, & ad turbas.
5	clxii	Cum autem vadis.
		Capitulum XIII.
10	clxiii	Aderant autem quidam.
10	clxiiii	Dicebat autem similitudinem.
2	clxv	Respondens autem archisy.
10	clxvi	Et cum hæc diceret erubesce.
2	clxvii	Dicebat ergo cui simile.
5	clxviii	Et iterum dixit, cui simile.
2	clxix	Et ibat per ciuitates.
5	clxx	Ait autem illi pauci.
5	clxxi	Cum autem intrauerit.
5	clxxii	Cum videritis Abraham.

Alph. Tost. in Prol. super Matt. Enarr.

2	clxxiii	Et ecce sunt nouissimi.
10	clxxiiii	In ipsa die accesserunt.
5	clxxv	Ierusalem Ierusalem.
		Capitulum XIIII.
10	cclxxvi	Et factum est cum intrasset.
5	clxxvii	Et respondens Iesus dixit.
10	clxxviii	Dicebat autem & ad in.
5	cclxxix	Quia omnis qui se exaltat humil.
10	clxxx	Dicebat autem & ei qui se.
5	clxxxi	Et ipse dixit ei.
5	clxxxii	Ibant autem turbæ.
10	clxxxiii	Quis enim ex uobis.
5	clxxxiiii	Sic ergo omnis ex vobis.
2	clxxxv	Bonum est sal.
		Capitulum XV.
2	clxxxvi	Erant autem appropinquantes.
5	clxxxvii	Et ait ad illos parabol.
10	clxxxviii	Aut quæ mulier habens drag.
5	clxxxix	Ita dico vobis.
10	cxc	Ait autem, homo quidam.
5	cxci	Nemo potest duobus dominis.
10	cxcii	Non potestis Deo seruire.
5	cxciii	Lex & prophetæ vsque ad Ioannem.
5	cxciiii	Facilius est autem cœlum.
2	cxcv	Omnis qui dimittit uxorem.
		Capitulum XVI.
10	cxcvi	Homo quidam erat diues: vilicum.
2	cxcvii	Et ad discipulos suos ait.
5	cxcviii	Attendite uobis, si peccauerit.
5	cxcix	Et si septies in die pecca.
5	cc	Et dixerunt apostoli.
10	cci	Quis autem vestrum habet.
5	ccii	Interrogatus autem à phariseis.
		Capitulum XVII.
10	cciii	Et ait ad discipulos suos.
2	cciiii	Et dicent uobis, ecce hic.
5	ccv	Nam sicut fulgur.
2	ccvi	Primum autem oportet.
5	ccvii	Et sicut factum est in diebus.
10	ccviii	Similiter factum est in diebus.
2	ccix	In illa die qui fuerint in tecto.
10	ccx	Memores estote uxoris Loth.
3	ccxi	Quicunque quæsierit animam.
5	ccxii	Dico uobis in illa nocte.
5	ccxiii	Respondentes dicunt ei.
		Capitulum XVIII.
10	ccxiiii	Dicebat autem, & parabolam orare.
5	ccxv	Quia omnis qui se exaltat.
2	ccxvi	Afferebant autem ad illum.
2	ccxvii	Amen amen dico uobis quicunque.
2	ccxviii	Et interrogauerunt eum quidã.
2	ccxix	Quo audito Iesus.
2	ccxx	His ille auditis.
2	ccxxi	Qui dixit eis. Amen.
2	ccxxii	Assumpsit autem Iesus.
10	ccxxiii	Et ipsi nihil horum.
2	ccxxiiii	Factum est autem cum appro.
		Capitulum XIX.
10	ccxxv	Et ingressus perambulabat.
5	ccxxvi	Venit enim filius hominis.
10	ccxxvii	Hæc illis audientibus.
2	ccxxviii	Dixit ergo homo quidam.
5	ccxxix	Vocatis autem decem seruis.
2	ccxxx	Dico autem uobis, quia habẽti.

5	ccxxxi	Verumtamen inimicos meos,
2	ccxxxii	Et his dictis præcedebat,
2	ccxxxiii	Abierunt autem qui missi.
1	ccxxxiiii	Et cum appropinquaret,
5	ccxxxv	Et quidam Pharisæi,
10	ccxxxvi	Et ut appropinquauit.
2	ccxxxvii	Et non relinquent in te.
1	ccxxxviii	Et ingressus in templum,
1	ccxxxix	Et erat docens,
		Capitulum XX.
2	ccxl	Et factum est in vna dierum.
2	ccxli	Cœpit autem dicere. Vineam.
1	ccxlii	Et quærebant principes sacerd,
2	ccxliii	Et obseruantes miserunt censum,
5	ccxliiii	Et amplius non audebant.
5	ccxlv	Dixit autem ad illos,
5	ccxlvi	Audiente autem omni populo,
8	ccxlvii	Qui deuorant domos viduarum,
		Capitulum XXI.
2	ccxlviii	Et quibusdam dicentibus de templo,
2	ccxlix	Interrogauerunt autem illum,
1	ccl	Sed ante hæc omnia.
2	ccli	Ponite ergo in cordibus.
10	cclii	Cum autem videritis circunda,
2	ccliii	Tunc qui in Iudæa sunt,
2	ccliiii	Væ autem prægnantibus.
2	cclv	Erit enim pressura magna,
10	cclvi	Et cadent in ore gladij,
2	cclvii	Et erunt signa in sole.
2	cclviii	Et tunc uidebunt filium hoīs,
10	cclix	Attendite autem vobis.
		Capitulum XXII.
1	cclx	Appropinquabat autem dies azymorum,
1	cclxi	Et quærebant principes,
9	cclxii	Intrauit autem Satanas.
2	cclxiii	Et abijt,& locutus est.
10	cclxiiii	Et ait illis. Desiderio,
2	cclxv	Dico enim vobis.
1	cclxvi	Et accepto pane.
2	cclxvii	Similiter,& calicem.
2	cclxviii	Verumtamen ecce manus,
1	cclxix	Et ipsi ceperunt.
2	cclxx	Facta est autem,& contentio,
10	cclxxi	Nam quis maior est,
4	cclxxii	Et sedeatis super.
10	cclxxiii	Ait autem Dominus Simoni,
9	cclxxiiii	Et tu aliquando conuersus.
1	cclxxv	Qui dixit ei. Domine,
10	cclxxvi	Et dixit eis. Quando.
7	cclxxvii	Dico enim vobis.
10	cclxxviii	At illi dixerunt, Ecce duo gla.
1	cclxxix	Et egressus ibat,
2	cclxxx	Et cum peruenisset ad eos.
1	cclxxxi	Et ipse auulsus est,
1	cclxxxii	Pater si uis.
10	cclxxxiii	Apparuit autem illi,
2	cclxxxiiii	Et cum surrexisset.
1	cclxxxv	Adhuc eo loquente,
2	cclxxxvi	Iesus autem dixit illi.
1	cclxxxvii	Videntes autem hi.
10	cclxxxviii	Et cum tetigisset auriculam,
1	cclxxxix	Dixit autem Iesus.
1	ccxc	Comprehendentes autem eū,
1	ccxci	Petrus vero sequebatur.
1	ccxcii	Et post pusillum,
2	ccxciii	Et conuersus Dominus,
1	ccxciiii	Et viri qui tenebant.
2	ccxcv	Et vt factus est dies.
10	ccxcvi	Et ait illis si vobis,
1	ccxcvii	Ex hoc autem erit.
10	ccxcviii	Dixerunt autem omnes.
2	ccxcix	At illi dixerunt quid ad nos.
		Capitulum XXIII.
1	ccc	Et surgens omnis.
10	ccci	Cœperūt autem eum accusare.
1	cccii	Pilatus autem interrogauit.
9	ccciii	Ait autem Pilatus.
10	ccciiii	At illi inualescebant.
2	cccv	Stabant etiam principes.
10	cccvi	Spreuit autem illum Herodes.
9	cccvii	Pilatus autem conuocatis.
9	cccviii	Sed neque Herodes.
2	cccix	Emendatum ergo illum.
1	cccx	Exclamauit autem simul.
1	cccxi	Iterum autem Pilatus.
9	cccxii	Ille autem tertio.
1	cccxiii	At illi instabant.
1	cccxiiii	Et Pilatus adiudicauit.
1	cccxv	Et cùm ducerent eum.
10	cccxvi	Sequebatur autem illum.
1	cccxvii	Ducebantur autem,& alij.
1	cccxviii	Et postquam venerunt.
1	cccxix	Et latronem unum.
10	cccxx	Iesus autem dicebat.
1	cccxxi	Diuidentes vero.
2	cccxxii	Et deridebant illum.
2	cccxxiii	Illudebant autem ei,
1	cccxxiiii	Erat autem & superscriptio.
2	cccxxv	Vnus autē de his qui pēdebat.
10	cccxxvi	Respondens autem alter,
2	cccxxvii	Et tenebræ factæ sunt.
2	cccxxviii	Et velum templi scissum,
1	cccxxix	Et clamans voce magna.
2	cccxxx	Videns autem Centurio.
10	cccxxxi	Et omnis turba eorum,
1	cccxxxii	Et ecce vir Ioseph.
1	cccxxxiii	Et depositum inuoluit.
10	cccxxxiiii	Et dies erat parasceues.
8	cccxxxv	Et reuertentes parauerunt.
		Capitulum XXIIII.
1	cccxxxvi	Vna autem Sabbathi.
2	cccxxxvii	Cum timerent autem.
2	cccxxxviii	Et regressę à monumento.
10	cccxxxxix	Erat autem Maria Magda.
9	cccxl	Cum autem hæc loquerentur.
9	cccxli	Adhuc autem illis non credentibus,
10	cccxlii	Et dixit ad eos hæc sunt.

CLAVSVLAE EVANGELII Beati Ioanni secundùm diuisionem canonum B.Eusebij Episcopi.

		Capitulum I.
10	i	In principio erat uerbum.
3	ii	Fuit homo missus à Deo.
3	iii	Erat lux uera.
10	iiii	In propria venit.
3	v	Et uerbum caro factum est.
1	vi	Ioannes testimonium.
10	vii	Et de plenitudiue eius.
3	viii	Deum nemo uidit vnquam.
10	ix	Et hoc est testimonium.

Ego

1	x	Ego vox clamantis in deserto.
10	xi	Et qui missi fuerant erant.
1	xii	Respondit eis Ioannes.
10	xiii	Hæc in Bethania.
1	xiiii	Hic est de quo dixi.
1	xv	Et testimonium perhibuit.
10	xxvi	Et ego uidi, & testimoniũ phi.
1	xvii	Inuenit hic primum.
		Capitulum II.
10	xviii	In crastinum uoluit.
7	xix	Post hæc descendit.
10	xx	Et prope erat.
1	xxi	Et inuenit in templo.
10	xxii	Recordati uero sunt.
3	xxiii	Responderunt ergo Iudæi.
10	xxiiii	Respondit Iesus & dixit.
		Capitulum III.
3	xxv	Erat autem & Ioannes.
4	xxvi	Nondum enim missus.
10	xxvii	Facta est ergo qnæstio.
1	xxviii	Ipsi vos mihi testimonium.
10	xxix	Qui habet sponsam.
3	xxx	Pater diligit filium.
10	xxxi	Qui credit in filium.
		Capitulum IIII.
7	xxxii	Vt ergo cognouit.
10	xxxiii	Oportebat autem eum transi.
7	xxxiiii	Post duos autem dies.
1	xxxv	Ipse enim Iesus.
10	xxxvi	Cum ergo venisset in Galilæã.
3	xxxvii	Et erat quidam regulus.
1	xxxviii	Hoc iterum signum.
		Capitulum V.
10	xxxix	Post hæc erat dies festus.
1	xl	Respondit eis, qui me sanum.
10	xli	Qui non honorificat filium.
10	xlii	Amen amen dico uobis.
10	xliii	Quia non quæro voluntatem meam.
4	xliiii	Si ego testimonium perhibeo.
10	xlv	Neque uocem eius vnquam.
1	xlvi	Et uerbum eius non habetis.
		Capitulum VI.
3	xlvii	Post hæc abiit Iesus.
1	xlviii	Subiit ergo in montem Iesus.
1	xlix	Erat autem proximum pascha.
10	l	Cũ subleuasset ergo oculos Ies.
4	li	Illi ergo homines cũ uidissent.
10	lii	Fugit iterum in montem.
4	liii	Altera die turba.
10	liiii	Dixerunt ergo ei, quid ergo.
1	lv	Patres nostri manna.
10	lvi	Dixit autem eis Iesus. Panis.
1	lvii	Omne quod dat mihi pater.
10	lviii	Quia descendi de cęlo.
1	lix	Hæc est autem uoluntas.
10	lx	Murmurabant ergo Iudæi.
3	lxi	Respondit ergo Iesus: murmu.
10	lxii	Non quia patrem uidit.
1	lxiii	Amen amen dico uobis.
10	lxiiii	Ego sum panis uitæ.
1	lxv	Patres vestri manducauerunt.
10	lxvi	Ego sum panis uiuus.
1	lxvii	Litigabant ergo Iudæi.
10	lxviii	Caro mea vere est cibus.
1	lxix	Qui manducat meam.
4	lxx	Si ergo videritis.
10	lxxi	Spiritus est qui viuificat.
4	lxxii	Verba quæ ego locutus.
10	lxxiii	Sciebat enim ab initio.

1	lxxiiii	Et dicebat propterea.
10	lxxv	Respondit ergo ei Simon.
3	lxxvi	Respondit eis Iesus.
		Capitulum VII.
1	lxxvii	Clamabat ergo dicens.
10	lxxviii	Quærebant ergo eum appræhendere.
1	lxxix	De turba autem multi.
10	lxxx	Et miserũt principes & pharisęi
10	lxxxi	Dixit ergo eis Iesus. Adhuc.
7	lxxxii	Quæritis me & non inuenietis.
7	lxxxiii	Ex illa ergo turba.
10	lxxxiiii	Quidam autem dicebant.
1	lxxxv	Discensio itaque facta est.
10	lxxxvi	Venerunt ergo ministri.
		Capitulum VIII.
3	lxxxvii	Respondit Iesus: neque me.
4	lxxxviii	Hæc uerba locutus est eis in Gazophy.
10	lxxxix	Dixit ergo eis iterum Iesus. Ego vado.
3	xc	Sicut nouit me pater.
		Capitulum IX. & X.
4	xci	Et animam meam pono.
10	xcii	Et alias oues habeo.
4	xciii	Quærebant ergo eum appræhẽdere.
10	xciiii	Et multi uenerunt ad eum.
		Capitulum XI.
4	xcv	Ab illo ergo die cogitauerunt.
1	xcvi	Proximum autem erat pascha.
10	xcvii	Et ascenderunt multi Ierosolymam.
		Capitulum XII.
1	xcviii	Fecerunt autem ei cęnam.
10	xcix	Cognouit autem turba multa.
1	c	In crastinum cum turba multa.
7	ci	Inuenit Iesus asellum.
10	cii	Hoc non cognouerunt discipu.
4	ciii	Iesus aũt respõdit. Clarificetur.
10	ciiii	Amen amen dico vobis nisi.
3	cv	Qui amat animam suam.
10	cvi	Si quis mihi ministrat.
4	cvii	Nunc anima mea turbata est.
10	cviij	Sed ꝓpea ueni in hanc horam.
1	cix	Propterea non poterãt credere.
10	cx	Hæc dixit Isaias quando uidit.
1	cxi	Iesus autem clamauit & dixit.
10	cxii	Ego lux in mundum ueni.
		Capitulum XIII.
9	cxiii	Et cœna facta.
3	cxiiii	Sciens quia omnia.
10	cxv	Surgit à cęna.
3	cxvi	Scitis quid fecerim.
10	cxvii	Si ergo ego laui.
3	cxviii	Amen amen dico uobis.
10	cxix	Non de omnibus uobis dico.
1	cxx	Amen amen dico uobis qui accipit.
4	cxxi	Cum hæc dixisset Iesus.
1	cxxii	Aspiciebant ergo ad inuicem.
10	cxxiii	Erat ergo recumbens.
9	cxxiiii	Et cum intinxisset.
10	cxxv	Et dicit ei Iesus quid facis.
1	cxxvi	Dixit ei Simon Petrus.
		Capitulum XIIII.
10	cxxvii	Non turbetur cor uestrum.
4	cxxviii	Et quodcunque petieritis.

1	cxxix	Qui autem diligit me,
10	cxxx	Dicit ei Iudas non ille.
1	cxxxi	Et sermonem quem audistis,
10	cxxxii	Paraclitus aūt Spiritus sanctus,
		Capitulum XV.
4	cxxxiii	Si manseritis in me.
10	cxxxiiii	In hoc clarificatus.
4	cxxxv	Maiorem hac dilectionem,
10	cxxxvi	Vos amici mei estis.
4	cxxxvii	Vt quodcunque petieritis.
10	cxxxviii	Hæc mando uobis.
3	cxxxix	Mementote sermonis.
10	cxl	Si me persecuti sunt.
1	cxli	Hæc omnia facient.
1	cxlii	Quia nesciunt eum.
1	cxliii	Si non venissem,
10	cxliiii	Me odit, & patrem,
1	cxlv	Si opera non fecissem,
		Capitulum XVI.
10	cxlvi	Venit hora vt omnis.
3	cxlvii	Hoc autem vobis ab initio non dixi,
10	cxlviii	Omnia quæcumque habet pater mea sunt,
4	cxlix	Propterea dixit quia.
10	cl	Amen amen dico vobis si qd,
4	cli	Hæc in prouerbijs.
10	clii	Respondit eis Iesus.
		Capitulum XVII.
3	cliii	Hæc loquutus sum vobis,
10	cliiii	Pater iuste,
1	clv	Et hi cognouerunt,
		Capitulum XVIII.
10	clvi	Hoc cum dixisset,
1	clvii	Sciebat autem & Iudas,
10	clviii	Iudas ergo,
1	clix	Iesus itaque sciens.
1	clx	Simon ergo Petrus.
1	clxi	Dixit ergo Iesus Petro,
10	clxii	Cohors ergo & tribunus.
4	clxiii	Et adduxerunt eū ad Annam,
10	clxiiii	Sequebatur autem Iesum.
1	clxv	Discipulus autem ille.
10	clxvi	Petrus aūt stabat ad hostium.
1	clxvii	Exiuit ergo discipulus.
10	clxviii	Dixit ergo Petro ancilla.
1	clxix	Stabāt autem serui & ministri,
10	clxx	Respondit ei Iesus, ego palam.
1	clxxi	Quid me interrogas?
10	clxxii	Hæc autem cum dixisset vnus,
1	clxxiii	Respondit ei Iesus Si male.
1	clxxiiii	Et misit eum Annas.
1	clxxv	Erat autem Simon Petrus,
10	clxxvi	Adducunt ergo Iesū à Caypha,
1	clxxvii	Exiuit ergo Pilatus.
10	clxxviii	Introiuit ergo iterum Pilatus.
4	clxxix	Respondit Pilatus.
10	clxxx	Dixit itaque ei Pilatus.

9	clxxxi	Ego in hoc natus sum.
4	clxxxii	Ego nullam in eo inuenio.
1	clxxxiii	Est autem consuetudo.
4	clxxxiiii	Clamauerunt ergo rursum.
		Capitulum XIX.
9	lxxxv	Tunc ergo appræhēdit Pilatus.
4	clxxxvi	Exiit iterum Pilatus.
1	clxxxvii	Exiit ergo Iesus portans.
10	clxxxviii	Cum ergo vidissent eum.
9	clxxxix	Dixit eis Pilatus.
10	cxc	Ego enim non inuenio.
4	cxci	Responderunt ei Iudæi.
10	cxcii	Cum ergo audisset Pilatus,
1	cxciii	Dicit ergo ei Pilatus.
10	cxciiii	Et dicit Iudæis ecce rex.
1	cxcv	Dixit eis Pilatus.
1	cxcvi	Tunc ergo tradidit eis.
1	cxcvii	Susceperunt autem Iesum.
1	cxcviii	Et cum eo alios duos.
10	cxcix	Scripsit autem & titulum.
1	cc	Hunc ergo titulum,
10	cci	Milites ergo cum crucifixissent,
3	ccii	Stabant autem iuxta.
1	cciii	Postea sciens Iesus.
10	cciiii	Cum ergo accepisset Iesus acetum.
1	ccv	Iudæi ergo quoniam parasceue erat.
10	ccvi	Post hæc autem rogauit.
1	ccvii	Venit autem & Nicodemus.
1	ccviii	Acceperunt ergo corpus Iesu.
		Capitulum XX.
10	ccix	Vna autem sabbathi Maria.
1	ccx	Cucurrit ergo & venit.
10	ccxi	Maria autem stabat.
10	ccxii	Dicunt ei illi. Mulier.
9	ccxiii	Cum esset ergo sero die illo.
10	ccxiiii	Gauisi sunt ergo discipuli.
8	ccxv	Quorum remiseritis peccata.
10	ccxvi	Thomas autem vnus.
9	ccxvii	Et post dies octo.
10	ccxviii	Respondit Thomas.
		Capitulum XXI.
9	ccxix	Postea manifestauit.
9	ccxx	Dixit ergo discipulus.
9	ccxxi	Vt ergo descenderunt.
9	ccxxii	Ascendit Simon Petrus,
9	ccxxiii	Dicit ei Iesus.
01	ccxxiiii	Et nemo audebat.
9	ccxxv	Et uenit Iesus, & accepit.
10	ccxxvi	Hoc iam tertio.
9	ccxxvii	Cum ergo prandissent.
9	ccxxviii	Dixit ei pasce agnos.
10	ccxxix	Dicit ei iterum.
10	ccxxx	Dicit ei tertio.
9	ccxxxi	Dicit ei pasce oues.
10	ccxxxii	Amen amen dico tibi,

CANON PRIMVS Euangeliorum.

Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Ioannes.
viii	i	vii	x
xi	iiii	x	vi
xi	iiii	x	xii
xi	iiii	x	xiii
xi	iiii	x	xxviii
xiiii	v	xiii	xv
xxiii	xxvii	xvii	xlvi
xxiii	xxvii	xxxiiii	xlvi
xxiii	xxvii	xlv	xlvi
lxx	xxx	xxxvii	xxxviii
xcviii	xcvi	cxvi	cxx
xcviii	xcvi	cxvi	cxi
xcviii	xcvi	cxvi	xl
xcviii	xcvi	cxvi	cxliiii
xcviii	xcvi	cxvi	cxxix
xcviii	xcvi	cxvi	cxxxi
cxxxiii	xxxvii	lxxvi	cix
cxli	l	xix	lix
cxlii	li	xxi	xxxv
cxlvii	lxiiii	xciii	xlix
clxvi	lxxxii	xciiii	lxiiii
clxvi	lxxxii	xciiii	xvii
ccix	cxix	ccxxiiii	c
ccxi	cxxi	ccxxxviii	xxi
ccxx	cxxii	ccxxxix	lxxxv
ccxx	cxxix	ccxlii	lxxxix
cc x	cxxi	cclxi	lxxvii
ccxliiii	cxxxix	ccl	cxlvi
ccxliiii	cxxxix	ccl	cxli
cclxxiiii	clvi	cclx	xx
cclxxiiii	clvi	cclx	xlviii
cclxxiiii	clvi	cclx	xcvi
cclxxvi	clviii	cclxxiiii	xcviii
cclxxx	clxii	cclxix	cxxii
cclxxxiiii	clxv	cclxvi	lv
cclxxxiiii	clxv	cclxvi	lxiii

CANON PRIMVS Euangeliorum.

Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Ioannes.
cclxxxiiii	clxv	cclxvi	lxv
cclxxxiiii	clxv	cclxvi	lxvii
cclxxxix	clxx	cclxxv	cxxvi
ccxci	clxxii	cclxxix	clxvi
ccxciiii	clxxv	cclxxxi	clxi
ccxcv	clxxvi	cclxxxii	lvii
ccxcv	clxxvi	cclxxxii	xlii
ccc	clxxxi	cclxxxv	clviii
ccc	clxxxi	cclxxxv	lxxxix
cccii	clxxxiii	cclxxxvii	clx
ccciii	clxxxiiii	cclxxxix	clxx
cccvi	clxxxvii	ccxc	clxii
cccvi	clxxxvii	ccxc	clxxiiii
cccx	cxci	ccxcvii	lxix
cccxiii	cxciiii	ccxciiii	clxxii
cccxiiii	cxcv	ccxci	clxviii
cccxiiii	cxcv	cc ci	clxvi
cccxv	cxcvi	cxcii	clxxv
cccxviii	cxcix	ccc	clxxvi
cccxx	cc	cccii	clxxviii
cccxxv	cciiii	cccx	clxxxiiii
cccxxvi	ccv	cccxi	clxxxviii
cccxxvi	ccv	cccxiii	cxciiii
cccxxviii	ccvi	cccxiiii	cxcvi
cccxxxi	ccix	cccxv	cxcvii
cccxxxii	ccx	cccxviii	cxcvii
cccxxxiiii	ccxii	cccxxi	cci
cccxxxv	ccxiiii	cccxxiiii	cxcix
cccxxxvi	ccxv	cccxvii	ccxcviii
cccxxxvi	ccxv	cccxix	ccxcviii
cccxliii	ccxxiii	cccxxix	cciiii
cccxlviii	ccvii	cccxxxii	ccvi
cccxlix	ccxxviii	cccxxxiii	ccviii
ccclii	ccxxxi	cccxxxvi	ccix
ccclii	ccxxxi	cccxxxvi	ccix

Can. ij. Euang.

Matthæus,	Marcus,	Lucas,
xv	vi	xv
xxi	x	xxxii
xxxi	cii	clxxxv
xxxii	xxxix	lxxxiii
xxxii	xxxix	lxxxix
l	xli	lvi
lxii	xiii	iiii
lxii	xiii	xxiiii
lxiii	xviii	xxxiii
lxvii	xv	xxvi
lxix	xlvii	lxxxiii
lxxi	xxi	xxxviii
lxxii	xxii	xxxix
lxxii	xxii	clxxxvi
lxxiii	xxiii	xl
lxxiiii	xlix	lxxxv
lxxvi	lii	clxix
lxxviii	xxix	lxxxvi
lxxx	xxx	xliiii
lxxxii	liii	lxxxv
lxxxii	liii	cx
lxxxiii	liiii	lxxxvii
lxxxiii	liiii	cxii
lxxxv	lv	cxiiii
lxxxv	lv	lxxxviii
lxxxviii	cxli	ccli
lxxxviii	cxli	cclii
xcii	xl	lxxx
xciiii	lxxxvi	xcvii
xciiii	lxxxvi	cxlvi
ciii	i	lxx
cxiiii	xxiiii	xli
cxvi	xxv	xlii
cxxi	xxii	cxxvii
cxxii	xxxiii	cxxix
cxxiii	xxxiiii	cxlvii
cxxx	xxxv	lxxii
cxxxi	xxxvi	lxxvi
cxxxv	xxxviii	lxxviii
cxxxvii	xliiii	clxvii
cxliii	lvii	xc
cxliiii	lix	xii
cxlix	lxvi	xliii
cxlix	lxvi	xxxv
cciii	lxix	xxxvi
clxiiii	lxxix	cxliiii
clxviii	lxxxiii	xcv
clxviii	lxxxiii	ccxcvi
clxx	lxxxv	xcvi
clxxii	lxxxvii	xcviii
clxxiiii	xci	xcix
clxxvi	xciii	ci
clxxviii	xcv	cii
clxxviii	xcv	ccxvii
clxxix	cix	cxcvii

Can. ij. Euang.

Matthæus,	Marcus.	Lucas.
cxc	cv	cxcv
cxcii	cvi	ccxvi
cxciii	cvi	cxxi
cxciii	cvii	ccxviii
cxciiii	cviii	clii
cxciiii	cviii	ccxix
cxcv	cviii	ccxx
cxcvii	cx	ccxci
cxcix	cxi	clxxiii
cci	cxii	ccxxii
cciii	cxiiii	cclxx
ccv	cxvi	ccxxiiii
ccvi	cxvii	ccxxxii
ccviii	cxviii	ccxxxiii
ccxvii	cxxvii	ccxl
ccxix	cxxviii	ccxli
ccxxiii	cxxx	ccxliii
ccxxv	cxxxiiii	ccxlv
ccxxvi	cxxxiii	cclxiiii
ccxxix	cxxxv	ccxxxvii
ccxxix	cxxxv	ccxlvi
ccxlii	cxxxvii	ccxxxvii
cclii	cxxxvii	ccxlviii
ccliii	cxxxviii	ccxlix
ccxlviii	cxliii	ccix
ccxlviii	cxliii	ccliii
ccxlix	cxliiii	ccxliiii
ccli	cxlvi	cclv
ccliii	cxlviii	cciiii
cclviii	cl	cclvii
cclix	cli	cclviii
cclxiiii	clv	cclvi
cclxix	cliiii	ccxxix
cclxxi	xlii	cc xx
cclxxviii	clx	cclxiii
cclxxxi	clxiii	cclxviii
cclxxxv	clxvi	cclxv
cclxxxv	cl xvi	cclxxvii
ccxcvi	clxxvii	cclxxx
ccxcvi	clxxxvii	cclxxxiiii
ccci	clxxxii	cclxxxvi
cccviii	clxxxix	cccv
cccxii	cxciii	ccxcix
cccxvi	cxcvii	ccxciii
cccxvii	cxcviii	ccxcv
cccxxii	ccii	cccix
cccxxxviii	ccxviii	cccxxii
cccxxxix	ccxix	cccxxv
cccxl	ccxx	cccxxvii
cccxlii	ccxxii	cccxxiii
cccxliiii	ccxxiiii	cccxxviii
cccxlvi	ccxxv	cccxxx
ccclv	ccxxxii	cccxxxvii
cccliiii	ccxxxiii	cccxxxviii

Can.iij.Euang.

Matthæus.	Lucas.	Ioannes.
i	xiiii	i
i	xiiii	iii
i	xiiii	v
vii	vi	ii
vii	vi	xxv
lix	lxiii	cxvi
lxiiii	lxv	xxxvii
xc	lviii	cxviii
xc	lviii	cxxxix
xcvii	ccxi	cv
cxi	cxix	cxlviii
cxi	cxix	xxx
cxi	cxix	cxiiii
cxii	cxix	lxxxvii
cxii	cxix	xliiii
cxii	cxix	lxi
cxii	cxix	viii
cxii	cxix	lxxvi
cxii	cxix	xc
cxii	cxix	cliiii
cxii	cxix	cxlii
cxlvi	xcii	xlvii

Can.iiij.Euang.

Matthæus,	Marcus,	Ioannes,
xviii	viii	xxvi
cxvii	xxvi	xciii
cxvii	xxvi	xcv
cl	lxvii	li
clxi	lxxvii	xxiii
clxi	lxxvii	liii
cciiii	cxv	xci
cciiii	cxv	cxxv
ccxvi	cxxv	cl
ccxvi	cxxv	cxxviii
ccxvi	cxxv	cxxxvii
ccxvi	cxxv	cxxxiii
cclxxvii	clix	lxxx
cclxxix	clxi	lxxii
cclxxix	clxi	cxxi
cclxxvii	clxviii	clii
ccxciii	clxxiiii	cvii
ccxcvii	clxxviii	lxx
ccxcix	clxxx	ciii
cccviii	clxxxviii	clxiiii
cccxxi	cci	clxxx
cccxxi	cci	cxcii
cccxxxiii	cciii	clxxxiii
cccxxix	ccvii	clxxxv
cccxxix	ccvii	clxxxvii
cccxxxiii	ccxi	ccii

Canones v. Euangel.

Matthæus.	Lucas.
iii	ii
x	viii
xii	xi
xvi	xvi
xxv	xlvi
xxvi	xlvii
xxviii	xlviii
xxx	xlix
xxxiiii	cxciiii
xxxvii	clxii
xxxvii	lii
xl	lii
xli	lv
xliii	cxxiii
xlvi	cliii
xlvii	cxxxiiii
xlviii	cxci
xlix	cl
li	lix
liii	cxxv
liiii	liiii
lv	clxx
lvii	lxi
lviii	lx
lx	clxxi
lxi	lxiiii
lxv	clxxii
lxvi	lxvi
lxviii	cv
lxviii	cviii
lxxxiiii	cxi
lxxxvi	cix
xciii	cxlv
xcv	clx
xcvi	clxxxii
xcvi	clxxxiiii
cii	lxix
ciiii	lxxi
cv	cxciii
cvii	lxxiii
cviii	cxv
cx	cxiiii

Matthæus.	Lucas.
cxvi	clxv
cxvi	clxxvii
cxix	cxxvi
cxxv	cxii
cxxvii	cxxviii
cxxviii	cxxxii
cxxviii	cxxx
cxxxii	lxxxi
cxxxiiii	cxx
cxxxviii	clxviii
clvi	lvii
clviii	ccxxvi
clxii	clxi
clxxv	cc
clxxxii	clxxxvii
clxxxii	clxxxix
clxxxiii	cxcviii
clxxxvi	cxcix
cxcvii	cclxxii
ccxiii	cclxxxv
ccxxii	clxxxi
ccxxviii	cxxxix
ccxxxi	clxxix
ccxxxii	ccxv
ccxxxii	cxlii
c cxxxiiii	cxxxvi
ccxxxvi	cxxxv
ccxxxvii	cxxxviii
ccxxxviii	cxl
ccxl	cxli
ccxli	clxxv
ccxlv	ccii
cclvi	ccv
cclvii	cxiii
cclxi	cvii
cclxii	ccxi
cclxv	clvii
cclxvi	cclv
cclxvii	clviii
clxx	cccxxix
cclxxii	ccxxxi

Can.vj.Euan.

Matthæus.	Marcus.
ix	iii
xvii	vii
xx	ix
xxii	xi
xliiii	cxxvi
lxxvi	lxiii
lxxxvii	cxxxix
c	xcviii
cxxxix	xlv
cxlv	lx
cxlviii	lxv
cli	lxviii
cliiii	lxxi
clvii	lxxii
clix	lxxii
clx	lxxvi
clxiii	lxxviii
clxv	lxxx
clxix	lxxxiiii
clxxiii	lxxxix
clxxx	c
clxxxix	ciii
ccii	cxiii
ccxiiii	cxx
ccxv	cxxiiii
ccxxiiii	cxxxi
ccxlvi	cxl
ccxlvii	cxlii
ccl	cxlv
cclii	cxlvii
ccliiii	cxlix
cclx	clii
cclxvi	cliii
cclxxv	clvii
cclxxxii	clxiiii
cclxxxvi	clxvii
cclxxxviii	clxix
ccxc	clxxi
ccxcii	clxxiii
ccxcviii	clxxix
cccv	clxxxv
cccix	cxc
cccxi	cxcii
cccxxx	ccviii
cccxxxvii	ccxvii
cccxli	ccxxi
cccxlvii	ccxxvi
cccl	cclxxix

Can. vij.

Matthæus.	Ioannes.
v	lxxxiii
xix	xix
xix	xxxii
xix	xxxiiii
cxx	lxxxii
clxxxv	ccxv
ccvii	ci

Can. viij.

Lucas.	Marcus.
xxxiii	xii
xxv	xiiii
xxvii	xvi
xxvii	xxviii
xxviii	xvii
lxxxiiii	xlviii
lxxxix	lvi
xci	lxi
c	lxxv
ciii	xcvii
ccxlvii	cxxxvi
cclxxvii	ccxvi
cccxxxv	ccxxx
cccxl	ccxxxiiii

Can. ix.

Lucas.	Ioannes.
xxx	ccxix
xxx	ccxxvii
cclxii	ccxii
cclxii	cxxiiii
cclxxiiii	ccxxviii
cclxxiiii	cccxxvii
cclxxiiii	ccxxxi
ccciii	cxc
cccvii	cxc
cccxii	cxc
ccciii	clxxxvi
cccvii	clxxxvi
cccxii	clxxxvi
ccciii	clxxxii
cccvi	clxxxii
cccxii	clxxxii
cccxl	ccxiii
cccxl	ccxvii
cccxli	ccxxi
cccxli	ccxxiii
cccxli	ccxxv

Canon decimus Euangel.

Mattheus.	Marcus.	Lucas.	Ioannes.	Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Ioannes.
ii	xix	i	iiii	clv	xc	clxxxviii	cxix
iiii	xxxi	iii	vii	clxvii	xcii	cxc	cxxiii
vi	xliii	v	viii	clxxxi	xciiii	cxcii	cxxv
xiii	xlvi	ix	xi	clxxvii	ci	cxcvii	cxxvii
xxiiii	lviii	xix	xiii	clxxxi	ciiii	cci	cxxx
xxvii	lxii	xx	xvi	clxxxiiii	cxxiii	cciii	cxxxii
xxix	lxx	xxii	xviii	clxxxvi	cxxxi	ccviii	cxxxiiii
xxxiii	lxxiiii	xxviii	xxii	clxxxviii	clxxxvi	ccx	cxxxv
xxxv	lxxxi	xxxi	xxiiii	cxci	ccxiii	ccxiiii	cxxxviii
xxxvii	lxxxviii	l	xxvii	cxcvi	ccxxxv	ccxxiii	cxl
xxxix		li	xxix	cc		ccxxv	cxliii
xlii		lxvii	xxxi	ccx		ccxxvii	cxlv
xlv		lxviii	xxxiii	ccxii		ccxxxvi	cxlvii
lii		lxxii	xxxvi	ccxviii		cclii	cxlix
lvi		lxxv	xxxix	ccxxii		cclvi	cli
lxxv		ciiii	xli	ccxxvii		cclix	cliiii
lxxxi		cvi	xliiii	ccxxx		cclxiiii	clv
lxxxix		cvii	xlv	ccxxxiii		cclxxi	clvii
xci		cxiii	l	ccxxxv		cclxxiii	clviii
xcix		cxvii	lii	ccxxxix		cclxxvi	clxiii
ci		cxxii	liiii	ccxlv		cclxxviii	clxv
cv		cxxiiii	lvi	cclxviii		cclxxxiii	clxvii
cix		cxxxi	lviii	cclxxiii		cclxxxviii	clxix
cxiii		cxliii	lx	cclxxxiii		ccxcvi	clxxi
cxv		cxlix	lxii	ccciii		ccxcviii	clxxii
cxviii		cli	lxiiii	cccxix		ccci	clxxvii
cxxiiii		cliiii	lxvi	cccxxiiii		ccciiii	clxxix
cxxvi		clviiii	lxviii	cccxxvii		cccvi	clxxxi
cxxxvi		clxiii	lxxi	cccxlv		cccviii	clxxxix
cxl		clxiiii	lxxiii	cccli		cccxvi	cxci
cli		clxvi	lxxv	ccclv		cccxx	cxciii
		clxxiiii	lxxviii			cccxxvi	cxcv
		clxxvi	lxxxi			cccxxxi	cc
		clxxviii	lxxxiiii			cccxxxiiii	ccii
		clxxx	lxxxvi			cccxxxix	ccv
		clxxxiii	lxxxix			cccxlii	ccvii
			xcii				ccx
			xciiii				ccxii
			xcvii				ccxiiii
			cxcix				ccxvi
			cii				ccxviii
			ciiii				ccxx
			cvi				ccxxiiii
			cviii				ccxxvi
			cx				ccxxviii
			cxii				ccxxx
			cxv				ccxxxii
			cxvii				

ALPHON-

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN TERTIVM PROLOGVM D. Hieronymi in Matthæum Enarratio.

PLVRES fuisse, qui Eunagelia scripserunt, Lucas Euangelista testatur, dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completæ sunt: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt sermonem, & ministrauerunt ei: & perseuerantia vsque ad præsens tempus monimenta declarant.

PLVRES fuisse. Iste est tertius prologus Hieronymi super omnes quatuor Euangelistas, & in materia concordat cùm primo eiusdem. Sed hic latius explicantur, quæ ibi breuiter tacta sunt. Et diuiditur in duo, quia primò agit Hieronymus de Euangelistis, qui reprobati sunt, secundò de illis, qui ab ecclesia recepti sunt: ibi. *Ecclesia autem*. Prima in duas, quia primò declarat quomodo multi Euangelia scripserunt: secundò quare recepta non fuerunt, ibi. *Quę à diuersis auctoribus*. Ista in duas secundum ꝙ ponuntur duæ causæ, quare non fuerunt recepti isti scriptores Euangeliorum. Secunda ibi cum hoc tm̃. Intentio huius prologi est ostendere, quòd multi fuerunt scriptores Euangeliorum: sed illorum Euangelia recepta nõ fuerunt, & quòd sola quatuor Euãgelia recepta sunt, & quare ista recepta sunt, & illa reiecta. Circa primũ dicitur. *Plures fuisse, qui Euangelia scripserunt, Lucas Euangelista testatur*. Idest multi fuerunt, qui scripserunt Euãgelia, scilicet, præter istos quatuor, quos ecclesia suscepit. Et hoc probat dupliciter, primò auctoritate Lucæ 2. ex ipsa rei euidẽtia, scilicet quia Euãgelia adhuc manebant ibi, & perseuerãtia vsque ad præsens. Lucas autem testatur plures fuisse, qui scribere voluerunt, vel conati sunt. Et hoc Lucas dicit in procœmio sui Euangelij, dicens. *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum*. Ista verba sunt verba Lucæ in principio libri sui, vbi ponit prologum contra conditionem aliorum Euangelistarum, & in illo dirigit Euangelium suum Theophilo magno viro in vrbe Antiochena, & exprimit causas quare scribere voluit. Et ad hoc dicit, quòd ipse de rebus istis quas scripturus erat: erat plenè informatus, licèt multi alij non informati conati sunt ordinationem facere de istis rebus. s. Euangelicis, & non potuerunt conuenienter facere. Et isti sunt, de quibus Hieron. dicit. *Rerum quæ in nobis completæ sunt*. Idest, de rebus Christi, quæ pertinent ad Euangelium, quæ completæ sunt in nobis, idest, de quibus habemus completam notitiã. In quo innuit, ꝙ alij non habebant plenam notitiam. Et ob hoc dicit, ꝙ conati sunt ordinare narrationem, quasi dicat non potuerunt, sed solũ conati sunt. *Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi viderunt sermonem*. Quia dixerat Lucas se plene instructum de rebus istis, ostendit per quam viam erat instructus. s. per doctrinã, quia sic tradiderunt, idest, docuerunt eum. Et vt doctrina ista videatur esse alicuius ponderis, & cui assentiendũ est, dicit quòd hanc tradiderunt illi, qui viderunt. Et ista erat certissima cognitio. Et dicitur qui viderunt sermonem, & est impropria locutio, quia sermo non videtur, sed auditur. Accipitur tamen interdum sic in scriptura, vt Exo. 20. scilicet. Omnis populus videbat voces, idest, audiebat. Accipitur tamen hic sermo pro ipsa re facta. Nam sic in scriptura sæpe sermo, vel verbum accipitur pro rebus, vt patet 1. Reg. 3. s. Ego faciã verbum, quòd qui audierit tinniant ambæ aures eius, idest, faciam rem terribilem. s. destructionem domus Hely sacerdotis. Et secundo Reg. 1. dicitur, Quod est verbum quod factum est in castris? idest, quod est, vel qđ accidit in castris. Ita isti viderunt res gestas à Christo. Et isti erant apostoli, & alij qui Christum uiuentem secuti sunt. Lucas tamen nõ ponit istam improprieta-

prietatem, quam ponit hic Hieronymus, ſed dicit: ſicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi uiderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis, Lucas in prooemio ſuo: Senſus tamen idem eſt. *Et miniſtrauerunt ei.* Qui miniſtrauerunt ſermone, ſcilicet, prædicãtes ipſum. Nam Chriſtus inſtituit eos, qui ſecuti ſunt ipſum in teſtes, & prædicatores eorum, quæ uiderant, Actuum. 1. ſcilicet. Et eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & uſque ad ultimum terræ. Et iſti miniſtri ſermonis tales erant, quòd in eo errare nõ poſſent. Nam cùm Chriſtus eos inſtituiſſet, non inſtitueret, niſi quos ad hoc ſciret idoneos, vel potius quos ipſe ad hoc faceret idoneos. Et ſic cùm aliquis dicat ſe inſtructum ab illis, quos Chriſtus inſtituit miniſtros ſermonis ſui, probat ſufficiẽter doctrinam illam eſſe authenticam. Et hoc uolebat oſtendere Lucas. *Et perſeuerantia vſque ad præſens tempus monimenta declarant.* Iſta eſt ſecunda probatio, quòd fuerint plures Euangeliſtæ, ſcilicet, quia libri eorum manebant uſque ad tempora Hieronymi. Et uocantur libri monimenta, dicta à monendo, ſcilicet, quia monent hominẽ, quaſi loquantur ei. Sicut enim qui alicui loquitur inſtruendo eũ in bono vel malo, dicitur eũ monere in bono, vel malo: ita cũ in libris contineantur doctrinę, dicuntur monimenta.

Qui ſunt illi, qui conati ſunt ſcribere Euangelia, de quibus ait beatus Lucas. Quæſt. 1.

QVAERITVR, qui ſunt illi, de quibus Lucas dicit, quòd conati ſunt ordinare narrationem, ideſt, ſcribere euangelium. Aliqui dicũt, quòd ſunt iſti, quorum euangelia infra nominantur, ſcilicet, iuxta Aegyptios, & Thomam, & Matthiam, & Bartholomæum, duodecim quoque Apoſtolorum. Sed dicendum, quòd hoc non eſt ſatis veriſimile. Primò quia iſti fuerunt hæretici, vel quaſi omnes, & ſcripſerunt iſta euangelia, vt fauerent hæreſibus ſuis ſub nomine auctoritatis Euangeliſtæ, ſicut dicit Hieronymus in litera, ſcilicet, quæ à diuerſis auctoribus ædita diuerſarũ hæreſum fuere principia. Non eſt tamen ueriſimile iſtos tunc fuiſſe, quia iſti, de quibus Lucas dicit, ſcripſerunt ante eum, & tamen ipſe ſcripſit non longo tempore poſt mortem Chriſti, cum de ueris euangeliſtis non fuerunt ante eum niſi duo, ſcilicet Mattheus, & Marcus. Hereſes tamen non erant tunc in eccleſia, quia tunc uiuebant omnes Apoſtoli, & poterant illas illico extirpare: licèt ipſi præcognouerunt futuras hæreſes, ſicut dixit Paulus infra Corin. 11. ſcilicet, Oportet hæreſes eſſe. Multo autem tempore poſt Chriſti paſſionem cùm iam mortui eſſent quaſi omnes Apoſtoli præter Ioannem, inſurrexerunt quidam hæretici in Aſia, ſcilicet, Nicholaitæ, de quibus Apocal. 2. & Ebionitę, & Cherinthiani, contra quos ipſe beatus Ioannes ſcripſit euangelium, vt dicitur infra in litera. Ante tamen, quàm beatus Lucas ſcriberet euangelium, non erat ueriſimile fuiſſe hæreticos. Item dato quòd aliqui tunc eſſe inciperent, non conueniebat hoc, quia quòd hæretici ſcribant euangelia in defenſionem ſuarum hereſum ſignat ipſas hęreſes ab aliquanto tempore ortas eſſe, & ad earum defenſionem confingi euangelium. Et hoc non eſt ſatis veriſimile potuiſſe accidere in tam breui tempore. Secundò quia plurimi iſtorum ſcripſerũt euangelia ſub nominibus Apoſtolorum, vt patet infra in litera. Hoc autem non poterat eſſe tempore Lucæ, ſcilicet, antequam ipſe ſcriberet, quia tunc uiuebant omnes Apoſtoli, & ſi falſo ſcriberetur euangelium nomine alicuius ipſorum, mox inueniretur falſitas: cùm ille cuius nomine ſcriptum erat, aſſereret ſe nõ ſcripſiſſe, & non proficeret ita fictio. Ideo oportet quod poſt mortem

F ipſorum iſta ſcriberentur, quando probari non poſſet an illi hoc ſcripſiſſent. Ergo non ſcripſerunt iſti ante Lucam. Tertiò patet, quia falſitates, quas iſti admiſcebant euangelijs ſuis, non habuiſſent locum ante Lucam, quia manebant tũc omnes Apoſtoli, & plurimi alij, qui cum Domino fuerant, & ſingula uiderãt: ideo ſi quis falſum ſcriberet de geſtis, vel doctrina Domini, illico à tota eccleſia conuinceretur mentitus. Vnde non poterat eſſe locus hæreticis, quouſque tota illa generatio decederet, & ſuccederent alij in eccleſia, qui non uidiſſent Dominum: tunc poterant falſa confingi. Ergo ante Lucam non ſcriberent iſti hæretici. Sed obijcietur quòd iſta eſt ſententia Hieronymi in litera introducentis euangelia iſtorum. Dicendum quòd G Hieronymus non introducit iſta euangelia volens innuere, ꝙ omnia fuerint ante Lucam, ſed ſolùm inducit ad probandum, quòd fuerunt ſcripta multa euangelia. Nam iſtud eſt, quòd ipſe intendebat hic probare, quia in principio dixit plures fuiſſe, qui euangelia ſcripſerant. Et hoc probauit primò auctoritate Lucæ in prologo ſuo, qui introduxit multa euãgelia, quę manebant uſque ad tempus Hieronymi, & ſunt illa, quæ nominat in litera. Vnde vna probatio non pertinet ad aliam. Item patet, quia dato quòd poſſet concedi Hieronymũ uoluiſſe aliquos iſtorum fuiſſe ante Lucam: dicere tamen ꝙ omnia iſta euangelia hic nominata voluerit Hieronymus ante Lucam eſſe, non eſt ueriſimile, quia poſtquam nominat multa euangelia, ſubditur, ſcilicet, ac reliquorum, quos enumerare longiſſi- H mum eſt. Per quod Hieronymus comprehendit omnes falſos euangeliſtas, qui fuerũt ante tempus ſuum. Nemo tamẽ diceret Hieronymũ putare omnia euangelia falſa, quæ fuerũt ante tempus ſuum fuiſſe ſcripta ante Lucam: cùm cõſtet temporibus illis, quibus maximè vigebant hæreſes in eccleſia ab hereticis multos libros fuiſſe falsè ſcriptos tanquam eſſent libri Sacræ Scripturæ. Alij dicunt, ꝙ Lucas intellexit de alijs duobus euangeliſtis, qui fuerunt ante eum. ſ. Matthæo, & Marco, ſed hoc non cõuenit. Primò quia ipſe videtur ex modo verborũ illos increpare. ſ. ꝙ conati ſunt, quaſi dicat, ꝙ non fecerunt, vel ꝙ non benè fecerunt: maximè quia dr̄ ibi narrationem, quæ in malum ſonat, vt I Hierony. innuit diſtinguendo eam contra hiſtoriam, vt infra in litera, quaſi hiſtoria contineat veritatem, & narratio fictionem, vel uoluntatem humanam. Lucas tñ non auderet arguere Matthæum, aut Marcum, qui omnia verè ſcripſerant, & eo ſpiritu, quo ipſe. Nam ſi illos argueret, quos Spiritus Sanctus approbauit, ſeipſum argueret, & ipſe ſolus mentiretur, & non mereretur poni in numero euangeliſtarũ. Secundò quia Lucas vr̄ ſe præferre illis euãgeliſtis, cùm ait, multi conati ſunt ordinare narrationem rerum, quę in nobis cõpletæ ſunt, q. d. in nobis ſunt complete, & non in illis: ideo nos potuimus ordinare hiſtoriã, & illi non, vel non potuerunt conuenienter ordinare. Lucas tñ non ſe præponeret Marco, aut Matthæo. De Matthæo patet, q̃a ipſe uidebatur maior, q̃ Lucas, quia Mattheus uiderat Chriſtum, & fuerat ſemper cum eo: Lucas aũt non ui- K dit. Probat aũt Lucas doctrinam ſuã eſſe authẽticam, quia ipſe audiuit ab illis, qui uiderunt. Eſſet ergo à fortiori magis authentica ex hac doctrina Matthæi, quia à nemine audierat, ſed ipſe uiderat. De Marco patet ꝙ non ſe præponeret ei Lucas, cũ fuerit Marcus inſtructus à Petro, qui omnia familiarius viderat, q̃ ceteri, & ipſe fuit primus, qui à Chriſto vocatus eſt. Matt. 4. Vnde plura poterat vidiſſe, q̃ cæteri. Item oẽs veri euangeliſtæ per eundem Spiritum Sanctum ſcribebant, ideo nulllus ſe auderet alteri præponere cũ eſſent æquales. Non põt ergo intelligi, ꝙ loquatur hic Lucas de Matthæo, & Marco, qui fuerunt ante ipſum. Dicendum ꝙ

poteſt

A pōt intelligi dictũ Lucę de quibusdã christianis bonę affectionis, q fuerunt cōtemporanei Lucæ, & desiderabãt ordinarę historiã gestorum, & dictorũ Christi. Quia tñ non erant plenè instructi circa ista, non poterant libros condere, nec cōdiderunt. Et hoc ꝓpriè significat lr̃a. s. multi conati sunt ordinare narrationem. Conatus aũt importat desideriũ sine effectu. Aliogn si Lucas intenderet dicere, ꝙ alij scripserant, & non bene: nō diceret, ꝙ conati sunt, sed ꝙ incōpletè narrationem ordinauerunt, vel malè, & ꝙ ipse cōpletè ordinauit illam. Iste sensus multum cōpetit literæ: non tñ est ad intentionẽ Hieronymi, qui uult ex dicto Lucæ probare multos fuisse scriptores Euangeliorũ. Dici pōt ad intentionem Hieronymi, ꝙ ante Lucã fuerunt aliqui, non quidem hæretici, sed boni christiani, B qui scripserunt Euangelia, non tñ collegerunt sufficiẽter facta, & dicta Christi: quia non erant plenè instructi in illis. Et hoc ẽt ualde cōpetit literæ: quia dicit, ordinationem rerum, quæ in nobis cōpletæ sunt, quasi dicat, in aliis non erant completæ, ideo licèt uera scriberent, non tñ plenè. s. non scripserunt omnia verba necessaria. Et ex hoc patet etiam, ꝙ isti non erant hæretici, quia si falsa, & impia de Christo scripsissent, nō argueret eos Lucas, quòd non plenè ordinauerãt narrationem: sed argueret eos de impietate, & falsitate, quæ ualde deterior est, quàm incompletio operis.

An B. Lucas conuenienter dicat se instructum. Quæst. II.

QVAERITVR vlterius de B. Luca, an conuenienter dicat se instructũ, quantũ sufficit ad C auctoritatẽ sacræ scripturæ, q̃ scribebat. Dicendum ꝙ B. Lucas non vidit Christũ: de ueritate tñ eorũ, quæ scripsit, constabat sibi dupliciter, & vterq; modus erat infallibilis. Primò ꝑ Spiritũ sanctũ: nã oẽs Euãgelistæ: immo oẽs scriptores vtriusq; testĩ Spũ sancto dictante scripserunt. secunda Pet. 1. Idem vult Hieronymus. infra in litera dicens, ꝙ Euangelia multorũ reiecta sunt ab ecclesia: quia scripserunt nō dictante Spũ sancto: itẽ de Luca patet in prologo Hieron. sup Lucã, ꝙ Spiritu sancto instigante in Achaiæ partibus scripsit Euangeliũ: sed Spiritus sanctus non p̄t mẽtiri. i. certitudo eorũ q̃ Lucas scribebat, deo erat tanta, quanta requirebatur in sacra scriptura. Scđò cōstabat Lucæ de ueritate dictorũ suorum ex doctrina D infallibili: quia ipse instructus est ab illis, qui mentiri non poterant. Nã instructus est à Paulo, quẽ semper secutus est. Paulus autẽ ꝑ reuelationẽ Christi accepit Euangelium. ad Gal. 1. & sic non poterat ibi esse error, quia scribens illud Lucas de ore Pauli, esset quasi scribens de ore Christi. Et Lucas instructus est ab apostolis aliis, cùm dicat ipse: Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis. Nullus tñ fuit, qui ab initio usq; ad finem videret oĩa gesta Christi, & institueretur ab eo p̄dicator eorum quæ viderat, nisi apostoli: ergo ab apostolis doctus est. Apostoli tñ cùm à Spiritu sancto fuissent cōfirmati, errare non poterant, maxime in eis, quæ ad fidẽ pertinebant: iō infallibiliter Lucæ constabat de ueritate di- E ctorũ suorũ. Itẽ quia isti, qui eum docuerant, viderant oĩa. In probationibus tñ humanis nulla plenior est q̃ ꝑ uisum. Dicendum tñ, ꝙ iste modus licèt sit satis certus, non est tam certus sicut aliquis de duobus p̄cedẽtibus, quia uisus interdũ falli pōt. Sed Spũs sanctus, qui in duobus modis p̄cedentibus operatur, nō pōt falli. Quare Lucas uolens ostendere Theophilo certitudinẽ, & ueritatem doctrinæ suæ: cũ haberet illos duos modos supra positos firmissimos ad hoc probandũ, accepit illum, qui erat infirmior, scilicet, ꝙ eruditus est ab illis, qui viderant. Et de quibusdam alijs pertinentibus ad certitudinem ipsorum Euangelistarum declaratum est in prologo nostro in quadam qōne.

Quæ à diuersis auctoribus ædita diuersarum hæresum fuere principia: vt est illud iuxta Aegyptios, & Thomam, & Matthiam, & Bartholomæi: duodecim quoq; apostolorum, & Basilidis, atque Apelleis, ac reliquorum, quos enumerare longissimum est, cùm hoc tantùm in præsentiarum necesse sit dicere, extitisse quosdam, qui sine spiritu, & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quã historiæ texere veritatem. Quibus iure potest illud propheticum coaptari: Væ qui prophetant de corde suo, qui ambulant post spiritum suum, qui dicunt: Hæc dicit Dominus, & Dominus non misit eos. De quibus & Saluator in Euangelio Ioannis loquitur: Omnes qui ante me venerunt, fures fuerunt, & latrones.

Quæ à diuersis auctoribus ædita diuersarum hæresum fuere principia. Hic ponuntur causæ, quare ista multa Euangelia reiecta sunt, & est ista prima cã. s. qa fuerunt prin- C cipia diuersarũ hæresum. Nihil tñ est pp qđ magis aliqua scriptura debeat reijci q̃ hæresis: qa hæresis directè repugnat fidei, q̃ introducit sacra scriptura. Potuerunt ista Euangelia esse dupliciter principia heresum. Vno mō. s. qa in ipsis cōtinerentur hæreses. Sed tunc dicetur. Q̃uō stabit hoc, quia supra dictũ est, ꝙ hæretici ad fauendũ suis erroribus scribebant Euãgelia, quibus miscebant errores suos: vt inde auctoritatẽ reciperent. Dici pōt ꝙ Euangelia ista erant principia istarũ hæresum, nō quidẽ, ꝙ ibi acciperent originẽ ad eandẽ, sed ꝙ acciperent originẽ inde ad manendũ: vt qa fortè hæreses aliquæ qñ incohauerunt habebant paucos sequaces, & erant paruæ auctoritatis, cũ vero insertæ sunt quibusdã falsis Euangeliis, cęperunt ex tunc D hr̃e auctoritatẽ, & sequaces. Et potuerunt longo tp̃e manere, qđ aliàs non habuissent. Scđò mō poterant esse Euangelia ista principia hæresum, non quidẽ ꝙ auctores essent hæretici, nec intenderent hæresim introducere: sed occasione quorundã ibi positorũ ab aliquibus incohata est noua hæresis, & vterque modus satis conuenit literæ. Isti diuersi auctores Euangeliorũ nō nominantur: quia nec scribebant sub nominibus suis cōiter: sed intitulabant libros suos nominibus apostolorum, vt patet in litera. Aliquorum tñ noĩa hñr sicut Basilidis, & Apelleis, de quibus infra in litera, & Lucani, & Hesychij, vt patet supra in 2. prol. Hieron. *Vt est illud iuxta Aegyptios.* i. sic erat illud Euangeliũ, ꝙ vocatũ iuxta Aegyptios. i. Euangeliũ Aegyptiorũ. Et fortè sic vocabatur, quia apud Aegyptios maxime tenebatũ, vel E quia constabat illud ab aliquibus Aegyptiis fuisse conditũ. Sic ẽt uocabatur aliud Euangelium Nazarenorum, & similia à diuersis hoĩbus, vel gentibus. *Et Thomam, & Matthiam, & Bartholomæum.* Non est intelligendũ, ꝙ dicerentur isti tres fecisse vnũ Euangeliũ: sed qlibet eorũ dicebatur fecisse unũ, sicut Marcus, Lucas, & Ioannes. Ista Euangelia, quæ nominãtur ab apostolis fuerũt facta ab hereticis: quia de apostolis soli duo fuerunt Euãgelistę. s. Matthæus, & Ioannes. Et ista nominata ab apostolis erant deteriora oĩbus, & magis facta in fraudẽ. Et quia talia ibi ponebantur, quæ cōiter non reciperentur: præposuerunt eis hæretici noĩa apostolorum: vt pp eorum auctoritatẽ reciperẽtur: & ista

Prima cã quare oĩa euãgelia alia præter quatuor ab ecclesia sunt reiecta.

sunt

ſunt poſteriora cæteris. Nam illi, qui ſcribebant nomi
nibus proprijs, faciebant hoc, vel ex charitate, vt cæte
ris proficerent, vel deſiderio honoris. Si tamē ipſi ſcri-
berent talia quæ non reciperentur, vel non eſſet veri
ſimile recipi: non putarent inde ſe honorem conſe-
cuturos: ſed potius ignominiam. Ideo iſti pauca ſcri-
bebant quæ poſſent fidei præiudicare. *Duodecim quo-
que apoſtolorum.* Non eſt ſenſus quòd omnibus inti-
tularetur vnum volumen: quia tunc ſuperfluè ex-
preſſum eſſet ſupra, ſcilicet, Thomam, Matthiam, &
& Bartholomæum, cùm iſti eſſent de duodecim apo
ſtolis: ſed eſt ſenſus ꝙ cuilibet de duodecim apoſtolis
unum uolumen Euangeliorū aſcribebant. Et ad hoc
expreſſit Hieron. de tribus illorū. ſ. Thoma, Matthia,
& Bartholomæo. Et poſtea poſuit vnam clauſulā ge-
neralē. ſ. duodecim quoq; apoſtolorū. i. non ſolū iſtis
noīatis aſcribebantur Euangelia: ſed ēt ſingulis de
duodecim apoſtolis, hoc eſt pter Matthæum, & Ioan-
nē: quia illi iā ſcripſerant propria Euangelia, & nō po
terant eis alia aſcribi: quia mox appareret falſum eſſe:
cum iſta iam recepta fuiſſent per totam eccleſiam.
Et Baſilidis atque Apelleis. Iſti duo ſcripſerunt Euange-
lia nominibus propriis, non tamen fuerunt uiri illu-
ſtres, quorum mentio apud auctores habeatur. Nam
ēt hæreticos aliquos Hieron. ponit in lib. Illuſtrium vi
rorum: quia fuerunt in multis ſapientes, licèt circa fi-
dem errauerint. *Ac reliquorum, quos enumerare longiſſimū
eſt.* Ideſt, multi alij Euangelia ſcripſerunt, quos ſolùm
nominare eſſe longiſſimum. De his fuerunt Lucia-
nus, & Heſychius, qui inter Græcos Euangelia ſcripſe
runt, & generaliter in omnibus libris noui teſtī aliqd
addiderunt. Quos tamen eccleſia non ſuſcepit: ſed
pauci, & peruerſi hoīes eorum tenebant libros, vt pa
tet ſupra in 2. prologo Hieron. qui incipit. Beatiſſimo
Papæ. *Cum hoc tantum impræſentiarum neceſſe ſit dicere.*
Hic ponitur ſecunda cā quare libri iſtorū non fuerūt
recepti. ſ. quia non ſcripſerunt p Spiritum ſanctū. Ec-
cleſia tñ nullam ſcripturam recipit in canone librorū
ſuorū niſi de qua conſtet, ꝙ per ſpiritum dictata eſt.
Et dicitur impræſentiarum. i. in præſenti, uel nunc nō
eſt neceſſe allegare aliam cām quare non recepta fue-
runt: niſi quia fuerunt quidam hoīes, qui ſine Spiritu
ſancto ſcripſerunt, & illi non ſunt recepti. Quaſi dicat
multæ cauſæ ſunt, quare non fuerunt recepta iſtorū
Euangelia. Nā ſupra in prologo noſtro in quadā qō-
ne fuerunt poſitæ octo cauſæ. Et Hieron. allegauit ali-
quas cauſas myſticas ſupra in ꝓlogo primo, & tñ im-
pñtiarum. i. nunc nō eſt neceſſe exprimi aliā cauſam,
quia iſta ſufficit. Eſt impñtiarum una dictio, & eſt ad-
uerbium tpis, & ſæpe vtitur eo Hierony. *Extitiſſe quoſ-
dam, qui ſine ſpiritu, & gratia Dei,* i. fuerunt quidam,
qui ſine Spiritu ſancto dirigente eos, & gratia Dei ſcri
bere uoluerūt. Nemo poteſt ſcribere ſine Spiritu ſan-
cto: quia cùm Deus ſit cauſa prima, neceſſe eſt, quòd
concurrat ad omnem actum, quia aliàs ceſſarent cau-
ſæ, quæ non operantur niſi in uirtute primæ, cùm ēt
ab ea in ſuo eſſe conſeruentur: ſed Spiritus eſt Deus,
& actiones trium perſonarum ad extra ſunt eedē: iō
nemo pōt operari ſine Spiritu ſancto: maximè quia
qñ dr̄ Spiritus ſanctus aliquid in nobis facere, vel nos
aliquid facere per Spiritum ſanctum, nō accipitur Spi
ritus ſanctus pro perſona, ſed pro tota eſſentia diuina,
quæ eſt, & recte uocatur Spiritus ſanctus, quia ſpiritus
eſt Deus. Ioan. 4. & ſanctus eſt, quia Deus immacula-
tus eſt. Etiā quia dixit: Sancti eſtote, quia ego ſanctus
ſum. Leu. 11. & 19. Sed dr̄ operari quis ſine Spiritu ſan
cto: quando Spiritus ſanctus nō dirigit eū ſpecialiter,
uel ſupernaturaliter. Et ſic oēs actiones naturales, vel
humanitus factæ, ſunt ſine Spiritu ſancto. Etiam quia
nemo diceret beſtias operari per Spiritum ſanctū, &

F tñ illæ nihil pñt, ſicut nec hoīes niſi Deus concurrat
in actibus earū, ita iſti ſcripſerunt ſine Spiritu ſancto:
quia non direxit eos ſpāliter ad hoc, ꝙ nō poſſent er-
rare dictando quidquid deberent ſcribere. Illi aūt, qui
per Spiritum ſanctū ſcribunt, nihil ingenio ſuo, aut uo
luntate ſcribunt: ſed ſolū quidquid dictat eis Spiritus
ſanctus quaſi oretenus eis loqueretur. 2. Pet. 1. Sed di-
cetur: ad quid dixit hic Hieron. ſine Spiritu ſancto, &
gr̄a Dei: quia qui agit per Spiritum ſanctū, nō pōt age
re ſine gr̄a Dei, & qui agit per gr̄am Dei, nō pōt age-
re ſine Spiritu ſancto. Dicendū, ꝙ conuenienter po-
nuntur iſta: nā ad hoc ꝙ aliquis conuenienter ſcribat
Euangeliū, tria requirunt. Primū ꝙ à Deo ptātē acci-
piat. Scd̄m ꝙ Deus ſpāliter illum moueat, & inclinet
G ad ſcribendum. Tertium, ꝙ in ſcribendo illum dirigat
dictando ei, qd̄ ſcribendum eſt, ne erret. De primo pa-
tet, quia ſcribere Euangeliū eſt actus Euangeliſtæ, &
Euāgeliſta eſt quidam gradus in eccleſia. ad Ephe. 4.
Et iſte non datur niſi à Deo: quia dr̄ ibi, ꝙ Deus dedit
in eccleſia quoſdā quidem apoſtolos, quoſdā aūt pro-
phetas, alios verò Euāgeliſtas. Cū ergo Deus iſtos po-
nat: non pertinet ad aliquem vſurpare ſibi iſtum gra-
dum, niſi ſibi illum det ille, ad quem ptinet ponere, &
diſtribuere partes in eccleſia, qui eſt Deus, ut patet. 1.
ad Cor. 12. & ad Ephe. 4. Sicut non pōt eſſe eps ille, q
à nullo cōſtituitur: ſed per ipſum epatum vſurpat, uel
inuadit, maxime, quia apoſtolus ꝓhibuit hoc gñaliter
in qualibet dignitate eccleſiaſtica, dicens: Nemo in-
H differenter ſibi ſumit honorē, ſed qui uocatur à Deo
tanquā Aaron. ad Hebr. 5. Et ſubditur ibi de Chriſto,
ꝙ ipſe non clarificauit ſeipſum, ut Pontifex fieret: ſed
ille clarificauit eum, qui dixit ei: Tu es filius meus.
Sed Euangeliſtā eſſe eſt magna dignitas in eccleſia,
ſicut eſt eſſe Pontificē: immo maior: qa Euāgeliſtę po
nuntur ante paſtores, qui ſunt Pōtifices. ad Ephe. 4. Er
go nemo pōt eſſe Euāgeliſta niſi Deus fecerit eum
Euāgeliſtā. De ſcd̄o patet, qa dato ꝙ aliquis ſit à Deo
factus Euangeliſta, nō oportet, ꝙ oī tpe, quo eſt Euā-
geliſta ſcribat, ſed aliqñ. ſ. qñ Deus eum inſtigauerit
ad ſcribendum. Sic Hiero. de B. Luca in prolo. ſuper
Lucā. ſ. ꝙ Lucas Spiritu ſancto inſtigante ſcripſit Euā
gelium. De tertio patet, quia dato ꝙ Spiritus ſanctus
I inclinaret aliquē ad ſcribendum, ſi tñ ipſe non dicta-
ret ei qd ſcriberet, erraret: quia iſta ſunt diſtincta. ſ. in-
clinari ad ſcribendum, & ſcire quid ſcribendum ſit, &
vnū pōt eſſe ſine altero: iō Deus eis, quos inclinat ad
ſcribendū, dictat quid ſcribant: vt non ingenio, vel vo-
luntate ſua ſcribant, ſed Deo dictante. 2. Pet. 1. Iſta tria
ſignauit hic Hieron. per gratiam, & Spiritum ſanctū.
Nam iſta poteſtas, per quam quis conſtituitur Euan-
geliſta, eſt quædam gratia gratis à Deo data: vt patet
1. Cor. 12, ubi ponuntur apoſtoli, prophetæ, interpræ-
tationes ſermonū, genera linguarū, curatio ægritudi-
num, & reliqua, per quæ conſtituūtur partes eccleſiæ
diuerſæ, & uocantur oīa iſta gratiæ. Nam dr̄ diuiſio-
nes aūt gr̄arum ſunt, idē autē ſpiritus. Sic ēt dr̄ ibi, gr̄a
ſanitatum: ergo Euangeliſtam eſſe, & prophetam, &
K apoſtolum uocatur ibi gratia. Duo ſequentia intelle-
xit ibi Hier. per Spiritum ſanctū. ſ. inclinationē, qua ad
ſcribendum inclinatur Euangeliſta, & ipſum dictamē
quod Deus dictat Euangeliſtæ in corde quid ſcribere
debeat, & ſic Hieron. poſuit iſta duo tanquam diſtin-
cta. *Conati ſunt magis ordinare narrationem, quàm hiſto-
riæ texere veritatem.* Inter narrationem, & hiſtoriam
non videtur eſſe differentia, quia hiſtoria eſt rerum
geſtarum narratio: etiam narratio eſt geſtarum rerū.
Hieron. tñ hic facit dr̄iam inter utrunque. ſ. ꝙ hiſto-
ria ſit vera deſcriptio rerum geſtarum. Nā hiſtoria ſm
Græcos à Theorin, quod eſt videre dr̄: quia de rebus
viſis eſt. Et apud antiquos nemini hiſtoriam ſcri-
bere

bere licebat: nisi qui rebus gestis interfuisset. Narra- A
tionem vocat relationem rerum verarum, vel verisi-
milium compositam humano ingenio. Sicut fuit de
libro Esther, qui in vulgata æditione scriptus est, &
multa continet, de quibus in Hebręo non apparet, nec
constat vera fuisse. Sed sunt talia quæ pro tempore di-
ci, aut cogitari poterant, sic ait Hieronym. in prologo
super Esther, scilicet. Hunc librum lasciuiosis hincin-
de verborum funibus vulgata æditio trahit: addens ea,
quæ ex tempore dici poterant, & audiri: sicut solitum
est scholaribus disciplinis sumpto themate excogitare
quibus verbis vti potuit, qui iniuriam passus est, vel in-
iuriam fecit. Motiuum Hieron. est, quia Lucas dixit,
quòd multi conati sunt ordinare narrationem, quasi
dicat magis ordinauerunt narrationem, idest, quādam B
relationem secundùm ingenium suum, quàm verita-
tem historiæ, idest, gestorum, sicut realiter acciderunt.
Quibus iure potest illud propheticum coaptari. idest, istis
Euangelistis iure, idest, iustè coaptatur, idest, conuenit
illud propheticum, scilicet Ezech. 13. Et arguit Hiero.
contra istos, quia sine gratia Dei, idest, sine hoc ꝙ con-
stituerentur Euangelistæ voluerunt scribere euange-
lium, sicut qui dicunt se prophetas, & Deus non misit
illos. Et tamen sicut nemo potest esse propheta, nisi
Deus ei loquatur: ita nemo p̄t esse Euangelista, nisi eū
Deus constituerit, quia de eis simul dicitur ad Eph. 4.
& 1. Corin. 12. quia Deus dedit, vel posuit in ecclesia
quosdam quidē Apostolos, alios prophetas, alios Euā-
gelistas. *Væ qui prophetant de corde suo*. idest. Malum ve- C
niet illis. Nam Deus iubebat interfici eos, qui prophe
tarent cùm Deus non mitteret illos. Deuteron. 18. &
ponitur pœna istorum etiam Ezech. 13. s. Et erit ma-
nus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant
mendacium. In concilio populi mei non erunt: & in
scriptura Domus Israel non scribentur, nec in terra Is-
rael ingrediētur. Dicitur prophetare de corde suo, cui
Deus nihil loquitur, sed ipse fingit, quæ vult. Ita est de
Euangelistis, qui de corde suo euangelizant scribendo
ea, quæ Spiritus sanctus eis non dictat, sed ipsi scribūt
vt volunt, & tamen vt essent veri Euangelistæ ita ne-
cesse erat, quòd Spiritus sanctus dictaret eis scribēda,
sicut quòd prophetis diceret annuncianda. *Qui ambu-
lant post Spiritum suum*. idest, qui sequuntur desiderium D
suum, & non sequuntur voluntatem Domini. Ideo di-
cunt quæ volunt, & non quę Deus inspirat, cùm nihil
eis inspiret. *Qui dicunt, dicit Dominus, cum Dominus non mi-
sit eos*. i. quando ipsi annunciāt populo aliqd tanquam
prophetę dicunt, hoc dicit dominus, & sic mentiūtur:
quia Deus nihil eis dixit. Totum hoc, & multa alia ꝯ
similes prophetas habetur Ezech. 13. *De quibus, & sal-
uator in Euangelio Ioannis loquitur*. s. de istis ꝓphetis, qui
veniunt quando non mittuntur, Christus loquitur in
euangelio Ioannis, scilicet Ioan. 10. *Omnes qui ante me
venerunt, fures fuerunt, & latrones*. Hoc dixit Christus
volens significare se esse pastorem animarum nostra-
rum, & quòd pastor bonus intrat per hostium, & co-
gnoscunt eum oues. Erat ipse pastor, qui per hostium E
intrauerat. De furibus autem, & latronibus dixit, ꝙ
non intrabant per hostium, sed aliunde. Ideo dicebat,
quòd omnes, qui venerant ante eum fuerunt latrό-
nes, quia non intrauerunt per hostium.

*Quomodo hoc sit verum, quod Christus dicit, quòd omnes qui
venerunt ante eum fuerunt fures, & latrones, cùm
multi sancti prophetæ fuerint.*
Quæst. IIII.

QVAERITVR, quomodo Christus asserit
hoc, quia ante eum venerunt multi, qui erant
veri prophetæ, & non fures. Respondet Hie-

A rony. quòd uerum est quātum ad illos, qui missi sunt,
non tamen quantum ad illos, qui uenerunt: Quia illi,
qui ueniebant non mittebantur, & isti falsi prophetæ
erant. Christus autem non dixit, quòd omnes, qui mis-
si fuerant ante eum erant latrones, sed solùm illi, qui
uenerunt, scilicet, auctoritate propria, & Deus non
misit illos. Sed dicetur, quòd hoc est satis dubiū, quia
per hoc non appareret qui erant illi, qui uenerant, &
qui erant qui mittebantur, & sic uerbum Christi erat
incertum. Si autem intelligas, quòd Christus diceret
omnes qui venerunt, idest omnes, qui finxerunt se à
Deo missos, & non erant missi, erant latrones: nihil
declarat nec importat aliquid istud uerbum, quia ma-
nifestum erat, quòd fingentes se missos à Deo erant
B pessimi, & sicut fures. Christus tamen nunquam lo-
quitur nisi cum magna importantia. Ideo uidetur di-
cendum quòd Christus non facit differentiam hic in-
ter uenire, & mitti, quia etiam scriptura dicit aliquos
uenire, qui tamen missi sunt, sicut patet de Ioanne Ba-
ptista, de quo dicitur infra tertio: in diebus illis uenit
Ioannes Baptista prędicans in deserto Iudeæ, & tamen
ipse missus est, ut patet Marci primo. s. Ego mitto An-
gelum meum ante faciem tuam. Et Ioannes dixit se à
Deo missum. Ioan. 1. scilicet. Ego nesciebam eum, sed
qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Et sic
non seruatur ista differentia in scriptura. Dicendum
ergo ꝙ nec Christus seruauit illam nūc, sed dixit gn̄a-
liter omnes, qui uenerūt. s. quomodocunq; uenerint:
C intellexit tamen. s. qui uenerūt dicentes se esse Mesiā,
omnes illi fuerunt latrones, quia omnes mentiti sunt.
Nam licèt multi prophetæ uenissent, siue missi fuis-
sent, nemo eorum dixit se esse Mesiam, sed potius ne-
gabant: sicut patet de Ioanne Baptista, à quo q̄siuerūt
Iudæi an esset Christus. i. Mesias, & dixit, non sum ego
Christus. Io. 1. Quod autem Christus de hoc loqueret̄
patet, quia ipse dixit se esse uerum pastorē positurum
aīam suam pro ouibus suis. Ioā. 1. qđ propriè ꝑtinebat
ad Mesiam, & ipse dixerat se Mesiam clare Io. 4. cū di-
xit mulier Samaritana: scio, quia Mesias uenit, & Chri
stus dixit ei, ego sum, qui loquor tecū. Et quia uolebat
nunc probare se esse uerum Mesiam ex multis signis,
& tn̄ Mesias futurꝰ unicus erat: oportebat ꝙ assereret
D mentitos oēs illos, qui hoc sibi nomen ascripserant. Et
sic dixit oēs, q ante me uenerunt. s. uocantes se Mesiā,
fures fuerunt. s. quia hoc nomen sibi furati sunt, & qa
furtim introibant ad oues, & non per hostium qđ sibi
non patebat. Venerunt aūt pauco tempore ante Chri-
stum duo successiuè, qui vsurpauerant sibi hoc nomē.
Primus fuit Theodas dicens se esse aliquem magnū,
. s. Mesiam, & consenserunt ei uiri quasi quadringenti.
Et occisus est ipse, & omnes, qui credebant ei. Post istū
uenit Iudas Galilæus in diebus professionis, idest, in
diebus, quibus numeratus est orbis, & profitebantur
singuli in ciuitatibus suis se esse subiectos Romanis:
in quibus diebus Christus natus est Luc. 2. Iste Iudas
dicens se Mesiam auertit populum post se. Et ipse
E perijt, & omnes qui consenserunt ei. Actu. 5. Quod
autem isti se uocarent Mesiam, patet, quia Gamaliel
ista duo exempla introduxit in fauorem Christiano-
rum. Comparauit enim Theodam & Iudam Galilæū
Christo, dicens quòd non persequerentur Iudęi Chri-
stianos propter Christi nomen, qui se Mesiam Chri-
stum dixerat filium Dei, quia si illud opus esset à Deo
maneret, si autem ab hominibus dissiparetur: asserēs,
quòd ita fuerat de Theoda, & Iuda Galilæo, quorum
opus fuerat ab hominibus, ideo dissipatum est. Ideo
oportuit, ꝙ istud esset simile factis Christi. s. ꝙ se uoca-
rent Mesiam, sicut ille, quia aliàs non esset hoc ad pro-
positum. De istis ergo Christus intellexit, quòd fue-
runt latrones. Et non oportet tunc distingui inter

venire, & mitti, distinctio tamen facit ad propositum Hieronymi. Ideo fecit eam.

Qui venerunt, non qui missi sunt. Ipse enim ait: Veniebant, & ego non mittebam eos. In venientibus præsumptio temeritatis: in missis obsequium seruitutis est.

Qui venerunt non qui missi sunt, scilicet, omnes fuerũt latrones, scilicet, qui venerunt, quia à seipsis venerunt: non qui missi sunt, quia ego illos misi, *ipse enim ait veniebant, & ego non mittebam eos*, scilicet, Deus dixit hoc Ezech. 13. quasi conquestus de istis, quòd uenirent, scilicet, dicentes se esse Prophetas, cùm Deus non mitteret eos, scilicet, ad annunciandum aliquid. *In venientibus præsumptio temeritatis est*, scilicet, qui ueniunt usurpantes sibi honorem propheticum cùm non mittantur, præsumptuosi, & temerarij sunt, quia audent usurpare sibi nomen, & honorem, qui eis non competit. *in missis obsequium seruitutis est*, idest, quòd missi ueniant est obsequium quoddam, quod homo præstat Deo inquantum seruus eius est.

An libri Euangeliorum prædictorum tempore Hieronymi erant ab ecclesia damnati. *Quæst. V.*

QVAERITVR de libris illorum Euangeliorum, quæ supra nominantur, quia dubium est an ab ecclesia damnata erant, & quomodo habebantur tempore Hieronymi. Dicendum, quòd isti libri à principio putabantur esse aliud cum plures eorum scripti essent nominibus Apostolorum, postea autem inuentis eorum erroribus ceperunt esse suspecti, quousque compertũ est eos factos ab hæreticis. Alij autem fuerant facti à non hæreticis, & sub nominibus proprijs. Inuentis tamen erroribus abiecti sunt, sicut patet de codicibus Luciani, & Hesychij, de quibus Hieronymus supra in prologo, qui incipit: Beatissimo Papæ. Omnes autem isti libri postea ab ecclesia damnati sunt, & inhibitum eos legi, sicut nunc inhibitum est per ecclesiam de eisdem Euangelijs, scilicet, omnia euangelia preter quatuor sunt damnata, vt patet in epistola Gelasij de libris approbatis, & habetur in Decre. distinct. 15. capit. Sancta Romana. Hoc autem patet. Nam codices Luciani, & Hesychij ab ecclesia reiecti erant, & nullus eos accipiebat, nisi paucorum hominum peruersa contentio, vt ait Hieronymus in allegato prologo; Isti tamen non erat hæretici, sicut illi, qui scripserant sub nominibus Apostolorum, quia illi deterius scripserãt, vt supra dictum est. A fortiori ergo damnarentur codices istorum. Et hoc patet, quia si ecclesia non damnasset eos, mansissent semper, & diuulgarentur sicut quatuor Euangelistæ. Cùm autem dicitur quomodo manebãt isti libri tempore Hieronymi, dicendum, quòd licèt damnati essent, tamen adhuc manebant apud aliquos homines contentiosos, qui non bene obediebant ecclesiæ sicut dicit Hieronymus de codicibus Luciani, & Hesychij quòd illos paucorum hominum asserit peruersa contentio. Vel fortè occultè tenebantur apud aliquos, sicut nunc multi ab ecclesia damnati sunt, quos adhuc multi seruant. Non manebant tamen illi libri apud multos, sed apud aliquos, & quasi iam desinebant haberi. Et hoc uoluit significare Hieronymus dicens: & perseuerantia usque ad præsens tempus monimenta declarant. Nam non dixit monimenta eorum hoc declarant, sed dixit perseuerantia usque ad præsens tempus ad damnandum aliqualiter statum librorum. Quasi dicat: non erant illi libri omnino deleti, sed usque ad præsens tempus adhuc manebant. Postea

F paulatim desierunt haberi: sicut nunc nullus eorum habetur. De istis scribentibus Euangelia an peccauerint scribendo, declaratum est supra in primo prologo Matthæi, scilicet, Matthęus cum primo, in quadam quæstione.

Ecclesia autem, quæ Domini voce supra petram fundata est: quam introduxit rex in cubiculum suum, & ad quam per foramen descensionis occultæ misit manum suam: similis damulæ hinnuloque ceruorum, quatuor flumina paradisi instar
G **eructans, quatuor, & angulos, & annulos habet, per quos quasi arca testamenti, & custos legis Domini lignis mobilibus vehitur.**

Ecclesia autem. Hic ponitur principale, scilicet, de quatuor Euangelistis, qui recepti sunt. Et diuiditur in duo, & primo ponitur, qui sunt isti, qui recepti sunt. Secundò ponit causas, quare suscepti sunt, ibi: Hæc igitur quatuor: prima in duas. Primò ponuntur quædam similitudines, quare Euangelistæ sunt quatuor; secundò ostenditur, qui sunt isti quatuor ibi, *primus omnium*. Circa primum dicitur.
H *Ecclesia autem, quæ supra petram Dei voce fundata est*. Hoc habetur Matthæi 16. scilicet, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Non intelligitur super hanc petram, idest, super Petrum: quia ecclesia non est fundata super Petrum, cùm potius ipse Petrus esset fundatus in ecclesia, cuius filius, & pars erat. Item non poterat fundari ecclesia super Petrum, quia tunc esset ecclesia Petri: sed non est Petri, immo Christi, qui est caput eius. Item si in Petro ecclesia fundaretur, posset cadere, & actualiter cecidisset: quia lapso fundamento necesse est corruere totum ædificium, sicut dixit Christus, infra 7. de viro stulto, qui ædificauit domum
I super arenam: Petrus tamen erat talis, qui poterat cadere, & post ista verba Domini cecidit, quia negauit eum ter. Matth. 16. Ergo ecclesia tunc cecidisset. Sed ecclesia nunquam cecidit: quia fundata est supra firmam petram sicut patet de domo, de qua Christus loquitur, infra 7. quam ædificauit vir prudens: & maxime quia Christus dixit infra 16. quòd portæ inferi non præualebunt aduersus ecclesiam; si tamen ecclesia cadere posset destructo fundamento, portæ inferi præualerent contra eam: ergo non fuit fundata ecclesia in Petro, nec potuit in eo fundari, nec in aliquo homine, sed in Christo solo. Et sic exponit Augustinus in quodam sermone super eundem locum, scilicet, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, idest, super hanc petram, quã confessus es: quia petra erat Christus, infra Corin. 1. Et
K proprie super Christum ædificatur ecclesia, quia ipse solus est fundamentum. Si autem super Petrum esset ædificata, vocaretur Petrus fundamentum ecclesiæ, sed falsum est: quia solus Christus est fundamentum, infra Cor. 3. c. Fundamẽtum enim aliud nemo potest ponere præter id, qđ positũ est qđ Christus Iesus. De hoc magis dicetur, infra 16. & magis in libro nostro de Origine, & distinctione iurisdictionum. Dixit autem hic Hieron. ecclesiam fundatam supra petrã, ad innuendum, ꝗ ecclesia non errauit, nec errare potuit in his, q̃ fecit approbãdo istos quatuor Euãgelistas, & reprobando oẽs alios. f. quia cum fundata sit ecclesia supra firmam

firmam petram cadere non potest: caderet tamen, si erraret circa fidem approbando libros erroneos, & reprobando libros catholicos. *Quam introduxit Rex in cubiculum suum.* verba sunt ecclesiæ in Cantic. Canticorum, scilicet, introduxit me Rex in cellaria sua. Can. 1. Introducitur autem ecclesia à Christo in cubiculum, quia sponsa eius est. Nam ad sponsum pertinet introducere sponsam in cubiculum: Christus autem desponsauit sibi ecclesiam. ad Ephe. 5. ideo dicitur introducere eam in cubiculum, & per hoc significatur magnus Christi amor, & familiaritas ad ecclesiam, quia introduxit eam in secreta cubiculi sui. *Et ad quam per foramen descensionis occultæ misit manum suam.* Alludit hic Hieronymus verbis Salomonis Can. 5. scilicet. Dilectus meus misit manũ suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Et ponitur ibi, quòd ista est vox ecclesiæ ad Christum. An uerò iste sit sensus literalis, scilicet, quòd ecclesia loquatur Christo, vel aliquis alius, cùm Nicolaus exponat hoc de populo Israel, quando à Deo percutiebatur, quia dicebatur tunc mittere manum ad eam per foramen, non est nunc diffiniendum, sed solùm exponendum ad intentionem Hieronymi cùm hic non agatur principaliter de ipsa litera Cantici Canticorum, sed solùm quomodo Hieronymus inducat eam in præsenti. Et dicit quòd intelligitur de Christo ad Ecclesiam, qui mittit manum suam ad illam per foramen, scilicet, per descensionem occultam ad eam. Nam sicut foramen est res occulta, quia non est porta patens: ita Christus occultè descendit ad ecclesiam per influxionem continuam charismatum, secundùm quam ecclesia conseruatur in esse speciali à sponso suo. Etiam propter hoc non potest cadere, nec errare. Omnes autem aduẽtus Christi, siue Spiritus Sancti in totam ecclesiam, siue in membra sua inuisibiles sunt, ideo est occulta descensio. Et hoc etiam ponitur ad significandum, quòd ecclesia non errat probando, vel reprobando Euangelistas, quia Christus conseruat eam, ne erret mittendo manum suam ad illam per descensiones occultas. *Similis Damulę Hinuloque Ceruorum,* scilicet, qui est similis Damulę Hinuloque Ceruorum: Mittit manum suam ad ecclesiam. Alludit hic Hieronymus verbis Salomonis Canticorum. 8. scilicet, fuge dilecte mi, & assimilare Capreæ Hinuloque Ceruorum super montes Aromatum: Caprea, & Damula idem sunt. Nam ut ait Isidorus Ethim. 17. Damula est Siluestris Capra, sic dicta, quia de manu fugiat. Est autem animal timidum, & imbelle, cui sola fuga pro defensione est. Comedit enim ramos arborum medicinalium, & cùm vulneratur draconteam herbam comedit, & ferrum de corpore eijcit. Nullum animal est tam leue, ita ut possit in præruptis & locis altissimis sine offensa incedere, sicut dicitur de capreis, primo Regum 24. quòd Dauid ascendit in præruptis montium, quæ loca solis ibicibus peruia sunt. Et ubi nos dicimus ibices, in Hebræo dicitur Capreis, scilicet, quòd solę Capreæ poterant in locis illis altissimis ambulare. Et sic dicitur secundo Regum secundo, quòd Asael erat cursor velocissimus, quasi unus de Capreis, qui morantur in siluis: ex quo apparet maxima earum leuitas. Hinulus dicitur filius Ceruorum quando est paruus. Et dicitur Hinulus ab innuendo, quia mater ei innuit, idest, vultu signa ostendit. Et est animal velox simile Capreæ, siue Damulæ, vt ait Isidor. 17. Ethic. Similitudinem posuit hic Salomon ad ista animalia propter uelocitatem cursus. Nam dixit: Fuge dilecte mi, & assimilare Capreæ Hinuloque Ceruorum super montes. Quasi dicat: fuge velociter sicut Caprea, & Hinulus super montes. Ita potest hic Christus respectu ecclesiæ esse sicut Caprea & Hinulus, scilicet, quia veloci-

A ter descendit ad illam, & velociter se subtrahit ab illa, permittendo eam tribulari temporaliter quando iudicat expedire. *Quatuor flumina paradisi instar eructans,* scilicet, ecclesia est eructans, idest, emittens de se quatuor flumina paradisi. Et dicitur instar, idest, ad instar, quia non emittit flumina quatuor, sed aliquid ad modum quatuor fluminum, quæ sunt quatuor Euangelia, quæ de ipso ecclesiæ fonte eructant, idest, emanant, sicut quatuor flumina emanant de paradiso terrestri. Eructare significat emissionem, vel emanationem quandam de plenitudine, sicut dicitur Psal. 44. Eructauit cor meum verbum bonum, scilicet, de cordis plenitudine uenit illud verbum bonum: nam ex abundantia cordis os loquitur. infra 12. sic dicitur
B Psal. 143. Promptuaria eorum plena, & eructantia ex hoc in illud, idest, quòd promptuaria, quæ sunt plena, nec ultra aliquid possunt continere, oportet quòd de uno in alterum cadat. Quod est propriè eructare. Sic accipitur hic, quia ecclesia de plenitudine sua diffundit ista quatuor Euangelia quasi quatuor flumina per totum orbem: *quatuor angulos, & annulos habet.* Ista est alia similitudo quatuor ecclesiæ ad arcam testamenti, quia sicut illa habebat quatuor angulos, & quatuor annulos, ita habet ecclesia quatuor Euãgelia, per quæ portatur in toto orbe sicut arca per annulos, & angulos. De fabricatione, & figura istius arcæ patet Exod. 25. & 37. Erat enim facta de lignis Setim habens in longitudine duos cubitos, & dimidium, & in altitu-
C dine cubitum, & dimidium. Erat autem intus, & foris operta laminis aureis grossis de auro purissimo, ita ut tota uideretur aurum. Opertorium autẽ illius non erat de lignis, sed de auro purissimo, scilicet, quędam massa aurea formata in modum tabulæ habentis in longitudine duos cubitos, & dimidium, & in latitudinem cubitum, & dimidium. Super istam arcam erant duo Cherubim de auro purissimo productiles de lateribus arcæ, scilicet, de extremitatibus propitiatorij, de quorum habitudine, & figura, & alarum extensione ibi uisum est. Habebat ista arca quatuor angulos, quia uocatur angulus extremitas, vbi coniunguntur tabulæ laterum, & in illis angulis positi fuerunt quatuor annuli de auro purissimo, qui uocantur
D quatuor circuli de auro. Exo. 25. & 37. Et idem est. Per istos circulos, vel annulos mittebantur ligna longa, & aliqualiter grossa transeuntia ab extremo in extremum iuxta latera arcæ, & erant operta laminis aureis, & uocabantur vectes, quia per illa ligna vehebatur, idest, portabatur arca quandocunque mouenda erat de loco in locum super humeros hominum, vt patet Numeri. 8. & 7. ita ecclesia habet quatuor Euangelia, quæ sunt quasi quatuor annuli auri *per quos quasi arca testamenti,* scilicet, habet ecclesia quatuor Euangelia, per quæ portatur: sicut arca testamenti portatur per vectes insertos annulis. *Et custos legis Domini lignis mobilibus vehitur,* idest, arca testamenti, quæ custos legis Domini, idest, quæ custodit in se legem Do-
E mini, scilicet, duas tabulas legis. Vehitur, idest, portatur lignis mobilibus, idest, vectibus, quia per illos portabatur impositos humeris hominum, & ipsa in medio pendebat. Non uocantur ligna mobilia vectes, quasi de loco suo moueantur cùm potius Deus iusserit, quòd vectes insererentur circulis, siue annulis aureis, & semper ibi essent, nec unquam extraherentur ab eis. Exo. 25. Sed uocantur ligna mobilia, quia per ea mouebatur arca. Ita est de ecclesia, quia ipsa est custos legis Domini sicut arca, scilicet, quia intra ecclesiam est tota lex Dei, cũ extra eam non sit salus, nec aliquod bonũ. Et est scripta lex Dei in ecclesia nõ quidẽ in lapidibus sicut in arca, sed in cordibus hominum, qui perfectior modus est scripturę, sicut tãgit Aposto-

lus. 2. Corint.3. Continet etiam ecclesia in se legere, F quia tenet istos quatuor libros Euangeliorum, in quibus est tota lex Christi immaculata.

Quare arca fœderis vocatur arca testamenti, Quæst. VI.

QVAERITVR de arca, quare vocatur arca testamenti. Dicendum, ꝙ multis nominibus appellatur. Aliquādo uocatur arca fęderis Domini, secundo Regum 6. Aliquando arca testimonij, vel testificationis: aliquando arca testamenti ad Hebr.9. & in multis locis. Vocatur arca fęderis, id est, pacti, quia continebat in se legem propter quam
G fuerat factū pactum. Nam quando Deus dedit legem Iudæis, & susceperūt eam, vt maneret firmius, factum est fędus de obseruando legem: occidendo animalia, & aspergendo populum sanguine, & altare, & librum legis. Exo.34. & ad Hebr.9. Vocatur arca testamenti, idest, legis. Sic enim vocantur tabulę testamenti, idest, legis ad Hebr.9. Et quia in arca testamenti, idest, legis vocatur arca testimonij siue testificationis: quia per ea quæ in arca seruabantur reddebatur testimonium Israelitis, vel potius aduersus eos de eo, quòd Deus uolebat. Erant enim in arca tabulæ legis, & virga Aaron, quæ fronduerat, & vrna aurea habens manna ad Hebræ.9. & in latere arcæ erat positus liber Deuterono. vt patet Deuterono.31. Omnia ista obseruabantur ibi in testimonium contra Israelitas. Nam tabulæ legis
H seruabantur ibi, vt si aliquando Israelitæ vellent negare se accepisse legem à Deo, per illas tabulas probaretur eis, in quibus erat scripta lex. Et erat sculpta opere Dei: ideo tabulæ istæ vocabantur testificatio, vel testimonium, sic patet Exo.25. scilicet. Ponesque in arca testificationem, quam dabo tibi, idest, tabulas legis, quas dabo: quia postea fuerunt datæ, vt patet Exo.32. & 34 Vocatur testimonium, vt patet Exo.25. scilicet. Respicient se versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca Domini, in qua pones testimoniū, quod dabo tibi, idest, tabulas legis. Erat autem vrna aurea habens manna in arca ad probandum contra Israelitas, quòd Deus quadraginta annis in deserto aluisset eos cœlesti cibo, Exo.16. scilicet. Dixit Moyses
I ad Aaron: sume vas unum, & mitte ibi manna quantum potest capere gomor, & repone coram Domino ad seruandum in generationes uestras, sicut præcepit Dominus. Posuit illud Aaron in tabernaculo reseruandum, scilicet, non erat tunc facta arca. Ideo non potuit poni in arca, sed in tabernaculo. Facta tamen arca positum est ibi vas tenens manna. An esset tunc facta arca, vel non, nihil attinet, dum constet ꝙ istud vas erat in arca, ad Hebr.9. Erat virga Aaron in arca in testimonium contra Israelitas, qui sæpe insurgebant contra Aaron, & Moysem pro summo sacerdotio Aaron. Et iussit Deus, quòd singulæ tribus acciperent singulas virgas, & super quamlibet scriberetur nomen tribus suæ, & poneretur in tabernaculo coram Domino. Et in illa tribu cuius virga floreret esset sacerdotium, & sic cessarent querelæ Israelitarum. Floruit au-
K tem virga Aaron, etiam sacerdotium mansit in eo Numeri. 17. Iussit autem Deus poni uirgam in tabernaculum in testimonium. eod. cap. scilicet. Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israelis, & quiescant querelæ eorū à me ne moriantur. Deuterono. vero quod positum erat in latere arcæ erat aliqualiter in testimonium legis secundæ: quia ipsum Deuterono. dicebatur lex secunda, & distincta ab illa, quæ data est in monte Sinai Deuterono. 29. scilicet. Hæc sunt uerba fœderis, quę præcepit Dominus Moysi, vt feriret cum filijs Israel in terram Moab, præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb. Seruabatur etiam aliqualiter, vt legeretur de septennio in septennium coram toto populo in festo tabernaculorum. Deuteron. 31. Magis tamen seruabatur in testimonium contra Israelitas, eo. cap. scilicet, Præcepit Moyses Leuitis, qui portabant arcam fœderis, dicens: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis, vt sit ibi contra te in testimonium. Hæc sunt propter quæ uocabatur arca testamenti, vel testimonij, scilicet, seruās istas res testimoniales. An uerò conuenienter, & sufficienter probaretur contra Iudæos, ꝙ suscepissent legem à Deo per tabulas, quæ erant in arca, declaratū est Exo. 25. De alijs etiam quære in locis allegatis.

Primus omnium Matthæus est publicanus cognomento Leui, qui Euangelium in Iudæa Hebræo sermone ædidit, ob eorum vel maximè causam, qui in Iesum crediderant ex Iudæis, & nequaquam legis vmbra secedente Euangelij veritatem seruabant. Secundus Marcus, interpres Apostoli Petri, & Alexandrinæ Ecclesiæ primus Episcopus: qui Dominum quidem Saluatorem ipse nō vidit, sed ea, quæ audierat, magistro prædicante, iuxta fidem magis gestorum narrauit, quàm ordinem. Tertius Lucas medicus natione Syrus Antiochensis: cuius laus in Euangelio, qui & ipse discipulus Apostoli Pauli in Achaiæ Bithynięque partibus volumen condidit, quędam altius repetens, & vt ipse in prooemio consitetur, audita magis quàm visa describens. Vltimus Ioannes Apostolus, & Euangelista, quem Iesus amauit plurimum, qui super pectus Domini recumbens purissima doctrinarum fluenta potauit, & qui solus de cruce meruit audire, Ecce mater tua: is cùm esset in Asia, & iam tunc hęreticorum semina pullularent Cherinthi, & Hebionis, & cæterorum, qui negant Christum in carne venisse, quos & ipse in Epistola sua Antichristos vocat, & Apostolus Paulus frequenter percutit, coactus est ab omnibus penè tunc Asię Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus, de diuinitate Saluatoris altius scribere, & ad ipsum, vt ita dicam, Dei Verbum, non tam audaci, quàm fœlici temeritate prorumpere, vt Ecclesiastica narrat historia, cùm à fratribus cogeretur, vt scriberet, ita facturum se respondisse, si indicto ieiunio in cōmune omnes Deum deprecarentur. Quo expleto, reuelatione saturatus in illud prooemium cœlo veniens eructauit: In principio erat verbum, & verbum

verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum.

Primus omnium. Hic ponitur, qui ſunt iſti quatuor Euangeliſtæ, & dicitur, *Primus omnium Matthæus eſt.* Non eſt primus in dignitate, quia non excedit Ioannem, qui eſt ſibi Coapoſtolus, & Coeuangeliſta. Nam alios duos, ſcilicet, Marcum, & Lucam excedere poſſet, quia non fuerunt illi Apoſtoli: ſed dicitur primus in ſcribendo, quia ante omnes ſcripſit. Etiam dicitur primus in canone, quia eccleſia ordinauit eum ante cæteros in canone poni. An inter Euangeliſtas poſſet ſeruari aliquis ordo dignitatis, vel aliquis alius præter ordinem temporis declaratū eſt, ſupra in primò prologo Matthæi, ſcilicet, Matthæus cum primò in quadam quæſtione. *Publicanus,* ſcilicet, Matthæus fuit publicanus, ſicut dicitur Luc. 5. Vocatur publicanus à plebe, vel à publico, ſcilicet, qui colligit, vel conducit vectigalia, vel quoſcūque redditus fiſci, vel populi. Et dicuntur iſti publicani à Publio Cæſare, qui primus in Iudæam vectigalia induxit. De hoc Iſidorus Etymolog. lib. 9. Colligebat iſta vectigalia Mattheus circa mare, vt dicetur infra 9. ideo erat publicanus. Iſti publicani habebantur ab omnibus tāquam peccatores, quia talia officia vix ſine peccato fieri poſſunt. Ideo Phariſæi calumniabantur Chriſto, quòd conuerſabatur cum publicanis. infra 9. ſcilicet. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magiſter veſter? Et in magnum opprobrium dixerunt ei: Ecce homo vorax, & potator uini, & publicanorum, & peccatorum amicus. infra 11. Chriſtus etiam reputabat publicanos peccatores eſſe. Vnde comparabat eos publicis peccatoribus, dicēs: Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei. Et tamē meretrices ſunt publicæ peccatrices. *Cognomento Leui.* Eſt cognomentum, ſiue cognomen ipſum, quod non eſt principale nomen hominis, ſed adiunctum ei. Et ita Leui non erat nomen principale iſtius, ſed Matthæus. Vocatur tamē aliquando Leui tanquam eſſet nomen ſuum: ipſe ſolus ſe nomine ſuo appellauit. infra 9. ſcilicet. Vidit Ieſus hominem ſedentē in Telonio Matthæū nomine. Sed Marci ſecundo dicitur, vidit Leui Alphei ſedentem ad Telonium, & Lucæ 5. dicitur, vidit Publicanum nomine Leui ſedentem ad Telonium. *Qui Euangelium in Iudæa Hebræo ſermone ædidit.* Scripſit Matthæus in Iudæa, ſcilicet, poſtquam prædicauerat Iudæis volens tranſire ad gentes Aethiopū, quæ ſibi ſorte prædicationis euenerant, vt relinqueret memoriā eorum, quæ prædicauerat, Euangelium ſcripſit. Et ſcripſit in Hebræo, quia illi, quibus ſcribebat Iudæi erant, & ipſe Iudæus, & terra, in qua ſcribebat erat Iudæorum. De cauſa ſcribendi Matthæi, & de tranſitu eius ad gentes declaratum fuit ſupra in prologo Matthei, ſcilicet, Mattheus cum primò, in quibuſdam quæſtionibus: *Ob eorum vel maximè cauſam, qui in Ieſum crediderant ex Iudæis.* Quaſi dicat. Licèt Matthæus ſcripſerit propter multas cauſas, quia cùm eſſet à Deo Euangeliſta cōſtitutus, ſcribebat propter vtilitatem eccleſiæ vniuerſalis: cauſa tamen magis familiaris ſibi propter illos, qui ad Chriſtum conuerſi fuerant de Iudæis: ob eorum, vel maximè, ideſt, ſaltem maximè ſcripſit ob eorum cauſam, ideſt, propter illos, qui crediderant in Ieſum ex Iudæis. *Et nequaquam legis vmbra ſuccedente Euangelij veritatem ſeruabant,* ideſt, ſcripſit propter hoc, quia illi Iudæi, qui crediderant in Chriſtum, nō ſeruabant ueritatem Euangelicā, ſed præcepta legalia. Putabant enim iſti, ꝙ Chriſtus erat Meſias Iudæorum: ideo quòd ſufficeret habere fidem de illo: præcepta tamen legis Moyſi deberent manere: ideo non ſeruabant mandata aliqua Chriſti, ſed ſolùm legem Moyſi ſicut prius. Et ad hoc

A erat eis occaſio, quia Chriſti legem ſcriptam non habebant, ſed legem Moyſi. Ideo Matthæus ſcripſit eis Euangelium, vt per hoc ſcirent legem Chriſti, & ſeruarent illam. Et ita factum eſt. Poſtea autem aliud dubium uenit, quia conuerſi ad Chriſtum de Iudaiſmo volebant obligare chriſtianos omnes ad obſeruādum ſimul præcepta Chriſti, & legem Moyſi. Sed eccleſia in Concilio Generali præſentibus Apoſtolis diffiniuit iam legalia non obligare. Actu. 15. Dicitur hic vmbra legis, quia lex Moyſi fuit quaſi quædam umbra, quia vmbra habet ſimilitudinem boni veri inquantum illud ſignificabat: non tamen illud continebat: ſicut dicitur ad Hebręos. 10. ſcilicet. Vmbram enim habet lex futurorum bonorum non ipſam imaginem rerum,
B ideſt, nō ſubiectum, vel ueritatem rerum. Et ſic diſtinguit hic Hieronymus ex oppoſito umbram, & ueritatem, ponens vmbram in lege, & ueritatem in Euangelio, & dicitur, nequaquam ſeruabant veritatem Euangelij, ideſt, præcepta Euangelij, in quo eſt ipſa veritas, quæ eſt Chriſtus. Ioan. 14. ſuccedente vmbra legis, ideſt, manente adhuc vmbra legis in eis, vel dicitur ſuccedente, ideſt, habente ſucceſſionem ſuam, ſcilicet, quia lex iam debebat ceſſare, & non habere aliquem progreſſum publicato Euangelio. Iſti tamen dabant ei ſucceſſionem, & progreſſum volentes illam ſeruare ſicut prius. Secundus Marcus interpres Apoſtoli Petri, ſcilicet, ſecundus Euangeliſta eſt Marcus, & eſt ſecundus in ordine ſcribendi, & ſecundus in ordine canonis.
C Nam poſtquam Matthæus ſcripſerat in Iudæa, ipſe ſcripſit in Italia. De hoc non dicitur hic in qua lingua ſcripſit, tamen in Gręco, cùm præter Matthæum totum nouum teſtamentum in Græco ſcriptū aſſerat Hieronymus, ſup. in prologo 2. ſcilicet, Beatiſſimo Papæ Damaſo. Idem Augu. lib. 1. de concordia Euangeliſtarū, & Iſido. 6. Ethymologiarum, vbi de his quatuor Euangeliſtis ponit quo tempore, & quibus locis, & in quibus linguis ſinguli ſcripſerint, dicitur: Marcus īterpres Petri, quia ſicut audiuit eum prędicantē, ita Euangelium ex ore eius ſcripſit, à quo ipſe ad fidem cōuerſus fuerat, & baptizatus, & in fide inſtructus, vt ait Hieronymus lib. de Illuſtribus uiris, c. de Marco. Vocatur autem interpres, qui de una lingua vertit in aliam: ita
D fuit Marcus. Nam ipſe ſcripſit Euangeliū in Italia manēte ibi beato Petro, & prædicāte. Petrus in Italia non prædicaret niſi Latino, vel vulgari Italico. Marcus tamen ſcripſit illud in Græco, vt dictum eſt: ergo fuit interpres Petri. Quod autem Marcus in Italia ſcripſerat, patet in prologo Hieronymi ſuper Marcū. ſ. Marcus Euangeliſta Dei electus, & Petri in baptiſmate filius, atque in diuino ſermone diſcipulus: cōuerſus ad fidē Chriſti Euangelium in Italia ſcripſit. Aug. tñ li. 1. de cōcordia Euangeliſtarū vocat Marcum abbreuiatorem Matthæi. De hoc tñ quō intelligatur, declaratum eſt ſupra in prologo Mat. ſ. Mattheus cùm primò: in quadam quæſtione. *Et Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopus primus,* ſcilicet, Marcus fuit primus eps Alexandriæ. Fuit autē
E poſtea illa ſedes patriarchalis: tpe tñ Marci ſolùm fuit epiſcopalis. Ipſe enim primus eps extitit, qui gentē illam ad Chriſtum cōuertit, ibique paſſus eſt, vt ait Hieronymus in lib. Illuſtriū virorū. c. de Marco. Ipſe enim aſſumpto Euāgelio, quod ſcripſerat, iuit Alexādriam de mādato Petri, & ibi præfuit, vt ait Hieronymus vbi ſup. & Clemens 6. li. Informationū, & eccleſiaſtica hiſtoria Ruphini. Marcus tñ vř à principio recuſaſſe ſacerdotiū: nā pollicem ſibi amputaſſe dř, vt ſacerdotio reprobus haberet. Sed contra ſuā mutilationē electio Dei pualuit, & factus eſt eps Alexādrinus, vt ait Hiero. in prologo ſuper Marcū. *Qui Dominū quidem Saluatorem ipſe non vidit,* ſ. Marcus nō uidit Chriſtū prædicātē, ſed poſt eius mortē à Petro conuerſus eſt ad fidem. Duo

enim soli Euangelistarum, scilicet, Matthæus, & Ioannes Christum viderunt. An tamen Euangelium eius, vel Lucæ, qui non viderunt Christum sit minoris auctoritatis euangelio Ioannis, & Matthæi, qui viderunt Christũ, declaratum est latè supra in prologo nostro in quadam quæstione: & tenetur ꝙ sunt æqualis auctoritatis, *Sed ea, quæ Magistro audierat prædicante*. i. non scripsit quæ vidit: sed ea, quæ audiuit Magistro suo, scilicet, Petro prædicante. Et ita certus erat de illis, ac si vidisset: immo magis, quia sciebat impossibile esse Petrum mentiri in fide, cùm loqueretur per Spiritũ sanctum; *Iuxta fidem magis gestorum narrauit quam ordinem*. Scilicet, magis Marcus attendit fidem gestorum, idest, veritatem rerum, quàm ordinem. s. ipsarum rerũ quantum ad tempus. Et in hoc tangitur qualitas processus Marci, qui à Matthæo, & Luca in duobus differt. Primò quia illi completè gesta tradiderunt: Marcus autẽ multa omisit, & plurima decurtauit. Vnde eũ Matthæi abbreuiatorẽ Aug. vocat. Scdò differt in obseruatione iuxta ordinem rerum gestarum. Licèt interdum sit ibi anticipatio, & recapitulatio, Marcus autẽ pluries omisit ordinem non attendens principaliter ad ordinem gestorum, sed ad veritatem ipsorum. Istud autem patebit ex processu suo concordando eum cũ alijs Euangelistis quantum ad ordinem rerum gestarum secũdũ tẽpora. *Tertius Lucas*. Scilicet, fuit tertius in ordine scribendi, & in ordine canonis, sicut de alijs dicitur. Medicus. Ipse enim fuit arte Medicus: vt ait Hier. super Lucam: ante enim quàm conuerteretur ad Christũ, Medicus erat corporum: postquam verò conuersus est, factus est medicus animarum: sic dicit Hieron. Quod si consideremus Lucam medicum scriptorem esse, inueniemus omnia verba sua esse medelam lãguẽtium aĩarum, vt patet in ꝓlogo super actus Apostolorum: sic dr̃. ſ. 4. qñ Christus vocauit Petrum, & Andream, q erant piscatores, ꝙ dixit eis: venite post me: & faciã vos fieri piscatores hominum. *Natione Syrus Antiochenus*. idest, erat de ciuitate Antiochię etiam de Regione Syriæ: quia Antiochia in Syria est. Est. n. Antiochia extra terram Chanaan, quæ fuit terra Iudæorum, nõ longè ab ipsa in parte aquilonari eius circa mare Mediterraneum, & est ciuitas magna lõgitudine, & fortis, ac munitissima: quam primo acquisierunt Christiani qñ acceperunt terram sanctam de manibus Sarracenorum anno Christi millesimo nonagesimo octauo. In hac ciuitate conuersi ad Christum vocati sunt primò Christiani. Et erant ibi multi Prophetæ, & viri de Ecclesia, & Doctores plurimi. Actu. 11. & 13. Ista ciuitas est in quadam parte Syriæ. Quia tñ Syria dr̃ multipliciter, & quidam ponũt decem Syrias, alij pauciores, qđ multũ facit ad intellectum sacræ scripturæ, quæ sepe de Syria loquitur, declarabitur. ſ. 4. vbi dr̃, ꝙ opinio de Christo abijt in Syriam. *Cuius laus in Euange*. i. laus magna Lucæ erat in Euãgelio. i. in euangelio qđ scripserat, qa oẽs ecclesiæ laudabant istud optimè ordinatum. Vel dr̃ in euangelio. i. in euãgelizando: sicut dr̃ Mat. 10. Qui reliquerit patrem, & matrem &c. propter me & ꝑ euangelium. i. vt euangelizet: & sic accipit semper Apl's dicens se pati ꝑ euangeliũ. i. quia euãgelizat ista verba. De laude Lucæ dixit Apostolus. 2. Corin. 8. s. Misimus fratrem, cuius laus est in euangelio. s. Lucam. *Qui & ipse discipulus Apostoli Pauli*. s. Lucas fuit discipulus Pauli: & semper eum secutus est vsq; ad mortem, vt ait Hie. in li. de Illus. 6. c. de Luca, & ob hoc pluries loquitur de eo Paul', vt patet ad Collo. 4. s. Salutat vos Lucas medicus carissimus. Et secundæ ad Tim. 4. dr̃. Lucas est mecum solus. Et ob hoc potuit Lucas scribere actus Apostolorum, & oĩa, quæ pertinebant ad Paulũ, sicut apparet ex ipso libro. s. quia secutus est eius historiã nisi vsq; ad vinculationem Pauli in vrbe Roma, secundo

F Neronis anno, & ait Hier. in lib. de Illustr. 6. Nõ est tñ intelligendum, ꝙ solius Pauli Lucas fuerat discipulus, sed etiam aliorum Apostolorum, quia Lucas testatur se instructum ab illis, qui Christum viderunt, & ab eo prædicatores instituti, in proœmio Lucæ. i. s. Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quę in nobis completæ sunt, sicut tradiderũt nobis, qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Paulus tamen non vidit Christum, idest, non secutus est eum, quando prædicabat: & sic non vidit gesta eius ab initio: ideo Lucas doctus fuit ab alijs Apostolis. Vnde vocatur Lucas discipulus Apostolorum, vt ait Hiero. in prologo super Lucam. *In Achaiæ, Bithynięque partibus volumen condidit*. Achaia, quædam prouincia est

G Græciæ: in qua fuit ciuitas famosissima Athenarum. Bithynia nomen prouinciæ est in Asia: quæ coniuncta Græciæ est, distans à ciuitate Constantinopoli freto modico intermedio, quod vulgariter dicitur brachium sancti Georgij. In hac Bithyniæ prouincia est ciuitas Nicææ: in qua fuit primum Concilium Generale, de quo sæpe in historia tripartita. In his partibus erat Lucas, quando scripsit euangelium, quia erat ibi Paulus, quem ipse sequebatur. Nam Paulus prædicauit in Græcia longo tempore, & in Bithynia, & in tota terra, quæ est ab Ierusalem, & Illyrico: vt ipse dixit ad Rom. 15. scilicet. A Ierusalem vsque ad Illyricum repleui euangelium Christi. Illyricum tamen est quædam Regio in extremo Græciæ vbi Italia extenditur ad

H Græciam. s. iuxta terram Venetorum. Nam fluuius Padus, qui intrat in mare non longè à Ferraria vadit in Illyricos: vt ait Franciscus Petrarca lib. 1. rerum familiarium. *Quędam altius repetens*. i. in origine rerum quàm cęteri Euangelistæ, quia Marcus & Ioannes quantum ad res gestas inceperunt à ꝑdicatione Ioannis & Christi baptismate, Matthęus verò à Christi Genealogia, & natiuitate: Lucas autẽ incepit à Sacerdote Zacharia & postea de conceptione, & natiuitate Ioannis, & inde processit ad salutationem Virginis per Angelũ, & Christi conceptionem. Et hæc omnia dixit ante cęteros. Postea cępit habere quædam cõia cum Matthæo, s. de Christi natiuitate: & tamen ipsam magis Lucas ꝗ Matthæus tangit. *Et vt ipse in proœmio confitetur audita*

I *magis, quam visa describens*, idest, Beatus Lucas non scripsit quæ vidit, sed quæ audiuit, scilicet, Apostolos prædicantes, à quibus instructus est, vt ipse ait in proœmio sui euangelij, sic inquiens. Sicut tradiderunt nobis qui à principio viderunt, & ministri fuerunt sermonis, idest. Non scribimus sicut vidimus, sed sicut nobis dixerunt qui viderunt. *Vltimus Ioannes Apostolus, & Euangelista*. Scilicet, fuit vltimus in canone. Nam non iam scribere intendebat existentibus tribus Euangeliis, nisi suborta causa, & ad preces Episcoporum, ut dicitur in litera. *Quem Iesus amauit plurimum*. Hoc colligitur Ioan. 21. scilicet. Conuersus Petrus uidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, scilicet, ipsum Ioannem, ut litera declarat. Et non est sensus, quòd eum solum diligeret, quia Christus omnes diligebat, cũ poneret pro eis animam suam, & elegisset eos ad tantum gradum;

K etiam sic dixit Christus, ꝙ pater amabat eos, quia ipsi amauerant Christum: sed dicitur de Ioanne, ꝙ diligebat eum. s. ualde, & super alios. An tamen Christus dilexit magis Ioannem quàm Petrum, est quæstio cõis de qua magis poterit ibi uideri. s. Ioan. 19. *Qui super pectus Domini recumbens*. Istud fuit in cęna, quia ex uno latere erat Ioannes apud Christum. Et cùm prædicaret Christus in mensa, Ioannes reclinauit caput suum super gremium, & pectus Christi. Ioan. 11. Et hoc ponit hic Hier. & posuit ibi Ioãnes ad signandum magnam familiaritatem Christi ad Ioannẽ, quia nemo alius ausus est recumbere super Christi pectus. Etiam ponitur

A tur ibi, quòd solus Ioãnes dixit Christo: Domine, quis est, qui tradet te? scilicet, ꝙ nullus alius ausus est quærere istud à Christo, quia nemo erat tam familiaris, & secretorum Christi cõscius. *purissima doctrinarum fluenta potauit*, scilicet, recumbens super pectus Domini bibit de pectore eius purissimam, & altissimam doctrinam. Et est modus figuratus loquendi: quia in pectore est cor hominis, & putatur ibi homo habere sapientiam. Et sic qui adhæret pectori alterius potest bibere de sapientia eius. Sed in re istud non est: quia sapientia hominis non magis est in corde, aut in pectore, quàm in pedibus, aut capillis. Sed est in intellectu, qui nullo organo, aut parti corporis alligatus est, cùm sit immaterialis. Cum dicitur, quòd Ioannes potauit purissima fluenta, idest, fluuios doctrinarum, totum est
B Metaphora, quia nec doctrina bibitur nec fluit: sed designatur tanquam Christus sit fluuius, qui potari posset. Sic scriptura comparat sapientiam fluminibus. Eccle. 24. scilicet: Qui implet quasi Phison sapientiam, & quasi Tigris in diebus nouorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui mittit disciplinam suam quasi Gion in die uindemiæ. Et iterum: Ego sapientia effudi flumina, & ego quasi fluuius Dorix: ita uocantur hic fluenta. Et dicitur Ioãnes illa epotasse, idest, perfectè bibisse. Nam potare est bibere, epotare autè est totaliter bibere. Sic dicit Salomon: Cui væ? cuius patri væ? cui sine causa vulnera? nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? idest, totaliter bibendis usque ad fundum: Prouerb. 23. Ita Ioan-
C nes epotauit, idest, perfectè bibit: Quod autem dicit purissima fluenta: non est sensus ꝙ alij potauerunt impuram doctrinam à Christo: quia omnes purissimam biberunt, cùm nihil fuerit impurum in dictis eius: sed potest intelligi, quòd beatus Ioannes adhuc altiora intellexerit, sicut altiora scripsit, & sic erat purior sua doctrina. Non est tamen intelligendum, quòd alij Apostoli, vel Euangelistæ non intellexerit illa, quæ dixerit Ioannes de Verbo diuino in principio euangelij: quia omnibus reuelatum erat de trinitate: potissimè cùm istud credere esset de necessitate salutis, & ipsi erant Magistri fidei: ideo istud plenius, quàm cæterum cognoscerent. Poterant tamen quædam misteria de dei-
D tate quorum cognitio non erat de necessitate salutis reuelari potius Ioanni, quàm alteri, quia ita altissima reuelata sunt Paulo: quia vidit talia, quæ non licet homini loqui. secundæ Corint. 12. Et de ipso asserit August. in nouo testamento, quòd uiderit Deum per essentiam, & non de Ioanne, nec de aliquo alio. Quia tamen Ioannes de Christi deitate excellentius locutus est: dixerunt eum purissima fluenta doctrinæ potasse. Credendum est tamen, quòd si insurgentibus hæreticis, qui fuerunt tempore Ioannis, defunctus esset Ioannes, & superuiueret Paulus, vel aliquis alius de Apostolis, & quæsiuissent ab eo episcopi ecclesiæ, vt scriberet de deitate Christi, quòd ita scripsisset altissimè, sicut Ioannes. Tempore tamen, quo ista quæsita sunt à Ioanne, mortui erant omnes Apostoli, & in-
E cipiebant heretici pullulare: ideo nemo fuit, ad quem confugerent, vt scriberet, nisi Ioannes. Et sic altissimè scripsit. *Et qui solus de cruce audire meruit: Ecce mater tua*. Istud ponitur ad significandum excellentiam Ioannis, quia nulli commissa est Mater Christi nisi ei. Ioan. 19. Et tamen dato, quòd Christus in cruce pendens alteri committere uoluisset, nemo erat præsens de Apostolis: quia omnes à principio captionis Christi relicto eo fugerunt: Matth. 26. Est tamen uerum, quòd si Christus alteri commendare matrem intendisset, dedisset ei constantiam, vt maneret præsens passioni eius sicut Ioanni dedit. Sed quia huic soli commendare intendebat, hunc solum præsentem esse fe-

cit. Quare autem potius Ioanni, quàm alteri commissa est Mater Christi, & an sit istud priuilegium speciale Ioannis, & quantum per hoc excedat cæteros, declarabitur Ioann. 19. *Is cum esset in Asia*, scilicet, beatus Ioannes erat in Asia: quia ibi longissimo tempore moratus est, & uitam finiuit: licèt prius stetisset in Vrbe, Roma, quando positus est in feruenti oleo. Accipitur hic Asia non prout est vna pars mundi, quæ est maxima aliarum: sed pro quadam parua prouincia, in qua erant illæ septem ecclesiæ, ad quas ipse scribit in Apocal. & ibi erat, scilicet, in Vrbe Ephesi, quando scripsit. *Et iam tunc hæreticorum semina pullularent*, idest. Tunc paulo ante mortem Ioannis inceperunt semina hæreticorum exire de terra: quia ante hoc nulli hæretici fuerant. Nam cùm superuiuerent Apostoli, & omnes illi, qui in carne dominum uiderãt: quibus de omnibus veritas constaret: etiam si nascerentur hæreses mox comprimerentur. Nunc uerò circa mortem beati Ioannis, qui longo tempore vixit post alios Apostolos, cessabat iam generatio illa, quæ Christum in carne uiderat: ideo poterant liberius oriri dubia, & hæreses pullulare, & sic nunc incohabant hæretici Cherinthi, & Hebionis. Duo homines sunt isti, qui eidem hæresi dederunt principium, & multi alij consentiebant cum eis. *Et cæterorum, qui negant Christum in carne venisse*, scilicet, non solùm hæresis Cherinti, & Hebionis pullulabat, sed etiam omnium aliorum, qui negãt Christum venisse in carne, idest, esse Deum, & assumpsisse carnem. Ista namque est hæresis Arrij, qui Christum dixit esse puram creaturam, & non esse consubstantialem Patri, vt patet in Historia tripertita, & multi alij hæretici idem senserunt. Non est tamen sensus, quòd isti omnes essent tempore beati Ioannis, quia Arrius fuit post mortem Christi plusquam trecentis annis: nam tempore Constantini Imperatoris ipse Arrius personaliter cum suis sequacibus in Concilio Niceno condemnatus est, ut patet in Historia tripartita. Et tamen Constantinus fuit post Christi natiuitatem plusquam trecentis, & quadraginta annis. Sed est sensus, quòd licèt isti hæretici non essent personaliter viuente Beato Ioanne: pullulabat tamen tunc hæresis eorum inquantum pullulabat hæresis Cherinthi, & Hebionis; qui fuerunt viuente Beato Ioãne, & tenuerunt eandem hæresim, quam postea Arrius, & multi alij tenuerunt. Non solùm Cherinthiani asseruerunt Christum fuisse purum hominem, & non fuisse ante Mariam suam matrem, sed totaliter ab ea principium sumpsisse, ut ait Hieron. lib. Illustr. vir. c. de Ioanne, sed etiam dixerunt mundum factum esse ab angelis, & non à Deo, & quòd oportebat seruari circuncisionẽ, & omnia legalia cum Euangelio, etiam quòd Christus non resurrexerat, sed resurrecturus erat in fine sæculi, & quòd post resurrectionem generalem omnes uiuerent in regno Christi terreno vacantibus carnalibus desiderijs, libidini, & uoluptati, vt ait August. in libro de hæresi. Hebionitæ in omnibus cõcordant cum Cherinthianis, vt ait Augu. ibidem: sed addunt dicentes, quòd sufficit homini habere fidem in corde, dato quòd neget eam in uerbis: ita quòd tempore persecutionis possit aliquis negare Christum in uoce dum tamen corde credat in eum. Et in hoc repugnant Christo, qui dixit: Qui me confessus fuerit coram hominibus Confitebor ego eum coram patre meo, & qui ne Marci. 8. &
gauerit, vel erubuerit me coram hominibus, ego ne- Luce. 12.
gabo eum coram patre meo. *Quos, & ipse in epistola sua Antichristos vocat*. Luc. 19.
Hoc habetur secunda Ioan. unico c. scilicet, quòd seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Christum uenisse in carnem. Hic est seductor, & Antichristus. Et dicebat Ioãnes in eadem epistola, ꝙ non erat communicandum his hæreticis

in aliquo, nec dicendum eis, aue: quia qui dicit eis, aue, communicat in operibus eorum malignis. *Et Apostolus Paulus frequenter percutit*. Idest, frequenter Apostolus loquitur contra istos hæreticos iubendo abstinere ab illis. Ad Rom. 16. scilicet, Rogo vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis faciunt, & declinate ab eis. Et ad Titum c. 3. dicit, Hæreticum hominem post vnam, & secundā correctionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui huiusmodi est. *Coactus est ab omnibus penè tunc Asiæ Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus*. Scilicet, coactus est Beatus Ioannes scribere. Non intelligas, quòd simpliciter coactus est, sed precibus eorum, quia tam instanter orabant, vt non posset conuenienter effugere preces eorum. Et dicitur ab omnibus Episcopis Asiæ, scilicet, Asiæ minoris, quę est quędam parua prouincia iuxta Gręciam intra maiorem Asiam, in qua erat ciuitas Ephesum, vt supra dictum est. Beatus Ioannes instituerat omnes Episcopos illius regionis, quia ipse informauit omnes in fide, & regebat ecclesiam in partibus illis. Multæ quoq; ecclesiæ particulares extra Asiam legationem miserunt ad Beatum Ioannem super hoc. *De diuinitate Saluatoris altius scribere*. idest, coactus est scribere altius, quam cæteri Euangelistæ de diuinitate. Alij quippè de diuinitate aliqua dixerant, cùm ex operibus Christi scripserant eum Deum esse: & tamen non loquebantur de Deitate per se, sed de Christo Deo & homine. Et hoc erat quasi inferius, & grossioris considerationis. Ioannes autem scripsit altius de Deitate, quia de ipso uerbo, & patre scripsit solùm quantum ad naturam diuinam quomodo verbum ab æterno apud patrem subsistebat, & ad ipsum, *Vt ita dicam. Dei verbum non tam audaci quam fœlici temeritate prorumpere*. Idest, coactus est Ioannes prorumpere ad Dei verbū, idest, loqui de illo. Vocatur enim filius Dei uerbum, & imago, & sapientia patris. Omnia ista conueniunt sibi propter diuersas rationes. Verbum dicitur, quia dicentem manifestat filius, quia de substantia patris est: imago, quia est expressissima similitudo patris. Ars, quia in ipso est ratio omnium factibilium, & in ipso, & per ipsum omnia facta sunt. Sapientia, quia est per modum intellectus. De his plura dicere non est ad præsens. Et dixit quòd Ioannes proruperit in verbum non tam audaci quam fœlici temeritate: quia audax temeritas est, quando quis contra ea faceret, quæ sunt supra facultatem suam, & non habet prosperum finem. Fœlix temeritas est, quando quis aggreditur ea, quæ sunt supra potestatem suam, & accidit ei optatus successus. Ita erat de Beato Ioanne, quia supra facultatem suam erat in quantum erat homo perscrutari de verbo diuino, & tamen concessum est ei ex gratia, quòd bene in hoc diceret. Ideo fuit fœlix temeritas. Fuisset autem audax temeritas si Ioannes aggrederetur de hoc agere, & nesciuisset vera dicere. Et dicitur, *Vt ita dicam*. Quæ est clausula signans impropriam locutionem, scilicet, quia non propriè dicebatur de Beato Ioanne temeritas, quæ vitium est. Nihil enim temerariè egit, sed est quædam similitudo actus sui ad fœlicem temeritatem, vt dictum est. *Vt Ecclesiastica narrat historia*. Ista est historia, quam scripsit Ruphinus Græcus, de factis ecclesiæ Illustribus à morte Christi vsque ad tempus suum, quam Hieron. de Greco transtulit iussu Damasi, & compleuit eam vsque ad tempora sua duos libros addens, scilicet, decimum, & vndecimum, & apposuit ei prologum, qui incipit, Peritorum dicunt esse medicorum. Fecit quoque Eusebius Cæsariensis, librum ecclesiasticarum historiarum. Et primus fuit qui hoc genere scribendi vsus est: vel potius qui hanc materiam tetigit, vt ait Isidorus in lib. Ethymo. Quando tamen nominamus ecclesiasticam historiam, intelligitur de historia Ruphini: & in illa continentur, quæ habentur hic. *Cùm à fratribus cogeretur, vt scriberet*. Cogeretur, scilicet, per preces instantes, vt dictum est. Et dicitur à fratribus, idest, Coepiscopis, quia etiam ipse erat Episcopus, licèt esset maior Episcopis inquantum erat Apostolus, & omnes Coepiscopi inter se sunt fratres. Sic Papa scribit omnibus Episcopis vocans illos fratres. Vel dicitur à fratribus, idest, à Christianis, quia omnes Christiani inter se vocabātur fratres: sicut Christus dixit: Omnes vos fratres estis, & patrem nolite vocare vobis super terram, infra 22. Et ita accepit Hierony. supra prologo primo, scilicet, quòd Matthęus recedere volens de Iudæa euangelium, quod prædicauerat, fratribus ad memoriam reliquit, idest, Christianis. Et ista appellatio erat communis in ecclesia primitiua. Nunc autem cessante charitate, cessat ista appellatio, quia frater charitatis nomē est, & amoris, & communitatis, quia fratribus multa sunt communia, scilicet, caro, & sanguis, & origo, & connutritio, & multa alia: vt ait Arist. 8. Ethi. *Se ita facturum respondit si indicto ieiunio in commune omnes Deum precarentur*. Scilicet, assensit beatus Ioannes precibus illorum cum conditione, scilicet, si vellent indicere, idest, imponere ieiunium in commune, scilicet, super totam communitatem ecclesiarum, quæ hoc fieri precabantur: & ieiunantes omnes Deū precarentur, vt reuelaret beato Ioanni quid de se scribi dignaretur. *Quo expleto*. Scilicet, tempore ieiunij, & orationis finito. *Reuelatione saturatus*. idest, reuelatum est ei abundanter siue vsque ad saturitatem quid scribere deberet. *In illud proœmium cœlo veniens eructauit*. idest, incipit loqui. Vel prorumpit in tale proœmium, quale non poterat esse nisi de cœlo veniens, scilicet. In principio erat verbum. Et dicitur eructauit, idest, ex abundantia prorupit, quia eructare est ex abundantia emittere, quando non potest contineri, quod habetur. Et sic ex abundantia cordis os loquitur. infra 12. Et Psal. 143. dicitur: Promptuaria eorum plena, & eructantia ex hoc in illud, idest, quando promptuarium est plenum, non se potest ibi quidquam tenere: ideo superefluit de vno in alterum. Et hoc est eructare ex hoc in illud. Sic erat de beato Ioanne, quia erat reuelatione saturatus: ideo eructauit tale proœmium. *In principio erat verbum*. Allegat hic beatus Hieronymus illa verba excellentissima beati Ioannis, quę latiori egerent declaratione, sed loco suo dicetur. Nunc autem dicetur: In principio erat verbum, idest, verbum Dei, quòd est filius, vel persona Christi erat in principio omnium rerum, scilicet, quando res creatæ esse cœperunt iam verbum erat. Et hoc dicitur contra Cherinthum, & Hebionem, qui dixerunt Christum non fuisse ante Mariam; & quod ab ea esse simpliciter cœpisset: vt ait Hieronym. in li. de Illustri. 6. cap. de Ioanne, & quia propter istos hæreticos scribebat Ioannes, dixit, eos immediatè mentiri, asserēs Christum, qui est verbum non cępisse principium essendi ab Virgine; sed fuisse à principio, idest, ab æterno. Nam quidquid erat, quando res creatæ esse cęperunt, æternum est: quia non poterat esse nisi Deus: cùm solus Deus sit increatus. Et hoc idem est contra Arrium, qui posuit Christum esse purum hominem, quia Christus erat verbum, vt hic dicit Beatus Ioannes, & tamen verbum in principio erat. Ergo non cępit esse ex non existentibus, vel de nouo sicut ipse impie asserebat. *Et verbum erat apud Deum*. Accipitur Deus personaliter, scilicet, pro patre, scilicet, quod verbum erat apud Deum, idest, filius erat apud patrem, & non habebat esse in alio, i. non in utero Virginis, quia illa fuit nouus modus essendi assumendo carnē. Et dicitur

Filius Dei dicitur verbū Dei imago ars, & sapientia patris.

quod

quòd verbum erat apud Deum, idest, erat in Deo: quia pater in filio, & filius in patre est, vt ipse dixit Ioan. 14. scilicet. Non credis, quòd ego in patre, & pater in me est? Circumincessio personarum quæ competit eis propter identitatem substantiæ: quia in eadem substantia subsistunt omnes, & quælibet totaliter subsistit in illa, ac si alia non subsisteret: quia non communicatur eis substantia quantum ad partes sicut humanitas hominibus: quia alia substantia humana est, in qua subsistit vnus homo, & alia, in qua subsistit alius. De hoc Magister primo Sententiarum distinct. 19. *Et Deus erat verbum.* Scilicet. Verbum erat Deus. Et est prædicatio de modo inconsueto, scilicet, non solum verbum erat ab æterno, sed etiam pertinebat ad naturam deitatis: quia erat Deus. Et hoc non poterat esse, si verbum esset alterius naturæ, vel non esset de substantia Patris: quia si esset ab æterno, & esset Deus, & esset apud Deum, & non esset de Deo, necesse erat esse plures Deos. Ideo oporret esse de Deo, sicut dicit symbolū. Deum de Deo, & sic de Deo, esse consubstantiale sibi est. Hoc est, quod negabat Arrius, nolens concedere filium esse cōsubstantialem patri, siue Homousiō, sicut Græci dicebant. *Hoc erat in principio apud Deum.* Scilicet, quòd verbum esset apud Deum, & verbum esset Deus non cœpit esse de nouo, sed erat apud Deū ab æterno: quia in Deo nihil nouum esse potest, cùm apud ipsum non sit aliqua transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Iacob. 1.

An Beatus Ioannes teneretur scribere Euangelium de deitate ad preces Episcoporum. *Quæst. VII.*

QVAERITVR, an Beatus Ioannes tenebatur scribere Euangelium de deitate ad preces istorum Episcoporū. Aliquis dicet, quod nō. Primò, quia si Ioannes de hoc teneretur, non oporteret eū rogari, & tamen isti episcopi instātissimè rogauerunt, ergo non tenebatur. Secundò, quia si Ioannes teneretur simpliciter ad hoc, non potuisset ad hoc interponere conditionem: quia hoc pertinet ad illum qui est sui iuris, & tamen interposuit illam. Dicendum, quòd tenebatur ad hoc Beatus Ioannes. Primò propter necessitatem ecclesiæ, cuius quædam pars ipse erat. Nam non est ecclesia propter aliquem hominē, sed quilibet est propter ecclesiam, sicut corpus non est propter aliquam partem corporis. Sicut igitur membra in corpore naturali se exponunt periculis pro salute totius, ita & quælibet pars ecclesiæ tenetur pro ecclesia, quando expedierit se exponere. Et patet maxime, quia illæ gratiæ, quæ datæ sunt partibus ecclesiæ inquantum sunt partes ministeriales eius, omnes sunt ptopter alterum, & nulla est propter ipsum, cui datur. Sicut esse apostolum, prophetam, euangelistam, pastorem, doctorem. infra Corin. 12. & ad Ephe. 4 Nulla istarum sibi proficit, scilicet, in quo est, sed alteri, maximè quia Apostolus dixit, quòd istæ datæ sunt ad ædificationem corporis Christi, ad Ephe. 4. Ergo quilibet tenetur ministrare ecclesie pro loco, & tempore oportunis, & maximè in necessitate: nulla tamen est maior necessitas ecclesiæ, quam periculum hæreticorum, cùm fides sit illud proprium, per quod ecclesia est, & incorporamut Christo: ergo quilibet fidelis secundum gratiam ministrationis sibi collatæ tenetur ecclesiæ matri suæ tali tempore subueni re iuxta vires suas. Sic autem erat nunc cùm insurgerent hæretici, scilicet, Cherinthiani, & Hebionitæ. Ergo tenebatur Beatus Ioannes scribere Euangelium, cum per hoc periculis subueniretur ecclesiæ, scilicet, ne doctrina hæreticorum procederet ex defectu sane doctrinæ. Secundo patet, quia quilibet tenetur proxi-

A mo in necessitate succurrere iuxta vires. Maior tamē est necessitas animæ, quàm corporis, cùm anima sit maior, quàm corpus. infra 6. cap. Sed si quis videat fame morientem petentem cibum, & non præstet, ipse illum occidit: à fortiori si quis viderit simplices in hæresim manifestè incursuros, nisi eos doceat, & illi petant doctrinam, quam iste dare possit, & dare nolit, & ille incidit in hæresim, grauius iste peccat, quàm si illos gladio occideret. Nunc autem sic erat, quia insurgentibus hæreticis isti adhuc in fide non plenè instructi propter defectum doctrinæ inciderent, aut incidere possent in hæresim, & petebant à Ioanne, quòd doceret eos. Tenebatur ergo docere tradendo doctrinā in scriptis sicut illi petebant, alioquin occidebat eos

B & ipse directè. Tertiò patet, quia Ioannes tenebatur hoc facere ex officio suo inquantum erat apostolus. Nam officium apostoli est principaliter docere, idest, docere sicut princeps omnium doctorum: sicut dixit Apostolus, infra Corinth. 1. Scilicet. Non enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare, idest, prædicare Euāgeliū. Quasi dicat: officium meum est istud, & ipse erat apostolus solùm: ergo officium apostoli erat euangelizare. Euāgelizare autem includit omnē doctrinā, quæ est de necessitate salutis: quia alioquin Euangelium, quod Christus iubebat apostolis prædicare, non sufficiebat ad salutem, quod falsum est. Nihil tamen magis est de necessitate salutis, quām vitare hæresim, quæ repugnat verę fidei, quæ est fundamen-

C tum. Quod maximè competebat hæresi Cherinthianorum, qui negabant Christum esse Deum, & sic tollebant Christum, qui solus est fundamentum fidei. infra Corinth. 3. Et erant isti specialiter inimici Christi, quia specialiter in personam suam dicebant iniuriam, asserentes eum non esse Deum. Vnde eos Ioannes Antichristos vocauit. secundę Ioan. cap. vii, idest, directos inimicos Christi, Ergo tenebatur Ioannes inquātum apostolus prouidere cùm posset. Et dicet aliquis, quòd tenebatur docere illos, sed non tenebatur scribere, cùm officium apostolorum solùm sit euangelizare, & non scribere, sicut officium Pauli erat euangelizare, & non baptizare. Dicendum, quòd qui tenetur docere, tenetur vniuersaliter docere quantum potest, Nihil & inutile æquiparantur.

D quia non docere, & inutiliter docere idem sunt, cùm nihil, & inutile secundum iura æquiparentur. Et quia docere non est pp docentē, sed pp eos, qui docentur, tenetur doctor illo mō docere quo sentiat discipulis vtile esse. Et tñ nunc doctrina in sola voce nō pficeret, nisi B. Ioannes scriberet, vt posset hoc dirigi ad oēs ecclesias, & cōicari omnibus, & manere in memoriā contra hæreticos, & ita petebant: ergo tenebatut Ioānes scribere de Christi deitate. Quartò patet, quia Ioānes erat Euangelista, & ad officium eius pertinet scribere Euangelium, & qa ad actus virtutū nō tenetē homo p omni tpe, tenetē pro illo tpe, quo opportunū est talia fieri: ita Euangelista non tenetur omni tempore scribere euangelium, sed cùm expedit, & Deus illum inclinat. Nunc autem non solùm expediebat, sed etiā

E necesse erat scribere, qa alioquin periclitaretur fides: ergo tenebatur scribere. Quintò patet, quia ecclesia poterat cogere Ioannem ad scribendum, & tenebatur scribere de mandato illius, etiam non existente tanta necessitate: sed sola utilitate: quia ipse Ioannes erat res ecclesiæ, & poterat ei ecclesia imperare: sic patet infra Corint. 3. scilicet. Omnia enim vestra sunt, idest, in vestra potestate, & propter vos siue Paulus, siue Apollo siue Cæphas, siue mundus, siue uita, siue mors, siue præsentia, siue futura: omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei, idest. Sicut Christus homo, siue inquantum homo est res Dei, scilicet, minor Deo, & subiectus illi: ita nos sumus res Christi hominis, &

nis, &] Paulus, & Apollo, & omnes Apostoli sunt res nostræ, & possumus sic illis imperare, quia sunt propter nos. Hoc patet ex intentione Apostoli, quia ibi increpat Corinthios: quia quidam dicebāt se esse Pauli, alij Cæphæ: Paulus autem reprehendit hoc, quia nō sunt ipsi Pauli, & Cephæ, sed solius Christi. Et ad hoc addit, quòd non solum non sunt ipsi Pauli, & Cephæ: sed potius Paulus, & Cephas sunt ipsorum, idest, propter eos. Aliquis dicet quòd hoc est verum de ecclesia uniuersali, cui quilibet fidelis tenetur obedire, & ipsi Apostoli omnes si uiuerent tenerētur obedire ecclesię vniuersali, sicut patet de Paulo, & Barnaba, quos ecclesia misit in Antiochiam cum decreto Generalis Concilij notificando fratribus, & illi obedierunt. Et erat hoc per modū imperij, quia dicitur: Placuit Apostolis, & senioribus cum omni ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba. Act. 15. Et dicitur ibi, viros primos in fratribus, idest, principalissimos inter Christianos, & illis imperauit ecclesia, & tamen non imperaret si non liceret ei. Et eo. cap, dicitur: Placuit nobis collectis in vnum eligere viros, & mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba, & Paulo. Sic etiā ecclesia imperauit Petro, & Ioanni Actu. 8. scilicet. Cùm audissent Apostoli, qui erant Ierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem. Mittere tamen auctoritatem importat, & imperium. De ecclesia ergo vniuersali non est dubium, secus autem de particulari. Hæc tamen ecclesia, quę rogabat Ioannem, nō erat vniuersalis, sed ecclesia Asianorum, ergo non poterat ei imperare. Dicendum quòd non solum ecclesia vniuersalis, sed etiam particularis poterat imperare Ioanni, quia ipse erat res eius. Nam quando Apostolus dixit: Omnia enim uestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, infra Corin, tertio, non loquebatur ecclesiæ uniuersali, sed ecclesiæ Corint. quæ erat una particularis: nunc autem erant multæ ecclesiæ, quæ petebant à Ioanne hoc fieri, scilicet, omnes ecclesiæ Asianorum, quas episcopi sui repręsentabant, & multe alię ecclesiæ, de quibus hic dicitur, quòd miserunt legationes ad eum. Ergo tenebatur à fortiori Ioannes obedire: & sic obediuit non solùm scribens quantum necessę erat de ueritate fidei ad hæreticos excludendos: sed etiam admonuit illos vitandos, ne quis ab eis labe hæresis inficeretur. Etiam ne diceretur eis Aue, scilicet, vt sic confusi pęniterent de errore suo, & redirent ad ecclesiam, vt patet secundæ Ioan. cap. unicó.

Ad primum dicendum, quòd licèt episcopi rogarent, non tollitur quin Ioannes obligaretur: sed rogabant ex quadam vrbanitate: sic quis rogat iudicem, vt prouideat ei de iustitia, & tamen iudex tenetur hoc facere. Aliter dicendum, & melius, quòd licèt Ioannes teneretur ad hoc, ipsi tamen tenebantur eum rogare propter dignitatem status sui: maximè qui licèt isti reputarent illas ecclesias particulares, tamen ipsi priuatæ personæ erant, & Ioannes poterat imperare singulis eorum. Verum est tamen, quòd si istæ ecclesiæ uoluissent requirere Ioannem, ꝙ hoc faceret propter periculum ecclesiæ, etiam non rogando teneretur Ioannes hoc facere.

Ad secundum potest dici vno modo, ꝙ cùm Ioannes teneretur ad hoc simpliciter, non poterat interponere aliquam conditionē, qua non existente non teneretur hoc facere, vel non faceret illud. Ista autem non fuit propriè interpositio conditionis, sed magis preces quædam, scilicet, quòd ipse rogauit omnes ecclesias, scilicet, quòd sicut ipse propter illas subijciebat se labori scribendi, ita ipse propter illum, vel potius pro se ipsis, vt res bene fieret, Deum orarent. Aliter potest dici, quòd Ioannes non poterat interponere cōditionem,

F quæ factū excluderet, poterat tamen interponere conditionem, quæ factū iuuaret, & ita erat hoc, quia oratio adiuuabat, vt res melius, & facilius fieret.

Quare beatus Ioannes fecit, quòd ecclesiæ ieiunarent, antequam scriberet euangelium. *Quæst. VIII.*

QVAERITVR ulterius, quare beatus Ioānes fecit, quòd ecclesiæ ieiunarent ad hoc, ꝙ Deus sibi reuelaret quid scriberet, & an sibi licuit. Aliquis dicet, quòd non oportebat hoc fieri, quia Spiritus loquebatur in promptu per ora Apostolorum, quandocunque uolebant, sicut Christus dixit: Non estis vos, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in uobis. infrà Ioan. & Luc. 21. Item
G videtur hoc non licere, qa Christus dixit Apostolis, ꝙ non cogitarent quid loquerentur: quia in illa hora daretur eis, quid loquerētur: ergo si ipsi vellent cogitare quid loquerentur, viderentur esse modicę fidei, & peccarēt: ita velle nunc rogare Deum pro hoc, videbatur esse cuiusdam paruę fidei, scilicet, quia videbatur putare beatus Ioannes, quòd aliter non daretur quid scriberet. Dicendum, ꝙ beato Ioanni licuit hoc facere, & factum est conuenienter. Primò quia ipse erat Euangelista, licèt de hoc sibi non constaret: quia non constituebatur aliquis Euāgelista per aliquem actum exteriorem, sed solùm per gratuitam Dei operationem, quæ est occulta, & de hac non potest constare Euan-
H gelistæ nisi per reuelationem, vel per hoc, quia Deus instiget eū ad scribendum, & dictet ei actualiter quid scribatur: sicut dicit Hieronymus. ī prologo super Lucam, ꝙ Lucas instigante Spiritu Sancto euangelium scripsit. Et probatum est supra necessaria esse ista tria in quolibet Euangelista, vt Hieronymus supra in litera dicit, non fuisse susceptos ab ecclesia illos, qui sine Spiritu Sancto, & gratia scripserunt, idest, sine potestate collata ad scribendum, quæ est gratia Dei, scilicet, gratis data, & sine Spiritu Sancto, scilicet, instigante, & dictante. Sed fortè beatus Ioannes nondum senserat in se istam inclinationem, nec dictamen Spiritus Sancti ad scribendum: ideo ut dignaretur Spiritus Sanctus ostendere, an ei placeret, quòd Ioannes scriberet,
I & quid scriberet, conueniens fuit orationem, & ieiunium fieri. Secundo quòd Deus interdum dat potestatem homini ad faciendum aliquid, & tamen non vult interdum, quòd illud faciat, nisi præmissa oratione, vel ieiunio, sicut patet Matt. 10. vbi Christus dedit potestatem Apostolis infirmos curandi, mortuos suscitandi, & dæmones eijciendi, & tamen postea quando non potuerunt eijcere quoddam dæmoniū, dixit eis Christus: hoc genus dæmoniorū non eijcitur nisi per orationem, & ieiunium. infra 7. Ita videtur, ꝙ licèt Deus sine aliqua oratione dedisset potestatem Ioāni, & alijs Apostolis ad loquendum per Spiritum Sanctū, quod conueniens erat interdum eos petere Spiritum Sanctum per orationem. Tertiò ꝙ fortè Apostoli non ha-
K bebant Spiritum Sanctum in promptu omni tempore, sed solùm quando trahebantur ante reges, & præsides, quia tunc dixit eis, quòd non cogitarent quid loquerentur. Nunc autem in pace ecclesiæ fortè oportebat, quòd orationibus illud peterent ad hoc, quod haberent. Quartò potest dici, quia dato ꝙ Spiritus Sanctus adesset semper Apostolis, & instrueret eos quid loqui deberent: tamen quia Ioannes petebat nunc aliquid specialissimum, cū de altioribus misterijs loqui deberet, quàm cæteri locuti fuerant, desiderauit specialem assistentiam, & directionem Spiritus Sancti: ad quam habendam conueniens fuit à tota ecclesia præcedente ieiunio orationem fundi. Et ita non solùm Deus concessit beato Ioāni, vt loqueretur altiora misteria,

ſteria, quàm nunquam dicta fuerant, ſed etiam quòd locus ille, in quo ſcriberet ab elementis venerationi haberetur. Nam fertur, quòd in campo ſcripſerit ſub dio, & tamen dum ſcripſit, nulla pluuiarum, aut ventorum æſtus, aut frigoris turbatio fuit: ſed maxima in loco ipſo rerum temperies. Quam vſque hodie reuerentiam omnia elementa ipſi loco ſeruare aſſerunt. Quintò fecit hoc Beatus Ioannes fortè propter exemplum, cũ ad eum pertineret omnes Aſianos inſtruere, cùm eſſet apoſtolus eorum. Erat autem rationabile, quòd homo in omnibus quæ facturus ſit, maxime quæ fuerint alicuius ponderis, Deum inuocet, & de eis ſe ei cõmittat. Licèt ergo nunc non eſſet Ioanni neceſſariũ ſpecialiter vocare Spiritum ſanctum, quia ſemper ſibi aſſiſtebat, tamen vt aliis inuocandi exemplum inſtantiſſimè præberet, fecit orari ad Dominũ. Et ex hoc colligitur, quia non ſolùm ipſe orauit, ſed omnes de eccleſia orare, & ieiunare fecit. Simile erat de Chriſto, qui ſolo uerbo immo ſola voluntate ſine uerbo omnia facere poterat, interdum tamen quãdo facturus erat miracula, orabat: ſicut quando ſuſcitauit Lazarum, eleuatis oculis in cœlum dixit: Pater gratias ago tibi, quoniã audiſti me, & ſequitur ibi: Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis, ſed propter populum, qui circunſtat, dixi, vt credat, quia tu me miſiſti. Ioan. 11. & Ioannes faceret fortè hoc propter populum, licèt propter ſe non eſſet neceſſarium. Sextò fortè fecit Beatus Ioannes propter auctoritatem Euãgelij, quod ſcripturus erat, & hoc eſt multum ueriſimile. Nam homines ſolent habere aliquid magis charũ ſibi, & in maiori ueneratione, quando maiori labore obtinuerunt illud: & quia iſtud Euangelium nunc p̃cibus, & ieiuniis omnium eccleſiarum obtinebatur, magnæ reuerentiæ haberetur. Septimò, quia quanto homines putant aliquam rem magis à Deo, illam amplius uenerantur: cùm autem nunc orationibus, & ieiuniis omnium eccleſiarum ſpecialiter ad Deum pro hoc fuſis obtineretur iſtud Euangelium: putarent certiſſimè iſtud eſſe ſpecialiter à Deo datum, & illud maximè uenerarentur potius, quàm ſi petentibus illis epiſcopis mox Ioannes Euangelium ſcriberet. Sed dicetur, quòd alij Euangeliſtæ non faciebant præmitti orationes, & ieiunia ab eccleſiis, quando ſcripturi erãt. Dicendum, quòd non fuit in alijs tam oportunum hoc fieri, ſicut in Euangelio Ioannis. Nam etiam in ſpeculatiuis, quando quis uult introducere aliquam doctrinam exiſtente ſibi aliqua opinione contraria, oportet quòd firmiſſimis probationibus fulciatur illa doctrina, ut reiecta alia faueatur illi. Si autem doctrina introducenda eſt nulla ſibi cõtraria præexiſtente, non eſt neceſſe tanta firmitate fulciri. Nunc autem Beatus Ioannes ſcripturus erat contra doctrinam Cherinthianorum, & Hebionitarum, qui negabant Chriſtũ eſſe Deum, quæ à multis tenebatur, ut abiecta illa ſuſciperetur doctrina Ioãnis, oportuit illam eſſe magnæ auctoritatis. Et ad hoc conueniens fuit talia præmitti, per quæ putaretur à ſuſcipientibus doctrinam illam ſpecialiter à Deo eſſe. Et hoc fuit, quod tota eccleſia ieiunaret, & oraret. Quando autem alij Euangeliſtæ ſcripſerunt, nulla falſa doctrina pullulauerat in eccleſia, contra quam ipſi ſcriberent, ideo non fuit neceſſe præmitti orationes, & ieiunia ab eccleſijs.

Hæc igitur quatuor Euangelia multo ante prædicta; Ezechielis quoque volumẽ probat; in quo prima viſio ita contexitur: Et in medio ſimilitudo quatuor animalium, & vultus eorum, Facies hominis, & facies leo- F nis, & facies vituli, & facies aquilæ. Prima hominis facies Matthæum ſignificat, qui quaſi de homine exorſus eſt ſcribere: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham. Secunda Marcum, in quo vox leonis in eremo rugientis auditur: Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Tertia vituli, qui Euangeliſtam Lucam à Zacharia ſacerdote ſumpſiſſe initium præfigurat. Quarta Ioannem Euan G geliſtam, qui aſſumptis pennis Aquilæ, & ad altiora feſtinans de verbo Dei diſputat. Cætera quæ ſequuntur in eundem ſenſum proficiunt. Crura eorum recta, & pennati pedes, & quocunque ſpiritus ibat, ibant, & non reuertebantur, & dorſa eorum plena oculis, & ſcintillæ ac lampades in medio diſcurrentes, & rota in rota, & in ſingulis quatuor facies. Vndè & Apocalypſis Ioannis poſt expoſitionem vigintiquatuor ſeniorum, qui H tenentes Citharas, & Phialas adorabãt agnũ Dei, introducit fulgura, atque tonitrua, & ſeptem ſpiritus diſcurrentes, & mare vitreum, & quatuor animalia plena oculis, dicens: Animal primum ſimile leoni, & ſecundum ſimile vitulo, & tertium ſimile homini, & quartum ſimile aquilæ volanti. Et poſt paululum: Plena inquit erant oculis, & requiem non habebant die, ac nocte dicentia: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus omni- I potens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. Quibus cunctis perſpicuè oſtenditur, quatuor debere tantùm Euangelia ſuſcipi, & omnes apocriphorum nenias, mortuis magis hæreticis, quàm eccleſiaſticis viuis canendas.

Hęc igitur quatuor. Hic ponuntur cauſæ, quare iſta quatuor Euangelia fuerunt recepta ab eccleſia, ſcilicet, quia illa figurata erant in ſacra ſcriptura. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur præfiguratio eorum in ueteri teſtamento. Secundò figuratio eorum in K nouo ibi, unde & Apocalipſis. Circa primum dicitur. *Hæc igitur quatuor Euangelia multo ante prædicta Ezechielis quoque volumen probat*. Ideſt, iſta quatuor Euangelia multo antequam eſſent prænunciata fuerunt in ſacra ſcriptura, ſcilicet, in lib. Ezechielis. 1. & Ioann. cap. *In quo prima viſio ita contexitur*. Scilicet, prima uiſio Ezechielis eſt iſta, quæ ſequitur, & hæc eſt de quatuor Euangeliſtis. *Et in medio illius nubis erat ſimilitudo quatuor animalium*. Scilicet, In medio illius nubis erat ſimilitudo quatuor animalium, quæ nominat immediatè. *Et vultus eorum facies hominis, & facies leonis, & facies vituli, & facies aquilæ*. Ideſt, uultus eorum, ſcilicet, quatuor animalium erant ſicut uultus hominis, leonis, vituli, & Expoſitio literæ.

tuli,& aquilę.Considerandum,quòd Beatus Hierony
musad ostendendum quomodo quatuor Euangeli-
stæ præfigurãtur in sacra scriptura, introducit hic mul
ta & difficilia de Ezech. & de Apoca. quæ si per sin-
gula discutienda forent, sicut eorum expositio requi-
rit,oporteret valde immorari, Quod non intẽdimus:
ideo relictis eis pro locis suis solùm tangemus ea, in-

Diuersæ opiniones de figuratione quatuor Euãgelistarũ per quatuor animalia.

quantum pertinet ad intentionem Hieronymi.Poni-
tur autem primò visio Ezechielis, in qua discutiendũ
erat de vera figuratione istorum animalium, & rota-
rum,& an sit vnum animal,vel multa,& deinde de ve
ritate literæ, scilicet, an illa visio quatuor animalium
in sensu literali conueniat quatuor Euangelistis, vel
quid signet, & multa alia,quæ nunc omittemus, Præ
supponendo pro nunc pro Hieronymo, quòd quat-
tuor animalia significant quatuor Euangelistas, solũ
tangetur in generali de figura istorum animalium,
Pro quo considerandum,quòd quidam ponunt appa
ruisse vnum animal Ezechieli, quod tamen habebat
quatuor facies nominatas hic, Alij dicunt esse quat-
tuor animalia, & quodlibet habere quatuor facies.
Alij dicunt esse quatuor animalia, & quodlibet habe-
re vnicam faciem, scilicet,vnum habebat faciẽ homi-
nis,alterum leonis,alterum aquilæ, alterum vituli: si-
cut pinguntur Euangelistæ. Et isti errant, quia nullo
modo concordat hoc literæ Ezechielis, quia necesse
est semper poni quatuor facies in quocumque ani-
mali, siue sit vnicum, siue quatuor.Alij dicunt fuisse
quatuor animalia, & quodlibet illorum habuisse sex-
decim facies,vt tenet Rabi.Sa. Prima positio non cõ-
sonat literæ: quia Ezech. primo, & i. satis colligitur
ex litera,quòd essent animalia quatuor, Manet ergo
secunda positio communis, scilicet, quòd essent qua-
tuor animalia,& quodlibet haberet quatuor vultus.

Rñsio ad q̃sitũ q̃onis.

De quarta positione infra dicetur. Ad euidentiam hu
ius considerandum, quòd Ezechieli existenti in Ba-
byloneapud fluuium Chobar visi sunt aperti cœli, &
quòd veniret quædam nubes cum vento turbinis ab
aquilone, & illa nubes erat circundata igne inuoluen
tę eam, & splendorę, erat tamen quoddam foramen
magnum in ea ex parte Ezechielis, per quod ipse vide
bat ista quatuor animalia, de quibus dicitur eos ambu
lare intra illam nubem sicut in domo, vel palatio. Fi-
gura autem istorum quatuor animalium erat peni-
tus eadem,ideo descripto vno descripta sunt alia,scili-
cet,quòd animal illud habebat corpus quadratum ha
bens quatuor latera plena:vel,vt alij volunt, erat rotũ-
dum,& hoc à parte colli vsq; ad crura,sed in hoc non
multum differt,quia corpus velatum erat. Aliàs col-
lum surgebat de pectore, & in eo erant quatuor fa-
cies ad quatuor partes oppositas, scilicet, ante, & re-
tro,dextrorsum,& sinistrorsum:à parte anteriori,quã
respiciebat directè animal,erat facies hominis:in late-
re dextro erat facies leonis: in latere sinistro erat fa-
cies vituli:in parte posteriori erat facies aquilæ, Et ob
hoc dicitur,quòd facies hominis erat prima, scilicet,
quòd illa erat quæ erat magis coniuncta Ezechieli, &
illam directè respiciebat.De facie leonis dicitur,quòd
erat à dextris ipsorum quatuor, idest, in dextra parte
istarum quatuor facierum, & de facie bouis dicitur,
quod erat à sinistris ipsorum quatuor,idest,in sinistra
parte ipsarum quatuor facierum. De vultu aquilæ di-
citur,quòd erat desuper ipsorum quatuor,idest,in par
te superiori istarum quatuor facierum.Pro hoc intel
ligendum,quòd Ezechiel erat in terra,& ista quatuor
animalia erant in alto, cùm viderentur de cœlo veni-
re,ideo ad hoc quòd Ezechiel videret facies ipsorum,
oportebat quòd non viderentur descendere, vel stare
directè,scilicet,pedibus eorum directè versis ad terrã,
sed essent aliqualiter inclinata lateraliter, & tunc cũ

F facies hominis esset magis propinqua Ezechieli, vt di
gnum est,oportebat,vt ipsa esset inferior in situ, & sic
erat prima respectu Ezechielis, & facies aquilæ quæ
erat opposita faciei hominis, esset magis remota ab
Ezechiele,& magis propinqua cęlo, & sic dicebatur
esse desuper ipsorum quatuor, idest, quòd ipsa erat
magis eleuata à terra: de omnibus quatuor faciebus
ista est descriptio colli illius animalis. A collo vsque
ad femora, quidam ponunt esse corpus quadratum,
vt quodlibet latus correspondeat vni faciei. Alij di-
cunt esse rotundum, vel alio modo figuratum, sed
hoc non refert cùm de illo nihil dicat scriptura, nec
ibi assignetur aliquid propter quod necesse sit illud
potius esse quadratum,quàm rotundum, & maximè
G quia totum corpus velatum erat. Habebat autẽ istud
animal quatuor alas,quarum duæ erant ad velandum
totum corpus, & aliæ duæ ad volandum, & erant ex-
tentę,& tangebãt se ista quatuor animalia alis suis, sci-
licet, singulæ alæ vnius iungebantur duabus alis duo-
rum, sicut fit in choreis vbi homines tenent se mani-
bus,& quilibet tenet duos.Habebat autem quodlibet
istorum animalium quatuor crura directè posita in
quatuor lateribus, & quodlibet crus directè positum
in linea veniente ab vno de capitibus. Erat autem qđ-
libet istorum crurium sic dispositum, quòd poterat
flecti in quatuor partes. Et ita poterat animal ambula
re æqualiter contra quatuor partes non se conuerten
do:sicut si crus hominis quod potest flecti ad partem
H anteriorem posset flecti ad posteriorem,& in dextrũ,
& sinistrum, & sicut habet oculos anterius, haberet
etiam posterius,& super vtrunqne eius æqualiter pos-
set ambulare ad omnia latera. Nunc tamen solùm po
test ambulare ad partem anteriorem expeditè: quia
solùm ad illa vertuntur crura. Ista autem animalia cũ
haberent facies ad quatuor latera,& crura ex omni la
tere æqualiter expeditè ambulabant ad vnum latus,
sicut ad aliud, ideo si aliquando ambularent: ad par-
tem anteriorem, & postea vellent ambu.are contra
posteriorem, non oportebat, quòd gyrarent corpus
suum,sicut homo gyrat faciem suam ad posterius,vel
ad latera quando vult ambulare contra partem poste
riorem,vel lateralem,& sic dicitur, quòd cùm ista ani
I malia ambularent non reuertebantur,idest,ad hoc, q̃
ambularent de vna parte in alteram non oportebat,
vt se conuerterent, nec mutarent situm: sed ad illam
partem, ad quam vna facies semel respiciebat, sem-
per respiciebat, etiam si ambularet ad diuersa latera.
Vel aliquando ante, vel aliquando ad posterius. Ista
est figura vnius de animalibus, & talia erant cætera.
Quarta positio, scilicet Rabi. Sa. erat, quòd haberet
istud animal sexdecim facies,scilicet,haberet quatuor
latera sicut supra dictum est, & in quolibet latere es-
sent istæ quatuor facies,& ita in latere anteriori,quod
erat directè oppositum Ezechieli, erant istæ qnatuor
facies, & videbat eas clarè Ezechiel. Alias autem fa-
cies, quæ erant in aliis tribus lateribus, non uidebat.
K In omnibus aliis concordat ista positio cum præcedẽ-
ti quantum ad corpora crura, & alas. An tamen ista
positio conueniat literæ, uel in quo deficiat, non est
nunc dicendum, sed hoc sufficiat in generali. Consi-
derandum tamen,quòd dato,quòd illa uisio intellige
retur ad literam de quatuor Euangelistis, de quo non
constat, adhuc tamen malè, & inconuenienter apud
nos pinguntur Euangelistæ cùm singulis ascribantur
singula animalia unius faciei, scilicet, uni ascribitur
homo,alteri leo,alteri uitulus, alteri aquila, & tamen
quodlibet de istis quatuor animalibus habebat om-
nes istas quatuor facies, sed adhuc de hoc dici poterit
super Ezechielem, scilicet, an dato quòd intelligatur
uisio de Euangelistis,debeat quilibet Euãgelista pingi
cum

cum vna facie, vel cum quatuor. *Prima hominis facies Matthæum significat*. Applicat Hieronymus visionem, & dixit, quòd prima facies significat Matthæum, & non dixit primum animal: quia in eodem animali erant istæ quatuor facies. *Qui quasi de homine exorsus est scribere*. Quia scripsit sicut homo, vel scripsit de Christo sicut de homine, vocatur homo. *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham*. Scilicet, ita scripsit Matthæus, & hoc est scribere de Christo, sicut de homine: quia incipit ponere eum descendisse ab hominibus, & enarrat progeniem suam solùm de hominibus. Alij autem aliter posuerunt, scilicet, Matthæum significari per Leonem, sicut ait Augustinus libro primo de Concordia Euangelistarum, & dicit rationabilius esse, quàm quòd significetur Matthæus per hominem. Causas autem Augustini, & Hieronymi in assignationibus suis, & quæ illarum sit melior declarauimus supra in prologo primo Hieronymi, scilicet, Mattheus cum primò: tam in litera, quam in quęstionibus. Secundum Marcum, idest, secunda facies animalis, quæ est facies leonis significat Marcum. Et ista non dicitur secunda in Ezechiele, sed ponitur in secundo loco, quia postquam posita est facies hominis, sequitur, & facies leonis à dextris ipsorū quatuor. *In quo uox leonis rugientis in eremo auditur*. Idest, Marco cōuenit leo, quia sicut leo rugit in eremo, ita vox Marci fuit de clamore in eremo: quia in principio Euangelij sui incipit: Vox clamantis in deserto. Aliam causam assignat Hieronymus supra in primo prologo, quare vocetur Marcus leo, scilicet, quia egit de resurrectione, in qua Christus est leo, & illa communis est assignatio. Ista tamen aliqualiter est magis conueniēs, quia de resurrectione nihil specialius Marcus egerit, quàm cæteri. Hoc autem sibi soli conuenit, quòd inceperit à clamore in deserto. *Vox clamantis in deserto*. Ibidem manebat, vbi prædicabat, & illuc confluebant ad eum Iudæi, & baptizabat eos. *Parate viam Domini* Ista sunt verba Ioannis, scilicet, parate viam Domino. Quasi dicat: nunc Dominus venturus est, ideo parate viam, per quam venturus est, ne inueniat in ea aliqua offendicula. Missus fuerat Ioannes Baptista tanquam præcursor Christi, vt prædicatione sua disponeret homines, vt quando Christus inciperet prædicare, essent magis dispositi ad recipiendum verbum eius. Hoc est quòd assuefierent per virtutes ad bonum: quia Deo non paratur aliqua via materialis, cùm spiritus sit. Ioan. 14. Sed paramus viam quando damus formam. Vt anima nostra, quæ per peccatum distabat ab eo in infinitum, redeat in ipsum per quandam viam similitudinis gratiæ, & boni operis, vt Deus veniens ad eam non inueniat aliquod offendiculum, per quod non amittatur. Sic Christus dixit loquens de tota Trinitate simul. Scilicet: Et ad eum veniemus, & mansionē apud eum faciemus. *Rectas facite semitas eius*. Scilicet. Non maneat aliqua obliquitas intentionis, scilicet, ꝙ homo volens venire ad Deum ipsum solum intēdat, & non aliud, scilicet, quòd non velit adhærere ei relinquendo sibi alia bona, quæ diligat tantum sicut Deū, vel magis: quia hoc ipse non permittit cùm sit Deus zelotes. Vt ipse dixit, scilicet, quòd solus vult amari: vel quòd homo tendat in Deum propter aliqua alia bona: quia tunc est via hominis in Deum. Tamen nō est via recta, & Deus illam non acceptat. Tertia vituli: tertia facies illius animalis, quæ erat à sinistris ipsorum quatuor, erat vituli. *Quę Euangelistam Lucam qui à Zacharia sumpsit initium præfigurat*. Scilicet, ista tertia facies signat Lucam, & hoc quia initium Lucas à Zacharia sacerdote, Quia primum, quod narrat est de Zacharia sacerdote. Vitulus autem est animal immolatiuum secundùm legem, & conuenit sacerdotibus, qui soli immolabant. Alia causa est, quia Lucas significauit Christum, vt sacerdotem: describens eius sacerdotium. Nam Christus fuit rex, & sacerdos. Matthæus egit de Christo, vt de rege: Lucas verò de ipso, vt de sacerdote. Istā tangit Hieronymus supra prologo primo, & declarat eam magis Augustinus libro primo de Concordia Euangelistarum. Sciendum, quòd istud solum animal est, in quo omnes concordant, quòd Lucę ascribatur. Nam in homine discordabat Hieronymus & Augustinus, cùm Hieronymus ascriberet hominem Matthæo, & Augustinus Marco. De leone etiam discordabant. Et in hoc erat maxima discordia: quia quidam tribuebant leonē Ioanni, quos Augustinus vbi supra redarguit. Alij tribuunt leonem Matthæo, scilicet ipse Augustinus dicens, quòd Matthæus tractauit de Christo, vt de rege, & leo conuenit principatui regnatiuo. Hieronymus tribuit leonem Marco: vt patet in litera. In vitulo autem omnes concordant, quòd Lucæ tribueretur per causas dictas. De his tamen magis dictum est supra in prologo primo Hieronymi. *Quarta Ioannem Euangelistam*. Scilicet, quarta *Facies animalis quæ erat aquilę, & erat desuper ipsorum quatuor, signat Ioannem, qui assumptis pennis aquilæ, & ad altiora festinans de uerbo Dei disputat*. Ista est applicatio, scilicet, ꝙ sicut aquila altius volat, quàm omnes aues, & clarius omnia videt: ita Ioannes ascendit in altum super omnes disputans, idest, tractans de Dei verbo. Eandem causam ponit Augustinus, sed latius. Aliqui voluerunt Ioannem non esse aquilam sed leonem, & Marcum esse aquilam. Quos arguit Augustinus vt dictum est, quia nullam rectam applicationem ad hoc inuenire poterant. *Cętera, quæ sequuntur in eundem sensum proficiunt*. Applicauerat Hieronymus quatuor facies animalis quatuor Euangelistis, nunc autem vult applicare eisdem cætera, quæ sequuntur in eadem visione. Ideo dicit, quòd cætera, quæ sequuntur, scilicet, in uisione Ezechielis proficiunt in eundem sensum, idest, proficiunt ad applicationem Euangelistarum. *Crura eorum recta*. Idest, non habebant crura istorum animalium nodos, uel flexuras magis contra unam partem, quàm contra aliam: Crura enim humana, & aliorum magnorum animalium non sunt recta: sed à parte anteriori habent nodos, & à posteriori concaua flexurarum, eo quòd contra unicam partem, scilicet, anteriorem sit motus illorum. Ista tamen animalia, ut declaratum est, mouebātur æqualiter expeditè ad omnes partes, ideo oportebat, quòd crura eorum essent recta, idest, non magis haberent nodos, uel flexuras contra unam partem, quàm contra cæteras: sed ad omnem partem esset flexura. *Et pennati pedes*. Idest, habebant plumas in pedibus, eo quòd erant animalia in aere, & oportebat uolare. *Et quocunque spiritus ibat, ibant*. Idest, ad quancunque partem ibat uentus, ibant ista animalia, scilicet, quia ut dictum fuit, ista erant intra nubem, & nubes mouebatur per uentum turbinis uenientem ab aquilone, ideo contra quamcunque partem iret uentus, ibat simul nubes, & cum ea quatuor animalia. *Et non reuertebantur*. Scilicet, Quando ista animalia ambulabant nō reuertebantur, idest, non conuertebant uultus suos nunc ad unam partem, nunc ad alteram. Nam licèt animalia irent quocunque ibat spiritus, idest, uentus, & ille ibat nunc huc, nunc illuc: non oportebat quòd animalia mutarent uultus, sed contra quamcunque partem uentus iret, contra illam mouebantur animalia intra nubem, quia ad quamlibet partem habebant faciem, & crura poterāt flecti ad unam partem æqualiter. *Et dorsa eorum*. Plena oculis, scilicet, ista animalia habebant ante, & retro, & in omni latere oculos, ut possent cauere offendicula. Homines autem, & cætera ani-

ra animalia, quia solùm mouentur contra partem anteriorem, solùm habent oculos anterius. Et scintillæ vocãtur parui igneis: lampades uocãtur magni ignes, ad modum cometarum. Et est sensus, quòd inter illa animalia discurrebant parui ignes, & magni; sicut uidentur discurrere in cœlo sæpissime. *Et rota in rota*. Idest erat vna rota in alia. Ista est alia uisio licèt sit pars visionis primæ, scilicet, quatuor rotæ: circa quas tanta, vel maior difficultas est, quã circa animalia quatuor. Ideo nõ curaui in præsenti introducere aliquid de eis, quia manet eis locus suus, potissimè quia non tantum faciũt ad propositum quatuor Euangelistarum sicut quatuor animalia. *Et singulis quatuor facies*. Idest in qualibet istarum quatuor rotarum erant quatuor facies, & erat quælibet rota plena oculis: licèt quomodo possit esse nunc non dicimus ista omnia ab illo loco. *Crura eorum recta, & penati pedes*. Exposita sunt literaliter, & non applicando Euangelistis sicut vult Hieronym⁹. Dicendum ergo, quòd crura Euangelistarum sunt recta, quia recti sunt sermones eorum, & nihil in eis falsum, vel inhonestum, aut qualitercunque malum inuenitur. Vel dicũtur recta crura eorum, quia ipsorum crura nostra certificauerunt. Nam per crura, & pedes super quos fundatur corpus, & quibus in aliud tendimus, signãtur affectiones nostræ, quibus in aliquid tendimus. Et ista dirigunt, vel rectificãt Euangelistę, cùm monitis suis desideria nostra in Deum dirigunt, quia lex illa immaculata est, & conuertens animas, scilicet, dirigendo eas in Deum. Psalm. 14. Pedes Euangelistarum sunt plumati, quia in altum eleuantur, & non manent in terra: cũ de Christo Deo, & homine tractent, quę est res altissima. Etiam quia desideria nostra quasi plumis appositis in altum leuant, abstrahentes ea à carnalibus, & terrenis. Dicitur quòd quocunque Spiritus ibat, vadunt ista quatuor animalia, quia Spiritus Sanctus direxit Euangelistas. Ipse enim fuit, qui instigauit singulos eorum ad scribendam, sicut dicit Hieronymus in prologo Lucę, quòd Lucas instigante Spiritu Sancto Euangelium scripsit. Etiam Spiritus Sanctus direxit eos dictando sibi quid scribere deberent, quia non ingenio suo neque uoluntate scripserũt, sed quidquid Spiritus Sanctus dictauit. Secunda Pe. primo. Dicitur quòd non reuertebantur cùm irent, quia reuerti ad imperfectionem pertinet. Ideo Euangelistę non solùm non retrocedebant in operibus suis, sed ẽt docebant homines non retrocedere per ea, quæ de Christo scripserunt: sicut dicitur Luc. 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Dicitur, dorsa eorum plena sunt oculis: ad significãdum clarissimam cognitionem, quia oculus est per quem res videtur, & cognoscitur. Multitudo oculorum signat magnitudinem cognitionis. Et sunt oculi in omni parte, vt significetur quòd nihil est, q̃d Euangelistas lateat de eo, quod ad ipsos scribere pertineat. Vel habent Euangelistæ oculos ante, & retro, quia scripserunt quædam de præteritis, & quædam de futuris, scilicet, de tribulationibus, quæ erunt in fine sæculi, & de aduentu ad iudicium, & de modo iudicij, & iudicandorum, vt infra 24. 25. Dicuntur discurrere scintillæ, & lampades inter Euangelistas, vt innuatur quòd per illuminationem Spiritus Sancti scripserunt. Apparet autem Spiritus Sanctus in igne, sicut super Apostolos in Pentecoste. Actu. 2. Vel per lampades, & scintillas signatur operatio miraculorũ maiorum, & minorum, quia sicut fulgur, vel ignis cœlestis toto orbe corruscat: sicut dixit Christus: Sicut fulgur exit ab oriente, & paret usque in occidentẽ, infra 14. ita miracula Christi toto orbe corruscauerunt, quia clarissima fama illa nota fecit, sicut dicitur infra 4. quòd exijt opinio Christi in Syriam totam, scilicet, propter mira-

F cula, quæ facere incipiebat, & quia omnes Euangelistæ Christi miracula describunt dicuntur discurrere inter eos lampades, & scintillæ, scilicet, maiora, & minora miracula. Licèt secundùm veritatem non possit vnum miraculum esse maius alio, quia nullum miraculum est tam magnum, quin fiat per potentiam infinitam: & nullum est tam paruum, quin ad illud requiratur potentia infinita: ideo æqualia sunt, quia à potentia æquali fiunt. Dicitur esse rota in rota, quia vnus Euangelista est in alio, quia illud quòd Matthæus dicit de Christo, hoc Lucas, Marcus, & Ioannes: & quod Marcus sentit de quacunque re Christi, hoc idem Matthæus, Lucas, & Ioannes, & sic est in cœteris. Dicitur & singulis quatuor facies, idest, in quolibet Euan-
G gelistarum sunt quatuor Euangelistæ, quia quilibet tractat, de quo tractant omnes quatuor: licèt quidam plenius, alii breuius. Vel dicitur hoc, quia in quolibet eorum siue in qualibet parte scripturæ sunt quatuor facies, idest quatuor sensus, scilicet literalis, allegoricus, tropologicus, anagogicus. *Vnde, & Apocalypsis*. Hic ponitur figuratio istorum quatuor Euangelistarum in nouo testamento, scilicet in Apoca. Ioan. Pro quo sciendum, quòd Beatus Ioannes posuit ibi quatuor Animalia, licèt non omnino similia animalibus Ezechielis, tamẽ ista animalia simplicia, scilicet, quòd quodlibet habebat vnicam faciem, vnum Leonis, alterum Hominis, alterum Aquilæ, alterum Vituli. Et ista concordat magis picturæ Euangelistarum, ubi
H cuilibet ascribitur vnum animal. Et ad innuendum quomodo ista quatuor animalia intelligantur de Euãgelistis inducit Hieronym. multa alia præcedentia in eadem uisione, quæ uidentur facere ad propositum Euangelistarum: ideo quasi resultat de solis Euangelistis intelligi illa animalia: habetur ista uisio Apocal. quarto. Considerandum tamen, quòd circa illas uisiones Beati Ioannis est etiam difficultas, de quo intelligantur literaliter: ideo pro nunc, nõ est de hoc agendum, sed in loco suo. Nunc autem applicauimus ea secundùm intentionem Hieronymi, ut magis concordare possunt quatuor Euangelistis. Et dicitur: *Vnde & Apoc. Io. post expositionem vigintiquatuor Seniorum*. Litera suspensiua est quasi tota una sententia vs-
I que ad finem: & habentur ista Apoca. 4. & ponitur ibi primò de uigintiquatuor, Senioribus sedentibus super uigintiquatuor Thronos, per quos dicit Nicolaus intelligi omnes ecclesias cathedrales, uel omnes Episcopos earum. Et ponitur numerus certus pro incerto, sicut Apoca. 7. de qualibet tribu ponuntur duodecim millia signati, & non ille aliquis numerus certus ipsorum signatorũ, sed intelliguntur omnes signati quotquot sint. *Qui tenentes Citharas, & Phialas*. Scilicet, isti uigintiquatuor Seniores tenent in manibus suis Citharas, & Phialas. Apoca. 5. per Citharas intelliguntur diuinæ laudes, quæ redduntur Deo ab omnibus ecclesijs. Et fuerunt istæ laudes aliquando in musicis instrumẽtis, sic dicitur Psalmo ultimo, scilicet, Laudate Dominum in sono tubæ, laudate eum in Psalterio, & Ci-
K thara. Per Phialas quid intelligatur ipse Ioannes declarat dicens, quòd Seniores habebant Phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. *Adorant agnum Dei*. Scilicet, illi Seniores adorant eum, quia dicitur Apoca. 5. quòd Agnus accepit librum de dextra sedentis, & cùm aperuisset librum quatuor Animalia, & uigintiquatuor Seniores ceciderunt coram Agno habentes singuli Citharas, & Phialas aureas, & cantabant canticum nouum. *Introducit fulgura, & tonitrua*. Scilicet, Ioannes introducit ista, quia Apoca. 4. dicitur, quòd de throno procedebant fulgura, & tonitrua. Per fulgura, quæ sunt ignes cœlestes signantur miracula corruscantia, ut supra dictum est.

Per

Per tonitrua signatur prædicatio Christi, quæ per ipsum, & postea per Apostolos toti mundo intonuit: quia in omnem terram exiuit sonus eorum. ad Roman. 10. Et istud pertinet ad Euangelistas: quia ipsi scripserunt miracula, & prædicationem Christi. *Et septem spiritus discurrentes*. Idest, introducit istos septem spiritus. Apocal. 4. Et non dicitur sic, sed aliter, scilicet. *Et septem lampades ardentes ante thronum quæ sunt septem spiritus Dei*. Sed Apocal. 5. ponitur ista litera Hierony. scilicet, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. Per septem spiritus significatur vniuersitas spirituum ministrantium Deo, qui ab eo mittuntur in omnem terram: sicut dicitur ad Hebræ. 1. Sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Et quia numerus septem est perfectus quodammodo B signat vniuersitatem rerum quæ septem diebus condita est, & septem diebus tota vita huius sæculi agitur, & illi iterum replicãtur, & per septem planetas quasi tota generatio, & corruptio inferiorum ministratur, & sic est iste numerus conuenientissimus ad notandã vniuersitatem cuiuslibet rei. Et ita septem spiritus signant vniuersitatem spirituum, sicut Tobiæ. 12. cum dixit angelus: Ego sum Raphael angelus vnus ex septem, qui astamus ante Dominum, & sic tota vniuersitas spirituum tam assistentium, quàm administrantium: quia Raphael non erat de assistentibus, cùm assistentes non mittantur, iste tamen missus est, vt dirigeret Tobiam. *Et mare uitreum*. Scilicet. Introducit mare C vitreum: quia dicitur Apocal. 4. & in conspectu sedis tãquam mare vitreum simile cristallo. Hoc signat fontem baptismatis, quem habet ecclesia. Et dicitur mare ad significandum aquas multas, in quibus omnes christiani regenerantur. Et uocatur mare vitreum simile cristallo propter puritatem, & perspicuitatem: quia cùm quis lotus est baptismate, manet omnino mundus, & nitidus sicut vitrum, & cristallus. *Et quatuor animalia plena oculis*. Istud est propter quòd Hieronymus introduxit cætera, & dicit, quòd erãt quatuor animalia, & quatuor Euangelistæ. vt supra posuit, & erant plena oculis, quia nihil latet Euangelistas de eo, quòd scribi conueniens erat. vt supra expositum est. *Animal primo simile leoni*. Hic non tenetur ille ordo, D qui tenebatur ĩ visione Ezechielis, quia ibi erat prima facies hominis, secunda leonis, tertia vituli, quarta aquilæ. Et ista est causa aliqualis quare August. 1. de Cõcordia Euangelistarum dixit Matthæum significari p leonem. Nam Matthæus est primus Euangelista, & primum animal est hic leo, ideo debet ascribi leo Matthæo. Hierony. tamen intelligit per leonem Marcũ. vt patet in litera. Et non facit hic aliam applicationẽ nisi illam, quam supra fecit ponendo visionem Ezechielis. Ratio est, quia licèt Hierony. ex vtraque visione conetur probare esse quatuor Euangelistas, tamẽ specialiter in ordine animalium magis conuenit sibi visio Ezechielis, in qua figura hominis est prima, quã ipse ascribit Matthæo, qui est primus Euangelista. Sciendum tamen, quòd iste ordo quatuor animaliũ, E non competit ordini quatuor Euangelistarum secundum aliquam assignationem, nec secundùm assignationem Hieronymi, nec Augustini, nec aliorum. Nã Hieronymus vocat Matthæum hominem, Marcum leonem, Lucam vitulum, Ioannem aquilam. Et sic Marcus esset primus, Lucas secundus, Matthæus tertius, Ioannes quartus. Sed non est iste ordo ipsorũ. Non conuenit etiam assignatio Augustini, qui vocat Mattheum leonem, Marcum hominem, Lucam vitulum, aquilam Ioannem, & sic esset primus Mattheus, secundus Lucas, tertius Marcus, quod non conuenit. Alij autem dicebant hominem Matthæum, Marcũ

A aquilam, Lucam vitulum, leonem Ioannem. Et tunc Ioannes est primus, & secundus Lucas, & tertius Matthæus, quartus Marcus. In ordine ergo Euangelistarũ non conuenit iste ordo animalium cum aliqua assignatione Euangelistarum. Illa autẽ quæ est Ezechielis conuenit cum assignatione communi in ordine ipsorum Euãgelistarum: quia facies hominis est prima, scilicet, Matthæus, secunda est facies leonis, scilicet, Marcus, tertia est facies bouis, scilicet, Lucas, quarta est facies aquilæ, scilicet, Ioannes. *Et secundum simile uitulo*. Scilicet. Lucas: causa dicta est, & tertium simile homini, scilicet, Matthæus propter rationem dictam, & quartum simile aquilæ volanti, scilicet, Ioannes, q volat super cæteros de verbo disputans. Considerandum, quòd Nicolaus non vult, quòd intelligantur ista quatuor animalia pro quatuor Euangelistis, quia nõ est inter illa ordo, qui est inter quatuor Euangelistas, quorum primus est Matthæus, & tamen hic leo est primum animal, quod competit Marco, sed dicit, q significantur per ista quatuor animalia quatuor ecclesiæ, siue quatuor sedes Patriarchales. Primum animal est leo, & competit ecclesiæ Hierosolymitanæ: quæ fuit prima omnium, & fuit leo propter constantiam. Nam constanter apostoli, qui erant ibi resisterunt Iudæis dicentibus ne loquerentur in nomine Christi, quibus illi dixerunt oportere magis obedire Deo quã hominibus, & quòd non desinerent loqui in nomine hoc. Secundum animal est uitulus, & signat secundã sedem patriarchalem, scilicet, Antiochenam: cui bos ascribitur propter obedientiam: quia qui erant Antiochiæ obediebant decretis concilij, & apostolorum cũ ad illos missum est decretum concilij. Actu. 15. Tertium animal, scilicet, homo signat ecclesiam tertiam, scilicet, Alexandrinam, quæ fuit ad similitudinem hominis propter sapientiam: quia ibi fuit Petrus patriarcha, & Athanasius, & alij viri sapientissimi. Quartum animal, scilicet, aquila signat ecclesiam Constantinopolitanam, quæ est quarta patriarchalis: quæ vocatur aquila propter excellentiam contemplationis: quia ibi fuerunt viri excellentissimi in contemplatione patriarchæ illius sedis, scilicet, Gregorius Nazenzenus, & Ioann. Chrysostomus. An hoc tamen sit uerũ, non est nunc discutiendum, sed in loco suo. Quia tamen Hierony. applicat ista quatuor animalia quatuor Euãgelistis, pro nunc ita tenendum. *Et post paululum*. Scilicet, subijcitur istud. eo. cap. plena, inquit, erant oculis. Ibi dicitur plena erant oculis ante, & retro. Idem est, quia ita dicebatur in visione Ezechielis, quòd dorsa eorum plena erant oculis. Habent oculos retro, quia præterita vident inquantum scripserunt gesta præterita Christi, habent oculos ante, inquantum dicunt futura, sicut supra dictum est, scilicet, de tribulationibus ad finem sæculi, & de modo iudicij, & iudicandorũ. Et requiem non habebant die, ac nocte dicentia: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus omnipotens, scilicet, ista quatuor animalia erant in circuitu throni, & nocte, ac die non habebant requiem, idest, non cessabant dicere Sanctus Sanctus, &c. Istud non poterat intelligi de quatuor animalibus, inquantum erãt quatuor sedes patriarchales iuxta Nicolaum: quia illæ nõ habent requiem nocte, & die, eo quòd omni tempore canuntur in eis laudes diuinæ horis diurnis, & nocturnis. Et non est sensus, quòd non habebant requiẽ, idest, nullo tempore cessabant. Et sic faciendo nunquam dicebantur cessare: sicut dicitur: Nunquam cadat psalterium de manu tua, idest, nullo die: quia omni die in eo legendum est pro diuinis laudibus. Vel nunquam cadat, psalterium, scilicet, horis competentibus. Et qui omnibus horis competẽtibus legit in psalterio, dicitur semper in eo legere. Quia tamen Hiero. intel-

Nicolaus de Lyra.

intelligit hoc de euangelistis, dicendum ꝙ euãgelistæ non laudant Deum omni tempore, potius quàm omnes sancti,qui sunt in uita eterna, sed dicuntur Deum semper laudare, quia per eorum doctrinã Deus omni tempore laudatur. Nam euangelistę scripserũt legem Christi,per quam homines mouentur ad laudandum semper Deũ, sicut dicitur Luc. 18. ꝙ oportet semper orare,& nunquã deficeret;ita dicitur ꝙ fontes,& maria,& terra,& arbores laudãt Deum, quia propter ista Deus laudatur.s.quia mouetur homo ad laudandum Deum,videns ordinem istarum rerum,vel utilitatem, quæ ab eis prouenit.Daniel.3, dicitur,ꝙ dicebãt Sanctus Sanctus &c. Non est sensus, ꝙ ista uerba semper dicerent, quia per alia uerba multa Deum laudamus, siue quæ ecclesia statuit, siue quæ quilibet cõcipit,sed ponitur ista laus determinata pro omnibus laudibus indeterminatis. Vel potest poni hoc,quia ista laus ualde placet Deo. Vnde similis modus ponitur in uisione Isaiæ, qñ uidit dñm sedentem super solium excelsum,& seraphim stabant super solium,& clamabat alter ad alterũ: Sanctus Sanctus Sanctus Dñs Deus exercituum Isa.6,Ita hic ponitur. Et ob hoc ecclesia apposuit istam formã laudis in officio missæ. Aliter potest dici,ꝙ non ponitur hoc ad dandum formã laudis, sed ad ostendendum quid est,ꝙ laudandum est,quia ponitur hic trinitas,cùm dicitur Sanctus Sanctus Sanctus, vt innuunt doctores nostri, ꝙ huic debetur tota laus. *Qui erat,& qui est,& qui venturus est.* Hoc ponitur ad significandum rei æternitatem,s.ꝙ semper,& nũquam esse desinit, & quia totum tempus per tres partes diuiditur.s.præsens,& præteritum,& futurũ. Et qui in istis tribus est,nunquã esse desinit,Non tñ propriè de Deo dicitur,ꝙ fuit,vel futurus est,quia istæ sunt differentię temporis,& conueniunt rei,quæ propriè est in tempore,Deus autem non est in tpe,sed est in ęternitate,quę distinguitur contra tempus.Item quia quod in tpe est, in loco est,& in motu, quia ista tria se consequũtur locus,tempus,& motus,vt patet 4. Phy. Deus tñ nec est in loco,nec mouetur.Ergo non est in tpe,& cõsequẽter non fuit, nec futurus est, quia istud est esse in tpe. Item quod fuit, esse desijt, quod autem futurum est, nondum est. Si ergo Deus fuisset illa pars essendi,quã habuisset,iam non haberetur,quia præterita esset,& si Deus futurus esset,illud esse futurum Dei nondum esset, & sic in Deo esset successio, & aliquid acquireretur sibi,& aliquid deperiret:Quod non potest esse nisi in rebus compositis, & imperfectis. Esse autẽ Dei est totũ simul,cuius nulla pars præterijt,& nulla uentura est:sed totum illud Deus nunc est,quod aliquãdo ipse fuit,& ꝙ unquam futurus est,quia est æternus: ęternitas autẽ est interminabilis vitæ, simul tota, & perfecta possessio,vt ait Boetius li.5. de consolatione prosa ultima.Scriptura tñ volens simplicibus condescendere,vt taliter ipsa tradatur,qualiter à simplicibus intelligi posset,loquitur in modo communi, dicens Deum in tpe esse,cùm in nullo tpe sit. E t sic Deus non est ante hominem,nec post hominem,nec qñ homo est,quia homo non potest esse nisi in tpe: Deus autem nõ potest esse in tpe:sed ante & post,& tunc,vel nunc sunt differentiæ temporis,ideo in illis non est. Hoc ẽt modo dicimus,ꝙ Deus nescit rem antequã fiat,nec postquam facta est,nec qñ fit,& tñ scit omnia,quæ fiũt.Nam scire illa antequã fiant, vel postquam fiunt, vel qñ fiunt est scire illud applicari tempori,& scire Dei non est in aliqua differẽtia tẽporis,sicut nec esse illius,sed omnia sunt in æternitate. Et hic habetur via facilis ad respondendum omnibus argumentis de prędestinatione, & præscientia,quæ uidentur esse quibusdam grauissima, de quibus tñ nihil nunc dicendum est. Ideo qñ ponũtur aliquæ ꝓpositiones affirmatiuæ de duratione Dei

F in tempore, vt propriè accipiantur debent exponi negatiuè. Vt si dicatur,Deus fuit in omni tpe, est sensus in nullo tpe Deus esse desijt. Et si dicatur, Deus erit omni tpe,est sensus,idest,nullo tpe Deus esse desinet. Cùm autem dicitur hic: Qui erat: intelligitur de toto tpe præterito.s.ꝙ semper fuit,qui est.s.pro presenti. Et aliqui putant, ꝙ licèt de Deo non dicatur propriè, ꝙ fuit in preterito,vel erit in futuro,tñ ꝙ dicatur propriè ꝙ Deus est in præsenti. Dicendum tñ,ꝙ non est uerũ. Nam si quis dicat,Deus est, nihil addendo,est uera,& propria. Si aũt dicatur Deus est in præsenti,est falsa de rigore sermonis,quia licèt presens in tpe non dicat aliquam partem diuisibilem,nec sit propriè pars tpis,cuius aliquid præterierit, & aliquid nondũ sit, & ex hoc

G conuenit aliqualiter cum ęternitate,quę dicit simultatem essendi:tñ presens in tpe dicit instans,quod est indiuisibile sub ratione fluxus. Et sic dicit habitudinem preteriti ad futurum,quia est id per quod copulantur. Nunc aũt æternitatis non est succedens, nec dicit relationem ad præteritũ, & futurum,ideo non propriè dicitur,ꝙ Deus est in presenti,quia si est in presenti,esset aliquandiu in futuro, quia id, quod semel præsens est, immediatè sit preteritum,& transit res de esse futuro ad esse præteritũ per præsens copulans,& fluens.Cùm autem dicitur. *Et qui venturus est,* intelligitur,idest,qui futurus est. Nam nõ signatur hic,ꝙ Deus sit uenturus ad aliquid, quia nunquã uenit,nec uadit,maximè quia istud nõ erat ad propositum, cùm hic dicatur de esse,

H & fuisse,sed accipitur pro futuro esse, quia quod uenturum est,futurum est. *Quibus cunctis perspicuè ostenditur quatuor debere tantum euangelia suscipi.* Ista est conclusio intenta à Hiero. quasi in toto ca.s.ꝙ licèt multi fuerũt scriptores Euangeliorum, sola quatuor recipi debuerunt. Et dicit hoc sequi perspicuè,idest,clarè ex omnibus suprapositis.s.ex uisionibus Eze.& Ioan. & ex alijs applicationibus supra factis. *Et omnes apocryphorum nenias mortuis magis hæreticis, quàm ecclesiasticis viuis canendas.* s.ista quatuor euangelia, quæ sola sunt authentica, recipi debent: Apocrypha aũt euangelia ab hæreticis, qui mortui sunt, legi possũt: à viris aũt ecclesiasticis, qui uiui sunt,legi non debent. Et est figuratus modus loquendi. Est enim nenia quidam cãtus lugubris,qui

I solet cantari super mortuos,& uocãtur vulgariter Endechas: quarũ usus maximè est in Hispania, ideo Hiero. dixit Hyberias nenias,idest,nenias Hispanorum. in prologo super Gen.s.Desiderij mei. Et est sensus, ꝙ illa euangelia, quæ scripta fuerunt præter quatuor sunt Apocrypha, & sunt sicut neniæ mortuorũ, quia sicut in illis multa falsa dicuntur in laudem funeris:ita in libris apocryphis multa falsa ponuntur,& dubia multa: ex quo propriè conueniunt sibi neniæ mortuorũ. Et quia heretici sunt mortui,cũ sint præcisi à corpore ecclesiæ & membra pręcisa à corpore non possunt uiuere,propriè competit eis,ꝙ canantur eis nenię mortuorum. Et quia apocrypha sunt neniæ, hæreticis sunt canenda apocrypha siue neniæ apocryphorum. Isto mo-

K do loquendi utitur Hieronymus in prologo allegato super Gen. vocans libros apocryphos nenias: dicens, quòd multi ignorantes apocryphorum deliramenta sectantur, & hyberias nenias libris authenticis præferunt. Vocantur Hyberiæ, vt supra dictum est, scilicet quia in Hyberia,idest, in Hispania erat antiquitus maximus harum vsus,qui nec omnino cessauit,licèt christiana religio talia abhominetur. Viri ecclesiastici, scilicet,fideles uiri sunt, quia manent in corpore ecclesiæ per fidem,& quamdiu membrũ est in corpore uiuenti, semper uiuit per influxum totius: ideo eis non sunt canendæ neniæ apocryphorum, sed soli libri authentici legendi sunt.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN QVARTVM PROLOGVM D. Hieronymi in Matthæum Enarratio.

MATTHAEVS ex Iudæa, ſicut in ordine primus ponitur, ita Euangelium in Iudæa primus ſcripſit, cuius vocatio ad Dominum ex publicanis actibus fuit, duorum in generatione Chriſti principia præſumens, vnius, cuius prima circuncisio in carne, alterius, cuius ſecundùm cor electio fuit. Ex vtriſque enim patribus Chriſtus. Sicque quater denario numero triformiter poſito principium à credendi fide in electionis tempus porrigens, & ex electione vſque in tranſmigrationis diem dirigens; atque à tranſmigrationis die vſq; in Chriſtum definiens, decurſam aduentus Domini oſtendit generationem.

OMNES præcedētes prologi Hieronymi fuerunt generales ad omnes Euangeliſtas, vt in eis patuit, iſte autem eſt propriè prologus ſuper Matthæum: quia in eo de ſolo Matthæo agitur. Et diuiditur in quatuor. Primò ponitur Euangeliſtæ ſtatus: ſecundò ſcribendi modus, ibi. *Duorum in generatione*. Tertiò huius Euangelij materia principalis, ibi. *Quare omnium rerum*. Quartò vtilitas huius operis, ibi. *In quo Euangelio.* Circa primum intentio huius prologi eſt dicere de Matthæo quis fuit, & quæ eſt materia huius Euangelij Matthæi, & quæ fuerit intentio eius in ſcribendo. Tangitur autem ſtatus Euangeliſtæ quantum ad nomen, & originem, & auctoritatem, & ordinem, & uitam præcedentem, cùm dicitur *Matthæus*, deſignatur quantum ad nomen proprium, & interpretatur donatus, ſcilicet, quia ſibi primo donatum eſt Euangelium ſcribere. *Ex Iudæa*. Deſignatur quantum ad nationem, quia fuit de regione Iudææ. Sciendum, ꝙ Iudæa accipitur dupliciter, uno modo ſtrictè, pro terra illa, in qua habitabat tribus Iuda: nam terra Chanaan, quæ poſſeſſa fuerat primò à Chananæis, & poſtea tradita eſt Iſraelitis, diuiſa fuit in duodecim partes per duodecim tribus Iſrael: quia duæ illarum, & dimidia, ſcilicet, Ruben, & Gad, & dimidia pars tribus Manaſſe acceperunt poſſeſſionem ab oriente Iordanis. Numeri. 32. Aliæ nouem tribus, & dimidia diuiſerunt inter ſe totam terram reliquam Chanaan, quæ eſt à Iordane, uſque ad mare mediterraneum, ſiue mare occidentale, in decem partes, ſcilicet, nouem pro nouem tribus, & una pro dimidia tribu Manaſſe, quæ non acceperat poſſeſſionem ante Iordanem. De his Ioſue decimoquinto, vſque ad 19. Vna pars iſtarum fuit data tribu Iudæ, quæ deſcribitur Ioſue decimoquinto, & illa propriè uocatur Iudæa. Aliquando accipitur largè terra Iudææ, pro terra, in qua habitabant omnes duodecim tribus, eo quòd omnes uocabantur Iudæi largè, & ſic accipitur Pſal. 64. Scilicet. Notus in Iudæa Deus, in tota terra Iudæorū, quia apud omnes Iſraelitas notus erat. & Pſal. 113. Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius: quod non eſt uerum de ſola tribu Iuda, ſed de toto Iſrael. Cauſa autē præcipua, quare tota illa terra uocetur Iudæa, fuit: quia poſtquā Iudæi tranſlati fuerūt in Babylonem, ſcilicet, duæ ſolæ tribus Iudæ, & Beniamin, redierūt in

terram ſuam, & occupauerunt totam illam terram,
quam prius tenebant omnes duodecim tribus, uel
plurimam partem eius: quia aliquam partem tenebãt
Samaritani, & ſic multi de tribu Iuda habitabant in
ſorte Beniamin, & Ephraim, & Dan, & Iſachar, & in
aliis. Qđ patet, quia Domina noſtra morabatur in Na-
zareth, q̃ erat in terra Galilææ, ut patet Mat. 2. Et ob
hoc uocabatur Chriſtus Galilæus, & tamen Galilæa
non erat de terra Iuda, ſed magis de terra Zabulon, &
Nephthali, ut patet Iſai. 9. ſ. Primo tpe alleuiata eſt ter
ra Zabulon, & Nephthali, & nouiſſimo grauata eſt
uia maris trãs Iordanem Galilææ gentium. Et ſic Ga-
lilæa pertinebat ad Zabulon, & Nephthalim. Idem
patet infra 4. ſ. quòd Chriſtus habitauit in Caphar-
naum maritimam in finibus Zabulon, & Nephtha-
li, ut adimpleretur, quod dictum eſt per Iſa. &c. Et
ſic, quia poſſidebatur tunc tota illa terra principaliter
per tribum Iuda, vocabatur tota terra Iudææ. Aliquã-
do tamen etiam in Euangeliis accipitur Iudæa pri-
mo modo. ut patet infra 2. ſ. ꝙ audiens Ioſeph, ꝙ re-
gnaret Archelaus in Iudæa, timuit illò ire, & ſeceſſit
in partes Galilææ. Et ſic diſtinguitur Iudæa, à Galilæa,
quæ erat in tribu Zabulon, & Nephthalim. Et hoc
modo Ieruſalem non eſt in Iudæa, cùm ſit de tribu
Benianum. Ioſue. 18. Et ſic etiam accipitur infra 3. ubi
diſtinguitur Ieruſalem à Iudæa. ſ. tunc exibat ad eum
Ieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Ior
danem. Quo accipiatur nunc Iudæa non apparet, ſed
ſatis eſt, quòd Matthæus erat Iudæus, & erat de terra
Iſrael, ſiue duodecim tribuum, ſiue eſſet de tribu, &
& poſſeſſione Iudæ, ſiue de aliis tribubus. *Sicut in ordi-
ne primus ponitur*. Scilicet, in canone librorum Euan-
geliſtarum ipſe primus eſt: ita Euangeliũ in Iudea pri
mus ſcripſit. Propter hoc ponitur primus inter Euãge
liſtas, quia prior alijs ſcripſit. Et hoc in Iudæa uolens
tranſire ad gentes Aethiopum Nubianorum, quę
ſibi ſorte prædicationis prouenerant, uoluit Euange-
lium Iudæis, quibus prædicauerat, relinquere, ut pa-
tet. præcedenti prologo, & ſupra in primo prologo
Matthæi magis declaratum eſt. *Cuius uocatio ad Deum
ante conuerſionem ex publicanis actibus fuit*. Tangitur ſta-
tus eius ante conuerſionem, ſcilicet, quòd erat primò
publicanus, & de illis actibus uocatus eſt ad Deum.
Nam quando Chriſtus uocauit Matthęum actuali-
liter ſedebat in Telonio. Vbi publicanos actus exer-
cebat, & dimiſſis illis ſecutus eſt Chriſtum. infra 9. &
Mar. 2. & Luc. 5. Vocantur actus publicani, ideſt, per-
tinentes ad publicanos. Sunt autem publicani, qui red
ditus fiſci, uel publicos conducunt, & colligunt, ut
ait Iſid. 9. Ethic. Et exprimitur de Matthęo, quòd erat
publicanus: ad ſignandum, quòd erat in ſtatu pecca-
toris, quando à Chriſto uocatus eſt, quia publicani
peccatores uocantur, infra 9. Scilicet. Quare cum pu-
blicanis, & peccatoribus manducat Magiſter ueſter,
& bibit? Dicit Nicolaus, quòd erant tunc Iudæi tri-
butarij Romanorum, & Matthæus, & cæteri colli-
gentes iſta tributa uocabantur publicani. De talibus
negociis dicit Gregorius, quòd uix homines poſſunt
illa ſine peccato exercere. *Duorum in generatione Chri-
ſti principia præſumens*. Hic ponitur ſecundum, ſcilicet,
modus, quem tenuit Matthæus in genealogia Chri-
ſti: a qua incipit Euangelium ſuum. Et primò ponitur
modus ſcribendi quantum ad radicem, ſcilicet, quan-
tum ad ipſos duos patres, de quibus Chriſtus uenit.
Secundò quantum ad deductionem totius genealo-
giæ, ibi. *Sic quater denario*. Et dicitur, ꝙ Matthæus præ-
ſumpſit, i. accepit in gñatione Chriſti principia duorũ,
i. a duobus, ſ. a Dauid, & Abrahã. Et dicitur principia
pluraliter, quia non vñr Dauid, & Abraham accipi tã-
quã unum principium Chriſti, ſed tanquã duo: cũ di-

F catur, liber gñationis Ieſu Chriſti filij Dauid filij Abra
hã. Veritas autẽ eſt. ꝙ ambo ſunt unũ principiũ Chri,
q̃tum ad ſubam carnis: qa hñt ſe per ſucceſſionẽ, &
deriuationẽ, cùm ex Abrahã interpoſitis multis gene
rationibus natus fuerit Dauid. Si autem Dauid non
naſceretur de Abraham, nec è contrario, eſſent verè
duo principia. Et hoc poterat eſſe, vt ſi deſcenderent
ab iſtis duæ progenies, quæ poſtea coniungantur per
matrimonium, & efficientur vna, & ita Chriſtus po-
terat deſcendere ab iſtis, etiam ſi eſſent duo principia:
ita, quòd aui, vel proaui materni matris ſuæ deſcen-
derent de Dauid, & aui paterni matris ſuæ deſcende-
rent de Abraham. Nunc autem non eſt ſic, cùm
Dauid deſcendat de Abraham, & ſic non poterant
G connumerari tanquam duo principia. Quia tamen
Euangeliſta poſuit illos tanquam duo principia, cùm
dixerit, filij Dauid, filij Abraham: dixit hic Hierony.
quòd præſumpſit principia duorum. Quare autem
poſuerit illos tanquam duo principia, cùm ſint vnum
principium, declarabitur infra primo cap. *Vniuſcuiuſ-
que prima circunciſio carnis*. Dependet ex præcedenti,
ſcilicet, præſumpſit principia duorum: & vnius illo-
rum erat prima circũciſio in carne. Iſte eſt Abraham,
qui primò circunciſus eſt in carne, quia ei dedit Deus
legem de circunciſione in pactum ſempiternum pro
ſe, & pro filijs eius. Gen. 17. Et ipſe eſt, qui primò cir-
cunciſus eſt, cùm eſſet annorum nonaginta, eod. cap.
Quare autem Deus circunciſionem impoſuit, & qua-
H re potius dedit eam Abrahæ, quàm alicui priori, &
quid illa proficiebat, & quare octauo die, & quare in
membro illo, & de multis alijs declaratum eſt eod. c.
Dicitur hic circunciſio in carne ad differentiam alia-
rum circunciſionum: quia uocatur aliquis incircunci-
ſus corde, & aliquis incircunciſus carne. Ratio eſt, quia
circunciſio dicitur eſſe amputatio particulæ ſuper-
fluæ. Ideo quando quis habet aliquod ſuperfluum in
ſeipſo, dicitur quantum ad illud incircunciſus. Et quia
præputium videtur eſſe particula ſuperflua, vel non
neceſſaria, licèt in veritate non ſit: habentes illam di-
cuntur incircuncisi carne. Et ſi quis habeat deſideria
ſuperflua, vel nociua in corde, quæ ſequatur, dicitur
incircunciſus corde. De vtroque patet Ezech. 44. ſci-
I licet. Sufficiant vobis ſcelera veſtra domus Iſrael, eo
ꝙ inducitis filios alienos incircunciſos corde, & incir-
cunciſos carne, vt ſint in ſanctuario meo. Et iterum
eod. cap. dicitur: Omnis alienigena incircunciſus cor-
de, & incircunciſus carne, non ingredietur ſanctuariũ
meum. Aliquando etiam dicitur mens incircuncisa
Leui. 25. ſcilicet, inducam eos in terram hoſtilem, do-
nec erubeſcat incircunciſa mẽs eorum. Dicitur etiam
homo incircunciſus labijs, quando habet linguam im
peditam ad loquendum: ſicut dixit Moyſes: Impedi-
tioris, & tardioris linguæ ſum. Exod. 4. Et poſtea dixit
ſe incircunciſum labijs. Exod. ſexto. Quomodo me
audiet Pharao, præſertim cùm ſim incircunciſus la-
bijs? Dicitur autem quòd Abraham habuit primò cir-
K cunciſionem in carne: quaſi dicat, quòd non fuit
ipſe primus, qui habuit circunciſionem in corde, quia
omnis vir bonus, qui deſideria ſua carnalia amputat,
& comprimit, dicitur habere mentem circunciſam.
Ideo neceſſe erat, quòd omnes boni à principio ſe-
culi haberent cor circunciſum, & ſic non fuit pri-
mò in Abraham circunciſio cordis, ſed circunci-
ſio carnis fuit primò in eo, quia nullus ante eum
ſe circunciderat: nec Deus alicui iuſſerat. *Alte-
rius, cuius ſecundum cor electio fuit*. Pendet ex præce-
denti, ſcilicet, præſumpſit principia in generatione
Chriſti duorum hominum, ſcilicet, alterius, cuius ele-
ctio fuit ſecundùm cor, ideſt, ipſius Dauid, qui fuit ele-
ctus à Domino ſm cor ſuum. Iſta ſunt verba Domini,
quando

quando per Samuelem signauit Saulem repellēdum A de Regno, & dixit ei: stulte fecisti, nec custodisti mandata Dñi, sed nequaquam Regnum tuum vltra consurget. Quæsiuit sibi Dñs virum iuxta cor suum, & p̄cepit ei Dñs, vt esset Dux super Israel. 1. Regū 13. Saul autem, qui præcesserat eum, nō fuit electus a Deo s'm cor, sed magis propter instantiam populi, de quo magis dicetur infra primo c. *Et ex vtrisque patribus Christus.* Quia dixerat, q̄ Matthæus sūpsit in generatione Christi principia duorum hominum. s. Dauid, & Abrahā, declarat hic, ad quod est hoc. s. quia Christus voluit esse ex vtrisq; patribus. i. ex vtroq; tanquā ex patre. Est. n. pater principiū generationis, & Christus dr̄ ex vtroq; tanquā ex patre, quia in principio libri Matthæi ponūtur Dauid, & Abraham quasi duo principia disparata B generationis Christi. Potest ista litera dupliciter intelligi: vno modo, q̄ Christus est ex vtrisque patribus. i. ex vtroq; patre. s. ex vtroq; eorum tanquam ex patre: & tunc conuenientius diceretur, ex vtroq; .n. patre Christus, quàm ex vtrisque patribus: cùm hic solùm distribuatur pro duobus: ex vtroque in singulari significat duos: in plurali autem significat plures quàm duos. Et tamen Hieronymus non seruat semper istam congruitatem: sic patet Luc. 7. cùm dicitur de duobus debitoribus cuiusdam fœneratoris, q̄ non habentibus illis vnde soluerent, donauit vtrisq;. Aliter potest intelligi litera, scilicet, quòd Mattheus posuit istos duos tanquam principia generationis Christi: quia vnus eorum erat Patriarcha, s. Abraham, & alius erat rex, scilicet, Dauid, & vt signaretur, quòd Christus secundùm C carnem descēdebat tam de Patriarchis, quam de Regibus, positi fuerunt isti duo in principio genealogiæ Christi: & tunc litera stat propriè, scilicet ex vtrisque patribus Christus, idest Christus est ex Patriarchis, & ex Regibus, & vtrique sunt patres Christi. *Sic quaterdenario numero triformiter posito.* Hic tangitur modus scribendi genealogiam Christi quantum ad deductionem eius ex patribus per omnes descendentes. Et modus est, quòd describit eam Matthæus per tres quaterdenas, scilicet in generatione Christi nominantur quadraginta duo homines incluso ipso Christo, & diuiditur totus iste numerus per tres partes æquales, & est quælibet quatuordecim: & sic sunt tres D quaterdenæ in Christi generatione. Vocat Hieronymus istas super Matthæum tres Theseredecades, idest, quaterdenas: quia theseredecas est nomen Grecum signans quaterdena, & dicitur a thesera, quod est quatuor, & decas, idest, decena. Incipit prima quaterdena ab Abraham, & terminatur in Dauid. Secunda incipit a Dauid, & terminatur in transmigrationem Babylonis. scilicet in Iechonia filio Iosiæ. Tertia incipit in alio Iechonia filio istius, scilicet post transmigrationem Babylonis, & finitur in Christo: vt dicitur infra primo capitulo, & dicitur sic quaterdenario numero triformiter posito, idest, ter ponitur a Matthæo numerus quaterdenarius, & etiam tribus modis: quia est ad significandum tria tempora, scilicet, sub Iudici- E bus, sub Regibus, & sub Sacerdotibus: vt infra dicetur. *Principium à credendi fide in electionis tempus porrigens.* Ponitur hic de quo sint istæ quaterdenæ, scilicet, quomodo varientur per diuersas rationes, & diuersa principia. Nam prima quaterdena principium sumit a credendi fide a tempore, quo cępit esse fides, scilicet, incepit ab Abraham, qui fuit principium fidei. Non est autem credendum, quòd ipse fuerit totaliter principium fidei: sed infra declarabitur. Et dicitur, quòd ista prima quaterdena porrigit se vsque ad tempus electionis, idest, vsque ad Dauid, in quo fuit tempus electionis: quia ipse est electus a Deo secundum cor, vt dicitur supra in litera. Et totum hoc significat, quòd prima quaterdena incipit ab Abraham, & finitur in Dauid. Sed seruantur ista pondera, & ministeria lectionis ex consuetudine oratoria: in qua non est nudis, & rudibus verbis vtendum. *Et ex electione vsque in transmigrationis diem dirigens.* Ista est secūda quaterdena, quæ incipit ex electione, & finitur in transmigratione, idest, incipit à Dauid exclusiuè, & finitur in Iechonia filio Iosiæ. Et dicitur incipere ab electione propter Dauid, qui electus est in regem à Deo. Et finitur in transmigrationem Babylonis: quia iste Iechonias, in quo finitur secunda quaterdena ductus est in Babylonem. De hoc magis declarandum est infra primo cap. *Atque à transmigrationis die vsque ad Christum definiens.* Ista est tertia quaterdena, quæ incipit à transmigratione Babylonis, idest, à Iechonia filio Iechoniæ alterius: & iste est nepos Iosiæ: nam præcedens Iechonias, qui vocatur in libro Regum Ioacim non transmigrauit in Babylonem, sed mortuus est in Ierusalem, de quo Ieremias dixerat, quòd putrefactus eijceretur extra Ierusalem, & quòd sepultura Asini sepeliretur: Ieremiæ 22. Secundus autem Iechonias, scilicet, filius eius fuit ductus in Babylonē per Nabucodonosor. 4. Regum. 24. licèt ibi vocatur Ioachin sicut pater suus, & ab ipso incipit Tertia quaterdena, & finitur in Christo, & dicitur a transmigrationis die vsque ad Christum definiens, idest, concludens. *Decursam aduentus Domini ostendit generationem*, idest, positis his quaterdenis. Ostendit Matthæus generationem aduentus Domini, idest, generationem, de qua Dominus venit, esse decursam, idest, finitam: vel intelligitur, quòd ostendit decursam generationem aduentus Domini, idest ostendit, quòd finitis omnibus generationibus supra positis fuit aduentus Christi, cùm ipse ponatur vltimò in ista generatione. Et dicitur decursam, idest, decurrentem. Est decurrere a superiori ad inferius venire, scilicet, decurrere, idest, deorsum currere. Et sic proprie aqua decurrit, quia ad inferiora labitur. Ista est hic de generatione Christi, quia à principio, & superiori deducitur, vsque ad inferiora, & vltima. Et hoc dicitur ad differentiam Beati Lucæ, qui generationem Christi ordine contrario scripsit, scilicet, incipiens à Christo, & reducens vsque ad Abraham: & postea vsque ad Adam, & Deum. Ista litera est suspensiua ab illo loco. *Sic quaterdenario numero.* Quaterdenario triformiter, scilicet, Matthæus, supple, sumēs principium à credendi fide, idest, ab Abraham: Et porrigens, idest, extendens in tempus electionis, idest usque ad tempus Dauid, qui fuit electus à Deo: & hoc quantum ad primam quaterdenam. Et dirigens, idest, directè scribens per successionem patrum ex electione, idest, à Dauid vsque ad transmigrationis diem, scilicet, Iechoniam filium Iosiæ. Et hoc quantum ad secundam quaterdenam, atque diffiniens, idest, concludens, scilicet, totam Christi generationem, à transmigrationis die, idest, à Iechonia secundo nepote Iosiæ vsque ad Christum, scilicet, qui est vltimus in tertia quaterdena, ostendit generationem aduentus Domini, idest, per quem Dominus uenit, uel descendit esse decursam, idest finitam.

Quomodo dicitur, quòd principium credendi fuit in Abraham. Quæst. I.

QVAERITVR, quomodo dicitur, quòd principium credendi fuerit in Abraham. Aliqui putant, quòd uerum est, quòd ipse fuit primus, qui in Deum verum credidit. Sed falsum est, quia sine fide impossibile erat aliquem hominem saluari ad Hebræ. 11, scilicet. Sine fide impossibile est placere Deo. Et tamen

multi ante Abraham ſaluati ſunt. Ergo neceſſe eſt, ꝙ alij habuerunt fidem. Item nullus iuſtus eſt ſine fide, quia iuſtus ex fide viuit. ad Rom. 1, Et tñ Noe fuit vir iuſtus in generatione ſua. Gen. 6. Ergo fidem habuit. Item nemo Deo acceptus eſt ſine fide, & tñ Henoch acceptus fuit valde Deo: quia dr̄ in Gene. 5. ꝙ ambulauit Henoch cũ Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus. & Eccle. 44. dr̄, ꝙ Henoch placuit Deo, & tráſlatus eſt in paradiſum: ergo fidem habuit. Item apoſtolus ad Hebræ. 11. laudans patres illos, qui per fidẽ probati ſunt, ponit primò Abel dicens: Fide plurimã hoſtiã Abel, quã Caim obtulit Deo. Et dr̄ de Enoch, fide Henoch tranſlatus eſt ne videret mortem, & nõ inueniebatur, quia tranſtulit illum Deus. Ergo ante Abraham multi habuerunt fidem. Alij dicunt quòd Abrahã primus habuit fidem. ſ. explicitam: nam ante eum habebant cæteri uiri boni fidẽ implicitam, quæ ſufficiebat ad ſaluandum eos, vt declaratur per Magiſtrum, & doctores. 3. Sent. 24. & 25. diſt. Abraham autẽ habuit fidẽ explicitã, quia expreſſe credidit de Deo multa, q̃ hic dixit. ſ. ꝙ in ſemine tuo benedicẽtur oẽs gentes. Gen. 12. Et ꝙ daret ſibi, & ſemini ſuo terram Chanaan, & quòd multiplicaret ſemen eius ſicut ſtellas cœli, Gene. 13. & 15. Sed dicendum, quòd adhuc non ſtat, quia non ſolũ Abraham, ſed ẽt omnes iuſti, qui fuerunt ante eum habuerunt fidem explicitam, nec eſt poſſibile, ꝙ aliquis homo habens vſum liberi arbitrij perfectum ſaluaretur ſine fide explicita. Soli autem paruuli morientes poſt baptiſmum, vel poſt circuncíſionẽ ſaluantur in fide implicita. ſ. quia Deus infundit eis habitum fidei, ſpei, & charitatis, & ille habitus fidei vocatur fides implicita: quia non habet aliquem actum determinatum. Idem eſt de paruulis inter gentiles, quando ſaluabantur in fide parentum: cũ tamen aliquis eſt in adulta ætate, neceſſe eſt, quòd habeat fidem explicitam. Et ita dicit Mag. 3. Sententiarum diſtin. 25. quòd eſt quædam menſura fidei. ſ. explicitæ, quæ omni tempore fuit neceſſaria: nec potuit quiſquã hominum ſine illa ſaluari. Et iſta eſt in duobus articulis, quos ponit Apoſtolus. ad Hebr. 11. Scilicet, Quòd accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & ꝙ inquirentibus ſe remunerator ſit. Et ita tenet Magiſter, & omnes doctores. 3. Sententiarum. diſt. 35. ꝙ fuit iſta fides explicita neceſſaria omni tempore, & omni homini: & ratio eſt: quia fides ponitur ad dirigendum actum in finem in gratuitis, ſicut prudentia in moralibus, & ſicut ſine actu prudentiæ impoſſibile eſt ellici actum alicuius virtutis moralis: ita ſine actu fidei impoſſibile eſt dirigi aliquem actum in Deum, vt eſt finis ſupernaturalis. Quilibet tamẽ actus fidei determinatus pertinet ad fidem explicitam: quia fides implicita non dicit actum, ſed habitum ſolum. Omni enim tempore fuit neceſſaria hominibus fides explicita: ideo non fuit fides explicita primò in Abraham. Nam quando Abel fide hoſtiam obtulit, ad Hebræ. 11. fidem explicitam habebat. Idem de Henoch, ibidem, qui fide tranſlatus eſt. Alij dicunt, quòd Abraham non ſolùm habuit fidem explicitam, ſed ẽt habuit fidem de Deo, ſpecialiter de quibuſdam, quæ non pertinebant ſimpliciter ad ſalutem. Et quando obijcitur de antiquis, quòd omnes habebãt fidem explicitam: uerum eſt hoc quantum ad illos duos articulos, qui erãt ſimpliciter de neceſſitate ſalutis: & tamẽ non habebant fidem de aliquo alio myſterio ſpecialiter: nec cognoſcebant Deum particulariter: quia licèt crederent Deum eſſe, & eſſe vnicum, & eſſe æternum, & alia quæ naturaliter cognoſci poſſunt. ad Ro. 1. ſ. Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, à creatura mundi intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus eius, & diuinitas; non tamen cognoſcebãt Deũ

Oẽs qui ab initio ſaluari ſunt habuerũt fidẽ explicitã ſi fuerũt adulti, uel implicitã ſi fuerũt paruuli.

Fides explicita in antiqs erat credere Deum eſſe, & eundẽ ſe inquirentium remuneratorem.

F particulariter quis ille eſſet; nec aliquid eis particulariter reuelabat, ſicut ſupra dictum eſt, & Deus ei per angelos loquebatur indicans ſe quis eſſet. Dicendũ, ꝙ non ſtat, quia etiam ante Abraham fuit Deus cognitus particulariter ab aliis, ſicut ab Adam, & Heua, quibus Deus locutus eſt. Gen. 2. & 3. Etiã Deus locutus ẽ ad Noe, & reuelauit ſibi myſteria particularia, ꝙ mũdus delendus eſſet per aquã, & credidit Noe, & fecit arcam. Gen. 6. Et iſta fides laudatur valde ad Hebr. 11. ſ. de Noe, reſponſo accepto de his, quæ adhuc non videbantur, metuens, aptauit arcam in ſalutem domus ſuæ. Non ergo fuit Abraham primus, qui myſteria particularia credidit. Alij dicunt, ꝙ uocatur Abrahã primus credentium. Vnde dr̄, tunc cœpiſſe tp̄s fidei: G qa ipſe cõſtitutus eſt pater fidei, & hæres eius à Deo, ita quòd fides pertineret ad ipſum ſpecialiter tanquã quædã hæreditas ſua, quia crediderat multa ſpecialia. Sed non ſtat, quia Noe fuit pater, & hæres fidei inſtitutus à Deo, ſicut & Abraham ad Hebre. 11. ſ. fide Noe reſponſo accepto de his, quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcam in ſalutem domus ſuæ: per quam damnauit mundum, & iuſtitiæ, quæ per fidem eſt hæres inſtitutus. Dicendum, quòd Abraham poteſt dici fuiſſe principium credendi propter tria: primò quantum ad ſpecialem articulum. Nam fides eſt de his, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem omnino: id autem pro quo ſalus noſtra recuperanda fuit, erat mediator Dei, & hominum Chriſtus Ieſus, & ſic fi- H des ſpecialis de iſto mediatore quantum ad ſe, & ad modos redemptionis erat proprijſſimè fides. In hac autem fuit primus Abraham, quia nulli legimus ante eum reuelatum fuiſſe myſterium mediatoris. Sibi autem reuelatum eſt quendam futurum eſſe, in quo benedicerentur omnes gentes. Gen. 12. Et non ſolùm ſibi reuelatum eſt, ſed etiam ſibi promiſſum eſt quòd de ſemine ſuo naſceretur; cum dictum eſt: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Gen. 12. Quod exponit Apoſtolus ad Gala. 4. Si Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Et ſequitur: Non dicit & ſeminibus, quaſi in multis, ſed in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Et ſic in iſta fide Abraham primus eſt, & ob hoc Apoſtolus ponit eum quaſi pa- I trem, & caput credentium. ad Gala. 4. Scilicet. Igitur qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham, & ſic omnes, qui ſunt in fide ſubijcit Abrahæ, vel reducit in illum, tanquam in caput, vel originem fidei, & ob hoc vocauit eum ſpecialiter fidelem dicens; benedicentur cum fideli Abraham. Secundò dicitur, quòd in Abraham cœpit fides, ſcilicet, quia ex quo cœpit in ipſo ſemper ſeruata eſt. Nam licèt aliqui de patribus antiquis habuerint fidẽ ſpecialem de quibuſdã myſteriis, tamen non fuit illa fides continuata in poſteros. Sicut Noe fuit iuſtus, & fidelis Deo multa particularia myſteria credens, tamen non fuit continuata iſta fides in poſteris ſuis, quia poſt diluuium diſperſi ſunt per terras, & quaſi omnes cœperunt idola colere. K Secus autem in Abraham, quia poſtquam ipſe cœpit credere: poſteri ſui crediderunt, & manſit ſemper fides in populo illo vſque ad Chriſtum. Et eadem fides nunc continuatur in chriſtianis, qui verè uocãtur filij Abrahæ. Et uocantur verè Iudæi, & uerè circuncíſi. ad Rom. 2. ſ. Et indicabit id, quod eſt ex natura præputium, legem conſummans te, qui per literã, & circunciſionẽ præuaricator legis es. Nõ enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque que in manifeſto in carne eſt circunciſio: ſed qui in abſcondito, Iudæus eſt; & circunciſio cordis, in ſpiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Tertiò dicitur principium fidei in Abraham, quia ibi nõ cœpit fides, ſed ſtatus fidei. Nã in præcedẽtibus patribus

fides

fides fuerat, non tamen fuit status fidei, idest, non fuit A in illis fides tanquam in quodam statu, vel obseruatione vitæ: in Abraham, autem fuit sic, quia primò Deus ei reuelauit, quid credendũ erat particulariter de mediatore, scilicet, quòd per illum benedicerẽtur omnes gentes, & reuelauit, ꝙ ille mediator de semine suo futurus esset. Postea autem uoluit eum separare à cæteris gentibus, & dedit ei separatum signum. s. circuncisionem, vt sicut in modo fidei ab omnibus gentibus distinguebatur: ita, & in signo corporali, & quibusdã cæremonijs vitæ distingueretur ab omnibus, idest, ꝙ non solùm ipse, sed etiam omnes descendentes de semine suo haberent istam separationem, tanquam semen sanctificatum, cùm iam reuelatum esset, ꝙ ex eis Messias descensurus esset. Ante Abraham autẽ nulli B hoc reuelatum fuerat: ideo nulli ante eum danda fuit circuncisio: nec fuit quisquam ante eum separandum à cæteris gentibus, quia adhuc speciale apparebat in illo, propter ꝙ separari deberet. Et sic in Abraham cœpit fides, idest, status fidei, quantum ad quendam modum uitæ, & religionis: In alijs autem patribus fuerat fides, idest, status fidei, quia non erat in eis aliqua cæremonia, vel specialis obseruatio cum illa fide, sicut fuit in Abraham.

Quare diuerso modo Matthæus, & Lucas genealogiam Christi texuerunt. Quæst. 11.

QVAERITVR, Cùm dicatur hic quòd Matthæus decurrit generationem Christi. s. à prin- C cipio usque ad finem, & Lucas enarrauit illam conuertendo à fine usque ad principium, quare hoc factum est. Dicendum ꝙ Matthæus enarrauit generationem Christi eo modo, quo cõmuniter enarrantur omnes progenies. s. per ordinẽ descendentium: Lucas autem omisit modum communẽ: ideo non oportebat quærere aliquam causam, quare Matthæus sic enarrauit. Nam fecit ꝙ fieri consueuerat. De Luca autem rationabiliter quærendum erat, quare sic fecit: cùm contra consuetum fecit. Dicendum ꝙ isti duo euangelistæ enarrando generationẽ Domini uoluerunt ostendere duas habitudines hominis ad Deũ. Vna est Dei ad hominem. Alia est hominis in Deum D euntis. Primam Mattheus descripsit: ostendens Christum uenientẽ ad nos. Et sic dicitur in litera, ꝙ decursam aduentus Domini ostendit generationem. Secundam descripsit Lucas: ostendens Christum redeũtem in Deum, & reducens hominem in Deum, quia ista duo sunt nobis necessaria ad salutem. s. ꝙ Deus ad nos veniat, & ꝙ nos ad Deum eamus. Venit Deus ad nos gratificando nos sibi, & manendo in cordibus nostris, sicut dixit Christus Ioan. 4. s. Qui diligit me sermones meos seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eũ ueniemus, & mansionem apud eũ faciemus. Homo uadit in Deum, tanquam in finem suum beatificantem. Quia tamen non potest homo ire in Deum, vt in beatitudinẽ, nisi prius Deus venerit ad eum, decuit ꝙ Mat- E thæus primò describeret generationem Christi, vt uenientis ad nos, & postea per Lucam, vel per aliquem alium describeretur generatio Christi, vt redeuntis in Deum. Et sic factum est. Et quia homo incipit redire ad Deum oportet credere, & quia baptismus est propriè sacramentum fidei, idest, in quo fides infunditur baptizato, conuenienter Lucas post Christi baptismũ descripsit generationem eius, vt redeuntis in Deum: quasi per baptismũ innuat hominẽ redire in Deum, Luc. 3. Alia ratio esse potest. s. quia ambo euangelistæ scripserunt generationẽ Christi. Christus autẽ habuit se dupliciter, quia ab æterno erat Deus inuisibilis cum patre manens, & apud patrem, vt dicitur Ioan. 1. s. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ. Postea uenit ad nos assumendo carnem nostram, & inter nos conuersatus est. Deinde redijt ad statum priorem manens apud patrẽ: iam nunc nobis inuisibilis factus. Hæc duo declarauerunt isti duo euangelistæ: Nam primus tetigit generationem Christi, qua uenit ad nos faciendo se visibilem, cũ prius esset inuisibilis. Secundus narrauit generationẽ Christi reducendo eũ in Deum, s. m ꝙ à nobis recedens cùm prius esset visibilis, factus est inuisibilis: cum Deo patre manens, à quo exierat.

Vt & numero satisfaceret, & tempori: & se quid esset ostẽderet, & Dei in se opus monstrans, etiã in his, quorũ genus posuit, Christi operantis à principio testimonium non negaret. Quarum omnium rerum tempus, ordo, numerus, dispositio, vel ratio, quod fidei necessarium est: Deus Christus est, qui factus est ex muliere, factus sub lege, natus ex virgine, & passus in carne, omnia in cruce fixit, vt triumphans ea in semetipso resurgens in corpore, & patris normã in patribus filio, & filij nomen patri restituens in filijs, sine principio, sine fine, ostendens vnum se cum patre esse, quia unus est. In quo euangelio vtile est desiderantibus Deũ, sic prima, vel media, vel perfecta cognoscere, vt, & vocationẽ Apostoli, & opus euangelij, & dilectionem Dei in carne nascentis per vniuersa legentes intelligant, atque in id eo, in quo reprehensi sunt, & apprehendere apperũt recognoscãt. Nobis enim in hoc studio argumenti fuit, & fidem factæ rei tradere, & operantis Dei intelligendam diligẽter esse dispositionem, à quærentibus non tacere.

Vt, & numero satisfaceret, & tempori. Idest Matthæus scripsit generationẽ Dñi per tres quaterdenas, vt per hoc satisfaceret numero, & tẽpori. Sunt enim in hoc tres numeri. s. tres, & quatuor, & decem. Et conueniẽs fuit obseruari istos in generatione Christi, quia conueniebãt isti numeri mysterijs Christi. Nam quaterdena componitur ex quatuor, & decem, per quos numeros signatur utraque lex. s. noua lex per quatuor, quia scripta est in quatuor euangelijs, lex vetus signatur per decem, pp decem præcepta, quę sola dedit Deus toti populo Israel in uoce clangoris, & bucinæ. Cætera autẽ dedit per Moysem Exo. 2. & Deut. 5. Per ternarium significatur misteriũ Trinitatis, quod utrique legi conueniebat, sed in noua lege magis explicitè, in ueteri autẽ magis obscurè. Alio modo satisfit numero, qa Matthæus in generatione Christi posuit. 40. & duas personas cõputato ipso Christo, & dicũt quidam, ꝙ factum est ad signandũ quadraginta duas mãsiones, per quas Israelitę venerunt de Aegypto, vsque ad terrã promissam. Numeri. 33. Sed prima applicatio melior est, quia mansiones Iudęorum parum faciunt ad intentionem Christi. Et si ponũtur. 42. in generatione Christi non fit hoc nisi, vt ex eis fiant tres quaterdenæ, & applicabuntur ad misterium supra positum. Satisfacit tẽpori Matthæus per numerum ternarium, quia tres fuerũt quaterdenæ ad significandũ tria tpa, per quæ decurrit

Quare Matthæus posuit ter quaterdenas in Christi generatione.

ista generatio Christi. Nam Iudei à principio regebantur per iudices. Quod fuit usque ad Saulē. Deinde regebantur pet Reges, quod fuit usque ad captiuitatem Babylonis. Postea aūt regebantur per sacerdotes: licèt multi illorū fuerunt Reges sicut Aristobolus, Alexander, Hyrcanus, & Ioānes Hyrcanus, & alij. Et hoc fuit à captiuitate Babylonis usque ad Christum. Nam paulo antequā Christus nasceretur cessauerant Reges Iudæorū. Et ipse natus est in tpe Regni Herodis Aschalonitæ, qui fuit primus Rex alienigena. Nam ipse fuit de genere Idumęorum. Aliter satisfacit tpi, quia p tres quaterdenas signat tria tpa. s. ante legem, sub lege, & sub gratia. Et Christus pertinet ad omnia ista tpa, quia in nullo istorum potuit esse salus hominibus nisi per fidem explicitam, aut implicitā Christi, vt supra declaratum est. *Et se quid esset ostenderet.* Istud iam non pertinet ad superiorem sententiam de tribus quaterdenis, sed est sensus, ꝙ Matthæus non solùm posuit illas tres quaterdenas in euangelio suo ad satisfaciendum tpi, & numero suo, sed ēt ostendit ex se ipso quis esset, qa infra 9. c. dicit de se, ꝙ erat publicanus sedens in Telonio. *Et Dei in se opus monstrans,* i. ostendit opus, ꝙ Deus in illo fecit. s. cùm ipse esset in statu peccati, quia erat publicanus, Deus ex sola gratia vocauit eum ad se, & fecit eū Apostolum, & Euangelistam. Et utraque potestas à Deo est, & uocatur gratia eius, vt patet infra Cor. 12. & ad Ephe. 4. & declaratum est in præcedenti Prologo. *etiam in his, quorum genus posuit Christi operantis à principio testimonium non negaret.* Idest non solùm Matthæus ostendit in se opus Dei, sed ēt ostendit testimonium Christi operantis à principio in illis, quorum genus posuit: Matthæus posuit genus omniū, qui ponuntur in Christi genealogia, quia sicut per istam scripturam Matthæi cōstat de omnibus auis, & proauis Christi maternis, ita cōstat de auis, & proauis cuiuslibet positi in hac genealogia: ideo Matthæus non solùm scripsit hic Christi generationem, sed ēt generationē cuiuslibet illorum. Est tñ uerum, ꝙ non scribūtur illi nisi per Christum: in quantum pertinēt ad progeniē eius. Et est hic figura locutionis. s. Lyptote, cùm minus dr̄, & plus significatur: quia dr̄, Christi testimonium non negaret, & est sensus, ꝙ Matthæus non solùm non negauit testimoniū Christi, sed ēt expresè posuit illud. Nam nos non negamus testimonium Christi, & tñ nihil dicimus: Hieronymus aūt uoluit plus significare. s. ꝙ Matthæus non solùm non negauerat, sed ēt expresserat. Dicitur aūt ꝙ Matthæus posuit testimoniū Christi à principio operantis in his, quorū genus scribebat, idest, ostēdit qūo Christus misericorditer se habuerat ad istos patres à principio totius generationis. Ponuntur aūt hic in principio generationis Christi Abrahā, & Dauid, & ad istos fuit magna misericordia Christi, quia Deus ex sola gratia, & liberalitate elegit potius Abraham, q̃ aliquem alium de contemporaneis suis: cui familiariter loqueretur, & cui promitteret Messiā nasciturum de semine suo, & quod semen suū possideret terram Chanaan. Non .n. meruit ista Abraham anteq̃ Deus inciperet sibi bene facere: Et si dicas, ꝙ Abraham erat à principio iustus, & merebatur ista: dicēdum ꝙ falsum est, quia pręuenit eū faciendo ipsum iustum, vt esset talis, qui conuenienter esset capax beneficiorum eius. Et ita poterat præuenire quemcunque alium contemporaneū Abrahæ, iustificando eum, vt esset capax illorū bonorū, quæ promissa fuerūt Abrahæ, & tunc promitterenrur illi, & non Abrahæ, & maneret Abrahā, sicut unus de gentilibus in infidelitate, sed elegit eum Deus solùm, quia uoluit. Et nō solùm qn̄ Deus vult alicui facere bonū ex liberalitate sua, prę uenit eum, iustificando eū uiuentem, vt dignus efficiatur illis bonis, quæ recepturus est, sed potius præuenit

Quare ponuntur Dauid & Abraham in principio Christi generationis.

F eum ab æterno præparando eum ad illud bonum. Sic ponit Apostolus exemplum de Esau & Iacob ad Ro. 9. s. Cùm enim nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni, aut mali, non ex operibus, sed ex uocante dictum est, quia maior seruiet minori, sicut scriptū est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Ideo Deus pręuenit Abraham eligendo eum ad istud bonum antequā nasceretur, nō ex aliqua causa, sed solùm, quia uoluit. Et non solùm nulla fuit causa, sed etiam nulla esse potuit quare Deus ab æterno potius eligeret Abraham ad hoc, quā aliquem alium, quia hoc dato, non esset voluntas Dei prima regula rerū, sed penderet ex quibusdam rationibus determinantibus eam ad hoc, vel ad illud, quæ se tenerent ex parte creaturæ. Quod non
G solùm est falsum, sed etiam absurdum est ipsum cogitare. Item non stat qđ illi dicebant, quia etiam si Abraham potuisset esse iustus antequam Deus eum præueniret, non poterat per illam iustitiā mereri omnia ista quæ sibi promissa sunt, quia iustitiæ nostræ, vt ait Isa. sunt sicut pānus mulieris menstruatę, & sic per eas nō possumus mereri aliquid insigne de condigno, nisi Deus nobis ex gratia dederit. De Dauid idem dicendum est, ꝙ ex Dei misericordia consecutus est omnia bona. Nam non meruit ipse, ꝙ eligeretur à Deo in Regem, & quod Deus diligeret eum in tantum, vt diceret, inueni uirum secundùm cor meum. Primo Reg. 13. & ꝙ Deus promitteret ei regnum non solùm pro se, sed etiam pro tota sua posteritate. Vnde & ipse Da-
H uid miratus est, quando Deus ei ista promisit, dicens: Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, vt præstares mihi talia, 2. Reg. 7. & 1. Paralip. 17. Aliter potest intelligi. s. ꝙ Matthæus ostendit testimoniū Christi operantis, idest, misericordiam eius in istis, quorum genus scripsit. s. ꝙ licèt essent peccatores plurimi eorum uoluit descendere de eis ſm carnem. Et ob hoc Matthæus exprimit specialiter in Christi generatione quasdam mulieres peccatrices, vel tales, quæ non erāt dignæ, vt de eis descenderet Christus: vt cū appareat de eis descendere videatur maxima Christi misericordia, qui de talibus nasci dignatus est. Et ista est hic propria intentio Hieron. ita ipse ait super Matthæū, ꝙ in genealogia Christi nullā sanctarū fœminarū legimus
I poni: sed eas, quas scriptura cōdēnat. Et hoc patet exemplariter. Nam prima mulier noīata in Christi genealogia est Thamar, de qua Iudas genuit Phares, & Zaran. Et ista fuit peccatrix: quia comixta est carnaliter socero suo illo nesciēte. Gen. 38. Secunda ponitur Raab, de qua Salmon genuit Booz. Et ista fuit peccatrix, quia fuit meretrix Ierichontina. Iosue. 2. Tertia est Ruth, ex qua Boox genuit Obed. Et ista licèt nō legatur peccatrix: fuit tamen gentilis de Moabitis, vt patet Ruth primo. Et ad illos non pertinebat progenies Christi: Christus tamen dignatus est illam esse in progenie sua ex gratia. Quarta fuit Bethsabee, de qua dicitur, quòd Dauid genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ. Et tamen illa fuit peccatrix: quia fuit
K adultera. secundo Reg. 11. & 12. Et exprimit eas specialiter Matthæus, vt significetur misericordia Christi, qui de talibus dignatus est nasci. Et hoc est testimonium, quod Christus ostendit à principio in his, de quibus descendit. *Quare omnium rerum.* Hic ponitur tertium, s. huius Euangelij materia principalis: quæ est subiectum huius libri, & omnium aliorū Euangeliorū, cū in omnibus tractetur de Christo Deo, & hoīe, quantū ad actus, & passiones suas. Et hoc tangitur, cū dr̄, quarū oīum rerum, &c. *Quod fidei necessarium Deus Christus est.* Idest, istæ res solùm pertinent ad hoc, ꝙ est Christus Deus, & hō. Et dr̄ quarū oīum rerū. s. oīum rerū supra positarū de Christi genealogia. *Tps.* i. tps, & ordo, & numerus, & dispositio istarū rerū solū est

Quare Matthæus mulieres peccatrices in generatione ponit.

ad de-

A ad declarandum quòd Christus est Deus, qui factus ex muliere,&c. Et dicitur tempus, quia in genealogia Christi cōsiderantur tempora tria.s.sub iudicibus, sub regibus, sub sacerdotibus, vel tempus ante legem, sub lege, & sub gratia. Ordo consideratur in genealogia quantum ad ordinem ipsarum personarum secundū successionem temporum. *Numerus.* Consideratur numerus quantū ad personas: quia cū sint tres quaterdenæ sunt quadraginta duæ personæ. *Dispositio, uel ratio.* Idest, ꝙ sic ordinentur, vel disponantur secundū rōnē. *Quod fidei necessarium est Deus Christus est.* Idest, omnia ista supra posita inquantū sunt necessaria ad fidē, solū pertinent ad hoc, vt inducatur qūo Christus est Deus, & assumpsit carnem de Virgine, & redemit nos in ea in cruce. Isto modo exponit Nicolaus, & alij. Aliter tñ

B videtur.s. ꝙ tempus ordo, & numerus nō refertur ad genealogiam Christi sicut expositū est: sed ad aliquid aliud. Primò patet, quia istud relatiuū.s. quarū omniū rerum, refertur ad omnia præcedentia. Et tñ supra nō solùm tactum est de genealogia Christi, sed etiam de statu Matthæi, & de gratia Christi vocantis eū: ideo tēpus, ordo, numerus non solū ad genealogiā referendū est. Secundò patet, & efficatius: quia hic dr̄ tp̄s, ordo, & numerus istarum rerū esse solū ad inducendū qūo Christus fuit Deus, & assumpsit carnem, & in cruce moriens redemit nos, & resurrexit, & tñ ordo, tp̄s, & numerus, & dispositio genealogiæ Christi nō ꝑtinet ad hoc: quia ex illo ordine numero, & tpe, nihil istorū

C inducitur. Dicendum ergo, ꝙ istud intelligitur de toto Euangelio Matthæi, & presupponendum est, quòd cū Hieron. supra dixerit quòd Matthæus tetigit Christi generationem, & tetigit de se ipso, & de Dei gratia quantum ad se, & alios, ꝙ voluit per hoc intelligere traditam esse in vniuersali totam materiam Euangelij Matthæi. Et tūc sequitur. *Quarum omnium rerum.* Idest, ꝙ omnium istarum rerum, quæ tractātur in Mattheo tempus, & ordo, & numerus, & dispositio solùm est ad hoc, ꝙ appareat Christum esse Deum, & hominē, & pro nobis mortuum, & nos redemisse, & tunc plana est litera, scilicet, quòd omnia quæ Matthæus tangit solùm inducuntur ad hoc. Et non solùm ea, quæ tangit Matthæus, sed etiam ea, quæ tangunt omnes Euangelistæ: quia nihil aliud omnes intendunt, cùm

D in hoc sit tota fides, & dicitur, quarum omnium rerum, scilicet, narratarum in lib. Matthæi. tempus. s. cōsideratio temporis, in ipsis rebus. s. ꝙ quædam fuerint ante Christi prædicationem, & alia post: quædam ante mortem, & alia post mortem, & sic de varijs temporibus rerum narratarum: Ordo, scilicet, consideratio ordinis quantum ad ipsas res, quòd quædam præponantur, & alia postponantur. Nam interdum seruatur ordo temporis in illis, qui est ordo naturalis: interdum ordo artificialis, scilicet, quod quædam, quæ sunt priora tempore postponātur: cùm sic interdum conueniat ad concludendum id quod intendimus. Quod fortè non fieret ita conuenienter, si per omnia obseruaremus ordinem temporis. Numerus, scilicet, numerus rerum narratarum. Quasi dicat, quòd

E Euangelistæ multa, vel pauca de Christo dicant, non est intelligendum, quòd ideo solùm tot dixerint, quia de Christo nulla alia quæ dicerent, inuenerint: vel quia Christus nulla alia fecerit: sed ideo tot, & talia po fuerunt, quia credebant ista sufficere ad id, quod intendebant, scilicet, ad probādum Christum esse Deū & hominem, pro nobis mortuum, & nos redimentem. Et si putauissent plura esse necessaria ad probādum hoc, multo plura scripsissent: quia Christus fecit multa alia, quæ scribere poterant, sed non scripserunt illa, quia non putauerunt esse necessaria ad probandum quod dictum est: sic patet Ioann. 2. scilicet

Rñdetur instantiæ.

Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, vt credatis: quia Iesus est Christus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. *Dispositio, uel ratio.* Idest, quòd istæ res disponantur, sic, & regulentur secundùm rationē, scilicet, ꝙ vnus Euangelista sic ordinet processum suum, & alius sic, totum est ad probandum qđ dictum est, cùm quilibet Euangelista idem probet, licèt diuerso processu, & ordine. *Quod fidei necessarium est.* Idest, quantum ad id, quod est necessarium ad fidem. *Deus Christus est.* Ab isto loco vsque ad illum, scilicet, in quo Euangelio, ponuntur conclusiones, siue articuli principales fidei, quos intendit probare Matthæus, vel declarare ex narratione sua. Ideo subiectum totius libri est Christus Deus homo, ut faciens, & patiens. Hic etiam dicitur Christus Deus esse. s. ipse Christus, qui est Deus est subiectum libri. Christus significat Messiam, sicut patet cùm quæsiuit Iesus à pharisæis de Christo cuius filius sit, idest, cuius filius debeat esse Messias. Matth. infra 22. & dixerunt Iudæi: Christus cùm venerit nescietur vnde sit. Ioan. 7. Idest, nescietur vnde veniet Messias. Et iterum ibidem: Nunquid verè cognouerunt Principes, quia hic est Christus: idest, Messias. *Qui factus est ex muliere.* Idest, qui natus est, magis.n. propriè dr̄ natus, q̄ factus, quia facere pertinet ad rē, quæ æquiuocè producitur, & est extra facientē. Sicut propriè ad artē pertinet facere, quia artifex operatur in materia quæ est extra ipsum, & est illa ꝓductio æquiuoca, quia res producta per artē non est in specie artificis, & tñ cū nascitur hō ex muliere est uniuoca productio, qa est hō ex hoīe, & non est de materia exteriori, sed de substātia generantis? & tñ in scriptura est iste modus loquendi, quia apostolus dicit Christū factū esse ex semine Dauid ſm carnē, ad Rom. Et dicit factum ex muliere, ad Gal. 4. *Factus sub lege.* i. natus tpe legis, qa adhuc durabat lex Moysi, qñ Christus natus est. Nec cessauit nisi post mortē Christi: qñ fuit Euangeliū publicatū. Ista uerba sumit Hiero. de Apostolo, ad Gal. 4. s. At vbi uenit plenitudo tp̄is, misit Deus filiū suū factum ex muliere, factū sub lege. *Natus ex Virgine.* Iste est unus articulus fidei, quem Matthæus probat, infra 1. & Luc. 2. c. *Passus in carne.* s. Pro pro nobis mortuus, & tñ non fuit mortuus ſm carnē: quia Christus erat Deus, & homo. Erat.n. Deus ꝑ naturā, & hō ꝑ assumptionē humanitatis. Christus aūt nō fuit mortuus nisi ſm ꝙ hō ex infirmitate carnis, qđ quātū ad hoc statutū erat de eo, sicut de uno quoque hoīe semel mori, ad Hebr. 9. Deitas aūt, vel ꝑsona diuina mori non potuit. Et quia aliqui putabāt Christum esse purum hominem, & non fuisse ante Mariā, sicut dicebāt Cherinthiani, & Hebionitæ, & Ariani, & alij hæretici, vt declaratū est præcedenti ꝓlogo, isti. n. putabant totaliter Christū fuisse mortuū, sicut hō totaliter moritur, quia post mortē non manet ꝑsona hominis licèt maneat anima, & tñ in triduo mortis Christi manebat Christus sicut prius, licèt non eēt tunc homo sicut prius: ideo non erat totaliter mortuus sicut hō, & ad hoc dicitur, ꝙ passus est, uel mortuus ī carne. i. solū ſm carnē. *Omnia in cruce fixit.* scilicet. Omnia peccata nr̄a fuerūt cum Christo crucifixa, & ibi moriendo occidit oīa illa, vel destruxit. Et est figurata locutio. In quo præsupponendū, ꝙ qñcunq; quis peccat mortaliter, incurrit obligationem ad mortem æternam in inferno, & est ac si homo qualibet vice faceret instrumentum obligationis, in quo se fateretur obligatum ad mortem æternam pro illo actu. Et sic quot peccata hō habet, tot chyrographos obligationis, ideo quandiu manserint isti chyrographi integri, manet homo obligatus. Et tamen nos redi-

Subiectum Euangelio-rū est Christus Deus, & homo, vt faciens, & patiens.

mendi eramus per mortem Christi: ideo oportebat ꝙ Christus moriens omnes istos chirographos cassaret, deleret, vel rumperet, quia alioquin, illis saluis nos manebamus obligati, vel saltem constabat nos manere obligatos. Ideo dicitur, quòd Christus fixit istos chirographos in cruce, scilicet, perforauit eos, scilicet, quia quando aliquod instrumentum perforatur, vel rumpitur per hoc perit vigor eius: ita cùm Christus abstulerit nobis obligationem ad mortē, dicitur cassasse chirographos illos, vel rupisse, aut clauo fixisse, quia per quemcunque modum istorū anihilatur instrumentum. Istud posuit Apostolus ad Colo. 2. scilicet: Conuiuificauit vos cū illo donans vobis omnia delicta, idest, remittens, & sequitur, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud Cruci, *& triumphans ea in semetipso*. Idest uincens peccata in se ipso. Peccata enim ante hoc ex eo, quòd obligabant homines ad mortem æternam, dicebantur illis aduersari: ad hoc autem, quòd non aduersarentur, oportebat facere, quòd illa non haberent aliquam uim obligandi. Et fuit pugnare contra peccata, & triumphare de eis. Et triumphauit in corpore suo, vel in semetipso, scilicet, quia ex eo, quòd ipse mortuus est, peccata simul mortua sunt. Alij autem uincunt hostes per hoc, quòd occidunt illos: Christus autem vicit peccata, quæ erant quasi hostes, per hoc, quòd occisus ipse est. Ideo non triumphauit Christus in alio, sed in seipso: *resurgens in corpore*. Iste est alius articulus principalis, & illum declarant omnes Euangelistę, & dicitur resurgens in corpore, idest, resurgens solùm secundùm corpus. Nam ille simpliciter dicitur resurgere, qui simpliciter, vel totaliter moritur: Christus autem non mortuus est totaliter, scilicet, quia non mortua est persona diuina, licèt per communicationem idiomatum cōcedamus, quòd Deus mortuus est, & sit uera propositio ex eo, quòd Deus est homo, & homo moritur, & quia Christus non mortuus est nisi secundùm carnem, non potuit resurgere nisi secūdùm carnem. Et hoc etiam est contra hæreticos, qui dicebant Christum purum hominem, & tamen si esset purus homo, ipsa persona verè moreretur, & uerè resurgeret, & non oporteret poni istam limitationem, scilicet, passus in corpore, & resurgens in corpore, & patris nomen in patribus filio, & filij nomen patri restitueret in filijs, scilicet, Christus mortuus est ad restituendum patribus nomen patrum, & ad restituendum filijs nomen filiorum. Pro quo sciendum, quòd pater, & filius cùm sint correlatiua, vnū non manet sine altero, sed posita se ponunt, & perempta se perimunt. Erat autem Abraham genitor omnium Iudæorum, & ei promissum est, quòd Messias veniret de semine suo. Cùm autem Christus venit, & non receperunt eum Iudęi, desierunt esse filij Abrahæ, quia non erant participes illius benedictionis, quæ fuerat promissa Abrahæ, Gene. 12. scilicet: In semine tuo benedicentur omnes gentes, idest, in semine quod est Christus ad Gala. 4. Et tunc Abraham desijt esse pater, quia non habebat filios. Christus autem veniens restituit patribus nomen patrum, & filijs nomen filiorum, quia Gentiles susceperunt fidem Christi per prædicationem Apostolorum, & per hoc cœperunt esse filij Abrahæ, qui erat pater omnium credentium, & omnes credentes dicūtur benedicti cum fideli Abraham, ad Gala. 4. Et tunc Abraham cepit habere filios, & cœpit esse pater: cùm prius perijsset paternitas, & filiatio. Et isti qui crediderunt in Christum vocati sunt postea verè filij Abrahæ, & verè Israelitæ magis quā illi, qui descēdebāt ab eo secundū carnem. Patet hoc ad Roma. 9. scilicet. Non enim omnes, qui ex Israel hi sunt Israelitæ: nec qui semen Abrahæ sunt

F omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semē, idest non, qui filij carnis, hi filij Dei, qui filij sunt promissionis extimantur in semine. Quasi dicat. Si filius Abrahæ sicut Isaac: immo magis, quia Ismael totaliter natus est secūdum naturam nullo existente miraculo: Isaac verò aliqualiter super naturam genitus est, quia desierant Saræ fieri muliebria: Gene. 14. Et erat caro Abrahæ mortua, & emortuus venter Saræ, & acceperunt à Deo uirtutem, vt patet Ioan. 4. & Hebr. 11. & tamen solus Isaac filius vocatur Abrahæ, & noluit Deus, ꝙ vocaretur Ismahel filius Abrahæ, dicens: In Isaac uocabitur tibi semen. Gene. 21. Ergo noluit Deus uocari filios Abrahæ eos, qui erant secūdùm solam carnem, sed eos, qui erant secundùm repromissionem. ideo G Apostolus concludit ex hoc, quòd Iudæi, qui recesserunt à fide Abrahę, non fuerunt filij eius, quia nō pertinent ad repromissionem, cùm non communicent in Christo, qui erat repromissus, in quo erat benedictio. Gentiles autem accipientes fidem Christi, quam tenuit Abraham, efficiuntur participes repromissionis factæ ad eum. Ideo isti sunt ueri Israelitæ, & ueri filij Abrahæ. Et quia in hac fide non fuit solus Abraham, sed etiam multi alii Patriarchæ, & Prophetæ, qui vocantur patres, omnes illi perdiderant iam nomen paternitatis, quia filios non habebant, omnibus illis nomen paternitatis restitutum est. Cùm autem dicitur quòd filijs restitutum est nomen filiorum, accipitur restituere, idest dare, quia propriè restituere est in H eo, qui spoliatus est, vel saltem in eo qui perdidit rem: Gentiles autem nunquam habuerant nomen filiationis, quia nunquam fuerant filij Abrahæ. Sed nunc nouiter per fidem Christi illud acceperunt. Ideo nō fuit eis propriè restitutum, sed datum, ideo accipitur largè restituere, idest, dare. Patribus autem scilicet Abraham, & alijs propriè restitutum est nomē paternitatis, quia spoliati fuerant eo per iniquitatem filiorum, qui recedere uoluerūt à filiatione. Aliter potest intelligi, quòd accipiatur restituere propriè, scilicet, quia Abraham, & alij Patriarchæ, & Prophetæ fuerunt patres in regula fidei, & operum, & omnes Iudæi, qui sequebantur eorum exempla, erant filij ipsorum non solùm secundùm carnem, sed etiam per imitationē. Et tamen I ante aduentum Christi plurimi istorum declinauerāt tam à fide, quàm ab operibus antiquorum, & sic desinebant ipsi esse filii, & antiqui desinebāt esse patres. Multos istorum Iudæorum Christus per prædicationem suam, & Apostolorum conuertit ad fidem, & ad opera Abrahæ, & aliorum antiquorum: ideo restituit illis nomen patrum, & istis nomen filiorum. Et accipitur restituere propriè, quia utrique perdiderant nomen, scilicet, antiqui tanquam uiolenter spoliati nomine paternitatis per iniquitatem istorum, & isti tanquam sponte abrenunciantes filiationem recedendo ab imitatione patrum. Iste modus loquendi est in scriptura, vt Malach. 4. scilicet. Ego mittam uobis Eliam, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Corda filiorum conuertuntur ad pa- K tres, quando redeunt ad imitandum eos quos desierant imitari: & corda patrum conuertuntur ad filios, quando patres dignantur habere in filios propter nouam assimilationem eos, quos prius habere dedignabantur in filios propter dissimilitudinem. Et exponunt istam literam Nicolaus, & alius expositorum prologorum sic, scilicet, vt restitueret patribus, scilicet, antiquis nomen patris, scilicet, quod perdiderant filio, idest, ad honorē filii, scilicet, quia magnus honor est Christo, ꝙ restituatur istud nomen paternitatis antiquis, & restitueret in filiis nomen filii, idest, filiorū patri, idest, ad honorē patris. Sed ista expositio non videtur multū stare. Primò qa apparet aliqualiter distorta

ad li-

ad literam, cum isti datiui.i.filio,& patri non videãtur signare talem modum acquisitionis,qualem isti dant. Secundò, quia tunc non diceretur hic, ꝙ Christus restituit nomen patris patribus filio, idest, ad honorem filij,sed diceretur sibi.i.ad honorem su ipsius, quia ipse erat filius. Tertiò, quia fit hic differentia inter honorem patris, & filij, scilicet,quòd in vno istorũ erat honor patri,& in alio honor filio,& tamen honor patris, filij, & Spiritus sancti vnus est, cùm sit vnus Deus. Et ob hoc sæpe ecclesia dicit in Hymnis: Tribus honor vnus,idest,indiuisus. Quartò,quia dato ꝙ vellemus distinguere inter honorem patris, & filij per quandam appropriationem, non stat, quia tunc esset honor patris in restituendo antiquis nomen patris, & esset honor filio in restituendo filijs nomen filiationis. Et tamen isti exponunt per contrarium, scilicet,quòd restituendo patribus nomen patris fit honor filio, & restituendo filijs nomen filiorum fit honor patri. Quintò quia dato, quòd personis diuinis competerent diuersi honores, tamen hic non poterat esse nisi vnicus, quia ex vnico actu vnicus insurgit honor., & tamen cùm pater,& filius sint correlatiua, vt dictum est, sic ambo eodem actu simul restituuntur: vnde,qui restituit patribus nomen patrum,restituit filiis nomen filiorum. Non ergo potuerunt hic esse diuersi honores. Exponenda est ergo aliter litera, scilicet, Christus restituit filio,idest,filijs nomen patris,idest, quòd possent dicere se habere patrem,quod prius non poterant in patribus.i.quantum ad patres ipsorum, scilicet, Abraham, & alios restituit patri.i.patribus nomen filij,idest,ꝙ haberent filios, in filiis, idest quantum ad filios.s.ꝙ ante hoc non poterant vocare filios eos, qui prius fuerant filij sui, & nunc incipiebant posse illos sic vocare. Et ponitur singulare pro plurali.s.filio, idest,filijs patri,idest, patribus, quod sæpe fit in scriptura. Si tamen velimus,ꝙ maneat propriè in singulari,adhuc erit eadem sententia.s.restituit filio, idest cuilibet filiorum, & restituit patri.i.cuilibet patrum. *Sine principio, sine fine.* Refertur ad Christum.s.Christus existens,sine principio, & sine fine fecit omnia. Hoc dicitur ad significãdum eum esse verũ Deum, qui nec habet principium, nec finem, quia Deus nec cœpit esse aliquando, nec aliqñ esse desinet. Et hoc dicitur contra illos, qui putabant Christum esse purum hominem,quia isti dicebant eũ habuisse principium, immo ꝙ non fuerit ante Mariã. Dicitur Deus sine principio, & sine fine,& tamen ipse est principiũ,& finis: sic dicitur Apoc.1. s. Ego sum Alpha. & Omega,principium,& finis: siue primus,& nouissimus. Sic etiam dixit Christus Io. 8. s.Ego sum principium, qui loquor vobis. *Ostendens vnum se cum patre esse.* Idest Christus ostendit se vnum, idest, vnam substantiam esse cum patre, quia Christus per opera sua ostendit se esse Deum,vt ipse inducit Ioannis, 5.& quia non sunt plures Dij,cùm sit impossibile esse plures Deos, necesse est, ꝙ aut pater, & filius sint vnus Deus,ergo sunt vnus Deus. Istud ostendit Christus dicens:Ego & pater vnum sumus,& ego in patre,& pater in me est. Io. 14. quia vnus est,idest,quia Christus est verè vnus Deus cum patre ostendit se vnum Deũ. Nam si non fuisset verè unus Deus cum illo, non potuisset hoc ostendere, quia ostensio fieri debebat per opera miraculorum, & tamen miracula non possunt fieri in testimonium falsitatis,cùm miracula non possint fieri nisi à Deo:Deus tamen nunquam mentitur, ipse tamen mentiretur si faceret miracula, vt aliquis probaret per illa falsa, quæ diceret. Hoc patet Deuteronomij.18. Quia istud signum dedit ibi Deus ad cognoscendum veros prophetas,& falsos,scilicet,si propheta prænunciaret aliquid, & non eueniret, signum erat, quòd Deus non erat locutus illi, sed finxerat de

A corde suo. Si autem eueniret,erat signum,ꝙ Deus locutus fuerat ei. *In quo Euangelio.* Hic ponitur quartum huius prologi,in quo ostẽditur euangelii Matthæi vtilitas. Et est utilitas cognitio,quę habetur de rebus pertinentibus ad fidem traditis in eo. Nam in quolibet libro utilitas est cognitio, cum quilibet liber immediatè ordinetur ad manifestationem quarundam veritatum siue illæ veritates postea ordinentur ad opus, sicut in moralibus,siue sint propter se ipsas,sicut in speculatiuis. Ita in isto libro Matthæi. Et quia hic agitur de Christo, tanquam de subiecto quantum ad omnes operationes,& passiones suas, & cętera accidentia circa ipsum, & omnia ista fuerunt ad salutem nostram, quam Christus ex magna charitate operatus est. Præ- B cipuũ, quod cognoscitur ex hoc libro est dilectio Dei nascentis in carne. Et dicitur. *In quo Euangelio.* Scilicet, Matthæi. *Vtile est desiderantibus Deum.* Scilicet,utile est cognoscere ea,quæ infra habentur. Et dicitur desiderãtibus cognoscere Deũ. Quasi dicat. Per ea,quæ scripta sunt à Matthæo, & aliis Euangelistis cognoscimus Deum. Nam licèt Deus naturaliter cognoscatur, est illa leuis cognitio, & multum vniuersalis. Per fidem autem magis determinatè cognoscitur. Fides autem ponitur præcipuè in euangeliis. Quia licèt in ueteri testamento esset scriptum, quid de Christo credi deberet, erat tamen ualde obscurum. In euangeliis autem clarissimè traditur,ideo ibi propriè Deus cognoscitur sic. *Prima, vel media, vel perfecta cognoscere.* Idest utile C est cognoscere in hoc euangelio principium, mediũ, & finem, per quæ significatur totum euangeliũ,quia ex eo toto colliguntur omnia, quæ ad Christum pertinent. Quidam expositor prologorum exposuit,ꝙ prima sunt ea, quæ fuerunt ante Christi prædicationem, media sunt à principio prædicationis vsque ad mortẽ, perfecta sunt à morte usque ad ascensionem. Aliter etiam exponit.s.quòd prima dicantur omnia scripta à Matthæo in quantum pertinent ad sensum literalem, qui primus est: media sunt quæ pertinent ad sensum allegoricum: perfecta sunt, quæ pertinent ad sensum tropologicum,siue moralẽ. Primus tamen sensus est uerus, *vt & uocationẽ Apostoli.*i. utile est legere omnia, ut intelligant uocationem Apostoli,& dilectionẽ Dei D operantis in carne: quasi dicat finis istius libri est ostẽdere redemptionem nostram factam per Christum,ꝙ fecit ex maxima dilectione. Vnde & singula gesta eius magnum amorem ostendunt. Quod patet primò ex ipso Matthæo,qui scripsit euangelium. Nam erat publicanus, & inter peccatores. Deus autem ex magna charitate illum uocare dignatus est,& fecit eum Apostolum,& tradidit ei honorem Euãgelistæ. Ex quibus satis ostenditur, quòd omnia opera Christi erant magnę charitatis,cum in ipso qui euangelium scripsit tãtum amorem ostenderit. Et opus Euangelistæ potest intelligi uno modo ꝙ legentes intelligant opus Euangelistæ.i.officium suum,scilicet,ꝙ habebat antequam uocaretur à Christo. Quasi dicat. Erat publicanus ante E hoc, & peccator, & quod de tali statu, siue officio uocaretur à Christo fuit magna misericordia,& dilectio. Sic quæsierant Nautæ à Iona propheta, scilicet, quid est opus tuum, & quæ terra tua?i.quod officiũ habes: & de qua terra es? Ionæ primo. Aliter intelligitur, scilicet, quòd intelligant opus Euangelistæ.i.dignitatem, uel honorem traditum Matthæo faciendo eũ Euangelistam,& Apostolum. Nam prima dignitas, & maxima, quam Christus constituit in ecclesia est Apostolorum, secunda prophetarum, tertia Euangelistarum ad Ephe.4. Matthæus autem primam,& quartam simul assecutus est. In quo apparet Dei dilectio: qui ad tantum honorẽ sublimauit Matthæum: quem inter publicos peccatores inuenerat, & dilectionem

Dei

Dei in carne nascentis, idest, cognoscent dilectionem Christi, qui est Deus incarnatus. Et ista incarnatio facta est ex magna dilectione. Nam propter nimiam charitatem, qua dilexit nos Deus, misit filium suum assumpturus naturam nostram, quia si quis consideraret, inextimabile beneficium est, quod natura humana nostra, quę est corruptibilis assumatur ad unitatem personæ à Deo uero: ita quod sit iam uerum dicere, ꝙ Deus est homo, & homo est Deus: unde nullus maior honor poterat fieri hominibus à Deo, licèt posset eis facere maiorem utilitatem. Nam utilius fuit homini liberari à morte æterna, quàm naturam humanam assumi à uerbo, quia ut ait Gregorius, nihil nasci profuit, nisi redimi profuisset. Honorabilius tamen fuit homini, quòd assumeretur natura sua à Deo uero, quàm quòd redimeretur, & sic ista assumptio ex magna charitate fuit, & omnia alia opera Christi in carne fuerũt magnæ dilectionis. *Per uniuersa legentes intelligant.* Scilicet, legentes euangelium Matthæi intelligant per uniuersa, idest per singula opera Christi magnam dilectionem eius. Nam nullum opus Christi est, quod in seipso consideratum quantum ad circunstantias, & motiuum suum non appareat esse magnæ dilectionis. *Atque id in eo, quo appræhensi sunt, & apprehendere expetunt, recognoscant.* Idest, in isto euangelio recognoscant homines, quid est, in quo desiderant eum appræhendere. Deus enim apprehendit nos in natura, quia assumpsit naturam nostram. Et isto modo loquitur Apostolus ad Hebr. 2. s. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ appræhendit. i. nunquam assumpsit naturam Angelicam ad unitatem suppositi: sed appræhendit semen Abrahæ. i. naturam humanam de stirpe Abrahæ. Nos autem desideramus Deũ appræhendere per beatitudinem. Et hoc totum cognoscit in euangelio, quia ibi constat quomodo Deus assumpsit carnem, & natus est de Virgine, in quo nos appræhendit, infra primo. Et etiam constat de beatitudine uitæ æternæ, in qua boni appræhendent Deum clarè eũ uidentes, infra 25. Iste modus loquendi Hier. accipitur de uerbis Apostoli, ad Phili. 3. cùm dicitur. Sequor autem si quo modo compræhendã in quo & compræhensus sum. Aliter poterat intelligi, ꝙ Deus appræhendit nos per cognitionem cùm clarè nos cognoscat: nos autem desideramus appræhendere eum, scilicet, vt clarè cognoscamus, sic patet 1. Cor. 13. s. Ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus. Et postea dicitur: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem faciẽ ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autè cognoscam, sicut & cognitus sum. Et istud, ꝙ nos appræhendamus Deum eo, in quo sumus appræhensi ab eo. Aliter potest intelligi de appræhẽsione per charitatem: nos debemus eum appræhendere per charitatem. Et ista charitas, siue qua Deus dilexit nos, siue qua nos debemus diligere Deum, inuenitur in Matthæo, quia ibi habetur quid fecit Christus pro nobis, in quo apparet magna charitas eius: & quid nos debemus facere pro eo, scilicet, custodire omnia man data, quę dedit, quia qui diligit me sermonem meum seruabit: dixit Christus Ioannis. 14. Traditur etiã mo-

F dus dilectionis, quia Christus dedit formam dilectionis Dei & .j. 22. Et iste sensus conuenit magis verbis Apostoli. s. Sequor autem si quomodo compræhendam, in quo & compræhensus sum à Christo Iesu. Et sequitur, fratres ego non me arbitror comprehẽdisse. Ex quo apparet, quòd loquitur ibi de compræhẽsione per charitatem, & non per beatitudinem, quia magnificum est, quòd cùm homo uiuit, non comprehendit Deum per beatitudinem: ideo prima, & ultima expositio sunt meliores, quàm secunda. *Nobis enim hoc in studio argumenti fuit.* Hic enim ponit Hieronymus motiuum suum, quare fecit istum prologum. Et dicitur: Nobis enim hoc fuit in studio argumenti. i. hoc studium, uel hanc intentionẽ habuimus in faciendo hoc G argumentum. s. intentionem, quæ infra exprimitur. Vocat Hier. istum prologum argumentum. Argumẽtum autem est quædam prælibatio breuis eorum, quę postea diffusè in opere continentur. Et quia in isto prologo Hiero. declarauit in generali ea, quæ tractantur in Matthæo, & intentionem illius de scribendo, dicitur conuenienter iste prologus argumentum. *Et fidem factæ rei tradere.* Scilicet, in hoc prologo intendebamus facere fidem de re facta. i. declarare quid Mattheus fecit in libro suo, & quod intenderit, quia hoc totũ erat iam res facta. *Et operantis Dei intelligendam diligenter esse dispositionem quærentibus non tacere.* Idest exprimere etiã intendimus in prologo non tacere. i. exprimere quærentibus esse intelligendam diligenter Dei dispositio- H nem. Quasi dicat. Voluimus significare, quòd legẽtes in hoc libro Matthæi Dei dispositionem. i. actus Dei, & omnia quæ disponere dignatus est, debeant diligenter inquirere, ad hoc, quòd intelligant: quia si pigrè, & negligenter inquirunt, nunquam intelligent. Et ob hoc Hier. tetigit aliqua misteria obscura in hoc prologo, quæ pertinent ad Matthæum, & non aperit illa, vt relinquatur locus, & desiderium legentibus ad sollicitè legendum. Et sic intentio Hier. faciendo istum prologum fuit solùm de duobus. s. ꝙ declararet quid est de quo tractabat Matthæus, & hoc est fidem factæ rei tradere, & monere nos, quòd diligenter, & sollicitè legeremus ad intelligendum Dei dispositionẽ in hoc libro. Nicolaus exponit hoc de intentione Hieronymi I non in scribendo Euangelium Matthæi. Nam in hoc ipse non intendebat facere fidem rei factæ scribendo euangelium Matthæi. Nã in hoc Hier. nõ tradebat fidẽ alicuius rei, sed Matthæus, cùm Hiero. nihil adderet super Matthæum. Item non fuit ista intentio eius transferendo: sed solùm emendare libros latinos, & obedire Papæ Damaso. Nam supra in prologo eius, qui incipit. Beatissimo Papæ Damaso: ostendit quod ad præceptum Damasi transtulit Euangelia de Græco, eo quòd apud latinos erant valde corrupta, & erat varietas exemplarium. Vnde non transtulit euangelia ad faciendum fidem de re facta, sed solùm, vt manerent incorrupta, maxime quia applicatio literæ ad istũ sensum est valde distorta, quia accipit Nicolaus hoc K argumentum pro ratione motiua Hieron. ad transferendum, & tamen argumentum non solet sic accipi, ideo tenenda est superior expositio.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN SANCTVM IESV CHRISTI Euangelium secundum Matthæum Commentaria.

LIBER generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & Fratres eius. Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem.

Cur Euãgelium Matthæi ante alia ponitur.

HIC incipit euangelium Matthæi, quod inter omnia primum ponitur, quia Mattheus ante alios Euãgelistas scripsit, vt ait Hier. præcedenti prologo, & in prologo, qui incipit: Plures fuisse. Et prima sui diuisione diuiditur in duo. Et primò Matthæus stabilit substãtiam huius libri, scilicet, Christum Deum verum, & hominem, ostendendo eum esse Deum, & hominem verũ. Secundò determinat de redemptione nostra facta per ipsum, infra circa medium quarti. c. s. *Cum audisset Iesus, quòd Ioannes.* Prima in quatuor, secundùm quòd probat Matthę Christum Deum verum, & verum hominem quadrupliciter. Primò testimonio Angelico, & Prophetico. Secundò cœlesti illustratione, & regali veneratione. Tertiò ex prædicatione Ioannis, & testificatione Dei patris. Quartò Dæmonum tentatione, & Angelorum obsequio, & veneratione. Secunda incipit sequenti. c. tertia, in tertio, quarta, in quarto. Prima in duas, quia primò ostendit veritatem humanæ naturæ in Christo, eius Genealogiam describendo. Secundò veritatem diuinæ naturæ, modum suæ conceptionis mirabilem ostendendo ibi. *Christi autem generatio sic erat.* Prima in tres, quia circa Christi Genealogiam præmittit Matthæus quandam prefationem. Secundò ponit genealogiæ descriptionem, ibi. *Abraham genuit.* Tertiò genealogiæ descriptæ recapitulationem, ibi. *Omnes ergo generationes.* Circa primum dicitur. *Liber generationis Iesu Christi.* Istud est principium libri, & est quasi titulus eius: quia per hoc declaratur de quo tractatur in libro, vel in parte eius, scilicet, de Christi generatione. Et ponuntur hic duo nomina eiusdem personæ. Primum est Iesus, & est nomẽ personale, quod Angelus nominauit, præcipiens Ioseph, quòd ita vocaret puerum, cũ nasceretur, scilicet, quia ipse saluum faceret populum suum à peccatis: cùm Iesus interpretetur Saluator, vt patet infra in litera, & Luc. 2. Christus non est nomen personæ, sed dignitatis, quia signat regem, eo quod interpretatur unctus, reges tamen, & Sacerdotes erant, qui ungebantur in ueteri testamento, ut patet 1. Paralipom. 29. ubi dicitur, quòd unxerunt Salomonem in regem; & Sadoc in pontificem. Et competit istud nomen Iesu, quia ipse Rex erat, & sedere deberet super solium Dauid patris sui. Iere. 23. Christus etiam signat Messiam. Et pro hoc

Substãtiam huius libri.

Duo nomina Saluatoris.

hoc communius accipitur in ſcriptura, vt patet Ioã. 1. ſcilicet. Inuenit Andreas fratrem ſuum Simonem, & dixit ei. Inuenimus Meſſiam, quod eſt interpretatum Chriſtus, & Ioan. 7. ſcilicet. Verè cognouerunt Principes, quia hic eſt Chriſtus, ideſt, Meſſias. Et iterũ, Chriſtus, cùm uenerit nemo ſcit unde ſit, ideſt, Meſſias. Et ſæpe eod. c. Licèt autem Ieſus eſſet Rex, non uocatur Chriſtus in quantum Rex, ſed in quantum Meſſias: quia hoc erat propriiſſimum ei, quia ipſe erat qui miſſus erat ad ſaluandum nos, filii Dauid, filii Abraham. Vocatur Chriſtus filius Dauid, & filius Abrahæ, ſcilicet, ſecundùm carnem, cuius generationem ſolũ deſcribit Matthæ. Nam generationem diuinam nullus tetigit niſi Ioan. Et ſecundùm hanc eſt filius Dei patris, Et iſtam differentiam ſeruat Apoſtolus ad Rom. primo dicens: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem. Nam non dixit abſolutè, Chriſtus natus eſt, uel factus ex ſemine Dauid, ſed quòd ſolùm natus eſt ſecundùm carnem, quia præter iſtam generationem Chriſti de ſemine Dauid, ipſe erat perſona ab æterno manens cum patre. Et non incipit hic recta enumeratio generationis Chriſti, ſed ibi infra. *Abraham genuit Iſaac*. Sed quare ponuntur, dicetur infra in quadam quæſtione. *Abraham*. Hic ponitur ſecundum, in quo deſcribitur Chriſti genealogia. Et diuiditur in tria ſecundùm tres quaterdenas, quas Matthæ. in ea aſſignat. Prima incipit in Abraham, & terminatur in Dauid incluſiuè. Secunda incipit in Dauid excluſiuè, ſiue in Salomone filio eius, & terminatur in Iechonia filio Ioſiæ incluſiuè. Tertia incipit in alio Iechonia filio prædicti Iechoniæ, & terminatur in Chriſto incluſiuè, ſecunda ibi. *Dauid autem genuit*. Tertia ibi. *Et poſt tranſmigrationem Babylonis*. Circa primum dicitur. *Abraham genuit Iſaac*. Alios filios multos habuit Abraham, ſed alij non ponuntur hic, quia non deſcẽdit Chriſtus per lineam illorum. Genuit autem Abraham Iſaac de Sara, cùm eſſet, nonaginta annorum ipſa, & Abrahã. c. an. Gen. 21. & ob hoc fuit conceptus ille aliqualiter ſupernaturalis; maximè, quia Saræ deſierant fieri muliebria, ſine quibus, non eſt poſſibile fieri conceptum. *Iſaac autem genuit Iacob* Etiam genuit Eſau: ſed ille non ponitur hic. Genuit autem ambos de Rebecca, & ſimul nati ſunt. Geneſ. 26. Erat autem Iſaac annorum quadraginta, quando accepit vxorem, eo. cap. *Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius*. Non ponitur Iudas prior, quaſi prior fuerit in ordine naſcẽdi, quia primus filius Iacob fuit Ruben: quartus autẽ fuit Iudas, Gen. 29. Sed ponitur prior, quia ipſe ſolus pertinet ad generationem Chriſti. Dicitur, & fratres eius, ſcilicet, omnes filios Iacob: nam duodecim genuit, ſex de Lia, duos de Rachel, duos de Zelpha, duos de Bala, Gen. 29. & 30. Quare autem ponantur hic, infra dicetur. *Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar*. Thamar non fuit vxor Iudæ, ſed nurus ſua, quia vxor ſua fuit quædam, quæ vocabatur Sua: ex qua habuit tres filios, ſcilicet, Her, Onam, & Selam. Her, & Onam occiſi ſunt à Domino: Sela manſit: ſed nõ pertinet ad Chriſti progeniem. Poſtea cognouit Iudas ignoranter nurum ſuam, & genuit ex unico concubitu iſtos duos: Gen. 38. Et non pertinent ambo ad Chriſti progeniem, ſed Phares ſolùs. *Phares autem genuit Eſron*. Ab iſtis omnibus filijs, & nepotibus Iudæ, qui ponuntur hic nominantur familiæ in tribu Iuda, ſcilicet, à Phares nominatur familia Phareſitarum. Zaram nominatur Zare aliquando, & nominatur ab eo familia Zareitarum, Ab Eſron filio Phares nominatur familia Eſronitarum Numeri, 26. Sciendum, quòd omnes iſti ab Abraham vſque Eſron incluſiuè nati ſunt in terra Chanaan antequam deſcenderet Iſrael in Aegyptum. Abraham natus fuerat in vrbe Chaldæorũ,

F & cùm eſſet ſeptuagintaquinque annorum, iubente Domino, venit in terra Chanaam. Gen. 12. & ibi natus eſt Iſaac filius eius, Geneſ. 21. Deinde Iacob cum omnibus, qui nominantur hic vſque ad Eſron incluſiuè, & cum filijs, & nepotibus filiorum ſuorum, qui ſimul erant ſexagintaſex deſcendit in Aegyptum, Geneſ. 46. *Eſron autem genuit Aram*. Iſte natus eſt in Aegypto, quia Eſron pater ſuus paruulus erat, quãdo deſcendit in Aegyptum, vt declaratum eſt Geneſ. 46. Et etiam mortuus eſt ibi iſte Eſron, & Aram filius eius. *Aram genuit Aminadab*. Iſte Aminadab natus eſt in Aegypto, etiam videtur, quòd ibi mortuus eſt. Nã manſerunt Hebræi in Aegypto annis quaſi ducentis, & quindecim: vt declaratum eſt Gen. 16. & Exo. 1. &

G 12. Nico. autem vult, quòd Aminadab exierit de Aegypto, & mortu⁹ fuerit in deſerto, & ibi fuit princeps in tribu ſua, & poſt illum fuit Naaſſon filius eius. Et hoc inducit, quia Canticorum. 6. dicitur. Anima mea conturbauit me: propter quadrigas Aminadab. Et dicit, quòd intelligitur, ſcilicet, quòd in exitu Iſraelitarũ de Aegypto Dominus aperuit mare rubrum, & ſiccauit fundum, & ſteterunt aquæ ex vtraque parte, quaſi muri: Exo. 14. Iudæi autem timebant intrare, & tunc Aminadab Princeps tribus Iudæ intrauit primus poſt Moyſen cum tribu ſua. Et ex hoc tribus Iuda, vt ipſe vult, meruit dignitatem regni. Et ſic dicitur, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab, ſcilicet, quia Iſraelitæ videntes Aminadab præcedẽtem cum quadrigis ſuis admirati ſunt propter eius audaciam, & ſecuti ſunt eum.

Opini[o] [Ni]co. de[...] de Am[inadab].

H Dicendum quòd in hoc non poteſt omnino patere veritas: veriſimilius tamen videtur, quòd Aminadab mortuus fuerit in Aegypto, quàm quòd exierit inde. Primò quia motiuum Nicolai ad ponendum eum exiuiſſe de Aegypto ſolùm fuit ex auctoritate prædicta. Illa tamen non ſatis probat hoc: immo non conuenit, de quo videbitur Can. 6. Secundò apparet ex longitudine temporis, quo fuerunt Iſraelitæ in Aegypto, ſcilicet, annis ducentis, & quindecim, vt dictum eſt, in quibus veriſimilius videtur, quòd pater ſuus Aram, & ipſe mortui fuerint, quã quòd ſuperuixerint: cùm auus ſuus Eſron natus fuerit ante introitum in Aegyptum, vt ſupra dictum eſt.

Reſp[onſio] auct[oris].

I Tertiò, quia ſi Aminadab exiuiſſet de Aegypto, ipſe fuiſſet princeps tribus Iudæ, & non filius ſuus, quia ipſi non principabantur niſi patribus mortuis, & tamẽ in principio ſecundi anni ab exitu de Aegypto, quando numeratus eſt populus, poſitus eſt Naaſſon filius Aminadab princeps tribus Iudæ: Numeri. 1. Ergo non viuebat tunc Aminadab. Eſt dicendum, quòd iſtud eſt veriſimilius, quàm oppoſitum & tamen erat poſſibile, quòd Aminadab exiret de Aegypto, & moreretur in deſerto primo anno exitus de Aegypto. Et ſic non fierit princeps ipſe, quãdo populus numeratus eſt, ſed filius eius Naaſſon. Non poteſt dici, quòd Aminadab vixerit poſt exitum de Aegypto ultra annum, quia in principio anni uigeſimi primi ab exitu de Aegypto, ſcilicet, prima die menſis ſecundi, numeratus eſt populus, & erat tunc princeps Naaſſon. Numeri. 1. Iſraeli-

K tæ autem exierant de Aegypto in principio anni die quintadecima menſis Exod. 12. & Numeri. 33. *Aminadab genuit Naaſſon*. Iſte Naaſſon natus eſt in Aegypto, cùm anno ſecundo ab exitu de Aegypto eſſet ipſe princeps de tribu Iuda: Numeri. 1. Mortuus eſt autem iſte Naaſſon in deſerto, quia de omnibus, q exierunt de Aegypto, & numerati ſunt in deſerto à uiginti annis & ſupra, non intrauit in terram promiſſionis niſi Ioſue, & Caleb Numeri. 14. *Naaſſon genuit Salmon*. Iſte Salmon genitus eſt in deſerto, licèt potuit eſſe, q generaretur in Aegypto, & tamen tunc exiret paruus de Aegypto, ſcilicet, minor anno 15. quia aliàs moreretur

retur in deserto, quia esset de numeratis: cùm numerentur omnes, qui essent supra vigesimum annum Numeri.1. Iste tamen Salmon introiuit in terram promissionis. Nam accepit in vxorem Raab Ierichontinam, vt patet ex litera, & ipse fuit princeps in tribu Iuda mortuo patre suo Naasson. *Salmon genuit Booz de Raab*. Ista Raab fuit meretrix Ierichontina: quæ abscondit exploratores Iudæorum. Iosue secundo. Et ob hoc quando capta est Iericho, ipsa sola cum omnibus, qui erant in domo sua, mortem euasit. Et assumpta est in vxorem à Salmon principe tribus Iudæ, vt colligitur Iosue. 6. *Booz autem genuit Obeed ex Ruth*. Iste est Booz vir honorabilis, de quo fit mentio in libro Ruth, qui accepit in vxorem Ruth Moabitidem, quæ fuerat vxor Mahalon cognati sui: vt patet Ruth. 3. & 4. *Obeed autem genuit Iesse*. Iste est Binomius, quia aliquando vocatur Iesse, aliquando Isai. Nam communiter in libris Regum, & in toto veteri testamento vocatur Isai; vt patet primo Regum. 18. & 20. & nunquam vocatur Iesse nisi in vno loco veteris testamenti, scilicet, Isai. 11. cùm dicitur. Egredietur virga de radice Iesse. Et hic etiam vocatur Iesse. Sed idem nomen videtur esse Iesse, & Isai. sed est pauca mutatio in literis, quæ sæpe solet fieri in veteri testamento, sicut patet supra in litera de Zaram, qui aliquando uocatur Zaram, & aliquando Zare. Nam Gen. 34. & hic in litera uocatur Zaram, & Numeri. 26. & Iosue. 7. vocatur Zare. Habet iste pater Dauid aliud nomen. Nam vocatur Naas, & tamen istud nomen non reperitur, nisi in unico loco Sacræ scripturæ. s. 2. Reg. 17. *Iesse autem genuit Dauid regem*. Alios genuit Iesse, scilicet, octo filios, primo Paralip. 3. & 2. Reg. 16. & tamen ponitur hic solus Dauid, quia ab alijs non descendit Christus.

Quare Mattheus appellauerit istum librum generationis, & non alio vocabulo. Quæst. I.

QVAERITVR, quare Matth. uocauit istum librum generationis Iesu Christi, quia non est præcipuè de Christi generatione, cùm parum de ea tractetur: & totus liber pertineat ad gesta Christi. Respondet Nico. quòd Matthæ. scripsit Hebraicè: modus autem Hebræorum est denominare libros ab eo, de quo tractatur in principio, sicut liber Genesis, idest uocatur Gen. à generatione, quia in principio eius tractatur de creatione rerum: sic Mattheus, quia incipit euangelium à Christi generatione, nominat ipsum librum generationis. Dicendum, quod hoc non stat, primò quia Nico. præsupponit falsum, quia modus Hebræorum non est nominare libros ab eo, de quo tractatur in principio, sed nominant libros tripliciter, scilicet, aliquando à primo uerbo siue dictione libri, secundò à materia, tertiò ab auctore. De primo patet in omnibus quinque libris Moysi, quia primus eorum, scilicet, Gen. uocatur Beresith, idest, in principio, quia sic incipit: secundus, scilicet, Exodus uocatur Vellesemoth, idest. Hæc sunt nomina, quia sic liber incipit: tertius, idest, Leuiticus uocatur Vaiera, idest, uocauit, quia sic incipit: quartus, idest, liber numerorum uacatur Vaiedabber, idest, locutus est, quia sic incipit: quintus, idest, Deuteronomium, uocatur Elehaddeberim, idest, hæc sunt uerba, quia sic incipit. Hæc omnia ponit Hieronymus in prologo Galeato super libros Regum, qui incipit: Viginti duas literas. De secundo, scilicet, quando nominant à materia non nominant ab aliqua speciali materia, quæ tractetur in aliqua parte libri, sed à materia totius libri. Sic uocant libros Regum, in quibus totaliter agitur de regibus. Sic etiam librum Paralipom. uocant uerba dierum, quia in toto illo de hoc agitur, ut declarauimus supra in prologo Paralipom. sic uocant Parabolas, & Cantica Canti. Sic lib. Iosue: liber Iudicum lib. Ruth: liber Thobiæ, quia isti non sunt auctores, sed materia librorum. De tertio patet, ut in libris omnium prophetarum, qui ab ipsis nominantur: & in quibusdam alijs. Sic in nouo testamento libros euangeliorum ab auctoribus nominauimus. Secundò, non stat dictum Nicolai: quia non est uerum, quòd Iudæi nominent librum Gen. lib. de generatione, quia hoc apud grecos est, qui uocant eum Genes. 1. naturam quia de natura condita agit. Iudæi autem uocant illum Beresith, ut ait Hieronym. in prologo Galeato: & tamen Beresith non est nomen materiæ, sed significat in principio, quia sic liber incipit. Tertiò, quia etiam si omnia ista essent uera, istud non esset ad propositum, quia nomen libri non est pars libri, & tamen hic, cùm dicitur, liber generationis, pars libri est, quia est principium eius: ideo non est istud nomen libri, sed est pars scripturæ. Quod autem nos vocaremus librum Matthæi librum generationis, quia sic incepit scribere Matthæ. esset ad propositum Nicolai, & tamen nunc non est nomen libri, quia nos non vocamus sic librum istum, nec aliquis: sed solùm quærimus quare sic incepit Matthæus, ideo non est ad propositum. Dicendum ergo aliter, quòd istud nomen generatio in scriptura accipitur multipliciter, aliquando pro fructu, sicut fructus arboris vocantur generationes eius: sic dicitur Ecc. 34. à generationibus meis adimplemini, idest, comedite sufficienter de fructibus meis. Sic accipitur Matth. 26. scilicet, Non bibam à modo de hoc genimine vitis Matt. 26. & Marci. 14. & tamen Luc. 22. dicitur non bibam de generatione vitis, idest, de fructu vitis. Aliquando accipitur generatio pro gestis hominũ. Et sic enarrare totam vitam hominis est enarrare generationem. Sic accipitur Gen. 37. in fine cùm dicitur: Habitauit Iacob in terra Chanaan. Et hæ sunt generationes eius. Et tamen post hoc in toto libro Gen. nihil agitur de generatione Iacob: sed solùm de gestis eius, & filiorũ suorum. Etiam ante hoc immediatè nihil agitur de generatione Iacob, sed solùm de generatione Esau. Etiã si acciperetur generatio propriè, nõ diceretur, hæ sunt generationes eius, sed hæc est generatio. i. progenies, quæ vnica est ab vno homine, licèt multos filios habeat: sed accipiuntur generationes, idest actus. Alio modo generatio vocatur ipsa progenies, vel id, per quod res exit de non esse, ad esse. Ita põt hic accipi generatio secundo modo, scilicet, pro actibus. Et est sensus, quòd iste est liber generationis Iesu Christi. i. liber de actibus eius: & tunc bene conuenit, quia totus iste liber est de actibus, & passionibus Christi. Aliter potest dici, quòd accipitur generatio propriè. i. progenies, & tunc potest dupliciter intelligi: vno modo, quod iste liber totus vocetur liber generationis propter istam partem eius primam, in qua agitur de Christi generatione. Alio modo, quòd non vocetur totus liber generationis, nec Matth. voluerit imponere aliquod nomen isti libro, sed solum vocatur liber generationis Christi medietas istius cap. i. in qua ponitur progenies tota: & ista est veritas tenenda. Simile patet Gen. 5. cùm dicitur. In principio. Hic est liber generationis Adam: & non intelligitur nisi pro ipso, quinto cap. in quo ponitur tota progenies Adæ usque ad diluuium. Nam in sequentibus non continuatur de illa progenie: nec ante hoc agebatur de illa. Nec etiam ipse liber Gen. vocatur ab aliquo liber generationis Adæ: sed solum ipsum modicum, in quo ponuntur illæ generationes, scilicet in quinto cap. Ita hic non uocatur totus iste liber generationis, sed solum istud paucum, quod est in principio. Et dato, quod Christi genealogia fuisset posita in medio Matthæi: adhuc ibi diceretur liber generationis

Lyranus reijcitur.

Libri sacræ script. à tribus nominantur.

Generatio multipliciter accipitur.

tionis Iesu Christi: & ibi manifestum esset, quòd non nominaretur totus liber: sed solùm illud paucum libri in quo describerentur progenies: sicut dictum est de libro generationis Adæ. Et etiã si ista generatio Christi esset minor, idest adhuc essent pauciores personæ: illa pauca descriptio vocaretur liber generationis: qa in Hebræo qualibet scriptura, quantuncunque parua vocatur liber: sicut instrumentum factum de traditione possessionis illius vocatur liber possessionis, Ierem. 32, scilicet. Et accepi librum possessionis signatum stipulationes, & rata, & signa forinsecus: & dedi librũ possessionis Baruch in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis. Et erant duo libri isti, Nam dicitur sume libros istos, & pone eos in vase fictili. Ita ergo quantuncunque esset parua Christi generatio, vocaretur liber: & tamen hic toti lib. Matt. non posuit aliquod nomen, nec nos possumus, nisi vocamus eum Mat. sicut scriptorem suum, sicut vocamus Isaiam lib. Isaiæ, & sic de libris aliorum prophetarum nominatis à suis auctoribus.

Quare Matthæus incępit Euangelium suum à Christi generatione. Quæst. 11.

QVAERITVR, quare Matthæus incœpit euangelium suum à Christi generatione. Dicendum, quòd factum est primò, quia iste erat ordo rectus. Nam Matthæus intendebat enarrare omnia gesta Christi necessaria ad fidem, & ad salutem nostram. Et inter ista primum est generatio. Sed aliquis dicet, quòd debuisset Matthæ. incipere à generatione Christi æterna: quia illa erat prior, & per quam Christus habet esse simpliciter, sicut incœpit beatus Ioan. Dicendum, quòd Matthæus scribere voluit de Christo, inquantum erat simul Deus & homo, & non de Deitate per se. Scribere autem generationem æternam solùm pertinet ad Deitatem, non considerata humanitate. De omnibus autem, quæ pertinebant ad Christum, vt erat Deus & homo, vel postquam erat Deus & homo, voluit scribere Matth. Et istæ sunt operationes miraculorum, & passiones in carne, quia miracula non posset facere nisi esset Deus. Primus autem, quòd Christo competit, vt Deo & homini simul fuit nasci, vel gigni: quia per hoc Deus cępit esse homo, ideo generationem Christi Matthæus primò scripsit, scilicet, secundùm carnem. Si quæratur quare Matth. non scripsit generationem æternã Christi: erit quærere, quare omnes Euangelistæ non dixerunt omnino eadem. Et dicendum est, quòd sicut Euangelistæ à solo Deo accipiebãt potestatem scribendi, & ipso solo instigante scribebant: ita ipse dictabat eis quidquid scribere deberẽt, vt probatum est supra in prologo Hieronym. qui incipit: Plures fuisse, & supra in prologo nostro in quibusdam quæstionibus. Alia causa pôtest accipi ex parte ipsorum Euangelistarum, quia ipsi à principio scribebant euangelium aliquibus personis, & ex certis motiuis, & tunc secũdùm exigentiam motiuorum, & eorum, quibus scribebant erat conditio scripturæ. Sic fuit de Matthæo, qui scripsit euãgelium propter quosdam Iudæos, quibus prædicauerat, qui ad Christum conuersi adhuc præcepta euangelica non seruabãt, sed solam legem Moysi. sicut prius, vt ait Hieronym. supra in prologo, qui incipit. Plures fuisse. Illis autem Iudæis necessarium erat scire præcepta Christi: cùm solùm errarent, quia non obseruabant illa. De cęteris autem gestis Christi non erat tãta necessitas, quia cùm sunt plurima dicta Christi, quæ non possunt scribi sine gestis, saltem conuenienter, eo quòd vnum dependet ex altero, sicut apparet clarè cuilibet legenti Euangelistam, scripsit Mat-

F thæ. simul præcepta, & gesta Christi. Et ob hoc ĩter cęteros Matthæ. est, qui primus describit præcepta Christi. Isti Iudæi non dubitabant de fide: ideo nõ oportuit eis scribi de Deitate Christi. Nam, nec Marcus, nec Lucas, de eo curauerunt: immo, nec aliquod euangelium de hoc scriberetur, quia Ioan. non intendebat scribere nisi ex accidenti propter insurgentes hæreticos, qui specialiter negauerunt Christi Deitatem, dicentes eũ purum hominem, & non fuisse ante Mariam. Vnde Ioann. instantissimis præcibus ecclesiarum scripsit euangelium de Deitate, vt ait Hieronym. in lib. de Illustri. 6. c. de Ioanne, & supra in prologo, qui incipit. Plures fuisse. Sed obiicies, cur Matth. non scripsit ea, quæ Lucas posuit in principio, scilicet, de salutatione Virginis, & alijs pertinentibus ad Christi conceptionem.

G Dicendum, vt supra quòd sicut motiua erant diuersa: ita, & scripturæ. Nam Marcus fuit omnium breuissimus, quia solum curauit de illis, quæ videbantur totaliter esse necessaria omissis alijs: etiam interdum non curando de ordine ipsorum; sic ait Hieronym. supra in prologo, scilicet. Plures fuisse, dicens: Marcus iuxta fidem magis gestorum narrauit, quàm ordinem. Ita de Matthæo. Nam visum est sibi pro illis, quibus scribebat sufficere, quæ scripsit. Et ad motiuum suum non esse necessarium scribi illa, quæ Lucas præposuit, ideo omisit illa, licèt constaret ei de veritate, sicut Lucæ. De Luca dicendum, quòd intentio sua fuit ordinare plenissimè historiam de gestis Christi. Et quia ad

H plenitudinem similiter competebat scribi de conceptione, & natiuitate Christi quędam signantia magnã Christi dignitatem, scripsit illa Luc. 1. & 2. Quod autem Lucas intenderet scribere complete gesta Christi, accidit, quia ipse scripsit Theophilo uiro Illustri apud Antiochenos, qui plenissimè desiderabat instrui de gestis Christi. Item, quia Luc. 1. in procemio eius dicitur: Multi conati sunt ordinare narrationem rerũ, quæ in nobis completæ sunt: quasi dicat non habuerunt complete illas: ideo non potuerunt scribere de Christo, uel saltem nõ conuenienter scripserunt. Ego autem plenè habens, illas scribere possum. Item quia dicitur ibi: visum est mihi assequuto à principio omnia, diligenter ex ordine tibi scribere optimè Theophi

I le. Et sic innuit se omnia hæc plenè scire, & intendere singula plenè: etiam ex ordine scribere. Ideo propter hoc motiuum pertinuit ad Lucam latius, quàm ad omnes euangelistas tradere omnia, quæ ad Christum pertinent, ut est simul Deus & homo. De Christi autem Deitate Lucas scribere non curauit, quia nullum dubium erat de hoc, sicut diximus de Matthæo: nec ortum fuit vsque circa finem uitę Ioan, quia tunc surrexerunt Cherithiani, & Hebionitę: ideo ipse solus tũc de illa scripsit. Tertia, & principalis causa, quare Matthæ. incœpit à Christi genealogia, & illam diligenter scripsit, fuit: quia ipse scribebat istud euangelium Iudęis, quibus Christus dixerat se esse missum. Et quia in prophetis promissus erat Mesias de semine Dauid, & quidam Iudei putabant Christum non esse de semine Dauid, & nolebant recipere eum tanquam Mesiam:

K nam cùm esset nutritus in Nazaret Galileæ credebãt, quòd inde non poterat esse Mesias: sic patet cùm Iudæi inter se de Christo disputarent quis ille esset. Io. 7. dicebant quidam hic est vere propheta: alij autem dicebant, hic est Christus. i. Mesias, & sequitur ibi, scilicet, Quidam autem dicebant. Nunquid à Galilæa Christus uenit? Nonne scriptura dicit, qnia ex semine Dauid, & de Bethlehem castello, vbi erat Dauid venit Christus. Dissensio itaque facta est in turba propter eum. Et cùm postea Nichodemus increparet Phariseos propter Christum, dixerunt ei. Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & vide quia propheta à Ga-

a Galilæa non ſurgit, ideſt, Meſſias non poteſt venire de Galilæa. Erat etiam iſtud dubium inter eos, qui volebant eſſe diſcipuli Chriſti Ioan. 1. ſcilicet, inuenit Philippus Nathanael, & dixit ei: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ inuenimus Ieſum filium Ioſeph a Nazareth. Et dixit ei Nathanael: a Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? ideſt. Nunquid Meſſias, qui eſt bonum expectatum: poteſt eſſe de Nazareth? Ob hoc Matthæus diligenter oſtendit Chriſtum deſcendere de ſemine Dauid: & de ſemine Abrahæ: & deſcribit totam lineam continuatam generationum ab Abraham, & Dauid vſque ad Chriſtum: ita vt nemo dubitare poſſet Chriſtum eſſe de ſemine Dauid. Et quia non ſolùm de Dauid deſcenſurus erat, ſed ēt naſciturus in Bethlehem, vt Iudæi innuebant Ioan. 1. & 7. oſtendit Matthæus diligēter quomodo Chriſtus natus eſt in Bethlehem in diebus Herodis, & quomodo in Bethlehem a regibus adoratus eſt: introducens illud factum famoſiſſimum. ſ. cum Herodes quæſiuit vbi naſceretur Chriſtus, ideſt, Meſſias, Iudæi dixerunt in Bethlehem: inducentes auctoritatem Prophetæ ad hoc. Et ob hoc occiſi ſunt Infantes in Bethlehem, & finibus eius a bimatu, & infra iuſſu Herodis: ſequenti capitulo. Iſta autem non potuerunt negari, quia fuerunt famoſiſſima, vt patet ex ſeipſis. Ideo ſufficienter probat Matth. 2. ſcilicet, Chriſtum natum in Bethlehem. Quòd tamen arguebatur, quòd Chriſtus erat de Galilæa, de qua non ſurgeret Meſſias: declarauit Matthæ. ſatis diligenter, quomodo habitatio Chriſti in Galilæa fuit aliqualiter accidentalis, ſcilicet, quia cùm fugiſſet Ioſeph in Aegyptum cum puero, & Matre, & angelus dixiſſet ei, quòd rediret in terram Iſrael redijt. Quòd tamen regnabat Archelaus filius Herodis in Iudæa, timuit ire illuc. Et mandato angeli venit in Galilæam, & habitauit in Nazareth. Et dicit Matth. non factum eſſe ſine miſterio: ſed dicit, quòd factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazarenus vocabitur. & ſic Matthæus multum rationabiliter intrauit in Chriſti genealogiam, & illā diligenter poſuit.

Quare Matthæus poſuit in principio iſtius genealogiæ Abraham, & Dauid. Quæſt. II.

QVAERITVR, quare Matthæus poſuit in principio iſtius genealogiæ Abraham, & Dauid: cum non ſit iſta recta deſcriptio eius: quia deberet primò poni Abraham deinde Iſaac, & cęteri. Dicendum quòd genealogia Chriſti non incipit, cùm dicitur: Liber generationis Ieſu Chriſti Filij Dauid, Filij Abraham: ſed ibi, vbi dicitur: Abraham genuit Iſaac. Ponuntur autem a principio hic Abraham, & Dauid: non tanquam partes ipſius genealogiæ continuatæ, vel incipientis: ſed tanquam quædam capita, vel fundamenta huius generationis. Et patet, quia non ponuntur iſti duo hic, ſicut ponuntur omnes alij infra, quia hic dicitur Filij Dauid, filij Abraham, infra autem in tota genealogia non dicitur aliquis filius alterius, nec Chriſtus filius alicuius: ſed dicitur, quòd talis genuit talem, & ſic continuatur. Prima ratio quare iſti duo potius ponuntur hic, quàm alij licèt multi alij ſint Patres Chriſti eſt, vt ait Hieron, in Prologo Matthæi, ſcilicet, quòd Matthæus aſſumpſit in generatione Chriſti principia, a duobus hominibus; vnus erat, qui prius circumciſus eſt, & in quo fuit principium credēdi, ſcilicet, Abraham. Et propter iſtas duas excellentias poſitus fuit tanquam principium. Alius fuit, qui electus eſt ſecundùm cor Domini, ſcilicet, Dauid. Et ob hoc pręponi debuit. De Abraham an fuerit principium credendi, & quomodo, &

A an alij ante ipſum crediderint, & quid crediderint, declaratum eſt in ipſo Prologo Matth. in quadam quæſtione. De Dauid, an ipſe fuerit primus electus in Regem, & quomodo eſt ſecundùm cor Domini, dicetur infra in quadam quæſtione. Secunda eſt, quia in Chriſti genealogia ſunt Patriarchæ, & Reges, qui ſunt viri honorabiliſſimi. Et ad oſtendēdum iſtam dignitatem ponuntur iſti duo, quorum vnus fuit primus, & maximus inter Patriarchas, ſcilicet, Abraham: & alius primus, & maximus inter Reges, ſcilicet, Dauid. Obijcietur, cur etiam non poſiti fuerunt hic, tanquam capita, aliq de Iudicibus, & aliqui de Prophetis, & aliqui de Sacerdotibus, quia temporibus omnium iſtorum continuata eſt Chriſti generatio, cùm incipiat ab Abrahā, qui fuit ante omnes iſtos. De iudicibus dicendum: ꝙ

Quare in Chriſti genealogia nō ſunt poſiti Iudices, Prophetæ, vel Sacerdotes.

B non ponitur aliquis hic tanquam caput pro eis, quia nemo de Iudicibus fuit de Chriſti genealogia. Nam Iudices non erant de eadem Tribu, ſed de diuerſis, ſ. aliquando de Iuda, aliquando de Manaſſe, aliquando de Nephtalim, aliquādo de Gad, etiam ſic de cęteris, vt patet ex toto libro Iudicum: & illi, qui fuerunt de Tribu Iuda inter ipſos ſicut Othoniel primus Iudex, & Abeſam, qui fuit de Bethlehem, non pertinuerunt ad Chriſti genealogiam. De Prophetis dicendum, ꝙ Prophetæ non dicunt aliquem ſtatum, ſicut eſſe Sacerdotem, vel Leuitam, vel eſſe Patriarcham non ſpecialiter pertinent ad aliquam progeniem, ſed aliquando de vna, aliquando de alia, & aliquando Iudæi, ali-

C quando Gentiles, ideo nō potuerunt ſpecialiter pertinere Prophetæ ad Chriſti progeniem, ſicut pertinuerunt Patriarchæ, & Reges. Verum eſt tamen, quòd in Chriſti genealogia aliqui ſunt Prophetæ. Nā iſti duo, qui pręponuntur, ſcilicet, Dauid, & Abraham Prophetæ fuerunt. De Abraham patet, cùm dixit Deus ad Abimelech Regem, qui tenebat Saram vxorē Abrahæ, ſcilicet. Nunc redde vxorem viro ſuo: quia Propheta eſt, & orabit pro te. Geneſ. 20. De Dauid patet, quia non ſolùm erat Propheta, ſed etiam excellentiſſimus Prophetarum. Vnde vocabatur Propheta per excellentiam. Hoc verum eſt quantum ad cantica diuinæ laudis, quæ Deo inſpirante ędebat: ſed non quan-

D tum ad reuelationes rerum contingentium occultarum, quia illæ non reuelabantur ei, ſed potius Deus reuelabat ei per alios Prophetas, ſcilicet, per Nathan, & Gad, & alios. De his duobus generibus Prophetarum declaratum eſt 1. Reg. 10. & 20. & 1. Paralipo. 17. & 21, & 25. De Sacerdotibus dicendum, quòd ad genealogiam Chriſti non pertinuerunt niſi ex quadam naturali coniunctione. Nam Chriſtus erat verè de tribu Iuda, & non de tribu Leui, vt innuit Apoſtolus ad Hebræ. 7. quia tamen Sacerdotes accipiebant interdum vxores de tribu Iuda, & è contrario: potuit Chriſtus aliqualiter pertinere ad tribum Leui. Nam Mater erat cognata Eliſabeth, Luc. 1. & tamen Eliſabeth erat de filiabus Aaron, eod. ca. Dicendum tamen, quòd licèt Chriſtus pertinuerit aliquo modo ad Sacerdotes: ta-

E men in iſta ſua genealogia nullus ponitur de Sacerdotibus, ſed ſoli qui erant de tribu Iuda. De Luca autē, qui aliter Chriſti generationem enarrat, an in ea poſuerit aliquos Sacerdotes, declarabitur Luc. 3. Tertia cauſa fuit, quia Matth. fecit hic, ſicut ſolet fieri in ſpeculatiuis, ſcilicet, quando quis intendit in parte alicuius libri, vel tractatus probare vnam concluſionem, vt magis intelligatur a legentibus quid ille intendat, præponit quæſtionem illam, licèt nondum ſit probata. Ita hic Matthæ. intendebat ex tota genealogia Chriſti quantumcumque illam diligenter deſcriberet ſolùm inducere iſtam quæſtionem, ſcilicet, quòd Ieſus erat filius Abrahæ, & Dauid: licèt quare hoc intenderet dicetur infra. Vt ergo legentes intelligerent, quid

Mat-

Matthæus intenderet concludere, & an bene concluderet: posuit quæstionem, scilicet, quòd Christus erat filius Abrahe, & Dauid: & sic dixit, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abraham, idest. In isto paruo libro generationis Iesu Christi solùm intendo probare, quòd Christus sit filius Dauid, & Abraham: & tunc incipit probationem deducendo totam Genealogiam, scilicet: Abraham genuit Isaac &c. Quarta causa fuit, & præcipua, quia Matthæus intendebat satisfacere Iudæis ostendendo Christum esse Messiam. Ipsi autem dubitabāt de hoc propter prophetas suos, qui de Messia prædixerant, cuius filius esset: Ideo Matthæ. voluit ostendere, quòd Iesus erat filius omnium illorum, quorum Messias dicitur filius, vel de quorum stirpe dicitur descensurus. Soli autem duo sunt, quibus Messias promissus est, quòd esset de semine eorum, scilicet, Abraham, & Dauid. De Abraham patet Gen. 12. scilicet. In semine tuo benedicentur omnes gētes, scilicet, in Christo: & Apostolus declarat hoc ad Gala. 4. scilicet, Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. Et sequitur: Non dicit, & seminibus quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo qui est Christus. De Dauid patet Iere. 23. Vbi dicitur, quòd regnaret germen Dauid, & quòd esset germen iustum. Et idem in multis locis. Ideo de istis duobus debuit ostendere Matthæ. quòd Iesus erat filius eorum: vt probaret sufficienter ipsum esse Messiam: tollendo dubia Iudæorum. Et quòd hoc intenderit, patet, quia dixit, filij Dauid, filij Abraham, idest, Messias vocatur in scriptura filius Dauid, & filius Abraham. Et ista est vera causa, quam intendit Matthæus. Potuit tamen cum illa habere omnes, quæ dictæ sunt: sed ista, aut fuit sola, aut saltem præcipua. Sed tunc dicetur: quare Matthæus dixit, filij Dauid, filij Abraham? Nam cùm diceret: filij Dauid, satis constabat, quòd erat filius Abraham: cùm ipse Dauid fuerit filius Abrahæ. Dicēdum, quòd si posuisset Abraham ante Dauid: ita vt diceretur: filij Abraham, filij Dauid, cōueniens erat, vel necessarium poni Dauid: quia poterat esse Messias filius Abraham, & quòd non esset filius Dauid: quia per multas lineas poterat descendere ab Abraham, & quòd non pertineret ad Dauid, quia tamen præposuit Dauid, nō erat necessarium subsequi Abraham. Et ita dicendum, ꝙ non posuit Matthæus tanquam necessarium, vt intelligeretur de eius semine venire Messiam, sed quia Matth. volebat concordare istam genealogiam sacræ scripturæ, & in illa dicitur de istis duobus, quòd Messias sit filius eorum, vt dictum est: ideo Matthæ. voluit ponere vtrumq;: vt nihil maneret in scriptura, de quo posset fieri dubium circa Christi progeniem.

Quare in genealogia prius ponitur Dauid, quam Abraham, cum fuerit eo posterior. Quæst. IIII.

QVAERITVR, quare ponitur hic Dauid ante Abraham, cùm Abraham prius fuerit. Dicendum, quòd propter multa. Primò, quia Dauid dignior fuit, quàm Abraham ex conditione status. Nam Abraham fuit Patriarcha solùm: Dauid autem fuit rex. Et iste est maximus status, qui illo tempore erat inter homines. Secundò, quia Dauid excellebat Abraham ex conditione prophetię. Nam licèt Abraham fuerit propheta, Gen. 2. excellentior fuit Dauid, cui reuelata sunt multa misteria, quæ scripsit in Psalmis. Et vocatus est propheta per excellentiam. Et non solùm ipse excedebat Abraham, sed etiam omnes prophetæ temporis sui excedebant Abraham: quia antiquis pauca misteria Deus reuelauit, sed secundùm tempora creuit illuminatio in prophetis, & semper Deus illis altiora reuelabat: sicut colligi-

F tur Exo. 6. scilicet. Ego apparui Abraham, Isaac, & Iacob in Deo omnipotenti: & nomen meum magnum Adonai non indicaui eis, idest. Solùm me indicaui eis tanquam Deum omnipotentem: sed nō indicaui nomen meum magnum, idest, non reuelaui eis aliquas perfectiones, & secreta de me, quæ importantur per nomen meum magnum. Et super ipsum locum tenent omnes Doctores, tam Hebræi, quam Christiani, quòd per successionem temporum Deus semper maiora & altiora patribus reuelabat. Tertiò videtur Dauid excellere ipsum Abraham ex Dei acceptatione. Quia licèt non constet nobis omnino, an Deus magis dilexerit Dauid, quàm Abraham, vel è contrario: ex verbis tamen quæ Deus dixit, aliqualiter innuitur ma-
G gis fuisse acceptum Deo Dauid, quàm Abraham. Quòd de Dauid Deus dixit: Quæsiui virum scd̃m cor meum. 1. Regum. 13. qđ non dr̃ de Abrahā, nec de alio alio. Etiam ex beneficijs collatis innuitur: nam maiora contulit ipsi Dauid, quàm alicui Iudæorum: quia cùm esset pastor ouium, Deus fecit eum Regem totius Israel: & super gentes multas de gentilibus constituit eum: nam fecit sibi Philisthinos tributarios, & Ammonitas, & Moabitas, & Idumeos, & Syros. 2. Regum 8. & 1. Paralipo. 18. Et dedit ei famam super Reges sibi contemporaneos. Nam dixit ei Deus: Feci tibi nomen, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. 2. Reg. 7. & 1. Paralipo. 17. Quartò, & præcipuè Dauid excellebat ipsum Abraham quantum ad Messiam.
H Nam pluries, & expressius facta est promissio ipsi Dauid de Messia, quam Habrahę. Nam de Abraham habetur solùm Gene. 12. & 15. de Dauid autem habetur in multis locis, scilicet, Psal. 131. s. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Habetur etiam 2. Regū 7. & 1. Paralip. 17. & 22. vbi litera aliquo modo intelligitur de Salomone, & aliquo modo de Christo: licèt plurimi de doctoribus nostris solùm velint intelligere de Christo. Habetur etiam promissio ista Isa. 11. & Ierem. 23. & quod plus est, quia expressior erat promissio facta ipsi Dauid. Nam Ieremi. 23. dicitur: Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiēs erit. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen, quòd vocabunt eum, Do-
I minus iustus noster. Quod omnes Iudæi exponunt de Messia. Nec potest negari. Isa. 11. valde expresse habetur de Messia nascituro de semine Dauid. Item Micheæ 5. dicitur: Et tu Bethlehem Ephrata paruula es in millibus Iuda: ex te enim egredietur Dux, qui sit dominator in Israel. Et tamen dicendo, quòd Messias nasciturus esset de Bethlehem innuebatur, quòd nasceretur de semine Dauid: ad quem pertinebat illud Castrum. Et ita intelligebant Iudæi. Ideo maior erat Dauid in promissionibus de Messia, quàm Abraham: ideo debuit poni hic tanquam primus, & maior, cum solùm ponantur hic ambo inquantum sunt principia generationis Christi: per hoc, quòd facta est eis promissio de eo. Quintò fuit hoc, quia vt supra dictū est, Matthæus ponit hic Christi genealogiam ad tollen-
K dum dubia Iudæorum, qui non credebant eum Messiam esse, qui putabant eum non esse de progenie illa, de qua promissus erat Messias nasciturus. Et quia Iudæi magis asserebant Christum esse de stirpe Dauid q̃ Abrahæ, & magis dubitabant de Christo, an esset de stirpe Dauid, quàm an esset de stirpe Abrahæ: Matthæus debuit principalius ostendere Iesum pertinere ad Dauid, & facere maiorem mentionem de Dauid, quàm de alio. Patet hoc, quia quando Iesus quæsiuit a Iudæis de Christo, idest, Messia, cuius filius sit, dicunt ei, quòd est filius Dauid, & non dixerunt, quòd erat filius Abrahæ, infra 22. Item quando Christus introiuit honorabiliter in Ierusalē volens ostendere ipsum esse Messiam

Meſsiam populus laudabat eum, dicens: Oſanna filio Dauid: infra 21. Et in hoc dicebãt eum eſſe Meſsiam: quia Meſsias eſt miſſus à Deo, quòd ipſi expreſſerunt dicentes: Benedictus, qui venit in nomine Domini, ideſt, tu Benedicaris, qui veniſti ad nos miſſus à Deo. Item Iudæi nunquam inueniuntur dixiſſe Chriſtum, quòd non erat filius Agrahæ, & tamen dicebãt, quòd non erat filius Dauid: & ob hoc, quòd non erat Meſsias: Io. 7. ſcilicet. Quidam dicebant nunquid à Galilea Chriſtus venit, ideſt, Meſsias? Nonnè ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid: & de Bethlehem Caſtello, ubi erat Dauid, venit Chriſtus. Idem patet Io. 1. Matthæ. Ergo debuit præcipuè ponere Chriſtum filium Dauid, quàm Abrahę. Et iſtæ duæ vltimæ cauſæ ſunt, quas magis intendit Matthæus.

Quare potius B. Matthæ. genealogiam Chriſti incępit ab Abraham, quam ab aliquo alio. Quaſt. V.

QVAERITVR, quare Matthæus deſcribendo iſtam progeniem Chriſti incępit potius ab Abraham, quàm ab aliquo alio. Nam poterat incipere ab Adam, vel à Noè; vel vbicunque vellet. Dicendum, quòd cùm quilibet homo deſcenderet ab Adam, uel etiam à Noè ſiquis uelit deſcribere progeniem alicuius, ad diſtinguendum illam ab omnibus alijs progeniebus, oportet, quòd incipiat eam, uel ab Adam, uel à Noè. Et ſi hoc non intendit, poteſt incipere illam à quocunque loco uoluerit: ſiue à remotiſsimis, ſiue à coniunctis. Primum patet, quia de quolibet homine certum eſt, quòd uenit ab Adã. Ideo cùm ſimpliciter aliquis uult progeniem alicuius diſtinguere ab omnibus aliis progeniebus, quæ fuerunt in orbe, neceſſe eſt incipere ab Adam, uel reducere uſque ad Adam: ſicut fecit Lucas in Chriſti progenie Luc. 3. Quòd tamen omnes, qui fuerunt ab Adam uſque ad Noè mortui ſunt prius, uel in diluuio perierunt præter Noe, & tres filios eius. Geneſ. 6. 27. nullus homo eſt de illis, de quibus dubitare poſſumus, qui non deſcendat à Noe: ideo quando deſcripſerimus alicuius progeniem incipiendo a Noe, uel reducendo in ipſum: ſufficienter diſtinguimus illam progeniem ab omnibus. Secundum patet, quia ſi quis non incipit progeniem, quam uult deſcribere ab Adam, uel à Noe non diſtinguit eam ſufficienter ab omnibus aliis: ideo poteſt incipere à quocunque uoluerit, ſiue à propinquis illius, cuius progenies deſcribitur, ſiue à remotis, ſecundùm diuerſa motiua, quæ habere poteſt. Conſiderandum ergo, quòd ad incipiendum progeniem alicuius deſcribere, cùm quælibet continuetur uſque ad Noe: non eſt maior cauſa, quare incipiatur ab uno de illa progenie, quàm ab alio niſi ſecundùm quòd deſcribens progeniem intendit notificare, quòd aliquis homo uenit de tali, uel de tali progenie: & illum, de quo notificare intendit, ponit pro capite illius progeniei. Et quia Matthæus intendebat probare Ieſum eſſe filium Dauid, & filium Abrahæ propter cauſas ſupra poſitas, oportebat, quòd inciperet ſcribere genealogiam a Dauid, uel ab Abraham. Et patet hoc, quia propter iſtud Matthæus poſuit hic in principio Ieſum eſſe filium Dauid, & Abrahæ: ut ſciatur, quòd tota iſta deſcriptio genealogiæ non eſt niſi ad probandum, quòd Ieſus deſcendit de Dauid, uel Abraham: Ideo non debuit rationabiliter incipere iſta progenies deſcribi niſi a Dauid, uel Abraham. Sed obijcietur, quòd debuit Matthæus incipere ab Adam, Nam inter Lucam, & Matthæum differt, ſcilicet, quia Matthæus deducit Chriſtum ad nos, & Lucas deducit Chriſtum in Deum: Lucas tamen reduxit

A Chriſtum in Adam: ergo Matthæus debuit incipere ab Adam. Dicendum, quòd non tenet argumentum: quia non fuit eadem intentio Lucæ, & Matthæi: ideo non eodem modo ſcripſerunt. Nam ſicut apparet diuerſa motiua eorum fuiſſe, quia vnus induxit, & alius reduxit: ita etiam quantum ad principia, & fines genealogiæ fuerunt diuerſa motiua. Fuit duplex cauſa, quare Lucas reduxit vſque in Adam. Prima, quia ipſe intendebat per hoc ſignare reditum hominis in Deum. Et ad hoc oportuit, quòd reduceret vſque in Adam, qui immediatè reducitur in Deum: quia exiuit ab eo per creationem, ſic dicitur Luc. 3. in fine genealogiæ, ſcilicet, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Secunda cauſa eſt, quia Lucæ motiuum ſcri-
B bendo euangelium fuit deſcribere plenè omnia, quæ pertinebant ad Chriſtum Deum, & hominẽ: vt probatum eſt ſupra, in quadam quæſtione, ideo ipſam Chriſti genealogiam voluit ponere ſimpliciter perfectam. Non ponitur tamen plenè aliqua proſapia, niſi cùm deſcribendo illam diſtinguitur per eam ab omnibus alijs progeniebus ille, cuius progenies deſcribitur. Et hoc non fit niſi illa progenies incipiat in Adam, vel ſaltem in Noe, vel reducatur ad illos: vt ſupra probatum eſt. Ideo Luc. debuit reducere Chriſtum vſque ad Adam: vel ſaltem vſque ad Noe: Matthæ. autem non intendebat hoc: ſed ſolùm declarare quomodo Ieſus erat de ſtirpe Dauid, vel de ſtirpe Abrahæ, vt ſatisfaceret dubijs Iudæorum, ſicut ſupra diximus: ideo nõ de-
C buit incipere in Adam, vel Noe: ſed in Abraham, vel Dauid. Sed tunc dicetur, quòd ſufficiebat ꝙ Matthæ. deſcriberet iſtam progeniem inchoando à Dauid. Et hoc propter duo. Primò quia, vt ſupra declaratum eſt Iudæi nunquam faciebant dubium, an Chriſtus eſſet de ſemine Abrahæ, ſed dubitabant an eſſet de ſemine Dauid: ideo ad reſpondendum eis ſufficiebat incipere progeniem Dauid. Scḋo, quia oſtendendo, quomodo Chriſtus erat filius Dauid, oſtenſum erat ſufficienter, ꝙ erat filius Abrahæ, cùm Dauid eſſet de ſtirpe Abrahæ. Dicendum ꝙ ſi Matthæus voluiſſet, bene ſufficeret, ꝙ inchoaretur genealogia à Dauid: & omitteretur tota prima quaterdena. Poteſt tamen eſſe narratio figuralis, cùm dicat Hiero. in prologo ſuper Matthæũ,
D ſcilicet, quòd per iſtas tres quaterdenas Matthæus intendebat ſignificare quædam miſteria, quæ ibi declarauimus. Si autem inciperet à Dauid, eſſent ſolũ duæ quaterdenæ: & non poſſet ſignificari idem miſterium. Secunda ratio eſt, quia Matthæ. intendebat per iſtam genealogiam concordare progeniem Ieſu Chriſti ſcripturæ de Meſſia: Scriptura tamen vocabat Meſſiam, filium Abrahæ, & filium Dauid, propter quod Matthæ. dixit hic in principio: Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. Vt ergo vtraque pars concluſionis probaretur, ſicut vtraque explicitè ponebatur, ita vtraque explicitè probanda fuit: quia ſi ad hoc aſpiceretur, etiam Matthæ. non dixiſſet in principio, filij Dauid, filij Abraham, cùm dicendo
E filii Dauid ſequebatur, quia eſſet filius Abraham: ſed poſuit vtrumque expreſsè, vt conſonaret ſcripturæ, ſicut ſupra dictum eſt. Ideo ab vtroque debuit probari deſcendere: ponendo explicitè quomodo deſcenderet ab Abraham. Ad primum dicendum, quod Iudæi dubitabant de Dauid, & non de Abraham: quia cùm Chriſtus eſſet Iudæus, conſtabat eum deſcendere ab Abraham: niſi dicerent eum de gentilibus Samaritanis, ſicut ſemel dixerunt, ſcilicet, Samaritanus es, & dęmonium habes. Io. 8. De Dauid autem poterant rationabiliter dubitare, an ab illo deſcenderet Chriſtus, cùm eſſet illa quædam ſpecialis, uel particularis progenies. Matthæus autem non poſuit progeniem ſolùm ad tollendum dubia Iudæorũ, ſed

etiam ad ostendendum, quomodo concordabat progenies Iesu Sacræ scripturæ. Ad secundum dicẽdum, quòd verum est, & tamen non solùm Matthæus voluit implicitè probare Christum descendere ab Abraham, sed etiam exprimere omnes medias generationes propter causam supradictam. Si tamen Matthæ. voluisset incipere progeniem Christi à David, suffecisset; & si voluisset illam incipere ab aliquo post David non suffecisset. Ratio est, quia oportebat ostendere Iesum descendere de semine Dauid, vt crederetur esse Messias, Incipiendo tamen ab alijs inferioribus, non appareret quomodo descendebat de stirpe Dauid nisi de progeniebus aliorum constaret: si tamen constaret suffecisset à quocumque inciperet: vtpotè si inciperetur Christi generatio à Iechonia, quia cùm constaret de illo, quòd esset de stirpe Dauid, constaret Christum esse de stirpe Dauid. Et tamen hoc dato nõ fuit conueniens, quòd aliquis in generatione Christi poneretur caput nisi Abraham, vel Dauid propter causas dictas.

Quare non fuit nominatus alius filius Abraham, quàm Isaac, cùm plures alios habuit. Quæst. VI.

QVAERITVR, cùm Abrahã habuerit multos filios, quare non fuit hic nominatus nisi Isaac. Nam habuit Ismahelem de Agar, & habuit multos de Cetura. Gen. 16. & 25. Dicendum, quòd quando aliqua progenies deducitur per aliquos, licèt quilibet illorũ habeat multos filios, non pertinet ad illam progeniem nisi vnicus: quia vna progenies non potest deriuari nisi per vnam lineam. Ita fuit in Abraham, à quo Christus descendit. Qui licèt habuerit multos filios non potuit tamen Christus descendere, nisi per vnicum illorum, & iste fuit Isaac. Ideo non debuit poni Ismahel, nec filij Ceturæ. Nam Deus dixerat Abrahæ, quòd Ismahel, & cæteri filij non pertinebant ad semen eius: sed solùm Isaac. Genes. 21. scilicet, in Isaac vocabitur tibi semen. Ita fuit de Isaac, qui habuit duos filios, scilicet, Iacob, & Esau: & non ponitur hic Esau, quia non pertinet ad istam progeniem, nec Christus voluit descendere ex illo: sed potius dixit: Iacob dilexi: Esau odio habui. Malachiæ primo. Obijcietur, quòd aliquando ponuntur hic filij aliquorum, qui non pertinent ad istam progeniem: sicut dicitur, Iudas genuit Phares, & Zaram: sed Zaram non est de Christi progenie. Item dicitur Iacob genuit Iudam, & fratres eius, & tamen solus Iudas pertinet ad Christi progeniem. Dicitur etiam, quòd Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, & tamen solus Iechonias ad Christi progeniem pertinet. Dicendum, ꝙ illi, qui non pertinent ad progeniem aliquam superfluè ponerentur in ea, & insuper facerent quandam confusionem. De istis tamen allegatis dicendum, ꝙ fuerunt causæ speciales, quare positi fuerunt, quæ declarabuntur locis suis.

Quare dicitur Iacob genuit Iudam, & fratres eius, cùm solus Iudas in Christi generatione concurrat. Quæst. VII.

QVAERITVR, quare dicitur, quòd Iacob genuit Iudam, & fratres eius, cùm non pertineat ad Christi progeniem nisi Iudas. Dicunt quidam, quòd factum est specialiter in istis, quia fuerunt uiri sancti. Sed dicendum, quòd non stat, quia potius peccauerunt in multis, & grauissimis: Nam Genes. 37. dicitur, quòd Ioseph accusauit fratres suos de crimine pessimo, & tamẽ ille verè accusabat: ergo illi peccauerant in crimine pessimo: quid illud

F sit, ibi declaratum est. Item uoluerunt isti filii Iacob occidere fratrem suum Ioseph, & uendiderunt eum Ismahelitis sine causa, quod erat crimen graue. eod. cap. Item isti occiderunt iniustè omnes Sichimitas. Genes. 34. & 49. & Iacob increpat ualde auctores sceleris, eod. cap. Item Rubem, qui fuit de istis, peccauit grauiter, quia cognouit carnaliter Balam uxorem patris sui. Genes. 35. Dicendum ergo, quòd non fuerunt positi, tanquam sancti, sed propter duo. Primò propter dignitatem quandam, scilicet, quia fuerunt Patriarchæ. Nam ab istis, tanquam à duodecim capitibus deriuatus est totus populus Iudæorum. Secundò, & principaliter fuit, eo quòd isti omnes fuerunt illi, qui primò totaliter pertinuerunt ad populum Dei. Nam

G Abraham fuit specialis Dei cultor, & principium populi Dei: & tamen non pertinuerunt omnes filii sui ad populum Dei. Nam Ismahel, & filii Ceturæ in gentilitate manserunt: solus autem Isaac fuit de populo Dei. Genes. 21. scilicet, In Isaac uocabitur tibi semen. Sic etiam Isaac fuit cultor Dei: sed non omnes filii sui: quia Esau mansit in gentilitate cum posteritate, solus Iacob pertinuit ad populum Dei. In Iacob autem non fuit sic, quia ipse habuit duodecim filios, & omnes pertinuerunt ad populum Dei, cum totis posteritatibus suis. Ideo, licèt non pertinerent omnes isti ad progeniem Christi, quia fuerunt primi, qui ab eodem patre pertinuerunt totaliter ad populum Dei, fuit rationabile fieri mentionem de illis. Sed dicetur,

H cùm tangatur de eis, quare non exprimuntur ipsorum nomina? Dicendum uno modo, quòd non fuit necesse: quia nomina istorum erant tam nota, quòd nemo inter Iudæos poterat illa ignorare. Secundò, quia isti non pertinebant ad progeniem, de quo agitur, ideo licèt fieret mentio de eis in generali, non debebat in particulari fieri, ut differret à mentione eorum, qui pertinent ad stirpem Christi, qui expresse nominandi sunt: sicut patet infra, cùm dicitur: Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, & non exprimuntur nomina. Obiicietur, quia infra dicitur: Iudas genuit Phares, & Zaram: & tamen Zaram non pertinet ad Christi progeniem; & exprimitur nominatim. Dicendum, quòd hic sunt duo. Vnum est, cur fiat mentio aliqua

I de Zaram, & aliud quare nominatim. Primũ declarabitur sequenti quæstione. De secundo dicendum, quòd expressit Matthæus nomen eius, quia breuius sic fecit quàm si diceret: Iudas genuit Phares, & fratrem eius. Ideo supposito, quòd deberet fieri mentio aliqua de Zaram, melius fuit, quòd nominatim, quàm alias. Secundò potest dici, quòd factum est ad tollendum dubium, quia si diceretur genuit Phares, & fratrem eius, cùm habuerit Iudas alios filios, scilicet, Her, Onan, & Sela. Genes. 38. qui erant fratres Phares, esset dubium, de quo illorum intelligeretur, ideo expediuit nominari Zaram.

K *Quare Iudas dicitur genuisse Zaram, cum non pertineat ad Christi generationem. Quæst. VIII.*

QVAERITVR, quare dicitur, quòd Iudas genuit Phares, & Zaram, cum Zaram non pertineat ad Christi progeniem. Dicendum, vt supra dictum fuit, quòd qui non pertinent ad istam progeniem, non nominantur in ea, nisi propter aliquam causam specialẽ: fuit autem hoc in Phares, & Zaram quantum ad duo. Primò ex parte matris: nam non erat illa vxor, sed nurus. Gen. 38. & non cognouit eam volens, sed ignorans quæ illa esset. eo. c.

Secundò

Secundò ex parte filiorum: nam accidit in eis aliquid speciale in natiuitate sua. Fuerant enim ambo geniti vnico concubitu: quia Iudas nunquam cognouit ante, nec post Thamar nurum suam nisi tunc, cũ ignorauit eam. Gen. 38. Et cùm fuit tempus pariendi, vnus paruulorum eduxit manum de ventre, & obstetrix ligauit in digito eius filum coccineum, idest, rubeum dicens: iste egredietur prior. Postea retrahente illo manum egressus est alius prior, & vocauit nomẽ eius Phares, idest, diuisio: dicens, quia propter te diuisa est materia, idest, tu rupisti parietem: vel propter te ruptus est. Alium autem, in cuius digito erat coccinum vocauit Zaram, idest, splendentem propter splendorem coccini. Gen. 38. Sed dicetur, quare ergo non fuerunt nominati alii filii Iuda, scilicet, Her, Onan, & Sela? Dici posset vno modo, quòd fuit propter peccatum, quia Her, & Onan fuerunt valde peccatores. Genes. 38. Et tamen Hieronymus vult quosdam prætermitti in ista genealogia, licèt sint de progenie Christi, quia erant peccatores, vt patet in homilia eius super Matthæum. Dicendum tamen potius videtur, quòd Her, & Onan omissi sunt, quia illi mortui sunt sine liberis, quia De⁹ percussit eos, cùm essent pessimi. Gen. 38. & Numeri. 26. Aliter potest dici tam de Her, & Onan, quam de Sela, quòd non fuerunt expresśim nominati, nec generaliter, sicut Zaram, quia minus illi pertinebant ad Christum, quàm Zaram. Nam Zaram, & Phares erãt fratres ex eodem patre, & matre. Alij autem erant filii Iudæ ex alia vxore: ideo non erat de eis exprimendum sicut de Zaram. Secundò quia, vt supra dictum est, de Zaram fit hoc mentio propter illa duo specialia, quæ acciderunt in eo, & fratre suo: & tamen in aliis filiis Iudæ nihil specialiter accidit: ideo nihil fuit quare de eis hic fiat mentio. Et ista est causa præcipua.

Quare ponatur Thamar hic, quòd genuit Phares, & Zaram, cum matres aliorum non ponantur.

Quęst. IX.

QVAERITVR, quare ponatur hic Thamar, cùm dicitur, quòd Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar: cùm in aliis non ponantur matres ipsorum, qui hic describuntur. Nicolaus respondet secũdùm Hieronymum, dicentẽ in genealogia Saluatoris nullam sanctarum fęminarum assumi: sed eas tantum, quas scriptura repræhendit: vt qui ꝓpter peccatores venerat, de peccatricibus nascẽs, omniũ peccata deleret. Vnde & in cõsequentibus Rahab meretrix, & Ruth Moabitis ponitur, & Bethsabeę uxor Vriæ, hoc Hier. Contra istud arguit Nico. nõ esse rationabiliter dictum, quia Hier. dicit ibidem, ꝙ ꝓpter peccatum tres reges de Christi genealogia tolluntur, s. Ochozias, siue Azarias, Ioas, & Amasias. s. quia Iorã miscuerat se Athaliæ filiæ impiissimæ Iezabelis: ideo filii eius, vsque ad quartam generationem de genealogia Christi tolluntur: ergo non est probabile, quòd ꝓp peccatum in ipsa genealogia nomina mulierum exprimantur. Item, quia dicit, in genealogia Christi nullam sanctarum fęminarum poni: & tamen ponitur ibi Beata Virgo Maria, quæ est sanctissima. Item dicit Rahab, & Ruth ibi expressas propter peccatum: & non videtur verum, sed potius propter virtutis actum: Rahab namque suscepit exploratores Israelitarum, & saluauit eos: Iosue secundo. Et ponitur ab Apostolo in Cathalogo eorum, qui meruerunt aliquid per fidem, ad Hebræ. 11. Et cùm dicitur, quòd fuit meretrix, negat illud, sed asserit fuisse cognomen, sicut aliquis rusticus vocatur rex cognomine. De Ruth Moabitide dicit, quòd scriptura non repræhendit eam, sed potius laudat; quia relicta gentilitate suscepit fidem Dei: etiam

A laudauit eam Booz, dicẽs: quòd totus populus sciebat eam esse mulierẽ virtutis. Ruth primo, & tertio. Hæc dicit Nicol. Dicendum uidetur, quòd Thamar exprimitur hic propter multa. Primò potest exprimi ꝓpter peccatum, vt ait Hier. Non quidem, vt ista mulier, & cęterę de peccato arguantur per hoc, ꝙ exprimuntur: sed, vt per hoc Dei misericordia ostendatur: qui voluit ex talibus nasci non dedignatus eas. Et hoc etiã signatur in prologo eius super Matthæum. Tñ verum est, ꝙ non est ista causa præcipua, quare exprimatur hic Thamar, vel aliæ mulieres: quia tunc potius exprimeretur Athalia vxor Ioram, quæ fuit pessima. Nam ipsa spoliauit templum Domini & posuit ornamenta eius in templo Baal. secundo Paralipom. 33. Ipsa quoque B occidit iniustè omnes de semine regio, in Iuda, & tenuit regnum per violentiam sex annis. 4. Reg. 11. & 2. Paralipom. 22. Et tamen non exprimitur hic. Et licèt Nico. conuenienter arguat, potest tamẽ dictum Hier. stare in sensu suo. Ad primum dicendum, quòd illi reges secundùm Hiero. tam peccatores fuerunt, vt non mererentur exprimi in genealogia, ne istum haberẽt honorem: mulieres autem licèt fuerint peccatrices, poterat esse peccatum illarum tale, quòd illas consequi honorem quendam ex Dei misericordia esset ad Dei laudem. Ideo exprimerentur, non tamen ex hoc intendo pro nunc approbare illud dictum Hiero. de tribus regibus, quare subticeantur, quia de hoc infra dicetur. Ad secundum dicendum, quòd Hiero. non intellexit C hic de mulieribus, nisi de illis, quæ conceperant ex viris: Domina autem nostra excepta est ab hoc. Nam satis apparet Hiero. non sensisse de ea, quia aliàs non solùm falsum diceret: immo esset hæreticum, & absurdum dictum suum. Ad tertium, cùm dicit Rahab nõ fuisse meretricem, non probat istam negatiuam, maximè cùm scriptura vocet eam meretricem. Iosue secundo. Et tamen hoc an verum sit, ibi declaratum est. Item dato quòd nõ fuisset meretrix, fuisset peccatrix: quia non vocatur mulier peccatrix, quia semper peccat, sed quia, aliquando mansit in peccato manifeste, vel cõmisit istud. Et hoc ipse concedere videtur. Nam dato ꝙ Rahab fuisset aliquando meretrix, quia tamen assumpta est in vxorem à Salmon principe tribus D Iudæ, & peperit Booz, qui pertinet ad Christi progeniẽ, non fuit meretrix. Et tamen Nico. vult dicere eã nunquam fuisse meretricem, timens, ꝙ si hoc concesserit fatebitur eam peccatricem. Et tamen Rahab fuit idolatra magno tẽpore: ergo peccatrix fuit, & ex hoc infamis, & sic indignum uidebatur ponere eam in Christi genealogia: licèt postea esset fœmina magnæ virtutis, ex misericordia. Sicut cùm quis incurrit infamiam de iure, propter aliquod delictum, licèt postea honestissimè uiuat, non est habilis ad honores polliticos, nec ecclesiasticos. De Ruth idem dicendum est, quòd licèt virtuosè vixerit postquam cępit redire cum socru sua, & suscepit fidem Dei Israel: tamen prius fuerat idolatra, & erat infamis: & sic semper poterat uocari pecca- E trix, licèt postea honestè uiueret. Et ita Hiero. rectè potest uocare istas peccatrices. Secunda causa, & præcipua est, ꝓpter aliquid speciale quod pertinuit ad Thamar, & ad cęteras, quæ exprimuntur. Nam sicut aliqui uiri, qui ad istam progeniem non pertinent, positi fuerunt hic, quia in eis accidit aliquid speciale, ut supra dictum est, ita & in mulieribus. De aliis autem, qui exprimuntur dicetur locis suis: de Thamar nunc dicendum, quòd ipsa non fuit uxor Iudæ, sed Nurus, & cognouit eam Iudas ignorans illam. Et acciderũt in hoc, quæ habentur Genes. 38. Et hoc tenet Nicol. dicens, quòd istæ mulieres exprimuntur, quia fuerunt accidentaliter coniunctæ uiris, de quibus conceperunt. Quod declarabitur infra in locis suis. An uero Tha-

mar peccauerit subijciendo se Iudę.& an Iudas peccauit cognoscendo eam: & multa circa hoc declarata sunt Gen.38.

An Salmon peccauerit accipiendo Rahab in vxorem. Quæst. X.

QVAERITVR, an Salmon peccauit accipiendo Rahab in vxorem. Aliquis dicet, quòd sic, quia Rahab non erat de Israelitis. Et dicitur Numeri.36. quòd omnes viri ducent vxores de tribu sua, & cunctæ fœminę maritos de eadem tribu accipiant: Rahab tamen non erat de tribu Salmon, quia non erat de Iudæis: ergo peccabat accipiendo. Item Rahab erat Chananæa: vetitum tamen erat Iudæis accipere vxores de illis, ne ad idolatriam inducerent filios suos: Exod.34.& Deuteronomij.7. Dicēdum, quòd non peccauit Salmon accipiendo Rahab: quòd si inspiciatur, quòd ipsa erat Chananæa, non solum erat illicitum accipere illam in matrimonium, sed etiam tenebantur Israelitæ occidere illam cum cęteris Chananæis, quia nullum illorum poterant permittere viuere sub aliqua conditione. Deuteronomij.2. Cum Rahab tamen rationabiliter, immo quasi ex necessitate dispensatum est in hac lege, quia liberauit exploratores à morte, ideo fuit causa sufficiēs ad hoc, quòd posset accipi in matrimonium: potissimè, quia ipsa Rahab iam erat in ritu iudaico: & ante quam exploratores venirent, ipsa habebat fidem de Deo Israel. Nam dixit, quòd nō erat alius Deus in cęlo, nec in terra. Iosue.2. Ad primum dicendum, quòd lex illa de accipientibus vxores non obligabat viros determinatè ad accipiendum vxores de tribu sua, sed quòd non acciperent vxores de alijs tribubus Israel, de quibus ipsi non essent. Cùm autem Istaelita acciperet vxorem de gētilibus non accipiebat vxorem de aliqua tribu, quæ nō esset sua: cùm de nulla tribu Israel acciperet illam, & sic obseruabat legem. Quod autem sit iste intellectus legis declaratum est Iosue. 6. in quadam quæstione. Ad secundum dicendum, quòd Deus vetuerat accipere vxores de Chananæis, ne conuerterent viros suos ad idolatriam, Exod.34.& Deuteronomij.7. hoc non erat in Rahab, quæ iam conuersa fuerat ad ritum iudaicum: ideo licebat eam accipere in vxorem. Sed arguetur, quòd tunc liceret Iudæis conuertere mulieres Chananæas in iudaismum, & deinde habere eas in vxores. Dicendum, quòd non licebat Iudæis hoc facere, immo dato, quòd Chananæi expugnati à Iudæis vellent conuerti ad Deum Israel, non licebat Iudæis recipere eos, sed tenebantur occidere omnes viros, & fœminas: paruos, & magnos. Deuteronomii. 2. Si tamen in aliquo speciali casu liceret permitti viuere aliquam Chananæam, & conuerti ad iudaismum, non minus liceret eam accipi in vxorem, quàm aliquam de stirpe Moabitarum, & Idumæorum, aut de quibuscunque gentilibus non pertinentibus ad Chananæos. De Rahab autem sic factum est, quia Israelitæ obligati fuerunt permittere eam viuere, quia liberauerat exploratores eorum de morte, & ipsi nomine totius populi, quorum negotia vtiliter gerebant, sub iuramento se obligauerunt, non solùm eam, sed etiam omnes cōfugientes in domum suam liberare à morte. Iosue. 2. Ideo potuit licite accipi in vxorem à quocumque Israelita. Et non solùm fuit hoc in ipsa, sed etiam in omnibus de cognatione sua, & in omnibus confugientibus in domum suam: quia omnes illi a morte liberati sunt ex viribus iuramenti præstiti ab exploratoribus. Et illud postea obseruauerunt Israelitæ. Iosue. 6. Ideo quamlibet illarum Chananęarum ad ritum iudaicum conuersam licebat accipi in vxorem à quocunque Is-F raelita. De his latius declaratum est Iosue. 6. in quadam quæstione.

Quare Rahab hic fuit specialiter expressa, cum non ponantur regulariter mulieres. Quæst. XI.

QVAERITVR, quare Rahab fuit hic specialiter expressa, cùm non ponantur hic regulariter mulieres. Dicendum, quòd prima causa esse potuit ex causa, quam assignauit Hier. s. quia fuit peccatrix: nam fuerat idolatra magno tempore, & de illo maledicto semine Chananæorum, qđ vocatur semen nequam, & maledictum: Sapiētiæ.12. & ex sola Dei misericordia non solùm exempta est, vt G à morte liberaretur morientibus cęteris, sed etiam, ꝙ perueniret ad legem sanctam Dei Israel: & nouissimè, ꝙ de progenie eius Messias nasceretur. Et quia scriptura intendit ostendere talem Dei misericordiam in laudem ipsius, exprimit similia ex quibus colligatur amplissima Dei misericordia. Secunda est propter specialem casum, scilicet, quia ipsa quasi dedit viam ad capiendum vrbem Iericho, & liberauit exploratores Iudæorum à morte, & assumpta est in vxorem à Salmō: voluit Matth. exprimere illam, quoniam in scriptura magna mentio fit de ea: & propter magna beneficia, q̄ contulit Israelitis. Tertia fuit in laudem eius propter virtutem suam. Quia licèt fuerit à principio idolatra, fuit postea Dei cultrix. Et ante quam communicaret H cum Iudęis habebat fidem de Deo ipsorū. Nā dixit, ꝙ nō erat alius Deus in cęlo, nec in terra: & ꝙ ipse traderet terram in manu eorum. Iosue.2. Et ob hoc Apostolus ponit eam in Cathalogo eorum, qui laudantur in fide, dicens: Fide Rahab meretrix non periit cū incredulis, excipiens exploratores cum pace. Dignum ergo fuit, vt Matth. illam nominaret in laudem fidei: sicut Pau. illam nominauit. Circa Ruth, quam Booz duxit in uxorē, dubitari poterat, an Maalon primus uir eius Iudæus peccauerit eam accipiendo uxorem, & an acceperit eam manentem in gentilitate, & si sic, an licuit sibi. Hæc, & alia circa hoc declarata sunt Ruth primo. Quòd tamen Ruth non ponitur in ista Christi progenie inquantum fuit uxor Maalon, sed inquantum fuit I suscepta à Booz, non interest quærere de habitudine eius ad primum uirum suum, scilicet, Maalon.

An Booz peccauerit accipiendo Ruth in vxorem. Quæst. XII.

QVAERITVR de Booz, an peccauit accipiēdo Ruth in uxorem. Aliquis dicit, quòd sic, q̄a Ruth erat gentilis, & non licebat Iudæis accipere uxores de gentilitate. Secundò, quia non solū erat gentilis, sed etiam de stirpe Moab: Moabitæ autem prohibentur intrare in Ecclesiam Dñi in eternum. s. per ꝯtum matrimonii. Deuteronomii.23. Ergo nulli Iudæo licebat accipere Ruth Moabitidem in vxorem. Dicēdum, ꝙ licuit Booz accipere Ruth in uxorem, immo fuit ex hoc laudabilis. Primò, q̄a ex ver-K bis Ruth, quia ipsa edocta à Noemi socru sua, petiuit Booz in uirum iure propinquitatis. Ruth.3. si tñ nō liceret Booz illam accipere, non instruxisset eā Noemi ad petendum qđ erat illicitum. Scđò patet, quia Booz dixit ipsi Ruth, ꝙ erat propinquus, & tamen alius erat propinquior: & si ipse nollet eam recipere, ipse Booz sine dubio eam reciperet: Ruth. 3. Si tñ hoc non liceret: non respondisset Booz, ꝙ illam acciperet. Tertiò patet, quia Booz laudauit ipsam Ruth, quia petiuit eū in uirum, dicens: Benedicta filia tu à Dño, quia priorē misericordiam posteriore superasti, quia non es secuta iuuenes pauperes, uel diuites, sed petiuisti me seniorem

rionem in virum. Si tamen illicitum esset, qđ petebat, A non laudaretur: ergo licitum erat. Quartò patet, quia Booz dixit cognato, ꝙ si vellet accipere hæreditatem de manu Noemi, tenebatur accipere Ruth in vxorem Ruth. 4. Et tamen si non esset hoc licitum, nō teneretur propinquus Booz illam accipere. Quintò patet, qa ex eo, ꝙ ille propinquus Booz noluit accipere Ruth in vxorem, non potuit redimere possessionem, quā vendiderat Noemi, nec potuit succedere in hæreditatem defunctorum, & Booz, qui erat minus ꝓpinquus successit in omnibus his, quia accepit Ruth in vxorem: ergo licitum erat, immo quasi necessarium illam accipere: quia aliàs non priuaretur iste cognatus Booz bonis, in quibus erat. Sextò patet, quia Booz vocauit omnes de populo in testes, ꝙ ipse acciperet Ruth in vxorem. B Ruth 4. Si tamen esset illicitum, non vocaret ad hoc testes, quia qui malum agit, vult illud abscondi, iuxta illud: Oculus adulteri obseruat caliginem, dicēs: Non me videbit oculus, & operiet vultum suum. Iob. 24. Ergo licitum erat illam accipere in vxorem. Septimò patet, quia totus populus laudauit istud matrimonium, & imprecatus est bona Booz, & Ruth: vt patet Ruth. 4. Si tamen esset illicitum, non laudaretur Booz, nec imprecaretur ei aliquis bonum pro turpi commisso. Octauò patet, quia Booz fecit hoc bono desiderio. s. vt suscitaret semen defuncti. Quòd aliàs, cùm ipse esset vir potens, & magnarum opum in vrbe Bethlehem, ut patet Ruth. 2. accipiendo mulierem peregrinam in uxorem, iam ab alio uiro ductam, non erat ma C gna laus. Fuit ergo meritorium, & laudabile, ꝙ Booz acciperet Ruth in uxorem. Ad primum argumētum dicendum, ꝙ Israelitis non erat simpliciter prohibitus contractus matrimonij cum mulieribus gētilibus, sed cum duabus conditionibus. Prima erat, quòd non essent mulieres manentes in ritu Gentilitatis: nam non licebat in hoc ritu quamcunque accipere, sed si dimitteret illum, licebat. Sic colligitur Deuteronomij. 21. cùm dicitur de mulieribus, quas Iudæi captiuas acciperent in bello de gentilitate, quia si inter illas esset aliqua, quæ placeret in oculis alicuius Iudæi: posset illam accipere in uxorem, post unum mensem, factis cœremonijs, de quibus ibi. Secunda cōditio erat, quòd mulier illa non esset Chananæa. Nam siue conuerteretur D ad iudaismum, siue non, nequaquam poterat accipi in uxorem. Hoc est uerum si ipsa uellet conuerti, quia propter hoc, adhuc non licebat accipi illam. Si tamen in aliquo casu liceret Iudęis permittere mulieres Chananæas uiuere, licebat eis accipere eas in vxores. Sicut fuit de Rahab: vt declaratum est Iosuæ. 6. Sed istud erat rarissimum. Generaliter ergo tenebantur Israelitæ occidere omnes Chananæos viros, & fœminas, magnos, & paruulos, & non licebat eis donare uitam cuiquam, Deuteronomij, secundo, etiam si uellent interponere quascunque grauissimas conditiones super ipsos Chananæos. De aliis autem gentilibus, non erat talis prohibitio, ideo leges, quæ communiter uetant accipi uxores de gentilibus, intelliguntur de Chana- E næis, ut colligitur Exod. 34. & Deuteronomij. 7. Ad secundum dicendum, quod Ruth erat Moabitis, & tamen non erat illicitum alicui Iudæo accipere illam in uxorem, quia lex Deuteronomij. 23. intelligitur de viris Moabitis, & non de mulieribus, ut patet ibidem. Et ratio est manifesta, scilicet, qa nolebat Deus uiris Moabitis concedere, ꝙ aliqui de progenie eorū siue totius populi Moab essent pars populi Hebræorum: & per hoc intrarent Ecclesiam Dei. Sequeretur tamē hoc si Moabitæ cōuersi ad iudaismum possent accipere uxores de Israelitis, quia filius semper nominatur de familia patris, & non matris: maxime secundùm consuetudinem veteris testamenti. Si tamen mulieres Moabi-

Decisio quæst.

tides acciperentur in uxores à Iudæis, non sequeretur hoc, quia filij Iudæ procreati non nominarētur de stirpe matrum, sed patrum. Ideo Moabitæ sic nunquam intrarent ecclesiam Dei, quia filij mulierum Moabitidarum non erant Moabitæ, sed Iudæi, cùm patres illorum essent Iudæi. Filij autem uirorum Moabitarum, erant Moabitæ, etiam si matres illorum essent Iudeæ.

Quare Ruth hic nominatur cum esset mulier. Quæst. XIII.

QVAERITVR, quare Ruth hic nominatur, cùm esset mulier. Dicendum, quòd propter multa. Primò ad ostēdendum Dei misericordiam. Nam Ruth erat gentilis idolatra, & de populo illo Iudæis infesto. s. de Moabitis, quos Deꝰ uetuerat intrare ecclesiam suam, Deuteronomij. 23. Quòd ergo nunc non solùm ad fidem Dei ipsius misericordiam conuerteretur, sed etiam acciperetur in uxorem à uiro potentissimo, & ditissimo in tribu Iuda, quæ erat præcipua, & quod maius est, quòd de ea Mesias descenderet, fuit magnum beneficium. Ideo ad ostendendam hanc Dei misericordiam expressa est Ruth. Secundò propter uirtutem eius, quæ nimis laudatur in scriptura. Nam cùm esset puella de terra Moabitarum, defuncto uiro, cùm iam de socru sua uidua, & antiquissima peregrina, & paupere muliere nihil sperare posset, nisi participare angustiis eius, deseruit terram originis suæ, cognationem, & quidquid habere poterat: & secuta est peregrinando socrum suam. Et quod maius est, etiam illa renitente à principio. Et etiam uoluit deserere spōte Deos Moabitarum, quos semper coluerat, ut confugeret ad Deum Israel. Et ob hoc omnes laudabant eam, & imprecabantur sibi bona, sicut dixit ei Booz. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem uenisti, & sub cuius confugisti alias Ruth. 2. Tertiò fuit principaliter ad concordandum progeniem Iesu sacræ scripturæ loquenti de Mesia. Nam propter hoc positi fuerunt in principio Abraham, & Dauid, scilicet, quia ad ipsos specialis promissio de Mesia facta est. Scriptura autem signauerat Mesiā uenturum de Ruth: ergo debuit ipsa hic exprimi. Patet hoc Isai. 16. scilicet. Emitte agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Est autem Petra deserti quædam ciuitas terrę Moab, de qua dicitur fuisse Ruth. Et sic agnꝰ dominator terræ, idest, Mesias uenturus erat ad montem filiæ Sion, idest, in Ierusalem, ubi est mons Sion de Petra deserti, idest, de terra, uel stirpe Moabitarum, ubi erat ciuitas, quæ uocabatur Petra, scilicet, de stirpe ipsius Ruth, quæ erat de Petra deserti. Et sic intelligūt omnes Doctores nostri, sicut ait Hieronymus, in Epistola ad Paulinum, scilicet, Ruth Moabitis Isaię explet uaticinium dicentis. Emitte agnum Domine dominatorem terræ &c. idest, in Ruth completur illud dictum Isaiæ. Et ob hoc non fuit de aliqua alia muliere tam necessarium, quòd exprimeretur hic, sicut de Ruth: An tamen auctoritas ista intelligatur de Mesia dicetur plenè Isai. 16.

An Booz filius Salmon fuerit pater Obed. Quæst. XIIII.

QVAERITVR, cùm dicatur hic Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed, an Booz filius Salmon fuerit pater Obed, uel aliquis alius. Aliquis dicet, quòd non potest stare istum Booz fuisse filium Salmon, quia tunc quilibet eorum, quando gigneret esset plusquam

K 3 centum

centum & viginti annorum. Quod absurdum videtur, quia nullus homo in tanta ætate erat potens ad gignendum: immo rarissimi perueniebant ad istam ætatem tempore illo, sicut & isto. Consequentia patet, quia natiuitas Obed ponitur communiter fuisse tempore Heli Iudicis Israel, & summi Sacerdotis: sic enim vult Iosephus. 5. Antiquitatum. Salmon autem accepit Rahab Ierichontinam in vxorem, ex qua natus est Booz in introitu Israel in terram Chanaan: vt patet Iosue. 6. quia tunc ipsa recepta est inter Israelitas, eo. cap. Et cùm inter vtrunque tempus fuerint plures, quàm ducenti & quadraginta anni, ideo necesse erat, ꝙ vterque istorum, quando gigneret, esset plus quam centũ & viginti annorum, cùm totum hoc tempus cõpetat istis solis duobus. Patet hoc, quia ab exitu de Aegypto, vsq; ad fundationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti & octoginta: vt patet 3. Reg. 6. de quibus subtrahantur quadraginta anni ab exitu de Aegypto, vsq; ad introitum in terram Chanaan, quando capta est Iericho: quę primo capta est in terram Chanaan, vt patet ex processu libri Iosuæ à principio vsque ad septimum capitulum. Detrahantur etiam triginta anni ad plus de tempore Heli summi Sacerdotis, & Iudicis: nã peregrinatio Elimælech facta est in diebus cuiusdam Iudicis. Ruth primo, & dicitur iste fuisse Heli. durauit ista peregrinatio decem annis. Ruth primo, & post reuersionem de illa accepta est Ruth in vxorem à Booz, & peperit Obed, de quo hic, & Ruth. 4. & sic ad minus transierunt decem vel vndecim de tempore Heli iudicis, & Sacerdotis vsque ad natiuitatem Obed. Ipse autẽ Heli iudicauit Israel quadraginta annis. primo Reg. 4. ideo ad plus de tempore eius poterunt detrahi. 30. anni, qui fuerunt post natiuitatem Obed. Deinde subtrahantur quadraginta anni Saulis. s. Regni eius, Act. 13. & postea quadraginta anni Regni Dauid. 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & tres anni de regno Salomonis, quia in principio quarti anni regni Salomonis fundatum est templum. 3. Reg. 6. qui sunt simul anni centum, & quinquaginta, & tres, qui subtrahãtur de quadringentis, & octoginta, manebunt trecenti, & viginti septem: Diuidendo ergo istos per Salmon, & Booz, necesse erit, quòd quilibet istorum haberet annos plures quam centum & sexaginta & tres quando gigneret, quod videbatur impossibile: quia nullus hominũ ad tantam ætatem illo tempore perueniebat, & dato ꝙ quis attingeret eam, non esset potens gignere tunc. Dicit Nicol. & quidam de Doctoribus nostris, ꝙ fuerunt tres viri eiusdem nominis. s. Booz. Pater, filius, &

Liranus impugnatur.

Nepos. Et primus eorum fuit filius Salmon, & ille genuit alterum Booz, qui subticetur hic, & ille Booz, qui subticetur genuit Booz patrem Obed: & isti tres conuenienter implerent tempus istorum trecentorum viginti & septem annorum cum Salmon. Et sic potest litera stare. Tenet hoc Nico. & super Ruth. 4. probat etiam hoc per simile, quia infra in litera ista in progenie Christi subticentur alii tres, scilicet, Ochozias, Iohas, & Amasias. Nam dicitur Ioram genuit Oziam, & tamen Ioram non genuit Oziam, sed Ochoziam, & ille genuit Iohas, & Iohas genuit Amasiam, & Amasias genuit Oziam, vt patet 4. Reg. 8. & 11. & 14. & 2. Paralip. 21. & 22. & 25. Sicut ergo subticentur isti tres, ita poterunt subticeri alij tres, qui vocantur Booz. Dicendum, ꝙ licèt hoc videatur satis verisimile, est tamẽ falsum. Causa autem huius est, quia isti nesciunt dissoluere inconueniens, ꝙ videtur sequi, si ponatur vnicus Booz, & tamen dicendum est, ꝙ fuerit unicus. s. ꝙ fuit filius Salmon, & pater Obed. Modus autem, qui in litera ista, & multæ aliæ similes stent conuenienter est, s. ꝙ non astringamus nos ad credendum, ꝙ historia Ruth fuerit tempore Heli Sacerdotis, & iudicis, cùm

F hoc non constet: sed ꝙ fuerit tempore alicuius iudicis multo ante Heli. Et dicemus, quòd historia Ruth accidit diebus Gedeonis iudicis Israel: vel tempore Barac vltimo anno eius, & computabitur sic, ꝙ Salmon filius Naasson natus fuerit ante exitum de deserto decem, vel viginti annis, & acceperit Rahab Ierichontinam in vxorem in introitu terrę Chanaan, & forte genuit ex ea multos, & tamen genuit ex ea Booz, in fine omnium cùm iam esset annorum nonaginta duorũ, vel trium: & tunc etiam Rahab esset apta ad gignẽdũ, quia fortè in introitu in terram Chanaã ipsa esset puella tenera quindecim annorum, vel quasi: licèt dedita impudicitiæ. Et cum esset annorum octoginta & septem, conciperet Booz ex Salmon: nam Sara quando

G concepit Isaac erat annorum nonaginta Genes. 22. & tamen non fuit miraculum in conceptione illa propter maximam senectutem, sed quia desierant Saræ fieri muliebria. Genes. 18. Posset ergo Rahab in anno octogesimo septimo concipere Booz ex Salmon: deinde Booz filius Salmon anno nonagesimo octauo, vitæ suæ ex Ruth, quæ erat iuuencula poterat gignere Obed. Et istud esset tempore Barac iudicis Israel. Qđ patet computando ab introitu in terram Chanaan septuaginta duos annos, post quos gigneretur Booz ex Salmon constituto in nonaginta & duobus annis, & ex Rahab, quæ esset tunc octoginta septem annorum, & addantur illis nonaginta octo anni, in qua ætate Booz gigneret Obed ex Ruth: qui sunt simul

H centum, & septuaginta anni. Computentur totidem per tempora iudicum, scilicet, quadraginta anni primi Iudicis, scilicet, Othoniel. Iudicum. 3. sub quibus etiam compræhenditur totum tempus, quod Iosuę præfuit, & tempus medium inter Iosuæ & Iudices, vt probatum est eodem capitulo, & postea anni octoginta, qui computantur sub Aod Iudice secundo. eo. cap. & quadraginta anni sub Barac Iudicum. 4. Nam sub Samgar non computantur aliqui anni, sed tempora sua colliguntur sub Barac, & sunt isti anni simul centum, & sexaginta. Accipiantnr anni decem de diebus Gedeonis, qui etiam quadraginta annis iudicauit. Iudicum. 8. & sic dicetur, quòd tempore Gedeonis anno decimo eius, uel quasi potuerit esse generatio Obed:

I & principium peregrinationis Elimelech, & Noemi fuerit in principio dierum Gedeonis, vel in fine dierum Barac. Nam durauit illa peregrinatio decem annis. Ruth primo. Deinde quòd Obed nonaginta octo annorum, vel quasi poterat gignere Isai patrem Dauid, & Isai gigneret Dauid anno octogesimo quinto, vel quasi vitæ suæ. Isti anni omnes coniungendo eos cum præcedentibus sunt anni trecenti quinquaginta sex, scilicet, septuaginta duo anni Salmon post introitum in terram Chanaan, & nonaginta octo anni Booz, & totidem Obed, & octogintaquinque Isai; qui subtrahantur de quadringentis, & octoginta, qui fuerunt ab exitu de Aegypto vsque ad fundationem templi Salomonis. tertio Reg. 6. manebunt centum & vigintiquatuor anni. De quibus rursus sunt sub-

K trahendi quadraginta, scilicet, qui fuerunt ab exitu de Aegypto usque ad introitum terræ Chanaan; & manebunt octogintaquatuor anni. De quibus subtrahantur quatuor anni ferè, qui transierant de regno Salomonis, quando fundatum est templum. tertio Regum 6. & quadraginta, quibus regnauit Dauid, secundo Reg. 5. & 3. manebunt solùm quadraginta anni, & isti fuerunt, qui ascribuntur regno Saulis. Actu. 13. Et hoc modo, quando cœpit regnare Saul, vel quando cœperunt computari quadraginta anni sub eo fuit natiuitas Dauid. Et erit tunc totus numerus completus, & conformatus numerus generationum numero temporis. Et tamen non debet dici ꝙ Dauid

natus

natus fuerit primo anno regni Saulis, quia tunc anno,
A
quo moreretur Saul, esset Dauid quadraginta annorum, & falsum est, quia erat solùm triginta annorum. Quod patet, quia illico, vt mortuus est Saul, vnctus est Dauid in regem super Iudam, vt patet secundo Reg. primo & secundo, & tamen quando vnctus est in regem super Iudam erat annorum triginta. 1. Reg. 5. Ideo dicendum, ꝙ decem anni erant transacti de regno Saulis, quando natus est Dauid: nondum tamen regnabat Saul, sed iudicabat Samuel. Tempus tamen Samuelis, & Saulis computantur in illis quadraginta annis, qui ascribuntur Sauli. Actu. 13. Et de istis iudicauit Samuel ad minus. 20. annis, vt probatum est primo Reg. 7. Iosephus autem 6. & 7. Antiquitatum in principio dicit fuisse . 18. annis regni Saulis, & sic manent
B
vigintiduo pro Samuele, quod satis conueniens est. Isti autem decem anni, qui deficiebant de numero vsque ad natiuitatem Dauid diuidentur per generationes præcedentes dando cuilibet duos, vel tres, & sic stabat numerus ex omni parte conueniens. Et non oportebat dici, quòd fuerint tres viri nomine Booz successiuè: quod litera non innuit: sed est diuinare.

Dicendum autem uidetur quibusdam, ꝙ ista computatio generationum ad implendum numerum annorum est omnino ficta, & à voluntate propter tria. Primò, quia ponuntur isti generare in tanta ætate, in qua non possunt gignere, uel non erat satis possibilè. Secundò, quia dato ꝙ possent gignere in tanta ætate, nō est uerisimile, quòd in illa gignerent, sed potius in minori ætate.
C
Tertiò, quia dato ꝙ in tanta ætate gignerent: isti, de quibus hoc dicitur essent geniti in minori ætate, cùm sint primogeniti, per quos texitur linea patrum. Cùm tam hic quàm Ruth. 4. & primo Paralip. secundo, ponantur ad enarrandum generationem patrum, quæ describitur per lineam primogenitorum. Dicendum, ꝙ non sequitur aliquid istorum inconuenientium: nec est fictio aliqua, sed necessitas ad ponēdum generationem in tanta ætate, quia aliàs non posset stare, ꝙ isti soli, qui ponuntur hic complerent generationem istam: sed necesse erat dici aliquos taceri: qđ non est incōueniens, ut infra dicetur. Ad primum inconueniens, Dicendum, ꝙ isti poterant gignere in tanta ætate. quia alij generabāt in maiori. Nam Abraham,
D
quando genuit filios ex Cethura erat plus quam annorum centum & quadraginta, ut probatum est Gen. 25. & non fuit miraculum aliquod in generatione illa, quia solùm ponitur miraculum in generatione Isaac, quem concepit Sara, ut patet Gen. 14. & ad Ro. 4. & ad Hebræ. 11. Ideo à fortiori possent isti gignere anno octogesimooctauo. Et istud posset faciliter esse accipiendo iuuenculas in uxores. Nam uiri senes non possunt gignere ex ueteribus, & tamen si accipiant iuuenculas in uxores, poterunt gignere, & sic dicit Aug. quòd Abraham potuit gignere naturaliter ex Cetura in magna senectute, cùm ex Sara in minori ætate constitutus gignere non potuisset, scilicet, quia Sara erat veterana, sicut Abraham: & Cetura, de qua

[Margin: Vir senex potest de iuuencula cōcipere.]

E
postea genuit sex filios, erat iuuencula. Causa autem quare potest vir senex de iuuencula gignere, & non de veterana est multiplex. Prima, quia in magna ætate desinunt mulieribus fieri menstrua, & tunc impossibilis est conceptio naturaliter, sic fuit de Sara. Nam dicitur Genes. 18. quod erant Abraham & Sara prouectæ ætatis, desierantque Saræ fieri muliebria. Secunda est, quia ad hoc, quod mulier concipiat, oportet, ꝙ menstruum muliebre digeratur, & formetur a semine masculino: digestio autem fit per calorem seminis masculini. Et surgunt tunc duo impedimenta. Primum est ex parte viri, quia semen senis est debilis caloris: & non valebit conuenienter digerere, & forma-

re menstruum muliebre ad organizandum inde fœtum. Secundum est ex parte mulieris veteranę. Nam menstruum muliebre de se est aliqualiter frigidæ naturæ, & valde humidæ, & quanto mulier declinat magis ad senectutem, tanto menstruum est frigidius, & cum maiori difficultate formabilis. Si autem senex accipiat iuuenculam: propter calorem ætatis mēstruū est calidæ complexionis; maximè si fœmina est colerica, & modicus calor seminis masculi sufficit ad digerendum, & formandum menstruum muliebre in fętum, ideo senex poterit gignere ex iuuencula: dum tamen non sit omnino infrigidatus. Nam ad tantum defectum virtutum naturalium propter ætatem potest aliquis deuenire, quòd ex nulla fœmina quantuncunque iuuencula gignere possit: etiam si possit semen emittere. Nam facile est homini in quacunque ætate saltem artificialiter calefacto semen emittere, & tamen illud erit tam defectuosum, quòd nullo modo proficiat ad generationem. Sic etiam est de menstruo muliebri. Nam, licèt mulier veterana non possit concipere de sene, poterit concipere de iuuene: quia in illo propter ætatis calorem, & fortitudinem excellens calor seminis masculi contemperauit semen fœmininum, etiam si sit frigidum: & fiet inde conceptus. In tanta tamen frigiditate, vel indispositione potest interdum esse menstruum muliebre, ꝙ à nullo semine virili quantuncunque calido possit digeri, & formari: & in tali statu mulier concipere naturaliter non potest. Et tunc vocatur corpus mulieris emortuum: sicut dixit Apostolus ad Hebr. 11. quòd Abraham non considerauit emortuam vuluam Saræ. Poterat ergo senex gignere de iuuencula, qui nō posset gignere de veterana propter calorem nimium ætatis. Quod autem sit nimius calor iuuencularum, patet, quia quando Dauid infrigidatus erat, ita vt opertus vestibus, non calefieret, quæsiuerunt ei serui sui adolescentulam nomine Abisag, quæ dormiret in sinu eius, & calefaceret eum. tertio Regum primo. Illud esse poterat in omnibus istis præter quam in Salmon, cuius vxor Rahab erat annorum octoginta, & septem vel ferè, quando concepit Booz, vt supra declaratum est, in alijs esse poterat hoc. Patet de Booz. Nam ipse accepit Ruth in vxorem, quæ erat iuuencula, & vocatur puella Ruth. 4. Ad secundū inconueniens dicendum, quod non solùm est satis verisimile istos tunc genuisse: immo etiam est verum, quia Booz senex erat, quando accepit tunc Ruth in vxorem, & genuit ex ea Obed. Vnde ipse dixit, Benedicta filia a Domino, quia non es secuta iuuenes pauperes, aut diuites: & tamen ipsa secuta est Booz. Ruth. 3. ergo ipse erat senex. Sic etiam patet de Isai patre Dauid. Nam in senectute sua genuit Dauid. Nam quādo Dauid erat paruulus, & pascebat greges, erat Isai pater eius grandæuus, idest, longissimę ætatis. primo Regum 17. Ad tertium inconueniens dicendum, quod non fuerunt omnes, qui ponuntur primo geniti patrum suorum, sed fortè vltimi filiorum ipsorum: sicut patet de Dauid. Nam dicitur Ruth. 4. & etiam hic quod Isai genuit Dauid. Et non ponitur aliquis de filijs eius, & tamen Isai habuit octo filios, quorum vltimus fuit Dauid. primo Reg. 16. & primo Paralipom. 3. & 28. Ita poterat esse de alijs. Et cùm obijcitur, quod isti essent primogeniti: quia per eos describitur progenies patrum. Dicendum quod non stat, quia si aliquando minores fuerunt digniores primogenitis, non computatur progenies patrum per primogenitos. Sic patet de Dauid: Nam Salomon fuit minimus filiorū eius 1. Parali. 28. & tamen per eū computatur progenies Dauid, vt patet hic, & 1. Paralipom. 3. f. quia ipse fuit rex, & non aliquis de fratribus

eius. Cùm autem obijcitur, quòd fuit Obed primogenitus respectu Booz: Sed fuit primogenitus eius de Ruth, quia cùm suscepit illam in vxorem ad suscitandū semen defuncti, primus filius eius fuit Obed. Aliud inconueniens potest allegari, scilicet, quòd hoc modo ponitur historia Ruth fuisse tempore Gedeonis, & tamen communiter dicitur, quòd fuit tempore Heli summi Sacerdotis, & Iudicis. Dicendum, ꝙ non est aliquod inconueniens. Nam non constat, ꝙ fuerit ista historia tempore Heli ex aliquo loco sacræ scripturę, nec ex aliquo argumento probabili, sed solùm ex opinione, cui possumus contradicere, si voluerimus: potissimè cùm non posit stare vllo modo, ꝙ fuerit hoc tpe Heli. Nam Ruth primo declaratum est in quadam quęstione, ꝙ non erat hoc possibile: ideo Hebręi dicebant, quòd fuerit historia Ruth tempore Abesan Iudicis Israel, Sed dicendum, ꝙ non potest stare. Nam Abesan fuit multo tempore post Gedeonem, & inter annum decimum Gedeonis, vel quasi in quo fuit natiuitas Booz; & inter principium temporis Abesan fuerunt anni centum, & duo. Quod patet, quia Gedeon iudicauit quadraginta annis, Iudicum. 8. De quibus subtrahantur decem, quia anno eius decimo ponitur supra fuisse natiuitas Obed: manent triginta anni. Deinde tres anni, quibus præfuit Abimelech filius eius. Iudicum. 9. Deinde uiginti tres anni Thola, & viginti duo anni quibus præfuit Iair, & decem octo anni, qui sine iudice fuerunt. Iudicum. 10. Deinde sex anni Iephthę galaaditis Iudicum. 12. Qui sunt simul centum, & duo anni, quibus additis præcedenti tempore, sequitur, quòd tam Salmon, quam Booz, quando genuerunt, erant annorum centum quadraginta septem ad minus: & tamen istud non conceditur tempore istorum: quia tunc nullus hominum ad tantam perueniebat ætatem: quanto magis, quòd illo tempore gignere possent. Patet hoc, quia supposito, quòd fuerit natiuitas Obed anno decimo, vel quasi Gedeonis, ponebatur, quòd esset Salmon annorum nonaginta duorum, vel quasi, scilicet, quia natus esset ante introitum in terram Chanaan, viginti annis, uel quasi: & postea post septuaginta duos annos genuerit Booz, sic esset nonaginta duorum annorum quando gigneret. Et ponebatur etiam Booz nonaginta octo annorum quando gigneret Obed, quia aliàs non poterat peruenire vsque ad tempus Gedeonis, vt supra declaratum est. Si autem nunc addantur isti centum, & duo anni, sequitur, quòd quilibet istorum ad minus erat annorum centum quadraginta septem, & tamen ad tantam ætatem non poterat quisquam illo tempore peruenire, & à fortiori non posset gignere. Ideo si illo tempore esset historia Ruth, necesse erat, quòd aliquis subticetur in progenie ista: sicut dixit Nicol. & quidam Doctores nostri. Ideo licèt quantum ad hoc tam Iudæi, quàm quidam de latinis videantur errare, tamen rationabilius locuti sunt latini ponentes, quòd fuerit historia Ruth tempore Heli, & quod subticeantur hic aliqui, quàm Hebræi non ponentes aliquos subticeri, & dicentes, quòd fuerit tempore Abesan. Et rationabilius vtrisque locutus est Nicolaus dicens, quòd fuerit tempore Abesan: & ponens, quod aliqui subticeantur, scilicet, quod fuerint tres vocati Booz. Sed adhuc ipse non dixit rectè in hoc fingens aliquid, quòd scriptura non dixit, & tamen sine causa, scilicet, ponendo plures, quàm exprimantur in litera, & sic non est ponendum, quòd fuerit historia Ruth tempore Heli, nec tempore Abesan, sed tempore Gedeonis, vt supra declaratum est. Causa autem quare motiuum, & ratio Nicolai non tenet est, primò, quia videtur nimis absurdum, quòd aliquis faciat suppletiones ad sacram scripturam dicendo fuisse aliud, quia in

Lyranus reiicitur.

F scriptura non ponitur, nullam ostendendo ad hoc causam necessariam. Nam quando est causa necessaria dicetur aliud esse omissum. Ratio huius est, quia ex hoc tolletur quædam certitudo scripturæ, cùm poterimus dicere in quolibet loco non tradi res plenè, sed multa omitti. Et hoc non est concedendum, quia imperfectio quædam est, quòd etiam in sæcularibus historijs non concedimus, sine aliqua apparenti causa. Et tamen Nicolaus non ostendit aliquam causam necessariam, quare debeamus dicere, quòd fuerint tres Booz, & hic ponitur vnus, cùm existente vnico posit saluari, & stare in conuenienter, ut supra declaratum est. Et potissimè circa enarrationem primorum genitorum, cū scriptura dicat fuisse Salmon

G patrem Booz, & Booz patrem Obed, & nos asseramus, hoc non fuisse sic, sed quòd Booz fuerit pater alterius Booz, & ille alterius. Nam uidentur quodammodo dicere contra naturam scripturæ. Secundò patet, & efficacius, quia si uerum esset, quòd omitterentur hic aliqui uiri nomine Booz, dato quòd in aliquo loco scripturæ omitterentur supplerentur in alijs: sicut fit de multis alijs, quæ omittuntur in quibusdam libris, & supplentur in alijs: sicut patet de libris Regum, & Paralipom. inter se. Nam unus supplet, quod alius omisit: & tamen, cùm in multis locis scripturæ ponatur ista progenies, semper ponitur eodem modo nullo addito, nec omisso, scilicet, Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed: sic ponitur Ruth. 4. &

H primo Paralipom. 2. & hic in litera & Luc. 3. ideo non uidetur, quòd aliquid omissum fuerit. Quod cùm in tot locis ponatur, in aliquo eorum suppleretur. Et ista ratio est ualde efficax. Sic patet de tribus regibus, qui infra omittuntur, & tamen ponuntur, quarto Regum 4. & 11. & 18. & primo Paralipom. tertio, & secundo, Paralipom. 21. & 22. Item patet hoc potissimè propter librum Paralipom. quia ille liber est ad supplendum ea, quæ omittuntur in alijs libris historicis, & ob hoc uocatur Paralipo. idest omissorum: uel de omissis, & tamen ibi ponitur ista generatio omnino sicut hic, ergo non fuerunt ibi aliqui taciti, qui vocarentur Booz. Item de Luca nullus unquam dixit, quòd describendo Christi progeniem aliquid omitteret, sicut dicitur de Matthæo, & tamen Lucas ponit sicut

I hic, scilicet, quòd Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed. Motiuum autem Nicolai, scilicet, quòd subticeantur hic duo uiri, sicut constat, quòd subticentur infra tres reges, non est ad propositum, quia de illis asseritur, quod omissi sunt propter peccatum, de quo infra dicetur: & tamen isti, quos dicunt subticeri, non apparet, quod fuerint mali, cùm etiam non appareat, an fuerint: ideo non est simile. Item, quia quòd hic omittantur aliqui adhuc poterat esse causa: ut quaterdenæ, quas intendebat seruare Matthæus redderentur æquales: & si ponerentur omnes, qui erant in progenie superabundaret numerus, & tamen in libro Ruth, & Paralipom. & in Luca, & in alijs li-

K bris non intenduntur aliquę quaterdenæ: nec aliquod misteriū numeri, ideo non omitterentur: & tamen illi non ponuntur ibi, sicut nec hic: ergo in nullo loco omittuntur. Confirmatur hoc, quia Ochozias, Ioas, & Amasias, qui omittuntur infra in litera, ponuntur in multis locis ubicumque enarratur progenies Regum istorum, ut 4. Reg. 8. & 11. & 14. & primo Paralipo. 3. & 2. Paralip. 21. & 22. apparet igitur, ꝙ Salmon fuerit pater Booz, & Booz pater Obed, & non omittuntur hic aliqui de ista progenie.

Quare

Quare hic dicitur, quòd Iesse genuit Dauid Regem, cum de nullo alio hic scripto exprimatur nomen Regum.

Quæstio X V.

QVAERITVR, quare dicitur, quòd Iesse genuit Dauid regem, cùm de nullo alio exprimatur hic. Aliquis dicet hoc esse, quia Dauid fuit Rex, & vt sciretur dignitas sua debuit exprimi. Dicēdum, quòd non stat, quia etiam omnes, qui sunt in ista quaterdena sunt Reges, vt patet 3. & 4. Reg. & ex libris Paralip. & tamen de nullo eorum dicitur hic, quòd fuerit Rex. Aliqui dicunt, quòd fuit, quia Dauid fuit primus de Regibus Iudæorum. Dicēdum quòd falsum est, quia ante eum fuerunt duo reges. Nam primus rex fuit Abimelech filius Gedeonis, qui vnctus est in regem in Sichem. Iudicum 9. Et post illum non fuerunt alij reges, sed iudices sicut ante fuerant, vt patet ex processu libri iudicum. Fuit autem postea rex Saul. Et in hoc ꝓprie incepit status regalis, quia post ipsum semper continuatus est, & fuit ante Dauid. Etiam filius Saulis, scilicet, Isboseth fuit rex ante Dauid, quia non fuit Dauid vnctus in regem super totum Israel vsq; post mortem Isboseth. 2. Reg. 4. & 5. licèt ante hoc Dauid fuerit cōstitutus rex super solam tribum Iudæ, mox vt Saul mortuus est, secundo Regum. Alij dicunt, quòd nominatur Dauid rex, quia ipse est primus, qui electus est a Deo. Nam Abimelech electus non fuit a Deo, sed ab hominibus. Iudicum 9. Deus autem elegit Dauid 1. Regum 16. Dicendum quòd non stat, quia Saul a Deo electus est 1. Regū 10. & apparuerunt in eo signa sicut in Dauid. eod. capit. Respondent isti quòd Dauid fuit electus a Deo secundùm cor. Saul autem non fuit secundùm cor, sed propter importunitatem populi petentis. Nam non placuit Deo illa petitio, cum dicat, quòd contempserunt eum, & abiecerunt, petentes aliquem hominem in regem, vt volentes quod Deus nō regnaret super eos: 1. Regum 8. Etiam ad ostendendum toti populo, ꝙ peccauerant petendo regem, Deus ostendit signa de cęlo ad inuocationem Samuelis. 1. Regum 12. Et hoc videtur innuere Hieronymus in Prologo super Matthæum dicens, quòd assumpsit Matthæus in generatione Christi principia duorum hominum, vnius cui⁹ secundum cor electio fuit, idest, Dauid. Dicendum, quòd hoc nō stat, quia etiam Saul fuit electus secūdū cor Domini, & patet per signa quæ ipse ostendit. Et non videtur aliqua differentia inter electionem eius, & Dauid. Nam sicut Deus misit Samuelem ad vngendum Dauid primo Regum 16 ita iussit ei vngere Saulum primo Regum 9. scilicet: Cras mittam ad te virum de terra Beniamin, & vnges eum Ducem super populum meum Israel: Et quando venit Saul coram Samuele dixit Deus Samueli: Ecce vir, quem dixerā tibi; iste dominabitur populo meo. eodem cap. Item ostendit Deus alia signa in Saule, quia quando venit ad collem Prophetarum, insilijt in eum Spiritus Domini, & prophetauit cum cęteris, primo Regum 10. Item quando coram toto populo iussit Deus eligi Regem, cecidit sors super Saulem. eod. ca. Item Saul erat Deo valde acceptus propter virtutem suam, quando electus est in Regem, scilicet, quia erat valde humilis primo Regum 15. scilicet. Cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es, vnxitque te Dominus in regem. Cùm autē obijcitur, quod Deus non elegit Saul ex corde, sed propter populi importunitatem, falsum est. Nam verum est, quod dari aliquem in regem Israelitis a Deo a principio fuit ex importunitate petendi, quod tamen daretur potius iste, quàm ille nō fuit ex importunitate, sed solùm ex Dei voluntate, quia populus non petiuit aliquem determi-

A natè. Ideo Deus ex corde elegit Saulem, maxime cùm de hoc signa apparuerint magnæ acceptationis, quæ supra posita sunt. Dicendum tamen, quòd Hieronymus asserit electionem Dauid fuisse ex corde, quia de eo dixit Samuel ad Saulem. Stultè egisti; nec custodisti mandata Domini Dei tui. Quod si non egisses iam nunc præparasset Dominus regnū tuum super Israel in sempiternum. Sed nequaquam regnum tuum vltra consurget. Quæsiuit sibi Dominus virum iuxta cor suum, & præcepit ei, vt esset Dux super pcpulum suum. primo Regum 13. Et licèt tam electio Saulis, quam Dauid fuerit secundùm cor Dei, quia vtramq; voluit: primam tamen voluit, vt esset, & non, vt permaneret: secundam autem voluit esse, & permanere: **B** quia Deus voluit, ꝙ Dauid esset Rex super Israel in sempiternum: & non solùm ipse, sed etiam posteri eius in æternum. 2. Regum 7. & primo Paral. 17. & 22. Maxime, quia dixit ei, quòd etiā si filij eius peccarent, non abijceret eos a facie sua tollendo eis regnum, sicut abiecerat ei Saulem. secundo Regum 7. & primo Paralipo. 17. Et in hoc apparet valde, quòd electio Dauid fuerit magis secundùm cor, quàm electio Saulis. Dicendum tamen, quòd ista non est causa, quare Dauid nominetur hic rex: quia istud habet locum comparando Dauid ad Saulem, sed non comparando Dauid ad posteros, quia per eādem electionem Dei, qua Dauid constitutus est in regem, fuerunt cōnstituti posteri sui, quia eadem confirmatione fuit Regnum cō- **C** firmatum in se ipso, & in posteris suis. secundo Reg. 7. & primo Paralipo. 17. Et tamen de alijs posteris Dauid, qui ponuntur hic nullus nominatur Rex. Est ergo dicendum quòd Dauid vocatus est hic rex: quia ante eum in hac progenie Christi nullus fuit rex. Et quia erat magnus honor alicuius progeniei, quod in ea essent reges: expressum est quòd Dauid esset rex. Alij autem, qui sequuntur Reges sunt in tota secunda quaterdena, & tamen non conueniebat exprimi, quia de quolibet eorum constabat, quod esset Rex, cum de Dauid descenderint Reges semper vsque ad captiuitatem Babylonis. Et si exprimeretur de vno de omnibus exprimendum erat. Quod videbatur superfluum. Si autem quidam eorum essent reges, & alij **D** non: exprimeretur ad tollendum dubium, & propter honorem progeniei, qui essent reges, & qui nō. Nunc autem non oportuit, cum omnes essent reges.

Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ. Salomon autem genuit Roboam, Roboam autem genuit Abiam, Abias autem genuit Asa, Asa autem genuit Iosaphat, Iosaphat autem genuit Ioram, Ioram autem genuit Oziam, Ozias autem genuit Ioatham, Ioatham autē genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam, Ezechias **E** autem genuit Manassen, Manasses autem genuit Amon, Amon autem genuit Iosiam, Iosias autē genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis.

Dauid autem rex. Hic incipit secunda quaterdena, quæ terminatur in Iechonia filio Iosiæ: & Dauid, qui ponitur hic, pertinet ad illam, sed est vltimus in præcedenti quaterdena. Et ista incipit a Salomone. *Genuit Salomonem,* multos alios filios habuit Dauid, quorum nomina ponuntur 2. Reg. 3. & 1. Paralipo. 3. de quibus nati sunt sex in Hebron, vbi regnauit septem annis: postea autem in Ierusalem nati sunt ei nouē filij præter

ter filios,& filias concubinarum, primo Paralipom.3.
Salomon autem fuit de vltimis istorum, & sic Dauid
vocabat eum puerum,& tenellum,quando constituit
eum in Regem paulo ante mortem suam 1.Paral.22.
& 29.Ponitur tamen Salomon,vt aliqui volunt: quia
ipse solus fuit Rex. Sed non est ista causa, sed solùm,
quia Salomon solus pertinuit ad progeniem Christl:
si autem aliquis de alijs, qui non fuerunt reges, perti-
nuisset ad Christi progeniem, poneretur ille, & non
Salomon. Lucas tamen enarrauit Christi progeniem
per alium filium Dauid, scilicet, per Natam. Luc.3. Et
ille ponitur inter filios Dauid, qui nati sunt ei in Ieru-
salem.1.Paralipo.3. Quomodo autem possit vtrumq;
stare in veritate,& cur Lucas deuiauit à Mattheo, de-
clarabitur Luc.3. *Ex ea, quæ fuit Vriæ*. idest, genuit eum
ex Bethsabee, quæ fuit vxor Vriæ, quem fecit Dauid
occidi propter vxorem suam.2.Reg.11. *Salomon autem
genuit Roboam*. Fuit Salomon in principio Regni sui
fœlicissimus inter alios Reges,& super omnes: Nam
fuit sapientior omnibus hominibus collata sibi sapiē-
tia supernaturaliter in vna nocte.3.Reg. & 2. Parali.1.
De quo ibi multa declarata sunt. Fuit etiam potentior
ceteris multitudine equorum, & famulorum, & ar-
miorum 3.Reg 4.& 10. & 2.Paralipom.8. Fuit etiam
ditior omnibus Regibus Iudæorum ante ipsum, &
post ipsum. Habuit enim varios modos colligendi au-
rum, & argentum immensum 3.Reg.9.& 10. Et ipse
dixit, quòd præcesserat in diuitijs omnes Reges, qui
fuerunt ante eum in Ierusalem. Eccles.2. Fuit etiam in
apparatu domestico, & ornatu, & ordine ministrorū
excellentior omnibus regibus temporis sui, ira ut Re-
gina Saba videns, admiraretur, & non maneret ei spi-
ritus præ stupore. tertio Regum quarto,& 10. Et hoc
Christus innuit infra sexto, dicēs: Dico autem uobis,
quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus
est sicut unus ex istis. Omnia tamen ista perierunt in
senectute. Nam infatuatus est per mulieres, & coluit
idola, & fabricauit eis templa 3.Reg.11. & 4.Reg.22.
Habuit autem uxores plurimas de omnibus gētibus,
fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ: con-
cubinæ trecentæ.3,Reg.11. *Roboam genuit Abiam*. Sa-
lomon non legitur habuisse alium filium nisi Roboā:
licèt habuerit uxores plurimas: filias autem duas legi-
tur habuisse, quas tradidit duobus præpositis suis. 3.
Reg.4. Fuit iste Roboam fatuus. Nam propter eius
superbiam regnum illud Israel, quod in auo, & patre
suo fuerat gloriosum habens duodecim tribus, diui-
sum est, nec manserūt ei nisi duæ tribus, scilicet, Iuda,
& Beniamin. Et hoc solùm propter merita Dauid, qa
aliàs omnino fuisset translatum regnū de manu eius:
imò etiam de manu Salomo.3.Reg.11.& 12. Decem
tribus transierunt ad Ioroboam, qui erat seruus Salo-
mo. Conatusque est Roboam pugnare contra decem
tribus ad reducendum eas ad se: Deus autem uetuit
dicens, voluntate sua factum esse.3.Reg.12. & 2.Pa-
ralipom.11. *Abias autem genuit Asa*. Iste Abia pauco
tempore regnauit, scilicet, tribus annis. Fuit tamen uir
animosus ualde, & egit bella durissima ɔ̄ Ieroboam,
& in uno bello perierunt quinquaginta millia uirorū
fortium de Israel. secundo Paralipom.13. Et tamen in
diebus eius, & patris sui Roboam fuerunt idola in re-
gno Iuda.3.Reg.14. & 15. Filius eius fuit Asa, & iste
fuit rex gloriosus dirigens cor suum ad Dominum:&
auferens idola de terra, & effœminatos, & alia turpia,
quæ fuerant tempore patrum suorum. 3.Reg.15. Iste
fecit magna bella contra Aethiopes,& a Deo adiutus
est, & postea secutus est Dominum.2.Paralipo.14. &
15. Circa finem tamen uitæ aliqualiter cessauit feruor
deuotionis eius, & posuit in hominibus spem, & po-
suit in carcere quendam Prophetam, qui contra eum

F locutus fuerat ex parte Dei,& in fine podagra cōsum
ptus obiit. 2.Paralip.16. *Asa autem genuit Iosaphat*. Fuit
Iosaphat rex gloriosus magis, quā pater suus Asa, &
coluit Dn̄m ī toto corde, & posuit Deus pauorē eius
super omnia regna terrarum, quæ erant in circuitu:
ut non auderent pugnare contra Iosaphat. 2. Paralip.
17. Fuit tamē amicus Achab regis Israel, qui erat pes-
simus. Et cùm fuisset cum eo in bello contra Syros
in Ramoth Galaad, omnes Syri ceperunt pugnare cō
tra Iosaphat putantes eum regem Israel. Et cùm cla-
maret ad Dominum, liberatus est de manu Syrorum.
2.Paralipom. 18. Contra Iosaphat conuenerunt plu-
rimi Moabitæ,& Ammonitæ,& Idumæi: ita, vt Iosa-
phat non auderet pugnare cōtra eos, sed venit ad Do-
G minum,& orauit deuotissimè. Et tūc propheta vnus
dixit ei, quomodo Deus pugnaret pro eo. Et cùm ip-
se iret in bellum, & Leuitæ cantarent ibi laudes Do-
mino, hostes eius, qui erant diuisi in diuersis locis, sur-
rexerunt Deo infatuante illos,& mutua se cæde trun
cauerunt: ita vt nemo maneret. Postea vero Iosaphat
collegit spolia.2.Paralip. 20. *Iosaphat autem genuit Iorā*.
Iste Ioram accepit in uxorē Athaliam filiam Achab
regis Israel, & Iezabelis. quæ induxit eum ad idola-
triam, fuitque pessimus,& perdidit regnum Idumæo
rum. Nam Idumæi ex tempore, quo Dauid subijece-
rat eos in tributatrios. 2. Regum 8. & 1. Paralipom.
18. manserunt semper sub regno Iuda,& maxime tē-
pore Iosaphat patris istius Ioram. Cùm autem vidis-
H sent istum esse virum miserabilem, rebellauerunt ei,
& postea nunquam redierunt in pristinam subiectio-
nem.4.Reg.8.& 2.Paralip.21. Occidit autem iste om
nes fratres suos: timens, ne eriperent ei regnum. Cō-
tra quem surrexerunt Philisthini,& Arabes vastantes
regnum eius, abstulerūtque ei omnes uxores,& filios:
nec mansit ei nisi minimus filius, & postea ipse pessi-
mo languore consumptus est. 2. Paralip.21. *Ioram au-
tem genuit Oziam*. Hic deficiunt tres reges. Nam Ioram
non genuit Oziam, sed genuit Ochoziam. 4.Reg.8.
& 2. Paralip.21.& 22. Ochozias genuit Ioas. 4.Reg.8.
& 10. & 2. Paralip.22. Ioas autem genuit Amasiam,
4.Reg.48. & 2. Paralip.24. Amasias autem genuit O-
ziam.2.Paralipom.25:& 26.& 4.Reg. 15. De his regi-
I bus, quare omittantur, infra dicetur. Ochozias filius
Ioram fuit rex pessimus: quia mater eius Athalia indu
xit eum ad colendum Baal. Ipse autem iuit in adiuto-
riūm Ioram regis Israel contra Syros. Et cùm Iehu
occidit Ioram regē Israel, occidit etiam istum Ocho-
ziam.4.Reg.9.& 2.Paralip.22. Tunc mansit paruus fi-
lius eius Ioas. Athalia aūtem mater eius occidit om-
nes de semine regio mortuo filio suo Ochozia, vt ip-
sa regnaret:& regnauit sex annis. Cùm autem inter-
ficerentur, qui erant de semine regio, Iosabeth filia
regis furata est Ioas filium Ochaziæ,& custoditus fuit
in templo Domini sex annis per Ioiadam summum
sacerdotem. Et in septimo anno conuocata multitu-
dine armatorum fecit vngi Ioas in regem in templo.
Et occidit Athaliam Reginam.4.Reg.11. 2.Paralipo.
22, & 23. Iste Ioas fuit deuotus Deo, quandiu uixit
K Ioiada, & fuit primus, qui fecit colligi pecuniam pro
reparatione templi: sed postquam mortuus est Ioiada
factus est Ioas pessimus, & lapidauit Zachariam filiū
Ioiadæ in templo: quia increpabat eum de crimine.
Contra hunc surrexerunt serui sui, & occiderunt eū
in lectulo suo.4.Regum 12. & 2. Paralipomenon 24.
Amasias filius Ioas fuit à principio rex bonus, & occi-
dit illos, qui occiderunt patrem suum. Iste pugnauit
contra Idumæos,& obtinuit:& Deos eorum, quos in
bello cepit, coluit,& cremabat incensum eis. Propter
quod misit Deus prophetam contra eum. Postea A-
masias in superbiam elatus uoluit pugnare cum Ioas
rege

rege Israel à quo superatus, & captus est, & reductus ignominiosè in Ierusalem à rege Ioas. Et postea à seruis suis occisus est in Lachis. 4.Reg. & 2.Paralipo.15. *Ozias autem genuit Ioathan.* Iste uocatur aliquando Ozias sicut hic, & 2.Paralip.26. & Isa.6. aliquando uocatur Azarias, vt quarto Regum 15. & primo Paralip.3. Iste fuit vir deicola, & abstulit idola de terra: fuitque vir potens, & in omnibus prosperè agens, & timebāt omnes gentes eum in circuitu. Semel tamen uoluit vsurpare sacerdotale officium conatus intrare in tēplum ad cremandum incensum. Cui restiterunt sacerdotes octoginta viri, & uolebant eum eijcere de templo. Cumque ipse extenderet manum contra eos, percussit illum Deus lepra in fronte, & illico expulerunt eum. Cessauitque tunc Ozias administrare regnum, quia non poterat manere inter cæteros Israelitas. Sed fuit in domo libera seorsum. Filius autem eius Ioathan administrabat regnum. 2.Paralipom.26. & 4. Reg.15. Ioathan autem fuit rex bonus colens Dominum secutus uiam patris sui. Et ipse dicitur ædificasse portam speciosam in domo Domini. 4. Reg. 15. & 2. Paralipom. 27. *Ioathan autem genuit Achaz.* Achaz fuit pessimus omnium idolatrarum inter reges Iuda. Ipse enim posuit idola in templo Domini, & simulachra solis, & lunæ, & omnium stellarum, & equos solis, & fecit, quòd Israelitæ illa colerēt. Postea uerò clausit templum Domini, ne quis introiret illuc ad colendum Deum, & repleuit illud sordibus. Constituitque altaria in omnibus plateis, & angulis Ierusalem, ut ibi colerentur idola, & abstulit altare Domini de loco suo. Contra hunc surrexit rex Israel, & occidit centum & uiginti millia uirorum in uno die. Rex quoque Syrorum uastauit terram eius, & tulit prædam magnam in Damascum. Et ipse Achaz coluit Deos Syrorum, qui persecuti fuerunt eum, dicēs, quòd Dij Syrorum adiuuabant cultores suos, ut placaret eos muneribus. 4.Reg.16. & 2.Paralip. 28. *Achaz autem genuit Ezechiam.* Iste fuit rex optimus. Nam ante eum nemo fuit similis in regibus Iuda. Iste apperuit templum Domini, quod fuerat clausum tempore Achaz patris sui, & exclusit inde omnia idola, & immunditias, fecitque coli Deum toto corde. Et congregato toto populo fecit magnum Phase, & obtulit plurima, & fecit sacerdotes, & Leuitas consecrari, & exercere officium suum, quod omissum fuerat tempore Achaz, confregitque omnia idola, & altaria, quę pater suus fecerat in Ierusalem, & in alijs locis, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moyses; quia iam populus colebat illum. 4.Reg.19. & 2. Paralip. 29. & 30. Contra hunc ascendit Senacherib rex Assyriorum, & obsedit eum in Ierusalem dicens, quòd Deus Hebræorum non posset eum defendere de manu eius. Deus autem misit angelum suum, & occidit centum octogintaquinque millia virorum in castris Senacherib vna nocte. Et ille tunc coactus est fugere in terrā suam cum paucissimis, & ibi in templo Dei sui à filijs suis occisus est. 4.Reg.18. & 19. & 2. Paralipom.32. Post hoc ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, & venit Isaias propheta dicens ei: Hæc dicit Dominus: morieris, & non viues. Cumq; fleuisset: Deus dixit prophetæ, quòd annunciaret ei, quòd superuiueret quindecim annis. In cuius rei testimonium fecit retrocedere solē per decē lineas in orologio Achaz. 2. Paralipo.32. & 4.Reg.20. & Isai.38. & 39. *Ezechias autem genuit Manassem.* Propter istud fleuit Ezechias, quando annunciata est sibi mors, quia nondum habebat filium aliquem, & relicturus esset regnum sine hærede. Nam tribus annis post illam ægritudinem Ezechiæ natus est Manasses. Quod patet, quod Ezechias superuixit quindecim annis, & tamē Manasses,

A qui successit Ezechiæ erat duodecim annorum, quando regnare cępit. 2.Paralipo.33. Iste fuit rex pessimus colens idola, & inducens populum ad colendum ea sicut auus suus Achaz. Habuitque secum incantatores, & magos, & diuinatores, & augures, & omne genus mali. Contra quem venerunt principes regis Assyriorum, & captum duxerunt eum in Babylonem: iste autem est primus rex Iudæorum, qui ductus est in Babylonem. Cumque esset in angustia orauit Deum deuotissimè, reduxitque eum in terram suam. Qui postea secutus est Deum in totó corde, destruens totam idolatriam, quam introduxerat, & felici morte consumatus est. Sed cùm primus esset malus occidit Prophetas plurimos, & alios iustos viros: ita, vt dicatur re-
B pleuisse Ierusalem sanguine vsque ad os. 4.Reg.21. & 2.Paralip.33. Iste dicitur occidisse Isaiam Prophetam, de quo eod. cap. dictum est. *Manasses genuit Amon.* fuit pessimus iste Amon magis quā fuerat pater suus a principio: & noluit conuerti ad Dominum sicut pater suus. Vnde serui eius occiderunt eum in domo sua. Populus autem occidit eos, qui regem occiderant: & constituerunt Iosiam filium eius in regem. 4.Reg.21. & 2.Paralipom.33. *Amon autem genuit Iosiam.* Iste fuit rex optimus, ita vt de eo dicat scriptura, quòd ante ipsum nullus fuit similis. Nam præter ipsum, & Ezechiam, & Dauid omnes reges Iuda peccatum commiserunt. Eccle.48. & 49. Nullus fuit tam validus persecutor idolatriæ sicut iste. Nam ipse destruxit tem-
C pla, quæ Salomon cōstituerat idolis, quæ nemo alius, nec etiam Ezechias tetigerat. Fecit etiam, quòd populus totus faceret fędus cum Domino, quòd seruaret legem eius, quando inuentus est liber in domo Domini. 4.Reg.22. & 23. & 2.Paral.34. Iste fecit Phase excellentius, quàm vnquam fuerat. Postea autem egressus cōtra Pharaonem sagitta percussus in bello occubuit. Quem fleuit totus Israel, & Ieremias fecit de eo lamentationes. & nullius regis mansit memoria tam dulcis sicut regis Iosiæ. 2.Paralipom.25. & Ecclesi.49. *Iosias autem genuit Iechoniam.* Iste vocatur aliquando Iechonias sicut hic, & aliquando Eliacim, & aliquando Ioacim. 4.Reg.23. Iste non fuit rex immediate post patrem suum, sed frater eius Ioachaz. Pharao tamen
D priuauit eum regno, & constituit istum Iechoniam in regem. 4.Reg.33. & 2.Paralipo.36. *Et fratres eius.* tres fuerunt fratres filij Iosiæ, scilicet, Ioacham, Eliacim, & Matthanias, qui alijs nominibus postea vocati sunt, 4.Reg.24. & tamen primo Paralipom.3. dicitur quòd fuerunt quatuor filij Iosiæ, scilicet, Iohanan, Ioacim, Sedecias, & Sellum: de quo, quid sit verum infra dicetur. *In transmigratione.* Licèt fortè propter aliud poterant dici fuisse in transmigratione, de quo infra dicetur.

Quare in hac genealogia nominatur vxor Vriæ, quia non solent nominari mulieres in genealogijs. Quæst. XVI.

E QVAERITVR, quare dicitur hic, quòd Dauid genuit Solomonem ex ea, quæ fuit Vriæ: quia mulieres non solent nominari communiter. Quidam dicunt quòd factum est, quia Dauid habuit multas vxores, & quia nesciretur de qua illarum genuerat Salomonem, dictum est: ex ea, quæ fuit Vriæ. Nam habuit Dauid sex vxores antequam regnaret in Ierusalem, de quibus genuit sex filios in Hebron. Postea habuit alias in Ierusalem. Habuit quoque concubinas aliquas, ex quibus etiam filios, & filias genuit, vt patet 2.Reg.3. & primo Paralip.3. Dicēdum quod non stat, quia etiam diceretur quòd Abraham genuit Isaac de Sara. Nam habuit tres vxores, scilicet, Saram, Agar, & Ceturam, vt probatum est Genes.25.

De

De Iacobo etiam dicetur, quòd genuit Iudam ex alia: nam habuit quatuor vxores, scilicet, Liam, & Rachelem, Zelpham, & Balā. Gen. 29. & 30. Salomon habuit septingentas vxores, & trecentas concubinas, & non dicitur de qua vxore Roboam natus sit. 3. Regum 11. Abias quoque non dicitur de qua vxore Roboam natus sit: cùm habuerit Roboam decem & octo vxores, & sexaginta concubinas. 2. Paralipo. 11. Non ergo pp hoc nominata est hic Mater Salomonis. Est dicendum quòd fuit expressa propter multa. Primò sicut dicebatur de alijs mulieribus supra positis iuxta regulam Hier. scilicet, quia ista fuit peccatrix. Nam prius fuit adulterata cum Dauid, quàm esset vxor eius: & propter eam vir suus occisus est. Et apparet Dei amplissima misericordia, quòd de talibus nasci dignatus fuit. Secundò exprimitur, quia acciderunt aliqua specialia circa ipsam, in quibus efficitur famosa. Nam de alijs vxoribus Dauid, & aliorum Regum nihil speciale legitur: de ista autem multa leguntur, scilicet, quomodo a principio accepta a Dauid per adulterium, & pp ipsam vir suus occisus fuerit. secundo Reg. 11. & quomodo puer natus de ea ex adulterio mortuus est. & qualiter postea fuerit vxor Dauid, & natus est Salomon. 2. Regum 13. & qualis fuerit intētio, antequam regnaret Salomon in quo ipsa Bersabeæ ex consilio Nathan plura egit cum Dauid. 3. Reg. primo. Et propter talia uoluit Matthæus exprimere eam. Sed dicetur, Cùm Matthæus illam expresserit, quare non posuit nomen, scilicet, Bethsabeæ. Quidam dicunt, quòd fecit hoc, quia erat sua consuetudo. Nam sic dixit supra Iacob genuit Iudam, & fratres eius, & non fuerūt expressa nomina. Etiam dicitur Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius nihil plus exprimendo. Dicēdum, quòd non stat, quia in multis alijs Matthæus exprimit nomina maxime in omnibus mulieribus, quæ ponuntur hic, sicut dicitur Iudas genuit Phares de Thamar, & Salmon genuit Booz de Rahab, & Booz genuit Obed ex Ruth: etiam fit aliquando in viris, qui non pertinent ad progeniem istam, & exprimuntur ex aliqua causa. Nam ponuntur nomina eorum sicut dicitur Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar. Est ergo dicendum, quòd exprimit nomina interdum, non quia intendit breuitati, & interdum breuius fit ponendo nomina propria, quam suppletiones: sicut patet in exemplis allegatis: quia cùm dicitur, Iacob genuit Iudam, & fratres eius: si ponerentur nomina propria, oportebat exprimi nomina vndecim virorū. Breuius autem fuit includi sub ista suppletione, scilicet, & fratres eius. Cùm dicitur, Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, si exprimerentur illi, oporteret poni quatuor nomina. Breuius tamen erat dici, & fratres eius. Quando autem est vnicum nomen proprium, breuius est poni illud quàm fieri suppletionem pro eo. Et ita in istis mulieribus ponuntur nomina propria, & non suppletiones illorum. Sic etiam dicitur, Iudas genuit Phares, & Zaram: & non posuit aliquam suppletionem pro Zara. Sic autem esset in Bethsabeæ, quia breuius est dici genuit ex Bethsabee, quā ex ea, quæ fuit Vriæ: ideo oportet fuisse factum propter causam aliam. Alij dicunt, quòd factum est ad excusationem infamiæ: quia ponendo nomen eius videbatur magis infamari. Ideo apposita est suppletio: sicut dicit Glos. ordinaria infra nono capitulo, cùm Matthæus seipsum nominat: scilicet quòd nemo aliorum Euangelistarum eū nominare voluit sub nomine proprio. Et verum est, quia Matthæus de seipso loquens infra nono nominauit se dicens: vidit Iesus hominem sedentem in telonio Matthæum nomine. Marcus autem non expressit nomen eius, sed dixit. Vidit Iesus Leui Alphæi sedentem ad telonium: Marci 2. Lucas autem dixit:

F Vidit Iesus publicanum nomine Leui sedentem ad telonium. Luc. 5. Sed dicendum, quòd licèt de Matthæo nunc non agamus, an illi voluerint tacere infamiam eius, vel fuerit alia causa, de Bethsabee tamen dicendum, quòd non conuenit, immo magis exprimitur eius infamia sic. Quia si diceretur, genuit ex Bethsabee, saltem ex ipsa litera non significabatur aliquid mali. Sed cùm dicitur, ex ea, quæ fuit Vriæ, reducitur lectori in memoriam infamia eius, scilicet, quia ipsa fuit vxor Vriæ, & adulterata est cum Dauid, & oportuit propter eam occidi Vriam. Dicendum videtur, quòd Matthæus ex ista causa fecerit, scilicet, vt ostenderet peccatum eius non quidem quasi accusando eam, quam Dominus postea acceptauit, & ipsa fuit
G virtuosa fœmina, sed vt ostenderet Dei misericordiā, qui etiam tales peccatores non abhominatur, sed interdum eos ad magna eleuat. Nam per adulterium fecit eam venire ad regnum. Et non solùm hoc, sed et quòd de stirpe eius Messias nasceretur. Nicolaus dicit, quòd dictum est: Ex ea, quæ fuit Vriæ, quia Vrias fuit vir iustus, & debuit exprimi. De ipsa Bethsabee dicit quòd exprimitur sic, vt ostendatur, quòd accidentaliter coniuncta est ipsi Dauid, scilicet, per mortem Vriæ.

Quare Matth. in hac genealogia omittit tres reges. Quæst. XVII.

H QVAERITVR, cur Matth. omittit hic tres reges, scilicet, Ochoziam, Ioas, & Amasiam. Nam dicitur, quòd Ioram non genuit Oziam, sed genuit Ochoziam, Ochozias genuit Ioas 4. Reg. 8. & 11. & 2. Paralipo. 22. & 23. Ioas genuit Amasiam. 4. Regum 14. & 2. Paralip. 24. & 25. Amasias autem genuit Oziam. 2. Parali. 25. 26. qui uocatur al quando Azarias. 4. Reg. 14. & 1. Paralipom. 3. Et sic omittūtur illi tres, scilicet, Ochozias, Ioas, & Amasias. Quidam dicunt quòd Matthęus nihil omisit, & tamē errore librariorum postea falsum est, qui omiserunt istos tres reges. Dicendum, quòd filium est: nam tunc non esset defectus iste uniuersalis, & tamen tam apud Latinos, quam apud Græcos, & apud omnes barbaras
I nationes, ubicumque Christus colitur, Euangelium Matthæi ita se habet: maxime, quia quando Hieron. correxit Euangelia per exemplaria Græca, ut dicitur supra in prologo eius, qui incipit: Beatissimo Papæ Damaso, manserunt illa originalia Hieron. immo & tota Biblia, quam Hieron. scripsit, quæ usque hodie tenetur in urbe Roma, sed illa nihil tale continet. Item, quia omnes doctores, & ipsemet Hiero. asserunt illos tres reges omissos, & Hiero. super Matthæum ponit causam huius omissionis. Item patet efficacius hoc per ipsum Matthæū. Nam finita Christi generatione recolligit eam, & dicit fuisse tres quaterdenas, & de 2. quæ est a Dauid, usque ad transmigrationem Babylonis, dicit, quòd sunt generationes quatuordecim, & tamen si illi tres reges ponerentur oportebat, quòd es-
K sent decem, & septem generationes. Dato ergo hoc necesse fuit, quòd Matthæus omitteret tres reges: siue istos, siue alios. Dicendum ergo, quòd Matthæus omisit illos, & dicit Hiero. quòd fuit ob peccatum, scilicet, quia Ioram Pater Ochozię miscuerat se impio femini accipiendo Athaliam filiam Iezabelis, & Achab regis Israel. 4. Reg. 8. & 2. Paralipom. 21. Istud satis potest teneri, & tamen aliqualiter uidetur calumniabile. Nā si isti omissi sunt tanquam peccatores, multi alij erāt, qui poterant sic omitti. Nam inter reges Iuda nemo fuit, qui non esset aliqualiter peccator. Nam Eccle. 24. dicitur, quid, præter Dauid, Ezechiā, & Iosiam omnes reges Iuda peccatum commiserunt, & sic omnes illi poterant

poterant tolli. Item dato, quòd non tollerentur omnes peccatores, sed maximi, potius debuerat tolli Achaz, & Manasses, & Amon. Isti enim fuerunt pessimi inter omnes, vt patet comparando omnia gesta ipsorum Regum inter se. & 3. & 4. Regum. & ex toto. 2. Paralip. & apparet aliqualiter ex his, quæ dicta sunt supra in expositione literæ. Item si ablati sunt de progenie Christi, quia Ioram miscuit se pessimæ Athaliæ, debuit potius ipse Ioram tolli, qui se miscuit; quàm qui ex illo nati sunt, & tamen Ioram ponitur in Christi progenie. Si autem dicas, quòd, quia descendunt de semine Athaliæ tolluntur de Christi progenie, omnes reges posteri deberent tolli, quia necesse est eos venire de semine Athaliæ, cùm sint nepotes, & pronepotes istorum, qui subticentur. Item non videtur, quod isti auferantur de progenie Christi propter hoc. Nam si Ioram, de quo ipsi descendunt, miscuit se Athaliæ, quæ erat idolatra de stirpe Achab: tamen tres, qui subticentur hic non acceperunt vxores de illo semine, nec de gentilitate, sed de Iudæis. Patet hoc, quia primus istorum omissorum est Ochozias pater Ioas: ipse autem accepit vxorem Sebiam nomine de Bersabee, ex qua genuit Ioas. 2. Parali. 24. Est autem Bersabee in sorte Iudæ. Iosue 15. Secũdus omissorum est Ioas, qui accepit vxorem nomine Ioiadem de Hierusalem: de qua genuit Oziam. 2. Paralip. 26. Ergo non debuerunt isti omitti propter hoc. Dicendum videtur, quòd omissi fuerunt, quia repugnabant numero, quem intendebat Matthæus. Nam ipse intendebat facere tres distinctiones in Christi progenie, & in qualibet ponere vnam quaterdenam generationum, & tamen si isti exprimerentur essent decem, & septem in secunda quaterdena. Ratio autem per quam Matthæus voluit hoc facere fuit propter mysteria numerorum. Voluit namq; facere tres distinctiones in illa propter tria tempora, per quæ continuata fuit ista progenies. Primum fuit sub Patriarchis, & iudicibus, siue regibus, & istud fuit ab Abraham vsque ad Dauid. Secũdum fuit sub regibus, & fuit à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, ubi est quidam magnus articulus, siue distinctio temporis. Nam ante transmigrationem Babylonis erant Iudæi in potestate magna, & habebant reges: post transmigrationem verò non solum desierunt habere reges, sed etiam desiit esse populus in Iudæa. Nam quidam translati sunt in Babylonem per Nabucodonosor, & Nabuzardam. 4. Reg. 24. & 25. Alij autem, qui relicti fuerant mortuo Godolia timentes regem Babylonis fugerant in Aegyptum. 4. Reg. 25. & Iere. 42. & 43. & tunc nullus mansit in terra Iudæorum: sed requieuit terra per septuaginta annos. 2. Paralipom. 36. & 3. Esdræ. Tertium tẽpus fuit à reditu de Babylone usque ad Christum, & istud non fuit simile præcedentibus: quia nec omnino reges habuit, nec penitus regibus caruit: sed à principio gubernabantur per summos sacerdotes, postea uero uersus est principatus iste in regalem, quando Ioannes Hircanus filius Simonis Machabæi, qui erat summus sacerdos, imposuit sibi diadema regni: ut ait Iosephus 13. Antiquitatum. In quolibet istorũ temporum uoluit ponere Matthæus vnam quaterdenam generationum. Et hoc fuit, quia isti tres numeri signabant mysteria, scilicet, tres & quatuor, & decẽ. Per decem signatur lex vetus, quæ continebat decẽ præcepta, quæ sola à Deo per seipsum data sunt, & ista sola continebantur in tabulis legis. Exo. 2. & 32. & 33. & Deuteronomij. 5. & 9. & 10. Per quatuor signatur lex noua, quæ per quatuor Euangelia currit. Per tres, scilicet, quia sunt tres quaterdenæ, signatur mysterium trinitatis, quod tam in noua, quàm in veteri lege erat, licèt in noua expressius. Omnia ista ad

Tres distinctiones Matthæi in Christi genealogia.

A B C D E

Christum pertinebant: nam erat una de personis trinitatis, & utraque lex ad eum pertinebant. De ueteri patet: quia sub ea natus est. ad Gala. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege. Etiam lex vetus ab eo complemẽtum accepit, infra decimoquinto, scilicet. Nolite putare, quòd veni soluere legem: non veni soluere legem, sed implere. Vnde Apostolus uocauit Christum ministrum circuncisionis. ad Roman. 15. Lex noua ad Christum pertinet: quia ipse eam dedit. Ideo isti numeri signant ministerum in Christo. Et ob hoc Matthæus uoluit obseruare istas tres quaterdenas. Item patet efficatius, quòd fuerit istud de intentione sua, quia postquam descripsit Christi generationem recolligendo illam ponit tres quaterdenas dicẽs. Omnes ergo generationes ab Abraham, vsque ad Dauid generationes quatuordecim, & à Dauid usq; ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, & a transmigratione Babilonis vsque ad Christum generationes quatuordecim. Et sic fecit tres distinctiones, & quælibet continet quatuordecim generationes.

An ex ista omissione generationum sequitur aliquis error. Quæst. XVIII.

QVAERITVR, an ex ista omissione generationum trium in Matthæo sequatur aliquis error. Aliquis diceret quòd sic, quia dicitur hic Ioram genuit Oziam, & tamen non genuit eum, sed Ochoziam. Item quia cùm omittantur isti tres, non erit per quod cognoscatur Christi generatio, quod est inconueniens. Item quia videtur, quòd ex hoc Iudæi non reciperent librum Matthæi videntes eum repugnare libris suis. Dicendum quòd non sequitur aliquis error ex hoc, nec sequitur aliquis defectus omitti illos tres reges: quia cùm Spiritus sanctus dirigeret Matthæum in scribendo, non poterat errare, & sicut ipse non poterat in seipso falli, scilicet, quòd scriberet aliquid, quod esset falsum putans illud esse verum, ita nec permitteret Spiritus sanctus, quòd ipse scriberet aliquid, ex quo apud nos sequeretur error: cùm propter nos scriptum esset Euangelium. Item si in hoc fuisset aliquis error, & Ecclesia putaret esse errorẽ, nõ recepisset Matthæũ, quia a principio in potestate Ecclesiæ erat recipere, vel non recipere: & sine dubio non recepisset: nisi vidisset omnia scripta per Matthæum optimè se habere. Et ita de cæteris Euangelistis factum est, quia Ecclesiæ poterat constare ex notorietate facti, quando ipsi scripserunt an vera scripserint, quia erant tunc plurimi in Ecclesia, qui Christum viderant, & prædicantem audierant: de quo magis dictum est supra in Prologo nostro in quibusdam quæst. Ad primum dicendum, quòd licèt dicat Matth. quòd Ioram genuit Oziam, non est ob hoc falsum, quia falsitas, vel veritas in propositione apud auctores debet accipi secundùm quòd ipsi volunt significare, dum tamen non omnino loquantur, vel vtãtur terminis contra rationem. Cùm autem Matth. dixit, quòd genuit Ioram Oziam, noluit intelligi, quòd genuit eum immediatè, sed mediatè, scilicet, mediantibus tribus, qui subticentur. Et iste modus est conueniens loquendi. Nam Aui, & Proaui alicuius in Sacra Scriptura vocantur partes, sicut dicitur hic de Christo, quòd erat filius Abrahæ, & filius Dauid: & non erat filius immediatus. Ita dicitur Lucæ primo de Elisabeth, quòd erat de filiabus Aaron, scilicet, mediatè. Pater tamen dicitur a generando, uel a posteriora generatiua, ergo sicut scriptor concedit Proauũ alicuius esse patrem eius, ita concedet, & asseret eum genitum esse a Proauo suo. Ita est de Ioram: nam ipse est

est atauus Oziæ,quia filius Ioram fuit Ochozias,& nepos Ioram fuit Ioas, pronepos fuit Amasias, abnepos fuit Ozias: ergo Ioram fuit atauus Oziæ. Ad secũdum aliqui dicunt, quòd licèt Matthæus omisit istos tres, poterit constare de omnibus per Lucã, qui nihil omisit in Christi progenie. Luc.3. Dicendum,quòd non stat,quia Luc. non ponit istos tres, imò nec aliquos de ista secunda quaterdena,solùm enim cõcordat Lucas cum Matthæo in prima quaterdena,quę est ab Abraham vsque ad Dauid: in duabus sequentibus nullum nominat Lucas de his, quos nominat Matthæus, nisi Ioseph virum Mariæ:vt patet conferẽdo ista cum eis, quæ habentur Luc.3.de qua diuersitate infra dicetur. Sed dicendum,quòd licèt Mattheus omittat hic istos tres,potest constare de eis ex multis locis veteris testamenti. Nam 4.Regum 4.& 11.& 14. ponitur ista progenies,etiam primo Paralip.3. ponitur tota simul, scilicet, a Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis. Etiam de istis tribus regibus patet. 2.Paralip.21.& 22.& 24.& 25.& 26.Ad tertium,quòd Iudæi non recusauerunt euangelium Matthæi, immo ipsi primò acceperunt illud.Nam Matthæus propter Iudęos scripsit, & eis reliquit, quando recessit de Iudæa: vt patet supra in primo prologo Hieronym. scilicet, Matthæus, cùm primò,& in alio,qui incipit. Plures fuisse. Si autẽ Matthæus putasset, quòd Iudæi non reciperent talem modum loquendi, non sic scripsisset: potissimè cùm ista Christi progenies magis describatur propter Iudæos, quàm propter conuersos de gentilitate. Nam gentiles non crediderunt in Christum propter progeniem,sed propter miracula,quæ ipse faciebat, & discipuli eius. qualia nullus hominum vnquam fecerat. Propter Iudæos autem necessarium erat Christi progeniem scribi: ut appareret, quomodo ipse ueniebat de progenie illorum, de quibus lex,& Prophetæ dixerant Christum siue Messiam uenturum. Debuit ergo taliter scribi qualiter faceret conuenientem probationem contra Iudæos.Si autem ista omissio repugnaret modo scribendi, uel loquendi illorum: nullo modo Matthæus fecisset talem omissionem,ideo conueniebat eis,nec offendebantur ex hoc.

Quare dicitur, quòd Iosias genuit Ieconiam, & fratres eius. Quęst. XIX.

QVAERITVR, quare dicitur hic,quòd Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, cùm de alijs regibus non ponatur hoc. Aliqui dicunt, quòd fuit,quia Iosias habuit multos filios, ideo expressit eos in generali. Dicendum, quòd non stat: quia multi alij de regibus præcedentibus habuerunt plurimos filios, sicut Dauid habuit quindecim filios,scilicet,sex in Hebron, & nouem in Ierusalẽ pręter filios,quos suscepit ex concubinis. 2.Regũ 3.& 1. Paralip.3.& tamen vnicus nominatur Salomon. Roboam etiam genuit vigintiocto filios, & sexaginta filias.2.Paralip.13.& tamen vnicus nominatur, scilicet, Asa.Dicendum,quòd licet quilibet istorum,qui ponitur in Christi progenie haberet multos filios, vnicus tamen eorum poni debebat hic, quia non potest eadem linea generationis ab vno Patre deriuari per multos filios eius, sed per vnicum. Ponuntur tamen interdum alij propter aliquas speciales causas: sicut dicitur supra,Iudas genuit Phares, & Zaram, & Iacob genuit Iudam,& fratres eius. Causæ quantum ad illos supra positæ sunt. De fratribus Iechoniæ, dicendum,quòd ponuntur hic propter duo specialia. Primum est,quia omnes filij Iosiæ, qui manserunt post ipsum,fuerunt reges successiuè, quod nulli accidit in regibus præcedentibus. Nam Dauid quindecim filios habuit: vt di-
F ctum est,& tamen vnicus regnauit,idest,Salomõ. Idẽ est in filijs Roboam,scilicet,vigintiocto, & in vigintiduobus filijs Abiæ,& sic de cæteris. Quod colligitur ex processu tertij, & quarti Reg. & totius secundi Paralip.in quibus ponuntur omnes,qui regnauerunt inter Iudæos. Quòd autem omnes filij Iosiæ regnauerint, patet, quia erant tres, & primus eorum, scilicet, Ioacham mortuo Iosia constitutus est in Regem a populo.4.Reg.24. Pharao tamen Rex Aegypti priuauit eum Regno,& constituit fratrem eius Eliacim in Regem,quem vocauit Ioakim.eod.ca.Post istum regnauit filius eius,Ioachin,qui trãslatus est in Babylonem. Et constituit tunc Nabucodon. Sedeciam in Regem, qui erat tertius filius Iosiæ.4. Reg.34. & sic omnes re-
G gnauerunt,de quo magis dicetur sequenti quæstione. Secundum fuit propter accidentia varia istorum, & mutationes ipsorum. Nam primo istorum,s.Ioachaz accidit,quòd constitueretur in regem,& cùm regnasset tribus mensibus priuatus est regno, & ductus est captiuus in Aegyptum.4.Reg.23.& in hac captiuitate mortuus est. vt probatum est eod.cap. in quadam quæstione.Secundo ipsorum,scilicet,Eliacim accidit, quòd cùm regnaret captus est a Nabucod.& ducebatur in Babylonem. 2.Paralipo.36.Postea autem reductus est in Ierusalem,& ibi occisus est. De quo tangitur Ierem.22.& declaratum est.4.Reg.34. Tertio eorum,scilicet,Sedeciæ accidit,quòd cùm esset constitutus in regem,& rebellasset Chaldæis,obsedit eum Na-
H bucodonosor in Ierusalem, & destruxit vrbem; cœpitque ipsum Sedeciam,& occisis filijs eius coram eo eruit ei oculos, vinctumq; cathenis duxit eum in Babylonem. Vbi infeliciter mortuus est. 4. Regum 25. Nulla autem talia accidentia fuerunt in filijs aliorum Regum Iudæorum: ideo non oportuit illos exprimi.

Quot fuerunt filij Iosię, & de nomine eorum, & ordine regnandi. Quęst. XX.

QVAERITVR ultimo de istis filijs Iosiæ, quot fuerunt, & de nominibus eorum, & de ordine regnandi. Ad primum dicendum, ꝙ communiter dicitur istos fuisse tres, qui
I supra nominati sunt, & ita ponuntur. 4.Reg.23.& 2. Paralip.36.& 3.Esdræ.4.& 5.& tamen primo Paral.3. ponuntur quatuor filij Iosiæ,scilicet, primus Iohanã, secundus Ioacim,tertius Sedecias,quartus Sellum: de quo latè dictum est eod.cap.in quadam quæstione,ponendo quinque opiniones,& in fine ipsarum concluditur,quòd habuit Iosias quatuor filios,qui nominati sunt,& primus eorum,scilicet,Iohanan mortuus ante mortem Patris sui, & ob hoc iste non regnauit. Alii tres uixerunt mortuo patre, & isti regnauerunt: ideo in libris Reg. & Paralip.2. & in Esdra solùm fit mentio de illis,eo quòd scriptura solùm intendit ibi declarare,qui fuerint successores Iosiæ: & quia ante mortẽ eius mortuus fuerat Iohanan primogenitus suus,non fit mentio de ipso. Et tamen primo Paralipo.3.inten-
K dit Scriptura solùm describere plene illam progeniẽ Dauid usq; ad tempora scriptoris,scilicet,Esdræ: ideo & oportebat poni omnes, siue reges, siue non reges; & sic positi fuerunt ibi quatuor. Ad secundum,scilicet, de nominibus eorum,& ordine regnandi:dicendum, quòd quantum ad primogenitum Iosiæ,scilicet, Iohanan non est hic quæstio. Nam ipse non regnauit:quia mortuus est ante patrem, etiam in nomine eius non est aliqua controuersia: quoniam non habet nisi vnũ nomen,scilicet,Iohanan,primo Paralipo.3. Nam non fit mentio de eo in alio loco scripturæ. De alijs tribus est nunc dubium,& uocãtur communiter Ioacham, Ioacim,& Sedecias.Ioacham habuit duo nomina, nã vocatur

vocatur aliquando Ioacam: sicut habetur. 4. Reg. 23. & 2. Paralipom. 36. aliquando uocatur Iechonias. vt patet. 2. Esdre. 4. Nam dicitur, quòd assumptus est Iechonias à populo terræ pro patre suo Iosia. Sciendum tamen, quòd iste Iechonias non est, de quo hic dicitur: nec pertinet ad Christi progeniem. Quod patet, quia dicitur hic, quòd Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis. Et post trãsmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel, & tamen Salathiel non est de progenie illius Iechoniæ, qui fuit nominatus Ioacham, & ductus est in Aegyptum, vt aliqualiter colligitur primo Paralipo. 30. & patet magis: quia in ista Christi genealogia oportet necessariò poni duos Iechonias. Nam quomodocunque accipiatur Iechonias, non potest esse idem Iechonias, qui in Babylone genuit Salathiel, & Iechonias quem genuit Iosias. Quod patet, quia Iosias habuit solùm quatuor filios. primo Paralipom. 3. & primus illorum, scilicet, Ioanam mortuus est ante patrẽ suũ. vt supra dictum est, manebant ergo tres, nemo tamen illorum potuit in Babylone gignere Salathiel. Nam dato, quòd primus, idest, Ioacham, scilicet, qui primò regnauit post Iosiam vocaretur Iechonias, non potuit esse pater Salathiel: quia iste ductus est in Aegyptum captiuus. 4. Reg. 23. & ibi mortuus est, nec vnquam rediit in Iudæam: nec iuit in Babylonem: sed in Aegypto mortuus est: vt probatum est in quadam quæstione eod. cap. Secundus, scilicet, Eliacim etiam si vocetur Iechonias, non potest esse pater Salathiel: quia ille genitus est in Babylone, iste tamen Eliacim mortuus est in Ierusalem ante captiuitatem Babylonis, & regnauit filius eius pro eo. 4. Reg. 24. & Iere. 22. ergo nõ est ipse pater Salathiel. Tertius, scilicet, Sedecias non potest esse iste Iechonias: quia licèt ipse ductus est in Babylonem, tamen filij eius occisi sunt per regem Babylonis ante ipsum. 4. Reg. 25. maximè quia primo Paralipom. 3. ponitur, quòd Ioacim genuit Iechoniã, & Iechonias genuit Salathiel, & sic Salathiel est de stirpe Ioacim filij Iosiæ, scilicet, nepos eius, & pronepos Iosiæ. & tamen iste Ioachaz, de quo nunc loquimur, licèt uocatur aliquando Iechonias: nunquam tamen vocatur Ioachim: ergo alius est Iechonias, qui ponitur hic in progenie Christi. Secundus istorum trium filiorum Iosiæ vocatus est Ioacim, qui prius vocabatur Eliacim. 3. Reg. 23. & tamen Pharao mutauit nomen eius quando constituit eum regem, & vocatur Ioackim. eodem capitulo, & iste etiam vocabatur Iechonias. Et ita tenet historia scholastica, & communiter tenent doctores. Et iste, qui vocatur hic Iechonias, quando dicitur, quòd Iosias genuit Iechoniã, genuit alium Ioacim. 3. Reg. 24. qui regnauit post eũ, & illum transtulit Nabucodonosor in Babylonem. eodem capitulo. Et iste etiam uocatur Iechonias hic, cùm dicitur. Et post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel. Nam ibi potuit gignere: qa longo tempore vixit, & in magno honore: vt infra dicetur, & tamen Iechonias, de quo dicitur secundo Esdræ primo, non accipitur pro aliquo istorum duorũ: sed per Ioacham, qui primus regnauit de filijs Iosiæ cùm dicatur, quòd populus assumpsit Iechoniam filium Iosiæ. & constituerunt eum regem pro Iosia, & regnauit mensibus tribus. Istud tamen, non conuenit Ioacim, sed Ioacham: quia eadem uerba ponuntur de eo. 4. Reg. 23. Iste etiam Ioachim, qui prius regnauit de filiis Iosiæ uocabatur Sellum: vt patet Iere. 22. Scilicet. Hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosiæ regem Iuda: qui regnauit pro patre suo Iosia: qui egressus est de loco isto, non reuertetur huc amplius: sed in loco, ad quem transtuli eum ibi morietur, & terrã istam non uidebit amplius. Et postea sequitur de Ioa-

A kim, scilicet. Hæc dicit Dominus ad Ioacim. Sepultura asini sepelietur. Et sic accipitur Sellum pro Ioachã, quia regnante Ioacim non erat aliquis de filiis Iosiæ, qui ductus fuisset extra terram suam. Ioakim ibi manebat, vt dicit Ieremias: Sedecias autem nondum erat ductus in captiuitatẽ, quia hoc fuit mortuis fratribus suis; cùm ipse regnauit post eos. & rebellans Chaldęis captus est, vt colligitur. 4. Reg. 23. & 24. & 25. Ergo erat ille Ioacim. Tertius filius Iosiæ erat Matthanias, qui postea uocatus est Sedecias. Nam Nabucodonosor, quando constituit eum regem, mutauit nomen eius vocans illum Sedechiam. 4. Reg. 24. Et hoc fuit, quia Nabucodonosor accepit ab eo iuramentum per Deum suum, vt non rebellaret sibi. Et sic interpreta-

B tur Sedecias iustitia Dei ad significandum, quòd iuste se deberet habere ad seruandum iuramentũ illud, quod præstiterat in nomine Domini. Sciẽdum, quòd isti tres prædicti erant filij eiusdem patris, scilicet, Iosiæ, & diuersarum matrum. Nam Ioacim erat filius Amital filiæ Ieremiæ de Lobna: Ioacham erat filius Zebida filiæ Phadanæ. De utroque patet. 4. Reg. 23. Sedechias fuit frater ex patre, & matre cum Ioacim: quia mater sua fuit Amital filia Ieremiæ de Lobna. 4. Reg. 24. Quilibet istorum habuit multa nomina. Nam Ioacham habuit tria nomina, scilicet, Ioachaz. Iechonias, & Sellum: vt patet supra: Ioacim habuit alia tria, scilicet, Eliacim, Ioakim, & Iechonias. Sedecias habuit duo nomina, scilicet, Sedecias, & Matthanias.

C Sciendum etiam, quòd quando mortuus est Iosias, erant isti tres diuersæ ætatis. Nam Ioachaz erat annorũ uigintitrium, Ioakim autem annorum vigintiquinq; Sedecias vero annorum quasi octo, de Ioacham patet, quia dicitur. 4. Reg. 23. quòd erat annorum vigintitrium, quando cępit regnare, & tamen ipse assumptus est in regem immediatè post mortem Iosiæ, eodem cap. De Ioakim, quòd esset tunc uigintiquinque annorum, patet: quia eod. cap. dicitur: Ioachaz regnauit solùm tribus mensibus, & successit ei Ioakim: dicitur ibi de eo, quòd cùm regnare cœpisset erat annorum uigintiquinque. De Sedecia patet, quòd esset annorum octo, vel quasi, quia quando ipse cœpit regnare erat annorum vigintiunius. 4. Reg. 24. & tamẽ post

D mortem Iosię regnauerat Ioachaz tribus mensibus, & sic erant quasi duodecim anni. Vnde manet, quòd Sedecias esset annorum octo, vel quasi nouem quando moreretur Iosias pater suus. Considerandum, quòd isti filij Iosiæ non regnauerunt secundùm ordinẽ natiuitatis: quia maior eorum erat Ioakim, & tamen populus accepit Ioachaz in regem prius, deinde cùm regnasset ille tribus mensibus, frater eius maior, scilicet, Ioakim substitutus est in regno per Pharaonem: & ipse Ioacham ductus est in Aegyptũ, & ibi mortuus est. Ieremiæ 22. Regnauit iste Ioakim vndecim annis, cui successit filius eius Ioachim. 4. Reg. 23. & 24. Et sic Sedecias filius tertius Iosiæ non regnauerat: quia transibat successio ad filium fratris sui: tamen rex Ba-

E bylonis transtulit Ioachin in Babylonem, & tunc fecit, quòd regnaret Sedecias minimus omnium filiorum Iosię. Et in eo finitum est regnum Iudæ ante captiuitatem Babylonis.

Quomodo dicitur, quòd Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis.
Quæst. XXI.

QVAERITVR quomodo dicitur Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis. Nam nullus istorum transmigrauit in Babylonem: sed solùm Iechonias, siue Ioakim filius alterius Ioacim filij Iosię. 3. Regum 24.

gum 24. Et transmigrauit Sedecias; tamen ille non nominatur hic. Dici potest vno modo, quòd Iosias genuit istos in transmigratione Babylonis, idest, circa transmigrationem Babylonis. Nam inter istos filios Iosiæ & transmigrationem Babylonis nulli alij reges interciderunt. Secundò potest dici, quòd accipitur in transmigratione, idest, ante transmigrationem. Nam distinguuntur hic ista duo, scilicet, in transmigratione, & post transmigrationem. Et hoc fuit propter Iechoniam. Nam ponitur hic bis: vnus fuit genitus ante transmigrationem, & mortuus ante transmigrationem: alius natus est ante transmigrationem, sed post transmigrationem, scilicet, in Babylone genuit Salathiel. Et vt non putetur esse idem Iechonias ponitur ista differentia, scilicet, ante transmigrationem, & post transmigrationem. Et ista est vera ratio. Nam Iechonias, qui fuit filius Iosiæ, est ille, qui vocabatur Eliacim: & postea vocatus est Ioacim, & constitutus est in regem à Pharaone, vt declaratum est præcedenti quæst. Et iste mortuus est in Ierusalem Ieremiæ 22. Iechonias autem, de quo dicitur, quòd genuit Salathiel post transmigrationem filius fuit primi Iechoniæ, & natus est in Ierusalem, & regnauit ibi tribus mensibus. 4. Reg. 24. & translatus est in Babylonem per Nabucodonosor, eod. cap. & ibi genuit Salathiel. Tertio potest dici secundùm Nicolaum, quòd dicuntur isti fuisse in transmigratione Babylonis, quia licèt non omnes transmigrauerunt illuc, sed solus Sedecias, fuerunt aliquo tamen modo similes in transmigrando. Nam Sedecias transmigrauit: quia illuc ductus est erutis oculis. 4. Reg. 25. Ioachaz frater suus, qui primò regnauit, transmigrauit: quia cùm regnasset tribus mensibus, Pharao duxit eum illuc captiuum, & ibi mortuus est, sicut Sedecias in Babylone. 4. Regum 23. Ioacim alius frater eius, qui institutus fuerat rex a Pharone captus est a Nabucodonosor, & ducebatur in Babylonem, sed de itinere remisit eum accepto ab eo iuramento, quòd fideliter sibi seruiret. Postea quarto anno, cùm rebellare vellet, captus est ab exercitu regis Babylonis, & cadauer eius extra vrbem eiectum est; Ierem. 22. scilicet, sepultura Asini sepelietur, & regnauit pro eo Ioakim filius eius. Et dicit Hieronymus, quod primus Ioacim scribitur per c, & m, alius scribitur per k, & n, sed librarij nostri iam hoc corruperunt.

Nicolaus de Lyra.

Quot fuerunt reges Iudæorum, & quanto tempore durauerunt. Quæstio XXII.

QVAERITVR, cùm descripta sit hic vna quaterdena regum in Christi progenie de istis regibus, & consequenter de omnibus regibus Iudæorum quot fuerunt, & quanto tempore durauerunt. Considerandum pro hoc, quod Iudæi antequam descenderent in Aegyptum non erant populus, sed erant paucæ domus, & habebant regem œconomicum, cùm solùm præcessissent Abraham, & Isaac, & postea Iacob cum filijs suis. Qui Iacob in Aegyptum descendit, & omnes, qui cum eo ibant de progenie sua paruuli, & magni erant sexagintasex. Genes. 46. & sic erant quasi vna œconomia. Postquam autem fuerunt in Aegypto multiplicati sunt ibi valde, quasi germinantes. Exod. 1. quia fuerunt ibi longo tempore, scilicet, ducentis, & quasi quindecim annis, vt probatum est Genes. 15. & Exod. 1. & 12. Vnde in exitu de Aegypto erant sexcenta millia peditum. Exod. 12. Ibi autem propter multitudinem poterant facere vnum populum; vel multos, & tamen nullum populum constituebant, quia erant serui, & seruitute durissima. Exod. 1. ita vt dicerentur esse in fornace ferrea Deuteron. 4. & esse in ergastulo Exo. 6. & habere cer-

F uices incuruatas propter cathenas. Leu. 26. Multitudo tamen Seruorum, vel Banausorum, non constituit politiam, nec est pars eius, vt ait Arist. 3. Politi. Postquam autem Israelitæ exierunt de Aegypto, fuerunt vnus populus, & habuerunt certum modum gubernationis. Primus gubernator fuit Moyses per quadraginta annos, quibus Iudæi manserunt in deserto. Quis fuit modus gubernationis istius, & quanta erat potestas Moysi, & eorum, qui sub ipso erant, patet Exod. 18. & Num. 11. & ibi latè declaratum est. Post Moysen in introitum in terram Chanaam fuit princeps totius populi Iosue. Quanta autem fuerit potestas huius declaratum est Nume. 27. & Deuteron. 31. & Iosue primo. Tempus autem huius computatur sub tempore Iu-
G dicum. Post Iosue successit principatus Iudicum, qui non fuit tantæ potestatis, sicut principatus Iosue, & tamen fuit magnæ potestatis. Primus istorum Iudicum fuit Othoniel, vltimus fuit Samuel. Quot autem fuerint, & qui, & quãto tempore singuli, & omnes simul præfuerunt, & quanta fuit potestas eorum declaratũ est in Prologo libri Iudicum, & Iudicum 3. & Ruth 1. Post istos cœpit gubernatio Regum, quæ erat dignior, & durauit maiori tempore. Nam totum tempus, quo Moyses, & Iosue, & Iudices præfuerunt, non fuit nisi quasi annorum quadrigentorum, & viginti. Quod patet, quia ab exitu de Aegypto, quando cœpit principatus Moysi vsque ad fundationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta. 3. Regum 5.
H De quibus tollantur quasi quattuor anni qui præcesserant de regno Salomonis; quando fundatum est templum. eod. cap. & quadraginta anni quibus regnauit Dauid. 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & 18. anni quibus regnauit Saul, vt ait Iosephus 6. & 7. antiquitatum, & declaratum est supra in quæst. de Booz, & Obed, manebunt anni quadringenti & decem & octo ab exitu de Aegypto, vsque ad tempus quo cœpit regnare Saul, qui fuit primus de Regibus. De potestate Regum quanta fuerit declaratum est primo Regum 8. Ad sciendum autem primò, qui, & quot fuerint isti Reges dicendũ, quòd non est computandum hic Abimelech filius Gedeonis, quia licèt vnctus fuerit in Regem Iudicũ 9. tamen non computatur inter Reges: quia solùm fuit
I unctus a uiris Sichem: eodem capitulo. Item, quia ipse ponitur inter iudices, & non successit ei aliquis Rex, sed Iudices. Vnde scriptura uocat eum unum de iudicibus, debent ergo computari reges a tempore Saulis, quia tempus præteritum fuit tempus iudicum: ut patet Actu. 13. scilicet: Et post hæc dedit Iudices, usque ad Samuelem Prophetam. Et exinde postulauerunt Regem, & dedit illis Saul filium Cis. Incipiendo ab hoc, vsque ad captiuitatem Babylonicam fuerunt vigintitres Reges, quorum duo primi fuerunt de tribu Beniamin, & viginti vnus sequentes fuerunt de tribu Iuda. Primus fuit Saul de tribu Beniamin. 1. Regum 9. & 10. Secundus fuit Isboseth filius eius, quem mortuo Saule, & cœteris filijs eius, constituit Abner Princeps militiæ in regem. 2. Regũ 2. Tertius
K fuit Dauid, & iste fuit de tribu Iuda, & omnes sequentes de hoc 2. Regum 2. & 5. & cœteri non solũ fuerunt de tribu Iuda, sed ẽt de filijs Dauid, quòd Deus promiserat ei, quòd filii sui regnarent in æternum. 2. Reg. 7. & 2. Paralipo. 17. Quartus fuit Salomon. 3. Regum 1. & 1. Paralip. 2. Quintus fuit Roboam. 3. Regum 24. & 2. Paralipo. 11. Sextus fuit Abia. 3. Regũ 14. & 15. & 2. Paralip. 13. Septimus fuit Asa. 3. Reg. 15. & 2. Paral. 14. Octauus fuit Iosaphat. 3. Regum 15. & 2. Paralipo. 17. Nonus fuit Ioram. 4. Regum 8. & 2. Paralipom. 22. Decimus fuit Ochozias, siue Ioachaz. 4. Regũ 8. & 9. & 2. Paralip. 21. & 22. Vndecimus fuit Ioas. 4. Reg. 11. & 2. Paralip. 23. Duodecimus fuit Amasias. 4. Reg. 14. & 2.

& 2. Paralipom. 15. Tertiusdecimus fuit Ozias. 4. Regum 15. & 22. Paralip. 26. Quartusdecimus fuit Ioathan. 4. Reg. 15. & 2. Paralipom. 27. Quintusdecimus fuit Achaz. 4. Reg. 16. & 2. Paralipom. 28. Sextusdecimus fuit Ezechias. 4. Regum 18. & 2. Paralipom. 29. Septimusdecimus fuit Manasses. 4. Reg. 21. & 2. Paralipom. 33. Decimusoctauus fuit Amon eisdem c. Nonusdecimus fuit Iosias. 4. Reg. 22. & 2. Paralipom. 34. Vigesimus fuit Ioachaz. 4. Regum 23. & 2. Paralipom. 36. Vigesimusprimus fuit Ioacim frater eius. eisdem cap. Vigesimussecundus fuit alius Ioakim filius præcedentis Ioacim. 4. Reg. 24. & 2. Paralipo. 36. Vigesimustertius fuit Sedecias eisdem cap. Et in hoc finitum est regnum Iuda per captiuitatem Babylonis. Nam tam Sedecias, quam totus populus translatus est per Nabucodonosor, & Nabuzardam in Babylonem præter pauperes agricolas, & vinitores: qui relicti sunt ad colendum terram sub principe Godolia. 4. Regum 25. Occiso autem Godolia per insidias omnes Iudæi recesserunt in Aegyptum timore Chaldæorum. Iere. 41. & 42. & 43. Considerandum, quod istud regnum non fuit vniformiter semper, sed primus rex, scilicet, Saul regnauit super totũ Israel, idest, duodecim tribub⁹. Secũdus, scilicet, Isboseth regnauit super vndecim tribus solùm: quia interim Dauid regnabat super vnam tribum. s. Iudæ: eo ꝙ fuerunt isti duo reges simul cõstituti. Nam mox, vt Saul mortuus est, Dauid vnctus est in regem super Iudã. 2. Reg. 2. & Isboseth fuit tunc vnctus in regẽ super 11. tribus. eo. c. Et fuit longo tpe bellũ inter ambos reges. 2. Reg. 3. & 4. Mortuo aũt Isboseth Dauid, qui erat tertius rex, vnctus est simul à toto Israel in regem. 2. Reg. 5. & post eum Salomon, qui fuit quartus, regnauit super totum Israel. In quintò rege. s. Roboam diuisum est regnum pp eius superbiam, & stultitiam. Manserunt ei solùm duæ tribus. s. Iuda, & Beniamin, & aliæ decem præfecerunt sibi in regem Ieroboam filium Nabath. 3. Regum. 12. & 2. Paralipom. 11. & postea nunquam reintegratum est regnum, sed manserunt ista duo regna diuisa, & regnum duarum tribuum uocatum est regnum Iuda. Regnum autem decem tribuum vocatũ est regnum Israel, & sic vocantur semper in scriptura. Nunc autem computauimus reges per regnum Iuda omittendo omnes reges Israel, de quibus infra dicet.

Regnũ Iudæorum nõ fuit semper uniforme.

Quanto tempore durauerunt reges apud Iudæos. Quæst. XXIII.

QVAERITVR nunc quanto tpe durauerũt reges apud Iudæos. Dicendũ, ꝙ ad hoc cõputanda sunt tempora p lineam regũ Iuda, quos supra posuimus. Nã regnũ Iuda durauit maiori tpe q̃ regnũ Israel: quia regnũ Israel finitũ est anno sexto Ezechiæ. 4. Reg. 17. & ille fuit sextus rex Iuda. Dicendũ aũt ꝙ incipiendo tps à Saule vsq; ad vltimum annũ Sedeciæ fuerunt anni quingenti, & qndecim, vel quasi. Qđ patet colligendo annos eorũ. Nã Saul regnauit annis quadraginta. Act. 13. Isboseth autem regnauit annis ferè septem, & dimidio: qa tpe huius regnabat Dauid in Iuda, in Hebrõ. 2. Reg. 5. Quia tñ regnabant simul Dauid, & Isboseth cõputatẽ tẽpus utriusque sub Dauid, q regnauit annis quadraginta. 2. Reg. 5. & 3. reg. 2. Deinde Salomõ annis quadraginta. 3. Reg. 11. postea Roboã annis decẽ, & septẽ. 3. Reg. 14. deinde Abia annis tribus. 3. Reg. 15. deinde Asa annis. 41. eo. c. postea Iosaphat annis 25. 3. Reg. 22. postea Ioram annis octo. 4. Reg. 8. postea Ochozias anno uno, eo. c. deinde Athalia, quæ fuit regina, & regnauit annis sex, qui non cõputant sub aliquo rege, quia tũc nullus regnabat. 4. Reg. 11. & 2. Paral. 22. & 23. deinde

A Ioas annis. 40. 4. Reg. 12. deinde Amasias annis 29. 4. Reg. 14. deinde Ozias annis quinquagintaduobus. 4. Reg. 15. postea Ioathã annis sexdecim. eo. c. deinde Achaz annis totidẽ. 4. Reg. 16. deinde Ezechias annis. 29. 4. Reg. 18. postea Manasses. 55. 4. Reg. 21. deinde Amõ annis duobus. eo. c. postea Iosias triginta & uno annis. 4. Reg. 22. deinde Ioachaz tribus mensibus. 4. Reg. 23. postea Ioacim annis. 11. eo. c. deinde alius Ioakim tribus mensibus & decem diebus. 4. Reg. 24. & 2. Paral. 36. & 2. Esdræ. 2. & postea Sedecias annis. 11. 4. Reg. 24. Et oẽs isti sunt anni quasi quingenti, & qndecim. Sic. n. ait Ioseph. 10. Antiquitatũ. s. regnauerunt omnes reges annis quingentis, & quatuordecim, & mensibus sex, & dies decem. Intelligendum tñ, ꝙ iste

B numerus procedit cõputando in Saule annos quadraginta, sicut dicitur Act. 13: & tñ ipse non regnauit tot annis cùm in illis quadraginta computentur tempora Samuelis. Samuel præfuit necessariò plus quam viginti annis, & sic non manebunt adhuc Sauli viginti anni, & ita dicit Iosephus. 6. Antiquitatum, ꝙ regnauit Saul annis decem & octo, & sic manent viginti duo ꝓ Samuele, & isti vigintiduo subtrahendi sunt de prædicto numero, & sic erunt anni quadringenti nonaginta & tres.

Quot fuerunt reges Israel, & quanto tempore regnauerunt. Quæst. XXIIII.

C QVAERITVR nunc incidentaliter de regibus Israel, quot fuerunt, & qui, & quanto tpe regnauerunt. Considerandũ pro hoc, ꝙ regnũ Israel. i. decem tribuum non cępit à principio, qñ primò cœperunt esse reges, sed cœpit tempore Roboam filij Salomonis: in quo regnũ Iudæorũ, qđ vnum erat, diuisum est in duo. s. in regnũ Iuda, & Israel, ut supra dictum fuit. Item istud regnum fuit semper pessimũ, & fundatũ super iniquitate. s. qa omnes reges illius coluerunt idola. Nam primus rex. s. Ieroboã timens, ꝙ si populus iret ter in anno in templũ in Ierusalem, iuxta præceptum legis. Exo. 23. & 24. cũ esset Israel in regno Iuda reconciliarentur ibi Israelitæ regi suo naturali. s. Roboã filio Salomõ, à quo ꝓꝑ q̃dam insurgentẽ iracundiam recesserunt, & derelique

D rent ipsum Ieroboam, qui de nouo Dominus esse ceperat: iõ cogitauit, ꝙ nõ ꝑmitteret aliquẽ de regno suo ascendere in Ierusalem, sed fecit eis duos vitulos aureos, & posuit unum in Dan, & alterũ in Bethel, vt illos populus coleret. 3. Reg. 12. Et ita factũ est, ꝙ nunquã cessauit postea idolatria in regno Israel. In regno Iudæ non fuit sic: quia erat ibi templum Domini, & sacerdotes, & Leuitæ, qui ministrabant ſm legẽ. Et licèt aliq reges Iuda colerẽt idola: alij erant valde boni, & destruebant omnia idola, sicut Iosias, & Ezechias, Ioathã, & Ozias, & Asa, & Iosaphat. Etiam si multi de populo colerent idola, reliqui colebant Deũ, cũ haberent tẽplũ Domini, in quo eũ colerent, & sacerdotes, qui ministrarent. Itẽ regnum Israel fuit quasi quædã

E inordinatio: qa non erant ibi reges de aliqua certa familia, uel tribu, sed aliquando de vna, & aliquando de alia. Et unus insurgens occidebat aliũ: & regnabat pro eo, & alius alium. Et sic fiebant crebræ mutationes, vt infra uidebitur. In regno aũt Iuda non fuit sic: qa semper fuerunt reges de tribu Iuda, & de filiis Dauid, & nunq̃ constituebatur rex nisi filius ꝓcedentis regis, licèt aliqñ serui ipsorum occiderẽt eos, sicut occisus est rex Ioas. 2. Paralip. 24. & occisus est Amasias. 4. Reg. 14. & occisus est Amon. 4. Reg. 21. semp tñ populus cõstituebat filios eorũ in reges. ut patet in ipsis locis. Fuerunt aũt reges Israel multi, licèt pauco tpe durauerunt. Nã cœperunt tpe Roboam, & durauerunt vsq; ad sextum annum regis Ezechiæ. 4. Regum 17. Nam

L ipso

ipso anno, ducti sunt Israelitæ in captiuitatem in Assyrios, vbi manent hodie. eod. cap. Et sic fuerunt Reges tredecim solùm de Iuda eo tempore, quo permansit regnũ Israel, & tñ in Regno Israel fuerunt reges decẽ, & nouẽ: qa minori tpe viuebãt: eo qđ qdã insurgẽtes occidebant alios. Primus fuit Ieroboam filius Nabath, de tribu Ephraim, qui regnauit annis vigintiduobus. 3. Reg. 14. Scđus Nadab filius eius de tribu Ephraim, qui regnauit annis duobus. 3. Regũ 15. Tertius Baasa de progenie Issachar, qui erat princeps militię sub Nadab. Et insurgẽs occidit ipsum, & omnes de progenie Ieroboam. 3. Regum 15. & regnauit annis vigintiquatuor eodem capitulo. Quartus Ela filius Baasa de tribu Issachar, qui regnauit annis duobus. 3. Regum 16. Quintus fuit Zamri, qui fuit dux mediæ partis equitum regis Ela: & dum esset Ela bibens, & temulentus in vrbe Thersa, insurrexit, & occidit eum. 3. Reg. 16. Regnauit autem iste Zamri septem diebus solum. Nam eo tempore erat exercitus Ela obsidendo quandam vrbem Philisthinorum, & audientes regem occisum obsederunt ipsum Zamri, qui regnabat pro eo. Qui sciens non posse resistere incendit se cum palatio regis, hanc sibi ipsi mortem inferens. eodem capitulo. Sextus rex fuit Amri, qui erat princeps militiæ regis Ela, & surrexit contra Zamri, qui occiderat Ela, & ipse constitutus est in regem ab exercitu. Et de isto precedente, & alijs sequentibus non hr̃ de qua tribu essent. Regnauit autẽ annis duodecim 3. Regũ 16. Septimus rex fuit Achab filius eius, qui fuit famosior inter omnes reges Israel, qui præcesserant eum, nec est aliquis omnium ipsorum, de quo tanta habeantur in Sacra Scriptura. Iste regnauit annis vigintiduobus. 3. Regum 16. Octauus rex fuit Ochozias filius Achab; qui regnauit annis duobus. 3. Regum 22. Nonus fuit Ioram frater Ochoziæ, qui regnauit annis tredecim: & tempore huius floruit maxime Elisæus propheta, per quem etiam apud istum impiũ regem fecit Deus miracula. 4. Reg. 7. Decimus Rex fuit Iehu. iste fuit seruus regis Ioram, & Deus misit prophetam ad eum, vt ipsum vngeret in regem ad occidendum totam posteritatem Achab. Vnde ipse occidit Ioram Dominum suum regem Israel, & Ochoziam regem Iuda, & Iezabelem vxorem Achab, & septuaginta filios regis Achab. 4. Reg. 9. & 10. Ipse etiam occidit cultores Baal fingens se eis velle benefacere. 4. Reg. 10. Ad vltimum tamen ipse idolatra fuit, & regnauit annis vihintiocto. eodem capitulo. Vndecimus rex fuit Ioacham filius Iehu, & regnauit decem, & septem annis. Tempore huius fuit maximè afflictum regnum Israel per Syros: ita, vt non relinquerentur in toto Israel nisi quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia peditum. 4. Reg. 12. Duodecimus rex fuit Ioas filius istius Ioachaz, & regnauit sexdecim annis. Iste pugnauit cõtra Syros, & ter præualuit. restituitque iure belli regno suo omnes vrbes, quas Syri abstulerant. 4. Regum 13. Tertiusdecimus rex fuit Ieroboam filius istius regis Ioas, & regnauit annis quadragintauno: fuit famosior in potentia, & opibus belli omnibus regibus Israel. Vnde ipse vocatus est Saluator. 4. Regum 14. Quartusdecimus rex fuit Zacharias filius prædicti Ieroboam, qui regnauit mensibus sex. Nam insurrexit contra eum Sellum seruus eius, & occidit ipsum. 4. Regum 15. Quintusdecimus rex fuit Sellum. Nam occiso Zacharia Domino suo regnauit pro eo, & regnauit vno mense solùm, quia insurrexit contra eum Manahen, & occidit ipsum, quarto Regum 15. Sextusdecimus rex fuit Manahen, qui occiderat Sellum, & regnauit annis decem, eodem capitulo. Septimusdecimus rex fuit Phaceia filius Manahen, & regnauit duobus annis, eod. cap. Decimusoctauus rex

F fuit Phacee, filius Romelię, qui insurgens occidit Phaceia, & regnauit annis viginti. eod. cap. Decimusnonus fuit Osée filius Ela, qui insurrexerat contra Phacæe, & occiderat ipsum. Iste regnauit annis nouem. 4. Regum 17. & in ipso finitum est regnum Israel. Nam anno nono eius cum rebellare niteretur regi Assyriorum, cui solebat soluere tributa, obsedit eum, & captiuum duxit in terram Assyriorum: & omnes Israelitas de decem tribubus cum eo: ita, vt nemo maneret in terra nisi, qui confugerant ad Iudam. Et mansit terra sine habitatore: sed rex Assyriorum transtulit de aliis gentibus habitatores in illa, qui postea uocati sunt Samaritani. eod. cap. Tempus quo durauit istud regnum Israel fuit quasi annorum ducentorum, &

G sexaginta. Nam cœpit istud regnum in primo anno Roboam filij Salomonis regis Iuda. 3. Reg. 12. & 3. Paralip. 11. & durauit vsque ad annum sextum Ezechiæ regis Iuda. Nã ipso anno trãslati sunt Israelitæ in Assyrios. 4. Reg. 17. Fuit autem tempus intermediũ annorum ducentorum, & sexaginta. Quod patet: quia Roboã regnauit annis decẽ, & septẽ. 3. Reg. 14. Deinde Asa annis quadragintauno. eo. cap. Postea Iosaphat annis vigintiquinq;. 3. Reg. 22. postea Iorã annis octo. 4 Reg. 8. postea Ochozias anno vno. e. c. deinde Athalia regina annis sex, qui non cõputant̃ sub aliquo rege. 4. Reg. 11. deinde Ioas annis quadragĩta. 4. Reg. 12. deinde Amasias annis viginti nouem. 4. Reg. 14. reg. Deinde Ozias annis quinquaginta duobus. 4. Reg. 15.

H postea Ioathã annis decem & sex. eo. c. deinde Achaz annis totidem. 4. Reg. 16. deinde regnauit Ezechias, in cuius anno sexto translati sunt Israelitæ in Assyrios. 4. Reg. 17. & isti anni simul sumpti sunt ducenti, & sexaginta. Hæc dicta sunt de statu regum Iuda, & Israel, & de temporibus eorum, & de toto principatu Iudæorum usque ad transmigrationem Babylonis: quia hic descripsit Matthæus quasi omnes reges Iuda, & quia sæpe agitur mentio de hoc in nouo testõ, & fuit necessarium ad tollendum multa dubia. De tẽpore, quod fuit à captiuitate Babylonis usque ad Christum, quale regimen fuerit, & quæ tempora, poterit infra dici, cùm agetur de Herode sequenti cap.

I Et post trãsmigrationẽ Babylonis Iechonias genuit Salathiel, Salathiel autẽ genuit Zorobabel, Zorobabel aũt genuit Abiud, Abiud autem genuit Eliacim, Eliacim autem genuit Azor, Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achim, Achim autem genuit Eliud, Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Mathan, Mathan autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui uocatur Christus.

K Hic ponitur tertia quaterdena progeniei, quæ incipit à Iechonia nepote Iosiæ, & terminatur in Christo. Et propter hoc posuit Matthæus hic istum articulũ, siue distinctionem tpis. dicens: Et post transmigrationem Babylonis. s. quia oẽs generationes sequẽtes fuerunt postquam Iudæi sunt translati in Babylonem. *Iechonias genuit Salathiel.* Iste Iechonias est filius alterius Iechoniæ, de quo supra habetur, & est nepos Iosię, & uocatur Ioakim 4. Reg. 24. & pater suus etiam uocatur Ioacim. 4. Regum 23. & ambo uocantur hic Iechonias; quia parum ista noĩa uidentur differre.

Consi-

Cōsiderandū ꝙ multi errāt circa istū Iechoniā patrē
Salathiel dicētes eū eē filiū Iosiæ. Et hoc tenet Augu.
lib. 1. de Concord. Euang. Et motiuū eius, & aliorum
est: ꝗa dr̄ supra: Iosias aūt genuit Iechoniā, & fratres
eius, in transmigrationes Babylonis. Iechonias genuit
Salathiel. Et sic vr̄ esse idē Iechonias filius Iosiæ. &
pr̄ Salathiel. Sed non pōt stare, immo necesse est po-
ni duos Iechonias: ꝗa nullus de filiis Iosiæ, qui vocarēt
Iechonias translatus est in Babylonem, vt posset ibi gi
gnere Salathiel. Nam sicut probatum est in quadam
qōne, tres filij Iosiæ manserunt post mortē eius. s. Ioa-
cim, Ioachaz, & Sedecias. & primus. s. Ioacim habuit
tria noīa. s. Ioacim, Iechonias, & Sellum. Secundus. s.
Ioacim habuit totidē noīa. s. Eliacim, Ioakim, & Iecho
nias. Tertius. s. Sedecias solū habuit duo noīa. s. Sede-
cias, & Mathanias. Et sic cū dr̄, ꝙ Iosias genuit Iecho-
niam non pōt intelligi de Sedecia, qui nunq̃ vocatus
est Iechonias: sed de vno da duobus primis. Neuter
tñ illorum ductus est in Babylonem. quia Ioacim du-
ctus est in Aegyptum. 4. Reg. 23. & ibi mortuus est,
nec vnq̃ rediit in Iudæam: nec iuit in Babylonē. Ier. 22.
Secundus autem. s. Ioakim mortuus est in Ierusalem
ante captiuitatem Babylonis. vt 4. Reg. 34. & Iere. 22.
Ergo non potuit esse Iechonias filius Iosiæ, qui post
transmigrationem Babylonis genuit Salathiel, quia
solùm ille esset Sedecias, qui translatus est in Babylo-
nem, & tamen ipse non vocatus est Iechonias, vt su-
pra dictum est. Item, quia non videtur reliquisse Sede-
cias aliquam posteritatem. Nam Nabucodonosor oc
cidit omnes filios eius ante eum, & eruit post sibi o-
culos. 4. Reg. 25. Postea autem non videtur, quòd ge
nuerit. Et hoc colligitur primo Paralipom. 3. vbi po-
nuntur omnes filij Iosiæ, & non ponitur aliquis ipso-
rum habere posteros, nisi Ioacim. Et est satis rationa-
bile: quia Ioacim cùm esset iuuenis ductus est in Ae-
gyptum, & ibi mortuus est. & sic non relinquit po-
steritatē: Sedecias autem habuit filios, & occisi sunt,
& ipse in breui mortuus est: vt declaratum est. 4. Re-
gum 25. Item patet, quòd non fuit iste Iechonias fi-
lius Iosiæ, sed nepos, quia primo Paralipom. 3. dicitur,
quòd Iosias habuit quatuor filios. s. Iohanam, Ioacim,
& Sellum, & Sedeciam, & sequitur, de Ioacim natus
est Iechonias, & postea dicitur filij Iechoniæ fuerunt
Salathiel, & Asir &c. ergo non est Iechonias filius Io-
siæ. Item hoc tenet Hieronymus super Matth. dicens
duos fuisse Iechonias. s. patrem, & filium, & tamē ma-
gis credendum est Hieronymo, quàm Augustino
maxime ubi agitur de ueteri testō, & de historiis. Nā
in hoc ipse excessit omnes doctores ecclesiæ. Item pa
tet hoc ex litera Matth. quia dr̄ infra, à transmigratio-
ne Babylonis vsque ad Christum generationes qua-
tuordecim, & tñ si Iechonias pater Salathiel nō com-
putetur tanquam unus de ista quaterdena, erunt so-
lum tredecim, etiam incluso Christo. Necesse ergo
est poni Iechoniam esse primum de ista quaterdena,
& Salathiel filium eius secundum. Si tamen iste Ie-
chonias pater Salathiel esset filius Iosiæ: nō posset esse
de ista quaterdena tertia, cū fuerit ultimus in secun-
da quaterdena. ergo necesse est poni duos Iechonias.
Item patet, quia hoc magis conuenit sacræ scripturæ
quā aliquid aliud: quia istud apparet ex litera, & quid-
quid aliud dicatur est fictum ad effugiendum, & scri-
ptura non ponit illud: patet quia. 4. Regum 23. dici-
tur, quòd Iosias habuit tres filios, scilicet, Ioachaz, Ioa-
cim, & Sedeciam, & dicitur de isto Ioacim: quia re-
gnauit pro eo filius eius Ioakim, qui vocatur Iecho
nias, primo Paralipom. 3. & postquam regnasset tri-
bus mensibus Nabucodonosor oppugnauit Ierusa-
lem, & egressus est ad eum Ioakim rex, & transtulit
eum in Babylonē. 4. Reg. 24. Et sic iste erat Iechonias

A nepos Iosiæ: & in Babylonē genuit Salathiel, quia ibi
vixit longo tempore, & in magno honore. Nam Euil-
merodach filius Nabucodonosor dilexit eum valde:
& posuit thronum eius super thronos omniū regum,
qui erant in Babylone: & tota vita sua fecit eum habe-
re cibos de mensa ipsius, scilicet, quia comedebat ipse
coram eo, & pro familia sua dabat sibi Euilmoradach
sumptus. 4. Regum. 25. Et iste genuit in Babylone: nā
ante non videbatur habere filios, licèt haberet vxorē:
vt colligitur. 4. Reg. 24. cùm dicitur: Transtulit quoq;
Ioakim in Babylonem, & matrem regis, & vxorem
regis, & Eunuchos regis, & iudices terræ, & viros ro-
bustos, & artifices, & inclusores. Et tamen, cùm om-
nia ista, quæ translata sunt tam diligenter exprimātur
B per singula, non ponitur ibi, ꝙ aliqui filii Ioachim fue-
rūt translati: maximè cùm ponatur ibi mater, & vxor:
& sic videtur, quòd nondum habebat filios: nam erat
valde iuuenis, scilicet, decem & octo annorum. eod. c.
Postea autem in Babylone genuit Salathiel, cùm habe
ret vxorem, & haberet oportunum tempus, quia erat
in magno honore. Motiuum aūt beati Aug. & aliorū
asserentium fuisse eundem Iechoniam filium Iosię, &
patrem Salathiel, est sophisticum. Nam litera decipit
eos ꝑꝑ similitudinem nominis. s. quia tam pater, q̃ filiꝰ
vocabatur Iechonias, & cùm videatur in superficie po
nere vnicum, ponit duos. Sed obijcietur, ꝙ non sit Ie-
chonias filius Iosiæ, ille qui uocatur Ioachin. de quo
supra diximus, quia Iere. 22. dr̄ de isto Iechonia. s. Scri-
C be istum uirum sterilem: nō. n. erit de semine eius vir,
qui sedeat super solium Dauid. De Christo tñ dr̄ Isaię.
9. & Ier. 23. ꝙ sedebit super solium Dauid: ergo nō fuit
Christus de stirpe Iechoniæ filij Iosiæ. Ad hoc respon-
det Ambro. super Lucam, dicens, ꝙ non negatur ex il
la auctoritate posteros nascituros de semine Iecho-
nię. Et cùm dicitur, ꝙ non erit qui sedeat super solium
Dauid de semine eius, ꝙ non obstat Christo, quia ipse
non sedit in solio Dauid secundùm honorem sęcula-
rem: nam dixit regnum meum non est de hoc mūdo.
Io. 18. Hoc dicit sanctus Thomas tertia parte summę.
q. 31. art. 2. Dicendum autem videtur quibusdā, ꝙ licèt
hoc sit verum quantum ad Christum, ꝙ nō fuerit rex
s̄m honorem sęcularem, non satisfacit adhuc, quia de
D semine istius Ioachim siue Iechoniæ sedit aliquis sup
thronum Dauid. Nam iste Iechonias, siue Ioachim
genuit alium Ioakim, qui post mortem suam regnauit
super Iudam tribus mēsibus. 4. Reg. 24. & hoc fuit s̄m
honorem sęcularem: sicut sederunt alii reges Iuda. Est
ergo dicendum secundùm illos, quòd intellexit Iere.
quòd de semine illius Iechoniæ, non sederet aliquis su
per solium Dauid, qui propriè diceretur sedere. Ioa-
kim autem filius istius solùm sedit tribus mensibus,
& illico translatus est in Babylonem. 4. Reg. 24. Vnde
videtur nunquam sedisse, quia cum incœpit sedere
desijt sedere. Ipsum tamen sedere dicit propriè quan-
dam quietem. Iste tamen Ioakim illico, vt cœpit se-
dere cessauit: ideo non dicitur sedisse: nec Propheta
E judicat eum regnasse. Similis modus loquendi est
scripturæ, quantum ad multa alia, scilicet, quia illa, quę
mox, vt cœperunt esse, desierunt, dicuntur nunquam
fuisse. Sic patet Prouerb. 4. scilicet, cum Salomon lo-
quitur dicens: Nam & ego filius fui patris mei, & vni-
genitus coram matre mea. Et tamen Salomon non
fuit unigenitus apud matrem suam Bethsabee. Nam
ipsa habuit alium filium ex Dauid ante Salomonem.
2. Regum. 12. Quia tamen ille pauco tempore uixit:
& quasi in principio uitæ mortuus est: iudicatur nun-
quam uixisse. Iste modus loquendi est etiam in iure,
scilicet, quòd illa res, quæ desijt mox ut cępit, dicatur
nunquam fuisse, vt patet extra de uerb. signifi. c. Nā &
ego, & fundatur illud super dictum Salomonis allega-

tum. Et ita licèt Ioakim vere regnauerit: quia tamen solis tribus mensibus regnauit, & mox ductus est in captiuitatem, iudicat eum Ieremias nunquam regnasse. Aliqui dicunt, quòd illa litera Ieremię poterit intelligi melius, & sine calumnia de Iechonia filio alterius Iechoniæ, scilicet, de isto, qui translatus est in Babylonem, & tunc verum est, quòd nullus de semine eius sedit super solium Dauid. Nam ipse ductus est in Babylonem, & post eum regnauit Sedecias, qui non erat de semine eius: sed erat patruus suus. 4. Reg. 24. Et post Sedeciã nemo regnauit: qa ipse ductus est in Babylonem, & cessauit ibi regnum. 4. Reg. 25. Et ista est veritas. Nam Iere. 22. dicitur: Viuo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioakim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde auellam eum. Et de isto postea sequitur, quòd non erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid. Et tunc non est aliqua calumnia contra literam Ieremiæ, & est responsio Ambrosij, & Sancti Thomæ sufficiens. Argum. autem, & responsio præcedens quorundam erat conueniens præsupposito, quòd esset ille Iechonias filius Iosię, & tamen fuit Iechonias filius Ioakim, scilicet nepos Iosiæ. *Salathiel autem genuit Zorobabel.* Ista generatio fuit in Babylone: nam ibi Iechonias genuit Salathiel, & Salathiel genuit Zorobabel, cùm mãserit Iudæi in Babylone septuaginta annis. Ierem. 25. & 2. Esdræ 3. Mortui sunt autem in Babylone Iechonias, & Salathiel filius eius. Zorobabel autem filius Salathiel rediit in terram Iuda. expletis septuaginta annis captiuitatis, & ipse fuit princeps in ædificantibus templum, & Iesus Iosedech sacerdos magnus. 1. Esdræ. 3. Sed obijcietur, ꝙ non sit Zorobabel filius Salathiel, sed filius Phadaia fratris Salathiel. Nam 1. Paralipom. 3. dicitur, ꝙ filij Iechonię fuerunt Asir, Salathiel, Melchiram, & Phadaia. Et sequitur de Phadaia orti sunt Zorobabel, & Semoi. Ergo non est Zorobabel filius Salathiel. Dicendum, ꝙ ibi non ponitur progenies deriuata à Salathiel, sed à fratre eius Phadaia, & ille habuit multos filios: quorum fuit unus Zorobabel. Sed nõ est iste Zorobabel idem cum illo, qui fuit filius Salathiel. Et hoc satis stat. Si autem ponerentur ibi filij Salathiel, & inter eos non poneretur Zorobabel esset aliquale dubium. Nunc autem nullum est. Item patet, quia iste Zorobabel, qui hic ponitur, dicitur genuisse Abiud, & tamen primo Paralipom. 3. ponuntur omnes filij illius Zorobabel, & nullus eorum vocatur Abiud, ergo non est idem Zorobabel ille, & iste. *Zorobabel autem Abiud.* Non constat an Zorobabel genuerit Abiud in Babylone, uel post reditum in Iudæam: constat tamen, quòd ipse Zorobabel redierit in Iudæam. primo Esdræ 3. Nicolaus obijcit, quòd Zorobabel non genuerit Abiud: quia primo Paralip. 3. dicitur: ꝙ Zorobabel genuit Mosolam, & Anamã, & Salomith. Respondet, quòd aliquis illorum fuit binomius, & vocaretur Abiud, & haberet aliud de illis nominibus. Dicendum tamen, quòd nec stat responsio: nec dubium: quia dubium suum procedit præsupposito, quòd ille Zorobabel de quo ibi dicitur fuerit filius Salathiel, & tamen non fuit filius eius, sed filius Phadaia fratris Salathiel, vt patet ibidem: ideo non oportet aliquem de istis filijs Zorobabel esse binomiũ: quia illi non pertinent ad hanc progeniem. *Abiud autem genuit Eliacim.* De istis omnibus vsque ad finem genealogiæ Christi exclusiue ex Salathiel non cõstat in aliquo loco veteris testamenti. Vnde autem Matthæus ista sumpserit declarabitur infra in quadã quæstione. *Iacob autem genuit Ioseph.* Dicitur Luc. 3. quòd Ioseph fuit filius Heli: quomodo autem possit stare declarabitur. *Virum Mariæ*, idest, maritum eius: quia fuit vera illa vxor eius: licèt non fuerit matrimonium

F consummatũ per copulam. *De qua natus est Iesus.* Istud est proprium nomẽ eius personale. Et dicitur: de qua natus est, ut nõ intelligatur, quòd natus est de Ioseph. Nam in omnibus præcedentibus generationibus dicitur, quòd talis genuit talem, hic verò non dicitur, ꝙ Ioseph genuit Christum, sed dicitur, ꝙ Ioseph fuit vir Mariæ, de qua natus est Iesus. s. non de viro, sed de Spiritu sancto, vt patet infra in litera. *Qui vocatur Christus.* Quasi dicat. Non est istud nomen proprium eius: qa Christus significat regem, uel messiam, eo ꝙ ambo vncti sunt. De rege patet, quòd uocetur Christus, primo Reg. 24. cùm dixit Dauid, quòd non mitteret manũ in Saulem, quia erat Christus Domini. & 1. Reg. 26. dr̃. Propitius sit mihi Dñs: ne extendam manum
G meam in Christum Dñi. Messias ẽt uocatur Ioan. 1. s. Inuenimus Messiam: qđ est interpretatum Christus. Vocantur ẽt prophetæ, & sacerdotes magni Christi, i. vncti: quia sacerdotes magni vnguntur oleo sancto, sicut reges, vt patet 1. Paral. 2. Vnxerunt Salomonem in regẽ, & Sadoc in Põtificẽ. Prophetæ autem vnguntur à Deo oleo inuisibili, licèt aliqñ fiat cæremonia q̃dã exterior vngendo illos, vt patet 3. Reg. 19. cũ dixit Deus ad Eliã: Vnges Azael regem super Syriam, & Iehu vnges regem super Israel: Elisæum autem vnges prophetam pro te. Istã vnctionem propheticam fecit Elias mittendo pallium super Elisæum, cũ dr̃: Cumq; venisset ad eum Elias misit pallium suũ super eum, & postea dixit Elias: quod meum erat feci tibi, quasi di-
H cat: Ego feci quod mandatum est mihi. s. ꝙ vngerem te in prophetam. Et hoc fuit mittendo pallium super eum. Et nõ ponitur ibi alia cęremonia: ergo videtur, ꝙ ista erat vnctio prophetarum. An esset alia cæremonia, & quid per istam vnctionem acquireretur declaratum est eod. cap. Isti vocantur Christi. s. sacerdotes, & prophetæ. Psal. 140. s. Nolite tãgere Christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

Iesus est nomen proprium & personale.

Christus Rex, & Messias [illegible] & propheta.

Quo supradictorum quatuor Iesus dicatur Christus. Q. XXV.

QVAERITVR nunc, in quo modo istorum quatuor Iesus vocatur Christus. Dicendum, ꝙ omnes conueniunt sibi aliquo modo. De
I primo patet, quia ipse fuit verus rex, & de stirpe regia secũdùm carnem, & de eo dixit Ieremias, quòd sederet super solium Dauid. Iere. licèt ipse dixit, regnum suum non esse de hoc mundo. Ioan. 18. Concessit tamen se esse regẽ, & sic vocatur Apoc. 1. s. Rex regum, & princeps omnium regum terræ. De secundo patet. s. de sacerdotibus. Nã Christus fuit sacerdos cùm etiam secundùm carnem aliquo modo fuerit de stirpe sacerdotali; quia mater sua erat cognata Elisabeth. Luc. 1. & illa erat de filiabus Aaron. eod. cap. Fuit etiam Christus sacerdos alio veriori modo. Nam dicitur sacerdos secundùm ordinem Melchisedech. Psal. 109. Et Apostolus declarat eum esse Pontificem veriorem, & perfectiorem pontificibus veteris testã: applicando multa ad hoc, ad Hebr. 7. & 6. & 9. De tertio
K patet. s. quia ipse fuit Messias. Nam hoc fuit principiũ in eo. scilicet, ꝙ missus fuerit ad salutem humani generis. sic dicitur infra in litera. Ipse. n. saluum faciet populum suum à peccatis eorum. De quartò. s. de pphetis aliqualiter conuenit Christo. Nã sicut prophetę futura prædicebant, ita Christus, & sæpe Iudæi vocabant Christũ prophetã, vt infra 21. vbi uocatur Iesus, ppheta à Nazareth: & qñ Christus suscitauit filiũ viduæ in vrbe Naim, dixerũt: propheta magnus surrexit in nobis. Luc. 7. Non tamen erat Christus propriè propheta: qa propheta dicit imperfectũ modum cognitionis, sicut fides: quia non est per claram visionem, sed per reuelationẽ, & sic omnis propheta ab aliquo recipit, Chri-

Christus autem à nullo poterat recipere, quia erat Deus. Ideo non erat propheta propriè, sed aliquid maius. Nam si Ioannes Baptista erat plusq̃ propheta. infra 11.& Luc.7.& erat purus hõ, à fortiori Xp̃s erat plusquam propheta. Dicendum ergo, quòd licèt omnibus istis modis Iesus possit uocari Christus, tamen non uocatur communiter Christus, nisi ut est Messias. Et sic Iudęi accipiebant, quando uocabant eum Christum, ut patet Ioan.1.scilicet, inuenimus Messiã, quod est interpretatum Christus. Sic etiam Ioan.7. dicebant: Nunquid verè cognouerunt principes: quia hic est Christus? sed hunc scimus unde sit: Christus autem cùm uenerit nemo scit unde sit. Illud tamen nõ potest intelligi de rege, nec sacerdote, nec propheta: quia de quolibet illorum scitur vnde sit. Item patet magis, quia dicitur singulariter, Christus autem cùm venerit nemo scit vnde sit. In quo innuitur, quòd iste vnicus erat, & tamen sacerdotes, & reges, & prophetę multi sunt, ergo erat iste Messias: qui unicus est, & unicus putabatur. Item, quia dicitur: cùm venerit, & sic sperabatur à Iudęis tanquam aliquando venturus iste Christus, de quo loquebantur, nullus tamen sperabatur determinatè venturus à Iudęis nisi Messias: ergo quando dicebant Iudęi Christũ uocabant eum Messiam. Et sic dixit hic Mattheus, qui uocatur Christus, idest, Messias. Et dicitur, qui uocatur, quasi dicat: Nomen proprium eius non est nisi Iesus, Christus autem est nomen competens ei ex officio; quia uenit redimere homines, & ad hoc missus est.

Iesus uocatur Christ' prophetæ: quia Messias erat.

Vnde Matthæus habuit istas progenies. Quæst. XXVI.

QVAERITVR vnde Matthæus habuit istas progenies, quas describit hic. Respondẽdum, quòd ex sacra scriptura cõstat de maxima parte harum generationum. Nam de Abraham, quòd genuit Isaac, patet Gen. 22. ꝙ Isaac genuit Iacob, patet Gen. 25. ꝙ Iacob genuit Iudã, & fratres eius, patet Gen. 29. & 30. ꝙ Iudas genuit Phares, & Zarã, patet Gen. 38. de Phares, quòd genuit Esron, & deinde de omnibus istis progeniebus usque ad Dauid regem, patet Ruth. 4. in fi. vbi ponuntur ad literam sicut hic. Et sic patet de prima quaterdena. De secunda quaterdena vsque ad transmigrationem Babylonis, quæ tota describitur per reges, Patet ex processu tertij, & quarti Reg. & 2. Paralip. Loca aũt determinata pro singulis regibus posita fuerunt supra in duabus quæstionibus, in quibus egimus de regibus Iuda. Tertia quaterdena incipit à Iechonia, & iste fuit filius Ioakim regis Iuda. Iere. 22. & 4. Reg. 24. & primo Paralip. 3. Iechonias genuit Salathiel. Et de hoc patet primo Paralipom. 3. Salathiel genuit Zorobabel. Et ex isto loco usque ad finem totius quaterdenæ non apparet generatio ex aliquo loco sacræ scripturæ quomodo se habuerint istæ generationes, licèt de Salathiel constat, quòd genuerit Zorobabel, ut patet 2. Esdræ 6. Dicũt ergo quidam, quòd Matthæus per reuelationem habuit cognitionem de istis generationibus: quia Spiritu sancto dictãte scripsit tam ipse, quàm omnes scriptores sacræ scripturæ secundùm Pet. 1. Sed dicendũ, quòd hoc non conuenit. Quia licèt Matthæus potuerit hoc habere per reuelationem: tamen non proficeret ad intentum suum. Ipse namque describit istam Christi progeniem ad probandum Iudæis, quod Christus ueniret de semine Dauid, de quo ipsi dubitabãt, ut supra dictum est. Si autem constaret hoc Matthæo solum per reuelationem, non pateret per hoc Iudæis uerum esse, quod Matthæus dicebat. Et sic esset inutilis ista descriptio genealogiæ. Est ergo dicendum,

Necessariũ erat conseruare libros genealogiarũ apud Iudæos.

A quòd constitit Matthæo de istis generationibus ex aliquo loco authentico manifesto Iudæis, quem negare non possent. Pro quo sciendum, quòd inter Iudæos erant libri, in quibus scribebantur progenies singulę, per quos constare poterat de singulis hominibus, de quibus progeniebus essent. Et non solùm scribebantur progenies singulæ, sed etiam scribebatur summa omnium, vt patet primo Paralipom. 9. scilicet. Vniuersus ergo Israel dinumeratus est, & summa eorum descripta est in libro Regum Israel, & Iuda. Patet etiam de progeniebus singulorum Ezech. 13. Vbi contra prophetas falsos, qui prophetant, & Deus non misit illos, dicit de illis Deus: Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant menda-
B cium, in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur. Quasi dicat, Ego occidam eos, & non manebit progenies eorum, quæ possit scribi in scriptura domus Israel, idest, in libris, in quibus scribuntur progenies totius Israel, isti libri erant authentici: ita quòd per illos firmiter constabat de progeniebus quorumcunque, & non poterat in dubiũ reuocari id, quod ibi scriberetur. Et ob hoc oportebat istos libros seruari in locis publicis non suspectis, vt non posset aliquod peruerti in eis. Et asseritur, quòd isti libri erant in archiuis templi. Et hoc est ualde uerisimile, eo quòd ille locus erat publicissimus, & sacer, & minus suspectus, quàm alia loca. Item patet hoc, quia etiam libri, vel scripturæ perti-
C nentes ad quædam negocia publica conseruabantur in templo coram Domino: vt ibi essent securius, & sine suspitione. Sic fuit quando Saul factus est rex, & concordatum est inter populum & regem de modo regendi, & quibusdam aliis concernentibus statum regni, quæ uocatur lex regni. scripta fuerunt illa in libro, & mãsit liber custoditus in sanctuario. primo Regum 10. scilicet. Loquutus est Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino, idest, in sanctuario. Ita erat de libris gñationũ, quia illi pertinebant ad statum publicum, & erant valde necessarij isti libri. Quia, cùm Iudæi essent distincti per duodecim tribus, & Deus iusserat, quòd istę tribus manerent semper distinctæ, sicut ipse distinxerat
D eas. Numeri 36. oportet, quòd essent libri, in quibus scriberentur progenies singulorum, ne dubitaretur de eis: sicut nec dubitamus de progeniebus singulorum post quartum, vel quintum gradum, nisi de quibusdam viris famosissimis, de quibus libri manent historiarum, & progenierum. Ita erat hoc valde necessarium propter officia, quia hominibus de quibusdam tribubus debebantur quædam officia, quæ non debebantur aliis. Sic patet de sacerdotibus, & Leuitis, quibus competebant ministrationes certæ in cultu Domini, quæ non competebant alijs. Numeri 3. & 18. Ideo oportebat, quòd constaret de genere cuiuslibet sacerdotis, & Leuitæ, ne aliquis per fraudes posset gerere se pro sacerdote, uel Leuita, quod
E erat contra Dei cultum. Quia si quis de extraneis se immisceret ministerio Dei, occideretur à Deo: Numeri 3. & 16. & etiam furor Dei oriretur super totũ populum. Numeri primo. Etiam, quia esset præiudicium sacerdotum, & Leuitarum, quòd aliquis prætextu falsi nominis, dicens se Leuitam, vel sacerdotem uellet ministrare, & habere partem redditum illorum, qui per omnes diuidendi erant. Leuit. 6. & Numeri 18. Item erant necessarij isti libri propter coniugia: quia iusserat Deus, quòd viri de una tribu non acciperent uxores de alia: sed de tribu sua, & familia. Numeri 36. Item erant necessarij propter hęreditates, quia diuisæ erant oẽs hæreditates terræ Israel in duodecim partes pro duodecim tri-

bubus. Et statuerat Deus, quòd non transiret hęreditas de vna tribu in alteram: sed quantum à principio quęlibet tribus accepisset, tantum semper haberet. Et ob hoc vetita erat inter Iudęos venditio, nisi quantum ad tempus: quia nulla durabat nisi ad iobeleum, & tunc redibat possessio ad Dominū priorem. Leu. 25. Et sic non solū quælibet tribus habebat semper possessiones suas, sed etiā quælibet familia, & quęlibet progenies particularis. Ad hoc ergo, quòd constaret de hominibus an possent habere possessiones, quas tenebāt: oportebat, quòd sciretur de quibus tribubus, & familiis essent: & si aliquis, qui non esset de tribu illa, uel familia teneret aliquam possessionem illius tribus, uel familiæ, per illos libros generationū poterat cōstare, ꝙ iniustè tenebat illam, & auferebātur sibi, & non posset se defendere prætextu alicuius donationis, quam diceret sibi factam, uel alicuius emptionis, aut præscriptionis, aut alterius tituli tribuentis dominium: quia non permittebatur secūdùm legem per ullum modum, quòd possessio unius tribus, uel familiæ maneret apud aliam tribum, uel familiam. Erant autem isti libri ad hoc necessarij, ut nulla possessio pderetur, aut cōfunderetur: qa hoc Deus valde intendebat. Num. 27. & 36. Itē erant necessarij pp principatus, & dñia, qa primogeniti inter Hebræos erant maiores in dñio, & in hæreditate: qa cuiuscunq; hoīs primogenitus hēbat duplū de hæreditate, q̄ quilibet fratrū suorū. Deut. 21. De dñio erat codē mō: de quo, & de oībus iurib⁹ primogenituræ declaratū est latè. 1. Palip. 5. Sicut ergo qlibet primogenitus respectu fratrū suorū hēbat ista iura: ita illi, qui descendebant p lineā primogenitorū à capite alicuius tribus, vel familiæ habebāt istum principatū, & alia iura respectu totius tribus, vel familię: ne orirent̄ litigia pp cōpetentiā istorum iuriū, oportebat cognitas esse singulorū pgenies, ut sciretur, qd cuilibet cōpeteret: Et hoc sciebat̄ p illos ergo erant necessarij. Et ex istis libris erat cuilibet locus ad probandū iura, q̄ ei cōpetebant. Nā, si qs diceret aliquid sibi deberi pp pgeniē, oportebat ꝙ pbaret ex illis libris se esse de illa pgenie, cui talia iura cōpetebant. Et adhibebatur fides illis libris inenarrabiliter, patet hoc 1. Esdræ 2. de qbusdā sacerdotibus, de quibus dr̄. Hi quæsierunt scripturas genealogiæ suæ, & nō inuenerūt, & eiecti sunt de sacerdotio. Et sic vr̄, ꝙ illi fid᷑ facerent. Et de alijs dr̄ similiter Neemiæ. 7. Hi quæsierunt scripturā suā in censu, & non inuenerunt, & eiecti sunt de sacerdotio. Et 2. Esdræ. 5. dr̄ de quibusdam, ꝙ non poterant edicere ciuitates suas, & progenies. Et dr̄ de aliis: Horum quæsita est generis scriptura, & non est inuenta, & prohibiti sunt sacerdotio fungi. Et non solùm erat hoc quantum ad sacerdotes, & Leuitas, sed ēt quantum ad singulos Israelitas: i. ꝙ scriptæ erant progenies eorum, per quas quilibet probare poterat de seipso, de qua tribu esset, & an esset de Israelitis, vel non. Patet hoc Neemię. 7. cùm dicitur de quibusdam, quòd non potuerunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, vtrum ex Israel essent. Apparet ergo, ꝙ quilibet Israelita probarę poterat, an esset de Israel: quia aliàs non essent isti eiecti de consortio aliorum, nisi quia non probabant se esse de Israel. Sciendum, quòd cùm ista scripta essent ualde necessaria, quia per illa probabantur multa, quę ueniebant in contentione, oportebat, quòd aliquibus esset specialiter commissum scire illa, quæ erant in libris progenierum: sicut scientia iuris, quæ est necessaria in causis quotidianis, debet haberi à iudicibus, & ab illis, qui causas tractant. Et quia inter Iudæos pręcipui iudices erant sacerdotes, & maximus iudicum, sacerdos summus: Deut. 18. pertinebat ad istos sacerdotes scire ista, quæ cōtinebantur in libris progenie-

F rum: ut scirent soluere intricationes, quæ acciderent circa progenies. Sic patet 1. Esdræ 2. quia cùm dicitur de quibusdam, ꝙ eiecti sunt de sacerdotio, quia non inuenerunt scripturas genealogiæ suæ, dicitur, quod dictum est eis, quòd non comederent de sanctis, donec surgeret sacerdos doctus, atque perfectus, idest, sacerdos perfectè doctus, qui sciret ueritatē progenierum, scilicet, an illi essent sacerdotes, uel non. Et idem dicitur Neemiæ 7. Donec staret sacerdos doctus, & eruditus. Et 2. Esdræ 5. magis declaratur, cùm dicitur. Et dixit illis Neemias, ne participentur sancta, donec exurgat Pontifex doctus in ostensionem, & ueritatem, idest, Pontifex doctus in istis genealogiis, qui sciat ostendere ueritatem. s. an sint isti de sacerdoti-

G bus, uel non. Existētibus autem talibus libris, per quos poterat constare de progenie cuiuslibet, testibus sacerdotibus doctis, circa hoc non poterat dubitari de progenie Christi, nec alicuius alterius, & sic non solū Matthæus, sed etiam quilibet Iudæus poterat scire uerum esse Christum descendere de tali progenie per illos libros. Ecclesiastica historia Ruphini: vel ut alij dicunt Eusebij Cæsariensis tangit aliqualiter de ista progenie ex doctrina Aphricani, qui fuit proximus temporibus Christi, dicens, quòd Idumæi latrones de templo Apollinis æditui quod adhærebat muro urbis Ascalonis, cum cæteris spolijs rapuerunt quēdam Antipatrum Herodis filium, qui in Ierusalem deductus in amicitiam Hyrcani Pontificis peruenit, cuius princi-

H patum defuncto ipso Hyrcano, cum ipso regno Iudææ pro Herode filio suo per ambitionem à Romanis accepit. Dicit autem idem Aphricanus, quòd à quibusdam cognatis Christi, qui tempore suo manebant, accepit, quòd illo tempore omnes Hebræorum progenies in arcanis templi secretioribus habebantur, in quibus etiam alienigenarum quorundam continebantur origines; sicut Achior ex Ammonitis, & Ruth ex Moabitis. Herodes verò, cùm ad summam potestatem venisset, videns per hos libros se ignobilem probari, existimans se nobilem posse videri, si nulli progenierum libri manerent, combussit illos. Alij qui tamen viri studiosi tenebant illos penes se in toto, vel ex parte conscriptos, & ex illis potuit constare

I progenies Christi, & aliorum. Ista dicit Aphricanus se accepisse à cognatis Christi, qui despoti, uel heriles, idest, dominici appellantur, scilicet, ab ipso Domino cuius cognati erant. De hoc libro primo Ecclesiasticę historiæ, càp. 7. Et concordat valde ista historia cū dictis sacrę scripturę, cùm asserat fuisse istos libros in secretioribus archiuis templi. Nam dictum est, quòd sacerdotes habebant curam de illis, & erant docti in eis, scilicet, quia libri erant penes eos in templo.

De diuersitate genealogiæ Christi inter Matthæum, & Lucam. Quæst. XXVII.

K QVAERITVR de diuersitate inter Matthæum, & Lucam quantum ad Christi genealogiam. Et dicendum, quòd est diuersitas in septem. Primò in personis: quia alias personas ponit Lucas, & alias Matthęus. Secundò in progressu describendi, quia Matthęus scribit descendendo, & Lucas ascendendo. Tertiò in modo: quia Mattheus dicit de quolibet, quòd talis genuit talem: Lucas verò nunquam vsus est hoc verbo, sed dicit, qui fuit. Quartò in tempore: quia Matthæus scripsit progeniem Christi ante eius conceptionē, & natiuitatē. Idest, primò ponit genealogiā, q̄ natiuitatē. Lucas verò posuit genealogiā post annū trigesimū Christi. nā in principio eius dr̄, ꝙ Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, vt putabat̄ fili⁹ Ioseph, q̄ fuit Heli &c.

Quintò

Quintò in ſitu: quia Matthęus in principio libri, Lu-
cas poſt baptiſmum. Sextò in ſtatu, quia Matthæus
ponit ſtatum in Abraham: Lucas ponit ſtatum in
Deum. Septimò in numero: quia Matthęus ponit
quadragĩtaduas generationes, ideſt, quadragintaduas
perſonas: Lucas ponit ſeptuaginta & ſeptem. Quan-
tum ad primum, ſcilicet, de perſonis ſunt variæ opi-
niones. Quidam dixerunt, quòd eædem ſunt perſonę,
quæ ponuntur à Luca, & Matthæo, licèt ſub diuerſis
nominibus, ſicut multotiens idem homo habet plu-
ra nomina. Hoc refert Gregorius Nazianzenus. Sed
non ſtat. Primò, quia neceſſe eſt eſſe diuerſas perſo-
nas, quia Matthæus dicit, quòd Dauid genuit Solomo
nem: Lucas dicit, quòd Nathan fuit Dauid. Ac ſi di-
cat: Dauid genuit Nathan: quia ponit generationem
aſcendendo, & tamen Solomon, & Nathan non ſunt
idem homo, ſed duo fratres filij Dauid. primo Parali-
pomenon. 3. Secundò quia dato, quòd cõcederemus
de aliquibus, quòd eſſeot binomij, & in illis diſcorda-
rẽt, eſſet ſaltem in paucis, & in cæteris concordarent,
& tamen ſunt quadragintaduę generationes, in qui-
bus nihil concordant: ergo non ſunt eædem perſonę
narratæ ab vtroque. Tertiò patet, & efficatius. Quia
ſi eſſent eędem perſonæ, etiam ſi coocederemus in
omnibus variari nomina, quod non eſt uerisſimile, ta-
men ſaltem eſſent tot perſonæ à Dauid vſq; ad Chri-
ſtum per lineam Matthæi, ſicut per lineam Lucæ, &
tamen à Chriſto vſque ad Dauid in genealogia Mat-
thęi ſunt uigintiocto generationes, ſcilicet, duę qua-
terdenę, & tamen Lucas ponit à Chriſto vſque ad
Dauid quadraginta & duas generationes. Et ſi dicas,
quòd Matthęus omiſit aliquos nihil confert: quia ſo
lùm omiſit tres reges, vt ſupra declaratum eſt. & ſic
eſſent ſolùm trigintauna generationes expreſſis illis
tribus: Lucas tamen ponit quadragintaduas, & ſic nõ
poſſent eſſe eędem perſonę vtrobique. Alij dixerũt,
quòd Matthęus ſcripſit Chriſti generationem verã,
ſcilicet, à quibus deſcendit ſecundùm carnem: Lucas
poſuit generationem putatiuam. Vnde incępit dice-
re, vt putabatur filius Ioſeph. Vocatur generatio puta
tiua: quia quidam Iudęi putauerunt, quòd Chriſtus. i.
Meſſias propter peccata regum non deſcenderet de
Dauid per lineam ipſorum regum: ſed per lineã alio-
rum priuatorum hominum. Sed dicetur, ꝙ non ſtat:
quia genealogia Chriſti ponitur ad probandũ, ꝙ ipſe
deſcendat de illa progenie, de qua prophetæ dixerant
Meſſiam futurum. Ad hoc ergo nihil proficiebat ge-
nealogia niſi quæ vera eſſet, & manifeſta, vt ex illa ꝓ-
baretur intentum: genealogia autem putatiua nihil
probat. Secundò patet, quia aut Lucas ſciebat veram
Chriſti progeniem, aut non: ſi neſciret, poſſet dici, ꝙ
ſcriberet iſtam tanquam putatiuam. Et hoc non ſtat,
qa tunc mentiretur Euangeliſta, vel deciperetur cre-
dens ſe ſcribere veram progeniem, cùm non ſcribe-
ret. Si autem ſciret veritatem, omnino erat ſuperfluũ
& inutile ſcribere generationem putatiuã: cũ non ſit
aliquid aliud putare niſi Meſſiã non deſcenſurum à
Dauid ꝑ reges, ſed ꝑ alios. Non tñ putabant determi-
natè, ꝙ potius deſcenderet ꝑ iſtos, ꝗ̃ ꝑ alios. Lucas tñ
determinatè ſcripſit Chriſtũ deſcendiſſe ꝑ Nathã: er-
go non intendebat ponere putatiuam. Tertio patet:
qa iſta non ſatisfaciunt literæ. Nã ſi eſſent iſtæ duæ ge-
nerationes omnino diſtinctæ. ſ. vna vera, & alia putati-
ua, non poſſent ſe reducere ad vnũ, & tñ tã Lucas, quã
Matthæus reducunt ſe ad Ioſeph: ergo quilibet ponit
verã ꝓgeniẽ. Motiuũ eorũ. ſ. quia dixit Lucas, q putaba
tur filius Ioſeph, nihil cõfert. Nã nõ dixit hoc ad ſignã
dũ ſe ſcribere gñationẽ putatiuã, quę ad nihil erat vti
lis: ſed ad innuendum, ꝙ homines cõiter credebãt de
Chriſto. i. ꝙ putabant eũ eſſe filium Ioſeph. Nã, & di-

A ſcipuli ſui, ſic putabant à principio. Ioan. 1. Nam &
Philippus dixit ad Nathanael: Quem ſcripſit Moyſes
in lege, & prophetæ inuenimus Ieſum filiũ Ioſeph à
Nazareth. Alij dixerunt, ꝙ unus Euangeliſta poſuit
Chriſti verã progeniẽ ſ̃m carnẽ, & alius poſuit ꝓge-
niẽ ſpũalem. ſ. quia omnes viros iuſtus dixit eſſe patres
Chriſti: qa ſint patres ꝑꝑ ſimilitudinẽ honeſtatis. Dicẽ
dũ, quòd non ſtat. Primò, quia non proderat talis de-
ſcriptio, cùm vt dictum eſt genealogia ſcribatur ad
probandum Chriſtum deſcendere de ſtirpe illorum,
de quibus Meſſias venturus prænunciabatur: & ad
hoc nihil confert talis deſcriptio. Secundò patet: quia
ſi hoc intenderet aliquis Euangeliſta: poneret om-
nes prophetas, & viros ſanctos in Chriſti genealogia,
B quicunq; fuerunt in veteri teſtõ: & tñ nulli ponuntur
a Luca, nec Matthæo de illis prophetis, & uiris famo-
ſis. Tertiò patet, quòd tũc nullus malus poneretur in
Chriſti proganie: & tamen ſiue in Luca, ſiue in Mat-
thæo deſcribuntur in Chriſti progenie multi peccato-
res. Quartò, & clarius: quia ſi hoc intenderet aliquis eo
rum, non continuaret aliquam lineam: quia uiri ſancti
non fuerunt in eadem progenie, nec per eandem li-
neam, ſed in diuerſis progeniebus, & non continuatis:
tamen ambo Euangeliſtę ponũt lineas cõtinuatas. De
Matthæo clarũ eſt, quia ita deſcribuntur iſtæ genera-
tiones in ueteri teſtõ, ſicut ipſe eas deſcribit, ut proba-
tũ eſt ſup. De Luca patet, quia à Dauid uſq; ad Adam
oẽs gñrationes, quas ipſe ponit, ſunt continuatæ. Aug.
C aũt in lib. de quæſtionibus Euangeliorũ ponit tres ſo-
lutiones, & hoc ſpecialiter quãtũ ad Ioſeph, quia unus
dicit eum filium Hely, & alius filius Iacob. Vna eſt, ꝙ
unus Euangeliſta nominauit patrẽ Ioſeph, & alter auũ
eius, uel aliquem de cognatis maioribus. Alia eſt, quòd
unus poſuit patrem naturalem Ioſeph, & alius patrem
adoptantem. Alia eſt, ꝙ duo eſſent patres Ioſeph, unus
legalis, alius naturalis, ſcilicet, quia duo haberent ean-
dem uxorem, & iſta cauſa ultima uidetur eſſe uerior.
Conſiderãdum pro hoc, quòd maxima diuerſitas Lu
cę, & Matthæi eſt: quòd Matthæus dixit Iacob eſſe pa
trem Ioſeph: & Lucas dixit Heli eſſe patrem Ioſeph.
Non eſt autem poſſibile eundem hominem duos ha
bere patres. Iſtud argumentum induxit Iulianus apo
D ſtata Imperator præcipuum contra Euangeliſtas. Nã
ille, cùm prius fuiſſet Chriſtianus, & Eccleſiaſticus
vir, & Monachus: conuerſus ad idola, & aſſumpto
imperio maxime inuidebat Chriſto. Et cùm non
poſſet Chriſtianos extirpare, ſaltem conatus eſt ra-
tionibus conuincere eos falſa credere. Et ad hoc o-
pus magnarum vigiliarum fecit commentarios ſcri-
bendo, in quibus arguebat contra Euangeliſtas ex
multis locis, in quibus videntur diſcordare, de quibus
multa in hiſtoria tripartita. Et iſtud fuit unum de præ-
cipuis argumentis. Dicendum autem, quòd tollitur
diuerſitas, quia Matthæus ſcripſit generationem natu-
ralem: & Lucas generationem legalem Et non diſcor
dant Lucas, & Matthæus niſi ex Dauid vſque ad Chri
E ſtum. Nam ex Dauid uſque ad Abraham, ambo con-
cordant: de Abraham, uſque ad Adam ſolus Lucas
proſequitur. Ratio eſt, quia Lucas poſuit unum patrẽ
legalem Ioſeph: Matthæus autem poſuit patrem natu
ralem: & poſtea deſcribendo amborum lineas, nõ cõ-
currunt in unum, vſque ad Dauid: ideo ibi ambo con-
cordant. Poterat autem accidere, ꝙ concurrerent illę
lineę ante Dauid: & tunc concordarent Euangeliſtæ
ante Dauid. Sed dices, quid ſi non concurrerent illæ
lineæ ante Dauid? Dicendum, quòd eſſe poterat: &
tunc Lucas non ſcripſiſſet progeniem per talem pa-
trem legalẽ. Vt autẽ ſciatur quid ſit pater legalis, & qd Quis ſit pater legalis, & naturalis
naturalis: dicendum, ꝙ Deus iuſſerat Deut. 25. ꝙ mo-
riente aliquo ſine filiis, & manente uxore, & aliquo

fratre eius minore, quod ille acciperet uxorem defun
cti, & ſuſcitaret ſemen defuncto, ſcilicet, vt gigneret
aliquem filium, qui computaretur de linea, & proge-
nie defuncti, & ſic videretur ille non fuiſſe mortuus
ſine filiis: Et tunc ille natus erat filius naturalis illius,
qui eum genuit, erat autem filius legalis defuncti, cui
ſuſcitabatur ſemen, & cui ſuccedebat in hæreditate.
Et ſic cùm talis deſcriberetur in libris genealogiæ, de
quibus ſupra dictum eſt, poterat deſcribi in linea pa-
tris naturalis, vel in linea patris legalis. Ita fuit hic, quia
Matthæus poſuit Ioſeph in linea patris ſui naturalis;
quia dixit eum filium Iacob: Lucas poſuit eum in li-
nea patris legalis, & dixit eum filium Heli. Modus au
tem fuit, quia Matthæus dicit patrem Iacob fuiſſe
Mathan, & Lucas dicit patrem Heli fuiſſe Matthat.
Iſti autem duo erant de ſtirpe Dauid, licèt per diuer-
ſas lineas. Quod, quia vterque Euangeliſta reducit p-
geniem ad Dauid. Et habuerunt iſti duo vnam, & ean
dem uxorem ſucceſſiuè, quæ dicta eſt Ieſcha, quam
primo habuit Matthat, & genuit ex ea Heli, & quia
vidua ſecundùm legem non prohibetur nubere acce
pit eam poſtea in uxorem Matthan, & genuit ex ea
Iacob. Et ſic Heli, & Iacob erant duo fratres vterini:
Heli maior, Iacob minor. Accepit autem Heli vxo-
rem, & mortuus eſt ſine filiis, & tunc Iacob fratèr eius
minor ſecundùm legem ſuſcipere tenebatur vxorem
illius ad ſuſcitandum ſemen fratri ſuo defuncto, & ac-
cepit illam, genuitque ex ea Ioſeph virum Mariæ. Et
ſic Ioſeph erat filius naturalis Iacob, & filius legalis
Heli. Matthæus autem ſecutus eſt lineam patris na-
turalis: Lucas autem lineam patris legalis. Ratio eſt,
quia ſecundùm Hebræos tales poterant deſcribi in li-
nea vnius patris, vel alterius. Et hoc eſt, quia vt ſupra
declaratum eſt, iſti libri genealogiarum erant præci-
puè propter hæreditates, & honores debitos aliqui-
bus ſecundùm progenies ſuas. Iſte autem filius legalis
generaliter ſuccedebat defuncto, ſiue in poſſeſſioni-
bus, ſiue in honoribus. Succedebat etiam interdum
patri naturali, ſcilicet, quando ille non haberet alios li
beros, ideo poterat poni in linea vtriuſque. Conſide-
derandum tamen, ꝙ quidam decipiuntur circa hoc. ſ,
putantes, ꝙ Matthæus poſuerit omnes patres natura-
les, Lucas autem poſuerit omnes patres legales. Sed
non eſt verum, quia ſolùm oportet poni vnicum pa-
trem legalem, cùm reſpectu vnius perſonæ ſit tota ve
ritas, ſcilicet, reſpectu Ioſeph cuius pater naturalis fuit
Iacob, quem ponit Matthæus, & omnes ſuperiores
ſunt adinuicem patres naturales. Heli enim, quem Lu
cas poſuit, fuit pater legalis Ioſeph, & tamen Matthat
fuit pater naturalis Heli, & Leui fuit pater naturalis
Matthat, & ſic de omnibus ſequentibus vſque ad Na-
than filium Dauid. Nam ibi, ſcilicet, in Dauid concur
runt linea Matthæi, & Lucæ, ideo Lucas vnicum pa-
trem legalem poſuit, & cæteros naturales, Matthæus
autem nullum legalem: ſed omnes naturales. Secun-
da diuerſitas Lucæ & Matthæi erat in progreſſu, ſci-
licet, quia vnus deſcribit aſcendendo, & alius deſcen-
dendo. Ratio eſt: quia homo habet ſe ad Deum du-
pliciter, ſcilicet, vt ab eo venit, & ad eum vadit. Et Euã
geliſtæ ſignauerũt iſta duo in Chriſti generatione: qa
vnus, ſcilicet, Matthæus deducit illum ad nos: alius ſci
licet Lucas reducit illum in Deum, vt magis declara-
tum eſt ſupra in prologo Hieronymi ſuper Matthæũ
in quadam quæſtione. Auguſt. libro ſecundo de Con
cordia Euangeliſtarum dicit, quòd Matthæus intende
bat ſignificare Chriſtũ, vt perſonam regalem: Lucas
deſcribit illum, vt perſonam ſacerdotalem: ideo Mat-
thæus ponit Chriſtum, vt venientem ad aſſumendũ
noſtra peccata in quantum per carnis originem ſimi-
litudinem carnis peccati aſſumpſit: Lucas autem de-

F ſignat Chriſtum, vt lauantem peccata noſtra, quòd
pertinet ad ſacerdotẽ, per quam ablutionem in Deũ
redimus: ideo aſcendendo deſcripſit. Et ob hoc Mat
thæus fecit deſcendere Chriſtum à Dauid, per Salo-
monem in cuius matre, ſcilicet, Bethſabee Dauid pec
cauit, & Lucas fecit aſcendere Chriſtum per Nathã
ad Dauid, quia per prophetam huius nominis, ſcilicet
per prophetam Nathan, qui miſſus eſt à Deo ad ex-
piationem peccati Dauid. 2. Reg. 12. Tertia diuerſitas
eſt in modo: quia Matthæus dicit genuit, & Lucas di
cit, qui fuit. Ratio diuerſitatis eſt; quia Matthæus po-
ſuit lineam naturalem, in qua vnus gignit alium ve-
rè: Lucas poſuit lineam patris legalis, qui non gignit,
cùm ſit defunctus: ſed ille, qui naſcitur reputatur filius
G eius: ideo dicitur, qui fuit, ſcilicet, filius talis, uel talis: li-
cèt eum non genuerit. Hoc dicitur lib. 1. Eccle. hiſto-
riæ lib. 1. cap. 7. Quarta diuerſitas fuit in tempore, quia
Matthæus ab exordio, & Lucas ab anno trigeſimo;
Quia Matthæus ponit exordium Chriſti naſcendo, &
tunc generatio præcedit omnia: Lucas ponit genealo
giam nos in Deum reducendo, & hoc non fit niſi per
gratiæ complementum: ideo ponit illam poſt annum
trigeſimum, quæ eſt ætas robuſtiſſima, & ob hoc Lu
cas poſuit genealogiam poſt baptiſmum. Quinta di-
uerſitas fuit in ſitu: quia Matthæus poſuit genealo-
giam à principio: & Lucas in baptiſmo. Nam, cùm
Chriſtus ponatur à Luca, vt ſacerdos, qui eſt miniſter
expiandorum criminum, & per baptiſmũ primò tol-
H luntur crimina, conuenienter in baptiſmo eſt poſita
genealogia. Matthæus autem, quia naturalem intẽde-
bat generationem, debuit præponere eam omnibus.
Sexta diuerſitas fuit in ſtatu: quia Matthæus poſuit ſta
tum in Abrahã, & Lucas in Deo: quia cũ Matthæus
intendat generationẽ ſ'm carnẽ, & Chriſtus non eſt fi
lius Dei ſecundùm carnem, poſuit ſtatum in Abra-
ham, qui ſecundùm promiſſionem eſt primus pater
eius: Lucas poſuit ſtatum in Deo: quia per expiationẽ
criminum, cuius miniſter eſt ſacerdos qualem Lucas
repræſentauit Chriſtum, efficitur homo filius Dei per
adoptionem. Septima diuerſitas eſt in numero: quia
Matthæus quadraginta duas: Lucas verò ſeptuaginta
ſeptem. Conſiderandum autem, quòd Auguſt. lib. 2.
I de Concordia Euangeliſtarum volens dare cauſam
myſticam iſtius numeri, dicit generationes Chriſti in
Matthæo fuiſſe quadraginta, ſcilicet, quia Iechonias
bis ponitur ante tranſmigrationem, & poſt, & tamen
eſt vnus, & ſic tollitur vna generatio. Chriſtum etiam
non oportet computari, & tollitur alia, ſic manent
quadraginta, & dicit, quòd numerus quadraginta per-
tinet ad ſtatum præſentis vitæ, quam ſub Chriſto re-
gnante per quatuor mundi partes ducimus; quia qua
draginta ex quatuor nominatur etiam decem, & rur-
ſus decem ex quatuor ſurgit, ſcilicet, ex proceſſu ab
vnitate vſque ad quatuor: quia unum, & duo, & tria,
& quatuor ſimul ſumpta decem efficiunt. Vel dicit
ſignificari quatuor Euangelia, in quibus ſub Chriſto
viuimus. Dicendum tamen, quòd generationes non
poſſunt poni pauciores, quam quadraginta, & duæ: qa
K Matthæus infra in litera dicit eas eſſe totidẽ. ſ. ter qua-
tuordecim. Qđ aũt dr̃ de Iechonia fuiſſe eundẽ. ſ. filiũ
Ioſiæ ante tranſmigrationem Babylonis, & illum eſſe
patrem Salathiel poſt tranſmigrationem Babylonis,
non poteſt ſtare: quia ſupra probatum eſt, ꝙ neceſſe
ſit illos eſſe duos. Hierony. autem dicit generationes
eſſe quadraginta duas, & ꝙ duo fuerunt Iechoniæ pa-
ter, & filius, ut diximus, & iſte numerus ſignat ſtatum
præſentis eccleſiæ laborioſum: quia quadraginta duo
conficitur ex ſenario ducto in ſeptenarium, ſcili-
cet, ſexies ſeptem. Sex ſignificat laborem præſen-
tis vitæ, & ſeptenarius ſignificat quietem futuræ, vel

poterat

poterat dici, ꝙ significat laborē totus numerus. Quia sicut Israelitæ, per quadraginta duas mansiones cum magnis laboribus, & difficultatibus uenerunt in terram promissionis. Numeri 23. ita nos per quadraginta duas generationes speramus ire in beatitudinem. Nam per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Actu. 14. Et Christus dixit: Arcta est via, quæ ducit ad vitam. infra 7. Lucas posuit septuaginta generationes, per quas designatur vniuersitas criminum. Nam conficitur septuaginta & septem, ex vndecim, ducto in septem. Septem significat vniuersitatem, vndecim significat transgressionem, vel peccatum, quia denarius est numerus iustitiæ propter decē præcepta legis, per quæ homo iustificatur. Vndecim primò transgreditur super decem, ideo significat trāsgressionem iustitiæ, siue peccatum. Et sic septuaginta & septem significat vniuersitatē peccatorum: quæ vniuersa Christus in quantum Sacerdos abstulit: ideo Lucas, qui Christum vt Sacerdotem repræsentauit: per septuaginta & septē eius genealogiam descripsit. Dicendum autem, quòd istæ omnes sunt causæ mysticæ, quas quilibet potest applicare præsupposita re. Causæ tamen veræ, & motiuæ, quare Matthæus posuit quadraginta duas, & Lucas posuit septuaginta & septem, non fuerunt istæ: sed Matthæus posuit quadraginta duas, quia ipse incipere debebat in Abrahā, cùm intenderet probare Christum esse filium Abrahæ, ab Abraham tamen vsque ad Christum non sunt nisi quadraginta duę generationes: omissis illis tribus Regibus, qui ex causa tacentur. Ideo etiam si voluisset ponere plures generationes, non potuisset: quia nihil erat, quod poneret. Lucas autem, qui intendebat completissimam generationem Christi ponere, oportebat, quòd deduceret ipsum vsque ad Adam. Et non sunt nisi septuaginta & septem generationes mediæ. Si autem fuissent a Christo vsque ad Adam solùm quinquaginta & quinq; generationes, non potuisset ponere plures Lucas, & si fuissent centum, oportebat omnes illas poni, & tamen quodcunque illè poneret, nos inquireremus causam figuralem, & applicationē pro illo numero. Ideo non sunt illæ causæ motiuæ. Omnes diuersitates supra assignatæ inter Matthæum & Lucam sunt paruæ, præter primam de diuersitate personarum. Et id, quod ibi diffiniuimus tenet Aphricanus, qui fuit uicinus temporibus Apostolorum: idē Historia Ecclesiastica lib. 1. cap. 8. & Hiero. super Matthæum; & August. in lib. de quæstionibus Euangelij, & de his tangit S. Thomas 3. parte summæ. quæst. 31, articulo secundo, & tertio.

Ad quid Matthæus istam genealogiam scripsit, cum non sit Christi, sed Ioseph. Quæst. XXVIII.

QVAERITVR, ad quid Matthæus descripsit istam genealogiam, quia ista non est genealogia Christi, sed Ioseph; vt patet ex litera: & Christus non est filius Ioseph, nec alicuius uiri. Quidam dicunt, quòd Matthæus conabatur ostendere Iudæis Christum esse de semine Dauid, & Abrahæ, de quo semine prædixerant Prophetæ Messiam futurum. Si autem diceret Christum cōceptum de Spiritu sancto: non constaret Iudæis, quomodo Christus erat de semine Dauid: immo putarent ipsum de adulterio; sicut asseruerunt. Ideo voluit innuere eis, quod Christus erat filius Ioseph. Et sic apparet manifestè ipsum esse de semine Dauid. Et postea, hoc supposito poterat declarari, quomodo Christus erat natus de Spiritu sancto. Dicendum, quòd hoc non stat. Primò, quia Matthæus assereret mendacium in fide, quod est periculosissimum super omnes errores, ma-

A ximè quia tolleret in hoc Christi dignitatem, dicens eum de uiro genitum, & non esset talis liber recipiendus in Sacra Scriptura. Nec obstat, quòd hoc faceret ad ostendendum Christum esse de semine Dauid, quia uerum non potest probari ex falso probatione directa: maximè, quia non est faciendum malum, ut bona eueniant, ad Roma. 3. Secundo patet; quia hoc non conuenit intentioni Matthæi, nec per hoc poterat persuadere Iudæis. Nam, quid proderat, quod Matthæus innueret Christum esse filium Ioseph, cùm immediate in litera asserat, quod antequam conuenirent inuenta est Maria habens in utero de Spiritu Sancto? Nam si Matthæus hoc tacuisset: poterat credi, quod uellet innuere Christum esse filium Ioseph. Quia ta-
B men immediatè expressit contrarium, nō potest hoc dici, quia sic nihil persuaderet Matthæus, & ostenderet contradictionem in uerbis suis. Tertiò patet, quia non solum Matthæus non uoluit innuere Christum esse filium Ioseph, sed etiam expresse uoluit ostendere eum non pertinere ad Ioseph. Nam de omnibus superioribus dicebat, quòd talis genuit talem, scilicet, Mathan genuit Iacob, & Iacob genuit Ioseph, & non subdidit Ioseph genuit Iesum, quòd dicere debuisset, si innuere uellet Christum esse filium Ioseph, & tamen dixit hic alio modo, quàm in omnibus superioribus, scilicet, Iacob genuit Ioseph uirum Marię: quasi dicat non patrem Christi, sed solùm uirum Mariæ. Et sequitur, de qua natus est Iesus, quasi de illa natus est,
C & non de Ioseph. Et quia dubitaret aliquis quō de illa nasceretur, & non de Ioseph, subdidit Matthæus modum dicens, Christi autem generatio sic erat, scilicet. Cùm esset desponsata Maria mater eius Ioseph, antequam conuenirent inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Ergo non intendit Matthęus innuere Christum esse filium Ioseph, sed potius cū magna diligentia voluit declarare non esse filium eius. Quartò patet, quia istud aliqualiter haberet locum in Matthæo, qui prius posuit Christi genealogiam, quàm conceptionem eius de Spiritu sancto, scilicet, quòd persuaderet primò, quòd falsum erat, vt probaret Christum esse Messiam de semine Dauid, & postea diceret veritatem, scilicet, eum conceptum de spiritu sancto: sed
D in Luca non habebat locum, quia Luc. 1. ponit, quòd Christus ꝯceptus est de spiritu sancto, & Luc. 3. describitur genealogia Christi per Ioseph sicut hic: & tamē Lucas non poterat hoc intendere, cùm prius contrarium dixisset: maxime, quia ipse dixit de Christo, quòd putabatur esse filius Ioseph: in quo ostendebat hoc non esse verum, sed sic putari à populo. A principio ergo, cùm Euangelistæ describunt Christi progeniem per Ioseph, non intendūt innuere Ioseph esse patrem eius. Quintò patet, quia istud etiam posset esse verisimile; si forte ista scripta Matthæi danda erant Iudæis antequam crederent: vt sic ex principio eorum constaret Christum esse de semine Dauid, supposito eum esse filium Ioseph: & tamen Matthęus non scripsit euan-
E gelium nisi Iudæis iam credentibus in Christum, & tenentibus de eo omnia, quæ tenenda erant: volens relinquere eis istud euangelium in memoriam, quando recessit de Iudæa, vt patet supra in prologo Hierony. scilicet, Matthæus cum primò & in alio prologo, qui incipit: Plures fuisse. Istis autem non oportebat innui Christum esse filiū Ioseph, cùm ipsi iam firmiter crederent natum solùm de Spiritu sancto sine viro, ergo non fuit ista intentio Matthæi. Dicendum ergo, quòd Matthæus posuit genealogiam Ioseph, quia ille erat vir Mariæ. Et probando Ioseph esse de semine Dauid, probabatur esse Mariam de semine Dauid, & consequenter ipsum Christum. Hoc est, quia Dominus iusserat, quòd quilibet acciperet vxorem de tribu sua, &

familia:

familia: & non de aliena. Numeri. 36. Et sic cùm Ioseph esset vir Mariæ, & esset de tribu iuda: oportebat Mariam esse de tribu Iuda. Et si erat Ioseph de familia, vel domo Dauid, necesse erat Mariam esse de illa familia. Immo esset sub familia Dauid alia familia domus magis particularis, & esset de illa Ioseph, esset quoque de illa Maria. Sed tunc dicetur. Quare non fuit descripta progenies Mariæ per se? Dicendum, ꝙ non erat consuetudo apud Iudæos, quòd scriberentur progenies fœminarum, sed solùm virorum: & in libris genealogiarum, de quibus supra diximus, nulla femina ponebatur: etiam quando fiebant numerationes populi, nunquam enumerabantur fęminæ, sed solùm viri: sicut dicitur Exod. 12, quòd fuerunt in exitu de Aegypto sexcenta millia peditum, absque paruulis, & mulieribus. Et Numeri. 1. & 26. cùm bis Deus iussit numerari Israelitas: soli viri numerati sunt. Sic etiam, quando Dauid numerauit populum. 2. Reg. 24. & 1. Paralipom. 21. Et istud etiam hodie obseruatur, quòd fœminæ nunquam numerentur: quia ipsæ non sunt pars populi, vel politiæ: nisi in quantum sunt matres virorum. Et tamen, licèt non scriberentur progenies earum, non poterat dubitari de aliqua ipsarum. Nam quando fœmina erat in domo patris, cùm esset de familia eius, constabat de progenie ipsius. Si autem esset in domo uiri, constabat de progenie eius per virum, cum necesse esset virum & vxorem esse de eadem familia, & tribu: ideo nihil differebat probari progeniē fœminę per patrem, vel per virum. Et sic nihil differebat, progeniem Mariæ scribi per patrem suum Ioachim, vel per virum suū Ioseph. Sed obijcietur, quòd Christus non potuit esse de stirpe Dauid, quia fuit de tribu Leui. Nam Maria erat cognata Elisabeth. Lucæ. 1. & Elisabeth erat de filiabus Aaron. eod. cap. ergo erat Maria de filiabus Aaron, & consequenter Christus de tribu Leui. Istud argumentum facit Faustus Manichæus ad probandum, quòd Christus non fuerit de semine Dauid. Respondet huic argumento Gregorius Nazianzenus: quòd nutu diuino factum est, vt genus regium stirpi Sacerdotali iungeretur: vt Christus qui Sacerdos & rex erat, de vtraque tribu secundùm carnem nasceretur. Et satis faciliter hoc contingere poterat, scilicet, quia viri de tribu Iuda, alquando accipiebant vxores de tribu Leui. & è contrario: & sic cū domina nostra esset de stirpe Iuda, directè aliquis de auis, vel proauis eius accepisset aliquam vxorem de tribu Leui, & ex illa parte poterat Maria esse cognata Elisabeth. Cùm autem obijcitur ab istis, quòd non licebat fieri copulam de diuersis tribubus, dicunt quòd speciale fuit in tribu Iuda, & Leui: quòd istę duę tribus iungerentur. Nam Aaron, qui fuit primus Sacerdos, in tribu Leui accepit in uxorem Elisabeth filiam Aminadab sororem Naasson. Exo. 6. Et tamen Aminadab, & Naasson fuerunt de tribu Iuda, vt patet hic in litera, & Ruth. 4. immo fuerunt principes in illa tribu. Numeri. 1. & 2. & 7. Sed dicendum, quòd ex hoc nihil colligitur, quia istud fuit ante legem datam, quia lex data de non coniungendo diuersas tribus in matrimonium, fuit in deserto, & tamen Aaron in Aegypto accepit Elisabeth filiam Aminadab in vxorem, qui Aminadab ibi mortuus est, vt declarauimus supra in litera. Et dato, quòd exierit de Aegypto, non potuerit viuere nisi uno anno post exitum, vt ibi probatum est. Et sic in Aegypto acceperat vxorem. Adhuc tamen dicendum, quod post legem datam licebat viris de tribu Iuda accipere uxores de tribu Leui. & Leuitis è contrario. Nam Ioiada summus sacerdos accepit in uxorem Iosabam filiam regis Ioram. 4. Reg. 11. & 2. Paralip. 21. Et tamen Ioram erat de tribu iuda, & de stirpe Dauid, ut patet hic in litera. Non est cogitandum, quòd soli

F tribui Leui licebat accipere vxorem de qualibet tribu, alijs tamen tribubus inter se non licebat coniungere matrimonia. Ratio est, quia ista lex data est propter hæreditates, quia si uiri de vna tribu acciperent vxores de alia tribu miscerentur hæreditates, & transirent de una tribu in alia. Sic conquesti fuerunt filii Manasse propter filias Salphaad dicentes, quòd si illę nuberent quibus uellent, transiret hæreditas earum, quæ erat de tribu Manasse ad aliam tribum, de qua viros acciperent: & Deus dixit, ut nuberent filiæ Salphaad, quibus uellent, dum tamen essent de sua tribu, uel familia: ut nō transiret hæreditas ad aliam tribum, uel familiam. Et sic fecerunt, quia acceperunt filios patrui sui in uiros. Nume. 36. Et ibi data est lex illa generalis. In tribu
G autem Leui non erant aliquæ hæredirates. Numeri. 18. & Iosue. 13. & sic fœminæ illius tribus non poterant succedere in aliquibus bonis immobilibus. Ideo licèt acciperentur à uiris cuiuscunque tribus, non sequebatur aliqua confusio hæreditatum, sic etiam si Leuitæ acciperent uxores de quacunque tribu, cum ad illas non pertineat succedere in aliquibus bonis immobilibus existente aliquo filio, Numeri. 37. non sequebatur confusio hæreditatum. Sciendum tamen, quòd interdum ad feminas istarum tribuum pertinebat successio in bonis paternis. Nam Numeri. 27. statuit Deus, quòd si quis haberet aliquem filium, etiam si haberet multas filias: solus filius succederet in bonis immobilibus. Nullo autem existente filio, succedebāt
H filiæ per partes æquales. Quando autem tales fœminæ essent in aliqua tribu, non possent Leuitæ accipere illas in uxores, sed tenebantur illæ accipere uiros de tribu, & familia sua: sicut patet de filiabus Salphaad. Numer. 36. Item, quia si Leuitæ acciperent tales vxores, filij earum succederent in illis bonis; illi tamen erant Leuitæ, cùm essent filii Leuitarum: & sic Leuitæ haberent possessiones, sed hoc Deus prohibuit Numeri. 18. & Iosue. 13. Ergo non poterant Leuitæ accipere tales vxores, sed solùm illas, ad quas nulla pertinebat successio. Stante ergo hoc, Beata Virgo poterat esse de tribu Iuda, & habere cognatam de tribu Leui duobus modis. Vno modo, quòd pater Elisabeth esse de tribu Leui, & acciperet aliquam vxorem de tribu Iu-
I da, de qua nasceretur Elisabeth, & mediante illa esset cognata Maria Elisabeth. Alio modo, quòd Ioachim pater Mariæ acciperet vxorem de tribu Leui, cum ipse esset de tribu Iuda, & per illam esset cognatio. Et ꝙ istud secundum magis tenetur, quia volunt multi, sed Anna mater dominæ nostræ fuit de tribu Leui, non differt quantum ad præsens quis modus fuerit. Et sic tollitur argumentum Fausti hæretici, Augu. tamen respondet contra eum lib. 26. contra Faustum: dicebat enim Faustus, quòd Ioachim pater Mariæ fuit de tribu Aaron, & asserebat hoc per quasdam scripturas apochriphas. Dicit autem Augu. quòd etiam si Ioachim fuerit de stirpe Aaron, sicut volebat Faustus, poterat esse Anna vxor sua de tribu Iuda, & sic Maria esse de tribu Iuda aliquo modo. Et hoc sufficiebat ad
K intentionem Matthæi. Sciendum, quòd à principio in Ecclesia fuit magna discordia, & quæstio suscitata à quibusdam ꝑpter Christi genealogiam, scilicet, quomodo descenderet de Dauid. Et sicut erat tempore Augu. quòd Faustus hæreticus volebat probare per quasdam scripturas apocryphas Christum non esse de semine Dauid: ita & tempore Pauli erat ista contētio genealogiarum, quam Paulus iudicauit inutilem, & omnino omittendam: sicut patet ad Titum. 3. scilicet: Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contētiones, & pugnas legis deuita: sunt enim inutiles, & vanę. Sed adhuc restat magnum dubium in hoc, quia cùm quilibet uir de tribu Iuda, uel de quacunque alia posset

ſet accipere uxorem de tribu Leui, poterat eſſe, quòd licèt Ioſeph eſſet de tribu Iuda acciperet vxorem de tribu Leui: & ita non repugnat Mariam eſſe totaliter de tribu Leui, & cùm Chriſtus ſolum ſit de Maria ſecundùm carnem, & non de Ioſeph, eſſet totaliter Chriſtus de tribu Leui, & non pertineret ad Dauid, nec ad tribũ Iuda. Dicendum, quòd nobis ſatis conſtat Mariam eſſe de tribu Iuda, quia credimus Chriſtum verum Meſſiam. Et ſi Meſſias de ſemine Dauid eſſe debebat, Ioan. 7. non erat tamen Chriſtus de ſemine aliquo niſi de quo Maria: ergo erat illa de ſtirpe Dauid. Si tamen nos conſideremus ſolùm quomodo ex hac genealogia probatur Chriſtum & Mariam eſſe de ſtirpe Dauid: dicendum, quòd probabatur tempore Matthæi. Nunc autem non procedit probatio. Patet hoc, quia quando Matthæus ſcripſit ſuperuiuebant plurimi qui Chriſtum viderant, & cognoſcebant patrem Mariæ, & cognationem eius: & illis conſtabat Mariam eſſe filiam Ioachim, qui non erat de tribu Leui, ſed de tribu Iuda: & quòd Ioſeph vir Mariæ, & Ioachim pater Mariæ pertinebãt ad eandem familiam: & iſta non poterant negari, cùm viderentur. Quo ſuppoſito, probatio iſta procedebat neceſſariò. Ad nos autẽ non eſt probatio neceſſaria, eo quòd nobis non conſtat, quòd pater Mariæ, & vir eius eſſent de eadem ꝓgenie. Dico autem, quòd non conſtat ex litera Matthæi, nec Lucæ: ideo nos credimus, quia ſcriptum eſt: & non tanquam probatio nos cogat. Sed tunc dicetur, quòd inutiliter ſcripta eſt genealogia Chriſti, quia quantum ad illos, quibus Matthæus ſcripſit, non erat neceſſaria, quia eis conſtabat per euidentiam rei: quãtum ad nos non probat, ideo eſt inutilis. Dicendum, ꝙ eſt vtilis: immo neceſſaria genealogia iſta, tam quantum ad illos, quam quantum ad nos. De illis patet, quia licèt conſtaret eis, quomodo pater Mariæ, & vir eius eſſent de eadem progenie, tamen de tota progenie cuiuſlibet illorum uſque ad Dauid, vel Abraham deducendo non poterat conſtare niſi per ſcripturas: ideo Euangeliſtæ debuerunt totam Chriſti progeniem deſcribere ab Abraham, vel ſaltem à Dauid, vſque ad Chriſtum. Et tunc Iudæi poterant conferre iſtam genealogiam libri genealogiarum totius Iſrael, qui erant in templo, de quibus ſupra dictum eſt, & ita erat illis iſta probatio neceſſaria, & ſufficiens: pro nobis autem iſta genealogia eſt vtilis dupliciter: vno modo, quia dato, quòd per eam non fiat nobis probatio: cùm tamen credamus Euangeliſtam vera dixiſse, eſt vtile, quòd ſciamus, qui ſunt illi, per quos Chriſtus deſcendit à Dauid, vel Abraham. Alio modo eſt vtilis modus probationis. Quia licèt non faciat nobis probationem directam, facit probationem, vel præſumptionem. Nam, cùm ſciamus iſtud Euangelium fuiſſe ſcriptum ad probandum Chriſti genealogiam, & ſcriptum tempore illorum, qui ſciebant veritatem, & poterant repugnare ſi Euangeliſta falſum dixiſſet, vel non bene probaſſet: & tamen non reſtiterunt, ſed acceptauerunt Euangelium. Ergo apparet, quòd bene probabat. Et ſic utilis fuit quantum ad nos. Etiam fuit ualde utilis genealogia ad reſpondendum calumnijs infidelium, uel hæreticorum: qui dicerent Ieſum non fuiſſe Meſſiam, quia debebat eſſe de ſemine Dauid, & non fuit. Nunc autem, cùm nos habeamus genealogiam, dicemus eis modum, quo Chriſtus deſcendit de ſemine Dauid: ſi autem dixerint iſta falſa, uel conficta: remittemus eos ad libros genealogiarum, de quibus ſupra diximus. Et ſic licèt per hoc non probemus, tamen ſufficienter calumniam excludimus: & hoc eſt utile.

Genealogia Christi nobis est vtilis,

Omnes itaque generationes ab Abra- A ham, vſque ad Dauid generationes quatuordecim, & à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, & à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim. Chriſti autem generatio ſic erat. Cùm eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.

Omnes itaque generationes. Hic ponitur genealogiæ B recapitulatio, & aſſignatur, quomodo ſint quadraginta duæ generationes, ideſt, quadraginta duæ perſonæ diſtinctæ per tres quaterdenas, & dicitur: *Omnes ergo generationes ab Abraham, vſque ad Dauid generationes quatuordecim.* Iſta eſt prima quaterdena, quæ incipit ab Abraham, & terminatur in Dauid incluſiuè, ita quòd Abraham, & Dauid computentur in ea, & inter ipſos ſunt duodecim generationes. *Et a Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis generationes quatuordecim.* Et iſta eſt ſecunda quaterdena, & incipit a Dauid excluſiue: Nam Dauid non eſt de ea, cùm ſit de prima: ſed incipit in Salomone, & terminatur in Iechonia, ſiue Ioacim filio Ioſiæ. Et in hac omittũtur tres reges, ſcilicet, Ochozias, Ioas, & Amaſias. Qui ſi ponerentur eſſent a C Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis generationes decem & ſeptem, & non eſſet quaterdena. *Et a tranſmigratione vſque ad Chriſtum generationes quatuordecim.* Iſta eſt tertia quaterdena, & incipit a tranſmigratione Babylonis, & incipit ab illo, qui primus de iſta progenie genuit filium poſt tranſmigrationem in Babylonem. Et iſte fuit Iechonias, ſiue Ioacim nepos Ioſiæ. Et licèt ponatur Iechonias ante tranſmigrationẽ, & Iechonias immediatè poſt tranſmigrationem, non eſt idem Iechonias, quia tunc pertineret ad ſecundam quaterdenam, & non ad tertiam, & inciperet tertia in Salathiel filio Iechoniæ, & ſic eſſent ſolum tredecim generationes in tertia quaterdena. Debent ergo poni duo Iechoniæ, ſcilicet, pater, & filius: & vnus fuit vltiD mus in ſecunda quaterdena, & alius primus in tertia; & ſecundus Salathiel vltimus. Chriſtus, & Maria non computatur: licèt dicatur: De qua natus eſt Ieſus: cùm ſint quatuordecim viri in hac progenie; & fœminæ non computentur in progenie virorum: maxime, quia vir, & vxor reputãtur eadem perſona, cùm Chriſtus dicat de illis, quòd non ſunt duo, ſed vna caro. Et tamen hoc eſt per copulam, quæ non fuit inter Mariam & Ioſeph. Quia tamen erant veri coniuges reputabantur vna caro. *Chriſti autem generatio.* Matthæus deſcripſit ſupra Chriſti genealogiam, in qua oſtendit Chriſti veram humanitatem, hic oſtẽdit eius Deitatem per modum conceptionis mirabilem. Et diuiditur in tria, quia. Primò ponitur Virginis miraE culoſa conceptio. Secundò ipſius Ioſeph rationabiliter dubitatio ibi. *Ioſeph autem vir eius.* Tertiò clara dubij certificatio ibi. *Hoc autem eo cogitante.* Circa primum dicitur. *Chriſti autem generatio ſic erat.* Iſtud dependet ex præcedentibus, quia dixerat, ſcilicet Matthæus: Iacob genuit Ioſeph uirum Mariæ, quaſi dicat non patrem Chriſti, ſed uirũ Mariæ, ideſt, ſolùm erat uir eius, & ſubiunxerat. *De qua natus eſt Ieſus.* Ideſt, de Maria natus eſt Ieſus, & non de Ioſeph. Et quia dubitaretur quomodo poterat naſci de Maria ſine Ioſeph, quia putaretur natus de alio uiro per adulterium, qđ erat multo deterius, ſubdit hic modum, dicens. *Chriſti autem generatio ſic erat.* Ideſt, fuit Chriſtus genitus per Spiritum ſanctum, ſicut immediatè ſubditur.

Cùm

Cùm esset desponsata mater eius Maria Ioseph. Lucas exprimit illam fuisse virginem, dicens, quòd missus est Gabriel angelus ad virginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph: Matthæus non expressit, sed ex eis, quæ scribebantur, cùm dicat, quòd antequam conuenirent inuenta est habens in vtero de Spiritu sancto. Et sic præsupponitur esse incognitam uiro: quia, si esset cognita uiro superfluum esset, quòd haberet de Spiritu sancto, quia posset habere de uiro. Et tamen Spiritus sanctus nihil superfluum facit. Ergo non fuerat cognita viro, quando habuit de Spiritu sancto. *Antequam conuenirent.* scilicet carnaliter. Ex quo innuit Christum non fuisse natum de semine uirili, quia antequam Ioseph tangeret eam, conceperat. Non tamē ex hoc innuitur, quòd postea conuenerint carnaliter: sicut aliqui hæretici putauerunt, de quo infra dicetur. Nam asseruerunt Mariam habuisse alios filios post Christum de Ioseph. *Inuenta est in utero habens de Spiritu sancto.* idest, inuenta est a uiro suo, uel sponso Ioseph habens in utero. Hoc inuenit, idest, cognouit Ioseph, quia uterus eius iam surgebat, crescente corpore dominico, & non poterat occultari, quin esset pregnans. Et dicitur, quòd inuenta est habens in utero de Spiritu sancto. Non quidem, quòd Ioseph hoc inuenerit: immo potius contrarium putabat: quia credebat eam cōcepisse de adulterio. Et sic dicitur, quòd uoluit eam occulte dimittere: & tamen si inuenisset, quòd erat de Spiritu sancto nollet eam dimittere. Id quod ergo inuenit Ioseph, fuit, scilicet, quòd Maria habebat in utero, & non inuenit, quòd erat de Spiritu sancto. Quia tamen sic erat, quòd de Spiritu sancto erat ille conceptus, dicit Euangelista, quòd inuenta est habens in utero. Et cùm subditur de Spiritu sancto, idest, & illud erat de Spiritu sancto.

An beata virgo conceperit de Spiritu Sancto antequam sponsata fuit, vel post. *Quæst.* XXIX.

QVAERITVR, an Beata Virgo habuit de Spiritu sancto in vtero antequam sponsaretur, vel postquam desponsata est. Aliquis dicet, ꝙ ex litera apparet eam prius fuisse desponsatam: quia dicitur; Cùm esset desponsata mater eius. Dicendum, quòd ex hoc nihil probatur, quia hic non dicitur de tempore, quo cepit habere in vtero, sed de tempore, quo inuenta est habens in vtero. Et fortè fuit duobus, vel tribus mensibus postquam conceperat: quando iam crescebat vterus manifestè. Poterat ergo esse, quòd ante desponsationem conciperet, & post desponsationem Ioseph inueniret eam habere in vtero. Dicendum tamen, quòd concepit virgo post desponsationem, quia virgo concepit quādo angelus venit ad eam, dicens: Ecce concipies, & tamen quando venit angelus ad illam, iam erat desponsata. Luc. I. scilicet: Missus est angelus Gabriel ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph.

An licuit Beatæ Mariæ nubere. *Quæst.* XXX.

QVAERITVR ulterius, an licuit Mariæ nubere. Quidam dicunt quòd non, quia, ut ait August. in uouentibus uirginitatem non solū nubere, sed etiam uelle nubere damnabile est. Ipsa tamen uirginitatem uouerat, ergo non licebat ei. Item quia cōmitteret se periculo, quia uxor non habet potestatem corporis sui, sed uir, & è contrario, I. Corin. 7. Et si uir peteret debitum, teneretur reddere, & sic periret uirginitas. Et dato, quòd nunq̄ peteret, cùm tamen posset petere, & ipsa obligaretur reddere, subiiceret se periculo manifesto, ꝙ non licebat. Item quia quicunque contrahit, repugnat perfectioni virginitatis, ad quam requiritur integritas mentis, & corporis. Respondent quidam, quòd licuit Dominæ nostræ nubere, quia non vouerat virginitatem, nec erat aliquod impedimentum. Ad hoc dicendum, quòd siue vouisset, siue non, aliquod impedimentum erat in ea ad actum matrimonialem. Quia quando angelus dixit ei, quòd conciperet filium, Luc. I. dixit ipsa: Quomodo fiet istud, quoniam virum nō cognosco? Si tamen non haberet aliquod impedimentum ad nubendum non diceret: Quomodo fiet istud, sed potius consentiret præ desiderio talis filij, qualis ei promittebatur. Quidam dicunt, quòd vouit domina nostra virginitatem antequam contraheret: & non contraxit nisi quia certificata est de diuino consilio: scilicet, quòd per matrimonium non impediretur virginitas. Sed non stat, quia non solùm ante matrimonium, sed etiam contracto matrimonio non erat certificata de hoc. Nam quando angelus venit ad eam, desponsata erat. Lucæ. I. Et tamen quando dixit ipsa: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco. Ergo non erat certificata, an esset cognoscenda à viro. Dicendum igitur, quòd beata Virgo ante contractum matrimonij non vouerat virginitatem, sed proposuerat illam seruare, propositum autem non obligat, ideo licet homini resilire. Votum autem obligat: & ab hoc non potest homo licite recedere. Cùm autem ipsa dixit angelo: Quoniam virum nō cognosco, exponitur idest, quia proposui nunquam cognoscere. Cùm isto autem proposito bene stat matrimonium, sed non cum voto: Tamen adhuc uidetur, quòd in domina nostra plus fuerit, quia non solùm ipsa contraxit, quasi liceret ei agere contra propositum, sed etiam post contractum matrimonium tenebat illud propositum, scilicet, quòd non cognosceretur à viro. Ideo dicendum, quòd siue fuerit votum, siue propositum, erat tale, quod repugnabat actui matrimonij. Et tamen domina nostra conabatur illud seruare etiam contracto matrimonio. Ideo, cùm communiter Doctores dicāt, quòd domina nostra vouit virginitatem: potest dici, quòd vouerat: non tamen fecit uotum solenne, sed simplex. Et illud non absolutum, sed sub conditione. Intelligendum autem, ꝙ uotum uocatur solenne per aliquas cœremonias exteriores certas de iure: sicut est in uoto castitatis solennizato per susceptionem sacri ordinis: aut per ꝓfessionem expressam alicuius religionis approbatæ: vt patet de voto & uoti. redemp. c. unico in 6. In ueteri testamento si aliquod uotum solennizaretur esset per aliquas alias cœremonias. Votum simplex uocatur, quando quis sine aliqua solennitate uouit siue in uoce exprimat, siue non. Licèt aliqui putauerunt, quòd esset necessaria expressio, falsum est. Votum solenne impedit contrahi matrimonium, & si de facto contractum fuerit dirimitur: uotum autem simplex impedit matrimonium fieri: si tamen quis contraxerit, tenet, licèt peccet contrahendo. Si domina nostra uouisset solenniter, non contraheret: maximè autem, quia in ueteri testamento nulla mulier tale uotum emitteret, nec auderet emittere, quia reputabatur quædam maledictio sterilem esse, uel non dare operam proli. Sic Deus dixerat. Non erit apud te sterilis utriusque sexus Deuteron. 7. i. Nullus homo, uel mulier erit, qui uelit manere in sterilitate. Fuit ergo uotum dominæ nostræ simplex: & non fuit cognitum à parentibus suis. Nam si cognouissent nō permisissent eam uouere taliter, quia istud erat cōtra statum legis illius temporis, quòd aliqua mulier uellet manere in uirginitate, immo reputabatur quasi infœlix illa, quæ moriebatur in uirginitate, scilicet, quia nō potuerat suscipere liberos, sicut patet de filia Iepthæ Galaa-

Responsio auctoris. Dom. beata Virg.

Votum solenne, & simplex quid sit.

Galaaditis, quam pater iugulaturus erat pro voto. Ipsa autem petiuit à patre, quòd concederet ei duos menses, vt plangeret virginitatem suam super montes Israel. Iudi. 11. Item considerandum, quòd istud votum simplex non fuit determinatum, ita quòd totaliter ipsa vellet se obligare ad seruandam virginitatem, quia tunc non liceret ei nubere, quamuis si nuberet, teneret matrimonium, licèt peccaret: sed vouit sub conditione, scilicet, si Deo placeret, quòd in virginitate maneret: quia aliàs non recusabat virum accipere etiam ad copulam, vel qualitercumq;. Ideo, licèt postea contraheret, non faciebat contra votum: quia illud non fuerat votum determinatum. Deo autem placuerat, quòd nuberet, ideo licebat. Considerandum vlterius, quòd dato, quòd vouisset determinatè domina nostra virginitatem ante desponsationem: non tenebat simpliciter illud votum, quia quacunque die constaret patri suo de illo, poterat irritare illud, si ipso die vellet irritare. Si autem differret post illum diem, manebat votum firmum. Numeri. 30. Ideo, licèt multo tempore tenuisset domina nostra istud secretum, & postea constaret patri suo, poterat illud infringere, & non teneretur ipsa. Dicunt tamen communiter, quòd Domina nostra post contractum matrimonij simpliciter emisit uotum, scilicet, quia ipsa, & Ioseph reuelauerunt sibi mutuo intentiones suas. Et tunc de communi consensu uouerunt virginitatem. Sic dicit Magister. 4. sententiarum disti. 30. De matrimonio autem contracto dicendum, quòd non repugnauit voto, tum quia votũ non fuerat determinatè emissum: tum quia in contrahendo matrimonium non consentiebat domina nostra in aliquid, quod repugnaret illi voto. Et tamen ẽt non stantibus his licebat contrahere ei si pater suus iubebat, quia per hoc infringebatur votum. Quod tamẽ domina nostra contrahendo matrimonium non putaret se consentire in aliquid contra votum, patet, quia contracto illo, dixit ad angelum. Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? si tamen determinatè consensisset in copulam, non diceret hoc. Sed diceret aliquis: si domina nostra uolebat uirginitatem seruare, cur contraxit? quia liberius illam seruaret sine matrimonio. Dicendum, quòd ipsa proposuerat ante desponsationem manere in virginitate perpetua, nisi Deus de illa aliter statueret: & hoc fuit Deo instigãte, ut illa esset sanctior, & per hoc Deo magis placeret. Et si ipsa permitteretur libertati suæ, nunquam contraxisset. Quia tamen pater iussit, necesse fuit contrahere. Nam etiam si uotum esset determinatum, & pater uellet, poterat illud irritare, ut dictum est: ideo non habebat nunc aliquam defensionem domina nostra. Quia si patre dicente, quòd contraheret, responderet, quod uouerat uirginitatem: Pater diceret: nolo quòd obserues uotum: & tunc uotum non teneret. Vnde post hoc non se posset defendere prætextu uoti, sed magis esset inobediens patri, in quo peccaret, cùm esset in potestate eius. Ideo patre uirginis tradente eam uiro, consensit ipsa. Et tamen propter hoc non dimisit propositum, siue uotum uirginitatis, credens quod adhuc Deus prouideret ei per aliquẽ modum, ut manente illo uoto teneret matrimonium. Patet, quia cũ esset desponsata, dixit Angelo, quod proposuerat non cognoscere uirum. Et hoc pertinebat ad magnam fidem, quòd in re tam ardua haberet de Deo certã confidentiam, quòd ipse adhuc conseruaret uotum eius: sicut fuit in Abraham, cui Deus promiserat, quòd in semine suo deriuando per Isaac benedicerentur omnes gentes, & crediderat hoc Abraham, & rursus mandabat ei, quòd occideret suum filium Isaac. Et licèt ista duo uiderentur incompassibilia, Abraham credidit posse stare, quia Deus illa dixerat, scilicet, quia potens

A erat Deus suscitare Isaac à mortuis, & tunc in semine eius benedicerentur omnes gentes. ad Hebræ 11. Ad primum dicendum uno modo, quòd uotum non est nunc sicut in ueteri testamento; quia quilibet quantũcunq; sit in potestate patris, dum tamen habeat usum perfectum rationis, potest uouere castitatem, & parentes non possunt infringere uotum. Ideo nunc in taliter uouentibus uelle nubere damnabile est. In ueteri testamento non erant libera uota eorum, qui erãt sub patria potestate, quia poterat irritare illa quacunque die sciret, & sic liceret postea nubere, uel contrarium facere uotis. Et sic domina nostra ex mandato parentum non solùm erat absoluta à uoto, sed etiam tenebatur contrahere. Aliter potest dici, ꝙ in uouentibus

B simpliciter castitatem est damnabile contrahere, aut uelle contrahere: secus in domina nostra, quæ non simpliciter uouit, sed sub cõditione, scilicet, nisi Deus aliter disponeret, ut ait Augu. in lib. de Nuptijs, & concupiscentia: sed beata Maria proposuit se seruaturam uotum uirginitatis in corde: sed ipsum uotum nõ expressit ore, subiecit se diuinæ dispositioni se seruaturã uirginitatem nisi Deus aliter reuelaret, & tamen nũc Deus uidebatur aliter disponere cùm parentes sui traderent eam uiro: qui auctoritate legis Dei poterant irritare uotum eius, & tenebatur ipsa eis obedire: ideo non peccaret contrahendo. Ad secundum dicẽdum, ꝙ stante uoto uirginitatis periculum erat nubere. Et tamen dominæ nostræ non erat periculum: tum quia

C parentes eius, qui poterant uotum infringere tradebãt eam: tum quia uotum suum non fuerat determinatũ, & cum proposito tenendi illud quantum in se esset securè accipere uirum: maxime, quia hoc semper tenendum est, quòd iussu parentum faciebat. Nunc autem uouentibus non liceret contrahere, quia verè se exponerent periculo, & esset contra uotum ille cõtractus. Quidam tamen dicunt, ꝙ non se exposuit periculo, quia antequam contraheret fuit certificata per Spiritum sanctum, quòd Ioseph manebat in illo proposito, scilicet, seruandi uirginitatem nisi Deus aliter disponeret, licèt nullus eorum expresè uotum emisisset. Postea autem emiserunt, & sic non se subiecit periculo. Idem Magister tenet in 4. dist. 30. Idem tenet Sancti. Th. in 4 di. 30. q. 2. ar. 1.

D sanctus Tho. Dicit tamen, ꝙ ista conditio de seruanda uirginitate nisi Deus aliter disponeret, non fuit expressa in contractu matrimonij, quia impediret ꝯtractum, cùm esset contra bonum prolis. Istud uidetur tamen aliqualiter dubium, quia postquam despõsata erat domina nostra dixit ei angelus, ꝙ conciperet, & ipsa dixit quomodo fieret hoc, quia uirum nõ cognoscebat: tamen si certificata fuisset per Spiritũ sanctum de uoto suo, quia per matrimonium non tolleretur, & ꝙ Ioseph non peteret ab ea debitum, non dubitaret nunc de modo, nec diceret: quoniam uirum nõ cognosco, sed sciret, ꝙ hoc sine uiro fieret. Et tamen nesciebat: ergo non erat certificata. Ad saluandum istam positionem dicere possemus, ꝙ fuit certificata Virgo, ꝙ

E Ioseph habebat simile propositum: & ꝙ nunquam peteret ab ea debitum: & tamen non fuit certificata an Deo placeret, ꝙ aliquo tempore carnaliter conuenirent, uel semper sic manerent. Potuit dubitare quãdo dixit ei Angelus, ꝙ conciperet: satis tamen rationabiliter uidetur, quòd non esset certificata ante contractum. Item istud non proficit, quia solùm hoc inducitur ad saluandum dominæ nostræ uotum, ne uideatur se periculo exponere contrahendo. Et tamen manifestum est, quòd uotum irritatum est, etiam si esset simpliciter factum: cùm parentes tradiderint eam uiro, cum intentione, ut ex ea liberos susciperet, & sic nullũ periculum erat, cùm iam uotum non teneret, licèt ipsa semper teneret propositum suum, scilicet, ꝙ illud

seruaret

seruaret quantum posset; nisi cum Deus aliter uideretur disponere. Ad tertium dicendum, quòd in contrahentibus necessario incidit copula carnalis in consensu contractus saltem implicitè: cùm matrimonium sit principaliter ad prolem gignendam, sicut ad propriũ actum. Et sic in Virgine fuit consensus implicitus, scilicet in quantum ex matrimonio consequitur ius cuilibet coniugum petendi copulam ab alio. Ista potestas de se non repugnat uirginitati: sed solùm actualis consensus in copulam. Et iste nunquàm fuit in Virgine: immo firmiter proponebat nunquam talem consensum habere nisi Deus aliter disponeret,

An fuit conueniens Beatam Virginem esse coniugatam. Quæst. XXXI.

Conueniens fuit B. Virg. esse côiugatam ex parte Christi.

QVAERITVR vlterius, an fuit conueniens Dominam nostram esse coniugatam, uel potius, quòd maneret sine uiro. Dicendum, quòd conueniens fuit eam esse coniugatam, & non nasci Christum nec concipi nisi cùm esset coniugata. Et ad hoc sunt aliquæ rationes ex parte Christi: aliquæ ex parte Virginis: aliquæ ex parte nostra. Ex parte Christi fuit prima propter Iudęos, & infideles: ne tã quam illegitimè natus abiiceretur: quia illegitimi ab omni honore repelluntur. Christus autem habendus erat tanquam Messias, & prædicatio sua, & lex suscipienda erat ab omnibus hominibus: ideo non debuit apparere in eo aliquod propter quod prima facie iudicaretur indignus honore: sic ait Ambros. super Lucã. scilicet. Quid Iudæis, quid Herodi posset ascribi: si natum uiderentur ex adulterio persecuti. Secunda haberet Christus, per quem consueto modo sua genealogia describeretur. Nam si non esset Virgo coniugata, non posset progenies eius describi, nisi per ipsam: & tamen non erat consuetum secundum legem, quòd aliqua genealogia per mulieres describeretur. Si autẽ illa esset coniugata, describeretur genealogia Christi per uirum eius, sicut nunc descripta est per Ioseph. Sic ait Ambrosius super Lucam, scilicet, qui uenit in sæculum, more sæculi debet describi. Tertium est secundùm quosdam ad tutelam Christi nati, scilicet, ut Diabolo partus uirginis occultaretur, scilicet, vt nesciret, an Christus erat Deus, quod argueret, si uideret eam sine uiro concipere. Hoc tenet Ignatius, & multi antiquorum, & Magister sententiarum. 4. dist. 30. Sed istud non uidetur stare, quia hoc non lateret Dæmonem, quia etiam si haberet uirum, bene diabolus uideret an cognoscebat eum, uel non, etiam si non auerteret ad aliquem actum copulæ, an esset. Nam manebat semper probatio manifesta, scilicet, per claustrum genitale, quod semper fuit inuiolatum in Virgine: & illud cognoscebat Diabolus, quia erat semper manens, ideo nihil per hoc occultaretur. Istam positionem uult defendere vel excusare aliquo modo sanctus Tho. super 4. dist. 30. quęst. 2. articulo primo, & in tertia parte summæ, quæst. 2. artic. 1. allegans Beatum August. in 3. lib. de Trin. scilicet, quòd diabolus multa potest cognoscere uirtute naturæ suæ à quibus prohibetur uirtute diuina, & sic licèt diabolus hoc cognoscere posset, Deus prohibebat ne cognosceret partum illum esse diuinum. Sed istud non multum uidetur stare. Nam si uirtute diuina diabolus prohiberetur cogitare super hoc, vel intelligere illud, etiam fieret si Domina nostra nõ haberet uirum: quia uirtute Dei diabolus prohiberetur cogitare quomodo concepisset, an de uiro, vel non; & sic occultaretur ei partus. Item non sunt ponenda miracula sine necessitate: & tamen non uidetur necessarium, quòd aliquid in isto partu occultaretur diabolo. Nam per hoc nihil cognosceret de diui-

F no secreto. Nam dato quòd diabolus sciret Mariam
in uirginitate peperisse: non ex hoc sequebatur ipsum
natum esse Deum, quia poterat Deus istud priuilegiũ
concedere cuicumque homini, licèt non consueuisset ꝯcedere. Item si dicimus, ꝙ ex hoc argueret Christi deitatem, alia maiora argumenta haberet, scilicet, quando reges venerunt ad Christum adorandum, & stella præcedebat eos: quòd omnino erat supra naturam, & hoc non erat occultum diabolo, cùm esset notum omnibus, qui erant in Iudæa. Magis ergo ex hoc argueretur eum esse Deum, quàm ex conceptu uirginali, & tamen hoc non fuit occultatum diabolo, ergo nec oportuit uirginalem conceptum occultari. Item Christo existente in Iordane descendit Spiritus San-
G ctus super eum, & vox patris audita est, scilicet, Hic est filius meus dilectus. Luc. 3. Et istud plurimi audierunt & ipse Ioannes, qui baptizauit Christum perhibuit de hoc testimonium in Iudæis. Io. 1. & diabolus ista uidebat, quia omnia ista, quæ fiunt, diabolus cognoscit: & tamen per hoc adhuc non credidit Christũ esse Deũ: sed post baptismum tentauit eum. infra. 4. Ergo minus crederet ex conceptione uirginali eum esse Deum. Item diabolus uiderat Christum facere omnia miracula, quæ totus populus uidebat. Adhuc communiter asseritur, quòd ipse non credebat per certitudinẽ Christum esse Deum: quia aliàs nõ concitasset Iudæos contra ipsum ad eum occidendum, sed potius impediuisset, & illa miracula, sicut Christus dixit Io. 5. probabãt
H eum esse Deum: ergo nec crederet ipsum cognoscendo partum uirginalem. Et sic, non uidetur, quòd partus iste occultari debuit hac causa: nec propter hoc Virgo maritum habere debuit. Hoc declarat Beatus Ambrosius super Lucam tangens istam causam, quæ ab antiquioribus assignata fuerat, & eam non admittens. Nam cùm dixisset, quòd habere maritum fuerat ad fallendum principem sæculi, idest diabolum, subdidit: Sed tamen magis fefellit principem sæculi. Dæmonum enim malitia facile etiam occulta depræhendit: at uerò qui sæcularibus uanitatibus occupantur, scire diuina non possunt. Non est ergo satis conueniens ista causa. Quarta fuit, ut Christus in parua ætate a Ioseph nutriretur, & deffenderetur. Mul-
I tis enim pro infirmitate illius opus erat: in quibus sola Mater conuenienter, & sufficienter prouidere nõ poterat: ad quæ Ioseph sufficeret cum Matre simul. Ex parte Matris fuit conueniens habere uirum potius, quàm manere innuptam: primò ne à Iudæis lapidaretur, vt Hiero. ait. Sed dicetur, quomodo poterat lapidari Domina nostra, etiam si inueniretur in vtero habens, dum non esset cõiugata, quia lex non obligat tales ad mortem? Quidam dicunt, quòd Hiero. intellexit de lapidatione infamiæ, scilicet, quòd infamaretur à Iudæis tanquàm meretrix, & hoc erat lapidari illam. Sed istud non stat, quia iste sensus non conuenit verbis Hieron. dicentis, quòd lapidaretur à Iudæis. Dicunt alii, quòd forte hoc erat, quia Virgo erat de stir-
K pe Aaron, & filia Sacerdotis: si fornicaretur in domo patris sui, etiam antequàm desponsaretur occidenda erat filia sacerdotis, sed filia uiri de tribu Iuda. Nam aliàs Christus potius esset de tribu Leui, quàm de tribu Iuda, quod falsum est, quia Apostolus dicit, quòd in tribu illa, de qua Christus est natus, ad sacerdotium nihil pertinebat: nec quisquam fuit de illa sacerdos. Ad Heb. 7. Ergo de Iuda fuit: & non de Leui: ita quòd si Domina nostra tanquam filia sacerdotis, propter stuprum occidenda esset, non erat lapidanda, sed comburenda: quia Leui. 21. dicitur, quòd filia sacerdotis, quæ in domo patris fornicatur flammis exuretur. Dicunt alii, quòd etiam si non esset coniugata, quia tamen seruabatur a patre suo, ut aliquando tradenda uiro, si fornicare-

B. virg[illegible] se côiu[illegible] conuenie[illegible] fuit ex [illegible] ipsius vi[illegible]

nicaretur ante hoc lapidanda erat. Deuteron. 22. Sed uidetur dicendum, quòd non habeat locum, quia illud intelligitur, quando puella tradita erat uiro: & ipse primò cognoscens eam inuenit ipsam non esse virginem. Nam tunc si parentes puellæ non ostẽderent signa virginitatis expanso uestimento, puella lapidanda erat pro fornicatione, quam commiserat antequam sponsaretur. Deute. 22. Et iste est casus multum distinctus a proposito. Nam si puella nondum desponsata inueniretur a patre suo fuisse fornicata: non uidetur, quòd lapidanda erat, quia nulla lex de hoc erat. Quod autem nunc lapidaretur postquam tradita erat viro pro priori fornicatione, videtur esse causa: quia fuit in culpa cùm permiserit se desponsari, dum non esset uirgo: quia debuerat hoc reuelare patri suo, ne traderet eam uiro, ut non subiiceretur periculo. Et uidebatur maxime fieri in fauorem uiri, quia ista puella uoluerat eum fallere, scilicet, accipiendo eum in coniugem, dũ non esset uirgo. Item patet, quia specialiter propter honorem sacerdotum, qui debebant esse mundiores, quã populus, & segregati ab omni infamia. Leui. 21, concessum est, quod si filiæ eorum etiam ante desponsationem commisissent stuprum, occiderentur. Ita ergo videbatur, quòd Domina nostra etiam si inueniretur concepisse, dum tamen non esset desponsata, non poterat lapidari. Si uelimus tamen tenere dictum Hiero. oportet dicere, quòd illa lex Deute. 22, non solùm habebat locum, quando puella fornicata est ante desponsationem, & postea tradita uiro inuenta est, quòd non esset uirgo, sed etiam in illa, quæ nunquam fuerat desponsata, & inuenta est concepisse, uel fornicata esse. Non tamen satis conuenit literæ. Quia, cùm illa sit lex pœnalis, & loquatur in casu proprio, cuius uerba satis diligenter exprimit legislator, non est extendenda ad alios casus, quia odia restringenda sunt, maximè quia omnia ista fiebant propter duritiam cordis Iudæorum: sicut Christus dixit de libello repudij, infra 19. quod Moyses illum permisit ad duritiam cordis ipsorum, idest, quia erant duri corde, & si uxores non placerent eis occiderent illas, permisit potius lex libellum repudii: ita cùm iste uir inueniret puellam illam occideret, vel persequeretur. Ideo potius lex uoluit eam occidere, quam quòd ipse occideret. Et hoc aliqualiter innuitur ibidem Deuteron. 22. scilicet, quòd cùm uir illius puellæ conqueretetur dicens, non inuenisse puellam uirginem, quòd parentes eius deberent eam defendere coram Iudicibus populi, dicentes, quòd ille vir oderat filiam ipsorum, & imposuerat ei nomen pessimum. Secus autem de parentibus, qui naturaliter diligunt filios, & sic licèt inuenirent eam fornicatam non occiderent eam. Vnde nec lex propter eos iuberet illam occidi. Secunda causa erat, ut liberaretur Domina nostra ab infamia, quam non posset excusare si concepisset non coniugata: quia nullus crederet eam de Spiritu Sancto concepisse. Sic ait Ambrosius super Lucã: quòd desponsata est, ne temeratæ uirginitatis adureretur infamia, cui grauis aluus corruptelæ uideretur insigne præferre. Tertia causa fuit, ut haberet ministrum in necessitatibus suis, ut ait Hieron. super Matthæum. Nam multa sunt, ad quæ fœmineus pudor, & digna uerecundia se non extendit: quæ melius per uiros efficiuntur. Maximè cùm propter puerum in Aegyptum fugitura erat, sicut postea accidit in sequenti, cap. non iret honestè, nec securè puella uirgo incomitata per longitudinem uiarum: nec cum aliquo honestè posset sola discurrere, & manere, nisi cũ illo, qui vir eius esset: cũ quo fœmina nõ solũ nõ infamatur, sed etiã oẽm alienã excludit infamiã. Ex parte nostra fuit cõueniẽs uirginem habere maritum. Primo ut testimonio Ioseph probaretur Christum de uirgine esse natum, & non

A de fornicaria. Sic ait Ambrosius super Lucam, locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui doleret, & posset iniuriam uindicare & opprobrium, si non agnosceret sacramentum, scilicet. Si Maria peperisset non coniugata, & uellet dicere, quòd erat de Spiritu sancto: nemo esset ad quem directè pertineret eam accusare. Et sic non constaret an ex fornicatione peperisset. Cùm autem haberet uirum, qui eam semper tenebat, si non agnouisset certissimè, quòd de spiritu sancto conceperat: doleret de hac iniuria, & prosequeretur faciendo eam lapidari. Ipse tamen tenuit eam semper, & ueneratus est: ergo non inuenit eam ex fornicatione concepisse. Secunda causa, quia magis sic creditur Beatæ Mariæ asserenti se uirginem, cùm habeat uirum, quàm si non haberet, sicut ait Ambrosius

B super Lucam. Fides Mariæ uerbis magis asseritur, & mendacii causa remouetur. Videretur enim culpam obumbrare uoluisse mendacio innupta prægnans: causam autem mentiendi desponsata non habuit. Quasi dicat: si non haberet uirum cùm peperisset, & diceret se uirginem, uideretur hoc esse ad excusandũ culpam fornicarij coitus, cùm tamen habeat uirum, cui comisceri peccatum non est, sed laudabile, non habebat causam dicendi se uirginem, nisi sic uerum esset. Et cùm haberet uirum, ille posset scire, an erat uirgo, uel non. Vnde ipsa non posset securè mentiri: Cum autem non haberet uirum, quia nemo esset, per quem hoc constare posset, liberius sibi esset mentiri.

C Tertia causa, ut tolleretur occasio excusationis uirginibus, quæ propter suam negligentiam non uitant infamiam. Quia si aliquando infamarentur, consolarentur seipsas dicentes, quòd etiam domina nostra de fornicatione infammata fuisset. Sic ait Ambrosius super Lucam: quòd non decuit uirginibus sinistra opinione uiuentibus uelamen excusationis relinqui, quòd infamata mater quoque domini uideretur. Quarta causa propter significationem, scilicet, ut significetur per hoc sancta mater Ecclesia, quæ desponsata est, & uirgo, sicut dicit Apostolus. 2. Cor. 11. scilicet. Despondi enim uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Et non loquitur de aliqua uirgine, sed de Ecclesia. Nam ait despondi, idest, promisi exhibere Deo uirgi-

D nem castam, idest exhibere uos omnes Christo uni uiro uirginem castam, idest, qui estis uirgo casta. Vel promisi uos dare: tanquam uirginem castam: & tamẽ omnes illi sunt Ecclesia. Idem dicit. August. in lib. de Sancta uirginitate. Quinta causa est ad confundẽdum hæreticos Manichæos, qui nuptias damnauerunt, & quosdam dicentes solos uirgines posse saluari: quos damnat Ecclesia. extra de Sum. Trin. & fid. cap. firmiter. Cùm autem Christus uoluisset in matre sua, quòd esset uirgo, & desponsata, & uere habens coniugem, apparet, ꝙ matrimonium approbauit.

B. Virginẽ fuisse coniugatã conueniens fuit ex parte nostra.

An inter Ioseph, & Beatam Virginem esset verum matrimonium. Quæst. XXXII.

E QVAERITVR, an inter Ioseph & dominam nostram fuerit uerum matrimonium, uel solum præsumptum, aut inchoatum. Quidam dicunt, quòd non fuit matrimonium, quia Ioseph non fuit assumptus tanquam maritus dominæ nostræ, sed potius ut custos eius. Et isti habent occasionem ex uerbis Hiero. in lib. contra Eluidium hæreticum dicentis, quòd Ioseph custos fuit Mariæ potius quàm maritus. Item ostendunt hoc dicentes, quod Ioseph senex erat, nec iam aptus ad copulam. Vnde non assumpsisset puellam in matrimonium, sed potius in custodiam. Dicendum, quòd uerum matrimonium fuit inter Mariam & Ioseph. Nam ponitur despon-

sponsatio, & ponitur matrimonium. De desponsatione patet in litera, scilicet, cùm esset desponsata mater eius Maria Ioseph, & Luc. 1. scilicet, Missus est Angelus ad virginem desponsatam. De matrimonio patet, quia istud est per quod efficiuntur aliqui verè coniuges, & vocatur vir & vxor, & tamen ista nomina dicit scriptura de Maria & Ioseph, quia supra dicitur, Iacob genuit Ioseph uirum Mariæ. Et infra in litera dicitur, quòd Angelus dixit Ioseph: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Et iterum dicitur, quòd accepit Ioseph coniugem suam, & non cognoscebat eam: non esset tamen uerum ista dicere, nisi uerum matrimonium esset.

In quo consistat matrimonium.

Considerandum pro hoc, quòd matrimonium quantum ad sui substantiam consistit in quadam indiuisibilitate, & iure acquisito per consensum mutuum, Et uocatur ista indiuisibilitas animorũ, non quòd illa semper sit in actu, quia interdum est discordia, sed ꝙ per consensum causatum est quoddam vinculum indissolubile, secũdùm qđ coniuges manẽt perpetuò obligati ad vnitatem animorum in his, quæ concernunt actum matrimonij, s. in societate coniugali, & in iure petendi, & reddendi debitum, quod præcipuum est. Et hoc est propriè indiuisibilitas animorũ, scilicet, quia uir cogitur velle reddere debitum si vxor petierit, & è contrario. Et in hoc non sunt liberi, quia neuter eorum habet potestatem corporis sui, prima ad Cor. 7. Et sic verè manet indiuisibilitas animorum. Idem est quantum ad mutuam cohabitationem, & societatem. Istud vinculum, & ius causatum per consensum est propriè substantia matrimonii. Efficiens autẽ matrimonij est ipse consensus mutuus expressus per verba de præsenti, uel per æquipollentia signa inter personas non prohibitas de iure contrahere. Ista fuerunt plenè inter Mariam & Ioseph, quia habuerunt legitimum consensum in desponsationem, & secutum fuit inde uinculum, de quo dictum est. Et quia veritas rei consistit in substantia sua, sicut uerus homo est, qui habet verum corpus & ueram animam: erit verum matrimonium, quod habet substantiam matrimonii: verum ergo matrimonium fuit inter Mariã & Ioseph.

An matrimonium inter Ioseph, & Mariam fuerit perfectum.

Dubium autem manet, an fuit perfectum. Pro quo dicendum, quòd perfectio rei cõsistit in actu eius. Est autem duplex actus, scilicet, primus, & secundus. Primus actus est ipsa forma rei, per quam est, & actu est. Secundus actus est perfectio secunda, quæ emanat à prima. Nam quamlibet formam consequitur aliqua operatio, & consequuntur etiam illam aliqua accidentia, quæ sunt perfectiones eius. In matrimonio actus primus est, ipsum substantiale, per quod est actus secundus, idest ipsa operatio, ad quam matrimonium institutum est, scilicet, societas coniugalis, quæ est in cohabitatione quantum ad totam uitam, & in uacatione ad prolem gignendam, quod fit per carnalem copulam. Sunt etiam quædam accidentia consequentia matrimonium, quæ sunt perfectiones eius, & solẽt uocari bona matrimonii, scilicet, proles, & fides, & sacramentum. Fides uocatur fidelitas, quam coniuges sibi inuicem seruare debent. Sacramentum est inseparabilitas, quia ex hac parte matrimonium noui testamenti habet propriè rationem sacramenti, & non matrimonium, quòd est inter infideles: quia illud dissoluitur, matrimonium autem indissolubile est. Et per hoc significat unionem uerbi diuini ad naturam humanam, quam nõ dimisit unquam, nec dimittet. Significat etiam unionem Christi ad ecclesiam, quæ nunquam dissoluetur. ad Ephe. 5. ubi Apostolus dixit matrimonium esse sacramentum, cùm ait, Sacramẽtum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & ecclesia. s. indissolubilem unionem. Si cõsideretur prima perfectio matrimonii, fuit perfectũ ma-
F trimonium inter Mariam & Ioseph, quia ibi fuit tota substantia matrimonij, vt probatum est. Si intelligatur de secunda perfectione quantum ad bona, quæ consequuntur matrimoniũ, nõ solũ fuit illud perfectũ, sed ẽt perfectissimum, vt ait Augu. in lib. de Bono coniugali, scilicet, Omne nuptiale bonum in Christi parentibus fuit. Fides, proles, & sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum: fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium. Si consideretur etiam tota alia coniugalis societas, scilicet, in cohabitatione, & mutuis obsequijs, & cæteris, quæ ad hoc pertinent, fuit ibi completissimè matrimonium.
G Sola autem carnalis copula defecit, quæ non erat necessaria ex vi actus matrimonij. Nam matrimonium directè instituitur ad prolem, si autem proles posset haberi sine coitu, honestius multo fieret. In isto tamen matrimonio fuit proles, propter quam ipsum instituerunt. Nam, vt declaratum est præcedenti quæstione, propter Christum principaliter fuit necessarium virginem habere maritum, ideo Christus tanquam proles ad matrimonium Mariæ & Ioseph pertinet, licèt non per ipsorum copulam, cùm illud matrimonium propter Christum prolem institutum est. Et sic non solùm deerat hic copula, immo non erat conueniens, cùm iam habitus esset finis, ad quem matrimonium institutum fuerat: vnde non minus perfectum est matrimonium, quod nunquam per copulam consumatur, quàm illud in quo copula interuenit, vt ait Augus.
H in 2. lib. de Concor. Euang. Hoc verum est, dum tamẽ in contractu matrimonij non apponatur conditio de permanendo sine copula, quia istud faceret, quòd non sequeretur matrimonium, quia talis consensus non efficit matrimonium, sed potius repugnat sibi postꝙ verum matrimonium sine vlla conditione contractũ est, & est coniugibus libertas petendi, & reddendi debitum, possunt tamen ipsi ex mutuo consensu, siue cũ voto, siue sine voto manere perpetuò in castitate: licèt videatur quibusdam Apostolus dicere cõtrarium. 1. Cor. 7. scilicet, quòd reddant sibi inuicem debitum, & non se fraudent, dicens: Nolite fraudare inuicem nisi forte ex consensu ad tempus, & iterum reuertimini in idipsum. Dicendum quòd Apostolus non iubet
I illud; sed consulit propter quosdam infirmos, qui si forte vellent perpetuò continere, laberentur in deteriora. Et illis consultius est redire ad petendum debitum, quàm abstinere, licèt absolutè melius esset abstinere, si ipsi possent. Patet, quòd hoc intendat: quia ipse dicit, & iterum reuertimini in idipsum, ne tẽtet vos Satanas propter incontinentiam vestram: scilicet, quia fortè conaremini abstinere, & non possètis, & incideretis in deteriora. Et patet hoc magis, quia immediatè dixit: hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium, idest, non iubeo, sed permitto: volo autem omnes esse, scilicet, sine coniugibus, & abstinere, sicut ego abstineo. Subiunxit. Sed vnusquisq; proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic, idest, Licèt ego vellem, quòd omnes continerent sicut ego: non est possibile, quia non est omni-
K bus concessum istud donum a Deo, licèt concedantur alia. Cùm autem dicebant quidam, quòd Ioseph non est assumptus in virum Mariæ, sed in custodem, falsum est; cùm scriptura vocet eum maritum, & coniugem eius. Cùm autem Hieron. dixit, quòd fuit potius custos, quàm maritus: dicendum, quòd loquebatur contra Eluidium, qui asseruerat Dominam nostram ex Ioseph suscepisse post Christi natiuitatem plures filios; Et quantum ad hoc dicit Hieron. quòd fuit potius custos, quàm maritus: prout maritus dicit actum consummati matrimonij, sicut nec est ille actus maritorum, Et quia sic Eluidius dixerat Ioseph esse maritum

tum Mariæ propriè dixit Hierony. quòd potius quantum ad hoc fuerat custos, quàm maritus, ſcilicet, quia custodiuit famam eius, & tamen non cognouit eam. Ita etiam interdum ſancti Doctores dicunt aliqua de iſto matrimonio, quæ videntur diminuere naturam matrimonij, ſicut dicit Hieron. ſuper Matthæum, ſcilicet. Cùm Ioſeph vir Mariæ audieris, ſuſpitio tibi non ſubeat nuptiarum, ſed recordare cōſuetudinis ſcripturarum: ꝙ ſponſi viri, & ſponſæ uocentur uxores. Et tamen per nuptias uidentur effici vir, & vxor. Dicendū, ꝙ accepit nuptias pro nuptiali concubitu, qui non eſt de ſubſtantia, & non pro contractu, qui ſubſtantiā matrimonii efficit. Cùm autem dixerunt quidam, quòd Ioſeph non accepit Mariam in uxorem, ſed in custodiam; quia erat ſenex, & non erat aptus ad copulā, eſt ualde irrationabile. Qđ patet, quia ſi ita fuiſſet ſenex Ioſeph, non poſſet putari pater Chriſti, & tamen putabatur ab omnibus pater eius. Luc. 3. Ergo erat talis, de quo erat uerisimile, quòd potuiſſet eum gignere. Secūdò patet, quia hoc modo eſſet malè conſultum virgini, & deterius Chriſto per Deum. Nam ſi eſſet ita ſenex, ꝙ non eſſet uerisimile eum poſſe gignere, appareret manifeſtè, ꝙ Maria non concepiſſet ex eo, ſed per adulterium, & hoc eſſet deterius. Nam minus malum fuiſſet, ſi non habens virum concepiſſet, & putaretur fornicata: quàm, quòd nunc habens uirum putaretur adulterata, & eſſet effectus infamior. Etiam ipſa poſſet directius nunc accuſari, quàm ſi eſſet ſoluta, & conciperet. Item, quia ſi eſset ita ſenex Ioſeph, quòd non poſset gignere, etiam eſset inutilis ad labores. Et tamē fuit maritus neceſsarius dominę noſtræ, vt prouideret ſibi in neceſſariis, & defenderet eam in laboribus viarum, ſicut eundo in Aegyptum. Ad quæ omnino eſſet inutilis, ſi iam eſset in tali ętate, in qua eum non eſt uerisimile poſse gignere. Et tamen, ut declaratum eſt præcedenti quæſtione, maritus fuit neceſsarius virgini tam propter multas cauſas ex parte Chriſti, quam ex parte Virginis, & ad nullam proficeret Ioſeph, ſi eſset ſenex: ergo non erat talis, ſed in ætate, in qua poterat præſumi uerisimiliter, quòd gigneret. Quartò patet, quia parentes dominæ noſtræ tradiderūt illam Ioſeph in coniugem, & intentio ſua erat ea, quæ ſolet eſse omnium parentum tradentium filias ſuas viris. Si tamen Ioſeph eſset ſenex, ut uerisimile eſset illum non poſse gignere, nequaquam illi darent. Patet, quòd hoc intenderent, quia ſi intenderent, ꝙ filia ſua maneret in virginitate, potius apud ſe ipſos illam tenerent, quàm alicui extraneo uiro ſeni, uel iuueni commendarent. Et ſi dicas, ꝙ ita fieri decebat, ꝙ commendaretur uiro, ut non uideretur de adulterio peperiſse, redibit quod diximus, ſcilicet, ꝙ oportebat eam tradi tali uiro in uxorem, de quo uerisimile eſset, ꝙ poſset de illa gignere, quia aliàs maior infamia eſset. Quintò, quia ad hoc, ꝙ Ioſeph acciperet illam in cuſtodiam, & non in uxorem, cùm iſtud nunquam factum eſset, oporteret, quòd reuelatum eſset Ioſeph myſterium, ſcilicet, ad quid deberet illam accipere in cuſtodiam, & quomodo cuſtodiret: quia aliàs ipſe faceret, quod nunquam factum fuerat, cùm nulla appareret cauſa quare deberet illam accipere in cuſtodiam, & tamen nō fuit reuelatum ei quando accepit illam, cū dicat hic Matthæus, ꝙ quando uidit illam prægnantem turbatus eſt, & cogitauit eam dimittere, & tunc ſibi reuelatum eſt myſterium, ergo non acceperat illam in cuſtodiam. Sexta patet ex parte dominæ noſtræ, quia ipſa non conſenſiſſet cohabitare alicui uiro, niſi eſset maritus eius: niſi ſibi Deus iuberet, & reuelaret ad quid ille uir erat ſibi neceſsarius in cuſtodiam. Et tamen, quando Virgo deſponſata eſt Ioſeph, neſciebat an paritura eſset Chriſtum: immo potius credebat, ꝙ nunq̃ pareret, quia turbata eſt, quando angelus dixit ei, ꝙ conciperet, Luc. 1. Ergo neſciebat tunc myſterium: & conſequenter nō conſenſiſſet cohabitare alicui uiro niſi daretur ei in maritum. Et ita Ioſeph illam verè in coniugem accepit, & non in cuſtodem, & erat talis, de quo veriſimiliter putaretur, ꝙ poſſet de ipſa gignere.

Ioſeph falſò putatur fuiſſe multum ſenex.

Alph. Toſt. in Matt. Comm.

Quid intendebat facere Ioſeph, quando accepit Mariam in ſponſam. Quæſt. XXXIII.

QVAERITVR, quid intēdebat facere Ioſeph, quando accepit Mariam in ſponſam. Quidam dicunt, ꝙ Ioſeph uolebat eam accipere in coniugem ad ſocietatem coniugalem, non tamen ad copulam carnalem, quam nunquam intendebat ab ea exigere, & credebat nunquam reddere. Hoc autem erat, quia quando Maria deſponſata eſt Ioſeph, habebat Ioſeph intentionem ſeruandi caſtitatem perpetuam, ſicut habebat Maria. Et ꝙ Spiritus ſanctus reuelauit Ioſeph, ꝙ Maria habebat illud propoſitū: & reuelauit Mariæ, ꝙ Ioſeph intendebat. Et ſic ſe acceperunt mutuo in coniuges: hoc tenet Magiſter. in 4. diſt. 30. & aliqualiter Sanctus Tho. ſaltem quantum ad virginem. ea. diſt. q. 2. art. 1. Et tunc ſicut a principio ante contractum intendebant, ꝙ nunquàm interueniret copula, ita poſtea ſeruauerunt. Alii dicunt, ꝙ Ioſeph a principio aliud intendebat quàm Maria. Nam poſtquam deſponſata erat, cùm ei dixit angelus, ꝙ conciperet, dixit. Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? idest, propoſui nunquam cognoſcere; & tamē ſi putauiſset, ꝙ aliquo tempore ipſa ceſsaret obſeruare virginitatem non oportebat dubitare, quomodo conciperet. De Ioſeph dicunt, ꝙ a principio intendebat accipere eam in coniugem ad procreandum prolem ex ea. Et cùm quęritur ab eis, quare ergo, cùm teneret Ioſeph illam in domo, non cognoſcebat eam? dicunt, ꝙ erat conſuetudo iuſtorum non conſumare matrimonium per copulam niſi prius uacarent orationi per aliquod tempus implorādo diuinā miſericordiam, ut patet Tob. 8. cùm dixit Tobias ad Sarai, ꝙ non debebant prima nocte copulari, quia erant filii ſanctorum, & non debebant coniungi ſicut equus, & mulus: nec ſicut gentes, quæ ignorant Deum: ſed ꝙ prima, & ſecunda nocte eſsent in oratione, & in tertia matrimonium conſumarent. Et ſic Ioſeph forte abſtinuit per aliquos dies, quoniam erat uir iuſtus, ſicut dicitur in litera. Hoc tenet Nicolaus, & aliqualiter Ioan. Chryſoſto. Dicit autem Nicolaus, ꝙ iſto tempore, quo Ioſeph vacabat orationi, reuelatum eſt ſibi propoſitum Mariæ de ſeruanda uirginitate: & tunc Ioſeph, & Maria ex communi conſenſu vouerunt uirginitatem. Nam dicit, quòd credendum eſt Ioſeph ante hoc fuiſſe uirginem: quia aliàs non traderetur virgo iuuencula cuſtodienda, niſi uirgini. Nam in paſſione Chriſtus illam nulli niſi Ioanni Virgini commendauit. Dicendum, quòd prima poſitio eſt magis apta ad defendendum uotum uirginis, ita ut matrimonium cōtractum non præiudicet uirginitati, uidelicet ad hoc, quòd ipſa non exponat uirginitatem alicui periculo: cum accipiat illum, de quo certificata eſt, quòd maneat in ſimili propoſito. Secunda tamen poſitio conuenientior eſt ad defendendum ueritatem matrimonii: quia quanto minus fuerit virginitas in propoſito, tanto magis habet locum ueritas matrimonii, quod directè ad prolem eſt. Eſt etiam, aut ſaltem uidetur rationabilior abſolutè iſta poſitio quàm prima: quia non eſt ponendum aliquid contra conſuetudinem, vel miraculoſum niſi cauſa appareat.

Quod tamen aliquis accipiat vxorem nunquam fit ad virginitatem seruandam, sed ad prolem procreandam: maximè autem illo tempore, quo laudabile erat gignere, & opprobrium magnum erat manere sine liberis, ideo sumeret Ioseph vxorem ad hoc. Item si concedere vellemus, ꝙ Ioseph tam sanctus erat, & vellet virginitatem seruare, quæ repugnabat statui tẽporis sui, diceremus, quòd nollet accipere vxorem, quia liberius custodiret illam non habendo vxorem, immo videbatur stultum in eo, qui erat totaliter sui iuris, velle accipere vxorem, cùm proponeret nunquã habere illum actum, qui erat propriè coniugalis: nisi diceretur, quòd Deus reuelauerat ei, quòd acciperet illam virginem in custodiam ad illud mysterium, qđ postea secutum est: nondum tamen erat hoc reuelatum ei, cùm postea uidens virginem grauidam turbatus fuerit: ergo non acciperet illam in uxorem cum proposito seruandi castitatem. Sed adhuc positio Nicolai non uidetur sufficere, scilicet, quòd post contractum matrimonij fuerit reuelatum Ioseph propositum Mariæ, & quòd ambo tunc uirginitatem uouerunt. Hoc non uidetur satis rationabile, quia, aut istud propositum Mariæ reuelatum fuit Ioseph per ipsam Mariam, aut per Spiritum sanctum. Si per Mariam, non consentiret ei Ioseph, quia ista res erat ardua, scilicet, quòd ille, qui contraxerat matrimonium propter prolem procreandam, uellet seruare castitatem perpetuam. Etiam erat contra consuetudinem temporis, cum tunc nullus abstineret à maritali copula. Etiam Maria erat puella satis tenera, cui non erat adhuc in aliquo credendum, maxime in re tam ardua, cùm nondum constaret ipsam moueri per Spiritum sanctum: ideo Ioseph non seruaret continentiam propter eam. Si autem dicas, quòd Spiritus sanctus reuelauit hoc Ioseph ad hoc, quòd ipse contineret: non stat, quia tunc declararet causam, propter quam continere deberent: cùm moueret ipsum Ioseph ad rem tam arduam, quam prius non intenderat. Et tamen non reuelauit Deus causam Ioseph, quare hoc fieret, scilicet propter conceptum de Spiritu sancto, qui futurus erat in ea, quem non cognouit Ioseph quousque Angelus postea ei dixit: ergo non fuerat ei reuelatum propositum Mariæ de continendo. Item dato, quòd diceremus, quòd Deus uoluit reuelare Ioseph propositum Mariæ de continendo, ut ipse contineret, & non reuelaret ei causam propter quã fieret: saltem Ioseph esset certus, quòd Maria seruatura esset perpetuò Virginitatem, & quòd nullo modo circa hoc deficeret, cum significaretur ei per Spiritum sanctum ad hoc, quòd ipse propter eam contineret, & tamen Ioseph postea dubitauit de uirginitate Mariæ, immo credidit eam fornicatam, cùm uideret uterum eius tumentem, & propter hoc uellet eam dimittere: ergo Spiritus sanctus nihil reuelauerat Ioseph de proposito Mariæ ad continendum. Dicendum ergo uidetur, quòd Ioseph à principio intenderit accipere Mariam in coniugem ad procreandum liberos, & quòd semper tenuit hoc propositum usque quo uidens Virginem grauidam uoluit recedere, & Angelus ei dixit, quòd de Spiritu sancto conceperat, tunc est uerisimile, quòd Ioseph cessauerit à proposito suo, quia ipse non auderet uiolare templum Spiritus sancti, Esset enim temerarius, si eam carnaliter uellet tangere, quam Spiritus sanctus fœcundauerat. Et sic fuit sibi tunc quasi necessitas continendi. Deus tamen inclinaret affectum eius ad hoc, ut promptè, & sine labore efficeret. Et istud uidetur rationabilius, & magis consonans literæ, & tunc nihil ponimus sine necessitate. Cùm autem quæritur, quare Ioseph ante hoc non cognouerat Beatam Vir-

F ginem, satis uidebatur esse rationabile dictum Nicolai scilicet, quòd uacabat orationi. Et tamen rationabilius uidetur dicendum, quòd nondum consumauerat matrimonium, quia licèt in lege per desponsationem de præsenti tradatur coniugibus mutua potestas petendi debitum, & reddendi, erat tamen consuetudo sicut nunc est, quòd non prius petatur, nec reddatur, quàm nuptiæ publicè celebrentur, & uxor traducatur in domum uiri. Nõ erant tamen tunc nuptiæ celebratæ, nec Virgo traducta in domum Ioseph, cùm dicatur infra, quòd nolebat eam traducere, uidens uterum eius tumentem. Ergo nondum erat traducta, & sic nondum fuerat locus ipsi Ioseph consumandi matrimonium. Qui autem tenent, quòd eam tenebat
G in domo, & nuptiarum solennitas erat celebrata, debent dicere, quòd non consumabat matrimonium, quousque uacasset orationi.

Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

Ioseph autem. Hic ponitur rationabilis Ioseph dubitatio, scilicet, cùm uidit Virginem prægnantem, quam ipse non cognouerat. Nicolaus continuat istam literam dicens, quòd emisso uoto uirginitatis per Mariã, & Ioseph, Gabriel angelus uenit ad eam ignorante Ioseph, & impræganta est de Spiritu sancto. Luc. primo.
H Et statim de licentia Ioseph abiit ad cognatam suam Elisabeth, ut ei prægnanti seruiret, & mansit ibi quasi tribus mensibus usque ad natiuitatem Ioannis: tunc redeunte Maria uidit Ioseph uterum eius grauidum, & incurrit magnam suspitionem, nec fuit mirum propter longam Mariæ absentiam. Et rursus tantum confidebat de sanctitate Mariæ, quòd uidebatur ei quasi impossibile, quòd ipsa peccaret, ut ait Chrysost. Dicendum, quòd istud uerum est, in quantum dicitur ꝙ immediatè ut Angelus apparuit Mariæ, & fœcundata est, ꝙ iuerit ad Elisabeth, quia Luca primo, Angelus, qui apparuit Mariæ dixit ei. Ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis sextus est illi. Lucæ primo. Et tunc dicitur, ꝙ
I Maria exurgens in diebus illis abiit in montana, cum festinatione, & intrauit in domum Zachariæ. & sic immediatè iuit postquam ei apparuit angelus. Item patet, quia quando angelus apparuit Mariæ, erat sextus mensis à conceptu Elisabeth, ut dictum est, & tamen Maria stetit cum Elisabeth usque ad natiuitatem Ioannis. Lucæ primo. Et dicitur ibi, quòd mansit quasi tribus mensibus cum Elisabeth: ergo mox, ut ab Angelo salutata est iuit ad Elisabeth, quia aliàs non posset manere cum ea tribus mensibus. Cùm autem dicitur, quòd in regressu Ioseph cognouit, quòd habebat in utero, etiam uerum est. Quia non potuit hoc cognoscere Ioseph antequam ueniret Maria ab Elisabeth, quia mox, ut ab Angelo salutata est iuit ad Elisabeth, ut probatum est, & tamen non poterat cognosci eam habere in utero, usque post aliquot dies conceptus: nam etiam post unum men-
K sem, quasi nihil uidetur: in regressu autem transierant iam tres menses à conceptu, & sic vterus intumescebat notabiliter, ita vt cognosci posset, & tunc Ioseph primò depræhendit. Nam tempore, quo illa fuit cum Elisabeth non erat Ioseph cum ea: quia ipsa manebat ibi ad seruiendum cognatæ suæ, & non erat optimum manere ibi per tam longum tempus Ioseph cum ea, maximè quia nondum erat maritus, sed sponsus, quia nondum erant celebratæ nuptiæ. Vnde manebat Maria in potestate parentum, & non Ioseph. Nam, & Ioseph non

non iuit cum ea in domum Zachariæ, quia Lucas nō facit de hoc mentionem, sed solùm, quòd Maria exurgens abiit in montana cum festinatione: & tamen alijs uicibus cùm ibant simul fit mentio de Ioseph: ut patet sequenti cap. cùm iuerunt in Aegyptum: quia dicitur, quòd Ioseph accepit illam, & puerum, & iuit in Aegyptum. Et Luc. secundo dicitur, quòd iuit Ioseph cum Maria in Bethlehem, vt profiterentur ibi. Et eo. cap. dicitur quomodo, & Ioseph, & Maria ascendebant singulis annis in die festo. Hic autem non fit mētio quādo iuit ad Elisabeth. Et causa uidetur esse, quia adhuc erat sponsus, & nondum fuerat sibi tradita uirgo. Nō potuit ergo cognoscere Ioseph, quòd haberet in utero: quousque rediit de domo Elisabeth. Quod autem dicitur, quòd iuit Maria de licentia Ioseph ad Elisabeth, non fuit necessarium: quia nondum erat in potestate eius, sed parentum suorum: cùm nondum essent celebratę nuptię, nec ipsa tradita ei. Cùm dicitur, quòd Angelus apparuit Mariæ nesciente Ioseph, certum est: quia aliàs licèt uidisset eam postea pręgnantem, non dubitasset de conceptu: cùm angelus prænunciasset Mariæ, quòd impregnaretur de Spiritu sancto. Fuit autem hoc nesciente Ioseph: quia ipsa adhuc manebat in domo paterna, quia nondum erat tradita uiro: & sic rationabiliter ille istam apparitionem ignoraret. Dicitur autem. *Ioseph autem uir eius.* vocatur uir, idest sponsus: quia licèt per sponsalia de præsenti fit uerum matrimonium, nondum uocantur homines viri, uel mariti, sed solùm sponsi, quosque nuptiæ celebrentur. Nunc autem nondum erant nuptiæ celebratæ: & tamen uocatur Ioseph uir: quia scriptura solet accipere uirum pro sponso, & è contrario: ut ait Hieronymus super Matthæum. *Cum esset iustus.* Erat Ioseph uir valde iustus. Et hoc satis credendum erat, etiam si scriptura illud non expressisset. Quia non erat verisimile, quòd Deus matrem suam uirginem, & filium suum vnigenitum poneret in manibus hominis peccatoris: quia magna ex hoc pericula sequerentur: maximè cùm uirginitas Mariæ seruanda esset. *Et nollet eam traducere.* idest, nollet eam ducere in domum suam, & nuptias celebrare, scilicet uidit eam pręgnantem, & sciebat, quòd ipse non cognouerat eam: arguebat necessariò, quòd ipsa fornicata fuerat. Ideo, cùm ipse esset iustus, nolebat eam accipere: quia per hoc uidebatur fauere delicto eius: & uidebatur, quòd cū ipsa non erubuerat fornicari antequam nuptiæ celebrarentur, minus erubesceret postquam celebratæ essent: quia liberius illud posset agere, cùm minus posset deprehendi. *Voluit occulte dimittere*: *scilicet*, uoluit recedere de terra illa occultè, nesciente Maria: vt non teneret eam in uxorem post fornicationem, quam putabat. Aliqui dicunt, quòd nolebat eam traducere: idest nolebat eam infamare, scilicet dicendo eam adulteram. Ideo uoluit recedere occultè. Sed dicendum, ꝙ non accipitur traducere pro infamare, sed pro accipere in potestate. Nam tunc dicitur uir traducere fęminam, quādo eam in domum suam ducit, siue in potestatem accipit. Et iste est modus loquendi Iurium antiquorum: scilicet, quòd ad hoc, quòd matrimoniū sit legittimum, mulier debet esse uiro tradita, & ab eo traducta. Et istud est accipere eam propriè, quantum ad potestatem. Sic accipit Magister in 4. di. dist. 27. scilicet, qui tamen asserunt uerum coniugium non contrahi ante traductionem, & carnalem copulam: idest, antequam ducatur sponsa in domum uiri, & accipiat potestatem in eam. Secundò patet, quia angelus persuasit facere Ioseph id, quòd ipse facere nolebat: & tamen dixit ei, Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam: ergo uidetur, quòd ipse nolebat eam accipere propter dubium ortum: ergo nol-

Quomodo intelligatur q̄ Ioseph nollet traducere Mariam.

Traducere quid sit.

A le traducere erat nolle accipere. Tertiò patet, quia Ioseph deprehendit Mariam esse pregnantem quando nondum erant celebratæ nuptiæ; sed solùm erat desponsatio facta: vt patet supra in litera scilicet. *Cùm esset desponsata Mater eius Maria inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.* & tamen quando mulier solū est desponsata, nōdum est viro tradita, nec in domum suam traducta. Hoc ergo erat, quod uolebat facere Ioseph: & est sensus, quòd iam erat desponsatio facta, & intendebat Ioseph celebrare nuptias, & traducere Mariam in domum suam. Cùm tamen vidit eam prægnantem, noluit traducere, idest, noluit accipere eam, & celebrare nuptias. Quartò patet, quia accipiendo traducere pro infamare, non consonat literę: quia etiā

B dimittendo illam infamabat eam: immo si teneret eā non infamaret illam: quia uideretur concedere conceptum esse suum: dimittendo autem eam occultè infamabat eam manifestè, quia apparebat, quòd propter fornicationem eam dimittebat: quia aliàs non recederet à patria occultè, ut non acciperet uxorem. Quintò, quia dicitur hic, quòd Ioseph, cùm esset uir iustus, nolebat eam traducere: & sic causa quare nollet traducere erat, quia erat uir iustus: & tamen si accipiatur traducere pro infamare, non dicitur conuenienter, quòd quia erat uir iustus nolebat eam infamare, quia non solùm poterat eam infamare, cùm ipsa crimen videretur comisisse, sed etiam poterat ad mortē persequi. Et tamen accipiendo traducere, idest, accipere per nuptias consonat literæ: scilicet, quòd nolebat

C copulari, quia uidebatur adultera, & melius erat talem dimittere, quàm accipere: quia accipiendo dabat ei occasionem ad ulteriora crimina, permittendo illud inultum. Ista uidetur uera sententia literę: licèt Ioan. Chrysosto. potius teneat, quòd iam erat traducta: & quòd traducere sit hic infamare. Et idem tenet aliquo modo sanctus Thom. 3. parte summę. quæst. 29. articulo secundo. Non tamen concordat satis intentio eorum literæ.

An Ioseph potuisset accusare Mariam ad mortem. Quæst. XXXIIII.

D

QVAERITVR, an Ioseph poterat accusare Mariam ad mortem. Aliquis dicet quòd sic, quia uidebatur adulterata: & erat articulus necessarius, cùm ipsa concepisset, & uir suus non cognouisset eam. Dicendum tamen, quòd Ioseph licèt accusare posset, quòd uerisimilem causam habebat: tamen non poterat conuincere Dominam nostram ad mortem. Poterat enim Ioseph procedere contra Mariam tripliciter: uno modo tanquam fornicata esset antequam desponsaretur, uel saltem antequam nuptiæ celebrarentur. Alio modo per uiam adulterij, scilicet, quòd uiolasset thorum viri adulterando cum alio uiro. Et istud poterat esse dupliciter, scilicet

E in iudicio hominum, uel in iudicio Dei. De primo patet: Nam si sponsus diceret, quòd non fuerat inuenta uirginitas in puella, & hoc constaret, scilicet, ipsa non ostendente signa uirginitatis suæ, lapidanda erat. Deuteronomij. 22. Isto modo non posset condemnari Maria: quia ad hoc erat necesse, quòd nuptiæ primò fierent. Et si tunc diceret uir, quòd non inuenerat eam uirginem, oportebat quod parentes puellæ expanderent uestimentum, idest stramenta lecti, in quo fuerat consummatum matrimonium, & ex illa erant ostendenda signa virginitatis Mariæ. Tamen nondum fuerat cognita viro, quia nondum nuptiæ erant celebratæ: ideo Ioseph non poterat

intentare talem actionem quousque nuptiæ celebrarentur. Quod faciendum non erat. Si tamen factum fuisset: apparuisset illam virginem esse, sicut erat: & non posset conqueri Ioseph. Et si quæreretur constaret ex signis virginitatis eum calumniatum, & flagellaretur, & solueret quinquaginta siclos patri Mariæ. Deuteronom. 22. De secundo patet, quia si mulier adulterata poterat accusari in iudicio humano, & si conuinceretur lapidaretur tam adulter, quam adultera. Leuit. 20. Et sic fuit de Susanna, quæ conuicta de adulterio licèt per falsos testes educebatur ad lapidandum. Danie. 13. Istum modum non poterat tenere Ioseph. Primò, quia nō constabat an fuisset adulterium. Nam dato, quòd appareret de contentu non constabat an ante contractum matrimonij fornicata esset, vel postea, quia sic prius nō erat adulterium, & tamen istud non erat possibile probari saltem quousque pareret Maria. Licèt adhuc tunc non fiebat firma probatio propter ea, quæ sequuntur. Secundò, quia non habebat testes aliquos Ioseph ad probandum istud adulterium nisi falsos vellet inducere, sicut inducti sunt contra Susannam, Daniel. 13. Alioquin accusatio non valeret, immo potius ipse condemnaretur, quia deficiebat in probatione obiecti criminis per accusationem. Si autem dicas, quòd sufficienter probaret hoc Ioseph ex euidentia rei, scilicet, quia ipsa prægnās erat, & ipse non tetigerat eam. Dicendum, quod ista probatio deficiebat primò, quia dato, quòd appareret eam esse prægnantem, non tamen constaret de ista negatiua, scilicet, quòd ipse non cognouerat eam: sed potius è contrario præsumeretur, quòd ipse cognouerat eam, quia iam erat sponsa sua, & conceptus concordabat in tempore, quia imprægnata fuerat postquam desponsata erat. Luc. 1. Secūdo deficit probatio, quia si vellet Ioseph probare eam adulteratam, quia vterus erat tumens, probaret ipsa se esse virginem, quia claustra manebant illæsa, cùm manifestè hoc posset apparere iudicio matronarum, licèt iura dicant, quòd sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum, & tamen, cùm in criminibus ad conuincendum aliquem probationes debeant esse luce clariores, & ipsa haberet rationabilem defensionem, adhuc non existente alia causa Iudices non possent iuste cōdemnare illam: nec etiam omnino absoluere: sed in talibus requirerēt iudicium Dei, quod Iudæi in multis requirebant. De tertio modo patet, quia aliquando viri procedebant contra vxores ex solis præsumptionibus adulterii, non existente aliqua probatione: & tunc non contendebant iudicio humano, sed diuino: faciendo, quòd mulier se purgaret per quasdam cœremonias legis. Numeri. 5. Isto modo non poterat condemnari virgo, quia factis illis cœremonijs, scilicet, cùm mulier bibisset aquas amarissimas, si fornicata fuerat intumescebat venter eius; & rupto femore moriebatur: si autem non fuerat fornicata, illæsa manebat: & Deus dabat ei liberos. Numeri. 5. si & hoc iudicio purganda esset domina nostra, cùm illa esset innocens, nihil mali pateretur: ideo Ioseph nullo modo poterat virginem conuincere ad hoc, quòd lapidaretur.

An Ioseph peccasset capiendo Ma. in vx. cum ista suspitione. Quæst. XXXV.

QVAERITVR, an Ioseph peccasset traducendo, idest, capiendo Mariam in potestatem suam, aliquis dicet, quòd non: quia potest quis accipere in coniugem eam, quæ sæpe fornicata est, scilicet, publicam meretricem: & non so-

F lùm potest, sed etiam meretur accipiendo, & iudicatur de magnis operibus caritatis, vt patet de spon. c. inter opera. Item si peccaret Ioseph accipiendo Mariā, quam credebat fornicatam, videtur quòd teneretur quilibet dimittere vxorem suam quando fornicatur, & tamen nō tenetur, sed potest eam sibi reconciliari, & manere cum ea; prima Cor. 7. scilicet: Præcipio, non ego, sed Dominus vxorem à viro non discedere: ꝙ si discesserit manere inuptam, aut reconciliari uiro suo. Et hoc intelligitur de causa fornicationis, ꝗ. 5. & 19. ergo uxorem fornicatam potest vir sibi retinere. Item si diceretur, ꝙ vir non posset retinere vxorem fornicariam, sed dimittere illam: Christus illud expressisset ꝑ verba significantia permissionem, ergo nō tenebatur

G Ioseph accipere Mariam. Itē patet, ex eo quod seruat Ecclesia, & leges humanæ, scilicet, si fornicata vxore, vir consentit habitare cum ea: nemo cogit eum dimittere: per iudicium Ecclesiæ separabitur. Si tamen licitum non esset manere cum ea, iura non permitterent eum manere cum ipsa propria; sicut non permitterēt si esset uxor illegitima, s. attinens ad eum in aliquo gradu consanguinitatis, uel affinitatis prohibito; nō tamē uetant manere, ergo potest sine peccato manere cum illa. Item si peccaret manendo cum illa cogeretur eā accusare, quia non poterat eam abiicere siue per legē Ecclesiasticam, siue ciuilem, nisi accusando: licèt in foro ecclesiastico procedatur solùm ad diuortium, quia Ecclesia nihil aliud potest facere, in foro autem ciuili

H proceditur ad sententiam capitalem in vltionem criminis. Nemo tamen Christianus cogitur accusare, cū sit lex Christi, lex misericordiæ: & ipse neminē voluit accusare: sed potius accusatā de adulterio, quæ verè adulterata fuerat, ab accusatoribus defendit: iubens ei, ꝙ amplius non peccaret, Io. 8. Ergo nec nos accusare tenemur, potissimè, quia Apostolus secunda ad Tim. 2. dicit, ꝙ seruum Dei non oportet litigare: sed accusare est litigium: immo est litigium rigorosum, cum sit causa criminalis. Item si uxor alicuius fornicata fuerit, potest uir ei parcere, & si pepercerit, non stat aliquod impedimentum ad manendum cum ea: ergo non cogitur dimittere illam. Patet Mat. 18. cū Petrus quæsiuit à Christo quotiens parcendum est proximo

I peccanti contra nos, an solū usque septies, & Christus ei dixit: Nō dico tibi usq; septies, sed usq; septuagesies septies. Dicendum, ꝙ uidebatur aliqualiter ipsi Ioseph peccatum esse accipere Mariam celebrando nuptias, cùm crederet eam adulteratam. Hoc autem erat, quia per hoc ipse celabat crimē eius, & dabat occasionem ad plura. Nam si ipsa, cùm nondum esset ab eo cognita, nō timuerat, nec erubuerat fornicari, ut ipse credebat, quando manifestè depræhenderetur, minus erubesceret postquam ab eo acciperetur, quia tunc liberius posset fornicari. Et dato quòd gigneret, nō appareret an ex adulterio, uel ex marito. Est autem peccatum dare alicui occasionem peccandi, ideo Ioseph nolebat eam accipere, & hoc significat litera, cum dicit. *Ioseph autem, cum esset vir iustus, nolebat eam traducere*, idest acci-

K pere. Si tamen Ioseph credidisset, quòd accipiendo eā non daret ei occasionem ad peccandum ulterius, non uideretur, ꝙ peccaret eam accipiendo. Sed obiicietur, ꝙ etiam si Ioseph crederet, ꝙ ulterius non erubesceret fornicari, non peccaret accipiendo eam, quia sicut non erubesceret fornicari manendo cum eo, & non erubuerat prius antequam esset cum eo: nō erubesceret etiam si ipse non acciperet eam, & maneret qualitercunq;. Dicendum, ꝙ forte Ioseph credebat, ꝙ si ipse nō acciperet eam, & maneret penes parentes suos, ꝙ fortè castigaretur alio modo ne in similia incideret. Dato tñ, ꝙ putaret Ioseph, ꝙ ipsa apud quemcūq; manendo fornicaret, sicut nūc putabat fornicata, & sicut cre-

Nō cog vir accu vxorē teram.

Vir po parcere dulteratæ vxori.

credebat, quòd fornicaretur manendo apud ipsum, nõ peccabat dimittendo: immo etiam si putaret, ꝙ magis fornicaretur manendo penes alios, quàm penes se, nõ peccabat dimittendo, sed bene faciebat. Quia si fornicaretur manendo apud ipsum, hoc faceret in spe uellandi crimen sub colore mariti: & sic ipse Ioseph præstaret occasionem ad hoc. Volebat tamen Ioseph potius eligere, quòd alij essent sibi occasio mille criminum: quàm ipse esset illis occasio unius: cùm quilibet de suis rationem reddere teneatur. Cùm autem obiicitur de conditione uxoris secundùm legem Christi, nõ est simile propter duo. Primò, quia omnia, quæ allegata sunt tenent uerum in matrimonio consũmato: secus autẽ de non consummato. Quia illud potest dissolui saltem per introitum unius eorum in religionem: consummatũ autem non potest sic dissolui. Ideo, cùm non possit dissolui est facilius retinere eam, quam habet, quàm non recipere eam quam nondum habet. Secundò, & præcipuè propter differentiam legis Christi ad legem ueterem. Nam in ueteri poterat matrimonium dissolui ex quacunque causa, scilicet, quia quomodocunque uxor non placeret uiro, poterat ei dare libellum repudii. Deuteronomij 24. & ibi declaratum est. Nunc autem non potest matrimonium dissolui, nec etiam propter fornicationem. Quia licèt possit fieri separatio quantum ad thorum, non separantur omnino: quia nullus eorum potest altero uiuẽte transire ad alium matrimonium: ideo, quòd aliquis reconciliet sibi illam, quam non potest omnino abiicere, est rationabile, & non est vetitum; maxime, quia dato, quòd uir, & uxor separentur quantum ad thorum, si ipsa postea fornicatur, adhuc potest eam uir accusare: quia matrimonium manet. Est igitur semper occasio mulieri ad fornicandum sub prætextu uiri, scilicet, in quantum non accusat eam ad mortem, cùm posset accusare. Et sic pauca utilitas uidetur esse, quòd uiri separentur ab uxoribus solùm quantum ad thorum: ideo facile est uirum reconciliari mulieri fornicanti in nouo testamento; etiam si fornicetur: dum tamen ipse caueat hoc quantum poterit. Secus autem in ueteri testamento, ubi uir poterat libere dimittere uxorem ex quacumque causa etiam postquàm accepisset: ideo si crederet uir, quòd uxor sub colore eius fornicaretur, non solùm licebat ei non accipere illam: immo peccare uidebatur accipiendo illam, cùm posset non accipere eam, sed accipere quamcumque aliam. Et ita erat Ioseph. Et per hoc patet ad omnia argumenta: quia illa tenent quantum ad uxores in nouo testamento. Et est diuersus status, & ratio, ut declaratum est.

An Ioseph peccaret occultè dimittendo uxorem. Quæst. XXXVI.

QVAERITVR, an Ioseph peccaret dimittendo occultè vxorem. Aliquis dicet, quòd sic, quia per hoc infamabat illam, scilicet, quia apparebat, quòd propter adulterium dimiserat illam, ergo peccabat. Dicendum, quòd non peccabat Ioseph dimittendo: quia istud faciebat tanquam iustus: cùm dicatur in litera, quòd Ioseph erat vir iustus, & nolebat eam traducere; sed occultè dimittere: iustitia tamen non habet actum malum, ergo bene faciebat. Item patet, quia si Ioseph peccaret uolendo dimittere, quando Angelus apparuit ei, arguisset illum de hoc: sed non arguit, sed solùm abstulit ei suspitionem propter quam mouebatur: ergo uidetur, quòd si verum esset, quòd suspicabatur Ioseph, quod non peccabat dimittendo: alioquin Angelus increpasset eum, uel saltem ostendisset ei, quòd iniustum faciebat, uolendo eam dimittere. Cùm autem obiicitur, quòd in-

A famabat eam dicendum, quòd infamare dupliciter accipitur. Vno modo, idest crimen falsum alicui publicè apponere. Alio modo uerum crimen, uel defectum, aut ignominiam alicuius declarare. Primo modo infamare semper est peccatum grauissimum: tum quia falsa dicuntur, & perniciosè: tum, quia ista redundant in magnum præiudicium eius, qui infamatur. Secundo modo infamare contingit dupliciter; quia aut habet quis causam legitimam dicendi, aut non. Si primo modo, infamare non est peccatum: quia non est proprie infamare, sed infamatum, aut se infamantem ostẽdere. Et hoc est quando quis in prosecutione iuris sui proprii publicat crimina alterius, utpote opponendo ea per uiam exceptionis, ut repellat eum ab agen-
B do, uel testificando, uel ab aliquo honore consequendo in quo ambo sunt competentes. Et non potest aliter causam suam sufficienter prosequi, uel saltem non tam conuenienter, sicut obiiciendo illa crimina. Ita etiam quando quis in prosecutione iuris sui directè accusat alterum de crimine: quantumcumque, & qualecumque illud sit. Nam in hoc nulla iniuria fit accusato, uel ei, cui obiiciuntur crimina per ujam exceptionis: quia nemini facit iniuriam, qui utitur iure suo. Sic etiam est quando quis cogitur à iure dicere crimina alterius, sicut est de monitione fraterna, cuius tenorem obseruando possunt crimina alicuius multis publicari, si ipse non uult per primam admonitionem cessare. Matth. 18. Sic etiam si quis cogatur a iudice: si-
C cut in eo, qui producitur in testem. Nam cogitur dicere uerum de omnibus illis, de quibus interrogatur, quantumcumque sint pessima, & in præiudicium alicuius. Et isto modo non infamaret alium. Si autem accipiatur secundo modo, scilicet, quando quis sine prosecutione iuris sui, aut coactione facta a iure, uel a iudice, manifestat peccata alterius, quæ occulta erant, dicitur eum proprie infamare, & peccat: licèt illa peccata vera sint, quæ dixit: & sic, cum nunc appareret manifeste ipsi Ioseph Dominam nostram fornicatam esse: quia erat fecunda, & ipse non cognouerat eam, poterat illam iustè infamare, vel magis propriè peccata illius diuulgare: non solùm indirectè, scilicet, occultè illam dimittendo: sed etiam directè, scilicet,
D peccatum eius publicando, vel eam accusando. Sed obijcietur, quòd non poterat iustè facere: quia non erat verum crimen, pro quo volebat eam dimittere Ioseph, siue infamare. Dicendum, quòd pro eodem accipitur in iure esse aliquid verum, vel probari esse verum tali probatione, in qua iura non dubitent. Et sic falsum probatum per testes, de quibus non constet esse falsos, habetur in iure, ac si esset verissimum. Et non requirunt iura maiorem probationem: quia maiorem habere non possunt. Ita causa, quam nunc habebat Ioseph contra Mariam, erat necessaria de iure, scilicet, concepit, ergo erat cognita ab aliquo viro. Ideo licèt posset per Deum falsificari ista probatio, sicut factum est, scilicet, conci-
E piente ista muliere de Spiritu sancto: quantum ad Ioseph tamen, vt iuste moueretur, non videbatur differre, quòd posset falsificari, vel quòd esset simpliciter necessaria. Ideo iustè poterat eam dimittere, vel intentare contra eam quidquid intentari posset prætextu criminis præsumpti, si illud verum esset, quousque Deus, qui talem probationem falsificabat, quæ secundum naturam tenebat, responderet pro illa, quam ad hunc casum deduxerat. Et sic factum est, quia Ioseph ista cogitante contra Virginem angelus dixit Ioseph. *Noli timere, &c.*

Cur Ioseph non fecit purgari ab infamia Beatam Virginem quam credebat fuisse fornicatam.
Quęst. XXXVII.

QVAERITVR, cùm Ioseph crederet Dominam nostram verè fornicatam, cur non faciebat eam purgari secundùm legem, vel cur non accusabat eam. Respondendum, ꝙ si accusare vellet, poterat duobus modis, scilicet, vel tanquam fornicatam ante matrimonium, vel post matrimonium. Primum non poterat, quia nondum accepe rat eam in coniugem celebrando nuptias, & consumando matrimonium. Et tamen istud habebat locum quando maritus cognouisset eam non esse Virginem. Deuteronomij. 22. Ioseph tamen nondum celebrauerat nuptias, nec eam cognouerat: ideo non poterat intentare talem actionem. Secundum modum accusationis, scilicet, quòd fornicata est post matrimonium, non poterat intentare, quia istud habet locum consumato matrimonio manente vxore in domo viri. Nunc autem non sic erat: cùm nondum esset confirmatum matrimonium inter Mariam & Ioseph: sicut nec postea consumatum est. Item quia ad talem accusationem oportebat, quòd testes produceret Ioseph contra Mariam, qui legitimè probarent. Numeri. 5. Sed testes non habebat Ioseph, quia cùm res non facta esset, non poterat ab aliquo sciri, aut uideri. Manebat ergo Ioseph solùm, quòd cogeret Mariam ad hoc, quòd se purgaret per aquas amarissimas; quia ista purgatio erat data in subsidium viris contra uxores, quando non habebant testes ad probandum adulterium, & suspicabantur contra uxores. Numeri. 5. Erat tamen dubium an Ioseph posset cogere Mariam ad subeundum istam probationem, quia illa uidetur habere solùm locum post matrimonium consumatum, quia loquitur in uiro, & uxore. Numeri. 5. Est tamen verum, si Ioseph Mariæ iuberet, quòd subiret istam purgationem, quòd ipsa non dubitaret subire, quia innocens erat. Alia causa quare Ioseph non curauit de ista purgatione fuit, quia iustus erat uir, & suspicabatur, & nesciebat ueritatem, & tamen dubitabat nunc de fornicatione, cùm uideret eam prægnantem, ideo non erat necessaria sibi ista probatio. Alia causa, vt quidam uolunt, scilicet, quia Ioseph dato, quòd uellet intentare accusationem, uel cogere Mariam ad purgationem, habuit modicum tempus: quia dum ista cogitaret, antequam posset aliquid exequi, apparuit ei Angelus Domini, qui certificauit ipsum de dubio, vt patet in litera. Dicendum, quòd hoc verum est, & tamen Ioseph non intendebat experiri aliquem modum istorum contra illam, sed iam diffinierat quid ageret, scilicet, quòd dimitteret eam occultè. Sed diceretur, quare Ioseph non consumauit matrimonium, & postea conquereretur de illa, quòd non inuenerat eam Virginem? quia tunc locum haberet illa actio. Dicendum, quòd si Ioseph adhuc expectaret, interim angelus appareret ei, & impediret ista fieri certificans eum de dubio, sicut factum est: & tamen Ioseph etiam non intendebat istud, dato quòd Angelus ei non appareret, quia fortè abominabatur eam, cùm crederet ipsam fornicatam: etiam putabat esse peccatum, quòd uellet coniungi adulteræ: maximè cùm non intenderet eam tenere in uxorem. Et sine dubio peccatum esset tunc, quia non cognosceret eam affectu maritali, sed magis ad nocendum. Et ideo, cùm esset uir iustus non faceret hoc.

F

Quare Ioseph voluit Beatam Virginem occultè dimittere, cum eam posset manifestè relinquere.
Quæst. XXXVIII.

QVAERITVR, quare Ioseph uoluit dimittere eam occultè, cum posset eam dimittere manifestè. Dicendum, quòd aliquo modo fecit Ioseph propter se, scilicet, quia si manifestè illam dimitteret, oporteret, quòd daret ei libellum repudij, quia non erat alius modus dimittendi. Nam aliàs, si mulier nuberet alteri, posset accusari: uel
G ille libellus, qui testabatur matrimonium dissolutum liberabat eam ab omni actione uiri, siue alteri nuberet, siue fornicaretur, sicut si uir esset mortuus, quia tunc est soluta mulier à lege uiri. ad Roman. 7. & prima Cor. 7. Non poterat tamen Ioseph dare Mariæ libellum repudii, quia solùm datur post matrimonium consumatum, ut probatum est Deuteron. 24. cùm ibi dicatur: si acceperit homo uxorem & habuerit eam, idest, si acceperit homo uxorem per desponsationem per uerba de præsenti, quæ faciunt matrimonium, & habuerit eam: scilicet in potestate, & domo sua consumato matrimonio, tunc si non inuenerit gratiam in oculis eius, poterit ei dare libellum. Ioseph tamen nondum tenebat Mariam in potestate, & domo sua:
H cùm dicatur, quòd nolebat eam traducere, ergo non poterat dare libellum repudij. Si autem credat aliquis, quòd habebat eam iam in domo: cùm tamen nondum esset consumatum matrimonium, non poterat ei dare libellum, nisi fortè uellet consumare matrimonium ad hoc, quòd posset dare libellum. Et tamen hoc nolebat Ioseph propter causas assignatas præcedenti quæstione. Ideo melius dimitteret Ioseph Mariam occultè, ut non cogeretur ei dare libellum. Secunda causa fuit ad non infamandum eam, uel ad parum infamandum. Nam si dimitteret eam publicè, etiam sine libello, oportebat, quòd conquereretur de ea: dicens se illam dimittere, quia fuerat fornicata. Nunc autem, cum occultè dimitteret
I eam, licèt aliquo modo infamaret ipsam, non tamen tantum, sicut si publicè dimitteret. Tertia causa, quia si Ioseph uellet dimittere eam publicè, scilicet, manendo in patria, oportebat, quòd daret ei libellum, uel accusaret eam: scilicet, quia accusatio erat pro crimine, libellus erat si mulier non placeret ei, etiam sine crimine, & tamen libellum non poterat dare nunc Ioseph propter causam supradictam: ideo oportebat, quòd accusaret eam si publicè dimitteret. Hoc autem nolebat, quia fortè miserabatur eius, nolens, quòd occideretur: ideo uoluit occultè dimittere. Quarta causa fuit propter uerecundiam. Nam siue Ioseph accusaret eam de adulterio, siue conquereretur, erubesceret scilicet, quòd uxor eius fornicata esset, ideo, ut non cogeretur pati istam uerecundiam, uoluit eam occultè dimittere. Sed dicetur, quòd Ioseph iniustè agebat, quia cùm dimitteret illam, &
K non daret ei libellum repudii cogebat eam sic manere, & non poterat transire ad alium uirum, quòd posset si habuisset libellum, & sic cogebat eam. Dicendum, quòd non peccabat, quia ipsa uidebatur esse in culpa, ut maiora pati deberet, cùm uideretur ei fornicata: etiam ei erat utilius manere innuptam, quàm transire ad alium uirum, ut uidebatur Ioseph, cùm esset prægnans, & non appareret de quo uiro, ideo nihil iniustum faciebat Ioseph.

Quomodo

Quomodo poterat Ioseph Mariam occultè dimittere. Quæst. XXXIX.

QVAERITVR, quomodo poterat Mariam Ioseph dimittere occultè. Nam uidetur quòd non poterat: quia ad hoc necesse erat, quòd recederet de terra, & nunquam rediret ad eam: Quia si ibi maneret manifestè Mariam, scilicet, quia cogeretur dare causam, quare dimittebat, scilicet, dando libellum, uel accusando: ideo oportebat, quòd fugeret de terra. Etiã oportebat, quòd nunquam rediret ad eam: quia aliàs cogeretur tunc dare rationem, quare dimisisset illam: & hoc ipse nolebat. Et tamẽ uidetur, quòd Ioseph nõ poterat licitè dimittere terram totaliter: quia omnes Iudæi obligabantur ter in anno ascendere in templũ Domini. Exo. 23. & 24. & Deuteronomij. 14. Si tamẽ de terra fugeret, non rediturus in eam, non posset ascẽdere in templum Domini ad festiuitates istas: ipse tamen ad eas ascendebat singulis annis in templum cũ Maria coniuge sua. Luc. 2. Dicendum, quòd non obligabantur omnes Iudæi ascendere ad istas festiuitates ter in anno, neç etiam aliqua uicę nisi illi, qui erant in terra Chanaan: ut colligitur Numeri. 9. scilicet, quòd ille, qui erat in peregrinatione, non cogebatur uenire ad faciendum Phase tempore suo, scilicet, 14. die mensis primi. Et tamen istud erat festum pręcipuum omniũ trium: ergo à fortiori poterat tẽpore aliorum esse absens. Maximè autem, quia multi Iudæi habitabant extra terram Chanaan per omnes nationes ferè: vt patet Actu. 2. scilicet. Erant autem in Hierusalem habitantes Iudæi uiri religiosi ex omni natione, quę sub cælo est. Et nominantur ibi nationes plurimæ. Et sic Iudæi multi morabantur in omnibus illis nationibus, cùm dicatur, quòd isti Iudęi audierũt Apostolos loquentes linguis ipsorum, in quibus nati erant. Ergo isti erant Iudęi, scilicet, de stirpe Iudęorum: quia aliàs non vocarẽtur Iudęi, sed Proselyti, uel Aduenæ: quia ita uocat eos semper lex. Et etiam. eo. cap. fit ista differẽtia: quia postquam positi fuerunt multi Iudęi eorum generę dicitur, & aduenę Romani, idest, conuersi ad iudaismum de Romanis. Et patet magis ex eo quod sequitur, scilicet, Iudęi quoque, & Proselyti. Et sic fit differentia Iudęorum, & Proselytorum. Et tamen Proselyti sunt cõuersi de gẽtilitare ad Iudaismum: ergo Iudęi sunt, qui ex genere Iudęorum sunt: & tamen ibi erant Iudęi ex omni natione, quæ sub cęlo est: & dixerunt se audisse Apostolos loquentes linguis, in quibus ipsi nati fuerant: ergo in omni terra erant Iudæi. De illis tamen manifestum est, quòd non ascendebant ad festiuitates ter in anno: sicut patet de Parthis, & Elamitis, qui sunt multum propinqui Orienti: & etiam si uellent non possent venire: quia eundo, & redeundo semel in Ierusalem quolibet anno expenderent quasi totum annũ. Ideo dicendum, quòd isti, qui erant extra terram Chanaan non ueniebant in templum Domini ad istas festiuitates: sed solum, qui erant in terra Chanaan. Et quia aliqui erant de eis ualde deuoti ad istas cęremonias, & omnes solennitates, & de terra sua venire non poterant: ideo volebant potius habitare in Ierusalem, ideo dicitur: Habitantes Iudæi viri religiosi ex omni natione, quę sub cœlo est. Si autem omnes Iudæi obligarentur uenire ad festiuitates in templum, obligarentur indirectè ad non habitandum in terris illis, sed habitãdum in terra Chanaan, uel in propinquissimis partibus: vt possent ter in anno uenire ad istas solennitates. Sed hoc falsum est: quia tunc omnes isti essent in malo statu, & inobedientes legi: & Iudæi, qui essent in terra non communicarent illis tanquam hęreticis, vel non obedientibus legi: & tamen communicabant cum eis, & uocabant eos fratres: sicut scribit Iudas Machabæus Iudæis, qui erant in Aegypto, secũdo Machabæorum primo. Item quia si illi non essent in bono statu manentes extra terra Chanaan, per hoc impediretur, & diminueretur cultus diuinus. Quia cùm Iudęi essent tempore illo ueri cultores Dei: quanto in plures gentes, & terras essent dilatati, tanto magis cresceret cultus diuinus, & conuerterentur aliquæ de illis nationibus: sicut aliqui de Romanis conuersi erant ad Iudaismum: Act. secundo, scilicet & aduenæ Romani. Ergo licebat Iudæis habitare in quacunque terra: etiã si Iudæi non uenirent, uel non possent venire ad festiuitates in templum Domini. Vnde multæ gentes de istis nunquam ueniebant in Ierusalem, sed si aliqua statuta, uel declarationes, aut innouationes fierent circa statum legis, aut circa ritum viuendi: illi qui erant in Ierusalem transmittebant ista omnibus Iudæis, qui erant dispersi per alias nationes. Sic patet secundo Machabæorum primo, cùm Iudas, & populus, qui erat Ierosolymis & in Iudæa, scripserunt omnibus Iudæis, qui erant in Aegypto de festiuitate purificationis templi quam nouiter instituerant: & de die ignis, qui datus est sub Neemia, quòd ambos dies solennes agerent sicut ipsi in Iudæa facere instituerant. Et scripserũt eis causas quare hoc fecerant. Ita ergo dicendum, quòd Ioseph poterat manere extra terram Chanaan inter Iudæos in aliqua natione remota: & nunquam uenitet in Ierusalem, nec obligaretur: & sic non daret causam, quare dimitteret Mariam. Sed dicetur, quòd forte, ea quæ dicta sunt habent locum in illis Iudæis, qui semel dispersi ex aliqua causa, morabantur postea in illis nationibus: & ibi nascebantur filii, & posteri eorum: secus autem de illo, qui nunc sponte uellet recedere de terra Chanaan ad aliquas remotas partes: de quibus postea non ueniret ad festiuitatem temporibus debitis: & sic esset de Ioseph. Dicendum, quòd etiam ex causa uoluntaria licebat alicui ire extra terram Chanaan, & quòd non ueniret ad solennitates: sicut patet de negociatoribus, qui ibant ad diuersa loca extra terram Chanaan, & non poterant uenire ad faciendum Phase. 14. die mensis primi, poterant facere illud mense secundo. Num. 9. Et tamen illa est maior omnium solennitatum. Et poterant Iudæi, etiam de ipsa terra Chanaan esse absentes ex causa uoluntaria, scilicet ad lucra quęrenda per negociationes. Ergo poterat Ioseph ire in quamcunque terram uellet, cùm haberet causam satis rationabilem, etiam si nunquam rediret in templũ Domini. Quia iu quacumque terra poterat seruari tota lex Iudæorum: præter quasdam cæremonias sacrificiorum. Quæ autem sint cæremoniæ legis, quæ nõ poterant obseruari, declaratum est in quadam quæstione, 4. Reg. 25.

Alph. Tost. in Matth. Comm.

Quare Maria non dixit veritatem rei Ioseph. Quæst. XL.

QVAERITVR, cùm Ioseph esset ita turbatus, quòd uellet dimittere Mariam, putans eã fuisse fornicatam: quare Maria non dixit Ioseph veritatem rei, ut cessaret a turbatione. Respondet uno modo Nicolaus, ꝙ talia secreta non sunt reuelanda nisi quantum se extendit uoluntas diuina. Et ideo bene Virgo tacuit: tenẽs firmiter, ꝙ sicut istud secretũ fuerat reuelatum sanctæ Elisabeth, vt habetur Luc. 1. cùm dixit: unde hoc mihi, ut ueniat Mater Dñi mei ad me? & sic cognoscebat eã esse Matrẽ Dei: sic reuelaretur alus, quib. esset opportunũ tpe competenti iuxta diuinũ beneplacitũ. Hoc uerũ est, & tamẽ nõ est putandũ, ꝙ Virgo obligaretur omnino tacere, qa licet regula-

regulariter tacere deberet; ſi tamen putaret vitam ſuã, aut famam defendere reuelando iſtud, quæ aliter periclitaretur, poterat licitè illa reuelare. Sic patet, quia nemo debet ſeipſum laudare, quia ſcriptura dicit. Laudet te alienus, & non os tuum, Prouerb. 27. Si tamen, quis non poſſet defendere ius ſuum niſi veras laudes ſuas proferendo, poteſt ſe ipſum licite laudare. Sic patet de beato Paulo. ſecunda Corin. 11. & 12. vbi ſe uolebat defendere contra quoſdam falſos apoſtolos, qui cõtendebant ſe habere maiorem poteſtatem, quàm Paulus, ex quo periclitabatur euangelium; ideo ipſe laudauit ſe ibi nimium tam de reuelationibus, quam de laboribus, quam de poteſtate à Chriſto tradita: oſtendendo ſe excedere in immenſum omnes illos. Sic etiam Abdias diſpenſator regis Achab timens mortem, ſi exequeretur mandatum Eliæ: orauit ipſum ne traderet eum morti, & ad hoc enarrauit laudes proprias, ſcilicet, quomodo ipſe pauerat prophetas Domini in abſcondito, cuſtodiens eos à facie Iezabel. 3. Regum. 18. Sic etiam regulariter non licet alicui laudare ſe in oratione, ſicut patet de Phariſæo, quẽ Chriſtus redarguit Luc. 18. quia dixit ieiuno bis in ſabbaton &c. Et tamen ſi quis petat miſericordiam à Deo in magna aduerſitate, ad hoc, quòd perſuadeat Deo illud, quod intendit, poteſt exprimere laudes proprias in oratione, ſicut patet de Ezechia, quando dixit ei Deus: morieris, & non viues, orauit dicens: Obſecro Domine: memento quomodo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto: & quod placitum eſt coram te fecerim. Ita nunc ſi domina noſtra putaſſet defendere poſſe famam ſuam coram Ioſeph, reuelando iſtud ſecretum, poſſet reuelare. Secunda cauſa fuit potius, quia domina noſtra non ſciuit Ioſeph turbatum: quia iſta turbatio Ioſeph durauit modicum: cùm angelus apparuerit ei, dum iſta cogitaret, vt patet in litera, & abſtulit turbationem. Maria tamen nondum erat in domo Ioſeph, ſed parentum ſuorũ: quia nondum erat traducta, vt patet in litera, ſcilicet, quòd Ioſeph nolebat traducere eam. Et ſic poterat eſſe turbatus Ioſeph: & quòd virgo illud non cognoſceret. Tertia cauſa fuit, quia dato, quòd Virgo cognoſceret cauſam turbationis eius, nihil ei diceret, quia nõ proderat: cùm Ioſeph non eſſet talia crediturus, quæ totaliter excedebant naturam ex teſtimonio vnius puellæ: maximè cùm ipſa videretur talia fingere, vt excuſaret crimen ſuum. Quarta cauſa fuit, quia factum eſt myſterio diuino, vt per angelum magis certificaretur, & non haberet cauſam obiurgandi Virginem: ſi ipſa ei circa talia loqueretur volendo excuſare illud crimen, quod manifeſtum apparebat.

Quare Ioſeph non quæſiuit à B. Virgine quomodo conceperat. Quæſt. XLI.

QVAERITVR, quare Ioſeph non quæſiuit à Maria quomodo ſe res haberet. Dicendum vno modo, quòd non quæſiuit, quia fruſtra erat quærere, eo quod non credidiſſe Mariæ reſpõdenti pro ſe, & volenti excuſare crimen ſuũ. Secundò, quia Ioſeph ſi fortè dubitaret quæreret eam prægnantem ita vt occultare non poſſet, ideo fruſtra erat quæri de re manifeſta: niſi fortè Ioſeph vellet quærere de modo, quo iſtud malum accidiſſet. Et hoc non curabat petere, quia cùm ipſe crederet eam certiſſimè fornicatam, nihil uidebantur differre, an ſic, vel ſic accidiſſet, quia quocunque modo fuiſſet, ipſe nolebat tenere uxorem fornicatam, ſed illam dimittere. Tertiò, ut aliqui dicunt, factum eſt, quia Ioſeph non habuit tempus ad hoc: cùm eo cogitante circa iſta apparuerit ei Angelus Domini. Sed hoc

F non ſtat, quia quando prima vice vidit Ioſeph eam prægnantem, & ex hoc cœpit turbari, potuerat ab ea quærere ſuper hoc: ideo non omiſit quærere, quaſi non habuiſſet tempus ad hoc. Item patet, quia ſi intendiſſet Ioſeph querere, non determinaſſet quid ageret ſuper hoc, & tamen iam determinauerat, quòd dimitteret eam occultè. Ergo non omiſerat quærere ab ea propter temporis paruitatem. Quartò fortè fuit, quia noluit obiurgari eam. Nam ſi loqueretur ſibi de tali re, erat materia tam ſcandaloſa, quòd forte non poſſet continere iram, & percuteret Virginem: ſicut dicitur in l. Gracchus. C. de adult. de illo, qui occidit adulterum, quem inuenit cum uxore. Et ſubditur ibi cauſa, ſcilicet, quia tam iuſtum dolorem continere nõ
G potuit. Hoc autem nolebat Ioſeph, quia ſic publicaretur factum, & non haberet locum ad poſtea eam occultè dimittendum, ſicut volebat. Quintò factum eſt, vt creditur Dei diſpenſatione, ne Virgo affligeretur, & malè tractaretur, quia Ioſeph loqueretur ad eam de hac re: ideo Deus poſuit in corde eius, quòd non loqueretur illi.

Quare ponitur hic turbatio Ioſeph. Quæſt. XLII.

QVAERITVR, quare ponuntur iſta hic, ſcilicet, de turbatione Ioſeph. Dicendum, quòd Matthæus intendebat hic declarare genera-
H tionem Chriſti eſſe ſupernaturalem, ſcilicet, quia natus eſt de Virgine. Et ad hoc, ut oſtenderet quomodo domina noſtra erat Virgo, induxit hic dubitationem Ioſeph de conceptu eius, quia nullus teſtis poterat eſſe firmior, & magis ſine ſuſpitione ad probandam virginitatem Mariæ, & conceptum de ſpiritu ſancto quàm Ioſeph uir eius. Nam cùm Maria haberet virum, ſi ipſa conciperet, & non de uiro ſuo, manifeſtum eſt, ꝙ ille turbaretur ad mortem. Et quia ille neſciret à principio, an eſſet hoc de ſpiritu ſancto: neceſſe eſt, ꝙ perſequeretur Mariam aliquo modo, uel oſtenderet indignationem ſuam: ideo oportebat, ꝙ diceretur unum de duobus. ſ. ꝙ aut Deus reuelauerat Ioſeph, quòd uxor ſua conciperet de ſpiritu ſancto antequam fieret conceptus: aut quòd Ioſeph turbaretur,
I & conquereretur de tali conceptu. Si autem Euangeliſtæ tacuiſſent utrumque, eſſet ſuſpectum euãgelium de falſitate, quia nõ uidebatur poſſibile, quin aliquod iſtorum duorum accideret: & ſic uideretur euangeliũ fictum. Ideo Matthæus, qui primus fuit, curauit reddere rationem de hoc, ne alicui ex iſto ſuſpitio oriretur. Conſiderandum autem, ꝙ licèt exprimendo alterum iſtorum tolleretur ſuſpitio nobis de falſitate euangelij: tamen conuenientius fuit, ꝙ Ioſeph permitteretur turbari, quàm ꝙ ei à principio reuelaretur, ꝙ vxor ſua de ſpiritu ſancto conciperet. Quia iſtud erat magis naturale. ſ. ꝙ ipſe uiſo illo conceptu turbaretur, & etiam magis certificabat, cùm diceretur poſt conceptum, q̃ ante: quia iam non poterat eſſe dubium, an de illo cõ-
K ceptu, uel de aliquo alio poſtea futuro intelligeretur. Cùm autem Angelus certificauit eum de illo conceptu iam præterito; non poterat eſſe dubium circa illud. Et ſic conuenienter declaratur, quòd conceptu uiſo turbatus fuerit Ioſeph. Quòd tamen ipſe poſtea deſineret turbari, & conſentiret cohabitare in pace ei, quam dimittere diſpoſuerat, ſatis arguitur, etiam ſi nihil aliud Euangeliſta exprimeret, quòd Ioſeph inuenit conceptum illum non eſſe adulterinum: & ideo placatus eſt. Et ideo, licèt nos, qui iam fidem tenemus credamus ex eo quòd ſic ſcriptum eſt: tamen anteq̃ homo fidem recipiat, oportet ipſam ſcripturã, quæ credi debet, continere res aliqualiter veriſimiles,

&

& quòd non appareant ficte prima facie, & sic Euangelista curauit historiam verisimilem reddere: & sic posuit turbationem Ioseph ad probationem virginitatis Mariæ, quia nullum testimonium conuenientius reddi poterat, sicut ait Ambrosius super Lucam, scilicet, locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset dolere iniuriam, & vindicare opprobrium, si nõ cognosceret sacramentum.

Quid faciebant parentes Beatæ Virginis videntes eam prægnantem. *Quæstio* XLII.

QVAERITVR, quid parentes Virginis faciebant, cùm viderent eam prægnantem nondum factis nuptijs. Quidam dicunt, quòd hoc nondum cognouerant; ideo non turbabantur: nec aliquid faciebant. Et hoc erat verisimile, quia istud durauit pauco tẽpore. Et illud Spiritus sanctus abstulit dubium Ioseph. Et sic nec ipse, nec parentes virginis potuerunt vltra de nouo dubitare, aut dubitationem antiquam tenere. Dicendum, quòd non stat. Primo, quia ista res non poterat latere. Nam quando venit Maria de domo Elisabeth erant iam tres mẽses fęcunditatis elapsi, scilicet, quia Maria antequam iret ad Elisabeth conceperat cùm apparuit ei angelus Lucę primo, & etiam ipsa Elisabeth vocauit Mariam matrem Domini quando introiuit primò ad eam. e. c. Et tamen post hoc mansit Maria cum Elisabeth tribus mensibus. eod. cap. Ergo quando postea rediret non poterat iam occultari fœcunditas eius parẽtibus, sicut nec sponso occultata est, quia eo tempore ipse depræhendit eam esse pręgnantem, vt supra declaratum est. Secundò patet, quia adhuc facilius erat, quòd parentes cognoscerent Mariam fęcundam, quàm Ioseph, quia tunc manebat in domo eorum, & non sponsi: cùm nondum traduxisset eam, vt patet in litera. Etiam, quia ipsa non tantum erubesceret parẽtes sicut sponsum, & magis se occultaret ab eo, & tamen ipse cognouerat eam fęcundam: ergo parentes non poterant ignorare, maximè mater, quæ circa talia esset magis solicita, & non erubesceret diligenter quæcunque videre, quia ambæ erant mulieres. Dici ergo potest duobus modis. Vno modo, quòd parentes non fuerunt turbati, quia ipsi cognouerunt hoc secretum, scilicet, reuelante Maria, vel reuelante eis Elisabeth, quæ illud Spiritu sancto docente agnouerat. Et licèt fortè modicum a principio turbarentur, cognita mox veritate, vt dictum est, cessarent. Aliter potest dici, quòd parentibus non fuit reuelatum istud secretum quousque fuit Ioseph reuelatum, & quòd ipsi turbabantur sicut Ioseph: scriptura tamen nihil ponit de turbatione eorum, quia turbatio Ioseph non fuit hic posita nisi in quãtum per eam rationabiliter probaretur virginitas Mariæ, & vt Euangelium non videretur esse fictum. Turbatio tamen parentũ non proderat ad hoc: quia etiam si Maria fuisset verè fornicata, verisimile erat de parentibus, quòd tacerent, & occultarent crimẽ filię: & non fuit conueniens, quod diceretur, quòd parentes turbati sunt, & tamen quod Spiritus sanctus reuelauit eis veritatem cõceptus, & sic cessauit turbatio, quia tale testimonium erat valde suspectum, scilicet, quia diceretur, quod ipsi ad excusandum crimen filiæ suæ, & propriam infamiam ista confinxerant. De marito autem non erat sic credendum: quia, cũ ipsa non esset de cognatione eius, magis vellet honorem proprium, quàm illius incolumitatem, ideo si vere inueniret eam fornicatam esse, cum posset illam dimittere secũdum legem, vel accusare ad mortem, faceret hoc potius, quàm quòd illam acciperet. Et tamen licèt prius incępisset turbari, postea accepit eam, & tenuit

A in pace tota vita, & diligenter ei seruiuit: ergo non reperit eam fornicatam, sed de Spiritu sancto cõcepisse. Debuit ergo poni hic de turbatione Ioseph, non tamen de turbatione parẽtum: licèt illi turbati fuissent, & verè accidisset, quòd non cessaret eorum turbatio, quousque veritas per Angelum reuelata est. Sed obijcietur, quòd tunc parentes Virginis affligerent eam quotidie, quod esset inconueniens. Dici posset, quòd ipsa tunc reuelaret eis, & sic cessarent eam affligere. Maximè, quia Mater sua Anna poterat experiri eam esse Virginem attractando claustra fœminea, quæ reperiret illæsa: sicut de iure fit sæpe probatio si aliqua dicat se esse virginẽ per hoc, quòd matronæ circa hoc prouidę tractent, & videant. Et sic pater, & mater cessarent affligere illam. Aliter potest dici, quòd etiam si ipsa nihil dixerit eis, pauco tempore affligeretur, quia pauco tempore istud durauit. Nam verisimile est, ꝙ illico, vt rediit Maria de domo Elisabeth, Ioseph videret eam, quia erat sponsus, & illa fuerat absens per tres menses, ideo veniret illico ad videndum eam. Et quia fęcunditas erat iã magna non posset celari, & sic mox agnosceret Ioseph: ita, vt non prius parentes, quàm Ioseph agnoscerent. Dico autẽ non prius, scilicet, non in aliquanto tempore, in quo possent eam super hoc molestare. Et tamen mox, vt Ioseph dubitauit, certificatus est, scilicet, sequẽti nocte in somnijs, vt colligitur ex litera, ergo non fuit tempus aliquantum, in quo virgo posset affligi à parentibus suis super hac re. Dicendum tamen est, quòd si parentes aliquid inquirerent a Virgine, aut vellent eam molestare super hoc: ipsa respondere et aliquid. Nam si nihil omnino responderet, esset inobediẽs parentibus, & peccaret: maxime tenẽdo eos suspensos in tali re, in qua valde affligerentur; si autem responderet, aut falsum diceret, aut verum. Non est autem verisimile, quòd diceret se fornicatã, quia mentiretur, & infamaret seipsam, & filium nasciturum: oportebat ergo, quòd verum diceret asserendo se virginem, & quod per Spiritum sanctum conceperat. Aliter potest dici, & tollentur omnes istæ difficultates, scilicet, quòd fortè Ioseph agnouit esse Mariam prægnantem, dum erat in domo Elisabeth, & tunc cogitauit eam dimittere occultè, & Angelus apparens certificauit eum, & sic antequam virgo rediret in domum parentum, esset certificatus Ioseph: & possent ipsi conuenienter certificari, ante quam viderẽt filiam prægnantem, & sic non possent eam affligere, sed quidquid istorum teneamus, nihil differt.

Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est: pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum; ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam, dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomẽ eius Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus.

Hæc autem eo cogitante. Hic ponitur ipsius Ioseph diuina certificatio. Et diuiditur in duo. Quia primò ponitur certificatio eius quantum ad intentum. Secundò ostenditur certificatio per effectum, ibi. *Exurgens*

gens autem. Prima in duas, quia primò ad certificationem ipsius ponitur testimonium angelicum. Secundò ad fidei nostræ confirmationem producitur testimonium propheticum, ibi. *Hoc autem totum factum est.* Circa primum dicitur: Hæc eo cogitante, idest, dum Ioseph cogitaret, quid ageret super conceptu virginis, quem credebat adulterium, & determinasset, quòd dimitteret eam occultè, apparuit ei angelus. Et intelligendum est, quòd Ioseph habuit istam dubitationem die, qua primò vidit uterum Virginis tumentem, & sequenti nocte apparuit angelus ei: cùm dicatur, quòd in somnis apparuit. Et non est dicendum, quòd aliquot diebus postquam cœpit Ioseph habere istam turbationem manserit in ea: quia tunc dimisisset Virginem occultè, sicut diffinierat, vel processisset ad aliquem actum per quem diffamaretur aliqualiter Virgo: ideo mox angelus apparuit Ioseph. Quod significatur, cùm dicitur. *Hæc eo cogitante*. Idest, non intercidit aliquantum tempus, sed tunc quando ista cogitabat Ioseph, apparuit ei angelus, scilicet, sequenti nocte. Et adhuc diceremus, quòd ipso die quo cœpit dubitare apparuisset angelus, nisi diceretur, quòd apparuit in somnis, quod ad noctem pertinet. *Ecce angelus Domini*. Quis esset iste angelus non constat, sed satis erat verisimile, quòd esset Gabriel: quia ille erat specialis minister Virginis: cùm ipse ad illam salutandam missus fuerit. Luc. 1. *In somnis apparuit*. Idest, apparuit Ioseph dormienti: quia hoc est apparere in somnis, & dixit quæ sequuntur. An verò dormiret Ioseph, vel uigilaret, & an verè angelus iste locutus sit, infra dicetur. *Ioseph fili Dauid*. Vocauit eum filium Dauid. Sic dicitur Luc. 1. quòd Elisabeth erat de filiabus Aaron: tamen Aaron non genuerat eam, sed erat de stirpe eius. Et vocauit eum filium Dauid: quia loqui volebat sibi de illo, qui erat specialiter filius Dauid, infra 21. cùm populus dixit: Osanna filio Dauid, idest, Messiæ, & quando Christus quæsiuit à pharisæis de Christo, idest, de Messia cuius filius sit, dicunt ei: Dauid. infra 22. quasi dicat. Ioseph fili Dauid, idest, cùm tu sis filius Dauid, non mireris de conceptu vxoris, quia in ea genitus est ille, qui vocatur specialiter filius Dauid. *Noli timere accipere Mariam*. Timebat Ioseph accipere Mariam, quia putabat eam fornicatam. Et cùm esset vir iustus, nolebat illam accipere ad cohabitationem, sed dimittere eam. Et angelus dicit. *Noli timere*. Idest, non dubites accipere eam, scilicet, ad solam cohabitationem: non autem ad consumandum matrimonium. Nam etiam si angelus hoc specialiter ei non prohiberet, cùm ipse esset vir iustus, nequaquam auderet violare templum Spiritus sancti, scilicet, volendo eam carnaliter tangere, quam Deus speciali sanctificatione fecundauerat. Et hoc appareret, quòd sic accipiebat traducere, idest, accipere in domum, vel in potestatem suam, cùm dicatur supra, quòd Ioseph nolebat illam traducere, & hic dicitur, quòd non timeat illam accipere. Et tamen hic contrarium iubetur ei facere eius quod ipse volebat. *Coniugem tuam*. Veri coniuges erant, cùm esset verum matrimonium inter eos per verba de præsenti, per quod contrahentes vocantur coniuges. Et sic Ioseph vocatur vir Mariæ, idest, maritus, scilicet, Ioseph virũ Mariæ. Et iterum: Ioseph autem vir eius, cùm esset iustus. Consuetudo tamen tenet, quòd ante consummatum matrimonium vocentur sponsi, consummato aũt matrimonio vocent̃ ɔiuges. Hic aũt nulla matrimonij consummatio fuerat, nec postea fuit, sed more scripturæ accipitur maritus pro sponso, & è contrario: vt ait Hieronymus super Matth. scilicet: Cũ legeris Ioseph virum Mariæ, nulla tibi subeat suspitio nuptiarum, sed recordare consuetudinis scripturarum,

F in quibus sponsi coniuges appellantur. *Quod enim in ea natum est*. Idest, quod in ea conceptum est, quia natiuitas propriè non est nisi exitus de vtero, conceptio autem est formatio in vtero, & conceptionem vocauit hic natiuitatem. Et sic ponit scriptura duas natiuitates vnam in vtero, & aliam ex vtero. Ista est causa supradictorum, quasi dicat. Non timeas accipere Mariam: quia non fornicata est cum aliquo, sed de Spiritu sancto fœcundata est. *De Spiritu sancto est*. Idest, non concepit de homine, sed de Deo, scilicet, miraculosè sine concubitu. Et dicitur hic Spiritus sanctus tota Trinitas: quia ista operatio, & generaliter omnes operationes Dei ad extra sunt simul ab omnibus tribus personis tanquam ab unico principio: quia Deus non

G est principium istarum rerum sub ratione personæ, sed sub ratione naturæ, quæ eadem est in tribus. Quare autem magis dicatur de Spiritu sancto concepisse, quàm de patre, vel filio, infra dicetur. *Pariet autem filium*. In hoc etiam certificabatur Ioseph: quia cùm postea videret, quòd natus erat masculus, appareret, quòd angelus non mentitus fuerat ei, & sic constaret quòd de Spiritu sancto conceperat sicut angelus dixerat. *Et vocabis nomẽ eius Iesum*. Hoc dixit angelus ipsi Ioseph: quia ad ipsum pertinebat imponere nomẽ puero, cùm reputaretur tanquam pater. *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Reddit cã nõis. s. qa Iesus interpretat̃ Saluator, & oñdit angelus, ꝙ istud nomen rectè conueniebat puero propter effectum,

H quia ipse saluaret oẽs hoĩes. s. per mortem suam. Et dicit. *Populum suum*. Idest, Iudæos, qui erãt populus Christi. s. quibus spãliter promissus erat Messias: sicut ipse dixit, Non veni nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, infra 15. scilicet, principaliter, & tamen consequenter venit ad omnes homines: ideo omnibus iussit prædicari Euangelium, & fidem accipere, infra 28. & Mar. 16. immo si propriè loquamur principalius venit Christus propter Gentiles, quàm propter Iudæos, cùm paucissimi numero de Iudæis saluati sunt, conferendo ad illos, qui de gentibus Christo crediderunt, & saluati sunt. Et hoc significauit ipse, dicens: Non est mihi voluntas in uobis, ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus. Dici-

I tur tamen principalius venisse propter Iudæos, idest, prius ordine temporis, vel cuiusdam dignitatis accidentalis, scilicet, quia eis promissus fuerat. Dixit autẽ angelus ad Ioseph, quòd saluum faceret populum suum, ad ostendendum, quòd ipse erat Messias, qui sperabatur à Iudæis, tanquam redempturus Israel: sicut etiam discipuli Christi dixerunt ei ascendenti in cœlum: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Et dixit. *A peccatis eorum*. Ad ostendendum, quòd Christus non veniebat ad redimendum homines, ab aliqua temporali miseria, sed à iugo peccati, vt essent apti ad regnum cęlorum, quod multo excellentius est, quàm regnum temporale. Iudæi tamen putabant, quòd Messias redimeret eos à temporali seruitute, & deduxisset regnum Israel ad prosperita-

K tem maiorem temporalem, quàm fuerat sub Dauid, & Salomone, & cæteris regibus, propter quod plurimi Iudæorum non receperunt Iesum in Messiam: quia non liberauit aliquid de temporali regno. Et ista erat quasi communis intentio omnium Iudæorum tempore Christi, Vnde mater filiorum Zebedæi petiuit à Christo, vt sederent duo filij sui vnus ad dexteram Christi, alius ad sinistram in regno suo. Vnde ipse dixit eis, nescitis quid petatis, quasi dicat. Putatis regnum meum esse temporale, & non est tale, quia regnum meum non est de hoc mundo, sicut ipse dixit Ioan. 18. In hoc etiam ostendebatur Iesum esse uerũ Deũ: quia nemo poterat saluare à peccatis nisi Deus.

Vnde

Vnde propter hoc Iudæi dicebāt ſæpe Chriſto, quòd blaſphemabat; eo quòd dicebat aliquibus: dimittuntur tibi peccata tua. Chriſtus autem ſaluauit nos à peccatis in quantum ipſe per mortem ſuam tollerans pœnas debitas nobis, ſatisfecit toti trinitati. Et ablata eſt obligatio, qua nos tenebamur ad mortem ęternam propter peccata, ſicut dicit Apoſtolus ad Coloſ. 3. ſcilicet. Delens, quod aduerſus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Hoc autem ſolus Ieſus facere poterat: quia ipſe ſolus poterat mereri in infinitum: ideo ipſe ſolus potuit hominem ſaluare à peccatis. De hoc magis declaratum eſt ſupra in prologo Hieronymi ſuper Matthæum, qui incipit. Matthæus ex Iudæa. *Hoc totum.* Hoc ponitur ad certificationem noſtræ fidei teſtimonium propheticum. Et dicitur. *Hoc totum factum eſt.* Iſta ſunt verba Matthæi, quia angelus non dixit Ioſeph niſi vſque ad locum ſuum, ſcilicet. *Saluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Et ditur hoc totum, ſcilicet, intelligendo ab illo loco, ſcilicet, quòd in ea natum eſt. Nam quod ſupra habetur de turbatione Ioſeph, & apparitione angeli non factum eſt propter ea, quæ ſequuntur: quia in auctoritate Iſaiæ, quæ hic ponitur, non fit mentio de turbatione Ioſeph. Sciendum, quòd duo dixit hic angelus. Primum eſt de virginitate Mariæ, ſcilicet. *Quod enim in ea natum eſt. De Spiritu ſancto eſt.* Secundum eſt de nomine pueri, cum ait. *Vocabis nomen eius Ieſum.* Iſta duo oſtendit Matthæus ex auctoritate Iſaiæ. Primum, cū dicitur, ecce virgo concipiet, & pariet filium. Secundum, cùm dicitur, & vocabitur nomen eius Emmanuel: qui ad idem reddit quod Chriſtus, vt infra declarabitur. *Vt impleretur, quòd dictum eſt à Domino, per prophetam.* Scilicet. Iſai. cap. 7. Cùm autem dicitur, ꝙ factum eſt hoc vt impleretur illud, non eſt ſenſus, ꝙ propter hoc facta fuerunt, quę habentur hic. Nam Chriſtus non natus eſt de Virgine, nec vocatus eſt Ieſus: quia Iſai. illud prædixit: ſed potius Iſai. illud prædixit, quia Deus volebat, quòd aliquo tempore ſic fieret. Manifeſtum eſt autem, qnòd non ſunt res propter verba, ſed verba propter res, extra de verborum ſignificat. c. intelligentia, ſcilicet. Intelligentia verborum ex cauſis dicendi aſſumenda eſt: quia non res ſermoni, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Eſt ergo ordo, quia Chriſtus natus eſt de Virgine, & vocatus eſt Ieſus: qa Deus ſic voluit: Et ipſe voluit ſic: quia ita volebat ſalutem noſtram procurari, & quia ſic volebat, aliquo tēpore facturum eſſe prædixit illud per prophetas antequam fieret, vt quando fieret crederemus, ſicut Chriſtus dixit apoſtolis. Hoc dico vobis antequā fiat, vt cum factum fuerit credatis. Ioan. 14. Cùm tamen dicitur hic. *Hoc totum factum eſt, vt impleretur quod dictū eſt per prophetam.* Non tenetur cauſaliter, ſed comitatiuè, ideſt, quando hoc totum factū eſt, ſcilicet, quòd Chriſtus natus eſt de Virgine, & vocatus eſt Ieſus: impletum eſt, quod dictum eſt per prophetam, & ita exponendum in multis alijs locis ſcripturæ, vbi ſimilis locutio reperitur. *Ecce Virgo in vtero habebit.* Iſai. 7. dicitur: ecce Virgo concipiet. Sed idem eſt concipere, quod habere in vtero, quia dum manet fætus in vtero, dicitur conceptio, & quando prodit in lucem dicitur natiuitas. Et iſte eſt modus loquendi Matthæi, qa ſcilicet, dixit ſupra, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto, ideſt, concepiſſe de Spiritu ſancto. *Et pariet filium.* Ideſt, iſta puella concipiet Virgo exiſtens, de quo infra dicitur. *Et vocabitur nomen eius Emmanuel.* Nunquam Chriſtus ſic vocatus eſt: quia ſolùm vocabatur Ieſus, tanquam nomine proprio, & aliquando vocabatur quodam nomine appropriato, quod non erat perſonale, ſcilicet, Chriſtus, vel Meſſias, vt patet

A ſupra, ſcilicet. *De qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus.* Vocatur tamen Ieſus Emmanuel: quia ita eſt, quòd in eo eſt verè Emmanuel. Nam Emmanuel interpretatur nobiſcum Deus, ideſt, cùm natura noſtra Deus, ſcilicet, natura humana ſimul cum perſona diuina: quod ſoli Chriſto conuenit, qui ſimul eſt Deus & homo, & vtrumque plene. Cōſiderandum, quòd in hoc vult probare Matthæus illud, quod dixerat angelus, ſcilicet, & vocabis nomen eius Ieſum, & propheta dixit, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Et ſic vult idem nomen eſſe Ieſus, & Emmanuel. Et verum eſt, quia Emmanuel ſignificat Deum & hominem ſimul, ſcilicet, in eedem ſuppoſito, & hoc ſignificat Ieſus, quòd interpretatur Saluator, maximè cùm angeB lus dixerit, quod ſaluaret populum ſuum à peccatis. Hoc autem non poterat facere niſi qui eſſet ſimul Deus & homo, ſcilicet homo, vt pateretur: Deus autem, vt per hoc in infinitum mereretur. Et ſic vocare aliquem Ieſum, ideſt ſaluatorem, ſi verum eſt, quòd ſaluat, nihil aliud eſt, quàm vocare eum Deum, & hominem. Idem ergo nomen eſt Emmanuel, & Ieſus, & hoc vult Matthæus: quia aliàs auctoritas Iſaiæ non faceret ad propoſitum ſuum. *Quod eſt interpretatum nobiſcum Deus.* Iſtud non eſt de litera Iſai. ſed appoſuit illud Matthæus: quia Emmanuel eſt nomen hebraicum, & voluit illud exponere Matthæus, & dixit. Qđ interpretatur nobiſcum Deus: quia Emmanu in Hebræo, idem eſt, quòd nobiſcum: el ſignificat Deum, C & ſic multotiens Euangeliſtæ faciunt ponētes interpretationem aliquorum nominum Hebræorum. De expoſitione iſtius auctoritatis Iſaiæ ad probandū, quomodo intelligatur de materia, & de varietatibus Hebræorum circa illam, & confutationibus dictorum ſuorum non eſt hic dicendum, quoniam longū valde eſſet, maximè quia Iſaiæ 7. eſt proprius locus, & latè de hoc diximus in quodam libello noſtro, qui ſolum eſt de expoſitione iſtius auctoritatis.

Quare Matthæus hic dixit, quòd Emmanuel interpretatur nobiſcum Deus. Quæſt. XLIIII.

D QVAERITVR, quare Matthæus hic dixit, quòd Emmanuel eſt interpretatum nobiſcū Deus. Reſpondetur, quòd ſicut dictum eſt fecit hoc: quia Emmanuel eſt nomen Hebraicum, & ſæpe Euangeliſtæ exponunt talia nomina, vt patet Mar. 5. ſcilicet. Et tenens manum puellæ, ait Taitalcumi; quod eſt interpretatum, tibi dico puella ſurge. Et Ioan. primo dicitur: inuenimus Meſſiam, quod eſt interpretatum Chriſtus. Sed dicetur, quòd alij Euangeliſtæ potuerunt rationabiliter ponere iſtas interpretationes, quia illi ſcripſerunt in græco, vt ait Hieronymus in prologo, qui incipit. Beatiſſimo Papę Damaſo: ideo quando allegantur aliqua verba, quæ Chriſtus, vel prophetæ dixerunt in hebræo, conueniēter illa exponuntur interpretando in græcum, in quo E ſcribebant, & tamē Matthæus ſcripſit in hebræo, ideo non videtur, quòd poſſet interpretari nomina hebręa. Nam nihil hoc proficiebat: quia manebat in eadem lingua, & eſſet exponere idem per idem. Aliquis dicet, quòd Matthæus à principio ſcripſit in hebræo, & poſtea ſcripſit in græco, & ſic dimiſit duo originalia de manu ſua. Hoc tangit Hieronymus in lib. de Illuſt. viris. cap. de Matthæo, & tunc dicunt, quòd in primo exemplari, quòd ſcripſit in hebręo non erat interpretatio aliqua: quia erat eadem lingua, ſed in exemplari, quod ſcripſit in græco, poſuit illam interpretationē, ſcilicet, de hebræo in græcum. Dicendum, quòd hoc nō ſiat. Primo quia ſi Matthæus ſcripſiſſet in hebræo, & in græco, non addidiſſet, nec mutaſſet verbum aliquod

quod potius in uno, quàm in alio: quia aliàs non viderentur eſſe exemplaria eiuſdem Euangeliſtæ. Secūdò patet, quia, quòd Matthæus ſcripſerit in græco, dubium eſt: vt ait Hieronymus vbi ſupra. Omnes autem aſſerunt Matthæus ſcripſiſſe in hebræo, & teſtatur Hierony. fuiſſe exemplar Matthæi hebraicum in bibliotheca famoſa Cæſarienſi Pamphili Martyris, & ſic per illud facta eſt translatio Euangeliorum, cùm de originali græco ignoretur, an fuerit, & tamen omnes codices habent iſtam interpretationem: ergo in exemplari hebræo erat, cùm ex illo translationes factæ ſint. Aliquis dicit, quòd Matthæus ſcripſit ſolùm in hebræo, & non poſuit ibi interpretationem iſtam, nec alias, ſed, quòd ſcriptores primi addiderunt, quando cōuerterunt de hebræo in græcum, vel de hebręo in latinum. Dicendum, quòd nō ſtat, quia nullus ſcriptor auderet apponere quicquam in ſacra ſcriptura: quia maledictus eſſet, qui uellet ei addere ſaltem vnā literam, vel detrahere vnum apicem: quia per hoc homo vellet infamare Spiritum ſanctum, cùm tota ſacra ſcriptura per eum ditata ſit. 2. Pet. 1. & vellet homo ea, quę ſunt de ingenio ſuo aſcribere Spiritui ſancto, Eſt ergo dicendum, quòd Matthæus hoc poſuit in ſuo exemplari quod ſcripſit in hebræo: & ſatis poteſt fieri interpretatio, vel etymologia in eodem idiomate, quando aliquod nomen compoſitum corruptè, vel ſaltim ex partibus, quæ non videntur integræ per illas exponitur, ſicut cùm dicimus lapidis, ideſt, lædens pedem, petra, ideſt pede trita, ſic Emmanuel eſt vnum nomen compoſitum iu hebræo, & Matthęus expoſuit illud per multa nomina ſimplicia æquiualentia illi in ſignificando. Ratio autem præcipua fuit; quia aliquis poſſet putare, quòd Emmanuel erat nomen proprium ſicut Iacob, uel Iſaac: & tunc nullum myſterium inducebat, nec faciebat ad propoſitū Matthæi, cùm ipſe inducat iſtam auctoritatem ad oſtendendum, quòd Ieſus, & Emmanuel ſunt idem nomē, ideo declarat, quòd ſit nomen appellatiuum. Et hoc oſtendit per interpretationem, ſcilicet, quia interpretatur nobiſcum Deus, quaſi dicat, non ponitur iſtud nomen tanquam nomen perſonale alicuius hominis, ſed ſolùm, vt appellatiuum ad ſignificādum hoc, quod eſt Deum eſſe nobiſcum. Et tunc conuenit intentioni ſuæ: quia per iſtam interpretationem Ieſus, & Emmanuel ſunt vnum & idem. Et ſi non interpretaretur ita, vt ſit nomen appellatiuum, nihil magis cōueniret Emmanuel cum iſto nomine Ieſus, quā iſtud nomen Abraham, vel Iſaac. Iſtud facit ſæpe errorem inter latinos, & hebræos: quia idem nomen in hebręo poteſt accipi tanquam commune, vel tanquam proprium, & quidam accipiunt illud tanquam commune, & alij tanquam proprium, ſicut patet. 3. Reg. 22. & ſecundo Paralipom. 18. cùm dicitur: Ducite eum ad Amon principem ciuitatis, & ad Ioas filium Amalech. Vbi nos dicimus Ioas filium Amalech dicitur in hebræo Ioas Abimelech. Et accipiunt Hebræi illud pro nomine appellatiuo, & ſignificat Abimelech filium regis: quia Melech ſignificat regem, & Ben, ſignificat filium. Hieronymus autem accepit tanquam nomen proprium Amelech dicens Ioas filium Amelech. In talibus autem, an nomina accipiantur, vt propria, an vt communia, non poteſt ſciri niſi ex ipſa cōuenientia ſententiæ: ideo, vt tolleretur æquiuocatio circa talia nomina, maximè vbi myſterium aliquod importatur, oportuit fieri interpretationes. Et ſic fuit hic. Et quia Matthæus habet totum vigorem probationis ſuæ hic ex iſto nomine, quòd accipiatur, vt cōmune, & non vt proprium, interpretatus eſt illud.

Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit
F ſicut præcepit ei angelus Domini, & accepit
coniugem ſuam. Et non cognoſcebat eam,
donec peperit filium ſuum primogenitum,
& vocauit nomen eius Ieſum.

Exurgens autem. Hic ponitur ipſius Ioſeph certifica-
tio per effectum, ſcilicet, quia in ſomno certificatus
fuit per reuelationē angeli, poſt ſomnum autem cer-
tificatus eſt per effectum, uel potius nos certificauit,
quia ex hoc, quòd ipſe turbatus prius fuerat propter
Virginis conceptum, & uolebat eam dimittere, nunc
autem cùm angelus ei locutus eſt, accepit eam in pa-
ce, & non tangebat eam carnaliter. Ergo apparet, ꝙ
G crediderat eam de ſpiritu ſancto grauidam, & propter
hoc tenebat eam, & nō tangebat illam, ſcilicet, quam
Deus imprægnauerat. Et dicitur. *Exurgens autem Ioſeph
à ſomno*. Omnia, quæ ſupra dixerat Angelus Ioſeph
fuerunt in ſomnis. Euigilauit ergo Ioſeph poſt hoc, &
ſurrexit illico, ut ſine mora exequeretur præceptum
angeli: fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, ſcili-
cet, quòd accepit Mariam coniugem ſuam: & nihil
dubitauit iam de conceptu eius. Et quando natus eſt
puer impoſuit ei nomen, quod angelus dixerat, quia
nihil aliud præcepit, ut patet ſupra in litera. *Et accepit
coniugem ſuam*. ideſt, accepit Mariam, quæ erat uxor
ſua, cùm eſſet uerum matrimoniū inter eos, per quos
efficiuntur coniuges: licèt nulla copula interceſſerit.
H Et dicitur accepit eam, ſcilicet, ad cohabitationem, &
ad alia obſequia coniugalia. Nam quidquid maritus
pro coniuge facere debebat, hoc Ioſeph faciebat pro
Maria: & quidquid eſt, in quo uxores uiris ſeruiunt, in
illo Mara uiuit: ita ut ceſſaret ab obſequiis humilitatis.
Erat igitur ſubdita Ioſeph uiro ſuo, cùm & ipſe Deus,
qui de ea natus eſt, ſubditus eſſet utrique. Luc. 2. ſcili-
cet. Et erat ſubditus illis. Solus autem concubitus fuit,
qui in hoc matrimonio defuit: ut ait Auguſt. in lib. de
bono coniugali. Et iſte non dicitur uerè defuiſſe, ſed
non fuiſſe: quia illud dicitur deeſſe, ꝙ rei neceſſarium,
uel utile eſt. Concubitus autem non erat neceſſarius
in hoc matrimonio, cùm ſine illo proles eſſet: concu-
bitus tamen ad prolem ordinatur. Non etiam fuit uti-
I lis, quoniam potius fuiſſet inhoneſtus, ſi templum ſpi-
ritus ſancti aliquis temerare auderet. *Et non cognoſcebat
eam*. Scilicet, non cognoſcebat carnaliter. Hoc ponit
Matthæus, quòd nō ſolùm Maria concepit Chriſtum
de ſpiritu ſancto, quia antequam iſta dicerentur iam
Maria habebat in utero, ut patet in litera, ſed ad oſten-
dendum, ꝙ etiam poſtea Virgo permanſit. Quidam
exponunt hoc de cognitione dignitatis, ſcilicet, quòd
poſtquam concepit Maria quouſque peperit non co-
gnoſcebat eam Ioſeph, ideſt, non poterat cognoſcere
quantæ dignitatis erat, ſed poſtquam peperit, cogno-
uit eam, ideſt, quantæ dignitatis ipſa erat, ſcilicet, quia
à conceptu uſque ad partum dignitas virginis erat in-
æſtimabilis, qui erat dignior toto ſęculo: cùm eum,
quem totus orbis capere non poterat, in ſui uteri an-
K guſtiis perfectè contineret. Et tunc ſtat propriè iſta di-
ctio, donec: & non poteſt fieri aliqua calumnia. Sed di-
cendum, ꝙ iſte non eſt ſenſus literæ: nam ad innuen-
dum talem cognitionem, non ſunt iſta verba ſatis ac-
commodata, ſed magis extra proprium ſenſum: nam
cùm ſcriptura ſic loquitur, intelligitur de cognitione
carnali, ſicut dicitur Gen. 4. ſ. Adam cognouit uxorem
ſuam, & peperit &c. Item quia intelligendo ſic non
ſolùm Ioſeph nō cognoſcebat quantæ dignitatis erat
Maria, ſed etiam nec aliquis hominum, nec angeli,
nec Archangeli: cùm dignitas Dei, quem Maria ſpe-
cialiter continebat, ſit infinita, & nullus poteſt com-
præhendere infinitum niſi ipſe, qui infinitus eſt, Ideo
ſi

si hoc intelligeret scriptura, non expressisset specialiter Ioseph: ergo non intendit hoc. Item, quia iste sensus non videtur ad propositum Matthæi, cùm loquatur hic de accipere vxorem, & parere, & ad hoc magis accommodata est cognitio carnalis, quàm aliqua alia: quia ad coniuges illa propriè pertinet, etiam quia partus ex ipsa semper sequi creditur: nisi cùm aliud ostenditur, sicut hic, & ista est expositio Ioan. Chrys.

De fulgore vultus Beatæ Virg.

Alij exponunt de cognitione vultus, scilicet, quandiu Maria tenuit Christum in vtero fulgebat vultus eius quadam glorifica claritate: ita vt Ioseph non posset aspicere in eam: nec cognoscere vultum eius propter infirmitatem oculorum, sicut non possimus solem intueri: sic fuit de Moise quando stetit cùm Domino in monte: quia ex consortio sermonis Domini erat facies eius cornuta, & quando venit ad populum nō poterat populus intendere in vultum eius propter fulgorem, sed oportebat Moyses vultum suum velamine, cùm loqueretur. Exod. 24. & 2. ad Corinth. 3. Postquam autem peperit Maria cognouit eam Ioseph, idest, potuit cognoscere vultum eius: quia cessauit ille fulgor egresso Christo de vtero. Sed hoc non est conueniens: primò quia ex hoc Domina nostra pateretur scandalum, quia iste fulgor nō solùm videretur à Ioseph, sed etiam ab omnibus aliis, cum quibus loquebatur, & conuersabatur Maria: quia vt isti volunt durauit nouem mensibus, scilicet, quandiu habuit Christum in vtero, & quia non putabatur ab aliquo Mariam concepisse de Spiritu sancto nisi ab his, quibus specialiter reuelatum est, putarent cæteri Mariam esse maleficam, scilicet, quòd opere magico illũ fulgorem fecerat; & quidquid esset, aut crederetur, necesse erat ipsum satis turbari: quia omnes Iudæi cōuenirent ad ipsam stupentes rei admirandam nouitatem, in quo turbaretur valde Virgo. Et non conueniebat hoc ei, quæ præ verecundia sextus, & ætatis potius volebat latere, quàm videri ab hominibus. Item, quia si fuisset iste fulgor, & tanto permansisset tempore, necesse erat, quòd Iudæi quærerent causam huius rei: oportebat, quòd Virgo manifestaret, vnde hoc proueniebat, aut concedere se esse maleficam. Et sic oportebat, quòd diceret se concepisse Messiam de Spiritu sancto. & istud erat maxiınum periculum matris, & pueri nascituri: quia si Herodes diligenter inquisiuit Messiam natum ad occidendum illum, qñ reges stella duce venerũt ad adorandum eum. sequẽti cap. & nesciebat tunc penitus locum natiuitatis, nec matrem, nec puerum: quanto magis persequeretur nunc ipsum, si per istum fulgorem constaret sibi de matre saltem ex præsumptione Ideo non est credendum, quòd talem fulgorem habuerit, quia nociuus erat matri, & filio. Item, quia quando dicitur communiter ab antiquis, quòd Maria habuit virum, vt partus diabolo celaretur, dicit Ambrosius super Lucam, ꝙ magis hoc fuit, vt Christus falleret principes sæculi, qui sunt membra diaboli. Nam ait, quòd dæmonum malitia facile occulta deprehendit. At verò, qui sæcularibus vanitatibus occupantur scire diuina non possunt: si igitur Deus voluit Mariam habere virum, vt partus celaretur, scilicet, vt principes sæculi non cognoscerent à principio esse Messiam illum, qui natus erat, non daret Mariæ vultus fulgorem, per quem oportet istum reuelari, vel ipsam pœnas pati, aut saltē tanquam maleficam infamari. Item si iste fulgor fuisset in Virgine ex quo Christum concepit, non fuisset turbatus Ioseph videns eam prægnantem: quia sicut videret illum fulgorem supernaturalem, ita verisimiliter putaret conceptum illum esse supernaturalem, & non turbaretur ita, vt vellet eam dimittere, quia tal tem peteret ab ea causam per istum fulgorem, quem

A videbat. Et tamen nihil petiuit, sed putans eam verè adulteram, dimittere eam occultè diffinierat: ergo nullum fulgorem videbat in vultu eius. Item non est ad propositũ Matthæi dicere de tali cognitione, cùm hic loquatur de uxore, & partu, ad quæ non pertinet cognitio vultus, sed cognitio carnalis. Item si intendisset Matthæus loqui de tali fulgore, non solùm dixisset, quòd Ioseph non cognoscebat eam, sed etiam dixisset de isto fulgore, quomodo erat in vultu Virginis, & qualis esset, & quanto tempore durauerit, & causa vnde peruenerit: cùm istud esset aliquid speciale, quod non intelligeretur nisi exprimeretur, sicut fuit de fulgore vultus Moysi: quia scriptura ponit causam, vnde prouenerat ille fulgor, scilicet, ex consor-
B tio sermonis Domini. Et declaratur, quomodo videntes fulgorem timebant, & non audebant ad ipsum accedere, & quomodo ipse ponebat velamen super vultum quando loquebatur populo: cùm verò solus erat deponebat velamen. Exod. 34. Matthæus tamen nihil de isto fulgore expressit: ergo, vel nullus talis fuit, vel Matthæus non intendit hic loqui de eo. Item dato, quòd Virgo habuisset talem fulgorem, non diceretur, quòd Ioseph non cognoscebat eam, idest, vultum eius: quia bene cognosceret, & tamen non auderet prope accedere, propter magnitudinem fulgoris, sicut erat de Moyse. Nam licèt esset facies eius resplēdens ex consortio sermonis Domini, cognouerunt illum filij Israel: & tamen dicitur, quòd timebant pro-
C pe accedere. Exod. 34. Ita fuisset de Ioseph: quia diceret Matthæus, quod non audebat prope accedere ad Virginem. Dicitur tamen, quòd non cognoscebat eā, ergo non intendit Matthæus aliquid de fulgore. Dicendum ergo, quòd loquitur Matthæus de cognitione carnali: sicut ait Hieronymus super Matthæum. Et tunc stat litera propriè: quia cognoscere tali loco signat cognitionē carnalem, cùm loquatur hic Mattheus de uxore, scilicet, quòd Ioseph accepit Mariam coniugem suam, & tamen actus coniugalis est cognitio carnalis, ideo crederetur, quòd eam cognoscebat carnaliter nisi Euangelista hoc expresse negaret, maximè, quia dicitur. *1 onec peperit filium suum*. Quia fortè aliquis putaret, quòd filius suus Iesus natus fuerat
D ex concubitu Ioseph & Mariæ dicitur, quòd non cognouit eam, vt innuatur, quòd de Spiritu sancto conceptus est. *Donec pepeit filium suum primogenitum*. Idest, donec peperit Iesum, qui fuit primogenitus Mariæ, ante quem nullum habuit, & post illum etiam neminem. Et dum dicitur, donec peperit non innuitur, ꝙ postquam peperit cognouerit eam Ioseph, quia nunquam eam cognouit, sed solùm significatur, quòd nō cognouit eam ante Christi conceptum, & natiuitatē. Et dixit hoc Matthæus ad tollendum dubium. Nam Maria non habuit alium filium nisi Iesum, vt constabat ei, & omnibus, qui fuerant contemporanei eius, quibus tunc Matthæus loquebatur, ideo an Ioseph cognosceret Mariam post Christi natiuitatem, non
E apparebat aliqua ratio motiua, cùm post Christum Maria nullum peperit. De Christi autem conceptu erat rationabiliter dubitandum: quia conceptus non solet fieri sine semine virili: ideo Matthæus volens auferre dubium, dixit, quòd Maria non fuerat cognita à Ioseph vsquequo pareret Christum: quia de hoc dubitari poterat. De tempore autē quod fuit post Christi natiuitatem, cùm non fuerit aliqua verisimilis ratio dubitandi, cùm non conceperit postea Maria, nō curauit dicere Mattheus, an postea cognouerit, vel non: de quo infra magis dicetur. Et licèt dicat, filium primogenitum, non innuit, quòd postea alios habuerit, vt infra dicetur. *Et vocauit nomen eius Iesum*. Scilicet, ipse Ioseph vocauit eũ sic, quia angelus ita iusserat.

Responsio auctoris.

ean Spi-

An Spiritum sanctum sit principium conceptionis Christi, Quæst. XLV.

Tota Trinitas operata est Christi conceptionem.

QVAERITVR, cùm dictum sit hic, quòd Maria inuenta est habens in vtero de Spiritu sancto, an Spiritus sanctus sit principium cōceptionis Christi actiuum. Dicendum, ꝙ non solùm Spiritus sanctus, sed tota Trinitas conceptionem Christi operata est. Nam opera Trinitatis indiuisa sunt, quia omnes tres personæ operantur singulas res, & per vnicam, & eandem operationem: quia sunt vna natura, & eadem quæ est principium illarū operationum. Miraculum ergo, quòd in Christi conceptione fuit, à tota Trinitate simul factum est. Nec potuit vna persona operari, alia non operante: quia tūc posset vna habere principinm operatiuum quod non haberet alia. Et tamen falsum est: quia natura est principium operandi, & illa est eadem numero in tribus: ergo non potest vna operari quin alia operetur, Sicut, si tres possent habere eundem oculum numero, non posset aliquis eorum videre per illum quin viderent omnes tres: quia omnium trium est, & æqualiter omnium trium. Item dicendum, quòd non solùm tres personæ operantur simul eandem rem, sed etiam operantur vnica operatione, licèt ipsæ sint tres: cū principium operandi sit idem, & multiplicatur operatio à multiplicatione principij operatiui, sicut diximus de tribus habentibus eundem oculum. Nam, cùm simul viderint, non erunt tres visiones, sed vnica visio: quia vnicus est motus in sensu, cùm sit vnicum organum, & vnica est numero species immutans. Item dicendum, ꝙ cùm tres personæ operantur, quælibet earum æqualiter operatur. Nam æqualitas, vel inæqualitas operationis prouenit ex maioritate, vel minoritate principij operatiui, sed principium operatiuum est equale in tribus, quia est idem nnmero: ergo est operatio æqualis inter eas: sicut in tribus habentibus vnum oculum, quilibet trium videt, sicut alius, quia ille oculus equalis est respectu cuiuslibet eorum. Item non solùm est hoc, sed etiam quælibet persona operatur ita perfectè, sicut omnes tres simul. Quod patet, quia si tres simul operarentur perfectius, quā vna, cùm illa vna sit Deus, esset aliquid maius, & perfectius Deo: quod falsum est. Etiam quia non potest stare: nā si tres perfectius operarentur, principium operandi esset perfectius in tribus, & maius, quàm in vna sola: & tamen falsum est, quia diuina natura quæ principiū operationum est, ita perfecta est in una sola persona, sicut in omnibus tribus, & illa eadem quę in vnica est, in tribus est, non plus, nec minus: quia non est deitas in tribus suppositis: quia in tribus suppositis humanis sunt tres humanitates numero, in tribus autem diuinis suppositis non sunt tres deitates, sed vnica deitas. Et ob hoc tria supposita humana sunt tres homines, & tria supposita diuina non sunt tres Dij. nec esse possunt, sed sunt vnicus Deus. Necesse est igitur non solùm istam operationem conceptionis Christi factam esse simul à tota Trinitate non distinguendo aliquam personam, cuius sit illa operatio magis, quàm alterius, sed etiam omnes alias operationes à tota Trinitate esse necesse est, quod intelligitur de operationibus propriè dictis, quæ sunt ad res: nam in diuinis sunt quidē actus notionales, vt gignere, & spirare, & gigni, & spirari, qui non uocantur propriè operationes, sed actus: & isti conueniunt singulis personis, quia per istos constituuntur, vel producuntur: & tota Trinitas, siue natura diuina non habet aliquem actum notionaliter: quia non gignit, nec gignitur: non spirat, nec spiratur: vt patet per Magistrum primo Senten. distinct. 5. Lo-

F quendo ergo propriè de Christi conceptione, non est conceptus de Spiritu sancto, sed de tota Trinitate. Considerandum autem, quòd Spiritus sanctus potest accipi substantialiter, vel personaliter. Substantialiter tota Trinitas, siue natura diuina uocatur Spiritus sanctus: quia Deus spiritus est. Ioan. 4. Et etiam est sanctus: quia Deus nihil contaminatum habet, ideo uocabitur Spiritus sanctus. Et tunc idem est dici Christū esse conceptum de Spiritu sancto, quod esse conceptum opere diuino per totam Trinitatem. Et tunc ponitur aliquid factum per Spiritum sanctum, quando naturalis operatio non peruenit ad illud, quasi dicat.

G Aliquid factum est per Spiritum sanctum, idest, non spiritum notionalem, & iste videtur esse proprius sensus: quia Matthæus non intenderet introducere, nec angelum distinguentem de operatione Spiritus sancti ad alias personas. Et iste videtur esse sensus in sacra scriptura, quandocunque fit mētio de Spiritu sancto, nisi simul exprimantur ibi, aliæ personæ, vel aliqua illarum: quia tunc necesse erit accipi Spiritum sanctū notionaliter, siue personaliter, vt Mar. 16. & infra vltimo, cùm dicitur, ꝙ baptismus debet esse in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quia ibi Spiritus sanctus pro persona accipitur. Quia tamen communiter doctores antiqui, & etiam moderni accipiunt Spiritum sanctum hic, & in aliis locis personaliter; poterit accipi personaliter, & tunc dicemus, ꝙ licèt non operatus fuerit solus Spiritus sanctus Christi conceptionē,

H ei tamē appropriatur propter tria. Primò propter causam incarnationis, quę consideratur ex parte Dei. Est enim Spiritus sanctus amor patris, & filij, prouenit tamen ex maximo Dei amore, ꝙ filius Dei carnem assumeret, vt dicitur Ioā. 3. scilicet: Sic Deus dilexit mūdum, vt filium suum unigenitum daret: ergo per Spiritum sanctum, qui est amor, hoc factum esse dicitur. Secundò conuenit hoc ex parte naturæ assumptæ: qa cùm dicitur facta cōceptio per Spiritum sanctum, innuitur, quòd natura humana assumpta est à filio Dei in vnitate personæ non ex aliquibus meritis nostris, nec propter dignitatem naturæ humanæ, sed ex sola gratia, quæ soli Spiritui sancto attribuitur, iuxta illud. infra Corin. 12. scilicet. Diuisiones gratiarum sunt, idē

I autem spiritus. Hoc indicat August. in Enchir. quòd modus iste, quo natus est Christus de Spiritu sancto, insinuabat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis in primo exordio naturæ suæ, quo esse cępit, verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem, vt idem esset filius Dei. Tertiò conuenit ex termino incarnationis. Ad hoc enim terminata est incarnatio, vt homo ille, qui concipiebatur esset sanctus, & filius Dei: vtrumque eorum attribuitur Spiritui sancto. Nam per ipsum efficiuntur homines filij Dei, ad Gala. 3. scilicet, Quoniam estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem abba pater, Etiam per Spiritum sanctum, sancti efficimur, ideo ad Rom. 1, vocatur spiritus sanctificationis. Sicut ergo alij homines per Spiritum sanctum sanctificantur spiritualiter, ut sint filij Dei adoptiui, ita Chri

K stus per Spiritum sanctum est in sanctitate cōceptus, vt esset filius Dei naturalis, Considerandum tamen, quòd adhuc in ista conceptione aliquid appropriatur singulis personis. Nam patri attribuitur tota cōceptio auctoritatiuè; quia in patre est auctoritas respectu filij, & filius à patre est, ideo totum quod filius facit à patre missus facere dicitur. sic dicitur ad Gala. 4. Scilicet. Misit Deus filium sum factum sub lege, factum ex muliere, idest, Deus pater misit filium suum, vt incarnaretur, Filio attribuitur in conceptione ipsa carnis assumptio: quia ipse solus eam assumpsit. Nam solus filius est Deus & homo. Spiritui sancto attribuitur

in con-

in conceptione ipsa formatio seminis: quia sicut virtus animæ quæ est in semine per spiritum, qui in semine includitur format corpus in generatione aliorum hominum, ita virtus Dei formauit illud semen supplens illud, qđ fecisset virtus seminis masculini. Ideo maior similitudo est in hoc ad Spiritum sanctum propter nomen suum, quàm ad patrem, vel ad filiũ: quasi dicat. Quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est, idest, fœtus formatus in ea non est formatus, vel organizatus per spiritum seminis masculini, sed per spiritum Dei, qui sanctus est, vel uocatur Spiritus sanctus.

An bene dicatur Christus conceptus de Spiritu sancto.
Quæst. XLVI.

QVAERITVR, an bene dicatur Christus conceptus de Spiritu sancto, & quid Spiritus sanctus fecit in conceptione Christi. Dicendũ, ꝙ conceptio Christi non attribuitur soli corpori eius, ita vt dicatur corpus Christi conceptum esse, sed attribuitur Christo, ita vt dicatur corpus conceptum esse, licèt non conueniat sibi, nisi ratione corporis. Est autẽ duplex habitudo Spiritus sancti respectu Christi. Nam ad filium Dei, qui dicitur esse conceptus, habet Spiritus sanctus similitudinem consubstã tialitatis. quia ambo sunt una substãtia ad corpus Christi. Habet Spiritus sanctus habitudinem causæ efficiẽtis, cùm sit corpus Christi creatura. Ista autem præpositio, de, importat vtranque habitudinem consubstantialitatis. Vt cùm dicimus, fetus est de menstruo, vel de semine, vel homo est de patre suo, vel de matre. Aliquando importatur efficiens, vt cùm dicimus vas esse de figulo, idest, à figulo factum, ideo conuenienter possumus dicere Christum esse conceptum de Spiritu sancto, & importabitur simul vtraque habitudo. Quia efficientia Spiritus sancti erit respectu corporis Christi, & consubstantialitatis eius erit ad ipsam personam diuinam assumentem corpus. Aliqui nolunt, ꝙ Christus dicatur conceptus de Spiritu sancto, sed ex Spiritu sancto. Et verum est, quod magis propriè diceretur ex Spiritu sancto: quia corpus Christi propter quod iste dicitur conceptus non est de substantia Spiritus sancti, ideo melius dicetur ex Spiritu sancto: quia ex importat expressius habitudinem efficiẽtis, quàm de, quæ propriè importat habitudinem consubstantialitatis, sicut ait Ambrosins in libro de Spiritu sancto. scilicet. Quod ex aliquo est, aut ex substãtia, aut ex potestate eius. Ex substantia sicut filius qui à patre est, ex potestate sicut ex Deo omnia, quo modo & in vtero habuit Maria ex Spiritu sancto. Et sic Ambrosius non dixit, ꝙ habuit de Spiritu sancto, sed ex Spiritu sancto. Nam Hieronymus qui fuit contemporaneus Ambrosio scripsit Euangelia trãsferens de græco, & dixit habens in vtero de Spiritu sancto. Libri autem, qui prius habebantur apud latinos habebant ex Spiritu sancto. Et ita allegauit Ambrosius, qa ipse non creditur uidisse translationem, & correctionem Hieronymi, posuit autem Hieronymus hoc bis de Spiritu sancto, sensus autem idem est, sed solùm differt in modo accipiendi istam præpositionem, ex, vel, de, secundum diuersos doctores, & tamen secundum vsum, & aliqualem importantiam ipsarum præpositionum, de: importat habitudindm consubstantialitatis, vel termini: ex, importat habitudinem materiæ, vel efficientis: nam, & ipse Hieronymus accipit, ex, vt denotat causam efficientem, ad Rom. 11. dicens: ex quo omnia per quã omnia, & intelligitur de Deo: & sic, ex, significat efficientem: quia Deus est efficiẽs omnium, ideo absolutè magis concedẽdum est Chri-

A stum fuisse conceptum ex Spiritu sancto, quàm de Spiritu sancto, sed in hoc parum differt, & vtrumque concedit scriptura, & sacri doctores. Considerandum vlterius quid Spiritus sanctus egit in Virginis conceptione. Et non est intelligendum, quòd ipse aliquod semen deciderit, per quod formaretur sanguis menstrualis Virginis, sicut formari debebat per semen masculinum, si ibi fuisset. Nam hoc non potest fieri nisi ab animali, cùm semen sit substantia corporea: Deus autem spiritus est. Ioan. 4. Nisi quis putauerit Deum nostrum esse talem, qnales asserebãt Gentiles, & poetæ esse Deos suos, inter quos ponunt generationem per concubitum, & in cęlo multos gigni Deos, & ibi nuptias celebrari, vt ait Martianus Minæus fęlix Capella in lib. de Nup. Mercurij, & Physiologiæ. sic etiã
B Ouidius, & cæteri poetæ multos introducunt à Ioue, & ab aliis Diis suis genitos, & quòd sæpe rapiebant uxores aliorum, vt patet de Ioue rapiente Europã filiã Agenoris regis Tyri. 2. Metamor. Sic & Alexander se asserebat filium Iouis, scilicet, quòd Mater sua Olympias a Ione Libyco in figura serpentis cognita, & impręgnata sit. Sic fuit opinio corporis apud Gẽtiles, ut recitat August. 7. de Ciuitate Dei introducens Herculis Hedituum ludentem teseris pro se, & Hercule: ita quòd una uice pro se luderet, & alia pro Hercule. Et si Hercules lucraretur promittebat de pecuniis suis copiosam pręparare cęnam Herculi, & illi nobile scortum adducere. Si uerò ipse lucraretur, uincẽs
C Herculem de expensis templi sibimet cœnam, & scortum prouideret. Accidit autem, vt ipse pro Hercule contra se obtineret. unde cęnam, & meretricem per noctem Herculis in templo posuit. Erat autem illa nobilis meretrix Tarentina, quæ per noctem se ab Hercule cognosci sensit: & in mercedem concubitus dixit ei, quòd sequenti die exeunti sibi de templo occurreret, qui uicissitudinem retribueret, quod factum est. Nam exeunti sibi de templo occurrit quidam Romanus ditissimus: qui eam hæredem instituit. Hoc modo sacerdotes templorum per fraudem cognoscebant sępe nobiles, & pulchras uirgines, uel matronas: dicentes patribus, aut uiris earum, quòd talis, uel talis Deus amabat filiam, uel eius uxorem. Quod ipsi miseri ad
D magnam fœlicitatem arbitrantes ponebant eas per noctem in templis Idolorum, vt expectarent deos ad se per tenebras uenturos: & tunc sacerdotes caute de tabulis exeuntes eas nihil dicentes cognoscebant: ut sic ipsi manerent non agniti. Sic fiebat Romæ in templo Isidis: de quo Ioseph, & declaratum est Leui. 19. quousque agnita fraude sacerdotes occisi templumque penitus ipsum deletum est. sic & in templo Isidis in urbe Alexandriæ factum refert Ecclesiastica historia. Talia tamen de Deo arbitrari turpissimum, & ridiculum est: nec talia credunt nisi qui insaniunt, aut insaniare volunt. Rursus autem non est putandum, quòd Spiritus sanctus semen alicuius viri assumpserit, & conseruauerit: & illud postea in utero Virginis posuerit ad
E formandum, & dirigendum menstruum illius, Hoc enim repugnat diuinæ bonitati: quia iste est modus, quo dæmones incubi, & succubi gignunt. Et oportet eos prius esse succubos in modum fœminarum: & postea incubos in modum uirorum. Quod de Deo cogitare super omnem absurditatem est. Item, quia hoc modo sequeretur uiolatio claustrorum virginis, & nõ fuisset uirgo in conceptu: sicut cum dæmones incubi semen susceptum a uiris in uasa genitalia fœminarum effundunt. Tunc enim claustra rumpuntur uirginea: sicut si a uiro quocumque potente fœmina carnaliter tangeretur. Fuit tamen Maria uirgo in conceptu, ideo nihil tale fuit. Item quia si Spiritus tale semen uiri posuisset in utero uirginis esset uerè Christus filius illius viri,

Spiritus sãctus nõ posuit aliqd uirile semẽ ad gñationẽ Christi.

uiri, cuius eſſet illud ſemen: & non differebat, an uir ille cognoſceret Mariam carnaliter, uel non: dum tamen ſemen illius eſſet in utero Mariæ. Quia coitus nō proficit, niſi ad hoc, ut ſemina miſceantur. Et tamen Chriſtus non eſt filius alicuius viri, ſed ſolius Mariæ: ergo nullum ſemen uirile ibi fuit. Confirmatur hoc, quia geniti per dæmones incubos, & ſuccubos non dicuntur eſſe filii dæmonum, ſed illorum uirorum, a quibus ſemen acceperunt. Alii putant, ꝙ Spiritus ſanctus non acceperit ſemen alicuius uiri: ſed creauit illud de nouo, & poſuit in utero Virginis: & ſic non diceretur Chriſtus filius alicuius hominis. Dicendum quòd hoc adhuc eſt deterius quàm præcedentia: quia hoc modo Chriſtus non redemiſſet nos conuenienter: quia, licèt Deus potuiſſet peccata noſtra ſola uoluntate ſua dimittere: ut tamen ſatisfieret iuſtitiæ ſuæ, noluit illa dimittere niſi tantum ſatisfaceret compatiendo quantum offenderamus praue agendo. Hoc autem nō fieri potuit niſi per illum qui eſſet ſimul Deus & homo: homo quidem, vt poſſet pati: Deus autem, vt poſset in infinitum mereri per paſſionem. Neceſſe erat ergo, ꝙ iſte homo, qui pateretur, eſset de progenie illorum, qui peccauerant: quia aliàs paſſio, uel meritum illius non pertineret ad eos, potiuſquam ſi aliquis angelus non aſſumendo carnem, ſed in propria natura pro eis pateretur: ſicut dæmon in inferno. Hoc autem patet. quia cùm ſemen maſculinum habeat uirtutem actiuam, & formet ipſum menſtruum fæminum, magis dicitur homo filius patris ſui, quàm matris. Et ſic ſi in utero Virginis fuiſset aliquod ſemen, quod Spiritus ſanctus creaſſet de nouo, quod ſuppleret locum uiri, magis diceretur Chriſtus pertinere ad illud ſemen, quàm ad uirginis progeniem: unde non diceretur Chriſtus de progenie Adæ. Et ſic, cùm non eſſet de progenie Adæ, non redimeret peccatores deſcendentes de Adam: ideo dicendum, ꝙ melius fuiſſet, ꝙ Domina noſtra cognoſceretur a uiro, & Chriſtus naturaliter conciperetur, quàm per tale ſemen nouiter creatum fieret conceptio. Nam illo modo conuenienter nos Chriſtus redimeret: quia eſſet de progenie Adæ. Dicendum tamen, ꝙ nullum iſtorum fuit, quia ſicut Chriſtus non eſt natus de uiro modo naturali: ita nec de ſemine appoſito per Spiritum ſanctum, ſiue de nouo creato, ſiue aſſumpto de uiro. Sed dicitur cōceptus de Spiritu ſancto, ſcilicet, quia Spiritus ſanctus ſupernaturali operatione nullo alio naturali agente mediante tanquam principali, nec tanquam inſtrumēto temperauit, digeſſit, & formauit menſtruum Virginis donec corpus perfecte organizatum eſt, ſicut uirile ſemen facturum erat ſi ſibi commixtum fuiſset. Ita enim de igne dicimus: quia ignis comburit, & incinerat lignum: & tunc comburitur lignum naturali actione ignis. Si autem Deus per ſeipſum nullo alio naturali agente mediante lignum combureret, illa ligni cōbuſtio ſupernaturalis diceretur: quia quicquid ignis, naturaliter facturus erat, Deus ſupernaturaliter faciebat. De hoc magis diximus in lib. noſtro de quinque figuris paradoxis parte prima. Conſiderandum tamen, ꝙ aliqui Doctores dicunt Spiritum ſanctum fuiſſe pro ſemine, ſic ait Chryſoſt. ſuper Matth. ſcilicet, vnigenito Dei in uirginem ingreſſuro præceſſit Spiritus ſanctus: ut præcedente Spiritu ſancto in ſanctificatione naſcatur, ſcilicet Chriſtus ſecundum corpus diuinitate ingrediente pro ſemine. Damaſcenus 3. Sententiarum ſuarum ait, quòd obumbrauit ſuper Mariam Dei ſapientia. & uirtus, uelut diuinum ſemen: Hierony. autem contrarium dicit volens Spiritum ſanctum non fuiſſe pro ſemine. Et hoc abſurdum dicit. Concordantur faciliter iſti, quia ſi accipiatur, ꝙ Spiritus ſanctus fuerit pro ſemine, ideſt, ꝙ ipſe appoſuerit aliquod ſe-

Opi docto de cōceptione Chriſti.

F men corporale, vel aliquam uirtutem corporalem loco ſeminis falſum eſt, ut probatum eſt: & ſic intelligit Hierony. Si accipiatur, ꝙ Spiritus ſanctus fuit pro ſemine, ideſt, ꝙ ipſe virtute ſua ſupernaturali ſuppleuit in conceptione iſta, quicquid faceret ſemen maſculinū, ſi ibi fuiſset, verum eſt. Et ſic non negat Hierony. Et hoc modo ſolùm poteſt intelligi Chriſtum eſſe conceptum de Spiritu ſancto.

An Spiritus ſanctus poſſit dici Pater Chriſti.
Quæſt. XLVII.

D.Th.

QVAERITVR, cùm ſit conceptus Chriſtus de Spiritu ſancto: an poſset dici Spiritus ſan- G ctus pater Chriſti ſecundùm carnem, vel quantum ad humanitatem. Quidam dicunt, ꝙ ſic, quia eo modo quo Chriſtus dicitur conceptus de Spiritu ſancto, dicetur filius Spiritus ſancti. Et hoc ſolùm eſt quantum ad carnem: quia perſona Filij non eſt concepta de Spiritu ſancto. Et ſimilis modus loquendi videtur in ſcriptura: nam Deus dicitur pater noſter, quia fecit nos. Deuteronomij. 32. ſcilicet. Nonne ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit, & fecit, & creauit te? Et tamen Spiritus ſanctus eſt cauſa efficiens corporis Chriſti, ideo eſt pater eius ſecundùm corpus. Dicendum, quòd nō eſt concedenda iſta propoſitio. Nam Auguſtinus in Ench. dicit, quòd natus eſt Chriſtus de Spiritu ſancto, non ſicut filius, & natus eſt de H Maria Virgine ſicut filius. Ratio huius eſt: quia nomē paternitatis, & maternitatis, & filiationis conſequitur generationem, & non quamlibet, ſed ſolùm propriā, qualis eſt generatio animalium, & maximè perfectorum: nam non dicimus, quòd ignis generatus de igne ſit filius ignis, niſi per metaphoram, ſed filiationem ſolùm concedimus in animalibus, in quibus eſt generatio magis perfecta. Non tamen uocatur filius quidquid generatur in animali, ſed ſolùm quod generatur in ſimilitudinem ipſius animalis. Vnde ait Auguſtinus, quòd non dicimus, quòd capillus, qui naſcitur ex homine ſit filius hominis: quia capillus non eſt ſimilis homini in ſubſtantia, nec in nomine. Sic etiam homo naſcitur de ſemine, & non vocatur filius ſemi- I nis, ſed filius hominis: quia homo non eſt ſimilis ſemini, nec in nomine, nec in ſubſtantia. Si autem ſit perfecta ſimilitudo geniti ad generationem, erit perfecta filiatio, tam in diuinis, quàm in humanis: ſi imperfecta ſimilitudo eſt imperfecta filiatio, ſicut patet de homine reſpectu Dei. Nam eſt in homine quædam ſimilitudo Dei imperfecta in quantum creatus eſt ad imaginem Dei, & in quantum recreatus eſt ſecundū ſimilitudinem gratiæ. Et ideo vtroque modo poteſt homo filius Dei dici: ſcilicet, quia creatus eſt ad imaginem eius, & quia aſſimilatus eſt ei per gratiam. Et vtraque eſt imperfecta filiatio. Eſt autem conſiderandum, quòd illud, de quo aliquid dicitur ſecundùm perfectam rationem, non eſt dicendum de eo ſecundùm imperfectam rationem, ſicut ſi aliquid conue- K nit alicui propriè, non eſt dicendum de eo ſecundùm rationem, qua conuenit ei appropriatè, ſicut ſemini dicitur naturaliter homo ſecundùm rationem propriam hominis, ideo nunquam dicitur homo de illo ſecundùm illam ſignificationem, qua pictura hominis dicitur homo, licèt fortè ipſa pictura aſſimiletur vero homini. Chriſtus autem eſt filius Dei ſecundùm perfectam rationem filiationis, ſcilicet, quia eſt filius Dei naturalis. Ideo quamuis ſecundùm humanam naturam ſit creatus, & iuſtificatus, non tamen debet dici filius Dei ratione creationis, nec ratione iuſtificationis, ſed ſolùm ratione generationis æternæ, ſecundū quam eſt filius patris ſolius. Ideo nullo modo debet dici

dici Chriſtus filius Spiritus ſancti, nec totius trinitatis.
Ad rationē, cū dicitur, ꝙ homo dicitur filius Dei, quia
eſt factus ab eo: dicendū, ꝙ homo ſm hoc habet quan
dam aſſimilationē imperfectā ad Deum: ideo uocatur
filius imperfectè. Chriſtus aūt, licèt iſto modo ſm cor-
pus ſit factus a Deo & conſequenter a Spiritu ſancto:
quia tamen ei competit propria ratio filiationis quan-
tum ad perſonā ſuā, non uocabitur filius Dei ſm im-
propriam, uel imperfectā filiatiouē, & tñ Chriſtus nō
poſſet eſſe filius Spiritus ſancti, niſi quantū ad corpus
ſm ꝙ eſt imperfecta filiatio. Ideo quātū ad corp' Chri
ſtus non dr̄ filius Spiritus ſancti, immo nec filius Dei.

An beata Maria fuerit uirgo in concipiendo.
Quæſt. XLVIII.

QVAERITVR, cū hic agatur de uirginitate
Mariæ an ipſa fuerit uirgo in cōcipiēdo Chri-
ſtū. Dicendū ꝙ ſic, ut Mat. hic aſſerit, & prædi-
xerat Iſai. 7. Ecce virgo cōcipiet, qđ Mat. hic
allegauit, hoc eſt tenendū ſimpliciter. Velle.n. contra-
rium aſſerere pertinet ad hæreſim Hebionitarum, &
Cherinthianorum: qui Chriſtū dicunt purū hominē,
& natum ex cōcubitu maris & fęminæ. Debuit autē
Chriſtus de virgine naſci propter quatuor. Primò pp

Chriſtus debuit de Virgine naſci propter quatuor.

patris ſui mittentis dignitatē cōſeruādā. Cū.n. Chriſtus
ſit uerus, & naturalis filius Dei, nō fuit cūueniens, ꝙ a-
lium patrē haberet, ne dignitas Dei patris cōicaretur
alteri. Secundò, fuit cōueniens ipſi Chriſto, qui eſt ver
bum Dei. Verbū aūt abſq; oī corruptione cordis cōci
pitur, immo cordis corruptio nō permittit perfectam
verbi cōceptionē. Et, quia caro ſic fuit aſſumpta a uer-
bo diuino, ꝙ eſſet caro uerbi Dei: cōuenniēs fuit, ꝙ ip
ſe de matre ſine corruptione matris conciperetur, ſi-
cut uerbum de patre ſine corruptione genitū eſt. Ter-
tiò conuenit hoc pp dignitatē humanitatis Chriſti, in
qua peccatū locum habere non debuit, cū per ipſam
oīa peccata tollerētur. Io. 1. Ecce agnus Dei. i. innocēs
ſicut agnus, qui tollit peccata mūdi. Nō poterat aūt in
natura iā corrupta ex concubitu naſci caro ſine infe-
ctione aliqua. Vnde Aug: in lib. de Nup. & cōcupiſcen
tia dicit, ꝙ ſolus nuptialis concubitus in matrimonio
Mariæ & Ioſeph nō fuit, quia in peccati carne fieri nō
poterat ſine ulla carnis cōcupiſcentia, quæ accidit ex
peccato, ſine qua concipi uoluit, qui futurus erat ſine
peccato. Quartò fuit cōueniens pp finem incarnatio-
nis Chriſti, quæ ad hoc fuit, ut homines renaſcerentur
in filios Dei non ex uoluptate carnis, nec ex volupta-
te viri: ſed ex Deo. i. ex virtute Dei. Io. 1. Cuius rei exem
plar apparere debuit in Chriſti conceptione: vnde ait
Aug. in lib. de ſancta virginitate, ꝙ oportebat caput no
ſtrū per inſigne miraculū ſm corpus naſci de Virgine:
vt ſignificaret mēbra ſua de virgine Eccleſia ſm ipſū
ſpiritū naſcitura. Quidā dicunt, ꝙ nō fuit Maria virgo
in cōceptu: quia Chriſtus vocatur filius Ioſeph. Luc. 2.
ſ. Erant pater, & mater eius mirātes ſup his, quæ dice-
bantur de eo. & eo. c. Maria dixit: Ego, & pater tuus do
lētes quærebamus te. ergo cognita eſt Maria a Ioſeph,
vt Chriſtus conciperetur. Dicēdū, ꝙ nō fuit Ioſeph pa
ter Chriſti, ſed ab omnibus ignorātibus ueritatem rei
putabatur pater Chriſti. Luc. 3. ſ. Et putabatur filius Io
ſeph. Hęc Beda ſuper Luc. Aliter dicit Aug. lib. 2. de cō
cor. Euang. & in lib. de bono coniugali. ſ. ꝙ Ioſeph fuit
pater Chriſti, licèt non ſit de eius ſubſtantia, etiam di-
cit ꝙ poterat eſſe filius adoptiuus: ſcriptura tñ vocat
Chriſtum filiū Ioſeph. ſ. quia ſic putabatur. Sed obiici-
tur, ꝙ neceſſe fuerit Chriſtū concipi per concubitum,
quia eorum, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei eſt idē modus
generationis: cùm generatio ſit exitus ad eſſe, & acci-
piat ſpeciem a termino. ſ. a re genita. Chriſtus tamē eſt
A eiuſdem ſpeciei cum cęteris hominibus, & illi gignun
tur ex coitu, ergo etiam Chriſtus. Itē quælibet forma
habet materiam determinatam, extra quam non po-
teſt inueniri, nec eſſe. Eſt autem materia formæ huma
næ ſemen maris & fæminę. Si ergo Chriſtus non eſt
conceptus ex ſeminę maris. & fæminæ, nō fuit corpus
eius vere humanum, quod eſt falſum: ergo non eſt na
tus de Virgine. Dicendum ad primum, ꝙ in his, quæ
naturaliter procedunt ſicut natura eſt determinata ad
vnum modum producendi. Virtus diuina eſt superna-
turalis: & cùm ſit infinita non eſt determinata ad unū
effectum, ideo nec eſt determinata ad unum modum
producendi quemcumque effectum. Nam ſicut po-
tuit virtus diuina primum hominem ſine concubitu
B producere de limo terræ: ita potuit corpus Chriſti ſine
coitu formare de Virginis ſanguine. Ad aliud dicen-
dum, ꝙ non eſt verum, ꝙ ſemen maris & fæminæ ſit
materia formæ humanæ in conceptione animalis: ſed
ſolùm menſtruum fæmininum eſt materia fætus: ſe-
men autem viri eſt agens, & formans: ideo non defuit
in formatione corporis materia, ſed agens, & locum il
lius ſuppleuit diuina virtus, quæ poteſt quamcumque
materiam facere perfectè diſpoſitam ad quamcūque
formam. Nam, licèt menſtruum non ſit materia apta,
vt inde formetur fætus immediatè, niſi digeratur, &
alteretur: magis tamen inepta materia eſt lutum ad
formationem corporis humani, & Deus de luto for-
mauit corpus Adæ. Fuit ergo facilius virtuti diui-
C næ menſtruum digerere, & formare inde corpus
Chriſti.

An beata Maria fuerit uirgo in partu.
Quæſt. XLIX.

QVAERITVR de uirginitate Mariæ in par-
tu, ſcilicet, an uirgo fuerit in partu. Conſide-
randum primò quid ſit uirginitas in partu. De

Quid eſt uirginitas in partu.

uirginitate namque, quæ eſt ad conci-
piendum, uel in conceptu planum eſt, ſcilicet, uirgi-
nem dicimus eam, quæ ſine ſemine uirili, & ſine a-
pertione clauſtrorum concipit. Et propria iſta uirgi-
nitas eſt quædam priuatio coitus. In partu tamen
D non apparet ita, quid ſit uirginitas. Nam ſi mulier
fuit uirgo in concipiendo, manifeſtum eſt, quòd non
oportet, quòd cognoſcatur, ut pariat. Et ſic uide-
tur, quòd quæcumque eſt uirgo in conceptu, eſt uir-
go in partu: maximè quia certum eſt nullam fæmi-
nam, dum parit, cognoſci poſſe. Dicendum autem,
quòd ad uirginitatem propriè dictam requiritur pro-
poſitum perpetuò abſtinendi a delectatione uenerea
cum corporis integritate. Integritas autem corporis
eſt uirginitas. Et quando dicimus aliquam eſſe uir-
ginem in conceptu, aut partu, uel poſt partum: lo-
quimur de iſta integritate corporis. Iſti autem inte-
gritati opponitur ruptio, uel apertio clauſtrorum

Diffinitur virginitas.

fæmineorum: cùm illa naturaliter concluſa ſint, &
E infertur quædam uiolentia carni, ſiue naturæ in ru-
ptione: cùm ſit quædam continui diuiſio. Sunt au-
tem duæ aperturæ clauſtrorum muliebrium: prima
eſt ad concipiendum. Nam cùm fiat conceptus per
mixtionem ſeminum: & non poſſent commiſceri
ſine quadam ruptura fæminei genitalis, tollitur inte-
gritas corporis ad conceptum. Secunda apertio
clauſtrorum eſt in partu. Nam tunc neceſſe eſt
aperiri clauſtra fœminea, ut fœtus in lucem pro-
deat. Et iſta tollit integritatem corporis. Dicen-
dum autem, quòd per utramque iſtarum tollitur
uirginitas, cum utrobique tollatur integritas corporis,
quæ uocatur materialiter uirginitas: & magis adhuc
in ſecunda, q̃ in prima ruptura. Nam maior eſt neceſ-

Alph. Toſt. in Matt. Comm.

ſariò ſecunda ruptura,q̃ prima,quæ fit,vt emittatur infans in lucem. Et ob hoc in partu multæ periclitãtur, ſed nulla in conceptu. Item, quia eſt magis neceſſaria iſta ſecunda apertio,q̃ prima:quia poteſt fieri conceptio ſine aliqua apertione naturaliter, & tñ non poteſt fieri partus ſine ruptura. Vnde põt contingere purè naturaliter, ꝙ aliqua mulier totaliter Virgo concipiat.ſ.quæ ſit Virgo corpore,& mente. Mente quidẽ, ſcilicet, ꝙ propoſuerit nunquam experiri delectationem veneream: corpore aũt.ſ.quia à nullo viro tacta eſt, & clauſtra fœminea integra manent, & tñ concipit ex ſemine virili. Sicut ponit S. Thomas exemplũ in quodam quolibeto de puella pubere iacente in lecto cum patre, vbi nullus fuit actus, & tamen concepit de ſemine patris. Et hoc pater neſciuit, & ipſa etiã non ſenſit: quia vtroque dormiente accidit humorẽ maſculinum defluere in genitale fœmininum: qđ ſatis quilibet excogitare poteſt. Iſta tamen non poterat parere ſine ruptura clauſtrorum, ideo magis neceſſarium eſt virginitatem perire in partu, q̃ in conceptu. Quia ſicut mulier aliqua dr̃ Virgo in conceptu, quia ad concipiendum clauſtra aperta non fuerunt: ita dr̃ Virgo in partu.ſ.quia in partu clauſtra non rumpunt. Ideo non ocioſè dictum eſt de Domina nr̃a, ꝙ fuit Virgo ante partum,& in partu.ſ.quia maius miraculũ fuit ipſam manente virginitate parere,q̃ cum virginitate concipere. Habuit tñ vtrunque. Nã in conceptu fuit Virgo: quia à nullo cognita eſt,& qđ maius eſt, quia ſine ſemine fuit. In partu aũt Virgo ſtetit: quia nullam rupturam paſſum eſt genitale eius potius q̃ cùm vrinam emitteret. Hoc aũt fuit: quia Chriſtus ꝓdijt de vtero eius non determinatè per genitale, ſed ꝑ totam latitudinem vteri quanta erat latitudo fœtus. Nam qui intrauit ad diſcipulos Ianuis clauſis non rũpens Ianuas, ſed tranſiens per ſolidum Ianuarum non obſtante ſibi corpore, ſed facta penetratione dimenſionum, potuit exire de vtero virginis non rupto vtero, nec aperto, quia ſiue rumperetur, vt fit in oĩbus, ſiue aperiretur, vt quidã volebant, ſemꝑ eſſet ablata integritas: quia genitale fœmininum naturaliter clauſum eſt. De his latius hr̃ in libro noſtro de quinque figuratis paradoxis parte prima. Iſtam virginitatẽ in partu neceſſe eſt poni in Domina noſtra: nam Iſa. illã prædixit, ſ. Ecce Virgo concipiet, & pariet. Ergo ſicut in virginitate cõcepit: ita in virginitate peperit. Hoc fuit conueniens propter tria. Primò propter proprietatẽ eius, qui naſcebatur, qui eſt verbum Dei. Verbum autem non ſolùm in corde abſque corruptione concipitur, ſed ẽt abſque cordis corruptione de ipſo procedit. Vt ergo oſtenderetur iſtud eſſe corpus verbi Dei, conueniens fuit, vt incorrupto virginis vtero naſceretur. Secundò hoc eſt conueniens quantum ad effectũ incarnationis Chriſti. Nam ad hoc venit, vt noſtrã corruptionem tolleret. Non ergo fuit conueniens, vt virginitatem matris naſcendo corrumperet. Vnde Auguſtinus in quodam ſermone de natiuitate Domini ait, ꝙ fas non erat, vt per eius aduentum violaretur integritas, qui venit ſanare corrupta. Tertiò ne matris honorem naſcendo diminueret, qui parentes præceperat honorandos. Erat etiam valde inconueniens, vt cùm virginitatẽ matris in conceptu ſupernaturaliter cuſtodierat, in partu illam perire permitteret. Dicunt quidam, quod non fuit conueniens Chriſtum naſci manentibus integris clauſtris: quia per hoc videretur corpus phantaſticum. Nam corpori naturali reſiſtũt alia corpora ſolida: Chriſtus tamen hoc fugit, cùm in reſurrectione diligenter oſtenderit corpus ſuum apoſtolis, ne illud ſpiritum aereum, vel phantaſma eſſe putarent. Luc. 24. Eſt dicendum, quòd Chriſtus ita uoluit corporis ſui ueritatem demonſtrare, quòd etiã

Per q̃ partẽ uteri uirginalis Xps natus ſit.

F ſimul eius diuinitas declararetur. Et ideo permiſcuit mira humilibus. Vnde vt corpus verum oſtenderetur, natus eſt de fœmina, ſed vt oſtenderetur eius diuinitas proceſſit de Virgine. Talis enim partus Deum decebat, ut ait Ambroſius in hymno natiuitatis Domini. Et non obſtat, quòd poſſet ex hoc putari corpus eius phantaſticum: quia ſi hoc ſolùm Chriſtus attendiſſet, multa miracula, quæ fecit, omiſiſſet facere, ſicut quãdo per noctem ambulat ſuper mare pedibus, & diſcipuli uidentes de nauicula putauerunt phantaſma eſſe. Mar. 6. Non omiſit autem Chriſtus hoc, quia licèt prima facie phantaſma putaretur, poſtea cognita veritate diuina uirtus elucebat, maximè quia hic nullum erat periculum, quia Chriſtus exiret de utero G Virginis. Nemo.n.uidit eum exeuntem, ut per hoc putaret eſſe phantaſticum, quia clauſtra non rumpebat: ideo debuit obſeruari dignitas eius, & honor matris, ut de incorrupto utero naſceretur.

An Beata Maria poſt partum Chriſti fuerit cognita carnaliter à Ioſeph. Quæſt. I.

QVAERITVR de uirginitate Mariæ poſt partũ, an poſtq̃ Chriſtũ peperit alios filios habuit, & an aliqñ ſaltem cognita fuerit poſtea. Quidã dicunt, ꝙ licèt Maria fuerit ſemꝑ Virgo ante Chriſti natiuitatẽ, poſtea tamen cognita H eſt à Ioſeph, & alios filios genuit. Vnde Chriſtus ſæpe dr̃ hr̃e fratres, ut Ioan. 2. dr̃, ꝙ deſcendit in Capharnaũ Ieſus & mater eius. Et Actuum 1. dicitur, ꝙ hi omnes erant cum Maria matre Ieſu, & fratribus eius. Item quia dicitur ſupra in litera, ꝙ antequam conuenirent Maria & Ioſeph, inuenta eſt ipſa habens in utero, ergo poſtea conuenerunt, ſcilicet carnaliter. Item, quia dicitur, Ioſeph non cognouit Mariam, donec peperit filium: ergo uidetur, ꝙ poſtea cognouit. Item, quia dicitur peperit filium ſuum primogenitum, & tamẽ primogenitus ad alios ſequentes dr̃. Sic dicitur ad Ro. 8. de Chriſto.ſ. Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus: ergo alios filios habuit Maria poſt Chriſtũ, & ſic non fuit Virgo poſt partum. Dicendum, ꝙ Maria ſemper fuit Virgo, & facilius erat virginem eſſe poſt par-

Primũ. Scdm. Tertiũ.

I tum, q̃ prius. Nam ſi ante conceptum, & in partu Virgo eſſe potuit, à fortiori poſt partum, cùm nulla neceſſitas corruptionis maneret, quia vt conciperet neceſſe erat naturaliter perdi virginitatem, vel ſaltẽ ſuſcipere ſemen, vt pareret, oĩno neceſſarium erat naturaliter fieri corruptionem, vt tñ poſtea incorrupta maneret, nihil obſtabat, niſi uoluntas, cũ iam nec cõcipere, nec parere quicq̃ neceſſe erat. Iſta virginitas perpetua Mariæ deſignata fuit per Ezechielem per portam clauſam in domo Domini, quæ nunq̃ aperietur, & vir non intrauit per eam. Ezech, 42. Et Augu. in ſermone quodam exponens dicit: Quid eſt porta clauſa, niſi Maria ſemper intacta? Quid eſt: homo non tranſibit per eam, niſi quòd Ioſeph non cognoſcet eam? Et qđ K eſt: Deus ſolus ingreditur, & egreditur per eam, niſi quòd Spiritus ſanctus impregnauit eam? Et quid eſt, clauſa erit in æternum, niſi quòd Maria Virgo eſt, ante partum, & Virgo in partu, & Virgo poſt partum? Conſiderandum autem, ꝙ circa virginitatem Mariæ quidam errauerunt dicentes, eam nec in partu, nec in conceptu, nec poſt partum virginem ſtetiſſe. Sed etiam ipſum Chriſtum ex concubitu natum. Hi fuerunt peſſimi hæretici Cherinthiani, & Hebionitæ, de quibus ſupra dictum eſt: & iſti potius ſunt infideles, q̃ hæretici, cùm expreſsè negent textum ſacræ ſcripturæ, quæ dicit Chriſtum de Spiritu ſancto natum, & natum de virgine, & ꝙ Ioſeph non cognouit Mariã ante-

Error hæreticorum Mariæ.

antequam pareret Christum. Alii errauerunt concedentes Mariam ante partum, & in partu Christi Virginem extitisse: & tamen Christo nato dicunt eam a Ioseph cognitam alios filios peperisse. Iste autem est error detestãdissimus Eluidii, qui mouetur ex eis, quæ supra obiecta sunt. Dicendum, quòd nõ conueniebat Mariam post Christi natiuitatem ab aliquo cognosci. Primò, quia derogat hoc perfectioni, & dignitati Christi: quia sicut secundùm naturam diuinam est unigenitus Dei patris tanquam perfectus filius, quo existente non est necesse alium gigni: ita decuit, ut esset vnigenitus matris. Quia uelle alios gignere, erat innuere, ꝙ iste non erat perfectum bonum, & solatium matris: ita, vt eo existente mater adhuc alios filios cuperet'.
B Secundò, quia hoc facit iniuriam Spiritui sancto: cuius sacrarium fuit uterus virginalis, in quo carnem Christi formauit. Vnde non decebat propter honorem Spiritus sancti ut quis conaretur illud polluere, qđ Spiritus sanctus fęcundauerat, & specialiter consecrauerat. Tertiò hoc derognat dignitati, & sanctitati matris, quæ ingratissima uideretur si hoc filio tanto contenta non esset, & si uirginitatem, quæ in ea miraculosè seruata fuerat, spontè perdere uellet per carnis concubitum. Quartò, quia si Ioseph hoc atentaret, esset sibi imputandum ad magnam temeritatem: cùm angelus reuelasset ei mysterium, scilicet, quòd Spiritus sanctus virginem fœcundauerat. Quod ergo ipse uellet nunc uiolare templum Spiritus sancti esset summa temeritas. Nam Spiritus sanctus illum disperderet, si-
C cut dixit apostolus, ꝙ qui uiolauerit templum Dei disperdet illum Deus. prima Cor. 3. Quintò, quia si Maria post hoc ab aliquo uellet cognosci, uideretur hoc esse propter solum desiderium libidinis: nam matrimonium istud factum fuerat, ut haberetur ista proles, non quidem ex eo, sed ut conseruaretur per illud. Nihil ergo erat iam necessarium pertinens ad matrimonium, cùm proles perfecta haberetur. Ergo uelle cognosci post hoc propter incontinentiam, & infirmitatem carnis esset, quæ imperfectio non est ponenda in Virgine. Sextò, quia retrocederet uirgo a proposito suo. Nam quando angelus dixit ei, ꝙ conciperet Messiam, quodammodo turbabatur, ne per hoc oporteret eam cognosci a uiro dicens: quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Luc. 1. Ergo à
D fortiori intendebat postea, quando non esset necessitas concipiendi manere in perpetua continentia. Sed post Christi natiuitatem non fuit aliqua necessitas cõcipiendi: ergo Maria post hoc seruaret incorruptionem, nisi mutaret propositum: mutare autem propositum in tali re est magna imperfectio, quia nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Luc. 9. *Ad argumẽta opposita. Ad primũ.* Ad primum in contrarium dicendum, quòd quidam putant, sicut ait Hieronymus super Matthæum, fuisse fratres domini quosdam, quos Ioseph ex alia uxore prius genuerit. Nos autem fratres domini, non filios Ioseph, sed consobrinos saluatoris sororis Mariæ materteræ domini filios intelligimus, & sic uult Hieron. ꝙ Ioseph non habuit aliquos
E filios, nec etiam habuit aliam uxorem præter Mariã: immo ait Hieronym. in li. contra Hæluidium hæreticum, quòd credendum est Ioseph potius Virginem permansisse, quia aliam uxorem habuisse non scribitur, & fornicatio in sanctum uirum non cadit. Vocantur ergo fratres domini filii sororum matris eius: quia Maria mater eius habuit sorores, quæ genuerunt filios. Nam Maria uxor Zebedæi dicitur esse soror eius: & Maria uxor Alphæi etiam dicitur soror eius. Ideo filii illius Mariæ, & Alphæi dicuntur fratres Christi. Et filii istius Mariæ, & Zebedęi dicuntur fratres Christi. Primi sunt Iacobus, &

A Ioannes, de quibus dicitur, ꝙ mater filiorum Zebedęi stetit coram Christo petens ab eo, vt duo filij sui sederent, vnus ad dexteram Christi, & alius ad sinistram in regno suo. Et hoc dicebat: confidens, ꝙ Christus faceret istud ꝑꝑ propinquitatem magnam filiorum suorum ad Christum, infra 2. filij Alphæi & Mariæ vxoris eius vocabantur fratres Christi. Et de his magis expressè habetur in scriptura, vt patet Mar. 6. ſ. Nonne iste est fabri filius, & Mariæ, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nõne & sorores apud nos sunt? Omnes nominati hic dicuntur esse filij Alphęi, & maximè Iacobus, qui primus nominatur. Et iste est Iacobus, de quo cõmuniter dicĩ, ꝙ sit frater Domini, sicut ait Apostolus ad Gala. 1. ſ. Alium aũt apostolorũ vidi ne-
B minem nisi Iacobum fratrem Domini. Et sic est consuetudo apud Hebræos vocare fratres: licèt isti potius vocentur patrueles, vel fratrueles. i. filij duorũ fratrũ, vel patrum, vel matrum, qui sunt fratres. Sic accipitur Isa. 5. ſ. Cantabo vineæ meæ canticum patruelis mei. *Ad secũdũ responsio.* Ad secundum dicendum, ꝙ non sequitur, cùm dicitur antequam conuenirent peperit: ergo postquã peperit, cõuenerunt: quia potest stare vnum sine altero, & etiam non est semper intentio loquentis significare aliquem actum sequentem, sic ait Hierony. in lib. contra Heluidium, ꝙ licèt hæc præpositio ante sæpe indicet consequentiam actus, interdum tamen solùm ostendit ea, quæ prius cogitabantur, vt postea fierent. Non est autem necesse, vt primò cogitata semꝑ fiant,
C cùm aliqñ interueniat aliquid, vt illa fieri non possint. Si aliquis dicat antequam in portu pranderem nauigaui, non innuit, quòd in portu prandeat postquam nauigauerit, sed innuit quòd cogitauerat, scilicet, ꝙ ante pransurus esset in portu, quàm nauigaret. Et accidit quòd non potuerit prandere, quousque nauigaret. Sic Matthæus, cùm dicit antequam conuenirent inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto: non innuit, ꝙ post hoc conuenerint: sed, quòd dum videbãtur conuenturi non conuenerunt: quia præuenit conceptio per Spiritum sanctum, ex quo factum est, ꝙ nõ conuenirent. *Ad tertiũ.* Ad tertium dicendum, ꝙ illud aduerbium donec, nõ importat semper alium actum sequi: sed aliqñ potest esse, ꝙ nullus actus sequatur. Sic patet
D Gen. 8. Vbi dicitur de coruo, ꝙ emisit Noe coruum, vt videret, an desicata esset terra, qui egrediebatur, & non reuertebatur, donec siccarentur aquæ. Et tamen manifestum est, vt probatum est. eod. cap. & colligitur satis ex litera, quòd coruus nunquam rediit in arcam: quia si redire deberet, hoc potius faceret, quando tota terra erat operta aquis, sicut dicitur de columba, ꝙ non inueniẽs, ubi requiesceret pes eius, reuersa est in arcam. Et postquam misit eam iterum, & inuenit terram desicatam non est reuersa vltra ad eum. eod. cap. Ita esset de coruo: quia, cùm esset terra desicata, & inueniret eam plenam cadaueribus, quæ ipse ualde cupiebat: non erat vllatenus verisimile, quòd uellet redire in arcam. Et sic idem est dicere, ꝙ nõ re-
E uertebatur, donec sicarentur aquæ, quod dicere nunquam reuersus est. Et ponitur quasi ad tollendum dubium, scilicet, quia solùm erat dubium, an coruus reuerteretur antequam inueniret terram desiccatam, & dicitur, ꝙ vsque tunc non reuersus est. Et sic innuitur, quòd nũquam rediit. Sed patet etiam Gen. Vbi Deus promittẽs Iacob multa bona, ait: Ego ero custos tuus quocunque perrexeris: nec dimittam te, nisi compleuero vniuersa, quæ dixi. Vbi alia litera habet donec cõpleuero vniuersa, q̃ dixi. Et tamen non est sensus, ꝙ postq̃ Deus cõpleuit vniuersa, quæ dixit ad Iacob, dimiserit eum. Nam nunquam dimisit, sed potius multiplicauit eum, & semen eius, & pepigit cum eo pactum, quod ẽt pepigerat cũ patre suo Abrahã, & Isaac

promittens ei ſpāliter bona, vſque ad mortem ſuam. Gen. 46. ſ. Qn̄ apparuit Deus Iacob deſcendenti in Aegyptum apud puteum iuramenti. Sic etiam Pſalm. 109. dicitur de Meſſia, ꝙ Deus dicat ei: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorū. Non eſt tamen ſenſus, ꝙ poſtquam Deus ſubijceret inimicos Chriſti pedibus eius, deſineret ſedere ad dextram patris, quia in æternum ſedet, cùm ſit filius eius naturalis, & conſubſtantialis, & neceſſe eſt eū ſemper eſſe æqualem patri, quod eſt eſſe ad dextetam. Et accipiendo etiam ſecundùm humanitatem nunquam ceſſabit ſedere, immo ſubiectis inimicis videbitur eſſe humanitas Chriſti in maiori gloria, qđ importatur per ſedere ad dextram. Nam qn̄ inimici Chriſti non erant ſibi ſubiecti. ſ. eo viuente, cùm eū impugnabant, erat Chriſtus ſm humanitatem in minori honore, & tn̄ tunc ſedebat adhuc ad dextrā patris ſm æqualitatem naturæ. Poſt reſurrectionē aūt, qn̄ inceperunt inimici eius ſubijci ſibi, cœpit humanitas ſua eſſe in maiori honore. Nam dixit apoſtolis. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra, infra 28. Ergo à fortiori tunc ſedet ad dextram Dei. Et ſic non ponitur donec, niſi ad tollendum dubium: quia dubiū erat, an antequam eſſent ſubiecti Chriſto inimici ſui, ſederet ad dextram Dei, quia de poſt non erat dubium, cū poſtea eſſet honorabilior. Ideo, cū dicitur: ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, etiam innuitur, ꝙ ſedeat à dextris Dei in æternum. Sic etiam dicitur Pſal. 142. ſ. Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri. Non eſt tamen ſenſus, ꝙ poſtquam Deus miſertus fuerit nobis, debeamus oculos noſtros ab eo auertere, ſed ſemper debemus habere oculos noſtros ad ipſum. Pſal. 22. ſ. Oculi mei ſemper ad Dominum, ita hic ſolùm ponitur donec, ad tollendum dubium: quia ſolùm erat nobis dubiū, an Maria fuerit cognita à Ioſeph ante Chriſti natiuitatem: cùm non fiat conceptio naturaliter ſine ſemine. Poſtea verò non erat aliqua cā dubitandi, cùm Maria poſtea non concepit, nec peperit. Ideo dicere, ꝙ Ioſeph non cognouit Mariam, donec peperit filiū: eſt quaſi dicere, ꝙ nunquam cognouit eam, quod ſolùm erat rō dubitaudi, an cognouiſſet eam ante conceptum, & partum. Ad quartum dicēdum, ꝙ primogenitus non ſemper importat alios poſtea genitos, vt patet hic, quia aliquando iſtud nomen primogenitus importat relationem, & tunc ſignat alios poſt natos. Aliquando eſt nomen abſolutum, & tunc nō ſignat aliquem conſequi. Quod apparet, quia primogenitus dr̄ de primo, & tamen primus, & oēs cōparatiui ſm dialeticos ponuntur aliquando abſolutè, & dr̄ primus, ante quem nemo fuit, ſiue poſt illum ſit aliquis ſiue non, & vltimus, poſt quem nullus eſt, ſiue ante eum aliquis fuerit, ſiue non. Aliquando exponuntur comparatiuè. ſ. primus eſt, ante quem nemo fuit, & poſt quē aliquis eſt. Et vltimus, poſt quem nemo eſt, & ante quem aliquis fuit. Ita ergo primogenitus exponetur abſolutè aliquando. ſ. primogenitus ante quē nullus natus eſt, ſiue poſt eum ſit natus aliquis, ſiue non. Et pōt poni comparatiuè. ſ. primogenitus, ante quem nullus natus eſt, & poſtquem aliquis natus eſt. Ita Chriſtus eſt primogenitus Mariæ: quia ante illum de Maria nullus genitus eſt, licèt poſt eum nullū genuerit. Item patet hoc ex noībus relatiuis, quia filius, & filia, nurus, & ſocrus relatiua ſunt, & tamen accipiūtur ſæpe pro abſolutis. ſ. filius pro viro quocunque, & filia pro femina quacunq;. Sic accipitur Canticorū 2. cùm dicit ſponſus. Ego flos campi, & lilium conuallium. Sicut liliū inter ſpinas, ſic amica mea inter filias, ideſt, inter mulieres. Quia ſi relatiuè acciperetur, neceſſe eſſet poni ibi, cuius erant iſtæ filiæ. Etiam dicit.

Ad quartū. Primogenitus qūo intelligatur.

F eod. cap. ſponſa. Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios, ideſt, inter viros: quia nō ponitur ibi, cuius ſint iſti filij. Sicut etiā dicitur Prou. vlti. Multæ filiæ congregauerunt diuitias. i. multæ mulieres: qa nō ponit̄ ibi relatiuè. Sic ēt iſtud nomē nurus eſt relatiuū, & ponit̄ abſolutè, vt ait Ouid. 2. Metam. ſ.

Inde fluunt lachrymæ, ſtillatæque ſole rigeſcunt.
De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda latinis.

Ideſt, mulieribus latinis: quaſi dicat, de arboribus illis fluunt lachrymæ, quæ per calorem ſolis rigeſcunt, i. indurantur in electra, & cadunt in fluuium Eridanum, ſiue Padum, vulgariter dictū. Et ille mittit illa electra per Italiam, vt nurus latinæ. i. mulieres latinæ geſtent illa in ornatū. Idē eſt de alijs noībus relatiuis, vt proximus, & ſupremus. Nā licèt iſta ſint cōparatiua, & exponantur aliqn̄ cōparatiuè, aliqn̄ abſolutè, leges tn̄ humanæ accipiunt ſæpe abſolutè proximū, & ſupremū, vt patet. ff. de verbor. ſignificat. l. ꝓximus. Et dicitur proximus eſt, quem nemo antecedit. Vnde po ſuit in ſignificatione abſoluta, & apparet magis. eod. titu. l. proximi. cùm dicitur proximi appellatione etiā ille continetur, qui ſolus eſt. Sic etiam de iſto nomine ſupremus. eo. tit. l. ꝓximus, ſcilicet, ꝙ ſit ſupremus etiam ille, ante quem nemo fuit. Cùm ergo oīa iſta nomina ſint relatiua ſm naturam ſuam, & tamen inueniantur ſæpiſſime in ſignificatione abſoluta, erit ſic de hoc nomine primogenitus, quod licèt ſit relatiuū, aliqn̄ tamen ponitur vt abſolutum: ita, vt dicatur primogenitus, poſt quem nemo naſcitur. Hoc magis ex conſuetudine ſacræ ſcripturæ in veteri teſtō, vbi vocatur primogenitus ille, ante quem nemo naſcitur, ſiue poſt eum aliquis naſcatur, ſiue non: vt patet Exo. 13. Vbi iubetur primogenitum pecorum offerri, & primogenitos hominum redimi. Si tamen vocaretur primogenitus ſolùm ille, qui habebat alios poſt ſe natos, nunquam ſciretur, an erat primogenitus, qui prius naſcebatur quouſque haberet alios fratres. Et tamen iubebat Deus, ꝙ cùm mulier pareret primogenitum poſt quadraginta dies offerret illum Domino: dans ſacrificium, & redimens illum quinque ſiclis. Leu. 12. & Numeri. 18. Et tamen poſt quadraginta dies à partu nondum poterat ſciri, an iſta mulier alios habitura eſſet filios, reſpectu quorum iſte vocaretur primogenitus. Ergo lex vocat iſtum primogenitum, quando nondum conſtat, an alios poſt ſe natos habeat. Et ſic accipit primogenitum abſolutè. ſ. quem nemo præceſſit natiuitate, ſiue alius poſt naſcatur, ſiue non. Sic fuit in Maria. Nam conſtat de ipſa etiam apud hæreticos, ꝙ ante Chriſtum nullum filium habuit, & iſtum obtulit in templo in die quadrageſimo poſt partum, & redemit eum lege primogenitorum. Luc. 2. Manifeſtum eſt ergo, ꝙ tunc Chriſtus primogenitus vocabatur ſm legem, & tamen nondum Maria poterat habere alios filios, etiam ſi aliquos poſt Chriſtum habuiſſet: igitur primogenitus ſm legem abſolutè accipitur. Et ſic non oportebat, ꝙ poſt Chriſtum aliqui iā naſcerentur ad hoc, ꝙ ipſe vocaret̄ primogenitus reſpectu illorum: quia immediatè vt natus eſt, primogenitus vocatus eſt, ſm legem: quia alias non fuiſſet obligata mater ſua offerre illum in templo die quadrageſimo. Et tamen Luc. 2. innuitur, quòd obligabatur, vel videbatur obligari: quia dicitur ibi, ꝙ iſta facta ſunt ſm conſuetudinem legis Moyſi. Iſte etiam eſt modus accipiendi primogenitū in iure. Nā ſi ſit lex, ꝙ aliquis honor, vel poſſeſſio deueniat ſolū ad primogenitos, ſi quis vnicum filium genuerit, non eſt dubium, quin ad illum pertineat ille honor, vel poſſeſſio. Sic accipitur primogenitus. extra de verbor. ſignific. c. Ioſeph, cū dicit. Ex hoc loco multi peruersè ſuſpicati ſunt Ma-

teriam

teriam alios filios habuisse, cùm sit mos sacrarū scripturarum illum primogenitum appellare, quem nemo præcessit, & non solùm eum, post quem alij nati sunt. De his omnibus magis diximus in libro nostro de quinque figuratis paradoxis parte prima.

De quo Christus fuit conceptus in vtero Virginis. Quæst. LI.

Christus nō fuit conceptus de sanguine qui erat in venis B. Virg.

QVAERITVR vlterius circa Christi conceptionem ex Virgine, de quo conceptus est. Nam cōiter dicitur, ꝙ conceptus est de purissimis sanguinibus B. Virginis, vt ait Damascenus lib. 3. aliquando tñ errant circa istos purissimos sanguines, putantes non fuisse conceptum Dominum in Virgine de sanguine menstruali, de quo cōcipiuntur oēs, quia putant sanguinem illum esse impurum, & sordidum. Et errant credentes ob hoc, ꝙ fuerit conceptus Christus de sanguine, qui erat in venis B. Virg. quia illum putant esse purū. Sed hoc non stat. Primò, quia ex sanguine, qui est in venis non pōt fieri conceptio, cū locus conceptionis, & formationis fętus non possit esse in venis, sed in matrice, & tñ in matrice non est sanguis aliquis, nisi qui uocatur menstruum: ergo ex menstruo necesse est fieri conceptionem. Secūdò patet, quia si ex sanguine venarū in Virgine Christus fuisset conceptus, non diceretur Christus propriè filius Mariæ, vel ipsa non vocaretur ita ꝓpriè mater Christi, sicut aliæ mulieres vocantur matres filiorum suorū. Hoc aūt esset tollere totum bonum Virginis, quia maxima dignitas eius, in qua ipsa excedit oēs mulieres, immo & oēm creaturā est, ꝙ sit mater Christi, qui est verus Deus, si aūt imperfectā rationē maternitatis hēt, tolletur sibi multū de dignitate maternitatis: oportet ergo ꝙ ad hoc ꝙ ipsa sit verè mater Christi, ꝙ ipsa in cōceptu Christi fecerit qđ aliæ fœminæ faciunt concipiendo filios suos. Aliæ autē fœminæ non solū ministrant materiā, de qua fiat conceptus, sed ēt ꝑ quandā virtutē actiuā disponunt illam ad hoc, ꝙ sit apta, & propinqua, vt possit fieri cōceptus. Istud aūt est, quia sanguis absolutè, siue in viro, siue in fęmina non est materia apta ꝓpinqua ad fętū formandū, iō in fęminis digeritur sanguis ille purus, & alteratur, & sic disponitur, vt sit materia ꝓpinqua, & apta ad conceptum. Sic.n. fit in lacte, qđ de sanguine gignitur ꝑ quandā alterationem factā à virtute existente in mamillis. Ita sanguis ille purus, & rarus, qualis est in venis non est materia apta ad formationē fœtus, sed oportet magis densari, & digeri, & alterari ꝭm calorem. Et hoc fit in fœminis à virtute generatiua, sicut in viris semen digeritur à virtute generatiua. Et iste sanguis alteratus, & aliqualiter densatus per virtutem generatiuam fęminæ mediante calore tanquam instrō vocatur menstruum, & est de quo fit cōceptio in matrice. Et hoc apparet, quia puellæ non possunt gignere vsquequo incipiant habere menstrua. Et postquam desierint habere menstrua ēt nō possunt gignere nisi supernaturaliter, sicut dr̄ Gen. 18. s. Erāt ambo .s. Abraham, & Sara prouectæ ætatis, desierantq; Saræ fieri muliebria. Et in hoc innuit ibi, ꝙ conceptus Isaac fuit supernaturalis, & verum est. Et tamē ista digestio sanguinis ad faciendū menstrua fit à potētia generatiua, quæ habet calorem sufficientem, qui est instrumētum suum. Et ista est cā, quare menstrua non fiunt in puellis quousque incipiunt hr̄e pilos in genitalibus, & vocantur tunc puberes ꝭm iura, vt ait Isidorus. 11. Etymologiatum, & extra de spon. c. puberes, scilicet, puberes a pudendis dicti sunt, quia ista loca primò lanuginem ferunt. Pili tamen nascuntur ꝑꝑ calorē digerentem. Ideo puellæ tunc primò menstrua habēt, quando calor in eis incipit esse, & ista est cā quare fœ-

F minæ in senectute magna non habent menstrua, scilicet, quia cessat in eis calor, cū infrigidentur ꝑꝑ ætatē. Et ita cū Sara esset prouectæ ætatis desierant fieri in ea muliebria. Gen. 18. Hoc supposito dicendum, ꝙ licèt mulier duo faciat in conceptu. s. ministrare materiam. i. sanguinē, & præparare illam. i. menstruum, tñ magis dr̄ mr̄ ꝑꝑ secdam opinionē, q̄ ꝑꝑ primam: qa aliàs ita possent esse matres puellæ ante pubertatem, & veteranæ postquam desierunt fieri muliebria, sicut mulieres puberes ætatis maturæ: quia in utrisque est sanguis, qui est materia, & tamen impuberes puellæ, & veteranæ non possunt disponere illum sanguinē, vt sit materia apta ad conceptum, & sic ille nunquā efficiuntur matres. Item patet efficatius, quia sicut pater
G non dicitur à potentia generatiua, sed ab actu potentiæ generatiuæ, ita mater vocatur mater ab actu potētiæ generatiuæ. Ipsa namq; potentia generatiua semper est ī viro, & in fęmina à principio vitæ, vsq; ad mortem; quia cū sit potentia quædam naturalis purè, non aduenit post tp̄s, sed incipit cū ipso animali, & desinit cū eo, sicut appareret in cæteris potentiis, & viribus. Actus tamen potentiæ generatiuæ nō est semper, sed in tempore determinato. s. quando est instrumentum conueniens in animali. s. calor, qui est instr̄m generale virium animæ. Sicut ergo pater dicitur ab actu potentiæ generatiuæ, ita mater ab actu potētiæ generatiuæ. Primus tamen actus. i. ministrare materiam. i. sanguinem non est actus personæ generatiuæ, nec alicuius
H potentiæ: quia non est vere actus: quia ministrare materiam isto modo. s. sanguinem non digestum, nec alteratum, nihil aliud est, q̄ habere sanguinem in corpore. Et istud non est actus alicuius potentiæ, sed est natura animalis perfecti, ꝙ non est sine sanguine. Erit ergo actus potentiæ generatiuæ in fęmina digerere sanguinem illum, & alterare aliqualiter, vt sit materia ꝓxima ad conceptum. Iste igitur erit actus, à quo mulier propriè denominatur mater, & dicitur gignere, vel concipere. Confirmatur hoc, quia si istud non esset, diceretur vir gignere fętum ex fœmina, ipsa tamē non diceretur gignere filium, uel concipere, si nō haberet aliquem actum specialem circa materiam fœtus. Nam propter solam continentiam sanguinis non
I magis diceretur mulier concipere, vel gignere filiū, quando ille concipitur, quam ante per decem annos, cū etiā prius sanguinem haberet, de quo poterat formari fętus. Non est ergo mulier mater propriè, nisi pro eo, quod materiam disponit. Cùm ergo Maria fuerit vera mater Christi, tam completè sicut aliæ mulieres sunt matres filiorū suorum, oportet quod ipsa habuerit istas duas operationes respectu corporis Christi, scilicet, ministrare materiam. idest, sanguinē, digerere illum, & alterare, vt sit materia apta ad conceptum. Hoc autem est habere menstrua, vel conceptionem fieri de menstruo: ergo corpus Christi non fuit conceptum de sanguine, qui erat in venis, sed de mēstruo. Item patet, quia, vt dictum est, propria ratio,
K à qua mater dicitur, est præparare materiam: quia vt dictum est ille est actus potentiæ generatiuæ. & tamē Maria fuit mater Christi: ergo ipsa præparauit sanguinem faciendo menstruum, & de illo corpus Christi formatum est. Alioquin non esset Maria naturalis, & uera mater Christi. Et tamen est naturalis mater eius, licèt supernaturaliter conceperit, & tamen ad hoc, ꝙ mater sit naturalis, requiritur, ꝙ ipsa ministraret materiam eo modo, quo aliæ fęminæ, sicut patet per Sāctum Thom. 3. parte Summæ. q. 31. arti. 5. cùm ait: Ad naturalem autem modum generationis ex parte materiæ pertinet, ꝙ materia, de quā corpus eius .i. Christi ꝯceptū est, sit ꝯformis materiæ, quā aliæ fœminæ subministrāt ad ꝯceptionē ꝓlis. Hęc aūt materia ꝭm Phy. in lib.

in lib, de generatione animaliũ eſt ſanguis mulieris, nõ
quicumque, ſed perductus ad quandam ampliorẽ di-
geſtionem per uirtutem generatiuam matris, ut ſit ma
teria apta ad cõceptum, & ideo ex tali materia fuit cor
pus Chriſti conceptum: hęc ille. Eſt autem uerum, ꝙ
aliqui dubitant, quæ ſit naturaliter materia fætus, & ta
men nemo, qui aliquid ſapit, dicit aliam materiam, uel
aliter diſpoſitam miniſtraſſe Dominam in Chriſti cõ-
ceptu, quam miniſtrant aliæ mulieres naturaliter. Di-
cunt tamen quidam, quòd materia naturalis, de qua
corpus formatur ſunt ſemen patris & matris comixta
ſimul cum ſanguine menſtruo: ita ꝙ totũ hoc ſit ma-
teria corporis. Hoc autem Ari. deſtruit multipliciter
in 15. de animalibus oſtendens, ꝙ id, ꝙ decidit de uiro
non eſt materia corporis humani, ſed ſolùm principiũ
actiuum, uel motiuum. Et probat hoc per rationem,
& experimenta ſenſibilia, quæ maximè in rebus natu-
ralibus fidem faciunt, ut patet inſpicienti uerba eius.
Oſtendit etiam, ꝙ ſemen mulieris nihil facit ad gene-
rationem. Vnde quædam mulieres concipiunt ſine
hoc, ꝙ ſeminent: ſed ſanguis, qui menſtruum dicitur,
eſt in fæminis loco ſeminis in uiris. Et ſecundùm hanc
poſitionem philoſophi, poteſt magis ſaluari, & conue-
nientius partus Mariæ, & maternitas eius, quàm ſecun
dùm alias poſitiones: quia ſecundùm eum ad conce-
ptionem corporis humani nulla materia requiritur na
turaliter, niſi ſanguis mulieris. De hoc latiſſimè tractat
Aegidius Romanus in quodam libello, quem fecit de
Embrione. Non eſt autem credendum, quòd materię
corporis Chriſti, qđ ſine ſemine viri conceptum eſt, ali
quid defuerit, quod naturaliter ad formationem cor-
poris requiratur. Conſtat tamen Mariam concepiſſe
ſine ſemine humano: aſſerentibus iſtud Matthæo, &
Luca, & Iſai. Ideo oportet, ꝙ materia, ex qua formatũ
eſt corpus Chriſti, & formatur in aliis hominibus, ſit
ſanguis per uirtutem generatiuam matris præparatus;
& ille ſanguis eſt in mulieribus, ſicut ſemen in uiris: i-
deo eodem tempore ſemen in uiris, & ſanguis iſte in
mulieribus incipit, ſ. quando utriſque incipiunt oriri
pili, & apparent alia ſigna pubertatis: ut ſupra dictum
eſt. Quia tamen in muliere calor deſeruiens potentiæ
generatiuæ eſt diminutus reſpectu caloris uiri, non po
teſt in mulieribus ſuperfluum alimenti ad tantam dige
ſtionem perduci, ſicut in uiris: ideo in uiris relinquitur
ſub forma ſeminis; in fæminis autem manet ſub for-
ma ſanguinis deficiens a completa digeſtione ſeminis.
Sanguis tamen & ſemen propinqua ſunt: ideo accidit
in hominibus multum coeũtibus, ꝙ ſanguinem emit
tant, quando ſemen deficit, ut ait. Ariſt. 15. de animali-
bus. ſ. Quia non ſufficit ad tantum de ſemine digeren-
dum, quantum incontinentia deſiderat. Non tamen
poſſet emitti ſanguis loco ſeminis, niſi ſanguis eſſet
propinquus ſemini. & in eiſdem uaſis in quibus ſemẽ,
ſcilicet, quia cùm in uaſis illis generatiuis per uirtutẽ
generatiuam conuertitur alimenti ſuperfluum in ſan-
guinem, & ſanguis vltimò decoquitur in ſemen: cùm
accidit, ꝙ aliquis coeat plus debito, non exiſtente ſe-
mine completè digeſto in uaſis emittitur ſanguis, qui
digerebatur, ut fieret ſemen completum. Eſt tamen di
cendum, ꝙ ſanguis menſtruus, qui fæminis eſt pro ſe-
mine, eſt magis digeſtus, & inſpiſſatus, quàm ſanguis, q
eſt in uenis: quia ſanguis, qui eſt in uenis, eſt ualde flui-
dus, & modicum digeſtus: nec digeritur tantum quan-
tum poſſet calor fæmineus digerere. Quod patet, cùm
lac dicatur magis digeſtum, vt quidam uolunt: licèt de
hoc nihil nunc aſſeritur: ſanguis tamen menſtruus di-
geritur a fœmina ſecundùm omnem poſſibilitatem
caloris ſui: cùm & adhuc requiratur in eo maior dige-
ſtio: quæ poſtea fiet per ſemen maris comixtum ſibi.
Item patet clarius: quia omni tẽpore gignitur ſanguis

F in fæmina: ſiue ſit puella, ſiue uetuſta: quia quamdiu
animal uiuit nutritur, ut ait Ari. licèt non ſemper aug-
mentetur. Nutriri tamen eſt per conuerſionẽ alimen
ti, quod neceſſe eſt prius conuerti in ſanguinem, quàm
in membra: & ſic in minima ętate, & maxima ſenectu
te ſanguis gignitur in fæmina, & tamen non fiunt mẽ
ſtrua in ea in parua ætate, nec in ſenectute: ſed in pu-
bertate, & ętate calida: ergo ualde magis digeſtus eſt
ſanguis menſtruus, quàm ſanguis, qui eſt in uenis. Nõ
eſt autem putandum, ſicut quidam ſimplices credũt,
ſanguinem menſtruum fieri ex ſanguine, qui eſt in ue
nis. Nam non fit ex illo: quia non erat locus ad facien-
dũ hoc, cùm capita uenarũ non aperiantur, ut influãt
in matricem. Item, quia ſanguis, qui eſt in uenis eſt de
G terminatus ad ſuſtentationem membrorum, & non
ad generationem. Item, quia dicimus, quòd ſemen in
uiris fit ex ſuperfluo alimenti: ſanguis tamen qui eſt in
uenis non fit ex ſuperfluo alimenti, ſed ex ipſo alimen
to, cùm directè alimentum conuertatur in ſanguinẽ.
In fæminis ergo ſanguis menſtruus, qui eſt loco ſemi
nis, ut dicit Ari. 15. animalium, & digeritur per poten-
tiam generatiuam, fiet de ſuperfluo alimenti: & habe-
bit alia uaſa, in quibus alteretur, & conuertatur: & nũ-
quam defluet de uenis. Et iſta eſt intentio Ari. & om-
nium, qui loquuntur de menſtruo. Ergo non tenet
poſitio illorum, qui dicunt corpus Chriſti non eſſe cõ
ceptum de menſtruo: quia motiuum ſuum deficit. Di
cunt enim menſtruum eſſe impurum, & fætidum:
H Chriſti tamen corpus de puriſſimis ſanguinibus con-
ceptum fuit. Hoc non tenet, quia natura, quæ maxi-
mè circa generationem hominis, qui eſt animal perfe
ctiſſimum non eſt ueriſimile, quòd de re fætida, & tur
pi corpus humanum formaret: maximè, cum multa
ſint pura, de quibus poſſet formare. Etiam, quia ſi de
re tam impura, & turpi formaretur corpus humanum,
non poſſet magno tempore homo uiuere, ſed facili-
ter corrumperetur. Ideo dicendum, quòd ſanguis mẽ
ſtruus, de quo formatur corpus hominis, non ſolùm
non eſt impurus, nec fætidus, ſed etiam eſt purior, &
perfectior, & pręcioſior quàm ſanguis, qui eſt in uenis.
Quod patet, quia natura cùm ſit regulatiſſima in ope-
rationibus ſuis, neceſſe eſt, quòd illæ res ſint perfectio-
I res, pro quibus ipſa magis laborauerit: magis tamen la
borat pro ſanguine mẽſtruo, quàm pro ſanguine, qui
eſt in uenis: cùm maiorem calorem ad hoc requirat,
ut ſupra declaratum eſt. Ergo eſt prætioſior ſanguis i-
ſte, quàm ille. Motiuum autem iſtorum aſſerentium
menſtruum eſſe fætidum, & impurũ, quia menſtruũ,
quod fæminæ emittunt tale eſt, nou tenet; quia ſan-
guis menſtruus, qui manet in matrice non eſt talis, ſi-
cut ille, qui emittitur: ſicut ſtercora emittuntur de cor
pore, & ſunt quædam partes alimenti: non ſunt tales
illæ partes, quas membra recipiunt de alimento ſicut
ſtercora: quia illa tanquàm inutilia, & impura ſeparat
natura a puro, & expellit: reſeruando ſibi quaſdam
partes puriores de ſubſtantia alimenti. In generatio-
ne menſtrui ſic eſt, quia natura accipit multas partes
cibi, quæ non ſunt neceſſariæ nutritioni, & illas dige-
K rit, & conuertit in ſanguinem menſtrualem. Et quia
illud, quòd natura accipit de hoc, habet multas partes
impuras, neceſſe eſt, quòd natura ſeparet, & emittat il-
las. Et ſicut ſumpto alimento neceſſe eſt cauſari ſter-
cora: ita facto ſanguine menſtruali neceſſe eſt manere
ibi quaſdam partes impuras loco ſtercorum, & illas e-
mittit natura ſingulis menſibus. Quælibet enim fæmi
na poſtquàm ſemel cęperit habere ſanguinem iſtum,
quolibet menſe ſemel aliquid emittit: licèt quædã mu
lieres plus, aliæ minus: ſicut fit de quantitate ſtercorũ.
Et ſic dicitur mulier pati fluxũ ſanguinis redeũte mẽ-
ſe. Leu. 15. ideſt, quòd in fine cuiuslibet menſis: ſiue de
menſe,

Materia, ex qua formatᷣ humanum corpus.

menſe, ad menſem hoc patiuntur fœminæ. Et iſta eſt cā quare vocatur iſte ſanguis menſtrualis. i. qui ſingulis menſibus accidit: niſi propter ægritudinem, vel aliqua impedimenta ceſſet. Nam menſtrualis, vel menſtruus à menſe dicitur, diurnus à die. Aliæ autem partes puræ huius huius ſanguinis manent in corpore, & de illis fœtus formatur. Et illæ nō ſunt fetidæ, nec impure, ideo corpus humanum de ſubſtantia pura, & p̄cioſa formatur: & propriè loquendo non eſt verum, ꝙ fetus formetur de ſanguine mēſtruo, quia ſanguis, de quo formatur fetus manet in corpore, & nunquā emittitur, menſtruus autem ſanguis foras emittitur p ſingulos menſes. Dicimus tamen ſanguinem, de quo formatur fetus menſtrualem, vt faciamus differentiā inter eum, & ſanguinem, qui eſt in venis, qui non pertinet ad generationem, ſed ad alimentum membrorum. Apparet ergo, quòd corpus Chriſti formatū eſt in Virgine de ſanguine mēſtruali eius, de quo formātur corpora aliorum hominum. Cū autem dicit Damaſcenus, ꝙ fuit formatum de puriſſimis ſanguinibus, verum eſt, quia ſanguis ille, quem natura ſeruat ad formationem fetus, purus eſt, & precioſior quàm ſanguis, qui eſt in venis. Habuit autem ſpecialem cauſam dicendi hoc Damaſcenus, licèt quorumlibet hominum corpora de puriſſimis ſanguinibus formentur: ſcilicet, quia corpus Chriſti non fuit per opus virile, ſicut alia corpora formatum. Ideo fortè putaret aliquis quòd loco ſeminis virilis quod defuerat, fuiſſet ibi alia aliqua materia de humoribus virginis. Et ad tollendum hoc dixit Damaſcenus, quòd fuit formatum de puriſſimis ſanguinibus, ideſt, non fuit ibi aliqua alia materia, niſi ſanguis purus, qui eſt ſanguis menſtrualis.

An Beata Virgo aliquid operata ſit actiuæ in Chriſti conceptione. Quæſt. LII,

QVAERITVR, an Virgo operata ſit aliqd actiuè in Chriſti conceptione. Quidam dicūt, quòd in conceptione Chriſti mater eius operata eſt aliquod per modum naturalem, & alij dicūt, ꝙ per donum ſupernaturale. Cum. n. Virgo vera mater Chriſti aſſeratur, oportet ſibi attribuere totum, quod ad matrem pertinet. Dicunt autem pertinere ad officiū matris, ꝙ aliquod principium actiuū ad conceptionem miniſtret, & non ſolū materiā tribuat. Hoc aūt diuerſimodè ponunt: nā quidam dicūt, ꝙ in materia, quā mater miniſtrat, oportet eſſe virtutē actiuam principaliter, tum quia ex cōmixtione ſeminum fieri ponunt conceptionem, vnde ſicut ſemen viri eſt actiuum in generatione, ita & ſemen mulieris, licèt non ſit in ea tanta efficatia ad agendū, tū ēt, quia ponunt conceptam prolem ſenſificari, vel ſentire per animam matris, vt ſic etiam ſit principalior mater in generatione quā pater. Hoc autem improbat Ariſt. 15. de Animalibus dicens, ꝙ in his, quæ habent vitam perfectam, diſtinguitur agens, & patiens in generatione pp perfectam generationē, quæ in eis eſt. In plantis autem, quæ imperfectam vitam habent, eſt in eadem planta virtus actiua, & paſſiua, quamuis interdum in una planta dominatur virtus actiua, & in alia virtus paſſiua. Vnde una planta uocatur maſculina aliqn̄, & alia fœmmina. Cū ergo impoſſibile ſit, qđ eſt determinatum, vt patiens habeat virtutem actiuā, reſpectu eius, ad quod eſt patiens: quia aliàs nō diſtinguerentur ibi actiuum & paſſiuum, oportet ꝙ fœmina non ſit agens in conceptione, ſed ſolum patiens. Alij dicunt, ꝙ illud, qđ mater miniſtrat, ſe habet in generatione, ſicut materia naturalis: in materia autē naturali non eſt ſolum potentia paſſiua, quia eſſet tunc

A generatio violenta, & non naturalis, ſed oportet ineſſe ipſi materiæ formam, quæ per generationem eſt inducenda, & quòd illa præceſſerit in materia in potentia, & ſecundùm eſſe incompletum, & ideo non habet perfectam virtutem ad agendum, ſed ſolùm imperfectam, & ideo per ſe non poteſt agere, niſi quodammodo excitetur ab agente exteriori, & ſic ei cooperetur. Hoc autem non poteſt ſtare: quia impoſſibile eſt idem eſſe alterans, & alteratum: vnde nō poteſt eſſe, ꝙ forma, quæ eſt in aliqua materia, agat in ipſam materiam, in qua eſt, ſiue ſit forma perfecta, ſiue imperfecta: forma enim, quæ per ſe non exiſtit, non agit, nec etiam propriè materia patitur, ſed compoſitum eſt, quod agit, & patitur. Agit quidem ratione for-
B mæ, & patitur ratione materiæ. Et ideo non eſt poſſibile, ꝙ illa forma imperfecta agendo cooperetur exteriori agenti. Item agere non eſt niſi in re perfecta, qa agere conſequitur ad eſſe perfectum, cū vnumquodque agat, ſm ꝙ eſt in actu. Vnde oportet, ꝙ forma imperfectè exiſtens in materia, prius perficiatur in eſſe p agens exterius, quā detur ſibi agere. Vnde non poteſt agendo cooperari ad generationem, per quam forma in eſſe perfectum adducitur. Item ſi eſſet de neceſſitate matris, vt actiuè ad generationem cooperaretur, Beata Virgo non poſſet dici mater. Cū enim conceptio illa ſimul ſit tota facta, ſcilicet, in inſtanti, vt ſequenti q. declarabitur, non potuit per aliquam virtutem actiuam creatam fieri: quia omnis creatura ope-
C ratur cum ſucceſsione quadam pp eſſentiæ finitatē. Vnde B. Virgo non potuit actiuè operari ad cōceptionem, & ſic nō habuiſſet iſtud, ꝙ ad matrem pertinet, & ſic nec mater eſſet. Nec poteſt dici, quòd cooperata ſit ad introductionem formæ ſubſtantialis ſolùm; quæ etiam ſecundùm naturam in inſtanti inducitur. Inducens enim formam eſt nobilius, quàm præparās materiam per alterationem, & ſic attribueretur Spiritui ſancto, quod eſt minoris dignitatis, & virgini attribueretur iſtud, ꝙ eſt maioris dignitatis. ſ. introducere formam, & Spiritui ſancto digerere, & præparare materiam. Item forma ſubſtantialis, ad quam terminatur conceptio eſt anima, quæ eſt actus totius, & omnium partium. Nam ea remota, ſicut non manet homo, ita
D nec remanet pes, nec brachium, nec caro, nec os: niſi æquiuocè, ad animam autem Chriſti conſtat, quòd Beata Virgo nihil actiuè operata eſt. Ideo non potuit iſto modo Virgo operari materialiter in generatione Chriſti. Alij dicunt, ꝙ B. Virgo ex dono ſupernaturali habuit aliquid pluſquam aliæ matres. Materia enim, quæ ab aliis miniſtratur, non poteſt ſeipſam completè in actum educere, niſi ſit ibi agens exterius: ſed materia corporis Chriſti, quā B. Virgo miniſtrauit, hoc habuit ex dono diuino, ꝙ poſſet ſe ipſam formare per virtutē ſuperadditā naturæ, ſed nō poterat hoc in inſtanti fieri, vt infra probabitur, preuenit Spiritus ſanctus. ſ. ſubito formationē corporis Chriſti cōplēs, quæ tū per virtutem ſuperadditā naturæ cōpleri potuiſſet
E ſucceſſiuè. Iſtud non ſtat, primò, quia ſi illa virtus nihil operata eſt ad formationem corporis Chriſti, fruſtra colata eſt, & tamen in natura nihil eſt fruſtra, q̄to magis in eis, quæ à Deo fiunt? Secundò, quia B. Virgo non eligebatur à Deo, vt eſſet ſimul pater & mater Chriſti, ſed ſolùm vt eſſet mater, ideo nō oportebat, ꝙ in materia, quam Virgo miniſtrauit ad Chriſti conceptionem, eſſet illud, qđ eſt in alijs ex parte patris, & matris. Nam in aliis conceptionibus cōmixto ſemine maſculino cū menſtruo, eſt ibi virtus actiua ex parte ſeminis viri, & principium paſſiuum ex parte menſtrui. Tertiò, quia ſecundùm actiuam, vel paſſiuam potentiam generandi non dr̄ homo pater, vel mater, ſed ſecundū ꝙ perſona procedit in actum. Ideo licèt

Virgo nō habuerit personā actiuam viri, & passiuā fœminæ, cùm solùm esset fœmina: si tamen in materia, quam ipsa ministrauit, fuit virtus actiua, quæ requiritur ad patrem, & matrem, si virtus illa nō operata est, non dicetur pater, nec mater: vel eadem ratione pater qua mater, quod absurdū est: nisi fortè diceretur, ꝙ ad esse matrem sufficit ministrare materiam, quod non sufficit ad esse patrem, ideo quòd dicatur mater, & non pater. Et hoc est ſm intentionem philosophi intelligendo de materia, sicut declaratū est p̄cedēti q. Et secundum istam viam perfectissimè saluatur virginitas, & maternitas, & ob hoc positio philosophi con uenientior est fidei. Tenendo hanc viam, videtur ꝙ in conceptione prolis inuenitur triplex actio. Vna, quæ est principalis. s. formatio, & organizatio corporis. Et respectu huius actionis solus pater est agens, mater autem solùm ministrat materiam. Secunda actio est præcedens hanc actionem, & præparatorium ad ipsam, cùm enim generatio naturalis sit ex determinata materia, & ꝙ vnusquisque actus sit in propria materia, vt patet secundo de anima, oportet ꝙ formatio prolis fiat de materia conuenienti, & non de quacunque: vnde oportet esse aliam virtutem agentem, per quā præparetur materia ad conceptum, & sic dicit Arist. in 2. Phy. ars, quæ operatur ad formā, imperat, & principatur ei, quæ præparat materiam: sicut ars, quæ compaginat nauem, imperat ei, quæ complanat ligna. Et ideo virtus, quæ præparat materiam ad cōceptum est imperfecta respectu illius, quæ ex materia præparata format prolem. Hæc autem virtus præparans materiā est matris, & est imperfecta respectu virtutis actiuæ, q̄ est in patre: vnde dicit Arist. 15: de animalibus, ꝙ mulier est sicut puer, qui nondum potest generare. Tertia actio est concomitans, vel sequens principalē actionem. Sicut enim locus facit ad bonitatem generationis, ita etiam dispositio matricis operatur ad bonam dispositionem prolis quasi præbens fomentū. Et hoc est, ꝙ dicit Auic. in c. de Dilemijs. s. matrix non facit nisi ad meliorationem conceptus. Secundùm hoc dicendum, ꝙ in principali actione formationis corporis Christi nihil fuit ex parte virginis, quod esset actiuum, sed id ꝙ ministrauit B. Virgo fuit solùm materiale, & passiuum ad hanc conceptionem, virtus autem diuina fecit ipsum, quod fit in alijs conceptionibus per virtutem seminis, quod est à patre. Et ideo Damascenus dicit virtutem diuinam fuisse quasi diuinum semen. In secunda autem, & tertia operatione B. Virgo operata est actiuè, sicut & aliæ matres, ideo fuit vera mater. Et hæc est veritas. Aliqui tamen errant adhuc sicut quidam de præcedentibus, dicentes beatam Virginem operatam esse actiuè in conceptione Christi, tam virtute naturali, quàm supernaturali. Naturali quidem virtute, quia ponunt, ꝙ in qualibet materia naturali est aliquod actiuum principium, sicut supra dicebatur, quia aliàs esset generatio violenta. In hoc tamē decipiuntur, quia transmutatio dicitur naturalis ꝑ principium intrinsecum non solū actiuum, sed etiam passiuum. Nam expresse dicit Arist. 8. Phy. ꝙ in grauibus, & leuibus est principiuum passiuum motus naturalis, & non actiuum: nec est possibile, ꝙ materia agat ad formam suam producendam, quia non est in actu: nec est possibile, ꝙ aliquid moueat se ipsum nisi diuidatur in duas partes, quarum vna sit mouens, & alia mota, quod in solis animatis contingit, vt probatur 8. Phy. Ideo naturali virtute Domina nostra nihil ad hoc egit, vel non probatur egisse, cùm isti decipiātur in fundamento. Dicunt etiam ꝙ supernaturali virtute operata sit, quia dicunt ad matrem requiri, ꝙ non solùm materiam administraret, quæ est sanguis mēstruus, sed etiam ꝙ semen fœmininum cōmixtum semini

Triplex actio in cōceptione prolis inuenitur.

F viri habet virtutem actiuā in generatione. Dicunt tñ, ꝙ in B. Virgine nulla fuit facta resolutio seminis propter integerrimam eius virginitatem: ideo asserunt, ꝙ Spiritus sanctus tribuit ei supernaturaliter virtutē actiuam in cōceptione corporis Christi, & quod aliæ matres habent per semen resolutum, qđ habuerit Virgo per virtutem supernaturalem. Sed errant, quia supra in quadam quæstione probatum est, ꝙ semen fœminæ nihil proficit ad generationem, & ꝙ interdum cōcipiunt non seminando. Item, quia cùm quęlibet res sit propter suam operationem, vt patet in secundo de cęlo, & mundo: non fuisset necessarium distingui sexum maris, & fęminæ ad generationem, nisi essent distinctæ operationes maris & fęminæ in generatio-

G ne. Distinguuntur tamen in generatione operationes agentis, & patientis. Ideo relinquitur, quod tota virtus actiua in generatione sit ex parte maris, & tota passio ex parte fœminæ. Et ob hoc, sicut supra dictum est, in plantis in quibus vtraque virtus reperitur in eodem, non est distinctio maris, & fœminæ. Quia igitur Virgo non accipit, vt esset pater Christi, sed solū mater, oportet, quòd solùm fuerit in ea potentia passiua, & non fuerit ei data aliqua potentia actiua in conceptione corporis Christi. Et sic frustra esset ista potentia: quia si fuisset ibi, esset ipsa pater, & mater, vt probatum est, & tamen solùm fuit mater: ergo non fuit collata sibi virtus actiua. Dicendum ergo sicut supra, quòd nihil egit in formatione corporis actiuè, sed so-

H lùm ministrauit materiam, quam ipsa per virtutem generatiuam præparauerat, antequam angelus veniret ad eam vt fieret conceptio, & per illam pręparationem fuit sanguis aptus, vt formaretur ex eo corpus. Et ista præparatio naturaliter facta est. Hoc autē sufficit ad hoc, ꝙ ipsa verè, & completè sit mater.

An conceptio Christi facta fuerit in instanti, vel successiuè. Quæst. LIII.

QVAERITVR de conceptione Christi, an fuerit facta in instanti, vel successiuè. Dicendum, quòd aliorum hominum, & omnium animalium conceptiones fiunt successiuè: quia conceptio dicit perfectam formationem corporis animalis, & non completur in viro nisi vsque ad diem quadragesimum à decisione seminis, & in fœmina vsque ad diem nonagesimum. Ergo vir non concipitur in instanti, sed in quadraginta diebus, & fęmina in nonaginta, vt ait Arist. lib. 9. de Animalibus. Augustinus autem addit sex dies in formatione corporis viri, quos ipse distinguit in Epistola ad Hieronymum, scilicet, semen, primis sex diebus habet similitudinem lactis, postea in nouem diebus conuertitur in sanguinem, deinde in duodecim diebus solidatur, & inspissatur. Postea in decem & octo diebus formatur vsque ad perfecta membrorum lineamenta. Reliquum autem tempus vsque ad exitum de vtero datur, vt ipse fœtus possit augeri secundùm quantitatē.

K De hoc sunt versus communes. Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine terni, bis seni carnem, ter seni membra figurant. In Christi autem conceptione non fuit ista successio, sed in instanti factum est, scilicet, subitò ipsa materia menstrualis, quæ iam sufficienter erat præparata per Beatam Virginem, quantum poterat præparari naturaliter, accepit formam, & figuram corporis humani, & animam, & assumptæ sunt ipsæ partes humanæ naturæ in vnitatem diuinæ personæ. Nō potuit aūt fieri successiuè ista cōceptio: qa facta est à solo Deo actiuè. Deus tñ nō pōt operari ꝑ successionē, qa sicut esse eius est totū simul, cū sit in æternitate, ita ēt operatio eius est tota simul: ideo necesse est tem

Quare fuerit in instanti.

rem ab eo operatam totam simul induci. Et si posset produci per partes, nunquam tamen per successionẽ: vtpotè, si essent plures productiones terminatę ad plures partes, uel status rei, quælibet tamen esset in instanti. Item oportet dici secundùm fidem, ꝙ subitò fuerit facta ista conceptio, quia humana natura nõ fuit prius assumpta à verbo, q̃ esset perfecta tota ſm spẽm suam. Nã partes humanæ naturę nõ sunt ꝑ se assumptibiles: sed ratione totius, vt declarauit sanctus Tho. 2. sententiarum di. 2. Corpus etiam Christi non nisi per animã est assumptibile. Proprietates autem, & accidentia humanæ naturæ non dicuntur de filio Dei ante assumptionem, cùm propter ipsam naturam assumptã fiat communicatio idiomatum. Ergo quidquid humanũ de filio Dei dicitur, non potuit præcedere conceptionem naturæ humanæ. Conceptio autem de filio Dei dicitur, qui in symbolo dicitur: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Oportet ergo, ꝙ conceptio Christi non præcedat tempore materiam carnis completam, quia quando esset incompleta non esset assumpta, cũ nondum esset ibi natura humana. Et sic per cõceptionem illius carnis imperfectæ non diceretur Christus concipi. Oportet ergo, quòd Christus simul concipiebatur, & conceptus est, & tunc in eodem instanti Christus est homo, & concipitur, & conceptus est, & naturam humanam assumpsit. Et sic necesse est ponere subitaneam Christi fuisse conceptionem, scilicet, quòd in eodem instanti conuersus est sanguis menstrualis in carnem, & perfectè organizatum est corpus, & anima sibi vnita est, & persona diuina illam naturam assumpsit. Et sic non fuit Christus prius homo, quàm esset natura humana assumpta à verbo. Et ista est causa, quare Deus, & homo in Christo non sunt duæ personæ, sicut dixerunt quidam hæretici, sed vnica, scilicet, quia natura humana Christi nunquam fuit per se supposita, sed idem fuit instans, quo ista facta sunt, & verbo vnita sunt: ita vt non potuerit acquiri ibi aliqua ꝓpria suppositalitas in natura humana: fuisset tamẽ hoc factum, si persona verbi non assumpsisset naturam humanam in ipso in instanti, quo cępit esse, si autem postea assumpsisset necesse erat, quòd destruxisset suppositalitatem præexistentem, vt partes naturæ inciperent suppositari, & subsistere subsistentia verbi. Hoc autem non erat conueniens, quia destruere præexistentem suppositalitatem non erat aliud, nisi occidere vnũ hominem, qui iam esset, & partes eius sumi à uerbo, vt iam non essent partes illius hominis, qui prius fuerat: sed partes ipsius personæ verbi. Nam licèt potuerit Christi assumptio fieri de partibus iam præexistẽtibus in supposito, non tamen fuit conueniens propter causam dictam, sed solùm, quòd Verbum diuinum assumeret quandam naturam humanam particularem, quæ simul, idest, in instanti formaretur, uel ad esse duceretur. Amplius considerandum est, quòd in conceptione corporis Christi tria possumus inuenire. Primò motum localem sanguinis ad locum generationis. Secundò formationem corporis ex tali materia. Tertio augmentum, quo perducitur corpus ad quantitatem perfectam, in quorum medio ratio conceptionis consistit. Nam primum est ad conceptionem præambulum, tertium autem conceptionem sequitur. Primum autem non potuit esse in instanti, quia hoc est contra rationem motus localis cuiuscunque, cuius partes successiuè subintrant locum: tertium etiam nõ est sine motu locali: tum quia augmentum cum successione etiam motu locali est: tum etiam quia procedit ex virtute animæ iam in corpore formato, quæ nõ operatur nisi in tempore. Secundum autem, scilicet, ipsa formatio corporis, in qua consistit ratio cõceptionis principaliter fuit in instanti, licèt in alijs hominibus

Conceptio Christi fuit subito facta & perfecta.

Tria inueniuntur in cõceptione corporis Christi.

A sit per successionem, ut supra dictum est. Fuit autem duplex ratio ad hoc præter supra assignatas. Prima ꝓpter uirtutem infinitam agentis. Scilicet, Spiritus sancti per quem corpus Christi formatũ est. Tanto enim citius agens potest materiam disponere, quanto fuerit maioris uirtutis. Vnde agens infinitæ uirtutis potest in instanti materiam disponere ad debitam formam. Secunda est ex parte personæ filij, cuius corpus formabatur. Non enim erat congruum, ut corpus humanum assumeret nisi formatum, quia ut superius probatum est, si ante completam formationem aliquod tempus conceptionis præcessisset, non poterat attribui tota cõceptio filio Dei, quæ non attribuitur ei nisi ratione assumptionis, & ideo in primo instanti, quo materia adu

B nata peruenit ad locum generationis fuit corpus Christi perfectè formatum, & anima infusa, & totum assumptum. Et per hoc dicitur filius Dei conceptus: qđ non fieret si per successionem fuisset facta conceptio: quia tunc non diceremus filium Dei conceptum, sed corpus illud fuisse conceptum, quod post conceptionem filius Dei assumpsit. Amplius considerandum, quòd licèt conceptio Christi fuit facta in instanti, non tamen fuit corpus illud completa conceptione tantæ quantitatis, sicut alia corpora humana quando finitur in eis conceptio, sed postea augmentatum est, ita ut expletis quadraginta diebus, post quos corpus maris est completum in utero, erat corpus Christi tantæ quantitatis sicut corpora quorumlibet aliorum fętuũ,

C quando primò sunt completa, scilicet, in ipso quadragesimo die. Pro hoc autem considerandum, quòd quantitas debita alicui speciei non est determinata secundùm aliquid indiuisibile, sed habet aliquam latitudinem, & sic in specie humana inuenitur maior quantitas in diuersis indiuiduis secundùm diuersa tempora, ut patet ad sensum, minima autem quantitas, quæ est in uno indiuiduo, est in ipso in primo instanti suæ figurationis, & licèt fuerit minor ante perfectam figurationem, quantitas tamen quę est in illo tempore, non dicitur esse ipsius indiuidui, quia illud non est, donec formatum est, quia tũc animatur, & per formam incipit esse. Ista autem quantitas est ualde parua, ita quòd interdum non excedat quantitatem unius ma-

D gnæ formicæ, ut dicit Ari. 9. de Animalibus, scilicet, quòd in quadragesimo die, quando completur conceptio muliere patiente aborsum inuentum est corpus prolis omnia membra distincta habere, quamuis in quantitate esset sicut una magna formica: maxima autem quantitas in aliquo indiuiduo est in ultimo termino augmenti, differt in diuersis hominibus, ita proportionaliter minimum quod est in conceptione differt in quantitate in diuersis. Potuit ergo esse, ut corpus Christi in primo instanti conceptionis suæ perfectæ signatam haberet quantitatem sufficientem speciei humanæ, ita quòd sub illa posset existere natura speciei minor tamen, quam sibi deberetur in principio suæ humanitatis, si naturaliter conceptus esset

E respectu quantitatis, quam habuit in ætate completa proportionaliter ad alios homines, & usque ad quadragesimum, uel quadragesimum sextum diem crescendo peruenit usque ad illam quantitatem, quam alij homines habent, quando in eis minima est, & incipiunt esse homines, & sic nullum corpus humanum proportionaliter fuit unquam tam paruæ quantitatis, aut esse potuit in principio suæ humanitatis, sicut corpus Christi. Dixi autem proportionaliter, quia aliquod corpus potuit esse, uel fortè multa fuerunt ita parua in quadragesimo die suæ completæ formationis sicut corpus Christi in primo instanti, quo fuit perfectum, & tamen isti homines postea uiuentes non poterant peruenire ad magnitudinem corporis

Corp' Christi licet esset in instanti cõpletum, tamen fuit paruissimæ quantitatis.

Christi

Christi sicut corpora Pygmæorum, quæ sunt cubitales generaliter, & rarò excedunt istam quantitatem: necesse est enim corpora istorum in utero primo instanti suæ completæ formationis, scilicet, die quadragesimo minora esse corporibus aliorum hominum. Si tamen esset aliquis homo æqualis Christo in quantitate sua maxima, ille non potuit habere corpus sub tam parua quantitate in primo instanti suæ completæ formationis, sicut Christus. Quando tamen exiuit corpus Christi de utero, erat æquale corporibus aliorum hominum sui temporis, qui ad æqualem magnitudinem, uel quasi perueniebant. & sic corpus Christi toto tempore, quo fuit in uirginis utero creuit. In aliis autem hominibus non incipit augmentum nisi post diē quadragesimū, quia res nō dicitur augeri nisi quando est: & tamen non est homo in vtero usque ad primum instans post completam conceptionem, quæ accidit masculis die quadragesimo: & fæminis die nonagesimo. Ideo tunc possunt incipere crescere. Christus autem a primo instanti, quo materia corporis eius scilicet sanguis uirginis adunatus confluxit in locum conceptionis, fuit perfectus, ut supra declaratum est: ideò nullum tempus fuit, quo ipse, uel aliqua pars eius esset in utero uirginis, qđ non pertinuerit ad augmentum eius: quia in conceptione non fuit expensum aliquod tempus, sed solum instans. Et per hunc modum potest tolli illorum obiectio, qui dicunt corpus Christi fuisse formatū in quadraginta sex diebus. Ita enim dicit August. super illud Ioan. 2. cùm Christus dixit de templo, ꝙ illud in triduo reædificaret, & illud dicitur, ꝙ quadraginta sex annis ædificatum est. Ita dicit Aug. & alii quadraginta sex diebus corpus Christi fuisse formatum. Et non est intelligendum, ꝙ incepit formatio a primo die, & cōpleta fuerit in quadragesimo sexto, sicut fit in aliis hominibus: sed ꝙ corpus Christi in instanti formatum est, sed in illis quadraginta sex diebus creuit, & peruenit ad tantam magnitudinem in quanta sunt alia corpora humana in principio suæ conceptionis, quæ finitur illo die quadragesimo.

An conceptio Christi sit omnino naturalis: uel omnino miraculosa. Quæst. LIIII.

QVAERITVR Vlterius, an conceptio Christi sit omnino naturalis, vel omnino miraculosa. Dicendum, ꝙ nec fuit omnino miraculosa, nec omnino naturalis, quia ait Ambrosius in libro de Incarnatione: In hoc mysterio multa secūdùm naturam inuenies, & multa supra naturam. Si enim consideremus ex parte uirtutis actiuæ in matre ad pręparandum materiam pro conceptione, & ex parte uirtutis passiuæ, scilicet, ad habendum materiā, quę posset formari, totum est naturale. Quia sicut probatum est præcedentibus quæstionibus, Maria habuit in Christi conceptione quidquid aliæ matres habent in conceptione filiorum suorum: & tamen illæ operātur naturaliter disponendo materiam, ante quam incipiat fieri conceptio, & ministrando illam, quæ possit formari, quod est uirtutis passiuæ: ideo hoc Maria egit naturaliter in conceptione Christi: nec dicit ad hoc, aut potest poni aliquod miraculum. Si autem consideremus ex parte uirtutis actiuæ formantis sanguinem menstruum, totum est supernaturale: quia solus Spiritus sanctus illud operatus est. Et quia res nominatur a forma, & non a materia, & potentia actiua ad passiuā habet se sicut materia ad formam, ideo nominabitur conceptio a uirtute formatiua, & non a passiua ministrante materiam. Actiua tamen supernaturaliter egit, ideo uocabitur ipsa conceptio absolutè supernaturalis. Ad magis hoc cognoscendum considerandum, ꝙ

F propter unionem duarum naturarum in unam perso
nam, uel hypostasim, quæ unio completa est in conce
ptione Christi, est ista unio miraculum miraculorum:
cùm nihil maius esse possit, quàm, quòd homo sit
Deus, & Deus sit homo. Est etiam aliud miraculum,
scilicet, ꝙ Virgo manens concipiat hominem Deum.
Ad hoc autem, ꝙ generatio naturaliter fiat, oportet
duo esse, scilicet, ꝙ fiat ab agente naturali, & ex mate
ria naturaliter disposita, & proportionata. Quodcunq;
autem istorum desit non erit generatio naturalis, sed
miraculosa. Si enim fiat generatio per agens natura-
le, cùm illud sit uirtutis finitæ, nō potest effectum pro-
G ducere ex materia non proportionata sibi. Est autem
materia proportionata agenti, quando non est tanta re
sistentia materiæ ad recipiendum formam, quam in-
tendit agens, sicut uirtus agentis ad illam inducendū:
& esse materiam taliter proportionatam est eam esse
naturaliter dispositam: ideo non solùm requiritur, ꝙ
sit agens naturale: sed etiam materia naturaliter dispo
sita, ut sit actio naturalis. Agens autem supernaturale,
cùm sit uirtutis infinitæ, potest operari tam ex materia
disposita, quàm non disposita. Ideo duobus modis erit
operatio miraculosa. Primò qñ agens supernaturale
operatur ex materia indisposita: quia tunc agens non
est naturale, & materia non est naturalis, idest, non est
se habens naturaliter ad formam: sicut quòd de limo
terrę formetur corpus humanū. Nā huiusmodi nō est
materia naturaliter se hñs ad formā hoīs: sed uirt⁹ for-
H mās illud corpus, & introducēs aīam fuit supnaturalis.
Alio modo est supernaturalis operatio: ut si materia
sit naturalis, idest, naturaliter se habens ad suscipiendā
formam: agens tamen introducens non sit naturale.
Sicut si homo sanetur miraculosè a febre: nam homo
est substantia naturaliter dispositus, ut possit recipere
curationem a febre: quia tamen operans fuit hic su-
pernaturale, fuit ipsa curatio supernaturalis. Sic enim
fuit in conceptione Christi. Materia enim, quam vir-
go ministrauit erat materia naturaliter disposita, ex
qua corpus hominis naturaliter formari poterat, scili-
cet, per semen masculinum: tamen uirtus formans
fuit diuina, ideo conceptio fuit simpliciter diuina, uel
miraculosa. Et non uocabitur absolutè naturalis, licèt
I quàntum ad aliquid fuerit naturalis, scilicet, quantum
ad omnia illa, quæ fecit, & ministrauit uirgo. Ista tamē
non faciunt conceptionem esse naturalem: sed faciūt,
ꝙ beata Virgo fuerit mater Christi naturalis: & hoc ei
sufficit. De veritate autem miraculi conceptionis Chri
sti ita se habet, ut dictum est. De hoc tamen ponendo
errores quorundam, & fundamenta uaria dissoluen-
do, dictum est magis in libro nostro de quinque figu-
ratis peradoxis parte prima.

Quomodo Angelus in somnijs reuelauit conceptionem uirginis Ioseph. Quæst. LV.

QVAERITVR, Vlterius, cùm dicatur hic de
Ioseph, ꝙ in somniis angelus reuelauit sibi con
K ceptionem uirginis, quomodo possit stare.
Quidam dicunt falsum esse, quoniam nō
licebat ipsi Ioseph attēdere ad aliquid, qđ esset in som-
nio: quia Deus iusserat perire de terra obseruatores
somniorum Deuteronomii 18. scilicet. Non inuenia-
tur apud te, qui obseruet somnia. Item quia non po-
terat per somnium certificari de aliqua re: cùm som-
nia habeant uarios euentus, & proueniant ex diuersis
causis: maximè quia anima in somnio non potest es-
se intenta ad aliquid: quia uirtutes suæ animales, & ra-
tionales sunt ligatæ: solæ autem naturales intensæ o-
perantur, sicut uult Arist. 2. de Somno, & Vigilia, scili-
cet. Somnus est quies uirtutum animalium cum in-
tensione

tensione naturalium. Dicendum, quòd Ioseph potuit in somno habere reuelationem à Deo, & certificari per illam de quacunque re sibi reuelata, sicut si esset vigilans. Pro hoc dicendum, quòd sicut latius declaratum est Deuteronomij. 12. & 2. Paralipom. 18. reuelatio prophetalis, aut quæcunque facta à Deo fit quinq; modis. Primò modo apparente angelo in effigie humana. Gen. 16. & 18. Secundò modo, quando auditur vox formata ab angelo, & non videtur formans, sicut erat de Moyse audiente responsum super propitiatorium. Numeri. 7. & de populo Iudæorum in datione legis: Deuteronomii. 45. Tertiò modo, per immutationem phantasiæ, quæ fit communiter in somniis. Gen. 2. vbi Deus apparuit Abimelech Regi Philisthinorum per somnium. Quartò modo, per immutationem solius intellectus in vigilia. 4. Reg. 3. de ipso Elisæo. Quintò modo, per estasim in vigilia, sicut est de illis, qui rapiuntur, vt in Paulo. 2. Corin. 12. & Balaam, licèt non eodem modo. Numeri. 24. Nunc dicēdum, quòd vnus modus istorū erat per somnia, quia Deus multa solet reuelare per somnia. Gen. 40. & 41. de Pharaone uidente vaccas, & spicas, & dixit ibi Ioseph: Qđ futurum est, Deus uoluit reuelari Pharaoni. Et sic conueniens modus est reuelandi per somnia. Patet etiam de somno Nabucodonosor, quod Daniel interpretatus est: & tamen si non fuisset à Deo, non interpretaretur illud propheta Dei. Maximè, quia Daniel ostendit, quòd Deus uoluerat ostendere, & reuelare Nabucodonosor ea, quæ uentura erant in nouissimis diebus. Daniel. 2. Item patet, quia non solùm per somnia Deus reuelabat hominibus, quæ uolebat, sed etiam unus de modis communibus consulendi Deum erat per somnia. primo Regum 28. scilicet, Cōsuluit Saul Dominum, & non respondit ei, nec p somnia, nec per sacerdotes. nec per prophetas. Quis tamen esset modus consulendi Dominum per somnia. eo. c. declaratum est. Sciendum autem, quòd cùm Deus per somnia uult alicui declarare ueritatem futurorū, quòd immutat phantasiam eius nouas species formādo ad significandum illas res, quas Deus uult declarare: vel ueteres species nouo modo mutat, ut sic causetur quædam phantastica cognitio de illa re, quam Deus intendit, & sic sufficiēter reuelatur alicui in somnio, quod Deus uult indicare. Cùm autem obiicitur, quòd non liceat obseruare somnia, uerum est de somniis, quæ proueniunt ex uariis accidentibus, maximè cùm aliquando dæmones illudant homines per somnia. Quando tamen somnium est à Deo, licitum est obseruare illud, quia non est purè somnium, sed magis prophetia. Differentia autem somniorum an sint à Deo, uel non, potest apparere ex ipsa immutatione. Nam somnia, quæ naturaliter, uel ex uariis causis accidunt, parum immutant, ita ut uere uideantur somnia. Ipsum autem somnium, quod à Deo uenit, est tam efficax, quòd non uidetur esse somnium, sed magis, ꝙ res actualiter fiat. Et hoc rationabile est, quia aliàs cū prophetæ sæpe à Deo reuelationes accipiant per somnium. Numeri. 12. scilicet. Si quis fuerit inter uos propheta domini, aut in uisione apparebo ei: aut per somnium loquar ad illum. Si nō esset ista immutatio somnii ualde magna ita ut prophetæ cognoscerent distinctionem eius ab aliis somniis, quæ naturaliter patiuntur, nescirent quando Deus eis aliqua reuelabat. Ideo oporteret, quòd aut tacerent nihil annunciantes de eo, quod Deus iubebat annunciari: aut aliquando annunciando errarent putantes fuisse somnium a Deo missum, & esset forte naturaliter ueniens, aut ex uariis causis. Et tamen prophetæ nunquam in hoc errabant: ideo erat specialis immutatio ĩ somniis a Deo missis, quæ distinctè cognoscebatur ab aliis somniis differre.

Reuelatio per somnia quomodo fiat.

A Item, quia si iste modus reuelādi per somnium fuisset deceptorius, uel incertus, Deus non consueuisset reuelare propheticè aliquid per eum. Et tamen erat iste modus communissimus, ut innuitur Numeri. 12. Ergo erat distincta immutatio somniorum. Item quia aliquando Deus per somnium apparebat alicui, cui nunquam apparuerat, & iubebat ei aliquid mox facere, quod si illico non faceret sequeretur pœna: si in illo immutatio somnii non esset tam efficax, vt appareret manifestè distinctum ab aliis somniis, & quòd illud a Deo erat, non deberet puniri, cui somnium immissum erat, si immediatè non exequeretur quod iubebatur. Sic fuit de Abimelech rege Palæstinorum, cui Deus nunquam apparuerat. Et cùm haberet apud
B se Saram uxorem Abrahæ, quam intendebat accipere in uxorem, uel concubinam, apparuit ei Deus p somnium, dicens. En morieris propter mulierem, quam tulisti. Habet enim uirum. Si autem nolueris reddere cito morieris tu, & omnia quæ tua sunt. Et dicitur, ꝙ statim surrexit per noctem, & uocauit seruos, & fecit, quæ Deus dixerat. Gen. 20. Et sic fuit illud somnium tam efficax, quòd Abimelech, qui nunquam à Deo reuelationem habuerat, non solum cognouit Deum sibi hoc reuelasse, sed etiam immediatè euigilauit, & surrexit, fecitque iniuncta sibi per somnium. Ad secūdum dicendum, quòd licet somnia ex uariis causis accidant, tamen cognosceretur an sint ex Deo, vel nō per modum supra dictum, & tunc homo per ista som
C nia sufficienter certificatur, sicut si angelus Dei loqueretur homini in uigilia. Et ob hoc per istum modum sæpe in nouo testamento fiebat reuelatio, sicut hic fuit, & iterum angelus apparuit Ioseph in somniis iubens portare puerum, & matrem in Aegyptum se. c. & iterum in somniis iussit ei redire de Aegypto eo. c. Regibus quoque Magis in somniis dictum est, ne redirent ad Herodem. eodem capitulo.

An quando angelus ei apparuit Ioseph vigilabat, vel non. Quæst. LVI.

QVAERITVR, an quando angelus apparuit Ioseph hic, erat Ioseph vigilans. Dicunt
D aliqui, quòd uidetur, quòd erat uigilans, quia aliàs non potuisset uidere angelum, & tamen dicitur, quòd apparuit ei angelus. Item quia si Ioseph dormiret angelus non loqueretur ei, & tamē locutus est, quia dicitur hic, quòd dixit ei: Ioseph fili Dauid noli timere &c. Item quia si Ioseph dormiret, quando postea euigilaret, nō esset certus de isto, qđ in somniis habuisset. Dicendum, quòd Ioseph erat uerè dormiens, quando ista facta sunt & nihil uidit, nec audiuit, cùm in somno sint ligatæ omnes potentiæ animales, quales sunt omnes potentiæ sensitiuæ. Et apparet hoc, quia dicitur, quòd Angelus apparuit in somniis, & tamen si Ioseph esset uigilans, non posset apparere ei in somniis, sed uigilanti. Item quia dicitur infra,
E exurgens autem Ioseph à somno, fecit sicut præceperat ei angelus. Et sic uidetur, quòd in somno erat quando angelus ei apparuit. Dicunt quidam, quòd Ioseph dormiebat, quando apparuit ei angelus, & tamen Angelus excitauit eum, & tunc stant omnia hæc, scilicet, quòd Angelus uisus fuerit a Ioseph, & quòd locutus fuerit ei. Est dicendum, quòd non stat, quia non solùm quando Angelus uenit ad Ioseph, erat ipse dormiens, sed etiam dum omnia ista facta sunt, quia dicitur in litera. Exurgens Ioseph a somno, fecit sicut præcepit ei Angelus. Præceperat ei quidquid præcepturus erat, & recesserat ab eo, & istud est uerum. Ad primum dicendum, quòd Angelus non simpliciter apparuit Ioseph, sed apparuit in somniis: apparere autem in som-

niis

nijs diminuit de ratione hominis simpliciter, sicut homo pictus, vel mortuus diminuit de ratione hominis simpliciter. Ideo licèt dicatur, quòd apparuit Angelus Ioseph, non sequitur, quòd Ioseph vidit eum, quia nõ dicitur simpliciter quòd Angelus apparuit Ioseph, sed quòd apparuit ei in somniis. Apparitio autem in somniis non est per rei præsentiam, quæ comprehendatur exteriori sensu, sed solùm per phantasticam immutationem, qua uidetur res præsens, quæ non est, vel res fieri, quæ non fit. Sed dicetur, quòd hoc modo non diceretur, quòd Angelus apparebat Ioseph potius quam, quòd apparebat Deus, cùm solùm esset illa apparitio immutando phantasiam eius, & illam immutationem Deus facit. Dici potest dupliciter vno modo, quòd immutatio phantasiæ potest fieri tam per Deum, quam per Angelum. De Deo notum est, de Angelo patet, quia immutatio phantasiæ est aliquid naturale cùm etiam homo naturaliter habeat somnia sine aliqua speciali immutatione Dei, vel Angeli. Poterit ergo Angelus illud facere, maximè cùm dicamus dæmones sæpe hoc facere. Nunc autem istam immutationem fecit Angelus, ideo dicitur ipse apparuisse. Aliter potest dici, & melius, quòd siue Deus fecerit istam immutationem, siue Angelus, dicitur Angelus apparuisse, quia videbatur ipsi Ioseph, quòd ipse videret Angelum sibi præsentem, & loquentem. Dato ergo, quòd immutationem illam phantasticã non faceret Angelus, sed Deus, angelus tamen est qui apparebat, & non Deus: sicut apparet de præstigiis apparitorum, qui faciunt nobis apparere serpentes, vel gallos portantes trabes magnas. Illam apparitionem nullus facit nisi homo apparitor per artes maleficas: id tamen quod apparet, non est homo, sed serpens, vel gallus, quia imaginem illius causat apparitor. Sic Deus mouens phantasiam facit apparere imaginem repræsentantem Angelum: ideo dicitur tunc angelus apparere. Sic patet Apoca. 19. & 22. vbi Ioannes dicit, quòd apparuit ei Angelus, & quòd uoluit adorare eũ, sed prohibitus est: & tamen illa non fuit apparitio realis, sed imaginaria: quia tota visio Ioannis fuit in spiritu Apoca. primo, & sic Angelus dicitur hic apparuisse, licèt solùm esset per immutationem phantasiæ. Sed adhuc obiicietur, quòd non sit ista conueniens reuelatio, quia falluntur in ea illi, quibus fit: cùm putent se aliquid uidere, uel audire, & nihil audiunt, nec uident. Dicendum, quòd nulla falsitas est in hoc, quia non dicitur res uera, vel falsa nisi respectu illius, ad quod significandum, uel operandum introducitur. Ita nunc uisio immaginaria non introducitur nisi ad certificandum de aliqua re eum, cui fuit reuelatio. Et tamen ita plenè certificatur per uisionem phantasticam, sicut per uisionem oculorum quantum ad id quod Deus reuelat: ergo nulla falsitas est, & si sit ista uisio phantastica, sicut patet de columna ignis, quæ præcedebat Iudæos per noctem, & manebat singulis noctibus super castra manentibus castris. Exod. 14. & 40. Nam illa uocatur columna ignis, & tamen non erat ignis uerus, sed species ignis. Numeri. 9. i. Fulgor ignis: non tamen dicebatur esse ibi aliqua falsitas, licèt non esset ignis uerus, quia illa columna ignis non erat ad calefaciendum, uel cremandum aliquid, sed ad illuminandum castra per noctem. Et quia illud ita plenè faciebat fulgor, uel species ignis: sicut uerus ignis, uocabatur simpliciter columna ignis: si autem esset illa columna ad calefaciendum, & non esset ignis uerus, sed species, uel fulgor ignis, ibi esset tunc falsitas: quia non posset fulgor ignis calefacere, sicut uerus ignis. Cùm autem dicitur, quòd decipiuntur illi, quibus fiunt istæ reuelationes putantes se aliquid videre, & nihil uidentes: dicendũ, quòd non decipiun-

F tur in eo, ad quod fit ista apparitio, scilicet, ad cognoscendum veritatem rerum, quæ reuelantur. Nã Deus non facit tales reuelationes, vt illi, quibus fiunt, credãt se videre, vel audire. Ideo licèt circa hoc fallantur, est per accidens, & non pertinet ad id quod Deus intendit per tales reuelationes: maximè, quia licèt isti videãtur falli quandiu sunt in somno, euigilantes tamen nõ falluntur, quia illico cognoscunt, quòd fuit somniũ, & non visio realis. Sicut patet 3. Reg. 3. de Salomone, quando Deus per noctem dedit ei sapientiam. Nam dicitur. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit, quòd esset somnium. In somniis tamen non dicitur propriè aliquis decipi, sicut nec verum dicere: cùm non sit ibi aliqua operatio potentiarum animalium, nec rationalium, quia omnes ligatæ sunt, vt supra dictum est.

G Ad secundum principale dicendum, quòd licèt dicatur hic, ꝙ angelus dixit ista Ioseph, non est putãdum, ꝙ aliquid dixerit. Non enim fuit ibi aliqua vox formata, nec realis locutio: quia non proficeret, cùm existens in somno nihil audiret, sed dicitur angelus locutus: quia secundùm phantasiæ immutationem videbatur Ioseph, ꝙ angelus Dei esset præsens ei, & loqueretur ista, quæ habentur hic. Et non solùm videtur in talibus apparitionibus qđ aliquis loquatur ad ipsum, cui fit reuelatio, sed etiam, quòd ipse sæpe respõdeat, & aliquando nihil interrogatus aliqua petat. Patet de apparitione facta Abimelech regi Palæsthinorum. Gen. 20. Nam ibi introducitur Deus ei loquens, & ipse

H se excusans de crimine. Magis autem fuit in collatione sapientiæ Salomoni, vbi multa locutus ipse introducitur, & Deus multa respondens, quæ vix in vigilia homo sciret ita ordinatè proponere, sicut ibi introducuntur 3. Reg. & 2. Paralipom. 1. Ad tertium dicendum, quòd per istud somnium sufficienter Ioseph certificatus est, & poterat certificari, sicut si fuerat in vigilia, vt declaratum est præcedenti quæstione. Nam in Dei reuelationibus hoc accidit, quòd sæpe illa, quę est in somno est efficax, sicut si esset in vigilia, & videtur homini, ꝙ sit verè in vigilia, & illa quæ est in vigilia, aliquãdo apparet, quasi esset in somnijs, ita vt homo ignoret, an vigilet, vel sit in somno. De primo patet: nam apparitio illa in qua data est Salomoni sapien

I tia fuit per somnum. 3. Reg. 3. & tamen ita efficaciter Salomon immutabatur, quod putabat se verè vigilare, & quod illa verè fierent. Nam dicitur eod. cap. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit quod esset somnium. Quasi dicat: ante hoc putabat, quod erat res vera sine phantasia, & tamen postquam euigilauit, cognouit quod fuerat somnium. Et tamen inuenit verum esse, quod per somnium significabatur, scilicet, collatam esse sibi sapiẽtiam, sicut si verè in vigilia omnia illa accidissent. De secundò patet Actu. 12. de Petro, qui tenebatur in carcere, cui angelus astitit, & percusso latere eius excitauit eum, & dixit. Præcingere, & calcia te caligas tuas, & Petrus fuit tunc verè vigilans. Nam præcinxit se, & calciauit, & circundedit sibi vestimentum suum, & secutus est angelum. Et in

K omnibus his adhuc Petrus putabat se esse in somnio. Nam dicitur, exiens sequebatur eum, & nesciebat, quia verum esset, quod fiebat per angelum: existimabat autem se visum videre. Et adhuc post hoc Petrus sequens angelum transiuit primam, & secundã custodiam, & venit ad portam ferream, per quam exibatur in ciuitatem, & processit per totum vnum vicum, & adhuc Petrus putabat ista esse somniũ, quousque pertransito vico angelus disparuit ei. Nam tũc dicitur, & Petrus ad se reuersus ait: nunc scio verè, qđ misit Dominus angelum suum, & eripuit me. Quasi dicat: ante hoc non sciebam verè, sed putabam esse somnium. Ideo reuelationes, quæ à Deo fiunt siue per

per somnium, siue in vigilia fiant tam efficaces sunt, quod non plus certificatur homo in vigilia, quàm in somno.

An Ioseph fuit propheta, quia apparuit ei angelus in somnijs. Quæstio. LVII.

QVAERITVR vltimo, an Ioseph fuit propheta, quia apparuit ei Angelus, & locutus est in somnijs. Dicendum, quòd vt ait Sanctus Tho. secunda secundæ. q. 171. art. 1. tria requiruntur ad hoc, quòd aliquis sit propheta. Primum est cognitio, scilicet, quòd cognoscat quædã, quæ sunt procul remota ab hominũ cognitione. Vnde possunt dici prophetæ à pro, quod est procul, & phanos, quod est apparitio, scilicet, quia aliqua eis apparent, quæ procul sunt. Et ob hoc dicit Isid. 6. Etymol. quòd prophetæ vocabantur in veteri testamento videntes, scilicet, quia videbant quæ cæteri non uidebant. Et apud gentiles isti vocabantur uates à vi mentis, scilicet, quia habebant in mente quandam uim cognitiuam ad occulta. Secundum est, quòd prophetæ annuncient ea, quæ sibi reuelata fuerit, quia prophetia est quoddam donum, per quod constituitur aliquis homo pars ministerialis Ecclesiæ: sicut est esse Apostolum, & Euangelistam, Doctorem, aut pastorem. Nam omnes istos Deus dicitur posuisse in Ecclesia ad Ephe. 4. & prima Corin. 12. & ibi ponuntur prophetæ. Istud autem donum non datur homini propter seipsum, sed propter alios, scilicet, propter Ecclesiam cuius pars est. Nam omnia ista dona ministerialia data sunt à Deo in ecclesia ad consumationem corporis Christi mystici. ad Ephe. 4. Et dicuntur esse ad utilitatem proximorum prima Corin. 12. scilicet. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem, idest, Spiritus sanctus concedit hominibus dona sua, per quæ manifestetur ipse spiritus: vel opera sua ad vtilitatem, scilicet, proximorũ. Et specialiter dicitur esse propheta ad utilitatem ecclesiæ, vt patet primo Corin. 14. Ideo comparat ibi Apostolus dona Spiritus sancti inter se, dicens: illa esse maiora, quæ ecclesiæ magis proficiunt, cùm ait: Maior est, qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, vt ecclesia ædificationem accipiat. Et iterum. Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem. Et iterum: Vos quoniam æmulatores estis spirituum ad ædificationem ecclesiæ, quærite, vt abundetis. Et sic prophetæ dicunt se annunciare, quæ a Deo audierunt: iuxta illud Isai. 29. scilicet. Quæ a Domino Deo Israel audiui, annunciaui uobis. Et hoc modo possunt uocari prophetæ, ut ait Isido. quasi præfatores, idest, ante loquentes, quia prius rem enunciant, quàm eueniat, uel prophetæ quasi profatores, idest, porro, vel procul fatores: quia procul fantur, scilicet, antequam res sit, vel dato quod sit, prænunciant antequam ab alijs cognoscatur. Tertium est operatio miraculorum. Nam ea, quæ à prophetis dicuntur, excedunt naturalem cognitionem: ideo ad hoc quod cognoscantur ab alijs uera dicere, oportet quòd aliquod miraculum ostendant. Et sic dicũtur quidam prophetæ interdum maiores alijs, propter ostensionem plurium, uel maiorum miraculorum. Sicut dicitur de Moyse Deuteronomii. 34. quòd non surrexit ultra propheta in Israel sicut Moyses, quem nosset Dominus faciè ad faciem in omnibus signis, atque portẽtis. Dicendum autem, quòd ista tria sunt necessaria ad plenissimam prophetiam: ita quòd nihil desit prophetæ de eo, quod est consequens sibi: sæpe tamen in Sacra scriptura uocantur prophetæ illi, qui non habent illa, ut infra declarabitur. Considerandum tamen primò, quòd nõ sufficit ad hoc, quòd aliquis dicatur prophe-

A ta, quòd Deus ei aliquid reuelet. Nam Pharaoni Deus uoluit ostendere ea, quæ futura erant. Genes. 41. cùm dixit Ioseph: Somnium Regis unum est. Quæ facturus est Deus ostendit Pharaoni. Non tamen uocatur Pharao propheta in sacra scriptura: nec aliquis eum prophetam uocat. Sic etiam fuit de Nabucdonosor: quia per somnium Deus uoluit ei ostẽdere statum regnorum futurorum. Dan. 2. scilicet, Deus in cœlis reuelãs misteria indicauit tibi rex quæ uentura sunt in nouissimis temporibus. Tamen Nabucodonosor non uocatur propheta. Ratio est, quia ad prophetam non solũ debet esse reuelatio, sed etiam, quòd ille, cui fit, intelligat illam. Daniel. 1. scilicet. Anno tertio Regni Cyri regis Persarum reuelatum est uerbum Danieli, intellexitque sermonem. Et sic ponit duo, scilicet, reuelari

Ad prophetam nõ sufficit reuelatio sola, sed & intelligẽtia, & vtilitas aliorũ.

B uerbum, & intelligere istud. Et ostendit hoc magis, cũ sequitur. Intelligentia enim opus est in uisione, idest. Ad hoc, quod sit aliquis propheta, oportet quod intelligat uisionem, siue reuelationem, quæ ei fit. Secundũ est, quòd etiam non sufficit ad esse, uel uocari prophetam, quòd fiat reuelatio alicui, & intelligat illam: sed etiam, quòd illa reuelatio sit ad utilitatem aliorum multorum: & non sit solùm quantum ad statum eius cui reuelatur: sicut patet de Abimelech rege Palæstinorum. Nam Deus apparuit ei per noctem. Et intellexit ea quæ dicebantur, & fecit illa. Gen. 2. Et tamen ipse non uocatur propheta, immo potius innuitur ibi, quòd non erat propheta: quia dixit ei Deus, quòd red

C deret uxorem Abrahę, & cùm ille esset uir propheta oraret dominum pro ipso, & remitteretur sibi peccatum. Quocunque autem modo fiat reuelatio alicui præsuppositis his duobus, scilicet, quòd intelligat, & quòd sit illud, quod reuelatur ad multorum utilitatem, potest uocari propheta, & consueuit uocari propheta in scriptura. Patet hoc in Abraham. Nam ipse uocatur propheta. Genes. 20. & nulla miracula fecit unquam: immo & non legitur annunciasse aliquibus illa, quæ Deus reuelauit sibi: cùm Deus non iniungeret ei, quòd reuelaret illa. Intelligebat tamen ea, quæ reuelabantur sibi, & erant illa ad utilitatem totius sæculi, cùm sibi reuelatum sit primò de Messia, in quo benedicendæ erant omnes gentes. Ge.

D 12. Et sic de illis tribus, quę supra posuimus nõ habuit Abraham nisi primum, & uocatur propheta. De tertio, scilicet, operatione miraculorum, dicẽdum, quòd non est necessaria ad prophetiam: quia multi prophetæ fuerunt, quos nunquam legimus fecisse miracula, etiam de prophetis maximis: vt patet de Ieremia, & Ezechiele, & Daniele. Nam non inuenitur quod aliqua miracula isti fecerint, nec in libris suis, nec in aliis libris historicis Sacræ Scripturæ. Patet etiam de duodecim prophetis minoribus, quorum libros habemus in canone. Nam nulla miracula eorum sunt: rari autẽ sunt prophetæ, qui leguntur fecisse, ut Moyses, & Elias & Elisæus. Item patet, quia miracula non pertinent ad prophetam nisi per accidens, scilicet, in quantum sibi

Miraculorũ operatio non est necessaria ad prophetiã.

E non creditur quia tunc præmittendo aliqua miracula, creditur quòd ille a Deo missus est: & ita res eueniet sicut ille prædixerit. Deuteronomii 13. & 18. Miraculum tamen nihil addit ad cognitionem propheticam, quæ est propriè ipsius prophetæ: cùm etiam ad alios, qui non sunt prophetæ pertineat interdum miracula facere: immo quod plus est, operatio miraculorum, & prophetia ponuntur tanquam dona distincta prima Corinth. 12. Si tamen operatio miraculorũ pertineret ad prophetiam, vnum concluderetur in altero, & non distinguerentur sicut gratiæ, uel dona distincta. Dicendum autem, quod modus communis accipiendi prophetam est, scilicet, quòd reuelatio fiat ei a Deo, & ille annunciet illa aliis. Ita accipit Apostolus

prima

prima Corinth. 12. & 14. & Corinth. in nouo testamẽto, & etiam in ueteri: ideo illi, qui nihil annunciant, cõmuniter non uocantur prophetæ, licèt eis fiat reuelatio. Aliquando tamen prophetæ uocantur largè etiam aliqui, qui nihil annunciant: sicut diximus de Abrahã. Strictissimè autem propheta accipitur pro illo, in quo concurrunt omnia tria, quæ supra assignauimus. Et talis non solùm habet ea, quæ sunt de necessitate prophetæ: sed etiam ea, quæ sunt de bene esse, & perfectione quadam. Quia nulla maior perfectio potest esse in propheta, quantum ad genus prophetiæ, quàm ꝙ habeat illa tria. De Ioseph dicendum nunc, quòd ipse potest uocari propheta: quia habuit reuelationem a Deo, & intellexit illam: & fuit de rebus utilibus non sibi soli, sed toti generi humano, scilicet, de uirginitate Mariæ, & de conceptione Messiæ. Siue autem ista reuelauerit Ioseph, siue non: potest dici propheta. Nam ita fuit de Abraham, qui nihil annunciauit aliis de eo, quod sibi reuelatum est, uel saltem non sibi impositũ, quòd annunciaret: & uocatur: propheta. De regibus tamen Magis, de quibus dicitur, sequenti cap. quod in somniis responsum est eis, ne redirent ad Herodem, dicendum est, quòd non fuerunt prophetæ: quia reuelatio illa solùm erat ad vtilitatem eorum, scilicet, ut nõ redirent ad Herodem, ne inciderent in periculum. Sic etiam dicendum est de omnibus Israelitis, quando data est sibi lex loquente angelo ad eos in uoce tubæ Exo. 20. & Deuteronomii. 4. & 5. Et iterum, quando erant Iudæi congregati in loco flentium, & apparuit eis angelus ibi, & locutus est. Iudicum 3. Nam illis facta est reuelatio solùm pertinens ad statum ipsorum, & inquantum pertinebat ad eos, ideo non uocantur prophetæ propter illam reuelationem: quia aliàs quilibet Iudæus esset propheta, quòd non concederetur licèt uidebatur esse quædam sanctitas specialiter illius populi super cæteros: eo quod Deus locutus fuerat hominibus illis palam. Sic enim dixit Core ad Moysem, & Aaron Numeri. 16. scilicet: Sufficiat uobis, quod omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini? Dicebantur sancti omnes, quia erant specialiter ad Deum pertinentes per modum dictum.

Ioseph poterat dici propheta.

Quare nomen Christi annunciatum est Ioseph antequam nasceretur. Quæst. LVIII.

QVAERITVR, Quare nomen Christi annũciatum est hic Ioseph, antequam ipse Christus nasceretur. Dicendum quòd in hoc fuit significatum aliquid speciale debere esse in Christo. Pro quo sciendum quod quinque inueniuntur nominati ante quàm nati. Primus Ismahel Gene. 16. Secundus est Isaac, Gene. 17. Tertius Iosias. 3. Reg. 13. Quartus Ioãnes Baptista, Luc. primo. Quintus fuit Christus, vt patet hic, & Luc. 1. Sciẽdum autem, quod iste pronunciationes nominum factæ fuerunt ex causa speciali, scilicet, propter aliqua priuilegia, uel excellentias, quæ in istis apparere deberent. De primo patet, scilicet de Ismahel: quia quando Angelus apparuit Agar matri suæ dixit ei, Ecce concepisti, & paries filiũ, uocabis nomen eius Ismahel. Et subditur sibi causa, scilicet, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam. Fuit etiam speciale in eo, scilicet, quod fuit uir bellator, & fortis animi: cùm dixit Angelus eo. c. scilicet, Hic erit uir ferus: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: & è Regione uniuersorum fratrũ suorum figet tabernacula. Et fuit speciale, quod de isto multæ gentes natæ sunt, e. cap. scilicet, multiplicãs multiplicabo semen tuũ, & nõ numerabitur præ multitudine. Et Gen. 21. dr. Surge, & tolle puerum, & tene

Quinq; inueniunt nominati ante quam nati.

F manum eius, quia in gentem magnam faciam eum. Fuerunt etiam duodecim principes tribuum filii Ismael. Gen. 25. etiam Deus exaudiuit Ismahelem antequam sciret orare, scilicet, cùm mater proiecisset eũ sub arbore in deserto non habens quid daret ei ad bibendum. Et fleuit tunc puer, & dicitur, quòd exaudiuit tunc dominus uocem pueri de loco suo. Gen. 21. Et tunc propter puerum ostendit matri puteum, quẽ nunquam uiderat, ut hausta aqua refocillaretur puer, & non moreretur. eo. ca. De secundo, scilicet, de Isaac patet. Nam ipse supernaturaliter genitus est, licèt ex semine uiri, quia erant Abraham & Sara prouectæ ætatis, desierantque Saræ fieri muliebria. Genes. 18. Et erant impotentes ad gignendum, uel ualde indispositi. Vnde uocat Apostolus corpus Abrahæ emortuum,

G & emortuam uuluam Saræ. Ad Roma. 4. & ad Hebr. 11. Fuit etiam Isaac genitus propter repromissionem, quia dixit Deus, quòd benedicerentur gentes in illo, idest, in semine eius. Gen. 12. & dixit Deus, quòd ipsi Isaac benediceret, & cum illo poneret pactum suum, & prenunciauit natiuitatem eius ante unum annum. Gen. 17. & 18. De tertio, scilicet, de Iosia patet, quia istũ prenunciauit Deus futurum ad destructionem Idolatriæ, & idolatrarum: sicut dixit uir Dei cõtra Ieroboam stantem super altare Bethel. scilicet. Hęc dicit dñs, ecce filius nascetur domui Dauid Iosias nomine, & immolabit super te Sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succẽdunt, & hominum ossa incendet super

H te. 3. Reg. 13. Et nõ solùm prænunciatus est, sed etiam in prenunciatione sua miraculum accidit, scilicet, ꝙ altare scissum est, & effusa est cinis eius: & aruit manus regis, quam extenderat cõtra prophetam, qui ista prædixerat: nec ualuit eam ad se retrahere. e. c. Fuit autem Iosias famosissimus regum. Nam de eo dicitur: 4. Reg. 23. ꝙ similis illi non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad Dominum in corde suo iuxta omnem legẽ Moysi: nec post eum surrexit similis illi. Iste maximè persecutus est idolatras occidendo eos: & diruẽdo omnia templa, quæ reges præcedentes non destruxerant: & fecit Phase excellentius, quàm factum fuerat postquàm cæpit esse lex Moysi. e. c. & 2. Paralipo. 35. Fuit enim laudabilior iste cæteris regibus: & memoria eius

I gloriosior. Vnde dicitur Eccl. 49. quòd memoria Iosiæ quasi mel in ore indulcabitur: & ut musica in conuiuio uini. Nullius autem regis mors tam amarè, & inconsolabiliter a Iudæis deplorata est. 2. Paralipom 35. De quarto, scilicet, Ioanne Baptista maiores laudes apparent. Nam Pater eius fuit mutus vsque ad tempus, quo scripsit nomen eius: & illico soluta est lingua eius. Luc. 1. Et mater erat sterilis, & concepit in senectute sua. In quo apparet fuisse conceptum supernaturaliter datum, cùm ista duo impedimenta obstarent conceptui. e. c. Pater etiam illius prophetauit propter eum faciens illud canticum, scilicet. Benedictus Dominus, & c. e. c. Mater quoque illius ante hoc, cum haberet illum in utero, prophetauit de Christi conceptione, cũ ait: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? e. c. Omnes quoque admirati sunt, & posuerunt in

K corde suo, ꝙ iste puer aliquid magnum esset. e. c. Fuit etiam admirabile in austeritate uitæ infra. 3. in tantum ꝙ Christus dicebat eum non manducantem, nec bibentem, scilicet. Venit Ioannes non manducans, nec bibens, & dicunt quia dæmonium habet, infra. 11. Et vt in breui omnes laudes eius colligantur: ipse uidetur maior omnibus hominibus. Nam Christus ait de eo, ꝙ inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. e. c. De quinto scilicet, de Christo laudes aliquas dicere non solùm superfluum, sed etiam ridiculum est. Nam ut dicitur primo Ethic. Deos non laudamus, sed honoramus. Christus autem non solùm est bonus,

bonus, sed est omne bonum, & totius bonitatis fons: & non oportet dici aliqua specialia fuisse in eo, quia nihil est in eo, quod speciale non sit. Decuit ergo nomen eius annunciari ante natiuitatem, vt signaretur eum inter cæteros homines futurum insigniorem. Ratio tamen in speciali fuit, vt postquam nasceretur non imponeretur ei aliquod nomen, quod sibi non conueniret. Nam Deus volebat, quòd sibi poneretur nomen cōsonum. Primò propter actum suum. Nam cùm ipse veniret Messias redempturus sœculum, voluit Deus, quòd nomen cōueniret huic actui, scilicet, ꝙ vocaretur Iesus, quod interpretatur saluator. Et patet, quòd ista fuerit intentio, quia quando angelus prędixit nomen istud Ioseph, subiunxit illico causam dicens. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Secundò fuit, quia nomen Christi fuerat iam prænūciatum per Isaiam, cùm uocauit eum Emmanuel: & si sic non annunciaretur nunc Ioseph nomen eius, fortè imponeret ei aliud, quod non conueniret nomini, quòd prædixerat Isaias, quia fortè vocaret eum Ioseph sicut seipsum, qui habebatur vt pater eius: sicut fuit de Ioanne Baptista, quia quidam volebant eum vocare Zachariam nomine patris sui. Luc. 1. Oportebat tamen, quòd nomen, qđ nunc imponeretur Christo, esset conueniens nomini, quod prædixerat Isaias, ideo debuit prænunciari. Patet hoc, quia Matthæus ad probandum ea, quæ angelus dixerat hic Ioseph, scilicet, de conceptione Christi ex virgine, & de nomine Christi induxit auctoritatem Isà. scilicet. Ecce virgo concipiet &c. *Et vocabitur nomen eius Emmanuel*. Et dixit. *Hoc totum factum est, vt impleretur, quod dictum est per prophetam*. Et sic apparet, quòd necesse erat Christum vocari Iesum: sicut necesse fuit nasci de Virgine, scilicet, quia vtrumq; prænunciatum erat per prophetam, qui non solùm de conceptu virginali, sed etiam de nomine Iesu dixit, scilicet, quòd vocaretur Emmanuel. Nullum tamen aliud nomen potuisset corrispondere huic nomini Emmanuel nisi Iesus, quia Emmanuel idem est, quòd nobiscum Deus, idest, Deus in natura, vel cum natura humana. Et hoc significat Iesus, idest, saluator, scilicet, quia non poterat saluare nisi, qui esset simul Deus & homo, vt declaratum est super literam.

Christo im positū fuit nomē consonum propter duo.

Quare nomen Iesu Ioseph, & non alij prænunciatum est. Quæst. LIX.

QVAERITVR, dato quòd nomē Iesus prçnunciandum esset, quare nunc prænunciatum est, & quare potius Ioseph, quàm alicui alteri. Dicendum, quòd Deus non facit aliquid frustra. Et cùm oporteret, quòd nomen Iesu aliquando pronunciaretur propter causas dictas, & nunc angelus appareret Ioseph ad denunciandum conceptū Virginis, fuit conuenientius nunc etiam prænunciari nomen Christi, quàm quòd iterum pro hoc solo deberet apparere Ioseph: potissimè cum conceptio, & annunciatio nominis pertineant ad eandem rem, & debuerunt simul dici. Cùm autem quæritur, quare potius Ioseph quàm alteri. Dicendum, quòd non soli Ioseph annunciatum est, sed prius Marię, quando Angelus ei apparuit, ante quàm conciperet. Luc. 1. Alijs autem non legitur fuisse istud nomen prænūciatum, nec creditur, quia non attinebat ita specialiter ad alios scire hoc sicut ad Mariam, & Ioseph, qui uocabantur parentes Christi. Sed dicetur: ad quod fuit illud nomē prçnunciatum Ioseph, cùm fuisset iam prçnunciatum Mariæ? Dicendum, quod ad patrem pertinebat imponere nomen filio potius quam ad matrem, cùm ipse sit caput: quia vir est caput mulieris, sicut Christus ca-

A put viri. primæ Cori. 11. Et ita fuit de Ioanne Baptista, quia cùm natus est, innuebant patri eius, quem vellet vocari eum. Luc. 1. ipse scripsit, Ioannes est nomen eius. Item fuit conueniens, vt annunciaretur vtrique, ne discordarent in nomine: quia licèt Maria vellet eū vocare Iesum præmonita ab Angelo, quia fortè Ioseph non crederet Angelum hoc dixisse, potissimè, cùm sibi annunciasset conceptionem, si taceret de nomine. Et sic fortè vellet vocare eum aliter. Ideo vtriq; propter concordiam annunciatum est nomen. Ita fuit de nomine Ioannis Baptistæ, quia tam patri, quam matri annunciatum est nomen. De patre patet Luc. 1. de matre non apparet ita manifestè, & tamen necesse est dici, quòd ipsi reuelatum fuerit nomen Ioannis,

B quia quando natus est, & vellent cognati vocari illum Zachariam, dixit mater, nequaquam, sed uocabitur Ioannes. Et tamen Elisabeth non didicerat hoc à Zacharia, quia ille semper fuit mutus a tempore, quo locutus est ei Gabriel, vsquequo scripsit, Ioannes vocabitur nomen eius. Et tamen prius mater uocauit eum Ioannem, quàm pater scriberet hoc. Luc. 1. Ita ergo hoc conueniens fuit matri, & patri, idest, Ioseph tenentis locum patris prænunciari nomen Iesu: cùm non fuerint minoris dignitatis, sed maioris, quàm Zacharias, & Elisabeth.

An Christus apud Hebræos Iesus sit vocatus. Quæst. LX.

C

QVAERITVR de hoc nomine Iesus, an sic vocatus fuerit Christus apud Hebræos. Dicendum, quòd habuit tria nomina, scilicet, Emmanuel & Christus, & Iesus. De primo patet, hic & Isà. 7. Istud autem non est nomē personale proprium, sed potius appellatiuum. Quia licèt esse Emmanuel, idest, habere id, qđ significatur per Emmanuel, non conueniat nisi soli Christo: tamen Emmanuel non est nomen personale, sed est quoddam nomen commune, significans quid esset illud, quod reperiretur in Christo, quia Emmanuel idem est, quòd nobiscum Deus, idest, Deus cum natura nostra humana, quod erat in Christo, qui habebat naturam diuinam

Christus habuit tria nomina.

D cum humana. Et Christus nunquam fuit uocatus isto nomine apud Iudęos, nec Isà. illud prænunciauit, quasi aliquando Christus Emmanuel deberet uocari, sed, vt per illud nomen signaret eum esse Deum, & hominem. De secundo nomine, scilicet, Christus dicēdum, quòd non est nomen proprium, nec personale, sed appellatiuum: signans regem, sacerdotem, prophetam, & Messiam. Quæ omnia licèt Christo conuenirent, non vocatus est Christus nisi in quantum Messias. De quo supra satis declaratum est super illam partem, scilicet, de qua natus est Iesus. Et ob hoc Matthæus non posuit illud quasi nomen eius, sed Iesum supra in litera, scilicet. De qua natus est Iesus, qui uocatur Christus, idest, Messias. De tertio nomine, scilicet, dicendū,

E quod est proprium nomen eius, & personale. Et illud est quo semper vocabatur a Iudæis, qui nondum cognoscebant Christum, idest, Messiam ipsum esse. Nos autem qui vtrumque cognoscimus, aliquando vocamus eum Christum, & aliquando Iesum. Sciendum tamen, quod in Hebræo non uocatur Iesus, sed Iehosua: nos autem in Latino, & Gręco mutato aliqualiter nomine, quod quasi semper sit, cum Iesum dicimus. Et istud nomē corrumpitur dupliciter. Nam pro hoc nomine Iehosua, quod est propriè Hebraicum, aliquādo dicimus Iesus, & aliquādo Iosue. Nam pro eodem accipiuntur ista duo nomina, vt patet in quodam sacerdote magno, qui uocatur Iesus filius Iosedech, de quo Zachariæ. 3. Et ille uocatur aliquando Iesus, & aliquando

quando Iosue. Nam primo Esdræ 3. uocatur ipse Iosue filius Iosedech: & utrobique narratur eadem historia omnino. Idem patet in prologo Hierony. super Iosue, qui incipit: Tandem finito. Nam dicitur: ad Iesum filium Nauæ manum mittimus, quem Hebræi Iosue Bem Num, idest, Iosue filium Num uocant. Dicendum tamen, quòd magis corrumpitur istud nomen ab hebraica proprietate, cùm dicitur Iesus, quã cùm dicitur Iosue: quia huic nomini quod est Iehosua propinquius est Iosue, quàm Iesus. Et hoc innuitur in allegato prologo Hieronymi, cùm ipse dicat, ꝙ nos uocamus eum Iesum filium Nauæ, & Hebræi uocant eum Iosue Bem Num, idest, Iosue filium Nũ. Iam tamen non liceret nobis Christum uocare Iosue, sed Iesum: quia istud nomen tota Ecclesia suscepit. De uirtute huius nominis, & priuilegiis eius dicetur ad Philip. 2. vel Act. 4.

CAP. II.

CVM ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in oriente, & venimus adorare eum,

DECLARAVIT Matthæus in præcedentibus Christi deitatem ex conceptione mirabili: hic ostendit rursus eum esse uerum Deum, & uerum hominem ex illustratione cælesti, & ueneratione legali. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur huius rei manifestatio: secundò Christi manifestati persecutio ibi, *Qui cum recessissent*. Prima in tres, quia primò ponitur Christi sollicita inquisitio. Secundò eius certa inuentio ibi, *Qui cum audissent Regem*. Tertiò eius deuota adoratio ibi, *Et procidentes*. Prima in duas, quia primò ponitur Christi inquisitio ad eum uenerandum. Secundò eiusdem inquisitio ad ipsum occidendum, ibi, *Audiens autem Herodes Rex*. Circa primum dicitur. *Cùm ergo natus esset Iesus*. Hic importatur quædam consequentia ad præcedentia. Nam supra Angelus annunciauerat de natiuitate Christi futura: & de nomine sibi imponendo: & dictum fuerat quomodo Ioseph non cognoscebat Mariam donec peperit primogenitum suum: hic dicitur: cùm ergò natus esset Iesus, idest, quãdo natus est acciderunt ista, quæ habentur hic. Considerandum, quòd modus natiuitatis Christi fuit, quòd in anno illo quo Virgo concepit Christum, accidit ꝙ poneretur edictum ab Octauiano Augusto, ut describeretur uniuersus orbis: & irẽt singuli in ciuitates suas ad profitendum ibi se esse subditos Romanorum. Et tunc accidit, quòd cùm Ioseph esset de Ciuitate Bethlehem, licèt habitaret in Galilæa, ire debuit in Bethlehem ad profitendum ibi, & iuit cum eo Maria uxor eius, quæ erat iam propinqua partui. Et accidit, ꝙ ibi pareret. Hoc totum patet Luc. 1. & 2. *In Bethlehem Iudę*. Matthæus assignat hic locum natiuitatis Christi, & tempus. De loco dicit, quòd fuit in Bethlehem Iudæ. Est Bethlehem quædam Ciuitas parua in sorte Tribus Iuda: Iosue. 25. & distat duobus milliaribus, idest,

Modus natiuit. Christi.

F Leucis a Ierusalem, vel quasi: & est ad meridiem respectu eius, & inter Ierusalem, & Bethlehem transit linea diuisionis distinguens sortem tribus Iuda a sorte tribus Beniamin. Vnde Ierusalem pertinet ad tribum Beniamin. Iosue 18. Bethlehem pertinet ad tribum Iuda. Iosue. 15. Et dicitur hic in Bethlehem Iudæ ad differẽtiam alterius Bethlehem, quæ est in tribu Zabulon. Iosue. 15. quia sæpe erant multa loca, quæ eodem nomine uocabantur, vt patet in isto loco seu ciuitate Iezrahel, quòd erat quædam ciuitas Iezrahel in sorte Iudæ. Iosue. 15. & alia Iezrahel in sorte Ephraim. Iosue. 17. Sic etiam erant ciuitates quæ uocabatur Asor: duæ e-
G rant in tribu Iuda. Iosue. 15. & alia erat in tribu Nephthalim Iosue. 19. Ista Bethlehem solet vocari Bethlehem Iudæ, sicut hic, & 1. Reg. 17. vel Bethlehem Ephratã, ut Gen. 48. & Michææ. 5. Aliquando autem uolunt eam uocatam fuisse Ephratam, & mutatum esse nomen eius, ut uocaretur Bethlehem propter abundantiam panis: quia Bethlehem interpretatur domus panis: sed an uerum sit declaratũ est Gen. 48. & Ruth. 1. *In diebus Herodis Regis*. Hic designatur tempus natiuitatis Christi, scilicet, quòd fuit in diebus Herodis regis Iudæorum. Iste fuit primus Herodes: quia alii fuerunt eiusdem nominis de progenie sua, qui regnauerunt post eum. De isto Herode, quis fuerit, & unde habuerit originem, & quomodo peruenerit ad regnum, declarabitur infra in quadam. q. & de aliis regibus huius nominis cum eo. Iesus autem natus est postquàm
H incæperat regnare iste primus Herodes. *Ecce Magi*. Isti sunt qui uenerunt ad adorandũ Christum, & qui fuerunt infra dicetur. *Ab oriente uenerunt*. scilicet, de quadam terra, quæ erat orientalis respectu terræ Iudæorũ. *Ierosolymam*. Non solùm uenerũt in Ierosolymam, sed etiam in alias partes terræ Iudeæ, quæ erant ante Ierosolymam: & tamen nõ fit mentio de aliis locis, ad quæ prius uenerunt: quia ibi non accidit eis aliquid speciale, sicut accidit in Ierusalem, sicut dicitur in litera. Et eadem causa fit mentio de Bethlehem infra, scilicet, quòd iuerint in Bethlehem, scilicet, quia ibi accidit aliud speciale, cùm ibi inuenerint quod quærebant, *Dicentes, Vbi est qui natus est rex Iudęorum*. idest, vbi est rex Iudæorum, qui nunc natus est. Isti sciebant natiuitatẽ,
I & non quærebant de illa, sed præsupponebant eam: locum autem natiuitatis ignorabant: ideo de illo quærebant. Et dicunt regem Iudæorum ipsum Messiam, ut infra dicetur. *Vidimus stellam eius in oriente*. idest, nos existentes in oriente uidimus stellam, uel nos non existentes in oriente uidimus stellam eius in oriente, idest, existentem in parte orientali cœli. Et dicitur stella eius, idest, designans eum natum. *Et uenimus adorare eum*. Idest, quia uidimus stellam significantem eius natiuitatem parauimus nos, & uenimus ad adorandum eum.

Quo tempore sæculi Christus natus sit. Quæst. I.

K QVAERITVR, De tempore natiuitatis Christi quantum ad tempora sæculi. Dicendum, quòd variè computantur anni a diuersis inter latinos. Nam inter Hebræos unus modus computandi est, & inter Græcos unicus. Inter Latinos autem sunt duo modi computandi. Ratio uarietatis est, quia cùm a principio sæculi non possunt haberi ex aliqua historia gentium: quia antiquissimæ historiarum, quæ habentur apud Gentes, cęperunt a tempore regis Nini, quando regna cęperunt esse in orbe, & bella, & facta insignia: & omnes inter se homines cęperunt habere maiorem communicationem, ut ait August. 4. de Ciuit. Dei: & Paulus Orosius primo de Or-

de Ormesta mundi: reliqua tẽpora. ſ. ab Adã vſque ad
diluuium, & a diluuio uſque ad tempora regis Nini a
Gentib. ignorantur: ideo oportet ea haberi per Sacrã
Scripturam, quæ cõputat tempora ab orbe cõdito, &
enarrat geſta aliqua illorũ tẽporũ. Hoc dato, apud He-
bræos eſt vnicus modus cõputandi, quia Biblia ſua vni
ca eſt, & vnico modo ſe habens: Græci aũt cõputant
vnico modo, quia Biblia ſua eſt unica. ſ. quam tranſtule
runt ſeptuaginta interpretes: quia illã fecit transferri
Ptholemæus Philadelphus rex Aegypti, qui Græcus
erat natione De tranſlatione, & pertinentibus ad eã la
tè declarauimus in prologo Hiero. ſuper Paralipo. Grę
ci autẽ ſuſceperunt iſtã translationẽ, & nunquã aliam:
ideo per iſtam computant. Latini aũt, licèt habuerint
multas tranſlationes, duæ tamen ſunt quæ auctoritatẽ
habuerũt. ſ. trãſlatio prædicta interpretũ: & tranſlatio
Hierony. Trãſlatio interpretũ fuit, quę primò ſuſcepta
eſt, & in ea fuit fundata Eccleſia primitiua, ut ait Hier.
in prologo: Si ſeptuaginta. ſuper Paralip. Iſtam habue-
runt oẽs Eccleſiæ Latinorũ de Græco, quia mox, ut
ad Chriſtũ cõuerti cęperunt Latini, ut haberent libros
Sacræ Scripturæ tranſtulerunt de Græco totum uetus
teſtamentum. Et illud habitum fuit ſemper in Eccle-
ſiis Latinorũ, vſq; ad tẽpora Damaſi Papę, & Hierony.
Licèt autem eſſent plurimæ aliæ tranſlationes, vt teſta
tur Hieronymus in prologo Paralip. Non erat in ho-
nore aliqua ipſarum, ſicut translatio ſeptuaginta inter-
pretum. Poſtea autem Hier. ex cauſis neceſſariis, quas
aſſignat in prologo ſuper Gen. ſ. Deſiderii mei, & in
prologo ſuper Paralip. ſcilicet. Si ſeptuaginta. tranſtulit
de Hebræo in Latinum. Et iſtam tranſlationem tãquã
puriorem, & magis emendatam ſuſcepit tota Eccleſia
Latinorum: & iſtam nunc ſequitur, nec manet apud
nos iam trãslatio interpretum. Quia tamen antiqui ſe
quebantur illam, reperimus multas auctoritates apud
Aug. & Ambro. ſecundùm literam illius tranſlationis.
Iſtæ duæ tranſlationes, licèt in multis aliis differant: ma
ximè tamen differũt in numeris aſſignandis. Nam val
de maiores numeri inueniuntur apud interpretes, quã
in ueritate Hebraica. Et iſtud eſt quantum ad primã,
& ſecundam ętatem ſæculi, ſcilicet, vſque ad Abrahã.
Nam poſtea numeri vtrobique concordant. Nunc au
tem, licèt non habeatur tranſlatio interpretum: quia
tamen antiqui ſecuti ſunt illam, inuenimus numeros
ſecundùm illam, qui diſcrepant a numeris Bibliæ no-
ſtræ, quæ eſt ſecundùm Hebraicam veritatẽ. Hoc mo-
do, quando quęrimus quot anni fuerunt ab orbe con-
dito vſque ad Chriſti natiuitatem ſequentes transla-
tionem interpretum, ponunt quinque millia, & cen-
tum, & nonaginta, & octo, uel quaſi. Et alii ſequentes
quaſdam hiſtorias gentium ſimul cum trãslatione in-
terpretum ponunt plures anuos. Et etiam fit in hoc
diſcordia ex tabulis aſtrologicis, in quibus differentiæ
horarum annotantur. Quia ſecundùm quaſdam tabu
las reſultat maior numerus, & ſecundum alias minor:
ut patet in tabula regis Alphonſi. Nos autem ad hoc
attendere non pertinet: quia cùm habeamus ueritatẽ
Sacræ Scripturę, quæ eſt infallibilis, & cuius auctoritas
eſt ſuper omnem auctoritatẽ: non expedit curare quid
homines dicant, qui errare pñt: immo quos cõſtat er-
rare qñcumq; obuiant Sacræ Scripturæ. De differẽtia
aũt numerorũ inter hebraicã veritatẽ, & trãslationẽ in
terpretũ loquitur Aug. 7. de Ciui. Dei: aſſignando ali-
quas cauſas illius, ſed qũocumq;, uel vndecumq. acci
derit non põt eſſe uerum, ꝙ Sacræ Scripturæ diſſonat.
Cõputando ergo ſ̃m veritatẽ Hebraicam, quam nos
ſequimur, ab orbe ꝯdito uſq; ad Chriſti natiuitatẽ fue
rit anni tria millia nongenti ſexagĩta tres. Patet hoc ex
annis cõreſpõdẽtib. ætatib. ſingulis. Nã ab orbe ꝯdito
vſq; ad diluuiũ fuerũt anni mille ſexcenti qnquaginta

Alph. Toſt. in Matth. Comm.

A ſex, hoc patet inducẽdo p oẽs gñationes, q̃ fuerunt ab
orbe condito vſq; ad annum ſexcenteſimũ Noe, qñ
incepit diluuium. vt patet Ge. 5. qa ibi hñr oẽs iſtę gña-
tiones. Et ibi induximus per generationes iſtam ſum-
mam annorum, & declarauimus iſtam differentiã, &
cauſas differentiæ interpretum à veritate hebraica. Se-
cunda ætas eſt à diluuio vſq; ad natiuitatem Abrahæ.
Et ſunt anni ducenti nonagintaduo, vt patet ex gene-
rationibus, quæ fuerunt poſt diluuium vſq; ad natiui-
tatem Abrahæ. ſ. incipiẽdo à natiuitate Arphaxad, qui
natus eſt duobus annis poſt diluuium. Geneſ. 11. Com
putando ergo ab Arphaxad vſque ad natiuitatem A-
brahæ omnes generationes, quæ habentur Geneſ. 11.
inuenientur prædicti anni. Et ibi induximus iſtã ſum-
B mam. Tertia ætas, quæ fuit à natiuitate Abrahæ vſque
ad natiuitatem Dauid fuit annorum nongentorum,
& viginti vnius. Deductio iſtius poteſt patere partim
ex lib. Geneſ. vbi habentur anni Abrahæ, & Iſaac, &
Iacob, & vſque ad exitum de Aegypto, quæ poſſunt
haberi ex his, quæ declarauimus Gen. 15. & partim ex
illis annis, qui ponuntur. 3. Reg. 6. qui fuerunt ab exitu
de Aegypto vſq; ad fundationem templi Salomonis:
detrahendo ex illis ſeptuaginta annos, quibus vixit Da
uid. ſ. triginta antequã regnaret, & quadraginta poſtq̃
cępit regnare, vt patet. 2. Reg. 5. & quatuor annos, qui
tranſierunt à principio regni Salomonis vſq; ad funda
tionem templi. Nã iſti ſeptuaginta quatuor anni ſunt
de quarta ætate, reliqua autem ſumma annorũ eſt de
C tertia ætate. Quarta ætas incępit a natiuitate Dauid vſ-
que ad captiuitatem Babylonis, quæ fuit vltimo anno
regis Sedeciæ. 4. Reg. 25. & durauit annis quadringen-
tis nonaginta tribus. Iſtud autẽ poteſt faciliter induci
ex. 3. & 4. Reg. lib. in quibus ponuntur anni quibus ſin
guli reges regnabant. Iſtud autem deduximus ſatis ple
ne præcedẽti. c. in quadam queſtione. Quinta ætas fuit
à primo anno captiuitatis Babylonicę, vſq; ad Chriſti
natiuitatem: & ſunt anni ſexcenti & vnus. Iſtud non
poteſt deduci ex ſacra ſcriptura totaliter: quia à capti-
uitate Babylonis vſq; ad Chriſti natiuitatem non ſunt
ſacri libri, qui contineant hiſtoriam totius medii tpis,
ſed colliguntur iſti anni ex hiſtoriis certiſſimis oĩum
gentium, in quibus non eſt aliqua diſcordia. Et ſatis po
D teramus inducere, niſi quia iſtud non pertinet tã par-
ticulariter ad intentionem noſtram. Collectis ergo an- Cõputatio annorũ ab orbe cõdito vſq; ad Chriſtum.
nis iſtarum quinq; ætatum reſultant ab orbe condito
vſq; ad Chriſti natiuitatem anni tria millia nongenti
ſexaginta ſex. A diluuio vſq; ad Chriſti natiuitatẽ ſunt
anni duo millia quingenti, & ſeptem. Quod patet de-
trahendo de tota ſumma annos primę ætatis. A nati-
uitate Dauid vſq; ad Chriſti natiuitatem ſunt anni mil
le ducenti nonaginta quatuor. Qđ patet ſubtrahendo
de tota ſumma annos trium primarum ætatum. A na-
tiuitate Abrahę vſque ad Chriſti natiuitatem ſunt an-
ni duo millia ducenti, & quindecim. Quod patet ſub-
trahẽdo annos duarum primarum ætatũ. A primo an-
no captiuitatis Babylonicę vſque ad Chriſti natiuitatẽ
E ſunt anni ſexcẽti & un⁹, q ſunt anni ipſius qntę ętatis.

Quare Matthæus dixit hic, quòd Chriſtus natus eſt in Bethlehem. Queſt. II.

QVAERITVR, quare Matthæus dixit hic, ꝙ Chriſtus natus eſt in Bethlehem. Quidam dicunt, ꝙ hoc fuit, quia ita erat veritas: ideo nõ poterat Matthęus mutare veritatem. Dicẽdum, ꝙ non ſtat, quia licèt Matthæus non poterat mutare veritatem contrarium ſcribendo, poterat tamen nihil dicere, ſicut multa alia ſubticet de Chriſto, quæ alii Euangeliſtæ dixerunt. Ideo non fuit veritas cauſa quare ipſe ſcriberet, ſed aliqd aliud. Eſt ergo dicẽdum,

quòd intentio Matthæi præcipua in principio euangelij sui fuit probare Christũ esse Messiam promissum Iudæis in lege: quia quidam Iudæi recusabant recipere legem Christi: putantes eum non esse Messiam, scilicet, quia non constabat eis, quòd ipse haberet omnes conditiones, quas scriptura de Messia dixerat. Et ob hoc Mattheus est conatus ꝓbare Christum esse Messiam applicãdo ad eum omnia, quę in lege, & prophetis de Messia dicta erant. Et quia Messias fuerat promissus de quodam genere certo venturus, scilicet, de Dauid, & etiam primò fuerat promissus Abrahæ, ostẽdit Matthæus præcedenti. c. quomodo Iesus descendit de stirpe Abrahæ, & Dauid. Et ista fuit causa sola, vel saltem precipua, quare Matthæus descripsit Christi genealogiam. Et quia scriptura etiam dixerat Messiam nasciturũ de Virgine, & quòd vocaretur Emmanuel. Isa. 7. ostendit Mat. quomodo Christus natus est de Virgine, & quòd vocatus est Iesus, qđ idem est, quòd Emmanuel, & ad hoc induxit ipsam auctoritatẽ Isai. præcedenti. c. & quia etiam de Messia dictum erat, ꝙ nasceretur in Bethlehem, vt patet Mat. 5. & etiam Iudæi allegauerunt ipsam auctoritatem, quando q̃siuit ab eis Herodes, vbi Christus nasceretur, ut patet infra in litera. s. Et tu Bethlehem terra Iuda &c. voluit Matthæus ostendere Iesum natum esse in Bethlehem, vt per hoc pateret ipsum posse esse Messiã: & istud erat dubiũ inter Iudæos, propter quod plurimi non credebant eum esse Messiam, vt patet Io. 7. s. Quidã autem dicebant nunquid à Galilea Christus venit. Nõne scriptura dicit, ꝙ ex semine Dauid, & de Bethlehẽ castello, vbi erat Dauid venit Christus. Item, quia Nicodemus volebat defendere partem Christi contra pharisæos, dixerunt ei pharisæi, Scrutare scripturas, & uide, quia propheta a Galilæa non surgit. i. Messias nõ venit de Galilæa, sed de Bethlehem. eo. c. Hoc idem dicebãt illi, qui Christum diligebant dubitantes super hoc. Nã Philippus dixit ad Nathanael. Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. Et dixit Nathanael: à Nazareth potest aliquid boni esse? Io. 1. i. nunquid aliquod bonum potest nasci de Nazareth? q. d. bonum, quod speramus. i. Messias non debet nasci in Nazareth, sed in Bethlehem. Cùm ergo Iudæi obiicerent Iesu, ꝙ non poterat esse Messias, quia non erat de semine Dauid, nec de Bethlehem ciuitate. Io. 7. oportebat, ꝙ Matthæus ista duo probaret. Probauerat autem primum. s. Christum esse de semine Dauid præcedenti. cap. ideo hic fuit conueniens, ꝙ declararet ipsum natum esse in Bethlehem.

Quare Mattheus posuit, quòd Christus tempore Herodis natus sit. Quæst. III.

QVAERITVR, quare Matthæus dixit in diebus Herodis Christum natum esse. Nõ potest respõderi, quòd hoc dixit Matthæus, quia sic verum erat, quia hoc exclusum est præcedenti. q. Sed dicendum, quòd hoc introduxit Matthæus ad probandum etiam Iesum esse Messiã. Quia sicut scriptura prenunciauerat de progenie Messiæ, & de loco natiuitatis, ita prænunciauerat de tempore. Nam Iacob in benedictione filiorum suorum loquẽs de Messia venturo de stirpe Iuda dixit: Non auferetur sceptrum de Iuda, nec Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est. Gen. 49. Et iste erat Messias, vt declaratum est ibi. In quo significabatur, ꝙ Messias nasciturus erat in fine regni Iudæorum, quia ante natiuitatem Messiæ non poterat penitus auferri sceptrũ de Iuda. Ita fuit nunc: nam Herodes non erat Iudæus ex genere. quia pater suus Antipater erat Idumæus, & cõuersus est ad Iudaismum. Et sic erat Herodes filius

F eius. Ideo necesse erat, ꝙ regnum Iudæorum tunc esset ablatum, quando Messias nasceretur: quia, donec, tenetur propriè in prędicta auctoritate. s. donec veniat qui mittendus est. i. Messias. s. ante illum non auferetur totaliter. Et tamen, quando ipse natus fuerit, erit immediatè ablatum sceptrum. Et sic fuit, quia ante Herodem semper fuerant rectores Iudæorum de genere ipsorum, Herodes aũt fuit primus, qui de alienigenis regnauit super Iudęos. Sed obiicietur, ꝙ Christus nõ debuit nasci Herode regnante, sed antequam inciperet regnare, cùm dicatur. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat, qui mittendus est. Dicẽdum, ꝙ Iesus
G natus est in principio regni Herodis, & tunc non erat vere ablatum sceptrum de Iuda, vel saltem non oĩno, quia adhuc uiuebat Hyrcanus, qui erat summus Sacerdos, & fuerat rex: licèt in contentione cum fratre suo Aristobolo. Et non erat sibi omnino ablatum regnũ, sed Herodes ministrabat de mandato dominorũ Romanorum. Manebat autem quidam nepos filius eius adolescens, qui erat summus sacerdos, & in eũ erant intenti oculi omnium Iudæorum, quasi ipse regnaturus esset, & ita Herodes uidebatur quasi tenere regnũ pro illo, & acceperat sororem eius Mariannẽ in uxorem: ipsum verò adolescentem regaliter nutriebatur, quasi aliquando regnaturus esset: & tñ postea dolosè ipsum fecit suffocari natãdo, de quo Iosephus. 15. Antiquitatum. Mortuo autem isto adolescente, omnino periit sceptrum de femore Iuda, & non manebat spes
H iam Iudæis de habendo principem de genere suo. Et sic Herodes confirmatus est in regno, & tunc propriè cępit regnare, de quo magis declarabitur. ĩ. in quadã q. in qua agetur de Herode. Et sic, licèt Christus natus sit in principio regni Herodis, nondum sceptrũ erat ablatum de femore Iuda: sed pauco tpe post Christi natiuitatem factum est. Scđa causa fuit ad ostendendũ persecutionem, q̃ fecit Herodes Christo. Nam occidit oẽs pueros in Bethlehem ꝑꝑ ipsum, ut patet ĩ. in lr̃a, & ipsum coegit fugere in Aegyptum, & mansit ibi vsq; ad mortem Herodis: oportuit ergo dici, ꝙ Christus natus esset in diebus Herodis, quia aliàs non videretũ quõ Herodes ipsum posset persequi: qđ aũt dictum est Christum natum esse in principio regni Herodis, non
I est intelligendũ, qđ oĩno in principio eius natus esset, quia post Christi natiuitatem non regnauit Herodes nisi septem annis, quibus mãsit Christus in Aegypto: & tunc reuersus est Ioseph cum eo in terram Iuda, ut asseritur cõiter, & tenet hoc historia scholastica, & tñ Herodes regnauit maiori tpe, sed dr̃ ĩ principio regni, . s. quia multo tpe ante finem regni fuit ista natiuitas. Quod aũt dictum est. s̃. ꝙ nondum ablatũ erat regnũ oĩno de gente iudæorum, qñ Christus natus est, verũ est: & tñ ẽt si ablatũ esset, quia tunc nouiter auferebat, videbatur esse tunc non oĩno ablatum: Et sic ꝯueniebat prophetia de Messia ipsi Iesu: licèt natus esset ablato sceptro de stirpe Iuda. Et patet hoc, quia licèt Iudæi fecerint contra Christum aliquas obiectiones volẽdo ostendere, ꝙ non erat Messias. s. quia non esset de semi-
K ne Dauid, & ꝙ non esset de Bethlehem: nunquã dixerunt, ꝙ natus erat post ablatum sceptrum de stirpe Iuda. Et sic ipsi non putabant, ꝙ obstaret ei illa auctoritas. Et ista responsio est firmior, & quæ magis tenetur. Ista sufficit, etiã si dicamus ante Christi natiuitatẽ mortuum fuisse illũ filiũ Hyrcani, in quo erat spes regni.

An Christus conuenienter natus sit in Bethlehem. Quæst. IIII.

QVAERITVR, an Christus conuenienter natus sit in Bethlehem. Dicendum, ꝙ ꝯuenienter ibi natus est: immo necesse fuit ibi eũ nasci, qa sic prędictũ erat Michææ. 5. & allegatur per Iudæos, infra in litera. Necesse est tamen impleri totum,

totum, qđ in scriptura habetur, vt Christus dixit infra, A
5. scilicet. Amē dico vobis, donec transeat cœlū, & ter-
ra, iota vnū, aut apex vnus non præteribit a lege, donec
omnia fiant. i. Facilius potest destrui cœlum, & terra,
quàm, ꝙ maneat aliquid in lege, & prophetis, quod nō
impleatur. Et specialiter Christus dixit de seipso, ꝙ o-
portebat impleri in eo omnia, quæ de ipso scripta erāt
in lege, & Prophetis, & in Psal. Luc. 24. Nūc igitur non
quæritur, an conueniens fuit eum nasci in Bethlehem,
postquàm sic scriptū erat, sed dato, ꝙ non esset aliqua
scriptura de hoc, an fuerit satis conueniens Iesum na-
sci in Bethlehem potiusquàm in alio loco. Dicendum
autem, ꝙ conueniens fuit ibi eum nasci. Primò, quia
ipse erat de semine Dauid secundùm carnem. ad Ro.
1. Et fuerat ei facta specialis promissio de Christo. 2. B
Reg. 23. [Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei
Iacob, idest, cui facta est promissio de Messia, qui mis-
sus est a Deo Iacob: Dauid autem natus est in Bethle-
hem 1. Reg. 16. & Iere. 7. ibi ergo Christum nasci con-
ueniens fuit: vt appareret, ꝙ erat de stirpe illius. Nam
inter Iudæos erat tota terra diuisa per sortes, vt decla-
ratum est præcedenti. ca. & in vrbibus pertinentibus
ad vnam tribum, vel familiam non habitabant viri de
aliis tribubus, vel aliis familiis, vt non transiret hære-
ditas de vna tribu in alteram. Numeri 36. Et sic Io-
seph, qui erat de stirpe Dauid, erat de Bethlehem, &
ibi natus fuerat. Ideo licèt tpe professionis, quam iusse
runt facere Romani singulis hominibus in ciuitati-
bus suis, Ioseph moraretur in Galilæa in Ciuitate Na- C
zareth. Luc. 1. iuit ad profitendum in Bethlehem. eo.
cap. Secunda causa est mistica, quam ponit Grego. in
homilia quadam dicens, ꝙ Bethlehem interpretatur
domus panis. Ipse autem Christus erat panis, sicut ipse
dixit, ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Ioan.
6. Debuit ergo ipse in domo panis nasci, idest, in Be-
thlehem. Quidam dicunt, ꝙ Christus debuit nasci in
Ierusalem: quia Isa. 2. dicitur: De Sion exibit lex, & ver
bum Domini de Ierusalem. Sed Christus est verbum
Dei consubstantiale patri: ergo debuit nasci in Ierusa-
lem, quod est exire de Ierusalem. Alii autem dicunt,
ꝙ debuit Christus nasci in Nazareth, quia infra in lite-
ra dicitur, ꝙ Christus Nazarenus uocabitur. Et sumi-
tur hoc ex eo quod habetur Is. 11. vbi dicitur. Egredie- D
tur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascen-
det. Nazareth tamen florem significat. Homo tamē
maximè denominatur a loco suæ originis; ergo de-
buit nasci in Nazareth. Alii dicunt, ꝙ debuit nasci
in vrbe Romæ, quia Christus natus est ad annuncian-
dum veritatem. Io. 19. scilicet. In hoc natus sum, & ad
hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam ve-
ritati. Hoc autem facilius potuisset fieri, si Christus na-
tus fuisset in vrbe Romæ, quæ tunc dñium orbis tene-
bat, & id, quòd ibi erat famosum in toto orbe erat co-
gnitum. Sic enim Paulus Romanis scribens; ad Rom.
1. dixit. Fides vestra annunciatur vniuerso mundo.
Quasi dicat. Per hoc qđ estis in capite mundi, fides ve-
stra per omnes gentes cognoscitur, quia de omnibus E
gentibus plurimi ad vrbem Romæ confluebant. Ad
primum dicendum, ꝙ non debuit Christus nasci in
Ierusalem, sed in Bethlehem, vbi prænunciatum e-
rat. Et cùm dicitur, Verbum Domini exiuit de Ie-
rusalem, intelligitur de prædicatione Christi. Quod pa
tet, quia dicitur, de sion exibit lex, & verbum Domi-
ni de Ierusalem. Lex, aūt & verbū ad idem pertinēt. Et
hoc verum est, Quia licèt Christus nō esset natus in Ie
rusalem, sed in Bethlehem, prædicauit tamen in Ieru-
salem, & non in Bethlehem, quia Bethlehem erat par
ua Ciuitas. Vnde uocatur castrum. Ioan. 5. Prædicatio
autem debet fieri in loco, ad quem plurimæ gentes
conueniunt. Sic autem cognati Christi dixerunt: Trā-

- Alph. Tost. in Matth. Comm.

si, & vade in Iudæam, si hoc facis, manifesta te ipsum
mundo. Ioan. 7. Erat autem Ierusalem locus famosis-
simus, ad quem Iudæi conueniebant de omnibus na-
tionibus terræ: immo habitabant ibi Iudæi de omni
natione, quæ sub cœlo est. Actu. 2. Et conueniebant
illuc, etiam gentiles de partibus remotissimis terræ, si-
cut patet de Eunucho Reginæ Aethiopum, Actu. 8.
Ideo Christus debuit maximè prædicare in Ierusa-
lem. Pro quo considerandum, quòd Christus voluit
similari Dauid. Dauid enim natus est in Bethlehem.
primo Reg. 16. & Ioan. 7. sedem tamen regni cōstituit
in Ierusalem. 2. Reg. 5. & 6. & 3. Reg. 1. Ibi etiam uo-
luit ædificare templum Domini. primo Paralipom.
21. & 22. Itē fecit Ierusalem esse ciuitatem regalem,
& sacerdotalem: Christus autem fuit rex, & Sacerdos,
& tā regnū eius, quàm sacerdotiū fuit habitum perfe-
cte per mortem. Nam moriens fuit Sacerdos: quia
se obtulit pro nobis in cruce hostiam Deo patri. Fuit
etiam rex: quia per mortem acquisiuit, quòd esset ca-
put totius Ecclesiæ. Actu. 2. Et data est sibi per hoc
potestas in cœlo & in terra. infra. 28. Ideo in Ierusa-
lem debuit Christus mori, & prædicare, scilicet, tan-
quam rex, & tanquam sacerdos, & in Bethlehem de-
buit nasci. Dicunt autem Doctores hoc esse mora-
le documentum ad confutandum gloriam superbo-
rum: qui gloriantur, quòd de nobilibus ciuitatibus
originem ducunt, & in illis præcipuè volunt hono-
rari: Christus autem è contrario in ciuitate ignobili
nasci voluit: & in nobilissima ciuitate uoluit pati op-
probrium. Ad 2m dicendum, quòd Christus vocatur
Nazarenus non quòd in Nazareth natus sit, sed, quòd
ibi nutritus sit, & conuersatus ex eo tempore, quo re-
diit de Aegypto defuncto Herode vsque ad principiū
suę prædicationis, vt patet infra in litera. De quo
magis ibi dicetur. Moraliter dicunt quidam, quòd
Christus voluit florere non secundùm carnalem o-
riginem, sed secundùm virtuosam conuersationem.
Ideo in ciuitate Nazareth voluit educari, & nutriri. In
Bethlehem autem voluit quasi peregre nasci: quia
eundo ad professionem faciendam quasi in itinere na
tus est. Vnde ait Grego. quòd per humanitatem,
quam assumpsit, quasi in alieno nascebatur. Alie-
num autem non secundùm potestatem, sed secun-
dùm naturam, scilicet, quia ipsum habere naturam
nostram erat sibi alienum: & tamen ipsum habere
potestatem super naturam nostram erat sibi naturale.
Beda etiam dicit, quòd per hoc, quòd Christus in di-
uersorio loco eget: nobis in domo patris sui multas
mansiones præparauit. Ista sunt moraliter dicta: causa
tamen vera, quare non habitauit in Bethlehem, vbi na
tus est, sed in Nazareth, fuit propter metum Archelai
regnantis in Iudæa, quādo Christus rediit ex Aegypto.
vt patet infra in litera. Ad tertium dicendum, quòd
Christus non debuit nasci in vrbe Romæ: quia prænū
ciatum erat ipsum debere nasci in Bethlehem. Item
Christus promissus erat venturus de semine Dauid, &
primo in salutem Iudæorum, sicut ipse dixit, non sum
missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, infra,
15. Debuit ergo nasci in terra Iudæorum: quia si na-
sceretur in urbe Roma, quæ pertinebat ad gentiles po
terat sibi obiici, quòd non esset Messias: sed quòd es-
set de stirpe Gentilium. Cùm autem dicunt, quòd
ibi potuisset ueritas magis manifestari mundo: dicēdū
quod verum est, & tamen Christus non quæsiuit istas
opportunitates, q̄ erant ex parte hominū, ne obiicere-
tur in calūniam legis ab eo introductæ, quod per potē
tiam, uel fauorē hominum introducta fuit. Et ob hoc
Christus elegit pauperē matrem, & pauperem patrē
putatiuū: noluit ēt fauores principum, nec familiarita-
tes eorū, quas habuisset, nisi eas spreuisset: noluit etiā

prædicatores legis suæ uiros potentes, ac sapientes, sed rudissimos uiros, & ignobiles: ut constaret quod non per potentiam, aut fallaciā argumētorū introduxissent legem Christi: sed per solam Dei uirtutem in opere miraculorum. Omnia ergo contēptibilia elegit Christus, 1. Corin. 1. scilicet. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus: ut confundat sapientes, & infirma mūdi elegit, ut confundat fortia. Et ignobilia mundi, & contemptibilia elegit, & quę sunt destrueret. Vt non glorietur coram eo omnis caro, Ideo non decuit quod Christus nasceretur in Vrbe Roma: ne putaretur, aut ne obiiceretur, quod fauore Imperatorum lex sua fuisset introducta: cùm potius ipsi Imperatores fuerint sibi obuij, & occiderunt plurimos de confitentibus Christum. Et sic nulla calumnia manet in Deo, aut Gentilibus de introductione legis Christi.

An Christus conuenienti tempore natus sit, Quæst. V.

QVAERITVR, an Christus fuerit natus cōuenienti tempore, uel debuisset nasci prius, aut post. Dicendum quod cæteri homines nascuntur subditi legi temporum: ita quod non est in potestate eorum nasci, quando uoluerint, sed secundùm seriem temporum pendentem ex diuina uoluntate, accedentibus determinatis temporibus, & in locis certis, & determinatis parentibus: Christus autem, qui est Dominus temporum, natus est quando uoluit. Elegerat enim tempus, in quo nasceretur, & matrem, de qua conciperetur, & locum, ubi nasceretur, & natus est, quando elegit. Et sic dicitur completum tempus, in quo Christus nasci deberet, idest, completum tempus, in quo elegerat nasci. Nam sicut in aliis hominibus est completum tempus natiuitatis eorum, quando ex cursu particularium causarum dependentium à prima eos nasci necesse est: ita in Christo fuit completum tempus nascendi, quando fuit cōpletum tempus istud, post quod nasci elegerat: sic patet ad Gala. 4. scilicet. Cùm venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Istud autem tempus fuit, quando cessauit principatus Iudæorum, quia ita ipse elegerat, ut patet Genes. 49. scilicet: Non auferetur sceptrum de Iuda donec ueniat, qui mittendus est, idest Messias. Istud autem completum est in principio regni Herodis: ideo tunc fuit tempus conueniens, quo Christus uenit, ut nos in libertatem reuocaret. Natus est tamen tempore seruitutis, scilicet tempore, quo totus orbis præcepto Augusti describitur, quasi tributarius factus. Luc. 2. Ergo non fuit tempus conueniens nascendi. Item non fuit conuenienter natus in diebus Herodis, quia promissiones factæ de Christo non fuerunt gentilibus, sed Iudæis factæ. ad Rom. 9. Natus est tamen Christus tempore, quo dominabantur alienigenæ super Iudæos, scilicet, Herodes: ergo non fuit natus tempore congruo, sed potius debuisset nasci tempore, quo dominabantur Iudæi reges. Item Christus erat lux in mundo, & præsentia eius in mundo comparatur luci. Vnde ipse dicit Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est, idest, dum dies est, dies tamen sunt longiores in æstate, quam in hyeme: ideo potius debuit nasci in æstate: & tñ natus est in hyeme cùm sunt dies minimi. Dicendum, quòd Christus conuenienti tempore natus est. Conueniens erat eum nasci tempore, quo instituerat nasci. Dicendum ergo ad primum, quòd Christus venit ad reducendum nos in libertatem de statu seruitutis, ideo sicut mortalitatem

F nostram assumpsit, vt nos ad vitam reduceret, ita vt
Beda ait, eo tempore dignatus est incarnari, quo mox
natus censu Cæsaris scribitur, tempore etiam illo, quo
totus orbis sub vno principe viuebat, & maxima pax
fuit in mundo. Et ideo decebat vt tempore summæ
pacis illius Christus nasceretur: qui est pax nostra faciens
vtraque vnum. Ad Ephe. 2. Vnde Ioan. ait super
Isai. Veteres renouemus historias, & inueniemus vsque
ad vigesimum octauum annum Cæsaris Augusti
in toto orbe fuisse discordiam: orto autem domino
omnia bella cessauerunt. Iuxta illud Isa. 2. & Michæ. 4.
scilicet. Non leuabit gens contra gentem gladium.
Non est tamen intelligendum, quòd Christo nato
cessauerint ista bella: immo antequam ipse nasceretur
G fecit illa cessare per duodecim annos. Nam Christus
natus est anno quadragesimo secundo Octauiani: bella
tamen cessauerunt anno vigesimo octauo Octauiani,
vt Hieron. ait: & ista magna pax erat signum, quòd
ipso tempore Messias nasci deberet. Item conueniens
fuit, vt Christus illo tēpore nasceretur, quo unus princeps
dominabatur in orbe: cùm ipse venisset congregare
suos, ut fieret vnum ouile, & unus pastor. Ioa. 10.
Ad secundum dicendum, quòd licèt promissiones factæ
fuissent Iudæis: tamen pro maiori parte completæ
fuerunt in gentilibus, qui ad Christum conuersi sunt,
quam de Iudæis, vt colligitur ad Rom. 11. scilicet. Cęcitas
ex parte contingit in Israel: donec intraret plenitudo
gentium: ideo conueniens fuit Christum nasci
H tempore, quo alienigenæ dominabantur. Item quia licèt
fuerint factæ promissiones Iudæis non intelligitur
de Iudæis secundùm carnem, sed ipsi gentiles, qui ad
Christum conuersi sunt Israelitæ sunt, & Iudæi: & in
eis verè complentur promissiones factæ Israelitis, quia
ipsi sunt Israelitæ, quibus factæ sunt, ut patet ad Ro. 2.
scilicet. Non enim q in manifesto Iudæus est, nec quæ
in manifesto in carne circuncisio, sed qui in abscondito
Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu non in litera:
cuius laus non est ex hominibus, sed ex Deo. Et
ad Rom. 9. dicitur. Non enim omnes, qui ex Israel
hi sunt Israelitæ: nec qui semen Abrahæ sunt omnes
filii Abrahæ. Et non solùm non fuit inconueniens
Christum nasci tempore Herodis: immo non debuit
I alio tempore nasci, nisi vel regnante Herode, uel
paulo ante regnantibus Aristobolo, & Hyrcano, scilicet
tempore quo sceptrum Iuda auferendum erat,
uel ablatum est, ut conueniret prophetiæ iam dictæ.
Genes. 49. Dicit autem Chryso. q quādiu gens Iudaica
sub iudaicis regibus tenebatur quamuis peccatoribus
prophetæ mittebantur ad remedium eius. Nunc
autem quando lex Dei sub potestate regis iniqui tenebatur,
nascitur Christus, quia magna, & desperabilis
infirmitas medicum artificiosiorem quærebat.
Ad tertium dicendum, quòd Christus natus est octauo
Kalendas Ianuarii, scilicet, die uigesima quinta
Decembris, & conceptus est octauo Calend. Aprilis,
scilicet, die uigesima quinta Martii. Est autem verum,
quòd tempora uidentur mutata ab illo statu, quo erāt
K tempore Christi, quia non computamus annum præcisè.
Nam ut ait Beda legimus Christo nato solsticiū
fuisse. Erat autem solsticium hyemale, & est ibi dies
minimus anni, quod nunc accidit ad diem undecimū,
uel duodecimum Decembris, & tempore natiuitatis
Christi fuit solsticiū die uigesima quinta decembris.
Et sic propter inconuenientem calculationem calendariorum,
quia non præcisè annis omnibus computatur,
& quia non emendatur Calendarium, quod
patitur errorem ex multis annis, & semper maiorem
errorem patietur, quia quotidie crescit error
quousque emendetur, de quo magis diximus in nostro
Defensorio trium quæstionum contra æmulos.

Christus

Chriſtus ergo natus eſt in minimis diebus anni, quādo dies incipit creſcere: vt oſtēderetur, quòd Chriſtus venerat, ut homines creſcerent in lucem diuinam. Luc. 2. ſcilicet. Illuminare his, qui in tenebris, & vmbra mortis ſedēt, ideſt, Ad hoc Chriſtus uenit, ut illuminet homines. Natus eſt etiam in diebus magni frigoris, in quo deſignauit, ꝙ pro nobis afflictionem pati uenerat, & ideo incepit in ipſa natiuitate temporis incommoda pati. Quidam autem dicunt, ꝙ Chriſtus natus eſt quando dies incipiunt creſcere, quia Chriſtus creſcere debebat in cruce per membrorum extenſionem. Et ob hoc dicunt, ꝙ Ioan. Baptiſta natus eſt quando dies ſunt maximi, & incipiunt decreſcere: quia ipſe debebat minui, amputando ſibi caput. Et ſic exponunt illud, quod dixit Ioan. Baptiſta. Ioa. 3. ſcilicet. Illum oportet creſcere, me autem minui. Veritas tamen literæ aliud uult.

Magi, qui uenerunt ad Chriſtum quot erant, & qui erant. Quæſt. VI.

QVAERITVR, de iſtis Magis, qui uenerāt ad adorandum Chriſtum, qui erant, & quot. Reſpondent quidam, ꝙ erant tres: ſed hoc nō apparet ex litera, quia nō ponitur quot fuerint. Motiuum autem eorum ad hoc eſt, quia dicitur, quòd obtulerunt aurum thus & mirram: quę ſunt tria munera. Et ſic eſſent ipſi tres. Dicēdum tamen, ꝙ hoc nō probat ſufficienter, quia poterat eſſe, quod quilibet corū offerret iſta tria munera: imò veriſimilius eſt, vt īfra declarabitur, ꝙ qlibet tria obtulerit, q̃ ꝙ qlibet vnū: vt infra declarabitur. Cōmuniter tamen tenetur, quòd fuerint tres Magi: licèt cum illis multi venerunt, quia erant viri potentes. Ad aliud dicendum, ꝙ aſſeritur cōmuniter iſtos tres fuiſſe reges: ita Eccleſiæ communis vox tenet, & ſic Doctores aſſerunt. Et tamen etiā hoc non conſtat, quia nō vocātur reges hic, ſed ſolū Magi. Hoc tn̄ poterat ſciri ex hiſtoriis illorū temporū, quia qui fuerūt cōtēporanei ſcripſerūt res iſtas diligenter, & inde habitum eſt de iſtis, quòd tres fuerint, & quod reges fuerint. Quod tamen fuerint reges, & quod tres infra declarabitur in quadam quæſtione. Tamen, quia iſti vocātur Magi cōſiderandū eſt, quòd tripliciter Magus dr̄. ſ. Magus. i. illuſor, vel maleficus, uel ſapiens. Dicitur Magus illuſor ille, qui facit præſtigia, quæ hominibus apparent aliquid eſſe, & nihil ſunt eorum, quæ videntur, & ſic illudūt ſenſus hominum. Magus, ideſt, maleficus dicitur incantator, vel inuocator dæmonū, vel exercens ſimilia maleficia, ſicut Leui. 19. dicitur, ſcilicet. Ne declinetis ad Magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini. Magus dicitur ſapiens, quia multi ipſos philoſophos Magos vocant: & maxime ipſi vulgares, vt ait Hieron. in Epiſtola ad Paulinum, ſcilicet, Apollonius, ſiue ille Magus, vt vulgus loquitur, ſiue Philoſophus, vt Pythagorici tradunt. Dicuntur iſti Magi, ideſt, illuſores ab effectu: ex eo quòd Herodem illuſerunt: quia ad eum non redierunt. Vnde dicitur de Herode, quod videns, quod eſſet illuſus a Magis, &c. Secundò modo poſſunt vocari Magi, ideſt, malefici, ſic enim malefici Pharaonis Magi vocantur Exod. 7. & 8. hoc tenet Chryſoſto. dicens iſtos vocatos fuiſſe Magos, ideſt, maleficos: poſtea tamen ad Deum conuerſos, quibus Dominus voluit natiuitatem ſuam reuelare: & eos ad ſe adducere; vt per hos peccatoribus ſpes veniæ tribueret. Tertio modo poſſunt vocari Magi, ideſt, ſapientes, vt dicantur Magi, ideſt, in ſapientia magni. Et ita ſapientes vocantur Magi apud Perſas: apud Hebræos vocantur Scribæ: ſicut dixit Chriſtus. Omnis ſcriba doctus in regno cœlorum profert de theſauro ſuo noua, & vetera, infra 13. ideſt, Om-

A nis homo doctus in ſacra ſcriptura, quæ vocatur regnum cœlorum. Apud Græcos vocantur philoſophi, apud Latinos vocantur ſapientes, & maximè dicuntur eſſe Magi ſapientes in Aſtrologia. Tales autem iſti videbantur, cùm per ſtellam Deus direxerit illos: ideo Magi vocati ſunt. De iſtis Magis dicit Chryſo. ſuper Matthæum, quoſdam dicere, quòd quidam ſecretorum inſpectores elegerunt de ſeipſis duodecim ſtudioſiores, & ſi quis moriebatur filius eius aut aliquis propinquorum loco eius ſubſtituebatur. Hi verò per ſingulos annos poſt menſem aſcendebant ſuper montem victorialem, & tribus diebus ibidem morantes ſe lauabant, & orabant Deum: vt eis illam ſtellam, quam Balaham prædixerat oſtenderet. De iſtis dicit B Auguſt. quòd fuerunt primitiæ gentium, ideſt, primi de gentibus ad Chriſtum conuerſi: ſicut paſtores, quibus angelus apparuit fuerunt primitiæ Iudæorum. Hi Magi fuerunt poſtea in fide Chriſti excellentes, quorum tria corpora diu manſerunt in vrbe Mediolani. Nunc vero in Vrbe Coloniæ apud Germaniam requieſcunt.

De qua terra venerunt iſti Magi ad adorandum Chriſtum. Queſtio. VII.

QVAERITVR, de qua terra venerunt iſti reges ad adorandum Chriſtum. Reſpondendum, ꝙ venerunt de Oriente ſicut in litera dicitur. Cōſiderandum autem propter hoc, C quòd oriens ſi proprijſſimè accipiatur, ita quòd aliquis locus ſit oriens, & nullus alius in toto orbe, non poterit inueniri talis locus, quia in omni loco eſt Oriens, & in omni loco eſt Occidens. Dicitur enim oriens primus punctus horizontis ab ea parte, à qua ſol mouetur procedendo verſus nos. Et quia non eſt aliquis locus in toto orbe, in quo non ſit punctus orientale alicuius horizontis, non erit aliquis locus in quo non ſit Oriens. Idem eſt de Occidente: quia nullus locus eſt, in quo non ſit punctus occidentalis alicuius horizontis. Et ſic in omni loco eſt oriens, & occidens. Et ille met punctus, qui eſt oriens eſt occidens: & iſto modo D nunquam accipitur oriens in ſcriptura, quia nihil determinaretur magis dicendo eſſe aliquid in Oriente, quàm eſſe in Occidente: cùm in eodē puncto, in quo eſt Oriens in eodem ſit Occidens. Alio modo accipitur oriens magis largè. Et tunc poteſt ſumi abſolutè, vel reſpectiuè. Abſolutè enim dicimus Orientem eſſe primam partem terræ habitabilis verſus locum illum, de quo ſol oritur. Et hoc modo dicimus Orientem eſſe in terra Indiæ, quia illa eſt prima pars terræ habitabilis, & iſte eſt modus communis loquendi de Oriente. Alio modo accipitur Oriens reſpectiuè. Et iſto modo dicimus vnum locum eſſe ad Orientem alterius. Nam quicunque locus magis appropinquat parti illi, de qua ſol mouetur verſus nos, dicitur eſſe magis E orientalis, quam alius. Et hoc modo non eſt aliquis locus, qui non ſit orientalis reſpectu alicuius alterius, & ſi non diſtat ab eo niſi per vnum pedem. Hoc præſuppoſito communiter dicitur, quòd venerunt iſti reges de oriente, accipiendo Orientem ſecundo modo, ſcilicet, abſolutè, vt eſt prima pars terræ habitabilis. Sed tunc eſt dubium quomodo in tam paruo tempore, ſcilicet, in tredecim diebus, qui ſunt à die natalis Domini vſque ad Epiphaniam, quo die Eccleſia aſſerit Chriſtū a regibus adoratum, potuerint uenire de terra tam remotiſſima: maximè, quia non ambularent omnibus iſtis tredecim diebus, ſed viſa ſtella, parauerunt ſe quaſi itineraturi, & tunc venerunt. Quidam dicunt, quòd iſti reges non poterant uenire natura-

Oriens multipliciter accipitur.

liter in tam pauco tempore, sed miraculosè venerunt. Hoc enim dicit Remigius, scilicet, ꝙ ille puer, ad quẽ properabant adorandum, eos in tam breui spacio temporis perducere potuit. Sed hoc non stat. Primò, quia isti asserunt orientem esse partem remotissimam orbis, quæ opponitur occidenti nostro, quòd falsum est, vt infra patebit, cùm necesse sit poni orientem respectiuè. Secundò, quia miraculum non est ponendum sine causa vrgente, cùm non sit ponenda pluralitas sine necessitate, cũ peccatum sit per plura facere, quòd potest fieri per pauciora. 8. Topic. & tamen poterant isti reges venire naturaliter, & sine labore graui in isto pauco tempore, vt infra declarabitur, ergo non est ponendum, quòd venerunt miraculosè. Tertiò patet hoc, quia repugnat literæ. Nam dicitur in litera, quòd stella dirigebat Magos in via, in quo innuitur, quòd aliàs nescirent viam: & tamen si mouerentur Magi miraculosè à Deo, non oportebat, quod stella dirigeret eos, sed ipse, qui mouebat eos, miraculosè perduceret illos, quò vellet: & sic esset superuacuum officiũ stellæ, quod est inconueniens: quia omne quod est à Deo, ordinatum est. Ad Rom. 13. Superuacuum autem non potest reduci in ordine, quia ex eo quod superuacuum est, non competit ei locus aliquis, in quo ordinetur. In diuinis ergo operibus nihil superfluum est. Simile patet de Abacuch, qui portatus est ab Angelo de Iudæa in Chaldæam quasi in momento per capillum capitis. Dan. 14. & ille non indiguit aliqua stella præcedente, nec aliquo alio dirigente: & tamen ista stella non præcessit Magos frustra. Ergo Magi non mouebantur a Deo miraculosè. Quartò, quia si isti Magi sic venissent, non dicerentur ipsi venisse, sed duci, vel portari: sicut dicitur de Abacuch. Dan. 14. De istis tamen dicitur, quòd venerunt, & ipsi dicunt, quòd videntes stellam venerunt: ergo non mouebantur miraculosè. Quintò patet, quia si mouerentur miraculosè, deducti fuissent ad locum illum, in quo erat Christus, ad quem adorandum veniebant: & tamen ipsi iuerunt in Ierusalem, & quæsiuerunt ibi de loco natiuitatis Christi. Ergo videtur, quod à voluntate sua mouebantur, & ibant sicut uolebant. Patet de Abacuch, quia ille, quando iussus est ire in Babylone dixit. Domine Babylonem non noui, & lacum nescio. Dan. 14. Et tunc Angelus appræhendit eum, & portauit miraculosè. Et cùm portaretur, non oportuit, quòd quæreret de via, nec de termino: sed ab ipso angelo positus est super lacum Leonũ, ad quem ibat. Sextò patet, quia si mouerentur miraculosè non mouerentur per terram, sed Deus portaret eos per aerem, sicut fuit de Abacuch: & tamen isti ambulabant per uiam, & stella dirigebat eos, vt tenerent semper viam rectam, ergo non mouebantur miraculosè. Secunda positio est Hieron, scilicet, quòd isti tres reges venerunt de extremo orientis, quod est in principio Indiæ, & quòd in tredecim diebus venerunt super dromedarios, quæ sunt animalia velocissima. Et dicitur de eis, quòd tantum ambulant in vna die, sicut vnus equus in tribus. Sed contra istam positionem militant duæ primæ rationes factæ contra præcedentem positionem: sed adhuc non potest stare. Primò, quia dato, quòd uenirent super dromedarios, non possent in tam breui tempore venire, quia fortassis non itinerauerunt decem diebus. Quod patet considerato tempore, quo se parauerunt ad veniendum, visa stella, & tempore, quo morati sunt in Ierusalem, vocando sapientes, & quærendo ab eis vbi Christus nasceretur, ut patet in litera. Et dato, quòd dromedarius tantum de itinere pertranseat una die sicut equus in tribus, non possent venire in Bethlehem, quia tunc in istis decem diebus perambularent dromedarij tan-

Opinio prima Remigij.

Opinio secunda D. Hierony.

F tum, sicut equi in triginta diebus, & tamen in triginta diebus non poterant ad plus ambulare, nisi quadringentas leucas. Et à Ierusalem vsque ad principium orientis est distantia ferè tripla, quàm ab isto loco vsque in Ierusalem. Nam ab vrbe Toleti vsque in Ierusalem est precisè spacium trium horarum secũdùm distantiam meridianorum, quia inter ambos meridianos sunt quadraginta quinque gradus de longitudine, qui complent tres horas, vt patet hoc per Ptolemæum in lib. de Cosmographia: & sic habetur in omnibus tabulis communibus astrologicis. Et istis tribus horis correspondent quasi octingentæ leucæ. Et tamen a Ierusalem vsque ad principium orientis sunt nouem horæ, vel quasi, de longitudine inter Me-

G ridianos, cùm ab extremo Occidentis vsque ad extremum Orientis ponantur duodecim horæ, quæ est medietas cœli: ideo à Ierusalem usque ad principium orientis erit quasi triplum de spacio quàm sit ab vrbe Toleti vsque in Ierusalem. Ideo equi non possent illud ambulare in triginta diebus, immo nec in centum, & sic etiam dromedarii quantumcunque sint veloces, oporteret quòd morarentur in itinere plusquam triginta diebus. Non ergo potuerunt venire in tam breui tempore propter dromedarios. Sed obijcietur contra prædicta, quia Ierusalem dicitur in medio mundi: ideo si sunt tres horę, aut parum plus a nostro meridiano occidentali vsque Ierusalem nõ erunt plures inde vsque ad Orientem. Dicendum, quòd Ie-

H rusalem non est in medio mundi, secundùm longitudinem, quæ est distantia inter meridianos ab Oriente in Occidentem, sed est in medio secundùm latitudinem, quę computatur a Septentrione in Meridiem. Item non est Ierusalem etiam in medio mundi secundùm latitudinem, sed est in medio terræ habitabilis. Nec est simpliciter in medio terræ habitabilis prout nunc est terra habitata, sed est in medio latitudinis septem climatum, per quæ solebat ab antiquissimis astrologis diuidi tota terra habitabilis. Nunc uerò habitatio multa est extra septem climata versus septentrionem, vt patet in tota Anglia, & multis partibus Alemaniæ, & insulis maris Athlantici siue Britania, quia omnia hæc sunt extra septem climata: locus ve-

I ro, qui est in medio mũdi simpliciter tam secundùm longitudinem, quam secundùm latitudinem est ciuitas Arin, quæ est sub æquinoctiali, & distat nonaginta gradibus ab Oriente, & totidem ab Occidente. Est etiam in medio secundùm latitudinem, quia cùm sit sub æquinoctiali distat ab vtroque polorum nonaginta gradibus, & secundùm aliquos dicitur ibi esse Paradisus terrestris, sed non uidetur uerum, de quo magis diximus Genes. 2. Non poterant ergo isti reges venire etiam in quadraginta diebus super dromedarios. Secundò patet, quia ponitur hic labor grauissimus sine necessitate: nam poterat esse, quòd isti reges uenirent in istis tredecim diebus equitando molliter: non est ergo ponendum, quòd uenerint in tanta uelocita-

K te, quæ erat eis laboriosissima. Tertiò, quia dato quòd isti reges essent in Oriente, non esset vllo modo credendum, quòd isti tantum se uellent affligere, vt venirent in tam breui tempore ad adorandum Christum, quia dato, quòd esset aliquod animal, ꝙ posset tam velociter moueri, scilicet, ducentis leucis in una die, nullus tamen homo esset, qui tantum laborem motus posset tollerare: potissimè, quia esset hoc in tredecim diebus continuis, quia esset iste labor ad mortem. Nulla tamen causa uidebatur, quare Magi se deberẽt tam grauiter affligere, quia nihil referebat, quòd uenirent in tredecim diebus potiusquam in quadraginta, uel in quocunq; alio termino. Quartò quia motiuum istius positionis est satis leue, s. quia in die Epiphaniæ legitur

illa

illa ep͞la: Surge illuminare Ierusalem. Isai. 60. Et ibi dr̃ inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madiã, & Epha. Secundùm hoc non obstat, quia non intelligitur tota illa prophetia de adoratione Christi, licèt conueniat ei aliquid de illa prophetia. Et patet, quia dicitur ibi: omne pecus Cedar congregabitur tibi: & arietes Nabaiot ministrabunt tibi. Istud tamen non cõuenit adorationi Christi: quia ibi nec fuerunt pecora Cedar, nec arietes Nabaioth: quę sunt quędam prouinciæ non multum distantes a terra Chanaan. Non enim est intelligendum, quòd prædicta ꝓphetia totaliter conuenit adorationi Christi, idest, quãtum ad singulas partes suas: sed legitur propter illam, quæ est in fine, scilicet; Aurum, & thus deferentes. Item dicitur ibi inundatio camelorum operiet te: & tamen non fuerunt cameli in isto aduentu regum: quia si venissent in dromedariis non poterant secum afferre camelos, qui sunt animalia pigra: & habent pedes molles ad uiam, quæ non progrediuntur tantum sicut equus. Item quia dicitur, quòd tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus: quia si ista accipiantur sic in sensu literali, non fuit tunc aliqua tenebra, aut caligo super populos. Si autem accipiatur tenebra pro errore, & ortus Domini pro veritatis manifestatione, etiam non conuenit: sed magis è contrario: quia ueritas manifestata est nunc gentibus: quia reges isti ad adorandum Christum venerunt: & habitantes in Ierusalem Christum natum non agnouerunt, uel cognoscere noluerunt: sed potius in tali annunciatione turbati sunt: cùm dicatur hic, quòd audiens Herodes turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. Multæ quoque aliæ particulæ illius prophetiæ repugnant isti adorationi. Item dato, quòd isti reges uenirent super dromedarios, non faceret ista prophetia ad propositum: quia non uenirent super dromedarios Madian, & Epha: quia ambę istæ prouinciæ sunt circa terram Chanaan, & circa Aegyptum, scilicet, circa desertum. Nam Madian fuit filius Abrahæ ex Cetura uxore sua. Genes. 25. Epha autem fuit filius Madian, ut patet eod. capit. & sic isti habitauerunt simul, quia erant quasi una gens. Et ob hoc ponuntur simul in prophetia cùm dicitur: Dromedarii Madian, & Epha. Madianitæ tamen habitant circa terram Chanaan, in qua erant Iudæi: quod patet, quia quando uenerunt Iudæi de Aegypto in terram Chanaan per desertum, pugnauerunt contra Madianitas, & deleuerunt totam terram ipsorum. Numeri. 31. Et sic modicum distaret terra Madian a Ierusalem: quod etiam declaratum est Numeri. 22. Si autem isti venirent in Ierusalem de Madian, & Epha in tredecim diebus, non oportebat vt venirent in dromedariis: quia etiam super equos, immo etiam pedestres possent conficere istud iter in tredecim diebus. Si autem uelis, quòd reges sint de extremo orientis, & isti dromedarij, in quibus venerunt, sint de Madian, & Epha, non est conueniens, quia inter orientem uerum, & terram Madian erunt plusquam duo millia leucarum, ut patet ex declaratis: ideo non possent accipere dromedarios de Madian, & Epha ad veniendũ de Oriente: sed oporteret, quòd acciperent ipsos de oriente, de quo ueniebant. Tertia positio est, quòd isti Magi uenerunt de oriente, vt dictũ est, & nõ uenerunt in tredecim dieb. sed in vno anno, & tredecim diebus: Et tũc non oportebat, ꝙ uenirent super dromedarios: quia in tanto tempore facile erat uenire, etiam de principio orientis vsque in Ierusalem. Sed hoc non stat, primò quia rationes positæ contra primam positionem militant contra istam: quia ponunt istos reges uenire de Oriente uero, quod est falsum: vt infra

Opinio tertia.

A dicetur. Secundò, quia dato ꝙ isti reges venirent de principio orientis, non morarentur tanto tempore in via: quia ipsi inciperent venire illico, vt stella eis apparuit: cùm eam diligenter a multo tempore obseruassent. Ideo in principio huius anni inciperent venire, & multo ante finem anni uenirent: etiam si essent in fine Orientis. Tertiò, quia quando isti reges venerũt ad adorandum Christum, inuenerunt eum in diuersorio, vbi natus fuerat: & tamen non debet existimari, quòd staret ibi tanto tempore, cùm esset locus valde inconueniens: & solùm ex necessitate temporis manserit ibi Ioseph cum Virgine tempore professionis. Sed ibi inuenerunt Christum Magi: vt patet infra in litera, ergo non venerunt Magi post annũ; & tredecim dies, sed solùm post tredecim dies. Quartò patet,

B quia si Magi venissent post annum, & tredecim dies, non solùm non inuenissent Iesum in diuersorio, sed etiã non inuenissent eum in Bethlehem, sed in Galilea in urbe Nazareth, quæ multum inde distabat. Et non venerunt in Bethlehem nisi propter necessitatem professionis, quã quilibet facere debebat in loco, de quo erat sua progenies: vt iusserat Octauianus. Luc. 2. Et q͞a Ioseph erat de progenie, & domo Dauid, qui erat de Bethlehem s͞m originem, ibi professus est. eo. ca. Alio aũt tempore nunquã leguntur Ioseph & Virgo habitasse in Bethlehem, sed semper in Nazareth. Expleta ergo professione, & eis, quæ pertinebant ad partũ Dominę nostrę recederent inde, & nõ manerẽt in Bethle

C hem: potissimè, quia nõ habebãt ibi, de quo possent viuere, cùm non esset ibi habitatio sua. Quintò patet, & efficatius: quia Virgo mansit in Bethlehem post partũ quasi quadraginta diebus: & die quadragesimo venit in Hierusalem offerens Iesum sacerdotibus secũdùm legem. Luc. 2. Et dicitur ibi, quòd postquàm perfecerunt omnia secundùm legem Moysi, scilicet, offerendo puerũ, & redimendo eum: reuersi sunt ĩ Galilæam in Ciuitatem suam Nazareth. Si ergo Magi venissent post quadraginta dies a Christi natiuitate non inuenissent eum in Bethlehem, sed in Nazareth, & tamen inuenerunt eum in Bethlehem, vt patet hic. Ergo nondum transierunt quadraginta dies. Quarta positio 4. Opinio Chr. & August.

D est Chrysost. super Matthæum, & August. in sermone quodam de Epiphania, scilicet, ꝙ stella apparuit istis Magis per duos annos ante Christi natiuitatem. Et tunc parantes se ad iter, venerũt a remotissimis partibus orientis ad Christum tertiodecimo die postquã natus est. Motiuum autem ipsorum est, quia Herodes post recessum Magorum videns se ab eis illusum, mandauit occidi pueros a bimatu, & infra, & dicitur, infra, in litera, ꝙ hoc fecit secundùm tempus stellæ q͞d a Magis exquisierat. Dicendum autem, ꝙ ista positio nõ tenetur communiter etiam per doctores ueteres, nec per nouos. Nam aliam sequitur hic Nicolaus. Etiam Sanctus Tho. 3. parte summæ. q. 36. articul. 6. magis tenet aliam positionem, de qua infra dicetur. Et non uidetur ista opinio conueniens. Primò quia motiuum istorum de stella repugnat eis: nam Herodes

E voluit scire ætatem pueri per tempus stellæ, infra in litera: & dicitur, quod occidit pueros a bimatu, & infra secundùm tempus, quod exquisierat a magis: & sic ipse præsupponebat puerum non fuisse natum ante stellæ ortum, & in hoc diligenter a magis instructus fuerat: ergo non apparuit stella ante eius natiuitatem. Secundò patet, quia Magi dixerunt: Vidimus stellam eius in oriẽte. i. stellam significantẽ natiuitatem eius: ergo iã natus erat. Tertiò patet, quia nõ est verisimile, ꝙ Magi uenirent duob. annis, & tredecim dieb. post ortũ stellæ: quia illico, ut stella appareret, uerisimile erat eos incipere iter, cùm tandiu expectassent ortum illius: & t͞n non possent morari in uenien-

do duobus annis: immo nec uno anno, etiam si venissent à principio orientis, vt supra dictum est. Quartò patet, quia non est verisimile, quòd stella appareret ante Christi natiuitatem, quia possent illudi ipsi reges, scilicet, quia festinarent venire, & contingeret eos venire ante Christi natiuitatem: potissimè, si duobus annis stella ante Christi natiuitatem appareret. Ideo est verisimilius, quòd in ipsa hora natiuitatis apparuerit per noctem, & tunc ceperint se parare Magi ad veniendum. Quinta positio est, quòd ista stella apparuit in hora natiuitatis Christi: Magi tamen non venerunt vsque ad duos annos, & tredecim dies post Christi natiuitatem: istis conuenit aliqualiter motiuum præcedentis positionis, scilicet, quòd Herodes occidit pueros mox: vt Magi recesserunt: & tamen dicitur, quod occidit eos à bimatu, & infra secũdum tempus, quod exquisierat à Magis. Ergo innuebatur, quòd iam erãt plusquam duo anni a natiuitate illius, quando Magi adoraturi venerant, Dicendum, ꝙ ista positio non est verisimilis, & procedunt contra eam omnes rationes, quæ assignatæ sunt contra tertiam positionem. Nã si non est verisimile, vel non potest stare, quòd venerunt Magi post vnum annũ, & tredecim dies: à fortiori non erit verisimile, ꝙ venerint post duos annos, & tredecim dies, Sexta positio est, ꝙ isti fuerunt de aliqua regione propinqua ad terram Chanaan, & tamen esset extra terram Iudæorum, cùm isti Magi essent gẽtiles, & quòd apparuerit eis stella in ipsa hora natiuitatis Christi: & venerint in tredecim diebus sine miraculo, & sine dromedarijs: quia via erat tanta quæ posset cõpetenter in illis diebus sine graui labore confici. Hoc tenet Nicolaus: & hoc sanctus Tho. 3. parte summæ, q. 36. arti. 6, Et tunc accipietur oriens respectiuè prout quælibet pars terræ est orientalis respectu alicuius alterius, Et ita ista terra, de qua venerunt Magi licèt esset satis propinqua ad terram promissionis, erat tamen ad orientalem partem eius. Ideo dicebantur venire de Oriente. Et hoc modo consueuerunt loqui nautæ, & etiam est communis vsus. Nam dicimus mare Athlãticum, & Hispanum esse mare Occidentale & mare Græcorum, & Italorum dicimus mare Orientale: & omnia ista maria sunt citra Ierusalem, quia mare Mediterraneum non peruenit ultra, nec defluit per alias partes in mare Occeanum: sed solùm de mare Athlãtico quod est in fine Hispaniæ in occidente apud fretum Galicanum per angustias terræ intrat illa aqua tota, quæ diuidit Africam ab Europa: & uocatur a nobis mare Mediterraneum. Considerandum autem, quòd etiam si reges essent de aliqua terra, quæ distaret per decem leuchas à terra promissionis versus Orientem, dicerentur uenire de Oriente: quod patet ex modo loquendi scripturæ quæ vocat Orientalem plagam omnem regionem, quæ est magis orientalis quã alia. Genes. 25. ubi dicitur, quod Abraham separauit filios suos de concubinis a filio suo Isaac ad Orientalem plagam. Manifestum est tamen, quod alii filii Abrahæ habitauerunt circa terram Chanaan in qua habitabat Isaac. Nam Ismahel habitabat in Arabia. Gen. 21. scilicet, inter Sur & Chades in solitudine, & illa solitudo uocatur desertum Arabiæ. Et Madian filius Abrahæ habitauit in quadam terra, quæ ab eo nominata est terra Madian, & alius filius eius, scilicet, Cedar habitauit in alia terra, quæ ab eo nominatur terra Cedar, & istæ sunt propinquæ terræ Chanaan, sicut supra probauimus de terra Madian. Item Isai. 11. dicitur, quod Iudæi prædabuntur filios Orientis. Et tamen uocantur filii Orientis illæ gentes, quæ habitabant extra terram Chanaan: & cum aliis nunquam Iudæi habebant bella: maximè quia non possent ire ad uerum Orientem ad prædandum: quia distat a ter-

F ra eorum plusquam duabus millibus leucis, ut supra declaratum est. Item Syria, dicitur esse in Oriente Isa. 11. & 4. Regum 13. & tamen Syria stat coniuncta terræ Iudæorum, tam in latere orientis, quam in latere aquilonari, ita quòd nulla regio sit media inter Syriam, & terram Iudæorum. Dicendum quòd uidetur, quòd isti reges erant de terra Mesopotamiæ, & de terra Ammonitarum, quæ sunt regiones coniunctæ terræ promissionis. Quod patet, quia isti reges erant de progenie Balaam prophetæ, ut asseritur tam per Nicolaum, & sanctum Tho. quam communiter. Et est rationabiliter dictum, & sic ex suasione Balaam expectabant istam stellam, quam ipse dixerat: Orietur stella ex Iacob. Et hoc tenet etiam Historia

G scholastica, & ferè omnes Doctores Latini. Prędixerat autem istud Balaam Numeri. 28. habitabat autem Balaam in confinibus Mesopotamiæ: & terræ Ammonitarum. Ideo dicitur Numeri. 22. ꝙ habitabat Balaam super flumen terræ filiorum Ammon, & Numeri. 23. dicitur ꝙ dixit Balaam, de Aram adduxit me Balac. Aram autem in Hebræo dicitur apud nos Syria, uel Mesopotamia: & ambæ sunt terræ coniunctæ terræ Chanaan: immo ipsa Mesopotomia est pars Syriæ accipiendo Syriam largè. Ipsa autem terra, in qua habitabat Balaam dicitur terra orientis absolutè Numeri. 23. scilicet. De Aram uocauit me Balac rex Moabitarum de montibus orientis. Cùm ergo uenirent isti reges cognati Balaam de terra, in qua habitauerat Ba-

H laam, dicerentur uenire de oriente. Et non moueat aliquos, quòd hic ponitur oriens absolutè. Nam etiam terra illa, in qua habitabat Balaam, uocabatur oriens absolutè, sicut ipse dixit Numeri. 23. scilicet, de Aram uocauit me Balac de montibus orientis: ita ergo dicerentur isti absolutè uenire de oriente. Ostenso autem, quòd isti reges uenerunt de oriente, & quòd apparuit eis stella in oriente: ostendendum est, quomodo in tam breui tempore potuerunt uenire in Bethlehem. Et dicendum quòd isti reges non solùm in tredecim diebus potuerunt uenire, sed etiam in octo, uel nouem. Quod patet, quia Iacob habitabat in Mesopotamia in ciuitate Nachor. Genes. 29. & fugit nesciente Laban socero suo: uenitque usque ad montem Ga-

I laad. Genes. 31. Mons autem Galaad est in terra promissionis, scilicet, in terra duorum regum Amorrheorum, & est iuxta Iordanem: & medietas montis Galaad pertinebat ad tribum Gaad, & medietas ad tribum Ruben: Deuteronom. 3. Et tamen ab urbe Nachor usque ad montem Galaad poterat quis uenire in quatuor diebus. Quod patet, quia Laban in septem diebus uenit de loco, in quo erat tondendo greges usque ad montem Galaad. Genes. 31. Et tamen locus, in quo tondebat greges distabat per tres dietas ab urbe Nachor, de qua recesserat Iacob. Quod patet, quia quando recesserat Iacob iuerunt domestici Laban ad nunciandum ei, quòd Iacob fugerat, & asportabat omnia, quæ habebat: & tamen illi peruenerunt ad Laban post tres dies Genes. 31. Subtrahendo ergo istas tres dietas de septem dietis, quas fecit Laban de

K loco tonsionis ouium, usque ad montem Galaad, manebunt quatuor dietæ ab urbe Nachor, quæ erat in Mesopotamia usque ad montem Galaad. Et sic in quatuor diebus poterant uenire isti Magi de Mesopotomia, usque ad montem Galaad, quæ est circa Iordanem. Et tamen de Iordane usque ad Ierusalem non possunt esse ad plus nisi decem, & octo leucæ: quia tota latitudo terræ Chanaan accipiendo a Iordane usque ad mare Mediterraneum, scilicet, ab Oriente in Occidentem est solùm uiginti octo leucarum, ut declarat planissimè Marinus Venetus in lib. quem fecit ad Papam Clementẽ, in quo diligẽtissimè de-

Res... auctor... quæ...

Marinus Venetus.

describit totum situm terræ sanctæ, & distantias singulorum locorum inter se; & tamen à Ierusalem vsque ad mare mediterraneum sunt nouem leucæ, vel quasi, scilicet à Ierusalem vsque ad vrbem Iopem, quæ vulgariter appellatur Iapha, & est portus, ad quem omnes peregrini euntes in Ierusalem naues applicāt. Subtrahendo ergo nouem de viginti octo manebunt ad plus duæ dietæ de Iordane vsque in Ierusalem. Et addendo istas præcedentibus quatuor dietis, erūt sex, vel septē dietæ de vrbe Nachor, quæ est in Mesopotamia, vsque ad Ierusalem. Istud tamē præsupposito, ꝙ illæ tres dietæ, scilicet, de loco tonsionis ouium vsq; ad vrbem Nachor, debeant subtrahi de septem dietis, quas fecit Laban de ipso loco vsque ad montem Galaad. Posset autem aliquis calumniari, ꝙ non sint subtrahendæ: quia fortè locus tonsionis erat ad latus vrbis Nachor, ita quòd non plus distaret mons Galaad à prædicto loco tonsionis, quàm ab vrbe Nachor. Dicendum, quòd subtrahendæ sunt: quia necesse est plus fuisse de loco tonsionis ad mōtem Galaad: quàm de vrbe Nachor. Nam propter hoc Iacob tūc fugit quasi credens, quòd tunc Laban non posset eum consequi, & tamen si tantum distaret mons Galaad, ad quem ibat Iacob ab urbe Nachor, sicut à loco tonsionis, non captaret Iacob conuenientem oportunitatem ad recedendum tunc uersus montem Galaad. Idem potest intelligi ex multis aliis, quæ habentur Gene. 31. Et tamen dato, quòd non debeant subtrahi istę tres dietæ, erunt nouem, uel decem dietæ ad plus de urbe Nachor, quæ est in Mesopotamia, usque ad Ierusalē. Cùm ergo isti Magi uenerint de Mesopotamia, ut declaratum est, potuerunt conuenienter, & sine aliquo labore die tertiodecimo à Christi natiuitate uenire in Bethlehem ad adorādum ipsum, & non oportet poni dromedarios, nec aliquod miraculum.

Quare isti Magi venerunt in Ierusalem, cùm Christus non esset ibi. Quæst. VIII.

QVAERITVR, quare isti reges uenerunt in Ierusalem: nam non erat ibi Christus, quem uolebant adorare. Dicendum, quòd prima cā fuit, quia stella dirigebat illos, & ipsa deduxit eos usque in Ierusalem, ideo oportebat, quòd intrarent in Ierusalem. Sed tūc dicetur, quare Magi quęsierunt de Christi natiuitate in Ierusalem: quia stella sufficienter dirigebat eos, & non oportebat, quòd q̄rerent viam, per quam ituri essent, nec locum: quia ipsa deduceret eos usque ad locum, ubi erat puer adorandus, sicut factum est, ut patet infra in litera. Dicendum, quòd Magi quæsierunt nunc de loco, ubi Christus nasceretur: quia prius dirigebantur per stellam, nunc autem cum intrauerunt in Ierusalem disparuit eis stella, ideo putauerunt Magi, quòd iam non uiderent eam, ideo uoluerunt scire p̄ humanā solicitudinem locum natiuitatis Christi, cùm iam destituti uiderentur signo diuinitus ostensiuo. Et hoc patet, quia infra in litera dicitur, quòd quando exierunt de Ierusalem uenientes uersus Bethlehem uiderunt rursus stellam, quam uiderant in oriente, & gauisi sunt gaudio magno ualde. Et sic innuitur, quòd iam uisum stellæ perdiderant. Et ob hoc cùm rursus uiderunt eam, gauisi sunt ualde. Vel potest dici, quòd Magi interrogauerunt in Ierusalem de natiuitate Christi propter duo. Primò quia, cùm stella dirigeret eos ad ostendēdum eis locum, in quo natus est Christus, & nunc introeuntibus eis in Ierusalem disparuisset, putauerunt rationabiliter, quia ibi Christus natus esset, & sic quærerēt ubi est, qui natus est rex Iudæorum, i. in qua parte istius urbis est rex Iudæorum, qui natus est. Et satis innuitur ex uerbis eorum, quòd putarent in ciuitate illa esse Christum, quia non dixerunt in quo loco natus est Christus, sed dixerunt, ubi est, qui natus est: Quasi dicat: hic natus ē, & hic est, sed uellemus scire ī qua parte urbis est. Si .n. dubitasset Magi, an ī Ierusalē, uel in alio loco Christus nasceretur, non dixissent, ubi est, qui natus est, sed dixissent: in quo loco natus est rex Iudæorum? Secundò, quia cùm Ierusalem esset ciuitas regia, uerisimilius ibi puer regius nasceretur, quā in aliquo loco alio, ideo ipsi crediderunt eum ibi natum, & interrogauerunt de illo. Remigius tangit quatuor causas qualiter Magi uenerunt in Ierosolymam. Prima est, quia Magi tempus natiuitatis agnouerunt, sed locum ignorauerunt. Ideo quæsierunt. Dicendum tamen, quòd istud solum non fuit causa, quia hoc modo quærerent etiam in alijs locis Iudæorum, in nullo tamen quæsierunt nisi in Ierusalem. Et hoc fuit, quia ibi solùm disparuerat eis stella. Secunda est, ut citius natiuitatis locum scire possent, cùm ibi sapientes, & sacerdotes Iudæorum præsiderent: qui de ista re magis, quàm cæteri certificare possent. Sed istud procedit præsupposito, quòd ipsi per stellam nescirent locum, & tamen si stella nunquam eis disparuisset, sicut dirigebat eos in uia, ita ostendisset eis locum, cùm uia sit solùm propter terminum. Tertia est, ut Iudæi inexcusabiles manerent. Quia Iudæi possent dicere: nos quidem locum natiuitatis Messiæ scimus, sed tēpus ignoramus. Ideo ad ipsum adorandum nō uadimus. Nunc autem Magi tempus ostenderunt, & sic manserunt inexcusabiles. Quarta fuit, ut per studiū Magorum condemnaretur incredulitas Iudæorum: quia Magi fuerunt solliciti ueniendo ad adorandum Christum, Iudæi autem fuerunt negligentes, immo de eius natiuitate turbati sunt, ut patet infra in litera.

Quare magis quæsierunt Christi Magi in Ierusalem quam alibi.

Quare Deus ostendit istis Magis natiuitatem Christi. Quæst. IX.

QVAERITVR, quare Deus ostendit istis Magis natiuitatem Christi. Dicunt quidam, quòd non debuisset fieri manifestatio eis, sed potius aliis hominibus. Nam Deus annunciat de seipso amicis suis, ut patet Iob 37. scilicet. Annunciat Deus amico suo. Isti tamen Magi uidebantur esse inimici Dei: quia dicitur Leui. 29. Ad Magos non declinetis. Magi etiam sunt, qui resistunt Deo. Nam Magi Pharaonis resistebant miraculis, quæ fiebāt per Moysem ex parte Dei. Exo. 7. & 8. Ergo nō debuit Magis manifestari natiuitas Christi. Item ꝙ Christus promissus fuerat Iudæis, & non gentilibus, ad Roman. 9. Et de semine Iudæorum ueniebat, & non Gentilium, ideo debuit Iudæis manifestari eius natiuitas, & non Gentilibus. Item, quia licèt fides Christi gentilibus communicata est, hoc non fuit à principio, sed postquam Iudæi noluerunt recipere Christum, & discipulos eius. Nam à principio Christus non prædicabat, nec faciebat miracula inter Gentiles, sed inter Iudæos solùm. infra 15. scilicet. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. De discipulis Christi idem fuit uiuente eo. Nam iussit, quòd non prædicarent Gentilibus. infra Ioan. scilicet. In uiam gentiū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Post resurrectionem autē sciens Christus, quòd Iudæi indurandi erant, dixit apostolis, quòd docerent omnes gentes prædicando per totum orbem. infra 28. & Mar. 16. Et ipsi non iuerunt ad Gentiles quousque Iudęi indurati fuerunt. Vt patet Act. 13. cùm dixit Paulus Iudæis. Vobis quidem primò oportebat loqui de regno Dei, sed quia repulistis uerbum Dei, &

Secūda rō.

Tertia rō.

in di-

indignos iudicastis vos æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes. Sic enim nobis præcepit Deus. Non ergo debebat notificari Christus Gentilibus antequã indurarentur Iudæi. Natiuitas tamen Christi fuit primum, quod in eo fuit respectu nostri: ergo nõ debuit notificari Gentilibus Christus antequam indurarentur Iudæi. Dicendum, quòd conueniens fuit Christi natiuitatem manifestari istis Magis. Primò, quia aliàs Deus non manifestasset eam, cùm omnia, quæ à Deo sunt, ordinata sint, ad Rom. 13. Secundò, quia videbatur sic necessarium, cùm iam prænunciatum fuisset. Nam de Christi adoratione per Magos exponitur cõmuniter illud. Isai. 6. scilicet. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. De hoc etiã exponitur illud communiter Psal. 71. scilicet. Reges Arabum, & Saba dona adducent. Si ergo ista de Christo prænunciata erant, necesse erat illa compleri in aduentu Magorum. An verò de Christo intelligantur, declarabitur locis suis. Tertiò fuit hoc cõueniens, quia Christus non solùm nascebatur in salutem Iudæorum, sed etiam in salutem omnium gentium. Natiuitas ergo sua ita debuit Gentilibus sicut, & Iudæis manifestari. De Gentilibus autem fuerunt isti tres Magi. Ideo dicit Augustinus, quòd isti fuerunt primitiæ gentium ad Christum cõuersarum. Quartò fuit hoc conueniens ad ostendendum magnum honorẽ Christi, scilicet, quòd ipso existente recenter nato in paupere domo, reges venirent de terra longinqua ad eũ adorandum, & offerendum sibi munera, & quòd stella præcederet eos, ostendendo illis viam. Quod manifestè indicabat Deum esse illum, cui astra quoque seruiunt. Non poterat esse maior honor Christo exhibitus: ideo conueniens fuit istum honorem ei impendi, ne propter opprobria, & angustias quas postea semper tollerauit opinio de eius deitate omnino periret, vel non posset apparere. Quintò fuit hoc conueniens propter Iudæos ad conuincendum eorum duritiam, & vt non manerent excusabiles, scilicet, quia istud factum erat valde famosum, quòd tres reges venirent de oriente ad adorandum Christum, & in Ierusalem publicè peterent de loco natiuitatis eius asserentes eũ natum. Ideo non poterant Iudæi hoc ignorare, & cõsequenter si non inquirerent eum, vel si postea audiẽtes eum prædicantem non crederent sibi manerent inexcusabiles: quia poterant scire, quòd ille erat, ad quem tres Magi venerant adorandum. Ad primum dicendum, quod sicut supra dictum est, quidam putãt vocari istos Magos; idest, maleficos, vel incantatores, & sic tenet Chrysostomus, & tamen debuit eis reuellari Christi natiuitas, vt per hoc innueret, quòd Christus non veniebat solùm propter iustos, sed etiam ꝑpter peccatores, immo magis propter peccatores, vt patet infra 9. scilicet. Non veni vocare iustos, sed peccatores, Et ita ait Augustinus in sermone de Epiphania, scilicet. Sicut p̄ualet imperitia in rusticitate pastorum, ita præualet etiam pietas in sacrilegiis Magorũ. Vtroique tamen sibi lapis ille angularis accersiuit: quippe, qui venit stulta eligere, vt confunderet sapientes, & non vocare iustos, sed peccatores, ut nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret. Alij putant, quòd isti vocantur Magi, idest, sapientes in astrologia, qui apud Chaldæos, & Persas vocantur Magi, Et tunc Christus potuit illis tanquam iustis, & amicis suis natiuitatem suam manifestare: quia fortè erant sapientes, & iusti. Ad secundum dicendum, quòd licèt promissiones de Christo non fuerint factæ Gentilibus, sed Iudæis, completæ tamen fuerunt magis in Gẽtilibus, quã Iudæis, cùm plures de Gentilibus fuerint conuersi ad Christum, quàm de Iudæis, Ideo natiuitas Christi eis conuenienter manifestari potuit: maxi-

Conueniẽter manifestata fuit, Christi natiuitas.

Ad primam

Ad secũdã.

rationem.

F mè, quia ipsi Gentiles, licèt non sint de semine Abrahæ secundùm carnem, vocantur tamen magis filij Abrahæ, quàm Iudæi, qui ad Christum conuerti noluerunt, vt patet ad Rom. 2. & 9. vt & supra declaratũ est. Et sic isti inquantum credunt in Christum, assequuntur promissiones cum fideli Abraham, ad Gala. 4. Eis igitur natiuitas Christi debuit rationabiliter manifestari. Ad tertium dicendum, quòd manifestatio natiuitatis Christi fuit quasi quoddam signũ manifestationis eius per fidem in cordibus eorum, qui crederent. Christus autem per fidem manifestatus est primò Iudæis, deinde Gentilibus, postea iterum Iudæis. De primo patet, quia Christus in principio suæ prædicationis solis Iudæis prædicauit, immo ipse nun

G quam prædicauit nisi Iudæis. Discipuli etiam sui non prædicauerunt Gentilibus, quousque de Iudæis omnes conuersi sunt quotquot conuerti voluerunt. Et de istis conuersis fuerunt apostoli, qui fuerunt primi credentes. Et ita Paulus vocat se, & alios apostolos primitias creaturæ Dei, vt patet ad Rom. 8. Idest, primos conuersos ad Christũ. Fuerunt etiam multi alij, quos Petrus conuertit in Pentecoste, scilicet, una vice tria millia, & alia vice duo millia. Vt patet Act. 2. & 4. Deinde prædicauerunt apostoli gentilibus, & cõuersi sunt plurimi, & fere totus orbis. Deinde in fine sæculi Iudæi conuertentur, vt dicitur ad Ro. 11. scilicet. Cæcitas ex parte contingit in Israel donec intraret plenitudo gentium, & tunc vniuersus Israel saluus fiet. In

H signum autem harum conuersionum ad Christum Deus ostendit tripliciter natiuitatem Christi. Primò ostendit eam pastoribus annunciante eis angelo in ipsa hora, qua Christus natus est. Luc. 2. Secundò fuit manifestata natiuitas Magis: q tertiodecimo die post natiuitatem ipsum viderunt, vt patet hic. Tertiò fuit manifestata Iudæis die quadragesimo à natiuitate, scilicet, quando in templo Simeon, & Anna filia Phanuel Christum cognouerunt. Luc. 2. Prima manifestatio correspondet primæ manifestationi per fidem prædicatam à Christo apostolis. Et sicut isti, quibus primò angelus apparuit, fuerunt pastores, ita qui in Christum primò crediderunt fuerunt pastores, scilicet apostoli, & discipuli, qui constituti fuerunt pasto-

I res totius orbis, sicut dicitur in præfatione apostolorum, scilicet. Quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores, Secunda manifestatio facta Magis signat diuulgationem fidei Christi factam in gentibus, Tertia manifestatiò facta Simeoni, & Annæ prophetissæ signat ultimam manifestationem fidei Christi, quando in fine sæculi reliquiæ Israel saluæ fient.

Adt...

Triplici manifestatione natiuitas Christi.

Quare reges Magi quæsierunt, ubi erat rex Iudæorum. Quæst. X.

QVAERITVR quare Magi quæsierunt, vbi erat rex Iudæorum, qui natus erat. Nam videtur, quòd erat stultum quærere regem alicuius regni, cùm viueret rex ipsius regni.

K Non enim debebat quæri de rege nato, donec rex præcedens esset mortuus. Et tamen viuebat tunc Herodes rex, & in præsentia eius quærebant de rege nato, Dicendum, quòd isti reges non veniebant ad quærendum pro aliquo rege, qui modo humano regnaret, sed pro quodam rege, qui excelleret alios reges, & esset ille Deus: nam videbant, quòd stella præcedebat eos ad ostendendum illum regem, stellæ tamen non seruiunt hominibus, sed Deo. Et ob hoc non quæsiuerunt de ipso sicut de aliquo particulari rege denotantes eum ex nomine, vel ex aliqua circunstantia particulari, sed dixerũt absolutè, vbi est qui natus est rex Iudæorum. Sic dicit Augustinus in sermo-

sermone quodam Epiphaniæ, scilicet. Cùm multi Reges Iudæorum nati fuissent, atque defuncti, nullum eorum Magi adorandum quæsierunt. Non itaque Regi Iudæorum quales illic esse solebant hunc tam magnū honorem lōginqui alienigenæ ab eodem regno prorsus extranei a se deberi arbitrabantur: sed talem natū esse didicerunt, in quo adorando se salutem, quę secūdùm Deum est consecuturos minimè dubitarent. Vel potuit esse, quòd isti Magi quærerent de rege Iudæorum, idest, de Messia qui specialiter regnaturus erat, scilicet, sapienter, & iustè, & differentius, quàm cæteri. Iere. 23. Hoc autem patet ex intentione Herodis: quia cùm isti quæsiuissent, vbi natus erat Rex Iudæorum, ipse quęsiuit a sapientibus ubi Christus, idest, Messias nasceretur: ut patet in litera. Ad rationem in contrarium dicendum, quòd isti non quæsiuissent regem aliquem vsitato modo regnaturum, quia uiuente Herode nullum quærerent: quia tamen quærebant regē cælestem in terris, cui astra quoque obsequium præstabant: ideo viuente Herode illum quærere potuerunt. Item, quia cùm Magi dirigerētur a stella, erant quasi a Deo missi ad quærendum regem, quem illa stella designabat: ideo non debebant erubescere propter homines quærere regem in Ierusalem, quò stella illos deduxerat.

Qualis fuerit ista stella, quæ Magos perduxit. Quæst. XI.

QVAERITVR circa istam stellam, quæ direxit Magos, qualis fuit. Quidam dicunt, ꝙ fuit de septem planetis, vel de stellis fixis in firmamento cæli. Sed dicendum, quòd nō stat. Primò propter tempus: quia stellę fixæ, & erraticæ nūquàm apparent nisi per noctem. Ista autem potius apparebat per diem, quia tunc dirigebat Magos per viam, & non per noctem, quia non est verisimile, ꝙ per noctem ambularent. Et tamen siue per diem, siue per noctem procederent semper dirigeret eos: sicut colūna ignis, & nubis, quæ præcedebat Hębreos in uia per diem, & noctem. Exod. 14. & 40. Secundò patet ex differentia, quam habebat ista in figura, uel magnitudine ad alias stellas. Nam opportuit istam stellam, quæ apparuit, esse talem, ꝙ illico, vt appareret cognosceretur distincta ab aliis: ita, vt scirent aliquod nouum esse, propter quod ista stella apparebat. Si autem esset de fixis stellis, vel erraticis, non haberet aliquod nouum per quod a cæteris appareret distincta. Tertiò, quia ista stella nouiter orta erat ad hoc, vt illa apparente Reges illico mouerentur venire ad adorandum Christū. Si tamē esset aliqua de fixis, uel erraticis, non haberet aliquam causam, quare nunc potius, quàm prius mouerentur ad veniendum: quia omnes tam fixæ, quam erraticæ a principio orbis conditæ fuerunt. s. quarto die. Gen. 1. Quartò quia ista stella erat ad dirigendum Magos in uia: & tamen nulla de fixis, uel erraticis poterat dirigere in via: quia multæ simul sunt: & non appareret quæ illarum potius, quàm alia dirigeret. Quinto patet ex motu, quia quælibet stellarum fixarum, vel erraticarum mouetur motu circulari ascendendo, & descendendo: ista autem mouebatur motu recto, & plano secundum conditionem uię, scilicet, sicut uiantes semper sunt in plano super terram, ita stella vno modo & conformi semper distabat a terra. Sextò quia ad hoc, quòd stella demonstraret uiam: oportebat, quòd illa esset multum propinqua terræ propter electionem itinerum, quæ sunt simul sicut in biuio, uel triuio: aut pluralitate viarum. Stellæ autem erraticæ, uel fixæ, quia sunt multum eleuatę a nobis, non possunt ostēdere nobis potius unam viā,

A quàm aliam: quia ita uideretur esse quælibet stella in directo unius viæ, sicut in directo alterius propter magnam eleuationem ipsarū a nobis. Oportebat ergo, ꝙ modicum à terra eleuaretur ista stella, vt distinctè appareret, quam viam designabat, etiam ubi sunt multæ viæ. Septimò, quia licèt stellæ fixæ, uel erraticæ moueantur circulariter, sunt tamen illi circuli recti; ideò vocantur paralelli, idest, equidistantes. Ista tamen stella non mouebatur rectè, sed circunflexè secundùm circulationes, & declinationes viarum: quia aliàs nō dirigeret eos. Octauò, quia tam stellæ fixæ, quàm erraticæ mouentur motu continuo, qui nunquam cessat, ista autem mouebatur motu interpollato. Quia quando reges stabant, illa stabat, & quādo incipiebant mo-
B ueri illa incipiebat moueri, cùm ipsi reges nō possent omni tempore ambulare. Nonò, quia tam fixæ, quā erraticæ mouentur in vna nocte ab oriente vsque ad occidentem, ista autem in tredecim diebus non fuit mota nisi à terra Mesopotamiæ de qua reges veniebant vsque in Bethlehem. Decimò, quia stellæ fixæ, & erraticæ habent apparitionem vnimodam. Ista autem habuit apparitionem, & occultationem quasi voluntariam, eo quòd quandiu fuerunt in Ierusalem Magi, nunquam apparuit quousque exeuntes de vrbe inciperent ire in Bethlehem, vt patet infra in litera, scilicet, videntes autem stellam &c. Vndecimò patet, qa omnes stellæ habent motum suum regulariter ab oriente in occidentem, quantum ad id, quod apparet,
C ista autem habebat motum à septentrione in meridiem. Quia terra Mesopotamiæ, de qua isti venerunt, vel terra Persidis, ut aliqui uolunt, respectu Iudææ est sicut terra septentrionalis respectu meridianæ, & sic terra illa erat aliqualiter septentrionalis. Sicut respectu urbis Salamantinæ ciuitas Burgensis est orientalis, & septentrionalis. Duodecimo, quia si ista fuisset de stellis fixis, uel erraticis, existens in cœlo non ostendisset natiuitatem Christi in terra. Ista tamen deorsum descendit ad ostendendum locum natiuitatis. Nam quando Magi intrauerunt in Bethlehem accedentes ad illud diuersorium, in quo erat Christus, stella inclinauit se ita, ut staret super ipsum diuersorium, ut innuitur in litera. scilicet. *Et ecce stella antecedebat*
D *eos usque dum ueniens, staret supra ubi erat puer.* Decimotertiò, quia Augustinus dicit in libro contra Faustum, quòd ista stella non erat ex illis stellis, quæ ab initio creaturæ itinerum suorum ordinem sub creatoris lege custodiunt, sed nouo Virginis partu, nouum sidus apparuit. Alij dicunt, quòd ista stella erat de cometis, quæ non sunt in cęlo, sed gignuntur in aere. Hoc tamen non stat: primò quia cometæ apparent solùm ꝑ noctem, licèt moueantur per diem, & noctem, sicut stellæ fixæ, & erraticę omni tempore mouentur, solū tamen per noctem uidentur. Ista autem stella uidebatur per diem. Secundò, quia cometæ mouentur circulariter. Nam licèt illi orbes, qui quasi singulis noctibus apparent, moueantur in diuersas partes, cometæ
E tamen mouentur motu totius orbis, ideo mouentur circulariter, & aliquando ascendunt, & aliquando descendunt. Ista autem mouebatur motu recto, & plano, non eleuando, nec deprimendo se. Tertiò, quia cometæ mouentur in aere superiori, & non appropinquant nobis, ideo per illas non possunt uiæ ostendi, sicut nec per stellas fixas, aut erraticas, vt supra dictū est. Ista tamen erat in aere inferiori iuxta nos, ita ut posset ostendere manifestè uias. Quartò, quia cùm cometæ moueantur ad motum aeris superioris, in quo sunt, & aer & ignis moueantur ad motum firmamenti propter contactum spherarum in die & nocte una circulatione perfecta, mouentur cometæ per diem & noctem complentes unam circulationem. Ista autem

stella

ſtella ſolùm mota eſt à terra Magorũ, uſque ad Bethlehem, & in tredecim diebus, qui non ſunt pars unius completæ circulationis. Quintò, quia cometæ poſtquam incipiunt apparere ſemper mouentur circulariter quouſque conſumatur materia ipſorum, & euaneſcant, & poſtea nunquam apparent. Iſta autem ſtella aliquando apparebat, & aliquando non. Sextò, quia motus cometarum eſt motus naturalis, motus autem iſtius ſtellæ erat quaſi uoluntarius, quia regibus ſtantibus ſtabat, & eis ambulãtibus mouebatur. Septimò, quia cometæ non ſemper apparent ęquales, ſed paulatim materia ipſorum conſumitur quouſque penitus euaneſcant, & ſic à principio ſunt maiores quàm in fine. Iſta autem ſtella ſemper apparuit æqualis, ut Magi non errarent in cognitione eius, ideo non erat cometa. Octauò, quia cometa non erat conueniens ſignum ad manifeſtandam Chriſti natiuitatem: quia ſicut illa erat ſupernaturalis, ita ſignum debuit dari ſupernaturaliter: quia naturalia non poſſunt eſſe conuenientia ſigna rerum ſupernaturalium, cùm naturalia habent ſe determinatè, & ex neceſſitate, ſupernaturalia autem ſunt purè libera, ſcilicet, ex uoluntate diuina. Cometa autem eſt ens naturale, quod habet naturalem, & determinatam cauſam ſuæ generationis, & ita etiam ſignificatio cometarum eſt determinata. Ideo non debuit cometa dari tanquam oſtenſiua iſtius natiuitatis, ſed aliquid quod eſſet magis liberum, ſicut iſta ſtella, quæ uidebatur moueri quaſi uoluntariè, ut patet ex dictis. Et confirmatur, quia ſi per cometam potuiſſet Chriſti natiuitas deſignari, & manifeſtari, putaretur, quòd omnia quæ Chriſtus faciebat, ex aliqua ſpeciali influentia naturali tantùm proueniebant, quod aliqui hæretici putauerunt, & erat inconueniens. Nonò, quia non conueniebat iſta manifeſtatio naturæ cometarum: quia cometæ non apparẽt in natiuitatibus regum, ſed potius ſunt ſigna mortis eorum, quando apparent. Iſta autem ſtella ſignabat Chriſti natiuitatem, ſicut Magi dixerunt, ſcilicet, vidimus ſtellam eius in oriente, ideſt, ſtellam ſignantem natiuitatem eius: non ergo fuit conueniens, quòd eſſet cometa.

Reſponſio auctoris. Dicendum, quòd iſta ſtella, quæ Magos direxit non fuit aliqua de celeſtibus ſtellis, ut ait Chryſoſtomus ſuper Matthæum, nec etiam fuit de cometis: vt innuitur ex verbis Auguſtini in lib. contra Fauſtum cùm ait. Nouo Virginis, & partu nouum ſidus apparuit. Stellæ tamen celeſtes non ſunt nouæ: quia ſemper fuerunt ab vrbe condito, cometæ quoque noui non ſunt, quia licèt non ſemper appareant, à principio tamen ſæculi ſecundùm diuerſa tempora & regiones cometæ varij apparuerunt, & apparent. Sed dicendum, quòd iſta ſtella fuit quædam impreſſio facta ſupernaturaliter in aere infimo circa terram, & fuit illud corpus valde denſum multum habens de lumine. Et propter ſui ſphericitatem, & flammas uocabatur ſtella. Non ſolent autem tales impreſſiones fieri naturaliter, ſed facit Deus illas propter aliquem finẽ ſpecialem, ſicut fuit in exitu Iſrael de Aegypto. Nam, quia populus neſciebat viam, fecit Deus eis columnã ignis, & nubis, quod erat quoddam corpus de vaporibus denſum valde præcedens per diem, & illuminans per noctem, vt dicetur ſequenti quæſtione. Aliàs autem Deus non legitur feciſſe talia corpora, licèt aliquando fecerit impreſſiones aliquas per modũ ignis, vt patet 3. Reg. 19. quando Deus voluit oſtendere ſe Eliæ manenti in ſpelunca. De iſta ſtella dicit Chryſoſtomus ſuper Matthæum, quòd videtur habuiſſe quãdam virtutem rationalem, & quòd fuerit aliqua virtus inuiſibilis transformata in talem apparentiam. Vnde quidam dicunt, quòd Spiritus ſanctus, qui deſcendit ſuper Chriſtum baptizatum in ſpecie columbæ

F apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Alij dicunt, quòd angelus, qui apparuit paſtoribus in ſpecie humana, apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Iſta tamen non ſunt vera, vt declarabitur infra in quadam quæſtione. Dicit autem Sanctus Thomas, quòd probabilius eſt, quòd iſta fuerit quædam ſtella de nouo creata non in cœlo, ſed in aere vicino terræ, quæ ſecundùm diuinam uoluntatem mouebatur. 3. par. Summæ. q. 36. artic. 3. Hoc autem verum eſt intelligendo, quòd ſit ſtella de nouo creata, ſcilicet, corpus denſum factum de vaporibus, & non intelligas, quòd fuerit talis ſicut cœleſtes ſtellæ, ideſt, de tali materia, & natura, quia hoc eſſet fruſtra, cùm illæ ſint incorruptibiles, quia factæ ſunt ad ſemper manendum, iſtam autem non opportebat

G eſſe incorruptibilem, quia non erat facta ad ſemper manendum, ſed ad modico tempore miniſtrandum, & illico ceſſandum. Potiſſime cum communiter aſſeratur, quòd ipſa reſoluta fuerit in præiacentem materiam, & tamen quod incorruptibile eſt non poteſt ſolui in aliud: quia reſolutio corruptio quædam eſt. De motu autem eius, quem dicit fuiſſe per diuinam uoluntatem, dicetur infra in quadam quæſtione, ubi agetur de principio mouente iſtam ſtellam. Quidam dicunt, quòd iſta ſtella habebat formam cuiuſdam pueri pulcherrimi, & iſta ſtella locuta eſt Magis dicens, Itę velocius in terrã Iuda, & ibi regem, quem quæritis natum inuenietis, ſic Chryſoſtomus ſuper Matthæum refert quoſdam dicere. Aliqui dicunt, quòd

H iſta fuit vna de ſtellis cœleſtibus: quia Auguſtinus in quodam ſermone Epiphaniæ ait. Dum pendet ad vbera, & vilium patitur Deus inuolumenta pannorum, repente nouum de cœlo ſidus efulſit, ergo fuit ſtella de cęlo. Item ait idem Auguſtinus in quodam ſermone Epiphaniæ, ſcilicet, Paſtoribus angeli Magis ſtella Chriſtum demonſtrat, vtriſque loquitur lingua cœlorum, quia lingua ceſſauit prophetarum: ſed angeli paſtoribus apparentes fuerunt verè de angelis cœleſtibus, ergo & ſtella Magis apparens fuit verè de cœleſtibus ſtellis. Item quia aut fuit vera ſtella, aut fuit cometa, ſed non fuit cometa, quia non eſt ad ſignificandum natiuitatem alicuius, ſed potius mortem, ideo fuit vera ſtella. Ad primum dicendum, quòd iſta non

I fuit vera ſtella, vt ſupra probatum eſt. Et cùm dicit Auguſtinus, quòd ſidus nouum de cœlo efulſit accipitur cęlum pro regione aeris, vt Pſal. 8. ſcilicet. Volucres cœli, ideſt, aeris, & infra 13. Aues cęli comederũt illud. Et ſic non fuit vera ſtella, ſed impreſſio facta in aere. Ad ſecundum dicendum, quòd angelus qui apparuit paſtoribus fuit cœleſtis, ſtella tamen quæ apparuit Magis non fuit cœleſtis. Ratio diuerſitatis eſt, quia angeli cœleſtes habent ex officio ſuo, quòd ad nos deſcendant in miniſterium, ad Hebr. 14. ſcilicet. Sunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi. Stellæ autem cœleſtes nunquam ſuum ſitum mutant, ideo non eſt ſimilis ratio. Ad tertium dicendum, quòd non eſt ſufficiens diuiſio, quia aliquid eſt quod apparet ſtella, & tamen non eſt ſtella, nec cometa, ſed aliqua alia impreſſio facta in aere habens aliquam ſimilitu-

K dinem cum cometa, vel ſtella. Et ita fuit hic, & tamen non fuit cometa, nec ſtella, ut probatum eſt.

Quare Deus non miſit columnam ignis, vel nubis ad dirigendos Magos, ſed ſtellam. Quæſt. XII.

QVAERITVR, quare non miſit Deus columnam ignis, uel columnam nubis ad dirigendum Magos, ſed miſit ſtellam. Nam ad dirigendum Iudæos columnam nubis, & ignis miſerat. Exod. 14. Pro hoc conſiderandum quid fuerit columna illa, & dicendum, quòd Deus volebat educere

educere Israelitas de Aegypto per desertum, in quo A
non erat via, nec ambulauerat per illud vir. Ierem. 2.
Et quia nesciebat populus viam, oportuit, quòd Deus
daret eis aliquod directiuum. Nam nesciebant viam,
& nullus erat in deserto, qui eis illam indicaret. Et qa
nesciebant loca, in quibus castramentari deberent,
nec locum ad quem illos Deus deducere uolebat.
Ideo Deus dedit eis columnam nubis, & ignis, per q̃
dirigebantur. Exo. 14. Erat autem ista columna nubis,
quia erat admodum in duobus, scilicet, in colore, &
figura. Erat enim aliqualiter alba, & densa sicut nu-
bes. Habebat etiam figuram nubis, quia erat lata, &
extensa. Vocatur autem columna propter figuram;
quia columna est magis longa, quàm lata, ita erat de
ista nube. Columna ignis eiusdem figuræ erat. Aliqui B
putant fuisse duas columnas: vnam nubis, quæ per diē
dirigeret, aliam ignis, quæ per noctem illuminaret.
Errant tamen, quia erat eadem columna, quæ per diē
erat alba quasi nubes, & per noctē erat lucida ad mo-
dum ignis, vt probatum est Exo. 14. & Numeri 9. Ista
columna erat quædam impressio facta de vaporibus
ad modum veræ nubis, nisi quòd ista erat densior, &
aliqualiter solidior: quia aliàs non posset esse multum
lucens, cùm corpora diaphana non possint esse luci-
da nisi modicum, sed solùm corpora terminata, &
quanto fuerit magis terminatum corpus, erit magis
lucidum, idest, poterit recipere maiorem lucem. Con
seruabatur autem ista columna supernaturaliter: quia
aliàs, sicut nubes aliquando ingrossantur, & aliquan- C
do rarefiunt, & soluuntur in præiacentem materiam,
ita ista columna fuisset cito soluta. Deus tamen con-
seruauit eam per quadraginta annos, vt maneret sem-
per in eadem quantitate, & figura, & colore, ita vt ni-
hil videretur in ea mutatum, ne Iudæi de hoc turba-
rentur. Nam si concedemus eam totam fuisse solu-
tam: quia non erat possibile vnam, & eandem nubem
manere per quadraginta annos, cùm continue gene-
rentur, & corrumpantur, vt in breui gignitur, & corrũ
pitur nubes, cùm sit mixtum imperfectum. Ista nubes
præcedebat castra Israelitarum per diem dirigens in
via, & vbi nubes stetisset, figebant castra. Cùm autem
occubuisset sol eadem nubes vertebatur in colorem
ignis splendentis, & illuminabat ipsa castra. Et sic erat
semper eadem columna, quæ variabat colores per tē- D
pora. Nam per noctem si contingeret inter Iudæos
ambulare, indigebant lumine præcedente, & si ma-
nerent castra fixa, pendebat illa columna ignis super
medium castrorum, & illuminabat tota castra. Et ita
proficiebat eis columna ignis. Magis autem ostende-
bat viam stella quædam, quæ erat impressio facta ex
vaporibus lucens ualde, & præcedens eos. Sciendum
autem quòd tam stella Magorum, quàm columna Iu-
dæorum habebant fulgorem illum, vel colorem su-
pernaturaliter. De columna patet, primò, quia non po
terat tantam lucem habere, si naturalis esset lux. Nãq;
in diebus æstatis, & aliis diebus serenis, nubes, vel dis-
soluuntur, vel sole impediente non videntur, ista autē
manebat indissoluta in vniformitate coloris, ergo nō E
habebat illum naturaliter. Secundò, quia mutabatur
color iste qualibet die, ita vt per diē videretur nubes,
& per noctem videretur purus ignis. Non poterat ta-
men esse tanta mutatio naturalis, potissimè cùm quo-
libet die, & qualibet nocte fieret, non magis in æsta-
te, quam in hyeme. Tertiò, quia eadem columna, li-
cet regulariter esset tota fulgens, vt ignis, tamen ali-
quando visa est ex vna parte esse tota fulgens; & ex
alia parte esse nigerrima, & obscura, sicut fuit in tran-
situ maris rubri, quãdo Aegyptij voluerunt appropin
quare castris Hebræorum, vt comprænderent eos,
& nubes, quæ præcedebat castra, conuertit se ad po-

A steritatem partem castrorum, & erat lucida ex parte
Hebræorum, & obscura ex parte Aegyptiorum, vt
Aegyptij tota nocte non auderent terrore nubis ir-
rumpere ad castra Hebræorum. Exo. 14. Hoc tamen
non poterat fieri naturaliter, ideo sicut seruiebat illa
nubes tanquam instrumentum diuinæ uoluntatis, ita
colores, & cætera accidentia mutabantur, vel manē-
bant non naturaliter, sed ad placitum diuinæ volun-
tatis secundùm exigentiam illius ministerij, ad quod
Deus eam dederat. De stella Magorum dicendum
eodem modo, quòd fuit corpus satis densum, vt esset
susceptiuum magnæ lucis, & fulgor ille manebat in
ea supernaturaliter. Primò patet, quia si fuisset natura-
lis lux obscuraretur à sole: quia nulla est lux, quam
B non vincat, & obscuret sol, sicut apparet de astris, quæ
per diem non videntur, & tamen videbatur ista stella
per diem, immo maximè per diem, quia tunc reges
ambulabant. Secundò patet, quia si naturaliter fulge-
ret quousque desineret omnino, vel obscuraretur ma
iori luce, & tamen aliquando apparebat, & aliquando
abscondebatur non superueniente maiori lumine,
sed quasi ex causa voluntaria, sicut quando Magi in-
troierunt in Ierusalem disparuit stella, & quando exie
runt de urbe, iterum apparuit, & direxit eos, vt patet
infra in litera. In naturalibus autem non est hic, sed
semper manent quandiu possunt manere quousque
omnino pereant. Tertiò patet, quia ista stella postquã
deduxit Magos in Bethlehem nunquam amplius vi-
C sa est, & tamen si naturaliter fulgeret, non potuisset
sic subito desinere fulgor eius, sed paulatim minuere
tur quousque omnino deficeret. Ipsa tamen subito
defecit nunquam amplius visa, sicut subito esse ince-
perat. Ideo apparet, quòd non naturaliter conseruaba
tur in ea ille fulgor, scilicet ex causa voluntaria. Cùm
autem quæritur quare Magos non præcessit colum- Rñsio auctoris ad q̃situ q̃onis.
na, sicut Iudęos, dicendum quòd Deus facit omnia or
dinatè. ad Rom. 13. Est autem opus ordinatum, quan
do talis est res, quale est illud, propter quod est, scili-
cet, ut congruat illi fini. Quia quidquid supra illum fi-
nem est, superfluum est, & quidquid infra illum est,
diminutum est. Debent ergo esse res secundùm exi-
gentiam, & proportionem ad suum finem. Populus
D autem Iudęorum fuit ualde magnus, quia erant sex-
centa millia peditum præter paruulos, & fœminas,
& populum promiscuum multum nimis, qui de Ae-
gypto cum eis ascendebat. Exo. 12. Egebat ergo ma-
gno lumine ad illuminandum omnia castra. Ideo fuit
magna columna lata in modum nubis, & longa in al-
tum, ita ut omnia castra clarissimè lucerent. Reges au
tem Magi erant tres solùm, & non habebant secum
magnas copias famulorum. Ideo non fuit eis necessa
ria columna nubis, sed sufficiebat paruum corpus lu-
cidum ad modum stellæ. Ideo uocabatur stella. Erat
adhuc ratio potissima, quia Iudæi indigebant magna
columna potius pro nocte, quàm pro die: quia per diē
etiam si esset corpus illud dirigens paruulum sicut
E stella, sufficiebat ad dirigendum, saltem ut uideretur
à paucis, qui præcederent, cæteri autem sequeren-
tur illos, etiam si nullam columnam, uel stellam ui-
derent. Pro nocte autem, quia manebant in cam-
po, egebant magno lumine, ut omnia castra illustra-
rentur. Magi autem solùm egebant directione uia-
rum per diem. Nam per noctem non ambulabant,
quia nulla eos ad hoc necessitas cogebat. Ideo suffi-
ciebat, etiam si illud corpus dirigens eos esset paruũ,
sicut stella. Et ita uocatur stella, quia fuit ad modum
stellæ in quantitate, & figura, & colore.

Quomo-

Quomodo ſe habebat illa ſtella dirigendo Magos. Quæſt. XIII.

QVAERITVR, quomodo ſe habebat iſta
ſtella dirigendo Magos. Aliqui dicunt, quòd
ſe habebat omnino ſicut columna ignis, &
nubis, quæ præcedebat Iudæos. Et hoc vi-
detur prima facie verum: quia ſicut erat data iſta ad di
rigendum in via, ita etiam columna erat ad dirigen-
dum, & ſicut ſtella data eſt ſupernaturaliter, ita & co
lumna. Dicendum tamen, quòd non dirigebant eo-
dem modo. Modus enim directionis columnæ erat,
quòd Iudæi mouebantur ad motum columnæ, & ſi
inciperet moueri columna in aurora, & non ceſſaret
vſque ad ſolis occaſum, oportebat Iudæos tota die in-
ceſſanter ambulare, & ſi cùm incepiſſet moueri poſt
vnam horā quieſceret, oportebat Iſraelitas illico quie
ſcere. Idem ſi media nocte inciperet moueri, vel quo-
cunque alio tempore. Et poſtquam quieſceret, ſi ma-
neret per annum, vel duos menſes, aut magno, vel
paruo tēpore, erant Iudæi præſtolantes, quando Deus
vellet columnam mouere. Exo. 4. & Numeri 9. De
modo autem mouendi caſtra, & figendi, quando co-
lumna incipiebat moueri, uel quieſcere declaratum
eſt Numeri. 2. Et ideo de Magis non erat ſic, quia nō
mouebantur ipſi ad motum ſtellæ, ſed magis ſtella
ad motum eorum, & patet: quia quando ipſi incepe-
runt exire de Ieruſalem ſtella incepit eos præcedere,
& ante hoc non videbant eam, vt patet infra in litera.
Et ſic dicendum, quòd mouebatur ſtella ad nutū Ma
gorum, ſcilicet, quandocunque ipſi uolebant itinera-
re ipſa incipiebat moueri, & cùm illi quieſcere vellēt,
illa manebat: & ſic Iudæi mouebantur ad motum co-
lumnæ, & Magi non mouebantur ad motum ſtellæ,
ſed ſtella ad motum Magorum. Ratio diuerſitatis eſt.
Primò, quia Magi non habebant pro nunc aliud offi-
cium niſi itinerare, quouſque peruenirent ad locum
Chriſti, ideo expediebat eis ambulare quandocunque
poſſent, ſaltem temporibus opportunis. Ideo conue-
niens erat, quòd ſtella moueretur ad voluntatem eo-
rum. Quia aliàs ſæpe uellent ambulare, & ſi ſtella nō
moueretur expenderent tempus inaniter, & aliquan-
do eſſet eis opus quieſcere, ſiue propter fatigationem,
ſiue propter opportunitatem locorum, & non poſ-
ſent, ſed oporteret eos moueri ad motum ſtellæ. In Iu
dæis autem non erat ſic: quia non erat intentio Dei, vt
ſemper ambularent quandiu poſſent, ſed quòd aliqñ
manerent longo tempore in aliquibus locis ex aliqui-
bus cauſis, ſicut in monte Sinai manſerunt quaſi per
vnum annum: quia ibi lex data eſt, & fabricatum fuit
ſanctuarium Domini. Exo. 40. Et ſic in multis alijs lo-
cis propter ſimilia volebat Deus, quòd manerent. Si
autem nubes moueretur ad motum Iudæorum non
fierent iſta quæ Deus volebat in temporibus, & locis
quibus ipſe uolebat, niſi qualibet vice Deus expreſsè
Iudæis iuberet propter talia, vel talia manere in tali
loco. Vt autem non oporteret iſta Deū iubere, mane-
bat nubes, quandiu ipſe uolebat ſine aliquo mandato
expreſſo, quia motus, & quies nubis erat pro manda-
to. Secundò, quia Magi erant pauci viri, & concordes
inter ſe, cùm tenderent ad vnum finem, ſcilicet, ad in-
ueniendum illum, quem adorare deſiderabant: ideo
concordabant faciliter de tempore itinerandi. Iudæi
autem quia erant plurimi, & viri diſcordes: nam erāt
ſexcenta millia, & amplius. Exo. 12. Et ſic quidam vel-
lent manere, alij ambulare. Vt ergo non fierent inter
eos ſeditiones, Deus noluit, quòd moueretur nubes
ad motum eorum, ſed ipſi ad motum nubis. Tertiò,
quia Iudæi erant viri timidi, & increduli, & timerent

Stella mouebatur ad motum Magorum.

F moueri niſi Deus expreſsè iuberet eis itinerare, quia
aliàs putarent, quòd euenirent eis aliqua mala. Sicut
Exo. 33. dixit Deus Moyſi, quòd ipſe non præcede-
ret populum, ſed angelus eius præcederet. Et dixit
Moyſes, ſi non tu ipſe præcedis, non educas nos de lo
co iſto. Putabant enim, quòd ſi Deus ſpecialiter non
præcederet eos, quòd illico perirent. Et ob hoc nollēt
mouere caſtra de aliquo loco, quouſque Deus ſpe-
cialiter iuberet. Et poſtquam inciperent pergere nol-
lent in aliquo loco caſtrametari niſi Deus iuberet.
Et ſic Deus iubebat illis ſtare, & ambulare, & ut non
oporteret, quòd ſingulis uicibus Deus loquerēt Moy
ſi, uel prophetis, & quòd poſtea mandatum eius diuul
garetur per caſtra: quia erat magni laboris. Fuit igitur
G conuenientius, quòd Iudæi mouerentur ad motum
nubis, & tunc non oportebat fieri ſingulis vicibus p̄-
ceptum de ſtando, uel de mouendo caſtra: & maxi-
me, quia adhuc magis conſtabat Iſraelitis, quòd mo-
uebantur ex Dei mandato, quando mouebantur, &
quieſcebant ad motum, & quietem nubis, quàm ſi p
prophetam eis diceretur. Quia in motu nubis erat ſi-
gnum manifeſtum, quod omnis populus uidebat, &
nemo poterat negare. Et ſic dicitur Exo. 4. & Nume
ri. 8. quòd per mandatum Dei Iſraelitæ mouēbant
caſtra, & per mandatum Dei figebant tentoria: & uo
catur mandatum Dei motus ille, & quies nubis. Ma-
gi autem non erant ita uiri timidi, nec increduli, ut
non auderent moueri, uel quieſcere ſine ſpeciali mā
H dato Dei, ideo conuenientius erat, quòd ſtella ad eo-
rum nutum moueretur. Quartò, quia Iudæi moue-
bantur per deſertum, in quo non erant humanæ ha-
bitationes, & ipſi neſciebant in quo loco expediebat
eis manere longo tempore, & in quo paruo, quia ne-
ſciebant, quæ loca eſſent opportuna ad manendum,
& quæ non: maximè quia in circuitu illius deſerti ha-
bitabant aliquæ gentes, ſcilicet, Amalecitæ, Mediani-
tæ, Arabes, Idumæi, Ammonitæ, & Moabitæ. Et ſi in
quibuſdam locis manerent Iudæi longo tempore ſu-
peruenire poſſent hoſtes, & nocere eis. eos quaſi in-
cautos aggrediendo: ſicut factum eſt, quando erant
in Raphidim, & ſuperuenerunt Amalecitæ, & percuſ-
ſerunt extrema caſtrorum. Exo. 17. & Deuteronomij
I 26. Non poterant autem Iudæi ſcire, quæ loca ſecura
eis erant, & quæ non. Ideo non fuit conueniens, quod
mouerentur ipſi ad nutum ſuum, ſed Deus moueret
eos, ſcilicet, faciendo nubem moueri, & quieſcere qñ
uellet. In Magis non fuit ſic, quia ipſi procedebant p
terram habitatam, in qua erant conuenientes manſio
nes, & ipſi poterant eligere ſibi quas uellent ad ma-
nendum, & non oportebat, quòd ſtella deſignaret eis
locum, in quo deberent manere. Ideo conuenientius
ipſa mouebatur ad nutum eorum. Quintò, quia dato
quòd Iſraelitæ inter ſe concordare poſſent, quando
mouerent caſtra, non poterant tamen concordare,
quando deberent ea figere. Nam oportebat fieri unū
de duobus, ſcilicet, quòd Iudæi manentes in uno loco
K caſtrorum mitterent aliquos ad uidendum ubi con-
uenienter poſt hoc poſſent locari caſtra, & quod non
recederent de loco, quouſque nuncij inquiſito loco
futuro pro caſtris redirent, uel cùm Iudæi inciperent
progredi, inuento aliquo loco, inciperent deliberare,
an ibi manendum eſſet. Primus modus uidetur me-
lior: quia iſtum conſueuerunt tenere homines bella-
tores, uel magna caſtra quando mouentur per loca
ignota. Non poterat tamen ſtare, quia Iudæi nunquā
ambulauerant per deſertum illum, & nemo ſciret ire
ad quærendum locum caſtrorum niſi nubes præce-
deret eum, & tamē nubes manebat ſemper in caſtris.
Ideo non poterant ire aliqui ad inquirendum loca.
Secundò, quia dato, quòd ſcirent progredi per deſer-
tum,

tum, ſicut exploratores ſciuerunt diſcurrere per ter- A
ram Chanaan. Numeri. 13. Neſcirent tamen, quo irēt
ad quærendum locum caſtrorum, quia neſciebant,
an nubes contra illam partem vellet eos mouere. Nā
dato, quòd moueretur nubes quando ipſi vellent, nō
moueretur quò ipſi vellent. Quia tunc ad nihil profi-
ceret eis. Sicut etiam erat in Magis: quia licèt moue-
retur quo ipſi volebant, non tamen per viam quam ip
ſi vellent, cùm ipſa dirigeret eos: quia ipſi nullam viā
ſciebant, cùm terminum neſcirent. Non poterant er-
go mittere Iudæi aliquos ad quærendum loca caſtro-
rum. Aliud non poteſt ſtare, ſcilicet, quòd poſtquam
Iudæi inceperunt moueri occurrente eis aliquo loco,
qui videretur eſſe conueniens pro caſtris locandis in-
ciperent ſuper hoc deliberare. Nam hoc non poſſet B
eſſe: quia cùm eſſet innumerabilis multitudo in ca-
ſtris, ſcilicet, pluſquam ſexcenta millia peditum præ-
ter paruulos, & feminas, & vulgus promiſcuum Ae-
gyptiorum, & haberent pecora multa, & totam ſub-
ſtantiam ſuam ſecum afferrent, eſſet longa ſeries pro
cedentium fortè pluſquam per duas leucas, & ita nō
poſſent congregari ad deliberandum: maximè, quia
principes, ad quos pertinebat diffinire non poterant
ire ſimul, ſed ſinguli in locis ſuis ſecundùm ordinem
tribuum ſuarum, qui ordo ponitur Numeri 2. & Ioā.
Multæ quoque aliæ difficultates ad hoc ſequerentur,
ideo non fuit aliquis modus conueniens, quo Iudei
procederent per deſertum, niſi quòd mouerentur ad
motum nubis. Secus autem de Magis, quia ipſi proce C
debant per terram habitatam, & erant pauci, & ſic nō
erat difficultas aliqua in quærendo loca ad manen-
dum. Ideo conuenientius fuit in eis, quòd mouere-
tur ſtella ad nutum eorum, & Iudeis è contrario, ſci-
licet, quòd mouerentur ipſi ad motum nubis.

Quid erat de ſtella, quando Magi manebant in hoſpitijs.
Queſt. XIIII.

QVAERITVR circa iſtam ſtellam, quo-
modo ſe hēbat quando Magi manebant in di
uerſoriis, an apparebat, vel occultabatur: ali-
qui dicunt, quòd occultabatur: quia cæ-
teri non erant digni videre illam ſtellam. Et tamen ſi D
maneret ſuper locum, in quo ipſi manebant, omni-
bus conſtaret iſtud miraculum. Dicendum videtur,
quod ſtella iſta manebat ſuper locum, in quo Magi
manebant. Primò, quia ita erat de columna, quæ diri-
gebat Iudæos. Nam ipſa manebat ſemper pendens ſu
per caſtra ipſorum, & quouſque ipſa inciperet moue-
ri ſemper apparebat ſtans omnibus Iudæis. Exod. &
Numeri. 9. Ita ergo eſſet de iſta ſtella, quia ad idem
officium erat. Nec apparet hic ratio diuerſitatis inter
columnam & ſtellam, ſicut erat in eis, quæ diceban-
tur præcedenti quæſtione. Secundò patet, quia quan-
do ſtella ſubtraxit ſe, & occultauit in Ieruſalem, ad-
mirati ſunt Magi, & ob hoc inceperunt quærere de
Chriſto. Et poſtea quando in exitu de Ieruſalem rur
ſus apparuit eis, gauiſi ſunt valde, vt patet infra in li- E
tera. Si tamen in ſingulis locis manentibus Magis cō-
ſueuiſſet ſtella occultari, & non apparere quouſque
rurſus inciperent progredi, non admirati fuiſſent nūc,
nec gauiſi valde. Ergo fuit hic aliquid nouum, & con
ſequenter in aliis locis iſta ſtella nō diſparebat, ſed ma
nebat ſuper loco, in quo erāt Magi. Tertiò, quia cùm
diſparuerit ſtella Magis ad introitum Ieruſalē, putaue
runt ibi eſſe Chriſtū natū, & quęſierunt de eo. Si aūt
in ſingulis locis, in quibus manerēt diſpareret, quouſ-
que rurſus inciperēt pgredi, in quolibet loco q̄rerent
de natiuitate Chriſti, ſaltē poſtquam eſſent in Iudęa,
vel in nullo. Et tamen in Ieruſalem quæſierunt, vbi cō

ſtat, quòd diſparuerit ſtella: & in aliis non quærebant.
Ergo in omnibus locis ſtella manebat ſemper apparēs
manentibus Magis, niſi in Ieruſalem, & ob hoc ibi quę
ſierunt, & non alibi. Dicendum ergo, quòd ſtella iſta
poſtquam ſemel incæpit apparere Magis, nunquàm
occultata eſt: ſed in quemcunque locum intraſſent, &
manerent ibi aliquantulum, ſtella quoque manebat
ſuper ipſum locum, uel domum, vbi ipſi manerent: &
quādo ipſi vellent diſcedere, ipſa quoque præcedebat
dirigens in via. Cùm autem obiicitur, quòd non erant
digni ceteri uidere iſtam ſtellam, dicendum, quòd iſta
ſtella apparuit ad manifeſtationem natiuitatis Chriſti,
ideo non erat conueniens, quòd ſtella ſe occultaret, vt
nemo præter Magos ſciret iſtam natiuitatem: ſed po-
tius erat conueniens, quòd ſtella a multis videretur, &
multi cognoſcerent natiuitatem Chriſti: quia iſtud re
dundabat in gloriam eius. Et hoc modo nullus eſt in-
dignus videre talia miracula: cùm ipſa fiant immedia-
tè magis propter gloriam Dei, quàm propter noſtrā
vtilitatem: licèt ibi utrunque concurrat. Simile erat in
columna nubis Iudæorum: quia toto tempore qua-
draginta annorum, quibus Iudæi manſerunt in deſer-
to, columna nunquàm diſparuit, ſed ſemper pendebat
ſuper caſtra, vel præcedebat ipſa caſtra. Et licèt venirēt
Gentiles in caſtra Iudæorum, non diſparebat illa co-
lumna, ſed omnibus nota erat. Et per hoc Deus ma-
gis laudabatur. Nam per omnes Gentes diuulgatum
erat quomodo Deus præcederet Iudęos in columna
nubis, & ignis. Numeri 14. Sicut ergo illa apparebat
ad oſtenſionem cuiuſdam dignitatis Iudæorum, qui-
bus nouiter erat data lex Moyſi: ita decuit iſtam ſtellā
ſemper apparere, quàmdiu officium ſuum exercendū
erat ad oſtenſionem dignitatis noui teſtamenti: quod
per illum incipere debebat, quem hæc ſtella demon
ſtrabat.

Iſta ſtella a quo mouebatur.
Quæſt. XV.

QVAERITVR de iſta ſtella, a quo moueba-
tur, vel quomodo. Quidam dicunt, quòd Spi-
ritus ſanctus, qui in ſpecie columbæ deſcendit
ſuper Chriſtum baptizatū, ipſe in ſpecie
ſtellę præceſſit Magos. Sed non ſtat, quia non poterat
Spiritus ſanctus præcedere Magos, vel facere aliquam
aliā operationem ſolus circa nos: ſed neceſſe erat om-
nes tres perſonas concurrere: quia operationes earum
ſunt indiuiſæ: ut declaratum fuit præcedenti capitulo
in quadam quæſtione. Item, nec poterant omnes tres
perſonæ aſſumendo corpus ſtellæ præcedere Magos:
quia Deus non poteſt facere aliquid, quòd ſit cum ſuc
ceſſione: quia ſicut totum eſſe Dei eſt ſimul per con-
ditionem æternitatis: ita neceſſe eſt operationem ſuā
totam eſſe ſimul, ita quòd pars non præcedat partem.
Et hoc eſſe in inſtanti: ut declaratum eſt. 2. Paralip. 21.
& tangetur Luc. 3. ſcilicet, an Spiritus ſanctus in ſpe-
cie columbæ potuerit ſuper Chriſtum apparere. Item
dato, quòd Deo iſta facere non repugnaret, non face-
ret illa: quia Deus nō facit aliquid per ſe, niſi quod per
alios non poteſt fieri: quia aliàs Deus per ſe caleface-
ret, & combureret, & perduceret omnes effectus natu
rales non operantibus naturalibus cauſis: & hoc eſt fal
ſum, & inconueniens: quia tūc fieret miraculum ſine
neceſſitate: etiam ſuperfluè ponerentur cauſæ natura
les, cùm non deberent habere operationem, ſed Deus
illam haberet. Habet tamen Deus angelos, tanquam
miniſtros ſuos, & alia naturalia agentia obedientia uo
luntati ſuę, per quæ poterat iſta res fieri: ergo non eſt
conueniens, quod dicamus Deum per ſeipſum fuiſſe
iſta operatum. Alii dicunt, quòd angelus, qui apparuit
paſtori-

paſtoribus in figura humana ad denunciandum Chri-
ſti natiuitatem: ipſe præceſſit Magos nunc in figura
ſtellæ. Non eſt autem cogitandum, quòd angelus præ
ceſſerit in figura ſtellæ, ideſt, transformauerit ſe in ſtel-
lam, quæ præcedebat Magos: quia angelus eſt ſpiritua-
lis naturæ, & non poteſt transformari in corpus, quia
non corpora non poſſunt mutari in corpus. Dicit S.
Tho. 3. parte. ſu. q. 36. articulo 7. quòd iſta ſtella moue-
batur per diuinam uoluntatem: & erat de nouo crea-
ta non in cælo, ſed in aere. Non eſt tamen intelligen-
dum, quòd moueretur per diuinam uolũtatem, ideſt,
quòd non haberet aliud principium motus, quia iſtud
non ſufficiebat ad motum eius, ſed oportebat dari for-
mam, a qua moueretur tanquàm a principio intrinſe-
co, vel aliud exterius agens, & impellens. Pro quo cõ-
ſiderandum, quòd iſta ſtella non poterat moueri niſi
vel a ſe ipſa, uel a Deo, vel ab aliquo Angelo. A Deo
autem non poterat moueri: vt ſupra dictum eſt. Deus
enim nullam rem mouet ſaltem ſucceſſiuè in ratione
cauſæ efficientis: ſed bene in ratione cauſæ finalis, ſci-
licet, ut amatum, & deſideratum. Si autem dicas, quòd
per diuinam uoluntatem non exiſtente alia re moue-
retur iſta ſtella, non ſtat: quòd, aut moueretur tanquã
obediens diuinæ uoluntati: aut tanquàm realiter mo-
ta ab ipſa uoluntate efficiente motum eius: non pri-
mo modo, quia non poteſt diuinę uoluntati obedire,
niſi quod intelligens eſt, ſicut angelus, uel homo. Stel-
la autem iſta erat corpus purè materiale nihil intelli-
gens: ideo non poterat obedire Deo. Accipiendo au-
tem large obedire, non prout eſt intelligere præceptũ,
ſed exequi illud: dicuntur etiam res irrationabiles, uel
etiam inanimatæ Deo obedire: quia faciunt id quod
Deus uult per illas fieri: licèt non intelligant quid fa-
ciant, nec ſciant an Deo obediant. Adhuc non poſſet
ſtella illa obedire diuinæ uoluntati: quia res iſto modo
obedientes habent in ſe principium ſui motus, per
quod ſufficienter facere poſſunt id, quod Deus vult
eas agere. Non erat autem ſic de iſta ſtella, ut imme-
diate dicetur: ergo non poterat obedire diuinæ volun-
tati. Si accipiatur obedire diuinæ voluntati, ideſt, quia
ipſa diuina voluntas realiter, & effectiuè moueret il-
lam ſtellam: & illa paſſiuè obediret illi motui: ſicut di-
cimus omnes res reſpectu Dei eſſe in potentia obe-
dientiali. Adhuc non ſtat, quia iſtud verum quantum
ad productiones rerum, quæ poſſunt fieri in inſtanti.
Nam quantum ad hoc de qualibet re poteſt Deus fa-
cere quid voluerit per ſubitam productionem. Et ita
fuit de creatione, quam in inſtanti dicimus fieri. Et
hoc propriè fit per voluntatem diuinam: ſic dicit pro-
pheta. Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe manda-
uit, & creata ſunt. Secus autem hic: quia proceſſio
ſtellæ non poterat fieri niſi per verum motum loca-
lem in ſucceſſione. Ideo licèt Deus poſſet formare i-
ſtam ſtellam per ſolam voluntatem, non poterat mo-
uere eam localiter per ſolam uoluntatem. Non qui-
dem ex defectu potentiæ Dei, ſed quia repugnat per-
fectioni ſuæ, & naturæ, quæ eſt agere cum motu, &
ſucceſſione. Non poteſt etiam dici, quòd iſta ſtella a
ſeipſa mota fuerit, quia ad hoc quòd aliquid mouea-
tur a ſeipſo, oportet, quòd ſit ens perfectum, & mo-
ueatur per ſuam formam, quæ ſit ſibi principium ſui
motus: iſta autem ſtella erat ens imperfectũ, quia per-
tinebat ad entia meteorica: ideo non habebat formã
ſpecificam, ſecũdùm quam competeret ei aliquis mo-
tus. Et dato, quòd ſecundùm formam elementi, vel il-
lius ſpeciei, in qua eſſet competeret ſibi aliquis mo-
tus: non tamen iſte motus, quem habebat: quia mo-
tus rectus eſt motus quaſi uoluntarius, ideo ſi ſit ab
intrinſeco non poteſt eſſe niſi animalis: ſtella autem
illa non erat animal: ergo non mouebatur a ſeipſa,
F ſed ab aliquo ente rationali. Dicendũ autem, quòd non
poterat moueri niſi ab angelo. Angelo autem cõpe-
tit ſic mouere, & ſpecialiter illam ſtellam. Primò, quia
angeli ſunt miniſtri ſalutis noſtræ, ad Hebræ. 1. ſcilicet.
Sũt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi pro-
pter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Hic autem
procurabatur ſalus noſtra, ſcilicet, quia vocabantur
Gentiles ad fidem manifeſtando eis Chriſtum natũ,
iõ ad angelos pertinebat iſta manifeſtatio. Secundò,
quia per angelos factæ ſunt aliæ manifeſtationes na-
tiuitatis Chriſti. Nam angelus apparuit paſtoribus.
Luc. 2. ſed per ſtellam Magis Chriſtus manifeſtaba-
tur, ideo ad angelum pertinebat mouere illam ſtellã.
Tertiò, quia ſic fuit de columna nubis, & ignis, quæ
G præcedebat Iudæos. Nã ab angelo mouebatur. Exo.
14. ſcilicet. Tollenſque ſe angelus Domini, qui præce-
debat caſtra Iſrael abiit poſt eos, & cum eo columna
nubis, ſcilicet, angelus mouebat columnam, & cùm
moueret eam præcedendo caſtra conuertit ſe cum co-
lumna ad poſteriorem partem caſtrorum, quando
Aegyptij voluerunt appropinquare Iudæis. Exo. 13. di-
citur. Dominus præcedebat ad oſtendendam viam in
columnam nubis. Dominus erat in columna illa, &
& mouebat eam, & accipitur Dominus pro angelo,
ſicut immediatè dicitur. Exo. 14. ſcilicet. Quòd ange-
lus pręcedebat caſtra in columna, & tamen modus lo-
quendi ſcripturæ, maximè in veteri teſtamento eſt po-
nere Deum, vel Dominum pro angelo. Quare tamen
H in quibuſdam locis angeli vocentur Deus, & in qui-
buſdam angeli, quod non ſit ſine cauſa, declaratum
eſt Exo. 10. Et hoc modo ſtat conuenienter quaſi vo-
luntariè, eo quòd principium mouens erat ens ratio-
nale, ſcilicet, angelus,

Quid factum eſt de illa ſtella, poſtquam perduxit Magos in Bethlehem. Queſt. XVI.

QVAERITVR, quid factum eſt de iſta ſtel-
la, poſtquam aduxit Magos in Bethlehem.
Nam poſtea nunquam viſa eſt, nec reduxit
Magos in terram ſuam, vt infra dicetur.
Dicunt quidam, quòd cum cęteris cœpit poſtea luce-
I re in firmamento. Dicendum tamen, quòd non ſtat,
quia iſta ſtella erat de natura elementorum, ſcilicet,
corpus de vaporibus, vt ſupra declaratum eſt, & ſic e-
rat corruptibile, & tamen cœli, & aſtra ſunt incorru-
ptibilia, ideo non poterat ibi manere, quia corrumpe-
retur, niſi dicas, quòd Deus miraculosè illam ſtellam
conſeruaret. Et iſtud eſt inconueniens, ſcilicet, ponere
miraculum ſine neceſſitate. Secundò, quia non con-
ueniebat iſtam ſtellam poni inter cęteras, etiam ſi eſ-
ſet de natura incorruptibili: quia in operibus Dei nihil
eſt ſuperfluum, & nihil diminutum: quia aliàs eſſent
entia inordinata, & tamen entia non volunt male or-
dinari. 12. Metaphy. Stella enim iſta, aut erat neceſſa-
ria ad aliquem influxum in vniuerſo, vel non. Si non
erat neceſſaria, ſuperfluè poneretur in cœlo. Si autem
K erat neceſſaria: ergo ante hoc deficiebat, & non fieret
influxus completus ad generationem, & corruptio-
nem rerum naturalium, cùm illa non exiſteret: quia
per motum aſtrorum generantur, & corrumpuntur
omnia naturalia. primò de generatione, & corruptio-
ne. Ergo non poſita fuit in cœlo. Dicendum ergo ſe-
cundùm veritatem, & communẽ poſitionem, quòd
peracto officio ſuo rediit in præiacentem materiam.
Nam ipſa ſtella non fuit ad aliud niſi vt Magos con-
duceret in Bethlehem: hoc ergo facto non fuit con-
ueniens eam manere: quia ad nihil erat utilis, ſed re-
diit in materiam illam vaporalem. Hoc autem erat fa-
cile, & ſine miraculo. Nam ad hoc, quòd illa ſtella
eſſet

eſſet, & moueretur, oportebat poni miraculum, & tamē ad hoc, ꝙ eſſe deſineret, ſufficiebat ſolùm, ꝙ Deus illam conſeruare miraculosè deſineret, etiam ſi conſeruaret naturaliter. Nam ſtella iſta erat corpus imperfectum: & conſeruabatur ille fulgor in ea in actu ſupernaturaliter: ideo illico, vt Deus ceſſaret illum fulgorem conſeruare, periret ſtella: & naturaliter rediret in ea, quæ prius erat. Hoc autem eſt cùm eſſet ens imperfectum ſicut nubes, & glacies, & gelu, & pruina, quæ per ſeipſa faciliter ſoluuntur: quia non ſunt mixta determinata ad aliquam ſpeciem. Nam inter omnia meteorica nullum eſt in aliqua ſpecie niſi pluuia: cætera autem ſunt in illa ſpecie, cuius ſunt materię: ſicut glacies, nix, & gelu in ſpecie aquę: & ſic de aliis. Sic erat de iſta ſtella, quæ erat corpus de vaporibus compoſitum. Si autem fuiſſet iſta ſtella ens perfectum, non deſineret eſſe per ſe: ſed ad hoc, ꝙ ſubitò eſſe deſineret, neceſſariũ erat miraculũ: ſicut anima ſupernaturaliter producitur, & tamen non poteſt deſinere eſſe ſine miraculo. Conſiderandum, ꝙ in iſta ſtella erant duo, ſcilicet, fulgor, & ſoliditas. Nam erat corpus valde lucidũ, cùm etiam in die non ofuſcaretur a ſole: erat etiam ſolidum, quia non poſſet eſſe tantus fulgor in re diaphana. Fulgor erat purè ſupernaturaliter, quia in nulla materia corruptibili poterat eſſe tantus fulgor, qđ in meridie non vinceretur a ſole. Soliditas, licèt fuiſſet cauſata ſupernaturaliter, cùm tota ipſa ſtella a Deo facta fuiſſet: erat tamen ſoliditas quædam qualitas, quæ naturaliter poterat cauſari in ipſa materia: licèt fulgor ille nõ potuiſſet ibi cauſari niſi Deo agente. Ideo dicendum, ꝙ mox, vt Deus deſineret conſeruare illam ſtellam ſupernaturaliter, ceſſaret fulgor eius, & tamen nõ propter hoc ceſſaret ſoliditas ſaltem immediatè: licèt pauco tempore poſſet ſic manere illud corpus, cùm non haberet aliquam formam ſpecificam, quæ determinaret ſibi illum gradum ſoliditatis. Ad hoc tamen, ꝙ ſubitò deſineret apparere illa ſtella, non ſolùm requirebatur, vt ceſſaret fulgor: ſed etiam, vt ceſſaret ſoliditas corporis: quia aliàs videri poſſet in meridie, ſicut uidentur nubes propter denſitatem, ſiue ſint albæ ſiue obſcuræ. Ideo cum ſubitò iſta ſtella apparere deſierit, oporteret, quòd fieret ibi aliqua operatio diuina. Qualis tamen iſta eſſet, ſiue deſinendo eſſe, ſiue per ocultationem dicetur infra in quadam quæſtione, ſcilicet, de ſtella quando ſe occultauit ad introitum Ieruſalem. De columna nubis idem fuit, quæ per quadraginta annos Hæbreos direxerat, & peruenerunt ad Iordanem, vbi iam non erat neceſſaria columna, deſiit eſſe, & nũquam ultra viſa eſt. Nam etiam illa ſupernaturaliter conſeruabatur: quia corpus de vaporibus non poſſet multis diebus manere ſine alteratione, & augmentatione, vel diminutione, & rarefactione quadam, vel condenſatione: cùm nõ habeat aliquam formam ſpecificam, quę determinet ſibi illos gradus qualitatis. Idẽ fuit de columba, in qua Spiritus ſanctus dicitur deſcendiſſe ſuper Chriſtum in Iordane, quia iſta erat corpus denſum de vaporibus ſiccis, & puris, licèt quidam aliter putent, de quo magis dicetur Luc. 3.

An conuenienter Chriſti natiuitas per ſtellam Magis nunciata ſit. Quæſt. VII.

QVAERITVR, an conueniens fuit, ꝙ Magis notificaretur Chriſti natiuitas per ſtellam. Quidam dicunt, ꝙ non: quia Deus non debuit dare alicui occaſionem errandi, & tamen per apparitionẽ ſtellæ in Chriſti natiuitate fouebatur ille error quorundam, qui putabant aſtra dominari na-

A tiuitatibus hominum. Ergo non debuit apparere. Et patet hoc ex verbis Magorum dicentium, Vidimus ſtellam eius, ideſt, quæ ad eum pertinet. Item ſi nulli homini per hoc erat danda occaſio errandi per apparitionem huius ſtellæ: minus danda erat iſtis Magis, qui erant Gentiles. Nam Gentiles putabant aſtra cœli pręeſſe hominibus, & imponere illis neceſſitatẽ infortuniorum, ſecundùm figuram cæli, quæ in aſcendente natiuitatis fuerat: & ob hoc timebant aſtra, & colebant ea. Quod etiam faciebant Iudæi imitati Gentiles. 4. Reg. 23. Hoc autem Deus valde intendebat auferre de mentibus hominum Ierem. 10. ſcilicet. Iuxta vias Gentium nolite diſcere, & a ſignis cæli nolite metuere, quoniam leges populorum vanæ ſunt, ideſt, Gẽ-
B tes putantes aſtra nocere hominibus, vel bene facere, & ob hoc iubentes ea coli in legibus ſuis vana dicunt. Notificando autem nunc Chriſti natiuitatẽ per aſtrũ, erat inuuere, quòd aſtra haberẽt aliquam virtutem ad natiuitates hominum, ideo non fuit cõueniens. Item, quia notificando natiuitatem per ſtellam, putaretur, ꝙ iſta natiuitas erat naturalis ſecundùm curſum aſtrorũ, & ſic putaretur de omnibus factis Chriſti, ꝙ purè naturaliter fierent ex quadam ſpeciali virtute naturali, & occulta: quod valde derogat fidei, quia per hoc diceretur Chriſtum non fuiſſe Deum, ſicut dixit Porphirius, & ſacerdotes idolorum tempore Aug. aſſerebãt Chriſtum non fuiſſe Deum, ſed hominem ſapientiſſimũ: qui per quædam ſecreta, & artes feciſſet omnia mira-
C cula. vt ait Auguſ. 1. lib. de concordia Euangeliſtarum. Item ad ſignificandum Chriſti natiuitatem debuit dari certum ſignũ, ꝙ determinatè hoc ſignificaret, ſtella autem apparens, etiam ſi apparuiſſet iuxta terram, & apud Magos, non magis oſtendebat Chriſtum natũ quàm aliam rem, cùm talis ſtella non eſſet ſignum determinatum ad aliquid ſpecialiter innuendum, ideo debuit dari aliud ſignum Magis, per quod intelligerẽt determinatè Chriſtum natum. Dicendum, ꝙ manifeſtatio Chriſti natiuitatis per ſtellam fuit conueniens: quia Deus aliàs non ſic manifeſtaſſet, quia omnia opera Dei perfecta ſunt, Deuteronomii 32. Hoc autem patet, quia ſi quis conetur ſyllogiſticè aliquid manifeſtare, manifeſtat per ea, quæ ſunt magis nota illi. & ſic
D generaliter quæcunque manifeſtatio fieri debeat, fit per ſigna familiaria eis, quibus res manifeſtatur. Certũ eſt autem, quòd iuſtis eſt familiare, & conſuetum edoceri a Spiritu ſancto quodã interiori inſtinctu abſq; ſignorum exteriorum oſtenſione. Et hoc aliquando fit per Spiritum prophetiæ, per quem habetur veritas certiſſima de occultis, aliquando autem per ſolum inſtinctum, qui non eſt Spiritus prophetiæ, immutat tamen hominem ad tenendum aliquam certam viam de re, in qua homo dubitabat, vel cogitabat. Alii verò corporalibus rebus dediti per ſolas res ſenſibiles ad intelligibilia, & ſpiritualia deducuntur. Iudæi autem erant conſueti diuina reſponſa per angelos accipere, per quos etiam legem a principio acceperant, ut pa-
E tet. Ac. 7. ſ. Accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorũ. Gẽtiles vero, & maximè aſtrologi cõſueti ſunt ſtellarũ curſus inſpicere. Ideo Iudæis viris iuſtis, ſcilicet, Simeoni, & Annæ Filiæ Phanuelis manifeſtata eſt Chriſti natiuitas per interiorem inſtinctum Spiritus ſancti. Luc. 2. ſcilicet. Reſponſum accepit Symeõ a Spiritu ſancto non uiſurum ſe mortem: niſi prius uideret Chriſtum Domini. Paſtoribus autem tanquam magis deditis rebus corporalibus manifeſtata eſt Chriſti natiuitas per viſibiles apparitiones. Et quia iſta natiuitas non erat purè terrena, ſed magis cœleſtis, non fuit paſtoribus per prophetas annunciata, ſed per angelos, qui cœleſtes ſunt. Ipſis quoque Magis per cæleſte ſignum, ſcilicet, ſtellam notificata eſt. Vt enim

ait Augu. in sermone quodã Epiphaniæ. Cęlos angeli habitãt,& sydera ornant. Vtriq; cęli enarrant gloriam Dei. Rationabiliter aũt pastoribus, tãquã Iudæis, apud quos frequenter fiebant apparitiones angelorum, reuelata est ista natiuitas per angelos. Regibus autem Magis tãquam assuetis in consideratione cœlestiũ corporũ, manifestata est per signum stellæ. Sic.n. ait Chryso. super Matthæũ, ꝙ per consueta voluit Deus eos vocare, eis condescendens. Alia ratio est ſm Gregorium. s. ꝙ Iudæis tanquam ratione utẽtibus rationale animal, idest, angelus prædicare debuit: Gentiles uerò quia ratione uti nesciebãt ad cognoscendum Dominum nõ per uocem, sed per signa perducuntur: & sicut Dominum iam loquentem annunciauerũt muta elementa Gentibus prædicatores: ita eum necdum loquentem prædicauerunt. Alia ratio est secundùm August. in quodam sermone, scilicet. Abrahæ innumerabilis fuerat promissa successio: non carnis semine, sed fidei fæcunditate generanda: ideo stellarum multitudini est comparata, vt cœlestis progenies speraretur. Et ideo Gentiles in fœderibus designati ortu noui syderis excitantur, vt perueniant ad Christum: per quẽ efficiuntur semen Abrahæ. Potest aliter deduci ista comparatio, scilicet, quòd Deus dixerat Abrahę semẽ suum futurum sicut stellas cæli. Gen. 15. Christus autem erat uerum semen Abrahæ, in quo erant benedicendę omnes Gentes. Genes. 12. & ad Galat. 4. Ideo natiuitas Christi conuenienter per stellam designata est. Dicendum autem, quòd omnes istæ sunt causæ per applicationem, & mysticę: vera autem causa literalis fuit: quia Magi deducendi erant ad Christum adorandum: & non poterat hoc fieri nisi per aliquod signum, quod præcederet eos ostendendo uiam. Ideo necesse erat, quòd stella, vel columna nubis, vel aliquid simile præcederet eos semper ad ostendendum viam, sicut fuit de columna nubis, & ignis, quæ præcedebat Iudęos. Sed dicetur, quare non fuit manifestata istis Magis Christi natiuitas per interiorem inspirationem, aut reuelationem aliquam: sicut fuit ostensa Simeoni, & Annæ. Luc. 2. Quidam dicunt, quòd fuit, quia erant Gentiles, & non erant assueti recipere reuelationes a Deo. Dicendum, quòd non stat: quia Abimelech rex Philisthinorum Gentilis erat, & tamẽ Deus locutus est ei per noctem. Gen. 20. Pharao quoque rex Aegypti erat Gentilis, & Deus reuelauit ei famem, & fertilitatem. Genes. 41. Ipsi etiam Nabucodonosor reuelatus est status futurorum regnorum. Danielis. 2. Erant quoque prophetæ de Gentilibus, quibus Deus apparebat, sicut Balaam, qui fuit propheta magnus, Gentilis tamen. Numeri. 22. & 24. Fuerunt quoque multæ Sybillæ, quibus Deus multa prophetice reuelauit, de quibus recitat quædam Augustinus 18. de ciuitate Dei: & plurima Lactantius in lib. de diuinis institutionibus: qui vulgariter dicitur natura Deorum. Dicendum ergo, quòd non fuit propter hoc. Nam necesse est, quòd Magis non solùm stella apparuerit: sed etiam aliqua alia reuelatio præcesserat: vt declarabitur infra in quadam quæstione. Duobus enim Magi indigebant, vt ad Christum adorandum in Bethlehem venirent. Prima erat quædam certificatio de eius natiuitate, & quis ipse futurus esset; ad hoc quòd Magi putarent dignum esse adorare eum, & ad hoc mouerentur. Secundum erat, vt scirent locum, in quo natus erat, & viam qua illuc iretur. Ad primum istorum non sufficiebat stella, ꝙ cùm sit signum irrationale, non potest determinate significare ad quid sit, ideo oportebat, quòd ad hoc præcederet aliqua reuelatio, ut infra dicetur. Ad secundum proficiebat stella, scilicet, quia ipsa poterat cõueniẽter dirigere eos in via, & perducere vsque

F ad locum, in quo Christus manebat. In Simeone aũt
non fuit necessarium nisi primum, quoniam ipse erat
in Ierusalem, vbi Christus præsentandus erat in tẽplo,
& acceperat responsum a Spiritu sancto multo tempore ante hoc, ꝙ non moreretur, quousque videret
Christum Domini. i. Messiã. Et illa die, qua Christus
in templo præsentandus fuit, præmonuit eum Spiritus sanctus ire illuc, quia ibi videret Messiam. scilicet.
Et venit in spiritu in templum. Luc. 2. Idest, Spiritus
sanctus mouit eum ad veniendum tunc in templum.
Et sic fuit sibi ostensus Christus. Huic sufficiebat interior inmutatio. Quæ etiam fuit in Magis. Et nõ re-
G quirebatur aliquod directiuum in via: quia ipse erat
in Ierusalem, vbi Christus præsentandus erat. Secus
fuit de Magis, qui erant in terra longinqua, & sine directiuo venire nescirent. Sed dicetur, quare non fuit
reuelatus Magis locus natiuitatis, & sic venirent sine
aliquo directiuo, sicut pastoribus angelus reuelauit
locum. Luc. secundo. scilicet. Natus est Saluator mundi in Bethlehem Iudæ ciuitate Dauid. Et si sic reuelaretur Magis, non erat necessaria stella. Dicendum
verum esse, quòd Magis non fuerit reuelatus locus
natiuitatis Christi: quia aliàs cùm essent in Ierusalem,
non quęrerent de hoc, maximè quia Herodes responso accepto à sapientibus, quòd nasceretur Messias in
Bethlehem, illuc Magos misit, & ipsi illuc ibant, etiã
nondum videntes stellam, vt patet infra in litera. Et tamen etiam si reuelatus fuisset locus natiuitatis Chri-
H sti in regione sua, nescirent ire in Bethlehem: quia terra sua distabat à terra Iudææ, & non poterant scire
existentes in terra sua, in qua parte terrarum esset
Bethlehem: quia non erat ciuitas famosa, sed paruula quasi castrum, ideo oportebat, quòd daretur eis
stella dirigens, vt scirent, vbi erat locus ille, ad quem
ibant, & non paterentur maximos errores viarum:
quia aliàs fortè difficultas viarum distraheret eos ab
ista via, & peregrinatione. De pastoribus non fuit
sic: quia ipsi erant iuxta Bethlehem ubi Christus natus fuit. Nam in hora natiuitatis Christi reuelatum
fuit eis hoc, & immediatè iuerunt in Bethlehem,
dicentes: Transeamus vsque in Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est. Luc. secundo.
I Non egebant ergo isti directiuo, quia non distabant
à Bethlehem, nisi per mediam quasi leucam, vt hodie ostenditur locus, in quo ipsi pascebant greges.
Ad primum dicendum, quòd nullus error per hoc
fouetur. Nam si stella, quæ apparuit in Christi natiuitate fuisset de stellis cœli, & moueretur, ad modum ipsarum, & significasset Christi natiuitatem, daretur locus errori: & tamen ista stella non fuit de cœlestibus, nec in cœlo, sed iuxta terram ad modum viatoris procedens: & non erat ad significandum tanquã
habens potestatem efficienter super Christum natũ,
sicut dicitur de stellis manentibus in cœlo, quæ influunt super omnia naturalia, & ob hoc putantur præesse omnibus natiuitatibus: sed ipsa stella magis erat
ad seruiendum, cùm præcederet Magos ad ostendendum locum, in quo puer natus erat. Ideo nullus error
K ex hoc fouebatur. Sic. n. ait Augustinus in libro contra Faustum, scilicet. Nulli astrologi ita constituerunt
hominum nascentium facta sub stellis, vt aliqua stellarùm homine aliquo nato cursus sui ordinem reliquisset, & ad eum qui natus est perrexit assererent, sicut accidit circa stellam, quæ demonstrauit natiuitatem Christi. Et ideo per hoc non confirmatur error
eorum, qui fortè nascentium hominum astrorum ordini colligari arbitrantur. Nõ autem credunt astrorũ
ordinem ad hominis natiuitatem posse mutari. Sic
ẽt dicit Chrysostomus, ꝙ non est opus astronomię à
stellis scire eos, qui nascuntur, sed ab hora natiuitatis
futura

futura prædicere. Magi autem tempus natiuitatis non cognouerunt, vt hinc ſumentes initium à ſtellarum motu futura cognoſcerẽt, ſed potius cognito, ꝙ Chriſtus natus erat, cognouerunt illam eſſe ſtellam ſuam. Vel dato, ꝙ cognouerunt tempus natiuitatis per ſtellam, non fuit hoc quaſi ſtella illa naturaliter hoc ſignificaret, & ipſi per viam aſtronomiæ iſtud cognoſcerent, ſed ſolùm, quia de iſta ſtella aliquando apparitura per prophetam reuelatum fuerat. De quo infra dr̃. Ad ſecundum dicendum, ꝙ nec Gentilibus, nec aliquibus hominibus dabatur per hoc cã errandi, & colendi aſtra, cũ iſta ſtella non dominaretur, ſed ſeruiret, ſicut quædam creatura rationalis, vt dictum eſt. Ad tertium dicendum, ꝙ non poterat per hoc putari natiuitatem Chriſti accidiſſe naturaliter, nec opera ſua, quæ poſtea facit, ſed potius ex hoc erat teſtimonium certiſſimum, ꝙ Chriſtus erat Deus: quia aſtra illi ſeruiebant ꝯ totius naturæ ordinem: veniente aliquo aſtro ad oſtendendum locum natiuitatis eius. Si autẽ circa Chriſti natiuitatem accidiſſet aliqua coniunctio mirabilis planetarum, in locis inſignibus cœli, & per hauc iſti Magi potuiſſent cognoſcere Chriſti natiuitatem naturaliter, putaretur tunc rationabiliter, ꝙ ea, quæ Chriſtus fecerat eueniſſent naturaliter. Iſtud autem non fuit, cùm ſtella oſtendens Chriſti natiuitatẽ non fuerit in cęlo, ſed iuxta terram, per qualem nihil indicant aſtrologi, immo nunquam talem aſtrologi viderunt; quia ſolũ apparuit in Chriſti natiuitate ad conducendum Magos in Bethlehem. Ideo non erat hoc occaſio cogitandi contra Chriſtum, ꝙ facta ſua naturaliter euenirent, ſed potius erat argumentũ firmum ſuæ deitatis. Ad quartum dicendum, ꝙ ſtella fuit conueniens ſignum: quia ipſa ſola non fuit, ſed cũ ea fuit aliqua reuelatio vel tunc, vel prius, ſicut infra dicetur. Et per vtrumque ſimul ſufficienter, & determinatè Chriſti natiuitas, & natiuitatis locus oſtendebatur.

Quomodo Magi dixerunt vidimus ſtellam eius in oriente. Quæſt. XVIII.

QVAERITVR de iſtis Magis, quomodo dixerunt: ſtellam eius vidimus in oriente. Conſiderandum circa iſtos Magos, ꝙ ſicut ſupra tetigimus in quadam quæſtione, non cõſtat de his per Matthæum quot fuerint, nec cuius dignitatis, ſcilicet, an reges, vel non, & tamen nos aſſerimus eos fuiſſe tres reges, & ita communiter tenetur, ꝙ ex hiſtoriis illius temporis cognitum eſt, & ſic aſſerunt ſancti. Nam tres eos fuiſſe aſſerit Leo Papa in ſermone Epiphaniæ. ſ. Tribus Magis in regione orientis ſtella nouæ claritatis apparuit: quæ illuſtrior cæteris ſyderibus in ſe intuentium oculos, animoſque conuerteret. Quod autem eſſent reges tenetur conuenienter ex eo quod habetur Iſai. 60. ſcilicet. Gentes ambulabunt in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Et legitur hoc ipſa die Epiphaniæ tanquam de Chriſti adoratione intelligatur. Sic etiam dicitur Pſ. 71. ſcilicet. Reges Tarſis, & inſulæ munera offerẽt, reges Arabum, & Saba dona adducent. Et intelligunt hoc de Chriſto adorato ab iſtis Magis offerentibus munera. Cùm autem quęritur, quomodo dixerunt, ꝙ viderant ſtellam eius, intelligunt quidam. i. ſtellam cõuenientem natiuitati eius. Nã quidam credunt ſingulis hominibus natis ſingulas ſtellas conuenire, & ꝙ illa, quæ apparuit in natiuitate Chriſti, fuit ſtella, quæ cõueniebat ei, ideo uocata eſt ſtella eius. Sed nõ ſtat, qa non eſt uerum, ꝙ ſingulis hominibus cõpetant ſingula aſtra, ſed ſuper quemlibet hominem inquantũ habet corpus naturale, & ſuper omnia elementata domi-

A nantur omnia aſtra ſecundùm leges inditas eis à creatore, licèt variè ſuper homines iuxta temporum, & locorum natiuitates. Nam, & ipſi aſtrologi, qui purè ſequuntur viam naturæ, & attribuunt aliquam poteſtatem aſtris ſuper homines, non tribuunt ſingulis hominibus ſingula aſtra, ſed pro ſingulo homine iudicant per omnia aſtra ſm̃ diuerſam figuram cęli, & habitudinem planetarum, quæ eſt in aſcendente natiuitatis cuiuslibet hominis. Secũdò patet, qa dato, ꝙ pro quolibet homine eſſet vnum aſtrum, per illud tamẽ, ideſt, per apparentiam illius non poſſet iudicari de natiuitate illius, vel morte: cùm omnia aſtra à principio ſemper fuerint, & non naſcantur aliqua aſtra de nouo, niſi fortè ſequamur ridiculam poetarum fictionẽ,
B ſcilicet, conuerti homines in aſtra. Sic introduxit Ouidius Parraſim, & Archadem raptos per inania, & conuerſos in aſtra, ſcilicet, in duas vrſas iuxta polum arcticum, & Iunonem orantem Nereum, & Deos maris, ne aſtra recepta in cœlo mercede ſtupri tingantur in æquore, vt patet. 2. Metamorphoſeos, & de ſeptem Pleiadibus, & Perſeo, & Ariadna, & cæteris. Seneca in prima Tragędia carmine primo, ſcilicet, ſoror tonantis. Iſta autem puerilia ſunt, ideo non poſſet per ortum alicuius ſtellæ aliquod nouum deſignari, cùm ſtellæ omnes quotidie oriantur, & occidant, ideſt, faciant circulos ſuos, ideo tali modo non poterat Chriſti natiuitas oſtendi per ſtellam ſuam. Tertiò, quia dato, quòd ſinguli homines haberent ſingula aſtra pro-
C pria, illa tamen nunquam apparent iuxta terram, ſicut apparuit iſta ſtella Magorum, ideo non poterat dici, quòd ſtella, quam viderunt Magi, erat ſtella Chriſti, ita quòd ſibi correſponderet ſpecialiter, ſicut cuilibet homini alia particularis ſtella correſponderet. Dicendum ergo, ꝙ Magi dixerunt: vidimus ſtellam eius, quia innuebant, ꝙ viderant ſtellam, quam Deus ſpecialiter apparere fecerat præter naturæ curſum ad oſtendendum tempus, & locum natiuitatis eius. Et q̃tum ad hoc dicitur ſtella eius. i. pp eum ſolum facta. Vel dicitur ſtella eius. i. quam propheta prædixerat apparituram in natiuitate eius. Numeri. 34. ſ. Orietur ſtella ex Iacob. Cùm autem dixerunt, ꝙ uiderunt eã in oriente, intelligitur. i. Nos exiſtentes in terra noſtra,
D quæ eſt terra orientis, ſiue orientalis reſpectu huius, vidimus ipſam exiſtentem ibi iuxta nos, & direxit nos vſque huc. Alij exponunt, vidimus ſtellam eius in oriente, ideſt, nos exiſtentes in oriente vidimus ſtellam eius, ſcilicet, pendentem ſuper Iudæam ſuper locum natiuitatis Chriſti. Sed non ſtat, quia tunc parum prodeſſet Magis. Nam ſi exiſteret ſuper Iudæam pendens, non ex hoc determinaretur locus natiuitatis Chriſti, immò non iudicaretur, an ſuper Iudæam, vel aliam terram penderet, niſi actualiter Iudæa oculis conſpiceretur, maximè quia ſtella quando eſt multũ eleuata, ſicut ſunt ſtellæ cęli, propter ſuam altitudinẽ non apparet quam partem terræ ſpecialiter aſpiciat, ſed omnes partes ſuper ipſum orizontem videtur aſpicere: ideo non proficiebat magis ſtella ſic apparẽs,
E quia non conſtaret ex hoc Chriſtum potius natum in Iudæa, quàm in Arabia, uel terra Philiſthinorum, cùm ſint iſtæ terræ coniunctæ. Secundò patet, quia aut iſta ſtella eſſet multum eleuata, ita vt eſſet in cœlo cùm aliis. Aut eſſet propinqua terræ. Si primo modo, non ſufficiebat, quia non uideretur diſtincta à cæteris: & ſic nihil ſpecialius, quàm cætere deſignaret. Et dato, quòd in magnitudine, vel figura, aut fulgore diſtingueretur ab aliis, tamen non appareret, quam terram reſpiceret. Sicut nos uidentes aliquam ſtellam oriri, vel eſſe eleuatam niſi ſit directè ſuper nos, neſcimus quam terram ſpecialiter, vel directè illa reſpiciat, & ſic non oſtenderet locum natiuita-

Rñſio auctoris ad qõnem.

tiuitatis stella. Si secũdo modo. s. ꝙ esset iuxta terram, posset quidem specialiter designare locum, uel regionem, & tamen tunc ipsi existentes in terra sua nõ possent eam videre pendentem super Bethlehem, immo nec super totam Iudæam: quia tumor terræ, cũ ipsa sit rotunda, & montes impedirent, ne illa posset videri: & sic si esset terra Magorum distans à terra Iudææ, etiam si eleuaretur stella illa per decẽ, uel viginti leucas in aere, non videretur à viris existentibus in terra remota, cùm visio fiat per lineas rectas, & modica interpositio montis faciat lineam visualem ualde dirigi: cùm interdum aliqui existentes in uallibus obiectu montium impediãtur videre solem quousque sit eleuatus super viginti, vel triginta gradus. Quod satis apparet in figuris geometricis. Et sic isti existentes in oriente non possent videre stellam pendentem super Iudæam. Tertiò patet, quia si sic stella penderet, non moueretur, sed solum staret ad designandum locum natiuitatis Christi. & tunc Magi non haberent per quid dirigerentur in uia, & nescirent ire ad locum illum. Quartò patet, quia in litera manifestè apparet, quòd stella ista præcedebat Magis in via dirigendo eos. Nam quando exierunt de Ierusalem dicitur, ꝙ stella antecedebat eos vsque dum veniens staret supra locum, vbi erat puer, infra in litera: ergo non stabat pendens supra Iudæam, sed iuxta eos erat semper dirigendo ipsos. Ideo oportuit, quòd in oriente appareret eis ista stella, idest, ipsis existentibus in oriente, stella quoque appareret in oriente, scilicet, iuxta eos, & tunc ad motum eius inceperunt ipsi moueri. Et patet hoc in litera, scilicet. *Ecce stella, quam viderant in oriente antecedebat eos.* Idest, stella, quam viderant iuxta se in oriente, incœpit eos præcedere exeuntes de Ierusalem, sicut prius præcedebat, & ibi occultata fuerat. Nam si ante hoc stella non præcessisset Magos venientes de terra sua vsque in Ierusalem per tantam terrarum distantiam frustra erat, quòd nunc à Ierusalem vsque in Bethlehem, scilicet, per duas leucas præcederet eos. Sed satis erat, ꝙ penderet super diuersoriũ, in quo Christ[us] natus erat, sicut añ hoc isti ponunt pependisse. Ideo necesse est dici, quòd isti viderunt stellam in oriente, idest, in terra sua iuxta se eos dirigere, & sic semper præcessit eos vsque in Ierusalem, ubi eis occultata est, & rursus in exitu de Ierusalem versus Bethlehem apparuit eis, & direxit illos.

Quomodo Magi propter istam stellam moti sunt ad veniendum. Quæst. XIX.

Diuersæ opiniones de stella.

QVAERITVR, quomodo isti Magi moti sunt ad veniendum de terra sua propter stellã, quia non poterat eis designare Christum natum potius, quàm aliquam aliam rem, etiam si iuxta illos appareret. Dicit Chrysostomus super Matthæum, quosdam dicere, quòd quidam secretorum inspectores elegerunt de seipsis duodecim sapientes, & si quis moriebatur filius eius, aut aliquis ꝓpinquorum loco eius substituebatur. Hi verò, per singulos annos post mensem ascendebant super montẽ Victorialem, & tribus diebus ibi commorãtes orabãt Deum, vt eis illam stellam ostenderet, quã Balaã prædixerat. Quadã autem nocte. s. in die natalis Domini stella quædam ad eos super montem venit, quæ habebat formã pulcherrimi pueri, super cuius caput crux pendebat, quę Magos allocuta est, dicens: Ite velocius in terram Iuda, & ibi regem, quem quæritis, natũ inuenietis. Sed Sanctus Thom. 3. par. Sum. q. 36, ar. 5. aliter refert, s. Chrysost. dicere, ꝙ in quibusdam scriptis apocryphis legitur, ꝙ quædam gens in extremo orientis

Chrysosto.

F iuxta oceanum scripturam quandam habebat ex nomine Seth de hac stella, & muneribus huiusmodi offerendis, quæ gens diligẽter obseruabat huiusmodi stellæ ortum positis exploratoribus duodecim, qui certis temporibus de nocte ascendebant in montem, in quo postmodum eam viderunt habentem in se quasi paruuli formam, & super se similitudinem crucis. Aliter dicitur in libro de quęstionibus noui & veteris testamenti, scilicet, quòd Magi isti traditionem Balaã sequebantur, qui dixit: Orietur stella ex Iacob. Vnde videntes stellam extra ordinem cæterarum, intellexerunt hanc esse quam Balaam futuram prædixerat indicatricem regis Iudæorum, vt infra dicetur. Aliter dicit Augustinus in sermone de Epiphania. s. ꝙ angelus reuelauit istis regibus, quòd stella ista significaret

Aug.

G Christum natum. Quasi diceret. Ista stella, quam videtis Christi est: ite, & adorate illum. Aliter dicit Leo Papa in sermone de Epiphania, scilicet, quòd non solùm Magi stellam viderunt, sed etiam fuerit quædam illuminatio mentis per Spiritum sanctum ostendentem, ꝙ illa stella Christum natum designabat, cũ ait: præter illam speciem, quæ corporeum excitauit obtutum, fulgentior veritatis radius eorũ corda perdocuit, quę ad illuminationẽ fidei pertinebant. Oẽs istæ tres immediatæ positiones rationabiles sunt: quia verisimile est, ꝙ Spiritus sanctus istos tres reges docuerit, uel angelus eis apparuerit. De Balaã tñ magis dicendum est, cũ ipse vr̃ aliquid significasse de hac stella.

Leo.

H Pro quo sciendũ, ꝙ iste Balaam fuit propheta in terra Mesopotamiæ tempore, quo Iudęi exierunt de Aegyptn, & fuit propheta maximus. Nam & quidam Iudęi asserunt illum fuisse maiorẽ Moyse super illud Deuteronomij 34. Et non surrexit vltra in Israel. Dicunt, quòd verum est, quòd non fuit in Israel maior propheta Moyse, & tamen inter Gentiles fuit Balaã maior propheta, quã Moyses. Vnde Moyses descripsit prophetiam illius Numeri 24. Prænunciauit enim multũ gẽtium clades, & Romanorum bella contra Iudęos: & quomodo Romani post hæc omnia perirent. eo. c. scilicet. Venient in triremibus de Italia, superabũt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ibi peribunt. Inter cętera autem, quæ Balaam prænunciauit, dixit de Saluatoris natiuitate, & de ortu stellæ

I ostendentis eum, scilicet. Orietur stella ex Iacob, scilicet stella materialis de Iacob. Nã Christus erat stella, quæ erat de Iacob: quia nascebatur de stirpe Iacob. Et dr̃: Et virga consurget ex Israel. Idẽ sensus est. i. Christus, qui est virga, consurgit ex Israel. i. de semine Iacob, qui uocatur Israel Gen. 32. & 35. Et dr̃ virga, quia percutiet terram virga oris sui, arguendo vitia, & puniendo peccata. Et sic uocatur Isai. 11. Egrediet virga de radice Iesse. Istud Balaam prænunciauit etiam in terra sua, & commendauit cognatis suis, quòd aspicerent in tẽporibus futuris. s. ꝙ qñ nasceretur illa stella, Nam surgeret quædam virga de Israel rex Messias. stella in dictis Balaam poterat accipi pro ipso Messia, uel pro stella ostendente eius natiuitatem, sed magis propriè pro Christo, & pro stella per attributionem, vt declaratum est Numeri 24. Dixit etiam, quòd isti

K regi Messiæ subderentur omnes homines: ideo, quòd ipsi irent ad adorandum eum, quando nasceretur, & efficerent se seruos uoluntarios eius. Hoc autem significauit, cùm dixit: Consurget uirga de Israel, & percutiet duces Moab: vastabitque omnes filios Seth, & tñ filij Seth sunt omnes homines: quia ab eo descẽderunt, quotquot sunt in orbe, & oẽs qui fuerunt post diluuium, cùm tota progenies Cain in diluuio perierit. Et dicitur Christus uastare oẽs homines. i. faciendo eos non esse impios, sicut prius erant. Sicut dr̃: Verte ĩpios, & nõ erunt. Et Paulus de seipso dicit ad Gala. 2.

Viuo

A Viuo ego, & iam non ego. s. quia prius eram malus, & nunc sum conuersus ad Christum. Dixit autem Balaā, ꝙ multo tempore post mortem eius ista acciderent. Nam ait: videbo eum. s. per generationes meas, uel in gloriā, uel quando descenderit in lymbum, sed non modo. i. nondum uiuo, intuebor illum, sed non propè, pro eadem sententia. i. post multum tempus videbo illum. Ideo dixit, ꝙ diligēter semper post mortem eius seruarent ortum illius stellæ. Expectauerunt igitur posteri Balaā de cuius progenie fuerunt isti reges Magi, vel fortè fuerunt de habitatoribus terræ illius, qui crediderūt uerbis Balaam, & obseruauerunt ortum istius stellę semper. Cùm verò orta est, illico parauerunt se ad veniendum ad Christum. Et tunc non oportebat, quòd apparente stella fieret eis aliqua reue- B latio per angelum, vel Spiritum sanctum: quia per doctrinam Balaam erant sufficienter instructi.

Quare isti reges voluerunt adorare Christum. Quæst. XX.

QVAERITVR, quare isti reges uoluerunt adorare Christum. Dicendum, ꝙ ex eo ꝙ cognouerunt eum esse verum Deum, cui astra quoque seruirent. Nam à seculis nunquā visum fuerat, quòd in natiuitate alicuius hominis astrum aliquod sic appareret ad dirigendum hoīes in ipsum natum. Secundò hoc habuerunt ex doctrina Balaam. Nam ipse prædixerat oēs homines subdēdos C huic regi Messiæ. Ideo, ꝙ ipsi sponte se ei subijcerent, & illum adorarent, vt præcedenti q̄ōne declaratum est. Tertiò, quia videbatur necessitas quædam istis regibus imponi à Deo ad hoc faciendum, cū stella appareret solùm ad hoc, vt conduceret eos in locum natiuitatis, & ipsis constabat hoc, quia aliàs non incepissent progredi de terra sua nisi putassent, ꝙ illa stella directura esset eos vsque illuc. Quartò, quia reges isti tendebant per hoc consequi salutem animarum suarum adorando illum, qui erat verus Deus, & pro salute hominum venerat, & non erat sicut cæteri reges. Sic enim ait Augustinus in quodā sermone Epiphaniæ. s. cū multi reges Iudæorum nati fuissent atq; defuncti nullū eorum Magi adorandū q̄sierunt. Nō ita- D que regi Iudęorum quales illic esse solebant, hunc tā magnum honorem longinqui alienigenæ ab eodem regno prorsus extranei à se deberi arbitrati sunt, sed talem esse natum crediderunt, in quo adorando se salutem, quæ secundùm Deum est, consecuturos minimè dubitarent.

Quomodo isti reges ausi sunt venire ad adorandum aliquem regem in Iudęa viuente Herode. Quęst. XXI.

QVAERITVR, quomodo isti Magi ausi sunt venire ad adorandum aliquem regem in Iudæa viuente Herode, in cuius pręiudicium hoc fieri uidebatur, & etiam ipse de hoc E ualde turbatus est, sicut dicitur in litera, quòd audiens Herodes turbatus est. Quidam dicunt, quòd putauerunt Magi istum, qui natus est, esse filium Herodis: quia Herodes erat rex Iudęorum, sicut dixerunt Magi. s. vbi est, qui natus est rex Iudæorum. Et sic verisimile erat, quòd esset filius Herodis regis. Et tunc Herodes gauderet, quòd filius suus adoraretur à regibus. Sed dicendum, ꝙ nō stat: quia iste rex quem uolebāt adorare Magi, erat de stirpe Iudæorum. Et hoc ipsi sciebant, quia prædixerat eis Balaam: orietur stella ex Iacob, & uirga consurget ex Israel. & etiam dicitur ibi, ꝙ de Iacob erit qui dominabitur. Herodes tamen non erat de Iudæis, sed de stirpe Idumæorum, iō non

A putarent, ꝙ iste rex, quem adoraturi erant, esset filius Herodis. Forte aliquis dicet, ꝙ isti reges putauerunt Herodem esse de stirpe Iudæorum, & istum regem posse esse de stirpe eius. Sed non stat, quia isti tres reges non erant multum distantes à terra Chanaan, vt declaratum est supra, ideo non erat verisimile, quòd ignorarent stirpem Herodis saltem in generali. Quia cùm reges sint viri clarissimi, & apud plurimos cogniti, etiam apud extraneas nationes progenies eorum cognoscuntur: maximè, quia etiam si isti reges nesciuissent progeniem Herodis, antequam intrarent in Iudæam, scirent illam postquam intrarent: quia erant viri prudentes, & de singulis, quæ pertinebant ad eorū actus diligenter inquirerent: potissimè cùm circa hoc B possent magnum periculum versari ignorata progenie Herodis. Ideo non ignorarent illam. Aliqui dicunt, ꝙ Magi sciebant istum nasciturum non esse filium Herodis, sed quòd putauerunt eum esse alicuius amici Herodis filium, & sic non doleret Herodes de hoc. Dicendum, ꝙ non stat, quia immo ex hoc valde doleret. s. ꝙ periret regnū eius, & non regnaret aliquis de eius progenie, sed de extraneis. Nihil. n. est, ꝙ hominē ad maiora impellat mala, quàm desiderium conseruandi honorem magnum, quem semel consecutus est. Vnde ob hoc non solùm amicis, sed etiam fratribus, & patri nulla fides, nullum fędus, nullus amor seruatur. Sic ait Lucanus lib. 1. scilicet.

Nulla fides regni socijs, omnisque potestas
C *Impatiens consortis erit, nec longe fatorum.*
Exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Idest, Romulus occidit fratrem suum Remum super nouos muros urbis, vt solus regnaret. A fortiori Herodes quoslibet amicos suos occideret, de quibus putaret, ꝙ regnare possent, aut cuperēt. Nam & filios suos ꝑꝑ hoc occidebat, vt ait Iosephus, & infra dicet. Patuit ēt hoc: quia, qn̄ Herodes audiuit istum regem natum conatus est occidere eū. Dicendū igit̄, ꝙ isti reges non putauerunt Herodem gauisurum ex hoc, sed ꝙ molestè ferret, & tn̄ ausi sunt venire in Iudęā, quia fortè putauerunt, ꝙ non occurreret eis ire ad Herodē ad hoc, ꝙ irent ad adorandum Christum, & sic non esset cā D timendi. Adhuc tn̄ melius dr̄, ꝙ isti reges non timuerunt Herodē, nec quēq̄ hominum, ēt si putarent multos hoc grauandos, & molestè passuros: quia sciebant, ꝙ iste, ad quē adorandum ibant, erat Deus, & defenderet eos ab omnibus. Etiam videbant se dirigi miraculosè cū stella eos regeret, iō credebant, ꝙ nemo poterat eis nocere, quia Deus iuuabat eos. Et si Deus ꝓ nobis, quis contra nos? ad Rom. 8. Et si Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo? Psal. 26. Et si dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi hō. Psal. 117. Et sic factum est: quia qn̄ isti reges fuerunt in periculo adorato Christo, angelus Domini apparuit eis in somniis dicens, ꝙ per aliam viam reuerterentur in regionem suam, & non redirent ad Hero- E dem, quia occiderentur, nisi dicerēt ubi erat puer. Vñ per istos Magos significabatur constantia Gentilium postea consitentiū Christum usque ad mortē, sic dicit Chrysost. super Matthæū. s. ꝙ dum considerabant regē futurū, non timebant regē præsentem. Et adhuc non viderant Christū, & iam parati erāt pro eo mori.

An Magi conuenienter se habuerint volentes Christum adorare. Quęst. XXII.

QVAERITVR, an isti Magi conuenienter se habuerint uolendo Christum adorare, scilicet, an considerauerint, an esset hoc iustū, & quō deberet fieri. Quidam dicunt, ꝙ non

ſe habuerunt conuenienter, quia reuerentia non debetur alicui regi niſi a ſuis ſubditis. Cùm ergo Magi per ſtellam cognouerunt natum eſſe regem Iudæorũ, non conueniebat eis ire ad adorandum eum, quia nõ erant de regno Iudæorum. Item ſtultum eſt viuente rege alicuius regni annunciare alium regem eiuſdem regni, & venire ad adorandum ipſum: in Iudæa tamen regnabat Herodes, & hoc conſtabat ipſis Magis: ideo ſtultè faciebant, maximè præſente Herode annunciare de rege Iudæorum, qui natus eſſet. Item, quia reuerentia adorationis, & oblatio munerum non debetur niſi regibus iam regnantibus: Magi tamen non inuenerunt Christum regnantem, ſed in diuerſorio in paupertate iacentem: ideo non debuerunt eum adorare, nec offerre munera. Dicendum ꝙ Magi ex cauſis iuſtiſſimis moti ſunt ad veniendum ad Christum, & ad adorandum eum, vt declaratum eſt ſupra, in duabus quæſtionibus: & fuit conueniens iſtos Magos uenire: Quia, ut ait Auguſt. Magi ſunt primitiæ Gentium in Christum credẽtium, in quibus apparuit ſicut in quodam præſagio fides in deuotione Gentium, quæ eſt ſine errore per inſpirationem Spiritus ſancti. Et ita credendum eſt Magos a Spiritu ſancto inſpiratos Chriſto reuerentiam exhibuiſſe. De cæremoniis autem munerum, & de omnibus quæ præceſſerunt iſtam adorationem, etiam dicendum eſt, quòd ſapienter facta sũt. Quia ſicut Spiritus ſanctus mouit eos principaliter ad Christum adorandum: ita, & inſtruxit eos in modo adorãdi, & in omnibus acceſſoriis. Quia ea, quæ a Deo ſunt perfecta ſunt: & nihil eſt in eis repræhenſibile. Deuteronomii 32. ſcilicet. Dei perfecta ſunt opera. Iſte autem aduentus Magorum fuit totus per diuinam operationem: cùm ſtella diuinitus eos ſemper in via direxerit. Et tamen grauius eſt errare in uia morum, quã in via pedum. Et Deus direxit eos ſemper in via pedũ per ſtellam, ne errarent: ergo à fortiori dirigeret in via morum ne deficerent in aliquo, quod pertinebat ad iſtam adorationem. Ad primùm dicendum, quòd iſti Magi cognoſcebant ſe eſſe ſubditos iſti regi Iudæorũ, ad quem adorandum ibant: non inquantũ erat rex Iudæorum, ſed inquantum erat verus Deus, & redemptor mundi. Ideo nullos alios reges Iudæorum ante hunc natos adorauerunt: quia erant ſolùm reges Iudæorum nihil ultra habentes, ſicut ait Auguſtinus in quodam ſermone Epiphaniæ, ſcilicet, quod multi reges Iudæorum nati fuiſſent ac defuncti: nullum eorũ Magi adorandum quæſierunt. Non itaque regi Iudæorum, quales illi eſſe ſolebant, hunc magnum honorẽ longinqui alienigenæ ab eodem regno prorſus extranei a ſe deberi arbitrabantur: ſed talem natum didicerunt eſſe, in quo adorando ſe ſalutem, quæ ſecundùm Deum eſt, conſecuturos minimè dubitarent. Ad ſecundùm dicendum, quòd ſtultum fuiſſet regnante aliquo rege annunciare alium re- em, ſi ille eodem modo regnaturus eſſet, & viuens. Iſte autem quem annũciauerunt Magi non erat regnaturus, ſicut mortales, ſed ſpiritualiter in ſalutem animarum noſtrarum, vt faceret nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes per ſanguinem ſuum. Apocaly. 5. Talis autem rex poterat annunciari quocumque alio humanitus regnante. Eſt autem verum, quòd iſti reges exponebant ſe periculo propter Herodem annunciando talem regem: & tamen non timuerunt, vt declaratum eſt ſupra in quadam quæſtione. Ad tertium dicendum, quòd Magi obtulerunt munera Chriſto regnanti, non quidem humanitus, ſed diuinitus. Nam ipſe dixit. Regnum meũ non eſt de hoc mundo. Ioan. 18. ideſt. Non erat ipſe regnaturus ſm modum regum temporalium in illo apparatu, & honore. Paupertas autem, in qua tunc erat nihil diminuebat de regno eis: immo erat propria

2. Ratio in opp.

F conditio regni ſui. Zacha. 9. & infra 21. ſcilicet. Ecce rex tuus venit tibi pauper, & manſuetus ſedens ſuper aſinam. Ideo Magi a Deo inſtructi maiorem honorem illi Puero iacenti in paupere diuerſorio exhibendum putauerunt, quàm omnibus regibus, & principibus ſæculi: ſic ait Chryſoſtomus ſuper Matt. ſcilicet. Si Magi regem terrenum quærentes inueniſſent, confuſi fuiſſent: quia tanti itineris laborem ſine cauſa ſuſcepiſſent. Vnde nec adoraſſent, nec munera obtuliſſent. Nunc autem, quia cœleſtem regem quærebant: & ſi nihil regalis excellentiæ in eo uiderent: tamen ſolius ſtellæ teſtimonio contenti adorauerunt. Vident enim hominem, & cognoſcunt Deum, & offerunt munera Chriſti dignitati conuenientia, de quibus infra dicetur.

G

Audiens autem Herodes rex, turbatus eſt; & omnis Ieroſolyma cum illo. Et congregans omnes principes ſacerdotum, & ſcribas populi; ſciſcitabatur ab eis, vbi Christus naſceretur. At illi dixerunt ei; In Bethlehem Iudæ. Sic enim ſcriptum eſt per prophetam; Et tu Bethlehem terra Iudà, nequaquam minima es in principibus
H Iudà; ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael.

Audiens autem. Hic ponitur inquiſitio Chriſti ab Herode, quæ fuit ex malignatione. Et primò ponitur eius inquiſitio quam fecit a Iudæis, ſecundò inquiſitio quam fecit a Magis, ibi. *tunc Herodes.* Circa primum dicitur, *tunc Herodes turbatus eſt*, ſcilicet, quando audiuit, quòd Magi quærebant regem Iudæorum, quem iam natum aſſerebant. Fuit turbatio, quia audiuit ex inſperato, quod non putabat ſe auditurum, & inducebat ei cauſam timendi. *& omnis Hieroſolyma cum*
I *illo.* Ideſt, tota ciuitas, quia hoc non ſolùm auditum eſt ab Herode, ſed etiam ab omnibus habitantibus in Ieruſalem: quia iſta erat res cœlebris, quæ latere non poterat, ſcilicet. quòd uenirent tres reges extranei in Ieruſalem. Quomodo autem turbati ſunt Iudæi, & cur infra dicetur. *Et congregans omnes principes ſacerdotum.* Iſti vocantur ſummi ſacerdotes communiter per Mar. 14. qui per Matthæum, & Lucam uocantur principes ſacerdotum, & erant præcipui inter ſacerdotes, quos uocauit, ut ſciret ab eis de loco natiuitatis Chriſti. Iſti omnes principes ſacerdotum erant in Ieruſalem, & potuit eos faciliter congregare Herodes. Nam Magi pauco tempore manſerunt in Ieruſalem, cùm in tredecim diebus venerint de terra ſua vſque Bethlehem, vbi erat Chriſtus, vt ſupra pro-
K batum eſt. *Et ſcribas populi*, ideſt, ſapientes, qui erant in toto populo. Sæpe Euangeliſtæ vtuntur hoc nomine iuxta modum loquendi Hebraicum, quia Hebræi vocant ſcribas ipſos ſapientes. Sic vocatur Eſdras ſcriba velociſſimus in lege Dei, ideſt magnus ſapiens. Sic enim vocauit eum rex Perſarum 1. Eſdre. 7. Sic etiã accipit Apoſtolus 1. Cor. 1. ſcilicet. Vbi Sapiẽs, vbi Scriba, vbi cõquiſitor huius ſeculi? Et totum accipitur pro ſapiente. Dicitur, & ſcribas populi, ad differentiam ſacerdotum: quia iſti ſapientes non erant de ſacerdotibus, ſed de popularibus. Et dicitur hoc notanter, quia ſacerdotes tenebantur eſſe ſapientes circa ea, quæ pertinent ad legem: & ipſi debebant diffinire de om-

de omnibus dubiis, quæ acciderant ſecundũ legẽ: ſic patet Aggæi. 2. vbi Deus poſuit unũ dubiũ. ſ. de veſte cõtingẽte carnẽ ſanctificatã, qd fieri deberet, & dr: interroga ſacerdotes legum, ideſt, interroga eos, vt reſpondeant tibi de hoc dubio. Et Malachiæ. 2. Deus iuſſit ſacerdotes habere plenum ſcientiam legis dicens: labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem exquirent de ore eius: quoniam angelus Domini exercituũ eſt. Vnde ſi ſacerdos non haberet ſapientiam circa legem, repelleretur de ſacerdotio. Oſeæ. 4. ſcilicet. Quia tu ſciẽtiã repuliſti, repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi. Et non ſolùm ſacerdos tenetur habere ſcientiã, ſed etiam ſi ignorauerit imputabitur ei tota ignorantia populi. Oſeæ. 4. ſcilicet. Conticuit populus meus, eo quòd non habuit ſcientiam. Et ſequitur: quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te ne ſacerdotio fungaris. Et ſic quanquam Deus dixit populum ignorantẽ, non impoſuit ei culpam, nec comminatus eſt pęnam, ſacerdoti comminatus eſt dicens, quia tu repuliſti &c. quaſi dicat, populus ideo non habuit ſcientiam, quia tu non habuiſti, & quia non habuiſti, repellam te de ſacerdotio. Nam pertinet ad ſacerdotes annunciare plebi neceſſaria ad ſalutem: quia ſi tacuerint, imputantur eis omnes animæ pereuntes: quia Deus poſuit eos ſpeculatores domui Iſrael. Ezechiæ. 3. & 33. Et ob hoc præſupponebatur, quòd ſacerdotes erant ſapientes, ideo vocati ſunt iſti ſcribæ populi, ideſt, ſapientes de populo, quia præter ſacerdotes erant multi laici, qui vacabant ſapientiæ legis, & etiam ab iſtis ſcire poterat Herodes quod quærebat: & ſpecialiter in quibuſdam tribubus erant homines, qui magis dediti erant ſapientiæ legis, & omni doctrinæ, ſicut fuerat aliquando in tribu Iſſachar. vt patet primo Paralipom. 12. ſcilicet. De filiis quoque Iſſachar viri eruditi, qui nouerant ſingula tempora ad præcipiendum quid facere deberent Iſrael principes ducenti. Ita nunc ſeſſet tempore Herodis. Iſtos ſcribas ſæpe nominant Euangeliſtæ, contra quos Chriſtus plurima loquebatur, ſicut contra phariſæos, qui etiam erant de ſecularibus, de quo magis poſtea dicetur. *Siſcitabatur ab eis, ubi Chriſtus naſceretur*. Ideſt, interrogabat de loco natiuitatis Meſſiæ. Nam putabat Herodes, quòd lex, vel prophetæ declaraſſent ubi Meſſias naſci deberet. Et hoc poterant ſcire ſapientes, ideo ab eis quæſiuit. Accipitur Chriſtus pro Meſſia, & ſpecialiter pro perſona Ieſu: quia Herodes neſciebat talem hominem natum eſſe, nec ſciuit vſque ad tempora multa, ut aliqui uolunt. Nam ſi ſciuiſſet illum natum eſſe, & crediſſet illum aliquid eſſe, perſequeretur eum determinatè ad mortem, & tamen non perſecutus eſt, cùm iuſſerit occidi infantes in Bethlehẽ, quia neſciebat quis eſſet ille, quem perſequi deſiderabat. Et tamen, vt verius loquamur, nunquam iſte Herodes ſciuit determinatè de natiuitate Ieſu. Nam priuſquam ipſe iuberet occidi infantes, fugit Ioſeph in Aegyptum cum matre, & puero, infra in litera, & manſit ibi vſque poſt mortem Herodis. ut patet ibidem. Si autem Herodes audiuiſſet illum natum eſſe, etiam ſi neſciuiſſet illum eſſe Meſſiam, dum tamen ſciret eum eſſe de natis in Bethlehem, & fugiſſe in Aegyptum, propter hoc perſequeretur eum ad mortem, & mitteret in Aegyptum, vt ibi eum occideret. Et tamen nec miſit, nec perſequutus eſt, ideo nunquã ſciuit de natiuitate eius. Nec eſt putandum, quòd omiſiſſet eum perſequi poſtquam receſſiſſet in Aegyptum, quaſi non poſſet perſequi eum in Aegyptum. Nam ibi facile erat eum perſequi, vel reducere inde ad occidendum, ſicut fuit Vrias propheta, qui prophetauit contra Ieruſalem in diebus Ioacim, & audiens, quod uellet eum occidere rex, fugit in Aegyptum. Et inde fe-

A cit eum reduci Ioacim, & occidit illum in Ieruſalem Ierem. 26. Non ergo cognitum eſt, quòd mater Ieſu fugiſſet in Aegyptum, quia ibi perſecutus fuiſſet eam Herodes. Nunquam ergo Herodes audiuit Ieſum natum, ſed accipitur Chriſtus pro Meſſia. Et de hoc audiuerat Herodes, quòd venturus eſſet: quia ita omnes Iudęi expectabãt, ideo Meſſiam vocauit Chriſtum, & non ipſum Ieſum. Verum eſt autem, quòd Ieſus erat Meſſias, ideo vocatur Chriſtus. Ioan. primo. Herodes tamen neſciebat, an ipſe vel aliquis alius eſſet Meſſias. Vnde quandocunque Chriſtus ponitur in Euangelio, ſemper accipitur pro Meſſia, & non ꝓ perſona Ieſu, vt erat quidam homo: & ſic Iudæi dicebant Chriſtum eſſe venturum, & tamen dicebant, ꝙ
B Ieſus non erat Chriſtus. quia erat de Galilæa. Ioan. 7. *At illi dixerunt ei, in Bethlehem Iudæ*. Iſta eſt reſponſio ſacerdotum, & ſcribarum. Et dicitur in Bethlehem Iudæ: quia erat duplex Bethlehem, vna in ſorte Iuda, & alia in tribu Zabulon, vt probatum eſt ſupra in principio cap. *Sic enim eſt ſcriptum per prophetam*. Ideſt, per Michæam. 5. cap. Nos quando dicimus prophetam abſolutè, conſueuimus accipere pro Dauid, quaſi per excellentiam, aliorum autem nomina exprimimus: Matthæus tamen non curat exprimere nomina, ſed quemlibet vocat prophetam abſolutè. Sic patet præcedenti capitulo, ſcilicet, quod dictum eſt per prophetã, ſcilicet. Ecce Virgo. Et ille fuit. Iſaias: & infra in litera dicitur. vt impleretur quod dictum eſt per prophe-
C tam, ſcilicet, ex Aegypto vocaui. & ille eſt Oſeæ. Et infra 21. dicitur: quod dictum eſt per prophetam, ſcilicet. Dicite filiæ Sion. Ecce rex tuus. Et ille fuit Zacha. Aliquando autem exprimit nomina prophetarum. vt infra in litera exprimit Ieremiam, ſcilicet, quod dictum eſt per Ieremiam. Vox in Rama audita eſt, & aliquando exprimit Iſai. ſequenti cap. & infra. *Et tu Bethlehem terra Iuda*. Iſta eſt litera prophetię, & loquitur Deus ad Bethlehem fingendo nomen perſonæ, ſicut homo ſæpe loquitur ad lapides, & res inanimatas, vt patet 3. Regum 13. de viro Dei, qui exclamauit ex parte Dei contra altare dicens: Altare, altare, hoc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur domui Dauid nomine Ioſias, & immolabit ſuper te ſacerdotes. Et di-
D citur terra Iuda, ideſt, de ſorte tribus Iuda ad differentiam alterius Bethlehem, quæ erat de tribu Zabulon. Ioſue 19. *Nequaquam minima es in principibus Iuda*. Ideſt, quamuis ſis parua murorum ambitu, & paucitate plebis in principibus Iuda, ideſt, inter ciuitates, quæ ſunt principes, ideſt, principales in tribu Iuda. *Ex te enim exiet dux*. Ideſt, Meſſias: quia ita ponitur in Chaldæo in libro Michææ. Quaſi dicat, propter Meſſiam, qui naſcetur in te tu es maior dignitate alijs ciuitatibus magnis de tribu Iuda. *Qui regat populum meum Iſrael*. Meſſias regere deberet, quia rex futurus erat, & regeret melius, & iuſtius quàm cæteri reges. ſic dicitur Iere. 23. ſcilicet. Suſcitabo Dauid germen iuſtum. & regnauit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium, & iuſtitiã
E in terra. Regimen autẽ Meſſiæ laudat valde Iſai. 11. c. quia iudicaret ſpecialiori modo, quàm cæteri, ſcilicet. Non ſecundùm viſionem oculorum iudicabit. nec ſecundùm auditum aurium audiet, ſed iudicabit in iuſtitia pauperes. De regno autem Meſſiæ dicetur fortè infra vigeſimoprimo. vel Ioan. 18.

Quare Matthæus mutauit uerba prophetiæ hic allegatæ. Quæſt. XXIII.

QVAERITVR circa iſtam prophetiã, quare Matthæus mutauit hic uerba. Nam non habetur ſic in Michæa: quia Michææ. 5. dicitur. Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es

in millibus Iuda: ex te.n. mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Dicunt quidam ꝙ Matthæus scripsit sicut habebatur in Michæa, & tñ hẽmus nos aliam translationẽ, iõ est q̃dã dñia in verbis, licèt non in sñia. Sed dicendum est, ꝙ non stat. Nã verum est, ꝙ B. Mattheus sequebat veritatẽ Michææ ẜm literã hebraicã, quia nulla tunc alia erat translatio, maximè quia inter Iudæos nunquam fuit nisi unus modus literę, cùm inter eos nunquam fuerit facta aliqua translatio, sed manserunt verba, sicut scripta sunt ab ipsis primis auctoribus, vel ab Esdra, qui postea prophetice omnia transtulit. Nos tamen habemus nunc translationem secundum literam hebraicam, ideo si Matthæus scripsisset, sicut habebatur in Hebræo, concordasset litera nostra cũ sua. Et patet hoc magis: quia si vellimus inquirere libros Hebræorum, eadem verba habent ipsi in illa auctoritate Michææ, quæ nos habemus. Ideo necesse est dici, ꝙ Matthæus non scripsit sicut habebatur in Michea, & hoc verum est. Causa autem potest esse duplex: vna est, quia quãdo Matthæus, & alij Euãgelistæ allegant dicta prophetarũ, quasi nunquã obseruant uerba eorum omnino, sed solùm sententiam. Patet infra in litera, cùm dicitur: vt impleretur, quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem: Vox in Rama audita est ploratus, & ululatus multus, Rachel plorans filios suos. Et tamen Ierem. 31. dicitur. Vox in excelso audita est lamentationis, fletus, & luctus. Et ita est de omnibus aliis, quæ allegantur hic: quia nulla earum tenet omnino eadem uerba, quæ habentur in libris prophetarum, ut patet exquirenti singula. Alia causa potuit esse, scilicet, ꝙ Matthæus noluit hic allegare verba Micheæ, sicut ipse dixit, sed sicut isti sacerdotes, & scribæ dixerunt Herodi. Nam noluerunt isti sapientes dare certum, & clarum respõsum Herodi. Et quia si ipsi posuissent uerba, quæ Michæas dixit, Herodes non intellexisset, dixerunt eandẽ sententiam per alia uerba. Nam Herodes, cùm esset uir nobilis, & semper deditus principatui, nunquam uacauerat studio legis, & sic non intelligeret uerba prophetarum. Hoc tenet Nicolaus. Mutationes autẽ aliquæ factæ sunt, vt patet concordanti, & conferenti utramque auctoritatem. Nam Matthæus dixit hic secundùm scribas, Et tu Bethlehem terra Iuda. in Michæa autem dicitur, & tu Bethlehem Ephrata. Itẽ locus est diuerso nomine uocat9. Dicit enim Nicolaus, ꝙ ista ciuitas uocata fuit antiquitus Ephrata ab vxore Caleph noĩe Ephrata, sed postea facta est ibi fames magna tempore Helimelech, & Noemi uxoris suæ, propter q̃ famẽ iuerunt ad peregrinandum in terram Moab. Ruth primo. Transeunte autem fame facta est maxima abundantia in eadem ciuitate Ephrata, & tunc mutato nomine uocata est ciuitas Bethlehem, idest, domus panis propter abundantiam euentuum. Hoc tamen non stat, quia ista ciuitas uocabatur Bethlehem etiam ante famem illam. Nam tempore Moysi uocabatur Bethlehem, & Ephrata. Gen. 48. Ideo dicendum, ꝙ ista ciuitas à principio habuit duo nomina. s. Bethlehem, & Ephrata. Et tunc apud antiquos fuit magis vsitatum istud nomen Ephrata, apud posteros autem istud nomẽ Bethlehem, & ideo unum notificatur per alterum. Nam quando uocabatur principaliter Ephrata adiungebatur ei istud nomen Bethlehem, quasi ad notificationem. Gen. 48. s. Et ingrediebar Ephratam, & sepeliui eam iuxta viam Ephrata, quæ alio nomine Bethlehem appellatur. Cùm verò vocatur Bethlehem principaliter adiungitur ei Ephrata ad notificationem. Sic accipitur Michææ. 5. scilicet. Et tu Bethlehem Ephrata, & tamen istud nomen Ephrata etiam mansit post illam famem, de qua loquitur Nicolaus: quia Dauid vocauit eam Ephratam.

F Psalm. 131. scilicet. Audiuimus eum in Ephrata, in-
uenimus eum in campis syluæ: idest, audiuimus eum
in Bethlehem. Quod autem ista duo nomina sibi si-
mul competerent colligitur Gen. 48. scilicet, & sepe-
liui eam iuxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appel-
latur Bethlehem. De quo magis declaratum est eo. c.
& Ruth primo. Dixit autem Michæas Bethlehem
Ephrata ad differentiam alterius Bethlehem, quæ e-
rat in tribu Zabulon, quia sicut notificatur, quæ Beth-
lehem sit dicendo in Bethlehem Iudæ, ita notificatur
dicendo Bethlehem Ephrata: nam eadem est: uolue-
runt autem sacerdotes potius dicere Bethlehem terra
Iuda, quàm Bethlehem Ephrata, eo quòd istud no-
men Ephrata non erat ita vsitatum tempore Hero-
G dis, sicut istud nomen Bethlehem. Per hoc autem, ꝙ
dicerent Bethlehem terra Iuda constaret Herodi, de
qua Bethlehem loquebantur. In auctoritate Micheæ
dicitur, Paruulus es in millibus Iuda. Matthæus dixit,
Nequaquam minima es in principibus Iuda. Et vide-
tur esse contrarietas, & tamen non, quia Matthæus di-
xit, nequaquam minima es. i. verè non es minima,
Quia licèt in murorum ambitu, & populi numero sis
parua, tamen non es parua in dignitate propter Mes-
siam, qui nascetur in te. Michæas dixit paruulus es. i.
paruus locus, scilicet tu Bethlehem paruus locus es,
& subintelligitur, sed non eris paruus in dignitate, qa
ex te egredietur mihi, qui sit dominator in Israel. i.
Messias. Nam si nihil subintelligeretur non esset ad
H propositũ, cùm dicitur, paruulus es, ad ea, quæ sequun-
tur, scilicet, ex te mihi egredietur, &c. ideo oportet
subintelligi sicut diximus. Vel potest intelligi paruu-
lus es, idest, licèt paruulus sis, non obstabit quin ex te
egrediatur mihi dominator in Israel. Et tunc idẽ est,
quod dicere, paruulus es loco, sed es magnus dignita-
te, scilicet. Quia ex te egredietur &c. Et hoc intelligit
Mattheus, scilicet, nequaquam minima es, idest, non
es minima in dignitate, licèt sis minima loco. Cùm
autẽ dicit Micheas, in millibus Iuda, & Matthæus, in
principibus Iuda, idẽ est: quia Matthæus dixit in prin-
cipibus Iuda, idest, inter ciuitates principales terræ Iu-
da. Michæas dixit in millibus Iuda, idest, in multitudi-
nibus tribus Iudæ. Quasi dicat, inter ciuitates tribus Iu-
I dæ, in quibus sunt multitudines eius, scilicet, populo-
rum est minima Bethlehem. Sic accipitur Deutero-
nomij. 33. scilicet. Hæ sunt multitudines Ephraim, &
hæc millia Manasse, idest, multitudines Manasse. Mi-
cheas dixit: Ex te mihi egredietur, qui sit dominator
in Israel. Matthæus dixit, ex te enim exiet dux, qui re-
gat populum meum Israel. Et idem sunt: quia domi-
nator in Israel, uel dux, qui regat populum Israel, idẽ
sunt. Vtraque istarum causarum est satis rationabilis,
verisimilius tamen videtur, quòd Matthæus ista ver-
ba mutauerit à seipso, quàm secutus mutationem,
quam fecerunt sapientes respondentes Herodi: cùm
de illa nobis non constet, licèt sit satis verisimilis, &
constet, quòd tam Matthæus, quàm alij Euangelistæ
quasi nunquam ponant verba prophetarum ad lite-
ram, quando illa allegant, vt patet discurrenti per om-
K nia allegata ab eis.

Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: & mittens illos in Bethlehem, dixit: ite, & interrogate diligenter de puero, & cùm inueneritis, renunciate mihi, ut & ego veniens adorem eum.

Tunc Herodes. Hic ponitur inquisitio Herodis facta a Magis. Nam postquam se informauit per sapientes Iudæo-

Iudæorum de loco natiuitatis Christi: voluit se informare per Magos de tempore natiuitatis. Et dicitur. *Tunc Herodes clam vocatis Magis.* Scilicet, postquam sapientes Iudæorum responderunt sibi, quòd in Bethlehem Iudæ nasceretur Christus, vocauit Magos clam, idest, occultè, vt secretè haberet cum eis consilium. Et sic patet, quòd in isto consilio, vel conquisitione non fuerunt sapientes Iudæorum. Etiam, quòd quando Herodes certificatus est per sapientes Iudæorum de loco natiuitatis Christi, non erant præsentes Magi: sed postea vocati sunt. *Diligenter didicit ab eis tempus stellæ,* idest, informauit se ab eis de tempore, quo apparuerat stella, scilicet, quantum tempus erat, quo apparere cęperat. Et hoc diligenter voluit scire, quia multum de factis suis pendebat ex hac cognitione: vt ipse putabat. vt infra dicetur. *Quæ apparuit eis.* idest, quæ apparuerat eis in oriente in terra sua, quando primò cęperũt proficisci, & præcesserat eos semper vsq; in Ierusalem, vbi se occultauerat. *Et mittens illos in Bethlehem.* In hoc respondet Herodes quæstioni Magorum. Nam intrantes in Ierusalem dixerant, vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Et licèt ipsi putarent ibi eum esse natum, vt supra declaratum est in quadam quæstione, & in litera: tamen comperto ab Herode per sapientes Iudæorum quòd non nasceretur ibi Christus, sed in Bethlehem, misit Magos in Bethlehem quasi certificãs eos, quòd ibi inuenirent natum, quem quærebant, vel saltem, quòd ibi erat locus natiuitatis suæ, dixit. *Ite, & interrogate diligenter de puero.* Idest, inquiritè diligenter de puero, quis sit, & cuius dispositionis, & ætatis: & nõ fallamini circa illum. Et dixit diligenter: quasi dicat: Iste puer est tanti honoris, quòd circa illum non se debet habere homo negligenter. Herodes tamen volebat, quòd illum cognoscerent diligenter, vt per hoc ipse diligenter, & certissimè eum cognosceret, vt non erraret occidendo alios pro eo, & quòd ipse euaderet. Et dixit. *De puero.* Quia secundùm quòd didicerat Herodes à Magis paucum tempus transierat ab ortu stellæ signantis Christi natiuitatem, & sic apparebat ipsum esse puerum. *Et cum inueneritis renunciate mihi.* idest, mittite mihi ad dicendũ, vel venite vos, & dicite mihi, postquam diligenter quærentes inueneritis illũ. *Vt & ego veniens adorem illum.* Nõ intendebat hoc Herodes, sed solùm interficere puerum. Vt tamen Magi non recusarent ei annunciare de puero inuento: dixit, ꝙ etiam ipse volebat ire ad adorandum eum.

Quare Hero. audiens regem Iudæorum natum turbatus est.
Quæst. XXIIII.

QVAERITVR, quare Hero. audiens regem Iudæorum natum esse, turbatus est. Dicendũ, quod propter multa. Primò, quia timebat perdere regnum propter eum, quia ipse erat alienigena: & iste nunc natus significabatur esse de stirpe Iudæorum, & Iudæi fauentes illi opponerent se contra Herodem, & de regno expellerent. Secundò turbatus est propter magnam excellentiam istius regis, qui natus esse annunciabatur. Nam non poterat esse nisi aliquod valde magnum, in quo tanta signa apparerent, scilicet, quòd natiuitas eius cognosceretur à regibus extraneis, & longinquarum nationum, & ꝙ venirent ad adorandum eum, & quòd stella præcederet eos in via. Hæc enim diuina erant, & maiora suspicari posset Herodes verisimiliter accidere circa illum regem natum, cùm esset in maiori ætate, & sic ei resistere fortè se non posse putabat. Tertiò turbabatur propter potentiam eius temporalem. Nam isti reges tres, qui nunc mox natum adoraturi venerant, verisimile erat, quòd pro eo se exponerent ad mortem. Et

A sicut venerant isti tres poterat Herodes verisimiliter putare, quòd etiam alij venirent, & omnes hi essent in auxilium illius regis nati contra Herodem, & contra quemcunque impugnatorem: cùm illum tanquam dominum recognoscerent venientes ad adorandum. Erat ergo magna causa timoris, & turbationis Herodi. Quartò, quia etiam si nihil horum existeret sola annunciatio alterius regis turbaret Herodem. Quia nulli sunt, qui magis, & facilius turbentur, quàm qui magnos gerunt magistratus, & tenent alta dominia: potissimè quãdo iniustè possident sicut Herodes erat sibi conscius, cùm violenter inuasisset regnum Hyrcani ipse & pater eius antipater: ut ait Iosephus. 14. Antiquitatum, & ipse occultè, & fraudulenter occidisset
B adolescentem filium Hyrcani iam summum sacerdotem: qui pro patre regnaturus erat: ideo mox vt quædam de regno audiret turbaretur cõscius sibi suorum scelerum. Et ait Chryso. Ramum arboris in excelsum positum leuis etiam aura, & sic & sublimes homines in culmine dignitatum existentes leuis etiam auræ fama conturbat. Quintò, quia timebat Herodes periculum à Romanis, si aliquis intra Iudæos rex uocaretur, quem Octauianus non constituisset. Sic enim Romani ordinauerant, ut nullus rex, uel Deus sine eorum licentia diceretur. Et si Herodes permitteret aliquem regem uocari, uel non impediret, culparetur à Romanis. Sic enim fuit de Iudæis quando habuerunt consilium de morte Christi di-
C centes, ꝙ homo ille multa signa faciebat, & si dimitterent eum, totus mundus sequeretur illum, & uenientes Romani tollerent locum eorum, & gẽtem. Io. 11. Sextò turbatus est Herodes, ut per hoc manifestetur Chr̄i dignitas, & appareret dignitas eius cœlestis: sicut ait Greg. in Homilia: Cœli rege nato rex terræ turbatus est: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cùm celsitudo cœlestis aperitur. Septimò, quia hoc congruebat ad significandum Christi iudiciariam potestatem, de qua Herodes tanquam terrenus timebat. Sic ait Aug. in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet. Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos reges cuna terrebat infantis? Octauò congruebat ista turbatio ad significandum deiectionem Diaboli, qui per
D Christum deiectus est: sicut ipse dixit. Nunc iudicium est mundi, & princeps mundi huius eijcietur foras. Io. 12. Et ligatus est Satanas per Christum, ut dicitur Apocaly. 2. Et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & Satanas, & ligauit per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super eum. In ista autem turbatione Herodis signabatur turbatio diaboli, qui in membris suis turbatur, sicut erat Herodes. Sic ait Leo Papa in sermone Epiphaniæ, scilicet. Non tantum Herodes in seipso turbatur, quantum diabolus in Herode. Herodes enim hominem existimabat, sed diabolus Deum: & vterque regni sui successorem timebat. Diabolus cęlestem: sed Herodes terrenum. Superfluè tamen,
E quia Christus non venerat regnum terrenum in terra habere. Vnde Leo Papa Herodi loquens, ait. Non capit Christus regna tua, nec mundi Dominus potestatis tuæ, & loco sceptri est contentus angustiis. Quinque primæ causæ sunt literales, tres ultimæ sunt potius mysticæ.

Quare tota Ierosolyma turbata est, audita Christi natiuitate.
Quęst. XXV.

QVAERITVR quare Ierosolyma tota turbata est audito, quòd natus esset rex Iudæorum: cùm potius gaudere debuissent: quia Herodes erat rex alienigena. Et erat in eis maior gloria

gloria habere regem de ſtirpe ſua: potiſſimè, quia iſte
erat rex Meſſias, quem lex, & prophetæ prædixerant
venturum ad redimendum Iſrael. Dici poteſt vno mo
do, quòd non fuit turbata tota Ieroſolyma, ſed ſolùm
aliqui de principibus, & quòd cæteri non turbarentur.
Eſſent autem iſti principes, qui erant accepti Herodi:
& per eum putabant ſe fælicem ſtatū habere: ideo ne-
ceſſe erat, quòd ipſi non tantum pro Herode, quantū
pro ſtatu ſuo turbarentur: cùm penderet ſtatus eorum
de proſperitate Herodis: adueniente autem alio rege
tam ipſi quàm Hero. periclitarentur: ideo iuſtè turba-
bantur. Et turbatis iſtis dicitur turbari tota Ieroſoly-
ma: quia id quod principes ciuitatis faciunt, dicitur fa-
cere tota ciuitas: quia ipſi ſunt præcipua pars eius, &
in ipſis tota ciuitas continetur eminenter. Hunc ſen-
ſum ſequitur Nicolaus. Secundò poteſt dici, quòd tur-
bata eſt tota ciuitas, ideſt, magna pars eius: hoc eſt verū
quantum ad adulatores regis. Nam ipſi fingunt ſe gau
dere de omnibus, de quibus reges gaudent, & dolere
de quibus dolent, ſed præſtant illis aſſenſum acommo
datum propter quæſtum, quem ſic extorquent. Et iſti
vocantur aſſentatores ab aſſentiendo dicti: quia fingūt
ſe aſſentire omnibus, quibus domini aſſentiunt, ſiue in
bono, ſiue in malo. Nam magna pars Ieroſolymæ erat
de iſtis aſſentatoribus Herodis: ideo turbata eſſe dici-
tur tota Ieroſolyma, quia omnes iſti aſſentatores fin-
xerunt ſe turbatos. Tertiò poteſt dici, quòd tota ciui-
tas turbata eſt, ideſt, nemo auſus eſt oſtendere ſe gau-
dere, licèt in corde ſuo gauderent: quia Herodes erat
crudelis valde, cùm etiam filios ſuos occideret, vt infra
dicetur: & dominabatur ualde Iudæorum opprimens
eos. Vnde ſi ſenſiſſet aliquos eorum gaudere, quando
ipſe turbabatur, occidiſſet illos. Ideo nemo auſus eſt
oſtendere gaudium, licèt in corde haberent. Sic enim
ſemel Herodes quaſi hoc tempore cùm ægritudine
magna laboraret, & in vinculis haberet filium ſuum
Antipatrum propter quaſdam ſuſpitiones, licèt illum
regnare poſt ſe uoluiſſet: accidit, vt quadam die Hero-
des gladium manu tenens præ impatientia ægritudi-
nis percuſſit ſe volens occidere, ſed nequiuit, impediē-
te eum quodam de miniſtris. Fama tamen ſubito
percrebuit occubuiſſe Herodē: qđ audiēs Antipater
filius eius in uinculis, exultans valde quaſi mox regna
turus eſſet, multa locutus eſt, & plurima cuſtodi carce
ris, vt eum ſolueret. Herodes autem ad ſe reuerſus, co-
gnita exultatione Antipatri iuſſit eum occidi, quem
prius ſucceſſorē regni inſtituerat. De hoc Ioſephus.
lib. 17. Antiquitatum. Item etiam circa mortem ſuam
plurimos de nobilibus Iudæorum Hærodes tenebat in
vinculis. Sentiens autem omnium Iudæorum lætitiā
de morte ſua propinqua, iuſſit Salomæ ſorori ſuæ, ꝙ
eo mortuo occideret omnes nobiles Iudæorum, quos
vinctos tenebat, vt ſic omnes Iudæi lugerent in morte
Herodis propter liberos ſuos occiſos. Quod ſic ſe fa-
cturam ſpopondit Salome, ut placeret Herodi. Eo tn̄
mortuo ſoluit oēs illos vinctos, & donauit parentibus:
uolēs auferre ſeditiones poſt mortē Herodis, & confir
mare regnū in poſteris eius, quod forte non fieret ex
aſperatis Iudæis ſi occiderentur omnes illi nobiles, qui
vincti tenebantur, vt ait Ioſephus. eo. lib. Iudæi igitur
tantam Herodis crudelitatem in multis experti gau-
dere palā auſi non ſunt, ſed turbatos ſe oſtenderunt in
eo in quo turbabatur Herodes, licèt fortè de hoc gau-
derent. Quartò fortè Iudæi non putabant hunc eſſe
regem Meſſiam, quem nunc natum Magi aſſerebant:
ſed aliquem fortè de genere Hyrcani, qui vltimus fue
rat rex de ſtirpe Iudæorum, vel de progenie fratris ſui
Ariſtoboli, uel de progenie aliquorum aliorum Ma-
chabæorum: quia omnes iſti reges, qui fuerunt intra
Babylonis captiuitatem, & Chriſti natiuitatem fuerūt

F de ſtirpe Machabæorum, vt infra declarabitur. Et for-
te pro tali rege non multum gauderent Iudæi, quia tē-
poribus eorum grauia mala paſſi ſunt. & propter ipſos
reges de ſtirpe ſua facti ſunt tributarii, & ſerui Roma-
norum, cùm prius eſſent amici eorum, & confedera-
ti: de quo infra declarabitur. Si autem putaſſent, quòd
erat rex Meſſias non turbarentur, ſaltem verè, quia ille
multa bona Iſraelitis allaturus erat. Quintò poteſt di-
ci, quòd totus populus uerè turbatus eſt, etiam ſi puta-
rent iſtum, qui regnaturus erat, eſſe Meſſiam: quia po-
pulus cognoſcebat animoſitatem, & potentiam Hero
dis, & aſtutiam bellicam, & res ab eo ſemper fæliciter
geſtas. Oportebat autem, ut ſi alius regnaturus eſſet,
etiam ſi Meſſias eſſet, haberet bella magna cum Hero
G de: in quibus veriſimile erat magnas clades futuras
conſiderata probitate bellica Herodis: ideo timebant
res tam graues incipere: etiam ſi ad ultimum Meſſias
regnaturus eſſet deuicto Herode: quia putabant, quòd
proſperitas eſſet pro illis, qui manerent poſt bellū, pro
eis tamen, qui nūc erant magna pericula, & rerum va
ſtationes, & calamitates plurimorum poterant uoriſi-
militer expectari. Præeligebant ergo potius ſub Hero
de in pace viuere, licèt eſſe rex alienigena, quàm vt po
ſteris ſtatum honorabilem relinquentes ſeipſos omni-
bus malis exponerēt. Rationabiliter ergo turbati ſunt
audito quòd rex Iudæorum natus eſſet. Hanc rationē
tangit Chryſoſt. ſcilicet. Sicut ventis contrauenienti-
bus vnda concutitur: ſic regibus inuicem contrarian-
H tibus populus conturbatur. Et ideo ex hoc timuerunt,
ſcilicet, ne præſente & uenturo rege adinuicem cer-
tantibus, ipſi perturbationibus inuoluerentur. Sextò Duplex turbatio.
poteſt dici, quòd turbatio eſt duplex: vna eſt quaſi ad-
miratio ex re inſolita: licèt illa proſpera ſit. Sicut ſi a-
licui, cuius pater mortuus eſſet a plurimis annis dice-
retur: ecce Pater tuus uiuit: licèt iſta eſſet res proſpera,
turbaretur tamen primò, licèt poſtea gauderet. Sic fuit
de Iacob, qui credebat Ioſeph mortuum. Cum verò
audiſſet: Ioſeph uiuit, & dominatur in omni terra Ae-
gypti dicitur, quòd quaſi de graui ſomno euigilans nō
credebat, & illa erat turbatio. Gen. 25. Alio modo acci-
pitur turbatio pro quadam paſſione prouenienti ex
enunciatione, uel cognitione alicuius aduerſi. Et iſto
I modo accipitur communiter in ſcriptura turbatio: &
etiam in modo noſtro loquendi. Hic poteſt dici, quòd
turbati ſunt iſti, non quòd iſta res eſſet aduerſa, nec ti-
merent eam, aut odiſſent, ſed propter nouitatem eius
admirati ſunt, & redditi quaſi ſtupidi. Et iſtud eſt quod
dicit eos turbatos fuiſſe. Septimò ſecundùm Chryſo.
fuerunt iſti turbati, quia iniuſti non poſſunt gaudere
de aduentu iuſti. Erant autem Iudæi mali: ideo nō gau
debant de aduentu Chriſti. Hoc autem non eſt intel-
ligendum de omnibus Iudæis: ſed de multis & pecca-
toribus. Erant tamen alij viri iuſti, qui expectabant
Meſſiam; & deſiderabant redemptionem, quam fa-
cturus erat. Sic patet de Simeone & Anna filia Pha-
nuelis, quibus Chriſtus tanquum iuſtis ſe manifeſtauit
in templo. Luc. 2. Dicitur etiam de Ioſeph de Arima-
K thia, qui erat nobilis decurio, quòd ipſe erat expectans
regnum Dei, & petiit corpus Ieſu ad ſepeliendum.
Mar. 15. Ex quo innuitur, quòd non expectabant,
nec deſiderabant omnes Iudæi, quod inducendum
erat per aduentum Meſſiæ, quia erant viri carnales, &
ſolùm deſiderabant bona huius ſæculi, eiſque conten-
ti erant. Plurima autem multitudo erat huius opi-
nionis. Nam etiam quotidie iſtud experimur in cre-
dentibus in Chriſtum. Ideo poterat dici, quòd tota
ciuitas turbaretur, quia illi iniqui, qui erant maxima
pars urbis, turbabantur.

Qui sint isti principes sacerdotum, quos congregauit Herodes. Quæst. XXVI.

QVAERITVR, qui sint isti principes sacerdotum, quos congregauit Herodes, Nam uidetur, quòd non poterat congregare principes sacerdotum. Dicendum, quòd secundũ legem erat unicus summus sacerdos. Nam quando Deus voluit, quòd Aaron, & posteri eius essent sacerdotes, instituit quòd de nulla tribu, vel familia essent sacerdotes præter quam de progenie Aaron. Et si aliquis extraneus, scilicet, non de hac progenie uellet ministrare in officio Sacerdotali, quòd occideretur. Numeri. 3. & 18. Et ad hoc Deus occiderat ducentos, & quinquaginta proceres, qui voluerunt vsurpare sacerdotium. Nume. 16. & fecit turribula eorum extendi in laminas, & affigi altari holocaustorum, ut manerent ibi in memoriam, scilicet, quòd Deus occidisset illos, qui conati fuerant ministrare in sacerdotio, cùm non essent de progenie Aaron, & omnes uidentes a similibus abstinerent. eo. ca. Fecit etiam quòd omnes tribus ponerent virgas coram Domino vnam pro qualibet tribu: & cuius virga floreret, pertineret sacerdotium ad illam tribum. Floruit autem uirga Aaron: & mansit ex tunc sacerdotium indubitatè in Aaron, & posteris eius, & virgam illam quæ fronduerat, fecit Deus custodiri inter cætera, quę erant in arca: vt maneret in testimonium ne amplius de sacerdotio contenderent Israelitę. Numeri 17. Fecit autem Deus tũc quòd Aaron vngeretur in summum sacerdotem, & filii eius in sacerdotes minores. Exo. 29. Nõ est autem putandum, quòd Aaron diceretur sacerdos magnus, eo quod respectu filiorum ipse erat maior, & dignior: etiam si in sacerdotio non excederet. Nam non solùm in hac dignitate excellebat: sed etiã ex parte sacerdotii erat distinctus a filiis suis. Primò in nomine, quia ipse uocabatur pontifex, filii autem sui solùm uocabantur sacerdotes. Exo. 29. & Leu. 8. Secundò ex parte consecrationis: quia ualde multæ cærimoniæ obseruabantur in consecratione Aaron, quæ non obseruabantur in filiis eius. Et tamen omnes obseruabantur in patre. Exod. 29. & Leui. 8. vbi ponuntur omnes cæremoniæ consecrationis Aaron, & filiorũ eius siue sacerdotis magni, & minorum. Tertiò ex parte vestium, uel ornamentorum, quia summus sacerdos habebat quasi decem ornamenta, minores autem habebant tria, vel quatuor solùm; & illa quæ habebant minores sacerdotes habebat maior, & non è contrario. Nam summus sacerdos habebat fæminalia sacra, & tunicam lineam siue byssinam, & cingulum byssinum, & cidarim lineam, & baltheum, & rationale, & ephod, & tunicam totam iacynthinam, & thiaram iacynthinam, & laminam auream pro fronte, & cingulum de multiplici colore. De his omnibus, etiã de omnibus fabricaturis, & figuris patet. Exod. 28. & ibi declaratum est. Filii autem Aaron solum habebant quatuor prima ornamenta. eo. ca. Quartò differebant ex parte reddituũ. Nam sacerdotes minores habebant redditus suos de oblationibus, & primitiis, & votis, & redemptionibus primogenitorum, & de partibus sacrificiorum, & similibus, quę plenè ponuntur Numeri. 18. Aaron autem, siue sacerdos magnus habebat decimam decimæ, idest, centesimam partem fructuum totius Israel. Nam leuitæ accipiebant omnes decimas Israel: & iubebat Deus illis, quòd illarum decimarum partem decimam darent Aaron, scilicet, summo Sacerdoti. eo. c. Quintò differebant in officio, vel ministratione, quia summus sacerdos poterat ministrare in omnibus, in quibus minores. Et vltra hoc habebat

A quasdam proprias ministrationes, scilicet, ipse solus ministrare debebat in die expiationis, quæ est die decima mensis septimi. Leui. 16. Vnde Iosephus dicit in lib. Antiquitatum, quòd cùm semel illa die ministraturus esset quidã summus sacerdos vir iustus; & præcedenti nocte accidisset ei illusio per somnum, & pollui contigisset: alius factus est summus sacerdos loco eius, qui mansit postea in summo sacerdotio, de quo declaratum est primo Paralipo. 6. Etiam soli summo sacerdoti licebat intrare in Sancta sanctorum. Leu. 16. & ad Hebr. 9. minoribus autem non licebat. Quod nõ solùm non licebat: immo etiam quãdo intrabat summus sacerdos in Sancta sanctorum, non licebat alicui de Sacerdotibus minoribus manere in exteriori taber-

B naculo. Leui. 16. Sextò differebant sacerdos magnus & minores in obseruantijs. Nam tenebatur summus sacerdos abstinere à quibusdam, â quibus non tenebantur abstinere minores. Nam de minoribus dixit Deus Leui. 21. quòd non contaminarentur in mortibus suorum, idest, non exirent ad plangendum mortuos: nec accederent ad res ipsorum: nisi in morte patris, & matris, & filii, & filiæ, & fratris, & sororis virginis, quæ nondum accepit virum: & tamen summus sacerdos non poterat exire ad mortem alicuius, nec etiam patris sui. eod. c. Item sacerdotes minores tenebantur non accipere meretricem in uxorem, nec viduam, nec repudiatam. Leui. 21. summus sacerdos nõ solùm tenebatur non accipere viduam, vel repudiatã,

C vel meretricem, sed tenebatur accipere in vxorem virginem generosam. Nam dicitur: non commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ. Septimò differebãt in quibusdam priuilegijs honoris, nam de solo summo sacerdote dicitur, quòd quando exules fugerent in ciuitates refugii; non liceret eis exire impune inde vsque ad mortem summi sacerdotis, alioquin poterãt occidi licitè. Numeri. 35. Octauò differebãt, quia summus sacerdos erat vnicus, & sacerdotes minores erant plurimi. De minoribus manifestum est, cùm distincti essent per vigintiquatuor sortes ad ministrandum, & in qualibet sorte erant multi sacerdotes. 1. Paralipom. 28. De summo sacerdote patet, quòd esset vnicus, quia Deus fecit Aaron vngi in summum sacerdo-

Summus sacerdos Iudæorũ vnus erat.

D tem siue pontificem, & omnes filios eius in sacerdotes minores. Exo. 29. & Leui. 8. Sic etiam mortuo Aaron fecit Deus, quòd Eleazar fieret pontifex pro patrẽ suo Aaron. Numeri. 20. Si tamen non differret summus sacerdos à minoribus, non oportebat, quòd Eleazar poneretur nunc pro Aaron; quia iam ipse fuerat consecratus in sacerdotem minorem. Exo. 29. & Leu. 8. Etiam si essent plures summi sacerdotes, non iussisset nunc Deus poni Eleazar specialiter pro Aaron, sed possent esse multi. Item patet hoc magis Exod. 29. Nam posito ritu consecrationis dicitur: vestem autem sanctam, qua vtetur Aaron, habebunt filii eius post eum, vt vngantur in ea, & consecrentur manus eius: Septem diebus vtetur illa, qui pontifex pro illo fuerit

E constitutus de filiis eius. Et sic uidetur, quòd vnus summus sacerdos succedebat alteri, quia vnus dicitur vngi pro altero, sicut in regno, vbi est vnicus rex, & moritur, & succedit alius dicitur, quòd mortuus est talis rex, & regnauit filius eius pro eo, vt sæpe dicitur in 3. & 4. libris Regum, & in toto, 2. Paralipom. Hic tamẽ dicitur, quod pontifex vngeretur pro patre suo, ergò vnicus erat. Etiam quia dr: septem diebus vtetur illa, qui pontifex fuerit constitutus. & sic unicus significatur. Etiam, quia dicitur, qui pontifex fuerit cõstitutus de filiis eius, & sic innuitur, quòd licèt Aaron, vel alius summus sacerdos haberet multos filios, non erãt omnes summi sacerdotes, sed unicus. Item patet, quia vt supra declaratum est, vestes summi sacerdotis, & mi-

norum

norum differebant. Si ergo essent multi sacerdotes summi fierent multæ vestes, scilicet, pro quolibet omnia ornamenta summi sacerdotis. Deus tamen iussit fieri uestes summi sacerdotis solùm pro Aaron. Exo. 28. Vnde uocat eam unam vestem, scilicet, faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo, & sic iussit fieri unicum rationale, & unicum Ephod, & unicam laminā auream, & unicam tunicam iacinthinam, & sic de cæteris. Si tamen essent multi sacerdotes summi, fierent multa rationabilia, & multa Ephod, & cætera ornamenta pontificis, ergo vnicus erat. Item patet, quia Exo. 29. dicitur: uestem sanctam qua utetur Aaron, habebunt filii eius post eum. Et sic uestis erat unica, ergo unicus summus sacerdos. Etiam quia dicitur, quod illam habebunt filii eius post eum: ergo uiuente Aarō nullus poterat indui illa ueste, nisi ipse. Et tamen necesse erat summum sacerdotem indui illis uestibus, quibus induebatur Aaron, ergo uiuente Aaron nullus fuit summus sacerdos nisi ipse. Ita ergo post eum, quia eadem habitudo, quæ erat Aaron ad filios suos, erat cuiuslibet summi sacerdotis ad cæteros sacerdotes, quia Deus ponebat hoc in lege, ut ita apud omnes posteros obseruaret. Et patet quia postquam posita est cōsecratio Aaron & filiorum suorum subditur, quòd ita debeant seruari omnia illa apud posteros. Exo. 29. & Leui. 8. Item patet, quia uidebatur ualde irrationabile esse multos summos sacerdotes. Nam unius Ecclesiæ non potest esse nisi unus pontifex, & summus sacerdos erat pontifex apud Iudæos. Leui. 21. & Nume. 35. ergo unicus esse debebat. Et adhuc magis repugnabat inter Iudæos esse multos pontifices, quam in eodem Episcopatu esse multos Episcopos. Quia licèt in unico Episcopatu sit unica ecclesia, quæ est sedes, sunt tamen multæ particulares subiectæ illi. Inter Iudæos tamen erat unica ecclesia, siue unicum tēplum in unico loco terræ Chanaan, & non licebat in aliquo alio loco esse templum, nec altare aliquod ad ministrandum in sacrificiis. Deuteronom. 12. Et colligitur Iosue. 22. ubi uoluerunt nouem tribus & dimidia pugnare contra duas & dimidiam, quia erexerunt vnum altare apud tumulos Iordanis. In eadem particulari ecclesia, siue templo non videtur quomodo possent esse multi summi sacerdotes, quia ista pluralitas principum seipsam confunderet, quia quod unus iuberet alius destrueret: ideo Arist. 12. Metaphy. posuit unicū rectorem uniuersi, quem Deum, vel causam primam nos appellamus, dicens: Entia nolunt malè ordinari: mala est autem pluralitas principum, bonus est ergo unus princeps. Item patet hoc ex deductione, quam facit Iosephus in libris Antiquitatum, ubi enarrat omnes summos sacerdotes simul, nisi per contētionem, uel ex aliquo accidenti particulari aliàs semper est unicus. Item, quia si possent esse multi summi sacerdotes, non diceretur aliquando de aliquo sacerdote specialiter, quòd erat præpositus in templo, uel quòd ministrauerat in templo, & tamen dicitur de aliquibus hoc, ut patet Iudicum. 20. scilicet. Eo tempore erat arca domini in Silo, & Phinees filius Eleazari, filij Aarō erat præpositus domus. Ergo unicus erat iste præpositus, & iste erat summus sacerdos, cui Deus promiserat summum sacerdotium in æternum, quia pro eo zelauerat occidens coeuntes in contemptum Dei. Numeri. 25. & primo Macha. 2. Et etiam omnes, qui ibi nominantur fuerunt summi sacerdotes. Nam dicitur, quod Phinees filius Eleazari filii Aaron erat præpositus domus, & tamen Phinees fuit pontifex, ut nunc dictum est, & Eleazar pater suus, siue Eleazarus fuit pontifex. Nume. 20. & Aaron fuit primus pontifex. Exod. 29. Item dicuntur aliqui ministrasse specialiter in templo: sicut dicitur primo Paralipom. 6. Iohanam

F genuit Azariam. Ipse est, qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificauit Salomon in Ierusalem. Et sic dicitur specialiter de isto, quòd sacerdotio functus est. Si tamen multi essent, qui similiter sacerdotio fungerentur, non diceretur de hoc absolutè, quòd sacerdotio functus est, ergo unicus erat in isto modo fungendi sacerdotio, & tamen iste fuit summus sacerdos, ut declaratum est eo. c. & ut Iosephus dicit, ergo unicus erat summus sacerdos. Nonò differebant, quia summus sacerdos erat semper primogenitus inter fratres: ita quòd non erat aliquis maior illo: & talis debebat esse summus sacerdos, vel eo moriente sequens frater

G eius, si ille nondum habebat filios. Leui. 21. scilicet, pontifex, idest, sacerdos maximus inter fratres suos. Item quia generale erat apud Iudæos, quòd omnis honor, qui ueniret per successionem, pertineret ad primogenitos, quia primogeniti succedebant in duplo in possessionibus, quàm quilibet de fratribus. Deuteron. 21. In honore etiam, & imperio primogenitus erat maior aliis. Gen. 49. Maximè, cùm honor esset indiuisibilis, qui non posset diuidi per omnes fratres, pertinebat solùm ad primogenitum. Sicut nunc fit de successione in regno. Sacerdotes autem minores erant tam primogeniti, quàm nō primogeniti, cùm omnes filii sacerdotum necessariò essent sacerdotes, quia tota posteritas Aaron applicabatur ad sacerdotium. Nume. 3. & 16. Aliæ differentiæ possent assignari inter sacerdotem magnum, & minores, quæ reducentur ad

H supradictas. De materia summorum sacerdotum est magis declaratum Exod. 29. & Numeri. 20. De istis etiam sacerdotibus quot fuerint, scilicet, quòd fuerūt octogintatres, uel quatuor, & nomina eorum, & actus aliquorum declaratum est latè primo Paralipom. 6. Sciendum, quòd multa nomina, habet sacerdos magnus, scilicet, uocatur pontifex, & sacerdos magnus, & sacerdos maximus, & summus sacerdos, & princeps sacerdotum: de primo patet Exod. 29. & Leui. 21. & Numeri. 35. De secundo patet, quia Elcias uocatū summus sacerdos magnus. 4. Reg. 22. & 2. Paralipom. 34. & Eliasib sacerdos magnus Nee. 3. c. De tertio patet Leui. 21. ubi pontifex uocatur sacerdos maximus. De quarto patet Act. 23. scilicet, summum sacerdotē Dei

I maledicis, & Marci. 13. & 15. Nam conuenienter Marcus uocat summos sacerdotes, quos alii uocant principes sacerdotum. De quinto patet Actuum. 13. scilicet, nesciebāt quia princeps esset sacerdotum, & Luc. 20. & 22. & hic in litera, & infra 26. & 27. & Ioan. 18. Apparet autem ex præcedentibus, quòd summus sacerdos unicus erat, & non poterant esse plures simul. Scriptura tamen maximè apud Euangelistas dicit multos principes sacerdotum, uel summos sacerdotes, ut hic in litera, & infra 26. & 27. & Mar. 13. & 15. & Luc. 3. & 22. & 10. 8. & 19. Quidam dicunt, quòd licèt à principio institutum fuerit unicū esse summum sacerdotem: postea tamen Dauid instituit esse duos, quando reformauit cultum Dei. Nam posuit unum summum sacerdotem de familia Eleazar, & alium de

K familia Ithamar. primo Paralipom. 24. & fuerunt isti, scilicet, Abiathar, & Sadoc. Ita ergo post istud essent saltem duo summi sacerdotes semper simul, & isti uocantur principes sacerdotum, uel summi sacerdotes. Dicendum, quòd non stat, quia licèt Dauid posuit Sadoc, & Abiathar, ut summos sacerdotes, non manserunt ambo in summo sacerdotio, & coegit eum manere exulem usque ad mortem, ita ut non solùm non ministraret, immo etiam quòd non intraret in Ierusalem, sed quòd maneret in agro suo in Anathoc, quæ erat parua ciuitas apud Ierusalem. patet hoc. 3. Reg. 2. & post hoc nullus de stirpe Abiathar fuit summus sacerdos. Et sic Deus prædixerat contra Heli, quòd nemo

mo de domo sua ministraret in sacerdotio summo: sed essent sic extranei, & quasi laici, vt reciperentur inter sacerdotes minores, primo Reg. 2. & erat iste Abiathar de progenie Heli summi sacerdotis. Et in eo completa fuit maledictio domus Heli. 3. Reg. 2. & ibi declaratum est. Et ideo postea nunquam fuit sacerdos aliquis de stirpe Abiathar, sed solùm de stirpe Sadoc. Et ille iam mansit unicus. Nec fuerunt postea aliquo tempore duo summi sacerdotes, nisi quando assumebantur in discordia, vel per aliquod accidens, vt supra dictum est. Hoc patet magis ex discursu Iosephi in libris Antiquitatum vsque ad finem, vbi ponit omnes summos sacerdotes, & tempora, quibus ministrauerunt, & tamen nunquam duo simul erãt. Patet etiam ex his, quæ declarata sunt primo Paralip. 6. vbi omnes summi sacerdotes, & tempora eorum describuntur. Item hoc colligitur ex verbis Euangelistarum. Nam Io. 18. dicitur. Et aduxerunt eum ad Annam primum. Et sequitur: Erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Et ibi solus Caiphas vocatur pontifex. Idem dicitur Ioan. 11. scilicet, quòd cùm Caiphas esset pontifex anni illius prophetauit. Sic etiam alij Euangelistæ vocant absolutè Caipham principem sacerdotum. Et Luc. 22. dicitur magis absolutè, scilicet. Comprehendentes eum duxerunt ad domum principis sacerdotum. Si tamen essent multi principes sacerdotum, non uocaretur aliquis eorum princeps absolutè: maximè non exprimendo nomen eius. Ideo vnicus erat. Dici ergo potest dupliciter: vno modo quod summus sacerdos semper fuit vnicus. Quia tamen postquam Romani cœperunt dominari super Iudeos fuit sacerdotium venale, non ministrabat aliquis sacerdos secundùm legem vsque ad mortem suam, vt sic succederet ei filius suus: sed vendebatur sacerdotiũ, & vnus erat sacerdos magnus in vno anno, & alius in alio. Sic patet Ioan. 11. de Caipha, qui erat pontifex anni illius, & Ioan. 18. Et tunc ille, qui semel fuisset summus sacerdos, poterat vocari summus sacerdos, vel princeps sacerdotum. Vnde poterant esse multi summi sacerdotes simul, & isti sunt, quos Euangelistę vocant summos sacerdotes, vel principes sacerdotum, licèt vnus de eis esset solùm summus sacerdos actualiter. Aliter potest dici, quòd licèt esset vnicus summus sacerdos, secundùm tamen diuersa officia templi erãt diuersi, qui principabantur in illis officiis, & illi erant prępositi multorum sacerdotum. Ideo vocantur summi sacerdotes. Hoc maximè potest intelligi de principibus sortium. Nam erant diuersi sacerdotes per viginti quatuor sortes, & in qualibet erant multi sacerdotes, præcipuus autem in qualibet sorte uocabatur princeps sacerdotum illius sortis. Sic accipitur primo Paralip. 24. scilicet. Diuisit autem eis, hoc est filijs Eleazar principes per familias. 16. & filiis Ithamar per familias, & domos suas octo. Primò de familia Eleazar erant. 16. principes propter sexdecim sortes, & de familia Ithamar erant octo principes propter octo familias. Et sic sæpe. eo. cap. vocantur isti vigintiquatuor principes sacerdotum, idest, familiarum sacerdotalium. Mãserunt autem istæ sortes vigintiquatuor distinctæ usque ad Christi tempus; & ministrabant sacerdotes secundùm illas. Ergo poterant esse nunc multi principes sacerdotum, quia semper essent uigintiquatuor principes. Patet hoc Luc. 1. vbi dicitur de Zacharia patre Ioannis, quòd fuit sacerdos de vice Abia, & illa erat octaua sors sacerdotalis. primo Paralipo. 24. Et etiam dicitur, quòd forte exijt, vt poneret incensum. Isti autem principes familiarum sacerdotalium uocantur ab Euangelistis aliquando principes sacerdotum, ut vocant Matthæus, Lucas, & Ioannes, aliquando pontifices Ioã. 28. scilicet. Gens tua, & pontifices tui tradiderunt te mihi:

Determinatio au[...] q vnus erat sacerdos maximus.

A & aliquando summi sacerdotes. Mar. 14. & 15. Magis tamen propriè uocantur principes sacerdotum, quàm summi sacerdotes, & pontifices, quia princeps sacerdotum potest uocari quicunque præest aliquibus sacerdotibus; sicut præerat quilibet istorum. 24. principum familiarum sacerdotalium. Summus Sacerdos est, qui super oẽs sacerdotes est; & super quẽ nullus sacerdos est, & tñ sup quemlibet istorũ uigintiquatuor erat unus summus pontifex, qui erat respectu omniũ. Etiam non dicuntur propriè pontifices, quia põtifex solùm accipitur pro sacerdote maximo. Leui. 21. Omnes tamen principes familiarum sacerdotalium erant sacerdotes minores præter unũ eorum, qui erat summus sacerdos. Ideo oportet dici, quòd uocentur largè
B pontifices, vel summi sacerdotes, licèt propriè uocentur principes Sacerdotum. Et sic semper erat unicus summus sacerdos, qui absolutè uocabatur summus sacerdos, uel pontifex, uel princeps sacerdotum solus, sed solùm quando sic multi uocantur. Ratio differentiæ est, quia si aliquis uocetur solus summus sacerdos necesse est, quòd conueniat sibi per aliquam rationẽ specialem. Et istud est, quod sit simpliciter super omnes sacerdotes. Si autem multi uocantur simul summi sacerdotes, non oportet alicui horum conuenire per aliquam rationem specialem. Sicut si dicamus Propheta dixit, uel Apostolus dixit, intelligimus de aliquo cui per excellentiam conuenit istud nomen, scilicet, de Dauid, & Paulo. Si autem dicamus, prophetæ
C dixerunt, uel apostoli fecerunt, non accipitur propheta, uel apostolus secundùm aliquam rationem specialem, sed communem. Ita autem est de pontificibus, quia sæpe uocatur aliquis pontifex uel princeps sacerdotum absolutè in singulari, & non expresso nominè eius, & tunc accipitur pro eo, qui erat uerè summus sacerdos, sicut Caiphas uocatur absolutè princeps sacerdotum non expresso nomine Luc. 22. Et uocatur pontifex absolutè, & singulariter Io. decimo octauo; & sic ipse erat tunc solus summus sacerdos. Et hoc satis patet, quia de eo solo dicitur Ioan. 11. & 18. quòd erat põtifex anni illius, quod frustra diceretur si istum eundem gradum alii tenerent. Idem patet; quia nullus de principibus sacerdotum iudicauit de Christo; nisi
D Caiphas. Item ad domum nullius principis sacerdotũ ductus est Christus, nisi ad domum Caiphæ. Et si dicas, quod ad Annam ductus est primò. Ioã. 18. ibidem respondetur, quòd hoc fuit, quia Annas erat socer Caiphę, qui erat pontifex. Ergo propter Caipham ductus est ad Annam. Satis tamen apparet, quòd Annas non erat in eodem gradu sacerdotij, in quo Caiphas: quia licet iste honor fuerit ei delatus; scilicet, q Christus ad eum ductus est primum propter Caipham, ipse tamen tanquam sibi conscius, quòd non erat in dignitate illa, in qua erat Caiphas, nihil uoluit iudicare de Christo, sed interrogauit quædam ab eo, & remisit eum ad Caipham. Ioa. 18. Ipse autem Caiphas iudicauit de illo, quòd esset reus mortis. infra 26. & Luc. 22.
E Et sic ipse solus uidebatur habere potestatem. Item patet, quia in domum Caiphæ conuenerant omnes principes sacerdotum, & Seniores infra 26. & Luc. 22. & Mar. 15. Et sic ille erat præcipuus, qui erat uerus summus sacerdos, & cæteri autem erant solum principes familiarum sacerdotalium. Si autem obijcias, quòd etiam Annas uocatus est pontifex absolutè. Ioan. 14. Dicẽdum, quòd postquam positum est nomen suum uocatur pontifex, & tunc non oportet uocari eũ pontificem propter aliquam rationem specialem. Cùm autem nõ expresso nomine vocatur aliquis pontifex; oportet quod intelligatur secundum rationem specialem, licèt posset adhuc dici de Anna: quòd ipse fuerat verus summus pontifex, quem Iosephus vocat Anna-

ni

ni pontificem,de quo declaratum est primo Paralipo. 6. Ideo posset ipse vocari pontifex absolutè, licèt illo anno non esset pontifex ipse, sed Caiphas. Si autem obiiciatur, quòd ponuntur duo summi sacerdotes simul,qui essent summi sacerdotes veri,scilicet, Annas, & Caiphas.Luc.3.scilicet, sub principibus sacerdotũ Anna & Caipha.Ibidem declarabitur. Vterque istorũ modorum est satis rationabilis, sed secundus magis placet, eo quòd de illo habemus exemplum in scriptura,& non de primo,vt dictum est:& tamen per primum modum possunt vocari omnes isti summi sacerdotes vel pontifices, & non per secundum, vt declaratum est.

Quare Herodes quæsiuerit summos sacerdotes, cum Magi solum ab eo quæsissent de rege nato. Quæst. XXVII.

QVAERITVR, cùm Magi solùm dixerint Herodi, vbi est qui natus est rex Iudæorum? quare ipse quæsiuit a sacerdotibus vbi Christus,idest,Messias nasciturus erat? Dicendum,quòd Herodes putauit, quòd iste rex cuius natiuitas annunciabatur,erat Messias:ideo quæsiuit de loco natiuitatis eius. Causa autem quærendi fuit: quia putauit,quòd in lege, vel prophetis scriptum esset de loco natiuitatis Messiæ. Nam audiebat Herodes promissum esse Messiam in lege, & prophetis, ideo licèt ipse nihil sciret de sacra scrip. verisimiliter ad credendum,mouebatur discere multa de eius moribus,& loco,& tempore:vt per hoc cognosceretur. Causa autẽ quare putauit esse Messiam istum regem, qui annunciabatur fuit multiplex. Prima,quia Herodes vidit nũc, qualia nunquam viderat in natiuitate alicuius regis, siue Iudæorum,siue aliorum Gentium. Nec etiam talia quisquam audierat, scilicet, quòd appareret aliqua stella ad ostendendum illum natum,& quòd reges de longinquis venirent ad adorandum eum antequam natiuitas eius diuulgata foret, & etiam, quòd stella præcederet reges dirigendo eos in via. Et quia Herodes audierat Messiam futurum aliquid magnum super cæteros reges,putauit Herodes,quod nulli poterat conuenire hoc nisi Messiæ: & sic ipse esset cuius natiuitas annunciaretur. Secunda,quia Iudæi tempore illo expectabant Messiam venturum, quia secundùm prophetiam Iacob ipso tempore venturus esset, quia iam incipiebat transire Sceptrum de femore Iuda ad alienigenas,cùm Herodes rex esset de stirpe Idumæorum: vt supra dictum est. Forte autem Herodes sæpe audisset Messiam tunc venturum: quia non poterat istud abscondi, cùm Israelitæ istud valde desiderarent, & de hoc sæpe loquerentur: & sic putaret Herodes istum esse Messiam quẽ Iudæi tunc sperabant. Tertia est,quia eo tempore erat magna fama de Messia: ita vt aliqui videntes impletum esse tempus prænunciatum a prophetis de aduentu Messiæ, & ille nondum venisset, dicerent se esse Messiam. Sic fuit de quodam Iudæo, qui dictus est Theodas, & dixit se esse Messiam, cui consenserunt viri quasi quadringenti, sed tandem ipse occisus est, & qui credebant in eum, dissipati sunt. Post istum fuit Iudas Galilæus, qui etiã dixit se esse Messiam,& periit ipse, & qui consenserũt ei.Act.5.Fuerunt isti quasi in tempore natiuitatis Christi. Nam de Iuda Galilæo dicitur,quòd fuit in diebus professionis.eo.ca. Vocantur dies professionis quando Octauianus iussit, vt describeretur vniuersus orbis, & iret quilibet ad profitendum in ciuitatem suam Luc. 2.Et tamen in diebus professionis Christus natus est: quia cùm iret Ioseph, & Maria vxor eius in Bethlehẽ ad profitendum,natus est ibi Christus. eo.ca. Et sic Iu-

F das Gali.fuit quasi tempore natiuitatis Christi. Theodas fuit aliquanto tempore ante natiuitatẽ:cũ dicatur, quòd fuerit ante Iu.Gali. Act.5. propter ista ergo scandala ab omnibus cõsiderabatur tunc de aduentu Messiæ.& erãt circa hoc solliciti:ideo Herodes audiens natum regem Iudæ, de Messia putauit dici. Quarta est, quia ex modo loquendi Magorum videbatur, quòd loquerentur de Messia. Nam non quæsiuerunt de natiuitate alicuius regis specialiter,sed dixerũt. *Vbi est, qui natus est rex Iudæorũ.* Et sic specialiter erat iste rex Iudæorũ,de quo annũciabant.Istud autẽ soli Messiæ competit,qui specialiter regnaturus erat, scilicet,sapiẽtius, & iustius, quàm cæteri reges. Hiere. 23. & specialem modum regendi,& iudicandi haberet.Isa.11.Et ipse re-
G stitueret Israel faciendo eum habitare confidenter. Ierem. 23. quod nulli alteri regi competebat:ideo dicendo simpliciter regem Iudæorum, non possumus intelligere nisi Messiam.Sic accipitur.Zach 9.& infra 21.scilicet:Dicite filiæ Siõ:Ecce rex tuus venit.Ille autem est Messias.Sic etiam Michæas vocauit Messiam specialiter dominatorem Israel, nec expresso nomine. Michææ.5.scilicet.Ex te mihi egredietur,qui sit dominator in Israel. Cũ ergo Herodes audiuit nominari regem Iudæorum absolutè,de Messia intellexit.

Ad quid Herodes uoluit scire locum natiuitatis Christi. Quæst. XXVIII.

H QVAERITVR ad quid Herodes voluit scire locũ natiuitatis Christi,idest,Messiæ. Dicendũ, quòd cum Herodes audisset natum esse regẽ Iudæorũ,credidit ꝙ ille, si uiueret, auferret sibi regnum,vel filiis suis. Et quia putauit Herodes illum esse puerum sicut innuebant Magi ex ortu stellæ:credidit,ꝙ maneret in loco natiuitatis,& sic cognito loco natiuitatis posset inuenire eum: & occidere:& si non posset eum determinate cognoscere,saltẽ occidendo omnes coætaneos occideret ipsum, sicut conatus est postea facere. Sed dicetur quomodo Hero.auderet talia quærere a Iudæis: quia ipsi nolent respondere ei ad istum finem, sed potius persequerentur eum,si intenderet occidere Messiam eorum, quẽ
I ipsi pro summo bono expectabant: dicendum quod Herodes non ostendit Iudæis se velle occidere Messiã eorum: quia si hoc Herodes innueret,ipse se impediret,quia Iudæi resisterent ei pro viribus,etiam occultarent ei Messiam. Item non responderent ei de loco natiuitatis. Et dato,quòd aliqui propter timorem responderent, subticerent ei veritatem, & exprimerent ei alium locum, in quo Messias non esset nasciturus: & sic nunquam eum inueniret. Sed potuit Herod.duas causas verisimiles ad interrogandum prætendere. Prima propter Magos. Nam erant reges alienigenæ, & venerant ad Herodem, quærentes, vbi erat natus rex Iud. Dignum erat,quòd Hero.faceret illis responderi per sapientes. Et ad hoc quæsiuit vbi Christus nasceretur. Et quòd propter hoc esset innueretur: appa-
K ret,quia postquam sapientes responderunt Christum debere nasci in Bethlehem:dicitur,quòd Herod.misit Magos in Bethlehem. Secunda propter se ipsum:quia cum Messias a Iudæis putaretur futurus excellentior omnibus regibus & hoc innuerent Magi venientes ad adorandum eum. Volebat quoque innuere, quòd ipse vellet eum adorare sicut Magi,vel honorare in aliquo. Patet, quia sic innuit ipse Magis, dicens, scilicet. *Et cùm inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniens adorem eum.*

Quomodo

Quomodo Herodes intendebat occidere Messiam, cùm occidi non posset, quia Deus erat. Quæst. XXIX.

QVAERITVR, quomodo Herodes intendebat occidere Messiam, cùm non posset occidi Messias, nisi quando ipse vellet, quia Deus erat. Item, quia lex prædixerat multa de Messia, quæ facere deberet, scilicet, quòd regnaret iustè, & sapienter, & in diebus suis saluaretur Iuda, & Israel habitaret confidenter. Iere. 23. Ante ergo quam ista impleret, non poterat occidi, quia necesse est quòd omnia, quæ scriptura dicit compleantur, sicut dicitur infra. 5. scilicet. Donec cœlum, & terra transeat, Iota vnum aut apex vnus non præteribit a lege donec omnia fiant, idest, facilius est quòd cœlum & terra transeant, idest, esse desinant, quàm, quòd vnum verbum minimum maneat de lege, quòd non compleatur: & Christus dixit de se ipso quòd oportet impleri omnia, quæ de ipso scripta erant in lege, & in prophetis, & in Psal. sed nihil horum erat impletum, ergo non poterat nunc Hero. occidere Messiam. Item quia non poterat occidi in loco natiuitatis suæ, quia propter hoc voluit de illo certificari, vt supra dictum est. Non poterat tamẽ Christus occidi in Bethlehem loco natiuitatis suę, sed in Ierusalem necesse erat eum mori, vt dixit ipse Christus infra, 14. scilicet. Non capit prophetam perire extra Ierusalem, idest, non est possibile, quòd propheta, idest, Messias, qui vocatur propheta per excellentiam pereat, idest, moriatur extra Ierusalem. Dicendum, quod verum est, quòd Herodes non poterat nũc occidere Christum, nec quisquam hominum, nec ẽt totus mundus, quia cùm ipse haberet potestatem ponendi animam suam, & sumendi eam. Ioan. 1. idest, potestatem moriendi quando vellet, & surgendi quando vellet, & nunc mori nollet quousque impleret omnia, quæ de eo dicta erant, non poterat eum quisquam occidere. Et sic etiam fuit aliis vicibus quando Iudæi conabantur occidere ipsum, & tamen non poterant, Sed dicitur, quòd nemo misit manum in eum, quia nondum venerat hora eius, idest, hora, qua ipse volebat mori. Ioan. 7. A fortiori nunc, quia nihil adhuc fecerat de eis, pro quibus missus erat. Herodes tamen putauit, quòd posset eum occidere, sicut quidam dicunt, quia ita etiam putauit Pilatus. Ioa. 18. scilicet. Mihi non loqueris? Nescis, quia potestatem habeo dimittere te, & potestatem crucifigere te? Et sic ipse postea illum occidit. Christus tamen dicit, quòd ille non habebat potestatem occidendi eum, scilicet, Non haberes potestatem in me, nisi datum esset tibi desuper. Et hoc erat quia tunc erat hora mortis Christi, sicut dicitur Luc. 22. scilicet: Quotidie eram vobiscum in tẽplo docens, & non me tenuistis: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum, quasi dicat, licèt essem uobiscũ quotidie in templo, non me tenuistis, idest, non potuistis me tenere. Nunc autem tenuistis me, quia est hora vestra, idest, concessa vobis, & potestas tenebrarum, idest, potestas peccatorum hominum, qui sunt tenebrosi. Sed non stat, quia Pilatus nesciebat de Iesu, an esset Messias, sed solum putabat, quòd per inuidiam traderent eum: ipse autem esset vir bonus. Herodes tamen nitebatur occidere Messiam, non quidem specialiter aliquem hominem, sed ipsum Messiam in generali, secundùm quòd erat in lege, & prophetis promissus. Nam quæsiuit ubi nasceretur Christus, idest, Messias: & etiam patet, quia postea iubẽs occidi infantes in Bethlehem, intendebat occidere eum, qui erat Messias, vel quem ipse putabat esse Messiam. Aliter ergo dici potest, quòd licet Herodes sciret Messiam in lege promissum, & magnalia facturum audiret, credi-

A dit tamen, quòd ipse posset occidere eum, & quilibet potens in sęculo. Sic patet de alio Herode de progenie istius, qui occidit Ioannem Baptistam, quem credebat esse virum sanctissimum, ita ut in uirtute eius alij operarentur miracula, & tamen credidit, quòd facilè erat occidere eum sicut ipse occidit, sic dicitur infra. 14. scilicet. Herodes audiens famam Iesu, ait Ioannes, quem ego decolaui, surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Si autem obiicias, quòd erat Messias Deus, & nemo poterat eum occidere: dicendum quòd Herodes non credebat istud, immo nec cogitabat, quia Iudæi communiter non asserebant Messiam esse Deum, licèt multi eorum sic putarent, & ex lege sua, & prophetis colligatur: & sic Herodes

B fortè numquam audierat, quòd Messias esset Deus, & dato quòd audiret fortè non crederet, quia Herodes erat vir iniquus cultum Dei despiciens, sola temporalia bona sequens, & fauorem principum Romanorũ: ideo istud, quod erat difficillimum, non crederet. Aliter potest dici, quòd etiam si Herodes crederet vera esse, quæ dicebantur de Messia, & quòd ipse non posset occidere eum, excæcabat eum desiderium: sicut quotidie videmus in aliquibus, quæ homo scit se non posse consequi, quia tamen illa nimium desiderat, fallit se ipsum: fingens quasi sit facile illa consequi, & sic illis se exponit. Ita Herodes, cùm desideraret nimis occidere Christum tanquam hostem regni sui: licèt putaret, quòd non posset hoc efficere, excæcabatur, &

C credebat quòd posset efficere, & conabatur ad illud. Adhuc potest dici, quòd licèt putaret quòd non posset hoc facere, tamen quasi ex quadam desperatione conabatur se opponere: sicut interdum homines sciẽtes, quòd non possent euadere quædam pericula, exponunt se totaliter eis. Magis tamen credendum est, quòd Herodes crediderit, ꝙ ipse posset occidere Messiam, quia putabat eum esse solùm aliquem virum iustum, & tales per temporalem potentiam possunt occidi: ideo ipse conatus est eum occidere. Cùm autem dicitur, quòd Messias non posset occidi, nisi quando vellet, quia Deus erat: dicendum, ꝙ verum est, & tamẽ Herodes nesciebat istud, scilicet, an esset Deus, & an in potestate sua esset mori, quando vellet. Et si dicas, ꝙ

D istud constabat ex lege, & prophetis: dicendum, ꝙ licèt inde colligatur, Herodes tamen nesciebat illud, qa non erat studiosus in lege, nec deditus ad audiendum illam, sed erat de illis, qui dicunt Deo, recede à nobis scientiam viarum tuarum nolumus. Iob. 21. Maximè, quia inter Iudæos non erat communiter notum, nec diuulgatum, ꝙ Messias deberet esse Deus. Ad secundum, cùm dicitur ꝙ multa erant prædicta de Messia, quæ oportebat prius impleri, uerum est: & tamen Herodes putabat ista posse impediri, scilicet, quòd si Messias ueniret ad ætatem adultam, ꝙ faceret illa, quæ de eo prænunciata erant, & tamen ꝙ posset impediri, ne ueniret ad ætatem adultam, per humanam potentiam. Et si dicas, quòd ista erant prænunciata per prophetas, & legem. Dicendum, ꝙ Herodes non multum

E credebat prophetis, nec legi, quia erat totus uir mundanus, sicut plurimi inter nos nihil credunt, sicut dicitur ad Rom. 1. Non omnes credunt Euangelio. prophetæ etiam conquerebantur, ꝙ non credebatur eis. Nam Isa. specialiter loquens de Messia conqueritur, ꝙ sibi nõ credatur. Isa. 53. s. Quis credidit auditui nostro, & brachium domini tui reuelatum est? Quasi dicat, Pauci uolunt credere nobis: maximè quia viri mundani plurimi putant Deum res mundanas non aduertere, nec illas regi aliqua lege, ideo est locus malitiæ, & potentiæ humanæ. Et sic uiri iusti possunt occidi ab impiis. Dato etiam, ꝙ Herodes crederet uera esse, quæ lex, & prophetæ prænunciarent, credebat tamen illa

posse

posse impediri, ideo conabatur impedire. Ad tertium dicendum, quòd verum est, quòd Christus non poterat occidi extra Ierusalem, & tamen Herodes nesciebat istud, ideo putabat quòd posset occidi vbicunque pœna temporalis in eum insurgeret. Et hoc modo respondetur ad omnes similes confirmationes.

Quare Herodes clam vocauit Magos. Quæst. XXX.

QVAERITVR, quare Herodes vocauit Magos clam. Dicendum, quòd postquam se informauerat de loco natiuitatis Messiæ per sapientes: voluit se informare de tempore natiuitatis per Magos, & ad hoc uocauit eos clam. Primò vt Iudæi hoc non viderent, vt auferret eis occasionem suspicandi contra eum. Erat enim Herodes alienigena regnans super Iudæos, & non confidebat eis. Et ipse sciebat, quòd ipsi oderant eum, licèt paterẽtur in Dominum, quia vitare non poterant. Et si nunc de Messia suo tam sollicitus inquisitor esset, suspicarentur, quòd aliquid mali ei inferre vellet, & Iudæi se opponerent ipsi, & non posset facere quæ conceperat, & persequerẽtur ipsum. Ideo voluit eis nescientibus ista quærere, & sic clam uocauit Magos. Sed dicetur, ꝙ Iudæi non suspicarentur ex hoc cõtra Herodem, nec etiam ipse deberet hoc putare, quia non quæsiuisset ab eis de loco, vbi Christus nasceretur, & tamen omnibus vocatis quæsiuit illud. Dicendum, quòd non stat: nam in illa quæstione non potuit, vel non debuit verisimiliter aliud præsumi contra Herodem, poterat tamen præsumi in ista secunda propter duo. Primò, quia primum, scilicet, de loco natiuitatis nõ putaretur Herodes propter se ipsum quærere, sed propter Magos, quia venerant ad eum, & petebant, *Vbi est, qui natus est rex Iudæorum?* Ad Herodem ergo tanquam regem pertinebat facere eis responderi: cùm ad eum venissent, quasi se ei commendantes: & sic Iudæi putarent, quòd istud quærebat ad satisfaciendum Magis, & non propter Herodem. Si autem peteret à Magis de tpe natiuitatis, iam istud uideretur propter se ipsum, ideo suspicarentur Hebræi, quòd propter aliquid istud uellet. Secundò, quia conquirendo solùm de loco natiuitatis Mesiæ, cùm nihil ante hoc quæsiuisset de Messia nihil præsumeretur, quòd tamen quæreret secũdo, scilicet, de tempore natiuitatis iam apparebat magna diligentia. Ideo uerisimile erat, quòd propter aliquem finem peteret, & sic Iudæi suspicarentur, ꝙ aliquid intenderet contra Messiã: ideo noluit eis præsentibus hoc querere. Secunda causa quare clam quęsiuit videtur esse, ut Magi non cogerentur aliquid dicere de secretis suis coram multitudine, scilicet. Magi putabant aliquid magnum esse scire natiuitatem eius, ad quem adorandum uenerant, cùm ista fuisset sibi specialiter reuelata. Noluit ergo Herodes cogere eos ad dicendum coram multis, quod faceret si coram Iudæis quæreret: ideo secretè quæsiuit ab eis, & sic ipsi faciliores essent ad respondendum soli regi declarantes secretum suum, quàm si toti multitudini declararent. Et in hoc erat maior honor ipsorum Magorum, scilicet, quo ad secretam regis collocutionem, quàm, quòd coram multitudine interrogarentur. Tertia causa fuit, ꝙ Herodes non uocauit multitudinem sacerdotum, & scribarum nisi per accidens, scilicet, quòd accidit, quòd Herodes non potuit respondere Magis, nisi uocaret sapientes: ideo oportuit illos vocari. Nunc autem non erant necessarii, quia ad hoc, quod ipse nunc quærebat, scilicet de tempore natiuitatis Christi per stellam, non debebant respondere sapientes, sed Magi: ideo non uocauit eos. Quarta causa fuit, vt

F quandò Herodes vellet exequi id, quod nunc intendebat, nesciretur quid uellet, scilicet, quia post biennium ipse iussit occidi omnes pueros, qui erant in Bethlehem à bimatu & infra, & noluit, quòd Iudæi intelligerent ad quem finem faciebat. Si tamen ipse nunc peteret de tempore stellæ coram Iudæis, per quam notificabatur tempus natiuitatis Christi: quando postea viderent pueros occidi, colligerent ex circunstantia temporis quid intenderet. Voluit ergo secretè à Magis quærere. Quælibet harum quatuor causarum est rationabilis, prima tamen, & quarta sunt rationabiliores propter duo. Primò, quia quidquid Herodes hoc faciebat, erat propter mortem Christi, quã præcipuè intendebat, vt ex litera apparet: ideo verisi-

G milius est singula, quæ dicuntur hic, pertinere potius ad istum finem, quàm ad aliquem alium, & ad hunc pertinent prima, & quarta causa. Secundò, quia dicitur hic, clam uocatis, & tamen clam sonat in malum. Nam si dixisset secretè poterat in bonum interprætari, sed clam ad malum est. Ita dicit ecclesia matrimonia clandestina, quæ occultè sunt facta, puta propter aliquid malum, uel turpe, & talia non approbat, sed potius punit, ut patet extra de clan. spon. per totum. Malum autem aliud ibi non erat, nisi desiderium mortis Christi. Ideo quòd Magi clandestinè uocati fuerunt, ad procurationem mortis Christi pertinet, & hoc uult prima, & quarta causa.

H *Quare Herodes uoluit à Magis discere tempus stellæ. Quæst. XXXI.*

QVAERITVR, quare Herodes uoluit à Magis discere tempus stellæ diligenter. Dicendũ quòd Herodes intendebat occidere Messiã, ne priuaretur regno per ipsum. Et ad hoc uolebat scire tempus natiuitatis eius, ut ex ignorantia ætatis non falleretur occidendo alium loco eius, & quia stella apparuerat in eius natiuitate, uoluit scire tempus stellæ, idest quantum erat, quòd stella apparuerat, & sic per hoc sciret ætatem Messiæ. præsupponebat autem Herodes, quòd stella tunc apparuit quando Messias natus est. Et hoc uidebatur rationa-

I bile, Nam stella illa erat ad ostendendam natiuitatẽ eius, ideo rationabile erat, aut uerisimile tunc ipsam apparere quando Messias nasceretur: quia aliàs possent falli Magi si stella prius nasceretur, quã Messias. Nam possent venire in Iudæam antequam nasceretur Messias, & non inuenirent quem adorarent. Si autem dicatur, quòd post eius natiuitatem oriretur, ita posset oriri duobus, uel tribus annis, vel viginti post natum Messiam, sicut quolibet alio tempore, quia nõ erat maior ratio, quòd potius uno tempore, quã alio appareret. De natiuitate autem erat specialis ratio, quia tunc incipiebat Messias esse in mundo, ideo tũc competebat, quòd stella ipsum indicaret. Item patet hoc efficacius ex Magorum intentione: quia ipsi putabant tunc Messiam natum, quando stella orta est. Quod patet ex uerbis eorum. Nam dixerunt, Vbi est,

K qui natus est rex Iudæorum? idest, Vbi est rex Iudæorum, qui nunc natus est. Si tamen præsupponeretur stellam apparuisse post eius natiuitatem, poterat apparere uigesimo, uel trigesimo anno sicut quolibet alio tempore: quia non erat maior causa de uno, quàm de alio, ut dictum est. Et tamen de illo, qui est iam aliquantæ ætatis non dicitur; vbi est, qui natus est, & sic Magi putabant siue præsupponebant, quòd tunc stella apparuit, quando Christus natus est. Hoc fortè prædixerat Balaam posteris suis, quando informauit eos de ortu stellę, scilicet, quòd mox, ut nasceretur ille rex, stella appareret, uel fortè angelus apparuit Magis dicens.

cens. Nunc natus est Christus, quem ista stella signifi- A
cat: ite & adorate eum. Vel hoc idem Spiritus sanctus eos docuit per interiorem inspirationem, vt declaratũ est supra in 6. & magis 19. q.s. Quare Magi moti sunt ad ueniendum, & sic Herodes petens de tempore stellę, petebat de tempore natiuitatis Christi. Sed dicetur, ꝙ non oportebat, quòd Herodes peteret istud, quia ad occidendum Christum sicut ipse intendebat, erat alius modus apertior, scilicet, quòd postquam Magi inuenirent Christum, & adorarent, ipse iret illuc fingens se uelle adorare, & tunc distinctè cognosceret Christum, & esset facilius eum occidere, immo hoc uidetur ipse Herodes uoluisse. Nam dixit Magis, ꝙ interrogarent diligenter de puero, & renunciarent ei, ut ipse iret, & adoraret eum. Dicendum uerum esse, ꝙ B
iste esset modus facilior, & tamen istud primum, scilicet, de tempore stellæ petiuit Herodes quasi in subsidium, scilicet, deficientibus aliis modis certioribus, & hoc fuit propter duo. Primò, quia fortè poterat deludi à Magis. s. ꝙ postquam ipsi inuenissent puerum, ꝙ nõ ostenderent ei illum, sicut factum est, quia admoniti ab angelo ne redirent ad Herodem, reuersi sunt per aliam uiam in regionem suam, & sic Herodes non potuit per eos cognoscere puerũ: ideo uoluit Herodes, quòd si contingeret sibi deficere istam cognitionem, de qua tamen ipse non suspicabatur, quòd maneret sibi aliud, pro quo posset saltem in generali habere cognitionem de Christo. s. per ætatem. Secũdò fuit hoc, quia fortè Magi deciperẽtur in stella sua, ita quòd per C
illam non inuenirent puerum, scilicet, quia quando Magi intrauerunt in Ierusalem disparuit eis stella, qđ ante hoc nunquam fecerat. Et hoc uidentur ipsi significasse Herodi. Vnde putabat Herodes, ꝙ fortè iam non appareret stella, & sic Magi non possent determinatam habere cognitionem de Messia: ideo fortè non inuenirent eum, uel si inuenirent fortè non certificarentur omnino an ille esset, uel alius, & sic nõ possent renũciare Herodi per certitudinem de illo. Et ad hoc uoluit Herodes scire tempus stellæ, scilicet, dato, quòd Magi non inuenirent Christum: ipse per tempus stellę saltem in generali cognosceret eum, & posset occidere occidendo omnes coętaneos sibi. Et ista est uera intentio Herodis. Et sic uoluit, quòd si Magi inuenirent D
puerum ipsi renunciarent, vt iret ad adorandum eum. & sic posset eum occidere nullum alium occidendo. Si autem non inuenirẽt illum: recurreret ipse ad aliud remedium per tempus stellæ, vt dictum est. Sed quare dicitur, quòd diligenter didicit tempus stellæ. Dicendum, quòd propter duo opportuit hoc diligenter sciri: primò, vt occidendo alios quasi coætaneos Christi, non contingeret eum euadere propter ignorãtiam ætatis. Hoc tamen non posset fieri, si non diligenter sciret tempus stellæ: vtpotè si stella fuisset orta tribus annis antequam Herodes vellet occidere pueros, & ipse putaret fuisse illam natam solùm duobus annis ante hoc, occideret solùm pueros à biennio, & infra, & euaderet Christus, qui iam esset triennis, ideo oportuit, quòd diligenter sciret, scilicet, nihil errando de E
tempore. Secundò, vt Herodes cum minori scandalo, quàm fieri posset istam rem ageret. Nam si non sciret Herodes determinatè tempus stellæ, oporteret ꝙ occideret multos etiam supra ætatem Christi, vt non maneret sibi dubium, quòd fortè Christus euaderet. Si autem determinatè sciret tempus stellæ, non oportebat, quòd occideret aliquos nisi, qui nati fuerãt tempore ortus illius stellæ, & post, & sic pauciores occideret, & esset minus scandalum, ideo oportuit diligenter hoc sciri.

Propter duo Her. petiuit de tempore stellæ.

Quare Herodes non quęsiuit à Iudæis de tempore natiuitatis Christi. Quęst. XXXII.

QVAERITVR, quare Herodes non quæsiuit à Iudæis de tempore natiuitatis Christi. Quidam dicunt, quòd Herodes putauit non posse hoc constare sapientibus Iudęorum, quia talia fortè non essent in lege eorũ, nec in prophetis scripta. Sed non stat, quia Herodes petiuit à sapientibus Iudæorum de loco natiuitatis Christi, & non petiuisset, nisi putasset, quòd illi hoc scire possent per legem suam, vel prophetas. Sed sicut locus est circunstantia natiuitatis, ita etiam tempus: ideo qui putat prophetas, vel legem dicere de loco natiuitatis Messie, vel alterius, verisimiliter putare potest, quòd etiam scriptura de tempore dicat: cùm ista sint accidentia coniuncta, quæ sunt circunstantiæ eiusdem rei. Ideo non est dicendum, quòd Herodes putauerit hoc non haberi in lege, nec in prophetis. Sed dicendum, ꝙ ideo quęsiuit à Iudęis ad tollendam suspitionem contra se, quia si ab eis peteret, appareret, ꝙ aliquid volebat facere contra Messiam, vel saltem erat verisimile, ꝙ Iudæi hoc præsumerent: ideo noluit petere ab eis, ne ipsum in hoc impedirẽt, vt dictum est supra penultima quæstione ante hoc. Secundò, quia Herodes fortè putabat, quòd licèt in lege, & prophetis aliquid scriptum esset de tempore natiuitatis Messiæ, quòd Iudæi non bene certificantur per illud, quia fortè erat breuiter, vel obscurè dictum, vel propter aliam causam, & ita ipsi nesciebant dicere determinatè quando nasceretur Messias. Hoc autem manifestè apparebat, quia si Iudæi determinatè scirent istud tempus, non possent inter eos varij insurgere, qui se dicerent Messiam, & diuersis tẽporibus: vel saltem si insurgerent appareret manifestè eorum falsitas, & nemo eos reciperet. Et tamen pauco tempore ante hoc venit Theodas asserens se esse Messiam, & crediderunt in eum aliqui. Et post ipse occisus est, & illi perierunt. Post istum venit Iudas Galilæus dicens se esse Messiam, & crediderunt ei multi. Et etiam isti, & ipse perijt. Act. 6. Etiam post Christi mortem veniebant aliqui dicentes se esse Messiam, & recipiebantur à multis. infra. 24. scilicet. Tunc si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut illic, nolite illi credere: Et tamen Christus Messias est. Et sequitur, surgẽt enim Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia: ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et sic multos Christos, idest, Messias dixit post se venturos, scilicet, qui se sic vocarent. Et Luc. 21. dicitur: Multi venient in nomine meo dicẽtes, quia ego sum Chrs. i. ego sum Messias. Quilibet tamen istorum habebat sequaces multos, cùm infra. 24. dicatur, quòd isti falsi Christi inducerent in errorem, si fieri posset, etiam electos: ergo Iudæi nesciebant determinatum tempus aduentus Messiæ, idest, natiuitatis eius, cùm istud sit valde præcisum tempus. Tertiò, quia dato, ꝙ Iudæi scirent determinatum tempus natiuitatis Messiæ, non peteret ab eis Herodes, quia non petebat ab eis quidquam nisi ex necessitate: nam propter hoc quæsiuit ab eis de loco natiuitatis Messiæ, quia ad respondendum Magis non poterat per alios certificari. Nunc autem de tpe natiuitatis Messiæ poterat certificari per Magos, per stellam: ideo nõ curauit quærere à Iudæis. Nam etiam de loco natiuitatis non quæsiuisset ab eis, si per Magos scire potuisset. Quartò, quia etiam si Iudæi hoc scirent, & nulla suspitio oriretur contra Herodem ista interrogando: magis tamen volebat hoc scire per Magos, quia verisimilius erat eos scire, & magis determinatè. Nam scriptura etiam

si interdum loquatur de tempore, quo aliqua res debet fieri, non ponit determinatè diem, quo fiet, vel fieri incipiet, sed ponit quasdam generales determinationes. Iudęi tamen non poterant scire nisi per scripturam: Magi autem sciebant per stellam. Et ista determinatè poterat certificare, cùm præsupponatur eam ortam die illo, quo Christo natus est, vt declaratum est præcedenti quæstione: etiam quia ista stella ad nihil aliud fuit, nisi vt ostēderet Christum natum, & viam, qua illuc iretur, & postea locum, in quo esset: ideo per istam magis determinatè poterat homo instrui de tēpore natiuitatis Messiæ, quàm per aliquid aliud, & sic Herodes potius voluit quærere à Magis, quàm à Iudæis.

Quare Herodes misit Magos in Bethlehem. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR, quare nunc Herodes misit Magos in Bethlehem. Dicendum, quòd Magi postquam sibi occultata fuit stella ad introitum Ierusalem, quæsierunt vbi natus erat rex Iudæorum: Herodes autem fecit responderi per sapientes: & inuentum est, quòd in Bethlehem: ideo misit eos in Bethlehem, quasi certificans eos, quòd ille erat locus natiuitatis eius, & ibi inuenirent eum si iam natus esset. Sed dicetur ad quid Herodes mittebat eos illuc, quia cùm stella dirigeret eos, irent quo stella eos duceret, siue in Bethlehem, siue in alium locum, & sic non oportebat eis nominari locum, ad quem irent: sicut factum est: quia dicitur infra in litera, quòd *stella præcedebat eos vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer.* Dicendum, quòd Herodes putabat, quòd stella iam non appareret Magis amplius, cùm semper direxisset eos per viam, & occultata fuisset ad introitum Ierusalem, ideo oportebat, quòd diceretur eis locus, ad quem deberent ire. Et ista est causa quare petierunt vbi est, qui natus est rex Iudæorum. Si autem stella eis non disparuisset non quæsiuissent hoc: ipsi etiā Magi putauerunt, quòd iam stella non appareret eis, vnde quando ad exitum de Ierusalem viderunt stellam, gauisi sunt gaudio magno valde, scilicet, quasi ex insperato eis appareret, quia aliàs non esset istud gaudium tam magnum, quantum litera significat. Et sic ipsi voluerunt ab Herode informari de loco, ad quem deberent ire. Et cùm dixit eis, quòd irent in Bethlehem, inceperunt illuc ire. Nam quando stella eis apparuit illuc, iam erant in viam Bethlehem, & iuissent illuc etiā si stella non apparuisset rursus. Sed dicetur ad quid mittebat Herodes Magos in Bethlehem, quia dato, ꝙ ibi Messias nasceretur, poterat esse, quòd ibi non esset, sed in alio quocunque loco terræ Iudææ. Dicendum, quòd præsuppositis eis, quæ Magi præsupponebant, & eis, quæ nunc per Herodem inuenta sunt, erat quasi necesse, vel saltem omnino verisimile, quòd inuenirent eum in Bethlehem. Nam nunc inuentum fuerat, quòd deberet nasci in Bethlehem: Magi autem præsupponebant ipsum natum esse, sicut stella significauerat: etiam præsupponebant, quòd non effluxerāt tredecim dies à natiuitate eius, quod apparebat per ortū stellæ. Nā die tertiodecimo venerunt Magi in Bethlehem, & tamen in tam parua ætate non erat verisimile, quòd puer portatus esset ad alium locum extra locum natiuitatis suæ, quia propter tantam teneritudinem pueri, noceret ei diuersitas, siue propter motum localem, siue per varietatem aeris. Sed adhuc magis erat hoc propter matrem, quia in tam paucis diebus fortè nondum esset curata de puerperio, & sic maneret in loco, in quo peperisset. Et potissimè istud erat secundùm consuetudinem legis Iudæorum. Nam

F foemina, cùm pareret filium erat septem diebus immunda iuxta legem mulieris menstruatæ, & erat separata, & sic in illis non posset discurrere hinc, & inde. Postea manebat triginta tribus diebus immunda in purificatione sanguinis sui. Leui. 12. ideo vsq; ad istos quadraginta dies, non erat verisimile, quòd mulier recederet de loco, in quo pepererat. In die autem quadragesimo vētura erat in templum ad offerendum filium. eod. cap. ideo vsque ad illud tempus poterat in Bethlehem quæri verisimiliter Christus natus, & sic factum est. Nam vsq; ad diem quadragesimū mansit ibi domina nostra cū puero, & die quadragesimo obtulit ipsum in Ierusalem in templo. Luc. 2. & tunc redijt in Galilæam in ciuitatem Nazareth. eo. c.

G

Quare Herodes non iuit cum Magis in Bethlehem. Quęst. XXXIIII.

QVAERITVR, quare Herodes non iuit nunc cum Magis in Bethlehem, quia ibi potuisset nunc inuenire Christum, & fuisset opportunitas ad occidendum eum, sicut ipse desiderabat. Nam Magi eum inuenerunt. Dicendum, ꝙ noluit ire nunc illuc propter multa. Primò, quia Deus inclinauit cor eius ad non eundum. Sic enim Deus solet mouere corda hominum, & præcipuè Regum ad faciendum, vel non faciendum aliquid secundùm quòd ei placet. Prouer. 21. scilicet. Sicut diuisio-

H nes aquarum, ita cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit, vertet illud. Hoc modo Deus facit quidquid vult in nobis, & de nobis, quia non solū nos nihil possumus facere contra id, quòd ipse vult, sed ēt non possumus velle facere contra id, quòd ipse vult: idest, quòd homo non potest velle aliquid, ꝙ Deus vellit eum non velle, quia aliàs esset aliquis actus positiuus ad quem Deus nō concurreret etiam in ratione primæ causæ, & vniuersalis, quod est impossibile, vel cogeretur ad faciendum, quòd non vult. Et si Deus interdum mouet corda hominum ad volendum aliqd, quod non est eis expediens quantum ad statum temporale: vel ad omittendum aliquid, quod erat eis vtile, & hoc in pęnam ipsorum: nunquam tamen Deus ho-

I mines mouet ad volendum id, quòd est malum culpæ. Quomodo autem possit stare pura libertas arbitrij mouente Deo voluntatem nostram ad id, qđ vult, declaratum est latè. 3. Reg. 12. in quibusdam quæstionibus. Causa autem quare Deus mouit nunc cor Herodis ad uolendum non ire in Bethlehem, fuit quia tūc manebat ibi Christus, & si illuc iret Herodes cū Magis, necesse erat, uel quòd Magi non inuenirent Christum, uel Herodes illum inueniret. Primum erat inconueniens, cùm Deus solum ad hoc fecisset Magos venire de terra sua, vt Christum uiderent, & adorarēt: ideo non debebat impediri diuina intentio, & bonum istorum Regum proptet Herodem: Secundum erat inconueniens magnum, quia si Herodes Christum inueniret occideret eum, uel Christus se liberaret ꝑ ali-

K quod miraculum, & utrumque erat inconueniens. Primum patet, quia Christus uenerat, ut legem daret, & ut taliter operaretur nostram redemptionem. Si autē tūc occideretur, nihil fieret de eo qđ scriptum erat de ipso: sm ēt erat inconueniens, quia si nunc Chrs per miraculum se liberaret, constaret Herodi ueritas rei, & tunc persequeretur eum semper, quia cognosceret eum esse Messiam. Ideo oporteret, ꝙ Chrs recederet de Iudæa: uel ꝙ ibi semper miraculosè se defenderet ab Herode. Et hoc non cōueniebat, quia sic nō posset operari nostram redemptionem sicut operatus est, qa cognosceretur ab omnibus esse Messias, & tn̄ nō decuit: sed postea procedente tēpore debuit manifestari.

An-

An verò natiuitatem suam Christus pluribus notificare debuerit, & an debuit esse nota omnibus hominib. declarabitur Luc. 2. & sic ut omnia hoc euitarentur, Deus mouit cor Herodis, vt non iret tunc cum Magis. Secunda causa fuit, quia Herodes nondum erat certificatus de natiuitate Messiæ, sed putabat, ꝙ illi Magi poterant falli per stellam: maximè, quia non viderat Herodes illam stellam. Nam illico vt introierunt in Ierusalem disparuit stella, & post hoc quæsierunt ab Herode. *Vbi est, qui natus est, &c.* Et sic Herodes non erat adhuc confirmatus circa intentionem Magorũ, ideo noluit moueri quousque sciret veritatem. Tertia causa, quia dato ꝙ constaret Herodi natum esse Messiã: tamen adhuc nesciebat, quis ille erat, quia Magi non dirigebantur nunc a stella, quando recesserunt ab eo. B Et sic non habebant aliquod signum per quod determinatè cognoscerent Messiam. Et sic fortè non inuenirent illum. Vt ergo non iret in vanum Herodes noluit ire cum eis, sed mansit in Ierusalem. Quarta causa, quia facilius erat Herodi aliter inuenire Messiam, s. ꝙ Magi irent prius, & inquirerent sollicitè, & si inuenirẽt illum iret mox illuc Herodes, si autem non inuenirẽt ipse postea faceret, qđ præcogitauerat. Et ista fuit uera intentio Herodis. Nam dixit Magis, ꝙ diligenter inquirerent de puero, & cum inuenirent renunciarent ei, ut ipse iret ad adorandum illum. Si autem non inuenirẽt illum intẽdebat Herodes occidere omnes pueros, qui nati fuissent post ortum stellæ, sicut postea fecit, & sic non oportebat ire cum Magis. C Sciendum tamen, ꝙ Herodes non iuit cum Magis, quia vidit eos ire in dubium, cùm non dirigerentur a stella: si tamen sciret, ꝙ stella apparitura erat eis in exitu de ciuitate, iuisset cũ eis: quia tunc putaret se ire ad rem certam. Nõ cognouit tamen hoc Herodes. Nam etiam Magi, quando recesserunt ab Herode, non putauerunt se dirigendos per stellam: sed apparuit eis quasi ex insperato. Et ob hoc gauisi sunt gaudio magno valde. ut patet infra in itera. Quinta, ut Herodes non irrideretur a Iudæis. Nã si iuisset cum Magis, & nõ inuenirent regem natum, quem annunciauerant Magi, irrideretur Herodes, ꝙ leuiter mouebatur ad dictum extraneorum hominũ super re incerta. Voluit ergo expectare certitudinem. Sexta, quia si Herodes iuisset cum Magis, parentes pueri timerent, D & erat uerisimile, ꝙ absconderent eum, & postea nunquam posset inuenire Herodes. Nam de Herode eunte ad puerum nihil boni poterant suspicari parentes pueri, quod nõ esset circa extraneos reges. Et tunc si illi semel illum adorarent, & cognoscerent, ꝙ non poterat latere, quia isti cognoscerent eum vbicumque esset. Ideo aptius erat ad intentionem Herodis non ire cum Magis. Et ista etiam est causa quare non iuit ante Magos. Poterat enim facere, ꝙ illi manerent in Ierusalem, & ipse iret ante eos, ut inueniret puerum: & non fecit, quia prętér alias causas obstantes obstabat sibi, quia contra eum solum uenientem præsumeretur malum, & occultaretur puer. Septima ad tollendum suspitionem sapientum Iudæorum, quos E nunc congregauerat, quia illi dixerant Messiam nasciturum in Bethlehem, Magi autem dixerant illum iã natum. Si igitur uiderent Iudæi Herodem euntem in Bethlehem, clarè cognoscerent, quod hoc uolebat, ideo cessauit dimittens Magos ire.

Quare Herodes dixit Magis, quòd postquam inuenissent puerum, et renunciarent de eo. Quæst. XLV.

QVAERITVR, quare dixit Herodes Magis, ꝙ postquam inuenirent puerum diligẽter quæsitum, renunciarent ei. Dicendum, ꝙ Herodes suaserat Magis diligenter puerum quærere, vt non errarent in eo: quia Herodes intendebat occidere illum quem ipsi adorassent: & timebat decipi si forte aliquem qui nõ erat Messias occideret, & Messias euaderet. Ad hoc ergo diligens inquisitio erat necessaria. Secundò, quia non habebãt tunc Magi aliquod signum certum. Nã si habuissent stellam dirigentẽ sicut prius, ipsa ostenderet eis Messiam indubitate, & tunc non oportebat esse aliquam diligentiam in quærendo illum. Quia tamen quando recesserunt Magi ab Herode, non habebant stellam præuiam, nihil erat, per quod possent inuenire puerum natum, nisi per diligentem inquisitionem; ideo dixit, quòd diligenter inquirerent. Quod autem dixit, quòd renunciarent ei, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd postquam adorarent, redirent in Ierusalem, & nunciarent Herodi de puero. Alio modo, ꝙ non redirent, sed mox, ut inuenirent eum, mitterent aliquem nuncium ad Herodem, & ipsis manentibus ibi, iret Herodes illuc. Istud secundum intellexit Herodes: primò, quia non dixit eis, ꝙ redirent ad eum, sed ꝙ renunciarent ei: & tamen renunciare poterat fieri per nuncium, vel per literas, ideo non oportebat, ꝙ reges redirent. Secũdò, quia erat contra vrbanitatẽ, ꝙ Herodes iniungeret regibus id quod per simplicem nuncium fieri poterat, & melius, & tutius fieret. Tertiò, & principaliter, quia istud specialiter conueniebat intẽtioni Herodis, vt puerum inueniret. Quia si semel adorato puero redirent reges, posset occultari puer, & fortè postea non inueniret eum Herodes. Si autem manentibus regibus cum puero nuncius renunciaret Herodi de illo, illico Herodes iret illuc, & non posset occultari puer propter regum præsentiam. Hoc ergo ipse uolebat.

Quare Hærodes dixit Magis, quòd ipse veniens adoraret eum. Quęst. XXXVI.

QVAERITVR, quare Herodes dixit Magis, ꝙ ipse veniens adoraret puerum. Dicendum, ꝙ primò dixit hoc, qa istud uidebatur satis rationabile. Quia cùm isti tres reges de longinquis regionibus uenissent ad illum adorandum, iustũ erat, vt Herodes, qui erat in terra illa eum adoraret. Secundò dixit hoc ad dandum rationem dicti sui. Nam dixerat Magis, ꝙ quærerent diligenter de puero, & renunciarent ei. Si autem non daret causam, uideretur istud dictum irrationabile, & inane: ideo dedit causã verisimilem, scilicet, vt ego ueniẽs adorem eum. Quasi dicat. Ego uellem adorare puerum hunc, & tamen nollem errare adorando alium pro eo. Ideo quærite illum diligenter, & nunciate mihi, & tunc ego ibo ad adorandum eum. Tertiò ad tollendam suspitionem: Quia cùm diceret, ꝙ diligenter quærerent de illo, & renunciarent ei, si non daret causam quare hoc iubebat, putarent verisimiliter, ꝙ ipse vellet nocere illi regi nato, cùm non esset de progenie sua, & timeret per illum regnum perdere. Hoc autem nolebat Herodes ab aliquo putari: ideo dixit, ꝙ hoc dicebat, quia volebat ire ad adorandum eum. Quartò, quia timebat Herodes, ꝙ impediretur ab eo, qđ intendebat si reges isti contra eum aliquid præsumerent. Nam ipse uidebat, ꝙ isti Magi diligebant valdè illum regem natum, cùm propter eum uenissent de longinquis regionibus desiderio adorandi eum: ob hoc si suspicarẽtur, quod Herodes uolebat nocere illi puero, opponerẽt se pro eo, vel saltem non renunciarent ei de illo postquã inuenissent, sed magis occultarent eum: ideo Herodes voluit auferre Magis occasionem suspicandi dicens, ꝙ ipse uolebat uenire ad adorandum eum.

Qui cum audissent Regem, abierunt. Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer. Videntes autem stellam gauisi sunt gaudio magno valde; & intrantes domum inuenerunt puerum, cum Maria Matre eius,

Qui cum audissent. Hic ponitur Christi inuentio per Magos, & dicitur, *Qui cum audissent regem*. Idest, postquam locutus est Herodes cum eis, de tempore apparitionis stellæ, & commendauit eis, quòd diligẽter inquirerent puerum, & renunciarent ei: abierunt. i. inceperunt ire in Bethlehem. Quòd dicitur supra ꝙ misit illos Herodes in Bethlehem. *Et ecce stella quam viderant in oriente*. Cùm recessérunt ab Herode nõ præcedebat eos stella, sed quæsiuerunt de via Bethlehem, & intendebant sequi illam. Et cùm egressi fuissent de vrbe apparuit eis stella, quæ occultata fuerat eis ad introitum Ierusalem, & iam desperauerant se visuros illam. Et dicitur. *Quam viderant in Oriente*. i. quam viderant, quãdo erant in terra sua, quæ erat orientalis respectu Ierusalem, & viderant eam iuxta se. *Antecedebat eos*. i. precedebat eos in viam dirigendo, sicut solita erat facere, & erat modicum eleuata a terra, & satis iuxta eos: vt sic determinatè ostenderet, quam viam deberent tenere. *Vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer*. Idest per totam illam viam præcessit eos dirigendo, & intrauit cũ eis in Bethlehem dirigendo per vicum quousq; veniretur ad illam domum, vel diuersorium, vbi erat puer, & stabat pendens supra domum. Per quod determinatè cognouerunt Magi in quam domum deberent intrare. Postquam autem stetit stella supra domum, & Magi intrauerunt, nunquam amplius visa est, quia ibi finitum est officium suum. *Videntes autem stellam*. i. qñ eam viderunt in exitu de Ierusalem incipientes ire in Bethlehem, *Gauisi sunt gaudio magno valde*. Istud ponitur ad significandum magnam lætitiam, quæ fuit de apparitione stellæ, quæ occultata fuerat: & putabant se iam non visuros eam, & per illam nunc liberabãtur à multis curis, vt infra dicetur. *Et intrantes domum*. Lucas vocat diuersorium. Nam dicit, ꝙ non erat ei locus in diuersorio. Quid autem fuerit istud diuersorium, an fuerit domus cõmunis. i. hospitium, vel aliquis locus opertus, & non habitatus, dicetur Luc. 2. *Inuenerunt puerum cum Maria matre eius*. Erat enim tredecim dierum, quia hoc fuit die Epiphaniæ, vt supra probatum est. Et sic teneret eum mater sua in manibus fouens eum, vel lactans, sicut illa ætas exigit, quia omnes passiones, & defectus, qui proueniunt hominibus secũdum naturam assumpsit Christus. Vnde dicit Leo Papa in sermone Epiphaniæ, ꝙ Magi inuenerunt Christum paruulum nihil differentem ab alijs paruulis secundùm ætatem.

Quare stella Magis se occultauit ad introitum Ierusalem. Quæst. XXXVII.

QVAERITVR, quare quando Magi introierunt in Ierusalem occultata fuit eis stella, quę semper ante hoc eis apparuerat. Prima causa secundùm quosdam est, quòd Magi meruerũt illam perdere, quia recurrerunt ad humanum adiutorium, cùm haberent diuinum. Nam stella dirigebat eos sufficienter, quæsierunt autem ipsi præter hoc in Ierusalem vbi natus erat Christus, ideo dispa-
F fuit stella. Sed hoc non stat, quia isti præsupponunt, ꝙ Magi prius petiuerunt: vbi natus est Christus, quàm stella eis dispareret. Sed falsum est: nam manente stella nunquam ipsi peterẽt vbi Christus nasceretur, quia aliàs diceremus, quòd in quolibet loco Iudææ peterent, cùm de quolibet possent dubitare, an ibi Christus nasceretur. Secunda dicitur esse, quia signa sensibilia dantur infidelibus, & prophetia fidelibus secundùm Apostolum, ideo signum stellæ, quod datum est istis, quando erant inter infideles dicunt, quòd nõ debuit manere inter Iudæos, qui erant fideles. Sed hoc non stat. Quòd tunc sequeretur, quòd non solùm isti perdidissent stellam in Ierusalem, sed ꝙ in introitu Iudææ occultaretur eis stella, quia ibi cęperunt esse iam
G inter fideles. Item sequeretur, quòd postquam semel perdiderunt eam inter Iudæos, non deberent amplius inuenire: maximè postquam essent certificati ꝑ prophetiam in Ierusalem, & tamẽ in exitu Ieru. rursus apparuit eis stella dirigens vsq; ad Christum, ergo nõ disparuit eis propter hoc. Tertia causa potuit esse ad hoc, ꝙ magis certificarentur Magi. s. vt qui fuerant certificati cœlesti signo certificarentur nunc testimonio prophetico, cùm in Ierusalem responsum fuerit eis ex dictis Micheæ de loco natiuitatis Christi. Quarta causa, & præcipua est, quòd factum est hoc, vt Magi cogerentur in Ierusalem quærere de loco natiuitatis Christi, & annunciarent ibi Christum natum. Nam si stella nunquam disparuisset, nunquam Magi quærerent ali-
H quid, quia superfluum erat, cùm stella eos sufficienter dirigeret. Si autem in aliquo alio loco occultaretur, ibi quærerent de Christo nato. Et quia nullus locus erat, in quo magis conueniret ipsos quærere, quàm in Ierusalem, fecit Deus, quòd stella dispareret ad introitũ Ierusalem. Ratio autem quare petere deberent in Ierusalem fuit multiplex. Prima propter eos, scilicet, ut magis certificarentur per duo testimonia, quam per vnum: nam stella directura erat eos in Bethlehẽ, quæ testaretur ibi esse Christum natum. Cùm autem nunc petentibus eis de loco natiuitatis Christi responderet, ꝙ in Bethlehem nasceretur, & postea stella illos dirigeret vsque in Bethlehem, esset istud opus firmius, & non putarent per hoc se deludi, cùm inuenirent pro-
I phetias gentis Iudæorum conueniri cũ dictis Balaam patris eorum, vel doctoris loquentis de hac stella, & cũ reuelatione eis facta, quando ad veniẽdum moti sunt. Secunda etiam ex parte ipsorum, scilicet, vt non dubitarent postquam ingrederentur in Bethlehem. Nam si non quæsiuissent Magi de loco natiuitatis Christi, nec stella eis disparuisset, sed vsque in Bethlehem, quãdo ingrederentur, & staret stella supra ubi erat puer, licèt esset aliqua certitudo, tamen adhuc poterant aliqualiter dubitare, an rectè dirigerentur. Nunc verò, cùm prius in Ierusalem responsum esset eis, ꝙ Christus nasceretur in Bethlehem: & nunc stella deduceret in Bethlehem, apparebat manifestè, quòd nullus error erat, sed ista à Deo fiebant. Tertia etiam ex parte ipsorum, quia per hoc cognouerunt quis erat iste
K rex natus. Nam etiam si stella deducente eos ad Christum non dubitassent illum esse, ad quem adorãdum veniebant: tamen nescirent quis esset ille rex. Nũc aũt cum quęsierunt in Ierusalem, ubi natus est rex Iudęorum, & responsum fuit eis, ꝙ rex Messias nasceretur in Bethlehem, & stella postea illuc deduceret eos, scirent manifestè, quòd ille erat rex Messias, quem Iudæi expectabant, & de quo tanta magnalia dicebant. Quarta, quia hoc pertinebat ad magis ostendendum excellentiam istius, quem Magi adorabant, scilicet, quia non solùm astra ei seruiebant, & atestabantur sibi, sed etiam prophetæ ab antiquo de eo prænunciauerant, etiam quantum ad locum natiuitatis. In quo

quo apparet, ꝙ excellentiſſimus erat, quem Deus tantis teſtimoniis illuſtrem redderet. Quinta, & præcipua fuit ex parte Iudæorum. Quòd Deus nō ſolùm voluit natiuitatem Chriſti ſciri ab iſtis Gentilibus, ſed etiam a Iudæis. Et licèt quibuſdam eſſet reuelata in particulari ſicut paſtoribus. Luc. ſecundo, & poſtea Simeoni, & Annæ eodem capitu. videbatur non ſufficere. Ideo voluit Deus, quòd etiam omnibus Iudæis manifeſtaretur: hoc autem fuit per hoc, ꝙ ſtella occultata eſt, qa tunc neceſſe fuit, ꝙ Magi quærerent in Ieruſalē, quis erat locus, in quo Chriſtus natus eſſet, & per hoc annunciabant ipſum eſſe natum: & quia Ieruſalem erat locus, ad quem conueniebant omnes Iudæi propter templum, ꝙ ſolum erat in tota Iudæa, quia quid notū eſſet in Ieruſalem faciliter notum erat in tota Iudæa. Hanc notificationem voluit Deus facere Iudæis de Chriſto nato propter multa. Primò, vt ipſi poſſent eū adorare, & cognoſcere, ſicut Magi ad adorandū eum venerant. Secundò, vt non maneret Iudæis aliqua excuſatio. Quòd dicere poterant nos ſcimus Meſſiam futurum eſſe, & ſcimus locum, vbi naſcetur, neſcimus tamen tempus natiuitatis eius, ideo nō vadimus ad adorandum eum. Nunc autem Magis venientibus ablata erat iſta excuſatio, cùm ipſi annunciarent Chriſtū eſſe natum. Et ſic Iudæi etiam ſi non crederent illis, ſaltem tenerentur eſſe ſolliciti ad inquirendum, an verū erat, qđ Magi annunciabant. Tertiò ad reddendum veriſimile, ꝙ Chriſtus erat Meſſias, quando poſtea faceret miracula. Nam ſæpe Iudæi conquærebant inter ſe de Ieſu, an eſſet Meſſias. Ioan. 7. Conſiderata autem ætate eius poterant inuenire, quod ille fuit, ad quem tanquā Meſſiam venerant Magi in Bethlehem, per ea, quæ nunc publicè facta fuerant, & non poterant ignorare, nec negare. Et ſic ateſtarentur ea, quę in Chriſto prius fuerant, miraculis, quæ poſtea faceret, vt ſic ex his collatis plenè appareret ipſum eſſe Meſſiam. Quartò, vt per ſtudium, & diligentiam Magorum condemnaretur pigritia Iudæorum, & indeuotio. Nam Magi venerunt de oriente, vt Chriſtum quærerent, & Iudæi, qui habebant eum in foribus, ipſum videre contempſerūt ſic enim Chriſtus arguit contra Iudæos. Ĩ. 12. ſ. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire ſapiētiam Salomonis. Et ecce plus quam Salomon hic. Quaſi dicat. Ego ſum maior, quàm Salomon, & regina Auſtri venit ad audiendum ſapientiam eius de finibus terræ, & iſti nolunt me audire, cùm ſim inter eos: ideo peccatum eorum eſt grauiſſimum. Aliquas iſtarum cauſarum ponit Remigius, & aliquas ponit Aug. in ſermonibus Epiphaniæ. Dic, quòd ſtella, quæ Magos perduxit ad locum, vbi erat cum matre virgine Deus infans poterat eos ad ipſam perducere ciuitatem Bethlehem in qua natus eſt Chriſtus. Sed ſubtraxit ſe, donec de ciuitate, in qua Chriſtus naſceretur etiam Iudęi teſtimonium perhiberent: ut ſic gemina-to teſtimonio confirmati, ut ait Leo Papa ardentiori fide expeterent, quem, & ſtellæ claritas, & prophetiæ manifeſtabat auctoritas. Igitur ipſi annunciant Iudæis Chriſti natiuitatem, & interrogant locum. Credunt, & quærunt: tanquam ſignificantes eos, qui ambulant per fidem, & deſiderant ſpem. Dicit etiam Auguſt. in ſermonibus Epiphaniæ, quòd Iudæi fuerunt indicantes locum natiuitatis Chriſti, & facti ſunt ſimiles fabris arcæ Noe, qui aliis, ubi euaderent præſtiterunt, & ipſi diluuio perierunt. Audierunt, & abierunt inquiſitores: dixerunt, & remanſerunt Doctores: ſimiles lapidibus milliariorum, qui uiam oſtendunt, nec ambulant. Diuino etiam nutu factum eſt, ut aſpectu ſtellæ ſubtracto Magi humano ſenſu in Ieruſalem irent, quærentes in ciuitate regia regem

Alph. Toſt. in Matth. Comm.

A natum, ut in Ieruſalem primò Chriſti natiuitas annunciaretur.

Quare ſtella apparuit Magis exeuntibus de Ieruſalem, quæ in vrbe eis ſe occultauerat. Quæſt. XXXVIII.

QVAERITVR, quare exeuntibus de Ieruſalem ſtella apparuit, quæ non apparuerat dum eſſent in urbe. Dicendum primò, quòd ſtella non fuit neceſſaria Magis in Ieruſalē, immo fuit opportunum, quòd ibi eis occultaretur, quia aliàs non quærerent de Chriſto nato, ubi natus eſſet, nec annunciarent illum natum Iudæis. Et tamen iſtud fieri decebat propter illa quæ præcedenti quæſtione

B declarata ſunt. Secundò non apparuit ibi, quia Iudæi erant indigni non ſolùm ſtellam eis apparere, ſed & reuelationem natiuitatis Chriſti eis tam manifeſtè fieri. Volebat enim Deus, quòd Iudæis habitantibus in Ieruſalem, & in tota Iudæa natiuitas Chriſti reuelaretur, ita ut eam non poſsēt ignorare: noluit tamen, ꝙ fieret tam manifeſta reuelatio, ut ipſum Chriſtū apertè cognoſcerent. Quòd iſtud ſpecialiter ad quoſdam uiros iuſtos pertinebat, ſicut ad paſtores, quibus Ang. apparuit in hora natiuitatis, & euntes in Bethlehem uiderunt Chriſtum. Luc. ſecundo, ſic etiam Simeoni, & Annæ Chriſtus perſonaliter oſtenſus eſt. Viderunt enim illum, & lætati ſunt. eod. cap. Iudæis autem omnibus generaliter non decebat fieri iſtam reuelationē,

C quia per eam impedirentur opera noſtræ redemptionis. De quo declarabitur Luc. 2. fuit tamen conueniēs illis declarari in generali, ita, ut non ignorarent, & qui deuotè inquirere uellent, inuenirent. Qui autem mali eſſent, & nocere intenderent, non inuenirent. Qui uerò pigri non haberēt excuſationem pigritiæ ſuæ, quia poterant illū inquirere, ſi uoluiſſent, cū annunciaretur eis iā natus: & ſcirent ipſi, ꝙ naſci deberet in Bethlehē. Non ergo apparuit ſtella in Ieruſalē: ne omnes Iudæi illam uiderēt, & tñ apparuit extra Ieruſalem, vt Magi illa non priuarentur. Tertiò factum eſt ſpecialiter propter Herodem. Qu iaſi ipſe vidiſſet ſtellam præcedentem manſiſſe in Ieruſalem cum eis, manifeſtè cognoſceret uerum eſſe, ꝙ Magi dicebant de Chriſto nato,

D & iret cū eis ſequens ſtellam vſque ad locum, vbi eſſet puer. Et tunc ſequeretur inconueniens, ſcilicet, quia Herodes haberet opportunitatem ad occidēdum puerum. Quod Deus voluit euitare. Vnde non ſolū tunc noluit, ꝙ veniret cum Magis, vt declaratum eſt, ſupra. q. 34. ſcilicet. Quare Herodes non iuit cum Magis in Bethlehem, ſed etiam voluit, ꝙ Magi renūciarent Herodi de Chriſto inuento. Sed admoniti ſunt redire in terram ſuam per aliam viam. Poſtquam autem Magi exierunt de ciuitate, Herodes diſpoſuerat non ire cum eis: quia nō uidebat aliquod ſignum certitudinis, ideo tunc propter Magos ſtella debuit apparere.

E *Ad quid ſtella apparuit Magis, quando certificati erant de loco natiuitatis Chriſti. Quæſt. XXXIX.*

QVAERITVR vlterius, ad quid ſtella apparuit nunc Magis, poſtquam certificati erant de loco natiuitatis Chriſti. Nam uidetur, ꝙ non erat neceſſarium, quia ſtella erat ad oſtendendum locum natiuitatis, ipſi tamen erant iam de illo certificati, ideo non erat neceſſaria ſtella. Secundò patet, quia etiam non præcedente ſtella iam Magi cœperant ire in Bethlehem, cùm egreſſis de Vrbe ſtella apparuerit. Dicendum, quòd ſtella debuit apparere. Primò ad conſolationem Magorum. Quod patet, quia quādo eam uiderunt gauiſi ſunt gaudio magno valde. Deus tamen nolebat affligere illos, qui de nouo

Stella debuit Magis apparere.

eum sequi incęperant. Secundò, quia stella data fuit Magis, vt semper eos præcederet, vsque ad locum nati pueri. Quod autem in Ierusalem se occultauerit, fuit propter causas speciales, supra expressas, exeuntibus tamen eis de Ierusalem cessabant illę causæ: ideo debuit rursus eis apparere exeuntibus de vrbe. Tertiò ad tollendum suspitionem Magis. Nam cùm stella direxisset ante hoc eos semper in via: si postea non appareret eis deducens vsque ad locum intentum: putarent, ꝙ propter aliqua eorum peccata Deus offensus subtraxerat eis stellam. Sed ipsi nō offenderant Deum postquam inceperant venire, sed instanter laborauerant, vt peruenirent ad illum regem natum, ideo non debuit eis relinqui iste scrupulus, quia erat pœnalis, sed pro bona actione maximè incipientibus Deus non infligit pœnam. Quartò, quia si stella rursus non appareret eis, putarent Magi, quòd Deus nolebat iam ostendere eis illum regem natum, quia cùm subtraheret eis stellam, quæ dirigebat ad regem natum, satis erat verisimile, ꝙ vellet eis occultare illum, & ideo dato, quòd inuenirent eum, fortè nō essent certificati. Quintò ad totalem Magorum certitudinem: quòd dato, ꝙ fortè sine stella possent inuenire puerum, non essent certificati per vnicum testimonium, sicut si etiam stella atestaretur determinatè illum ostendens. Sextò, & præcipuè debuit eis apparere stella, quia sine illa videretur, ꝙ non possent certificari. Nam saltem ex præmissis non poterant certificari, quia in Ierusalem certificati fuerant, quòd nasceretur Christus in Bethlehem. Ex hoc tamen non plenè cognoscerent Christum, quia multi pueri nati essent in Bethlehem, & nescirent quis illorum esset: maximè quia non essent certi an esset aliquis eorum, qui erant in Bethlehem, quia poterat esse, ꝙ ibi natus fuisset, & translatus fuisset ad aliū locum. Nam licèt verisimilius esset puerum recenter natum in eodem manere loco, quàm translatum esse ad alterum, non tamen sufficiebat hoc ad plenam certificationem: & etiam, quia fortè nō contingeret Magis videre omnes pueros recenter natos in Bethlehē: quia parentes videntes, ꝙ isti extranei inquireret pueros, non haberent causam suspicandi bonum: ideo occultarentur. Ideo ex pręmissis non manebat aliqua certitudo Magis ad inueniendum puerum, nisi stella rursus appareret. Cùm autem ipsa apparuit, plenè potuerunt certificari, quia ipsa præcessit eos. quousq; veniēs staret super domum illam, in qua erat puer, vt patet supra in litera. Et sic non poterant errare. Ideo adhuc fuit necessarium, ꝙ rursus stella appareret Magis. Ad primum in contrarium dicendum, ꝙ stella adhuc erat necessaria, quia illa præcedebat ad certificandum de tribus. s. de viæ, & de loco, & de persona. Magi autē poterant esse certificati de loco, & via ad illum per ea, quæ dicta fuerant sibi in Ierusalem, de persona tamen non poterant per hoc certificari, vt supra dictum est. Et istud erat maximè necessarium. Aliter potest dici, ꝙ fortè Magi adhuc per dicta Iudæorum non erant certificati, quia ipsi nesciebant quid prophetæ Iudæorum dicerent, nec obligabantur credere illis, maximè, quia nesciebant an sapientes Iudæorum vere respondissent eis, s'm prophetas suos. Primum tamen melius est. Ad s'm dicendū, ꝙ Magi incipiebant pergere in Bethlehē, non tñ pp hoc erant certificati an inuenirent, sed fortè hērent fidem, ꝙ Deus eis illum oñderet, quē q̄rebāt.

Quid facerent Magi, vel quomodo Christum inquirerent, si stella eis non apparuisset. Quæst. XL.

QVAERITVR, si stella nō apparuisset rursus Magis, quid facerent, an redirent in terram suam, vel inquirerent Christum, & quomodo inqui-

F rerēt. Dicendum, ꝙ Magi etiam si nō appareret stella
Christum inquirerent. Quod patet, quia qn̄ parauerūt
ad eundum in Bethlehem, non videbant stellam, & tñ
ire volebant, & ire inceperunt: postea verò in via eis
apparuit. Cùm vero dicitur quomodo illum inueni-
rent: dicendum, ꝙ quærerent quantum esset eis possi-
bile via humana. Et patet ex eis, quæ prius fecerūt. Nā
cùm stella disparuisset eis ad introitum Ierusalem, &
nondum certificati essent de loco, quæsierunt. *Vbi est,*
qui natus est rex Iudæorum? Ita ergo nunc, cùm iam con-
staret eis de loco, quærerent de persona quantum sol-
licitè possent. Et patet hoc, quia ita videbantur cōcor-
dasse cum Herode, qui dixerat eis. *Ite, & interrogate di-*
ligenter de puero, & cum inueneritis renunciate mihi. Mo-
G dus autem ad certificationem suam erat diligētior in-
quisitio, quam facere possent: & ista esset per conside-
rationem ortus stellæ. Nam tertiusdecimus dies erat,
quo stella apparere cęperat. Inquirerent ergo solùm
paruulos recenter natos, & ita per coniecturas possent
habere aliqualem certitudinem. Et patet hoc, quia iste
fuit modus, quem Herodes accepit à Magis ad certifi-
candum se de natiuitate pueri, quia dicitur supra in li-
tera, ꝙ diligenter didicit ab eis tempus stellæ. Quando
etiam occidit infantes, istam cōiecturam habuit, vt dr̄
infra. s. occidit omnes pueros in Bethlehem à bimatu,
& ī. secundū tempus, qđ exquisierat à Magis. In quo
innuebatur, ꝙ in hac re non poterat haberi certior co-
gnitio, quàm per ortum stellæ. Dici potest tñ, ꝙ cùm
H Magi essent boni uiri habebant fidem, ꝙ Deus eis ali-
quem modum ostenderet, per quem certificarentur
de puero, ad quem venerant adorādum. s. Quòd cùm
Deus solū fecisset eos exire de terra sua, vt illū puerū
adorarent, & dedisset eis stellam præcedentem, crede-
bant, ꝙ non desereret eos, ita ut fraudarentur aspectu
eius. Hoc erat verisimile, quia sic fuit in Abraham, qui
fuit pater omnium credentium, & maxime fuit caput
populi Iudæorum. Ipsi. n. Deus promiserat, ꝙ in Isaac
vocaretur sibi semen, & in semine illius benedicerent
omnes tribus terræ. Gen. 12. & iussit ei, ꝙ occideret il-
lum. Gen. 22. Credidit tñ Abraham, ꝙ ex hoc non irri-
tabatur diuina promissio, quia potens erat Deus susci-
tare eum à mortuis, vt sic implerētur promissiones. ad
I Hebr. 11. Isti autem Magi erant primitiæ gentium ad
Christum conuertendarum, vt ait Aug. ideo verisimi-
le erat, ꝙ Deus eis daret fidem magnam, vt inuenirēt
illum, ad quem ueniebant, qui erat: sicut dederat fidē
Abrahæ, qui erat primitiæ Iudęorum circa ipsum Mes-
siam futurum de semine suo. Aliter potest dici, quòd
etiam non apparente stella Deus poterat eis dare aliū
modum certitudinis de puero, & inuentionis eius mo-
uendo cor ipsorum, vt directè irent ad locum illum,
in quo puer erat, & Spiritus sanctus erudiret eos inte-
rius, certificans illum esse puerum, ad quem quæren-
dum veniebant: quia sicut Spiritus sanctus per solam
interiorem admonitionem certificat hominem de rē-
bus occultis, ita ut nullo modo de eis dubitet; sic ī prę-
sentia pueri posset Magos certificare, quòd ille erat,
K qui adorandus erat. Et sic de uia, & domo eos instrue-
ret. Nam non minus certificantur prophetæ per inte-
riorem mentis illustrationem, quàm certificentur alij
homines per exteriora signa. Et tamen per stellam
Magi certificabantur de his hominibus, & ideo etiā si
illa non apparuisset, poterant certificari per interiorē
illustrationem. Voluit tamen Deus, quod appareret
eis stella propter causas dictas præcedenti. q. Credendū
autem est quomodocunque dicatur, ꝙ Magi exeun-
tes de Ierusalem fidem habuerunt, ꝙ illum inuenirēt,
& per fidem mouebantur. Quòd non erat uerisimile,
ꝙ illi quos de omnibus gentibus Deus tanq̄ primitias
elegerat, & quibus Deus stellam suā ostenderat ad iē
ma-

manifestandum fidem perderent: quæ Deo maxime placeret: sed qui eis cætera bona dederat, fidem quoque daret.

Quomodo stella potuit occultari, & quando apparebat, an ab omnibus, vel a solis Magis uideretur.

Quæst. XLI.

QVAERITVR, quomodo stella potuit occultaris Magis in Ierusalem: & an illa, quando apparebat, videretur ab omnibus, vel a solis Magis. Ad primum dicendum, quòd stella poterat disparere dupliciter, vno modo, quòd ipsa redderetur inuisibilis: alio modo, quòd ipsa manens non videretur propter aliquem defectum ex parte hominum. Primus modus adhuc potest distingui, quia redditur īuisibilis res dupliciter, scilicet, si esse desinat, vel si manens acquirat conditionem inuisibilitatis. De primo patet, quia si res esse desinit, etiam videri desinit, quia non potest uideri, quod nihil est, licèt possit uideri aliter quàm sit. Hoc modo stella poterat desinere esse, scilicet, quòd Deus auferret ei fulgorem illum, per quem notabiliter uidebatur, vel totaliter anichilaret. s. dissoluendo materiam illā in aliquod aliud, ita ut non maneret sub illa densitate, sub qua prius erat quando habebat fulgorem. Quia illa magna densitas erat necessaria in ipsa stella, vt haberet fulgorem, sicut declaratum fuit supra in 16. quæst. Et tūc quando exirent Magi de Ierusalem, rursus illam stellam de nouo faceret sub eodem fulgore, & magnitudine, & figura sicut prius: ita, vt Magi putarent eandē esse stellam. Alio modo poterat fieri inuisibilis, & hoc absolutè. Et istud est si res priuetur omni colore, & luce, cùm visio solùm sit ad lucem, vel colorem: fieri potest etiam si res deducatur ad indiuisibile, quia potest manere res cum omnibus speciebus quantitatis suæ, & cum omnibus partibus suis integralibus in indiuisibili, & erit vna pars, vbi est alia. Ita assignant doctores de vero corpore Christi in sacramento. Nam aliàs non posset esse corpus Christi sub quacunq; particula hostiæ quantumcūque parua. Et sicut illud corpus opere Dei manet cum omnibus partibus suis sub indiuisibili: ita, & quodlibet aliud corpus potest reduci per Deum, & erit illud tunc indiuisibile: quia repugnat indiuisibile videri: cùm omnis visio sit per piramidem radiosam: cuius basis est in re visa, & conus in oculo videntis. Indiuisibile autem non potest esse basis, cùm basis sit superficies quædam. Reducendo ergo rem ad indiuisibile est facere eā inuisibilem: sicut si esse desineret. Et hoc etiam modo poterat fieri stella inuisibilis. Si autem ipsa maneret visibilis poterat adhuc non videri a nobis: si in sensibus nostris esset aliquod impedimentum: vel si fortè stella subito eleuaretur ad locum altissimum, in quo videri non posset, licèt secundùm se maneret visibilis. Nam dictum est supra, quòd ista stella erat iuxta terram, & apud Magos quando præcedebat eos. Et ad hoc sufficiebat, q esset satis paruum corpus. Si autem eleuaretur valde versus cælum lunæ: iam non posset uideri propter paruitatem suam: quia causaret tam paruulum angulū, quòd sub illo non posset oculus immutari. Et sic non videretur etiam si maneret fulgida, & sic etiam potuit in Ierusalē occultari: ita, vt a nullo videretur: & postea exeuntibus Magis de Ierusalem reduceretur ad locū suum iuxta terram, & circa Magos: & ex tunc eam videre inciperent. Ad secundum dicendum, quod stella omnibus apparebat dum Magi eam videbant, licet quidam voluerint, quod nullis appareret nisi Magis:

A quia alii non erant digni videre: sed iam respondimus istis supra in quæstione. 14. Poterat tamen stella videri a Magis, etiam quòd non videretur ab aliis: quia poterat turbare oculos aliorum, vt illam non viderent: quod scriptura vocat percutere eos cæcitate: sicut dicitur de Sodomitis. Genes. 19. qui nunquam potuerūt inuenire hostium domus Loth. Sic etiam fuit de Syris, quos duxit Elisæus in Samariam. 4. Reg. 6. q. putabant se deduci ad locum, in quo erat Elisæus, vt caperent eum: & tamen ipsemet Elisæus dirigebat eos, & deduxit in Samariam ponens eos in manibus inimicorum suorum. Ista tamen non erat vera cæcitas, quia si Sodomitæ uerè effecti fuissent cæci, iam non inquirerent hostium domus Loth: quia non possent inuenire, cùm omnes essent percussi cæcitate, & maximè,
B quia viderant Deum contra se miraculosè operantē, & illico cessarent. Continuauerunt tamen tota nocte inquirere hostium: ideo cæci non erant. Idem patet de Syris quærentibus Elisæum: quia si fuissent cæci, desissent persequi Elisæum. Et tamen postquam percussi erant, inquirebant eum, etiam quia postquam sunt percussi cæcitate uenerūt cum Elisæo de Dothaim vsque in Samariam. Si tamen essent cæci nullam uiam viderent, & sic non venirent cum eo: sed erat ista cæcitas quædam passio, quam græci acrisiam uocant. Sic enim appellat eam Aug. 22. de ciuitate Dei. Et ista est quando homo omnia videns, quæ ei obiiciuntur, aliquid, quod specialiter quærit, & coram ipso est, non uidet.
C Sic enim Sodomitæ totam domum Loth, & omnia alia uidentes, solum hostium domus, quod quærebant, & coram eis erat, inuenire non poterant. Et aliquando fit ista passio, vt homo rem uideat, quam uidere solitus est, & tamen eam non cognoscat. Sic erat de Syris, qui Elisæum quidem cognoscebant, cùm ad eū tenendum venirent, & tamen nunc erat coram eis, & videbant eum, quia aliàs non possent ipsum sequi dirigentem eos in via, & tamen non cognoscebant eum vsquequo fuerunt in Samaria. Sic etiam Syri sciebant terram illam, & quæ esset ciuitas Samariæ, & sæpe illam viderant, & tamen accedentes ad eam non cognouerunt, & securi intrauerunt, quousque in platea vrbis existentibus eis aperti sunt oculi eorum, & tunc
D viderunt se esse in medio Samariæ. Ista cæcitas, siue acrisia poterat esse ad hoc, quòd nemo uideret stellam præter Magos, & non esset nociua alicui ista cæcitas, quia omnia alia uidendo solam stellam non uiderent stellam. In exitu de Ierusal. gauisi sunt gaudio magno valde. Quidam dicunt, quod hoc ponitur ad innuendum lætitiam, quam Magi conceperunt de multiplici stella, quam uiderūt. Dicunt enim eos vidisse quinque stellas, scilicet, stellam materialem, stellam spiritualem, stellam intellectualem, stellam rationalē, stellam supersubstantialem. Stella materialis fuit, quā viderunt in Oriente, & præcedebat eos. Stella spiritualis fuit fides, quam uiderunt in cordibus suis: nam dicunt isti, quòd nisi stella, idest, fides prius in cordibus Magorum radiasset: nequaquam ad uisionem
E primæ stellæ uenissent. Habuerunt enim fidem de Christi humanitate cum dixerunt. *Vbi est, qui natus est*. Et de eius regali dignitate, cùm dixerunt. *Rex Iudæorum*. Et de eius deitate, cùm dixerunt. *Venimus adorare eum*. Tertia stella est intellectualis, scilicet, Angelus quem dicunt istos Magos vidisse in somno admonentem eos, ne redirent ad Herodem. Quarta stella, scilicet, rationalis fuit Beata Virgo, quam viderunt in diuersorio. Quinta stella, scilicet, supersubstantialis fuit Christus, quem uiderunt, ut isti asserunt in præsepio. Quamlibet harum dicunt uocari stellam. De prima, Psalm. 8. scilicet, Lunam, & stellas. De secundò

Opi. quorūdam de gaudio Magorū propter visionem plurium stellarum.

Ecclesiast. 43. scilicet, species cœli, idest, hominis cœlestis, & gloria stellarum, idest, virtutum. De tertia Baruch. 3. scilicet, stellæ dederunt lumen in custodiis suis, idest, Angeli. De quarta canit Ecclesia, Aue maris Stella. De quinta Apocal. vltimo: ego sum radix, & genus Dauid, stella splendida, & matutina. Dicunt autem, quòd propter visionem primæ, & secundæ stellæ Magi gauisi sunt, & propter visionē tertiæ gauisi sunt gaudio; propter visionem quartæ gauisi sunt gaudio magno: propter visionem quintæ gauisi sunt gaudio magno valde. Manifestum est tamen, quòd istæ sunt applicationes mysticæ, quia in sensu literali, quē sacra scriptura intendit, non vocantur stellæ istis modis. Et patet ex applicatione auctoritatum, quia saltem duæ illarum, scilicet, de secunda, & tertia stella, non possunt intelligi in sensu literali, sicut applicatæ sunt, sed intelligit scriptura ibi de stellis materialibus. Item patet hoc, quia scriptura non loquitur hic nisi de stella, quæ præcedebat Magos, cùm dicatur, *Et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos*. Et sequitur. *Videntes autem stellam gauisi sunt*. De illa ergo intelligebatur. Item non stant applicationes de gaudio secundùm quinque stellas, quia solùm viderant stellam materialem, & fidem quando dicitur. *Videntes stellam gauisi sunt gaudio magno valde*. Ideo totum hoc mysticum est. Dicendum autem, quòd secundùm veritatem Magi vnicam stellam viderunt, scilicet, materialem, & de illa gauisi sunt gaudio magno valde. Ponitur autem hoc ad signandum immensam lætitiam quam Magi conceperunt, cùm viderūt stellam. Nam, licèt ante hoc fidem haberent, quòd Deus eis per aliquem modum ostenderet illum puerum, quē quærebant: tamen modum adhuc non uidebant, cùm verò stellam viderunt, manifestè cognouerunt per quid Deus eis puerum ostensurus esset. Et per hoc liberabantur à multis curis, quia aliàs ex eis quæ audierant in Ierusalem non poterant plenè certificari de puero, pro quo videndo tantum laborauerant. Valde ergo gaudere debuerunt, quando stella apparuit, quæ eis certissimè illum ostenderet, & auferret eis suspitiones, de quibus dictum est supra in 39. q. scilicet. Quare stella apparuit Magis, cùm iam scirent locum natiuitatis Christi.

Per quid Magi cognouerunt Christum, quando domum intrauerunt. Quæst. XLII.

QVAERITVR, quando Magi intrauerunt in domum, in qua erat puer, per quid eum cognouerunt, & an vltra stellam fuerit ibi aliud signum necessarium. Dicendum videtur, quòd stella sufficienter designabat puerum, & sic Magi intelligebant. Nam propter hoc videntes stellam gauisi sunt, scilicet, quia putabant, quòd per istam sufficienter cognoscerent puerum. Et patet hoc, quia stella direxit Magos vsque dum staret supra domum, vbi erat puer. Ex quo manifestè apparebat, quòd puer quæsitus ibi esset, quia aliàs stella falsè designaret manendo fixa super illam domum, & non se determinando ad aliam nisi ad illam. Vnde non signabatur solùm, quòd puer ibi natus fuisset, sed quòd ibi actualiter esset. Nam si fuisset translatus ad aliam domum: frustra immo falsè stella super domum illam mansisset, quia non petebatur locus natiuitatis pueri, sed ipse puer. Apparebat ergo puerum in domo illa esse. Non ergo manebat dubium aliquod, nisi in domo illa alij pueri quasi coætanei essent. Sed tunc Magi per tempus stellæ poterant discernere inter eos, quia ipsa F dies, qua intrauerunt in domum illam erat tertiadecima ab ortu stellæ: & sic cognoscerent, quis esset, nisi fortè contingeret plures esse ibi pueros coetaneos eodem die natos; quod non erat satis uerisimile. Vel fortè mater eius vellet illum occultare, ut Magi eum non inuenirent: quod etiam non est satis uerisimile. Et sic satis apparet, quòd stella sufficeret sine alio signo ad Christum cognoscendum. Dici tamen potest, & valde rationabiliter, quòd aliquod signum aliud apparuit ad magis distinctè cognoscendum, vt tolleretur omnis dubitatio possibilis. Et hoc poterat esse per interiorem mutationem factam à Spiritu sancto, qui eis innueret illum esse, quem quærebant, sic enim fuit de Simeone, quem non solus Spiritus G sanctus certificauerat, quòd videret Christum ante mortem, sed etiam die illo, quo Christus ductus est in templum Spiritus sanctus mouit cor Simeonis, vt veniret in templum, & vt illum cognosceret, & acciperet in vlnas suas. Luc. secundo. Sic etiam mouit ibi cor Annæ prophetissæ ad cognoscendum eum, & loquendum de ipso Iudæis. eod. cap. Aliter potest dici, quòd non fuit mutatio aliqua in corde ipsorū principaliter, sed apparuit aliqua dignitas in vultu pueri Iesu supra humanum modum, per quam appareret illum esse, qui adorandus erat. Hoc autem videtur sæpe Christus ostendisse incutiens quibusdam timorem, & quosdam ad amorem mouens. De timore patet infra 21. & Ioan. secundo, quando Christus fa- H cto flagello de funiculis eiecit de tēplo omnes ementes, & vendentes, & oues, & boues, & effudit omnem pecuniam, quæ erat super mensas numulariorum, ipsasque mensas subuertit. Manifestum est autem, quòd de hoc valde nocerentur Iudæi maximè numularij, qui effusis pecuniis aliquid perderent. Nemo tamen ausus est resistere ei, sed cedebant quasi in paruo flagello suo de funiculis facto, esset omnis pœnarum acerbitas. Et hoc fuit, ut dicunt multi Doctores, quia ipse ostendit eis uultum terribilem, & timentes fugerunt. Vel aliquid aliud insolitum apparuit in vultu eius, propter quod Iudæi timuerunt. Sic etiam fuit instante passione, quando ministri Iudæorum quærebant Christum in horto, & cùm Christus eis diceret: I Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terrā. Ioan. 18. Hoc autem ex magno timore fuit propter aliquod, quod eis Christus ostenderet. De amore idem erat: quia quandoque ad subitum sermonem eius homo mouebatur, vt omnia desereret: sicut quando iuxta mare existens uocauit Petrum, & Andream, qui erant piscantes, & illi continuò relictis retibus secuti sunt eum. infra 4. Idem fecerunt Ioannes, & Iaco. quia audito hoc uerbo relinquentes patrem, & retia secuti sunt Christum. eo. cap. Mattheus quoq; ad unum verbum eius totam mundanam occupationem reliquit, infra. 9. Hoc autem esse non poterat nisi, quia tunc Christus aliquid specialiter in vultu suo ostendebat: quo viso isti mutabantur, vel in cordibus eorum aliqđ K diuinum efficaciter operabatur. Ita nunc est satis verisimile fuisse in Magis, vt Christum sine dubio cognoscerent: maximè quia Christus erat circundatus paupertate, & infirmitate carnis propter ætatem, & ista nihil dignum regio apparatu ostendebant. Deitas ergo suppleret, quod exterior apparatus non poterat: ergo tam per stellam, quàm per aliquod de signis, quæ nunc deducta sunt fieret: & istud valde esset ad consolationem Magorum.

Et procidentes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

Et

Et procidentes. Hic ponitur Christi inuenti deuota adoratio,& dicitur. *Et procidentes adorauerunt eum*. Id est, flexis genibus,vel fortè toto corpore prostrato,vel secundùm varias cæremonias,quia non est eadem cõsuetudo apud omnes gentes exhibendi reuerentiam. Modus tamen communior, est flectendo genua, & hoc vocamus nos procidere. Ista fuit adoratio diuina, quia Magi non adorauerunt Christum, vt hominem, sed vt Deum. *Et apertis thesauris suis*. Erant reges, & diuites,& habebant thesauros magnos, quos aperuerũt ad dandum munera Christo. Nicolaus dicit,quòd nõ aperuerunt eos tunc, sed quando cœperunt venire de terra sua ad expendendum in viam. Sed in hoc nõ est difficultas. Potest tamen dupliciter dici, quod nũc aperuerunt thesauros suos, vno modo, quòd thesaurus vocetur vas repositorium, siue arca in qua pecuniæ, & res præciosæ conseruantur: quia propriè thesaurus est positio auri,& sic non est ipsum aurum thesaurus,sed locus,in quo conseruatur. Fortè autem isti reges habebant aliquas arcas, vel uasa in quibus segregauerant in terra sua munera, quæ portare deberent huic regi nato,ad quem adorandum veniebant,& nihil aliud erat in istis arcis, ideo vsque in Bethlehẽ non aperuerunt eas. Et sic dicuntur ibi aperuisse thesauros. Alio modo potest dici,quòd Magi portabant munera in repositorijs, in quibus cætera pertinentia ad expensas suas tenebant, & nunc ad dandum ista munera aperuerunt thesauros, idest, illas arcas communes,quæ sæpius apertæ fuerant, & etiam nunc apertæ sunt,sicut sepe homo dicitur bursam aperire, & claudere, & non solùm prima vice, qua aperitur. *Obtulerunt ei munera*. Postquam adorauerunt obtulerunt, vt sic compleretur honor debitus. *Aurum,thus,& mirrham*. Ista tria solùm obtulerunt, & ponuntur hoc à Matthæo,vel propter magnitudinem suam, vel propter aliquam significationem mysticam, quam Magi intendebãt in istis donis, ita quòd essent quasi quędam professio eorum, quæ Magi credebant de Christo,ut infra dicetur.

Expositio literæ.

Nicolaus de Lyra. …

Secunda.

An Magi bene fecerunt adorando Christum. Quæst. XLIII.

QVAERITVR, an Magi bene fecerunt adorando Christum. Aliquis dicet, quod non, quia ipse erat homo, & apparebãt in eo signa humanæ infirmitatis, ideo non debuerũt adorare. Dicendum, quòd etiam si Christus fuisset purus homo,non peccassent Magi adorando eum, quia homines adorantur. 3. Regũ 1. dicitur, quòd Bethsabee adorauit regem Dauid. Est autem quædam adoratio, quam latriam uocamus, quæ soli Deo debetur. Et talis adoratio nulli creaturæ facienda est. De hac dixit Christus infra 4. scriptum est. Dominum Deum tuum adorabis. Quasi dicat. Ipsum solum,cùm sequatur,& illi soli seruies. Illa tamen adoratio nihil est, nisi quædam pars illius seruitutis soli Deo debitæ. Huic adorationi quam vocamus latriam opponitur idolatria,idest,cultus idolorum,vel quorumcunque rerum creatarum. Alia adoratio uocatur dulia, quàm cuilibet homini excellenti,vel virtuoso tribuimus. Alia vocatur hyperdulia, idest,excellens duliam,vel supra duliam,& ista est honor quidam specialis, minor tamen diuino honore, qui tribuitur illis rebus per quas specialiter nostra salus procurata est, scilicet, cruci Christi,& Beatæ Virgini, & carni Christi, vt consideratur sine deitate. Nam vt est coniuncta deitati adoratur eadem adoratione, qua deitas,scilicet, latria. De his patet per Magistrum. 3. Senten. dist. 9. Quandocunq; ergo in scriptura dicitur, quòd aliquis homo adorat alium,intelligitur de adoratione duliæ. Quomodo distinguantur istæ adorationes,dicunt quidam distingui per cæremonias, in quibus exhibentur. Sed dicendũ, quòd non est verum. Quòd sicut Deo genua flectimus,ita & interdum hominibus. Et omnes aliæ inclinationes,quæ fiunt in vna possunt fieri in alia. Solùm ergo distinguuntur ex intentione,scilicet, quia ille, q adorat Deum licèt exterius non ostendat alias cęremonias, quàm ostendit circa homines, in corde debet facere differentiam, scilicet, quòd coram Deo se inclinat tanquam coram Deo, & Domino vniuersali conditore, & gubernatore, & redemptore, & in quo est totum bonum nostrum,cui homo seipsum debet, & totum quidquid est,& habet. Regibus autem, & Dominis temporalibus, uel quibuscunque constitutis in honore exhibet homo easdem cœremonias reuerentiæ exterius,non tanquam illis, in quibus consistit aliquod bonum nostrum,nec in quibus sit potestas vitæ, aut mortis, sed tanquam quibusdam mortalibus hominibus similibus nobis, differentibus autẽ per illum gradum honoris, quem Deo uolente habent. Cùm ergo Dei nutu factum sit, ut illi præsint etiam si mali sint, reuerentia illis exhibenda est. sicut dixit Beatus Petrus: Serui subditi estote Dominis non solùm bonis, & modestis, sed etiam discolis, idest malis, & discordibus, & semotis ab omni virtute. Sub hoc respectu Beatus Petrus iubet hominibus constitutis in dignitate, uel potestate honorem esse dandum. prima Pet. 2. scilicet. Subiecti estote omni creaturæ humanæ propter Deum: siue regi, tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia hæc est voluntas Dei. Hoc mõ debet homo exhibere reuerentiam regibus, & principibus,& Dominis, & exhibere talem reuerentiam cadit sub debito. ad Roman. 13. scilicet. Reddite ergo omnibus debita. Cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorẽ timorem,cui honorem honorem. Nunc tamen dicẽdum de Magis,quòd Christum adorauerunt non adoratione duliæ, uel hyperduliæ, sed adorauerunt eum adoratione latriæ, quæ soli Deo debetur: quia crediderunt eum esse uerum Deum, cùm astra quoque ei seruirent,nulli tamen homini seruiunt. Etiam, quia cùm supra declaratum sit,quòd angelus apparuit istis regibus,vel Spiritus sanctus docuit eos,quòd venirent ad adorandum Christum, declaratum est eis,quòd ipse erat Deus, & sic adorabant ipsum vt Deum. Item patet, quia si Magi credidissent illum purum hominem, etiam si sciret esse regem excellentem, non venissent de regione sua procul in Iudæam ad ipsum adorandum: quia ad nihil ei tenebantur. Vnde licèt multi alij reges Iudæorum nati fuissent, & mortui, ad nullum eorum venerunt Magi adorandum, nec antecessoris sui,quia istum non putauerunt esse similem cæteris,sed per cuius adorationem salutem suam consequerentur. vt ait Augustinus in quodam sermone Epiphaniæ. Item isti Magi, aut nullam adorationem Christo exhiberent,aut exhiberent latriam. Patet, qa si duliam exhiberenr eum purum hominem esse putarent. Quod si crederent, nec etiam duliam ei impenderent, quia paupertate circundatus erat puer paruulus,& in paupere domo, & infirmis parentibus, & nullo extrinsecus apparatu. Adorauerunt tamen eum procidentes in terram, ideo plus homine ipsum esse crediderunt: cui tantam reuerentiam etiam a regibus impendi dignum esse putarent. Ideo Magi nõ solùm non peccauerunt puerum adorando,sed valde laudabiles fuerunt. Vnde meruerunt esse primitiæ gẽtium ad Christum conuertendarum. Et per hoc patet responsio ad argumentum, scilicet, quia licèt Magi ho-

De adoratione latriæ, duliæ, & hyperduliæ.

Magi crediderũt Christum esse Deum.

gi hominem viderunt: Deum tamen illum certissimè crediderunt, quem non solùm iustè adorare potuerunt, sed etiam debuerunt.

An Beata Virgo timuit aduentum Magorum.
Quæst. XLIIII.

QVAERITVR, quãdo isti tres reges introirent ad adorandum Christum, an Virgo mater eius timuit propter filium suum: videns homines incognitos, & apparatu grandi. Quidam dicunt, quòd Virgo nihil poterat timere, qa sciebat filium suum esse Deum, & nihil posset ei accidere contra voluntatem suam. Dicendum istud nõ videtur stare: nam Christus de seipso timebat, & præ timore contristabatur, cùm dicatur de eo, quòd cœpit pauere, & tedere, uel mæstus esse. infra 26. & Luc. 22. A fortiori Virgo de illo poterat timere, quòd aliqua ei acciderent nociua. Item si non timeret Virgo de puero, non esset sollicita nutriendo eum, obseruãs ne quid deesset, cùm nihil mali posset accidere ei. & tamen ipsa erat valde sollicita circa ipsum, & anxiabatur, & timebat, & dolebat: vt patet quando ipsa, & Ioseph perdiderunt eum, & non inuenerunt vsque ad tertium diem. Nam ipsa turbata dixit. Fili quid fecisti nobis sic? Nam ego, & pater tuus dolentes quærebamus te. Luc. secundo. Item licèt Virgo sciret, ꝙ Christus non poterat aliquid pati contra uoluntatem suam: quia tamen verus homo erat, & susceperat omnes infirmitates nostras, poterant multa ei nociua accidere: nisi miraculosè se vellet liberare. Et tamen ipse non venerat, vt per miraculum se ab omni passione liberaret, sed potius, vt multa pateretur. Nunc autem maximè cùm esset in tenerrima ætate, in qua nõ erat compos sui ex parte corporis, multa timere poterat Virgo circa illum, quæ verè ei acciderent nisi ipsa solicitè caueret. Item Virgo erat mater, & non poterat tolli ei, quod erat matris, scilicet, timere pro filio, & solicitam esse de illo. Maximè ergo timeret cùm videret aliquid insolitum sicut nunc, scilicet, quòd tres reges venirent ad adorandum puerum. Considerandum autem, quòd Virgo sciebat filium suũ esse Deũ, quia sic annunciauerat angelus. Luc. primo. scilicet. antequam conciperet. Et hoc experiebatur: quia sine corruptione illum conceperat, & sine dolore pepererat. Ideo licèt circa eum acciderent magnalia, vt quòd nunc isti tres reges venirent ad adorandum eũ, non timeret, nec suspicaretur aliquid mali, sciens, quia filius suus ista facere poterat, quia ipsa nesciebat omnia, quæ circa illum accidere deberent: quando videbat res de nouo, admirabatur. Sicut fuit quando post partum eius ipsa die natiuitatis Iesu per noctem venerunt pastores, & narrauerunt quomodo viderant angelos annunciantes de puero. Et dicitur, quòd Maria obseruabat omnia uerba hæc conferens in corde suo. Luc. secundo. Quasi admirata de his cogitabat quomodo hæc acciderent, & quomodo Simeon, & Anna cognoscentes Christum puerum in templo magnificauerunt eum, cùm dicitur. Erant pater eius, & mater mirantes super his quæ dicebantur de illo. eo. cap. Ista autem regum adoratio fuit maximum saltẽ in honore, quod circa puerum Iesum accidit. Ideo cùm subito Virgo hoc videret, nõ est dubium, quin admiraretur, & tamen non suspicaretur aliquid mali. Quòd sicut die natiuitatis pueri Deus misit pastores ad eum per noctem, & Maria sciuit hoc per Deum fieri, ita & nunc crederet istos reges mitti à Deo ad adorandum filium suum. An tamen primo aspectu timuerit non est mirandum, quia insolita, & maxime incognita terrorem gignunt. Credendum est autem,

Rñsio auctoris.

F quòd saltem verecundiam pateretur Virgo in conspectu regum. Erat enim puella tenera vix annorum quindecim, aut sexdecim, vt asseritur, noua mater, & Virgo, quæ à quorumlibet virorum aspectibus fugeret, & erubesceret, maximè autem in conspectu triũ regum, & tanti apparatus, potissimè cùm ipsa paupercula esset, & extra natalem terram in angusta domo nihil boni nisi filium habens. Sed credendum, quòd reges illi venerarentur eam summo honore, vt matrem conditoris sui, quem de longinquo venerant adorare, & consolarentur eam dulci alloquio, bonam habere spem, quam Deus tanto filio illustrauerat.

G

Quare Magi obtulerunt munera Christo.
Quæst. XLV.

QVAERITVR, quare isti Magi obtulerũt Christo munera. Dicendum, quòd primò fecerunt hoc ad complementum honoris. Nã Magi volebant Christum perfectè honorare sicut poterant. Honor autem iste non solùm cõsistit in exhibitione reuerentię, sed etiam in præstatione aliquorum munerum in signum subiectionis, & reuerentiæ. Ideo postquam adorauerũt, munera quoque obtulerunt. Est enim verè honor Dei in hoc, ꝙ homo ei dat de rebus quas possidet in signum cuiusdam recognitionis, scilicet, quòd ista, quæ damus ei, de manu eius accepimus. Sic dixit Dauid. primo Pa-
H ralipo. 29. Quando ipse, & principes obtulerunt multa donaria ad ædificationem templi, scilicet, quis ego, & quis populus meus, vt possimus tibi hoc vniuersa promittere? Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimns tibi. Secundò fecerunt hoc Magi ad seruandum communem consuetudinem. Nam cùm quis iret coram regibus, aut dominis apud antiquos erat consuetudo, quòd semper eis aliquid offerret. Et ob hoc Deus etiam fecerat, quòd obseruaretur ista consuetudo erga eum. Exo. 23. scilicet. Non apparebis in conspectu meo uacuus: quia Deus volebat seruari ad se ceremonias honoris, quæ seruantur circa Dominos temporales. Malachiæ primo, scilicet. Offer illud duci tuo si placuerit ei, & si acceperit faciem
I tuam. Quasi dicat. Non offeratis mihi animalia, nisi quæ sine verecundia potestis offerre Dominis temporalibus. Sed illis non placebunt, nec accipient facies uestras, idest, non respicient vos bono vultu, si offeratis eis animalia clauda, & cæca, ideo non offeratis mihi talia. Magi sciebant Christum esse Deum, & Dominum, ideo ex utroque capite fuit conueniens, ꝙ ei munera offerrent. Tertiò fuit fortè ex misericordia, uel charitate ad subuentionem paupertatis Christi. Nam pauper erat, & parentes eius pauca possidentes, ideo erat quasi quædam inhumanitas, vt adorantes Christum tanquam Deum, & hominem, permitterent ipsum, & parentes suos in paupertate, & angustia viuere. Largiti sunt ergo munera ad reuelationem paupertatis.

K

Quare Magi obtulerunt Christo aurum, thus, & mirrham.
Quæst. XLVI.

QVAERITVR, quare isti reges obtulerũt Christo ista tria munera, scilicet, aurum, thus, & mirrham. Quidam dicunt, quòd obtulerũt tria munera, quia tres erãt, ita quòd unus offerret aurum, alius thus, alius mirrham. Sed hoc nõ est uerisimile, immo quòd potius quilibet istorũ obtulerit ista tria. Primò, quia munera istòrum regum debebant esse solemnia sicut decebat ipsos reges dare, & sicut decebat dari ipsi Christo. Quem tanquam Deum

Deum adorabant. Et tamen, quòd unus eorum offerret mirrham, & alius thus, etiam si de illo multũ offerret parui ualoris esset tale munus, & maxime in illa terra, vbi plurimum ista abundant. Secundò, quia dicitur hic, quòd apertis thesauris suis obtulerunt munera, & tamen ad dandum modicum de thure, vel de mirrha non diceretur quis aperire thesaurum, immo etiam ad dandum multam mirrham, uel thus, quia ibi paucis denariis ista emuntur. Tertiò, quia isti reges erant inter se quasi æquales. Nam scriptura non ponit inter eos aliquam differentiam prælationis, ideo munera eorum essent æqualia, uel quasi, & tamẽ qui offerret aurum, etiam si paucum daret, erat magna offerens, qui autem mirrham, aut thus offerret, etiam si multum in quantitate daret, nihil offerebat in ualore. Et sic non essent tam inæquales eorum oblationes. Ideo nõ est verisimile, quòd unus obtulerit unũ, & alius aliud, sed quilibet de omnibus tribus obtulerit siue æqualiter, siue inæqualiter obtulerint. Quartò, quia etiam si quilibet unum de istis tribus obtulisset non reddebatur ex hoc ratio, quare potius ista tria, quam quælibet alia tria obtulissent. Quòd si propter hoc, quòd tres erant tria obtulissent, ita possent offerre quæcunque alia tria. Dicunt autem quidam, quòd obtulerunt ista tria, quia ista erat consuetudo regum Arabiæ, scilicet, quòd offerrent ista tria munera. Et istud tenet Nicolaus. Alij dicunt, quòd factum est in significationem, quasi per hanc oblationem reges profitebantur quid erat illud, quod de Christo credebant. Offerunt aurum quod conuenit regiæ dignitati: quia Christus rex erat. Iere. 23. Offerunt thus signantes illum esse Deum. Nam thus in sacrificio Dei ponitur, & est unum de libamentis sacrificij. Numeri. 15. Etiam quotidie sacerdos cremabat thus in altari thymiamatum intra templum. Exo. 3. Immo thus, & maximè thymiama, quod erat de thure soli Deo conueniebat, & nulli hominum licebat facere talem compositionem. eod. cap. Mirrham offerunt ad significandum Christum moriturum, & esse verum hominem. Nam mirrha ponitur corporibus mortuorum, ne putrefiant. Istam secundam rationẽ approbat ecclesia in quodam hymno Epiphaniæ, qui incipit. Nuncium fero de supernis. Alij dicunt, quòd istę oblationes sunt mysticæ, scilicet, quia per has innuitur, quæ nos offerre debeamus. Christo enim tam præcipuè offerre debemus, vt ei placeamus, scilicet, sapientiam, orationis deuotionem, & carnis mortificationem. Hæc ponit Gregorius in quadam homilia dicens. Instruimur, vt nato regi aurum per quod significatur sapientia offeramus, in conspectu eius in sapiẽtiæ lumine resplendentes: thus autem per quod exprimitur orationis deuotionem offeramus Deo, ut per orationum studia Deo redolere ualeamus. Mirrham, quæ significat mortificationem carnis offerimus, si carnis uitia per abstinentiam mortificamus. Alij dicunt, quod aurum obtulerunt in substentationem paupertatis matris, & filij, thus contra fœtorem loci, & mirrham ad consolidanda membra pueri. Harum quatuor positionum sola prima est literalis, aliæ sunt mysticæ, licèt quarta aliqualiter sit literalis. Dicendum tamen, quod quarta non conuenit. Primo, quia dicitur, quod Magi dederunt thus contra fœtorem loci. Nam Magi, quando recesserunt de terra sua tulerunt secum ista munera ad offerendum, cum dicatur. *Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera.* Et sic ista munera de terra sua portabant in thesauris suis, quæ tunc aperuerunt corã Christo, & nõ emerunt ea in Bethlehem. Et tamen non poterant scire Magi, an esset Christus in loco immundo, & fætido, nisi postquam fuerunt in Bethlehem: ergo non obtu-

A lerunt ista tria munera propter istam causam. Secũdò, quia isti presupponunt locum illum in quo Christus natus est fuisse immundum, & fætidum, quia dicunt fuisse stabulum quoddam, cũ Christus fuerit positus in præsepio. Luc. secundo. Istud tamen non stat, quia domus illa magna erat, in qua virgo peperit. Quòd tamen accidit illo tempore fuisse multitudinem ibi cõfluentium ad professionem, ad quam venerat Ioseph: accidit, quòd Domina nostra non habens locum secretum in quo posset parere, & maneret separata a reliquis: diuertit ad quoddã presepium & ibi reclinauit paruulum mox natum. Luc. secundo, scilicet. Peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat locus in

B diuersorio. Non est tamen uerisimile, quòd omnibus illis tredecim diebus, qui fluxerunt à Christi natiuitate, vsque ad aduentum regum manserit paruulus in præsepio, & virgo in stabulo: sed haberet aliquem locum aptiorem in domo, quem ipsa propter puerum conaretur inquirere. Et sic non oporteret, quòd ad fætorem loci tollendum offerretur thus. Tertiò, patet, quia si ad hoc offerretur, sufficiebat parum de thure: ita, vt de illo nõ deberet fieri mentio inter oblationes regum: maximè, cùm dicantur eductæ de Thesauris: ideo de quolibet istorum oportebat multum offerri. Et sic non offerretur thus ad tollendum fætorem loci. Quartò patet idem de mirrha, quam dicunt oblatam ad consolidationem membrorum pueri. Hoc ta-

C men rarum est: & tamen dato, quòd fieret, paucissimũ de mirrha ad hoc sufficiebat: & non poneretur tanquam unum de tribus regiis muneribus. Ideo ista positio non est verisimilis. Secunda & tertia positio mysticæ sunt. Non autem conueniunt secundùm literam: quia non essent istæ causæ, quæ mouerent reges ad ista offerendum: cum istæ significationes non proueniant ex natura rei: sed sunt quædam applicationes, quas consueuerunt facere doctores in sacra scriptura. Vtraque autem est rationabilis applicatio. Vnã enim .s. secundam approbat Ecclesia: aliam vero, idest, tertiã ponit Grego. Prima ipsa est allegorica, quia conuenit secundùm ea, quæ de Christo credenda sunt: alia est tropologica, siue moralis, quia competit secundum

D ea, quę a nobis agenda sunt. Si tamen aliqua earum deberet accipi, vt motiua regum, acciperetur ipsa, quę est allegorica: quia per illam quasi profiterentur reges, quid est, quod de Christo credebant. Prima autem est vere literalis: quia uerisimile est, quòd isti portarent munera secundùm consuetudinem terræ suæ, scilicet, de melioribus rebus, quæ erant in terra sua. Sic enim dixit Iacob filiis suis volens, quòd inuenirent propitiũ dominum Aegypti, scilicet. Sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris: & deferte uiro munera, scilicet, modicum resinæ, & mellis, & storacis, & stactes, & terebinthi, & Amygdalarum. Gen. 43. Ita isti reges, cũ essent circa terram Arabiæ, in qua abundabant ista: offerrent ista tria munera tanquam præcipua terrę suæ.

E Aurum enim in omni terra super cætera metalla præciosius est, ideo tanquam precipuum illud obtulerũt: maximè, quia illud conueniebat ad sustentationem regis nati pauperis. Thus, & Mirrham obtulerunt tanquã consueta offerri in terra sua: sicut patet ex muneribus reginæ Sabæ, quæ obtulit auri talenta, cxx. & aromata multa nimis ad Salomonem. 3. Reg. 11. & 2. Paralip. 9. Nomine aromatum intelliguntur Thus, & mirrha, & omnia similia, ut colligitur. Exod. 3. Vbi iubentur summi aromata pro thymiamate, & oleo unctionis. Et ponitur ibi thus. Putant autem quidam reginam Saba fuisse de terra istorum regum, uel de terra propinqua: ideo concordauerũt in muneribus, quæ obtulerunt.

Quid

Quid factum fuerit de istis regum oblationibus, Quæst. XLVII.

QVAERITVR, quid factum est postea de istis oblationibus regum. Quidam dicunt, ꝙ Domina nostra, & Ioseph erant pauperes: & expenderunt hoc in sustentationem suã. Sed contra, quia quando Christus erat vir erant parentes sui valde pauperes, & de labore manuum suarum viuentes. Vnde ipse Ioseph faber lignarius erat. Et sic dixerunt Iudæi de Christo. Nonne hic est filius fabri? Ipse etiam Christus dixit se esse pauperem: cùm dixisset quidam, quòd uolebat sequi eum, scilicet. Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, & filius hominis non habet vbi reclinet caput suum. Quidam dicunt, ꝙ in triginta annis, qui fuerunt a natiuitate Christi, vsque ad tempus, quo incæpit prædicare, & fieri mentio de actibus eius, potuerunt ista consumi, & ita post hoc Christus dicebat se pauperem, & nihil habere, & parentes eius erant pauperes. Dicendum, quòd non stat, nec est uerisimile, quòd isti tres reges ueniebant de longinquo ad offerendum munera regi nato, quem sciebant Deum, & hominem. Facerent ergo oblationes meliores, quàm possent sicut decebat regiam dignitatem, & sic ex illis possent Ioseph, & Virgo, & omnes posteri sui, & etiam cognati non solùm ditari, sed etiam locupletari nimium: cùm quilibet de regibus offerret aurum, ut probatum est supra, & illud non esset modicũ, quia dicitur in litera, quòd apertis thesauris suis obtulerunt munera, & tamen non diceretur aperiri thesaurus ad offerendum paruam rem, sed aperiri bursa. Multum ergo dederunt, ita ut possent Christi parentes esse diuites. Dici potest uno de duobus modis. Primo modo, quòd isti reges obtulerunt Christo valde magna munera: Domina tamen nostra edocta per Spiritum sanctum, ut ostenderet summam virtutẽ filii sui, tanquam despiciens omnia terrena, noluit accipere totas illas oblationes, sed modicum de singulis, & illud in breui tempore poterat consumi, ita ut non ditarentur inde parentes Christi. Secundo modo potest dici, quòd accepit Virgo totas oblationes regũ. Et tamen sciens, quòd filius suus non uenerat ditari in terra, sed potius, ut pro nobis se pauperem faceret, & vt doceret nos gratis erogare, quæ haberemus, & anhelare ad perfectionem negligendo pecuniam, iuxta illud: Nolite possidere pecuniam. Luc. 12. Et nolite thesaurizare in terra. Luc. 7. Retentis ergo quibusdam paucissimis ad subleuandam necessitatem aliquorum temporum, cætera in breui pauperibus distribuit. Vtraque positio est satis rationabilis, sed magis, & communius tenetur secunda. Et probantur aliqualiter istæ positiones per oblationem Virginis in die purificationis in templo. Nam mulier, cùm purificaretur deferebat agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ, siue turturem pro peccato. Leu. 12. Et dicitur ibi, quòd si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum: sumet duos turtures, uel duos pullos columbæ. Et sic non poterat mulier offerre turtures, aut pullos columbarum, nisi quando non poterat offerre agnum. Et tamen Domina nostra obtulit par turturum, & non agnum, ut patet. Luc. 2. Ergo erat pauperrima. Et sic post oblationem Magorum, vsque ad diem quadragesimum, quo Christus in templo oblatus est, iam uirgo omnia expenderat, ita, ut pauper posset dici. Sed dicetur: cur Euangelista non expressit hoc, quia istud erat magna eruditio moralis. Dicendũ, quòd quidquid istorum duorum esset, erat valde ad mores conferens: Euangelistæ tamen breuitati studẽtes, uel ꝙ verisimilius est, à Spiritu sancto moti mul-

F ta de maximis omiserunt. Ioan. 2. scilicet. Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt Et Ioan. 21. dicitur: Multa quidem & alia fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, arbitror mundum capere non posse eos, qui scribendi sunt, libros.

Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

Et responso accepto. Hic ponitur Magorum recessus. Nam postquam obtulerunt Christo munera, non expediuit ad aliquid eos manere lõgo tempore in Beth-
G lehem. Et dicitur. *Responso accepto in somnis.* Hoc credendum est fuisse sequenti nocte, postquam venerũt in Bethlehem. Non enim longius ibi morarentur: quia expleuerant, qđ desiderauerant, & nõ erat aliqua causa iam ibi manendi. Et tunc in somno admoniti sunt à Deo, uel ab angelo, quid facere deberent. *Ne redirent ad Herodem.* Volebant reges ad Herodem redire, Deus autem hoc fieri perhibuit propter causam, quæ infra tangetur. *Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Idest, non redierant in Ierusalem, per quam uenerant, ubi tunc erat Herodes, sed per aliam viam declinando, reuersi sunt in terram suam.

Quomodo isti Magi responsum acceperunt in somnis.
H *Quæst. XLVIII.*

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quòd isti reges acceperunt responsum in somnis. Quidam dicunt, quòd quæsiuerant aliquid à Deo, & de illo responsum est sibi in somniis. Istud autem videbatur esse de via, scilicet, per quã uiam ire deberent, cùm responsum de hoc sit, scilicet, ne reuerterentur ad Herodem, sed per aliam viã irent in terram suam. Dicunt autem isti, ꝙ Magi petiuerant hoc à Deo, & uolebant sibi responderi ꝑ somnia: quia non solùm Deus solebat reuelare hominibus nihil petentibus ea, quæ ipse uellet per somnia, sed etiam quandoque homines petebant à Deo sibi
I responderi per somnia, & sic dicebantur consulere Dominum per somnia. Et erat iste unus de modis præcipuis consulendi, ut patet primo Reg. 28. scilicet. Consuluit Saul Dominum, & non respondit ei, nec per somnia, nec per sacerdotes, nec per prophetas. De modo, & ceremoniis consulendi Dominum per somnia. eod. cap. declaratum est. Sic isti Magi petiuerunt responderi sibi per somnia: & respõdit illis Deus. Et sic dicitur: Et responso accepto in somnis. Sed dicendum, quòd non stat. Nam non est uerisimile, ꝙ Magi hic aliquid quæsierint à Deo. Primò, quia non ponitur hic eorum quæstio, & tamen, si aliquid quæsiuissent, ad quod Matthæus uellet ponere responsum datum, præposuisset eorum quæstionem, & non fecit. Secundo, quia non erat uerisimile, quòd saltem ipsi quærerent de hoc, qđ hic ponitur: quia non habe-
K bat aliquam causam dubij, scilicet, an redire deberent ad Herodem. Nam per illam viam venerant, & fortè nesciebant aliam: maximè quia Herodi promiserant redire ad ipsum renunciaturi de puero, ideo nõ quærerent à Deo, an deberent redire ad Herodem: quia nulla causa motiua ad hoc dubium apparebat. Homines tamen non petunt à Deo sibi responderi nisi in rebus illis, quæ graues sunt, & habent magnam rationem dubij: quia aliàs nemo dignum iudicaret talia à Deo petere, nec etiam credere deberet, ꝙ Deus sibi in talibus responderet. Dicendum ergo, ꝙ Magi de nullo dubitauerunt, & nihil à Deo petiuerunt, sed solum

lùm Deus uoluit reuelare eis, ne redirent ad Herodem. Et ista reuelatio vocatur responsum largè secundùm modum loquendi Hebraicum, cùm tamen propriè responsum sit uerbum satisfaciens dubio. Et ita sæpe non solùm in veteri testamento, sed etiã apud Euãgelistas inuenitur, sic patet Mar. 11. Nam dicitur, quòd cùm uidisset Christus à longè ficum habentẽ folia, & cùm venisset ad eam, nihil inuenit præter folia, & respondens dixit: Iam non amplius in æternum quisquam ex te fructum manducet. Ibi tamen Christus incipiebat loqui, & nulla locutio præcesserat ab alio, & tamen dicitur, ꝙ respondens, dixit hoc. Item, quia dicitur, ꝙ Christus respondens, dixit hoc ficulneæ, & tamen ficulnea nihil petierat Christo loqui, ad hoc, ꝙ Christus deberet sibi respondere. Sic etiam accipitur infra 26. scilicet. Respondens Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona, & tamen Petrus nihil quæsiuerat à Christo, ad quod Christus deberet respondere, vt patet ibidem. Sed dicitur respondens, idest, loquens, uel dicens. Et sic accipitur hic responsum pro simplici locutione: quam nulla interrogatio præcesserat.

Quomodo Magi habuerunt istam reuelationem. Quæst. XLIX.

QVAERITVR, per quem habuerunt Magi istam reuelationem in somnijs, per Deum, an per angelum. Dicendum, ꝙ vtroque modo fieri poterat. De Deo patet, quia Gen. 23. dicitur ꝙ Deus loquutus est ad Abimelech regẽ Palæstinorum per noctem, idést, in somniis. De Salomone quoque dicitur, quòd Deus per noctem loquutus est ei quando dedit sibi sapientiam. 3. Reg. 3. & 2. Paralipom. 1. De angelo patet: quia præcedenti cap. dicitur quòd angelus Domini apparuit Ioseph in somnis. Dicendum tamen, quòd istud factum est per angelum, idest, ꝙ videbatur Magis, ꝙ angelus loquebatur eis per noctem ista. Et patet hoc: quia præcedenti cap. posuerat Matthæus quomodo angelus Domini apparuerat Ioseph in somnis. Et iterum infra in litera dicitur, ꝙ apparuit angelus in somnis. Et rursus ponitur idem. Ideo intelligendum est, quòd cùm omnes reuelationes, quæ habentur hic, dicantur factæ per angelos in somnis, quòd etiam ista, de qua nõ exprimitur, fuerit facta per angelos, cùm ponatur inter illas, & uerisimilius est pertinere ad illas, quàm ad aliũ extraneum modum reuelationis. Secundò patet hoc, quia Matthæus ponens istam reuelationem, non certificauit modum eius, ideo videtur voluisse, quòd ista esset similis alijs, de quibus loquebatur ipse. Et tamen semel ponit supra reuelationẽ factam per angelum, & bis ponit illam infra, & nunquam ponit hic aliquã reuelationem factam per Deum. Ideo manifestè videtur velle, ꝙ etiam ista per angelum facta sit. Tertiò patet: quia Matthæus uult hoc declarare per quaudã similitudinem, quam ponit inter istas reuelationes. Nam dicitur de tribus reuelationibus factis Ioseph præcedenti cap. & infra in litera, ꝙ factæ sunt in somnis, & per angelum, de ista aurem dicitur, ꝙ facta est in somnis: ideo videtur, ꝙ voluerit subintelligi etiam aliam conditionem, scilicet, ꝙ facta sit per angelum.

Quomodo facta fuit reuelatio Magis, an ipsis dormientibus, vel uigilantibus. Quæst. L.

QVAERITVR, quomodo facta est ista reuelatio Magis, scilicet, an erant tunc dormientes, vel vigilabant. Dicendum, ꝙ dormiebant, & non fuit eis facta aliqua locutio, nec audierunt quidquam, cùm dicatur, quòd in somnis acceperunt responsum. Et tamen in somnis nihil auditur, nec quisquam loqueretur dormienti, nisi vellet eum excitare, sicut declaratum est latè præcedenti capit. quæstio. 55. & magis 56. de Ioseph, cui apparuit angelus Domini in somnis. Et tamen ibi erat adhuc difficilius, cùm dicatur, ꝙ angelus locutus est Ioseph. Hic autem non dicitur, ꝙ fuit aliqua locutio, sed solũ accepto responso &c. Poterat autem fieri responsum per solam immutationem phantasiæ, ita quòd nihil quisquam loquatur. Difficilius etiam erat de Salomone, quando petiuit sapientiam. 3. Reg. 3. Nam ponuntur ibi multa, quæ dicitur ipsum petiuisse à Domino: & multa, quæ Deus ei respondisse dicitur. Et tamen nihil istorum fuit uocaliter, sed Salomon verè dormiebat, cùm dicatur ibi, ꝙ erat somnium. De istis Magis licèt apparuerit eis angelus per somnium, qđ tamẽ non dicunt prophetæ: ratio satis declarata est præcedenti cap. q. 57. Cùm quærebatur, an Ioseph esset propheta, quia apparuit ei angelus.

Quare reuelatum est istis Magis, ne redirent ad Herodem. Quæst. LI.

QVAERITVR, quare reuelatum est istis Magis, ne redirent ad Herodem. Dicendum, ꝙ Magi intendebant redire ad Herodem, eo quòd Herodes erat in Ierusalem. Et illa erat uia eorum: etiam, quia ipsi promiserant Herodi, ꝙ inuento puero renunciarent ei. Nam ipse dixerat eis, ꝙ diligenter inquirerent de puero, & cùm inuenirent, renunciarent sibi, vt patet supra. Non est autem verisimile, ꝙ Magi recusarent istud facere: quia erat satis rationabile: maximè, quia ipsi nihil auderent negare Herodi. Ideo concederent, ꝙ ei renunciarent de puero. Hoc patet magis, quia dicitur infra, quòd Herodes uidens, ꝙ illusus esset à Magis, iratus est valde: & tamen non esset illusus, nisi Magi promisissent ei aliquid, quod non obseruarent ei. Sic ergo intendebant redire ad Herodem, Deus autẽ vetuit hoc: quia si redirent ad eum, & renunciarent de puero, ipse ueniret, & conaretur occidere eum, sicut postea fecit. Et sic Christus, vel occideretur, vel defenderet se miraculosè. Vtrumque autem erat inconueniens. De occisione manifestum est, de defensione miraculosa etiam patet: quia tunc manifestè cognosceretur Christus esse Messias, quẽ Herodes quærebat, ideo semper persequeretur eum, & per hoc apud omnes esset cognitũ illum puerum esse Christum. Quod non decebat pro tunc: vt magis dictum est supra in quæst. quadam, scilicet. Quare Herodes non iuit cum Magis in Bethlehem. Sed diceretur, cur non faciebat Christus se portari in Galilæam in urbem Nazareth, quia tunc etiam si Herodes eum inquireret, non inueniret: quia ipse solùm quæreret in Bethlehem, & finibus eius, sicut postea fecit ibi solùm occidi infantes, ut patet in litera. Dicendum, ꝙ hoc non fiebat. Primò, quia non poterat fieri reuertentibus Magis in Ierusalem. Nam ibi erat Herodes, & distabat Ierusalem solùm duabus leucis à Bethlehem, & si reges illuc redirent, illico Herodes veniret, uel mitteret pro puero in Bethlehem. Et dato, ꝙ virgo inciperet recedere cum filio de Bethlehem, quando Magi inde recederent, parum inde distaret, quãdo Herodes veniret in Bethlehem. Et cũ à Magis scire posset in qua domo puer fuerat, ibi inquireret de recessu, & mitteret in breui per omnes vias illum inquiri. Vnde necesse erat eum inueniri, nisi miraculosè se absconderet. Christus tamen nolebat se defendere per miraculum, quandiu res conuenienter fieri poterat modo humano: ideo non debuerunt reges

Magi non debebant redire.

ges

ges redire ad Herodem. Secundò, quia Christus nole
bat matrem suam, & Ioseph vexare laboribus supra
modum. Et tamen si nunc recederent de Bethlehem
in Galilæam, oportebat rursus ante diem quadragesi-
mum à partu redire de Galilæa in Ierusalem: quia die
quadragesimo puer offerendus erat in templo, sicut
& factum est. Luc. 2. Ideo uoluit Christus, ꝙ mater
sua maneret in Bethlehem, quæ erat iuxta Ierusalem,
usque ad diem purificationis, qui erat quadragesimus
à natiuitate. Et tunc oblato ipso Iesu in templo redi-
ret mater sua, & Ioseph in Galilæam in Nazareth vr-
bem habitationis suæ. Et sic factum est. Luc. 2. Ideo,
vt non cogerentur superfluè itinerare, non debuerũt
recedere de Bethlehem vsque ad diem quadragesi-
mum à natiuitate. Quod tamen necesse erat si Magi
redijssent ad Herodem. Tertiò, quia etiam si Virgo
redijsset in Galilæam antequam Magi redirent ad He
rodem, non sufficiebat hoc ad securitatem pueri: qa
Magi non redierunt ad Herodem, & Christus iuit in
Galileam. Et tamen ibi vidit non esse securum mane-
re. Vnde angelus mandauit Ioseph, ꝙ fugeret cũ pue-
ro, & matre eius in Aegyptum, ut patet infra in litera:
ergo non sufficiebat, ꝙ Iesus rediret in Galilæam, &
Magi redirent ad Herodem. Quartò, & præcipuè non
debuerunt Magi redire ad Herodem: quia si redirent
cognosceret Herodes per eos, ꝙ puerum inuenerãt,
Et tunc dato, ꝙ Christus se occultaret miraculosè, nõ
cessaret Herodes tota uita sua illum inquirere, & etiã
posteri sui inquirerent illum. Et ita non liceret Chri-
sto manere vllo tempore in Iudæa, maximè quando
inciperet se manifestare, quin Herodes, uel filij sui illũ
occiderent, & sic impediretur ordo redemptionis no
stræ, quem Christus tenuit. Cùm autem Magi non re-
dierunt ad Herodem, fuit ualde conueniens Christo:
quia posset tunc putare Herodes, quòd Magi decepti
fuerant per stellam suam, & nihil inuenerant, ideo præ
confusione non ausi fuerunt redire ad eum. Et ꝓ hoc
negligentius se haberet in persecutione Christi: qa
non esset certus, an natus esset. Si autem Magi iuissent
ad eum, & dixissent se inuenisse puerum, nunquam
cessaret inquirere Herodes, & haberet exactissimam
diligentiam, ita vt per hoc posset deprehendere fugã
Domini in Aegyptum, & inde eum reducere, vel oc-
cidi ibi facere, nisi defenderet miraculosè se, sicut Ioa-
cim rex Iuda fecit reduci Vriam prophetam, qui pro-
phetauerat contra Ierusalem., & fugerat in Aegyptũ,
& fecit eum coram se occidi. Ierem. 26. Quintò, quia
sequerentur ex hoc innumerabilia mala. Nam si He-
rodes ex Magis didicisset ĩ qua domo fuerat ille puer
in Bethlehem, inde sciret, quæ fuit mulier, quæ pepe-
rit eum, & qualis vir eius, & inde sciret vnde venerãt,
scilicet, quomodo venerant ex Galilæa, quousque ve-
niret necessariò ad cognoscendum determinatè quis
erat puer, & quæ erat mater. Et si non inuenirentur
in Galilæa, sciret qui erant, qui de terra illa deerant, &
inueniret deesse Mariam, & Ioseph. Item dato, ꝙ in
Bethlehem non potuisset certificari vnde venerant il
la mulier, & vir suus: per totam terram Iudæorum fa-
ceret inquiri talem fœminam, & talem senem, qua-
les ei Magi enunciarent. Et si manerent in terra Iu-
dæorum necessariò inueniret illos. Si autem recessis-
sent in Aegyptum, vel in aliam regionem, Herodes
poterat in quolibet loco terræ Iudæorũ facere inqui-
ri, quis deficiebat de illo loco, & tanto tempore quan
tum erat, ꝙ Ioseph venerat cum Virgine in Bethlehẽ.
Et sic manifestè inueniret, ꝙ Ioseph, & Maria deficie-
bant de vrbe Nazareth, & faceret eos inquiri diligen-
tissimè per signa in quacũque parte orbis, ita ut quasi
naturaliter non esset possibile latere propter exactissi-
mam diligentiam, quam Herodes ad hoc apponeret,

F & multitudinem ministrorum ad hoc promptè ser-
uientium: maximè quia facile erat sciri, de quo loco
erat Ioseph & Maria: quia Ioseph & Maria venerunt
ad profitendum in Bethlehem. Luc. 2. Et descripti
sunt in libro professionis cùm iuberet Cæsar totum
orbem describi. eod. cap. Ibi autem erat Ioseph, & Ma
ria uxor sua, & cuius loci eranr habitatores: quia ista,
& multæ aliæ circunstantiæ ad cognoscendum distin
ctè personas solent apponi in contractibus, & in simi-
libus descriptionibus, potissimè cum ista descriptio
nunc fieret, vt cognosceretur, quæ & quot erant per-
sonæ subditæ Romanis, de quibuslibet locis, & cogna
G tionibus. Et sic Herodes ex libro professionis factæ in
Bethlehem poterat scire nomen illius viri, & coniu-
gis suæ: quia ambo profitebantur, vt asseritur: de quo
dicetur Luc. 2. Sciret etiam eorum cognationem, &
terram habitationis, & sic Christus distinctè cogno-
sceretur per Herodem, & nullo iam tempore viuen-
te Herode, aut filijs suis, qui eandem haberent solici-
tudinem, vt regnum conseruarent, posset Christus re-
dire in Iudæam, aut Maria & Ioseph, quin cognosce-
rentur. Et sic Christus non solùm non posset prædica
re, immo nec posset viuere in Iudæa, nisi per miracu-
lum. Idem esset de Maria & Ioseph, quod erat valde
inconueniens, & omnino contrarium eis, quæ Deus
de Christo homine disposuerat. Item Herodes occi-
deret tunc omnes de cognatione Christi, si non inue-
niret eum: ne quis de illa cognatione posset aliquan-
H do obtinere regnum Iudæorum, aut nocere filijs He-
rodis. Et hoc erat inconueniens. Item Herodes non
occidisset tunc infantes in Bethlehem, & finibus eius:
quia vt patet ex dictis: Herodes per Magos cognosce-
ret distinctè quis erat ille puer, & tunc iam non dubi-
taret; quia de quolibet puero, qui erat in Bethlehem,
& finibus eius: poterat cognoscere manifestè ex si-
gnis datis, & non erat ille quem Magi dixerant, po-
tissimè cùm reperiret parentes suos abesse. Occidit ta
men Herodes infantes propter dubium, vt inter eos
Christum occideret: quia nullum signum potuit ha-
bere de Christo, cũ Magi non redirent ad eum, ideo
si redijssent, non occidisset infantes, sed solùm Chri-
stum persequeretur. Prænunciauerat tamẽ iam Deus
I hoc per Ieremiam, vt allegat Matthæus in litera, ideo
Deus non permitteret Horodem habere signum ali-
quod de Christo per Magos, & sic haberet occasio-
nem ad implendum, quod prænunciatum fuerat de
occisione infantum, licèt Deus ad hoc nec cogat, nec
impellat, nec moueat, sed sola iniquitas Herodis eum
ad hoc mouit, cùm non inueniret alia remedia, aut
viam ad intentionem suam complendam. Fuit ergo
valde necessarium, ꝙ Magi non redirent ad Herodẽ.

Quare Herodes cum tanto desiderio Christum persequebatur. Quæst. LII.

QVAERITVR, quare Herodes cum tanto
desiderio persequebatur Christum. Dicendũ,
ꝙ ille annunciabatur rex Iudæorum, & Hero-
K des tunc regnabat super Iudæos. Time-
bat ergo, ne per eum perderet regnum ipse, & poste-
ritas eius. Sed dicetur, ꝙ Christus non venerat accipe
re regnum temporale, sed regnaturus erat spirituali-
ter. Sic enim dixit Ioan. 18. Regnum meum non est
de hoc mundo, idest, non est tale quale regnum huius
mundi. Non ergo debuisset timere Herodes. Et sic
ecclesia increpat Herodem de iniusto timore in quo-
dam hymno Epiphaniæ, scilicet. Hostis Herodes im-
pie, Christum venire quid times? non eripit mortalia,
qui regna dat cœlestia. Dicendum, quòd Herodes nõ
erat instructus circa ueritatem status Christi per legẽ
aut

aut prophetas. Sed cùm audisset eum futurum regē Iudæorum; putauit, quòd ita regnaturus esset, sicut cęteri, qui præcesserant inter Iudæos. Nam multi fuerũt reges iusti, quos valde laudabant Iudæi, sicut Dauid, Ezechias, & Iosias, & tamen isti temporaliter regnauerunt, & nemo fuit, qui aliter vnquam regnaret. Sed si ita regnaturus esset Messias, oportebat, ꝙ tolleret regnum Herodi, ideo timuit Herodes, & persequebatur eum tanquam hostem suum. Secundò quia Herodes audiebat à Iudæis de Messia magnalia. Putabāt enim Iudæi, ꝙ Messias liberaturus esset eos de iugo Romanorum, & omnium gentium, & essent per eũ in excellentiori statu, quàm fuerant tempore alicuius de regibus præcedentibus. Quia Ierem. 23. dicitur de Messia, ꝙ regnabit rex, & sapiens erit. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et hoc non solùm putabant Iudæi antequam Christus veniret, sed etiam de Iesu postquam cognitum est à credentibus in eum, ꝙ esset Messias. Licèt enim vidissent eum semper habentem formam paupertatis, putabāt tamen, quòd reducturus esset Israel in pristinam gloriam, siue statum priorum regum: ideo mater filiorum Zebedæi petiuit à Christo, vt duo filij eius sederent, vnus ad dexteram eius, & alius ad sinistram ipsius in regno suo infra. 20. Et post resurrectionem, cũ Christus ascensurus esset in cœlum, petiuerunt quidam de circunstantibus: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Actu. 1. Herodes ergo putans, quòd Messias sic manifestè regnaturus esset, iustè timuit, idest, verisimiliter, ideo persecutus est eum.

Quare Herodes non obseruauit Christum in Ierusalem in die purificationis. Quæst. LIII.

QVAERITVR cùm Herodes tantum desideraret Christum occidere, quare non obseruauit eum in Ierusalem, vt occideret die purificationis, quando præsentatus est in templo. Dicunt quidam, ꝙ Herodes non potuit scire diē purificationis Christi, ideo nec sic potuit eum occidere. Dicendum, ꝙ non stat, quia Herodes potuit hoc scire saltem ex coniectura, quam ipse veram putabat. Ipse namque didicerat à Magis tempus stellę quæ apparuerat eis, & præsupponebat Herodes, ꝙ die, quo stella apparuit natus est ille puer, cùm dicatur infra, ꝙ iussit occidi omnes pueros in Bethlehem, & in finibus eius à bimatu, & infra secundùm tempus, qđ exquisierat à Magis. Et istud est tempus ortus stellæ, qđ diligenter Herodes didicit à Magis, vt patet supra in litera. Si tamen ipse non præsupponeret stellam apparuisse illa die, qua natus est puer, non occideret pueros iuxta tempus illud, quod didicerat à Magis. Ergo præsupponebat puerum natum fuisse die, qua apparuit stella. Sciebat tamen Herodes, quando erat dies quadragesimus ab ortu stellæ, cùm didicisset à Magis. ergo sciret, quòd illa die paruulus deducendus esset in tēplum, & mater sua se deberet purificari tunc, poterat ergo illo die obseruare Herodes, q pueri portarentur in templum, & quæreret de qua regione portabantur. Et cùm inueniret aliquem portari de Bethlehem cognosceret, ꝙ ille erat, vel poterat esse puer, quem Magi adorauerant, cùm sciret eũ nasci in Bethlehem, sicut responderant sapientes Hebræorum Herodi supra in litera. Et tunc si unicus puer duceretur de Bethlehem illo die quadragesimo ab ortu stellæ, constaret illum esse Messiam. Si autem plures ducerentur, inter illos discerneret si posset, sinautem occideret omnes illos. Potuisset autem discernere inquirendo, quem illorum Magi adorassent, vel si magis uellet certificari omnes illos occideret, quia non con-

A tingeret multos esse, qui eodem die nascerentur in loco tam paruo sicut erat Bethlehem: etiam illos sine scandalo magno poterat Herodes occidere. Et adhuc si uellet esse magis securus, posset accipere omnes pueros, qui de Bethlehem portarentur aliquot diebus ante illum diem 40. & aliquot dies post. Dicendum, ꝙ iste erat conueniens modus ad inueniendum Christũ: & tamen Herodes non tenuit illum propter multa. Primò quia Deus excæcauit eum, ne posset Christum inuenire: quia hoc esset ualde inconueniens: sicut supra dictum est. Et non solùm excæcauit eum in hoc, sed etiam in aliis: quia cùm Herodes tanto desiderio anhelaret ad occisionem Christi, & mitteret Magos in Bethlehem, vt inuento puero renunciarent sibi, de-

B buerat mittere cum eis saltem unum simplicem nuncium, qui uideret, an Magi inueniebant puerum, uel non, & quid faciebant: & ille referret Herodi ueritatē rei, & non posset Herodes illudi a Magis etiam si ipsi nollent redire ad Herodem: quia per illum nuncium cōstaret Herodi, qui erat puer, quem adorauerant Magi, & qualis erat, & cuius ætatis, & in qua domo erat, & qui erant parentes eius, uel quis tenebat eum: & sic de cæteris circunstantiis, per quas Christus manifestè cognosceretur, & nō posset latere naturaliter sicut declaratum est supra penul. q. 52. & sequerentur omnia inconuenientia, quæ ibi dicta sunt, & tamen Herodes non misit tunc saltem unum nuncium simplicem, unde ualde excæcatus fuit. Item licèt Herodes non missi

C set nuncium aliquem cum Magis ad sciendum quid illi facerent, saltem postquam illi iuerunt in Bethlehē, & non redibant debuerat mittere aliquem. Et tamen multis diebus Herodes dimisit istud negocium, ita, ut Magi potuerint recedere de Iudæa eo nesciente, & tamen Bethlehem erat iuxta Ierusalem: ideo ualde excęcatus est, quòd tantum esset negligens circa ea, quæ tā ardenter cupiebat. Secundò potest dici, quòd Herodes fortè putauit, quòd Messias, cùm esset iustissimus, & mittēdus esset tanquā redēptor Israel, ꝙ nō obligaretur ad istas legales cærimonias: ideo ꝙ fortè mr̄ sua nō portaret eum in templum die quadragesimo, sicut cæteri portabantur: vnde non curauit istum diem quadragesimum obseruare. Tertiò potest dicit, quòd He-

D rodes sciebat hoc modo posse illum puerum inuenire, & tamen credidit, quòd alio modo certiori illum inueniret, scilicet, quia Magi renunciarent ei postquā inuenirent eum. Et antequam Herodes sciret Magos recessisse, transiit ille quadragesimus dies purificationis: & sic iam non potuit Herodes eum inuenire per hanc uiam. Sed dicetur, quomodo potuit transire dies ille antequam Magi cognoscerentur ab Herode recessisse? Nam iuerunt Magi in Bethlehem die 13. a natiuitate pueri, & debebat pręsentari die quadragesimo in templo. Magi tamen recesserunt de Bethlehem mox, vt adorauerunt Christum. Et sic poterat Herodes scire de eorum recessu ante diem quadragesimum. Dicendum, quòd uerum est, & tamē Herodes nutu Dei

E excæcatus est, ne ad ista aduerteret. Vnde non considerauit de Magis, an recessissent usq; ad multos dies post eorum recessum. Fortè enim putabat, quòd inquirebant puerum, quia ipse nesciuerat, quòd stella direxit eos exeuntes de Ierusalem usque in Bethlehem, & sic credebat, quòd solùm per humanam coniecturam inquirebant eum, sicut ipse dixerat eis, scilicet. Ite, & interrogate diligenter de puero. & credidit, quòd morabantur inquirendo eum, Cùm autem multi dies transissent, Herodes uidens eos nō redire, cognouit eos recessisse. Et tunc iratus est uidens, quòd illusus esset ab eis: ut patet infra in litera, & tamen tunc transierat dies quadragesimus, qno puer præsentandus erat in templo. Vnde non potuit Herodes eum hoc modo inquirere.

rere. Sed dicetur, quòd poterat inuenire eum, quia die, quo Christus præsentatus est in templo occurrit ei Simeon, & Anna prophetissa. Et dicitur, ꝙ isti ambo loquebãtur de ipso puero omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Luc. secundo. Ergo per hoc Herodes audiret de illo, & certificaretur. Dicendum, quòd Simeon, & Anna non locuti sunt publicè de Christo, sed quibusdam, quos sciebant uiros bonos. Nam isti ambo erant prophetæ, & a Spiritu sancto moti sunt, vt venirent in templum, & uiderent Christum: ut patet, eo. cap. Deus autem nolebat, quòd diuulgaretur pro nunc Iesum esse Messiam propter periculum pueri, cùm fecerit eum cum matre fugere in ægyptum: ideo non moueret istos ad taliter loquẽdum, quòd per eos agnosceretur puer. Vnde non loquebantur isti omnibus: sed illis solis, quos sciebant desiderare redemptionem Israel spiritualem. Et sic dicitur, quòd loquebantur de ipso omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Isti autem pauci erant, quos tamen illi cognosce bant spiritu prophetico, & illis Deus volebat reuelari natiuitatem Christi sicut reuelauit pastoribus. Sed per istos Christus non diuulgaretur cùm Spiritus sanctus moueret eos ad tacendum, qui eis ista faciebat reuelari: vnde nihil ex his potuit Herodes scire.

Quare iubetur Magis, ut per aliam uiam reuertantur. Quæst. LIIII.

QVAERITVR, quare iubetur regibus Magis, ut per aliam uiam reuertantur. Dicendum, ꝙ non debebant ire ad Herodem, ut supra dictum est. Viam tamen quam tenuerant prius, & quæ uidebatur certa ad terram suam, erat ut irent in Ierusalem ubi erat Herodes. Et si tenerent illã viã sciret eos Herodes recedere, & necesse esset, quòd dicerent ei veritatem de puero, uel occideret eos. Ipsi autem si uiderent intentionem iniquam Herodis contra puerum non reuellarent ei de illo, & essent in periculo: ideo angelus iussit, ut irent per aliam uiam. Iuerunt autem satis secrete Magi, licèt non poterat occultari recessus suus, nisi Herodes esset ualde negligens, vel excæcatus cùm recederent de Bethlehem, quæ distabat solùm duabus leucis a Ierusalem ubi erat Herodes.

An Magi directi fuerint per stellam in redeundo. Quæst. LV.

QVAERITVR, an Magi directi fuerint nũc per stellam redeundo in terram suam. Aliqui dicunt, quòd licèt hoc non pateat ex litera, potest tamen concedi, ꝙ stella præcederet eos recedendo sicut præcesserat veniendo. Dicendũ, quòd stella non direxit nunc Magos redeuntes, & patet. Primò, quia istud erat miraculum, & cùm agatur hic de reditu eorum si directi fuissent per stellam, diceret illud Euangelista. Secundò patet, & clarius, quia præsupponitur hic quòd Magi sciebant, quòd stella non debebat eos dirigere, & ob hoc volebant redire per viam, qua venerant. Ideo angelus dixit eis in somnijs, ne redirent ad Herodem. Si autem stella Magos præcederet redeuntes, non oportebat dici, quòd non redirent ad Herodem: quia non irent nisi per uiam, per quam iret stella. Et tamen dictum est, quòd non redirent ad Herodem: ergo stella non debebat eos p̃cedere, sed relinquendi erant arbitrio suo, & prudentiæ. Modus autem fuit, scilicet, quòd postquam stella dirigens Magos stetit supra domum, in qua erat puer, & Magi adorauerunt Christum, disparuit stella, & nunquam amplius visa est. Et licèt ipsi manserint ibi

F die eadem, non viderunt illam post: ideo disponebant
redire per viam, qua venerant: tum quia promiserant
Herodi renunciare ei: tum quia non habebant dirigẽ-
tem, & illam viam, per quam venerant, iam sciebant.
Quia tamen periculum erat, si redirent per illam viã,
qua venerant, angelus dixit eis ne redirent per illam.
Et sic stella iam non dirigebat eos, nec ipsi illam expe
ctabant. Quidam dicunt, quòd stella non direxit nunc
Magos: quia prius fuit conueniens eos miraculosè di
rigi, quia veniebant ad Christum, & stella præcedens
eos deseruiebat in hoc Christo. Nunc tamen redibãt
in terram suam, & iste motus erat propter se, & non
propter Christum. Ideo non fuit conueniens, quòd
tunc dirigerentur à stella. Dicendum, quòd non stat,
G quia Deus non facit miracula nisi propter necessita-
tes nostras. Si igitur maneret necessitas redeundo si-
cut veniendo, esset idem miraculum: quia à principio
stella non direxit Magos, nisi quia ire nesciebant. Si
autem redire nescirent, etiam dirigeret eos stella, tan-
quam sibi necessaria. Sic fuit in Tobia iuniore quem
angelus duxit, & reduxit eũdo in Rages, eo ꝙ vtrum-
que erat necessarium. Et ita dixit ipse angelus Tobiæ
seniori: Ego adducam, & reducam eum. Tob. 5. Alij
dicunt, quòd nunc non fuit necessaria stella, quia à
principio Magi nesciebant viam veniendo: nunc au-
tem scirent redeundo. Dicendnm, quòd non stat, quia
istud esset si redirent per eandem viam, & tamen iussum est, quòd per aliam viam reuerterentur. Alij di-
H cunt, quòd non indiguerunt Magi nunc stella: quia re
dierunt per mare in naue quadam Tharsensium, &
ibi sufficiebat ars nautica, ideo stella non erat necessa-
ria. Hoc tamen falsum est, vt dicetur sequenti quæ-
stione. Dicendum, quòd miracula nunquam fiunt ni-
si propter necessitatem, scilicet, ubi humana potentia
deficit, operatur diuina. In aduentu autem Magorum
fuit necessaria stella propter tria, scilicet propter locũ,
& viam, & personam. Nam Magi nesciebant in quo
loco erat puer adorandus, ideo nõ possent scire viam,
& etiam si scirent locum, vtpote, quòd angelus no-
minasset eis locum natiuitatis Christi, nescirent ipsi
ire illuc. Et ista duo ostendebat stella, cùm semper du
xerit eos exeuntes de terra sua vsque in Bethlehem
I vbi Christus natus est. Personam etiam cognoscerẽt,
& in hoc erat maior difficultas, & ad hoc profuit stel-
la: quia stetit supra domum, ubi erat puer, & per hoc
ostendit in illa domo esse puerum, qui aliàs non co-
gnosceretur. Nunc non erat aliquis inquirendus ẽt no
ta erat sibi terra, ad q̃ ibant. s. in terram suã, ideo etiam
si viam ignorarent, cùm cogerentur non redire per il-
lam, per quam venerant, poterant quærere, & osten-
deretur eis alia via: maximè quia Deus non obligauit
eos ad hoc, quòd per nullam partem illius viæ, per
quam uenerant redirent, sed solùm, quòd non redirẽt
ad Herodem. Et sic cùm dicitur, quòd per aliam viã
reuersi sunt, est sensus, quòd non redierunt in Ierusa-
lem, ubi erat Herodes, sed declinauerunt modicum,
vt non intrarent in Ierusalem, ne Herodes agnosceret
eorum recessum. Et postea redirent in viã priorem, &
K sic non erat opus, ꝙ stella eos dirigeret.

Quæ fuit via per quam Magi redierunt. Quæst. LVI.

QVAERITVR vlterius, quæ fuit via ista, per quam iuerunt nunc Magi. Nicolaus dicit, ꝙ cùm recepissent Magi responsum peracto obsequio suo descenderunt ad mare, & ibi per nauem transfretantes in Tharsis abierunt. Propter quod Herodes iratus naues Tharsensium incendit, sicut prædixerat Dauid, scilicet. In spiritu vehemẽti conteres naues Tharsis. Psal. 46. Dicendum tamẽ ꝙ hoc

ꝙ hoc non videtur ſtare, quia iſti non poterant ire cō
A uenienter in Tharſis. Nam hic dicitur, ꝙ Magi, ut nō redirent ad Herodem reuerſi ſunt per aliam uiam in regionem ſuam, & tamen redire in regionem ſuam per Tharſim erat difficultas maxima, & nullo modo conferebat ad Magorum utilitatem, ideo non iuerunt illuc. Videtur autem decipi Nicolaus ex errore maris, & terrarum: quia ad hoc ponit ipſe iſtud quaſi facile eſſet Magis exiſtentibus in Bethlehem intrare nauem, & ire in terram ſuam: & hoc eſſet ſi mare modicum diſtaret à Bethlehem: & tamen mare illud ꝑ quod ituri erant in Tharſim diſtabat ualde à Bethlehem, ita vt potius eſſet magnus labor, & impedimētum, q̃ conferret eis ſecuritatem. Pro quo ſciendum, ꝙ duo maria ſunt apud Iudæam, per quæ nauigari po-
B teſt. ſ. mare mediterraneum, quod in ſcriptura uocatur mare magnum, vel mare occidentale, vel mare Paleſthinorum, Exo. 23. & Numeri 33. & Deuteron. 11. & Ioſue 1. Et iſtud eſt ad partem occidentalem terræ Iudæorum: ideo uocatur in ſcriptura mare occidentale Deuteron. 11. vel mare contra ſolis occaſum Ioſue 1. Aliud eſt mare rubrum quod tangit Aegyptū, per quod tranſierunt Iudæi. Et iſtud etiam tangit partem maximè orientalem terræ Iudæorum, ſcilicet, tribuum & dimidiæ, ideo ponitur tanquam terminus terræ Iudæorū. Exo. 23. ſ. Ponam terminos tuos à mari rubro, vſque ad mare Paleſthinorum, & à deſerto, vſque ad fluuium. Iſtud erat in deſerto Arabię ubi terra Iudæorum & Idumæorum ſe contingebant. Ideo
C claſſes, quæ nauigabāt per iſtud mare rubrum ex parte terrę Iudæorum, non habebant portum niſi in quadam ciuitate Idumęæ, quæ uocatur Ahilat, & in his portibus habebat Salomon claſſes ſuas, quando uolebat mittere pro auro in orientem, ut patet 3. Reg. 9. & 2. Paralipom. 8. Et ibi etiam Ioſaphat rex Iuda, & Ochozias rex Iſrael fecerunt claſſem, vt iret pro auro in Tharſim, & cōfracta eſt in portu. 3. Reg. 22. & 2. Paralipom. 20. Aliud mare eſt in Iudæa, quòd uocat̄ mare Geneſàreth, vel Galilęę, vel Tiberiadis, de quo ſæpe Euangeliſtæ loquuntur. Hoc tamen non eſt propriè mare, ſed quidam lacus magnus, qui intra Iudæā clauditur. Et non nauigatur per eum ad aliquam regionem, ſed ſolùm eſt ad piſcandum: ideo ſi Magi irent
D per mare non irent niſi per vnum de duobus primis. Conſiderandum etiam, ꝙ multi falluntur in iſto nomine Tharſis. Nam eſt quædam regio quæ uocatur Tharſis, & eſt quædam ciuitas, quæ uocatur Tharſus. Iſta ciuitas eſt in prouincia Ciliciæ, & de iſta erat oriūdus Beatus Paulus. Act. 21. ſ. Et dixit Paulus ad eum: ego homo quidem ſum Iudæus à Tharſo Ciliciæ nō ignotæ ciuitatis municeps. Tharſis nomen regionis eſt multum orientalis, ut plurimi uolunt in India: Quod patet ex eis, quę inde deducuntur. Nam Salomon mittebat illuc ſeruos ſuos, & deferebant aurum, & argentum, ebur, & ſimias, & pauos, ut patet 3. Reg. 10. & 2. Paralipom. 9. Illuc quoque rex Ioſaphat mittebat pro auro. 3. Reg. 22. & 2. Paralipom. 20. Thar-
E ſus quæ eſt ciuitas Ciliciæ, non eſt valde diſtans à terra Iudæorum, & eſt ad latus aquilonare eius. Eſt enim inter Iudæam & Græciam circa terram Antiochiæ. Vnde chriſtiani, qui tranſierunt ad conquirendum Ieruſalem, tranſierunt de Conſtantinopoli vſque in Ieruſalem & uenerunt ad urbem Tharſum antequam uenirent in Antiochiam, & in Ieruſalem. Et idem de Alexandro, qn̄ de Gręcia ibat uerſus urbem Tyri, & de Ieruſalem uenit ad urbem Tharſum, & ibi in flumine, qui dicitur Cignus fuit in periculo mortis, ut patet Alexādreidis li. 2. Et ibi dicitur, ꝙ illa ciuitas Tharſus erat, in qua natus eſt Paulus. Ad hanc ciuitatem de Iudæa melius itur per terram, quam per mare, quia non

A eſt iuxta mare. Et tamen ſi quis uelit ire per mare, oportet ire per mare mediterraneum, ꝙ tota Cilicia eſt ſatis propinqua mari mediterraneo. Tharſis prouincia eſt ualde diſtans à Iudæa in parte orientis. Vnde dicitur, ꝙ in tribus annis ibant ſemel ſerui Salomonis in Tharſis, & aurum deferebant, & ebur. 3. Reg. 10. & 2. Paralipom. 9. Et tamen iſta non ſunt in Tharſo Ciliciæ, ſed ſolùm in partibus orientis. Et ad eundum in Tharſis oportebat nauigare per mare rubrum. Nam mare mediterraneum non poteſt illuc peruenire, vt patet 3. Reg. 22. & 2. Paralipom. 10. Si autem aliquis conſideret, nunc apparebit falſum eſſe quod dicit Nicolaus, ſcilicet, ꝙ iuerūt reges Magi per mare in Tharſis: quia ad hoc oportebat, quòd irent ad mare rubrū,
B ſed hoc non erat eis facile. Nam ſi debuiſſent Magi nauigare per mare mediterraneum erat eis facile illuc deſcendere: quia de Ieruſalem vſque ad Iopem, quę ciuitas eſt portus maris dicuntur eſſe nouem leucę, & ſunt quaſi totidem à Bethlehem vſque in Iopem, iō poſſent deſcendere faciliter Magi illuc, & per hoc magis elongabantur ab Herode, ut neſciret eorum receſſum. Et tamen per iſtud mare non poterant ire in Tharſis, ut ſupra dictum eſt. Oportebat ergo, quòd irent ad mare rubeum, & ad hoc erat neceſſe, quòd tranſirent totam longitudinem terrę Iudęorum, cùm eſſet mare rubrum terminus orientalis terrę Iudęorum. Et hoc non conueniebat Magis, quia antequem ipſi in Bethlehem irent ad mare rubrum poſſent exi-
C re de Iudæa eundo in Syriam, vel in alias regiones cōiunctas terræ Iudææ: quia ex nulla parte erat magis lō gum regnum Iudæorum, quàm ex loco, in quo erant Magi vſque ad mare rubrum quod erat in oriente. Item, quia ſemel tantum elongati eſſent Magi ab Herode, ꝙ poſſent peruenire ad mare rubrum, non erat opus intrare in mare: quia iam Herodes non poſſet illos conſequi. Item videbatur hoc aduerſum intentioni Magorum. Nam Magi venerant de Meſopotamia Syriæ, quæ aliquo modo eſt orientalis terræ Iudæorum, & aliquo modo aquilonaris. Vnde dicit Sanctus Thom. tertia parte Summæ. quæſtio 36. articu. 7. quòd iſti reges procedebant à ſeptentrionem in meridiem, & ita ſtella mouebatur. Ire tamen ad mare ru-
D brum erat ire ad orientem declinando aliquo modo ad meridiem, & ſic declinarent Magi à terra ſua. Item ipſemet Nicolaus confitetur, & eſt communis poſitio, quòd iſti Magi erant de terra non multum diſtante à Iudæa, ita quod in tredecim diebus potuerant de terra ſua venire in Bethlehem, & tamen Tharſis erat terra diſtantiſſima à Iudæa in oriente, ideo non irent illuc reges: quia ad redeundum de Tharſis in terram ſuam oportebat eos morari multis diebus, ſicut ſi quis uolēs de Hiſpania ire Romam eat prius in Aegyptum, & redeat inde Romam. Putauit autem Nicolaus, quòd per mare mediterraneum, quod erat ſatis coniunctum Bethlehem poſſent nauigare Magi in Tharſis, ſed non poterant, & ſic deceptus eſt. Ad
E hoc mouentur quidam dicentes iſtos reges eſſe de Tharſis, quia Pſalm. 71. dicitur. Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent. Sed hoc non ſtat, quia illud intelligitur de Salomone ad literam maximè. Qui applicāt iſtud Chriſto dicunt, quòd cùm dicitur reges Arabum, & Saba dona adducent, intelligitur de regibus Magis, quos dicunt eſſe de terris coniunctis Arabię, & Saba, & etiam Nicolaus hoc vult. Vnde dixit, quòd iſti obtulerant aurum, thus, & mirrham, quia talia munera offerebantur apud reges Arabum. Aliud motiuum Nicolai, ſcilicet, quia dicitur in Pſal. in ſpiritu uehementi conteres naues Tharſis, nihil facit, quia non intelligitur de hoc, ut Pſal. 46. declarabitur.

Qui cùm recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens; Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi, vsque dum dicam tibi. Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens, accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis: vt adimpleretur quod dictum est à Domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto vocaui filium meum.

Oſee 11.

Qui cùm recessissent. Hic ponitur Christi nati persecutio. Et diuiditur in tria: quia primò ponit Matthæus quoddam præcedens persecutionem. Secundò ponit ipsam persecutionem, ibi. *Tunc Herodes videns*. Tertiò, quia describit quoddam consequens ipsam persecutionem, ibi, *Defuncto autem Herode*. Circa primum dicitur, qui cùm recessissent, idest, postquam Magi recesserunt de Bethlehem non redeũtes ad Herodem, sicut fuerant admoniti. *Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph*. Recedentibus Magis quando primũ Herodi constaret de eorum recessu inciperet persequi Christum. Quod præuidens Deus misit angelũ, vt reuelaret Ioseph, quòd fugeret in Aegyptum. Et dicitur, quòd apparuit ei in somnis, idest, dormienti, scilicet, ꝙ angelus nihil dixit Ioseph, nec audiuit Ioseph aliquid, quia dormiebat, sed in phantasia eius facta est immutatio, secundùm quam apparebat, quòd angelus ei loquebatur ista, quæ habentur de quo declaratum est latè præcedenti cap. vbi iterum apparuit angelus Ioseph in somnis. *Dicens, surge, & accipe puerum & matrem eius.* Erat Ioseph quasi Dominus Mariæ, quia erat vir eius, & ad mandatum eius moueri debebat, ideo iussum est Ioseph, quòd acciperet Mariam & puerum. *Et fuge in Aegyptum.* Est Aegyptus regio coniuncta terræ Chanaan, licèt sint quædam deserta intermedia, & iter laboriosum propter arenam, & raritatem habitationis, de quo magis infra dicetur. *Et esto ibi, vsque dum dicam tibi.* Idest, maneas ibi quousque iterum appaream tibi, & iubeam redire. Et sic factũ est, quia mortuo Herode dixit angelus Ioseph, ꝙ rediret de Aegypto: quia defuncti erant, qui quærebant animam pueri. *Futurum est enim*. Idest, accidet post hoc, *Vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* Quasi dicat, licèt Herodes nunc nihil agat contra puerum, conabitur tamen postea perdere eum, idest, occidere. *Qui consurgens.* Angelus dixerat Ioseph; surge, & hic dicitur, quòd surrexit. *Accepit puerum & matrem eius*. Primò ponitur puer, quia dignior erat, etiam quia propter ipsum fiebat ista fuga, & quia ipsum intendebat Herodes perdere, & non parentes eius. *Nocte.* Non recessit Ioseph per diem, ne videretur, & vt tolleret suspitionem, vt infra dicetur. *Et secessit in Aegyptum.* Idest, recessit, separans se à terra Iudæorum, in qua periculum erat puero manere. *Et erat ibi vsque ad obitum Herodis*. Idest, mansit ibi vsque ad mortem istius primi Herodis, qui occidit infantes in Bethlehem: quia eo viuente nò fuit securum Christo redire in Iudæam, & fuit ibi hoc toto tempore, qa angelus non iusserat ei redire, & tamen Ioseph mansurus erat ibi semper quousque angelus ei diceret, ꝙ rediret, vt patet supra. s. esto ibi vsque dum dicam tibi. *Vt adimpleretur quod dictum est à Domino per prophetam.* Scilicet Oseæ. 11. Et non obseruat Matthæus differen-

F tiam quã nos solemus obseruare. s. ꝙ propheta non
expresso nomine accipiatur pro Dauid, quasi per ex-
cellentiam ei competat, pro aliis aũt exprimimus no-
mina ipsorum: Matthæus tamẽ, de quocunq; prophe-
ta dicit prophetam non expresso nomine. Et ista solēt
facere antiqui. Cùm autem dicitur hic, ꝙ factum est
hoc, vt impleretur, ꝙ dictum est per prophetam, non
est sensus, ꝙ ad istum finem ista res facta est, vt imple-
retur, quod propheta dixerat: quia potius ex eo, ꝙ res
ſm Dei voluntatem futura erat, propheta illam præ-
nunciauit, ideo, vt, non importat hic causalitatẽ finis,
sed habitudinem concomitantiæ. s. vt impleretur qđ
dictum est &c. i. quando istud factum est impletũ est,
ꝙ per prophetam dictum est. Sæpe ponit Matthæus
G istum modum loquendi infra in litera, & præcedenti
cap. & infra 4. & in alijs locis, & sic exponendum est.
Dicentem, ex Aegypto vocaui filium meum. Deus loquitur,
. s. vocaui filium meum ex Aegypto, i. reduxi eum. Nã
non poterat reduci Christus de Aegypto, nisi illuc
iuisset, cùm non fuerit natus in Aegypto. Ideo ad cō-
plendum istam prophetiam, necesse erat, quòd Chri-
stus iret in Aegyptum, & postea inde rediret, & tunc
uocaretur de Aegypto, scilicet, per angelum, quia de-
functo Herode angelus dixit Ioseph ꝙ reduceret pue-
rum & matrem in terram Israel.

An ista auctoritas, ex Aegypto vocaui filium meum, intelligatur de Christo. Quęst. LVII.

H

QVAERITVR circa istam auctoritatem,
quam calumniantur quidam dicentes, quòd
non intelligatur de Christo, sed de populo Is-
rael. Dicendum, quòd necesse est illam
intelligi verè de Christo ad literam. Nam si solùm
intelligeretur de eo in sensu mystico, cùm non sit in-
tentio prophetiæ id, quod significatur in sensu mysti-
co, non diceretur prophetia compleri. Nam non di-
citur impleri prophetiam, nisi quando fit id, quod p
eam significatur. Illud autem signatur per prophetiã,
quod propheta intendit significare, cùm necesse sit
prophetam intelligere ea, quæ dixit: quia aliàs non est
propheta propriè. Daniel 10. s. intelligentia opus est in
I visione. i. in prophetia; sed ista ꝓphetia cōpleta est qñ
Christus reductus est de Aegypto, ergo Osee ꝓpheta
hoc intendit per illam. Item, quia, ut ait Dionysius,
theologia mystica non arguit. i. non est ad faciendum
probationem, ergo nec ſm mysticum sensum cōple-
ri dicetur scriptura, quia ex eo, ꝙ scriptura completur,
non est necesse, immo non est possibile eam vltra cō-
pleri, quia res non potest habere nisi vnicum comple-
mentum. Si ergo compleretur scriptura in sensu my-
stico, non oporteret eam compleri in literali. Et cùm
ille est, quem inteudit scriptura, ideo non comple-
tur in mystico, sed necesse est compleri in literali. Itẽ
si diceretur scriptura compleri in sensu mystico, li-
ceret argui ex illo sensu, quia ex hoc quod aliqua
scriptura completa est, uel non completa, est magnũ
argumentum, immo tota vis arguendi, & ueritas,
K ideo liceret argui ex mystico, & esset argumentum
efficax. Item non stat, quòd compleatur aliqua scri-
ptura in mystico, quia nunquam possemus esse certi,
quãdo esset completa, vel non; eo quòd sensus mysti-
cus non est aliquod certum, quia quilibet potest face-
re allegorias, & tropologias, sicut uoluerit: sicut appa-
ret in sacris doctoribus, qui varios sensus mysticos po-
nunt, sicut diximus supra de tribus muneribus Ma-
gorum. Et omnes illi sensus approbantur, nec vn-
quam quis dicitur errare in sensibus mysticis, sed
qualitercunque voluerit applicare licitum est. Et sic,
quia non est scriptura aliqua, cui non possimus dare
aliquem

aliquem sensum mysticum, secundùm quem sit cōpleta: & etiam nulla est scriptura, cui non possimus dare mysticum sensum, in quo speretur complenda: nulla esset scriptura, quæ non iudicaretur completa, & nō completa: & istud est contradictio: ideo necesse est sensum sacræ scripturæ, in quo ipsa dicitur compleri, esse aliquid certum, quòd non possit variari per uoluntatem humanam. Istud autem solùm conuenit sensui literali, quia nō potest applicari quilibet sensus literalis literæ, sicut potest applicari quilibet sensus allegoricus, vel tropologicus. In solo ergo sensu literali scriptura completur: & tamen hic dicitur, quòd cōpleta est prophetia ista, quando Christus de Aegypto reductus est. Ergo istud intendebat propheta, & est sensus literalis. Aliquis dicet, verum esse, quòd in solo sensu literali scriptura completur: & tamen ista prophetia non fuit completa in Christo. Dicendum, quòd necesse est asseri completam esse in Christo, cùm Matthæus hoc asserat, per quem loquebatur spiritus sanctus, qui per prophetam Osææ locutus est, quando ista verba dixit: & tamen nullus melius interpretatur aliquod dictum, quàm ille, qui dixit. Et propter hoc de iure ad illum pertinet iura interpretari, ad quem pertinet condere: fuit tamen Matthæus plenissimus Spiritu sancto potiusquàm prophetæ ueteris testamenti: cùm omnes apostoli haberent Spiritum sanctum sibi promptissimum; qui per eos loquebatur, quandocunque uolebant. infra. 10. & Luc. 21. ideo non potuit Mattheus errare, siue decipi circa id, quòd propheta Osææ locutus est, nisi Spūs sanctus uellet fallere eū. Et non est possibile: quia Spiritus sanctus nunquàm mentitur: quod tamen fieret, si per vnum diceret unā prophetiam debere sic intelligi, & per alium diceret non debere sic intelligi. Si autem Iudæus dicat, quòd non intelligitur de Iesu, sed de populo Israel, non possumus eum cogere, cùm verum sit, quòd etiam intelligatur de populo Israel, & non habeamus probationem, nisi dictum Matthæi, cui Iudæus non credit. Satis tamen nobis est, ꝙ nos scimus hoc uerum esse, ꝙ Matthæus illud dicat. Et non est necesse, ꝙ nos probemus contra Iudæos illud dictum intelligi de Christo: cū non sit in hoc aliquis articulus fidei, vel punctus de illis, in quibus Iudæi differunt a nobis. Nam in illis est necessarium, ꝙ nos habeamus probationem ex sacra scriptura ad conuincendum Iudæos. Considerandum autem, quòd istud dictum Osææ intelligitur de Christo, & de populo Israel, & de vtroque in sensu literali: quia multa sunt huiusmodi in sacra scriptura, quæ habent duos sensus literales: & vnū intendit scriptura magis principaliter, & alium minus: nemo tamen illorū est mysticus: sicut patet Exo. 12. vbi dicitur de agno paschali, Os non cōminuetis ex eo. intelligitur aūt ad literam de agno paschali, cuius ossa nō erant frangenda ad comedendū medullas eorum: sed integra manere debebant, & solæ carnes comedi. Intelligitur etiā ad literam de Christo, qui etiam erat agnus paschalis: & dicitur Io. 19. ꝙ crura latronum, qui cum Christo crucifixi sunt confracta fuerunt, vt citius morerentur, ad Christum autem cum venissent, videntes eum mortuum, non fregerunt crura eius. Et dicit ibi beatus Ioa. quod hoc factum est, ut impleretur scriptura, scilicet. Os non comminuetis ex eo. Et sic oportet intelligi, ꝙ in sensu literali dictum fuit illud de Christo: quia alias non diceretur impleri scriptura per hoc: cum probatum sit, quod scriptura nō dicitur impleri in sensu mystico, sed solum in literali: quia alias Euangelistæ non allegarent nisi scriptura illud intendisset. Quidquid autem scriptura intendit sensus literalis est: quod autem nos applicamus scripturæ, est sensus mysticus. Sic etiā 2. Reg. 7. & primo Paralipo. 22. dicitur de Salomone

A ad literam, Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et tamen istud idem intelligitur ad literam de Christo, ut ait Apostolus ad Hebræ. primo. scilicet. Cui aliquando angelorum dixit Deus; filius meus es tu. &c. Et illud: Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filiū. q. d. nulli dictū est hoc nisi Christo, & hoc in sensu literali. Nā nō allegant aliàs Euāgelistæ, nec apostoli, & si allegarent aliquid in sensu mystico, delararent illud esse mysticū. Sic. n. dicit Apostolus ad Gal. 4. c. Scriptū est qm̄ Abraham duos filios habuit, unū de ancilla, & unū de libera. Et dr̄ ibi. Hęc sunt duo testamenta, & ut intelligamus, ꝙ iste non est sensus literalis, dr̄ ibi. Quæ sunt per allegoriā dictā. i. iste est sensus allegoricus. Ita in pn̄ti dictū Oseæ intelligitur de Christo ad li-

B teram, quia ipse est filius Dei, & uocatus est de Aegypto, qn̄ rediit de Aegypto, & intelligit̄ magis propriè de Christo, quā de Israel, quia ipse uocat̄ propriè filius Dei: cū ipse sit unicus, & naturalis Dei filius: nos autē nō sumus filii Dei nisi p creationē. Deu: 32. c. Nūquid nō ipse est pater tuus, q possedit te, fecit, & creauit te? Sumus etiam filii Dei adoptione. i. per gratiam, & fidē, Ioan. 1. c. Dedit eis potestatē filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Et intelligitur de toto Israel ad literam. Quod satis apparet Osææ 11. cùm dicitur, Sicut manè transit, pertrāsijt rex Israel, quia puer, Israel & dilexi eum: & ex Aegypto vocaui filium meum. Nam Israel vocatur filius Dei. Et non solùm filius, sed etiam specialiter filius. Vnde vocat Deus Israel filium

C suum primogenitum. Exod. 4. scilicet. Hæc dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israel: dimitte filium meum, vt seruiat mihi. Et hunc filium suum Deus vocauit de Aegypto, quia eduxit illum populū de Aegypto. Et tunc quando educebat, vocabat eum filium: sicut dicitur supra, scilicet, dimitte filium meū, vt seruiat mihi. Matthæus autem allegauit istam auctoritatem, vt de Christo intelligitur.

Quo tempore, & de quo loco Ioseph incepit recedere in Aegyptum. Quæst. LVIII.

QVAERITVR, quo tempore, & de quo loco Ioseph incepit recedere in Aegyptum cum puero, & matre. Quidam dicunt, quòd mox, ut Magi recesserunt, factum est hoc. Quod

D patet, quia dicitur supra. Qui cùm recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge &c. Et sic mox, ut Magi recesserunt, recessit Ioseph, & tamen Ioseph fugit in Aegyptum mox ut angelus sibi dixit, quia dicitur: qui consurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum, & sic uidetur, quòd nulla fuit mora: quia mox, ut Angelus locutus est, surrexit Ioseph. Item, quia hic erat periculum de uita pueri, & mora poterat esse nociua, ideo audito hoc Ioseph nihil moraretur. Ex hoc etiam inferunt, quòd erat Ioseph in Bethlehem, quando incepit recedere in Aegyptum, quia quando Magi recesserunt, Ioseph erat in Bethlehem die. 13. a Christi natiuitate, ut supra probatum est, & adorato Chri-

E sto mox inde recesserunt, quia nihil expediendum habebant: Maximè, quia si ibi aliquandiu mansissent esset ex hoc periculum puero, scilicet, quia Herodes sciret eum esse in Bethlehem: & tamen Deus cauebat, ut hoc Herodes non intelligeret, & ob hoc admonuit Magos in somnis ne redirent ad Herodem: ideo non manerent ipsi aliquanto tempore in Bethlehem, sed credendum est, quòd sequenti die inde recesserunt ad euitandum periculum ipsorum, & pueri. Si ergo Ioseph recederet mox, ut Magi recesserunt, recederet die. 15. uel 16. à natiuitate. In contrarium est, quod Christus die 40. præsentatus est. Lucę. 2. ergo non fuit hoc post recessum Magorum

immediatè. Item patet, quia Luc. 2. dicitur, ꝙ postquã
parentes Christi præsentauerunt eum in templo, &
fecerunt secundùm consuetudinem legis pro eo, re-
uersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth.
Ergo non fuit adhuc recessus iste immediatè post pu-
rificationem Virginis. i. præsentationem Christi in tē-
plo, quæ fuit die quadragesimo à natiuitate. Nec re-
cessit Ioseph de Bethlehem ad eundum in Aegyptũ,
quia postquam Ioseph & Maria cum puero Iesu ve-
nerunt in Ierusalem ad præsentandum eum in tēplo,
nunquam reuersi sunt in Bethlehem, sed iuerunt in
Nazareth. Luc. 2. In Bethlehem autem nihil habebãt
ad hoc, ꝙ ibi manerent. Vnde quando iuerunt illuc
ad professionem, non habuerunt domum, in qua ma-
nerent, sed fuerunt in diuersorio. Et adhuc non erat
ibi locus eis; ita vt oportuerit Virginem reclinare par-
uulum in præsepio. Luc. 2. Nazareth autem vocatur
ciuitas sua, & sic habebant ibi aliquid ad viuendum,
ideo illuc iuerunt. eod. cap. In Bethlehem autem nō
iuerunt nisi ex necessitate professionis faciendæ, &
non tanquam aliquid haberent, vt innuitur eo. c. Dicē-
Rñsio auctoris. dum ergo, ꝙ Magi recesserunt de Bethlehem die 14.
vel 15. à natiuitate Christi, & mansit ibi Ioseph cũ pue-
ro, & virgine vsque ad diem quadragesimum, qñ in
templo præsentatus est. Et post presentationem re-
cesserunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth.
Et cùm ibi mansissent aliquanto tempore, apparuit
angelus Ioseph in somnis, iubens ei ire in Aegyptũ, &
illic iuit. Quantum autem tempus fuerit à natiuitate
Christi vsque ad recessum in Aegyptum non appa-
ret ex litera. Satis tamen potest dici, ꝙ potuerit Chri-
stus manere in Iudæa quasi duobus annis post natiui-
tatem suam, quia Herodes non occidit pueros vsque
duos annos post Christum natum, cũ dicatur infra, ꝙ
occidit pueros à bimatu & infra ſm tp̃s, qđ exquisie-
rat à Magis. i. ꝙ duo anni erant, ꝙ stella apparuerat
Magis. Et pp hoc occidit pueros à bimatu & infra.
Et tamen non vr̃ aliqua cã timoris ex litera antequã
Herodes vellet occidere pueros, iō potuit manere
quasi duobus annis in Galilæa, & tunc fugeret in Ae-
gyptum. Sed an prius recesserit, non apparet. Vltra
biennium tamen non poterat manere, eo quòd tunc
occidit pueros Herodes. Satis tamen verisimile est, ꝙ
recesserit cito de Iudæa, ne aliqua suspitio haberi pos-
set de fuga eius. Cùm autem obijcitur, quòd factum
est mox, vt recesserunt Magi: dicendum, ꝙ non fuit
immediatè, nec litera hoc signat, sed solũ ostendit, ꝙ
fuit post recessum Magorum, & cũ nihil ponatur in-
ter recessum Magorum, & fugam Ioseph in Aegy-
ptum, non est sensus, ꝙ immediatè factũ sit. Quia iste
est modus loquendi scripturæ, Sicut dicitur de aliqua
muliere, ꝙ concepit, & peperit, & tamen non est sen-
sus, ꝙ statim vt conceperit pariat, cũ oporteat magnũ
tempus intercidere. Scriptura tamen solùm curat de
eis, quæ sunt de intentione sua, omittens cætera inter-
media. Et ob hoc cautè obseruandum est legentibus
in sacra scriptura, s. quòd non putent omnes res con-
tinuatas esse ſm ordinem sine intercessione tp̃is, sicut
continuantur in narratione. Sic patet infra in litera. s.
ꝙ qñ venit Ioseph de Aegypto cum puero & matre
habitauit in Nazareth. Et sequitur immediatè in prin
cipio sequentis cap. s. in diebus illis venit Ioannes Ba-
ptista prædicans in deserto Iudææ. Et tamen non fuit
in diebus illis, quia inter aduentum Christi de Aegy-
pto, & predicationem Ioannis interciderunt plusquã
viginti anni: quia qñ rediit de Aegypto erat puer, qui
portabatur à matre, & non erat 12. annorum: quia
quando fuit duodecim annorum mansit in templo
disputando, Luc. 2. & sic iam redierat de Aegypto. Et
tamen Ioannes Baptista cępit prędicare ante Christũ,
F quasi per vnum annum, & non completum, vt colli-
gitur Luc. 3. cùm dicatur ꝙ anno. 15. Tyberij Cæsaris
cępit prædicare, ut ibi declarabitur. Et sic dicitur, ꝙ
in diebus illis venit Ioannes prædicans, & tamen in-
ter unum & alterum interciderunt plusquam vigin-
ti anni. Cùm autem dicitur, ꝙ Ioseph recessit in Aegy-
ptum mox ut sibi angelus iussit, verum est, & tamen
nō iniunxit ei hoc mox vt recesserunt Magi de Beth-
lehem, sed aliquanto tempore post.

An Ioseph recesserit ea nocte, qua angelus ei apparuit. Quæst. LIX.

G QVAERITVR, an recesserit Ioseph ea no-
cte qua angelus sibi apparuit. Quidam dicunt,
quòd sic: quia dicitur, quòd angelus apparuit Opinio ... rundi...
ei in somnis dicens: Surge, & accipe &c.
& postea dicitur, qui consurgens accepit puerum, &
fugit. Etiam, quia dicitur, ꝙ accepit puerum & matrē
nocte, & tamen per noctem fuerat sibi dictum: hoc
videtur quod ipsa nocte fugit. Item, quia angelus mo-
nebat fugere periculum pueri: ideo ipse non morare-
tur, ne mora induceret periculum. Dicendum, quòd
Ioseph non recessit ipsa nocte, qua angelus ei appa-
ruit: quia indigebat Ioseph aliquibus præparatoriis
pro via, pro matre, & puero: maximè cùm via esset
longa, & laboriosa, scilicet, per desertum, vt infra di-
cetur, ideo non posset subito nocte ipsa parare se, &
H recedere. Item, quia Ioseph ibat in Aegyptum ad ma-
nendum longo tempore, cùm angelus dixerit ei: Fu-
ge in Aegyptum, & esto ibi, vsque dum dicam tibi.
Nam oportebat, quòd disponeret aliqua de necessa-
riis, quæ afferre secum poterat in solatium vitæ, vel au-
xilium pro tanto tempore. Item, quia licèt Ioseph &
Virgo essent pauperes, aliquid tamen habebant, ideo
cũ recederent de terra nescientes quando redituri es-
sent, disponerent aliquid de rebus suis eo modo, quo
possent cautius: vt saltem non omnino perirent in ab-
sentia eorum. Et sic non recederet Ioseph ipsa nocte,
sed aliquot diebus post, licèt paucis, quia acceleraret Rñ a... mum ... positio
negocium, quantum posset. Ad primum dicendum,
quòd cùm dicitur, Ioseph surgens accepit puerum, &
I matrem, non est sensus, quòd mox, vt surrexit acce-
pit eos, & recessit, sed est sensus, quòd nullas moras
substituit, sed quantum se potuit citius expedire ad
viam recessit. Ad secundum dicendum, quòd verum
est, quòd per noctem recessit, non tamen ipsa nocte,
qua angelus apparuit ei, sed aliqua alia paucis interie-
ctis. Recessit autem per noctem ad tollendum suspi-
tionis causas, scilicet, ut nemo esset testis sui recessus,
nec sciret quisquam quò ibat, quia si videretur rece-
dere interrogaretur, & poterat sciri ab aliquibus de
Nazareth: & si nollet respondere, causaret suspitionē,
& posset peruenire ad aures Herodis, uel suorum sa-
telitum de recesse illius pueri, & per coniecturas tem
poris natiuitatis eius. Et quia habitatores Nazareth
K scirent, quòd ille non erat natus in Nazareth, sed in
Bethlehem, quando parentes eius iuerant ad profes-
sionem, posset Herodes cognoscere, uel habere mani
festas coniecturas, ꝙ erat ille puer, quem Magi uene-
rant ad adorandum in Bethlehem. Nunc autem ꝙ ne
mo sciuerit, quò iuit Ioseph, nec etiam uidit eum re-
cedentē, non potuit quidquã puenire ad Herodē de
Iesu, uel de recessu Ioseph, ad hoc, ꝙ posset psequi, vel
quærere Iesum in aliqua parte orbis. Et sic fuit con-
ueniens nocte recedere. Ex hoc morale documen-
tum nobis est, ꝙ quandocunque aliquid homo agit,
in quo potest verti periculum, quantumcunque ha-
beat firmam spem de Deo: non omittat aliquã de cau
telis, & securitatibus, quæ prudentia humana hr̃i p̃nt.
Sic

Sic erat de Ioseph: quia ipſe puerum Ieſum, qui erat A
verus Deus portabat, & tamen in defendendo ipſum, & cuſtodiendo ab iniquitate Herodis appoſuit omnẽ diligentiam, & cautelam, quæ humanitus poterat apponi. Et ſi homo non faciat hoc, tentare Deum dicitur. Nam non ſolùm Ioſeph adhibuit diligentiã, ſed angelus iuſſit illam adhiberi, dicens ei, quòd fugeret in Aegyptum cum puero, & Magis iuſſit, ꝙ non redirent ad Herodem. Hoc verum eſt quando homini nõ eſt iuſſum, vt totã curam relinquat Deo, omittendo cautelas humanæ prudentiæ: & tunc peccaret, & eſſet modicæ fidei ſi ad ſecuritatem ſuam ageret id, qđ humanitus poſſet fieri. Sic patet de apoſtolis, quibus Chriſtus dixit, ꝙ quando eſſent ante reges, & præſides non cogitarent quid loquerentur: quia in illa hora daretur eis per Spiritum ſanctum. infra Io. & Luc. B
21. Si ergo hoc non obſtante vellent apoſtoli cogitare quantum poſſent via humana ad reſpondendum, peccarent: quia eſſent modicæ fidei, & mererentur perdere Spiritum ſanctum, cui non confidebant. Sic etiam patet de Iudæis, quia Deus iubebat, ꝙ ter in anno omnes maſculi de genere Iudæorum aſcenderent in templum in tribus feſtiuitatibus. Exo. 23. & 34. Et ſic in illis nullus vir manebat in ciuitatibus Iudæorũ, & poterat veriſimiliter accidere, quòd hoſtes ſui vicini eorum irent ad capiendum ciuitates Iudæorum in illo tempore, quia non inuenirent aliquem reſiſtentem: & ob hoc recuſarent Iudæi aſcendere in templum: quia ſaltem non irent omnes, & manerent aliqui in cuſtodijs vrbium. Deus autem dedit eis certitu- C
dinem, quia iſto tempore nullus inimicorum inſidiaretur eis, nec poſſet accipere ciuitates ipſorũ. Exo. 34. Facta autem hac ſecuritate per Deum, ſi Iudæi vellent dimittere aliquos in vrbibus ſecundùm humanã cautelam ad tuendum ipſas, peccarent: quia manifeſtè diffiderent de Deo, non credentes uerbo eius, & etiam facerent contra mandatum ipſius, qui iuſſerat nullas apponi cuſtodias. Ideo in talibus ſolùm ceſſare debet humana cautela: in cæteris autem quantumcumq; homo videatur propinquus Deo, ſemper debet facere quidquid poteſt ſecundùm humanam prudentiam: quia aliàs erit in culpa negligere, vel videbitur tentare Deum. Ad tertium dicendum, quòd ve- D
rum eſt, quòd Ioſeph non paſſus eſt moras in faciendo, quod dixerat ei angelus: non tamen ob hoc fecit ipſa nocte, ſed interiectis paucis diebus propter cauſas ſupra poſitas.

De manſione Virginis in Aegypto, & via laborioſa. Quæſt. LX.

QVAERITVR circa manſionem Virginis in Aegypto, & circa uiam laborioſam, quam habuit. Occaſione huius: quoniam ſæpe de terra Aegypti tam in veteri teſtamento, q̃ in nouo dicitur, & ignorantia ſitus, & conditionis eius facit lectores ſacræ ſcripturæ interdum ignorare, declarabitur aliquid hic de ipſa. Dicẽdum autem, quòd E
Aegyptus eſt terra quędam quaſi inacceſſibilis ex omni parte, niſi per mare ex parte occidentis. Ab occidẽte enim habet mare mediterraneum, & per nauigiũ ad eam acceſſus eſt. In quadam tamen parte occidentis, quæ eſt uerſus Auſtrum vltra Alexandriam ad meridiem habet confinia cum quadam prouincia Barbariæ, quæ uocatur Varcha, & eſt inter eam & Aegyptum deſertum. 15. dietarum. Ab Auſtro terræ Aegypti eſt deſertum Aethiopiæ duodecim dietarum, & vltra, vſque ad Nubiam. Eſt enim iſta prouincia quædam pars Aethiopiæ, in qua prædicauit Beatus Matthæus, & gentes illius regionis chriſtiani ſunt vſque hodie, de quo magis diximus ſupra in primo prologo Hieronymi qui incipit. Matthæus cùm primò. q. 3. Ab oriente eſt deſertum Thebaidos vſque ad mare rubrum per tres dietas ad locum, qui Beronice dicitur, & eſt portus Aegypti in litore maris rubri uolentibus uerſus Indiam nauigare. Contra Vulturnum vero, & Septentrionem eſt deſertum magnum vſq; ad terram Chanaan ſiue Iudæorum, in quo 40. annis morati ſunt Iſraelitę: quod deſertum non poteſt minus, quàm octo diebus tranſiri. Ex omni ergo parte terra Aegypti circundata eſt deſertis magnis, & arenoſis pręter quandam partem eius, quæ eſt ex parte occidentis, & mari coniungitur, habens loca, & portus, de quibus infra dicetur. Eſt autem Aegyptus ferè in ſitu triangulari poſita duobus lateribus æqualibus, & tertia breuiore. Et ſunt in tribus cornibus, vel angulis huius trianguli ciuitates tres, ſcilicet, Lachis, Babylon, & Alexandria. Eſt Babylon in oriente poſita circa Nilum, & mare. Alexandria vero ad Auſtrum, & ex parte occidentis iuxta mare, & quoddam magnum brachium, vel portum Nili fluminis. Lachis eſt in parte aquilonari. Voluitur autem Aegyptus in gyro de Lachis per Babyloniam vſque ad Alexandriã, & inde in Lachis iterum milliaribus nongentis & quinquaginta, ideſt, quòd totus iſte circuitus non eſt maior. Iſta eſt magnitudo laterum trianguli, ex quibus poſſet ſciri area eius ſecundùm regulas geometricas de inueniendo areas figurarum per lineas claudentes. De Babylone autem in Sienem, & inde in Meroen, licèt ſit longitudo magna, quæ pertineat ad Aegyptum, latitudo fere nulla eſt: quia iſta via procedit per aſcenſum Nili contra orientem aliqualiter, ſed mox declinat in Auſtrum contra Nubiam. Habet autem Nilus montes altiſſimos, hinc, & inde, & terram deſtructam, & peſſimam niſi ſuper ipſum fluuium, ſed, & ipſa loca ſunt Barbaræ habitationis. Igitur longitudo illa, quæ eſt ſuper Lachis uerſus orientem, vſque Meroen non computatur communiter de terra Aegypti, & ita procedit computatio quam ſupra fecimus. Eſt autem in Aegypto aer bonus, & cuique conueniens, & terra magis temperata, quàm Syria, & Paleſthina, ideſt terra Iudęorum, licèt ex ſitu terræ deberet eſſe magis temperata in calore terra Iudęorum, quia eſt magis ſeptentrionalis, q̃ Aegyptus, & tamen Aegyptus magis temperata eſt in calore, & eſt terra magis ſana ad viuendum. Totũ autem bonum terrę Aegypti eſt ex Nilo flumine, quia tota irrigatur Nilo, qui fluuius contra conditionem omnium aliorũ fluminum creſcit, & decreſcit quolibet anno ſtatutis, & certis temporibus, & nunq̃ eſt error in hoc, nec uarietas. Incipit enim creſcere die natiuitatis Sancti Ioannis, & creſcit continue vſque ad diem exaltationis Sanctæ Crucis in menſe Septembris. Et ab illa die incipit decreſcere uſque ad diem Epiphanię continue decreſcendo. Et cum apparet terra arida proijcit agricola ſemen, ſcilicet, in menſe Ianuarij, & maturas fruges colligit in Martio. Eſt autem poſita quędam columna marmorea in inſula quadam parua in medio fluminis, quæ eſt ante ciuitatem antiquam nomine Meſpẽ, quę eſt iuxta Chairum, & in illa columna ponunt ſigna, ſ'm quæ cognoſcunt ſequentis meſſis copiam. i. ſunt facta ſigna in columna in diuerſis locis eius, & ſecundum ꝙ aqua Nili creſcentis pertingit vſque ad vnum ſignũ, uel alterum cognoſcitur quantitas frugum futurarum. Vnde viſo augmento fluminis cognoſcit certiſſime agricola quantos fructus habiturus ſit. Nec eum fallit opinio. In ſingulis locis prope Nilum erant antiquitus, & ſunt virgæ poſitę, ſecundum quas menſurabatur crementum Nili. Et illæ ponebātur

Forma terræ Aegypti.

Circuitus Aegypti.

Aegyptus à Nilo fluuio irrigatur.

tur quondam in templis idolorum in laudem ipsorum: quasi ab eis proueniret crementum Nili & fæcũditas anni. Vnde in Alexandria ponebatur uirga illa in templo Isidis quæ erat maxima dearum, & deorum Aegypti. Sed postquàm fides Christi suscepta est in Aegypto, posita fuit illa virga in Ecclesia Christianorum in honorem Christi: vt patet in historia ecclesiastica. Nilus potest rigare quasi totam Aegyptum, & de eo uiuunt omnes Aegyptii. Et hoc quia Nilus diuidit Aegyptum in duas partes intrans per caput orientis Aegypti, & proueniens vsque ad occidentem eius, & ibi a mari Mediterraneo absorbetur dimittens vnam medietatem Aegypti versus Austrum, & aliam uersus Aquilonẽ, ideo. Hoc supposito non est difficultas, quõ tota Aegyptus ab oriente vsque in occidentem possit irrigari Nilo: sed solum dubiũ, an a septẽtrione in meridiẽ possit latitudo Aegypti tota irrigari. Et dicendũ, ꝙ sic, & ad hoc adiuuant quatuor. Primũ est, ꝙ licèt Aegyptus sit satis longa ab oriente in occidentem: nõ est tñ valde lata a septentrione in meridiem, ideo põt extendi aqua. Secundum est, quia Nilus cùm intrat Aegyptum, scilicet, apud Babylonem diuiditur in multas partes. Nam septem riui, vel brachia fiunt, quæ extenduntur per latitudinem Aegypti: vt infra declarabitur. Tertium, quia Aegyptus est terra planissima, & faciliter aqua potest deduci, & extẽdi per alueos per totam eius superficiem, qđ non fieret in terris montuosis. Et istam differẽtiam posuit Deus inter Aegyptũ, & terrã Chanaan loquens Iudæis Deuter. 11. scilicet: Terra, ad quam ingredieris possidendam, non est sicut terra Aegypti, de qua existi, ubi iacto semine in hortorũ morem aquæ ducuntur irriguæ: sed montuosa est, & campestris de cælo expectans pluuias. Quartum est, quia aqua Nili crescit quolibet anno ualde: & istud est potissimùm. Nam omnia alia tria simul sumpta non sufficerent ad irrigationem Aegypti sine hoc, & sic tota Aegyptus potest irrigari Nilo: & partes illæ deserti a lateribus Aegypti ad quas non possunt peruenire aquæ Nili non habitantur. Sciendum autem, quòd licèt quolibet anno crescat Nilus tempore statuto supra posito, tamen non crescit æqualiter quolibet anno, quia quando maximè uisus est crescere non peruenit nisi ad cubitos uiginti duos, quando autem minimè crescit ad quindecim, uel quasi peruenit. Modus autem medius ad habendum frugum copiam est, ut crescat sexdecim cubitis, uel quasi, quidquid autem est infra quindecim cubitos famem facit. Et ex hoc colligitur etiam parua, uel magna fames. Non est autem visus Nilus crescere minus unquam, quàm quinque cubitis, & tunc non solum grauissimam famem fecit, sed etiam malorum grandium prodigium fuit, quia ipso anno fuit bellum Pharsalicum inter Iulium Cæsarem & Pompeum, quod Romanam rem publicam ualde destruxit. De hoc Solinus in Polyhistor. cap. de Aegypto.

De aquaductis Nili per Aegyptum.

Considerandum autem, quòd apud alueos Nili sũt facti multi aquæductus, per quos deducatur aqua in omnia plana Aegypti, & uiæ illæ per quas intrant aquæ sunt obstructæ; & quando crescit Nilus aperiuntur tunc, & quando rumpuntur, vel aperiuntur subito replebitur aliquis magnus campus aqua. Et ita semel fuerunt capti Christiani a Sarracenis apud Damiatam urbem, cùm esset ibi Sanctus Ludouicus rex Franciæ, quia aperuerant Saraceni vias Nili, & clauserant eos aquis, ita quòd tam homines, quàm iumenta erant intra aquam, & ex omni parte clausi. Vnde erat periculũ mortis, & ut permitterentur liberè exire, oportuit, quòd Christiani redderẽt Saracenis Damiatã, quam iam acquisiuerãt. Et illæ clausuræ uiarũ Nili uocantur aggeres Nili. Et ita est unus titulus in C. de Nili aggeribus non rumpendis. Cùm

F autem Aegyptus sit terra temperata, licèt magis calida aliqualiter, quàm oporteat: sunt ibi fructus priori tempore, quàm apud nos. Nam a festo Beati Martini vsque ad Martium, legumina, & recentes colligunt fructus: Oues, & Capræ bis in anno pariunt.

Nunc autem considerandum est de itinere Ioseph & Mariæ in Aegyptum, & de peregrinatione eorum ibi, & propter hoc oportebit plura adhuc declarari de Aegypto. Aliqui dicunt, quòd Ioseph & Virgo peruenerunt in Aegyptum in longo tempore. Nam Israelitæ exeuntes de Aegypto non peruenerunt in Iudæam vsque ad quadraginta annos, & sic magno tempore morarentur Ioseph & Maria in via. Dicendum, quòd non est arguendum viam esse longam, vel breuem, ex
G eo quòd Israelitæ quadraginta annis manserunt in ea, quia istud esset si quotidie itinerassent: & tunc Maria & Ioseph non potuissent peruenire in Aegyptum minus quam in quadraginta annis quod absurdum est: quia etiam si quis debeat perambulare totam terram ab extremo occidentis, vsque in extremum orientis esset iter quingentorum dierum; nisi essent alia impedimenta quorundam locorum inaccessibilium propter bestias, vel solitudines, & pessimas regiones: quanto magis ab Aegypto in terram Iudæorum, quæ ponuntur terræ vicinæ? Quia etiam hoc modo tota uita Christi non suffecisset ad eundum in Aegyptum, quia non peruenit ad triginta quatuor annos completos: quanto magis ad enndum, & redeundum? Et tamen
H Christus ante annum duodecimũ suũ redierat de Aegypto: quia ipso anno mansit in templo disputando inter Doctores Luc. 2. Considerandum autem, quòd ab Aegypto vsque ad Iudæam non erat illa via recta, per quam venerunt Israelitæ: sed Deus fecit eos valde declinare: quia ab Aegypto in Iudæam est via per latus aquilonare Aegypti: ad latus australe Iudææ. Et ista est via per terram Philisthinorum, quæ est valde breuis, de qua dicitur Exod. 13. Deus autem fecit, ꝙ Iudæi ascendetent ad oriẽtẽ terræ Aegypti, scilicet, ad mare rubrum. Nam ipsum mare rubrum distat tribus dietis ab Aegypto contra orientem: vt supra dictum est, & tamen Iudæi transierunt mare rubrum Exod. 14. & postea circuierunt per deserta Arabiæ, & intrauerunt
I per partem orientalem terræ Chanaan, scilicet per terram duorum regum Amorrhæorũ, quæ est ad orientem Iordanis. Numeri 32. Et tamen Iordanis ponitur in oriente terræ Chanaan Numeri 34. Deus autem noluit, quòd venirent Israelitę in terram Chanaan per viam rectam Philisthinorum, ne videntes bella insurgere contra se non redirẽt in Aegyptum: sicut dicitur Exod. 13. scilicet. Cum Pharao emisisset populum, non eduxit eos Dominus per viam terræ Philisthijm, quæ vicina est, reputans ne fortè pęniteret eum si uidisset aduersum se bella consurgere, & reuerteretur in Aegyptum: sed circumduxit per viam deserti, quæ est iuxta mare rubrum. Hoc autem erat, quia per illam uiam non poterant tot bella insurgere contra Iudæos: quia erat terra magis deserta: & maxime, quia dato, quòd Iudæi uellent regredi in Aegyptum
K iam non possent: quia claudebat eos mare rubrum ex una parte; ex aliis autem erant variæ gentes habitantes in deserto, scilicet, Amalecitæ, Madianitæ, & Arabes, per quas non possent transire nisi pugnando contra eos. Et sic cogerentur ire in terram Chanaan, ad quam deducebat eos. Non est tamen cogitandum, quòd etiam per istam viam circunflexam morarentur Israelitæ annis quadraginta semper itinerando: quia potuissent peruenire minus quàm in duobus mensibus. Morati sunt tamen tanto tempore: quia peccauerunt, & Deus noluit introducere eos, quousq; morerentur omnes illi, qui peccauerant contra ipsum

ſum murmurãdo, ſcilicet, omnes qui in exitu de Aegypto fuerunt maiores vigeſimo anno. Nam de illis ſoli duo ſuperfuerunt, qui intrarent in terram promiſſionis, vt patet Numeri 13. & Deuteronomij, 2. Conſiderandum tamen, q̀ per viam breuem, & rectam, quæ eſt de Aegypto per terram Philiſthinorum eſt paruum iter, licèt quaſi totum per deſertum. Sunt enim fere. 70. leucæ. Et hoc eſt computando à ciuitate Gaza, quæ eſt de terra Chanaan, vſque ad ciuitatẽ Chairum, quæ eſt maxima in Aegypto: ſed de hac via ſunt quaſi viginti leucæ arabiles, & competentis habitationis, 50. autem reliquæ ſunt verum deſertum. Et ſic ſecundùm veritatem inter terminos Aegypti, & Iudææ ſiue terræ Chanaan ſolùm ſunt leucæ 50. de vera ſolitudine: quia quando computamus. 70. incipimus à Gaza, & tamen non terminatur Chanaan ex parte auſtrali in vrbe Gaza, ſed in quodam loco, qui vocatur Darum, & eſt iuxta mare mediterraneũ, vel uerius terminatur in Berſabee, quæ eſt magis intra deſertum. Et iſta ſolet poni in ſcriptura tanquam terminus terræ Chanaan, ſicut dicitur primo Reg. 3. Cognouit vniuerſus Iſrael à Dan vſque Berſabee, & 2. Regum 17. Et ſic ponitur ibi Dan tanquam terminus terræ Iſrael ex parte aquilonari, & Berſabee terminus ex parte auſtrali. Aegyptus etiam non incipit in Chairo ex parte aquilonari, ſed multo ante in vrbe, quæ uocatur Pharamia. Et tamen ipſa ciuitas non habitatur, & etiam Taphnis, quæ eſt poſt illam, ſed habitatio incipit in Chairo, ideo ibi incipit computari Aegyptus. Vt magis tamen cognoſcatur via iſta, conſiderandum eſt, quòd in Aegyptum de terra Chanaan via facilior eſt per mare, maxime quia de Ieruſalẽ vſque ad mare mediterraneum, quod eſt ad occidentem ſunt nouem leucæ. ſ. ad vrbem Iopem, & inde nauigando in Aegyptum ſunt quaſi 80. leucę, ſi quis tamen velit ire via terreſtri, ibit de Ieruſalem, vel de Bethlehem ad vrbem Gazę, quæ eſt una de quinque ciuitatibus terræ Philiſthinorum, & pertinet ad terram Iudææ, & per iſtam viam reuertebatur Eunuchus reginæ Aethiopiæ, qui ibat in Aegyptum, & inde in Aethiopiam, ſicut dicitur Act. 8. ſcilicet. Angelus Domini locutus eſt ad Philippum, ſcilicet. Surge, & vade contra meridianum ad viam, quæ deſcendit à Ieruſalem in Gazam. Et eſt Gaza circa finem terræ Iudææ in latere auſtrali. De Gaza vſque ad quindecim milliaria eſt in littore maris mediterranei quidam locus, qui dicitur Darum, vel Dorum, & in eo eſt finis terræ promiſſionis in littore, licèt vltra habeat aliquid terra Iudææ, non tamen in littore maris. De Daro vſquę ad locum, qui dicitur Caput Boroaldi, ſunt triginta milliaria. Et inde vſque ad fundum cuiuſdam ſtagni, qui dicitur Deriſa, ſunt milliaria triginta, & inde vſque ad aliud caput eiuſdẽ ſtagni ſunt milliaria triginta, & inde vſque ad locum, qui dr̄ Raſacharon ſunt milliaria 50. & inde uſque Pharchaniam ſunt milliaria 30. & hic incipit Aegyptus. Hæc fuit ciuitas bene murata, & munita, ſed poſtea à ſerpentibus totaliter occupata eſt, nec eſt ibi quiſquam habitator, & eſt poſita in hoſtio Nili fluminis iuxta mare, ſcilicet, quia ibi unum brachium Nili abſorbetur à mari mediterraneo. Hoc ſufficiebat ad cognitionem itineris de Iudæa in Aegyptum. Et illud iter credendum eſt, quòd tenuerit Ioſeph cum Virgine, quia nullum aliud eſt niſi iretur per mare. Quod Ioſeph non fecit: quia fortè, cùm eſſet pauper, non haberet ad hoc ſumptus. Maxima tamen cauſa eſt, vt lateret fugam Ioſeph: quia ſi uoluiſſet nauigio ire, oportebat eum fortè manere aliquot diebus in portu maris, expectando nauigium, & ibi eſt locus communiſſimus, ubi ſolent eſſe collectores prouentuum regalium. Et ſic aliqui de ſatellitibus Herodis poſſent videre Ioſeph fugientem cum paruulo: quod erat magnum inconueniens, cùm ipſe uellet omnino latere fugam ſuam: quia propter hoc per noctem receſſerat, vt ſupra dictum eſt. Alia ratio eſt, quia uia maris erat ualde nociua puero tenero, cùm uix viri integri non aſſueti nauigare poſſint ſuſtinere labores maris propter maximam immutationem, quæ fit in eis. Iuit ergo Ioſeph via terreſtri ſupra poſita, quæ eſt uia breuis. Et illa eſt quam Deus Exo. 13. vocat viam per terram Philiſthinorum: quia vt ſupra dicitur, de Ieruſalem, vel Bethlehem veniendum eſt in Gazam, quæ eſt una de ciuitatibus Philiſthinorum. Ioſue. 17. & primo Reg. 6. Adhuc tamen vt cognoſcantur aliqua, quæ facta ſunt exiſtente Ieſu puero in Aegypto, dicetur amplius de Aegypto. Et ſciendum, quòd de ciuitate Pharaunia, de qua ſupra diximus, quæ eſt in principio Aegypti vſque ad flumen ciuitatis Taphnis, ſunt milliaria 25. ciuitas tamen Taphnis eſt ultra fluuium, quaſi per quindecim milliaria ſupra quendam locum. In hac urbe ante aduentum Iſraelitarum in terram Chanaan fuerunt gigantes, de quorum ſtirpe fuerunt illi tres gigantes, de quibus dicitur Numeri. 13. & Ioſue. 15. Et ꝑpter hoc dicitur. 13. quando ſit mentio de iſtis gigantibus, & Taphnis ante Ebron ſeptem annis condita eſt. In Taphnis erat Pharao quando Moyſes, & Aaron petiuerunt ab eo, quòd dimitteret recedere Iſraelitas de Aegypto, vt aliqui dicunt, & ob hoc facta ſunt ibi miracula à Deo ſicut dicitur Pſalmo 77. ſcilicet. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, & in campo Taphneos. Ad veritatem autem iſta ciuitas fuit de terra Geſſen, in qua habitauerunt Iſraelitæ, quando fuerunt in Aegypto, & de hac dixit Ioſeph fratribus ſuis Gen. 46. Dicetis Pharaoni, paſtores ouium ſumus nos, & patres noſtri. Et hoc dicetis, ut habitare poſſitis in Geſſen. Eſt hęc terra in fine Aegypti tam ex parte aquilonis, quàm ex parte occidentis: quia eſt iuxta mare, & Nilum fluuium. Hoc autem uoluit Ioſeph, ut fratres ſui non eſſent in medio Aegyptiorum, ſed ſeparati ab eis propter tria. Primò, quia Aegyptij deteſtantur paſtores ouium, ſicut dixit Ioſeph Gen. quadrageſimoſexto. Et ſi manerent inter Aegyptios deteſtarentur eos. Nunc verò cùm eſſent in fine Aegypti quaſi extra Aegyptum, non conuerſabantur cum Aegyptiis, nec deteſtarentur eos. Secundò, quia terra Geſſen erat paſcualis, & Iſraelitæ habebant pecora, quibus alendis erat terra conueniens. Gen. quadrageſimoſexto. Tertiò, quia ſciebat Ioſeph, quòd Deus viſitaret Iſraelitas, & faceret eos aſcendere aliquo tempore de Aegypto. Gen. quinquageſimo. Ideo uoluit, quòd eſſent in extremitate Aegypti apud uiam maritimam, ideſt, circa littus maris, per quam itur in terram Chanaan, ſiue in Syriam. Iſta ciuitas Taphnis fuit antiquitus ualde munita, in firmo loco poſita, ſed hodie eſt omnino deſtructa, & pauci Saraceni, qui uocãtur Beduini, & ſunt de ſtirpe Moabitarum, & Ammonitarum, habitant in ea, ſcilicet, apud riuos eius propter paſcua, & ubertatem terræ, & abundat piſcibus, & auibus ſupra modum. A fluuio Taphnis vſque ad urbem Damiatam Aegypti ſunt milliaria ſexaginta nauigando per mare de Taphni in Damiatam. Iſta ciuitas Damiatæ olim Memphis dicebatur, ubi floruerunt prima ſtudia literarum. Nam prius fuit ſapientia apud Aegyptios, quàm apud Græcos Philoſophus uocatus fuit Pytagoras, ut ait Auguſt. 4. de ciuitate Dei. Ipſe tamen iuit ad diſcendum in Mẽphim. Et etiam Pilato, qui fuit de maximis Philoſophis Grecorum illuc iuit, ſicut ait Hierony. in Epiſt. ad Paul. i. legi-

Alph. Toſt. in Matth. Comm.

Spatiũ iter Aegypti, & Iudæam, & ...

Ioſeph uoluit, ut fratres ſui ſeparẽtur ab Aegyptiis, iõ dedit eis terram Geſſẽ.

Damiata olim dicebatur Mẽphis.

legimus in veteribus historia quosdam lustrasse prouincias, vt eos quos ex libris nouerant coram quoque viderent, sic Pitagoras Memphiticos vates, & Plato Aegyptum adijt. i. Pitagoras iuit ad sapientes vrbis Mēphis, qui vocantur Menphitici vates, & Plato etiam iuit in Aegyptum, scilicet, in Memphi, quia ibi erant studia solennia. Est autem nunc ista Memphis, siue Damiata antiqua totaliter destructa, sed fecerunt Saraceni circa illam unum casale longum distans à mari per duas leucas ad naues collocandas, & merces colligendas, & abundat fructibus, & piscibus, & frumento, & omnibus bonis sicut Taphnis. Aliam Damiatam construxerunt Saraceni, quæ dicitur noua Damiata, & est distans à mari duabus leucis. Inter eam & Damiatam veterem fluit quidam riuus, qui procedit de alueo Nili ad occidentalem partem huius Damiatæ transiens, & procedit contra aquilonē, in Taphnim, & inde per quoddam fretum, quod Bagera dicitur, vsque Pharauniam, & ibi coniungitur mari mediterraneo: & iste est primus portus Aegypti uersus terram Iudææ, scilicet, Pharaunia, ipse vero maior riuus Nili ad duas leucas de Damiata intrat in mare. Et iste est portus secundus Aegypti. Tertius portus est in Alexandria, vbi intrat maior pars Nili, distat autem Alexandria à Pharaunia, vbi est primus portus per milliaria ducenta, & triginta. Et hoc est tota longitudo quam habet Aegyptus iuxta mare. Considerandum tamen, quòd Alexandria consistit in angulo australi, & orientali maris mediterranei, ita quòd vltra Alexandriam non extenditur mare versus austrum, nec etiam versus orientem: quia non potest vltra ascendi iam per mare, sed solùm per Nilum ad ipsam terram Aegypti. De Alexandria vsque ad Babyloniā Aegypti sunt milliaria ducenta ascendendo per Nilum cōtra orientem, de Pharaunia verò per Taphnim, & Damiatam ascendendo vsque Babylonem via terrestri sunt ducenta milliaria, & totidem sunt ascēdendo fluuium Nili, de Babylone verò vsque ad Sienem ciuitatem, quæ est vltima pars Aegypti contra Austrum, & Aethiopiam vbi Nilus declinat versus austrum sunt milliaria ducenta & quadraginta contra Aethiopiam. Ista Aethiopia est Nubia, in qua prædicauit Beatus Matthæus, vt dictum est supra. A ciuitate autem Siene per ipsum Nilum nauigando vsq; ad locum vocatum Chus, vbi onerantur nauigia de mercimonijs delatis de prouincia Adena, quæ est orientalis, sunt milliaria ducenta sexaginta. De Damiata tamen ascendendo per Nilum versus Babylonem primò inuenitur locus, qui dicitur Abdela, & deinde locus, qui vocatur Mansora, & ibi separatur à Nilo ille riuus paruus, qui vadit iuxta Pharauniam, ubi est primus portus Aegypti, vt supra diximus. Considerandum autem, quòd Nilus quando venit de oriente per Aethiopiam, & postea intrat in Aegyptum habet unicum alueum, & est unicum flumen, & quando peruenit apud Babylonem, etiam est vnicum. Sed postea apud locum, qui dicitur Masoia separatur vnus riuus siue brachium ab eo, & uadit contra Pharauniam, vt dictum est, deinde apud quendam locum, qui vocatur Delta diuiditur Nilus in modum figuræ deltæ, quæ est in litera apud Græcos bifurcata, & ibi constituitur maxima pars Aegypti, quasi insula in medio illarum magnarum diuisionum Nili. Sed ante hoc apud quandam villam magnam, quæ uocatur Seminith separatur aliud brachium Nili siue riuus, & est tertius riuus Nili, qui uadit contra austrum intrans mare, iuxta villam, quæ dicitur Fames. Sed nō est iste riuus nauigabilis: quia est paruus descendendo de prædicta villa Seminith versus occidētem antequam perueniatur ad ciuitates, scilicet, Phiton, & Ramesses se-

Portus terræ Ægypti.

Alexandria Aegypti.

Descriptio Nili & eius diuisio.

F paratur à Nilo aliud brachium, & est quartum, & vadit contra austrum intrans mare iuxta quandam uillam, quæ dicitur Sturion, ideo ille portus uocatur cōmuniter os Sturionis. Istæ due ciuitates, scilicet Phiton, & Ramesses sunt illæ, quas coacti sunt Iudei ædificare quando erant in Aegypto. Exod. primo, & sunt coniunctæ, & de eis vsque ad portum Sturionis sunt quasi decem leucæ, & sunt istæ duæ ciuitates iuxta Nilum positæ, una ex parte australi, & alia ex parte aquilonari. Et ab istis ciuitatibus vsque ad locum, qui dicitur Delta, ubi principaliter diuiditur Nilus, idest in partes maiores, sunt triginta milliaria, & sic habentur quinque brachia Nili, siue quinque hostia eius,

G quibus intrat in mare. De prædicto loco, ubi dicitur Delta, usque ad ciuitatem Eliopolim sunt tria milliaria, & ibi separatur quidam paruus riuus à Nilo qui procedit contra aquilonem usque ad ciuitatem, quæ dicitur Belbeis, & olim Pellusium uocabatur, & vadit inde per desertum semper contra aquilonem, & peruenit ad terram Iudææ, & intrat mare mediterraneū iuxta ciuitatem quæ dicitur Laris, & distat per unam dietam à ciuitate Gaza, & à Bersabea, uel quasi duabus. Iste riuus propriè in scriptura sacra uocatur riuus Aegypti, & in ipso erat terminus terræ sanctę, siue Iudæorum ex parte australi, sicut dicit Gen. 15. scilicet. Semini tuo dabo terram hanc, à flumine Aegypti, usque ad flumen magnum Euphratem. Et est Euphrates terminus ex parte aquilonari, & riuus Aegypti terminus ex parte australi. Et est paruus riuus, & non est

H nauigabilis, & est sextum brachium Nili. Ex hoc autem soluuntur contrarietates, quæ uidentur esse in litera sacræ scripturæ, cùm Iosue 13. dicatur, quòd fluuius qui irrigat Aegyptum, scilicet, Sior, sicut dicitur in Hebræo, uel Nilus, sicut nos dicimus, sit terminus terræ Chanaan. Quod videbatur quibusdam impossibile, cùm Nilus fluat per medium Aegypti, & tamē inter Aegyptum & terram Chanaan est magnum desertum, est tamen verum. Et tamen Nilus, siue Sior non accipitur ibi pro toto Nilo, sed solùm pro isto paruo riuo, qui uocatur ibi Sior, siue irrigans Aegyptum, & secundùm ueritatem est brachium illius, vt dictum est, & uocatur istud brachium binocorula, licèt ab aliis uocetur rinocorula, in Hebræo autem

I uocatur Siorioſue. Si autem objiciatur, quòd tota terra Chanaan est inter Bersabee, & Dan, vt supra dictum est. Dicendum, quòd uerum est, & tamen iste riuus, qui dicitur binocorula, non longe transit à Bersabee, & sic in utroque est terminus. Et tamen magis verè est terminus in riuo, quàm in Bersabee: sed ipse riuus non tangit Bersabee, sed postea iuxta occidentem apud ciuitatem Laris, vt supra dictum est, intrat in mare, & ibi magis coniungitur terræ habitatæ de terra Chanaan. In cæteris autem partibus magis elongatur fluens per desertum, quod est inter Aegyptum, & Iudæam. Origo istius Nili fluminis nondum inuenta est ab aliquo determinatè. Nam de Babylone Aegypti vsque ad Sienem, & Meroem ciuitates Nilus uidebitur, & inde usque ad quosdam montes

K altissimos, qui sunt ad sinistrā partem Nubiæ, ꝑ quos descendit Nilus, & ultra illos non est locus accessibilis: ita, vt possit ultra quis procedere ad quærendū originem Nili, licèt uarij circa hoc laborauerunt. Nunc aūt cōsiderandū est de locis, in quibus mansit Ioseph cum Virgine in Aegypto. Et dicitur, ꝙ mansit in Heliopoli, & in Babylone, & ibi ostenduntur loca, in quibus māserūt. Est aūt Heliopolis ciuitas valde bona, sed non est murata, sicut nec aliqua ciuitas in Aegypto, ꝑter Babylonem, Alexandriam, & Chairum. Et illa vocatur ciuitas solis, Isaiæ. 19. Nam Heliopolis in Grǽco idem est, quòd ciuitas solis, & est vna de quinque ciui-

Origo Nili.

In quibus locis Aegypti mansit Christus cū B. Virg. & Ioseph.

A ciuitatibus Aegypti, quæ loquerentur lingua terræ Chanaan. Est ista ciuitas diues valde abundans fructibus, & omnibus delitiis mundi. Babylon est alia ciuitas magna in Aegypto: & non est ista, quam scriptura vocat Babylonem: quia illa est in Chaldæa, de qua erat Nabuchodonosor. Istam Babylonem Aegypti condidit Cambyses Rex persarum filius regis Cyri postquã destructa est Babylon, quæ erat in Chaldæa, vt retineret nomen illius, quia in illa fuerat caput regni Chaldeorum, & postea Persarum, & Medorum, & Cambises volebat manere in Aegypto, & constituere ibi caput regni: ideo fecit ciuitatem, quàm vocauit Babylonem. In Heliopoli fuit primo virgo cum Christo, quã in alio loco Aegypti. Et cùm primò venisset non habens aliquem locum, in quem ingrederetur, vel ad

B quem diuerteret, intrauit quoddam templum, in quo erant Idola trecenta sexaginta quinque: iuxta numerum dierum anni, quibus singulis diebus, diuinus exhibebatur cultus. Ad Christi autem, & matris eius ingressum vniuersa Idola corruerunt. Et impletum est illud Isai. decimonono, scilicet. Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur simulacra Aegypti: idest Christus, qui erat Deus ascendens super nubem leuem: idest super asinam, super quam portabatur in Aegyptum, quæ erat nubes leuis: idest parua, vel super nubem leuem, idest humanitatem, in qua deitas vehebatur quasi operiretur nube, vniuersa Idola Aegypti coram eo mota sunt, in quantum illa trecenta sexaginta quinque corrue-

C runt: quæ fortè erant omnia Idola Aegypti, scilicet, ꝙ non essent plura nomine differentia: licèt essent multa alia differentia numero ab illis. Et valde rationabile istud erat, quia si ad ingressum arcæ Domini in templum Dagon corruit ipsum Idolum, & confractum est, iustius erat, vt ad ingressum veri filij Dei in carne in templum Idolorum corruerent Idola. De arca patet. primo Regum quinto. Quo facto, cùm esset nunciatum Aphrodisio Principi Sacerdotum, venit in templum cum omni exercitu suo. Et accedens adorauit puerum Iesum, & alloquens exercitum, ait: Hic nisi esset Deus deorum nostrorum, coram eo non se prosternerent. Nos ergo, quòd Deos nostros facere videmus, nisi cautè fecerimus omnes, sicut Pha-

D rao periculum incurremus. Et sic pius Deus, qui in ira sua non continet misericordias suas filium suum in Aegyptum misit, dans Aegypto magnum reconciliationis signum. Et sic decem plagas, quas Deus Aegyptijs prius iratus intulerat, per filium suum sanauit. Nam in Aegypto fides Christi postea floruit valde: & ibi fuerunt Monachi vita excellentissimi. De Heliopoli ad septem leucas est Babylon magna valde ciuitas, & bene munita sita supra Nilum in eius latere Aquilonari. Transit tamen vnus riuus satis magnus de Nilo per medium Babylonis, & per Chairum, quæ ei contigua est, & reuertitur ad fluuium principale iuxta Chairum. De Babylone, vsque ad quinque leucas sunt quædam pyramides de lapidibus triangulatæ

E in modum narium altæ valde, quæ dicuntur fuisse horrea Ioseph, in quibus seruauit fruges septem annis fertilitatis collectas pro fame futura. Et iuxta istas pyramides ad duas leucas sunt ruinæ ciuitatis Thebæ, de qua fuit legio Thebeorum quam trucidauit Imperator Maximianus super Rodanum. Et iuxta istam ciuitatẽ est desertum Thebaides, vbi fuit antiquitus multitudo monachorum strictè viuentium, qui manserunt ibi vsque ad tempora Mahometi, cuius immediati successores occupauerunt totam Aegyptum, & desierunt esse monachi ibi, & etiam quasi christiani: & tamen non omnino, quia non multis temporibus ante hoc, scilicet, tempore Papæ Ioannis vigesimi pri-

A mi, sicut scribit frater Brocardus Theutonicus, & Marinus Venetus, erant in Aegypto vltra trecenta millia Christianorum, & ecclesiæ & claustra monachorum. *Marinꝰ Venetus.* In Babylone etiam Aegypti, & in Chairo erant plures quàm quadraginta Ecclesiæ. Et sic in omnibus alijs ciuitatibus Aegypti. Inter Heliopolim, & Babylonem in medio satis iuxta Chairum est hortus balsami habens in latitudine quasi iactum lapidis in longitudine aliquantulũ plus. Et est terra quasi tota alba. Est enim arbuscula balsami sicut lignum vitis trium annorum: folia vero eius sunt quasi folia parui trifolii, vel quasi folia ruthæ, albiora tamen sunt. Est enim arbor parua: scilicet palmi, & dimidii in altitudine. Modus autẽ colligendi balsamum est, ꝙ cultores discerpunt folia *De modo colligendi balsamũ, & vbi reperitur.*

B de ipso stipite: quia folia stipiti adhærent, & vnũ tãtum stipitem habẽt: licèt in vno cespite sint plures stipites, scilicet sex, vel septem, & interdum plures. Discerpto autem folio contra radium solis statim de ipsa ruptura egreditur gutta lucidissima odorifera valde. Et iste est liquor balsami, qui colligitur in phialis vitreis modo debito, & balsamus efficitur. Et si istud folium discerperetur contra aliam partem quàm contra ortum solis, nõ stillaret gutta aliqua de ruptura. Alius modus colligendi balsamum est: scilicet tempore maturitatis foliorum, quòd accidit, quod est circa mẽsem Maij scinditur cortex ligni: idest aperitur, & liquor inde fluens colligitur vasis vitreis, & illa reponuntur in stercore columbino, & desiccatur ille humor: & sic

C efficitur balsamus probatus. Rigatur autem iste hortus de quodam fonte paruo: sed abundanter fluente: in quo beata Virgo benedictissimum puerum Iesum dicitur sępe lauisse, & pannos eius abluisse cum maneret in Aegypto. Et ibidem est lapis, in quo prædictos pannos dicebatur exiccasse. Et hæc omnia in magna veneratione habentur vsque hodie, tam a Saracenis, quam a Christianis terrę incolis. Est autem dictus fons valde paruus: ita quòd non sufficeret ad rigandum totum hortum: ideo Saraceni fecerunt alium quasi puteum profundum: iuxta illum, de quo quatuor boues per quandam rotam aquam trahebant sperãtes, quòd propter vicinitatem fontis haberet iste puteus virtutem, vt faceret arborem balsami germinare quam irri-

D garet. Sed deceptos se videntes cum aqua illa nõ proficeret: vt nasceretur arbor balsami canale quoddam fecerunt de fonte suo ad fontem Christi: vt sic miscerentur aquæ, & copiosius fluerent, & virtus ab vna in alteram transfunderetur, & sufficeret ad irrigandum totum hortum, & non fefellit eos ista opinio. Nunc.n. per ipsas aquas mixtas fęcundatur hortus balsami. Qđ aliàs fieri non posset. Est ibi præterea vnum valde mirabile attestans nimium fidei Christianæ, scilicet quòd à meridie diei Sabbathi, vsq; ad ortum Solis diei Lunę boues, qui trahunt aquam de puteo siue fonte cessant a labore: & nullo modo volunt postea aquã trahere, etiam si occidantur, vel excorientur: & post in die lunæ orto sole trahunt aquam vsq; ad diem Sabbathi ad *Miraculum fidei Christiane attestans vsque hodie.*

E meridiem: hoc plurimi Christiani quotidie vident, quorum aliqui apud nos manent. Et testatur in libro suo Frater Brocardus se vidisse, cum non crederet omnibus asserentibus. Ad istum fontem Christi in die Epiphaniæ cõueniunt Christiani, & lauant ibi corpora sua ex deuotione. Saraceni etiam conueniunt ad hunc fontem ex deuotione, & lauantur ibi. Habent.n. Saraceni quendam fetorem grauissimum, quem tollere nullo modo possunt nisi cùm sæpe lauantur, & maxime tollitur, si lauentur in fonte illo. Vnde se, & filios suos sæpe in fonte illo lauant. Iuxta Chairum est quædam arbor palmæ antiquissima, quæ beatæ Virgini intranti in Aegyptum inclinauit, vt dactylos inde colligerent, & iterum se erexit: videntes idolatræ succiderunt *Miraculum palme.*

ciderunt

ciderunt eam, sed nocte sequenti consolidata est, & erecta. Et apparent adhuc incisiones eius in ipsa. Est ēt aliud miraculum memoria dignum. Est enim in Babylone Aegypti quoddam monasterium in honorē beati Ioannis Baptistæ constructum, vbi sunt quædam reliquiæ eius inclusæ in quodam scrinio non magno. Consuetudo autem est non solùm Christianis, sed ēt Saracenis in festo eius frequentare Monasterium ipsum. Saraceni quippe valde honorant Beatum Ioannem Baptistam, & anno quolibet in dicto festo Christiani cum Saracenis portant prædictum scrinium per quinque leucas descendēdo per flumen Nili ad aliam Ecclesiam Monachorum constructam similiter in honorem beati Ioannis Baptistæ. Postquam verò ibi fuerint missarum solemnia celebrata, ponunt prædictum scrinium in flumine, probare volētes an Beatus Ioannes velit reliquias suas manere in hoc monasterio, vel redire ad priorem locum. Sed mox videntibus omnibus Scrinium ipsum contra impetum Nili fluminis, qui vtique est valde violentus, tanta velocitate sursum currit, & redit ad locum suū priorem, quòd nec hi, qui in equis currūt possunt velocius ad dictum monasterium peruenire. Hoc singulis annis fit. Hæc propter Christum in Aegypto manentem dicta sunt de Aegypto; quorum quædam supra a nobis probata sunt ex certis locis: quæ verò probata non fuerunt habentur omnia ex libro Fratris Brocardi Thetonici, & ex libro Marini Veneti, qui diligentissimè scripsit librum vnum ad Papam Ioannem vigesimumprimum de omnibus rebus terræ sanctæ, & Aegypti. Quanto tempore manserit Christus in Aegypto non potest patere ex sacra scriptura: sed Historia scholastica asserit eum septē annis mansisse, quod ex aliquibus antiquis historijs colligi potest. De modo quo Ioseph, & Virgo in Aegypto vixerunt, dici potest, quòd de operibus manuum suarum, quia pauperes erant: sic etiam viuebant quando erant in terra Iudæorum, sicut communiter asseritur, & satis verisimile est, cùm pauperes essent, Christo dicente, quòd non habebat vbi reclinaret caput suum, idest nihil proprium habebat in terra, in quo tanquam in proprio posset caput reclinare: si tamen parentes eius diuites essent, haberet ipse aliquid, vbi caput reclinaret.

Magnū miraculū vsq; hodie.

Quare potius Ioseph iuit in Aegyptum, quam in aliam regionem. Quæst. LXI.

QVAERITVR, quare potius nunc iuit Ioseph cum Iesu in Aegyptum, quàm in aliam regionem: quia multa regna erant in circuitu terræ Iudæorum, ad quæ posset fugere Ioseph. Dicēdum, quòd hoc fuit, quia sic iussit angelus, vt patet in litera. Si autem quæras quare angelus iussit potius illuc ire, quàm in aliam terram: dicendū quòd Deo iubente factum est, quia angelus nihil iussit nisi, quod Deus uoluit. Hoc autem fieri nunc oportebat, quia prænunciatum erat per Osee, vt allegat hic Matthæus, scilicet: ex Aegypto vocaui filium meum. Etiā prædictum fuerat Isa. 19. scilicet. Ecce ascendet Dominus nubem leuem, & ingredietur Aegyptum. Quod de Christo intelligitur, ut declaratum est supra. Si autē nunc Christus iret in aliam regionem, non implerentur prophetię istę: ideo debuit sic fieri. Non est tamē credendum, quòd ideo ita factum est, quia sic scriptū fuit, cùm potius sic scriptum est, quia Deus volebat illud sic fieri, quia sic videbatur expedire. Putant aliqui, quòd hoc fuerit, quasi Christus nō posset euadere gladiū Herodis in alia regione, nisi in Aegypto. Sed hoc non stat, quia istud esset præsupponendo, quòd Herodes sciret eum esse in Aegypto, vel esse in alia regio-

F ne. Sed & hoc falsum est, quia si Herodes cognouisset Christum esse in aliqua parte orbis, non posset euadere, quia illuc mitteret satellites ad occidendum ipsum secretè: vel procuraret eum occidi per incolas terræ. Et dato, quòd hoc fieri non posset, saltem nunquam Christus posset redire in Iudeam, postquam semel Herodes cognosceret eum distinctè, & sciret eum esse in aliqua parte orbis. Et dato, quòd moreretur Herodes, eadem uoluntas maneret filiis eius, si scirent viuere Messiam Hebræorum, qui regnaturus erat. Et tamen Christus rediit in Iudæam mortuo Herode, ergo non cognouit Herodes eum fugisse in Aegyptum. Dici potest, quòd fugit illuc, quia Deus voluit per istam fugam Christi dare principium reconciliationis Aegy-

G ptiis: ostendendo miracula conterendo idola, vel deijciendo ea ad terram, & conuertendo Aphrodisium, & exercitum suum ad se adorādum, vt supra dictum est. Aliter potest dici, quòd fuit hoc, vt magis esset secreta fuga Christi, quia nullum regnum erat ad quod minus verisimile esset, quòd Ioseph cōfugeret, quàm in Aegyptum, cùm distaret Aegyptus à terra Iudæorum deserto magno intermedio, quæ erat uia ualde difficilis. Ad alia autem regna erat uia breuior, & facilior, ideo minus putaretur eum fugisse in Aegyptum, quàm in aliquam aliam terram. Etiam quia eundo in Aegyptum, quasi à nullo uideretur, cùm illa uia non ita frequentaretur, sicut uiæ ad cæteras regiones coniunctas terræ Iudæorum.

H

Ad quid oportuit Christum fugere in Aegyptum. Quæst. LXII.

QVAERITVR, ad quid oportuit Christum fugere in Aegyptum. Nam uidetur, quòd non esset aliqua causa timoris manendo in Nazareth, quia Herodes solùm occidit pueros, qui erant in Bethlehem, & finibus eius, ut patet infra in litera, neminem autem occidit in Galilæa, ubi erat Iesus, ideo non oportuit inde fugere. Et non solùm nullum occidit in Galilæa, sed etiam non suspicatus est aliquid contra pueros Galilææ, quia aliàs occidisset aliquos eorum, sicut occidit pueros Bethlehem pro-

I pter solam suspitionem. Dicendum, quòd causa timendi fuit, & fugiendi de Galilæa rationabilis, quia in Nazareth manebat Ioseph quando Angelus dixit ei, quòd fugeret in Aegyptum, & tamen non iuberet Angelus, nisi subesset uera causa timoris, cùm ait. *Futurum est enim, vt Herodes quærat Puerum ad perdendum eum.* Dicendum ergo uidetur, quòd aliquæ causæ timoris poterant subesse, quas nos manifestè uidere non possumus: eo quòd Matthæus nō descripsit omnes circunstantias temporis, & loci & omnia alia, quæ possunt pertinere ad hoc negotium, ex quibus argui posset causa timoris, sicut in moralibus ex singulis circunstantijs negotiorum uir prudēs potest arguere ad colligendum quid inde sperari debeat boni, aut mali. Possumus tamen dicere, quòd si Ioseph mansisset in

K Nazareth, quòd poterat esse periculum, quia Herodes per stellam Magorum sciebat tempus quo Christus natus fuerat, & sic posset quærere, quot, & qui nati fuerunt illo tempore in Bethlehem, & per diligentem inquisitionem posset inuenire, quòd quidam puer Galilæus natus fuerat eo tempore, ibi uenientibus parentibus ad profitendum. Et posset scire quomodo erat de Nazareth, quia per libros professionis Bethlehem poterat cōstare Herodi, quot, & qui uiri, & fœminæ tam de Bethlehem, quàm alienigenæ fuerunt ipso tempore in Bethlehem, & ex hoc inquireret, quæ fœminæ ibi tunc pepererant, & posset inuenire Mariam de Nazareth ibi tunc peperisse Puerum Iesum. Et sic face-

ret

ret fortè Herodes inquiri eum in Nazareth. Oportuit ergo ad securitatem habendam fugere etiam de Nazareth in Aegyptum. Quidam soluere volũt apertius dicentes, quòd erat periculum, si non fugeret Ioseph cum Iesu, quia quando istud dictum est Ioseph ab angelo, erat Ioseph in Bethlehem, Herodes autem occisurus erat pueros Bethlehem, ideo oportuit fugere. Dicendum, quòd non stat, quia Ioseph erat in Nazareth Galilææ quãdo dixit ei angelus, quòd fugeret, qa Ioseph non fugit ante purificationem Marię, cùm purificata fuerit in templo. Lucæ. 2. Et cùm post purificationem Ioseph cum Virgine non rediit in Bethlehẽ, sed in Nazareth Galilææ. eo. cap. & ibi semper mansit, nec vnquam postea rediit in Bethlehem, vt probatum fuit supra in quæstione qua quærebatur de loco, & tempore quo angelus ista dixit Ioseph: ergo non fugit Ioseph de Bethlehem in Aegyptum, sed de Nazareth in Aegyptum. Item quia isti volunt præsupponere, ꝙ maneret in Bethlehem, quando angelus apparuit nõ stat, quia si securum esset manere in Nazareth, non præciperetur Ioseph fugere de Bethlehem in Aegyptum, sed de Bethlehem in Nazareth: quia ibi melius essent parentes Christi, cùm esset terra natalis eorum, si securi manere possent, & tamen non iussit angelus fugere in Nazareth, sed in Aegyptum. Ergo non erat securitas in Nazareth, & sic etiam si esset Ioseph in Nazareth, quando angelus ei apparuit iuberet, quòd fugeret in Aegyptum. Sed dicetur, cur non fugeret in aliam partem terræ Iudæorum? dicendum, quòd in nulla parte Iudææ poterat manere securus Ioseph, qa in quocunque loco esset cognosceretur ab incolis, ꝙ non esset de terra illa, & oportebat sciri quare recessisset de terra sua. Et si ipse uellet istud occultare præstaret contra se suspicandi occasionem. Et ex hoc cũ Herodes inquireret pueros natos in Bethlehem: posset ex suspitione procedi contra illum puerum, quem parentes de terra sua extulerant. Nam semel supposita suspitione poterat inquiri, ubi puer iste natus fuerat, & quando: & sic perueniretur ad ueram coniecturam, quòd iste esset puer, quem quærebat Herodes, uel saltem unus de illis, de quibus uerisimiliter poterat dubitare; ideo non debuit manere Ioseph in aliqua parte terræ Iudæorum, sed fugere in Aegyptum.

Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens, occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius à bimatu & infra, secundùm tempus, quod exquisierat à Magis. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem. Vox in rama audita est ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt,

Tunc Herodes. Hic ponit Matthæus ipsam Christi persecutionem, qua Herodes eum, & membra sua psecutus est, & dicitur: *Tunc Herodes videns, quòd illusus esset à Magis*. Idest, cognouit se illusum esse, quia Magi non seruauerant ueritatem: nam promiserant ei, ꝙ redirent ad ipsum, siue quod renuntiarent ei de puero, & tamen nec redierunt, nec renunciauerunt, sed per aliam uiam reuersi sunt, ut nõ redirent ad ipsum. *Iratus est valde*. idest, quia non consecutus est, quod desiderabat. *Et mittens*. Scilicet, ministros suos, qui ei fauebant in hoc crudeli mandato: ipse autem non iuit ad hoc in Bethlehem, sed mansit in Ierusalem, ubi es-

A se solebat. *Et occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem*. Quia ibi putabat natum esse Messiam, sicut Iudæi asseruerunt ei. *Et in omnibus finibus eius*. idest, in quibusdam Villulis, & Viculis paruulis non muratis consistentibus in territorio Vrbis Bethlehem, quia ẽt pueri ibi occisi sunt. *A bimatu & infrà*. Ista erat ætas puerorum, scilicet omnes, qui erant nati a duobus annis, & infra, idest, omnes, qui nondum peruenerant ad duos annos ætatis, etiam si essent unius mensis, uel unius hebdomadæ, occidebantur etiam usque ad pueros unius diei. Sic communiter exponitur. Sed de hoc magis dicetur. ꝙ. in septuagesima scda qõne: bimatus est ætas duorum annorum, & bimus est habens duos annos ætatis, sicut trimatus est ætas trium annorum, &

B trimus habens ætatem trium annorum: sic accipitur. Ge. 15. cùm dixit Deus Abrahæ. Sume inquit uaccam mihi trimã, & capram trimam, & arietem trium annorum: ecce singula aĩalia iussit esse trium annorum. *Secũdum tempus, quod exquisierat a magis*. Quasi dicat, ętas occidendorum ab Herode fuit secundum tẽpus. i. ſm quantitatem temporis, quod à Magis quæsierat. Istud fuit tp̃s stellæ, quia dr̃ supra, ꝙ Herodes clam uocatis Magis, diligenter didicit ab eis tp̃s stellæ. Et sic qa iam erant duo anni, uel quasi, quòd ista stella apparuerat, fecit occidi pueros ætatis duorum annorum. *Tunc adimpletum est, quòd dictum est per Ieremiam prophetam*. Scilicet: In occisione istorum puerorum impletum est dictum Ieremiæ, quod habetur infra. Ista locutio est

C proprijssima potius, quã cùm solet dicere Matthæus hoc factum est, vt impleretur, quòd dictum est per prophetam, ut patet supra in litera, & infra, & supra primo, & infra quarto, ideo illi modi loquendi exponendi sunt per istum, cùm idem uelit Matthæus in omnibus his locis significare. *Dicentem, uox in rama audita est*. Idest, vox in excelso audita est. Rama in Hebræo potest esse nomen appellatiuum, & proprium. Quando est proprium est nomen urbis, quando est appellatiuum significat excelsum. Et sic accipitur hic, scilicet, ꝙ uox audita est in rama, idest, in excelso, quia mulieres plorantes pro filiis occisis acriter, & inconsolabiliter plorabant. Vnde clamabant excelsa uoce. Ploratus multus, idest, magnus ploratus, & ululatus

D fuit in Bethlehem, & finibus eius, quia erant multi paruuli occisi. Et ponitur ploratus, & ululatus, quia vlulare differt à plorare, cùm plorare consistat in emissione lachrymarum, ululare verò in quibusdam vocibus funestis, & terribilibus. *Rachel plorans filios suos*. Idest, Rachel plorauit nunc filios suos, qui occidebantur in Bethlehem. Sciendum tamen, quòd isti pueri, q occidebantur, non erant filij Rachel, quia Rachel fuit uxor Iacob, de qua genuit duos filius, scilicet, Ioseph, & Beniamin. Gen. 30. & 35. Isti autem, qui occidebantur nunc erant de filiis Iuda, & Iudas erat filius Liæ. Gen. 29. Patet hoc, quia Bethlehem erat de tribu Iuda, ut patet supra in litera, & Messias etiam quem nunc intendebat occidere Herodes, de tribu Iuda erat, de semine Dauid, & de urbe Bethlehem. Ioan. 7.

E Dicuntur tamen isti filij Rachel, quia sepulta erat Rachel iuxta urbem Bethlehem, ut patet Gen. 35. & 38. & manet usque hodie pyramis sepulchri eius excelsa, quę uidetur ab omnibus euntibus de Ierusalem in Bethlehem, vt ibi declaratũ est. Et ob hoc Rachel videbatur specialis mr̃ oĩum, qui erant in Bethlehem. *Et noluit consolari*. i. noluit cessare à fletu, qđ est recipere cõsolationẽ. *Quia non sunt*. i. qa filij sui iam nõ sunt, nec pñt haberi cùm occisi sint, quasi dicat. De malo qđ reparabile est, potest homo recipere consolationẽ pp̃ spem, uel pp̃ actualem reparationem, quæ aliquãdo fiet: & tamen occisis pueris nulla erat reparatio, qa iã nõ erãt, iõ noluit cõsolari Rachel cessando à fletu.

An He-

F

An Herodes peccabat volens Chriſtum occidere. Quæſt. LXIII.

QVAERITVR, an Herodes peccabat volendo Chriſtum occidere. Aliquis dicet, ꝙ non, quia faciebat in defenſionem iuris ſui, ſcilicet, quia ipſe erat rex, & timebat perdere regnum, ſi Meſſias viueret. Dicendum, quòd peccabat Herodes, & grauiſſimè volens occidere hominem innocentiſſimum, ſcilicet, puerum Ieſum, etiam ſi nihil extimaret in eo eſſe ſupra hominem. Cùm autem dicitur, quòd faciebat in defenſionem iuris ſui, non eſt verum. Primò, quia ſi feciſſet in defenſionem iuris feciſſet iuridicè, quaſi ſibi competeret, & tamē faciebat per fraudes, & inimicitias. Secundò, quia non erat defenſio iuris, cùm potius Herodes crederet ſe facere cōtra ius. Nam ideo Herodes timebat illum puerum, quia prophetę prędixerant de eo, quòd regnaret in Iſrael. Et iſtud per Deum prænunciabant. Vnde Herodes timens hoc euenturum eſſe, quod Deus prænunciauerat, conabatur ſi quomodo poſſet impedire iſtū euentum occidendo Meſſiam. Et ſic Herodes non ſolùm mouebatur iniuſtè volens occidere Meſſiam, vt non aſſequeretur regnum, quod ſibi competebat de iure, ſicut ſcriptura dicebat, ſed etiam conabatur impedire id, quod Deus ſimpliciter intendebat facere. Tertiò, quia dato, quòd Herodi competeret iſtud regnū, & non illi puero, & ſuſpicaretur, quòd per illum poſſet perdere regnum: non poterat propter hoc occidere ipſum, quia nondum quicquam mali faciebat, cùm eſſet puer. Cùm verò inciperet impedire, vel turbare Herodem in regno poſſet eum Herodes occidere. Et tamen nunc non ſolùm non turbauerat eum, ſed etiā nec poterat turbare propter ætatem, ideo non licebat ei occidere, vel perſequi illum. Quartò, quia dato, ꝙ iam eſſet vir, & poſſet turbare Herodem in regno: ſi tamen non turbaret, non poterat Herodes eum iuſtè occidere propter ſolùm timorem, ſed ſolùm liceret ei incarcerare illum, quia pęna occiſionis non debetur niſi peccato, quod malum eſt actualiter: potentia autē peccandi nō eſt aliquod malum, ſed eſt bonum cùm ſit potentia naturalis, ideo pro potentia nocendi non debetur alicui pœna. Quia tamen potentia iſta poteſt exire in actum, & tunc erit malum actualiter, debet impediri habens iſtam potentiam, ſed nō puniri, quia malum nondum commiſſum. Et ſic liceret Herodi tenere Chriſtum in vinculis, vt non turbaret eum in regno præſuppoſito iuſto timore, vt dictum eſt: non licebat tamen ei adhuc occidere illum propter iſtum ſolum timorem. Quintò, quia etiam ſi Chriſtus manſiſſet ſemper in Iudæa, & vixiſſet Herodes, nunquam turbaſſet eum ſuper ſtatu regni, quia Chriſtus non erat regnaturus temporaliter, ideſt, ſecundùm illas cœrimonias, quas reges principantur, ſicut dixit ipſe Ioan. 18. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Non tamen eſt tale quale regnum, quod homines exercent in hoc mundo, ideo iniuſtè mouebatur Herodes contra eum, qui nunquam illum turbaturus erat. Si autē dicas, quòd hoc Herodes neſciebat, ſed potius credebat Meſſiam regnaturum, ſicut regnabant alij reges ſeculi, & ſic iuſtè timeret, quòd per eum priuaretur regno: dicendum quòd hoc non ſufficiebat, quia ex ſola præſumptione non ſolùm non debet aliquis occidi, ſed etiam nec puniri, ſed neceſſe eſt veram eſſe cauſam pro qua puniatur quis, vt iuſtè puniatur. Et ſic iniuſtè mouebatur Herodes ex ſola præſumptione, quæ falli poterat, & erat verè falſa volens Chriſtum occidere.

An peccauerit Herodes occidendo pueros. Quæſt. LXIIII.

QVAERITVR, an peccauerit Herodes occidendo pueros in Bethlehem. Dicendum, ꝙ ſic: & omnes cauſæ ferè quæ probant iniuſtè Herodem voluiſſe occidere Chriſtū, probant iniuſtè occidiſſe pueros, cùm ipſos propter Chriſtum occideret. Inſuper tamen dicendum, quòd Herodes iniuſtè egit, quia pro iniuſto fine, ſcilicet, vt conſeruaret regnum, quod iniuſtè tenebat, & pertinebat
G ad progeniem Iudæorum, de qua ipſe non erat. Secundò, quia iſti paruuli nihil mali fecerant, nec facere poterant. Tertiò, ꝙ adhuc magis iniuſtum erat, quam de Chriſto, quia de illo poterat habere ſuſpitionem, & timere, & tamen de omnibus his non timebat, quia certus erat, quòd non erat quilibet iſtorum, vel non erāt omnes iſti ſimul ad quos regnum Iudæorū poſſet pertinere. Et ſic Herodes certus eſſet, ꝙ occiderat aliquos, qui iniuſtè moriebantur, ita quòd mors illorū nihil faciebat ad id, quod ipſe intendebat. Et ob hoc Herodes iſte peſſimus, qui paruulos non ſolùm iniuſtè, ſed etiam crudeliſſimè occidit, ſimili pęna mulctatus eſt, ſcilicet, vt qui alienos filios occiderat iniuſtè, propriis filiis iuſtè priuaretur: & quod atrocius erat, & miſerabilius, ſcilicet, quòd per ſeipſum. Nam Herodes ſeptem filios habuiſſe legitur, ſcilicet Antipatrum,
H Alexandrum, Ariſtobolum, Archelaum, Herodem, Antipam & Philippum. Tres autem iſtorum ipſe occidit. Nam Alexandrum, & Ariſtobolum occidi fecit ſuſpicatus, quòd eum occidere uellent, vt ait Ioſeph. 16. Antiquitatum. Antipatrum etiam de morte propinqua immo de præterita, vt ipſe crediderat exultantem occidi fecit, vt ait Ioſeph. 17. Antiquitatum, de quo infra magis declarabitur, aſſeritur etiam quòd in ipſa morte innocentum Herodes punitus eſt, ſicut ait Macrobius in quadam hiſtoria, ſcilicet, quòd Herodes tradiderat vnum paruulum filium nutriendum in Bethlehem, qui caſu cum cœteris paruulis à carnificibus occiſus eſt.

I

Quare Herodes fecit occidi pueros in Bethlehem. Quæſt. LXV.

QVAERITVR, quare Herodes fecit occidi pueros in Bethlehem. Dicendum, quòd ipſe timuerat ſe priuandum regno per Meſſiam: & ob hoc propoſuerat illum occidere, & ad iſtud dixerat Magis, quòd diligenter interrogarent de puero, & cùm inuenirent renuntiarent ei, vt ipſe iret ad adorandum eum, ſcilicet vt, fingens ſe velle adorare, occideret, poſtquam inuenirent. Nunc verò Magi receſſerant, & iam Herodes non poterat certificari de puero: ideo, vt auferret ſibi ipſi timo-
K rem, voluit occidere omnes coætaneos eius, vt inter illos eum occideret. Et quia ſapientes dixerant, quòd Meſſias naſceretur in Bethlehem uoluit occidere omnes pueros, qui erant in Bethlehem ſecundùm illam ætatem, quam credebat Meſſiam habere. Et ſic putauit, quòd non euaderet, quia inter cæteros occideretur. In aliis autem locis, non fecit Herodes occidi paruulos, quia de paruulis Bethlehem ſolùm dubitabat, cùm ibi, & non alibi Meſſias naſciturus eſſet.

An Magi peccauerint illudendo Herodi.
Quæst. LXVI.

QVAERITVR, an Magi peccauerunt illudendo Herodem, ſcilicet non redeundo ad eũ. Aliquis dicet, quòd ſic: quia Magi promiſerãt Herodi redire ad ipſum, ſiue renunciare ei de puero: & tamen neutrum fecerunt, tenebantur tamen ſeruare ueritatem promiſſam. Quod autẽ promiſerint apparet, quia ſi nõ promiſiſſent redire ad Herodem, non diceret ſe illuſum à Magis: ergo promiſerant ei renunciare de puero, & renunciarent ei, & tamen non eſt dubium, quin Magi concederent ſe factu ros, quòd Herodes petebat, quia leue erat: maximè quia uidebatur rationabile. Et quia Magi non auderẽt aliquid negare Herodi, cùm eſſent in regno ſuo, & ſub poteſtate eius. Dicendum, quòd Magi promiſerant Herodi redire ad ipſum, ſiue renunciare de puero, & non fecerunt, tamen non peccauerunt, immo peccaſſent ſi rediiſſent ad Herodem, vel renunciarent ei de puero, vt ſeruarent promiſſa. Primò, quia Deus hoc vetuit, cùm angelus in ſomniis reuelauit eis, ne redirẽt ad Herodem. Et tenebantur obedire ei. Et contra iſtud mandatum Dei nulla promiſſio uel pactio, aut iuramentum poterat eos obligare, quia Deus eſt ſuper omnem legem naturalem, vel poſitiuam, ex qua cauſantur obligationes. Nam ſi Deo iubente, non ſolùm poteſt homo licitè occidere innocentem, ſed etiã tenetur, ſicut patet de Abraham, qui filium voluit occidere, quia Deus iuſſit. Geneſ. 22. & laudatur ibi laude magna propter hoc. Iſrahelitæ quoque ea, quæ ab Aegyptiis accommodata bona fide acceperãt furati ſunt Deo iubente. Exo. 3. & 11. Ita in promiſſionibus a fortiori Deo iubente contrarium licebit ab eis recedere; immo oportebit quantumcunque illæ aliàs iuſtæ ſint, & quantumcumque eorum non obſeruatio uergat in damnum eius, cui ex illis ius acquiſitum erat. Secũdò quia etiam Deo non iubente, nec reuelante, Magi propria auctoritate facere hoc poterant, immo tenebantur, quia ut ait Iſidorus, in malè promiſſis reſcinde fidem: Magi tamen licet a principio, quando promiſerunt Herodi redire ad ipſum, crederent hoc bonum eſſe, poſtea informati ſunt eſſe malum. Nam a principio non crediderant, quòd Herodes aliquid malum contra puerum concepiſſet, ſed putabant, quod volebat ire ad adorandum eum ſicut ipſe dixit, ſcilicet, ut & ego ueniens adorem eum. Poſtea vero edocti ſunt, ꝙ Herodes intendebat occidere puerũ, & hoc ꝑ angelum cognouerunt, etſi ẽt per aliquem alium certificati fuiſſent de hoc, tenebantur nõ redire ad Herodem, nec ei renunciare de puero, quia aliàs ipſi præſtarent cauſam ad mortẽ eius. Et ſic, ſi quis petat a me, quòd ego dicam ſibi ueritatem, & promittam, & illè petat, quod indicem ſibi aliquem, quem intendit occidere, non teneor ſeruare promiſſum. Tertio patet, quia non ſolùm tenet hoc in ſimplici promiſſione, ſed etiam in iuramentis. Nam quandocumque inuenitur iuramentum vergere in deteriorem exitum, nunquam eſt ſeruandum. Vnde ſiue iurans a principio intenderit malum eſſe id, quod iurabit, vt ſi iurauerit occidere, uel fornicari: ſiue a principio putauerit licitum eſſe, quod iurabat, & poſtea appareat malum eſſe, uel malum inde ſequi: non eſt tenendum iuramentum, ſed potius tenere uolens illud peccaret mortaliter: quia iuramentum non eſt inuentum, vt eſſet uinculum iniquitatis, ſed obligatio ad bonum firmius tenendum. Quarto, quia Magi periclitarentur ex hoc, nam ſi ad Herodem redirent, ſicut promiſerant, oportebat, quòd aut indicarent puerum, aut ipſi morerentur. Primum non erat

A faciendum, quia melius erat eis omnia mala pati, quã puerum ad mortem prodere: ſecundum, ſcilicet vitam ſuam Magi tenebantur potius conſeruare, quàm tenere promiſſionem, quã doloſe Herodes eos facere induxerat, ideo non tenebantur redire, ſed potius tenebantur non redire, ſicut fecerunt reuerſi per aliam viam.

Quare iratus ſit Herodes: & an iuſte iratus ſit.
Quæſt. LXVII.

QVAERITVR, quare Herodes iratus eſt, & an iuſtè iratus eſt. Ad primum dicendum, ꝙ iratus fuit. Primò, quia fruſtrabatur deſiderio

B ſuo. Nam valde optauerat occidere Meſſiam, quem Magi adorare uolebant. Et hoc valde deſiderabat, quia per hoc credebat pacificare regnũ ſuũ, quod aliàs perdere timebat. Nunc uerò Magis recedẽtibus putabat ſe non poſſe inuenire illum puerum, quia non manebant ei ſigna certa ad inueniendum, ideo non ſolum iratus eſt, ſed iratus eſt valde. Secundò, quia Magi feſellerant eum non ſeruantes promiſſa, & putabat ſe ex hoc læſum, & vilipenſum. Ad ſecundum dicendum, quòd Herodes iniuſtè iratus eſt, quia pro re iniuſta, ſcilicet, quia non poterat inuenire determinatè ad occidendum puerum, quem Magi venerant ad adorandum. Et tamen iſtud velle erat iniuſtiſſimum, vt ſupra declaratum eſt. Item non iuſtè ira-

C ſcebatur contra Magos, quaſi contra uiolatores promiſſi, quia illi habuerunt cauſas iuſtiſſimas ad non ſeruandum, ut declaratum eſt præcedenti queſtione, licèt ipſe non conſtarent Herodi ideo quouſque ſciret, cur non redierant ad ipſum, non poterat eis iuſtè iraſci tanquàm violatoribus promiſſi, quia non erant. Nam ſicut non eſt periurus, qui non ſeruat iuramentum, quod uergit in deteriorem exitum, ita non eſt, nec vocari debet promiſſi violator, qui illud non obſeruat, quod ſi obſeruatur malum eſt. Et ita erat hic: Herodes tamen qui non reſpiciebat niſi deſiderium ſuum, iraſcebatur ſupra modum.

Quando iratus fuit Herodes.
Quæſt. LXVIII.

D QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quòd tunc Herodes uidens quòd illuſus eſſet a Magis, occidit pueros, ſcilicet quando fuit iſtud tunc, quod hic ponitur, cum Herodes dicitur iratus. Quidam dicunt, quòd iſtud fuit mox ut Magi receſſerunt, ſcilicet poſt duos, uel tres dies poſtquam receſſerant ab Herode. Nam Herodes erat in Ieruſalem, & Ieſus natus erat in Bethlehem, quæ diſtat duabus leucis a Ieruſalem: Magi autem euntes in Bethlehem mox Chriſtum adorauerunt, & ſequenti nocte in ſomniis admoniti ſunt, ne redirent ad Herodẽ, ſequenti die redierunt in terram ſuam, ut ſupra decla-

E ratum eſt in quadam quæſtione, & ſic Herodes poſt paucos dies poterat ſcire de eorum receſſu, cũ locus, de quo receſſerant, diſtaret a loco, in quo erat Herodes ſolùm per duas leucas, & ſic tunc iratus eſt. Dicendum, quòd non ſtat, quia tunc manebat Chriſtus in Bethlehem, & ſi iraſceretur eo manente ibi, eſſet in periculo, quòd eſſet ibi. Patet, quia Chriſtus fuit in Bethlehem vſq; ad diem quadrageſimum quando præſentatus eſt in templo, & tunc iuit in Nazaret. Luc. 2. Ergo uidetur, quod ante diem quadrageſimum in Chriſti natiuitate non iratus eſt Herodes, & ſic non cognouit ante tempus illud Magos receſsiſſe.

Alij autem dicunt, quod iſtud fuit poſt fugam Chriſti in Aegyptum, & deinde ſequitur, ſcilicet tunc Herodes

rodes videns, quòd illusus esset à Magis, ergo necesse est, quòd fuerit hoc post fugam Christi in Aegyptū. Secundò patet, quia dicitur, quòd tunc videns, quòd illusus esset à Magis, mittens occidit pueros, & tamen non occidit pueros vsque ad biennium post Christi natiuitatem, cùm dicatur, quòd occidit pueros à bimatu & infra: ergo vsque ad illud tempus non iratus est. Sed tunc videtur esse inconueniens, scilicet, quòd Herodes vsque ad biennium post Christum natum non videret se illusum à Magis, quia tunc oportebat, quòd quasi per biennium lateret eum recessus Magorum: & nullo modo est verisimile. Patet hoc, quia Magi venerunt in Bethlehem die. 13. post Christi natiuitatem, vt supra probatum est in octaua quæstione, & sequenti die recesserunt de Bethlehem, scilicet, die quarto decimo, vel quinto decimo à Christi natiuitate, vt supra etiam probatū est quęstione. 5. supra. Nunc autem quando iratus est, erat biennium post Christū natum, & sic per totum istud biennium lateret Herodem recessus Magorum. Et hoc non est verisimile, cùm Herodes duabus leucis solùm distaret à loco, in quo erant Magi. Dicunt quidam aliter, quòd Herodes iratus est, & agnouit Magos recessisse post diem quadragesimum à Christi natiuitate, cùm iam præsentatus fuisset in templo, & iuisset in Nazareth: & sic sine periculo fuit Christus, quando iratus est Herodes. Sed obijcitur, quòd non erat verisimile Herodem tanto tempore ignorasse fugam Magorum, cùm esset tam propinquus ei locus, de quo recesserant. Dicendum, quòd necesse est dici Herodem supra modum in hac re fuisse remissum, & recessum Magorum maiori tēpore, quàm verisimile erat eum ignorare debere. Qđ patet, quia Magi recesserunt de Bethlehem, quæ erat propinqua Ierusalem, in qua erat Herodes: ait, quòd poterat Herodes ipsa die, vel sequenti scire eorum recessum. Et tamen necesse est dici, quòd ignorauerit, quia si mox, vel post vnam diem, aut duos à recessu eorum sciuisset Herodes, fecisset eos præoccupari ante redditum in terram suam, cùm valde iratus fuerit de eorum recessu, vt dicitur hic. Et tamen non potuit hoc facere Herodes, ergo non sciuit de eorum recessu vsque post aliquantum tempus, quando iam non poterat eos consequi fugientes. Et istud non poterat prouenire nisi ex aliqua cæcitate, vel negligentia Herodis. Ita ergo potest dici, quòd Herodes ignorauerit recessum Magorum, vsque post diem quadragesimū à Christi natiuitate: & tunc cognito recessu iratus est. Cùm autem obijcitur, quòd non erat verisimile Herodem hoc ignorare quadraginta diebus, dicendum, ꝙ hoc poterat prouenire, quia Deus excæcabat Herodē, ne ad ista aduerteret, ut euitaretur periculum Magorum, & Pueri: sicut in quibusdam aliis circa hoc negotium Herodes excæcatus est, vt probatum est supra in quæstione, qua quærebatur: quare Herodes non venit cum Magis in Bethlehem. Aliter potest dici, quòd interim acciderunt Herodi aliqua magna negocia, quibus implicatus ad Magos nihil aduertit. Aliter potest dici, & melius, quòd Herodes hoc tempore non erat oblitus Magorum, & tamen non poterat suspicari, quòd eo nesciente recederent: quia promiserant, ꝙ venirent ad ipsum. Etiam, quia non apparebat aliqua causa, quare eo nesciente vellent recedere: cū potius ipse in reditu iuxta regiam magnificentiam intenderet eis largiri munera, quia magnificus valde erat Herodes: vt declarat Iosephus sæpe à 14. lib. vsque ad 19. Antiquitatum. Et quia putabat Herodes, quòd ipsi nō crederent se posse recedere de regno illius ipso nolente, scilicet, quia non auderent se exponere periculo, & verecundiæ sine vlla causa. Ideo licèt morarentur ad redeundum ad ipsum: non putabat, quòd recessissent:

F sed credebat, ꝙ occupati erant inquirendo de puero. Nam quando Magi recesserunt ab Herode dimiserat eos stella, quam iam nō sperabant rediturā: ideo per humanam prudentiam petiuerant informari de loco, in quo Christus natus erat. Vnde Herodes misit eos in Bethlehem, quasi ibi inuenturi essent Messiam. Iratus enim erat, & putabat, quòd eum non poterant inuenire nisi per coniecturas, & prudentiam, ac sollicitudinem humanam: ideo dixit eis: Ite & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis renunciate mihi. Et ob hoc, cùm ad inquirendum illum, vt non errarēt in eo, adorantes quem nō debebant, requireretur magna inquisitio, putabat fortè eos manere faciendo istā inquisitionem. Istud autem crederet vsquequo tran-
G siret magnum tempus, scilicet post quadragenarium diem à natiuitate Christi, vel plus. Et tunc admiratus de eorum magna mora mitteret ad sciendum de illis, & inueniret eos recessisse, & tunc irasceretur. Ista positio aliqualiter videtur rationabilis, & tamen nō stat, cùm dicatur in litera, quòd Herodes videns se illusum à Magis iratus est, & mittens occidit pueros, qui erant in Bethlehem: ergo quando iratus est, occidit pueros: sed non occidit illos vsque ad biennium post Christū natum: ergo usque tunc non iudicauit se illusum, nec iratus est. Dicendum ergo videtur, quòd Herodes cognouit de recessu Magorum paucis diebus, post eorū recessum, & tamen non iratus est, nec iudicauit se illusum, quia putauit, quòd Magi stultè moti fuerant,
H & fefellerat eos stella, quam dicebant sibi apparuisse: & non inuenientes puerum reuersi sunt occultè in terram suam erubescentes redire ad ipsum. Sed post aliquanta tempora audiuit Herodes, ꝙ Messias natus erat, & quòd fuerat præsentatus in templo, cùm istud nūciasset Simeon, & Anna prophetissa omnibus, qui sperabant redemptionem Israel. Luc. 2. Quo audito putauit Herodes, quòd Magi puerum inuenerant, & tamen nolentes ei indicare illum, reuersi sunt occultè in regionem suam. Et tunc Herodes putauit se ab eis delusum. Et iratus est, & fecit immediatè occidi pueros, & sic fuerunt omnia ista simul. Ista positio est multum rationabilis, quia non patitur aliquod de inconuenientibus aliarum positionum, quia secundùm istā
I non ponitur, ꝙ Herodes longo tempore ignorauerit recessum Magorum, sed ꝙ sciuerit satis cito. Et dato, ꝙ sciuerit fuit causa valde verisimilis ad hoc, ꝙ tunc non iudicaret se illusum, sed magis iudicaret Magos fallacis stellæ visione deceptos erubuisse ad eum redire: sic ait August. 2. lib. de Concordia Euange. Et hoc erat valde verisimile: quia Herodes non solùm putabat Magos posse falli per stellam: sed etiam poterat putare, ꝙ stella núnquam eis apparuisset, quia ipse nunquam uiderat eam. Nam quando venerant Magi ad Herodem, occultata fuerat eis iam stella ad introitum Ierusalem, & quando recesserunt ab Herode etiā non præcedebat eos stella: sed postea in via eis apparuit, vt patet supra in litera. Ideo poterat putare Herodes, ꝙ Magi non viderant stellam, licèt satis esset, ꝙ putaret
K eos deceptos visione stellæ. Et tunc stat, ꝙ iratus fuerit post fugam Domini in Aegyptum, sicut litera significat, cùm dicitur, Tunc Herodes uidens, ꝙ illusus esset &c. Et ponitur hoc post Christi fugam in Aegyptum: etiam stat litera, scilicet, ꝙ tunc, quando iratus est, misit, & occidit pueros sicut litera dicit. Qui autē tenent alias positiones, necesse est, ꝙ dicāt aliqua quę videantur contra literam. Nam solet teneri à multis, ꝙ Herodes pauco tempore post Magorum recessum videns se illusum, voluit pueros occidere, & iratus est, sed impeditus ab executione huiusmodi, non occidit tunc pueros vsque post biennium, de quo infra dicetur. Sed obijcitur quare dicitur hic, ꝙ Herodes credi-

dit se illusum, quando audiuit ea quæ dicebantur per Simeonem, & Annam prophetissam? Nam tunc Herodes posset ab illis cognoscere, quis esset ille puer Messias, & sic non occideret pueros Bethlehem, sed persequeretur ipsum determinatè. Potest dici, quòd Herodes audiuit aliquam famam de Messia nato, & ista peruenerat ex eis, quæ Simeon & Anna prophetissa dixerant in templo, & tamen non peruenit ad Herodem, quòd illi dixissent, sed fuit ista fama quasi ab incerto auctore, sicut quotidie accidit, & sic non potuit Herodes habere aliquos, per quos se informaret de Messia, quis erat, uel unde, uel quando steterat in templo. Et tamen ex ista fama, quæ attestabatur dictis Magorum licèt esset ab incerto auctore, Herodes credidit, uel suspicatus est uehementer natum fuisse Messiam, & quòd Magi illum inuenissent, & tamen nolentes ei illum indicare, non redierunt ad ipsum, & sic crederet se illusum ab eis.

Quare occidit Herodes pueros in finibus Bethlehem. Quæst. LXIX.

QVAERITVR, quare occidit pueros, qui erant in Bethlehem, & in finibus eius: quia sufficiebat occidi pueros, qui erãt in Bethlehem: cùm Messias determinatè nasciturus esset in Bethlehem, sicut certificauerant sapientes supra in litera. Dicendum, quòd hoc fecit Herodes propter duo. Primò, quia dictum erat, quòd nasceretur in Bethlehem, & tamẽ Bethlehem potest accipi dupliciter. Primò pro ciuitate ipsa, quæ murorum ambitu continetur. Secundò pro urbe cum territorio, sic enim aliquãdo solet accipi in scriptura, ut Iosue 5. ubi litera nostra dicit, quòd angelus Domini apparuit Iosue in agro Iericho, dicit in Hebræo, quod apparuit ei in Iericho. Et sic accipitur Iericho pro ciuitate cum territorio. Et quia Herodes nesciebat quo istorum modorũ acciperetur Bethlehem, vt non erraret, occidit pueros tam in vrbe, quàm in territorio. Secundò potest dici, & fortè melius, quòd Bethlehem secundùm consuetudinem Hebræorum habebat territorium, in quo essent vineæ, & agri vrbis, & in his agris erant aliquæ paruæ congregationes domorum, quæ vocantur in scriptura villulæ, & uiculi, & erant præcipuè istæ domus propter necessitatem agriculturæ, & illi, qui habitabant in ciuitate habebant istas domos, & manebant aliquando in urbe, & aliquando in his domibus. Poterat autem esse, ꝙ quando Herodes vellet occidere pueros Bethlehem, essent aliqui in illis domibus agrorum, uel territorij, & vt nõ euaderet sic ille puer, iussit quòd non solùm in vrbe, sed etiam in territorio occiderentur pueri. Et hoc erar occidere pueros in Bethlehem, & in omnibus finibus eius.

An Herodes putaret sibi auferre timorem, si occideret pueros Bethlehem. Quæst. LXX.

QVAERITVR, an Herodes putaret sufficienter sibi auferre timorem, per hoc, quòd occidebat pueros solùm Bethlehem. Aliquis dicet, quòd nõ, quia licèt natus esset puer in Bethlehem, poterat esse alibi, & sic non occideretur cum pueris Bethlehem. Dicendum, quòd Herodes intendebat puerum istum inuenire determinatè per Magos, & ite ad adorandum, vt ipse fingebat, & tunc occideret illum, & sic esset certificatus, & auferret sibi omnem timorem. Cùm tamen Magos comperit recessisse: putauit, quòd iam non posset determinatè, sed posset fraudari desiderio suo. Et ad hoc valde iratus est, vt supra dictum fuit. Credidit tamen He

A rodes aliqualiter se esse securum occidendo pueros Bethlehem: quia non credebat esse verisimile, quòd puer alibi esset. Nam certus erat Herodes, quòd natus erat puer ibi, & non alibi, si adhuc natus erat, quia sapientes ei hoc ostenderant per prophetas, ideo licèt esset possibile puerum ibi natum alibi esse, nõ credebat tamen esse verisimile: quia si esset vir, aut iuuenis, vel in quacunque ætate, in qua homo potest per seipsum discurrere hinc & inde non indigens totaliter cura alterius, posset credi, quòd illo tempore fortè non esset in Bethlehem, ubi natus fuerat, & tamẽ erat puer paruulus, qui adhuc penderet ad ubera matris, ideo non erat verisimile eũ esse extra locum, in quo natus fuerat. Aliter potest dici, quòd licèt Herodes crederet puerum alibi esse posse, & non esset certus, ꝙ

B esset in Bethlehem, non ausus est tamen extra Bethlehem, & fines eius occidere pueros, quia eadem ratione, qua occideret pueros vnius loci occidere debebat pueros omnium locorum: quia non erat magis verisimile eum esse in uno loco, quàm in alio, si putaretur esse extra Bethlehem locum suæ originis. Herodes tamen non auderet occidere omnes pueros, qui essent in tota terra Iudæorum: quia si consurgetent omnes de regno contra ipsum, cùm esset causa communis, subitò eum delerent. Et non haberet ipse vires ad faciendum hoc in terra tota Iudæorum: ideo fecit solùm in Bethlehem, in qua erat vehementissima præsumptio, quòd ibi esset puer paruulus, qui ibi

C natus fuerat. Sed dicetur: quare non fecit Herodes occidi pueros, qui erãt in Nazareth? Quia licèt Christus natus fuisset in Bethlehem, erant tamen de urbe Nazareth parentes eius, & morabantur ibi. Vnde uocatur Nazareth ciuitas eorum. Luc. 2. Et sic poterat ibi esse puer, & poterat ibi verisimiliter presupponi: sicut quòd esset in Bethlehem. Dicendum, quòd Herodes non cognouit determinatè Christum, nec parentes eius: ideo nesciuit an illi essent de Nazareth, sed potius putauit, quòd erant de Bethlehem, vbi puer nascebatur. Si autem sciuisset Herodes parentes pueri esse de Nazareth, iam cognosceret eos distinctè saltem per coniecturas, & tunc non occideret pueros in Nazareth, nec in Bethlehem, sed per parentes puerum co-

D gnosceret, & illum solùm determinatè persequeretur.

Quare Herodes occidit pueros à bimatu. Quæst. LXXI.

QVAERITVR, quare Herodes occidit pueros à bimatu & infra, idest pueros duorum annorum: In litera dicitur, secundùm tempus, qđ exquisierat à Magis, idest, secundùm obseruationem illius temporis seruauit ætatem puerorũ occidendorum, vt occiderentur illi, de quibus verisimiliter poterat dubitari, & non alij. Et quia istud erat tempus ortus stellæ, sicut dicitur supra, quòd Herodes

E didicit diligenter a Magis tempus stellæ, secundùm ꝙ variè de stella dicitur, ita etiam variè dicitur de ista assignatione temporis. Quidam dicunt, quòd isti pueri fuerunt occisi paucis diebus post Christi natiuitatem: scilicet fortè non duobus mensibus, & tamen iussit Herodes occidi eos à bimatu & infra. Quia dicunt, ꝙ stella apparuit per duos annos ante Christi natiuitatẽ. Et quando venerunt Magi ad Christum effluxerant iam duo anni, & tredecim dies ab ortu stellę: & a Christo nato transierant solùm tredecim dies. Sed hoc nõ stat, falsum enim præsupponunt. Nam supra probatũ est, quòd ipsa die natiuitatis Christi stella apparuit, & non prius. Item quia isti non dant causam quare dicatur, quòd occidit pueros infra bimatum: quia hoc modo

do solùm debuisset occidere pueros,qui erant in biē-
nio, aut parum plus, & non eos, qui erant infra bima-
tum. Alii dicunt,quòd Herodes fecit occidi pueros à
bimatu & infra,idest,a duobus annis,vsque ad quinq;
annos: scilicet,quia Herodes quando iussit fieri istam
occisionem transierant duo anni ab ortu stellæ:ideo à
bimatu occidi debebant, & deinde vsque ad quinque
annos,& ante bimatum nullus occidendus erat. Ista
opinio est irrationabilis, primò,quia infra non signifi-
cat id,quod est vltra:sed id,quòd est citra:cùm dicitur
a bimatu & infra, idest infra bimatum,non potest in-
telligi, quòd sit vltra bimatum sed citra,scilicet minus
quam bimatus,ideo ex hoc non debebant occidi pue-
ri, qui erant vltra bimatum, sed solùm qui peruenerāt
ad bimatum:& qui nondum peruenerant.Qui autem
transierant non erant occidendi. Item quia dicunt, ꝙ
vsque ad quinquennium erant occidendi pueri,& ta-
men non apparet aliqua ratio, quare potius vsque ad
quinquennium, quam vsque ad septennium, vel de-
cennium occidi deberent.Et si dicas,quòd stella appa
ruerat per duos annos ante natiuitatem pueri, & ad-
uentum Magorum,& postea quasi per triennium He
rodes impeditus est occidere pueros, & sic effluxisset
per quinquennium ab ortu stellæ: etiam est hoc irra-
tionabile. Quia aut Herodes putabat puerum natum
tunc, quando stella orta est, aut quando Magi vene-
runt. Si primo modo debebat occidere solùm pue-
ros, qui erant iam in quinquennio constituti, & non
citra,& sic non a biennio in quinquennium. Si secun-
do modo,occideret pueros constitutos in triennio, &
non ante, & non occideret vsque ad quinquennium
constitutos, quia ad illud nulla ratio mouebat. Alij
dicunt,quòd Herodes pauco tempore post recessum
Magorum, cognito recessu eorum videns se delusum
iratus est,& voluit occidere pueros Bethlehem, & ta-
men impeditus est: quia vocantibus eum filiis suis A-
ristobolo, & Alexandro super statu regni coram Cæ-
sare Romam iuit. Et antequā iret,non ausus est occi-
dere pueros,ne de tāta crudelitate accusaretur. Cùm
verò diffinitum esset, ꝙ Herodes regnaret, & filij sibi
obedirent:reuersus est in Iudæam. Et quia tunc con-
firmatus erat in regno,ausus est occidere pueros qua
si nemo sibi resistere posset. Et quia eundo Romam,
& manendo,& redeundo transierat quasi biennium:
occidit pueros a bimatu & infra,quia tantum tempus
iam transierat ab ortu stellæ. Sed hoc non conuenit
omnino:cùm dicatur in litera, quòd Herodes videns
se illusum a Magis iratus est, & mittens, occidit pue-
ros. Et sic oportet, ꝙ tunc quando iratus est occiderit
pueros.Sed non occidit ante biennium transactum ab
ortu stellæ,ergo non iratus est ante istud bienniū. Ni-
colaus tamen, & multi alii tenent istam positionem.
Magis tamen uidetur dicendum, ꝙ Herodes occide-
rit pueros a bimatu & infra, quia tunc quando credi-
dit se illusum a Magis, transierat biennium ab ortu
stellæ,& credebat Herodes natum esse puerum quan-
do stella apparuit,& non ante, nec post. Quomodo
autem Herodes non crediderit se illusum a Magis an
te biennium,declaratum est supra in 67.quæstione. Et
hoc modo concordamus literæ, scilicet, quòd tunc
quando Herodes iratus fuit, occiderit pueros. Et quia
non cogimur isto modo ponere aliqua,quę non appa
reant ex litera,sicut ponit Nicolaus, scilicet, ꝙ Hero-
des uocatus fuerit Romam a filiis: quia licèt verum
sit,ꝙ Herodes accusatus sit ab illis:non tamen constat
an accusatus sit mox post aduentum Magorum,ita,vt
impediretur, vel non auderet occidere pueros, & ta-
men pluralitas nunquam est ponenda sine necessita-
te:ideo iste modus est conuenientior qui literæ con-
uenit,& nihil superfluum ponit.Sed dicetur quare He

F rodes occidit pueros infra bimatum,quia non uidetur
hoc conuenire intentioni suæ. Dicendum,quòd du-
pliciter solet ex poni istud verbum, infra. Quidam di-
cunt,quòd occidit pueros a bimatu & infra,idest pue-
ros omnes,qui erant inter bimatum & quinquenniū:
& minores bimatu nullos occiderit. Istam tamen po-
sitionem supra ostendimus esse irrationabilem. Dicit
tamen Iacobus de Voragine, quòd huic oppositioni
attestatur,quòd quædam ossa innocentum reperiūtur
ita magna,quòd puerorum solùm in bimatu constitu
torum esse non possunt. Ipse tamen non tenens hanc
positionem dicit,quòd homines erant tunc quantita-
tis maioris,quàm nunc: Ideo poterant ossa pueri duo-
rum annorum tūc esse sicut ossa pueri trium,vel qua-
G tuor annorum nunc.Dicendum,ꝙ etiam illa ossa non
multum inferunt: quia non constat nobis an omnia
illa,quę ostēduntur sint ossa Innocentum, potissime
cùm multi fuerint, & potuerint ossa aliquorum alio-
rum eis admisceri,& etiam ossa aliquorum innocen-
tum nondum inuenta esse, sed manere inter ossa pri-
uatorum hominum,sicut de innumerabilibus Marty
ribus, qui adhuc maioris meriti fuerunt, concedi ne
cesse est,ideo de hac positione non est curandum. A-
lii dicunt, quòd Herodes occidit pueros a bimatu &
infra, scilicet, quòd non occiderit maiores biennio,
omnes tamen minores occiderit etiam usque ad par-
uulos unius noctis. Cùm autem obiicitur, quòd hoc
non conueniebat intentioni Herodis, quia cùm ipse
H non dubitaret puerum iam esse duorum annorū,fru-
stra erat occidi pueros unius mensis,uel hebdomadæ,
de quibus nullum dubium erat, dicunt, quòd timuit
Herodes,quòd ille puer,cui sydera famulabantur, spe
ciem suam supra ætatem, uel infra ætatem mutaret;
& ita posset ostendere se esse puerum vnius noctis,li-
cèt esset duorum annorum. Ideo ad tollēdum voluit
occidere pueros, qui erant infra bimatum:hoc tenet
Augu. in quodam sermone Epiphaniæ.Sed dicendū,
quòd hoc non stat.Primò quia si puer crederetur pos
se mutare figuram,uel quantitatem,non solùm mu-
taret infra ætatem, sed etiam supra ætatē mutare pos-
set,& sic non solum diceretur a bimatu & infra, sed
a bimatu & supra. Secundò,quia si crederetur puerū
I posse mutare quantitatem,nō proderat dici,quòd oc-
ciderentur pueri a bimatu & infra,uel supra, quia po-
terat mutare quantitatem suam,& figuram iuxta æta
tem hominis annorum quinquaginta, aut uetustissi-
mi.Tertiò,quia si Herodes hoc timeret,oportebat,ꝙ
crederet puerum hoc scire,& velle mutare vultum,ne
agnosceretur,& tunc uerisimilius erat,quòd mutaret
vultum suum ad illam ætatem, in qua nullo modo a-
gnosceretur,scilicet,ad maximam senectutem,quàm
quòd omitteret modicum ab ætate sua, scilicet, parū
supra biennium,vel parum infra biennium,& sic non
daret aliquem terminum ætatis ad occidendum pue-
ros.Quartò,quia si Herodes credidisset istum puerum
posse facere miracula, desperaret posse occidere illū:
K quia poterat facere diuersa miracula, ut nec occidere-
tur. Quintò, quia non uidetur conuenire hoc inten-
tioni Herodis, qui solùm voluit assignare terminum
ætatis occidendorum per ortum stellæ, cùm dicatur
in litera,quòd occidit pueros a bimatu & infra secun
dùm tempus,quod exquisierat a Magis. Ergo non cō-
siderauit,ꝙ puer posset mutare uultum,sed solùm tē-
pus natiuitatis eius: non dubitans,quin iuxta ætatem
suam esset uultus,& corpus eius, sicut in aliis homini-
bus.Sextò,quia si crederet istum puerum posse facere
miracula, crederet quòd poterat facere se inuisibilē,
& maneret in Bethlehem,& non occideretur,uel exi
ret de Bethlehem,& finibus. Et sic frustra Herodes oc
ciderer pueros. Et in hoc non erat dubitandum, quia
si ipse

ſi ipſe crederet, ꝙ puer poſſet mutare vultum ſuum, & quantitatem, & mutaret quando occiderentur infantes, oportebat, ꝙ præſupponeret illum puerũ ſcire, ꝙ quærebatur ad mortem. Et tunc, ꝙ taliter ſe defenderet, ꝙ Herodes non poſſet eum occidere. Et ſic ſciret, ꝙ non poſſet eum occidere, & occiſio puerorũ eſſet inutilis. Septimò, quia ſuppoſito, ꝙ puer poſſet facere miracula non ſolùm Herodes deberet deſperare ſe poſſe occidere illum, ſed deberet potius timere, ꝙ ille puer occideret eum: quia ipſe conabatur occidere illũ, & alios pp ipſum: iō non vr̄ dictum rōnabiliter, ꝙ Herodes ſuſpicaretur, ꝙ puer poſſet mutare uultum, aut facere aliqua miracula ad defendendum ſe ab Herode. Sed obiicietur, quia Herodes ſciuit miraculum factum eſſe in natiuitate pueri. ſ. ꝙ ſtella apparuit, & deduxit Magos vſque in Bethlehem. Dicendum, ꝙ nihil ſequitur ex hoc. Nā non conſtabat Herodi miraculum illud factũ fuiſſe, quia ipſe nunquam uidit ſtellā Magorũ, eo ꝙ, qñ Magi venerunt ad Herodē, iam diſparuerat eis ſtella ad introitum Ieruſalē, & qñ receſſetunt ab Herode, nōdum apparuerat eis, ſed poſtea in via apparuit, ut colligitur ſupra ex litera, iō poterat credere nullam ſtellam Magis apparuiſſe. Aliter poteſt dici, ꝙ licèt Herodes crederet ſtellam apparuiſſe Magis, tamen non conſtabat illam indicare natiuitatem Meſſiæ. Vnde Herodes credidit, quādo Magi receſſerunt à ſe non redeundo eos fallaci ſtellæ viſione deceptos erubuiſſe, & ad ſe non rediſſe, ut ait Augu. in lib. de Concor. Euang. & ſic non conſtabat Herodi miraculum apparuiſſe in natiuitate pueri. Vt per hoc crederet eum poſſe mutare uultum, vel facere nunc aliqua miracula. Omiſſa ergo iſta poſitione, dici poteſt uno modo, ꝙ Herodes fecit occidi omnes pueros, qui erant infra bimatum vſq; ad puerũ unius noctis, propter duo. Primò propter ſuperabundantē cautelā, ne accideret aliquis error, per quem ille puer euaderet. Quia licèt ille eſſet in bimatu, uel quaſi, cũ nimis deſideraret Herodes occidere illum, potius uoluit peccare ex ſuperabundantia, quàm propter malam, uel nō diligentem conſiderationem circa ætatē, ne puer iſte poſſet euadere. Secundò poteſt dici, & veriſimilius, ꝙ iſta occiſio puerorum facta fuit ſubitaneè, & non poterant miniſtri immorari circa ſingulos pueros conſiderando de eorum ætate, an eſſent in bimatu conſtituti, uel parum plus, aut minus, ideo occiderunt omnes, de quibus poterat dubitari. Et ſic ēt ipſos recenter natos occiderunt. Quod autem fieret ſubito iſta occiſio, veriſimile eſt propter duo. Primò, quia ſi fieret cum aliquali deliberatione, & mora, patres paruulorum pararent ſe fortè ad reſiſtendum regi, ne morerentur filij ſui, & alius populus conſurgeret, & obſtaret ei occidenti pueros ſine cauſa, potiſſimè quia cognoſcerent, quòd hoc faceret ad occidendum Meſſiam, qui erat verus rex ipſorum. Secundò, quia ſi fieret mora in occiſione, parentes paruulorum haberet locum abſcondendi pueros, vel transferendi eos extra terminos Bethlehem. Et ſic Herodes non conſequeretur intentum. Ideo neceſſe eſt, ꝙ perfecta fuerit iſta occiſio repentinè multis miniſtris uenientibus ſimul ad occidendum pueros, ita ut uix audiretur fama, antequam eſſet malum finitum. Et ad iſtam tantam celeritatem hñdam non poterant miniſtri Herodis morari aliqualiter ad diſcernendũ ætatē puerorũ, ex uultu, uel ex quantitate corporis, Vt ergo nō erraret, iubebat eis, ꝙ occiderent oēs, q̃ erant à bimatu & infra, qa oībus talibus quaſi cōpetit eadē conditio, ſ. ꝙ teneantur in brachiis matrum, uel maneant in trepūdiis, ſiue cunis. Iſta poſitio eſt ſatis veriſimilis, nec oportet eā negare. Poſſumus tñ dicere rōnabilius, ꝙ Herodes iuſſerit occidi pueros à bimatu & īfra. ſ. eos,

A qui erant in bimatu, & q̃ erant parũ infra bimatũ, de quibus non poſſet faciliter cognoſci dn̄a ætatis. In illis tñ quorũ ętas cognoſceretur diſtincta pp paruitatē, ut ſi eſſent pueri unius menſis, vel parum plus, non erat ullatenus ueriſimile, ꝙ Herodes iuberet eos occidi, cum fruſtra eſſet hoc ad intentionē ſuam. Et tñ ipſe inquantum poſſet euitaret videri crudelis, ideo nō occideret oēs, qui erant infra bimatũ, ſed ſolùm eos de quorum ætate poterat dubitari, an eſſent in bimatu, uel quaſi. Et hoc oportet ſubintelligi, cũ dicatur in litera, ꝙ Herodes occidit pueros à bimatu & infra ſm tp̄s, qđ exquiſierat à Magis: & ſic non occideret illos, de quibus manifeſtum fuiſſet, ꝙ nati fuiſſent multo poſt illud tp̄s, qđ didicerat à Magis. Et ita erāt paruuli

B unius, vel duorum mēſium, & infra, ergo non occiderentur, & neceſſe eſt ſm hoc tp̄s ſubintelligi literam non ſolùm à bimatu, & infra, ſed ēt aliquos, qui eſſent parum ſupra bimatum, de quibus non conſtaret, ꝙ eſſent maiores bimatu, oportebat occidi, quia aliàs poſſet ſequi error. ſ. ꝙ aliquis qui erat ſolum in bimatu non occideretur ſi uideretur aliqualiter eſſe ſupra bimatũ, uel nō conſtaret oīno eſſe in bimatu, vel oportebat dari, ꝙ miniſtri Herodis inquirerēt de ſingulis, an eſſent in bimatu, uel aliqualiter ſupra. Et hoc falſum eſt, qa ſi cognitio fieri deberet, non potuiſſet fieri illa occiſio infantiũ, ut ſupra dictũ eſt. Iō oportebat, ꝙ ex aſpectu corporis iudicaretur ætas. Et ſic aliqui ſupra bimatum occiderentur, ſicut aliqui infra bimatum. Et

C eadem ratio erat de utriſque, cùm conſtaret Herodi biennium tranſiiſſe ab ortu ſtellæ, & tunc credebat puerum natum. Si autem obijciatur, quòd in litera dicitur, quòd Herodes occidit omnes pueros à bimatu & infra. Dicendum, ꝙ li omnes ſolùm refertur ad pueros qui erant in bimatu. Et uerum eſt, quòd omnes qui erant iu bimatu occiſi ſunt. non tamen omnes, q̃ erant infra bimatũ. Aliter pōt dici, ꝙ oēs pueri, qui erant in bimatu, & qui erant infra occiſi ſunt nō quidē oēs ſimpliciter, ſed ſm intentionē Herodis. ſ. oēs, q̃ erant infra bimatum, de quibus poſſet dubitari ex aſpectu corporis, an eſſent in bimatu. Conſiderandum autem, ꝙ ad hoc, ꝙ Herodes iſtam occiſionem puerorum faceret minus crudeliter, quàm fieri poſſet, &

D tolleret ſibi ſuſpitionem timoris, oportebat, ꝙ ipſe ſecretè faceret ſciri quot pueri parui erant in Bethlehē ætatis duorum annorum, uel quaſi, & hos faceret deſcribi nomina parentum ſuorum. Tunc ſubito mitteret miniſtros ad occidendum eos. Et hoc modo miniſtri iam ſcirent quos pueros occidere deberent, & in quibus domibus. Et ſic ſubito poſſent facere nihil cogitantibus parentibus de hoc, vt non poſſint eos occultare, nec in alia loca transferre. Et hoc modo Herodes certificaretur ex numero interfectorum, an occiſi eſſent omnes illi de quibus poterat dubitari, an eſſent coætanei Meſſiæ. Et etiam minorem crudelitatem ſic exerceret: quia non occideret niſi pueros conſtitutos in bimatu, & parum infra, & parum

E ſupra: quia tunc miniſtri non occidere debebant indifferenter omnes, de quibus dubitarent, ſed illos ſolum, qui deſcripti erant, & ad quos mittebantur, & quorum iam patres, & domos cognoſcebant ipſi miniſtri, vel aliqui dirigentes eos in hoc. Et ob hoc iſta poſitio eſt adhuc rationabilior, quàm præcedens: quia iſta ponit minorem crudelitatem, ſcilicet, quia ualde pauciores hoc modo Herodes occideret, quàm illo, & tamen omnino credendum eſt, quòd ipſe quantum poſſet euitaret crudelitatem, vt non inſurgerent contra eum regnicolæ. Item quia exercēdo totam illam crudelitatem, non eſſet certificatus, an occidiſſet omnes pueros Bethlehem, de quibus poterat dubitari. Nam ſi ſubito

facta fuisset ista occisio, & non præcessisset illa consideratio, & descriptio puerorũ, de qua supra diximus poterat accidere, quòd aliq de illis pueris casu essent tunc extra Bethlehem, & fines eius, etiam quòd aliqui essent tunc intra Bethlehem in talibus locis positi, in quibus non inuenirentur, licèt parentes de hoc non præcogitassent, & sic aliqui euadere possent, & maneret Herodes adhuc dubius. Facta autem præcognitione, & descriptione prædicta non poterat hoc accidere, ideo ista positio est ualde rationabilior.

Quid uult dicere, uox in rama audita est. Quæst. LXXII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quòd uox in Rama audita est. Nam ploratus, & ululatus solùm fuit in Bethlehem, ubi occisi fuerunt infantes, & non in Rama: ideo non audiretur in Rama. Quidam dicunt, quòd licèt ploratus esset solùm in Bethlehem & finibus eius, auditus est tamẽ in Rama, quia erat locus propinquus Bethlehem. s. plus quam ciuitas Ierusalem. Nam procedẽdo de Bethlehem in Rama uenitur per urbẽ Ierusalem, ut patet Iudicum 10. de illo Leuita, qui accepit uxorẽ de Bethlehem. Et dicitur ꝙ redibat cum ea de Bethlehem In terram suam, & iuxta solis occasum uenit in Ierusalem. Et dixit puer Leuitæ, ꝙ manerent in Ierusalem. Et dixit Leuita, non ingrediar oppidum gentis alienę, quæ non est de filiis Israel, sed transibo usque Gabaa. Et cùm illuc peruenero, manebimus in ea, aut certè in urbe Rama. Et sic apparet, ꝙ Rama erat ultra Ierusalem uenientibus de Bethlehem, & tamen à Ierusalem in Bethlehem sunt duæ leucæ, ut supra dictũ est, ergo non poterat ploratus, & ululatus Bethlehemitarũ audiri in Rama: maximè, quia de Bethlehem usque Rama sunt quatuor leucæ recto itinere, ut ait Marinus Venetus in libro suo in quo descripsit diligentissimè totam terram sanctam, & distantias singulorum locorum artificioso modo valde in quadam area geometrica diuisa per leucas quadratas. Idem patet in lib. Fratris Brocardi Thetonici de eadem re. Ad quatuor tamen leucas non poterat aliquis clamor audiri plorantium. Item quia non uidetur esse aliqua cã quare diceretur, ꝙ uox plorãtiũ audiretur in Rama, quia potius ad hoc dici debuisset, quòd audiretur in Ierusalem, quæ erat ciuitas magis propinqua, & erat ualde insignis. Dicendum igitur sicut supra dictũ est exponendo literam. Rama accipitur uno modo, ut nomen proprium, & tunc est nomen ciuitatis, quæ est in tribu Beniamin, & distat quasi duabus leucis à Ierusalem existens iuxta Gabaa. Iud. 19. Alio modo est nomen commune, & significat excelsum. Ita accipitur hic: & sic accipitur, uox in rama audita est, idest, in excelso. Sed obijcietur, ꝙ non accipiatur hic, ut nomen cõe, quia tunc cùm sit translatum istud Euangelium de Hebræo, non diceretur uox in rama, sed uox in excelso audita est. Et tñ Hieron. posuit nomen Hebræũ ergo accepit illud, ut nomen proprium. Dicẽdum, ꝙ cõiter nomina, quę in Hebræo sunt cõia, quando fit interprætatio in latinum uertuntur in nomina latina, & quando manet nomen sicut in Hebræo semper accipitur tanquam nomen proprium, nisi quando fortè Euangelistæ uolunt allegare id, ꝙ Christus allegauit in Hebræo, qa ponunt in Hebræo, sicut ipse posuit, sicut infra 27. dicitur Eli, Eli, lammasabacthni, & est hebraicus sermo. Et Mar. 5. dicitur Tabita cumi, & etiã est Hebræum. Quando tamen Euangelistæ ipsa dicũt immediatè declarant: sicut. s. infra 27. ubi dicitur Eli, Eli &c. dicitur immediatè, hoc est. Deus Deus meus, cur me dereliquisti? Et Mar. 5. cùm dicitur Tabita cu-

F mi, dicitur immediatè, ꝙ est interpretatum: puella tibi dico surge. Hoc aũt fuit speciale, qa cùm sit nomẽ appellatiuum, & ponatur in Hebræo, non ponitur expositio eius. Necesse est tñ dici, ꝙ Rama sit nomẽ cõe. i. excelsum, qđ patet, quia Iere. 31. ponitur ista eadẽ auctoritas. Nam de ipso loco allegat eam hic Matthęus, & tñ ibi non ponitur rama, sed excelsum. s. uox in excelso audita est lamentationis fletus, & luctus Rachel plorantis filios suos. Et tñ in Hebræo ponitur ibi rama, & sic Hierony. fecit hic, ꝯ cõem consuetudinem suam, & aliorum interpretum, & nisi ista eadem auctoritas Ier. 31. nos compelleret, necessariò dicere deberemus, ꝙ accipitur rama, ut nomen proprium.

G *Quare Matthæus allegat hic sæpius auctoritates veteris testamenti. Quæst. LXXIII.*

QVAERITVR quare Matthæus allegat hic sæpe auctoritates ueteris testamenti. Aliquis dicet, ꝙ fit ut adhibeamus fidem dictis eius. Dicendum, ꝙ non stat, quia Matthæus nihil probans est tantæ auctoritatis, sicut quilibet propheta ueteris testamenti, & nõ oportet, ꝙ inducat aliquas probationes, quia tũc eodẽ mõ nõ crederemus Isaiæ, nec Moysi, nec alicui prophetæ, cùm nihil probent, sed solũ dicant. Et hoc falsum est. Patet propositũ, qa Matthæus, & omnes scriptores sacræ scripturæ Spiritu sancto dictante scripserunt. 2. Pet. 1. & tamen Spiri-
H tus sanctus ita uerax est in uno, sicut in alio, quia per nullum potest mentiri. Ergo ita credẽdum Matthæo, sicut Isaiæ, & Ieremiæ, & non debet peti ab eo aliqua probatio, immo maioris auctoritatis est Matthæus, & quilibet de scriptoribus noui testamenti, quã Moyses, Isaias, Ieremias, & omnes scriptores ueteris testamenti, ut declaratum est supra in prologo nostro in 6. qõ. Dicendum, ꝙ Matthæus allegat auctoritates ueteris testamenti sicut allegant Euangelistæ, quia nemo est eorum, qui aliquas non alleget, ut patet discurrendo in libris eorum, Considerandum tamen, ꝙ Matthæus allegat auctoritates, quas cæteri Euangelistæ, & insuper plures. Nam quædam sunt auctoritates Euangelistarum, quas Christus allegauit contra Iudæos ad probandum aliquid, & Euangelistæ scribunt illas scriben-
I tes gesta Christi. Aliæ sunt, quas Euangelistę inducunt interdum ultra eas, quas Christus induxit. Primas auctoritates non inducũt Euangelistæ, sed Christus, & illas scribunt tanquam historici descriptores rerum gestarum, & dictarum à Christo, sicut est illa, infra 22. scilicet. Dominum Deum tuum &c. & alia, scilicet, Dixit Dominus Domino meo, eod. cap. & illa, Ex ore infantium, & lactẽtium perfecisti laudem, infra 21, & illa. Domus mea domus orationis uocabitur. eod. ca. Et sic de multis aliis. Alias autem Christus non allegauit, & inducunt Euangelistæ illas, sicut sunt omnes, quæ habentur hic, & præcedenti cap. & seq. & infra 4. Illas quas Christus induxit, ad hoc solùm indu-
K xit, vt conuinceret Iudęos, vel ipsos, contra quos arguebat. Nam Iudæi non credebant Christo: ideo ipse indigebat auctoritatibus contra illos: vt contra diabolum tentãtem triplici auctoritate usus est infra 4. & Luc. 4. Quantum ad istas auctoritates non est differentia inter Euangelistas, quia omnes allegant illas, licèt quidã plures illarum, alii pauciores. Matthæus quippe magis solicitus est inducendo illas, ꝗ cæteri, ut patet legendo librum eius, & cęterorum Euangelistarum. De alijs allegationibus, quæ non sunt Christi, dicendum, quòd quasi nullus inducit aliquas nisi Matth. Alij vero rarissime: Matth. autem sæpissime, vt patet sequenti ca. & hic, & pręce. c. & infra 20. & in multis locis, ubi ipse inducit illas, & nemo aliorũ Euangelistarũ illas ponit.

Ratio

A Ratio huius fuit, quia Matth. ſcripſit Iudæis, qui legē Moyſi, & prophetas tenebant, in quibus plurima de ipſo Meſſia, & de actibus eius ſcripta erāt. Et quia erat impoſſibile Meſſiam eſſe eum, qui non impleret oīa illa: habuit ſpecialiter Matthæus hanc ſollicitudinē, ꝙ vbicunq; aliquid de Chriſto ſcripſit, qđ prænūtiatum eſſet in lege, aut prophetis, allegaret loca illa, oſtendēs quomodo in Ieſu completa erant. Et per hoc ſi Iudæi non plenè credebant, crederent ablatis ſibi dubijs circa Ieſum per hoc. Si autem plenè credebant, conſolarentur ſaltem videntes quomodo Ieſus in quem credebant, erat ille verus Meſſias, quem lex, & prophetæ prædixerant, ſicut dicitur Ioā. 1. ꝙ Philippus dixit Nathanaeli: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth. Et iſta B eſt cauſa, ſicut declarátum eſt præcedenti. cap. quare Matthæus incepit à generatione Chriſti, ꝓbans ipſum eſſe filium Dauid, & Abrahæ: de quorum ſemine promiſſus erat venturus Meſſias. Cæteri autem Euangeliſtæ non habuerunt hanc ſollicitudinem, quia non ſcripſerunt Iudæis, ſed Gentilibus, qui non credebant in Chriſtum, ex eo quòd prænunciatus erat in lege, & prophetis: ſed ex eo, quòd miracula fecerat ipſe, & diſcipuli eius, qualia nunquam viſa, nec audita ſunt. Et ſic non erat neceſſe allegari illis auctoritates veteris teſtamenti. De Matthæo, quòd ſcripſit Iudæis, patet in prologo primo Hieronymi ſupra, ſcilicet, Matthæus, cum primò. & in prologo eiuſdem, ſcilicet. Plures fuiſſe. & in prologo ſuper Marcum. De Ioanne patet, quia C ſcripſit ad preces Epiſcoporum Aſianorum, & aliarū Eccleſiarum, quę erant extra Iudæam, & principaliter ꝓpter hæreticos, ſcilicet, Cherinthianos, & Ebionitas ſupra in prologo. Plures fuiſſe. ideo non oportebat allegare vetera. De Luca dicēdum, quòd ſcripſit Theophilo viro præcipuo in vrbe Antiochena. Et iſte, vt dicitur, non erat Iudæus, ſed de gentilitate conuerſus, quia Antiochia extra terram Chanaan eſt, licèt non multum diſtans ab illa. Et dato, quòd eſſet Iudæus, erat iam vir perfectus in fide, & non erat neceſſe allegare ei auctoritates veteris teſtamenti, ſed hanc curā Matthæus habuit præ omnibus.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus D Domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Aegypto, dicens: Surge, & accipe Puerum, & Matrem eius: & vade in terram Iſrael. Defuncti ſunt enim, qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius: & venit in terram Iſrael. Audiens autem, quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo, timuit illò ire. Et admonitus in ſomnis, ſeceſſit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ E vocatur Nazareth, vt adimpleretur, quod dictum eſt pet prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

Defuncto autem. Hic ponitur quoddā ɔ̄ns ad Chriſti perſecutionem. ſ. ꝙ factum eſt poſtq̄ ceſſauit perſecutio, quæ inferebatur per Herodē, & dī. *Defuncto autem Herode*. Iſte fuit primus Herodes, cuiꝰ tpe Chriſtꝰ natꝰ eſt, & ꝓꝑ quem fugit in Aegyptum. Et dum ipſe vixit, ſemper ibi manſit. Alij poſt iſtum vocantur Herodes de progenie iſtius, de quibus in ſcriptura fit mentio, & de his. ſ. dicetur in hiſtoria Herodis. q. 91. *Ecce angelus Domini apparuit Ioſeph in ſomnijs*. Sępe apparebat angelus Ioſeph. Nam hic quater apparuit. ſ. ſemel in Chriſti conceptione, præcedenti cap. & ſemel ad fugiēdum in Aegyptum, ſupra in litera, & ſemel ad redeundum de Aegypto, vt patet hic, & ſemel ad eundum in Nazareth. ſ. in litera. Qualis eſſet iſta apparitio præcedēti. c. declaratum eſt. q. 55. & 56. *In Aegypto*. ſ. manente in Aegypto in ciuitate Heliopoli, vt aſſeritur, vel Babylone. Sic enim Caſſiodorus refert in hiſtoria tripartita, & manebat ibi Ioſeph quaſi nunquam receſſurus eſſet inde quouſq; angelus ei appareret, quia ſupra dixit ei. Fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi. *Surge, & accipe puerum, & matrem eius*. Erat Ioſeph dormiens, cùm angelus ei apparuit, quia dicitur, ꝙ apparuit ei in ſomnis. Et non eſt ſenſus, quòd immediatè teneretur Ioſeph ſurgere, & recedere, quia de Aegypto non receſſit per noctem, ſicut de terra Iſrael, vt patet ſupra in litera, eo quòd de terra Iſrael timebat videri fugiens: de Aegypto autem non timebat uideri recedens, quia nemo ibi perſequebatur eum, ſicut in terra Iſrael. Sed eſt ſenſus, ꝙ Ioſeph ſurgeret. i. inciperet parare ſe ad redeūdum de Aegypto. *Et vade in terram Iſrael*. Vocatur terra Iſrael tota terra Iudæorum. Et diſtinguitur hic terra Iſrael contra Iudæam eo modo, quo ſuperius diſtinguitur ab inferiori: quia Iſrael includit totam terram Chanaan, in qua Iudæi habitabant. Iudæa autem uocatur pars illa, quæ pertinebat ad tribum Iuda ſpecialiter, de qua Ioſue. 15. Et ſic Galilæa erat de terra Iſrael, ſed non de Iudæa, cùm dicatur infra quòd timuit Ioſeph ire in Iudæam, & iuit in Galilæam in ciuitatem Nazareth, & angelus dixit nunc Ioſeph, quòd iret in terram Iſrael, & non dixit in quem locum, ſed iterum admonitus per angelum iuit in Nazareth. *Defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri*. Quaſi dicat. Non eſt iam aliqua cauſa manendi hic: quia illi, qui quærebant animam pueri defuncti ſunt, ſcilicet, Herodes. Quærere animam alicuius, eſt petere illum ad mortem, & ſic dixit Helias. Ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. 3. Regum. 19. Et Dauid dixit ad Abiathar. Mane mecum ne timeas. Si quis quæſierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque ſaluaberis. Quaſi dicat. Si aliquis voluerit me occidere, uolet occidere te: & è contrario. 1. Regum. 22. *Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius*. Non eſt ſenſus, quòd mox accepta reuelatione per noctem cōſurgens receſſerit, quia oportebat eum aliqua neceſſaria uiæ diſponere, cùm itineraturus eſſet per deſertum, vt ſupra declarauimus: etiam ſi Ioſeph manſerat in Aegypto multo tempore, ſcilicet, ſeptem annis, ut aſſerit Hiſtoria ſcholaſtica: & haberet in tanto tempore aliquem mundum œconomiæ, & aliqua vtenſilia, & res domeſticas, de quibus diſpoſiturus eſſet: etiam, quia aliquas amicitias propter communicationem ibi contraxiſſet, & fortè ex collatione beneficiorum ſuſceptorum. Erat ergo inurbanum, ꝙ inſalutatis amicis recederet: maximè quia iſtud erat preſtare cauſam ſuſpicandi contra ſe, quia quæ in tenebris, & abſconditè aguntur, ſuſpecta ſunt de malo, quia qui malè agit, odit lucem. Ideo, vt nemo haberet ius querelæ, nec ſuſpicari quicquam poſſet contra Ioſeph & Virginem: decuit illos prius alloqui amicos ſignificantes receſſum ſuum, & ſic palam recedere. Scriptura tamen non ponit niſi id, quod eſt ad propoſitum ſuum, cetera ſubticens. Ideo dicitur hoc, ꝙ conſurgens cepit puerum, & matrem: quia cętera, quæ inter hoc egit Ioſeph, ad ſacrā ſcripturam non pertinent. *Et venit in terram Iſrael*. ſ. Intrauit in terram Iudæorum pertranſito deſerto, qđ erat inter Aegyptum, & Iudæam. *Audiens autem, quòd Archelaus regnaret in Iudæa*. Hic ponitur cauſa timoris Ioſeph, quia ipſe veniebat directè in Iudæā, & audiens nunc, quòd regnaret Archelaus, timuit.

Nam ante hoc non timebat, cùm Angelus dixiſſet ei: Defuncti ſunt, qui quærebant animam pueri. Iſte Archelaus erat quartus filius Herodis,qui regnauit loco Herodis. Nam tres priores ſcilicet Antipater, Alexander, & Ariſtobolus ab ipſo Herode occiſi fuerunt, de quo infra dicetur. Et dicitur,quòd regnabat in Iudæa, ſcilicet non in tota terra Iudæorum. Nam in Galilæa non regnabat, quia aliàs non auſus fuiſſet ire illuc Ioſeph pro Herode patre ſuo, ſcilicet, pro primo Herode,qui nunc defunctus fuerat, quem vocāt Herodem Aſcalonitam, & vocatur pater iſtius, non quòd iſtum ſolum haberet filium,quia ſeptem habuit,quos ſupra nominauimus,& quatuor illorum viuebant quorum iſte erat maior. Et vocatur ſpecialiter filius Herodis, quia ipſe ſolus ei ſuccedebat in regno. *Timuit illò ire.* Putauit enim,quòd ille vellet perſequi puerum, ſicut pater eius Herodes. *Et admonitus in ſomnis.* Subintelligendum eſt, quòd Ioſeph pendebat in dubio,ſcilicet, an iret in Iudæam,vel nō: & neſciebat quid faceret. Et interim apparuit ei angelus ī ſomnis, ſicut ſolitus erat apparere, & dixit ei, quòd iret in Galilæam. *Seceſſit in partes Galilæę.* Ideſt,diuertit ad Galilæam. Quaſi dicat: nūc erat in terra Iuda,vel in principio eius,& ad illam directè veniebat, & tamen admonitione angelica diuertit in Galilæam. Quæ autem ſit Galilæa,& quomodo vocantur duæ Galilææ declarabitur infra 4. quando dicetur de Galilæa gentium. *Veniens habitauit in ciuitate, quę vocatur Nazareth.* Eſt Nazareth in Galilæa,in qua etiam habitauerant parentes Ieſu antequam recederent in Aegyptum: quia poſtquam præſentatus eſt in templo, dicitur quòd receſſerunt parentes eius in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth, de qua magis infra dicetur. *Vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam: Quoniam Nazarenus vocabitur.* Debet exponi, Vt. vt importet concomitantiam, & non cauſalitatem, ſcilicet,vt adimpleretur,quòd dictum eſt &c.i. Tunc adimpletum eſt,quòd dictum eſt per prophetam. Sic accepit ipſemet Matthæus ſupra in litera, quia poſtquam poſuit de morte puerorum ſubdidit. Tunc adimpletū eſt, quòd dictum eſt per Ieremiā: & dicitur hic,quòd dictum eſt per prophetam,ſcilicet,Iſaiam. 11.c.ſ. Egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet. Dicit litera Hebraica,& Nazarenus de radice eius conſurget,& iſte erat Chriſtus,qui uenit de radice Ieſſe,ideſt,ſtirpe Dauid,qui erat filius Ieſſe præcedenti c, & vocatur Chriſtus Nazarenus,nō quòd fuerit in Nazareth natus, quia natus eſt in Bethlehem,ſupra in litera, ſed quia conceptus eſt in Nazareth. Luc.2.& ibi nutritus eſt,antequam iret in Aegyptum.Luc.2.& ibi manſit,& conuerſatus eſt vſque ad principium prędicationis ſuæ, vt colligitur hic, tunc enim cepit Chriſtus diſcurrere per diuerſas ciuitates, & prædicauit in Ieruſalem, quæ erat caput terræ Iudæorum. Cùm autem dicitur hic, quoniam Nazarenus vocabitur, non eſt ſenſus, ꝙ ſic dixerit propheta, quia Iſaiæ. 11. unde hoc accipitur non habetur ſic, ſed ſolū Nazarenus de radice eius conſurget. Sed allegauit Matthæus quātū ad ſententiam,& non quantum ad literam: ſicut ſæpe Chriſtus facit, & apoſtoli, & ipſe Matthæus, vt patet, ſ. Et tu Bethlehem terra Iuda, quia illud habetur Michæę. 5.& tñ non eſt eadem litera,vt ſ̄ declaratum eſt.

Quare poſt mortem Herodis,& non ante,iuſſus eſt Ioſeph redire in terram Iſrael. Quæſt. LXXIIII.

QVAERITVR, quare dicitur hic, ꝙ defuncto Herode dixit angelus Ioſeph,quòd rediret de Aegypto,& cur non ante mortem eius. Nā uidetur, ꝙ ante mortē ipſius potuiſſet ſecurè uenire. Quia Chriſtus receſſit de Iudæa, quia fu-
F turum erat, quòd Herodes quæreret eum ad perdēdū ipſum, ſicut dixit angelus ſupra in litera. Iſtud autem fuit, quando Herodes occidit pueros in Bethlehem. Illis autem occiſis Herodes non perſequeretur puerū propter duo. Primò,quia iam ceſſaret timor eius credendo, quòd inter illos pueros Bethlehem occidiſſet illum,quem timebat. Secundò,quia dato, ꝙ Herodes uellet aliquem iam perſequi,neſciret quis eſſet ille. Et tamen multo tempore ante mortem ſuam Herodes occidit iſtos pueros, quia poſtea in penam iſtius occiſionis datum eſt ei,ꝙ occideret tres filios ſuos,ſcilicet, Alexandrum,Ariſtobolum, & Antipatrum. Poſtquā
G ergo occiſi erant pueri poſſet Chriſtus redire in Galilæam. Dicendum,quòd non fuit ei ſecurū redire dum uiuebat Herodes, cū dixerit hic angelus,defuncti ſunt enim,qui quærebant animam pueri. Quaſi dicat. Nūc eſt ſecurum redire,& ante hoc non erat ſecurum. Ratio huius eſt, quia Herodes licèt occidiſſet oēs pueros Bethlehem,nondum erat animus ſuus quietus,q̄a neſciebat per certitudinem an occiderat illum,quē quærebat,cū eum diſtinctè cognoſcere non potuerit. Hoc eſt.n,quod ipſe ualde cupiebat ſcire,& per Magos ſperabat illud ſcire,cùm dixit eis:quòd diligenter interrogarent de puero, & cùm inuenirent renunciarent ei, ut ipſe ueniens adoraret eum.ſupra in litera. Et q̄a hoc non potuit conſequi,iratus eſt ualde de receſſu Magorum, & ſe illuſum iudicauit. Occidendo ergo pueros fecit, quod potuit ad occidendum illum,quem ignorabat.
H Et tamen non plenè ſibi ipſi ſatisfecit, quia neſciuit an illū occidit, Vnde hoc facto Herodes neſciebat quid ultra faceret. Et tamen animus ſuus non omnino quieſcebat,ſed adhuc intētus erat ſi aliquid ultra hoc ſcire poſſet. Si autem uiuēte Herode Chriſtus rediret de Aegypto in Iudæam,cū adhuc Herodes ſemper haberet animum inquirendi illum, de quo dubitabat, & haberet ſatellites ſuos per diuerſa loca,poſſet aliquis ei dicere, quòd redierat nunc quidam puer Iudæus de Aegypto,& ſ̄m conſiderationem ętatis poterat præſumi, quòd erat de illis,qui in Bethlehem q̄rebantur ad mortem,& maximè q̄a uenire de Aegypto faciebat quandā pręſumptionem,cū nihil in Aegypto facere haberent parentes cū puero paruulo. Iō fortè
I inquirereт ſup eo, exiſtentibus his cauſis ſuſpicandi,& poterat inueniri clarè, ꝙ ipſe fugerat de Bethlehē antequam occiderent alij pueri, & qūo poſtea de Nazareth fugerat in Aegyptum. Et ſic eſſet ei periculum graue, ideo uiuente Herode ſecurè redire non potuit.

Quare poſt mortem Herodis iuſſus eſt Ioſeph redire in terram Iſrael,cum ibi poſſet habitare. Quæſt. LXXV.

QVAERITVR, quare poſt mortem Herodis iubetur Ioſeph redire de Aegypto, quia ita bene poterat ibi manere, & nutriri puer ſicut in Iudæa. Quidam dicunt, quòd factū eſt, quia peccatum erat uiro Iudæo manere extra terram Iudæorum ſine cauſā neceſſaria: quia non poterat ire in templum tribus temporibus anni, quibus ire tene-
K batur. Exodi.23.& 24. Dicendum, quòd falſum eſt: primò quia hoc dato,obligarentur omnes Iudæi habitare in terra Chanaan, in qua manentes poſſent ire in templum temporibus ſtatutis, & tamen falſum eſt, quia poterat quilibet Iudæus habitare in quacunque terra uellet, etiam nunquam ueniendo ad templum Domini, & non peccabat in hoc, ut latè declaratum eſt ptæcedenti cap. in q. triceſima nona, qua quærebatur, An liceret Ioſeph recedere de terra Iſrael, quando uoluit occultè dimittere Mariam. Secundò, quia in Aegypto vbi nunc erat Ioſeph, habitabant plurimi Iudæorum ex antiquis temporibus,

bus. Nã tempore Iudæ Machabæi ipſe Iudas, & totus A
populus Iudæorum ſcripſerũt Iudęis, qui erant in Ae-
gypto, ut obſeruarent diem purificationis templi, &
diem ignis: quas feſtiuitates ipſi in Iudæa incæperant
obſeruare. 2. Machabæo. 1. Ergo poterat Ioſeph licitè
manere cum illis Aegyptiis obſeruando iudaicas cæ-
remonias: etiam non redeundo in templum ter quo-
libet anno: nec etiam ſemel. Quia non ſolùm nunc e-
xiſtente cauſa tam ardua, non tenebatur redire: ſed &
nulla exiſtẽte cauſa Iudæus, qui ſemel habitaret extra
terram Chanaan, non obligabatur aſcendere in tem-
plum temporibus ſtatutis: vt eadem quæſtione decla-
ratum eſt. Tertiò, quia non ſolùm nõ peccaret Ioſeph
non redeundo in terram Iſrael mortuo Herode, &
ceſſantibus omnibus cauſis timoris, ſed potius pecca- B
ret, ſi rediret, quouſque ei Deus mandaret: quia ange-
lus ei dixit: Fuge in Aegyptum: & eſto ibi, vſque dum
dicam tibi. Supra in litera. Ergo ſi in tota uita Ioſeph
angelus non apparuiſſet ei: rurſus etiã ſi mortuus fuiſ-
ſet Herodes, & omnes de progenie ſua, tenebatur ma
nere in Aegypto per totam uitam, & ſic angelus non
dixit ei, quòd rediret, vt non peccaret, quia non mane
bat ibi uoluntate ſua, ſed mandato Dei, & Deus non
obligabatur ad legem, ſcilicet, ut expleta cauſa timo-
ris, pro qua iuſſerat Ioſeph manere in Aegypto, tene-
retur ei iubere, quòd rediret in Iudæam: ideo non pro-
pter hoc iubebat ei redire. Dicendum autem, quòd
angelus iuſſit Ioſeph redire de Aegypto. Primò, quia
ire in Aegyptum non fuit iuſſum Ioſeph tanquam bo C
num eſſet ei, aut puero ſimpliciter, ſed ſolùm ex neceſ
ſitate, ad euitandum periculum. Ceſſante ergo pericu
lo non fuit opus manere in Aegypto. Hanc cauſam
tetigit angelus iubendo ipſi Ioſeph redire, cùm ait:
Defuncti ſunt enim, qui quærebant animam pueri.
Quaſi dicat. Iam non eſt neceſſarium, quòd maneas
hic in Aegypto, quia defuncti ſunt, qui quærebant ani
mam pueri, ideſt uolebant eum occidere: ideo reuer-
tere in terram tuam. Secundò, vt tolleretur pęna Io-
ſeph, & Mariæ: quia manendo in Aegypto erant exu-
les. Eſt tamen homini pæna manere omnino extra na
tale ſolum. Nam propter hoc iura dederunt exilium
in pęnam, & ipſa conuerſatio terræ natalis eſt cuilibet
dulcior, maximè quando ex neceſſitate quis relinquit D
terram ſuam. Voluit ergo Deus iſtam pænam tollere
Ioſeph, & Marię. Puero enim non erat pæna, quia nũ-
quam ſe cognouerat nutriri in alia terra ſecundùm
cognitionem competentem ætati, licèt aliàs ipſe ſem
per ſciret omnia. Ideo poterat terram Aegypti dilige-
re ſicut terram natalem, & vellet in ea manere. Erat e-
tiam pæna Mariæ, & Ioſeph, quia priuabãtur commu
nicatione, & aliis parentum, & cognatorum, & ami-
corum, cum quibus totam tranſactam uitam egerãt.
Et conſiſtit maxima delectatio in talibus communica
tionibus. Quia conuenire eſt actus proprius amicorũ,
in quo maxime delectantur. 9. Ethic. Carere ergo hoc
longo tempore erat grauis pœna. Item quia commo
dius Ioſeph, & Maria poſſent viuere in terra ſua quã E
in Aegypto. Quia licèt pauperes eſſent, fortè habebãt
aliqua in Nazareth, aut in aliis locis terræ Iſrael, ex qui
bus aliquod ſubſtentationis ad uitam capere poſſent,
quod non poterant facere in terra Aegypti. Item quia
qui ſunt extra terram ſuam, ſunt ſemper timidiores,
& habent animum afflictum magis nihil audentes fa
cere. Et ſi quis eis moleſtus eſt, oportet tollerare, quia
non confidunt ſe habere adiutores contra eos, qui sũt
incolæ. Ideo eſt eis uita amarior, quàm in natali ſolo
viuentibus. Et ob hoc Deus ualde uetuit affligi adue-
nas. Exo. 22. ſcilicet. Aduenam non contriſtabis, nec
affliges eum: Aduenæ enim fuiſtis in terra Aegypti.
Et Exod. 23. dicitur. Peregrino moleſtus non eris: ſci-

tis enim aduenarum animas, quia & uos aduenæ
fuiſtis. Quaſi dicat, Bene ſcitis quales ſunt animæ ad-
uenarum, ſcilicet ſemper afflictę timentes malum ſi-
bi inferri, & non ſperantes auxiliatorem. Et ob hoc in-
ter ſe affliguntur ſemper, ideo uos non affligatis eos.
Vt ergo his pęnis carerent Maria, & Ioſeph, & aliis
multis, quæ conſequuntur exules, & peregrinos, & ad
uenas, debuerunt uocari de Aegypto, ut redirent in
terram ſuam. Tertiò, quia fuit ualde neceſſarium ex
parte Chriſti quòd rediret in terram Iſrael. Quia ſi
Ioſeph & Maria manſiſſent in Aegypto poſt mortẽ
Herodis, & Chriſtus non rediiſſet niſi tempore, quo
prædicaturus eſſet, ſcilicet, anno triceſimo, non co-
gnoſceretur a Iudæis eſſe de ſtirpe Iudæorum, ſed ma-
gis putaretur eſſe Aegyptius, cùm non cognouiſſent
eum ante annum triceſimum, quando rediret de Ae-
gypto. Iſtud autem erat ualde inconueniens, & con-
tra intentionem Chriſti, quia ipſe uolebat Iudæis o-
ſtendere ſe ut Meſſiam, quia ſic erat. Et ſi manſiſ-
ſet in Aegypto uſque ad annum triceſimum, nunquã
eum recepiſſent, quia conſtabat Meſſiam uenturum
eſſe de ſemine Dauid, de iſto autem non conſtaret,
ſed potius præſumeretur Aegyptius, ſi ſemper man-
ſiſſet in Aegypto vſque ad triceſimum annũ. Debuit
ergo in tenera ætate, ſcilicet, in 6. uel 7. anno redire in
terram Iſrael, & ibi ſemper conſeruari, ut Iudæi non
poſſent ignorare, uel dubitare eum eſſe de ſtirpe ipſo-
rum, & inter eos ſemper nutritum. Et ſic non eſſet
difficile oſtendere ſe eſſe Meſſiam. Quartò erat hoc
neceſſarium ad eandem rem propter operationem
miraculorum, quæ facturus erat ad oſtendendum ſe
Meſſiam, & Deum. Nam ſi in Aegypto manſiſſet
vſque ad annum triceſimum, poterant Iudæi putare,
quòd illa ſapientia prædicandi proueniſſet ei ex huma
na eruditione, quia inter Aegyptios fuerunt olim cla-
riſſima ſtudia in vrbe Memphis, ut ſupra dictum eſt
tractando de Aegypto, & fuerunt ſemper ibi magni
ſapientes. Vnde Moyſes in Aegypto eruditus eſt in
omni doctrina, & ſapientia Aegyptiorum. Act. 7. Et
ſic de Chriſto poterat putari. De miraculis autẽ eius
poterat eſſe magna ſuſpitio, quia in Aegypto fuerunt
ſemper maximi malefici, & incantatores, & in omni
arte peſſima eruditi: unde Magi Pharaonis contende-
bant de paritate miraculorum cum Moyſe, & Aarõ,
qui faciebant uera miracula ex parte Dei, & fecerunt
iſti Magi aliqua, ſcilicet, conuerterunt aquam in ſan-
guinem ſicut Aaron, & Moyſes. Exo. 7. & etiam ma-
lefici fecerunt ranas in Aegypto ſicut Moyſes. Exo. 8.
& feciſſent etiã alia ſigna niſi Deus prohibuiſſet eos.
Qđ ſatis apparet, qa quãdo Moyſes cyniſes fecit, & nõ
potuerũt Magi Pharaonis illos facere, dixerunt: digi-
tus Dei eſt hic. Exod. 8. ideſt poteſtas Dei eſt hæc, quæ
impedit nos facere hoc, quia aliàs bene poſſemus. Poſ
ſet ergo dici de Chriſto, quòd ibi didiciſſet artẽ magi-
cã, & oẽ genus maleficii, per qđ faceret miracula, & di
cerent, ꝙ ipſe peruenerat ad apices iſtius artis, & ſe-
creta eius magis quàm pręcedentes, ideo admirabilio
ra opera faciebat. Ita. n. putauit Porphyrius de Chri-
ſto, & multi de Pontificibus idolorum dicẽtes Chr̄m
fuiſſe uirũ ſapientiſſimũ omniũ hominũ, non tñ fuiſ-
ſe Deũ, & ꝙ ipſe ſcripſit quendam librũ ad Petrum &
Paulum diſcipulos ſuos de artibus illis, per quas mira-
cula faciebat, ut ait Auguſt. 1. li. de concordia Euange
liſtarum, Chriſtus autem uoluit oſtẽdere, ꝙ ſapientia
p̃dicationis ſuæ non ueniebat ex humana inſtructio-
ne, & miracula non proueniebant ex aliquibus arti-
bus nephariis, ſed ſola Dei uirtute. Ideo oportebat,
quòd ipſe uiueret inter Iudæos a tenera ætate tali
modo, ut tota ſua conuerſatio ſciretur, & an aliquid
poſſet addiſcere, uel non, & an magicas artes ex

aliqua parte poſſet conſequi. Ita factum eſt: nam Chriſtus poſtquam de Aegypto reductus eſt in teneris annis, ſcilicet, in ſeptennio, vt aſſeritur, manſit ſemper in Nazareth vitam pauperem ducens, & erat ſubditus parentibus. ſ. ſuis. Luc. 2. faciebat omnia, quæ ſibi imperabantur: ſeruiens in procurando neceſſaria ad vitam. Et ita, nec literas vnquam didicit, nec aliquibus ſapientibus viris communicabat, ſed inter illos pauperes viros in vrbe Nazareth conuerſatus eſt ſemper ſciente hoc toto populo. Et ſic nemo poterat calumniari eum alibi didiciſſe, vel aliunde conſecutum artes ad faciendũ miracula: ſic patet Magiſter. 6. Quia, cùm eſſet in terra ſua dicitur, quòd multi audientes eum mirabantur in doctrina eius, dicentes. Vnde huic hæc omnia? Et quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne iſte eſt fabri filius, & Mariæ, & frater Iacobi, & Ioſeph, & Simeonis, & Iudæ? Nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? Et ſequitur: Et ſcandalizabantur in illo. Et ſic iſti de Nazareth mirabantur de doctrina Chriſti, quia cognoſcebant totam præteritam eius conuerſationem, & fuerat ſemper apud illos ipſe, & parentes eius, nec erat de ſtirpe aliquorum ſapientum, ideo ſcandalizabantur neſcientes vnde iſta prouenirent. Si autem fuiſſet in Aegypto vſque ad annum triceſimum, & tunc mox veniens inciperet prædicare, & miracula facere, manifeſtè dicerent, quòd per Aegyptiorum incantationes & ſapientiam iſta omnia habuerat: quia erat ſatis veriſimilis præſumptio ſaltem prima facie, & maximè volentibus malignari, quibus etiam leuiſſimæ præſumptiones videntur eſſe violentæ. Ideo dicendum, quòd Chriſtus non ſolùm non debuit manere in Aegypto vſque ad annum triceſimum: ſed etiam non debuit ibi manere aliquanto tempore ætatis ſuæ: in quo iam ſit puer capax diſciplinæ: quia etiam ſi Chriſtus anno. 18. ætatis ſuæ rediiſſet de Aegypto, poſſet præſumi, ꝙ didiciſſet artes nepharias ibi tempore illo. Nam Chriſtus non fuit in Aegypto, nec alibi aliquo tẽpore conuerſatus cum hominibus, à quibus poſſet præſumi, ꝙ aliquid boni, aut mali addiſceret in doctrinis, & tamen Iudæi dixerunt, ꝙ in Beelzebub principe dęmoniorũ eiiciebat dęmonia. Ĩ. 12. & Luc. 11. A fortiori ergo iſtud dixiſſent ſi in Aegypto moratus fuiſſet in aliqua parte ætatis ſuæ, in qua eſſet capax diſciplinæ. Et ob hoc rediit de Aegypto in ſeptennio, vt aſſeritur, & tũ manifeſtum eſt, quòd ante ſeptennium non poterat iſta didiciſſe. Et ob hoc Chriſtus non debuit conuerſari aliquo tempore antequam inciperet pręedicare, & facere miracula in aliqua terra extra terram Iudæorũ, quia tunc poſſet præſumi, quòd inde conſecutus fuiſſet artes maleficas ad faciendum miracula. Fuit ergo valde neceſſarium propter Chriſtum, vt cito rediret Ioſeph de Aegypto. Quinta, quia Chriſtus debuit conuerſari in ſua tenera ætate inter Iudæos non ſolùm in Nazareth ciuitate ſua, ſed etiam in aliis locis Iudæorũ: vt aliqualiter inciperet cognoſci, vt quando inciperet prædicare, non haberetur omnino incognitus. Hoc autem fieri poterat, quia quolibet anno ibat ipſe in Ieruſalem in die ſolemni paſchali cum parentibus ſuis. Lucæ, 2. Et ſic aſcendendo quolibet anno in Ieruſalem poterat cognoſci à multis Iudæorum, cùm omnes cõuenirent in Ieruſalẽ in illo feſto; quia ter in anno omne maſculinum apparere debebat coram Domino in templo. Exod. 23. & 24. Hoc non potuiſſet fieri ſi manſiſſet in Aegypto vſque ad annum triceſimum. Sexta, quia Chriſtus antequam prædicaret, oporteret quòd cognoſceretur à Iudæis tanquam obſeruans legẽ per continuam conuerſationem in actibus legis Moyſi, ſicut alij Iudæi conuerſabantur, quia iſtud requirebatur ad hoc, ꝙ aliqui vocarentur iuſti, vt patet Luc. 1.

F ſcilicet. Erant ambo iuſti ante Deũ incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus Dñi ſine querela. Et non ſolùm operari ſm legem, ſed ẽt cogitare in illa requiritur ad eſſe iuſtum. Pſal. 1. ſ. Sed in lege Dñi fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte. Hoc Chriſtus oſtendere non poterat Iudęis de ſe ipſo, ſi manſiſſet in Aegypto vſq; ad annum triceſimũ, qñ inciperet prædicare. Ideo oportuit, ꝙ multo tp̃e ante ipſe eſſet inter Iudęos, & per opera oſtenderet ſe obſeruatorem legis Moyſi, cũ ipſe vellet oſtẽdere ſe eſſe iuſtum. Hoc aũt Chriſtus oſtendebat non ſolũ eis, inter quos cõtinuè morabatur. ſ. in vrbe Nazareth, qui videbant eum ſm legem Moyſi viuere ſine querela, & offenſione: ſed ẽt toti Iſrael hoc oſtendebat, cũ aſcende-

G ret quolibet anno in die ſolenni paſchæ in Ieruſalem, quando totus Iſrael aſcendebat. Luc. 2. Et ſic totus Iſrael erat teſtis, quòd ipſe ſaltem in hoc obſeruaret legem Dei. Septimò erat hoc neceſſarium ad tollẽdum timorem, & ſuſpitionem quãdam Iudæorũ circa prædicationem ſuam. Quia ſi Iudæi nunq̃ vidiſſent eũ viuere ſm legem Moyſi: putarent, ꝙ prædicando conaretur introducere aliquem nouum errorem ꝯ legem. Si autem vidiſſent eũ tota vita ſua præcedentẽ viuere ſm legem Moyſi, non putarent, ꝙ contra illam nunc prædicaret. Quia non erat veriſimile, ꝙ aliquis vir prudens prædicando vellet ſubitò deſtruere ea, quæ tota vita operando approbauerat: potiſſimè cũ in moralibus magis credatur operibus, quàm ſermonibus, vt ait

H Ari. 4. Ethi. Et ille, qui reprobat in uerbo, quæ facto approbauerat, oſtendit ſe præuaricatorem, ut patet ad Gala. 2. ſcilicet. Si enim, quæ deſtruxi, hoc iterũ ædifico: pręuaricatorem me conſtituo. Et ſic erat neceſſe, ut prædicatio Chriſti ſine timore, & ſuſpitione à Iudæis reciperetur: ꝙ multo tempore. ſ. a parua ætate uiderent eum operari ſm legem. Et hoc innuit Lucas. Act. 1. ſ. Primum ſermonem feci de oĩbus, quæ cepit Ieſus facere, & docere. Et ponitur prius facere, quàm docere. Hoc autem fieri non poterat ſi Chriſtus manſiſſet in Aegypto vſque ad annũ triceſimũ, ideo debuit reuerti in parua ætate. Octauò fuit neceſſarium ad tollendum calumniam. Quia quando Chriſtus cepit p̃dicare, multi Iudęorum calumniabantur eum, ꝙ nõ ob-

I ſeruaret legem, quia curabat ſabbathis infirmos, & dicebant: iſte homo à Deo non eſt, qui ſabbathum non ſeruat. Et Chriſtus excuſabat ſe, dicens: ꝙ ipſe ꝯ legem non ageret, nec prædicaret ꝯ eam. Ĩ. 5. ſ. Non ueni ſoluere legem, ſed implere. Et quia ut dictum eſt, in moralibus magis creditur operibus quàm ſermonibus, magis ipſe tolleret hanc ſuſpitionem, ſi tota uita p̃terita uixiſſet ſm legem Moyſi, quàm ſi nunc multis uerbis ſe excuſaret. Ideo oportuit, ꝙ ante hoc Iudæi cognouiſſent eum tanquam perfectum obſeruatorem legis. Nam ſi nouiter ueniſſet de Aegypto, & curaret ſabbathis, uel faceret quędam alia, de quibus Iudæi eũ calumniabantur, etiam ſi multis ſermonibus ſe uellet excuſare, nunquam ei crederent: ſed putarent, quòd

K intendebat paulatim progredi ad deſtructionẽ legis. Fuit ergo neceſſarium, quòd rediret de Aegypto in parua ætate. Nonò fuit hoc neceſſarium maximè ad intentionem ſuam, quia aliàs à Iudæis non crederetur Meſſias, etiam ſi multa miracula faceret. Nam in lege & prophetis promiſſus erat Meſſias futurus de ſemine Dauid, & naſciturus in Bethlehem: ideo neceſſe erat uerum Meſſiam iſta habere. Et ſic quantacunque miracula faceret, qui non eſſet natus in Bethlehem, nec eſſet de ſemine Dauid, nunquam debebat credi eſſe Meſſias. Si tamen Chriſtus manſiſſet in Aegypto uſque ad annum triceſimum, nunquam Iudæi credidiſſent eum eſſe de ſemine Dauid, ſed de ſtirpe Aegyptiorũ. Et dato, ꝙ aliq benigniores vellent credere

credere eum esse de stirpe Iudæorum, quia in Aegypto multi Iudæi habitabant, ut supra dictum est: tamē saltem nunquam credidissent eum natum in Bethlehem. Et tamen necessarium erat omnino Messiā esse natum in Bethlehem Michææ. 5. & supra in litera. ergo Iudæi nunquam uellent eum recipere tanquā Messiā. Patet hoc, quia Christus ex tenera ætate, s. ex septēnio fuit sp̄ in terra Israel, & nunquā inde recessit, & uidebāt eum quolibet anno Iudæi in Ierusalem in festo Paschæ. Luc. 2. Et tamen calumniabantur, quòd non erat Messias dicentes, quòd non erat de Bethlehem, nec de semine Dauid. Io. 7. Nam cùm quidam dixissent, quòd Iesus erat Messias: alii dicebant, quòd nō. s. Nunquid a Gallilęa Christus uenit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem Castello, vbi erat Dauid venit Christus? Quasi dicat. Iste non de Bethlehem, sed de Nazareth. Ideo non potest esse Messias. Nec soli pharisęi, qui erāt æmuli Christi istud dicebant: sed etiam viri iusti diligentes ipsum, sicut erat Nathanael, quē ipse Christus laudauit. Io. 1. dicens. Hic est uerè israelita, in quo dolus non est. Et tamē iste Nathanael dubitauit de Iesu, an posset esse Messias: qa erat de Nazareth. Vnde quando Andreas dixit ei. s. Quē scripsit Moyses in lege, & ꝓphetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, dixit Nathanael. A Nazareth potest esse aliquid boni? idest. Nūquid Messias qui est totum bonum, qđ speramus, potest esse de Nazareth? Quasi dicat. Nō. A fortiori autem ista dicerēt, si Christus non rediisset de Aegypto usque ad annū tricesimum, quando incæpit prædicare. Ideo fuit omnino necessarium, ꝙ Christus pauco tempore maneret in Aegypto. Decimò, quia Christus in parua ætate facturus erat aliqua miracula, uel signa uirtutis suæ inter Iudæos, sicut quādo existens annorum duodecim disputabat in templo, cùm doctoribus: & stupebant omnes super prudentia, & responsis eius. Luc. 2. Oportebat ergo, ꝙ in anno duodecimo ætatis suæ esset in terra Israel, quia illo tempore decreuerat istud miraculum facere. Non ergo decuit ipsum manere in Aegypto usque ad annum tricesimum. Et ob hoc mortuo Herode mox ut periculum cessauit, iussus est Ioseph redire in terram Israel. De loco autem conuersationis Iesu in parua ætate, & de conuersatione eius ante prędicationem suam, & post qualis esse debuit, & an fuit conueniens declarabitur. Luc. 2.

Quare angelus non nominauit Ioseph determinatum locum ad habitandum. Quæst. LXXVII.

QVAERITVR quum angelus dixit Ioseph, quod rediret in terram Israel: quare non dixit ei locum determinatum, ad quem iret: unde oportuit ipsum Ioseph postea de hoc dubitare, ut patet supra in litera. Dicendum, ꝙ hoc fuit. Primo propter Ioseph consolationem: quia consolabatur ex apparitione angeli reuelantis ei quid facere deberet: & ꝑ hoc securus erat, quòd illud quod faciebat rectum erat, & prospere ei eueniret. Et sic quanto pluries angelus appareret Ioseph, tanto magis consolaretur. Si tamen angelus nunc dixisset Ioseph locum, ad quem iturus esset: non oporteret, ꝙ ei iterum appareret. Et quia nō dixit, oportuit, ꝙ dubitante Ioseph iterum appareret angelus ei ad tollendum dubium, & sic magis consolaretur. Hanc rationem tāgit Nicolaus hic. Secūdò fuit, ut Ioseph postea dubitaret, & cogeretur recurrere ad Deum per orationem. Nam si nūc angelus dixisset Ioseph locum, ad quem ire deberet determinatè, non dubitaret: & sic non recurreret

A ad Deum. Nunc autem, quia non fuit certificatus dubitauit: ideo cùm esset uir iustus, & quē scriptura laudat, uerisimile est, quòd mox, ut dubitaret conuerteret se ad Deum, ut certificaret ipsum: quia iste est modus iustorum, sicut dixit rex Iosaphat. 2. Paralip. 2. s. In nobis quidem nō est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Et sic Ioseph magis mereretur confidendo in domino, & ad ipsum in tribulatione cordis sui recurrēdo. Tertiò fuit hoc propter nos, quia Christus non solùm nos docuit verbis, sed etiam operibus, & exemplis: cùm omnis Christi actio sit instructio nostra. Cum ergo nos
B videamus, quòd parentes Iesu portantes ipsum paruulum laborioso itinere de Aegypto, a Deo relinquebantur aliquando in afflictionibus cordis, scilicet dubitantes de statu suo, nō miremur nos, si nos quoque a Deo relinquamur interdū in angustiis. Nec per hoc arguere debemus, ꝙ nos deseruerit aut exosos hēat, quia cùm hoc vnigenito suo fecerit, & parētibus eius portantibus eum de Aegypto: de quibus non est dubium, quin eos Deus ualde diligeret, quos unigeniti sui inter omnes homines parentes custodes educatores elegerat: nobis quoque, licèt idem faciat, nō est signum, quòd nos oderit: sed potius ex hoc arguendū est, quòd nos diligat: quia Deus omnem filium quem suscipit flagellat: qui autem nō corripitur a Deo adul-
C terinus reputatur, & non filius, ut patet ad Heb. 12. ubi Apostolus ualde inducit istam similitudinē ad non deficiēdum in tribulationibus, dicens: Recogitate eū, qui talem sustinuit a peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut non fatigemini animis uestris deficientes. Quartò fuit hoc, quia angelus noluit cogere Ioseph ad manendum in aliquo loco determinato, ut posset manere in terra Israel ubicunque bene sibi uideretur. Et tamen si angelus diceret ei, ꝙ iret in locum certum, teneretur illuc ire, & manere, & putaret, ꝙ non liceret ei aliquando ire ad habitandum in alio loco quousque angelus ei diceret: ideo noluit ei determinare locum, quia satis erat, ꝙ Christus esset in terra Israel, & esset ubicunque. Si autem dicas, ꝙ po-
D stea determinauit ei locum, & sic obligauit eum ad manendum ibi: dicendum, quòd non determinauit ei locum, sed solùm prouinciam, quia dicitur. *Et admonitus in somnis secessit in partes Galilææ: & postea dicitur, quòd & ueniens habitauit in ciuitate, quæ uocatur Nazareth.* Et sic uidetur, ꝙ primum dixit angelus Ioseph, scilicet, ꝙ secederet in partes Galilęæ, secundum autem, scilicet, ꝙ ueniret in Nazareth uidetur fuisse magis uoluntarium, cùm dicatur. *Et ueniens hebitauit in ciuitate, quæ uocatur Nazareth.* Si autem scriptura intenderet significare, ꝙ vtrumque habuit Ioseph ab angelo, diceret apertius, & admonitus in somnis secessit in partes Galilææ in Nazareth, uel adhuc melius diceretur, ꝙ admonitus in somnis uenit in Nazareth ciuitatem Galilææ.
E Quinto fuit hoc, quia sicut Deus non defecit homini circa necessaria, ita in non necessariis non prouidet supernaturaliter. Omnes autem reuelationes sunt opus supernaturale, non solùm fieri debent de eis, in quibus homo nullo modo potest prouidere per prudentiam suam. Poterat tamen Ioseph per prudentiam suā in isto dubio prouidere. Quia tamen contingit ipsum dubitare, & forte affligebatur timore, angelus ei rursus apparuit.

Qui erant illi, qui quærebant animam pueri,
Quæst. LXXVIII.

QVAERITVR, qui erant isti de quibus hic dicitur, quòd quærebant animam pueri. Dicendum, quòd Herodes iste erat. Quod patet, quia defuncto Herode, dicitur ꝙ defuncti erãt, qui quærebant animam pueri. Nam mox, vt defunctus est Herodes Angelus dixit Ioseph: quod rediret in terram Israel: vt patet supra in litera. Et subdit causam, scilicet. *Defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri.* Ergo moriẽte Herode omnes isti mortui dicti sunt: si tamen essent isti multi, mortuo Herode, non dicerentur omnes esse mortui; ideo de ipso solo videtur dici. Sed tunc obiicietur, quia dicitur defuncti sunt, qui quærebant: ergo non erat solus Herodes. Aliquis posset dicere, quòd preter Herodem erant alii, qui quærebant animam Christi, scilicet, filii eius, qui contendebant de regno. Nam sicut Herodes, vt conseruaret sibi regnum, quærebat animam Christi, ita etiam filii sui hoc facerent. Erant autem filii Herodis huiusmodi. Nam Alexander, & Aristobolus filii eius etiam cũ ipso Herode viuente super regno cõtendere ausi sunt, & coram Romanis eũ in causam vocare, vt infra magis dicetur. Antipater autem licèt non contenderet contra Herodem, tamen anhelabat ad regnum, & mortem patris desiderabat, ut istud assequeretur, vt ait Iosephus. 17. Antiquitatum. Ideo de istis verisimile erat, quòd etiam quærerẽt animam Christi: per quem timerent se regno priuandos, sicut timebat pater eorum. Isti tamen mortui erant ante Herodem, quia Herodes fecit illos occidi, ideo quando Herodes defunctus est, dicitur quòd defuncti sunt omnes, q quærebant animam pueri. Istud aliqualiter est verisimile, sed non multum. Quia quando quis est implicitus alicui magnæ causæ, de minimis, quæ eum contingunt, pro tunc nihil curat: sic erat de istis filiis Herodis, quia licèt anhelarent ad regnum, quæstio tamen maxima eorum erat cum aliis: scilicet, Aristobolus, & Alexander cum patre habebant quæstionem, quæ erat ita grauis, vt deduxerit eos ad miserabilem mortem. Antipater autem habebat quæstionem grauissimam contra Alexandrum, & Aristobolum fratres suos. Ex qua etiam manserunt quædam incentiua, ex quibus etiam ipse postea periit. Non ergo erat verisimile, quòd isti constituti in tam grauibus causis ad quosdam rumores Magorum de Messia nato mouerentur, vt intenderent ad eum occidendum. Dicendum ergo magis videtur, quòd Herodes erat solus persecutor Christi. Quia tamen erat rex, & valde hoc efficere cupiebat, habebat multos fautores, & satellites, qui fauebant in hoc, & diligenter laborabant, ut in hoc ei complacerent. Et sic omnes isti dicebantur quærere animam pueri: tamen quia principaliter Herodes, qui quærebat animam pueri mortuus erat, & propter quem omnes isti quærebant animam pueri, eo mortuo omnes cessauerunt, & sic dicebantur defuncti omnes, q quærebant animam pueri, quia mortuus erat ille propter quem omnes isti quærebant animam pueri. Et etiam licèt isti non essent uerè mortui, erant tamen mortui quantum ad istam persecutionem faciendam, quia iam nihil de illa facerent. Et sic dicimus, monachos esse mortuos sœculo, non quòd mortui sint, sed quia de sœcularibus nihil facere possunt: & sic accipit Apostolus sæpe dicens, quòd nos mortui sumus peccato, ad Rom. 6. Et iterum dicit: Mortui estis, & vita uestra abscondita est cum Christo in Deo. ad Colo. 2. Etiam dicit nos mortuos ibidem, & in alijs locis ab operibus carnis, & operibus sœculi. Et ita quilibet generaliter
F dici potest mortuus, quantum ad illum actum, quem prius facere consueuerat, & postea omnino facere desinit. Et istud verisimilius est, quàm præcedens: licèt illud aliqualiter potest stare.

An Archelaus quærebat animam pueri,
Quæst. LXXIX.

QVAERITVR, an Archelaus filius Herodis, qui nunc regnabat pro Herode, esset de quærentibus animam pueri. Et nõ est quæstio, an ipse quæreret animam pueri viuente
G Herode: quia si tũc Aristobolus, & Alexander, & Antipater, ad quos principaliter pertinebat regnum, non quærebant animam pueri, vt dictum est, non quęreret eam Archelaus, qui minor erat, & ad quem minus pertinebat: & qui, viuentibus aliis fratribus, de regno quæstionem nunquam fecit. Item, quia quærere animam pueri propriè pertinebat ad possidentem regnum: Archelaus autem tunc non possidebat. Et ista etiam est causa, quare ad Aristobolum, & Alexandrũ, & Antipatrum non pertinebat cura persequendi Christum: quia ipsi nondum possidebant regnum, sed conabantur, vt possiderent, quia ad hoc inter se contendebant. Herodes autem possidebat: ideo ad illum pertinebat persequi omnes, per quos timeret posse perdere regnum. Et talis erat Christus, quia futurus erat rex Iudæorum, ideo Herodes persequebatur illum, &
H non filii Herodis eo viuente. Et sic non quæritur de Archelao, an persequeretur Christum viuente Herode: sed illo mortuo postquam incepit regnare, an quęreret animam pueri. Dicendum, quòd non, quia dicitur supra: defuncti sunt, qui quærebant animam pueri, & tamen Archelaus non erat defunctus, ergo non quærebat ipse illam. Sed obiicietur, quòd quęreret eã, quia audiens Ioseph, quòd regnaret Archelaus nõ ausus est ire in Iudæam timens propter puerum, ergo ille persequebatur puerum. Aliquis dicit, quòd Ioseph timuit ex superabundanti, cùm non subesset aliqua causa timoris nihil intendente Archelao contra puerum. Dicendum, quòd non stat, quia angelus approbauit istum timorem Ioseph admonens illum, ne iret in
I Iudæam vbi regnabat Archelaus, sed in terram Galilææ, & tamen non approbasset nisi verisimiliter timeret Ioseph. Est ergo dicendum, quòd Archelaus non quærebat animam pueri, ita quòd haberet illam solicitudinem, quam Herodes habuerat ad inquirendum eum: nec etiam ipse occidisset pueros Bethlehem, si pater suus nondum occidisset illos: ipse non occideret eos. Si tamen quis diceret ei aliqua de puero isto, & colligeret ex coniecturis, quòd iste euaserat de pueris quos pater suus occiderat in Bethlehem: fortè occideret eum: ideo verisimile est, quòd occidisset. Pater tamen suus non solùm aliquo annunciante de puero occidisset illum, sed etiam nullo annunciante quæreret eum quantum posset, cùm, vt eum inueniret, occiderit pueros Bethlehem: & sic Archelaus non dice-
K batur quęrere animam pueri, quia non quærebat eum ad occidendum interrogans de illo diligenter, sed si oblatus fuisset ei occidisset illum.

Quomodo Archelaus regnaret pro Herode patre suo.
Quæst. LXXX.

QVAERITVR, quomodo dicitur de Archelao, ꝙ regnauit pro Herode. Dicendum, quòd quando in aliquo regno est vnicus rex, & illo mortuo succedit alius: sequens dr̃ regnare pro præcedente. i. loco eius. Sic dr̃ quasi de omnibus regibus in 3. & 4. lib. Reg. & in toto secundo Paralipo.

Quando

Quando aliquis rex moritur dicitur, mortuus est, & regnauit pro eo filius eius, & etiam quando aliquis inuadebat regnum uiolenter occidens priorem regem dicitur regnare pro eo. 3. Regum 15. & 16. & 4 15. Ita nunc Herodes mortuus est, & successit ei Archelaus filius eius, ideo dicitur regnasse pro eo. Alio modo potest dici magis ꝓpriè: quia Archelaus specialiter quodammodo regnauit pro Herode: quia non solùm Archelaus successit Herodi, sed etiam alij duo filij eius, scilicet, Herodes, & Philippus. Solus tamē Archelaus regnauit. Ideo ipse habuit specialiter locum patris, qa alij habuerunt partem hæreditatis paternæ, sed non nomen regni, Archelaus autem habuit hæreditatem, & regnum, ideo ipse propriè successit patri suo, & dicitur regnasse pro eo. Circa hoc considerandum, ꝙ Herodes habuit septem filios, quorum iste fuit ordo natiuitatis, scilicet, Antipater, Alexander, Aristobolus, Archelaus, Herodes, Antipas, Philippus. Ad primum istorum, scilicet, Antipatrum videbatur pertinere regnum ex iure primogenituræ, & tamen Alexander, & Aristobolus vendicabant sibi illud propter generositatem, non solùm contra fratrem, sed etiam contra patrem. Pro quo sciendum, vt infra declarabitur, ꝙ Herodes non fuit de gente Iudæorum, sed Idumæus, Pater tamen suus conuersus est ad Iudaismum. Accidit autem eum peruenire ad regnādum per viā, quæ infra declarabitur q. 91. regnum vero Iudæorum pertinebat ad sacerdotes de stirpe Machabæorum, q illud longo tempore tenuerant, quorum vltimi fuerunt Aristobolus, & Hircanus. Isti enim fratres erant, & maior eorum Hircanus, ad quem regnum de iure pertinebat. Sed multis bellis inter eos gestis, & mortuo Aristobolo mansit Hircanus in regno. Cui amicus erat antipater Herodis pater. Habuerat autē Aristobolus filium quendam nomine Alexandrum, qui accepit uxorem filiam Hircani patrui sui nomine Alexandram, ex qua genuit Aristobolum, & Marianē feminam. Ista Mariāna post in vxorē accepta est ab Herode, & genuit ex Herode duos filios Alexandrū scilicet & Aristobolum. Et sic isti erant propriè de genere regum: quia erant nepotes Hircani, & Aristoboli. Nam auus eorum, scilicet Alexander erat filius Aristoboli, & auia eorum, scilicet Alexandra erat filia Hircani, ideo secundùm rectam lineam ex utroque latere competebat eis regnum Iudæorū. Vnde ob hoc etiam patri suo Herodi præponi uolebant contendētes cū eo iudicialiter coram Romanis de regno. Herodes tamen obtinuit. Et tandem isti, ut infra dicetur q. 91. propter quasdam suspitiones ab Herode occisi sunt, & sic cessauit successor de vera stirpe Iudæorū. Antipater autem, qui maior ætate erat de matre Iudæa nomine Dorin, natus erat, ut Iosephus ait, & tamen non erat de genere regio ex parte matris, ita vt contendere posset de iure regni cum Aristobolo, & Alexandro fratribus suis viuentibus. Mortuis autem illis indubitate ad eum pertinebat. Sed postea propter quasdam suspitiones Herodes Antipatrum cōiecit in vinculis. Cum autem semel fama percrebuisset in aula regem occubuisse, Antipater exultans in carcere de morte patris multa custodi carceris pollicebatur, vt eum dimitteret. Quod cum cognouisset Herodes, illum occidi fecit. Manebant autem quatuor filij Herodis, quorum maior erat Archelaus. Et istum cōstituit in regem, iubens tamen, ut coronam sibi non imponeret, sed acciperet illam de manu Romanorum. Et ita contigit Archelaum regnare pro Herode, cum esset quartus natiuitate inter filios eius.

A

Quomodo dicitur, quòd Archelaus regnabat in Iudæa. Quæst. LXXXI.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, ꝙ Archelaus regnabat in Iudæa. Dicendum, ꝙ Iudæa accipitur multipliciter. Vno modo pro tota terra Iudæorum, idest, omnium Israelitarum de duodecim tribus, Et sic conuertitur cū Israel: sic dicitur Psalm. 75. scilicet, Notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius. Et ponuntur ibi pro eodem, & est repetitio eiusdem sententiæ per diuersa uerba ad pulchritudinem faciendam. Sic dicitur 3. Reg. 12. & 2. Reg. 20. Quæ nobis pars in Dauid, & quæ hæreditas in filio Isai. Et tamen filius Isai, & Dauid idem sunt: quia Dauid erat filius Isai. Et pars, & hereditas idem sunt, & tamen fit repetitio ad pulchritudinem. Sic patet in eisdem terminis. Psalm. 113. scilicet. In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius. Et accipitur ibi Israel, & domus Iacob pro eodem, & Iudea, & Israel pro eodem. Hoc modo non regnabat Archelaus in Iudæa: quia nō regnabat super totam terram, quam possederunt olim Israelitæ, cùm & Iudæi nunc tempore Archelai non possiderent totam illam terram, de quo magis declarabitur. 1. Esdræ. 2. Secundò modo accipitur Iudæa ꝓ terra, quæ prouenit in sortem tribui Iuda. Quæ autē sit terra illa, patet Iosue. 15. vbi nominantur omnes ciuitates eius. Et licèt sic possimus uocare Iudęam à tribu Iuda, tamen non inuenitur hoc modo in scriptura accipi. Hoc modo uerum est, quòd Archelaus regnabat in Iudæa: quia totam illam terram, quę fuit sortis Iudæ habebat nunc Archelaus in iure suo, & tamen non illam solam, sed etiam aliquid aliud de sorte Beniamin, vt infra dicetur. Tertiò modo accipitur Iudea pro tota terra, quam nunc possidebant Iudei. Nunq̄ uocati sunt autem ante reditum de Babylone Iudęi: quia prius uocabantur Hebræi, uel Israelitæ ab Israel patre suo, scilicet Iacob, & non uocabantur specialiter ex nomine alicuius tribus. Ex die autem, qua redierūt de Babylone uocati sunt Iudei, ut ait Iosephus 11. Antiquitatū. Et reddit causam, scilicet, quia viri de tribu Iuda prius redierunt ad terram, quæ nunc uocatur Iudæa. Et dicit, quòd ipsa prouincia ab eis accepit nomen. Hoc modo Iudea tantum continet quantum olim continebat tota terra Israel præter terram Samaritanorum. Quod patet, quia duodecim tribus tenebant olim totam terram Chanaan, & tenuerunt eam quousque reges Asyriorum abstulerunt decem tribus de terra illa transferentes in terram Medorum. 4. Reg. 17. & in ciuitatibus eorum posuerunt alias gentes, quæ postea uocatę sunt Samaritæ, vel Samaritani, quia habitabant in vrbibus regni Israel, siue Samariæ, quia Samaria erat caput illius regni. Quando autē duę tribus residuæ, scilicet, Iuda & Beniamin trāslatæ sunt in Babylonem per Nabucodonosor, manserunt illi Samaritani in terris, quas prius tenebant. In terris autem, in quibus habitabant Iuda, & Beniamin nullæ gentes collocatę sunt per Nabucodonosor, vt ait Iosephus 1. Antiquitatum, sed mansit terra sine habitatore, & cultore, & requieuit toto tempore captiuitatis. Sic dicitur 2. Paralipom. 30. & 2. Esdræ 2. quòd sabbathizauit terra septuagīta annis. Et hoc fuit, quia Deus non permisit, quòd quisquam illam terram interim occuparet, quia de captiuitate redituri erant Iudæi. Cùm ergo redierunt de Babylone inceperunt possidere totam terram, quam prius tenebant. Et non solùm istæ duæ tribus, scilicet, Iuda, & Beniamin possiderunt terram, quæ eis data fuerat in sortem à principio,

Tripliciter Iudæa multipliciter accipitur.

pio,quæ habetur Iosue 15.& 18. sed etiam magnam
terram,& vrbes de illis,quas possederant tribus, quæ
translatę fuerant in Assyrios. Quod patet,quia Iudæi
tempore Christi possidebant Galilæam. Nam ibi ha-
bitauit Christus,scilicet in Nazareth, ut patet in lite-
ra,& tamen Galilæa erat in tribu Nephtali, & Zabu-
lon,ut patet infra 4.& Isa.9. Nam Samaritani, vel nõ
occupauerunt omnes vrbes, quas tenebant decem tri
bus translatę in Assyrios, uel saltem desierant eas po-
stea possidere. Paucam enim terram possidebant Sa-
maritani.Isti tamen dolentes de reditu Iudæorum de
Babylone,impediebãt eos ædificare templum, & ac-
cusauerunt illos apud regem Persarum Artaxersem.
1.Esdræ.4. Et sic cùm Iudæa hoc modo contineat to-
tam terram,quam olim tenebant omnes Israelitæ p̄-
ter terram Samaritanorum distinguitur Iudæa cõtra
Samariam.Sic accipitur Iudęa Actu.1.scilicet, Eritis
mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudęa, & Sama-
ria,& usque ad vltimum terræ. Et hoc modo non di-
stinguitur Galilæa contra Iudęam, sed includitur in
ea. Et sic Herodes pater Archelai uocari poterat rex
Iudeę,quia dominabatur in tota terra, in qua Iudæi e-
rant,& sic nos communiter accipimus Iudęam, quã-
do loquimur uulgariter, licèt scriptura per multos
modos distinguat. Quartò modo accipitur Iudęa pro
una medietate regni Iudæorum, cuius pars pręcipua
erat sors Iudę,licèt aliquid esset in illa de sorte Benia-
min. Et sic distinguitur Iudæa contra Galilęam. Quia
licèt in Galilęa habitarent Iudęi, non uocabatur Iu-
dæa. Sic distinguitur hic, cùm dicitur, quòd Arche-
laus regnabat in Iudęa. Et ob hoc Ioseph non iuit il-
luc,sed in partes Galilęę. Sic etiam accipitur infra 4.
scilicet. Et secutę sunt eum turbę multę de Galilęa,&
de Ierosolymis, & de Iudęa. Sic etiam accipitur Luc.
3.ubi ponitur Iudæa tanquam una Tetrarchia. Pos-
set tamen dici, quòd aliquando accipitur Iudæa hic
solùm pro sorte tribus Iuda, quia nõ est in hoc aliqua
difficultas. An tamen accipiatur hic Iudæa tam stri-
ctè,sicut sequenti cap.& infra 4.& Luc.3. sequenti ca
pit.declarabitur. Hoc modo accipitur hic Iudæa, scili-
cet,pro medietate regni Iudęorum,siue terrę, in qua
nunc habitabant Iudæi. Pro quo sciendum, quòd He
rodes pater Archelai fuerat rex totius regni Iudæo-
rum.Moriens autem instituit Archelaum in regem,
ut succederet sibi in toto regno: iubens tamen ne co-
ronam sibi imponeret, sed à Romanis illã acciperet,
ut ait Iosephus,& infra magis declarabitur. Ad acci-
piendum autem coronam uenit Romam, fratres au
tem eius Herodes, & Philippus illuc iuerunt petẽtes
partes hęreditatis paternę. Decretum autem est per
Octauianum,ꝙ Archelaus regnaret, & tamen habe-
ret solùm medietatem regni paterni, quę medietas
uocata est Iudęa. Aliam medietatem diuisit in duas
partes,quę uocantur Tetrarchię, idest, quartę partes
respectu totius regni,& vnam dedit Herodi, & uoca-
ta est Tetrarchia Galilææ,aliam autem dedit Philippo
fratri eius, & factus est Tetrarcha Trachonitidis, &
Ituręę. Et sic Archelaus regnauit in Iudęa, & non in
Galilęa, nec in Ituręa, & Trachonitide regionibus.
Vnde non regnauit sicut pater suus Herodes, & sic
post istum Archelaum fuit iste nouus modus distin-
guendi Iudæam à Galilęa.

Quomodo timuit Ioseph ira in terram Iudææ.
Quęst. LXXXII.

Opinio aliquorũ. Improbatur opin. p̄dicta.

QVAERITVR, quomodo timuit Ioseph ire
in terram Iudeę,cùm angelus dixisset ei,quòd
rediret de Aegypto in terram Israel, & sic ui-
detur, quòd peccabat timendo ire, quò
F iubebatur. Aliquis dicet, quòd licet angelus dixisset
Ioseph, ꝙ iret in terram Israel, cum tamen ipse vide-
ret causam timendi, poterat secundum humanã pro-
uidentiam timere,& cauere ire illuc. Dicẽdum,quòd
hoc non stat,quia sicut in eis vbi est periculum pecca-
tum grauius est, & grauis præsumptio si quis propter
diuinam confidentiam omittat facere ea,quę possunt
fieri per humanam prudentiam, cùm hoc sit tentare
Deum; ita illicitum est, & defectus magnus fidei, si
quis attendat ad humanam prudentiam, & cautelã in
his in quibus Deus iam præstitit securitatem. Sicut si
Apostoli, quibus Christus dixerat, quòd non cogita-
rent quid loquerentur, quia Spiritus sanctus daret
eis, quid loquerentur adhuc cogitarent quomo-
G do formarent responsiones suas, quia sic aut non
confiderent de verbo Christi, aut præponerent iu-
dicium suum Spiritui sancto, vt octauo magis decla-
ratum est. Ita nunc si Ioseph iussus esset ab angelo ire
in aliquem locum,& non consideret ire illuc, pecca-
ret. Verum est tamen,quòd homo non peccat timen-
do facere ea, quæ Deus iubet,sed si propter timorem
illa omittat facere. Nam Christus timuit mortem,quã
Deus decreuerat eum subire, & tamen propter hoc
non diuertit se ab ea, Ita cùm Deus iusserit nobis pro
fide, vel iustitia in casu vitam ponere, licitum est hoc
timidè facere propter naturale desiderium vitæ, & ta-
men propter hoc non est euitanda mors. De Ioseph
autem adhuc aliter erat, quia angelus nihil ei iuberet,
H nisi quod esset securum: cùm propter securitatem fe-
cerit eum fugere in Aegyptum. Nunc autem iubebat
ei,quòd rediret in terram Israel: ergo securum erat re-
dire: maxime cùm dixerit ei, defuncti sunt qui quære-
bant animam pueri. Dicendum,quòd Ioseph nõ pec-
cauit timendo ire in Iudæam, cum iustè timuerit, &
eius timorem angelus approbauerit, faciendo quòd
non iret in Iudæam. Ad rationem in contrarium di-
cendum, quòd si Angelus dixisset Ioseph, quòd iret
cum puero in aliquem determinatum locum,& time
ret Ioseph illuc ire, & nollet ire, peccaret. Quando ta-
men Dominus iubet homini aliquid in generali, vel
quod generale est: licèt dubitet circa aliquod particu-
lare in operatione, non est diffidentia, nec peccatum:
I quia in vniuersali sermone non intelliguntur, quæ
particulariter possunt euenire, vel cogitari. Ita nunc
iussit angelus Ioseph,quòd rediret in terram Israel, &
terra Israel est nomen generale includens Galilæam,
& Iudæam, & Ituræam, & Trachonitidem: sicut hic
accipitur: ideo poterat timere Ioseph ire in Iudæam,
& non ire illuc. Aliter potest dici, quòd Ioseph nihil
hic faciebat illicitum contra dictum Angeli,quia An-
gelus iusserat ei redire in terram Israel, & quòd nollet
ire in Iudæam non erat contra hoc mandatum, quia
poterat ire in Galilæam, aut Trachonitidem,vel Itu-
ream, quæ erant de terra Israel,& sic iret in terram Is-
rael,licèt non iret in Iudæam. Aliter potest dici, quòd
etiam si Deus aliquid iubeat homini in particulari po
test circa istud dubitare, & aliqualiter cessare ab illo;
K quousque habeat à Deo certũ responsum. Vt si Deus
iubeat homini aliquem actum particularem,& postea
circa illum occurrat aliqua difficultas, quam homo
nescit, quomodo se habeat: licèt homo confidere de-
beat,quòd Deus,qui iussit ei illam rem, etiam si sit ar-
dua facere,dabit ei exitum conuenientem: tamẽ quo-
usque sciat quomodo illi difficultati nouiter emergen
ti occurratur, vel an propter illam opus omittendum
sit, licitum est homini dubitare, & à Deo petere, &
quousque responsum sit, nihil facere de eo, quod im-
peratum est. Sic patet in Virgine, cui angelus dixit, ꝙ
conciperet, & pareret filium,& vocaretur altissimi fi-
lius. Luc.1. Virgo non dubitauit quin angelus verum
diceret,

diceret, & tamen non consensit in illum conceptum, & partum quousque certificaretur de dubio, scilicet. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Angelus autem dixit, quòd Spiritus sanctus superueniret in eam, & tunc ipsa certificata de hac difficultate consensit dicens. Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Ita de Ioseph poterat esse, quod etiam si Deus mãdasset ei expresse redire in Iudæam: & postea veniens inueniret istam difficultatem eundi, scilicet, quòd regnaret Archelaus, quem ipse poterat verisimiliter timere, non tenebatur ire illuc, sed manere sub dubio expectans diuinum responsum super hoc. Et non diceretur propter hoc incredulus, vel diffidens, quia non dubitabat de eo quod Deus iubebat quin fieri posset conuenienter, & tamen ipse nesciebat modum insurgente sibi hac difficultate: ideo expectabat responsum super illa.

Qnomodo fuit securum Christo redire in terram Iuda. Quęst. LXXXIII.

QVAERITVR, quomodo fuit Christo securum redire in terram Israel, viuente Archelao, & non fuit securum redire viuente Herode. Dicẽdum, quòd hoc fuit, quia Herodes quęrebat animam pueri, Archelaus autem non. Nam defuncto Herode, dicitur: defuncti sunt, qui quærebãt animam pueri, & tamen non erat defunctus Archelaus. Causa autem differentiæ poterat esse multiplex. Prima quia tempore Herodis negocium istud fuerat recens venientibus Magis ad Herodem, & annunciantibus de rege nato, sed post illud vixerat longo tempore Herodes, & sic incipiente regnare Archelao erat iã aliqualiter inueteratum, & parum de eo curabatur. Secunda, quòd Herodes occiderat pueros in Bethlehem, & poterat putari ꝙ ibi occisus esset & ille, qui quærebatur, & sic non videret Archelaus, quid facere posset. Nam etiam si ad pacificandum statum regni sui Archelaus vellet illum puerum occidere: nesciret quid faceret, vel vbi eum inquireret, vel an viueret, & propter istam difficultatem inueniendi cessaret eum quęrere. Sicut dixit Dauid, ꝙ fugere volebat in terram Philisthinorum, & Saul desperaret posse inuenire eũ, & cessaret ipsum quærere in toto Israel. primo Reg. 27. Tertia, quia poterat Archelaus putare famam illã de Messia nato fuisse falsam, cùm iam tanto tempore nihil apparuisset de eo, vel saltem non continuaretur ipsa fama, sicut prius inceperat. Quarta, quia istud negocium non ita directè tangebat Archelaum sicut patrem suum Herodem, quia ille erat rex totius terræ Iudæorum: ideo Messias non poterat regnare quin sibi repugnaret occupando totum regnum, vel partem eius. Archelaus autem habebat solum medietatem, & fratres sui habebant aliam medietatem ideo poterat esse, ꝙ etiam si regnaret non impediret eum occupando aliquam partem terrę eius. Quinta est, quia Archelaus non poterat Christo nocere, sicut Herodes. Quia Herodes erat Dominus totius terræ Iudæorum, & sic non poterat venire in aliquam partem Israel, qn Herodes ibi posset eum occidere. Archelaus autem non poterat, quia solum dominabatur in Iudæa. Et sic si iret Christus in Galilæam, aut Trachonitidem, siue Ituræam, non posset nocere ei Archelaus. Et ista est vera causa. Nam Ioseph non ausus est ire in Iudæam, quia ibi regnabat Archelaus, & iuit in Galilæam, vbi ipse non dominabatur. Ideo propter differentiam dominii ausus est redire nunc in terram Israel, & non tempore Herodis: qui in tota illa terra regnabat. Sed dicetur, quod etiam si Christus iret in Galilæam, posset eum inde habere Archelaus, quia frater suus Herodes, qui dominabatur in Galilæa traderet sibi illum.

A rodes, qui dominabatur in Galilæa traderet sibi illum. Dicendum, quòd Archelaus & Herodes non erant sibi concordes: quia Archelaus regnaturus erat in tota terra Iudæorum, sicut instituerat pater suus Herodes. Et tamen petentibus Herode, & Philippo fratribus Archelai partem hæreditatis paternæ diuisum est regnum, ut supra dictum fuit, & sic Archelaus priuatus est pleno iure regnandi propter Philippum, & Herodem, & ipsi possidebant terras illas inuito Archelao. Ideo non concordabant inter se, & sic Herodes non permitteret aliquos de Galilæa trahi in Iudæam, & quòd aliquod paterentur ad complacendum Archelao fratri suo.

B *Quomodo Ioseph ausus est ire in Galilęam, cum ibi dominaretur Herodes filius alterius Herodis. Quęst. LXXXIIII.*

QVAERITVR, quomodo Ioseph ausus est ire in Galileam, cùm ibi dominaretur Herodes filius alterius Herodis, qui pueros occiderat. Dicendum, quòd angelus admonuit eum in somnis ire in Galilæam, & non in Iudæam, & sic cum particulariter eum iam admoneret, non dubitauit ire. Sed dicitur, cur angelus dixit, quòd iret in Galilæam, & non in Iudæam. Dicendum est primò, quia regnaturus erat Messias, ideo directè ipse repugnaret regi, & tamen Herodes non erat rex nunc, sed C Archelaus, ideo poterat putare, quòd Messias etiam si regnaturus esset non impediret dominium eius, maximè quia in eodem regno possunt esse multi duces, & comites, & marchiones, & in aliis dignitatibus: rex tamen unicus esse debet. Nec est possibile plures esse manente unitate regni. Ita adhuc regnãte Messia poterat iste Herodes dominari in Galilæa, & sic non curaret obuiare Messiæ. Secundò, quia iste Herodes paruam partem regni Israel habebat, scilicet, unam Tetrarchiam, idest, quartam partem de terra, quæ possidebatur à Iudæis, non computata terra, quæ possidebatur à Samaritanis, quæ etiam ad Messiam deberet pertinere si temporaliter regnaret, quia illa fuit terra tribuum Israel. Ideo poterat Messias regnare non cõ- D tendendo cum ipso Herode. Tertiò, quia ista persecutio Christi, quam nunc facere deberent filij Herodis mortui, si facerent videretur esse principaliter ad fauendum factis paternis: quia ille persecutus fuerat eum: Archelaus autem regnabat loco Herodis, & de uoluntate eius, quia ipse non solùm Iudææ, sed totius terræ Israel eum regem instituerat, ideo uolebat fauere factis eius. Herodes autem, & Philippus non præsidebant de uoluntate patris, sed potius contra voluntatem eius, cum ipse Archelaum instituisset regem in tota terra Israel, & nullas terras alijs reliquisset. Ideo Philippus, & Herodes non fauebant paternis factis, ita ut propter eum uellent occidere puerum, quem ipse persequebatur. Ideo potuit securè Christus mane- E re in terra Philippi, vel Herodis, sed non in terra Archelai.

Angelus monuit Ioseph ꝙ iret in Galilæã propter tres causas.

Si Ioseph timuit ire in Iudæam, & postea admonitus fuit ab angelo, quid faceret, si non fuisset admonitus. Quęst. LXXXV.

QVAERITVR, cùm Ioseph timuit ire in Iudæam, postquam admonitus est ab angelo, qd faceret si non fuisset admonitus. Aliqui dicunt, quòd debebat redire in Aegyptũ: quia non erat sibi securum ire quo angelus iubebat. Quidam dicunt, quòd non licebat, quia ante hoc licuit Ioseph manere in Aegypto ex mandato angeli, & ta-

Prima rõ huius opinionis secũdæ fundata in auctoritate.

& tamen nunc ex arbitrio suo non liceret: quia dicũt, quòd non licebat alicui Iudęo in Aegyptũ ire, quia Deuteron. 17. dicitur, scilicet. Non reducet rex populum in Aegyptum, præsertim cùm Dominus præceperit uobis, vt nequaquam amplius per eandem viam reuertamini. Item Ierem. 43. Deus comminatur Iudæis, qui volebant descendere in Aegyptum, quòd perirent, & nemo eorum reuerteretur in terram Iuda. Dicendum, quòd hoc nõ obstante licebat Ioseph redire in Aegyptum nisi aliud obstaret: quia Iudæis licebat manere in Aegypto. Plurimi namque habitabant ibi, & habitauerant prius tempore Machabæorum, & tamen non peccabant, quia aliàs Iudæi, qui essent in terra Israel non reciperent eos ad communionem tanquã transgressores legis, & manentes in manifesta rebellione ad legem habitantes in Aegypto contra interdictum legis. Sed falsum est, quia Iudæi, qui erant in Ierusalem, & tota terra Israel vocabant eos fratres, & scribebant eis tanquã fratribus cõfortando, quòd obseruarent festiuitates nouas, quæ inuentę fuerant nunc in Iudæa, scilicet purificationem, & diẽ ignis. 2. Machab. 1. cùm dicitur: fratribus, qui sunt per Aegyptum Iudæis, salutem dicunt fratres, qui sunt in Ierosolymis Iudæi. Ad primam auctoritatem dicendum, quòd ibi non vetuit Deus alicui Iudæo ire in Aegyptum, vel morari ibi, sed vetuit toti populo, scilicet, ne totus populus redire uellet in Aegyptum relicta terra Chanaan, quam Deus eis tradiderat possidendam. Sicut aliquando uoluerunt facere, quando erant in deserto dicentes: Constituamus nobis ducẽ, & reuertamur in Aegyptum. Numeri 14. Et satis apparet hoc: quia loquitur ibi Deus toti populo, & dicit, quòd rex non reducat illum in Aegyptum. De aliquo autem Iudæo, vel multis, quòd in Aegypto habitarent non erat interdictum. Nam cùm in omni natione, quæ sub cęlo est habitarent Iudæi, etiam habitarẽt in Aegypto. Act. 2. Et ibi cùm exprimũtur quædam regiones de illis, in quibus habitabant Iudæi, ponitur etiam Aegyptus, & tamen dicitur, quòd erant viri religiosi Iudæi de omnibus illis nationibus: ergo non peccabant habitando in Aegypto. Nisi fortè qs abhominatus terram Israel, & quasi contemnens hæreditatem illam Dei, quam ipse tantum laudauerat, vellet ire ad habitandum in Aegyptum. Peccaret. n. sicut illi, qui dixerunt, quòd melius fuerat sibi mori in Aegypto super ollas carnium, & comedere ibi porros, & cępas, & allea, quàm venire ad possidendum aliam terram. Nam increpantur, & puniuntur Numeri 11. Iudæi tamen uolentes habitare in Aegypto propter aliam causam, scilicet, quia fortè possent ibi facilius viuere, non peccarent. Ad secundam auctoritatem dicendum, quod Deus comminatur illis, quia illi consulerant Dominum per Ierem. & dixerant, ꝙ quidquid Deus responderet, facerent. Dixit autem, quòd non irent in Aegyptum, & ipsi ire contendebant, ideo Deus comminatur eis multa mala tanquã manifestis rebellibus, & contemnentibus mandatum eius. Aliter etiam peccabant isti, quia non descendebant nunc ad habitandum in Aegyptum aliquæ personæ singulares, sed totus populus, & deserebant terram Israel sine habitatore: ita ut possent uenire alij populi, & occupare eam. Et hoc erat directè contra mãdatum Dei. Deuter. 17. Ideo etiam si nunc Deus specialiter eis non inhibuisset ire in Aegyptum, non liceret illuc ire. Dicendum ergo, quod istud non obstabat Ioseph, quin posset redire in Aegyptum. Non licebat tamen ei redire illuc, quia angelus iusserat ei, quòd rediret de Aegypto in terram Israel, ideo nõ licebat reuerti in Aegyptum, quia erat directè contra mandatum angeli. Erit ergo dubium, an teneretur ire in Iu-

Scdãda rõ.

Rñsio auctoris ad q̃situm qõn.

Ad primam rationem.

Ad scdam.

F dæam existente isto timore. Dicendum, quòd non obligabatur ille ire illuc, & non solùm non obligabatur ire, immo si existente isto timore non certificatus amplius per Deum iret illuc subijciens pucrum periculo, ut ipse putabat, peccaret. Dici autem poterat, ꝙ Ioseph poterat implere mandatum angeli, quia si timebat ire in Iudæam, iret in Galilæam, vel in aliquam partem Trachonitidis, aut Itureæ, in quibus non erat periculum, nec etiam ipse timebat, cùm solùm dicatur, quòd timuit ire in Iudæam audiens, quòd regnaret ibi Archelaus. Et eundo in aliquam terram illarũ iret in terram Israel, & impleret præceptum angeli. Quia tamen Ioseph occurrente isto dubio habuit specialem causam dubitandi, uoluit seipsum determinare: G sperans, quòd angelus ei responderet, sicut sæpe facere solebat. Et tamen si angelus ei non respondisset, debebat Ioseph ire in Galilæam, siue in aliquam partem Trachonitidis, aut Itureæ, sicut dictum est.

Ad quid Ioseph timuit ire in Iudęam. Quæst. LXXXVI.

QVAERITVR, ad quid dicitur hic, quòd Ioseph timuit ire in Iudæam, quia regnabat ibi Archelaus. Nam etiam si non regnaret ibi Archelaus, nihil facturus erat ibi Ioseph, sed solũ in Galilęa in urbe sua Nazareth. Quidã dicũt, ꝙ Ioseph cùm esset de domo Dauid, & haberet origi- H nẽ ex Bethlehem. Luc. 2. & Bethlehẽ erat in sorte Iudæ, ut patet supra ĩ lr̃a, uolebat ire Ioseph ad habitãdũ ĩ Bethlehẽ, & sic iturus erat ĩ Iudęã. Dicẽdũ, ꝙ Ioseph nõ intendebat ire in Bethlehẽ ad habitandũ, q̃a nihil ibi habebat, sed ipsum, quod Ioseph, & virgo habebãt erat in Nazareth, & ibi habitabant parentes Virginis, & ibi desponsata est, & concepit. Luc. 1. In Bethlehẽ Ioseph & Virgo nunquam habitauerunt nisi ex necessitate. Quia non legitur, quòd aliquo tempore ibi manserint, nisi quando Christus natus est. Et patet hoc. Quia si Ioseph & Virgo habitassent in Bethlehẽ magno tempore, sicut in Nazareth, Iudęi non dicerẽt de Iesu, quòd erat de Nazareth, & non de Bethlehẽ. Et tamen dicebant hoc in tantum, quod propter istud I negabant eum esse Messiã. Io. 7. Ergo Virgo & Ioseph non habitauerunt aliquanto tempore in Bethlehem, sed semper in Nazareth. Et adhuc ipso tempore, quo Christus natus est in Bethlehem non iuerunt illuc Ioseph & Virgo, quasi aliquid de re familiari ibi hẽrent expediendum: sed ex necessitate compulsi propter professionem faciendam: quia erant de domo Dauid. Et istam causam innuit Luc. 2. c. Christo tamen nato, & præsentato in templo non redierũt in Bethlehem: sed dicitur quòd iuerunt in Nazareth. Luc. 2. Et tamen si habitatio sua esset in Bethlehem, post præsentationem Christi in templo, quæ facta est in Ierusalẽ, redirent in Bethlehem, & non redierunt, sed iuerunt in Nazareth. eo. c. Ergo non habebant habitationem in Bethlehem. Item quia non solùm dicitur, redierũt K in Nazareth, sed dicitur quòd redierunt in Nazareth ciuitatem suam. Et sic Nazareth erat locus, in quo ipsi habitabant. Aliqui dicunt, quòd post præsentationẽ Christi in templo non redierunt Ioseph & Virgo in Bethlehem, quia ibi futura erat occisio paruulorũ per Herodem, alioquin redissent illuc, & non iuissent in Nazareth. Dicendum quod non stat, quia si propter hoc non redissent in Bethlehem, etiam non irent in Nazareth, quia nec ibi erat locus securus, cùm oportuerit Ioseph fugere in Aegyptum. Ergo post præsentationem in templo Ioseph non iret in Nazareth, sed rediret in Bethlehem, uel iret in Aegyptum. Maxime, quia hoc non potest stare cùm dicatur Luc. 2. quod

quod reuersi sunt in Nazareth ciuitatem suam. Et sic innuitur, quod non redierunt illuc propter aliquam specialem causam de nouo emergētem, sed quia erat ciuitas sua; idest, quia ibi habebant suum domicilium. Sic patet, quia quando Lucas dixit, quod iuit Ioseph, & Virgo in Bethlehem expressit causam specialem, scilicet, quia oportebat eos ibi profiteri, quia erant de domo Dauid: hic autem non dixit nisi, quod reuersi sunt in ciuitatem suam Nazareth. Ergo hic erat domicilium eorum, & non in Bethlehem. Item patet, q͞a si habitarent in Bethlehem non oporteret, quod ad faciendam professionem irent illuc, sed essent ibi quando fieret, & tamen dicitur eo.c. quòd ascendit Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam in ciuitatē Dauid: eo quod esset de domo, & familia Dauid. Dicendum ergo, quòd nihil habebant Ioseph & Virgo propter quod habitare uellent in Bethlehem. Cùm autem dicitur, quod Ioseph timuit ire in Iudæam, intelligitur de transitu per Iudæam, & non de habitatione in ea. Et iste est uerus sensus intelligendo, quòd Ioseph nolebat habitare in Iudæa, sed uolebat ire in Nazareth ciuitatem suam, & tamen transiturus erat uia recta per Iudæam, quia, ut supra fuit declaratum, cum diximus de itinere Aegypti, accipitur illud iter per desertum iuxta mare occidentale per ciuitates Philisthinorum, scilicet, per Gazam, & alias. Et propter hoc Deus dixit, quòd iter de terra Aegypti in terram Chanaan est per terram Philisthinorum. Exod. decimotertio, ciuitates tamen Philisthinorum sunt in sorte Iudæ. Iosue. 15. Et sic erant in Iudæa. Ideo iter rectum ad ueniendum de Aegypto in Galilæam erat per terram Iudææ. Ioseph autem timuit transire per illam propter Archelaum, ideo dicitur, quòd timuit ire in Iudęam, & ob hoc oportuit, ꝙ flecteret iter suū multum extra rectitudinem, ut non transiret per Iudæam saltem non per medium eius. Et hoc videtur significare littera cùm dicitur: Secessit in partes Galilæç, idest diuertit, vel declinauit à recto conuertens se contra Galilæam. Alio modo potest dici, quòd Ioseph volebat nunc ire ad habitandum in Iudæa non quasi haberet ibi aliquod spetiale domiciliu propter quod illuc vellet ire: sed quia pauper erat viuens de labore manuum suarum: nam faber erat. Mar. 6. & poterat viuere vbicunque. Et forte putabat, quòd conuenienter posset viuere nunc in Iudæa. Præcedens tamen sensus melior est.

In qua tribu erat Nazareth. Quæst. LXXXVII.

QVAERITVR de ciuitate Nazareth in qua Tribu erat. Dicendum quod saltem ęx hoc loco apparet, quod non erat in sorte Iudæ, cū distinguatur hic Iudæa, & Galilæa: & Nazareth erat in Galilea, vt patet in litera. Est autem dicendum, quòd est Nazareth in sorte Nephtali non longè a mari Galilææ. Vnde inter ciuitates sortis Nephtali ponitur Nazareth sub alio nomine, vt declaratum est Iosue. 19. Est aūt Nazareth Ciuitas Galileę distans per septē leucas a mari Mediterraneo Occidentali. Est. n. modicū magis occidentalis q̄ Hierusalē: quia Hierusalē a mari Mediterraneo distat ꝑ nouē leucas, aut plus: Nazareth autem modicum distat: & est non longe Nazareth a quadam ciuitate, quæ uocatur Achon, quæ est in portu maris Mediterranei, & fuit vltima quam Sarraceni receperunt de manibus Christianorum: & ibi plurimi Christiani perierunt. Et hanc solet uocare scriptura Ptholomaidem in libris Machabæorum. Est enim ciuitas Nazareth nunc quasi omnino destructa, licet olim fuit ciuitas satis gloriosa: & usque hodie habetur in ea locus, in quo Gabriel salu-

A tauit Virginem. Et est ibi quædam capella excisa de petra in rupe: & sunt ibi tria altaria. Magna autem pars ciuitatis Nazareth erat antiquitus excisa de rupe: & adhuc hodie apparet. Est etiam in ipsa ciuitate adhuc Synagoga illa in Ecclesiam tamen commutata, in qua Iesu docenti traditus est liber Isaiæ Prophetæ: & aperuit illum, & legit in loco, vbi dicitur: Spiritus Domini super me &c. & ait, Hodie completa est scriptura hæc in auribus nostris. Luc. 4. Est etiā in fine ipsius ciuitatis in Ecclesia Sancti Gabrielis, quidam fons, qui ab incolis in magna veneratione habetur: de quo asseritur benedictissimum puerum Iesum aquā sepe habuisse, & portauisse matri suæ, q͞a ministrabat ei, & subditus erat ipsi, & Ioseph nutritio suo. Luc. 2. f.
B Descendit cum eis, & venit in Nazareth, & erat subditus illis. Extra Nazareth contra Austrum ad vnum iactum balistæ est locus, qui vsque hodie vocatur saltus Domini, vbi volebaut Iudæi Christum præcipitare, quia nolebat facere miracula in Nazareth, sicut in alijs locis. Sed ipse exiuit de manibus eorum. Luc. 4. Et subito inuentus est in latere montis oppositi ad iactum arcus, & videntur ibi quædam lineamenra corporis, & vestium lapidi impressa. De monte isto videtur mons Hermon, & mons Hermonim, qui est paruus mons, de quo dicitur Psal. 41. Hermonij a monte modico. Videtur etiā mons Thabor, & ciuitas Naym, in qua Christus suscitauit filium viduæ. Luc. 7. Et videtur etiam tota latitudo campi magni Esdrelon, de
C quo in libro Iudith: & ab ista ciuitate contra orientē distat per duas leucas mons excelsus Thabor in quo Christus trāsfiguratus est. infra 17. & Mar. 9. & Luc. 9. De Nazareth ad tres leucas contra Aquilonem, & modicum declinando contra occidentem est oppidū quòd nocatur Sephorum: & supra illud est castrum ualde pulchrum, & de hac ciuiate communiter tenetur, quòd fuerit oriundus Ioachim pater Virginis. Et est istud oppidum in tribu Aser, & ipsum, & etiam Nazareth est in prouincia Ituræ: quia illa pars Galilææ est Ituræa. De his frater Brocardus Theutonicus in libro suo de diuisione terræ sanctę, & Marinus Venetus in lib. suo de eodem.

D *Quomodo poterat habitare Ioseph in Nazareth, cùm esset de tribu Iuda. Quęst. LXXXVIII.*

QVAERITVR, quomodo poterat Ioseph habitare in Nazareth cùm ipse esset de tribu Iuda, & de progenie Dauid originem trahens de Bethlehem. Luc. 11. Dicendum quòd tribus, & familię diuersæ habebant possessiones diuersas, & terram inter se diuisam iuxra diuisiones, quæ habentur Iosue 15. vsque ad 19. Et istę possessiones, s. tam agri, quam loca habitationum non debebant misceri, nec transire de tribu in tribū, sed quòd manerēt separatæ & distinctæ, sicut Deus distinxerat eas Numeri 36. Licebat tamen uiris unius tribus ire ad habi-
E tandum ad loca aliarum tribuum; si bene ibi esse sibi reperirent: sicut dicitur Iudicum 17. de Leuita, qui erat de Bethlehem, & egressus est, & peregrinari uoluit ubicumque sibi commodum reperisset, & venit in terram Ephraim, habitauitque in domo Michæ. Isti tamen non poterant habere possessiones in locis illis, ad quæ transibant, ne confunderentur hæreditatum distributiones, & transiret hæreditas de tribu in tribū. Et si aliquando emerent possessiones, idest, bona immobilia, non poterant illa semper tenere, sed cogebantur restituere quandocunq; uenditores uellent illa redimere data parte præcij, & fructibus susceptis per emptorem computatis in sortem: & si uenditor non posset redimere, uel nollet, saltem in iobelæo redibat

dibat ad ipsum possessio, scilicet, anno quinquagesimo. Leui. 25. Ita ergo Ioseph, licèt esset de tribu Iuda, poterat habitare in Nazareth, quę erat de tribu Nephtalim. Sed dicetur, quòd non licebat hoc nisi Leuitis. Nam ille, de quo dictum est Leuita erat: & isti, quia non acceperant possessionē inter Israelitas. Nume. 18. & Iosue 13. poterant discurrere per totā terram Israel. Secus autem de laicis, qui acceperant possessiones determinatas, quia non uidetur illis licere habitare in sortibus aliarum tribuum. Dicendum, quòd non solùm licebat hoc Leuitis, sed etiam laicis. Quod patet, quia aliqui de tribu Ephraim habitabāt in sorte Beniamin. Iudicum 19. de illo sene, qui recepit Leuitā in domo. Nam dicitur, quòd erat de monte Ephraim, & habitabat peregrinus in Gabaa, quæ erat in tribu Beniamin. Ergo etiam laicis licebat habitare extra terram tribus suæ. Et ita esset de Ioseph. Sed dicendum, quòd nunc tempore Ioseph non solùm licebat uiris de una tribu habitare in sorte alterius tribus, sed etiam habere possessiones alterius tribus. Quod patet, quia post reditū de Babylone sola tribus Iuda & Beniamin mansit in Iudæa. Aliæ autem decem tribus in terra Medorum, & Persarum sunt. Vnde non solùm Iudæi habitantes in Iudæa erant de sola tribu Iuda, & Beniamin: sed ēt omnes, qui sunt dispersi per Asiam, & Europam obsequentes Romanis. Decem autem tribus trans Euphratem hactenus commorari probantur, quarum multitudines inæstimabiles minimè possunt numero comprehendi. Manserunt ergo sortes illarum decem tribuum in terra Israel: & illæ aliqualiter fuerunt occupatæ a Samaritanis: & quædam partes manserunt sine habitatore. Istas autem tenebant Iudæi post reditum de Babylone. Nam Christo nato Iudæi habitabant in sorte Nephtalim, & Zabulon infra quarto. Et erant isti Iudæi de tribu Iuda, & Beniamin. Ideo oportebat, quòd isti tenerent etiam possessiones Zabulon, & Nephtalim: & sic de omnibus alijs sortibus tribuum quarum partes aliquas Iudæi tenebant. & sic non solùm non erat illicitum nunc Iudæo habitare extra terram tribus suæ: sed etiam non erat illi illicitum tenere possessionem, quæ fuerat alterius tribus. Et ita licebat Ioseph habitare in Nazareth, quæ erat de terra Galilææ, & tribu Nephtali: & habere ibi possessionem, licèt esset ipse de tribu Iuda. Cùm autem obijcitur quòd confunderentur sic diuisiones sortium, dicendum, quòd verum est si illę tribus, cuius possessiones erant, manerēt in terra Israel. Illæ tamen recesserant nunquam redituræ sicut prophetæ prædixerant: ideo possessiones earum debebant ab alijs tribubus occupari, & diuidi per illas: & ita fieret in reditu de Babylone, quomodo tamen hoc factum fuerit declarabitur magis primo Esdræ cap. 11.

An Ioseph teneretur ire ad habitandum in Nazareth. Quęst. LXXXIX.

QVAERITVR, an Ioseph tenebatur ire ad habitandum in Nazareth, vt impleretur prophetia, quæ hoc p̄dixerat. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia dicitur hic quòd. *Venit Ioseph, & habitauit in Nazareth, vt impleretur, quod dictum est per prophetam,* scilicet, *quoniam Nazarenus vocabitur.* Ergo oportebat illuc ire, vt istud compleretur. Maximè quia videtur dici, quòd propter hoc iuerit illuc Ioseph, vt impleretur prophetia. Item quia istud prænūciatum fuerat: si tamen Ioseph nollet ire in Nazareth, non posset impleri ista prophetia. Ideo oportebat ipsum ire illuc. Dicendum, quòd non erat obligatus Ioseph ire in Nazareth, quia aliàs non habuisset intentionem eundi in Iudęam, & ideo uidetur, quòd noluerit illuc ire nisi

F propter Archelaum. Cùm autem dicitur de prophetia, dicendum quòd non obligabat, quia id quod obligat est proprie præceptum. Prophetia autem non est præceptum, sed prenunciatio quedam rei futuræ: ideo contra cōditionem suam est, quòd obliget. Item quia prophetia interdum est occulta eis, per quos debet cōpleri. Nemo tamen obligatur ad id, quòd nullo modo potest scire: & tamen, vt plurimum res prænunciatæ implentur in illis, & per illos, qui prophetiam ignorāt. Item dato, quòd quis sciat prophetiam, quæ per ipsum debet compleri: non tenetur implere illam nisi sibi iubeatur. Nam interdum est prophetia de malo, quod quis pati debeat; vel de malo culpæ quod facit, & tamen nemo tenetur subire pœnam spōte, quam Deus

G prænunciauit ipsum passurum: sed licet fugere ab ea quantum potuerit: & si prænunciatū fuerit aliquod malum culpæ per ipsum patrandum: non tenetur illud implere: quia implendo peccat: sicut prænunciatum erat Christum per Iudæos occidendum: & tamē non tenebantur eum occidere, sed potius non occidere tenebantur: quia iustus erat. Ita nunc prænūnciatū erat, quòd Iesus Nazarenus vocaretur per hoc, quòd habitaret in Nazareth, & tamē Ioseph non tenebatur habitare in Nazareth, quia nesciebat prophetiam. & dato quòd sciret, nō tenebatur implere illam: quia cū Deus per prophetiam prænūnciet aliquid, & non iubeat, ad ipsum pertinet cura implendi: & quandò ei placuerit implebitur. Item quia licèt homo sciat ali-

H quam prophetiam per se implendā, quia ita prænunciatum est: fortè nesciet tempus, aut modum, & causam impletionis: quia sibi reuelatum non est. Ideo si uellet implere fortè erraret. Dimittendum ergo est Deo: quia ipse, qui prænunciauit implebit: & licèt per hominem impleri debeat: ipse tamē deducet eum ad tempus, vt impleatur res, sicut Deo placuerit: & sic licèt nunc Ioseph iret ad habitādum ad alium locum: Deus taliter faceret, quòd Iesus aliquando habitaret in Nazareth, scilicet, ipse induceret aliquam opportunitatem, Ioseph non cogitante, quod oporteret eum ire ad habitandum in Nazareth, & Christum cum eo: & sic vocaretur Nazarenus. Et si Ioseph, vt impleret illam prophetiam uellet ire ad habitandum in Naza-

I reth, non esset certus an Deus sic uellet illam impleri: ideo curare non debebat de hoc? Nemo enim se debet intromittere de operibus Dei, quorum ipse nobis onus non imposuit: quia ipse non indiget adiutorio nostro.

Quomodo Christus vocatus est Nazarenus. Quæst. XC.

QVAERITVR quomodo Christus Nazarenus vocatus est. Dicendum quod poterat uocari Nazarenus, & Bethlehemites. Nam in Bethlehem natus est, & inde uocaretur Bethlehemites, cùm propriè denominetur homo à

K loco originis. Nazareus, vel Nazarenus poterat uocari à Nazareth: quia ibi conceptus est, nutritus, educatus, & conuersatus usque ad tempus, quo cępit prędicare. Vocatur tamen Christus Nazarenus, & nunquam Bethlehemites, & hoc prouenit ex errore Iudæorum: quia putauerunt Christum natum esse in Nazareth, cùm ibi uiderunt eum semper conuersari, & ibi habitabat tota cognatio eius, & ob hoc dicebāt eum esse de Nazareth, sicut dixit Philippus ad Nathanael, scilicet. Inueni Iesum filium Ioseph à Nazareth. Ioan. 1. Et dicebant propter hoc eum non esse Messiam asserentes illum esse de Galilæa. Ioan. 7. scilicet, Nunquid à Galilæa venit Christus? Quasi dicat, Messias nō potest nasci de Galilæa. Et iterum ibi: Scrutare

scriptu-

ſcripturas,& vide, quia propheta à Galilæa nõ ſurgit. Sic enim totus populus vocabat Chriſtum infra 21. ſcilicet. Hic eſt Ieſus propheta à Nazareth. Ipſi etiam miniſtri, qui uenerunt ad tenendum eum, ſic illum vocauerunt. Ioan. 18. quia Chriſtus dixit: Quem quęritis? Et illi dixerunt: Ieſum Nazarenum, Sic etiam in cruce titulus ſibi appoſitus eſt, in quo vocabatur Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum. Ioan. 19. Sic etiam angeli vocauerunt eum Mar. 16. ſcilicet, Ieſum quæritis Nazarenum. Ita, & nos vocamus, Et licèt fuerit Bethlehemites, non vocamus eum Bethlehemitem: ſed iſtud nomen quod per errorem Iudæorum introductũ eſt magis placuit Spiritui ſancto, Et ſic fecerat prænũciari, quòd vocaretur Nazarenus, & non Bethlehemites. Et non fuit error ſimiliter in nomine, ſed ſolùm fuit error in motiuo Iudæorum. Quia verum eſt, ꝙ Chriſtus Nazarenus erat, & tamen Iudæi vocabant eum Nazarenum tanquam natum de Nazareth. Et falſum erat: nam ſi intelligerent eum eſſe Nazarenum, ideſt, nutritum in Nazareth, non obijcerent ei, quòd non eſſet Meſſias: dicentes quòd non erat de Nazareth, & tamen obiecerunt: ergo ſic vocabant eum Nazarenũ, ideſt, natum in Nazareth. Et ex falſo motiuo verum nomen ei impoſitum eſt, quia aliàs non vocaremus eum nos Nazarenum, niſi verè eſſet Nazarenus.

De ordine temporum à tranſmigratione Babylonis, vſque ad Chriſtum. Quæſt. XCI.

QVAERITVR, nunc circa ordinem temporum, de quibus omiſſimus præcedenti. c. Nam diximus ibi de regimine Iudæorum, & de modo principatus eorum vſque ad captiuitatem Babylonis. Nunc autem dicendum eſt de regimine, & ſtatu ipſorum à die captiuitatis, & translationis in Babylonem, quia iſta multum faciunt ad intellectũ ſacræ ſcripturę, tam noui, quam veteris teſtamenti, ſaltem vt videatur, quando ſceptrum expirauit de ſtirpe Iudæorum, & multa de diuerſitate hiſtoriarum, & tẽporis per hoc cognoſcentur. Conſiderandum, quòd tranſlatio Iudæorum in Babylonem fuit vltimo anno regni Sedechiæ, ſcilicet, anno vndecimo. 4. Reg. 25. & 2. Paralipom. 36. Ante hoc per vndecim annos fuerat tranſlatus Ioacim rex Iuda in Babylonem. 4. Reg. 25. & ipſe eſt, qui vocatur Iechonias, & genuit Salathiel præcedenti cap. Et eſt primus in tertia quaterdena. In ipſo anno incepit hiſtoria libri Daniel. Nam trãſlatus eſt Daniel in Babylonem, quando tranſlatus eſt Ioacim rex Iuda: cùm eſſet ipſe Daniel de cognatione regis, vt patet Danielis primo, Erat autem hoc ante Chriſti natiuitatem annis ſexcentis, & duodecim, quia à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſti natiuitatem fuerunt anni ſexcenti, & vnus, vt dictum eſt ſupra in principio huius. c. & captiuatio Ioacim fuit vndecim annis ante tranſmigrationem totalem Babylonis, quia illa fuit anno vndecimo regni Sedeciæ. 4. Regum. 25. Et tamen Sedecias cepit regnare quando Ioacim ductus eſt in Babylonem. 4. Reg. 24. Et fuit hoc anno ab orbe condito ter milleſimo trecenteſimo quinquageſimo primo. Quinq; annis poſt hoc cępit prophetare Ezech. ſcilicet, anno. 5. tranſmigrationis Ioacim regis Iuda in Babylonem. Et ſic fuit ſex annis ante totalem tranſmigrationem Iudæorum in Babylonem. Ezech. 1. Et ante Chriſti natiuitatem annis ſexcentis, & ſeptem. Ipſa autem tranſmigratio in Babylonem fuit anno undecimo Sedecię, ut dictum eſt, & ibi ceſſauit regnum de linea recta Dauid, quia omnes reges, qui ante hoc fuerant poſt ipſum Dauid in regno Iuda fuerunt de ſucceſſione recta Dauid. Poſtea uero nullus de hac ſtirpe impoſuit ſibi diadema regiũ, quia

A tranſlati ſunt in Babylonem, & poſt reditum de Babylone nemo de eis fuit rex, nec de alia tribu: ſed ſolùm pauci de ſacerdotibus, de quibus infra dicetur. Quantũ autem durauerit iſtud regnum, & quot reges fuerint, & qui, & multa alia circa hoc declarauimus præcedenti cap. q. 22. & 23. Ceſſauit autem iſtud regnum ab orbe condito annis tribus millibus trecentis ſexaginta duobus, & ante Chriſti natiuitatem annis ſexcentis, & uno. Et procedunt omnes hi numeri, & quos infra ponemus ſecundùm ueritatem Hebraicam, & non ſecũdum interpretes, quam differentiam ſupra aſſignauimus in principio huius ſecundi capituli in prima. q. Quando Ioacim rex Iuda trãſlatus eſt in Babylonem, multi de Iudæis tranſlati ſunt cum eo, de quibus. 4.

B Reg. 24. Sed illa fuit parua tranſmigratio. Poſtea annis undecim, ſcilicet, vltimo anno Sedeciæ ipſe Sedecias rex, & omnes Iudæi de tribu Iuda, & Beniamin tranſlati ſunt in Babylonem præter pauperes agricolas, & vinitores, quos Nabuzardam princeps exercitus regis Nabucodonoſor dimiſit ad colendum terram, & habitandum in ea, vt ſoluerent tributa Chaldæis, & præpoſuit illis quendam principem nomine Godoliam virum bonum: quem quidam Iudæi maligni occiderunt, & tunc timuit totum illud vulgus Iudæorũ manere in terra propter Chaldæos: putantes, quòd occiderent eos, quia occiderant principem poſitum per illos. Et ob hoc uoluerunt deſcendere in Aegyptum, vt ibi liberarentur de manu Chaldæorum, quia Aegy-

C ptus non erat tunc ſubiecta Chaldæis. Erat autẽ tunc Ieremias inter illos, quia ipſe manſerat in Iudæa tranſmigrantibus alijs in Babylonem. Nam Nabucodonoſor dixit ei, quod iret in Babylonem, ſi vellet, ſinautẽ, iret quo uellet. Ierem. 40. Ipſum conſuluerunt Iudæi, ut peteret Dominum pro eis, an deſcenderent in Aegyptum. Et Deus dixit, quòd non deſcenderent, quia alias morerentur gladio, & fame, & peſte in Aegypto, & nunquam redirent in Iudæam. Ierem. 42. Hoc non obſtante Iudęi deſcenderunt in Aegyptum, & Ierem. iuit cum illis, ne ſolus maneret in Iudęa. Iere. 43. Tunc manſit tota terra Iudææ ſine habitatore, & nulla gens auſa eſt, uel deſiderauit occupare terram illam, ſed ſeptuaginta annis manſit inculta, & non habitata, & tũc

D ſabbathizabat, ideſt, quieſcebat uſque ad reditum Iudęorum de Babylone. 2. Paralipom. 36. & 2. Eſdræ. 2. c. De hoc latè declaratum eſt 4. Reg. 25. & habetur Iſa. 40. uſque ad 44. Fuit hoc uno anno, uel quaſi poſt trãſmigrationem Iudæorum in Babylonem, quæ fuit anno. 19. Nabucodonoſor. 4. Regum 25. Et hoc tempore floruerunt in Græcia ſeptem ſapientes. Qui ſic uulgariter nominantur, quia iſti fuerunt quaſi primordia omnium ſapientum in Græcia, licèt poſt iſtos non ſapientes, ſed Philoſophi uocati ſunt: quod Pythagoras inchoauit. Quinto anno poſt tranſmigrationem Babylonis, qui fuit anno. 23. Nabucodonoſor, & ante Chriſti natiuitatẽ anno quingenteſimo nonageſimo ſexto ipſe Nabucodonoſor venit in Syriã, & pugnauit

E ↄtra Moabitas, & Ammonitas, quibus ſubiectis iuit in Aegyptum, eamque ſubuertit, regem eius occidens, & alium conſtituens, & tunc tranſtulit omnes illos, qui fugerant de Iudæa poſt mortem Godoliæ, ut ſupra dictum eſt: ut ait Ioſephus 10. Antiquitatum. Plurimi tamen iſtorum ibi gladio, & fame, & peſte conſumpti ſunt: ſicut predixerat eis Iere. 42. Reſidui eorum tranſlati ſunt in Babylonem. Et nemo ipſorum rediit in Iudæam, ſed omnes mortui ſunt in Babylone, quia Iere. prædixerat eis, quod ultra nunquam uiderent locum illum, ideſt, Ieruſalem, & Iudæam eo. cap. Ipſe quoque Ieremias, ibi in Aegypto mortuus eſt, antequam trãſferrentur illi Iudæi in Babylonem: nam prædicantem contra idolatriam ipſorum lapidauerunt, & ibi in Aegypto

gypto sepultus est, cuius merito multa beneficia Aegyptii susceperunt: quia fugauit serpentes de terra ipsorum. Postea uerò Alexāder Macedo: veniens in Aegyptum audita uirtute sancti uiri transtulit honorabiliter ossa eius in ciuitatem, quam in Aegypto condidit, & de nomine suo Alexandriam uocauit. De his Isido. in lib. de ortu, & obitu patrum. Fuerūt ergo tres transmigrationes Iudęorum in Babylonem, scilicet, vna cum Ioacim rege Iuda: secūda undecim annis post scilicet, cum Sedecia rege Iuda, quæ fuit maxima: tertia quæ fuit quinque annis post, in hac translati sunt Iudæi, qui fugerant in Aegyptum. Fuerant autem a die transmigrationis decem Tribuum in Assyrios vsque ad ipsam transmigrationem Iudæorum in Babylonem, quæ facta est anno 11. Sedeciæ anni centum, & triginta, & mēses sex, & dies decem: vt ait Iosephus. 10. antiquitatum. Anno 7. post transmigrationem Babylonis incæpit Daniel haberi tanquam Propheta: quia tunc interpretatus est, & annunciauit ipsi Nabucodonosor somnium, quod ille oblitus fuerat. De quo Danielis. 2. Dicitur tamen ibi, quòd illud fuit anno. 2. regni Nabucodonor: & tamen Nabucodonosor ante captiuitatem Iudæorum, & transmigrationem Babylonis regnauerat annis. 19. ut patet. 4. Reg. 25. Sed cōputatur ibi regnum suum incipiendo a tempore, quo subiecit Aegyptios: sic ait Iosephus. 1. antiqui, scilicet, Igitur post annum secundùm Aegyptiacæ uastationis rex Nabucodonosor vidit somnium valde mirabile. Ista tamen vastatio fuit quinque annis post transmigrationem Babylonis: ut supra dictum est. Ideo fuit annis septem post istam transmigrationem somnium Nabucodonosor, & interpretatio Danielis. Et ex hoc patet, quòd fuit annis decem, & octo postquam ipse Daniel translatus est in Babylonem. Nam ipse vndecim annis, scilicet, sub rege Ioacim ductus est in Babylonem ante generalem trāslationem, quæ fuit cum Sedecia, scilicet, vltimo anno regni eius, vt supra, patet: & tamē post istam translationem septem annis fuit somnium, vt supra dictum est: Daniel autem vixit longo tempore in Babylone, scilicet, plus octoginta annis, vel quasi. Quod patet, quia Daniel translatus est in Babylonem vndecim annis ante generalem translationem, scilicet, cum Ioacim rege. Daniel. 1. & supra declaratum est. Mansit tamen adhuc vsque ad tempora Darii Regis Persarum, & Cyri. Daniel. 6. Et tamen anno primo Cyri regis completi sunt septuaginta anni captiuitatis Babylonicæ: qui incipiunt computari ab vltimo anno regis Sedeciæ. Et istis addantur 11. anni, quibus ante hoc translatus fuerat Daniel in Babylonē erunt anni octoginta, & vnus, quibus mansit in Babylone. Et hoc erat, quia puer erat quando translatus est in Babylonem: sic patet Danielis. 1. scilicet, quòd præpositus eunuchorum accepit pueros decoros de semine regio, & vnus eorum fuit Daniel. Ipse non reuersus est de captiuitate in Iudæam licèt adhuc uiueret, quia erat præpositus regni Persarum, & Medorum positus per Darium regem. Et in ciuitate Ecbatanis terræ Medorum ædificauit pulcherrimum sepulchrum, ibique sepultus est. In eo postea sepeliebantur reges Medorū, vt ait Ioseph. 10. Antiquitatum. Nabucodonosor qui Iudæos captiuauit, vixit aliquanto tempore post captiuitatem ipsorum, de quo infra dicetur: & post eum regnauit filius eius, qui Nabucodonosor minor dictus est: istum misit Nabucodonosor pater suus in Aegyptum, subiugauitque satrapas qui contra eum insurrexerunt. Quo ibi manente mortuus est Nabucodonosor pater suus in Babylone: & ipse successit in regno: fecit autem opera magnifica in ædificiis supra omnes reges, qui ante eum fuerant, fecit ortum suspensibilē de quo uxor sua posset uidere terram Medorum in

F qua nutrita fuerat. Huius meminerunt omnes Historiographi. De hoc Berosus in 3. lib. historiæ Chaldæorum, & Iosephus 10. Antiquitatum. Post istum regnauit Euilmerodach in Babylonia: multi putant istum successisse Nabucodonosor priori, eo quòd de Nabucodonosor minore non fit mentio in sacra scriptura. Et tamen falsum est, quia iste cæpit regnare anno tricesimo septimo a transmigratione Ioachim regis Iudææ. 4. Reg. 25. Et sic erant anni uigintisex post transmigrationem generalem: & tamen non potuit tanto tempore uiuere ille Nabucodonosor, cùm solùm uixerit annis. 40. ut ait Iosephus. 10. Antiqui. Iste ergo G Euil merodach fuit post Nabucodonosor minorem, & uocat Iosephus istum Euilmerodach Amilmadapacam, siue Abimathadocum Filium Nabucodonosor minoris. Et iste est qui exaltauit Ioacim regem Iuda, qui erat in Babylone, educens eum de carcere, & exaltans solium eius super solia omnium regum, qui erant in Babylone. 4. Reg. 25. Post istum regnauit Egressarius filius eius, & post eum Labosardacus: & post istum regnauit Balthasar filius eius, qui Nabar dicitur, ut ait Iosephus 10. antiquita. Iste Balthasar fuit, qui bibit in uasis sacris, & contra quem apparuerunt digiti scribentes in pariete, & ipsa nocte occisus fuit, & Persæ, & Medi intrauerunt in Babylonem, translatumque est regnum Chaldæorum de stirpe Nabucodonosor in Darium, & Cyrum reges Persarum, & Medorum. Daniel. 5. De temporibus, quibus isti reges re- H gnauerunt est dubium. Nam de Nabucodonosor dicunt quidam, quòd regnauerit annis tredecim. De Euilmeradach dicit Iosephus, quòd regnauerit annis decem, & octo. Egressarius autem annis quadraginta: Labosardacus mensibus nonem, Balthasar annis decem, & septem. Sed nō stat: quia a trasmigratione Babylonis, vsque ad reditum, solùm fuerunt septuaginta anni. 2. Patalipo. 36. & completi sunt anno primo Cyri regis. 1. Esdræ. 1. & 2. Esdræ. 2. Et tamen anni istorū regum collecti sunt octoginta, & nouem. Quibus adhuc addendi erant duo anni, quibus regnauit Darius rex Persarum antequam regnaret Cyrus. Etiam addendi sunt anni, quibus vixit Nabucodonosor post transmigrationem Babylonis, qui fuerunt plusquam I duodecim. Nam septem annis post illam transmigrationem uidit somnium, de quo habetur Daniel. 2. ut dictum est supra, & postea septem annis fuit quasi bestia, sicut prædixerat Daniel. 4. cap. & sic erunt plures quam centum anni. Ideo dicendum est, quòd non regnauerunt isti reges tanto tempore. Quidam autem dicunt, quòd regnauit Nabucodonosor uiginti duobus annis post transmigrationem Babylonis, & filius eius Nabucodonosor minor annis tredecim reliqui autem, scilicet, Euilmerodach, Egressarius, & Labosardacus, & Balthasar regnauerunt annis vigintiquinque, & Darius rex Persarum annis duobus. Et hoc modo complentur præcisè anni septuaginta quibus manserunt Iudæi in Babylone. De his tamen magis dicendum erit Daniel 1. uel 4. Considerandum est nunc K de istis septuaginta annis, quibus steterunt Iudæi in Babylone: quem modum principatus habuerunt. Et dicendum est, quòd nullum modum: quia principatus non est nisi in aliquo populo, uel politia. Iudæi autem tunc nullum populum faciebant, quia erant captiui. Ideo non solum non erant per se populus, sed etiam non erāt pars populi, quia non erant ciues. Nam multitudo seruorum, & banausorum non est pars politię, vt ait Aristo. Erant enim reges istorum captiui. Nam Sedecias mansit in carcere vsque ad diem mortis suæ, quem tamen sepeliuit honorabiliter Nabucodonosor, ut ait Iosephus. 10. Antiquitatum: ipse autem Ioachim rex Iuda etiam manebat in carcere. Et fuit in eo

quamdiu

quamdiu regnauit prior Nabuchodonoſor, & Nabuchodonoſor minor. Huius autem filius, ſcilicet, Euilmerodach primo anno regni ſui, qui erat trigeſimus ſeptimus à tranſmigratione ipſius Ioacim eduxit eum de carcere, & exaltauit eum ſuper omnes reges, qui erant in Babylone. Et comedebat ſemper coram eo, vſque ad mortem ſuam. quarto Regum. 25. Et tunc fuit aliqua relaxatio oneris Iudæorum, quia forte ille Ioacim haberet aliquam poteſtatem ſuper eos, & tamen non erat propriè aliquod genus principatus, quia non erant Iudæi per ſe vnus populus. Fuit autem reditus de Babylone anno primo Cyri regis Perſarum, in quo completi ſunt anni ſeptuaginta captiuitatis Babylonicæ, & fuit ante Chriſti natiuitatem annis quingentis, & triginta, & vno: & ab orbe condito annis tribus millibus quadringentis viginti, & octo: & regnauit Cyrus annis triginta. In primo anno huius incipit hiſtoria librorum Eſdræ, quia primus, & ſecundus Eſdræ idem dicunt, niſi quòd ſecundus recapitulat ea, quæ dicta ſunt in primo addendo aliqua. Iſte dedit licentiam Iudæis redeundi in terram ſuam. primo Eſdræ primo, ſicut prædixerat Iſai. 45. ante per annos ducentos, & decem. Et rex Cyrus legit hunc librum, & inueniens ibi nomen ſuum prænunciatum, & quòd Deus magnarum gentium conſtituturus erat eum regem, gaudio quodam repletus eſt, & voluit benefacere illi genti, cuius fuerat ille propheta. Et conuocans Iudæorum clariſſimos, qui erant in Babylone, dedit illis licentiam redeundi, vt ait Ioſephus vndecimo Antiquitatum. Et tunc mandauit dari vaſa templi, quæ Nabuchodonoſor abſtulerat, & manebant in Babylone, vt patet primo Eſdræ primo: & ſecundo Eſdrę ſecundo. Tunc congregati ſunt plurimi Iudęorum, & exhortabantur ſe, vt redirent de Babylone. Et redierunt multi, quorum numerus ponitur per Ioſephum vndecimo Antiquitatum, & primo Eſdrę ſecundo. Non redierunt autem de Babylone omnes Iudæi, qui ibi erant, quia multi tenebantur deſiderio poſſeſſionum, & affinitatum contractarum in Babylone. Nam quando tranſlati ſunt Iudæi de Babylone à principio ſub Ioacim, quidam falſi prophetæ dicebant, quòd Deus reduceret illos captiuos poſt biennium de Babylone. Et hoc dixit Annanias propheta de Gabaa in principio regni Sedeciæ, poſtquam tranſlatus fuit Ioacim in Babylonem, ſcilicet, poſt duos annos conteram iugum Nabuchodonoſor de collo omnium gentium, & conuertam Ieconiam filium Ioacim & omnem tranſmigrationem Iudæ ad locum iſtum. Ierem. 28. Iſte fuit propheta falſus, contra quē Ieremias prędixit, quòd ipſo anno moreretur, & ſic factum eſt. Alij etiam erant prophetæ falſi in Babylone dicentes, quòd citò Deus reducturus eſſet eos in terram Iuda. Ideo populus non curabat ędificare domos, nec plantare vineas, vt poſſent viuere in Babylone. Ieremias autē ſcripſit eis: ędificate domos, & habitate, & plantate hortos, & comedite fructum eorum. Accipite uxores, & generate filios, & multiplicamini ibi, & nolite eſſe numero pauci, quia hæc dicit Dominus, cùm cęperint impleri in Babylone ſeptuaginta anni, viſitabo vos, & reducam uos ad locum iſtum. Ierem. vigeſimonono. His uerbis incitati, qui erant in Babylone fecerunt ſic. Ideo anno ſeptuageſimo, quando finita eſt captiuitas, multi tracti amore poſſeſſionum, & affinitatum, & terrę illius, quam iam reputabant ſibi natalem, redire noluerunt. In hoc reditu fuerunt duo principes, ſcilicet, Zorobabel filius Salathiel: & Ieſus filius Ioſedech Sacerdos

A magnus. Et ſub eis fuit multitudo illa redeuntium de Babylone. Ioacim namque rex Iuda, qui ductus fuerat in Babylonem genuit ibi Salathiel, de quo dicitur præcedenti capitu. quòd Ieconias genuit Salathiel, & Salathiel ibi in Babylone genuit Zorobabel. Iſte fuit princeps Iudæorum redeuntium de Babylone. Conſiderandum nunc, quòd Iudæi, dum fuerunt in Babylone, non fuerunt populus per ſe: ideo non habebant principatum. Nunc verò redeuntes erant iam liberi, & incipiebant eſſe populus, & habere principatum: & quia Zorobabel erat nobiliſſimus Iudæorum, qui fuerant in Babylone, qui erat nepos Ioacim regis Iudæ, fuit princeps Iudæorum in reditu, licèt non fuit rex ſicut auus ſuus, quia fortè
B rex Perſarum, qui dedit licentiam Iudæis redeundi, non dedit eis licentiam habendi regem: ne ex hoc forte fierent prompti ad rebellandum regibus Perſarum.

Ideo vocatur ſæpe Zorobabel princeps Iudæorum, vel iudex eorum: vt ait Ioſephus vndecimo Antiquitatum: & primo Eſdræ ſexto, vocatur Zorobabel dux Iudæorum, vel dux tranſmigrationis, & quia ſacerdotes magni erant viri honorabiles valde in tota Iſrael, fuit quoque cum eo princeps ſacerdos magnus, qui tunc erat, ſcilicet, Ieſus filius Ioſedech, qui de Babylone redijt. Et ob hoc in libris Eſdræ quando aliquid fiebat, dicebantur iſti duo illud iubere, vel illud facere: ſed patet primo Eſdræ
C tertio, ſcilicet, Zorobabel filius Salathiel, & Ioſue, vel Ioſedech cœperunt fundare templum: & ſimile primo Eſdræ quarto, & ſępiſſimè, & propter hoc Zacharias propheta, qui illo tempore prophetauit, vt patet primo Eſdræ quinto, ſolùm loquitur ad iſtos duos, ſicut patet Zachariæ tertio, vbi loquitur ad Ieſum Sacerdotem magnum, ideſt, Ieſum filium Ioſedech, loquitur etiam ad Zorobabel incitans eum ad ædificandum templum. Zachariæ quarto. Fuit Zorobabel maior princeps, vnde ipſe ſemper nominatur prius, & ipſe vocatur du[x] Iudæorum, vel tranſmigrationis. primo Eſdræ ſexto: quod non dicitur de Ieſu filio Ioſedech ſacerdote. Poſt hoc autem non ſic fuit: quia non ſucceſſit aliquis filius
D Zorobabel in principatu eius: nec viri de tribu Iuda habuerunt principatum: ſed ſummi ſacerdotes poſt hoc fuerunt ſemper principes, vſque ad Chriſti natiuitatem, quando Herodes, qui erat alienigena primò incepit regnare ſuper Iudæos, ante quem ſemper habuerunt principes de gente ſua. Iſti autem ſummi ſacerdotes à principio huius ſtatus fuerunt contenti honore ſuo. Et licèt principarentur populo, non imponebant ſibi maius nomen. Quod durauit vſque ad Ioannem Hyrcanum filium Simonis Machabæi: quia ex ipſo tempore ſummi ſacerdotes inceperunt ſibi imponere diademata regia, & vocari reges, & durauit vſque ad Ariſtobolum, & Hyrcanum fratre[m],
E propter quorum contentiones contigit regnu[m] tranſire ad Herodem alienigenam, de quo infra dicetur: ſacerdotes tamen antequam ſibi imponerent diademata regia, licèt ipſi principarentur, recipiebant ſecum alios ſeniores plebis, qui cum eis diſponebant, quæ agenda erant. Cùm vero illi ſe reges vocauerunt, fuit eorum principatus maior: & ad eos tota rerum diſponendarum ſumma pertinebat. De his Ioſephus vndecimo Antiquitatum ait: Habitabant in Hieroſolymis, & optimatum gubernatione regebantur: nam Sacerdotes tractabant eorum negocium vſquequo re-

De re[...] Iudæ[...] de Babylone [...] Iudæo[...]

gnare contigit nepotes Asamonæi, idest, Machabæorum nepotes.

Redeundo ad ordinem historiæ dicendum, quòd
anno primo regis Cyri, quando data est Iudæis licentia
redeundi de Babylone, data est eis licentia per Cyrum
ad ædificandum templum Domini, quod destructum
fuerat prius per Chaldæos, ut patet primo
Esdræ. 6. Zorobabel autem dux Iudęorum, & cæteri,
qui cũ eo erãt anno scđo aduentus eorum in Iudęam
inceperunt ædificare templum, & offerre Domino sacrificia,
& factus est magnus applausus populi, quando
viderunt illud fundari. i. Esdræ. 3. Cùm autem inciperent
ædificare, ipsi Samaritani, qui morabantur in
terra inuidentes Iudæis, dixerunt illis, quòd volebant
ædificare cum eis templum Deo. Quibus Zorobabel,
& Iesus filius Iosedech sacerdos magnus responderunt,
quòd non licebat eis hoc facere, sed soli ædificarent.
Primo Esdræ quarto. erant autem isti Samaritani,
quos Salmanasar rex posuerat in vrbibus Samariæ.
4. Regum. 17. Et quando tribus Iuda, & Beniamin
ductæ sunt in Babylonem, manserunt isti in terra per
illos septuaginta annos: & nunc incipientibus Iudæis
ædificare templum, isti voluerunt ædificare cum eis.
Cùm verò Iudæi non consensissent, isti Samaritani inceperunt
perturbare Iudæos ne ædificarent, & accusauerunt
eos apud regem Babylonis. Interim autem
contigit Cyrum regem Persarum, qui regnabat in
Babylone mori. Nam occupatus in bello Massagetarum
à regina ipsorum circumuentus occisus est,
caputque eius missum est in vtrem plenum sanguine
humano, dictumque est: Satiare, satiare sanguine humano,
quem tantum sitisti. Regnauerat autem annis
triginta. Huic successit filius eius Cambyses, qui
vocatus est alio nomine Nabucodonosor. Ad istum
directa est accusatio Samaritanorum contra Iudæos,
ne ædificarent templum. primo Esdræ quarto. Et vocatur
ibi istæ Artaxerses, & sic habet tria nomina,
scilicet, Cambyses, Nabucodonosor, Artaxerses. Suscepit
iste accusationem Samaritanorum, & prohibuit
ædificari templum. Mansitque sic opus incompletum,
& cessatum est ab ædificatione quasi per nouem
annos, scilicet, per septem annos, quibus regnauit
Cambyses, & per duos annos primos Darij, qui
successit ei, vt ait Iosephus. 11. Antiquitatum. Vt patet
primo Esdræ quarto, scilicet. Tunc intermissum
est opus domus Dei in Ierusalem, & non fiebat vsque
ad annum secundum regni Darij regis Persarum, de
quo postea dicetur. Iste Cambyses, cuius primo anno
prohibitum est ædificare templum, cępit regnare
anno centesimo à transmigratione Iudæorum in Babylonem,
scilicet, ante Christi natiuitatem annis quingentis,
& vno, & ab orbe condito annis tribus millibus
quadringentis quinquaginta, & octo: & regnauit
annis septem. Iste vocatus est Nabucodonosor alio
nomine, & sub eo contigit historia libri Iudith. Et ita
vocatur ibi Nabucodonosor. Ita tenent omnes descriptores
temporum. Et cępit in principio regni
eius. Nam ipse volebat vocari Deus, & solus haberi
vt Deus, & propter hoc iusserat, quòd Holofernes,
princeps militiæ suæ destrueret omnia idola Gẽtium,
vt ipse solus tanquam Deus haberetur. De hoc tamen
quomodo possit stare declarabitur in principio
libri Iudith. Dum hæc aguntur, contigit mori Iesum
filium Iosedech sacerdotem magnum, qui sub
Cambyse, vel in principio regni Darij mortuus est,
& successit ei Ioacim filius eius in summo sacerdotio,
vt ait Iosephus vndecimo Antiquitatum. Iste
Cambyses ædificauit Babylonem ciuitatem in Aegy-

Cyrus rex moritur. Cambyses Cyri filius regnat annis 7.

F pto in memoriam illius, quæ erat in Chaldæa, & erat
caput regni sui: & volebat ipse transferre sedem regni
in Aegypto. Mortuo autem Cambyse post septem
annos, quibus regnauerat successerunt septem Magi
in regno Persarum, qui regnauerant mensibus septem.
Postquam autem Samaritani posuerunt accusationem
contra Iudæos, & vetita est ædificatio templi
anno primo Cambysis Regis, vt dictum est, ascendit
tunc Zorobabel princeps Iudæorum de Iudæa in
Babylonem, vt responderet accusationi Samaritanorum,
& permitterentur Iudæi ædificare templum.
Quod viuente Cambyse impetrari non potuit. Tunc
Zorobabel mansit in Babylone, & adhæsit Dario,
qui erat unus de Magis Persarum, qui erant potentes
G apud Cambysem, & tamen nondum regnabat, &
sæpe significabat ei quomodo templum Ierusalem,
quod Cyrus ædificari iusserat mandato Cambysis ædificari
vetabatur, & Darius motus est in desiderium
ædificandi illud si posset, & vouit, quòd si Deus faceret
eum regem Persarum, quod ædificaret templum
Ierusalem. Accidit interea mori Cambysem,
de quo supra diximus, & regnauerunt Magi per septem
menses, cùm nullus maneret successor Cambysis,
& isti, quia non poterant esse simul reges eiusdem
regni conabantur inuenire modum, vt vnus eorum
regnaret. Et cùm non conuenirent, tandem
diffinitum est, quod die quodam omnes oriente Sole
simul in campum equitando procederent, & cuius
H equus primus hinnitum emitteret, regnaret, quia apud
Persas hinnitus equi prosperitatis augurium iudicatur.
Seruus autem quidam Darij equo, quem
ipse in crastino ascensurus erat in loco, ad quem Magi
equitando processuri erant, equam subiecit. Sequenti
autem mane, cùm ad prædictum locum Magi
venissent, equus Darii nocturnę delectationis venereæ
in ipso loco recordatus hinnitum emisit, & sic
Darius rex constitutus est. Cępit autem regnare Darius
à transmigratione in Babylonem anno centesimo
quarto ferè, & erant ab orbe condito anni tres
mille quadringenti sexaginta quinque, & ante Christi
natiuitatem fuerunt anni quadringenti nonaginta,
& octo ferè, & regnauit annis triginta, & sex. Manebat
I autem tunc cum eo Zorobabel princeps Iudæorum,
de quo supra diximus. Et in primo anno
regni sui iste Darius fecit cænam magnam omnibus
principibus suis. Et nocte illa Darius, cùm modicum
dormisset euigilauit, & tribus iuuenibus custodibus
corporis sui proposuit quæstionem, scilicet, quæ esset
res fortior inter omnes, & qui melius respondere
ret magnum honorem habiturus erat. Cogitauerunt
autem iuuenes, quorum vnus erat Zorobabel,
vt ait Iosephus, undecimo Antiquitatum. Et
sequenti die coram Dario, & principibus suis primus
disputauit uinum omnium rerum esse fortissimum.
Secundus regem dixit fortiorem. Tertius
mulieres dixit omnibus rebus fortiores, & tamen
K super hæc omnia ueritatem excellere. Et
iste fuit Zorobabel. Cumque singuli dixissent,
sententia istius laudata est. Et Darius dixit quòd
peteret etiam si aliquid uellet ultra id quod ipse
promiserat. Dixit autem Zorobabel, quòd solùm
petebat, quòd Darius impleret uotum suum,
scilicet, quòd si rex fieret, ædificaret templum in
Ierusalem. Et nihil aliud uolebar, ut patet, secundo
Esdræ quarto, & quinto, & per Iosephum
vndecimo Antiquitatum. Tunc Darius surrexit de
solio suo, & osculatus est Zorobabel. Et dedit
ei epistolas ad principes Syriæ, & Phœnicis, & ad
Sama-

Samaritanos, ut permitterent Iudæos ædificare templum, & ut darēt eis ligna de Libano, & quòd de redditibus regis darent eis expensas pro ædificatione: & pro sacrificiis, vt patet. 2. Esdræ. 5. Tunc rediit Zorobabel de Babylone ferens istas epistolas. Quod fuit primo anno Darii regis. Et tunc iuerunt cum eo multi de Iudęis, qui manserant in Babylone: tam de sacerdotibus, & leuitis quàm de popularibus videntes affectum regis erga Iudæos. Et fuit ista secunda transmigratio de Babylone in Iudæam: & plurimi fuerunt in hac transmigratione: quorum numerum ponit Iosephus. vndecimo Antiquitatum. Cæperunt tunc in aduentu Zorobabel Iudæi opus templi continuare, quod iam per nouem annos intermissum fuerat: & istud fuit anno. 2. Darii. Erant tunc duo prophetæ in Iudęa, scilicet, Aggæus, & Zacharias. Et isti adiuuabant operantes. primo Esdræ. 5. Tunc Samaritani accusauerunt iterum Iudæos apud Darium, quod construerent templum fortissimum: & quòd Iudæi possent rebellare regibus Persarum. Tunc aliqui Iudæi uolebāt cessare ab ædificatione templi quousque diffiniretur per Darium sed Aggæus, & Zacharias prophetæ instabant, quòd opera fierent: & non attenderent ad impedimenta Samaritanorum. Et sic factum est. Interim tamen miserunt Iudæi legatos ad Darium regem responsuros accusationi Samaritanorum: & fecit Darius in quiri in bibliothecis sicut petiuerant Samaritani, & inuentum est quomodo Cyrus rex concessisset Iudæis ædificare templum. Tunc Darius confirmauit mandatum Cyri: addens, quòd de redditibus suis darentur expensæ pro ædificatione, & etiam pro sacrificiis: vt patet primo Esdræ. 4. & 6. Tunc cessauerunt Samaritani impedire Iudæos iuxta mandatum regis: & dederunt eis expensas quas iusserat. Et finitum est templum Duce Zorobabel. Vnde dicitur Zachariæ 4. quòd manus Zorobabel ædificauerunt templum. Consumatum est templum annis quasi sex postquam Darius cęperat regnare. Quod fuit ab orbe condito annis tribus millibus quadringentis septuaginta, & uno, & fuit ante Christi natiuitatem annis quadringentis, & quasi nonaginta duobus. Hoc tempore Pythagoras, qui apud Græcos floruerat, moritur. Iste enim magnæ frugalitatis fuit, & vitæ continentissimæ: distrahens homines ab esu carnium, asserens quòd animę hominum transirent de corpore in corpus, & interdum migrarent in corpora bestiarum. Vnde poterat quis carnes patris sui comedere, si comederet carnes pecorum, ad quæ anima patris, vel matris demigrasset. Dixit etiam se fuisse militem Euphorbū occisum in bello Troiano: ita quod anima, illius militis erat anima, quam ipse habebat. De hoc Ouid. 15. Met. Iste fuit primus, qui apud Grecos philosophū se appellauit, cum prius huiusmodi homines sapientes vocarentur. Et cum istud esset nomen cuiusdam arrogantiæ, interrogatus quid esset, non se sapientem, sed philosophum, idest, sapientiæ amatorem professus est. Quę appellatio postea in cæteros deriuata est: ut ait August. de ciui. Dei lib. 8. Dario isto mortuo, qui annis triginta & sex regnauit, successit ei Xerses eius filius, qui regnauit annis uiginti: & incępit regnare post transitum Iudæorum in Babylonem annis centum, & triginta nouem: & a reditu de Babilone annis sexaginta nouem. Et fuit ante Christi natiuitatem annis quadringentis, & sexaginta duobus. Hoc tempore Iudæi manebant in pace in Ierusalem, & cærimonius legis utebantur ædificato iam templo, ut supra dictum est, & muri ciuitatis nondū erant ædificati. Quos postea Neemias reædificauit.

Alph. Tost. in Matth. Comm.

A Viuebat autem hoc tempore Zorobabel. Iste Xerses fuit deuotus erga cultum Dei: & gentem Iudæorum, & honorabat eos, sicut pater suus Darius. De hoc Ioseph. vndecimo Antiquitatum dicit, scilicet. Dario defuncto filius eius Xerses regnum suscipiens voluntatis paternæ colendi, & honorandi Deum hæres apparuit. Omnia namque faciebat quæ religionis erant, patrem secutus, & Iudæis liberaliter utebatur. Mortuo autem isto Xerse post viginti annos regni sui successit Artabanus, qui septem mensibus solùm regnauit apud Persas. Hoc mortuo regnare cæpit Artaxerses, qui Longimanus appellatur, & regnauit annis quadraginta. Cæpit autem regnare ab orbe condito annis tribus millibus quingentis, & uiginti duobus: **B** post transmigrationem Babylonis Iudæorum in Babilonem annis centum, & sexaginta: & a reditu de Babylone annis nonaginta, & ante Christi natiuitatem annis quasi quadringentis, & quadraginta duobus. Hoc tempore erat in Babylone vir quidam nomine Esdras Sacerdos, qui erat de genere summorum sacerdotum per rectam lineam, ut patet primo Esdræ 7. vbi ponitur progenies reducendo vsque ad Aaron, non tamen erat summus sacerdos: quia Ioacim filius Iesu filii Iosedech erat tunc summus sacerdos, ut supra dictum est. Iste Esdras fuit sapientissimus in lege, ideo uocatur scriba doctus, & eruditus, & scriba uelox in lege Domini. primo Esdræ. 7. Nam scriba apud Hebræos sapiens **C** dicitur. Iste in principio regni huius Artaxersis restaurauit legem Domini, quæ magna ex parte combusta fuerat. Et ad hoc spiritum propheticum habuit sicut priores scriptores per Spiritum sanctum libros illos scripserant, quia aliàs non reciperemus istos libros reparatos ab Esdra. Quia quicunque homo quantumcumque eruditus, si soli sapientiæ humanæ innitatur, errare potest: & non est tantæ auctoritatis: quod necessariò ei fidem adhibere debeamus: ut magis diximus supra, in prologo nostro. De ista tamen reparatione legis super Esdram multa expedienda sunt. Iste Esdras sicut fuit magnus sapientia: ita, & operibus, & potentia clarus, & Artaxersis prædicti amicus fuit. Iste desiderauit de Babylone ire **D** in Iudæam, cui rex Artaxerses propter amicitiam, & viri auctoritatem concessit multa priuilegia: non solùm ei, sed & templo Domini, & genti Iudæorum: iubens, quòd de redditibus suis quos habebat in Syria, darentur omnes expensæ pro sacrificiis, & aliis necessitatibus templi Domini. Quod latè habetur primo Esdræ septimo. Concessit etiam ei quòd ipse doceret omnes Iudæos in lege Dei: & quod esset Princeps gentis Iudæorum: & quod nemo auderet transgredi legem ab eo datam iuxta pęnas, quas imponeret: & multa alia in fauorem eius. eo. cap. Iussit etiam, quòd omnia vasa quæ superfuerant in Babylone de uasis templi Domini, quæ nondum omnia portata fuerant in Ierusalem, nunc da- **E** rentur Esdræ, & portaret illa: & sic factum est. Esdras recessit de Babylone portans uasa Domini anno septimo hnius Artaxersis: ut patet primo Esdræ. 7. & 8. & cum Esdra uenit tunc multitudo magna Iudæorum de Babylone sacerdotum, & laicorum, de quibus patet primo Esdræ. 8. cap. Ex hoc apparet quomodo fuerunt tres reditus Iudæorum de Babylone, scilicet, primus sub Zorobabel: & Iesu Iosedech sacerdote magno in principio regni Cyri. Secundus sub solo Zorobabel, quando attulit licentiam ædificandi templum anno primo Darij regis. Tertius fuit nunc sub Esdra in principio quasi regni Artaxersis, scilicet, anno eius septimo

vt dictum est. De his omnibus patet supra. Ita fuerunt tres transmigrationes Iudæorum in Babylonem, scilicet. Vna sub Ioacim rege Iuda, & alia sub Sedecia, & alia quinque annis post præcedentem transmigrationem quantum ad Iudæos, qui fugerant in Aegyptū, de quibus etiam supra dictum est. Quando venit Esdras in Ierusalem erat sacerdos magnus Ioacim filius Iesu filij Iosedech, & ad ipsum pertinebat principatus, cùm summi sacerdotes post redditum de Babylone semper præfuerint. Quia tamen Artaxerses posuerat Esdram principem gentis Iudæorum, & quod omnes tenerentur seruare legem eius. primo Esdræ, 7. ipse erat maior princeps, quàm Ioacim, & dum ipse vixit ipse semper præfuit, vt colligitur ex libris eius. Nam ipse populum cogebat ad obseruandam legem Dei, vt patet immediatè: postquam autem venit Esdras inuenit multos de sacerdotibus, & Leuitis, & de laicis, qui acceperāt vxores alienigenas de Moabitis, & Ammonitis, & alijs nationibus, & prædicauit eis, & coegit recedere ab illis expellendo illas, & filios, quos ex eis susceperant. De quo patet primo Esdræ, 9. & 10. & Neemiæ. 13. Et fecerunt tunc honorabile festum Scenopegiæ, de quo ibi. Esdras autem postquam longo tempore vixit plurima opera laude digna faciens, & corrigens delicta gentis Iudæorum, in senectute bona defunctus est, & in Ierusalem cum magno honore sepultus est. Ipso tempore mortuus est Ioacim summus sacerdos filius Iesu filii Iosedech, qui fuit secundus summus sacerdos post reditum de Babylone, & successit ei Heliasib filius eius. Tertius summus sacerdos. Et iste erat sacerdos magnus tempore Neemiæ: vt patet Neemiæ. 3. De hoc Iosephus. 10. Antiquitatum. Hic finitur historia librorum duorum Esdræ.

Neemias venit in Ierusalē & muros ciuitatis ædificauit.

Nunc incipit historia libri Neemiæ: quia licèt liber Neemiæ contineatur inter duos libros Esdræ, scilicet, primum, & secūdum, & Neemias sit medius illorum, quasi sit liber Esdræ: tamen non est, sed primus, & secundus Esdræ ponunt historiam unius, & eiusdem temporis, nec continuatur secundus primo in tempore, aut ordine rerum gestarum, sed solùm recapitulat aliqua, quæ pertinent ad primum librum supplendo quædam omissa: & primus, & secundus eodem tempore, & in eadem materia finiuntur: liber autem Neemiæ incipit immediatè post librum Esdræ. Nam Esdras rediit de Babylone anno septimo Artaxersis, vt patet primo Esdræ. 7. historia autem Neemiæ incipit anno vigesimo istius Artaxersis: vt patet Neemiæ primo, & secundo, & erant tunc à transmigratione Iudæorum in Babylonem anni centum, & octoginta, & à reditu de Babylone anni centum, & decem, & ante Christi natiuitatem annis quadringentis, & viginti vno, & ab orbe condito anni tres mille quingenti, & quadraginta, & duo. Viuebat autem adhuc Esdras quando Neemias venit ad reparandum Ierusalem, sed quasi post annos vndecim mortuus est, & sic præsens fuit, dum muri Ierusalem reædificarentur. Et ob hoc in libro Neemiæ fit mentio quædam de operibus Esdræ, vt patet Neemia. decimotertio. Iste Neemias erat Iudæus manens adhuc in Babylone, siue in regno Persarum post tertium reditum Iudæorum de Babylone sub Esdra, & erat pincerna regis Artaxersis, manebantque plurimi Iudæi ibi: quia nunquam omnes Iudæi redierunt de Babylone. Iste, cùm esset apud regem Persarum, vidit quosdam Iudæos, qui ueniebant de Ierusalem. Et quærens de statu terræ, inuenit muros Ierusalem esse destructos, & nullam esse munitionem, intra quam habitatores possent defendi. Propter quod ipse tristis effectus impetrauit à rege Artaxerse anno vigesimo regni

F eius, quòd ædificaret muros Ierusalem, & postea rediret ad eum: & accepit epistolas ad præpositos, & duces terræ Syriæ ut adiuuarent eum in operibus, quæ ipse intendebat, ut patet Esdræ. primo & secundo. Venit autem Neemias in Ierusalem, & suasit Iudæis, vt muros vrbis cum eo ædificarent. Timebant autem Iudæi propter Samaritanos, qui erant hostes eorum, & impediuerant illos, quando ædificabant templum. Et tamen confortati à Neemia incœperunt ædificare, & ut opus citius fieret, diuiserunt inter se Iudæi partes murorum, scilicet, vt tales ædificarent vsque ad talem locum, & tales vsque ad talem, & prius de ædificatoribus fuit Heliasib summus sacerdos, de his Neemiæ tertio. Audientes Samaritani, &
G Arabes, & alii habitatores terræ quòd Iudæi ædificarent, præstiterunt eis multa impedimenta: ita vt cogerentur Iudæi ædificantes vna manu facere opus, & alia tenere lanceam, idest, quidam ædificabant, & alii circa eos erant armati, vt defenderent eos ab subitis incursibus Samaritanorum, & aliorum hostium. De his Neemię quarto, & quinto, & sexto. Hoc modo Iudęi cum labore ędificauerunt vsquequo completi sunt muri, & positæ sunt portæ. Durauit autem murorum ædificatio annis duodecim, ut ait Iosephus vndecimo Antiquitatum, scilicet, quos labores sustinuit Neemias per annos vndecim & menses quatuor. Nam tanto tempore muri Ierosolymorum completi sunt, & fuit hoc anno trigesimosecun-
H do regni istius Artaxerses. Nam anno uigesimo eius incepti fuerunt, & duodecim annis durauit ædificatio murorum, & finitis muris populus fecit magnum gaudium, & conuiuia per multos dies: tunc erant pauci habitatores in Ierusalem. Et fecit Neemias, ut omnes principes Iudæorum habitarent in Ierusalem, & populares diuiderentur per decem partes, & una pars eorum habitarent in Ierusalem, cui per sortem eueniret. Tunc plurimi se obtulerunt ad manendum sponte in ciuitate Neemiæ undecimo. Fuit ista ædificatio murorum consumata ab orbe condito tribus mille quingentis, & quinquaginta duobus annis: a captiuitate Babylonis annis centum, nonaginta duobus, & a reditu de Babylone centum,
I & uiginti duobus, & ante Christi natiuitatem quadringentis, & nouem. Ipso anno redijt Neemias ad regem Artaxersem: quia pincerna eius erat, & non dederat ei licentiam nisi, ut fabricatis muris rediret ad eum, ut patet Neemiæ secundo. Ipso anno mortuus est Esdras in senectute bona, ut dictum est. Mortuo isto Artaxerse, qui dicebatur Longimanus, filius eius Xerses, qui vocatur Xerses secundus suscepit regnum. Quod fuit ante Christi natiuitatem annis quadringentis, & uno, & post transmigrationem in Babylonem annis ducentis, & a reditu de captiuitate annis centum, & triginta, & regnauit duobus mensibus. Hoc mortuo successit in regno Persarum Sodianus, qui imperauit mensibus septem. Sub his duobus propter
K temporis breuitatem nihil dignum relatu accidit. Post Sodianum regnauit Darius Nothus annis decem, & nouem. Qui cepit ab orbe condito annis tribus mille quingentis sexaginta tribus, & ante Christum natum annis quadringentis, & a transmigratione Babylonis annis ducentis, & vno, & a reditu de Babylone annis centum triginta, & vno. Hoc tempore floruit Plato Philosophus, & tunc etiam Hipocras medicus famosissimus fuit, & ambo in Græcia. Tunc etiam Dionysius tyrannus fuit in Scicilia, qui tanquam totius crudelitatis exemplar ab omnibus auctoribus inducitur. Phallaris etiam tyrannus

tyrannus tunc fuit, qui fecit bouem æneum ad cremandum intus homines,& artificem rei, ſcilicet Perillum,qui per hoc crudelrtatis ingenium tiranno placere optauerat,primum intra bouem ad huius rei experientiam capiendam ardere fecit,ut ait Valerius maximus,& Seneca. De hoc Paulus Oroſius de Ormeſta mũdi. Mortuo iſto Dario ſucceſſit Artaxerſes,qui Aſſuerus dicitur,& regnauit annis quadraginta. Et incæpit ab orbe condito annis tribus millibus quingentis, & octoginta duobus, & ante Chriſti natiuitatem annis trecentis,& octoginta uno, & a traſmigratione in Babylonem annis ducentis, & uiginti, & a reditu de Babylone annis centum, & quinquaginta. Sub iſto incepit hiſtoria libri Eſther anno tertio eius: ut patet Eſther primo, & ſub ipſo finita eſt. Ipſe enim fuit, qui exaltauit Mardochæum auunculum Eſther, & ſuſpendit Aman hoſtem Iudæorum: qui uoluerat omnes Iudæos in toto orbe una die occidete. De his etiam Ioſephus undecimo Antiquitatum. Et fuit hoc quaſi annis triginta poſt ędificationem murorũ Ieruſalem, ut patet,ex præcedentibus annis intermediis inter hoc tempus,& ædificationem. Et ſic inter finem libri Neemiæ & principium libri Eſther fuerunt anni quaſi triginta: quia hiſtoria Neemiæ finitur in ædificatione murorum. Quod autem ponitur ibi de actibus Eſdræ in fine libri non fuit poſt ædificationem murorum, ſed quia Eſdras,& Neemias fuerunt contemporanei. Hoc tempore Anaxagoras Philoſophus moritur, & tunc Ariſto. Platonis diſcipulus floruit. Tunc etiam Eraclitus, & Democritus, & Socrates, & Diogenes floruerunt. Eo tempore mortuo Heliaſib, qui fuerat tertius ſummns ſacerdos poſt reditum de Babylone ſucceſſit filius eius Iudas.4.ſummus ſacerdos, vt ait Ioſephus. 11.antiquitatum. Mortuo Aſſuero prædicto regnauit alius Artaxerſes, qui uocatur Ochus annis uiginti, & ſex. Et cepit ab orbe condito annis tribus millibus ſexcentis, & uiginti duobus. Et ante Chriſtum natum annis trecentis, & quadraginta uno: & a tranſmigratione in Babylonem annis ducentis, & ſexaginta, & a reditu de Babylone annis centum, & nonaginta. Hoc tempore Demoſthenes orator apud Græcos floruit, de quo Hieronym. in Epiſtola ad Paulinum. Tunc etiam Iſocrates philoſophus & orator fuit. Tunc mortuo Platone ſucceſſit ei in doctrina ſua Speuſippus nepos eius, ideſt, filius ſororis ſuæ, quem aliquando Ariſto. nominat. Hoc tempore mortuo Iuda quarto ſacerdote filius eius Ioannes quintus ſacerdos, ei ſucceſſit, vt ait Ioſephus. 11. Antiquitatum. Habuit iſte Ioannes ſacerdos fratrem quendam minorem nomine Ieſum, qui amicus fuit cuiuſdam principis regis Perſarum, qui Vagoſus dicebatur. Et iſte promiſerat ei ſummum ſacerdotium. Huius confidentia Ieſus minor contra fratrem ſuum Ioannem ſacerdotem magnum in templo iurgatus eſt, ita ut Ioannes Ieſum in templo occideret. Tantum facinus in eum commiſit in templo,quod nunquam prius, nec apud Barbaros ita crudeliter, & impie factum eſt. Et ob hoc templum in ſeruitutem Perſarum redactum eſt. Nam dixit Vagoſus prædictus, Auſi eſtis in templo veſtro homicidium committere,ego mundior ſum, & hoc dicens, ingreſſus eſt templum. Et non permiſit Iudæis prius offerre ſacrificia, quam pro quolibet anno ſoluerent ei quinquaginta dragmas. Et hoc per ſeptem annos durauit. ut ait Ioſephus. 11. antiquitatum. Mortuo iſto Artaxerſe regnauit Arges, qui Arſamus dicitur annis quatuor. Et cæpit ab orbe condito annis tribus millibus ſexcẽtis quadraginta octo, & ante Chriſtum natum annis trecentis,& quindecim, & a tranſ-

A migratione Babylonis annis ducentis, & octoginta, & ſex:& a reditu de Babylone annis ducentis ſexdecim. Hoc tempore moriente Ioanne ſacerdote quinto filius eius Hiadus in ſummum ſacerdotium ſextus ſucceſſit. Et iſte fuit ſacerdos tempore Alexandri Macedonis,ut infra dicetur, de quo Ioſephus. 11. antiquitatum. Mortuo Arge ſiue Arſamo,Darius filius eius ſucceſſit in regno Perſarum annis ſex, & cæpit ab orbe condito annis tribus millibus ſexcentis quinquaginta duobus,& ante Chriſtum natum annis trecentis,& undecim, & a tranſmigratione in Babylonẽ annis ducentis, & nonaginta,& a reditu de Babylone annis ducentis, & uiginti. Iſte eſt Darius contra quẽ pugnauit Alexander Macedo. Eo anno, quo Darius

B apud Perſas cępit regnare, cæpit quoque Alexander apud Macedones occiſo patre ſuo Philippo, ſcilicet, annis trecentis, & undecim ante Chriſtum natum. Iſte multa bella fecit contra Darium: cuius anno ſexto ipſe Darius a famulis occiſus eſt. Ipſe uerò Alexander annis duodecim regnauit, ut patet primo Machabæorum primo,& ędificauit Alexandriam in Aegypto ex nomine ſuo,in qua mortuus eſt. Viuente Alexandro Hyadus ſacerdos magnus erat, qui fratrem minorem habebat nomine Manaſſem: cui Sanabalath Samaritanus miſſus tanquam princeps regionis a Dario rege Perſarum filiam ſuam uxorem dedit. Seniores autem Iudæorum grauiter ferebant, quòd Manaſſes frater ſummi ſacerdotis uxorem ha-

C beret alienigenam, & particeps eſſet in ſacerdotio. Putabant enim per coniugium occaſionem præſtari ad diſſoluendas leges: ita ut cuilibet liceret alienigenam ducere uxorem. Iuſſerunt ergo ſeniores, & principes ſacerdotum ipſi Manaſſe, ut, aut uxorem dimitteret,aut in templum non intraret. Manaſſes uerò prohibitus miniſtrare acceſſit ad Sanabalath ſocerum ſuum dicens ſe filiam illius diligere,& tamen apud Iudæos honorem ſacerdotii maximum eſſe, quo priuari nollet propter illud coniugium. Sanabalath autem ei blanditus, non ſolùm ſacerdotium, ſed etiam principatum ſacerdotii,& honorem, & potentiam in omnibus locis Samaritanorum, quibus præerat Sanabalath habere promiſit: dummodo fi-

D liam eius non dimitteret. Dicebat enim ſe ædificaturum templum ad inſtar Ieroſolymitani ſuper montem Garizim, qui omnibus Samarie altior eſt. Hoc tamen dixit ex licentia regis Darii facere uelle. interim contingit Darium ſuperari ab Alexandro, & uenire in Syriam ad urbem Tyri. Tunc Sanabalath deſperatis rebus Darii ſe Alexandro ſubiecit, & totam terram, quam a Dario tenebat uadens ei obuiam in Tyrum: a quo cùm ſe gratè ſuſceptum putaſſet, indicauit ei de ſuo genero Manaſſe, & quòd utile eſſet ipſi Alexandro gentem Iudæorum eſſe diuiſam, & duo templa habere, ut minus faciles eſſent ad rebellandum. Quo audito conceſſit Alexander templum ædificari, quod Sanabalath celeriter in monte Gari-

E zim ædificauit: in quo Manaſſes gener eius miniſtrauit in ſummo ſacerdotio. Iſte modus fuit templi Samaritanorum. Et ſic diuiſio maxima facta eſt inter Iudæos propter duo templa. Vnde ſi quis apud Ieroſolymitas culpam habuiſſet, aut de cibo illicito,ſeu de tranſgreſſione ſabbathorum, aut de huiuſmodi peccato, ad templum Samaritanorum ueniebat, dicens ſe apud Iudæos iniuſtè culpari. De his Ioſephus. 11. Antiquitatnm. Et ob hoc, qui inter Iudæos non integrè ſeruabant legem Samaritani in iniuriam dicebantur, quia tales de peccato accuſati ad Samaritanos transfugere ſolebant. Et ſic Iudęi Chriſtum Samaritanum vocauerunt. Ioa. 8.f. quia putabant eum,uel ſaltem calumniabantur tãquã

transgressorem legis, & non obseruantem sabbathū, quia curabat in sabbatho. Ioan.9. Quia etiam permittebat discipulis esurientibus spicas Sabbatho vellere, & fricare manibus ad comedendum. infra.12. Et istud est templum montis Garizim, de quo mulier Samaritana dixit Christo sedenti ad fontem an adorare deberent in Ierosolimis, vel in monte illo, scilicet: Patres nostri in monte hoc adorauerunt: & vos dicitis, quia Ierosolymis est locus, vbi oportet adorare. Ioā.4. Istud templum ducentis annis postquam constructum fuerat destructum est tempore Hirchani summi sacerdotis Iudæorum, de quo infra dicetur, vt ait Iosephus. 23. Antiquitatum. Nec tamen omnino perijt, quia tēpore Christi in eo adorabant Samaritani, vt dictū est,

G Et hęc sub Alexandro facta sunt: & sic fuit factū istud templum Samaritanorum quasi per trecentos, & quinque annos ante Christi natiuitatem. Cùm autem prędictus Alexander venisset in vrbem Tyri, quæ nō multum distat à Ierusalem, & obsideret eam literas misit ad summum sacerdotem nomine Hiadum, de quo supra diximus rectorem gentis Iudęorum, vt eius amicitiam eligeret potius, quam Persarum & quidquid Dario soliti erant dare hoc ei daret. Hiadus, & gens Iudæorum dixerunt se Dario sacramenta præstitisse, vt nequaquam contra ipsum eo viuente arma portarēt, ideo se non posse pacta dissoluere. Tunc Alexander iratus Tyrum quidem dimittere noluit, quem erat in proximo capturus, sed genti Iudæorum multa comi-

H natus est. Tunc Hiadus, & tota gens Iudæorum pauebant ad Alexandri aduentum: precabanturq; Deum sic afflictis succurrere. Dormienti autem Hiado summo sacerdoti apparuit Deus, iubens nihil timere, sed ornare vrbem, & portas aperire, ipsumq; vestibus pontificalibus indutum ceterosq; sacerdotes in stolis suis, cum tota gente Iudæorum Alexandro cum gaudio occurrere. Quod factum est. Putauerant enim Samaritani tunc, & cetere gentes vicinæ Iudæis summum sacerdotem, & reliquam gentem Iudęorum variis pęnis ab Alexandro affligendam, Qđ è contrario factū est, Nam properans Alexander descendit de equo, & adorato nomine Dei, quod erat in lamina aurea circundante frontem sacerdotis, ipsum summum sacerdotē

I veneratus est, Qđ videntes omnes reges Syrię, qui Alexandro astabant, cunctiq; Macedones stupebant, mentem regis delusam esse putantes, quia nulli vnquam hominum hoc fecisset. Solus autem Parmenio Dux eius interrogare ausus est: cur ceteris eum adorātibus, ipse sacerdotem gentis Iudæorum adorauerat. Cui Alexander inquit: Non hunc, sed Deum, cui in sacerdotio ministrat adoraui. Nam eum in hoc habitu vidi per somnium cùm adhuc essem in Macedonia, Ipseq; iussit in Asiam exercitum ducere. Et cùm nullum in tali stola nisi hunc viderim, habens probationem visionis meæ hunc salutaui, & ex nunc arbitror Dariū, & Persarum exercitum dissoluisse, quia sicut in somnio accepi, ita firmiter prouentura confido, Ita Alexā-

K der Parmenioni locutus est. Tunc gaudentibus oībus Alexander in vrbem Ierusalem ducitur, & ascendens in templum sacrificauit Deo, sicut ei ostenderat sacerdos. Ipse vero summo sacerdoti Hiado, & reliquis sacerdotibus larga munera contulit, Et allato libro Danielis, in quo scriptum est quendam principem Græcorum, Persarum gentes superaturum, seipsum Alexander esse credidit. Sequenti die Alexander conuocata multitudine Iudæorum iussit eis, quidquid vellent, ab eo peterent, Petiit aūt summus sacerdos, vt Iudæis liceat suis legibus viuere, & sine tributis septimū annum esse permitteret, quæ Alexander cōcessit. Iste septimus annus est, in quo Iudæi, nec agros colunt, nec eis metere fruges, aut vindemiam facere licet, vt

F patet Exo.25. Petiuit etiam, ut Iudæis habitantibus in Babylone, & in terra Medorum, ubi adhuc multi mā-serāt, qui de Babylone finita captiuitate redire noluerant, legibus proprijs uiuere permitteret, quod ēt concessit, Cumque etiam Alexander dimissa Ierusalem iuisset in urbes Samaritanorum iuxta montem Garizim, vbi prius templum per Sanabalath fundatū esse diximus, occurrerunt ei Samaritani solenniter Alexādrum recipientes. Hi quoq; petierunt ab Alexandro, q̄ Iudæi petierant. s. tributa anni septimi, quia ipsi quoque Samaritani, nec colunt agros, nec metunt anno septimo, cùm obseruēt legē Moysi: ceteros aūt libros prophetarū non recipiunt, ut diximus.4. Reg.17. Qui-bus Alexander ait, qui erant, qui talia peterēt. Rñderūt

G se Iudæos esse, Sichimitas tñ, a Sidoniis vocari. Nā Samaritani, cū Iudæos feliciter agere uiderent, se Iudęos mendaciter profitentur, cū aūt illos affligi cernunt, uerū ɔfitentes Iudæos se non esse dicunt. Quibus Alexāder iterum dixit an Iudæi essent: cui illi dixerunt se nō esse, Et ille ait: ego hoc Iudæis concessi, Quasi dicat: satis est concessisse Iudęis. Verumtñ rursus certius uidebo, & quę agenda sunt disponā, Hoc modo Samaritani, nullo obtento ab Alexandro, manserunt, De his Iosephus. 11. Antiquitatum, Hoc tpe defuncto Hiado sacerdote summo: Onias filius eius septimus summus sacerdos effectus est, de quo Iosephus.11. Antiquitatum. Mortuo Alexandro in Babylone regnum eius in multos successores diuisum est, vt patet primo Ma-

H cha.1. Antigonus namque Asiam minorem apprahēdit: Seleucus Babylonem, & gentes vicinas obtinuit, Lysimacho cessit Helespontus: Macedoniam accepit Cassander, Ptholemæus filius Lagi Aegyptum possedit. Horum plurima, & grauissima bella fuerunt, de quibus Paulus Orosius lib.3. de Ormesta mundi: Ptholemæus filius Lagi, de quo diximus, cępit regnare in Aegypto ipso anno, quo Alexander mortuus est, s. ante Christi natiuitatem annis ducentis, & nonaginta, & nouem, & ab orbe condito annis tribus millibus sexcentis sexaginta quatuor, & a transmigratione in Babylonem annis trecentis, & duobus, & a reditu de Babylone annis ducentis, & triginta duobus, Iste Ptholemæus Sother in Græco. i. saluator dictus est. Ipse autē

I totam Syriam sibi subiecit, & Ierosolymam, & Iudęos per fraudes expugnauit. Ipse enim sub specie sacrificii Ierosolymā ingressus ciuitate non resistente, sed apertis portis, cùm nihil mali cogitarēt, uniuersa prædatus est, & gentem seruituti subiecit. Et plurimos de Iudęis ultra centum millia multos quoque de Samaritanis tenens in Aegyptum reuersus est. De quo Iosephus.12. Antiquitatum: regnauit autem iste Ptholemæus annis decem & sex. Huius tempore Theophrastus Philosophus in Græcia floruit, Defuncto Ptholemæo Sother siue filio Lagi Ptholemæus Philadelphus fili⁹ ei⁹ regnauit in Aegypto. Et cepit ante Christū natū annis ducentis octoginta tribus, & ab orbe ɔdito annis trib⁹ millibus sexcentis, & octoginta, & a transmigratione

K in Babylonem annis trecentis, & decem, & octo: & à reditu de Babylone annis ducētis, & quadragīta octo, & regnauit annis triginta octo. Sub hoc manebant in Aegypto Iudæi captiui, quos pater eius Ptholemæus Sother captos duxerat, vt supra dictum est. Et ex hoc tempore prouenit, ꝙ plurimi Iudæorum habitarēt in Aegypto, vt ait Iosephus, 12. Antiquitatū. Et manserūt semper usque ad tempora Christi. Nam post mortem eius dicitur Actu.2. ꝙ multi Iudæi de habitantibus in Aegypto manebant in Ierusalem. Iste Ptholemæus Philadelphus fecit uetus testamentum totum trāsferri de Hebræo in Græcum per septuaginta & duos interpretes. Nam librorum cupidus erat, & habuit famosissimam librorum copiam in Alexandria, quantā nullus

nullus vnquam legitur habuisse, scilicet plus quàm viginti millia librorum : ut ait Iosephus. 12. antiquitatum. De hac interpretatione,& modo eius latè diximus in prologo Hierony. super Paralipom. latius tamen ponit Iosephus. 12, antiquitatum. Onias summus sacerdos filius Hiadi,de quo supra diximus,mortuus est sub Ptholemæo Sother, cui successit filius Simon summus sacerdos octauus, qui vocabatur Simon iustus propter pietatem, quam habebat in Deū, & fauorem, quem habebat erga regem. Iste est Simon summus sacerdos, cuius laudes ponuntur Ecclе.50. Iste moriens reliquit filium paruulum Oniam nomine,qui propter ætatem ministrare non poterat: ideo ministrauit in summo sacerdotio Eleazarus frater Simonis: Et iste est a quo septuaginta interpretes directi sunt ad Ptholemæum Philadelphum ad interpretationem faciendam. Et ob hoc Ptholemæus redemit plusquam centum uiginti millia Iudęorum de his, qui capti tenebantur in Aegypto, & seruiebant a tempore patris sui Ptholemęi Sother: & pro quolibet redimēdo dedit centum,& uiginti dragmas, vt ait Iosephus. 12. antiquitatum. Iste Eleazarus fuit nonus summus sacerdos. Mortuo Ptholemæo Philadelpho successit in regno Aegypti Ptholemæus Euergetes filius eius regnans annis viginti sex. Et cæpit ante Christum natum annis ducentis, & quadraginta quinque, & a transmigratione in Babylonem annis trecentis quinquaginta & sex: & a reditu de Babylone annis ducentis, & octoginta, & sex, & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis, & decem & octo. Hoc tempore scriptus est Ecclesiasticus liber per Iesum filium Sirach: vt patet Eccles. 50. scilicet. Doctrinam sapientiæ, & disciplinam scripsit in codice isto Ioannes filius Sirach Ierosolimita: qui renouauit sapientiam de corde suo. Pauco tempore post mortem Simonis summi sacerdotis fuit scriptus ille liber: ideo auctor eius laudans omnes patres antiquos finiuit laudes in Simone summo sacerdote,quasi nullum haberet post eum quem laudare potuisset. Mortuo Ptholemæo Euergete regnauit Ptholemæus Philopater filius eius, quem Iosephus uocat Ptholemæum Eupatorem, & regnauit in Aegypto annis decem, & septem, & cæpit ante Christum natū annis ducentis, & decem,& nouem: & ab orbe condito tribus millibus,& septingentis, & quadraginta quatuor:& a transmigratione in Babylonem annis trecentis octoginta duobus, & a reditu de Babylone annis trecentis, & duodecim. Dum iste regnaret in Aegypto regnauit in Syria Antiochus Magnus rex Syriæ. Qui confligens cum Ptholemæo Philopatre vicit eum quatuor annis ante mortem suam. Et iste est ille Antiochus, qui occisus fuit in Perside in templo Naneæ, deceptus consilio sacerdotum Naneæ. Fuerat enim ingressus templum, ut acciperet inde pecunias multas. Quo ingresso sacerdotes clauserunt templum. Et aperto occulto aditu templi miserunt lapides, & percusserunt Antiochum, & eos, qui cum eo erant: & diuiserunt illos membratim, & capitibus amputatis proiecerunt foras, ut patet secundo Machabæorum. Mortuo Ptholemæo Philopatre regnauit in Aegypto Ptholemæus Epiphanes annis quindecim. Et cœpit ante Christi natiuitatem annis ducentis, & duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis sexaginta, & uno, & a transmigratione in Babylonem annis trecentis nonaginta nouem, & a reditu de Babylone annis trecentis, & uiginti nouem. Et tunc fuerunt turbationes inter Ptholemęum Epiphanem, & Antiochum. Iudæi autem adiuuauerunt Antiochum, de quo Iosephus. 12. Antiquitatum. An-

A te hoc aliquanto tempore mortuo Eleazaro summo
sacerdote fratre Simonis, Onias filius Simonis summi sacerdotis, qui paruulus relictus fuerat eo moriente successit in summo sacerdotio: & fuit decimus summus sacerdos. Iste Onias erat auarus ualde: & cùm esset princeps gentis Iudæorum propter eum periclitari habuit gens illa: cùm ipse propter auaritiam soluere nollet tributa ad quæ singulis annis tenebatur regi Aegypti tota gens Iudæorum: sed liberauit eos de his angustiis quidam Iuuenis Iosipus nomine filius sororis Oniæ. De hoc, & de quodam filio eius Hirchano multa refert Iosephus laudabilia. 12. antiquitatum. Mortuo Ptholemæo Epiphanę Seleucus primus regnauit in Syria, & cæpit an-
B te Christum natum annis centum octoginta, & se-
ptem: & a transmigratione in Babylonem annis quadringentis, & quatuordecim, & a reditu de Babylone annis trecentis quadraginta quatuor. Iste Seleucus fuit ualde deuotus Deo Iudæorum tempore Oniæ summi sacerdotis: & præstabat de redditibus suis omnia necessaria ad sumptus sacrificiorum, vt patet secundo Machabæorum 3. & uocatur ibi rex Asiæ. Et uerum est,quòd erat rex Asiæ,& Siriæ. Post hunc Seleucum regnauit Ptholemæus Philomater annis tribus. Et cæpit ante Christum natum annis centum septuaginta, & octo, & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis, & octoginta quinque: & a transmigratione Babylonis quadrin-
C gentis, & uiginti tribus, & a reditu de Babylone an-
nis trecentis quinquaginta tribus. Ante hoc mortuo summo sacerdote Onia auaro, de quo supra diximus successit ei Simon filius eius undecimus sacerdos magnus. Et hoc mortuo successit Onias filius eius duodecimus summus sacerdos. Dicit autem Iosephus. 12. antiquitatum, quòd fuerunt tres fratres filii Simonis, scilicet, Onias, & Iesus, & Alius Onias minor. Ipse autem Iesus se uocauit Iasonem, & Onias minor uocauit se Menelaum. Qui assumpti sunt ad tres principatus summi sacerdotii. Et cùm Iason, qui medius erat suscepisset sacerdotium summum rex Antiochus deposuit eum, & tradidit sacerdotium Oniæ minori, qui
D dicebatur Menelaus. Et de istis dicitur secundo
Machabæorum quarto. scilicet, quomodo Iason discordauerit contra Oniam, & Menelaus assumptus fuerit in summum sacerdotium effugato Iasone. Sed illa litera videtur discordare a Iosepho, de quo quomodo se habeat ueritas, ibidem declarabitur. Hoc tempore, scilicet, sub hoc Antiocho magis proprie incæpit historia libri secundi, quam primi. Pro quo considerandum, quod duo libri Machabęorum non habent historiam continuatam ita, quod finitis eis, quæ sunt in primo libro, incipiant ea, quę sunt in secundo: sed prius desinunt, quæ sunt in secundo,quam in primo: quia secundus liber finitur in gestis Iudæ Machabei, & non peruenitur
E ibi usque ad mortem suam. Et tamen in primo libro
Machabæorum continuatur historia Iudæ Machanæi, & fratris sui Ionathæ post eum, & postea historia Simonis post ipsos, sed est secundus liber Machabæorum quædam recapitulatio ad supplendum quædam, quæ omissa fuerant in primo de actibus Iudę. Et incipit proprie historia in 3. ca. secundi Machabæorum, quia in duobus præcedentibus solum ponuntur quædam præambula, quæ non sunt de historia Machabæorum: & incipit historia sub tempore regis Seleuci, de quo supra diximus in Heliodoro, qui uenit ad accipiendum pecunias depositas in templo. secundo Machabæorum tertio. Et post hoc fuit contentio illa pro summo sacerdotio inter Iasonem,& Me-

nelaum de qua supra diximus, & hoc habetur secūdo Machabeorum. 4. Hæc tamen contentio fuit sub Antiocho Epiphane, qui vocatur Antiochus illustris primo Machabæorum primo, scilicet: Exijt ex eis radix peccati Antiochus illustris. Et idem est illustris, quod Epiphanes, & est nomen Græcum, & interpretatur apparens. i. valde apparens, vel valde notus, & hoc significat illustris, idest, clarissimus. Iste Antiochus fuit pessimus, sub quo occisus est Onias summus sacerdos, secundo Macha. 4. & ipse vendidit summum sacerdotium Menelao auferens illud fratri suo Iasoni, eod. cap. Huius tempore ipse Menelaus promisit, quòd conuerteret Iudæos ad ritum Græcorum, & posuit effeminatos in terra, scilicet optimos Ephebos, & constituit Gymnasium in Ierusalem, & translata est gens de ritu Iudaico ad ritum Græcorum. secundo Machabæorum, 4. Tunc vetitum est Iudæis circuncidere filios suos, & qui circuncidebant illos occidebantur, & suspendebantur paruuli. De quibus primo Machabæorum primo. Eo tempore occisus est Eleazarus scriba vir doctus, & honorabilis inter Iudæos: quia noluit manducare carnes porcinas, secundo Machabeorum, 6. Tunc etiam occisi sunt septem filii cum matre, varijs tormentis, & ad vltimum ipsa mater, quia noluerunt manducare carnes porcinas recedendo à lege. secundo Machabæorum. 7. Tunc etiam iste Antiochus Epiphanes spoliauit templum auferēs totum argentum, & aurum, quod ibi inuenit. Et fuit hoc ante Christi natiuitatem annis centum & sexaginta nouem. De hoc primo Machabæorum primo, & secundo Machabæorum. 5. Postea per duos annos, scilicet octauo anno regni sui compellebat Iudæos ad sacrificandum idolis, & posuit idolum Iouis Olympici, & aram eius in templo Ierusalem, & super illam cogebat Iudæos sacrificare, vt patet primo Machab. primo. Eo tempore erat Mathathias sacerdos de Vrbe Modim, qui nolens præuaricari legem Dei parauit se ad resistendum satellitibus Antiochi, & fecit bella contra eos. Iste erat pater Machabæorum, de quo primo Machab. secundo. Iste moriens reliquit Iudam filium suum, qui vocatus est Machabæus, principem ad resistendum violatoribus legis. Et mortuus est Mathathias ante Christum natum annis centum sexaginta sex, & a trāsmigratione Babylonis annis quadringentis, & triginta, & quinque: & à reditu de Babylone annis trecentis, & sexaginta, & quinque: & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis nonaginta, & septem. De his Iosephus. 12. Antiquitatum. Ipso anno, quo mortuus est Mathathias surrexit Iudas Machabæus: & obtinuit principatum pro patre suo, & incepit pugnare contra duces Antiochi, qui compellebant Iudæos ad dimittendam legem, & tenendum ritum Gentilem, & aduersabantur eis inferentes multa damna. De hoc primo Machabæor. tertio, & quarto. Secundo anno postquam Iudas suscepit principatum mundauit templum, & altare Ierusalem, postquam fecerat aliqua bella contra gentes. Nam pollutum erat altare, quia immolati fuerant porci super illud: vt ait Iosephus. 12. Antiquitatum, & multæ turpitudines factæ fuerant. De solennitate huius purificationis patet primo Machab. 4. Hoc autem fuit ante Christi natiuitatem annis centum, & sexaginta quatuor, & à transmigratione Babylonis annis quadringentis triginta, & septem: & à reditu de Babylone annis trecentis, & sexaginta septem: & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis, & nonaginta, & nouem. Hoc viuente mortuus est impijssimus Antiochus Epiphanes, qui omnium horum malorum causa extiterat, cuius mors acerba fuit. secundo Machab. nono. Viuente etiam Iuda accide-

Mathathias pater Iudæ Machabæç.

F runt omnia, quæ habentur secundo Machab. à ca. 8. vsque ad finem. Nam, & mors Iudæ non continetur ibi, sed ponitur magis historia Iudæ primo Machab. a ca. 3. vsque ad octauum, ubi mortuus est. Tenuit autem Iudas Machabæus principatum Gentis suæ, tribus annis, vt ait Iosephus. 12. Antiquitatum. Vno anno postquam Iudas mundauit templum: Antiochus Eupater regnauit in Syria, & post duos annos successit Demetrius, & sub hoc mortuus est Iudas per ducem eius Bachidem. Mortuo Iuda Machabæo frater eius Ionathas suscepit principatum gentis Iudæorum, & summum sacerdotium, & bella faciebat contra gentes. De quo primo Machab. ab 8. vsque ad 12. cap. Et nihil de isto libro habetur in 2. lib.
G Machabæorum. Cepit Ionathas principatum ante Christi natiuitatem annis centum, & sexaginta, & uno, & à transmigratione Babylonis quadringentis, & quadraginta, & à reditu de Babylone trecentis, & septuaginta ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & duobus. Tenuit autem principatum annis viginti incipiens. Tempore Ionathæ accidit, quòd Onias quidam de genere sacerdotum, scilicet, filius summi sacerdotis, qui in Alexandriam fugerat ad Ptolemæum Philomaterem petiit ab eo, & a regina Cleopatra, vt daretur sibi locus in Eliopoli ciuitate Aegypti ad ædificandum templum Deo simile templo Ierosolymorum. Quod concessum est, & factum fuit, tamen illud minus in quantitate, & pau-
H perrimum. Ibi tamen sacerdotes, & leuitas instituit facientes eadem officia, quæ fiebant in Ierusalem. Hoc autem fecit confisus in quodam dicto Isaiæ, qui quasi per sexcentos annos ante hoc sacrarium Deo in Aegypto per uirum Iudæum ædificandum prædixerat. De hoc Iosephus tertiodecimo antiquitatū, & magis in libro de bello Iudaico. An tamen ibi completa fuerit scriptura Isaiæ pro nunc non asseritur, de quo magis dicetur super Isaiam. Sub Ionatha regnare cępit Alexander filius Antiochi ante Christum natum annis centum quinquaginta duobus, & à transmigratione Babylonis annis quadringentis quadraginta nouem, & à reditu de Babylone annis trecentis septuaginta nouem: & ab orbe condito annis tribus
I millibus octingentis, & undecim. Sub Ionatha etiam ortæ sunt inter Iudæos tres hæreses, idest tres modi, uel differentiæ credendi, & uiuendi, scilicet, Pharisæorum, Hesenorum, & Seduceorum. De quibus quid teneant ponit Iosephus decimotertio Antiquitatum, & secundo de bello Iudaico: de quibus, & alijs sectis Iudæorum declarabitur sequenti capitulo, uel infra. 12. Ionatha quoque uiuente cepit regnare Demetrius post annos quinque postq̃ cęperat regnare Alexander filius Antiochi. Et fuit ante Christum natum annis centum quadraginta septem: sub hoc mortuus est Ionathas. primo Machab. secundo, cùm tenuisset principatum quasi annis uiginti, ut colligitur per Iosephum decimotertio Antiquitatū.
K Mortuo Ionatha successit Symon frater eius ultimus Machabæorum, qui tenuit summum sacerdotium, & principatum gentis suæ annis octo, ut ait Iosephus 13. Antiquitatum. Et cepit ante Christum natum annis centum quadraginta tribus, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis quinquaginta octo, & à reditu de Babylone annis trecentis octoginta octo, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & uiginti. Iste fecit bella contra hostes Iudæorum, sicut Iudas, & Ionathas: maius tamen tempus principatus huius in quiete fuit. De hoc primo Machab. a cap. decimosecundo, usque ad finem libri. Hoc uiuente Demetrius aufferret iugum Iudæorum, s. tollendo illis tributa, & fuit hoc secundo

Symō summus sacerdos.

do anno principatus Symonis. Hoc viuente, ſcilicet, A anno quinto eius Antiochus filius Demetrij regnare cœpit. Et fuit ante Christum natum annis centum triginta, & octo, & à trāſmigratione Babylonis annis quadringentis ſexaginta duobus, & à reditu de Babylone annis trecentis nonaginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & uiginti, & quinque. Simon Machabæus anno octauo principatus ſui in conuiuio proditoriè occiſus eſt per inſidias Ptholemæi generi ſui viri Iudæi, cui filiam ſuam dederat uxorem. Et ille inuidens gloriæ Simonis, & cupiens principatum gentis Iudæorum, cùm tamen ipſe non eſſet ad hoc ſatis efficax. in conuiuio tenens eū in delitijs nihil mali a genero ſuſpicantem, ex inſidiis armatos iubet exire, ipſumque Simonem inter epu- B las occidit. Tenuit autē ibi uxorem Symonis, & omnes filios eius præter Ioannem, qui uocabatur Hirchanus. De hoc primo Macha. vltimo. cap. & Ioſephus. 13. Antiquitatum. Et ſic fuit finis trium fratrum Machabæorum, qui uiriliter pro lege Dei, & libertate gētis ſuæ pugnantes glorioſas ſui reliquere memorias, omnes tamen gladio trucidati. Tenuerunt autē principatum gentis ſuæ, & ſupremum ſacerdotium annis triginta, & uno, ſcilicet Iudas annis tribus, Ionatas annis viginti, & Simon annis octo. Vſque ad hoc tempus perueniunt hiſtoriæ librorum veteris teſtamenti. Poſtea vero de reliquo tempote, quod eſt uſque ad Chriſti natiuitatem, ſcilicet, de annis centum triginta, & quinque, nullus liber ſacræ ſcripturæ ſtat: ſed col- C liguntur geſta ex hiſtoriis temporum, tam apud Græcos, quàm apud Latinos, & maximè Ioſephus Iudæus de his egit in libris Antiquitatum, quaſi à medio libri tertijdecimi, vſque ad decimum octauum, in quo de Chriſto locutus eſt. De his etiam in libris ſuis de bello Iudaico. Capto ergo Simone, & occiſo, filiiſque eius, & uxore, ſolus Ioannes, qui Hirchanus dicitur, de filiis eius euaſit. Qui mox fugit in Ieruſalem confidēs de fauore populi erga ſe propter patris ſui Simonis beneficia multa genti Iudæorum præſtita, & propter odium Ptholemæi generi Simonis, quem populus oderat. Voluerat autem Ptholemæus totā progeniem Simonis tenere, vt omnibus occiſis ad eum principatus deuolueretur: ideo fugientem Hircanum D perſecutus eſt, & properantem intrare in Ieruſalem populus expulit: iam enim Hirchanum ſuſceperant. Fugit ergo Ptholemæus in quoddam caſtellum nomine Dagon apud Iericho. Datus eſt tunc principatus gentis Iudæorum Ioanni Hirchano ſicut pater eius illum tenuerat, & tenuit eum annis triginta uno, vt ait Ioſephus, 13. Antiquitatum. Iſte innouauit principatū, quia ante hoc ſummi ſacerdotes honore ſuo contenti, & principatu plebis, ad altiorem plebis magiſtratum non aſpirabant. Iſte autem Hirchanus impoſuit ſibi diadema regium, vt communiter tenetur. Ioſeph tamen 13. Antiquitatū dicit, quòd filius iſtius, ſcilicet Ariſtobolus primus ſibi de ſummis ſacerdotibus coronam impoſuit. Ipſe tamen Ioſephus 16. An- E tiquitatum dicit Hirchanum fuiſſe regem. Cępit iſte principari ante Chriſtum natum annis centum triginta, & quinque, & à reditu de Babylone annis trecentis nonaginta & ſex, & tranſmigratione in Babylonem annis quadringentis ſexaginta & ſex, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis & viginti octo. Mox, ut iſte accepit principatum factis ſacrificijs ex more ad placandum Deum perduxit exercitum contra Ptholomæum, qui matrem ſuam, & fratres captos tenebat, contra quem facile præualebat, Hirchanus tamen matris affectu trahebatur. Nam Ptholemæus in obſidione poſitus matrem Hirchani, & fratres eo vidente ſuper muros torquebat, & ſi non recederet

A ab obſidione penitus mortem minabatur. Hirchani autem animus ſoluebatur uidens matrem chariſſimā & fratres torqueri, ideo à conflictu ceſſabat, mater verò de muro manus protendens petebat ne propter ſe differret, ſed caſtellum celerius de ſtrueret, & Ptholemæo pro eorum morte redderet retributionē, extimans ſibi vtiliſſimum, ſi per ſuam mortem hoſtes atrocius deperirent. Tunc Hirchanus ad capiendum caſtrum inflammabatur, ſed cùm rurſus matrem, & fratres torqueri crudeliter videret, remittebatur ardor eius, & ab oppugnatione ceſſabat, ne crudelis in matrem videretur. Tali neceſſitate obſidendi Hirchanus unum annum expleuit, cùm caſtrum paucis diebus capere potuiſſet. Vnde Ptholemæus à bello ſolu- B tus occidit matrem, & fratres Hirchani clam, & cùm ſe reſiſtere non poſſe teneret, relicto caſtro fugit ad Zenonem tyrannum Philadelphiæ. Hoc modo tota progenies Simonis Machabęi præter Ioannem Hirchanum periit. Cùm autem cœpiſſet Hirchanus principari, Antiochus pugnauit cōtra Hirchanum quem in Ieruſalē obſedit, quia Simon pater Hirchani exercitum Antiochi regis magna plaga atriuerat. In hac tamen obſidione nihil proficiebat propter loci fortitudinem, licèt machinas bellicas, & profundas caueas feciſſet. Iudæi tamen, qui erant in vrbe ſæpe incurſantes exercitum Antiochi percutiebant. Timuēs tamē Hirchanus famē in ciuitate cito venturam, redemit ſe pecuniis, & ſic obſidionem ſoluit multis interiectis C conditionibus. Iſte Hirchanus obſeſſus adueniente feſto tabernaculorum ab Antiocho inducias ſeptem dierum pro feſtiuitate, & ſacrificiis petiit. Antiochus autem, non ſolùm conceſſit, ſed etiam magnificentiſſimum ſacrificium miſit, ſcilicet, taurum viuentem cornibus inauratis, & uaſa argentea, & aurea plena omnibus aromatibus. Fuit autem iſte Antiochus melior Antiocho Epiphane, qui ciuitatem pacificè ingreſſus porcos ſuper aram immolauit, & ius carnium per totum templum ad coinquinandum illud ſparſit. Cùm ſemel Hirchanus pecuniis egeret, ſepulchrū Dauid in Ieruſalem aperuit, qui inter reges diues ualde extiterat, & ꝓtulit inde tria millia talenta pecuniarum, ex quibus ditatus exercitum peregrinorum pri- D mus cœpit alere. Iſte pacem, & fœdera amicitiarum renouauit cum Romanis, quam ſæpe prædeceſſores ſui fecerant. Et hanc primò fecit Iudas Machabæus. primo Machabæorum. 8. Idem poſtea fecit Ionathas. primo Machabæorum. 12. Nunc verò tempore Hirchani iſta confirmata ſunt, fecit autem bella aliqua, de quibus Ioſephus. 13. Antiquitatum. Fuit iſte Hirchanus vir iuſtus, & prophetiæ dono præditus. Nam ſemel, cùm miſiſſet filios ſuos ad pugnandum contra Antiochum, ipſeque ſolus intra templum thus adoleret, vocem audiuit, quòd filij ſui ipſo die vincerent Antiochum. Qui mox procedens de templo toti populo retulit, & ipſo exitu rei verum fuiſſe conſtitit. Fuit Hirchanus magnæ proſperitatis: ita, ut plurimi E Iudæorum ei inuiderent, & maximè Phariſæi: quorū hæreſim ſub Ionatha Machabæo ortam diximus. Erant autem tantæ opinionis apud plebem: vt ſi quid contra regem, aut principem Sacerdotum dicerent, facere crederetur. Eorum tamen diſcipulus Hircanus extiterat. Sed cùm eos ad conuiuium uocaſſet, & amicabiliter paſceret; nimiſq; delectari illos uidiſſet: dicere cępit. Scitis me velle iuſte omnia facere: per quæ Deo, & vobis placeam. Rogo autem ſi quid me peccantem videritis corrigite. Qui dum ei teſtimonium præberent omni virtute ornatum lætatus eſt. Tunc vnus de recumbentibus nomine Eleazarus, vir maliuolus, & ſeditionibus gaudens inquit. Quoniam dixiſti, te iuſtum velle cognoſcere, iuſtum eſt te deponere

Ioſeph lib. 13. Antiqu. cap. 17.

princi-

principatum sacerdotij, & solùm populi regere magistratū. Petente autem Hirchano, cur deponeret, ait: Quia audiuimus à senioribus nostris captiuam fuisse matrem tuam sub Antiocho Epiphane. Quod tamē falsum erat. Cui valde Hirchanus iratus est. Et tunc Ionathas quidam de Saducæis amicus Hirchani dixit Eleazarum blasphemasse. Petiuit autem Hirchanus à pharisæis, quod pati deberet Eleazarus pro hac blasphemia. Cumque illi in pœna mites esse vellent, nec consentirent Hirchano, incitante Ionatha Saducæo Hirchanus ad Saducæorum partem transijt, & leges, quas populo tradiderant, soluere noluit. Vnde magnum odium contra pharisæos à toto populo conflatum est. Fuit ergo Hirchanus vir clarus in multis. Et cùm triginta & unum annos in principatu egisset obiit. De hoc multa alia Ioseph 13. Antiquitatum, & in libro de bello Iudaico. Mortuo Hirchano successit Aristobolus filius eius, qui fuit summus sacerdos, & rex. Et de hoc dicit Iosephus 13. Antiquitatum, φ iste fuit primus Iudæorum, qui post reditum de Babylone sibi regium diadema imposuit. Fuit autem hoc ante Christum natum annis centum, & duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis sexaginta & vno, & à transmigratione Babylonis annis quadringentis & uiginti & nouem, regnauit autem solùm anno uno. Aristobolus iste sumpto regio diademate, Antigonum fratrem suum sibi secundum amans in simili dignitate eum constituere uolebat, matrem verò, & alios fratres in uinculis tenebat. Hirchanus namque matrem istorum dominam esse reliquerat. Cùm autem de principatu altercaretur cum Aristobolo, ad tantam crudelitatem ipse peruenit, ut eam in vinculis fame, & penuria occiderit, cæteros verò fratres astrictos tenebat uinculis. Antigonum tamen, quem valde diligere videbatur, occidit. Cùm enim Aristobolus Antigonū misisset in hostes, & ille obtenta victoria clarus rediret tempore, quo tabernaculorum festum celebrari debebat, & frater eius Aristobolus rex & summus sacerdos quadam ægritudine teneretur Antigonus fecit sacrificia. Maliuoli autem fratrum concordiam turbare cupientes, ex Antigoni pompa occasionem sumpserunt, & coram Aristobolo iniquè loquebantur dicentes: quomodo Antigonus in celebratione tabernaculorum sublimis apparuit, vt non æquè à priuato fieri viderentur, sed regij status ostentatio crederetur. Asserebant etiam eum cum multitudine armatorum ad Aristoboli venturum interitum. Aristobolus autem, cùm his accusationibus credidisset, timens ne incideret in suspitionē fratris, suique corporis curam agens, disposuit custodes in subterranea specu. Iacebat autem ipse Aristobolus in turre quæ Antoniana dicebatur, licèt à paucissimis turris stratonis diceretut. Præcepit autem, vt cùm Antigonus ingrederetur nullum inermem, ipsum tamen Antigonum si armatus intraret, interficerent. Misitque ad Antigonum, quòd ad eum sine armis ueniret. Regina autem inuidens Antigono, quē Aristobolus ualde diligebat, persuasit nuncio contraria referre, scilicet, frater tuus audiens te construxisse arma, & ornatum bellicum, petit ut ingrediaris cum armis, vt eorum possit uidere facturam. Antigonus autem nihil dolosum meditatus, de affectu fratris cōfidens, armatus ad Aristobolum ingreditur, ut armorum demonstraret ornatum. Cumque in ipsam turrim quæ stratonis dicebatur introisset, ab illis, qui in tenebroso loco constituti erant occiditur. Admirandum autem ipsa die circa Iudam Hesenum accidit, qui nunquam in his, quæ prædixit mentitus est. Erat enim Hesenus. idest de secta, uel hæresi Hesenorum. Iste, cum vidisset ipsa die Antigonum transire per tē-

Mors Hirchani. Aristobolus rex & pōti.

F plum, clamauit sociis suis. Melius est mihi mori, quā
si mortem fuero mentitus Antigoni, quem hodie vi
deo periturum in turri Stratonis. Ipse autem locus,
scilicet, turris Stratonis sexcentis distabat stadiis, ubi
eum prædiderat interfici, & diei plurima pars transie
rat, ita ut dubitari posset, an prænunciatum esset pos-
sibile. Cumque hoc dixisset, & tristis esset, nunciatur
ei Antigonum occisum esse in subterranea specu.
Nam, & ipse locus Stratonis dicebatur sicut Cæsa-
rea, prius verò turris Stratonis dicebatur. Vnde & ip-
se Iudas de vaticinio suo turbatus erat nesciens quo-
modo compleretur. Aristobolus autem magno fletu
de fratris morte tenebatur, nec non ægritudo solita
mentem eius subitaneo dolore percussit, & intolle-
G rabilem dolorem corruptis uisceribus sustinebat, co-
piam quoq; sanguinis euomebat. Quem dum famu-
lus quidam manu portaret, lapsus est in loco ubi ma-
culæ sanguinis morientis Antigoni permanebant.
Quo facto clamor populi attollitur, dum uiderent san
guinem, quem rex euomerat, & putarent hoc à fa-
mulo de industria factum. Clamorem autem audiens
Aristobolus, causam inquisiuit. Illis autem tacentibus
comminatur. Illi verò coacti quid contigisset ape-
riunt, scilicet, quòd Dei vltio in eo loco ipsum uolui-
set perimere, in quo fratrem occidi fecerat. Hoc au-
diens Aristobolus confunditur, gemensque cum la-
chrymis ex alto pectore dixit: Nunquid Deum late-
re potui in tam crudelibus factis, vt non scelere frater-
H nę cædis cœleri pœna consumerer? Vsquequo impro
bum corpus prohibes impiam animam ad vmbras
fratris, & matris accedete? Cur non tam celeriter red-
dis, sed paulatim sanguinē meū effundo occisis? Quæ
cùm dixisset moritur anno primo regni sui. Iste uo-
catus ęst amator Græcorum, & multum Iudæis pro-
fuit, quia Ituræos, & magnam eorum prouinciam Iu-
dæis adiunxit compellens habitatores terræ, vt si eam
habitare uellent circunciderentur, & secundùm legē *Cap. 14*
Mosaicam viuerent. De his Iosephus 13. Antiquita-
tum. & in libro de bello Iudaico. Mortuo Atistobolo
successit in regno, & in summo sacerdotio Iamnæus
frater Aristoboli-Qui postea Alexander dictus est. &
cœpit regnare vno anno postquam cœperat Aristo-
I bolus, scilicet, ante Christum natum annis centum, &
vno, & ab orbe condito annis tribus millibus octin-
gentis & sexaginta duobus, & à transmigratione Ba-
bylonis annis quingentis, & à reditu de Babylone an-
nis quadringentis, & triginta. Mox enim, ut Aristobo-
lus mortuus est, Salome uxor Aristoboli, quæ apud hi
storiographos Alexandra communiter appellatur, sol
uit omnes fratres Aristoboli à vinculis, quos ipse vi-
uens ligatos tenuerat, & Iamnæum, qui Alexander
uocatus est regem ordinauit, maiorem quidem æta-
te aliis residuis fratribus. Iste cœpit regnare uno an-
no postquam cœperat Aristobolus, scilicet, anni cen-
tum & uno ante Christi natiuitatem, vt dictum est, &
regnauit viginti septem annis, ut ait Iosephus 13. An-
tiquitatum, & annis quadraginta uixit. Alij autem uo
K lunt eum regnasse annis triginta. Iste nunquam ad fa-
ciem patris sui Ioannis Hirchani venerat, quia eum
quodammodo oderat. Causa huius talis fuisse dicitur,
scilicet. Cùm Hirchanus diligeret multum duos filios
priores Aristobolum, & Antigonum, & Deus appa-
ruisset in somnis Hirchano, & quæreret ab eo quis fi-
liorum suorum successor eius existeret. Ostendit ei
Deus uultum Iamnæi. Vnde Hirchanus contristatus
est, quòd omnium bonorum suorum hęres iste exi-
steret. Genitum ergo in Galilæa nutriri fecit, & ad cō-
spectum eius nunquam uenit. Deus tamen Hircha-
no non mentitus est. Nam iste mortuo Aristobolo,
qui quasi nihil regnauerat, regnū accepit. Assumptus
in re-

in regnum unum de fratribus suis, qui cum eo in vinculis fuerat contendentem de regno occidit, alium verò mansuetè viuentem honorabiliter tractabat. Multa bella iste strenuè gessit contra hostes, & contra gentem suam: nouissime crudelis apparuit. Accidit enim vt in discordiam veniret cum Iudæis quibus præerat. Et quadam die in festiuitate tabernaculorum dum Alexander, qui summus sacerdos erat, & rex, astitisset super altare solenniter immolaturus, Iudæi, qui astabant virgis cedrinis in contemptum iaculabantur eum. Nam in illo festo Iudæi in templo, & in singulis domibus ramos arborum habent. Et eum contumeliose cùm egressi fuissent dicerent illum de captiua fuisse genitum, & ideo honore sacerdotij nō esse dignum. Iratus Alexander sex millia Iudæorum occidit: parietem verò ligneum circa altare, & templum constituit, qui multitudini aditum denegabat, vt ad sacerdotes sacrificia facientes populus pertingere non posset. Alexāder Moabitas eis imposuit. Cùm autem contra regem Arabum Obidam pugnaret incidit in insidiam altissimæ vallis iuxta Galatitem. Inde autem cùm fugeret super infelicitatem Iudæorū gentem infestam habuit. Nam cum fugiens uenisset in Ierusalem, & peteret, ꝙ odium quod in eum habebant dimitterent, & illi tanto magis eum odiosum haberent, dixit eis quid uellent fieri, vt eis satisfaceret. Clamauerunt omnes, ꝙ moreretur Alexander. Formato ergo aperto odio inter eum & Iudæos sex annis contra illos pugnans interfecit quinquaginta millia illorum. Semel enim cùm Iudæorum plurimi cōtra eum pugnarēt, & inclusisset eos in quadam urbe, multos in bello occidit. Capta autem vrbe de præcipuis illorum in Ierusalem octingentos duxit, in quos crudelem vindictam exercuit. Nam cùm cenaret semel cùm concubinis suis, illos octingentos in alto loco, ut ab omnibus uiderentur suspendi fecit: prius filios, & filias earum, & uxores ipsis videntibus occidendo. Hoc autem ad vindictam egit pro malis, quæ ab eis passus fuerat, quem sæpe uariis laboribus afflictum ad periculum regni, & uitæ perduxerant. Nec suffecit eis, ut contra eum ipsi pugnarent, sed etiam alienigenas contra eum inducerent. Ita, ut ipse coactus regi Arabum terram Moabitidis, & Galaaditidis traderet, ut eundem contra Iudæos adiuuaret. Excessit tamen modum humanæ uindictæ, ideo à Iudæis Tracida, idest crudelis appellatus est, quia traces cæteris gentibus in crudelitate famosiores sunt. Hoc facto octo millia de aduersariis Alexandri per noctem de Iudea fugerunt, & quandiu ille uixit exulabant. Hac seditione sic liberatus Alexander, reliquum tempus cū omni quiete regnauit. Plurima egit bella contra gentes finitimas, de quibus Iosephus 13. Antiquitatum, & in libro de bello Iudaico. Post hoc Alexander multum crapulæ deditus ægritudinem incurrit, & in tribus annis morbum quartanæ passus est. Nec tamen sic à bellis cessauit, donec in ipsis laboribus animam redderet. Mortuus est autem in monte Genasenorū ultra Iordanem. Quem cùm regina Alexandra morti propinquum cerneret, nullam spem salutis habentem, deplorans futuram suam, & filiorum calamitatem, ait: Cui me ita relinquis, cum filiis alienis adiutoris indigentem, cùm scias tibi aduersariam esse gētem Iudæorum? Cui ille iussit mandata sua seruare, & certum cum filiis regnum possideret: scilicet, vt mortem eius millitibus celaret quousque, & castellum caperet, & ad Ierosolymam uictrix clarissima rediret, & pharisæis potestatē daret quidquid illi facere vellent, eosque cæteris in honore præferret, vt illi laudātes eam apud plebem propter honorem eis collatū fidelem sibi gentem Iudæorum constitueret. Nam

A posse istos multa apud Iudæos dicebat, & lædere si quem odissent, & prodesse cui fideles existerent, cùm eis nimium à populo crederetur quidquid uellent graue contra aliquem referre. Et se ideo multitudinē Iudæorum offendisse dicebat, quod pharisæos aliquādo contristasset. Tunc igitur cùm in Ierusalem perueneris conuocatis millitibus eis meum corpus ostēde, & permitte eis qualitercunque uoluerint meo cadauere vti, siue contumeliosè velint, & etiam insepultum illud relinquere, eo quòd à me grauia passi sunt, siue aliquid uoluerint in tuo regno disponere, quòd si hoc eis dixeris, ego quidem clariore funere ab eis dignus habebor, quàm à te, cùm ira post mortem in aliquo nō seruetur. Tu verò tibi, & filiis firmū
B constitues principatum. Hæc cū dixisset uxori, obiit anno 27. vt Iosephus ait. Alexandra autem cùm castellum cœpisset iuxta mandata mariti pharisæis locuta est, eorum potestati tam mariti corpus, quàm regni gubernacula tradidit. Ita iram eorū, quam in Alexandrum habuerant extinxit, & fideles eos sibi amicos parauit. Qui populum conuocantes res gestas Alexandri explanauerunt, dicentes se regem magnum, & iustum perdidisse, & tantum populo luctum prædictis laudibus intulerunt, ut exequias, & solenniores, quā cæteris regibus exhiberent. Sic igitur Alexandro defuncto, uxor eius Alexandra regni gubernacula suscepit, quæ per nouem annos tenuit. Cœpit autem ab orbe cōdito annis tribus millibus octingentis & septua-

Alexandra regnat sup Iudæos.

C ginta, & uno, & ante Christi natiuitatem annis nonaginta duobus, & à transmigratione Babylonis annis quingentis & tribus. Habuit autem Alexandra duos filios Hirchanum, scilicet, & Aristobolum, Hirchanum quidem maiorem, qui tamen ad regni gubernationem ignorans, & remissus, erat mansuetæ quidem, & innocentis uitæ, Aristobolus autem efficatior ad gubernandum erat, & acrioris ingenij. A populo autem Alexandra regina diligebatur, quia ostēdebat se contristari de his, quæ maritus suus contra populū egerat. Hæc Hirchanum quidem, quia maior ætate erat, & innocentis vitę summum sacerdotem constituit. Pharisæis autem omnia facere permisit, & leges, quas à phariseis traditas Hirchanus filius Simonis Ma
D chabæi iratus contra pharisæos dissoluerat, de quo supra diximus, in integrum redire constituit. Solum enim nomen regium ipsa tenebat, cætera verò pharisæi possidebant. Regina tamen sui corporis custodiā faciebat conductos milites tenens vt uires suas duplas ostenderet. Tota prouincia pacem habebat præter pharisæos, qui totam rem publicam conturbabant, conantes reginam flectere, vt occideret consiliarios mariti sui Alexandri, quorum consilio octingentos Iudæos suspenderat, & ipsi pharisæi unum de illis, scilicet, Diogenem occiderunt, & post ipsum multos, ita vt illi cum Aristobolo reginam conquesturi adirent: (videbatur autem, quòd Aristobolus accepta occasione reginam deponere vellet, & regnum suscipe-
E re) conquerebantur, ostendentes quanta pro Alexandro fecissent, vt ei gentem Iudæorum subiectam tenerent, & petebant ne omnino spem eorum euerteret. Nam cur fugerent aduersariorum pericula, si in aula regia à pharisæis inimicis suis vltionem tanquam pecora tolerarent. Si verò pharisæi contenti essent cęde mortuorum, dicebant se patienter tolerare, vt reginæ fidelitatem obseruarent. Si autem in ea intentione pharisæi permanerent, petebant sibi licentiam recedendi concedi. Nam præter reginæ concessionem dicebant nequaquam saluti suæ prouisuros, sed libenter in aula eius morerentur, ne recedentes infideles iudicarentur. Opprobrium tamen reginæ esse asserebant, si neglecti socii mariti eius aduersariis traderentur.

tur. Dicunt ergo, si pharisæos præponere disponis, unumquenque nostrum ad castella transmitte, hoc autem, cùm illi dicerent, & animã Alexandri ad omnes querelas suas inuocarent, omnes qui astabant collachrymati sunt, sed Aristobolus super omnes, qui cõtra matrem multa locutus est. Interiecto tempore circa mortem Alexandræ reginæ, cùm ægritudinẽ grauem incurrisset, placuit Aristobolo regnum inuadere, & per noctem tacitè egressus de Ierusalem, cum unico famulo ad castella deuenit, in quibus patris sui consiliarij iam ab aula regia alienati, vt supra diximus manebant. Timebat autem Aristobolus, ne matre defuncta pharisæis tenentibus regnum tota cognatio sua periret propter odium pharisęorum. Sciebat etiã, quòd non posset matri succedere existente fratre suo Hirchano maiore, huius autem facti uxor Aristoboli conscia extiterat, quam cum filiis in Ierusalem reliquit. Aristobolus autẽ uenit in castellum, quòd Gabbathus dicitur, ubi Gelastis potentissimus amicorum eius manebat. A quo benigne suscipitur, sequenti die regina fugam Aristoboli sentiens, non pro rebellione illam factam putauit quousque uenirent nunciantes quidã Aristobolum iam occupasse omnia castra. Nã vno comprehẽso ad uoluntatẽ eius omnia festinabãt. Tunc tota gens Iudæorum cum regina in magnis cæpit esse terroribus, uidens non longè esse quin Aristobolus totum regnum occuparet, & de illatis sibi contumeliis vindictam peteret. Tunc ergo uxorem eius, & filios in Ierusalem relictos in superiori custodia tẽpli posuerunt. Cum autem multi nunciarent Aristobolum regio ornatu indutum intra quindecim dies viginti duo loca occupasse, de quibus militiam congregabat: Hirchanus frater eius maior, & seniores Iudæorum reginam adeunt petẽtes, in his periculis sententiam ferre: quia iam quasi omnia Aristobolus occupauerat. Inhonestum enim putabant eam etiam ægritudine laborantem super talibus non consulere. Quibus precepit agere, quæ prodesse extimarent. Multas eis opportunitates ostendens, scilicet exercitum potentem, & pecuniarum copiam, sibique iam corpore deficiente uanum esse pro talibus laborem impendere. Hæc cùm dixisset, non multo pòst obiit anno regni sui. 9. ætatis verò septuagesimo tertio, mulier quæ fragilitati sexus nunquam succubuit. Post cuius mortem regnum Iudæorum in magnas calamitates deuenit. De his Iosephus. 13. antiquitatum. Mortua Alexandra Aristobolus contra Hircanum fratrẽ suum maiorem bellum parauit: & facta pugna apud Iericontem multi de militibus Hirchani ad Aristobolum confugerunt. Quo facto Hirchanus in Ierusalem ad arcem, in qua uxor, & filii Aristoboli in custodia tenebantur, confugit. Cui Aristobolus uerba de reconciliatione fecit pactis interpositis, quòd Aristobolus regnum teneret, Hirchanus uerò tanquam priuatus uiueret suis possessionibus contentus. Hoc iureiurando interposito, & dextris datis in templo firmauerunt: quod cùm fecissent, toto populo vidente Aristobolus in aulam regiam abiit: Hirchanus verò tanquã priuatus in Aristoboli domum. De his Iosephus. 14. Antiquitatum. Hæc autem firma mansissent nisi Antipater pater Herodis turbasset Hirchanum. Hic ergo Herodis historia incipit, quæ currit simul cum historia Hircani, & Aristoboli, quorum calamitas, & intestina bella Herodem uirum quidem de media plebe genitum ad regnum direxerunt. Cepit autem Aristobolus regnare ante Christum natum annis sexaginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus, & nongentis, à transmigratione in Babylonem annis quingentis triginta & octo, & à reditu de Babylone annis quadringentis sexaginta octo. Quod quidem regnũ

F paucis annis tenuit insurgentibus bellis domesticis. Hæc in parte composita erant, & inter Hirchanum & Aristobolum firma mãsissent, cùm Hirchanus vir innocentis uitæ, nec regni cupidus existeret, & ad ipsam gubernationem non satis efficax. Habebat tamẽ amicũ nomine Antipatrum genere Idumæum multarum pecuniarum, & possessionum, ad ritum antę Iudaicum conuersum, qui de Idumæis uxorem nobilissimam acceperat nomine Cyprim, dę qua quatuor filios genuit, scilicet, Phasellum, & Herodẽ, qui postea rex fuit, & Iosephum, & Pheroram, & filiam unam, scilicet Salomen, ut ait Iosephus 14. Anti-

G quitatum. De hoc libro primo Ecclesiasticæ historiæ dicitur, quòd fuerit ædituus templi Apollinis in urbe Ascalone, quod templum iuxta muros est, & Ascalon in Iudæa est una de quinque ciuitatibus Philisthinorum. Iosue 13. & primo Reg. 6. Cumque latrones irrupissent tẽplum Apollinis prædicti omnes diuitias eius tollentes, ipsum quoque Antipatrũ Aedituum secum tulerunt. Qui casu Hirchano postea amicus factus est. Et hac ratione nostri communiter voçant Herodem Ascalonitam, idest, filium Antipatri Aeditui Templi Ascalonitarum. Iste Antipater qui aliquando Antipas appellatur, quoniam Alexander rex Iudæorum pater Hirchani, & Aristoboli ducem Idumææ ordinauerat, (nam Idumæa ei subdita erat) ibi diuitias magnas, & amicitias sibi copulauit, vt ait Iosephus. 14. Antiquitatum. Iste Aristobolum ti-

H mebat ne aliquid ab eo pateretur: ideo latenter potentissimos Iudæorum contra Aristobolum incitabat, dicens: Iniustum esse, quòd Aristobolus principatum possideret eiecto Hirchano, cui propter ætatem principatus debebatur. Ad Hirchanum quoque Antipater loquebatur, dicens: Periculum esse vitæ suæ sub Aristobolo viuere: & quòd ille mortem ei procuraret. Hirchanus autem, qui mansuetus, & bonus erat his accusationibus non credebat. Sed cùm singulis diebus ista ei diceret, tandem persuasit, vt ad Arethã regem Arabum vellet confugerę. Præmisit ergo Hirchanus Antipatrum ad Aretham; & accepta fide ab eo ne Hirchanũ ad se confugientem hostibus traderet, rediit in Ierusalem. Et nocte quadam Hircha-

I nus cum Antipatro de urbe egressus ad Petram vrbẽ Arabię peruenit, vbi Arethæ palatium erat. Antipater autem, cùm amicus ęsset Arethæ, assiduè rogabat eum, ut Hirchanum in regnum Iudæorum restitueret. Quod si façeret, pollicebatur Hirchanus se tradi turum decem ciuitates, & omnem terram, quam pater suus Alexander pugnando de terra Arabum cęperat. Has promissiones audiens rex Arabum, exercitum deduxit contra Aristobolum, scilicet quinquaginta millia equitum, & peditum: in quo bello superato Aristobolo multi de eius militibus ad Hirchanũ transfugerunt. Aristobolus autem in Ierusalem desolatus rediit. Rex Arabum exercitum tunc ad Ierusalem aplicuit, & templum obsedit. Nam totus populus Iudæorum ad Hirchanum rediit, solis sacerdotibus cum Aristobolo manentibus. Hæc fiebant dũ

K contigit solennitatem azymorum euenire. Erat autem tunc Onias quidam uir iustus, & Deo amabilis: qui, dum non plueret, orauerat Dominum, ut tolleret siccitatem, & Deus audiens illico pluit. Hunc propter seditionem in urbe celatũ habebant: quem nũc in exercitu deduxerunt petẽtes, ut oraret contra milites Aristoboli, ut soluerentur, & deficerent sicut pluuia soluta est. Cùm autem diu ille resisteret, a multitudine compulsus in medio stetit, & orando ita dixit: Deus omnium rex, quoniam hi, qui mecũ consistunt populus tuus sunt, & qui obsidentur sacerdotes tui sunt: peto, ut nequę istos exaudias contra illos petentes,

tes, nec illos contra istos orantes. Quod cùm dixisset, quidam maligni illico agressi trucidauerunt eum, Deus tamen ab eis pro morte Oniæ pęnam crudelitatis exegit. Cùmque durante obsidione paschalis celebratio aduenisset, & sacerdotes obsessi pecoribus ad immolandas uictimas indigerent, dixerunt obsessoribus, quòd acciperent ab eis pecunias quantas uellent, & pecora concederent. Illi autem mille dragmas pro singulo pecore petierunt, cùm tamen unus homo captiuus centum dragmis redimi possit. Quas pecunias, cùm accepissent violata fide pecora non dederunt: sacerdotes autem obsessi gementes, quod pecora ad ritus sacrificiorum non haberent, Deum orauerunt, ne uiolatores fidei impuniti euaderent. Quod, & illico factum est. Nam Deus procellam acerrimam toti prouinciæ immittens consumpsit eos, ita vt modius tritici vndecim dragmis venderetur. Quod ad acerbissimam famem pertinebat. Hoc tempore apud Romanos Pompeius florebat: qui contra Tigranem in armenia bellum gerebat, Scaurum in Syriam, vbi Iudæa est, misit. Qui cùm uenisset in Damascum, legatos Aristoboli petentis ab eo auxilia, obuios habuit. Pollicebatur enim quadraginta talenta si eum adiuuaret: Hirchanus autem totidem promittebat Scauro, ut esset ei in auxilium contra Aristobolum. Scaurus tamen uidens ciuitatem munitissimam, quam nõ esset facile capere, pecunias ab Aristobolo potius accepit, & obsidionem soluit, iubens Arethæ regi Arabum recedere ne Romanorum hostis haberetur. Soluta obsidione Aristobolus contra Hirchanum, & Aretham parauit exercitum, cum quibus confligens, eosque superans sex millia de illis occidit, inter quos etiam Falion frater Antipatri corruit. Parum post hoc Pompeius in Syriam uenit, Cui Aristobolus maximũ donum, scilicet coronam auream quingentorum talentorum transmisit, quam Iosephus 14. antiquitatũ testatur se vidisse in templo Iouis Capitolini in Vrbe Roma temporibus Domitiani Imperatoris habẽtem titulum, scilicet, Aristoboli filij Alexãdri regis Iudæorum. Interea multi Iudæorum conquesti sunt Pompeio, quòd Aristobolus, & Hirchanus, cùm essent nepotes sacerdotum non contenti honore, illorum prouinciam ad regalem principatum, & maiorem subiectionem deducebant. Hirchanus quoque accusabat Aristobolum, quòd sibi debitum principatum violenter abstulisset, & gentem Iudæorum coegisset ab eo recedere, & latrocinia, & incursiones contra finitimos ageret. Aristobolus autem dicebat Hirchanũ propter suam naturalem ineptiam, a principatu cecidisse: se autem non vsurpasse nomen regis populo respondebat: sed illud a Patre, & prædecessoribus accepisse. Pompeius autem, cùm hoc dixissent, Aristobolum euiter de violentia increpans dimisit eos, dicens se iterum rediturum, cùm Nabathęorum prouinciam disponeret: & tunc diligentius in his prouideret. Interim autem pacem illos habere iussit. Aristobolo tamẽ Pompeius blandiebatur, ne prouinciam faceret rebellare, & viarum aditus clauderet. Quod tamen postea factum est. Pompeio autem procedente ad prouinciam Nabathęorum, Aristobolus in Iudæam reuersus, nihil eorũ quæ Pompeius iusserat fecit. Vnde iratus Pompeius exercitum, quem contra Nabathæos parauerat, contra Aristobolum deduxit. Ipse verò in Castellum munitissimum nomine Alexandrium confugerat rebellandi intentionem habens Pompeius autem iussit illi ad se descendere, multis verò Romanorum suadentibus non rebellare, descendit ad Pompeium, & coram eo de fratre suo Hirchano de iure principatus disputauit. Et tunc concedente Pompeio in castrum redijt: & hoc bis, & ter fecit obediens Pompeio, & cum fratre

A disputans. Hoc autem Aristobolus simulabat, timens ne spoliaretur regno per Pompeium, & Hirchano traderetur. Pompeio autem iubente castella dimittere, & custodibus eorũ propria manu scribere Aristobolus se facturum dixit: non tamen fecit quod promiserat; sed in Ierusalem fugiens contra Pompeium bellum parabat. Cùm verò Pompeius contra eum castra dirigeret, Aristobolus pęnitens ad Pompeium descendit: offerens pecunias, & in Ierosolymis eum suscepit: rogabatque bellum desinere: & quę vellet cum pace disponere. Pompeius autem veniam petenti præstitit, mittens Gabinium ducem cum militibus ciuitatem, & pecunias obtinere. Qui a militibus Aristoboli de vrbe repulsus est, negatis pecunijs: nam illi, pactis non
B consenserant. Pompeius propter hoc iratus Aristobolum, qui penes eum erat reclusit in carcerem, & venit contra vrbem Ierusalem ex omni parte munitissimã, præter quam ex parte septemtrionali. In vrbe autem dissensio erat quibusdam iudicantibus Pompeio tradi ciuitatem: socij autem Aristoboli non recipere Pompeium persuadebant. Isti igitur a reliquo populo discordes in templum confugerunt, vbi erat fortissima munitio: cæteri autem exercitum Pompei receperũt in vrbe. Pompeius autem conclusis in templo verba pacifica obtulit: quæ cùm non recepissent Pompeius loca iuxta templum posita muris circundedit Hirchano adiuuante eo ad omnia, quæ per hoc regnum se habiturum credebat. Collocauit autem Pompeius ex
C parte aquilonis ex qua templum expugnari poterat milites: habebat tamen ex ea parte templum turres altissimas: erat quoque ibi vallis magna, & fossæ latissimæ: & fons recisus erat: ita vt volentes accedere ad templum, prohiberentur. Romanis tamen arbores de silua incidentibus fecit vallem, & fossas complanari, & machinas bellicas, quas de Vrbe Tyri deportari fecerat superimposuit. Dicit tamen Iosephus 14. Antiquitatum, quòd si Iudæis licuisset in Sabbathis pugnare: vel aliquid facere non potuissent Romani machinas construere repugnantibus Iudæis. Dicit tamen, quòd occidentibus, & pugnãtibus in Sabbatho lex resistere concedit, si tamen aliquid aliud hostes vellint facere, non datur Iudæis licentia in Sabbathis eos prohibere.
D Ideo non resistentibus Iudæis Romani potuerunt in Sabbathis machinas erigere, quibus sequentibus diebus contra Iudæos vtebantur, & sic captum est templum, Romanis destruentibus muros per machinas bellicas: in quo magna deuotio Iudęorum apparebat, permittentium hostes contra se pręualere, vt sabbathã non violarent. Captum est ergo templum tertio mense ieiuniorum, dum apud Romanos Antonius, & Tullius Cicero consules essent. *Tullius Cicero Cõsul.* Quod fuit pauco tempore antequam inciperet regnare Herodes, scilicet, annis sexdecim: quia Herodes cępit regnare in principio centesimæ, & nonagesimæ quartæ Olympiadis. vt ait Iosephus 14. Antiquitatum. Et ista ruptio templi facta est sub Pompeio olympiade centesima nonagesima nona. Et sic sunt quatuor olympiades: vel quasi inter
E hoc, & regnum Herodis, quę faciunt annos sexdecim. Et sic fuit ista irruptio quasi annos quadraginta sex ante Christum natum. Nam Christum tricesimo anno regni Herodis natum dicunt, de quo infra dicetur. Apparuit autem adhuc maior Iudæorum deuotio erga Deum. Nam cum Romani ingressi essent templum; cunctos ibi inuentos peremerunt. Et erant tunc sacerdotes occupati circa sacrificia, quæ nequaquam omiserunt: videntes super se hostes irruere, nec imminente morte turbati, nec morientium dolore commoti: sed omnia etiam crudelissima circa ipsum altare pati voluerunt, & putauerunt esse melius mori, quàm sacrificia imperfecta relinquere. Nec istam laudem solus

Iosephus

Iosephus Iudæns suis tribuit contribulibus: sed idem Strabo historiographus, & Nicolaus, qui eum præcesserat, & Titus Liuius Romanæ historiæ conscriptor testantur idem. Tunc omnia mortibus complebãtur. Nam quidam Iudæorum a Romanis occidebantur: alij verò seipsos occidebant. Erant etiam, qui seipsos in flammas præcipites darent: nolentes a Romanis violentiam sustinere. De Iudæis tunc viginti duo millia perierunt, de Romanis verò pauci, & ibi socer Aristoboli occubuit. Commissa sunt tunc contra legem Dei grauia, Nam Pompeius cum multis Romanorum ingressus est in templum ad loca inuisibilia. idest, quæ solis Sacerdotibus videre licitum erat. Nam introiuit in sancta sanctorum: de thesauris tamen, quę ibi inuenit, scilicet de mensa aurea, & candelabris, & sacris pecunijs, quæ erant vsque duo millia talentorum nihil penitus contingere voluit. Quæ tamẽ postea Crassus dux Romanorum omnia abstulit, vt infra dicetur: sed cùm hoc vidisset, iussit sacerdotibus, quòd templum ab immunditijs mortuorum, & alijs quæ tũc per bellum contingerant purificarent, & hostias secũdum legem Deo suo offerrent. Tunc Hirchanum constituit principem sacerdotum: eo quòd vtilis sibi apparuisset: & prohibuisset Iudæos auxilium præstare Aristobolo contra Romanos, Imposuit autem in Ierusalem tributa fiscalia pro Romanis: & ciuitates, quas Iudæi abstulerant a finitimis regibus, & principibus sub prioribus dominijs esse constituit. Tunc inceperunt Iudęi seruire Romanis: cùm ante hoc, ex tempore Iudæ Machabæi amici eorum existerent fædere inito inter eos ex æquali. De hoc patet primo Machabęorum 8. His dispositis Pompeius de Syria Romam venit: Syriam Scauro duci Romanorum commendans. Tunc Pompeius tullit secum Aristobolum, & vxorem, & filios captiuos in vrbem Romam. Erant autem ei duo filij. s. Alexander, & Antigonus, & duæ filiæ, quorum Alexander euasit, & in Iudæam rediit: Antigonns uero Romam cũ patre delatus est. Interiecto autẽ pauco tempore Alexander iste, qui fugerat, inuasit Iudęam. Contra quem processit Gabinius dux Romanorum: veniens ad hoc de Roma in Syriam. Nam Hirchanus Alexandro resistere non poterat: cùm necdum potuisset reædificare muros Ierusalem, quos Pompeius destruxerat. Quos cùm niteretur restaurare, a Romanis prohibitus est. Alexander autem prædictus iuxta Ierosolymam peruenit, ubi cõserto pręlio, cùm Gabinio tria millia Iudæorum ex parte Alexandri ceciderunt, & alia tria millia captiuantur. Ipse autem Alexander iuit in quoddam castellum munitissimũ, quod Alexandrium uocabatur. Quod cùm Gabinius obsiderę uellet, Alexander ei legatos destinauit ueniam petens, & Castella, quę tenebat reddere pollicetur. Quæ cùm Gabinius accepisset, euertit. Interim mater Alexandri, scilicet uxor Aristoboli de Roma in Iudęam transmittitur. Quæ Romanis fauebat, cum qua Gabinius pacem fecit. Tunc autem Aristobolus, qui captus tenebatur in urbe Roma de carcerę fugit: & cùm eo Antigonus filius eius, & in Iudæam uenit. Multi autem Iudæorum propter honorem eius antiquum uenerunt ad eum armati quidam, & alii inermes, armatos quidem tenuit, qui fuerunt usque ad octo millia, inermes uerò dimisit. Cũ his processit ad bellum contra Gabinium ducem Romanorum, in quo bello, quinque millia ex parte Aristoboli perierunt: & cæteri dispersi sunt. Manserunt tamen cùm eo plus mille, cum quibus in Macherunta Oppidum munitissimum uenit. Et licèt malè perdidisset in exercitu uires, spem habebat resistendi. Cumque eum Gabinius obsedisset, per duos dies solùm obsidionem tollerans, multis plagis confossis ca-

F pitur cùm Antigono filio suo: qui cùm eo de carcere Romæ fugerat: unde iterum ligatus Aristobolus Romam cùm Antigono mittitur & ibi cum filiis manebat: filios tamen remisit senatus Matri in Iudæã: quia sic Gabinius Romanis scripserat se conuenisse cum matre, ut ei quædam castra traderet. Alexander tamen Aristoboli maior filius in vrbe Antiochiæ, iubente Pompeio securi percussus est: accusatus de turbationibus, quas per Iudæos egerat. Interea Gabinius multis laudabiliter in Syria gestis a Romanis reuocatur: & Crassus prouinciæ Syriæ præficitur: cũ prius contra Parthos exercitum duceret. Iste mox, vt in Iudæam uenit pecunias sacras templi, quas Pompeius tangere noluerat, vsque ad duo millia talento-

G rum: & totum reliquum aurum, vsque ad octo millia talentorum abstulit. Accepit etiam trabem de auro puro versatilem, qua nihil præciosius in templo erat pondere trecentorum mnarum, idest, septingentarum, & quinquaginta librarum. Mnas autem apud Hebræos duas libras, & dimidiam continet. Hanc trabem tradidit Crasso sacerdos quidam nomine Eleazarus custos pecuniarum: non maliuolo animo, sed, ut reliquos thesauros templi conseruaret. Erat autem ista trabs occulta, ita ut eam Crassus inuenire non posset, nisi Eleazarus proderet quia quædam alia trabs lignea istam operiebat, & includebat, ita ut lignum, & non aurum uideretur. In hac enim trabe pendebant vela templi, quæ pręciosissima, & admi-

H randæ pulchritudinis erant. Videns autem Eleazarus Crassum totum thesaurum templi colligere uelle: timens ne nihil dimitteret dixit, quòd ostenderet ei unde multa talenta auri habere posset: præstito tamen prius iuramento, quòd nihil Crassus tolleret, nisi quod ei Eleazarus traderet, & tunc trabem auream ostendit. Crassus tamẽ licèt iurasset nihil accipere, nisi quod Eleazarus traderet, fidem mentitus, accepta trabe totum reliquum aurum templi abstulit. Iste autem est, cui postea Persæ, seu Parthi aurum liquefactum in gutture infuderunt dicentes. Crasse, aurum sitisti: aurum bibe. De his omnibus Iosephus. 14. Antiquitatum. Et dicit. Nemo miretur tantas diuitias fuisse in templo Ierusalem, quia illas omnes Iudæi per to-

I tum orbem habitantes illuc contulerant Deo offerentes. Hoc tempore fuerunt bella illa famosissima inter Iulium Cæsarem & Pompeium, & tota Respublica Romanorum turbabatur. Mortuo autem tunc Pompeio in Aegypto Iulius Cæsar primus inter Romanos Imperator effectus est. Et cæpit annis ante Christi natiuitatem quadraginta & septem, & a transmigratione Babylonis annis quingentis quinquaginta, & quatuor, & a reditu de Babylone annis quadringentis octoginta, & quatuor, & ab orbe cõdito annis tribus millibus nongentis, & sexdecim. Imperauit autem annis tribus, & mensibus sex. Eo tempore Aristobolus in carcere Romæ tenebatur, cùm Iulius Cæsar uenisset in urbem, & fugiente inde Pompeio, & toto senatu, solus Cæsar omnia

K teneret, soluit Aristobolum, & ad Syriam misit, tradens ei duas legiones, ut terram illam Cæsari paratã teneret. Aristobolus tamen potentia sibi donata a Cæsare non usus est, quia Pompeiani præuenientes eum ueneno occiderunt, & sepelierunt eum socii Cęsaris: mansitque in loco ipso usquequo postea iubente Antonio in Iudæam relatus est, & in monumentis regiis positus. Iste finis Aristobolum inuenit qui regnum Iudæorum, & principatum sacerdotii tribus annis, & sex mensibus tenuerat. Hęc uiuente Cæsare, & Pompeio facta sunt paulo tamen ante mortẽ Pompei. Mortuo autem Pompeio cùm Cæsar pugnaret contra Aegyptum, Antipater Herodis pater man-

dato

dato Hirchani multum utilis Cæsari fuit, cum duce eius Mitridate contra Aegyptios pugnans. In quo bello pars Mitridatis succumbebat, & ipse Mitridates periisset, nisi Antipater eum liberasset Aegyptios in fugam uertens. Ex quo Antipater Cæsari valde charus fuit, & eo ad multa bellorum pericula utebatur. Vnde sæpe Antipatrum uulnerari contigit. Eo tempore cùm Cæsar in Syriam nauigasset, Hirchano principatum sacerdotii confirmauit: Antipatrum uero ciuem Romanum sine censu constituit. Tunc, cùm uenisset ad Cæsarem Antigonus filius Aristoboli, & calamitatem suam deflens exponeret patrem suum Aristobolum pro Cæsare ueneno necatum, & fratrem suũ Alexandrum a Pompeio securi percussum, petebat sui misereri a regno depulsi. Hirchanum autem, & Antipatrum accusabat, quòd principatum occupassent, & contra ipsum crudeliter egissent. Antipater uero coram Cæsare de illatis criminibus satisfaciebat; asserens rebellem Antigonum, se uero in multis pro Cæsare ante Aristobolum laborasse. Aristobolum aut dicebat iustè Romæ tractum, eo quòd hostis esset Romanorum, Alexandrum uero fratrem Antigoni tanquam latrocinia agentem a Pompeio securi percussum. Cum hoc Antipater dixisset Cæsar, ut prius in summum sacerdotem Hirchanum confirmauit, Antipatro uero donauit potestatem, quam ipse eligeret, totius Iudææ eũ tutorem constituens, Hirchano quoque concessit muros Ierusalem restaurare, quia hoc ille petierat dimitti. Namque iacebant ex eo tempore, quo illos destruxerat Pompeius, de quo supra diximus. Antipater autem, vt Cæsarem a Syria recedentem deduxit, reuertitur, & statim muros a Pompeio dirutos restaurauit; seditionem quoque Iudæorum sedauit cominationibus, & blandiciis eos requiescere faciens. Dixit enim, si quis Hirchano consenserit fæliciter uitam suam agere potest, qui verò ad spem rebellandi peruenerit, & me pro patrono dominum sentiet, & Hirchanum pro rege Tyrannum, Romanos uerò, & Cæsarem pro rectoribus amaros hostes. Nam non patientur amoueri, quem ipsi principem constituerint. Sed cũ Antipater tardum, & inefficacẽ Hirchanũ ad regni gubernacula cerneret, filiũ suũ maiorem, scilicet, Phasellum ducem in Ierosolymis ordinauit: secundum, scilicet, Herodem Galilææ tutorem fecit, adhuc iuuenem ualde. Nam quindecim annorum tunc erat, sed ætas nihil obfuit, quia prudentiam super ætatem habebat. Tunc Ezechiam Principem latronum, qui totam Syriam conturbabat tenuit, & occidit. Pro quo a tota prouincia magnis laudibus atollitur, quòd eam a latrociniis liberasset. Sexto quoque Cæsaris cognato regenti totam Syriam, amicus factus est, ita, ut frater eius Phasellus eius laudibus inuideret. Potentissimi autem Iudæorum uidentes Antipatrum cum filiis nimis extolli per fauorem gentis Iudææ, & pecunias Hirchani, inuidebant ei. Ille namque amicitias cum Imperatoribus composuerat, & flectebat Hirchanum illis pecunias transmittere, quas Antipater nomine suo Imperatoribus offerebat. Dicebant ergo potentissimi Iudæorum Hirchano, usquequo patiemur te solo nomine regem, Antipatrum uero cum filiis regnum possidere, quod sine periculo uitæ tuæ non fit? Accusabant etiam Herodem, quod Ezechiam, filium suum, & eos, qui cum illo erant occiderat, quos secundùm legem etiam pessimos existentes occidi non licebat, nisi prius in concilio condemnatos: Herodes autem cùm nullam suscepisset potestatem illos occidit. Hoc audiens Hirchanus flectebatur, sed plus iram eius incendebant matres illorum, quos Herodes occiderat, dum per singulos dies in templo clamarent, quòd Herodes in cõ-

A cilio de prædicta cæde rationem redderet. Commotus ergo Hirchanus Herodem vocauit in concilio de illatis criminibus satisfacturum. Qui suadente patre venit, non priuatus, sed cũ tutela corporis sui. Cumq; Galilæam, vt putauerat sibi prodesse disposuisset, parua turba militũ comitatus in Ierusalem venit, ne si multos duceret Hirchano timorẽ incuteret. Sextus quoq; Syrie rector, & Cæsaris cognatus scripsit Hirchano, vt Herodem a concilio liberaret: comminatus mala, si non faceret. Vnde literæ Sexti occasionẽ præstiterant, vt Herodes nihil pateretur: ipse quoq; Hirchanus Herodem tanquam filium diligebat. Herodes autem, cũ in medio concilij militibus circundatus astitisset omnes preterruit, nec quisquã accusare eum ausus est de
B illis, qui prius contra illum exclamabant: sed omnes in silentio rei exitum expectabant. Qui cùm ita sedissent, vnus nomine Sameus vir quidem iustus, ita loquutus est: Viri iudices, & rex, neminem scio ad iudicium a nobis vocatum ita astitisse: sed omnis quicunque in hoc iudicio peruenit interrogandus humiliter astitit misericordiam a nobis expetens, capillis prolixis, & veste nigra indutus: iste autẽ Herodes optimus iuuenis reus pro homicidio, satisfacturus de crimine astat purpura circundatus, & caput ornatum habens compositione crinium, armisque stipatus: vt si condemnatus secundùm legem fuerit nos quidem interficiat, ipse verò vim faciens veritati, liberetur. Sed Herodem non culpabo, siquidem suum commodum fe-
C cit: sed vos, & regem accuso, qui ei tantam licentiam concessistis. Scitote tamen maximum esse Deum, qui istum Herodem, quem propter Hrichanum absoluere vultis, quandoque vos, & ipsum regem torquebit. Nihil autem hoc dicendo mentitus est. Nam Herodes cùm regnum suscepisset, omnes, qui tunc in concilio erant, & etiam ipsum Hirchanum occidit præter istum Sameum: quem valde propter iustitiam dilexit. Et quia iste suasit Hierosolimitis obsessis ab Herode propter peccata non posse euitari, quin illum in regem acciperent: Hirchanus autem, cùm vidisset iudices ad condemnandum Herodem inclinatos, iudiciũ in sequentem diem distulit: & furtim misit ad Herodem, suadens ei ciuitatem nocte relinquere, vt posset
D periculum euitare. Herodes autem discedens in Damascum ad Sextum cognatum Cæsaris peruenit: decernens si ad iudicium amplius vocaretur non obedire. Iudices autem indignabantur Hirchano dicentes, quòd omnia hęc contra eum essent. Tunc Sextus Herodem rectorem inferioris Syriæ ordinauit, hoc ei pecunijs vendens. Hirchanus autem timebat, ne quando Herodes exercitum contra eum duceret. Quod Herodes facere voluit. Irascebatur nanque, quòd ad iudicium vocatus esset. Sed Antipater, & Phasellus frater eius illius impetum remouerũt: orantes ne accederet prope Ierosolymas, ne ingratus existeret ei, qui tanta in ipsum bona contulerat, nec cogitaret, quòd ad iudicium vocatus fuerit: sed quòd absolutionem merue-
E rit. Hoc tempore Cæsar in senatu occisus est a Bruto, & Cassio, cùm tribus annis, & sex mensibus imperiũ tenuisset. Circa cuius mortem multa signa in cęlo visa sunt. Fuit hoc ante Christi natiuitatem annis quasi quadraginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus nonagentis, & viginti. Tunc per Iudæam Romani magna tributa imposuerunt. Nam Cassius quia Cæsarem occiderat septuaginta talenta pecuniarum inde tulit. Cassius autem, & Marcus congregato exercitu Herodem totius Syriæ ducem fecerunt: & naues ei cum toto exercitu comendantes promiserũt etiam eum post bellum, quod tunc cõtra Antoniũ, & Octauianũ imminebat regem Iudææ ordinare. Tunc Malchus vir potẽs, & Hirchano ꝓxim⁹ Antipatrũ occidere

Cæsar occiditur.

dere studebat. Quadam autem die cùm Hirchanus, & Antipater apud eum pranderent, pincernam Hirchani multis pecunijs corrupit: & tradito ueneno Antipatrum occidit. Herodes autem, & Phasellus filij eius mortem patris vlcisci parabant. Sed cùm Herodes palã hoc facere uellet, Phasello magis placuit dolis hoc agere & excusationem Malchi suscipiebant, qui asserebat nihil tale unque putasse. Herodes tamen Malchum apud Tyrum occidi fecit. De his Ioseph 14. Antiquitatum. Hoc tempore cum Antonius, & Octauianus in campo Philippensi Brutum, & Cassium superassent: Octauianus in Italiam redijt. Antonius autem in Asiam profectus est: tunc nobilissimi Iudæorum uenientes ad Antonium accusabant Phasellum, & Herodem quòd totam potestatem regni Iudæorum sibi usurpassent: Hirchanus autem solo nomine rex existeret. Antonius tamẽ Herodem maxime honorauit. Nam eius fauorem Herodes pecunijs emerat: unde contigit aduersarios nihil obtinere. Iterum etiam cũ Antonius in Syria esset Iudæis accusantibus Herodẽ, & Phasellum, multos de illis ligauit Antonius, ut occideret, nisi hoc Herodes prohibuisset. Sed cùm rursus apud Tyrum Iudæi adhuc pertinacem Herodem accusarent, Romani milites multos de accusatoribus occiderunt, cæteros in fugam uertentes. Hoc tempore post bellum Philippense contra Cassium, & Brutũ Octauianus post Cæsarem imperat. Et cœpit ante Christi natiuitatem annis quadraginta duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus nongentis & uiginti & uno, & a transmigratione Babylonis annis quingentis quinquaginta nouem. Post hoc Antigonus filius Aristoboli, de quo supra diximus Regi Parthorum quingentas mulieres, & mille talenta offerre promisit, si Hirchanum priuaret principatu, & ei traderent, & Herodem interficerent. Quod postea non compleuit. Tunc Parthi contra Iudæam exercitum ducunt. Antigonus autem tunc Iudæam ingressus multos Iudæos in auxilium habuit, per quos sperabat partem recuperare Prouinciæ. Cum his uero in Ierusalem ascendit, & intra Vrbem receptus pugnam contra Herodem, & Phasellum faciebat. Tũc Pachorus rex Parthorum petẽte Antigono cum paucis equitibus in Ierusalem peruenit: ostendens quasi seditionem sedare intenderet: Antigono tamen principatum tradere intẽdebat. Hunc Phasellus frater Herodis magno cum honore hospitio suscepit. Pachorus autem dolum meditatus suadet Phasello ad Barzafranem Satrapam Parthorũ, qui tunc extra Ierusalem cum exercitu manebat legationem facere, in qua Hirchanus, & Phasellus iuerũt: licèt hoc Herodes non approbaret: metuens de Barbarorum infidelitate. Barzafranes autem Hirchanum, & Phasellum benignè suscepit: sed post redeuntibus insidias posuit, & tenuisset eos, nisi quia cupiebat hos simul, & Herodem tenere. Quod fieri non posset si Herodes semel fraudem videret. Hoc tamen Phasellus considerans Barzafranum increpauit, quòd fidem eis non seruaret. Ipse tamen dissimulans eos ligari fecit. Cumque Herodes hoc audisset ad Pachorum Regem Parthorum qui intra Ierusalem erat, retulit. Quæ Pachorus dissimulauit, vt etiam Herodes capi posset. His malis Herodes circundatus de Ierusalem per noctem fugere statuit: sciens sibi in Vrbe nullam esse defensionem per noctem: ergo necessaria sibi, quæ potuit iumentis imposuit, & mulieres octoginta duas. s. matrem suam, & sororem, & Marianem sponsam suã filiam Alexãdri, & neptem Hirchani, & matrem eius Alexandram: & filium eius Aristobolum paruum, & alias fœminas, & in Idumæam ignorantibus hostibus festinabat. Flebant autem omnes fœminę, quæ cum Herode ibant memores status prioris, & quòd nunc

Cap. 11.

Octauianus imperat.

F cogerentur exulare nullã melioris status spem habentes. Multi autem Iudæi secuti sunt Herodem: quos ipse hortabatur confidentes esse in his aduersis, & meliora sperare. Interim mater Herodis, quæ nunc cum cęteris mulieribus portabatur ex quodam accidenti subito mortis periculum incurrere uisa est. Cui Herodes compassus, & quia timebat, quòd hostes cognito recessu eius sequerentur eum, & comprehenderẽt morantes circa curam matris, in quandam desperationem subitam incidit. Nam gladium euaginauit, & se occidere conatus est. Quem tenuerunt præsentes dicentes. Non oportet inimicos lætificare: nec hoc fortitudinis esse se de periculis liberando amicos tradere inimicis. Quo animatus Herodes ab incepto de-
G stitit. Cognita fuga eius Parthi, qui manebant in urbe persecuti eum faciebant super illum incursus, quos ipse uiriliter sustinuit multos hostium occidens. Cùmque peruenisset ad Idumæam, obuiauit ei frater suus Iosephus, cum quo habito consilio magnam multitudinem eorum, qui sequebantur Herodem abire iussit, scilicet, plusquam nouem millia, & manere interim in Idumea, quia oppidum Massada, in quod confugere destinauerat, paruum erat ad tantam multitudinem. Dimissis autem stipendia præstitit, ut in Idumea possent ali. Constitutis mulieribus in oppido Massada, & data copia tritici, & aquæ, & omnium necessariorum: ipse ad petram ciuitatem Arabiæ peruenit. Interim Parthi, qui manebant in vrbe omnes the-
H sauros, qui erant in aula regia diripuerunt præter trecenta talenta Hirchani, quæ tangere noluerunt. Antigonus filius Aristoboli, qui Parthos in Ierusalem duxerat cognita Herodis fuga, & quòd mulieres secum duxisset, cruciabatur, & maximè propter mulieres, quia illas Parthis dare intendebat, cum quingentas fœminas eis promisisset. Interim Parthi, cùm prædæ, quas in urbe fecerant, non uiderentur eis sufficere, egressi Ierusalem totam prouinciam excurrebant uniuersa prædantes. Tunc Antigonus a Partis suscepit Hirchanum & Phasellum ligatos. Timens autem ne multitudo Iudęorum Hirchano regnum, & sacerdotium restitueret aures ei abscidit: sic eum deformans, ut iam ei sacerdotium restitui non posset: in quo solis integris cor-
I pore ministrare licebat. Leui. 21. & 22. Phasellus autẽ animosior mortem non dolebat, sed quòd sub hoste mori necesse esset. Quapropter manus sibi ingerere voluit: sed cùm illas vinclis haberet astrictas, caput suũ ad saxum vehementissime percussit. Ex quo cùm eũ Antigonus grauissimè vulneratum agnosceret, pręcipiens medicis illius curam habere, quasi curaturus, venenosa vulneri apposuit. Ex quibus celeriter Phasellus periit. Cùm tamen audisset, quòd frater eius Herodes hostes uiriliter deuitasset, ait se mortem non curare, cùm post se mortis vltorem relinqueret. Tunc Herodes ad Malchum regem Arabiæ plurima sibi beneficia debentem, apud quem pater eius, & ipse plurima deposuerunt pergebat, vt debitas pecunias, & insuper donatas ad vsus bellorum occideret. Malchus uerò
K consilio Arabum dicentium, quod has posset repulso Herode lucrari pecunias, per legatos Herodem uenientem repulit iubens, quòd a prouincia sua discederet, sumpta occasione, quòd Parthi hostes Herodis hoc iusserant. Herodes autem legatis ait. Nihil grauare eos uenisse: sed rem sibi necessariam locuturum. Cũ ergo Herodi uisum est recedere, cum paucis pergebat in Aegyptum. Quem Malchus pœnitens, quod eum repulisset, sequebatur, vt ad se reduceret; sed peruenire ad eum non potuit. Ad Alexandriam ergo Aegypti perductus: a Cleopatra regina, quam dilexit Antonius benigne suscipitur: quę eum retinere voluit, sed nequiuit, cùm Romam ille festinaret. Herodes tũc

licèt

licèt hyems esset in Italiam nauigauit,& in vrbem Romam deductus est. Vbi Antonio, cui familiaris nimiū extiterat, vniuersam suam enarrat calamitatem, Parthorum,& Antigoni iniquitates. Antonius autem his commotus collachrymatus est Herodi: compassus, ꝙ viros in tali dignitate constitutos fortuna quoque percuteret. Fuit autem Herodes ibi acceptus Antonio propter pristinam conuersationem, quam cum eo in Syria habuerat. Antonio autem acceptus fuit propter odium Antigoni, qui exercitum Iulij Cęsaris per Aegyptum,& Syriam in multis direxerat. Cōgregato ergo senatu Messalla, & Atrachinus Herodem sistentes in medio de Antipatre patre eius, qualis erga Romanos extitisset intimabāt, quem etiam fauorem semper eis Herodes prȩstitisset: accusantes Antigonum,& manifestum eum Romanorum hostem asserentes: non solū in eis, quæ iniquè gesserat: sed, quia neglectis Romanis exercitum Parthorum accepisset ꝯ Iudæos. Cūque ex his senatus cōmotus esset Antonius referebat: quantum prodesset Romanis ꝯ Parthorum pugnam Herodem regnare in Iudęa. Cum ergo omnibus placuisset, Herodem Iudææ regem decreuerunt. Herodes tam excellenti, & penitus insperato bono gauisus, ad Antonium magnum gerebat affectum, quo promotore ista assecutus fuerat. Nam Herodes nunꝗ petijt, nec petere ausus fuisset à Romanis Iudæorum regnū: cum hoc nunquam dari soleret, nisi generi sacerdotali. Illud ergo petebat Herodes pro Aristobolo iuuene fratre vxoris suæ Marianne, ad quem directè ex vtroq; latere regnum pertinebat, quia vterq; auus suus, scilicet, Aristobolus,& Hirchanus regnum tenuit. Fuerāt autem fratres Aristobolus, & Hirchanus: Aristoboli autem filius extitit Alexander. Hic accepit in vxorem Alexandram filiam Hirchani patrui sui de qua genuit Mariānem sponsam Herodis,& hūc iuuenem Aristobolum, pro quo Herodes regnum petebat. Factus est tamen Herodes rex Iudæorum auctoritate Romanorum per Senatus decretum: cùm ipse esset vir popularis,& non de genere Iudæorum, sed Idumæorum, qui tamen ad ritum Iudaicum conuersi erant. Et primo die regni huius ablatum est sceptrum de Iuda, & dux de fęmore eius. Sicut prædixerat Iacob Gen. 49. quia iste alienigena erat. Et postea de Iudæis nemo regnauit: sed omnes fuerunt de progenie huius vsque ad tēpus, quo Iudæi desierūt esse populus, & gens vna, subuersa Ierusalem per Titum, & Romanos: quia postea non fuerunt vnus populus, sed vbique nihil sunt: & vbique miseri,& serui luentes proauorum suorum facinora, qui Christum suum agnoscere non solùm noluerunt, sed etiam morte turpissima damnauerunt: licet propriè sua potiusquam proauorū peccata luunt: quia licèt Christum iam regnantem, quem proaui sui occiderunt ipsi occidere nequeant, non minori tn̄ eū odio, quàm proaui sui persequuntur. Cępit autem regnare Herodes ante Christum natum annis ferè triginta: duodecim annis postquam Octauianus, & Antonius imperium tenerent: ab orbe condito annis tribus millibus nongentis, & trigintatribus, & a transmigratione in Babylonem annis quingentis septuaginta, & vno, & a reditu de Babylone annis quingentis & vno. Cumque Herodes rex constitutus egrederetur de senatu, medius procedebat inter Octauianum & Antonium, & illa die magnificè apud Antonium pastus est. Iussit autem senatus Herodi redire in Iudęam propter bella Antigoni, & Parthorum. Hoc tempore Antigonus Massadam castrum obsidebat, vbi Herodes reliquerat mulieres, de quibus diximus, & omnia sua: cui castro Ioseph frater Herodis præerat habēs ibi omnem necessariorum copiam præterquam aquæ: Castrum igitur noctè quadam relinquere statuens, &

Alph. Tolt. in Matth. Comm.

A in Arabiam fugere ad Malicum regem, quem regem iam pęnitebat de his, quæ contra Herodem egerat, Deus prohibuit ea nocte tantam aquarum copiā fundens, vt cuncta cisternarum receptacula implerentur. Dum aūt Herodes Romę maneret, Romani miserunt Ventidium Ducem in Iudæam ꝯ Parthos,& Antigonum. Qui venit simulans se Iosephum fratrem Herodis adiuturum: verè tamen intendebat ab Antigono pecunias recipere. Interim Herodes de Italia in Iudæā veniens multā Iudæorum collegit turbā,& bella multa ꝯ Antigonnm instruebat, ꝯ quem Antigonus sæpe progrediens, & milites ex insidijs ponens, multa inferebat damna. De quorum congressionibus Iosephus.
14. Antiquitatum: tunc Herodes contra latrones, qui Cap. 16.
B habitabant in montibus altissimis direxit exercitum, quos modo mirabili in locis inaccessibilibus artificio arcarum depositarum de alto per cathenas, in quibus armati milites erant, occidit, & loca cuidam Ptholemæo Duci suo tradidit. Herodes autem fratri suo Iosepho duo millia peditum tradens, & quadringentos equites Iudææ custodiam habere præcepit. Ipse verò ad Samariam pergēs ibi matrem suam,& cęteras mulieres, quas dimiserat in castro Massada posuit. Iosephus interim contra milites Antigoni in quibusdam locis difficilibus pugnans relictus à suis viriliter agens ab hostibus occiditur. Antigonus autem, cùm inimicos vicisset, & penè omnes occidisset, caput Iosephi incidit, quod quinquaginta talentis frater eius Feroras redemit.
C Iste namque solus manebat de fratribus Herodis, quia quatuor tantum fuerant,& iam duo perierant, scilicet, Phasellus de quo supra, & nunc Iosephus. Mansit autem Feroras frater, & Salome soror, quæ ad multa mala ei causam præstitit, de quibus infra dicetur. Hoc tempore Herodes nuptias celebrare uoluit cum Marianne sponsa sua filia Alexandri, & neptè Aristoboli de qua supra diximus. De qua genuit duos filios, scilicet, Alexandrum,& Aristobolū, quos ipse postea occidit, vt infra dicetur. Nuptiæ autem in Samaria celebratæ sunt. Post hoc, cùm Herodes magnam partem cępisset prouinciæ: contra Ierusalem exercitum ducit. Tunc enim sibi ab Antonio Sosius quidam Dux Romanorum transmissus est, vt Antigo-
D num de principatu depelleret:& Herodi illum tribueret, quem senatus regem fecerat. Tunc contra Ierusalem machinas bellicas parant. Iudæi verò, qui in vrbe erant alacriter resistebant machinas comburentes, & fodientes sub terra percutientes: verumtamen machinę muros concutiebant,& Romani, qui cum Herode erant primum murum vrbis in quadraginta dies cęperunt. Secundum autem, in quindecim,& tunc circa tēplum, ad qđ Iudæi confugerant pugna erat, & multæ domus in circuitu eius combustæ sunt. Romani autē occidebant quoscūq; inuentos in vrbe, nec sexui, nec ętati parcētes,& Herode rogante, ne fieret: nemo fuit, qui dextram contineret, sed tanꝗ furiosi oīa mortibus implebant. Tunc Antigonus, nec priorem, nec pn̄tem
E fortunam considerans de turre descendit,& ad pedes Sosij Romanorum ducis procidit. Ille verò calamitatis eius non misertus, sed plaudens eum tanquam fęminam, nō Antigonum, sed Antigonam noīauit, quē tamen in carcerē coniecit. Interea Romani ad uidendum inuisibilia templi properant: de quo Herodes turbatus, nimium quosdam rogabat, alijs vero comminabatur ne hoc facerent, peiorem putans victoriam, quā destructionem: si aliquid inuisibilium a peregrinis, & populo videretur in templo. Putabat enim Herodes per hoc nunquam sibi cum Iudæis pacem habēdam, quia calumniarētur, ꝙ per eū peregrinorū multitudo inuisibilia aspexisset. Rogabat præterea Herodes Sosium ducē,& Romanos iā a rapinis,& cędibus qesce-

re: inquiens, quòd si pecunijs, & hominibus Romani
ciuitatem euacuarent eum desertorum regem relin-
querẽt, & sufficere militibus pro mercede obsidionis
prædas, quas iã egerant. Quod si parua eis conquisitio
pecuniarũ videbatur, singulis ipse de suis tribueret: &
his promissionibus reliquam ciuitatem a cædibus, &
rapinis liberauit. Ipse verò tam Sosio, quam militibus
largissimas donationes faciens, pecunijs plenos abire
permisit. Accidit autem ista calamitas Iudæis, & de-
structio quædam circa templum mense tertio ieiu-
niorum, eo tempore scilicet, mense, & solemnitate, &
eo die, quo per Pompeium per viginti septem annos
ante, templum captum fuerat. Plura tamen damna, &
mortes tunc acciderunt circa templum, quam nunc:
& tamen nec tunc, nec nunc subuersum est, licèt ali-
quæ eius munitiones a Romanis euersæ fuerint ad ip-
sum capiendum. Tunc Sosius dux Romanorũ Anti-
gonum ligatum perduxit ad Antonium: timens autẽ
Herodes, ꝙ si Antigonus Romã deduceretur, allega-
ret pro se, ꝙ de sanguine regio ꝓcederet, Herodes ve-
ro de media plebe. Et licèt eum senatus propter deli-
cta principatu priuaret, filijs eius regnũ traderet: mul-
tis pecunijs Antonium corrupit, vt Antigonum occi-
deret. Quod cùm factum fuisset Herodes timorem de-
posuit: in hoc dicit Iosephus cessasse principatũ Assa-
moneorum. i. Machabeorũ. & est genus magis gñale,
quos nos Machabæos dicim⁹. Ipse tñ eos Asamoneos
vocat, a quodã proauo eorũ. Nam Mathathias pr̃ Ma-
chabæorũ fuit filius Ioannis filij Simonis filij Asamo-
nei, vt patet lib. 14. c 27. antiquitatũ. Ipse aũt Iosephus
erat de stirpe Asamonei, & ex hac parte conueniebat
cum genere Machabæorum, vt ipse attestatur 16. an-
tiquitatum, ideo semper eos Assamoneos vocat: quasi
genus suum in hoc laudans. Dicit autem nunc cessasse
principatũ istorũ, quia licet Herodes fuisset rex consti-
tutus per Romanos, tñ Antigonus, qui erat de stirpe
Machabæorum adhuc tenebat principatum. Et hoc
modo non solùm nunc nõ cessauit, sed ẽt mansit post
hoc longo tpe. s. vsq; ad mortem Hirchani, qui fuerat
rex Iudæorum, quẽ multo post hoc occidit Herodes.
Cùm autẽ Herodes ciuitatem tenuisset sibi subditam
occidit quadraginta præcipuos de parte Antigoni,
Occidit etiam omnes, qui erant de concilio iudiciali,
sicut Sameus prædixerat, qñ Herodes accusatus est co-
ram concilio: ꝙ ipse illos, & Hirchanum torqueret,
de quo supra diximus. Ipsum autẽ Sameum virum iu-
stum valde honorauit. De hoc Iosephus 15. antiqui-
tatũ. Hic enim incipit ipse: Quintus decimus eius Hir-
chanus, de quo supra diximus, ꝙ cum Phasello fratre
Herodis a Parthis captus est, apud Babylonem tene-
batur, quò ab eis ductus fuerat: vbi a Iudæis, qui ibi
morabantur valde honorabatur propter principatum
sacerdotij, & generis dignitatem. Hic audiens, quòd
Herodes regnaret, desiderauit redire in Iudæã putans
Herodem memorem beneficiorum, quæ ab eo susce-
pisset, & quòd eum a morte liberasset. Herodes quo-
que Parthis scripsit, quòd dignarentur pecunijs libe-
ratum Hirchanum ei remittere desideranti reddere
sibi vicem pro beneficijs, quæ ab eo susceperat: & ꝙ
vellet eum regni habere participem. Iudæi autem, qui
in Babylone erant dissuadebant ei reditum, asserentes,
quòd non minorem honorem apud eos q̃ in summo
sacerdotio haberet: Hirchanus tñ omnino redijt. He-
rodes aũt non hoc scripserat tanq̃ Hirchanũ diligeret:
sed quia supra meritum regnum obtinuerat, timẽs ne
Iudæi sibi regnũ auferentes Hirchano traderent, co-
natus est Hirchanũ in suã reducere potestatem, vel po-
tius eum occidere: quod postea factum est. Iudæis er-
go pecunias regi Parthorum pro redemptione offer-
rentibus Hirchanus in Iudæam redijt: quem Hero-

F des valde se honorare simulabat, cum patrem vocans.
Tunc in domo Herodis seditio quædam orta est. Nã
habebat Herodes apud se Mariannem vxorem suam
filiam Alexandri, & neptem Aristoboli, & Hirchani:
hẽbat & ipsum Hirchanũ, & Alexandrã filiã Hircha-
ni matrem Mariannę vxoris suæ, hẽbat ẽt Aristobolũ
adolescẽtem fratrẽ Mariannæ, & filiũ Alexandræ. Ad
istum iuuenem pertinebat directè summum Sacerdo
tium, & pro ipso regnũ Herodes petiuerat a Romanis.
Nunc tñ timens, ꝙ si Aristobolus, vel aliquis de nobili
bus princeps sacerdotũ constitueretur, posset eis rebel
lare constituit quendam de ignobilissimis noĩe Ana-
G nellum in principem sacerdotũ. Hoc autẽ Alexandra
mater Aristoboli ferre non potuit, quòd filius suus pri
uaretur summo sacerdotio. Scripsit ergo ad Cleopa-
tram amicam suam reginam Aegypti, & vxorem An-
tonij: vt ab eo impetraret Aristobolum summũ Sacer
dotem constitui. Hãc petitionem Antonius neglexit.
Interim Celius amicus Antonij in Iudæam venit. Et
videns pulchritudinẽ & iuuentutẽ Aristoboli, & Ma-
riannæ sororis suæ obstupuit, arbitratus Alexandram
bonorum liberorum matrem, a qua tandem precibus
obtinuit Aristoboli, & Mariannæ diligenter imagines
pingi, quas Antonio direxit. Antonius aũt erubuit Ma
riannem ad se vocare, quia Herodis vxor esset: Ari-
stobolum verò ad se honorabiliter venire præcepit, si
sine scandalo fieri posset. Herodes putauit iniquum es
se, iuuenem pulchritudine, & corpore excellentem,
H qui tunc sextum decimum annum agebat de sangui-
ne regio ad Antonium transmitti eius libidini seruitu-
rum (nam in his Antonius peccabat) timens tamen
Herodes, ne petente Alexandra Antonius precibus
Cleopatræ regnum Aristobolo restitueret: Alexan-
dram increpauit, quòd Cleopatræ scripsisset, dicens se
non intendisse Aristobolo principatum auferre: sed
quia puer erat, commisit interim Ananello admini-
strationem summi sacerdotij. Quo tũc deposito prin-
cipatu Aristobolo tradidit. Et sic domus suæ seditionẽ
aliqualiter placauit. Antonio autem scripsit, quòd si
Aristobolus de Iudæa exiret tota prouincia turbare-
tur. Per quod Antonio satisfactũ est. De his Iosephus
15. Antiquitatum. Dicit etiam Iosephus iniustum fuis
I se, quòd principatus sacerdotij semel collatus alicui il-
li auferretur: & in tribus solis accidisse dicit. Primus
fuit Iason, qui vocatus est Iesus, cui Antiochus Epi-
phanes principatum sacerdotij auferens fratri eius
Oniæ minori, qui Menelaus dictus est, tradidit: de
quo secundo Machabæorum. Secundus fuit Aristo-
bolus, qui priuauit fratrem suum Hyrcanum sacer-
dotio, in quo per nouem annos ministrauerat, & ipse
illud postea per tres annos, & sex menses tenuit, quo-
usque a Pompeio captus Romam deductus est: de
quo supra diximus. Tertius fuit nunc Herodes, qui
Ananellum, quem prius constituerat Sacerdotum
Principem, deposuit, & principatum Aristobolo tra-
didit. Herodes inter hoc timens, ne aliquam nouita-
tem Alexandra, & Hyrcanus, & Aristobolus contra
K eum molirentur, eos quidem honorari valde facie-
bat, custodiam tamen diligentem in aula contra eos
disposuerat, ne quid moliri possent. Quod Alexandra
grauiter tolerabat, scribens Cleopatræ Reginæ Ae-
gypti in quantis calamitatibus esset. Cui illa rescripsit:
quòd ipsa cum Aristobolo confugeret in Aegy-
ptum. Ad hoc Alexandra parauit duos loculos, siue
arcas tanquam pro mortuorum exequijs, & præcepit
quibusdam famulis suis huius rei conscijs, quòd eam,
& filium in illis loculis positis per noctem de Ierusa-
lem deducentes ad mare deducerent, vbi paratum
habebat nauigium, vt pergeret in Aegyptum. Qui-
dam autem de his, quibus Alexãdra hoc reuelauerat:
cum

cum Herodi ſuſpectus eſſet, & odioſus, inuenta occa-
ſione in amicitiam redeundi propoſitum Alexandræ
ſignificauit, cum ipſa res iam in fieri conſiſteret. Vn-
de Alexandra in hoc deprehenſa erubuit. Herodes ta
men punire eam timuit, ſed diſſimulauit: & ex cordis
bonitate remittere ſe oſtendit. Veruntamen ex eo die
Ariſtobolū occidere decreuit, arbitratus illo viuēte ſi-
bi non poſſe regnū manere ſecurū. Paulo poſt hoc cū
Ariſtobolus annū decimū octauum ageret, & in ſolē-
nitate quadam victimas ſuper aram facturus aſcende
ret, totius populi fauor in eum excitatus eſt: cū ſuper
ſtatē eum agere uiderent. & Ariſtoboli aui ſui memo
riā præſens reduxit. Vnde multi Iudæorū ex hoc inflā
mati multa dixerunt, quaſi ſignificantes ſe uelle prin-
cipatū gentis in Ariſtobolū reducere. Quod Herodes
valde timuit, diſſimulauit tamen. Celebratione autem
tranſacta, cū in Hiericōte ſolēniter quadā die cū Hero
de Ariſtobolus epularetur: Herodes iuueni adulaba-
tur multis eum laudibus efferrens: quē quaſi filiū ſe di
ligere oſtēdebat. Cū autem eſſet tempus æſtiuum in-
uitauit eū ad natandum. Præceperat autem Herodes
miniſtris, ꝙ Ariſtobolū totiens ludentes mergerent
quouſq; extingueretur. Quod factū eſt. Herodes autē
oſtēdit iſtud eo nō cogitāte accidiſſe: quia iā tenebræ
incipiebant, qn̄ Ariſtobolus ſuffocatus eſt: & uideri nō
potuit palā an hoc maliuolè factum fuiſſet. Hoc ergo
fine occubuit Ariſtobolus annum decimumoctauū
agens, cum in ſummo ſacerdotio uno anno ſolùm mi
niſtraſſet, in quo iā tota Iudęorum ſpes erat redeundi
in priſtinum principatū. Hunc Herodes ualde defleuit:
vt populo, & matri, & cognatis oſtenderet ſe mortis
eius non fuiſſe conſcium: cùm tamen ualde de hoc
gauderet, cui magnificam ſepulturam conſtruxit. A-
lexandra autem his incitata doloribus ad rabiem effe-
rebatur: uoluit tamen diſſimulare ſe credere fuiſſe He
rodem cōſcium: ut ſic magis nocere ei poſſet. Scripſit
autem Cleopatræ Reginæ de morte filii ſui Ariſtobo
li per Herodem. Cleopatra autem Herodē acerrime
apud Antonium accuſabat aſſerens indignum eſſe, ꝙ
uir de plebeio genere ſumptus in regnum, ipſos qui
de genere regio ſunt innocenter uiuētes occidat. Qui
bus Antonius uehementer commotus iuſſit Hero-
di uenire ad ſatisfaciendum pro morte Ariſtoboli. He
rodes autem ualde timebat propter Cleopatram, quæ
eum accuſare nō ceſſabat. Illam tamen maximè dilige
bat Antonius. Nam propter immoderatū amorē ad
eam periit, bella faciens cōtra Octauianum. Herodes
ergo ſatis uoluiſſet hoc iudicium effugere: ſed ire ne-
ceſſe erat, cū uocaret Anto. aut regnum deponere, &
occultè fugere. Tūc ergo Herodes Ioſephum patruū
ſuum procuratorem regni, & omnium rerum ſuarū
dimiſit: cui iuſſit ſecretè, ꝙ ſi quid mali ipſe pateretur
ab Antonio: illico Mariannem uxorem eius occide-
ret: dicens, ꝙ eam tenerime diligebat, & nolebat, ꝙ
eo mortuo ab aliquo contumeliam pateretur. Maxi-
mè cum Anto. de illius pulchritudine audiuiſſet. His
dictis Herodes ad Antonium progreſſus eſt. Ioſephus
interea relictus regni procurator, cum propter multa
negocia, honoris cauſa, ipſam Mariannem reginam
adiret, eius ſententiam petens, inter multa quæ fami-
liariter loquebatur, de amore, quē Herodes erga Ma-
riannem habebat locutus eſt. Ipſa autem, & maxi-
me Alexandra mater eius Ioſephum multis blandi-
ciis emolientes coegerunt ei mandatum Herodis ex-
planare, qui ait: Tanto amore Herodem ferri in Ma-
riannem, quòd etiam poſt mortem ſuam non ſuffer-
ret ab ea ſeparari: ideo iuſſerat, quòd ſi ipſe ab Anto-
nio occideretur, illico occideretur Mariannè. Hoc au
tem Ioſephus mulieribus apperuit, vt illas Herodi fi-
deliores faceret. Mulieres tamen non ſic acceperunt:

Alph. Toſt. in Matth. Comm.

A ſed ſuſpitionem magnam, & timorem aſumpſerunt
ex uerbo Ioſephi, ꝙ Herodes ſi rediret eas tyrannica
crudelitate occideret. Herodes tamen hoc non in-
tendebat: quia ſi in uindictam mortis ſuæ Mariannē
occidi uellet, potius mandaſſet Alexandram matrem
Marianne occidi, quæ ad mortem Herodis cauſa exti
terat, eum apud Cleopatrā per literas accuſando. Ma-
nebat interea in aula regis Salome ſoror Herodis ani-
mo maliuola prædicti Ioſephi uxor, licèt ille Herodis
patruus uocetur. Hæc ſæpe cum Marianne, & Alexan
dra habens iurgia, ab eis contemnebatur, & mordaci-
ter obiiciebatur ei generis uilitas. Propter quod gra-
uiſſimū odium cōtra Alexandrā, & Mariānem conce
perat. Herodes autē Antonium multis pecuniis pla-
B cans de morte Ariſtoboli ſatisfecit, & Cleopatra ab
accuſationibus deſtitit. Cùm autem rediiſſet Herodes
in Ieruſalem, Salome ſoror eius accuſauit Mariannem
ſecretè, ꝙ ſæpè cum Ioſepho carnaliter cōueniſſet. Et
non erubuit Salome in hoc maritum ſuum accuſare.
Herodes autē his ualde turbatus eſt, ſed non ſtatim
credidit. Diligebat enim nimiū Mariānē. Secreto er-
go quadā die q̄rit a Mariāne an uerum eſſet, ꝙ contra
eā de Ioſepho obiiciebatur. Illa autē cū iuramēto affir
mauit ſe in nullo peccaſſe. Ex quo Herodes credidit
ſibi ſatisfactum, & honeſtati eius magis gratias egit:
eique ſuum oſtendebat fauorem: ita, ut ambo colla-
chrymarentur præ amoris teneritudine, ꝙ amantibus
ſæpe accidit. Videns autem Marianne affectum regis
C ad ſe inclinatum, inquit non eſt amantis, ꝙ Ioſepho
mandaueris, ſcilicet, ſi quid ab Antonio patereris, me
occidere, quæ nihil tibi peccaueram. Quod Herodes
audiens in iram excanduit: & ab amplexu eam diuel-
lens, clamabat, capillos dilacerans, ſcilicet, Marianne,
manifeſtum eſt te cum Ioſepho carnaliter conueniſ-
ſe: quia aliter ſecreta mea tibi non proderet: niſi tibi
cùm eo magna fides fuiſſet, qualis ad amantes perti-
net. Vnde niſi amor maximus, quem ad Marannem
habebat, eum parum frenaſſet, illam mox occidiſſet.
Ioſephum tamen abire præcepit: coram eo nunquā
vlterius appariturum. Alexandram autem tanquam
totius mali cauſam ſeruari iuſſit. Interim accidit bel-
lum inter Octauianum, & Antonium. Et uictus
D Anto. poſtea mortuus eſt, & totus romanorum prin-
cipatus ad Octauianum deuenit. Tunc Herodes val-
de timuit propter amicitias, quas cum Antonio ha-
buerat. Et quia tunc nullus de genere Iudæorum
ſupererat niſi Hyrcanus, putauit Herodes ſibi prodeſ-
ſe, ꝙ Hyrcanum occideret. Fuit autē occaſio ad hoc,
ꝙ Alexādra filia Hyrcani, & mater Hriſtoboli ſupra de
functi incitabat Hyrcanum fugere ad regē Arabum,
ne per dolū occideretur ab Herode ſicut Ariſtobolus:
maximè, quia ſi Herodes, qui nūc inimicus erat Octa
uiani aliquid mali ab ipſo pateretur, ad Hyrcanum re
gnum perueniret. His uerbis non aſſentiebat Hyrca-
nus, cum eſſet uir quietus, & innocēs. Sed cū ei ſemꝑ
eſſet moleſta, tandem ſcripſit regi Arabum, ꝙ mitte-
E ret equites ad paludem Bituminis, quæ ducentis ſta-
diis diſtat a Ieruſalem, ut cùm eis iret in Arabiā. Hanc
literam amico ſuo cuidam nomine Deſichęus defe-
rendam tradidit regi Arabum. Deſichęus uerò, vt
Herodis amicitias acquireret, oſtendit ei literam.
Quam Herodes legens, rurſus recluſit, & per ipſum
Deſichæum regi arabum tranſmiſit. Qui reſcripſit
Hyrcano, quam etiam literam Deſichæus ad Herodē
pertulit. Tunc Herodes conuocato concilio quęſiuit
ab Hyrcano an aliquid ſecretè per literas tractaret
cùm rege Arabum. Herodes autem epiſtolas co-
ram toto concilio oſtendit, & illico Hyrcanum tāquā
conuictū de crimine occidit. Hic finis Hyrcanum in-
uenit, cùm octogeſimum annum ætatis ageret per

multas calamitates transeuntem. Nam in principio
cùm mater eius Alexandra regnaret, nouem annis
principatum sacerdotij tenuit. Matre autem defun-
cta, cùm simul regnum, & sacerdotium tenuisset per
tres menses ab Aristobolo fratre suo depellitur. Re-
stituitur autem iterum a Pompeio, & quadraginta
annis principatum tenuit; a quo rursus per Antigo-
num filium fratris sui Aristoboli deiectus est, & au-
rium abscissionem passus est: & captiuus apud Par-
thos in Babylonem translatus est. Inde autem propter
spem ab Herode promissam, nihil sicut sperauerat,
sed mortem potius assecutus est. Post hoc incidit
Alexandræ maius odium contra Herodem, occiso
ante patre suo Hyrcano. Tunc Herodes ad Octa-
uianum iturus, cùm mortis timeret periculum, fra-
tri suo Feroræ regnum commisit, iubens, si quid ad-
uersum de eo accideret, ipse cum filijs suis regnum
assumeret: Mariannem autem, & Alexandram illi-
co occideret, & illas in quodam Castello dimisit:
præficiens eis Semeum virum bonum, quasi pro ho-
nore. Interim Herodes ad Octauianum progressus,
non obstantibus amicitijs, quas cum Antonio habue-
rat, ei reconciliatur. Semeus vero, qui custodiebat
Alexandram, & Mariannem à principio Herodi fi-
delis existebat. Postea vero illarum blanditijs emoli-
tus eius mandatum eis declarauit, scilicet, occidendas
esse, si Herodes ab Octauiano occideretur. His ver-
bis Alexandra, & Marianne turbabantur. Cùm au-
tem Herodes redijsset lætus; quia prospere ei accide-
rant omnia, hoc vxori suæ Mariannæ declarabat. Illa
vero gaudente eo, nec gaudebat: sed ad oscula ge-
mebat, & flebat, odium suum in Herodem cælare
non valens. De quo Herodes nimium turbabatur.
Salome quoque soror Herodis Mariannem accusa-
bat; eratque in periculo Mariannæ, nisi subito annun
ciato Herodi, quòd Octauianus Antonium, & Cleo-
patram occidisset. Mansitque tunc Mariannæ com-
mendata Semeo sicut prius. Redeunte autem Hero-
de, rursus Mariannæ odium, quòd in eum concepe-
rat, occultare nequibat. Et cùm semel ab eo vocata
fuisset, accedere noluit: sed Herodem ad se acceden-
tem confestim depulit, improperans ei patris sui Hyr-
cani interitum: ex quo in iram incanduit. Salome
autem Herodis soror, quæ Mariannem grauiter ode-
rat, habita occasione accusauit eam, venenum re-
gi propinare voluisse: intromittens quendam pin-
cernam regis, qui assereret Mariannem sibi attribuis-
se, & dixisse esse poculum amatorium. Herodes au-
tem clamauit, quòd venenum erat, tunc quidam Eu-
nuchus Mariannæ sibi familiarissimus; cùm iubente
Herode torqueretur, de veneno quidem nihil confes-
sus est: sed dixit, quòd Mariannæ Herodem odio ha-
bebat propter verba, quæ dixerat ei Semeus. Herodes
tunc grauius conquestus est, dicens, ꝙ nequaquam
Semeus secreta mandata sua Mariannæ declararet,
nisi cum ea concubuisset. Semeum ergo illico oc-
cidi fecit: Mariannem autem morti adiudicauit. Dū
tamen quidam dicerent non debere occidi, sed in ali-
quo castro custodiri: Salome soror Herodis, ut illam
interficeret, eum impulit. Et sic Mariannæ casta qui-
dem fœmina, sed Herodem portare non potens, pa-
tris, & matris interfectorem hunc finem accepit.
Tunc Alexandra mater eius dolens quidem nimium,
non tam pro morte filiæ, quàm quia iniustè occide-
batur plangere volens timore Herodis cohibita est:
ne cum ipsa occideretur: sed potius ipsam increpabat
tanquam iniquam clamans, quòd iustè pateretur, &
capillos illius dilacerans, & vestes. Quæ omnia Ma-
rianne constanter pertulit: nec quidem oculum con-
tra Matrem sic agentem vertens. Post hoc mortua
F Marianne desiderium Herodis exarsit in eam: ita vt
sæpe quasi viuentem Mariannem vocaret. Et cùm
varijs se implicaret, nunc negocia, nunc solitudines
eligens in nullo quies tamen erat: ita vt grauem in-
curreret ægritudinem. In qua medicis nihil ei profi-
cere potentibus desperatus de vita erat. Hoc cùm
Alexandra mater Mariannæ, & omnes Iudæi vide-
rent de vita Herodis nihil sperabant. Vnde Alexan-
dra secrete custodias templi, idest, turres præcipuas a
custodibus petijt dicens, quòd securum erat, quòd
illas, ne si Herodes moreretur alius eas occuparet, &
non peruenirent ad filios Herodis. Ipsa autem custo-
diret pro filijs Herodis. Si autem Herodes superui-
ueret secure illas habebat. Qui autem teneret illas
G custodias erat Dominus Iudæorum, quia eo nolente
nemo posset templum intrare ad faciendum sacrifi-
cia: & tamen Iudæi potius vitam perdere, quàm sa-
crificia legitima omittere vellent: ideo illas Alexan-
dra optauerat. Custodes autem illico Herodi Ale-
xandre verba retulerunt: quæ illam mox occidi fecit.
Et sic perijt agente Herode omne genus regale Iu-
dæorum. Soli enim manebant duo filij Herodis, sci-
licet Alexander, & Aristobolus filij Marianne qui ex
parte matris ex illa progenie descendebant: qui etiam
postea per Herodem occisi sunt. vt infra dicetur. Eo
tempore accidit Iudæos nimium contra Herodem
turbari, quia ipse in honorem Octauiani quinquen-
nale certamen constituit: sicut apud Græcos olym-
H piades fiebant de quadriennio in quadriennium. Et
cùm in hoc omne genus pugnæ tam hominum,
quam ferarum, & rationabilium rerum, & inanima-
tarum fieret, imagines quoque hominum armis indu-
tæ introducebantur artificialiter in pugnam. Iudæi
tunc contra Herodem clamauerunt. Ipse verò con-
solabatur eos, dicens, ista non esse contra legem. Illi
autem dixerunt: licèt omnia tollerare velimus: ima-
gines tamen hominum in Ierusalem non recipiemus.
Herodes quosdam præcipuos de Iudæis in atrium vo-
cans, & ostendens illis trophea, petiuit quid illis vide-
retur: Qui clamauerunt: imagines hominum. Præ-
cipiens autem Herodes auferre ornatum illi superpo-
situm ostendit nuda ligna esse: quæ statim spoliata ri-
I sum plurimum aspicientibus intulerunt. Tali modo
impetum multitudinis mitigauit Herodes: vt iam plu-
rimi ista respicientes non turbarentur. Alij verò in
suis difficultatibus permanentes clamabant legem de-
strui. Inter quos fuerunt decem Iudæi, qui coniura-
uerunt contra Herodem, vt eum in theatro ista aspi-
cientem occiderent: parati pro hoc mortem subire.
Quidam verò hoc Herodi nunciauerunt, ne in thea-
trum exiret. Qui illos decem coniuratos contra eum
vocauit ex nomine. Qui, cùm capti essent, scientes
non posse se mortem euadere cōstanter confessi sunt
se voluisse illum occidere, & gladios quos sub vesti-
bus habebant ostenderunt, dicentes: Hoc non pro
dolore, nec iniuria, quam passi fuissent facere uoluis-
se sed pro lege Dei, quam soluebat Herodes. Hoc
K confessi mox a ministris Herodis occisi sunt. Ille ta-
men, qui hoc Herodi nunciauerat de coniuratis a qui-
busdam Iudæis raptus, non solùm occisus, sed &
membratim dilaceratus canibus traditus est. Hæc ac-
ciderunt circa annum tertium decimum regni Hero-
dis. De his Iosephus decimo quinto Antiquitatum.
Eo tempore Herodes duos filios, scilicet, Alexan-
drum, & Aristobolum, quos susceperat ex Marianne
in vrbem Romam misit, vt liberalibus literis erudi-
rentur. Quos Octauianus cum omni benignitate su-
scepit, & in domo Polionis illustris viri amici He-
rodis conuersabantur. Hoc factum est anno duo-
decimo regni Herodis. De quo Iosephus ubi su-
pra.

pra. Per quadriennium post hoc, scilicet, anno sexto- A
decimo regni Herodis Beatissima illa, & Gloriosa fę-
mina Maria nata est in Nazareth, ut asserũt, uel in Se-
phoro: quod est oppidum distans à Nazareth per tres
leucas cõtra partem aquilonis, de quo supra diximus.
Nam de ipso loco asserunt fuisse Ioacim patrem Vir-
ginis: alii autem Annam matrem eius ibi ortam di-
cunt: fuit autem hoc ante Christi natiuitatem per an-
nos quatuordecim, ut quidam uolunt, & sic fuit anno
sextodecimo regni Herodis. Alij autem uolunt eam
fuisse annorum sexdecim quando Christus natus est,
quod uerisimilius est. Et tunc dicetur eam fuisse anno
quartodecimo regni Herodis, & ab orbe condito
annis tribus millibus nongentis, & quadraginta septẽ:
à transmigratione in Babylonem annis quingentis B
septuaginta sex, & à reditu de Babylone annis quin-
gentis & sex. Post hoc Herodes ædificatis multis ciui-
tatibus, de quibus Iosephus. 15. Antiquitatum: nam
magnus ædificator fuit uolens Iudæis præstare gratiã,
& ad perpetuam laudem sui templum Iudæis ædifi-
care uoluit, & fecit hoc anno decimo octauo regni
sui, scilicet, annis duodecim ante Christum natum.
Et ad hoc conuocauit Iudæos alloquens eos, quòd
templum illud non erat factum sicut templum Salo-
monis, ideo quòd uolebat nunc aliud facere penitus
ad figuram, & magnitudinem illius, & hoc quidem
in octo annis finitum est, scilicet, anno. 26. Herodis, an-
te Christum natum annis quatuor. De tota figura, &
partibus huius templi Iosephus differit. 15. Antiquita- C
tum. De quo Ioan. secundo dicetur, cùm ibi litera ali-
qualiter Iosepho repugnare uideatur, ideo nunc omit
tatur. Eo tempore Herodes Romam profectus est, &
postea de Italia rediens Alexandrum, & Aristobolum
filios suos iam perfectè in omni doctrina eruditos se-
cum in Iudæam duxit. Hos omnes Iudæi summo fa-
uore prosequebãtur, tum quia omnibus grati propter
seipsos erant, tum quia eis iure paternum regnum de-
bebatur. Nam licèt Antipater illis maior esset, nõ erat
de genere regio, sed de matre plebea nomine Dorin:
isti autem matrem habuerunt ex utroque latere de
genere Iudæorum regum descendentem, ut supra
ostensum est. Salome autem soror Herodis, quæ ado-
lescentum matrem ad mortem usque fuerat persecu- D
ta, ipsis inuidens illos accusationibus apud Herodem
ad illorum mortem conabatur impellere. Dicebat
namque eos dicere, quòd non libenter cohabitarent
Herodi interfectori matris eorum. Vnde pater in eo-
rum odium exarsit, omissa tamen accusatione amo-
re eorum illis nobilissimas uxores tradidit, scilicet, Ari
stobolo dedit Beronicem filiam Salome sororis suæ:
Alexandro autem tradidit Galfiram filiam Archelai
regis Cappadociæ. Salome autem adolescentes accu-
sabat, tum quia inuidebat honori eorum, tum quia ti-
mebat, quòd si illi præualerent, occiderent ipsam pro
morte matris suę, quam Salome procurauerat. De his
Iosephus, 16. Antiquitatum.

Eo tempore Græci non permittebant Iudæos, qui E
in diuersis ciuitatibus habitabant, uiuere secundùm le
gem Moysi. De quo Herodi conquesti sunt. Ipse vero
apud Agrippam Romanorum principem querelam
per quendam Nicolaum oratorem proponi fecit, sci-
licet, ꝙ uiuere secundùm legem Moysi non esset ali-
quid inhonestum, nec contra statum Reipublicę Ro-
manorum. Quibus tunc Agrippa concessit propriis
legibus uti. Interea odium Salome contra Aristobo-
lum, & Alexandrum non quiescebat, quæ secum fra-
trem suum Feroram, qui etiam Herodis frater erat, in
hac causa copulauit: Et fiebant sæpe contentiones in-
ter istos, & iuuenes. Aristobolus autem, & Alexãder
confidentes de nobilitate generis sui obijciebant Fe-
rore, & Salome generis vilitatem: insuper non erube-
scebant de interitu matris, quam asserebant iniustè oc
cisam: & dicebant miserabiliter accidisse matri, se ta-
men infæliciores esse, qui cogerentur matris suæ inter
fectoribus cohabitare. Hoc autem Feroras, & Salome
confestim Herodi referebant significantes periculum
ei iminere a iuuenibus, quia non paterentur illi Matris
interitum esse inultum. Super his Herodes turbatus
dolebat infælicitatem domus suæ: quia mortua Ma-
rianne odia non cessarent: putauit autem, ꝙ iuuenes
ab hac intentione deiicere posset si eis Antipatrum
præponeret. Ille quidem, licèt ætate maior esset, gene
re tamen erat minor, scilicet, de plebeia matre, vt di-
ctum est. Hunc ergo illis præposuit: quod in deterius
venit. Nam iuuenes tunc non solùm matris mortem,
sed suum contemptum quærebantur: ita, ut sæpe mul
tis præsentibus lachrymarentur. Quæ Antipater per
amicos suos Herodi referri faciebat, ut magis in eorũ
odium exarderet. Tunc Herodes Romam nauigans
cum Agrippa, solum antipatrum secum tulit, vt illum
Octauiano amicum faceret: & omnes crederẽt, quòd
Herodes iam abiectis Aristobolo, & Alexandro hunc
sibi successorem eligeret. In his tamen Antipater do-
lebat, timens ne eo manente Romæ uoluntas patris
mutaretur, & reconciliaret sibi Aristobolum, & Ale-
xandrum. Dolebat etiam, quia accusandi illos copiã
non habebat. Vnde sæpe de Vrbe Roma patri scri-
bens dicebat, se timere mortem illius propter filios, &
in tantum furorem falsis accusationibus Herodem
induxit: vt iam de filiorum morte cogitaret. Noluit ta
men Herodes tantum facinus propria auctoritate cõ- Iosephus li. 16. cap. 8.
mittere: uoluit eos apud Cæsarem accusare. Et illos se
cum ducens, Octauianum adiit, dicens filios suos in
tantam insolentiam deuenisse, ut eum occidere festi-
nassent. Et quòd ipse hactenus tacuerat, ne talibus uer
bis aures Cæsaris pollueret, nunc verò necessitate cõ-
pulsus, hoc dixit. Nam iam nihil reliquum erat, nisi
aut eum occidi: ne cum timore maximo ipse uiueret:
aut eos interfici, ne eum occiderent. Hæc cum dixis-
set Herodes, iuuenes lachrymati sunt confusi de tali
accusatione, licèt conscientiam mundam haberent, &
sermonem liberum putabant: tamen difficilem satis-
factionem esse accusationibus patris, licèt possent eũ
redarguere. Erat ergo in eis inopia dicendi, & lachry
mæ cum gemitu timentibus ne ab aliis propter cri-
minis ueritatem respondendi copiam non haberent.
Turbationem eorum Cæsar attendens, sicut erant in-
noxii credidit: & quòd non conscientia criminis,
sed imperitia dicendi, & modestia quadam, ne patrem
redarguerent, se defendere non ualerent. Vnde etiam
facti miseratione digni, cunctis præsentibus patrem
ad ueram misericordiam commouerunt. Vnus er-
go eorum Alexander accusationes patris soluere ni-
sus est sic inquiens: Pater, affectus tuus erga nos,
ex ipso iudicio manifestus apparuit. Nam si quid
crudele contra nos cogitasses, non nos ad omnium
seruatorem Cæsarem deduxisses: dum tibi, quod vel-
les liceret, ut patri. Neque enim quemquam inter-
ficere uolens, eum ad templa perducit, unde uita cõ-
quiritur, quæ nobis morte peior existeret, si tale quid
in patrem cogitassemus. Siquidem sermonem fi-
ducia ueritatis inuenit, cùm beatos nos fore sciamus
mitigantes, & pericula fugientes. Si uerò accu-
satio præualuit, viuere nos superfluum iudica-
mus. Multa quoque alia Alexander dixit. Qui-
bus Octauianus ad adolescentes conuersus dixit,
quòd in uno solo peccauerant, scilicet, quia non
se tradiderant tractabiles patri, ita ut talis ac-
cusatio occasionem non inuenisset. Herodem ve-
ro petebat Octauianus: ut omnem oppositionem

abijciens, reconciliatur filijs. Cumque iſtud ſuaſiſſet Herodi, innuit iuuenibus ſe ad pedes Herodis proijcere. Quod facientes patrem mouerunt, vt eos flebiliter amplecteretur. Reconciliatis filijs patri: quod accidit circa viceſimum octauum annum regni Herodis reuerſus eſt in Iudęam. Et ipſo tempore finita eſt ædificatio Cæſareæ Ciuitatis: quam in decem annis Herodes ædificauerat: & Cæſaream in honorem Octauianis vocauit, cùm prius Turris ſtratonis diceretur. Hoc tempore currebant illi duodecim anni maximę pacis in orbem, in quibus bella nulla facta ſunt: qui fuerunt ante Chriſti natiuitatem, & cæperunt in anno vigeſimo octauo Octauiani, vt ait Hieronymus ſuper Iſaiam. Et ceperunt anno decimo octauo regni Herodis, ſcilicet, quando ipſe cæpit ædificare templum Iudæorum, de quo ſupra dictum eſt: & durauerunt vſque ad annum triceſimum Herodis. Tunc Herodes conſumptis pecunijs per magnas largitiones, & ædificationes: audiens Ioannem Hyrcanum filium Simonis Machabæi, qui multo ante ipſum regnauerat, peruiſſe tumulum Dauid, & tria millia talentorum inueniſſe: credens multa plura ibi eſſe, illuc per noctem ingreſſus eſt, ne a Iudæis hoc ſciretur, fideliſſimos tantum ſecum habens. Qui pecunias quidem non inuenit, ſed ornatum multum: & vaſa aurea, & argentea, quæ accepit. Dum autem diligentius inquirens, vellet ingredi interius ad loca, in quibus vrnæ continẽtes corpora Dauid, & Salomonis eſſent, duo de famulis eius flammis ab interiori parte occurrentibus combuſti ſunt. Herodes autem timens egreditur, & pro peccato quod commiſerat, monumentum pulchrum de lapide candido ante ianuam huius ſepulchri fecit. Interea venit annus triceſimus regni Herodis, in quo Chriſtus natus aſſeritur in Bethlehem eo tempore, quo toto orbe: manente in pace Octauianus iuſſit deſcribi omnes homines, & profiteri ſe Romanis ſubditos certam pecuniam ſoluentes. Et iſta profeſſio fieri debebat à ſingulis in locis, de quibus ducebant originem. Ideo oportuit, quòd Ioſeph, & Maria Mater Chriſti, quæ adhuc prægnans erat, iret in Bethlehem ad profitendum: & ibi accidit Chriſtum naſci. Fuerat autem Chriſtus conceptus die vigeſima quinta Martij, ſcilicet, octauo kalendas Aprilis: fuit autem natus vigeſima quinta Decembris, ſcilicet, octauo kalendas Ianuarij. Ipſo anno adoratur a Magis die ſexto Ianuarij, ideſt, diebus 13. poſt natiuitatem ſuam. Ipſo tempore, ſcilicet, die ſecunda Februarij in templo preſentatus eſt, & ductus eſt in Galilæam a parentibus ſuis: & poſt paucum tempus angelo apparente in ſomnis Ioſeph fugit in Aegyptum timens Herodem. Poſt biennium autem natiuitatis Chriſti, ſ. anno xxxij. regni Herodis innocentes occiſi ſunt. Manebat autem tunc Chriſtus in Aegypto. Dum hoc fierent, rurſus Herodes occupatus erat circa accuſationes Alexandri, & Ariſtoboli filiorum ſuorum: quibus iam ſupra fuerat reconciliatus. Nam Feroras frater Herodis, & Salome ſoror eius, & maximè Antipater filius Herodis de multis accuſabant illos, quòd ad mortem patris anhelarent. Quibus Herodes turbatus iuuenes ligauit, & accuſationibus locum dedit. Tunc multi in fauorem Antipatri, quem regnaturum credebant accuſatores, & variè teſtificantes acceſſerunt. Interim Herodes contra filios nihil crudele agere audens, ne culparetur, ſcripſit Octauiano de iniquitate filiorum contra ſe. Octauianus autem reſcripſit, tradens ei poteſtatem accuſandi filios in vrbe Beriti, quæ eſt maritima in Iudæa: & aſſignauit iudices, coram quibus Herodes filios abſentes accuſauit magis ira commotus, quam ratione, & probatione fultus. Multi tamen de iudicibus intentionem Herodis vi-

Cæſarea ciuitas ab Herode ædificata.

F dentes erga filios condemnauerunt illos. Acceſſerunt aliqui eos ſaluare volentes: ſed nec profuit. Vnde ipſos Herodes in Cæſarea laqueo ſuſpendi fecit, & corpora eorum in Alexandrio caſtro ſepeliri per noctẽ: vbi corpora matris, & aliorum cognatorum ipſorum erant. Hoc modo Alexander, & Ariſtobolus filij Mariannæ, & Herodis finem acceperunt. De his Ioſephus 16. antiquitatum.

Antipater autem contentione fratrum liberatus, qui iam illi obeſſe non poterant ad aſſecutionem regni contra patrem ſuum Herodem inſidias parat: vt illo cito vitam finiente ad ipſum regnum perueniret. Et ad hoc Antipater fratres reliquos accuſabat, & amicos patris ſui, quaſi zelans vitam patris. Verè tamen intendebat, G quòd illis a patre occiſis ipſe faciliorem locum ad occidendum Patrem haberet. Conquerebatur namque ſæpe matri ſuæ, quòd tam prolixè pater viueret, & ſeipſum iam ſenem eſſe: ita quòd quando eum regnare contingeret, iam propter ętatis grauitatem iucundè viuere non valeret. Dicebat etiam multos fratres ſe habere, propter quos minus ſibi ſecurum locum ad regnandum eſſe putabat. Iraſcebatur etiam Antipater, quia licèt Herodes Ariſtobolum, & Alexandrum occiderat, filios tamen eorum ſicut proprios diligebat, optans, vt eis meliora q̃ patribus eorum euenirent: illiſq; vxores nobiliſſimas tradidit. Vnde timebat Antipater, quòd ad illos forte regnum perueniret. Habebat autem tunc Herodes no- H uem vxores. Nam iam Mariannes, occiſa fuerat. Prima erat Antipatri mater nomine Dorin: quam Herodes ſuſceperat, antequam regnaret. Secunda erat filia pontificis, quam mortua Marianne in vxorem acceperat, & ex iſta genuerat filium quendam nomine Herodem. Tertia erat quędam filia fratris ſui. Quarta erat quædam neptis. Ex iſtis tamen duabus nullam prolem habuerat. Quinta erat una de gente Samaritanorum: ex qua Herodes duos filios habuit, ſcilicet, Archelaum, & Antipam, & filiam nomine Olympiadem. Sexta vxor fuit Cleopatra Hieroſolymitis, de qua Herodes genuit Philippum, & Herodem: qui Romę erudiebantur. Septima fuit nomine Pallas, quæ Phaſelum ei peperit. Octaua fuit Fedra. Nona I fuit Helpis, ex quibus duæ filiæ natæ ſunt, ſcilicet, Roxame, & Salome. Et ſic habebat Herodes nũc octo filios, & filias tres. Habuerat autem duos alios, quos iam occiderat, Alexandrum ſcilicet, & Ariſtobolum ex Marianne etiam occiſa. De filiabus apud nos raro mentio fit: de filijs etiam, non fit mentio niſi de ſeptem, ſcilicet, Antipatro, Alexandro, Ariſtobolo, Archelao, Herode, Antipa, & Philippo. De Herode autem quem genuit ex filia pontificis, & de Phaſello rarò mentio fit, eo quod iſti non videntur ſuperuixiſſe patri, vt cum alijs fratribus in aliquo poſſent de regno contendere. De his Ioſephus 17. antiquitatum. Interea Antipater cum Ferora fratre Herodis de morte Herodis communicabat: ſuper quo Antipater accuſa- K tus eſt. Et præcepit Herodes, ne cum Ferora conueniret: ſed poſtea occulte per nuncios contra Herodem mors tractabatur. Ad hoc autem præcipua erat vxor Ferorę, quam Phariſæi quodammodo incitabãt dicentes: quòd Herodi terminus vitæ in breui futurus eſſet, & quòd a filijs eius regnum tranſiret, & in filijs Ferotæ, & ipſius maneret. Hoc autem dicebant Phariſæi quaſi retribuentes illi vicem pro beneficio, quod ipſis contulerat. Nam tota gens Iudæorum Cæſari iurauerat ſe illis ſubditam eſſe, & regi fauere. Phariſæi iurare noluerunt, quos Herodes in pecunijs condemnauit. Illam autem pecuniam vxor Feroræ pro Phariſæis ſoluit: vnde ei amici valde facti ſunt, & illam apud populum laudabant. Erant autem iſti

Phariſæi

Pharisæi quasi sex millia. Hæc autem omnia Salome A
fratri suo Herodi nunciabat, qui omnes quidem Phari
sæos, qui malorum causam præstabant occidit, fratri
autem suo Feroræ iussit, aut vxorem illam dimittere,
aut consanguinitatis iura negare. Feroras autem dixit,
nihil se contra cognationis iura agere, vxorem tamen
dimittere nolle, quia eam diligebat nimiū. Antipater
tunc habens patrem suspectum, scripsit amicis patris
sui Romę manentibus, ꝙ patri scriberent eum Romā
mittere, & cum eo testamentum, in quo ipse hæres re-
gni declararetur destinare. Nam iam Herodes alius fra
ter eius, quem susceperat Herodes ex filia pontificis,
defunctus erat. Hoc autem Antipater faciebat ne præ
sens magis in suspitionem patris incideret, & ab eo oc
cideretur. Etiam, vt magis sine suspitione de morte B
Patris posset haberi. Ipse namque venenum fecerat
afferri de Aegypto ad occidendum Herodem, & illud
Ferorę fratri patris sui conscio suorum scelerum tradi
derat, vt aliquanto tempore post recessum eius patri
de illo propinaret. Et sic moreretur Herodes, & Anti-
pater de morte eius suspectus non haberetur. Hero-
des interea cum Ferora contendebat, vt vxorem abii-
ceret. Quam cum non abijceret, iussit ei Hærodes ad
propria recedere, scilicet quia timebat Herodes, quòd
manente Ferora cum eo suasione vxoris aliquod ma-
lum in ipsum pararetur. Feroras autem sponte reces-
sit in suam Tetrarchiam: iuramento affirmans se nō
rediturum antequam Herodem esse mortuum co-
gnosceret. Vnde paulo post ægrotante Herode, & iu- C
bente, vt veniret propter quædam mandata de disposi-
tione regni, quę ei iniungere uolebat, uenire noluit, ne
iuramenti uiolator haberetur. Hærodes tamen melio
rem erga eum gerens affectum paulopost hæc Ferora
ægrotante ad ipsum non uocatus uenit. Et tunc Fero-
ras mortuus est eūq; Herodes in Hierosolimā detulit,
& honorificā illi contulit sepulturam. Mortuo Ferora
duo liberti eius Herodem adeunt dicentes, quòd Fero
ras ueneno perijsset. Nam una die antequam obiret,
cum uxore cęnauerat, & tunc uenenum traditum es-
se asserebant, quod tanquam poculum amatorium da
tum erat: eo tamen bibito ille perijt. Quo audito ira-
tus Herodes omnes ancillas uxoris Feroræ, & matris
ipsius torqueri fecit, quæ nihil quidem confessæ sunt. D
Vna tamen urgente dolore dixit: utinam talia suppli-
cia mater Antipatri patiatur, quæ omnium horū cau-
sa extitit. Tunc Herodes diligentius per tormenta ue-
ritatem exquirens omnia nota esse fecit, scilicet quali-
ter Feroras, & Antipater matri sæpe conquereretur, ꝙ
Hærodes tamdiu uiueret. Vnus autem testatus est An
tipatrum de Aegypto uenenū attulisse, quod Feroræ
commendauerat, ut illo propinato, Herodem occide-
ret. Et hoc modo ad uxorem Feroræ uenenum uenis-
se, tradēte ei Ferora ad custodiendū: quę omnia uxor
Feroræ confessa est. Quæ cum curreret, ut uenenū af-
ferret, de tecto lapsa penè perijt, nec tamē mortua est:
quia super pedes cadens terra recepta est. Cumq; refo-
cillata recepisset spiritum, promittit ei Herodes salutē,
& omnibus domesticis eius, dummodo ueritatem to- E
tam aperiret. Illa autē omnia, quę dicta sunt fatebatur.
Addens, ꝙ qn̄ Herodes Feroram ægrotantem uisitatu
rus accessit, Feroras uxori dixit conspecta fratris erga
se uoluntate. O mulier, Antipater induxit me contra
patrem suum, consilia iniqua constituens. Nam, & ue
nenum ad eius mortem emit. Nunc ergo, nec cū con-
scientia huius sceleris de hoc sęculo transeam, uenenū
& epistolam Antipatri apporta: & me uidente com-
bure. Et cùm ego hæc quidem eo uidente fecissem,
de ueneno mihi modicum reseruaui, ut si Ferora de-
functo, o rex me male respiceres, ueneno bibito huius
sæculi necessitates effugerem: hoc dicens uenenum in
pixide in medium protulit. Tunc Herodes matrem
Antipatri eiecit, eo quòd horum conscia erat, ei totū
ornatum, quem dederat, auferens. Aliam quoque
uxorem, scilicet, filiam Pontificis, quæ de his accusaba
tur expulit a se: & patrem eius quem summum Sacer
dotem fecerat, s. Symonem Boethi pontificatu priua-
uit: Mathiam Theophili pontificem instituens. Hæc
dum fierēt, Bathilus Libertus Antipatri de Roma ue-
niens tormentis interrogatur, si quid de Antipatro sci
ret. Qui confessus est uenenum apportare dandum
Feroræ: ut si primum uenenum minus efficax fortè
Herodem necare non potuisset, hoc ei propinaret.
His Herodes auditis, turbabatur nimium de nequitia
Antipatri. Scripsit autem ei, ut illico de urbe Roma
rediret nihil aperiens de eo quod inquirebatur: sed
potius blanditus, ut nihil aduersum se suspicari posset,
propter quod uenire differret. Redijt ergo, antequam
perueniret in Iudæam, audiens expulsam matrem suā
de domo Herodis, timuit an iret, uel expectaret quo
usque certificaretur qualiter se haberent res. Quibus-
dam tamen amicis eius asserentibus non debere ad-
uentum eius differri: quia propter eius absentiam ac-
cusatoribus locus erat, & eo præsente cuncta dissol-
uenda, profectus est. Herodes tunc Seuerum Quin-
tillum Præsidem Syriæ a Romanis constitutum apud
se habebat: sub quo Antipatrum accusare uoluit. An-
tipater autem timebat, ne, eo inaudito, sententia dicta-
retur. Tunc Herodes accusationem exorsus est: be-
neficia in Antipatrum colata referens: eiusque ingra-
titudinem. Et intra hoc Herodes fundens lachrymas
interclusa uoce cessauit. Rogabat autem Nicolaum
Antiochenum, qui sibi aderat cætera accusationis ful-
cimenta prosequi, quia ille dicendi copiam, & artem
habebat. Prius tamen quam ille loqueretur Antipater
se excusabat, asserens falsa esse, quæ per tormenta ex-
torta erant. Quo dicendi finem faciente, Nicolaus
Damascenus regis accusationem prosecutus est. Qui
cùm multa dixisset: nihil, quòd obijceret Antipater
habuit: sed Deum in testimonium inuocabat se inno-
centem. Cumque Varus præses quæreret an alias ha-
beret defensiones, & ille solum Deum inuocaret:
Varus venenum in medium proferri fecit, vt vires eius
experiretur. De quo, cùm quidam de damnatis viden-
te Varo bibisset, illico perijt. Quod cùm Varus at-
tenderet soluto iudicio abijt, nihil de hac re diffinire
volens. Herodes tunc Antipatrum ligari fecit, quem
ad Cæsarem destinare volebat, vt de eo supplicium
sumeret. Timens tamen ne aliqua occasione pęnam
effugeret: eum apud se in vinculis tenuit, & Cæsari,
scilicet, Octauiano omnia, quæ facta sunt rescripsit.
Hoc tempore Herodes iam septuagesimum ætatis
annum agens graui morbo detentus, testamentum
scripsit in quo Antipam filium suum iuniorem regē
declarat. Nam contra Archelaum, & Philippum odiū
conceperat accusante eos Antipatro. Istud tamen te-
stamentum postea mutauit aliud condens, de quo in-
fra dicetur. Herodes autem morti propinquus irre-
uocabili furia, & amaritudine mentis tenebatur: vo-
lens si posset totam gentem Iudæorum occidere: quia
credebat illos de morte sua propinqua, & de omni-
bus calamitatibus domesticis gaudere. Superuenit
etiam aliqua causa, scilicet, seditio quorundam popu-
larium. Erant enim tunc apud Iudęos duo viri eru-
diti, scilicet, Iudas, & Matthias in lege Magistri, a qui-
bus erudiebantur quicunque in lege voluntatem ha-
bebant. Qui videntes Herodis mortem imminere,
plures de populo hortabantur, vt illo defuncto, omnia
quę Herodes contra legem fecerat, tollerent. Fecerat
autem Herodes quandam magnam aquilam auream,
quam supra portam templi posuit. Hanc isti non

tolerantes cum multitudine populi meridie iuerunt ad deponendum eam securibus concidentes. Quod cùm ad Herodem peruenisset misit illuc ducem exercitus, quem conspiciens tota illa plebea multitudo diffugit manentibus solis quadraginta iuuenibus, qui indignum cedere putauerunt. Nihil tamen se defendentes comprehenduntur cum Matthia, & Iuda huius rei auctoribus. Qui regi præsentati non timuerunt se confiteri pro lege Dei ista fecisse etiam si mille penarum genera infligenda essent. Tunc Herodes vocatis multis doctoribus Iudæorum, & aliis præcipuis uiris, istorum accusabat audaciam, qui aquilam deponere presumpsissent, improperans eis, quòd templum illis construxisset, quale Salomon non construxerat: & aquilā auream, quam in ornamētum templi, & memoriam sui posuerat, illi diuellebant. Tunc Matthiam summū sacerdotem, quem huius seditionis conscium fuisse crediderat, de pontificatu deposuit, quem ipse prius, vt supra diximus pontificem constituerat deposito socero suo Simone Boethi. Hunc ergo Matthiam deposuit, & promouit Azarum in pontificem, qui erat frater cuiusdam uxoris suæ. Alium autem Matthiam, & Iudam auctores seditionis, & aliquos de sociis eorū viuos igni tradidit. Interea morbus Herodis per singulos dies fiebat amarior. Erāt enim ei intestina interius vermibus plena, & carnes eius putrescebant: & humor quidam liuidus ad pedes descendebat, & cum his omnibus Herodi erat insatiabilis ciborum auiditas. Cumque Medici circa eum nihil proficerent, testabantur vltionem cælestem esse propter Herodis crudelitatē. Hoc tempore Herodes de vita desperans iussit optimates de tota terra Iudæorū, sub interminatione mortis congregari. Qui omnes ad eum in Ierichontem venerunt. Mandauerat autem Herodes Salome sorori suæ, & Alexandro uiro eius omnes illos moriente Herode occidere. Dolebat namque Herodes plurimū, quòd eo moriente neminem credebat doliturum: sed potius lætaturos Iudæos: quod sibi ad calamitatem reputabat. Dixit autem, quòd si omnes illi nobiles Iudei, quos in carcere incluserat, occiderentur, ipso moriente nulli regi honorabiliores exequiæ fierent: quia tota tunc plangeret Iudea. Hoc autem sub iuramento a Salome, & Alexandro se facturos extorsit. Tunc crescēte dolore, desiderio tamen ciborum urgente pomum & cultrum petiit. Ipse enim per se solitus erat pomum in partes minutas concidere, & sic sumebat. Sumens ergo cultrum, & circumspiciens ne quis adesset, se ipsum occidere uoluit. Quod perfecisset nisi nepos eius Aciabus clamans eum tenuisset. Tunc per totam aulam luctus exortus est clamantium regem mortuum. Antipater dum hæc fierent in carcere tenebatur, qui regem mortuum audiens, plurimum gauisus custodi carceris multa policebatur, si eum dimitteret. Quod ille non fecit: sed cuncta, quæ Antipater dixerat Herodi nunciauit. Quo audito Herodes indicibili furore repletus illum confestim occidi fecit, & in Hyrcania sine ullo honore sepeliri. Antipatrum autem in omnibus nequiter agentem, & fratres accusantem iste finis inuenit. Tunc Herodes testamentum prius factū in quo Antipam regem declarauit, mutat; constituens illum Tetrarcham Galileę: Archelaum autem regē cōstituit. Philippo autem fratri Archelai tradidit Trachonitidem regionem tanquam Tetrarchiam. Salome autem sorori suæ quam in omnibus fidelem se habuisse putabat, loca aliqua, & pecunias tradidit. Octauiano autem mille talenta argenti signati, & insup multa vasa aurea, & argentea reliquit: & vxori eius Iuliæ, & quibusdam amicis Octauiani talenta quingenta: Testamentum ipsi Octauiano cōfirmandum subiiciens. Herodes autem quinto die postquam Antipa-

F trum occiderat mortuus est annis quasi sex post Christi natiuitatem, dum Christus in Aegypto maneret. Mortuo autem Herode antequam mors eius innotesceret Salome, & Alexander cunctos Iudæos, quos in carcere tenebant abire permittunt in pace dicentes, hoc Herodem mandasse quasi adhuc uiueret. Hoc fecerunt uolentes genti Iudęorum pręstare beneficium, & regnum sibi confirmare: quod Iudæis repugnantibus non erat facile fieri: de his Iosephus. 17. Antiquitatum. Morte autem regis Herodis diuulgata Alexander, & Salome cōgregauerunt totam militiam, quæ tunc erat in Ericonte, & legerunt epistolam, quā

G Herodes militibus uiuēs scripserat; petens, vt circa Archelaum filium suum fideles existerent, sicut sibi fuerant. Tunc omnes ad honorandum Archelaum occurrunt eum regem salutantes. Hoc tempore, scilicet, 7. Anno a Christi natiuitate Angelus apparuit Ioseph in Aegypto iubens redire in terram Israel: quia iam defunctus erat Herodes.

Archelaus autem Herodi honorabiles parat exequias: cuius corpus de Ericonte in Herodium Castrū transtulit, vbi se Herodes sepeliri iusserat. Quibus expletis Archelaus ascendit in templum, ubi tribunal sibi paratum erat. Et populum alloquens gratias egit, quòd a patre suo læsi nihil mali nunc rependerent; & eis se beniuolum promisit. Rogabat tamen ne eum nunc Regem uocarent; quia licèt eum pater declarasset regem, vigor tamen testamen-

H ti ex Cęsaris voluntate pendebat. Sic omnibus ei prospera acclamantibus consensus dissoluitur. Interea seditio magna concitata est quorundam clamantium de morte Matthæi, & Iudæ, & aliorum, qui pro depositione aquilæ aureæ ab Herode combusti fuerant. Petebant ergo ab Archelao vindictam fieri in illis, qui huius rei causa extiterant. Archelaus verò dicebat nō esse huic discussioni nunc locum, quia ipse ad Cæsarem pro regni confirmatione festinabat. Sed cùm rediret, de omnibus se certius indicaturum dicebat. Ad hoc tamen seditio non cessabat, sed magis tumultus fiebat, potissimè cùm accidisset tunc esse festum azymorum, in quo omnes Iudæi in Ierusalem conueniebant; totus ergo populus turbabatur. Archelaus er-

I go misit tribunum cum millitibus, vt seditionem hāc quiescere faceret. Seditiosi tamen tribuno occurrentes omnes milites eius in fugam compellunt, quosdā autem cum ipso tribuno vulnerant. Videns Archelaus cuncta peritura esse, nisi populi impetus frangeretur, totam misit militiam, & concursu facto quasi tria millia Iudeorum occiduntur à militibus. Reliqua verò multitudo ad montes confugit. Iussit autem Archelaus omnes, qui conuenerant de Ierusalem discedere, ne turbationes maiores sequerentur. Qui illico recesserunt, festiuitatem non celebratam deferentes. Tunc Archelaus Romam properans ad confirmationem suam, secum tulit Salome sororem patris, & amicos, & reliquos cognatos quasi cooperatores sibi ad regni gubernationem. Totam autem re-

K gni gubernationem interim Philippo fratri suo tradidit. Eo tempore Antipas frater Archelai minor, quē Herodes in primo testamento regem instituerat, Romam nauigat contra Archelaum pro regno disputaturus. Hunc enim Salome Herodis soror ad hoc incitabat, docens eum iustiores habere causas ad regnandum quàm Archelaus. Cùm autem Archelaus Romam uenisset, omnes cognati eius, quos secum duxerat ab eo recedentes Antipam minorem sequūtur, non quidem quia eum diligerēt, sed quia Archelaum oderant. Cupiebant enim omnes Iudæi libertatem, & potius Romanos Iudices, & Præsides super se habere uolebant, quàm reges proprios. Si tamen non contingeret

geret iugum regium pen:tus excutere, volebant potius Antipam super se regnare, quàm Archelaũ. Tunc coram Cæsare disceptatur. Antipater autem quidam Salome filius accerrimus orator pro Antipa contra Archelaum locutus est, asserens primum testamẽtum tenuisse, quia quando Herodes secũdum fecit in quo Archelaum regem instituit, propter ægritudinẽ non erat sanæ mentis. Dixit etiam, ꝙ Archelaus sibi sine Cæsare regnum usurpauerat, quia ascẽderat tribunal, & totum populum allocutus fuerat tanquam rex, & in festiuitate azymorum tria millia Iudæorum occiderat regia potestate usus, &, quòd deterius erat, crudelitate quadam. Hæc & alia multa Antipater contra Archelaum dicens, plurimum ei ab assecutione regni derogabat. Nicolaus autem Damascenus, qui Herodis amicus extiterat, & accusauerat Antipatrũ, ut supra diximus, qui etiam nunc Archelaum eius genibus prouolutum subleuauit iudicans illum regno esse dignum: nec tamen illum regẽ denunciauit: omnes tamen hoc audito Archelao fauent, quem iam futurum regem putabant. Hoc tempore Christus de Aegypto a parentibus reductus in Nazareth habitabat, ubi nutritus est, parentibus subditus. Nec quicquam de eo legimus usque ad annum duodecimum, quando ascendens cum parentibus in Ierusalem in festiuitate Paschæ mansit inter doctores disputans, Luc. secundo. Si tamen aliqua miracula tunc faceret, dicetur eodem cap. Tunc etiam Ioan. Baptista in deserto Iudææ conuersari cæpit. Nam a pueritia fugiens humanam cõuersationem in deserto habitabat sicut Ecclesia dicit in hymno eius, scilicet.

Antra deserti teneris sub annis,
Ciuium turmas fugiens petisti.

Hoc autem erat, quia Ioannes a spiritu sancto specialiter dirigebatur: ut in hac parua ætate admiranda opera faceret, nihil tamen de eo legitur usque ad annum trigesimum suum quando incæpit prædicare, & baptizare in Iordane. Nam tunc manifestatus est populo, cùm ante hoc semper mansisset in deserto incognitus: sicut dicitur, Luc. primo, scilicet. Puer autem crescebat, & cõfortabatur: & erat in deserto usque ad diem ostensionis suæ ad Israel. Interea dum Archelaus Romam nauigasset, regnum petiturus, in Iudæa turbatio magna oritur super morte Matthiæ, & Iudę, quæ non fuerat sedata per Archelaum. Varus autem præses Syriæ, qui apud Antiochiam manebat aduenies multos de seditiosis occidit. Quo recedente in Antiochiam: mãsit in iudæa Sabinus ꝓcurator Cęsaris magnam tenens militiam contra Iudæos, ne seditiones facerent. Vnde affligebat eos, cæpitque arces templi, & thesauros regis. Tunc Iudæi in festiuitate Pentecostes, quæ apud eos uocatur festum Hebdomadarum, desiderio magis resistendi Sabino, & Romanis, quàm colendi festum congregati sunt ex omni Iudęa, & Galilæa innumerabilis multitudo, qui in tres partes diuisi templum ex omni parte circũdederunt, vt Romanos, qui in medio erant occiderent cum Sabino, & congressione facta plures hinc, & inde peribant: ex Iudæis tamen plures, quia non habebant artẽ bellandi. Ipsi tamẽ superiores loco existebant, de quo Romanis multa inferebant damna. Quod Romani non passi sunt, sed templum incenderunt, vt Iudæi cremarentur, vbi magna pulchritudo templi destructa est: & plurimi Iudęorum, quos ignis fugere compulerat, a Romanis necabantur. Tunc Romani templum ingressi ærarium scrutantes opes Sanctuarii diripiunt. Eo tempore per Iudæam principes latronum multi erant: multi quoque Iudæorum regalem honorem sibi usurpabant. De quibus fuit quidam Simon, qui Herodis seruus extiterat, corpore, & pulchritudine, &

A operibus præstans. Iste putans nullum in præcedentibus regibus fuisse æquè dignum regali honore, regiũ diadema capiti suo imposuit: quem magna turba sequebatur. Iste opes Herodis, quæ in Iericonte erant arripuit, multa quoque loca flammis dedit. Contra hũc milites Archelai, & Romani conflixerunt. Sed dum superatus per montes fugeret, a militibus Archelai occiditur. Fuit quoq; alius eo tempore nomine Atheogenus, nulla quidem dignitate clarus, sed de media plebe genitus: pastor namque erat opibus tamen potens: qui etiam sibi regiam coronam imposuit multos habens fautores: qui etiam cum suis postea disperiit: & hoc modo Iudæa absente Archelao latronum habitatio facta erat. Manente aũt adhuc Archelao in urbe

B Roma uniuersi Iudæi cõgregati legatos quinquaginta ad Cæsarem mittunt petentes, ut permitterentur suis legibus uiuere, & regium iugum non haberent. Accusabant namque Herodem dicentes non fuisse eum regem, sed Tyrannum, iniustas, & crudeles cædes, & rapinas innumeras, & seruilem subiectionem, virginum deflorationem, & matronarum iniurias plurimas fecisse, quæ nec apud barbaros fierent. Ipso mortuo, nihil mali poterat formidari, quia nihil peius Herode esse putabant. Vnde, & Archelaum eis in regem suscipere graue erat: potissimè, quia se mansuetum in primis ostenderat, ne tamen omnino non uideretur filius Herodis, crudelitatem suam continere non potuit. Nam in principio regni in festo Azymorum Iu-

C dæorum tria millia trucidauit. Petebant ergo nullum habere regem, sed manere sub pręsidibus Romanorũ sicut reliqua Syria manebat. Et tunc Romani cognoscerent eos non esse seditiosos. Regalis namque superbia eos rebellare cogebat. Hos legatos Iudæorum Cæsar audiuit, cõtra quos Nico. Damascenus pro Archelao respondit. Cæsar tamen post paucos dies Archelaum quidem regem non constituit, sed dimidiæ terræ Iudæorum, quæ patri suo subiecta erat eum Tetrarcham fecit, promittens se ei daturum regiam dignitatem, si postea suis meritis erga Cæsarem dignus appareret: reliquam autem medietatem regni in duas partes diuisit, quæ Tetrarchię uocantur: & unam quidem Philippo, aliam uero Antipæ tradidit. Isti namq;

D filii erant Herodis, Habebat enim Antipas Galilæam, Philippus uero Ituræam, & Trachonitidem regionẽ. De his Iosephus. 17. antiquitatum.

Ex his apparet quomodo inter filios Herodis principatus diuisus est. Nam tres habuerunt illum, de quibus nullus rex uocatus est, sed omnes Tetrarchæ. Archelaus tamen uocatur hic rex secundùm Matthęum cùm dicatur, quòd Ioseph audiuit regnare Archelaum in Iudæa. Sed non est diuersitas in hoc: quia interdum in scriptura aliqui uocantur reges, qui tamen sunt duces, uel principes: sicut apparet de regibus Madianitanorum, qui Numeri. 31. uocãtur reges, & uocantur principes: sic etiam patet de regibus Philisthinornm qui uocantur aliquãdo reges, vt Iosue 13.

E scilicet, quòd terra Philisthinorum in quinque regulos diuiditur, & aliquando vocantur satrapæ Philisthinorum: primo Regum. 6. Ita Archelaus, licèt nõ esset rex, uocatur rex: quia erat princeps quidam, sumendo large nomen regis. Et hoc magis conueniebat ei quã fratribus suis, quia eum pater suus regem instituerat: etiam quia ipsi data est medietas regni paterni, cuilibet autem aliorum data est quarta pars. Vnde illi Tetrarchæ, & non reges uocati sunt. Quod autem dicatur hic Antipam fuisse Tetrarcham Galilææ, & Philippum Trachonitidis, & Iturçæ, & nullam Tetrarchiã assignemus Herodi, de quo tamẽ, Luc. 3. dicitur, quòd erat Tetrarcha Galilęę. Dicendum, quod Tetrarchiã Galilçæ primo habuit Antipas, cui Cæsar illam con-

cessit

cessit: postea verò illo fortè moriente illam Herodes frater eius habuit, de quo magis dicetur infra. 14. vel Luc. 3. Dum hæc fierent quidam Iudæus nutritus in Sidone, qui per omnia corpore, & ætate Alexandro filio Herodis similabatur: magnas mutationes inter Iudæos egit. Erat enim vir incognitus, qui facile fingere posset, quod volebat. Hic habuit quendam ad hoc prudentem promotorem, qui in aula Herodis conuersatus omnia, quæ acciderant, plenè nouerat. Illum ergo iuuenem instruxit qualiter se Alexandrum vocaret filium Herodis, & Marianne: quem, cùm pater cum Aristobolo fratre suo occidi iussisset, ministri miserati alios loco eorum occidentes ipsos absconderunt. Adiungebat etiam, quòd viuente Herode semper latuerant eius metu: nunc autem ad regnum anhelare se dicebat. Erat autem tanta huius ad illum Alexandrum per omnia similitudo, vt etiam illi, qui longo tempore cũ Alexandro conuersati essent, hunc Alexandrum esse putarent. Hoc Iudæi audientes multas ei pecunias offerebant propter generis dignitatem, & quia spes erat, quòd ad regnum perueniret. Vnde cùm Romam venisset magna comitatus multitudine, sicut rex per vrbem in sella à famulis portabatur. Cæsar autem dubitauit nimium, an iste posset esse Alexander. Nam credebat Herodem circa occisionem filiorum non fuisse deceptum, qui in talibus diligentissimus existeret. Cumque multos Cesar induxisset ad cognoscendum an ille esset Alexander, nemo fuit, qui non ex aspectu corporis falleretur, etiam si longo tempore fuisset cum Alexandro conuersatus: cùm tamen nec sic Cæsar crederet, iuuenem uocans à turba semotum, allocutus est dicens. Veniam vitæ tibi pro mercede præstabo, si me etiam sicut cæteros illudere nolueris. Dic mihi, quis tu es, & quis te ad talia fingenda impulerit. Maior quippè est ætate tua ista adinuenta machinatio. Tunc ille vltra mentiri non valens totum figmentum Cæsari aperuit. Cui Cæsar sicut promiserat vitam donauit, eumque uidens ad labores aptum in nautarum numero constituit, autorem vero figmenti morte condemnat. Archelaus interea de Iudæa in Italiam reuertitur suscipiens medietatem regni, scilicet, Iudęam quam ei Cæsar tradiderat. Qui mox Ioazarum à pontificatu remouit, quia eum accusabat, quòd cum seditiosis conuenisset, fratrem autem eius Eleazarum pontificem ordinauit. Sed nec iste longo tempore in pontificatu permansit. Nam eo priuato alium pontificem fecit, qui Iesus Oseæ appellabatur. Mansit autem Archelaus in Iudæa vsque ad decimum annum principatus sui. Ipso autem anno nobiles, & principes Iudæorum, & Samariæ non ferentes eius crudelitatem, & mores tyrannicos ipsum apud Cæsarem accusant, quia sciebant eum Cæsaris mandata transgressum. Nam ei mandauerat, ut mansuetè, & clementer ad populum conuersaretur. Cæsar autem nimium indignatus Archelaum illico accersiri iubet. Qui cum Romam ueniens accusaretur, & præsente Cæsare de illatis criminibus se parum purgaret, Cæsar illum in exilium ire præcepit habitaculum ei in Vienna Ciuitate Galliæ assignans. Vbi vitam miserè in exilio egit omni principatu priuatus. Pecunias autem eius Cæsar Romanorum fisco applicat. De his Iosephus. 17. Antiquitatum.

Post hæc Iudæa cessauit habere principatum regalem aliquanto tempore. Nam Archelaus quodãmodo rex erat, qui duas tenebat Tetrarchias: postea autẽ nullus in eis successit de Iudæis, sed per Romanorum præsides regebantur. Nam Cyrinus præses Syriæ Iudæam primo rexit priuato Archelao: postea Valerius Gracchus, & Ruphus illam tenuerunt. Post Grac-

F chum autem Pilatus successit, sub quo erat quando Christus passus est. De his Iosephus. 18. antiquitatũ. Ista autem dispositio erat in tota terra Iudæorũ quãtũ ad gubernationem, quando Ioan. Baptista, & Christus prędicare cęperunt. Circa tempus illud quo Archelaus priuatus principatu in Viẽna exulauit, mortuus est Octauianus secundus Romanorũ Imperator, qui imperium quinquaginta & septem annis, & menses sex, & dies duos tenuit. Ex quibus quatuordecim annis ipse simul cum Antonio publice gubernacula rexerat. Annis autem septuaginta septẽ vixit. De his Iosephus. 18. Antiquitatum. Christus autem natus fuerat anno. 42. imperij eius. s. annis quindecim ante mortem Octauiani vnde moriente Octauiano Christus
G erat annorum quindecim, vel sexdecim. Aetatis autẽ Octauiani annus sexagesimus secundus erat quando Christus natus est, qa Octauianus hẽbat viginti annos quãdo sumpsit imperium, cũ imperauerit solũ quinquaginta septem annis: & tñ uixit annis septuaginta septem. Hunc in modum breuibus collectionibus annotationum tẽporũ ab anno primo transmigrationis Iudæorum in Babylonem, vsque ad annum vltimum Imperij Octauiani qui est annus quintus decimus, uel sextus decimus Christi dicta sint, quod est tempus annorum sexcentorum & decem & septem, vel quasi. Et hoc fecimus, ut legẽtibus ocurrere possit de omnibus his, quibus temporibus facta sunt, quod multum cõfert ad plurimorum dubiorum enucleationẽ.
H Vsque ad hoc autem tempus solùm per duximus, quia in hoc anno, uel parum ante finitus est principatus Archelai, de quo hic Matthæus loquitur. Pro reliquis autem temporibus, in quibus currit sacra scriptura, scilicet, vsque ad tempora Neronis, ad quæ peruenit liber Actuum Apostolorum annotationes aliquas faciemus, infra 14. vbi agitur de Herode, quia historia illius Herodis, & historia Archelai, de quo hic diximus continuantur. Illorum autem temporum, quæ fuerunt ab orbe condito, usque ad transmigrationem Babylonis annotationes tam sacræ scripturę, quã aliquorum temporalium incidentium inuenies secundo Paralipo. vltimo. Et sic erit annotatio omnium temporum ab orbe condito, vsque ad illa tempora, ad
I quæ peruenit finis sacræ scripturæ.

CAP. III.

IN diebus autẽ illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens: Pęnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Hic est enim de quo dictum est per Isaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in *Luc. 3.* *Ioan. 1.*
K deserto, parate uiam Domini, rectas facitę semitas eius.

IN diebus illis. Ostendit Matthæus in præcedentibus Christum esse uerum Deũ, & verum hominem, per illustrationem cęlestem, & adorationem Magorũ. Hic ostendit eum esse uerum Deum, & hominẽ per Dei patris, & Ioannis testimonium. Et diuiditur in duo: quia primò ponitur testimoniũ Ioannis secundo testimonium Dei patris, ibi. *Baptizatus autem Iesus.* Prima in duas, quia primò ponitur idoneitas Ioa. ad te-

ad testificandum. Secundò ponitur ipsum testimonium, ibi: *Ego quidem baptizo.* Prima in tres, quia primò ostenditur ipsum esse idoneum testem ex auctoritate sacræ scripturæ: secundò ex sanctitate uitæ, *Ibi: Ipse autem Ioan.* 3. Ex veritate doctrinæ. *Ibi: Videns autem multos.*

An ista, quæ hic scribuntur sint continuata præcedentibus. Quæstio. I.

QVAERITVR circa primum, an ista sint continuata precedentibus. Dicendum, quòd propter continuationem duo possunt intelligi. Vnum est, quòd ista sint posteriora illis, ita ꝙ nō sit anticipatio, & recapitulatio. Aliud est, ꝙ ista sint immediata illis ita, ꝙ nulla gesta interciderint inter hęc, & illa. Quantū ad primū de natiuitate Christi, & fuga eius in Aegyptū, dicendum ꝙ fuit anno primo eius. Hic autem agitur de baptismo ipsius, quem suscepit anno trigesimo. Luc. 3. Quantum ad secundū dicendum, quòd potest intelligi duobus modis continuatio. Vno modo, quòd nullum tempus interciderit inter hæc, & illa, quæ habentur præcedenti cap. Alio modo, quòd nulla gesta interciderunt de pertinentibus ad sacram scripturam. Primo modo non est necesse quærere continuationem in scriptura, nec in sacris libris, nec in historicis: cùm non scribantur gesta singulorum temporum, & dierum: sed solùm ea quæ insignia, & relatu digna sunt. Sufficit autem quæri cōtinuationem quātum ad gesta, scilicet, quòd inter ea, quę referuntur, non manet aliquod medium, quod ad ipsam scripturam pertineat, & quòd alibi referatur. Hoc modo continuantur ea, quæ habentur in præcedentibus: quia inter illa, & ista non sunt aliqua, quæ scriptura dignetur referre, licèt quidquid Christus fecerit quocumque rempore, propter ipsius dignitatē memoria dignum sit. Ipse tamen de se referri noluit: non, quòd ad nostram salutem sufficere posset. Sic patet. Ioan. 20. & 21. scilicet: Multa quidem & alia fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt. Sed hæc scripta sunt, ut credatis, & credentes uitam habeatis. Hæc autem, quæ scripta sunt sufficiunt: ideo aliorum temporum gesta scribi noluit. Patet autem, quòd nulla alia interciderunt inter hæc & præcedentia, quæ pertineant ad sacram scripturam. Nam nihil alij Euang. ponunt. De Marco patet, quia ipse in Christi baptismate incæpit, de quo hoc Matthæus loquit̄, & omnia præcedentia omisit. De Ioan. etiam, quia postquam posuit, quòd erat Deus, scilicet, Verbum manēs ab æterno apud patrē, posuit da Baptismo eius: vt patet Ioan. primo. Solus autem Lucas interposuit vnum, scilicet, quomodo Christus cùm esset annorū. 13. in templo disputauit cum legisperitis. Luc. 2. Cætera autem continuat sicut Matthæus hic. Nam postquam dixit, quòd regressus est Iesus cum parentibus suis in Nazareth, & erat subditus illis. eo. cap. dixit immediatè. Luc. 3. de ꝑdicatione, & baptizatione Ioā. de quo Matth. dicit hic. Et sic inter hæc & præcedentia nihil intercidit de his, quæ pertinent ad sacram scripturam: ideo continuata sunt. De continuatione autem temporis, scilicet, an aliquod tempus interciderint inter hæc & ea, quæ habenter precedenti. ca. dicetur sequenti quæstione. Circa primum dicitur. *In diebus autem illis.* scilicet in diebus, quibus manebat Iesus in Nazareth. *Venit Ioan. Baptista prædicans.* Idest venit ad prædicandum, quia Deus misit eum, vt prędicaret. Luc. 3. Vocatur Baptista, quia officium baptizandi habuit, quod ante eum nemo videtur habuisse. Et poni-

A tur hoc tanquam excellentia eius. *In deserto Iudææ.* Antequam prędicaret Ioan. in deserto erat: quia a tenera ętate ibi fuit: & non apparebat vsque ad tempus, quo ad prędicandum missus est. Lucę. 1. s. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in deserto vsque ad diem ostensionis suæ ad Israel. Quando autē cępit prædicare, incepit in ipso deserto, & ad ipsum cōcurrebant populi vndique. An verò Ioan. prædicauerit in solo deserto, uel per ciuitates, & loca discurrerit. infra dicetur. Vocatur antem hic desertum Iudææ, idest, in tribu Iudææ ad differentiam aliarum tribuum; in quibus etiam erant deserta, Ioā. autem non fuit nisi in deserto Iudææ. Et est istud desertum quædam pars terræ Iudææ, quæ est montuosa. Et de ista dicitur Io-

B sue. 15. vbi nominantur omnes ciuitates, quæ sunt in sorte Iude in diuersis partibus ipsius sortis. Et dicitur, quòd in deserto sunt ciuitates sex, & una earum est Engadi, de qua constat, quòd erat in terra ualde montuosa, & prærupta. primo Regum. 2. & in isto deserto erat ciuitas, in qua habitabat Zacharias pater Ioan. Baptistæ. patet Luc. 2. Nam cùm Maria uoluit ire ad seruiendum Elisabeth prægnanti, dicitur quòd ascendit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, idest, in unam de ciuitatibus Iuda, quæ erat in montanis, siue in deserto. Sic etiam dicitur eod. cap. scilicet. Et factus est timor super omnes uicinos eorum, & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia uerba hæc, idest, per ciuitates illas uicinas ciuitati, in qua ha-

C bitabat Zacharias, quæ erant montanæ. *Et dicens, pœnitentiam agite.* Istud erat quod præcipuè Ioan. prædicabat, scilicet, quòd pęnitentiam agerent, scilicet, dolendo de peccatis, quæ comiserant, & subeundo aliqua opera pœnalia sponte in remissionem peccatorū suorum. *Appropinquabit regnum cęlorum,* idest, si pœnitentiam feceritis, de propinquo habebitis regnum cœlorum, & sic non omnes peribitis, sicut Christus dixit. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Lucę. 13. Alio modo potest intelligi appropinquabit regnum cęlorum, idest, status noui testamenti, qui est status Messiæ, appropinquat: quia immediatè veniet: ideo debetis disponere uos per pęnitentiam ad susci-

D piendum illum. Vocatur enim interdum regnum cęlorum Ecclesia militans, sicut dicit Beatus Greg. in quadam Homilia, scilicet: Regnum cęlorum præsens Ecclesia dicitur. Sic accipitur infra 5. de hoc magis infra dicetur. *Hic enim est, de quo dictum est per Isaiam prophetam.* Ostendit Mat. quòd Ioan. à se ipso non loquitur, sed à Deo missus est: & etiam de sua missione prænunciatum fuerat multo tempore ante per Isaiam scilicet pluribus quàm septingentis, & quasi quinquaginta annis. Et sic testimonium eius non est respuendum, cùm Deus illum ante approbauerit, quàm esset. *Vox clamantis in deserto.* scilicet, Ioan. est ista uox clamātis in deserto. Istud habetur Isaiæ. 4. Et quidam intelligūt, quòd est uox clamantis, scilicet, quia alius est, qui clamat, & Ioan. uox eius. Et sic intelligunt, ꝙ Christus

E sit clamans, Ioan. autem sit uox eius. Et tamen hoc nō multum facit, quia Ioan. non est propriè uox Christi, sed magis ipse ad Christum pręparat, cùm dicat, parate uiam Domini, & ille Deus est Christus. Alij putāt, quòd Ioan. sit uox, & Deus sit clamans, quia Deus per eum loquitur. Et sic Ioan. uox clamantis est, & non ipse clamans, quia non est ipse, qui loquitur, sed alius ꝑ eum. Et sic quilibet propheta uocabatur uox clamantis, quia per ipsum Deus loquitur. 2. Petri, idest scilicet: Non enim uoluntate humana allata est aliquando ꝓphetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt Sancti Dei homines. Et magis hoc clarè de apostolis dicatur, Luc. 21. s. Non estis uos, qui loquimini: sed Spiritus Patris uestri, qui loquitur in uobis. Et sic Beatus Ioan. di-

xit

xit se esse vocem clamantis: Ioan.1. scilicet: Ego vox F clamantis. Aliter potest dici, quòd hic accipiatur vox clamantis pro ipso clamante. Et sic Ioann. est vox clamantis, idest, clamans. Et ponitur intransitiuè licet videatur poni transitiuè. Sic enim dicitur aliquando, quòd aliquis audiuit vocem verborum, idest, audiuit ista verba, quia nō est aliud ipsum verbum, quàm vox verbi. Sic patet Deuteronomij 4. scilicet, vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis. Et iste est magis conueniens sensus, quia ex modo loquendi Hebraico prouenit quòd aliquis dicatur vox clamantis, idest, clamās. *Parate viam Domini.* idest, viam per quam Deus veniet ad uos, uel viam, per quam uos eatis ad Deum. Ad Deum non potest quis pedibus uenire, quia ubique ipse est: nec ipse ad nos uenit, quia G ubi nos sumus, ibi ipse est. Sed peruenimus ad Deum per hoc, quòd efficimur ei similes, cùm prius eramus dissimiles. Et hoc per gratiam, & rectam operationem tendentem in Deum. Et siue nos eamus ad Deum, siue ipse ueniat ad nos, eadem res fit, scilicet, homo reconciliatur ei, & efficitur sibi acceptus. Dicimus tamē interdum nos ire ad Deum, & interdum ipse dicitur uenire ad nos, quia solum consideratur principium motus, scilicet, ut iuxta id, quod in nobis est, disponamus nos ad propinquandum ei abijciendo opera tenebrarum, & induendo arma lucis, uadimus nos ad Deum. Si autem ipse præueniat nos, non uocantes eū, dicitur ipse uenire ad nos: uel postquam homo est in gratia, si Deus ei maiora charismata dare dignetur, H non petente homine specialiter illa, dicitur Deus ad eum uenire. Sic dicitur Ioan.14. scilicet, Ad eum ueniemus, & apud eum māsionem faciemus, scilicet, faciemus eum mansionem nostram per charismata gratiarum. Et hoc modo potest uocari uia Dei id, per qđ Deus uenit ad nos: & istud est uerè misericordia eius: quia quidquid nobis confert, ex misericordia largitur. Et sic dicitur Psal.28. Vniuersæ uiæ Domini misericordia, & ueritas. Prȩponitur misericordia, quia ex sola misericordia communiter est beneficium Dei in nobis. Est etiam ueritas uia Dei, scilicet, quando Deus promisit aliquid facere, pro aliquo facit illud: & tunc dicitur uia Dei ueritas, quia propter ueritatem conseruādam operatur. Via autem, per quam nos ad Deū uadimus I est obseruatio mandatorum: a qua declinando erramus. Et ob hoc dicitur Deuterono.8. quòd non declinemus ad dextram, nec ad sinistram ab ipsa lege: sed secundùm eam operemur. Et quia ista obseruatio præceptorum est aliquantulum difficilis homini inclinato secundùm carnem, dicitur: arcta est uia, quæ ducit ad uitam, & pauci ambulant in ea, uel inueniunt eam infra.1. & Psal.16. dicitur. Propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras: idest, quia tu mandasti mandata tua custodiri, ego custodiui illa, licèt durum sit ea custodire. Ioannes autem loquebatur hoc de aduentu Dei ad nos: quia annunciabat Messiam esse uenturum, ad quem recipiendum debebant Iudæi parare uiam suam: quia oportebat eos dimittere antiquam, K & carnalem conuersationem: quia immundus Christum suscipere non potest: & non erat iustum, ꝙ sanctissimus habitaret cum immundis. Et ob hoc præposuit, quod penitentiam agerent, scilicet, ut diluerent crimina, & non inueniret illa Messias ueniens. *Rectas facite semitas eius.* Idem est, est enim iteratio sententiæ. Quod solet fieri apud prophetas, & in cantu sicut fit in psalmis. Nam idem est parare uiam Domini, quod facere rectas semitas eius. Nam rectitudo est per hoc, quòd non declinamus ad dextram, nec ad sinistram. Et istud pertinet ad puram obseruationem legis. Deuteronomij 8. Et illa est uia Dei. Nam utrumque est idem.

Quomodo potest stare, quod hic dicitur in diebus illis, scilicet, de quibus loquitur in præcedenti capitulo, cum inter illud tempus & istud fuerint multi anni intermedij.
Quæstio. II.

QVAERITVR quomodo potest stare, quod hic dicitur, scilicet, in diebus illis venit Ioā. nam præcedenti.c. dicebatur de tempore, quo Iesus venit de Aegypto, & habitabat in Nazareth. Et illud erat, cùm esset ipse annorum septem, vel quasi, vt ibi declaratum est. Hic autem dicitur de tempore, quo Ioan. cȩpit baptizare, & erat tunc Iesus annorum quasi triginta, quod patet, quia hic dr̄ quomodo incepit Ioan. prædicare, & infra dicitur: Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioā. vt baptizaretur ab eo, idest, tunc quando incepit prædicare, & tn̄ quando Christus baptizatus est erat annorum triginta. Luc.3. ergo inter tempus illud, de quo præcedenti.c. & istud de quo hic transierunt anni. 22. vel 23. & sic non fuit in diebus illis. Dici potest vno modo, quòd istud fuit in diebus illis, eo quòd scriptura totum tempus medium computat pro tempore, quantum ad gesta Christi: eo quòd nulla gesta eius in isto tempore scribit, vt supra diximus præcedenti quæstione. Aliter potest dici, quòd fuit in diebus illis, idest, in ipsomet tempore, in quo fiebant ea, quȩ habentur supra: nam in fine prȩcedentis c. dicitur, quòd venit Iosephus cum Iesu in Nazareth Galilææ, & habitabat ibi. Si autem ista litera continuetur aliquantulum ad hoc, quòd Iesus venit in Nazareth, sunt intermedij. 22. anni. Si autem cōtinuetur quantum ad hoc, quod dicitur quòd habitauit in Nazareth nulla dies est intermedia inter ista, & illa. qa Iesus semper habitauit in Nazareth vsque ad tempus, quo Ioan. cȩpit prædicare. Et patet, quia infra dicitur. Tunc venit Iesus à Galilæa. Ergo videtur, ꝙ quando Ioan. cepit prædicare Iesus erat in Nazareth Galilææ, & de ipso loco venit ad Ioan. Et tamen postquā Christus de Aegypto reductus est, semper habitauit in Nazareth quousque cepit ieiunare, & prædicare: ideo erat Iesus in Nazareth quando Ioan. cȩpit prædicare, quia Ioan. aliquanto tempore cȩpit ante Christum. Et hoc significatur expressius Luc.2. Nam dicitur quòd Iesus redijt cum parentibus suis in Nazareth, & erat subditus illis. Et immediatè in principio.3.c. dicitur quomodo Ioan. cȩpit prædicare. Et sic est propria continuatio secūdum tempus, scilicet, quòd in diebus illis, quibus venit Iesus in Nazareth venit Ioan. baptizans. Et non ad istud tempus debet fieri continuatio literæ, & non ad tempus, quo venit in Nazareth, quia istud est posterius, & propter istud dicitur in fine præcedentis ca. quoniam Nazarenus vocabitur. Non vocabatur tamē Nazarenus, quia venit in Nazareth, quia tunc à quolibet loco appellaretur Christus, in quem uenisset: sed dicitur Nazarenus, quia longo tempore habitauit in Nazareth magis, quàm in alio loco, scilicet, quasi tota vita: ideo ab ipso sortitus est nomen. Et istud est coniunctum huic literæ immediatè: ideo ad ipsam habitationem Christi in Nazareth, propter quam uocatur Nazarenus, debet continuari ista litera, scilicet, quòd diebus, quibus ibi habitabat uenit Ioan. prædicans.

Quomodo Ioannes venit, aut cur. Quæst. III.

QVAERITVR quomodo Ioan. uenit, aut cur. Dicendum est, quòd uenit, quia missus est. Non enim a seipso uenit sicut prophetæ falsi, de quibus Deus conqueritur dicens: Veniebant, & ego non mittebam eos. Ezech.13. Ioan. autem missus est, & non solùm missus est, sed etiam ista missio

missio fuit longo tempore ante prænunciata: quia Isaias prædixit illam: ut patet hic in litera, & tamen ille fuit quasi per septingentos, & quinquaginta annos ante baptismum Ioan. Et ob hoc omnes Euang. maximè tres de hoc fecerunt expressam mentionem. De Matthæo patet hic. De Marco patet Mar.i. De Luca patet Luc. 3. De Ioanne patet Ioan.i. quia etiam ipse dicit prænunciatam fuisse missionem Ioan. Non solũ autem per prophetã significata est missio, sed etiam per angelum missio Ioan. denunciatur. Luc. 1. scilicet. Et ipse præcedet ante illum in spiritu, & uirtute Eliæ: ut conuertat corda patrum in filios. Ipse quoque pater Ioan. prænunciauit hoc in natiuitate eius, dicens; Et tu puer propheta altissimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini. Luc. 1. Et non solùm prænunciatus fuit aduentus Ioan. sed etiam tempus, in quo deberet prædicare, & baptizare sibi designatum, & apertè reuelatum. quid facere deberet. Luc. 3. scilicet. Anno 15. Imperij Tyberij Cæsaris, &c. factum est uerbum Domini super Ioan. filium Zachariæ. Et uenit in omnem regionem Iordanis prædicans bap. Dicitur tamẽ fieri uerbum Domini ad aliquem prophetam, idest, fieri sibi reuelationem. Et in illo anno, in quo facta est reuelatio Ioanni, cępit immediatè prędicare, & ipse dixit sibi reuelatum esse, quòd prædicaret, & baptizaret. Ioan. 1. scilicet. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, dixit mihi.

Ad quid Ioannes missus fuit. Quæst. IIII.

QVAERITVR, ad quid Ioan. missus est. Dicendum, quòd ad duo, scilicet, ad baptizandũ, & ad prædicandum: & utrumque ipsorum indigebat speciali potestate. De prædicatione, quòd mitteretur ad illam patet, quia dicitur hic, ꝙ erat uox clamantis, & hoc de eo prænunciatum fuerit: ergo prænunciatum erat, quòd ipse debebat prædicare, & maximè declarauit hoc Angelus. s. Ipse ꝑcedet ante illum in spiritu, & uirtute Eliæ: ut conuertat corda patrum in filios. Luc. 1. de bap. patet quia dicitur Ioan. 1. qui misit me baptizare in aqua. Et utrumque istorum indigebat speciali missione, ne uideretur quis usurpare quod sibi datum non esset. Et hoc significauit ipse Ioan. 10. idest, quando dixerunt ei discipuli sui. Rabbi, ille, qui erat tecum trãs Iordanem, cui testimonium perhibuisti, baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Ioan. dixit: Non potest homo accipere quidquam nisi fuerit datum ei de cęlo. Quasi dicat. Ille baptizat, quia ad hoc accepit potestatem de cœlo, eo ꝙ non potest quis aliquid licitè agere, ꝙ pertineat ad potestatem, nisi acceperit de cęlo, idest, à Deo potestatem. Et sic Ioannes ptãtem habere debebat ad ista duo. Apparet autem de baptizare, quòd requireret potestatem specialem, quia quando dixit, nõ sum Christus, nec Elia, nec propheta, dixerunt Iudæi: quomodo ergo baptizas, si non es Elia, nec propheta? Quasi dicat specialem potestatem hoc exigit, quę non pertinet nisi ad aliquẽ de his tribus. Et patet specialiter de quolibet eorum. De prædicatione patet, quia ipse missus est ad prædicandum. Sicut dicitur Marci. 1. scilicet, quòd iste est, de quo scriptum est. Ecce ego mitto Angelum meũ ante faciem tuam. Ergo potestas dabatur ei per istam missionem ad prædicandum. De secundo patet, quia ipse Ioan. dixit se missum fuisse ad baptizandum. Ioan. 1. scilicet. Qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi &c. & sic accepit potestatem ad baptizandum, quia ad hoc missus est. Etiam iterum dicitur ibi: Propterea ego ueni in aqua baptizans. Eriam si Ioan. non accepisset potestatem ad ista, esset usurpator, & increparetur, sicut illi prophetæ falsi, de quibus dicitur Ezech. 3. Veniebant, & ego non mittebam eos, Christus tamen laudauit Ioannem ualde infra 11. ergo ad hæc acceperat potestatem.

Ad quid fuit necessarium, vel conueniens venire Ioannem Quæst. V.

QVAERITVR ad quid fuit necessariũ, vel conueniens venire Ioan. Dicendum, quòd tota causa aduentus Ioan. fuit propter Christum scilicet, vt annunciaret eum: & tota vita sua, & operatio, & prędicatio fuit ad ostendendũ Christum, & annunciandum. Et patet hoc, quia quando Isaias de Ioan. prænunciauit, vt Mat. allegat hic, & omnes Euang. dixit: Vox clamãtis in deserto: parate viam Domini. Hoc autem erat annunciare ipsum Dominum, idest, Christum venturum. Et magis declarauit hoc Mar. dicens: hic est de quo scriptum est. Ecce ego mitto Angelũ meũ, ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam. Mat. 1. Idem patet infra 11. hoc etiã Ang. de Ioan. dixit, quòd ad hoc erat: vt Christum anunciaret, scilicet. Ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ: parare Domino plebem perfectam. Luc. 1. quasi dicat. Ad hoc ipse erit: vt præcedat Messiam, & paret plebem ad aduentum eius. Ad hoc etiam pater suus per Spiritum sanctum dixit eum natum Luc. 1. scilicet. Et tu puer propheta altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Ipse quoque Ioan. dixit, quòd ad nihil aliud venerat nisi ad annunciandum Messiam. Ioan. 1. scilicet. Ego nesciebam eum, sed vt manifesteturin Israel, propterea ego veni in aqua baptizans. sic etiam Ioan. 3. dixit Ioã. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quòd dixerim ego non sum Christus: sed quia missus sum ante illum, idest, officium meum, vel dignitas mea non est esse Messiam, sed venire ante illum, scilicet, ad ostendendum ipsum.

Quomodo, & in quibus aduentus Ioannis proficiebat. Quæst. VI.

QVAERITVR, quomodo, & in quibus aduentus Ioan. & anunciatio eius proficiebat Christo, vel pertinebat aliquo modo ad eum. Dicendum, quòd aduentus Ioan. & prædicatio, & opera eius fuerunt necessaria Christo ad duo, scilicet ad ostendendum ipsum esse Messiam, & ad disponendum populum ad recipiendum eum. De primo patet. quia Ioan ostendit Iesum esse Messiam multipliciter testimonium perhibẽs de illo coram Iudæis, ut declarabitur seq. q. Et istud erat conueniens ad hoc vt aduentus Christi magis innotesceret, & nõ possent Iudæi excusabiles esse, quòd nescirent quis erat Messias, vel quomodo venit. De secundo patet, quia populus Iudæorum erat imperfectus, & nunc recepturi erant Messiam, qui erat Deus, & homo, & cum maximo honore, & deuotione erat recipiendus, cùm per ipsum peccata nostra essent tollenda: ideo debuerunt disponi per aliquam mutationem, vel meliorationem vitæ Iudæi ad recipiendum Christum. Istud autem fieri debebat per aliquem, qui de nouo hortaretur populum disponi ad istam perfectionem, vel puritatem, quia lex non sufficiebat ad hoc, cum postquam data esset ꝑ Moysem non recepisset in se aliquam nouitatem, uel pluralitatem præceptorum vel mutationem, ideo propter istud accidens nouum, scilicet, aduentum Messiæ necesse erat aliquem esse, qui anunciaret istum aduentum, & hortaretur populum ad istam perfectionem. Iste aũt fuit Ioan. & patet Luc. 1. quia Angelus dixit: Ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ: parare

re Domino plebem perfectam.i. Ad hoc præcedet, vt disponat plebem ad perfectionem ad recipiendum Christum venientem. Et quia ista dispositio fit p hoc, quòd homines recedant à vitiis,& hoc fit per penitentiam, secundum quam detestatur homo vitia,& punit se pro illis: dixit Ioan. penitentiam agite, vt patet hic, & Marci.1.& Luc.3. Item perfectio quędam causatur in hominibus secundum quòd se diligunt, & inter se concordant. Quod non est facile inter iniquos. Ideo dicitur de Ioan. quòd ipse conuerteret corda patrum ad filios:& incredulos ad prudentiam iustorum. Item quia Christus daturus erat legem nouam, quæ erat lex perfectionis, & Iudæi erant assueti ad legem imperfectam, ideo ne subito transirent de imperfecto ad perfectum fuit Ioan. tanquam medius inter legem Moysi, & Christi dans aliqua perfecta quodam modo perfectionis.s. Qui habet duas tunicas det non habenti,& similia, de quibus Lucæ 3. Et istud valde proderat, vt anunciata lege Christi non esset Iudæis difficilè subire illam propter perfectionem. Item decebat Ioã. prædicare ad hoc, vt Christus inueniret materiam dispositam. Nam Christus prædicaturus erat, & uolebat, vt multi sequerentur eum ad audiendum doctrinã suã. Et ad hoc erat necesse, quòd populus esset aliqualiter commotus ad audiendum verbum Dei. Istud aũt fecit Ioann. quia propter baptismũ & prædicationem suam confluebant ad eum Iudæi de tota terra, sicut dicitur infra in litera, scilicet, quòd exibat ad eum omnis Hierosolyma,& omnis Iudæa,& omnis regio circa Iordanem. Et sic assuefiebant homines ad sequendum prędicatorem famosum, & conueniendum ad eum de multis locis. Vnde quando Christus inciperet prædicare famosè, non esset difficile mox ad eum omnes concurrere, quia iam erant assuefacti ad veniendum de diuersis locis ad prædicationem. Item fuit hoc conueniens ad manifestationem Christi, quia Ioan. venerat principaliter ad ostẽdendum, quòd Iesus erat Messias. Hoc autem non proderat anunciare vni, vel paucis, sed toti populo, & genti Iudæorum, quia ad omnes pertinebat Messias, ideo non debuit Ioan. esse solũ propheta sicut quidam de præcedentibus, sed debuit esse prædicator famosus, ad quem totus populus concurreret,& tunc denunciaret eis de Messia. Et sic non possent Iudæi ignorare illum. Ista autem annunciatio de Messia erat officium principale Ioã.& propter hoc omnes aliæ dispositiones fiebant.

Quomodo Ioannes ostendit Iesum esse Messiam. Quæst. VII.

QVAERITVR quomodo Ioãnes ostendit Iesum esse Messiam. Dicendum, quòd ostendit istud multipliciter. primò ostendebat negãdo de seipso, scilicet, quòd non esset Messias. Nam Iudæi putabant eum esse Messiam: ideo quæsierunt ab eo ante ipse esset Christus, & dixit, quòd non. Ioan.1. Secundò ostendit per affirmationem, asserendo de Iesu quòd esset Messias. Et istud fecit primò implicitè, vel non totaliter manifestè, quando dixerũt ei Iudæi cur baptizaret, si non erat Christus, nec Elias, nec propheta, & ipse ait: Ego baptizo uos aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ioan. 1. Quasi dicat licèt ego baptizo in aqua, non putetis ex hoc, quòd sim Messias, sed in medio vestrum stetit nunc, & vos non cognouistis eum. Hoc autẽ erat, quia Iesus veniebat aliquando ad audiendum Ioan. cũ reliquis Iudæis. Ioan.1. scilicet. Altera die vidit Ioan. Iesum venientem ad se,& tunc stabat Iesus cum cæteris audiendo Ioan. & perhibuit Ioan. istud testimonium de eo. Postea autem Ioan. clarè dixit Iesum esse Mes-
F siam. Ioan. 1. scilicet, Altera die uidit Ioan, Iesum ve-
nientem ad se & ait. Ecce agnus Dei: ecce qui tollit
peccata mundi. Et tamen nemo potest tollere pecca-
ta nisi Deus: ideo Ioan. significabat Iesum non solum
esse Messiam, sed etiam esse Deum, cùm diceret eum
posse tollere peccata. Et ita Iudæi dicebant: ideo quan
do Christus dicebat alicui: dimittũtur tibi peccata tua,
dicebant Iudæi, quòd blasphemabat. Marci. 2. scilicet.
Quid iste sic loquatur? Blasphemat. Quis potest di-
mittere peccata nisi solus Deus? q.d. Nemo. Et verum
dicebãt: tamen ille Deus erat, ideo poterat peccata di-
mittere. Ideo ipse dixit: Quid est facilius: dicere remit-
tuntur tibi peccata tua: an dicere surge, & ambula?
q.d. Non est vnum facilius alio, quia ambo requirunt
G potestatem infinitam: ideo, qui potest vnum, potest al
terum, Ideo ut probaret Iesus se habere potestatem
dimittendi peccata dixit. Vt autem sciatis, quia pote-
statem habet filius hominis in terra dimittendi pecca-
ta: ait Parali. Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, &
uade in domum tuam. Et statim ille surrexit,& subla-
to grabato abijt coram omnibus. Marci. 1. Ideo Ioan.
dicens illum esse agnum Dei tollentem peccata mun-
di, dicebat illum esse Deum. Etiam innuebat per hoc
eum esse Messiam, quia ad Messiam pertinet peccata
tollere, scilicet, patiendo pro redemptione peccatorũ.
Isa.53. scilicet, Verè langores nostros ipse tulit,& dolo
res nostros ipse portauit. Et iterum: ipse autem uulne-
ratus est propter iniquitates nostras, & attritus est pro-
H pter scelera nostra. Et hoc de Messia intelligitur,& et
Iudæi ita exponunt. Vnde non solùm Messias pati de-
bebat pro peccatis, sed etiã mori debebat pro redem-
ptione peccatorum. eod.cap. Si posuerit pro peccato
animam suam, uidebit semen longæuum. Et iterum.
Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis
reputatus est: & ipse peccata multorum tulit. Et dici-
tur iterum ibi, quòd omnes nos errauimus, & Deus
posuit super eum iniquitates omnium nostrum. Hæc
omnia dixerat Isaias de Messia, ad quem pertinebat
solum mori, pro peccatis mundi. Istud autem Ioan. di-
cit, scilicet. Ecce qui tollit peccata mundi. Ideo claris-
simum testimonium perhibuit, quòd Iesus esset Mes-
sias. Aliud quoque testimonium dedit de eo, scilicet,
I quòd esset filius Dei, & quod vidisset super eum de-
scendentem Spiritum sanctum. Ioã. 1. scilicet,& testi-
monium perhibuit Ioan. dicens. Quod uidi Spiritum
sanctum descendentem quasi columbam de cęlo, su-
per ipsum, Et dicebat Ioan. ꝙ istum signum datum
fuerat sibi à Deo ad cognoscendum Messiam. Nam
sequitur ibi, scilicet. Ego nesciebam eum, sed qui mi-
sit me baptizare, ille mihi dixit. Super quem uideris
Spiritum descendentem,& manentem super eũ: hic
est, qui baptizat in Spiritu sancto. Et sequitur, ego ui-
di, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.
Hoc autem Ioan. non semel dixit, sed sæpissimè testa-
batur illud populis. Et quando contingebat Iesum
transire coram eo: ostendebat illum tanquam Messiã,
K dicens. Ecce agnus Dei. Vnde Ioan. bis legitur hoc di-
xisse, cum diuersis uicibus transisset Iesus coram eo:
significauit etiam eum iterum esse filium Dei. Ioã. 3.
Et istud testimonium Ioan. erat ita manifestum popu
lis, quòd nemo poterat ignorare illud dictum à Ioan.
Vnde ipsi Iudæi Iesum cognouerũt esse Messiam per
dicta Ioan. & aliqui propter hoc secuti sunt eum, ut
patet Ioan. 1. de duobus discipulis Ioan. qui cùm audie
runt Ioa, dicentem de Iesu. Ecce agnus Dei. secuti sunt
eum,& manebant cum eo:& postea ipsi anunciabant
aliis, quòd inuenerant Messiam. eod cap. Item Ioan. 3.
discipuli Ioan. dixerunt ei: Rabbi ille, qui erat tecum
trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce ba
ptizat, Et sic illi profitebantur quod Ioa. dixerat Iesum

esse

eſſe Meſſiam,& cognoſcebant illum. Et non ſolùm
diſcipuli Ioannis, ſed etiam alij Iudæi videbant, quòd
Ioannes perhiberet teſtimonium de Ieſu: & ipſi con-
fitebantur hoc,& multi propter hoc credebant in eũ:
vt patet Ioan.1.cap.ſcilicet: Et multi venerunt ad Ie-
ſum,& dicebant. Omnia quæcumque Ioannes dixit
de hoc, vera erant. Et ſequitur: Et multi crediderunt
in eum. Ieſus quoque contra Iudæos vſus eſt teſtimo-
nio Ioannis, quod de ipſo perhibuerat Ioan.5.ſcilicet:
Vos miſiſtis ad Ioannẽ, & teſtimonium perhibuit ve-
ritati,ſcilicet,dixit,quòd ego eram Meſſias. Et iſtud in-
ducit,quia Ieſus dicebat ſe eſſe filium Dei,& Iudei ob-
ijciebant, quòd ipſe de ſe ipſo teſtimonium perhibe-
ret,& teſtimonium eius non eſſet verum. Ieſus autem
dixit: alius eſt, qui teſtimonium perhibet de me, &
ſcio quòd verum eſt teſtimonium eius. Et hoc dice-
bat de teſtimonio Ioannis allegato. Ioannes autem
non ſolùm dixit Ieſum eſſe Meſſiam: ſed etiam oſten
dit magnam perfectionem eius,& maximam laudem
ei dedit. Credebant enim Iudæi Ioannem eſſe virum
ſanctiſſimum,& verum erat: ideo putabant quòd ne-
mo poterat eum excedere, niſi haberet aliquod diui-
num. Ioannes tamen dixit de Chriſto. Qui poſt me
venturus eſt, forcior me eſt: cuius non ſum dignus
calciamenta portare, ideſt. Adhuc ad portandum cal-
ciamenta ſua ſuper caput noſtrum, ego non ſum di-
gnus. infra in litera,& Luc.3.dicitur: Cuius non ſum
dignus ſoluere corrigiam calciamentorũ eius. In quo
magna inæqualitas deſignatur. Maximè, quia non ſo-
lum dixit, non ſum dignus ſoluere corrigiam calcia-
mentorum eius, ſed etiam dixit, non ſum dignus pro-
cumbens ſoluere corrigiam calciamentorum eius.
Mar.1.& tamen non poteſt eſſe maior ſubiectio. Ideo
ſignabat Ioannes,quòd non ſolùm ipſe non erat ęqua
lis Ieſu, ſed quòd nullo modo erat ei comparabilis,
ſcilicet, quòd diſtabant in infinitum. Nam ſi aliquo
modo Ioannes & Ieſus eſſent comparabiles: eſſet
Ioannes aliquid reſpectu Ieſu licèt paruum. Non pote
rat autem minus eſſe, quam vt procumbens ſolueret
corrigiam calciamentorum eius. Ad hoc tamen Ioan.
dicebat ſe non eſſe dignum: ergo Ioannes nihil erat
comparatus ad Chriſtum. Alias magnas laudes da-
bat Ioannes de Ieſu Ioan.3. Vbi cùm dicerent ei diſci-
puli ſui, quod Ieſus baptizaret, dixit Ioan. illum opor-
tet creſcere, me autem minui, ideſt. Ille debet perueni-
re ad magnum honorem, & famam: & ego debeo
ſemper diminui, ſcilicet, quia præſente eo, ego nihil
ſum,& non poſſum creſcere in fama, ſed oportet me
minui,& illum valde creſcere. Subdit tamen quòd in
hoc eſt gaudium eius impletum, ſcilicet: Ego non ve-
ni niſi vt iſte creſcat: ideo licèt ego diminuar, & ipſe
creſcat, non triſtor, ſed potius gaudium meum in hoc
completur. quia ego nihil aliud deſidero, cùm ad ni-
hil aliud venerim. Dixit etiam Ioannes, quòd Ieſus e-
rat ſuper omnes homines, eo quòd de cœlo venerat,
cæteri autem de terra. Ioan.3. Dicit etiam, quòd ipſe
eſt filius Dei: & quòd Pater tradidit omnia in manu
eius,& quòd dedit ei Spiritum ſine menſura, & quòd
qui non credidit in eum, non habet vitam æternam,
ſed ira Dei manet ſuper eum, & multa alia. eod. capit.
Vnde ita clarè Ioannes oſtendit Ieſum eſſe Meſſiam,
quod nihil clarius dici poteſt. Et hoc eſt ad quod ipſe
Ioannes Miſſus eſt.

Ad quid oportuit Ioannes mitti pro Chriſti teſtimonio. Quaſt. VIII.

QVAERITVR, ad quid oportuit Ioannes
mitti, vt perhiberet teſtimonium quòd Ieſus
eſſet Chriſtus: quia iſtud videbatur eſſe

A manifeſtum. Et primò quia ipſe oſtendebat in ſe ope-
ra Meſſiæ. Nam faciebat miracula, quæ nemo alius fe-
cerat. Ioan.15.ſcilicet: Si non veniſſem,& non feciſſẽ
opera, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.
Secundò quia manifeſtum fuerat Ieſum eſſe Meſſiã,
& Deum per aduentum Magorum de Oriente, &
ſtellam præcedentem eos. Vnde ipſi publicè petiue-
runt in Ieruſalem. Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorũ?
Quod de Meſſia intelligitur: ideo Herodes fecit eis
reſpondere de loco natiuitatis Meſſiæ, quærens a prin-
cipibus Sacerdotum vbi Chriſtus naſceretur: præce.c.
Dicendum quòd propter multa conſtabat Ieſum eſſe
Meſſiam: ita, vt negari non poſſet rationabiliter, nec
etiam ignorari: ſiquis non maligno animo reſpexiſſet
B ad geſta Ieſu. Deus tamen voluit, quòd homines ma-
nerent inexcuſabiles, ſi non reciperent Meſſiam: ma-
ximè ipſi Iudæi, ad quos primò mittebatur, & ideo ſu-
per probationes neceſſarias poſuit aliquas valde vtiles,
& adaptatas ipſis Iudæis: ſicut erat de miſſione Ioan.
ad oſtendendum Meſſiam. Nam Iudæi valde crede-
bant Ioanni, quia reputabant eum ſanctiſſimum vi-
rorum,& quidquid ille diceret crederent. Ipſe autem
teſtimonium perhibebat, quòd Ieſus eſſet filius Dei,
& Meſſias,& Redemptor ſeculi, vt patet Ioan.1.& di-
ctum eſt præcedenti quæſtione. Et erat iſta probatio
multum conueniens: cùm Iudæi valde crederent ipſi
Ioan. Erat etiam valde manifeſta. de qua dubitari non
poſſet, præſuppoſito quòd credere vellẽt Ioan. quia ip-
C ſe oſtendebat Ieſum digito: & dicebat, quòd ille erat
filius Dei, vel Meſſias. Ioan.1. Profuit etiam valde iſta
manifeſtatio per Ioannem, quia multi Iudęorũ ex hoc
credebant Chriſtum eſſe Meſſiam: ſicut illi diſcipuli
duo, qui audientes a Ioannem, quòd Ieſus tolleret pec
cata mundi ſecuti ſunt eum, & manſerunt cum eo,
Ioan.1. De alijs quoque Iudæis plurimi propter hoc
crediderunt in Ieſum, vt patet Ioan.1.ſcilicet: Et vene
rũt multi ad Ieſum,& dicebant, ꝙ omnia, quæ de iſto
Ioannes dixit vera erant,& ſequitur ibi, quòd credide-
runt in eum. Sed obijcietur, quòd non debuit Ioannes
venire ad oſtendendum Ieſum eſſe Meſſiam, quia in
probationibus eſt iſte modus, ꝙ poſtquam aliquis po-
ſuit probationem firmiſſimam, non eſt opus, quòd po
D nat probationem minorem, quia illa nihil addit ſuper
præcedentem. Sed ſi aliquis accumulat probatio-
nes debet ponere fortiores poſtquam poſuit debi-
les, quæ non ſufficiebant, quia tunc iſti addunt ad
illas, & complent quod illæ non potuerunt comple-
re. Ieſus autem habebat in ſe ipſo probationem firmiſ
ſimam ſuper oẽs probationes, ſcilicet, quia per mira-
cula inaudita oſtendebat ſe eſſe Meſſiam: ideo non e-
rat neceſſe Ioanni iſtum oſtendere. Nam magis per
illa miracula oſtẽdebatur Ieſum eſſe Meſſiam, quàm
per dictum Ioannis. Ita dixit Chriſtus: Ego teſtimo-
nium maius habeo Ioanne. Io.5.ideſt, Aliunde habeo
aliud teſtimonium, quod eſt maius, & efficacius ad
probandum me eſſe Meſſiam quàm Ioannis teſtimo
E nium. Dici poteſt uno modo, ꝙ probatio, quam facie
bat Chriſtus de ſe ipſo per miracula, erat magis ne-
ceſſaria, quàm probatio, quam faciebat Ioannes de eo
Iudæis: tamen erat magis accepta probatio Ioannis
propter deuotionem magnam, quam habebat ad eũ,
& propter ſanctitatem ipſius: ideo reſpectu ipſorum
iſta erat maior probatio, quàm probatio, quam facie-
bat Chriſtus per miracula. Sicut ſæpe uidemus mul-
tos homines tam circa ſpeculatiua, quam moralia,
quia magis eis creditur quibuſdam leuibus motiuis,
quam efficacioribus rationibus: eo, quod illa motiua
magis uidentur eis cõuenire. Et cùm Ariſt. primo Po-
ſteriorũ dicat, ꝙ probatio debet fieri ex his, quę ſunt,
vel videntur reſpondenti: ideo conueniens fuit proba
tionem

Probatio Chriſti per miracula erat maior ſimpliciter quam probatio Ioannis.

tionem istam fieri per Ioannem, quia efficax videbatur Iudæis. Secūdò potest dici ꝙ probatio quam faciebat Ioānes minor erat, quàm probatio, quæ fiebat per miracula Christi: & tamen non est hic aliqua mutatio ordinis in probando: eo ꝙ probatio, quæ per Ioannē fiebat præcessit probationem, quæ fiebat per Christum: quia Ioannes fuit præcursor, & ipse annunciauit Christum, vt uenturum, Ioan. 1. & infra in litera. Vnde Iesus nulla miracula fecerat, nec quicquam prædicauerat, nec discipulos habebat: quando Ioannes de ipso dixit, ꝙ erat filius Dei: & ꝙ erat Agnus tollens peccata mundi, eo. cap. Postea uero Christus incipiens prædicare cæpit miracula facere. Ideo probatio Ioan. quæ erat minor præcessit, & sic non est superflua accumulatio in eis. Vnde annunciatio Ioannis de Iesu etiā si secundùm Iudæos non causaret plenam probationem de Iesu, ꝙ esset Messias: tamen causabat quandam uehementem opinionem propter auctoritatem magnam Ioannis, ita ut, quando post Iesus prædicaret, & signa faceret Iudęi faciliter acquiescerent ei. Et sic Iudęis aliquibus accidit, qui uidentes opera Christi concordare uerbis, quę Ioannes dixerat de isto uera erant. Et dicitur ibi, ꝙ crediderunt in eum Ioann. 1. Tertiò potest dici, ꝙ licèt probatio Christi esset simpliciter maior, quàm testimonium Ioannis de eo: tamen probatio Ioannis uidebatur ex hoc maior, eo quòd erat magis determinata, & aperta: cùm ipse diceret: iste est filius Dei: & iste est, qui tollit peccata mundi: & iste solus est, qui descendit de cælo: cæteri autem de terra: & qui nō credit in istum ira Dei manet super eum: & qui credit habet uitam æternam. Ioann. 1. Eccles. 3. Nihil autem magis potest esse determinatum, & in quo minus dubitari posset: præsupposito, ꝙ aliqua auctoritas tribuatur loquenti. Ideo quantum ad hoc quodammodo probatio Ioannis excedebat probationem Christi, licèt simpliciter ab ea excederetur. Et sic erat conueniens. Nam probatio per miracula: licèt sit fortior, non est tam aperta: cùm miraculum non loquatur: ita ut dicat, iste est Messias. Quartò potest dici; ꝙ hoc fuit propter iniquitatem Iudæorum: quia quidam eorum calumniabantur miracula Christi dicētes, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum eiiciebat dæmonia. infra 12. & tamen uerbum Ioannis non poterant calumniari, nec audebant. Et hoc non solùm parui homines, & populares, sed etiā sapientes, & magni uiri inter Iudæos. Sic patet infra 21. quando Christus quæsiuit de summis sacerdotibus, & senioribus populi de baptismo Ioannis an esset a Deo, uel ab hominibus, & illi non ausi fuerunt dicere, ꝙ erat ab hominibus: quia dicitur ibi, quòd timebant populum, eo quòd omnes habebant Ioannē, ut prophetam: ita nunc, cùm diceret eis de Iesu, quòd erat Messias, crederent, uel saltem non auderent ita manifestè negare propter testimonium Ioannis, cui contradicere non audebant. Considerandum tamen, ꝙ in hoc apparuit magna iniquitas Iudęorum, qui ipsi putauerunt de Ioanne, quod esset Messias, & si ipse voluisset dicere, quòd erat Messias credidissent ei. Nā propter hoc miserant ad interrogandum eum, an esset Messias. Ioann. 1. Et tamen postea, cùm ipse testimonium perhibuit, quòd ipse non erat Messias, sed Iesus erat Messias. Ioann. 1. noluerunt recipere Iesum tanquam Messiam: & tamen magis credendum erat Ioanni dicenti alium esse Messiam, quàm seipsum: quia pro seipso testimonium cuiuslibet est infirmum: cùm quilibet sibi ipsi naturaliter faueat. Pro alio autē est efficax. Et tamen Ioannes testificabatur Iesum esse Messiam sæpissime, & magno conatu: & tamen noluerunt recipere eum. Quod videbatur procedere ex quadam inuidia, vel iniquitate, scilicet, quia speciali

F ter Iesum oderant, & nolebant cōmedere aliquod bonū. Quintò Ioānis probatio erat cōueniēs, qa erat multū particularis: nā nō solū oībus ī generali annūciabat de Messia, sed etiam cuilibet in particulari. Quòd cū aliquis baptizabatur ab eo annunciabat ei de Messia, quia baptismum Ioannis fiebat in nomine venturi, vt colligitur Act. 19. & infra declarabitur in quadam quæstione, & istud valde proficiebat, & quantum ad istum modum erat maior, probatio autē Christi non. Sextò potest dici, quòd dato, quòd probatio Ioannis sit minor, quàm probatio Christi, quod verum est, tamen totaliter posteris vtilis est: quia licèt ista non maximè probet, multum tamen confert: & hoc sufficit ad hoc quòd Ioannes mitteretur: quia Deus in procu

G ratione salutis nostræ, non solum ministrauit ea, quæ erant simpliciter necessaria: sed etiam ea, quæ erant aliquo modo vtilia. Ad secundū de apparitione stellę, & aduentu Magorum dici potest. Vno modo, quia licèt satis indicaret Messiam esse natum, tamen non indicabat quis erat ille: ideo adhuc erat necessarium signum per quod cognosceretur quis erat. Et ista fuit annunciatio Ioannis, in qua ostendebatur persona, cùm ipse diceret, iste est Messias, vel filius Dei. Ioan. 1. Secundò potest dici, quòd licèt ille aduentus Magorum probaret aliquid de Messia: tamen iam transierat a multis annis, scilicet, quasi triginta, & fortè venerat in obliuionem, uel non multum aduerteretur ad illum: ideo necessarium erat aliquod signum, quod de

H nouo moneret: & sic erat aduentus Ioannis. Tertiò potest dici, ꝙ cùm Herodes occidit omnes pueros, qui erāt in Bethlehem, & finibus eius, quando uenerunt Magi, ut occideret illū Puerum quem Magi regem natum esse dicebant, præcedenti capit. possent putare, ꝙ puer de quo Magi locuti fuerant mortuus erat: ideo ex illa parte, non cognoscerent sufficienter Messiam: ideo debuit dari aliud signum ad ostendendum Messiam, sicut erat istud testimonium Ioannis.

An prędicatio Ioannis necessaria fuerit propter Christum. Quæstio IX.

I QVAERITVR circa prædicationem Ioannis, quia dicebat supra, quòd fuit prędicatio sua necessaria propter Christum non solùm ad indicādum eum, sed propter legem quam Christus daturus erat. Et dicet aliquis, quòd non fuit auctoritate, quòd Ioannes prædicaret aliquid ultra legem Moysi ad disponēdum homines ad legem Christi: cùm per legem Moysi sufficienter disponerentur. Dicendum, ꝙ lex Christi fuit perfectissima, qua nullā decuit esse perfectiorem: & per quam homines efficiuntur simpliciter boni. Et quia perfectio non potest competere homini subito, uel a principio: oportuit, ꝙ ad suscipiendum legem Christi præcederet alia lex

K disponens homines aliqualiter ad perfectionem istius suscipiendam. Sic patet in naturalibus, quia natura in processu suo semper incipit ab imperfectis, & paulatim tendit ad perfectionem: ultimum autem, quod ipsa natura consequitur est perfectio rei. Si autem natura inciperet a perfectis, non esset motus in natura: quia ubi inciperet ibi finiret, & non esset medium inter inchoationem, & complementum. Et sic non esset successio, nec motus. Et tamen motus est in natura uia ad omne, quod acquiritur: ideo natura non incipit a perfectis. Et propter hoc dicitur, quòd motus est actus entis imperfecti, vel in potentia, quod idem est. Ita est in uia doctrinę speculatiuę, vel practicæ. Nam in speculatiuis circa principia primo quis immoratur

moratur, & in ea, quæ vocantur rudimenta artis: postea vero tendit ad ea, quæ firmiora, & magis occulta sunt in ipsa arte. Sic quoque in moralibus. Nam non confestim debet quis erudiri circa doctrinam viri, quæ hominem perficit: sed circa ipsa principia, vel præambula quædam operationis, scilicet, vt erudiatur homo rectè tristari, & rectè gaudere: vt per hoc aliciatur ad bonum, in quo gaudendum est, & prompte agat illud, & à malo recedat, vel detestetur tanquam tristabile, cùm fuerit eruditus ad tristãdum de talibus. Et ista est optima doctrina paruulorum erudiendorum, scilicet, assuefieri ad rectè tristari, & gaudere. vt ait Paulus, & cõmendat hanc doctrinam Aristoteles secundo Ethicorum. Ita debet esse circa politica, in quibus consistit positio legis, scilicet, quòd homines nondum eruditos, nec assuefactos in aliqua lege, non oportet subito ponere in lege perfecta: quia esset eis valde difficilis, & non possent illam obseruare. Ideo instruendi sunt per quasdam leges minus perfectas. Sic igitur respectu legis Christi fuit conueniens aliam legem præcedere, vt disponeret ad illam assuefaciendo homines ad aliqua opera bona, per quę facilius venirent ad legem Christi: ista autem fuit lex Moysi, quæ bona quidem erat, licèt non perfecta: quia multas imperfectiones admittebat secum: fuit tamen quidam gradus perueniendi in ipsam legem Christi. Istam enim comparationem ponit Apostolus ad Gala. 3. dicens, quòd lex fuit pedagogus noster in Christo, idest: Sicut Pedagogi sunt respectu paruulorum: quia erudiunt eos in aliquibus præceptis imperfectis, & per timorem: ita fuit lex Moysi: quia erudiuit homines per timorem in præceptis imperfectis, quæ dirigebant ad Christum, idest, ad legem eius: sicut præcepta, in quibus pedagogus instruit puerum ordinantur ad præcepta illa, vel mores, qui debent ei competere, quando fuerit vir. Item Apostolus comparat legem Moysi ad legem Christi, sicut rudimenta alicuius artis, siue principia eius ad solidam cognitionem ipsius artis. Vnde dicit ad Gala. 4. Itaque nos cùm essemus paruuli, sub elementis mundi, eramus seruientes, idest, cùm nos eramus in lege Moysi, in qua eramus in statu paruulorum, eramus seruientes elementis, & primordijs legis, quæ sunt elementa legis. Nam elementum est primum principium per quod est res composita. Et ob hoc literæ vocantur elementa vocis secundùm Priscianum, eo quòd sunt primæ partes ex quibus vox componitur. Et sic accipitur primo Phi. scilicet, quòd tunc intelligimus rem aliquam, quando cognoscimus principia, & causas eius, vsque ad elementa. Et sic principia in legislatione, & quę sunt prima, & minus perfecta, vocantur elementa legislationis. Ita lex Moysi: quia continebat præcepta imperfecta respectu legis magis perfectæ dicebatur continere elementa, & manentes in illa lege dicebantur manere sub elemẽtis seruientes. Quod autem intelligat Apostolus de hoc, patet: quia eod. cap. paulò post hoc dicitur: Nunc autem, cùm cognouistis Deum, quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elemẽta, quibus denuo seruire vultis? Loquitur ibi de Iudæis, qui ad Christum conuersi fuerant, & rursus redibant ad obseruandum cæremonias Mosaycas. Quod patet, cùm subditur ibi: Dies obseruatis, menses, & tempora, & annos: timeo, ne forte sine causa laborauerim in vobis, idest, quia obseruatis dies festorum secũdùm legem Moysi timeo, quòd labor meus, qui fuit conuertendo vos ad Christum, fuit sine causa, idest, inutilis. Et sic lex Moysi ad legem Christi ordinatur, & præcedit tanquam perfectum ad imperfectum. Et quia adhuc inter legem Moysi & legem Christi erat magna differentia perfe-

A ctionis: non poterat homo transire immediatè de illa ad istam, sed oportebat poni quosdam gradus medios. Et ita fuit de prædicatione Ioannis. Nam ipse dedit præcepta, quæ erant perfectiora, quàm in lege Moysi, & tamen non erant ita perfecta sicut præcepta legis Christi. Patet, quia in lege Moysi homines inducebantur principaliter ad opera iustitiæ, scilicet, quòd vnus non noceret alteri. Et istud adhuc non perfectè fiebat, cùm permitteretur quòd Iudęi darent ad vsuram extraneis, etiam conuersis ad Iudaismum, qui non erant de genere Iudæorum: Deutero. 23. Et si aliquãdo inducebant ad aliqua opera misericordię, erant illa parua. Ioannes autẽ induxit ad maiora: quia dixit, qui habent duas tunicas, det vnam non habenti.

B Luc. 3. Lex autem Christi ad maiorẽ valde perfectionem incitat, siue in præceptis, siue in consilijs. De præceptis patet, quia non solùm vetat fornicari: sed etiam omnes illicitos appetitus frenare iubet, dicens: quòd si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, iã mæchatus est in corde suo. infra 5. Sic etiã de inimicis diligendis, & similibus. eod. ca. De consilijs magis manifestum est, sicut illud: Si vis esse perfectus vade, & vende vniuersa, quæ habes, & da pauperibus. infra 19. Et si quis te percusserit in vna maxilla præbe ei & alteram. Et si quis vult prætendere tecum, & tollere à te tunicam, da ei & pallium: & multa similia. infra 5. Et sic lex Christi fuit adhuc perfectior, quã præcepta Ioannis. Ideo conueniens fuit, ꝙ non conuerterentur

C de lege Moysi immediatè ad legem Christi: sed per rationis medium, scilicet, per præcepta prædicationis Ioannis, per quæ disponebatur plebs, vt esset perfecta. Et ad hoc Ioã. venerat, ꝑparare Dño plebem perfectã. Luc. 1. Hoc etiã obseruatur in lege Christi. Nam licèt ipsa sit similiter perfecta, non immediatè debent surgere ad perfectionẽ omnes, qui in ea viuunt, sed prius incipientes a minoribus pręceptis, quæ sunt quasi puerilia tendant ad maiora, quę sunt quasi cibus virorum. Sic patet infra Corin. 3. ſ. Ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquã paruulis in Christo lac vobis potum dedi non escam. Nondum enim poteratis, sed, nec nunc potestis. Quasi dicat: sicut paruuli non possunt comedere cibum

D solidum, sed viuunt lacte: ita & vos, cùm sitis paruuli in Christo, idest, in doctrina Christi, non potuistis accipere istam, i. præcepta fortia, sed lac, i. præcepta tenera, & minora. Sic etiam dixit Beatus Petrus eis, quos nouiter conuertebat. 1. Pet. 2. ſ. Sicut modo geniti infantes lac rationabile sine dolo concupiscite: vt in eo crescatis in salutem, idest: Sicut paruuli nouiter geniti debent velle lac, & non cibum: ita vos modo geniti in Christo concupiscite lac rationabile, idest, lac doctrinæ fidei, quod non est lac materiale, sed intellectuale, vel rationale. Et hoc vt in Christo crescatis, idest, per ista parua præcepta, quæ vocantur lac crescatis in salutem, idest, veniendo ad præcepta perfecta, per quæ saluemini.

E

An præcepta Ioannis deberent poni per modum legis. Quæstio. X.

QVAERITVR, cùm præcepta prædicationis Ioannis debuerunt esse media inter legẽ Christi, & Moysi, vt dictum est præcedenti quæst. an debuerunt poni per modum legis, ita ꝙ daretur vna lex à Ioan. sicut data est alia ꝑ Moysen. Aliquis dicet, ꝙ sic: quia non fuit maior ratio de lege Moysi quàm de præceptis Ioan. Quia lex Moysi non est data, vt semper maneret: sed solũ, vt disponeret ad legem Christi sicut perfectũ ad imperfectũ, vt dictum est præced. quæst. præcepta aũt Ioã. sic ẽt disponebant

X ad

ad Christum, ideo debuerunt esse lex, ut etiam data Moysi. Vel si præcepta erant, debuerunt esse lex. Secundò patet, quia adhuc dicta Ioan. videntur habere magis rationem legis, quia perfectiora sunt quàm dicta legis Moysi, vt diximus præcedenti quæst. & immediatius ordinant in legem Christi, quã lex Moysi, cùm inter illa, & legem Christi nihil sit, & tamen aliquid est inter legem Christi, & legem Moysi. Dicẽdũ; ꝙ licèt Ioan. debuit dare aliqua præcepta, non debuerunt illa esse, vt lex, quæ esset distincta a lege Moysi: sed solùm præcepta quædam, quæ licèt obligarent; legem tñ per se non facerent. Et hoc propter multa. Primò quia lex dicit quendam statum totalem, idest, complementum ad regulationem omnium actionum ipsorum viuentium sub lege, quia qui viuunt sub lege, volunt per illam vitam suam regulare. Si autem illa non contineat præcepta ad dirigendas omnes actiones, non poterunt manentes sub ea uiuere per illam solam; sed etiam oportet recurrere ad alias leges, a quibus accipiant complementum. Et tunc idem populus stabit sub diuersis legibus. Quod non est possibile, quia ad nullam illarum pertineret, & nulla vocaretur lex illius populi: quia non magis vna, quàm altera. Item quia populus distinguitur à populo per diuersam legislationem: ita, vt qui habent diuersam legislationem idem populus esse non possint. Et non solum hoc: imò si idem populus diuersis temporibus diuersas leges accipiat, ita quòd desinente vna legislatione incipiat alia: non vocabitur idem populus; quia iuxta Aristotelem 3. Politicorum, non est idem Chorus si mutat melodiam de Dorica in Phrygiam, vel è contrario, etiam si sint idem homines: ita non est idem populus, si mutetur genus principatus, vel legislatio. Item patet, quia oportet ciues participare loco, & lege, & principatu 3. Politicorum. Sicut ergo illi, qui non habitant in eadem vrbe non sunt idem populus, ita qui non habent eandem legem, non sunt idem populus, vel gens. Ob hoc ergo necesse est legislationem sub qua aliqua gens uiuere debet esse perfectam, id est continere præcepta pro omnibus actionibus, vt non oporteat recurrere ad aliam legem. Ita erat de lege Moysi: quia completè habebat omnia præcepta, per quæ homines possent regulari, siue respectu Dei, siue respectu proximi. Nam respectu Dei habebant cæremonialia, quę sufficiẽter dirigebant eos in omnibus, quæ ad Deum facere deberent. Respectu proximorum dirigebant eos iudicialiter: respectu vtriusque dirigebant eos ad moralia: quia illorum quædã sunt ad Deum, plurima autem ad proximum. Et ista præcepta ita completè sufficiebant ad dirigendum Iudæos: quòd Deus volebat, quòd nihil amplius facerent, quàm quod eis imperatum erat. Deuter. 12. c. Quod præcipio tibi hoc tantùm facito Domino Deo tuo, nec minuas quicquam, nec addas. Ioan. tamẽ pauca præcepta prædicabat, quæ non erant sufficientia ad regulandam totam vitã, vt patet Luc. 3. vbi ponuntur ea, quæ Io. prædicabat: ideo non debuerunt præcepta Ioannis esse aliqua lex distincta à lege Moysi. Secũdò quia cùm lex ponatur ad dirigendum statum totius populi, vel gentis, ponitur pro longo tempore, & debet esse aliquid permanens; quia aliàs videbitur ante desinere lex, quàm incipiat. Sed ea quæ Ioan. dicebat tẽpore pauco mansura erant; ideo non potuerunt esse lex. Patet hoc, quia si lex Ioan. esset distincta à lege Moysi, & Christi, non duraret nisi quousque inciperet lex Christi, & tamẽ lex Christi incepit eo prędicante, vel saltem post mortem suam; ideo lex Ioannis non duraret nisi vsque ad mortem Christi. Et sic non duraret nisi tribus annis, uel quasi: & quasi desine-

Præcepta Io. non debebãt esse lex.

F ret esse, quando inciperet: quod non conueniebat legi. Item patet, quia magnum inconueniens est subitò legem poni, & subitò tolli. Nam non solùm in lege bona, sed etiam in lege mala non debet fieri subita mutatio. Sic enim dicit Arist. secundo Politic. cap. de Politia Hippodami Erifontis: vbi quæritur; an quandocunque lex inueniatur esse mala, debeat tolli, & poni bona lex, vel alia melior. Et dicitur, quòd non debet mutari, etiam si sit mala, nisi sit valde mala: vt tollerari non possit sine magno damno subiectorum. Sicut dicit esse de quibusdam legibus datis ab hominibus insipientibus saluatis ex
G diluuijs, & corruptionibus; qui propter inexperientiam actuum politicorum inconuenientes leges tradunt. Sicut dicit fuisse in Græcia quandam legem, quòd liceret cuique vendere vxorem suam pro ferro, & non pro alia re. Similes autem leges quomodocunque inueniantur non sunt tollerandæ. Cæterę autem, etiam si aliquid iniquitatis contineant, manere debent. Quia minus malum est Politiæ tollerare aliquid mali in lege, quàm quòd quandocunque inueniatur in ea aliquis defectus tollatur, & ponatur alia: quia sic continget leges frequenter mutari, & per talem mutationem populus efficietur insolens, & promptus ad excutiendum iugum legis. Quia lex, quæ pauco tempore durat, non subijcit colla hominum sibi; cùm raro per eam iudicentur, & sic assuefient ad nulli legi obediendum, cùm sæpe leges de
H collo suo excutiant. Obligatio autem, & obseruatio legis ad hoc, quòd homines ei se subdant pendet ex quadam auctoritate, & maiestate eius, cùm naturaliter non obliget. Ista autem auctoritas acquiritur per diuturnitatem temporum, cùm homines non meminerint vixisse aliquando sine illa lege: & proauos suos sub illa etiam mansisse. Ex hoc acquiritur ipsi legi quædam reuerentia, secundùm quam putamus dignum esse obedire illi, & est iam nobis quasi conuersum in natura illi subditos esse, cùm semper subditi fuerimus. Et ex hoc consequenter putamus indignum violari, vel tolli, per quod tota vita nostra, & proauorum nostrorum regulata est. Ista autem est maiestas, & reuerentia legum, secundùm quam eas
I sanctas vocamus: quasi sint aliquid valde sacrum, contra quod agere non liceat. Hac autem maiestate ablata à lege nihil boni manet, quia non seruabitur. Et tamen istud acquiritur per diuturnitatem temporis. Ideo nihil est quod magis legi noceat, quàm frequenter mutari. Si tamen Ioannis præcepta essent, vt lex: oportebat istam legem immediatè tolli, quia vix esset data, cùm deberet cessare: cùm ad dandum eam & ad manendum solum esset tempus triennij, vel quasi, scilicet, vsque ad mortem Christi: ideo non debuit Ioannes ponere dicta sua tanquam legem distinctam à lege Moysi, & Christi, ne immediatè tolleretur. De lege autem politica, quæ importat peccatum mortale, an legislator, vel populus obligetur eam tollere quandocunque inueniat eam continere peccatum,
K declarabitur in libro nostro de quinque legibus. Tertiò non debuit Ioannes dare legem: quia non erat prænunciatum de eo, quod daret legem. Et tamen non mouerentur homines ad tantam mutationem facientem adueniente lege subitò, nisi prænunciatum esset, quòd talis deberet lex dari. Sic patet de lege Christi, quia de hac prænunciatum est, quòd dari deberet, sicut dicitur Ierem. 31. Ecce dies veniunt, & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum: non secundùm pactum, quod pepigi cum patribus vestris in die, qua appræhendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti, pactum quod irritum fecerunt: sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo

mo Israel, scilicet, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde ipsorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et quando Apostolus volebat probare legem Christi esse suscipiendam a Iudæis, dixit illam esse iam prænunciatam: & induxit allegatam auctoritatem: vt patet ad Hebr. 8. De Ioanne autem non prænunciatum fuerat, quòd daret aliquam legem: ideo non reciperetur, & sic nō debuit dare. Quartò patet, quia si Ioannes daret legem distinctam a lege Moysi, præiudicaret hoc valde legi Christi. Nam Iere. 31. prænunciatum erat, quòd deberet dari lex noua: & cessaret lex Moysi. Si autem Ioannes daret legem, cùm esset vir sanctus, putarent Iudæi, quòd illa lex erat, de qua prænunciauerat Ieremias, & postea nollent recipere legem Christi, quasi nulla alia lex iam superuentura esset. Non ergo debuit Ioannes dare legem. Quintò, quia si Ioannes daret legem distinctam a lege Moysi, oportebat, vt cessaret lex Moysi. Nam lex Christi, non dicitur propter aliud esse alia a lege Moysi: nisi quia fecit illam cessare: ita vt, qui iam custodiret legem Moysi, peccaret, & non proficeret ei lex Christi. ad Galatas quinto, scilicet: Si circumcidimini Christus vobis nihil prodest. Si enim lex Christi non abstulisset legem Moysi, esset eadem lex, & lex Christi nihil esset nisi quædam additio ad legem Moysi, & non faceret nouam legem: sed vocaretur semper lex Moysi: sicut post Moysem multi prophetæ dederunt plurima præcepta: & tamen non dicuntur dedisse aliquam legem, eo quòd per illa non tollebatur lex Moysi, sed manebat simul cum eis. Sicut patet de Dauid, qui multa præcepta, & ordinationes dedit circa cultum Dei, & officia ministrorum sacerdotum, & leuitarum, cantorum, ianitorum, & thesauriorum. 1. Paralipom. 13. vsque ad 7. & tamen ipse non dicitur dedisse legem, sed totum vocatur lex Moysi, nec vocatur lex distincta. Lex autem Ioannis non debebat excludere legem Moysi: ideo non poterat esse lex distincta ab illa. Et patet hoc: quia vna lex non excludit aliam, nisi ponat præcepta contraria. Nam etiam secundum naturam destructio non fit nisi a contrarijs. Sic lex Christi exclusit legem Moysi: quia posuit præcepta contraria saltem in quibusdam, vt patet infra 5. Præcepta autem Ioannis non erant contraria præceptis legis Moysi, vt patet Luc. 3. ergo non excluderet lex Ioannis legem Moysi. Scdò patet, quia nullam causam excludendi illam habebat lex Ioan. Lex enim Christi habet causam excludendi legem Moysi, quia lex Christi est sicut perfectum, & lex Moysi, sicut imperfectū, sed adueniente perfecto, non potest manere imperfectio. 1. Corint. 13. s. Cùm venerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est. s. imperfectum. Item, quia lex Christi, & Moysi se habent sicut vir, & paruulus: & tamen non potest aliquis esse simul vir, & paruulus: ideo non poterant manere simul lex Christi, & Moysi. Patet hoc ad Gal. 3. & 4. vbi legem Moysi vocat Apostolus puerum sub Pedagogo, & legem Christi virum perfectum non habentem Pedagogum. Etiam dicit esse legem Moysi, vel existentes in ea sicut hæredes paruulos, qui cùm sint Domini omnium, nihil habent vsque ad tempus præfinitum a Patre: sed sunt sub curatoribus, & actoribus. Legem autem Christi vocat tempus libertatis, quando hæres potest libere administrare non habens tutores, nec actores. Item lex Christi fuit sicut finis; & lex Moysi sicut id, quod est ad finem: Et tamen non possunt stare simul finis, & quod est ad finem, sed vno habito cessat alterum, sicut habito termino, cessat motus: ideo adueniente lege Christi non debebat, nec poterat manere lex Moysi. Lex

A tamen Ioannis, si aliquam daret, non erat respectu legis Moysi, sicut finis, & ea quæ sunt ad finem: quia non erat vna propter alteram, sed ambæ propter legem, ideo lex Ioannis non debebat tollere legem Moysi. Item lex Christi, & Moysi se habent sicut figura, & figuratum: & sicut vmbra, & corpus: & tamen existente figurato cessat figura, uel signum: & adueniente corpore non attendimus ad vmbram: ideo aduenīete lege Christi, superflua erat lex Moysi. Patet hoc ad Hebræos vndecimo, scilicet: Vmbram enim futurorum bonorum habet lex, & non ipsam imaginem, idest. Lex Moysi habet vmbram futurorum bonorum, & non habet imaginem, i. non continet ipsam rem bonam quam repræsentat. Lex autem
B Ioan. non se haberet sic ad legem Moysi, quia vtraq; esset sicut vmbra, cùm neutra contineret gratiam, & perfectionem, quod solùm competebat legi Christi: ideo non cessaret vna per alteram, & sic non posset esse lex Ioannis distincta a lege Moysi. Sextò ad principale patet, quia Ioannes non erat facturus nisi id ad quod mittebatur. Ipse autem non mittebatur ad dandum aliquam legem: sed solùm ad annunciandum Christum: ideo non debebat dare legem: sed præcepta, quæ non facerent legem distinctam a lege Moysi. Septimò, quia non est ponenda pluralitas sine necessitate: ideo si Ioannes poterat facere id, ad quod mittebatur non dando legem, non erat conueniens quòd daret legem. Et tamen non erat necessaria ali-
C qua lex ad opera, quæ Ioannes faciebat: ideo non debuit legem dare. Patet hoc quia duo erant opera, ad quæ Ioannes missus erat, vt supra dictum est, scilicet, ostendere Iesum esse Messiam, & per prædicationem suam disponere homines ad suscipiēdam legem Christi. Ad primum non erat necessaria lex, quia lex iubet, vel vetat, & non consistit in affirmando, vel negando. Ostendere tamen Iesum esse Messiam erat solùm quædam assertio, vel demonstratio: ideo non erat ad hoc necessaria lex, nec aliquo modo vtilis. De secundo patet, quia populus disponi debebat per aliqua præcepta, quæ Ioannes daret, quæ essent magis perfecta, quàm præcepta legis Moysi: ꝙ tamen ista darentur per modū legis distinctæ a lege Moysi, vel non
D essent aliquid distinctum, non differebat quantum ad hoc, quòd populus per illa præcepta disponeretur, si populus illa recipiebat. Ad primum in contrarium cùm dicitur, quòd non fuit maior causa de præceptis Moysi, quàm Ioannes, dicendum ꝙ valde maior fuit: quia præcepta annunciata populo per Moysem fuerunt data populo ad manendum sub illis longo tempore: quia plures, quàm mille & quingenti anni fuerunt a lege data per Moysem vsq; ad Christi mortem, quando cessauit. Et pro tanto tempore populus egebat aliqua lege, in qua maneret. Mandata autem Ioan. non poterant ad plus manere tribus annis: vt declaratum est supra, & pro tam pauco non erat lex necessaria, immo nec conueniens. Item quia mandata
E Moysi fuerunt tot quot sufficiebant ad regendam totam vitam humanam sine alia lege: ideo poterant habere per se nomen legis. Mandata autem Ioannis erant pauca, & non sufficiebant ad hoc quòd esset lex. Multæ quoque aliæ rationes differentiæ de hoc supra positæ sunt. Ad secundum dicendnm, quòd præcepta Ioannis perfectiora erant præceptis Moysi: non tamen propter hoc habent potius rationem legis quàm præcepta Moysi. Sic patet de consilijs, & præceptis noui testamenti: quia consilia sunt perfectiora, quàm præcepta: & tamen præcepta vocantur lex, & consilia non: quia pręcepta obligant, & non consilia. Et tamen lex obligat: quia lex a ligando, idest obligando dicitur. Et sic licèt mandata

Responsio ad primam rationem in oppositum.

Responsio ad secūdam rationem.

Ioannis essent perfectiora, non sequitur, quòd essent lex.

Ex quo data fuit lex Moysi, & pręcepta Ioannis ad disponendum Iudæos ad legem Christi; an etiam Gentilibus dari debuit aliqua lex ante Christi legem.

Quæstio XI.

QVAERITVR, cùm dictum sit, ꝙ data fuit lex Moysi ad disponendum Iudæos ad legem Christi: & post illam pręcepta Ioannis: quia lex Moysi nō perfectè disponebat: an debuit dari aliqua lex gentilibus antequàm susciperent legē Christi. Aliquis dicet quòd sic, quia non solùm Iudæi recepturi erant, sed etiam gentiles; sicut ergo Iudæi habuerunt duo dispositiua ad legem Christi, scilicet, legem Moysi, & præcepta Ioannis, debuerunt Gentiles habere aliquod, scilicet, aliquam legem. Quidam dicunt, ꝙ habuerunt legē naturalem in cordibus suis, quæ disponebat eos ad legem naturalem Christi, & ꝑ illam ita ipsi disponerētur sicut Iudæi per legē Moysi, Sic dicitur ad Ro. 2. ꝙ gentes, q̃ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legē non habentes ipsi sibi sunt lex: q ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: testimonium reddente illis cōscientia ipsorum. Dicendum ꝙ hoc non stat: quia licèt ista lex naturalis in homine sit: non tamen sufficit disponere hominem ad perfectionem qualis est in lege Christi. Et patet hoc ex duobus. Primò, quia in nulla pollitia est aliqua legislatio perfecta, sed quæcumque legislatio humana permittit multa mala, Quia si vellet omnia prohibere, non posset lex tollerari. Si tamen homines per legem naturæ disponerentur ad ꝑfectionem, possent omnes politię habere legislationes perfectas, eo ꝙ omnes homines habent in cordibus suis legem naturalem. Non ergo sufficit aliquis disponi ad perfectionem per solam legem naturalem. Secūdò patet, quia si per legem naturalem possent homines sufficiēter disponi ad perfectionem, frustra fuisset dari legem Moysi, & postea præcepta Ioannis, ut disponerentur Iudæi per ea ad legem Christi, quæ perfecta erat. Et tamen non fuerunt ista frustra, cùm a Deo data sint; ergo per solam legem naturalem non potest quis sufficienter disponi ad perfectionem. Dicendum ꝙ gentiles non disponebantur perfectè per legem naturalem ad legem Christi, quæ erat perfecta; sed suppletur indispositio per gratiam, quæ datur in lege Christi. Ista enim est causa, quare sola lex Christi vetat omnia mala, scilicet, quia in ipsa sola datur gratia: quia legislator eius potest dare gratiā obseruatoribus. Et sic licèt mandata sint perfecta, & per hoc difficilia ad obseruandum, legislator tamē facilitat hominem ad obseruanda per gratiam, quam confert obseruatoribus; secundùm quam omnia dura facilia efficiuntur; Legislator autem, qui est purus homo, non potest dare gratiam, secūdùm quam difficultas legis alleuietur: ideo nō debet uetare omnia mala; quia obligaret subditos suos ad plus, quàm ipsi possunt secundùm id, in quo subditi eius sunt, idest, inquantum sunt homines solū naturaliter viuentes. Legislator Moysi dare poterat gratiam; quia uerus Deus: & tamen noluit dare gratiā per exercitationem illius legis: quia non decuit gratiā præcedere ipsum Christum; sicut dicitur Ioan. 1. Lex per Moysem data est: gratia autem per Iesum Christū facta est. Et sic cùm Deus disponeret non dare gratiā per exercitationem legis Moysi, debuit etiā non prohibere omnia mala; sicut nec prohibent legislatores, qui sunt puri homines. Et ita fecit, ꝙ aliqua mala permisit: sola autem lex Christi est, in qua nullum malū permittitur. Et non est difficile obseruari, eo, quòd iste

F solus legislator gratiam dedit; & in hac sola lege per obseruationem eius gratia datur. Et sic quicunque homo etiam si non fuerit prius dispositus, potest subire hanc difficultatem, quæ uidetur esse in lege Christi quantumcunq; sit perfecta: cùm in ipsa detur gratia, per quā difficilia reddantur facilia. Quare in lege Moysi non fuit data gratia, cùm Deus dedisset eam, & legislatores possint dare leges perfectas: & an peccent dimittendo quædam peccata manifesta impunita, declaratum est in libro nostro defensorio trium conclusionum contra æmulos. Sed nunc dicetur, si lex Christi propter suam gratiam adiunctam sufficiēter disponit hominem ad seruandum ipsam legem, ēt si prius non fuerit dispositus, non oportebat, ꝙ daretur lex Moysi, G nec postea præcepta Ioannis ad disponendum ad legem Christi. Dicendum ꝙ pro Iudęis suscepturis legem Christi a principio fuit necessaria aliqua dispositio, quæ facta est per legem Moysi, & præcepta Ioannis: pro gentilibus autem non fuit necessaria aliqua dispositio, nec aliqua lex præcedens. Ratio diuersitatis est, quia Iudæi debebant recipere legem Christi ante mortem eius: gentiles uero post mortem. Et pro suscipiētibus ante mortem Christi fuit necessaria dispositio: & pro suscipientibus postea non fuit necessaria. Prima pars patet: quia Christus ex die, quo incepit prędicare usque ad mortem suam, quod fuit triennium, aut parum plus, semper prædicauit Iudęis, & nunquā gentilibus, nec uolebat facere aliqua miracula ad uti- H litatem gentilium. Sic patet infra 15. quando Chananæa petiuit filiam suam liberari a demonio. Nam dixit Christus, Non sum missus nisi ad oues quę perierunt domus Israel. Sic etiam quando quidam Centurio petebat a Christo, ꝙ sanaret quendam seruum eius, & ille erat gentilis, & non ausus est per se rogare Iesum: sed misit ad illum seniores Iudæorum, qui dicebant: dignus est, ut ei hoc præstes: diligit enim gentem nostrā, & synagogam ipsę edificauit nobis. Luc. 7. ex quo apparet, quòd ipse non audebat rogare, & ob hoc misit ad Iesum seniores Iudæorum, ut rogarent. Si tamen ipse solitus esset præstare sanitatem Gentilibus, & prædicare eis, non oportebat, quòd Centurio mitteret Iudęos ad Iesum; sed ipse per se I rogaret. Nisi forte aliquis dicat, quòd erat uir ualde honorabilis, & noluit per seipsum ire, sed misit Iudæos. Nam hoc non stat, quia potius fuit ualde humilis, cùm dixerit; Domine non sum dignus, ut sub tectum meum intres. eo. cap. Etiam; quia si ex superbia ipse noluisset ad Christum ire: Christus cognoscēs præcordia non præstaret ei sanitatem quam petebat. Et non solùm Christus nunquam prędicauit Gentilibus: sed etiam quamdiu ipse uixit, dixit Apostolis, ꝙ nunquam prædicarent Gentilibus, infra 10. & Mar. 6. & Luc. 9. f. In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum non introieritis: sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Per prædicationē ergo Christi, & apostolorum Iudæi susceperunt legē Christi ante mortem eius. Gentiles autem post mor- K tem illius susceperunt eam, quia tunc incæpit eis prædicari. Christus namque viuens uetuerat prædicare Gentilibus; cùm ascensurus esset in cœlum, iussit prædicari Euangelium Gentilibus Marci ultimo, scilicet, Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Et infra 18. dicitur. Euntes docete omnes Gentes. Hoc fecerunt apostoli post Christi mortem. Secunda pars patet, quia ante mortē Christi non dabatur gratia pet obseruationem legis, nec perficiebantur homines per eam: sed solùm post resurrectionem suam, & missionem spiritus sancti. Et patet hoc, quia apostoli fuerunt cū Christo a principio prædicationis suæ usq; ad mortē, & con-

& conuerſabantur cum eo die & nocte, & docebat eos ſemper declarans eis ſolis ſecreta, ſcilicet. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: cæteris autem in parabolis infra. 13. Et intantum familiariter loquebatur eis ſecreta ſua, quòd uocabat illos amicos propter iſtam conuerſationem. Ioan. 15. ſcilicet. Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo nota feci vobis. Et tamen, cum tota iſta familiaritate Chriſti erant uiri imperfecti. Nam adhuc cùm eſſent cum Chriſto in vltima cæna contendebant inter ſe quis eorum maior eſſet. Lucę. 22. Quod ad magnam imperfectionem pertinet. Etiam Petrus qui familiaris erat ualde Chriſto: negauit eum ter. infra 26. & omnes increduli fuerunt de reſurrectione Domini. Et nõ ſolùm nõ crediderunt eum reſurrecturum, ſed etiam poſtquam reſurrexit, non credebant dicentibus, quòd ſurrexerat, ſed potius terrebantur, & mirabantur audientes hæc. Luc. 24. De quo Chriſtus eos increpauit. eod. cap. & Mar. 16. Erant etiã modicę fidei Chriſto viuente. Ideo cùm ſemel non potuiſſent ſanare quendam lunaticum: Chriſtus increpaæit eos, dicens: O generatio incredula, & peruerſa, quouſq; ero uobiſcum, & vſquequo patiar vos? Et cum illi dixiſſent Chriſto: quare nos non potuimus eijcere illum? Dixit Chriſtus: Propter incredulitatem veſtram. Erant etiam Apoſtoli viri ſimplices quamdiu cum Chriſto manebant. Nam ſæpe dicebat eis multa, & non intelligebant. Sicut quando dixit eis. Cauete à fermento Phariſæorum: & illi putauerunt, quòd loquebatur de panibus, quia panes obliti fuerunt accipere infra 16. & Mar. 8. & Luc. 12. De incredulitate eorum patet infra 17. & Marc. 9. & Luc. 9. Sic etiam quando Chriſtus dixit: Soluite templum hoc, & in triduo reædificabo illud, non intellexerunt quid vellet dicere: nec in tota vita Chriſti intellexerunt, ſed poſt reſurrectionem eius recordati ſunt de hoc: & intellexerunt, quòd dixiſſet de templo corporis ſui. Ioann. 2. Etiam, quando Chriſtus dicebat aliquas parabolas nõ intelligebant, ſed interrogabant eum in ſecreto quid iſta ſignificarent. infra 13. Et ſic quando Chriſtus dixit, Quod intrat per os nõ coinquinat hominem, ſed qđ procedit ex ore: & ipſi non intelligerent, quæſierũt de hoc, & Chriſtus dixit. Adhuc vos ſine intellectu eſtis. infra 15. Multas alias imperfectiones habuerunt Apoſtoli ante mortem Chriſti, & poſt mortem, vſque ad aduentum ſpiritus ſancti. In ipſo autem aduentu ablatæ ſunt imperfectiones contrariæ: ita, vt iam in nullo eſſent imperfecti. De perfectionibus, quas habuerunt apoſtoli poſt aduentum ſpiritus ſancti, & imperfectionibus, quas habuerunt ante mortem Chriſti, declaratum eſt magis Numeri vigeſimoquarto, vbi agitur de Pentecoſte Iudæorum. Tota autem iſta differentia ſtatus apoſtolorum fuit, quia Chriſtus licèt dederit legem ſanctiſſimam: tamen ante mortem ſuam non dabat gratiam cum ea. Ideo etiam apoſtoli, qui tanto tempore cum eo mãſerunt, erant viri imperfecti: poſt mortem autem ſuam fuit data gratia copioſiſsima, & datur omni credenti & volenti viuere ſecundùm hãc legem. Ideo qui debebant recipere iſtam legem Chriſti ante mortem eius, oportebat ut eſſent diſpoſiti per uſum legum: cùm gratia non adiuuaret eos ad ſubeundum iſtam difficultatem alleuiando eam. Poſt mortem autem Chriſti datur gratia copioſa uolenti credere, quæ etiam indiſpoſitiſsimum hominem ſufficit diſponere ad iſtam perfectam legem obſeruandam. Cùm igitur apoſtoli, & plurimi Iudęorum quotquot Chriſto prędicante conuerſi ſunt, debebant conuerti ante mortem ipſius, neceſſe erat, ꝙ eſſent iſti diſpoſiti per legem Moyſi, & poſtea per præcepta Ioan-

A nis. Gentiles autem omnes conuerti inceperunt poſt mortem Chriſti aduentumque ſpiritus ſancti, quãdo dabatur gratia copioſa. Nam deſcendebat ſpiritus ſanctus ſuper baptizatos, & aliquando antequam baptizarentur deſcendebat ſuper eos, & ipſi oſtendebant aliqua ſigna mirabilia antequam eſſent baptizati. Pro talibus ergo non erat neceſſaria aliqua diſpoſitio per legem pręcedentem, quia ſpiritus ſanctus ſuperueniens in eos perficiebat eos, & diſponebat ſubitò non ſolùm ad obſeruandum legem Chriſti, quæ erat perfecta, ſed etiam ad moriendum pro ipſo immediatè, ſi oporteret. Patet hoc quando Beatus Petrus prædicauit quibuſdam Gentilibus baptizato Cornelio. Nam Petro loquente de Ieſu, cecidit ſpiritus ſanctus ſuper omnes
B gentes, qui audiebant verbum. Quod videns Beatus Petrus dixit. Nunquid aquam quis prohibere poteſt vt non baptizentur iſti, qui acceperunt ſpiritũ ſanctũ, ſicut & nos? Quaſi dicat: Spiritus ſanctus voluit ſe infundere in iſtos nulla diſpoſitione præcedente: ſicut ſe infudit in nos præcedẽtibus multis diſpoſitionibus. Ideo nõ poterimus, nec poſſumus eis prohibere aquã ad baptiſmum: cùm id, quod plus erat, ſpiritus ſanctus iam feciſſet in eis. Et ſic non indigebant iſti aliqua diſpoſitione ad legem Chriſti, ſed etiam de peſſima conuerſatione idolatriæ, & abhominabilium vitiorum ſubito diſponebantur ad ſtatum perfectiſſimum ſpiritu ſancto veniente in eos ad habendam gratiam: ideo nõ debuit dari Gentilibus aliqua lex, per quam diſpone-
C rentur ad legem Chriſti. Iudæis autem, qui credituri erant ante mortem Chriſti, debuit dari lex, per quam diſponerentur, & poſtea præcepta Ioann. perfectiora, quam legis, & adhuc omnia iſta non ſufficiebant ad diſponendum eos.

Cur Chriſtus ante mortem ſuam non dabat gratiam ſuſcipientibus legem ſuam. Quæſt. XII.

QVAERITVR autẽ, cur Chriſtus ante mortem ſuam, cũ pręadicaret legem ſuam ſanctam, & perfectam, non dabat gratiam ſuſcipiẽtibus eam, ita vt non egerent diſpoſitiuo aliquo, ſicut fuit de Gentilibus, qui poſt Chriſti mortẽ illam
D ſuſceperunt. Dicendum ꝙ hoc iuſtitia exigebat, quia abundantiæ gratiarum ſunt quaſi quædã dona nobis collata à Deo nobis reconciliato: ſicut illi, qui prius exiſtentes amici, & deinde inimici facti, rurſus perfectè reconcilientur, oſtendunt mutuo dilectionis opera magis quàm prius, & abundantiſſimè: ita Deus, qui erat auerſus à nobis per peccatum, nunquam fuit reconciliatus nobis, quouſque fuit pleniſſimè, immo ſupra plenitudinem maieſtati ſuæ ſatisfactum per ſanguinem benedicti ſui filij. Et tunc quaſi ſupra modũ nos amans, incępit diffundere immenſa dona gratiarum ſuarum. Iſta autem reconciliatio facta non eſt niſi per mortem Chriſti. Ideo etiam ſi Chriſtus per mille annos prædicaſſet prius, & faceret ſemper miracula
E inaudita, nunquã fuiſſent homines perfecti, ſed eſſent quaſi ſicut in lege Moyſi, quia per prædicationẽ Chriſti, & miracula eius non ſatisfiebat maieſtati diuinę de offenſa ſibi à nobis facta: ideo nondum aperiebat manum largitatis ſuæ ad effundendum in nos abundãter gratias ſuas. Per mortem autem Chriſti ſatisfactũ eſt: ideo tunc ſolũ, gratiæ venerunt. Et iſta fuit cauſa quare, licèt homines iuſti ante Chriſti mortem qñcunq; morerentur, ſaluarentur in fide explicita, vel implicita mortis Chriſti: nunq̃ tamen Deus dignatus eſt quemquam recipere ad vitam æternam vſquequo Chriſtus mortuus eſt. Sic ergo illam maximam gratiã tunc nobis facere incępit propter mortem unigeniti ſui: ita & oẽs alias tunc facere incepit, nec prius decuit incipere.

Sed dicet aliquis, cũ ante Christi mortem data lege Christi incepisset baptismus eius: quia Ioan. 4. legitur, quòd Christo uiuente discipuli eius baptizabant, an daretur spiritus sanctus in baptismo. Si dicatur, ꝙ non: est absurdum, quia nihil differret tunc baptismus Christi a baptismo Ioannis qui erat solùm in aqua, & tamen baptismus Christi erat in spiritu sancto. Infra in litera, cùm dixit Ioannes. Ego baptizo uos in aqua, ipse autem baptizat uos in spiritu sancto. Idem Mar. primo, & Luc. 3. & Ioan. primo. Si autem dicas, quòd spiritus sanctus dabatur per baptismum Christi: ergo ante mortem eius dabatur, & sic non erit uerum, ꝙ ante mortem Christi esset necessaria dispositio ad legem eius obseruandam propter defectum gratiæ, & post mortem eius, ꝙ non esset necessaria aliqua dispositio præcedens. Dicendum ꝙ per baptismum Christi ante mortem eius dabatur spiritus sanctus, idest, dabatur gratia remissionis peccatorum, quæ fit per spiritũ sanctum: baptismus aũt Ioannes non tollebat peccata, ideo dicebatur solùm esse in aqua, & ita differebat ab illo baptismus Christi: & tamẽ in baptismo Christi ante eius mortem non dabatur Spiritus sanctus ad plenitudinem gratiarum, & ostensionem signorum, & confirmationem eorum qui baptizabantur. Et tunc licèt daretur Spiritus sanctus ad remissionem peccatorum, ante mortem Christi in baptismo non sequebatur aliqua perfectio, nec dispositio hominis ad perfectionem, quia hoc idem erat in lege Moysi per circuncisionem, per quam tollebantur peccata plenissimè: & tamen lex Moysi nõ faciebat perfectionem aliquã: quia neminem ad perfectum lex induxit. Ad Hebr. 7. immo nec disponebat sufficienter ad perfectionem, cùm vltra illam requirerentur mandata Ioann. Perfectio igitur non prouenit homini per hoc quòd Spiritus sanctus datur homini ad remissionem peccatorũ suorum, sed per hoc quòd datur ei ad plenitudinẽ gratiarum sicut dicitur ad Titum. 3. scilicet, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, idest, abundanter. Ista effusio abundans Spiritus sancti nõ fuit per baptismum Christi ante mortem eius, sed solùm post mortem ex illa die, qua spiritus sanctus venit super Apostolos. Ideo licèt Ioann. dixerit, quòd Christus baptizaret in spiritu sancto, noluit ipse intelligere, quòd compleretur istud viuente Christo, sed mortuo. Vnde Christus ascendẽs in cęlum dixit: Ioannes baptizauit aqua, vos autem baptizamini spiritu sancto non post multos hos dies. Et sic innuebat Christus, quòd discipuli sui nondum erãt baptizati spiritu sancto. Actuum primo. & tamen baptizati erant baptismo Christi. Illum tamen baptismũ nolebat Christus uocare baptismum in spiritu sancto: quia non dabatur spiritus sanctus ad copiam, sed solũ datus est post mortem eius. Sic etiam intellexit beatus Petrus, quando prædicauit Gentilibus prima vice, & spiritus sanctus cecidit super eos in signis apparẽtibus. Dicit enim quòd tunc fuit impletum uerbum Christi, scilicet, Ioannes quidem baptizauit aqua: uos autẽ baptizamini spiritu sancto. Actu. 11. Et hoc modo baptismus Christi ante mortem eius dicebatur baptism⁹ in aqua, & non in spiritu sancto respectu illius plenitudinis spiritus sancti, quæ postea dabatur. Et ob hoc per baptismum Christi, qui dabatur ante mortem eius, non solùm non perficiebatur homo: sed etiam non disponebatur perfectè ad tollerandam aliquam legem perfectam. Per baptismum autem, qui datus est post mortem Christi, dabatur spiritus sanctus ad plenitudinem. Nam non solùm remittebantur peccata, ꝙ non fiebat in baptismo Ioannis, sed etiam conferebantur homini multæ gratiæ interius, & disponebatur per illas sufficienter non solùm ad tolerãdam istam legem

F perfectam sine difficultate, sed etiam ad spontè moriendum pro Christo, & subeundum quæcunque pericula. Etiam dabatur gratia spiritus sancti baptizatis in quadam manifestatione exteriori: quia baptizati incipiebant loqui variis linguis: sicut Apostoli quando datus est eis spiritus sanctus. Act. 2. vel aliquod signum manifestè apparebat super eos: per quod constabat euidenter, quòd spiritus sanctus descendebat super illos. Sic patet de illis Gentilibus quibus Petr. primò prædicauit, & baptizauit eos. Actu. 10. scilicet, Adhuc Petro loquente verba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Et obstupuerunt fideles ex circuncisione, qui venerant cum Petro, quia & in nationes spiritus sancti gratia effusa est.
G Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Et descendebat Spiritus sanctus tam manifeste, scilicet, ostendens signa tam euidentia, quòd non solùm fideles, sed etiam infideles, & pessimi viri videbant, quòd spiritus sanctus descenderet super baptizatos. Patet hoc de Simone mago, qui erat necromanticus, & pessimus: & tamen dicitur de eo Actu. 8. ꝙ cùm uidisset Simon magus, ꝙ per impositionem manus apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam dicens: Date mihi hanc potestatem, ut cuicumq; imposuero manus accipiat spiritum sanctum. Isti igitur, qui sic cõuertebantur ad Christum, non indigebant aliqua lege præcedẽte disponẽte eos ad suscipiendam eandem legẽ Chri:
H quia in ipsa susceptione dabatur ꝑfectio q̃dã, ſm quã posset homo sine difficultate tolerare illã legem. Sed obiicietur, ꝙ cùm nos nunc baptizati nõ suscipiamus spiritum sanctum illa plenitudine, ꝗa non loquimur variis linguis, nec apparent alia signa manifesta in nobis: quòd non simus sufficienter dispositi ad legem Christi. Dicendum ꝙ in baptismo datur nobis plena remissio peccatorum, sicut tunc, siue quantum ad originale, siue quantum ad actualia peccata. Dantur etiam multæ gratiæ, scilicet, infundũtur uirtutes theologicæ, & morales. De Theologicis patet, quia si non infunderetur fides maneret puer baptizatus adhuc infidelis, & si moreretur, non posset saluari: quia nemo sine fide saluatur. De charitate eadem ratio est: quia
I quicumque moritur sine charitate, perit æternaliter. Baptizati autem illico morientes non pereunt, ergo in charitate decedunt. Et sic necesse est in baptismo istas tres theologicas uirtutes dari. De moralibus idem est, licèt probare de his non est ad præsens: Signum autẽ exterius, scilicet, loqui linguis, uel spiritum sanctum descendere in specie colũbæ, aut ignis: nunc nõ appare, sed solùm in Ecclesia primitiua, & tamen propter hoc nihil minus habent baptizati nunc de gratiis disponentibus eos ad perfectionem, quàm tunc baptizati. Nam illud signum exterius nullam perfectionẽ conferebat, sed solùm erat signum perfectionis tunc collatæ. Quia loqui linguis non est aliquid per quod homo Deo placeat, uel mereatur. Et ita de cæteris
K signis exterioribus, sed solùm proficiebant ad manifestationem spiritus sancti. Et hoc fuit ualde utile, & quasi necessarium in Ecclesia primitiua ad introducendam fidem. Quia cùm id quod credere iubebamur esset difficile, scilicet, credere hominem occisum a Iudæis esse Deum uerum, & illum redemisse nos: & per baptismum, qui erat immersio in aquam peccata tollerentur, oportebat, quòd ad hoc quòd ista verisimilia redderentur eis, qui nunquam talia audierant, quòd ostenderentur signa magna. Ideo fiebat signum ualde conueniens, s. ꝙ qui baptizabatur, illico loquebatur variis linguis, uel alia signa quæcunque manifestantia operationem Dei in ipso apparebant, & ita infideles deducebantur ad fidem: Istud fuit

fuit conueniens in Ecclesia primitiua, quando fides A
nondum erat introducta. Nunc autē cùm per totum
orbem fides dilatata sit, non oportet fieri istam mani-
festationem in baptismo. Et si aliquis diceret, ꝙ magis
uenerareturbaptismus, & plures conuerterentur: si ta
les manifestationes nunc fierent. Dicendum ꝙ duidē
tius appareret uirtus baptizati, & tamen quanto esset
magis de manifestatione uirtutis baptismi, tanto esset
minus de merito fidei in suscipientibus: ideo cùm aliū
de habeamus iam plurimas causas ad credendum, nō
oportet miracula quotidie fieri, ut locus merendi re-
linquatur. Secus autem erat in Ecclesia primitiua:
quia ibi necessaria erant miracula. Nam si non fierent
ualde multa: tunc nemo credidisset: immo stultus fuis
set, qui uoluisset credere res tam duras, & supra om- B
nem æstimationē, non habito aliquo argumēto proba
tiuo. Et sic non diminueretur meritum eorum, qui
tunc fuerunt ex eo quòd non crediderunt, nisi prius
miracula uiderent: sed solùm increpabantur illi, qui
cū semel vidissent miracula, & credidissent, petebant
plura miracula ad credendum quidquid postea sibi di
ceretur. Sicut fuit de Thoma, qui Christū facientem
multa miracula uiderat, & audierat ipse cum aliis A-
postolis Christum dicētem, ꝙ moreretur, & tertia die
resurgeret. infra 16. & Mar. 8. & tamen noluit credere
Christum resurrexisse: & dixit quòd nō crederet quo-
usque mitteret manum suam in latus Christi, & digi-
tum suum in loca clauorum. Ioan. 20. Vnde Christus
increpuit eum de hac incredulitate. eo. ca. Erat igitur C
miraculum iam in Ecclesia primitiua ad hoc, ꝙ homi
nes crederent: & non imputabatur eis ad incredulita-
tem miraculum petere. Et tamen postquam semel ui
dissent aliqua miracula: si ad credendum omnia alia,
quæ eis dicebantur peterent plura miracula, erat infi-
delitas. In nobis autem nullum miraculum petēdum
est ad credendum, & qui peteret incredulus diceretur,
eo quòd nos habemus iam causas manifestissimas ad
credendum, etiam nullo miraculo apparente. Et dedu
cit sic August. scilicet. Constat enim per historias om-
nium gentium, siue gentilium, siue Iudęorum ante
Christi mortem Christianum nullum fuisse, & istam
legem non fuisse in sęculo. Apparet etiam manifestè
esse difficilem, quia prohibet homini ea, quæ homo D
naturaliter desiderat. Constat tamen maiorem partē
sęculi, & meliorem huic legi, & fidei colla subiecisse.
Tunc ergo aut aliqua miracula apparuerunt quare to
tus mundus hoc sequeretur, quod prius abhominaba
tur: aut nulla apparuerunt. Si aliqua miracula apparue
runt, constat legem a Deo esse, & illicitum esset pete-
re plura miracula: cum unum miraculum ita probet
sicut decem millia: quia non requirunt maiorem po-
testatem decem miracula simul quùm unum solum.
Si autem dicas, ꝙ nullum miraculum apparuit ad pro-
bationē huius legis: & tn̄ mundus credidit, tūc dicā, ꝙ
nullū miraculum maius esse potuit, nec operatio Dei
magis manifesta q̄ ꝙ totus mundus nullo uiso miracu
lo rem tam difficilem credere uoluerit: & legi tā aspę
se subiecerit. Et non solùm hoc semel factum fuerit, E
sed iam sunt mille, & plures q̄ quadringenti anni: &
res ista durat, & semper augetur. Non ego potest esse
maior manifestatio diuinæ operationis: q̄ ꝙ Deus ue-
lit istam legem ab hominibus teneri. Est ego ualde ir-
rationabilis, qui uisis his fundamentis adhuc ad credē
dum miraculum petit. Huic enim non esset aliquod
meritum credendi: cum iam magis uideretur quædā
necessitas probationis, q̄ uirtus fidei. Nec est argum.
vllum de multitudine Gentilium: qui tn̄ errabant. Nā
isti nō concordabant inter se. Nam quidam colebant
unum Deum: quidam alium: & quidam unū, alii mul
tos, & quidam nullum: sed potius asserebant non esse

A Deū, nec Deos, sicut dicebāt Epicurei, ut ait Tullius j.
lib. de natura Deorū. Nec est argu. de secta detestabili
Mahometistarum: qa illa cōcedit hoī omnes uolupta
tes. Et non est propriè lex: sed corruptela q̄dam legis
naturæ, quæ non solū est contra legē Dei: sed ēt cōtra
rectā. & cōem ꝓphetiā moralē. Iō pp illas delectatio-
nes tpales, qb. permittunt hoīes frui: plurimi in illam
sectā declinauerūt. Secus autē de lege Chr̄i, q̄ nō solū
vetat hoī delectationes: sed ēt desideria ipsarum dele-
ctationū, & oēs appetitus frenat sub iugo rōnis. Ne-
mo ergo ad hāc declinaret nisi crederet uerū esse, qđ
illa asserit, & certū esse, qđ ꝓmittit. Hoc aūt nō erat ue
risimile vllatenus hoīes credidisse: nisi aliqua manife-
sta signa uidissent: Ideo nobis sufficit, ꝙ illi miracula
B uiderint, ad hoc quod nos credamus: quia aliàs totus
orbis in hanc fidem, & legem non declinasset: maxi-
mè autem, quia nulla gens est, quæ nō concedat Chri
stū fecisse miracula, & Apostolos. De Saracenis satis
apparet in suo Alchorano. Iudæi quoque hostes Chri
sti idem confitentur. Dicunt tamē quidam eorum, ꝙ
faciebat miracula in potestate Dæmonū, sicut patres
eorum Christo uiuente dixerunt, in Beelzebub princi
pe dæmoniorum dæmonia eiicit iste. infra 12. & Mar.
3. & Luc. 11. Alii autem dicūt quæda ridicula, s. Chr̄m
alligasse cruri suo nomen Dei Thetragrammaton,
quod de templo furatus fuerat, & in uirtute illius fe-
cisse miracula. Sunt tamen ista tam ridicula, & irratio
nabilia, ꝙ ad illa responderi non oportet. Dicetur ta-
C men de his in quodam libello nostro contra Iudæos.
Apparet autem ex dictis, ꝙ nemo nunc petere debet
miraculum ad credendum, cùm constet nobis ratio-
nabiliter facta fuisse miracula uel loco miraculorum
habeamus rationem inconuincibilem. Secus autem
erat in Ecclesia primitiua, quando fides incipiebat.
Nam tunc nulla ratio mouebat ad credendum, nisi
miracula fierent. Ideo fiebant multa, maximè autem
circa baptismum: tum, quia baptismus erat princi-
pium fidei, quia in illo incipiunt credentes: tum quia
ipse baptismus habebat spiritualem rationem difficul
tatis, scilicet, quòd homo crederet, quòd per immer-
sionem in aquam tollerentur peccata: ideo fiebant in
eo aliquæ manifestationes Spiritus sancti, ut euiden-
D ter appareret, ꝙ per baptismum uerè tollebantur pec-
cata. Istud autem non fiebat quandocumque dabatur
baptismus in Ecclesia primitiua: sed fiebat præcipuè,
quando dabatur per Apostolos. Sic patet Act. 8. de il-
lis, qui in Samaria audito uerbo de fide Christi bapti-
zati erant: & tamen non apparuerat Spiritus sanctus
super aliquem eorum. Ideo Apostoli iuerunt ad im-
ponendum eis manus, ut reciperent spiritum sanctū, i.
vt appareret spiritus sanctus super eos in signo uisibi-
li, cùm dicitur. Audierunt apostoli, qui erant Hieroso
lymis, ꝙ recepisset Samaria uerbum Dei, & miserunt
ad eos Petrum, & Ioannem, qui cùm uenissent, oraue-
runt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum, nondū
enim in quemquam illorum uenerat, sed baptizati
E tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc impo-
nebant manus super illos, & accipiebant spiritum
sanctum, scilicet, in signo uisibili. Et patet, quia im-
mediatè sequitur ibi in litera. Quod uidisset Simon
Magus, quòd per impositionem manus apostolorum
daretur spiritus sanctus obtulit eis pecuniam, &c. Cau
sa autem quare ad impositionem manus ipsorum,
vel baptismum ipsorum dabatur spiritus sanctus, &
non ad baptismum aliorum, erat ad ostendendum dif
ferentiam dignitatis ipsorum a cæteris: quia ipsi erant
principes Ecclesiæ: quos Christus specialiter elegerat.
Infra 10. & Luc. 6. & dedit eis primum gradum in
Ecclesia, prima Corinth. 12. & ad Ephes. 4. Ideo licèt
multi alii facerent miracula suscitando mortuos,

& in varijs curationibus morborum, vt patet Luc. 10. vbi istam potestatē Christus tradidit septuaginta duobus discipulis, qui erant distincti ab apostolis, eod. cap. dare tamen Spiritum sanctum per impositionem manuum solis apostolis concessit, ad ostendendam in eis quandam excellentiā super cęteros. Istud aūt non erat ad honorem ipsorum, sed ad vtilitatem Ecclesiæ. s. vt cū oēs de Ecclesia viderent illos à Deo specialiter honorari, & cęteris præferre voluisse, ipsi quoq; eis sponte colla subderent, & obedirent præceptis eorum, & crederent quidquid illi prædicarent. Aliàs aūt oībus ęqualibus existentibus magna turbatio sequeretˀ. Apparet ex prædictis, ꝙ manifestatio Spiritus sancti super baptizatos in Ecclesia primitiua non erat aliquid pficiens ipsos, sed signum gratiarum collatarum per Spiritum sanctum ipsis baptizatis. Nunc aūt baptizatis nō fit aliqua manifestatio Spiritus sancti, qa nō est necessaria, vt patet ex dictis. Ipsæ tñ gratiæ interiores cōiter dantur nobis sicut illis. Dico aūt cōiter, quia fortè aliqbus eorum dabatur maior in baptismo gratia, ꝗ̃ nunc nobis. Nam ēt nobis non datur nunc æqualiter gr̃a in baptismo maxime in adultis baptizatis, quia q. magis se disponit maiorem gratiam recipit: licèt ex virtute sacramenti æqualis gratia oībus conferatur. In paruulis quoq; baptizatis ēt potest dici, ꝙ quibusdā maior gr̃a, ꝗ̃ alijs conferatur, non quidem ex virtute sacramenti, quæ ad omnes non ponentes obicem æqualis est, nec ex dispositione ipsorum, quia vbi non est vsus liberi arbitrij non est dispositio, sed ex pura Dei liberalitate, q sicut ab æterno elegit, quos uoluit ad inæqualem gratiam, ita gratis donauit illis inæqualem gratiam, ita vt quosdam prius sanctos faceret, quàm natos, sicut fuit de Beato Ioanne, de quo dixit Angelus, quòd Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero Matris suæ. Luc. 1. sic etiam fuit de Ieremia, cui Deus dixit. Priusquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vulua sanctificaui te. Ierem. primo. Regulariter æqualis gratia datur nunc in baptismo, & in Ecclesia primitiua quantum ad gratiam interiorem, & vtrobique maior, quàm in baptismo Christi ante mortem eius. Nā ille hominem baptizatum, & illico morientem non faciebat euolare ad vitam æternam, sed manebat in sinu Abrahæ vsq; ad Christi mortem, vt declarauimus in libro nostro de. Quinque figuratis Paradoxis parte. 5. Sicut ergo disponebantur sufficienter homines in Ecclesia primitiua per gratiam collatam in baptismo ad obseruandū legem Christi: ita, & nunc sufficienter disponuntur, cùm vtrobique æqualis gratia conferatˀ. Si autem dicatur, quòd ista gratia collata in baptismo adhuc uidemus homines infirmos ad obseruandum legem Christi. Dicendum, quòd hoc fit, quia gratia naturam perficit, & non cogit. Ideo habentes gratiā pñt non operari per illam, & tunc peccant. Si tamen vellint niti per illam sufficienter se habent ad obseruandum legem Christi, etiam si sit difficilis: maxime quia non solùm habet homo in baptismo gratiam, per quā perficiatur, vel confortetur ad obseruandum legem: sed etiam in vsu omnium Sanctorum, quia omnia sacramenta legis nouæ gratiam conferunt, & per quotidianam exercitationem in eis gratia, quæ nobis data est in baptismo augetur, & aucta perficitur: ita, vt tunc homo fit sufficiens non solùm legem Christi obseruare, sed etiam pro illo mori. Et istud est, quod dicit Aug. de charitate, quòd nutritur, & postea roboratur, deinde perficitur, vel consumatur. Et cùm fuerit consumata dicit. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et etiam ponit animam suam pro fratribus. De hoc August. super epistolam Ioannis: & Magister. 3. sen. di. 29. Istud autem propriè est, in quo status noui testamenti excedit statum veteris testamenti, quia in nouo testa-

Gratia non datur ęqualiter omnib⁹ ĩ baptismo.

F mento sunt sacramenta, per quorum vsum ex natura ipsorum sacramentorum magnæ gratię dantur, & datæ augentur. Et hoc modo per assiduum vsum sacramentorum si homo vellet animum suum illis applicare, citò efficeretur perfectus. In veteri autem testamento nullum sacramētum erat, nec cęremonia, quæ esset propriè ipsius legis Moysi, per quam gratia aliqua conferretur, ideo nemo per illam legem poterat venire ad perfectionē, sicut Apostolus dixit: Neminē ad perfectionem deduxit lex. ad Hebræ. 7. Alia multa sunt, per quæ maior gratia datur nunc, quàm in veteri testamento: ex eo ꝙ iam Christus mortuus est: de quibus non est nunc dicendum.

G *An præcepta, quæ dabat Ioannes, eßent de veteri testamento, vel de nouo. Quæst. XIII.*

QVAERITVR, cùm nunc Ioannes daturus esset quædam præcepta: an illa essent de nouo testamento, vel de veteri, vel de quo esse debebant. Quidam dicunt, ꝙ debebant esse pertinentia ad uetus testamentum, eo quòd Ioannes manebat adhuc in statu veteris testamēti, & obligabatur seruare totam legem Moysi. Alij dicunt, quòd debebant esse præcepta noui testamenti, quia Ioannes non mittebatur propter aliquid quod ęsset in veteri testamētō, sed propter Christum, qui daturus erat nouum testamentum. Dicendum, ꝙ propriè loquendo pręce-
H pta Ioannis non poterant esse noui, nec veteris testamenti. Patet de nouo, quia non poterant dari p̄cepta noui testamenti, nisi per conditorem noui testamēti. Iste autem fuit solus Christus: ideo Ioannes nō poterat dare præcepta noui testamenti, maxime cū Chr̄s nondum incepisset prædicare, nec dare legē de veteri testamento: patet, qa illius legislator fuerat verè Deus, tamen ipse, qui legem populo notificauit, fuit solus Moyses. Ideo vocatur illa lex Moysi. Nā, & ipse Deus vocat illam legem Moysi. Malachiæ vlti. s. Memento te legis Moysi serui mei. Ioannes ergo, nec quisquam alius non poterat dici dare aliqua præcepta legis, quia solùm lex nominatur à Moyse. Licèt tamen nō essent præcepta Ioannis alicuius legis, poterant applicari, vel
I assimilari vni legi magis, quàm alteri. Et tunc dicendū quòd præcepta Ioannis etiam si possent esse de nouo, vel veteri testamento, de neutro esse debebant, sed assimilari debebant magis præceptis noui testamenti, quàm veteris. Primum patet, quia Ioannes ueniebat, vt dispositurus populum ad suscipiendam legem Christi. s. parare Domino plebem perfectam. Lucę. 1. Lex autem Moysi data fuerat, vt vnus gradus dispositionis ad legem Christi. Si autem præcepta Ioannis essent de ueteri testamento, non adderent aliquem gradum ulterioris dispositionis supra legem Moysi, & tunc superfiua essent præcepta Ioānis, qđ falsum est: ergo nō debuerunt esse de lege Moysi. Non debuerunt ēt esse de lege Christi, quia finis, & ea quæ sunt ad finem, & motus, & terminus nunquam coincidunt: pręcepta tñ
K Ioan. erant dispositiua ad legem Chrtsti suscipiendā, ergo non debebant esse de lege Christi, quia sic coincideret motus cum termino. Scđm patet, quia p̄cepta Ioannis non dabantur pp legem Moysi, sed pp legē Christi: ideo debebat magis accedere ad illam. Erāt tñ præcepta Ioānis media inter legem Moysi & Christi: sicut quinarius inter quaternarium, & senariū: iō cum utraq; lege concordabant, ita ꝙ aliquo modo excederent legē Moysi, & aliquo modo essent minora quātū ad pfectionē p̄ceptis legis Christi. Ad primū argumētū dđm, ꝙ licèt Ioan. fuit sub lege Moysi, nō oportet, ꝙ p̄cepta ab eo data ptinerēt ad legē Moysi, sed poterat dare pfectiora: sicut nūc scī, qui instituerūt regulas Mona-

Monachorum,& fratrum fuerunt ſub lege Chriſti,&
tamen præcepta illa ab illis tradita non ſunt præcepta
legis Chriſti, ſed continentia vlteriorem perfectionẽ.
Ita de Ioanne poterat eſſe. Pro quo ſciendum quòd
Ioannes poterat dupliciter conſiderari. Vno modo in
quantum erat homo Iudæus natus tempore quan-
do lex Moyſi obligabat. Alio inquantum erat prædi-
cator quidam a Deo miſſus. Propter primum teneba-
tur obſeruare totam legem Moyſi: propter ſecũdum
tenebatur prædicare aliquid, quod eſſet maius lege
Moyſi: quia ad hoc mittebatur, vt dictum eſt. Ad ſe-
cundum dicendum, quòd iſta ratio non concludit:
immo potius oppoſitum formaliter. Nam ſi pręcepta
Ioannis erant propter nouum teſtamentum: ſequitur,
quòd non debebant eſſe de nouo teſtamento: quia
aliàs coinciderent finis, & id quod eſt ad finem: ſed
iſta ratio probat, quòd præcepta Ioannis debebant ma
gis aſſimilari pręceptis noui teſtamenti, quàm veteris.

Ad quid Deus miſit Ioannem. vt Chriſti teſtimonium perhiberet. Quæſt. XIIII.

QVAERITVR vlterius, ad quid Deus miſit
Ioannem, vt perhiberet teſtimonium de Chri-
ſto, cùm Chriſtus nollet accipere teſtimoniũ
eius. Nam Chriſtus loquens cõtra Iudæos
dixit: Vos iuiſtis ad Ioannem, & ille teſtimonium per-
hibuit veritati: ego tamen teſtimonium ab homine
non accipio. Ioan. 5. Dicendum quòd Chriſtus non
recuſauit teſtimonium Ioannis, cùm ipſe vtatur eo
Iudæos, dicens: Vos iuiſtis ad Ioannem, & ille teſtimo
nium perhibuit veritati. Item quia Euangeliſtæ indu-
cunt teſtimonium Ioannis ad probandum Chriſtum
eſſe Meſſiam. Nam Ioannes Euangeliſta poſtquam in
principio Euangelij probauit, vel declarauit Ieſum eſ-
ſe Verbum Dei, & verum Deum manentẽ ab æterno
apud Patrem: ad oſtendendum ipſum eſſe Meſſiam,
inducit teſtimonium Ioannis Baptiſtæ, dicẽs. Ioannes
teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat dicens: Hic
eſt quem dixi, qui poſt me uenturus eſt, &c. Ioan. 1.
Et iterum dicitur ibi: Et hoc eſt teſtimonium Ioãnis
quando miſerunt Iudæi ad eum. Cæteri quoq; Euan-
geliſtæ inducunt teſtimonium Ioannis, ergo illud
erat vtile, & acceptum Chriſto: maximè quia Ioannes
erat teſtis valde idoneus, cùm a Iudæis reputaretur vir
magnæ auctoritatis, & ſanctitatis, cui ipſi crederent in
omnibus, cùm etiam de eo putarent quòd eſſet Meſ-
ſias, ideo quæſierũt ab eo, an eſſet Chriſtus, i. Meſſias.
Ioan. 1. Cùm autem dicitur, quòd Chriſtus dixit. Ego
teſtimonium ab homine non accipio, non reſpuit per
hoc teſtimonium Ioannis, ſed intelligitur, vno mo-
do, ſcilicet, ego non recipio teſtimonium ab homine,
ideſt, non recipio iſtud tanquam maximum teſtimo-
nium ab homine, & firmiſſimum, quod de me dari
poſſit. Nam teſtimonium Ioannis, licèt eſſet magnũ
apud Hebræos, quia magnam auctoritatem illi præſta
bant, poterant tamen infirmari, quia ſi aliquis negare
vellet illud, non hẽbat vnde cogeretur. Nam Ioannes
non oſtendebat aliquod miraculum ad probationem
illius rei, quam dicebat. ſicut dicitur Ioan. 10. ſcilicet:
Ioannes quidem ſignum nullum fecit. Chriſtus autẽ
habebat firmiorem probationem, quòd ipſe eſſet
Meſſias, quia faciebat miracula inaudita, quæ nemo
unquam fecerat, nec facere potuiſſet. Et iſtud teſti-
monium non poterat negari, quia miraculum non
poterat fieri niſi a Deo: Deus autem non poteſt men
tiri, & tamen mentiretur, ſi cum aliquo concurreret
approbando mendacia illius per miraculum, & faciẽ-
do miracula ad illius inuocationem. Ieſus tamen di-
cens ſe eſſe Meſſiam, & filium Dei, oſtendebat multa
A miracula, quę firmiſſimè probabant verum eſſe, quod
ille dicebat, & non poterat hoc negari, conſtito de mi
raculo, quia aſſereremus Deum mẽtiri. Et iſta eſt ma-
xima culpa, quam Chriſtus ponebat Iudæis, ſcilicet,
quia viderunt eum facere miracula qualia nunquam
facta ſunt, & tamen non credebant. Sicut dr̃ Ioã. 15. ſ.
Si non veniſſem, & opera non feciſſem, quæ nemo a-
lius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem vide-
runt, & oderunt me, & patrem meum. Ipſi quoque
Iudæi confitebantur quòd nunquam viderant talia
fieri, ſicut quando Chriſtus dixit. Tolle grabatũ tuũ,
& vade in domum tuam. Nam dixerunt: Nunquam
talia vidimus. Mar. 2. Et ob hoc Chriſtus vocabat teſti
monium Ioannis teſtimonium ob hoc, quia licèt a
B Deo eſſet Ioannes cùm repletus Spiritu ſancto eſſet
ab vtero. & Deus dirigeret eum in omnibus: quoniam
miſerat eum ad perhibendum iſtud teſtimonium:
quia tamen exterius non oſtendebat aliquod miracu
lum, per quod appareret teſtimonium ſuũ eſſe a Deo,
dicebatur teſtimonium ab homine: quia poterat re-
neri tanquam teſtimonium ab homine: teſtimonium
autem quod Chriſtus habebat dicebatur eſſe a Patre
ſuo cùm ait. Opera enim quæ dedit mihi pater, vt per-
ficiam ea, ipſa opera, quæ ego facio perhibent teſti-
monium de me, quia Pater me miſit. Et qui miſit
me Pater ipſe teſtimonium perhibuit de me. Et ſicut
Chriſtus non reſpuit teſtimonium Ioannis, ſed dixit
ego teſtimonium ab homine non accipio, ideſt, teſti-
C monium datum a Ioanne, de me non accipio tanquã
maximum teſtimonium, quod de me dari poſſit. Et
patet, quia ipſe dixit ibi. Ego aũt habeo teſtimonium
maius Ioanne, ideſt, teſtimonium, per quod ego pro-
bo me eſſe Meſſiam, maius eſt quàm teſtimonium,
quod Ioannes perhibet de me, ideſt, firmius. Alio mo
do poteſt intelligi ego non accipio teſtimonium ab
homine, ideſt, non accipio illo modo, quo vos vultis,
vel putatis. Nam Iudæi nolebant credere Ieſum eſſe
Meſſiam niſi Ioannes hoc aſſereret, & quòd ex verbo
illius penderet totum quod tenendum eſſet de Ieſu.
Ille autem dixit, quòd non conſentiebat: quia non
erat verum, quòd totum teſtimonium eius penderet
a Ioanne, ideo dixit: Ego non accipio teſtimonium
D ab homine, ideſt nolo ab eo accipere totum teſtimo-
nium, ita quòd vos aliquid debeatis credere de me ſo-
lùm, quia Ioannes ſic dixit. Iſtud namq; eſſet ſubijcere
auctoritatem diuinam humanę, quod eſt valde incon
ueniens. Nam Chriſtus operabatur valde multa mi-
racula, quorum faciendorum poteſtas pẽdebat a to-
ta deitate, & concedebatur ei a deitate, vt per hanc
oſtenderet ſe eſſe Meſſiam, & miſſum a Deo. Ioan. 5.
ſcilicet: Opera enim, quæ dedit mihi Pater vt perfi-
ciam ea, ipſa opera, quæ ego facio teſtimonium perhi-
bent de me, quòd Pater me miſit. ideſt quòd ego in-
quantum homo ſum miſſus a tota deitate, quæ eſt
maior Chriſto inquantum homo. Per hoc etiã Chri-
ſtus valde præiudicaret probationibus ſuis. Sicut qñ
E aliquis in iudicio habet multas probationes, & aliqua
earum, quæ eſt infirmior recipiatur a iudice tanquam
maxima, & efficacior omnium: ſi per hoc ipſe habẽs
iſtas probationes renunciaret omnibus alijs, quę erant
ſecundum veritatem firmiores, aſtringens ſe ad iſtam,
quam iudex firmiorem putabat, præiudicaret ſibi:
quia poſtea forte illa non faceret plenam fidem, &
caderet iſte a cauſa, qui renunciauerat efficacioribus
probationibus: ita fuit de Chriſto, qui habuit multas
probationes ad oſtendendum ſe eſſe Meſſiam, ſcilicet
ex teſtimonio legis, & teſtimonio miraculorum, &
ex dicto Ioannis Iudæi autem putabant efficaciorem
probationem pro Ieſu eſſe teſtimonium Ioannis, &
non erat. Ergo ipſe renunciaret alijs probationibus. ſ.
miraculis,

miraculis, & testimoniis legis astringens se solùm ad testimonium Ioannis si vellet aliquis negare illud, qđ poterat facere: quia Ioannes non ostendebat miraculum non manere aliquid, per quod Iesus postea probaret se esse Messiam. Ideo hoc modo dixit, quòd non accipiebat testimonium ab homine quasi illud esset totum testimonium, in quo fundabatur. Ipse tamen Iesus accepit testimonium Ioannis pro se, & vsus est eo contra Iudæos. Nam tria testimonia induxit ad probandum se Messiam. Ioan. 5. Primum fuit testimoniũ Ioannis, quod ille approbauit, dicens: vos misistis ad Ioannẽ, & testimonium perhibuit veritati, idest, verũ testimonium protulit de me. Si autem Iesus non reciperet illud testimonium, quod perhibuerat veritati; vt tamen per hoc non relinqueret Iudæis occasionem errandi putantibus maximum testimonium de Iesu, vel totum esse per dictum Ioannis dixit. Ego testimoniũ ab homine non recipio, exponendo vt supra. Postea tamen adhuc Christus magis laudat testimonium Ioannis dicens: Ego autem ab homine testimonium non accipio, sed hoc dico, vt salui sitis. Ego autẽ habeo testimonium maius Ioanne, quasi dicat, Ego non accipio testimonium ab homine, idest, non indigeo illo: cùm aliunde habeam testimonium sufficiẽs, quia ego testimonium maius habeo Ioanne, idest, maius quàm quod Ioannes præstat. Hoc dico, vt vos salui sitis, idest. Licèt ego non indigeam testimonio Ioannis, quia tamen vos libenter creditis Ioanni, ego allego testimonium eius pro me: vt per hoc mihi credatis, & vos salui sitis credendo in me. Approbauit ẽt testimonium Ioannis inquantum dixit, habeo testimonium maius Ioanne, in quo innuebat istud conueniens esse, & tamen aliud esse firmius illo. Secundum testimonium Christi est ex operibus miraculorum, quibus magis innuitur tanquam sufficientissimo testimonio, etiam si nullum aliud existeret, & de hoc dixit: Opera, quę dedit mihi Pater, vt faciam, testimoniũ perhibent de me. eod. cap. Tertium testimonium erat ex auctoritate legis, & Prophetarum, & de hoc dixit eo. cap. Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis uitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimoniũ perhibent de me: apparet ergo quòd Iesus accipiat testimonium a Ioanne, & quomodo accipiat.

Ies⁹ triplex testimõium adduxit contra Iudæos ad probãdũ se esse Messiam.

An Ioannes præcesserit Christum tamquam disponens ad illum, sicut lex Moysi præcedebat ad legem Christi. Quæst. XV.

QVAERITVR vlterius de Ioanne cùm dixerimus, an ipse præcedit Christum tanquam disponens ad illum, sicut lex Moysi præcedebat ad legem Christi. Dicendum quòd aliquæ similitudines sunt in hoc. Prima est quòd lex Moysi fuit bona, & a Deo data. Melior tamen ualde fuit lex Christi: quia illa erat imperfecta, ista autem perfectissima. Sic fuit de Ioanne. Nã ille bonus erat, & non solum bonus, sed etiam excellentior omnibus hominibus. infra 11. scilicet: Inter natos mulierũ. &c. Christus tamen melior erat in immensum, sicut dixerat ipse Ioannes, scilicet, quod non erat dignus procumbens soluere corrigiam calciamẽtorum Christi. Mat. 1. Secunda, quia Ioannes a Deo missus est, & eius missio prænunciata fuerat: Iesus autem missus est a Deo, quia est filius eius verus, & eius missio magis fuit prænunciata quàm missio Ioannis, quia omnes ferè Prophetæ de Christo aliquid locuti sunt, sicut dicitur Act. 11. scilicet: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per ipsum. Sicut etiam dicit Paulus Act. 13. scilicet: Qui habitant Ierusalem, & principes eius ignorantes

F hunc, & voces Prophetarum, quæ per omne Sabbathum leguntur, petierunt a Pilato, vt interficerent eũ. Et sic Paulus vult quòd omnes prophetæ testimoniũ perhibeant de Christo. de Ioanne tamen solus Isaias est, qui testimonium perhibet, & ita allegant omnes Euangelistæ. Hoc modo lex Moysi a Deo est, & lex Christi a Deo, & cũ lex Christi est a Deo per se, quia Christus qui erat Deus dedit per se ipsum istam legẽ, quia aperiens os suum docebat discipulos suos de regno Dei infra 5. lex autem Moysi data quidem est a Deo, sed per medium Moysi. Et alij multi modi differentiæ sunt legis Christi ad legem Moysi quantum ad perfectionem, de quibus dicetur in libro nostro de quinque legibus. Tertium quia lex Moysi data fuit
G non propter se, sed vt esset dispositio ad legem Christi, quia fuit lex Moysi sicut pedagogus. ad Gal. 3. Lex autem Christi propter nullam est, sed per se ipsam. Ita Ioan. fuit respectu Christi, quia Ioan. non fuit pp se ipsum, sed missus est pp Christũ, vt manifestaret Deũ. Ioã. 1. & 3. & Act. 13. Christus autem pp nullũ venit: sed quia ipse erat, qui vltimò sperabatur tanquam ablaturus peccata sęculi; sicut dixit Ioannes. Ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1. Quartum quia lex Moysi, non fuit data, vt semper dimittatur, sed solùm, ut maneret vsque ad tempus illud, quo Messias veniret ad Gala. 3. scilicet. Lex propter transgressiones posita est: donec veniret semen, cui promiserat, idest, semẽ illud, de quo facta erat repromissio, scilicet, Messias, q erat
H semen, in quo benedicendæ erant omnes gentes. eod. cap. lex autem Christi data est, vt semper duraret, scilicet, vsque ad finem sęculi. Et si mundus duraret in isto statu in æternum, lex quoque ista duraret in æternum. Non sic fuit de Ioãne, quia ille non fuit missus ad semper manendum, uel ad hoc quòd officium eius semp maneret, sed ad officium quod in breui tempore consumendum erat, & consumatum est, sicut dixit Paul. Act. 13. s. Cùm impleret autem Ioãnes cursum suum, idest, officium suum, dicebat: Ecce venit post me &c. Christus autem duraturus erat in æternum, non solũ autem quantum ad personam suam, quæ semper manet, vt patet ad Hebræos. 13. s. Christus est heri, & hodie, & ipse in sęcula, idest, semper durans, sed etiã quan-
I tum ad legem suam, quæ semper manebit, cui alia nõ succedit, cùm ipsa sit perfecta, quæ ad nullam ordinatur. Quintum quia lex Moysi aliquo tempore concurrit cum lege Christi, licèt pauco, ita & Ioãnes cũ Christo. Patet hoc, quia lex Moysi concurrit cum legę Christi ab illo tempore, quo Christus cępit prædicare vsque ad perfectam publicationem Euangelij. Nam tunc poterat obseruari lex Christi, vel Moysi, & vtraq; proficiebat. Completa autem Euangelij publicatione, sola lex Christi cępit currere sepulta iam lege Moysi. De cessatione autem legalium quomodo cessauerũt, vel quamdiu habuerunt virtutem, dicetur Act. 15. vel ad Gala. 4. aut. 5. Ita fuit de Ioanne, quia ipse præcessit Christum prædicando populo, & baptizando, & postea aliquanto tempore cõcurrit cum Christo, in quo
K tempore prædicabant simul Ioannes & Christus, & simul baptizabant. Sic dicitur Ioannis. 3. quòd discipuli Ioannis dixerunt ei. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum. Pauco tamen tempore Ioannes durauit, quia postquam Christus cępit prędicarę quasi illico Herodes tenuit Ioannem, & decolauit eum, vt colligitur. Luc. 3. & de hoc infra 14. Sextum quia eo tempore, quo lex Moysi, & lex Christi concurrerunt, vna semper minuebatur, scilicet, lex Moysi: & alia, scilicet lex Christi totaliter exaltata est: & lex Moysi omnino cessauit, nisi in quibusdam paucis miseris, & excęcatis, qui tamen aliquando conuertentur:

tentur: ita ut lex Moysi non maneat usque in finem seculi. Sic dicitur ad Roma. 11. scilicet. Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc. i. secretum, ut non sitis uobis ipsis sapientes, quia cęcitas ex parte contigit in Israel, donec intraret plenitudo Gentium, & sic omnis Israel saluus fieret. An tamen intelligatur de omnibus Iudęis: ita quòd nullus perueniat ad finem seculi, declarabitur eo. cap. ita fuit de Ioanne ad Christum, quia quamdiu ambo concurrerunt, minuebatur quotidie fama Ioannis, & discipuli eius: & augebatur fama Christi, & conueniebant ad eum omnes, sicut dixerũt discipuli Ioannis ad eum. s. Ille, cui perhibuisti testimonium baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Ioannis. 3. Ioannes, quoque hoc audito dixit. Illum oportet crescere, me autem minui. eod. cap. i. necesse est, ut ille crescat in fama, & ego minuar in fama propter eius præsentiam. Et dedit causam. s. qui desursum uenit, super omnes est: qui autem de terra est, de terra loquitur. Quasi dicat: Ego de terra sum, quia sum purus homo, de terra natus: ille autem de cęlo venit, quia est uerus, & naturalis filius Dei: ideo ille super omnes est: ideo non est mirum, quòd crescat, & inea minuatur. Hoc etiam patet, quia Pharisæi murmurabant videntes, ꝙ plures discipuli sequerentur Christum, quàm Ioannem. Ioan. 4. Vnde Christus audiens istam murmurationem, voluit recedere de Iudæa: vbi erant ipse, & Ioannes, & reuersus est in Galilæam, vt non concurreret cum Ioanne: & auferret locum murmurationi, eodem capitulo.

An Ioannes fuerit testis idoneus ad perhibendum testimonium Iesu, quòd esset Christus. Quæst. XVI.

QVAERITVR ulterius, an Ioannes Baptista fuerit testis idoneus ad perhibendum testimonium de Iesu, quòd esset Christus. Dicendum quòd sic. Primò quia adiuuabat eum diuina auctoritas, cùm de eo prænunciatum esset per Isaiam, quòd venturus esset ad parandum viam Domini: ut patet in litera: & Luc. 3. & Beatus Marcus dixit, quòd iste est, de quo dictum est per Isaiam. Ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Mar. 1. Et ex hoc ei credendum erat. Nam etiam isto modo Iesus probat se esse Mesiam usus auctoritate scripturarum contra Iudæos, cùm ait. Scrutamini scripturas, quia uos putatis in ipsis uitam ęternam habere: & illæ sunt, q̃ testimonium perhibent de me. Ioan. 5. Ioannes quoque sic ẽt asserebat de se dictum esse per Isaiam. Nam cùm Iudæis quærẽtibus, an esset Christus, idest, Mesias, ille respondisset, non: & ipsi quærerent quid esset, dixit: Ego uox clamantis in deserto, dirigite uiã Domini, sicut dixit Isaias propheta. Ioan. 1. Secundò patet esse Ioannẽ testem idoneum, quia ita ab omnibus reputabatur. Nam non solùm Iudæi credebant eum esse sufficientem ad testificandum de Christo: sed etiam putabant eum esse Christum. Et ob hoc quęsierũt ab eo, an esset Christus. Ioan. 1. Et patet magis clarè quòd ipsi crederẽt eum esse Christum sicut dixit Paulus Act. 13. scilicet, cum impleret autem Ioannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, non sum ego: sed ecce ueniet post me, idest: Vos arbitramini me esse Mesiam, & non sum: sed ecce ille ueniet post me. Istud autem sufficiebat ad faciendũ Ioannem testem idoneum, etiam si aliàs in ueritate non esset. Vnde melius erat quantum ad probationẽ faciendam eum apparere toti populo testem idoneũ, & non esse, quàm quòd uere esset testis idoneus, & nemo eum talem iudicaret. Sic patet in probationibus syllogisticis, quæ debent procedere ex ueris, uel

A saltem ex his, quæ uidentur uera respondenti. primo Poste. Et conuenientius aliquis argueret probando per ea, quæ uidentur respondenti uera, etiam si non sint, quàm si probet per ea, quæ sunt simpliciter necessaria: & tamen non uidentur talia respondenti. Idem apparet in probationibus iudicialibus: quia aliquando per id quod falsum est probatur aliquid: sicut per quasdam presumptiones, quas iura uocant uiolentas, & per alias, quæ uocantur præsumptiones iuris, & de iure, contra quas iura non admittunt probationem, & cum omnibus illis potest subesse falsum, quia cùm iura reputant eas conuenientes, sufficiunt. Sic etiam aliquid in iudicio interdũ probatur per falsos testes: Et quia non constat illos esse falsos recipitur proba-

B tio eorum tanquam firmissima, & interdum probatur aliquid per ueros testes. Et obiectis eis quibusdam exceptionibus de iure nõ tenet eorum testimonium. Ad hoc ergo quòd aliquis testis sit idoneus, vel testimonium eius conueniens, nihil magis sufficit, quàm quòd ille talis ab omnibus reputetur, & pro tali indubitanter teneatur. Ita erat de Ioanne, qui ab omnibus talis reputabatur: ergo erat idoneus testis. Tertiò patet ex sanctitate vitæ. Nam vna de conditionibus, quas iura requirunt in teste, est bona vita: & ista est præcipua, immo quasi totum quod reddit aliquem habilẽ ad testificandum. extra de verbor. significat. cap. forus. Istud autem erat in Ioanne. Nam non solùm erat bonus, sed etiam sanctus, & sanctissimus. Nam vita

C sua erat austera valde supra omnes homines: vt patet in litera. Vnde Iudæi mirabantur quomodo in corpore humano posset esse tantæ austeritatis toleratio, vt ait Chryso. super Ioannẽ. Ideo putabant esse aliquod diuinum in eo, & sine aliqua probatione credebant sibi quidquid diceret. Quartò patet ex effectu. Nam Iudæi ei valde credebant. Et cùm ipse testimonium perhibuit de Iesu, quòd esset Messias, duo de discipulis Ioannis statim secuti sunt illum. Ioan. 1. Multi quoq; alij Iudæorum credebant in Iesum propter testimonium Ioannis, vt patet Ioann. 10. scilicet: Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Omnia quæcunq; dixit Ioannes de isto vera erant, & multi crediderunt in eũ. Quintò patet quia testimonium Ioannis concorda-

D bat veritati, scilicet, quia approbabatur miraculis. Nã id, quod asserebat Ioannes de Iesu, scilicet, esse Messiam, asserebat Ioannes de seipso, & confirmabat hoc miraculo. Ioan. 5. Et non poterant miracula mentiri: ideo apparebat Ioannis dictum esse verum. Item confirmabatur hoc voce Dei, quia cùm Christus baptizatus est, aperti sunt cœli, & Spiritus sanctus descendit super ipsum in specie columbæ, & vox Patris audita est, dicentis: Hic est filius meus dilectus. infra in litera: & Luc. 3. & Mar. 1. Item concordabat auctoritatibus Sacræ Scripturæ: Nam illa testimonium perhibebant de Iesu, quòd esset Messias, sicut Christus dixit Iudæis: Scrutamini scripturas, quia illæ testimonium perhibent de me. Testimonium autem scripturæ non po-

E test esse falsum: quia est per Spiritum sanctum dictata. 2. Pet. 1. Cum ergo dictum Ioannis concordaret Sacræ Scripturæ: apparebat manifestè ipsum verum dicere. Et sic erat testis idoneus, tamen testis propter testimonium quæritur.

An Ioannes solum prædicaret in deserto, vel etiam discurreret per loca sicut Christus. Quæst. XVII.

QVAERITVR, an Ioan. solùm prædicauit in deserto, vel discurrebat per loca ad prædicandum, sicut Christus, qui dicebat: oportet me euangelizare aliis ciuitatibus. Quidam dicunt, quòd Ioannes discurrebat prædicando per ciuitates: Prima ratio Opinio 1.

tates: quia ipse imitaturus erat Christum, quem vene rat annunciare: Christus tamen per diuersa loca discurrebat: & apostolis, & discipulis iubebat ire per diuersa loca. infra Ioan. & Luc. 9. & Ioan. sic ergo facere
Secunda rō. debuit Ioannes. Secundò patet, quia hoc conueniebat intentioni Ioannis. Nam ipse venerat, vt annunciaret Christum omni populo. Act. 13. scilicet, prædicante Ioanne ante faciem aduentus eius baptismum pœnitentiæ omni populo Israel. Non poterat tamen prædicare omni populo, nisi discurreret per loca; ergo per totam terram Iudæorum discurrebat.

Prima ratio Opin. 2. Alij dicunt, quòd Ioannes solùm prædicauit in deserto. Et patet primò: quia dicitur hic, venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudeæ, & magis clarè dicitur Marc. 1. scilicet, fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans: ergo ibi erat, & non discurrebat.
Secunda rō. Secundò patet, quia dicitur, quòd Ioannes habebat pro esca locustas, & mel syluestre, vt patet infra in litera, & Mar. 1. Iste tamen erat cibus deserti: nec posset habere illum in ciuitatibus, si per diuersa loca discurreret: scriptura tamen ponit istum cibum Ioannis, quasi semper illo vsus fuerit: ergo semper erat in de-
Tertia rō. serto. Tertiò patet quia si Ioannes discurreret per Vrbes ad prædicandum non oportebat, vt aliqui conuenirent ad eum, & tamen dicitur, quòd exibat ad eum omnis Iudæa & omnis regio circa Iordanem: vt patet infra in litera: & Mar. 1. Ergo non discurrebat ipse per
Quarta rō. loca. Quartò patet, quia si per loca discurreret, nullus locus esset, ad quem magis iret, quàm ad Hierusalem: quia erat ciuitas famosissima, & illuc concurrebant omnes Iudæi propter sacrificia, & orationem in templo faciendam. Et tamen non iuit Ioannes in Ierusalē cùm dicatur infra in litera, quòd exibat ad eum Ierosolyma, & Mar. 1. quòd egrediebantur ad illum Iero-
Quinta rō. solymitæ vniuersi: ergo non iuit in Ierusalem. Quintò patet, quia infra 11. Christus laudans Ioannem corā turba dixit: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? &c. Si tamen Ioannes discurrisset per Vrbes, non dixisset Christus populo, quid existis videre in desertum: sed, quid vidistis in ciuitatibus vestris. Ergo Ioannes in deserto semper erat, & non

Responsio ad quæsitū quæstionis. discurrebat. Dicendum, quòd Ioannes in principio prædicationis suæ erat in deserto Iudææ, in quo tota vita priori conuersatus fuerat, & cùm incepisset prædicare in ipso deserto, audita fama illius, scilicet, quia tam austeram vitam ageret: & etiam, quòd incepisset baptizare, quòd nemo ante eum fecerat, concurrebat ad eum totus Israel de omnibus Ciuitatibus. Et hoc est quod dicitur infra in litera, scilicet, tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem. Postea autem Ioan. declinabat ad loca propinqua Iordani; vt ibi in Iordane baptizaret Iudæos: quia fortè in deserto in loco, in quo ipse prius fuerat, non erant aquæ multæ: in Iordane autem totus populus poterat baptizari. Et hoc dicitur Luc. 3. s. Factum est verbum Domini super Ioannem in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum: Et sic in deserto factum est verbum Domini ad ipsum. Et de deserto descendit ad Iordanem. Ioannes tamen non discurrebat per loca, ita quod iret ad prædicandum in ciuitatibus: sed manebat in eremo circa Iordanem: & aliquando ibat ad partem superiorem Iordanis, & aliquando ad inferiorem. Et hoc significatur Luc. 3. cùm dicitur. Et venit in omnē regionem Iordanis, idest, nō stabat semper in eodem loco apud Iordanem, sed aliquando ad vnam partem eius, aliquando ad aliam. Putant autem aliqui, quòd venit in omnem regionem Iordanis, idest, ad omnes ciuitates, quæ erant circa Iordanem, quæ uocantur regio Iordanis, & falsum est: qa infra in litera: & Mar. 1.

F dicitur quòd isti, qui veniebant ad Ioannem baptizabantur ab eo in Iordane. Et tamen non poterant baptizari in Iordane omnes, nisi Ioannes maneret apud fluuium. Quod autem aliquādo declinaret ad aliqua loca, non est inconueniens, non tamen ibat illuc ad prædicandum principaliter: quia prædicatio sua, & baptismus erat apud fluuium. Interim tamen Ioannes declinabat ad alia loca, quia erant ibi aquæ multæ: & habebat ibi opportunitatem ad baptizandum patet, Ioann. 3. scilicet: Erat autem Ioannes baptizans in Aenon, quia aquæ multæ erant illic: & veniebant, & baptizabantur. Et sic non iuit ipse in locum illum, vt
G prædicaret in loco, sed quia habebat opportunitatem ad baptizandum propter multitudinem aquarum: ita etiam de quibusdam alijs locis dici potest, quòd Ioan. iuerit ad illa, non vt in eis prædicaret, sed vt apud illa baptizaret propter multitudinem aquarum, & tamen semper dicebatur Ioannes manere in deserto, quia nō elongabatur ab eo, & ista etiam loca in deserto erant, & Iordanis fluuius per desertum Iudææ transit. Nam in isto deserto erant sex ciuitates. Iosue 15. & supra dictum est. Ad primum argumentum dicendum quòd licèt Christus discurreret per loca, non debebat Ioan. imitari Christum per omnia: sed in multis ei dissimilari, sicut supra declarauimus, quòd præcepta Ioannis non debebāt esse sicut præcepta noui testamenti: ita & in nouo non se debuit habere Ioannes per omnia sicut Christus: cum Ioannes ordinaretur ad Christū
H tanquam id, quod est in finem ad ipsum finem: & nō erat Ioannes in eodem statu, in quo Christus: quia Ioannes erat adhuc in statu veteris testamenti. Christus autem inchoabat statum noui testamenti. Discipuli autem Christi debuerunt eum per omnia imitari: quia erant in eodem statu. Et ad hoc erant, vt Christū imitarentur, non autem Ioannes, maximè quia cōtra intentionem Ioannis erat, & Dei mittentis eum, quia ipse imitaretur Christum discurrendo per loca, sicut ipse, vt dicetur in sequenti responsione. Ad secūdum dicendum, quòd non erat necessarium Ioanni prædicare discurrendo per loca ad hoc, quòd notificaret Iesum esse Messiam; immo non erat conueniens, ꝙ discurreret, sed quòd maneret extra vrbes in deserto:
I & omnes accurrerent ad illum. Et hoc propter duo. Primò quia non volebat Ioannes denunciare Iesum esse Messiam omnibus Israelitis diuisis per loca: sed potius denunciare illis simul manentibus: vt denunciatio esset maioris efficaciæ, quæ fieret quasi toti Israel congregato magis quàm si fieret Israelitis diuisis per loca. Istud autem contingeret manente Ioanne in deserto, & confluente ad eum toto populo Israel. Quia tunc omnibus simul annunciaret de Christo. Sic autem fiebat, cùm dicatur infra, ꝙ exibat ad Ioannem Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem. Si autem Ioannes discurreret per singula loca, non conuenirent ad eum de omnibus locis: quia expectarent, quòd adhuc ipse ad illa loca iturus esset, vel saltem non conuenirent multi. Nunc autem
K scientes Ioannem non venturum ad aliqua loca, omnes quotquot desiderabant audire eum, exibant in desertum, & sic conueniebat ad eum quasi tota Iudæa, & tunc posset illis congregatis conuenienter annunciare de Christo. Secūdò expediebat sic fieri propter Iesum. Quia non solùm Ioannes annunciaturus erat Iudæis de Messia, sed etiam ostensurus erat eum digito suo, sicut cùm dixit: Ecce agnus Dei. Ioan. 1. Ad hoc autem necesse erat Iesum esse præsentem, qn̄ Ioannes prædicabat populo. Si autem Ioannes discurreret per diuersa loca, oportebat, quòd Iesus comitaretur eum prædicantem per singula loca: vt ibi posset ab eo ostendi populo; aliter non posset eū ostendere.

Quod

Quod tamen Iesus sequeretur Ioannem prædicantẽ per loca erat indecens nimium. Nam ipse uideretur famulari Ioanni, & minor eo: cùm tamen Ioannes de eo dicturus esset, quòd non erat dignus soluere corrigiã calciamentorum eius. Etiam ex hoc dabatur locus suspitioni, scilicet, quòd Ioannes, & Iesus conuenissẽt inter se, ut ille istum Messiam assereret. Non ergo decebat sic fieri. Nunc autem conueniente tanta Gente Iudæorum ad Ioannem in desertum, Iesus ibi quasi casu staret: Ioannes coram toto populo ostẽdit istum esse Messiam. Et tunc non erat aliqua suspitio, quòd falsè Ioannes Iesum assereret Messiam: quia inter eos nulla familiaritas apparebat, nec erat. Fuit ergo conueniens, quòd Ioannes in deserto prędicaret, & illuc totus populus conflueret, & non discurreret per loca. Ad argumenta alterius partis respondendum non erat: quia verum supponunt, scilicet Ioannem non discurrisse per loca. Ne tamen aliquis putet Ioannem semper mansisse in deserto, idest in eadem parte Eremi, in qua vixit antequam inciperet prædicare, & baptizare, dicendum est sicut supra, scilicet, quòd Ioannes non elongabatur a deserto, licèt declinaret ad diuersas partes ipsius deserti propter oportunitatem aquarum ad baptizandum, & aliquando veniebat iuxta aliquas vrbes non vt in eis prædicaret, sed propter aquas, quæ erant iuxta illas, sicut dictum est supra de Enon, & patet Ioan. 3. Ideo ad primum dicendum, ꝙ Ioannes prædicauit in deserto Iudææ: non est tamen sensus, quòd semper in eodem loco, sed declinabat ad partes diuersas propter causam dictam. Ad secundum dicendum, quòd Ioannes non solùm ante prædicationem vsus est isto cibo, scilicet, locustis, & melle, sed ẽt quamdiu prædicauit, & vsque ad mortem, vel saltem vsquequo teneretur in uinculis ab Herode. Poterat autem habere istum cibum semper, quia licèt non maneret semper in eadem parte deserti, sed ad diuersas, nec inueniebat illum in quacumq; parte deserti: quia paucam terram discurrit: & est totum istud desertum eiusdem conditionis, ut ubique locustæ: & mel inueniantur. Ad tertium dicendum quòd uerum est, quòd non discurrebat per loca, ita quòd in illis prædicaret, sicut Christus faciebat. Ad quartum, & quintum eodem modo dicendum est concedendo illa: quia solũ probant quòd Ioannes semper staret in deserto, & nõ discurreret per loca, quod uerum est: non tamen negant quin de una parte deserti ad aliam transiret.

Quare Ioannes dixit, pęnitentiam agite. Quęstio. XVIII.

QVAERITVR quare Ioannes dixit hic: pænitentiam agite. Dicendum quòd Ioannes uenerat ad faciendum duo, ut supra dictum est, scilicet ostendere Iesum esse Christum: & disponere populum ad suscipiendam legem illius. Ad vtrumque autem istorum erit necessarium, quòd populus faceret pænitentiam. De primo patet, quia Messias, quem Ioannes ostensurus erat populo, erat totũ bonum, quod tamdiu Iudæi expectauerant, & quod promissum fuerat tãquam benedictio ipsorum. Gen. 12. scilicet. In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Et intelligitur de Christo, vt ait Apostolus ad Galat. 3. Debebant ergo Iudæi esse digni ad hoc, quòd Messiam reciperent, ut mererentur participare de bonis eius. Efficitur autem homo dignus uel dispositus secundùm quòd anhelat ad opera alicuius perfectionis, & se exercet in illis. Hoc autem non potest fieri, nisi quis recedat a uitiis, quibus prius inuoluebatur:

A ideo oportet recedere ab illis, & non solùm recedere, sed se pro illis punire. Vt sicut homo displicuit Deo per illos actus uoluntati suæ, uel desiderio satisfacere volens, ita contra uoluntatem suam faciat patiendo aliquid quod absolutè non uellet. Et ista propriè est adæquatio facta per iustitiam, scilicet, vt qui voluit habere de lucro magis quàm debuit, cogatur ꝑdere quod non uult. Et qui voluit delectari, qualiter non debebat aliquem per hoc contristando, cogatur per dolorem suum illi satisfacere. Sic patet. 5. Ethic. Et ista est adæquatio iuris pertinentis ad iustitiam ad quęstionem faciendam iudices constituuntur. Pænitentia aũt prout in pręsenti accipitur continet ista duo, scilicet, a peccato recedere dolendo de illo, & aliquam pænam pro B illo subire. Ideo ad ista duo Ioannes hortabatur populum dicens quòd pęnitentiam agerent, & tunc esset via, vt ostenderentur ad actus alicuius perfectionis, per quos disponerentur ad recipiendum dignè Messiam. Secundum erat quòd populus erat disponendus ad suscipiendam legem Christi. Et quia illa erat excellentior lege Moysi, scilicet de actibus perfectioribus: oportebat quòd populus se exerceret in aliquibus actibus perfectioribus, quàm illi, qui imperantur a lege Moysi. Et talia erant omnia, quæ imperabantur a Ioãne. Non potest tamen quis ostendere ad excellentem actum virtutis, nisi prius a conuersatione vitiorum recesserit. Istud autem fit primo si pænitentiam agerẽt: deinde iniungerentur eis opera alicuius perfectionis, C sicut ipse dixit Luc. 3. scilicet, qui habet duas tunicas, det vnam non habenti. Quomodo autem per pænitẽtiam appropinquet regnum cælorum: & quòd sit illud regnum cælorum, tactum est supra exponendo literam: sed magis dicetur sequenti. c. q. 90. 91. 92. 93. & 94. vbi eadem verba Christus dixit.

Quare omnes Euangelistæ faciunt mentionem de Ioanne. Quæst. XIX.

QVAERITVR quare omnes Euangelistæ fecerunt tantam mentionem de Ioanne: nam D omnes de illo tetigerunt. Quidam dicunt hoc fuisse ꝑꝑ sanctitatem Ioannis: quia fuit sanctior omnium hominum. Cùm Christus dixerit: Inter natos mulierum &c. infra 11. Ideo maior mentio de illo debuit fieri quàm de omnibus aliis. Dicendum, ꝙ non stat propter duo. Primò quia si propter sanctitatẽ magnam fit ista mentio de Ioanne, de omnibus alijs sanctis veteris testamenti fieri deberet mentio, vel saltem de sanctioribus: sicut de Elia, & Elisæo, qui erant tam sancti, & fecerunt multa miracula, vt patet Exod, 3. & 4. Regum. Sic etiam de Moyse, qui fuit Deo tam acceptus, quòd Deus illum laudauit, dicens illum esse fidelissimum in tota domo sua. Numeri. 12. & ad Hebræ. 3. Sic etiam de septem fratribus Machabæis cum E matre sua, qui pro lege Dei atrocissimas mortes subierunt. 2. Machabæo. 7. & de Eleazaro scriba, qui ex simili causa passus est. 2. Machabæorum. 6. Ita de cęteris quos Apostolus ponit in Cathalogo sanctorum ad Hebræ. 11. De istis tamen non fit aliqua mentio per aliquem Euangelistarum: nisi a casu introducatur aliquid de aliquo eorum inquantum pertinet ad historiã Christi, vt infra dicetur: ergo non ponitur vita Ioannis ab Euangelistis propter sanctitatem eius. Secundò patet, quia manifestum est Beatam Virginem fuisse sanctiorem Beato Ioanne, quod tota Ecclesia asserit, & irrefragabiliter, atque sine conditione tenetur ab omnibus, ratio quoque illud inducit, quia ista sanctitas tam excellens collata est Ioanni propter Christũ, quia

futurus

futurus erat precursor,& annunciator eius: Virgini autem data est sanctitas excellens, quia futura erat mater Dei. Incomparabiliter tñ maius est esse matrem Dei, quàm præcursorem eius: ergo quasi incomparabiliter magnitudo gratiarum, & sanctitatis virginis debuit excedere sanctitatem Ioannis. De quo magis dicetur infra 11. De Virgine tamen paucissima tanguntur in Euangelijs,& non ab omnibus Euangelistis,& adhuc ibi non tanguntur inquantum pertinent ad ipsam, sed inquantum pertinent ad Christum: ergo non ponitur vita Ioannis ab Euãgelistis propter sanctitatem suam. Dicendum, quòd circa Ioannem duo faciunt Euangelistæ. Primum est, quòd plura dicunt de ipso, quàm de aliquo homine propter Christum, cuius Euãgelia sunt. Nam etiam de Virgine non tanguntur tot, maximè considerando ea, quæ dicit Lucas. Secundum est, quòd omnes Euangelistæ conuenerunt in dicẽdo de Ioanne. Et istud est specialius magis, quàm in Virgine. Nam licèt de Virgine multa dicat Lucas. Marcus tamen nihil omnino dicit. Matthæus verò,& Ioã. paucissima. De Ioanne tamen omnes multa dixerunt, & maximè Lucas, & Ioannes: ideo fuit aliquid valde speciale in eo. Considerandum, quòd sicut declaratũ est supra in prologo nostro in quibusdam quæstionibus, scilicet. 17.& 28.& in aliis autem instans intentio omnium Euangelistarum fuit enarrare omnia gesta, & dicta Christi inquantum illa sunt necessaria, vel vtilia ad salutem nostram, scilicet, ad fidem, & ad instructionem necessariam in moribus: tractare autem de aliquo alio erat eis omnino alienum, & præter intentionem ipsorum, immo inartificiosè agerent. Sicut si quis vellet condere librum de Geometricis, licèt consideratio de Deo sit excellentissima nihil debet interponi ibi, de illa, vbi accideret ad declarationem ipsorũ Geometricorum, quæ intenderet auctor vtilem esse aliquam considerationem theologicam. Sicut accidit sæpissimè circa omnes artes. Nam,& naturalis vtitur geometricis, vt facit Arist. primo,& 6. Phi. loquens de partibus animæ,& de periferia tetragoni,& de diametro & costa. 3. Ethic. Et ita contingit circa cæteras artes, & partes earum. Idem etiam fit in narrationibus historicis, quibus interdum ad explanationem eorum, quæ dicuntur, necesse est interponi aliqua naturalia, aut astrologica. Et sic de aliјs considerationibus. Et maxime faciunt hoc poetæ, cùm enarrant aliquid historicum: sicut Lucanus, qui multa interponit astrologica: plurima autem ponit Ouid. in lib. Fastorum. Et ita de Virgilio, & cæteris. Euangelistæ autem solùm intendunt enarrare ea, quæ ad Christum pertinent: qa tamen illa interdum non possunt conuenienter enarrari, nisi interponantur quædam pertinentia ad alios inquantum aliquo modo tangunt gesta Christi: oportet quòd interdum de quibusdam alijs dicant. Sic patet de Dauid de quo fit mentio infra 12. & Luc. 6. nõ quidem, quia vellẽt narrare aliquid de Dauid, sed quia Christus allegauit factum eius ad excusationem Apostolorum euellentium spicas in sabbatho. Sic etiam fit mentio de Moyse, & Elia infra 17.& Mar. 9.& Luc. 9, scilicet, inquantum apparuerunt loquentes cum Christo qñ transfiguratus est. Sicut ẽt fit mentio de malis, sicut de Hero.& Archelao. præcedenti. cap.& de Caipha, & Pilato. infra 16.& 17. scilicet, inquantum isti p̄secuti sunt Christum, & impossibile erat enarrare ea, quæ Christus passus est plenè,& intelligibiliter, nisi isti nominarentur,& aliquid de factis eorum scriberetur. Nullius tamen gesta quantuncumque sanctissimus ille sit, describuntur, vel saltem nominantur ab aliquo Euangelista ex ea parte, qua non tangunt historiam Christi. Et ista est causa quare de Beata Virgine quædam narrantur, & alia subticentur. Nam quomodo

F Christum cõceperit, & pepererit, & similia narrantur ibi, vt patet supra primo, & præcedenti. cap. & Luc. 1. & 2. Cætera autem de uita Virginis, quæ ad historiam Christi non pertinent, licèt illa essent relatu dignissima, nullus Euangelistarum saltem tetigit, quia de eorum consideratione non erant. De Ioanne autem eodem modo dicendum est, quòd non dixerunt Euangelistæ aliquid de eo propter sanctitatem suam, sed inquantum gesta eius pertinebant ad Christum. Sciendum tamen, quòd licèt omnia, quæ Euangelistæ narrãt, ad Christum pertineant, & nihil alienum interponant: quædam cùm sunt magis necessaria de gestis, & dictis Christi quàm alia. In illis autem quæ non sunt maximẽ necessaria, licèt sint ualde vtilia, quidam eo-
G rum illa tetigerunt, & alij omiserunt. In eis verò, quæ erant omnino necessaria, nullus eorum tacuit, licèt q̄dam plura, q̃ alij in eadem re dicant. Christus aũt non venit ad aliud, nisi vt nos redimeret. Ex Euangelio ergo duo debent principaliter colligi, scilicet, quòd Christus nos redimeret, & qualiter ad participandum fructum istius redemptionis perueniamus, quod fit per rectitudinem vitæ regulatæ per præcepta Christi. Et ob hoc cùm inter præcepta Christi quædam sint maximè necessaria, illa omnes Euangelistæ posuerunt. Alia autem sunt non tã necessaria, & illa subticuerunt quidam, scilicet, Marcus,& Ioannes, qui plurima de p̄ceptis Christi tacuerunt. Lucas autem, & Matthæus illa descripserunt plenissimè. Quod autem Christus
H nos redimeret, pendet ex duobus. Primum est, quòd fuerit talis qui potuerit nos redimere. Secundum est, quòd fecerit illum actum, per quem nos redimi deberemus. Primum erat, quòd Iesus esset Deus, siue Messias, quia nemo alius redimere poterat. Secundum est, quòd mortuus fuerit violenter pro nobis: cùm iste modus determinatus esset à Deitate, per quem nos redimeremur. Ista ergo duo erant præcipua, quæ Euangelistæ debebant enarrare, vel ostendere, scilicet, Iesum esse Messiam, & ipsum pro nobis esse mortuum. Hæc autem duo omnes Euangelistæ explicuerunt. Ideo, licèt primus eorum plenè passionem enarrasset, cæteri plenè etiam retulerunt, ac si nemo alius tetigisset; ostẽdentes, quòd istud
I esset de principali intentione eorum. Tertium autem .s. Christum esse Messiam oẽs ostendunt. In hoc tñ ꝯsiderandum, quòd sunt multi modi probandi Christũ esse Messiam: & possunt ad tres reduci, scilicet. Probatio per miracula: & per scripturas & per testimonium Ioannis. Istos tres modos probationis de seipso ponit Christus Ioan. 5. Primò ponens testimonium Ioannis: deinde miracula: & postea mittit Iudæos ad considerationem scripturarum quæ testimonium perhibent de ipso. Istos modos tetigerunt Euangelistę. Quia tamen satis est probari Iesum esse Messiam, etiam si per vnicum modum probetur, dum tamen sufficienter probetur, non oportuit, quòd omnes Euangelistæ tãgerent istos tres modos, sed satis erat, quòd tangerent
K aliquem eorum; & ita factum est, quia solus Marcus tetigit omnes tres, ut infra dicetur, alij autem tetigerant solùm duos. Inter istos autem tres modos probationis maximè necessarius est per miracula: quia nihil potest obiici contra miracula. Etiam quia miraculum probat tam contra Gentiles, quàm contra Iudæos. Etiam quia miraculum non solùm probat esse Messiam, sed etiam esse uerum Deum. Et sic posuit Christus istam tanquam maximam probationem, dicens: Ego testimonium ab homine non accipio: Opera enim quæ dedit mihi pater, ut faciam, ipsa testimoniũ perhibent de me. Et tunc dixit: Ego testimonium maius habeo Ioanne, scilicet, per miracula. Ioan. 5. Modus probandi per testimonium scripturarum est efficax

Q d Ch nos mit

Tres probandi Christũ e Messiam.

cax contra Iudæos,& tamen nihil ualet contra Gentiles:ideo valde minor est, quàm operatio miraculorũ, quia ad pauciores extenditur. Etiam quia non tam efficaciter,nec tam apertè probant.Probatio autem per testimonium Ioannis etiam minor est, quàm probatio per miracula.Quia licèt aliquid proficeret testimonium Ioannis contra Iudęos, nihil proficiebat contra Gẽtiles.Etiam quia miraculum efficatius probat, non enim potest falli nec obiici contra istud. Ioannes tamen poterat errare,quia homo erat, maximè cũ non ostenderet aliquod miraculum ad probationem dicti sui. Ideo Christus dixit. Ego testimonium ab homine non accipio, idest, non accipio testimonium Ioannis tanquam maximum, uel in quo me totaliter fundem.Ioan.5.Et iterum ibi, scilicet. Ego testimonium maius habeo Ioanne.Dicendum tamẽ,quòd testimonium Ioannis erat magis efficax contra Iudęos,quàm per scripturas.Nam licèt auctoritas sacræ scripturæ sit maior quàm cuiuscunque hominis:immo maior quã omnium hominum simul sumptorum:tamẽ non est determinata,sicut erat testimonium Ioannis. Nam in ea solùm dicitur de loco, & tempore, & quibusdam conditionibus Messiæ: non tamen determinatur ipsa persona:ideo poterat esse dubium, quis esset ille, cui illa competebant,uel de quo dicebantur. Ioannes autem determinatè dixit de Iesu,quòd erat Messias: ostendens eum digito, & dicens: Ecce agnus Dei, &c. Ioan.1. Et sic maxima harum probationum est per miraculum,media est per testimonium Ioannis, minima est per auctoritatem scripturæ.Ob hoc autem omnes Euangelistæ tetigerunt duas illarum,scilicet,miracula,& testimonium Ioannis,Et quia probatio per miraculum est maxima,nihil est,in quo Euangelistę magis immorentur quàm enarrando Christi miracula, vt patet ex libris suis.Quia tamen ad probandum deitatem sufficit quodcunque miraculum, etiam si unicum: non oportet quòd tot miracula ponat unus Euangelista sicut alius. Et patet,quia Ioannes paucissima, vel quasi nulla tangit de miraculis, quæ alii dixerunt:sed tangit alia,quæ nemo aliorum dixerat: sicut de suscitatione Lazari.Ioan.11. & de cęco nato.Ioan. 9.& quædam alia Ioan. 5. Sed dicetur cùm vnicum miraculum sufficiat ad probationem deitatis, quare Euangelistę tot posuerunt. Dicendum quòd factum est ad ostendendum differentiam Iesu ab omnibus prophetis veteris testamenti. Nam per illos Deus aliqua miracula fecit:sicut patet de Elia,q suscitauit unũ mortuum.3. Reg.3. Elisæus similiter.4.Regum.4.Si autem Christus fecisset pauca miracula. Vel Euangelistæ pauca de illo enarrarent:appareret,quòd ipse nõ excessisset prophetas ueteris testamenti. Quod ualde inconueniens erat: quia Iudęi sic non crederent: sed solùm ex eo quòd uiderent Christum facere maiora, quam aliquis hominũ nõ fecerat,crediderũt multi in eum,& dicebant, quòd nunquàm talia viderant, vel quòd nũquàm aliquid tale apparuerat in Israel, Mar. 2. Debuerunt ergo Euangelistæ multa miracula de Christo enarrare.Alia autem probatio,scilicet,per scripturas non erat tam firma sicut aliæ duæ propter causam supra dictam. Vnde magis erat illa probatio ad soluendum argumenta quæ fierent cõtra Christum, quam ad probandum Iesum esse Messiam, Et istum modum probationis solus Mat. tenuit. Et quoniam scriptura dabat duo signa, vel conditiones Messiæ:vna,quod esset de semine Dauid,alia quòd esset de Bethlehem. Ioan.1. vtrumque Matth.voluit probare de Iesu. Primam probat describendo progeniem eius, supra primo. vbi ostenditur Christum esse de semine Dauid, secundam probat pręcedenti capit. ostendens quod natus fuerit in Bethlehem. Lucas autẽ ista duo

A aliquo modo deduxit:sed non ita sicut Matthæus,nec ita euidenter probat eum esse de semine Dauid,sicut Matth. cùm describat progeniem legalem, & non carnalem, vt declaratum est supra primo. Aliam autem probationem, scilicet, per testimonium Ioannis omnes Euangelistæ posuerunt diligenter,& maximè Ioannes,vt patet Ioan.1.& 3. Et istud est propter duo. Primò quia ista probatio,licèt esset minor, quàm per miracula, erat tamen magis determinata, & aperta. Quia præsupposito quòd Ioanni in aliquo credendũ esset, non poterat esse aliquid magis apertum quàm cùm ipse digito ostenderet Ioanni,dicens,Ecce agnus Dei.Et iterum,Iste est filius Dei.Ioan.1. Secundò, &
B præcipuè, quia licèt ista non esset maxima probatio simpliciter, Iudæi tamẽ maximè persuadebantur per istam,ita ut potius vellent credere Iesum esse Messiã, quia Ioannes dixerat, quam quia miracula faciebat. Christus autem nolebat hoc,sed quòd magis crederetur sibi propter miracula,quàm propter Ioãnem,ideo dixit,Ego testimonium ab homine non accipio,Ioan. 5.Et iterum,Ego habeo testimonium maius Ioanne. Quia tamen Iudęi ualde suadebantur ex auctoritate Ioannis,cùm multi propter ipsum conuerterentur ad Christum.Ioan.10. scilicet. Et ueniebant multi ad eũ, & dicebant:omnia,quæ Ioãnes dixit de isto vera sunt, multi crediderunt in eum. Euangelistæ debuerunt diligenter scribere gesta Ioannis inquantum illa pertinent ad testificationem de Iesu, quòd esset Messias.
C Et ob hoc omnes Euangelistæ diligẽter exposuerunt hoc tanquam unum de articulis principalibus, quos intenderent in libris suis. Et non solùm Euangelistæ, sed etiam Christus de Ioanne locutus est diligenter laudans eum dicens toti populo Iudæorum; Quid existis videre in desertum? infra 11. vbi vocat Ioannem prophetam,& plusquam prophetã. Et iterum dicit, quòd inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptistæ. Istud autem dixit Christus, quia verum erat,& non solum propter hoc;sed etiam quia multũ conferebat hoc intentioni suę,quia ipse uolebat ostẽdere se esse Messiam, & filium Dei,ut crederetur in eum.Ioannes autem perhibuerat de eo testimonium, quòd erat Messias,ideo quanto magis Iesus laudaret
D Ioannem,tanto magis ostendebat eum esse dignum fide,& auctoritate. Et per hoc magis confirmatur id, quod de eo dixerat Ioannes, scilicet, quòd esset Messias, ideo decens fuit, quòd etiam Christus laudaret Ioannem.

Quare Ioannes uenit ad ostendendum Christum, cùm lex & prophetæ testificati fuerint de eo. Quæst. XX.

E QVAERITVR,quare Ioannes uenit ad ostendendum Christum,cùm lex,& prophetæ testificarentur de eo:& illa erat probatio firmissima,etiam nulla alia existente. Dicẽdum quòd probatio, quæ fit ex sacra scriptura est omnino necessaria:quia est testimonium spiritus sancti:cùm ipse illam totam dictauerit per ora prophetarum,& sanctorum,2.Petri 1. Non credere autem spiritui sancto nefas est:ideo existente probatione per sacram scripturam non oportet quærere aliam. Nunc autem fuit in Iesu necessaria alia probatio,non tanquam non crederetur scripturæ:sed quia non determinabat omnia ita, vt non maneret dubium. Pro quo sciendum, quòd auctoritas sacræ scripturæ, erat maior quàm Ioannis: ideo siue Ioannes, & scriptura de eadem re simule testimonium perhiberent siue discordans, magis scri-

pturæ

pturæ quā Ioanni standum erat, quando discordarent. Manifestum est, quia de Ioanne non curaretur: immo teneretur, vt mendax, & reciperetur testimonium sacræ scripturæ, quoniā mētiri esset impossibile qđ ab omnibus creditum erat. Si autem concordarent in eodem testimonio, adhuc magis credendum erat, quia illud dicebat scriptura quod dicebat Ioannes, quia de Ioannes adhuc non constabat necessariò, quòd non posset mentiri, de scriptura autem istud manifestum erat. Nunc autem vltra testimonium scripturæ de Iesu erat necessarium testimonium Ioannis, non quidē quasi ad confirmandum dictum scripturæ, vel ad dandum ei firmitatem maiorem: quia non potest esse maior auctoritas, nec firmitas quàm quòd credatur de aliquo, quod impossibile est eum mentiri: sed petitur Ioan. testimonium ad declarandum id, quod scriptura non declarat. Nam scriptura circa Messiam non locuta est ita clarè, quòd per illam certissimè excluso omni dubio illum cognoscemus. Nam præcipua, quæ de Messia posuit fuerunt locus, & tempus natiuitatis, & progenies de qua nasceretur, & tamen ista omnia poterant sibi esse communia cum multis alijs: quia multi poterant nasci eodem loco, & tempore & de eadem progenie: & ita factum est, quia quando natus est Iesus in Bethlehem, Herodes per Magos, & sapientes cognouit tempus natiuitatis eius, & locum, & consequenter progeniem, quia qui nascebantur in Bethlehem pertinebant ad familiam Dauid. Et tamē cum omnibus his Herodes non potuit eum cognoscere distinctè, sed occidit propter eum pueros omnes in Bethlehē à bimatu & infra, vt inter alios occideret Messiam. præcedenti. c. Sola ergo scripturarum testimonia non sufficiebant ad certificandum de Messia quis esset determinatè. Et quia Messias erat totum bonum speratum, ex quo pēdebat salus omnium hominum, non debuit tali modo constitui, aut apparere, quòd homines verisimiliter possent circa eum errare, vel saltem, quòd putarent fortè se errauisse, etiam si eum inuenissent, quia esset tunc conscientia eorum infirma, & nihil proficerent eis: quia fides debet esse certissima sine scrupulo aliquo: alioquin non est fides. Debuit ergo Messias taliter ostendi sęculo, quòd homines non possent errare circa illum, & firmiter crederent se inuenisse eum. Non ergo sufficiebant testimonia scripturæ de illo, quia non certificabant: sed oportebat, quòd aliud testimonium determinatum daretur. Et istud fuit testimonium Ioan. qui Christum digito ostendit, dicens: Ecce agnus Dei. Ioan. 1. Et circa istud iam non poterat dubitari, quia facta ibi demonstratione necesse erat credi illum esse Mesiam: nisi dubitaremus de verbo Ioan. Si autem scriptura ita aperte potuisset nobis ostendere Mesiam: non fuisset necessarium Ioannis testimonium, immo, nec vtile videretur, cùm post plenissimam certitudinem inutile videtur probationes adiungere. Fuit ergo necessarius aduentus Ioan. ideo ipsamet scriptura, quæ de aduentu Mesiæ locuta est, dixit etiam de aduentu Ioan. ad ostendendum Mesiam.

Ad quid fuit necessarium testimonium scripturæ, si Ioannes Christum plenissimè ostendit. Quæst. XXI.

QVAERITVR, cùm Ioannes venturus esset ad ostendēdum Mesiā, ad quid fuit necesse scripturæ testimonium de illo haberi, cùm Ioannes plenisimè illum ostenderit ita, vt dubitari nequeat. Dicendum, quòd si scriptura non prædixisset de Mesia, testimonium Ioannis non solùm non sufficeret, immo nihil valeret: fuit ergo necessarium testimonium scripturæ, etiam si illud non
F possset omnino certificare de eo. Et patet hoc. Primò quia si scripturæ nihil de Messia prædixissent, non solùm non haberetur aliqua via ad cognoscēdum eum ex sacra scriptura, immo nec expectaretur Messias aliquando venturus: quia non habebant Iudæi causam expectandi aliquid supernaturale, quod Deus eis non promitteret. Sed Messiam uenire ad tollendum omnia peccata erat supernaturale: ideo non expectarent illum nisi Deus eum permitteret mittendum. Et tunc dato, ꝙ Ioan. postea diceret, iste est Messias, non crederetur ei: immo nesciretur quid diceret. Ideo oportebat de Messia aliquam mentionem factam esse in sacra scriptura: & tunc speraretur continuè, & quando Ioā. eum ostenderet, posset sibi credi verisimiliter. Secun-
G dò erat hoc necessarium ad legem Iudæis dandam, scilicet, ꝙ promitteretur eis Mesias. Nam in moralibus finis operationis est præcipuum quod consideratur: & illud est quod totaliter intendimus: lex autem per se aliquid laboriosum est: & labor non est aliquid desiderabile: ideo oportebat, quòd cùm lex Moysi esset difficilis obseruationis, sicut dixerunt Apostoli. Act. 15. scilicet. Hoc est onus, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus: ꝙ antequam susciperetur, promitteretur populo obseruanti aliquod bonū propter quod vellet obseruare. Et licèt aliqua bona tēporalia promitterentur: non tamen sufficiebant illa. Ideo Deus prius promisit Mesiam. Nam antequam daret legem cùm inciperet facere sibi populum spe-
H cialem de progenie Abrahæ promisit eis Mesiam. Nam dixit ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes cognationes tuæ. Gen. 12. & ille erat Mesias, ut exponit Apostolus ad Gala. 3. Ideo super istam promisionem tanquam præcipuam, non solùm fundata est lex: sed etiam incepit esse populus Dei ille, cui Mesias promissus est. Et ipsa lex nō fuit nisi propter Mesiam, ut patet ad Gal. 3. s. Lex propter pręuaricationes posita est: donec ueniret semen, cui repromissum est, idest, donec ueniret Mesias, qui promissus erat aliq̄n populo Iudæorum dandus. Oportebat ergo de Mesia fieri mentionem in scriptura. Esset enim magnum uitium, & deordinatio, ꝙ enarratis cæteris in sacra scriptura: ipsum solum quod maximum erat, & propter
I quod omnia erāt subticeretur. Tertiò oportet dici de eo, quia licèt non faceret scriptura determinatam probationem affirmatiuè, faceret tamē negatiuè. Pro quo sciendum, ꝙ duplex uia est ad cognoscendum aliquā rem, scilicet scire quid est, & quid non est: sicut de homine scimus, ꝙ non est lapis, nec lignum, nec ignis, & sic de cęteris. Et per istas negationes, uenimus in cognitionem affirmationis, quia remouentur cętera quę non sunt sua: manet ei quod suum est. Modus affirmatiuus est, scire quid est, ut cùm scimus hominem esse animal. De Deo autem non habemus cognitionem quid est proprie, sed quid non est, quia proprijssime scimus Deum non esse lapidem, nec arborem, nec aliquod corpus, aut uirtutem corporis, quid tamen sit
K determinatè nescimus. Ita ad cognoscēdum aliquam personam possumus procedere per signa ostendentia quid est, quod non est illa, & quid est quod est illa. Ita nunc dum scriptura dicat de Mesia, quando nasci deberet, & ubi, & de qua progenie, & sic de aliis conditionibus: licèt per hoc non cognoscatur determinatè quis esset Mesias: tamen sciretur de multis quòd non esset Mesias. Nam multi hoc nomen sibi usurpare conati sunt, quibus non competebant istæ cōditiones, & per illas ostendebatur, ꝙ illi non essent Mesias. Sic enim Iudæi arguebant contra Iesum, ꝙ nō esset Mesias: eo quòd Mesias de semine Dauid, & in Bethlehem nasciturus erat: Iesus autem erat Galilæus de Nazareth, ut ipsi asserebant. Ioan. 1. & 7. & tamen falsum

Duplex via cognoscendi aliquā rem.

fálſum erat, quòd præſupponebāt,quia Ieſus verè erat
de ſemine Dauid, & natus in Bethlehem,ſicut oſtēdit
Matthæus ſupra 1.& præcedenti. ca. Erat ergo ad hoc
valde neceſſarium,ꝙ ſcriptura aliquid diceret de Meſ-
ſia. Quartò quia per hoc tollebatur magnum dubiũ.
Nam dato quòd Meſſias expectandus eſſet:ſi ſcriptu-
ra nihil loqueretur de cōditionibus eius,maneret quę-
dam confuſio : quia de quolibet homine poſſet dubi-
tari an eſſet Meſſias. Cùm autem ſcriptura poſuit lo-
cum,& tempus natiuitatis, & progeniē, & multa alia,
non poteſt iam de multis dubitari quis eorum ſit Meſ
ſias,quia omnia illa paucis poſſent applicari. Eſt autem
quoddam genus certitudinis reducere dubium ad pau
ca:vt per hoc facilius inueniatur quod quæritur. Quin
tò, quia lex illa non probaret determinatè quis eſſet
Meſſias: tamen confortabant, & confirmabant teſti-
monium illius, qui oſtenderet Meſſiam. Nam Ioan.
oſtendit Ieſum eſſe Meſſiam. Cùm autem omnes con
ditiones, quas ſcriptura de Meſſia dicit conuenirent
Ieſu, faciliter crederetur Ioanni propter iſtam con-
cordantiam. Si autem ſcriptura nullum ſignum po-
ſuiſſet ad cognoſcendum Meſſiam : etiam Ioanne aſ-
ferente Ieſum eſſe Meſſiam, non facile crederetur.
Fuit ergo neceſſarium, quòd ſcriptura de Meſſia ali-
quid diceret:licèt non poſſet dare ſigna, per quæ om-
nino certificaremur de perſona, cùm non poſſet cum
oſtendere digito,ſicut Ioannes oſtendit.

Ad quid venerit Ioannes ad oſtendendum Chriſtum, cùm ipſe faceret miracula, per quæ manifeſtè ſe Chriſtum oſtenderet. Quæſt. XXII.

QVAERITVR, ad quid venit Ioannes ad
oſtendendum Chriſtum,cùm ipſe faceret mi-
racula, per quæ manifeſtè apparebat eum eſſe
Deum,& vera dicere. Nam per miracula
determinatè cognoſcebatur. Et hoc non ſolùm quan
tum ad Iudęos,ſed etiam quantum ad Gentiles. Dicē-
dum,quòd licèt miracula ſint firmiſſima probatio ad
oſtendendum Chriſtum eſſe ipſum Ieſum, ſicut ipſe
dixit Ioan. 5.tamen neceſſarium erat Ioan.venire pro-
pter multa. Primò, quia Chriſtus per miracula non po
terat probari eſſe Chriſtus quouſque multa miracula
faceret, quia adhuc populus dubitaret. Et tamen dece-
bat ipſum cognoſci antequam faceret miracula,vt ſic
facilius Iudæi cognoſcerent, & crederent in eũ. Et ita
factum eſt per aduentum Ioan. Nam anteq̃ Chriſtus
inciperet prædicare, oſtendit Ioan. ipſum eſſe Meſſiā:
& tunc ſecuti ſunt eum aliqui adhuc non prædicantē.
Sicut fuit de duobus diſcipulis Ioan. vt patet Ioa.1.Se-
cundò, quia licèt miracula efficaciter probent magis
q̃ quicunq; alius modus, non tamen determinant, vel
certificant tam expreſsè ſicut oſtenſio Ioan. quia ille
digito oſtendit Ieſum, dicens. Hic eſt Meſſias,& filius
Dei. Ioan.1. Voluit ergo Deus iſtam maximam deter-
minationem præſtare Iudæis,qui erant valde incredu-
li,& volebant de omnibus nimis certificari. Tertiò,qa
non ſolùm Meſſias oſtēdendus erat,ſed ēt populus di-
ſponendus erat, vt eſſet dignus ad recipiendum Meſ-
ſiam. Et ad hoc oportuit mitti determinatè Ioannē,
vel alium. Et ſic ipſe dixit. Ego ſum vox clamantis in
deſerto:parate viam Domini. Ioan.1. Iſtud autem non
poterat fieri per miracula. Quarto,quia cùm Chriſtus
daturus eſſet legem perfectam, & Iudæi ante hoc ha-
berent legem imperfectam : oportebat, ꝙ per aliqua
præcepta perfectiora, q̃ præcepta legis Moyſi perfice-
rentur aliqualiter.i.diſponerētur ad perfectionē illam
futuram. Et ad hoc Ioan.dedit præcepta aliqua conue-
nientia, de quibus. Luc.3. Et iſtud erat vnum ad quod
principaliter Ioānes veniebat, ſicut dicitur Luc.1.ſ.Ip-
Alph. Toſt.in Matth.Comm.

A ſe præcedet in ſpiritu, & virtute Eliæ parare Dño ple-
bem perfectam,i.ad diſponendum populum ad perfe-
ctionem. Quintò ad hoc ꝙ Chriſtus hr̄et populũ ma-
gis promptum ad audiendum eum, qn̄ inciperet pdi-
care. Nam Ioan. fuit famoſiſſimus prædicator,ad quē
exibant oẽs Iudæi in deſertũ, vt audirent eum.ĩ in lra.
Et ſic populus erat per hoc aſſuefactus ad eundũ per
diuerſa loca,vt audirēt prædicatorem famoſum. Et ita
quando inciperet Ieſus prędicare totus populus ſeque
retur eum iam aſſuetus ad hoc p prædicationē Ioan.
Si aũt non præceſsiſſet, non hr̄et Chriſtus populũ ita
diſpoſitum. Sextò,quia Deus præuidebat,ꝙ Iudæi tan
tam auctoritatem præſtarēt Ioan.ꝙ aliquo mõ magis
ſtarent dictis ſuis,q̃ miraculo,ſicut innuitur Io.5.& qa
B illa eſt ꝯuenientiſsima probatio,quæ procedit ex his,q̃
videntur maximè reſpondenti:fuit valde conueniens,
ꝙ Deus prēmitteret Ioannem ante Chriſtum,vt eum
oſtenderet, & propter dicta.

An fuerit neceßarium, quòd Chriſtus faceret miracula,ex quo Ioannes venturus erat. Quæſt. XXIII.

QVAERITVR, cũ Ioan. venturus eſſet, an
neceſſe eſſet,ꝙ Chriſtus faceret miracula. Et vi
detur, ꝙ ſufficeret oſtenſio Ioannis, maximè
cùm teſtimonium legis ei concordaret. Di
cendum, ꝙ neceſſe fuit Chriſtum facere miracula ad
oſtendendum ſe eſſe Meſsiam. Primò quia oẽs alię ꝓ-
C bationes erant aliquales, iſta autem firmiſsima. Vnde
Chriſtus poſuit iſtam tanq̃ maximam, dicens: Ego te-
ſtimonium ab hoĩe non accipio: ſed opera, quæ dedit
mihi pater, vt faciam, teſtimonium perhibent de me.
Io.5. Erat aũt inconueniens, ꝙ adducerentur teſtimo-
nia quæ leuia erant, & illud qđ erat firmiſsimũ omit-
teretur. Secundò,quia Chriſtus nō ſolũ venerat,vt cre
derent in eum Iudæi,ſed Gentiles ēt, cũ plures de Gē-
tilibus crediderint,q̃ de Iudæis: Gentiles tñ non crede-
rent Ioannē, quia non erat,cur crederit. Etiã non cre-
derent legi, & prophetis prænunciantibus de Meſsia.
Vnde pro illis nulla probatio conueniens erat, niſi per
miraculum. Hanc ergo Chriſtus tanq̃ præcipuam, &
cōiorem oĩbus hr̄e debuit. Tertiò,quia dato ꝙ Iudæi
D valde crederent Ieſum,poterant tamen ſi nollent non
credere,cũ non cogerentur aliqua probatione neceſſa
ria. Cũ aũt miraculum oſtenderetur,nemo poterat ne-
gare Ieſum eſſe Meſsiam:ideo magis neceſſarium fuit
eum hr̄e iſtam probationem,q̃ cæteras. Quartò qa da-
to ꝙ Iudæi oẽs vellent credere Ioã.aliqui Iudęi eſſent,
qui fortè Ioannē non vidiſſent, & illi non crederēt rē
tam arduam, ēt ſi alij aſſererent Ioannē hoc dixiſſe, ſi-
cut Thom. non credidit Chriſtum ſurrexiſſe, licèt alij
Apoſtoli dicerent,ꝙ eum viderant. Ioa.20. Oportebat
ergo, ꝙ Chriſtus tunc haberet operationem miracu-
lorum,per quam firmiter probaret ſe eſſe Meſsiam.
Quintò,quia Ieſus nō ſolũ oſtenſurus erat ſe eſſe Meſ-
ſiam, ſed ēt ſe eſſe verum Deum. Nam licèt nō poſſet
E eſſe Meſsias.i.redēptor mundi, qui nō eſt verus Deus:
Iudæi tamen multi putauerunt,& hodie oẽs cōiter te-
nēt,ꝙ Meſsias debeat eſſe purus homo, iuſtiſsimus ta-
men:vt non putaretur ergo Ieſus purus homo,debuit
oſtendere deitatem ſuam per miracula. Sed dices, ꝙ
Ioannes iſtud etiã oſtendit dicens, ꝙ Chriſtus tollebat
peccata mundi:ſed nō poterat tollere, niſi eſſet Deus,
ſicut ipſimet Iudæi dixerunt contra Ieſum.ſ.iſte blaſ-
phemat: nemo enim poteſt dimittere peccata niſi ſo-
lus Deus. Mar.2. Ioan. quoq; dixit eum filiũ Dei. Ioã.1.
Dici poteſt vno modo, ꝙ licèt Iudæi non crederēt Io-
anni aſserenti illũ eſſe Deũ, quia iſtud erat ꝯ oẽm co-
gitationem, eſſe tamen Meſsiam, ſicut ipſi putabant,
.i.hoĩem purũ iuſtũ facile erat: iõ forte non crederent

Ioan. in illo. Cum autem per miraculum oſtenderetur, negari non poſſet. Aliter poteſt dici, ꝙ Iudæi crediderunt omnia q̄ Ioannes dixit: & tñ non conſtabat adhuc omnino eis ex illis uerbis Chriſtū eſſe Deū, q̄a groſſi ſunt: ſic.n. patet ex multis teſtimoniis ſcripturę, per q̄ oſtenditur Meſſiam eſſe Deum: & tñ ipſi adhuc tenent eum eſſe, vel futurum eſſe purum hominem, nō intelligentes ſcripturam. Vnde quādo Ioannes dixit ꝙ Ieſus tollebat peccata mundi, non intelligerent ex hoc eſſe Deum: licèt neceſſario ſequatur. Et patet, quia ipſi benè credunt, ꝙ peccata nemo pōt dimittere ex ſola auctoritate, niſi ſolus Deus. Et ob hoc cùm Chriſtus per ſolam auctoritatem peccata dimitteret dicens, dimittuntur tibi peccata tua, dicebant eū blaſphemare. Mar. 2. Putāt tñ, ꝙ aliquis homo poſſit ſatiſfacere pro peccatis aliorum tolerando pœnam, & per hoc tollat peccata illorum. Sic tenet Rabbi Salomō. 3. Reg. 22. cùm quærit quare nō mortui fuerunt omnes Iſraelitæ in bello, quod habuit Achab contra Syros in Ramoth Galaad, ſicut Achab, cùm Deus prenunciaſſet p Michæam de utriſq;. 3. Reg. 20. ſ. Quia dimiſiſti de manu tua uirum dignum morte, erit aīa tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. Rñdet, ꝙ ſanguis Michææ prophetę qui erat uir iuſtus ſatisfecit Deo pro toto populo, & non perierunt. Non ſatisfecit autem pro Achab. Si ergo ſanguis Michææ viri iuſti, qui tamen non occiſus eſt, ſed ſolùm uulneratus, ſatiſfacere potuit pro peccato totius populi, ſiue pro obligatione totius populi ad moriendum, a fortiori unus vir iuſtiſſimus, qualis Meſſias futurus erat, moriēs pro populo ſatisfaceret pro peccatis eorum, licèt eſſet purus homo. Hoc ergo Iudæi tenent, & tunc tenere potuiſſent: ideo non conſtaret per dictum Ioannis Chriſtum eſſe Deum. Eſt autē uerum, ꝙ dictum Rabbi Salo. eſt omnino irrationabile, quia ſatisfactio nō fit niſi ſit tanta pęna, quanta fuit iniuria: quia aliàs eſt aliquid agere, ſed nō ſatisfacere, qđ importat plenitudinē, uel æquiualentiā: & iniuria, q̄ Deo fit, eſt infinita, cùm ipſe ſit infiniti ſtatus: & iniuria agrauatur ex parte pſonæ, cui irrogatur, ut patet 5. Ethic. ergo non poterat quis ſatisfacere Deo de iniuria, niſi poſſet mereri in infinitum. Quod non eſt poſſibile in aliqua creatura, quia nulla infinitas eſt in re uerè finita. Nobis quoq; iſtud conſtat: ꝙ ſi per purum hominem potuiſſent homines redimi, Deus non feciſſet, ꝙ vnigenitus filius eius pro nobis pateretur; ſed unus purus homo pro omnibus: uel q̄libet pro peccato ſuo, etiam ſi per plurimos annos deberet manere in inferno. Aliud quoque dictum Ioannis, ſcilicet, ꝙ Ieſus erat filius Dei, non omnino oſtendebat, quia poterat accipi pro filio adoptiuo, ſicut accipitur Ioan. 1. ꝙ dedit poteſtatē filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Sic etiam in ueteri teſtamēto ſępe Iudæi uocant̄ filii Dei. Iſa. 1. ubi De⁹ conqueritur de eis dicens, Filios enutriui, & exaltaui, & ipſi ſpreuerunt me. Totus etiam populus uocatur filius Dei, & etiam primogenitus, ſicut dixit Deus ad Pharaonem. filius meus primogenitus Iſrael. Dixi tibi dimitte filium meum, vt ſeruiat mihi. Exo. 4. Sic ergo poterat uocari Meſſias filius Dei. Et dato, ꝙ magis ſpecialiter uocaretur filius Dei, iſtud eſſet inquantum erat ſanctior aliis, ſicut prophetæ uocabantur uiri Dei vel homines Dei: ut patet de Elia. 4. Reg. 1. & de Eliſæo 4. Reg. cap. 5. & de alio propheta, qui uenit ad Ieroboam. 3. Reg. 13. & 4. Reg. 23. omnes tamen homines erant homines Dei, vel uiri Dei, quia erāt aliquid factum, vel poſſeſſum ab eo, Deut. 32. ſcilicet. Nūquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, fecit, & creauit te? Prophetæ tamen ſpecialiter erant uiri Dei, & etiā De⁹ erat ſpāliter Deus ipſorū. Nā licèt Deus ſit Deus omnium Gentium, tam Iudæorum, quàm Gētilium

F ad Rom. 3. ſcilicet. An Iudæorum tantum Deus, nonne & Gentilium? immo, & Gentilium: & tamē Deus uocatur ſpecialiter Deus Hebræorum. Exo. 19. Et tamē adhuc inter ipſos Hebræos magis Deus erat Deus prophetarum, & uirorum bonorum, quàm aliorum. Sic dixit Saul Samueli, ſcilicet pepercit populus melioribus ouibus, & armentis, ut immolarentur domino Deo tuo. 1. Reg. 15. Et hoc dicitur, q̄a Samuel erat propheta Domini ſpecialiter pertinēs ad eū. Et ſic Iudæi dicente Ioanne Ieſum eſſe filiū Dei, adhuc nō putarent eū eſſe uerum filiū Dei, ſ. naturalē, ſed adoptiuū modo dicto. Ideo neceſſarium fuit, ꝙ Ieſus faceret mi-
G racula, p q̄ manifeſtè cōſtaret eum eſſe Deum. Sextò, ꝙ a principale neceſſe erat Chr̄m facere miracula: q̄a multa circa ipſum accidere debebāt, & multa ipſe, p-miſſurus erat, quæ nō crederentur niſi miracula feciſſet: ipſe.n. prędixerat ſe occidendum, & tertia die ſurrecturum, infra 16. Et iſtud erat miraculum magnū, quod nō crederetur, niſi in eo apparuiſſent aliqua miracula. Nam ipſe fecerat miracula uidentibus ea diſcipulis eius, & prænunciauit eis mortem, & reſurrectionem, & tamē poſtquam mortuus eſt, non crediderūt eum ſurrecturum, imò poſtquā ſurrexit, & audierunt hoc turbati ſunt. Luc. 24. Ergo ualde minus credidiſſent, ſi nullum miraculū præceſſiſſet in eo. Oportuit ergo, ꝙ præcederent miracula. Ipſe quoque promiſit nobis uitam æternā, & ꝙ reſurgeremus, & ꝙ eſſemus in cælo ſicut angeli Dei, infra 22. Iſtud autem nemo
H crederet, cùm eſſet ſupra naturam, niſi uideret ipſum promittentem hæc facere aliquid ſupra naturam, ſ. miraculum. Fuit ergo neceſſe, ꝙ miracula faceret. Septimò quia miracula fuerunt, quę propriæ firmiter fecerunt hoīes credere in ipſum. Nā, & diſcipuli Chr̄., licèt ſequerentur eū, nō firmiter credebant in Chr̄m, quouſque uiderunt eum facere primū miraculum. Ioa. 2. ſ. hoc fecit initiū ſignorum Ieſus in Cana Galilææ: & manifeſtauit gloriā ſuā, & crediderunt in eū diſcipuli eius. Octauò, quia Chr̄s debebat Apoſtolis, & diſcipulis dare poteſtatem faciendi miracula: quia aliàs quando pdicarent inter Gentes nō crederetur eis, & ita dedit poteſtatē hanc, ut patet infra Ioannis, & Luc. 9. & 10. Eſſet tamen inconueniens, ꝙ ipſe traderet Apoſto-
I lis, & diſcipulis poteſtatē maximam, qua ipſe nunquā feciſſet, eo ꝙ tunc uiderētur quodam modo maiores diſcipuli, quàm Chr̄s. Et tamen ſicut diſcipulus nō eſt ſupra magiſtrum, nec ſeruus ſupra dominum, infra Ioannis, & Luc. 6. ita nec debet apparere maior. Debuit ergo Chriſtus facere miracula, & poſtea tradere diſcipulis poteſtatem faciendi.

An faciente Chriſto miracula, neceſſe fuerit, quòd etiam per legem prænuntiaretur. *Quęſt.* XXIIII.

QVAERITVR, cùm Chriſtus faceret miracula, q̄ perfectè oſtendebāt eum eſſe Deum, uel Meſſiam; an eſſet neceſſe ꝙ aliquid de eo in lege prænunciaretur. Et uidetur, ꝙ nō. Quia
K licèt neceſſariū eſſet, Chriſtū prænunciatū eſſe in lege, pp hoc, ꝙ teſtimonium Ioannis non erat omnino ſufficiens ſine teſtimonio legis, ut declaratum eſt ſup. miracula tñ firmiſſimè probabant, & non indigeret alia probatione adiuncta ſibi ad conferendum firmitatē, vel auctoritatem. Dicendum, ꝙ exiſtentibus miraculis Chriſti non erat tanta neceſſitas, quòd lex prænūciaſſet aliquid de illo, etiam reſpectu Iudæorum, ſicut per Ioannem oſtendendus eſſet, & non faceret miracula. Fuit tamen neceſſe adhuc, quòd aliquid de eo prænūciaretur in lege. Primò, quia non poterat conuenienter populus iſte Iudæorū ſpecialiter a cæteris populis ſeparari, niſi prænunciaretur eis Meſſiam futurum de ſe-

de semine eorum. Et ob hoc ipsi specialius pertinere A
debebant ad Deum, quàm cęteri populi, cùm propte-
rea separati fuerint, quia Deus de istis solis uoluit Mes-
siam nasci: & istis solis promisit Messiam. Et sic dicit
Apostolus ad Ro. 9. quòd Iudæorum est testimoniū,
& legis datio, & promissa, quorum patres, ex quibus
Christus secundùm carnē. Si autē separaretur iste po-
pulus à reliquis, & non prænunciaretur ei de Messia,
nesciret quare separaretur à reliquis, & non haberet
tantum incentiuum ad adhærendum Deo sicut hoc
cognito. Secundo cōueniebat hoc pp spem, & fidem,
ut Iudæi haberent semper spem de aduētu Messiæ,
sicut desiderabāt omnes antiqui patres, & etiam ipsi,
qui erant in lymbo sancto continuè sperabant redem-
ptionem futuram per Messiam, esset tamen spes abla-
ta si in scriptura non fuisset prænunciatum de Messia: B
de fide patet, quia cùm nūquam homines saluati sunt
nisi in fide Messiæ explicita, uel implicita, & fides im-
plicita, quæ est minorum dependet ex fide explicita,
quæ est maiorum: decebat quòd aliqui haberēt fidem
explicitam de Messia; istud autem esse non poterat
nisi de illo prænunciatum esset, ideo debuit prænun-
ciari in scriptura. De ista fide de Messia necessaria ad
salutem magis diximus supra in prologo Hieronymi,
qui incipit: Matthæus ex Iudæa. Tertiò, quia sic faci-
lius cognosceretur Christus, quàm aliter, quia si non
fuisset in scriptura prænunciatus Messias: quando po-
stea faceret miracula, licèt illa probarent eum esse
Deum: tamen Iudæi ualde dubitarent propter hoc,
quòd lex sua data fuerat eis à Deo, & nihil dictum C
fuerat, quòd postea Deus appariturus esset. Cùm au-
tem lex prænunciasset de Messia, & postea appareret
Iesus faciens miracula, crederetur illum esse, qui pro-
missus fuerat in lege, & sic facilius crederetur in eum.
Vnde non solùm scriptura prænunciauit, quòd uen-
turus esset, sed etiam quando nasciturus, & ubi: &
de qua progenie, & quid facturus esset, scilicet, quòd
mutaret legem Moysi: & multa alia. His tamen om-
nibus stantibus multi Iudæorum noluerunt credere
ei, quanto magis si nihil de eo prænunciatum fuisset:
ideo fuit necessarium prænunciari. Quartò, quia si
non fuisset de eo prænunciatum, haberent Iudæi co-
lorem ad non recipiendum eum, etiam si faceret mi-
racula: quia uideretur facere contra legem Moysi. D
Nam Deuteron. 13. dicitur. Si surrexerit in medio
tui prophetes, & prædixerit signum atque porten-
tum, & uenerit quod locutus est: & dixerit tibi ea-
mus, & sequamur Deos alienos: non audies uerba
prophetæ illius, quia tentat uos Dominus. Ita nunc
Christus introducturus erat legem nouam, per quā
cessaret tota lex Moysi. Dici tamen Iudæis, quòd
relinquerent totam legem Moysi, quam Deus eis de-
derat, & acciperent aliam de nouo, nihil aliud uide-
batur, quàm si diceretur eis: eamus, & colamus
Deos alienos, & sic licèt multa miracula faceret,
nunquam ei crederent, ut dimitterent legem Moysi:
nisi ipsa lex hoc eis prænunciasset. Et sic fuit ualde
necessarium prænunciari, quia aliter non uiderentur E
sufficere miracula: & ista est de causis potissimis.
Quintò, ut tolleretur occasio Iudæis obijciendi con-
tra miracula Christi: nam existentibus omnibus his
obijciebant dicentes, in Beelzebul Principe Dæmo-
niorum Dæmonia eijcit. infra decimosecundo. Quan-
to magis si lex non prænunciasset de illo? Deus au-
tem uoluit aufferre omnem occasionem calum-
niandi: ideo debuit prænunciare Christum in scriptu-
ra sacra.

An Ioannes debuerit Christum ostendere mox, ut natus est. Quæst. XXV.

QVAERITVR, cū Ioannes uenerit ad osten
dendum Christum, an debuit ostendere mox,
ut natus est. Aliquis dicet ꝙ sic, quia ex eo tem
pore Messias erat, ergo in ueneratione ha-
beri debebat. Secūdò quia Christus, mox ut natus est,
annunciatus est, & ostensus. Nam angeli annunciaue-
runt eum pastoribus. Luc. 2. Reges quoque ab oriente
uenerunt adorare eum. Et hoc cognitum est ab om-
nibus Iudæis, cùm illi Magi quæsierunt in Ierusalem:
ubi est, qui natus est rex Iudæorum? præcedenti. cap.
Fuit quoque ostensus Simeoni, & Annæ prophetissæ:
quando oblatus est in templo: Luc. 2. Dicendum, ꝙ
Ioannes non debuit ostendere Christum ante tempus
istud quo ostendit. Nam si ostendisset illum mox ut
natus est, incurrisset magnum periculum, quia Hero.
conaretur occidere illum postquam semel esset perso
na cognita, sicut occidit infantes in Bethlehem, ut oc-
cideret eum inter eos præcedenti c. Magis autem mo
ueretur ad hoc quando constaret ei determinatè de
persona. Ideo necesse erat, ꝙ Iesus defenderet se ꝑ mi-
raculum, uel quòd occideretur ab Herode. Et non so-
lùm semel se defenderet, sed etiam quamdiu maneret
in Iudæa: immo, & ad quamcunque partem orbis fu-
geret, persequeretur eum Herodes, & occideret: nisi
tota uita Christi esset miraculum. Et istud ualde impe-
diebat procurationem salutis nostræ eo modo, quo
Deus illam disposuerat procurandam. Ideo nō debuit
tunc ostendi à Ioanne. Nec obstant ostensiones Chri-
sti supra positæ: quia illę non inducebant periculum,
ut infra dicetur. Ista autem inducebant manifestissimū
periculum, cùm constaret de persona, quod non con-
stabat ex alijs. Secundò quia Ioannes ueniebat ad di-
sponendum populum ad prędicationem Christi, & tñ
ipse non erat prædicaturus, usq; ad annum tricesimū.
Ideo Ioannes non debuit mitti prius. Tertiò quia si
Ioan. ostenderet Christum mox ut natus est, nō posset
esse tanta fides uerbo eius, sicut nunc: quia non appa-
reret tunc aliqua operatio Iesu, quæ ostenderet ipsum
Messiam. Nunc aūt cū a Ioan. ostensus est, baptizatus
fuit, & ieiunauit: & illico cępit prædicare, & miracula
facere. Ideo nunc fides daretur uerbo eius, & nō prius,
quia ex factis Christi appareret Ioannē uerum dixisse.
Quartò quia Ioannes ostensurus erat Christū ꝑ baptis-
mum, sicut dr̃. Io. 1. c. Ego nesciebam eum, sed ut ma-
nifestetur in Israel ꝑpea ueni ego in aqua baptismus
Iesus tñ non poterat baptizari baptismo Ioan. qñ erat
paruulus, quia soli utentes rōne, qui pniam de peccatis
agere debebant, baptizabātur: ideo uocatur baptizare
pniæ, oportet ergo ꝙ uerus esset uir qñ baptizaretur.
Quintò quia si Ioannes ostendisset Iesum esse Messiā,
qñ erat paruulus, aut populus teneret tunc Iesum, ut
Messiam curādo de testimonio Ioan. aut non. Si non,
periret testimonium Ioannis. Si aūt teneret eū ut Mes
siā: teneretur magnificè sicut filius regis: qa Iudæi pu-
tabāt Messiam regnaturum tpaliter, sicut putauit He-
rodes, & dictum est ꝑced. cap. Istud aūt repugnabat in-
tentioni Christi, qui uolebat in paupertate uiuere. Vn-
de quando ipse cognouit, ꝙ populus uenturus erat, ut
raperet eum & constitueret regem, quia saturauerat
eos de quinq; panibus, & duobus piscibus, fugit solus
in montem ad orandum. Ioan. 6. Non ergo decebat, ꝙ
Ioannes illum tunc manifestaret. Christus igit̃ manife
standus fuit determinatè solùm, qñ incepturus erat ꝑ-
dicare, quia tunc populus admonitus ex Ioan. testimo-
nio recēter, & uidens immediatè opera Christi crede-
ret uerum esse, qđ dixit Ioann. Et sic factum est, qa qñ

Christus incæpit prædicare, multi ueniebant ad eum, dicentes: omnia quæ Ioannes dixit de isto uera erant. Si autem ostendisset eum paruulum, interim moreretur Ioannes, & quando Iesus ueniret ad ætatem triginta annorum in qua prædicaret, esset obliuioni tradita testificatio Ioannis de illo. Ad argumentum in contrarium dicendum, ꝙ licèt Christus esset Messias mox vt natus est, non tamen facturus erat opera Messiæ vsq; ad annum trigesimum. Duo namq; erant opera Messiæ. s. mori pro nobis, vt nos redimeret: & dare legem in qua uiueremus, ut consequeremur fructum redemptionis suæ. Et hæc lex danda erat per prædicationē. Istud autem non incæpit Iesus usque ad annum trigesimum. Ideo tunc demonstrari debuit, vt Messias, & non prius. Ioannes autem uenerat ad ostendendum Iesum, vt facientem opera Messiæ: & sic illo tempore venturus erat Ioannes ad ostendendum eum populo. Ad secundum dicendum ꝙ Christus manifestatus est istis, de quibus dicitur in sua natiuitate: & ex illa ostensione nullum inconueniens sequi poterat. Ex ostensione autem Ioannis magnum periculum sequeretur. Et patet, quia Ioanni non ostensus est Christus, vt ipse cognosceret eum, sed ut manifestaret eum toti populo. Sic ipse dixit Ioannis 1. scilicet. Ego nesciebā eum, sed ut manifestetur in Israel, ueni in aqua baptizans. Et sic ostēdit eum toti populo, cùm prædicās coram toto populo, ut uidit Iesum transire coram se, ait: Ecce agnus Dei. Et iterum: Iste est filius Dei. Io. 1. Si autem sic Ioannes ostendisset Christum, quando natus est, cognosceret Herodes puerum, & occideret Christum. Regibus autem Christus ostensus est, non vt ipsi aliis manifestarent eum: sed ut ipsi cognoscerēt illum. Et ob hoc dixit eis angelus in somnis, ne redirent ad Herodem. præcedenti cap. s. vt ille nesciret de puero. Sic etiam pastoribus Christus ostensus est. Illi autem non manifestauerunt eum populo: sed paucis, qui nocere non poterant, nec illum diuulgarent. Sic etiam Simeoni, & Annæ Christus ostensus est: & illi in templo loquebantur de eo illis, qui expectabant redemptionem Israel, scilicet, quibusdam uiris spiritualibus. Et isti non reuelarent aliis, ita ut Christo posset inde oriri periculum. Ideo istis fuit conueniens Christum ostendi in natiuitate: per Ioannē autem non debuit ostendi. Nisi dicas, quòd ostenderetur Ioanni ita quòd ipse cognosceret eum, uel paucis reuelarét; quia tunc non proficeret. Nam Ioannes non ueniebat, ut ostenderet eum toti populo, ut dictum est: ideo nō debuit Ioannes eum ostēdere nisi eo tempore, quo sine periculo ostendi poterat, & quando poterat exercere opera Messiæ. Et utrumque fuit circa annum trigesimum Christi: quia tunc nemo eum persequebatur: licèt dictum esset eum esse Messiam. Nec Iudæi illum persecuti fuissent, nisi postea propter miracula, & increpationes, quas faciebat contra eos, qui concitati erant contra eum.

Ipse autem Ioannes habebat uestimentum de pilis Camelorū, & zonam peliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ, & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua.

Ipse autem Ioannes. Hic ostenditur idoneitas Ioannes ad testificandum ex uitæ sanctitate. Et ad hoc ponitur hic de cibo, & potu, & uestibus eius, scilicet. *Ipse*

F *autem Ioannes habebat uestimentum de pilis Camelorum*. Et in hoc apparet asperitas uestis, quia pili Camelorum sunt asperi, & fiunt de istis uestes asperę ualde, sicut de pilis caprarum. Et hoc erat propter uilitatē, & asperitatē habitus: quia non decebat uirū Dei mollib. & delicatis aut præciosis indui uestimētis. *Et zonam pelliceam circa lumbos suos, idest*. Ista zona nō erat textilis, sicut nos aliquando habemus de lana textili, de uariis colorib. nec ēt erat de corio aīalis disposito p artifices, & exornato sicut cōiter fiunt zonæ, sed q̄dam pars pellis aīalis mortui, s. corrigia adhuc cruda cum pilis suis, circa quā artifex nihil fecerat. Et sic erat zona uilis, rudis, & aspera. Et apparet in hoc contemptibilitas habitus, q̄a tam uestes, q̄ zona erant contemptibiles. Aliqui putāt,
G ꝙ habebat zonam pelliceam circa lumbos. Non tñ cōstat an sic hr̄et, quia potest intelligi ꝙ hr̄et zonam iuxta carnem, uel ꝙ haberet eam sup uestē, quia utroq; modo erat circa lumbos. Magis tñ vr̄ cōuenire literæ ꝙ esset iuxta carnē, q̄ supra uestes, & tunc esset ad maiorem afflictionem carnis. *Esca autem eius erat locustæ, & mel syluestrę*. Hic notatur sanctitas in cibo. s. q̄a nō comedebat nisi locustas, & mel. Quidam putant istas locustas esse pisces marinos, quos sic uocamus. Sed hoc non conuenit: q̄a tales pisces satis sunt delectabiles, & apud aliquos præciosi iudicant: scriptura tñ laudat hic Ioannem de austeritate uitę: ideo non diceret, ꝙ tales locustas comederet. Item quia Ioannes manebat continuè in deserto; ibi autem non poterat habe-
H re tales pisces, maximè cū nō haberet aliquā curā, aut solicitudinē circa cibū: oportet ergo, ꝙ sit locusta aliquid quod habeatur cōiter in deserto: ad quod inquirendum nō sit necesse impēdi magnam solicitudinē. Alii dicunt, ꝙ locustæ sunt illa aīalia parua, q̄ saltāt, & segetes destruunt. Et de his dr̄ Ioan. 1. s. Residuum erucæ comedit locusta, & residuū locustæ comedit bruchus. De istis dicit Nico. ꝙ inueniunt in deserto Iudææ: & frixæ cum oleo sunt cibus pauperū. Istud est satis verisimile, q̄a nō est aliquis sumptus circa talem cibum respectu aliorum ciborum. Quidam tñ dn̄t hoc non esse uerum, quia Ioannes erat quasi extremus in abstinentia a cibo, & potu; ideo nō comederet ista aīalia frixa cum oleo; tum q̄a erat aliquis apparatus, & oporte-
I bat impendi aliquantam solicitudinem circa talia: tū quia iste cibus aliqualiter esset sapidus pp frixuram in oleo. Alii ergo dn̄t, ꝙ Ioannes comedebat istas locustas, & tñ non frigebat eas in oleo, sed solùm sale conditas comedebat. Et sic fit in quadā parte Aethiopiæ. s. apud Trogloditas. Istud autem nullius sumptus erat nec apparatus, aut solicitudinis, & est cibus magis austerus: ideo istud verisimilius uidebatur. Alii dicunt, ꝙ istæ locustæ non sunt animalia, sed q̄dam herbæ, quæ habētur in deserto, q̄ locustæ uocant in terra Chanaā: & de istis comedebat Ioannes. Et tunc erat magna austeritas in cibo suo, scilicet comedere herbas crudas. Istud tenet frater Brocardus Teutonicus in lib. suo de terra sancta, dicens se fuisse in multis monaste-
K riis apud Iordanem in locis, vbi Beatus Ioannes conuersabatur baptizans, & prædicans, & ibi cum multis monachis sæpe comedisse herbas, quas illi locustas uocant, & abundant in terra illa. Et dicunt, quòd illę erant locustæ quas comedebat beatus Ioannes. Istud etiam satis est rationabile. Quia tamen istud nomen locusta apud latinos communiter signat illa animalia parua, & non herbas, nec aliquid aliud, uerisimilius uidetur, quòd comedebat locustas, scilicet ista uolatilia sale condita, quia talia ualdè abundant in deserto. De melle syluestre dicunt quidam, quòd est quidam paruus humor repertus in foliis quarundam arborum, & est dulcis sicut mel: ideo uocatur mel. Sed hoc non multum videtur, quia ille humor est res delica-

delicata, & pauca, quæ magis lambitur, quàm comedatur. Ioannes autem comedebat cibum rudem ad neceſitatem ſtomachi: ideo non eſt ſatis veriſimile, ꝙ tale mel comederet. Alij dicunt, quòd iſtud mel ſylueſtre reperitur in truncis arborum quarundam, ſunt enim ibi quædam partes albæ, & teneræ quæ manibus contritæ comeduntur & ſaporem mellis habẽt. Iſtud tenet Nico. Iſta varietas & etiam aliorũ aliter opinantium eſt, quia iſtud vocatur mel ſylueſtre. Nam ſi vocaretur mel abſolutè, putarent ꝙ eſſet mel cõe: quia tamen mel ſylueſtre dicitur, putant non eſſe de melle noſtro. Vr̃ tamen rationabiliter dicendũ, ꝙ iſtud erat mel cõe, quo nos veſcimur: & eſt cibus rudis, & cõis, quem Ioann. ſine apparatu, & ſolicitudine habere poterat, quia multum de melle eſſet in deſerto: vocatur autem mel ſylueſtre, i. mel rude ad differentiam mellis noſtri, quod defecatum eſt, & purgatũ a cæra. Illud aũt mel, quod Ioan. comedebat erat ſimul cum cæra. ſcilicet, fauus ſicut ipſe inueniebat in deſerto in alueariis apũ. Nam illę in diuerſis locis in deſerto mellificabant: etiam in locis, vbi nulli hominum de eis cura erat. Et illi faui erant adhuc rudiores. Et propriè vocaretur illud mel ſylueſtre, quia in ſyluis ſine cura humana fiebat, & de illo Ioannes comederet, quia nollet quemquam grauare tollendo de alieno. Et iſtud videtur magis tenendum. Iſte autem eſſet cibus ſatis groſſus, & non delicatus nec dulcis quia licèt ſemel aut modicum de melle comedere ſit dulcè, & delectabile tamen multum comedere, aut quotidie, vel quòd de illo homo ſaturari velit prouocat nauſeam, & non eſt cibus ſuauis. vt patet Prouer. 25. ſcilicet, mel inuenisti, comede quod ſufficit tibi, ne forte ſaturatus euomas illud. *Tunc exibat ad eũ Ieroſolyma.* Poſtquàm deſcripta eſt vita Ioannis in cibo; & veſte, ponitur eius prædicatio famoſa, ſcilicet, quia propter ſanctitatem ſuã confluebant ad eum omnes. Et dicitur quòd tunc, ideſt, quando incepit prædicare exibat ad eum Ieroſolyma, ideſt, habitatores Ieruſalem. Ponitur enim continens pro contento. Marc. 1. dicitur: Egrediebantur ad eum Ieroſolymitæ vniuerſi. Eadem ſententia eſt. Et cùm dicitur omnes Ieroſolymitæ intelligitur multi: quia non eſt veriſimile, quòd omnes irent, nemo manente in Vrbe: immo manifeſtum eſt, quòd non ibant omnes, quia neceſſe erat manere miniſtros in templo: Leuitas, & Sacerdotes, qui nunquam exibant de templo toto tempore miniſtrationis ſuæ, vt colligitur 1. Paral. 9. etiam Luc. 1. & declaratum fuit 4. Regũ 11. *Et omnis Iudæa.* ideſt, omnes habitantes in Iudæa, ſcilicet plurimi eorum. Et accipitur Iudæa ſtrictè ſolum pro ſorte Iudæ. Quod patet, quia Ieruſalem diſtinguitur hoc a Iudæa; & verum eſt, quia non eſt in ſorte Iudæ, ſed in ſorte Beniamin. Ioſue 18. linea tamen diuidens ſortem Iudæ a Beniamin tranſit per fontem Rogel, qui eſt iuxta Ieruſalem non longe a portis, vt declaratum eſt Ioſue 15. Et ſic tranſit inter Ieruſalem, & Bethlehem. Et eſt Ieruſalem de ſortę Beniamin. Bethlehem autem de ſorte Iudæ. Accipiendo tamen largius Iudęam includitur Ieruſalem in ea. Et ſic Pilatus, qui erat procurator Iudææ, erat procurator Ieruſalem, vt ſupra dictum eſt de hoc, ẽt præced. cap. in 18. q. *Et omnis regio circa Iordanem*, i. terra illa, quæ eſt circa alueum Iordanis. Eſt enim terra illa delectabilis, & ſunt ibi palmæ, & quondam erat Balſamum, & eſt terra pinguis propter fluuium, & vocatur regio circa Iordanem tota terra Iordani adiacens ex parte Orientis, & Occidentis. *Et baptizabantur ab eo in Iordane.* ideſt, immergebantur in aquam. Et ob hoc erat Ioannes apud Iordanem propter aquas multas, vt ibi baptizare poſſet. Non fuit tamen ſemper circa Iordanem, quia aliquando declinauit ad alia loca, vbi erant aquæ, ſicut

A quãdo fuit in Aenon iuxta Salim, vbi erant aquę multæ. Ioan. 3. ante tamen quam Chriſtus baptizaretur, erat Ioannes ſemper apud Iordanem: & ibi Chriſtus baptizatus eſt, ſcilicet, in Iordane infra in litera. Poſt Chriſti autem baptiſmum Ioannes etiam baptizauit in aliis locis. Matthæus autem, & Marcus non curant de hoc: ideo ſolùm dicunt, quomodo baptizaret in Iordane. Ioannes autem, qui iſtud ſcripſit latius dicit: quòd Ioannes poſtea Chriſto prædicante baptizaret in Aenon. Ioan. 3. *Confitentes peccata ſua.* ideſt, confitentes ſe peccaſſe: quomodo autem fieret iſta confeſſio, dicetur infra 58. & 55. & 96. q.

B

An Ioannes debuit eſſe tam ſanctæ vitæ, vt hic deſcribitur. Quæſt. XXVI.

QVAERITVR circa Ioannẽ, an debuit eſſe tam ſanctæ vitæ ſicut hic deſcribitur. Dicendum ꝙ Ioan. fuit vitæ ſanctiſſimæ: & decuit, ꝙ haberet iſtam ſanctitatem. Vnde Deus ex ſpeciali gratia dedit ei propoſitũ tam arduum, ſ. vt tam aſperam vitã ſequeretur, & conſtantiam in opere in tanta difficultate vitæ tam lõgo tp̃e habita illis laboribus frangetur. Et ſatis apparebat in eo aliquid diuinũ eſſe quòd tã graues labores, & potiſſimè a tenera ætate toleraſſet. Hoc autem fuit neceſſarium: quia Deus volebat ꝙ Ioãnes eſſet teſtis idoneus in re tam ardua, C ſicut erat dicere aliquem eſſe Meſſiam, & quòd totus populus crederet ei. Ad hoc autẽ neceſſe erat ꝙ Ioan. manifeſte oſtenderet in ſe aliquid diuinũ, q̃a alias non adhiberetur ei tanta fides. Iſtud autem poterat eſſe in miraculis, vel in vitæ perfectione: quia vtrumq; a Deo eſt. Ioãnes tñ miracula non fecit, vt infra dicetur. q. 34. Ideo oportebat, ꝙ haberet vitam ſanctiſſimam, & nõ quãcũq;: ſed in gradu excellentiſſimo, quia aliàs non fuiſſet tanta opinio de eo. ſ. ꝙ ipſe eſſet Meſſias, cũ nullum ſignum oſtendiſſet. Quia apud antiquos fuerunt multi ſancti viri, & a nullo eorũ talis opinio habita eſt. Ideo oportebat ꝙ Ioan. ſanctior appareret illis. Etiam, quia in re tam ardua ſoli verbo eius ſtandum erat, ſ. vt crederetur Meſſias, quem ille aſſereret non oſtenſo aliquo miraculo. D Oportebat ergo ꝙ iſta vita eſſet ita excellens, vt appareret ſpecialiter a Deo, & non eſſet dubium quin a Deo mitteretur, & Deus operaretur in eo, qui talia faciebat, & tunc Iudæi certificati de Ioan. quòd eſſet a Deo propter excellentiam uitæ crederẽt quicquid ipſe diceret. Sed obijcietur quòd iſta ſanctitas vitæ non operata fuerit in Ioann. quia talis fides ei adhiberetur. Nam licet Ioan. oſtendiſſet Ieſum eſſe Meſſiam coram toto populo: Iudæi non acceperunt eum, vt Meſſiam. Dicendum ꝙ ſanctitas Ioan. operata eſt id, ad quod erat. ſ. vt crederetur ei a populo: vt nemo auderet dicere aliquid ab eo dictũ, uel factũ nõ eſſe diuinũ. Sic patet infra 21. cùm Chriſtus quæſiuit a ſacerdotibus, & phariſæis, an baptiſmus Ioan. eſſet a E Deo, an ab hominibus; vt ſe excuſarent dicitur, ꝙ nõ auſi ſunt dicere eſſe ab hominibus, quia timebant populum, qui Ioan. tanq̃ prophetam tenebant. In oĩbus alijs quæ Ioannes aſſereret nemo auderet ei repugnare. Quod autem omnes Iudæi non acceperint Ieſum, ut Meſſiam ipſo teſtificante, non diminuunt teſtimonium eius. Nam etiam Ieſus fecit plurima, & inaudita miracula, quæ omnes Iudæi uiderunt, & tamen noluerunt omnes credere in eum. Miracula tamen non ſolùm Meſſiam, ſed etiam Deum eſſe illum probant. Sed ſicut aliqui crediderunt in eum propter miracula, ita etiã aliqui crediderunt in eum ꝑꝑ teſtimonium Ioan. Nam dicitur Io. 10. ꝙ multi ueniebant ad Ieſum dicentes, ꝙ omnia, quæ Ioan. de iſto dixit uera erant,

& crediderunt in eum. Sed dicetur fortè, quòd Ioan. non debebat esse tam excellentis vitæ, quia per hæc ēt Christum excedebat in austeritate vitę. Quod videtur plurimis inconueniens: quia omnes virtutes debent poni in summo in Christo, i. in gradu excellentiori q̃ in omnibus hominibus. Dicendum ꝙ Ioan. debuit habere totam austeritatem, q̃ habuit, quia alioquin, non excederet oēs antiquos sanctos valde, & sic non esset causa quare præstaretur ei tanta auctoritas a populo: & tñ præstari istam auctoritatem erat vtile Christo; quia quanto magis crederetur Ioan. tanto magis dirigerentur facta Christi, s. quòd facilius in eum crederetur: ideo decebat, ꝙ Deus daret Ioan. priuilegiū vitæ sanctissimę in austeritate. Cùm aūt dicitur de Christo ꝙ sic Ioannes excederet Christum: dicendum quòd ridiculum est comparare quemquam hominum ad Christū, nec omnes homines simul sumptos. Et hoc confitetur planissime ipse Ioannes dicens, ꝙ de plenitudine eius oēs accepimus. Io. j. Dixit ēt, ꝙ pater dedit ei Spūm, & non ad mensuram. Io. 3. q.d. cæteris datur Spiritus sanctitatis in certa mensura, filio autem datus est iste Spiritus sine mensura, i. inextimabiliter. Et sic potuerunt omnes de plenitudine eius recipere, quia in immensum habet. Et sic non solùm non est aliquis sanctus sicut Christus: sed ipse solus est sanctus, quia est sanctus sanctorū. Sic. n. vocauit eum Daniel, s. Vngetur Sanctus sanctorum. Dan. 9. Et solus sanctus est, quia ipse sanctus sanctificans tā Ioan. q̃ oēs alios. Ideo consequēter vita Christi erat excellētior, & sanctior q̃ vita Ioā. quia ipse sanctior erat. Et tñ vita Ioan. fuit austerior, q̃ vita Christi, sicut ipse Chrs testatus est infra 11. Venit Ioan. non manducans, nec bibens, & dicūt: quia demonium habet: venit filius hoīs manducās, & bibens, & dicunt: ecce homo vorax, & potator vini, & publicanorum amicus. Quare autem Christus nō habuit tantam austeritatem sicut Ioannes, & an decuit habere declarabitur infra 11. vel Luc. 2.

An Elias, & Prophetæ antiqui testamenti fuerunt ita austeri in uita, sicut Ioannes. Quæst. XXVII.

QVAERITVR an Elias, & Prophetæ antiqui fuerunt tam sancti, & tam austeri in vita sicut Ioannes. Aliquis dicet ꝙ sic, quia etiam filij Prophetarum comedebāt herbas, sicut Ioannes: vt patet 4. Reg. de illo, qui posuit colocynthidas, siue herbas amaras in olla pro filijs prophetarum. Item patet de Elia, qui in deserto apud torrentem Carith à coruis pascebatur. Item ipse Elias comedit semel in quadraginta diebus, & de pane quidem subcineritio. 3. Reg. 19. Item Moyses bis quadraginta dieb⁹ mansit sine cibo, scilicet, quadraginta diebus pro primis tabulis suscipiendis, & quadraginta pro secundis: vt colligitur Exod. 34. & magis patet Deuteron. 2. Et ista videbatur maior austeritas.

Dicendum, ꝙ Ioannes fuit austerior in victu, & vestitu cæteris, qui eum præcesserant: & colligitur ex testimonio Christi, s. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioannes Baptista. Et intelligebatur de sanctitate. Sanctitas autem Ioannis manifestabatur in illa exteriori austeritate vitæ: ideo oportet ꝙ Christus intellexerit, ꝙ in hac nemo eum excesserit, immo nec fuerit quisquam sibi æqualis, licèt antiqui sancti haberent vitam satis abstinentem a delicijs, & modestiam magnam in habitu. Et ob hoc specialiter scriptura ponit cibum eius, & vestitum, quod non facit de alijs sanctis noui, & veteris testamenti, nec de ipso Christo: & specialiter laudat eum de hoc, ideo oportet ꝙ in isto excederet omnes alios homines. Ad primū qñ dr̄ de filijs prophetarum, ꝙ comedebant herbas. dicendum

F ꝙ non attestabatur magnam austeritatem vitæ: quia illud erat ex necessitate famis, cū non haberent aliud, uel saltem non ad sufficientiam: sic patet e.c.s. Erat autem fames in terra, & dixit Elisæus vni de pueris suis, pone ollam grandem, & coque pulmentum pro filijs prophetarum. Si tamen fuisset abundantia escarū, nō comedissent herbas, cùm ibi causa innuatur. s. quia erat fames in terra. Comedebant tamen panes, & alia, quæ apponebantur isti filij prophetarū, cùm dicatur eod. c. ꝙ quidam vir attulit panes primitiarum Elisæo, & fecit illos apponi coram filijs prophetarum, & comederunt. Ioan. aūt nunq̃ comedebat panem, sed so-
G lùm locustas, & mel syluestre. Ad secundū dicendū, ꝙ Elias non fuit ibi austerus aliq̄n, sed solùm ostenditur inde, ꝙ per miraculum nutriebatur. Nam erat fames magna in terra, & Deus iussit Eliæ manere apud torrentem Carith: & ibi dixerat, ꝙ corui pascerent eum, & dabant sibi bis in die panem, & carnes mane, & vesperi. eod. c. Ista autem nulla austeritas erat, sed uita satis delectabilis quantum ad cibum: de potu aūt Deus non prouidebat ei, sed bibebat aquam de torrente. eo. cap. Ad tertium dicendum, ꝙ Elias non fuit austerior in hoc, eo ꝙ quadraginta diebus non comederit. Nā illud non erat uoluntate humana: sed quia Deus cōpulit eum facere, dicens ꝙ comederet, & biberet, quia grandis via ei restabat. 3. Regum 19. Et tunc etiam si Elias voluisset aliquid aliud comedere non potuisset, quia nihil erat in deserto. Et ob hoc angelus attulit ei
H cibum, quasi aliunde habere non posset. Nam Deus non prouidet miraculosè, nisi in necessitate. Ioannes autem sine ulla necessitate sponte tenebat hanc austeritatem; cùm posset habere alios cibos ad abundantiam. Item non grauabat Eliam, ꝙ tanto tempore abstineret à cibo; quia si grauaretur modo naturali, necesse erat ꝙ moreretur. s. nihil comedendo in quadraginta diebus. Et tamen non periit, ideo miraculose conseruabatur. Et tunc non affligeretur fame, sic ieiunans. Et hoc innuitur eo. c. cùm dicitur, & ambulauit in fortitudine cibi illis quadraginta dieb⁹, & quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb. Et sic cibus ille confortabat adhuc eum, non solùm ad viuendum, sed ēt ad itinerandum continuè. Ioan. autē
I naturaliter conseruabatur, ideo affligebatur austeritate cibi, & fortè interdum fame. Item adhuc non erat austeritas hæc in cibo Eliæ, quia ipse comedit panem subcineritium. Ioann. aūt nunquam comedebat panē, sed locustas, & mel. Ad quartum dicendum quòd in Moyse nunquam apparuit aliqua austeritas uitæ, sed comedebat de eisdē cibis de quibus cæteri homines. Quod aūt bis quadraginta diebus mansit sine cibo nullam austeritatem in eo significat, sed solùm ostendit diuinum miraculum: quia naturaliter non poterat manere sine cibo tanto tpe. Illud autem non fuit sibi graue, sed iucundum: quia fruebatur consortio diuini sermonis. Vnde apparuerunt in eo signa huius. Sic. n. dr̄ Exo. 34. ꝙ qñ Moyses descendit ad castra, erat cornuta facies eius ex cōsortio sermonis Domini, & ipse
K ignorabat. Ita ēt totus populus Israel per xl. annos comedit solùm manna: quod uideretur, ꝙ naturaliter non posset eos nutrire, & conseruare ita fortes, & iucundos. Sic dr̄ Deut. 8. s. dedit tibi cibum māna, quod ignorabas tu, & patres tui, ut ostenderet tibi, ꝙ non in solo pane viuit homo, sed in oī uerbo, quod egreditur ex ore Domini. Quasi dicat: ille cibus manna non poterat te ita naturaliter nutrire sicut panis: sed Deus fecit ad ostendendam potentiam suam, scilicet, ut scires, ꝙ non in solo pane viuit homo, idest, potest uiuere, sed ex oī uerbo qđ ꝓcedit ex ore Dñi, i. Quidquid dixerit, homini ꝙ comedat, uiuet comedendo illud: etiam si dicat quòd comedat ferrum, uel lapides. Talia

Talia ergo non sunt ducēda in argumentum, quia miraculosa sunt. In Ioanne autē nihil erat miraculosum: sed naturaliter viuebat, & affligebatur per istam cibi austeritatem: magnitudo tamen virtutis eius faciebat, quòd omnia toleraret.

Quare ista hic posita sunt ad denotandam vitam Ioannis. Quæst. XXVIII.

QVAERITVR, quare posita sunt hic ista ad denotandum excellentem vitam Ioannis. Dicendum ꝙ Euangelistę voluerunt ostēdere Iudęis, & oībus legentibus Ioannē esse virum sanctissimum: ideo ista scripserunt de eo. Deus quoq; volens ꝙ Ioan. appareret sanctissimus Iudæis, fecit ꝙ ista haberet, per quæ sanctissimus probabatᷣ. Pro quo considerandum ꝙ tota perfectio, & sanctitas hominis prouenit à charitate. Ipsa namq; charitas in se ipsa perfectio quædam est, & ipsa perficit omnes operationes, quæ cū ea sunt. Sic ostendit Apostolus 1. Cor. 13. vbi cùm posuisset præcedenti c. de omnibus gratijs spiritus sancti dixit ibi. Et adhuc excellentiorem viam vobis ostendo. s. viam charitatis. Nam ibi ponit omnes laudes eius. Ideo dicendum, ꝙ simpliciter nō est perfectio hoīs in austeritate vitæ, nec maior perfectio in maiori austeritate: quia non potest esse maior austeritas, & tolerantia, q̃ ꝙ homo tradat corpus suum, ita vt ardeat. Dicit tamen Apostolus, ꝙ adhuc istud nihil est: si charitatem non habet. prima. Cor. 13. Ideo sanctitas Ioan. ex charitatis gradu accipiēda erat: scriptura tamē nō denotauit gradum sanctitatis eius ex charitate, sed ex vitę austeritate. Et hoc propter duo. Primò qa Ioan. non solùm dicitur hic sanctus, sed ostenditur populo, quomodo ipse sit sanctus. Charitas autem est aliquid in anima, quod non videtur: ideo sanctitas per exteriorem operationem ostendenda est. Istud autem erat in Ioan. quantum ad vitæ austeritatem, quæ omnibus apparebat. Secundò quia ista sanctitas ostēdenda erat Iudæis qui adhuc erant viri grossi circa spirituale vitam: ideo per ea, quæ erant maximè palpabilia ostendi debuit eis sanctitas Ioannis, & ostensa est magis per vitæ austeritatem, quàm per aliquid aliud. Nam homines rudes iudicant excellentius esse id qđ difficilius est ad resistendum sibi. Istud autem est in eis, quæ caro desiderat: quæ si non ministrētur sibi, vexat eos, & affligit, & tolerare has tentationes est magnæ difficultatis. Ita est in cibo, & potu, & vestitu austeritas, qa caro omnia cōtraria appetit, & ista tolerare difficile est. Habebat autem Ioannes præter istam austeritatem magnam excellentiam orationis, & cōtemplationis. Quia cùm in deserto semper mansisset vsque ad annum tricesimū, & non conuersaretur cum hominibus, nō erat otiosus: sed necesse erat eum esse orationi, & contemplationi deditum, quia non vacabat operibus laborum ad acquirendam vitam: cùm ferè nulla re indigeret habens omnia necessaria in deserto sponte nata, & ad habundantiam occurētia. s. locustas, & mel. Istud autem erat maioris perfectionis, vel priuilegij. s. posse semper intentum esse Deo orando, vel contemplando, quam abstinere ab omni cibo. Viri tamen rudes, sicut populus non capiunt quanta sit illa perfectio: ideo scriptura non curauit laudare Ioannē, de dotibus spiritualibus: sed laudauit de austeritate in uictu, & vestitu, qa istud erat per quod populus Iudæorum iudicabat eius sanctitatem. Ista autem austeritas ostendebat Ioannē esse diuinum hominem dupliciter. Vno modo quia Ioan. talia uolebat. Alio modo quia talia pati poterat. De primo patet quia Ioan. elegerat vitam tam austeram qualem nullus vnquam hominum habuisse visus erat. Istud autem non videbatur esse posse nisi à Deo, &

A ꝑpter Deum. Sic enim Christus dixit: A fructibus eorum cognoscetis eos 7. Istud verum est nisi in hoīb' Hypocritis, qui interdum multa simulant ꝑꝑ quæstū, & honorem. Et tamen isti adhuc ex fructibus cognoscuntur. Habet. n. Hypocrisis fructus quosdam. s. ꝙ homo cū uideri bonus velit, bonus tamen esse non vult. Ideo licèt hypocrita aliquid interdum exterius faciat, per qđ bonus videatur, necesse est, ꝙ plurima interius, vel abscondite faciat, per quę bonus non sit. Et quia nihil est occultum, qđ non reueletur, dicente Saluatore: necesse est ꝙ opera istorum aliqñ in lucem veniant, & tunc appareat, ꝙ non sanctitatis, sed hypocrisis opera fuerunt, quę videbantur. Et si quis cōsideret diligēter, hypocrita diu latere non pōt. Quia cùm hypocrita verè diligat aliqđ bonum temporale. s. lucrum, vel

B honores: & magis sit amor suus ad hoc q̃ ad ostendendum sanctitatem exterius, quæ ꝑꝑ ista bona ostendit: necesse est, ꝙ interdum cū maiori feruore feratur in id, qđ maxime diligit: & lucrum vel honorem sectetur, & tunc apparebit vnde procedāt opera sua. Item qa licèt hypocrita aliquanto tempore dura toleraret ꝑꝑ spem lucri vel honoris: diuturnè tamen non tolerabit, quia nollet perdere totam vitam, q̃ amat ꝑꝑ spem pauci tēporis. Ideo perseuerare semper ī duris sanctitatis, & nō hypocrisis indicium est. In Ioan. autem erant opera bona, & taliter se habebat, ꝙ nullus posset de eo pręsumere: ꝙ faceret hoc per hypocrisim. Primò quia circa natiuitatem Ioan. apparuerunt multa miranda, q̃ ostēdebant sanctitatem eius futuram. Vnde omnes audiētes

C de eo posuerunt in cordibus suis, ꝙ puer ille aliqd magni esset. Luc. 1. Et sic quando postea viderent opera eius miranda crederent, ꝙ à Deo erant, qui in natiuitate eius ipsum magnum uirum futurum ostenderat. Secundo quia Ioā. cępit istam conuersationem austerā à tenera ętate, ut colligit Luc. 1. Et sic dr̄ ī hymno suo. s.

Antra deserti teneris sub annis,
Ciuium turmas fugiens petisti.

Hypocrisis autem non est nisi in uiris habētibus iudicium perfectum ad excogitādos dolos peruersos, & fucos, ꝑ quos sub specie boni fallāt, & ꝯsequanᷣ lucrū, aut honorem intentum. Ioan. autem incepit istā uitā, qñ puer erat: ideo nō erat uerisimile ꝙ per hypocrisim

D moueretur, sed a Deo. Tertiò, quia hypocritæ, ut dictū est non perseuerāt longo tpe in opere duro: cū desiderium eorum sit consequi bona huius uitæ, & nolunt fraudari tota iucunditate uitæ, tolerando dura propter spem pauci tpis. Ioā. aūt ꝯtinuauit in ista austeritate ab exordio uitæ usq; ad finem: & nūquam aliquid sibi de rigore subtrahere uisus est: sed semper in eadem austeritate manebat: ideo apparebat, ꝙ nō erat ex hypocrisi, sed a Deo. Quartò, quia cùm hypocritæ non desiderent esse boni, sed uideri, faciunt solùm ibi opera sua, ubi uideri possint, sicut dicitur infra 6. s. Cū facis eleemosynam, noli tuba canere ante, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & uicis, ut honorentur ab hominibus. Et iterum dicitur: Cū oratis non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & angulis plateartū stan-

E tes orare. Et sic ad hoc quod aliquis effugiat hypocrisim dicit ibi Christus, quòd oret in cubiculo clauso hostio, & quòd det eleemosynam in abscondito nesciente sinistra quid faciat dextra. Ioan. autem opera sua faciebat in abscondito, quia a tenera ætate semper fuit in deserto, & non conuersabatur cum hominibus usque ad tēpus illud, in quo ex mandato Dei oportebat se ostendere populo, & prædicare, ut patet Luc. 1. s. Puer autē crescebat, & ꝯfortabatur spiritu, & erat in deserto usque in diem ostensionis suæ ad Israel. Si autem fecisset per hypocrisim, mansisset in Ierusalem, uel in aliquo magno populo, ubi uiderenᷣ ab hoībus opera sua, & ꝯsequereᷣ magnū honorē, & statum. Sic

enim cognati Christi, qui erant viri mundani, uidentes Christum facere talia mirabilia in terra Galilææ inter pauperes, hortabantur eum quòd iret in Ierusalem, & ostenderet se ibi mundo, vt consequeretur honorem de operibus suis. Ioan. 7, scilicet, Dixerunt ei fratres eius, Trãsi hinc, & uade in Iudæam, vt & discipuli tui videant opera tua, quæ tu facis. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipse in palam esse. Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo. Ioannes tamen nunq̃ venit in Ierusalem, vbi posset honorari: sed manebat in deserto: ideo apparebat, ꝙ non per hypocrisim faciebat. Quintò, quia licèt hypocritæ ualde desiderent honorem, & propter hunc aliqua opera dura faciant; tamen non durissima, quę repugnent vitæ, & destruãt eam vel valde affligant: cùm ipsi propter istam vitam omnia faciant: nolunt autem eam affligere propter aliquid, quod sperent: Ioannes tamen faciebat opera, q̃ erant quasi magis ad moriendum, quàm ad uiuendũ, scilicet, solùm comedere locustas, & mel, & indui pilis camelorum: Vnde nullam sibi uitæ delectationem retinebat. Quod hypocritæ nequaquam facerent: ideo apparebat eum non esse hypocritam. Sextò, quia cùm hypocritæ honores, ac dignitates desiderãt, & ista maximè consequi possint homines a dominis temporalibus, hypocritæ blandiuntur eis, & laudant ipsos, eorũque vitia tolerant, ut sic ab eis consequantur, quod optant, Ioannes autem non blanditus est: sed maximè increpabat Herodem principem terræ Galilææ dicẽs, quòd nõ licebat ei habere uxorem fratris sui. Propter quod Herodes tenuit eum, & occidit, infra 14. & Mar. 6. & Luc. 3. Nõ erat ergo Hypocrita, sed propter Deũ omnia ista faciebat. Quod autem propter Deum talia facere uellet, ostendebat eum esse virum sanctum. Secundùm principale erat ostendẽs Ioannes esse a Deo, scilicet, quia tantam austeritatem tolerare poterat, qa nõ uidebatur, ꝙ aliquis homo talia posset pati: ideo absolutè erat mirandum. Vnde dicit Chrysostomus sup Ioannem, ꝙ Iudęi uidentes Ioannẽ mirabantur, quomodo in corpore humano tanta patientia esse posset: & præcipuè quia Ioannes tolerauerat ista in parua ætate. Nam a pueritia sua manebat in deserto. Luc. 1. Itẽ, quia tam longo tempore tolerare potuisset. Nam ꝙ paruo tempore aliquis ista pateretur erat aliqualiter verisimile, Ioannes tamen tolerauit hoc a parua ætate usque ad mortem. Ideo apparebat non solùm uolũtatem hoc faciendi, sed etiam firmitatem sustinendi sibi a Deo esse supernaturaliter colatã: propter quod homo diuinus iudicari poterat: & tanquam a Deo ueniẽti fides firmissima adhibeatur. Considerandum autẽ ꝙ Euangelistæ uolunt ostendere per hoc in Ioãnes fuisse oẽm perfectionem uitæ, quæ exterius apparere potest. Consistit autem ista perfectio in duobus. s. in fugiendo uitia, & prosequẽdo uirtutum actus. Psal. 33. s. Diuerte a malo, & fac bonum: posuerunt tamen Euangelistæ de Ioanne solùm ipsum bonum, quod faciebat, & non quomodo uitia euitaret. Hoc autẽ propter duo. Primò quia declinare a uitiis est primus, & infimus gradus perfectionis: & est in quolibet, qui incęperit esse bonus. De Ioanne aut uolebant Euangelistæ non solũ ostendere, ꝙ esset bonus, sed ꝙ esset omnium bonorum maximus: ideo non oportebat, ꝙ de eo prædicarent illud, quod bonum erat minimę perfectionis, & pertinet ad incipiẽtes: sed quod est maximę perfectionis, & in solo Ioanne inueniebatur. Secũdò quia cum scriptura ostendat Ioannẽ talia opera fecisse: manifestum est, ꝙ omnia vitia deuitabat. Nam omnia uitia dependent ex tribus capitibus, s. ex desiderio honoris: aut diuitiarum: aut delectationũ carnis: sicut dicitur. 1. Ioan. 2. s. Omne quod est in mundo, est cõcupiscentia carnis, & concupiscẽtia oculorũ, & superbia

F vitæ, quæ non est in patre, sed ex mundo est. Ioannes autem nihil horum habebat: de delectationibus carnis patet: qa in cibo, & potu erat maximè austerus, locustas solùm, & mel comedens. Circa carnis etiam teneritudinem erat durus, quia nõ induebatur mollib, sicut Christus dixit infra 11. sed asperrimis uestibus. s. de pilis Camelorum, & zona pellicea circa lumbos. De delectationibus autem illicitis in Ioanne dici nõ oportet, quia uir, qui carnem suam quotidie mortificabat, non est uerisimile, ꝙ saltem aliquando de talib. cogitaret. De desiderio diuitiarum apparet, ꝙ nõ pertineret ad Ioannem; quia pauperrimè uiuere elegerat, nihil habens nisi pilos Cameli, quibus induebatur. Cætera autem communia erant ei cum bestiis, s. come-
G dere locustas, & mel sponte inuentum, quod ad nullius bona, vel possessionem pertinebat. De honore patet maximè, ꝙ illum Ioannes nõ cuperet, quia honor ab hominibus, & inter homines exhibetur. Qui autẽ secedit in solitudinem non solùm nihil tale cupit, sed nec recipere uult si offeratur. Apparet ergo ꝙ Ioãnes non desiderabat aliquid istorum, cũ talia faceret quælia scribuntur hic, & sic scriptis istis non oportebat dici quomodo Ioannes uitia deuitaret, quia satis apparet ex his.

Quare Ioannes determinatè utebatur tali habitu. Quæst. XXIX.

H QVAERITVR, quare Ioannes determinatè vtebatur tali habitu. s. pilis Camelorum, & zona pellicea circa lumbos. Dicendum ꝙ Ioannes faciebat propter duo. Primò propter magnam austeritatem uitæ, quã ipse tenere volebat. In habitu autem non poterat esse maior austeritas q̃ indui rebus asperrimis, quales sunt uestimenta de pilis Camelorum: & Zona cruda de pellibus posita iuxta lumbos: ideo erat conueniens habitus ei. Secũdò propter imitationem antiquorum: nam Ioannes fuit Eremicola cùm tota uita mãserit in deserto abstractus ab hominum communicatione usque ad tempus, quo manifestatus est Israelitis: inter antiquos tamẽ sanctos Elias legitur fuisse maiorem Eremicolam: nã ipse ma-
I nebat in monte Carmeli, ut patet. 4. Reg. 1. 23. Reg. 18. & 19. Cùm ergo illius uitam Ioannes tenere uellet: voluit quoque in habitu imitari. Elias autem tenuit istum habitũ. s. pillos Camelorum, & zonam pelliceã circa lumbos; & per istum habitum cognoscebatur distinctus ab aliis hominib. tpe suo. Sicut patet. 4. Reg. 1. qñ Ochozias quæsiuit a nũtiis suis, Cuius figuræ, & habitus est uir, q occurrit uobis, & locutus est verba hęc? At illi dixerũt. Vir pilosus, & zona pellicea accintis renib. Et tunc rex ait, Elias Thesbites est. Vocatur autẽ Elias vir pilosus, i. indutus pilis Camelorum sicut Ioannis, uel pilosus. s. in carne, ita ꝙ esset multorũ pilorum, sicut dixit Iacob de Esau fratre suo: nosti ꝙ frater meus Esau uir pilosus sit, ego autẽ lenis. Gen. 27. Vtroque modo põt accipi Eliã. Aliqualiter uř verisimilius, ꝙ esset indutus pilis: quia istud pertinebat ad habitum E-
K remitæ. Sed de hoc uide. 4. Reg. j. nec multum differt, quod tenere uelis. Propter hoc autem Eremitę, qui dicunt propositum suum, & uitam incepisse in Elia, & postea apertius in Ioanne Baptista, vt ait Hieronymus in libello de uita Pauli primi Eremitę, induebantur antiquitus, & etiam nũc multi, habitu ita aspero, s. de pilis caprarum, uel Camelorum, licèt non habeantur ita cõiter, aut de aliis reb. valde aspis. Et quidã eorum ad imitandum specialiter habitũ Ioãnis utunt̃ quibusdã vestib. paruis, siue funiculis circa carnẽ, ita ut lumbos stringant. Istud autẽ est ad affligẽdũ carnẽ p duritiã, & potissimè partẽ lumborum: quia circa illa dñat̃ libido.

Sic ait

Sic ait B. Gregorius in homilia confessorum, scilicet, quòd uiris luxuria sit in lumbis, fœminis autem in vmbilico. Et illa comprimitur per restrictionem, & domationem quandam. Ioannes tamen habebat zonam crudam de pellibus, quę erat circa lumbos, idest; circa carnem, vt communiter tenetur. licèt possit dici quòd erat illa zona super vestes ad stringendam eas, ne laxæ fluerent. Et hoc modo Elias habebat zonam. Nam dixerunt viri, qui eum viderant, quòd erat pilosus, & accinctus renibus zona pellicea. Manifestum est tamen quòd illi viri non uidebant id, quod habebat Elias iuxta carnem, cùm ipse indutus esset. Habebat ergo zonam super vestes, & sic poterat esse de Ioanne, sed primum magis videtur. Aliam causam habent isti Eremitæ ad hoc ex verbo Christi dicẽtis: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris: isli ergo lumbos vestibus præcingunt. Verum est autem, quòd illa parabola est. Nam sic exponit Gregorius dicens, lumbos præcingimus, cùm carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Isti autẽ etiam quantum ad corticem literæ obseruant. Et non est irrationabile: quia illa obseruantia multum confert ad id quod Christus intendit, scilicet, ad carnis luxuriam coarctandam.

An Ioannes debuit in deserto nudus manere. Quæst. XXX.

QVAERITVR, an Ioannes debuit in deserto nudus manere. Aliqui dicunt quòd sic, quia Ioannes debebat ostendere in se austeritatem vitæ maiorem quàm habuissent aliqui præcedentes eum, & tam aliqui vsi fuerant pilis Camelorum, & zona pellicea circa lumbos, sicut diximus de Elia, ergo Ioannes vt eum excederet debuit nudus manere. Secundò quia aliqui etiam manserunt nudi in deserto longo tempore, sicut patet de Maria Aegyptiaca; & de Honuphrio Eremita, & quibusdam alijs. Ioannes ergo vt non minor his videretur, debuit esse nudus.

Dicendum quòd Ioannes debuit esse vestitus, & cum veste manere. Primò quia nulla lex sanctitatis tollit ea, quæ sunt necessaria naturæ. Illud enim insanire est, & non sanctè viuere: dicit Apostolus ad Ro. 12. Obsecro vos ut offeratis corpora vestra hostiam viuentem sanctam Deo placentem, idest, offeratis sibi corpora vestra in sacrificium. Et quia putaret aliquis propter hoc valde affligenda esse corpora, subdidit: rationabile sit obsequium vestrum, idest, estote moderati secundùm regulam rationis non affligentes vos supra modum. Qui tamen subtraheret necessaria naturæ diceretur odisse corpus suum, & properaret ad illius interitum. Iubemus tamen corpora diligere ad Ephe. 5. scilicet: Ita, & viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit. Tenemur ergo ministrare corpori nostro necessaria inquantum possumus, & inquantum necessaria sunt. Inter necessaria tamen ponitur vestis. Eccles. 29. scilicet: Initium vitæ hominis aqua, & panis, & vestimentum. Et licèt ipse cibus sit magis necessarius: quia tamen vbique potest reperiri aliquid, saltem herbæ, vel folia arborum quibus aliqualiter vita conseruetur, & non reperitur vbique vestis, ponitur ipsa vestis tanquam maximè necessarium. Et sic Deus, quando exclusit Adam, & Euam de paradiso: volens eis solum dare ea, quæ erant necessaria, fecit eis tunicas pelliceas, & induit eos. Genes. 3. Et nihil aliud eis dedit. Ex quo apparebat, quòd Deus indicabat vestẽ esse de maxime necessarijs. Ioan. ergo habere debebat propter necessitatem repellendi frigoris, & importu-

A nitatem temporis, quia aliàs fortè periclitaretur vita eius. Licet ergo illa, quæ erant dura faceret: id tamen quod naturæ aduersatur, & omnino destruit eam, scilicet esse nudum, facere non debebat. Secundò quia repugnat humanæ verecundiæ sine vestibus manere. Ista autem uerecundia consequitur hominem in pœnam. Ideo necesse est homines rationabiliter uiuentes erubescere, ne nudi videantur. Et si quis erubescere nollet, tanquam insanus ab omnibus putaretur: nec quisquam aspicere uellet hominem nudum penitus. Ioannes autem licèt in deserto vixerit: tamen prædicaturus erat toti populo Iudæorum: ideo saltem propter verecundiam vestes habere debebat. Non ergo pertinebat ad austeritatem non habere uestes, sed B habere illas duras, & contemptibiles: & sic Ioannes habebat. Ad primum dicendum, quòd Ioannes ostendere debebat maiorem austeritatem vitæ quàm cæteri præcedentes: non tamen oportet, quod in singulis rebus esset austerior. Satis enim erat, ut in quibusdam excederet: licèt in alijs esset æqualis. Nam quædam sunt, in quibus quidam homines non possunt excellere alios, quia paucos gradus habent: & est facile peruenire ad extremum. In rebus autem habentibus multos gradus, & differentias perfectionis, potest quis excedere alium; & ille alium, & sic in infinitum. De primo patet in vestibus. De secũdo patet in charitate, quia in charitate gradus possunt esse infiniti. Ad secũdum dicendum, quòd illi qui manserunt nudi, passi sunt C hoc etiam necessitate, quia vestes habere non poterant, scilicet, quia vestes quas in desertum tulerant, vetustate attritæ erant, & consumptæ. Et ita fuit de Maria Aegyptiaca: quamdiu tamen vestes habere potuerunt habuerunt illas. Ioannes autem non erat in hac necessitate, cùm vestes habere posset: ideo non debebat nudus esse: maxime, quia vestes erant maximè necessariæ Ioanni, quàm illis quos diximus in deserto nudos fuisse: quia illi nunquam redituri erant ad sæculum. Ioannes aũt venturus erat ad prædicandum omnibus Iudæis. Item, quia illi morabantur in interioribus partibus deserti, ad quas nullus hominum perueniebat: sicut legitur de Honuphrio quòd quadraginta annis mansit in deserto hominibus incognitus præ- D terquam Paphnutio Eremitæ. De Maria Aegyptiaca quasi eodem modo fuit. Ioannes autem erat in deserto Iudææ, quod est paruum desertum, & sunt ibi multæ habitationes. Nam sex ciuitates in eo fuisse dicuntur. Iosue 15. Et sic licèt Ioannes non conuersaretur communiter cum hominibus, poterat tamen uideri sæpe a multis, transeuntibus per regionem illam: ideo non debuit esse nudus.

Quare scriptura nihil ponit de austeritate potus Beati Ioannis. Quæst. XXXI.

QVAERITVR, quomodo scriptura non ponit hic de austeritate Ioannes in potu, sicut E ponit in cibo, & in uestitu. Dicendum quòd hoc factum est. Primò quia non est tanta diuersitas austeritatis in potu, sicut in cibo. Nam in potu non est varietas nisi in vino, & aqua. Nec potest esse magis austerus aliquis, quam ut solam aquā bibat. Et ista est pauca austeritas; ideo non debuit poni in laude Ioannis, quia etiam si ille solam aquam biberet, non excederet plurimos uulgares: qui etiam sine aliquo desiderio uirtutis solam aquam bibunt. Secundò quia scriptura posuit hic illud, de quo dubitari poterat, scilicet, de cibo; cùm in eo sint multæ differentiæ austeritatis propter uarietatem ciborum; & nesciremus, quem gradum austeritatis teneret Ioannes. In potu autem manifestum erat, quod si aliquam austeritatem

ritatem seruare uellet, solam aquam biberet: & sic nõ
fuit necesse exprimi. Ita dicitur in suo hymno, sci-
licet.

Curlatex haustum sociata pastum
Mella locustis.

Itẽ ratio psuadet hoc, quia Ioannes solũ utebat̃ eis, q̃
necessaria erant ad uitam. Vinum autem non est ne-
cessarium, quia non solùm multi homines, sed etiam
multi populi, & Gentes sine illo uiuunt. Et a princi-
pio sæculi usque post diluuium vinum non fuit, licèt
essent uites. Primus autem, qui bibit vinum fuit Noe,
& inebriatus est. Gen. 9. Præcedens autem ætas vinum
non nouerat. Erant tamen tunc homines longæui, &
robusti, & omnes bonam habitudinem corporis ha-
bentes, ideo Ioannes non biberet de eo. Sciendum ta
men ꝙ licèt hic Matth. & etiam Mar. j. cap. nihil dicat̃
de potu. Luc. 1. dixit Angelus, quòd Ioannes vinum,
& siceram non biberet: sola ergo aqua restabat ad po
tum. Item quia Ioannes manebat in deserto sine con-
uersatione humana, uinum tamen habere non pote-
rat nisi cum hominibus conuersaretur. Item quia Ioã
nes non utebatur quibusdam magis necessariis, quàm
sit vinum, ergo a fortiori non uteretur uino. Patet ꝗa
inter necessaria ad uitam humanam non ponitur. 29.
scilicet. Initium uitæ hominis aqua, & panis, & uesti-
mentum, & domus protegens turpitudinem. Ioannes
tamen pane non uescebatur, qui ponitur inter neces-
saria: ergo a fortiori non uteretur uino, quod non po-
nitur inter necessaria. Item, quia non solùm uinum
non est de necessariis, sed etiam ad mediocrem pastũ
non pertinet. Nam Deus quando pascebat Eliam a-
pud torrentem Carith: mittebant ei panem, & carnes
mane, & uespere: tamen non mittebat ei uinum: sed
iubebat bibere de aqua torrentis. Dare tamen panẽ,
& carnes bis in die erat pastus ad abundantiam: & ta-
men non dabatur uinum. Ergo non solùm ad necessi
tatem, sed etiam ad quandam abundantiam non per-
tinet. De hoc. 3. Reg. 17. Christus tamen posuit de Ioã
ne, quòd non solùm in cibo, sed etiam in potu erat au-
sterus, dicens. Venit Ioannes non manducans, nec bi-
bens, & dicũt quòd Dæmonium habet, infra. 11. idest,
non manducabat id quod alii manducabant: nec bibe
bat de eo, quod alii bibebant scilicet de uino.

*An aliquid aliud fuerit in Ioanne præter sanctitatem, & au-
steritatem uitę per quod esset tantæ auctoritatis apud
Iudæos. Quæst. XXXII.*

QVAERITVR an in Ioanne preter istam
sanctitatem uitæ, & austeritatem fuerit aliquid
aliud: propter quod Iudęi sibi tantam præsta-
rent auctoritatem. Dicendum quòd uita
Ioannis fuit ualde excellens, propter quam dignus e-
rat auctoritate magna, & reuerentia. Quia manifestè
apparebat esse homo diuinus. Forte tamen ad tantam
auctoritatem quantam ei Iudæi præstabant non suffi-
ciebat hoc. Videtur ergo dicendum quòd Ioannes nõ
solùm ex sua sanctitate consecutus est istam magnam
reuerentiam, & auctoritatem; sed etiam Deus voluit
ei dare alia multa testimonia, & ista fuerunt, quæ in na
tiuitate eius apparuerunt. Nam eius conceptio, natiui-
tas, nomen, & actus, & totius uitæ ordo ab angelo
prænunciata sunt, antequam fierent. Luc. j. Et totus po
pulus cognouit hoc, quia cùm exiuit Zacharias pater
eius de templo exiuit mutus, & expectabat eum totus
populus foris. Et cognouerũt, quod uisionem in tem-
plo uidisset. eo. cap. Postea etiam quando Ioannes na-
tus est patre eius muto permanente: cùm scripsisset
nomen illius solutum est vinculum linguæ eius, & lo-
quebatur rectè. Ex quo apparebat, quòd merito pueri

F nati illud accidisset. Prophetauit tunc pater, & omnes
qui audierunt istud mirabantur. Luc. 1, scilicet. Et fa-
ctus est timor super omnes vicinos eorum: & super
omnia montana Iudææ diuulgabantur uerba hæc. Et
posuerunt omnes, qui audierant in corde suo, dicen-
tes. Quis putas puer iste erit? Quasi dicat. Aliquid ual-
de magnum erit. Sic ergo Ioannes illico ut natus est;
creditus est sanctus futurus, ut magnus uir ex eo tem-
pore cæperit habere magnã reuerentiam, siue auctori
tatem apud Iudæos: licèt nihil adhuc loqueretur. Ideo
postquam cæpit habere tantam uitæ austeritatem con
cordante uita cum magnitudine, quæ signata fuerat
in natiuitate, & conceptione, faciliter ei crederetur, e-
tiam si non fuisset tam austeræ uitæ. Sed dicet ali-
G quis: sufficiebat ergo Ioanni, quòd apparuisset an-
te conceptionem, & natiuitatem suam illa figura ma-
gnitudinis: etiam si postea non esset tam austerus: ideo
non debuit, uel non fuit necesse habere tantam auste-
ritatem. Dicendum, quòd licèt signa, quæ comparue-
runt in natiuitate Ioannis ostenderent quandam ma-
gnitudinem excellentem in eo futuram, si tamen ui-
ta postea non concordaret cum signis, nõ præstaretur
ei auctoritas: quia putaretur, quòd Deus mutauerat iu
dicium suum circa illum propter peccatum eius, uel
suorum. Iste enim erat modus Dei. Ierem. 18. scilicet,
quòd promitteret alicui homini multa mala: & si age
ret pænitentiam cessabat illa inferre, & conferebat
Deus ei bona. Econtrario Deus promitteret alicui ma
H gna bona, & si recederet a Deo, mutabat Deus senten
tiam, & nihil conferebatur de promissis. Ita putaretur
de Ioanne si uita sua non fuisset excellens. Et tunc
non solùm non pręstaretur ei auctoritas, sed etiã ma-
lus iudicaretur: propter cuius peccatũ putaretur Deũ
mutasse sententiam de bonis promissis. Debuit ergo
Ioannes excellens esse. Nam etiam si solùm esset bo-
nus nihil habens speciale super cæteros, putarẽtur fru
strata effecta pręcedentia signa: quia illa non solùm
bonum, sed excellentem ualde innuebant: sicut om-
nes audientes, quæ facta fuerant dicebãt, scilicet. Quis
putas puer iste erit? Quasi dicat. Erit quid admirabile
quale nunquam uisum est. Et ista etiam fuit causa qua
re Iudæi putauerunt eum esse Messiam. Ioan. j. Debuit
I ergo istam excellentem magnitudinem habere in au
steritate uitæ: licèt tamẽ aliquid minus habuisset, quã
habebat: non tollitur quin Iudæi præstassent illam au-
ctoritatem, cùm uita satis concordaret signis, quæ ap
paruerunt in conceptione, & natiuitate. Sed diceretur
quòd Iudæi non præstarent Ioanni aliquam auctori-
tatem propter signa, quæ apparuerant in natiuitate e-
ius: quia Ioannes tacuit usque ad annum trigesimum,
manens in deserto. Et tunc ista uenissent iam in obli-
uionem: vel nec aduerterent Iudæi ad ea. Sic fuit de
Christo, nam maiora signa apparuerunt in natiuitate
eius, scilicet Magi uenerunt ab oriente ad adorandũ
eum, & stella pręcedebat eos, nũciaueratque istud in
Ierusalem: præcedenti cap. Angeli etiam cantauerunt
eo nato, & pastoribus apparuerũt. Et postea ipse Chri
K stus in templo cognitus est a Simeone, & Anna. Luc.
2. Et tamen propter ista non aduerterunt Iudæi ad ip-
sum, quando cæpit prædicare: nec præstabant aliquã
auctoritatem nisi miracula interuenissent. Dicendum
quòd secus fuit in Ioanne, quàm in Christo, quia li-
cet signa Christi nati maiora fuerunt quàm Ioannis,
tamen per illa cognitus non est Iesus distinctè in per-
sona sua: Ioannes autem fuit distinctè cognitus. Patet
hoc, quia ista, quæ acciderunt in natiuitate Ioannis, co
gnouerunt ferè omnes Iudæi. Nam quando Zacha-
riæ apparuit angelus, totus populus stabat foris expe-
ctans eum. Et cùm uidissent eum mutum, cognoue-
runt, quòd uisionem uidisset. Luc. j. cùm etiam natus
est

est Ioannis & patre suo scribente nomē eius solutum est uinculum linguæ suæ: erant præsentes plures Israelitarum, & omnes cognouerant tam ipsum Ioannē, qui natus est, quàm omnia, quæ acciderant. Nam dicitur Luc. j. quòd diuulgabātur omnia uerba hæc super oīa montana Iudææ. Et tamen omnes qui audierunt posuerunt in corde suo, dicentes: Quis putas puer iste erit? De Christo autem non fuit sic. Nam Magi, qui eum adorauerunt, agnouerunt ipsum distinctè; cæteri autem Israelitæ: licèt audierunt tūc Messiam natum, & turbatus est Herodes, & Ierosolyma cum illo; præcedenti cap. tamen non agnouerunt eum. Vnde licèt postea conuersaretur inter eos, & ueniret in templum in Ierusalem cum parentibus suis in solennitatibus. Luc. secundo, non agnoscebant eum. Idem fuit de reuelatione, & ostensione facta pastoribus, & Simeoni, & Annæ. Nam ipsi cognouerunt eum, sed aliis hoc non indicauerunt: ideo mansit Christus Iudeis incognitus. Vnde non poterat ei auctoritas præstari propter illa signa, quæ apparuerant in eius natiuitate. Secus autem de Ioanne, quoniam ille semper distinctè cognitus fuit, & habebatur semper in honorem propter illa, quæ habuerat in natiuitate signa magnitudinis.

Quare Ioannes uoluit habere tantam uitę austeritatem cùm ante eum nullus tantam habuisset. *Quęst.* XXXIII.

QVAERITVR de ista austeritate uitæ Ioannis, quare uoluit tantam habere: cùm ante eū nullus tātam habuisset. Quidam dicunt, quòd hoc fuit ex desiderio sanctitatis, sicut multi uiri ante eum, & post anhelauerunt ad actus ualde excellentes solùm ex desiderio cultus diuini, & uitæ ęternæ, sine aliquo alio speciali motiuo: ita enim potuit esse in Ioanne. Dicendum quòd licèt hoc esset satis uerisimile, tamen non fuit uerum: sed Ioannes, ideo anhelauit ad tātam perfectionem, quia Deus cōcessit ei speciale priuilegium, ut hoc facere posset. Et non solùm, vt posset, sed etiam mouit eum, vt omnino faceret. Et patet hoc, quia angelus prænunciauit Zachariæ quid facere deberet Ioannes. Nam dixit ei, quòd uinum & siceram nō biberet. Luc. I. Vnde iam Ioannes non solùm desideraret hoc facere tanquam bonum, sed quasi necessariū, quia Angelus illud prædixerat, & obtinebat uim præcepti. Istud autē postea Zacharias indicaret Ioanni venienti ad ætatem rationis capacem, & tunc ipse obseruaret hoc tanquā mādatū Dei. Et sicut Angelus scribitur hoc dixisse Zachariæ: ita fortè dixit de cibo Ioannis, & uestitu: licèt Lucas, & alij Euangelistæ non expresserint. Secundò patet, quia Ioannes inchoauit istam uitam in pueritia. Luc. I. scilicet. Puer crescebat, & confortabatur Spiritu, & erat in desertis, & tamen non haberet tale desiderium in parua ætate, quia istud excedebat omnino ætatem illam: nisi Deus omnino specialiter eum moueret ad hoc uolendum. Nam sicut posse tolerare in parua ætate istam austeritatem erat quodammodo supernaturale, & ex gratia speciali Dei: ita quòd moueretur ad rem tam arduam in tam infirma ætate, à solo Deo esset, & nō ex communi desiderio sanctitatis. Tertiò patet, quia sicut Ioannes nō uenit in desertum propter se, sed ut Christum annūciaret, quia sic de eo prænunciatum erat, vt supra diximus: ita omnia, quæ Ioann. faciebat, non propter se sed propter Christum erant, in quantum ista disponebant Ioannē, vt esset testis idoneus Christi. Deus ergo specialiter mouit Ioannē ad subeundum istud propositum tam arduum, vt per hoc in maiori reuerentia, & auctoritate esset apud

A Iudæos, & sic magis crederetur ei quando testificaretur de Chrō. Quartò patet qa angelus dixit Zachariæ. Et spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suę. In quo ostenditur specialis plenitudo spiritus semper manentis in eo. Et sic per illum moueretur ad faciendum omnia, quæ faciebat. Et specialiter apparet de ꝓgressu eius in desertum, quia eod. c. dicitur. s. Puer crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis: idest, spiritus sanctus, qui in eo confortabatur per augmentum gratiarum faciebat eum stare in pueritia in deserto. Ibi autem tolerauit hanc austeritatem. Ideo Ioannes non motus fuit ad faciendum hæc solùm ex desiderio sanctitatis, sicut alij mouentur ad opera ardua virtutum, sed Deus specialiter mouit eum pro-

B pter causam dictam.

An Ioannes fecerit miracula. *Quęst.* XXXIIII.

QVAERITVR, an Ioannes fecit miracula. Dicendum, quòd nullum miraculum fecisse legitur. Licèt enim Euangelistæ describant diligenter facta eius: nullum tamen miraculum descripserunt. Quidam tamen dicunt, ꝙ Ioannes fecit aliqua miracula, licèt scriptura illa taceat: sicut multa de miraculis, & gestis Christi tacentur. Ioan. 20. Item quia si non fecisset miracula aliqua, videtur ꝙ non crederetur ei. Nam etiam prophetis non obligabantur credere Israelitæ, si non facerent aliqua signa:

C vt colligitur Deuter. 13. & 18. Maxime autem in re tā ardua, scilicet, asserendo aliquem esse Messiam, in quo erat totum bonum Iudæorum.

Dicendum, quòd Ioānes nullum miraculum fecit, licèt fuerit vitæ sanctissimæ: & patet, quia Ioan. 10. dicitur: & multi venerunt ad eum, & dicebant. Ioannes quidem nullum signum fecit. Item patet quia si Ioannes fecisset miracula, istud esset ad approbationem dicti sui, & tunc nullo modo omitterent illa Euangelistæ, qui scripserunt diligenter vitam Ioannis inquantū ille testimonium erat Iesu, quòd esset Messias, & tamē nihil esset, quod magis confirmaret testimonium Ioannis, quàm miracula, si ostendisset illa in testificādo, ideo Euangelistæ non subticuissent ea, sed exprime-

D rent: potissimè cùm omnes Euangelistæ diligenter de Ioanne locuti fuerint. Et licèt aliqui istud omitterēt, aliquis tamen saltem illud diceret, sed nemo fuit: ideo miraculum nullum fecit. Ad primum argumentum dicendum, quòd illud argumentum verisimilitudinē habet, non tamen veritatem: uel potius illud magis est ad respōdendum si quis dicat Ioannē non fecisse miracula, quia non sunt scripta quantum ad aliquid probandum. Argumentum tamen uerisimilitudinis cessat, cùm de ueritate constat, sicut nunc constat Ioā. 10. quòd Ioannes signum nullum fecerit. Ad secundum dicendum, quòd licèt Ioannes signum nullum fecerit, crediderunt ei multi Iudæorum, quia certissimè eū à Deo esse putabant. Et hoc propter uitæ sanctitatem,

E quam non putabant esse ab homine, sed specialiter à Deo. Quia ut Chryso. super Ioannē dicit, mirabantur Iudæi tantam in corpore humano uidere patientiam. Etiam propter signa, quæ apparuerunt in natiuitate eius, quæ attestabantur eum esse à Deo, & aliquē magnum futurum. Et sic omnes crediderunt ex natiuitate eius, dicentes: Quis putas puer iste erit? Luc. 1. Alij dicunt, quòd uidetur irrationabile, quòd Ioannes miracula non fecit, quia multi fuerunt in ueteri testamēto minores eo, & tamen miracula fecerant, sicut patet de Elia, & de Elisæo, qui mortuos suscitauerunt. Nam Elias unum suscitauit. 3. Reg. 17. Elisæus vero duos. 4. Reg. 4. & 13. Dicēdum quod manifestum est Ioannē non fecisse miracula. Et non est irrationabile

cum

cum nulla fecisse, quia manifestum est, quòd aliqui minus perfecti faciunt interdum miracula, quæ alij non faciunt viri perfectiores. Sicut Elias, & Elisæus mortuos suscitauerunt: Moyses autem nullum suscitauit. Et tamen Moyses fuit excellentior illis. Nam Deus laudās Moysem dicit, quòd est fidelissimus in tota domo sua. Et quòd nemo est talis sicut ipse Nume. 12. & ad Hebr.3. Etiam Deut.34. dicitur, quòd post Moysem non surrexit ultra talis propheta in Israel: ergo nō fuerunt tales Elias, & Elisæus. Item Christus non fecit tanta, nec tam magna miracula, sicut apostoli. Nam vmbra Petri sanabat infirmos, & ideo ponebantur in grabatis per loca, per quæ ipse transiturus erat. Act.5. De Christo non legitur, quòd vmbra sua quemquam sanaret: nec etiam ponerentur mortui vel ægroti, vt vmbra eius obumbraret quemquam eorum. Etiam Christus non legitur suscitasse nisi tres mortuos: Andreas tamen vnico actu suscitauit, quadraginta, qui in mari perierant. Item, quia facere miracula est quędam gratia per se gratis data distincta à sanctitate vitę. Vndę & homines mali interdum faciunt miracula, vt patet infra 7. & Luc.14. scilicet: Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmonia eiecimus, & in nominę tuo multas virtutes fecimus. Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, discedite, qui operamini iniquitatem. Si autem operatio miraculorum esset aliquid cōsequens ad sanctitatem, & secundùm gradum sanctitatis esset maior, vel minor illa virtus, siue fierent plura aut pauciora miracula, oporteret dici quòd Ioannes fecisset multa miracula: cùm tamen ista potestas non consequatur necessariò sanctitatem, cùm etiam aliquando in malis sit, non inconueniens est, ꝙ Ioannes miracula nulla fecerit.

Quare Ioannes nulla miracula fecit. Quæst. XXXV.

QVAERITVR, quare Ioannes nulla fecit miracula. Dicendum, ꝙ propter multa. Primò quia virtus operandi miraculosè non conceditur homini propter vtilitatem, uel honorē sui ipsius: sed propter vtilitatem aliorum, qui sunt, uel possunt esse partes Ecclesiæ, ut declarat Apostolus. 1. Cor.12. & 18. tempore autem Ioannis fortè non erāt necessaria miracula ad utilitatem aliquorum: ideo nō fecit miracula. Secundò quia Ioannes solùm uenerat ad ostendendum Christum, & disponendum populū ad suscipiendum eum: vt supra probatum est: hoc aūt sine miraculis fieri poterat, quia sanctitas Ioannis excellens, & signa, quę pręcesserant in natiuitate eius sufficientem præstabant ei auctoritatem, ut populus sibi crederet: quia uidebatur, ꝙ necesse esset à Deo esse hominem in quo talia apparerent, ideo non erat opus cōfirmari dicta eius miraculis. Tertiò patet, & efficacius, ꝙ si Ioannes miracula fecisset, oportebat, ꝙ illa fuissent ualde maiora omnibus miraculis, quæ fecerāt prophetæ, & omnes patres ueteris testamenti, eo ꝙ ista miracula essent ad ostensionem perfectionis Ioannis. Sed ipse excessit omnes præcedentes in austeritate uitæ, & sanctitate uitæ: ita ergo & in miraculis pręcederet. Qđ aliàs non conueniēter ostenderetur ipsum esse excellentiorem omnibus præcedentibus. Si aūt Ioannes talia miracula fecisset, essent illa æqualia, aut ualde similia miraculis Christi. Hoc autem nimis repugnabat intentioni Dei: quia tunc Iudæi credidissent Ioannē esse Messiam, & non Iesum. Et hoc quasi rationabiliter. Quia Ioannes in austeritate uitæ, quæ est sanctitas exterior, uel signū sanctitatis, excedebat ualde Iesum. Quia Iesus non fuit austerus in uita, sed communis, & mediocris. Sic ipse dixit comparans se, & Ioā.ī.11.s.Venit

F Ioannes non manducans, nec bibens, & dicunt quia
Dæmonium habet. Venit filius hominis manducās, &
bibens, & dicunt: Ecce uorax, & potator uini. Si ergo
Ioannes in miraculis uideretur æqualis, uel quasi ęqua
lis Iesu: cùm in austeritate esset maior, uideretur sim-
pliciter maior, & sanctior quàm Iesus, & sic rationa-
bilius crederetur de eo, quòd esset Messias, quàm de
Iesu. Ioannes tamen uenerat, ut ostenderet Iesum esse
Messiam: ideo non debuit ipse facere miracula talia
sicut Christus, nec aliquo modo similia, ut manifestè
appareret quòd Iesus excedebat Ioannē, ut uerisimi-
lius esset ipsum esse Messiam quàm Ioannē. Hoc autē
signauit Ioannes, quando quæsitum est ab eo an esset
Messias, & dixit, ꝙ non. Quia ille, qui futurus erat Mes-
G sias, & uenturus post eum fortior erat eo.i. sanctior: ita
ꝙ ipse non erat dignus soluere corrigiam calciamēto-
rum eius. infra in litera: & Mar.1. & Luc.3. Et hoc ap-
parebat quādo Iesus faciebat miracula, qualia, & quan
ta nunquam uisa sunt. Nullum ideo inconueniens
fuit, quòd Ioannes miracula nulla faceret. Si autem
dicas, ꝙ poterat Ioannes facere miracula parua, ꝑ quæ
non uideretur æqualis Iesu. Dicendum ꝙ non conue-
niebat. Quia si Ioannes faceret miracula, debebant illa
esse maiora miraculis omnium patrum ueteris testa-
menti propter causam supradictam. Nulla ergo mira-
cula debuit Ioannes facere.

Ad quid Ioannes baptizauit, & an fuerit conueniens ipsum
H *baptizare. Quęst. XXXVI.*

QVAERITVR nunc circa baptismum Ioan-
nis, & primò ad quid Ioannes baptizauit, & an
fuit conueniens, ꝙ baptizaret. Quidam dicunt,
ꝙ non debuit baptizare, quia Ioannes fuit
missus ad perhibendum testimonium de Christo, iux-
ta illud Ioan. 1.s. Hic uenit in testimonium, & Luc.1.
Tu puer propheta altissimi uocaberis. Sed prophetæ,
qui fuerunt ante Ioannē nunquam introduxerunt ali-
quē nouum ritum præter illa, quæ erant in lege Moy-
si: ut patet ex eorum libris, & gestis. Ergo nec Ioannes
debuit introducere nouum ritum, scilicet, baptismū.
Item quia ubi est alicuius rei superfluitas, non opor-
I tet addi, sed potius tolli, sed Iudæi abundabant in ri-
tu baptizandi, & superfluebant: ergo non debuit dari
nouus baptismus per Ioannem. Patet hoc quia Mar.6.
dicitur quòd Pharisæi, & omnes Iudæi nisi crebro la-
uent manus non manducant tenētes traditionem se-
niorum. Et cùm à foro uenerint, nisi baptizentur non
comedunt. Et alia multa, quæ tradita sunt illis seruare,
baptismata calicum, & urceorum, & ęramētorum, &
lectorum. Dicendum ꝙ Ioannes propter multa bapti-
zauit, & conueniens fuit, ꝙ baptizaret propter multa.
Primò & præcipuè ad ostendendum Christū. Sic.n. ip-
se dixit Ioan.1. Ego nesciebam eum: sed ut manifestet
in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans. Erat
enim modus ualde conueniens ostendendi Iesum po-
pulo esse Messiam in baptismo, ut infra dicetur. Ter-
K tiò quia conueniens fuit Ioannem baptizare, ut posset
ab eo Iesus baptizari, ut sic in seipso Christus baptismū
consecraret.s. sanctificando aquam in qua baptizaba-
tur. Sic ait Aug. super Ioan. Tertiò quia, ut cū populus
occurreret ad Ioannē ut baptizaretur ab eo, poterat il-
lis ostendere Iesum prando illis, quia sic plures ad prę-
dicationem conueniebant. Quartò: quia cum Ioānes
debuit ostendi tanquam excellentior omnibus patri-
bus prioribus ueteris testamenti, fuit ꝯueniens ipsum
introducere aliquem ritū admirandū, ꝑ quē ad ipsum
oēs concurrerent, quia istud in prioribus sęculis nunꝗ
uidissent. Et hoc conueniebat ualde ad manifestatio-
nem Christi: quia sic pluribus ꝗ̃ aliàs manifestaretur.
Quintò

Quintò, quia Ioannes per baptiſmum ſuum aſſuefaciebat homines ad baptiſmū Chriſti. Et hoc erat conueniens, ſcilicet, vt ſicut ad doctrinam Chriſti, vt reciperetur, præcedebat doctrina Ioannis, ita ad baptiſmū Chriſti præcederet baptiſmus Ioãnis. Et per hoc Ioannes per omnia pararet domino plebem perfectam. Luc. 1. Sic enim dicit Gregor. in quadam Homilia, ꝙ Ioannes ideo baptizauit, vt præcurſionis ſuæ ordinem ſeruans, qui naſciturum Dominum naſcendo præuenerat, baptizando quoque baptizaturum præueniret. Sexto, vt inducens homines ad pœnitentiam præpararet ad dignè ſuſcipiendum baptiſmum Chriſti. Vnde ait Beda, quòd quantū nondum baptizatis prodeſt cathecuminis fidei doctrina: tantū profuit baptiſmus Ioannis ante baptiſmum Chriſti. Quia ſicut ille prædicabat pœnitentiam, & baptiſmum Chriſti prænunciabat, & in cognitione veritatis, quę mundo apparuit attrahebat: ſic miniſtri eccleſiæ primò erudiunt: poſt peccata eorū redarguunt: demum in baptiſmo Chriſti remiſſionem promittunt. Ad primum argumentum in contrarium dicendum, quòd Ioannes nō fuit ſicut cęteri Prophetæ, quia non ſolùm fuit Propheta, ſed pluſquam Propheta, vt dixit Chriſtus, infra 11. fuit enim ipſe finis legis Moyſi, & principium euangelij, vt ait Chryſoſtomus. Ideo magis pertinebat ad eum verbo, & opere inducere homines ad legem Euangelij, quàm ad Prophetas veteris teſtamenti. Quia illi erant tanquam Magiſtri obſeruatorum veteris teſtamenti. Et quia illud completè fuerat traditum in lege Moyſi, ita ut nihil liceret addi. Deuter. 12. non decebat, quòd illi introducerent aliquos ritus obſeruationum. Ioannes autem non fuit tanquam magiſter, vel prædicator veteris teſtamenti: ſed tanquam annunciator latoris noui teſtamenti, & diſpoſiturus ad illum. Luc. 1. ſcilicet. Præibis ante faciem domini: parare vias eius. Et iterum. Ipſe præcedet eum in ſpiritu, & in uirtute Eliæ. Parare domino plebem perfectā. Ideo non ſolùm licuit Ioanni Chriſtum præire ad teſtimonium perhibendum: ſed etiam nouum ritum introducere, vt per nouum ritum ad nouitatem diſponerentur. Ad ſecundum argumentum dicendum, quòd baptiſmus Ioannis nō fuit aliquid additum ad baptiſmata Phariſæorum, ſed fuit potius nouus ritus, quia baptiſmata Phariſæorum erant inutilia, & omnino ſuperflua, & curioſa: baptiſmus autem Ioannis erat valde vtilis; quia non inducebat ad ſolam mūditiam carnis ſicut baptiſmata Phariſæorum: ſed potius ad munditiam ſpiritualem, quia erat baptiſmus pęnitentiæ in remiſſionem peccatorū. infra in litera, & Mar. 1. Ideo iſtud debuit introduci, & illa ceſſare, vel omitti tanquam inania.

Ad quid baptizabat Ioannes, vt Chriſtum oſtenderet: quem per prędicationem poterat demonſtrare.

Quæſt. XXXVII.

QVAERITVR, ad quid Ioannes baptizauit, vt Chriſtum oſtenderet, quia poterat eū oſtendere per prædicationem, ſcilicet, congregato populo ad prædicationem eius. Poterat enim Ioannes dicere iſte eſt Meſſias, & ſufficeret. Dicendum quòd licèt prædicando Ioannes poſſet Chriſtum oſtendere, conuenientius tamen fuit, quòd baptizando oſtenderet, quia ſic magis oſtendere poterat. Primò quia Ioannes volebat oſtendere toti populo Ieſum eſſe Meſſiam. Magis tamen faceret hoc per baptiſmum, quàm per prædicationem. Quia ſi ſolùm prædicaret: non egrederentur ad eum omnes Iſraelitæ ſicut egrediebantur, cùm baptizabat. Et hoc erat, quia iſtud erat inſolitum, & propter rei nouitatē om-

A nes ad eum confluebant. Si autem ſolùm prædicaſſet, etiam ſi excellentius, quàm priores Prophetæ loqueretur, non conueniret ſic ad eum totus Iſrael, quia alij etiam Prophetæ prædicauerant. Hoc innuitur hic in litera, & Mar. 1. cùm dicitur. Tunc exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et ſic dicitur ꝙ exibant, & baptizabantur, & non dicitur exibant, & audiebant eum prædicātem: quaſi innuatur, ꝙ præcipua cauſa exeundi ad eum erat, vt baptizarentur ab ipſo, quàm ut audirent eum prædicantem. Et ſic magis poterat congregari populus per baptiſmum ad oſtendendum eum Chriſtum, quàm per prædicationem: ideo per baptiſmum potius debuit oſtēdi. Hoc innuit

B Ioſephus. 18. Antiquitatum dicens, quòd Ioannes docebat homines per baptiſmum in unū conuenire: in quo innuit, quòd ad baptiſmum Ioannis ſpeciali modo homines conueniebant, ſiue congregabantur. Secundò erat hoc propter neceſſitatem baptiſmi. Quia ſi Ioannes ſolùm debuiſſet prædicare, poſſet diſcurrere per loca, & non eſſet aliqua cauſa, quæ eum impediret ad hoc. Cum autem baptizaret, non poterat diſcurrere per ſingula loca, ſed ſolùm eſſet iuxta flumina, vel in locis vbi eſſent aquæ multæ, vt ibi poſſet populus baptizari. Sic dicitur Ioan. 3. quòd erat Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & ueniebant, & baptizabantur. Et ſic Ioannes non poſſet diſcurrere per loca, ſed maneret in ali-

C quo loco, vbi eſſent aquæ multæ, & populus ad eum conueniret. Et ſic manifeſtū eſt, quòd plures ad eum conuenirent, quàm ſi ipſe per loca diſcurreret. Quod tamen fieri non potuiſſet conuenienter niſi baptizaret. Ergo abundantius, & pluribus Chriſtus oſtendi poterat Ioanne baptizante, quàm ſolùm prædicante. Tertiò, quia Iudæi putabant per baptiſmum Ioannis ſe aliquid conſequi: quia ipſe dicebat iſtū baptiſmum eſſe in pœnitentiam ad remiſſionem peccatorum, & ob hoc omnes baptizabantur, ſicut patet hic in litera, & Marci tertio. Si autem Ioannes ſolùm prædicaret, per doctrinam ſuam non crederent Iudæi ſe aliquam gratiam conſequi, vel perfectionem: ſed ſolùm eruditionem: ideo plures uenirent ad baptiſmum,

D quàm ad prædicationem. Et dato quòd aliquis contenderet plures uenire ad prædicationem, quàm ad baptiſmum Ioannis, ſaltem neceſſe eſt dici, quòd plures conuenirent eo prædicante, & baptizante, quàm ſi ſolùm prædicaret. Ideo dicitur ſupra in litera, quòd uenit Ioannes baptiſta prædicans, ideſt, quòd baptizabat, & prædicabat. Et ſic debuit potius per baptiſmū, quàm per prædicationem oſtendi Chriſtus. Quartò, quia non ſolùm Ioãnes oſtendebat toti populo Ieſum eſſe Meſſiam: ſed etiam ſingulos in hoc inſtruebat, quod non fieret conuenienter niſi per baptiſmum, ſcilicet, quia cùm Ioannes ſigillatim baptizabat quoſlibet: annunciabat illis de Ieſu, ꝙ eſſet Meſſias, quem iam toti populo oſtenderat. Ioan. 1. Sic dicit Chryſo-

E ſtomus ſuper Ioannē, quòd Ioannes annunciabat ſingulis de Chriſto, dum baptizando per ſingulos diſcurriſſet. Si autem ſolùm prædicaret, non eſſet aliquid per quod haberetur opportunitas ad annūciandum ſingulis de Ieſu. In baptiſmo autem, cùm neceſſe eſſet, quòd Ioannes ſigillatim quemlibet baptizaret: erat locus opportunus ad ſingulis annūciandum. Quintò, quia non ſolùm Ioannes annunciabat Iudeis ſigillatim de Chriſto: ſed etiam per formam ipſius baptiſmi, quem Iudæi fructuoſum credebāt, oſtendebat eis Meſſiam, cùm baptizaret ſingulos in nomine Meſſiæ, ſiue in nomine uenturi: ſicut dixit Paulus. Act. 19. ſcilicet, quòd Ioannes baptizauit in eum, qui uenturus eſt: fuit ergo conueniēs baptiſma Ioãnis ad oſtendendum

dendum

dendum Chriſtum. Sextò, quia non ſolùm Ioannes debuit Chriſtum oſtendere populo, ſed etiam Chriſtus debuit ſibi oſtendi, quia Ioannes à principio non cognouit Chriſtum, ſicut ipſe dixit Ioan. 1. ſcilicet, Et ego neſciebam eum, per baptiſmum autem cognoui eum: quia Spiritus Sanctus dixit ſibi, ꝙ ſuper quem uideret deſcēdentem Spiritum Sanctum in ſpecie columbæ, ille erat, qui baptizabat in Spiritu Sācto, ideſt, erat Meſſias, eod. capit. Et ſic Ioannes cùm baptizaret Chriſtum in Iordane vidit Spiritum Sanctum deſcendentem ſuper ipſum, infra in litera, & Luc. 3. Et ſic cognouit eum, Ioan. 1. Si autem non baptizaret, non eſſet modus, ita conueniens ad hoc quòd Ioannes eum cognoſceret, ideo decuit, quòd Ioannes baptizaret. Et de hoc etiam intelligitur illud Ioan. 1. ſcilicet. Et ego neſciebam eum: ſed ut manifeſtetur in Iſrael, proptere a ueni ego in aqua baptizans. Quaſi dicat. Ego non cognoſcebam eum, & ut cognoſcerem, & manifeſtare poſſem eum toti Iſrael, miſſus ſum ad baptizādum, ſcilicet, ut in baptiſmo eum cognoſcerem. Septimò, vt Ioannes poſſet maius teſtimonium perhibere de Chriſto, ſcilicet, quòd non ſolum diceret Ieſum eſſe Meſſiam, ſed etiam quòd Spiritus Sanctus uenerat ſuper eum. Quod oſtēdebat ſingularem perfectionem. Sic Ioannes dixit Iſraelitis, Ego uidi, ſcilicet, Spiritum Sanctum deſcendentem ſuper eum, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Octauò, quia Ioannes non ſolùm perhibiturus erat teſtimoniū de Chriſto: ſed etiam de baptiſmo eius, vt magis à Iudæis reciperetur. Et iſtud erat per comparationem baptiſmi ſui ad baptiſmū Chriſti. Sicut dicitur infra in litera. Ego baptizo vos in aqua, qui autem poſt me uenturus eſt baptizabit uos in Spiritu Sancto & igne. Et Ioan. 1. dicitur. Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quem videris Spiritum Sanctum deſcendētem, & manentem ſuper eum: hic eſt qui baptizat in Spiritu Sancto. Et ſic innuitur, quòd baptiſmus Ioannis ſolùm erat in aqua, ideſt, faciebat ſolum id, quod facit aqua: baptiſmus autē Chriſti erat in Spiritu Sancto, ideſt, conferebat gratiam, quæ eſt à Spiritu Sancto. Si autem Ioannes non baptizaret, non poſſet cōuenienter extollere virtutem baptiſmi Chriſti per comparationem ad aliquid aliud: ideo debuit ipſe baptizare. Nonò, quia ſi Ioannes non baptizaret; ſed ſolùm per prædicationem Chriſtum oſtenderet: ceſſarent omnes illæ utilitates aſſignatæ præceden. quæſt. ſcilicet, quare Ioannes baptizauit: ideo debuit non ſolùm prædicando, ſed potius baptizando Chriſtum oſtendere.

An ante Ioannem aliquis habuerit officium baptizandi. Quæſt. XXXVIII.

QVAERITVR, an ante Ioannem aliquis baptizandi officium habuerit, vel fuerit introductus uſus baptizandi ab aliquo. Quidā dicunt, quòd ante Chriſtum erat uſus baptizandi, quia Phariſæi ante hoc baptizabantur. Nam dicitur Mar. 6. quòd Phariſæi cùm à foro uenerint niſi baptizentur, non comedunt. Item erant multa baptiſmata ante Ioannem, ſcilicet, baptiſmata calicum, & urceorum, & æramentorum, & lectorum, eod. cap. Dicendum, quòd ante Ioannem nō fuit uſus baptizandi, ſed ipſe primus illum introduxit. Et ob hoc uocatur Ioannes baptiſta, ſicut Chriſtus eum uocauit. infra 11. Sic etiam uocatur hoc. Non tamen uocaretur ipſe baptiſta abſolutè, ſi alij cum eo ſimili, vel ante ipſum haberent uſum baptizandi. Sic etiam uocat eum Ioſephus. 18. Antiquitatum dicens, quòd à quibuſdam Iudæorum credebatur periſſe exercitum Herodis pro morte Ioannis, qui uocabatur baptiſta. De hoc dicit ibi-

F dem, ſcilicet. Hunc Herodes occidit virum valde bonum, qui præcipiebat Iudæis virtuti operam dare: iuſtitiam colere: in Deum ſeruare pietatem. Et per baptiſmum acceptabile fore: ſi non ſolùm ad abluenda peccata ſumatur, verum etiam ad caſtimoniam corporis atque animæ iuſtitia purificationum ſeruetur: omniumque pater uirtutum uelut ſignaculum, & cuſtodia quædam fidelis habeatur. Secundò patet per Auguſt. qui ait: Nulli præcedentium prophetarū fuit datum baptizare niſi ſoli Ioannis. Tertiò quia ſi baptiſmus fuiſſet traditus ab aliquo alio Propheta, vel viro ſancto, cùm ille non eſſet in lege Moyſi ſcriptus, iuberetur etiam à Deo obſeruari. Et tamen per Malachiam, qui fuit ultimus Prophetarum, qui libros ſcri-
G pſerunt dicitur: mementote legis Moyſi ſerui mei: quaſi dicat, quòd non oportebat, quòd recordarentur aliorum præceptorum, aut rituū niſi ſolius legis Moyſi. Ergo baptiſmus nondum erat datus per aliquem Prophetarum, vel uirum ſanctum. Quartò patet, quia ſi baptiſmus fuiſſet ante Ioānem, nō uocaretur baptiſmus Ioannis, quia non eſſet ſuus, ſed potius illius, qui eum inſtituiſſet à principio. Et tamē ſæpe vocatur iſte baptiſmus Ioannis, ſicut dicitur infra in litera, ſcilicet. Videns Ioānes multos Phariſæorum, & Saduceorum venientes ad baptiſmum ſuum. & infra 21. dixit Chriſtus: baptiſmus Ioannis vnde erat ex cœlo, an ex hominibus. Et Act. 19. cùm Paulus quæreret à quibuſdam, in quo ergo baptizati eſtis? dixerunt in Ioannis
H baptiſmate. Oportet ergo dici, quòd Ioannes inſtituerat baptiſmū. Quintò, quia licèt multa facta ſunt, quæ non ſcribuntur in Sacra Scriptura. Tamen ea, quę pręcipua erant, & pertinebant ad inſtructionē noſtram, non fuerunt omiſſa, ſed diligenter tradita: cùm modus procedendi Sacræ Scripturæ ſit artificioſus, ſcilicet, per Spiritum Sanctum auctorem ſuū: baptiſmus autem erat aliquid multum pertinens ad eruditionē, & mores; ideo ſi Deus per aliquem inſtituiſſet eum ante Ioānem, ſcriptura feciſſet mentionem de illo, ſicut nunc omnes Euangeliſtæ diligentem mētionem faciunt de baptiſmo Ioannis. Et tamen nō eſt aliquid de illo ſcriptum in toto ueteri teſtamento: ergo ante Ioannem non fuerat baptiſmus. Sexto, quia ſi fuiſſet
I uſus baptiſmi ante Ioannem, baptizarentur Iudæi plurimi, ſicut à Ioanne baptizabantur, & tunc uenientes Ioanne non oporteret omnes ab eo baptizari: quia plurimi baptizati eſſent antequam Ioannes inciperet baptizare, & etiam eſſent aliqui habentes officium baptizandi, ſi ante Ioānem fuiſſet baptiſmus inſtitutus, & tamen omnes Iudæi de ſingulis partibus Iſrael exibant ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, vt patet hic, & Mar. primo. Ergo videtur, quòd ante Ioannem non fuerat uſus baptizādi, nec aliquis baptizabat niſi Ioannes. Septimò, quia Chriſtus dixit Phariſæis, infra 21. Et baptſmus Ioannis ex cœlo erat an ex hominibus. dicitur, quòd Phariſæi non reſponderunt, timentes ꝙ ſi dicerent eſſe à Deo, obijceret Chriſtus cur non recepiſſent illum. Iſta tamen interrogatio, & reprehenſio,
K quam timebant Iudęi nō haberet locum ſi ante Ioannē alius baptizaſſet, vel eo viuente haberet alius idem officium: quia tunc Chriſtus nō diceret eis quare non receperunt baptiſmum Ioannis: ſed diceret ſimpliciter, quare non baptizati ſunt. Et tamen ſolum ſtat argumentum in baptiſmo Ioannis, ergo videtur ꝙ ante eum nemo baptizauerat. Octauò patet, quia poſtquā Chriſtus cœpit habere diſcipulos; ipſi quoque inceperunt baptizare. Et tunc mirati ſunt diſcipuli Ioannis, & dixerūt ei. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui teſtimonium perhibuiſti, baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Io. 3. Si tamen aliquis ante Ioannem baptizaſſet, vel eo viuēte haberet idem officium,

non

non mirarentur discipuli Ioannis, quod alius præter Ioannem baptizaret: quia admiratio nō est nisi de insolitis: maximè cùm Christus laudatus fuisset ualde à Ioāne, sicut isti discipuli dixerunt, scilicet, cui testimonium tu perhibuisti. Ideo si alicui præter Ioannem competere deberet officium baptizandi, maximè videtur, quod deberet competere Christo propter excellentem sanctitatem. Sicut etiam intelligebant discipuli Ioannis, & tamen ipsi mirati sunt, quòd Iesus baptizaret: ergo videtur, quòd præter Ioannem nemo baptizabat, nec unquam baptizauerat. Nonò patet ex confirmatione Ioannis. Quia Ioannes approbauit dubium, & admirationem discipulorum suorum ostendens, quòd Iesus poterat baptizare eo quòd fuerat sibi datum a Deo dicens. Non potest homo accipere quicquam: nisi fuerit ei datum de cœlo. Si tamen aliquis ante Ioannem baptizasset, vel simul cum eo baptizaret: non ostenderet Ioannes rationabilem esse admirationem discipulorum suorum ponens causam, & multa super hoc de Christo introducens, Ioan. 3. sed diceret: Non est admirandum, quòd Iesus baptizaret cùm plurimi alij baptizassent. Decimò patet, quia Pharisæi uidentes, quod Ioannes baptizaret, miserunt ad eum, vt scirent quis erat: & dixerunt: quid ergo baptizas, si tu nō es Christus, nec Elias, nec Propheta: Ioan. 1. Si tamē officium baptizandi fuisset ante Ioannem, non esset aliqua causa quærendi ab eo strictè, cur baptizaret. Nam putauerunt eum esse Messiam, cū baptizaret, ideo quærebāt an esset Christus: si tamē ante Ioannem aliquis baptizasset nihil magnum de Ioanne crederetur, quia baptizabat. Vndecimò, quia Ioannis 4. dicitur, quòd ut cognouit Iesus, quia Pharisæi audierunt, Iesus plures baptizat, quàm Ioannes, reliquit Iudæam, & abijt in Galilæam, scilicet, ad tollendam murmurationē Pharisæorum de prælatione Christi super Ioannem. Si tamen alij præter Ioannem baptizarent non compararetur soli Christo in baptizando. Ergo nemo ante Ioānem baptizabat, nec eo uiuente: quousque iubente Christo discipuli eius baptizare cœperunt. Duodecimò, quia quando nos loquimur de baptismo sufficiēter distinguimus eum per baptismum Christi & Ioannis: dicentes de aliquo baptizato, quòd aut baptizatus est baptismo Christi, aut baptismo Ioannis. Si tamen aliquis ante Ioannem baptizasset, non uocaretur ille baptismus Ioannis: sed esset alius tertius condistinctus à baptismo Christi, & Ioannis: ergo nullus ante Ioannem baptizauerat.

Ad argumentum in contrarium dicendum, quòd baptismus Pharisæorum uocabatur largè baptismus, idest lotio: quia baptizare in Græco, nihil est, nisi lauare. Et hoc modo quælibet ablutio corporis, vel cuiuscunque rei uocatur baptismus. Sic dicuntur baptismata calicum, vrceorum, & æramentorum, idest ablutiones istorum uasorum Matthæ, sexto. Et ita ualde Pharisæorum crebro baptizabant, idest lauabant. Qui etiam si nihil tangerent immundum, sed solùm quod de foro uenirent, manus lauabāt: & multas alias cæremonias ablutionum habebant. Et quia istæ ablutiones solùm erant carnales, erant inutiles: quia spiritus est, caro autem nihil prodest, Ioan. 6. scilicet. Id quod fit spiritualiter est vita, idest proficit ad vitam æternam. Caro autem, idest, quod carnaliter fit, nihil proficit ad salutem. Et ob hoc ablutiones istæ Pharisæorum, quæ largè vocantur baptismata, non possunt propriè uocari baptismus, quia nihil spirituale faciebant. Baptismus autem Ioannis faciebat aliquid spiritualiter, vel saltim significabat illud, quod spiritualiter per baptismum Christi efficiendum erat, scilicet, remissionem peccatorum, & gratiæ collationem. Multa quoque spiritualiter faciebat, scilicet, quòd Ioannes as-

A suefaceret, & disponeret ad baptismum Christi, per quem gratiam reciperēt, & etiam, quòd per istum baptismum Christus cognosceretur, & multa alia, de quibus supra dictum est. Et ad ista omnia institutus erat baptismus Ioan. Ideo ille propriè dici potuit baptismus. Ipse autem Pharisæorum ablutiones, quia nihil spiritualium faciebant, aut significabant, non uocabantur baptismus propriè. Et sic Ioannes fuit primus, qui introduxit baptismum. Ad confirmationem dicēdum, quòd erant apud Iudæos multa baptismata calicum, & æramentorum, & vrceorum, & ista non erant aliquid sacrum, sed potius inane, cùm esset quædam curiositas superflua circa corpora omittendo spiritualia: ideo licet largè vocentur baptismata, non uocan-
B tur proprie baptismus.

Quare Ioannes potius baptizauit in Iordane quam in alio loco. Quæst. XXXIX.

QVAERITVR, quare Ioannes baptizauit potius in Iordane quàm in alio loco. Respondet Glos. ordinaria, quòd baptizabat in Iordane, ut ibi aperiretur ianua regni cælestis, vbi datus est aditus filijs Israel terram promissionis intrandi. Aliam causam ponit Iulianus dicens, quòd bene in Iordane qui descensio eorum interpretatur baptizabantur, quia de superbia uitæ ad humilitatem ueræ cōfessionis descenderant. Exemplum autem iam tunc
C confitendi peccata, ac meliorem uitam promittendi baptizandis dabatur. Istę autem duæ causæ sunt mysticæ. Dicendum tamen, quòd non solùm Ioannes baptizabat in Iordane, sed etiam in alijs locis, ubi aquæ multæ erant: sicut dicitur Ioan. 3. quòd erat Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ illic erant. Maxime tamen Ioannes baptizabat in Iordane. Primò propter aquas multas, quæ erant necessarię ad baptismum totius populi, & in nullo loco in Iudæa magis, quàm in Iordane inueniri poterant. Secundò quia Ioannes habitauerat semper in deserto, & nolebat ab eo nimis elongari: Iordanis autem transit ad radices deserti sortis Iudæ, per quæ descendit infra Iericho, & tendit in mare mortuum, quia ibi Iordanis, &
D mare mortuū sunt termini sortis Iudæ ex parte orientis. Iosue. 3. Et sic Ioannes habebat magnam opportunitatem baptizandi in Iordane, quia erat iuxta desertum, in quo ipse habitabat.

An baptismus Ioannis fuerit sacramentum, & cuius legis fuerit sacramentum. Quæst. XL.

QVAERITVR, an baptismus Ioannis fuit sacramentum, & cuius legis fuit sacramētum. Quidam dicunt, quòd non fuit sacramentum, quia dicit Beda super Ioannē, & etiā Glos. Ioan. 3. quòd quantum cathecumenis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantum profuit baptismus Ioannis ante baptismum Christi: sed doctrina illa ca-
E thecuminorum, quæ uocatur cathechismus, non est sacramentum, sed aliquid sacramentale, cùm non cōnumeretur intra alia sacramenta: ergo baptismus Ioannis non fuit sacramentum. Item omne sacramētum est alicuius legis: sed baptismus Ioannis non fuit sacramentum alicuius legis, scilicet nec naturæ, nec Moysi, nec Euangelii: ergo non fuit sacramentum. De lege naturæ patet: quia nondum fuerat baptismus in illa. De lege Moysi patet, quia dicit Augustinus, quòd nulli præcedentium prophetarum datum fuit baptizari nisi soli Ioanni. Et tamen usus sacramentorum veteris legis pertinuit ad plurimos præcedentes Ioānem. De lege Euangelii patet, quia illa tota a Christo prædicante

cante instituta est. Et tamen baptismus Ioannis insti-
tutus fuit antequàm Christus inciperet prædicare: cũ
Christus primò a Ioanne baptizatus est, postea ieiuna-
uit, deinde prædicare cępit, ut colligitur hic, & infra
4. & 5. Ergo non erat baptismus Ioannis aliquid per-
tinens ad legem Christi. Item quia omnis ritus sacra-
mentalis spiritualiter pertinet ad aliquam legem in-
troductã: Ioannes tñ non dedit aliquã legẽ: ipse tñ in-
troduxit baptismũ: ergo baptismus Ioannis non erat
sacrum. Dicendum ꝙ baptismus iste non erat propriè
sacramentum, sicut sunt sacramenta legis nouæ: erat
tamen aliquo modo sacramentum. Pro quo sciendũ,
quòd Hugo de sancto Victore dicit, quòd secundùm
processum temporis, & maiorem propinquitatem ad
tempus gratiæ oportuit alia sacramenta institui. Vn-
de quia in Ioanne aliquo modo cæpit tempus gra-
tiæ, quia lex & prophetæ fuerunt usque ad Ioannem,
& ex tunc regnum Dei. infra 11. Ideo usque ad Ioan-
nem fuit lex Moysi, & prophetiæ, quæ erant de Mes-
sia, & ex tunc cœpit regnum Dei, idest, status noui te-
stamenti: qui status uocatur regnum Dei, vel regnum
cęlorum. Et sic in Ioanne incepit tempus gratiæ: non
quidem quòd ab ipso esset gratia, sed quia ipse imme
diatè ad datorem gratiæ uiam prophetauit: Et sic ba-
ptismus eius fuit sacramentum, quia erat quædam in-
choatio sacramẽtorum noui testamenti. Vnde dicen-
dum, ꝙ baptismus Ioannis erat sacramentum ueteris
testamenti, & nouæ legis: sicut dispositio ad formam,
media est quodammodo inter priuationẽ & formã.
Conueniebat enim baptismus Ioannis cũ sacramẽtis
veteris legis in hoc, ꝙ solùm erat signum, & nihil effi-
ciebat de eo, qđ fieri signabatur: quod generale est in
omnibus sacramentis legis Moysi: nam gratiam nul-
lam conferũt. Si autẽ obijcias de Circuncisione ꝑ quã
tollebatur peccatũ originale, & dabat̃ gratia: dicendũ
ꝙ non fuit sacramentum legis Moysi: sed plusquam
per quadringẽtos annos data fuit Circũsio ante legẽ.
Nam data est circuncisio Abrahæ Gen. 17. Lex autẽ
data est per Moysen Exo. 19. & 20. Et inter hoc fuerũt
plures quam quadringenti anni, vt colligitur Exo. 12.
& ad Gala. 3. Conuenit autem baptismus Ioannis cũ
sacramentis legis nouę quodammodo in forma, quia
parum differt forma, & modus baptizandi Ioannis à
baptismo noui testamenti. De baptismo Ioannis dicit
magister 4. sent. dist. 2. ꝙ si quæritur an fuit sacramen-
tum, potest satis concedi, ꝙ fuerit ex eo sensu quo le-
galia signa dicuntur sacramẽta: signabat .n. baptismus
Ioannis rem sacram. i. baptismũ Christi: qui tñ non est
baptismus pœnitẽtiæ solũ, sed ẽt remissionis peccato-
rum. Ad primum argumẽtum dicendũ, ꝙ baptismus
Ioannis est sacrum, & tamẽ habet aliquid simile cum
sacramentalibus legis nouæ. Nam cathechismus, qui
est aliquid sacramentale baptismi Christi. s. quia dispo
nit ad suscipiendum conuenienter effectum baptismi
per ipsam eruditionem fidei, non uocatur sacrum, sed
sacramentale, quia est quoddam præcedens, & præpa-
ratorium: ita baptismus Ioannis habet aliquid simile
inquantum erat dispositio quędam ad baptismũ Chri
sti: siue per assuefactionem, siue per significationẽ. Ex
hac parte baptismus Ioãnis est aliquid sacramẽtale. Et
sic intelligitur auctoritas Bedę in contrariũ allegare. s.
ꝙ esset baptismus Ioãnis respectu baptismi Christi si-
cut cathechismus, i. doctrina fidei præcedens: Quia tñ
baptismus Ioannis p̃cessit institutionẽ baptismi Chri
sti, est per se sacrum. Nam cathechismus non est sacra
mentum, sed sacramentale: quia est pars baptismi. s. ri-
tus baptismi, & est simile cũ ipso baptismo. Quod au-
tem præcedit aliquid tpe, non potest esse pars eius vel
aliquid ipsius, quia sunt omnino separata. Item bapti-
smus Ioannis licèt disponeret ad baptismum Christi

F sicut quidam cathechismus: quia tñ tpe præcessit ba-
ptismum Christi, nõ põt dici aliquid sacrale baptismi
Christi: sed quod per se est sacrum: Sic est de sacris le-
gis ueteris, quæ solùm, vel præcipuè data fuerunt, vt di
sponentia ad Christum, & ad sacra nouæ legis. Et ex
hac parte sunt aliquid sacrale ipsorum sacrorum no-
uæ legis. Quia tñ tpe pręcesserunt nõ possunt esse om
nino sacralia: sed necesse est, ꝙ sint per se sacramenta.
Baptismus aũt Ioannis magis de propinquo habet ra
tionem alicuius sacramẽtalis nouæ legis, q̃ sacramẽta
veteris testamẽti, quia magis de propinquo disponit,
q̃ illa ad nouam legẽ, & magis concordat in forma, vt
dictum est. Ad secundum dicendũ, ꝙ baptismus Ioan
nis fuit alicuius legis. s. tam nouæ, q̃ ueteris: inquãtum
G Ioannes fuit medius quodammodo inter nouũ & ue
tus testamentũ. Nam si consideretur Ioannes quantũ
ad personam suã, erat subiectus legi Moysi, quæ non-
dum cessauerat, & sic baptismus per eũ introductus
esset sacrum legis Moysi. Si uero Ioãnes consideretur
quantum ad officiũ, cum ipse solũ missus fuerit, vt prę
cursor Christi, & ad parandum ẽt plebem perfectam.
Luc. 1. pertinebit baptismus suus ad sacra nouæ legis:
ad quã ipse disponebat. Et quia Ioannes nõ introduxit
baptismum inquantũ erat persona priuata, sed solùm
inquantũ erat pręcursor Christi: sicut dr̃ Ioan. 1. s. Ego
nesciebam eũ, sed ut manifestetur in Israel, propterea
ego ueni in aqua baptizãs: dicetur similiter baptismus
Ioannis pertinere ad nouam legẽ, & non ad ueterem:
H non tanquam unũ de sacris nouę legis: sed tanq̃ ad illa
disponens. Quia sicut dispositio in naturalibus reduci-
tur ad genus formæ, ad quam disponit: ita baptismus
Ioannis reducitur ad sacra nouæ legis. Et quia disposi
tio non habet cõpletum esse in genere formæ, sed ha-
bet se sicut motus ad formã, baptismus Ioannis nõ ha
bebat esse completũ in genere sacramenti, sicut sacra
menta nouę legis. Ad tertium dicendũ, ꝙ omnis ritus
sacramẽtalis pertinet necessariò ad aliquã legẽ: ideo si
institutor sacramẽti vult, ꝙ sacramentũ illud sit distin
ctum à sacramẽtis omniũ aliarũ legum, necesse est, ꝙ
introducat legẽ distinctã ab omnibus alijs legibus, cu-
ius legis istud sit sacramentũ. Baptismus aũt Ioannis
fuit introductus ab eo, & non dedit ipse aliquã legem
I distinctã à nouo, & ueteri testõ: ideo baptismus Ioan-
nis sacramẽtũ est: sed non põt esse sacramentũ distin-
ctũ à sacramẽtis noui, & ueteris testamẽti. Et istud ue-
rum est, quia reducitur ad sacramẽta nouæ legis, sicut
dispositio ad genus formæ, vt supra dictum est.

An baptismus Ioannis fuit à Deo, vel solum per humanam institutionem. Quæst. XLI.

QVAERITVR, an baptismus Ioannis fuit à
Deo, vel solũ per humanã institutionẽ, & uo-
luntatẽ. Quidã dicũt, ꝙ nõ fuit à Deo, qa sacra
mẽtũ quod à Deo instituitur nõ denomi-
natur ab aliquo puro hoĩe: licèt per purũ hoĩem mi-
nistretur, vt patet de baptismo Christi, qui ministraba-
tur p Petrũ & Paulũ & cæteros, & tñ non uocabatur
K baptismus Petri, & Pauli aut aliorũ. Vnde Apostolus
arguit Corinthios, qa quidã eorum dicebãt: ego sum
Pauli, alij ego sum Cęphę, alij ego sum Apollo. i. qa ab
istis baptizati fuerãt. 1. Cor. 1. & tñ iste baptismus uo-
catur baptismus Ioannis. inf. in litera, & inf. 21. & Act.
19. ergo non erat à Deo, sed solũ à Ioanne. Itẽ oĩs do-
ctrina, quæ de nouo procedit à Deo, confirmatur ali-
qbus miraculis, patet de lege Moysi, quia qñ Moyses
debuit loqui populo significans illis, ꝙ Deus uocaret
eos, vt essent populus eius, & daret eis legem, ostendit
miracula. Exo. 3. & 4. Idem in nouo testõ. Nam Chri-
stus prædicans nouã doctrinã, noua & inaudita mira-
cula faciebat, vt patet ex toto processu Euãgeliorum,
etiam

etiam quando misit Apostolos, & discipulos ad prędicandum dedit eis potestatem faciendi miracula. infra 10. & Luc. 9. & 10. & quando postea prædicare cœperant Deus confirmabat sermonem eorum, sequentibus signis. Mar. 16. Ioan. tamen non fecit aliquod miraculum, vt patet Ioan. 10. scilicet. Ioan. quidem signum nullum fecit: ergo baptismus per eum nouiter introductus non fuit à Deo. Item sacramenta, quæ sunt diuinitus instituta aliqbus pceptis sacræ scripturæ continentur, baptismus tamen Io. non continetur in nouo aut veteri testamento, ergo non erat à Deo. Dicendum ꝙ baptismus Ioannis à Deo erat. i. Ioannes à Deo inspiratus illum instituit siue primus introduxit. Sic patet Io. 1. cū dixit Ioannes. Ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare ille mihi dixit, super quem videris spiritum sanctum descendentem &c. Ergo Ioannes à Deo missus fuerat ad baptizandum. Secundò quia si non missus fuisset a Deo, & baptizaret, peccaret, vsurpando sibi potestatem, q̃ non acceperat: Baptizare tamen requirit specialem potestatem à Deo traditam. Sic professus est ipse Ioānes, dicentibus ei discipulis suis, ꝙ Iesus baptizaret. Nam ait: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cęlo. Ioā. 3. q. d. Non potuisset Iesus baptizare nisi datum esset ei diuinitus. Sic ergo Ioan. non potuisset baptizare. scilicet: nisi Deus ei hoc iussisset. Idem significauerunt Iudæi dicentes Ioanni. Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, nec propheta? Ioan. 1. q. d. ꝙ baptizare non pertinebat nisi ad aliquem de istis. Et tñ isti habebant potestatem specialem à Deo: ideo Ioannes nō potuisset baptizare, nisi mitteretur. Et tñ nō peccauit baptizando, cùm Christus dicat eum sanctissimū omnium hominum. ĩ. 11. Ergo à Deo missus est ad baptizandum. Tertiò, quia si non esset à Deo baptismus Io. nihil proficeret efficiendo, nec significādo: & ita esset inutilis, sicut baptismata Pharisæorum. Mar. 6. de qbus Christus eos repræhendit tāquam superfluè curiosos. Est autem peccatum magnum grauare hominem, & implicare præceptis, & cæremonijs inutilibus, cùm vix homo sufficiat obseruare pręcepta vtilia, & necessaria: ideo peccaret Ioannes si introduceret baptismū non iubente Deo, & hoc maxime in veteri testō, vbi erat multitudo præceptorū necessariorum, quæ vix hoīes poterant implere. Act. 15. f. Quid tentatis imponere iugū super ceruicē discipulorū, qđ nec patres nostri, nec nos portare potuimus? Et intelligitur de obseruantia legis Moysi. Ergo peccatū esset tunc introduci aliquē ritum obseruandum: qui tñ non esset vtilis, nec a Deo: introduxit tamen Ioannes baptismū: ergo à Deo erat. Quartò ex opinione Iudæorum, quia cōiter tenebāt, ꝙ esset a Deo. Ideo quando Christus quæsiuit à sacerdotibus, & pharisæis de baptismo Ioannis an esset de cęlo, vel ab hominibus, non ausi sunt dicere, ꝙ esset ab hoībus: quia timebant populum, qui Ioannem, ut prophetam tenebat. s. credebat à Deo esse omnia, quæ ille faciebat. ĩ. 21. Pro hoc sciendum, ꝙ in baptismo Ioan. possunt duo considerari. s. ritus baptizandi. i. forma, vel modus: & effectus baptismi. Ritus baptizandi non fuit ab hominibus. i. p humanam volūtatem introductus: sed familiari consilio spiritus sancti, qui Ioānem ad baptizandum misit: & iussit tenere illam formam quam tenuit. Et quantum ad hoc dicit ipse se missum a spiritu sancto ad baptizandum. Io. 1. Effectus autem baptismi Ioan. fuit ab homine, quia nihil in illo baptismo ꝯferebatur, quod per hominem conferri non posset, cū nō conferretur gratia, vt infra dicetur. Et hoc mō non fuit a Deo nisi per generalem influentiam: inquātum Deus cooperatur homini, & cuicunq; agenti in actionē: ut sit causa prima. Et hoc est ꝙ Ioannes dicit se baptizare in aqua. i. solum lauare corpora. Ad primū dicē

A dum, ꝙ in quocumq; opere consideratur finis eius, qa illud est præcipuum qđ intenditur. In baptismo ergo quocūq; consideratur principaliter effectus eius, & ab illo noīabitur. Et quia per baptismum nouæ legis homines interius per spiritū sanctum baptizātur. i. mundantur à uitijs, & perficiuntur per gratiam, qđ fit per solum Deum: dr̄ baptismus noui testamēti esse a Deo, quia effectus eius a solo Deo est. Per baptismum autē Ioan. solùm mundabantur corpora, & non tollebātur peccata, ut infra dicetur: & istud fit per hominem purum, qui potest lauare corpora: ideo baptismus Ioā. ab ipso denominatur, quia ipse efficiebat totum, quod in illo baptismo efficiebatur. Sic enim dicit Magister. 4. sen. di. 2. ꝙ Ioannis operatio uisibilis tantùm erat exte-
B rius lauantis, non inuisibilis gratia Dei operantis interius. Sed tamen & illa Ioannis operatio, & baptismus auctoritate à Deo erat, & non à Ioan. homine. Sed baptismus Ioan. dictus est, quia ibi nihil gerebatur, quod non ageret homo. Ad secundum dicendum, ꝙ Ioan. non confirmauit baptismum suum, nec etiam reliquā doctrinam miraculis, quia satis magna auctoritas, & sufficiens ei dabatur non existente aliquo miraculo. Vnde quando Iudæi quæsierunt ab eo cur baptizaret si non erat propheta, nec Christus, nec Elias: confirmauit officium suum non quidem miraculo, sed auctoritate sacræ scripturæ dicens: Ego uox clamantis in deserto. Io. 1. q. d. ex eo ꝙ sum uox clamantis, sicut dixit. Isā. competit mihi baptizare. Conferrebat etiam Ioan.
C auctoritatem austeritas uitæ eius. Quia ut ait Chryso. super Matth. mirabile erat in humano corpore tātam patientiam uidere. Nam putabant, ꝙ non posset esse nisi a Deo, & sic credebant omnia, quæ ille faciebat à Deo esse. Attestabantur etiam ei signa, q̃ præcesserant in natiuitate eius, quæ Iudæi uidentes admirati sunt, & posuerunt oēs in corde suo dicentes, quis putas puer iste erit? Luc. 1. Miracula autem facere non datum est Ioanni, quia non cōueniebat propter rationes assignatas supra in 35. q. Ad tertium dicendum, ꝙ qñ Deus uult dare aliquod præceptum, uel nouum ritū longo tempore duraturum, ponit istud in aliqua lege per q̃ homines sciant se obligatos ad illud præceptū, uel ritum: Baptismus autem Ioā. pauco tpe duraturus erat,
D quia utilitas sua præcipua solùm fuit usquequo Chrs baptizatus est. Nam postea introducto baptismo nouę legis à Christo: ille cessare debebat. Et sic non durauit quasi per duos annos, quia in breui Ioānes occisus est postquam cępit baptizare. Ideo non oportuit dari aliquam legem de baptismo Io. quia lex non datur nisi longo tpe duratura, ut declaratum est supra in 10. q.

An baptismus Ioannis dabatur sub aliqua certa forma. Quæst. XLII.

QVAERITVR, an baptismus Ioan. dabatur sub aliqua certa forma, & quæ erat illa. Quidā dicunt, quod cùm baptismus Ioan. non esset
E completum sacramentū, sed magis quoddam præparatorium adueniens ad completa sacramēta: non oportebat, quòd in illo essent omnia, quæ sunt in ueris sacramentis. Et sic non oportebat seruari aliquam certam formam, sed solùm, ꝙ mergerentur baptizati in aquam. Item forma in sacramento est, per quam est præcipuè effectus sacramenti: sicut in naturalibus esse compositi præcipuè à forma est. In baptismo tamen Ioan. nō erat aliquis effectus præter ipsam ablutionem corporalem, quæ pertinet ad materiā. Ergo non solū non oportebat dari aliquam certā formā, sed et̄ superfluum erat illam dari, cū per solam materiam efficeretur quidquid in illo baptismo fiebat. Dicendū, ꝙ in baptismo Io. necesse erat dari aliq̃ certam for-

formam, quia baptiſmus iſte erat ſacramētum, ut unū ſacramentum neceſſe erat unico modo tradi, quia aliàs per diuerſos modos, & formas eſſent plura baptiſmata. Sic etiam erat in ſacr̄is veteris legis. ſ. in ſacrificijs, & ceteris ſacramentalibus. Nam ſingula habebāt certas formas traditas in lege: quas neceſſe erat obſeruare; & ſi miniſtri non obſeruarent illas morerentur. Sicut patet de ritu ſacrificij, in quo quia duo filij Aaron, ſcilicet, Nadab, & Abiu non ſumpſerunt de igne ſacro, ſed de alieno, ignis egreſſus à Domino occidit illos, Leui. 10. A fortiori ergo in baptiſmo Ioann. ſeruaretur certa forma, inquantum iſte baptiſmus habebat magis de complemento ſacramenti, quàm ſacramēta legis veteris, cùm propinquius diſponeret ad ſacramenta legis nouæ, quæ erant pleniſſima ſacramēta. Iſtud autem totum intelligitur de forma ſacr̄i, inquantum eſt quidam modus determinatus miniſtrandi ipſum ſacramentum. Alio modo accipitur forma ſacramenti pro quibuſdam verbis determinatis, quæ proferuntur à miniſtro in collatione ſacramenti, vel adminiſtratione eius. Et ſic in ſingulis ſacramentis nouæ legis ſunt aliqua verba, quæ dicimus eſſe formam ſacramenti: ſicut apparet in ſingulis. In ſacramētis aūt ueteris legis nō apparet, an generaliter eſſent tales formæ. Conſtat tamen, ꝙ in quibuſdam eorum erāt certa verba, quæ dici debebant. Sic apparet de oblatione primitiarum ponendarum in cartallo. Nam erat certus modus profeſſionis uerbalis, quem facere deberet offerens. Et ponuntur iſta uerba Deuteronom. 26. Sic etiam in ſacrificio Zelotipiæ, quod erat de ſacramentis ueteris legis, ſacerdos proferebat certam formam uerborum ſuper mulierem, de qua erat ſuſpitio, De quibus Numeri 5. Sic ēt qn̄ Iſraelitæ offerebant aliqd Dn̄o, & ſuſcipiebatur per manū ſacerdotis: tenebatur ſacerdos dicere quandam benedictionē certā. De qua Num. 6. Et ita de qbuſdā aliis ſacr̄is ueteris teſtī. In baptiſmo autē Ioannis a fortiori obſeruaretur certa forma verborum; quia iſtud magis accedit ad ſacramenta nouæ legis: in quorum ſingulis certæ formæ verborum obſeruantur. Erat tn̄ præcipua ratio: quia baptiſmus Ioannis erat ordinatus ad Chr̄m; quia ille erat finis ſuus; ideo oportebat, ꝙ ex forma uerborū eius oſtenderetur iſta ordinatio ad Chriſtū: vt dicetur ſequēti quæſtione. Eſt ergo dicendū, ꝙ certam formam uerborū habebat baptiſmus Ioannis: & erat iſta. ſ. Ego baptizo te in noīe uenturi. ſ. Meſſię uenturi. Sic dixit Paulus. Act. 19. ſ. Ioannes baptizauit baptiſmo pænitentiæ populum, dicens in eum, qui uenturus eſſet poſt ipſū, vt crederent: hoc eſt in Ieſum. Et iſtam formam exprimebat beatus Ioānes ſigillatim ſuper quemlibet, quē baptizabat, vt ait Chryſoſt. Et ſic per eā habebant ſinguli notitiā de Chriſto futuro. Ad primùm dicendū, ꝙ baptiſmus Ioannis non erat ita completū ſacr̄m ſicut ſacramenta legis nouæ. ſ. quantū ad gratiam, q̄ confertur in iſtis, & non in illo. Et tn̄ erat plenum ſacr̄m quantum ad rationem ſignificationis. Ideo oportebat in illo eſſe oīa, quę ſunt de ratione ſacramenti, ſ. materiam, & formā. Et iſta forma eſt in uerbis, & cū dicitur ꝙ ſufficiebat baptizandos mergi in aquā non expreſſa aliqua forma uerborum; dicendum ꝙ falſum eſt, quia tunc nihil haberet baptiſmus Ioannis ſupra baptiſmata phariſæorum, ſ. baptiſmata calicum, & æramētorū, & urceorum, & baptiſmata carnis ſuæ, quæ ſolū erant quædam ablutiones corporales, nihil præter id, quod fiebat ſignificantes. Et tūc baptiſmus Ioannis, nō eſſet ſacramentum, quia de ratione ſacramenti eſt eſſe ſacræ rei ſignum. Ad hoc autem, ꝙ baptiſmus Ioannis aliquam rem ſacram ſpecialiter deſignaret neceſſe erat, quòd eſſet in eo ſpecialis forma, per quam hoc deſignaretur, ꝙ ipſa ablutio in aqua abſolutè nihil ſigna-

F bat. Ad ſecundum dicēdum, ꝙ neceſſarium eſt, quòd forma ſacramenti præcipuè pertinet ad effectum ſacramenti. Et cùm dicitur, quòd in ſacramento Ioannis nihil conferebatur præter ipſam corporalem ablutionem: uerum eſt per modum effectus inducti ex ſacramento, ſine opere principali miniſtri. ſ. quia gratia non conferebatur: ſed conferebatur aliquid per modum doctrinæ, ſ. cognitio Meſſiæ, & ita erat tanquam effectus ſacramenti, quia erat præcipuus finis, quē Ioānes intendebat in baptiſmo, & iſte effectus erat ultra ablutionem corporalem. Et adhuc fuit neceſſaria certa forma uerborum, per quam expreſſe ſignaretur

G Meſſias, uel oſtenderetur, & iſta eſt forma ſupra poſita. Et ſic quando dicitur, ꝙ in baptiſmo Ioannis, nihil conferebatur, quod per hominem fieri non poſſet, debet intelligi de effectu, q ſequitur directe ex ſacramento. Secus eſt de effectu, qui ſequitur modum inſtructionis. Et iſte effectus non fuiſſet in baptiſmo Ioannis niſi a Deo fuiſſet inſtitutus, ſicut eſt de ſacramentis ueteris legis, quæ ſignant aliquid ſacrum ex eo, ꝙ a Deo inſtituta ſunt. Si autem aliquid purè ab homine inſtituatur, non poteſt efficere aliquid ſacramentū, nec ſignificare, cùm omne ſacramentum a Deo ſit, ideo ſicut effectus ad Deum pertinet, ita & ſignificatio ab eius auctoritate pendet.

An iſta forma in nomine uenturi ſit conueniens forma baptiſmi. Quæſt. XLIII.

H

QVAERITVR, an iſta forma baptizandi. ſ. in nomine uenturi, eſſet conueniens baptiſmo Ioannis. Aliqui dicunt, ꝙ non. Quia quando Ioannes baptizabat iam Chriſtus uenerat. Nam incepit baptizare Ioannes anno 29. ætatis Chriſti, quia Chriſtus baptizatus eſt illico, ut Ioannes cæpit baptizare, ut colligitur ſupra in litera, & tamen quādo Ieſus baptizatus eſt, erat annorum. 29. ſ. incipiēs annū 30. Luc. 3. Et maxime patet hoc, quia Ioannes cæpit baptizare anno 15. Tyberii Cæſaris. Luc. 3. Et ille erat annus 29. uel quaſi. 30. Chriſti, qa ille natus fuerat anno. 42. Octauiani, qui. 57. annis, uel quaſi imperauerat. Et ſic uixit Chriſtus quaſi 15. annis imperante Octa-

I uiano, cui ſucceſſit Tyberius: ut patet ex omnibus hiſtoriis uulgatis, & 15. anno illius Ioannes cæpit prædicare, & baptizare. Ergo erat Chriſtus tunc annorum 30. vel quaſi. Non ergo dicebatur conuenienter, baptizo te in nomine uenturi. Item eadem fides erat de Chriſto, quando venturus erat, & poſtquàm uenit: cū dicimus, ꝙ eadem fides fuit patrum in ueteri teſtamēto, & nunc, ut ait Grego. ſuper Eze. Et patet per Magiſtrum, 3. ſent. diſt. 25. Cùm ergo baptiſmus Ioannis eſſet in nomine uenturi, ita & forma baptiſmi noſtri deberet eſſe in nomine uenturi, quia eadem illa eſſet cū forma baptizandi, quæ eſt in nomine Chriſti. In illa ergo forma baptizarent diſcipuli Chriſti, vt eſſet vnica forma baptiſmi, ſicut unica fides. Et tamen falſum eſt, quòd Apoſtoli baptizabant in nomine Chriſti, ut

K vt patet Act. 19. vbi dicitur de quibuſdam, qui baptizati erant ſolùm baptiſmo Ioannis. Et ſequitur his auditis baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu.

Dicendum quòd iſta forma baptizandi fuit conueniens baptiſmo Ioannis, & non alia, quia utilitas rei conſequitur ex ſua forma, cùm materia indeterminatè ſe habeat ad talem actum, ſiue utilitatem. Et quia ſacramenta ſunt ad aliquos effectus, vel utilitates; neceſſe eſt, quòd formæ ſacramentorum deſignent ipſam utilitatem intentam in ſacramento, vel id, ex quo ſequitur illa utilitas. Quod ſatis apparere poſſet ex formis omnium ſacramentorum noui teſtamenti. Baptiſmus autem Ioannis ſolū erat ordinatus ad

tus ad Christum ostẽdendum, vel saltem præcipuè ad hoc Ioã. 1. s. Ego nesciebam eũ, sed vt manifestetur in Israel: propterea ego veni in aqua baptizans. Debuit ergo ex forma baptismi Ioan. significari, uel ostendi ipse Christus. Hoc autem fiebat cùm Ioan. dicebat: Ego baptizo te in nomine venturi, quia per hoc significabat Messiam, qui venturus erat. s. ad operandum salutem nostram. Et per hoc singulis ostendebat Iesum esse Messiam, quem prius toti populo ostenderat: & designabat, ꝙ per illum gratiam, & redemptionem accepturi erant: cùm istud sacramentum in nomine eius præstaretur. Ad primum dicẽdum, ꝙ bene dicebatur in noĩe venturi, quia licèt iam Christus venisset in carne, nondum venerat ad operandum salutem nostram, quia nondũ inceperat operari aliquid pertinens ad redemptionem, prædicando vel patiendo. Ex ea aũt die, qua baptizatus est, dr̃ venisse, quia tunc incepit operari mysteria redemptionis nostræ. Nam per hoc ꝙ baptizatus est, tactu suæ carnis vim regeneratiuam aquis tribuit, vt dicit Beda: & tunc principium fuit ad baptismũ noui testamenti. Ad secũdum dicendum, ꝙ licèt fides eadem sit antiquorum, & modernorum, nõ debuit esse eadem forma baptismi ante Christum, & post. Ratio diuersitatis est: quia cùm fides sit quædam cognitio, respicit rei vnitatem, & veritatem. Et quia diuersitas temporum consignificatorum non variat veritatẽ rei, non variabit fidem. Nam fides non respicit principaliter ipsa tempora: sicut fides est de morte Christi inquantum per eam est salus nostra: quod autem illa sit præterita, vel futura non pertinet ad fidem directè, quia salus nostra non est per fidem inquantum præterita est, vel futura, sed inquantum mors est. Secus autẽ de sacramentis, quia in illis consideratur effectus. Et quia non eodem modo se habet ad actum res, q̃ iam est, & quæ futura speratur, quia existens potest aliquid efficere, non existens, licèt spectetur nihil efficit: sicut patet de morte Christi, per quam salus est, & tñ anteq̃ Christus moreretur nulli erat aditus ad vitam æternã: eo autem mortuo omnibus dispositis est aditus. In sacramentis autem cùm intẽdatur effectus q est à Christo, necesse est, ꝙ distinguantur efficaciȩ eorũ ꝑ præteritum, & futurum, & per istam distinctionẽ, quæ significatur ex forma sacramentorum, ostendetur diuersitas effectus ipsorum. Et sic cum in baptismo Ioannis dicebatur in nomine venturi, designabatur, ꝙ nihil efficiebat: eo ꝙ ille, à quo virtus sacramẽti esse debebat nondum erat. s. tali modo, ꝙ ab eo aliquid consequeretur sacramentum. In baptismo aũt nouæ legis non dr̃ in noĩe venturi, sed dicebatur a principio in noĩe Chr̃i tanq̃ iam existentis, vel qui iã existentis fuisset. Ex quo signatur, quòd sacr̃m baptismi iam efficaciam habet.

An in baptismo Ioannis gratia conferebatur. Quæst. XLIIII.

QVAERITVR, an in baptismo Ioan. gratia cõferebatur. Quidam dicunt, ꝙ sic: quia si gratia non conferretur non esset à Deo, & tamẽ à Deo erat, vt supra q. 41. probatum est: ergo videtur ꝙ gratiam conferebat. Item Mar. 1. dicit quod Ioannes erat prædicans, & baptizans in deserto baptismum pñiæ in remissionem peccatorum, sed remissio peccatorum non fit sine gratia: ergo cõferebat̃ gratia in eo. Item baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua, vt patet infra in litera: & Mar. 1. confessio tamen peccatorum ordinatur ad remissionem eorum: ergo remittebatur in baptismo. Et hoc non fit sine gratia: ergo illa ibi conferebatur. Item baptismus Ioã. propinquior erat baptismo Christi, q̃ circuncisio, & tamẽ per circuncisionẽ tollebatur peccatum originale Iudæis,

A vt ait Beda. s. ꝙ eandem salutem curationis, & auxiliũ contulit circuncisio in lege, contra originalis peccati vulnus, q̃ nunc baptismus agere reuelatæ gratiæ tẽpore consueuit. Ergo à fortiori per baptismum Io. tolleretur originale, quod sine gratia fieri non poterat. Itẽ Damas. loquens de baptismo Ioannis dicit, ꝙ purgat spiritum per aquam: sed purgatio spiritualis non fit sine gratia: ergo baptismus Ioan. illam conferebat. Item dicit Aug. contra Donatistas. Ita credam Ioannem baptizare in aqua in remissionem peccatorum, vt ab eo baptizatis in spe dimitterentur peccata. Sed spes de remissione peccatorum non potest esse sine gratia. Ergo baptismus Ioannis illam conferebat. Item sacramenta sunt instituta aut ad conferendum gratiam, aut ad

B significandũ: sed sacramenta veteris legis fuerunt sufficientia ad significandum gratiam conferendam per sacramenta legis nouæ, & ipsa sacramenta legis nouæ ad gratiam conferendam fuerunt instituta. Baptismus ergo Ioan. aliquando gratiam conferebat, quia aliàs superfluè esset institutus: cùm iam per sacramenta veteris legis sufficienter signaretur gratia conferenda per noua sacramenta. Sed non fuit superfluè institutus baptismus Ioan. ergo gratiam conferebat. Dicendum, ꝙ absolutè conceditur ab omnibus per baptismum Ioã. nullam fuisse gratiam collatam. Et patet primò differentia: quàm ipse Ioãnes posuit inter baptismũ suum, & baptismum Christi. Nã dixit, ego baptizo vos aqua: qui autem post me uenturus est, fortior me est, ipse ba

C ptizabit vos in spiritu sancto. infra in litera, & Marc. 1. & Luc. 3. Quasi dicat: Ego solùm baptizo in aqua, id est, baptismus meus ex uiribus suis nihil confert, nisi quod aqua confert. Gregorius autem exponens hoc in quadam Homilia dicit. Ioannes non in spiritu, sed in aqua baptizat, quia peccata soluere non valebat. Si tamen in baptismo Ioannis conferretur gratia, soluerentur peccata, quia illa non possunt manere cũ gratia: ergo nulla gratia ibi conferebat̃. Secundò patet ex testimonio Dei per Ioannẽ. Nam dixit Ioannes: super quẽ uideris spiritum sanctum descendentem, & manẽtem super eum: hic est q baptizat in spiritu sancto. Io. 1. q. d. Nemo poterat baptizare in spiritu sancto, nisi ille, sup quem descenderet spiritus sanctus. Et iste fuit Iesus: er

D go Ioannes non baptizabat in spiritu sancto. Sed nulla gratia est nisi à spiritu sancto 1. Cor. 12. s. Diuisiones gratiarum sunt, vnus autem spũs, qui diuidit singulis prout vult. Ergo qui non baptizat in spũ sancto, nõ põt dare gratiam. Et sic Ioannes baptizans, gratiã non conferebat. Tertiò patet ex assertione Christi. Act. 1. s. Ioãnes quidem baptizauit aqua: uos aũt baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. Ergo baptismus Ioannis nõ erat in spiritu sancto, quia aliàs nõ differret baptismus Ioan. quem iam susceperant Apostoli à baptismate spũs sancti, quo perfundendi erant. Ideo spiritum sanctum non conferebat Ioannes, & consequenter nec gratiam. Quartò patet ex defectu, quia in baptismo Ioã. spiritus sanctus non conferebatur, nec ap-

E parebat signum eius, in baptismo aũt Christi ꝯferebatur. Act. 19. cũ quæsiuit Paulus à quibusdam discipulis an accepissent spiritum sanctum credentes. i. quando credere ceperunt. Qui cum negassent se scire, an esset spiritus sanctus, & dicerent se baptizatos baptismo Ioannis, fecit eos baptizari baptismo Christi, scilicet, in nomine Iesu. Et cum imposuisset illis manus uenit super illos spiritus sanctus, & loquebantur linguis, & prophetabant. Et iste baptismus uocatur in spiritu, scilicet, sicut Petrus declarat Act. 11. exponens illa uerba Christi, scilicet, Ioannes baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto. Et dicit istud completum fuisse in Gentilibus, quos baptizauit, sup quos descẽdit spũs sanct⁹, & loquebant̃ linguis. Act. 10. & 11.

Quintò patet, quia si in baptiſmo Ioannis gratia con- F
ferretur, nihil differret à baptiſmo Chriſti, quia maxi-
mum bonum baptiſmi Chriſti eſt, ꝙ per illum pecca-
ta deleantur, & gratia conferatur. Et tamen ſcriptura
ponit iſtum duplicẽ baptiſmum, ſ. Ioannis & Chriſti.
Act. 19. & in multis locis, ergo in baptiſmo Ioannis
gratia non conferebatur. Sextò patet, quia ſi in bapti-
ſmo Ioannis gratia conferretur, ſuperfluum erat inſti-
tui baptiſmũ Chriſti, cùm ille eſſet ſimilis baptiſmo
Chriſti, & per omnia faceret quidquid faciebat bapti-
ſmus Chriſti: & tamen baptiſmus Chriſti non fruſtra,
ſed ꝓp magnam neceſsitatem inſtitutus eſt: cùm ipſe
dixerit, ꝙ qui non baptizatus fuerit condemnabitur.
Mar. 16. Ergo in baptiſmo Ioannis non conferebatur
G gratia. Septimò, quia ſi conferretur gratia in baptiſmo
Ioannis, qui baptizati eſſent baptiſmo Ioannis non ba
ptizarentur poſtea baptiſmo Chriſti, & tamen iterum
baptizantur: ſicut Paulus baptizauit in nomine Ieſu
quoſdam iam baptizatos baptiſmo Ioannis Actu. 19.
Ergo in baptiſmo Ioannis gratia non conferebatur.
Octauò, quia erat quodammodo contra rationem, ꝙ
per baptiſmum Ioannis gratia conferretur, quia finis,
& ea, quæ ſunt ad finem nõ poſſunt coincidere. Tota
aũt doctrina, & operatio Ioannis erat præparatoria ad
Chriſtum. ſicut miniſtri, & inferioris artificis eſt præ-
parare materiam ad formã quam intendit, & inducit
principalis artifex: gratia aũt conferenda erat homini-
bus per Chriſtũ, iuxta id Ioan. 1. Lex per Moyſen data
H eſt, gratia aũt, & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt:
ideo erat irrationabile, ꝙ cùm baptiſmus Ioannis ordi
naretur ad Chriſtum, conferretur gratia per illum, cũ
illa conferenda eſſet per Chriſtum, quia tũc finis, & id
quod eſt ad finem coinciderent. Baptiſmus ergo Ioan
nis gratiam non conferebat, ſed ad gratiã præparabat,
Vno modo per doctrinam Ioannis inducentẽ homi-
nes ad fidem Chriſti. Nam per fidẽ Chriſti homo ſal-
uatur, Act. 15. Baptiſmus aũt Ioannis per doctrinã de-
ducebat ad iſtam fidẽ, quia qñ Ioães baptizabat, ſigil-
latim quoſlibet baptizatos admonebat de fide Chri,
cũ in forma baptiſmi fieret mentio de illo, quia in no
mine eius, ſ. uenturi baptizabantur. Alio modo præpa
rabat homines ad gratiam. ſ. per penitentiã diſponen-
I do eos ad ſuſcipiendum effectum baptiſmi Chriſti, ſ.
gratiam, vel remiſſionem peccatorum. Et ob hoc uo-
catur iſte baptiſmus penitẽtiæ, vt inf. dicetur in. 52. 54.
q. & magis. inf. 58. q. Ad primum argumentum dicen-
dum, ꝙ non tenet, quia licèt eſſet baptiſmus Ioannis à
Deo non ſequitur, ꝙ gratiam deberet conferre, quia
omnia ſacra legis Moyſi à Deo inſtituta ſunt, & tñ per
nullum eorum gratia conferebatur, vt manifeſtũ eſt.
Aliter põt dici, ꝙ baptiſmus Ioannis erat à Deo quan-
tum ad ritum baptizandi. ſ. quia Deus ſpecialiter ei tra
didit illum ritum: non tñ erat à Deo quantum ad effe
ctũ baptiſmi, quia nihil in eo fiebat, quod per purum
hominẽ fieri non poſſet. Si aũt quantum ad effectum
fuiſſet baptiſmus Ioannis à Deo, gratiam cõferret. Ad
K ſecundum dicendum, ꝙ baptiſmus Ioannis erat in re-
miſſionem peccatorum, non quę per illum baptiſmũ
conferretur, ſed quæ per Chriſtum ſperaretur ad quẽ
ordinabatur iſte baptiſmus: quõ tñ baptiſmus Ioannis
eſſet in remiſſionem peccatorum, inf. dicetur in. 59. q.
de hoc. Ad tertium dicendũ, ꝙ confeſſio fit ad remiſ-
ſionem peccatorum, & tñ confeſſio iſta, quę fiebat in
baptiſmo Ioãnis ad remiſsionem peccatorũ nõ erat,
tanquam tunc peccata remitterentur, ſed ꝙ poſt per
Chriſti baptiſmum remittenda eſſent, Vel dicebãtur
confiteri peccata, id eſt, profitebãtur ſe peccatores, qa
alias non baptizarentur. Ad quartum dicẽdum, ꝙ ba-
ptiſmus Ioannis erat propinquior baptiſmo Chriſti, q̃
circuncisio in ſimilitudine operis, quia uterque bapti-

F ſmus erat in aqua, & quaſi eodẽ modo miniſtrabatur
uterque. Et tñ quantum ad effectum circuncisio erat
propinquior baptiſmo, qa ſimilabatur ei in conferen
do gratiã. Ratio aũt quare per circunciſionem cõfere
batur gratia, & non per baptiſmum Ioannis fuit, quia
circunciſio erat inſtituta in remedium originalis pec-
cati, quod non poterat tolli niſi per gratiã; ideo opor-
tebat ꝑ circunciſionem gratiã cõferri. Baptiſmus aũt
Ioannis non fuit inſtitutus in remediũ peccati origina
lis: ſed ſolùm, vt quoddam preparatoriũ ad Chriſtum:
ideo non oportebat, ꝙ per ipſum gratia conferretur:
immo quodammodo rõni repugnabat, cũ ordinaret
ad Chriſtũ, per quem gratia conferenda erat, vt ſup. di
ctum eſt. Ad quintum dicendum, ꝙ baptiſmus Ioãnis
G dr̃ purgare ſpiritum dupliciter. Vno modo purgat, nõ
quidẽ efficiendo, ſed ſignificando. ſ. ꝙ ſignificabat pur
gationẽ ſpiritus futurã per baptiſmũ Chriſti. Alio mo
do purgabat ſpiritum non quidem ꝑ aliquẽ effectum
inductũ ex ipſo ſacr̃o; ſed per doctrinã Ioannis quã da
bat in baptiſmo, ꝑ quã baptizati purgabantur ab igno
rantia, cùm ſingulis Meſſiã annunciaret. Et per iſtam
doctrinã credebant in Chriſtum, per cuius fidẽ ſimpli
citer purgabantur. Sic dr̃ Act. 10. ſ. Fide purificans cor
da eorum. Ad ſextum dicendum, ꝙ in baptiſmo Ioan
nis dabatur ſpes remiſsionis peccatorũ, & iſta ſpes re-
miſsionis ſemper procedit ex gratia: cùm nullũ actũ
condignũ nos facere poſsimus, per quẽ nobis peccata
remittantur. Quia ſi poſſemus: non fuiſſet neceſſe pro
H nobis Chriſtũ mori; cũ quilibet per actum ſuũ poſſet
mereri remiſsionem peccatorum. Remiſsio ergo pec
catorum ex gratia eſt; ita ẽt ſpes, quæ eſt certa expecta
tio non põt eſſe niſi ex gratia, qa ſic poſſet ſpes de re-
miſsione eſſe ſine gratia, cũ ſpes non ſit dubia, ſed cer
ta expectatio, & tñ remiſsio peccati ſine gratia eſt im-
poſsibilis, vt dictum eſt: ergo nec ſpes de remiſsione
poterit eſſe ſine gratia. Non tñ eſt ſemper iſta ſpes re-
miſsionis ex gratia iã habita, ſed interdũ ex gratia ex-
pectata. Et ſic baptiſmus Ioãnis dabat ſpẽ de remiſsio
ne peccatorũ, non conferẽs gratiã, ſed promittẽs eã in
hoc, ꝙ figurabat baptiſmũ Chriſti in quo gratia cõfe-
renda erat. Ad ſeptimum dicendum, ꝙ baptiſmus Ioã
nis erat ad ſignificandũ gratiã, & nõ ad conferẽdum.
I Cũ aũt dr̃, ꝙ per ſacr̃a legis ueteris ſufficienter iſta gra
tia deſignabatur: dicendũ ꝙ cõuenientius ꝑ baptiſmũ
Ioãnis ſignificabatur: quia ille expreſsius ſignificabat
baptiſmũ Chriſti, q̃ ſacr̃a legis ueteris: ꝓp maiorẽ ſimi
litudinẽ ad baptiſmum. Et ideo magis de propinquo
importabat ſignificationem gratiæ, & quandam pro-
teſtationem pœnitentiæ. Et ſic debuit eſſe ad ſignifi-
candum gratiam noui teſtamenri.

*An ſolus Chriſtus, vel etiam alij debuerunt baptizari bapti-
ſmo Ioannis. Queſt. XLV.*

QVAERITVR, an alij præter Chriſtum de-
buerunt baptizari baptiſmo Ioannis, vel ſolus
Chriſtus debuit à Ioanne baptizari. Aliqui di-
cunt, ꝙ ſolus Chriſtus baptizari debuit.
K Quia quod proprium eſt Chriſto, non debet alijs con
uenire, ſed baptiſmus Ioannis erat proprius Chriſto.
Nam Aug. ſuper Ioan. dicit. Ioães baptizauit, vt Chri
ſtus baptizaretur. Ergo ſolus Chriſtus hoc baptiſmo
debuit baptizari. Itẽ quia quicunque baptizaretur, aut
aliquid accipit à baptiſmo, aut aliquid confert ipſi ba-
ptiſmo. A baptiſmo aũt Ioannis nemo poterat accipe
re aliquid, qa in eo gratia non cõferebatur, vt dictum
eſt. Nullus ẽt poterat aliquid conferre baptiſmo, niſi
Chriſtus, qui tactu ſuæ mundiſsimæ carnis aquas ſan-
ctificauit. Ergo ſolus Chriſtus baptizari debebat ba-
ptiſmo Ioannis, vt ab eo baptiſmus ſanctificaretur.
Item ſacramenta eadem ratione competunt omni-
bus quibus conferuntur, ſed non erat neceſſarium,
quod

quòd omnes baptizarentur baptiſmo Ioannis, ſicut A
nec omnes baptizati ſunt, ſed ſolùm aliqui Iſraelitę: er
go nullus præter Chriſtū hoc baptiſmo baptizari de-
bebat. Item baptiſmus Ioannis inſtitutus fuit ad Chri
ſti manifeſtationem, quia Ioan. 1. dicitur. Ego neſcie-
bam eum: ſed ut manifeſtetur in Iſrael, propterea ego
veni in aqua baptizans. Ergo baptizato Chriſto non
debebat alius baptizari, nec etiam ante eum quiſquā,
cū propter ipſum fuiſſet inſtitutus ille baptiſmus. Di-
cendum, ꝙ baptiſmo Ioannis non debuit ſolus Chri-
ſtus baptizari, ſed etiam multi alij, & tamen nō debue
runt omnes homines cogi ad baptiſmū Ioannis ſicut
ad baptiſmū Chriſti. Primum patet, quia ſi ſolus Chri
ſtus baptizaretur baptiſmo Ioānis, videretur melioris
baptiſmi inſtitutor, & diſpenſator ipſe Ioannes, quàm B
Chriſtus: inquantum melior erat, qui baptizabatur ba
ptiſmo Ioannis, quàm Chriſti, vt ait Auguſt. in lib. de
baptiſmo cōtra Donatiſtas. Secundò patet, idem quia
oportebat, ꝙ per baptiſmum Ioannis diſponerētur ad
baptiſmum Chriſti, quia ſicut per doctrinam Ioannis
diſponebantur homines ad doctrinam Chriſti, vt ſup.
dictum eſt: ita per baptiſmum Ioannis diſponebantur
ad baptiſmum Chriſti. Et iſta fuit una de cauſis quare
baptiſmus Ioannis inſtitutus eſt. ſ. vt per illum aſſuefie
rēt homines ad baptiſmum Chriſti. Oportebat ergo,
ꝙ illi, qui baptizandi erāt à Chriſto, ſiue aliqui eorum
baptizarentur baptiſmo Ioānis. Et ſic non ſolus Chri-
ſtus baptizari debuit hoc baptiſmo. Tertiò patet, quia
inſtitutus fuit iſte baptiſmus, vt Ioānes per eum Chri- C
ſtum agnoſceret. Nam ipſe à principio non cognoſce
bat illum, & dedit ei hoc ſignum, ꝙ quando baptiza-
ret, & ueniret aliquis, ſuper quem in baptiſmo appa-
reret Spiritus Sanctus, ille eſſet Meſſias. ſ. qui baptiza-
bat in Spiritu Sancto. Ioan. 4. Et ſic oportebat, ꝙ mul-
ti baptizarentur à Ioanne, & inter illos Chriſtus ueni-
ret, & appareret ſuper eum Spiritus Sanctus, & tunc
Ioannes eum agnoſceret. Sic factum eſt, vt patet Luc.
3. ſ. Factum eſt autem cum baptizaretur omnis popu
lus, & Ieſu baptizato, & orante apertum eſt cęlum, &
deſcendit Spiritus Sanctus. Quartò patet, quia etiā ba-
ptiſmus Ioannis fuit ad oſtendendum Chriſtum toti
populo. Si tñ ſolus Chriſtus baptizaretur à Ioāne, non
poſſet per baptiſmum oſtendi toto populo. Nā totus D
populus Iudęorum confluebat ad Ioannem, eo ꝙ oēs
baptizabantur ab eo, vt patet in litera, & Mar. 1. & ſic
congregatis poterat Ioānes oſtendere Ieſum eſſe Meſ
ſiam. Si aūt ſolus Ieſus baptizaretur, non conflueret to
tus populus ad Ioannem, & ſic non poſſet oſtendere
Chriſtum illis, quod tñ Ioannes principaliter intende-
bat. Quintò patet, quia ſi ſolus Chriſtus baptizaretur
à Ioanne, Iudæi ſuſpicarentur aliquid circa hoc. ſ. cur
cæteris non cōicabatur ille baptiſmus, ideo ēt alij de-
buerunt baptizari. Sextò patet, quia baptiſmus Ioānis
erat baptiſmus pęnitētiæ, vt patet inf. in litera, & Mar.
1. ideo maximè conueniebat illis, qui indigebant pęni
tentia: iſtud aūt potius erat in Iudæis, q̃ in Chriſto, qui
pęnitentia non egebat, ideo alij præter Chriſtum ba- E
ptizari debebant. Secundū principale, patet, quia ſi ba-
ptiſmo Ioannis oēs baptizarentur, uideretur ꝙ bapti-
ſmus Chriſti nō ſufficiebat hominibus ad ſalutē: cum
prius oporteret eos baptizari baptiſmo Ioannis, vt ait
Augu. in lib. de baptiſmo contra Donatiſtas. Secundò
patet, q̃a non debēt homines obligari, niſi ad id, quod
bonum eſt, & neceſſarium. Baptiſmus aūt Ioānis non
conferebat ſalutem: ideo ſuperuacuum erat oēs homi
nes compelli ad baptiſmum Ioannis, vel ad illum in-
duci. Ad primum argumentum dicendum, ꝙ uerum
eſt ideo Ioannem baptizaſſe, vt Chriſtus baptizaretur:
non tñ fuit iſta ſola cauſa baptiſmi Ioannis: ſed ēt mul
tæ aliæ, vt declaratum fuit ſup. in quadam quæſtione.

Alph. Toſt. in Matth. Comm.

Et licèt iſta cauſa prima. ſ. vt Chriſtus baptizaretur cō-
peteret: aliæ competebant multis: ideo multi præter
Chriſtum baptizari debuerunt baptiſmo Ioannis. Ad
ſecundum dicendum, ꝙ baptizati baptiſmo Ioānis ni
hil conferebant baptiſmo, nec ēt gratiam per illū reci
piebant. Et tñ non fruſtra baptizabātur: quia licèt gra-
tiam non reciperent recipiebant ſignum gratiæ ſuſci-
piendæ per Chriſti baptiſmum: Vel licèt non profice
ret ad gratiam, proficiebat ad pęnitentiam, quia uoca-
batur baptiſmus pęnitētiæ. Et erat quaſi quędam pro-
teſtatio faciendi pęnitentiam de peccatis p̃teritis: cùm
dicatur in litera, ꝙ baptizati à Ioāne cōfitebantur pec-
cata ſua, & ille dicebat eis facite fructum dignum pę-
nitentiæ, ideſt, cauete de cętero à peccatis, & per actus
laborioſos, & meritorios ſatisfacite de commiſſis. Ad
tertium dicendum, ꝙ ſacr̄a, quæ ſunt de neceſſitate ſa
lutis, vel ſaltem conferunt ad ſalutem, competunt om
nibus ſuſcipientibus per eandem rationem. i. omnes il
la ſuſcipiunt, quia oēs obligantur ſuſcipere, vel oēs ſu-
ſcipiunt, quia oēs indigent ſalute, ad q̃ illa ſacra proſi-
ciunt. Baptiſmus aūt Ioannis non erat ſacrum neceſſi
tatis, vt inf. dicetur in quadam quæſtione: ēt non con-
ferebat directè ad ſalutem, quia non dabatur per eum
gratia: ideo nō competebat omnibus hominibus ſub
eadem ratione. Ideo totum erat, ꝙ quidam illum acci
perent pp̄ cauſas aſsignatas in corpore quæſtionis. Ad
quartū dicendum, ꝙ baptiſmus Ioannis inſtitutus fuit
precipuè ad Chriſti manifeſtationē: ideo effectus eius
principalis fuit, ꝙ per eum Chriſtus manifeſtaretur Io
anni, & per Ioannem toti populo. Fuerunt tamen alię
cauſæ minus principales eius, propter quas, nō ſolùm
licitum erat, immo quaſi neceſſariū multos alios pręter
ter Chriſtum iſto baptiſmo baptizari.

An paruuli baptizarentur baptiſmo Ioannis. Quæſt. XLVI.

QVAERITVR, an paruuli baptizarentur baptiſmo Ioannis. Aliqui dicunt, ꝙ ſic, quia baptiſmus Ioannis erat ſignum baptiſmi Chriſti, & ordinabat ad eū, & tamen baptiſmo Chriſti baptizabantur tam paruuli, q̃ adulti: ergo ēt baptiſmo Ioannis paruuli baptizarētur. Item circuncíſio in veteri teſtamento dabatur paruulis, & magnis, & præcipuè paruulis: nam octauo die circuncidebatur puer. Gen. 17. 2. Nullus aūt inter Iudęos adultus circuncidebatur: ſed ſolùm, qui de Gentilibus cōuertebantur circuncidebantur quocunque tempore uellent conuerti: ſicut dicitur Exo. 12. ꝙ ſerui, & vernaculi circuncíderentur, & quicunque uellet tranſire in Coloniam Iudæorum, ideſt, in ritum Iudaicum circuncideretur. Et ſic comederet Phaſæ. Baptiſmus aūt Chriſti datur indifferenter paruulis, & magnis: ſed baptiſmus Ioannis eſt medius inter circunciſionem, & baptiſmum Chriſti, ergo etiā debuit dari paruulis. Item per baptiſmum Ioannis ordinabantur homines ad Chriſtum, & tamen non ſolùm magni ordinandi erant in Chriſtum, ſed ēt paruuli: quia ab illo omnibus erat futura ſalus: ergo tam paruuli, q̃ magni baptizarentur à Ioanne. Dicendum, ꝙ baptiſmo Ioannis ſoli adulti baptizabantur. Et patet primo quia dr̄ hic, & Mar. 1. ꝙ exibāt ad Ioannem Iudæi, & baptizabātur ab eo in Iordane. Et ſic non dr̄, ꝙ baptizabantur niſi illi, qui exibant. Paruulis aūt nō competit hoc, quia qui exeunt ſunt adulti, qui poterant ire ad Ioannem: ergo de ſolis adultis ſcriptura loquitur. Secundò patet, quia baptiſmus Ioannis uocatur baptiſmus pęnitentiæ: ſic enim ipſe dixit. Ego baptizo uos in pęnitentiā. Non competit aūt paruulis pęnitentia, quia ibi eſt dolor de cōmiſſis, & ſatisfacio per actus laborioſos, quę ſolū habētibus vſum

liberi arbitrij competit, scilicet, adultis. Tertiò patet,
quia baptismus Ioannis erat in remissionem peccato-
rum. Mar, 1, paruulis autem non competit ista remis-
sio peccatorum, quia aut intelligetur de remissione
peccati originalis, vel actualiũ. Nõ de actualibus, quia
paruuli, de q̃bus loquimur, non possunt peccare actua
liter, cùm peccata fiãt per actũ liberi arbitrij, & haben
tes usum liberi arbitrij hic adultos uocamus. Nec etiã
potest intelligi de remissione peccati originalis, quia
illud remittebatur per circuncisionẽ, Vnde si aliquis
paruulus de Iudæis baptizaretur baptismo Ioãnis, aut
hoc esset ante circũcisionem, aut post. Non post, quia
tũc esset inutilis baptismus, quia culpa originalis iam
ablata esset per circuncisionem. Si uerò ante circunci
sionem: etiã erat baptismus inutilis, quia per hoc non
tollebatur, quin puer deberet circuncidi, cũ adhuc lex
Moysi obligaret: ideo frustra erat paruulos baptizari
baptismo Ioannis. Aliquis dicet, ꝙ ista ratio procedit
præsupposito, ꝙ per baptismum Ioannis fieret remis-
sio peccatorum, & tamen non fiebat, cùm non cõfer
retur in eo gratia, vt dictum est sup. in 44.q. ideo ꝙ ra-
tio non procedat. Dicendum ꝙ hic nõ pręsupponitur
in baptismo Ioannis remissionem fieri peccatorum:
sed arguitur ex illis uerbis Mar. 1. à sufficienti diuisio-
ne. Quia aut accipiet aliquis ibi remissionem peccato
rum, quod uerè fieret in baptismo Ioannis, vel quod
per eum significaretur, & conferri deberet per Chri-
stum. Si primo modo, non cõpetebat paruulis ista re-
missio peccatorum, sicut nec deductum est: si secũdo
modo ẽt non cõpetebat paruulis: quia tunc non debe
ret conferri baptismus istis, nisi illis, qui possent intelli
gere q̃uo significabatur remissio peccatorũ per eum.
Quia alias esset baptismus inutilis, & hoc solùm cõpe
tit adultis: ideo illi soli baptizandi erat baptismo Ioan-
nis. Quartò patet, qa hic in litera dicitur, ꝙ baptizaban
tur à Ioanne Iudæi confitentes peccata sua, & tñ con
fiteri peccatum solùm cõpetit adultis, cũ paruuli, nec
confiteri nec peccare possint. Soli ergo adulti baptiza
bantur, Quintò patet, quia baptismus Ioannis erat ad
manifestationem Christi. Ioan, 1, s. sed, vt manifestetur
in Israel propterea ego ueni in aqua baptizãs: paruulis
tñ non poterat aliquid manifestari, cũ nondũ habeant
usum rõnis, ergo non competebat eis iste baptismus,
Sextò patet, quia baptismus Ioannis erat, vt hoĩes per
illum assuefierent ad baptismũ, vt ait Grego. in quadã
homilia: assuefieri aũt non cõpetit circa talia nisi habẽ
tibus usum rõnis, quia aliàs non intelligent ad quid as-
suefiunt, vel quid præstat eis illa assuefactio, Soli ergo
adulti baptizabantur baptismo Ioãnis. Septimò patet,
quia baptismus Ioannis erat tãquã quoddam signum
præpatatoriũ ad Christum, & ad baptismũ eius, ideo
non debebat conferri nisi illis, qui possent intelligere
hanc significationẽ. Quia cùm istud sacramẽtum non
haberet nisi significationẽ, illi qui nõ intelligerẽt signi
ficationẽ, vel saltem intelligere nõ possent, frustra ba-
ptizarentur, Sed ita erat de paruulis, ꝙ non poterãt in-
telligere: ergo nõ baptizabantur. Sed obijcietur de cir
cuncisione, quę significabat aliquid pertinens ad legẽ
nouam, sicut generaliter omnia, quę erant in ueteri te
stamento, sicut dicitur, 1, Corint, 10. s. omnia in figura
contingebant illis, & tamen dabatur paruulis qui non
poterant intelligere, quid significaret. Dicendum, ꝙ
circuncisio significabat, & efficiebat. Duo namque fa
ciebat. s. tollebat culpam originalem conferendo gra-
tiam, & ostendebat hoĩem per signũ corporale perti-
nere ad populum Dei, & distinguebat cũ ab omnibus
populis. Vnde licèt circuncisio non daretur pueris ꝓp
significationẽ, dabatur ꝓp istũ duplicẽ effectũ necessa
riũ. Baptismus aũt Ioannnis nihil efficiebat: sed solùm
significabat; ideo illis, qui significationem intelligere

F non possent frustra daretur, & ita erant paruuli. Ergo
non baptizabantur paruuli baptismo Ioannis. Ad pri-
mum argumentum dicendum, quòd licèt baptismus
Christi competat paruulis, & magnis, non compete-
bat sic baptismus Ioannis, qui erat signum baptismi
Christi, & hoc propter duo, Primò, quia baptismus
Christi est sacramentum necessitatis, quia qui non ba-
ptizatus fuerit, & crediderit, condemnabitur. Mar. 16.
& qui non renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non
potest introire in regnum Dei. Ioa. 3. Baptismus autem
Ioannis non erat sacramentum necessitatis, vt infra di
cetur: ideo baptismus Christi omnibus competebat,
G baptismus autem Ioannis non. Secundò, quia baptis-
mus Christi conferebat ad salutem, quia per eum con
fertur gratia, & efficitur homo aptus ad regnum Dei.
Io. 3. Et quia regnum Dei est necessarium tã paruulis,
quàm magnis: omnes baptizãdi erant baptismo Chri-
sti. Baptismus autem Ioannis non confert ad vitam æ-
ternam, cùm non conferat gratiam: ideo non oporte-
bat omnes illo baptizari. Ad secundum dicendum, ꝙ
licèt paruuli circunciderentur, non oportebat baptiza-
ri paruulos baptismo Ioannis, Quia circuncisio duo fa
ciebat. s. tollebat peccatum originale conferendo gra-
tiam, & ostendebat hominem esse de populo Dei: vt
supra dictum est. Et propter ista duo erat paruulis ne-
cessaria circuncisio. Baptismus autem Ioannis solùm
significabat; ideo non erat eadem ratio, quæ de circun
cisione, vt paruulis deberet conferri. Ad tertium dicen
H dum, quòd ad Christum ordinantur omnes tam par-
uuli, quàm magni: non tamen oportuit, ꝙ omnes ba-
ptizarẽtur baptismo Ioannis, quia iste baptismus ordi-
nabat ad Christũ tãquam signum quoddã Christi, &
baptismi sui: ideo non poterat prodesse nisi illis, q pos-
sent intelligere, sicut prędicatio fidei confert ad hoc, ꝙ
homo credat, & per hoc saluetur, & tamen non debet
fieri paruulis, quia illi nihil intelligunt.

An baptismo Ioannis Gentiles baptizarentur. Quæst. XLVII.

QVAERITVR, an baptismo Ioannis bapti-
zarentur Gentiles. Dicunt quidam ꝙ sic, quia
I baptismus Ioannis ordinabat ad Christũ: Gen-
tiles autem ad Christum ordinandi erãt si-
cut Iudæi: ergo baptizandi erant hoc baptismo. Et nõ
obstat eis, qđ obstabat pueris, quia adulti inter Gẽtiles
possent intelligere, quòd baptismus Ioan. ordinabat
ad Christum. Item baptismus Ioan. fuit datus Iudęis, vt
per illum assuefierẽt ad baptismum Christi, & tñ tam
Gentiles, q̃ Iudęi baptizandi erant baptismo Christi: er
go omnibus eis erat vtile assuefieri per baptismũ Ioã.
ad baptismum Christi. Item licèt Gentiles nõ cogerẽ-
tur ad circuncisionem, tñ recipiebãt illam, q volebãt,
& laudabantur: sicut Ruth laudatur, quia ꝯuersa est ad
ritũ iudaicum Ruth. 1, Magis tñ baptismus Ioan. erat
ꝓpinquus baptismo Christi, q̃ circũcisio: cũ immedia-
tè disponeret ad illum. Ergo licèt nõ cogerent Gẽtiles
ad baptismum Ioan. laudarentur si susciperent, & sic
K cõpeteret eis, Dicendum ꝙ baptismo Ioannis non ba-
ptizabantur Gentiles, sed soli Iudæi, Nã scriptura de so
lis Iudæis facit mentionem, cùm dicitur in lr̃a. s. Tunc
exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis
regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Ior-
dane. Et sic omnes isti, qui nominantur erant de terra
Iudæorum. Secundò patet, quia etiam multi Iudæorũ,
& præcipui inter eos, scilicet, summi sacerdotes, &
Pharisæi non susceperunt baptismum Ioan. infra 21.
Nam dicitur, ꝙ Christo quærente ab eis de baptismo
Ioan. an esset de cęlo, vel ab hoĩbus: non ausi sunt dice-
re, ꝙ erat de cęlo, ne Christ⁹ eis diceret: quare ergo nõ

susce-

suscepistis illum? Et sic non susceperant. A fortiori ergo Gentiles non susciperent baptisimum Ioãnis, cùm Ioannes qui istum baptismum introduxerat esset Iudęus. Tertiò patet, quia Gentiles nõ curabant de ritu Iudæorum: sed spernebant eum, sicut patet de Iuuenali Poeta qui Iudæos increpat, quia obseruabant sabbathum: asserens eos perdere septimam partem uitæ. Etiam dicebat ꝙ isti non colebant aliquem Deũ nisi nubila cœli. Et multa alia dicit contra eos. Et ita erat ferè de omnibus Gentilibus præter paucos, qui vertebantur ad ritum iudaicum. Et tamen Gentiles crederent istum baptismum Ioannis pertinere ad ritum iudaicum, cùm introductor, & prædicator eius esset Iudæus: ideo non susciperent eum nisi illi Gentiles, qui ex toto conuerterẽtur ad ritum iudaicum. Et isti iam non uocarentur Gentiles, sed aduenæ, vel peregrini, vel proselyti Iudæorum. Gentiles ergo, s. manentes in Gentilitate eum non susciperent. Quartò patet, quia Ioannes solùm prædicabat istum baptismum Iudæis. Soli ergo Iudæi reciperent illum. Patet hoc, quia prædicabat in deserto Iudęæ, & iuxta Iordanẽ, & hoc est in terra Iudæorũ, & per hoc, ꝙ prædicabat in sola terra Iudæorum, dicebatur solis Iudæis prædicare. Sic patet de Christo. Nam uolẽs, ꝙ discipuli sui solis Iudæis prædicarent dixit. In uiam Gentilium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. inf. 10. Et sic per hoc, ꝙ solùm prædicarent in terra Iudæorum: dicebantur solis Iudæis prædicare. A fortiori patet de Ioanne, qui non discurrebat per loca, sed manebat apud Iordanem, & baptizabat uenientes ad se. Non ergo irent ad eum Gentiles, vt baptizarẽtur. Quintò patet, quia baptismus Ioannis erat ad ostendendum Iesum esse Messiam toti Israel Ioan. 1. Gentilibus tamen non fieret conuenienter ista manifestatio, cùm ipsi non solum nescirent quis esset Messias, sed etiam an aliquis Messias futurus esset: cùm istud penderet ex promissione legis, & Prophetarum, quibus Gentiles non credebant: ideo frustra erat eis iste baptismus: solis ergo Iudæis competebat, qui per legem, & Prophetas edocti erant de Messia, quòd futurus esset, & quia nesciebant quis ille esset, per baptisimum Ioannis poterat eis ostendi, sicut factum est. Sextò, quia non erat necesse nunc Gentilibus Christum ostendi. Nam etiam Christo prædicante nõ fuit necesse ipsum cognosci à Gentilibus: cum potius ipse uetuit discipulis suis prędicare Gentilibus se uiuente, scilicet. In uiam Gentium ne abieritis. infra 10. Post resurrectionem autem iussit discipulis, quòd prædicarent Gentilibus, scilicet, per totum mundum. infra 18. & Mar. 16. A fortiori antequam inciperet prædicare, non oportebat, quòd Gentilibus ostenderetur. Et sic non fuit illis conueniens baptismus Ioannis, vt per eum Christum agnoscerẽt. Sed dicetur. Ad quid ergo Iudæis debuit Christus ostendi, antequam prædicaret, & faceret miracula? Dicendum, quòd hic sunt duo dubia, unum est ad quid Christus fuit ostensus Iudęis per Ioannem, antequam prædicaret, & an hoc fuit conueniens. Aliud est, dato quòd fuerit conueniens Iudæis illum ostendi: quare Iudæis, & non Gentilibus. De primo patet, quia declaratum fuit supra in 22. quæstio. scilicet, quòd etiam si Christus facturus esset miracula, quæ probarent eum esse Deum, & Messiam: tamen fuit sibi necessarium, vel ualde utile testimonium Ioannis. De secundo dicendum, quòd Iudæis potius, quã Gentilibus debuit Christus ostendi antequam prædicaret. Primò, quia solis Iudæis prędicaturus erat: Gentilibus autem nunquam prædicauit, nec ad utilitatem eorum miracula facere uolebat, nisi cum magna importunitate petentium. Sicut patet de importuna Chananæa petente

A pro filia, cui Christus dixit: Non est bonũ sumere panem filiorum, & dare canibus ad manducandum. infra 15. Iterum etiam cũ Christus suscitare debuit seruum cuiusdam Centurionis Gentilis, oportuit quòd seniores Iudæorum hoc instanter peterent, dicentes, dignus est, vt hoc illi præstes. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Luc. 7. Solis ergo Iudæis necesse erat Christum ostendi. Secundò, quia Christus solis Iudæis promissus est: Gentiles autem nesciebãt, an aliquis Messias futurus esset: ideo non oportebat propriè Gentilibus ostendi Messias. Quia ad hoc quòd concederent de aliquo, quòd erat Messias, necesse erat, quòd pręsupponerent uerum esse, quod in lege, & in prophetis dicebatur, scilicet, Messiam esse uenturum. Gentiles tamen non credebant
B hoc. Ideo non poterat ullo modo ostendi eis aliquis esse Messias, saltem directè. Nam prius oportebat, ꝙ constaret eis de ueritate legis, & etiam de necessitate veritatis in ostendente. Non ergo debuit eis ostendi. Tertiò, quia Christus de solis Iudæis natus est, & inter eos conuersatus est, & ad Gentiles non pertinuit dum uixit, ideo Iudæis ostendi debuit. Ista etiam fuit causa quare lex Moysi, quæ disponebat ad Christũ data fuit solis Iudæis, scilicet, quia de eis Christus nasciturus erat, & oportebat eos spiritualius disponi ad ipsum. De quo supra dictum est in quadam quæst. Iudæis ergo, & non Gentilibus debuit Christus ostendi, & sic Iudæi soli debuerunt baptizari baptismo Ioannis. Se-
C ptimò quantum ad principale dicendum, quòd licèt Gentilibus Christus ostendendus esset, non poterat ostendi per baptismum Ioannis, quia Gentiles nõ crederent sine miraculo. Nihil autem aliud erat, quod rationabiliter eos mouere posset. Ioannes tamen miraculum nullum fecit. Ioan. 10. ideo Gentiles non crederent ei ostendenti Messiam populo, quem baptizabat. Solis ergo Iudæis baptismus Ioannis dari debuit: Gentilibus autem non proficiebat. Nec est uerisimile, quòd aliqui eorum susceperint illum. Sed dicetur, quid si aliqui Gentiles uellent suscipere baptismum Ioannis, an prohiberet eos Ioannes. Dicendum, quòd de baptismo Ioãnis erat sicut de baptismo nostro est. Nam baptismus noster est sacramentum fidei, idest,
D in quo fides inchoatur: ideo si aliquis adultus uellet suscipere baptismum nostrum, necesse erat quòd crederet legem Euangelicam. Si autem diceret, ꝙ uolebat baptizari sicut nos, & tamen nollet credere, ecclesia non baptizaret eum, quia esset hoc quasi includere contradictionem, s. dare sacramentum fidei nolenti fidem suscipere. Et esset irridere fidẽ, & baptismũ. Ita de baptismo Ioãnis. Nam in eo erat quædam professio Messię futuri, cùm in forma baptismi diceretur, baptizo te in nomine venturi: ideo Ioannes non baptizaret aliquem, nisi ille faceret istam professionem de Messia, scilicet, credendo, ꝙ aliquis Messias promissus esset in lege, & prophetis, & quòd in nomine eius, & per ipsum intendebat consequi salutem: sicut Iudæi
E putabant, & sperabant, scilicet, se saluandos per Messiam, & illum esse totum bonum ipsorum. Et rursus, quòd crederet illum esse Messiam, quem Ioannes eis ostenderet, & ex tunc crederẽt in ipsum, idest, se consecuturos salutem per ipsum, quia hoc est in nomine eius baptizari: sicut dicit Apostolus Actu. 19. quòd baptizati baptismo Ioannis, credebant in Messiam, cùm ait: Ioannes baptizauit baptismo pęnitentiæ populum dicẽs, in eũ, qui uenturus esset post ipsum, vt crederẽt, hoc est in Iesum. Si aũt Gentiles facerẽt istã professionẽ, iam efficiebantur Iudæi ex maxima parte, quia credebãt legi, & prophetis sicut Iudæi, & sperabant illud bonũ qđ Iudæi. s. Messiã. Istud aũt non erat uerisimile facere aliquẽ Gentilẽ nisi prius ex toto cõuerterẽt ad

ritum iudaicum, & sic Gentiles non baptizarentur à Ioanne, quia tales conuersi post conuersionem nō vocantur Gentiles. Sed adhuc dicendum, quòd dato ꝙ aliquis Gentilis vellet facere totam istam professionē credendo: si tamen circuncideretur, & ex toto se faceret Iudæum, Ioannes non baptizaret ipsum: quia Iudei tumultuarentur contra Ioannem si aliquem non circūcisum, nec ex toto Iudæum baptizaret. Rō est, quia baptismus Ioānis a Iudæis reputabatur quasi quædam cæremonia veteris testamenti, cùm institueretur per prophetam veteris testamenti, manente tamē adhuc lege illa: ideo non admitterent ad illam ceremoniam, nec ad aliquam aliam hominem nōdum circūcisum. Sic dicitur Exo. 12. ꝙ si quis de Gentilibus vellet manducare Phase .i. agnum paschalem, circuncideretur, & tunc comederet de eo. Ita ergo de baptismo Ioannis crederent esse faciendum, ꝙ soli Iudæi baptizarentur: maximè autem, quia baptismus Ioannis ordinabat ad Messiam, & sub hac ratione eum Iudæi suscipiebant. Et tamen Iudei putabant Messiam ad se solos pertinere, & non ad gentiles: ideo baptismum Ioannis Gentilibus non communicarent. Et si Ioannes Gentiles baptizare vellet, tumultuarentur contra eum Iudæi. Hoc patet à fortiori. Nam Christus post resurrectionē suā iussit Euangelium predicari omni creaturæ, & docere oēs gētes, & baptizari illas. infra 18. & Mar. 16. & tamē Iudæi conuersi ad Christum quando viderunt, quòd Petrus baptizauit quosdam de Gentilibus tumultuabantur contra ipsum, cur illos baptizasset; quasi non admittendi essent illi ad legem Christi: sed quòd ad ipsos solos pertineret Messias. Actu. 10. & 11. & tamen iam Christus mandauerat Euangelium prædicari Gētilibus, & baptizari illos, & spiritus sanctus venerat super Gentiles antequam Petrus eos baptizaret ita, vt Petrus diceret, Nunquid aquam prohibere quis potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum susceperunt sicut, & nos? Actu. 10. Et his omnibus existentibus adhuc Iudæi conuersi ad Christum tumultuabantur contra Petrum, quòd iuisset ad prædicandum Gentilibus, & baptizasset eos. Ergo à fortiori tumultuarentur Iudæi contra Ioannem si baptizaret Gentiles; cùm nondum apparuisset aliquid ostendens Gentiles debere communicare cum Iudæis in hoc baptismo. Et tamen non tumultuati sunt contra eum: ergo Ioannes nullum Gentilem baptizauit. Et sic apparet quòd Gentles non baptizati sunt baptismo Ioannis, nec poterat Messias eis ostendi per istum baptismum: cùm Ioannes miraculum nullum faceret, & Gentiles non crederent sine miraculo. Nec erat necesse nunc Messiam ostendi Gentilibus antequā prædicaret, & postea per miracula sua, & discipulorum suorum toti mundo innotesceret, sicut factum est. Iudæis autem poterat conuenienter ostendi Messias per baptismum Ioannis, quia ipsi credebant Ioanni sine miraculo: propter excellentem vitæ sanctitatem, & propter magna, quæ præcesserant in eius natiuitate, de quibus supra dictum est. Sed dicetur, quomodo dictum est, quòd Messias non erat ostendendus Gentilibus ante prædicationem suam: nam mox, vt natus est, Gentilibus ostensus est, scilicet, tribus regibus, qui eum adorauerunt. precedenti. c. Dicendum, quòd illa fuit quædam ostensio in generali de natiuitate Messiæ, & fuit facta per modum, qui competebat Gentilibus, scilicet, per stellam, quæ deduxit eos vsque ad locum vbi erat puer. Et istud erat miraculū, quod omnem hominem conuinceret. Nunc autem Messias à Ioanne ostendebatur sine aliquo miraculo, sed solū, vt crederetur testimonio Ioannis, ideo ista ostensio Messiæ non competebat Gentilibus, sed solùm quam Christus fecit ante per stellam, & illa, quam fe-

F cit postea per multitudinem miraculorum inauditorum à sæculis. Et tunc adhuc non probabat directè se esse Messiam, sed probabat se esse Deum. Et quia Deus mentiri non potest, si ipse diceret se esse Messiā promissum in lege Iudæorum, & prophetis, Gentiles crederent ei, & tamen directè & primò non probat se esse Messiam, sed Deum. Et istud est quod supra dicebamus, quòd Gentilibus non poterat probari aliquem esse Messiam nisi prius probaretur aliud maius, scilicet, esse Deum, quod est maius, quàm esse Messiam: vel fieret operatio miraculi ostendens deitatem operantem in illo, qui testimoniū perhiberet de Messia. Ad primum argumentum dicendum, ꝙ Gentiles ordinandi erant ad Christum sicut Iudæi: & tamē non

G poterant ordinari ad illum per baptismum Ioannis, q̃a oportebat tunc credere Ioanni sine miraculis, & legi, & prophetis: hoc autem Gentiles non facerent. Ad secundum dicendum, quòd Gentiles volentes circuncidi, laudabantur: quia per hoc transibant in ritum iudaicum, & cultum Dei. Et tamen si aliquis Gentilis vellet comedere Phase, & nollet circuncidi, non laudaretur, immo non permitteretur. Exo. 12. Et si Gentilis vellet intrare ex deuotione in templum Domini ad orandum, non permitteretur, sed increparetur. Vnde Deus increpat Iudæos, quia permittebant quibusdam Gentilibus intrare in templum. Ezech. 44. Etiam si vellet Gentilis offerre Domino animalia in sacrificium, vel alia munera, quæ deberent poni super altare,

H non recipiebantur. Leuitic. 22. Et sic non admittebantur Gentiles ad aliquam cæremoniam ritus iudaici, nisi prius circunciderentur. Iudæi tamen putabant baptismum Ioānis pertinere ad ritum iudaicum, quia introductus fuerat à propheta Iudæo, & maximè, ꝙ ordinabat ad Messiam, quem ad se solos pertinere putabant, vt dictum est: ideo non permitterent, quòd aliquis Gentilis baptizaretur à Ioanne, nisi prius circunciderentur. Ad tertium dicendum, quòd Gentilibus non fuit conueniens assuefieri ad baptismum Christi per baptismum Ioannis, sed solis Iudæis. Sic enim fuit de lege Moysi, quæ solum fuit disponens homines ad Christum, sicut dixit Apostolus ad Gala. 3. scilicet, quòd lex Pedagogus noster fuit in Christo,

I idest, lex Moysi fuit sicut Pedagogus deducens nos ad Christum, scilicet, deduxit nos ad Christum disponendo ad eum: sicut pedagogus per instructionem deducit puerum ad esse bonum puerum. Lex tamen non data est omnibus hominibus, sed solis Iudæis: ita ergo baptismus Ioannis assuefaciens homines ad baptismum Christi solis Iudæis dari debuit. Aliter potest dici, quòd baptismus Ioannis non poterat Gentilibus proficere, vt per eum assuefierēt ad baptismum Christi: quia ad hoc oportebat præsupponi fidem, scilicet, quòd crederetur Messiam promissum esse in lege, & prophetis: & quòd crederetur per ipsum salutem esse futuram, ut supra dictum est. Ista autem non crederent Gentiles sine miraculo. Ioannes autem miracu-

K lum nullum faciebat: ergo non conueniebat Gentilibus bapiismus Ioannis.

An baptizato Christo cessauit illico baptismus Ioannis. Quæst. XLVIII.

QVAERITVR, an baptizato Christo cessauit illico baptismus Ioannis, vel quanto tēpore baptizato Christo durauit. Aliqui dicunt, ꝙ Christo baptizato cessauit immediatè, quia Ioannes dixit: Ego nesciebā eum, sed ut manifestetur in Israel: propterea ego veni in aqua baptizans. Ioan. 1. Et tamen baptizato Christo satis fuit ipse ostensus Iudæis: tunc per Ioannis

Ioannis testimonium, quàm per spiritum sanctum descendentem super eum: quàm per uocem patris, quę audita est, scilicet, hic est filius meus. infra in litera, & Luc. 3. Ergo non oportuit, quòd beatus Ioãnes postea maneret ad magis ostendendum Christum. Item dicit Augustinus super Ioannẽ: baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis fluxus, idest, baptismus Ioannis. Ergo Christo baptizato non debuit Ioannes aliquem baptizare. Item baptismus Ioannis erat præparatorius ad baptismum Christi: sed baptismus Christi incepit mox, vt Christus baptizatus est: quia tunc tactu suæ mundissimæ carnis uim regeneratiuam aquis tribuit, vt ait Beda: ergo Christo baptizato non debuit continuari ultra baptismus Ioannis. Dicendum quòd baptismus Ioannis mansit etiam post Christum baptizatum. Nam Ioannes in baptismo cognouit Christum, quia uidit spiritum sanctum super eum descendentẽ. Ioan. 1. & tamen postea baptizauit, & quamdiu uixit semper habuit officium baptizandi. Quod patet, quia postea baptizantibus discipulis Christi Iudæos, adhuc Ioannes baptizabat in Aenon, quæ est iuxta Salim. Ioan. 3. Et tunc discipuli Ioannis dixerunt sibi, quòd de cælo fuerat sibi data potestas ad hoc. Et sic ambo concurrebant in baptizando. Et tamen Christus non baptizauit, nec etiam habuit discipulos quousque baptizatus est a Ioanne, quia tunc cognitus est a Iudęis: & inceperunt eum aliqui sequi. Ioan. 1. Et tunc discipulos aliquos habere cæpit. Ergo Ioannes adhuc post baptizatum Christum omnes ad se uenientes baptizabat. Patet etiam hoc, quia ex isto concursu in baptizando secuta fuit illa murmuratio Pharisæorum dicẽtium, quòd plures Iesus baptizaret: quàm Ioannes, & plures discipulos faceret. Ioan. 7. Baptizauit autem Ioannes semper Iudęos usque ad mortem, scilicet, vsquequo missus est in carcerẽ, in quo occisus est. Hoc colligitur Ioan. 3. scilicet. Erat autem Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic: & ueniebant, & baptizabantur. Et sequitur: Nondum missus fuerat in carcerem Ioannes, q. d. Ioannes semper baptizauit vsquequo missus est in carcerem: Et quia nondum missus fuerat in carcerem, quando erat in Aenon adhuc baptizabat. Si autem non intelligatur sic, erit omnino superflua illa clausula, scilicet, nondum missus fuerat in carcerem Ioannes. Nam ibi ponitur ut redditiua causæ dictorum præcedentium. Et non fuit conueniens, quòd baptizato Christo Ioãnes illico cessaret a baptizãdo. Primò, quia si cessaret, putaretur, quòd fecisset propter iram, vel inuidiam, vt ait Chrysost. Nam non appareret aliqua causa quare cessaret. Ideo suspicarentur multi, quòd propter irã uel aliquod motiuum inhonestum cessasset. Secundò quia discipulos suos, & pharisæos posuisset tunc in maiori zelo, & inuidia, quàm aliàs habituri essent. De discipulis Ioannis patet Ioan. 3. Nam dixerũt ei: Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, baptizat, & ecce omnes ueniunt ad eum. Et sic erat hic quidam zelus, cùm discipuli Ioannis dicerent, quòd omnes ueniebant ad baptismum Iesu, & sic plures ueniebant ad ipsum, quàm Ioannẽ. Et uoluit Ioannes euitare istam inuidiam, dicẽs, quòd a Deo istud esset, cùm ait: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cælo. Et postea dixit illum oportet crescere, me autem minui, scilicet, in fama, & honore. q. d. Non inuideatis pro me: quia necesse est, quòd sic fiat, scilicet, quòd ille crescat in honore & ego minuar. De inuidia, & murmuratione pharisæorum patet Ioan. 4. Nam dicebant, quòd Iesus plures baptizaret, quàm Ioannes, & plures discipulos faceret. Huic inuidiæ occasionẽ Christus tollere voluit recedens de Iudæa, & eundo in Galilęam: vt non ma-

A neret ipse, & Ioannes in eadem terra: vt etiam iuxta positionem eorum non uideretur maioritas unius, & minoritas alterius, sicut fit in magno, & paruo & in omnibus contrariis. 2. Elenc. Si autem Ioãnes mox, vt baptizauit Christũ baptizare cessasset, & inciperet Christus baptizare, & ad eum omnes venirent: magis supprimeretur honor Ioannis, quia subito esse cessasset ex præsentia Iesu. Et sic magis inuiderent discipuli Ioannis & pharisęi. Nec autem, cùm Ioannes semper baptizauit usque ad mortem, mansit semper sibi honor officii sui, licèt minueretur per accidens ex præsentia Christi, & non periret subito officium suum, & honor. Erat namq; magnus honor Ioanni, quòd præsente Messia, & iam baptizante, ipse dignus haberetur
B baptizare aliquos. Quod nõ esset, si illico, ut Christus baptizatus esset cessaret Ioannes baptizare. Et sic tam propter inuidiam tollendam, quàm propter Ioannis honorem non debuit cessare Ioannes baptizare, mox vt Christum baptizauit. Sed dicetur, quòd cùm Ioannes dicat se uenisse ad baptizandum, ut manifestaretur Iesus in Israel. Ioan. 1. & diceret se non esse dignũ soluere corrigiam calciamentorum eius. infra in litera. & Mar. 1. & Luc. 3. non inuiderent aliqui Christo, quòd ipso baptizato Ioannes cessaret baptizare, & Iesus solus baptizaret: ideo poterat cessare Ioannes. Dicendum, quòd non tolleretur per hoc inuidia, quia Ioannes ostenderat Iesum toti populo esse Messiam. Et dixerat de eo multas laudes, & istud sciebant tam
C discipuli Ioannis, quàm pharisæi: cùm quidam de discipulis Ioannis secuti fuissent Iesum. Ioan. 1. Et omnibus his stantibus adhuc discipuli Ioannis inuidebant Christo. Nam ipsimet dixerunt: Rabbi illę, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, baptizat. Ioan. 3. Et sic ipsi sciebant qualia testimonia Ioannes de eo perhibuerat: & tamen adhuc inuidebant ei: quia per eum honor, & fama Ioannis aliqualiter decrescebant. A fortiori ergo inuiderent si totaliter honor Ioannis, & fama cessaret cessante officio eius. Hoc autem erat, quia isti erant carnales, idest, habebant specialiter affectiones ad homines: non attendentes principaliter cultum Dei, vel quid Deus vellet. Sic enim erant illi Corinthii, quibus prædicabat
D Paulus. Et quidam illorum dicebant, ego sum Pauli: alii ego sum Cephæ, alii ego sum Apollo, alii ego sũ Christi. 1. Corinth. 1. Nam specialiter isti afficiebantur ad illos a quibus baptizati fuerunt, & illis totum honorem impendere uolebant: tanquam ab ipsis esset lex, & non potius omnes essent ministri Christi, a quo lex & salus prouenisset. Vnde quilibet honorabat suum doctorem, & de aliis prædicatoribus fidei non curabat. Paulus autem increpat eos, uocans ipsos carnales, & ambulantes secundùm hominem, & paruulos in spirituali processu 1. Corinth. 2. Et quia tales æmulationes solent euenire hominibus imperfectis in exordio introducendarum religionum, Deus uolens amputare magnam partem huius inuidiæ voluit, quòd
E Ioãnes semper baptizaret usq; ad mortem, licèt Christus esset iam baptizatus. Tertiò quia istud proficiebat ad Christum, quia cùm Ioannes baptizaret in nomine uenturi, scilicet, Christi, auditores suos, & a se baptizatos mittebat ad Iesum. Sic patet de discipulis quos misit ad eum quęsituros: tu es, qui uenturus es, an aliũ expectamus? infra 11. Ideo utile erat Ioannem baptizare. Quartò quia licèt Christus toti populo esset ostensus per Ioannem, magis ostendebatur cùm quotidie uenientibus Iudæis ad suum baptismum, annunciaret de Christo. Quintò quia baptismus Ioannis erat baptismus penitentiæ, proderat autem ualde, quòd Ioannes semper baptizaret, ut quotidie ostenderet populo de Iesu, quòd esset Messias. Sextò quia, ut dicit

Beda, viuente Ioanne adhuc manebant uerba ueteris legis: nec debet præcursor cessare, quousque ueritas manifestetur.

Cùm tamen quæritur an baptismus Ioannis cessauit Christo baptizato. Dicendum quòd quantum ad suum principalem effectum cessauit. Nam præcipuũ quod per baptismum Ioannis intendebatur erat ostẽdere Iesum toti populo esse Messiam. Et hoc factum est, cùm Christus baptizatus fuit. Non tamen cessauit realiter baptismus Ioannis, vsque ad mortem eius: qa multos alios effectus habebat quantum ad quos utile fuit illum manere, ut dictum est. Ad primum argumentum dicendum vno modo, quòd baptismus Ioannis fuit ad ostendendum Christum populo: & tamen non fuerat plenissime ostensus, quãdo baptizatus est, cùm quotidie nouiter ueniebant Iudæi ad Ioannem ut baptizarentur: & illis annunciabat de Iesu, quòd esset Messias. Aliter potest dici, quòd licèt Christo baptizato ostensum fuisset plenissimè toti populo, quòd ipse erat Messias, tamen habebat iste baptismus multos alios effectus, qui Christo baptizato adhuc manebant, ut supra dictum est: Ideo Christo baptizato non debuit cessare. Ad secundum cùm dicit Augustinus, baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis fluxus, idest baptismus; potest intelligi, quòd cessauit quantum ad principalem effectum baptizato Christo; & tamẽ omnino non cessauit: quia manebant adhuc alii effectus eius, propter quos utile erat ipsum manere. Aliter potest dici, quòd cessauit baptismus Ioannis baptizato Christo: non tamen mox, ut Christus baptizatus est, sed quando Ioannes missus fuit in carcerem: quia postea nunquam baptizauit. Vnde Chrysostomus super Ioannem dicit Aestimo permissam esse propter hoc a Deo mortem Ioannis, & eo sublato de medio Christum maximè prædicare cœpisse, vt totius multitudinis affectio ad Christum transiret: & non ultra sententiis diuersis de utroque scinderentur, idest, ut non haberent quidam opinionem de Ioanne, & alii de Christo: & ut non inuiderent quidam pro Ioanne, & alii pro Christo, sicut discipuli Ioannis, & pharisæi inuidebant Christo pro Ioan. 3. & 4. vt supra dictum est. Ad tertium dicendum, quòd baptismus Ioannis præparatorius erat ad baptismum Christi: & tamen non oportebat quòd Christo baptizato cessaret baptismus Ioannis, quia iste baptismus non disponebat ad hoc solùm quòd Christus baptizaretur: sed etiam ut alii baptizarentur baptismo Christi. Et ista præparatio non erat completa per hoc quòd Christus baptizatus est: sed per hoc, quòd multi alii baptizarentur.

An baptizati per Ioannem iterum Christi baptismo baptizarentur. Quęst. XLIX.

QVAERITVR, cùm Ioannes multos baptizauit, an baptizati ab eo postea baptizarentur baptismo Christi. Quidam dicunt, quòd baptizati a Ioanne nunquàm postea baptizabantur, quia Ioannes non fuit minor Apostolis, & discipulis Christi dicente Christo: Inter natos mulierum, &c. infra 14. Et tamen baptizati ab Apostolis, vel discipulis etiam si non reciperẽt spiritum sanctum, nõ baptizabantur postea, sed solùm imponebantur eis manus ab Apostolis: vt acciperent spiritum sanctum, quem non acceperant in baptismo Ioãnis. Item Apostoli fuerunt baptizati baptismo Ioannis, quia quidã eorum fuerunt discipuli Ioannis. Ioan. 1. scilicet, duo de discipulis Ioannis secuti sunt ibi Iesum, & vnus eorum fuit Andreas, qui postea fuit Apostolus Christi. Apostoli autem non fuerunt baptizati baptismo Christi, quia hoc non legitur: & tamen ipsi baptizabant Iudæos baptismo Christi. Ioan. 4. Ergo baptizati baptismo Ioannis non erant baptizandi baptismo Christi: & tamen ipse baptizabat. Maior autem est, qui baptizat, quàm qui baptizatur: Si ergo ad hoc, quòd quis habeat potestatem baptizandi baptismo Ioannis non requiritur, quòd sit baptizatus baptismo Christi: a fortiori non erit necesse, quòd baptizati baptismo Ioannis baptizentur baptismo Christi. Item Paulus interrogauit quosdam Actu. 19. an spiritum sanctum accepissent credentes. Et illi dixerunt: sed nec si spiritus sãctus sit, audiuimus. Et ille ait, In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate. Et sequitur ibi, quòd Paulus fecit eos baptizari in nomine Iesu. Et sic isti, quia non sciebant an esset spiritus sanctus, baptizati sunt iterum. Si autem credidissent spiritum sanctum esse, non oportuisset eos iterum baptizari. Istam causam uidetur tradere Hieronymus super Ioelem: & in Epistola de uiro unius uxoris, cùm ait, ꝙ causa quare quidam baptizati a Ioanne iterum sunt baptizati a Paulo baptismo Christi fuit, quia non habebat fidem trinitatis: nec si spiritus sanctus est, audierant. Multi tamen baptizati fuerunt baptismo Ioãnis, qui habebant fidem trinitatis: ideo isti non baptizarentur iterum baptismo Christi: idẽ uidetur tenere Ambrosius in lib. de spiritu sancto. Item gloss. August. super Epistolam ad Rom. 10. super uerbum, scilicet, hoc est uerbum fidei, quod prædicamus, dicit. Vnde est ista virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat? nisi faciente uerbo: non quia dicitur, sed quia creditur. Ex quo patet, quòd uirtus baptismi dependet ex fide. Sed forma baptismi Ioãnis significauit Christi fidem, in qua nos baptizamur. Nam dixit Paulus, Act. 19. Ioannes baptizauit baptismo pænitentię populum dicens, in eũ, qui uenturus est post ipsum, ut crederẽt: hoc est in Iesum. Ergo cùm in baptismo Ioannis fides importaretur, non oportebat baptizatos a Ioanne rursus baptizari baptismo Christi.

Dicendum quòd fuit opinio multorum, & ista est opinio Magistri 4. sen. di. 2. cap. vltimo, quòd baptizati baptismo Ioannis si nesciebãt spiritum sanctũ esse, & spẽ ponebãt in baptismo Ioannis, i. ꝙ ꝑ illũ aliq̃d de eis conferretur, baptizandi erant iterum baptismo Christi. Illi autem, qui in baptismo Ioannis spem non ponebant, & spiritum sanctum esse credebant habentes fidem de tota trinitate, non erant rursus baptizandi baptismo Christi: sed solùm imponebantur eis manus, ut acciperent spiritum sanctum. Ista opinio licèt fuerit Magistri, communiter improbatur a doctorib. Nam contrarium tenet sanctus Thom. 4. sen. dist. 2. q. vlt. & 3. parte summę. q. 38. artic. 6. & dicit communiter teneri a doctoribus contra Magistrum. Primum autem quod Magister dicit, scilicet, quòd habentes spem in baptismo Ioann. & nescientes spiritum sanctum fuerint baptizati rursus baptismo Christi, uerũ est: secundum, scilicet, ꝙ baptizati a Ioanne, & habentes fidem de trinitate non fuerint iterum baptizati, est irrationabile. Primò, quia baptismus Ioannis non conferebat gratiam, sed solùm erat in aqua, sicut ipse dixit, Ego baptizo uos in aqua. infra in litera. Ioannes fides, & spes quam haberent baptizati de Christo, ut futuro, non poterant supplere defectum gratiæ, per quam anima gratificatur. Secundò quia per baptismũ Christi imprimitur homini character, secundùm quẽ baptizatus iam est Christianus: & etiam si uelit recedere a fide, iam non põt nõ esse Christianus. Baptismus autem Ioannis characterẽ nullum imprimebat: quia sicut nemo potest esse Christianus sine Christo; ita nemo potest accipere characterem Christianitatis per sacramentum, quod non est a Christo. Et tamen ba-

ptismus

ptiſmus Ioannis non fuit a Chriſto, ſed a Ioanne, nec fuit de ſacramentis nouæ legis propriè loquẽdo: ideo per eum non poterat aliquis effici Chriſtianus, & conſequenter ſemper erat neceſſarius baptiſmus Chriſti, per quem character Chriſtianitatis imprimeretur. Tertiò, quia ſpes, & fides, quam baptizati a Ioanne haberent de Chriſto, licèt poſſent in eis aliquid facere quantum ad rem ſacramenti, ſcilicet, gratiam promerendam: non poterant tamen facere aliquid ad ſacramentum: ita quòd iſta omnia ſupplerent locum baptiſmi Chriſti. Vnde quantumcunque aliquis baptizatus baptiſmo Ioannis ſpem ſuam ad Chriſtum referret: baptiſmum nouæ legis non conſequebatur. Cùm ergo baptiſmus Chriſti eſſet de neceſſitate ſalutis, neceſſe erat ꝙ baptizati a Ioanne baptizarentur rurſus baptiſmo Chriſti. Quartò qa iſtud eſt generale in omnibus ſacramentis, ꝙ quando omittitur aliquid quod eſt de ſubſtantia ſacramenti, nõ ſolùm oportet ſuppleri id, quod omiſſum eſt, ſed totum ſacramentum innouatur. Eſt autem de neceſſitate baptiſmi, ꝙ fiat non ſolùm in aqua, ſed etiam in ſpiritu ſancto, quia dicitur Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei: baptiſmus autem Ioannis erat ſolùm in aqua: ergo in baptizatis a Ioanne non ſolùm oportebat ſuppleri, quod deerat, ſcilicet, collationem ſpiritus ſancti, quæ fiebat per impoſitionem manus Apoſtolorum, ſed oportebat baptiſmo Chriſti rurſus baptizari. Item quia principale in quolibet ſacramento eſt forma eius, in qua ſi erretur ſacramentum non confertur, ſed oportet innouari: baptiſmus tamẽ Ioannis differebat ualde in forma a baptiſmo Chriſti, quia baptiſmus Ioannis erat in nomine uenturi, baptimus autem Chriſti erat in nomine totius trinitatis, uel in nomine Chriſti. Et ſic non conueniebat forma baptiſmi Ioannis baptiſmo Chriſti: ideo oportebat baptizatos a Ioanne rurſus baptizari baptiſmo Chriſti, tanquàm ſi prius baptizati eſſent baptiſmo Chriſti: & erratum eſſet in forma. Item dicit Auguſt. ꝙ baptizabat Ioannes, & non eſt baptizatum: & non fuit collatus baptiſmus: & tamen de neceſſitate ſalutis tempore legis Chriſti eſt, ꝙ homo ſit baptizatus, uel ſaltẽ habeat propoſitum baptizari: ergo baptizatos a Ioan. neceſſe erat rurſus baptizari baptiſmo Chr̄i. Itẽ dato ꝙ ſup baptizatos a Ioanne imponerent Apoſtoli manus, & reciperẽt p hoc ſpiritũ ſanctũ: tñ per nullũ iſtorũ recipiebant characterẽ. Non qdẽ per baptiſmũ Ioannis, quia ille nõ põt facere Chr̄ianũ, cũ non ſit a Chriſto, ſed a Ioanne. Non etiam per collationem ſpiritus ſancti impoſitis manibus Apoſtolorum: quia aut illa impoſitio manus pertinebat ad cõfirmationem, quod communiter tenetur: & tunc nõ poterat ibi conferri character baptiſmi: quia per unũ ſacramentum non confertur character alterius, cùm ſacramenta inter ſe ſint diſtincta. Si autem illa impoſitio manuum non pertineat ad confirmationem, ſed ſolùm ſit quędam ſuppletio collationis ſpiritus ſancti, qui non datus eſt in baptiſmo Ioannis, non poterit ibi conferri character. Quia dare ſpiritum ſanctum eſt dare gratiam. Character autem non eſt effectus gratiæ, uel ſpiritus ſancti, ſed ſacramenti. Et quia iſta collatio ſpiritus ſancti non eſt ſacramentum, non imprimitur ibi character. Et tamen character eſt neceſſarius, quia per illum eſt homo Chriſtianus: ergo baptizati baptiſmo Ioannis erant adhuc baptizandi baptiſmo Chriſti. Item ipſemet Ioannes uoluit innuere, quod baptizati baptiſmo ſuo baptizandi erant baptiſmo Chriſti. Nam dixit: ego baptizo uos in aqua, in præſenti: ipſe autem baptizabit uos in ſpiritu ſancto. Ergo illimet, qui baptizabantur a Ioanne in aqua, baptizandi poſtea erant baptiſmo Chr̄i. Sic innuit Chryſo. ſup Matth. ſ.

A Chriſtus iterum baptizauit eos, qui a Ionne fuerant baptizati: ſicut ſermo Ioannis demonſtrat, dicens: Ego baptizo vos in aqua: ille vos baptizabit in Spiritu. Nec videbatur iterum baptizare, ſed ſemel. Quod enim amplius erat baptiſmus Chriſti, quàm Ioannis, nouum dabatur, etiam ſi iteratum. Et iſta eſt opinio communior & verior, quæ conformatur ex verbis Auguſt. ſuper Ioannem Homilia. 5. ſcilicet. Qui baptizati ſunt baptiſmate Ioannis non eis ſuffecit, ſed baptizari baptiſmo Chriſti debuerunt. Ad primum dicendum, quòd ſicut dicit Aug. ſuper Io. Ioannes baptizans non dabat baptiſmum Chriſti, ſed ſuum. Baptiſmus autẽ, qui dabatur à Petro, & etiam qui dabatur à Iuda, Chriſti erat: ideo ſi quos baptizauit Iudas non fuerunt poſtea baptizati.
B Baptiſma enim tale eſt, qualis eſt ille, cuius poteſtate datur, & non qualis eſt ille, cuius miniſterio datur. Et quia Philippus, qui baptizauit Samaritanos erat diſcipulus Chriſti, conferebat baptiſmũ Chriſti: ideo baptizati ab eo non fuerunt iterum baptizati, ſed ſolùm per impoſitionem manus Apoſtolorũ collatus eſt eis ſpiritus ſanctus. Iſta autem collatio pertinebat ad cõfirmationem in qua dabatur ſpiritus ſanctus in robore. Et hoc nõ fiebat niſi per impoſitionẽ manus Apoſtolorum: Philippus autem non erat Apoſtolus, ſed Diaconus: ideo baptizauit Samaritanos, & non confirmauit: & ſic non impoſuit eis manus ad hoc, quòd acciperent ſpiritum ſanctum: ſed Apoſtoli impoſuerunt eis manus, & non baptizauerunt eos. Se-
C cus autem de baptizatis à Ioanne, quia illi non accipiebant perfectum baptiſmum, ſcilicet, baptiſmum Chriſti: ideo baptizandi erant. Et non ſufficiebat eis impoſitio manuum, quia illa non conferebat ſacramẽtum baptiſmi: nec etiam poterant ſuppleri omiſſa, qñ ſubſtantialia omittuntur: vt ſupra dictum eſt. Ad ſecũdum dicendum, quòd aliqui de Apoſtolis Chriſti baptizati ſunt baptiſmo Ioannis, vt dictum eſt: de omnibus tamen ipſis non conſtat, an hoc baptiſmo fuerint baptizati. De baptiſmo autem Chriſti dicendum, ꝙ omnes Apoſtoli fuerunt baptizati baptiſmo eius, quia cùm eſſet iſte baptiſmus neceſſarius ad ſalutem, certũ eſt, quòd nõ omitteretur in illis per quos omnia, quæ ad ſalutem noſtram pertinebant, prædicanda erãt: ma-
D ximè quia eſſet valde repræhenſibile ipſos prædicare nos debere ſuſcipere illum baptiſmum, quem conſtaret eos non recepiſſe. Et licèt non legatur in aliquo loco ſacræ ſcripturæ, tenẽdum eſt firmiter, quòd factum fuerit: cùm neceſse eſset fieri. Talia enim ſolet interdũ ſacra ſcriptura omittere, cùm nemo rationabiliter de eis dubitare poſſet, an facta fuerint. Augu. tamen dicit in Epiſtola ad Seleucianum. Intelligimus diſcipulos Chriſti fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis, ſicut nonnulli arbitrantur, ſiue, quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti. Nec enim miniſterio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos ſeruos, per quos cæteros baptizaret, qui non defuit humilitatis miniſterio, quãdo eis pedes lauaret. De hoc etiam dicitur in Glo. ſuper
E Ioan. 13. ſuper illud, ſcilicet, qui lotus eſt, ſcilicet. Credẽdum eſt, quòd Apoſtoli fuerunt baptizati baptiſmo Chriſti. Eſt autem verum, quòd Chriſtus poterat abſoluere eos ex priuilegio a lege baptiſmi ſanctificãdo eos ſine baptiſmo, cùm virtutem ſuam non alligaſſet ſacramentis. Quia tamen iſtud eſt quoddam exorbitans, non eſt ponendum, quia miracula, & priuilegia, & exorbitantia nunquam ſunt ponenda: niſi cùm nos ad hoc neceſſitas vrget. Hic autem nulla eſt, cũ poſſimus dicere eos eſſe baptizatos, licèt ſcriptum non ſit: Sicut dicimus Chriſtum quotidie aliquid comediſſe, & nunquam nudum inceſſiſſe, licèt ſcriptura de hoc nihil ponat. Quia circa talia non eſt neceſſe, quòd ſcriptura aliquid aſſerat: ſed ſolùm, quòd contrarium non

dicat

dicat. Ad tertium dicendum, quòd ſicut dicit Chriſo, ſuper Matth. per hoc quòd Chriſtus Ioanni dicenti, Ego à te debeo baptizari, reſpondit, ſine modo: oſtenditur, quòd poſtea Chriſtus baptizauerit Ioannem. Et hoc dicit in quibuſdam locis apocriphis manifeſtè ſcriptum eſſe, & ſic Ioãnes, qui alios baptizabat à Chriſto baptizatus erat. Sed etiam hoc non multum facit ad propoſitum. Quia dato, quòd Ioan. à Chriſto fuerit baptizatus, neceſſe eſt dici, quòd Chriſtus prius fuerit baptizatus à Ioan. quàm ipſe baptizaret Ioannẽ. Quia quando Chriſtus petiuit à Ioanne, quòd baptizaret eum, Ioãnes prohibebat illum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me. Reſpondens autem Ieſus: dixit ei. Sine modo: ſic enim decet nos implere oẽm iuſtitiam. Et dimiſit eum, id eſt, non impediuit eum, ſed baptizauit ipſum ſicut petebat. Et ſic Chriſtus prius baptizatus eſt à Ioanne, quàm Ioan. a Chriſto. Ioannes tamen baptizauerat multos alios, quando baptizauit Chriſtum, quia Luc. 3. dicitur quòd cùm baptizaretur omnis populus baptizatus eſt Ieſus. Et ſic Ioan. non baptizatus baptizabat. Sed iſtud non eſt inconueniens, quia maior eſt baptiſmus Chriſti, quàm Ioannis, & tamen baptiſmus Chriſti poteſt dari a quolibet infideli non baptizato, & valet, & confert ſicut ſi conferretur à fideli: dum tamen ſeruet formam, & intendat facere quod Eccleſia facit. A fortiori ergo baptiſmus Ioannis poterat conferri à non baptizato. Non ergo erat dubium, quomodo Ioannes non baptizatus poterat baptizare, ſed quomodo poterat baptiſmum inſtituere, quia iſtud erat alicuius poteſtatis, baptizare autem nullius poteſtatis eſt, quia cuilibet homini cõpetit. Et tamen Ioannes potuit baptiſmum introducere, quia ad hoc acceperat poteſtatem à Deo, qui miſerat eum ad baptizandum. Ioa. 1. & ipſemet dixit, quòd nemo poterat aliquid accipere, niſi datum eſſet ei de cęlo. Ioan. 3. Ad quartum dicendum, quòd illi, qui neſciebant Spiritum ſanctum eſſe: baptizati ſunt iterum à Paulo: & tamen non fuit cauſa huius baptiſmi innouati, quòd ſpiritum ſanctum non cognoſcerent, ſed quia non erant baptizati baptiſmo Chriſti, qui tamen erat de neceſſitate ſalutis. Et hoc innuitur ex verbis Hiero. ibidem ſuper Ioelem, cùm ait, qui dicit ſe credere, & non credit in ſpiritum ſanctum, nondum habet claros oculos. Inſufficientia autem fidei non poteſt eſſe cauſa, quare aliquis iterum baptizetur: ſed vt iterum inſtruatur in eo, in quo deficit. Et apparet in baptiſmo Chriſti. Quia ſi aliquis baptizetur apud hæreticos, qui non rectè credunt, & exprimant aliquos falſos articulos fidei, ad quos credendos eum inducant: ſed baptiſmum in forma Eccleſiæ conferat, iſte non rebaptizabitur, cùm venit ad Eccleſiam orthodoxorum, ſed ſolùm inſtruetur in eo, in quo prauè ſecundùm doctrinam hæreticorum credebat. Ita ergo in baptiſmo Ioan. nullo modo rebaptizandus eſſet aliquis, quia non bene crediſſet, ſed ſolùm, quia ſacramentũ non accepit, ſcilicet, baptiſmum Chriſti, qui erat neceſſarius. Idem patet de accedentibus fictè ad baptiſmũ: quia illi nihil credunt, nec intendunt ſuſcipere baptiſmum. Si tamen non coacti baptizentur, non ſunt poſtea rebaptizandi, quia ſacramentum ſuſceperunt, licèt fidem nullam habuerunt, & gratiam non receperunt. Iſti ergo qui in ſpiritum ſanctum nõ credebant, non rebaptizati ſunt adhuc, ſed quia omnes baptizati baptiſmo Ioannis, erant denuo baptizandi baptiſmo Chriſti. Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut dicit Augu. contra Fauſtum ſacramenta noſtra ſunt ſigna præſentis gratiæ. Sacramenta autem veteris legis fuerunt ſigna gratiæ futuræ. Ex hoc ergo quòd Io. baptizabat tamen in nomine venturi innuebatur, ꝙ non dabat baptiſmum Chriſti, qui eſt ſacramentum

F nouæ legis, ideo licèt forma baptiſmi Ioannis ſignaret fidem, ſignabat tamen, vt futuram rem: ſacramenta autem nouæ legis de pręſenti conferunt, & non expectatur effectus eorum in futurum. Non ergo ſufficiebat baptiſmus Ioannis, qui aliquid efficiendum ſignabat, & non efficiebat, ſed erat adhuc neceſſarius baptiſmus Chriſti, qui de præſenti efficeret, quod efficiendum erat.

An baptiſmus Ioannes habuit alium miniſtrum pręter Ioannem. Quæſt. L.

G QVAERITVR, an baptiſmus Ioannis habuit alium miniſtrum præter Ioannẽ, id eſt, an aliquis alius contulit aliquando iſtum baptiſmum præter Ioan. Dicendum, quòd ſolus Ioannes fuit miniſter eius. Ipſe enim illum inſtituit, & ipſe ſolus illum miniſtrauit. Hoc patet, quia ſi aliquis alius fuit miniſter huius baptiſmi, aut fuit ante Ioan. aut ſimul cum eo, aut poſt ipſum. Ante Ioan. nullus fuit, ſed ipſe illum primus inſtituit, ſicut fuit declaratum ſupra 38. q. De hoc & patet, quia aliàs non vocaretur iſte baptiſmus Ioannis, ſed nominaretur ab illo, qui primus eum introduxiſſet. Viuente Ioan. nemo etiam conferebat illum præter Ioannẽ. Nam diſcipuli Ioan. admirati ſunt, quòd Ieſus baptizaret uiuente Ioanne, & dixerunt ei: Rabbi, ille qui tecum erat trãs Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, baptizat. Si
H tamen alij viuente Ioanne baptizarent: non mirarentur diſcipuli Ioan. de Ieſu, quòd baptizaret. Phariſæi etiam dicebant, quòd Ieſus plures baptizaret, quàm Ioan. Io. 4. Si tamen aliquis alius tunc baptizaret, non conferrent ſolum Ieſum Ioanni in baptiſmo. Tunc autem non baptiaabat Ieſus, ſed diſcipuli eius. Ioan. 4. Et ipſi non baptizabant baptiſmo Ioannis, ſed baptiſmo Chriſti, quia non erant diſcipuli Ioannis, ſed Chriſti. Solus ergo Ioannes baptizabat tunc baptiſmo ſuo proprio. Mortuo autem Ioan. nemo baptizauit baptiſmo eius, ſed omnino ceſſauit. Et patet hoc. Primò, quia ad hoc, ꝙ aliquis baptizaret baptiſmo Io. oportebat, ꝙ acciperet poteſtatem ad hoc ſicut Ioannes accepit. Nam a Deo miſſus eſt ad baptizandum.
I Ioan. 1. Etiam quando Chriſtus cæpit baptizare, dixit Ioannes. Nemo poteſt aliquid accipere niſi fuerit ei datum de cælo, q.d. ꝙ Chriſtus baptizabat, eo quod data fuerat ſibi poteſtas ad hoc a Deo. Nemo tamen poſtea accepit a Deo ſpecialiter poteſtatem ad conferẽdum iſtum baptiſmum: quia nec opus erat. Ergo nullus mortuo Ioanne illum contulit. Secundo patet, ꝙ Ioannes nõ contulit alicui poteſtatem baptizandi baptiſmo ſuo, nec poterat conferre illam, quia ipſe acceperat a Deo ſpecialiter pro perſona ſua, & aliquantũ tempus, ideo non potuit alicui tradere eandem poteſtatem, vt eſſet ſucceſſor eius in officio. Aliqui dicũt, quòd multi baptizauerunt baptiſmo Ioãnis. Quia ſicut Chriſtus inſtituit baptiſmum ſuum, & nunc multi conferunt illum: ita licèt ſolus Ioannes baptiſmum
K illum inſtituerit, poterat multos relinquere conferentes illum. Dicendum ꝙ non eſt ſimile: quia Chriſtus habebat poteſtatem inſtituendi ſacramenta, & conſtituendi miniſtros, quibus relinqueret poteſtatem miniſtrandi in ſacramentis illis. Et ſic fecit, quia iuſſit apoſtolis prædicare, & baptizare, infra 28. & Mar. 16. Ac abſolutionem, & pęnitentialem tribuit poteſtatem, cùm ait: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata remiſſa erunt, & quorum retinueritis retenta erunt. Ioann. vigeſimo. Et illud. Quæcumque ligaueritis ſuper terram, & cæt. infra 14. Hoc autem Chriſtus potuit, quia Deus erat, & inquantum homo acceperat poteſtatem a Deo ad faciendũ hoc.
Ioan.

Ioan. 20. ſcilicet, ſicut miſit me pater, & ego mitto vos idem, in poteſtate, qua miſit me pater, ego mitto uos. Ioannes autem erat purus homo, & non poterat iſta facere: licèt Deus ſicut dedit ei poteſtatem ad inſtituẽdum baptiſmum, potuiſſet dare poteſtatem ad relinquendum miniſtros in eo, ſed noluit, quia uolebat, ꝙ officium Ioannis eſſet temporale durans ad modicũ tempus, quaſi ad horam ſolùm, ſicut Chriſtus dixit Ioann. 5. ſcilicet, Ioannes erat lucerna ardens, & lucẽs, vos autem noluiſtis ad horam exultare in luce eius. Tertiò, quia non decebat, quòd aliqui miniſtri manerent in baptiſmo Ioannis: quia baptiſmus Ioannis non fuit inſtitutus, ut ſemper maneret: ſed ſolùm ut diſponeret ad Chriſtum. Moriente autem Ioanne baptiſmus eius completè diſpoſuerat ad Chriſtum; quia iã Chriſtus toti populo per Ioannem fuerat oſtenſus. Etiam baptiſmus Chriſti, ad quem baptiſmus Ioannis ordinabat, iam omnibus conferebatur. Vnde nihil manebat, quod efficere poſſet baptiſmus Ioannis, ideo ceſſare debebat. Quartò quia baptiſmus Ioannis fuit ſicut lex Moyſi. Ipſa enim lex Moyſi non fuit data tãquam in ſe perfecta eſſet, & ſemper manſura: ſed ſolũ vt homines dirigeret aliqualiter ad bonum, quouſque veniret Chriſtus. Ad Gal 3. ſcilicet. Lex propter tranſgreſſiones poſita eſt: donec ueniret ſemen cui promiſerat, ideſt, donec ueniret Chriſtus, quòd erat ſemen repromiſſum, eo. cap. ita baptiſmus Ioannis ad Chr̃m ordinabat, quia Ioannes erat præcurſor Domini, & miſſus fuerat ad præcedendũeũ, vt pararet ſibi plebẽ perfectam: Luc. 1. Sicut ergo lex Moyſi ceſſauit omnino introducta lege Chriſti: ita ut iam nemini liceat obſeruare aliquid de lege Moyſi, ſicut dicitur ad Gal. 5. ſcilicet, ſi circuncidimini Chriſtus uobis nihil prodeſt: ita baptiſmus Ioannis iam non ſolùm non erit vtilis: immo ſiquis uellet eum conferre, aut recipere euacuaret baptiſmum Chriſti: & ita peccaret ſicut ſi circuncideretur: quia tam circunciſio, quàm Ioannis baptiſmus ad Chriſtum diſponebat: & ambo æqualiter præterierunt. Quintò, quia non debet aliquid manere, niſi quamdiu eſt utile, uel poteſt eſſe vtile: baptiſmus autem Ioannis nunc nec eſt utilis, nec poteſt eſſe vtile. Et ita fuit immediatè poſt mortem Ioannis, ideo illico ceſſare debuit. Patet hoc, quia cùm Ioannes mortuus eſt, baptiſmus Chriſti inſtitutus erat, & conferebatur omnibus, & per illum peccata tollebantur, & gratia conferebatur: ideo iam nihil erat quod facere poſſet baptiſmus Ioannis. Vnde erat omnino ſuperfluus: ſed ſuperfluum repugnat ordini: quia ſuperfluũ nulli loco coaptatur: nã ſi alicui loco coaptatur, ſuperfluũ non eſt: ſi uero nulli ordini; non patitur, ſed refugit: Quæ tamen a Deo ſunt, ordinata ſunt. Ad Roma. 13. In ordinatiſſimo ergo regimine Dei non erat permittendus Ioannis baptiſmus, cùm iam eſſet omnino ſuperfluus. Sexto quia baptiſmus Ioannis aut aliquando ceſſaturus erat, aut nunquam. Non poteſt dici quòd nunquam, quia iam ceſſauit, & nemo illum confert, nec recipit. Si autem ceſſaturus erat aliquando: nũquã fuit conuenientius tempus ad ceſſandum quàm mortuo Ioanne, ideo mox ceſſauit. Aliquis dicet, quod nõ debuit tunc ceſſare, ſicut lex Moyſi ceſſatura erat per Chriſtum, & tamen non ceſſauit mox, ut Chriſtus cœpit prædicare, ſed aliquanto tempore poſt mortem eius: ita de baptiſmo Ioannis poſſet dici, quòd tunc ſimul ceſſauerit cum lege Moyſi. Dicendum, quòd nõ fuit ſimile: quia lex Moyſi non debuit excludi niſi introducta lege Chriſti, ne daretur aliquod tempus medium, in quo neutra earũ teneretur, & obſeruaretur. Lex tamen Chriſti, licèt ab eo viuente condita eſt, nõ fuit ſufficienter publicata vſque aliquantum tempus poſt mortem eius: cum iam Apoſtoli prędicauerant

A per totum orbem, uel prædicare inceperant: quia lex non obligat a tempore conditionis, ſed publicationis. Secus de baptiſmo Ioannis, quia non habebat aliquã talem habitudinem ad legem Chriſti: quia ſolùm ordinabat ad Chriſtum, & ad baptiſmum eius. Et tamẽ Chriſtus erat toti populo oſtenſus, & baptiſmus eius introductus: ideo non erat aliquid, propter quod deberet manere iam baptiſmus Ioannis. Item lex Moyſi debuit manere quamdiu Chriſtus uixit, ut Iudæi uiderent quomodo Chriſtus cõuerſabatur ſecundùm eã, quia alias eum non acciperent in Meſſiam: & dicerẽt eum non eſſe a Deo; ſicut ſemel dixerunt, quòd ipſe non erat a Deo: quia ſabbatum non ſeruabat. Ioan. 9. Si autem lex Moyſi ceſſaret vel tolleretur per Chri-

B ſtum, mox ut ipſe cæpit prædicare, Iudæi non poſſent videre quomodo Chriſtus legem illam ſeruabat: immo potius deteſtarentur eum tanquam deſtructorẽ legis Moyſi: Ideo eo viuente manere debuit. Secus de baptiſmo Ioannis, quia non erat aliqua obligatio ad tenendum illum, nec Iudæi aliquam experientiam de Chriſto iam capere poſſent per illum: ſicut per cuſtodiam legis Moyſi; ideo non erat aliqua cauſa quare maneret mortuo Ioanne. Item ſi baptiſmus Ioannis non deberet ceſſare quouſque ceſſauit lex Moyſi, hoc eſſet, ſi ipſe eſſet aliqua ceremonia legis. Nam tota lex ſimul deſiit obligare, & non ceſſauerunt quædam cæremoniæ priuſquam aliæ: quia omnes ab eodem legis latore vim obligandi acceperunt. Baptiſmus tamen

C Ioannis, non erat aliqua ceremonia legis Moyſi: ſed magis pertinebat ad legem Chriſti, ut declaratum eſt ſupra 40. q. ideo non erat aliqua cauſa, quare ſimul ceſſaret cùm lege Moyſi, ſed per ſe ceſſare poterat, & ceſſauit. Septima ratio quantum ad principale, dato ꝙ mortuo Ioanne aliquis conferre uellet baptiſmum eius, non prodeſſet: quia fortè nemo acccipere uellet illum. Nam Iudæi uolebant baptizari a Ioanne propter auctoritatem eius, quia omnium hominum eum ſanctiſſimum reputabant, & uerè ſic erat. Vnde propter ſeipſum ſine aliquo miraculo Iudæi præſtabant ſibi auctoritatem, & credentiam ad ea, quæ diceret. Sicut cùm dixit Ieſum eſſe Meſſiam plurimi de Iudæis crediderunt. Ioan. 1. & 10. Nam propter ipſum multi

D ad eum uenerunt. Mortuo autem Ioanne, non manebat aliquis uir tantæ auctoritatis, cuius baptiſmum propter auctoritatem eius Iudæi ſuſcipere uellent. Nã etiam licèt Chriſtus eſſet ſanctior Ioannis in infinitũ, apud Iudæos tamen à principio non erat tantę reputationis, etiam ſi Chriſtus miracula multa faceret, Ioannes vero nullum. Ioan. 10. Mortuo ergo Ioannis, nullus uellet accipere baptiſmum eius, miniſtrante illum quocunque alio, quia nullus ad hoc ſufficientis auctoritatis reputaretur, vt baptiſmus ab eo reciperet auctoritatem. Secus autem eſt baptiſmo Chriſti, qui non recipitur propter auctoritatem conferentium, ſed propter efficatiam, quam in ſe continent. Mortuo ergo Ioanne, nullus contulit baptiſmum eis, & conſequenter nullus vnquam miniſtrauit baptiſmum

E Ioannis niſi ipſemet. Octauo patet, quia infra 21. & Mar. 11. quæſiuit Chriſtus a legis peritis, & Sacerdotibus dicens: Baptiſmus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? Si autem mortuo Ioanne maneret baptiſmus eius de cælo eſſet, & dicerent, de cælo eſt. Quia in illo ſignabãt illum prætermiſſe. Nam patet quia ibidem dicitur: quiã phariſæi dixerunt intra ſe, quod ſi dicerent Chriſto quod a Deo erat, Chriſtus diceret eis, quare non ſuſcepiſtis illum? eo. cap. Et ſic uidetur, quòd iam præterierat ille baptiſmus, quia alias Chriſtus non diceret: quare non ſuſcepiſtis illum, ſed quare non ſuſcipitis. Idem patet Luc. 7. dicitur quod omnis populus, & publicani iuſtificauerunt Deum bapti

zati baptismo Ioannis. Pharisæi autem, & legis periti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo. Et sic uidetur, quòd iam præterierat, quia aliàs quandocunq; baptizarentur illo baptismo proficeret eis.

An baptismus Ioannis eo tempore, quo durabat obligabat aliquos ad ipsum recipiendum.
Quæst. LI.

QVAERITVR, an baptismus Ioannis eo tempore, quo durabat, obligabat aliquos ad ipsum recipiendum. Aliqui dicunt, quòd sic: Quia si circuncisio non erat semper mansura, sed ad Christum ordinabat. Eo tempore tamen quo mãsit obligabat Iudæos, ita, ut quicumque non acciperet illam exterminaretur de populo suo. Gen. 17. Ita baptismus Ioannis, qui non semper mansurus erat, ad Christum ordinabat: & tamen eo tempore, quo maneret obligaret. Dicendum quòd baptismus Ioannis neminem vnquam obligauit. Hoc patet: quia si obligaret: aut omnes homines obligaret, aut solos Iudæos. Ista est distinctio sacramentorum noui, & ueteris sacri testamenti: quia sacramenta necessitatis noui testamenti omnes homines obligant. Circuncisio autem, quę erat in ueteri testamento solos Iudæos obligabat. Baptismus autem Ioannis, non obligabat omnes homines: quia non obligabat Gentiles. Et non solùm nõ obligabat eos: sed etiam si uellent recipere baptismũ Ioannis non permitterentur nisi efficerentur Iudæi, ut declaratum fuit supra in 47. q. Non etiam obligabantur Iudei: quia tunc obligarentur magni, & paruuli, cùm æqualiter utrique baptizari possent. Paruuli tamen Iudæorum non baptizabantur baptismo Ioannis, vt probatum fuit supra in 46. q. de hoc ergo etiam Iudæi non obligabantur: & sic nulli homines obligarentur. Secundò patet hoc, quòd si baptismus Ioannis obligaret, necesse erat, quòd poneretur per modum legis: quia quæ aliàs dicuntur uim obligandi non habent, Ioannes tamen legem nullam dedit, nec posuit aliquid per modum legis: sed solùm fuit præcursor Christi: ideo baptismus, quẽ prædicabat non obligabat. Et patet hoc ex omnibus Euangelistis, qui de baptismo Ioannis locuti sunt. Ex nullius enim verbis colligitur, quòd fuerit per modum præcepti. Tertiò patet, quia si per modum præcepti fuisset: omnes Iudæi accepissent illum, quia aliàs, qui nollent accipere tanquàm contumaces diuinarum legum poterant manifestè haberi, & puniri. Et tamen plurimi Iudæorum non susceperunt illum, scilicet multi de Sacerdotibus & pharisæis infra 21. Ergo non obligabat, nec dabatur per modum obligandi: quia aliàs populus lapidaret istos, qui manifestè contemnerent legem Dei. Sicut si quis nollet circuncidi, uel contemneret aliquam de cærimoniis legis Moysi: quia talis per superbiam peccabat, & mori debebat: nec aliqua sacrificia ei proderant ad remissionem iniquitatis Numeri 15. Quartò patet, quia Christus uoluit arguere contra Sacerdotes, & pharisæos de baptismo Ioannis quare non suscepissent illum infra 21. Si tamen baptismus Ioannis positus fuisset per modum præcepti, nõ oportebat, quòd Christus argueret contra Iudæos per istam diuisionẽ sufficientem: sed solùm diceret, quòd illi erant pessimi peccatores, qui baptismum Ioannis cõtempserãt, cùm obligaret eos. Et tamen Christus non repræhendit eos, ex confessione sua. Ergo uidetur, quòd non obligabat baptismus Ioannis, vel saltem non erat planum, quòd obligaret. Vnde quia pharisæi respondere noluerunt ad aliquam partem quęstionis: Christus nõ habuit locum increpandi eos super baptismo Ioãnis,

F sed tacuit solùm dicens. Nec ego dico uobis, in qua potestate ego facio. Si tamen obligarentur ad baptismum Ioannis etiam si ipsi nihil responderent, Christus eos increparet tanquam legis transgressores, sicut in multis aliis eos accusat non procedendo cõtra eos per argumentum, sicut hic. Quinto patet ex eadem auctoritate; quia Christus quæsiuit a prędictis de baptismo Ioannis, an esset de cælo, idest, a Deo, vel ab hominibus, & tamen si baptismus Ioannis obligaret manifeste, & fuisset datus tanquam præceptum, certum esset, quòd a Deo esset, quia Ioannes non posset obligare populum ad aliquid obseruandum per modum legis, nisi Deus poneret illam legem: cùm Ioannes nõ poneret præceptum tanquam rector alicuius politiæ,

G sed sicut homo a Deo missus: cùm baptismus pertineret ad spiritualia, ideo non poterat obligare nisi a Deo esset. Sic Iudæi si putarentur se obligatos ad baptismũ Ioannis, necesse est, quòd crederent illum a Deo esse, & tamen Christus posuit hoc sub dubio, quærens an esset a Deo, uel ab hominibus, ergo non obligabat; nec constabat ipsum a Deo esse, licèt plurimi de populo crederẽt a Deo esse istum baptismũ, quia Ioãnis tanq̃ ꝓpheta habebant infra 21. Sextò patet, quia nõ erat opus, quòd baptismus iste obligaret: quia duraturus erat ualde pauco tempore, scilicet per unum, vel duos annos usque ad mortem Ioannis. Et sic quodã modo prius desineret obligare quàm ab hominibus sciretur, quòd obligaret. Non ergo debuit poni tanquam obligatorius.

H Patet hoc, quia Ioan. 2. dixit Christus de Ioanne: Ioannes erat lucerna ardens, & lucens, & uos uoluistis ad horam exultare in lumine eius. Et sic innuebat, quòd Ioannis officium ad horam solùm, idest, modico tempore durare debebat. Septimò, quia etiam si non obligaret, Iudæi susciperent illum: quia propter maximam auctoritatem Ioannis, omnia quæ ille dicebat faciebant, & ita credebant illum esse Messiam, quem ipse assereret, licèt nullo miraculo testimonium suum confirmaret. Ita igitur baptismum eius susciperent propter eius reuerentiam, etiam si nõ poneretur tanquam obligatorius. Et sic factum est: quia baptismus prædicatus est a Ioanne exhortante homines ad pænitentiam, vt digne suscipere possent Messiam.

I Neminem tamen obligauit: sed qui uolebant recipiebant eum. Ad argumentum in contrariũ dicendum, quòd non est de baptismo Ioannis, sicut de circuncisione: quia licèt circuncisio non esset semper duratura: fuit tamen posita per modum præcepti: & sub grauissima pœna. Baptismus autem Ioannis nõ fuit positus per modum pręcepti: sed solùm prædicabatur, & recipiebatur a volentibus. Aliter potest dici, scilicet, quòd circuncisio: licèt non semper esset mansura, eo tempore quo manebat, erat valde necessaria propter duo, scilicet, ad tollendum peccatum originale, quod maxime necessarium erat ne paruuli damnarentur æternaliter: & ad distinguendum populum Dei a cæteris populis terræ in signo quodam corporali, Ideo debuit poni per modum præcepti, & obliga-

K re, baptismus autem Ioannis non conferebat ad ista, nec ad aliqua de necessitate. Nam per eum non tollebantur peccata, nec gratia conferebatur, nec etiam erat signum ad distinguendum, quia non relinquebatur aliquod signum ex baptismo Ioannis, sicut ex circuncisione. Ideo erat simile ad hoc, quòd esset obligatorius sicut circuncisio. Aliqui tamen dicunt, quòd obligabat, eo quòd conferebat ad uitam æternam: quia per baptismum Ioannis euitabat homo pęnam ęternam. Nam ipse dixit pharisęis uenientibus ad baptismum suum: Genimina uiperarum quis ostendet uobis fugere a uentura ira. Quasi dicat, quòd ueniendo ad baptismum fugiebant a uentura ira. Non potest tamen

men aliquis euitare pœnam æternã, nisi per gratiam, & remissionem peccatorum: ergo per baptismũ Ioãnis remittebantur peccata, & gratia conferebatur. Dicendum, quòd baptismus Ioannis nõ erat necessarius nec conferebat gratiam, aut remissionẽ peccatorum, quia si contulisset, necessarius esset. Cùm autem dicitur, ꝙ per baptismum Ioannis euitabatur pœna æterna, negandum est. Et cùm dixit, quis ostendit uobis fugere à uentura ira? non intelligitur, quòd illam effugerent ex uiribus baptismi Ioannis, sed per pœnitentiam, quam se facturos profitebantur. Baptismus namque Ioannis uocatur baptismus pœnitentiæ, scilicet, quia homines accipientes illum profitebantur se facturos pœnitentiam de peccatis præteritis. Per pœnitentiam autem effugit homo pœnam æternã, & temporalem, quæ à Deo infligitur, sicut Christus dixit: Nisi pęnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Luc. 13. Per pęnitentiam etiam habetur uita æterna, sicut dixit Christus. Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum, sequenti cap. Et idem Ioannes dixit supra in litera. Cùm ergo uenirent Pharisæi ad baptismum Ioannis, ueniebant ad pœnitentiam, quam necessariò profiteri debebãt in ipso baptismo, & per illam effugerent pœnam æternam. Et de illa dixit Ioannes, quis ostendit uobis fugere à uentura ira? Et patet, quòd intelligatur de hoc, quia cũ dixit, quis ostendit uobis, &c. subdidit. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. infra in litera, idest, facite pœnitentiam dignam de peccatis, & sic fugietis à uentura ira. Non ergo fuit unquã baptismus Ioãnis obligatorius.

An tempore Ioannis erat sacramentum pœnitentiæ. Quæst. LII.

QVAERITVR, Cùm baptismus Ioannis dicatur baptismus pęnitentiæ, an tempore Ioannis erat sacramentum pœnitentiæ. Aliquis dicet, quòd sic, cùm litera dicat baptismum pœnitentiæ. Marc. 1. etiam dicitur infra. Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam: pœnitentia autem sacramentum est. Item hæc erant omnia necessaria ad pęnitentiam, siue omnes partes eius, ergo erat sacramentum pœnitentiæ. Patet, quia tres partes pęnitentiæ ponimus, scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem, & istæ tres fuerunt hic. De contritione non est dubium: nam ista est de iure naturæ, & omni tempore fuit necessaria: nec potest alicui adulto remitti peccatum nisi per contritionem, sicut dicit August. quòd nemo suæ mentis arbiter potest nouam uitam inchoare, nisi eum ueteris pœnituerit. Noua uita uocatur in gratia; vetus uita in peccato. Et sic quem non pœnitet de peccato, non potest gratiam consequi. Et patet hoc magis, quia omnes uenietes ad baptismum Ioannis profitebantur se facturos pęnitentiam de peccatis. Ista tamen professio est asserere, quòd malè fecerint, & ꝙ iam non facient. Et istud pertinet ad contritionem. Erat etiam hic satisfactio, quia ista etiam fuit necessaria omni tempore ex iure naturæ, quòd qui peccauit in Deum, vel in proximum, satisfaciat et: alias non est omnino remissum peccatũ, sed manet quantum ad aliquid, idest, quantum ad aliquã obligationem pęnæ. Ista etiam satisfactio erat hic, quia Ioannes dicebat uenientibus ad baptismũ. Facite fructum dignum pœnitentiæ. infra in litera. Fructus autem pęnitẽtiæ sunt ipsa opera satisfactoria. Confessio autem sola peccatorum est, quæ nõ est de iure naturæ ita expresse, vel determinatè sicut contritio, & satisfactio. Et de ista poterat dubitari rationabiliter, an fuerit tempore Ioannis. Litera tamen aufert istud dubiũ dicens, quòd baptizabantur a Ioanne in Iordane confitentes

A peccata sua. Nihil ergo deerat de partibus pęnitentiæ, & sic esset hic sacramentum pœnitentiæ.

Dicendum, quòd tempore Ioannis non erat sacramentum pœnitentiæ. Nam sacramentum pęnitentię est unum de sacramentis legis nouæ, & tamen lex noua nondum erat: ideo non poterat esse sacramentum pœnitentiæ. Item, quia omnia sacramenta legis nouæ à Christo instituta sunt, & uirtutem acceperũt. Quando tamen Ioãnes baptizabat, dicebatur Christus nondum uenisse. Nam in forma baptismi Ioannis dicebatur, baptizo te in nomine uenturi, ergo sacramẽta nulla adhuc ab ipso instituta fuerant. Item, quia ad sacramentum pœnitentiæ requiritur potestas ligandi, & soluendi, quæ est potestas clauium, & istæ nondum B erant, vt infra dicetur: requiritur etiam actualis absolutio per eum, cui fit confessio, & tamen nõ fiebat aliqua absolutio tempore Ioannis, vt infra dicetur: ergo non erat sacramentum pęnitentiæ. Item in sacramento pęnitentiæ gratia confertur etiam ex uiribus sacramenti, nisi ipse pœnitens ponat obicem, cùm istud sit generale in omnibus sacramentis noui testamenti, ꝙ per ea gratia conferatur. Ante Christum tamen nullum fuit sacramentum, in quo ex opere operato gratia conferretur nisi circuncisio: si tamẽ esset sacramẽtum pęnitentię ante Christum, conferretur gratia ibi ex opere operato, ergo tempore Ioannis non erat sacramentum pœnitentiæ. Considerandum autem, ꝙ pęnitentia aliquando accipitur pro sacramento, & aliquando pro uirtute: & differunt, quia sacramentum C pœnitentiæ tenet se quantum ad ea, quæ pęnitens recipit ex parte Dei, scilicet, sanctificationẽ, & gratiam, & tunc propriè uocatur sacramentum, quia sacramẽtũ rem in nobis efficit. Est autem uirtus pœnitentiæ quantum ad ea, quæ tenent se ex parte pœnitentis, scilicet, ꝙ de peccato suo doleat, & pro illo se affligat satisfaciendo ei, in quo deliquit. Pœnitentia autem inquantum est uirtus, non habet aliquas partes, sed est habitus simplex. Habet tamen actum sibi correspondentem, scilicet, dolere de peccato, & satisfacere pro illo, scilicet. Sicut homo fecit aliquid quod nõ debuit, vt seipsum delectaret, ita faciẽdo, quod debet seipsum affligat in eo, in quo aliàs se affligere non tenebatur. D Sic enim iudex facit adæquationem inter iniusta passos, & iniusta facientes, scilicet, vt qui uoluit recipere plus de lucro quàm debuit cum damno proximi, recipiat per iudicem damnum, quod alias recipere non tenebatur, vt per damnũ istius satisfiat illi, qui ab isto damnum susceperat, vt patet 5. Ethico. Et ob hoc licèt uirtus pœnitentiæ posset pertinere ad multas uirtutes, tanquam aliquid generale: tamen propriè pertinet ad iustitiam, & est pars eius, quia aliquod modum iustitiæ participat; cum per uirtutem pœnitentiæ homo punit in se id, quod peccauit dolendo, & satisfaciẽdo. Et in hoc quodammodo soluit Deo debitum: quo per peccatum ei homo tenebatur. Et est ista uirtus pœnitentiæ habitus inclinans hominem ad dolen E dum de peccato, & puniendum se pro illo tanquam debitorem constitutum per peccatum. Sed per temperantiam inclinatur homo ad operandum temperata, & temperatè, & sic de cæteris uirtutibus, quæ sunt habitus iam determinati, & quasi naturaliter inclinantes ad actus suos. Ista uirtus pœnitentiæ nõ habet confessionem pro actu propriè, quia ista uirtus est de iure naturali, cùm sit moralis: confessio tamen determinata peccatorum non est de iure naturali, sed magis de iure diuino positiuo. Ista etiam uirtus respicit absolutionem peccatorum, & illa pertinet ad claues, quæ solùm sunt in ecclesia ex gratuita concessione Dei. Istam etiam uirtutem habet homo, quando est in peccato mortali, & per illam inclinatur ad pœnitendum

de pec-

de peccato: immo proprie non proficeret ista uirtus, nisi esset in homine quādo est homo in peccato mortali: quia id, de quo homo pęnitere debet, peccatum est. Sacramentum autem pænitentiæ non est aliquis habitus, nec uirtus est: sed aliquod signum a Christo institutum, quod rem sacram significat, & importat, quia per istud gratia confertur ex opere operato, idest ex ipsomet sacramento. Et de hoc dicimus, quòd sacramentum pænitentiæ habet partes materiales, & formales: materiales quidem tres, confessionem, contritionem, & satisfactionem; Formalis pars est absolutio sacramentalis: quia illa est præcipua res in pænitentia inquantum pænitentia est sacramentū. Nam tota uirtus sacramenti pænitentiæ est ex auctoritate clauium, & dispensatur per sacerdotem in actu absolutionis. Præcipuum autem quod est in pænitentia in quantum est uirtus, est contritio. Et absolute ipsa est maior: quia per eam sine cæteris partibus materialibus, aut formalibus pænitentiæ realiter existentibus potest homo saluari, dūm cæterę non contemnantur. Et tamen per omnes alias simul existentes nihil confertur homini si contritionem realiter non habuerit. Istas partes materiales, & formales realiter non distinguimus in pænitentia prout est uirtus: sed solùm in sacramento pænitentiæ: quia uirtus pænitentiæ nō habet aliquas partes, sed est habitus simplex, ut dictum est: sacramentum autem pęnitentiæ non est aliquid vnum simplex, sed ex multis constans: uirtus autem pænitentię est quædam simplex qualitas, scilicet habitus quidam, qui ponitur inter partes iustitiæ. In sacramento autem pænitentię ponimus ministrum, per quem dispensatur, sicut in omnibus sacramentis: uirtus pænitentiæ ministrum non habet, nec potest habere: quia non est aliquid, quod debeat dispensari: sed est simplex habitus in uoluntate hominis existens, & inclinans eum ad dolendum, & satisfaciendum de peccato. De sacramento pænitentiæ, & uirtute pænitentiæ quomodo differant, & quantum ad eorum conditiones tractant communiter doctores. 4. sen. dist. 14.

Aliqui autem putauerunt, quòd pænitentia non posset esse uirtus moralis, quia philosophi de omnibus moralibus uirtutibus sufficienter tractantes de ista nihil vnquàm dixerunt. Verùm est, quòd nihil de ea tāgunt sub propria ratione pænitentię. Et ratio est, quia cùm uirtus pęnitentiæ ordinetur ad remissionem peccati, quia aliàs frustra esset dolere si peccatum nō esset remissibile: expiatio autem peccati pertineat ad prouidentiam Dei de humanis actibus inquantum Deus per culpam offenditur, & per pænitentiam placatur. Philosophi autem non considerauerunt uirtutes dirigentes in actibus humanis prout actus humani ordinantur ad Dei prouidentiam, sed ad aliquod bonum humanum, siue proprium, siue commune, quod est politicum: ideo ipsi de pęnitentia mentionem nullā fecerunt: sed ex similitudine illarum moralium, quas philosophi determinant, possumus nos istam accipere. Quia sicut ad aliquam moralem uirtutem pertinet, quod homo placet illum, quem offendit: ita pertinebit ad aliquam moralē, quòd homo placet Deū, quem offendit peccando. Sic tenet sanctus Tho. 4. sen. dist. 14. q. 1. articulo 3. in responsione ad quartum argumentum. Sed aliquis dicet, quòd hoc non pertinet ad aliquam uirtutem moralem, sed ad theologicam: cùm uirtus pœnitentiæ sit respectu Dei, quem placare intendimus per pænitentiam. Dicendum, ꝙ non stat, quia uirtutes theologicæ habent Deum pro obiecto, & pro fine: & in hoc differunt a moralibus, quæ licèt possint habere Deum pro fine, immo habere debeant ad hoc quod actus earum sint meritorii:

F non tamen possunt habere Deum pro obiecto, sed solùm aliquas passiones, vel actus humanos: sicut temperantia, quæ est circa delectationes, & tristitiam: & iustitiam circa operationes, quæ sunt ad alterum. Et ita de omnibus moralibus. Pænitentia autem non potest habere Deum pro obiecto, quia peccatum est obiectum suū, quia de solo peccato pænitemus. Ideo non potest esse theologica, sed moralis.

Ad propositum ergo dicendum quòd tempore Ioannis non erat sacramentum pænitentiæ: quia nōdum a Christo fuerat institutum. Et tamen per ipsum primò esse incæpit, sicut cætera sacramenta noui testamenti. Erat tamen tempore Ioannis pænitentia, quæ est uirtus: quia ista omni tempore esse debuit, cùm sit moralis, & sic quoddam debitum de iure naturæ: & tamen per actum istius pænitentiæ, quæ

G est uirtus remittebantur tunc, & toto tempore præterito peccata sicut nunc remittuntur, licèt uerum sit, quod debebat ibi intercidere fides de morte Christi explicitè: quia sine ista fide nunquàm peccata remissa fuerunt, nec potuit alicui homini esse salus. De quo magis declaratum est in prima quæstione supra in prologo ultimo Hieronymi super Matthæum. Verùm est autem, quod magis plenè remittuntur nūc peccata per sacramentum pænitentiæ, quàm remittebātur tunc per actum uirtutis pænitentię: eo quod sacramentum illud ex seipso confert gratiam, non ponenti obicem: & per potestatem clauium Ecclesiæ qui-

H bus homo se subiicit, remittitur aliquid de pæna debita pro peccato ultra id, quòd remittitur uirtute contritionis, & omnium actuum ipsius pænitentis. Et istud nunquam fuit antequam institueretur sacramentum pęnitentiæ. Ideo tempora nostra fæliciora sunt omnibus temporibus, quæ fuerunt ante nouum testamētum, quia abundantior gratia nunc nobis pręstatur, & facilius quàm omnibus illis temporibus. Hoc autem est, quia licèt lex per Moysen data est, gratia autem, & ueritas per Iesum Christum facta est. Ad primum argumentum dicendum, quòd Ioannes pręedicabat baptismum pęnitentiæ, & tamen non erat tunc sacramentum pænitentiæ, sed solùm uirtus pænitentiæ, per quam sufficienter fieret illa pænitentia de peccatis, quam Ioannes fieri monebat. Ad secundum dicen-

I dum, quòd argumentum illud non probat sufficienter, quia non enumerat omnes partes pęnitentiæ sufficienter, sed solùm partes materiales. Deficit autem pars formalis, scilicet, absolutio, quæ non erat tunc, & tamen pars formalis in qualibet re est magis præcipua, quàm pars materialis, cùm a forma accipiatur ratio speciei, & principium distinguendi, licèt esse compositi a materia, & forma simul accipiatur: quia ambæ sunt partes substantiales. Item licèt baptizati a Ioanne confiterentur peccata sua, non constat, quòd ista confessio esset pars sacramenti pęnitentiæ: cùm non fieret eo modo, quo in sacramento, scilicet, ad hoc, quòd de illis homo absolueretur. Nam Ioannes neminem absoluebat,

K vt infra dicetur, maximè, quia sæpè homo peccata sua confitetur, & non pertinet ad sacramentum, sicut cum quis in iudicio peccatum confitetur: uel quando confitetur peccata consilium petens ab aliquo uiro perito de illis, uel cùm quis sponte alicui amico suo peccata sua pandit: & tamen in nullo istorum est confessio pęnitentialis, & ita fuit tempore Ioannis.

An sacramentum pænitentiæ fuerit in ueteri testamento. Quæst. LIII.

QVAERITVR, an sacramentum pænitentiæ fuerit in ueteri testamento. Aliquis dicit pla-

cit planum, quòd non, quia si tempore Ioannis non A
fuit, nec etiam esset in veteri testamento. Dicendum
quòd poterat esse, quòd esset sacramentum pęniten-
tiæ in veteri testamento, & ista pœnitentia ad quam
Ioannes admonebat non esset sacramentum pęniten-
tiæ. Dicit ergo aliquis, quòd fuit sacramentum istud
in veteri testamento. Nam ibi Deus mandabat fieri
confessionem peccatorum. Leui. 16. Et tamen ista cō-
fessio quædam pars pœnitentiæ est. Et non est hic
ratio dubitandi, sicut de pęnitentia, ad quam Ioannes
admonebat. Nam Ioannes poterat tenere aliquem
modum pœnitentiæ, quæ non esset sacramentum, qa
ipse non poterat instituere sacramentum pœnitentiæ,
nec aliquod in quo gratia daretur: ad solum enim Deū
istud pertinebat. Deus tamen dedit legem Moysi, & B
potuit tunc instituere sacramentum pnīæ, in quo gra-
tia daretur, sicut instituit sacramētum circuncisionis,
in quo dabatur gratia. Ipse tamen instituit illam con-
fessionem, de qua Leui. 16. Ergo vr̄, ꝙ sacr̄m pnīæ in-
stituerit, quia confessio est, quæ magis specialiter perti
net ad sacramentum pęnitentiæ. Nam contritio & sa-
tisfactio de iure naturæ insunt: confessio aūt ex solo iu
re positiuo diuino. Dicendum, verum esse, ꝙ Deus po-
tuit instituere sacramentum pnīæ in veteri lege, per
qđ gratia daretur, & tamen instituit. Confessio aūt illa,
quam tunc fieri iubebat, non erat confessio sacramen
talis, nec vllo modo similis illi. Primò, quia in cōfessio-
ne sacramentali sacerdos est audiens, & peccator est
qui confitetur, cùm sacerdos sit minister sacramēti ad C
absoluendum de peccatis sibi reuelatis per virtutem
clauium, & sacerdos nunquam confitetur inquātum
sacerdos, sed inquantum peccator nullam habens po-
testatem clauium, & confitetur alteri sacerdoti, qui
propriè habet ibi locum sacerdotis, sicut unus medi-
cus ab alio curatur in ęgritudine non inquantum me-
dicus, sed in quantum ægrotans. In veteri autem testa-
mento solus sacerdos confitebatur peccata pronun-
cians super caput hirci. Nullus autem de populo con-
fitebatur: ideo non erat confessio sacramentalis. Scđò,
quia in confessione sacramentali quilibet confitetur
peccata sua solùm: aliena autem ibi reuelare nefas est.
In veteri autem testamento sacerdos non confiteba-
tur solū peccata sua, sed peccata populi. Nisi dicatur, ꝙ D
etiam illa erant peccata sua inquantum ipse erat caput
populi in spiritualibus, & eo delinquente per ignoran
tiam totus populus peccabat attendens ad ipsum. Le-
ui. 4. Tertiò, quia in confessione sacramentali enarran
tur peccata particularia, quæ homines faciunt, & etiā
circunstantiæ eorum, quæ ipsa peccata aggrauant, vel
speciem mutant: in veteri autē testamento non fiebat
confessio peccatorum particularium, sed solū quarun
dam præuaricationum generalium. Quia si oīa debe-
ret confiteri particulariter, non esset possibile fieri: cū
dicatur Leui. 16. ꝙ sacerdos confiteatur super caput
hirci oēs iniquitates filiorū Israel: & delicta & peccata
ipsorum. Et tamen si deberet confiteri pronunciando
peccata singulorum super caput hirci nō posset hoc
facere forte in tribus mensibus, quia debebat enarrare E
singula peccata, quæ fecissent omnes Iudęi in vno an-
no, cum quolibet anno fieret ista confessio. s. die pro-
piciationis. Et cùm fiebat ista confessio completè in
die illa, & non occupabatur sacerdos in ea fortè per
mediam horam, cùm in ipsa die sacerdos magnus de-
beret facere omnes cæremonias, quæ habentur Leui.
16. quæ sunt satis multæ, & etiam sacrificia huius diei,
quæ habentur Numeri. 29. Vnde dicendum, quòd sa-
cerdos non confitebatur ibi super caput hirci pecca-
tum alicuius de Israelitis singulariter, sed solū peccata
totius populi. Nam erant quædam peccata totius po-
puli, quæ non erant personarum singularium. Nam

Leui. 4. distinguuntur quatuor genera peccatorum, & peccantium: & secūdùm illa ponunť genera sacrificiorum, & animalium immolandorum. s. peccatū summi sacerdotis, & peccatum totius populi, & peccatū principis terræ, & peccatum personæ priuatæ. Sunt autem peccata populi, sicut si interdum populus totus non obseruaret aliquod festum, quod tenebatur obseruare: vel omitteret aliquas cæremonias istius festiuitatis, quas facere tenebatur: aut in similibus per ignorantiā interdum peccarent omnes Israelitæ: sicut si Sacerdos summus per ignorātiam legis aliquid faceret, vel prædicaret faciēdum, & populus sequeretur eum in hoc. Ista sunt propriè peccata populi, & talia confitebatur summus Sacerdos die propitiationis super caput hirci. Et ista pauca erant, quia non accidebat totum populum sæpe circa aliquam rem peccare, sicut peccant personæ priuatæ: ideo sacerdos breuissimè confitebatur omnia peccata populi: & non impediebatur ab alijs cæremonijs. Esset tamen impossibile, quòd sic confiteretur peccata singularium personarum: in con fessione tamen sacramentali nemo confitebatur peccata populi, siue communia, sed peccata propria. Quartò, quia confessio sacramentalis fit sacerdoti, vt ipse absoluat de peccatis auctoritate clauium, vt dictum est. In ueteri testamento fiebat confessio peccatorum hirco, idest, super caput hirci. Leui. 16. non ergo pertinet ad sacramentum. Quintò, quia confessio peccatorum fit sacramentaliter ad hoc, quòd de illis absolutio habeatur, quia ista est propria utilitas sacramenti pęnitentiæ, Et tamen in veteri testamento non fiebat absolutio, sed mox, ut sacerdos confitereť peccata populi super hirco: mittebat eum in solitudinem per hominem ad hoc paratum. Leui. 16. Non ergo erat sacramentalis confessio. Sextò quia in confessione sacramentali imponitur pœnitentia ipsi confesso, per sacerdotem: hic aut nulla pnīa imponebatur ipsi sacerdoti, qui confitebatur peccata, nec populo cuius erant peccata: sed potius ipse sacerdos, qui peccata confitebatur imprecabatur ea super caput hirci, cui illa confitebatur: quasi omnia peccata hircus suscepisset, & populus maneret absolutus ab his. Non ergo erat confessio illa sacramentalis. Dicendū ergo ꝙ in ueteri testamento non fuit sacramentum pęnitentiæ, sed in nouo per Christum institutum est. Et etiam non fuit confessio sacramentalis aliquando, nisi in nouo testamēto. Quare autem Deus iuberet peccata populi pronunciari super caput hirci: & an aliquid proficeret, & quid illud erat, & quæ peccata erant illa, quæ sacerdos confitebatur, & multa alia circa hoc, declarata sunt latè Leui. 16.

Quæ peccata, & quomodo confitebantur Ioanni illi, qui ab eo baptizabantur. Quæst. LIIII.

QVAERITVR, quomodo baptizati à Ioanne confitebantur peccata, & ad quid, & quæ peccata confitebantur. Quidam dicunt, ꝙ baptizati confitebātur Ioanni omnia peccata sua particulariter, & grauitates eorum, sicut nūc confitentur in sacramento pnīæ: licèt non esset illa confessio pnīalis. Sed tunc non apparet ad quid fieret ista tam diligens confessio: cùm ibi non expectareť aliqua absolutio, nec remissiō peccatorum: quia Ioannes peccata remittere non poterat, sed solùm in aqua baptizabat. Item non uidetur satis uerisimile, quòd uellent Iudæi facere talem confessionem: quia nunc sunt homines exercitati ad confessionem, & tamen propter uerecūdiam plurimi omittunt confiteri, uel nō plenè ꝯfiten-

tur, & ipsi qui cōfitentur habent hoc pro graui. A fortiori ergo Iudæi, qui nunquàm habuerant talem confessionem in usu, pro difficili haberent, quòd omnia peccata sua sic explicitè confiterentur. Et non est uerisimile, quòd uellent confiteri, nisi saltem aliqui uiri valde deuoti. Et tamen dicitur hic, & Mar. 1. & Luc. 3. quòd exibant quasi omnes Iudæi ad baptismum Ioānis, ergo omnes confitebantur peccata sua, ut dicitur in litera. Et sic non confiterentur omnia peccata particulariter, sicut in confessione nostra. Item, quia nunc tenemur nos ex præcepto ad confessionem quolibet anno semel, & tamen multi omittunt, Iudæi autem non tenebantur ad istam confessionem, nec ad baptismum Ioannis, quia confessio ista fiebat in baptismo, & tamen baptismus Ioannis neminem obligauit, ut supra dictum est in 51. quæstione de hoc: ideo non est verisimile, quòd sine obligatione omnes se subiicerēt huic confessioni, quam nos sub obligatione habentes pro magna parte non seruamús. Alio ergo modo, & leuiori fieret ista confessio, & sic omnes Iudæi faciliter inclinarentur ad illam.

Alii dicunt, quòd Iudæi confitebantur peccata sua, non quidem particularia, sed generalia quædam: sicut faciebat sacerdos super caput Hirci, ut diximus præcedenti quæstione. Istud autem erat satis facile ad quod Iudæi inclinarentur, quia sine rubore magno fieri poterat. Sed dicendum, quòd non stat, quia in confessione, quam faciebat sacerdos super caput hirci confitebatur ipse solus pro toto populo, ideo poterat dicere peccata generalia populi, non dicendo peccatum speciale alicuius priuatæ personæ, uel singularis. In baptismo autem Ioannis quilibet confitebatur, ideo non poterat confiteri peccata populi, sed propria. Quia aliàs, id quod unus confiteretur, alius confiteretur, cùm eadem essent populi peccata. Et istud esset superfluum, quia sufficeret, quòd unus confiteretur pro omnibus; non ergo confitebantur peccata omniū, sed propria. Item patet, quia in litera dicitur, quòd baptizabantur a Ioanne in Iordane confitentes peccata sua. Ergo peccata sua confitebantur, quia aliàs non diceretur quilibet confiteri peccata sua, sed peccata populi, vel peccata communia. Item, quia isti baptizati confitebantur peccata, eo quòd uolebant facere pænitentiam de illis, quia sicut dictum est, iste uocabatur baptismus pænitentiæ, quia in illo confitebantur homines se facturos pænitentiam de peccatis, & Ioannes dicebat eis, facite fructum dignum pænitentiæ. Nemo tamen istorum debebat facere pęnitentiam de peccatis populi, sed de suis. Ergo non confitebantur peccata populi, sed propria. Aliter potest dici, quòd isti baptizati a Ioanne confitebantur peccata sua, non tamē cōfitebant̄ illa particulariter, sicut nos in cōfessione sacramētali, imò nullum peccatū expresse cōfitebātur: sed dicebantur confiteri peccata sua, i. confitebantur se esse peccatores, scilicet, quòd quilibet eorum diceret, ego peccator sum, & offendi Deum in plurimis, volo tamen facere pænitentiam. Istud autem conuenit ualde, quia ut omnes doctores asserunt, baptismus Ioannis erat baptismus pęnitētiæ, idest confessio quædam de faciendo pęnitentiam. Qui autem debet protestari se facturum pænitentiam, oportet quòd fateatur se esse peccatorem. Et hoc erat confiteri peccata sua. Et sic in confessione generali dicitur homo cōfiteri peccata sua, tamen nullum illorum exprimit, sed confitetur se in multis esse peccatorem. Hoc autem modo facile esset Iudeos confiteri peccata sua, quia nulla esset uerecundia, cùm constet omnem hominem esse peccatorem. Quia si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Ioan. 1. Hoc etiam modo non ponitur aliquid superfluum, sicut poneretur dicendo, quòd Iudæi confitebantur omnia peccata sua. Et tamen ab illis non absoluebantur. Etiam non ponitur aliquid contra consuetudinem Iudæorum, quod fieret si diceremus, quòd confitebātur de omnibus peccatis suis, quia ista consuetudo nunquam fuerat in ueteri testamento, & tamen nunquam est ponendum aliquid fuisse factum contra consuetudinem, nisi necessitas vrgeat ad hoc. Item hoc uidetur litera significare, quia dixit, quòd confitebantur peccata sua. Si tamen confiterentur omnia peccata particulariter sicut nos confitemur, non solùm diceretur, quòd cōfitebantur peccata sua, sed quòd confitebantur omnia peccata. Quidam dicunt, quòd confitebantur isti

G baptizati peccata sua Ioanni, quia ad comparationem illius peccatores erant. Et istud uidetur dicere Chrysostomus super Matthæum, scilicet, ad comparationem enim sanctitatis Ioannis, quis poterat arbitrari se iustum? Sicut enim uestis candida, si fuerit posita iuxta niuem ad comparationem niuis sordida inuenitur: sic ad comparationem Ioannis omnis homo videbatur immundus, & ideo peccata sua confitebantur. Istud autem confirmat sensum, quem posuimus: quia isto modo confiteri peccata, nihil est nisi dicere se esse peccatorem: quia etiam si quis esset nullius peccati conscius, comparatus Ioanni peccator uideretur: sicut uestis candida iuxta niuem. Ideo iste confiteretur se esse peccatorem, & tamen non posset ex-

H primere nominatim aliquod peccatum, quia nullius sibi conscius esset. Et iste uidetur esse uerus sensus literæ. Si quis autem contendat, quòd baptizati confitebantur peccata sua, quia litera hoc uidetur dicere, non admittimus, quia non uidetur rationabiliter dictum. Si tamen aliquis uellet, quòd aliqui baptizati confiterentur Ioanni aliqua de peccatis suis, ut peterent consilium, quid circa illa facerent, sicut fit apud uiros peritos, a quibus consilium petimus in rebus grauibus, non est negandū. Et tamen in litera nō intelligitur de hoc, quia non est uerisimile quod omnibus baptizatis occurrerent dubia de peccatis suis: ita, ut omnes confiterentur Ioanni, cùm litera uelit quod omnes, qui baptizabantur confitebantur.

I

An Ioannes absoluebat eos, qui sibi confitebantur. Quæst. LV.

QVAERITVR, An Ioannes absoluebat eos, qui confitebantur sibi. Aliqui dicunt quod sic, quia confessio peccatorum non ordinatur nisi ad absolutionem: ideo nunquàm confitemur nisi ei, qui potest nos absoluere. Et propter hoc interdum confitemur quibusdam, & interdum aliis: quia quidam possunt nos absoluere a quibusdā a quibus non possunt alii. Confitebantur tamen Ioanni omnes baptizati: ergo absoluebat eos. Dicendum quòd Ioannes neminem absoluebat a peccatis. Nam

K absolutio solùm fit in sacramento pænitentiæ, & tamen non fuit sacramentum pænitentiæ tēpore Ioannis, cùm pænitentia sit sacramentum noui testamenti, & fuit per Christum institutum, aliàs autem licèt fiat confessio peccatorum non sequitur absolutio. Sicut cùm quis peccata sua confitetur in iudicio, uel confitetur amico suo, uel alicui laico instante morte, si non potest haberi copia sacerdotis. Nam laicus ille non absoluit, eo quod confessio illa non potuit esse sacramentalis. Secundò quod non potest absoluere quis de peccatis, nisi quando sibi reuelantur, & tamen baptizati non reuelabant peccata sua Ioanni, sed solū cōfitebantur se esse peccatores, ut dictū est pręcedēti quęstione, ideo nō poterat absoluere quēq;.

Tertiò,

Tertiò, quia abſolutio pertinet ad poteſtatem clauiū, Ioannes autem non habebat claues, ut infra dicetur in quadam quæſtione. Quartò, quia per abſolutionē tollūtur peccata, ſicut dicitur Ioannis. 20. Quorum remiſeritis peccata remiſſa erunt, & quorum retinueritis retenta erunt: & tamen Ioannes non poterat peccata dimittere, quia iſtud fit per gratiam, Ioannes autem non poterat facere aliquem actum, per quem gratia conferretur, quia gratia per Chriſtum incæpit, qui dedit ſpiritum ſanctum, ſicut ipſe Ioannes dixit, ſcilicet. Ego baptizo uos in aqua, ille autem baptizabit uos in ſpiritu ſancto. Non poterat ergo Ioannes abſoluere de peccatis. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod confeſſio ſacramentalis ordinatur ad abſolutionem, confeſſio tamen quæ fiebat Ioanni non erat ſacramentalis, maximè cùm dictum ſit, ꝙ nullus confitebatur ei peccata ſua determinatè, ſed ſolùm dicebat ſe eſſe peccatorem, & tamen ſi quis etiam ſacerdotibus noſtris cōfiteretur iſto modo, nō abſoluerent eū, quia nihil erat, de quo abſoluerent ſic generaliter loquendo. Quidam tamen inſtant, quòd Ioannes poterat abſoluere, quia poterat remittere peccata. Nā confeſſio fiebat Ioanni in baptiſmo, quia dicitur quòd baptizabantur cōfitentes peccata, baptiſmus tamen Ioānis erat in remiſſionem peccatorum. Mar. 1. ergo per actum Ioannis poterant remitti peccata: ita ergo poſſet abſoluere a peccatis. Dicendum, quòd per baptiſmum Ioannis non remittebantur peccata: quia ſolùm fiebat in aqua, & non in ſpiritu ſancto. Cùm autem dicitur, quòd erat in remiſſionem peccatorum non intelligitur, quòd ibi fiebat: ſed quòd futura ſignificabatur, de quo infra dicetur.

An Ioannes pænitentiam imponebat ſibi confeſſis. Quæſt. LVI.

QVAERITVR, An Ioannes imponebat pænitentiam confeſſis ſibi. Quidam dicunt ꝙ ſic, quia infra in litera dicitur, ꝙ Ioannes dicebat baptizatis: Facite fructū dignum pænitentiæ. Et tamen fructus pænitentię ſunt opera ſatisfactoria, quæ imponuntur confeſſo ad ſatisfaciēdū pro peccato. Dicendum, ꝙ nō imponebat Ioannes pænitētiā: quia imponere pænitētiā cōfitenti eſt abſoluere ipſū a quadā parte pænæ, & obligare ipſum ad aliam taxādo ſibi illam. Et iſte eſt actus clauiū ſacerdotalium. ſ. ligandi, & abſoluendi, ut ait Magiſter 4. ſen. d. 18. Et tñ Ioannes non poterat abſoluere, ut dictū eſt precedēti quæſtione, ergo non poterat imponere pęnitentiam, quod erat propriè ligare: quia qui non poteſt ligare, abſoluere non poteſt: ut ait Ambroſius, Deus uoluit par ius eſſe ligandi, & ſoluendi: ut ait Magiſter. 4. d. Secundò patet, quia imponere pęnitentiam actus iuriſditionis eſt, & pertinet ad claues, Ioannes tamen illas nō habebat, vt dictum eſt. Tertiò, quia nō poteſt fieri impoſitio pænitentiæ, niſi in ſacramento pænitentię. Nā etiam ſi quis uni perito confiteatur peccatum ſuum, vt ab eo conſilium accipiat: non poteſt ille ſibi pænitētiam imponere, quia non eſt confeſſio illa ſacramētalis. Quartò, quia nunquam imponitur pęnitentia, niſi pro peccato, quod quis cōfitetur: Ioanni autem nemo confitebatur peccata, ut dictum eſt, ſed ſolùm dicebat ſe eſſe peccatorem, & pro tali confeſſione pænitentia imponi non poteſt, quia iuxta menſuram delicti, debet imponi pænitentia. Et tamen qui dicit ſe peccatorem nullum delictum confitetur: ideo nulla poteſt ſibi imponi pęnitentia. Nam ſi uellemus ei pænitentiam imponere, neſciremus quantam, quia neſciretur quantum erat delictum, cùm per iſtam confeſſionem non appareat. Dato tamen, quòd dicere-

A mus Ioanni factam fuiſſe confeſſionem peccatorum determinatè, ſicut nos facimus: non poterat pænitentiam imponere: cùm ſolùm imponatur in ſacramentali pænitentia. Et tamen confeſſio facta Ioanni non erat ſacramentalis, quia non erat tunc ſacramentum pænitentiæ. Nullo modo ergo Ioannes imponebat pænitentiam aliquam. Ad argumentum dicendum, quòd cùm Ioannes diceret, facite fructuum dignum pænitentiæ, non imponebat pænitentiam: ſed ſolùm hortabatur, vt homines ſponte facerent opera ſatisfactoria pro peccatis, & mutarēt uitam ſuam in melius: immo ex uerbis iſtis apparet, quòd non imponebat pænitentiam: quia pænitentia poſita a ſacerdote ſemper eſt taxata, & certa, vt ſciat pænitens ad quid ſit obli-
B gatus. Sed cùm dicitur: facite fructum dignum pænitentiæ, nihil taxatur. Ergo non eſt impoſitio pænitentiæ, ſed exhortatio ad faciendum illam ſecundùm arbitrium pœnitentis.

An baptiſmus Ioannis haberet claues. Quæſt. LVII.

QVAERITVR, An baptiſmus Ioannis haberet claues. Quidam dubitant dicentes, quòd cùm claues ſolùm pertineant ad ſacerdotes, & de Ioanne non conſtet, an eſſet ſacerdos, dicunt eſſe dubium, an habuerit: imò plurimi uolunt dicere, quòd non fuit Ioannes ſacerdos: quia ipſe a
C teneris annis incæpit eſſe in deſerto, & manſit ibi uſq; ad tempus iſtud, quo incæpit prędicare. Luc. 1. ſcilicet. Puer autem creſcebat, & cōfortabatur ſpiritu, & erat in deſerto uſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael. Et ſic non habuit aliquod tempus, in quo poſſet effici ſacerdos: conſequenter, quòd non habuit claues. Dicēdum, quòd iſti multum errant, iudicantes de ſacerdotibus in ueteri teſtamento, ſicut in nouo: & tamen non eſt idem modus: quia nunc ſacerdotium nōn pertinet ad aliquam certam progeniem: ſed quicunque uult promoueri in ſacerdotium promouetur, dū tamen non habeat aliquod impedimentum de iure. In ueteri autem teſtamento ſacerdotium pertinebat ad certam progeniem, ſcilicet Aaronitarum, ideſt ad
D filios Aaron. De aliis autem nemo poterat miniſtrare in ſacerdotio, & ſi ſe immiſceret occidendus erat. Numeri 3. 16, 17. & 18. Et tunc omnes Filii Sacerdotum erant ſacerdotes, & miniſtrabāt temporibus ſuis ſecundùm ſortes ſuas. 1. Paralipo. 4. Ex hoc autem apparet, quòd Ioannes baptiſta erat Sacerdos, quia pater ſuus Zacharias erat ſacerdos. Luc. 1. & erat de uice Abia. eo. cap. Et iſta eſt octaua ſors ſacerdotum de familia Eleazar. 1. Paralipo. 14. Dicendum tamen, quòd licèt Ioannes fuit ſacerdos, non tamen habuit claues, quia ſacerdotes ueteris teſtamenti claues nullas habebant. Quod patet, quia Chriſtus dedit de nouo claues in nouo teſtamento, tanquam aliquid ſpirituale. Ergo non fuerunt in ueteri: quia ſi ibi fuiſſent,
E non oportebat illas ſpecialiter tradi ſacerdotibus in nouo, quia tota perfectio ſacerdotum ueteris teſtamēti abundantius eſſet in nouo. Et iſtud planum erat, cùm totus ſtatus noui teſtamenti perfectior ſit ſtatu veteris teſtamēti. Quòd Chriſtus claues dederit, quaſi aliquid nouum, patet, quia de eis facit ualde expreſſam mentionem, & ſæpe, & tamen ſi fuiſſent in ueteri teſtō nō oportebat illas ita exprimi. Patet qñ primò Chriſtus fecit mentionem de clauibus, quas tradidit omnibus Apoſtolis, ſiue ipſi paſtori Eccleſiæ ſpecialiter nominato Petro. infra 16. ſ. Tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cęlis, & quodcunque ligaueris, &c. Et iterū. infra 18. omnib. Apoſtolis, imò ipſi Eccłię loquens,

quens,dixit: Quæcunque ligaueritis super terrã, erunt
ligata & in cælis,& quæcunque solueritis,&c. Et iterũ
post resurrectionem Christus discipulis apparens, fe-
cit mentionem de istis clauibus, quasi innouando po-
testatem traditam. Et cũ sufflasset in eos,dixit:accipite
spiritum sanctum,& quorum remiseritis peccata, re-
mittuntur eis: & quorum retinueritis retenta erunt.
Non ergo fuerunt istæ claues in veteri testamento.
Secundò patet,quia si sacerdotes veteris testamẽti ha-
buissent claues,potuissent absoluere, & ligare de pec-
catis,quia actus clauium est absoluere. infra 16. & 18.
siue retinere,& dimittere,quod idem est, Ioan.20. Sa-
cerdotes tamen veteris testamenti non potuerunt ab-
soluere & ligare: quia non potest quis absolui de pec-
catis,nisi per gratiam. Et tamen in nullo sacramento
legis veteris conferebatur gratia,nisi in circuncisione:
ergo non poterant absoluere: & consequenter nec li-
gare,quia par ius est ligandi,& soluendi;vt ait Ambro
sius. Tertiò patet, quia si sacerdotes veteris testamenti
habuissent claues non fuissent apud eos otiosæ, quia
Deus nihil dat, vt otiosum sit:cùm exigat à nobis vsu-
rã de illis,quæ tradit:sicut patet in parabola de Domi-
no,qui tradidit quinq; talenta uni seruo, & alteri duo,
alteri vnũ, & petijt ab eis cum vsura. Et ita Christus di-
cit ita se facturum infra. 25. Maximè autem,quia po-
testas clauium est tam excellens, & tam vtilis. Nullo
modo ergo mansisset otiosa. Et tamen sacerdotes ve-
teris testamenti non absoluerunt quemquam, qui eis
confessus est: cùm sacramentum pœnitentiæ dicatur
ab omnibus esse noui testamenti:ergo nõ habuerũt il-
li sacerdotes aliquas claues, Quartò patet, quia p actũ
clauium datur spiritus sanctus:& claues sunt quædam
potestas spiritus sancti,& operantes per clauẽ operant̃
per spiritum sanctum. Quod patet,quia quando Chri
stus discipulis claues tradidit dixit. Accipite spiritũ san
ctum.quorum remiseritis peccata remittũtur eis, &c.
Quasi dicat. ꝙ accipere istam potestatem erat accipe-
re spiritum sanctum. Et tamen sacerdotes veteris testa
menti non habuerunt spiritum sanctùm quantum ad
potestatem,nec etiam illum dabant:ergo non habent
potestatem. Patet hoc,quia Ioannes baptista erat sacer
dos,& vir sanctissimus,& receperat à Deo spãlẽ ptãtẽ,
& tamen non poterat baptizare in spiritu sancto, nec
facere aliquid in spiritu sancto. Nam si potuisset remit
tere, vel retinere peccata per cõfessionem absoluẽdo,
potuisset à fortiori dare spiritum sanctum baptizãdo.
Et tamen non potuit:ergo nec poterant sacerdotes ve
teris testamenti: & sic non habebant claues. Quintò
patet, quia non erant necessariæ claues sacerdotibus
veteris testamenti,quia nullum actũ habebant,in quo
esset necessarius vsus clauium, Nam potestas clauium
pertinet ad characterem sacerdotalem noui testamen
ti, Dicunt enim quidam esse vnicum characterem sa-
cerdotalem,siue unicam potestatem, secundùm sub-
stãtiam:cuius sunt duo actus. Vnus super corpus Chri-
sti verum, scilicet, posse conficere:alius super corpus
Christi misticum.i.super fideles.s.posse soluere, & li-
gare, Alij volunt, ꝙ sicut sunt duo actus, ita sunt duo
characteres, & duæ potestates, & ꝙ non simul impri-
mantur sacerdoti in ordinatione sua:sed diuerso tem-
pore in traditione diuersarum rerum facta ipsi ordi-
nando ab Episcopo. De hoc autem pro nunc non in-
tenditur. Sufficit autem, quòd isti duo actus compe-
tunt sacerdoti ex charactere, siue sit vnus, siue duo,
In veteri autem testamento nunquam debebat esse
vsus ligandi, & soluendi,quia istud pertinet ad confes-
sionem sacramentalem, quæ non fuit in veteri testõ:
ideo nõ habuerunt sacerdotes ibi claues istas, quia es-
sent omnino superfluæ,& otiose,qđ est maximum in-
conueniens,& contra ordinem Dei. Sicut si Deus da-

F ret oculos lapidi,vel manus, qui nunquam deberet vi-
dere,nec aliquid operari, esset istud ualde superfluum,
& magna inordinatio. Et sic Ioannes, licèt esset sacer-
dos in ueteri testamento,claues nullas habuit. Et non
solùm sacerdotes ueteris testamenti nõ habebant cla-
ues, sed etiam nec habebant characterem ordinis po-
tius quàm laici. Est autem verum,quòd habebant ipsi
potestatem faciẽdi ministrationem coram Deo, quas
nulli alij facere licebat sub pęnã mortis. Et tamẽ istud
non arguit characterem: sicut iudex alicuius prouin-
cię, uel loci potest facere omnia, quæ pertinent ad iu-
risdictionem,& nullus priuatorum istud facere põt. Et
tamen iudex ille non habet characterem, sed solũ po-
testatem quandam iurisdictionis à lege, uel ab hoĩe,q
G ptãs non est character: ita illa ptãs sacerdotum ueteris
testamenti erat quædam ptãs collata eis solis à lege,&
tamen non erat character. Ad hoc enim, ꝙ character
dicatur,requiruntur plura.s.ꝙ sit potestas ad aliqđ agẽ-
dum, & ꝙ sit spiritualis, & ꝙ sit indelebilis,& ꝙ sit ad
faciendum aliquid, qđ aliàs non possent facere nõ ha-
bentes ptãtem illã de iure,nec de facto: ẽt si tentarent
istud agere. Primò dicitur, quòd sit potestas ad agen-
dum. Ideo habitus cognitiui non possunt vocari cha-
racter,eo ꝙ nõ sunt ad agendum,sed solùm ad intelli-
gendum, & non transit operatio illa in aliquid exte-
rius. Secundò dicitur spiritualis, quia à Deo datur, &
pro re,vel ministratione spirituali. Ideo potestas iuris-
dictionis iudicum laicorũ est potestas ad aliquid agen
H dum, non tamen vocatur character, quia non est ali-
quid spirituale.i.nõn est pro rebus purè spiritualibus.
Et ob hoc etiam potest perire illa potestas, & iterum
eidem aduenire, quod non contingit in charactere:
nam qualitas indelebilis ęst. Sic etiam est de potestate
iurisdictionis Ecclesiasticæ,quæ non est in foro pœni-
tentiæ. Nam illa potestas non est character,nec depẽ-
det immediatè à charactere, quia potest esse ĩ aliquo,
qui non habeat characterem; tamen licèt non ordina-
ti in sacris non habent characterem pertinentem ad
iurisdictionem: habent tamen iurisdictionem in cau-
sis Ecclesiasticis sæpe, tam ordinariam, quàm delega-
tam. Tertiò dicitur,quòd sit indelebilis,quia character
nunquam deletur, siue sit character ordinis, siue ba-
I ptismi, uel alicuius sacrĩ,in quo conferatur character.
Ideo qui semel baptizatus est, nunquam potest deli-
nere esse Christianus,etiam si à fide recedat,quia cha-
racter semper ei manet: ita etiam qui semel promo-
tus est in sacerdotium, semper est sacerdos, etiam si
deponatur,uel degradetur:ideo semper conficere po-
test, Et propter hoc etiam potestas iurisdictionis non
pñialis quantuncunq; sit spũalis non est character, qa
omnis talis desinere potest, & iterum conferri ei, qui
semel illã habuit, & ista tria reperimus generaliter in
omni charactere, potissimè in charactere ordinis.
Quartò dicitur, quòd non habentes illam ptãtem nõ
possint de iure, nec de facto exercere actum illius ptã-
tis. Et istud apparet specialiter in charactere ordinis
Episcopalis, si sit ordo distinctus à sacerdotali. Nam sa
K cerdotalis character quantum ad utramque partem
suam habet tales actus, quos nemo possit facere non
habens characterem. Nam per istum characterem sa-
cerdos potest conficere. Qui autem non est sacerdos,
non solùm nõ debet ↄficere, sed ẽt si tentet conficere,
nihil faciet. Sic etiam quantum ad alium actũ sacerdos
potest absoluere à peccatis,qui autem nõ est sacerdos
non potest absoluere. Et si tentet facere nihil est. Sic
est de charactere Episcopali, qui ea, quæ sunt ordinis
episcopalis nemo potest facere nisi episcopus, & non
potest episcopus illa alteri delegare. Aliquis dicet,
quòd sic etiam accidit in his, in quibus non est chara-
cter, sicut in actibus iurisdictionis. Nam si priua-
tus

ctus velit exercere actum iurisdictionis, ab eo facta nihil valent, ita quòd non solùm sunt iniqua, sed etiam sunt nulla: ita vt ab illis appellari non sit necesse. Dicēdum, quòd non est simile: primò, quia falsum presupponitur: quia facta ab illo, qui non præest iurisdictioni de iure nulla sunt, & tamen de facto aliquid sunt si executioni tradantur, sicut si esset verus iudex. Et cùm dicitur, quòd non solùm sunt iniqua, sed etiam nulla: verum est de iure, quia iura reputant illa tanquam nō facta, vel à nullo facta quantum ad validitatem, & tamen de facto non potest tolli, quin aliquid sint. Secus autem est in actu sacerdotali conficiendo, quia q non habet characterem, si conetur conficere, non solùm reputamus illum nihil facere, sed etiam realiter nihil facit, quia nihil conficit, ac si nunquam loqueretur. Idem est in absolutione sacramentali, & idem est in actibus pertinentibus ad ordinem Episcopalem. Secundò differunt ista; quia licèt priuatus utens iurisdictione de iure nihil facit, tamen istud potest ualidari, ut aliquid sit siue propter errorem publicum, & communem utilitatem, sicut in Barbario Philippo, q erat seruus, & ideo non poterat esse iudex. Et cùm ignoraretur eius conditio, factus est iudex, & multa ut iudex fecit. Comperto autem postea, quòd esset seruus, apparebat nihil valuisse omnia, quæ fecerat. Quia tamē erat damnum publicum, quòd ista omnia haberentur tanquam nulla, habita fuerunt tanquam ualida, ut patet. ff. de iudicis in l. Barbarius. Sic etiam si quis priuatus faciat aliquem actum iurisdictionis, de iure nullus est, & tamen habens supremam potestatem potest ualidare illum actum, ita ut teneat ac si factus fuisset ab habente iurisdictionem. Secus autem hic est, quia si quis non sacerdos per errorem putans se sacerdotem faciat actus sacerdotis, nihil est, quod facit: nec potest per errorem publicum, & proprium etiam inuincibilem ualidari, quod factum est, sed necesse est, quòd iste sacerdos reputetur, ac si nihil fecisset: quia uerè nihil fecit in effectu: licèt aliquid facere videbatur. Et sic est de sacerdote non baptizato, qui per consequens nō potest habere characterē alicuius ordinis, quia ab isto facta nulla sunt de iure, nec de facto. Et quando compererit se non esse baptizatum, debet baptizari: & iterum ordinari. vt patet extra. de Præsby. non bapti. c. 1. Item poterant facta in priuato validari, vt teneant, sicut facta ab eo, qui præest iurisdictioni. Et hoc per consensum, vel ratificationem, & consumationem eius, qui præest supremæ iurisdictioni, scilicet, Papę, vel Imperatoris, vel regum, qui non cognoscunt superiorem in temporalibus, & tamen facta à non habente characterem sacerdotalem non possunt reualidari per aliquem, nec etiam per Papam ad hoc, quòd teneāt: sicut si non sacerdos conatus est conficere, non potest per approbationem Papæ effici ꝙ actus illius ualeat aliqd, sicut si fuisset sacerdos. Idem si non sacerdos absoluit aliquem in foro pœnitentiali, Papa non poterit illum actum reualidare: sed oportebit quòd iste iterum confiteatur alteri habenti potestatem. Ratio huius est, qa Papa potest reualidare ea, quæ de facto aliquid sunt: licet de iure nulla sint. Illa tamē, quę de facto nihil sunt, Papa non potest facere aliquid esse, quia istud nō pertinet ad potestatem iurisdictionis, sed causalitatis, & uigoris quasi naturalis. Tertiò differunt, quia in iurisdictionibus ea, quæ non competunt alicui ex iurisdictione, possunt sibi delegari per aliquem habentem iurisdictionem, & non solùm parua, & communia: sed etiam maxime ardua delegabilia sunt ei, qui nullam habet iurisdictionem. Ea tamen, quę pertinent ad characterem, delegari non possunt. Vnde Papa non poterit alicui non sacerdoti committere, quod conficiat: & si committit nihil est, quia ille nihil poterit. Et dato,

A quòd Papa velit abuti potestate faciendo quicquid vllo modo potest, non poterit hoc facere. Non poterit etiam Papa alicui non sacerdoti committere, quòd absoluat aliquos in foro pęnitentiali. Non poterit etiā committere alicui purè laico ea, quæ sunt ordinis episcopalis, quia si committat, nihil facit. Et sic non est simile de iurisdictione, & charactere, maximè quantum ad characterem sacerdotalem, & Episcopalem, quos habentes possunt de facto aliquid agere, quos non habentes characterem facere non possunt. Ex hoc apparet, quòd in sacerdotibus ueteris testamenti non debeat poni character: quia licèt habeant potestatem ad aliquid agendum: non erat illa potestas spiritualis, quia uocatur potestas spiritualis, si id, ad quod est, purè spiri-

B tuale est. Ministrationes autem, quas faciebant sacerdotes in ueteri testamento, erant carnales. s. sacrificia carnalia, & emundationes carnales, ut Apostolus dicit loquens ad Hebræos. Non erat ergo potestas purè spiritualis ad faciendum illa. Quartò, conditio etiam nō competit potestati istorum sacerdotum, quia actus, quos faciebant sacerdotes nulli alij de iure facere poterant: de facto tamen poterant facere sicut ipsi. Patet in multis, qui istud facere aggrediebantur. Numeri. 16. & de Rege Ozia. 4. Regum. 15. Moyses quoque non erat sacerdos: & tamen ipse fecit omnia sacrificia, & cæremonias sacerdotales per illos octo dies, quibus consecrati sunt Aaron, & filii eius in sacerdotes, & postea ipsi ministrauerunt. Ex. 29. & Leui. 8. Ad-

C huc patet magis hoc quantum ad alium actum characteris sacerdotalis pertinentem ad forum pœnitentiæ. Nam in ueteri testamento nullo modo fuit necessarius: quia ibi nunquam fuit confessio sacramentalis, in qua propriè est actus istius characteris, uel potestatis. Considerandum, quòd licèt in ueritate non fuerit character in sacerdotibus, tamen si illum habuissent, esset dubium, quando consequerentur. Ratio dubij est, quia sacerdotes nostri non sunt sacerdotes per progeniem, sed per promotionem. Et istis datur character tunc, quando sacerdotes efficiuntur. s. per ordinationem factam ab Epō. In ueteri aūt testō sacerdotium cōpetebat per progeniem, ita ꝙ oēs, q erāt de progenie Aaronitarum erant sacerdotes, & eo ipso, ꝙ

D nascebantur assequebantur ius sacerdotij, & dabantur eis partes de sacrificiis, & de rebus, quæ offerebantur Dño. Et ob hoc aliquis diceret, ꝙ character sacerdotalis si deberet imprimi illis, imprimeretur in illo exitu de utero, quia eo ipso, ꝙ exibant de utero, dicebatur homo natus in mundum, & competebant sibi omnia iura, quæ possent competere ratione progeniei. Dicendum tamen, quòd si deberet illis imprimi character ordinis, non imprimeretur eo tempore, quo nati sunt, sed alio tempore, scilicet, in consecratione sua. Pro quo sciendum, quòd licèt sacerdotes haberent sacerdotium ex progenie: tamen nō ministrabant nisi post consecrationem. Erat autem quidam ritus consecrationis sacerdotis magni, & alius ritus consecrationis

E sacerdotum minorum. De utroque patet Exod. 29. & Leui. 8. Nam sicut ibi consecrati sunt Aaron, & filij eius: ita dicitur, quòd consecrandi essent omnes sacerdotes in posterum: & sic fiebat, quòd antequam ministrarent consecrabantur. Et sicut non sacerdos. i. q non erat de illa progenie, non poterat ministrare in sacerdotio: ita qui erat de illa progenie, non poterat ministrare quousque consecraretur. Patet. 3. Paralipom. 29. ubi dicitur de Phase, quod factum est tempore Ezechię regis. Nam oblata sunt multa animalia, & dicitur quod sacerdotes erant pauci, nec poterant sufficere, ut pelles holocaustorum detraherent. Vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur Antistites. i. sacerdotes.

Erant tunc pauci, quia nondum erant conſecrati,nec potuerunt conſecrari propter breuitatem temporis ꝑ illa feſtiuitate. Modus fuit quia Achaz rex pater Ezechiæ fuit idolatra nimium,ita vt clauderet portas templi Domini,vt nulla miniſtratio fieret Deo à ſacerdotibus, ſed offerebantur ſacrificia idolis in angulis platearum,& omnibus locis Ieruſalem. ſecundo Paralip. 28.29.& manſit templum ſic clauſum vſque ad mortem Achaz. Ezechias autem filius eius, cum cępit regnare,aperuit templum,& purgauit illum ab immunditijs idolorum, ſecundo Paralipo. 29. Et propter hoc toto tempore Achaz ſacerdotes nulli conſecrari potuerunt,nec etiam Leuitæ, quia conſecratio iſtorum fieri debebat in templo cum multis cæremonijs. Et ob hoc, quando Ezechias aperuit templum,& excluſis immunditijs voluit facere magnam feſtiuitatem, & multa ſacrificia,erant valde pauci ſacerdotes,& etiã Leuitæ conſecrati,qui miniſtrare poſſent. Leuitæ autem multi ſubitò conſecrati ſunt,quia ritus conſecrationis eorum facilis eſt: ſacerdotes autem nulli tunc conſecrari potuerunt propter temporis breuitatem, quia ritus conſecrationis eſt longior. Vnde oportuit, quòd Leuitæ adiuuarent ſacerdotes ad detrahendas pelles holocauſtorum, quod tamen pertinebat ad officium ſacerdotum. Hoc totum colligitur ſecundo Paralipom.29.Et ſic patet,quòd licèt ſacerdotium cõpeteret ex progenie,nullus tamen poterat miniſtrare, quouſque conſecraretur: ſiue de ſacerdotibus minoribus,ſiue de ſummis.Idem autem erat in Leuitis.Nã etiam officium Leuitarum competebat ex progenie Leui. Numeri. 3. & 4. Et ſecundùm determinatam progeniem ipſorum Leuitarum competebant eis diuerſæ miniſtrationes, vt patet Numeri.4. & 1.Paralip. 25.& 26.Et officia iſtorum erant valde minora,& minus ſacra, quàm officia ſacerdotalia. Et tamen adhuc iſti non poterant miniſtrare, quouſque conſecrarentur. De conſecratione horum, cùm primò conſecrauit eos Moyſes in deſerto,cùm primum aſſumpti ſunt in miniſterium Dei,patet Numeri. 8.& eo modo poſtea ſemper aſſerebantur. Nam tempore Ezechiæ cõſecrati fuerunt multi Leuitæ: ſacerdotes autem nulli, & tangitur cauſa ſecundo Paralipom.29.ſ.quia leuiori ritu conſecrantur Leuitæ, quàm ſacerdotes, ideo propter temporis breuitatem non potuerunt conſecrari tũc,ſacerdotes autem nulli, niſi pauci,& tangit̃ cauſa, ſed ſoli Leuitæ. Apparet ergo, quòd ſi ſacerdotes, vel Leuitæ veteris teſtamenti debuiſſent habere characterem, quòd ille imprimeretur eis in conſecratione, & non in natiuitate,Et ratio eſt,quia aliàs ſuperflua videretur conſecratio, ſi totum complementum ſacerdotij conſequerentur in natiuitate. Et maximè patet hoc,quia non licebat iſtis miniſtrare,quando nõ erant conſecrati, ac ſi non eſſent ſacerdotes, Et tamen per impreſſionem characteris ineſt ſacerdotibus noſtris poteſtas exeundi in actus ſacerdotales. Et ſic dicendũ, quòd licet ſacerdotibus veteris teſtamenti character non imprimeretur, tamen illa poteſtas miniſtrandi, quæ erat eis loco characteris ſacerdotum noſtrorum, non dabatur niſi in conſecratione, & ibi daretur character tam ipſis, quàm Leuitis ſi fuiſſet character in veteri teſtamento,Sed obijcietur,quia ex eo quòd aliquis naſcebatur de progenie ſacerdotali erat ſacerdos, & dabantur eis partes de redditibus ſacerdotalibus in alimentum,Dicendum,quòd hoc non ſtat,quia vocabantur iſti ſacerdotes, ideſt, nati de progenie ſacerdotali, ſed non ſacerdotes,ideſt, habentes poteſtatem ſacerdotalem, Et ſatis ſtat, quod haberent iſti aliquod ius ſacerdotale,& tamen non haberent poteſtatẽ propriam ſacerdotalem, quæ erat in miniſtrando. Nam ſic etiam eſt in nouo teſtamẽto quantum ad Epiſco-

F pos,quia electus confirmatus in Epiſcopum pōt miniſtrare in Epiſcopatu quantum ad ea, quæ ſunt iuriſdictionis, Et tamen nõ poteſt miniſtrare in eis, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, quouſque fuerit conſecratus,& ſi conatur miniſtrare nihil facit de iure, nec de facto. Hoc autem eſt,quia character ordinis Epiſcopalis imprimitur per conſecrationem, & ſic Epiſcopus anteq̃ habeat characterem Epiſcopalẽ habet aliquid de poteſtate Epiſcopali,vel de iure Epiſcopi:ſed non plenã, & propriam poteſtatem Epiſcopi:& ita erat de illis ſacerdotibus, Quod aũt dicitur,qđ iſti eo ipſo quòd nati erant,habebant ius recipiendi partes de oblationibus,
G & ſacrificijs, Dicendum quod hoc non probat eos habere aliquid de poteſtate ſacerdotali, quia partes oblationum,& ſacrificiorum dabantur iſtis ex neceſſitate: quæ ſi non darentur perirent fame. Nam Deus voluit, quòd Sacerdotes, & Leuitæ nullam poteſtatem haberent poſſeſſionis in terra cum reliquis tribubus: ſed ſacrificia, & oblationes dedit Sacerdotibus in hæreditatem, Ioſue. 13. ſcilicet, Tribui autem Leui non dedit poſſeſſionem: ſed ſacrificia, & victimæ donum Dei Iſrael ipſa eſt hæreditas eius. Oportebat ergo, ꝙ Sacerdotibus mox natis competeret ius habendi partem de oblationibus,& ſacrificijs,quia aliàs non haberent vnde alerentur paruuli relicti ſine patre, cũ non eſſet alia hæreditas, in qua poſſent ſuccedere patribus ſuis. Et iſta etiam fuit cauſa quare aliqui de progenie ſacerdotum prohibebantur miniſtrare, & non prohi-
H bebantur percipere iura, ſicut miniſtrantes. Leui. 21. ſcilicet, homo de ſemine ſacerdotali, in quo eſſet aliqua macula,non attendebat ad miniſtrandum, & tamen veſtiebatur de his, quæ offerebantur in ſanctuario. Apparet ex dictis, quòd in veteri teſtamento Sacerdotes, vel Leuitæ non habebant characterem, nec claues ligandi, & ſoluendi. Et iſta eſt cauſa, quam aſſignant multi Doctores iuriſtæ, quare in veteri teſtamento non dabantur indulgentiæ à prælatis, ſicut nunc, ſcilicet, quia ſacerdotes illi non habebant claues, à quibus prouenit poſſe dare indulgentias. Et ex hoc conſequenter apparet, quòd licèt Ioannes baptiſta eſſet ſacerdos,non habuit characterem, nec poteſtatem clauium,

I

Quare baptiſmus Ioannis dicitur baptiſmus pęnitentiæ. Quæſt. LVIII.

QVAERITVR, quare baptiſmus Ioannis vocatur baptiſmus pœnitentiæ. Dicendum ſecũdum quoſdam,quòd baptiſmus Ioannis vocatur baptiſmus pœnitentiæ, ideſt,pœnæ: quia ſolùm dabatur ad quandam pœnam, vt homines ſubijcientes ſe ſponte illi pœnæ per hoc mererentur. Erat autem pœna iſta, ſcilicet,quia Ioannes mergebat baptizatos in aquam frigidam Iordanis. Sed hoc non ſatis ſtat, quia iſta non eſt tanta pœna, de qua ſcriptura mentionem facere deberet, Item quia ſi ſolus eſſet baptiſmus pœnitentiæ propter hanc pęnam,nõ oportebat, quòd ad hanc pœnam recipiendam hoĩes veni-
K rent ad Ioannem, quia quilibet per ſe iſtam pœnam ſubire poterat. Item non poterat propter hoc vocari regula iſte baptiſmus pœnitentiæ.i.pęnę,quia ſicut aliquo tempore pęna eſt in aquam mergi,ita alio tp̄e eſt valde delectabile, & maxime in terra Chanaan, quæ eſt calidior ualde quàm noſtra, quia pertinet ad quartum clima,& partim ad tertium. Ioannes autem omni tp̄e baptizabat, ideo non poterat vocari baptiſmus pœnitentiæ hac ratione, Item, quia baptizatis dicebat Ioannes:facite fructum dignum pęnitentiæ.infra in litera.Si tamen vocaretur baptiſmus pnĩæ.i pęnæ,ꝑpter iſtam pęnã merſionis in aquã frigidã,non poterat,nec debebat

debebat iam sperari alius fructus pęnitentiæ, quia illa poenitentia iam transierat, cùm baptizatus exiret de aqua. Non ergo accipitur sic. Aliter dicendum, quòd vocatur baptismus poenitentiæ: quia Ioannes omnes quos baptizabat ad poenitentiam admonebat, & non baptizabat nisi eos, qui quasi tunc incipiebant pęnitētiam ab ipso. Et patet hoc ex litera, quia dicitur, quòd Ioannes fuit prędicans in deserto, & dicens: Pęnitentiā agite. Et sic præcipuum quod Ioānes faciebat erat admonere ad poenitentiam. Et quia in ipso baptismo etiam admonebat pęnitere, cùm baptizati confiterentur peccata sua, vocabatur baptismus pęnitentiæ. Erat autem conueniens iste ordo, & modus. s. quia Ioannes volebat populum disponere ad digne suscipiendum Messiam venturum. Nam ipse venerat parare Domino plebem perfectam. Luc. 1. Istud autem erat per expositionem peccatorum. Ista autem fieri non poterat nisi per pnīam dolendo de commissis, & puniendo in se quæ prauè egerant. Et ad hoc Ioānes baptizabat eos in aqua. Nam sicut aqua tollit sordes corporis, ita pnīa aufferret omnia peccata. Vnde, licèt baptismus Ioānis non posset tollere peccata, quia non erat sacramētum noui testamenti, signabat tamen peccata esse tollēda, & non solùm per Christum, siue baptismum suū, sed etiam signabat, ꝙ sicut isti baptizati à Ioanne mundabantur in corpore per aquam, ita mundarentur in aīa ab uniuersis delictis per pnīam. Et istud necesse erat ad digne recipiendum Messiam. Hoc aūt erat totum qđ Ioānes hortabatur: ideo postquam baptizabat aliquos, dicebat eis, ꝙ facerent fructum dignum pnīæ, ut patet in litera. i. talia opera facerent, per quæ essent perfectè mundi ad suscipiēdum Messiam. Aliter potest dici, ꝙ erat iste baptismus pnīæ. i. protestatio quædam de pęnitendo. Nam omnes, qui ueniebant ad baptismum Ioannis protestabantur, quòd pęniterent deserentes vitam ueterem. Et quia pęnitere nō est nisi de peccatis: ideo isti profitebantur se primum peccatores. Et hoc est ꝙ dicitur, ꝙ baptizabantur à Ioanne confitentes peccata sua. i. profitentes se esse peccatores, & tūc protestabantur se de cætero abstinere a peccatis, & Ioannes hortabatur eos facere fructum dignū pęnitentiæ, idest, opera bona, ꝑ quæ satisfacerent de p̄teritis malis.

Quomodo dicitur, quòd baptismus Ioannis erat in remissionem peccatorum. Quæst. LIX.

QVAERITVR quomodo dicitur, ꝙ baptismus Ioānis erat in remissionem peccatorum: cùm per illum remittuntur peccata. Quidam dicunt, ꝙ erat vere in remissionem peccatorū, quia baptismus Ioannis non erat minus pfectus, quàm circuncisio, & tamen per circuncisionem tollebatur peccatum originale, & dabatur gratia: ergo idē fieret per baptismum Ioannis. Dicendum, quòd per baptismum Ioannis non remittebantur peccata, quia in illo non conferebatur gratia, ut probatum fuit supra in quadam quæstione de hoc, & tamen sine gratia non fit remissio peccatorum. Sciendum tñ, ꝙ baptismus Ioannis potest dici esse in remissionem peccatorum uno modo. s. per significationem, non quidem, ꝙ baptismus Ioannis remissionem peccatorum faceret, sed quòd illam per Christum, siue per baptismū eius faciendam esse significaret. Et sic omnia sacramenta legis ueteris erant ad remissionem peccatorū. s. significando. Dicit autem Beda, quòd duplex baptismus potest intelligi in uerbis Ioannis. Vnus quem Ioan. baptizando conferebat, & est baptismus pęnitentiæ. s. qa ibi erat quædam inchoatio pęnitentiæ, ut diximus pręcedenti quæstione. Alius erat baptismus Christi, per quem peccata remittuntur, quem Ioan. dare non po-

A terat, sed solùm prædicabat illum, cùm diceret: ego baptizo vos in aqua: ille autem baptizabit vos in spiritu. Et sic Mat. 1. quando dicitur fuit Ioan. prędicans baptismum pęnitētiæ in remissionem peccatorum, pñt distingui illa verba, quia cùm dr̄ fuit Ioan. in deserto baptizans intelligitur de baptismo suo, quem ipse dabat. Cū autem dr̄, & prędicans baptismum pnīæ, si fiat ibi punctus intelligetur de baptismo suo, quia ille erat baptismus pnīæ, vt dictum est. Cū aūt sequitur, in remissionem peccatorum, debet resumi litera, vt dicatur prædicās baptismum in remissionem peccatorū, & intelligitur de baptismo Christi, quem Ioā. p̄dicabat. Aliter pōt intelligi s̄m Hier. qđ baptismus Ioā. esset in remissionem peccatorum, nō effectiuè, sed inchoatiuè,
B quia per baptismum gratia conferebatur, per q̄ remittuntur peccata. Qđ autem consumatur per sponsum, inchoatur per paranimphum. Erat aūt Christus sponsus, & Ioā. paranimphus. s. amicus spōsi: sicut ipsemet Ioā. dixit Io. 3. Et sic remissio peccatorū, q̄ per Chr̄m consumanda erat, inchoaretur per Ioan. non tanq̄ ipse aliquid de illa faceret, sed qđ disponeret hoīes ad illā, vel per baptismum suū illam significaret. Aliter p̄t intelligi ista remissio peccatorum. s. qđ non referatur ad baptismum, sed ad pnīam: & tunc verum est: quia licèt baptismus Ioā. nō conferret remissionē peccatorum, pnīa tñ confert remissionem peccatorū. Vñ quocūq; statu, & lege semper per pnīam peccata remittunt̄. Et patet iste sensus ex ordine literę, quia dr̄, ꝙ fuit Ioā. p̄dicans
C cans baptismum pnīę in remissionem peccatorū. i. p̄dicabat baptismum pnīæ, quæ pnīa confert remissionē peccatorum. Et iste vr̄ verior sensus literæ. Et tunc nullum est dubium. Hunc sensum sequitur sanctus Tho. 3. par. sum. q. 24. art. 3. in solutione tertij argumenti. Possunt tamen teneri alij sensus supra dicti.

Videns autem multos Pharisæorum, & Saducæorum venientes ad baptismum suū, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?

Videns autem. Hic ostenditur idoneitas Ioan. ad ferendum testimonium de Christo ex veritate doctrinæ, q̄
D consistit in hoc, ꝙ Ioan. non timebat vitia malorum confidenter arguere. Nam Pharisæos, & Saducæos, de quibus hic in litera dicitur arguebat, sed illi essent de præcipuis inter Iudæos. Et dicitur. *Videns autem multos Pharisæorū & Saducæorum.* Istæ sunt duæ sectæ Iudæorū, & vocātur quidam pharisęi, & alij Saducei, de quibus infra dicetur in 63. q. *Venientes ad baptismum suum.* Idest veniebant, vt baptizaretur à Ioan. Et dicitur baptismus suus, idest, Ioan. quia non vocatur baptismus absolutè, nec baptismus Dei, sed baptismus Ioan. quia nihil ibi efficiebatur quod à puro homine fieri non posset. Et sic Christus vocauit istum baptismum Ioan. infra 21. s. Baptismus Ioan. de cęlo erat, an ex hoībus? Dicit hic Glos. ordi. ꝙ necesse fuit, ꝙ post doctrinam, quā Ioan.
E turbis tradiderat, Euangelista etiam illius doctrinæ faceret mentionem, quia instruxit eos, qui probatiores videbantur. s. Pharisæos, & Saducæos. *Dixit eis: Progenies viperarum.* Ad istos specialiter Ioan. locutus est, vocans eos progeniem viperarum. Sensus autem totius literæ est, quòd isti pharisæi, & Saducæi erant iniqui, & in baptismo Ioan. fortè non habebant rectam intentionem, vt infra dicetur in expositione literæ, ideo dixit eis, ꝙ non solùm baptizarent, sed ēt facerent fructum dignum pęnitētiæ. Vocauit autem eos progeniē viperarum pp iniquitatem, quā in corde tenebant, sicut vipera venenum intra corpus habet. Et ita vocauit istos Christus infra 23. s. serpentes genimina viperarū: quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Alia causa potest

esse,& ualde conueniens literæ, scilicet, quia uoluit Ioannes istos humiliare in eo, de quo ipsi superbi ebant. Nam isti gloriabantur, quòd essent filij Abrahę,& per hoc putabant se euitaturos omnem pœnam, etiam si nulla bona facerent, Ioannes autem uoluit eos humiliare, ne superbirent de progenie, faciens eos de pessima,& noxia progenie, dicens: Genimina uiperarum, vel progenies uiperarum. Quasi dicat. Nonne estis filij uiperarum, vel progenies uiperarum. Quod autem sit ista intentio, patet quia Ioannes dixit eis, ne velitis dicere, patrem habemus Abraham, idest, non gloriemini de hoc, quia magis estis filij viperarum, quàm filij Abrahæ, cùm conditionem uiperarum habeatis. Chrysosto. enim super Matt dicit istos uocatos progeniem uiperarum, eo quòd uipera cum aliquem hominem momorderit, currit ad aquam, quam si non inuenit, moritur. Ideo istos dicebat progeniem uiperarum, quia peccata mortifera committẽtes currebant ad baptismum, vt sicut uiperæ per aquam solùm pericula mortis æuaderent. Viperarum etiam natura est, rumpere uiscera matrum suarum, & sic nasci. Quoniam ergo Iudæi assiduè persequentes Prophetas corrumpunt synagogam suam: ideo progenies uiperarũ nuncupantur. Item uiperæ foris speciosæ, & quasi pictæ sunt: intus autem ueneno repletæ. Ita,& isti in vultu pulchritudinem sanctitatis ostendebant; erant autem hipocritæ, vt Christus dicebat infra 23. Ioannes vocauit istos progeniem uiperarum: Christus autem vocauit eos serpentes siue uiperas, & genimina uiperarum infra 23. Et utrunque uerum est. Nam isti sunt serpentes, siue uiperę inquantum in se ipsis uenenum tenent. Vocantur progenies uiperarum, quia istud uenenum à patribus acceperunt. Fuerunt enim patres eorum mali,& ipsi secuti sunt eos in malitia ipsorum. Sic Christus dixit infra 23. scilicet. Væ uobis Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulturas Prophetarum, & dicitis: si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorũ in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis uobismetipsis, quia filij estis eorum, qui Prophetas occiderunt. Et uos implete mẽsuram patrum uestrorum, idest, sequimini illos in malo. Dicit hoc prænunciando, & non imperando, scilicet, ꝙ ipsi efficerentur successores in malitia patrũ suorum. Et propter hoc iustè vocarentur uiperæ, & filij uiperarum. Vnde eod. cap. cùm Christus dixit,& uos implete mensuram patrum uestrorum, subdidit, serpentes genimina uiperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? *Quis demonstrauit vobis fugere à futura ira.* Quasi dicat: cùm sitis de progenie uiperarum, & sic contra conditionem uestram bonum faciatis: miror quomodo facitis, sed hoc est, quia aliquis ostendit uobis. Innuit Ioannes, ꝙ isti Pharisæi,& Saducæi erant mali, & tamen ueniebant ad baptismum. Et hoc erat opus bonum: ideo miratur, quomodo ueniant. Et credit, ꝙ non ueniant à se ipsis, sed quòd aliquis ostenderit eis hoc. Iste autem est Deus, vt ait hic Remigius. Ipse enim pulsat corda hominum, & erudit eos, vt recedant à malo. Sic dicitur Iob 33. scilicet, Per somnium in uisione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tũc aperit aures uirorum, & erudiẽs eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his, quę facit,& liberet eum de superbia eruens animam eius à corruptione, & uita illius ait, nõ transeat in gladium. Dicitur autem à futura ira, idest, à pœna ęterna, quę futura est malis post uitam. Et uocatur ira, quia homines irati solent inferre pęnas. Ideo pęna obtinuit nomen iræ, ita vt Deus dicatur homini iratus quando eum punit. In Deo tamen ira non est.

F

Quomodo vera sint verba sancti Joannis dicentis Pharisæis, quis demonstrauit vobis fugere &c. & Christi dicentis, quomodo fugietis à iuditio gehennæ. Quæst. LX.

QVAERITVR, Quomodo Ioãnes dixit his, quis demonstrauit uobis fugere à uentura ira? in quo innuitur, ꝙ illam euitabant, cùm Christus uideatur dicere contrariũ istis dicens: serpentes genimina uiperarum quomodo fugietis à iudicio gehennæ. Quasi dicat, non poteritis effugere. infra 23. Dicendum, quòd secundùm diuersos actus ytrunque uerum est. Nam Pharisæi, & Saducæi hic

G ueniebant ad baptismum Ioannis, & uolebant pœnitere de peccatis, & per hoc poterant euitare gehennam. Pharisæi autem quibus Christus infra 23. loquitur, erant in iniquitatibus patrum suorum, quia occisuri erant Scribas,& Sapientes, scilicet, Christi discipulos. Et iste nõ erat modus ad euadendum gehennam, sed potius, vt nunquam euaderent: ideo dixit eis quomodo fugietis à iudicio gehẽnæ, quasi dicat nõ poteritis effugere. Et patet iste sensus: qa immediatè dixit Christus, Ego mitto ad uos Prophetas & Sapientes, & ex illis occidetis,& crucifigetis, vt ueniat super uos omnis sanguis iustus.

Facite ergo fructum dignum pęnitentię

H Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham.

Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Fructus est, qđ prouenit de ipsa re, & est post rem. Et quia Saducæi, & Pharisæi habebant pœnitentiam nunc, quando ueniebant ad baptismum, hortabatur Ioannes eos, vt facerent fructum pœnitentiæ. Pœnitentia istorum erat dolor, vel detestatio peccatorum. Et istam habebant quando baptizabantur quia confitebãtur peccata sua, idest, profitebantur se esse peccatores. Restabat ergo nunc, quòd ex ista pœnitentia proueniret fructus. Et istud est, quod qui peccata detestatur, nunquam ad illa, nec ad alia redeat, etiam quòd pro peccatis aliqua opera satisfactoria faciat. Et non solùm dixit, quòd fa-

I cerent fructum pœnitentiæ, sed etiam dignum, scilicet, vt quanta fuerũt peccata tanta sit satisfactio. Nam sicut per peccatũ homo uoluntati suæ concessit plusquam debuit; ita iustitia exigit, vt contra uoluntatem suam tantum faciat se puniendo Apocal. 18. scilicet. Quantum glorificauit se in delicijs suis: tantum date illi de tormento. Cùm autem se quis tantum punierit, pœnitentiam dignam faciet. Vt Gregorius dicit in quadam homilia, quòd non solum fructum pœnitentiæ, sed etiam dignos fructus pęnitentiæ admonet esse faciendos. Quisquis enim illicita nulla commisit, huic iure conceditur, vt licitis utatur. At si quis in culpam lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto se nouerit illicita perpetrasse. *Et ne velitis dicere in-*

K *tra vos: patrem habemus Abraham.* Tollit per hoc Ioannes quandam responsionem, quam Pharisæi poterãt habere contra uerba Ioannis. Nam fortè putarent, ꝙ etiam si multa peccata commisissent, non punirẽtur à Deo, etiam si de illis pęnitentiam non agerent. Et hoc quia erant filij Abrahę. Et sic dicerent, quòd non erat necessè, quòd facerent fructum pęnitentiæ, sicut Ioãnes dicebat, quia sufficiebat eis esse filios Abrahę. Quia Dicit autem Ioannes, quòd istud nihil prodest. etiam si sint filij Abrahæ peribunt, nisi pœnitentiam egerint: sicut dixit Christus Luc. 13. scilicet. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Istud motiuum proueniebat Pharisæis ex sacra scriptura, quæ videtur

detur dicere, quòd propter merita Abrahæ, vel quia Deus dilexit eum, ſeruaret filios eius à malis, & non deſtrueret eos licèt peccarent, vt patet Leuit. 16. cùm Deus poſuiſſet omnia mala, quæ facturus eſſet contra Iudæos, quando peccarent, dixit in fine. Tunc orabũt pro impietatibus ſuis, & recordabor fœderis mei, qđ pepigi cum Iſaac, & Iacob, & Abraham. Bona quoque, quæ Deus faciebat Iſraelitis, faciebat propter Abraham, & Iſaac, & Iacob Deuteron. 7. ſcilicet. Non quia gẽtes cunctas numero uincebatis iunctus eſt Dominus uobis, ſed quia dilexit uos, & cuſtodiuit iuramẽtum, quod iurauit patribus ueſtris. Et ob hoc quando Deus uolebat deſtruere Iudæos pro peccato uituli, Moyſes orauit, dicẽs: Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorum, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Et ſequitur, quòd placatus eſt Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat. Et ſic putabant Phariſæi, quòd ab omnibus malis liberatentur propter Abraham. Sed dicetur quomodo Ioannes dixit, ꝙ non dicerent, patrem habemus Abraham, cùm uerum eſt, ꝙ propter eum liberarentur. Ipſe autem dicit, quòd non liberabuntur per hoc à futura ira niſi pęnitentiam egerint. Dicũt cõmuniter Doctores multi, quòd iſti erant filij Abrahæ ſecundùm carnem, & tamen non uocantur filij Abrahæ in ſcriptura niſi illi qui ſequuntur ab Abraham. Sic innuitur ad Rom. 8. & 9. Et hoc verum eſt, & tamen Leuit. 26. vbi dicitur, quòd propter Abraham non deſtruet eos, vel non pęnitus abijciet, non accipitur niſi de filijs Abrahę ſecundùm carnem, ſcilicet, de populo Iudęorum. Nam filijs Abrahæ ſpiritualiter ſecundùm imitationem morum nulla mala inferenda ſunt, cùm boni ſint, nec illi liberantur à malis propter Abraham. Dicendum, ꝙ Ioãnes loquitur de filijs Abrahę ſecundùm carnem, & non uetat Phariſæos uocari filios Abrahæ, ſed iubet, quòd confidant in uirtute animæ, & non quòd ſint filij Abrahæ, vt ait Chryſoſtomus ſuper Matt. Concedendum etiam eſt, quòd filij Abrahę ſecundùm carnem à multis malis liberabãtur, & propter Abraham. Malum tamen duplex eſt, quoddam temporale, & aliud æternum. De malo autem æterno nullus Iudæus liberabatur propter Abraham, nec liberatur aliquis homo per illum quãtumcunque ſanctus ſit. De malo autem temporali liberatur ſæpe unus homo propter merita alterius. Et Leuit. 26. ſcriptura loquitur de malo temporali, ſcilicet, de captiuitate populi, & deſtructione eius. Et ab hoc interdum liberabantur propter Abraham. De malo autem æterno loquitur hic Ioãnes, quia dixit quis demonſtrauit uobis fugere à uentura ira. Et iſta eſt pœna gehennæ, ſicut Chriſtus dixit infra 23. ſcilicet. Genimina uiperarum quomodo fugietis à iudicio gehennæ. Et uerum erat, quod ad hoc non proderat eis eſſe filios Abrahæ niſi pœnitentiam agerent.

Quare Ioannes non dixit patres veſtros Iſaac, & Iacob, ſed ſolum poſuit Abraham. Quæſt. LXI.

QVAERITVR, Quare ſolùm dixit Ioãnes, ne uelitis dicere, patrem habemus Abraham, quia non ſolum propter merita Abrahæ, ſed etiam Iſaac, & Iacob liberabãtur Iudæi de malis, ſicut Deus dixit Leuit. 26. & Moyſes nomine illorum trium orauit. Exo. 32. Dicendum, quòd uerum eſt, ꝙ Phariſæi confidebant de meritis omnium illorum trium, & tamẽ ſolùm dixit Ioannes de Abraham, quia Phariſęi ſpecialiter ſolebant loqui de Abraham propter multa. Primò, quia loquendo de Abraham includebãt omnes tres, quia ipſe erat caput aliorum duorum. Ponendo autem unum de alijs duobus non includeretur tres, quia Abraham nõ poſſet intelligi per aliquem aliorum, cùm ipſe eſſet caput, & primus. Ideo ad nominandum unum, non fuit aliquis, qui deberet nominari niſi Abraham. Secundò, quia hic loquitur Ioannes de paternitate. Et licèt uerum ſit, quòd Iudæi ſint filij Iacob, & etiam Iſaac, melius tamen dicuntur filij Abrahæ, quia ille eſt pater ſimpliciter patrum. Et ob hoc nullus ita uocatur propriè Patriarcha ſicut Abraham. Tertiò, quia Abraham fuit principium populi Iudæorum, & ipſe eſt primus, quẽ reperimus uocari Hebręum. Gen. 14. Ipſe enim eſt primus, qui ſeparatus eſt de populis nationũ, vt in eo inchoaretur populus Dei. Nã ipſi dixit Deus, quòd exiret de terra ſua. Gen. 12. Quartò, quia iſte erat honorabilior cęteris: quia licèt Iſaac, & Iacob viri ſancti fuerint, totum bonum, quod Iudæi habebant, & ſperabant erat propter Abrahã. Ei enim promiſerat Deus omnia, quæ poſtea compleuit. Nam ſibi promiſit, ꝙ faceret eum in gentem magnam, & quòd non poſſet numerari ſemen ſuum, ſicut nec ſtellæ cœli, & puluis terræ. Gen. 12. & 15. Ei etiam promiſit Meſſiam, ſcilicet, quòd in ſemine ſuo benedicerentur omnes gentes. Gen. 12. & intelligitur de Meſſia. ad Gala. 3. Sibi quoque promiſit, quòd daret terram Chanaan, & deſignaret terminos eius. Gen. 13. & 15. Sibi etiam promiſit, quòd filij ſui pręualerent contra hoſtes, ſcilicet, poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum. Gen. 12. Alijs autem patribus Iudæorum Iſaac, & Iacob, & poſteris nihil Deus promiſit de nouo, ſed ſolùm confirmauit ea, quæ promiſerat Abrahæ. Et ita cũ loqueretur Deus ad Iſaac dixit: tibi, & ſemini tuo dabo uniuerſas regiones has, complens iuramentum, quod ſpopondi Abraham patri tuo. Gen. 26. Et ſic nihil iſti promittebat de nouo. Et quod plus eſt, ea, quæ dicebat ſe daturum Iſaac, & Iacob, dicebat, ꝙ daret ꝑp Abraham. eo. cap. Cùm Deus loquitur ad Iſaac dicit. Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cęli, & benedicentur in ſemine tuo omnes Gentes terræ, eo ꝙ obedierit Abrahã uoci meæ, & cuſtodierit pręcepta mea. Quintò, quia etiam in ſanctitate Abraham uidebatur eſſe maior quoque Iſaac, & Iacob. Deus enim laudauit ipſum ualde, cùm ad præceptum eius non dubitauit diſponere ſe prompte ad occidendum filium ſuũ Iſaac. Gene. 22. Sed an ſanctior fuerit ipſe Abraham q̃ Iſaac, dubium eſt multorum: de quo. eo. ca. diximus. Potius ergo de Abraham dixit Ioannes, quã de Iſaac, & Iacob. & tamen quantumcunque eſſet excellens Abraham, dixit Ioannes, non eſſe conſiderandum de meritis illius. Sic etiam ſtultè confidebant Iudæi in quibuſdam aliis dicentes, quòd Deus non faceret eis malum, licèt peccarent, propter reuerentiam templi, quod habebant. Sic dixit contra eos Ieremias, ſcilicet. Nolite dicere templum Dei templum Dei. q. d. Non liberamini propter templum: ſed propter iuſtitiam veſtram. Iere. 22.

Dico enim uobis, quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt.

Dico enim uobis, quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahę. Quaſi dicat. Non confidatis in meritis Abrahæ putantes, quòd aliquod magnum ſit eſſe filium Abrahæ. & ꝙ propter hoc Deus attendat ad vos: quia Deus poteſt de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, id eſt, facere filios Abrahæ, & tamen lapides ſunt aliquid contẽptibile. Ideo non credatis, quod propter hoc ſolum, quod eſtis filii Abrahæ, Deus tantum uos diligat, quod non puniat uos pro peccatis.

Et eſt

Et est modus iste loquendi, sicut dixit Deus Moysi,
quando uolebat occidere omnes Iudæos in deserto,
scilicet. Dimitte me, ut irascatur furor meus contra
eos,& deleam eos:faciamque te in gentem magnam
Exo.32. scilicet, ego potero facere aliam gentem ma-
gnam,cuius tu sis princeps,etiam si occidā istos: ideo
pmitte me occidere eos,Ita hic. Quasi dicat: si Deus
diligit filios Abrahæ, non putetis quod propter hoc
non puniat eos si peccauerint: quia etiam si occide-
bat illos, poterat facere de lapidibus alios plures, &
meliores filios Abrahæ,in quibus gaudeat. Et sic oc-
cisio istorum nullam inopiam, uel modestiam Deo
inducit q.d.Si Deus ualde delectaretur cū filiis Abra-
hæ, & mortuis istis non posset alios facere, toleraret
peccata eorum, ut non perderet illos, quos di-
ligeret: sicut pater non occidit filium, licèt malus sit,
quia gaudet in eo, Deus tamen potest facere ēt de la-
pidibus filios Abrahę. Ideo non est uerisimile, quod
non puniat eos peccantes propter hoc,quod illos dili-
git. An vero Deus possit de lapidibus facere filios A-
brahæ,infra dicetur in 56.questione. Dicitur enim cō
muniter, quod isti lapides, quos Ioannes demonstra-
uit erant lapides 12. quos posuerunt Iudęi in Iorda-
ne, quando transierunt Iudæi per siccum,quos Deus
ibi poni iussit Iosue 4. & mansuerunt ibi in memo-
riam miraculi: & tempore Ioannis erant, & appa-
rebant cacumina eorum, & de illis Ioannes locu-
tus est, Sic tenet Remigius. Istud est satis uerisi-
mile, quia Ioannes baptizabat populum in Iordane,
ut patet in litera: & forte erat circa locum illum,
per quem Iudæi transierunt, Et quia isti lapides e-
rant magni, apparebant existentibus extra fluuium,
licèt lapides in alueo Iordanis essent. Iosue 4. Quod au
tem uiderentur lapides isti notabiliter manentibus
extra fluuium,patet,quia Deus iussit illos poni in me-
moriam transitus Iudæorum, Si tamen non appare-
rent manentibus extra aquam, ad nihil proficerent,
Ideo manifestè uidebantur. Et sic Ioannes loqueretur
de illis specialiter,quia erāt aliqua res notabilis. Quod
autem Ioannes de illis locutus fuerit non apparet ex
sacra scriptura:doctores tamen quasi uerisimiliter col
ligunt,quod de illis dicatur propter duo. Primò quia
Ioannes erat iuxta Iordanem,vbi erant isti lapides,ma
ximè quia in flumine baptizabat. Secundò,quia præ-
cipue propter demonstrationem, quia dixit de lapidi-
bus istis,& illa demonstratio significat aliquid specia-
le. Ideo referunt ad illos lapides memoriales, qui erāt
aliquomodo uenerandi, quia Deus illos ibi poni ius-
serat. Si autem Ioannes non intendisset aliquid specia-
le dixisset,potens est Deus de lapidibus suscitare filios
Israel. *Iam enim securis ad radicem arboris posita est*. Hic
ponit Ioannes aliquam rationem, quare pharisæi de-
bebant facere fructum pænitentiæ, quia iam securis
posita est ad radicem arboris. Et potest ista litera indu
ci dupliciter. Vno modo quod fortè pharisæi dicerēt,
volumus facere fructum pænitentiæ,sed non oportet
quod immediate conemur ad hoc, quia adhuc ma-
net nobis tempus,Ioannes autem dicit non esse expe
ctandum,quia iam tempus est. Nam iam securis posi-
ta est ad radicem arboris: ideo oportet mox fructum
facere:alioquin arbor succidetur. Alio modo potest
intelligi, quòd Ioannes continuet se ad sentētiam prę-
cedentem. Nam dixerat, quod debebant fructum
facere, & non confiderent in meritis Abrahæ. nunc
dicit quòd si fructus faciendus est,maximè iam in isto
tempore fieri debet: quia nunc securis posita est ad ra
dicem arboris. Et est Metaphora de homine ad arbo-
rem:quia sicut arbor infructuosa succiditur,ita homo
non faciens fructum pænitentiæ mittetur in ignem,
Dicit Nicolaus, quòd arbor accipitur hic ꝓ homine,

F quia homo est arbor conuersa. Scriptura tamen non
accipit in sensu literali,sed in Metaphora, & compa-
rauit hominem arbori propter ea, quæ supra dixit.
Nam dixit quòd facerent fructum pænitētię, & quia
fructus propriè ad arbores pertinet, continuata locu-
tione comparauit hominem non facientem fructum
pænitentiæ arbori infructuosæ. Securis est seueritas di
uini iudicii,quæ in promptu est, quæ non solùm in fu
turo sæculo malos cōsumet:sed etiam in præsenti ho-
mines in peccatis obstinatos præ consuetudine, licèt
aliàs illa grauissima non sint, Deus auferet de terra a-
maro exitu, relictis aliis, qui in pluribus peccauerunt.
Quia tamen aliquando pęnitentiam agunt, Deus illos
sustinet: & sic non est causa mortis grauissimę, uel
G repentinę inflictæ quibusdam hominibus a Deo mul
titudo, uel enormitas peccatorum, sed non pœni-
tere de illis, Sic patet Luc. 13. cùm quidam Chri-
sto nunciarent de Galilæis, quorum sanguinem Pi-
latus miscuit cum sacrificiis eorum, dixit Christus:
Putatis, quòd hi Galilæi præ omnibus Galilęis fuerūt
peccatores, quia talia passi sunt? nam dico uobis, nisi
pœnitentiam habueritis omnes simul peribitis. Sic
etiam dixit de alijs decem & octo uiris,quos turris ca
dens oppressit, scilicet. Putatis, quia hi debitores fue-
runt præter omnes homines habitantes in Ierusalem.
Nam dico uobis, nisi pęnitentiam egeritis &c. Chry-
sostomus super Matt. dicit,quòd securis est ira consu-
mationis,quæ totum mundum præcisura est. Hieron.
H dicit,quòd securis est prædicatio Euangelij iuxta Iere.
qui uerbum Domini comparat securi cędēti petram.
Gregorius autem in quadam homilia dicit, quòd se-
curis est Redemptor noster, qui uelut ex manubrio
& ferro,ex deitate constans & humanitate,tenetur ex
humanitate, sed incidit ex deitate. Quæ securis ad ra-
dicem arboris posita est, quia etsi per patientiam ex-
pectat, videtur tamen quid factura sit,idest quòd vult
præcidere arborem,

Quare dixit Ioannes, securis iam ad radicem arboris posita est, quia omni tempore hoc verum sit.

Quęst. LXII.

I QVAERITVR, Quare dicitur, iam securis
ad radicem arboris posita est, quia omni tem-
pore uerum est, quòd qui non facit fructum
pœnitentiæ succiditur à Deo. Quare ergo
Ioannes dixit potius istud nunc, quàm alijs tempori-
bus, maximè quia Ioannes expressè significat, quòd
etiam si alijs temporibus hoc non esset uerum, nunc
verum erat,quia dicit,iam enim securis,scilicet,nunc.
Dicendum, ꝙ uerum est,quòd omni tempore Deus
homines impęnitentes punit, sed maximè tempore
hoc,quo Ioannes prædicabat. Primò, quia nunc ma-
gis admonebantur homines facere pęnitentiā, quàm
alijs temporibus: cùm Ioannes nihil aliud clamaret
præcipuè,nisi,pęnitentiam agite. supra in litera. Chri-
stus etiam post Ioannem istud prædicare incepit,scili-
K cet,pœnitentiam agite.sequenti.ca. Istud etiam Chri-
stus mandauit discipulis suis prædicare. Ideo cùm ho-
mines istius temporis magis de hoc essent instructi,
quàm homines aliorum temporum, magis puniren-
tur,si negligerent;quia seruus sciens uoluntatem Do-
mini,& non faciens,plagis vapulabit multis: qui autē
nescit uoluntatem Dñi,& ideo non facit, plagis uapu
labit paucis, Luc.12. Et ob hoc se excusauerūt illi,quos
paterfamilias hora vndecima Christus otiosos inue-
niēs,increpauit dicēs: Quid hic statis tota die otiosi? Et
illi dixerūt; Quia nemo nos cōduxit. infra 20. Isti sunt
Gētiles, quibus prophetæ non ꝑdicauerūt ideo excu-
sabiliores sunt de peccatis suis. Et sicut Gentiles non
audientes

audientes prophetas excusabiliores sunt, quàm Iudęi, A
qui illos audierunt: ita Iudæi, qui antiquitus fuerunt, essent excusabiliores, quā isti, qui erant tempore Christi, & Ioannis: quibus quotidie prædicabatur, & miracula fiebant. Sic Christus innuit infra 11. cùm cœpit exprobare ciuitatibus, in quibus factæ sunt multæ uirtutes ab eo, quia non egissent pœnitentiam, scilicet. Væ tibi Corozaim: væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis: olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. Veruntamen dico uobis: Tyro, & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm uobis. Sic etiam comparat ibi Capharnaum ad terram Sodomorum, & dicit quòd remissius erit in die iudicij Genti Sodomorum, quàm genti Ciuitatis Capharnaum. Secundò erat hoc pro- B
pter conditionem temporis instantis. Nam tempore Ioannis incepturus erat status noui testamēti, qui erat status perfectionis, in quo necesse erat magis fructificare. Nam quando arbor noua est paruula, nemo conqueritur quòd fructum non proferat. Cum uerò magna est, & diligenter colitur: iustè querimur si nihil proferat. Sic etiam cùm homo est infans, vel puer, nemo ab eo petit opera perfecta: cùm uir effectus fuerit, si uirilia non agat, omnes eum arguunt. Istas duas comparationes habebat status ueteris testamenti ad nouum testamentum. Nam homines in ueteri testamento erant sicut paruuli sub Pedagogo: in nouo autem testamento sunt sicut uiri liberati à Pedagogo. ad Gala. 3. scilicet. Lex Pedagogus noster fuit in Chri- C
sto, idest, Sicut Pedagogus respectu puerorum. Et sequitur: At ubi uenit fides, iam non sumus sub Pedagogo. Et fides uocatur status noui testamenti, ideo in nouo testamēto exigitur à nobis, quòd faciamus opera perfectiora, quàm in ueteri. Alioquin nunc potius, quàm tunc securis ad radicem arboris posita est, idest, magis puniemur nunc, quàm tunc. Hoc etiam Christus innuit infra 5. scilicet, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Pharisæorum, & Scribarum, non intrabitis in regnum cęlorum, Iustitia autem Pharisæorum, & Scribarum sunt ipsa opera ueteris testamenti. Iustitia autem, quam Christus dixit abundaturā sunt opera noui testamenti. Et sic declarauit ibi in multis inducendo, quòd præcepta sua erant perfectiora, & D
strictiora, quàm illa ueteris testamenti. Aliam similitudinem de arbore ponit Christus Luc. 13. de eo, qui habuit arborem fici in uinea sua, & ueniens quærere fructum non inuenit: dixitque ad cultorem uineæ: ecce anni tres sunt, ex quo uenio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam, vt quid enim terram occupat. Et cultor dixit; Domine dimitte illam hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam stercora: si quidem fecerit fructum, sin autem in futurum succides eam. Istam autem parabolam dixit Christus contra illos, qui expectati à Deo non faciebant pęnitentiam. Nam eo. cap. dixerat: Nisi pęnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et distinguit ibi tempora. Quia licèt ficulnea non protulisset E
fructum in tribus annis, & Dominus contra eam irasceretur non succidit eam, sed diffiniuit, quòd si anno illo, quo cultor eam diligenter coleret, & mitteret stercora circa illam, non faceret fructum, succideret eam, Illud est tempus noui testamenti, in quo diligenter arbores iam coluntur per prædicationem, & adiutorium diuinæ gratiæ. Si ergo non faciunt nunc fructum non permittentur occupare terram. Rectè ergo Ioannes dixit, quòd nunc potius, quàm alio tempore securis ad radicem arboris posita est.

Omnis ergo arbor, quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum. Non solùm petitur ab arbore, ꝙ fructum faciat, sed etiam, ꝙ sit bonus. Quia sicut infructuosa arbor succiditur: ita & proferens malum fructum. Maximè, quia in comparatione arboris ad hominem melius ponitur arbor faciens bonum fructum, & malum quàm arbor fructuosa, & infructuosa. Nam operatio hominis eius fructus est siue bona, siue mala sit. Et quia homines sine operibus non sunt, potius dicuntur mala arbor faciēs fructum malum, quàm arbor non faciens fructum. Dicit autem Rabanus esse quatuor species arborum. Vna est totaliter arida: cui assimilantur Pagani: altera viridis, sed sine fructu: cui assimilant̄ Hypocritę. Tertia uiridis, & fructuosa, sed uenenosa: cui assimilant̄ Heretici. Quarta uiridis, & fructū bonū gignēs, cui assimilātur viri Catholici. Et dixit: Omnis arbor, vt auferat̄ exceptio operarum, scilicet, quia quicumque fuerit, etiā si sit filius Abrahæ, si non facit fructum bonum mittetur in ignem. Et hoc dixit contra pharisæos, qui putabant sufficere sibi esse filios Abrahæ. Sic dicit Chrysostomus in homilia, scilicet cùm dicit, omnis, excludit primatum, qui est a nobilitate. Quasi dicat. Et si nepos Abrahæ fueris, sustinebis pœnam sine fructu manens. *Excidetur, & in ignem mittetur.* Arbor enim vel aliqua alia res nunquam debet esse inutilis, vel superuacua, quia superfluum repugnat omni ordini: ut sup. dictum est. Arbor autem potest proficere in duobus, scilicet, vel inquantum arbor, & hoc ad gignendum fructum: uel inquantum lignum, & hoc ut ardeat. Cū igitur cessat fructum bonum facere, quòd ad arborē pertinet: non restat nisi, ut succidatur, & tanquam lignum proficiat ad ignem. Et satis proxima est metaphora ueritati: quia sicut arbor mala succiditur, & in ignem mittitur: ita homines iniqui non facientes fructum pænitentiæ tolluntur de terra a Deo, & mittuntur in ignem æternum: per quem Deus figurauit omnes pænas inferni. Aliter introducunt quidam istam literam totam, scilicet, quòd Ioannes loquutus est specialiter contra Pharisæos, & Saducæos: quia ipsi malè iudicabant de baptismo Ioannis attribuentes ei plusquam oportebat, scilicet, putantes, quòd sufficiebat eis baptizari a Ioanne. Et licèt multa peccata fecissent, non erat necesse de illis pęnitentiam facere. Et Ioānes increpat eos, quòd non ponant spem in sola aqua: sed quòd faciant fructum pænitentię: quia aliàs tanquàm mala arbor succidentur, & mittentur in ignem. Istum sensum sequitur Chrysostomus super Matth. scilicet. Ioannes uenientium ad se pharisæorum prauas cogitationes intellexit, forsitam enim apud se cogitauerunt: imus, & confitemur peccata nostra nullum laborem nobis imponit: baptizamur, & consequimur indulgentiam peccatorum. Insipiens nunquid facta digestione impuritatis non est necessaria suppositio medicinæ? Sic multa diligentia necessaria est homini post confessionem, & baptismum, ut uulnus peccatorum perfectè sanetur. Et ob hoc uocauit eos uiperas: quia iniquā cogitationem intra se tenebant sicut uipera intra se uenenum tenet. Et in isto sensu quasi Chrysostomus exponit partem sequentem, scilicet, quis demonstrauit uobis fugere a uentura ira? Quasi dicat, Isaias. Si enim Isaias uos docuisset: non spem in aquam tantum poneretis: sed etiam in operibus bonis, Ille enim dicit: Lauamini, & mundi estote, auferte nequitiam ab animabus uestris, discite benefacere. Nunquid Dauid vos docuit, lauabis me, & super niuem dealbabor. Absit enim, Ille enim sic postea dicit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Si ergo essetis discipuli Dauid cū gemitu ad baptismum ueniretis. Et secundùm hoc continuatur litera sequens, scilicet, quòd debeant facere fructum pænitentię, scilicet non ponentes spem in

ſola aqua : quia aliàs, ut arbor infructuoſa ſuccidetur.
Iſte ſenſus conueniens eſt : & tamen conuenientior
eſt ille, quem ſupra aſſignauimus: quia ſecundùm iſtũ
non poteſt applicari ad quid Ioãnes diceret phariſęis,
ne uelitis dicere patrem habemus Abraham. Vide-
tur ergo, quòd error phariſæorum erat confidentia
magna de meritis Abrahæ, quia filii eius erant : ita ut
non eſſet eis neceſſarium facere pęnitentiam. Et ta-
men errabant, putantes quòd per baptiſmum Ioan-
nis totaliter mundarentur, ita ut non eſſet eis neceſſa-
rium facere pænitentiam, cùm potius plurimi phari-
ſæorum, & peritorum contempſerint baptiſmũ Ioã-
nis nolentes illum tenere. Luc. 7.

Qui erant Saducæi, & Phariſæi. Quæſt. LXIII.

QVAERITVR circa iſtos Saduceos, & Pha-
riſeos, qui erant. Dicendum quòd ſecundùm
Ioſephum. 18. Antiquitatum apud Iudæos
fuerunt quatuor genera philoſophiæ, ideſt,
quatuor opiniones, uel ſectæ, ſcilicet Phariſæorum, Sa
duceorum, Heſenorum, & Iudæ Galilei. Duas illarum
tanquam communiores nominat hic Ioannes incre-
pans eos, qui illas tenebant. De Heſenis, & de ſequen
tibus ſectam Iudę Galilæi nihil in euangeliis dicitur,
cùm ſæpiſſimè tamen de Phariſæis, & Saducæis dica-
tur. Ratio eſt, quia de iſtis ponitur inquantum aduer-
ſabantur Chriſto, & ipſe de multis eos arguebat præ-
cipuè phariſæos: de ſecta Heſenorũ nihil dicitur, quia
erant uiri boni, & forte nunquàm contigit eos ad-
uerſari Chriſto, uel concurrere cum eo ad aliquid. De
ſecta Iudæ Galilæi nunc fit mentio per Euangeliſtam:
quia minor erat cęteris, ut infra dicetur. Iſtarum dua-
rum, ſcilicet, phariſęorum, & Saducæorum ſcriptura
ponit differentiam: & erat præcipuè in credendo: quia
Phariſæi confitentur eſſe animas immortales, & reſur
rectionem futuram, & angelos ſpiritus: Saducæi autē
negant reſurrectionem, quia dicunt animas eſſe mor
tales: & dicunt non eſſe angelos, nec aliquos ſpiritus :
ſed ſola entia corporalia, ut patet Act. 23. Et propter
hoc erant magnæ controuerſiæ & contentiones ſæ-
pe inter eos. Et per iſtum modum Paulus, cùm ab om
nibus Iudęis vnanimiter accuſaretur, ut faceret diſcor
diam inter eos dixit. Viri fratres ego phariſæus ſum, &
filius phariſæorum. De ſpe & reſurrectione mortuo-
rum ego iudicor. Et cũ hęc dixiſſet: facta eſt diſſenſio
inter Phariſæos, & Saducæos, & ſoluta eſt multitudo,
& exurgentes quidam phariſæorum pugnabant dicē-
tes. Nihil mali inuenimus in homine iſto. Quid ſi ſpi-
ritus locutus eſt ei, aut angelus? Act. 23. Et niſi hæc di-
xiſſet Paulus, tam Phariſæi, quàm Saducæi perſeque-
bantur eum ad mortem. Iſti Saducæi contra Chriſtũ
ſemel arguerunt, quia ipſe aſſerebat reſurrectionem
mortuorum, quam negabant Saducęi ; & arguerant
per deductionem ad inconueniens, ſcilicet, de mulie-
re, quæ habita fuit hic a ſeptem uiris, in reſurrectione
cuius eorum eſſet : & Chriſtus redarguit eos tanquã
nihil intelligentes. infra 22. Tres Sectæ iſtorum eodē
tempore ortæ ſunt, ſcilicet Heſenorum, Phariſæorũ,
& Saduceorum, & fuit dum Ionatas Machabæus re-
geret populum Iudęorum, vt ait Ioſephus 13. Antiqui
tatum. Cæpit autem Ionatas gubernare populum Iu-
dæorum annis quaſi centũ ſexaginta tribus, ante Chri
ſti natiuitatem, & gubernauit per viginti annos, ut de-
claratum eſt præcedenti. cap.

Quarta autem Secta, ſcilicet Iudæ Galilæi orta eſt
Chriſto uiuente, quaſi circa annum quintundecimũ
eius, uel paulo plus, quia tunc Iudas Galilæus occiſus
eſt, qui fuit auctor huius Sectæ: ut ait Ioſephus. 18. An-
tiquitã. De phariſæis dicit Ioſephus. 13. Antiquitatum.

F quòd fato dicunt quædam gubernari, & alia non. Et
de his dicit. 18. Antiquitatum, quòd phariſæi quotidia
nam conuerſationem exiguam habent, & prorſus
abiectam: nihil mollitudini indulgentes, ſed quęcun-
que rationis iudicio comparata ſunt, illa ſequuntur.
Præpoſitis nullo modo reluctant: maiores natu com-
petenti honore uenerantur: ita ut nec contrariũ quic-
quam alicui eorum aliquando reſpondeant: fato geri
omnia credunt. Sed neque liberum arbitrium homi-
nibus auferunt: iudicium Dei futurum eſſe ſentiunt:
illic cunctos homines propria merita recepturos. tam
eos qui ſecundùm uirtutem uixerint, qua eos, qui p
nequitiam deprauati ſunt. Animas autem immortales
eſſe dicunt, & etiam in inferno congrua unicuiq; ha-
G bitacula pro merito uirtutis, uel iniquitatis atribui. Et
alias quidem animas æternis trudi carceribus, alias
autem facultatem reuiuiſcendi percipere. Et ob hoc
phariſæi populis acceptabiles, & credibiles ſunt: Quã-
tum uero ad culturam diuinitatis pertinet, orationum
celebrationes, & templorum conſtructiones facien-
das prædicant: tantum autem uirtutibus eorum te-
ſtimonium perlatum eſt : vt ad eos plurimæ ciuitates
& maxima multitudo cum ſtudio grandi conflue-
rent. Et iſti cæteris meliores extimantur. De his
etiam dicit ſecundo lib. de bello Iudaico, quòd pha-
riſæi prouidentiã Dei ponunt, & agere quæ iuſta ſunt,
vel negligere pro maiori parte in poteſtatem homi-
num eſſe profitentur. Adiuuari tamen in ſingulis per
H diuinam prouidentiã. Omnes autem animas immor-
tales eſſe dicunt, & ſolas animas bonorum tranſire in
alia corpora, malorum verò interminabili ſupplicio
cruciari. Et quantum ad hoc concordant iſti cum opi
nione Pythagoricorum, qui ponunt animas tranſire
per corpora. Ioſephus valde laudat conuerſationem
iſtorum: Chriſtus tamen de multis eos increpat. Non
quidem quantum ad fidem principaliter, ſed quãtum
ad opera, ſcilicet, quòd introducant ipſi traditiones,
& doctrinas, quas magis velint ſeruari, quàm legem
Dei. Sunt etiam curioſi circa quædam inania, ſcilicet,
ꝙ crebro ſe lauant, & habent baptiſmata calicum, &
æramentoram, & lectorum. Mar. 7. & accuſabant di-
ſcipulos Chriſti, ꝙ interdum non lotis manibus man-
I ducabant. infra 15. Chriſtus autem eos increpat, quod
iſta inania reſpiciant, & non ad præcepta Dei. Dice-
bant etiam quòd non deberet exhiberi honor paren-
tibus niſi in uerbo, & nõ in ſubuentione operis, quod
Chriſtus valde increpat, quia eſt contra intentionem
Dei. infra 15. & Mar. 7. De multis quoque eos accu-
ſat. infra 23. & maximè de hypocriſi, & auaritia, & de-
ſiderio dominandi. Et iſta fuit cauſa quare ipſi magis
perſecuti fuerunt Chriſtum ad mortem, quàm cæte-
ri, ſcilicet. Quia Chriſtus eos grauiter increpabat. De
deſiderio autem dominij, & honoris, quòd uelint ha-
bere primas cathedras in ſinagogis, & tenere princi-
patum ſatis concordat Ioſephus. 13. Antiquitatum.
Vbi ponit gubernatum regnum Iudæorum per eos
K nouem annis quibus regnauit Alexandra mater Ari-
ſtoboli, & Hirchani. Tempore quoque Ioannis Hir-
chani filij Simonis Machabæi iſti magnum principa-
tum habebant, & ipſe Ioannes ſe in eorum manibus
ponebat: licèt poſtea iratus ad Saduceos tranſierit, de
quibus præcedenti capit. diximus. Secunda ſecta erat
Saduceorum, qui in hebræo uocãtur Zadiquim, ideſt,
iuſti, & in Latino corrupto nomine iuxta Latini ſer-
monis conſuetudinem Saducæi appellantur. Sic dicit
Iſidorus, quòd Saducæi interpretantur iuſti. Vendicãt
enim ſibi quod non ſunt: corporis reſurrectionem ne
gant: animam cum corpore interire. Hi tantum quin-
que libros legis recipiũt, Prophetarum verò vaticinia
reſpuunt. De his dicit Ioſephus. 13. Antiquitatum. Sa-
ducæi

ducæi fatum nihil esse existimant: nec per istud humana concludi, sed omnia nostræ supponunt potestati, bonorumque nos ipsos auctores, & peiora per nostram eligi dementiam. Hoc autem est, quia isti putantes libertatem arbitrij fato, idest, diuinæ prouidentiæ repugnare, fatum negant, vt libertatē arbitrij confirment. De his etiam 18. Antiquitatum, ait. Saducæi animas mortales existimant, simulque cum corporibus interire: nullas verò alias obseruationes præter legem custodiūt: aduersus Doctores philosophiæ suę certare, & reniti gloriosum putant. De his quoque li. 2. de bello Iudaico ait, quòd Saducæi prouidentiam Dei omnino negant, & dicūt mala nostra à Deo non fieri nec cogitari. Animarum autem supplicia, vel honores generaliter negant. Dicit etiam quòd Pharisæi inter se sociabiles sunt, & mutua se dilectione complectuntur: Saducæi autem inter se feris moribus discrepant, & conuersatio eorum circa exteros inhumana est. Tertia secta Hesenorum, & isti erant ualde laudabiles. Vnde non solùm Iudæi, sed etiam Gentiles illos ualde laudabant. Dicit enim de his Solinus Romanus in Polyhistor, vbi mirabilia mundi descripsit. cap. de Iudęa, quòd interiora Iudeæ quæ occidentem contuentur Heseni tenent. Qui præditi memorabili disciplina recesseret amore gentium uniuersarum maiestatis, vt reor prouidentia ad hunc morem destinati. Nullæ ibi fœminæ, à uenere se abdicauerunt, pecuniam nesciunt, palmis victitant: nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo, locus addictus, idest, subiectus pudicitiæ ad quem plurimę licèt gentes properēt, nullus admittitur, nisi quem castitatis fides, & innocentiæ meritum prosequatur. Nam qui reus est saltem leuis culpæ, quamuis summa ope adipisci ingressum velit, diuinitus submouetur, idest, intrare non potest. Ita per immensum spatium sæculorum incredibile dictu æterna gens est cessantibus tamen puerperijs. De his dicit Iosephus 13. Antiquitatum. Genus Hesenorum omnia sub fato esse cōfirmat. Et nihil esse quod hominibus proueniat sine fatali decreto. De his etiam 18. Antiquitatum, ait: Heseni ad Deū omnia referunt, idest, quòd omnia pendent ex sententia sua: immortalem animam dicunt, iustitiam autem rem esse præciosam, pro qua usque ad mortem prædicant. Sacrificia, vel hostias cum populo non celebrāt, quia se plurimum ab eis putant munditia, & sanctitate differre. Et ideo se à communi congregatione discernunt remoti sacrificia facientes: cultu verò morum atque conuersationis optimi ad colendam terrā valde intenti. Illud etiam habent dignum, & ualde mirabile, quod in alijs Gentilibus non inuenies tam Gręcorum, quam Barbarorum, quòd omnes illis in medio opes sunt, & ab eis omnia communia possidētur. Nihil amplius inter eos ditior fruitur: nihil pauperior defraudatur, ac si nihil omnes possideant. Sunt autem supra quatuor hominum millia numero, vxores non ducunt, & seruos habere nolunt, quia seruum habere dicunt esse iniquitatis, vxorem verò seditionis. Isti semoti apud semetipsos viuunt mutua sibi vicissitudine ministrantes. Susceptores autem redituum promouent, & curatores constituunt, qui cuncta, quæ terra profert in usus necessarios administrent. Sacerdotes autem optimos uiros eligunt. Cibus illis simplex est, habitus insumptuosus, & mundis. Heseni gente quidem Iudæi, verùm inter se mutuo amore coniunctissimi, qui præter cæteros voluptates quasi maleficia uitare, continentiam seruare, nec cupiditati succumbere uirtutem maximam ducunt. Itaque nuptias fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos pro cognatis habentes suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia, vel unicam

A generis successionem censeāt perimendam, sed quia cauendam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum uni uiro fidem seruare credentes. Diuitiarum quoque contemptores sunt: rerumq; apud eos cōuitatio admiratoria habetur: nec inuenies alterum alteri præstare opulentia: legemque sibi dixerunt, qui disciplinam suam sectari ualent, bona in cōmuni publicarent: ita enim fore, ne paupertas, vel diuitiarū dignitas appareret, sed permixtis facultatibus ueluti inter fratres unum esset patrimonium omnium. Pro uituperio oleum habent unctionis, & si quis inuitus vnctus fuerit immunditijs corpus absterget: quoniam squallorem decorem putāt, dummodo semper in ueste candida sint. Conuiuium rerum designatos procu-

B ratores habent, & ad usus omnium in singulos diuisos. Non est autem illis una certa ciuitas, sed in singulas multi se transferunt, & aliunde uenientibus sectæ professoribus quidquid tanquam proprium exhibēt, & tanquam consuetissimi ad eos ingrediuntur, quos nunquam antea uiderunt. Hinc est, quòd cùm peregrinantur propter latrones tantùm armantur, & præter arma nihil secum ferunt: in singulis ciuitatibus ex eodem collegio specialis procurator hospitum constituitur, qui eorum uestimenta cęteraque usui necessaria tueatur. Amictus corporis omnibus pueris sub magistro positis par est. Nec uestimentū siue calceos mutant, nisi aut omnino concisis prioribus, aut longi temporis usu consumptis. Nihil inter se mercantur,

C aut uendunt, sed egeno quisque quod habet præsens refert: quamuis, & sine permutatione cunctis libera sit facultas à quibus libuerit accipiendi quod opus sit, præcipuè circa Deum religiosi sunt. Nam ante solis ortum nihil prophani loquuntur. Sed ei patria quædam celebrant, quasi vt oriatur precantes. Deinde singuli ad quas nouerunt artes à curatoribus mittuntur. Cumque usque ad horam quintam fuerint studiosè operati, rursus in unum congregantur, & linteis uelaminibus cincti aquis frigidis se abluunt. Quo facto in secreta conueniunt, quo neminem alterius sectæ hominem aspirare concessum est. Ipsique purificati in cęnaculum ueniunt. Quibus ibi cum silentio residentibus pistor quidem panes, ex ordine. vnum autem va-

D sculum ex uno pulmento singulis coquus apponit. Deinde sacerdos cibum benedicit, nec gustare quemquam fas est, nisi prius Deo celebretur oratio. Post finem quoque prandij uota repetunt. Nam, & cùm incipiunt, & cùm desinunt quasi datorem Deum laudibus canunt. Tunc illi depositis vestimentis usque post meridiem ad opera se conferunt. Reuersique in domum similiter cœnant, nec clamor illorum tectum unquam nec tumultus inquietat. Cùm etiam loquendi ordinem alius alij cedat, eorumque silentium extra domum constitutis arcanum quoddam uideatur horribile. Cuius rei perpetua sobrietas causa est, quia apud eos edendi, & bibendi finis in saturitate diffinitur. Sanè cognatis donare aliquid sine curatori-

E bus interdictum est. Iram moderantur, & cohibent, fidem tuentur, & omne, quòd dixerint, iuramēto fortius est. Ipsum autem iuramētum quasi pro periurio vitant. Mendacij enim iam condemnandum arbitrantur, cui sine eo non creditur. Summum studium habent in scriptis ueterum, inde quæ animæ expediant, & corpori eligentes: sectæ verò suæ studiosis non statim fit cum eis collectio, sed per annum integrum cuique extrinsecus moranti eundem victus ordinem tribuunt, & dolabrum, & perizonia, & albam vestem ei tradunt. Cùm verò processu temporis experimentum continentiæ dedit, accedit etiam ad communem cibum, nec tamen in conuictu assumitur. Post ostensionē verò abstinentiæ duobus alijs annis mores eius

pro-

probantur,& si dignus apparuerit: tunc demū in con
sortium accipitur; Ante hoc verò magnis execratio-
nibus se adiurat, Primum quidem culturum Deum:
deinceps quoque erga homines seruare iustitiam:nec
sponte nocere cuiquam, nec ex præcepto,iniquos e-
tiā omnes odire, & honorare semper iustitiæ sectato-
bus, fidem omnibus seruare, maximè verò principi-
bus: nec absque voluntate Dei cuiquam posse poten-
tiam principatus accedere, Si uerò ipse cæteris præsit
nunquam se abusurum viribus potestatis ad contu-
meliam subditorum, sed nec ueste aut ambitioso ali-
quo ornatu reliquis enumerare, veritatem semper
diligere, & habere propositum conuincere men-
tientes: manus verò à furto, & animam ab iniustis
rebus seruare:nec aliquid de secretis celare socios,nec
exteris eorum de suis quicquam publicare etiam si
annunciata morte ad hoc compellatur. Nihil etiam
de dogmatibus præter id,quod habent tradere: fuge-
re latrocinia: & conseruare doctrinæ suæ lib. Depræ-
hensos autem in peccatis a sua congregatione expel-
lunt,& qui fuerit taliter cōdemnatus:miserabili mor-
te plerumque consumitur. Nec capere ab aliis oblatū
cibum potest,pecudum more herbas decerpens. Pro-
pter quod plurimos plerumque miserati extremum
agentes spiritum receperunt sufficientem pro pecca-
tis eorum usque ad mortem adduxerint, peccati pæ-
nam fuisse censentes. In iudiciis diligentissimi,& iustis
simi sunt. Disceptant autem non minus quàm centū
in unum congregati; quod autem ab his decretum
fuerit immobile manet. Veneratio quoque apud eos
post Deum magna legiferi est: vt si quis blasphema-
uerit eum morte dannetur. Cumque simul decem
sederint:nullus eorum nouem inuitis loquitur, & ex-
puere quoque in medio eorum, vel in dexteram par-
tem sui quisq; deuitat. Sabbathum supra alios Iudæos
custodiunt. Nam non solùm cibos sibi pridie præpa-
rant,nec illo die ignem accendūt:sed nec uas aliquod
transponere præsumunt: immo nec aluum purgant.
Aliis autem diebus fodientes foueam vno pede altam
cùm dolabro quod sibi ab initio traditur dimissa ue-
ste se diligentissime contegentes, scilicet ne splendori
diuino iniuriam faciant in eandem foueam ab onere
ventris leuantur,& deinceps quam effoderant terram
reducunt. Et ipsum faciunt in locis secretissimis. Vi-
uunt autem longissimè: ita ut plurimi eorum usque
ad centenariam perueniant ętatem propter simplici-
tatem uictus. Ad aduersorum cruciatus tolerandos
fortes sunt animi firmitate: mortem uerò cum deco-
re sumendam meliorem immortalitate iudicant. Pro
didit autem eorum in omnibus negociis animos bel-
lum,quod gestum est cum Romanis. Tunc quidem
per arcuum confractiones, & ignes, & per tormenta
omnia transeuntes ne in legislatoris iniuriam aliquid
loquerentur,ne ciborum, quos non solent edere ali-
quid tangerent. Ad neutrum horum potuerunt com-
pelli:sed nec deprecari tortores suos:immo in mediis
cruciatibus subridentes,& tortoribus suis illudētes cō
stātes animos,cū quadā alacritate reddebāt, quasi eos
essent iterū recepturi, Opinio quippe apud illos cōsi-
stit firmata corruptibilia esse corpa,materiāq; eorū nō
esse perpetua:animas verò immortales semper mane
re, & de æthere subtilissimo commeantes quasi car-
ceribus ita corporibus implicari velut quas illecebra
naturalis attraxerit, Cum verò fuerint carnalibus vin-
culis releuatæ quasi de seruitute longissima liberatas,
ita eas illico lætari sublimique ferri, Et quidem de bo
nis conuenienter in hoc Græcorum sententijs pronū
ciāt vltra oceanum degere,vbi eis reposita sit perfrui-
tio. Illic quippe esse regionem, quæ nec imbribus,nec
niuibus,nec æstibus aggrauetur, sed quam oceano o-

F riens Zephirus,& leuiter aspirans amęnet, malis autē
animalibus procellosa loca, & hyberna delegant ple-
na gemitibus exercēdarum sine fine pœnarum. Hęc
sunt quæ Heseni de diuinitate animæ philosophātur.
Sunt autem in eis,qui etiam futura nosse promittant,
sacris videlicet libris varijs sanctificationibus Prophe-
tarum dictis à primis ætatibus edhærentes. Raro autē
accidit,vt in eis,quæ prenunciauerint fallātur. Est autē
Hesenorum alterum collegium cibos quidem,& mo
res,& leges cum prioribus similes habens: distat verò
opinione coniugij. Maxima siquidem vitæ hominū
partem successionem.s.amputare eos, qui abstineant
à nuptijs arbitrantur: quippe si in eandem sententiam
omnes velint ire defuturum confestim omne genus
G humanum. Isti tamen cum tanta moderatione matri
monia accipiunt,vt per triennium explorent valitudi-
nem fœminarum,& si per naturalem purgationē cō-
stantem apparuerit idoneæ partui eas in matrimoniū
accipiunt. Nemo tamen eorum cū pręgnante cohit,
vt ostendatur;quòd non propter voluptates, sed libe-
rorum causa nuptias contrahant.

De quarta philosophia Iudæorū dicit Iosephus 18.
antiqui. Quod huius princeps fuit Iudas Galilæus. Hu
ius sequaces in vestitu,& habitu à cęteris Pharisęis nō
differunt,circa libertatem tamen immutabilē tenent
sententiam. Nam huius rei cupido magna eorū men-
tibus est infixa, solum enim Deum Dominū & prin-
cipem dicunt, mortis autem varias species sustinere
H pro nihilo habent, & amicorum amissiones omnino
contemnunt: dummodo Dominum nullum homi-
nem dicere compellantur. Hæc de sectis Iudæorum
dicta sunt.

An omnes Iudæi baptizati fuerint baptismo Ioannis.
Quæst. LXIIII.

QVAERITVR, an omnes Iudæi baptizati
fuerit baptismo Ioan. Aliquis dicet ꝙ sic: quia
supra in litera dicitur, ꝙ exibat ad Ioan. Hie-
rosolyma & omnis Iudęa,& omnis regio
circa Iordanem, & baptizabantur ab eo,& sic videtur
quòd omnes baptizarentur. Quidam dicūt,quòd om-
I nes Iudæi baptizabantur,& tamen sacerdotes, & legis
periti, & Pharisęi nolueruat recipere baptismum Ioā.
vt innuitur infra 22, cùm Christus quæsiuit ab eis, ba-
ptismus Ioan. vnde esset de cœlo,an ex hominibus: &
illi non ausi sunt dicere de cœlo, ne diceret eis: qua-
re ergo non suscepistis illum? Sed objicietur,quia hic
dicitur,quòd Ioannes dixit, vidit multos Pharisæorū,
& Saducæorum venientes ad baptismum suum. Dicē
dum quòd cum Ioannes fuit tantæ auctoritatis apud
Iudæos quasi totus populus Iudęorum recepit bapti-
smum eius: quia credebant eum esse à Deo sicut ve-
rè erat, Sacerdotes tamen, & Pharisæi, & legis periti
pro maiori parte baptismum Ioannis recipere nolue-
runt. Quia tamen isti in comparatione populi Iudæo-
rum,quasi nihil erant dicuntur omnes Iudæi, vel qua-
K si totus populus Iudæorum suscepisse baptismum Io-
annis. Primum patet,quia hic & Mar. 1. designatur ex
modo loquendi quòd omnes Iudæi baptizarentur,&
maximè ibi, cū dicitur egrediebatur ad illum omnis
Iudę æ regio & Hierosolymitæ vniuersi,& baptizabā-
tur:& Luc. 3. dicitur factum est cum baptizaretur om
nis populis, & Iesu baptizato apertum est cœlum: &
sic totus populus Iudęorum baptizabatur. Secundum
patet,quia Pharisæi,& legis periti, & Sacerdotes bapti
zari noluerunt. Luc. 7. f. Et omnis populus audiens, &
publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo
Ioannis. Pharisæi autem, & legis periti consilium Dei
spreuerunt in semetipsis nō baptizati ab eo. Et ob hoc
Christus

Christus arguebat eos petens an baptismus Ioannis esset à Deo, vt inferret, cur ergo non receperant, infra & Mar. 11. Causa huius fuit, quia populus qui simplex erat, credidit Ioanni, & baptizabantur ab eo, sacerdotes autem, & legis periti confidentes de sua dignitate, & de peritia legis noluerunt se subijcere Ioanni. Pharisæi autem confidentes de sanctitate simulata quam foris ostendebant, noluerunt Ioāni credere: ne in hoc minores viderentur: ideo ad baptismum eius non venerunt. Sic autem fuit quantum ad Christum. Nam plurimi de populo libenter eum audiebant, & sequebantur. Pharisæi tamen & Sacerdotes persequebātur eum. Ioann. 7. s. nunquid aliquis ex principibus credit in eum, aut ex Pharisæis: sed turba hæc, quæ nō nouit legem maledicti sunt. Cum autem dicitur, quòd Pharisæi baptizabantur à Ioanne. ut patet hic. dicendum quod isti Pharisæi erant pauci, respectu omnium Pharisæorum, ideo Luc. 7. absolutè dicitur ꝙ Pharisæi, & legis periti non fuerunt baptizati à Ioanne, quia paucum & nihil secundùm legem, & consuetudinem loci equiparantur. Sed obijcietur, quia dicitur hic, vidēs Ioannes multos Pharisæorum venientes ad baptismū suum. Dicendum ꝙ vocantur multi, quia erant aliquot, non tamen erant multi respectu omnium Pharisæorum. Ideo Lucas, accepit eos tanquam nulli fuissent, aliqui tamen erant. Et sic fuit quantum ad Christum, quia Pharisæi & Sacerdotes dicerentur absolutè eum persequi, tamen aliqui de Sacerdotibus, & etiam Principibus ipsorum credebant in eum, sicut patet de Nicodemo, qui uenit ad eum nocte, qui erat Sacerdos, & credebat in Christum. Ioan. 3. & 7. Sic etiam Ioseph ab Arimatia, qui erat nobilis decurio credebat in Christum, & erat discipulus eius. 27. Alij etiam multi, sed non audebant publicè confiteri, ne eijcerentur de synagoga, quia decretum fuerat datum, vt quicūque diceret Iesum esse Messiam, de Synagoga eijceretur. Ioan. 9. Et ob hoc etiam principes timebant. Ioan. 12. scilicet. Verumtamen ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt de Synagoga non eijcerentur. Ita igitur de Pharisæis pauci baptizabantur à Ioanne, & ob hoc ipse habebat eos tanquam damnatos uiros, quia ex iniquitate negligebant consilium Dei in se, nolentes baptizari Luc. 7. Ideo uenientibhs ad se illis paucis Pharisæis dicebat. Progenies uiperarum quis demonstrauit uobis fugere à uentura ira? Quasi dicat: Pharisæi mali sunt sicut progenies uiperarum, & uenturam iram nō euadent. Vobis ergo, qui de illis estis, quis ostendit fugere à uentura ira ueniendo ad baptismum? Quasi dicat: Mirandum est. Et iste etiam est sensus conueniēs huius auctoritatis, vltra eos, quos supra posuimus.

Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam, qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare. Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto, & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Ego quidem baptizo. ostensa Ioannis idoneitate ad testificandum. Hic consequenter ponitur ipsius testimonium. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur testimonium eius de Christo in illius abundantia: secundo in eius pœnitentia. ibi. *Tunc venit Iesus.* Circa primum dicitur. *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Intentio Ioannis est ostendere Iesum esse valde excellentio-

A rem, quā ipse, & hoc facit ad tollendam opinionem de se ipso, & ut populus toto corde sequeretur Iesum tanquam Messiam. Hoc autem erat, quia populus uidens tantam Ioannis sanctitatem, & putans, ꝙ nemo posset eo sanctior esse, credebat Ioannum esse Messiam, & non curaret de Iesu. Ad hoc ergo quòd populus sequeretur Iesum tanquam Messiam viuente Ioanne, qui tantæ sanctitatis erat, oportebat ꝙ ostenderet Iesum esse maioris sanctitatis, & potestatis quā Ioannes esset. Et hoc facit Ioannes laudando illum, & assignando magnam differentiam potestatis inter se, & illum. Et ad hoc inducitur tota litera usque ad illū

B locum. Tunc uenit Iesus. Quod ista sit intentio Ioannis patet Luc. 3. cùm dicitur. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus: respondens Ioannes dixit omnibus: Ego quidem in aqua baptizo vos, veniet autem fortior post me. Quasi dicat. Non putetis, quòd ego sim Messias, quia ille fortior me est. Et per ista verba solùm respondebat ad opinionem, quā populus tenebat de eo, scilicet, vt nō crederent eum esse Messiā, & sic dixit, ego baptizo vos in aqua. Quasi dicat. Ego non possum baptizare nisi in aqua, idest, ego baptizando vos nihil facio nisi, quod aqua facit, scilicet, lauare corpora nostra exterius. Interius verò animam mundare non possum. Sic ait Gregorius, scilicet, Ioannes non spiritu, sed aqua baptizat, quia si peccata soluere nō ualebat, corpora quidem per aquam

C lauat sed tamen animas per veniam non lauat. Ioannes ostendit hic duo. Primò ostendit virtutem baptismi sui, ne aliquis in eo fallatur credens se per illum remissionem suscipere peccatorum: Ioannes autem dicit, quòd nemo hoc credat, quia ipse solùm in aqua baptizat, & peccatorum remissionem non dat. Secundò ostendit differentiā potestatis inter se, & Messiam. Et istud præcipuè intendit, scilicet, ꝙ Messias maior est ipso, quia ipse solùm baptizat in aqua: Messias autem baptizat in Spiritu: dicitur igitur, ego baptizo vos in aqua, ipse autem vos baptizabit in Spiritu Sancto. Quasi dicat: non credatis, quia ego sim Messias, quia si essem Messias non baptizarem in aqua, scilicet, solùm lauans corpora, sicut aqua facit, sed baptizarem

D in spiritu mundando animam interius. Et tamen quia non sum Messias, solùm in aqua baptizo, *in pœnitentiam.* Potest uno modo intelligi, quod etiam per hoc significetur differentia baptismi Ioannis, & Christi, scilicet. Baptismus meus minor est baptismo Messiæ, quia ille baptizat in remissionem peccatorum, per baptismum scilicet peccata remittens: ego autem non, sed solùm baptizo in pœnitentiam, idest, baptismus meus est quoddam exordium ad pęnitentiam, & non confert ipsam remissionem peccatorum. Et est valde conueniens sensus. Alio modo potest intelligi sicut supra exponebatur sæpe, scilicet, quòd sit baptismus Ioannis in pœnitentiam, idest, quia omnes qui baptizabantur, oportebat confiteri pęnitentiam de præteritis se acturos, quia aliàs Ioannes non baptizaret eos. Et in

E signum huius confitebantur peccata sua, cùm baptizarentur, vt patet supra in litera. *Qui autem post me venturus est,* scilicet, Messias. Quasi dicat: ego non sum Messias, sed alius post me. Apud Iudæos enim tempore Ioannis, & etiam ante eum nemo expectabatur ab omnibus nisi Messias, qa iste erat, qui saluaturus erat populum. Ierem. 23. scilicet. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et loquitur de Messia expressè, vt omnes volunt, etiā ipsi Iudæi. Ideo iste intelligebatur nomine uenturi, vel mittendi. Sic enim Ioānes istud significauit, cùm mittēs discipulos suos ad Iesum quæsiuit. Tu es, qui uenturus es an aliū expectamus? infra 11. idest, Nunquid tu es Messias? an

expecta-

expectamus alium, qui sit Messias post te. Et ob hoc quando Ioannes baptizabat, dicebat, in nomine uenturi, siue in eum, qui uenturus est, idest, in nomine Messiæ. Act. 19. Vocatur etiam Messias per excellentiam mittendus. Gen. 49. scilicet. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec ueniat, qui mittendus est, idest, Messias. Et sic dixit Ioannes, quòd post eum uenturus erat, scilicet, Messias. Venit enim Christus post Ioannem, quia Ioannes fuit finis ueteris testamenti, Iesus autem principium noui. *fortior me est*, idest, non putetis me esse Messiam propter sanctitatem, quam de me arbitramini, quia ille, qui post me uenturus est, idest, Messias fortior me est, idest, sanctior. Et potest intelligi uno modo, ꝙ notanter dicatur fortior, & non sanctior nec melior, quia Iudæi sanctitatem iudicabãt potissimè in austeritate uitæ. Et in hac Christus non excessit Ioannem: sed potius è contrario, vt Christus innuit infra 11. scilicet. Venit Ioannes nec manducãs, nec bibens, & dicunt quia Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax. Licèt ergo in immensum Christus esset sanctior Ioanne: non ausus est Ioãnes dicere uenturum post se esse sanctiorem, quia cùm Iudæi in austeritate sanctitatem iudicent, viderent Ioannem expressè mentitum. Ideo non dixit sanctiorem. Quasi dicat: Licèt non sit Messias me sanctior, idest, austerior in uita, est tamen fortior, idest, habet valde maiorem potestatem, scilicet, in varijs miraculis. Et hoc manifestè apparuit. Nam Iesus faciebat mirabilia inaudita, & promptissimè per solum imperium. Mar. 2. Ioannes autem nullum unquam miraculum fecit: Et iste sensus est ualde conueniens. Et posuit Ioannes etiam hoc ad tollendum dubium Iudæorum. Nam illi uidentes vitam Iesu esse mediocrem, & non excellentem in austeritate, dicerent Ioanni: quomodo dicis tu hunc esse Messiam, quia Messias debet esse excellentissimus omnium uirorum: tu tamen es sanctior isto? Dicit Ioannes. Licèt ego sum sanctior isto in austeritate vitæ: ipse tamen est sanctior & fortior me in miraculis. Et istud magis ostendit expressè ipsum esse à Deo, quàm me. Aliter potest intelligi, quòd esse sanctiorem accipiatur, idest, esse meliorem simpliciter, scilicet, quòd Ioannes diceret se in nullo posse æquari Messiæ, quia ille fortior erat, idest, melior. Rabanus dicit nomine Ioannis, Ego quidem fortis sum ad pœnitentiam inuitando: ille autem fortior est peccata remittendo. Ego regnum cęlorum prædicando, ille donando. Ego in aqua baptizando, ille in Spiritu Sancto. *Cuius non sum dignus calciamenta portare*. In hoc Ioannes significauit se nullo modo posse comparari Messiæ, quia non solùm non erat æqualis illi, sed etiam non erat dignus portare calciamenta eius supra se. Sed tamen nullum obsequium potest esse abiectius, quàm portare calciamenta alterius super se: potissimè, cùm sunt sordida, aut puluerulenta: & tamen ad hoc Ioannis non erat dignus, ergo in nullo posset ei comparari. Et istud est ac si dicat, ego non sum dignus, vt sim minimus, & abiectissimus. Nam ad minimum, & abiectum pertinet calciamenta alterius portare: & tamen Luc. 3. dicitur, cuius non sum dignus corrigiam calciamentorum eius soluere, Et ad idem pertinet, quod minimum, & infimum est corrigiam calciamenti alicuius soluere, qui autem ad hoc dignus non est, ad nihil dignus est. Marcus tamen adhuc maiorem humilitatem Ioannis ostendit, dicens: Cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorũ eius. Quasi dicat, non solùm non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius, sed si procumbam in terra manens prostratus, & abiectus adhuc, nec sic sum dignus soluere corrigiam calciamẽti eius. Hoc uno mo-

F do secundùm Chrysostom. in quadam homilia intel-
ligitur, ꝙ Ioãnes adiunxit istud, quia dixerat supra, for-
tior me est, in quo innuebatur aliqualis operatio, sci-
licet, ꝙ licèt Messias esset fortior Ioanne, erat tamen
Ioannes fortis, hoc Ioãnis dictũ tollit istum errorem,
scilicet, ꝙ non solùm ipse est minus fortis, quàm Mes-
sias: sed etiam comparatus ad Messiam nihil omnino
est, cùm non sit dignus soluere corrigiam calciamen-
torum eius. Vnde ait: Cùm audieris quoniam fortior
me est, ne extimes secundum comparationẽ me hoc
dicere, nec inter seruos illius ordinari sum dignus, vt
vilissimã ministerij suscipere possim particulam, scili-
cet, portare calciamenta. Aliqui exponunt calciamen-
ta Christi, & pedes eius moraliter, vt Chrysostom. di-
G cit super Matthæum, scilicet, per pedes Christi intelli-
gere possumus christianos, præcipuè Apostolos, cæte-
rosque prædicatores, inter quos fuerat Ioannes Bapti-
sta. Calciamenta autem sunt infirmitates, quibus ope-
rit prædicatores. Hæc ergo calciamenta Christi om-
nes prædicatores portant, & Ioãnes ipse portabat. Sed
dignum se non esse portare pronunciat, vt maiorem
ostenderet gratiã Christi meritis eius. Iste sensus con-
ueniens est, & tamen est mysticus, sed secundùm lite-
ram Ioannes nihil intendebat per hoc ostendere, nisi
suam paruitatẽ, & Christi magnitudinem. Sic ait Au-
gust. 2. lib. de concor. euang. scilicet. Nihil intendit Io-
annes cùm de calciamentis Domini diceret: nisi excel-
lentiam eius, & suam humilitatem. *Ipse vos baptizauit*
H *in Spiritu sancto*, idest, Messias baptizabit vos dando vo-
bis Spiritum sanctum. Quidam intelligunt, ꝙ hoc po-
natur ad differentiam baptismi Ioannis sic, scilicet, ꝙ
Ioannes baptizabat in aqua, idest, lauando corpus per
aquam, & Christus baptizabat in Spiritu, idest, in
anima lauando animam. Et sic accipitur, Spiritus pro
Spiritu humano. Iste sensus uerus est, & tamen non
conuenit literę: cùm dicatur baptizabit in Spiritu San-
cto. Ideo non potest accipi Spiritus ibi pro anima. Est
ergo sensus, quòd baptizabit in Spiritu Sancto, idest,
per Spiritum Sanctum: ita ꝙ teneatur ibi quasi instru-
mentaliter. Et tũc potest dupliciter intelligi. Vno mo-
do, ꝙ baptizabit in Spiritu Sancto, idest, dando Spiri-
tum Sanctum baptizato. Et istud est dare sibi gratiã,
I quia charitas, & gratia, & dona attribuuntur Spiritui
Sancto cùm ipse sit donum. Et quia in baptismo Chri-
sti remittebãtur peccata, quod fit per solam gratiam,
& gratia est à Spiritu Sancto, dicitur Christus baptiza-
re in Spiritu Sancto. Et sic baptismus Christi à quo-
cũque detur etiam si ab infideli, & pessimo homine,
dum tamen detur in forma ecclesiæ, & cũ intentione
faciendi, quod facit ecclesia est, baptismus in Spiritu
Sancto. Aliud potest intelligi, ꝙ baptizabit in Spiritu
Sancto, idest, dando Spiritũ Sanctum in signo visibili
ipsis baptizatis. Sic enim fiebat sæpe in ecclesia primi-
tiua. Sic accipitur Act. 1., cùm Christus dixit: Ioan-
nes quidem baptizauit in aqua: vos autem baptizabi-
mini Spiritu Sancto non post multos hos dies. Et il-
lud fuit quando Spiritus Sanctus descendit super eos
K in linguis igneis. Act, 2. Sic etiã beatus Petrus exposuit
istud verbum, quando vidit Spiritum descendentem
super Gentiles, qui audiebãt verbum. Act. 11. scilicet.
Cecidit Spiritus Sanctus super eos sicut & in nos in
initio. Recordatus sum autẽ verbi Domini, sicut dice-
bat. Ioãnes quidem baptizauit aqua, vos autem bapti-
zabimini Spiritu Sancto. Isto modo nõ intelligeretur
generaliter de baptismo Christi, ꝙ esset in Spiritu San-
cto, quia solùm esset uerum de baptismo, qui confere-
batur per Apostolos in ecclesia primitiua. Dicendum
ergo, ꝙ litera magis intelligitur de Spiritu Sancto, id-
est, de gratia, quæ datur in baptismo generaliter: & di-
citur tũc Christus baptizare nos, quia quicũque bapti-
zetur

A zetur à Christo baptizatur. Minister.n.in aquã mergit, sed solus Christus est, qui per gratiam Spiritus sancti animam baptizati lauat, & illud est verum baptizare. Nam aqua non pertingit ad aĩam, sed solùm Spiritus sanctus eam mundat: & istud est conuenientius, quia aliàs oporteret dici, ꝙ Christus baptizaret plurimos dando spiritum sanctũ in signo visibili super eos. Istud aũt nõ est verisimile. Primò quia Christus paucos, aut nullos baptizauit. Nam non legimus, ꝙ aliquẽ baptizauerit, licèt credĩt, ꝙ apostoli, aut aliqui apostolorum ab eo baptizati fuerint, vt supra dictũ est in 49.q.& nõ solùm non legitur, ꝙ ipse baptizauerit, sed potius scriptura vult innuere, ꝙ ipse neminem baptizabat. Ioã.4. scilicet. Audierunt Pharisæi, quia Iesus plures baptizat, quàm Ioan. quamquam Iesus non baptizaret, sed disci-

B puli eius. Ioan. tamen significabat, ꝙ plurimi baptizandi essent hoc baptismo, de quo ipse loquebatur, cũ dicat: Ipse baptizabit vos in spiritu, & loquebatur ad totũ populum, ergo non intelligitur de baptismo, quem Iesus ꝑ seipsum ministerialiter daret, sed de baptismo qui datur à quocumq; in noĩe Iesu siue in forma quã ipse instituit. Tertiò patet, & efficacius, quia si intelligatur sic, etiam si daremus Christum plurimos per manum suam baptizasse, non conueniret, quòd baptizaret eos in spiritu.i. faciendo apparere super eos spiritũ sanctum in aliquo signo visibili. Istud.n. nunquam factum est Christo viuente. Quod patet, quia si Christus aliquos baptizauit, maximè isti essent discipuli eius, ga isti sunt, de quibus cõiter dubitabat, an ab eo fuerint

C baptizati, & tunc baptizando eos faceret descendere Spiritum sanctum super eos in signo visibili. Istud tñ nõ fecit, quia si tunc spiritum sanctum sic accepissent, nihil noui circa eos fieret in die Pentecostes dando eis spiritum sanctum in signo visibili. Item, quia Christus innuit, ꝙ nondum receperant spiritum sanctum sic visibiliter. Nam ascendens in cęlũ dixit eis. Ioãnes baptizauit aqua: vos autem baptizabimini spiritu sancto nõ post multos hos dies. Act. 1. & sic vr̃ ꝙ nondum acceperant spiritum sanctum. Item accipere spiritũ sanctũ in signo visibili ostendit quandam plenitudinem gratię super eum, super quem apparet istud signum. Sicut fuit de Apostolis die Pentecostes. Si ergo qñ baptizati fuissent prius à Christo, recepissent spiritum sanctum

D in signo visibili, habuissent gratiæ plenitudinem, sicut in Pentecoste, & tamen non habuerũt, quia ante Christi mortem imperfecti viri, & rudes, & timidi, & satis faciles erant apostoli ad peccandum, vt declaratum est Numeri. 28. & satis apparet ex toto processu Euangeliorum: non ergo fuerat datus spiritus sanctus. Itẽ non erat iustum ante Christi mortem spiritum sanctũ dari, quia aperitio vitæ æternæ, & collatio Spiritus sancti ad plenitudinẽ in signo visibili sunt quidam effectus meritorum passionis Christi, quos Deus omnino placatꝰ nobis per mortem vnigeniti sui concessit. Sicut ergo iniustum videbatur secundùm Dei statutum aperiri vitam æternam alicui ante Christi mortem, quia istud pertinebat ad perfectam reconciliationem, ita videre-

E tur iniustum spiritum sanctum dare ad totalem plenitudinẽ, quia istud fit ex quodam superabundanti amore Dei ad nos: quia non potest esse nisi post perfectam reconciliationem. Non ergo fuit datus vnquam spiritus sanctus à Christo in signo visibili, dum viueret, nec etiam fuit datus post mortem suam vsquequo ipse ascendit in cœlum: sicut innuitur Ioan. 16. scilicet. Si ego non abiero, Paracletus non veniet: ergo antequam Christus recederet de sœculo per pręsentiam corporalem Spiritus sanctus nunquam datus est. s. ad plenitudinem, vel in aliquo signo visibili, ideo dixit, expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero Paracletus non veniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad

A uos. Item patet efficacius, quod Christus baptizando, uel aliàs nunquam dedit Spiritum sanctum in signo uisibili, siue ad plenitudinem, dum uixit. Ioan. 7. scilicet. Qui credit in me flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Et sequitur: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Non enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Et sic uidetur, quòd nulli de credentibus in Christum datus fuerat Spiritus sanctus antequam glorificaretur Christus, idest, sederet ad dextram patris: quod fuit in ascensione. Mar. ulti. & sic Christus nunquam baptizauit in Spiritu sancto, scilicet, dando eum in signo uisibili. Et tamen dicitur hic, quòd Christus deberet baptizare in Spiritu sancto. Ergo intelli-

B gitur de baptismo Christi, qui ministratur per quemcunque, quia ille est in Spiritu sancto, idest, confertur ibi gratia Spiritus sancti. Aliter potest intelligi, quòd non intelligatur hic de baptismo Christi, prout est sacramentum, sed solùm de missione Spiritus sancti super fideles, etiam sine baptismo, qui est sacramentum: & sic accipitur propriè Actu. 1. scilicet, Ioannes baptizauit aqua: uos autem baptizabimini Spiritu sancto: & tamen ibi non fuit baptismus, qui est sacramentum, sed solùm fuit missio Spiritus sancti super Apostolos in signo uisibili. Vocatur tamen illud baptizare, idest, lauare, quia Spiritus sanctus lauat interiora cordis nostri. Et iste sensus etiam est conueniens, & tamen tunc nihil loquitur Ioannes de ba-

C ptismo Christi. Omnes tamen Doctores tenent, quod Ioannes locutus fuerit de baptismo Christi. Ideo sensus præcedens est melior, & non dicitur, quòd Christus daturus esset Spiritum sanctum, sed etiam, quòd baptizaret in Spiritu sancto ad significandum plenitudinem Spiritus sancti, quia baptizare est lauare, & quando aliquid lauatur in aliquo liquore, necesse est, quòd ille liquor ex omni parte circundet ad abluendam ipsam rem, quæ lauatur, quia aliàs non poterunt sordes sufficienter dilui: sicut quando aliquid sordidum lauatur in pauca aqua. Nam necesse est manere sordes in re lota. Cùm igitur per baptismum Spiritus sanctus detur homini ad copiam, scilicet, ad remissionem omnium peccatorum, & ad

D collectionem multarum gratiarum, dicitur homo baptizari in Spiritu sancto, ac si dicatur, quòd homo lauatur in Spiritu sancto sicut in aqua. Est etiam metaphora: nam quando aliquis est sapiens nimium, & sapienter loquitur, dicimus de ore eius exire fluuios sapientiæ, idest, multa sapienter dicta. Ita quando alicui multum de spiritu sancto confertur, dicitur lauari in Spiritu sancto, quasi ex omni parte Spiritus sanctus eum impleat, & operiat. Sic dicit Chrysost. in quadam Homilia, scilicet. Non dixit, dabit uobis Spiritum sanctum, sed baptizabit vos in Spiritu sancto, copiam gratiæ metaphoricè ostendens. *Et igni*. Ex hoc quidam assumpserunt causam erroris putantes, quòd Christiani deberent in igne baptizari. Sicut dicitur apud quas-

E dam Gentes fieri, quæ non solùm in aqua baptizantur, sed etiam cum ferro candenti characteres sibi in vultu faciunt. Sed valde errant. Potest autem intelligi vno modo, quòd Christus baptizaret in igne, scilicet, mittendo spiritum sanctum in figura ignis. Et videtur conuenire, quia dicitur, baptizabit in sp̃ũ sancto, & igni. i. dabit Spiritum sanctum in figura ignis, sicut fuit datus Apostolis in Pentecoste. Actu. 2. Et sic exponit Nicolaus. Iste sensus potest stare aliqualiter, sed non est satis conueniens. Primò, quia Ioannes loquebatur hic de eo, quod communiter, uel quasi semper fieri debebat à Christo, cùm diceret toti populo: ipse baptizabit uos in Spiritu sancto, & igne. Istud autem de Spiritu sancto in igne dato solùm

semel factum legitur. Actu. 2. In alijs autem vicibus, licèt daretur spiritus in signo sensibili, non dabatur tamen in igne, sed solùm incipiebant loqui varijs linguis illi, super quos descendebat Spiritus sanctus. Sic patet Actu. 11. de Gentilibus audientibus sermonem Petri, super quos descendit Spiritus sanctus, scilicet: Loquēte Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super oēs, qui audiebant verbū. Et obstupuerunt ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro, quia in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & glorificantes Deum. Sic etiam patet. Actu. 19. de illis, quos baptizauit Paulus, scilicet. His auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis,
G & prophetabant. Non ergo loqueretur Ioannes de illo, quod semel accidit, cùm diceret totum populum à Christo in Spiritu sancto & igne baptizandum. Secundò patet, quia istud nunquam factum est viuente Christo, vt supra declaratum est, & tamen verba Ioannis videntur etiam intelligenda de tempore Christi, sicut de tempore, quod post mortem eius fuit. Tertiò patet, quia sic intelligendo non loqueretur Ioā. de baptismo Christi, sed solùm de collatione spiritus sancti in signo sensibili, quæ non fit in baptismo Christi, neç vnquam fuit facta. Tenetur tamen communiter, ꝙ loquatur hic Ioan. de baptismo Christi, qui est sacrm̄. Ideo aliter intelligendum est. Et est metaphora, sicut
H sæpe solet scriptura loqui, & per ignē significatur gratia spiritus sancti, & tamen ista gratia inquantū hoīem lauat a vitijs, quæ sunt quasi quædam maculæ extrinsecus existentes, & nō inherentes firmiter corporib⁹, dicitur esse spiritus sanctus ad baptizandum.i. lauandū. Inquantum vero ista gratia per magnitudinem suam consumit omnino radices peccatorum, ita vt non solū peccata, sed neç etiam radices peccati maneant, dr̄ esse ignis. Et est propria comparatio. Nam Spiritus sanctus est, qui mundat nos ab omni inquinamento spirituali: ideo comparatur illis elementis, per quæ corpora nr̄a mundantur. Duo autem sunt elementa, quæ communiter mundāt.s. aqua, & ignis: aqua.n. solùm tollit sordes exteriores, quæ leuiter adhærent: illas autem, quæ
I multam infixæ sunt, aqua tollere non potest, nisi adiuuetur calore ignis. Ideo aqua calida aptior est ad lauādum, quàm frigida. Sed interdum etiam sic nō tolluntur sordes. Ignis autem est, qui perfectè mūdat corpora relinquens in eis solùm quod purum est, Et sic tollit tam sordes extraneas, quàm naturalem impuritatē, Ideo non possunt tolerare ignem aliqua corpora nisi, quæ sunt aliqualiter pura. Sicut est de metallis, & in illis ea, quæ sunt pura, vt aurum, integra manent in pondere suo. Et sic spiritus sanctus habet duos gradus purgandi hominem. Vno modo purgat ad hoc ꝙ faciat hominem Deo acceptum, Et ad hoc requiritur remissio omnium peccatorum, & collatio gratiæ gratificantis, & nihil aliud, Et tunc possunt adhuc manere
K in homine multæ imperfectiones. Alio modo mūdat hominem, ita vt faciat eum omnino purum.s. auferēdo non solum sordes exteriores, quę sunt peccata, quę quasi ab extrinseco homini adueniunt, inquantū non naturaliter nobis insunt, sed solùm per actum nostrū, sed ēt auferendo potentiam peccandi confirmādo hominem, vel etiam subijciendo passiones homini, quæ inducunt ad peccandum. Istæ namque sunt imperfectiones naturales.i. quæ nobis innatæ sunt. Et quia interdum spiritus sanctus tollit istas imperfectiones, aut omnino mitigat, dicetur purgare tūc hoīem scdo modo. Prima istarum purgationum designatur per aquam, quæ solum exteriora purgat, & non naturalia. Secūda per ignem, qui etiam interiora purgat, & tollit impuri-
F tatem naturalem. Et quia baptizare est lauare, & lauare fit in aqua, designatur ista prima purificatio spiritus sancti, cùm dicitur, baptizabit in spiritu sancto.i. lauabit per spiritum sanctum tanquam per aquam.i. inquantū est spiritus sanctus velut aqua.s. leuiter, & sola exteriora purgans, Cū autem dr̄, & igne, significatur secunda purificatio.s. Christus mūdabit hominē igne.i. per spiritum sanctum tanq̃ per ignem cōsumendo in eis oēm impuritatem. Et hoc propriè Deo competit, qui vocatur ignis consumens Deuteron. 4. Hoc innuit Chryso. super Matthæum dicens: Spiritus repellit concupiscentias, & preualere non sinit. Ignis autem ipsas concupiscentiarum radices comburit. Et Chryso. in quadam Homilia dicit, ꝙ per ignem, vehementiam gratiæ
G quæ vinci non possit demonstratur. Alij exponūt.s. ꝙ Christus baptizat hic per spiritum sanctum mundando peccata per spiritum: id autem quod hic non fuerit mundatum, in futuro mundabitur per ignem, sicut dixit Apostolus. 1. Cor. 3.s. Et vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Sic cuius opus arserit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, si tamen quasi p ignē. Et istam expositionem ponit cū alijs Hier. super Matthę. dicens: in præsenti spiritu baptizamur, & in futuro igni secundū istud Apostoli, uniuscuiusq; opus, quale sit, ignis probabit. Hoc bene stat, & tn̄ conuenientius, quod supra diximus.s. ꝙ fit cōparatio de igne, & aqua ad purificationem spiritus sancti. *Cuius ventilabrum in manu sua.* Hic etiam Ioan. ostendit magnitudinē Mes-
H siæ, dicēdo, ꝙ ipse est iudex omnium hominum, & ad ipsum pertinet separare bonos à malis, puniendo malos, & retribuendo bonis. In hoc Ioā. valde laudat Christum, quia ostendit eum esse Deum. Nemo.n. pōt ista facere nisi Deus, in cuius manu sunt omnes fines terræ, & ipse solus est, qui reddet vnicuique iuxta opera sua. Psal. 61. Et nihil maius de Messia dici poterat, quia nihil de eo maius est. Ideo nihil est maius, q̃ esse Deū. Per hoc etiam Ioan. incitabat ad pœnitentiam, quos baptizabat per terrorem diuini iudicii separātis bonos à malis, & cremantis malos in igne inextinguibili. Significatur per ventilabrum potestas iudiciaria Christi. Duo.n. continet potestas iudiciaria.s. potestatē cognoscendi, & potestatem diffiniendi. Vtrumq; signat per
I ventilabrum, quia ventilabrum est instrumentum ad separandum triticum à paleis eleuando vtrumque in altum, & tunc grana pondere suo cadētia in vnum locum coeunt, paleæ verò sua leuitate à vento raptę diffugiunt: ideo ventilabrum à ventilando dicitur.i. proiiciendo ad ventum. Et sicut separantur ibi paleæ à granis, ita per potestatem iudiciariam boni separabuntur à malis, vt quilibet eat in locum suum. Et dicit ꝙ ventilabrum est in manu eius, ita ꝙ immediatè promptus est ad discernendum bonos à malis. Et non dixit, ꝙ ipse assumet uentilabrum, quasi hoc futurum expectet, An vero ante tp̄s Messiæ Deus hr̄et ventilabrum in manu sua. infra q. 70. dicetur. *Et permundabit aream suā.* Metaphora est, quia ventilabrum ad aream pertinet: & per aream significatur hic mūdus iste, vel Ecclesia,
K vt alij dicunt, & vtrunq; verum est. Nam siue Ecclesia, siue totus mundus, ad Christum pertinet, quia data est sibi ptās super oīa, & ipse oīa iudicaturus est. Quia pater non iudicat quemq̃: sed oē iudicium dedit filio facere. Io. 5. Et dr̄, permundabit.i. valde mundabit.s. plus quam in area. Quia quantūcunq; diligens vētilatio ibi fiat semper manent aliquæ paleæ saltem paruę cū granis, & interdū grana cū paleis dilabunt. Diuinū aūt iudicium de separatione bonorū à malis tā diligētissimū est, vt nullus errori locus sit.s. vt nemo malorū p errorē inter bonos ad beatitudinem suscipiatur, & nemo bonorū inter malos puniatur. *Et congregabit triticū suū in horreum.* Triticum dr̄ ipsi boni, quia de tritico cibus gra-

gratissimus hominibus fit: horreũ est ipsa æterna beatitudo, ad quàm omnes boni tanquam ad fælicitatis horreũ colligentur. *Palleas autem comburet igni inextinguibili.* Paleæ dicuntur ipsi mali, quia sicut paleę sunt vanæ, nihil ponderis habentes de bonitate. Sed omni uento tentationum rapiũtur. Rapi autem uel fluctuare vento vituperabile est. Sic dicitur ad Eph. 4. f. Vt iam non scimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum. Et dicitur ꝙ comburētur igni inextinguibili: quia hoc uerum erit ad literam: nam mali ibunt in ignem æternum. inf. 25. Et quia est æternus, est inextinguibilis. Sic etiam dicit Isa. vlti. vermis eorum non morietur: & ignis eorum non extinguetur. Et intelligitur de damnatis, qui comparant paleis. Paleæ. n. ad duo proficiũt. f. ad ignē, & vt sint in pabulũ bestiarum. Vtrumq; cõuenit damnatis, nam sunt ad ignem æternum, & etiam dantur in pabulum Dæmonibus, qui vocantur bestiæ in scriptura. Nã ipsi torquebunt eos, quibus suadentibus peccauerũt. De hoc dicit Hilarius, ꝙ per ventilabrum, i. paleam discretio iustitiæ ex animis designatur, quod habet Dñs in manu sua. i. in potestate: quia pater oẽ iudicium dedit filio: Chrysostomus dicit, ꝙ area est Ecclesia: horreum est regnum cœleste: ager verò hic mundus. Mittēs ergo Dñs apostolos cæterosq; doctores, quasi messores præcidit oẽs gentes de mũdo, & in aream Ecclesiæ cõgregauit. Sic ergo triturandi sunt sic ventilandi omnes hoĩes, q in rebus carnalibus delectantur, sicut grana in palea. Sed qui fidelis est, & boni cordis habet medullã, mox ut leuiter fuerit tribulatus, carnalia negligens, currit ad Deũ. Si autem modicè fidelior fuerit, uix cum grãdi tribulatione recedit, & vadit ad Deũ. Qui autem omnino infidelis est, & vacuus quantumcumq; ꝯtritus fuerit, non transit ad Deum: Triticum etiam cùm primũ trituratum fuerit, jacet cum paleis in vno loco confusum, postea autem ventilatur, vt separentur. Sic & in una Ecclesia fideles cum infidelib. habentur commixti. Ideo quando mouetur persecutio quasi ventus, ut ventilabro Christi iactati: quia iam distincti fuerant actibus, separentur & locis. Dicit etiã Chrysostomus, ꝙ non dixit, mundabit aream suam: sed permundabit: necesse est enim, vt diuersis modis tentetur Ecclesia, donec permundetur. Et primùm quidem ventilauerũt illam Iudęi, deinde Gentiles, modo hæretici, postmodum ventilabit eam Antichristus. Sicut enim quando modica est aura non permundatur tritici massa, sed leuiores paleæ iactantur, grauiores autem remanent: sic, & modo modico flatu tentationis sufflante pessimi homines recedunt. Si autem surrexerit maior tempestas etiã illi, qui videbãtur esse stabiles sunt exituri. Ideo necessària est tentatio maior: vt permundetur Ecclesia. Remigius dixit hanc aream. f. Ecclesiam: Dñs mundat in hac vita: cùm vel per iudiciũ sacerdotum mali de Ecclesia tolluntur. Vel per mortem de hac uita abscindũtur. Rabanus dicit, ꝙ uniuersaliter huius areæ purgatio in fine sæculi perficietur, quãdo mittet angelos suos filius hominis, & colligẽt de regno eius omnia scandala. Grego. dicit ꝙ post trituram vitæ præsentis, in qua nunc triticum sub paleis gemit: ita illo extremi iudicii uentilabro triticum paleaq; discernitur, ut nec in tritici horreum palea transeat, nec in palearum ignem horrei grana dilabantur.

Quomodo Deus possit de lapidibus suscitare filios Abrahæ. Quæst. LXVI.

QVAERITVR, quomodo possit stare quod supradictum est, scilicet, quòd Deus de lapidibus possit suscitare filios Abrahæ. Quidam dicunt, quòd per lapides intelliguntur Gen-

A tiles, qui erant lapidei, & duri, & Deus poterat de illis suscitare filios Abrahæ, faciendo quòd complerentur in eis promissa Abrahæ, & tamen promissa illa non cõplebantur nisi in filiis eius: quia sibi, & semini suo promiserat talia. Ita dicit Rabanus, quòd lapidum nomine Gentes signatæ sunt, quæ lapides coluerunt. Idem Chrysostomus dicit, scilicet. Lapis durus est ad opus: sed cùm factum fuerit opus ex eo deficere nescit. Sic & Gentes cùm difficultate quidem crediderunt: tamẽ credentes permanent in fide. Rabanus etiam dicit, ꝙ de lapidibus suscitati sunt filii Abrahę: quia dum Gentiles in Abrahæ semine, hoc est in Christo crediderũt, eius filii facti sunt, cuius semini sunt uniti. Dicendum quod iste est conueniens sensus, est tamen moralis. O-

B portet ergo præter istum dari alium literalem, quia semper est necesse dari unum sensum, quem scriptura intendit, & ille vocatur literalis, quia litera illum intendit. Nicolaus tamen, qui exponit in sensu literali, vult istum esse sensum literalem, dicens quòd per lapides Gentiles significauit, quia colebant idola. Dicendum tamen, quod non potest esse literalis sensus iste. Primò, quia Ioannes ostendit hic aliquid, cùm dixit, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Si ergo de Gẽtilibus intelligebat, oportebat, quòd ibi essent Gentiles audientes prædicationẽ Ioãnis, quos ipse ad oculum ostendens lapides vocaret. Non tamen erant ibi Gentiles, quia ut supra probatũ in 47. q. soli Iudæi a Ioanne baptizati sunt: maximè,

C quia Nicolaus uult, quòd quando Ioannes dixit de lapidibus istis, ostẽdit lapides positos in alueo Iordanis, quos ibi iubente Domino posuerant Israelitæ. Et tũc, cùm illos ostenderet necesse erat, quòd ad literam de illis deberet intelligi, scilicet, quòd de illis lapidibus suscitarentur Gentiles, qui fierent filii Abrahæ. Et tunc est omnino inconueniens. Quia si de illis lapidibus Deus homines faceret, nec essent Gentiles nec Iudæi, sed quidam populus per se, non descendens de aliquo populo, qui iam fuisset: maximè quia Nicolaus non vult hoc, sed quòd uerè intelligatur de Gentilibus, qui lapides coluerant. Et tunc cùm Ioãnes ostenderit, ut ipse tenet, lapides Iordanis, si postea de Gentilibus intelligamus, necesse est esse sensum

D mysticum, uel transumptum. Ideo ad hoc, quòd haberet locum aliqualiter iste sensus, debebat dicere Ioannes, potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ, & tunc, quia nihil ostenderet, posset intelligi de Gentilibus aliqualiter. Sed adhuc non esset omnino sensus literæ: quia cùm Ioannes dixit, potens est Deus de lapidibus istis: & etiam significauit aliquam magnam potentiam, quam Pharisæi putarent esse magnam, & tamen quòd de Gentilibus Deus faceret filios Abrahæ, scilicet, complendo in eis promissa Abrahæ, siue potius faciendo eós participes istorum promissorum, non putarent Pharisæi esse magnam potentiam, immo nullam, quia etiam existente statu legis veteris, multi Gentiles conuerte-

E bantur ad ritum Iudaicum, & illi erant participes omnium bonorum, quæ Deus promiserat Israelitis. Ideo non intellexit sic Ioannes.

Item quia Ioannes voluit innuere, quod Pharisæi non deberent gloriari se esse filios Abrahæ, scilicet, quia propter hoc Deus non parceret eis, si pænitentiam non agerent; quia etiam si occideret illos, leue erat sibi habere alios filios Abrahæ, cùm etiam de lapidibus posset illos facere, & sic habebat istud locum, quando Pharisæi non facerent pœnitentiam. Illis autem facientibus eam, nihil horum esset, quia non dicitur, suscitabit Deus filios Abrahæ de lapidibus, sed potens est suscitare illos. Et tamen dato, quòd Pharisęi facerent pænitentiam

Deus vere facturus erat filios Abrahæ de Gentilibus
cùm prænunciatum esset Gentiles ad Christum con-
uertẽdos; ideo non intellexit Ioannes de hoc: quia id,
de quo Ioannes loquebatur non factum est, sed pote-
rat fieri, ꝙ ipse signauit, potens est Deus, &c. & non di
xit faciet Deus & de lapidibus istis filios Abrahæ, & ta
men de Gentilibus facti sunt filii Abrahæ, ergo nõ in-
tellexit de hoc Ioannes. Alii deducunt aliter dicentes,
quòd Ioannes increpabat Pharisæos; quia dicebant se
filios Abrahæ. Quasi diceret, ꝙ falsum erat, ꝙ non di-
cuntur filii Abrahæ ex carnali propagatione: sed ex fi-
dei imitatione, vt ait Apostolus. ad Ro. 8. & 9. Et hoc
tenet aliqualiter Nicolaus, Dicendum, ꝙ licèt verum
sit filios Abrahę vocari magis s̃m fidei imitationem,
quàm s̃m carnem, tam en nõ conuenit in proposito;
quia Ioannes non increpat eos, quasi falsum dicant se
esse filios Abrahæ: nec prohibet eis hoc dicere: sed di-
cit non esse in hoc confidendum. Sic ait Chrysost. in
quadam homilia, s. cùm dr̃, ne uelitis dicere intra vos,
patrem habemus Abraham. Hoc dixit non prohibẽs
dicere se esse ex illo, sed prohibet in hoc confidere, vir
tuti animæ non insistentes. Item, quia tunc non face-
ret ad propositum dictum Ioannem, quia ipse admo-
nebat eos agere pnĩam, & ꝙ non dicerent se esse filios
Abrahæ, Nam istud non potest esse ad propositum, ni
si forte Pharisæi propter hoc gloriabãtur se esse filios
Abrahæ, dicerent non esse sibi necessariam pnĩam, Itẽ
non erat ad propositum: quia hoc modo filii Abrahæ
vocantur, qui imitantur eum: & tamen Ioannes suade
bat Pharisæis pnĩam agere, & per hoc dato ꝙ non es-
sent filii Abrahæ quantum ad operũ imitationem, ef-
ficerentur nunc per pnĩam; & sic non prohiberet eis
dicere patrem habemus Abraham. Item patet hoc
plenius: quia tunc nullo modo esset ad propositum
istud, quod Ioannes dixit, s. potens est Deus de lapidi-
bus istis, &c. quia si ipsi non erant filii Abrahæ, nihil e-
rat ad propositum, ꝙ Deus de lapidibus possit suscita-
re filios Abrahæ: ideo necesse est intelligi literam, s. ꝙ
Ioannes diceret eis non esse confidendum solùm in
hoc, quòd erant filii Abrahę: quia nisi pnĩam agerent,
etiam si essent filii Abrahæ Deus occideret eos, & nõ
parceret propter hoc ꝙ erant filii Abrahæ, quia si mul
tum diligeret filios Abrahæ, non solũ posset accipere
alium populum, quem haberet, vt filios Abrahę, sed
etiam de lapidibus posset illum facere, s. de lapidibus
illis, qui erant in Iordane, quos ostendit ad oculum, vel
de quibuscunque aliis lapidibus. Istud tenet Hierony-
mus super Matthæum dicens, ꝙ Ioannes indicat hic
Dei potentiam, quia qui de nihilo cuncta creauit, po
test de saxis durissimis populum procreare. Prima e-
nim sunt rudimenta fidei credere Deum posse quic-
quid uoluerit, Sed dicetur, dato quòd de lapidibus
Deus populum crearet, quomodo essent illi filii A-
brahæ? Nam posse de lapidibus homines fieri a Deo
non est dubium, cùm de limo terræ primum homi-
nem formauerit. Gene. 2. æqualiter ergo de lapidibus,
vel de lignis potuisset eum formare: non tamen essent
isti formati de lapidibus filii Abrahæ, quia non essent
de semine suo. Dicendum quod uocarentur filii Abra
hæ quantum ad successionem in bonis Abrahæ. Nã
ad filium ptinet esse hæredem, sicut Apostolus dixit:
si filii, & hæredes. ad Rom. 8. Et quia Abrahæ fuerant
multa promissa a Deo, illi qui succederent in promis-
sis, illi uocarentur filii Abrahæ, quia hæredes eius ma-
ximè, quia Deus promittebat Abrahę, & semini suo
omnia, q̃ promittebat: sicut dicitur: tibi, & semini tuo
dabo terram hanc. & ita de aliis promissionibus. Gen.
13. 15. & 22. Necesse ergo erat, ꝙ illi in quibus com-
plerentur promissa illa, uocarentur filii Abrahæ. Et sic
si Deus delẽs totum populum Iudæorum pp eorum

F iniquitatem, de lapidibus suscitaret sibi vnum populũ
nouum, in quo omnia quæ promissa erant Abrahę, vo
caretur ille populus de filiis Abrahæ. Etiam quia Deus
habebat filios Abrahę tanquam populum peculiarẽ
de cunctis populis terrę, Exod. 19. & Deutero. 7. Si er-
go de lapidibus, vel aliàs unum populum suscitaret,
quem haberet peculiarem inter omnes populos ter-
re, ille vocaretur de filiis Abrahæ. Aliqui uolunt, quod
etiam Deus posset uerè filios Abrahæ suscitare de la-
pidibus illis; quia istud includitur sub omnipotentia.
Dicendum tamen quod falsum est, quia sicut impos-
sibile est filium vnius hominis postquàm est, esse filiũ
alterius hominis, ita & magis impossibile est hominẽ
de lapide factum esse filium alterius hominis. Nam ad
G hoc quod aliqui essent filii Abrahæ, necesse erat, quod
aut iam fuissent aliquando filii Abrahæ, aut de nouo
deriuarentur de semine Abrahæ: non poterant primo
de lapidibus suscitari filii Abrahæ, quia oportebat tũc
quòd aliqui de filiis Abrahæ mortui fuissent, & corpo
ra eorum fuissent conuersa in illos lapides, & tunc per
reunionem animæ ad corpus redirent illi homines,
qui prius fuerant filii Abrahę, & fuerant conuersa cor
pora eorum in lapides. Sic enim fiet in generali resur-
rectione, scilicet, quòd redibit quilibet in eodem cor-
pore, quod uiuens habuit, siue illud sit conuersum in
terram, siue in lapides, siue in auras, aut in ignem diffu
giat. Et tunc sequerentur duo. Primum quòd Deus
non posset de illis lapidibus suscitare plures homines,
H quàm quot fuerũt illi, quorum corpora in lapides ver
sa sunt. Si autem plures suscitaret, non essent illi filii
Abrahæ, sed alius populus, s̃m quod isti homines su-
scitarentur, iam olim ipsimet fuissent filii Abrahæ. Si
autem deberet Deus de lapidibus suscitare filios Abra
hæ, qui nunquam fuissent, non erat possibile, quia ad
hoc requirebatur, quod in lapide esset semen Abra-
hę, ex quo propter propagationem nascerentur homi
nes, & tamen lapis non poterat habere isto modo se-
men Abrahæ, scilicet aliquid, de quo posset fieri pro-
pagatio. Et dato, quòd istud uellemus cõcedere, quod
est impossibile, lapis tamen nihil posset propagare, qa
hoc solùm pertinet ad animal perfectum, quod per
generationem potest se continuare. Ideo non poterãt
I de lapidibus suscitari filii Abrahæ; ita quod essent ue-
rè filii Abrahæ, quia Abraham non posset esse pater
istorum, quos Deus de lapidibus procrearet. Sed obii-
cietur, quòd sanctus Thom. tenet in quodam quoli-
beto, & etiam multi alii, quòd si Adam non peccasset,
solùm nascerentur, qui saluandi erant, & illi essent i-
dem numero, qui nunc saluantur. Prima pars ab om-
nibus catholicis tenetur, scilicet, quòd si Adam non
peccasset, posteri eius nunquam peccassent, sed fuis-
sent confirmati, & de paradiso terrestri transferren-
tur in cœlestem, nunquam gustata morte, & sic om-
nes, qui tunc nascerentur saluarentur. Secunda pars
videtur habere difficultatem, scilicet, quòd illi essent
isti iidem numero, qui nũc saluantur. Nam nunc ali-
K qui saluantur, quorum patres, & tota progenies dam-
nata est. Sicut patet de illo, qui conuersus est ad Chri-
stum, & omnes sui progenitores fuerunt Sarraceni.
Illi tamẽ qui nunc damnantur, non nascerentur tũc,
cùm nullus tunc deberet damnari. Ideo necesse erat,
quòd illi qui nunc saluantur habuissent alios patres,
quàm nunc. Istud videtur multis impossibile, quia
idem homo non potest esse nisi ab eodem patre, &
matre. Dicendum, quòd possibile erat, quia ad hoc,
quòd homo aliquis gignat alium, duo requiruntur in
eo, scilicet, uirtus generatiua, cum omnibus instrumẽ-
tis sibi deseruientibus, & semen, quod fiat per uirtutẽ
generatiuã, & postea decidatur. Quod aũt vnus hõ dif
ferat ab alio, puenit sibi ex illis principiis, per quę est. s.
materia,

materia,& forma,quæ complent eſſentiam compoſi-
ti naturalis:ab identitate iſtorum eſt homo idē nume-
ro.Si autem iſta duo, vel alterum eorum varietur,non
erit idē homo numero. Vnde ſi eſſet poſſibile, ꝙ duo
homines haberent eandem aĩam,& idem corpus nu-
mero,eſſent duæ perſonæ, vel duo ſuppoſita:& tñ nõ
eſſent duo hoĩes,ſed vnicus homo: quia vnicã huma-
nitatem numeralem haberent . Sic.n.eſt in diuinis, qa
pater, filius,& Spiritus ſanctus tria ſuppoſita ſunt,& tñ
non ſunt tres Dij,& non propter aliud,niſi quia habẽt
eandem ſubſtantiam,vel deitatem numero. Si aũt tres
deitates numero haberent, ſicut tres hoĩes habẽt tres
humanitates numerales.i.tres animas,& tria corpora,
non eſſent vnus Deus,ſed tres Dij. In hominibus autẽ
anima non prouenit à gignente, ſed à Deo, ſolum aũt
corpus eſt à parentibus: ideo id,in quo poteſt vnus ho-
mo pertinere ad vnum patrem, vel ad alium, eſt ſolũ
corpus. Si autem iſtud corpus poſſet eſſe idem nume-
ro genitum à duobus patribus,eſſet idem homo filius
duorum,vel poſſet eſſe à duobus. Nam,ꝙ pater ſit iſte
homo,vel ille,non facit ad identitatem,vel diuerſitatẽ
numeralem filij: nam ab eodem patre numero multi
filij diſtincti numero ſunt. Sicut ergo ab eodem patre
numero,ſunt diſtincti filij numero, quia communicat
ad eorum generationẽ partes materiæ numero diſtin-
ctas: ita ſi à diuerſis genitoribus potuit cõicari eadem
pars materiæ numero,per deciſionem ſeminalem,po-
terit idem homo eſſe genitus ab alio, quàm ab illo, à
quo genitus eſt:non quidem, ꝙ ille,qui ſemel genitus
eſt ab vno homine,poſſit idem numero gigni ab alio,
quia hoc includeret contradictionem,cùm oporteret
totam ſubſtantiam corpulẽtam,quã iſte ſemel habuit,
quando viuebat, ẽt in matura ætate communicaret ſi-
bi alius per generationem. Et iſtud eſt ꝯ omnem gene
rationem naturalẽ,nec poteſt vllo modo concipi. Sed
eſt ſenſus, ꝙ iſte homo, qui genitus eſt ab vno patre,
potuiſſet gigni ab alio, ita ꝙ tunc non genitus eſſet ab
iſto à quo genitus eſt. Et hoc modo per Dei potẽtiam
fieri poſſet. Et ſic ego potuiſſem eſſe filius Adæ imme
diatus:nam cõſtat,ꝙ ego ſum de ſemine Adæ. Si ergo
eadem pars materialis numero,quæ fuit in patre meo,
& in matre fuiſſet in Adam,& Heua.& illam decidiſ-
ſent in coitu, & fieret conceptio inde, neceſſe erat, ꝙ
ex illo actu ego gignerer,& nullus alius, cùm eſſet ibi
corpus meum idem numero, Quia tamen illæ particu
læ numero, quæ fuerunt in patre meo ſecundum ſub-
ſtantiam corpulentam Deus facere poterat,ꝙ fuerint:
ideo poteram egomet eſſe filius Adæ immediatus.
Patet hoc,quia quidquid in omnibus hominibus fuit,
aut deciſum eſt de Adam realiter,& de Heua:aut con
uerſum eſt in corpore eorum per nutrimentum. Acci
pitur autem nutrimentum de rebus, quas Deus crea-
uit in cibum. Et tunc ſi id quod in patre meo fuit rea-
liter,fuit ex parte Adæ: ita ꝙ in ipſo fuerit quãtum ad
illud:ita ego poteram eſſe filius Adæ, ſicut patris mei.
Si autem iſtud aſſumptum eſt per alimentum:poterat
Deus facere, ꝙ eadem alimenta, vel cibi numero, qui
erant, quando pater meus alebatur, eſſent de quibus
aleretur Adam, ſaltem quantum ad illam particulam
ſeminalem, quæ ad conceptionem meam decisa eſt.
Et tunc totum idem numero,quod fuit in patre meo,
& in matre ad mei generationem, poſſet eſſe in Adã,
& Heua:& ſic eſſem ego filius immediat⁹. Et hoc mo-
do poſſent eſſe idem numero tunc, qui ſaluarentur,
cum illis, qui nunc ſaluantur: licèt non haberent eoſ-
dem patres,quos nunc habent. Iſtud tenet,ſi Deus eiſ-
dem corporibus velit infundere eaſdem animas, quas
nunc infudit,quia aliàs,ſi animæ eſſent aliç,non eſſent
homines idem numero. Iſtud tamen manifeſtum eſt,
quod fieri poterat: immo videbatur quaſi neceſſariũ,

A cùm anima non accipiat eſſe numerale, niſi per vnio-
nem ad materiam,quia aliàs non poſſent multiplicarĩ,
niſi ſecũdùm ſpeciem: cùm fuerint puri ſpiritus nihil
habentes materiale, ſed formale,vel eſſentiale. Vnde
ſi animæ differrent numero,& non per materiam cor
porum, quibus vniuntur: neceſſe erat eas differre ad
minus ſpecie, cùm nulla ſit minor differentia eſſentia-
lis, ſiue per eſſentiam quàm ſpecifica:& ſic videtur, ꝙ
exiſtentibus tunc eiſdem corporibus numero, quæ
nunc ſunt, eſſent etiam eædem animæ numero, quæ
acciperent eſſe numero per vnionem ad illa corpora.
Hoc præſuppoſito ſtat argumentum, quòd de lapidi-
bus poſſent procreari filij Abrahæ: cùm idem homo
numero poſſit eſſe filius alterius patris,quàm eius, cu-
B ius eſt. Ita filij Abrahæ poterant eſſe,qui non eſſent ge-
niti de filijs Abrahæ, ſed de lapidibus. Dicẽdum,quòd
non ſtat. Primò, quia licèt idem homo numero po-
tuerit eſſe filius alterius patris,quàm eius, cuius eſt:ta-
men poſtquam filius iſtius eſt, non eſt iam filius alte-
rius: immo nec eſt poſſibile. Ita nunc, ſi Deus aliquos
homines procreaſſet de lapidibus, dato quòd conce-
deremus, quòd illi potuiſſent eſſe filij Abrahæ, quia
tamen iam fuerunt de lapidibus procreati, & non de
Abraham,nec de filijs eius, non ſunt filij Abrahæ,nec
poſſunt eſſe. Secundò, quia ad hoc, quòd eſſent filij
Abrahæ neceſſe erat,quòd procreati eſſent de ſubſtan
tia Abrahæ mediatè, vel immediatè, quia non dicitur
filius,niſi qui eſt de ſubſtantia patris. Et tamen in lapi-
C dibus non erat aliquid de ſubſtantia Abrahæ mediatè,
vel immediatè: ideo non poterant eſſe filij Abrahæ,
qui de lapidibus procrearentur. Secus autem in ho-
mine, de quo dicimus, quòd poteſt eſſe filius alterius
patris, quàm eius cuius eſt, quia ponimus, quòd illa
pars materialis, quæ fuit in patre ſuo, & matre potue-
rat eſſe eadem numero in alio à quo gigneretur. Et
ſi iſtud non detur, non eſt poſſibile,quòd qui eſt filius
vnius potuiſſet gigni ab aliquo alio,quia iam non eſſet
idem numero, cùm non eſſet corpus ſuum idem nu-
mero cum illo, quod ab alio patre ſuſcepturus erat.
Tertiò,quia ad hoc,quòd aliquis ſit filius alterius,non
ſufficit,quod ſit de ſubſtantia eius,& etiam,quòd ei ſit
ſimilis in ſpecie, ſed etiam quod deriuetur ab eo me-
D diatè,vel immediatè ſecundùm propagationem ſemi-
nalem in animalibus loquẽdo. Quod patet,quia filius
non eſt à patre niſi per generationem, in animalibus
autem generatio eſt per ſeminalem deriuationẽ, ideo
qui non eſt ab alio per deriuationem ſeminalem,licèt
ſit de ſubſtantia eius non eſt filius eius. Sic patet de He
ua. Nam illa formata fuit de ſubſtantia eius.ſ.de coſta
Adæ,& tamen non vocatur filia Adæ. A fortiori ergo,
ſi de lapidibus aliqui homines à Deo crearentur, dato
quòd illi lapides facti fuiſſent de corporibus aliquorũ
filiorum Abrahæ conuerſis in illos lapides,non dicen
tur iſti filij Abrahæ, quia non fuerunt ab eo per deri-
uationem ſeminalem. Nam productio iſtorum non
fuit per propagationem, ſed per formationem, ſicut
E Heua fuit formata de Adam. Non ergo poterant iſti
eſſe filij Abrahæ, ſicut nec Heua filia Adæ, & adhuc
multo minus,quia Heua de Adam viuẽte ſumpta eſt
de vera carne eius. Iſti autem de veris lapidibus fierẽt,
in quos mutata eſſent corpora filiorum Abrahæ, quæ
iam non erant. Dicendum ergo quod includebat con
tradictionem, quod de lapidibus crearentur de nouo
aliqui filij Abrahç,qui nunquam fuiſſent:ſed intelligẽ
dum quod poterat Deus de illis creare nouum popu-
lum,quantumcunque magnum vellet,& illi homines
non ſolùm non eſſent de filiis Abrahæ: ſed etiam, nec
de filijs Adæ, nec eſſent de cognatione noſtra, niſi ſo-
lùm,quod communicaremus cum eis in ſpecie,& iſti
vocarẽtur filij Abrahæ propter cauſas ſupra aſſignatas.

Quomodo intelligatur dictum Ioannis, qui post me uenturus est, scilicet Christus; cum iam uenisset, & esset triginta annorum. Quæst. LXVI.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, q post me uenturus est, s. Christus. Nam quando Ioannes ista dicebat, Christus natus erat, & triginta annorum, cùm immediatè venit ad baptismum, ut patet in litera. Dicendum quòd Christus iam venerat, quantum ad subsistentiam personalem, quia iam erat: non tamen uenerat quantum ad operationem ad quam ipse mittebatur. Christus autē non venerat in mūdum, ut homo esse, sed, ut salutem nostram operaretur. Et quia Christus nihil adhuc fecerat de illo, ad quod veniebat, rectè dicebatur nondū venisse. Opera, n. quæ Christus fecit ad redemptionē nostram fuerunt prædicatio, legislatio, miraculorum operatio, & nouissimè ac præcipuè ipsa mors. Ista inceperunt in baptismo Christi, quando Ioannes manifestauit eum populo, Ioan. 1. dicens: Ecce agnus Dei; ecce qui tollit peccata mundi. Hic est, de quo dixi. Post me venit vir, qui ante me factus est. Et post baptismū Christus immediate ascendit in montem, & ieiunauit 40. diebus. Quibus finitis descendit, & prædicare cœpit, vt patet Mar. 1. & etiam infra in litera, & seq. c. Remigius dicit quòd Ioannes uenit quinque modis ante Christum, s. nascendo, prædicando, baptizando, moriēdo, ad inferos descendendo. De primo patet, quia Ioānes natus est ante Christum quasi per sex menses. Nā quando Gabriel salutauit Virginem, & ipsa concepit, erat 6. mensis quo Helisabeth mater Ioānis, conceperat eum. Sic dicitur Lu. 1. s. In mense autē 6. missus est Gabriel angelus, &c. i. In mense 6. a conceptione Elisabeth, de qua loquitur tota litera præcedens. Etiam, qa angelus dixit Mariæ: Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic est mensis sextus illi, idest, sextus a conceptione illius, e. c. Sex ergo mensibus Ioannes ante Christū natus est. De secundo patet, qa Ioannes incepit prædicare, & baptizare simul. Mar. 1. & hic in litera, licèt verum sit, ꝙ ordine tpis fuit prior prædicatio eius, quia nemo ab eo vellet baptizari, nisi annūciaret ei primò de baptismo, & ad qd proficiebat. Et dū Ioannis baptizaret, uenit ad eū Chrs, vt inter cæteros baptizaret. Patet in litera, quia cùm dictū est supra de prędicatione, & baptismo Ioānis, dr̄ infra: Tunc venit Iesus a Galilæa in Iordanē ad Ioānē, vt baptizaretur ab eo. Sic etiā Luc. 3. dicitur. Factum est, cùm baptizaretur omnis populus, ut Iesu baptizato, apertum est cœlum. Et sic Ioannes cæpit prędicare antequam Christus baptizaretur. Christus tamē baptizatus est antequam prædicaret: quia postquā baptizatus est, statim ascendit in desertum, & ieiunauit, & post ieiunium descendit Iesus in Galilæam, & prædicauit in Capharnaum, vt patet infra in litera, & sequenti cap. & Mar. 1. & Luc. 3. & 4. Ergo prius Ioannes cæpit prædicare, quàm Christus.

De 3. s. de baptismo patet, incepit enim baptizare Ioannes simul, & prędicare, ut dicitur supra in litera, & Mar. 1. s. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicās baptismum. Christus autem nondum inceperat baptizare, siue loquamur de baptismo, quem Christus manibus traderet suis, siue de illo, quem traderent discipuli eius illo iubente. Nam de Christo nunquam legimus, ꝙ per seipsum quenquam baptizauerit: sed dicebatur ipse baptizare, quādo baptizabant discipuli eius, Ioan. 4. Est autem uerum, quod licèt non inueniatur scriptum, tenetur tamen conuenienter, ꝙ Christus aliquos per se baptizauerit. Nam saltem apostolos creditur Christus baptizasse, uel aliquos de illis, vt tenet

F August. ad Seleucianum. Poterat tamen esse, ꝙ nunquam Christus aliquem baptizauerit, sed discipuli sui baptizarēt. Sed obiicietur, quomodo ergo baptismus a Christo institui potuit, si per seipsum non baptizauit aliquem? sicut ipse per se prius confecit corpus, & sanguinem: & dixit discipulis, sic facite in meam commemorationem, & tradidit eis totam formam faciendi infra 26. & Luc. 22. Item si Christus neminem baptizauit, quomodo potuerunt apostoli esse baptizati? qa nemo eos baptizaret nisi baptismo Ioannis, & tamen baptismus Christi erat de necessitate salutis. Mar. 1. scilicet, Qui non crediderit, nec baptizatus fuerit, condēnabitur. Dicendum, ꝙ an Christus aliquem baptizauerit, vel non, problema neutrum est. Potest enim vtra-
G que pars teneri. Ratio est, quia non reperitur Christū baptizasse, etiam non potest conuinci aliqua ratione, quia non est aliquod inconueniens, etiam si dicamus eum non baptizasse: ideo potest teneri quæcunque pars: licèt communius tenetur, quòd Christus baptizauerit aliquos, saltem de Apostolis, sicut tenuimus sup. in 49. q. Tenendo tamen, quòd Christus neminem baptizauit, facile est respondere ad omnia obiecta. Ad primum dicendum, ꝙ potuit Christus satis conueniēter instituere baptismum, etiam si per se nunquam illum ministrauerit: quia instituere aliquod sacramentum est dare ei de nouo totum esse, & efficaciam: in baptismo autem potuit Christus istud facere, non ministrando illum. Est enim in baptismo materia, & for-
H ma: & quædam efficacia interior, quæ est res sacramēti. Materia est aqua, & non absolutè, sed aqua ad hoc disposita, scilicet, quæ pertineat ad spiritualem mundificationem. Istud autem Christus dedit omnibus aquis cùm ipse baptizatus est in Iordane. Nam tangendo aquam sanctificauit eam, faciēs eam esse aptam ad baptismum. Sic dicit Beda, quòd Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam aquis contulit. Et ista est una de causis, quare Christus baptizari voluit, ut infra dicetur. q. 71. Formam autem baptismi etiam Christus instituit. Nā ipse dixit. Docete omnes Gentes baptizātes eos in nomine Patris, &c. & inf. 28. Efficaciam quoq; interiorē solus Christus operat̄. Ipse namq; dat gratiā, per quam remittunt̄ peccata, &
I infundit oēs uirtutes & characterē imprimit. Nulla autē alia sunt in baptismo, & ipse fecit oīa a principio. Ministrare autem baptismum non est aliqua pars baptismi, nec uirtutis eius, quod est de esse illius: ideo nō requirebatur, ꝙ Christus ad instituendū baptismum, ministraret illū, cū posset facere oīa, quæ erāt de esse, vel necessitate, aut integritate baptismi, non ministrādo eū. Cùm autē dr̄, ꝙ ipse cōfecit, verum est, & tn̄ ad instituendū illud sacr̄m nō oportebat, ꝙ ipse prius cōfecisset: sed solū ꝙ daret formā in in qua deberet confici. Et sicut ipse postquam cōfecit dixit Apostolis, sic facite in meam cōmemorationē. Luc. 22. Poterat antequā faceret iubere alicui Apostolo, ꝙ proferret illa verba sup panem, & uinum illa intentione, & fieret consecratio, qa ibi nihil pertinet ad ministrum, nisi verba
K proferre: reliquum autem uirtus diuina est p q̃ fit illa trāsubstātiatio admirabilis. Sicut ergo Christo proferēte verba, facta fuit ꝯuersio: ita fuisset, si Petrus primò fecisset Christo tn̄ iubēte, & Chrs nunq̄ p se ꝯfecisset: sicut quotidie fit. Ab eo tn̄ sacr̄m illud totaliter instituebat: qa ipse prius sic fieri iussit, & ipse materiā sacri determinauit, s. panē, & uinū. Ipse quoq; verba formalia dedit: ab ipso ēt est virtus spiritualis, s̄m quā fit illa cōuersio. Et sic nihil manet nisi nudū ministerium, ꝙ est posterius sacr̄o, & non est aliquid de integritate illius, ideo poterat Christus instituere istud sacramentum Eucharistiæ, etiam si ipse nunquam conficeret. Quare ergo per se conficere voluit, dicetur loco suo.

Et

Et ſic, licèt Chriſtus baptiſmum inſtituerit, non opor- A
tet ꝙ ipſe aliquem baptizauerit. Ad ſecundum dicẽdũ
ſecundùm quoſdam, ꝙ Apoſtoli non fuerunt baptiza
ti, & tamen ſaluati fuerunt: quia cùm poteſtas Chriſti
non ſit obligata ſacramento, poterat eis dare rem ſa-
cramenti. i. gratiam, & remiſſionem peccatorum, ſine
ſacramento. ſ. baptiſmi. Et cùm obijcietur de lege obli
gante, dicendum ꝙ Chriſtus, qui poſuit illam legẽ, po-
terat abſoluere illos ab illa. Dicendum ꝙ iſtud verum
eſt: & tamen iſtud eſt ponere ſpecialia. Nunꝗ tamen
ponenda ſunt aliqua exorbitantia à iure, vel ab eo, qđ
commune eſt, ſine neceſſitate. i. niſi expreſſe appa-
reat, ꝙ oporteat talia imponi. Cùm ergo ſit lex gene-
ralis, ꝙ qui non crederet, & baptizaretur, periret: & nõ
appareat Apoſtolos abſolutos ab iſta lege, nec appa- B
reat aliqua cauſa veriſimilis, quare debeamus dicere
eos fuiſſe ſolutos: eſt dicendum, quòd baptizati fuerũt.
Cùm autem dicitur, quòd ſi Chriſtus non baptizauit
eos, vel aliquem eorum, non poterant eſſe baptizati;
Dicendum ꝙ cùm Chriſtus potuerit inſtituere baptiſ-
mum non miniſtrando illum aliquando, vt dictũ eſt,
poterat inſtituere, & iubere alicui de Apoſtolis, quòd
baptizaret alios ſub forma, quam ipſe traderet: & rur-
ſus aliquis de baptizatis baptizaret ipſum, & ita eſſent
omnes baptizati, & neminem Chriſtus baptizaret. Sic
enim quotidie fieri poteſt, quia infidelis, qui non eſt
baptizatus, poteſt baptiſmum conferre. Et ſi duo infi-
deles vellent baptizari, & nemo ſit, qui eos baptizet:
vnus poterit baptizare alterum: & rurſus ab eo baptiza C
bitur. Ita ergo non apparet aliqua neceſſitas quare di-
camus, ꝙ Chriſtus aliquem baptizauerit. Et ſi dicatur,
ꝙ Chriſtus baptizabat, quia Ioan. 3. dicitur, ꝙ diſcipuli
Ioan. dixerunt Ioan. Rabbi ille, qui erat tecum trans
Iordanem, cui teſtimonium perhibuiſti, ecce baptizat.
Dicendum, ꝙ Chriſtus non baptizabat, ſed ſolùm di-
ſcipuli eius, quia baptizabant mandato eius, & baptiſ-
mo ab eo inſtituto, dicebatur ipſe baptizare. Sic patet
Io. 4. ſ. Audierunt Phariſæi, quia Ieſus baptizat plures,
quàm Ioan. Et ſequitur, quamquam Ieſus non bapti-
zaret, ſed diſcipuli eius. Et ſic non conuincitur, ꝙ Ieſus
baptizaret aliquem, licèt dicatur baptizare. Et iſta lite-
ra aliqualiter innuere videtur, quòd Chriſtus nunquã
baptizauerit, ſed ſolùm diſcipulis baptizare iuſſit, quia D
alias non videtur ſatis manifeſtè, quid illa litera velit, ſi
Chriſtus aliquando per ſe baptizaret. Et ſic teneri põt,
quod nunquam baptizauerit. Quia tamen cõmunius
tenetur, quod aliquos baptizauerit, poteſt teneri in ſe,
tamẽ problema iſtud neutrum eſt. Siue ergo dicatur,
quod Chriſtus per ſe baptizauerit, ſiue non baptiza-
uerit ipſe, ſed diſcipuli ſui, neceſſe eſt dicere quod Io-
annes prius inceperit baptizare, quàm Chriſtus inſti-
tuerit baptiſmũ. Nã baptiſmus Chriſti eſt ſacramen-
tum legis nouæ: non ergo debebat inſtitui quouſque
inciperet prædicari lex noua. Chriſtus tamen non cę-
pit prædicare, quouſque baptizatus eſt, & ieiunauit: vt
colligitur ſequenti. c. & Mar. 1. ergo Ioan. baptizauit
antequam Chriſtus. De quarto patet. Nam Ioannes E
mortuus eſt ante Chriſtum, & aſſeritur communiter,
quod per vnum annum. De quo dicetur infra 14. Et ſa
tis patet, quia ibi dicitur quod Herodes occidit Ioan.
& ſepelierunt illum diſcipuli eius, & venientes annun-
ciauerunt Ieſu: quod cùm audiſſet ſeceſsit in naui-
cula in deſertum locum. De quinto patet, quia Ioan.
deſcendit ad inferos, ſcilicet, ad ſinum Abrahæ mox
vt occiſus eſt: & Chriſtus deſcendit etiam illuc illico
vt mortuus eſt: Ioan. tamen mortuus fuit ante Chri-
ſtum: ideo prius deſcẽdit ad inferos. Et ſic in his quin-
que Ioannes venit ante Chriſtum.

Quomodo conueniant dicta Euange. de calciamentis Chriſti, quæ Ioannes dixit ſe non eſſe dignum ſoluere, vel portare. Quæſt. LXVII.

QVAERITVR circa iſtud, quod dicitur hic,
ſcilicet, cuius non ſum dignus calciamẽta por-
tare, quomodo poſsit eſſe verum: qa Euangeli-
ſtæ diſcordant hic. Matthæus. n. dixit hic
calciamẽta portare, & Mar. 1. dicitur, corrigiam calcia-
mentorum eius procumbẽs ſoluere, & Luc. 3. dicitur
ſolùm, corrigiam calciamentorum ſoluere, & Ioan. 1.
dicitur, non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam cal-
ciamenti. Et tamen Ioan. non poterat dicere omnia
hæc: ſed vno modo diceret. Ideo non videtur, quòd
poſsint ſtare dicta Euangeliſtarum. Sic enim aliqui in-
fideles arguunt eos mendacij, quia inter ſe videntur di-
ſcordare. Sic. n. fecit Iulianus Apoſtata Imperator quẽ-
dam librum faciens in redargutionem Euangeliſtarũ,
vt patet in hiſtoria tripartita, & per Aug. in lib. de con-
cor. Euangeliſta. Aliqui dixerunt, quòd vnus Euange-
liſtarum verum dixerat, & cæteri errauerant. Sed iſta
eſt blaſphemia. Nam ſi vnum mendacium permit-
titur, vel conceditur in codice Euangelico, tota fides
Chriſtiana eſt inanis. Quia eadem ratione omnia di-
centur falſa. De hoc tamen latè diximus ſupra in pro-
logo noſtro. Sic enim quidam Græci inſipientes, vidẽ-
tes ꝙ Matthæus, & cęteri Euangeliſtæ in aſsignatione
paſchali videntur repugnare Ioanni in verbis, dixerunt
Matthæum mentitum fuiſſe: & Ioannem uera dixiſſe.
Iſta autem eſt blaſphemia, & inſipientia. Nam qui ali-
quod falſum dicunt eſſe in fide, blaſphemia eſt. Quia
verò Matthæum mentitum, & Ioannem uera dixiſſe
aſſerunt: inſipientia maxima eſt. Nam ſi conceſſero
Matthænm mentitum, dicam Ioannem, Marcum, &
Lucam mentitos, quia nihil magis unus probat, quam
cæteri. Sed ideo illis firmiſsimè credimus, quia Eccle-
ſia mater noſtra hoc tenet, quam errare in fide impoſ-
ſibile eſt. Maximè, quia illi Gręci inſipientes mouebã-
tur ad hoc ſine cauſa. Tamen Ioan. in nullo repugnat
Matthæo, ſed ipſi nec intellexerunt Ioannẽ, nec Mat-
thæum. De quo latiſsimè dictum eſt in defenſorio no-
ſtro trium concluſionum, ubi agitur de anticipatione,
uel non anticipatione Phaſe. Ideo non eſt conceden-
dum, quòd aliquis Euange. in hoc, uel in aliquo erra-
uerit, aut errare potuerit, cùm ſcriberent dictante ſpi-
ritu ſancto. Alij dicunt, quod Euangeliſtæ mentiri
noluerunt, & tamen aliqui eorum obliti ſunt uerita-
tem, & aliud pro alio poſuerunt. Sed hoc non ſtat,
quia tũc non differret à priori, quia utroq; modo Euã-
geliſtæ falſum dicerent, ſed ſolùm differret, ꝙ quidam
dicerent uolentes mentiri: alii uerò ex ignorantia, &
iſtud, licèt quantum ad eos alleuiando peccatũ eorum
differret, tamen quantum ad nos nihil differret. Quia
utroq; modo falſum crederemus. Ideo dicit Aug. lib.
2. de concor. Euan. ꝙ ab Euangeliſtis oẽm falſitatem
abeſſe decet, non ſolùm ea, quæ mentiendo promit.
ſed etiam ea, quę obliuiſcendo. Dicendum ergo, qđ li-
cèt Euangeliſtæ uaria uerba poſuerint hic, in nullo ſi-
bi obuiant. Pro quo ſciendum, ꝙ Marcus, Lucas, &
Ioannes non habent hic aliquam diuerſitatem diffici-
lem: ſed faciliter concordantur. Nam Ioan. dixit, corri-
giam calciamenti ſoluere: Marcus, & Lucas dixerunt
calciamentorum, & nõn eſt diuerſitas, quia calciamẽ-
tum aliquando ſignificat unum calceum aliquando
utrumq;, & non ſolũ calceũ, ſed quidquid calciamus:
Ioan. aũt dixit, ꝙ non erat dignus ſoluere corrigiã ſub-
talariũ, uel calceorum Chriſti. Marcus autem, & Lu-
cas uolentes hoc exprimere, dixerunt, calciamentorũ,
ſumentes calciamentum pro uno calceo. Ioan. autem

assumpsit calciamentum pro vtroque calceo, sicut amictus aliquando significat vnam vestem, & aliquando totum uestitum. Et sicut est in Latino, ita in Greco, & in Hebræo sunt nomina æquipollentia istis in significato, quæ accipiuntur eodem modo. Rursus Marcus differt a Luca, & Ioanne, quia isti solùm dixerunt soluere corrigiam. Marcus autem dixit procumbens soluere corrigiam. Istud non est diuersitas, quia non solùm in sacra scriptura, sed etiam in omnibus aliis idem referentibus, quando vna addit super aliam non obuiat sibi; quia illa, quæ tacuit una, non negauit alia fuisse vltra ea, quæ ipsa scripsit. Et maximè est hoc in sacra scriptura, vbi semper ea, quæ plus addit, tenenda est, nec præiudicat ei, quæ pauciora continet. Nam scriptores sacræ scripturæ non ideo omiserunt quędam scribere, quasi illa nescirent, sicut faciunt scriptores Gentium. Nam de omnibus plenissimè erāt edocti per spiritum sanctū, qui dictabat eis, quod scribebant: sed quidquid omiserunt ab intentione fecerunt propter aliquam causam. Et rursus illi, qui supplеuerunt ab aliis omissa, propter aliquas causas etiā rationabiles fecerunt. De quo magis dictum fuit supra in prologo nostro, q. 10. 21. & 22. Sic ergo uerum est, quod Marcus dixit. Ego non sum dignus procumbens corrigiam calciamentorum eius soluere. Et hoc solus Marcus expressit: cæteri autem tacuerunt tres; ergo, Marcus, Lucas, & Ioannes discordiam nullam habent; sed maior diuersitas est inter Matthęum, & cæteros tres, cùm ipse dixerit calciamenta portare: alij autem dixerint corrigiam calciamentorum soluere. Ponit autem August. lib. 2. de concordan. Euang. duas solutiones ad hoc. Vna est, quòd Ioannes vtrumque dixerit, scilicet, quia sæpe Ioannes loquebatur de Christo, & poterat dicere vna vice, cuius non sum dignus calciamenta portare: alia vice, cuius non sum dignus corrigiā calciamentorum soluere: & istud est valde uerisimile. Quia etiam sępe dixit Ioannis de Christo: Ecce agnus Dei: & diuersimode illud dixit. Ioan. 1. scilicet. Altera die vidit Ioannes Iesum uenientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Altera uice dixit solum: ecce agnus Dei, cùm videret Iesum ambulantem, &c. ita ergo poterat esse hic. Secundò soluit, quòd Ioannes dixit hoc semel: & tamen Euangelistę non sumpserunt omnia uerba formalia Ioannis; sed solùm secuti sunt sensum: quia Ioannes intendebat, loquendo de calciamentis, ostendere Christi excellentiam, & suam paruitatem. Omnes Euangelistæ tenuerunt sensum: quia per verba cuiuslibet illorum significatur Ioānis paruitas, & Christi magnitudo. Et est ista responsio multum notabilis: quia verba non sunt propter se, sed tanquàm signa conceptuum. primo Perihermenias, scilicet. Sunt ea, quæ in voce earum, quæ in anima sunt, passionum notæ. Cùm ergo idem conceptus omnino significatur, nihil differt qualia verba sint. Et ita est in vsu nostro, Quia, quando quis refert omnino eandem sententiam, quam alius dixit: licèt non dicat per omnia verba illius, dicitur tamen dicere omnia, quę ille dixit. Vnde dicit Augustinus eodem lib. Vtilis ergo modus: & memoriæ commendandus est, cùm quisque voluntatem eius explicat, de quo aliquid narrat, etiam dicens aliquid aliud, quòd ille non dixit; voluntatem tamen suam explicauit eandem, quam & ille, cuius uerba commemorat. Ita enim salubriter dicimus nihil aliud esse quærendum, quàm quid uellet ille, qui loquitur. Et istud oportet sæpe intelligi accidere in Euangelistis; cùm omnes eandem Christi sententiam fideliter narrant, non tamen semper eadem tenent verba. Quod autem diximus nihil differre in uerbis, dum tamen te-

F neatur eadem sententia, uerum est, nisi ubi ipsa uerba inducunt aliquem effectum specialem: quia tūc oportet ipsa verba ad vnguem referre. Sic enim est in formis sacramentorum, in quibus non solū sententia nō est mutanda, sed etiam non est illa sententia per alia verba disperata plura, vel pauciora exprimēda: sed per ea, quæ tradita sunt; quia aliàs sæpè sacramentum nullum esset. Et sic Euangelistæ hic in nullo discordāt; licèt varie loquantur.

An Christus calciamenta portauerit. Quæst. LXVIII.

QVAERITVR quomodo Ioannes dixit hoc, quòd nō erat dignus soluere corrigiam calciamentorum Christi. Nam Christus calciamēta
G nō habuit: quia Apostolis iussit ire sine calciamentis Luc. 22. s. Qn misi vos sine sacculo, & pera, & calciamentis: nunqd aliquid defuit uobis? & inf. 10. dicitur, quod non portarēt peram in via, nec calciamēta. Quidam dicunt, ꝙ Christus calciamenta habuit, Apostoli tamen non habuerunt illa; quia ipse vetuit illis habere. Dicendū, ꝙ non est verisimile, quia Christus nihil præciperet Apostolis, quod ipse prius nō faceret: quia aliàs nō erat recta doctrina. Nā in moralib. plus mouent facta, q̃ verba. Vnde si quis contra doctrinam suam agat: etiam si uideatur excellens, & uera contēnitur. Sic dicit Arist. de Eudoxo philosopho 10. Ethi. Qui delectationē tanquam malā dixit fugiendā. Quia
H tamē ipse illam in aliquo sequi visus est, contēpta fuit doctrina eius. Sic etiam dixit Apostolus 1. Cor. 9. s. Castigo corpus meū, & in seruitutē istud redigo: ne cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Christo autē maximè cōpetebat hoc, qui daturus erat doctrinā excellentissimā a nullo contemnendā. Ideo ipse cōpletè faceret, quidquid aliis faciendū prædicaret: imò anteq̃ prædicaret, faciebat qdquid postea prædicabat. Sic. n. antequā prædicaret ieiuniū, illud grauissimū egit Chrs sequ. c. Sic dr̄ Act. 1 ꝙ cœpit facere, & docere. Alii dicūt, ꝙ Christus eo tpe, quo Apostolis iussit nō portare calciamenta, etiā ipse nō portabat illa: & tn̄ anteq̃ veniret ad baptismū Ioannis portabat calciamēta, & sic Ioānes uerū dixit. Dicēdū, ꝙ nō est verisimile, ꝙ Chrs
I vsq; ad annū trigesimū portaret calciamēta, & postea, cū inciperet prædicare nō portaret illa: qa istud argueret quādā instabilitatē. s. mutare modū uiuēdi circa habitū. Quia istud nō pertinet nisi ad illos, q de nouo inueniunt aliquē modū uiuendi eis cōuenire, quē prius cōuenire non putabāt: Christo tn̄, qui oīa sciebat, hoc nō cōueniebat. Itē, qa istud argueret, uel esset occasio ad arguendum quandā simulationē, uel hypocrisim: nā, cùm Iudæi uidissent Christū ante prædicationem calceis vti, postea vero discalciatum ire, putarēt, ꝙ ipse volebat de se ostentare famā sanctitatis, vel opinionē. Debuit ergo semper tenere eandē formā uiuendi, ut in nullo saltem posset, cōtra eum suspicari. Item quia tenere semper in uariabiliter eādem formam uiuendi
K pertinet ad quandam constantiam morum, & grauitatem, atque maturitatem uiri; quod ualde laudabile est, & magnam auctoritatem prestat. Omne autem laudabile in moribus, debuit in Christo apparere, ideo fuit sibi valde conueniēs semper tenere eandem formā uiuendi. Dici potest ergo uno modo, ꝙ Chrs nō habebat calciamenta, & Ioannes hoc sciebat, tamē dixit: nō sum dignus corrigiam calciamenti, &c. Quia istud pertinet ad modum communē loquendi, qñ aliquis uult ostendere unū improportionabiliter excedere alterum, siue habeat calciamenta, siue non. s. nō est dignus soluere corrigiam calciamentorum, quæ habet, vel si illa haberet. Et istum modū loquēdi nos frequentamus de homine habente calciamenta, uel non

non habente, & hoc tenet Nicolaus. Aliter potest dici, quòd Ioannes, quando dixit ista, non cognoscebat Christum determinatè. Quia licèt sciret, quòd illico venturus erat: nesciebat tamen quis ille erat. Ioan. 1. scilicet. Et ego nesciebam eum. Et sic poterat putare, ꝙ Christus portaret, vel portaturus esset calciamenta. Et ita dicebat, ꝙ non erat dignus soluere corrigiam illorum. Iste modus uerus est, & tamen melior est præcedens.

An Ioannes dixerit mendacium, quòd non esset dignus portare Christi calciamenta, cùm esset dignus.

Quæst. LXIX.

QVAERITVR, quomodo Ioãnes dixit, non sum dignus calciamenta eius portare: an mentitus est, cùm uideretur ad hoc dignus. Et patet hoc, quia per hoc Ioannes intendebat dicere, ꝙ non erat dignus esse minimus seruulorum Christi, vel ministrorum, vt supra expositum est, & tamen videtur, quòd dignus erat, quia Petrus, & cæteri erant Apostoli Christi, qui non solùm non erant minimi seruulorum, immo nullo modo erant serui, sed amici: sic ergo Christus dixit eis Ioan. 15. Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à Patre meo, nota feci uobis: Ioannes tamen erat dignior omnibus his, quia inter natos mulierum non surrexit maior eo. infra 11. ergo erat dignus. Ad hoc dicunt quidam, quòd Ioannes dignus erat portare Christi calciamenta: non tamen mentitus est dicere hoc, quia dixit ex humilitate. Dicendum, ꝙ non stat, quia ex humilitate non est mentiẽdum, quia qui ex humilitate mentitur efficitur quod uitabat, vt ait August. scilicet. Per humilitatem incidit in peccatum mentiendo per illam: si autem dicas, quòd humiles negant laudes suas, & dicunt de se minora, quã sint, & tamen non uituperantur, sed potius de hoc laudantur, & in hoc dicimus eos esse humiles. Dicendum, ꝙ humiles dicunt de se minora, vel negant maiora, quæ in eis sunt: non tamen animo dicendi falsum, sed quia eis sic videtur. Et causa est, quia uera humilitas facit eos respicere ad defectus suos, & nunquam ad excellentiam suam. Vnde licèt in aliquo sint excellentes, non se reputant excellentes, quia ad istud non aduertunt: sed ad defectus suos, quibus existentibus putant se non solùm non esse excellentes: immo nihil esse. Ideo quando excellentiam suam negant, vel de se parua dicunt, non mentiuntur, quia non loquuntur contra mentem, cùm verè paruos se reputent, sicut profitentur. Sic dixit Beda, ꝙ uiri sancti magis humiliantur de uirtutibus, quas non habent: quàm glorientur de uirtutibus, quas habent, scilicet, quia magis respiciunt ad defectus suos, quàm ad excellentiam: superbi autem è contrario, quia magis excellentiam suam si aliqua est respiciunt, quàm defectus etiam si multi sunt. Et ista est propria conditio humilium, & superborum. Si tamen ab aliquo humili quæratur specialiter de aliquo actu laudabili, an fecit illum: non potest negare ex humilitate se fecisse, sed debet tacere, vel confiteri veritatem, aliàs peccat. Ita poterat dici de Ioanne, quod ipse dignus erat portare calciamenta Christi, & tamen, quia erat vere humilis, cum esset verè sanctus, non respiciebat suam excellentiam, sed considerabat suos defectus: ideo non iudicabat se dignum, & non mentiebatur, quia ita corde tenebat, sicut dicebat. Dicendum, quòd secundùm veritatem Ioannes locutus est, etiam si non esset humilis, quia non erat ipse dignus portare calciamenta Christi, nec etiam quisquam, quia Christus erat verus Deus, & respectu

A Dei omnes creaturæ nihil sunt. Vnde Ioannes dicens, non sum dignus portare calciamenta eius non sufficienter expressit excessum Christi ad se, quia ille erat infinitus. Et tamen per istum modum loquendi de calciamentis, licèt exprimatur magnus excessus non tamen infinitus. Sciebat autem hoc Ioannes, quia ipse testatus est illum esse Deum potentem remittere peccata, & baptizare in Spiritu Sancto, & iudicare sæculum, separando bonos à malis, qui solius Dei actus sunt. Cùm autem dicebatur, quòd Petrus, & alij erant Apostoli Christi, & amici, & erant minores Ioanne, dicendum uerum esse. Et tamen nemo eorum erat dignus ad hoc ad quod Christus eum assumpsit. Voluit tamen ex immensa bonitate sua illos ad hoc assu-

B mere. Nam non poterat assumere aliquẽ, qui dignus esset quantumcunque esset sanctus, quia semper esset infinita distantia eius ad Deum. Vnde necesse fuit, ꝙ assumeret aliquos indignos absolutè, licèt ex sua dignatione poterant digni effici, idest, quòd ipse, ita contentaretur cum eis, sicut si essent uerè digni ad ministrandum ei. Ita Ioannes indignus erat esse minister Christi, & tamen minus digni erant illi, quos ipse elegerat. An verò Apostoli Christi aliquo modo essent digniores Ioanne, poteris videre infra 11.

An Deus semper habuerit ventilabrum in manu.

Quæst. LXX.

C QVAERITVR, an Deus semper habuit ventilabrum in manu. Nam hic dicitur de Christo, quòd ventilabrum eius in manu sua. Dicendum, quod cùm ventilabrum sit potestas iudicatiua, qua mali distinguũtur à bonis, per Dei cognitionem, & postea realiter separantur ad pœnam, & præmium, & Deus omni tempore malos à bonis separat saltem per mortem, reddẽdo eis, quod merentur: omni tempore habet ventilabrum in manu sua, & apparet, quod in omni statu sæculi siue legis naturæ, siue Mosaicæ, siue Euangelicæ hoc facit. De lege naturæ patet in diluuio, quo puniuit Deus peccata hominum. Gen. 6. & in destructione Sodomorum Gen. 19. De tempore legis Moysi tota scriptura exemplis

D plena est. Non autem habet Christus nunc ventilabrum, ita ut Deus haberet à principio. Quidam dicũt, quòd semper Deus habuit ventilabrum in manu, & tamen nunc specialius habet, quia magis promptus est ad puniendum delicta, & citius punit si homines pœnitentiam non agunt: ideo non solùm dicitur habere ventilabrum, sed etiam in manu, vt signetur, ꝙ paratus est ad faciendum hoc sine mora, sicut supra dicebatur, quòd omnis arbor, quæ non facit fructum, succideretur, quia iam securis ad radicem arboris posita est, & dicebatur hoc de aliis temporibus. Dicendum, ꝙ non est uerum, quia Deus magis promptus erat ad puniendum ante Christi aduentum, quã post. Quod satis ostendit experientia gestarum rerũ. Nam

E si quis legat omnes sacros libros de toto statu Iudæorum inueniet eos sæpissimè punitos, & valde grauiter, ita quòd quasi nullum peccatum reperitur sine vltione. Et ut communiter non expectabat Deus longo tempore ad puniẽdum, sed in promptũ reddebat, vel ad plus ad tertiam, & quartam generationẽ. Exo. 34. & Numeri 14. Post Christi autem mortem in religione christiana etiam si quotidie videamus immensa scelera, tam populorum, quàm singularium personarum, non videmus ita promptã punitionem, licèt interdum videamus. Sed istud erat rarissimũ in comparatione ad multitudinem, & magnitudinem scelerum. Et etiã quando ipsa pœna danda est, magis nunc Deus expectat, quã expectare solitus erat, & hoc est, quia

quia expectare est, vt Deus inueniat locum miserendi per conuersionem nostram. Isa. 30. scilicet. Ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. Et tamen Deus magis vult nunc nobis misereri, quàm alias, vt infra dicetur. Ideo magis nunc nos expectat. Et hoc Deus ipse dicebat Iudæis Deuter. 7. scilicet. Custodiens pactū, & misericordiam diligentibus se, & reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, & ultra non differat protinus eis restituens quod merentur. In quo significatur magna celeritas uindictæ: & tamen in nouo testamento nihil tale expressum est, nec etiam fieri videmus. Ratio autem videtur esse duplex. Prima est propter Christum. Nam ante Christi mortem homines erant in quadam Dei inimicitia, quia nondum reconciliati erant ei, nec fuerunt nisi per unigenitum suum: ideo Deus magis se ostendit hominibus tanquam Dominum, quàm tanquam patrem. Nunc uerò per mortem unigeniti sui reconciliatus est nobis, & est promptior ad nobis miserendum, & differendū vindictam, quàm alias. Nam Christus fuit totus misericordia, vt colligitur ad Titum 2. scilicet. Cùm apparuit benignitas, & humanitas saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundū suam misericordiam saluos nos fecit. Ideo Deus donans nobis vnigenitum suum omnia nobis cū illo dedit. Ad Collossen. 2. scilicet. Conuiuificauit nos cum illo donans nobis omnia. Nunc ergo promptior est ad remittendum delicta: tempore autem legis Moysi, quia nondum erat facta reconciliatio, non erat Deus ita promptus ad miserendum, sed ad statim puniendum. Secunda, & præcipua erat propter conditionem status, quia status legis Moysi erat status timoris, vt puerorum existentium sub Pedagogo, qui per timorem mouentur, & per verbera ad bonum. Lex autē Christi, siue status noui testamenti, est status perfectionis, sicut viri perfecti iam non existentis sub Pedagogo, qui non mouetur per timorem, nec per verbera ad faciendum bonum, sed per libertatem. Istam differentiam vtriusque status declarat Apostolus ad Gala. 3. & magis ad Hebræos 12. ideo dixit ad Rom. 8. Non accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, idest. Estis iam filij adoptiui, & non serui. Et quia timor est respectu pœnæ: debuit status legis Moesi esse magis pœnalis, id est, quòd magis tunc punirentur delicta, quàm nunc, & quòd minus expectaretur vindicta. Et apparet hoc, quia adhuc in illo statu fuit differentia, scilicet, quia quando fuit minus perfectus, & in principio, erāt plures pœnæ, & minus expectabatur vindicta. Nam Iudæi, quando exierunt de Aegypto erant minus perfecti, quàm postea, quia non erāt instructi in cultu Dei. Et magis per timorem inducendi erant. Et patet satis de illis quadraginta annis, quibus fuerunt in deserto quotiens Deus illos puniuit, & tam grauiter non solùm personas singulares, sed etiam sæpe totum populum, & nulla erat dilatio uindictæ. Postea vero processu temporis nō puniebātur Iudæi ita grauiter, nec ita sæpe. Cùm ergo status noui testamenti sit totus gratiæ, & perfectionis, non sunt homines inducendi per timorem, & per verbera, sed per amorem: ideo rarò in comparatione ad illa tempora fit punitio peccatorum, & leuis valde. Et fortassis ista non fieret, nisi vt non ignoraretur Deus à gentibus, quem scelerum non sentirent punitorē. Nec tamen omnino euadent scelera ipsi ita, quia quod nunc non fuerit punitum, postea acerrime punietur: non ergo habet Christus ventilabrum in manu quasi nunc ad puniendum paratior sit. Dicitur ergo habere ventilabrum in manu ad significandum potestatem suam generalem: nam Ioannes voluit significare eum esse Deum. Et hoc fe-

F cit attribuēdo sibi actum Dei, scilicet, iudicare omnes homines separādo bonos à malis, & reddendo singulis, quod merētur. Secūdo dicitur hoc ad significandū magnitudinē pęnarū. quæ debētur illis, qui nunc boni nō fuerint: nam licèt omni tempore mali pęnā merentur, potius tamen illi, qui fuerint mali tempore noui testamenti: nulla est Gens, quæ tam grauem damnationem accipiet sicut pessimi Christiani. Primò, quia veritas eis magis declarata est, quàm in lege naturæ, vel in veteri testamento. Seruus tamen magis sciens voluntatē Domini, & non faciens, plagis vapulabit pluribus. Luc. 12. Secundò propter maiorem ingratitudinem, quia nulla gens à Deo tanta beneficia suscepit, cùm ante nouum testamentum non esset, pro nobis

G mortuus Dominus: & tamen, licèt sit iam mortuus, pagani, & Iudæi, & cæteræ gentes nesciunt eum mortuum pro salute humana: nos autem scimus, & confitemur: ideo nobis erit maxima ingratitudo, si tātum bonum agnitum contempserimus. Tertiò propter maiorem facilitatem ad bene operandum: nam in veteri testamento erat difficultas ad bonum: quia erat ibi lex vetans, & per prohibitiones augebatur concupiscētia ad contrarium faciendum. ad Ro. 7. Et rursus non dabatur gratia aliqua ex operibus legis adiuuans hominem ad faciliter operandum. Ideo ipsa lex homini mors, eod. c. Nunc verò datur gratia ad abundantiam per sacramenta noui testamenti habentia efficaciam à passione Christi. Et per gratiam opera fiunt facilia,

H etiam si aliàs lex Christi dicatur dura, vel difficilis: cū ipse dixerit, arcta est via, quæ ducit ad vitam. infra 7. Isti ergo qui fuerūt nūc mali, grauiorem sententiam accipient, quàm omnes aliæ gentes. Et hoc significatur supra cùm dicitur iam securis ad radicem arboris posita est. Et omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, quasi dicat. Maior culpa erit arboris, quæ nūc fructum non fecerit, quàm alio tempore, propter prædicta. Ideo securis est nunc posita ad radicem arboris potius, quàm alio tempore, quia magis meretur excidi, & acriori igne cremabitur arbor, quæ nunc fructum non fecerit, quàm quæ aliàs fructum non faciebat.

Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem

I ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum.

Tunc venit. Hic ponitur testimonium Ioannis de Christo in ipsius præsentia, quia laudauit eum coram turba, sicut magis patet Io. 1. scilicet. Iste est de quo vobis dicebam &c. *Et tunc dicitur venit Iesus*. Scilicet, tunc, quando Ioannes baptizabat populum, & prædicabat.

K Nam inter cęteros de populo venit. Luc. 3. scilicet. Factum est, cùm baptizaretur omnis populus, Iesus quoque baptizatus est. Et erat tunc Iesus annorum. 29. completorum incipiens trigesimum. Luc. 3. *A Galilęa*. Ante hoc Iesus in Galilæa semper habitauerat, quia cū non prædicaret, nec faceret alia opera, propter quæ oporteret ipsum discurrere per loca, manebat semper in Galilæa, scilicet, in ciuitate Nazareth, quia ibi nutritus est. Luc. 4. scilicet, & venit Nazareth, ubi erat nutritus. In ipsa autem vrbe mansit semper, vsquequo venit ad baptismum Ioannis, & quando Ioan. cępit prædicare, & baptizare adhuc manebat Iesus in Galilęa, in Nazareth. Et hoc significatur in fine præcedentis. c. scilicet. Et veniens habitauit in ciuitate Nazareth. Et

tunç

tunc in principio huius.c. sequitur. In diebus illis venit
Ioannes bapti. prædicans, scilicet. In diebus quibus ma
nebat Iesus in Nazareth Galileæ. Et sic ad hoc, quòd
ueniret ad baptis. oportuit eum uenire de Galilæa.
In Iordanem, idest, ad Iordanem, scilicet, quia apud Ior-
danem Ioannes prædicabat, & in ipso Iordane bapti-
zabat, supra in litera, *vt baptizaretur ab eo*. Veniebat
præcipuè Christus, vt cognosceretur à Ioanne, & ab
eo ostēderetur toti populo. Nam ad hoc fuerat à Deo
introductus baptismus Ioannis, vt patet Ioan. 1. Quia
tamen istud non fieret sine baptismo, uenit, vt bapti-
zaretur. Et dicitur ab eo, quia per Ioannem ostenden
dus erat populo. Ideo per Ioannem oportebat eum
baptizari, & quia nemo ministrabat baptismum Ioan
nis, nisi ipsemet, vt probatum fuit supra in 50. quęstio-
ne. *Ioannes autem prohibebat eum*, scilicet. Nolebat eum
baptizare dicens, quòd non erat opus ei, quòd ab illo
baptizaretur. An uerò Ioannes cognosceret illum, cū
ista diceret infra dicetur quæstione 76. Dicens, ego à
te debeo baptizari, & tu venis ad me. Quasi dicat: iu-
stius est, quòd ego à te baptizer, quàm, quòd tu bapti-
zeris à me. Sic dicit Chrysosto. super Matth. scilicet,
vt me baptizes est idonea ratio, vt iustus efficiar, & di-
gnus cœlo, vt autem ego te baptizem, quæ est ratio?
Omne bonum de cœlo descendit in terram: non de
terra ascendit in cęlum. *Respondens autem Iesus dixit ei,
sine modo*, idest, permitte me modo baptizari à te, &
non contendas super hoc. Quasi dicat, quòd iustius
sit te baptizari à me quàm è contrario, & tamen pro
præsenti iustum est, quòd ego à te baptizer. Ideo sine
modo, idest, modo permitte, postea verò aliud fiet. Ex
hoc aliqui putant Ioannem à Christo fuisse baptiza-
tum, de quo infra dicetur quęstio. 78. *Sic enim decet nos
implere omnem iustitiam*, idest. Sic faciendo implebimus
omnem iustitiam. Quidam exponunt omnem iusti-
tiam, idest, totam iustitiam, scilicet, humilitatē. Nam
dicunt primum gradum humilitatis, vel iustitiæ esse
subijcere se maiori, & non præferre se æquali. Et ista
vocatur iustitia sufficiens, & est iste gradus necessarius
cuilibet iusto. Secundus gradus est subdere se æquali,
& nō præferre sę minori. Et ista uocatur iustitia abun
dans. Tertius gradus est subijcere sę minori, & ista est
iustitia perfectissima, vel tota iustitia, & tunc nihil est
aliud dicere omnē iustitiam, nisi dicere humilitatem,
scilicet, ex humilitate Christus à Ioanne baptizatus
est. Et istum sensum tenet Nicolaus. Alij exponunt
omnem iustitiam, idest, omnem obedientiam. Chri-
stus namque homo ex obedientia totius Trinitatis fe-
cit omnia, quæ operatus est, & passus. ad Philip. 2. sci-
licet. Factus est obediens Patri usque ad mortem, &
in quolibet actu erat una obedientia. Et sic, quòd ba-
ptizaretur, erat una de illis obedientijs. Ideo dixit, sic
oportet nos implere omnem iustitiam, idest, omnem
obedientiam per istum modum, quo ego à te bapti-
zor, quia ista est una de obedientijs mihi impositis. Et
istum sensum tangit aliqualiter Chrysost. super Matt.
Sic oportet nos implere omnē iustitiam, sic iustitiam
baptismi secundum dispensationem humanæ natu-
ræ, sic impleuit iustitiam nascendi, & similium. Alij
exponunt implere omnem iustitiam, idest, omne præ
ceptum, vel omnem ritum, qui est ad iustitiam, scili-
cet. Omnis lex, quæ à Deo est, iusta est: ideo omnia
præcepta talium legum dicuntur iustitię. Cùm autem
quis impleuerit omnia præcepta illarum legum, dici-
tur implere omnem iustitiam. Sic Christus impleuit
legem naturæ, quæ a Deo est: legem quoque Moysi,
cum ait: non ueni soluere legem, sed implere infra 5.
Legem quoque Euangelij, quam ipse dedit, prius im-
pleuit, quia cœpit Iesus facere, & docere. Actu. 1. id-
est, prius fecit illa, quæ docebat, quàm prædicaret ea.

A Baptismus autem Ioannis licèt non esset sub præce-
pto, quia tamen à Deo erat, dicebatur quædam iusti-
tia: ideo cùm Christus cætera obseruasset ad hoc, ꝙ
omnes diuinas iustitias compleret, oportuit eum su-
scipere baptismum Ioannis. Et sic dixit: Sic decet im-
plere omnem iustitiam, idest, nunc accipiendo istum
baptismum implebo omnem iustitiam, idest, pręce-
pta diuina, uel ritus ab eo emanantes. Istud innuit Hie
ronymus aliqualiter super Matthæum dicens: Non
autem addidit iustitiam legis naturæ, vt vtrumque in-
telligamus. Quasi dicat: dixit Christus omnem iustitiā
generaliter, & non expressit legis naturæ: vt per hoc
generale nomen intelligamus vtrumque, scilicet, iu-
stitiam legis naturæ, & legis scriptæ vel prædicatæ, si-
B cut erat baptismus Ioannis. Aliter exponit Remigius
omnem iustitiam, idest, ostendere exemplar omnis iu
stitiæ in baptismo, sine quo non aperitur aditus regni
cęlestis. Aliter exponit Chrysostomus super Matthęū
vocans omnem iustitiam, quæ est in opere, & in ser-
mone. Est enim quædam iustitia recta facere: & alia iu
stitia est recta prædicare. Christus autem vtrumque fe
cit, quia non solùm baptismum prædicauit, sed ętiam
baptizatus est. Vnde ait, sine modo, vt iustitiam baptis-
matis non verbis sed factis adimpleam, prius suscipiā,
postea prędicabo. Istæ omnes expositiones valde con
uenientes sunt: si litera loqueretur solùm, vt diceret,
sic decet me implere omnem iustitiam. Et tamen re-
fertur ad Christum & Ioannem simul, cùm dicatur,
C sic decet nos implere: ideo uidetur dicendum, quòd
iustitia accipitur pro obedientia, quæ quædam pars iu
stitiæ est: quia iustum est, idest, necessarium obedire
illi, cui tenemur, immo obedientia coincidit ex maxi-
ma parte cùm iustitia legali, de qua. 5. Ethic. Et potest
vocari iustitia legalis. Dicitur autem iustitia legalis,
quando homo seruat omnia, quæ in lege scripta sunt.
Et uocatur ista iustitia, quia iustum est legi obedire, i.
debitum, quia superior est nobis. Et sic omnis iustitia
legalis, est obedientia, licèt non conuertitur, quia etiā
obediētia est ad aliquos ultra legem. Cùm ergo Chri-
stus impleret obedientiam suam implebat vnam iusti
tiam; & Ioannes implēs obedientiam suam implebat
aliam iustitiam, cùm autem ambo implerent obediē-
D tias suas implebant omnem iustitiam, i. totam volun-
tatem iubentis, quia si alter eorum vellet implere, &
alius non; non satisfieret Deo iubenti, quia non fieret,
quòd ille mandabat. Cùm verò ambo obedirent, fie-
bat totum, quod ille mandabat. Et sic tota iustitia, uel
omnis iustitia implebatur. Istud autem erat, qa Deus
mandauerat Christo homini, quòd baptizaretur, & te
nebatur obedire. Deus etiam mādauit Ioanni, quòd
baptizaret omnes, & aliquando baptizaret Messiam,
nam propter hoc baptismus datus fuerat Ioanni, vt
per hoc Messiam cognosceret, scilicet. Ego nesciebā
eum: sed vt manifestetur in Israel, propterea ego ve-
ni in aqua baptizans, & Deus dedit ei signum ad co-
gnoscendum ipsum, scilicet. Super quem videris spiri-
E tum descendentem, & manentem, hic est qui bapti-
zat in spiritu sancto. Ioan. 1. & sic Christus uolebat di-
cere, non recuses baptizare me, quia sic. i. ꝙ tu me ba-
ptizes decet nos implere omnem iustitiam; quia ego
teneor baptizari a te ex mandato Dei, & tu teneris me
baptizare, quia ad hoc missus es. Istud ergo faciendo
implebimus omnem iustitiam, i. voluntatem totam
Dei, cui iustum est nos obedire. Iste videtur esse pro-
prius sensus literæ; sed per hoc nullū aliorum respuo.
Tunc dimisit eum. idest, cùm Christus dixisset ista vidēs
Ioannes, quòd rectè diceret, non recusauit eum ba-
ptizare, sed dimisit eum, scilicet, intrare in aquam,
& baptizauit eum.

Ad quid voluerit Christus baptizari, & an fuerit conueniens, Quæst. LXXI.

QVAERITVR, ad quid uoluit Christus baptizari. Quidam dicunt, quòd non, quia baptizari est lauari ab aliquibus inquinamentis, sed in Christo nulla fuit macula: ergo non debuit baptizari. Item Christus suscepit circuncisionem, vt impleret legem Moysi, quia illa erat de præcepto, & tamen baptismus Ioannis non erat sub præcepto, vt probatum est supra in 51. quæstione, ergo non licebat eum baptizari. Item in quolibet genere motus primum mouens debet esse immobile, quantum ad illum motum: sicut cœlum, quod est primum alterans, & generans, ac corrumpens omnia, nõ est alterabile nec generabile, aut corruptibile. Christus autem erat primum baptismum. Ioan. 1. scilicet. Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, hic est qui baptizat. Ergo ipse non debuit baptizari ab aliquo. Item baptismus Ioannis erat baptismus penitentiæ, quæ Christo non conueniebat, quia non peccauerat. Dicendum, quòd conueniens fuit Christum baptizari à Ioanne, quia si non fuisset conueniens, non fuisset baptizatus ab eo, quia Christus nihil inconuenienter fecit. Et non solùm fuit conueniens, sed videtur necessarium, cùm Christus dixerit: sic decet nos implere omnem iustitiam, vt patet in litera. Iustum tamen quoddam debitum dicit, & sic Christus homo ex voluntate totius deitatis debebat baptismum Ioannis suscipere, quia conueniẽs erat propter causas, quæ infra dicentur: licèt propriè nõ possimus dicere Christum obligatum ad aliquid, cùm Christus esset persona diuina, & Deo nihil est maius. Nec est putandum, quòd Pater in diuinis aliquid iubeat filio: nec aliquid iubere possit, nec filius ad aliquid potest teneri Patri, cùm omnino æquales sint, quia eadem substantia numero sunt. Quia tamen Christus etiam homo est, ex ea parte potest aliquid facere, quod Deus iubet. Et largissimè loquendo poterit dici obligatus ad faciẽdum ex mandato Deitatis: propriè autem non, quia Deitas tota, non est maior Christo cùm quælibet persona diuina sit tota Deitatis, idest, secundum totam substantiam deitatis. Eo tamen modo quo Apostolus dixit Christum fuisse obedientem patri usque ad mortem, ad Phili. 2. possumus dicere eum esse obligatum, quia obedientia obligationem importat: quãdo enim quis facit id, ad quod non est obligatus, non dicitur obedire, sed sponte facere, vel ex supererogatione. Etiam, quia dato, quòd obedientia non importaret obligationem: tamen obedientia non est nisi ad maiorem, nec est possibile aliter intelligi, nisi quis uelit abuti uocabulo, dicens, esse obedientiam, vbi non est. Sed Apostolus dicit Christum obediuisse patri: ergo dicit patrem esse maiorem. Ex ea parte quà parte maior est potest mandare, & Christus tenebitur obedire. Sic enim dicitur Ioan. 14. infra. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Qui tamẽ potest mandare potest obligare, quia præceptum obligationem importat, sicut dicit regula iuris, scilicet, quidquid præcipitur, imperatur: quidquid imperatur, necesse est fieri. Hoc ergo modo nos dicere possumus Christum obligatum fuisse ad faciẽdum aliquid de mandatis deitatis. Propriè tamen non poterat obligari: cùm Deitas non esset maior, nec aliquid separatum ab eo. Aliquis dicet, quòd Christus verè poterat obligari ad mandatum deitatis, quia licèt ipse esset verus Deus, erat tamen verus homo, & quia humanitas sua erat vera creatura, & Deo minor, poterat obligari. Dicendum, quòd non stat, quia licèt humanitas Christi esset creatura, Christus homo non

F erat creatura, quia Christus non est suppositum humanum, sed diuinum, licèt homo sit. Et quia obligatio cadit in personam, & in Christo erat unica persona, & illa erat persona diuina, nullo modo poterat obligari: sicut humanitas prout est natura, vel forma esset susceptiua obligationis, fuisset obligata Deo, sicut quælibet alia creatura, licèt esset maior qualibet alia propter unionem: quia tamen humanitas non est totum, sed pars, & non habet per se aliquod esse, quia esse est solius suppositi, per quod sunt omnia, quæ in eo sunt, quia aliàs quælibet res esset multæ res, si partibus cõpeteret aliquod esse præter esse suppositi, cùm res dicatur unum ens ab unico esse. Cum ergo humanitas non sit, sed homo est, qui est, non poterit huma-
G nitas obligari: humanitas Christi non est Deus, nec deitas, & non repugnat sibi obligatio ex parte unionis ad uerbum, sed solùm, quia non est suppositum, & cùm non sit, non potest etiam obligari. Aliquis dicet, quòd potest obligari verè, quia secundùm iura est duplex obligatio, scilicet, personalis, & realis. Personalis respicit personam, vel suppositum. Realis uerò respicit rem, quæ non est persona Sic ergo, licèt humanitas Christi non est persona, est tamen res personæ, & sic propter eam causabitur obligatio realis, quæ erit vera obligatio, & sic Christus propter humanitatem obligabitur. Dicendum, quòd obligatio, licèt sit quædam realis, quia est propter rem, nulla tamen est realis, idest, imposita rei. Omnis namque obligatio per-
H sonalis est, idest, in persona. Cũ uerò distinguitur obligatio in personalem, & realem, non distinguitur per substantiam, sed per causam. Quia per substantiã omnis obligatio personalis aliqua in persona est anima, & ipsa realis obligatio in persona est, quia dicimus, ista persona est obligata propter rem. Cum ergo persona dicatur obligata, necesse est obligationem in illa esse, quia alàis non denominaret eam formaliter. Cum autem dicimus quandam obligationem personalem, & aliam realem distinguimus eas per causam, scilicet, quod cuiusdã obligationis est causa ipsa res, & insurgit propter rem, & alterius obligationis est causa ipsa persona, etiam nulla re exeunte, vel considerata. Vtraque tamen personalis est subiectiuè, idest, in persona est.
I Et sic si in Christo deberet aliqua obligatio realis esse, licèt illa esset propter rem, idest, propter humanitatem: esset tamen uerè in persona Christi, & tamẽ persona illa non potest obligari, cùm nihil sit maius ea, æqualiter repugnat sibi habere obligationẽ realem, sicut & personalem. Et sic nullo modo propriè Christus potest obligari. Sed obijcietur adhuc, quòd obligatio realis sit uera in re, & non in persona. Quia aliquando imponitur de iure obligatio alicui rei, sine persona: sicut alicui possessioni imponitur certa pensio, quæ soluenda sit de illa possessione, & alicui beneficio, vel capellaniæ imponitur onus dicendi certas missas, vel faciendi certa obsequia, & non ponitur illud alicui personæ, sed est proprium onus rei. Et ita dicunt iura transire rem cum onere suo. Ita ergo ipsi
K humanitati Christi poterat esse impositũ quoddam onus, vel obligatio, quod ad personam non pertineret. Dicendum, quod non stat. Primò quia ista adhuc obligatio non est uerè realis, sed personalis, idest, non est in re subiectiuè, sed in persona. Quod patet, quia si esset obligatio realis nunquam posset transire in personam, & tamen transit, quia persona, quæ acceperit illud bonum, vel possessionem tenebitur ad illa onera. Et sic erit iam obligatio personalis. i. in persona: ergo nõ fuit in re, quia accidentia non transeunt de substantia in substantiam. Secundò patet. Quia ius non vult causare obligationẽ ad impossibile, immo nec potest, quia iam non esset ius, cùm nõ esset iustum. Omnis tamen obliga-

obligatio est ad aliquid agendũ, vel patiendum, quod dependet ex actu: res tamen sine persona nihil agere potest. Ergo si ius imponeret alicui possessioni pensionem, & alicui beneficio onus certarum missarum, si esset illa obligatio in re, esset ad impossibile: cùm nec possessio posset soluere possessionem, nec beneficium missas dicere. Ius ergo imponens tales obligationes personam respexit: quia isti sunt actus personales, qui ad rem non pertinent. Causa autem quare, cùm istę obligationes sunt personales ponuntur rebus à iure est, quia ius interdum vult causare obligationem perpetuam. Nulla autem persona perpetua est, & res perpetuæ sunt. Ideo per quandã fictionem imponit onus certi, & sic quæcunque persona accipiat illam rẽ, transumit in se obligationem, quàm ius dicebatur imponere illi rei, quę non erat verè in re, & est verè in persona. Alia causa est, quia ius vult facere obligationem certam, res autem sunt magis determinatæ, quàm personæ: ideo conuenientius ponitur onus rei, quàm personæ: vtpotè dato, quòd esset aliquod beneficium, vel capellania, quòd non institueretur ad semper durandum: sed solùm triginta, vel quadraginta annis, cõuenientius adhuc poterat ibi imponi onus rei, quàm personæ, scilicet, quòd illa capellania teneatur ad tot missas, vel obsequia, quàm ꝙ imponatur alicui personæ. Quia magis apta est illa capellania, vt imponatur sibi onus certarum missarum, & habens eam teneatur ad illas, quàm quòd imponatur alicui ꝑsonæ: quia magis apta est illa capellania, quàm quòd imponatur alicui personæ illud onus, quia capellania est apta, vt quicumque habens eam dicat illas missas: & non est determinata aliqua persona ad semper dicẽdum, quia potest videri melius illi personæ aliud facere, quàm dicere illas missas, & tunc alia persona subibit illud onus, quod non fieret si esset onus impositum personæ. Et tamen propter hoc non est ibi aliqua obligatio in re, sed in persona. Sed obijcietur, quòd obligatio sit aliquã in re: vt aliquando talis possessio pensionata, vel capellania à nullo tenetur, & tamen manet obligatio pensionis, & missarum dicendarum: ideo nõ est obligatio in re, alioquin periret obligatio, & oportebat de nouo constituere obligationem, cùm possessio illa, vel capellania ab aliquo acciperetur: quia obligatio semel extincta non potest reuiuiscere. Dicendum, quòd nulla obligatio manet realiter in ipsa re eo tempore, quo à nullo teneatur, & tamen cum accipitur ab aliquo, non oportet de nouo constitui obligationem, quia illa censetur manere in re non quidem verè, sed fictione iuris: quia ius fingit manere obligationem. Et est vtilis ista fictio, quia aliàs multa iura oporteret destrui, quæ semper manent, & oporteret innouari sæpe obligationes, & multas mutationes fieri, quæ euitãtur per istam iuris fictionem. Et ita interdum iuris fictione duo dies sunt vnus dies, & mortui iudicantur viuentes, & duæ personæ reputantur vna, & tamen realiter non est sic: & ita de plurimis. Sic ergo dicendũ, quòd non poterat esse aliqua vera obligatio in humanitate Christi, cùm in rebus nulla sit obligatio nisi fictione iuris. Item quia etiam quando per fictionem iuris obligatio est in aliqua re, & transit illa ad aliquam personã, & transumit in se illam obligationem. Et sic, si in Christi humanitate esset aliqua obligatio vera, illa transiret in personam Christi, & tamen illa non potest obligari, quia est Deus: ergo nec in humanitate Christi erit obligatio. Dicendum ergo, quòd Christus non poterat verè esse obligatus ad baptismum Ioannis, nec ad aliquid aliud, & tamen decuit, quòd illum assumeret propter aliquas causas: nec etiam ad aliquem baptismum erat obligatus: voluit tamen baptizari. Causę autem quare in generali voluit baptizari, sunt tres, de qui-

A bus hic dicetur. Causæ autem quare baptismo Ioãnis baptizari voluit ponentur sequenti. q. Prima causa est, vt ait Ambrosius super Lucam ad mũdandum aquas, scilicet. Baptizatus est Dominus non mundari volens, sed mundare aquas, vt abluta carne Christi, quæ peccatum non cognouit, baptismus vim haberet, & vt relinqueret aquas sanctificatas postmodum baptizandis. Idem dicit Chryso. super Matthæ. August. quoque in sermone quodam Epiphaniæ dicit: Saluator ideo baptizari voluit, non vt sibi mundiciam acquireret: sed, vt nobis fluenta mundaret. Secundò baptizari voluit Christus non pro se: sed pro membris suis, quæ baptismo indigebant. Sic dicit Chryso. super Matth. scilicet. Ad hoc ad baptismum venit, vt qui humanam susce-
B pit naturã, totũ humanæ naturæ inueniatur implesse ministerium. Nam quamuis ipse non erat peccator, tamen naturam suscepit peccatricem. Propterea, & si pro se baptismate non egebat, tamen malis in alijs carnalis natura opus habebat. Sic etiam dicit Grego. Nazianzenus: Baptizatus est Christus, vt totum veterem Adam mergat in aquam. Tertiò voluit baptizari propter exemplum. Sic ait August. in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet. Ideo baptizari voluit, vt faceret, qđ faciendum omnibus imperabat. Vt doctrinam suam non tam uerbis insinuaret, quàm actibus exerceret. Et sic dixit ipse Christus Ioan. sic decet nos implere omnem iustitiam. Super quo dicit Ambro. super Lucam. Hæc est iustitia, vt quod alterũ facere velis, prior
C ipse incipias, & tuo alios horteris exemplo. Ad primũ argumentum dicendum, quòd licet baptismus communiter sit ad mundificationem baptizati, baptismus Christi non fuit ad hoc, sed ad mundificationem eius, in quo baptizabatur, scilicet, aquarum & propter causas dictas. Ad secundum dicendum, quòd Christus nõ solùm voluit implere ea, quæ erant legis veteris, sed etiam ea, quę erant legis nouæ, quia cępit facere, & docere. Et quia baptismus pertinet ad legem nouam, voluit Christus baptizari, vt ad baptismum legis nouæ nos hortaretur, licèt ipse non baptizatus est hoc baptismo, sed baptismo Ioan. Ad tertium dicendum, quòd verum est quod, licèt primum mouens sit immobile in illo genere, in quo est mouens, Christus autem nõ
D fuit primum baptizans in genere baptismi aquæ, sed in genere baptismi spiritualis, cùm dicatur de eo, ipse baptizabit vos in Spiritu sancto, & igne. supra in litera. Et sic Christus non debuit baptizari baptismo spirituali, scilicet, in quo conferretur sibi Spiritus sanctus, quia non egebat, sed potuit baptizari baptismo aquæ, qualis erat baptismus Ioan. s. Ego baptizo uos in aqua. supra in litera. Et in isto baptismo nõ fuit Christus primum baptizans, sed Ioan. immo nunquam ipse contulit baptismum istum alicui, cùm etiam de suo non constet, an alicui contulerit, vt declaratum fuit supra in 49. quæst.

An fuerit decens Christum baptizari baptismo Ioannis. Quæst. LXXII.

E QVAERITVR vlterius, cùm Christus voluerit baptizari, an fuit decens eum baptizari baptismo Ioan. Quidam dicunt, quòd non. Quia omnis Christi actio, est instructio nostra, cùm supra dictum sit secundùm Aug. quod ideo baptizatus est Christus, ut nos ad baptismum incitaret, & tamen nos omnino non admonemur baptizari baptismo Ioan. ergo, nec Christus illo debuit baptizari. Item baptismus Ioannis erat baptismus pœnitentiæ. Mar. primo. sed pęnitentia Christo non conueniebat, eo quòd pœnitentia est de peccatis. Christus autem peccatum nullum fecit. 1. Petr. 2. Qui peccatum non fecit,

fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Non debuit ergo baptizari baptismo Ioãnis. Item sicut dicit Chrysosto. baptismus fuit quasi medius inter baptismum Christi, & Iudæorum, scilicet, baptismata calicum, & æramentorum, & alia baptismata legalia: medium autem sapit naturam extremorum. Si ergo Christus baptizatus est baptismo Ioannis, debuit baptizari baptismo legali, & suo, sed non baptizatus est eis, ergo nec debuit baptizari baptismo Ioannis. Item in rebus humanis, illud quod est excellentissimũ Christo debuit attribui, quod uerò paruum est, & minus excellens non: baptismus Ioannis non est excellentior inter baptismata, quia maior est baptismus Christi: ergo non debuit Christus baptizari baptismo Ioannis. Dicendum, quòd Christum decuit baptizari baptismo Ioannis, Ideo uenit ad ipsum, vt baptizaretur ab eo in Iordane, & Ioannis baptizauit eum baptismo suo, idest, Ioannis, & non Christi. Sic dicit Augu. super Ioan. scilicet. Baptizatus est Dominus, & baptizabat, non eo baptismate, quo baptizatus est. Christus autem si baptizabat baptizaret baptismo proprio: ergo non baptizatus est baptismo suo, sed Ioannis. Hoc autem fuit conueniens propter multa. Primò propter conditionem baptismi Ioannis, qui non baptizabat in Spiritu, sed in aqua solum: Christus autem non indigebat baptismate spirituali, quia ab instanti cõceptionis suæ fuit plenus Spiritu Sancto. Nam Pater dedit ei Spiritum nõ ad mensuram. Ioan. 3. Si autem baptizaretur baptismo spirituali, qualis est noui testamenti, esset in eo superfluus, quia non indigebat gratia, quæ conferretur ei, immo nec aliqua posset ei conferri per sacramentum, cùm potius sacramenta ab eo uirtutem accipiant. Baptismus autem Ioannis non poterat in eo esse superfluus. Nam faceret in eo quod in alijs, scilicet, lauare corpus exterius. Istam causam tãgit Chrysostom. Secundò decuit eum hoc baptismo baptizari, vt per hoc baptismum Ioannis approbaret. Nam cùm ipse esset tam reuerẽdus, vt postea apparuit omnibus Iudæis ex operibus eius, accipiẽdo baptismum Ioannis approbabat illud ualde, & magnam ei auctoritatem conferebat. Istud autem erat conueniẽs non solùm in fauorem Ioannis, sed magis in fauorẽ Christi, quia Ioannes missus fuerat, vt testimonium perhiberet de Christo. Ioan. 1. scilicet. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic uenit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine. Et omnes Euangelistæ allegant testimoniũ Ioannis de Christo. Ad hoc ergo, ꝙ testimonium istud esset firmum, oportebat Ioannem esse magnæ auctoritatis, & Christi intererat Ioannem habere magnam auctoritatem. Si autem Ioanne baptizante populum Christus non vellet ab eo baptizari, uideretur contemnere baptismum eius, & sic ostendere quòd opera Ioannis non erant omnino à Deo, in quo multum de auctoritate eius peribat. Ideo fuit ualde conueniens Christum baptizari à Ioanne, & laudare baptismum eius. Et sic faciebat, & increpabat eos, qui nolebant baptizari à Ioanne. Luc. 7. Vbi Christus laudauit Ioannẽ. Et sequitur: Et omnis populus audiens, & publicã iustificauerunt Deũ baptizati baptismo Ioan. Pharisæi autẽ, & legis periti cõsiliũ Dei spreuerũt in semetipsos nõ baptizati ab eo. Et istam causam tangit Beda. Tertiò baptizatus est ad sanctificandum baptismũ. Sic enim dicit Gregorius Nazianzenus, scilicet. Accedit Iesus ad baptismum Ioannis sanctificaturus baptismum. Alias tres causas huius assignauit Glo. Mag. primo. Prima est propter humilitatem implendam, sicut dicitur in litera. Sic decet nos implere omnem iustitiam, idest, humilitatem, vt communius exponunt. Secunda est, vt baptismum Ioannis approbaret, quæ supra posita

F est. Tertia est, vt tactu suæ mundissimæ carnis aquam
consecraret, vt esset materia apta pro suo baptismo,
de qua diximus præcedenti quæstio. Alias etiam tres
causas assignant Doctores. Prima est, vt ostenderet
non differre quis à quo baptizaretur, quia Christus in
immensum erat melior Ioanne, & uoluit ab eo bapti
zari, ita nemo debet cõtemnere ministrum sacramen
ti qualiscunque ille sit. Istam causam tangit Augu. in
libro de Natura boni. Secunda est ad dandum exem-
plum baptismi illis, qui futuri erãt filij Dei per fidem,
vt ait Augu. in libro Quæstionum ueteris, & noui te-
stamenti, & etiam in quodam sermone Epiphaniæ.
De hac diximus præcedenti quæst. Tertia est ad eua-
cuandum errorem quorundam, qui Ioannem maio-
G rem Christo esse volebãt, scilicet, quia per miraculum
quod apparuit in baptismo, scilicet, descẽdente super
eum Spiritu Sancto in specie columbæ, apparuit eum
esse maiorem Ioanne, & omnibus hominibus. Quia
Deus dixerat Ioanni, ꝙ ille, super quem descenderet
Spiritus Sanctus, erat qui baptizabat in Spiritu. Ioan.
1. Et tamen baptizare in Spiritu erat maius, quàm ba-
ptizare in aqua. Istam causam tangit Chrysosto. Istę
causæ habentur ex intentione Doctorum, vt allegatũ
est. Sunt tamen aliæ duæ causæ magis efficaces: quare
Christus baptizari uoluit à Ioanne. Prima est, vt Ioan-
nes cognosceret Christum. Ipse namque uenerat ad
ferendum testimonium de eo, & non cognoscebat
eum determinatè quis esset. Et ad hoc Deus dedit ei
H signum. Ioan. primo, scilicet. Qui misit me baptizare
in aqua, ille mihi dixit. Super quem uideris Spiritum
Sanctum descendentem, & manentem, ille est. Opor-
tebat ergo, ꝙ Christus ueniret, & baptizaretur à Ioan-
ne. Et sic descendente Spiritu Sancto ibi super Chri-
stum posset Ioannes cognoscere, quis erat ille. Aliàs
enim nũquam cognouisset, & signum à Deo datum
esset inutile. Secundò, vt Christus manifestaretur toti
populo. Nam cùm veniret Christus ad baptismum
Ioannis, ad quem totus populus ueniebat, poterat ibi
ostendi toti populo à Ioanne. Et sic factum est Ioan.
primo, cùm dixit populo. Iste est, de quo dicebam, qui
post me venit, & ante me factus est. Quod autem ista
sit causa baptismi, tangit ibi Ioannes dicens: Ego ne-
I sciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea
ego ueni in aqua baptizans, scilicet, vt manifestetur
Christus tam Ioanni, quam toti Israel. Et ad hoc erat
totus baptismus Ioannis præcipuè, licèt haberet alias
causas minus principales. Ad primum argumentum
dicendum, ꝙ actio Christi est instructio nostra: non
quidem, vt nos omnino agamus sicut ille fecit, sed ut
imitemur eum eo modo, quo possumus, & qui nobis
comdetit. Sicut Christus ieiunauit, vt nobis ieiunandi
exemplum relinqueret. Et tamen non debemus nos
quadraginta diebus ieiunare nullo cibo sumpto sicut
ipse, sed eo modo quo bene ieiunare possimus, quan-
tum sufficit ad carnem castigandam, & non ad occi-
dendum. Sic ergo Christus baptizatus est, vt nos bapti
zemur. Et tamen Christo, qui non peccauerat, non
K cõueniebat baptismus spiritualis, sed baptismus aquæ
qualis erat baptismus Ioannis. Nos autem egemus re-
missione peccatorum: ideo baptismus spiritualis no-
bis conuenit: & sic debemus imitari Christum, quòd
baptizemur, quia ipse baptizatus est. Non tamen de-
bemus baptizari eo baptismo, quo ipse baptizatus est.
Ad secundum dicendum, quòd Christus baptizari vo
luit, vt nos ad baptismum inuitaret suo exemplo. Et
ad hoc, quod efficacior esset eius inductio uoluit ba-
ptizari baptismo, quo manifestè non indigebat, vt ho-
mines ad baptismum accederent, quo indigebãt. Vn-
de Ambros. super Lucam. Nemo refugiat lauacrum
gratiæ, quando Christus lauacrum pœnitentiæ non
refugit.

refugit. Cùm autem dicitur, quòd baptiſmus Ioannis
erat baptiſmus pœnitentiæ, dicendum ꝙ baptiſmus
in ſe non importabat aliquam pœnitentiā, quam con
ferret, vt rem ſacramenti, ſicut baptiſmus noſter gra-
tiam confert, & characterem, ſed erat quoddam præ-
paratorium ad pęnitentiam quantum ad illos, qui pę-
nitentia indigebant. In Chriſto autem non fuit præpa
ratus ad hoc, quia pœnitentia non egebat. Sic enim
circuncifio erat in remedium peccati originalis. Et ta-
men, quia in Chriſto non fuit macula originalis, cir-
cunciſio non fuit in eo remedium. Ad tertium dicen
dum, ꝙ baptiſmus Iudæorum erat duplex. Quidam
legalis, & alius ſuperſtitioſus. Primus erat quantum
ad multas purificationes, quas lex iubebat in illis, qui
incurrebant immunditiam, vt patet Leuit. 11. & 14.
& 15. Secundus erat quo ụtebantur Phariſæi, qui ha-
bebant multa baptiſmata, ſcilicet, calicum, & ęramen
torum, & urceorum, & lectorum, & ſæpe corpora
abluebant. Et de iſto manifeſtum eſt, quòd Chriſtus
non debebat illum aſſumere, quia ipſe talia baptiſma-
ra tanquam ſuperuacua arguebat Marci. 7. Et iſta non
erant a lege, ſed ex traditione ſeniorum. eod. cap. Ba-
ptiſmus autē legalis à Chriſto non fuit acceptus, quia
ille erat ad expiandas immunditias legales: Chriſtus
autem non incurrebat illas: ideo non indigebat tali
baptiſmate ad legis obſeruationem. Et cum dicitur,
quòd debebat accipere baptiſmum legalem, & ſuum
ſi uolebat accipere baptiſmum Ioannis. Dicendum,
quòd ratio non urgęt, quia baptiſmus legalis erat ſo-
lum figuralis, baptiſmus autem Ioannis erat aliquali-
ter realis inquantum inducebat homines ad abſtinen
dum à peccatis, cùm eſſet baptiſmus pœnitentiæ: ba-
ptiſmus autem Chriſti habebat efficaciam mundan-
di à peccato, & conferendi gratiam. Chriſtus autem
non indigebat recipere remiſſionem peccatorū, quia
in illo nulla erant: nec recipere gratiam, quia pleniſſi-
mus erat ea. Similiter cùm ipſe eſſet veritas, non com
petebat ei id, quod in ſola figura gerebatur: qualis
erat baptiſmus legalis. Ideo fuit magis conueniens, ꝙ
baptizaretur baptiſmo Ioannis, quàm aliquo de alijs.
Ad quartum dicendum, ꝙ baptiſmus eſt quoddam
ſpirituale remedium, Quanto autē aliquid eſt magis
perfectum, tanto minori remedio indiget, Ideo non
ſolùm ipſe debebat baptizari perfectiſſimo baptiſmo,
ſed potius ex hoc, quòd ipſe erat perfectiſſimus, debe-
bat baptizari minori baptiſmo. Cùm autem dicitur, ꝙ
ea, quæ perfectiſſima ſunt, ſunt Chriſto attribuenda;
dicendum, quòd eſt uerum de illis, quæ ſunt in ſe per-
fecta, & perfectionem oſtendunt in eo, in quo ſunt,
vel cui attribuuntur. Iſta eſt de baptiſmo Chriſti, quia
in ſe perfectus eſt, & omnium baptiſmatum perfectiſ
ſimus, & tamen non imperfectionem oſtendit in il-
lo, qui eo indiget, ſcilicet, quòd non habeat gratiam,
& quod habeat peccata, quæ poſſint remitti. Maior
ergo perfectio erat alicuius, cui ſufficeret baptiſmus
Ioannis, quàm eius, qui indigeret baptiſmo Chriſti.
Sicut medicina excellens perfectior eſt, quàm medi-
cina parua. Et tamen quāto aliquis indiget perfectio-
ri medicina, tanto minus perfectus eſt, ideſt, minus ſa-
nus. Sed obijcietur, quòd Chriſto conueniret baptiſ-
mus ſuus, quia etiam circunciſio tollebat peccatum,
& conferebat gratiam. Et tamen Chriſtus circunci-
ſus eſt inde nullam gratiam accipiēs, nec peccatorum
remiſſionem: ita ergo poſſet baptiſmum ſuum acci-
pere, & quod per eum nihil ſibi conferretur. Dicen-
dum, quod non eſt ſimile propter duo. Primò, quia
Chriſtus accepit circūciſionem, quaſi ex quadam ne-
ceſſitate, ſcilicet, vt non ſcandalizaret Iudæos, & quia
alias non acciperent eum in Meſſiam tanquam legis
tranſgreſſorem. De baptiſmo Chriſti non erat talis

A cauſa, cùm non eſſet aliqua cæremonia legis ueteris
cadens ſub prȩcepto. Secundò, quia non poterat Chri
ſtus baptizari baptiſmo ſuo, quando à Ioanne bapti-
zatus eſt. Nam, vt præſuppoſitum eſt, oportebat Chri-
ſtum à Ioanne baptizari, Ioannes tamen non poterat
ipſum baptizare baptiſmo noſtro propter duo. Pri-
mò, quia Ioannes non conferebat niſi baptiſmum
ſuum, & omnes ab eo baptizati illo baptiſmo baptiza
bantur. Secundò, quia baptiſmus Chriſti nondum
erat inſtitutus, quando ipſe baptizatus eſt à Ioāne, ſed
tunc materiam ad baptiſmum præparauit ſanctificās
aquas tactu carnis ſuæ, vt quæſtione ſeptuageſimapri-
ma ſupra dictum eſt.

B *An conuenienter Chriſtus baptizatus eſt in Iordane.*
Quæſt. LXXIII.

QVAERITVR, an conuenienter Chriſtus
baptizatus eſt in Iordane. Dicendum, quòd de
baptiſmo Ioannis quare baptizaret in Iordane
populum, ſupra dictum eſt, in 39. quæſtio.
An verò Chriſtus ibi baptizari debuit nunc dubium
eſt. Dicunt quidam, ꝙ non debuit ibi baptizari, ſed po
tius in mari rubro. Veritas enim debet reſpondere fi-
guræ, ſed figura baptiſmi præceſſit in tranſitu maris
rubri, vbi Aegyptij ſubmerſi ſunt, ſicut peccata delen
tur in baptiſmo, & ſic Apoſtolus dicit Iudæos, fuiſſe
baptizatos in mari. primæ ad Corint. 10. ſcilicet. Patres
C veſtri omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe
baptizati ſunt in nube, & in mari. Ergo Chriſtus ma-
gis debuit baptizari in mari, quàm in flumine Iorda-
nis. Item Iordanis interpretatur deſcenſus, ſed per ba-
ptiſmum potius aliquis aſcendit, quā deſcendit, quia
per eum ad aſcendendum in cœlum paratur uia. Vn-
de infra in litera dicitur, quòd baptizatus Ieſus aſcen-
dit confeſtim: ergo non debuit baptizari in Iordane.
Item tranſeūtibus Iſraelitis in terram Chanaan, aquæ
Iordanis conuerſæ ſunt retrorſum. Ioſue 4. & Pſalm.
113. Illi tamen qui baptizantur nō uadunt retrorſum,
ſed progrediuntur in faciendum: ergo non erat con-
ueniens ibi Chriſtum baptizari. Dicendum, ꝙ conue-
niens fuit Chriſtum ibi baptizari, quia ad baptiſmum
D iſtum nihil magis conferebat unus locus, quàm alius.
Ideo Chriſtus non elegit potius baptizari in Iordane,
quàm in alio loco, quaſi hoc aliquid conferret ad id
quod ipſe intendebat, ſed Chriſtus intendebat bapti-
zari à Ioanne. Ideo vbicunque ille baptizaret cęteros,
ibi Chriſtus vellet baptizari. Accidit autem quòd Io-
annes baptizaret populum in Iordane, quando Chri-
ſtus uenit ad baptiſmum: ideo ibi baptizatus eſt. Ioan-
nes tamē baptizauit aliquādo in Aenon iuxta Salim,
quia ibi erant aquæ multæ. Ioan. 3. & ſic accideret, ꝙ
ſi illo tempore ueniſſet Chriſtus ad baptiſmum fuiſ-
ſet baptizatus in Aenon. Nihil ergo loca conferebant
ad hoc, ſed erat per accidens. Iſtud eſt uerum quātum
ad cauſam literalem. Et tamē in ſenſu myſtico, in quo
E argumēta procedebant poteſt adhuc dici, ꝙ Chriſtus
conuenienter in Iordane baptizatus eſt, quia Iordanis
fuit fluuius, per quem Iſraelitæ in terram promiſſio-
nis intrauerūt. Iſtud autem habet ſpeciale baptiſmus
Chriſti ſuper omnia baptiſmata, ſcilicet, ꝙ introducit
in regnum Dei, quod per terram promiſſionis ſigna-
tur. Vnde dicitur Ioān. 3. Niſi quis renatus fuerit ex
aqua, & Spiritu Sancto nō poteſt introire in regnum
Dei. Ad hoc etiam facit, ꝙ Elias, qui rapiendus erat in
cœlum in curru igneo, diuiſit aquas Iordanis. 4. Reg.
2. ſcilicet, quia tranſeuntibus per aquam baptiſmi pa-
tet aditus in cœlum per ignem Spiritus Sancti. Ideo
conueniens fuit, etiam quantū ad cauſam figuralem,
quod Chriſtus in Iordane baptizaretur.

Ad pri-

Ad primum argumentum dicendum ꝙ ad veritatem baptismi secundùm causam literalem non magis erat baptizari Christum in Iordane, quàm in mari rubro, quàm in aliquo lacu. Et si Ioannes fuisset baptizans in mari rubro Iudæos, ibi Christus ab eo baptizaretur: quia tamē baptizabat in Iordane, baptizatus est ibi. Dicendum est, quòd etiam secundùm causam figuralem fuit tam conueniens baptizari Christum in Iordane, quàm in mari rubro. Nam in vtroque baptismus præfiguratus est quantum ad duos effectus, quos habet, scilicet remissionem peccatorum, & apertionem regni cælestis. Transitus maris rubri figurat baptismum inquātum in eo delentur peccata, & homo exit inde mundus a crimine. Sicut in mare rubrum intrauerūt quasi simul Iudæi, qui erant cultores Dei; & Aegyptii, qui cultores Dæmonum. Et nullus Aegyptiorum exiuit: sed ibi occisi sunt in aquis: omnes autem Iudæi exierant, quia seruitus Diaboli in aquis relinquitur. Ideo baptizandis, quando exorcizantur, Ecclesia dicit: abrenuncias Sathanæ & pompis eius? & illi profitentur se facturos. Transitus autem Iordanis prefigurauit baptismum inquantum aperit ianuam regni cælestis, sicut Iordanis apertus fuit ad introitum Israelitarum in terram promissionis. Et quia principalior effectus baptismi est apertio regni cœlestis: fuit conuenientius significari in baptismo Christi, quàm aliàs. Ideo tam conueniens fuit Christum in Iordane, quàm in mari rubro baptizari. Ad secundum dicendum, quòd in baptismo est accessus ad vitam æternam dispositiuè per effectum gratiæ, quæ ibi confertur: & quia gratia præsupponit humilitatis descēsum, iuxta illud Iac. 4. humilibus autem dat gratiam: ad istū descensum humilitatis signandum conueniens fuit nomen Iordanis. Ad tertium dicendum, quòd in baptismo vtrumque fit, scilicet progredi, & retrocedere. Nam progreditur homo in viam perfectionis, & versus vitam æternam, & peccata, quæ prius cum homine procedebant per continuum augmentum retrocedunt: quia ibi cadunt, & pereunt. Sic dicit Augustinus in sermone Epiphaniæ, scilicet. Sicut antea aquæ Iordanis retrorsum conuersæ fuerunt, ita modo Christo baptizato in Iordane peccata retro cōuersa sunt.

Quam sanctificationem tribuit aquis Christus tactu suæ sanctissimæ carnis. *Quæst.* LXXIIII.

QVAERITVR circa id quod supra dicebatur, quòd sæpe dicitur quòd Christus tactu carnis suæ aquas sanctificauit, quæ sanctificatio fuit ista: & an aliquid contulit aquis ille tactus carnis Christi, quantum ad effectum baptismalem. Quidam dicunt, quòd verè aliquid contulit. Nam virtutem sanctificandi baptizatos contulit. Sic enim dicit Beda, & est dictum commune, quòd tactu suæ mundissimæ carnis uim regeneratiuam contulit aquis. Vis tamen regeneratiua est virtus baptismalis, idest, efficiens in baptismo, per quam baptizati sanctificantur. Item sic dicit Chrysostomus super Mattheum, quòd Christus baptizatus est, non vt peccatorum remissionem acciperet per baptismum: sed vt sanctificatas aquas relinqueret postmodum baptizandis. Ergo sanctificatio aliqua manet in aquis ex tempore quo baptizatus est. Item apertius Augustinus ponit istud, scilicet, quòd illę aquæ non solùm lauent corpus, sed penetrent ad animam. Quod tamen non fit sine aliqua virtute spirituali in eis existente. Vnde in quodam sermone Epiphaniæ ait: Sed saluator ideo baptizari voluit, non vt sibi munditiam acquireret, sed vt nobis fluenta mundaret: ex quo enim

F ille in aquas mergitur, ex omni peccato abluit aqua. Et subdit ibi. Nec mirum, quòd aquam hoc est substantiam corporalem, ad purificandam animam dicimus peruenire. Peruenit planè, & penetrat conscientiæ vniuersa latibula: quamuis & ipsa sit subtilis, & tenuis, benedictione tamen Christi facta subtilior occultas vitæ causas ad secreta mentis subtiliora pertransit. Subtilior enim est benedictionum cursus, quàm aquarum meatus. Vnde quæ saluatoris baptismate benedictio fluxit, tanquam fluuius spiritualis omnium gurgitum tractus, & vniuersorum fontium venas impleuit.

Dicendum quòd Christus per baptismum suum tangendo aquam non contulit illi aliquam virtutem realem, quæ ad baptismum nostrum in aliquo proficiat. G Primò patet, quia si illa virtus fuisset collata, necesse erat, quòd esset purè spiritualis: quia virtus sanctificatiua purè spiritualis est. Istam autem impossibile est esse in aqua, quia accidens spirituale non potest esse in corpore: sicut est impossibile per aliquam personam habitum dialecticum esse in lapide, quia qualitas spiritualis est. Actus autem significandi est purè spiritualis: ideo impossibile est esse in aliquo corpore, & consequenter non potest sibi conferri. Secundò quia omne accidens, quod est in subiecto est necessariò per modum subiecti, omnia autem corpora habent extensionem. Ideo omnia accidentia eorum sunt extensa in eis. Et nullum accidens alicuius corporis est in indiuisibili nec potest esse, quia tunc non esset in corpore nec in aliqua parte corporis sit indiuisibilis. H Accidentia tamen spiritualia necessario sunt indiuisibilia, ideo non possunt esse in corpore tanquam in subiecto. Et sic ista virtus sanctificatiua non poterit esse in aquis. Tertiò, quia non solùm in aquis, immo in nulla creatura potest esse talis virtus. Nam dicimus communiter, & est verissimum, quòd nulli creaturæ potest communicari virtus creatiua, quia illa est virtus infinita, & non potest esse in esse finito, & eodē modo potestas faciendi miracula, quia est infinita, nulli potest communicari. Potestas autem iustificandi impium etiam est infinita, quia ista dicit remissionem peccatorum, & collationem gratiæ, & hoc soli Deo competit. Vnde Iudæi dixerunt, quòd Christus I blasphemauit quando dixit paralitico, dimittuntur tibi peccata tua, dicentes, Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Mar. 2. In baptismo autem est iustificatio impij plenissima: quia non solùm peccata remittuntur, & confertur gratia: sed extollitur debitum omnis pœnæ, quæ pro peccatis toleranda erat. Istud autem fit per virtutem sanctificatiuam baptismi. Et sic est ista virtus infinita, non potest esse in aqua, nec in aliqua creatura: ergo Christus non contulit aquæ vim regeneratiuam, vel sanctificatiuam. Quartò, quia si in aqua esset talis virtus realiter, quæ esset aliquid absolutum, haberet semper aqua illam virtutem, & tunc necesse erat, quòd omnes, qui immergerentur in aquam, participarent de illa virtute, quæ verè esset K in aqua: sicut omnes mersi in aquam sentiunt frigiditatem eius, & humiditatem, & teneritudinem, & cætera accidentia ipsius. Et sic omnes homines intrantes in aquam sanctificarentur siue essent Christiani, siue non. Istud est absurdum: ideo non est ibi aliqua talis virtus. Quintò patet, quia si talis virtus esset in aqua, quandocunque homo intraret in aquam sanctificaretur per eam, & conferret effectum baptismalem, cùm dicatur habere vim regeneratiuam, & sic quotiens homo intraret in aquam totiens baptizaretur. Istud autem absurdum est, & etiam nephas: quia baptismus non debet iterari: ergo non est ibi virtus aliqua. Sexto patet, quia si virtus sanctificatiua esset in aquis, non oporteret esse sacramentum

baptismi

baptismi, nec proferri aliquam formam verborum super baptizatum, quia cùm quis ingrederetur in aquã, sanctificaretur per vim sanctificatiuam, vel regeneratiuam, quæ in illa est, & iste est totus effectus baptismi. Hoc tamen est absurdum ; quia qui non fuerit baptizatus in nomine patris &c. condemnabitur. Marc. 16. ergo non est in aqua virtus regeneratiua. Septimò qa August. dicit: accedit verbum ad elementum, & fit sacramẽtum. Detrahe verbum, quid est aqua nisi aqua? & sic vult, quòd aqua sine verbo nihil prodest: quia non est nisi aqua. Si tamen aqua haberet vim regeneratiuam, etiam sine verbo proficeret omnibus mersis in eam, ergo non est ibi virtus. Aliquis dicet, quòd in aqua virtus regeneratiua est, & tamen illa non operatur, nisi quando proferuntur verba. Et hoc etiam solùm quantum ad illos, qui credunt sicut dicit Aug. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum: non quia dicitur, sed quia creditur. Dicendum, quòd non stat, quia si illa virtus regeneratiua fuisset collata aquis; & esset verè in eis, omni tempore operaretur, & respectu quorumcunque, quia agentia naturalia non habent in potestate sua cessare ab actione, vel incipere agere, quia hoc pertinet solùm ad agentia libera rationalia. Sicut quicumque accedit ad ignem quocumque modo, & quacumque intentione accedit, calefit: & ita de tangente aquam. Si ergo esset virtus realiter in aquis, necesse erat, quòd quocumque modo quis mergeretur in aquam siue credendo siue non, immo etiam si nollet recipere effectum sanctificationis, necessariò reciperet si realiter esset illa virtus in aqua, & subiectiuè, sicut est ibi frigiditas, & humiditas; & tamen non sanctificatur ingrediens, nisi credens, & quando proferuntur verba: ergo nulla virtus est in aqua. Octauò, quia ista virtus, dato quòd potuisset conferri aquæ, esset omnino superflua, quia in baptismo dicimus Deum operari gratiam conferendo; & istud est sanctificare. Dato ergo, quòd in aqua non sit aliqua virtus, sufficit illa sanctificatio. Si ergo fuerit virtus aliqua, superflua est, cùm sine illa nihilominus fieret quidquid existente illa fieret. Deus tamen nihil frustra facit: ergo talem virtutem aquis non contulit. Nonò dicitur, quòd Christus contulit illam vim regeneratiuam aquis tactu suæ mundissimæ carnis, & tamen in carne Christi non erat illa virtus: ideo non poterat conferri tactu carnis suæ, quia illa erat virtus Deitatis. Decimò, quia per tactum nihil confertur nisi id, quod cuti adhæret, & tamen virtus illa non erat aliquod accidens adhærens cuti, quia per contactum posset transire, vel multiplicari ad rem tangentem: ergo non fuit collata virtus per hoc. Vndecimò, quia si per contractum carnis Christi à qua fuisset consecuta virtutem regeneratiuam, nulla aqua hoc habuisset nisi aqua Iordanis, & sic in Iordane solo debuisset homo baptizari. Et tamen falsum est: quia non differt in qua aqua homo baptizetur. Duodecimò, quia etiam in Iordane non proficeret. Quia virtutem illam, quæ per tactum carnis Christi transit in aquam, non consecuta est, nec consequi potuit, nisi illa pars aquæ, quam tetigit corpus Christi, & tamen illa desluxit per Iordanis alueum usque in mare mortuum, siue mare Sodomorum, vbi absorbetur Iordanis; & vltra non comparet.

Nulla ergo aqua iam maneret in orbe, quæ virtutem aliquam retineret per tactum carnis Christi. Et sic nihil profuisset, quod tactu carnis eius aqua fuisset consecuta aliquam virtutem.

Si autem dicas, quòd illa virtus non solum collata est aquæ quam Christus tetigit, sed etiam omnibus aquis, ut ait Augustinus, in sermone Epiphaniæ, scili-

A cet: Benedictio, quæ de saluatoris baptismo fluxit, tanquàm fluuius spiritualis omnium gurgitum tractus, omnium fontium uenas impleuit: non poterit stare, quòd fuerit collata uirtus per contactum, cùm non tetigerit Christus omnes aquas, sed conferretur per solam voluntatem Dei, & sic tactus carnis Christi nullam uirtutem aquis contulit.

Dicendum igitur, quòd secundùm veritatem contactus carnis Christi nullam virtutem contulit aquæ Iordanis, nec aliis aquis, quæ sit uirtus aliqua realis manens realiter in aquis, per quam ipsæ aquæ aliquid verè efficiant in baptismo uel extra baptismum. Vnde non minus aquæ efficerent in baptismo Christi etiam si ipse non fuisset baptizatus in aqua, quàm nunc faciunt cùm ipse baptizatus est: quia ut dixit Augusti- B nus: Aqua quid est nisi aqua, si uerbum detrahas? & tamen iam Christus tetigit. Id tamen quod Christus contulit aquis per baptismum suum fuit, quòd fecit eas materiam aptam ad baptismum nostrum: non quidem conferendo illis aliquam qualitatem realem, quæ in illis actualiter maneat, vel auferendo aliquam prauam qualitatem, quæ prius in eis esset, quæ repugnaret effectui intento per baptismum: quia nulla talis esse poterat. Nam quæcunque qualitas bona, vel mala prefuisset in aquis, illa esset corporalis, scilicet accidens corporis: & nullum tale repugnat alicui qualitati spirituali: quia non sunt eiusdem generis propinqui. Et tamen ne- C cesse est, quòd contraria sint sub eodem genere immediato, & sub illo maximè a se distent. Quia ista est conditio contrariorum: sed Christus ostendit nobis, quòd sicut ipse in aquis baptizabatur: ita nos debebamus in illis baptizari. Et per hoc determinabat aquam esse materiam propriam baptismi: quia ipse illam eligebat, cùm in ea baptizaretur.

Cùm autem doctores dicunt, quòd contulit Christus virtutem aliquam aquis, non est sensus, quòd illam aquis contulerit: sed quòd signauit, quòd baptizatis in aqua uirtus illa conferretur: licèt non per aquas, sed per verbum, & fidem: vt ait Augustinus. Hoc modo intelligitur dictum Bedæ, scilicet, quòd virtus regeneratiua collata est aquis, scilicet, D non quòd in aquis illa sit: sed Christus per hoc quod in Iordane baptizatus est, instituit, quòd quandocunque nos in aquas mergeremur sub forma ab eo tradita, consequeremur effectum virtutis regeneratiuæ.

Ad secundùm de auctoritate Chrysostomi dicendum, ꝙ Christus per baptismum suum reliquit nobis aquas sanctificatas, non ꝙ aliquam sanctificationem eis contulerit: sed reliquit eas sanctificatas, idest, ad sanctificationem determinatas, scilicet, ꝙ in eis sanctificemur quando fuerimus baptizati.

Ad tertium de dicto Augustino dicendum, ꝙ est est modus loquendi metaphoricus ad multum exprimendum. Nam manifestum est, ꝙ impossibile est a- E quam peruenire ad animam, cùm illa non possit tangi, quia est spiritus. Dicit tamen Augustinus, ꝙ aqua peruenit ad animam, & penetrat conscientiæ uniuersa latibula. Est sensus ꝙ quando homo baptizatur, sicut aqua baptismalis totum corpus exterius tangit, ita gratia baptismalis totam animam purgat penetrando omnia latibula conscientię nostrę: quę conscientia nostra immunda est. Si autem obiicias, ꝙ aqua potest penetrare ad animam, quia dicitur Psal. 68. Saluũ me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animã meam. Dicendum ꝙ hoc intelligitur literaliter intrare aquas usque ad animam, idest, usque ad hoc, quòd tollant animam suffocando hominem, realiter tamen non intrant ad animam.

Quem modum seruauerit Ioannes in baptizando Christum. Quæst. LXXV.

QVAERITVR, cùm Christus fuerit baptizatus à Ioanne quis modus fuerit seruatus in hoc baptismo. Et est dubium quantū ad duo, scilicet, quia in baptismo Ioannis tenebatur forma. Nam omnes baptizabātur in nomine uenturi, siue in eum, qui uenturus est. Actu. 19. Etiam baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua, supra in litera. Et de his duobus est dubium quomodo seruata fuerint in Christo baptizato. Potest etiam esse dubiū de tertio, scilicet, de pœnitentia facienda, quia baptismus Ioannis erat quoddam præparatorium ad pœnitentiam, & omnes ab eo baptizati protestabantur se facturos pœnitentiam. De primo dubio quidam putant, quòd Christus fuerit baptizatus à Ioanne in illa forma, in qua cæteri baptizabantur, scilicet, in nomine uenturi, quia Ioannes nihil uellet circa eum mutare potius, quàm circa cæteros. Dicendum tamen quòd istud dubium pendet ex alio dubio, de quo infra declarabitur sequenti quæstione, scilicet, an quando Ioannes baptizauit Christum, cognoscebat eū esse Messiam antequam immergeretur in aquam. Si.n. dicatur, quòd nō cognoscebat eum, sed in ipso baptismo, siue post baptismum cognouit, scilicet, quando descēdit super eum Spiritus sanctus in specie columbæ: dicendum erit, ꝙ baptizauerit eum Ioannes in nomine uenturi sicut cæteros, quia nullam causam habebat ad mutandum in eum formam illam. Si autem cognoscebat eum tunc esse Messiam, dubium manet in qua forma baptizaret. Dicunt quidam, quòd adhuc baptizaret eum in forma, in qua cæteros, ne alios scandalizaret mutans aliquid circa illum, quasi ille esset maioris excellentiæ, & daretur locus æmulationi. Dicendum quòd non stat, quia si Ioannes cognosceret eum, & baptizaret in nomine uenturi, non rectè ageret, quia ipsemet erat, qui vēturus erat: ideo magis deberet dici baptizo te in nomine tui ipsius. Item quia hoc præstat causam erroris, quia si diceretur, baptizo te in nomine uenturi, significaretur, quod nō erat iste, qui uenturus erat, sed alius expectabatur. Et iste error erat grauissimus, & omnino contra intentionem Ioannis, quia ipse non venerat ad aliud nisi ad manifestandum Israelitis, quis esset Messias. Ioan. 1. scilicet, sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans. Non ergo occultaret eum Ioannes esse Messiam dicendo in nomine venturi, cùm ad ostendendum istum esse Messiam venisset. Item quia istud erat magnum præiudicium Christo, scilicet, quòd honor suus alteri daretur: quod fieret si diceretur baptizo te in nomine venturi: in quo signaretur illum non esse Messiam, sed alium adhuc venturum. Dicendum ergo, quòd si Ioannes cognosceret Christum esse Messiam, non baptizaret eum in nomine venturi, nec etiam baptizaret eum in nomine sui ipsius, quia Christus non sperabat in se ipso, nec à se accipiebat uirtutem, quia nemo à seipso accipit, sed à maiori. Etiam non baptizaret eum in nomine patris &c. quia ista forma baptismi nondum fuerat data: sed postea à Christo instituta est. Etiam quia ista forma pertinet ad baptismum spiritualem, in quo peccata remittuntur; Christo autem non conueniebat talis baptismus, vt supra declaratum est in quæstione 72. qua quærebatur, an debuit baptizari baptismo Ioannis. Ideo dicendum quòd si Ioannes eum cognosceret non baptizaret ipsum sub aliqua forma verborū: sed solùm immergeret eum in aquā nulla verba proferendo. Ratio est, quia cœteros baptizabat Ioannes in

F nomine venturi, scilicet, Messiæ, vt in eum crederent, & per eum sperarent se saluandos. Act. 19. & vt signaret Ioannes, quòd per istum baptismum disponebat illos ad Messiam venturum. Christus autem erat ipse Messias: ideo non erat opus: immo nec conueniens, quod aliquod istorum sibi diceretur, sed sine verbis baptizaretur.

Secundum dubium erat de confessione peccatorū, & in hoc aliquis putabit distinguendū, sicut supra. si an Ioan. cognosceret Iesum esse Messiam, vel non. Sed dicendum, ꝙ non stat, quia siue eum cognosceret siue non, Christus peccata non habebat: ideo confiteri nō poterat illa sine mendacio. In quo considerandum, ꝙ confessio Ioan. poterat fieri dupliciter: vno modo, ꝙ
G baptizati confiterentur peccata, idest, quòd exprimerent aliqua peccata determinata, siue pauca, siue multa, siue generalia, siue specialia. Alio modo, ꝙ confiterentur peccata, i. confiterentur se esse peccatores. Primò modo Christus non poterat confiteri aliqua peccata determinatè, quia nulla fecerat, nec contraxerat. Et si dicat aliquis ꝙ Christus, licèt in se non peccaret, peccabat tamen in mēbris suis. i. fideles, qui sunt membra eius, peccant. Dicendum, ꝙ iste modus loquendi non recipitur, quia non est satis honestus, vt Christus dicatur absolutè peccasse, quia fideles peccauerunt, vel peccant, & tamen dato, quòd recipiatur iste modus loquendi, non conueniebat, quòd Christus confiteretur in baptismo aliqua peccata, quia talis cōfessio est per-
H sonalis, & intelliguntur illa peccata esse propria personæ. Secundo autem modo potest quicunque homo confiteri peccata sua. i. se peccatorem, quia dato quòd aliquis sit vir sanctus, & non recordaretur se habere aliquod peccatum quod commiserit, potest dicere se esse peccatorem, quia si dixerimus, ꝙ peccatum non habemus ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est, primæ Ioan. 1. Quia licèt aliquis non sit tibi conscius alicuius peccati, non propter hoc est iustus: sicut dixit Apostolus. 1. ad Corin. 4. f. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, idest, non puto me esse iustum, licèt non sum conscius alicuius peccati. Et tamen quamdiu aliquis non potest se vocare iustum, potest se vocare peccatorē. Ideo quilibet homo
I in quocunque statu potest confiteri se esse peccatoré in generali. Sunt tamen quidam homines, qui non possent in particulari confiteri se peccatores, tamen tiendo, cùm nullius peccati sibi conscij sint. Christus autem non solùm non poterat in particulari se confiteri peccatorem, sed nec etiam in generali, cùm certus sibi esset, quòd peccatum nullum commiserat, nec contraxerat. Ideo quocunque modo confiteretur se esse peccatorem, mendacium diceret. Ideo dicendum, quòd Christus quādo baptizatus est a Ioan. non confessus est peccata aliqua in particulari, vel vniuersali sicut cæteri. Sed dicetur, quomodo stabit hoc. Nam si Ioānes cognoscebat eum tunc esse Messiam, & non requireret ab eo confessionem peccatorum, & sic baptizaretur, siue illa confessione. Si tamen Ioan-
K nes non cognosceret eum, requireret confessionem illam sicut à cœteris. Et tunc oportebat, quòd ipse confiteretur peccata saltem in generali, vel ostenderet se nulla habere, aut non baptizaret eum Ioannes, cùm cœteri baptizati confiterentur peccata. Dicendum, quòd confessio peccatorum non oportet quòd fieret ante baptismum, sed in ipso baptismo, vel post, cùm scriptura non det certam formam in hoc, maximè quia supra in litera dicitur, quòd baptizabantur in Iordane confitentes peccata sua. Et sic ex forma literæ non apparet, ꝙ confessio præcederet, sed quòd subsequeretur, vel quòd saltem fieret simul cum baptismo. Et tunc dicendum ꝙ nulla difficultas erat, qa licèt Ioan.

Ioannes nõ cognoſceret Chriſtum ante baptiſmum, A in ipſo baptiſmo neceſſe eſt dici, quòd eum cognouerit, quando deſcendit Spiritus ſanctus ſuper eum, vt patet infra in litera. Nam iſtud ſignum dederat Deus Ioanni ad cognoſcendum Meſſiam. Io. 1. & tunc Ioan. nullam cõfeſſionem exigeret à Chriſto iam cognito, nec eſſet aliquod ſcandalum. De tertio dubio. ſ. de profeſſione faciendi pœnitentiam, dicendum quòd ſicut Chriſtus in baptiſmo nulla peccata confeſſus eſt in generali, nec in particulari: ita nec fecit profeſſionem aliquam de pęnitendo, quia in faciendo iſtam profeſſionem mentiretur. Nam qui profitetur ſe facturum pęnitentiam, confitetur neceſſariò ſe peccaſſe, cùm pn̄ia non poſſit eſſe niſi de peccatis. Non ergo fecit Chriſtꝰ profeſſionem de peccatis pęnitendo, nec etiam Ioan. B petiuit ab eo iſtam profeſſionem, licèt eam cęteri facerent. Ratio eſt, quia iſta profeſsio fiebat poſt baptiſmum: tunc tamen Ioãnes cognoſceret Chriſtum per Spiritum ſanctum deſcendentem, vt dictum eſt. Ideo non exigeret ab eo profeſſionem iſtam. Cùm autẽ dr̄, ꝙ in hoc ſcandalizarentur cæteri, ꝙ alius modus teneretur circa Chriſtum, quàm circa eos, & eſſet locus inuidię innuendo Chriſtum eſſe excellentiorem eis. Dicendum ꝙ non eſt ſcandalum: immo hoc, ꝙ Ioannes intendebat. ſ. oſtendere Ieſum eſſe meliorem toto populo, quia erat Meſſias. Nam ad hoc oſtendendum Ioannes venerat, nec cæteri ſcandalizarentur: immo gauderent maximè, quia nihil magis ipſi deſiderabant, quàm ſcire quis eſſet Meſsias, & ꝙ eis oſtenderetur. C

Quare Ioannes prohibebat Chriſtum baptizari, quando ab eo baptizari volebat. *Quæſt.* *LXXVI.*

QVAERITVR, quare Ioannes prohibebat Chriſtum baptizari quando volebat ab eo baptizari. Reſpondetur communiter, quòd Ioan. cognoſcebat Ieſum eſſe Meſsiam, & illum eſſe Deum, ideo nolebat eum baptizare, quaſi iſtud eſſet iniuſtum, ſcilicet, quòd Deus baptizaretur ab homine. Sic tenet Nicola. & plurimi. Iſtud poteſt confirmari ex litera iſta, quia Ioannes dixit. Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me: & tamen Ioannes nõ diceret ſe ab eo debere baptizari, niſi illum cognoſceret. D Sed obijcietur, quia Ioan. 1. dicitur. Et ego neſciebam eum, ſed vt manifeſtetur in Iſrael, propterea ego veni in aqua baptizans. Item Ioan. 1. dicitur, qui miſit me baptizare in aqua, dixit mihi, ſuper quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto: ergo per ſignum iſtud Ioannes cognouit Chriſtum, & non prius. Reſpondet Nicola. quòd Ioannes non cognouit Chriſtum ante baptiſmum, ſed cognouit eum dupliciter. Primò, quia per reuelationem diuinam, quando venit ad baptiſmum, & tunc dixit ei quod habetur hic, ſcilicet. Ego à te debeo baptizari. Secundò cognouit eum, quando Spiritus ſanctus deſcendit ſuper eum in ſigno viſibili, & quando dicitur, & ego neſciebam eum, dicit, E quòd refertur ad tempus præcedens baptiſmum, in quo Ioannes non cognoſcebat Ieſum quantum ad perſonam determinatam. Hoc dicit Nicolaus ſuper Ioan. 1. cap. Ad ſecundum & etiam aliqualiter ad iſtud primum reſpondet Nicol. ſecundum Auguſt. dicit ſuper Ioannem, quòd Ioannes neſciebat Chriſtum, ſcilicet, quòd bene cognoſcebat eum in perſona, & tamen quod neſciebat eum quantum ad poteſtatem excellentiæ, quam in baptiſmo ſibi retinuit, quæ conſiſtebat in quatuor. Primum eſt, quòd ipſe ſolus baptiſmũ inſtitueret. Secundum eſt, quòd ipſe effectum baptiſmi baptiſmo conferre poſſet. Tertium eſt, quòd baptiſmus à merito paſsionis eius efficaciam haberet.

Alph. Toſt. in Matth. Comm.

A Quartum eſt, quòd aliquo tempore ante ipſum baptiſmus conferretur in nomine eius, ſcilicet, quia Ioannes baptizabat in nomine ipſius, qui venturus erat. Et ſic dicitur: Et ego neſciebam eum, ideſt, neſciebam, quòd iſtam excellentiam baptiſmi ſibi reſeruaret. Nicol. tamen dicit, quòd expoſitio ſua præcedens magis conuenit literæ: quàm iſta expoſitio Auguſt. Dicendum, quòd adhuc manet difficultas, quia neutra iſtarum expoſitionum, ſcilicet, Auguſt. & Nicol. contentat literam omnino. De expoſitione Nicolai patet: quia dixit, quòd duplex fuit facta reuelatio Ioãni de Chriſto, ſcilicet, vna quando veniebat Ieſus ad baptiſmum, & alia poſtea in ſigno viſibili. Et non conuenit, quia ſecundum Nico. dato, quòd per primam B reuelationem factam Ioanni de Ieſu cognouit eum eſſe Meſsiam, & ob hoc quando voluit ab eo baptizari non permittebat eum, quia cognoſcebat eũ eſſe Meſſiam non indigentem baptiſmo, ſed potius ipſe petebat ab eo baptizari. Et tunc ſecunda reuelatio eſſet omnino ſuperflua: quia id, quod omnino cognitũ eſt, non oportet, ꝙ amplius manifeſtetur: immo non põt manifeſtari: licèt fiant aliqui actus ad manifeſtationẽ. Iſtud autem eſt valde inconueniens, quia Deus nihil facit fruſtra, maximè quòd daret ſignum tam excellẽs, de deſcenſu Spiritus ſancti, & quòd nihil proficeret, non eſt vllo modo veriſimile. Ergo debet dici, quòd per iſtud ſignum manifeſtatus eſt Chriſtus Ioanni, & conuenienter non cognouit eum Ioannes, quouſque C fuit baptizatus, quia Spiritus ſanctus deſcendit ſuper Chriſtum poſtquam baptizatus eſt, ſcilicet, poſtquam exiuit de aqua, vt patet infra in litera, & Marc. 1. Item quia iſtud ſignum dedit Deus Ioanni ad cognoſcendum Chriſtum, & in eo præſupponitur, quòd Ioãnes non cognoſcebat Ieſum eſſe Meſsiam ante iſtud ſignum, quia dicitur: qui miſit me baptizare in aqua dixit mihi, ſuper quem videris Spiritum ſanctum deſcẽdentem, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto: ergo ante hoc Ioan. non cognoſcebat illum. Item quia dixit ibi: Ego vidi, & teſtimonium perhibui qa hic eſt filius Dei, ergo antequam Ioan. videret ſpiritum ſanctũ deſcendentem ſuper Chriſtum innuit, ꝙ ipſe non daret teſtimonium de eo, ergo innuit ꝙ prius non cognoſce- D bat eum. De expoſitione Augu. magis eſt manifeſtũ, ꝙ non ſatisfaciat literæ. Vnde Nico. dicit eam minus conuenire literæ, quàm expoſitionem ſuam. Et patet, quia Aug. præſupponit, ꝙ non ſolùm quando Ioãnes baptizauit Chriſtum, cognoſcebat eum, ſed ẽt anteq̃ baptizaret ipſum. Et ideo exponit literam illam. ſ. ego neſciebam eum. i. neſciebam habere talem ptãtem, & tamen ſi Ioan. ante hoc cognoſcebat Ieſum eſſe Meſſiam, & Deum, ſciret ꝙ haberet illam ptãtẽ, qa nulla ptãs eſt, quæ Deo deſit. Item quia uidetur iſte ſenſus ſatis extortus. ſ. Ego neſciebam eum, quia manifeſtè loquitur litera de cognitione perſonali, & non de cognitione ptãtis, cũ dr̄, hic eſt, de quo dixi, quia ante me factus eſt, & poſt me venit, & ego neſciebam eum. i. nõ E agnoſcebam eum in perſona. Nã ptãtem bene agnoſcebat cùm dicat, poſt me uenit, & ante me factus eſt: quia prior me erat: in quo ſignat eum eſſe Deum, qui prior eſt in ęternitate, licèt poſterius natus ſit in humanitate aſſumpta. Item, quia antequam ueniret Ieſus ad baptiſmum Ioannes dixit, poſt me uenturus eſt, & fortior me eſt, cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamenti, uel portare calciamentum. ſupra in litera. Et ſic cognoſcebat poteſtatem iſtius, de quo loquebatur, cùm non poſſet maiora de eo dicere, & tñ poſt iſta dixit. Iſte eſt de quo dixi uobis. Et ſequitur: Et ego neſciebam eum. Ergo non poteſt intelligi niſi de ignorantia perſonæ, cùm poteſtatem ante hoc laudaſſet. Item quia dicitur ibi, ego neſciebam eum, ſed vt

Diuerſę op. q̃o vel qñ Ioã. cognouit Chriſtũ eſſe Meſſiã.

manifestetur in Israel: propterea ego veni in aqua ba-
ptizans. Et sic ignorantia ista, & manifestatio pertinēt
ad idem: sed manifestatio non fuit nisi personalis: ideo
etiam ignorantia erat personalis, s. ꝙ non cognosceba-
tur persona Christi determinatè, & per baptismū Ioā-
nis fuit cognita, s. quia ibi Ioannes cognouit eum per
signum sibi datum a Deo, & etiam ostendit eum toti
populo congregato ad baptismum. Si autem intelliga
tur sm Augu. t. s. nesciebam eum quantum ad potesta
tem baptizandi specialē, litera sequens. s. vt manifestet
in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans, opor-
tet ꝙ intelligatur de hoc. s. vt manifestetur in Israel, ꝙ
habet istam potestatem baptizandi, Istud tamen non
conuenit: quia antequam Ioannes uideret Iesum ipse
dicebat, ꝙ Messias, qui uēturus erat habebat istam po
testatem baptizandi, s. Ego baptizo vos in aqua, q post
me venturus est, fortior me est, ille baptizabit uos in
spiritu sancto, & igne. Et sic iam audiuerat populus a
Ioanne, ꝙ Messias, qui uenturus erat habebat potesta
tem baptizandi in spiritu sancto. Et sic iam nō deficie
bat ei nisi agnoscere personam, & tamen postea dixit
Ioānes, ꝙ ipse uenerat, vt Iesus manifestaret in Israel,
ergo intelligitur de manifestatione personali. Item nō
conuenit illa litera Ioanni. s. Ego nesciebam eum, sed
qui misit me baptizare in aqua dixit mihi: super quē
videris spiritum sanctum descendentem, ille est, qui
baptizat in spiritu sancto. Et sic uidetur ꝙ Ioannes iam
sciebat ꝙ aliquis erat, qui baptizabat, vel qui poterat
baptizare in spiritu sancto, & tamen nesciebat, quis il-
le erat, Et Deus uoluit illi ostendere personam, dicēs:
Ille est qui baptizat spiritu sancto. Si autem Ioānes co
gnouisset Iesum esse Christum. Et tamen ignoraret
potestatem eius in baptizando non daretur ei signum
isto modo, sed diceret Deus: Christus baptizat in spiri
tu sancto, vel ille, quem tu nosti baptizat in spiritu san
cto. Et tamen datum est signum per contrarium. s. su-
per quem uideris spiritum sanctum descendentem.
Ergo non poterit intelligi, ꝙ ibi detur signum, nisi ad
cognoscendum personam. Dicendum ergo item ꝙ
Ioannes non cognoscebat Iesum esse Messiam, quan
do petebat ab eo baptismum, sed postquam baptiza-
tus est. Cùm autem obiicitur, ꝙ Ioannes nolebat eum
baptizare, dicens: Ego debeo a te baptizari, dupliciter
dici potest, uno modo, quòd Ioannes ante hoc nō co
gnoscebat Iesum esse Christum per aliquam reuela-
tionem, nec nunc cognouit. & tamen uidebat eum sæ
pè uenientem ad prædicationem suam, cùm Ioan. 1.
dicatur, ꝙ bis ostendit eum Iudæis: & tunc agnoscebat
sanctitatem eius in habitu, & in tota modestia uitę. Et
ob hoc nolebat eum baptizare iudicans indignum es-
se, ꝙ uir, qui uidebatur tā sanctus baptizaretur ab eo,
quia baptismus Ioannis non erat nisi peccatoribus, cū
esset baptismus penitentię, & consitentium peccata
sua. Sed obiicietur, ꝙ Ioannes dixit Iesu. Ego debeo a
te baptizari, & tamen non diceret hoc nisi agnosceret
de eo aliquid magnum, s. maiorem sanctitatem, quam
Ioannes haberet, & tamen quantum ad exteriorem
conuersationem nemo fuit ęqualis Ioāni: ideo cogno
scebat de Iesu, ꝙ esset Christus. Dici potest uno modo
ꝙ Ioannes dixit hoc ex urbanitate: quia interdum, qui
sunt magis uirtuosi deferunt honorem minus uirtuo
sis, sic dicitur ad Rom. 12. s. Honore uos inuicem prę-
uenientes. Vnde licèt Iesus quantum ad exteriora, nō
videretur ęqualis Ioanni in sanctitate: quia tamen ap-
parentiam aliquam sanctitatis, Ioannes ex urbanitate de-
ferret ei hunc honorem, ut diceret, ego debeo a te ba
ptizari. Similia legimus de multis viris sanctis, qui ex
vrbanitate sibi deferebant, Aliter potest dici ꝙ Ioan-
nes faciebat hoc ex humilitate, s. ꝙ licèt quantum ad
exteriora Ioannes appareret ualde sanctior, quàm Ie-

F sus, tamen quia erat Ioannes uere humilis, non consi-
derabat de propria excellentia, sed magis de defecti-
buis suis, si aliquos in se inueniret. Quantum ad Ie-
sum uerò consideraret solam excellentiam apparen-
tem, & ꝙ arguere posset ex apparenti, & defectū nul-
lum consideraret: & sic posset iudicare eum esse ex-
cellentiorem seipso. Ista est conditio humilium, scili-
cet, quòd in seipsis nihil considerant, nisi defectus, &
rarò aduertunt ad ea, quæ in eis sunt digna laude: quā
tum ad alios uerò econtrario, quia non considerant
de illis nisi excellentias, quas uidere possunt, defectus
verò illorum non considerant. Ideo fit, ut humiles se-
ipsos fallant secundùm conscientiam suam iudicātes
alios esse meliores seipsis: qui tamen eis ęquales non
G sunt. Et talis error a Deo est, & laudabilis nimis: quia
prouenit de radice ueræ uirtutis. Et sic Ioannes putan
do Iesum esse purum hominem, & sine aliqua reuela
tione habita speciali de eo poterat credere ipsum esse
sanctiorem se propter aliquam sanctitatem illius quā
exterius uideret: & sic diceret ego debeo a te ba-
ptizari.

Alio modo potest dici, quòd Ioannes habuit de Ie-
su aliquam reuelationem, quando uenit ad petendum
baptismum ab eo, & propter istam cognouit quòd e-
rat uir sanctissimus, Et tamen non cognouit, quòd e-
rat Messias. Et isto modo poterit stare utrumque, scili
cet, quòd signum istud, quod dedit Deus Ioāni ad co-
gnoscendum Messiam esset necessarium, scilicet, per
H descensionem spiritus sancti super eum in specie co-
lumbę; & quod ante istud signū non cognouerit Ioā-
nes, quis esset Messias: & nūc reuelaret ei de Iesu, quòd
erat uir sanctissimus, & tamen non diceret ei, an esset
Messias. Et propter illam sanctitatem, quam sciret eū
habere, nollet ipsum baptizare; sed potius diceret, ego
debeo a te baptizari. Sed obiicietur. Ad quid ergo
esset ista reuelatio: cùm posset Ioannes per signum a-
liud sibi datum cognoscere, quis esset Messias. Dicen-
dum quòd verum est, quòd poterat per illud cogno-
scere. Et tamen Deus interdum aliquid quod potest
facere vnica operatione facit per plures, Sicut patet de
illo, quem Christus sanauit de cęcitate: & non fuit pri
ma vice perfectè curatus: sed Christus quæsiuit ab eo,
I si videret: & dixit quòd videbat homines tanquam ar
bores ambulantes: & postea curauit eum perfectè. Et
tamen poterat eum curare perfectè in una vice, sicut
omnes alios curabat. Ita ergo nunc, licèt Deus pote-
rat Ioanni ostendere per unicum signum, quis erat
Messias, voluit duas reuelationes facere, & per unam
ostendebat eum esse Messiam: & per aliam non. Sed
uirum sanctissimum.

Istud uidetur ualde rationabile, scilicet, quòd non
reuelaretur Ioanni, quis esset Christus ante bapti-
mum. Quia si reuelaretur non oporteret, quòd desce-
deret spiritus sanctus super eū in baptismo, ut per hoc
cognosceretur a Ioanne. Et tamen fuit valde conue-
niens, quòd descenderet, ut declarabitur infra in qua-
K dam. q. Fuit etiam conueniens, quòd Ioannes, per ali-
quam reuelationem, uel aliàs cognosceret de Iesu, ꝙ
esset uir sanctissimus, ut haberet occasionem nolendi
eum baptizare, & Christus haberet occasionem ma-
gis se humiliandi, & dicendi. Sine modo: sic decet nos
implere omnem iustitiam. Quod tamen non fieret si
Ioannes non cognouisset de Iesu aliquam excellen-
tiam: quia tunc reciperet eum ad baptismum sicut cę
teros non recusando eum baptizare. Ista uidentur la-
tis rationabiliter dicta. Multi tamen tenent, quòd Ioā-
nes agnouerit Iesum esse Messiam antequam bapti-
zaret eum; quibus non intendimus omnino aduersa-
ri, ista tamen videntur uerisimilius dicta.

Quare

Quare beatus Ioannes dixit Christo. Ego à te debeo baptizari. Quæst. LXXVII.

QVAERITVR, quare Beatus Ioannes dixit Christo, ego à te debeo baptizari. Respondet Glo. quòd intellexit baptizari, ideſt, ab originali peccato mundari. Et dicit Nico. non ꝙ Ioannes tunc haberet originale, quia fuit in vtero matris ſanctificatus, ſed loquebatur in persona generis humani. Quod autem Ioan. non haberet peccatum originale tunc, nec etiam propter illud peteret baptizari, patet, quia erat in vtero ſanctificatus, vt ait Nico. & iſti mundantur ab originali in vtero. Item dato, quòd nõ fuiſſet ſanctificatus, fuerat tamen circuncisus, & per illam tollitur originale, & gratia confertur, & ſic nõ poterat Ioannes habere originale. Cùm verò dicit Nico. quòd loquebatur in persona generis humani, conuenit illi, qui aliquo modo poteſt repræſentare perſonã totius ipſius generis, ſicut erat Chriſtus inquantum Deus, vel rector, vel redemptor, vel legiſlator, & ſub multis alijs rationibus, ſub quibus poterat gerere perſonam totius generis humani: Ioanni autem nulla ratio talis competit, vt ipſe poſſet loqui in perſona totius generis humani. Item quia Ioannes in hoc videbatur petere baptiſmum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tamen baptiſmus erat perſonalis, & non poterat prodeſſe toti generi humano, ſed ſoli accipienti: ideo non loqueretur Ioannes nomine totius generis humani. Aliter ergo dicit Nico. poſſe melius intelligi, ꝙ Ioannes peteret à Chriſto baptiſmum, ſcilicet, quia licèt ſanctificati in vtero non habeant originale, indigẽt baptiſmo Chriſti. ad hoc, vt ſint Chriſto incorporati, quia in baptiſmo Chriſti character imprimit, per quẽ homo Chriſto configuratur. Dicendum, quòd iſtud non erat neceſſarium. Nam ſanctificati in vtero, qui modo naſcerentur, etiam ſi conſtaret eos in vtero ſanctificatos, baptizari debebant, quia licèt ſanctificatio in vtero gratiam conferat, characterem tamen non imprimit. Ille eſt tamen neceſſarius, cùm per eum homo efficiatur Chriſtianus. Item quia baptiſmus Chriſti eſt ſub præcepto. Ideo omnes nati poſtquã ſemel cœpit præceptum illud obligare, tenentur ad illum ſuſcipiendum. Secus autem de Ioanne, quia tunc baptiſmus Chriſti nondum obligabat, immo nondum fuerat inſtitutus: ſed poſtquam Chriſtus prædicare incepit conſtitutus eſt, cùm ſacramentum legis nouæ eſſet, & ob hoc non poſſet inſtitui ante ſtatum legis nouæ. Item quia character non erat tunc neceſſarius, cùm ſit character ad figurandum hominem Chriſti faciendo eũ Chriſtianum. Non erat tamen tunc neceſſarium: immo propriè loquendo erat impoſſibile eſſe aliquem Chriſtianum, cùm lex Chriſti ſecundùm quam ſunt Chriſtiani nondum eſſet data, nec aliquis ritus à Chriſto inſtitutus. Non ergo erat neceſſarius Ioanni baptiſmus Chriſti, nec in hoc videtur eum petiuiſſe. Dicendum ergo videtur, quòd Ioannes non petiuit hic baptizari à Chriſto. Primò quia, vt probatum eſt præcedenti. q. Ioannes non cognouit Ieſum eſſe Meſſiam antequam baptizaret eum, ideo non peteret ab eo baptizari, quia non crederet, quòd baptiſmus introductus ab aliquo puro homine poſſet ad aliquid conferre. Secundò, quia dato, quòd cognoſceret ante hoc eum eſſe Meſſiam, non videtur, ꝙ haberet Ioan. intentionem petendi baptiſmum ab eo. Quia ſi hoc intendiſſet non expectaſſet, ꝙ Chriſtus ab eo peteret baptizari. Et tunc ipſe diceret, ego à te debeo baptizari, ſed ante hoc mox vt cognouiſſet eum eſſe Meſſiã, peteret ab eo baptizari. Sed dicendum, quod Ioannes non intendit hic petere baptiſmum, ſed dare cauſam

A recuſationis ſuæ, ſcilicet, quare recuſabat Ieſum baptizare. Et hoc comparando perſonas ſuas ad inuicem, ſcilicet. Tu petis à me baptizari, & non eſt iuſtũ, quia iuſtius eſt, quòd ego baptizer à te. Et ſic cùm dicit ego à te debeo baptizari, non eſt ſenſus, quòd dicat ego peto à te baptizari, ſed ego debeo à te baptizari, ideſt, iuſtius eſſet, quòd ego baptizer à te, quam tu à me: & tamen neutrum vult, ſcilicet, quia nec baptizari à Chriſto petit, nec baptizare ipſum vult. Et patet ex litera ſequenti, ſcilicet, & tu venis ad me. Quaſi dicat iniuſtum eſt, quòd tu venias ad me petendo baptiſmum, cùm iuſtius eſſet, ꝙ ego à te baptizarer.

An Ioannes fuerit à Christo baptizatus. Quæst. LXXVIII.

B QVAERITVR, an Ioannes fuerit baptizatus à Chriſto. Dicẽdum, ꝙ antequam Chriſtus baptizaretur à Ioanne, non fuit baptizatus Ioannes ab eo. An verò poſtea Chriſtus baptizauerit Ioannem non conſtat. Quidam dicunt, ꝙ fuerit poſtea Ioannes baptizatus à Chriſto. Motiuum eorum eſt, quia Ioannes dixit Chriſto: ego à te debeo baptizari, & intelligunt quòd per hoc Ioannes petierit baptiſmum à Chriſto. Et tunc non eſt uerisimile, ꝙ Chriſtus ei denegauerit. Huic etiam motiuo poſſet cõcordare verbum Chriſti, qui dixit ſine modo. i. permitte me nunc. Quaſi dicat. Permitte nunc fieri prius, qđ
C ego petiui. deinde fiat quod tu petiſti. Nam ſi Chriſtus voluiſſet ſimpliciter negare, dixiſſet: Sine. i. permitte, & non diceret ſine modo, in quo videtur innuere, quòd poſtea faceret, qđ Ioannes petebat. Dicẽdum, ꝙ iſtud nihil arguit, quia præſupponunt id, qđ non eſt veriſimile. ſ. ꝙ cùm Ioannes dixit, ego à te debeo baptizari, petierit baptiſmum. Nam contrarium præcedenti. q. inductũ eſt. Dicit in hoc Chryſo. ſuper Matthæũ aliqualiter fauẽs iſtis, ꝙ in hoc oſtenditur, quòd poſtea Chriſtus baptizauit Ioannem, quamuis hoc in apocryphis libris manifeſte ſcriptum ſit, ſcilicet, quòd in quibuſdam Euangelijs apocryphis expreſſe ſcriptum erat, ꝙ ſicut Ioannes baptizauit Chriſtum, ita Chriſtus baptizauit Ioannẽ. An vero baptizauerit, vel non, nihil re-
D fert, cùm nec ei baptiſmum eſſet neceſſarium, nec ſacra ſcriptura de hoc aliquid manifeſtè aperiat. Hieron. autẽ dicit, ꝙ per hoc qđ Ieſus dixit, ſine modo, oſtendit ſe in aqua a Ioan. fuiſſe baptizatum, & Ioan. à Chriſto poſtea in ſpiritu baptizandum. Hoc poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd baptizaretur in ſpiritu, ideſt, baptiſmo ſpirituali Chriſti, in quo remittebantur peccata, & non erat ſolùm in aqua, ſicut baptiſmus Ioannis, & tunc diceremus Ioannem verè fuiſſe baptizatum à Chriſto. Alio modo baptizatus eſt Ioannes à Chriſto in ſpiritu, ideſt, ſolum per infuſionem ſpiritus ſancti, ſiue collationem amplioris gratiæ. Hoc modo accipitur baptiſmus. Actu. primo: Ioannes baptizauit aqua: vos autem baptizabimini Spiritu ſancto, non
E poſt multos hos dies, ideſt, replebimini Spiritu ſancto. Et non fuit ibi ſacramentum baptiſmi, nec vlla aqua, nec forma uerborum, ſed ſola miſſio Spiritus ſancti in ſigno uiſibili ſuper Apoſtolos. Actu. ſecundo. Petrus quoque dicit completa iſta verba in illis, ſuper quos deſcendit Spiritus ſanctus, & loquebantur linguis. Actu. 11. Et illam deſcenſionem Spiritus ſancti uocauit baptiſmum in Spiritu. Ita poterat hic intelligi à Hieronym. Ideo non plenè conſtat ex intentione Hieron. an velit, quòd Ioannes fuerit poſtea à Ieſu baptizatus baptiſmo ſacramentali: maximè, cùm tam Chryſoſtom. quàm Hieronym. qui hoc tangunt tranſeunt immediatè ad alias expoſitiones, & non videtur quid determinatè velint. Dici poteſt ratio-

nabiliter, quòd Ioãnes non fuit à Christo baptizatus, quia quando discipuli Christi baptizare inceperunt aliquanto tempore post hoc, scilicet, post baptismum Christi,& ieiunium,& aliquod tempus prędicationis, discipuli Ioannis dixerunt Ioanni, Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti: ecce baptizat,& omnes veniunt ad eum, Ioan.3. Et sic isti discipuli Ioannis mirati sunt, quòd nunc Iesus baptizaret. Si tamen Ioan. baptizatus fuisset à Iesu postquam eum baptizauit, non mirarentur discipuli Ioannis, quòd Iesus baptizaret alios, cùm Ioannes petiuisset ab eo baptizari,& baptizatus esset: ergo non baptizatus fuerat Ioan. à Iesu. Item quia Ioannes firmat aliqualiter admirationem discipulorum suorum. Quia cùm illi dixissent, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum, Ioães dixit, Non potest homo accipere aliquid nisi fuerit datum de cœlo. Quasi dicat, Cùm baptizet, credite, quòd accepit potestatem à Deo. Si tamen Ioannes fuisset baptizatus à Iesu, non responderet sic, sed diceret eos iniustè mirari, & zelare: cùm ipse baptizatus fuerit à Iesu. In quo ei manifestè daret excellentiam baptizandi. Et sic discipuli eius non haberent occasionem zelandi pro Ioanne, etiam si Iesus omnes baptizaret, & Ioannes iam neminem. Satis ergo est verisimile, quod Ioannes à Iesu baptizatus non fuerit. Si quis verò contendat eum fuisse baptizatum à Iesu non insistimus contra eum.

Quare Ioannes veniente Iesu ad baptismum dixit, quòd nolebat eum baptizare, & postea baptizauit.
Quæst. LXXIX.

QVAERITVR, quare Ioannes veniente Iesu ad baptismum dixit, quòd nolebat eum baptizare,& postea baptizauit. Nam videtur esse inconueniens quocunque modo Ioannes se habuerit ad Iesum, scilicet, siue cognouerit eum esse Messiam ante baptismum, siue non. Nam si cognosceret eum, non debebat ullo modo repugnare; cùm ille peteret baptismum,& Ioannes teneretur ei obedire tanquam Deo in omnibus similiter. Si tamen non cognoscebat eum esse Christum, non videtur causa quare à principio recusauerit eum baptizare. Dicendũ ꝙ siue Ioannes cognouerit Iesum esse Christum, siue non. egit rationabiliter primò negando,& postea concedendo. Nam si cognosceret eum, diceret hoc non similiter per modum negantis,& prohibentis, sed per modum deprecantis, ne tantam humilitatem subiret volendo baptizari ab homine,& tunc diceret: Ego debeo baptizari à te,& tu venis ad me, idest, rogo te, ꝙ nõ cogas me ad baptizandum te, quia videtur valde ordo peruersus, quòd tu venias ad me. Cùm tamen postea Christus diceret, sine modo, sic decet nos implere omnem iustitiam: intelligeret Ioannes voluntatem determinatam Christi esse baptizari a Ioanne, & quia istud erat decens propter aliquas causas: ideo non renuit. Sic enim fuit de Petro ei. Nam cùm Christus venisset ad eum volens lauare pedes dixit: Domine tu lauas mihi pedes? idest, nunquam ego debeo permittere, ꝙ tu laues mihi pedes in æternum, idest, nunquam permittã, ꝙ laues mihi pedes: Christus autem dixit: Si non lauero te: non habebis partem mecum. Petrus verò cognito hoc, dixit: Domine non tantum pedes, sed & manus,& caput. Io.13. Ita ergo de Ioanne esset. Si autẽ Ioannes non cognouit Iesum esse Christum: videns tamen eius sanctitatem nollet ex humilitate, vel vrbanitate eum baptizare, ne videretur se illi velle præferre, quem baptizare uolebat, cùm ibi regulariter maior esset baptizans, quàm qui baptizaretur. Ioannes verò nolebat se præferre illi. Ideo virtuose agebat à princi-

F pio nolendo illum baptizare. Postquam tamen Iesus dixit ei, sine modo &c. quasi dicat, dato quòd essem sanctus sicut tu cogitas, & non indigerem isto baptismo, tamen subijciendo me illi mereor per humilitatem, quod est complere iustitiam,& decens est, ꝙ ego faciam hoc, decens etiam est, quòd tu permittas ne impedias volentem bene agere,& sic ambo implebimus iustitiam. Et tunc Ioannes visa hac ratione permitteret. In vtroque ergo rectè egit, scilicet, primò negando,& postea concedendo.

Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit Spiritum Dei descendentem sicut colum
G bam, & venientem super se. Et ecce vox de cœlis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Baptizatus autem. Hic ponitur testimonium Dei Patris de Christo baptizato, scilicet, per Spiritum sanctũ descendẽtem, & per vocem patris auditam, in quibus signatur Iesum esse verum filium Dei, & Spiritu sancto plenissimum. Et dicitur. *Baptizatus autem confestim ascendit de aqua*. Immersus est in aquam ad hoc, vt baptizaretur. Et expleto isto ritu baptizandi, Christus confestim ascendit de aqua, idest, exiuit,& dicitur ascẽdere, quia alueus fluuij, in quem intrabant baptizan-
H di, erat depressior quàm tantum extra flumen. Chrysost. super Matthæ. exponit mysticè dicens, quòd ideo dixit confestim, & non dixit ascendit similiter, quia omnes, qui digne baptizantur in Christo confestim de aqua ascendunt, idest, proficiunt ad virtutes, & ad dignitatem subleuãtur cęlestem. Qui enim in aquam ingressi fuerant carnales,& filij Adam peccatoris, confestim de aqua ascendunt spirituales filij Dei facti. Si autem quidam ex sua culpa nihil proficiunt baptizati, quid ad baptismum? quasi dicat. Non est culpa baptismi. *Et ecce aperti sunt ei cœli*. Scilicet, prius exiuit de aqua quàm aperirentur cœli. Sic dicitur Marc.1. scilicet. Et statim ascendens de aqua vidit apertos cœlos. Et sic descensio Spiritus sancti,& vox non fuerunt dũ
I Christus baptizaretur, sed postea, scilicet, mox vt exiuit de aqua. Quomodo autem aperti fuerunt cæli infra dicetur. *Et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam*. Scilicet, venit Spiritus sanctus super Christum in figura columbæ,& sedit super eum. Et dicitur spiritus Dei. i. spiritus sanctus. Vnde Marcus,& Lucas,& Ioannes dicunt spiritum sanctum vbi Mat. dicit spiritum Dei. Et cùm dr̃, ꝙ Christus vidit spiritum Dei descẽdẽtem, non est sensus, ꝙ ipse solus viderit, quia ẽt Ioãnes vidit: cùm istud dedisset sibi Deus in signũ ad cognoscendum, quis esset Christus, scilicet. Super quẽ videris spiritum sanctum descendentem, & manentẽ &c. Io.1. Ideo cùm dr̃, ꝙ Christus vidit non negat alios vidisse idem. *Et venientem super se*. s. ad sedendum super
K se, non enim sedit super Ioannem, nec super aliquem alium, sed super solum Christum, vt oñderet Christus maior esse cæteris, qui spũm sanctum spãliter super se descendentẽ habebat. Mar.1. dr̃,& manentem in ipso. Qd significat aliquam diuturnitatem standi, vt innuatur, quod Christus non habuit Spiritum sanctum ad horam, vel ad tempus, sicut ferè cęteri homines, sed semper habuit, quia fuit in eo manens. *Et ecce vox de cœlis*. Scilicet. Audita est simul enim cum Spiritu sancto descendente audita fuit ista vox. Et ista est vox patris, cùm vocaret filium ipsum Iesum. *Hic est filius meus dilectus*. Istud fuit maximum, & apertum testimonium, quod nemo negare poterat de audientibus illam vocem, cùm Deus expressè diceret

ceret illum esse filium, scilicet, filium naturalem, cęteri autem adoptiui sunt. Et vocauit eum dilectũ, quia pater diligit eum super omnia, cùm sit sibi consubstantialis. Creaturæ autem diliguntur à Deo, non tamen sicut filius: quia non sunt Dei consubstantiales. Et istam dilectionem patris ad filium dicit August. esse inenarrabilem, quia Deus miro modo diligit mẽbra Christi. Magis tamen diligit eum, quàm membra ipsius. *In quo mihi complacui.* Remigius exponit, in quo mihi complacui, scilicet, quia istud solum reperi sine peccato, referendo ad humanitatem. Si autem legatur, in quo mihi complacui, intelligitur, scilicet, placitum meum constituere, vt per eum agerem, quę agenda sunt, scilicet, genus humanum redimerem. Vel potest intelligi, in quo mihi bene cõplacui, idest, in quo gaudeo, scilicet, magis gaudeo in isto, vel de isto, quàm in omnibus hominibus, quia iste est filius meus dilectus.

An post Christi baptismum cœli aperti sint, & quomodo aperti. Quæst. LXXX.

QVAERITVR, an post Christi baptismum cœli aperti sint, vel quomodo aperti. Quidam dicunt, quòd nullo modo fuerunt aperti, scilicet, non corporaliter, nec spiritualiter. Primum patet, quia cœli non possunt rumpi. Secundum patet, quia si nunc spiritualiter cœli fuissent aperti Christo, prius clausi sibi essent. Et tamen filio Dei nihil clausum est, qui vbique est in cœlo, & in terra: ideo non fuerunt aperti vllo modo. Dicendum, quòd necesse est dici cœlos fuisse apertos, cùm scriptura hoc confiteatur hic, & Marc. 2. & Luc. 3. & tamen circa modum apertionis est difficultas. Est autem dicendum, quòd cœli non fuerunt aperti realiter: ita quòd aliqua diuisio, vel ruptio facta fuerit in eis, quia sunt substantia quædam impassibilis, & infrangibilis. Sic dicitur Iob. 37. Tu forsitam cum eo fabricatus es cęlos, qui solidissimi quasi ære fundati sunt. Non tamen est putandum, quòd propter istam soliditatem non possent vllo modo rumpi vel diuidi, quia Deus qui dedit eis illam soliditatem, potest eos rumpere, vel diuidere, si ad aliquid opus esset. Sed ratio probat solùm, quòd ipsi naturaliter rumpi non possunt, & à nulla creatura pati. Item si cęlum deberet dici realiter diuisum, oportebat, vt daretur aliquid, propter quod deberet diuidi. Nam manifestum est, quòd Deus non rumperet cęlũ sine causa, cùm sit corpus factum ad semper manendum. Et tamen nulla causa apparet, propter quam deberent rumpi cęli. Nam istud esset, vt aliquid, quod intus erat, & exire non poterat ad nos cęlo clauso, exiret cœlo rupto. Vel aliquid quod intus esset, & à nobis videri deberet, non posset videri cœlo clauso existente, & videretur cœlo aperto. Nihil tamen horum fuit nunc, quando cęlum dicitur fuisse apertum, quia nihil de illo venit ad nos, cui cęli claustra obstarent, nec ẽt aliquid quod supra cœlum esset ab aliquo nũc visum est, quòd aliàs videri non posset: cùm hic non ponãtur nisi duo. s. Spiritus sanctus descendẽs in specie columbæ, & vox patris audita. Et tamen ad formandam illã vocem, non erat necesse cœlum aperiri, quod non formabatur illa in cęlo. Nec etiam ad descensum apertum est cęlum, quia columba illa, siue fuerit verum animal, siue corpus fabricatum, nunquam in cęlo fuit, nec de cęlo venit. vt q. 84. infra dicetur. Ideo videtur, quòd cęlum non fuit realiter apertum. Item dato, quod cęlum aperiretur, nihil proficeret, quia per hoc nõ posset uideri aliquid quod esset in cęlo, quod aliàs clauso cęlo non videretur. Nam si aliquid quod in cęlo sit, videri debeat: oportet quòd istud sit ualde magnum, & etiam lucens. Nam si sit paruum non poterit videri ab aliquo existente in terra propter paruitatem anguli sub quo terminabitur pyramis uisionis, sicut apparet de qualibet stella fixa uisibili, quæ probatur ab Astrologis esse maior tota terra, & tamen à nobis uidetur tam parua propter elongationem ipsarum facientem paruitatem anguli, sub quo organum uisus nostri non immutatur. Ideo etiam si essent mille homines in octauo, uel nono cęlo, & omnia intermedia corpora essent aperta, nemo nostrum posset uidere illos propter paruitatem anguli. Sicut etiam experimur quotidie in rebus magnis, quas uidemus à longe, & partes earum paruas non distinguimus. Requiritur etiam, quòd res, quæ deberet uideri à nobis in cęlo posita esset lucens, quia aliàs etiam si magna esset non uideretur, cùm in tanta distantia species sine naturali luce non haberent efficaciam mouendi. Si autem ista duo concurrant, etiam clauso cęlo poterit uideri id, quod interius est. Et patet hoc, quia stellæ fixæ sunt in octauo cęlo, & tamen uidentur à nobis, licèt septem cæli planetarum sint interpositi inter nos, & illas, & illi cæli non sunt rupti, nec aperti. Ratio huius est, quia corpora cęlestia sunt diaphana, & non obstant uisioni, licèt sint aliquid solidum: sicut aer non obstat uisioni. Ideo quod uideri potest cælo aperto, uideri potest cælo clauso. Non ergo erat utile ad aliquid, quòd cælum realiter aperiretur. Item hoc patet auctoritate Hieron. super Matth. Dicit enim quòd cæli non aperti sunt Christo reseratione elementorum, sed spiritualibus oculis, idest, non fuit ibi aliqua realis apertio. Dici ergo potest, quòd cæli non fuerunt aperti realiter, nec etiam ullo modo, sed dicuntur aperti propter intelligentiam rudium, quia aliàs non possent capere, quomodo fierent ista, quæ hic narrãtur, scilicet, quòd descendit Spiritus sanctus super Christum in columbæ specie, & quòd uox audita est. Nam cùm Spiritus sanctus putetur esse in cælo, non intelligerent simplices, quomodo de cęlo descenderet, ut super Christum appareret, nisi cælum aperiretur, ut exiret columba illa. Sic etiam de uoce patris, quia illa uox de cælo uenire credebatur. Erat enim uox patris, uel saltem fiebat nomine patris. Et quia pater in cælo esse creditur: sicut Christus dixit, scilicet, Pater noster, qui es in cælis. infra 7 ad hoc, quòd perueniret ad nos de cælo, oportebat secundùm intelligentiam simplicium, quòd cęlum diceretur apertum fuisse. Hoc autem est, quia scriptura uult condescendere hominibus simplicibus ad hoc, quòd aliquid possint intelligere, & ob hoc sæpe in ea dicitur Deum habere pedes, & manus: cùm tamen nihil horum habeat. Et iste modus de apertione propter similes causas est satis uulgatus in scriptura, sic patet. Gen. 7. scilicet, Cataractæ cæli apertæ sunt, & pluuia facta est super terram. Manifestum est tamen, quòd in diluuio cælum non fuit apertum, nec uisum fuit aperiri. Quia tamen simplices credebant totam illam pluuiam contineri intra cælum, & non posse inde exire, nisi cælum aperiretur, dicitur, quòd apertæ sunt cataractæ cæli. Et tamen nulla apertio fuit. Sic etiam Deuteronomij. 18. dicitur. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum cælum, ut tribuat pluuiam terræ tuæ. In quo innuitur, quòd tota pluuia intra cælum clausa est, & quando debet exire Deus aperit cælum, quia alias non potest exire. Sic etiam quarto Regum septimo, cùm diceret Elisæus obsessis in Samaria existentibus in magna fame, quòd sequenti die haberent similam, & hordeum in bono foro, dixit quidam. Si Dominus fecerit Cataractas in cœlo, nunquid poterit esse, quod loqueris? Quasi dicat:

Cæli aperti non fuerunt realiter.

cat: etiam si aperiat cęlum, & per cataractas mittat
nobis panem non poterit esse istud, quod dicis: Est er-
go modus iste loquēdi vulgatus in Scriptura propter
simplices, quòd cęlum aperiatur aliquando: licèt rea-
liter nunquam aperiatur, & etiam tunc non uideatur
alicui apertum, secundùm aliquem modum. Isto mo
do dici poterat in præsenti, ꝙ cœlum apertum non
fuisset, & etiam nulli uideretur apertum, sed solùm
diceretur hoc propter simplices, & propter causam
iam dictam. Et tamen in præsenti videtur aliud di-
cendum. Nam si Euangelistæ dicerent solùm, quòd
apertum est cœlum, sicut dicitur Luc. 3. scilicet. Iesu
baptizato, & orante apertum est cœlum, diceremus
sicut supra diximus, nullam fuisse apertionē realem,
nec imaginariam, quia nec alias: quia tamen Mar. pri-
mo dicitur, quòd Christus uidit cœlos apertos, neces-
se est dari, quòd aliquo modo cœli apparuerunt aper-
ti. Et dicendum uno modo, ꝙ fuit hoc per uisionem
imaginariam, sicut Deus solet facere in phantasia Pro
phetarum per motum imaginum præexistentiū ibi;
quos tamen Deus nouo modo mouet: vel per creatio
nem aliquarum imaginum de nouo in phantasia Pro
phetæ. Et utroque modo Deus facit, quòd uideatur
Prophetæ, ꝙ aliquid uideat realiter, & tamen nihil vi-
det; licèt ita plenè certificetur per illam uisionem
imaginariam quantum ad rerum certitudinem, sicut
si realiter uideret. Sic tenet Hieron. super Matthæum,
dicens: Cœli aperti sunt Christo baptizato, non rese-
ratione elementorum, sed spiritualibus oculis; sicut
Ezechiel in principio voluminis sui apertos esse cęlos
commemorat. Constat tamen, quòd illa apertio cœ-
lorum, de qua in Ezechiele, tota fuit imaginaria; sicut
consuetū est apud Prophetas; ita ergo ista. Idem osten
dit Chrysosto. super Matthæum dicens. Si enim ipsa
creatura cęlorum rupta fuisset, nō dixisset aperti sunt
ei, quia quod corporaliter apparet, omnibus est aper-
tum. Et sic vult, quòd fuerit uisio imaginaria de aper-
tione cœlorum, & quòd soli Christo fuit facta. Hoc
autem modo non solùm non fuerūt cęli realiter aper
ti, sed etiam nihil exterius apparuit, per quod putaren
tur aperti, sed totum hoc erat in phantasia Christi, si-
cut erat in Prophetis. Et ita dicit Sanctus Thom. ter-
tia parte summæ, quæst. 39. artic. 5. in solutione ad ar-
gumentum, quòd potest referri ad visionem imagina
riam, per quem modum Ezechiel uidit cœlos aper-
tos. Formabatur enim ex virtute diuina, & uoluntate
rationis talis uisio in imaginatione Christi: ad signifi-
candum, quòd per baptismum cęli aditus hominibus
aperitur. Aliter potest dici, ꝙ istud fuerit secundùm
visionem intellectualem, sicut solet fieri in Prophe-
tis, qui sæpe immutantur intellectualiter nulla re ex-
terius apparente, nec facto aliquo motu in phantasia.
Sic etiam dicit Sanctus Tho. vbi supra, scilicet, potest
ad visionem intellectualem referri: prout Christus vi-
dit iam baptismo sanctificato apertum esse cęlum ho-
minibus, quod tamen etiam ante uiderat fiendum.
Alij dicunt, quòd ista uisio de apertione cœli fuit cor-
poraliter, licèt non aperirentur cęli realiter, tamen ui-
debatur hominibus, quòd aperirentur. Idem dicit San
ctus Thom. vbi supra scilicet. Aliqui referunt hoc ad
visionem corporalem dicentes, quòd circa Christum
baptizatum tantus splendor fulsit in baptismo, vt ui-
derentur cęli aperti. Istud autem tenet Nico. non cu-
rans de alijs positionibus tanquam ista sola sibi uera vi
deatur, cùm ait, cęli aperti sunt, non quòd cœli fuerint
diuisi, sed quia videbantur aperiri, sicut in corruscatio-
ne videtur fieri. Omnes istæ positiones possunt stare.
Videtur tamen rationabilior ista ultima quam solam
Nico. tetigit non curans de alijs. Ratio huius est, quia
si fieret ista uisio imaginariè, vel intellectualiter so-

Cœli dicun tur aperti vi sione imagi naria.

Celi dicun tur aperti vi sione intelle ctuali.

F lùm esset in Christo, & exterius nihil appareret. Et ta-
men rationabile est, quòd non solùm ipse, sed etiam
alij hoc uiderint, vt dicetur infra in quadam quæstio.
Item quia non videtur satis conueniens, quòd in Chri
sto fieret uisio imaginaria, vel intellectualis, quia istæ
visiones fiebāt in Prophetis, vt per illas ostenderet ali-
quid eis, quod alias non cognoscebant, nec cognosce-
re poterant. Christus tamen non solùm secundùm
quòd Deus, sed etiam secundùm quòd homo co-
gnoscebat omnia ista, quia anima sua, quæ erat uni-
ta verbo, sciebat omnia præsentia, præterita, & futu-
ra, vt est communis sententia Theologorum. Et
sic sciebat ipse per baptismum aperiendum regnum
cęlorum baptizandis. Et ista uisio imaginaria ad nihil
G aliud proficiebat, nisi ut Christus hoc intelligeret, &
iam istud intelligebat; ideo erat omnino superflua. In
Prophetis autem nō erat superflua, quia per illam co-
gnoscebant id, quod aliàs non cognoscebant, nec co-
gnoscere poterāt. Deus tamen nihil frustra facit. Ideo
videtur, quòd non fecerit talem uisionem in Christo.
Item videtur quædam imperfectio, & inconueniens,
ꝙ Christo demus visionem imaginariam, quia ista ui-
sio est imperfecta, cùm sit per phantasmata represen-
tantia modo corporali velut in somnio. Christus au-
tem clarè cognoscebat omnia propter unionem ani-
mæ suæ ad verbum. Ideo inconueniens, & præposte-
rum quoddam esse videtur dare ei uisionem imagina
riam, cum haberet claram uisionem. Sicut esset incon
H ueniens, ꝙ daremus alicui cognitionem fidei ænigma
ticam, qui haberet claram patriæ uisionem. Nam il-
lud quod perfectum est euacuat istam cognitionem
imperfectā, scilicet, fidei, & imaginariæ uisionis, quia
utraque habet rationem obscuri, & imperfecti. Si au-
tem dicatur, ꝙ ista uisio fuit in Christo intellectuali-
ter: adhuc minus videtur. Nam uisio imaginaria, licèt
imperfecta sit, & inutilis quantum ad Christum, qui
habebat claram cognitionem, & perfectam: tamen
poterant ista esse in eodem inquantum una est solum
phantastica, alia est purè intellectualis, & pertinet ad
duos modos cognitionis. Quomodo tamen posset
fieri ista apertio intellectualis non videtur, quia ante
hoc semper Christus cognouerat, quòd cœlum ape-
I riretur hominibus in baptismo, & etiam nunc quādo
baptizatus est. Et postquam baptizatus est, illud idem
sciebat, nec poterat obliuisci: cùm anima sua uideret
omnia hæc in uerbo. Non ergo videtur quomodo vl-
tra istam cognitionem de apertione cœlorum, quam
ipse habebat posset ei dari alia secundū quam dicere-
tur, quòd nunc in baptismo aperti fuerunt cęli. Quia
tunc duo actus intelligendi solo numero distincti de
eadem re essent simul in eadem anima. Quod non ui
detur possibile. Dicit autem Sanctus Tho. vbi supra,
uolens istud excusare, scilicet, quòd Christus uidit cę-
los apertos sanctificato baptismo, quod tamen ante vi
derat fiendum. Hoc tamen nō videtur sufficere, quia
licèt uerum sit, quòd ante baptismum suum Christus
sciebat cœlos aperiendos hominibus, & post baptis-
K mum sciuit illos esse apertos: tamen per eandem co-
gnitionem sciuit illos esse apertos, per quam sciebat
prius illos esse aperiendos, sicut idem principium est
mihi ad sciendum solem esse oriturum antequā oria-
tur, & ad sciendum eum esse ortum postquam ortus
est. Et non oportet dari aliud principium cognoscen
di, vel nouam scientiam per quam sciam solem esse
ortum quā illam, per quam sciui eum esse oriturum,
quia eadem ratio utrunque concludit, vtpote, si nunc
sit meda nox, ego scio solē nō esse ortū, & scio, ꝙ ne-
cesse est ante octo horas eū oriri. Ideo elapsis octo ho
ris, licèt non uideā eū ortū, vtpote, q. nō exiui domū,
scio tamen eum esse ortum. Et ista scientia nō potest
me

A me fallere, nec oportet, quòd aliquis me instruat, dicendo: ecce iam ortus est sol. Ita ergo hic, cùm Christus ante baptismum suum sine vlla reuelatione sciret per baptismum cælum esse aperiendum hominibus: necesse est, quòd eo baptizato etiam nulla reuelatione facta sciret cęlum iam esse apertum hominibus. Et non erat necessaria ad hoc aliqua noua reuelatio: maximè cùm dicamus nullam scientiam de nouo Christo aduenisse, nisi experimentalem. Ideo dicendum, quòd nō est vllo modo possibile, quòd ista apertio cælorū sit aliqua uisio intellectualis facta in Christo de aperiendo cælo baptizandis, nisi sit illa cognitio quam Christus semper ante hoc habebat: & tunc nihil nouum fuit in Christo factum, propter quod dicerentur cæli aperiri.

B Nam si propter istam cognitionem Christi de aperiendo cælo baptizandis dicantur sibi aperti cæli, non magis poterit dici hoc de tempore baptismi quàm natiuitatis, & prædicationis, & de quolibet die vitæ suæ: qa nullus fuit dies in quo Christus illud non sciret. Dicendum ergo videtur secundū Nico. & multos alios quòd licèt ista apertio cælorum non fuit realis, uisum est tamen, quòd realiter aperirentur propter aliquem motum, uel figurationem factam in nubibus: secundùm quàm cæli viderentur aperiri. Nam naturaliter sæpè hoc fit. Et uocantur tales impressiones hiatus: ut patet ex. 2. Meteo.

Ad argumentum in contrarium dicendum quòd non procedit a sufficienti diuisione, scilicet, quia nec cæli aperti sunt realiter, nec specialiter: sed visi sunt

C aperiri, licèt realiter non aperirentur, ut dictum est. Qui autem tenent, quòd ista uisio fuit imaginaria dicunt, quòd factum est hoc secundùm humanam dispensationem. Sic enim dicit Chrysostomus super Matthęū, scilicet. Quid enim ante oculos filii Dei clausi fuerāt cæli, qui etiam in terra constitutus erat in cœlo? Sed sciendum, quòd secundùm dispensationem humanā baptizatus est hic. Secundùm autem naturam diuinā erat in cęlis. Ista solutio tenet dicendo, quòd fuit visio imaginaria: quia tunc sicut supra diximus, potest stare licèt sit inutilis talis visio. Si autem dicatur, quòd fuit visio intellectualis, non potest conuenienter responderi ad argumentum. Remigius tamen magis videtur fauere positioni nostrę. quàm quòd fuerit visio imagi-

D naria, vel intellectualis, cùm ait. Sed nunquid tunc primo aperti sunt ei cæli etiam secundùm humanam naturam. Fides enim Ecclesiæ credit, & tenet, quòd non minus aperti sunt ęi cæli: quia omnibus regeneratis aperitur ianua regni cælestis. Si tamen intelligeretur ista apertio secundùm visionem imaginariam poterāt tunc cæli aperiri Christo, qui nūquàm prius, nec post aperti fuerint. Ideo non intelligit de imaginaria, & minus de intellectuali: cùm dicat, quòd Christo etiam secundùm humanam naturam semper fuerunt cæli aperti.

An fuerit conueniens, quòd Christo baptizato cæli aperti fuerint. Quæst. LXXXI.

E QVAERITVR, an conueniens fuit ꝙ Christo baptizato cæli aperti fuerint. Aliqui dicūt, quòd nō: quia cælum aperiendum est illis, qui indigent intrare in cælum: & tamen Christus semper erat in cælo, & est, iuxta illud Ioan. 3. Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cælo. Item fidelibus cælum apertum est per Christi passionem: iuxta illud ad Hebræ. 10. scilicet. Habemus fiduciam in introitum sanctorum in sanguine Christi. Baptismus autem hoc facere non potuit. Nam etiam si aliqui baptizati baptismo Christi ante eius passionem decesserunt, non apertum est eis cælum vsque post Christi mortem, vt est doctrina indubitata omnium. Ergo potius debuit aperiri cælum in Christi morte.

Dicendum quòd fuit conueniens, & quasi necessarium, quòd cælum dicatur apertum in Christi baptismo. Et hoc propter duo, scilicet, propter conditionē baptismi, & propter ea, quæ tunc apparuerunt Christo baptizato. De illis, quæ nunc apparuerunt, dicendum, quòd etiam si Christus tunc non fuisset baptizatus: ista tamen apparerent & diceretur cælum apertū. Nam ibi apparuit spiritus sanctus in figura columbæ, siue in columba: & illa uidebatur venire de cęlo, cùm dicatur descendisse super Christum: maximè quia spiritus sanctus in cælo esse creditur a simplicibus tanquàm ibi Deus habitet, & ad hoc, quòd ueniret super Christum in illa columba, oportet quòd cælum aperiretur, quia simplices non possunt intelligere quomodo spiritus sanctus in columba de cælo potuisset descendere. Vox quoque Patris audita est, & illa de cælo venire videbatur, ideo ut audiretur, oportebat cælū aperiri: quia aliàs non intelligerent simplices, quomodo de cælo vox venire potuerit. Similes modi sunt alii in veteri testamento de apertione cæli, de quibus diximus præcedenti. q. In nouo quoque testamento est sæpè etiam iste modus, vt patet Actuū 7. cùm dixit Stephanus. Ecce video cælos apertos, & Iesum stantem a dextris Dei. Et tamen non fuerunt cæli aperti realiter: quia etiam nihil profuisset Stephano, quòd cœli essent aperti ad videndum Christum: quia si non poterat eum videre cælo clauso, non posset eum videre cælo aperto: vt declaratum est præcedenti quæstione. Quia tamen Christus erat in cælo, & non possent simplices intelligere, quomodo posset Stephanus videre eum existentem in cælo manente cælo clauso, dixit Stephanus. Ecce video cælos apertos: Et verum est, ꝙ ita videbatur Stephano, quia erat illa visio imaginaria: licèt esset in vigilia. vt declaratum est. 3. Reg. 22. & 2. Paralip. 18. Sic etiam factum in beato Petro, quando vidit linteum magnum quatuor initiis submitti de cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia. Actu. 10. & ibi dicitur ꝙ cecidit super eum mentis excessus: & vidit cælum apertum, & vas descendens. Ibi dicitur, quòd vidit cælum apertū: quia in visione sua imaginaria ostendebatur ei, ꝙ illud vas plenum animalibus, & linteum de cælo descenderet: & tamen non poterat intelligi, quomodo illud vas de cælo descenderet nisi aperiretur cęlum. Ideo dictum est, quòd apertum est cœlum. Ista ergo, quæ apparuerunt in Christi baptismo de cęlo descendentia, fuerunt causa, vt ex necessitate scriptura diceret cœlum fuisse apertum. Dicitur etiam fuisse apertum propter conditionem baptismi. Et hoc spiritualiter pertinet ad Christi baptismum, quòd tunc dicatur cælum fuisse apertum potius, quàm alio tempore vitæ suæ. Nam vt supra dictum est, Christus baptizari voluit, vt suo baptismo ꝯsecraret baptismum, quo nos baptizaremur, & ideo in Christi baptismo illa demonstrari debuerunt, quæ ꝑtinent ad efficaciam nostri baptismi. Et circa hoc sunt tria consideranda. Primò quidem virtus principalis ex qua baptismus habet efficaciam, quæ est virtus cęlestis. Nam non est a ministro, nec ab aqua, sed a Deo operante secretè in sacramentis. Et ideo baptizato Christo apertum est cœlum, vt ostendatur, quòd virtus cœlestis de cætero ad baptismum sanctificādum: & super quemcumque baptizatum venit virtus cælestis. Secundò operatur ad efficaciam baptismi fides Ecclesiæ, & eius qui baptizatur. Vnde, & baptizati fidem profiterentur, quia dicitur eis, quid petunt ab Ecclesia, & dicunt se fidem petere. Baptismus quoque fidei sacramentum dicitur. Per fidem autem in-

spicimus

ſpicimus cæleſtia, quæ ſenſum, & rationem humanã
excedunt. Et ad hoc ſignificandum Chriſto baptiza-
to aperti ſunt cæli, ſcilicet. Quia in baptiſmo fides no-
bis donatur, ꝑ quam cæleſtia cognoſcimus, quæ ſine
fide per humanam rationem cognoſci non poterant.
Tertiò quòd per baptiſmum Chriſti ſpecialiter aperi-
tur nobis introitus regni cœleſtis, qui primo homini
per peccatum clauſus fuerat. Vnde baptizato Chriſto
aperti ſunt cœli: vt oſtenderetur, quòd baptizatis pa-
teat via in cœlum. Poſt baptiſmum autem neceſſaria
eſt homini oratio ad hoc, quòd cęlum introeat. Quia,
licèt per baptiſmum remiſſa ſunt homini peccata; ma
net tamen fomes peccati nos impugnans interius, &
mundus, & dæmones, qui repugnant exterius. Cōtra
quos oratio neceſſaria eſt. Sic patet 1. Petr. 6. f. Aduer-
ſarius veſter Diabolus tanquàm Leo rugiens circuit
&c. Ideo ad hoc beatus Petrus poſuit remedium di-
cens; Sobrii eſtote, & vigilate in orationibus. Et ob
hoc ſignanter dicitur Luc. 3. quòd Ieſu baptizato, &
orante, apertum eſt cœlum, ſcilicet, quia oratio fideli-
bus neceſſaria eſt poſt baptiſmum, vel vt detur intelli-
gi, quòd hoc ipſum, quòd per baptiſmum aperitur cre
dentibus cœlum, eſt ex virtute orationis Chriſti. Et
ſic ſignanter dicitur ſupra in litera, quòd apertum eſt
ei cęlum, ideſt, omnibus propter eum. Sic enim ſi Im
perator dicat alicui petenti pro alio. Ecce homo be-
neficium non illi, ſed tibi do, ideſt, propter te do illi, ſic
dicit Chryſoſto. ſuper Matt. Fuit ergo conueniens in
Chriſti baptiſmo cęlum aperiri. Ad primum argumē
tum dicendum, quòd cęlum apertū fuit Chriſto: non
quaſi ipſe ingreſſus eſſet illuc, ſed, vt ſignificaretur, ꝙ
per baptiſmum ab eo inſtitutum omnibus baptizādis,
aperiretur. Aliter poteſt dici, vt ait. Chryſo. ſuper Mat.
ꝙ ſicut Chriſtus ſ'm humanam diſpenſationem ba-
ptizatus eſt quamuis ipſe propter ſe baptiſmo non in
digeret: ſic etiam ſecundum humanam diſpenſatio-
nem aperti ſunt ei cęli, ſecundum autem naturam di-
uinam ſemper in cœlis erat.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ per paſſionem Chriſti
apertum fuit cœlum omnibus hominibus tanquam
per cauſam generalē apertionis, quia paſſio Chriſti æ-
qualiter omnibus hominibus profuit, ſi ipſi fructum
eius capere uelint, & ipſa indifferenter pro omnibus
fuit. Quia tamen non omnes homines ſaluantur, ne-
ceſſe eſt, quòd aliquid ſit per quod fructus paſſionis
hominibus applicetur, & ſic cœlum introeant. Iſtud
autem eſt per baptiſmum, iuxta illud ad Rom. 6. ſcili-
cet. Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in
morte ipſius baptizati ſumus. Ideo potius mentio fit
de apertione cœlorum in baptiſmo, quàm in Chriſti
morte, licèt mors ſit uerè cauſa efficiens, & præmeri-
toria: baptiſmus autem eſt cauſa applicans illam aper-
tionem ſingulis, qui deſiderant ea participare. Aliàs
poteſt dici, vt ait Chryſoſtom. ſuper Matthæum, ſcili-
cet, quòd aliter in baptiſmo, & aliter in Chriſti morte
cœli aperti ſunt, ſcilicet, quòd in baptiſmo Chriſti cęli
aperti ſunt ſolùm: in paſſione vero eius ianuę cęli pe-
nitus ablatę ſunt, vt iam ſemper aditus pateat, cum ait.
Baptizato Chriſto cœli tantum aperti ſunt, poſtquam
vero tyrannum vicit per crucem, quia non erant ne-
ceſſariæ portæ cęlo cęlum nunquam claudendo: ideo
non dicunt Angeli: aperite portas. Iam enim erant
apertæ, ſed tollite portas. Per quod dat intelligi Chry-
ſoſtomus, quòd obſtacula, quibus prius obſiſtentibus
animæ defunctorum introire non poterāt cęlos, ſunt
totaliter per paſſionē Chriſti ablata, ſed in baptiſmo
ſunt aperta quaſi manifeſtata iam uia, per quam ho-
mines intraturi erant in cœlo.

F *An iſta apertura cœli in Chriſti baptiſmo omnibus patuit, vel
ſoli Chriſto, aut quibus. Quæſt. LXXXII.*

QVAERITVR, an iſta apertio cœli facta in
Chriſti baptiſmo patuit omnibus, an ſoli Chri
ſto, aut quibus. Quidam dicunt, ꝙ ſoli Chriſto
cęlum uiſum eſt apertum. Sic ait Chryſo.
ſuper Matt. Si enim ipſa creatura rupta fuiſſet non di-
xiſſet aperti ſunt ei cęli, quia quod corporaliter aperi-
tur omnibus eſt apertum. In quo innuit, quòd ei ſoli
apertum eſt. Ideo non fuit neceſſe, quòd fieret realis
diuiſio. Hoc autem confirmatur, quia dicitur ſupra in
litera, aperti ſunt ei cęli, quaſi dicat ei ſoli, & non alijs.
G Nam ſi alij apertionem illam uidiſſent, non diceretur
aperti ſunt ei cęli, ſed ſimpliciter aperti ſunt cęli.

Dicendum videtur, quòd iſtam apertionem non
ſolus Chriſtus, ſed omnes quotquot erant ibi quando
Chriſtus baptizatus eſt, viderunt. Ratio eſt, quia reali-
ter apperuit hiatus quidam in figura diuiſionis, vt de-
claratum fuit ſupra in quadam quæſtio. quòd autem
realiter erat, ab omnibus uideri poterat. Ideo multi vi-
derunt. Secundò patet, quia iſta apertio cęlorum fie-
bat ad ſignificandum, quòd baptizandis aperiretur cę
lum per baptiſmum Chriſti, ideo conueniens uideba-
tur, quòd multi uiderēt illam apertionem, vt per hoc
commēdaretur baptiſmus Chriſti, quantum ad illos,
qui eū ſuſcepturi erant. Tertiò, quia iſta apertio cœli
H erat in teſtimonium Chriſti, ſicut miſſio Spiritus San
cti, & uox Patris. Teſtimonium autem non eſt niſi,
quando conſtat. Ideo oportet, quòd multis conſtaret
de iſta apertione, & ſic eam multi uiderent. Quartò,
quia neceſſe erat, quòd ſaltem Ioannes videret cęlum
apertum, quia ipſe uidit Spiritum Sanctum deſcendē-
tem ſuper Chriſtum in columba, Ioan. 1. & tamen cę-
li apertio oſtenſa eſt, vt uideretur quomodo columba
illa de cœlo poterat uenire, vt probatum eſt, ſupra in
quadam quęſtio. Ideo oportet, quòd ſaltem ipſe Ioan
nes uideret cęlum apertū. Quintò, quia ſi ſolus Chri-
ſtus uideret cœlum apertū, eſſet omnino inutile, quia
per hoc nihil nouū poterat ei innoteſcere, quia aliàs
ipſe non ſciret, & tamen Deus non aperiret cęlos fru-
ſtra etiam apparenter: ideo oportet, ꝙ illa apertio fue-
I rit oſtenſa aliquibus, qui per eam aliquid nouum po-
terant cognoſcere. Aliqui ergo præter Chriſtum ui-
derunt cœlum apertum. Aliqui autem putant, ꝙ iſta
apertio fuerit ſolùm imaginaria uiſione, & tunc cer-
tum eſt, ꝙ non fieret omnibus, ſed ſoli Chriſto: cùm
nihil exterius eſſet in re, ſed in ſola phantaſia. Iſtud ta-
men non eſt ſatis ueriſimile. Nam ſupra in quadam
quæſtio. oſtendimus realiter apparuiſſe apertionem
cœli: licèt realiter non fuerit cęlum apertum. Ad ar-
gumentum in contrarium dicendum, quòd Chryſo.
tenuit iſtam apertionem fuiſſe per uiſionem imagina
riam: ideo neceſſe eſt, quòd dicat ſoli Chriſto fuiſſe vi
ſam apertionem, & tamen ſupra oſtendimus ueriſi-
milius eſſe, quod uiſum fuerit cęlum aperiri exterius.
K licèt realiter ſic non fuerit. Ad cōfirmationem dicen-
dum, quòd nihil probat. Vno modo, quia licèt Matt.
dicat aperti ſunt ei cęli. Luc. dixit apertum eſt cęlum,
& ſic poteſt intelligi, quòd abſolutè erat apertū. Alio
modo poteſt dici, quòd apertum eſt ei cęlum dicitur,
ideſt, apertū alijs propter eū. Sic enim exponit Chry-
ſoſto. ſuper Matt. dicens. Aperti ſunt ei cęli, ideſt, om-
nibus propter eum. Sicut ſi Imperator alicui pro filio
petenti dicat; ecce hoc beneficium non illi do, ſed ti-
bi, ideſt, propter te do illi. Et ſic poterat eſſe quod Mat
thæus dicit, ꝙ nunc apertum eſt ei cęlum, ideſt, etiam
illa apertio cęli oſtenſa fuit alijs propter eū. Et ita erit
realis apertio, quæ multis uiſa fuerit iſta apertio ima-
ginaria.

ginaria. Tamen non manet firmus in eadem opinione. Quia ipse Chrysostomus in quadam homilia dicit super hoc, scilicet. Si tu non uides non incredulus sis. Etenim in principijs spiritualium rerum semper sensibiles apparent uisiones: igitur & istas fuisse sensibiles, sic non solùm per uisionem imaginariam. Glos. quoque idem tenet dicens, quòd tantus splendor circumfulsit Christum in baptismo, vt empyreū cœlum in baptismo reseratum esse uideretur. Alio modo potest dici, quòd licèt dicatur, aperti sunt ei cœli, non innuitur, quòd ei soli aperti fuerint cœli, quia sic etiam dicitur uidit Spiritum Sanctum super se descendentem, & tamen non est uerum, quòd ipse solus uiderit, quia etiam Ioannes uidit. Ioan. 1.

An conueniens fuerit, quòd Spiritus Sanctus descenderet in specie columbæ. Quæst. LXXXIII.

QVAERITVR, cùm Spiritus Sanctus descēderet super Christum, an conueniens fuit, ꝙ descenderet in speciem columbæ potius, quā in aliqua alia effigie. Aliqui dicunt, ꝙ non debuit descendere in specie columbæ, sed magis in figura ignis. Quia à Christo deriuatur Spiritus Sanctus in omnes alios. Ioan. 1. scilicet. De plenitudine eius nos omnes accepimus, sed supra Apostolos non descendit in specie columbæ, sed ignis. Act. 2. ergo super Christum etiam debuit descendere in specie ignis. Alij dicūt, ꝙ debuit in eo manifestari in uarietate linguarum, quia baptismus noster cōfirmatur baptismo Christi. Ita quòd in nostro efficitur id, quod in suo significatum est. Et tamen in ecclesia primitiua in eis, qui baptizabantur Spiritus Sanctus descendebat in varietate linguarum. Ita ergo debuit fieri in Christo. Patet hoc Act. 10. & 11. de illis, qui audiebant uerbum Petri, & descendente super eos Spiritu Sancto loquebantur linguis. Et etiam Act. 19. super baptizatos à Paulo descendit Spiritus Sanctus, & loquebantur linguis Dominum laudantes. Dicendum, quòd conuenientius fuit Spiritum Sanctum in specie columbæ apparere, quàm in aliqua alia specie super Christum, & hoc propter multa, quæ columbæ conueniunt, vt applicatur proposito. Primò propter dispositionem, quæ requiritur in baptizando, ut non fictus accedat. Quia sic dicitur sapientiæ, idest, Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum: columba autem est animal simplex, astutia & dolo carens. Vnde dicitur infra 10. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Secundò competit columba ad designandum septem dona Spiritus Sancti. Nā baptizatis dantur dona Spiritus Sancti in baptismo, vt ait Remigius, scilicet, sicut omnibus per baptismum renatis aperitur ianua regni cœlestis, ita omnes, qui accipiunt dona Spiritus Sancti. Ista septem dona signantur per septem proprietates columbæ, vt ait Rabanus. Prima est, quòd columba iuxta fluenta habitat: ita de ea dicitur, quòd habitat iuxta fluenta plenissimè, & ita ut viso accipitre mergit se in aquam, & euadat. Hoc pertinet ad donum sapientiæ, per quam sancti iuxta Scripturę diuinæ fluenta residēt, vt diaboli incursum euadant. Secunda est, quòd columba meliora grana eligit sibi in cibum. Hoc pertinet ad donum scientiæ, quo sancti scientias sanas, quibus pascantur eligunt. Tertia est, quia columba alienos pullos nutrit: hoc pertinet ad donum consilij, quo sancti uiri homines, qui fuerunt pulli diaboli, idest, imitatores eius, doctrina nutriunt, & exemplo. Quarta est, quia columba rostro non lacerat. Hoc pertinet ad donum intellectus, quo sancti bonas scientias non peruertunt lacerando eas more hæreticorum. Quinta est, quia columba felle

A caret: hoc pertinet ad donum pietatis, per quam sancti irrationabili ira carent. Sexta est, quia columba in cauernis petræ nidificat: hoc pertinet ad donum fortitudinis, per quam sancti in plagis mortis Christi, qui est petra firma, interdū ponuntur: ibi cōstituentes suū refrigerium, & spem. Septima est, quia columba gemitum pro cantu habet; hoc pertinet ad donum timoris, per quem sancti delectantur.

Tertiò fuit conueniens, quòd appareret in columba propter effectum proprium baptismi, qui est remissio peccatorum, & recōciliatio ad Deum. Hoc autem in columba propriè signatur, quæ est animal domesticum, & mansuetum, & maximè quia ipsa signauit reconciliationē Dei cum homine, & tranquillitatem
B redditam sæculo. Nam in diluuio per quod sæculum delebatur, Noe misit columbam de arca, vt uideret si defecissent aquæ de facie terræ, & retulit ei ramum oliuæ uirentibus folijs. Gen. 8. In quo pax, & misericordia significabatur, scilicet, quòd Deus iam misereretur sæculo, & cessaret diluuium. Sic ait Chrysosto. in quadam homilia, scilicet, ueteris etiam recordetur historiæ. In diluuio enim apparuit hoc animal ramū ferens oliuæ, & communem orbis terrarum tranquillitatem annuncians. Quæ omnia typus erant futurorum. Et tunc enim columba apparet liberatorem nobis demonstrans, & pro ramo oliuæ adoptionem generi humano affert. Quartò apparuit Spiritus Sanctus in specie columbæ super Christum ad designandum
C cōmunem effectum baptismi, qui est confirmatio ecclesiasticæ unitatis. vnde dicitur ad Ephe. 5. ꝙ Christus tradidit semetipsum, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam: non habentem maculam, nec rugam, aut aliquid huiusmodi: lauans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Ideo Spiritus Sanctus conuenienter demonstratus est in specie colūbæ in baptismo, quia colūba est animal amicabile, & gregale. Vnde Canticorum 5. de Ecclesia: vna est columba mea. Quintò fuit conueniens, ꝙ appareret in baptismo in specie columbæ propter unam uirtutem, quæ specialiter apparere debet in baptizatis, scilicet, charitas. Nā licèt in baptismo omnes uirtutes, & dona infundantur, charitas tamen est omnium excellentior, 1. Corint. 13. scilicet. Maior
D horum est charitas. Et ista est, in qua pendet tota lex, quia finis legis est dilectio, siue charitas. Ad Rom. 13. Columba autem valde conuenit charitati. Sicut dicit Chrysostom. super Matthæum, scilicet. Ideo Spiritus Sanctus speciem columbę suscepit: quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix est charitatis. Omnes autem species iustitiæ, quas habent serui Dei in ueritate, possunt habere serui diaboli in simulatione: solam autem charitatem Sancti Spiritus non potest immundus Spiritus imitari. Ideo ergo hāc priuatam speciem charitatis sibi seruauit Spiritus Sanctus, quia per nullum testimonium sic cognoscitur, vbi est Spiritus Sanctus, sicut per gratiam charitatis.

Ad primum argumentum dicendum, ꝙ non fuit
E conueniens Spiritum Sanctum descendere in igne super Christum, sicut super Apostolos. Descendit enim super Apostolos in igne propter duo. Primò ad ostendendum feruorem, quo corda eorum erant incitandi ad hoc, quòd Christum ubique inter presuras prædicarent. Et omnino in linguis igneis apparuit. Vnde Augu. dicit super Ioan. Duobus modis ostendit visibiliter Dominus Spiritum Sanctum, per columbam super Dominum baptizatum, per ignem super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hic feruor ostenditur. Ergo ne animæ sanctificatę dolum habeant, in columba demonstratus est, & ne simplicitas frigidata remaneat, in igne diuisæ sunt unitatem in columba cognosce. Alia ratio ad hoc est secundum Chrysostom.

scilicet,

ſcilicet, oportebat Chriſtum delictis ignoſcere: quod fit in baptiſmo. Manſuetudo ergo neceſſaria erat, quæ demonſtratur in columba. Sed vbi adepti ſumus gratiam reſtat iudicii tempus: & hoc pertinet ad ignem.

Ad ſecundùm dicendum, ꝙ non fuit conueniens ſpiritum ſanctum oſtendi in Chriſto in varietate linguarum. Primò, quia in Chriſto debebat nunc fieri manifeſta oſtēſio ſancti ſpiritus: & ad hoc oportebat, quòd aliquid exterius videretur. In baptizatis autem nihil exterius apparebat: ſed ſolùm loquebantur linguis. Et iſta erat imperfecta oſtēſio reſpectu eius, quæ in Chriſto fieri deberet. Nam in Apoſtolis maior facta eſt, quia illi non ſolùm locuti ſunt variis linguis: ſed etiam linguæ igneæ exterius apparuerunt, & ſederunt ſuper ſingulos eorum. Actu. 2. Ideo non ſufficiebat in Chriſto tam parua oſtenſio. In iſtis autem baptizatis qualiſcunque ſufficiebat: quia ſæpe fiebat. Etiā quia iſti non erant perſonæ præcipuæ noui teſtamenti, in quibus aliquid ponderet ſicut Apoſtoli, & alii prædicatores. Et propter hoc quia Apoſtoli erant columnæ legis Chriſti: & quia apparitio ſpiritus ſancti ſuper eos fuit quaſi prima, debuit eſſe illa manifeſtior. Vnde non ſolùm loquebantur linguis, ſed etiam fact⁹ eſt repente ſonus, & deſcendit in igne ſpiritus ſanctus, & linguæ igneæ ſuper ſingulos ſederunt. A fortiori ergo in Chriſto, qui erat totū bonum, & quę apparitio ſpiritus ſancti fuit ſimpliciter prima, debuit eſſe totaliter manifeſta, vt nemo de ea poſſet dubitare. Et ſic nō ſufficiebat, quòd ſolùm deſcenderet in eum ſpiritus ſanctus faciendo eum loqui linguis variis. Secundo, quia iſta oſtenſio erat aliqualiter calumniabilis. Nam poterat putari, quòd iſtam peritiam linguarum ex exercitio habuerat, ideo prima facie quouſque diſtingueretur an per doctrinam habuiſſet peritiam linguarum non conſtabat de miraculo. Si autem in aliquo ſigno exteriori, vt columba, vel igne deſcenderet ſpiritus ſanctus, maximum erat miraculum. Tertiò quia loqui variis linguis nunquam viſum fuerat apud Iudæos, ex miraculo prouenire. Ideo ſi viderent Chriſtum loqui variis linguis ſubito admirarentur, & tamē non cognoſcerent diſtinctè eſſe miraculum, ſed dubitarent vnde hoc proueniret. Et putarent aliqui, quòd fortè Chriſtus arripiebatur a Dæmone, cùm arreptitij aliqui variis linguis loquantur, quas extra paſſionē omnino ignorant. Sic enim erat de Saule, quia dicitur 1. Reg. 18. quòd arripiebat eum ſpiritus Domini malus, & prophetabat in medio domus ſuæ, idest, loquebatur aliqua, quæ aliàs extra paſſionem neſciebat. Sicut prophetæ aliqua magna dicunt, quando a Deo actualiter illuſtrantur. Alii putarent Chriſtum eſſe ebriū, & ob id loqui variis linguis præ cōfuſione, & errore. Sic enim fuit quando Apoſtoli deſcendente ſpiritu ſancto loquebantur variis linguis. Nam multi Iudæorum irridebant eos, dicētes: Iſti muſto pleni ſunt. Act. 2. Non ergo fuit conueniens talem oſtenſionem fieri in Chriſto, quæ poſſet prima facie in dubium reuocari, & in malum iudicari. In columba autem nihil horum erat. Ideo in illa conuenienter ſpiritus ſanctus apparuit ſuper Chriſtum.

An columba, in qua apparuit ſpiritus ſanctus fuit uerum animal, uel ſolùm effigies. Quæſt. LXXXXIIII.

QVAERITVR de columba in qua apparuit ſpiritus ſanctus ſuper Chriſtum, an fuit verum animal, vel ſolùm effigies eius. Dicunt quidā quòd non fuit verum animal, quia illud cuius ſpecies ſolùm apparet non eſt verum, ſed ſolam ſimilitudinem veri habet. Et tamen Luc. 3. dicitur ꝙ

F deſcendit ſpiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum, ergo non fuit vera columba, ſed ſimilitudo columbæ. Item nihil Deus facit fruſtra, ſicut nec natura, ſicut patet, primo de cœlo, & mūdo. Sed cùm columba illa non venerit ad aliquid efficiendum, ſed ſolùm ad ſignificandum, & vt præteriret illico, vt ait Auguſtinus in ſermone de Trinitate, fruſtra fuiſſet vera columba. Quia idem poterat fieri per columbæ ſimilitudinem hic, quod per ueram columbam. Alii dicunt, quòd ſicut nō decebat, quòd filius Dei, qui erat Patris veritas vteretur aliqua fictione: & ideo non phātaſticum, ſed uerum corpus accepit: ita ſpiritus, qui dicitur ſpiritus veritatis Ioan. 16. non debuit vti aliqua fictione, ſed ipſe venit in columba. Hoc tenet ſanctus
G Thom. 3. parte ſummæ. q. 49. artic. 7. Idem etiam tenet Auguſt. in lib. de Agone chriſtiano dicens. Nec hoc ita dicimus, vt dominum Ieſum Chriſtum ſolum dicamus verum corpus habuiſſe, ſpiritum autem ſanctū fallaciter apparuiſſe oculis hominum: ſed ambo illa corpora vera eſſe credimus. Rationem huius Auguſt. poſtea ſignat ibidem innuens, quòd ſi ſpiritus ſanctus aſſumpſiſſet ſimilitudinem columbæ, & non veram columbam, fuiſſet hoc, quaſi facilius eſſet ſibi fabricare illam ſimilitudinem, quàm ueram columbam facere. Quod non eſt verum. Vnde dicit ibidem. Sicut nō oportebat, vt ſpiritus ſanctus falleret homines: ſicut nec homines falleret filius Dei. Sed omnipotēti Deo, qui vniuerſam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile uerum corpus columbæ, ſine aliorum co-
H lumborum miniſterio figurare: ſicut non fuit ei difficile verum corpus in vtero Mariæ, ſine virili ſemine fabricare: cui creatura corporea etiam in viſceribus fæminę ad formandum hominem, & etiam in ipſo mundo ad formandam columbam imperio Domini, voluntatique ſeruiret. Et ſic vult, quòd columba illa vera fuerit.

Dicendum, quòd non apparet ex neceſſitate, an vera fuit iſta columba, vel ſolùm ſimilitudo, cùm ſacra ſcriptura non oſtendat expreſſe, nec etiam aliqua ratio videatur determinare ad hoc, quòd eſſet vera columba. Rationes tamen ſuæ non multum mouent. Alii ergo tenent, quòd iſta columba non fuerit vera,
I ſed ſolùm ſimilitudo columbæ. Sic tenet Nicolaus ſuper Mar. & aſſerit multos doctores tenere. Et niſi obſtet auctoritas Auguſtini, cui multum fauendum eſt, etiam ſi nihil probet, quando contra eum manifeſtè probare non poſſumus, veriſimilius mihi videretur iuxta Nicolaum, quod non fuerit vera columba. Et ſatis ſunt conuenientia motiua illa duo, quæ in principio allegantur, cùm Luc. dicat ſpiritum ſanctum deſcendiſſe corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum, & duo mouent hic. Primò quia dicit corporali ſpecie, idest, in ſimilitudinem corporis, quia ſpecies non accipitur ibi pro natura ſpecifica, ſed pro ſimilitudine alicuius rei. Et ſic innuitur, quòd non erat illud corpus verum, quod oſtendebatur, ſed ſpecies illius, idest, ſi-
K militudo, aliàs diceretur ſpiritus ſanctus deſcēdiſſe in corpore, ſi realiter in colūba appareret. Sic enim ſcriptura interdum ponit aliquid eſſe corporale, vel apparere corporaliter, quod tamen non eſt corpus, nec corporaliter ſe habens, vt oſtendat per hoc ueritatem rei. Sic patet ad Coloſ. ſcilicet. In Chriſto inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & tamen certum eſt, quòd deitas non eſt corpus, nec poteſt in aliquo corporaliter eſſe. Et tamen dixit corporaliter, idest realiter: quia apud antiquos, & maximè circa ſimplices, illud ſolū verè eſſe putabatur, quod corpus erat: quę autem non erant corpora, nec uidebantur, dicebant non eſſe verè: ſed ſolum interius fictionem. Quia autem Deitas erat vera in Chriſto, & non per ſolam gratifica-

tificationem, ſicut in nobis dixit ibi eſſe plenitudinem Deitatis corporaliter, ideſt, realiter. Si ergo fuiſſet hic vera columba illa, in qua ſpiritus ſanctus deſcendebat, ſicut exterius videbatur non diceretur, quòd deſcenderet ſpiritus ſanctus in corporali ſpecie: ſed in corpore: quia ſpecies, vt hic accipitur diminuit de ueritate rei. Patet etiam, quia nõ dicimus, quòd ſolus Chriſtus habuit ſpeciem corporis, uel uenit ad nos in ſpecie corporali: ſed dicimus, quòd uenit in corpore. Si ergo ſpiritus ſanctus apparuiſſet in uera columba, ſicut Chriſtus in uero corpore, non diceretur, quòd deſcendit corporali ſpecie, ſed deſcendit in corpore, uel corporaliter. Sic etiam in aliis locis ſcripturæ quando ponitur ſpecies non creditur eſſe uera res, ſed ſimilitudo. Sic patet Numeri 9. ſcilicet. A ueſpere autem ſuper tentorium erat quaſi ſpecies ignis vſque mane. Per diem apparebat illud nubes, & per noctem quaſi ſpecies ignis Et ſic dicimus, quòd illa columna ignis non fuerit uerus ignis, ſed ſolùm haberet ſplẽdorem ignis. Et tamen quantum ad ſubſtantiam nubes erat, quæ per diem habebat colorem nubis: per noctem uerò ſplendorem ignis, & ſic erat ſemper eadem columna. Alioquin oporteret bis quotidie mutare columnas, & facere quotidie noua mirabilia, & multa alia inconuenientia, vt declaratum eſt Exo. 18. & Numeri. 9. Ita ergo hic ſpecies pro ſimilitudine accipietur. Secũdò, quia dicitur ſicut columba in ipſum, per quod etiã ſignatur, quòd non erat columba vera, ſed ſicut colũba, ſcilicet ſolam ſimilitudinem habens. Hoc uidetur etiam colligi aliqualiter ex uerbis Hieronymi ſuper Matthæum dicentis, myſterium trinitatis in baptiſmo demonſtratur, Dominus baptizatur, ſpiritus deſcendit in habitu columbæ. Si tamen uoluiſſet eam eſſe uerã, diceret quòd deſcenderet in columba, & non in habitu columbæ. Satis quoque mouet illa ratio, ſcilicet, ꝙ fruſtra eſſet fieri nunc ueram colũbam, cùm ad iſtud, quod Deus uolebat ſufficeret ſimilitudo columbæ, ſcilicet, ad hoc, quòd uideretur ab hominibus. Motiua autem Auguſtini ad hoc quòd fuerit vera columba non ſunt ſatis efficatia. Primum eſt, quòd ſicut dicimus Chriſtum habuiſſe uerum corpus, ita etiam credamus ſpiritum ſanctum habuiſſe verum corpus. Sed illud non eſt neceſſarium, cùm hic ſit magna diſſimilitudo. Nam in Chriſto fuit neceſſarium uerum corpus, quia ſi non habuiſſet uerum corpus, non fuiſſet homo, & conſequenter non fuiſſet paſſibilis ſenſibiliter, quia corpora phantaſtica nihil ſentiunt. Chriſtus tamen ad nihil aliud principaliter carnem aſſumpſit, niſi ut dolores noſtros ſuſciperet, & per dolorẽ ſuum ſatisfaceret pro nobis. Iſa. 53. ſcilicet, verè langores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit: diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Etiam quia oportuit Chriſtum mori, & per mortem ſuam nos reconciliandi eramus Deo: ſi tamen habuiſſet corpus phantaſticum nõ profuiſſet eius aduentus in mundum. Item, quia neceſſe erat Chriſtum eſſe hominem, vt nos redimeret, quia ſecundùm decretum, & exigentiam diuinæ iuſtitiæ homo pro hominibus debuit ſatisfacere, vt illi uiderẽtur puniri, qui peccauerant: cùm ille, qui erat cognatus eorum, & attinebat ad illos, debitum eorum in ſe tranſumeret. Si autem Chriſtus nõ fuiſſet uerus homo, nõ pertineret ad ſpeciem noſtram: ideo non poſſet conuenienter in ſe tranſumere debita noſtra: etiã ſi aſſumpſiſſet corpus paſſibile alterius ſpeciei. oportuit ergo Chriſtum habere uerum corpus humanum. Non erat ſic de Spiritu Sancto, quia columba in qua dicitur deſcendiſſe ſolum fuit, vt uideretur, quòd deſcendebat Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum. Ad hoc autem, ita ſufficiebat ſimilitudo columbæ, ſicut uera columba. Ideo

A non erat ſimile de Chriſto. Ipſe quoque Augu. in ſermone de Trinitate ponit multas diſſimilitudines inter corpus aſſumptum à Chriſto, & columbã, in qua deſcendit Spiritus Sanctus, quia corpus Chriſti fuit aſſumptum ad unitatem hypoſtaſis à Verbo: columba autem non fuit aſſumpta à Spiritu Sancto ad unitatem perſonæ. Item dicit, quòd filius Dei poterat dici homo, & tamen Spiritus Sanctus non poterat dici columba eſſe ex eo tempore, quo in columba apparuit. Item dicit, quòd corpus aſſumptum eſt à filio ad ſemper manẽdum: columba autem ſolum fuit ad ſignificandum, & tranſeundum. Et ponit exemplum de flamma, quæ apparuit in rubo, & de tonitruis, & fulgoribus apparentibus in datione legis. Cùm ergo B ipſe ponat magnam differentiam inter corpus Chriſti, & columbam Spiritus Sancti, nõ arguitur bene ex ſimilitudine, ſcilicet, quòd ſi Chriſtus habuit uerum corpus, quia etiam Spiritus Sanctus apparuerit in uera columba. Secundum motiuum eſt, quia dicit, ita Deo fuiſſe facile facere columbam ueram, ſicut aliquid aliud id, quòd in illa appareret.

Dicendum ꝙ uerum eſt, & tamen non eſt iſtud motiuum tenentium contrarium, ſcilicet, quòd ideo Deus fecit ſimilitudinem columbæ, quaſi hoc leuius eſſet, quàm ueram columbam facere. Quia manifeſtum eſt, non eſſe magis facile Deo creare vnam muſcam, quàm creare cęlum, & terram, cùm utrunque exigat æqualiter potẽtiam infinitam, & per minorem C non poteſt fieri, & utrunque ſufficienter per Dei uoluntatem fit. Sed motiuum eſt, quia licèt quantum ad Deum ſint iſta æqualia: in ſe tamen non ſunt æqualia. Ideo Deus, qui omnia moderatur, ponẽs illa in ſuis ordinibus, nihil facit, niſi ſecundum exigentiam rerum, ſcilicet, quantum neceſſariũ eſt ad finem illum, ad quem res eſt. Et quidquid ſuper hoc eſt, ſuperuacuum eſt, & ſuperflua nõ poſſunt reduci ad ordinem. Ad faciendum tamen iſtam oſtenſionem, quã Deus volebat, ſufficienter ſimilitudo columbæ, & æqualis erat, ſcilicet, quia nihil minus ſimilitudine illa abundare poterat ad iſtam oſtenſionem faciendam. Columba autem uera ſufficiebat ad iſtam oſtenſionẽ faciendam, & tamen ſuperabundabat, quia ueritas colum- D bæ extendebat ſe ad quoſdam actus, quorum nullus erat hic neceſſarius: ideo quidquid in hac columba erat ultra ſimilitudinem, ſuperfluum erat: licèt ita eſſet facile columbam ueram, ſicut apparentem fieri. Eſt ergo ueriſimilius columbam fuiſſe apparentem, quàm ueram. Tertium motiuum erat, ſcilicet, quòd ſicut filius Dei homines nõ debuit fallere, ita nec Spiritus Sanctus, cũ ipſe uocetur Spiritus ueritatis. Ideo debuit eſſe uera columba. Iſtud non ſufficit: nam Spiritus Sanctus fallere nunquam debuit, nec tamen falleret, ſi ſolam columbæ ſimilitudinẽ acciperet. Quia veritas in operationibus conſideratur reſpectu alicuius finis. Dicetur ergo tunc res eſſe verè, quando per eas ſufficienter, & verè peruenitur ad finem intẽtum. E Sicut in ludis, in quibus accipiuntur humana ſimulachra, quæ per artificium mouentur, & bellorum ſimilitudines inter ſe gerunt. Nam illi ueri ludi ſunt: finis enim eorum eſt iucuuditas per illos procuranda. Et quia per illa ſimulachra pugnantia uerè, & ſufficienter hoc inducitur, veri ludi illi eſſe dicuntur: licèt non ſint homines ueri, ſicut apparent, quia non ſunt ibi ad finem alicuius actus humani: nec etiam uidentes illos ludos dicuntur falli per hoc, quòd uident ſimulachra, quæ non ſunt ueri homines, cùm ſciant illa non eſſe ibi ad aliquem actum propriè humanum: ſed ad illum, qui exterius apparet, & uerè per illa ſimulachra exercetur. Sic etiam licèt columna ignis quæ Iudæis apparebat per noctem, non eſſet uerus ignis, vt probatum

tum est Exo. 14. & Nume. 9. non tamen dicebatur ibi aliquid falsum esse, quia illa similitudo ignis, ita perfectè faciebat omnia, ad quæ erat, sicut fecisset uerus ignis, nam solùm erat ad illuminandum castra per noctem, & ad ostendendum uiam, si aliquando per noctem ambularent. Sicut Exo. 18. Istud autem perfectè faciebat similitudo ignis. Si autem fuisset columna illa ad calefaciendum Castra, non suffecisset similitudo ignis, sed oporteret esse uerum ignem. Ita nunc columba, in qua dicitur Spiritus Sanctus descendisse, erat ad solam ostensionem, vt ipse Augu. ait in sermone de Trinitate, & ad hoc sufficiebat similitudo columbæ. Si autem fuisset illa columba ad gignendum columbos, vel ut postea assumeretur in cibum, non sufficeret similitudo columbæ, sed oporteret esse ueram columbam, Et hoc modo Spiritus Sanctus non fallebat homines, quia intentio Dei erat ostendere, ꝙ Spiritus Sanctus descendebat super Christum. Quod ita sufficienter signabatur per similitudinem columbæ, sicut per ueram columbam. Non ergo erat deceptio. Si autem dicas, quòd aliqui uidentes putarent esse ueram columbam, & fallerentur: dicendum quòd non erat inconueniens, Primò, quia nihil mali sequebatur ex hoc errore, Secundò, quia Deus non intendebat eos in hoc fallere: cùm ipse nō intenderet ostendere hominibus illam similitudinem tãquam ueram columbam, sed solùm, vt ostendentem Spiritum Sanctum, qui tam in similitudine, quam in uera columba æqualiter ostenderetur, & sic non falleretur. Secus autem de Christo, quia si non habuisset uerum corpus, sicut apparebat, nec fuisset uerus homo, nos falleremur, quia non possemus consequi per eum effectum illum ad quem ipse dicebat se uenisse, scilicet, vt nos redimeret. Item si ad hoc, quòd Spiritus Sanctus non falleret nos, oporteret quòd ista fuisset uera columba, etiam oportuisset, quòd ignis, & linguæ, in quibus Spiritus Sanctus descendit super Apostolos fuissent veræ linguæ, & uerus ignis, vel saltem uerus ignis, cū ita uideretur. Et tamen non erat ignis, sed solum similitudo ignis Act. 1. Et apparuerunt illis dispartitæ linguæ tãquam ignis. Non ergo oportuit esse hic ueram columbam, sed uerisimilius fuisse solam similitudinem: non tamen intendimus per hoc repugnare August. Si quis autem uelit dicere, quòd fuit uera columba, respondebit ad duo argumenta prædicta, sicut illi respondent.

Ad primum dicendum, ꝙ spiritus dicitur descendisse in specie, vel similitudine columbæ: non ad excludendum ueritatem columbę, sed ad ostendēdum, quòd spiritus sanctus non apparuit in specie substantiæ suæ. Dicendum tamen, quòd ista solutio haberet aliqualiter locum si Lucas posuisset unum solum, ꝙ excludit ueritatem columbæ, scilicet, dicendo, quòd descendit in columbæ specie. Ponit tamen duo, quòd descendit in corporali specie, & quòd descendit sicut columba. Si enim dicas, quòd dicitur sicut columba, non ꝙ illa esset uera columba, sed quòd spiritus sanctus non esset columba, manet tunc quod dicitur, scilicet, descendit in corporali specie. Et tamen si esset uera columba diceretur descendit in corpore, & non in corporali specie, scilicet, similitudine corporis, vt supra declaratum est.

Ad secundum argumentum dicunt, ꝙ non fuit superfluum formare unam ueram columbam, vt in ea spiritus sanctus appareret, quia per ipsam ueritatē columbæ significetur ueritas spiritus sancti, dicendum quòd non conuenit, quia signum debet esse per se cognitum, & tamen etiā si illa esset uera columba, quæ super Christum descendit, non constaret uidentibus, an esset uera columba, vel similitudo columbæ. Et sic

F essent ita dubij de signo, sicut de signato. Non ergo signabatur ueritas spiritus sancti per ueritatem columbæ. cùm non constaret, an esset uera columba: maximè, quia ad significandum aliquid esse uerum, non oportet signum esse rem ueram, quia aliàs ad significandum uerum hominem, non sufficeret imago hominis picta, vel sculpta, & tamen sufficit. Ideo nō oportebat ad hoc esse ueram columbam.

Quomodo, & à quo mouebatur ista columba super Christum descendens. Quæst. LXXXV.

QVAERITVR, quomodo mouebatur ista columba descendēs super Christum, & à quo

G mouebatur. Dicendum, quòd circa hoc differt, an ista fuerit uera columba, vel similitudo sola. Si fuit uera columba, poterat moueri multipliciter. Vno modo, quòd moueretur à uento impellente eam descendere super Christum: sic etiam dicitur Nume. 11. de coturnicibus, quas Deus detulit in castra Iudæorum: Ventus autem egrediens à Domino arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra. Item Psalmo 77. Transtulit Austrum de cęlo, & induxit in uirtute sua Aphricum, & pluit super eos sicut puluerem carnes. Ita nunc poterat columba ista moueri à vento. Aliquis dicet, quòd non poterat ventus dirigere istam columbam ad ueniendum. Potest dici, ꝙ faciliter fieri poterat, scilicet, quia ille uen-

H tus suscitaretur à Deo, & moueret columbam ad uoluntatem Dei. Nam sic fuit de uento tollente coturnices. Nam dicitur uentus egrediēs à Domino, idest, quem Deus misit: sic fieret hic. Dicendum, ꝙ posset aliqualiter stare, sed non est modus satis conueniens, sed si hoc per uentum fieri deberet, licèt Deus illum ventum suscitaret, esset tamen de ventis qui aliàs solent flare naturaliter, quia aliàs nō fieret per ventum, sed totum esset miraculum. Sic fuit in portatione coturnicum, quia uentus eas deferens fuit naturalis, scilicet, aphricus, sicut dicitur Psal. 77. Abstulit Austrum de cœlo, & induxit in uirtute sua aphricum. Venti autem solent stare ex partibus lateralibus à diuersis punctis cœli: de cœlo autem directè uersus terram raro

I ventus aliquis descendit. Et quando descendit, non est motus suus regularis. Ideo non satis conueniebat, ꝙ per ventum columba descenderet. Item patet efficacius, quia si per impetū uenti moueretur ista columba, oporteret, quòd ipsa illideretur ad terram ex impetu si uentus nō cessaret antequam perueniret columba ad Christum. Si autem cessaret uentus, ipsa columba lassata impetu uenti caderet in terrā; uiribus destituta. Sic fuit de coturnicibus, quas Deus detulit usque ad castra, & postea cadebant in circuitu Castrorum Nume. 11. Ista tamen columba descendit super Christum, & mansit super eum quieta. Ioan. 1. scilicet, Super quem uideris spiritum sanctum descendentem, & manētem super eum, & Mar. 1, dicitur & spiritum sanctum tanquam columbam descendentem, & ma-

K nentem in ipso; ideo non fuit per impetum uenti. Si autem dicas, quòd istud sequeretur ex impetu uenti, & tamen Deus tenuit columbam quietā super Christum, contra impetum uenti: hoc non conuenit, quia tunc ponerenrur plura miracula. Et ad hoc melius diceretur, quòd Deus, qui fecit columbam stare, etiam fecit eam moueri per alium modum: ita quòd non esset contrarietas in operibus suis, scilicet, quòd per vnum opus prouideretur damno, quod importaretur per alterum, quia istud pertinet ad deordinationem, vel impotentiam. Aliter potest dici, quòd Deus imprimeret illi columbæ desiderium ad descendendum super Christum, & manēdum super eum. Nam si illa esset

A esset uera columba, posset per se ipsam moueri. So-
lùm tamen deerat, quod moueretur ad illum locum,
ad quem Deus uellet, scilicet ad descendendum, &
manendum super Christum: & quia Deus per natu-
ram brutis, & etiam inanimatis indidit inclinationes,
secundùm quas mouentur ad loca sua, vel ad ea, quæ
sibi conueniunt: ita nunc posset columbæ isti impri-
mere desiderium descendendi super Christum, & ma
nēdi. Et faceret istud sicut cùm naturaliter mouetur.
Et tunc Deus nihil faceret realiter de isto motu, sed
columba totum faceret, postquam Deus semel im-
pressisset ei desiderium ad illum faciendum. Aliter di
cunt quidam, quòd Spiritus Sanctus mouebat istam
columbam. Nam ipse descendit in columba: ipse er-
go eam mouebat, sed dicendum, quòd hoc non stat.
B Nam Spiritus Sanctus illam non mouit, vt declarabi-
tur infra in quadam quæstio. Aliter potest dici, quod
ista columba moueretur ab Angelo. Et istud erat val-
de conueniens, quia Angeli sunt ministri Dei. ad He-
bræos primo, & ipsi deseruiunt uoluntati Dei in om-
nibus, quæ Deus vult fieri. Psal. 102. Benedicite Do-
mino omnes Angeli eius, potentes uirtute facientes
verbum illius: Benedicite Domino oēs uirtutes eius,
ministri eius, qui facitis uoluntatem eius. Sic enim fa-
ctum est de Abachuc, quem Deus uoluit ire in Chal-
dæam, & Angelus portauit eum per capillum. Daniel
14. Si autem dicatur, quòd non erat ista uera colum-
ba, sed similitudo, non possunt stare omnes modi su-
C pra assignati. Nam non diceretur conuenienter, ꝙ per
ventum portaretur, quia tales similitudines sunt cor-
pora facta de aere, & dissiparentur per impetū fortis
uenti, ēt quia postquā uentus cessaret impellere illam
similitudinē, caderet in terrā, cū in se non haberet ali-
quas vires per quas se teneret, quia non erat animal.
Secundus modus ēt supra positus nō cōueniret, quia
non poterat imprimi aliquod desideriū a Deo illi simi
litudini ad descendendū, & manendū super Christū;
cùm esset corpus inanimatum, non habens in se prin-
cipium ad aliquid agendum. Tertius modus non con
uenit, sicut nec conueniebat superiori positioni, cùm
spiritus sanctus nihil uerè moueat per se ipsum, vt in-
fra dicetur. Quartus modus est conueniens, & uerisi-
D milis, scilicet, quòd Angelus aliquis assumpserit illam
similitudinem columbæ fabricatam de aere, & moue
rit eam usque ad Christum, & fecerit manere super
eum, quàmdiu manere oportuit. Istud autem conue-
nit angelis, quia similia ipsi facere solent. Patet de co-
lumna ignis, & nubis præcedente Iudęos, quæ simili-
ter erat corpus formatum de aere, & mouebatur per
angelum. Exo. 14. scilicet. Tollensque se angelus Dei,
qui præcedebat castra Israel, abiit post eos, & cum eo
pariter columna nubis. Sic etiam sępe angeli forman-
tes similitudines corporum humanorum apparuerūt
in eis, & loquebantur, & comedebant, ut patet de tri-
bus angelis, q venerunt ad Abraham. Genes. 18. & de
duobus, qui iuerunt Sodomam. Gen. 19. Et tamen an-
E geli non habent corpora naturaliter, cùm sint puri spi
ritus. Psal. 103. & ad Hebr. 1. scilicet. Qui facit angelos
suos spiritus, idest, substantias spirituales. Oportet er-
go, ꝙ assumant illa corpora de elementis, scilicet, de
aere, qui ad hoc aptus est. Ita ergo nunc aliquis ange-
lus formaret illam columbæ similitudinem de aere
condensando illum, & reducendo ad figuram, & co-
lorem columbæ. Nam colores illos facere est in aere
causari ex diuersa condensatione. Sic in rebus quibus-
cunque coloratis causantur diuersi colores ex uaria
elementorum mixtione etiam, quia in aere ubi fiunt
istæ condensationes, non est pura substantia aeris, sed
mixtio omnium elementorum propter uapores, &
exalationes surgentes de terra, & de aqua: & nos ui-
demus ibi naturaliter sine aliquo artificio, & sine ali-
quo applicāte actiua passiuis causari diuersos colores,
& gradus eorum, vt patet in nubibus. A fortiori ergo
angeli, qui cognoscunt conditionem naturæ, scientes
applicare actiua passiuis formare possent corpora cu-
iuscunque figuræ, & coloris de aere. Sic ergo angelus
formaret similitudinem columbæ de aere, & moue-
ret eam, vt uideretur uenire uolando usque ad Chri-
stum, & ibi maneret quamdiu uellet angelus. Nam
maius est per illa corpora posse aliquid propriè, sicut
per homines, & tamen hoc faciunt sæpe. Non erat er
go alius modus conuenientior, quā iste, maximè quia
supra dictum est, quòd ista columba nō fuerit uerum
animal, sed similitudo, & sic innuitur Mar. 1. scilicet,
vidit Spiritum Sanctum tanquam columbam descen
dentem, ergo non erat ibi uera columba, sed tāquam
columba. Sed obijcietur, quòd siue fuerit columba,
siue sola similitudo, quòd spiritus sanctus eam moue
rit, & non angelus, quia aliàs non diceretur spiritus
sanctus in illa descendere, cùm nihil in illa faceret. Di
cendum, ꝙ spiritus sanctus non descendit in illa, quia
nec descendere poterat, vt infra dicetur in quadam
quęstione, sed dicitur quòd spiritus sanctus descendit,
vel uenit in columba, quia per illam columbam ue-
nientem nihil significabatur nisi spiritus sanctus ue-
niens super Christum. Et hoc modo sæpe scriptura lo
quitur: ita quòd angeli uocantur Deus, quādo solum
sunt ad repræsentandum Deum. Sic patet in angelo,
qui dedit legem: angeli namque eam dederunt. ad
Gala. 3. & Act. 2. & tamen Exo. 2. ille, qui proferebat
verba legis dicebat. Ego sum Dominus Deus tuus,
qui eduxi te de terra Aegypti. Non habebis Deos alie
nos coram me. Vocauit ergo se Deum, quia ad solum
Deum repræsentandum loquebatur. Sic etiam ille,
qui apparuit Moysi in rubo, dixit, ego sum Deus Pa-
tris tui Deus Abraham, &c. Exo. 3. Et tamen iste erat
angelus, vt dixit beatus Stephanus Act. 7. Sic igitur an
gelus, vt dixi, in columba descenderet, & diceretur
descendere spiritus sanctus, quia ad nihil aliud ange-
lus descendebat nisi, vt signaret spiritum sanctum de-
scendere super Christum.

De quo loco descendit ista columba, & de quo loco descendere incepit. *Quæst. LXXXVI.*

QVAERITVR, de quo loco descendit ista
columba, idest, de quo loco incepit descende-
re. Aliqui dicunt, quòd descendit de cœlo, si-
cut litera significat. Etiam, quia litera dicit
fuisse cęlum apertum, & ista videtur fuisse causa aper-
tionis, scilicet, vt columba inde descenderet. Dicen-
dum, quòd non descendit de cęlo ita, quòd fuisset ue-
rè intra cęlum, quia ad hoc oportebat dari multa mi-
racula, & aliquid superuacuum scilicet, quòd aperire-
tur uerè cœlum ad hoc, quòd columba illa inde exi-
ret, cùm haberet uerum corpus extensum, siue esset
vera columba, siue non: apertio tamen non fuit reali-
ter facta in cœlo, nec aliquis istud cōfitetur: ideo non
exiuit inde columba. Nisi fortè diceres, quòd fuit fa-
cta penetratio dimēsionum transeunte columba per
solidum, sicut quando Christus exiuit de vtero virgi-
nis, nulla facta apertione, & quando intrauit post re-
surrectionem per clausas portas, & tunc ponitur mi-
raculum, & tamen non debet poni sine necessitate.
Motiuum autem istorum est insipiens, scilicet, quòd
cęlum apertum fuerit, quia non fuit realis apertio, sed
solùm in aere fuit factus realiter quidem hiatus, sicut
in corruscatione, vt Nicolaus ait super Marcum. Se-
cundò non stat, quia etiam poneretur miraculum, sci-
licet, quomodo illa columba, siue vera, siue non, tran-
sire

sire

ſire poſſet per regionem ignis, ſine corruptione, & tamen non eſt neceſſarium poni iſtud miraculum, cùm poſſit excuſari. Tertiò, quia ponitur aliquid ſuperuacuum, ſcilicet, quòd illa columba tranſiret per omnes medias regiones, quæ ſunt inter cœlum, & terram, in quibus eſt tanta vaſtitas, cùm etiam iſtud non ſit neceſſarium. Quartò, quia etiam non videtur poſſibile, quia non poteſt aliquid deſcendere de cęlo, niſi quod in cœlo fuerit: ipſa tamen columba nunquam fuit in cœlo. Ideo nec deſcendit inde. Patet, quia aut dicetur fuiſſe ueram columbam, aut ſolam ſimilitudinem. Si primo modo, poterat fieri dupliciter: uno modo, quia aliqua de columbis naturaliter genitis aſſumeretur, in qua fieret iſta oſtenſio; & tunc illa eſſet in terra, vel in aere, & inde aſſumeretur ad ueniendum ſuper Chriſtum. Alio modo, quòd fuerit aliqua columba nouiter à Deo producta, quæ uera eſſet, licèt non de ſemine columborum. Etiam ſic tenet Auguſt. in libro de Agone Chriſtiano, & tunc non poterat deſcendere de cœlo, quia non poterat ibi formari, ſed de materia corruptibili, ſcilicet Elementorum formanda erat, cùm de materia cęlorum nihil fiat: nec aliquid eis tollitur, ſed manent ſemper in ſua integritate. Auguſt. tamen vbi ſupra vult iſtam columbam fuiſſe formatam de materia, cùm ait: ſicut nō fuit difficile Deo uerum corpus in vtero Mariæ ſine virili ſemine fabricare: ita nec erat difficile uerum corpus columbę figurare, cui creatura corporea etiam in uiſceribus fœminæ ad formandum hominem, & etiam in ipſo mundo ad formandam columbam imperio Domini uoluntatique ſeruiret. Et ſic vult creaturam corporalem obediuiſſe hic. Iſtud autem non poterat eſſe niſi inquantum formaretur illud corpus columbæ de quacunque materia Deus uellet. Nam ſi de nihilo columbam illam crearet, non poſſet ibi creatura corporea Deo obedire, quia nihil de ea fiebat, nec in ea. Etiam, quia dicit, quòd ita obediret hic creatura corporea, ſicut obedierat in viſceribus fæminæ ad formandum hominem: & tamen ibi corpus Chriſti non fuit creatum ſed de materia formatū. Igitur Auguſtinus voluit de materia formatum fuiſſe corpus co lumbæ, & tamen non erat aliqua materia, de qua formaretur in cœlo. Ideo oportebat, quòd formaretur in regione elementali, & maxime in regione aeris, de quo iſta corpora aptius fiunt, quàm de alio elemento: vt declarauimus Numeri 21. Si autem columba nō fuit vera, oportuit ſimilitudinem eſſe formatam de aere: & ſic in regione aeris formaretur, vt dictum eſt. Quintò patet, quòd non deſcenderit de cælo, quia iſtud videbatur neceſſarium quibuſdam; quia ſpiritus ſanctus deſcendere debebat in columba iſta. Ipſe tamen erat in cœlo. Hoc tamen non ſtat, quia falſum præſupponunt. Nam ſpiritus ſanctus non deſcendit in columba: ſed angelus eam mouebat, ut dictum eſt præcedenti quæſtione. Sextò quia dato quòd ſpiritus ſanctus illam realiter mouiſſet, non oportebat, quòd columba de cœlo deſcenderet: quia ſpiritus ſanctus vbique eſt, quia omnia replet. Sic enim dicitur, quòd ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum. Dicendum ergo, quòd iſta colūba non deſcendit de cælo, ſed ſolùm de aliqua parte regionis aereæ, in qua formaretur. Et de qua poſſet uideri. Nam etiam uolucres quædam interdum ad tantam ſe extollunt altitudinem, quòd humanæ fruſtrantur intuitus, ut iam nō uideantur. De tali ergo parte regionis aereæ iſta columba deſcenderet, ita ut non uideretur principium uolatus eius; & ob hoc putaretur de cælo oſtendere.

F

Quid de iſta columba factum ſit. *Quæſt. LXXXVII.*

QVAERITVR, quid de iſta columba factum
eſt. Dicendum quòd ſiue fuerit uera, ſiue ſola
ſimilitudo, neceſſe erat, quòd poſtquam deſcē
dit, & ſtetit ſuper Chriſtum, raperetur inde
inuiſibiliter opere Dei. Nam ſi non tolleretur inde ſu
bito, putaretur nihil eſſe deſcenſus ille columbæ: ut
potè poſtquàm columba ſtetit ſuper Chriſtum ma-
neret ibi prope, vel adiuolaret, ſicut cæterę columbæ
faciunt, hinc, & inde, uiderent homines, quòd illa erat
columba naturalis, & fortè per aliquod ingenium hu-
manum procuratum fuerat, quòd deſcenderet ſuper
G Chriſtum: ſicut de Mahometo quidam aſſerunt, quòd
columbam ad aurem ſuam aduolare faciebat, quę a-
liàs de aure eius grana frumenti comedere ſolita eſſet:
vt per hoc ſpiritum ſanctum ſibi in aure loqui oſtēde-
ret. Dicendum ergo, quòd poterat in hoc differre, an
iſta columba fuerit vera, vel ſola ſimilitudo. Si nō fuit
vera, eſt dicendum quòd angelus, qui mouit eam uſq;
ad caput Chriſti, fecit eam ſtare aliquanto tempore
ſuper caput Chriſti, vt per hoc ſignificaretur quòd ſpi
ritus ſanctus non dabatur ſibi ad tempus ſolùm, ſed ad
ſemper in eo manendum. Et ſtaret etiam ibi aliquan-
tulum, ut omnes uidere poſſent, quòd columba illa ſu
per Chriſtum veniebat, & non ſuper aliquem alium.
Sic dicit Hieronymus ſuper Matth. ſcilicet: Sedit colū
H ba ſuper caput Ieſu, ne quis putaret uocem patris ad
Ioannem factam, & non ad Dominum. Poſt hoc ue-
rò inuiſibiliter columba illa raperetur, ut nuſquam ap
pareret, uel fortè, & conuenientius rediret illa colum-
ba uolando uerſus cælum, ſicut uenerat: ut per hoc
magis confirmaretur ſpiritum ſanctum fuiſſe; qui de
cælis venerat, & in cælos redibat. Et cùm rediiſſet ad
illam partem aeris, in qua iam videri non poſſet ab ho
minibus, reſolueretur illa ſimilitudo columbę in ma-
teriā, de qua ſumpta fuerat: quia non aſſumpta fuerat
ad ſemper manendum: ſed ſolùm ad illud officium;
quod iam expletum erat. Et iſtud eſt omnino uerisi-
mile. Ita aſſeritur de illa ſtella, quæ conduxit Magos
ad Chriſtum. Nam expleto officio rediit in materiā,
I de qua ſumpta eſt, ut dictum eſt præcedenti.q. Si autē
dicatur, quòd iſta columba fuit uera, aut fuit naturali-
ter genita ante hoc, aut nouiter a Deo formata: vt vult
Auguſtinus. Si primo modo, dicēdum quòd angelus,
qui eam dirigeret ad ueniendum ſuper caput Chriſti,
faceret eam ſtare ibi aliquantulum, ſicut ſupra dixi-
ximus de ſimilitudine columbæ: & tunc reduceret eā
uolando directè uerſus cœlum ad aliquam partem
regionis aeris, vbi iam uideri non poſſet, & inde tranſ-
duceret eam in aliam partem terrę, vt ibi viueret, ſi-
cut prius modo naturali. Nam non eſt conueniens,
quòd diceremus eam in nihilum reduci, uel occidi
propter hoc, quòd Deus exercuiſſet miniſterium ſuū
per illam: ſed ſolùm tranſponeretur ad aliam partem
K orbis, vbi non poſſet conſtare iam de illa, ſed putare-
tur, quòd in cęlum rediiſſet. Si uerò dicatur, quòd illa
columba fuiſſet à Deo nouiter creata ad iſtud miniſte
rium implendum, poterat dici de ea, ſicut de colum-
ba naturaliter genita, ſcilicet, quia rediret verſus cœlū
vſquequo diſpareret: & poſtea transferetur ad aliam
partem terræ, vbi de ea non conſtaret hominibus.
Quia, cùm eſſet verum animal, non oportebat, quòd
reſolueretur in materiam de qua ſumptum fuerat: ſed
quòd uiueret, cùm iam ſine miraculo naturaliter ui-
uere poſſet. Aliter poteſt dici, quòd reſolueretur in
præexiſtentem materiam. Sic tenet Auguſtinus in ſer
mone de Trinitate, ſcilicet: Illa columba ad hoc tan-
tummodo ſignandum repente extitit. Magis autem
hoc

hoc verisimile videtur flammæ illi, quæ in rubo apparuit Moysi, & illi quam populus in eremo sequebatur.s.colūnæ nubis, & ignis, & fulgoribus, ac tonitruis, quæ fiebant donec lex daretur in monte, ad hoc.n. rerum illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret, atque inde præteriret: pp has ergo corporales formas missus dicitur Spiritus sanctus, illę verò species corporales ad demonstrandum, qđ opus fuit ad tēpus apparuerunt: & esse postea destiterunt. Et sic manifestè vult, ꝙ ista columba solùm durauit quamdiu ibi apparuit. Postea verò esse destitit. Nos quoque & ceteri idem asserimus. Et tamen differt, quia Augu. dicit istam fuisse columbam viuentem: nos verò solam similitudinem, finem tamen, & durationem eandem ponimus cum Augustino.

An ista columba à multis visa fuerit, vel à solo Christo. Quæst. LXXXVIII.

QVAERITVR, an ista columba repræsentās Spiritum sanctum visa fuerit à multis, vel à solo Christo. Aliqui dicūt, ꝙ solus Christus eam vidit, qa supra in litera dicitur, aperti sunt ei cęli. Et dicit Chryso. super Matthæum, quia ex hoc significatur, ꝙ ipse solus vidit istam apertionem, quia dicitur apertum est ei: ita ergo dicetur, & vidit Spiritum Dei descendētem, sicut columbam. Item, quia nemo videbatur esse dignus videre tanta mysteria, ideo solus ipse videret. Sic dicit Hieron. de Ezechiele in Epistola ad Paulinum, scilicet. Aperiebantur cœli Ezechieli, qui clausi erant populo peccatori, scilicet, quia nō erāt digni videre. Dicendum, quòd columbam istam descendentem non vidit solus Christus, sed, & multi alij, scilicet, omnes qui aderant, quando Christus exiuit de aqua. Et patet primò, quia necesse est saltem dici, ꝙ Ioannes viderit columbam, quia Deus dederat hoc Ioanni in signum ad cognoscendum Christum. Ioan. 1. scilicet. Qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi, super quem videris spiritum sanctum descendentem, & manentem, hic est, qui baptizat. Et sequitur, ego vidi &c. Secundò patet, quia ista columba realiter apparuit, & non fuit per visionem imaginariam, vt ait Aug. scilicet, quòd nullus vnquam dubitauit quin illa colūba oculis visa sit, vt patet in sermone de Trinitate. Si tamen solus Christus eam videre debuisset, sufficiebat ꝙ fieret in sola visione imaginaria: ergo multi realiter eā viderunt. Tertiò patet, quia descendit ista columba ad ostendendum, ꝙ Spiritus sanctus descendit super oēs baptizatos, & conferuntur eis dona Spiritus sancti, vt ait Remigius.s. omnibus per baptismū Christi renatis aperitur ianua regni cęlestis. Ita & omnes in baptismo accipiunt dona Spiritus sancti. Ideo dicitur, vidit Spiritum Dei descendentem, sicut columbam. Hoc ergo ostendi debuit eis, qui circunstabant, vt per hoc incitarentur ad desiderium baptismi Christi. Quartò patet, quia aduentus Spiritus sancti fuit in testimonium, ꝙ Christus esset filius Dei, & dilectus ab eo, & tamē non esset testimonium, nisi constaret de eo. Ideo necesse erat, ꝙ videretur ista colūba à pluribus. Quintò patet, quia si soli Christo apparuisset ista colūba, fuisset omnino superflua ista apparitio, quia per eam nihil Christo innotesceret, quod prius ipse perfectè non cognosceret, cùm sciret se habere Spiritum sanctum, & non posse ab eo separari. Et tamen non fuit superflua, quia nihil Deus facit frustra. primo de cęlo, & mundo. ergo apparuit circunstantibus. Simile patet Io. 12. cū Christus clamauit dicens, pater clarifica nomen tuū, & vox de cęlo venit dicens, clarificaui, & iterum clarificabo. Turba, quæ astabat audiuit vocem, & dixit. Non ꝓpter me vox hęc venit, sed proptes vos. q. d. Non erat neces-

A sarium, ꝙ propter me veniret, quia ego bene sciebam quid Deus vellet, sed venit propter vos. Ita ergo nunc columba nō apparuit propter Christum, quia ipse sciebat quid illa significatura esset, sed propter astātes, qui nesciebant nisi vidissent. Viderunt ergo illam astantes. Sextò patet per Chryso. in Homilia dicentē. Si tu non vides, non incredulus sis. Etenim in principiis spiritualium rerum semper sensibiles apparent visiones propter eos, qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ possident. Hic tamen non fuit aliqua natura incorporalis, quæ signaretur per corporalem, nisi sanctus Spiritus per columbam: ergo columba visa est à simplicibus, vt crederent Spiritum sanctum esse. Itē Augu. in sermone Trinitatis dicit, ꝙ factum est quæ-

Hom. 12. in Matth. c. 3. Tom. 3.

B dam species creaturę ex tēpore, in qua visibiliter ostenderetur Spiritus sanctus. Hæc autem operatio visibiliter oculis oblata mortalibus missio Spiritus sancti dicta est. Non vt appareat inuisibilis eius substantia, sed vt corda hominum exterioribus visis commota, ad occultam æternitatem conuerterentur. Item Hier. super Matthæum dicit, quòd columba sedit super caput Iesu: ne quis putaret vocem patris ad Ioannē factā, & nō ad Dominū. Et sic apparet, quòd astantes viderunt columbam super caput Iesu, quia aliàs per columbam non certificaretur, an vox fiebat ad Christum, vel ad Ioan. & sic necesse est dici, quòd multi uiderunt colūbam, scilicet, omnes astantes. Aliquis dicet, quòd solus Ioannes vidit eam, & nemo alius de astantibus, quia

C Ioa. 1. dixit: qui misit me baptizare in aqua dixit mihi, super quem uideris &c. Et sequitur, & ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Si tamen alij vidissent astantes, non oporteret quòd Ioan. perhiberet istud testimonium, quia omnibus hoc esset notū. Dicendum, quòd omnes, qui astabant, quando Christus baptizatus est, hoc uiderunt, & tamen qñ Ioan. dixit nunc ista uerba non erant pręsentes illi, qui interfuerant, quando Christus baptizatus est, uel saltē erant ibi multi alij, qui præsentes non fuerant, & his Ioānes loquebatur. Et istis cōuenienter poterat testimonium perhibere, quia hoc non uiderant. Aliter potest dici, quòd isti uiderant columbam descendentem super Christum, & tamen Ioānes testimonium perhibebat

D eis. Quia aliud est, quod viderat, & aliud de quo testimonium perhibebat, sed perhibebat testimonium, quòd erat filius Dei, & hoc ipse non uiderat, nec populus. Et patet, quia ipse dixit, ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei, & non dixit testimonium perhibui, ꝙ super eum columba descenderit: & sic non tollitur per hoc quin multi viderunt columbam descendentem super Christum. Ad primum argumentum dicendum, ꝙ non tenet, quia arguitur ex opinione Chrysostomi, quæ non tenetur ab omnibus, cùm multi teneant, ꝙ à multis præter Christum uisa est apertio cœli: etiam quia non est uerisimile, quia ille tenebat uisionem de cęlo aperto fuisse imaginariam, ideo solus Christus eam haberet. De co-

E lumba tamen omnes tenent, ꝙ realiter apparuerit. Sic ait Augu. in sermone de Trinitate.s. Nullus unquam dubitauit de columba illa, quin oculis corporeis uisa fuerit: & sic, siue fuerit uerum animal, siue similitudo est eadem ratio de vtroque. Ad secundum dicendum, quòd licet nemo esset dignus ista uidere, tamē Deus istud omnibus ostenderet astantibus, quia ostendebatur in testimonium. Et si non uideretur, non proficeret. Cùm autem arguitur de dignitate uidendi, dicendum, quòd hoc tenet, cùm uisio ostenditur solùm in fauorem eorum, qui illam uident. Secus hic, quia ostensio fiebat immediatè in fauorem Christi, scilicet, ut ipse agnosceretur, ideo omnibus astantibus columba ostenderetur.

An Spiritus Sanctus verè descenderit super Christum. Quæst. LXXXIX.

QVAERITVR, an Spiritus sanctus descenderit, vel venerit verè super Christum. Aliqui dicunt, ꝙ non, quia Spiritus sanctus erat nunc in Christo, cùm habitaret in eo plenitudo Deitatis corporaliter, i. realiter ad Coloss. 2. ergo non poterat ad eum venire. Item Christus dicitur descendisse in mundum per mysterium incarnationis, per quam exinaniuit semetipsum formam serui accipiēs, ad Philip. 2. sed Spiritus sanctus non incarnatus est, ergo incōuenienter dicitur, quòd descenderit sup Christum. Dicendum, quòd scriptura vtrumque confitetur de Spiritu sancto, scilicet, ꝙ descendit, & venit super Christum. Nam supra in litera dicitur, uidit spiritū Dei descendentem, sicut columbam, & uenientem super se. Lucas dixit, quòd descendit. Et descendit spiritus sanctus corporali specie sicut colūba in ipsum, Luc. 3. Mar. uerò & Ioannes dixerunt, quòd descendit, & mansit Mat. 1. & Ioan. 1. Considerandum, quòd descendere, & uenire, & manere ad idem pertinent, & qui unum confitetur, confitebitur & cætera: sed dicuntur secundùm diuersam rationem. Descendere dicit terminum a quo, uenire dicit terminum ad quem: manere uerò dicit quietem in termino ad quem. Sciēdum tamen, ꝙ propriè loquendo non est uerū aliquid istorum. Primum patet, quia si spiritus sanctus descendit propriè, necesse est, ꝙ relinqueret cęlum, in quo erat, & de quo descendit: & tamen ibi semper est, quia omnia implet Iere. 23. scilicet, Cęlum, & terram ego impleo: ergo non potuit descendere de cęlo. Secundū patet, quia si uenit super Christum sequitur, ꝙ nouiter acquisiuit ibi terminum, uel ubi, Et tamen ante hoc erat etiam ibi, cùm in omni creatura sit, & a nulla possit abesse. Ergo non potuit ad Christum uenire. Tertium patet, quia si spiritus sanctus mansit nunc super Christum postquàm descendit, sequitur ꝙ ante hoc, non manebat, cùm per aduentum habitus fuerit ille terminus, vel illa quies, quæ erat manere: & tamen nō potuit uenire spiritus sanctus ad Christum, ut dictum est: ergo nec potuit nunc manere super eum. Quartū patet idem, quia descendere, & uenire dicunt motus: sed spiritus sanctus non potest moueri, quia Deus est, apud quem non est transmutatio, Iaco. 1. ergo non descendit, nec uenit. Manere autem dicit terminum motus, s. quietem, & non potest esse, nisi ubi fuit motus: sed spiritus sanctus nō potuit moueri, ergo nec potest manere post motum. Dicendum, ꝙ nemo, qui aliquid sapiat circa hoc, dubitat an spiritus uerè super Christū descenderit per aliquem motum, aut mutationem large dictam, quæ in eo fuerit: sed dicitur spiritus sanctus descendisse super Christum; quia super eum uerè descendit illa similitudo columbæ ad significandum spiritum sanctum descendere, qui tamen non descendebat, sed in Christo realiter erat. Dubium autem in hoc non est aliud nisi an spiritus sanctus illam columbam mouerit, & formauerit, faciendo eam descendere super Christum. Dicendum autem, ꝙ spiritus sanctus non mouit eam, sed angelus fuit, qui illam mouit ducendo, & reducendo, ut supra in quadam quæstione declaratum est. Spiritus autem sanctus nihil ibi fecit, sed solùm significabatur per columbam. Hoc patet, primò, quia spiritus sanctus nō poterat mouere illam columbā, quia mouere est in successione. Sicut enim includit contradictionem aliquid in instanti moueri, quia est contra naturam rei successiuæ, cuius est pars post partem necessariò: ita non potest aliquid mouere alterum nisi in successione. Quia quamdiu res mobi-

F lis mouetur mouet eam motor, & sic actio motoris
est in successione: quia illius realiter est pars post partē.
Deus tamen non potest aliquid facere cum successio
ne, quia agere inquantum aliquid dicit ex parte Dei,
nihil est nisi suum esse: esse tamen Dei est totum si
mul, quia est in æternitate, ideo actio sua non habebit
partem post partem, & sic nihil poterit facere nisi in
instanti. Et hoc uidemus in omnibus operationibus,
quas Deo propriè attribuimus, sicut curare, iustifica
re, mortuos suscitare, & in omnibus actibus mira
culorum. Potest ergo producere formam, uel uir
tutem motiuam quancumque uoluerit ad hoc, ꝙ
moueatur aliquod corpus, ipse tamen per se ipsum
non poterit illud mouere, nullam virtutem aliam si
G bi imprimendo. Istud autem non est defectus po
tentiæ Dei, sed potius prouenit ex imperfectione mo
tus, & sic spiritus sanctus, aut aliqua persona diuina nō
poterat per se propriè mouere illam columbam, uel
aliquod aliud corpus. Secundò patet, quia dato quòd
spiritus sanctus posset mouere, nō moueret ipse solus,
sed simul omnes tres personæ mouerent: quia ope
ra Trinitatis indiuisa sunt ad extra. vt ait August. 4.
de Trinitate; & tamen mouere, uel creare, & generali
ter omnia, quæ sunt respectu creaturæ dicuntur ope
ra ad extra. ideo ad omnes tres personas simul perti
nent. Et sic non diceretur potius spiritus sanctus de
scendere in columba, quàm pater, & filius, quia om
nes tres simul unica actione mouerent illam colum
H bam. Non potest ergo dici propter aliam causam
spiritum sanctum descendisse super Christum in co
lumba, nisi quia per columbam descendentem so
lus spiritus sanctus significatus est. Sic enim dicit bea
tus Augustinus in lib. de fide ad Petrum, & refert, san
ctus Tho. 3. parte summæ. quæst. 49. artic. 8. in respon
sione ad secundum argumentum, scilicet. Sicut co
lumbam, & etiam humanam naturam tota Trini
tas operata est, ita & formationem vocis: sed tamen
in voce declaratur solus pater, ut loquens, sicut na
turam humanam solus filius assumpsit, & sicut in
columba solus spiritus sanctus demonstratus est, li
cèt Augustinus aliquo modo in uerbis uideatur differ
re: ista tamen tria opera facit ad indiuisibilia inter per
I sonas. Et hoc notum est, quia nemo tam demens
erit; qui putet unam personam posse facere aliquid
sine aliis. Sed obiicietur contra id, quod dictum est,
scilicet, quòd spiritus sanctus, aut personæ diuinæ nō
poterant aliquid mouere per se ipsas. Nam filius Dei
assumpsit naturam humanam, & Christus e t perso
na diuina, & non humana, & comedit, & bibit,
& mouebatur. actus tamen prædicantur de supposi
to, & non de partibus naturæ. Persona ergo diui
na mouebatur, & operabatur omnia hæc in succes
sione. Sic ergo esset de spiritu sancto, & posset moue
re columbam illam.

Dicendum ꝙ non est simile de spiritu sancto respe
ctu colūbæ, & de filio Dei respectu naturæ humanæ.
K Quia filius Dei assumpsit naturā humanā, ad unitatē
suppositi, ideo nō erat incōueniēs, ꝙ faceret aliquid cū
succesione, spiritus autem sanctus non assumpsit co
lumbam illam ad unitatem suppositi, ideo non est
simile,

Patet hoc, quia dicimus, quòd Christus est homo,
& filius Dei est homo, & est prædicatio eiusdem de se
ipso in supposito, & non dicimus, spiritus sanctus est
columba, vel fuit columba. Hoc patet per August. in
sermone de Trinitate, idest, spiritus sanctus uisibiliter
ostensus est, non ut appareret inuisibilis eius substātia:
sed ut corda hominum exterioribus uisis commo
ta ad ocultam æternitatem conuerterētur. Non au
sic assumpta est creatura in qua spiritus sanctus ap
paru

paruit in unitate, scilicet personæ. sicut assumpta est humana illa forma ex Virgine. Neque enim columbam beatificauit spiritus, aut sibi in personæ suæ vnitatem in æternum coniunxit. Proinde quanquam illa columba ipsius spiritus sancti dicta sit, ut ostenderetur per columbam spiritum demonstratum: non ita possumus dicere spiritum sanctum, & Deum, & colūbam sicut dicimus filium, & Deum, & hominem: nec sicut dicimus filium agnum Dei non solùm Ioanne baptista dicente, sed etiam Ioan. Euang. vidente agnū occisum in Apocalypsi. Illa qppe visio prophetica nō est exhibita oculis corporeis per formas corporeas: sed in spiritu per spirituales imagines corporum. De illa uerò columba nullus unquam dubitauit, quin oculis visa sit. Nec sicut dicimus filium petram. scriptum est enim petra erat Christus: ita possumus dicere spiritum columbam. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modū nuncupata est nomine Christi quem signabat. Non autem sic illa columba, quę ad hæc tantummodo signanda repente extitit. Et sic spiritus sanctus non assumpsit columbam illam ad unitatem suppositi, sicut filius naturam humanam. Propter hoc autem saluatur in Christo motus, sine inconuenienti, & non posset saluari in spiritu sancto mouente columbam. Patet hoc, quia filius Dei assumpsit naturam humanam integram, ita ꝙ nihil deest ei. Et propter hoc ita Christus est homo uerus, & integer sicut quilibet alius. Solùm autem hoc deest humanitati Christi, quòd non est in supposito suæ speciei, sed suppositatur in supposito diuino: quia aliàs necesse erat Christum esse duo supposita duarum naturarum: & tunc nō esset una res, quia vnum suppositum nullo modo pertineret ad alterum: aut esse purum hominem: quod patet quia filius Dei ab æterno esse suppositum. Si ergo homo Christus in sua humanitate haberet rationem suppositalem, essent necessariò duo supposita, & non posset fieri assumptio: cùm assumptio terminetur ad vnitatem suppositi. Et illo modo homo Christus non magis esset filius Dei, quàm quilibet nostrum, nisi per solam adoptionem. Si autem filius Dei, & homo Christus debent esse unum, est necesse vnum suppositum, & tunc oportet, quòd cùm sint duæ naturæ in Christo, scilicet diuina & humana, quòd una earum non habeat rationem suppositalem. Filius tamen Dei est suppositum æternum, & non potest desinere esse suppositum. Ideo necesse est, quòd natura humana in Christo non habeat rationē spiritualem: sed assumpta sit ipsa natura a uerbo, sine ratione suppositali in specie humana, & suppositatur in uerbo diuino. Hoc modo dicimus, quòd Christus est suppositum diuinum, & non humanum: licèt sit verus homo, & est persona diuina, & non humana: & quòd actus prædicantur solùm de supposito, quod est diuinum. Dicendum tamen, quòd propter hoc nullus motus actiuus, nec passiuus, nec actionis successiuè est in uerbo diuino, quia in Christo, cùm esset uerus homo, erat principium sufficiens ad omnes actiones, & passiones humanas. Et licèt prędicentur de supposito; tamen verbum diuinum, cuius est suppositalitas in seipso, nihil istorum recipiebat. Flagellari namq; & tristari, & gaudere, de Christo ut est suppositum prædicantur, ita ut dicamus Deum flagellari, tristari, & gaudere: & tamē persona filii Dei in se ipsa nihil istorum recipiebat, nec patiebatur, sed in natura humana recipiebatur. Fit tamen denominatio a supposito, ita, ut in actione esset, quia licèt diceretur, quòd filius Dei comederet, & biberet, tamen iste actus, qui est cum hac successione, non erat a substātia personę filii Dei, ita ꝙ persona filii ẜm se ipsam nihil in isto actu faciebat, ac si non uniuisset sibi naturā humanā, sed Chrs, qui erat integer homo faciebat oīa hæc, cùm hēret ad oīa principium sufficiens, licèt Christus homo, & ipse filius Dei essent eadem persona. Et sic, quando dicebatur, quòd filius Dei comedebat, & bibebat, est sensus, idest, erat suppositum comedens, & bibens. Non tamen iste actus, qui est comedendi, & bibendi principiaretur ab ipsa persona filii Dei in se ipsa uel quantū ad substantiam suam. Et sic iam est manifestum quo modo licèt Deus & homo essent unum suppositum; tamen actiones, & passiones humanę non erant ipsius diuini suppositi in seipso, sed solùm in natura assumpta. Nam verbum diuinum communicauit naturæ assumptæ suppositalitatem suam, non tamen communicauit ei actiones suas: ita ab ipsa natura assumpta accepit, quòd esset homo, non tamen accepit actiones, nec passiones eius, sed sicut homo Christus; aliàs si nō esset assumptus a verbo diuino, per se ipsum haberet actiones, & passiones, quas aliàs habiturus erat, & in illis non communicat sibi verbum, ita quòd verbum dicatur aliquo modo principiare aliquam illarum. Quia licèt actiones & passiones denominent suppositum, competunt tamen propter naturam, & ipsa est principium in agendo, & in recipiendo. Non dicitur tamen agere nec pati, quia ista pręsupponunt esse. & esse est suppositi, ideo agere, & pati denominant suppositum. Nemo tamen dubitat, quin ista propriè sit uera, scilicet, filius Dei tristabatur, & gaudebat: & tamen nemo credit, quòd aliquid significatum per gaudium, uel tristitiam esset realiter in ipsa persona uerbi quantum ad se, quia aliàs persona uerbi fuisset effecta misera per assumptionem naturæ.

Alph. Tost. in Matth. Comm.

Ita ergo ista propositio concedetur necessariò, scilicet, filius Dei comedebat, & bibebat, & ambulabat, & tamen nisi de ista motione actiua, quæ est in comedendo, & bibendo, & ambulando, erat in ipsa persona filii quātum ad se, sed solùm in natura humana, cui non participabat persona diuina in actionibus, nec passionibus.

Ratio est, quia actiones, & passiones pertinent ad naturam, per assumptionem autem nihil communicatum est uni naturæ de altera, sed solùm de suppositalitate, & sic nullum inconueniens erat iuxta permutationes, & actus, scilicet, quòd non sequebatur, quòd motus, uel successio esset in filio Dei in seipso. Secus autem de spiritu sancto; quia non assumpsit columbam illam ad unitatem suppositi; Ideo si ipse diceretur mouere eam, necesse erat, quòd realiter in spiritu sancto, idest, successio in actione. Patet hoc, quia tunc aut illa columba esset vera, aut solùm similitudo. Si esset similitudo, cùm in se non haberet aliquod principium sui motus, sed a spiritu sancto, & quia non poterat illa esse sine successione, esset uerè successio in operatione spiritus sancti. Si autem columba illa esset uera, haberet in se principium sui motus: & tunc aut spiritus sanctus ageret aliquid ad motum illius columbæ, aut non. Si nihil ageret, non diceretur spiritus sanctus eam mouere, vel descendere in ea, cùm essent supposita distincta spiritus sanctus & illa columba, & actio vnius, uel passio non denominaret aliud. In Christo autem secus erat, quia licèt persona filii in eo realiter faceret in actu comedendi uel ambulandi, denominabatur tamen comedens, cùm ibi Deus, & homo non essent duo supposita, sed vnicum. Si autem spiritus sanctus aliquid ageret, necesse erat, quòd illa actio esset aliquid reale, quod uerè procederet a persona spiritus sancti. Et tunc istud esse non poterat, quia illa actio erat cum successione. Deus autem nihil potest facere, cùm successione; sed solū in instanti, etiam, quia

si esset illa actio verè à spiritu sancto, necesse erat, ꝙ simul esset à tribus personis, quia illarum opera sunt indiuisa, & sic non potest dici, quòd Spiritus sanctus verè mouerit illam columbam, aut verè descenderit in ea; sed dicitur, quòd descendit in columba, non ratione vnionis ipsius ad columbam, sed quia columba descendens significabat Spiritum sanctum, qui super Christum venit, licèt non propriè descendendo: vel dicitur hoc propter gratiam spiritualem significatã per columbam, quæ à Deo per modum cuiusdam descẽsus in creaturam deriuatur, iuxta illud Iac. 1. Omne datum optimum, & omne donũ perfectum de sursum est descendens à patre luminũ: sic dicit Sanctus Tho. 3. parte summæ, q. 49. articulo, 6. in responsione ad secundum argumentum. Circa istud multi dubitare solent, quòd verè Deus aliquando corporalem figuram assumpserit de aliquo elemento solùm ad apparendũ, & quòd aliquid ipse locutus fuerit. Dicendum tamẽ, quòd nihil horum ipse fecit vnquam, sed angeli faciebant, qui eum represẽtabãt; ideo dicebatur ipse facere. Sic tenet Mag. determinate. 2. sen. di, 8. dicens: Proinde, omnia illa, quæ patribus visa sunt, cùm Deus illis præsentaretur per creaturam, facta esse manifestum est, & si nos latet, quomodo ea ministris angelis Deus fecit, per angelos tamen esse facta dicimus, Idem tenet Augu. 2. de Trinitate, vbi mouet dubium de corporibus angelorum, & præsupponit ibi, quòd ipsi faciebant illas apparitiones, vel locutiones, quãdo Deus dicitur apparuisse, vel locutus fuisse, Et tamen solùm dubitat, an illa corpora, in quibus angeli apparere solebant, erant eis naturalia, & mutabant ea ad quascunque figuras, vel colores: aut assumebant ea de elementis, Et recitat id Magister. ea. di. Ideo quando dicitur communiter, quòd Deus apparuit in subiecta creatura, non est sensus, quòd ipse assumpserit de nouo aliquod corpus, in quo appareret, sed quòd creatura subiecta ei. i. Angelus apparebat loco Dei, & sic Deus dicebatur apparere, Hoc manifeste tenet sanct⁹ Tho. 2. sen. di. 8. artic, 6, dicens. Deus secundùm essentiam suam corporalibus oculis nunquam videri potest, nec intellectu, nisi à beatis: sed in corporalibus formis hominibus apparuit. Hæc autem apparitio facta est ministerio angelorum, vt dicit Augu. lib. de Trinitate, quia diuinæ illuminationes non veniunt in nos nisi mediante cęlesti Ierarchia, vt ait Dion. Vnde in omnibus illis apparitionibus corporalibus corpus formatum est, & assumptum, & motum ab angelo: sed tamen in corpore assumpto per angelum dicitur apparere Angelus, & aliquando Deus: formatio enim & apparitio corporis assumptiuè, vt dictum est, fit ad ostendendum proprietates spiritualium substantiarum, Quandoque enim immediatè angelus, qui illuminat hominem, vult eum instruere de propria virtute, quam ipse habet, Et tunc in corpore illo exprimit similitudines suæ virtutis, & sic dicitur ipse inferior angelus apparere. Aliquando autem vult instruere hominem de virtute diuina, vel etiam superioris angeli per quam operatur, & tunc format corpus assumptum ad exprimendum eminentiam diuinæ maiestatis, vel etiam proprietates superioris angeli, Et tunc dicitur Deus apparere, vel ille superior angelus. Et hoc etiam dicit Gregor. in Glo. Exod. 3. assignans causam, quare angelus qui loquebatur Moysi aliquando vocabatur Angelus, & aliquando Deus, Hæc Tho. in corpore articuli. Dicit autem in solutione primi argumenti, quòd non dicitur apparere in istis apparitionibus ille Angelus, qui immediatè corpus format, sed Deus cuius proprietates in figura ostensi corporis significatur. Et sic dicendum est in præsenti, quòd Spiritus sanctus non formauit illud corpus columbæ,

F nec illud mouit, nec in illo descendit, sed angelus aliquis totum hoc fecit. Dicitur tamen spiritus sanctus fecisse, quia angelus ille secundum proprietates assumpti corporis Spiritum sanctum ostendere volebat, & non se ipsum repræsentare, Idem dicendum est de voce audita, quòd non fuerit patris, nec totius Deitatis, sed aliquis Angelus eam formauerit. Dicitur tamen fuisse Patris, quia Angelus intendebat patrem per vocem repræsentare, & non se ipsum: Dicit etiam Sanctus Tho. in eodem art. in 2. arti. quòd Deus nunquam assumpsit aliquod corpus nisi ad vnitatem personæ: manifestum est tamen, quòd nullum corpus fuit vnquam assumptum ab aliqua diuina persona ad vnitatem personæ nisi corpus Christi. Ideo dicendum,
G quòd alia corpora, in quibus dicebatur Deus loqui, vel apparere, non erant assumpta à Deo, sed ab angelo. Et sic Deus nunquam apparuit, nec locutus est per se ipsum in aliquo corpore assumpto, sed Angeli loco eius.

Ad primum dicendum, quòd in Christo erat plenitudo deitatis realiter, & fuit semper ibi ab instanti conceptionis suç. Vnde Spiritus sanctus fuit semper in eo, vel cum eo, non solùm per gratiam, sed etiam consubstantialiter, ita ut non possit ab eo separari. Vnde sicut Christus dixit, ego in patre, & pater in me est, Ioan. 14 ita de spiritu sancto dicere poterat. Ego in Spiritu sancto, & Spiritus sanctus in me est. Et sic non poterat Spiritus sanctus venire in Christum nouiter, quasi prius
H ibi non fuisset, sed dicitur descendisse, uel uenisse super eum per exteriorem ostensionem, scilicet, quia columba descendit nunc, super Christum, quæ significabat Spiritum sanctum uenire, uel descendere: licèt realiter non ueniret, cùm prius ibi esset.

Ad secundum dicendum, ꝙ Spiritus sanctus non dicitur descendisse, uel uenisse, sicut Christus descendit, uel uenit in mundum, quia filius Dei assumpsit naturam humanam ad unitatem suppositi, per quam in mundo erat aliter quàm solebat: sed Spiritus sanctus non assumpsit columbam illam ad unitatem suppositi, ut ait Augu. in sermone de Trinitate, nec etiam mouit ipse columbam descendentem, ut supra probatum est. Et sic non descendit Spiritus sanctus, sicut Chri-
I stus. Sed dicitur descendisse in columba, quia illa columba descendens super Christum solum Spiritum sanctum signabat, & ostendebat, ut s̃ declaratum est.

An conueniens fuerit, quòd Spiritus sanctus descenderet super Christum in columba in baptismo. Quæst. XC.

QVAERITVR, an fuerit conueniens, ꝙ Spiritus sanctus descẽderet super Christum in columba in baptismo. Dicunt quidã, ꝙ non, quia Spiritus habitabat in homine per gratiam, sed in Christo fuit plenitudo grãæ à conceptione sua, ideo nõ debuit nunc Spũs sanctus super eum uenire. Item in bap. Christi debuit ostendi, sicut in quodã exẽplari id, qđ fit in nostro bap. sed ĩ nr̃o bap. nõ fit aliqua
K missio spũs sancti: ergo nec in baptismo Chr̃i debuit mitti Spũs sanctus. Dicendũ, ꝙ ꝯueniens fuit in bapt. Christi apparere super eũ Spũm sanctũ in forma uisibili. i. formã uisibilem repræsentantẽ Spũm sanctũ ꝑꝑ multa. Primò, ut Christus cognosceret à Ioanne: quia Ioan. licèt sciret Messiã esse natum, cuius uiam ipse disponebat, tñ non cognoscebat eius personã. Io. 1. c. Hic est de quo dixi uobis, qui post me uenit, & ante me factus est. Et sequitur, & ego nesciebam eũ. i. licèt ista de eo dicerem non cognoscebam personam eius. Ad cognoscendum autem illum dedit Ioan. hoc signũ. i. ꝙ Spiritus sanctus descenderet super eum. Io. 1. c. Ego nesciebã eũ, sed q misit me baptizare ĩ aqua, ille mihi dixit:

xit: Super quem videris spiritum sanctum descenden-
tem, & manentem, ille est, qui baptizat in spiritu san-
cto. Christus tamen non ueniebat ad Ioãnem, nisi ad
baptismũ, quia ad hoc ueniebat totus populus ad Io-
annem supra in litera. Ideo vt à Ioãne cognosceretur,
debuit potius spiritus sanctus descendere super eum
in baptismo, quàm aliàs. Secundò fuit hoc, quia Ioan-
nes dixerat, ꝙ messias erat excellentior, quã ipse, quia
ipse solùm baptizabat in aqua, messias vero baptizaret
in spiritu sancto, supra in litera, & Mar. 1. Ad ostenden
dum ergo quis erat iste, qui baptizabat in spiritu san-
cto, conueniẽs fuit, ꝙ spiritus sanctus appareret super
eum, quando baptizaretur. Et hoc etiã innuitur Ioan.
1. in allegata auctoritate, scilicet, super quẽ videris spiri
tum sanctum descendentem, & manentẽ, hic est, qui
baptizat in spiritu sancto. Tertiò fuit hoc ad perhiben
dum testimonium de Christo, ꝙ erat sanctissimus. Et
non poterat hoc magis ostendi, quã cùm spiritus san-
ctus descenderet super eum visibiliter, & maneret, qđ
super nullum hominẽ adhuc factum fuerat. Et hoc
quia totum hoc fiebat in testimonium Christi. Nam
sicut per testimonium Ioãnis Deus uoluit ostendere
Christum populo: ita etiam uoluit testificari per seip-
sum ostendẽdo cęlum apertum, & spiritum sanctum
descendentẽ. Quartò factum est propter nos, quia to-
tum quod in baptismo nostro est, debuit ostendi in ba
ptismo Christi. Nam ut ait Chrysostomus super Mat-
thęum id quod factũ est in baptismo Christi pertinet
ad mysterium omnium qui postea baptizati fuerunt:
omnes autem qui baptizantur baptismo Christi reci-
piunt spiritum sanctum, nisi fictè accedant, sicut Ioan
nes dixit, scilicet. Ipse baptizabit uos in spiritu sancto,
supra in litera. Ideo conueniẽs fuit, vt super Christum
baptizatum spiritus sanctus descenderet. Sic enim di-
cit Remigius, quòd omnes renati in baptismate reci-
piunt dona spiritus sancti. Et ideo dicitur, ꝙ Christus
vidit spiritum sanctum descendentem super se.
Ad primum argumentũ dicendum, ꝙ spiritus san-
ctus, nunc non uenit nouiter super Christũ, & tamen
quia ferè omnes ignorabant Christũ habere spiritum
sanctum, conueniens fuit super eum apparere, vt per
hoc crederetur, ꝙ illum habebat, & ante hoc habue-
rat, vel saltem iam sine illo non erat. Non tamẽ putan
dum, ꝙ Christus nũc nouiter spiritum sanctum acce-
perit, sicut dicit Augu. 15. de Trinitate, scilicet. Absur-
dissimum est dicere, ꝙ Christus iam triginta esset an-
norum, quãdo accepisset spiritum sanctum: sed sicut
uenit ad baptismum sine peccato, ita non sine spiritu
sancto. Sic enim de Ioanne scriptum est, ꝙ spiritu san
cto replebitur ab utero matris suæ. Quid de homine
Christo dicendum est, cuius carnis ipsa cõceptio non
carnalis, sed spiritualis fuit? Ergo nũc in baptismo cor-
pus suum, idest, Ecclesiam pręfigurare dignatus est, in
qua baptizati præcipuè accipiunt spiritum sanctum.
Ad secundum dicendum, ꝙ licet in baptismo no-
stro non fiat missio spiritus sancti in signo uisibili, mit
titur tamen inuisibiliter. Et ad hoc, vt certificaremur,
ꝙ super nos veniebat spiritualiter, debuit venire super
Christum uisibiliter, quia sensibilia certificant homi-
nem, maxime in principijs spiritualium rerũ semper
sensibiles apparẽt visiones propter eos, qui nullam in-
telligentiam incorporalis naturæ suscipere possunt, vt
si postea nõ fiant ex his, quæ semel facta sunt recipiãt
fidem. Et tamẽ adhuc ista apparitio spiritus sancti sen-
sibiliter fiebat in baptismo Christi in Ecclesia primi-
tiua, vt patet Act. 19. de baptizatis à Paulo, super quos
descendit spiritus sanctus, & loquebantur linguis. &
Act. 8. dicitur, ꝙ Simon Magus videns, ꝙ per imposi-
tionẽ manus Apostolorum daretur spiritus sanctus,
obtulit eis pecuniam, vt darẽt ei illam potestatẽ. Et sic

Alph. Tost. in Matth. Comm.

A spiritus sanctus visibiliter descendebat, idest, in aliquo
signo sensibili, quia aliàs Simon non potuisset uidere,
immo nec ẽt scire, ꝙ spiritus sanctus descenderet, vel
daretur per impositionem manus Apostolorum. Et
hoc fiebat post baptismũ. Nam cũ aliquis baptizatus
erat, imponebant ei manus Apostoli, idest, vnus de A-
postolis, & apparebat spiritus sanctus in eo in aliquo
signo sensibili. s. in linguis, aut in aliquo. Nũc uerò cõ-
firmata iam fide, nõ fit aliqua sensibilis missio spiritus
sancti, vt locũ habeat fides, & merendi occasionẽ. Nã
Christus dixit: Beati q nõ uiderũt, & crediderũt. Io. 2.

*Quis formauit istam vocem, quæ audita est Christo bapti-
zato. Quęst. XCI.*

B

QVAERITVR de ista uoce, quæ audita est
Christo baptizato, cuius fuit, idest, quis forma-
uit eam. Aliqui dicunt, ꝙ est uox solius patris
ab eo formata: quod patet, qa dicitur: Hic
est filius meus dilectus. vel sicut dixerũt Mar. & Luc.
Tu es filius meus dilectus. Mar. 10. & Luc. 3. Nullus
tamen poterat verè hoc dicere nisi pater, cuius filius
Christus erat. Ideo vox solius patris fuit. Itẽ hoc osten
ditur tota Trinitas in baptismo Christi, vt ait Hiero. su
per Matt. Et tamen filius ostenditur in persona, quia
ipse baptizatur, & spiritus sanctus in columba, & ma-
net vox: Ideo necesse est, ꝙ ipsa patrem ostendit. Et sic
pater vocem formauit. Sic enim dicit Augu. in lib. de
C fide ad Pe. s. Quamuis patris, & filij, & spiritus sancti sit
vna natura, firmissimè tamen tene tres esse personas,
patrẽ solum esse, qui dicit: hic est filius meus dilectus,
& filium solum esse, super quẽ illa vox patris sonuit,
& spiritum sanctum solum esse, qui in specie colum-
bæ super Christum baptizatum descendit.
Dicendum, ꝙ ista vox non fuit formata à patre, nec
ab aliqua de personis diuinis, nec ab omnibus tribus
simul, sed fuit formata ab aliquo angelo. Prima pars
patet, quia Deus nõ potest aliquam uocem formare.
Nam Deus nihil potest facere cũ successione, vt pro-
batum est sup. penul. q. Nam propter hoc spiritus san-
ctus non potuit in columba descendere, vt ibi declara
tum est: ꝙ tamen vox formetur, non fit sine successio
D ne, quia uox est sonus quidam continuus, & quamdiu
durat ipse sonus, oportet, ꝙ uocãs actualiter impellat,
& frangat aerem ad formationẽ uocis, & sic est actio
cum successione, & hoc Deo non conuenit. Si autem
dicas, ꝙ Deus poterat formare uocem subito, siue in
instanti. Dicendum, ꝙ non stat, primò, quia repugnat
naturę uocis, & maximè articulatę, de cuius esse est ha
bere partem, post partem extra partem, ideo impossi-
bile est esse uocem in instanti. Secundò, quia dato, ꝙ
aliqua uox posset esse miraculosè in instanti: homines
tamen non possent illam audire, nec intelligere quid-
quam per eam: cùm auditus noster non immutetur
sine quadam successione. Nulla ergo persona diuina
poterat per se uocem aliquam formare. Item quia si
potuisset formare istam uocem, nõ solus ipse formas-
E set eam, sed tota Trinitas, quia opera Trinitatis indiui
sa sunt, vt ait August. 4. de Trinitate. Et tamen forma-
re uocem est quoddam opus ad extra. Ideo una per-
sona non posset illud facere sine alia: non ergo est ista
vox patris. Item patet, quia Ioan. 5. Christus loquens
Iudęis de patre dixit. Qui me misit pater, ipse testimo
nium perhibuit de me, & sequitur. Nec uocem eius
unquam audistis, nec speciem eius uidistis. Iudæi ta-
men audierant istam uocem, quæ sonuit super Chri-
stum in baptismo, scilicet, omnes astantes, vt infra
declarabitur in quadam quæstione de hoc: ergo non
fuit ista uox patris. Item patet, quia Chrysostomus su-
pur Ioannem, super locũ istum dicit, ꝙ Christus pau-

latim Iudæos in prophetiæ dogma inducens ostendit quoniam nec uox, nec species circa Deum est: sed superior est figuris, & loquelis talibus. Non ergo potest Deus uocem formare. Aliquis dicet, ꝙ istud intelligitur de Deo in natura sua ꝙ non possit vocem formare, & tamen in assumpto corpore poterit eam formare. Et sic dicetur, ꝙ vocem eius nunquam audistis, scilicet, in substantia sua. Et tamen audire potuistis in corpore assumpto. Simile est de angelis. Nam in natura sua simplici manentes formare uoces non possunt: cùm tamen corpora assumunt nemo negat eos sæpè locutos. Dicendum, ꝙ istud non stat, nec conuenit uerbo Christi. Nã si diceremus, ꝙ Deus in aliquo corpore assumpto posset loqui, illa vox verè esset Dei: sicut quando quis loquitur per tubam, uel fistulã, uel alia organa: & sic audiens Deum ita loquentem diceretur uerè, & propriè audire vocem eius. Nam non dicitur, ꝙ quis uocem formet per organa naturalia coniuncta, vel per organa extranea, dum tamẽ ipsa uirtus formatiua, & actus formãdi realiter sit ab ipso formãte vocem, & nõ ab organis. Nos tamen dicimur uerè loqui, quia p organa naturalia loquimur. Ergo Deus etiam uerè loquitur, etiam si per organa non naturalia loquatur, cùm formatio illa uocis ab ipso verè sit. Itẽ patet hoc, quia si Deus per talia organa loquatur, cũ illa vox sit uera, necesse est, ꝙ uerè, & propriè alicuius sit. Et tunc necesse est, ꝙ illa uox sit Dei, aut ipsius corporis assumpti. Non potest autem dici, ꝙ sit ipsius corporis: cùm illud non habeat aliquam uirtutem formatiuam uocis, sed solùm est instrumentum, sicut fistula, & tibia uocem nullam formant, quia uirtutem nullam formatiuam habent uocis: oportet ergo dicere ꝙ Dei sit propriè illa uox, cùm nihil ibi sit nisi Deus, & corpus assumptũ. Et sic posset homo audire propriè vocem Dei, & tunc audita esset, quando Deus loqui dicitur in scriptura. Et tamen Christus dicit, ꝙ vox patris nũquam fuit audita, ergo nec per se, nec in corpore assumpto poterit uocem formare. Item nemo negat angelos interdum loqui, & uoces angelorum uerè audiri. Angeli tamen non loquuntur nisi in assumptis corporibus. Ergo etiam si Deus in assumpto corpore loqui posset, diceretur propriè uox eius audiri, & tamen nunquam audita est, vt Christus dicit: ergo nõ potest vllo modo formare uocem, siue corpus sumẽdo, siue non. Et ad hoc multum urget istud dictum Christi, & est ualde contra illos, qui ad pauca aduertentes dicunt Deum fuisse locutum quandocunque scriptura dicit, ꝙ Deus locutus est. Quod autem inducebatur de angelis, non est simile: quia licèt angeli nõ habentes naturalia instrumenta ad uocem formãdã, si assumpserint illa de aere, uocem formabunt: tamen Deus siue assumat, siue non, formare non poterit uocem. Et hoc propter perfectionem naturæ suæ. Simile patet de motu, quia angelus per se non potest moueri motu continuo: & tamen si assumat corpus, mouebitur in illo motu, sicut anima mouetur in corpore: cũ motis nobis moueãtur omnia, quę in nobis sunt: Deus tamen etiam si corpus sumat non potest moueri per se, nec per accidens. Et nemo de hoc dubitat, cùm scriptura dicat Deum nullo modo mutari: maximè cùm sit includens contradictionem per se, aut per accidẽs moueri localiter, qđ vbique est. Et hoc conuenit Deo propter perfectionem naturæ. Ita ergo non posse formare vocẽ aliquam etiam in corpore assumpto Deo conueniet propter naturæ suæ perfectionem, scilicet, quia actus eius non potest esse cum successione. Secunda pars patet, quia angeli possunt formare uoces, & sæpe formant illas in corporibus assumptis: ut patet de Gabriele, qui verè locutus est Virgini. Luc. 1. Et tota scriptura exemplorum plena est. Conuenit au-

F tem hoc angelis: quia ipsi sunt ministri Dei. Psal. 103. Ad Hebræ. 1. Et quia ea, quæ quis facit per ministrum suum, dicitur per se facere, si angelus loqueretur formando istam vocem loco Dei, diceretur Deus istam vocem formasse: sicut dicitur, ꝙ Salomon fundauit vel fabricauit templum Domino. 3. Reg. 6. Et tamen ipse nihil fecit, sed ministri mandato eius. 3. Reg. 5. & 2. Paralip. 2. Conuenit autem iste modus loquendi scripturæ: quia sæpè Deus locutus est in sacra scriptura. Constat tamen quòd ipse non loquebatur, sed angeli: sicut in rubo dicitur, quòd locutus est Deus Moysi. Et dixit ego sum Deus Abraham. & Exod. 3. & tamen Act. 7. dicitur ꝙ ille, qui locutus est in rubo erat Angelus; sic etiam Exod. 2. ille, qui dedit legem uocatur
G Deus. Nam dixit, ego sum Dominus Deus tuus, & tamen ille erat Angelus, vt patet Act. 7. & ad Galath. 3. Ita ergo hic licèt dicatur, ꝙ fuerit uox Dei; debet dici, ꝙ non formauerit eam Deus, sed aliquis Angelus. Quia tamen ad repræsentandum solùm Deum Angelus ille loquebatur, vocari poterat Deus. Et hac ratione poterat dici ista uox patris. Non quidem, quòd a patre fuerit formata, sed quia ipsa nomine patris, & ad eum solùm ostendendum formata est. Obiicietur contra hæc, quia sæpe in sacra scriptura dicitur, quòd Deus locutus est, & maximè in ueteri testamento, ideo posset loqui pater, & non oporteret dici quòd angelus loquæretur.

Dicendum quòd nunquam Deus locutus est pro-
H priè, uel per seipsum quandocunque dicitur, ꝙ locutus est ipse, sed angeli loquebantur loco Dei, cùm ipse loqui non posset, & illos appellat scriptura Deum, idest, Dei uicem gerentes in illo actu. Quare autem angeli loquentes ex mãdato Dei uocentur interdum Deus, & interdum angeli declaratum est Exod. 19. & 20.

Ad primum argumentum dicendum, quòd ista uox dicitur esse patris solius: non quidem, quòd ipse eam formauerit, sed ad ostendendum quod propter eum solùm formata fuerit: & cùm dicitur quòd nullus posset dicere, tu es filius meus verè nisi pater Christi, dicendum quòd verum est si pro seipso diceret. Sed quia pro patre loquebatur, cuius vicem in hoc actu gerebat, poterat dicere, tu es filius, &c. Et non e-
I rat propositio falsa, quia consideratur veritas, vel falsitas non quantum ad uerba in se ipsis, sed quantum ad intentionem loquentis. Et patet in exemplis datis, quia nemo illorum angelorum poterat dicere verè. ego sum Dominus Deus tuus, si pro se loquerentur. Dicebat tamen hoc, & uerè, quia Deum solũ repræsentabat, cui hoc competebat.

Ad secundum concedendum illud, quod concluditur, scilicet, quòd tota Trinitas hic ostensa est. Ideo per vocem solus pater repræsentatus est. Et tamen non est propter hoc intelligendum, quòd ipse uocẽ formauerit, quia satis erat, quòd nomine eius solius formaretur. Sic enim spiritus sanctus in columba ostendebatur, non tamen mouit ipse columbam
K ad descendendum, sed angelus, vt supra declaratum est in quadam quæstione, quia in columba spiritus sanctus ostendebatur, dicitur ipse solus descendisse.

Ad auctoritatem Augustini dicendum, quòd cùm dixit solum patrem esse, qui dixit; Hic est filius meus, pro quo est intelligendum, idest, solum patrem esse, pro quo ista uox dicta est, licèt per eum dicta non fuerit. Et patet, quia etiam si Deus loqui posset, non loqueretur solus pater, sed necesse esset tres personas simul loqui eadem locutione, cùm indiuisa sint opera Trinitatis, vt ait August. 4. de Trinitate. Et hoc sanctis conuenit literæ Augusti. quia ipse solùm intendebat ibi ostendere, quòd personæ erant uerè tres; licèt natura

natura esset unica. Nam dixit, quamuis patris, & filii, & spiritus sancti sit una natura: firmissimè tamen tene tres esse personas. Ad hoc autem non erat necesse, ꝙ solus pater esset qui uerè loquæretur, & solus spiritus, qui uerè descenderet in columba, sed ꝙ solus pater esset pro quo locutio fiebat: & solus spiritus sanctus, qui ostendebatur per columbam. Nam si pater, & spiritus sanctus essent una persona, sicut sunt una substantia, non poterat per vocem solus pater ostendi etiam si per alium formaretur, sed simul pater, & spiritus sanctus ostenderetur. Sic etiam per columbam non posset solus spiritus sanctus ostendi: sed simul pater, & filius. Quod autem distincti possint verè significari, sufficit ad intentionem Augustini, licèt ipsi per se non faciant illas repręsentationes.

In quo loco ista uox formata fuit, siue unde uenit.
Quæst. XCII.

QVAERITVR, in quo loco ista vox formata est, siue vnde uenit. Aliqui dicunt, ꝙ uerè formata est in cælo, & de cælo uenit, quia ita scriptura innuit. Nam hic in litera dicitur. Et ecce uox de cælis, dicens. & Mar. 1. dicitur: Et vox facta est de cælis. & Luc. 3. dicitur: Et vox de cœlo facta est. Ergo de cælo uenit. Dicendum ꝙ ista uox non venit de cælo, nec ibi formata est, sed fuit formata in aere propinquo circa Christũ. Prima pars patet, quia ista vox non poterat de cælo uenire nisi ponãtur multa miracula, & tamen ponendo eam formatam in aere, non est aliquod miraculum. Nunquam tamen miracula ponenda sunt nisi ex necessitate, scilicet, cùm non possumus illa euitare, quia aliàs omnis certitudo rerum confunderetur, ponendo fieri omnia per miraculum. Primò patet, quia in cælo non erat aliquid de quo uox formaretur. Nam uox necessaria debet de aere formari. Intra cælum uero non est aer, nec aliqua substantia alterius naturæ a cælo, & sic non potest ibi formari uox nisi miraculose.

Secundò patet: quia si ibi fuisset formata ad hoc, ꝙ perueniret ad terram, ut audiretur super Christum, oportebat vocem illam esse terribilem, vt totam terram concuteret, ita ut uix aliquis angelus eam formare posset. Hoc patet propter magnam distantiam cæli a terra. Hoc autem non sequitur ponendo, ꝙ ista uox fuerit in aere formata. Tertiò patet: quia regiones mediæ impedirent ad vocem, scilicet, tota regio media ignis, quæ non est sonans, & sic uox non uideretur per eam posse conuenienter multiplicari. Cùm uox non solùm intentionaliter, sed etiam realiter per illam regionem multiplicari deberet, vt posset peruenire in tanta distantia. Quartò patet, quia si in cœlo formaretur, tarde perueniret ad terram nisi per miraculum. nam videmus, si quis a longè percutiat aliquam rem, cuius ictum nos audiamus, prius uidemus percussionem, & aliquantum post sonus eius ad nos peruenit. Si autem naturaliter de cælo ad terram vox perueniret deberet, considerata distantia, forte non perueniret ea die qua formaretur, & esset inconueniens, quia sic virtus uocis debilitaretur propter nõ dependere actualiter a formante eam. Ad hoc igitur, ꝙ subito perueniret, & non sequeretur inconueniens debilitationis, necesse erat fieri miraculum: ideo non fieret uox in cælo. Secunda pars patet, quia ponendo fieri eam in aere satisfacimus scripturę, & non sequitur inconueniens aliquod, nec oportet poni miracula. Nam in aere erat materia ad formandam uocem, & erat locus propinquus, de quo uox subito audiri posset, & non debilita-

A retur. Et patet, quia similis modus loquendi in scriptura est, vt dicatur aliquis loqui de cęlo. i. de aere, & dicẽdũ ꝙ angelus in aliqua nube propinqua & densa sup Christum formaret istam uocẽ. Et hoc propter duo. Primò ad occultandum corpus angeli. Nã ad formandã uocem angelus uteretur necessario aliquo instrumento corporeo denso cùm non habeat naturaliter organa ad formandã uocẽ, & ut nõ videretur illud instrumentũ angelus uellet occultare illud in nube densa. Secundò fiebat hoc propter uocẽ, quia melius formaretur vox fortis de illo aere grosso intra nubem, & iste modus loquendi erat in ueteri, & in nouo testõ. Patet Numeri 12. Nam dr̃, ꝙ Dñs descendit in colũnam nubis, & stetit in introitu tabernaculi, & uocauit
B Aaron, & Mariam. Sic etiam Exo. 33. dicitur ꝙ ingresso Moyse in tabernaculum fœderis descendebat colũna nubis, & stabat ad ostium tabernaculi, loquebatur que Dñs cum Moyse cernentibus vniuersis. Sic etiam in datione legis locutio fiebat super montem Sinai in caligine. Exo. 19. & 20. Ita factum est in nouo testamẽto: nam iterum facta est uox super Christum, quando transfiguratus est, & dicta sunt eadem uerba, quę dicũtur hic. s. Hic est filius meus. Et tamen ista dicta sunt in nube. Nam infra. 9. dicitur. Ecce nubes lucida obũbrauit eos. Et ecce uox de nube dicens hic est, &c. Et Mar. 9. dicitur. Facta est nubes obumbrans eos, & uenit uox de nube. Luc. etiam dixit, facta est nubes, & obumbrauit eos, & timuerunt. Et intrantibus illis in nu
C bem facta est vox de nube. Luc. 9. Et iste magis expressit. s. quòd nubes, in qua fiebat illa uox erat in circuitu Christi, & apostolorum: ita nunc aliqua nubes esset in circuitu Christi. s. nõ multum eleuata a terra, & in illa uideretur uenire de cęlo, & propter nubem non uideretur quis formabat illam. Ad argumentum dicendũ ꝙ ista uox dicitur facta de cælis, non quidem ꝙ de cælo uenerit, sed ꝙ venit de aere: & tamen aer in scriptura cælum dicitur, sicut dicimus volucres cæli. i. aeris. Psal. 8. & illud, aues cæli comederunt illud, i. aues quæ sunt in aere, infra 13. & Luc. 8. Aliter potest intelligi, ꝙ dicatur uox de cælis, i. quæ putabatur uenire de cœlis: quia de alto ueniebat, & nesciebatur locus formationis eius; maximè quia putabatur a Deo formata, q
D in cælis est, sic enim dicit 2. Pet. 1. ꝙ Petrus, & alii duo audiuerunt uocem de cælo. s. Et hanc uocem nos audiuimus de cælo allatam, cùm essemus cum eo in mõte sancto. Constat tamen, ꝙ illa uox, de qua Petrus ibi loquitur, quæ fuit audita in trãsfiguratione, non uenit de cęlo, sed dicitur ꝙ uox de nube facta est, ut expresse dicitur infra 17. & Mar. 9. & Luc. 9. vt supra allegatum est. Est tamen commune in sacra scriptura, quòd dicatur aliquid de cælo uenire, quod de alto uenit, maximè quando locus eius non est determinatè cognitus.

An ista uox audita fuerit ab omnibus circunstantibus, uel solum a Christo. *Quæst.* XCIII.

E QVAERITVR de ista voce, an audita fuerit ab omnibus circunstantibus: uel solùm a Christo. Aliqui dicunt quòd solus Christus audierit illam, quia ipse solus dignus erat audire uoces cælestes. Item quia Mar. 1. & Luc. 3. dicitur quòd ista uox dixit, tu es filius meus dilectus, & sic dirigebantur uerba ad Christum: Ideo sufficiebat, quod ad ipsum peruenirent etiam nullo alio audiente.

Dicendum ꝙ ista uox ab omnibus circunstantibus audita est, qa supra in litera dicitur, ꝙ facta est uox de cęlis, dicens, Hic est filius meus. Et sic quia uerba non dirigebanť ad Chr̃m, sed ad astantes, ideo necesse erat,

quòd illi eam audirent. Secundò patet, quia ista uox facta est in testimonium Christi, vt cognosceretur, ꝙ ipse erat filius Dei, & tamen si hoc nō audiretur à circunstantibus nullum esset testimonium, quia testimonium est id de quo constat: ergo illam audierunt omnes, qui intererant. Tertiò patet, quia si solus Christus istam uocem audiuisset, fuisset omnino superfluum formare eā, quia nihil per ipsam significabatur, quod prius Christus non sciret, sciebat ipse se esse filiū Dei Patris, cui consubstantialis erat, & sic non oportebat, quòd per istam vocem nunc ei notificaretur. Et tamē non est dicendum, ꝙ fuerit superflua, quia Deus nihil frustra facit; ergo oportuit, quòd audiretur ab aliquibus, qui per eam informarentur de eo, quod nesciebant, scilicet, ab omnibus astantibus, qui ante hoc nesciebant Iesum esse filium Dei. Quartò patet, quia etiā ista vox facta est ad significandum, quòd in baptismo homo fit filius Dei, vt dicetur infra in quadam quæstione. Decebat ergo, ꝙ ista uox à multis audiretur, vt per hoc incitarentur ad desiderandū baptismū Christi. Quintò patet, quia quando Christus transfiguratus est, ista eadem vox audita est, scilicet. Hic est filius meus, & tamen non audiuit eam solus Christus, sed omnes tres Apostoli etiam, qui cum eo erant, vt patet infra 17. & Marc. 9. & Luc. 9. & in tantum audierunt, quòd ceciderunt in facies suas, vt patet ibidem: ergo & hic audiretur ista uox ab omnibus astantibus. Quintò patet, quia ista uox fiebat, vt astantes illam audientes Christo magnam reuerentiam exhiberent tanquam filio Dei, & audirent eum obedientes in omnibus: sicut patet infra 9. & Marc. 9. & Luc. 9. Quia cùm dictum est, hic est filius meus &c. subiunctum est; Ipsum audite. Ita ergo subaudiendum est hic, quòd diceretur ipsum audite: licèt non exprimatur, cùm ibi eadem uox fuerit, quæ hic, & hoc expressum fuerit. Septimò patet, quia uoces nunquam fiebant de cœlo ad Christū propter se, sed propter astantes. Sic patet Ioan. 12. cùm Christus dixit, Pater clarifica nomen tuum. Et dicitur ibi, quòd uox de cęlo facta est, dicens; Clarificaui, & iterum clarificabo. Tunc dixerunt quidam astantes; Tonitruum factum est; Christus autem dixit: Non propter me facta est uox, sed propter uos. Sic etiam Ioan. 11. Christus cùm suscitaret Lazarum clamauit, dicens; Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quoniam semper me audis, sed propter populum, qui circunstat dixi, vt credant, quia tu me misisti. Et sic tam voces, quæ fiebant de cœlo ad Christum, quàm illæ, quas faciebat Christus ad Patrem non erant propter ipsosmet, sed propter populum, qui circunstabat. Oportet ergo, ꝙ astantes audirent uocem. Octauò patet, quia Hieronymus super Matthęum dicit, quòd columba sedit super caput Iesu, ne quis putaret uocem Patris ad Ioānem fuisse factā, & non ad Dominum, si tamen astantes non audiuissent istam uocem non putarent eam factam ad Ioānem, nec ad Christum. Item Augu. in sermone Epiphaniæ dicit: Non enim vt ante per Moysen, aut per Prophetas, nec per typos, aut figuras uenturum in carne pater filium docuit, sed palam uenisse monstrauit, dicens: Hic est filius meus. ergo ab omnibus audita est uox, cùm dicat, quòd palam per istam uocem pater ostendit filium. Hierony. quoque dicit super Matthęum, quòd uox patris testimonium perhibentis super Christum in baptismo auditur. Ergo audierunt eam illi, quibus perhibebatur testimonium, quia alias testimonium non esset. Nono patet per August. 2. de concor. Euang. cùm ait, scilicet. Non enim Christo indicabatur, quod sciebat, sed audiebant, qui aderant, propter quos uerè facta est.

F Ad primum argumentum dicendum, quòd licèt nemo esset dignus absolutè audire uocem de cœlo, nisi Christus: omnes tamen audire eam debuerunt, quia propter eos fiebat, & sic poterant dici digni illa uoce, cùm ad illos fieret, & propter illos solùm. Aliter potest dici, quòd dignitas propter hoc posset considerari, si uox ista fieret solùm in fauorem eorū, qui audiebant eam, fiebat tamen immediatè in fauorem Christi, scilicet, vt per hoc crederetur filius Dei: licèt istud postea esset propter nos, scilicet, vt nos credentes in eum uitam haberemus, Ioan. 1. & cùm dicitur, quòd ista uox fiebat propter audientes, & aliæ similes voces, Ioan. 12. intelligitur, idest, fiebat ad eos, & tamē fiebant propter Christum, vt crederent eum esse à G Deo, Ioan. 11. scilicet, ego sciebam, quòd semper me audis, sed propter populum, qui circunstat dixi, vt credant, quia tu me misisti. Et sic Iudæi indigni erant audire vocem Domini. Et cùm totus populus audiebat vocem eius in datione legis, Exo. 20. & Deutero. 7. & 5. Et hoc quia lex dabatur Iudæis, vt obseruarēt eam, ideo oportebat, quòd ipsi illam audirent.

Ad secundum dicendum, ꝙ licèt Marcus, & Lucas dixerunt, tu es filius meus. Matthæus dixit, hic est filius meus. Et sic necessariò dirigebatur vox ad stantes, licèt quid istorum dictum fuerit, scilicet, an in secunda, vel in tertia persona, infra dicetur in quadam questione: & tamen etiā si diceretur, tu es filius meus, astantes audirent illam uocē, quia propter eos fiebat, H scilicet, vt ipsi scirent Iesum esse filium Dei.

An fuit conueniens, quòd vox patris audiretur super Christum in baptismo. Quæst. XCIIII.

QVAERITVR, an fuit conueniens, ꝙ uox patris audiretur super Christum in baptismo. Quidam dicunt, quòd non, quia ista uocis formatio est quædam ostensio sensibilis personæ patris, sed filius, & spiritus sanctus dicuntur esse missi per hoc quòd sensibiliter apparuerunt, mitti tamen non conuenit patri, vt ait August. 3. de Trinitate, ergo etiam non debuit ostendi in aliquo signo sensibili. Item uox est significatiua Verbi concepti in corde, I sed pater non est uerbum, ergo non manifestatur conuenienter per uocē, vel in uoce. Item homo Christus non incipit esse filius Dei in baptismo, sicut quidam hæretici putauerunt, sed hoc fuit quando homo fuit, scilicet, ab instanti suæ conceptionis. Potius ergo in conceptione ista uox audiri debuit, vel saltem in natiuitate, eo quòd tunc Christus primò incipiebat apparere in mundo, quod non poterat fieri in conceptione, & non daretur tunc occasio erroris, vt putaretur, quòd Christus incepisset esse filius Dei in baptismo. Item ista uox fuit quasi quædam approbatio prædicationis Christi, quia cū dicitur, hic est filius meus, & etiam subauditur, ipsum audite. Sic exprimitur etiam infra 17. & Marc. 9. & Luc. 9. & tamen Christus non incepit nunc prædicare, sed postea: ideo non fuit K nunc conueniens ista uox. Item ista vox ostendebat Iesum esse filium Dei, & sufficiebat hoc semel ostendi, quia si semel esset uerus filius Dei, necessariò esset semper filius Dei: fuit tamen iterum ista uox audita in transfiguratione Christi, infra 17. & Mar. 9. & Luc. 9. 2. Petr. 1, ergo superfluit altera istarum ostensionum.

Dicendum, quòd conuenies fuit in baptismo Christi audiri uocē patris super eum. Primò, quia ista uox fuit ad ostendendum, ꝙ Iesus erat filius Dei. Tunc tamen conuenientius debuit ostendi ipsum esse filium Dei, cùm primò ipsi populo ostensus est: Christus tamen non fuit ostensus Iudæis generaliter ante baptismo Ioānis, & ad hoc fuit baptismus ille, vt in eo manifestaretur

niſeſtaretur toti populo. Sic patet Ioan. 1. ſcilicet. Ego neſciebam eum, ſed ut manifeſtetur in Iſrael propterea ego ueni in aqua baptizatus. Tunc ergo quando toti populo oſtenſus eſt, debuit maximè iſtud teſtimonium audiri, vt à ptincipio Iudæi tenerent Ieſum in hac exiſtimatione honoris, ſcilicet, ꝙ eſſet filius Dei. Nam facilius eſt hominem teneri in honore ſi à principio, quando cognoſci incipit, inueniatur in ſtatu honoris, quàm ſi inueniatur in ſtatu humili, & poſtea ſibi honor accreſcat. Et hoc ſiue propter æmulationẽ eorum, qui uident ſe ſuperari ab illo, quem prius tanquam æqualem tenebãt, ſiue propter admirationem, vnde alicui tantus honor aduenerit ſicut prius erat in humili ſtatu, & iſte honor eſt magnus, qui ſibi accreſcit. Iſta fuit cauſa quare Chriſtus minus receptus eſt in Nazareth inter cognatos ſuos, & compatriotas, quàm inter cæteros cognatos Iudeos, ſcilicet, quia iſti cognoſcebant eum quantum ad progeniem ſuam, & quantum ad conuerſationem totius uitæ præteritæ. Ideo mirati ſunt quomodo ſubito iſta uirtus ſibi aduenerat. Vnde licèt faceret miracula inter eos, non credebant in eum, nec laudabant Deum, qui dederat talem poteſtatẽ hominibus, ſicut fecerant illi, qui erant in urbe Naim, & in alijs locis, quando uidebant Chriſtum facientem iſta miracula, vt patet Mar. 2. & Luc. 7. & infra 8. & 9. ſed magis ſcandalizabantur propter miracula eius. Mar. 6. ſcilicet. Et multi audientes mirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic hæc omnia, & quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi, & uirtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne iſte eſt fabri filius, & Mariæ? Nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? Et ſequitur, & ſcandalizabantur in illo. Ideo dixit tunc Chriſtus, quòd non eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in cognatione ſua, & in domo ſua. Etiam cognati Chriſti non credebant in eum, nec curabãt de miraculis eius. Sic dicitur Ioan. 7. ſcilicet. Nec enim fratres eius credebant in eum. Ob hoc ergo fuit ualde conueniens, vt Chriſtus mox, vt oſtenſus eſt toti populo, ſcilicet, in baptiſmo per Ioãnem audiretur teſtimonium patris de eo, ſcilicet, quòd erat filius Dei. Et ſic populus totus à principio reciperet eum in illo honore, & nemo ei poſtea inuideret nec eſſet difficile eum ſemper poſtea teneri in honore illo, in quo fuiſſet à principio inuentus. Secundò fuit hoc etiam propter nos, qui illam uocem non audiuimus, vt ſcilicet, qui eam audierunt prædeceſſores noſtri in fide nos quoque per eorum fidem credamus. Sic ait Chryſoſtomus ſuper Matthæum in quadam homilia, quòd in principijs ſpiritualium rerum ſemper ſenſibiles apparent viſiones propter eos, qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ ſuſcipere poſſunt, vt ſi poſtea non fiat ex his, quæ ſemel facta ſunt, recipiant fidem. Et ſic cùm ſubſtantia Dei patris ſit inuiſibilis, conueniens fuit notificari per vocem, & hoc potius in baptiſmo Chriſti, quàm aliàs, quia ibi fuit principium religionis noſtræ. Tertiò fuit hoc propter noſtrum baptiſmum, quia in Chriſti baptiſmo oſtendi debuerunt omnia, quæ in noſtro baptiſmo fiunt. Et tamen in baptiſmo homo efficitur filius Dei per fidem, & ſacramentum. Ioa. 1. ſcilicet. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius. Modum autem iſtius filiationis, vel generationis à Deo oſtendit Chriſtus Io. 3. ſcilicet. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Et ſic dicitur, quod in baptiſmo naſcitur homo de ſpiritu ſancto, & per iſtam natiuitatem efficitur homo filius Dei, ſiue Spiritus, quia dicitur ibi, quod natum eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt. Ad ſignificandum ergo quòd in baptiſmo efficitur homo filius Dei, decuit, ꝙ in baptiſmo Chri-

A ſti oſtenderetur teſtimonium, ꝙ ipſe eſſet filius Dei, & hoc fuit per iſtam vocem patris, ideo debuit tunc audiri. Sic enim ait Hilarius, ꝙ vox patris audita eſt, vt ex his, quæ conſumabantur in Chriſto cognoſceremus poſt aquę lauacrum de cęleſtibus portis ſanctum in nobis ſanctum in volucre, & paternæ vocis adoptione Dei filios fieri.

Ad primum argumentum dicendum, ꝙ pater manifeſtatus eſt hic per vocem, & tamen non propter hoc dicitur miſſus, quia miſſio dicit duo, ſcilicet, apparitionem ſenſibilem, & auctoritatem mittentis: filio, & ſpiritui ſancto competit hoc, quia viſibiliter apparuerunt, & etiam quia à patre, qui habet auctoritatem in Trinitate miſſi ſunt: pater autem, licèt ſenſibiliter B oſtenſus ſit per vocem, non poteſt tamen mitti, quia mitti eſt ab alio eſſe: Pater autem à nullo eſt: ideo licet appareat ſenſibiliter, non poteſt dici miſſus. Et ſic non arguit iſta oſtenſio in voce miſſum fuiſſe patrem, & ſic bene conuenit ei.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ pater non demonſtratur in voce niſi ſicut actor vocis, vel loquens per vocem. Quia, licèt ipſe non ſit locutus, ſignificabatur tamen ipſe loquens, quia iſta uox eum ſolum oſtendebat, vt ſupra declaratum eſt. Et quia proprium eſt patri producere verbum, quod eſt dicere, vel loqui: ideo pater conuenientiſſimè manifeſtatus eſt per uocem, quę ſignificat verbum: vnde, & ipſa vox à patre emiſſa filiationem verbi proteſtatur. Et ſicut figura columbę, quę oſtendebat Spiritum ſanctum non erat in C ſubſtantia Spiritus ſancti; ita iſta vox non erat verè à perſona patris, quia tamen patrem ſolum oſtendebat, dicitur fuiſſe vox patris, & conuenienter in illa manifeſtatus eſt.

Ad tertium dicendum, ꝙ nunc in baptiſmo debuit perhiberi teſtimonium de ueritate deitatis Chriſti, & non in natiuitate eius, ſed magis tunc occultari debuit in defectibus infantilis ætatis, ne Herodes haberet locum ad occidendum eum, qui cum magna ſollicitudine quærebat animam eius. præcedenti. cap. Quando autem peruenit ad ætatem perfectam, debuit oſtendi eius deitas, quia oportebat eum tunc docere, & miracula facere, & homines ad ſe conuertere. Ideo aucto- D ritate patris hoc oſtendi debuit, ut doctrina eius credibilior fieret. Vnde ipſe dixit Ioa. 5. Qui miſit me pater, ipſe teſtimonium perhibet de me. Et hoc præcipuè debuit fieri in baptiſmo. Ioannis ad ſignificãdum baptiſmum noſtrum, in quo homines renaſcuntur in filios adoptionis Dei: filij autem adoptiui inſtituuntur ad ſimilitudinem filij Dei naturalis: iuxta illud ad Ro. 8. ſ. Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. Debuit ergo in baptiſmo filij naturalis Dei oſtendi, ꝙ ipſe eſſet filius Dei, cùm nos in baptiſmo efficiamur filij Dei adoptiui.

Ad quartum dicendum, ꝙ iſta uox patris fuit in cõfirmationem prædicationis Chriſti. Et cùm dicitur, ꝙ illa non fuit immediatè, dicendum ꝙ ſi accipiatur im- E mediatè ita quòd ipſamet die prædicare deberet non fuit ad confirmandam prædicationem immediatè, quia tamen poſt paucos dies prædicaturus erat, ſcilicet poſtquam compleret ieiunium, poterat dici prædicaturus immediatè, quia ſecundum iura, quod parum diſtat ineſſe videtur. Aliter poteſt dici, ꝙ iſta vox non fuit ſolùm ad confirmandum prædicationem Chriſti: ſed etiam ad confirmandum geſta, & ad auctoritatem perſonę ſuæ: ideo debuit audiri in principio geſtorum ſuorum, & tamen in baptiſmo Chriſti cęperunt geſta eius, quia ibi inchoauit baptiſmum noſtrum ſanctificando aquas: ideo ibi apparere debuit teſtimonium patris in voce potius, quam poſtea.

Ad quintum dicendum, quod non ſufficiebat Chri-

ſto teſtimonium illud, quod pater dedit de eo in tranſfiguratione, quia illud fuit ſolum coram tribus diſcipulis eius Petro, Iacobo, & Ioanne, & etiam mandatum eſt eis, ꝙ illud nemini dicerent infra 13. & Marc. 9. & Lu. 9. Chriſtus autem toti populo debuit oſtendi: ideo præter illa fuit neceſſaria iſta oſtenſio patris in voce: Sed tunc dicetur, quòd illa oſtenſio in uoce, quæ fuit in tranſfiguratione fuit ſuperflua, quia iſta ſufficiebat. Ad illud autem quod dicitur, vocem iſtam in Transfiguratione auditam iterum fuiſſe dicendum, ꝙ etiam illa fuit conueniens, vt dicetur infra 17.

Quomodo Euangeliſtæ diuerſimode ſcribunt vocem factam, quia alij dicunt tu es filius, alij vero hic eſt filius.
Quæſt. XCV.

QVAERITVR, quomodo Euangeliſtæ hoc diſcordent, quia Matth. dixit hoc filius meus. Marcus, & Lucas dixerunt tu es filius meus. Aliquis dicet, ſicut ſupra diximus de calciamentis Chriſti, de quibus dixit Matth. ꝙ non erat Ioannes dignus portare illa. Marcus vero & Lucas dixerunt, ſoluere. cor. cal. & diximus, quòd Ioannes potuit dixiſſe diuerſis vicibus, & vna vice vnum, & alia aliud, vt ait Auguſt. lib. de concord. Euan. ita hic dicerет, quòd vtrumque dictum eſt. Dicendum, quòd nō ſtat, quia vox ſemel locuta eſt hic, ideo non potuit dicere niſi vnum ipſorum. Secus eſſet ſi argueremus de verbis dictis hic, & dictis in transfiguratione, quia licet ſint omnino eadem in ſententia poterant eſſe diuerſa in tenore, & tamen ſolùm comparamus verba dicta in baptiſmo, ideo nō poſſunt eſſe niſi vno modo, quia ſemel ſolùm vox illa inſonuit. Dicendum, quòd vox illa vnum iſtorum dixit, & nobis non conſtat, quid horum dictum ſit. Non eſt tamen difficultas vlla, quia Euangeliſtæ non curant, niſi de ſententia. Ideo ſi omnino teneatur ſententia, dato quòd verba aliqua mutentur, non curant. Hic autem ſiue dicatur, hic eſt filius: ſiue, tu es filius, idem ſignificatur, ſcilicet, quòd Chriſtus erat uerus, & naturalis filius Dei, & non dicitur niſi ad quem dirigatur vox, ſcilicet, ad Chriſtum, uel ad aſtantes. Vtroque tamen modo, per iſtam uocem Deus inrendebat certificare aſtantes, quòd Chriſtus erat filius eius. Vnde uidebatur, quòd uox dirigeretur magis ad aſtantes, quàm ad Chriſtum, quia illi certificabantur, Chriſtus uerò non, cùm ei ſemper conſtaret, quòd erat uerus filius Dei, quia ipſe ſemper in patre, & pater in eo erat. Ioan. 14. Cùm tamen Marcus, & Lucas dixerunt, tu es filius meus, innuunt, ꝙ oſtenderetur Chriſtus ad oculum ex eo quòd columba ſuper eum deſcendebat, & ſedebat. Nec tamen per hoc certificare poſſumus quid iſtorum dictum ſit. De hoc Augu. 2. lib. de concord. Euan. dicit, ſcilicet. Hæc verba alij duo Marcus, & Lucas ſimiliter narrant, ſed de uerbo uocis, quæ de cœlo facta eſt, narrant locutionem: ſalua tamen ſententia. Quod enim Matthæ. ait dictum, hic eſt filius meus dilectus, ad eandem ſententiam explicandam ualet. Vox enim celeſtis unum iſtorum dixit, ſed Euangeliſta oſtendere uoluit id ualere, quod dictum eſt, hic eſt filius meus, ut illis potius, qui audiebant indicaretur, quòd ipſe eſſet filius Dei, atque ita dictum referre uoluit, tu es filius meus, ac ſi illi diceretur, hic eſt filius meus. Non enim Chriſto indicabatur quod ſciebat, ſed audiebant, qui aderant, propter quos uox facta eſt. Aliud dubium eſt in hoc, quia Matthæ. dixit: In quo mihi complacui, & Luc. & Mar. in te mihi complacui. Et iſtud dependet à præcedenti, ſcilicet, quia Matt. ponit uocem factam in tertia perſona, Marc. & Luc. in ſecunda. Quia tamen in quibuſdam libris inuenitur in te complacuit mihi. Aug. mouet ad

F hic dubium, & dicit quòd eadem ſententia eſt, licèt diuerſa uerba. Verumtamen, cùm dicitur, in te complacui, ſignificatur quòd Deus ſibi ipſi complacuit in filio. Si autem dicitur, in te complacuit mihi, ſignatur, quòd Deus placuit hominibus per filium ſuum. Et de hoc dicit Augu. eo. li. Iam uerò ꝙ alius dicit, in quo mihi complacui, alius, in tè complacuit mihi, ſi quæris quid horum ſonuerit in uoce, quodlibet accipe, dummodo intelligas eos, qui nondum eandem locutionem retulerunt, eandem retuliſſe ſententiam. Quod enim Deus in filio ſibi complacuit admonetur aliquis ex eo, quod dictum eſt, in te complacui, quòd autē in filio pater placuerit hominibus admonemur ex eo, quòd dictum eſt, in te complacuit mihi. Sed in-
G telligatur hoc dictum eſſe ab omnibus Euangeliſtis, tanquam ſi diceretur in te placitum meum conſtitui, hoc eſt implere, quod mihi placet.

Ad quid hic fuerit oſtenſa tota Trinitas, & an conueniens fuerit, quòd oſtenderetur. *Quæſt. XCVI.*

QVAERITVR, ad quid fuit oſtenſa hic tota Trinitas, & an conueniens fuit, quòd oſtenderetur. Aliquis dicet, quòd non, quia hic propoſitum erat oſtendere Chriſtum eſſe filium Dei, & ad hoc non erat neceſſe oſtendi totam Trinitatem, ſed ꝙ ſolùm pater oſtenderetur loquens: ideo non oportuit, quòd tota Trinitas oſtenderetur.
H Dicendum, quòd tota Trinitas hic oſtenſa eſt, vt ait Hieronymus ſuper Matthæum. Nam filius baptizatur, & in baptiſmate demonſtratur: ſpiritus ſanctus in columba oſtenditur: patris teſtimonium in uoce auditur. Et hoc fuit propter cauſas particulares pertinentes ad ſingulas perſonas, & fuit etiam propter generalem cauſam pertinentem ad totam Trinitatem. Primum pater, quia neceſſe fuit filium hic oſtendi, cùm ipſe baptizaretur: Pater etiam debuit oſtendi in uoce, quia principalis intentio fuit, quòd oſtenderetur, hic Chriſtus eſſe filius Dei. Et ad hoc oportebat, ꝙ uox ex nomine patris formaretur, in qua ipſe manifeſtaretur. Oportuit etiam ſpiritum ſanctum oſtendi in columba ad oſtendendum ad oculum, quis erat
I filius Dei, & ad quem fiebat uox, vt ait Hieronymus ſuper Matthæum, ſcilicet, columba ſedit ſuper caput Ieſu, ne quis putaret uocem patris ad Ioānem factam eſſe, & non ad dominum etiam, vt ſignificaretur Chriſtus plenus ſpiritu ſancto. Et propter alias cauſas poſitas in quæſtionibus de ſingulis iſtorum. Secundum patet, quòd multæ cauſæ fuerunt, ut Trinitas oſtendi debuiſſet in baptiſmo Chriſti. Primò, quia iſte eſt articulus difficilis inter omnes, qui ad fidem pertinent. Ideo conueniens fuit, ꝙ de eo fieret aliqua oſtenſio corporalis, & ſic per ſigna ſenſibilia notificatæ ſunt tres perſonæ. Alij autem articuli, quia non ſunt ita difficiles, & quia pendent aliquo modo ex articulo Trinitatis, non fuerunt ita manifeſtati in aliqua corporali oſtenſione, licèt alicui eorum oſtenſi fuerunt, ſicut re-
K ſurrectio, quæ per multas apparitiones, & argumenta probata eſt, Actu. 1. ſcilicet. Oſtendit ſe illis viuum in multis argumentis. Secundo fuit hoc ualde conueniens propter ſimplices, qui uix poſſunt deduci ad credendum ſubſtantias incorporales: cùm intellectus eorum totus rebus materialibus immerſus ſit: His ergo debuit oſtendi ſubſtantia ſpiritualis in aliquo ſigno ſenſibili. Et quia Trinitatis ſunt tres perſonæ ſpirituales, & unica natura ſpiritualis, debuit oſtendi eis tota Trinitas ſenſibiliter. Et hoc potius in baptiſmo Ioannis, quàm aliter: quia ibi incipiebat Chriſtiana religio. Sic dicit Chryſo. in quadam Homilia, ꝙ in principijs ſpiritualium rerum ſemper ſenſibiles apparent uiſiones

nes propter eos qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ suscipere possunt: vt si postea non fiant, ex his, quæ semel facta sunt fidem recipiant. Tertiò fuit propter sacramentum baptismi, quia baptismus est sacramentum fidei, quia in illo fidem profitemur, & fidem ab Ecclesia petimus: Et quia in fide præcipuus est, articulus Trinitatis: debuit in baptismate Christi ostendi tota ipsa Trinitas. Quartò fuit hoc ad ostendendum formam, quæ teneri debebat in baptismo. Nam baptizamur in nomine trium personarum infra 28. ideo debuit in Christi baptismate trium personarum ostensio fieri, ut per hoc innueretur, quæ forma in baptismo nostro teneri deberet: sic ait Augu. in sermone de Epiphania. s. Nec mirum si in dominico lauacro ministerium non defuit Trinitatis, cùm nostrū lauacrum Trinitatis compleat sacramentum, idest. In nostro lauacro fit inuocatio Trinitatis per quam completur sacramentum, quia aqua per se nihil faceret, vt ait ipse Augu. sed accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Detrahe verbum, quid est aqua nisi aqua? Sed obijcietur, quòd non fuerit conuenienter ostensa Trinitas per ista signa sensibilia, cùm non arguant sufficienter Trinitatem, quia vox non fuit formata à patre, & spiritus sanctus non descendit in columba, sed Angeli ista fecerunt, quia talia facere non conueniebat naturæ diuinæ. Et dato, quòd non essent tres personæ in deitate, sed vnica, sicut in vnica natura: poterant fieri istæ ostensiones per Angelos, & nō colligeretur inde esse Trinitatem. Dicendum, quòd nihil est per quod possit probari necessariò esse Trinitatem in deitate, nisi credamus scripturæ asserēti hoc. Quia nulli actus sunt, qui nobis ostendi possunt, quos faciant ipsæ personæ diuisim, cùm opera Trinitatis ad extra diuisi sint. Solum ergo Trinitatem personarum tenemus, quia Christus nobis illam prædicauit, & innumerabilibus miraculis confirmauit, ex quibus certissimè constat verum esse, quod ille asseruit, cū mendacium non possit per miraculum confirmari. Et sic istæ ostensiones non ponuntur hic tanquam per eas probetur necessariò Trinitatem esse, sed est quidam modus ostendendi exemplaris. Melius namque simplices sic intelligent Trinitatem ostendendo eis actus, quasi trium personarum, vel suppositorum distinctos, quàm si solum dicatur eis, quòd sunt tres personæ in diuinis. Et ad hoc facta est ostensio, & non ad probationem, quasi per necessitatem probetur Trinitas nolenti credere scripturam, etiam si constaret ei de ista. Ad argumentum dicendum, ꝙ non solùm intendebatur ostendi Christum esse filium Dei, sed multa alia quoque, ad quæ erat necessaria ostensio Trinitatis: sed adhuc dato, quòd solum debuisset Christus ostendi filius Dei, oportebat hic manifestari Trinitatem. Nam necesse erat Christū apparere, de quo fiebat ista ostensio, & patrem manifestari per vocem, vt diceret Christum filium suum esse, & Spiritum sanctum apparere in columba super Christum propter causas supradictas. Et sic non sufficiebat ostensio patris, sed tota Trinitas ostendi debuit.

Ad quid fuerit necessaria ista manifestatio.
Quæst. XCVII.

QVAERITVR, ad quid fuit necessaria ista manifestatio facta super Christum in testimonium eius: cùm Ioannes testimoniū de Christo dedisset, & istud sufficere videbatur, cū Ioannes esset tantæ auctoritatis apud Iudæos. Dicendum, ꝙ fuit necessaria ostensio Trinitatis propter multa. Primò propter ipsum Ioannem, quia etiam ipse nesciuit testimoniū de Christo perhibere, nisi ista signa
A apparuissent in eo. Nam Ioannes non cognoscebat
Christum in persona, & dedit Deus ei signum ad co-
gnoscendum, scilicet, super quem uideret Spiritū san-
ctum descendentem. Io. 1. Secundò erat necessaria ista
ostensio, quia licèt Ioannes de Christo testificaretur,
& istud multum conferret propter Iudæos, qui Ioan-
nem tenebant tanquam prophetam infra 21. tamen
nō sufficiebat testimonium eius simpliciter, quia sim-
pliciter Ioannes miraculum nullum faciebat. Ioan. 10.
Et si quis vellet negare dicta eius, poterat. Christus au-
tem volebat testimonium firmius, quod negari non
posset. Et ita necessarium erat: ideo non fuit conten-
tus solo testimonio Ioannis, sicut patet. Io. 5. cùm dixit
Christus Iudæis: Vos misistis ad Ioannem, & ille testi-
B monium perhibuit veritati. Ego autem testimonium
ab homine non accipio. q. d. Ioannes de me verum di-
xit, scilicet, ꝙ ego eram Messias, & tamen ego non ac-
cipio testimonium ab homine, idest, non sum conten-
tus testimonio solo, quod perhibetur à puro homine,
quia istud posset negari, vel destrui: ideo subiūxit: Ego
autem habeo testimonium maius Ioanne. Ipsa enim
opera, quæ facio testimonium perhibent de me, scili-
cet, testimonium, cui ego innitor, maioris auctoritatis
& firmitatis est, quàm testimonium Ioan. s. opera, quæ
ego facio, quæ sunt miraculorum, & nullo modo pos-
sunt negari esse à Deo: & postea dixit. Et qui misit me
pater, ipse testimonium perhibuit de me. Hoc fuit nūc
in baptismo, quando audita est uox patris. s. Hic est fi-
C lius &c. Christus ergo significauit istam ostensionem
Trinitatis fuisse necessariam ad ferendum de eo testi-
monium firmum, quia testimonium Ioan. firmū non
erat. Sed dicetur: Cùm Christus postea facturus esset
miracula: ad quid oportuit fieri nunc istam ostensio-
nem super eum. Vel cùm facta fuerit, & sufficiens testi
monium fuerit de eo perhibitum, ad quid oportebat
postea fieri miracula. Dicendum ꝙ etiam, si postea mi
racula futura essent, erat necessarium nunc istud testi-
monium. Primò quia decebat Christum à principio
cognosci à Iudæis sub magna ueneratione tanquam
filius Dei, vt non esset graue eis postea tenere eum in
illo honore, quod fieret, si primo à toto populo cogno
sceretur in statu parui honoris. Secundò quia ex con-
D ditione baptismi, & propter multas alias causas expres
sas in quęstionibus conueniens erat in baptismo Chri
sti manifestari Trinitatem. Si autem nunc fiebat ista
ostensio, non tollebatur quin postea essent necessaria
miraculorum opera, quia nunc non ostensus est Chri
stus toti populo, ideo non sufficiebat hæc ostensio ad
hoc, ꝙ crederent Iudæi in eum: potissimè quia Iudæi
erant gens dura ad credendum, & multis signis opus
erat propter eorum duritiam, potissimè in re tam ar-
dua. s. ꝙ crederetur homo esse filius Dei: ideo conue-
niens fuit eum post hæc miracula operari, de quibus
magis dicetur. c. sequenti. Tertiò quantum ad princi-
pale decuit nunc fieri ostensionem Trinitatis propter
fidem Trinitatis, quam in baptismo profitemur, &
E propter inuocationem Trinitatis, quæ exprimitur in
forma baptismi. Ad hoc autem nihil faciebat testimo
nium Ioan. Ideo etiam si Ioannes sufficiens testimo-
nium dedisset de Christo, adhuc erat conueniens fieri
ostensionem Trinitatis propter ista quæ pertinebant
ad baptismum, & alias causas, de quibus supra. Ad
argumentum in contrarium dicendum, quòd testi-
monium Ioan. erat vtile, sed non sufficiens, quia non
erat omnino necessarium. Et tamen dato, quòd Iu-
dæi omnino crederent per istud testimonium Ioan-
nis, adhuc Christus non erat contentus eo, quia pote-
rat negari, ipse vero habere voluit solidam probatio-
nem, vt patet. Io. 5. vt supra declaratum est.

CAP. IIII.

Marc. 1. Luc. 4.

TVNC Iesus ductus est in desertum a Spiritu, vt tentaretur a Diabolo. Et cùm ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurijt. Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.

Deutero. 8. Luc. 4.

Qui respondens, dixit: Scriptum est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

IN præcedenti ostendit Matthæus veram Christi Deitatem per testimonium Ioannis, & Dei Patris, Hic ostenditur eius vera Deitas, & humanitas ex tentatione dæmonis, & ministrationibus angelicis. Et diuiditur in duo, scilicet, in ista duo, quæ dicta sunt: secundum ibi. *Tunc reliquit eum*. Prima in tres iuxta triplicem tentationem Dæmonis, & triplicem Christi victoriam: secunda ibi. *Tunc assumpsit eum*. tertia ibi. *Iterum assumpsit eum.*

An ea quæ hic habentur continuentur ad præcedentia. Quæst. I.

QVAERITVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia. Dicendum quòd hic totaliter est ordo continuitatis. Primò inquantum illa fuerunt ante ista. Quia hic agitur de Christi ieiunio, & de principio prædicationis eius: & tamen Christus non prædicauit, nec ieiunauit antequam baptizaretur, quia principium omnium operum suorum fuit baptismus. Secundò est continuatio, quia ista non solùm fuerunt post illa, sed etiam immediatè post illa non intercedentibus aliquot diebus: sed mox, vt Christus baptizatus est, iuit in desertum, vt hic dicitur, scilicet. *Tunc Iesus ductus est in desertum*, idest, tunc, quando baptizatus est, iuit in desertum. Sic etiam continuat istam literam Chrysost. super Matth. dicens postquam baptizatus est Dominus a Ioanne in aqua, ducitur à Spiritu in desertum, vt baptizaretur igne tentationis. Et sic tota litera est hic continua quantum ad tempus: licèt sit ista alia materia a præcedenti. Circa primum dicitur. *Tunc ductus est Iesus*. idest, tunc quando baptizatus est. s. quòd post baptismum non moratus est aliquot diebus inter Gentes, nec diuertit ad alios actus, sed immediate iuit in desertū ad ieiunandum: sic dicitur Mar. i. postquam dixit tu es Filius &c. sequitur scilicet, & statim Spiritus expulit eum in desertum. Et sic nihil moratus est. Et dicitur ductus est, quia Spiritus eū duxit: & tamen ipse iuit, quia nemo eum compulit. Quare tamen dicatur ductus infra dicetur. *In desertum*. Istud est desertum in terra Iudæ, & non est multum longe à Iordane, & solet vocari vulgariter Quarantana, idest, locus, in quo Christus ieiunauit quadraginta diebus: & solent ire peregrini ad locum illum ex deuotione. Et non longe ab ipso loco est mōs excelsus, ad quem Diabolus duxit Iesum, vt ostenderet ei omnia regna terræ. Est autem Quarantana circa Galgala. Mons tamen in quo nunc Christus manebat, siue desertum,

F vt hic dicitur, est in latere vrbis Bethel, & Hai non lon
ge ab vrbe Iericho. Et sunt istę vrbes in tribu Benia-
min. Iosue 18. *a spiritu*, idest, a Spiritu sancto, vt spiritu
suo: licèt quis spiritus fuerit infra dicetur. *Vt tentare-
tur a Diabolo*. Iste fuit finis ad quem Iesus præcipuè iuit
in desertum, scilicet, vt tentaretur. Licèt aliæ etiam
fuerunt causæ, de quibus infra. *Et cum ieiunasset quadra-
ginta diebus, & quadraginta noctibus*. Accipiuntur hic
dies artificiales, cùm distinguatur dies contra no-
ctem, & in istis diebus proprie Christus dicitur ieiu-
nasse: quia nunquam in eis comedit, sed finitis illis co-
medit, quando angeli ministrauerunt ei: vt patet in-
fra in litera. *Postea esurijt*, scilicet, post illos quadragin-
ta dies, scilicet, in omnibus illis nunquam esurijt, sed
G finitis eis. Et ob hoc nunquam comedit in illis, quia
vir temperatus non comedit nisi in remedium famis.
Lucas tamen expresse ponit, quòd nihil comedit. c. i.
dicens, & nihil manducauit in diebus illis. Et consu-
matis illis esurijt. *Et accedens tentator*, scilicet, diabolus:
quia supra dicitur, quòd tentabatur a Diabolo, & dici-
tur tentator, quia officium tentandi habet. Ad ipsum
namque tentare pertinet: de quo infra dicetur in qua-
dam quæstione. Sic etiam vocatur accusator, quia offi
cium suum est accusare. Apoc. 12. scilicet: Nunc fa
cta est salus: quia proiectus est accusator fratrum no-
strorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei no
cte, ac die. Et ibi dicitur quòd iste est diabolus, & sata-
nas. Accessit autem tentator ad Iesum post quadra-
H ginta dies, quòd tunc fuit locus tentandi, vt ait Chrys.
super Matt. scilicet, quia Diabolus videns per quadra-
ginta dies Christum ieiunantem desperauerat. Post-
quam autem esurientem sensit: iterum cępit sperare.
Ideo dicitur. *Et accedens tentator dixit ei, si Filius Dei es,
dic vt lapides isti panes fiant*. Quia vidit esurientem, &
sciebat iam eum cibo indigere, tentauit eum circa gu
lam, scilicet, vt conuerteret lapides in panem, quasi di-
cat: Si filius Dei es, potes conuertere lapides in panē.
Ideo conuerte, & comede. Et dixit: Dic idest iube. s.
Nihil est aliud necessarium, nisi vt iubeas, & imme-
diate fiet: cùm omnis creatura Deo obediat, & ita
Deus facit sola voluntate, & mandato. Psal. 32. scilicet:
Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, &
I creata sunt. Idem Psal. 148. An autem de lapidibus pa-
nis fieri posset infra dicetur. *Qui respondens dixit. Scriptū
est: Non in solo pane viuit homo*. Christus noluit conuin-
cere diabolum potestate: sed solo testimonio scriptu-
ræ: quia diabolus suadebat conuerti lapides in panem,
quasi hoc esset necessarium, vel conueniens. Christus
vero dixit non esse necessarium: quia non erat recur-
rendum ad miraculum conuersionis lapidum in pa-
nem sine necessitate. Et tamen non erat hic necessi-
tas, cùm posset Christus, & quilibet homo aliter viue-
re. Ideo non erat hoc rectum consilium. Hoc proba-
uit, scilicet, quia non in solo pane viuit homo, idest, nō
oporret, quòd ad hoc, quòd homo viuat panem ha-
beat: quia non est solus panis, de quo homo viuere
K potest, sed multa quoque alia sunt, per quæ potest vi-
ta conseruari sine pane. Ideo nō oportet peti panem,
vel desiderari tanquam omnino necessarium. *Sed in
omni verbo, quod procedit de ore Dei*. idest. Non viuit ho-
mo in solo pane: sed etiam potest viuere de quocun-
que uerbo quod exit de ore Dei. Ideo non bene sua-
des, quòd lapides in panem conuertam, cùm per mul
ta alia possit vita conseruari. Plurimi exponunt ista de
uita spirituali dicentes, quòd non solùm est panis ne-
cessarius ad uitam corporalem: quæ comparata uitæ
æternæ potius mors dicenda est, ait Greg. in homilia:
sed magis homo uiuit de uerbo quod exit de ore Dei.
Et ista est uita spiritualis, quæ est uita simpliciter: sic
dicit Rabanus, scilicet, si quis non uescitur uerbo Dei,
iste

iste non uiuit, quia sicut corpus humanum non sine terreno cibo, ita & anima uiuere non potest sine Dei verbo. Procedere autem uerbum de ore Dei dicitur, cum uoluntatem suam per scripturarum testimonia reuelat.

Dicendum, uerum esse, quòd per uerbum Dei uiuitur, uita spirituali: tamen de ista non potest intelligi hic propter duo. Primò, quia non facit ullo modo ad propositum. Diabolus namque suadebat Christo lapides in panem conuertere, quia uidebat eum esurire, & innuebat, quod sine cibo uiuere non poterat. Et sic manifestum est, quod de uita corporali loquebatur, quia ad spiritualem uitam, nec lapides, nec panes erant necessarij. Si autem Christus responderet de uita spirituali, erat extra propositum, & uerbum quã insipientis hominis. Secundò, quia etiam responsio Christi in seipsa induceret inconueniens, cum diceret, non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo &c. Nam ista ex genere locutionis ad eandem uitam pertinent, quia aliàs cõparasset respectu eiusdem vitæ panem, & uerbum Dei: cùm non pertineant ad eandem vitam, sed unum ad corpus, alterum ad spiritum. Etiam si Christus uoluisset hoc dicere, aliter exprimere debuisset, scilicet, quòd magis erat necessaria vita spiritualis, quæ est per uerbum Dei, quã uita corporalis, quæ est per panem. Et tamen dixit hic uitam esse in pane, sed non in solo pane. Ideo uoluit hoc dicere. Tertiò, & efficacius patet, quia Christus allegauit hic testimonium scripturæ, dicẽs: scriptum est &c, Deutero. 8. Ideo necesse est, quòd Christus sequatur sensum, quem facit scriptura, quam allegat. Et tamen litera ibi non intelligitur de cibo spirituali, sed de corporali. Et uocatur ibi verbum Dei ipsum manna, de quo Iudæi quadraginta annis uixerũt nullum panem comedentes, Ideo oportet, ꝙ etiam litera intelligatur hic de cibo corporali, & non de uerbo scripturæ. Patet, quia dicitur eo. cap. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu, & patres tui, vt ostenderet tibi, ꝙ non in solo pane uiuit homo, sed ex omni uerbo, quod egreditur ex ore Domini. Et sic necesse est, quòd intelligatur litera sic, scilicet, quòd Deus voluit ostendere Iudeis potestatem suam, & dedit eis manna ad comedendum quadraginta annis sine pane. Et dicitur, ꝙ hoc fecit Deus, vt ostenderet Iudæis magnitudinem suam faciendo eos uiuere sine pane quadraginta annis comedendo manna, vt intelligerent, ꝙ non in solo pane uiuit homo, idest, nõ simpliciter panis necessarius est ad uitam, ita quòd sine illo homo nõ posset uiuere, sed potest homo viuere, & sustentari ex omni uerbo, quod procedit ex ore Dei, idest, de quacunque re, quam iusserit Deus comedi, scilicet, ꝙ si Deus iusserit homini comedere de lapidibus, vel de ferro, ita nutrietur, & uiuet, sicut si comederet panem delicatissimum, & quoscunque alios cibos. Et necesse est sic intelligi literam, quia aliàs non conueniret intentioni Dei. Nam Iudæi non sustentabãtur in deserto de uerbis, sed de manna, quod erat uerus cibus, & naturaliter nutriebat. Et sic uerbum egressum de ore Dei accipitur pro manna inquãtum Deus dixit, quòd comederent manna, & illud sibi dabat in cibum. Exod. 16. Ita ergo necesse est intelligi hic. Et concordabit Christus sensui literæ, quam allegat. Et etiam faciet ad propositum suum, vt directè respondeat Diabolo, scilicet. Non est necesse, quòd lapides conuertantur in panem, vt inde uiuam: cũ non in solo pane uiuat homo, sed in omni uerbo, quod egreditur de ore Dei, idest, de omnibus illis de quibus Deus iusserit homini comedere. quasi dicat: Deus potest dare mihi manna ad comedendum, sicut Iudæis, qui sine pane uixerunt. Potest etiam dicere, quòd co-

A medam de istis lapidibus, & tunc illi erũt mihi cibus, sicut panis. Ideo non oportet, quòd ego à Deo determinatè petam panem, vel quòd lapides conuerti debeant in panem. An ista responsio satisfaceret Diabolo, infra dicetur. Et vocatur hoc uerbum ipse cibus inquantum Deus iubet illum comedi: & dicitur, quòd egreditur de ore Dei: non quidem ꝙ Deus habeat os, quia nulla membra corporalia habet, cùm sit purus spiritus. Ioan. 4. scilicet, spiritus est Deus. Sed id quod Deus nobis declarat dicitur exire de ore eius more humano, quia quidquid homo vult, aut mente concipit, exprimitur in uoce prolata per os. Sic dicit Rabanus, scilicet. Procedere autem uerbum de ore Dei, est cùm uoluntatem suam per scripturarum testimonia reuelat. Et iste est sensus literæ. Nicolaus autem dicit, quòd cùm dicitur in omni uerbo &c. verificatur non solùm de uita spirituali, sed etiam de corporali, sicut patet de Moyse, qui ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus uerbo Dei spiritualiter, & corporaliter sustentatus, quasi dicat, ꝙ uox Dei, siue colloquium sustentabat Moysen, vt non moreretur.

B

Dicendum, quòd istud uerum est, quia non solùm per colloquium Dei, sed etiam sine colloquio per solam uoluntatem potest Deus hominem multis annis sine cibo sustentare. Et tamen istud non est ad propositum Christi, cùm ipse allegauerit auctoritatẽ illam, quæ necessariò intelligitur de cibo corporali. Et sic dicendum, quòd sensus superior est uerus.

C

Quis fuerit spiritus, à quo Christus ductus fuit in desertum. Quæst. II.

QVAERITVR, quis fuit iste spiritus, à quo Christus ductus est in desertum. Quidam dicunt, ꝙ fuit Diabolus, quia ad eundem pertinet tentare, & ad tentationem oportunitatem quærere. Nec tamen in desertum erat oportunitas ad tentationẽ, vt infra dicetur: sed à Diabolo Christus tentatus est: ergo ab eo in desertum ductus est, maximè, quia tota ista litera de Diabolo loquitur. Itẽ quia constat, quòd Diabolus tulit Christum de deserto in Ierusalem, vt patet infra in litera: ergo ipsemet

D duceret eum de Ierusalem, vel de Iordane in desertũ. Etiam, quia iterum Diabolus tulit Christum de Ierusalem in montem, quãdo ostendit ei omnia regna terræ. Ipse ergo duceret eum nunc, vt omnes isti motus ei competerent. Aliquis dicet, quòd non poterat esse Diabolus, quia uocatur spiritus absolutè, & tamẽ Diabolus non uocatur spiritus absolutè, sed spiritus nequam, vel spiritus malus, vt patet 1. Reg. 16. scilicet, spiritus Domini recessit à Saul, & exagitabat spiritus nequam. Et dixerunt serui Saul: Ecce spiritus Dei malus exagitat te. Idem primo Reg. 18.

Dicendum, quod licèt communiter diabolus non vocetur spiritus absolutè, tamen aliquando sic uocatur: sic ut patet 3. Reg. 22. & 3. Paralip. 18. Egressus est

E autem spiritus, & stetit corã Domino. Ille tamen est diabolus, quia decepit Prophetas Baal mentiendo. Et etiam ipse dixit, egrediar, & ero spiritus mendax. Hoc tamen non pertinet ad Angelos bonos. Et sic tenetur indubitanter, quòd accipitur pro diabolo. Et sic non obstat quin possit accipi hic spiritus pro diabolo. Cùm autem dicitur de illis determinationibus, scilicet, spiritus malus, vel spiritus nequam: dicendum quòd non sunt necessariæ ad hoc, quòd ponantur cum isto nomine spiritus ad significandum diabolum: nisi cum ponitur ibi, quòd spiritus Dei, quia tunc intelligeretur magis de spiritu bono: ideo fit adiunctio, & dicitur spiritus Dei malus, vel spiritus nequam à Domino. Sic habetur 1. Reg. 16. & 18. scilicet. Spiritus nequam à Domino

Domino

Domino exagitabat eum. Et iterum spiritus Dei ma-
lus exagitat te. Si tamen non ponatur iste genitiuus
Dei ibi, non oportebit poni istam determinationem,
scilicet, malus, vel nequam, nec scriptura illud facit, vt
patet 3. Reg. 22. & 2. Paralip. 18.

Dicendum tamen, quòd hic spiritus accipitur pro
spiritu sancto, qui Christum hominem dirigebat in
omnibus. Et istum solent uocare Euangelistæ spiritus
absolutè. Sic patet Ioan. 1. scilicet. Super quem uide-
ris spiritum sanctum descendentem, & manentem.
Et iterum: Vidi spiritum sanctum descendentẽ quasi
columbam. & Ioan. 3. dicitur. Nisi quis renatus fuerit
ex aqua, & spiritu, & iterum. Quod natum est ex spi-
ritu spiritus est: Et accipitur semper pro spiritu sancto,
vel potest accipi spiritus pro anima Christi, scilicet, ꝙ
spiritus suus mouit eum ad eundum in desertum. Et
patet, quòd non possit intelligi de diabolo, quia dici-
tur hic, ꝙ ductus est Iesus à spiritu in desertũ, vt tenta-
retur à diabolo. Et tamen si intelligeretur de spiritu
malo, non diceretur absolutè de spiritu, sed de spiritu
malo, vel de spiritu nequam. Sed quia omnino intel-
ligitur de spiritu Dei bono, non dicitur absolutè de
spiritu, sed de spiritu sancto. Item patet per Grego-
rius in quadam homilia, cùm ait. Dubitari à quibus-
dam solet, à quo spiritu sit Iesus ductus in desertum,
propter hoc quòd subditur, assumpsit eum diabolus
in sanctam Ciuitatem, sed uerè, & absque ulla quæ-
stione conueniẽter accipitur, vt a spiritu sancto in de-
sertũ ductus credatur, vt illuc eũ suus spiritus duceret,
vbi hunc ad tentandum spiritus malignus inueniret.
Item, quia nõ erat aliquod motiuum, super quod dia-
bolus duceret Christum in desertum ad tentandum.
Quia ad hoc, quòd tentare posset eum ubicunque in-
ueniret. Et non aggrederetur istud facere, antequam
eum de aliquo tentaret, quia fortè diabolus putaret,
quòd per hoc eum scandalizaret, & tentationem ca-
ueret: sicut, qui semel timet, & putat latere insidias,
non facilè postea capietur. Ideo, vt diabolus eum ten-
taret non duceret in desertum, quia per hoc fructum
tentationis suæ perditurum se putaret. Si autem dicas,
quòd alijs uicibus diabolus tulit Christum de uno lo-
co ad alium, dic quòd hoc fecit, quia per tentationem
præcedentem putabat se cognoscere aliquid de ani-
mo Christi, quantum ad ea, quæ foris apparebant. Et
uidebat Christo placere, quòd portaret eum de uno
loco in alterum. Ideo portabat, quia ex hoc iam non
timebat, quòd eum scandalizaret, nec perderet fru-
ctum suæ tentationis: sed quòd per hoc facilius con-
sequeretur intentum, cùm uideret iam Christo pla-
cere, quòd portaretur. Et istud ostendebat quasi quan
dam facilitatem, vnde citius uinceretur. Non ergo tu-
lit diabolus Christum in desertum ante tentationem,
sed à spiritu sancto ductus est. Item patet, quia si dia-
bolus Christum duxisset in desertũ, vt eum tentaret,
immediatè eum tentasset, & tamen non fecit, sed post
quadraginta dies, cùm Christus iam esuriret, & diabo
lus hoc uideret, tunc tentare incepit. Nam dicitur in
litera. Et accedens tentator dixit, scilicet, ante hoc non
accesserat ad eum, sed tunc nouiter accessit. Non er-
go tulit ipse eũ, sed spiritus suus. Item patet per Chry-
sostomum super Matthæum dicentem. Ad homines
enim diabolus uadit, vt tentet eos: quoniam autẽ ad-
uersus Christum diabolus ire non poterat, ideo con-
tra diabolum Christus processit. Item ab illo spiritu
Christus in desertum ductus est, qui suasit ieiunare.
Hoc autem non suadet diabolus, sed spiritus Dei; ideo
non duxit eum diabolus illuc. Patet, quia si Christus à
solo diabolo ductus esset, vt tentaretur ab eo, & non
duxisset eum spiritus suus, non curasset ieiunare, nec
aliquid aliud facere, sed mox vt fuisset in deserto, si
F diabolus eum non occuparet in tentationibus, ipse re-
diret de deserto, quasi nihil habens, quid faceret. Et
tamen mansit ibi quadraginta diebus ieiunans, & dia-
bolus adhuc non tentabat eum. Ergo videtur, quòd
ipse habuit propositum ueniendi in desertum, vt fa-
ceret hoc ieiunium, ergo non ductus est à diabolo.
Item diabolus non habuit motiuum tentandi Chri-
stum, nisi postquam esurijt, post quadraginta dies, &
si nunquam esuriuisset, nũquam eum tentasset: ergo
non duxerat ipse eum in desertum ad tentandum, sed
casu inuenit occasionẽ ad eum tentandum. Sic enim
dicit Chrysosto. super Matthæum, scilicet, quia diabo-
lus uidens per quadraginta dies Christum ieiunãtem
desperauerat: postquam esurientẽ sensit, iterum cœ-
G pit sperare. Christus ergo à seipso ductus est, & non à
diabolo.

Ad primum argumentum concedendum, ꝙ dia-
bolus non solùm tentat, sed etiam tentationis oportu
nitatem inquirit, vt facilius uincat. Quod tamen dia-
bolus antequam Christum tentaret, nõ fecit. Si enim
esset purus homo, vt ipse putabat, eum nõ duceret in
desertum: ne dum ad hoc inductus esset, scandaliza-
ret eum, & incuteret timorem, ita ut postea nulli ten-
tationi consentiret, vt supra dictum est. Ideo diabolus,
qui astutus est, nõ duceret sic Christum, etiam si pos-
set. Et patet apertius, quia si diabolus Christum duce-
ret in desertum, aut uiolenter eum duceret, aut sug-
gereret ei, quòd illuc ire vellet sub spe alicuius boni.
H Primum non stat, quia diabolus nõ posset Christum
violenter ducere, quia minor erat. Item, quia etiam si
diabolus potuisset, nullo modo faceret, quia Christus
sic uiolẽter ductus turbaretur terribiliter, & fieret ex-
tra seipsum: sicut fieret de quolibet homine, si senti-
ret se rapi per aerem: ideo postea timeret, & quidquid
postea sibi diceretur putaret esse fraudem, & nunquã
assentiret tentationi. Si autem prius Christum ad uo-
lendum ire induxisset, iam ante desertum tentatus es-
set, quia illa suggestio ad eundum esset tentatio. Non
tamen fuit tentatus ante desertum, & ieiunium: cùm
dicatur hic, quòd ductus est in desertum, vt tentare-
tur Christus: ergo non fuit à diabolo ductus.

Ad secundum dicendum, quòd diabolus tulit Chri-
I stum illis duabus uicibus, de quibus in litera dicitur,
& tamen non tulit eum in desertum ante ieiunium.
Ratio diuersitatis est, quia postquam diabolus cœpit
Christum tentare, uidit eum dispositum, & quasi in-
ductum, & permitteret se portari à diabolo de loco
in locum, & sic portauit eum, quia hoc non impedie-
bat tentationem, sed potius adiuuabat. Et tamen an-
tequam tentaret eum si uoluisset eum portare incus-
sisset sibi timorem: ideo nollet eum portare, etiam si
posset, vt dictum est.

Quare dicitur, quòd Christus ductus est, cum hoc videtur violentiam significare. Quæst. III.

K QVAERITVR, Quare dicitur hic, ꝙ Chri-
stus ductus est, quod videtur significare quan-
dam uiolentiam, sed deberet dici, ꝙ ipse iuit.
Aliqui dicunt, ꝙ diabolus tulit Christum
in desertum, & quia istud erat quasi inuoluntarium,
dicitur quòd ductus est. Dicendum ꝙ non stat, quia
supra dictum est, quòd Christus non fuit portatus in
desertum à diabolo, sed a spiritu sancto. Etiam, quia si
diabolus debuisset portare eũ illuc, non potuisset uio-
lenter portare, cùm esset minor Christo. Dicendum,
quòd Christus uoluntariè iuit in desertum, & à nemi-
ne compulsus est, nec tractus. Litera etiam ista non si-
gnat eum iuisse uiolenter. Pro quo sciendum, ꝙ ista
differunt, scilicet, trahere, ducere, & ire: trahere est
cum

cum absolutè infertur alicui uiolentia, & portatur, ita vt resistere nequeat, vel etiam quãdo est coactio non absoluta, vt supra, per timorem mortis, aut alios timores. Et tunc homo non desiderans ire, nec simpliciter uolens ire uadit. Sic dicitur aliquis trahi ad iudicium, quia si non iuerit postquam fuerit uocatus, incidit in pœnam, & timore huius uadit. Et sic dicitur trahi, vel compelli. Ducere est, quando quis nulla necessitate absoluta, aut conditionata mouetur, sed cum ratione conuictus, vel precibus, ac suasione. Nam tunc ab alio mouetur, & tamen uoluntariè mouetur. Sic dicit Seneca, quòd generosus est animus hominis, & facilius ducitur, quàm trahatur, idest, facilius mouetur precibus, vel ratione, quàm uiolentia. Ire est, quando quis à nullo mouetur precibus, aut ratione, nec alio genere motus, sed à seipso solùm, & tunc uadit. De Christo non dicitur hic, quòd tractus est, quia nemo ei uiolentiam fecit, nec etiam quòd iuit, quia tunc omnino à se ipso moueretur, & tamen motus fuit à spiritu, vt dicitur hic, scilicet, ductus est à spiritu: ideo debuit dici, ꝙ ductus est, & nõ quòd iuit. Et dicitur à spiritu ductus, quasi spiritus sanctus suaserit ei hoc facere. Non tamẽ intelligendum est, ꝙ spiritus sanctus esset maior Christo, & sic eum quasi minorem moueret per imperiũ, sed accipitur per modum consilij, quòd etiam fit ab æqualibus, & à minoribus. Sic dicit Chrysostomus super Mattheum, scilicet, ductus est à spiritu sancto, non quasi minor maioris præcepto. Non enim solùm ductus dicitur, qui alicuius potestate ducitur, sed etiam ille, qui alicuius rationabili exhortatione placatur; sicut scriptum est de Andrea, quòd inuenit Simonem fratrem suum, & duxit eum ad Iesum. Ioan. primo. Sic etiam dicit Hierony. super Matth. s. Christus ducitur non inuitus, aut captus, sed voluntate pugnandi, & istud ducere est aliquo modo ire, cùm ratio hominẽ moueat, quæ est ab intrinseco, licèt præcesserint præces, aut monita. Sic dicit Chrysost. super Matth. ij. Ad homines enim Diabolus vadit, vt tentet eos: Quoniã autem aduersus Christum ire Diabolus non poterat, ideo contra Diabolum Christus processit. Sed obijcietur, quòd Christus inuoluntariè motus est. s. violenter, quia Matth. 1. dicitur. Et statim expulit cũ spiritus in desertum. Expellere tamen violentiam importat. Etiam Luc. dicit quòd agebatur a spiritu: quod etiam importat violentiam, quia agi, & agitari idem sunt. Et tamen dicimus homines agitari a Diabolo, qui omnino violenter eos mouet, ita vt extra mentem ponat. Sic dicitur primo Reg. 10. quòd exagitabat Saulẽ spiritus nequam à Domino. Et iterum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te. Dicendum, quòd Christus non fuit motus a Dæmone, vt aliqui volunt propter ista verba, scilicet agebatur à Spiritu, sed motus est a Spiritusancto: & non violẽter, quia non erat Spiritussanctus maior eo, qui posset ei violentiam inferre: etiam, quia mouere aliquem uiolenter est imperfectionis: maximè cùm ad bonum mouetur, quia imperfecti est violenter moueri ad bonũ, quod per se appeti deberet. Hic tamen Christus ad bonum ibat, scilicet ad ieiunandũ, ad tentationem patiendum. Ipse ergo ibat sponte, & non cogebatur ab aliquo. Sed dici potest vno modo, quòd licèt ista verba expellere, & agere videantur importare violentiam: hic tamen mitius interpretanda sunt, cùm Matthæ. dicat, ductus est, quòd magis signat suasionẽ, quàm violentiam. Et sic necesse est, quòd alij Euangelistæ deducantur ad sensum Matthæi, vt per expellere, & agere significetur solùm suasio: vel Matthæus ducatur ad sensum aliorum: vt per ducere significetur violentia; & vtrobiq; ponuntur termini impropriè: quia tamen necesse est Euangelistas in sensu concordare, per quos Spirictus sanctus locutus est:

A necesse est trahi istos ad illum, cùm in verbis videantur differre, vt in sensu non differant: hic autem iustius est alios ad Matt. trahi: quia litera Matthæi in cortice saniorem sensum facit quàm aliorum. Cum non conueniat Christo, quòd violenter aliquid egerit nec passus fuerit: cùm & ipsa mors sua ab inimicis suis inflicta non fuerit omnino inuoluntaria: nec ad hoc tractus est, sed oblatus, quia ipse voluit. Isa. 53. Aliter potest dici, quòd proprie loquantur omnes Euangelistæ: & tamen Matt. dicit, quòd ductus est Christus verum dixit, quia ratio sua eum duxit, cũ videret, quòd Deus hoc volebat: & iustum erat hoc, velle quod Deus volebat. Quia tamen voluntas Dei necessariò impletur, & illa erat quasi lex maximè respectu Christi homi-
B nis, qui uocatur minor patre, idest, tota Deitate, uidebatur quasi teneri omnino Christus ad hoc, qđ Deus volebat eum facere. Ideo licèt non fuerit uiolentia realis, nec ex lege, quia tamen Christus homo mouebatur cognita uoluntate Dei, quæ in se absolutè erat necessaria, dicebatur expelli, vel agi: non quidem necessitatus, sed propter illud, quod necessariũ erat sponte motus. Et sic Matthæus significauit uerè conditionem istius motus in Christo. Luc. & Mar. significauerunt conditionem illius principij propter quod Deus nunc mouebat, quod in se necessarium erat: licèt non moueret necessariò, quia Deus neminem cogit, cùm ipse vult id quod Deus vult. Sicut dixit Seneca. Fata volentem ducunt, nolentem trahunt. Et uocauit
C fata diuinam dispositionem, quam alii uocant fatalem seriem. Christus ergo omnino uoluntariè iuit. Sed dicetur, quare Christus dicitur hic ductus est à spiritu, scilicet, sancto, quia si accipiatur ducere, idest, persuadere, non solùm nunc, sed etiam in omnibus actibus suis Christus ducebatur à spiritu sancto, quia omnia erant per spiritum sanctum. Dicendum ꝙ uerum est, quia Christus nihil egit, nisi quòd tota Trinitas faciendum disposuit. Et cùm istud faceret Christus homo, dicebatur à spiritu sancto duci, scilicet, per attributionem. Nam quandocũque homo à Deo mouetur, dicitur moueri per spiritum sanctum. Vel potest accipi spiritu sanctus pro tota Deitate, quia tota Deitas est spiritus, & est sanctus. Et iste modus videtur con-
D uenientior, quando dicimus aliquid fieri per spiritum sanctum, idest, per Deum, qui spiritus sanctus est: non distinguendo ibi aliquam personã. Cùm omnes operationes Dei ad nos pertineãt simul ad totam trinitatẽ: cuius opera ad extra sunt indiuisa, vt ait Augu. 4. de Trini. Causa autem quare dicitur hic Christus ductus à Spiritu, & non in alijs actibus fuit. Primò, ut per hoc nos intelligamus quantum ad omnes alios actus. s. ut ponatur istud tanquam quædam clausula generalis ad omnes actus Christi, ad quos debeamus eum credere ductum a Spiritu Sancto. Ideo ponitur hoc in principio actuum suorum: ut per hoc ostendi possit ad omnia, quæ sequuntur. Sed dicetur, quòd non fiat propter hoc: quia tunc debuisset poni in primo actu Christi. Ille autem fuit baptismus, quia nullum alium
E fecit ante hoc postquam incepit cognosci, & continuatè operari salutem nostram. Dicendum uno modo, quod baptismus Christi fuit antequam cognosceretur. Nam post baptismum apparuit super eum Spiritus sanctus, & vox Patris audita est perhibentis de eo testimonium in præceden. cap. & Mar. 1. Et etiam post baptismum Ioannes ostendit eum populo post illud testimonium Dei. Ioan. 1. Et sic primus actus Christi postquam cognitus est, fuit quod iret in desertũ. Ideo hic potuit dici, quod ductus est à spiritu. Aliter, & melius dicendum, quod non dicitur de baptismo, quod ductus est à spiritu, sicut dictum est nunc de deserto, quia antequam Christus veniret ad baptismum, licet

haberet

haberet spiritum sanctum non cōstabat, quod illum haberet, cùm in baptismo primò apparuerit spiritus sanctus super eum, & ex tunc constabat eum habere spiritum sanctum. Ideo de actibus, qui sequebantur post baptismum poterat dici conueniēter, quòd à spiritu sancto ductus est ad illos faciēdum. Et sic fuit hic. Secundò quantum ad principalem est alia causa, scilicet, quod Christus ante hoc baptizatus fuerat, & spiritus sanctus descenderat super eum, & manserit. Volens ergo scriptura signare, quomodo Christus moue batur à spiritu sancto, quē in baptismo suscepisse visus fuerat, dixit quod ductus est à spiritu. Hoc autem ma gis expressit Luc. dicens. Iesus autē plenus spiritu sancto regressus est à Iordane, & agebatur in desertum à spiritu Luc.2. Tertiò, & efficacius dicēdum, quod spiritualiter dicitur hic Christus motus à spiritu sancto, vt intelligatur actus iste laudabiliter, & discretè factus. Quia si non constaret Christum esse Deum, non esset aliquis actus inter omnes actus eius, de quo magis posset quis Christum arguere, quàm de hoc, scilicet, quia ipse uoluit ire in desertum, vt tentaretur, & sic exponebat se periculo. Dementis tamen est se exponere periculo, sed potius fugere debet, Ipse tamen docuit nos à Deo petere, ne inducamur in tentationem, infra 7. Ipse ergo videbatur indiscretè agere inquirendo pericula. Nam etiam ad uiros fortes nō pertinet mortem quærere, sed cū pericula ingruerint, illa fortiter & imperturbato animo tolerare: Vt ergo nemo posset prima facie ad hoc Christum arguere, dixit scriptura, quòd ductus est à spiritu, scilicet, nō factum est humana uoluntate, aut leuitate, sed consilio, & mandato Dei, cuius omne consilium, & mandatum bonum est.

An fuerit conueniens Christum tentari. Quæst. IIII.

QVAERITVR, an conueniēs fuit Christum tentari. Quidam dicunt, quòd non, quia tentare est opus diaboli, cùm dicatur hic, & accessit tentator. Christus tamen uenerat, vt dissol ueret opera diaboli 1. Ioan.3. scilicet. In hoc apparet filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Sed non pertinet ad eundem dissoluere opera diaboli, & illa pati. Christus ergo nō debuit à diabolo tentationem pati. Item tentatio est triplex, à carne, à mundo, & à diabolo, sed Christus non fuit tentatus à carne, nec à mundo, nec hoc legitur: ergo nec à diabolo tentari debuit.

Dicendum, quòd conueniens fuit Christum tentari à diabolo propter multa. Primò, vt nobis contra ten tationes auxilium ferret. Vnde dicit Gregorius in homilia: Non erat indignum Redemptori nostro, quòd tentari uoluit, qui uenerat occidi, vt sic tentationes no stras tentationibus suis uinceret. Secūdò fuit hoc propter nostram cautelam, vt nos tentationes cauere, & timere doceat: Vt nullus quantumcunque sanctus se extimet securum, & immunem à tentationibus. Et ideo post baptismum tentari uoluit, vt significaret, ꝙ postquam homo sanctificatus est, magis à diabolo, quàm prius tentandus est. Sic enim dicit Hilarius super Matthæum, quòd in sanctificatis maximè diaboli tentamenta grassantur, quia uictoria magis ei est expetenda de sanctis. Tertiò uoluit tentari Christus propter exemplum, scilicet, vt nos instrueret qualiter diaboli tentationes uincamus. Istud autem fuit valde con ueniens, quia Christus fuit nobis magis perfectus ad omnem actum uirtutis. Necessarium est tamē de ma ximè necessarijs in nobis resistere tētationi: tum quia difficile est, tum quia tota uita hominis est quædam tentatio, & repugnātia ad tentationes, Sic dicitur Iob 7. scilicet: Militia est uita hominis super terram. Et re-

F ctè super terram, vbi alia litera habet. Tentatio est uita hominis. Et rectè conuenit, quia tentatio quædam militia est, cùm oporteat militare resistendo semper tentationi ne succumbamus. Et propter hoc Christus non solùm uoluit semel, sed pluries tentari, vt per plures actus ampliorem doctrinam nobis traderet ten tationibus resistendi. De hoc August.4. de Trinitate ait, quòd Christus se diabolo tentandum præbuit, vt ad superandas tentationes eius mediator esset, non solùm per adiutorium, verum etiam per exemplum. Quartò uoluit tentari, vt nobis fiduciam de sua misericordia largiretur, scilicet, ꝙ sicut ipse tentatus est, & superauit tentationes: ita & nobis auxiliū dabat ad superandū illas. Vnde dicitur ad Hebr.4. Non habemus

G pontificē, qui non possit cōpati infirmitatibus nostris: tentatū per omnia pro similitudine absque peccato. Et per hoc Christus dedit nobis confidentiā, ꝙ possemus vincere tentationes dicens: Confidite, quia ego vici mundum, idest, Confidite, ꝙ vincetis mundū, sicut ego vici: patet Ioan.19. Quinto Christus voluit ten tari, ne illi qui tentantur desperent. Nam si Christus non fuisset tentatus, quando aliquis tentaretur, putaret se per hoc esse malum, cum à Deo permitteretur tentari à Diabolo. Est tamen bonum potius, quia victoria tentationis coronam prestat, dicente Apostolo, quòd non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et tamen tentatio certamen quoddam est, & qui in illo superat coronatur. 2. ad Timot.2. Tentari ergo voluit,

H vt sciamus non esse mirum nos etiam aliqualiter bonos tentari, cùm Christus, qui tota bonitas erat, tentatus fuerit. Immo & mali non tentantur, quia iam Diabolus illos pleno iure possedit: sed bonos tentat, vt sibi vendicare possit, quod ad eum nequaquam pertinet. Et sic fuit valde conueniens Christum tentari. Ad pri mum dicendum, quòd Christus venerat dissoluere opera Diaboli non per potestatem, contra eum agendò, quia sic non oportuerat infirmitatem carnis assumere, sed magis ab eo, & a membris eius patiendo, vt sic Diabolum vinceret iustitia, & non potestate: vt ait August.13. de Trinit. scilicet, quòd Diabolus non potentia Dei, sed iustitia superandus fuit. Et sic in tentatione Christi aliquid ipse fecit, scilicet, quia voluit ire, vt tentaretur: sicut dicitur in litera, scilicet, ductus est

I a Spiritu in desertum, vt tentaretur a Diabolo. Et aliquid a Diabolo passus est, scilicet, suggestiones, quas mittebat, refellendo. Et etiam, quia ab eo realiter portatus est de deserto in Ierusalem, & de Ierusalem iterum in desertum: vt patet infra in litera. Ad secūdum dicēdum, ꝙ Christus tentatus est: quia per omnia ten tari voluit absque peccato: vt patet ad Hebr.2. s. Tentatum pro similitudine absque peccato. Tētatio autem quæ fit à dæmone, vel ab aliquo hoste exteriori est sine peccato, quia tota illa exterius est, cùm fiat per solam exteriorem suggestionem, & nihil sit in corde eius, qui tentatur. Sed potest manere omnino cor tranquillum existente exterius praua suggestione. In-

K terpretatio autem, quæ est à carne non potest esse sine peccato, quia ista est uerè intra nos, cùm non fiat ab aliquo extrinseco, & ista est per quoddam desiderium, vel delectationem surgentem in nobis, & incipientem fieri cum ad opera carnis tentamur. Christus autem fuit tentatus sine peccato: ideo tentationem carnis sustinere non debuit. Non tamen est intelligendum, quòd illa tentatio sit peccatum, scilicet, consumatum, per quod nos Deo rei constituamur, & efficiamur inimici eius, cùm non sit in potestate nostra non tentari. Sed dicitur peccatum, idest, defectus quidam, vel inordinatio, quia insurgit desiderium illud, vel delectatio contra rationem, & sic est deordinatio. Nam uires inferiores superioribus subditæ esse debent.

debent. Cùm uerò fit tentatio non eſt ſic: quia rebellant uires inferiores: quia caro ibi concupiſcit contra ſpiritum, & ſpiritus contra carnem ad Gala. 5. Iſtud autem in Chriſto non fuit. Iſta enim deordinatio, licèt non ſit contra iuſtitiam gratiæ, & uirtutum: eſt tamen contra iuſtitiam originalem, ſecundùm quam omnes inferiores uires ſuperioribus ſubditæ eſſe debent. Chriſtus autem neutram iſtarum deordinationum habere uoluit: ideo non debuit tentari a carne. De tentatione, quæ eſt a mundo idem dicendum eſt, ſcilicet, quòd fit ſine peccato, ideſt, ſine quadam deordinatione intra nos. Nam mundus non eſt aliquid reale, quod habeat uim agendi in tentando nos: ſed dicitur homo tētari a mundo, quando in homine mouetur deſiderium alicuius rei earum, quæ in mundo ſunt, ideſt bonorum fortunæ, quæ propriè dicuntur eſſe in mundo, vel dicuntur eſſe mundus, ſcilicet honoris, potentiæ, diuitiarum, & ſimilium. Tunc enim homo uerè ſeipſum tentat, uel tentatur ab aliquo, quod eſt intra ſe ipſum inſurgente in nobis concupiſcentia iſtarum rerum. Et de hac tentatione dicitur Iacobi, 1. ſcilicet. Nemo, cùm tentatur dicat, quoniam a Deo tentatur: ipſe enim neminem tentat: unuſquiſque uerò tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Iſta tentatio peccatum quoddam eſt, quia eſt deordinatio in uiribus noſtris, ut ſupra diximus: Ideo in Chriſto non fuit. Tentatio autem Diaboli non dicit aliquam deordinationem in homine: cùm ſolùm ſit exterius, & poſſit homo habere cor ſuum omnino tranquillum, & uires inferiores obedientes ſuperioribus exiſtente tentatione diaboli grauiſſima exterius. Et hoc uerum eſt, antequam homo incipiat aliqualiter conſentire tentationi diaboli. Quia tunc ipſa interius cauſatur deordinatio quædam, & incipit eſſe uerum peccatum. In tentatione autem carnis, & mundi etiam antequam ſit offenſus aliquis homo ad tentationem, eſt deordinatio in uiribus noſtris: quia ipſa tentatio nihil aliud eſt, niſi cum inferiores uires incipiunt ſuperioribus actualiter repugnare: & iſta eſt tentatio, & deordinatio uirium: & tamen peccatum nullum eſt, ſcilicet, ꝙ ſit contra charitatem, vel uirtutem: ſed eſt peccatum, quod eſt contra ordinem naturalis iuſtitiæ. In tentatione autem diaboli ante conſenſum, nec eſt peccatum contra charitatem, nec contra originalem iuſtitiam: ideo iſta eſt omnino ſine peccato, & iſtam Chriſtus ſuſtinuit. Aliter poteſt dici, ꝙ Chriſtus non fuit tentatus a carne, nec a mūdo: quia iſtud fit per paſſiones partis affectiuæ, uel rationis inferioris inſurgentis in nobis. In Chriſto autem non fuerunt paſſiones illę: ſed paſſiones ſolùm. Paſſiones quidem ſunt quidam motus aliquando contra uoluntatem, & aliquando præter voluntatem facti, qui conturbant ſtatum rationis circa agibilia, tollendo rectam opinionem prudentię, ut patet. 6. Ethi. c. de prudentia. Et iſtæ non fuerunt in Chriſto. Sunt autem paſſiones, quia motus iſtarum partium facti per imperium rationis, vt ſi quando Chriſtus uolebat triſtari, & gaudere, uel turbari iubebat parti effectiuę, & fiebant iſti motus ad ſimilitudinem paſſionum. Non erant tamen uerè paſſionales motus, quia incipiebant ſolùm ad imperium rationis, & deſinebant ea iubente, & non creſcebant, niſi quantum ipſa iubebat. In nobis autem totum eſt ex oppoſito: quia nec principium, nec finis motus paſſionalis nec augmentum eius, eſt in poteſtate noſtra: Immo interdum etiam ſi uelimus iraſci, & incipiat ita uolūtariè, non eſt in poteſtate illam omnino frenare: quia creſcit pluſquam uolumus, & non ceſſat ita citò, ut uolumus. Ad hoc autem, ꝙ quis tentetur neceſſe eſt, ꝙ aliquid fiat contra id, quod ipſe ſimpliciter

A uult: quia aliàs tentatio non eſſet pugna: ideo non poteſt fieri tentatio niſi per ueras paſſiones. In Chriſto autem non erant paſſiones, ideo non poterat tentari a carne, nec a mundo: quæ tentatio per ſolas paſſiones fit. Paſſiones autem tentationem non faciunt: cū non inſurgant niſi uolente ratione, & quādo illa uult, & quamdiu uult, & quantum uult. Ideo iam nō eſſet tentari ad aliquod, ſed ſimpliciter iſtud uelle. A diabolo autem non requirebat ullam paſſionem tentari: ideo a diabolo tentari potuit: a carne uerò, & a mundo tentari propriè non erat poſſibile. Hoc innuit Gregorius in quadam homilia, dicens. Sciendum nobis eſt, ꝙ tentatio tribus modis agitur. Suggeſtione, delectatione, conſenſu: & nos cum tentamur plerumque
B in delectationē, aut cōſenſum labimur: quia de carnis peccato propagati in nobis ipſis gerimus, unde crimina toleramus. Deus uerò, qui in utero uirginis incarnatus, in mundū ſine peccato uenerat, nihil contradictionis in ſemetipſo tolerabat: tentari quidem poterat per ſuggeſtionem: ſed eius mentem peccati delectatio non momordit: Atque ideo omnis illa diabolica tentatio foris non intus fuit. Aliquis ergo dicet: ſi Chriſtus a carne, & mundo tentatus non eſt, non potuit nobis dare ſufficientem doctrinam de tentatione toleranda, ſaltem exemplariter, cùm maior tentatio regulariter ſit a carne, quàm a diabolo, quoniam mouemur ab eo, quod nobis magis intrinſecum eſt, & naturale. Quæ autem ſit ſimpliciter earum maior infra
C dicetur. In tentatione ergo carnis Chriſtus nos per exemplum inſtruere debuit. Dicēdum, ꝙ Chriſtus nos inſtruxit exemplo in hac tentatione: quia licèt ipſe a carne, & mundo tentatus non eſt, ad ea tamen, quæ ſunt carnis, & mundi per diabolum tentatus eſt. Patet hoc, quia prima tentatio ſua fuit ad ea, quæ carnis ſūt, ſcilicet ad deſiderium cibi, vt de lapidibus panem faceret, & comederet. Tertia autem fuit ad ea, quæ mūdi ſunt, ſcilicet, ad deſiderium poteſtatis, & honoris, & diuitiarum, cùm diabolus oſtendit Chriſto omnia regna terræ, & gloriam eorum, & dixit, omnia hæc tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Nō fuit tamen a carne, nec a mundo tentatus, quia caro, & mundus, ideſt, concupiſcentia mundana, non ſuſcitauerunt intra eū
D iſtas tentationes, ſed diabolus exterius ſuggerebat. Satis autem per hoc doctrinam nobis dedit reſiſtendi tentationibus carnis, & mundi, cùm eas tolerauerit, & repellerit. Quod autem ille pateretur eas a mundo, & a carne, ideſt, ab intrinſeco, ſicut nos patimur, nihil differebat quantum ad doctrinam reſiſtendi illis, quā Chriſtus nobis tradere uoluit.

Quare Ieſus ductus fuerit in deſertum, ut tentaretur: cùm poſſet alibi tentari. Quæſt. V.

QVAERITVR, quare dicitur ꝙ Ieſus ductus eſt in deſertum, ut tentaretur, quia etiam poterat alibi tentari. Dicendum ꝙ Matth. expræſſit hic unam cauſam, quare Chriſtus iuit
E in deſertum, ſcilicet, ut tentaretur, multæ tamen fuerunt: Nam Chriſtus ſæpe ſecedebat in deſertum ſeparando ſe a turbis propter multa. Primò propter exemplum, quod dare intendebat prædicantibus. Nā Chriſtus nunc prædicare intendebat, ideo voluit omnia facere, quæ prædicatores facere deberent antequàm prędicarent, & etiam poſtquam prędicare cæperunt. Prædicator enim debet interdum particulariter exaudire eos, qui conſilia petunt in eis, quæ ſpiritualia ſūt: & debet etiam interdum abſtrahere ſe a populo. Primo propter auctoritatem uerbi Dei. Quia ſi prędicator fuerit familiaris populo, contemnetur uerbum eius,

eius, cùm familiaritas nimia generaliter contemptum pariat, & maximè apud indoctos uiros, & paruæ uirtutis: qui ea, quæ insolita sunt, & rara apud eos iudicant esse aliquid excelsum, & supra se: quod uerò in assiduā uenerit conuersationem pro nullo reputant. Ideo cuilibet, qui uult honorare uerbum Dei in ore suo, necesse est multum se sequestrare a conuersatione populi, scilicet, ut populus non uideat ea, quæ ille agit. Non quidem solùm, ut defectus illius non agnoscat: sed etiam, ut ꝙ uiderint melius esse putent. Solent enim homines & maximè indocti ea, quæ non uident magna arbitrari in eo potissimè, qui exterius aliquam boni imaginem præfert. Secundò, ut per conuersationē non contrahat mores populi. Communitas enim imperfecta est, perfectio autem immo aliqua uera bonitas apud paucissimos est. Est autem naturale ꝙ quis contrahat mores illorum, cum quibus assidue conuersatur. Vt ergo prædicator non contrahat mores populi, qui imperfecti sunt, debet a populo sequestrare se: quantum ad multam, siuem communem conuersationem. Tertiò quia si prædicator assidue, aut multum conuersetur cum populo, necesse est, ꝙ mores sui, & populi sint similes: quia inter dissimiles impossibile est grata, & iucunda communicatio. Ideo dicitur 8. Ethic. ꝙ inter amicos oportet esse similitudinem, & æqualitatem. Tunc ergo, ut iucunde prædicator communicet cum populo in assidua, & magna communicatione: necesse est, ꝙ aut prædicator descēdat ad mores populi, aut populus ascendat ad mores prædicatoris. Difficile est autem, ꝙ imperfecti ascendant ad altos mores, quales debent esse prædicatoris: maximè autem, vbi est multitudo. Nam unum imperfectum ad perfectionem duci non erat ualde difficile, multitudinem tamen, seu populum ad hoc ascendere non est contingens; descendere autem cuilibet facile est etiā perfectissimo: cùm nulla sit in descendendo difficultas. Si ergo prædicator assiduè, uel multum conuersetur cum populo, necesse est, & uerisimilius eū descendere ad mores populi, quā populum ascendere ad mores eius, quia facilius est. Hoc tamen debent cauere prædicatores: ideo assidua, uel frequens cum populo cōicatio est eis ualde nociua. Quartò, quia uita prædicatoris est mixta ex actiua, & contemplatiua. Contemplatio autem solitudinem requirit. Ideo a populo aliqualiter cauendum est. Qui uerò assiduè conuersatur ad populū, licèt prędicet: solam actiuam uitam agere vult. Vnde officium, & statum prędicatoris non integrum gerit. Quintò est utile hoc prædicatori, quasi ex necessitate. Nam quæ prædicat, oportet ut consideret in lege Dei die ac nocte, ne conuertatur ad fabulas inanes. Sic suadet Apostolus Tim. s. in sacris literis stude, quæ possunt hominem instruere dicens, ꝙ omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum ad arguendum ad corripiendum ad erudiendum in iustitia 2. ad Tim. 3. Ideo suadebat ei Apostolus, ꝙ instaret lectioni, & obsecrationi: obsecrari tamē pertinet ad prædicatores: ideo etiam lectioni instare. Istud autem impeditur ex populari cōicatione, ideo illa prædicatori fugienda est. Vt ergo Christus instrueret prędicatores se a populo sæpe segregare, ipse quoque in desertum iuit. Secundò Christus interdum ibat in desertū propter corporalem quietem. Quia cùm manebat inter turbas, sæpe non concedebant ei locum ad necessariā refectionem. Et sic Christus dixit semel discipulis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum Mar. 6. & datur ibi causa. s. erant enim qui ueniebant, & redibant multi, nec manducandi spatium habebant. Et in hoc etiam prædicatores instruuntur, ut si eos interdum populus propter deuotionem in ope-

F ribus spiritualibus frequentet & uexet, ita ut non sit eis locus ad necessariam corporis quietem, quòd subtrahant se paululum a plebe, etiam si propter sola spiritualia opera ad eos fiat concursus, cùm Christus ex hoc se subtraxerit a plebe, quæ eum propter solum uerbum Dei frequentabat. Magis tamen necessaria est ista subtractio ad tempus cuilibet prædicatori, quā Christo; cùm ille posset ex potentia deitatis supplere defectus corporis nullam quietem, uel refectionem sumendo, sicut nunc, cùm quadraginta diebus sine cibo mansit. Nemo autem nostrum talia facere potest, nec tentare fas est. Ideo necesse est nobis corpori indulgere ad quietem suam, & refectionem. Et hoc Christus ostendit iterum Mar. 3. cùm esset in domo,
G & uellet cibum sumere, & turba non permittente, quæ eum quærebat uidere, & audire, exiuit ipse ad turbam. Et tunc discipuli putantes hoc rationabiliter fieri, tenuerunt, & ipse assensit illis quasi iuste agerent, & comedit dimissa turba, cùm dicitur. Et ueniunt ad domum, & conuenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. Et cùm audissent sui exierunt tenere eum. Dicebant enim, quoniam in furorē versus est. Tertio Christus aliquando recedebat in desertum segregans se a turbis propter orationem, ut liberius uacaret illi, quia oratio requirit ardorem quendam mentis in Deum, & eleuationem. Et istud impeditur si homo se distrahat ad alia. Quod tamen fieri necesse est, cùm homo manserit inter multos. Ideo
H conuenientior locus est ad orandū in loco segregato. Et sic Christus ibat in montes, & deserta. Sic patet Luc. 6. scilicet: Factum est in illis diebus exiit in montem orare. Et erat pernoctans in oratione Dei. Et dicit ibi Ambrosius super Lucam, quòd per hoc Christus ad concepta uirtutis suo nos informat exemplo. Et istud etiam conueniebat in præsenti. Voluit enim Christus esse in deserto hoc tempore: ut ibi liberius, & amplius orationi uacaret, quod satisfacere potuit in quadraginta diebus. Quartò faciebat hoc Christus, vt suo exemplo nos doceret fauorem humanum uitare, scilicet, ꝙ non uellemus facere omnia magna, quæ faceremus ad captandum fauorem plebis, & honorē. Vnde Chrysostomus super Matth. 5. scilicet, videns Iesus turbas ascendit in montem, dicit, ꝙ non in ciuita-
I te, & foro, sed in monte, & solitudine sedens erudiuit nos nihil ad ostentationem facere, & a tumultibus abscedere; & maximè cùm de necessariis disputare oporteat. Istud etiam conueniebat in præsenti: quia Christus fecit hic opus admirādū. s. ꝙ quadraginta diebus sine cibo manserit. Si autem hoc faceret corā populo, magnam de se opinionē sanctitatis, & diuinitatis gigneret. Vt ergo nos in altissimis rebus nostris fauorem plebis non quæramus, sed soli Deo intra cor nostrum placere studeamus, Christus istud facturus a plebe recessit: ut sic nemo opus suum uideret, & nullam laudem inde consequi posset. Quintò Christus iuit in desertum nunc propter ieiunium, quia nihil in istis diebus facturus erat nisi ieiunare, & orare. In
K hoc autem inter populares prodesse nihil poterat, sed potius impediretur, quia aliqui urgerent eum ad sumendum cibum, si uiderent tot diebus sine cibo manere. Propter turbas discipuli tenuerunt eum dicentes: quoniam in furore uersus est. Mar. 3. a fortiori ergo urgerent eum ad cibum, & increparent, si tot diebus incibatus maneret. Et maximè nunc, quia bene discipuli tenuerunt, cùm multa miracula fecerat, per quæ clare patere poterat eum esse Deum, & patet ex processu Marci a principio usque ad medium tertii capituli, ubi istud dicitur: nunc autem nullum adhuc miraculum

culum fecerat: ideo magis nunc teneretur, & vrgeretur ad cibum capiendum, & diceretur, quòd in furorem versus erat. Cùm ergo Christus habuerit propositum ieiunandi quadraginta diebus, fuit sibi valde conueniens sequestrare se à turba exeundo in desertum ad istud ieiunium. Sextò fuit conueniens hoc, vt Christus per ieiunium suum ostenderet nobis modum ieiunandi, quia ieiuniũ ad quandam afflictionẽ carnis inducimur, & ideo non solùm homo à cibĩs abstinere debet, sed etiam à cæteris delectationibus. Patet hoc de ieiunio diei propitiationis, in qua Deus iubebat, quòd Iudæi affligerent animas suas. Leui. 16. & 23. Ideo Iudæi non solùm abstinebant à cibis, sed etiã ab omnibus delectationibus: cùm Deus dixisset: omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis. Et sic in ieiunio etiam ab alijs delectationibus, quæ aliàs licita sunt homo abstinere debet, saltẽ de honestate, vel ad perfectionem ieiunij, scilicet, à plausu, & cantu, & similibus, & iucunditate collocutionum. Et ob hoc Ecclesia temporibus ieiuniorum, sicut in quadragesima cessat à quibusdam canticis lætitiæ, & non cantat in organis, & vasis musicis, sicut alijs temporibus. Ad hoc autem significandum conueniens fuit, quòd Christus iret ad ieiunandum in deserto, vbi nullum bonum est ad humanam iucunditatem, immo etiam omnia necessaria desunt. Septimò iuit in desertum specialiter propter tentationem, sicut Matth. dixit, scilicet, quòd ductus est in desertum, vt tentaretur a diabolo. Et quia Adam à diabolo superatus eiectus est de Paradiso in istum mundum, qui vocatur desertum, conueniens fuit, quòd Christus diabolum tentantem in deserto superaret. Sic dicit Ambro. super Luc. s. Agebatur Christus in desertum mysterio, vt Adam de exilio liberaret, qui de Paradiso in desertum eiectus est. Aliter inducit Glo. istud desertũ dicẽs, quòd fuit desertum inter Ierusalem, & Ierícho, vbi ille homo incidit in latrones, de quo Luc. 10. qui gerebat figuram Adæ, & à dæmonibus conuictus est. Conueniens ergo fuit, vt ibi Diabolum Christus superaret, vbi diabolus hominem sub figura superasse dictus est. Octauò iuit in desertum magis propriè ꝓpter tẽtationem, scilicet, vt diabolus maiorem opportunitatem inueniret ad tentandum eum in deserto, quàm si inueniret in vrbibus. Et hoc est, quia diabolus maximè tentat hominem quando eum solum inuenit. Sic ait Chryso. in quadam Homilia, scilicet. Tunc autem maximè instat diabolus ad tentandum: cùm viderit solitarios. Vnde etiam in principio mulierem tentauit sine viro eam inueniens. Vnde & sic per hoc etiam diabolo datur occasio tentandi, quòd ducitur in desertum. Ista est causa, quare solitudo omnimoda non est nisi pro viris perfectis: minores autem non possunt illam sustinere, & incidunt in multa pericula. Et sic rectè dixit Aristot. 1. Politic. quòd homines agentes vitam solitariam, aut sunt Dij, aut sunt bestiæ, idest, aut sunt omnino perfecti accedentes ad naturæ Dei imitationem, aut sunt omnino bestiales periculorũ ignari, & seueri in seipsos bonorum insensibiles. Sunt autem in hoc multa damna, & ista cauentes patres antiqui nõ permittebant alicui tenere vitam Eremiticam omnino solitariam, nisi prius virtus eius in çænobijs probata existeret, & tunc de mandato, aut licentia maiorum designabantur, qui in solitudinem irent siue ad tempus, siue in perpetuum.

Primum autem damnum solitarij est facilitas succumbendi tentationi. Nam, qui solus est, si à dæmone tentetur, non habet à quo consilium petat, & facile capitur. Cum vero multi sunt, & tentatio unius alteri exponitur, subuenitur, & dæmon fugit uidens, quòd non lateat eius fraus. Propter hoc dicitur Eccl. 4. Væ

A soli, quia si cæciderit non habet subleuantem. Si quispiam præualuerit contra unum, duo ei resistent. Et quanto plures fuerint, tanto firmius per eorum consilium tentatio dissipabitur. Ideo dicitur ibi: Funiculus triplex difficile rumpitur, idest, quando tres fuerint, nõ poterit quis irrumpere in eos, nisi cum difficultate. Et propter hoc patres antiqui in Aegypto rectores cęnobiorum instituebant, quòd cùm quis de monachis tentaretur mox maiori suo tentationem reuelaret. Et sic subueniebatur ei. Et repertum est fuisse istud valde vtile documentum.

Secundum incommodum est tristitia, quia vita solitaria naturaliter est homini tristis: cùm enim homo sit animal politicum naturaliter, ut patet, 1. & 2.
B Poli. est quodammodo contra naturam solitarium viuere. Omne tamen quod contra naturam est, triste est: quia est violentum: ideo difficilè est tolerari, nisi viro perfecto, qui iam quasi mutauit naturam in virtutem subiectis sibi omnibus desiderijs. In viris autem imperfectis ista tristitia causat desperationem, & faciles sunt homines ad omne malum.

Tertium est difficultas resurgendi à peccato. Nam si quis solitarius semel tentationi succubuerit, non habet qui eum subleuet, vel per consilium, aut exortationem, aut exemplum, vel alios modos quibus homines redeunt ad cor. Et de hoc propriè dicitur Ecc. 4. Væ soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Et sic est vita periculosa, quia facile est dæmoni ho-
C minem, quem sic semel deceperit, ducere in gehennam.

Quartum est, quia solitario non est facile totũ tempus ordinate expendere. Cùm non habeat cui vacet. Cùm autem quis inter alios conuersatur, interdum ipse apud alios, & sæpe alij apud illum ipsum occupant, & non solùm sibi, sed etiam eis, quæ ad proximũ sunt vacare quis potest: Cùm vero solitarius est sibi soli intendere necesse est. Quod tamen quis semper sibi intendat non est facile, tum quia non occurrunt solitario tanta circa seipsum, quibus semper occupari debeat: tum quia etiam si hoc accideret, difficile esset homini hoc facere, quia semper ad idem attendere tędiosum nimis est: etiam si illud bonum excellens
D sit, & delectabile. Et hoc quia, vt ait Arist. 7. Ethi. in fine, natura nostra non est pieikes. i. iusta, uel bene ordinata. Ideo dicit, ꝙ non gaudet semper eadem delectatione, sed mutationem desiderat, & illa est delectabilis. Qui autem circa seipsum solum versatur, necesse est in hoc tædium concipiat. Est autem verum, quòd ad istam solitariam vitam occupatio in literis valde prodest: tum quia de tempore multum sic, & honestè expendi potest, tum quia talis occupatio secundùm se delectabilis est ei, qui de hoc indispositus non est. Et propter hoc dicitur, quòd otium sine literis mors est, idest, Vita solitaria, quæ otium dicitur. Et tamen hoc non sufficit, quia ipsa occupatio in literis si multum assidua est tædium parit. Quia dicitur primo de Ani-
E ma. ex multum speculari marcescit animal corrupto quodam interius, idest, propter defectum, qui fit in organo phantastico, & corruptionem partium tenerarum ex ardore quodam consequente ad multum, vel intente speculari.

Quintum est, quia difficile est homini cogitare circa se ipsum longo tempore, nisi sit perfectus valde. Nã intellectus hominis ꝑ suam actualitatem quiescere nescit in vigilia. Vnde si homo non offerat ei aliqd specialiter cogitandũ circa quæcũq; occurrentia variè, & instabiliter cogitabit. Si aũt homo solitarius fuerit nihil habet de quo cogitet nisi seipsum, & actus suos. Si autem ipse habeat in se aliquid excellens, circa quod versari possit aliquãdiu manebit, sine tristitia ĩ hac co-

gitatione. Si autem homo in seipso nihil excellens reperit, tristatur de seipso cogitando: maximè, quando nihil nisi malum inuenit in seipso. Nam tunc non tristatur sed etiam horret de seipso cogitare, & seipsum fugit. Sic ostendit latè Arist. 9. Ethic. dicens quomodo homo conuiuat sibi ipsi, & quòd non possint mali sibi ipsis conuiuere: quia in se nihil inneniunt, nisi quod fecerunt. Et est eis triste cogitare sola scelera, quę fecerunt: ideo fugiunt seipsos, & apud alios manere uolunt: ut cùm illis existentes non recordentur de seipsis. Et sic aliquid iucundum habent. Quia tamen necesse est aliquando ad seipsos redire, tristantur ualde de seipsis cogitantes. Ideo interdum aliqui, qui ad magnam malitiam perueniunt, memores iniquitatum suarum, & non potentes illam cogitationem euitare, in qua ualde torquentur, interimunt seipsos, ut dicitur ibidem. Soli autem boni sunt, qui sibi ipsis longo tempore conuiuere possunt, quia delectabiliter cogitant de seipsis, memores operum bonorum suorum præteritorum, & de futuris meliorẽ spem habentes. Est igitur difficile ualde manere solitarium, & maximè propter istud, quod nunc dictum est de conditione intellectus nostri. Soli ergo uiri perfectissimi in hoc possunt, qui totaliter in Deum translati sunt, & inueniũt apud se semper delectabilia, quæ cogitent; uel uiri omnino bestiales, qui nihil penitus cogitant: nam hi ex hac parte non affliguntur; licèt aliunde solitudo eis odiosa sit, quia ibi ad satiandum uentris lacunam, quod solùm bonum tanquam pecora putant, locus non est. Sed hi parum a bestiis differunt; de quibus, cùm de hominibus loquamur silendum est, quia infra dignitatem speciei humanæ sunt. Est ergo desertum propter prædicta tentationibus opportunitatem præbẽs. Nonò & magis in speciali Christus in deserto tentari uoluit, quia aliter tentatio sua prima locum non haberet. Nam cùm esuriret, dixit ei diabolus: Dic ut lapides isti panes fiant. Et hoc erat propter necessitatem ciborum, & impossibilitatem habendi eos in loco. Si tamen Christus fuisset in urbibus, etiam si esuriret, non posset eum diabolus tentare de hoc. Ideo fuit conueniens quòd iret in desertũ. Aliæ causæ ad hoc assignari poterant: ista tamen ultima est præcipua, & quam Matth. intendit. Cùm dixit quòd ductus est in desertum Iesus, vt tentaretur a diabolo, scilicet, quia erat ibi opportunitas tẽtationis ubi erat inopia panis.

An fuit conueniens, quòd Christus tentaretur in deserto. *Quæst.* *VI.*

QVAERITVR, an fuit conueniens, ꝙ Christus tentaretur in deserto. Quidam dicunt, quòd non: quia Christus tentari uoluit, ut nobis ad resistendum tentationibus doctrinam traderet. Melius tamen hanc traderet in urbibus, ubi tentatio ista uideretur, quàm in deserto, vbi nullus uidebat, ergo non debuit in deserto tentari. Item si Christus iret in desertum, exponebat se maiori tentationi, quàm in urbe pati posset: Nemo tamen se debet exponere tentationibus; ergo magis in urbe tentari debuit.

Dicendum, quòd conueniens fuit Christum tentari in deserto propter causas expressas in præcedenti quæstione, & etiam, quia ut ait Ambr. super Luc. Christus agebatur in desertum consilio, ut diabolum prouocaret. Nam nisi ille certasset non mihi uicisset: mysterio, ut Adam de exilio reuocaret, uel liberaret, qui de paradiso in desertum eiectus est: exemplo, vt ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere. Fuit etiam hoc propter imitationem. Qũia cùm

F Christus in desertum uadit, hortatur nos in desertum
exire, & cum diabolo contendere. Nam quodlibet
opus bonum, & arduum in deserto est, ut ait Chryso.
super Matth. Ad primum argumentum dicendum,
quòd Christus proponitur omnibus nobis in exem-
plum per fidem, iuxta illud ad Hebræ. 12. scilicet.
Aspicientes in auctorem fidei, & consumatorem
Iesum. Fides autem ex auditu est, & non ex uisu. ad
Roman. 10. immo fides, quando uisum recipit non est
tanti meriti. Io. 20. Quia uidisti me, credidisti, beati qui
non uiderunt, & crediderunt. Tentatio ergo Christi
proponitur in exemplum nobis, non tanquam uisa,
sed tanquam credita. Et hoc satis est, quia non opor-
tebat, quòd omnes homines eam uiderent, ut per eã
G instruerentur, sed quòd omnibus narraretur. Nam, &
nihil de aliis, quæ credimus, uisum est ab omnibus, sed
omnibus narratum est. Sunt tamen quædam opera
Christi, quæ licèt non sint necesse uideri ab omnibus
credentibus, sunt tamen necesse a quibusdam uideri,
ut fides introduceretur. Et sic sunt omnia illa, per quę
Christus ostendebat potestatem suam: sicut fuerunt
opera miraculorum, uel ueritates aliquorum articulo
rum credẽdorum, Sicut, quòd Christus mortuus fue-
rit, & resurrexerit, & ita de similibus. Illa autem, quæ
pertinent ad solam doctrinam moralem, non erat ne-
cesse, ꝙ ab aliquo uiderentur: sed solùm ꝙ narraren-
tur, ita ut credi possent ab illo esse facta. Et sic fuit de
tentatione Christi; quia cùm nobis constet per fidem
H quid est, in quo Christus tentatus est, & quomodo re
stitit, nihil differt, ꝙ aliquis istud uiderit sicut nemo:
quia hic non principaliter quæritur an illud fuit, sed
quomodo fuit. Aliter responderi potest, quòd etiam si
Christus uoluisset tentari in urbe, nemo uidere posset
hanc tentationem; quia diabolus non appareret Chri-
sto, nec loqueretur coram aliis, ne uideretur, & impe-
diretur: sed soli loqueretur. Ideo ubicunque esset, ne-
cesse erat tentationem istam secretè agi. Et nunquam
diabolus aliter tentauit quemquam hominũ: sed sem
per in occulto tentat, siue per solam suggestionem, si-
ue apparendo exterius. Et sic conueniens fuit Christũ
in deserto tentari: quia nullus poterat habere doctrinã
ex illa tentatione uidendo eam, ut dictum est. Ad se-
I cundum dicendum, ꝙ fuit maior opportunitas tentã-
di in deserto: & tamen non fuit malum quærere illam
opportunitatem, cùm esset necessarium ad tentatio-
nem, ut dicetur sequenti quæstione.

An omnes tentationes Christi fuerunt in deserto. *Quæst.* *VII.*

QVAERITVR, an omnes tentationes Chri
sti fuerunt in deserto. Aliqui dicunt, quòd
sic, quia dicitur supra in litera, quòd ductus
est Iesus in desertum, ut tentaretur a dia-
bolo. Dicendum, quòd hic ponuntur tres tentatio-
nes, & duæ earum factæ sunt in deserto, scilicet, de la-
K pidibus conuertendis in panes, & de ostensione om-
nium regnorum terræ. Alia autem, scilicet, ut se præ-
cipitaret de pinnaculo, fuit in Ierusalem: quia istud e-
rat pinnaculum templi, ut dicitur in litera. Aliqui di-
cunt, quòd omnes tentationes fuerunt factæ in deser-
to, cùm dicatur in desertum ductus, ut tentaretur. Et
cùm obiicitur de pinnaculo templi, dicunt, ꝙ illa du-
ctio in Ierusalem non fuit realis sed imaginaria, i. ꝙ ui-
debatur Christo ꝙ ducebatur in Ierusalem, & tamen
non ducebatur. Dicendum, ꝙ non est uerum, sed ꝙ il-
la ductio fuit verè realis. Primò, quia si dicamus
illam fuisse imaginariam, dicemus omnes fuisse i-
maginarias, cùm litera de illis æqualiter loquatur.
Nemo

Nemo tamen concedit omnes istas fuisse imaginarias visiones, ideo nec ista debet concedi imaginaria. Secũdo qa in modo literæ manifestè apparet, ꝙ omnes istȩ tentationes fuerint realiter factæ. Ideo esset distorquere sensum literæ, & præuaricari eam, asserendo ꝙ fuerit uisio imaginaria: maximè quia est regula, ꝙ nũquã debet dici aliquid factum esse imaginarium, nisi quando constet necessariò. Nec alicubi credenda est anticipatio, uel recapitulatio, nisi ratio urgeat illud dici: quia aliàs nulla ueritas manebit in sacra scriptura, quia possemus dicere de qualibet re ibi scripta, quòd non fuit realiter, sed imaginariè uisum est eis, de quibus narratur. Nullum autem potest esse maius inconueniens: quia ita non solùm destrueretur una propositio sacræ scripturæ, sed tota omnino destructur, ita, ut non maneret una litera: quia dicemus, quòd omnia fuerũt in visione imaginaria, & nihil realiter accidit. Oportet ergo dici, ꝙ nunquàm aliqua scriptura, vbi aliquid narratur factum, uel dictum debet intelligi aliter fuisse, quàm iaceat: nisi necessariò probetur aliter debere intelligi: sicut in quibusdam locis concedimus aliquid debere intelligi secundùm uisionem imaginariam, sicut quòd Stephanus uidit cælos apertos. Act. 7. qui tamen nunquàm aperti fuerunt, & quòd Michæas uidit Dominum super solium excelsum: & alia de quibus. 3. Reg. 22. & 2. Paral. 18. Hic tamen nulla causa apparet quare debeamus dicere ista fuisse facta per uisionem imaginariam: ideo necesse est dici, quòd fuerint realiter facta. Tertiò quia si fuissent in uisione imaginaria oportebat, quòd diabolus, qui tentabat Christũ moueret species in organo phantastico Christi operando realiter intra cerebrum eius: sicut interdum quando diabolus deludit nos per somnium: nihil tamen absurdius dici potest, quàm quòd diabolus haberet aliquam realem actionem intra sacratissimũ Christi caput formando species, uel mouendo illas. Ideo non potest dici, quòd fuit uisio imaginaria. Nam tunc tentatio esset intra Christum: sed totum fuisse exterius per diaboli suggestionem, ut ait Gregorius in quadam homilia. Quarto, quia si ista fuissent facta in uisione imaginaria, non fuisset uera tentatio, sed imaginaria, & illa magis uocatur diabolica delusio, quàm tentatio, cùm tentatio fiat ad eum, qui sui compos est, & uidet, quòd fit, & intelligit, & potest resistere si uoluerit. Dicimus tamen tentationes Christi fuisse ueras: ergo non fuerunt imaginariȩ. Quintò, quia si istud fuit factũ imaginariè, nihil diabolus consequeretur de eo, quod uolebat: quia non esset uerus consensus ubi res solùm imaginariè fieret, & cõsequenter non esset peccatum: quia sicut uisio esset imaginaria, ita consensus, uel dissensus esset imaginarius, & non realis: & tamen ad peccatum requiritur realis consensus rationis: sicut interdum per somnium uidetur alicui, quòd tentatur de libidine, & quòd consentit, & quòd nititur apprehendere formam desideratam, & præsentẽ: & tamen ibi peccatum nullum est, cùm non sit consensus, quia omnia fiunt per solam imaginationem. Sexto, quia si fuissent istæ tentationes imaginariæ, uel aliqua earum, non laudaremus Christum tanquam superantem diabolum, & uincentem istas tentationes: sicut non laudamus illum, qui in somnis uidetur a dæmone tentari, & superare eum. Et tamen laudamus Christum in hoc. Ergo fuerunt omnes istæ tentationes realiter factæ exterius, & non per uisionem imaginariam. Non ergo potest teneri ista positio.

Alii dicunt, quòd fuerunt omnes reales tentationes, factæ in deserto. Et de ista dicunt, quòd facta est in Ierusalem, & illa uocatur desertum: quia erat a Deo deserta, uel uirtutibus vacua, uel in breui deseren-

A da, sicut Christus dixit infra 23. scilicet. Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Dicendum quòd non stat, quia iste est sensus mysticus: necesse est tamen scripturam intelligi in sensu literali, quia ille est fundamẽtum, & in quo consideratur ueritas, uel falsitas: sensus autem mystici non sunt ueri, nec falsi, cùm non sint quos litera intendit: & æqualiter possunt multi applicari ad eandem literam. Si quis tamen deserto sensu literali uellet sequi mysticum pro literali, omnia cõfundet, & tota scriptura reddet incerta, & nesciemus quando est uera, nec falsa: maximè, quia hoc modo exponitur hic quædam pars literaliter, & quȩdam mysticè: & non coheret sibi talis textura: sicut pedes imaginis Danielis, cuius pars erat ferrea, & pars fictilis. Da-
B nielis 2. Ideo dicendum, quòd tentatio ista de pinnaculo templi uerè facta est in Ierusalem, & non fuit facta in deserto.

Ad argumentum dicẽdum quòd Christus ductus est in desertum, ut tentaretur, idest, ut inciperet tẽtari: Nam si non fuisset ductus in desertum, non potuisset tentari: quia non habuisset diabolus opportunitatem ad hoc: maximè quia tentatio prima, in qua diabolus cæpit contra Christum, non potuisset fieri nisi in deserto. Nam in urbe non potuisset esse talis defectus ciborum, ita ut conueniens esset, uel necessarium lapides conuertere in panem. Postea tamen inchoata tentatione in deserto diabolus duxit Christum per diuersa loca, in quibus eum tentauit. Aliter potest dici si-
C quis uellet tenere, quòd omnes tentationes factȩ sunt in deserto, s. ꝙ omnes ibi factæ sunt. Quædam tamen ibi inchoatæ fuerunt, & completæ: aliȩ uerò solùm inchoatæ: & sic prima, & tertia fuerunt in deserto inchoatȩ, & completȩ. secunda uerò, s. de pinnaculo tẽpli fuit inchoata in deserto, & completa in Ierusalem. Nam ex hoc ꝙ Christus permittebat se portari a dæmone de deserto in Ierusalem, vt ibi tentaretur, erat inchoata tentatio: quia ista portatio, cùm esset quædã opportunitas immediata ad tẽtationẽ, erat quasi pars quȩdam eius præcedens. Tñ prior sensus melior est, s. ꝙ non fuerint omnes tẽtationes factæ in deserto: quia litera Matthæi non urget nos ad hoc: cùm dicat Christum ductum in desertum, ut tentaretur. In quo innui-
D tur, ꝙ antequàm iret in desertum non fuerat tentatus, & tamen non innuitur, quòd post desertum tentatus non fuerit. Et ista est ueritas.

An Christus bene egerit uadens in deserto, ut tentaretur.
Quæst. VIII.

QVAERITVR, an Christus bene agerit uadens in desertum, ut tentaretur: quia per hoc uolebat tentari. Quidam dicunt, quòd non fuerit discretè factum, quia tentatio periculum quoddam est. Non est tamen uiri fortis nec
E prudentis pericula quærere: sed ad fortem pertinent, quando occurrerint illis uiriliter se exponere: ad prudentem autem pericula inquantum poterit euitare: non ergo fuit rectum tentari uoluisse.

Item quia non solùm tentari uoluit: sed etiam tentatori ad tentandum, & præualendum occasionem magnam tribuit: quia exiuit in desertum, ut tentaretur: & tamen desertũ est locus aptissimus ad hoc, ut dæmon plures causas tentandi inueniat, & tentatus remedia pauciora, ut dictum est supra in quinta quæstione de damnis uitæ solitariæ: ergo non fuit prudenter factum. Item Christus faciebat omnia ad nostram instructionem, quos non solùm uerbis, sed etiam operibus erudiebat. Et tamen ipse instruxit

nos in oratione a Deo petere,ne inducamur in tentationem infra 7.& Luc.11.ergo non licèt tentationes quærere,& conuenienter ipse non debuit illas quærere; nec per hoc nobis ad similia occasionem præstaret.

Dicendum,quòd rectissime factum est,quòd Christus ductus fuerit in desertum, ut tentaretur,quia conueniens fuit Christum tentari, ut nobis ad sustinendū tentationes exemplo suo doctrinam traderet, & proter alias causas supra positas in quadam quæstione. Et tamen si Christus non se obtulisset,ut tentaretur,non potuisset tentari,Ergo debuit se offerre,& præstare occasionem dæmoni,ut eum tentaret. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum,quòd ad homines diabolus uadit, ut tentet eos, quoniam autem aduersus Christum diabolus ire non poterat, ideo contra diabolum Christus processit. Sic etiam Hieronymus super Matthæum dicit,quòd Christus ducitur in desertum non inuitus,aut captus,sed pugnandi uoluntate.Idem dicit Ambrosius super Lucam quòd Christus agebatur consilio in desertum, vt diabolum prouocaret. Nam nisi ille certasset,non mihi iste uicisset. Non fuit autem ista prouocatio ad tentationem uerbalis,ita quòd Christus diceret diabolo,ecce præsto sum,ueni,& tenta me,sed fuit prouocatio realis concedens diabolo oportunitatem ad tentationem inchoandam,Sic enim dicit Basilius,scilicet,Non enim uerbo prouocans inimicum,sed opere incitans quærit desertum. Delectatur enim in deserto:non enim patitur esse in urbibus, contristat quippe eum concordia ciuium. Et quanquam uideatur alicui difficile,quòd Christus tentatorem prouocauerit, non fuit iniustè, nec imprudenter factum.

Primò quia Deo iubente factum est;ideo dicitur in litera,quòd ductus est Iesus a spiritu in desertum,i.ductus est a spiritu sancto.q.d.nō iuit ipse,sed ductus est. Vel non fuit principium istius motus per uoluntatem humanam, sed per spiritus sancti consilium, & opus. Et ob hoc ne quis posset Christum arguere, quòd imprudenter,uel audaciter egerit,expressit hic scriptura, quod Christus ductus est a spiritu sancto, quod non exprimit in aliis operibus Christi: licèt constet Christum in omnibus fuisse motum per spiritum sanctū. Quia tamē hic uidebatur posse magis argui, quàm de aliis actibus:expressum fuit hic potius,quàm alibi,Lucas tamen magis hoc expressit dicens.Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est a Iordane,& agebatur a spiritu in desertum. Secundò quia nisi Christus diabolum prouocasset, ipse non inuenisset causam tentandi eum, ut dictum est,& tamen necesse erat Christum tentari propter multa iam dicta, ergo oportebat,quòd ipse se offerret, si diabolus aliter eum tentare non poterat. Et non solùm tentari uellet, sed etiam, ꝙ ipsemet occasionem quæreret ad tentationem. Tertiò,quia tentationem desiderare,uel quærere in eo,qui potest succumbere non est laudabile, qui tamen succumbere non potest etiam si illam quærat nihil indiscretè agit,cùm non se exponat alicui periculo;Christus autem tentari poterat, succumbere tamē non poterat,cùm peccare non posset, ideo securè poterat tentationi se exponere, Sic ait Grego. in quadam homilia,scilicet. Sciendum nobis est,quòd tentatio tribus modis agitur, suggestione, delectatione, consensu: nos tamen cum tentamur plerumque in delectationē, aut consensum labimur; quia de carnis peccato propagati in nobis ipsis gerimus unde certamina toleramus. Deus uerò, qui in utero Virginis incarnatus in mundū sine peccato uenerat,nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati dele-

F ctatio non momordit. Atque ideo omnis illa diaboli-
ca tentatio foris,& non intus fuit. De hoc etiam ipse-
met Grego.3.lib. moralium ait. Hostis tamen nostet
mentem mediatoris Dei, & hominum tentatione
quassare non ualuit: sic enim dignatus est tentatio-
nes exterius suscipere: ut tamen eius mens interius
diuinitati inhærens inconcussa permaneret. Quartò,
quia Christus voluit per hoc ostendere suam perfe-
ctionem ex fine tentationis. Nam Christus in operi-
bus suis non solùm instruere nos intendit, sed etiam
suam magnitudinem ostendere. Vnde nec in omni-
bus oportet nos imitari eum,ut infra dicetur. Ideo si-
cut hic nos instruxit ad resistendum tentationibus,
quia ipse illas repulit: ita etiam magnitudinem suam
G nobis ostendit, scilicet, quia hostem humani generis
sustinere non timuerit: quem etiam prouocare con-
fidenter ausus est oblata insuper illi oportunitate uin
cendi: & tamen his omnibus existentibus dæmon fa-
ciliter superatus fuerit: considerare poterimus quātæ
fuerit magnitudinis,qui eum repulit.

Ad primum argumētum dicendum, ꝙ uiri fortis,
& prudentis non est quærere pericula, quia uir fortis,
& prudens succumbere potest in illis. Iste tamen,de
quo loquimur,uir erat,qui succumbere non poterat:
ideo inconueniens non erat,ꝙ illa quæreret. Aliter po
test dici,uerum esse simpliciter, ꝙ uir fortis,& prudēs
pericula quærere non debet:de Christo autem dicen-
dum,ꝙ pericula non quæsiuit, quia tentatio in eo pe-
H riculum non erat,cùm peccare non posset,nec succū
bere.Aliter etiam potest dici,ꝙ ad fortem,& pruden-
tem non pertinet pericula quærere tanquam ipse illa
eligat:& tamē si iubetur illa quærere ab eo,qui potest
iustè hoc iubere,tenetur illa quærere. Sic fuit de Chri
sto homine:quia spiritus sanctus,idest,tota deitas sua-
debat,quòd ipse tentatorem prouocaret:cùm dicatur
in litera, ꝙ ductus est in desertum a spiritu,vt tentare-
tur. Iustissimum ergo opus agebat, & prudenter ten-
tationem quærebat, quam deitas quærendam iu-
bebat.

Ad secundum dicendum ꝙ Christus occasionē
prestitit magnam diabolo ad tentandum, & etiam ad
præualendum si ipse habuisset infirmitatem nostram:
I quia tamen erat securus de sua firmitate, etiam si mul
to plures,& maiores occasiones præstitisset dæmoni,
non egisset imprudenter, nec alicui periculo se com-
mitteret. Vt tamen sciatur quam occasionem tentan-
di homo posset diabolo præstare considerandum, ꝙ
duplex est tentationis occasio. Vna quidem ex parte
hominis,utpotè,cùm quis se peccato propinquum fa-
cit volendo sustinere aliquid,quod forte non est utile,
& tamen est directa occasio ad peccādum: & istud est
generaliter, cùm homo occasionem peccati non e-
uitat. Et talis occasio tentationis euitanda est. Sic
enim dictum est Loth Genes. 19. Ne steteris in om-
ni regione circa Sodomam, sed in monte salua teip-
sum: quasi dicat. Terra ista Sodomorum destruen-
da est, & si manseris in regione propinqua poterit
K aliqua pars mali ad te peruenire, & peribis: ideo
caue ne maneas in ea. Et sic debet homo eui-
tare occasiones propinquas, & directas ad pecca-
tum, alioquin seipsum arguat si in peccatum in-
ciderit.

Alia uerò tentationis occasio est ex parte diaboli,
qui semper inuidet tendentibus ad meliora, ut ait
Ambrosius super Lucam. Et talis occasionis tenta-
tio non est uitanda: quia aliàs tolleretur omnis pro-
fectus in bono, scilicet, si homo diceret. Nolo
aggredi res arduas: quia diabolus me grauiter
tentabit, ut deseram, & incidam in mala. Vnde
Chrysost. super Matthæum dicit: quòd non solùm

Christus

Christus ductus est in desertum a spiritu: sed etiã omnes filij Dei habentes. Spiriturn sanctum. Non enim sunt contenti sedere otiosi: sed spiritus sanctus urget eos aliquod magnum apprehendere opus, quod est in deserto quantum ad diabolum: quia non est ibi iniustitia qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum extra carnem, & extra mundum est: quia non est secũdum uoluntatem carnis, & mundi. Ad tale ergo desertum omnes filii Dei exeunt, ut tententur, s. ꝙ opera ardua incipiunt, in quibus credere debent, quòd tentabuntur: quia diabolus mox inuidebit eis. Talem autẽ occasionem tentationis dare diabolo non est periculosum: dum tamen homo maturè, & prudenter agat: qa maius est auxilium spiritus sancti, qui est perfecti operis actor, quàm impugnatio diaboli bono operi inuidentis.

A / B

Ad tertium dicendum, quòd Christus docuit nos petere, ne inducamur in tentationem, ideſt, vt non deducamur ad succumbendum tentationi: nos tamen oramus simpliciter, ne tentemur, cùm interdum proficiat nobis tentari. prima Corin. 10. s. Fidelis est Deus, qui non permittet uos tentari ultra id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, vt sustinere possitis. Christus autem non poterat incidere in tentationem, ideſt, succumbere: quia peccare nõ poterat: ideo licèt ipse doceret nos orando dicere, & ne nos inducas in tentationem: non oportebat immo non conueniebat, quod ipse pro seipso sic oraret. Et sic aliquid facere nos docuit, quòd ad eum facere non pertinebat. & C aliquid ipse faciebat, quod nos in exemplum accipere non debemus. Et sic cùm dicitur, quòd non debuit ipse tentationem quęrere ne nobis ad similia præstaret exemplum. Dicendum quòd Christus fecit aliquid, quod a nobis est accipiendum in exemplum, scilicet, quod ipse faciebat ad instructionẽ moralem: aliquid verò, in quo non debemus sequi exemplum eius, scilicet in illis, quæ ipse fecit ad ostendendam potestatem suam, sicut in operatione miraculorum: ita etiam in moralibus aliquid ipse fecit, quòd partim pertinebat ad instructionem, & partim ad potestatis ostensionẽ. In primo debemus exequi exemplum, in secũdo autẽ non. Patet hoc in ieiunio Christi, qui quadraginta diebus ieiunauit. Ipse autem ieiunauit, ut nos ieiunare instrueret. D Et quantum ad hoc eum sequi debemus, scilicet, ut in aliquo ieiunemus iuxta conditionem nostram: quia hoc morale est. Quod tamen Christus quadraginta diebus manserit incibatus ad ostensionem potestatis & diuinæ uirtutis: ideo istud non proponitur nobis in exemplum. Et sic in eodem facto quantum ad aliquid instruimur, & sequi debemus, & quantum ad aliud non. Si tamen magis propriè loqui uelimus, dicendum quòd in utraque parte operationis est instructio nostra. Et tamen in prima instruimur ad agendum, in qua debemus sequi exemplum: in scđa instruimur ad credendum, scilicet, ut per ista diuinam credamus potestatem. Et in hoc non oportet sequi exemplum, cùm Christus non fecerit hoc, ut nos illa faceremus: sed, ut eum esse talem, qualem ista ostendebãt crederemus. E Ita est in tẽtatione Christi: quia aliqd est, quod pertinet ad moralẽ instructionem. s. ꝙ sicut Christus tentationes repulit, ita ut nos repellamus: aliud uero ad potestatis ostensionem, s. ꝙ non timuit aggredi publicum humani generis hostem præstita ei magna occasione tẽtandi, si Christus fuisset infirmus. In primo instruimur ad Christum sequendum per operã: in secundo autem solùm ad credendum eius potentiam. Et sic nemo debet putare, quòd etiam in moralibus talia Christus solũ facere debuit, quæ nos possemus imitari: sed oportuit omnia in isto esse, scilicet, moralia, & diuina.

Alph. Tost. in Matth. Comm.

Quare Christus immediate post baptismum, & non ante tentari uoluit. *Quæst. IX.*

QVAERITVR quare Christus post baptismum tentari uoluit, & non ante, & quare immediate post baptismum, uel quasi. Dicendũ quòd hoc fuit propter multa. Primò, quia tentatio Christi fuit unum de operibus eius necessariis. Nam per eam instruendi eramus ad tolerantiam tentationum, quod ualde in nobis necessarium erat. Et tamen omnia opera Christi debuerunt esse post baptismum Christi. Ideo etiam tentatio debuit esse post baptismũ. Hoc patet, quia baptismus fuit in Christo, sicut in nobis. Nos. n. per baptismum nouam uitam inchoamus, quia tunc dicimur nasci ex aqua & spiritu sancto. Io. 3. Et sicut ante natiuitatem nõ potest homo aliquod opus naturale agere: ita ante natiuitatem spiritualem, quæ est per baptismum non potest homo aliquem actum spiritualem habere. Nam in baptismo incipit homo esse membrum Christi; ad Rom. 6. scilicet. Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis. & ex tunc homo incipit habere charismata spiritualia a Christo, per quæ uiuit uita spirituali. Ita ergo Christus ante baptismum suum nullum actum de illis, quæ pertinebant ad instructionem nostram, & legem nouam facere debuit, & sic nec prius debuit tentari. Secundò fuit hoc ad significandum, quòd post baptismum in homine sequantur tentationes. Sic enim dicit Hilarius super Matth. quòd in sanctificatis maximè diaboli tentamenta grassantur, quia uictoria ei magis est exoptanda de sanctis. Et in hoc exemplum tribuit conuersis ad Christum: ut non putent post baptismum nullas debere tentationes tolerare. Nec admirentur si diabolus eos exagitauerit, & cribrauerit sicut triticum, cùm Christus post baptismũ tentatus est, qui ante baptismum tentatus nunquam legitur, nec credendum est eum prius fuisse tẽtatum, quia tentatio Christi non fuit ex necessitate inducta, sed uoluntariè suscepta, immo procurata, cùm ipse in desertum exierit, ut tentaretur. Ipse tamen tentari nollet nisi quando proficere posset ex hoc. Et tamen ante baptismum eum fuisse tentatum non proficeret nobis ad doctrinam, cùm scriptum non fuerit: ideo non est credendum, quòd tentatus fuerit ante baptismum. De hoc tamen magis dicetur infra in quadam quæstione. Tertio fuit hoc ad significandum inuidiam diaboli, qui omnibus bonis actibus, & maximè principiis rerum arduarum inuidet. Vnde homo, quando incipit Deum specialiter colere in aliquo statu, tunc maximè tentatur, cùm facilius sit tunc desistere, quã cùm perueniret ad incrementum perfectionis. Sic dicitur Ecclesia. 2. Fili accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationẽ. Et quia in baptismo est principium uitæ spiritualis, post baptismũ maximè tentationes diaboli apparent in eis, qui fuerint adultæ ætatis, & illas recipere potuerint. Quartò quia ante baptismum nulla, aut parua occasio est dæmoni ad tentandum hominem, quia non baptizatũ baptizari nolentem necesse est perire æternaliter. Et sic suo iure illum dæmõ possidet, qui baptizatus non est. Superuacuum igitur est eum uelle acquirere, quem pleno iure, & inconcusse possidet. Cùm uerò quis adultus baptizatur euasis laqueis dæmonis, & ad ipsum nihil pertinet, cum in baptismo petente Ecclesia professus fuerit se abrenunciare satanæ, & pompis eius. Tunc ergo satan uniuersas tentationum suarum machinas colligit, vt illum, qui compedes eius euaserat, in pristinam redigat seruitutem. Necesse est ergo post baptismum

mum in adultis magnas sequi tentationes, nisi illos Deus ex aliqua speciali causa præseruet. Et quia generale est tentari baptizatos post baptismum: Christus voluit in seipso hoc innuere, scilicet, quia post baptismum a sathana tentatus est.

An Christus ieiunare debuit, & quare. Quæst. X.

QVAERITVR, an Christus ieiunare debuit, & quare. Aliqui dicunt, quòd non fuit conueniens Christum ieiunare: quia ieiunium est opus quoddam satisfactorium pro peccato, & placatiuum iræ Dei. Sic patet Ioelis. 2. ubi post mala, quæ prænunciata fuerūt contra Iudæos, suadetur ieiunium, ut auertatur Dominus ab ira sua, cū dicitur; Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & fletu, & planctu, & conuertimini ad Deum uestrū; quia benignus, & misericors est. Et sequitur: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Ideo propheta suadet ibi congregari omnes Israelitas, & ieiunare dicens. Canite tuba in sion, sanctificate ieiunium, congregate populum, &c. Sic etiam Niniuitę audito, ꝙ Deus post quadraginta dies subuersurus esset Niniuem, imposuerunt ieiuniū per edictum Regis, scilicet, Homines & iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et sequitur. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus? Ionę.3. Et sic factum est, quia non perierunt, eo. c. Christus autem nihil peccauerat, de quo satisfacere deberet, nec habebat contra se Deū iratum, quem placare uellet; ideo nō erat conueniēs, quòd ieiunaret.

Item ieiunium est ad carnem subiiciendam, ne insurgat contra nos, sicut dixit Apostolus 1. Corinth. 9. s. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Christus tamen non poterat habere in se rebellionem aliquam, quia non receperat istas passiones, vt ait Grego. in quadam homilia, scilicet. Deus, qui in utero virginis incarnatus in mundo sine peccato uenerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Non ergo fuit Christo ieiunium necessarium.

Dicendum, quòd conueniens fuit Christum ieiunare propter multa. Primò, vt nobis exemplum ieiunandi tribueret. Nam cùm ipse fuerit plenissimus legislator debuit nos de omnibus instruere, quæ nobis ad uirtutem necessaria, aut utilia essent. Nobis tamen ieiunandum erat, cùm ipse dixerit, ꝙ quando auferetur sponsus, ieiunarent discipuli eius, infra 9. Ergo ipse nobis ieiunandi exemplum per ieiunium suum tradere debuit. Secundò quia abstinentia ieiunii ordinatur ad continentiam carnis: quia dicitur Osee. 4. Comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessauerunt, idest, ex hoc, ꝙ comederunt, & non saturati sunt, idest, comedere non cessauerunt, secutum est ꝙ fornicati sunt, & a fornicatione non cessauerunt. Christus tamen seruauit in se carnis continentiam, & aliis seruandam ostendit, cùm dixit infra 19. Sunt Eunuchi, qui se castrauerūt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat. Ipse ergo ieiunium obseruare debuit. Tertiò fuit necessarium ieiunium specialiter ad instructionem prædicatorum. Christus enim post ista prædicaturus erat, ut postea factum est. Voluit ergo ex operibus suis ostēdere quid in prædicatore præcedere debet, antequam predicet, ut dignè prædicare possit. Et quia prædicator debet esse prius a uitiis purgatus, maximè a uitiis carnis, quæ sunt maximæ infamiæ, cùm sint popularia, & ista potissime compescuntur per ieiunium, uoluit Christus antequàm prædicaret ieiunare. Quod autem ipse intenderit per opera do-
F cere quid prædicator facere debeat antequàm prædi-
cet: patet Act. 1. scilicet. Cœpit Iesus facere, & docere,
idest prius facere ea, quæ debet facere bonus prædica-
tor, & postea prædicare ea, quę debet dicere uerus do-
ctor. Ieiunium autem maximè necessarium est præ-
cessisse in prędicatore ad domandam carnem propter
causam dictam, ut innuitur 1. Corinth. 9. scilicet. Ca-
stigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Et subdi-
tur causa, nec cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus
efficiar. Debuit ergo Christus nunc propter hoc ieiu-
nare. Quartò specialiter quantum ad præsens debuit
ieiunare, quia ipse uoluit dare diabolo occasionem tē-
tandi eum. Et tamen tentatio prima sumpsit ortum
ex ieiunio, scilicet, quia post longum ieiunium Chri-
G stus esuriit, & diabolus tentauit eum, ut lapides con-
uerteret in panem: ideo ieiunare debuit, quia fortè nō
fuit alia occasio, a qua aptius diabolus incipere posset
tentationem suam, quàm ab ista; ut infra dicetur in
quadam quæstione de ordine tentationis Christi. Cō-
siderandum tamen, quòd ante istud ieiunium sæpe
Christus ieiunauerat. Nam Iudæi quolibet anno ieiu-
nabant in die propitiationis Leu. 16. & 23. scilicet. Af-
fligetis animas uestras. Omnis anima, quæ in hac die
afflicta non fuerit, peribit de populis suis: Christus ta-
men seruauit tota uita sua legem Moysi; quia dicitur
infra 5. Non ueni soluere legem, sed adimplere; Chri-
stus ergo ieiunauit quolibet anno illo die. Etiam erant
alia ieiunia inter Iudæos, de quibus dicitur Zach. 8. sci-
H licet, ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium septi-
mi, & ieiunium decimi, erit domui Iuda in gaudium,
& in lætitiam, & in solennitates præclaras. Ista etiam
ieiunia Christus obseruauit, & quæcumque alia
apud Iudæos ex institutione, uel communi con-
suetudine tenerentur. De his tamen non fit mentio,
ꝙ Christus illa obseruauerit. Causa est, quia Euange-
listæ scripserunt nobis de Christo ea, quæ pertinebant
ad legem nouam, scilicet, ea quæ ipse tanquam legis-
lator dixit, uel fecit uolens tradere subditis exemplū
faciendi. Ista autem ieiunia, uel quęcunque alia opera,
quæ Christus fecit in obseruatione legis Moysi non
pertinuerunt ad legem nouam, nec traduntur nobis
imitanda, ideo scribi non debuerunt, sed sufficit, quòd
I in generali scriberetur, quòd Christus obseruauerit to-
tam legem Moysi. Cùm enim ieiunia illa fuerint in
Christo solùm personalia, idest solùm pertinentia ad
personam suam inquantum ipse natus est sub lege ad
Gal. 4. idest tempore, quo lex durabat, & uoluit se ostē-
dere obseruatorem illius propter causas, de quibus di-
cetur infra 5. non oportuit, quòd scriberentur. Istud
autem ieiunium, quod Christus nunc fecit, non fuit
personale: quia nec lex Moysi, nec aliqua Iudæorum
constitutio, aut consuetudo tale ieiunium disponebat:
sed fecit illud tanquam legislator propter exemplū,
& alias causas supra positas. Ideo istud scribi debuit
ante hoc. Namque nullum Ieiunium Christus fecit,
quod ad nostram pertineret instructionem. Ideo nul-
K lum ante hoc scriptum est.
Ad primum argumentum dicendum, quòd ieiu-
nium non solùm prodest in satisfactionem, & ad re-
conciliationem cum Deo, sed etiam ad exemplū, &
multa alia, de quibus supra. Ideo licèt non fuerit neces-
sarium Christum ieiunare propter ista duo, fuit con-
ueniens eum ieiunare propter alia, de quibus supra.
Aliter potest dici, quod istud ieiunium etiam fuit sa-
tisfactorium; quia licèt Christus non habuit de quo
pro se satisfaceret: quia non peccauerat, nec inuentus
fuerat unquam dolus in ore eius, prima Pet. 2. habuit
tamen multa, de quibus pro nobis satisfaceret, s. om-
nia peccata generis humani. Et ad hoc profuit ieiu-
nium suum. Nam sicut mors eius indubitanter fuit ad

satisfa-

satisfactionem pro peccatis nostris, ita & ieiuniũ eius, & omnia opera ipsius satisfactoria fuerunt pro peccatis nostris. Et ista sunt, quæ reseruantur in thesauro ecclesiæ, qui dispensatur per prælatos ecclesiæ nobis in satisfactionem pro debito pœnæ temporalis, vel purgatione, cùm ipse Deus dispenset etiam in uita Christi ad relaxationem offensæ sibi irrogatæ quando ad eum conuertimur. Nam etiam per contritionẽ peccata nunquam fuissent remissa quãtum ad offensam, aut maculam, nec quantum ad debitum mortis æternæ, nisi Christus moriturus esset pro omnibus. Et sub ista spe quoniam Deus sic futurum decreuerat, remittebantur peccata omnibus hominibus per contritionem, quia Christus pro illa offensa satisfacturus erat. Et ita fuit pars satisfactionis ieiunium Christi, & cætera opera ipsius. Aliter potest dici, ꝙ ieiuniũ, & similia opera non solùm sunt satisfactoria, sed etiã promeritoria vitæ æternæ, vel alicuius boni. Christus autẽ, licèt non indigeret promereri uitã æternam, quia ab instanti cõceptionis suæ anima sua erat beata, cũ esset unita verbo: tamen Christus promeruit sibi pro sua humanitate, scilicet, quòd ipse inquãtum homo esset Deus dominus, & caput omnium hominum. Et hoc dicit Apostolus, quòd acquisiuit sibi Christus per sanguinem suum, vt patet Act.20. scilicet: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo Spiritus sanctus posuit vos Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo, vt esset caput illius. Promeruit etiam Christus, quòd sibi inquantum homini daretur omnis potestas in cœlo, & in terra: & hoc fuit principaliter per mortem. Ideo post resurrectionem solùm habuit istam potestatem inquantum homo, quam prius habebat solùm inquantum Deus. Vnde post resurrectionem dixit. Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra, Matt.28. Et hoc prius nunquam dixerat, quasi tunc sibi nouiter data fuisset illa potestas. Meruit etiam sibi immortalitatem, & meruit exaltationem sui nominis. De his sanctus Thom.3.senten.dist. 14.artic.4.& ibi communiter per doctores. Aliter potest dici, quòd istud argumentum, & sequens nullo modo militant contra Christum, quia si ex eo, quòd non fuit sibi necessarium ieiunare non debuisset ieiunare, nullum opus Christus bonum fecisset, maximè de laboriosis, cùm nullum esset sibi necessarium simpliciter, cùm iam esset beatus, & esset Deus, & tamen multa fecit, quæ licèt non essent sibi necessaria, fuerũt valde conuenientia.

Ad secundum dicendum, quòd Christus non indiguit ieiunio ad domandam carnem, in qua nulla erat contradictio ad rationem: fuit tamen ieiunans, vt nos instrueret carnem per ieiuniũ domandam, quod nobis erat valde necessarium. Actus autem Christi, vt in plurimum fuerunt magis ad doctrinam, quàm ad aliquid aliud, cùm tota uita sua fuerit, vt nos instrueret, & redimeret, quia non fuit propter se ipsum natus in mundo, sed propter nos, licèt nos aliàs simus propter eum, cum ipse sit Deus noster.

Quare Christus ieiunauit quadraginta diebus, & non pluribus neque paucioribus. Quæst. IX.

QVAERITVR, quare Christus ieiunauit quadraginta diebus, & non pluribus, nec paucioribus. Dicendum, quòd Christus non debuit ieiunare paucioribus diebus, quia ipse uoluit ostendere, quòd erat excellentior omnibus, qui eum præcesserant, cum ostenderetur vt Messias, & Deus. Aliqui tamen ante hoc ieiunauerant quadraginta diebus, scilicet, Moyses, & Elias, ergo ipse non debuit paucioribus ieiunare, ne minor uideretur. Nõ

A voluit etiam pluribus diebus ieiunare propter multa. Primò, vt dicitur ne crederetur impossibilis carnis assumptio, idest, vt non crederetur, ꝙ non erat uerus homo, cũ tot diebus sine cibo mansisset. Sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet. Non processit ieiunando ultra, quàm Moyses, & Elias, ne incredibilis videretur carnis assumptio. Secundò fuit hoc ad ostendendum quanto tẽpore nos ieiunare debemus. Nam per suum ieiunium nostrum quadragesimale ieiunium consecrauit. Sic ait Chrysosto. super Matt. scilicet. Vt quadragesimi nostri ieiunij poneret mensuram, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit. Tertiò fuit hoc propter causam mysticam, qa numerus quadragenarius signat aliquid, quod ad

B statum ieiunantiũ pertinet, de quo dicetur infra in q. de ieiunio nostro. Quartò, & principaliter fuit ad hoc, vt diabolus eum non cognosceret, sed tentandi occasionem haberet: desiderabat enim diabolus scire, an Christus esset filius Dei, vel purus homo. Si autem solũ ieiunasset quadraginta diebus, vel paucioribus non posset diabolus arguere eum esse filium Dei, quia constabat Moysen, & Eliam puros homines fuisse, & tamen uterque quadraginta diebus ieiunauit. Si autem Christus ieiunasset quinquaginta, vel sexaginta diebus, fortè diabolus putaret eum esse filium Dei, & nõ auderet ipsum tentare: Christus autem tentari uoluit, & occasionem procurauit. Ideo omnia illa debuit cauere per quę diabolus abstineret à tentando ipsum, so-

C lis ergo quadraginta diebus debuit ieiunare. Dicitur autem ieiunasse quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, quia tamdiu homo ieiunat, quamdiu à cibo abstinet: Christus autem abstinebat tam per diem, quàm per noctem. Ideo tam diebus, quam noctibus ieiunabat. Hoc autem dicitur propter duo: primò propter consuetudinem ieiunij Iudæorum. Nam Iudæi quãdo ieiunant, per totum diem nihil comedunt nisi post occasum solis, cum incipiunt apparere astra per noctem comedunt: Saraceni quoque idem faciunt, licèt illi magis recedant à conditione ieiunii. Si ergo diceretur, ꝙ Christus ieiunauit quadraginta diebus intelligeretur, quòd per noctes comedebat sicut Iudæis solitum erat. Vt ergo innuatur, ꝙ nõ tenuit illum mo-

D dum, dicitur quòd quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit. Secũdò ad tollendum errorem quorundam, qui putauerunt Christum non abstinuisset totaliter à cibo his diebus, sed quòd aliquando comedebat. Vt autem nullum tẽpus relinquatur, in quo calumnia locum habeat, dicitur quod ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, idest, quòd nec comedebat per diem, nec per noctem. Nũquam ergo comedebat, cùm præter diem & noctem nulla alia pars temporis sit.

Considerandum autem circa primam causam huius ieiunij supra positam, quòd non est necessaria simpliciter. Quia etiam si Christus ieiunasset pluribus quàm quadraginta diebus, non uideretur incredibilis

E carnis assumptio, quia Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunauerunt nihil comedentes. Manifestum est tamen, quòd erant veri homines, & puri: illud tamen ieiunium non fuit uiribus naturæ, ita quòd tot diebus naturaliter aliquis purus, aut uerus homo posset sine cibo manere, quia uix erit, ꝙ aliquis homo sanctus sine cibo peruenire possit ad decem dies. Et tamen isti quadraginta dies sani, & fortes, & nulla mutatione facta in corporibus manserũt sine cibo. Ergo necesse erat, ꝙ per miraculũ hoc fuerit factũ. Et tũc si põt aliquis per miraculũ manere quadraginta diebus sine cibo, poterit manere mille annis sine cibo, etiã si sint puri, & veri homines, & sint adhuc mortales: teneret aũt ratio si fortè vsque ad quadraginta dies posset

homo

homo naturaliter manere sine cibo,& nõ ultra. Quia tunc aliqui non cognoscentes aliam personam vltra naturalem, vel præter, illam putarent Christum non esse uerum hominem, si plusquã quadraginta diebus ieiunaret. Est ergo causa illa aliqualiter apparens maxime pro illis,qui non aduertunt ad multa, non tamẽ est necessaria. Arguetur autem èx eodem fundamento contra quartam causam,quam diximus in præsenti fuisse præcipuam,quia etiam si Diabolus videret Christum ieiunantem vltra quadraginta dies, non colligeret ex hoc esse filiũ Dei,quia sciebat,quòd sicut Moyses,& Elias puri homines per voluntatem Dei manserunt quadraginta diebus sine cibo, ita potuissent manere centum annis,quia æquale miraculum erat utrobique ex parte potentiæ operantis. Ita ergo licèt Christum videret vltra quadraginta dies ieiunantem, nihil noui ex hoc colligeret, cùm sciret hoc in quolibet puro homine per Dei potestatem fieri posse. Dicẽdum, quòd verum est, quòd hoc non arguebat Christũ esse filium Dei, etiam si decem annis sine cibo mansisset, nisi presupponeretur,quòd per virtutem suam sine cibo manere poterat. Et tunc præsupponeretur, quòd probandum erat, & ꝙ Diabolus ignorabat. Nã etiam si decem diebus sine cibo manere posset propria virtute, Diabolus de Christo putaret, uel crederet eum esse filium Dei. Hoc tamen nesciebat. Dicendum ergo, ꝙ Diabolus non colligeret Christum ex hoc esse filium Dei quasi argumento necessario, sed ex quadã coniectura infra si pluribus diebus quam quadraginta ieiunaret, appareret istum esse maioris dignitatis, quã Moyses, & Elias, quia pro eo Christus plura faciebat, illi tamen fuerunt de maximis prophetis Iudæorum maximè ipse Moyses: ideo argueret istum esse filium Dei,& Messiam,quem Deus illis maiorem fecerat, & tunc timeret tentare eum,& fortè non tentaret: Christus ergo uoluit auferre diabolo omnem occasionem timendi, ut intrepide diabolus eum tentaret: ideo noluit ultra quadraginta dies ieiunare,vt sic diabolus nõ crederet eum maiorem Moyse,& Elia.

De differentia ieiunij Christi Moysi, & Eliæ.
Quæst. XII.

QVAERITVR nunc circa differentiam ieiunij Moysi, & Eliæ & Christi: omnes enim ieiunauerunt æqualiter, scilicet quadraginta diebus, an simpliciter fuerit æquale ieiunium, & in quo differrent. Quidam dicunt, quòd Elias, & Moyses ieiunauerunt quadraginta diebus, & tamen in his esuriebant, Christus autem nunquam esuriuit usque post diẽ quadragesimum. Sic dicit Chry. super Matth. Sed dicis, Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunauerunt, & homines erant, sed illi ieiunantes esuriebant,& sustinebant, iste quadraginta diebus nõ esurijt, sed postea: esurire enim & non manducare, patiẽtiæ est humanæ, non esurire autem diuinæ naturæ. Dicẽdum tamen uidetur, quòd non sit uerisimile, quòd Moyses, & Elias esurirent his diebus, quia tunc esurirent ex prima die, cùm naturaliter sequeretur fames in ipsa prima die, si Deus naturaliter non conseruaret eos sine fame. Est autem fames pœna grauissima ualde affligens, quod ergo per quadraginta dies istam tolerarent esset eis deterius morte temporali, scilicet, sicut pœna inferni, in qua homines semper habent cruciatum sufficientem ad mortem, & tamen nunquam moriuntur. Istud autem non est uerisimile, ꝙ Deus faceret alicui homini uiuenti. Nam non legimus, quòd tam accerrimam pœnam alicui uiuenti in tam pauco tempore inflixerit, quanta poterat esse famis quadraginta dierum, in quibus homo semper sanus uiueret

F sine ullo cibo: maximè quia isti erant uiri perfecti maiores cæteris prophetis ueteris testamenti. Non ergo Deus infligeret illis talem pœnam. Item patet, quia Deus pascebat supernaturaliter Eliam tempore famis mittẽs ei quotidie bis panem, & carnes per coruum, ne affligeretur fame. 3. Regum. 17. Non erat ergo uerisimile, quòd eum fame affligeret quadraginta diebus quando ipse ei iubebat ambulare. Item quia. 3. Regum. 19. dicitur, quòd angelus dixit Eliæ: comede, & bibe, grandis enim tibi restat uia, & tamen si fame cruciandus esset illis diebus non diceret ei angelus comede,& bibe propter uiam grandem quæ restat. Item eod. cap. dicitur, quòd Elias comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius usque ad mõtem Dei
G quadraginta diebus,& sic uidetur, quòd non famescebat, quia fortis ambulabat, & tamen si famesceret, necesse erat, ꝙ debilitaretur,& ambulare non posset. Itẽ non erat uerisimile, ꝙ Moyses manens cum Domino quadraginta diebus famesceret, quia scriptura uult ꝙ ex consortio diuini sermonis multam excellentiam assecutus fuerit. Nam Exod. 34. dicitur, quòd cornuta erat facies Moysi ex consortio sermonis Domini, idest, radios mittebat ex se ita, ut Iudæi non possent aspicere in eum, nec accedere auderent nisi cùm Moyses uelaret faciem suam. Non ergo erat uerisimile, ꝙ Deus illum hominem fame affligeret in persona sua, cui ex consortio sermonis sui tantam contulerat excellentiam: quæ etiam postea in absentia durauit. Non
H est ergo satis uerisimile, ꝙ Moyses, & Elias illis quadraginta diebus esurirent, cùm non appareat aliqua causa ad hoc, maximè quia tunc oportebit multiplicare miracula. Nam, cùm ista fames naturaliter sequeretur, & tamen homo famescens non potest tanto tẽpore naturaliter sine cibo manere, oportebat, quòd diuinitus conseruarentur famescentes tantum. Istud autem esset facere opus imperfectum, scilicet, ꝙ supernaturaliter conseruarentur, & tamen ꝙ famescerent: cùm per idem miraculum utrumque fieri posset,& conuenientius, scilicet, ꝙ conseruarentur, & ꝙ non famescerent, cùm per idem istud uidetur satis uerisimiliter tenendum. Ad dictum Chryso. dicendum, quòd posset intelligi, quòd Elias,& Moyses esuriebãt, & Christus non, idest, quòd necesse erat Moysen, &
I Eliam sibi ipsis derelictos esurire, quia puri homines erant,& tamen non esuriebant à Deo cõseruati: Christus autem non esuriebat, idest, non erat necesse eum esurire, quia ipse habebat in se ipso potestatem ad nũquam esuriendum, cùm esset uerus Deus: litera tamẽ Chryso. non multum consentit huic sensui, quia dicit, illi ieiunantes esuriebant, & sustinebant, iste quadraginta diebus non esuriebat: teneat ergo quilibet quod placuerit prædicta, sine præiudicio.

Dicendum ergo videtur, ꝙ sicut ieiunium istorum æquale fuit in tempore, etiam nemo eorum hoc tempore esuriuit, sed diuinitus sustentabantur. Christus tamen habebat hoc à se ipso: alij uerò ex speciali munere Dei. Fuit tamen differentia aliqua inter Eliam, &
K Moysen, quia Elias mansit quadraginta diebus sine cibo quodammodo naturaliter sustentatus, eo ꝙ Deus dederat tantam uirtutem illi cibo, vt per eum posset manere sanus, & fortis nullo alio cibo egens quadraginta diebus. Et sic dicitur 3. Reg. 19. quia ambulauit Elias in fortitudine cibi illius quadraginta diebus. Ista tamen fortitudo data esset cibo supernaturaliter, quia nullum alimentum semel sumptum in tanta parua quantitate creditur ex uiribus naturæ posse tanto tempore vegetare corpus, vt maneret sanum,& forte. De Moyse sequo quid uerum sit dictum est eod. cap. De Moyse secus fuit, quia ipse non mansit in fortitudine cibi alicuius quadraginta diebus incibatus, sed solum ex consor

tiu

tio diuini ſermonis. Exo.34. Ideo iſtud erat quaſi magis ſupernaturale, & tamen neceſſe eſt dici vtrumque caſum fuiſſe miraculosè: Moyſes tamē exceſſit Eliam in hoc, quia Elias ſolùm ſemel manſit ſine cibo quadraginta diebus: Moyſes verò manſit quadraginta diebus bis, ſcilicet, vna vice pro primis tabulis, & alia vice pro ſecundis. Deuter.9. Chriſtus autem manſit ſine cibo quadraginta diebus, non ex uirtute alicuius cibi prius aſſumpti ſicut Elias, ſed ſolùm ex uirtute Dei. Differt tamen à Moyſe, quia Moyſes conſecutus eſt hoc ex conſortio diuini ſermonis, ideſt, quia erat loquens cum Deo his diebus, Chriſtus autē habuit hoc à ſe ipſo, quia uerus Deus erat.

An iſtis quadraginta diebus Chriſtus aliquid comederit. Quæſt. XIII.

QVAERITVR, an in iſtis quadraginta diebus Chriſtus aliquid comederit. Quidam dicunt, quòd ſic, quia Mar. 1. dicitur, quòd Chriſtus erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana: eratque cum beſtijs, & angeli miniſtrabant ei: ergo videtur, ꝙ in iſtis quadraginta diebus angeli ei miniſtrabant: iſta tamen miniſtratio erat in cibo, & potu, vt omnes exponunt: ergo comedebat in his diebus. Item Chriſtus non debuit uitam auſteram habere ſicut Ioannes Baptiſta, quia dicitur infra 11. ex uerbo Chriſti, quòd uenit Ioānes non manducās, nec bibens, & dicunt quia dæmonium habet, ſcilicet, cum tanta auſteritate. Venit autem filius hominis manducans, & bibens, & dicunt, ecce homo uorax, & potator uini. Si tamē Chriſtus nihil comediſſet in quadraginta diebus, eſſet auſterior in immenſum, quàm Ioannes: ergo in his diebus comedebat. Item Chriſtus ieiunauit, vt nobis ieiunandi exemplum præberet, & tamen nos non debemus talia ieiunia facere, quia uituperantur biduana, & triduana ieiunia, ſed iuxta Apoſtolum quotidie eſurire, & quotidie prandere: ergo Chriſtus quotidie aliquid comedebat, uel ſaltem non maneret ſemper ſine cibo.

Item ſi Chriſtus manſiſſet nunc quadraginta diebus ſine cibo, uideretur poſtea increpabilis, quia poſtea non habuit vitam auſteram, ſed mediocrem, ſcilicet manducabat, & bibebat ſicut homo temperatus, ita ut Phariſæi haberent occaſionem appellandi, uel vocandi eum uoratorem, & potatorem uini, infra 11. & Luc. 7. & diſcipulos eius arguebant, quia non ieiunabant ſicut diſcipuli Ioannis & Phariſæorum, infra 9. Quod ergo a principio haberet uitam auſteram ſuper omnes homines, & poſtea reduceret ſe infra omnem auſteritatem iuxta mediocritatem hominum, illuderent, & dicerent id quod ipſe dixit Luc. 14. ſcilicet. Iſte homo cæpit ædificare, & non potuit conſumare: ergo diebus iſtis comedebat aliquid.

Dicendum, quòd Chriſtus in his quadraginta diebus nihil comedit, quia ſic ieiunium ſuum fuiſſet minus, quam Moyſi & Heliæ. Noluit tamen uideri minor aliquo homine: nihil ergo comedit his diebus. Et patet, quia Lucas hoc expreſſe dixit, ſcilicet, agebatur a ſpiritu in deſerto quadraginta diebus, & nihil manducauit in diebus illis. Et conſumatis illis eſuriit. Item patet, quia dicitur ſupra in litera: quia cū ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et ſic ante illos non eſurierat. Homo tamen temperatus non comedit niſi quando eſurit, niſi fortè ſanitatis cauſa: Chriſtus ergo non comedit in diebus illis cum non eſurierit. Item Gregorius in quadam homilia dicit. Ipſe auctor omnium hominum in quadraginta diebus nullum omnino cibum ſumpſit. Idē

A Hilarius ſuper Matth. & Chryſoſt. ſuper Matth. Et Auguſtinus, & cæteri doctores tenent. Si enim ſic non fuiſſet, nihil admirationis ieiunium iſtud Chriſti contineret: cùm, & nos ſic quotidie ieiunemus.

Ad primum dicendum, ꝙ angeli non miniſtrauerunt Chriſto niſi poſt quadraginta dies, & finita tentatione. Quia cùm finiti eſſent quadraginta dies, diabolus tentauit Chriſtum, & cùm ſuperatus eſſet a Chriſto, receſſit ab eo, & tunc acceſſerunt angeli, & miniſtrabant Chriſto, ut patet infra in litera. Mar. autem dixit, miniſtrabant ei, ideſt, miniſtrauerunt. Iſte enim eſt ſuus modus loquendi, ut patet in ipſa litera, ſcilicet. Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum. Et erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, &
B tentabatur a ſatana, & angeli miniſtrabant ei. Et dicitur erat in deſerto, ideſt fuit. Ex hoc ſecundùm modū literæ ſignificaretur, ꝙ Chriſtus in illis quadraginta diebus tentabatur, cum dicatur, & tētabatur a ſatana, & tamen Matthę. & Lucas ponunt, ꝙ iſta tentatio fuerit quadraginta diebus finitis, ſcilicet, quando cæpit eſurire. Ita ergo etiam miniſtratio fuit poſt quadraginta dies, quia prius non erat neceſſaria, cum non eſuriret.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus non habuit uitam auſteram ſicut Ioannes ſed mediocrem. Et cùm obiicitur de quadraginta diebus ieiunii dicendum, ꝙ non fuit iſta aliqua auſteritas, quia auſteritas dicit afflictionem carnis ex abſtinentia immoderata
C uel excellenti: Chriſtus autem in his quadraginta diebus non eſuriebat, nec affligebat̄, ac ſi non abſtinuiſſet niſi per duas horas, cùm fuerit uirtute Dei ſuſtentatus: & ante hoc & poſt hoc uſus eſt cibis cōmunibus, & mediocris ſuſtentationis: ideo nullam auſteritatem Chriſtus habuit in iſto ieiunio, ſed ſemper Ioannes erat auſterior, licèt ille non faceret biduana, aut triduana ieiunia. Et patet hoc, quia aliàs diceremus, ꝙ Moyſes, & Helias fuerunt auſteriores, quàm Ioannes, cùm uterque illorum quadraginta diebus ſine cibo manſerit. Dicimus tamen Ioannē fuiſſe auſteriorem omnibus hominibus, ut declaratum eſt præcedenti cap. & etiam ex hac parte Chriſtus vocauit eum maiorem inter natos mulierum infra 11. auſterioris uitę quia
D Iudæi in illa auſteritate uitæ ſanctitatem conſtituebāt.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus ieiunauit, ut exemplum nobis ieiunandi traderet. Et tamen in ſuo ieiunio non ſolùm iſta fuit cauſa, ſed etiam aliæ, ſcilicet oſtenſio poteſtatis. Ideo ieiunium Chriſti ex aliqua parte fuit nobis traditum in exemplum, ſcilicet, quòd quia ipſe ieiunauit nos ieiunemus: & ex aliqua parte fuit ad probationem poteſtatis ſuæ. Et ex hac parte nō proponitur ieiunium ſuum nobis tanquam imitandum: ſed ſolùm ad credendum, ſcilicet, quòd ipſe erat tantæ poteſtatis, & dignitatis, quantæ eum iſtud ieiunium oſtendebat. Et ita eſt in multis geſtis Chriſti, quæ non ſunt nobis omnino imitanda. Sic fuit de tentatione: quia nō ſolùm tentationes repulit, ſed etiam tentatori ſe obtulit, & ei occaſionem ad tentandum
E dedit. Nos autem Chriſtum imitari debemus, ut ſuſtineamus, & ſuperemus diaboli tentationes, ſicut ille fecit: & tamen non debemus nos offerre diabolo, ut tentemur, nec ei occaſionem tentandi in tentatione tradere: quia illud Chriſtus egit certus de ſua poteſtate: nos autem illud fugere debemus certi de noſtra infirmitate.

Ad quartum dicendum, quòd ſi uita Chriſti fuiſſet uita ſingularis hominis, qui propter ſe ipſum ſolū, uel in ſe ipſo ſolo uitam ſuam ordinaret, poſſet aliquo modo argui, ſi incepiſſet uitam a magna auſteritate, & perfectione, & poſtea reduceret ſe infra omnē auſteritatem, & perfectionem uitæ ad mediocritatem homi-

hominum. Nam hoc non decebat,quia rectè esset cõ
tra eum id,quod ipse dixit Luc. 9. scilicet. Nemo mit-
tens manum ad aratrum, & respiciens retro est aptus
regno Dei. Fuit tamen vita Christi quãtum ad ea,quæ
leguntur tota exemplaris, idest, quia ita operatus est,
quia volebat nobis exemplum viuendi tradere. Chri-
stus autem instruere debebat totum mundum ventu
rum sub lege sua:in quo quidam futuri erant viri ma
gnæ perfectionis,alij vero mediocres. Vtrosq; autem
Christus instruere uoluit. Ideo in viuendo non debuit
Christus tenere semper eandem formam,sed quia in-
terdum altissimos, & interdum mediocres docebat,
aliquando vitam altam, & aliquando mediocrem te-
nere debuit. Et ista mutabilitas non erat in eo arguen-
da,sed potius laudanda, immo si semper uoluisset te-
nere vnicum modum viuendi,scilicet austeritatis, vel
mediocritatis, non conuenienter nos docuisset, cùm
præter rationem sit:quia sicut in cælo motus eius no-
bis est tota salus, & si quiesceret perirent omnia gene-
rabilia, & corruptibilia: cùm ergo sit motus ille ordi-
natus, est laudabilior, quàm quies:ita fuit de mutatio-
ne Christi in modo uiuendi, quæ nobis valde profuit.
Et quia plures hominum futuri erant mediocres, quã
excellentis vitę,& propositi, Christus pauco tempore
secutus est vitam arduam, & ab omnibus separatam,
reliquo autem toto tempore vitæ suæ mediocritatem
tenuit.

An Christus solùm semel ieiunauit hoc ieiunium, vel pluries. Quæst. XIIII.

QVAERITVR, an Christus solùm semel ie-
iunauit quadraginta diebus,vel egerit hoc plu-
ries. Aliqui dicunt,quòd pluries hoc egit: licèt
Christus ieiunauit nunc istis quadraginta
diebus antequam tentaretur quasi disponens se ad tẽ-
tationem sustinendam. Et tamen Christus non solùm
nunc tentatus fuit à Diabolo, sed & post, quia Luc. 4.
dicitur, quòd consumata omni tentatione Diabolus
recessit ab illo, vsque ad tempus. Et sic videtur,quòd
alio tempore post tentauit eum. Ad ipsam ergo tenta-
tionem iterum Christus ieiunaret quadraginta dieb⁹.
Pluries ergo hoc fecit. Item patet hoc efficacius, quia
Christus uoluit ostendere se non fuisse minorem ali-
quo homine de præcedentibus, sed maiorem omni-
bus,& tamen Moyses bis fecit istud ieiunium quadra-
ginta dierum,ergo etiam Christus saltem bis hoc face
ret. Hoc patet de Moyse Deuter. 9.

Dicendum, quòd Christus solùm semel ieiunauit
diebus quadraginta,quia non fuit necesse pluries hoc
facere. Nam Christus faciebat hoc ad ostensionem
potestatis, & tamen sufficienter ostendebat eam ieiu-
nando semel quadraginta diebus. Item fecit hoc ad
instructionem prædicatorum,& virorum contempla-
tiuorum, qui se debent à turba sequestrare:sufficiẽter
tamen ostensum fuit hoc in illa vice. Item Christus nõ
poterat conuenienter facere postea tale ieiuniũ, quia
postquam nunc ieiunauit,incepit habere discipulos,&
prædicare,& fuit postea semper occupatus circa præ-
dicationem,& sanationem lãguorum,ita vt interdum
Christus non haberet tempus ad quietem, & ad cibũ
sumendum, sed irruebant in eum, & compellebant
quasi de mensa surgere. Mar. 3. Ita vt iam non posset in
ciuitatibus prædicare præ turba irruente in eum, sed
prædicabat in campis,& locis desertis,& conueniebãt
ad eum undique. Mar. 1. Et si aliquando vellet intrare
in vrbem in aliquam domum,turbę se comprimebãt,
vt irruerent in eum, Ideo quidam ferentes ad eum pa-
raliticum,& non potentes intrare per portam ascende
runt per tectum, & nudauerunt illud, & submiserunt

F grabatum,per cordas ante Christum. infra 9. & Mar. 2.
Non posset ergo hoc tempore Christus dimittere tur
bas,vt sequestraret se ad ieiunandum quadraginta die-
bus,quia quocunque iret turbæ sequerentur eum. Et
tamen ieiunium istud solitudinem requirebat, quia
ita ipse nunc in solitudinem ieiunauit. Moyses quoq;
cùm ieiunauit quadraginta diebus bis in monte fuit
extra turbas. Exod. 34. & Deuteronom. 9. Elias etiam
ieiunans quadraginta diebus in deserto fuit, scilicet,
ambulans per desertum usque ad montem Dei. 3. Re-
gum. 19. Christus tamen iam non poterat conuenien-
ter se à turba segregare: ideo non poterat ieiunare sic
quadraginta diebus, maximè quia non decebat Chri-
stum tanto tempore cessare à prædicatione postquam
G semel cępisset, quia scandalizarentur Iudæi cur hoc
fieret, & etiam quia feruor deuotionis plebis sequen-
tis Christum aliqualiter tepesceret,quod erat incõue
niens. Ideo postquam Christus semel cępit prædicare,
semper debuit continuare in hoc actu,vel officio,usq;
ad mortem. Et sic non posset iam ieiunare quadragin-
ta diebus manendo in deserto sicut nunc fecit. Item
non est credendum,quòd Christus ieiunauerit aliquo
tempore post quadraginta diebus, aut multis diebus
cõtinuè maneret sine cibo, quia istud non est scriptũ,
& tamen si accidisset scriptum fuisset. Objicietur, q
multa Christus fecit, quæ Euangelistæ non scripserũt,
sicut patet Ioan. 20. scilicet. Multa quidem & alia si-
gna fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt. Sed
H hæc scripta sunt,ut credatis,quia Iesus est filius Dei:ita
ergo fieri poterat de isto ieiunio, quòd fuerit, & non
scriptum fuerit.

Dicendum,quòd non est uerisimile fuisse factum,
& non fuisse scriptum. Cùm uerò objicitur Ioan. 20.
dicendum,quòd ibi loquitur de operatione miraculo
rum ipse Ioan. cùm dixit, multa quidem & alia signa,
idest,miracula. Quod autem ieiunaret magis compu-
tatur inter mores,quàm inter signa:licèt tamen ibi es-
set miraculum. Ideo ex illo dicto Ioannis nõ uidetur,
quòd tale ieiunium omitteretur, cùm solùm loqua-
tur ibi de miraculis. Item quia est magna ratio diuer-
sitatis inter opera miraculorum, & tale ieiunium, uel
similes morales operationes,quia miracula fiebant ad
ostẽsionẽ potestatis Christi.s. ut crederetur esse Deus.
I Hoc autem ita probabatur per triginta miracula,sicut
per mille. Vnde etiam si Christus centum uicibus
mortuos suscitasset, non oportebat, quòd omnia illa
referrentur:sed satis erat referri tres, uel quatuor susci-
tationes mortuorum,quia per illas sufficienter proba-
batur eum esse Deum. Hoc innuitur in allegata aucto
ritate Ioan. 20.s. Multa quidem & alia signa fecit Ie-
sus, quæ in hoc libro scripta non sunt, sed hæc scripta
sunt,ut credatis, quia Iesus est filius Dei. Quasi dicat:
non fuit intentio mea, nec aliorum Euangelistarum
scribere miracula Christi,nisi ut credatur quia est fili⁹
Dei,idest,nisi ut constet,quòd est filius Dei per ista mi
racula, & sic uos credatis tanquam firmiter probatũ.
Et propter hoc ista scripta sunt.s. quia sufficiebant ad
K probandum Christũ esse filium Dei, etiam si alia non
scribantur. Secus autem de ieiunio quadraginta die-
rum, & de similibus moralibus instructionibus, quia
talia sunt ad instruendũ nos specialiter de aliqua ma-
gna re. Si autem non scriberentur nihil proficerent cũ
ad finem instruendi nos facta essent. Et sic opera ali-
qua Christi uiderẽtur facta inaniter, quia ad nihil pro-
ficerent. Et hoc propter inopiam scriptorum. Istud au
tem est ualde irrationabile, immo quasi absurdum
intelligenti, quia sicut Christus omnia speciali consi-
lio Spiritus sancti operatus est: ita & Dei operatione
assumpti sunt,qui scriberent gesta Christi:cum Euan-
gelistæ à Deo specialiter eligantur, & ipsi non se inge-
rant

rant ad hoc opus. ad Ephesios 4. & probatum est, sci-
licet, in prologo nostro in quibusdam quæstionibus,
& etiam ipsi in scribendo dirigantur specialiter à spi-
ritu sancto dictante eis singula scribenda. 2. Petr. 1. &
supra in prologo declaratum est. Non poterat esse, ꝙ
Christus fecisset aliquod opus, quod specialiter esset
ad nostram instructionem, & Euangelistæ illud scri-
bere omisissent. Erat tamen tale ieiunium propter
aliquam causam specialem instructionis nostræ, siue
in moribus, siue in fide: cùm tam ardua res non fie-
ret sine aliquo magno mysterio. Si ergo fuisset, scri-
ptum fuisset, & tamen non scriptum est, ergo non
fuit. Sed obijcietur, quòd multa alia miracula,
quæ Christus fecit ad aliquid proficiebant, cùm Chri-
stus nihil faceret inutiliter, & tamen non fuerunt scri
pta: ita ergo etiam si aliquod ieiunium Christi quadra
ginta dierum esset ad aliquam utilitatem, fortè nō scri
beretur. Dicendum, quòd non est simile, quia mira-
cula Christi, quæ non scripta sunt, poterant proficere
ad duo, etiam si non sint scripta. Vno modo ad pro-
bandum potentiam: Iudæi enim erant valde duri ad
credendum, & nolebant credere, nisi multa signa ui-
derent. De quo Christus arguit eos, infra 16. scilicet,
Generatio mala, & adultera signum quęrit. Sic etiam
dixit Apostolus, quòd Iudæi signa petunt, & Græci sa
pientiam quęrunt. 1. Corint. Et ob hoc, vt omnino sa-
tisfactum esset eis, quòd Iesus esset filius Dei, oporte-
bat plura miracula fieri, quàm aliàs requirerentur ad
istam probationē. Ideo cùm Ioannes scriberet Euan-
gelium Græcis, & Asianis, & reliquis Gentibus, quæ
non erāt tam duræ ad credendum, scripsit eis paucio-
ra miracula, quia illa apud ipsas Gentes sufficientem
probationem facerent: apud Iudęos autem, qui ad cre
dendum erant durissimi, Christus plura miracula fe-
cit, quàm scripta sunt, quia quodammodo omnia illa
erant necessaria ad conuincendam eorum duritiem.
Aliter potest dici, ꝙ miracula Christi erant ad duos fi-
nes, scilicet, ad probandum potestatem eius, & ad suc-
currendum miserijs nostris, scilicet, illorū hominum,
qui tunc erant. Ad primum istorum sufficiebant pau-
ca miracula, ideo Euangelistæ non scripserunt omnia.
Ad secundum non sufficiebant pauca, quia sicut erāt
plurimi uexati languoribus, ita multæ curationes erāt
necessarię: & hoc quia Christus miserabatur omnibus
languentibus, qui fidem continebant, sic patet infra
9. scilicet. Et circuibat Iesus ciuitates prædictas Euan-
gelizans, & curans omnem langorem, & omnem
infirmitatem. Et dicitur ibi, quòd uidens turbas miser
tus est eis, quia erāt vexati, & iacentes, sicut oues non
habentes pastorem, & infra 8. dicitur, quòd Christus
omnes malè habentes curauit, vt impleretur quod di-
ctum est per Isaiam prophetam, scilicet. Ipse infirmi-
tates nostras accepit, & ægrotationes portauit: & sic
miracula facta ad istum finem erant utilia: etiā si non
scriberentur: quia sicut vtilitas eorum fuit ad tempus,
scilicet pro illis, qui uexabantur: ita non oportuit ea
singilatim scribi, vt maneret semper eorū memoria:
dum tamen tanta scriberētur quanta ad ostensionem
suæ potestatis sufficerent. De cæteris autem satis erat
fieri mentionem in generali, sicut omnes Euangeli-
stæ fecerunt. Et sic, licèt omnia miracula Christi non
sint scripta, omnia tamen posuerunt tantum quātum
ipse ea proficere uoluit. Secus autem de ieiunio qua-
draginta dierum, & similibus instructionibus morali-
bus, quia ista non erant nisi propter aliquod speciale
mysterium, vel propter instructionem moralem, ideo
si non scriberentur periret fructus eorum. Non ta-
men potest rationaliter credi, quòd aliquid Christus
fecerit ad nostram instructionem, quod perierit: ista
tamen non sunt scripta. Ideo dicendum, ꝙ nunquam

A facta fuerunt. Et sic solùm semel Christus ieiunauit
quadraginta diebus, cùm solùm semel hoc scriptum
sit. De alijs ieiunijs dicendum est, quòd Christus post-
quam prædicare cœpit, ieiunauit omnia ieiunia, quæ
Iudæi obseruabant. Et tamen de illis non scriptum est,
quòd Christus ieiunauerit illa, quia non pertinebant
ad legem nouam: de quo magis dictum fuit supra in
quadam quæstione. Alia quoque parua ieiunia inter-
dum Christus faceret ultra ea, quæ erant in lege uete-
ri: licèt hoc an fuerit, non constet. Et tamen dato, ꝙ
fuerit, non oportebat, quòd scriberetur, quia non erat
necesse scribi omnia gesta Christi, sed solùm ea, quæ
importabant aliquod speciale mysterium, vel fiebant
ad aliquam specialem instructionem in moribus, ad
B quod non facerent aliqua parua ieiunia, quæ Christus
interdum ex supererogatione legis veteris faceret. Si-
cut etiam inter nos quotidie homines mediocres, &
etiam imperfecti ieiunant ex deuotione aliqua, quod
est supererogationis.

Ad primum argumentum dicendum, ꝙ Christus
postea tentatus est, licèt illa tentatio non fuerit talis,
sicut ista, vt dicetur infra in quadam quæstione. Ideo
etiam si ieiunium esset conueniens fieri ante tentatio
nem istam, non oportet, quòd fieret ante aliam: maxi
mè, quia istud ieiunium non fuit factum tanquā præ-
paratio ad tentationem, quasi Christus aliqua præpa-
ratione indigeret, sed fuit ad instructionem nostram,
& propter alias causas, de quibus supra in ista quęstio-
C ne, & in alijs, & suffecit ad hoc semel factum fuisse il-
lud ieiunium. Ideo dato, quòd Christus postea tenta-
retur, non fuit necesse, quòd præmitteret ieiunium.
Et dato, quòd aliquod præmitteret, non oportebat, ꝙ
maneret quadraginta diebus sine cibo, sicut nunc, de
quo ieiunio hic quærimus.

Ad secundum dicendum, ꝙ non fuit necesse Chri-
stum ieiunare quadraginta diebus bis, sicut fecit Moy
ses: quia Christus faciebat hoc specialiter ad ostenden
dum uirtutem suam, & tamen sufficiebat semel hoc
facere, sicut si millesies egisset, quia ut supra dictum
est in quadam quæstione, non poterat manere quis
quadraginta diebus sine cibo, nisi miraculosè: miracu
lum autē fit ex potestate infinita: ideo non habet ter-
D minum infra quem claudatur. Vnde per eandem po-
testatē, per quam quis potest manere sine cibo qua-
draginta diebus, potest manere mille annis. Et non est
maius miraculum unum, quā alterum: licèt effectus
in se maior sit. Et quodlibet miraculum ostendit po-
tentiam infinitam: ideo ita ostendetur per unum mi-
raculum, sicut per mille. Ista fuit causa, vt supra dice-
batur, quare nō fuerunt scripta omnia miracula Chri
sti per Euangelistas: scilicet, quia ad probandum po-
tētiam eius infinitam, & quòd ipse esset filius Dei, ita
sufficiebat, quòd solùm scriberentur miracula, quæ
scripta sunt, sicut si scriberentur decem millia. Ita er-
go nunc de ieiunio quadraginta dierum, quia nō fuit
maius bis idem ieiunasse, quā semel, sed fuisset maius
E ieiunasse quinquaginta diebus semel, quàm ieiunasse
quadraginta diebus quater. Nam licèt nō esset maius
in potestate, esset tamē maius in honore: scilicet, quia
Deus vellet istum ieiunantem quinquaninta diebus
magis honorare, quàm alios, cùm maiori tempore si-
ne cibo eum sustentaret. Et propter hoc dictum fuit
supra in quadam quæstio. quòd Christus noluit exce-
dere quadraginta dies īn ieiunio, ne per hoc diabolus
argueret eum esse filium Dei, & tentare nollet. Et ta-
men Moyses ieiunauerat bis quadraginta, & sic repu
tabatur maius ieiunare quadraginta quatuor diebus,
quàm ieiunare quadraginta diebus bis, quia alioquin
diabolus non reputaret Christum maiorem Moy-
se, qui ieiunauerat quadraginta diebus bis. Eadem ra-

tio est Chrysostom. super Matthæum dicentis, quòd Christus non ieiunauit ultra quadraginta dies, ne carnis assumptio incredibilis putaretur. Et tamen si ieiunaret quadraginta quinque diebus non reputaretur maius, quàm ieiunare quadraginta diebus bis non putaretur incredibilis carnis assumptio, cũ Moyses, qui erat purus homo, ieiunauerit quadraginta diebus bis. Et sic non oportuit, quòd Christus istud ieiunium faceret bis, etiam si Moyses illud decies fecisset.

Quid faciebat Christus in deserto his quadraginta diebus, cum ibi solus esset. *Quæst.* *XV.*

QVAERITVR, quid faciebat Christus in his quadraginta diebus in deserto, cùm solus esset. Aliqui dicunt, quòd de regionibus circunstantibus ueniebant aliqui ad eum, vt audirent uerbum ipsius, vel ut sanarentur à langoribus, quia ubicũque ille esset, quærebant eum. Dicendum, quòd non est uerum: nemo enim locutus est Christo in istis quadraginta diebus, sed erat in solitudine. Et patet quia Mar. 1. dicitur, ꝙ tentabatur à Satana: eratque cum bestijs, idest, in illo deserto, in quo Christus manebat. Et sic erat locus ille segregatus ab hominum communicatione, quia loca, in quibus homines solẽt conuersari non sunt plena bestiis, cùm bestiæ fugiant illa loca propter hominem, vel homo propter bestias: licèt magis bestia fugiat propter hominẽ, quia Deus posuit terrorem hominis super omnes bestias, vt uiso eo fugiant. Sic dicitur Gen. 9. scilicet, Terror uester, atque tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cœli. Istud dedit Deus homini etiam post peccatum in remedium, vt posset viuere in terra, quia aliàs bestiæ deuorassent eum, & non potuisset uiuere propter multitudinem bestiarum. Istud ergo desertum in quo Christus erat, segregatum erat omnino à conuersatione hominum, & sic nulli ad eũ confluerent, nec scirent eum ibi manere. Item patet hoc ex intentione Christi, quia Christus tempore hoc ieiunij voluit manere sequestratus à turbis, quia aliàs non fuisset necesse, ꝙ iuisset in desertum ad ieiunandum, quia posset ieiunare in vrbe. Nulli ergo conueniebãt ad eum illuc. Item, quia Christus uoluit ire in desertum, vt ibi solitarium diabolus tentaret, ad quem tentandum non haberet occasionẽ in vrbibus. Si tamen ad eum multi conuenirent manendo in deserto, erat quasi in medio vrbium: ideo ibi diabolus non haberet opportunitatẽ tentandi eum. Item, quia causa præcipua quare Christus fuit in desertum fuit, vt postquã ieiunaret, & esuriret non haberet ibi cibos, & diabolus haberet occasionem tentandi eum dicendo, dic vt lapides isti panes fiant. Si tamen ad Christum multi confluerẽt in deserto illis diebus, ipsi afferrent secum cibos ad usus suos, & de illis comedere posset Christus, quando esuriret, & non oportebat, quod lapides conuerteret in panem: nec etiam diabolus istud suaderet data opportunitate tã facili ad habẽdum cibos. Item patet, quia si confluerent aliqui ad Christum in deserto, a quibus posset habere cibos, quãdo esuriuit, peteret ab eis, vel ipsi eo non petente offerrent. Et sic, quando esuriret non oporteret, quòd angeli ministrarent ei, quia diuinum auxilium non debet expectari pro rebus nostris communibus, nisi quando potentia humana deficit, quia aliàs esset tentare Deum, sicut dixit dæmoni suadenti ei, quòd mitteret se de pinnaculo templi deorsum, infra in litera. Angeli tamen ministrauerunt hic Christo post tentationem: ergo videtur, quod non erat promptum aliunde pro tunc habere cibos, & sic non confluebant aliqui ad Christum, quia aliàs ab illis posset habere cibos. Item motiuum

F istorum non erat conueniens, scilicet, quòd confluerent aliqui ad Christum, vt audirẽt uerbum eius, quia Christus nondum inceperat prædicare, licèt finita tentatione redijt de deserto in Nazareth, & inde iuit in Capharnaum. Et dicitur, quòd ibi cœpit prædicare dicens pœnitentiam agite, vt patet infra in litera. Ante hoc ergo nulli ad eum conuenirent, vt audirent uerbum eius, quia nondum prædicauerat, & nesciebant an aliquando prædicaturus esset, immo potius putarent, quòd nunquam prædicaret, quia illi qui cognoscebant eum sciebant, quòd literas nunquam didicerat: ideo non expectabant sapientiam de ore eius. Vnde quando uiderunt eum prædicare concives, & cognati admirati sunt. Marc. 6. scilicet. Et multi audien-
G tes admirabantur in doctrina eius, dicẽtes: Vnde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi. Item nemo ad Christum ueniret propter curationes morborum, quia nondum fecerat aliqua miracula, sed initium suorum fuit in Chana Galileæ in conuersione aquæ in uinum. Ioan. 2. scilicet. Hoc fecit initium Iesus signorum suorũ. Illud tamen fuit post hoc, quia tunc habebat Christus discipulos, eod. cap. scilicet. Et crediderunt in eum discipuli eius. Et iterum, scilicet. Vocatus est Iesus, & discipuli eius ad nuptias, scilicet, ad illas, in quibus conuertit aquam in uinum. Et tamen nunc non habebat discipulos, quia nondum cœperat prædicare, nec uocare eos, sed post hoc uocauit, vt patet infra in litera. Nullus ergo ad Christum ueniret
H propter miracula dum erat in deserto, & sic dicẽdum quòd Christus solitarius fuit his quadraginta diebus, & nemo ei locutus est.

Alij dicunt, quòd Christus hoc tempore loquebatur cum angelis, & conuersabatur cum eis, & ita non erat ei locus otij. Dicendum, quòd non conuersabatur cum angelis. Verum est enim, quòd Angeli semper fuerunt ad ministerium omnium electorum. Ad Hebræ. 1. scilicet. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Cùm ergo Christus esset caput, & Dominus omnium electorum inquantum homo, angeli colloquerentur ei cùm ipse haberet in se aliquid maius, per quod erat Dominus angelorum, scilicet, quia
I Deus erat. Ideo non est dandum Christo tanquam in magnam consolationem, & gaudium, quia angeli colloquerentur ei. Hoc autem verum est, nisi aliquando placeret deitati hominem Christum, quasi relinquere sibi ipsi, idest, vt affligeretur, sicut affligi poterat vnus homo ex infirmitate humana. Et tunc Christus, licèt absolutè esset maior omnibus angelis, tamen quãtum ad humanitatem assumptam consideratur, sine vnione minor erat Angelis, quia species humana non est æqualis perfectionis cum Angelis: licèt ex gratia aliquando sit homo maior, vel æqualis Angelo, infra 22. Et non quantum ad id in quo Christus erat minor Angelis, & affligebatur, & placebat deitati, quòd non redundaret aliquod gaudium in partem inferiorem Christi ex gaudio animæ vnitæ: poterat tamen Chri-
K stus affligi valde, & indigere consolatione Angelorũ, sic factum est tempore passionis. Luc. 22. scilicet, apparuit illi Angelus de cœlo confortans eum, & factus in agonia prolixius orabat: & factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Nunc autem non erat Christus in aliqua afflictione: ideo non erat sibi necessaria consolatio aliqua, vel conuersatio angelorum. Ideo nunquam legimus, quòd angeli consolati fuerint Christum, nisi illa vice, quia tunc fuit maxima afflictio sua secundùm carnem. Et sic non est satis conueniens dici nunc, quòd angeli conuersarentur cum eo. Item patet magis infra in litera: nam describit Matt. totam tentationem Christi, & in fine dicit. Tunc

reliquit

reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, &
ministrabant ei. Et sic videtur, quòd ante hoc angeli
non erant cum eo, sed tunc uenerunt quasi ex neces-
sitate quadam ad portandum ei cibos, & sic non vide-
tur dicendum, quòd his quadraginta diebus cum an-
gelis conuersatus sit. Dicendum igitur, ꝙ his diebus
vacauit orationi. Nam Christus quandocunque habe-
bat locum, ita vt non occuparetur à turba, secedebat
in loca deserta, & orabat: sic dicitur infra 14. scilicet.
Et dimissa turba ascendit in montem solus orare. Et
Mar. 1. dicitur. Diluculo valde consurgens egressus
abijt in desertum locum, ibique orabat. Nunc autem,
quia erat sibi opportunitas ad hoc vacaret semper ora
tioni, quàm multum desiderabat. Sed dicetur quo-
modo tanto tempore Christus oraret, scilicet, quadra-
ginta diebus, quia istud erat, scilicet, omnem in modū.
Dicendum, ꝙ oratiò secundum se valde bona est, cum
sit quædam eleuatio mentis in Deum, & per eam ho-
mo coniugitur Deo. Vnde si homo posset, semper de-
beret manere in oratione, sic dicitur Luc. 14. s. oportet
semper orare, & non deficere. Cessat tamen homo ab
oratione, quia humana infirmitas non potest illam at-
tentionem in Deum tolerare nisi ad paucum tēpus:
Christus autem erat Dominus naturæ suæ, & poterat
semper manere sine cibo & potu, & semper attentus
circa eandem rem, & conseruaretur in eo natura hu-
mana in sua integritate, quia in his non laboraret. Ideo
potuisset manere per decem annos, aut quantum vo-
luisset semper in oratione, & quòd non minueretur
in eo aliquid de ardore, uel attentione. Ita ergo nunc
per istos quadraginta dies Christus oraret. Et non erat
aliquod mirabile, quòd tanto tempore oraret. Nam
etiam quando conuersabatur inter turbas, quādocun
que poterat ad orationem se conferebat, & interdum
manebat totis noctibus in oratione nihil dormiens.
Sic patet Luc. 6. scilicet, factum est in diebus illis exijt
in montem solus orare, & erat pernoctans in oratione
Dei. Et cùm dies factus esset, vocauit discipulos suos.
Pernoctare autem est tota nocte in aliquo opere ma-
nere: sicut dicitur aliquis pernoctasse in taberna, quia
tota nocte mansit in taberna bibens. extra de accusat.
cap. Si constiterit. Sic ergo dicebatur Christus perno-
ctare in oratione, idest, per totam noctem manere in
oratione. Et non est inconueniens, nec mirandum ali
quod, quòd istud faceret etiam per mille dies, si solus
maneret. Ista oratio Christi proficeret ad multa. Pri-
mo, quia pro se ipsò mereri poterat, per eam: nam, vt
supra dictum est in quadam quæstio. Christus meruit
per actus suos, & maximè per passionem impassibili-
tatem animæ, & immortalitatē suam, & exaltationē
naturæ humanę, & diuulgationem sui nominis per to
tū orbē, & similia. Et quia oratio est unū de operibus
valde meritorijs, ꝑ eā Christus meretur aliquid de prę
dictis. Secundo oratio Christi proficiebat nobis, quia
ipse commendabat nos Deo patri, & pro hoc instan-
ter orabat. Ioan. 17. scilicet. Ego pro eis rogo, non pro
mūdo. Et rursus: Pater sanctifica in nomine tuo, quos
dedisti mihi. Et iterum. Non pro his rogo tantùm, sed
pro eis, qui credituri sunt per uerbum eorum in me.
Et in toto illo capitulo nihil facit, nisi rogare patrem
pro nobis. Oratio autem Christi exaudita est propter
suius reuerentiam, quia etiam apud Deum patrem
fuit Christus homo æstimatus reuerendus supra ea,
quæ in toto orbe sunt. ad Hebræ. 5. scilicet. Preces, &
supplicationes cum clamore ualido, & lachrymis of-
ferens exauditus est pro sua reuerentia. Et sic ista ora-
tio Christi erat multum necessaria nobis, sicut passio
Christi, & cæteri actus eius, qui ad utilitatem nostram
fuerunt. Tertio fuit oratio Christi ista proficiens ad
exemplum, scilicet, vt semper debeamus orare, & nū-

A quam deficere Luc. 18. Et licèt nos ex infirmitate car
nis nō possimus in oratione per longum tempus ma-
nere sicut Christus, saltem oremus iuxta nostram pos
sibilitatem. Quia Christus est nobis exemplar non æ-
qualitatis, sed excellentię in omnibus rebus. Ideo non
debemus nos conari adæquare Christum in aliquo
opere, sed solùm imitari eum in illo. Sic patet de ieiu-
nio quadraginta dierum sine cibo, quia nos ieiunare
debemus quadraginta diebus, sicut Christus, non ta-
men sine cibo sicut ipse. Sic etiam de tentatione, quia
debemus repellere tentationes sicut ipse repulit: non
tamen debemus nos offerre dæmoni, vt nos tentet, &
opportunitatē sibi præstare sicut Christus fecit. Quar-
to profuit ista oratio Christi specialiter pro prædica-
B toribus, & uiris contemplatiuis. Nam vt supra dictum
est, Christus uolebat hic dare formam prędicatoribus
qualiter se haberent antequam prædicarēt. Et ad hoc
uoluit prius recedere in desertum, vt ibi otationi, &
contemplationi uacaret. Vt per hoc discant prædica-
tores, quòd antequam prædicent, & etiam postquam
sumpserint officium prædicandi, debent vacare con-
templationi, & sequestrare se valde à popularibus oc-
cupationibus, & negotijs. Quia si nemo Deo militās
implicat se negotijs sæcularibus, idest, implicare se de-
bet. 2. ad Timot. 2. à fortiori ille, qui spiritualiter Deo
militat, scilicet, prædicator, & uir contemplatiuus de-
bet se ualde ab omnibus popularibus occupationibus
subtrahere, & in oratione tempora sua expendere. Ali
C ter potest dici, ꝙ hoc tempore quadraginta dierum
Christus vacauit soli contemplationi fœlicitatis: ita ut
totus deitati intenderet, per cuius claram uisionē ho-
mo beatus fit. Sed obijcitur, quòd Christus non pos-
set nunc se circa hoc occupare, quia nihil nouum erat
hoc in Christo: nec oportebat, quòd ab aliquibus ex-
terioribus occupationibus Christus cessaret ad hoc, ꝙ
occuparetur circa uisionem Dei claram, secundùm
quam ipse erat beatus. Quod patet, quia dicimus Chri
stum ab instanti conceptionis suæ fuisse uerum com-
præhensorem, & beatum, & semper fuisse in patria: li-
cèt uideretur esse in uia quantum ad eos, qui sola ex-
teriora eius considerabant. Et quia nullum tempus
est quantumcunque paruum, in quo beati non fruan
D tur diuina essentia clare uisa, quia aliàs pro illo tempo
re cessarent esse beati, necesse erat dici, quòd nullum
fuerit tempus, in quo Christus non haberet istam cla
ram uisionem, secundùm quā erat beatus. Et sic non
oportebat, quod Christus aliquo tempore cessaret ab
alijs actibus, vt se conferret ad hanc beatificam uisio-
nem. Dicendum uerum esse, ꝙ Christus habuit omni
tempore istam uisionem, vel contemplationem. Vn-
de & in dormiendo non minus erat beatus, quàm ui-
gilando. Quia non impediebatur illa uisio. In passio-
ne quoque sua in qua fuit acerrimus dolor non fuit
ullo modo perturbata ista uisio nec summa delecta-
tio, quæ ex ea sequitur, in aliquo diminuta est. Hoc au
tem erat, quia fœlicitas Christi erat per unionem ani-
mæ suæ ad uerbum, quod ab ea semper clare uideba-
E tur. Et ideo necesse erat animam Christi semper esse
fœlicem. Istud autem erat quantum ad portionem su
periorem animæ, secundum quam homo est capax
Dei, & quantum ad illam non est anima alligata orga
no. Et sic ea, quæ ad corpus pertinebant, non pertine-
bant ad istam partem superiorem animæ, vnde nō im
pediebatur fœlicitas illius partis propter cruciatus cor
poris. Anima tamen quantum ad portionem inferio-
rem est alligata organis, & quantum ad illam partem
fit lætitia, & tristitia, dolor, & gaudium, & motus fa-
cti in parte sensitiua impediunt tranquillitatem illius
partis animæ. Et sic poterat Christus secūdum unam
partem animæ esse fœlix per uisionē beatificam non

impe-

impeditam, & secundùm aliam tolerare dolores. An verò differentia ista in homine Christo proueniret ex naturali differentia ipsarum portionum animæ, vel ex impassibilitate collata animæ Christi: aut ex aliquo alio diuino munere, declarabitur infra *26*. Ista autem fęlicitas animę Christi secundùm portionem superiorem vndecumque ei proueniret, nunquam impediebatur per aliquos actus exteriores, nec per somnium, quia in somnio non ligatur anima nostra nisi inquantum consideratio fit per phantasmata quæ in somnio turbantur. Fęlicitas autem animę Christi non erat per contemplationem alicuius phantasmatis, sed per visionem in verbo: ideo anima non erat magis ligata, quantum ad istam visionem in somno, quàm in vigilia. Et sic non oportebat, quòd Christus diuerteret à cæteris actibus exterioribus, vel occupationibus ad hoc, vt se conuerteret ad visionem beatificam, sed dicimus, quòd nunc poterat specialiter frui Deo ita, vt bonum fruitionis redundaret aliquo modo in partem sensitiuam: sicut dicimus, quòd in patria ex beatitudine animæ redundabit aliquid in corpus. Ad hoc autem, quòd homo secundùm portionem inferiorem animæ percipiat aliquid de illa redundantia, oportet quòd cesset à cæteris exterioribus, & tunc non solùm erit gaudium beatificũ in anima, quæ directè est substantia eius, sed etiam aliquo modo erit in corpore per redundantiam. In Christo autem non erat ista redundantia, quando ipse inter homines cõuersabatur, quia sic non esuriret, nec sitiret, nec aliquid pateretur. Potuit tamen quandocunque vellet istam redundantiam habere, & ad hoc oportebat, quòd à cæteris exterioribus vacaret, vt portio inferior illi redundanti bono attẽta esse posset. Et istud tempus quadraginta dierum erat conueniens ad hoc, quia Christus tũc ab omnibus exterioribus cessabat. An tamen Christus aliquando dum vixit inter nos habuerit talem habitudinem per redundantiam in portionem inferiorem, asserere non audemus, quia nec legimus, nec ratione conuincimus. Si tamen aliquando habuit talem redundantiam, dicendum quòd illa non fuerit consumata fęlicitas corporis, quia tunc habuisset Christus dotes corporis, scilicet, immortalitatem, impassibilitatem, agilitatem. Et tamen constat, quòd non fuerunt in eo perfectè, cùm vere passus, & mortuus fuerit. Ideo magis dicendum est qđ supra dicebatur, scilicet, quòd Christus his quadraginta diebus orationi vacabat.

An fuit conueniens Christum ieiunare ita austerè. Quæst. XVI.

QVAERITVR, an fuit cõueniens Christum ieiunare ita austere, scilicet, quòd quadraginta diebus sine cibo maneret. Quidam dicunt, ꝙ non fuit conueniens, qui Christus non debuit habere vitam austeram sicut Ioã. dixit infra 11. ꝙ venit Ioannes non manducans, nec bibens, & venit filius hominis manducans, & bibens. Et ita tenent Doctores, quòd Christus non debuit habere vitam austeram, vt patet per Sanctum Tho. 3. par. sum. q. 4. art. 2. Item non proficiebat ieiunium istud ad ostẽdendum potentiam: quia per miracula, quæ Christus fecit, sufficienter, immo plusquam sufficienter ostendebatur eius potentia, maximè quia istud ieiunium non ita clare ostendebat potentiam eius sicut miracula: cũ Moyses, & Elias similiter ieiunauerint. Item non erat ad exemplum, quia nemo Christum sequi debet in tali ieiunio, & sic ad nihil videbatur vtile istud ieiunium.

Dicendum, quòd fuit valde conueniens Christum manere quadraginta diebus sine cibo propter causas expressas, scilicet, in quadam quæstione de hoc, & ma-
F ximè erat hoc ad ostendendum potestatẽ, vel dignitatem Christi, quę non ostenderetur, si Christus ieiunasset sicut nos ieiunamus. Sed obiicietur, quòd Moyses, & Elias sic ieiunauerunt. Respondit Chrys. super Mat. quòd illi ieiunantes esuriebãt, & sustinebant: Christus autem quadraginta diebus non esurijt, sed postea. Dicendum tamen, ꝙ hæc positio non multum placet pp cãs expressas, in quadam. q. Item dato, ꝙ sic fuisset sup. non constaret tamen an Christus non esurierit, & illi esurierint, cùm scriptura hoc non exprimat, nec posset ad hoc haberi ratio conuincens. s. quòd illi esurierint. Dicendum est ꝙ istud pertinebat ad potestatẽ, & dignitatem Christi. De dignitate patet, quia per hoc ista tem apparebat, ꝙ ipse nõ fuerat minor Moyse, & Elia:
G quia illud quod in eis fuit excellentissimum, & admirandum fuit quoque in Christo. Potestas autem eius consistit in hoc, quia illi permanebant solo munere Dei: Christus autem per se ipsum habebat virtutem, secundùm quam maneret quamdiu vellet non manducans, nec bibens. Et in hoc maior erat illis. Sed obiicietur, quòd istud non constabat, ꝙ ita poterat putari de Christo, quòd non uirtute sua sed munere Dei, sicut Moyses, sine cibo manserit.

Dicendum, quòd eo tempore quo Christus ieiunauit, non constabat an hoc faceret virtute Dei, uel in se haberet uirtutem ad hoc, cùm nulla adhuc miracula fecisset, per quę eius ostenderetur diuinitas, licèt in eo aliqua signa præcessissent, sicut apparitio Spiritus sancti, quæ forte paucis nota erat. Nunc tamen, cũ nobis
H constet eum esse Deum, constat quòd ieiunium illud uirtute sua faciebat, & ut nobis proficeret ipse ieiuniũ illud faciebat. Vnde licèt tunc non constaret per illud ieiunium aliquid de eius potestate, satis est, quòd aliquando constare posset, sicut nunc fit. Causa tamen præcipua quare Christus debuit tot diebus, sine cibo manere, fuit ut daret occasionem diabolo ad se tentandum. Tentatio autem duplex diaboli. s. prima, & secunda fuit ad cognoscendum, an Christus esset filius Dei. Nam in utraq; dixit, si filius Dei es &c. Si aũt Christus ieiunaret plusquam quadraginta diebus, diabolus uidens eum omnibus præcedentibus maiorem, putaret eum esse filiũ Dei, & non auderet ipsum tentare, ideo
I noluit quadraginta dies excedere. Si autem ieiunasset duobus, uel tribus diebus, quibus vnus homo naturaliter posset à cibo abstinere, & esuriret post illos: diabolus non haberet aliquam causam tentandi, uel dubitãdi, an esset filius Dei cùm nihil maius in eo, quã in quibuscunq; hominibus appareret. Ideo nõ tentaret eum de hoc. Si aũt ieiunaret quindecim, uel uiginti diebus: diabolus putaret istum esse hominem alicuius dignitatis, cũ Deus illum supernaturaliter conseruaret. Quia tamen Moyses, & Elias magis fuissent conseruati, licet quadraginta diebus, & neuter eorum erat filius Dei, non haberet causam dubitandi, an iste esset filius Dei. Ideo nõ tentaret eum super hoc. Cũ autem uidit eũ quadraginta diebus ieiunasse, sicut fecerãt Moyses,
K & Elias, licèt ex hoc aperte non cognouerit an esset filius Dei, habuit tamen causam dubitandi. Et ista fuit occasio tentationis. Et sic Christus, cũ uellet dare diabolo occasionem tentãdi se, quia in litera dr̃, ꝙ ductus est in desertum, ut tentaretur à diabolo, debuit abstinere à cibo non minus quã quadraginta diebus. Ad argumentum dici poterat, ꝙ nõ concludebat, quia non sit in eis sufficiens diuisio, quia licèt propter illorũ opiniones Chr̃s debuisset ieiunare, fuerat iam ꝯueniẽs, ꝙ ieiunaret, ut diabolo præstaret occasionem tentationis. Potest tamen responderi alio modo ad singula. Ad primum dicendum, quòd Christus non debu.t generaliter seruare austeritatem in uita, sicut Ioannes, quia tñ Chr̃s docturus erat oẽs status hoĩum, quorũ aliqui debebat

debebant esse valde perfecti sicut contemplatiui, & Eremicolæ quorum vita austera est, fuit conueniens, quòd Christus aliquo tempore, saltem parum ostenderet exemplum austeritatis, scilicet, manendo in Eremo inter bestias, & abstinendo tanto tempore à cibo, licèt nullus eum sequi posset in hoc. Aliter potest dici, quòd Christus nullo tempore tenuit austeritatem Ioannis, & istud ieiunium quadraginta dierum non fuit austerum, cùm in eo Christus non affligeretur, quia nunquam esuriuit, nisi post quadraginta dies, & tunc comedit, & non fuerunt ei cibi austeri, sicut Ioanni, scilicet, locustæ, & mel syluestre, sed ad cibos mediocres redijt, quibus semper vsus fuerat. Et sic nō fuit istud ieiunium tanquam signum, vel pars alicuius austeritatis. Ad secundum, quòd proficiebat ad ostendendum potentiam, & dignitatem Christi, sicut supra declaratum est. Et cùm dicitur, quòd non sufficienter: iam fuit hic responsum. Cùm autem dicitur, quòd ista potentia satis ostendebatur per miracula, dicendum, quòd Christus non solùm voluit vno modo ostendere potentiam suam, sed pluribus. Ideo non solùm per miracula, sed etiam per ieiunium eam ostendit. Ad tertium dicendum, quòd profuit istud ieiunium, & exemplū, quia nos sequi debemus Christum ieiunādo quadraginta diebus, quia ipse totidem ieiunauit, licèt non debeamus manere tanto tempore sine cibo, sicut ipse mansit, quia nihil est, in quo nos possimus perfectè imitari Christum.

Quomodo Christus tanto tempore ieiunauit, & quomodo postea esurijt. Quęst. XVII.

QVAERITVR, quomodo Christus tanto tempore ieiunauit, & quomodo post esurijt, & vnde ei prouenit hoc. Dicendum, ꝙ de caussis quare Christus tanto tempore voluerit ieiunare, & quare post voluerit esurire, supra dictum est; nunc autem solum quæritur, vnde ei proueniret hoc. Dicendum, ꝙ Christus habebat in se secūdum ꝙ esuriret, & secundū ꝙ semper sine fame maneret. s. Quia Deus erat, & inde competebat ei, ꝙ posset nunquam esurire. Erat etiam homo, ex quo competebat ei sæpe esurire, vel non esurire. Non est autem putandum, ꝙ diuinitas in Christo esuriret, quia ridiculum est de ea dicere esurire, vel non esurire, quia non solùm nō esurijt, sed nec esurire potest, quia fames est apetitus cibi ex indigentia insurgens. Non est ergo fames, nisi vbi cibus recipi solet, & quia solum animal cibatur, in solo animali est fames. Deus autem spiritus purus est: ideo in eo fames nulla esse potest, nec saturitas. Erat autem saturitas, & fames in Christo inquantum verus homo erat. Et ex hac parte necesse erat, ꝙ Christus sæpe esuriret, sicut nos. Quod ergo Christus quadraginta diebus sine cibo manserit, non fuit ex conditione humanitatis, sed, quia Christus cùm esset Deus erat Dominus naturæ suæ, & poterat seruare eam incolumem sine cibo, sicut cum cibo seruauit. Ergo, scilicet, quamdiu uoluit. s. quadraginta diebus, & ita potuisset seruare in æternum, & tunc Christus nō esuriebat. Finitis autem quadraginta diebus, placuit deitati relinquere hominem Christum naturæ suæ, & tūc necesse erat, ꝙ esuriret, sicut aliàs esurire consueuerat. Et sic ista fames non fuit tanta à deitate, sicut fuerat conseruatio sine cibo: sed naturaliter secuta est propter desertum cibi. Sic ait Hilarius super Matth. s. Igitur cū esurijt Dominus post quadraginta dies, nō mediç subrepsit operatio, sed naturæ suæ hominem dereliquit. Nō enim erat à Deo diabolus, sed a carne vincendus. Sic etiā dicit Greg. Nazianzenus. s. Quadraginta quidem diebus ieiunauit nihil manducans: erat n. Deus.

A Nos autem ieiunium possibilitate proportionamus.
Considerandum tamen circa famem, quæ secuta est
in Christo post quadraginta dies qualis fuit. s. an talis
qualis posset sequi in homine, qui tanto tempore absti
nuerat a cibo, vel sicut si nunquam abstinuisset. Et di-
cendum, quòd licèt Christus naturæ suæ derelictus
est, non fuit maior fames in eo, quàm esse poterat eo
tempore quo incepit istud ieiunium quadraginta die-
rum. s. tunc cum primum Deus cępit Christum con-
seruare supernaturaliter à fame. Et patet hoc, quia si
Christus sibi derelictus tantam famem pateretē, sicut
homo, qui quadraginta diebus abstinuerat, immedia-
tè moreretē, cū famem tot dierum nemo tolerare pos-
set. Item dato, ꝙ posset aliquo modo tolerari esset cru-
B ciatus iste ineffabilis. Quod videmus in hominibus si
per duos, vel tres dies non comederent. Et sic fortè
cruciatus, quem Christus tolerauit in cruce, non esset
acerbior, quàm iste. Illud autem erat inconueniens,
quia nulla erat causa huius cruciatus, cùm hora pas-
sionis Christi nondum uenisset. Et si talem cruciatum
Christus fuisset passus, cùm ille propter nos esset, fie-
ret de eo magna mentio, sicut fit de passione eius, &
tamen nihil de eo refertur. Item si deberet esse fames
talis sicut post quadraginta dies, necesse erat, quod to-
to tempore medio corpus Christi disponeretur ad
perueniendum ad talem statum, in quo sequeretur
naturaliter illa fames, quia nihil naturale inducitur
subito, sed per omnem suam successionem in dispo-
C sitionibus. Non fuit tamen corpus Christi alteratum
illo tempore, quando ieiunauit, cùm nunquam esu-
rierit, ergo non fuit illa fames, sicut sequi deberet post
quadraginta dies, sed dicendum, quòd tanta fuit af-
flictio famis, quam Christus tolerauit post quadra-
ginta dies, quanta fuit, quando intrauit in desertum, si-
ue in tempore illo, à quo cępit computari istud ieiu-
nium, quia toto tempore medio impedita fuit actio
naturalium agentium disponentium ad famem, &
fuit tempus illud quasi nunquam fuisset. Sicut si po-
natur vnum lignum in igne, & incipiat ignis agere in
eo per quartam partem horæ, & tunc Deus suspendat
actionem ignis per quadraginta annos quibus semper
maneat lignum in igne, & illis finitis Deus permittat
D ignem rursus naturaliter agere, non erit combustum
tunc de illo ligno plusquam in quarta parte horæ
comburi poterat. Sic igitur de fame dicendum est,
quæ à naturali agente causatur. Item patet hoc, quia
postquam Christus cępit esurire, iam naturaliter alte-
rabatur corpus eius, quantum poterat alterari corpus
alterius hominis eiusdem complexionis, & disposi-
tionis. Et tamen Christus tolerauit famem aliquan-
to tempore post hoc, scilicet, à tempore quo cœpit
esurire vsque ad tentationes finitas, quia non come-
dit vsque tunc, vt patet infra in litera, scilicet, quòd re-
cessit diabolus a Christo, & tunc accesserunt Angeli,
& ministrabant ei, scilicet, in cibo, & potu. Si tamen
fuisset illa fames, qualis esse debebat, uel poterat post
quadraginta dies, non potuisset Christus vllo modo
E sustinere, quin subito moreretur. Non ergo fuit fa-
mes, nisi qualis futura erat, si nullum tempus inter-
cidisset inter principium ieiunij, & finem quadragin-
ta dierum.

Quare nos quadraginta diebus ieiunamus. Quæst. XVIII.

QVAERITVR, quare nos quadraginta diē-bus ieiunamus. Dicendum, ꝙ hoc non prouenit ex aliquo mandato Chr̄i, sed ex solo Ecclesiæ statuto. Habuit tn̄ illud causas pendentes ex hoc facto. Prima fuit propter similitudinem

Christi, quia ipse ieiunauit, ut nos ad ieiunandum instrueret, ut ait Chryso. in homilia 5. in Matth. scilicet, Christus ieiunauit non ieiunio indigens, sed nos instruens. Ita sicut ille quadraginta diebus ieiunauit, debuimus nos quadraginta diebus ieiunare. ait enim Chrysost. Vt quadragesimi ieiunii nostri poneret mensurã, quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit. Non tamē est putandum, quòd nos debeamus ieiunare sicut ille, scilicet, sine cibo manendo, quia excedit infirmitatem nostram: sed ieiunamus, ut nobis conuenit, scilicet, quotidie esuriendo, & quotidie prandendo. Si autem aliqui zelo deuotionis maiora ieiunia facere uelint, scilicet, biduana, non laudantur. Sic enim dicit Gregorius Nazianzenus, scilicet: Quadraginta quidem diebus ieiunauit nihil manducans, erat enim Deus. Nos autem ieiunium ad possibilitatem ꝓportionamus, licèt zelus aliquibus progredi suadeat vltra posse. De hoc etiam Basilius ait, scilicet. Non sic vtendum est carne nostra, vt per egestatem naturalis alimenti vigor eius soluatur: nec vt ad ultimatum torporem intellectus urgeatur per dissolutionis excessum. Si tamen aliquis conaretur ieiunare sicut Christus, dissolueretur corpus eius. Ideo nemo conetur, quòd supra uires est. Vnum tamen est, in quo nos aliquo modo supplemus defectum ieiunii nostri, scilicet quia defectum austeritatis quantitate temporis compensamus. Hoc autem est, scilicet, quia Christus solū semel hoc ieiunium fecit nos autem quolibet anno facimus. Etenim dicit Basilius vbi supra, scilicet. Vnde Dominus noster semel hic peregit ieiunium: sed per totum cōsequens tempus ordine debito gubernauit corpus, & similiter Moyses, & Elias. Secūda causa fuit propter similitudinē, quia quadraginta constat ex decem super quatuor, per quos significantur decem præcepta decalogi, & quatuor libri Euangelii in quibus ieiunandum est ab illicitis operibus. Istam causam ponit Gregorius in quadam homilia. Tertia est quasi in eodem fundamento, vt per decem significentur precepta decalogi, & per quatuor ipsa elementa de quibus subsistimus, propter quæ ipsum decalogum precepto rum transgredimur. Quarta est propter decimas dierum, quia sicut debemus Deo dare decimas rerum, ita debemus dare decimas temporum. Sunt autem decimę anni dies trigintasex, qui quasi tempus ieiunandi quadragesimale explent. De his tribus proximis Gregorius in quadam homilia dicit, scilicet. Ipse auctor omnium hominum in quadraginta diebus nullū omnino cibum sumpsit: nos quoque inquantum possumus quadragesimæ tempore carnem nostram per abstinentiam affligamus. Quadragenarius autem numerus custoditur, quia virtus decalogi per lib. 4. sancti Euangelii impletur. Denarius etenim quater ductus in quadragenarium surgit. Vt quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus, per cuius voluntatem præceptis dominicis contrahimus, quæ per decalogum accepta. Qui ergo per carnis desideria decalogi mandata contempsimus, dignum est, ut eandē quater decies affligamus, ut sicut in lege offerre debemus decimas rerum: ita & offerre contendimus decimas dierum. A prima enim dominica quadragesimæ usque ad paschalis solennitatis gaudia sex hebdomadæ ueniunt, quarum dies quadraginta duo sunt, Ex quibus dum sex dies dominici ab abstinentia subtrahuntur, remanent trigintasex: dum uerò per trecentos, & sexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimus quasi anni nostri decimas Deo damus.

Alia causas assignat Ambrosius super Lucam per applicationem ad numeros quadragenarios inuentos in sacra scriptura, dicens: Quadraginta autem dierum

F mysticum numerum recognoscis. Tot enim diebus aquas abyssi effusas esse meministi, & tot ieiunio dierum sanctificato refusam cæli serenioris ostendit clementiam, tot ieiunio dierum Moyses perceptionem legis meruit: tot annos in eremo constituti patres panem angelorum consecuti sunt.

Aliam causam assignat Augustinus lib. de concor. Euang. scilicet, quod numerus quadraginta laborem signat, qui comperit ieiunio, in quo animam humiliamus, cùm ait: Numerus iste laboriosi huius temporis sacramentum est, quo sub disciplina Regis Christi aduersus diabolum dimicamus. * Hic enim numerus temporalem uitam signat, tempora enim annorum quadripartitis uicibus currunt, quadra-
G ginta autem quater habent decem. Porro ipsa decem ab uno usque ad quatuor progredientia numero consummantur. Quod declarat, quòd quadraginta dierum ieiunium humiliationem animę consecrauit, & lex, & prophetæ per Moysen, & Eliā, & Euangelistam per ipsius donum ieiunium. Aliam causam ponit Hilarius super Matt. scilicet, quòd quadraginta diebus Christus ieiunauit, & postea esurijt ad significandum quadraginta dies, qui post passionem suam manebāt, quibus Christus in sęculo moraturus erat, & tunc esuriret. i. desideraret expectationem salutis humanæ, deportando in cœlum humanitatem, quam assumpserat.

H *Quomodo Christus dicitur ieiunasse quadraginta diebus; cùm in tali tempore nullam afflictionem habuerit.*

Quæst. XIX.

QVAERITVR, quomodo Christus dictus est ieiunasse quadraginta diebus, quia ieiuniū dicit afflictionem quandam, & tamē Christus non afflictus est, quia non esuriuit in dieb' istis. Dicendum, ꝙ Christus uerè ieiunauit, immo superhabundanter. Quia ieiunium dicit abstinentiam à cibo: Christus autem simpliciter abstinuit, quia nihil manducauit in his diebus. Cùm autem dicitur, ꝙ non esuriuit in illis, Dicēdum ꝙ hoc fuit necessarium, quia si esuriuisset iam diabolus inuenisset eum minorem
J Moyse, & Elia, & non tentasset eum. Item, quia præsupposito, ꝙ Christus debebat ieiunare his quadraginta diebus propter causas supra positas, necesse fuit, ꝙ nō esuriret in eis, quia si esuriret modo naturali, ut affligi posset, non potuisset tanto tempore sine cibo manere, quia necesse erat intra paucos dies mori. Et sic, ꝙ Christus non esuriret, non erat solùm ad subleuandos labores Christi, sed quia nullo modo eos posset tolerare humanitus. Vnde nec Moyses, nec Elias hoc tempore esurierunt, nec afflicti sunt. Sed tamen dicendum, quòd in isto ieiunio Christi fuit aliquid de afflictione Primò, quia maneret quadraginta diebus segregatus ab omni humana conuersatione. Nam homo est animal ciuile, & manere extra communicationem hominum est sibi contra naturam: ideo est
K naturaliter triste. Secundò fuit afflictio propter locū, in quo manebat, quia erat locus asperrimus, & terribilis. i. plenus bestijs, & ad significandum istam asperitatem, & afflictionem dicitur Marc. 1. quod Christus tentabatur à Satana, eratque cum bestijs. Tertiò erat afflictio propter locum, quia necesse erat tolerare ibi aeris intemperiem, cùm ibi non essent domicilia, nec tuguria, nec aliquid, in quo homo refrigeraretur, sed oportebat manere super nudam terram die, & nocte toto hoc tempore, & frigora, & æstum pati iuxta temporis qualitatem. Et ista sunt ualde afflictiua. Quartò fuit sibi afflictio quædam ex parte famis, quia licèt Christus non esurierit in illis quadraginta

ginta diebus, finitis tamen eis incepit esurire, & tunc diabolus cepit eum tentare, & tamen Christus nō comedit quousque fuerunt consumatæ istæ tentationes, quia tunc diabolus recessit, & accedentes Angeli ministrauerunt ei. infra in litera. Toto ergo tempore tentationis Christus esuriebat, & affligebatur. Quantum autem id fuerit, dicetur infra quadam quæst. Et sic in isto ieiunio fuerunt afflictiones multæ sicut in alijs.

Quare Christus fuit tentatus post ieiunium, & non ante. Quæst. XX.

QVAERITVR, quare Christus post ieiuniū tentatus est, & non prius. Dicendum, quòd hoc factum est propter multa. Primò ad instructionē nostram. Quia sicut ipse uoluit tentari, vt nos haberemus formam resistendi tentationibus dæmonis: ita voluit præponere dispositiones illas, quibus homo debet se munire contra diaboli tentationes. Et istud est ieiunium, quod Apostolus computat inter arma iustitiæ. prima Corin. 6. Sic enim dicit Ambro. super Lucam, scilicet, Tria sunt, quæ ad vsum proficiunt salutis humanæ, scilicet, sacramentum, desertum, ieiunium. Nemo enim nisi qui legitime certauit coronatur. Nemo autem ad certamen virtutis admittitur nisi prius ab omnibus maculis delictorum ablutus gratiæ cælestis munere consecretur. Sic etiam dicit Basilius, quòd ieiunauit Christus ostēdens, quòd illi, qui se vult ad pugnas tentarionum accingere sobrietas est necessaria. Secūdò fuit hoc ad reddendum cautos homines ieiunantes, vt non putent, quòd ex eo, quòd ieiunant, & bonis operibus insistunt, quòd diabolus non tentet eos: quia tunc eis maximè insidiatur, cùm bonis operibus inuideat. Et ob hoc etiam post baptismum Christus tentatus est, vt ostendat, ꝙ purificati de peccatis à dæmone tentantur. Sicut dixit beat. Hilari. super Mat. quòd in sanctificatis maximè diaboli tentamenta grassantur, quia victoria ei magis est exoptanda de sanctis. Sic enim dicit Chrysos. super Mat. scilicet, nec enim diabolus superueniret tibi ad tentandum, nisi te in maiori honore effectum uideret. Idem quoque Chrysost. dicit ieiunium esse quoddam apparatum contra diabolum in Homilia quadam, scilicet, Vt discas, quàm magnū bonum est ieiunium, & qualiter scutum est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum non lasciuiæ, sed ieiunio intendere oportet. Ipse enim ieiunauit non eo indigens, sed nos instruens. Tertiò & præcipuè tentatus est post ieiunium, ut per ieiunium occasionem se tentandi diabolo traderet. Nam prima tentatio eius fuit, ut lapides in panem conuerteret propter famem. Si tamen non ieiunasset, non fuisset occasio ista ad tentationem. Sic dicit Chryso. super Mat. quòd quia diabolus uidens Christum ieiunantem per quadraginta dies desperauerat, postquam esurire sensit, iterum tentare cœpit. Sic etiam dicit Hilarius, quòd cùm Christus esurijt, naturæ suæ Deus hominem dereliquit. Non enim erat diabolus à Deo, sed à carne uincendus.

An diabolus fecerit Christo alias tentationes prĕter istas, quæ hic enumerantur. Quĕst. XXI.

QVAERITVR, an diabolus fecit Christo alias tentationes præter istas, quæ numerantur hic. Quidam dicunt, quòd sic, scilicet, quòd per istos quadraginta dies Christus quasi continuè tentabatur à dæmone, ut innuitur Mar. 1. scilicet. Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana, scilicet, in il-

A lis quadraginta diebus: maxime, quia hoc significat consuetudinem quandam, quam Christus in consuetudinem haberet omnibus illis quadraginta diebus à dęmone tentari, Item quia Luc. 10. dicitur, quòd consumata ista tentatione diabolus recessit à Christo usque ad tempus, & sic uidetur ꝙ non omnino recessit, sed post aliquantum tempus redijt ad tentandum ipsum. Item, quia conueniens erat Christum pluries tentari, ut nobis exemplum daret pluries dæmoni resistēdi, scilicet, quandocunque ab eo tentaremur, ne putaret aliquis, quòd solùm semel tentandus esset à dęmone, sicut Christus. Item patet, quia ad Hebrę. 4. dicitur: Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia. Et

B tamen Christus in istis tentationibus nō fuit tentatus per omnia, cùm non fuerit tentatus de omnibus peccatis, ergo aliis temporibus fuit tentatus. Item, quia Christus tradidit nobis exemplum resistendi tētationibus: ideo ipse debuit pati omnes modos tentationum, quos nos patimur. Sed nos tentamur à carne, mundo, & dæmone: Christus autem non fuit hic tentatus nisi a dæmone, ergo oportet, quòd alias sustinuerit tentationes a carne, & a mundo. Patet hoc, quia ad Hebræo. quarto. dicitur: Non habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris: quia ipse tentatus est per omnia: & tamen nos sumus infirmi in tentatione carnis, & mundi: Christus autem Pontifex noster, compatitur nobis in

C omnibus infirmitatibus nostris: quia ipse tentatus est per omnia: ideo oportet, quòd etiam aliquando a carne, & a dæmone tentatus sit, quia nunc non fuit nisi a dæmone tentatus.

Dicendum quòd propriè accipiendo tentationem, nunquam Christus fuit tentatus nisi nunc. Pro quo sciendum, quòd tentatio potest habere duplex initium, scilicet, suggestionem, & delectationem. Fit autem per suggestionem, quando fit ab extrinseco ab aliquo consulente nobis facere aliquod malum, quod bonum esset innuit, & illud consilium uocatur suggestio. Talis autem est tentatio dæmonis, quæ est totaliter ab extra per suggestionem: tentatio per delectationem est, quando sine aliquo sugge-

D rente incipit aliqua res placere contra ordinem rationis, & inde oritur desiderium illius. Ista est delectatio, quæ fit ab intra, & est tentatio, quæ fit homini a se ipso. Et uocamus eam tentationem a carne, & a mundo, scilicet, quia caro, & ea quæ sunt in mundo sunt principium eius, ut cùm aliquod delectabile secundùm carnem homini incipit placere, non quidem per deliberationem, sed quia in homine naturaliter est complacentia illa inquantum talia uidentur bona secundùm carnem. Et inde insurgit desiderium illorum nullo exteriori consulente nobis hoc facere. Sic etiam est tentatio a mundo, scilicet, quando nullo suggerente ea, quę in mundo sunt incipiunt nobis placere, scilicet honor, diuitiæ, & potestas. Et sur-

E git ex hoc desiderium quoddam ad istas res. Ista namque tentatio est ab intra: in Christo autem non potuit esse tentatio aliqua ab intra: quia ista incipit per quandam deordinationem uirium nostrarum, in quantum vires affectiuæ incipiunt aliquid cōcupiscere, quod est contra desiderium rationis, & non subiiciuntur immediatè illæ uires imperio rationis. Et ista deordinatio uocatur peccatum quoddam, quia est quædam repugnantia ad legem, cùm uires superiores sint lex, & mensura uirium inferiorum. Non est tamen peccatum, quòd nos Deo faciat reos, cùm non sit contra charitatem, nec repugnet gratiæ, sed est peccatum contra iustitiam originalem, secundùm quam uires inferiores subditæ esse debebant, & etiā fuerunt aliquo

aliquo tempore in primis parentibus ipſis uiribus ſuperioribus, ſine aliqua rebellione: Chriſtus autem non aſſumpſit iſtum defectum rebellionis, quia licèt paſſibilitates alias noſtras aſſumpſerit, quæ erant ſolùm ad patiendum, iſtam tamen quæ non ſolùm ad patiendum, ſed etiam ad peccandum occaſionē præſtabant ſuſcipere noluit. Ob hoc ergo in eo non poterat eſſe tentatio aliqua à carne, nec à mundo, cùm iſta ſit ab intrinſeco per rebellionem virium. Solùm ergo manebat tentatio, quæ eſt ab extra per ſuggeſtionem. Iſta enim totaliter eſt exterius, ideſt, à principio extrinſeco, & poteſt hoc modo aliquis homo tentari, cuius omnes uires in magna parte, & tranquillitate ſint, & nulla ſit rebellio inter inferiores, & ſuperiores. Talis tentatio non dicit imperfectionem in tentato, quia nihil in eo mali ponit, ſed totum malum eſt in tentante, ſcilicet, mala voluntas nocendi, & inducendi ad malum. Iſta eſt tentatio à dæmone, & iſta conuenienter poterat eſſe in Chriſto, & fuit vere. Tentatio autem quæ eſt à carne, & mundo, dicit quādam imperfectionem in tentato, etiam ſi non conſumeretur, cùm ibi ſit quædam rebellio virium inferiorum ad ſuperiores, & iſtud malum quoddam eſt: ideo Chriſtus non habuit tentationes iſtas, ſed ſolùm à dæmone tentatus eſt. Non eſt tamen intelligendum, quòd tentatio à mundo ſit penitus ab intra, quia magis eſt ab extra, vt infra dicetur, niſi quando incipit ei conſentiri. De iſta tentatione dicendum, quòd nunquam Chriſtus propriè tentatus eſt, niſi nunc, ſcilicet, quòd diabolus ſuggereret ei aliquod malum facere. Et patet hoc, quia ante tempus iſtud nunquam Chriſtus tentatus eſt. Nam ſi tentaſſet Chriſtum ſuperatus fuiſſet ab eo, & poſtea non audetet ipſum aggredi.

Item, quia ex tentatione illa aliquo modo Chriſtum cognoſceret, ſcilicet, quia reſiſteret ſibi alio modo, quàm cæteri homines reſiſtere ſoleant. Ex eadem etiam ratione dæmon non tentaret Chriſtum poſt hoc, cùm iam repuliſſet eum in omnibus tentationibus: maximè, quia dæmones poſt hoc apertius cognouerunt Chriſtum, vt infra dicetur. Ideo non auderent tentare eum.

Item ſi Chriſtus ante hoc, vel poſt hoc aliàs tentatus fuiſſet, ſcriptum fuiſſet, & tamen non ſcriptum eſt. Nec obſtat, ſi dicas multa facta Chriſti non fuiſſe ſcripta. Ioan. 20. quia illud tenet de miraculis, quæ non fuerunt omnia neceſſaria ſcribi, vt ſupra declaratum eſt: ſecus autem de tentatione Chriſti, quia iſta non fieret niſi propter aliquam ſpecialem inſtructionem noſtram, ideo ſcriberetur. Patet hoc quia in Chriſto non erat difficultas aliqua etiam ex parte humanitatis reſiſtente tentationi, quia nihil erat in Chriſto, per quod poſſet ſuccumbere tentationi. Nam tentatio, quæ eſt ab intrinſeco, ſcilicet, à carne, & mundo in Chriſto eſſe non poterat, vt dictum eſt. Sola ergo tentatio dæmonij per ſuggeſtionem manebat, & in hoc non ſuccumbit homo niſi propter duo, ſcilicet, quia caro, & mundus interdum adiuuant. Sicut cùm demon ſuggerit nobis aliquid facere, quod eſt delectabile ſecundùm carnem, vel de concupiſcibilibus ſeculi, quia tunc, licèt tentatio à dæmone incipiat, à carne tamen, & mundo conſumatur.

Secundo modo ſuccumbit homo in ſuggeſtione diaboli per ſolā ignorantiam, ſcilicet, quando ſuggerit nobis aliquid, ad quod ſecundùm carnem, vel in ſeculi concupiſcentiam non inclinaremur. Et tamen, quia innuit nobis illud eſſe bonum, decipimur, & facimus. Chriſtus non poterat iſtis modis ſuccumbere ſuggeſtioni dæmonis.

De primo patet, quia caro, & mundus in Chriſto

F non poterant adiuuare dæmonem, cùm ibi non poſſet eſſe aliqua deordinatio virium, vt ſupra dictum eſt.

De ſecundo patet, quia Chriſtus decipi non poterat, vt erraret iudicando de aliqua re, an eſſet bona, vel mala, cùm anima ſua eſſet vnita verbo, & etiam ſecundùm humanitatem ſciebat in immenſum pluſquam omnes. Et ſic etiam ſecundùm humanitatem nullus labor erat Chriſto ſuſtinere tentationes dæmonis. Ideo nullus actus erat, qui minus Chriſto conueniret, quàm tentari à dæmone, cùm in hoc erat minor locus merendi ex conditione actus. Nam, cùm Chriſtus aliàs ieiunabat, iter agebat, iniurias ſuſtinebat, & verbera, & cætera humana incommoda, & paupertatem, & abiectionem: affligebatur in his

G ſecundùm humanitatem, & ideo erat magnus locus merendi. In tentatione autem dæmonis, non affligebatur, vt dictum eſt. Ideo iſtos actus Chriſtus propter ſeipſos frequentaret etiam nulla alia ſpeciali cauſa exiſtente, & etiam ſi non pertineret ad exemplum vitæ noſtræ. Tentatio autem non erat laborioſa, ideo erat Chriſto ſuperuacuum illam velle ſuſtinere, niſi propter aliquam cauſam ſpecialem, vtpotè propter inſtructionem noſtram: & tunc ſuſtineret, quòd illa ſcripta fuiſſet, quia aliàs periret totus fructus eius, cùm Chriſtus propter ſolam inſtructionem ſuſtinuiſſet, & nos inſtrui non poſſemus, quia non eſſet ſcripta. Iſtud autem eſt magnum inconueniens, & non eſt concedendum, quia ſicut omnes

H actus Chriſti tota deitate dirigente facti ſunt: ita, & omnes ſcriptores actuum iſtorum ſcilicet Euangeliſtæ in ſcribendo, à Spiritu ſancto directi ſunt, vt ſcriberent quicquid ille uellet. Et ſic nihil omittere poterant. Quod ergo Chriſtus ad ſolam noſtram inſtructionem, uel propter eam principaliter feciſſet, & tamen non ſcripſerunt alias tentationes præter iſtas, quæ habentur hic, ergo nunquam Chriſtus aliàs tentatus eſt tentatione propriè dicta, quæ fit per ſuggeſtionem dæmonis.

Ad primum argumentum dicendum, quòd Chriſtus ſolùm tentatus eſt nunc. Marcus tamen dixit tentabatur, ideſt, tentatus eſt, quia iſte eſt modus loquendi ſuus. Et patet, quia dicitur ibi, & tentabatur

I à Sathana, eratque cum beſtijs, & angeli miniſtrabant ei. Conſtat tamen, quòd in illis quadraginta diebus nunquam angeli miniſtrauerunt Chriſto, quia dicitur Lucę quarto, quòd in illis quadraginta diebus nihil comedit, ſed ſolùm poſt quadraginta dies, finita iam tentatione miniſtrauerunt ei. Sic dicitur hic, quòd ieiunauit quadraginta diebus, & poſtea eſuriit, & tunc acceſſit tentator, & tentauit eum tribus tentationibus. Et poſtea dicitur, tunc diabolus dimiſit eum, & acceſſerunt angeli, & miniſtrabant ei. Et ſic debet neceſſario exponi illud uerbum Marci, ſcilicet, miniſtrabant, ideſt, miniſtrauerunt, quia poſt quadraginta dies ſolùm miniſtrauerunt. Et ita debet exponi iſtud verbum, ſcilicet, erat in deſerto quadraginta diebus, & tentabatur à Satana, ideſt, tentatus eſt, ſci-

K licet, poſt iſtos quadraginta dies, quia ita dixit Matth. ſcilicet, quòd cum ieiunaſſet quadraginta diebus, eſurijt poſtea, & tunc acceſſit tentator. Sic etiam dicitur Luc. 4. quòd in quadraginta diebus nihil comedit. Et conſumatis illis eſurijt. Et tunc dicitur, quòd dixit ei diabolus, ſi filius Dei es &c, & ſic non fuit aliqua tentatio in quadraginta diebus.

Aliqui putant, quòd tentatus fuit Chriſtus in iſtis diebus, & tamen tentationes illæ fuerunt ita arduæ, quod Euangeliſtæ illas ſcribere noluerunt, uel non potuerunt. Sic dicit Origenes, ſcilicet. Tentatur autem Ieſus à diabolo quadraginta diebus. Quæ autem fuerunt tentamenta neſcimus, Quæ ideo forſitā præ- Opi. Origenis refellitur.

prætermissa sunt, quia maiora erant, quàm ut literis crederentur. Sic etiam dicit Beda, quòd Dominus tentatus est quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Sed hoc non est intelligendum de illis tentationibus visibilibus quas Matthæus, & Lucas narrant, quæ manifestè factæ sunt post ieiuniū, sed de quibusdam alijs impugnationibus, quas fortè illo ieiunij tēpore Christus à diabolo passus est. Sic enim refert sanctus Thomas, tertia parte, sum. quæstio. 41. articu. tertio, in responsione ad secundum argumentum. Sed magis dicendum est, quòd millæ aliæ tentationes fuerint præter illas tres, quas Mattheus hic scripsit, & Luc. 4. Hoc patet, quia magis conuenit intētioni Euangelistarum: cùm Matthæus dicat tentatorem accessisse post dies quadraginta, quando Christus cœpit esurire. Item, quia motiuum eorum, qui dicunt Christum alias tentationes tolerasse est propter literam Marci, & tamen illa nihil ad hoc urget, cùm sit modus suus loquendi, vt supra expositum est. Item, quia Doctores communiter tenent, quòd Christus illas tentationes non sustinuerit in illis quadraginta diebus. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Quia diabolus uidens per quadraginta dies Christum ieiunantem, desperauerat, postquam esurientem sensit iterum sperare cœpit: sic etiam dicit Basilius, scilicet, Dominus per quadragenam intentatus mansit. Nouerat enim diabolus, quòd ieiunauerat, & non famescebat, & ideo non audebat accedere. Item si diabolus in his quadraginta diebus Christum tentasset, auderet eum tentare, antequam esuriret. Hoc autem non est uerisimile, quia Matthæus dicit, quòd postquam esurijt accessit tentator. Aliquis dicer, quòd hoc non fuit, quia prius non auderet tentare, & non tentasset, sed quia ista tentatio de qua hic dicitur non poterat fieri nisi postquā esuriret, scilicet, quia tentauit eum, vt lapides in panem conuerteret, vt saturaretur. Dicendum, quòd non stat, quia si propter hoc diabolus postquam esurijt tentasset eum, fecisset prius alias duas tentationes, quæ non pertinent ad famem, scilicet, quòd proijceret se de pinnaculo templi, & quòd adoraret eum. Et tamen istas duas nō ausus est facere antequā Christus esuriret: ergo ante diem quadragesimum nulla tentatio præcesserat, quia aliàs diabolus solam tentationem de lapidibus conuertendis in panem seruasset usque ad diem quadragesimum. Item nō stat, quia litera innuit, quòd diabolus non ausus est tentare Christum quamdiu ieiunabat, & non famescebat. Nam intentio dæmonis erat scire an Iesus esset filius Dei, & ob hoc in duabus primis tentationibus dicebat. Si filius Dei es, &c. Et quamdiu Christus ieiunans non esuriebat, frustra erat dæmon tentare eum, quia ipsum ieiunium poterat ostendere saltem per fortem præsumptionem Iesum esse filium Dei, si forsitan ieiunasset maiori tempore, quàm Elias, & Moyses. Ideo vsquequo videret terminum ieiunij eius, stultum erat diabolo ipsum tentare uelle. Non ergo tentauit. Item si tentasset eum, scriptę fuissent tentationes, sicut fuerunt scriptæ istæ tres: cùm solùm proficerent tentationes Christi ad nostram instructionē, vt supra dictum est. Item motiuum Origenis non tenet, scilicet, quòd non scriptæ fuerunt, quia fortè maiores erant, quàm vt literis comendarentur. Nam propter hoc potius debuissent scribi. Ita uidemus in omnibus gestis Christi, & in historijs gentium, scilicet, quòd ea, quæ sunt communiora, & quasi quotidiana non scribuntur, quæ vero maiora sunt scribuntur. Nam manifestum est, quòd gesta quotidiana non scripserunt Euangelistæ, scilicet, quid Christus comederet, & biberet, & in quibus locis singulis diebus maneret, & quæ uerba familiariter cum suis discipulis loqueretur, sed solùm scripserunt ea, quæ maiora erant, & electa ad instructionem totius mundi. Quanto ergo aliqua maiora essent in gestis Christi, tanto magis scribi deberent. Si igitur tentationes, quas Christus in quadraginta diebus pateretur essent maiores, quàm reliquę, tanto magis scribi debuissent.

Item quia quāto fuissent maiores tentationes Christi tanto essent nobis magis necessariæ, quia per illas ad repellendum maximas tentationes dæmonis instrueremur, quæ interdum sunt ita altissimę, quòd homines intelligere nequeunt, vnde dixit Apostolus. An ignorat altitudinem satanæ, idest, altitudinem astutiarum suarum ad tentandum. Quasi dicat, nemo debet hoc ignorare. Quod ergo tentationes illæ, per quas maximè poteramus erudiri subticeantur, & illæ per quas minus erudimur scriptæ fuerint, inordinatio magna erat. Non ergo passus est Christus alias tentationes maiores his.

Item istud erat omnino contra ordinem, quem diabolus in tentando tenet. Quia primò præmittit tentationes leues: deinde paulo grauiores, quousque ueniat ad grauissimas, quia aliàs uisis pessimis tentationibus scandalizaretur homo, & nollet cōsentire apertè uidens à diabolo illud esse. Et sic frustra diabolus tentaret, cùm tentatio manifesta esset, sicut frustra rete ponitur ante oculos pennatorum, vt dixit Salomon Prouer. primo, sed à principio diabolus parua suggerit, de quibus homo dubitare possit, an mala sint, & ad quæ faciliter inclinari possit, & post illa ad maiora promouet. Sic dicit Gregor. 31. moralium. Et apparet hoc ex ordine, quem tenuit hic diabolus in tentando. Quia primò suasit id, quod paruum erat, scilicet, desiderium cibi: deinde quod erat aliqualiter maius, scilicet, inanem gloriam. Vltimò illud, quòd omnibus malis deterius est, scilicet, idolatriam. Et propter hoc Doctores dicunt, quod diabolus tenuit hic conuenientissimum ordinem tentandi. Sic patet per sanctum Thomam tertia parte summ. quæstione 41. articu. quarto, in corpore. Non est ergo uerisimile dictum Origenis, scilicet, quòd tentationes quadraginta dierum fuerunt maiores, quàm ut literis comendarentur, & quòd post illos dies minores tentationes faceret diabolus. Cùm tamen constet in illis fuisse ordinem grauitatis.

Dicendum ergo, quòd Christus non tolerauit in his quadraginta diebus aliquas tentationes, sed solùm post quadraginta dies sustinuit tres, quæ ponuntur in litera.

Ad secundum dicendum, quòd diabolus recessit à Christo ad tempus, & postea redijt: non quidem, ꝙ redierit ad eum tentandum per aliquas suggestiones, in quibus est propria, & uera tentatio, sicut hic fecit, sed solùm quòd concitauit postea Iudæos, vt Christum persequerentur. Et est sensus, quòd diabolus nunc persecutus est, quia eum per se ipsum tentabat: Et recessit nunc, mansitque aliquanto tempore, quo nec ipse Christum per se tentauit, nec membra sua, idest, homines iniquos contra eum concitauit. Et istud durauit quasi per duos annos prædicationis Christi. In quibus Iudæi nihil mali contra Christum cogitabant saltem apertè, & communiter. Postea verò in ultimo anno prædicationis suæ concitauit diabolus Pharisæos, & Scribas, & Principes Sacerdotum contra Christum, ita ut iam non auderet in Iudæa ambulare, sed recessit inde ad loca alia. Et etiam illi Iudæi, qui credebant in eum, & diligebant ipsum, non audebāt loqui de eo propter metum Iudęorum. Ioan. 7. Ista non fuit tentatio, sed magis fuit aperta pugna, quia tentatio fit per dolos, pugna autem fit uiribus. Maximè, quia tentatio propriè dicta à diabolo

non fit nisi per suggestionem. Hic autem nulla erat suggestio dæmonis; posset tamen large tentatio appellari, quia per istam persecutionem, quam diabolus apertè faciebat Christo, uidebatur eum tentare de tristitia, & de odio proximorum: sicut in deserto tentauerat eum de gula, & inani gloria: non tamen oportet poni, quòd Christus fuerit propriè tentatus nisi nunc.

Ad tertium dicendum, quòd non oportuit, quòd Christus sæpe tentaretur, vt nobis exemplum traderet sæpe resistendi, quia tunc oportuisset eum sæpe quadragesimam ieiunare. Quod falsum est. Et ita de alijs actibus dicendum est, quia exemplum est, vt forma agendi. Et sicut ad trahendum mille exemplata sufficit vnum exemplar: ita ad hoc, quòd nos instruemur in aliquo genere operationis, sufficit ꝙ Christus semel faceret illam. Alioquin daretur, quòd Christus totiens deberet facere eãdem operationem quotiens nos omnes, qui eum imitaturi facturi eramus, cùm non sit causa quare potius bis, vel ter idem facere deberet, quàm decies millies. Non oportuit ergo Christum pluries tentari propter exemplum nostrum.

Ad quartum dicendum, quòd non oportuit Christum singilatim tentari de quolibet peccato mortali, quia satis erat, quòd tentaretur de illis, per quorum doctrinam sciremus resistere tentationibus aliorum. Ita autem est de istis, cùm per ista prouideatur in alijs. Cùm autem dicitur non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, non est sensus, quod de omnibus peccatis singilatim tentatus sit, quia ibi tentatio non accipitur propriè prout fit à dæmone per suggestionem, vel à carne, & mundo, sed tentatio, idest, probatio quedam. Nam Christus omnia genera laborum sustinuit, vsque ad mortem acerrimam, quæ est ultima, & maxima in terribilibus, & ideo compati potest infirmitatibus nostris, quia omnes pœnalitates sustinuit, quas nos sustinemus.

Aliter potest dici, quòd Christus tentatus est de omnibus peccatis mortalibus, licèt non singilatim; sed cum de ijs tentatur de omnibus tentatus est, quia in istis omnia sunt. Sic dicit Ambro. super Lucam super illo verbo, scilicet. Et consumata omni tentatione diabolus recessit ab illo, nisi in tribus præmissis esset omnis causa delictorum, quia causæ tentationum sunt causæ cupiditatis, scilicet carnis delectatio, spes gloriæ, & auditas potentiæ.

Ad quintum dicendum, quòd Christus non debuit tentari propter exemplum à carne, & mundo sicut nos, quia non poterat. Nam sicut supra declaratum est, non potest esse ista tentatio: nisi vbi est deordinatio virium. In Christo autem non fuit, ideo nunquam poterat tentari à carne, & mundo. Et sic tentatus est Christus per omnia, scilicet, per omnia, in quibus potest tentari: & tamen à carne, & mundo tentari non poterat: ideo non fuit tentatus. Item quia dato, quòd Christus potuisset tentari à carne, & mundo, tamen tentari non debuit, quia ista tentatio dicit quandam imperfectionem in tentato, quàm non ponit tentatio dæmonis, vt supra declaratum est.

Aliter potest dici, & adhuc melius, scilicet, quòd Christus dedit nobis sufficiens exemplum in tentatione carnis, & mundi. Quia licèt ipse non fuit tentatus à carne, & mundo, fuit tamen tentatus ad illa, ad quæ tentat caro, & mundus, scilicet, quia diabolus tentauit eum ad illa. Nam tentatus est ad desiderium cibi, & ad istud solet nos tentare caro: cùm ad eam solam cibus pertineat: fuit etiam tentatus ad desiderium honoris, & diuitiarum, & potentiæ,

F cùm diabolus ostendit Christo omnia regna mundi, & gloriam eorum. Dixit. Omnia hæc tibi dabo, si cadens adoraueris me, & tamen ista pertinent ad concupiscentiam mundi, quòd ergo Christus à carne, & mundo tentaretur, vel non tentaretur, nihil differebat quantum ad nostram doctrinam, cùm ad eandem tentaretur, ad quæ nos caro, & mundus tentare solent.

Quomodo diabolus ausus est tentare Christum. Quæst. XXII.

QVAERITVR quomodo diabolus ausus est tentare Christum: nam videtur, quòd non de-
G buisset eum tentare, nec auderet, quia sciebat, quòd Deus erat omnipotens. Cùm ergo offenderetur ab eo uolendo ipsummet tentare, augeret Deus cruciatus diaboli, quasi in immensum, vel anichilaret eum.

Item non auderet tẽtare, nec vellet, quia sciret se in hoc non proficere. Omnis namquam tentatio diaboli, cùm per suggestionem fiat, non habet vim nisi decipiendo. Sciebat tamen diabolus, quòd Deus decipi non poterat, quia non est consilium contra Dominum, Prouer. 21. Ideo frustra eum tentaret.

Item videtur, quòd nullo modo diabolus Christũ tentare vellet. Quia aut ipse putaret eum esse filium Dei; aut putaret, quòd nullo modo erat Dei filius,
H aut dubitaret. Si putaret eum esse filium Dei, non auderet eum tentare propter duas rationes præcedentes. Si autem putaret non esse filium Dei, frustra erat, quòd ab eo peteret bis de hoc dicens: Si filius Dei es &cæt. Si autem dubitaret, debuisset potius abstinere à tentando eum, quia poterat esse, quòd ille esset filius Dei. Et tunc diabolus timere deberet, quòd puniretur ab eo. In hoc ergo dubio cautius erat diabolo non tentare, vt non incurreret pœnam, quàm tentare exponendo se magno periculo, sicut ipse poterat verisimiliter timere.

Dicendum, quòd diabolus non auderet Christum tentare, si vere cognouisset eum esse filium Dei. Quia autem tunc hoc nesciebat, ausus est tentare. Quod
I autem nesciret, patet quia petebat à Christo experimentum de hoc dicens. Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.

Sed obijcietur, quòd demones cognoscebant eum: quia infra octauo, & Marc. primo dicitur, quòd exclamauit dæmoniacus, Quid tibi, & nobis Iesu Nazarene? venisti ante tempus torquere nos; scio, qui sis sanctus Dei. Et iterum Marc. primo dicitur, quòd eijciebat dæmonia, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum. Et Luc. quarto dicitur, quòd Christus non sinebat dæmonia loqui, quia sciebant eum esse Christum, & filium Dei, & uocabant eum, cùm dicitur ibidem, quòd exibant demonia à multis clamantia, & dicentia; quia tu es filius Dei.

K Dici posset ad hoc, quòd non procedit ratio, quia istud fuit multo postea, quando Christus prædicabat, & faciebat miracula: quia tunc poterant dæmones cognoscere Christum esse Deum ex operatione miraculorum. Nunc autem miracula nulla adhuc egerat, & sic poterant dæmones eum ignorare, & ideo tentarent.

Sed dicetur, quòd non poterant ignorare, quia præcesserant in Christo aliqua signa sensibilia, quæ diabolus non ignoraret, & illa ostendebãt Iesum esse filium Dei. Patet in conceptione Christi, quando locutus est Gabriel Mariæ, quòd cõciperet de Spiritu sancto, & ꝙ ille esset filius Dei. Luc. 1. Et illa apparitio, & uerba fuerũt realiter, quæ diabolus cognoscere poterat, quia res

gestas

A gestas nouit, & illarum non obliuiscitur. Viderat etiam, quòd fuerat Christus conceptus sine semine, & de adoratione magorum, & ortu stellæ, quæ ostendebant Christum esse Deum, & quòd maius est, quia nunc recenter, scilicet, quando Christus baptizatus est, descendit Spiritus sanctus super eum in columbæ specie, & uox patris audita est. s. hic est filius meus &c. Istud manifestè ostendebat Christum esse filium Dei, & fuerat factũ immediatè ante hoc, quia mox, vt Christus baptizatus est iuit in desertum, & incępit ieiunare, vt patet præceden. c. & hic, & Luc. 4. Non ergo poterat diabolus ignorare Christum esse filium Dei. Dicendum, quòd vere diabolus ignorabat Iesum esse filium Dei, sed de hoc aliquo modo dubitabat, B quia habebat aliqua motiua ad hoc de quibus infra dicetur. Et cùm obijcitur, quòd per prædicta poterat diabolus cognoscere clarè Christum esse filium Dei: dicendum quòd non cognoscebat: hoc autem poterat fieri dupliciter: vno modo, quòd Deus faceret, quòd dæmonibus non constaret, de istis rebus factis: licèt multis hominibus constaret, quia facile erat Deo facere, quòd dæmones ignorarent quidquid ipse vellet. Nam, cùm Deus sit causa vniuersalis, necesse est, ꝙ concurrat ad omne actum, cùm in quolibet actu sit virtus eius, & efficacia maior quàm cuiuslibet agentis particularis illius effectus. Si ergo sit aliquis actus ad quem Deus concurrere nolit, vt causa: necesse est, ꝙ ille actus nunquam fiat, nec fieri posset. Si ergo Deus nollet concurrere cum dæmonibus ad cognoscēdum C ista, quę fiebant circa Christum: impossibile erat, quòd ipsi illa cognoscerent, etiam si totus mundus illa videret. Alio modo fieri poterat turbando intellectum eorum quodam modo obscurando, scilicet, ꝙ quamquam constaret ista fuisse, non tamen permitteret eis arguere quid sequeretur ex illis, vel faciendo, quòd errarent in arguendo. Quia etiam necesse erat, quòd non bene arguerent, si Deus ad istam rectitudinem actus cum eis non concurreret. Et hoc modo cognoscebant dęmones de Christo solùm quantum ipse volebat, quòd ipsi cognoscerent, & in cæteris impediebat eos. Et sic non est admirandum, quòd dæmones ignorauerint multa, quæ cæteris hominib⁹ de Christo nota erant. Causa autem huius erat, quia si dæmoni- D bus permitteretur cognoscere veritatem de Christo, ipsi impediuissent passionem eius, & totam viam redemptionis nostræ, faciendo quòd Iudæi non occiderent Christum. Nam Iudæi diabolo instigante Christum persequebantur: sicut Iudas suadente Sathana Christum vendidit. Ioan. 13. scilicet, Sathanas miserat Iudæ in cor, vt traderet eum. Si autem sciuisset diabolus Christum esse filium Dei, non solùm non incitaret Iudæos contra eum, sed etiam si ipsi ex propria iniquitate incitarentur, diabolus distraheret eos, ne eum occiderent. Debuerunt ergo multa mysteria de Christo dæmonibus saltem ad tempus esse ignota. Et sic Deus permittebat: ideo solùm sciebant de Christo quantum ipse de se sciri volebat. Sic ait August. 9. de E Ciui. Dei, scilicet, Christus tantum innotuit dæmonibus quantum voluit. Non per id quod est vita æterna, sed per quædam temporalia suæ virtutis effecta. hoc etiam magis declarat ipse August. 3. de Trini. Dei, ꝙ diabolus multa potest per virtutem naturæ suæ à quibus tamen prohibetur uirtute diuina. Et hoc modo cognoscere poterat de Christo multa quæ non cognouit. Et sic aliquando cognoscebat, & aliquando ignorabat. Quid tamen dæmones de Christo cognouerit, & quomodo illud cognoscebant: declarabitur magis infra 8. in quadam. quæst. Nunc autem, quia dæmon Christum non cognoscebat esse filium Dei eum tentare ausus est,

Ad primum dicendum, quòd si cognouisset eum determinatè esse filium Dei, dæmon non ausus fuisset eum tentare, timens pœnas. Sed quia non cognouit, non timuit eum tentare nullum putans in hoc esse periculum.

Ad secundum dicendum, quòd diabolus sciebat eũ decipi non posse, si putaret Christum esse filium Dei, non conaretur eum tentare, sed quia dubitauit, credidit ꝙ tentationi succumbere posset.

Ad tertium dicendum, quòd non est dicendum demonem credidisse Christum esse filium Dei, vel credidisse determinatè eum nō esse filium Dei, quia in his duobus casibus non erat conueniens, quòd tentaret eum. Cùm autem obijcitur, quòd etiam si diabolus dubitaret, timere deberet an esset filius Dei, & quòd cautius sibi esset eum non tentare, quàm se exponere periculo: dicendum quòd diabolus ex propria iniquitate peruersus est, & non considerat quid bonum sit sibi, sed iniquitas extrema eum ad male agendum inducit. Sicut apparet in hominibus incontinentibus, quibus malum est fornicari, & inebriari, & crapulari, & tamen passio eos ad ista deducit impediendo rationem bene iudicare. 7. Ethic. Ita autem est malitia in dæmonibus. Quæ cùm sit in eis iam quasi naturalis: facit, quòd non cogitent quid eis bonum sit. Maximè, quia dæmones per mala quæ faciunt, non vident sibi pœnas augeri, cùm non sint in via merendi, & demerendi, sed in statu. Ideo quidquid iam faciant non correspondet eis pęna determinata pro illo actu, sicut nobis correspondet.

Ad quid diabolus voluit tentare filium Dei.
Quæst. XXIII.

QVAERITVR, ad quid diabolus uoluit tẽtare filium Dei. Dicunt quidam, quòd voluit eum tentare sicut cæteros homines, vt ad aliquod peccatum eum deduceret, cùm appareret homo infirmus, & potens peccare.

Dicendum, quòd non stat: quia si hoc intendisset, non expectasset, quòd famesceret post quadraginta dies. Quia quocunque tempore poterat eum tentare, & expectauit per hos dies vsquequo Christus esurijt, vt per hoc Christus sciret, an esset filius Dei, vel purus homo habens humanam infirmitatem ergo non tentauit eum, vt induceret ad peccatum, sicut cęteros homines, sed scire voluit an filius Dei esset.

Item patet, quia si diabolus intenderet solum tentare eum, sicut cęteros, non diceret si filius Dei es &c. Et tamen in primis duabus tentationibus dixit si filius Dei es, ergo hoc intendebat per tentationem habere, & non principaliter inducere eum ad peccatum.

Item patet, quia in uerbis tentationis primæ, & secundæ ponuntur semper aliqua, per quæ innuitur, quòd dæmon desideret scire, an Christus sit filius Dei. Quia in prima dicitur. Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Et istud est dici potestatis, quòd solum erat ad sciendum an erat filius Dei. In secunda dixit. Si filius Dei es, mitte te deorsum, scilicet, quią non læderet, licèt mitteret se de pinnaculo, si erat filius Dei. Intendebat ergo diabolus per istas tentationes scire an Christus ęsset Deus. Et tunc stat dubium ad quid tentabat Christum, vt hoc sciret.

Dicendum, quòd diabolus habebat ad hoc duplicem causam, scilicet motiuam, & finalem. Causa motiua ęrat, quia dæmon habuit causam rationabilem dubitandi de Christo, an esset Deus, quia multa signa ad hoc erant. Nam impletum fuerat tempus aduentus Christi, quòd diabolus cognoscebat ex sacra scri-

ptura, & ex ipſa ſciebat, quòd Meſſias futurus erat fi- F
lius Dei, & apparuerant multa ſigna Meſsiæ in Chri-
ſto, quæ in nullo alio homine apparuerunt, ideo uo-
luit per tentationem iſtam ueritatem inuenire. Sic ait
Chryſoſto. ſuper Matthæum, ſcilicet, Audierat enim
diabolus, quia Chriſtus natus eſt in hoc mundo ange-
lis prædicantibus, Paſtoribus referentibus: Magis quę-
rentibus, & Ioanne oſtendente: ideo procedit ad eum
tentandum. Sic etiam dicit Ambroſius ſuper Lucam,
ſcilicet. Quid autem ſibi vult talis ſermonis exorſus,
ſcilicet, ſi filius Dei es, niſi quia diabolus cognouerat
Dei filium eſſe uēturum, ſed ueniſſe per infirmitatem
corporis non putabat? Cauſa finalis erat, quia expedie-
bat valde diabolo ſcire, an Chriſtus erat filius Dei,
Quia ſciebat ex ſacra ſcriptura, quòd per mortem filij G
Dei homines redimendi erant de poteſtate diaboli,
& imperiū eius minueretur: id & conaretur impedire
mortem eius, ne per eam ſpoliaretur antiqua poteſta-
te: ſicut aliqualiter fecit inſtāte paſſione Chriſti, Nam
tentauit uxorem Pilati, vt impediret mortem Chriſti.
Ideo ipſa dixit Pilato, Nihil tibi, & iuſto huic: multa
enim paſſa ſum hodie per uiſum propter eum, infra
27. Et ſicut dicit Apoſtolus. 1. Corin. 2. ſcilicet. Si enim
cognouiſſent nunquam gloriæ Dominum crucifixiſ-
ſent. Et dicitur ibi, ꝙ ſapientiam iſtam, ideſt, filium
Dei nemo principum huius ſæculi cognouit, ideſt,
nullus de Principibus Sacerdotum, & Iudæorum. Si
ergo Iudæi nō crucifixiſſent Chriſtum, ſi eum cogno-
uiſſent, à fortiori, dæmones non induxiſſent ad occi- H
dendum ipſum, ſi eum agnoſcerent. Et ob hoc non
ſolùm diabolo, ſed etiam Iudæis aliqualiter occultan-
dum erat Ieſum eſſe Deum, vt locum haberet redem
ptionis noſtræ modus. De dæmonibus apparet, quòd
ſe Chriſtus eis in multis occultauerit: De Iudęis etiam
patet, quia quando Chriſtus dixit diſcipulis, quem di-
cunt homines eſſe filium hominis, & Petrus dixit, ꝙ
erat filius Dei, Chriſtus dixit omnibus diſcipulis, ꝙ
nemini hoc dicerent, Quia oportebat adhuc filium
hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus, & oc-
cidi, infra 16. & Mar. 7: & Luc. 9. Quaſi diceret, quòd
propter iſta, quæ paſſurus erat, ne impedirentur tacen
dum erat hoc, Sic etiam quando in transfiguratione
oſtendit gloriam corporis ſui, iuſſit aſtantibus, vt ne- I
mini dicerent, donec ipſe à mortuis reſurgeret, ſcili-
cet, ne per hoc paſſio ſua impediretur, Et ſic de alijs
multis Chriſtus uoluit occulta eſſe Iudæis uſque poſt
mortem ſuam, licèt multa alia oſtendit, per quæ appa-
reret eum eſſe filium Dei, Quare tamen quædam uo
lebat ſciri, & alia occultari dicetur infra 16. Et ſic dæ-
monibus utile erat ſcire an Chriſtus eſſet filius Dei,
vt per hoc cauerent mortem eius. Et ob hoc dæmon
tentauit eum nunc ad ſciendum, an eſſet filius Dei.
Sed dicetur, quomodo dæmon uolebat ſcire hoc ad
impediendum mortem Chriſti, quia ſciebat per ſcri-
pturam iſtam eſſe uoluntatem Dei, ideo ꝙ non pote-
rat impediri, quia uoluntas beneplaciti Dei ſemper
impletur. Dicendum, quòd licèt diabolus hoc iudica- K
re poſſet naturali ratione, tamen impediebat eum de-
ſiderium ſuum faciens apparere eſſe facile, quod erat
impoſſibile. Sicut accidit hominibus, qui ſunt affecti
valde circa aliquid, Et dato, quòd ſciant illud non poſ-
ſe habere, interdum ex magnitudine deſiderij incitan
tur ad illud procurandum, & ipſi ſe fallunt, iudican-
tes ſibi eſſe poſſibile, quod eſt impoſſibile: & ita in
multis alijs diabolus conatur, Et hæc fuit magna cau-
ſa diabolo tentandi Chriſtum, ad ſciendum an eſſet
filius Dei.

Quid inducere intendebat diabolus, quando Chriſtum tentabat, dicens, Dic, vt lapides iſti panes fiant. Quæſt. XXIIII.

QVAERITVR, quare diabolus dixit Chri-
ſto, dic ut lapides iſti panes fiant, & quomodo
per hoc Chriſtū tentabat, & quid ꝑ hoc indu-
cere intendebat, Nam videtur, quòd iſta
non erat tentatio, quia tentatio diaboli ſemper eſt ad
malum, & tamen etiam ſi Chriſtus conuertiſſet lapi-
des in panem, non peccaſſet, quia hoc faceret vt ſub-
ueniret fami: ſicut non peccauit, quando multiplica-
uit panes, vt inde paſceret multitudinē, infra 14. quia
non fuit minus miraculum illud, quàm lapides con-
uertere in panem, & utrobique eadem cauſa erat, ſci-
licet, vt fami ſubueniretur. Dicendum, quòd diabolus
hic dixit Chriſto, vt per hoc cognoſceret quod inten-
debat, ſcilicet, an eſſet filius Dei, Nam ſi conuerteret
lapides in panem, appareret eum eſſe filiū Dei. Et hoc
diabolus volebat ſcire. Si autem niteretur conuerte-
re, & non poſſet, appareret, quòd non erat filius Dei.
Et per hoc diabolus de dubio ſuo certificaretur. Et di
cendum, quòd iſta erat tentatio, quia per hoc diabo-
lus induceret illud, quod uolebat. Cum autem dici-
tur, quòd non erat tentatio, quia non erat ad malum;
dicendum ꝙ diabolus hic duo intendebat. Primum
eſt ſcire, an Chriſtus eſſet Deus. Secundum, vt per de-
ſiderium cibi eum deduceret ad peccatū. De primo
ſupra dictum eſt, & apparet, quòd iſtud eſt tentatio.
Quia tentatio eſt quandocūque fit aliquid ad ſumen-
dum experimentum de aliqua re. Et quia diabolus
neſciebat Ieſum eſſe filium Dei, & deſiderabat hoc
ſcire, ſi ad hoc ſciendum faceret aliquid, illud uocare-
tur tentatio. Cum igitur per iſta verba diabolus inten
deret ſcire de Chriſto, an eſſet Deus dicebatur per
hoc tentare eum; etiam ſi nullum malum ibi eſſet.
Et ſic dicitur Deus tentaſſe Abraham. Gen. 22. cui ta-
men malum nullum inferre intēdebat, ſed potius bo-
num, ſed volebat experimentum de eo oſtendere toti
populo. Aliter poteſt dici, quòd adhuc iſto modo erat
tentatio, & erat ad malum, quia licèt cognoſci Chri-
ſtum eſſe filium Dei non eſſet malum abſolutè: erat
tamen malum in dæmonibus, quia per hoc ipſi cona-
rentur impedire uiam redemptionis noſtræ, vt ſupra
dictum eſt. Et ad hoc iſtud ſcire uolebat. Ideo tanquā
malum Chriſtus cauit illud, & non potuit per dæmo-
nem induci ad oſtendēdum iſtud. Quantum ad aliud
de deſiderio cibi dicendum, ꝙ erat tentatio, & erat ad
malum, quia licèt uti neceſſarijs ad ſuſtentationem ui
tæ non ſit peccatum gulæ, quòd tamen ex deſiderio
huius tentationis homo aliquid inordinatum faciat,
ad uitium gulæ pertinere poteſt. Eſt autem inordina-
tum, quòd vbi poteſt haberi recurſus ad humana ſub
ſidia, uelit aliquis pro ſolo corpore ſuſtentando mira-
culosè ſibi cibum quærere. Vnde Deus Iſraelitis in
deſerto manna tribuit, quia aliunde humanitus cibus
haberi non poterat. Sic etiam Chriſtus in deſerto tur
bas pauit miraculosè, quia aliter ibi cibi haberi non
poterant opportunè pro illo tempore: Chriſtus tamē
ad ſubueniendum fami corporali poterat ſibi aliter
prouidere, quā miracula faciendo, ſcilicet, comeden-
do herbas agreſtes, vel locuſtas, & mel ſilueſtre, ſicut
Ioannes in deſerto faciebat, præceden. cap. & Marc. 1.
Vel poterat ad loca proxima pro cibo tendere: ideo
diabolus reputabat, quòd Chriſtus peccaret, ſi ad ſub-
ueniendum fami miracula facere niteretur. Sic ait ſan
ctus Thomas, tertia parte ſum. 44. articu. quarto, in
ſolutione ad primum argumentum. Ideo diabolus
uolebat Chriſtum impellere ad hoc, vt per iſtud pec-
caret.

caret. Præcipuè tamen uolebat ſcire an ipſe eſſet filius Dei. Ad quod iſte modus tentationis ualde proficiebat. Sed obiicietur, quod non erat conueniens tentatio iſta. Quia aut Chriſtus eſſet filius Dei, aut non. Si eſſet Deus, dato ꝙ conuerteret lapides in panem non peccaret: quia Deus peccare non poteſt. Si autem nō eſſet Deus non niteretur conuertere in panem lapides, quia non poſſet: & ſic diabolus non haberet intentum ſuæ tentationis. Item iſta tentatio eſt inordinata, vt ait Hieronymus ſuper Matth. ſcilicet, quia diabolus ponit contraria in uerbis ſuis, ſcilicet, quia tentat eum, qui ſuperari non poteſt: uel filium Dei uocat eum, quem uincere poſſe credit, cùm ait. Duóbus contrariis teneris o diabole. Si ad imperium eius poſſunt lapides panes fieri: ergo fruſtra tentas eum, qui tantæ potentiæ eſt: ſi autem non poteſt facere, fruſtra Dei filium ſuſpicaris. Item Chryſoſtomus ſuper Matth. dicit diabolum in iſta tentatione fuiſſe excæcatum: & ſic non tenuit conuenientem modum, cùm ait: Sicut diabolus omnes homines excæcabat, ita nunc inuiſibiliter a Chriſto eſt excæcatus: poſt quadraginta enim dies eſurientem ſenſit, & per quadraginta dies eum non eſurientem nō intellexit, cùm ſuſpicatus eſt eum non eſſe filium Dei, non cogitauit, quoniam fortis athleta ad ea, quæ infirma ſunt deſcendere poteſt: infirmus autem ad ea, quæ fortiora ſunt aſcendere non poteſt. Magis ergo ex eo, ꝙ per tot dies non eſuriit intelligere debuit, quia Deus eſt: quàm ex eo ꝙ poſt tot dies eſuriit, ꝙ homo eſt. Item non erat conueniens argumentum ad inueniendum an Chriſtus erat filius Dei. Quia dato, ꝙ Chriſtus conuerteret lapides in panem, non appareret eum eſſe filium Dei. Quia per alios uiros ſanctos ante eum fuerunt facta miracula, & non conuincebatur ex hoc illos eſſe filios Dei. Ita nūc per Chriſtum fieret iſtud miraculum, & non ſufficiēter probaretur inde an eſſet filius Dei. Item Chriſtus fecit multa alia miracula, ſcilicet, ſuſcitare mortuos, & ſimilia, quæ non erant minora, quàm conuertere lapides in panem: & diabolus ex nullo illorum conuicit Chriſtum eſſe filium Dei, quia aliàs non induxiſſet Iudeos cōtra ipſum. Ergo etiam iſto miraculo nō crederet Chriſtum eſſe filium Dei. Item non erat ſufficiens tentatio: quia poterat aliter reſpondere, per quod diabolus neſciret eum eſſe filium Dei: nec etiā ad aliquod peccatum inclinaret, etiam ſi eſſet purus homo, ſicut nunc factum eſt: ideo non conuenienter tentabat.

Dicendum, quòd tentatio diaboli ſatis conueniens erat ad id, quod ipſe intendebat. Non enim ſciebat an eſſet filius Dei, ſed dubitabat: ideo dixit, ſi filius Dei es &c. Vnde tentabat eum tanquam hominem, quia ſi de deitate certus fuiſſet, eum non tentaſſet. Sic ait Athanaſius, ſcilicet. Non contra diuinitatem certamen diabolus iniit. Nec enim audebat: & ideo dicebat, ſi filius Dei es: ſed cum homine certamē iniit, quem quōdam ſeducere potuit: ad tentandum autem hominem qui ſuccumbere poſſet, ſatis conueniens modus erat iſte.

Ad primum dicendum, ꝙ quicquid Chriſtus faceret, diabolus putabat ſe habere intentum, ſiue conuerteret lapides, ſiue non: quia ſi conuerteret lapides, putaret eum eſſe Deum, quod inquirere intendebat: ſi autem non poſſet, & niteretur, incideret in peccatum, & etiam appareret eum non eſſe filium Dei. Si autem non niteretur conuertere ſciens ſe eſſe purum hominem, & oraret Deum, quòd conuerteret illos, eſſet peccatum: cùm peteret ſibi prouideri ſupernaturaliter, vbi humana ſubſidia non deerant. Cùm autem dicitur, ꝙ ſi Chriſtus cōuertiſſet lapides in panem, cū eſſet filius Dei, non peccaret. Dicendum, quòd nō fru-

A ſtrabatur ex hoc tentatio diaboli, quia ipſe præcipuè intendebat ſcire, an Chriſtus eſſet Deus. Et ſi hoc inueniret habebat intentum ſuæ tentationis etiam ſi eū ad peccatum non induceret. Si autem non conuerteret lapides in panem, poterat tētatio habere effectum ex alio capite, & ſic erat iſta tentatio quaſi argumētū cornutum, quod ex utraque parte concludit. Sic dicit Hilarius, quòd diabolus in tentando, eam conditionem operis propoſuit: quia in Deo ex mutatione lapidum in panes virtutem poteſtatis agnoſceret, & in homine oblectamento cibi patientiam eſurientis illuderet Sic etiam dicit Ambroſius ſuper Lucam, quòd aliud hic explorantis, & aliud tentantis eſt, & Deo ſe profitetur credere, & homini conatur illudere, ſcili-
B cet. Dicere, ſi filius Dei es, erat explorantis, ideſt, ſcire deſiderantis, an Ieſus eſſet Deus. Aliud erat tentantis, ſcilicet, dic, ut lapides iſti panes fiant: quia deſiderium cibi ad aliquid inordinatum eum deducere intendebat. Ad ſecundum dicendum, quòd diabolus nō implicauit hic contrarietatem aliquam in uerbis ſuis. Nam dubitauit, an iſte eſſet filius Dei: ideo poſuit talem modum tentationis per quem induceret eum ad peccandum, ſicut hominem, uel agnoſceret eum eſſe filium Dei. Cùm autem dicit Hieronymus quòd diabolus tenetur duobus contrariis: dicendum, ꝙ hoc eſt, ſi ipſe crederet aliquam de iſtis partibus, ſcilicet, ſi crederet eum eſſe filium Dei, fruſtra ipſum tentaret quem tantæ potentiæ eſſe putaret. Et uerum eſt, quòd
C non tentaret eum, quia non auderet, ut ſupra dictum eſt. Si autem crederet eum eſſe purum hominem, fruſtra ei diceret, dic ut lapides iſti panes fiant. Nec ullo modo tentaret: quia ſolùm fit tentatio ad habendum experientiam de re. Quia tamen diabolus utrumque ignorabat, etiam de utroque erat dubius, poſuit talem modum tentationis, per quem unum de iſtis ſcire poſſet. Et ſic non fuit in aliqua contrarietate.

Aliter dici poſſet, quòd etiam ſi diabolus ſciret Chriſtum eſſe purum hominem, poſſet cōuenienter eum tentare dicendo ſi filius Dei es, &c. Quia in Chriſto per ieiunium quadraginta dierum apparuerat magnum ſignum ſanctitatis, & tales uiri a dæmone tentari ſolent de inani gloria, ut per eam totius boni ope-
D ris fructum perdant. Etiam quia poſtquam uir ſanctus cætera uitia, quæ quaſi carnalia ſunt, conculcauerit, deſiderium inanis gloriæ ſibi promptius eſt: ut tunc ſibi aliquid eſſe uideatur, cùm iſta omnia egerit. Et ſic poterat diabolus putare, quòd Chriſtus, licèt eſſet homo ſanctus, ſi eſſet homo purus, poſſet deſiderare gloriam, & honorem, & aſſentire adulatori. Et cùm ei diceret, ſi filius Dei es, quòd uellet uſurpare ſibi iſtam gloriam, & concedere illud uerum eſſe: uel niti ad faciendum aliquid, per quod opinionem de ſe daret, quòd eſſet filius Dei: cùm uideret talem ſe credi potuiſſe ex operibus ſuis. Et iſta erat grauis tentatio. Vel ſi eſſet purus homo, dato quòd non uſurparet ſibi eſſe filium Dei, nec conaretur facere aliqua miracula
E ad oſtenſionem huius, poterat petere a Deo, quòd conuerteret lapides in panem. Et in hoc diabolus haberet intentum quendam tētationis ſuæ, ſcilicet, quia propter deſiderium cibi inducebat Chriſtum ad aliquid inordinatum: ut ſcilicet peteret miraculoſe ſibi cibum dari, cùm poſſet aliter ſibi prouideri. Ad tertium dicendum, ꝙ diabolus dicitur excæcatus quantū ad hoc, ꝙ tentatio ſua effectum non habuit: quia illā Chriſtus repulit: ſed non quin illa in ſe ſatis cōueniēs eſſet ad fallendum aliquem, qui falli poſſet. Et tamen ad fallendum Chriſtum nihil poterat eſſe ſufficiens. Cum autem dicitur, quòd potius debuiſſet diabolus intelligere Chriſtum eſſe Deum, quia poſt quadraginta dies eſurijt. Dicendum, quòd ſi diabolus iudicaſſet

Chriſtum

Christum non esse Deum determinatè, quia esurijt, manifestè erraret, & excæcatus esset, tamen non iudicauit, sed solùm dubitauit. Et patet, quia si diabolus determinatè putasset Christum non esse Deum, quia esurijt, non tentasset eum amplius ad sciendum, an esset filius Dei, & tamen tentauit secunda uice, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Ergo non crediderat determinatè eum esse Deū, sed dubitabat. In hoc autem non errabat diabolus, quia satis conueniens motiuum habebat. Est enim uerum, quòd probatio necessaria fieri non poterat de Christo, an esset uerus Deus, vel non per esurire, vel non esurire, quia etiam erat verus homo, & assumpserat passibilitates humanas. Et sic in ueritate Christus quotidie esuriebat antequam cibum sumeret. Et dato, quòd esset purus homo, poterat manere in æternum sine cibo per miraculum, sicut manebunt sancti in uita æterna. Ideo nihil poterat cōcludi necessariò de Christo per istam uiam, sed erat argumentum per coniecturam satis rationabilem. Nam diabolus sciebat ex sacris scripturis, quòd illud erat tempus aduentus Messiæ, qui futurus erat Deus, & homo, & iste esset sanctior omnibus: ideo voluit diabolus cognoscere deitatem illius per signa sanctitatis, scilicet, si inueniret eum sanctiorē cæteris præcedentibus, iudicaret eum esse Deum, & Messiam: si autem non inueniret eum excellentiorem, maneret sibi adhuc dubium. Et quia duo de antiquis patribus ieiunauerāt quadraginta diebus sine cibo, si Christus solus ieiunaret quadraginta diebus, non colligeretur eum esse Deum, nec tamen colligeretur determinatè eum non esse Deum, sed maneret dubium. Si autem ieiunasset pluribus, quàm quadraginta diebus diabolus putaret eum esse Deum, non tanquam concluderetur necessariò ex hoc ieiunio, sed ista erat satis rationabilis coniectura cæteris de tempore aduentus Messiæ, & cæteris, quæ apparuerant. Et diabolus nō est dicendus errasse, quia nō putauit Christum esse Deum, cùm ieiunauerit quadraginta diebus, quia etiā si mille diebus, vel annis ieiunasset, non concluderetur hoc, nisi fortè diceretur, quòd propria uirtute poterat manere sine cibo illis quadraginta diebus, quia tunc bene concluderetur, & tamen istud non constabat diabolo, quia oportebat ad hoc, quòd constaret ei Christum esse Deum, Et tunc esset petitio principij, quia non probaretur deitas per ieiunium, sed conditio ieiunij per deitatem. Quia etiam si Christus nullo die ieiunasset, si constaret eum posse manere sine cibo quadraginta diebus, constaret quòd erat Deus, & non esset necessarium ieiuniū illud ad ostendendum ipsum esse Deū: diabolus ergo non errauit in tentatione ista.

Ad quartum dicendum, quòd licèt per alios patres sanctos veteris testamenti fuissent facta miracula: diabolus non putauit aliquem eorum esse Deum, & putaret de Christo si faceret istud miraculum. Hoc autem est propter duo. Primò propter coniecturas, quæ erant in Christo, & non fuerunt in alijs. Nam ut dictum est, diabolus non poterat colligere nunc ex ieiunio quadraginta dierum, nec ex cōuersione lapidum in panes, etiam si fieret, Christum esse Deum uia necessaria, quia tunc bene militaret ratio, scilicet, quòd idem putandum fuisset de cæteris patribus, per quos miracula facta fuerant, sed diabolus arguit ex coniectura, scilicet, quia antequam Christus faceret aliquid istorum, diabolus habebat magnū dubium de eo an esset Messias, & Deus, tam propter tempus impletum, tam propter alia, quæ circa ipsum apparuerant. Et istud dubium nunquam diabolus habuit circa aliquem de prioribus patribus, eo quòd non occurrebāt circa ipsos conditiones Messiæ, quæ in Christo occurrere uidebantur. Ideo etiam si propter illos miracula
F multa fierent, & signa magna sanctitatis ostenderentur, nō putaret diabolus aliquem illorum esse Deum. De Christo autem dubium magnū habebat propter prædicta. Ideo si nunc aliqua excellentia super cæteros præcedentes apparuisset in Christo: diabolus putaret eum esse Deum, quia facile erat dubitantem determinari uisa rationabili coniectura, quia circa cæteros non fieret. Secundum erat propter insolitū opus, quia licèt per alios patres ueteris testamenti miracula aliqua facta fuissent, per nullum tamen eorū fuerunt conuersi lapides in panem. Si igitur Christus conuerteret illos, appareret in hoc excellentior. Et sic diabolus putaret eum esse Deum. Sic patet de ieiunio quadraginta dierum, quod sine miraculo fieri nō potuit,
G vt supra ostendimus. Quod tamen per Moysen, & Eliam sic ieiunatū fuerat, diabolus non collegit ex hoc Iesum esse Deum. Si autem ieiunasset pluribus quàm quadraginta diebus, diximus supra quòd diabolus certissimè collegisset eum esse Deum: non quidem tanquam maius miraculum esset ieiunare sexaginta diebus, quam quadraginta, cùm urrūque miraculum sit, & connenienter æquale, sed quia istud per nullum alium factum fuisset. Et sic colligeretur Christus esse excellentior, & diabolus argueret eum esse Deum, & istud motiuum est ualde rationab.le, quia si Christus fecisset miracula solùm sicut præcedentes: non fuisset causa sufficiēs ad putandum eum esse Messiam. Quia tamen fecit multa qualia nullus præcedentium fece-
H rat, debuit credi Messias, & Deus. Et ipse dixit. Ioan. 16. scilicet. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Ita nunc nemo de prioribus lapides in panem cōuerterat, si Christus ergo conuerteret, haberet diabolus rationabilem coniecturam ad credendum eum esse Deum.

Ad quintum dicendum, ꝙ Christus multa alia miracula fecit, & fortè diaboli cognoscebant eum esse Deū per illa: ideo qn̄ eijciebat dęmones de obsessis, nō sinebat eos loqui, qa sciebant eū esse Chr̄m. Mar. 1. Ante hoc miracula Christus nulla fecerat, ideo non habuerat diabolus aliquod opus eius, ex quo cognoscere posset eum esse Deum. Et ob hoc impellebat ipsum ad conuertendum lapides in panem, ut per hoc
I cognosceret an Deus esset. De miraculis autem Christi, quæ post hoc fecit an dæmones per ea cognoscerent Christum esse Deum, & qualiter cognoscerent, dicetur infra 8. Et sic non negamus, quin per quælibet alia miracula cognoscere dæmon posset Christum esse Deum. Ita ergo per istud, quod nunc ei facere suadebat. Aliter dici posset, si uellemus tenere, quòd per alia miracula, quæ Christus post hoc fecit dæmones non cognoscebant illum esse Deum, scilicet, ꝙ non curabant aduertere ad illa, uel quòd Deus non permittebat eos ex his rectè arguere Christum esse Deū, sicut dicit August. 3. de Trini. & 9. de ciui. Dei, scilicet, quòd diaboli nō sciebant de Christo nisi ea, quæ Deus volebat, & alia eis occultabantur, uel circa illa impediebantur rectè cognoscere. Nunc autem dæmon nō
K impediebatur, cùm permitteretur tentare Christum. Ideo si Christus nunc conuertisset lapides in panem, diabolus putasset eum esse Deum. Ad sextum dicendum, quòd tentatio dæmonis fuit conuenienter facta ad decipiendum. Non autem uocatur tentatio conueniens, quia necessariò fallit, uel per eam superatur tentatus, quia aliàs necesse esset homines superari a dæmone, quod falsum est: sed dicitur tentatio conueniēter facta, quando talis est, in qua aliquis uerisimiliter decipi potest. Ita autem fuit ista tentatio Christi, quæ pro utraque parte sui inducebat inconueniens, ut supra declaratum est. Christus tamen decipi non poterat. Ideo licèt ipse taliter respondendo dæmoni tentatio

tio redderetur inutilis: non oſtendebat tentationem fuiſſe inconueniēter factam. Quia non ſolùm in Chriſto, ſed in quolibet puro homine poſſibile eſt tentationes dæmonis quantumcumque ordinatiſſimas inutiles fieri, & ſuperari. Quia aliàs neceſſe eſſet hominem ſuccumbere dæmoni quod falſum eſt. Fuit ergo tentatio iſta ſatis conuenienter facta: licèt effectu caruit.

Quæritur de quo filiationis modo quærebat diabolus dicens; Si filius Dei es. Quæſt. XXV.

QVAERITVR, quando diabolus dixit hic Chriſto, ſi filius Dei es: de quo modo filiationis quęrebat. Nam aliquis eſt filius Dei naturalis, ſcilicet vnigenitus dei patris, & aliquis eſt adoptiuus, ſicut omnes nos per fidē, & gratiā. Dicendum autem ꝙ diabolus quærebat an eſſet filius naturalis Dei. Et patet. 1. quia diabolus dubitabat an Chriſtus eſſet Meſſias: & ille futurus erat uerus Deus, vt colligitur ex ſacris ſcripturis; ideo quærebat de naturali filiatione. Secundò patet, quia nulla cauſa erat quare diabolus quęreret de filiatione adoptiua; quia non dicit aliquam ſpecialem perfectionem. Et tamen diabolus quærebat nunc propter aliquam ſpecialem cauſam: ideo quærebat de filiatione naturali, quæ eſt aliquid ſpeciale: quia nihil maius illa eſſe poteſt. Tertiò patet; quia omnes uiri ſancti, & quicunque exiſtenter in charitate ſunt filii Dei adoptiui. Si ergo diabolus de iſta filiatione quæreret, non magis quæreret a Chriſto, quàm a quolibet uiro bono, & ab aliis non q̄rebat hoc. Quartò patet, quia diabolus uidebat in Chriſto ſigna magnę ſanctitatis, ſcilicet, quòd quadraginta diebus ieiunaſſet, quod ſine miraculo non fit, & ſic ex hoc putaret eum eſſe filium Dei adoptiuum: ideo de hoc non quæreret: inquiſiuit tamē an eſſet filius Dei, ergo quærebat de filiatione naturali. Quintò patet, quia diabolus non quæreret à Chriſto de iſta filiatione, nec ab aliquo alio uiro, quia nemo ſit per certitudinem, an ſit in gratia Dei, ita quòd iſtud audeat firmiter aſſerere, niſi Deus ei hoc reuelaret, & etiam hoc profiteri eſſet quoddam genus præſumptionis, per quod detraheretur filiationi adoptiuæ. Ideo de hac non quæreret, quia ſciebat diabolus, quòd nullus uit ſanctus hoc modo ſciret an eſſet filius Dei, aut ſaltem profiteri non auderet. Quæſiuit ergo de filiatione naturali. Sextò patet, & efficacius, quia cùm quæreret, an eſſet filius Dei, petiuit, vt miracula faceret, ſcilicet, ſi filius Dei es dic, vt lapides &c. Et ſic erat iſtud quaſi quoddam ſignum ad cognoſcēdum eum eſſe filium Dei: & diabolus innuebat, quòd facere poterat ſi filius Dei erat. Et tamen filii Dei adoptiui non poſſunt facere miracula ex eo ſolo quod filii ſunt: ergo quærebat indubitanter de filiatione naturali.

Quomodo concordantur Matthæus, & Lucas, quorum prior dixit: dic, ut lapides iſti panes fiant, et poſterior dixit, dic lapidi huic, ut panis fiat. Quæſt. XXVI.

QVAERITVR, quomodo dixit hic Matthæus: dic, ut lapides iſti panes fiant, quia Luc. 4. dicitur, Dic lapidi huic, ut panis fiat. Dicendum quod diabolus non potuit utraque verba proferre, cùm ſemel tantùm hoc Chriſto dixerit. Sed alterum eorum dixit. Quod autem dixit non apparet. Nec in hoc eſt aliqua difficultas: quia intentio Euangeliſtarum eſt ueritatem ſentētiæ ſcribere: ideo vbi aliqualis mutatio verborum de ueritate ſententiæ nihil mutat, de uerbis non curatur. Et ſic in plurimis Euangeliſtæ loquuntur uariè in uerbis. Immo ſi per eadem uerba loquerentur, non fuiſſet multum neceſſarium plures eſſe Euangeliſtas. Ita in præſenti intētio dæmonis erat dicere, quod Chriſtus faceret ſibi cibū de materia lapidum. Siue ergo diceret, dic, ut lapides iſti panes fiant, ſiue, dic lapidi huic, ut panis fiat, eadem ſententia eſt. Ideo non refert quomodo proferentur uerba: maximè autem, ſiue dicatur lapides, ſiue lapis, non ſolùm ſecundùm ueritatem rei, ſed etiam ſecundùm proprietatem locutionis, idem eſt. Quia fortè diabolus dixit Chriſto, dic ut lapides iſti, &c. per hoc oſtēdebat aliquod magnum ſaxum, quod in ſe plures lapides continebat, & de illo erat uerum dicere, quòd erat lapis unus, & quod erant multi lapides, ideo potuit uterque Euangeliſta modo ſuo loqui de lapide illo, & uterque propriè loqueretur. Dicit autem Nicolaus, quòd idem eſt dicere, dic, ut lapides, &c, uel, dic lapidi huic, quia ſingulare includitur in plurali. Et ideo ſi demonſtrauit plures lapides, neceſſariò demonſtrauit unum.

Dicendum tamen, quod licèt iſtud uerum ſit quantum ad rei ueritatem, & ſententiam: non tamen conuenit quantum ad proprietatem locutionis. Aliter etiam dicit Nicolaus, ſcilicet, quod Lucas accepit ſingulare pro plurali, ſicut accipitur Exod. 8. ſcilicet. Venit muſca grauiſſima, ideſt multitudo muſcarum, & ſic innuit, quod Mat. propriè locutus eſt, referens eadem uerba, quę diabolus dixit, ſcilicet, dic, ut lapides, &c. Lucas autem figuratè locutus eſt, ſcilicet, ponens ſingulare pro plurali. Et iſtud eſt ſatis ueriſimile, quia facilius concordantur, ſi dæmon locutus fuerit in plurali, quàm in ſingulari: uterque modus ſtare poſſet, cū ſimilia reperiamus in ſcriptura.

Quando diabolus Chriſtum tentauit, quare non repulit eum Chriſtus. Quæſt. XXVII.

QVAERITVR, qn̄ diabolus tentauit Chriſtū quare nō repulit eum Chriſtus iniurioſè, quia erat blaſphemia, ſcilicet, quod diabolus tentaret Chriſtum, qui erat Deus ſuus. Et licèt Chriſtus toleraret iniurias humanas: diuinas tamen non tolerabat: ſed increpabat dicentes. Sicut patet, quando diabolus dixit Chriſto quòd procidens adoraret eum. Nam Chriſtus dixit, Vade retro ſatana. Et dixit quod ſolus Deus adorandus erat, infra in litera. Et tamen ita erat blaſphemia quod diabolus tentaret Chriſtum, qui erat Dominus eius. Dicendum quod Chriſtus non repulit iniurioſè diabolum tentantem, ſed patienter tulit. Quia ut ait Gregorius non erat admirandum quòd Chriſtus a diabolo permitteret ſe tentari, qui a membris eius crucifigi ſe permiſit. Et hoc facit propter plura.

Primò propter exemplum, quia ſicut Chriſtus tentari uoluit, ut nobis exemplum præberet, quòd tentandi eramus. Ita patienter tolerare uoluit, ut nos inſtrueret patienter tolerare tentationes. Nam omnia aduerſa, quæ nobis ſiue a dæmone ſiue ab hominibus inſliguntur, tentationes quædam ſunt, & patienter eas tolerare debemus, quia fructus noſter eſt in patientia. Sic dicitur Luc. 8. ſcilicet. Et referunt fructum in patientia, & Luc. 21. dicitur: In patientia veſtra poſſidebitis animas ueſtras, ideſt, per patiētiam poſſidebitis animas, ideſt, eritis Domini earū ad hoc, quòd non pereant. Secundò fecit hoc, quia Chriſtus non ſolùm tentari uoluit, ſed etiam ipſe occaſiones præſtitit tentatori, vt ſupra dictum eſt. Si autem iniurioſè repellere vellet tentatorem, ipſe ſibi contrarius eſſet, quia per hoc diabolus ab eo fugeret, & non tentaret eum amplius. Expediebat tamen nobis, ꝙ Chriſtus de multis à dęmone tentaretur, vt nobis circa plures tentationes reſiſtendi formam daret. Non igitur debuit

debuit iniuriosè repellere tentatorem, sed patienter tolerare, vt sic ipse tentaret toties quoties vellet. Tertiò fecit hoc, quia intentio diaboli erat scire per tentationem istam, an Christus esset Deus. Si autem ipse iniuriosè, & per modum potestatis dæmonem repelleret, agnosceret ipse Christum esse Deum. Et hoc est quod ipse intendebat. Christus tamen uolebat istud occultare, quia sic expediebat: ideo non debuit eum iniuriosè repellere. Quartò quia si iniuriosè repelleret esset minor honor Christi, quia videretur, quòd hoc faciebat ex impatientia tentationis, scilicet, quia illam tolerare non poterat. Quod autem toleraret patienter, & permitteret dæmoni tentare quousque ipse uellet, erat uictoria plenissima, scilicet, quando dęmon sui dens se omnino non posse proficere, a tentatione cessaret. Et istud innuit Origenes dicens: Sequebatur planè, quasi athleta ad tentationem spontè proficiscens, & quodam modo loquebatur dicens: Duc quò uis & inuenies me in omnibus fortiorem. Ergo si diabolus non permitteretur a Christo tentari ipsum qualitercumque, & quantumcumque uelit, non appareret ipsum esse fortiorem. Quintò fecit hoc: quia si Christus imperiosè dæmonem repulisset, uideretur ista tentatio a deitate, & nō ab humanitate superata. Quia deitas imperiose agit. Dæmon tamen non erat superandus a deitate, sed ab humanitate, ut ait Hilarius, scilicet. Non enim erat a Deo diabolus, sed a carne uincēdus, quia etiam ipse diabolus non tentabat Christum tanquam Deum, sed tanquam hominem: vt Athanasius ait, scilicet: non autem contra diuinitatem certamen diabolus iniit: sed contra hominem, quem quondam seducere potuit. Et sic Christus tanquam homo debuit tentationi resistere patienter tolerādo, & prudenter respondendo, & non tanquam Deus imperiosè repellēdo. Cùm autem obiicitur, quòd blasphemia erat tentari Christum a dęmone, quia Deus erat: dicēdum quòd blasphemia aut peccatum non reputatur nisi quando cognoscitur, aut cognosci potest, quòd sit blasphemia, & peccatum, sicut Christus dixit Io. 9. Si cæci essetis non haberetis peccatum, nunc uerò, quia dicitis uidemus, peccatum uestrum manet. Ita nunc diabolus nesciebat Christum esse Deum: ideo quòd eum tentaret non erat blasphemia. Secus si cognosceret, & tentare niteretur. Talia ergo Christus tolerare debuit patienter, & tolerauit. Et tamen illo modo mors Christi, diceretur esse blasphemia Iudæorū: quia Deum suum occidebant. Vbi autem manifesta est blasphemia, Christus increpat illam. Et sic quando diabolus dixit Christo, quòd adoraret eum, Christus increpauit illum dicens: Vade retro satana, quia etiam si Christus esset purus homo, manifestum est, quòd blasphemia erat, quòd adoraret aliquem alium pręter Deum. Illam ergo tentationem tanquam manifestam blasphemiam repellere debuit, istam uerò, quia non erat manifesta blasphemia, debuit patienter tolerare.

Quare Christus in omnibus istis tentationibus defendit se auctoritate sacræ scripturæ. Quæst. XXVIII.

QVAERITVR, quare Christus in omnibus istis tentationibus defendit se auctoritate sacrę scripturæ. Nam in singulis allegauit aliquid contra dæmonem, ut patet in litera. Dicendum, quod fecit hoc propter humilitatem, scilicet, quia non uolebat Christus superare dæmonem p potestatem, sed per rationem. Nam defendere se per testimonia scripturæ est defendere se per rationem. Est autem magna humilitas, quòd cùm quis conuenienter per potestatem se defendere potest, per solam
F rationem se defendere velit. Secūdò fuit hoc propter honorem hominum, quia si diabolus a Christo fuisset uictus per potestatem, vinceretur ab eo tanquam a Deo, & sic nullus honor esset humanitati, quæ nihil ibi facere uideretur. Cùm autem per rationem uinceretur, appareret eum ab homine uinci, cùm propriū sit hominis esse rationale, & maximum quod est in eo, est esse rationale. Debuit ergo per rationem uinci: & hoc est superari per testimonia scripturæ. Tertiò fuit hoc, ut magis diabolus conuinceretur, quia si per potestatem diabolus superaretur, cùm ipse per uiam rationis fallere uellet, non reputaret se conuictum: si autem rationibus cōuinceretur, appareret manifestè eum esse superatum, cùm per illud falleret, per quod
G fallere intendebat. Debuit ergo testimoniis scripturæ vti, quę per rationem conuincunt. Istas tres causas innuit Hieronymus super Matth. dicens. Propositum Christi erat humilitate uincere. Vnde, & testimoniis legis aduersarium uicit, & non potestate uirtutis: ut hoc ipso hominem plus honoraret, & aduersarium plus puniret, cùm hostis generis humani non quasi a Deo, sed quasi ab homine uinceretur. Quartò fuit hoc propter exemplum, ut innuatur, quod in sacra scriptura est remedium contra omnes tentationes, & aduersitates, & nulla potest esse quantumcumque grauis aduersitas, contra quam remedium, & consolationem non inueniatur ex sacra scriptura, si quis solicitè, & deuotè legere uelit: immo propter hoc principa
H liter tota sacra scriptura est, scilicet, ut per illam habeamus consolationem in aduersitatibus, & non deficiat spes nostra. Sic enim dicitur ad Rom. 15. scilicet. Quęcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem scripturarū spem habeamus. Quintò fuit hoc propter exemplum patientiæ, scilicet, ut quando homo aduersa patitur, & tentatur, uindictam non quęrat, sed potius ad bona opera, & sacræ scripturę considerationem se offerat. Sic dicit Gregorius in quadam homilia scilicet. Tentatus a diabolo Dominus sacri eloquii præcepta respondit. Et qui tentatorem suum mergere in abyssum poterat, uirtutem suæ potentiæ non ostendit: quatenus nobis præberet exemplum, vt quoties a prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam excitemur, potius
I quam ad uindictam. Sextò fuit, quia Christus uolebat respondere ualde efficaciter diabolo, ut se cōclusum, & confusum uideret. Et quia nulla est maior auctoritas sub Deo, quàm sacræ scripturæ, qui per eam conuincitur, firmissimè conuincitur. Per eam igitur potiusquam per alium modum Christus diabolum uincere uoluit. Septimò, quia Christus uoluit in suis responsionibus auferre diabolo occasionem suspicandi de ipso, quod esset Deus, quantum per rationem humanam fieri poterat. Si autem Christus alio modo responderet, diabolus fortè putaret, quòd Christus hoc faciebat animo se occultandi, ut diabolus nesciret, an esset Deus, uel quis ipse esset. Cùm autem responderet per auctoritates scripturæ, necessariò ad hoc con
K uincentes, diabolus putaret rationabiliter, quòd iste homo Christus non assentiebat tentationibus eius, quia uolens se occultare quis esset: sed quia putaret se per sacram scripturam teneri ad hoc faciendum, quia testimonia per eum inducta hoc significabant. Et hoc modo diabolus non haberet suspitionem, quòd ipse uellet se occultare.

An Christus conuenienter responderit tentationi dæmonis. Quæstio. XXIX.

QVAERITVR, an Christus conuenienter respondit tentationi dęmonis. Dicēdum, quòd sic, &

sic,& istud patere potest per ea, quæ dæmon intendebat deducere contra Christum per istam tētationem. Quæ omnia exclusa fuerunt ex uerbis Christi. Nam uolebat dæmon principaliter scire, an Christus esset Deus, & ad hoc hortabatur eum lapides conuertere in panem. Ad hoc Christus conuenienter respondit, dicens. Non in solo pane uiuit homo. Quasi dicat: suades, ut conuertam lapides in panem: & dico tibi, quòd non expedit, quia ista conuersio nō debet fieri nisi ex necessitate, quando aliter prouideri non potest de cibo, uel non potest homo sustentari. Et tamen possum sine hoc uiuere: quia non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei, idest, de omnibus rebus, quæ Deus iusserit comedi. Ideo nō est necesse lapides conuerti in panem: hoc autem magis declaratum est supra in expositione literæ. Intendebat etiam diabolus quòd etiam si Christus non esset Deus, quòd induceret eum ad desiderium inanis gloriæ. Vsurpando sibi istud nomen, scilicet filius Dei, ita, ut crederet, quòd tale ipse erat, de quo credi posset, quòd esset filius Dei. Et ad hoc ostēdendum, niteretur facere aliqua miracula, uel saltem diceret se facturum, si uellet. Hoc autem Christus exclusit, cùm dixit non esse necesse, quòd ista conuersio lapidum in panes fieret, cùm aliter uiuere posset. Et in hoc prudentissimè respondit ad intentionem suam, s. quia nec se filium Dei asseruit, nec negauit, nec fecit aliquid, per quod asseri, aut negari, uel credi posset. Nā non dixit ego faciam, uel non possum facere, sed non expedit fieri, & ut mendatium euitaret, si diceret se facere non posse, & ut Deum conuertere se posse diceret, & sic per hoc relinqueret diabolum totaliter dubium, qui tamen intendebat certificari de una parte, uel de alia.

Item diabolus intendebat mouere Christum, si esset purus homo ad petendum a Deo, ut conuertat lapides in panem. Et hoc erat aliquid inordinatum, cùm pro solo cibo corporali peteretur a Deo miraculum, cùm aliter prouideri posset humanitus, ut supra dictū fuit. Et hoc etiam Christus exclusit dicens, quòd non expediebat lapides in panem conuerti, & sic per unicum responsum totam dæmonis intentionem exclusit. Et ista fuit causa, quare Christus post quam respondit diabolus non extitit in eadem tentatione, sed aliam nouam instruxit, scilicet, quia totaliter uidit se in ista superatum. Quia aliàs si diabolus putasset insufficienter responsum esse, institisset semper in eadem quousque Christus succumberet, uel plenè respondendo tentationem excluderet.

Tunc assumpsit eum diabolus in sanctā ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, & dixit ei: si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim; quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuū. Ait illi Iesus rursum: Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

Tunc assumpsit eum diabolus. Hic ponitur secunda tentatio, quę est de superbia, siue inani gloria, scilicet, ut Christus proiiciens se de pinaculo in terram gloriaretur, quòd illæsus euaderet. Et dicitur. *Tunc assumpsit eum.* Scilicet finita prima tentatione, cùm in illa diabolus uideret se uictum: uoluit ergo aliter eum tentare. *In sanctam ciuitatem.* Idest portauit illum in Ierusalem, quæ uocatur sancta ciuitas, ut infra dicetur: eo quod quando Christus nunc tentabatur erat in deserto, ubi

A ieiunauerat, ut patet in litera, & ad hoc quòd constitueretur super pinnaculum, oportuit, quòd portaretī in Ierusalem, uel ueniret. *Et statuit eum super pinnaculum templi.* Idest posuit eum in pinnaculo. Est pinnaculum locus quidam altus in templo, de quo poterat quisquā se præcipitare. Et sic suadebat dæmon Christo. Quid autem illud sit infra dicetur. *Et dixit ei. Si filius Dei es mitte te deorsum.* Scilicet. Si es filius Dei, etiam si mittas te de hinc in terram, non læderis. Ideo si filius Dei es mitte te, & uidebimus quòd es filius Dei. Lucas autem expressius hoc dixit scilicet. Si filius Dei es, mitte te deorsum, scilicet. Non descendas: sed præcipita te de summo. *Scriptum est enim, quod angelis suis mandauit de te.* Istud scriptum est Psal. 90. Et diabolus inducit
B ad probandum, quòd etiam si se mitteret deorsum non læderetur, quia ita scriptum erat de eo, idest, de filio Dei, quòd Deus mandauit angelis suis de eo, idest, mandauit, quòd custodirent eum. *Et in manibus tollent te.* Angeli non habent manus, quia sunt puri spiritus: sed est locutio more humano, quia per manum significatur tota uirtus operatiua, eo quòd manus est in nobis organum omnium operationum. Et ita etiam dicimus, quòd in manu Domini sunt omnes fines terræ, idest in potestate eius Et sic dicitur, in manibus tollēt te, idest, Angeli per uirtutem suam sustentabunt corpus tuum tanquam portantes illud in manibus, & ita etiam si cadas in quæcunq; loca, uel te præcipites nō poteris lædi, quia ipsi te sustinebunt. Et similis modus
C loquendi est Psal. 36. scilicet, cùm ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam, scilicet, vt super eam substentetur. *Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Idest, hoc faciunt, ut saltem pes tuus non possit offendi, idest, lædi in lapide, quando ambulas, quanto magis ergo angeli conseruabunt te, ne caput tuum, aut partes aliæ corporis nobiliores, quàm pedes non lædantur. Lucas autem aliter dixit, scilicet, angelis suis mandauit de te, ut conseruent te. Et istud tacuit Matthæus, quia credendum est, quòd diabolus istud allegaret, cùm scriptura, quàm ipse allegabat ita habeat, scilicet. Angelis suis mandauit de te, ut custodiāt te in omnibus uiis tuis. *Ait illi Iesus, scriptum est.* Respondit hic Iesus per scripturam sicut supra, maximè quia
D diabolus hic arguebat, vel confirmabat intentionem suam per sacram scripturam. Et istud scriptū est Deutero. 6. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Aliqui simplices putant, quod ista uerba direxerit Christus ad dæmonem dicens, non tentabis me Dominum Deum tuum. Sed non stat.

Primò tunc Christus ex hoc expresè diceret se esse Deum, cùm prohiberet dæmoni tentare Deum suū. Hoc autem non stat, quia Christus intendebat se occultare, ne agnosceret esse Deus, cùm hoc esset, quod diabolus principaliter desiderabat. Non ergo diceret hoc Christus. Secundò patet, quia tunc dæmon cognoscens Christum esse Deum, non tentaret eum amplius, quia non auderet, vt ait Athanasius, & tamen
E post hoc tentauit eum de pessima tentatione, scilicet, quod eum adoraret. Ideo non cognouit eum, & consequenter Christus non direxit ista uerba ad dæmonē. Tertiò patet, quia dicitur, scriptum est, non tentabis Dominum Deum tuum: & tamen si Christus dirigeret ad dæmonem, non diceret scriptum est, tanquam inducatur hoc in testimonium, sed diceret per modū imperantis: non tentes Dominum Deum tuum.

Dicendum ergo quòd Christus non direxit uerba ad satanam, sed solum uoluit per ista se excusare de eo, quod dæmon suadebat, scilicet, quod mitteret se deorsum. Christus autem dixit, quòd non bene suadebat, quia istud erat tentare Deum, cum posset de illo pinnaculo descendere per gradus modo humano.

Et ta-

Et tamen Deus non est tentandus, cùm scriptura hoc prohibeat: ideo non bene dæmon suadebat.

Quare finita tentatione priori diabolus non cessauit eum tentare. Quæst. XXX.

QVAERITVR, quare finita tentatione priori diabolus non cessauit tentare Christum, sed rursus tentauit. Dicendum primò quod hoc fuit, quia non erat satisfactum intentioni dæmonis: nam ipse desiderabat scire, an Christus esset Deus, vel non. Et quia neutrum eorum scire potuit per certitudinem ex priori tentatione, uoluit rursus tentare. Sic ait Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Cùm ex præmisso Christi responso nihil certum discere diabolus potuisset, vtrum Christus Deus esset, an homo: assumpsit eum ad aliam tentationem. Secūdò, quia diabolus est pertinax, & semper pugnat, quousque uincat, vel omnino se victum videat. Ex priori autem tentatione diabolus se victum vidit, & tamen putabat sibi aliquas uires ad tentandum remanere: ideo rursus tentare uoluit. Tertiò, quia diabolus non uidit aliquid, propter quod à tentatione cessare deberet. Quod si ipse cognouisset Christū esse Deum, vel ab ipso iniuriosè fuisset repulsus cessasset. Ipsum tamen Deum esse nō agnouit, ideo putauit adhuc non esse inutile eū tentare. Quartò, quia diabolus uiderat se superatū à Christo in tētatione gulæ, in qua soli imperfecti succumbūt, nūc aūt uoluit eū tentare de alia magis spirituali tētatione, in qua ēt uiri magni interdū succumbunt. Sic dicit Chrysosto. super Matthæum, scilicet. Diabolus assumpsit Christum ad aliam tentationem, dicens apud se. Iste qui fame non uincitur, & si non est filius Dei, tamē sanctus est. Valent enim homines sancti fame non uinci, sed postquam omnem necessitatem carnis uicerunt, per uanam gloriam cadunt: ideo cœpit eum tentare in uana gloria. Quintò diabolus tētauit eum iterum, quia Christus se ad hoc dispositum reddidit, cùm ipse dęmoni occasionem se tentandi præberet, quia ita expediebat, vt Christus in multis tentatus, ad resistendum omni generi tentationis nobis exemplum traderet.

An ista tentatio fuerit immediatè post pręcedentem. Quæst. XXXI.

QVAERITVR de ista tentatione, an fuerit immediatè post pręcedentē. Dicendum quod istæ tres tentationes non ordinantur eodem modo à Luca, & Matthæo. Ambo enim ponunt tanquam primam tentationem de conuersione lapidum in panes, sed in alijs uariāt, quia Matthæus ponit hic secundam de pinnaculo templi, Lucas autem ponit illam tanquam tertiam. Luc. 4. In hoc autem dicendum, quod non est contrarietas. Quia licèt necesse sit, quod alter eorum, vel fortè ambo mutauerunt ordinem naturalem rerum gestarum, tamē neuter errat. Quia ordo naturalis rerum sæpe mutatur in sacra scriptura, & in alijs scripturis per anticipationē, recapitulationem, & alios modos, cùm ordo artificialis in narratione rerum sæpe sit utilior ad intelligendum, quàm ordo naturalis: si autem aliquis Euangelistarum assereret unam tentationē istarum fuisse tertio loco, & alius eam assereret fuisse secundam, necesse erat alterum, vel utrumque mentiri: quod tamen unus referat unam tentationem in secundo loco, & alius referat eam in tertio loco, non est contrarietas, nec quisquam eorum mentitur, quia non est necesse res semper fuisse eodem ordine, quo contigerūt. Quæ autem istarum tentationum prior fuerit, scilicet, an de

F pinnaculo, vel ostensione rerum, non potest apparere
manifestè ex litera. De hoc dicit August. 2. lib. de con-
cord. euangel. quod totum hoc similiter Matthæus
narrat sicut Lucas, sed non eodem ordine. Vnde in-
certum est, quid prius factum sit, vtrum regna terræ
prius demostrata sunt ei, & postea in pinnaculū tem-
pli leuatus sit, an hoc prius, & istud postea. Nihil ta-
men ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit.
De hoc etiam Maximus dicit, quod Euangelistæ mu-
tauerunt hic ordinem ex industria, quia unus præpo-
suit tentationem inanis gloriæ, & alius tentationem
auaritiæ, quia interdum una ex alia, & interdum alia
ex alia nasci solet, cùm ait. Ob hoc hic Euangelista
hanc, illam verò ille præmittit, quia inanis gloria, &
G auaritia ad inuicem se gignunt. Dicit tamen glo. quod
tētatio de pinnaculo tēpli fuerit ultima, & quod Mat-
thæus refert tentationes Christi eo ordine, quo fue-
runt in Adam: Lucas aūt refert secundùm historiam,
idest, eo ordine quo contigerunt. Potest tamen dici si-
ne pręiudicio potius, quòd Matthęus tenuit ordinem
naturalem in narrando, & sic quòd tentatio de pinna-
culo fuerit prior, quàm de ostensione regnorū, quia
hic in litera Matthæi videtur innui ordo rerum gesta-
rum, & in litera Lucæ non innuitur ordo. Quia post-
quam dictum est de tentatione cōuersionis lapidum,
dicitur hic. Tunc assumpsit eum diabolus: ergo vide-
tur quod immediatè, vt fuit tentatio de conuersione
lapidum, fuit tentatio de pinnaculo. Et tamen Lucas
H non innuit aliquem ordinē. Quia Lucæ 4. postquam
narrata est tentatio de cōuersione lapidum subditur,
scilicet, & duxit illum diabolus. Et ista finita dicitur, &
duxit eum in Ierusalem. Et sic non ponitur ibi aliqua
dictio signans ordinem temporis, vel cōtinuationem,
& Matthæus ponit illam, scilicet, tunc. Ideo magis cre-
dendum est, quòd Matthæus tenuerit ordinem natu-
ralem, quàm Lucas. Secundò patet per Chrysostom.
super Mattheum dicentem: diabolus secundo respon-
so incertus trāsit ad tertiam tentationem. Quia enim
Christus retia ventris diruperat, & retia uanæ gloriæ
transiuerat, ponit ei retia auaritiæ. Et propterea dici-
tur, iterum assumpsit eum diabolus in montem excel-
sum valde. Ista ergo tentatio de pinnaculo secunda
I fuit, & tertia de ostensione regnorum. Tertiò patet
per sanctum Thom. 3. par. sum. quæstio. 41. articu. 4. in
corpore, cùm ait quòd diabolus tentauit primò Chri-
stum de eo, quod appetunt quantumcunque spiritua-
les uiri, scilicet, de tentatione corporalis naturæ per ci-
bum: secundò processit ad id, in quo spirituales uiri
quandoque deficiūt, scilicet, aliqua ad ostentationem
operentur, quod pertinet ad inanem gloriam. Quartò
produxit tentationem ad id, quod iam nō est spiritua-
lium uirorum, sed carnaliū, scilicet, vt diuitias, & mun-
di gloriam concupiscant. Ista ergo tentatio de pinna-
culo templi fuit secunda, sicut Matthæus retulit, & ip-
se tenuit ordinem naturalem in narrando, Lucas verò
mutauit ordinem, sicut sæpe fit: causa autem mutatio-
nis supra dicta est. Considerandum, quòd de istis ten-
K tationibus Christi tres Euangelistę, scilicet, Matthęus,
Marcus, & Lucas solùm retulerunt: Ioannes autem
nihil dixit. Et ratio est, secundùm quòd Origenes ait,
quia Ioannes à Deo exordium fecerat, dicens, in prin-
cipio erat verbum: ideo tentationem domini non de-
scripsit, quia Deus tentari non potest, de quo erat ei
sermo. Quia verò in Matthæo, & Luca generatio ho-
minis scribitur, & in Marco: homo autem est, qui ten-
tatur: ideo Matth. Luc. & Mar. tentationem Domini
scripserunt.

Quare

Quare vocatur hic Ciuitas sancta, & quæ est ista, Quæst. XXXII.

QVAERITVR, quare uocatur hic Ciuitas
sancta, & quæ est ista. Dicendum quod ista est
Ierusalē, quia vbi ait Matthæus, assumpsit eū
in sanctam Ciuitatem, dicitur Luc.4. & du-
xit illum in Ierusalem. Et ipsa uocatur aliquando Ci-
uitas sancta in Scriptura, vt patet infra 27. scilicet. Et
multa corpora Sanctorum, qui dormierant surrexe-
runt, & uenerunt in sanctam Ciuitatem, & apparue-
runt multis. Vocatur etiam aliquando Ciuitas Dei se-
quenti cap. Causa huius est, quia Ierusalem erat Deo
dicata, vt in ea coleretur, & quando aliquid Deo daba
tur, vel offerebatur, dicebatur esse sanctū, vel consecra
tum. Leuit.27. Ierusalem autem erat specialiter appli-
cata Deo, vt esset nomen eius in ipsa. 2. Paralip.5. scili-
cet. Elegi Ierusalem, vt sit nomen meum in ea: ideo
sancta uocari poterat. Aliter poterat dici sancta, quia
ibi erant omnia sancta, scilicet, altare holocaustorum,
& templum, & omnia mysteria, & sancta sanctorum,
vt ait Rabanus, scilicet. Sancta autem Ierusalem dice-
batur, in qua templum Dei erat, & erat sancta sancto-
rum, & cultus unius Dei, secundùm legem Moysi. In
hac sancta Ciuitate Christus tentatus est, vt nemo pu-
tet se à diabolo liberum esse propter sanctitatem lo-
corū, cùm in Ierusalem quæ erat sancta Ciuitas Chri-
stus tentaretur, & in paradiso, qui erat locus optimus
Adam à diabolo tentatus est. Sic ait Remigius in qua
dam homilia, scilicet. In hoc ostenditur, quòd diabo-
lus fidelibus Christi etiam in sanctis locis insidiatur.
De Ierusalem quidam dicūt, ꝙ habeat octo nomina,
quæ compræhenduntur his versibus, scilicet,

Solyma, Luza, Bethel, Ierosolymam Iebus.
Elia, Vrbs sancta, Ierusalem dicitur atque Salem.

An tamen omnia ista nomina ei conueniant, vel
quæ illorum declaratum fuit Gen.28.

Quid sit pinnaculum istud, & quare diabolus Christum in eo constituit. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR, quid sit pinnaculum istud,
de quo hic dicitur, & quare diabolus Christū
in pinnaculo constituit. Dicendum, quòd pin-
naculum est sumitas quædam, vel altitu-
do. Et quidam uolunt, quòd esset pinnaculum pulpi-
tum quoddam, siue cathedra, in qua prædicabant Iu-
dæi. Sic enim dicit Remigius, scilicet. Pinnaculum se-
des erat Doctorum. Et ad hoc subdit, ꝙ templū non
habuit culmen erectum, sicut nostræ domus habent,
sed planum erat desuper more Palæsthinorum, & in
ipso templo tria tabulata erant. Et sciendum, quòd in
pauimento pinnaculum erat, & in vno quoque tabu-
lato pinnaculum erat. Siue ergo statuerit illum in illo
pinnaculo, quod erat in pauimento, siue in illis, quæ
erant in secundo, vel tertio tabulato: intelligendū est,
quod in illo statuisset eum, vnde aliquod præcipitium
esse potuit. Hæc Remigius. Aliqui putant quòd fuerit
istud pinnaculum cathedra, in qua sederent prædica-
tores in templo. Sed non est satis uerisimile, quia iste
erat in plano, quia tales cathedræ non solent esse in lo
cis valde altis, quia inde uox prædicantis non auditur
conuenienter, sed solùm sunt sedes aliquantulum ele
uatę à terra: ita ut prædicantes videri possint ab omni-
bus existentibus, & sedentibus in pauimento, sicut di-
citur 1. Paralip. 6. de Basi ænea in qua stetit Salomon
loquens coram toto populo in templo, quando illud
dedicatum est, quia illa erat alta quinque cubitis. Dia-
bolus autem volebat Christum ponere in loco, vbi es-

A set magnum præcipitium: ita, vt cadēs sine dubio mo-
reretur. Ideo istud pinnaculum esset aliquid valde al-
tum. Item, quia uolebat diabolus, quòd Christus uide-
retur à toto populo, & in illo insurgeret ei inanis glo-
ria. Et tamen si esset solùm in cathedra Doctorum
templi, non uideretur à populo Ciuitatis, sed solùm
ab illis, qui essent in illa parte. Dicendum ergo vide-
tur, ꝙ pinnaculum templi est altitudo maxima tem-
pli, scilicet, paries aliquis, vel menia erecta super tectū
templi, de quo loco uideri posset Christus ab omni-
bus, qui erant in vrbe. Vel si dicatur, ꝙ tectum templi
erat omnino planum, ipsa planities erat pars altissima
templi, & ipsa uocaretur pinnaculum templi. Ita te-
net Nicolaus dicens, ꝙ pinnaculum erat tectum tem-
B pli, quod erat desuper planum, sicut fiebant tunc do-
mus Palæsthinorum. An uerò ibi esset aliquod pulpi-
tum, de quo predicari posset existētibus super tectum
templi, nihil dicitur, licèt verisimilius sit, quòd ipsa al-
titudo, vel sumitas vocaretur solùm pinnaculum. Cū
autem quæritur, quare diabolus posuit Christum su-
per pinnaculum, dicendum quòd hoc fecit, vt habe-
ret locum, de quo præcipitaret se. Erat autem ille lo-
cus altissimus: ideo melius inde poterat præcipitari.
Item, quia diabolus volebat Christum de inani gloria
tentare, scilicet, vt ipse vidente toto populo se proijce-
ret de pinnaculo, & maneret illæsus, in quo sanctitas
sua appareret: non poterat autem hoc fieri, si ponere-
tur in loco plano, quia inde non uideretur: ideo in lo-
C co altissimo totius vrbis, scilicet, in tecto templi posi-
tus est, quia ibi manens à tota vrbe conspici poterat,
& ista fuit causa quare ad istam tentationem diabolus
duxit Christum in Ierusalem, qui ante hoc manebat
in deserto, scilicet, quia intendebat eum tentare de ina
ni gloria. Non potest tamen quis gloriari, nisi in con-
spectu aliorum à quibus teneri cupit vt excellens in
aliqua uirtute, vel probitate, & quia in deserto nemo
erat, qui uidere posset opera Christi, non posset ibi dia
bolus consequenter de inani gloria tentare, sed duxit
eum in Ierusalem, quæ erat Ciuitas famosissima, &
valde populosa, vt ibi ab omnibus conspiceretur, &
abundanter gloriari posset. Dicit Glos. quòd ideo du-
xit diabolus supra pinnaculum templi, cùm vellet eū
D de uana gloria tentare, quia in cathedra Doctorum
multos deceperat inanis gloria, & ideo putauit istum
positum in sede magistrorum inani gloria extolli pos
se. Istud autem procedit supposito, quòd pinnaculum
esset cathedra Doctorum. Magis tamē dicendum est,
quod erat sumitas templi: nisi fortè dicatur, quod etiā
in ipso tecto templi erat aliqua cathedra ad docen-
dum, vt supra diximus.

Quomodo Christus fuit ductus hic in sanctam Ciuitatem à dæmone, an ipse venerit, vel dæmon eum portauerit. Quæst. XXXIIII.

QVAERITVR, quomodo Christus fuit du-
E ctus hic in sanctam Ciuitatem à dæmone, sci-
licet, an ipse per se iuerit, vel dæmon eum ali-
quo modo portauerit. Dicunt quidam
quòd Christus per se iuit, quia sic videtur dicere Ori-
genes, scilicet, sequebatur planè quasi athleta ad ten-
tationem sponte proficiscens, & quodam modo lo-
quebatur: Duc quò vis: inuenies me in omnibus for-
tiorem. Item, quia diabolus non auderet Christum
tangere ad portandum eum: nec posset illum porta-
re. Item, quia uidetur quodam modo absurdum, &
imperitum dici, ꝙ diabolus Christum portauerit ad
aliquem locum.

Dicendum, quod uerè dæmon nunc Christum
portauit per modum, qui dicitur sequenti quæstione,
& non

& non progrediebatur Christus per seipsum. Et patet primò, quia dicitur hic, & assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. Assumere tamen significat, quòd ipse eum portauerit: quia si Christus per se iuisset, nō diceretur diabolus eum assumpsisse. Secundò, quia dicitur, & statuit eum supra pinnaculum templi, & sic patet, quòd Christus non ascendit per se in prinnaculum, sed diabolus illum duxit illuc. Et confirmatur hoc, quia Lucas eodem modo dicit, scilicet, & duxit illum in Ierusalem, & statuit eum supra pinnaculum templi. Tertiò patet, quia si Christus per se ascendisset in pinnaculum per gradus, non habuisset diabolus occasionem dicendi ei, quòd mitteret se deorsum, qa ipse potius descendere uellet per gradus, per quos ascenderat. Quia tamen diabolus Christum portauerat per aerem, & posuerat eum supra pinnaculum, erat satis uerisimile, quod posset de pinnaculo descendere per aerem, siue sine gradibus. Et ita aliqualiter haberet locum tentatio diaboli. Quartò patet, quia si diabolus non portasset Christum per aerem: sed uenisset pedetter, necesse esset, quòd per transirent aliqui dies inter principium tentationis eius, & finem, in quibus Christus maneret sine cibo, & famescens. Istud autē est inconueniens. Patet hoc, quia desertum illud, in quo Christus erat, quando cæpit tentari, & antequam nunc duceretur ad pinnaculum, distabat satis a Ierusalem, ut dictum fuit supra in expositione literæ, ideo in ueniendo de deserto, & redeundo, moraretur Christus aliquot diebus, & in istis maneret sine cibo, & famescens. Et patet, quia cùm ieiunasset quadraginta diebus cæpit esurire, & tunc diabolus cæpit eum tentare, & quando fuerunt finitæ omnes tentationes angeli accesserunt, & ministrauerunt Christo, scilicet, in cibo, & potu, ut patet infra in litera. Non est autem dicendum, quòd postquam Christus inciperet famescere, maneret duobus, uel tribus diebus, aut pluribus sine cibo, quia istud erat inconueniens: ideo necesse est, quòd diabolus Christum portauerit per aerem, vt ista quasi subito fierent, ut in breui omnes istæ tentationes finirentur, & pauco tempore Christus fame cruciaretur. Et sic etiam fuit ad aliam tentationem, quia Christus a diabolo ductus est in montem excelsum, vbi ostendit ei omnia regna terræ. Et sic realiter Christus a dæmone portatus est.

Ad primum dicendum quod Origenes dixit, quòd Christus sequebatur plane, quasi athleta ad tentationem sponte proficiscens, non quidem quòd Christus pedibus sequeretur diabolum præcedentem quasi comitando eum in itinere, sed sequebatur eum, idest, sequebatur voluntatem eius, scilicet, quia omnes tentationes quas diabolus faciebat, Christus sponte tolerabat. Ad secundum dicendum, quòd si diabolus cognouisset Iesum esse filium Dei, non auderet ipsum tangere, nec tentare. Ignorabat tamen hoc, & ideo tentabat eum, ut hoc sciret. Vnde non formidabat eum tāgere, cum nondum ei constaret quis ille esset. Cum autem dicitur quòd dæmon non posset portare Christum, uerum est si Christus resisteret: & tamē si ipse permitteret se portari, posset faciliter portari, & ita nunc permittebat: quia sicut a Iudæis permisit se trahi ad mortem lædendo eum, ita & a dæmone permitteret se portari nulla per hoc sibi facta læsione.

Ad tertium dicendum, quod licèt quantum ad simplices uideatur absurdum, quòd Christus a dæmone portatus sit, non est tamen aliquod inconueniens, cum dæmon eum portans, non poterat ei malum inferre, nisi quod ipse pati uellet, sic ait Gregorius in quadam homilia, scilicet. Ecce dum dicitur Deus homo in sanctam ciuitatem a diabolo assumptus, humanæ aures audire expauescunt. Iniquorum tamen dia-

F bolus caput est. Quid ergo mirum, si se ab illo permisit in montem duci, quæ se permisit a membris illius crucifigi? Quasi dicat non est mirandum.

Quomodo Christum portauerit diabolus ad pinnaculum templi. Quæstio. XXXV.

QVAERITVR, quomodo diabolus portauit Christum ad pinnaculum templi. Dicendum quod est hic præsupponendum, quòd Christus non uenerit per seipsum modo humano, & naturali, scilicet pedibus gradiendo, nec etiā diuina uirtute, scilicet, se ad quæcunque loca uellet sine medio transferendo, sed a diabolo portatus est, ita
G quod Christus in isto aduentu ad pinnaculum nihil egit, sed solùm portare se permisit, ut declaratum est præcedenti quæst. Modus autem portationis poterat esse duplex, unus est, quòd diabolus, qui est substantia incorporea inuisibiliter, & incorporaliter per solius virtutis applicationem ad corpus Christi portaret ipsum. Et sic fieri solet interdum secundùm artes maleficas, scilicet, quòd aliqui manētes in uno loco uideāt se subito apud alium locum multum distantem a præcedenti, & non uideant quis portauit eos. Et interdū sentiunt se moueri, sed portatorem non uident. Interdum autem nec se moueri sentiunt, nec portatorem vllum uident. Ita ergo Christus portari poterat a dæmone, itaque portator inuisibilis maneret, ut incorpo-
H reus secundùm naturam suam est. Sic etiam angeli boni continuè cælos mouent applicando uirtutem suam ad eos. Et tamen corpora nulla assumūt ad mouendum, quia corpora nō sunt necessaria angelis, vel dæmonibus ad hoc, quòd aliqua agant principaliter, quod pertineat ad aliquas uires, sed ad hoc, quòd in eis videantur, cùm illa corpora assumpta sint de materia fragili, scilicet, de aere, & non sint vllæ vires in eis.

Alio modo poterat hoc fieri modo uisibili, & corporali, scilicet, quòd dæmon in corpore assumpto Christum acciperet tenendo eum manibus, vel quomodocunque eum sibi aptando, ut ipsum portaret. Non oportebat, quòd imponeret eum humeris, vel super scapulas ad hoc quòd portare posset. Quia etiā
I si non videretur eum tangere nisi digito, posset eum portare conuenientet. Quia non est sic de uiribus dæmonum in corporibus assumptis, sicut de uiribus hominum in corporibus suis. Quia corpora humana sūt naturalia, cùm sint pars speciei, & uires animæ sunt diffusæ per ipsum corpus, & commensuratæ corpori, ita quod extra corpus suum anima nullas uires habet. Quod apparet, quia homo non potest aliquid facere in ea, quæ non tangit immediate, vel mediatè, sed necesse est, quod applicet partes corporis sui illi rei, quā mouere uult, eo quod anima tota est intra corpus tā secundùm essentiam, quàm secundùm virtutem, cū sit ei naturaliter vnita tanquam parti speciei. Ideo extra illud nihil agere potest, dum manet in eo. Dæmo-
K nes autem assumunt corpora voluntariè, non tanquā partem speciei suæ: ideo interdum applicant totam virtutem suam corporibus, quæ assumunt. Et tunc extra illa corpora nihil facere possunt mouendo realiter, & si aliquid mouere velint, necesse est, quod applicent partes corporis illius assumpti ad id, quod mouere uolunt. Sicut homo, qui aliquid mouere vult, applicat se ad illud; & aliter mouere illud non potest, quantuncumque sit res parua, & facilis ad mouendum. Interdum dæmones non applicant totam uirtutem corporibus assumptis, & tunc possunt applicare illam aliis rebus propinquis usque ad quas possit diffundi uirtus dæmonis. Et tunc dæmon in corpore assumpto poterit mouere multas res propinquas loco, ubi est, quas

quas tamen non tangit per aliquas partes corporis assumpti, & tunc, qui videret alias res moueri, iudicaret eas a se ipsis moueri, cùm nemo eas videret tangere, nec impellere. Ratio omnium dictorum est, quia dęmon non vnitur corpori assumpto tanquam parti speciei, sed sicut motor mobili. Ideo non oportet, quòd virtus sua tota limitetur, & claudatur intra corpus illud assumptum. Anima autem vnitur corpori, non solùm tanquam motor mobili, sed magis tanquam forma materiæ, & perfectio suo perfectibili. Ideo extra ipsum corpus anima nullo modo est quantum ad totum, nec quantum ad aliquid sui. Et apparet diuersitas, quia vna anima humana nō potest esse nisi in vno corpore, & tamen idem homo potest simul portare diuersas res, & cuilibet illarum applicatur virtus animæ humanæ. Quia tamen applicatur solùm, vt motor mobili, non limitatur tota uirtus eius ad vnā rem: sed ita potest portare vnam, quòd etiam multas simul portare potest, & cuilibet earum virtus animæ applicatur. Ita ergo virtus dæmonis non clauditur necessariò intra corpus assumptum, cùm vniatur illi solùm, vt motor mobili, sed etiā potest se diffundere ad multas res propinquas illi corpori, & poterit mouere omnes illas non applicando eas partes illius corporis assumpti, sed partes virtutis suæ. Sicut homo, qui portat simul diuersa, non portat illa per applicationem vnius ad alterum, sed per applicationem corporis sui, & virium suarum ad quodlibet illorum. Et sic poterat esse diabolus in corpore assumpto, & portare Christum, & tamen quod non tangeret eum per aliquam partem corporis assumpti, sed quod videretur Christus per se moueri, cùm tamen à dæmone moueretur, vel poterat dæmon tangere cùm solo digito, uel leuiter, & portare eum. Et non oportebat quòd super scapulas, vel super humeros poneret ipsum. Paret simile de angelo portante Abacuch de Iudæa in Chaldæam. Nam dicitur, quod portauit eum per capillum vnum capitis. Danielis. 14. idest, quod angelus in corpore illo assumpto solùm tangebat unum capillum, uel paucos. Manifestum est tamen, quod non poterat teneri Abacuch per vnum capillum, quia pondere suo rumperentur multi capilli, & caderet de sublimi, & moreretur. Et dato quòd posset teneri per capillum, uel per omnes capillos simul, si angelus non teneret eum per aliam partem, quàm per capillos, penderet in aere, & cum grauissima pęna portaretur: sicut apparet, cùm quis conatur alteri euellere capillos. Manifestum est tamen, quòd Abacuch non affligebatur, cùm portaretur, quia a Deo ad bonum opus portabatur: ideo necesse erat quod etiā per alias partes teneretur, licèt hoc non appareret. Istud autem esse nō poterat, nisi quia angelus ille portans Abacuch non solùm applicabat virtutem suam corpori illi assumpto in quo uidebatur, ita vt per istud putaretur operari, sed etiam applicabat virtutem suam alijs rebus coniunctis, & poterat illas simul mouere. Ideo, licèt angelus de corpore suo assumpto non applicaret aliquid ad ipsum Abacuch nisi digitos suos ad vnum de capillis eius, tamen extra corpus assumptum extendebatur virtus angeli, & illam applicabat cæteris partibus corporis Abacuch, & per illam applicationem ipse portabatur. Hoc tamen ipse non uidebat, quia virtus illa erat incorporea: sed solùm videbat, quomodo digitos illius corporis assumpti applicabat ad vnum de capillis eius, per quem non portabatur, sed portari videbatur. Ita nunc dæmon posset facere, scilicet, quòd solo digito suo tangeret corpus Christi, & ita eum portaret, & applicando uirtutem, quæ erat extra istud corpus assumptum reliquis partibus corporis Christi inuisibiliter.

A Dicendum autem, ꝙ Christus à dæmone corporaliter, & uisibiliter portatus est, idest, dæmon portans Christum apparuit uisibiliter in corpore. Quod patet, quia loquebatur Christo, & Christus respondebat ei, ut patet in litera & Luc. 4. Et tamen si dæmon non assumpsisset corpus, non potuisset loqui, nec Christus ei responderet, sed essent istæ tentationes factæ imaginariè, ita dicit Glo. s. Nota hic omnia corporeis sensibus esse completa. Quia enim uerba adinuicem conferuntur, in specie hominis diabolum apparuisse uerisimile est. Et dicendum, ꝙ intentio diaboli portantis Christū, sic erat ꝙ super totam vrbem Ierusalem portaret eū quasi uolantem, quousq; poneret eum super pinnaculum, ut ex hoc Christus gloriaretur, ꝙ uideret a populo
B uolare, & sic eum de inani gloria reūm faceret. Credendum tñ est, ꝙ Christus, licèt uere portatus fuit sup totam urbem, quasi uolans, tñ a nemine uisus est, quia ex hoc sequeretur quoddam scandalum, si Iudæi uiderent Christum uolantem, quia putarent eū maleficū, cū talia soleant fieri per maleficas artes. Hoc tamen in Christo apparere nō debuit, qui uoluit à se tollere omnem occasionem suspicandi, ut ei indubitata fides præstaretur. Qđ autem Christus faceret se inuisibilē, facile sibi erat. Sic enim sæpe fecit. s. quando uoluerunt Nazareni præcipitare eum de monte, & ipse transiuit per medium illorum, & nemo ipsum uidit. Luc. 4. Iterum etiam uoluerunt eum lapidare, quando dixit Iudæis, ꝙ ipse erat ante Abraham, & tunc dicitur, quod abscon-
C dit se, & exiuit de templo, idest, fecit se eis inuisibilem. Io. 8. Iterum etiam propter similes causas uoluerūt eū lapidare, & exiuit de manibus eorum. s. factus inuisibilis. Io. 10. Ita ergo nunc faceret, & sic deciperet dęmonem, quia dæmon putabat quòd ab omnibus uidebat̄ uolans, ipse autem a nemine uidebatur, quia dæmon nesciebat quomodo Christus faceret se inuisibilē. Sic dicit Chry. s. super Mat. scilicet. Sed fortè dicis, quomodo in corpore ꝯstitutum uidentibus omnibus statuit supra templū? sed forsitā diabolus sic eum assumebat, ut ab omnibus uideretur, ipse autem nesciēte diabolo inuisibiliter sic agebat, ut à nemine uideretur. Sed obijciet, quòd diabolus non portaret sic Christum, quia ꝑ hoc si Christus esset purus homo expauesceret, cū se
D uideret portari per aerem, & constitui in pinnaculo, & manifestè uideret istam esse operationē dæmonis, uel suspicaretur. Et sic postea nullo modo assentiret monitis eius, & sic tentatio ad nihil proficeret. Dicendum quòd diabolus non putauit, quòd per hoc impediretur tentatio, quia ipse uidit Christum promptum ad hoc quod permitteret se portari, & dæmon uolebat persuadere Christo, quòd ipse erat Angelus, & portabat Christum tanquam filium Dei, ut per hoc Christus extollęretur ad inanem gloriam, & non expauesceret se portari, sed potius cuperet se multum portari, ut a multis uideretur, & magis gloriaretur. Et ad inueniendum hoc dæmon dixit Christo, quòd nō timeret se proijcere de alto, quia Angeli tenerent eum. Et ad
E hoc allegauit illam auctoritatem. s. Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ut putaret Christus se ab angelo portatum, & etiam quod postea per aerem portaretur, & ista portatio per aerem erat ualde necessaria ad tentationem sequētem, qua diabolus suadebat Christo proijcere se de pinnaculo. Nam si Christus ante hoc non fuisset portatus, per aerē timeret se proijcere. Portauit ergo eum, ut postea putaret, quod sicut per aerem portatus fuerat, & non cadebat, ita quando se proijceret, non caderet, nec læderetur, quia angeli tollerent eum in manibus, sicut prius portauerant. Et sic non solū fuit scandalosa, secūdùm intentionem dæmonis illa portatio aeris: sed etiam fuit ualde necessària ad id quod dæmon intendebat.

Alij tollunt istud inconueniens aliter dicentes, quod etiam si Christus fuisset purus homo non fuisset scandalizatus de illa portatione: quia poterat portari ita, quod nihil sentiret, sed putaret se manere. Dicendum quod non stat. Quia dato, quòd hoc fuisset, sicut aliquando fit per artes maleficas: tamen quando postea Christus videret se super pinnaculum templi, cùm ante hoc esset in deserto, magis expauesceret, & non consentiret tentationi diaboli. Item quia hoc modo non persuaderetur sibi ita manifestè quomodo posset se proijcere de pinnaculo, & non læderetur: sicut si prius vidisset se volare per aerem, & non cadere. Ideo tenendum est id, quod supra diximus.

Quomodo Christus se portari à demone permisit, & an fuerit conueniens. Quæstio. XXXVI.

QVAERITVR, quomodo Christus portari se a dæmone permisit, & an fuerit conueniēs. Primum argumentum. Aliqui dicunt quòd non, quia ponere se in manu dæmonis est exponere se periculo. Nullus tamen sapiens ex industria se periculo exponit: sed illa ex necessitate suscipit cùm occurrerint. Secundum. Item, quia actiones Christi sunt instructio nostra, est tamen nobis vetita communicatio cum dæmonibus: non debuit ergo ipse a dæmone permittere se portari, ne nos desideremus portari a dæmonibus, & ambulare per aerem, & discurrere per diuersa loca nocturnis temporibus, sicut malefici faciunt, & maxime mulieres de quibus infra dicetur in quadam quæstione.

Dicendum, quòd conueniens fuit Christum permittere se portari a dæmone: quia ipse voluit tentari, vt nobis resistendi tentationibus exemplum præberet. Voluit etiam de multis tentari: vt in omni genere tentationis nobis doctrinam resistendi traderet. Si tamē Christus non permitteret se portari a dæmone, non sustinuisset nisi primam tentationem, scilicet, cōuersionem lapidum; quia 2. & 3. fuerunt per portationem dæmonis de loco ad locum; vt patet hic in litera: debuit ergo permittere se portari. Secundò, quia Christus voluit perfectè vincere dæmonem, vt dæmō confunderetur videns se totaliter ab vno homine superatum: non est tamen aliquis victus quamdiu pugnare vult, & potest: ideo licèt demon superatus esset à Christo in vna tentatione, cùm adhuc manerent ei vires ad faciendum alias, & ipse vellet illas facere, non iudicaret se victum, nec confunderetur omnino: Debuit ergo Christus permittere eum tentare qualitercunque vellet, quousque ipse cessaret diffidens viribus suis, & deficiens animo. Istud autem non fieret nisi Christus permitteret ei facere quascunque tentationes vellet, ideo debuit permittere se portari ab illo, & omnia alia facere, quæ ille vellet. Et ita fuit quousq; diabolus iam fatigatus, & omnino se victum conspiciens peracta tertia tentatione recessit. Ad primū dicē-
K dum, quòd periculum semper euitandum est, quamdiu sine præiudicio salutis æternæ euitari potest: ubi autem salus æterna aliud suadeat, non solùm pericula sustinenda sed etiam inquirenda sunt. In Christo autem erat necessarium, quòd se exponeret his tentationibus dæmonis: quia ipse veneat propter redemptionem, & doctrinam nostram, Erat autem vna pars doctrinæ nostræ, quòd doceret nos resistere tentationibus dæmonum per tentationes, quas ipse tolleraret: ideo secundùm diffinitionem deitatis, necesse erat hominem Christum his tentationibus se exponere, cùm propter eas, & reliqua opera nostræ salutis venisset. & ita in nobis est: quòd si Deus iuberet alicui se exponere periculo, non solùm tenebatur illud tolerare,
F sed etiam tenebatur istud inquirere. Aliter potest dici, quòd periculum à pereundo dicitur, scilicet, quia in illo potest homo perire: vbi autem securitas est, periculum nullum est: in Christo autem sic erat: quia dæmon non poterat ei facere aliquod malum, nisi quod ipse pati eligeret: ideo non erat periculum in eo, quod se in manibus dæmonum poneret: secus autem in nobis, quibus dæmones possunt omne genus pœnæ inferre, nisi Deus eos prohibuerit: ideo nos cauere debemus ab eis: & periculum esset nobis ponere nos in manibus ipsorum. Ad secundum. Ad secundum dicendum, quòd actiones Christi sunt instructiones nostræ: non tamen quantum ad omnia, sed quantum ad aliquid: ita quòd in qualibet Christi actione in-
G struimur in aliquo. Christus tamen multa faciebat, quæ non solùm erant ad moralem instructionem, sed etiam ad ostensionem potestatis. Et inquantum illa sunt ad instructionem debemus ea sequi: inquantum verò sunt ad ostensionem potestatis non debemus ea sequi, sed solùm credere. Sic patet de ieiunio suo quadraginta dierum. Nam ibi est aliquid morale, ideo nos debemus ieiunare quadraginta diebus, quia ipse totidem ieiunauit: & est aliquid pertinens ad potestatis ostensionem, scilicet, quòd illis quadraginta diebus sine cibo manserit. Et hoc nos non debemus imitari, quia non possumus, sed solùm credere, & venerari: ita nunc, quòd Christus a dæmone tentatus sit ad instructionem est: vt innuatur, quòd etiam nos
H tentari oportet, & quòd resistamus sicut ipse resistit. Quòd tamen ipse permisit se portari à dæmonibus, quo ipsi voluerint, & exposuerit se tentationi dando dæmoni occasionem ad tentandum, pertinet ad ostensionem potestatis, & hoc nos facere non debemus. Quia Christus, qui maior dæmonibus erat, voluit ostendere, quod non timebat eos: & posuit se in manibus eorum: Nos autem, qui fragiles sumus, non debemus permittere potestati eorum, nec dare eis occasionem tentandi: sed fugere occasiones quantum poterimus.

Quare diabolus in primis duabus tentationibus dixit Christo si filius Dei es, & in tertia non. Quæst. XXXVII.

I QVAERITVR, quare diabolus in primis duabus tentationibus dixit Christo, si filius Dei es, &c. & in tertia non dixit. Ad primum dicendum, quòd diabolus dubitabat de Christo an esset Deus, & desiderabat hoc valde scire: ideo à principio tentauit eum, vt hoc sciret: & sic dixit, si filius Dei es &c. & quia per illam tentationem diabolus non potuit certificari an Christus esset Deus, vel non: subiunxit secundam in qua etiam dixit, si filius Dei es: sic ait Chrysostomus super Matthæum, scilicet: Cùm ex præmisso Christi responso nihil certum discere diabolus potuisset, vtrū Christus Deus esset an homo: assumpsit eum ad a-
K liam tentationem. Idem dicit Hieronymus super Matthæum, scilicet: In omnibus enim tentationibus hoc agit diabolus: vt intelligat si filius Dei sit. Ad secundum dicunt quidam, quòd diabolus iam cognouerat Christum esse Deum per secundam tentationem: ideo in tertia non quæsiuit ab eo, si filius Dei es. Hoc tamen non potest stare: quia nihil apparet, per quod diabolus potuisset cognoscere istud: cum Christus nulla signa ad hoc ostenderit: sed valde cautè se occultauit, sicut in prima tentatione. Item, quia si diabolus cognouisset Christum esse Deum, per tertiam tentationem non tentasset eum amplius, quia timeret. Sic enim dicit Athanasius, quòd diabolus certamen tentationis

tionis contra hominem : & non contra Deum inijt. Nec enim audebat Deum tentare. Tentatio autem tertia fuit grauior præcedentibus, ſcilicet, de idolatria, & auaritia : ideo diabolus non cognoſcebat Chriſtum eſſe Deum. Et ſic non omiſit dicere, ſi filius Dei es; quaſi iam hoc cognoſceret. Dicendum igitur, quod diabolus potuit ceſſare propter duo. Primò, quia putauit ſe omnino victum in tẽtatione illa, & quod iam nulla media haberet ad inueniendum an ille eſſet Deus, cùm tamen cautè ſe occultaſſet in hoc : quia diabolus ad hoc inueniendum, oportebat quod peteret à Chriſto aliquod genus miraculi oſtendentis eum eſſe Deum ſaltem ex coniectura. Forte autem iam diabolus neſciebat, quæ miracula ab illo peteret fieri, quæ rationabiliter peti poſſent, ideſt, vt videretur, quod neceſſariũ eſſet illa fieri ad aliquod bonum habendum, vel ad aliquod malum euitandum, quia aliàs Chriſtus illa non faceret dicens non eſſe neceſſaria. Sicut quando diabolus petiuit, quòd lapides conuerteret in panem. Chriſtus autem dixit quòd non erat neceſſarium, quia non in ſolo pane viuit homo, &c. Si ergo Chriſtus eſuriens excuſauit ſe de illo miraculo tanquam non eſſet neceſſe iſtud fieri : a fortiori ſe excuſaret de alijs, quæ eſſent minus neceſſaria, & opportuna. Vnde diabolus forte iam non potuit inuenire aliquod genus miraculi, quod rationabiliter a Chriſto fieri peteret : ideo ceſſauit quærere à Chriſto an filius Dei eſſet. Secundò poteſt dici, quod licèt non apparuiſſent aliqua ſigna, quæ oſtenderent Chriſtum eſſe Deum, vel non eſſe Deum : quia tamen in duabus tentationibus Chriſtus nihil in ſe deitatis oſtendit : forte putauit diabolus, quod non eſſet Deus : & ſic ceſſauit petere ab eo an Deus eſſet; & ad hoc aliqualiter adiuuat: quia tentatio vltima diaboli fuit deterior, ſcilicet, de idolatria, & auaritia : & tamen non eſt veriſimile quod ipſe tentaret de crimine tam peſſimo, & tam aperto : cùm de hoc dubitaret an Deus eſſet : & ſatis eſt hoc veriſimile : tamen veriſimilior reſponſio præcedens.

Quare diabolus ſuaſit Chriſto ſe præcipitare de pinnaculo. Quæſtio. XXXVIII.

QVAERITVR, quare Diabolus ſuaſit Chriſto ſe præcipitare de pinnaculo. Dicendum quod intentabat per hoc habere experiẽtiam de eo, an eſſet Deus, vel inducere eum ad peccatum. Nam ſi ſe præcipitaret, & nihil læderetur, putaret diabolus ipſum eſſe Deum : & habebat intentum : quia hoc ipſe ſcire volebat : & ita innuebat, ſcilicet, quod ſi Filius Dei erat, etiam ſi ſe proijceret non læderetur : quia angeli portarẽt eum in manibus. Si autem eſſet homo purus : diabolus volebat eum petire ſe præcipitando : & intendebat eum fallere, ſcilicet, vt ipſe crederet ſe eſſe Filium Dei, & putaret, quòd non læderetur proijciendo ſe de pinnaculo, ſicut non fuerat læſus, quando per aerem portabatur. Vel dato quod nollet ſe proijcere de pinnaculo, volebat in eo gignere opinionem, quod ipſe erat filius Dei, etiam ſi diceret, nolo me proijcere de pinnaculo, ſed deſcendere per gradus, licèt ſim filius Dei. Quia iſtud erat grauiſſimum peccatum, ſi hoc ipſe credere vellet, & gloriari de hoc nomine, ſi non eſſet verè filius Dei. Poterat tamen adhuc eſſe, quòd diabolus in præcipitatione de pinnaculo vellet ſuſtentare eum, ne læderetur, dum tamen ipſe vellet ſe proijcere : quia per hoc committebatur duplex peccatum. Primum erat diuina tentatio, cùm ſine vlla cauſa exponeret ſe periculo expectando diuinum adiutorium. Et iſtud innuit Chriſtus in reſponſione ſua,

A dicens. Scriptum eſt : Non tentabis Dominum Deum tuum : ſecundum erat inanis gloria : quia ſi ſe proijceret. Hoc erat, vt videretur ab hominibus volans, & quod non læderetur. Et per hoc vellet de ſe opinionem ſanctitatis gignere. & quodcunque iſtorum ſequeretur diabolus habebat intentum ſuũ, ſcilicet, inducendo Chriſtum ad quodcunq; peccatum. Gloſſ. dicit quod diabolus ſemper ad alta eleuando ducit per iactantiã : vt præcipitare poſſit. Ambr. etiam ſuper Lucam dicit. Sequitur iactantiæ telum quo in procliue delinquitur : quia dum homines gloriam virtutis ſuæ iactare deſiderant : de loco meritorum ſuorum, & ſtatione recedunt.

B *Quare diabolus in iſta ſecunda tentatione vſus eſt auctoritate ſacræ Scripturæ, & non in prima vel tertia. Quæſt. XXXIX.*

QVAERITVR, quare diabolus in iſta ſecunda tentatione vſus eſt auctoritate ſacræ ſcripturæ : & non in prima, nec in tertia. Ad primum dicendum, quod hoc fecit propter multa. Primò, quia ipſe vidit, quod Chriſtus per auctoritates ſcripturæ ſe defendebat : ideo ipſe per eas voluit illum impugnare. Secundò, quia ex eo quod Chriſtus allegabat auctoritatem ſcripturæ, diabolus vidit, quòd ipſe valde credebat ſcripturæ : ideo putauit, quòd per eã poſſet eum facilius fallere, quàm aliter. Ad fallendum
C ergo ipſum allegauit eam. Sic dicit Origenes, ſcilicet : Vnde tibi diabole ſcire, quòd iſta ſcripta ſunt? Nunquid legiſti Prophetiam, vel diuina eloquia? Legiſti quidem, non vt ex ipſa lectione eorum melior fieres, ſed vt de ſimplici litera eos, qui amici ſunt literę interficias. Scis quia ſi de alijs voluminibus loqui volueris, non decipies. Ambroſius quoq; ſuper Lucam dicit, ꝙ ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis, & de ſcripturis ipſis diuinis laqueum fidelibus parat. Vtitur enim teſtimonijs ſcripturarum, non vt doceat, ſed vt fallat. Et iterum ait : Non te capiat hereticus, quia poteſt de ſcripturis aliqua exempla proferre. Vtitur enim diabolus teſtimonijs ſcripturarum, non vt doceat, ſed vt fallat. Occaſio autem fallendi maxima eſt in iſtis ſcri-
D pturis : quia ſunt maximę auctoritatis, & non licet illis contradicere. Ideo cùm diabolus allegauerit eas quantum ad literæ corticem, putat ſe per hoc faciliter fallere poſſe. Tertiò fecit hoc diabolus ad colorandum dictum ſuum, & tollendam ſuſpitionem : quia dixerat Chriſto quod proijceret ſe de pinnaculo : iſtud autem erat malum, & periculoſum, & qđ nullus facere vellet timens inde malum. Ideo diabolus dixit, quòd Chriſtus non læderetur, licèt ſe proijceret. & ad hoc probandum allegauit teſtimonium ſcripturę, ſcilicet, Angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollẽt te. Quartò permiſit hoc Deus ad inſtructionem noſtram, ſcilicet, vt videamus, quòd licèt ſacræ ſcripturæ bonæ ſunt, tamen in malum trahi poſſunt, cùm malus
E homo earum ſenſum deprauando eas ad cauſandum errorem deducit. Nam diabolus, qui nullum bonum deſiderat, ſcripturis vtitur : de quo conſtat, quòd ad malum finem illis vtitur. Sic dicit Ambroſius ſuper Lucam, vt ſupra dictum eſt, ſcilicet : Non te capiat hæreticus, quia poteſt de ſcripturis aliqua exempla proferre : vtitur enim diabolus teſtimonijs ſcripturarum, non vt doceat, ſed vt fallat. Ad ſecundum dicendum, quòd in prima, & tertia tentatione non vſus fuit auctoritatibus. De prima eſt cauſa, quia diabolus vſus fuit ſcripturis, quia Chriſtus illis vtebatur : & tamen ante primam tentationem Chriſtus nihil allegauerat de ſcripturis : ideo in prima tentatione diabolus nihil allegauit. Secundò, quia principaliter

diabolus introduxit auctoritatem illam ad colorandum illud malum, quod persuadebat, scilicet, quòd Christus proijceret se de pinnaculo. In prima autem tentatione diabolus non persuasit aliquid, quod esset manifeste malum, scilicet, conuertere lapides in panem ad sedandum famem, ideo non oportuit, quòd vteretur tunc Scriptura. Tertiò, quia forte diabolus non inuenit aliquam auctoritatem accomodam illi tentationi, sicut isti secundæ: ideo in ista secunda allegauit: & in prima tentatione nihil allegauit. De tertia tentatione dicendum, quòd diabolus ibi nihil allegauit: quia auctoritatem nullam inuenit ad propositum suum. Nam ibi satis fuisset necessaria ad colorandum iniquissimam suasionem de idolatria, & auaritia: & tamen nullam inuenit ad hoc: sed solùm suadere volebat idolatriam pollicendo diuitias, & honorem.

An ista auctoritas a Dæmone allegata fuerit recte allegata. Quæst. XL.

QVAERITVR, an ista auctoritas allegata a Dæmone fuerit rectè allegata. Dicendum, quod quia præter hoc, quòd diabolus non allegabat eam ad bonum finem, adhuc sensus eius non concordabat proposito dæmonis: quia dæmon loquebatur de filio Dei. Ipsa autem auctoritas non intelligitur specialiter de filio Dei. Et patet hoc ex principio ipsius. Psal. 91. vbi ista auctoritas ponitur, scilicet: Qui habitat in adiutorio altissimi: & sequitur, dicet Domino susceptor meus es tu: & refugium meum. Loquitur ergo de viro iusto sperante in Domino; & non de filio Dei. Secundò patet, quia diabolus suadebat contra intentionem scripturæ: nam ipsa scriptura significat, quòd viri iusti liberabūtur a Deo à periculis, quando ad eum refugerint, Ideo dicitur ibi: Dicet Domino, susceptor meus es, & refugium meum, & dicitur: Scuto circundabit te veritas eius. & iterum: Ipse liberabit me de laqueo venantium: & tota litera prius: quæ significat liberationem de periculis, quando inciderint refugiendo ad Dominum, & clamando ad ipsum. Vnde dicitur ibi: Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: diabolus autem suadebat Christo, quod se exponeret voluntariè periculo, sine vlla causa: ideo faciebat contra intentionem scripturæ: vnde intelligitur, angelis suis Deus mandauit de te, i. de quolibet viro iusto clamante ad Dominū, vt custodiant ipsum a periculis in omnibus vijs, i. in oībus operationibus: quia in quolibet genere operationis, aut vitæ, vel status pericula multa incidere possunt, a quibus angeli custodes nostri liberant iustos ex mādato Dei. In manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidē pedem tuum, i, si aliquando vir iustus cadat de loco alto, angeli liberant eum de periculo tenendo eum ne offendatur saltem pes eius in lapidibus, i. vt in nullo sibi noceatur. Sic dicitur Psal. 36. s. Cū ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam, i. sustentat eum in manu sua. Et loquitur ibi scriptura de viro: quia immediate subditur ibi, iunior fui, & enim senui, & non vidi iustum derelictum. Et iste est modus loquendi ad significandum quòd Deus liberat viros iustos a periculis, quando ad eum refugiunt, si expediat eis liberari. Glos. autem exponit istā literam quasi moraliter dicens, quòd præcepit Deus angelis suis, idest, administratorijs spiritibus, quod in manibus suis, idest, in auxilijs suis tollerent hominem, & custodirent eum ne offendat pedem, idest, affectum mētis ad lapidem, idest, ad veterem legem scriptam in lapideis tabulis. Vel per lapidem potest intelligi omnis occasio peccati, & ruinæ. Iste tamen sensus est moralis. Scriptura autem,

F quando allegatur semper debet allegari in sensu lite-
rali; quia in sensibus misticis non facit aliquam pro-
bationem, & ita diabolus in sensu literali allegauit, li-
cet non conueniret sensus suus literæ. Tertiò patet,
quia nullo modo conuenit hoc filio Dei. Quia ista po
nuntur in refugium periculorum, scilicet, quod homi
nes per angelos de periculis liberentur, vbi se ipsum
homo liberare non potest: filius tamen Dei non in-
diget ab aliquo liberari, quia ipse maior est angelis nul
lius auxilio indigens, sed ipse omnibus sustētationem
præbens, ideo non potest de eo intelligi, sed de viro iu-
sto. Sic dicit Hieron. super Matt. scilicet: Hoc in nona-
gesimo Psalmo legimus: verum ibi non de Christo,
sed de viro sancto prophetia est; malè ergo interpre-
G tatur diabolus scripturas. Quartò diabolus male alle-
gauit, quia detruncauit partem scripturę, ex qua pote-
rat haberi sensus eius, Quia ibi dicitur: Super aspidem,
& basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, &
draconem. Ista autem de diabolo dicunt doctores in-
telligi. Ideo istam partem subticuit, vt fallere posset.
De his Chryso. super Matt. dicit. Verè enim filius Dei
angelorum manibus non portatur: sed ipse magis an-
gelos portat. Et si portatur manibus angelorum, non
vt offendat ad lapidem pedem suum quasi infirmus,
sed propter honorē quasi Deus. O diabole, quoniam
filius Dei manibus portatur, legisti: & quia super aspi-
dem, & basiliscum calcat, non legisti. Sed istud quidē
exemplum profert quasi superbus: hoc autem tacet
H quasi astutus. Ipse etiam Chrysos. dicit, quòd testimo
nia a Domino allata sunt conuenienter, a diabolo au-
tem indecenter. Non enim quod scriptum est, ange-
lis suis, &c, suadet proijcere se ipsum, & præcipitare.
De hoc quoque Origenes dicit, Vide quomodo in
ipsis testimonijs versipellis est. Vult enim minuere
gloriam Saluatoris, quasi angelorum indigeat auxilio,
offensurus pedem nisi eorū manibus subleuetur. Hoc
enim testimonium non de Christo, sed de sanctis est
generaliter scriptum. Nec enim indiget angelorum
auxilio, qui maior est angelis: quin potius disce o dia-
bole quod nisi Iesus adiuuaret angelos offenderent
pedem suum. Et tu propterea quasi fulgor de cęlo ce-
cidisti: quia credere in Iesum Christum Dei filium
I noluisti. Quare autem siles, quod sequitur, scilicet, su-
per aspidem, & basiliscum &c. nisi quia tu basiliscus,
tu draco, tu leo?

Cum diabolus scripturam male allegauerit cur Christus eum non redarguit. Quæst. XLI.

QVAERITVR, cùm diabolus male allega-
uerit scripturam, quare Christus non redar-
guit eum, quia in sacra scriptura non est per-
mittendus aliquis errare: quia error eius
est valde periculosus, scilicet, quia causat hęresim, &
peruersitatem in operationibus, & vitæ æternæ dispen
dium ducit. Dicendum, quòd Christus noluit re-
K darguere diabolum de falso intellectu scripturæ. Pri-
mò, quia non faciebat ad propositum suum. Nam in-
tentio Christi solùm erat excludere tentationes dæ-
monis, & quia poterat Christus istam tentationem
excludere non impugnando dæmonem de falso in-
tellectu scripturæ, non curauit eum impugnare: imo
conuenientius excluderet tentationem non impu-
gnando allegationem, quàm insistendo impugna-
tioni. Nam diabolus intendebat Christum dedu-
cere ad hoc quod se præcipitaret de pinnaculo: Chri-
stus autem dixit, quod istud non conueniebat, quia
erat tentare Deum. Auctoritas autem inducta a dæ-
mone erat ad confirmationem, & ad tollendum du-
bium, quod oriri poterat ex verbis dæmonis praua
suaden-

suadentis: & sic respondere ad illam erat respondere ad minus principale: & tamen quando aliquis respondere vult alicui obiectioni contra se factæ, inordinatum est, quod respondeat ad id, quod minus principale est: nisi fortè respondere velit ad omnes defectus, qui accidunt in argumentatione. Christus autem solùm voluit facere id, quod necessarium erat. s. excludere obiectionem. Quod autē ostenderentur omnia, in quibus peccabat illud argumentū, erat magis curiositatis, quàm necessitatis. Christus ergo disciplinatè agens voluit respondere ad id, quod principale erat, quia per hoc excludebatur totum argumentum. Item cautela respondentis est, qđ si sunt plura per qua destrui potest aliqua argumentatio, respondeatur per istud, quod habet maiorem apparētiā, & quod arguens facilius concedet, quia si respōdet ad id, quod non est tam apparens poterit arguens prosternere, & non apparebit ipsum bene respondere, & necesse erit diu in verbis contendere. Ita nunc erat, quia cùm Christus diceret, quod non erat necesse ꝑcipitare se de pinnaculo, quia Deus tentabatur, erat ista rñsio valde apparens: ita vt diabolus non haberet, quid posset respondere, & sic tacuit. Si autem dixisset, quòd illa auctoritas allegata non intelligebatur de filio Dei, sed de quolibet iusto, non erat istud ita manifestum. Et sic poterat diabolus contendere in verbis cum Christo, asserens intelligi de filio Dei. Et sic caute Christus fecit, non curando illam impugnare. Item noluit Christus eam impugnare, vt tolleret occasionem diabolo suspicandi contra ipsum. Quia si solùm Christus se reduceret ad hoc, quòd diceret auctoritatem illam non intelligi de filio Dei, intelligere videretur quasi innui, ꝙ ipse erat filius Dei, & quod nō intelligebatur auctoritas de eo, sed de viro iusto. Nolebat se præcipitare Christus, tamen cauit semper in uerbis suis, vt diabolus non inueniret aliquod signum per quod credere posset eum esse Deum: ideo noluit impugnare allegationem. Item si Christus contenderet cum diabolo, quòd non rectè allegabatur auctoritas, cùm diabolus sit perspicatior ingenio omnib⁹ hominibus, & potest intelligere scripturas melius, quā quicunq; homines: diabolus posset putare Christum esse Deum, si superaret ipsum intelligentia scripturarum conuincendo eum scientificè, quòd non rectè allegaret. Christus ergo noluit impugnare allegationem tanquam sapiētissimus, sed solùm respondere planè, sicut vir bonus, ēt si esset simplex, quia quilibet etiam non multū peritus poterat videre, ꝙ istud erat prauū, quòd quis sine causa se præcipitaret, & quòd erat tentare Deū. Non ergo curauit impugnare allegationem. Ad argumentum in contrarium dicendum, ꝙ error in sacra scriptura est periculosissimus, & non est permittendus in eis, in quibus periculum gignit. In diabolo autē error iste non esset periculum, quia iam perire non potest, cùm semel perierit, & sit æternaliter damnatus. Ideo inutile esset eum circa aliquem errorē velle corrigere. Est etiam diabolus damnatus in moribus, ita, vt iam fieri bonus non possit, & etiam bonus effici nō desideret, ideo superfluum est emendare eum circa errorem sacræ scripturæ. Aliter etiam dici potest, ꝙ error non est permittendus in illis, in quibus est propriè error. In diabolo autem non est error, ita vt non intelligat, quia veritatem sacræ scripturæ perfectè intelligit. Vnde qn̄ falsè, & inconuenienter allegat, non hoc facit, quia ignoret, sed quia fallere cupit. Sic dicit Ambro. super Lucam, & etiam Origenes, vt supra allegatum est in quæstione illa, scilicet. Quare diabolus allegauit scripturam. Non ergo oportebat diabolum corrigi, quia non errabat, sed intellectum scripturæ scienter deprauabat. Tales autem corrigendi non sunt, cùm non er-

A rent, sed scriptura contra eos defendenda est, quam deprauare, & lacerare uolunt. Istud autem maximè est, quando quis in publico falsè exponit sacram scripturam, ex qua expositione potest sequi error in audientibus: tenentur illi, qui sciunt resistere tali expositioni. Diabolus autem nunc in secreto loquebatur Christo, & non poterat sequi inde error in aliquo ex falsa expositione diaboli: ideo non fuit opus, quòd Christus illam allegationem impugnaret. Secus autem si publicè diabolus hoc diceret, vel aliquis homo, quia Christus restitisset ei.

An tentatio ista satis fuerit conueniens.
Quæst. XLII.

B QVAERITVR, an ista tentatio fuit satis cōueniens, & uerisimilis, scilicet, suadere Christo quod se præcipitaret. Dicunt quidam, quod non, quia nullus suadet contrarium eius, quod intendit: sed diabolus statuens Christum supra pinnaculum intendebat eum de superbia, seu de inani gloria tentare, ergo inconuenienter suadebat ei mittere se deorsum, quod est contrarium superbiæ, & inani gloriæ, quæ semper desiderat ad alta ascendere. Item ista suasio erat manifestè mala, quia suadebatur Christo, quòd se præcipitaret, quod aperte malum est, & nullum bonum ibi apponebatur ad istud malum excusandum, vel per quod ad istud malum Christus suaderetur. C Item non erat conueniens tentatio ista ad intentionem diaboli, quia ipse uolebat scire an Christus esset Deus, & ad hoc suadebat ei uolare. Poterat tamen uolare, vel præcipitare se incolumis de pinnaculo per artes maleficas, & sic non cognosceretur per hoc an esset Deus.

Item poterat volare per operationem Dei sine vllo maleficio, & tamen quod non esset Deus, sicut Abacuch volauit de Iudæa in Chaldæam quasi in momento, quia portabatur ab angelo. Danielis decimoquarto. Sed ille non erat Deus, nec per illum volatum creditum fuit illum esse Deum: ergo etiam si Christus se præcipitaret incolumis, non appareret ex hoc eum esse Deum.

D Item ista tentatio erat scandalosa, scilicet, quod Christus poneretur super pinnaculum templi, quia Iudæi videntes eum ibi siue se præcipitaret, siue per gradus descenderet, scandalizarentur de eo, scilicet, dubitantes quis eum ibi posuisset, & quomodo venisset.

Dicendum, quod uocatur aliqua res conueniens si coaptatur illi fini, ad quem est, sicut tibia est ad psallendum. Si igitur ipsa talis sit, vt per eam bene psallatur, erit tibia bona, uel conueniens. Ita tentatio ista fiebat, ut dæmon consequeretur id quod intendebat. Si ergo conueniebat verè intentioni suæ, vel putabat dæmon scire an Christus esset Deus, sicut dicit Hieronymus super Matthæum, scilicet. In omnibus tentationibus hoc agit diabolus, vt intelligat si filius Dei sit: istud autem uolebat scire per aliquod signum, & E putabat hoc esse conueniens si Christus de pinnaculo se præcipitans illæsus maneret, & dato quod non posset cognoscere an filius Dei erat, uel etiam si filius Dei non esset, uolebat tamen saltem inclinare eum ad aliquod peccatum, scilicet, ut præcipitaret se, & moreretur, vel dato quòd non moreretur, quòd peccaret tentando Deum, & exponendo se periculo sine causa, & etiam quòd desideraret gloriam inanem ab hominibus per hoc quod uolare uideretur. Quidquid istorum sequeretur, sufficiebat ad intentionem diaboli cupientis inducere ad aliquod malum. Erat tamen satis uerisimile, quod aliquid istorum sequeretur ex ista tentatione, nisi tentatus ualde si-

bi caueret prudenter resistendo. Ideo tentatio conueniens erat, secundùm finem suum, licèt non consecuta fuerit effectum prudenter illam excludendo. Et notandum, ut ait Hiero. super Mat, quod diabolus dixit Christo, mitte te deorsum, quia semper ipse homines cadere deorsum desiderat. Persuadere autem potest; præcipitare uero non potest; Et ideo dixit mitte te, & non misit ipse eum de pinnaculo. Sic etiam dicit Rabbanus, quod licèt Saluator noster permisisset se à diabolo supra pinnaculum templi poni: tamen renuit ad imperium eius descendere: nobis dans exemplum, ut quisquis imperauit uiam ueritatis tritam nos ascendere, obtēperemus: si quis autem uult nos de altitudine ueritatis, & uirtutum ad ima erroris, & uitiorum præcipitare, non illum audiamus. Ad primum dicendum, quòd licèt diabolus tentaret Christum de inani gloria, suasit ei descendere, quia licèt inanis gloria ascēdere cupiat, tamen aliquando per exteriorem humiliationem quæreret quis sibi gloriam qua exaltetur circa spiritualia bona. Vnde dicit Aug. in lib. de sermone Domini in monte, Aduertendum est non in solo rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus lutosis posse esse iactantiam. Et ad hoc signandum diabolus Christo suasit, ut ad quærendum gloriam spiritualē mitteret se corporaliter deorsum. Ad secundum dicendum, quòd præcipitare se de pinnaculo apparebat malum secundùm se, & tamē diabolus ad hoc aliqualiter suadebat. Primò ratione finis, scilicet, quia ex hoc Christo sequeretur magna gloria, si homines uiderent eum per aerem uolare. Multi tamen sunt, qui magnis periculis, & de quibus putant se non posse euadere, se exponunt, vt famam inde cōsequantur. Sic enim dicit Horatius in sua Poetica de Empedocle Philosopho, qui insiliit in Aetnā montem Siciliæ emittentem flammas, & periit. Et dicit, quòd hoc fecit, ut de se gigneret opinionem, q̄d erat Deus immortalis, cùm ait,

Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Insiliit, sit ius liceatque perire Poetis.

Secundò suadebat ad hoc ostendendo istud esse securum. s. quod poterat Christus sine vllo nocumento se præcipitare, Et ad hoc primò faciebat, quòd Christus volando perductus fuisset de deserto in pinnaculum, & nihil mali inde senserat, nec ceciderat: à fortiori ergo posset hic se præcipitare incolumis, quia maius erat de deserto vsque ad pinnaculum volasse; quàm de pinnaculo vsque ad pauimentum. Secundò probabat hac auctoritate scripturæ, scilicet, quia Deus mandauerat angelis suis, vt tollerent ipsum in manibus, ne offenderet pedem suum ad lapidem. His ergo suppositis, satis ausus aliquis fuisset præcipitare se de pinnaculo: præcipuè, ut ex hoc gloriam popularem consequeretur. Vnde in homine, qui inanis gloriæ cupidus esset, tentatio ista fuisset valde conueniens.

Ad tertium dicendum, quòd diabolus putabat conuenientem esse tentationem istam, ita quod si Christus uolaret incolumis, putaret eum esse Deum. Et cùm dicitur, quòd poterat hoc facere per artes maleficas, dicendum, quod non poterat hoc dæmoni latere, quia artes maleficæ per solos dæmones efficiūtur, & ipsi in his præstant auxilium, ut ait August. 18. de Ciuita. Dei, & habetur in decretis. 26. quæst. 5. cap. Nec mirum, & cap. Episcopi, vbi dicitur istas artes à Zabulo esse inuentas. Dæmones tamen inter se sunt concordes, ut patet infra decimosecundo. s. Si Satan in se diuisus est, regnum eius non stabit. Quasi dicat: Non sunt dæmones inter se diuisi, cùm potestas eorū tanto tempore duret. Cùm ergo unus dæmon, vel-

F let per uolatū scire de Christo, an esset Deus, non præstaret alius dæmon Christo adiutorium ad hoc quod veritas huius rei occultaretur, & impediretur tentatio alterius dæmonis; Sicut Christus increpauit illos, qui asserebant eum eijcere dæmonia de corporibus in potestate Belzebub tanquam irrationabiliter loquentes, quia unus dæmon non repugnat alteri, sed omnes in hoc fine, & desiderio maximè conueniūt, vt homines fallant, & ad inferos perducant. Si ergo Christus volaret incolumis, necesse esset, quod opere Dei uolaret, quia si opere magico faceret, diabolus hoc sciret, & sic non oporteret quod eum tentaret, quia iam sciret ueritatem.

Ad quartum dicendum, quòd secūdùm ueritatem
G non erat sufficiens argumentum ad cognoscendum Christum esse Deum, quod volaret, etiā si opere Dei hoc fieret. Diabolus tamen putabat esse sufficiēs quātum ad se, ergo sufficiens erat, quia ita est in doctrina respondendi & probandi, quòd aliquis probet ex eis, quæ simpliciter uera sunt, aut uera uidentur respondenti. Et istud erat, quia multæ coniecturæ præcesserant in Christo ad hoc quod esset Deus: ideo si nunc apparerent aliqua, etiam si per se non esset sufficiens ad probandum, coniuncta tamen precedentibus uideretur facere probationē, vel diabolus acciperet illam pro probatione. Et sic licèt uolatus Abacuch non arguebat eum esse Deum, quia mille coniecturæ aliæ in eo præcesserant: probaret tamen secundùm intentio
H nem dæmonis Christum esse Deum, quia præcesserāt in eo aliæ coniecturæ. Sciendum autem, quod actus volandi secūdùm se non probaret Christū esse Deum in conspectu dæmonis, nec in conspectu hominum, non solùm, quia fieri poterat in homine puro, & etiā arte dæmonum, sed etiam quia volare non est de miraculis pertinentibus ad Deū. Quia miracula Dei sunt utilia; volare autem ad solam ostentationem pertinet. Sic dicit Chrysostom. super Matthæum, scilicet. Per hanc propositionem quomodo poterat cognoscere si esset filius Dei, aut nō, Volare enim per aerem non est propriè opus Dei, q̄a nulli utile est. Si ergo aliquis volauerit prouocatus, propter ostentationem solam hoc facit, & est potius ex diabolo, quàm ex Deo. Si er
I go homini sapienti sufficit esse quod est, & non est ei necessarium apparere quod non est, quanto magis filius Dei ostendere se necessarium non habet, de quo nemo tamen cognoscere potest quantus ipse apud se est.

Ad quintum dicunt aliqui, quòd Christus positus à dæmone supra pinnaculum uisus fuit à Iudæis, vel uideri potuit, ibi manens, vel per gradus descendens, & tamen non erat scandalum, quia poterat dicere Christus se portatum fuisse. Et Iudæi hoc uerisimile crederent, cùm scirent Abacuch ab Angelo de Iudæa in Caldæam fuisse portatum. Dicendum quòd non stat, primo, quia si Christus super pinnaculum appareret, erat scandalum propter personam suam, quia laici ad
K illum locum non ascendebant, sed solum ad atria templi, in quibus orabant, & audiebant verbum Dei. Ad interiora autem eius, vel ad fortalicium superius laici non intrabant, quia hoc ad solos sacerdotes pertinebat, vel saltem ad leuitas. Item, quia Iudæi nunquam tale uiderant, nec habebant ex sacra scriptura. Nam historia Danielis à fine capituli duodecimi usque ad finem libri non habetur in Hebræo, sed de Theodotionis trāslatione est, vt solet an notari ex rubeo ī omnibus bibliis; imo Iudæi irrident si quis dixit eis, quòd volauerit Abacuch de Iudæa in Chaldæam, sicut Hieronymus refert quendam in lege peritum obiecisse cuidam christiano, vt patet in prologo Hieronymi super Danielem, qui incipit, Danielem Prophetā. Istud ergo,

ergo, quòd nouum erat non crederent, sed putarent per maleficia factum esse. Item dato, quòd Iudæi illud crederent factum fuisse in Abacuch, non crederent factum esse in Christo, scilicet, quòd ab angelo portaretur, quia Abacuch portatus fuit de Iudæa in Chaldæam ex causa necessaria, scilicet, vt cibum ministraret Danieli. De Christo autem non appareret nunc aliqua causa, quare fuisset portatus. Ideo non crederetur, quòd ab angelo fuisset portatus, sed quòd esset ars malefica, & sic maneret scandalum. Item, cùm Christus videretur à Iudæis supra pinnaculum, quærerent ab eo quis eum illuc tullisset. Et si taceret, esset suspectus: si loqueretur, diceret se à dæmone portatum, quia ille eum tulerat, aliàs mentiretur. Mentiri tamen Christum fas non erat. Quod autem diceret se B à dæmone portatum, erat scandalum, quia omnia, quę postea faceret crederentur facta esse magicè, quod valde repugnabat intentioni Christi. Ideo inconueniens magnum erat si Christus à Iudæis supra pinnaculum videretur, vel descendens de ipso pinnaculo. Dicendum ergo, quòd Christus non visus fuit ab aliquo supra pinnaculum, quia sicut nemo vidit Christū volantem, quando portabatur à dæmone de deserto in pinnaculum, vt supra dictum est, ita quando in pinnaculo fuit, & quando descendit, à nemine visus est, licèt dæmon putaret Christum a multis videri. Hoc autem erat, quia ipse se inuisibilem pro tūc reddiderat. Sic dicit Chrys. super Mat. s. sed forte dices, quomodo in corpore constitutum videntibus omnibus statuit C supra templum? Respondet dicens: forsitan diabolus sic eum assumebat, vt ab omnibus videretur. Ipse autem nesciente diabolo inuisibiliter sic agebat, vt à nemine uideretur: & sic non potuit esse aliquod scandalum.

Quid sit tentare Deum, & quare tentandus non est.
Quæst. XLIII.

QVAERITVR, quid sit tentare Deum, & quare tentandus non est. Dicendum, ꝙ tentare propriè est experimentum de aliqua re velle accipere, vt quando quis non indigēs vsu rei, vult vti illa solum vt videat, quomodo se habeat, & D illud est tentare rem. Sicut qui cogit equū ad cursum, non quasi vtile sit sibi currere, sed vt experimentum habeat de agilitate equi, tentare equum dicitur. Si autem quis vtatur re tanquam si vsus sibi utilis, vel necessarius, vel iucundus sit: & non faciat ad capiendum experimentum de ipsa re, non dicitur eam tētare, sed vti illa, etiam si illius modum non nouerit: licèt ꝓpriè tentatio fiat in eis, qui rerum qualitates non nouerūt, & volunt eas experiri. Illud.n. experimentum uocatur tentatio. Et hoc modo homo tentat amicum suum, quando nescit an in eo confidendum sit, & in aliquo vult capere experimentum illius. Sic ēt Deus dicitur tentare hominem, ut de illo experimētum habeatur. Deuter. 13. i. Tentat uos Deus vester, ut palā sciat, utrū E diligatis eum, an non. Hoc etiam modo diabolus tētat hominem. Licèt.n. intentio eius semper sit, ut hoīem fallat, & perdat, quia tamen nescit an homo assentiet suasionibus eius, suggerendo aliquid homini tentat eum. i. experimentum uult accipere, an consentiat, uel nō. Hoc modo dicetur homo tentare Deum. s. quādo exponit se soli potestati diuinę sine ulla causa se subijciendo periculo, à quo non possit nisi per Deum liberari, quia istud est solùm uelle capere experimentum de eo. s. an succurrat homini, uel non. Sic.n. dicit Aug. contra Faustum, ꝙ pertinet ad sanam doctrinam quādo habet homo aliquid quod faciat, non tentare Dominum Deum suum. Si autem aliquis fuerit in neces-

A sitate, in qua humanitus eripi non potest, qđ ponat se in manibus Domini, non est tentare Deum, immo habere firmam confidentiam de Deo. Et sicut peccaret ille, qui sine ulla causa peteret diuinam opē. s. liberari in periculis uoluntarijs, quia tentaret Deum: ita peccaret qui existens in periculo, de quo humanitus liberari non posset, si ad Deum non recurreret. Quia iste dispe raret de diuina potentia, si crederet qđ manus Domini esset abbreuiata, ita ut saluare nō posset. Vel de Dei bonitate si crederet, quòd Deus non erat tantæ benignitatis, quòd ad se recurrentes in extremis necessitatibus exaudire nollet. Ideo in talibus ad Deum recurrendum est. 2. Paralipom. 20. scilicet. In nobis non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resiste- B re, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te, idest, petamus à te auxilium, & ponamus nos in manibus tuis. Tentatio autem diuina maximè pertinet ad curiosos, qui semper uolunt noua uidere, & desiderant uidere magnifica opera Dei solùm, ut delectentur uidendo illa, vel propter alias causas non honestas. Sic erat nunc, cùm diabolus suadebat Christo se præcipitare de pinnaculo, quia præcipitando non posset euadere sine Dei ope. Et tamen non erat hic aliqua necessitas se præcipitandi, ideo erat propriè tentare Deum, idest, quærere experimentum de eo, an in talibus ostenderet, opem suam. Cùm autem quæritur, quare C Deus tentandus non est, dicendum quòd hoc est propter duo. Primò, quia repugnat diuinæ bonitati, & potentiæ, diminuendo illam. Nam tentatio fit ad habendum experimentum de re, & propriè fit, quando rei conditio ignoratur. Ideo qui propriè tētat Deum, facit hoc ex defectu fidei, scilicet, quia non credit eū tantæ potentiæ, ut in omnibus necessitatibus nostris succurrere possit, uel quia non credit eum tantæ bonitatis, ut semper subuenire uelit. Istud autem ualde præiudicat Deo, & diminuit eius statum, qui est in infinitū potens, & in immensum bonus. Secūdò uitatur tentatio Dei propter eius magnam auctoritatem. Quia uelle habere experimentum de re sine ulla causa necessitatis pertinet ad quandam leuitatem. s. quia D non putamus rem tantæ reuerentiæ, quin uti illa nobis liceat pro libito nostro. Ad res autem magnæ uenerationis non fit accessus, nec recursus, nisi ex magna causa, ad res autem paruas, & quotidianas ex parua, uel nulla causa accessus fit. Deus autem est maximæ uenerationis, immo supra omnem uenerationē. Ideo ad ipsum non debet homo recurrere, nec accedere ex aliqua facilitate, sed cum magna necessitate. Et tunc non est tentare Deum, sed confidere in eo: ideo tentatio Dei uetita est.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia re- E gna mundi & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Iterum assumpsit. Hic ponitur tertia tentatio, & tentatur hic Christus de concupiscentia oculorum, scilicet, de desiderio diuitiarum, & possessionum, quas dæmon ei obtulit, & dicitur. *Iterum assumpsit eum diabolus.* Scilicet, semel iam eum assumpserat, quando de deserto perduxit in pinnaculum, nunc autem iterum eū assumpsit ducendo in montē, ut ostēdebat ei regna

 terræ.

terræ. *In montem excelsum valde*, scilicet, vt inde multa videre posset, cùm vellet ei ostendere omnia regna mundi. De isto monte infra dicetur. *Et ostendit ei omnia regna mundi*, scilicet, ostendit in quibus locis erãt regna mundi: quomodo tamen potuerit ostendere dicetur infra. *Et gloriam eorum*, idest, diuitias, & potentiam ipsorum regnorum. Quia ista uocantur gloria regnorum, cùm faciant ipsa regna esse gloriosa, idest, famosa, & excellentia. Sic dicit Remigius, scilicet. Gloriam autem eorum appellat aurum, argentum, & lapides præciosos, & temporalia bona. *Et dixit illi*, loquebatur diabolus Christo, quia apparebat in forma humana, vt ait Chrysosto. & glo. Promptum autem est dæmoni quandocunque uoluerit tales formas fabricare. *Hæc omnia tibi dabo*, scilicet, omnia regna quæ tibi ostendi, ponam in potestate tua, vt sis Rex illorum. *Si cadens adoraueris me*, idest, solùm peto, quòd me adores, & dabo tibi omnia hæc. Et dixit cadens ad significandum magnam humilitatem, & subiectionem, quam sibi fieri uolebat. *Tunc dicit ei Jesus. Vade Satana.* Tentatio ista erat de re pessima: ideo Christus repulit dæmonẽ nunc amarius, quàm in alijs tentationibus. *Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Istud scriptum est Deutero. 6. Considerandum, quòd omnes auctoritates, quas Christus contra dæmonem allegauit, habentur in lib. Deutero. Vnde dicit Hieronymus super Matthæum. Notandum quòd necessaria testimonia Deuterono. tantum protulit, vt secundæ legis sacramenta monstraret, idest, vt ostenderet sacramenta legis nouæ, quæ est lex secunda. Nam Deuteronomium interpretatur lex secunda, vel lex noua. Et dicitur Deum tuum adorabis, scilicet, humiliando te coram illo, & illi soli seruies, idest, reddendo ei seruitutem, quæ specialiter uocatur latria, quæ soli Deo debetur.

Quare diabolus tertia vice Christum tentauit, cum ante bis fuisset ab eo superatus. Quæst. XLIIII.

QVAERITVR, quare diabolus nunc tertia vice tentauit Christum, cùm fuisset bis superatus. Quidam dicunt, quòd diabolus desiderabat scire, an Christus esset Deus, & quia per duas tentationes præcedentes hoc scire nõ potuerat, adiunxit tertiam. Sic videtur dicere Hieronym. super Matthæum, scilicet, in omnibus tẽtationibus hoc agit diabolus, vt intelligat si filius Dei sit. Dicendum tamen, ꝙ hoc non stat, quia diabolus uoluit, per istam tentationem scire, an Christus esset Deus, quiã tunc dixisset ei sicut in alijs duabus si filius Dei es, & tamen non dixit: ideo non intendebat hoc inuestigare. Item si diabolus nũc dubitaret an Christus esset filius Dei, & uellet per istam tentationem, hoc scire, non fecisset tentationem de re tam pessima, idest, de idolatria. Non ergo diabolus putauit nunc Christum esse Deũ. Ideo non cogitabat de hoc, ne intendebat istud inquirere, quia tunc fecisset tentationem honestiorẽ. Item si diabolus uellet cognoscere de Christo, an esset filius Dei, hoc esset per aliquod miraculum. Vnde peteret ab eo, quòd faceret aliquod miraculum, sicut petiuit in alijs duabus tentationibus: sed hic nullum petiuit: ergo non tentabat nũc, vt sciret an esset filius Dei. Sed dicendum, quòd diabolus, licèt superatus esset à Christo in duabus tentationibus præcedentibus: manebat tamen ei aliquid adhuc de quo tentare posset. Ideo tẽtare uoluit quousque Christum superaret, vel nihil maneret, de quo tentare posset. Sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet. Diabolus secundo responso incertus transit ad tertiam tentationem. Quia enim Christus retia ventris diruperat, & retia

F vanæ gloriæ transiuerat, ponit ei retia auaritiæ. Propter quod dicitur, assumpsit eum diabolus. Item hoc fuit, quia Christus se facilem præbuit diabolo ad hoc, ꝙ eum tentaret adhuc post secundam tentationem. Et hoc conueniẽs erat, vt circa omnia nobis Christus doctrinam resistendi traderet. Si tamen hac tertia vice diabolus Christum non tentasset, adhuc magnæ tentationes residuæ essent, de quibus Christus nobis doctrinam resistendi non daret per exemplum suum. Ad dictum Hieronym. dicendum, quòd ipse non uoluit, quòd diabolus in omnibus tentationibus conaretur scire, an Christus esset Deus, sed solùm intelligitur de illis tentationibus, in quibus dicebat, si filius Dei es. Et patet hoc in uerbis Hieronym. dicentis, scilicet, in
G omnibus tentationibus hoc agit diabolus, idest, loquitur ista uerba, scilicet, si filius Dei es, idest, in omnibus præteritis, quas ipse exposuerat, & de illis uerum est, quòd diabolus conatur scire, an Christus sit filius Dei.

De quo loco nunc diabolus Christum assumpsit. Quæst. XLV.

QVAERITVR, De quo loco diabolus nunc assumpsit Christum. Dicendum, ꝙ dubium est. Quidam putant, quòd Christus descenderit de pinnaculo templi. Constituerat diabolus Christum supra pinnaculum, & suadebat ei mittere se deorsum, & Christus dixit, quòd erat inconue-
H niens, quia erat tentare Deum. Dicunt ergo, ꝙ tunc Christus descendit de pinnaculo templi per gradus usque ad pauimentum. Et hoc probant, quia si non descendisset per gradus, oportebat, quòd uolaret, sicut dæmon suadebat ei, & sic crederet eum esse Deum. Maximè, quia tunc Christus faceret contra uerba sua. Nam ipse dixerat, quòd non se præcipitaret, quia hoc erat tentare Deum, ergo non descenderet de pinnaculo, nisi per gradus modo humano, & sic diabolus non putaret eum esse Deum. Dicendum, quòd istud verum est, & aliqualiter concluderet, si finita fuisset hic tentatio, quia tunc diabolus recederet à Christo, & ipse descenderet de pinnaculo, & descenderet per gradus propter causam dictam. Non fuit tamen hic
I finita tentatio, sed diabolus iterũ assumpsit Christum, & duxit in montem excelsum: ideo non erat necesse, quòd descenderet de pinnaculo, sed poterat eum de pinnaculo accipere. Est ergo dicendum, quòd dupliciter potuit hoc fieri. Vno modo, ꝙ Christus descenderet de pinnaculo per gradus dæmone hoc uidente: licèt Iudæi hoc non uiderent, vt appareret, ꝙ non tentabat Deum. Et postquã descendisset ad pauimentum, diabolus tolleret eum inde, & portaret ad montem excelsum. Alio modo fieri poterat, ꝙ postquam Christus dixit diabolo, quòd nolebat se præcipitare, ne tentaret Deum, diabolus uidens, se in hac tentatione succubuisse acciperet eum, & duceret ad mõtem, vbi tentaret eum. Quid autem istorum fuerit, non ap-
K paret. Ideo sine præiudicio potest quodcunque ipsorum teneri. Verisimilius tamen videtur dicendum, ꝙ Christus non descenderet de pinnaculo præcipitando se, nec etiam per gradus, sed inde assumpsit eum diabolus in mõtem excelsum, scilicet, quia Christus sciebat, quòd diabolus uolebat eum adhuc tentare. Ideo postquam suadente ipso Christus dixit, quòd nolebat se præcipitare ne tentaret Deum, mansit super pinnaculum quietus, nec descendere volens, nec se præcipitans. Et tunc diabolus uidens se in hac tentatione uictum inchoauit aliam, & de pinnaculo tulit eum in montem. Istud autem est uerisimilius, quàm ponere, ꝙ descenderit de pinnaculo ad pauimentum, & inde eum diabolus tulerit, quia non est ponenda pluralitas sine

ſine neceſſitate, & tamen non apparet aliqua neceſſi-
tas ponendi, quòd Chriſtus deſcenderit de pinnacu-
lo, & litera etiam non exprimit illud, Ideo non opor-
tet illud aſſerere, Item non eſt veriſimile, quòd Chri-
ſtus diſcendere uoluerit de pinnaculo, quia hoc ad ni-
hil proficiebat: cùm immediatè diabolus aſſumptu-
rus eſſet eum ad montem excelſum,

An diabolus Chriſtum nunc uerè portauerit, &c.
Queſt. XLVI.

QVAERITVR, An diabolus nunc uerè Chri
ſtum portauerit, vel ipſe per ſe iuit, & ſi porta-
tus eſt, quomodo permiſit ſe portari, cùm ite-
rum aſſumens eum ſuaſiſſet ei ſe præcipi-
tare. Dicendum, quòd uerè portatus fuit nunc Chri-
ſtus a diabolo, ita quòd per ſe non mouebatur, ſed a
diabolo mouebatur. Modus autem portandi fuit, ſi-
cut ſupra declarauimus de alia portatione, quòd fue-
rit portatus: patet quia dicitur hic: iterum aſſumpſit
eum diabolus. Si tamen Chriſtus per ſe iret, non dice-
retur a diabolo aſſumptus,

Item, quia ſi Chriſtus per ſe iuiſſet prædicando, o-
portebat in his tentationibus tranſire aliquos dies, ſci
licet eundo, & redeundo, Et tamen Chriſtus non co-
medit a principio tentationis, uſque ad finem, & ſem-
per eſuriebat, cùm tentatio inceperit poſtquam ipſe
cæpit eſurire. Non eſt tamen veriſimile, quòd Chri-
ſtus manſiſſet diebus aliquot ſine cibo, poſtquam cę-
pit eſurire, Ideo oportuit quòd in eodem die fuerint
factæ iſtæ tres tentationes. Non poterant tamen fieri,
ſi Chriſtus pedibus moueretur eundo, & redeundo
de montibus, ergo motus fuit a diabolo, qui ſubito po
terat portare eum de loco ad locum. Et ſic dicendum
eſt, quòd ſubito diabolus accipiens Chriſtum de pin-
naculo templi, tranſtulit illum ad montem excelſum,
ad quem voluit. Cùm autem quęritur, quare Chriſtus
permiſit ſe nunc portari, dicendum quòd fuit conuę
niens, quia debebat permittere ſe tentari quouſque
diabolus expenderet omnes ſuas tentationes, & eſſet
omnino victus, Si tamen nō permitteret ſe portari, nō
poſſet tentari, ideo debuit ſe permittere tentari. Cùm
uerò obiicitur, quòd diabolus ſuaſerat Chriſto ſe præ-
cipitare, quando alia uice eum portauit, dicendum, ꝙ
ob hoc non debuit cauere a dæmone, quin ſe portari
permitteret: quia ſi propter hoc quòd ſuaſerat ei ſe
præcipitare, non debuiſſet permittere ſe portari, etiam
non deberet permittere ſe tentari, quia quælibet ten-
tatio dæmonis ad malum erat. debuit tamen Chriſtus
per ſe permittere tentari, cùm non eſſet ei ullum peri-
culum hoc permittendo, cùm dæmon eum decipere
non poſſet, nec aliquod malum inferre, niſi quod ille
permitteret,

An homines aliquando portentur a diabolo per diuerſa loca,
Quæſt. XLVII,

QVAERITVR Occaſione prædictorum cir-
ca dæmones, an aliquando homines porten-
tur ab eis per diuerſa loca. Quidam dicunt, ꝙ
non, quia Eccleſia in Concilio Acquiren-
ſi prohibuit hoc credi, ut patet in Decretis. 26. q. 5. ca.
Epiſcopi. cum dicitur, quod quædam mulieres ſcele-
ratæ dæmonum illuſionibus phantaſmatibus ſedu-
ctæ, credunt, & profitent ſe nocturnis horis cum Dia-
na dea Paganorum, uel cum Herodiade, & innume-
ra multitudine mulierum equitare ſuper quaſdam be
ſtias, & multa terrarum ſpatia intempeſtæ noctis ſilen
tio pertranſire, eius iuſſionibus obedire uelut domi-
næ, & cunctis noctibus ad eius ſeruitium euocari. Ibi

F dicitur, quòd iſtę mulieres ſeducuntur illuſionibus
dæmonum, & ſic non eſt verum, quòd profitentur ſe
per noctem ambulare. Item dicitur ibi, utinam hæ ſo-
læ in ſua perfidia periiſſent, & non multos ſecum ad
infidelitatis interitum pertraxiſſent: nam innumera
multitudo hac falſa opinione decepta hæc uera eſſe
credunt, & credendo a recta fide deuiant. Et ſic non
ſolùm ſunt iſta falſa, ſed ad infidelitatis uitium perti-
net iſta credere. Item ibi dicitur, quòd iſtæ mulieres
realiter nihil patiuntur, ſed eſt deluſio dæmonis in phā
taſia earum, ſcilicet. Si quidem ſatanas, qui ſe transfi-
gurat in angelum lucis, cùm mentem cuiuſque mulie
ris ceperit, & hanc per infidelitatem ſibi ſubiugaue-
rit, illico transfigurat ſe in diuerſarum pſonarum ſpe-
G cies, atque ſimilitudines, & mentem quam captiuam
tenet in ſomniis deludens, modo læta, modo triſtia,
modo incognitas perſonas oſtendens per deuia quo-
que deducit. Et cùm ſolus ſpiritus hæc patitur, infide-
lis hæc nō in anima, ſed in corpore euenire opinatur.
Et dicitur ibi, quòd iſtud eſt ſicut ea, quæ in ſomnis, &
nocturnis viſionibus non extra ſeipſam educitur, &
multa vidit dormiendo, quæ vigilando nunquam ui-
derat. Quis verò tam ſtultus, & hebes ſit, qui hæc om
nia, quæ in ſolo ſpiritu fiunt, etiam in corpore accide
re arbitretur,

Dicendum tamen, quòd his non obſtantibus dæ-
mones poſſunt per diuerſa loca, tam per diem, quàm
per noctem homines ducere aliquando volentes, &
H aliquando inuitos, & etiam aliquando hoc fit. Primū
patet, quia non eſt dubium, quin dæmon ſit tantę po-
tentiæ, quòd non ſolùm unum hominem, ſed etiam
multos poſſit ſimul per aerem portare, & quaſi in mo
mento ad diuerſa loca deducere, quia dæmones natu
ralia non perdiderunt, & tamen ipſi in natulibus ſunt
æquales angelis bonis, immo plures de dæmonibus
ſunt excellentiores in naturalibus multis angelis bo-
nis, cùm de quolibet ordine angelorum dicantur ali-
qui cecidiſſe. Angeli tamen boni ſunt tantæ poteſta-
tis, quòd poſſunt mouere cælos: quia tam Philoſophi,
quàm ſacra ſcriptura profitentur cælos moueri per in
telligentias, quas nos vocamus angelos. Et iſta eſt po-
teſtas admiranda. Ideo, qui poteſt mouere cœlos, po-
I terit mouere ſimul multos homines ſub quanta cele
ritate voluerit. Item patet, quia hoc ſæpè factum eſt,
tam per dæmones, quàm per angelos bonos. De dæ-
monibus patet, quia dęmon portauit ſemel Chriſtum
de deſerto in pinnaculum templi, & iterum de pinna-
culo in montem excelſum, ut patet hic in litera. &
Luc. 4. Quod ergo potuerit dæmon Chriſtum porta-
re, poterit & quemcunque alium. Nam Chriſtus non
erat leuioris corporis quàm cæteri homines: ſed habę
bat grauitatem naturalem commenſuratam, ſecun-
dùm quantitatem ſui corporis, Maximè, quia ſi dæ-
mon ante hoc nullum hominem portaſſet de loco ad
locum niteretur Chriſtum portare. Sed ipſe portaue-
rat alios ante hoc, vel nouerat uires proprias, & ſcie-
K bat, quòd portare poterat. De angelis bonis patet, quia
angelus Domini quaſi in momento tranſtulit Aba-
chuch de Iudæa in Chaldæam per capillum capitis.
Daniel 14. Ipſa quoque quotidiana experientia iſtud
oſtendit, quæ vtinam non tam cognita eſſet. Multos
enim ſcimus, qui quaſi in momento de locis diſtanti-
bus ad alia ſe loca tranſtulerunt deſeruientibus ſibi dę
monibus ad hoc, qui principes maleficiorum ſunt. Et
iſtud ita manifeſtum eſt, quòd imprudētia ſit illud ne-
gare cùm mille nobis teſtes occurrant, qui ſibi horū
conſcii ſunt,

Dicendum igitur, quòd homo ſponte poteſt a dæ-
monibus portari per diuerſa loca, ut ſi communicet
cum eis in operibus maleficiorum. Aliquando etiam
aliqui

aliqui homines inuiti rapiũtur à dæmonibus, & transferuntur ad alia loca remota, siue propter eorum peccata, siue ex Dei dispensatione propter aliquod mysterium. Et de his etiam testes non desunt, scilicet, quòd aliqui per artem maleficiorum coegerint aliquos de locis remotissimis Deo permittente quasi in momento temporis ad se uenire, Et nisi Deus prohiberet multa huiusmodi sæpè fierent. Sic patet in uita beati Cypriani, & Iustinæ. Nam Cyprianus, qui tunc Gentilis, & Maleficus erat, uirginem Iustinam ad se adducere volebat missis ad eam dæmonibus. Sed illa se crucis signo, & inuocatione nominis Christi muniebat. Sic etiam patet in uita beati Iacobi: Nam Hermogenes mittebat dęmones ad domum beati Iacobi, vt ipsum, & Philetum discipulum suum ad se vinctos perducerent, sed à Christo arcebantur. Sic etiam patet in vita beati Petri de Simone Mago, qui subleuantibus eum dæmonibus per aerẽ volabat. Ista igitur vulgata sunt, nec quisquam nisi imprudenter ea negare poterit.

Quod autem dicitur de mulieribus, quæ per noctẽ discurrunt per diuersa loca, etiam uerum est. Nam sæpe hoc inuẽtum est, & iudicialiter punitum, Et aliqui volentes imitari earum nephandas cæremonias, magna incommoda incurrerunt. Nec potest dici illud per somnium accidere, cùm non solùm ipsi, qui passi sunt, sed etiam plures alij huius rei testes erant. Nec est aliqua causa de his dubitandi. Verum est autem, quòd apud simplices aliquibus veris multa falsa circa hæc admixta sunt, quia dæmones non solùm in moribus, sed etiam in fide nocere cupiunt. Et ista credi vetat sacra Doctrina, quia plurima eorum contra fidem sunt.

Ad primum in contrarium dicendum, ꝙ ibi non negatur, quin mulieres possint portari à dæmonibus per noctem, & diuersa spatia pertransire, sed vetatur credi totum illud, quod ipsi asserunt, scilicet, ꝙ ambulant cum Herodiade, vel Diana dea Paganorum, & credunt illam esse Deam sicut apud Paganos pluralitas Deorum tenebatur. Dicere ergo Dianam illam esse deam, non solùm est error, sed infidelitas. Et patet, quod ista sit intentio literæ, quia quando ibi accusatur iste error, dicitur quòd multitudo innumera hac falsa opinione decepta, hæc uera esse credunt, & credendo à recta fide deuiant, & errore Paganorum inuoluuntur, cùm aliquid diuinitatis, aut numinis extra vnum Deum arbitrantur. Sunt autem dæmones, ista Diana, & Herodias, quæ se in formam Dearum venerari faciunt. Et licèt cum eis uerè per noctem istæ mulieres ambulent: tamen in hoc seducuntur, quia putant illas esse Deas cùm dæmones sint. Item dicebant istæ mulieres, quòd super quasdam bestias equitabant. Istud tamen non est uerum, quia nullæ bestiæ poterant per aerem volare, vt quasi in momento temporis magna terrarum spatia transirent, sed erant dæmones, qui aliquando se in formam pecorum, aliquando in cæteras formas se transfigurant, sicut eis placuerit, vt ex pluribus historijs patet. Item errabant istæ mulieres, quia dicebant se uocari singulis noctibus ad obsequium istius Dianę deæ Gentium, & obedire illi tanquam dominæ. Nam non est in potestate dęmonum homines ad ista trahere, nisi ipsi spontę uelint, & pacta cum dæmonibus iniant. Quod autem homines inuiti trahantur per dęmones, rarum est, & propter speciales casus. Ideo quòd istę mulieres singulis noctibus vocarentur à Diana, & cogerentur obedire ei, sicut dominæ, falsum erat.

Ad secundum cùm dicitur, quòd sit uitium infidelitatis hoc credere, & recedere à recta fide. Dicẽdum quòd error non est in hoc, ꝙ credatur homines posse portari à dæmonibus per diuersa loca, & ꝙ aliquando

F realiter portentur: sed in hoc, quòd credantur ista, quę
supra dicta sunt, & maximè quòd illa Diana esset dea.
Quia istum errorem specialiter litera condemnat ibi,
cùm dicat, errore Paganorum inuoluuntur, cùm aliquid diuinitatis, aut numinis extra vnum Deum arbitrantur. Et non dicitur, quòd sit error Paganorum credere, quòd homines à dæmonibus portentur.

Ad tertium cùm dicitur, ꝙ ista accidunt per somnium, cùm diabolus phantasiam illudit ostendendo
tristia, & læta. Dicendum, ꝙ uerum est, ꝙ talia possunt
sæpe per somnium accidere, & putabit aliquis, ꝙ verè
exterius accidant, quia etiam prophetica reuelatio sæpe sic fit per imaginariam uisionem: non tamen negatur, quin ista possint fieri realiter exterius: sicut po-
G nitur ibi exemplum de somnijs, in quibus homo nihil
realiter patitur eorum, quæ putat se pati, & tamẽ per
hoc non tollitur, quin realiter talia fieri possent extra
somnium. Sed obijcietur, quia dicitur ibi, omnibus ita
quę publicè annunciandum est, quòd qui talia credit,
& his similia, fidem perdit. Et sic credere ista est infidelitas, sed oportet dici ea esse delusionem phantasiæ.
Dicendum, quòd hoc refertur ad errores supra positos, scilicet, qui crediderit omnia illa, quæ illæ mulieres asserebant, fidem perdit. Quia illæ dicebant Dianam esse deam, cum qua per noctem ambulant: istud
autem asserere, est fidem perdere, quia est ponere plures Deos. Et patet, ꝙ iste sit sensus literæ, quia cùm dicitur, qui talia credit, fidem petdit, & qui rectã fidem
H non habet non est eius, sed illius, in quem credit, id-
est, diaboli. Et sic isti dicuntur hic fidem perdere, quia
credunt in diabolum. Hoc autẽ est, quia credunt Dianam deam esse. Et tàmen Diana est diabolus. Credere tamen, quòd homo possit portari à dęmone per aerem, non est credere in diabolum, nec per hoc à fide
receditur, cùm sacra scriptura similia asserat, scilicet,
Christum portatum fuisse a dæmone, ideo negãdum
non est mulieres maleficas, & etiam uiros factis quibusdam nephandis cærimoniis, & unctionibus a dæmonibus assumi, & per diuersa loca portari, & multos
huius generis in unum locum conuenire, & dæmoni
bus honorem quendam exhibere, ac libidini, & omni
turpitudini uacare.

I

Quis est iste mons excelsus, ad quem Christus assumptus.
Quęst. XLVIII.

QVAERITVR, Quis erat iste mons excelsus,
ad quem dicitur hic Christus fuisse assumptus
a diabolo, & ostendisse ei regna terræ. Dicen-
dum, quòd communiter asseritur istum
esse quendam montem excelsum, non longè a Ieri-
cho, q distat duobus milliarijs a Quarantana. Est enim
Quarantana desertum in quo Christus quadraginta
diebus ieiunauit, & distat duobus milliaribus ab Vrbe
Iericho. Et rursus ab ipso deserto, quod Quarantana
dicitur, duobus milliariis contra Galilæam est mons
excelsus, in quo diabolus Christum iterum tentauit:
K sic dicitur in libro de diuisione terræ sanctæ, & in li-
bro Brocardi Theutonici, & in libro Marini Veneti,
qui omnes diligenter scripserunt Terram Sanctam.
Dicit autem Chrysostomus in quadam homilia, quòd
iste fuerit mons excelsior qui erat in toto orbe, cùm
ait, assumpsit eum diabolus in montem excelsum val
de, quem scilicet diabolus circuiens omnem terram
excelsiorem cognoscebat cæteris. Quanto enim excel
sior fuerit mons, tanto ex eo spaciosior terra uidetur.
Et tunc dicendum esset, quòd non fuerit ille mons,
qui erat apud Quarantanam, quia alii montes excelsio
res valde sunt in aliis partibus mundi, quàm in Iudæa,
vbi erat ille mons, dę quo diximus. Nam dicit Nico-
laus,

laus, quòd iste mons non nominatur, quis fuerit, non tamen refert quis fuit. Potest tamen satis rationabiliter dici, quòd fuit de quo diximus, eo quòd ista opinio ab antiquo semper mansit apud habitatores terrae sanctae, quibus circa talia satis credendum est.

Quomodo diabolus potuit ostendere Christo omnia regna mundi. Quęstio. XLIX.

QVAERITVR, Quomodo diabolus potuit ostendere Christo omnia regna terrae de illo monte, quia nullus mons quantumcunque altus est in toto orbe, de quo tota terra habitata possit uideri, cùm sint multae interpositiones aliorum montium, sub quibus multae ualles occultantur. Item dato, quòd non esset nisi unus mons in toto orbe, & reliqua terra esset plana non poterant de illo monte videri omnia regna mūdi, quia ipsa terra, cùm sit formata in modum sphaerae, propriū tumorem habet, & cùm quis pertransierit aliquantū eius spatium, necesse est intercidi quendam arcum circuli inter terminum à quo, & terminum ad quem, & tumor illius arcus impedit uideri terminum à quo, & terminus ad quem. Et sic non posset aliquis videre omnia regna terrae, etiam si nulli montes essent in ea. Item dato, ꝙ terra non esset sphaerica, sed plana, ita ut nihil impediret videri aliquid à loco quantumcunque remoto, tamen non posset videri ab aliquo homine totus mundus, siue omnia regna terrae propter duo. Primò propter paruitatem anguli rei visibilis, quia quaelibet res videtur sub angulo pyramidis radiosae, & quanto ille angulus est minus acutus, tanto res efficacius videtur, quia species habet maiorem efficaciam immutandi. Tantum autem poterit angulus esse acutus, quòd res sub illo uisa, non possit immutare uisum. Et propter hoc, quādo à longinquo videmus aliquem montem, vel turrim, licèt ipsum totum montē uideamus, non possumus distinctè videre singulas partes eius, licèt nihil interponatur, quod impediat illas videri, sed solū, quia sub paruo angulo videntur: ideo non immutant. Totus autem mons propter suam magnitudinem capitur sub magno angulo, ideo ipse videtur, sed non singulę partes eius. Et sic vrbes, vel regna, quae essent multum remota ab isto mōte, in quo diabolus Christum constituit, non possent uideri ab eo, quia propter longitudinem, & distantiam clauderetur earum pyramis sub paruo angulo. Secundò accideret ex defectu oculi, quia oculus noster non potest immutari à specie visibili cuiuscunque vigoris, sed ab ea, quae est aliquanti vigoris. Sed cùm species multiplicantur ab obiecto distanti, etiam si sub magno angulo claudentur propter magnitudinem corporis, à quo multiplicantur, quia tamen longè sunt a fonte suo, idest, a fonte à quo multiplicantur, minuitur vigor earum ad immutandum. Et sic non posset quis uidere rem ualde longinquam, etiam si esset magna propter debilitatem speciei, nisi fortè res illa haberet multum de luce, & per hoc species visibiles essent fortes. Sicut apparet in corporibus coelestibus, quae licèt multum à nobis distent, videntur tamen, quia multum de luce habent. Et sic Christus uidere non poterat omnia regna terrae de aliquo monte. Aliqui dicunt, ꝙ diabolus non ostendit Christo omnia regna terrae, nec aliqua eorum, sed solùm per sermonem retulit ei de omnibus regnis mundi, & de gloria ipsorum, sicut si quis ista, quae in libro scripta legeret. Sic dicit Titus, quòd diabolus orbem describit uerbo, & uelut quandam domum eius intentionem manifestat, ut existimabat. Sed nō stat. Primò, quia dicitur hic quod Christus ductus est a diabolo in montem excelsum, ut ostenderet ei regna terrae. Si tamen solo uerbo ei illa ostenderet, non oporteret, ꝙ duceret eum in montem excelsum, nec in aliquem locum, sed existenti in pinnaculo ista referre poterat. Secundò patet, quia ad hoc, quòd diabolus enarraret Christo per sermonem de omnibus regnis terrae, & de gloria ipsorum, oportebat multum tēporis in hoc consumi. Et tamen Luc. 4. dicitur, quòd diabolus ostēdit Christo omnia regna orbis terrae in momento tēporis: ergo non ostendit ei per solum sermonem, licèt ratio superior est magis efficax.

Alii dicunt, quòd diabolus ostendit Christo regna terrae solùm mentaliter, idest, causando in mente eius cognitionem de omnibus regnis terrae. & gloria ipsorum. Sic dicit Theophilus, scilicet. Sed qualiter ostēdit ei omnia regna orbis terrae? quidam dicunt, quòd mēte hoc ostēdit. Dicendum, quòd non stat. Primò, quia ipse Theophilus reprobat istam positionem in eadē auctoritate. Secundò quia efficatius diabolus non poterat talem ostensionem Christo facere, quia causare aliquam cognitionem nouam in intellectu, quae non dependeat ex phantasmate, ad solum Deum pertinet, qui potest immediate agere in intellectu: eo quòd ipse solus potest illabi animae: daemones autem, & angeli boni hoc directè facere nō possunt. Tertiò, quia Christus habebat cognitionem istam in mente sua: cùm ipse cognosceret omnia, quae sunt, nō solùm praesentia, sed etiam praeterita, & futura. Non tamē possunt multiplicari accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, licèt bene accidentia diuersarum specierum. Quia sicut non possunt esse duae albedines particulares in eodem subiecto adaequato, licèt in eo sint albedo, frigiditas, magnitudo, & figura: ita in intellectu non est possibile existere duas intellectiones, vel duos habitus intellectiuos eiusdem speciei. Dato ergo, quòd diabolus posset causare talem intellectionem in mente alicuius, non poterat tamen illam causare in mēte Christi: quia illa ibi praeexistebat: & sic essent in eodem intellectu duę intellectiones, uel habitus intellectiui solo numero differentes, quod non est possibile. Quartò patet, quia dicitur, quòd diabolus duxit Christum in montem excelsum ad ostendendum ei ista regna terrae, & tamen si solùm per intellectum hoc ostendi debebat, non oportebat, quòd duceretur ad aliquem montem, cū locus ad hoc nihil conferret. Alii dicunt, quòd diabolus ostendit Christo regna terrę solū per phantasiam, idest per uisionem imaginariam. Sic tenet Theophilus, dicens: sed qualiter ostendit ei omnia regna terrę? Quidam dicunt, quòd mente haec ostēdit, ego autem dico, quòd sensibiliter, & in phantasia apparere fecit. Sed dicendum, quòd non conuenit, quia superfluum erat Christum duci in montē excelsum ad ostendendum regna terrę, cùm sic exterius nihil uideret: sed totum esset in phantasia sua, & sic in quocūque loco fieri poterat ista uisio. Sed obiicietur, quòd oportebat Christum duci in montem, ut putaret se de illo monte uidere omnia regna terrę: licèt nihil uideret realiter, & si non esset in monte illo, putaret istam esse delusionem. Dicendum, quòd istud non est necessarium, quia si illa uisio imaginaria poterat esse tā efficax, quia secundùm eā Christus putaret se uidere omnia regna terrę exterius, cùm tamen nihil uideret: posset etiam secundùm eam ostendi Christo, quòd erat in loco altissimo terrę, immo quòd erat apud lunam, & quòd inde uidebat totam terram, nam similia nos in somniis patimur. Secundò patet, quia non est concedendum, quòd diabolo tanta potestas data fuerit, ut intra corpus Christi, & caput eius uenerandissimum diabolus aliquid realiter operaretur, scilicet, immutando phantasmata, & turbando ad hoc, quòd posset talis uisio imaginaria fieri. Doctores quoque omnes

omnes dicunt, quòd tota tentatio diaboli extra Christum fuit. Sic dicit Gregorius in homilia, scilicet. Tentari ergo per suggestionē potuit: atque ideo omnis diabolica illa tenatio foris, & non intus fuit. Si tamen diabolus immutasset phantasiam Christi ad tentandum eum, magna pars tētationis esset intra Christum. Ideo non est concedendum, quòd fuerit talis ostensio imaginaria. Tertiò patet, quia quando tales uisiones imaginariæ naturaliter accidunt, vocantur somnia. Si autem à Deo fiunt uocantur prophetiæ, quia unus modus reuelationis est per Prophetam imaginariam. Numeri 12. scilicet: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini per uisionem apparebo ei, aut per somnium loquar ad illum. Si autem talis uisio fiat à dæmone uocatur illusio, quia est ad fallendum hominē, cùm homo ibi fallatur putans aliquid esse quod non est. Et etiam fit ad intentionem fallendi. Est tamen inconueniens dici, quòd Christus fuerit à dæmone illusus. Ergo non est concedendum, quòd fuerit in eo talis uisio imaginaria. Quartò patet, quia talis uisio nihil operatur, nisi in eo, qui secundùm illam putat se aliquid verè uidere eo tempore quo ipsa fit. Et secūdum hoc per illam aliquid ostenditur. Et patet hoc in prophetis, & in omnibus, quòd à Deo mittuntur tales uisiones imaginariæ, quia quamdiu illæ durant, putant ꝙ realiter ista fiant: licèt postquam cessauerint uisiones, cognoscunt quòd fuerit somnium à Deo immissum ad aliquid ostendendum. Sic patet de Salomone, cui per somnium data est sapientia, & putabat se verè loqui cum Deo, & quòd Deus sibi loqueretur. 3. Reg. 3. Dicitur tamen ibi, quòd euigilauit Salomon, & inuenit esse somnium, quasi dicat. Antequam uigilaret putabat rem ueram esse, & non fieri per somnium, sed postquam euigilauit comperit, ꝙ fuisset somnium. Et sic necesse est in omnibus talibus uisionibus, quòd uidens putet se aliquid realiter uidere, quia aliàs nō erit uisio imaginaria, nec quidquam proficiet. Sicut in illo, qui uidet ludos apparitorum, & præstigiatorum, & cognoscit omnia illa falsa esse. Christus tamē non poterat falli ita, quòd putaret verè videre id, quod solùm fieret per uisionem imaginariam. Ergo Christo nihil ostendi potuit de regnis terræ per uisionem imaginariam. Alij dicunt, quòd diabolus verè ostendit, & sensibiliter omnia regna terræ Christo, scilicet, quòd poterat ducere eum volando super totam terram, & omnia regna, & sic singula ostenderet ei, vt Christus illa videret ad oculum. Nam sicut diabolus duxit Christum quasi volando de deserto in pinnaculum, & iterum de pinnaculo in montem excelsum, vt patet in litera, ita poterat eum ducere per totum orbem. Dicendum, quod non stat, quia dicitur in litera, quòd duxit eum in montem excelsum, & ostendit ei omnia regna terrę: in quo innuitur, ꝙ de illo monte ostendebat ei omnia regna, & sic non ducebat eum uolando. Secundò, quia si uolando ostenderet ei omnia regna terræ, non oportebat, quòd duceret eum ad aliquem montem, cùm super singula regna discurreret, & tamen duxit eum ad montem excelsum Ergo non duxit eū per omnia regna terræ. Tertiò patet, quia Luc. 4. dicitur, quod ostendit ei in momento omnia regna orbis terræ, & tamē si duceret eum uolando super singula regna, & illa sibi determinatè ostenderet, aliquāto tempore indigebat, & non poterat fieri in momento temporis, siue in pauco tempore: non ergo factum fuit sic. Alij dicunt, ꝙ diabolus ostendit Christo verè omnia regna terræ de monte illo excelso faciendo, ꝙ omnes species regnorum omniū, & vrbium venirent ad oculos Christi, & sic realiter videret. Dicendum, ꝙ non stat, quia hoc fieri non poterat Christo manente in monte nisi dupliciter. Vno modo quòd diabolus

F faceret species singularum regionum, & Ciuitatum, quæ directè non poterant venire ad oculos Christi propter impedimentum tumoris terræ, & interiectorum montium uenirent fractæ, aut quòd diabolus faceret exterius species omnium istarum specierū, quæ directè peruenirent ad oculos Christi, & sic verè uideret illas res. Hoc tamen non stat. De primo patet, ꝙ res visibilis emittit pyramidem suam uisualem per cōtinuum, & directum, & non potest species mitti oblique, vel circunflexe: ideo non poterat diabolus species suas à natura peruertere, vt per lineam circunflexam venirent ad oculum Christi. istud verum est, nisi quando species, siue radius visualis frangitur in aliquo corpore terso, & polito, quia inde reflectuntur species, sicut fit in speculis.

G Et licèt tunc per rectas lineas fiat uisio, quia linea reflexionis recta est, tamen uidetur id quod non opponitur oculo uidentis per lineā rectam, & hoc modo per artem speculorum positorum in certa habitudine possunt videri aliqua occulta, quæ aliàs uideri non possunt. Et possunt videri aliqua à longe, ad quæ aliàs oculus non sufficeret. Hoc modo Socrates per artem speculorum uidit Draconē, qui erat in monte, & deuorabat homines, quem tamen nemo videre poterat. Sed dicendum, quòd etiam isto modo diabolus nō poterat ostendere Christo omnia regna terrę, quia ad uidendum aliquam unam rem positam distinctam, oportet esse multa specula, & artificiosè facta, & collocata. Ad uidendum autem omnia regna

H terræ, & partes ipsorum determinatè non poterāt collocari specula, quia necesse erat species in omni parte venire, & tamen latera quorundam speculorum, & posteriora impedirent species venientes ex partibus illis, nec pertransirent ad obiecta specula, in quibus reflecterentur. Secundò, quia specula ista oportebat poni in locis altissimis, scilicet, vltra nubes, quia propter tumorem terræ species venientes per lineam rectam non poterant peruenire nisi ad loca altissima, & tunc radius reflexionis fortè non posset peruenire ad oculum propter obiectas nubes, & corpora grossa. Tertiò, quia dato, ꝙ per aliquod artificiū species omnium rerum visibilium, vel saltem regnorum terræ, & Ciuitatum possent videri ab aliquo, ita quòd possent re-

I flecti in talibus locis, ꝙ peruenirent sub angulo acutissimo, qui non sufficit ad immutandum oculum, vt supra posuimus exemplum de vidente montem à longe, qui tamen non uidet determinatè partes montis: quanto magis si ab extremis omnibus rectè habitabilis species rerum uisibilium in unum locum confluere deberent, quia omnes illæ peruenirent sub angulo acutissimo, ita ut sentire non possent. Quartò patet, quia dato, quòd res istæ terminarent pyramides suas sub magno angulo ad illa specula: non tamen sufficeret oculus immutari per tales species, quia illæ sunt parui vigoris propter distantiam à fonte suo, idest, à corpore suo à quo emittūtur. Quintò patet, quia istud maximè accidit in uisione reflexa: nisi etiā in eis, quæ

K uidentur de propinquo, si uideantur per reflexionem valde debiliter immutant: sicut apparet in eis, quæ uidemus in speculo. Et ratio est, quia rectitudo pyramidis confert valde ad uigorem immutandi, qua ablata per inflexionem tollitur multū de uiribus specierum immutantium. Apparet hic sensibiliter in vmbris causatis per obiecta corpora ad radios solis, quia si quis sit apud aliquem, quando sol non est multum eleuatus à terra, corpus suū faciet duas vmbras. Vna est, per hoc quod intercipit radios solis directè veniētes à sole, ne perueniant ad terram, & ista umbra est ualde fusca, & multum sensibilis. Alia umbra causabitur à corpore eius propter hoc, quòd radij solis reflexi in aqua, quæ est corpus speculare intercipiuntur, ne perueniant ad

corpora

corpora obiecta, & apparet in corpore obiecto quædam umbra parum fusca, & modicum sensibilis. Et istæ duæ umbræ sunt aliqualiter distantes, secundùm conditionem loci in quo fit reflexio, & tunc quanta est differentia inter unam umbram, & alteram quantum ad esse fuscum, tanta est differētia inter radios directos, & reflexos emissos à sole, quia cùm umbra sit priuatio lucis in corpore obiecto, quāto fuerit maior lux, tanto umbra est maior, idest, magis sensibilis, & quę magis fusca videtur. Sicut magis uitium est, quod maiori uirtuti opponitur, & quanto maior est uirtus, tanto maius est uitiū. Et tamē ualde maior est umbra causata propter defectum radiorum directorū, quàm vmbra causata propter radios reflexos. Ergo ualde maior est uirtus immutandi oculum per radium directum, quàm per reflexum, & tamen in magna distantia species perueniens directè ad oculum non posset immutare propter paruum uigorem, à fortiori ergo si fieret uisio per radios reflexos in speculis. Sextò patet, quòd non erat uerisimile, ꝙ diabolus posset habere tot specula, aut corpora speculariter disposita, vt species omnium regnorum, & partium suarum determinatè repræsentari possent, quia ad hoc faciendum longum tempus necessarium erat. Dicitur tamē Luc. 4. quòd in momento temporis ostendit diabolus omnia regna terræ. Ideo non potuit fieri per reflexionem factam in speculis. Dicet aliquis, ꝙ diabolus ista specula ante hoc disposita habebat ad istud faciendum. Dicendum, ꝙ non est uerisimile, quia immediatè, vt Christus noluit se præcipitare de pinnaculo, diabolus tulit eum in montem excelsum, & ibi in momento temporis ostendit ei omnia regna terræ, & sic inter vnam tentationem, & aliam non potuerunt ista specula fieri, quia diabolus eadem die fecit omnes istas tentationes, vt infra dicetur. Et postquam incepit tentare Christum, nunquam recessit ab eo, quo usque fuerūt completæ omnes tentationes. Quia dicitur in litera; tunc diabolus reliquit eum, & Luc. 4. dicitur, ꝙ consumata omni tentatione diabolus recessit ab eo, & sic prius semper manebat cum eo. Si autem dicas, quòd antequam inciperent fieri tentationes facta erant specula: non est uerisimile, quia diabolus non fecit istam tertiam tentationem, nisi quia non potuit superare Christum in duabus primis, & antequam inciperet tentare non sciebat ipse, quòd superandus erat à Christo in duabus primis tentationibus, quia tunc non fecisset illas, quia erant inutiles. Ergo ipse non disposuerat specula antequam tētationes inchoaret. Septimò patet, quia non erat uerisimile, quòd diabolus vellet tantum laborem, & occupationem sumere ad unam tentationem faciendam, quam poterat facere sine his difficultatibus, solùm suadendo Christo, quòd adoraret eum, & ꝙ daret ei omnia regna terræ per artem speculorum. Alius modus etiam non potest stare, scilicet, ꝙ diabolus formaret species exterius, per quas Christus uideret. Primò, quia dato, quod diabolus tales species posset formare, non diceretur Christus per illas videre regna terræ, quia non uidet aliquis vere aliquam rem, nisi per speciem illius. Et tamen istæ non erant species regnorum terræ, nec partium suarum: ideo etiam si per illas Christus inuitaretur, non diceretur videre regna terræ, nec verè illa videret. Secundò patet, quia diabolus nō potest tales species formare, sed multiplicātur solùm a corporibus. Et nō est credendum, quod diabolus possit aliquod de nouo facere, quod non fuerit in se, nec in materia sua. Nam qui hoc crediderit infidelis erit, vt difiniuit ecclesia etiam in Concilio Aquitensi, & patet in Decretis. 26. quæst. 5. c. episcopi, scilicet. De Domino nostro scriptum est, omnia per ipsum facta sunt: quisquis ergo posse cre-

A dit aliquam creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam similitudinē, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio est etiam pagano deterior. Dicendum tamen, ꝙ diabolus poterat de aere formare aliqua corpora cuiuscunque similitudinis ipse vellet, & obijcere illa oculis Christi, & illa possent repræsentare aliquas partes mundi. Tamen hoc modo nō diceretur verè ostendisse Christo omnia regna terræ, quia Christus verè nullum regnum videret, sed solùm illa corpora à diabolo fabricata. Item, quia ad hoc non oportebat, ꝙ Christus poneretur in aliquo monte excelso, quia de quocunque loco poterat illa videre. Alij dicunt, quòd diabolus non ostendit Chri-
B sto aliqua regna terræ, sed solùm ostendit ei regna diuersa, quæ ipse in terra, idest, in hominibus terrenis habebat. Nam quoddam est auaritiæ regnū, quoddam superbiæ, quoddam luxuriæ, & generaliter quot sunt vitia. tot sunt diaboli regna. Sic dicitur Iob 41. de diabolo, scilicet. Ipse est Rex super omnes filios superbiæ, Sic exponit Origenes, scilicet. Non est arbitrandum, quòd regna ei mundi ostendens Persarum, verbi gratia, regnum Iudæorumque monstrauerit, sed ostendit ei regnum suum, quo regnaret in mundo, idest, quo alij regnentur à fornicatione, alij ab auaritia. Sic etiam exponit Rabanus, scilicet. Ostendit diabolus Domino regna mundi: non quòd ipse visum eius amplificare potuerit, aut aliquid ignotum demonstra
C re, sed uanitatem pompæ mundanæ, quàm ipse diligebat quasi speciosam, ac desiderabilem orbis, ostendēs, in amorem Christo suggerens venire volebat. Dicendum tamen, ꝙ istæ sensus est moralis, & tamen verè diabolus non intellexit de tali regno, sed de regnis terræ. Primò patet, quia tunc non esset locus tentationi: cùm diabolus apertè ostenderet Christo vitia in quibus ipse regnabat. Secundò, quia ipse promittebat dare Christo omnia hęc, & tamen non oportet, ꝙ diabolus promittat alicui dare peccata, quia quilibet per se ipsum peccare potest, quantum uoluerit. Tertiò, quia diabolus dixit, hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Et sic videtur, quòd aliquid magnum promittebat ei, vt alliceret eum ad illam adorationem. Et
D tamen dare peccata nihil erat dare, cùm nihil sit facilius, quàm peccare, & nihil difficilius, quàm abstinere à peccato. Ergo nō intelligebatur de tali regno. Quartò patet, quia hoc modo omnia peccata sunt regnum diaboli, & sic idolatria est unum de regnis eius. immo est præcipuum, & tamen diabolus distinxit hic idolatriam à regnis terræ, sicut meritum à præmio: inquantum dixit hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Non ergo intelligatur de tali regno, sed de regnis terræ. Quintò patet, quia Luc. 4. dicitur: tibi dabo potestatem hanc uniuersam, & gloriam illorum. Ergo necesse est intelligi de regnis terræ, quæ dicunt potestatem quandam, & non de peccatis.

Dicendum igitur, quòd diabolus ostendit Christo
E omnia regna terræ, non ostendendo ei realiter, nec distinctè aliquod illorum, sed solùm de illo monte faciebat eum respicere ad diuersas partes mundi, & dicebat ei, Versus talem partem est regnum Persarum, & ibi regna Iudæorum, & illic regna Hispanorum, & sic de cæteris. Gloriam autem eorum ostendebat dicendo, in tali regno abundant tales diuitiæ, & tales potestates, & in tali regno tales. Sic ait Chryso. in quadam homilia, scilicet. Ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum. Ostendit autem ita nō, vt ipsa regna, vel ciuitates eorū, vel populos, vel argentum, vel aurū videret, sed partes terræ, in quibus vnumquodque regnum, vel ciuitas posita erat. Vtputa si ascendas super excelsum locum digito extenso dicam tibi, ecce ibi est Ro-

eſt Roma, aut Alexandria, non ſic oſtendendo tibi, vt ipſas videas ciuitates, ſed partes terræ, in quibus poſitæ ſunt. Sic, & diabolus poterat Chriſto ſingula loca digito demonſtrare, & vniuſcuiuſque regni homines, & ſtatum verbis exponere. Nam oſtenſum dicitur, ꝙ exponitur ad intelligendum. Hoc tenet Nicolaus, & idem ſanctus Thom. 3. parte ſum. q. 41. artic. 4. in reſponſione ad ſeptimum argumentum. Et ſic dicit Nicolaus, quòd iſta oſtenſio magis fuit ad auditum, quã ad viſum. Sed obijcietur, quòd diabolus poterat oſtendere Chriſto omnia hæc vere, & diſtinctè. Nam beato Benedicto oſtenſus eſt ſemel totus mundus, vt ait Gregor. 2. Dial. Moyſes quoque vidit totam terram Iſrael de monte Abarim, qui erat extra terram Chanaan, ſcilicet, in terra Moab. Deutero. 34. & ibi declaratum eſt, quòd Moyſes clarè, & diſtinctè vidit terram illam, ſic ergo potuit nunc Chriſtus videre.

Dicendum, quòd Chriſtus quomodocunque voluiſſet, poterat uerè ad oculum uidere omnia regna terræ: diabolus tamen non poterat ei oſtendere illa uere, ut ſupra oſtenſum eſt. Cùm autem obijcitur de beato Benedicto dicendum, quòd illa fuit uiſio in ſpiritu, & nõ ad oculum. Item, quia illa uiſio facta fuit à Deo, & potuiſſet ei Deus uerè oſtendere totum mundum, licèt ſpiritualiter ſolùm oſtenderit: diabolus tamẽ hoc facere non poterat, quia poteſtas ſua eſt multũ finita. De Moyſe dicendum, quòd non fuit omnino ſimile, quia non fuit ei oſtenſus totus mundus, ſed pauca terra, ſcilicet illa, quàm Iudæi poſſeſſuri erant, & non tota quidem. Aliter etiam dici poteſt, quòd Moyſes, licèt paucam terram uiderit, non ſupernaturaliter illam uidit, Quis autem fuit modus, quo eam uidit, ſcilicet, an per confortationem ſpecierũ, an congregationem ipſarum, & præſentationem coram oculis Moyſi, declaratum eſt Deuteron. 32.

Quomodo poterat diabolus dare omnia regna Christo, cui ea promittebat. Quæſt. L.

QVAERITVR, quomodo diabolus dixit hic, omnia hæc tibi dabo, ſi cadens adoraueris me, ſcilicet, omnia regna terræ: quomodo poterat diabolus illa dare, & an poterat. Dicendum, quòd diabolus mentitus eſt, quia nihil dare poterat, ut infra dicetur. Sciendum tamen, quòd Manichæi, & quidam alij hæretici, ut ait Nicolaus dixerunt, quòd diabolus eſt Dominus rerum corporaliũ, & inferiorum, & eſt factor, & creator eorum. Habuerunt autem occaſionem quandam errandi ex hoc loco, & ſimilibus, quia dixit hic diabolus: omnia hæc tibi dabo, & tamen dare non poterat, niſi eſſent in poteſtate ſua. Sic etiam dicitur Ioan. 12. Nunc iudicium eſt mundi, & princeps huius mundi eijcietur foras. Et uocatur princeps huius mundi diabolus. Sic etiam Io. 14. dicitur. Venit enim princeps huius mundi, & in me non habet quicquam, ideſt, diabolus uenit. Si ergo princeps eſt mundi, poteſtatem habet ſuper illum. Dicendum, quòd ſtulte mouentur Manichæi dicentes aliquid creatum eſſe à diabolo, quia creare eſt potentiæ infinitæ, & iſta eſt unica, nec poteſt multiplicari: ideo diabolus creare non poteſt. Et patet, quia ſi diabolus eſſet potentiæ infinitæ, non poſſet ab aliquo ſuperari, quia infinito nihil eſt maius, & tamen diabolus ſuperatur, & priuatur poteſtate ſua. Quia Ioan. 12. dicitur: princeps huius mundi eijcietur foras. Et Apoc. 20. dicitur, quòd ligatus eſt, non ſoluendus per mille annos: ergo non eſt potentiæ infinitæ, & ſic non poteſt creare. Item Ioan. 1. dicitur. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, ideſt, non potuit aliquid creari niſi per Deum. Item diabolus non innuit

F in uerbis ſuis, etiam ſi uera eſſent, quòd ipſe aliquid creauerit: immo quòd nec etiam aliquam poteſtatem à ſe ipſo habeat ſuper regna terræ, ſed ſi aliquam habet, quòd illam ab alio accepit. Nam Luc. 4. dicitur, ꝙ oſtendit diabolus Chriſto omnia regna terræ, & ait illi. Tibi dabo poteſtatem hanc uniuerſam, & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt, & cui uolo do illa. Et ſic aſſerit iſta regna terræ ſibi tradita fuiſſe. Non ergo innuit, quòd illa creauit. Sed Manichæi ualde inſaniũt, qui non ſolùm hoc aſſerunt, ſed etiam, quòd uetus teſtamentum datum eſt a diabolo, & multa alia abſurda, de quibus non eſt ad præſens dicere. Cùm autem quęritur, an regna terrę fuerint diabolo ſubdita, & poſſit illa dare, dicendum, quòd non. Cùm autem dixit, ꝙ

G daret illa mentitus eſt, quia iſta eſt conditio ſua, cùm ipſe ſit mendax, & mendacij pater. Ioan. 8. Et ibi dicitur. Cùm de proprijs loquitur mentitur. Et patet hoc, quia ita dixit Hieronymus ſuper Matthæũ, ſcilicet, Arrogans, & ſuperbus de iactantia loquitur. Non enim poteſt omnia regna dare, cùm ſciamus pleroſque ſanctos uiros à Deo reges factos. Idem dicit Titus, ſcilicet: In utroque mentiebatur. Nec enim habebat, nec conferre poterat, quo carebat. Nullius enim obtinet poteſtatem, ſed ad pugnantem aduerſarius derelictus eſt. Secundò patet, quia ſi diabolus eſſet Dominus regnorum terræ, & poſſet illa pro libito dare, ſemper uiris malis daret, ut omnia malè fierent, & uitia creſcerent in immenſum. Sæpe tamen repugnauerunt, &

H ad magnas poteſtates aſcenderunt uiri ſancti: ideo nõ dabantur regna a dæmone, ſed a Deo. Tertiò patet, quia per hoc tolleretur diuina prouidentia, nam ſi diabolus poteſtatem haberet in regnis terræ, non ſolùm ſine ordine iſta fierent, ſed etiam omnia neceſſe erat fieri per iniquitatem, & mala quæ homines paterentur non eſſent per diuinum iudicium, ſed per diaboli deordinationem, & poteſtatem, cui omnia iſta ſubdita eſſent. Hoc tamen eſt falſum, quia non ſolùm in rebus magnis, ſed etiam in minimis prouidentia Dei eſt, ut infra 10. ſcilicet. Nonnè duo paſſeres aſſe ueneunt, & unus ex his non cadit in terra ſine patre ueſtro, ideſt, ſine uoluñtate Dei, & ordinatione eius. Et ſequitur. Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores eſtis uos:

I quaſi dicat, unus paſſer non moritur, nec cadit in terram, & tamen paſſer, quod nihil ualet, quia duo paſſeres aſſe ueneunt, à fortiori uos nullum malum patiemini ſine Dei uoluntate, & ordinatione. Vnde non ſolùm membra corporis noſtri à Deo cuſtodiuntur, ſed etiam capilli noſtri, qui nihil ualent, omnes numerati ſunt, & unus de illis non peribit ſinę Dei uoluntate. Et ſic malum quantumcunque paruum inferri non poterit alicui, niſi Deus hoc faciat. Sic patet Amos. 3. ſcilicet. Si erit malum in ciuitate, quod Deus non fecerit. q. d. Non eſt aliquod malum pęnæ quod Deus non infligat. Non tamen habet poteſtatem ſuper regna, qui in illis nihil facere poteſt, niſi ab alio permittatur: ideo diabolus non habet poteſtatem ſu-

K per regna terræ. Quartò patet, quia ad Ro. 13. dicitur, non eſt enim poteſtas niſi à Deo: itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Et iterum dicitur. Dei enim miniſter eſt iudex in iram ei, qui malum agit. Si ergo nulla poteſtas eſt, quæ non ſit à Deo, nullum regnum erit, quod ſit a dæmone. Quintò patet, quia Daniel. 4. dicitur. Fęnum quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias, quòd dominetur excelſus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud. Et ſic Deus eſt, qui dominatur in regnis terræ, & ab ipſo ſolo datur regnum, cui ipſe uoluerit. Sextò patet, quia Prouerbio. 21. dicitur. Cor regis in manu Domini, & quocumq; uoluerit uertit illud.

Et

Et quia per cor regis gubernatur regnum, necesse est regnum esse in potestate Dei, in cuius manu cor regis est. Septimò patet, quia Deus uocatur rex regum, & princeps omnium Regum terræ. Apoc. 1. Si tamen diabolus esset princeps mundi, & daret regna cui uellet, non esset Deus princeps regum terræ, quia nihil ad uoluntatem illius fieret: ideo diabolus non est princeps regnorum, sed Deus solus.

Aliqui dicunt, quòd uerum est, quòd regna, quæ iustè habentur a Deo dantur, quæ autem habentur iniustè habentur a dæmone. Sic uidetur dicere Chryso. super Matthæum, scilicet, Non potest diabolus omnia regna dare, sed ea quæ per iniquitatem fiunt in mundo, ut puta furtum, aut periurium acquisitas illicitas diuitias diabolus quibus diuitias dare potest, sed illis, qui uolunt ab illo recipere.

Dicendum tamen, quòd diabolus non dat aliqua regna, nec potestates in mundo. Ideo siue acquirantur iustè, siue iniustè, a Deo dantur. Patet hoc cùm Apostolus dixerit, omnem potestatem a Deo esse, scilicet, non est potestas nisi a Deo: ergo tam benè, quàm malè acquisita Deo. Secundò patet, quia si potestas malè acquisita esset à dæmone, tolleretur prouidētia Dei in illis regnis, & Dominijs, & ibi possent fieri plurima mala, quæ non caderent sub diuina prouidentia, & sic maior pars, & excellentior negociorum humanorum essent extra diuinam prouidentiam: quod falsum est, cùm etiam unum capillum nostrum, aut unū passerem dicat Christus non cadere in terram, sine Deo, idest, sine eius ordinatione. infra 10. Tertiò patet, quia Daniel. 4. dicitur, Donec scias, quòd altissim⁹ dominatur in regno hominum, & sic in regno Nabucod. dominabatur Deus. Et tamē istud regnum, & cōmuniter alia ipso tempore per tyrānidem obtinebantur, quia Nabuc. contra omnes Gentes bella mouebat solùm, ut eas subderet. Et tamen Deus dixit, ꝙ traderet eas in manus Nabuco. & non excuterent ceruicē suam de iugo eius usque ad annos 70. ut patet Iere. 25. Ergo etiam regna, quę per iniquitatem habent, à Deo dantur. Quartò patet, quia Deus interdum facit ipsos malos regnare, & de uoluntate sua regnant, ut patet Iob. 34. scilicet. Qui facit regnare hominem hypocritam propter peccata populi. Ergo tam boni, quàm mali à Deo regnum accipiunt. Quintò patet, quia Deus dedit potestatem Senacherib Regi Assyriorum super Iudæos. Nam per Isaiam decimo dicitur. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi: ut auferat spolia, diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum. Senacherib tamen per iniquitatem pugnabat contra Iudæos, & dicebat non solùm contra eos, sed etiam contra Deum ipsorum pugnaturum se. 4. Regum. 19. & Isaię decimo. Sic etiam fuit de Nabucod. quem Deus uocauit contra Iudæos, & dedit ei fortitudinem, vt subijceret eos sibi Isa. 5. scilicet. Et leuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ. Et Abachuch primo, dicitur, quòd Deus posuerat eum fortem ad corripiendum Gentes, & dedit eas sub iugo eius, Ierem. 15. Et tamen Abachuc primo, & secundo dicitur, quòd erat iniquus, & per iniquitatem pugnabat. Ideo dicebat ibi Abachuch, quòd deuorat iniustus iustiorem se. Et sic apparet, ꝙ etiam viris iniustis Deus regna dat. Nam sicut viris iustis dat regna, quia boni sunt, & ut populus benè regatur: ita dat iniustis regna, vt puniant subditos propter peccata ipsorum. Iob 34. scilicet. Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. Aliquādo etiam propter bonos hoc fit, vt boni, qui imperfecti adhuc sunt, hic purgentur, & per disciplinam temporalem ad maiorem gradum uirtutis proficiant. Ad

A dictum Chrysostom. dicendum, quòd cùm regnum habetur per iniquitatem sunt ibi duo, scilicet, obtinere regnum, & iniquitas, per quā obtinetur. Regnum enim, & obtinere illud à Deo solo est cuicūque proueniat, iniquitas causa per quam obtinetur à Deo nō est, sed à dęmone, vel ab homine. Et sic licèt obtinere regnum semper à Deo sit, obtinere tamen istud per iniquitatem non est à Deo, & hoc Chrysostom. vult. Sed adhuc obijcitur, quia Oseę 8. dicitur, Regnauerūt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Et sic aliquis principatus est, qui non est à Deo. Dicendum, quòd omnis principatus, vel regnum, siue in bonis, siue in malis à Deo est, dicente Apostolo, quòd non est potestas, quæ non sit à Deo. Bonorum tamen
B principatus à Deo totaliter est, quia ipse tales principes instituit, & sibi de illis absolutè placet. Mali autē à Deo in principes instituuntur, quia ei placet, quòd illi principentur, cùm contra uoluntatem suam nihil fieri possit. Non tamen absolutè Deo placet de eis, quia mali sunt, sed inquantū regimen malum eorum aliquo modo est conueniens in pœnam propter malos, vel in correptionem, propter bonos. Et sic dicitur, regnauerunt, & non ex me, idest: medium illud, per quod ad regnandum uenerunt, non fuit ex me, quia per iniquitatem, scilicet, per tyranidem, vel fraudem ad principatum uenerunt, & iniquitas illa à Deo non est: Sed quod ipsi possint ad principatū uenire à Deo est. Et dicitur, principes extiterunt, & non cognoui, id
C est, non approbaui, scilicet, modum quo ad principatum uenerunt. Et ista uocatur apud sanctos Doctores cognitio approbationis. Nam de absoluta cognitione manifestum est, quòd Deus omnia cognoscit, siue bona, siue mala, & sic omnis principatus à Deo est: à dæmone autem nullum regnum est, nec dari potest alicui ab eo. Sed mentitus est dicendo, ꝙ ipse poterat dare, quia nullam potestatem habet diabolus in præsenti, nisi tentare homines quantum Deus permiserit. Sic dicit Titus, scilicet. In vtroque mētiebatur. Nec enim habebat, nec conferre poterat, quo carebat: nullius enim obtinet potestatem, sed ad pugnam aduersarius derelictus est.

D *Quare diabolus tentauit Christum de auaritia, & idolatria. Quæst. LI.*

QVAERITVR, quare diabolus tentauit Christum de auaritia, & de idolatria. Dicendum de primo, quòd propter multa tentauit eum de auaritia. Primò diabolus uictus in duabus præcedentibus tentationibus, non reputauit se totaliter uictum, quia adhuc supererat ei aliquid, de quo Christum tentaret, scilicet, auaritia. Secundò fuit, quia diabolus putauit, quod fortè in isto uitio superare posset Christum, quia plurimi, qui circa cætera benè se habent, circa diuitias peccant in superfluo desiderio earum, dicente Salomone, quòd propter diuitias mul-
E ti perierunt. Poterat ergo esse, quod si Christus fuisset purus homo, licèt in alijs non fuisset superatus, quòd in hoc superaretur: ideo tentauit eum diabolus. Tertiò fuit ex dispositione Christi, quia ipse se aptum dedit ad hanc tentationem. Quia conueniens erat, vt de auaritia tentaretur, vt in ea nobis resistendi tentationibus diaboli formam daret: cùm de isto uitio sæpe homines tententur. De idolatria diabolus tentauit Christum, quia erat uitium pessimum, vt si fortè aliquo modo eum tanquam purum hominem ad hoc inclinaret. Secundò fuit, quia Christus de hoc uoluit tentari doctrinam nobis tradens, ne mirentur uiri boni, quòd sæpe de uitijs pessimis tententur, cùm Christus

ſtus à dæmone de idolatria, quæ eſt peſſimũ omnium vitiorum fuerit tentatus.

An tentatio iſta fuerit conueniens, & veriſimilis. Quæſt. LII.

QVAERITVR, an tentatio iſta fuerit conueniens,& veriſimilis. Dicendum,quòd tentatio diaboli, cùm in ſe mala ſit, non poteſt abſolutè uocari conueniens, ſed dicitur conueniens,vel inconueniens reſpectu finis, ad quem diabolus illam inſtituit. Et quia omnis tentatio eius ad malum eſt,non ſolùm ad malum, ſed etiã ad peſſimum, conueniens erat ei. Cùm autem quæritur an erat ueriſimilis,quidam dicunt, quòd non, quia malum manifeſtum in ea ſuadebatur. Dicendum,ꝙ licèt non eſſet ueriſimilis iſta tentatio ſimpliciter, erat tamen ueriſimilis ex ſuppoſitione. Vnde ſi ſolùm diabolus tentaſſet Chriſtum, vel aliquem alium de idolatria,dicẽs, adora me, non eſſet ueriſimilis tentatio, & nemo ſic ad eam moueretur. Diabolus tamen oſtendit Chriſto omnia regna terræ,& dixit: Omnia hæc tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Licèt ergo aliquis iudicaret idolatriam abſolutè malam, ſuppoſito tamen, ꝙ pro uno actu idolatriȩ abſolutè darentur omnia regna terræ,iudicaret aliquis bonam eſſe idolatriam iſtam: non quidem inquantum idolatria erat, ſed inquãtum pro ea dabantur omnia regna terræ. Et ſic fortè iudicaret melius eſſe idolatriam committere, & habere omnia regna terræ,quàm non committere,& nihil recipere: cùm uideamus plurimos, qui non pro tantis, ſed pro paucis temporalibus delectationibus, vt uindicta inimicorum, non ſolùm ſemel, ſed quaſi continuè per vindictam dæmones colunt, multas cæremonias uenerationis iuxta eorum mãdatum exhibentes. Et alij miſeriores, qui nullum unquam ſaltem parum temporale bonum ab eis recipiant, ſed pro ſolo deſiderio aliquorum bonorum temporalium,quæ fruſtra expectant dæmones uenerantur. Dicendum tamen,quòd aliquo modo erat iſta tẽtatio non ueriſimilis:inquantum diabolus promittebat ea, quæ nullo modo dare poterat, quia uir prudens ſatis cognoſceret, & quòd diabolus nihil dare poſſet. Et ſic dicit Remigius. Miranda etiam eſt diaboli dementia, Illi promittebat dare regna terrena,qui ſuis fidelibus dat regna cœleſtia, & gloriam mundi ei,qui eſt celeſtis gloriæ Dominus. Et ſic Cyrillus quaſi admirans de diabolo dicit: Quomodo tu, cuius ſors eſt inextinguibilis flamma, qualiter omnium Domino, quæ ſuã ſunt,ſpondes? putaſti cultorem habere,cuius metu tremunt uniuerſa. Diabolus tamen non erubeſcit mentiri in talibus promiſſionibus: quia multi miſeri deſiderio cunctarum rerum, per quas ſe fœlices arbitrarentur, etiã ſi non ſint veriſimilia, quæ dicuntur, mouentur, & falli ſe permittunt: immo & interdum ipſi ſe ipſos fallunt, nolentes perdere ſpem tantarum rerum, quia ſaltem in falſa ſpe ipſarum rerum delectantur.Et iſtud eſt,quòd promiſſiones diaboli reddit veriſimiles: & in hoc etiã amor ſæculi hominem valde decipit,quia homo proponit ſibi certam ſpem, & longam fruitionem illarum rerum,quas nunquam habiturus eſt.

Quare diabolus voluit adorari. Quæſt. LIII.

QVAERITVR, quare diabolus uoluit adorari Dicendum,quòd propter multa. Primò, vt per hoc Chriſtum ad peccatum induceret colendo Deum alienum. Secundò, quia non ſolùm iſtud erat peccatum,ſed etiã grauiſſimum omnium peccatorum ex genere ſuo propter duo.

F Primò,quia in cæteris peccatis aliquo modo repugnatur Deo, ſed non totaliter, nec directè: in hoc autem penitus, & directè ei repugnatur. Sicut ſi regi iubenti aliquid facere, dicat aliquis: non teneor illud facere, vel nolo facere: malum eſt. Si tamen dicat,tu non es Rex;iſtud eſt peſſimum,& maximè contra honorem eius, quia per hoc tota reuerentia ei adimitur, ꝙ nec fit in alijs.Ita eſt in Deo, ſi quis præuaricatur unum de præceptis eius, agit contra honorem ipſius. Si tamen idolatriam committit, dicit de eo, ꝙ non eſt Deus; quia non eſt poſſibile eſſe plures Deos. Sed qui idolatriam cõmittit, facit illum Deum reſpectu cuius idolatriam committit: ergo illum colendo eſt ac ſi dicat Deo vero, tu non es Deus. Nullum ergo poteſt eſſe

G ex genere peccatum maius, licèt aliquando per accidens aliquod de alijs peccatis ſit maius, quã idolatria, vt ſi ſit aliqua idolatria non grauis: ſicut in aliquo ſortilegio,vel augurio, & ſit aliquod homicidiũ grauiſſimum, vel unum bellum iniuſtum, in quo ſunt multa homicidia,& prædæ. Secundò eſt idolatria grauius cȩteris,quia in tranſgreſſionem præceptorum,quæ ſunt ad proximum,eſt duplex præuaricatio:vna inquãtum homo lædit proximum agendo contra illam legem, quæ concernit ius illius. Alia eſt inquantũ homo contemnit legem,cuius Deus legiſlator eſt. Et ſic in præceptis, quæ ſunt ad proximum, malum quod directè fit in ipſa tranſgreſſione,non eſt contra Deum,ſed ſolùm contemptus legis. In idolatria autem malum,

H quod fit per præuaricationem legis, directè eſt contra Deum, & non contra proximum, quia Deo tollitur honor debitus, per idolatriam, & datur alteri, cui non poteſt competere. Secunda etiam præuaricatio eſt contra Deum inquantum agit homo contra legem à Deo inſtitutam de non colendo Deos alienos. Et ſic in hoc præcepto utraque tranſgreſſio præcepti directè contra Deum eſt.Ideo eſt peccatum iſtud grauius omnibus peccatis, quæ ſunt contra proximum, & maximè propter cauſam præcedentem. Ob hoc ergo magis diabolus cuperet, quòd homo peccaret in hoc, quàm in cæteris, aut grauius delinqueret. Tertiò quantum ad principale diabolus uoluit adorari, quia ſuperbus eſt nimium,& deſiderat ualde honorem, &

I quia nullus eſt maior honor, quàm in adoratione,cupit diabolus adorari. Sic dicit Gloſ. ſcilicet. Ecce antiqua diaboli ſuperbia.Sicut enim in principio uoluit ſe ſimilem Deo facere: ita nunc uolebat diuinũ cultum ſibi uſurpare, dicens: Si cadens adoraueris me. Quartò diabolus uolebat adorari à Chriſto, & idem uellet à quolibet homine propter inuidiam, ſcilicet,quia inuidus eſt naturæ humanæ,quæ fragilis eſt, Deus tamẽ illam ad magnum honorem, & fœlicitatem eleuat dando ei æternum bonum, quod diabolus perdidit. Ideo diabolus ex inuidia vellet vilificare homines, & deprimere eos quantum poſſet, vt ſic minores eo eſſent: ideo non ſolùm ab illis adorari vult, ſed etiam, ꝙ cadant coram eo,ad hoc, quòd magis deprimantur. Sic dicit diabolus, ſi cadens adoraueris me, & non di-

K xit ſolùm ſi adoraueris me. Vnde dicit Glo. quòd qui diabolum adoraturus eſt, ante corruit, quàm adoret. Ambroſius autem refert hoc ad cupiditatem rerum temporalium, quia prius humiliatur homo, quàm aſſequatur illas: vnde dixit diabolus, omnia hæc tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Et ſic dicit Ambroſius. Habet autem ambitio domeſticum periculum. Vt enim dominetur alijs, prius ſeruit, curuatur, obſequitur,vt honore donetur,& dum vult eſſe ſublimior, fit remiſſior.

Quare

Quare dixit Iesus diabolo, vade retro, & quid significat.
Quæst. LIIII.

QVAERITVR, quare dixit nunc Christus diabolo: Vade retro, & quid significat in hoc. Quidam dicunt, quòd istud fuit, quasi mandatum de cessando à tentatione. Nam in alijs hoc non dixerat. Et satis verisimile est: quia hoc dicto diabolus non tentauit amplius Christum. Sic dicit Chrysostom. super Mat. scilicet. In hoc finem tentandi diabolus ponit ne progrediatur vlterius tentans. Aliter potest dici, ꝙ fuit quasi ad improperandum diabolo, quia malè locutus fuerat. Sicut est consuetudo in hominibus fidelibus audientibus aliquam blasphemiam, ꝙ imperant loquentibus ne quid vltra dicant, & ipsi audire nihil volunt. Et quia diabolus nunc dixit manifestam blasphemiam, Christus improperauit ei per ista verba, scilicet. Vade retro, idest, tace nunquam plus loqueris, cùm talia dixeris.

Alio modo potest intelligi, quòd fuerit cominatio, vel impositio alicuius pęnę, scilicet, quòd dixerit Christus, vade retro Satana, idest, vade in ignem æternum. Ita accipit Hiero. super Mat. dicens: Non autem, vt plerique putant eadem Satanas & Petrus condemnãtur sententia. Petro enim dicitur: Vade retro me Satana, idest, sequere me, qui contrarius es meæ volũtati: hic verò vt subaudiatur vade in ignem æternum, qui paratus est tibi, & Angelis tuis. Quartò potest intelligi, ꝙ sit quædam in proprie ratio stultitiæ, & miseriæ Sadanæ, scilicet, quòd ad tantam insaniam, & miseriam deuenit, quòd de Deo talia dicat. Sic dicit Remigius, secundùm aliqua exemplaria. Vade retro, idest. Reminiscere, recordare in quanta gloria conditus fuisti, & in quantam miseriam deuenisti. Sed secundus modus videtur magis pertinere ad literam, licèt etiam omnes alij bene concordent.

Quare in ista vltima tentatione Christus magis asperè responderit diabolo, quàm in alijs.
Quæst. LV.

QVAERITVR, quare in ista tentatione vltima Christus asperè respondit diabolo, & in alijs duabus nihil asperum dixerat. Dicẽdum, quòd hoc fuit, quia in ista diabolus locutus est blasphemiam, quæ directè erat contra Deum, & hanc Christus nõ sustulit. Et in hoc instruit nos, quòd licet iniurias proprias sustineamus, sicut Christus sustinuit primam, & secundam tentationem, iniuriã tamẽ Dei nunquam tolerare debemus. Sic dicit Chryso. super Mat. f. Videndum autem, quia Christus, cũ passus fuisset tentationis iniuriam, dicẽte sibi diabolo, si filius Dei es, mitte te deorsum, non est turbatus, nec diabolum increpauit. Nunc autem, quando Dei sibi vsurpauit honorem, exasperatus est, & repulit eum, dicens: Vade Satana: vt nos illius discamus exemplo nostras quidem iniurias magnanimiter sustinere: Dei autem iniurias nec vsque ad auditum sufferre. Quoniam in proprijs iniurijs esse quempiam patientem laudabile est, iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium. Et ob hoc increpauit Christus diabolum, dicens: Vade Satana. Et dedit causam, scilicet, quia solus Deus erat adorandus. Et in hoc diabolus valde tristabatur, quia nihil erat, quòd ipse magis cuperet, quàm adorari. Et vsque tunc per totum orbem in uarijs simulachris colebatur. Sic dicit Cyrillus, scilicet. Hoc autem mandatum eius tetigit intima. Ante aduentum enim eius ipse ubique colebatur: lex autem diuina eijciens ipsum de dominio vsurpato, adorare sta-

A tuit solum Deum, eum qui naturaliter Deus est. Et sic Christus licèt naturaliter mereretur istum honorem, quia Deus erat, quia tamen in forma serui apparebat, nec se nunc adorandum dixit, nec regna terræ accipere uoluit, vt ostenderet, quòd propter illa non debet homo a recto Dei cultu recedere. Sic dicit Origenes super Lucam, scilicet. Hos, inquit, omnes propterea nolo mihi esse subiectos, vt Dominum Deum adorẽt, & ipsi soli seruiant: tu autem à me vis incipere peccatum, quod ego dissoluturus huc veni.

Sed obijcietur, ꝙ etiã in duabus præcedentibus tentationibus diabolus blasphemiam commisit, quia Deum verum tentabat.

Dicendum, quòd Christus non apparuit in forma B Dei, sed in formam serui, & non constabat diabolo an Deus esset. Ideo nesciebat an blasphemiam committeret tentando eum. Ideo Christus patienter tolerauit, quasi contra solum hominem hoc factum fuisset. Quòd autem diabolus dixerit Christo, ꝙ adoraret eũ, erat manifesta blasphemia, etiam si Christus esset purus homo, cùm adoratio soli Deo debeatur. Ideo diabolus debuit nunc increpari, cùm suaserit se adorandum; ideo nunc solùm eum Christus increpauit.

Quomodo Christus dixit hic soli Deo esse seruiendum, cùm etiam serui debent seruire dominis suis.
Quæst. LVI.

C QVAERITVR, quomodo Christus dixit hic soli Deo seruiendum esse, cùm etiam serui teneantur dominis temporalibus seruire iubẽte Apostolo. Dicendum, ꝙ licèt hic ponat̃ seruitus in Latino, vbi non est tanta copia uerborum, quantum ad hoc, in Græco tamen pro seruitute ponit̃ interdum latria, & interdum dulia. Est autem latria seruitus soli Deo debita, qua Latinè pietatem uocare solemus. Dulia est seruitus, quæ cuilibet homini, siue maiori, siue æquali impendi potest. Ideo aliquando Apostolus dicit, quòd serui Dominis seruiãt, & interdum, quòd omnes homines inuicem sibi seruiant in charitate. Hic autem accipitur seruitus specialiter pro D sola latria. De hoc Augu. in lib. contra sermonem Arrianorum, scilicet. Vnus est Dominus noster ipsa Trinitas: cui soli seruitutem pietatis iure debemus. De hoc etiam Aug. 10. de Ciui. Dei, scilicet. Nomine seruitutis cultus Deo debitus intelligitur. Latriam quippe nostri ubicunq; sanctarum scripturarum positum est interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundùm quam præcipit Apostolus seruos Dominis suis subditos esse debere, græcè nuncupari solet dulia. Latria uero, aut semper, aut tamen frequenter, aut penè super ea seruitus dicitur, quæ ad colendum Deum pertinet. Sic etiam dicit Beda super Lucam, scilicet. Aliquis quærit quomodo conueniat, quòd hic præcipitur soli Deo seruiendum esse Apostoli uerbo, qui dicit, per charitatem E seruite inuicem: sed in Græco dulia intelligitur seruitus communis, hoc est siue Deo, siue homini exhibita, secundùm quam iubemur seruire inuicem. Latria autem uocatur seruitus diuinitatis cultui debita, qua iubemur soli Deo seruire. Et quia de hac seruitute loquebatur diabolus petens a Christo adorari, allegauit ipse auctoritatem quæ intelligeretur de sola seruitute deitatis.

An fuerit conueniens ordo, & modus inter istas Christi tentationes. Quæst. LVII.

QVAERITVR, an fuerit conueniens ordo, & modus inter istas tentationes Christi.

Quidam dicunt, quòd non, quia aliquando in una tentatione tentabat de uno peccato, & aliquando de duobus, sicut in vltima, in qua de auaritia, & de idolatria tentauit. Et tamen vna tentatio de vno peccato esse debet. Item videtur, quòd tentationes Christi esse debuerunt plures, quia tentatio diaboli ordinatur, ut inducat hominem ad peccatum, sunt tamen peccata mortalia vel capitalia septem. Diabolus autem non tentauit hic, nisi de tribus, gula, vanagloria, & cupiditate: ergo non fuit tentatio sufficiens. Item videtur, quòd non fuit ordo conueniens in tentationibus, scilicet, quia prius debebat tentari de auaritia, quàm de superbia, vel inani gloria: quia post victoriam omnium vitiorum remanet adhuc homini tentatio superbiæ, vel cuiussuis inanis gloriæ, quia superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant, vt ait Augustinus. Et tamen vltima tentatio fuit hic de auaritia, & media, sine de inani gloria, ideo videtur quòd non fuerit conueniens ordo. Item videtur, quòd Christus non se habuit conuenienter in responsione ad tentationes, quia dicit Hieronymus super Matthęum, quòd propositum Christi fuit diabolum humilitate vincere, non potestate. Non ergo debuit eum imperiose, & obiurgando repellere: quod fecit in vltima tentatione.

Dicendum quòd tentationes Christi factæ fuerunt ordine conueniẽti. Est enim tentatio ad inducendum hominem in malum; & quia tentatio a diabolo fit per modum suasionis illę, & ordo debet esse intentionibus, secundùm quem id, de quo homo tentatur, magis ei suadere potest; Et quia non suadentur omnes homines eodem modo, cùm non sunt omnes vno modo affecti, tentationes a diabolo variè instituuntur quantum ad ordinem secundùm conditionem personarum, quas tentare vult. Nam si tentat hominem spiritualem, non tentat eum statim de granibus peccatis: sed paulatim a leuioribus incipit: vt postmodum ad grauiora perducat. Sic ait Gregorius exponens 31. Moralium illud quod habetur Iob 39. scilicet: Procul odoratur bellum, exhortationem ducũ, & vlulatum exercitus, scilicet: Bene Duces exhortari dicti sunt, & exercitus vlulare, quia prima vitia deceptæ menti, quasi sub quadam ratione se ingerunt, sed innumera, quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Et hoc idem seruauit diabolus in tentatione primi hominis. Nam primò solicitauit mentem primi hominis de ligni vetiti esu dicens Genes.3. Cur præcepit uobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? secundò de inani gloria, cùm dixit, aperientur oculi vestri; tertiò perduxit tentationem ad extremam superbiam, cùm dixit, eritis sicut dij scientes bonum & malum. Et hunc etiam ordinem tentandi seruauit diabolus in Christo. Nam primò tentauit eũ de eo, quod appetunt quantumcunque spirituales viri, scilicet, de sustentatione corporalis naturæ per cibum. Secundò processit ad id, in quo spirituales uiri quandoque deficiunt, scilicet, vt aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam. Tertiò produxit tentationem ad id, quod non est iam spiritualium uirorum, sed carnalium, scilicet, vt diuitias, & gloriam mundi concupiscant usque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit: si filius Dei es: & non in tertia, quæ non potest conuenire spiritualibus viris; qui sunt per adoptionem filii Dei, sicut possunt eis conuenire duæ primæ tentationes: De his patet per Sanctum Thomam tertia parte summæ quæst.41. arti.4. in corpore. Ad primum dicendum, quòd diabolus tentauit in vltima tentatione de duobus, scilicet, auaritia, & idola-

F tria. Et sic ei conueniebat, vt persuadere posset. Nam si de sola idolatria tentasset, non fuisset tentatio satis apta ad suadendum, quia idolatria, cùm sola proponitur, manifestum malum apparet, & nemo ad eam incitaretur, nisi spe alicuius prænij, Si autem diuitiarum, & potestatis solùm desiderium proposuisset: non videbatur sufficienter per hoc ad peccatum inducere, cùm diuitiæ, & honores aliquando licite appetantur. Proposuit ergo idolatriam cum honoribus, & diuitijs, vt sub spe istorum Christum ad idolatriam inclinaret. Appetere enim diuitias, & honores tunc peccatum est, quando inordinatè appetuntnr. Hoc autem præcipue manfestatur ex hoc, quòd pro ijs adipiscendis homo aliquid inhonestum facit. Et ideo

G non fuit contentus diabolus persuadere cupiditatem diuitiarum, & honorum: sed induxit ad hoc, quòd propter ista adipiscenda Christus eum adoraret, quod est maximum scelus contra Deum. Nec fuit omnino speciale in tertia tentatione, quòd fuerit de duobus vitijs, quia sic etiam fuit in præcedentibus, scilicet, quia ex appetitu vnius peccati in alterum inducere conabatur: sicut ex desiderio cibi conatus est inducere in uanitatem, scilicet, faciendo miracula sine causa: & ex cupiditate honoris conatus est ducere ad tentandum Deum se præcipitando. Ad secundum dicendum, quòd Christus dedit nobis doctrinam resistendi tentationibus circa omnia uitia resistendo his tentationibus tribus: ideo non oportuit, vt pluries tenta-

H retur, cùm in peccatis ad quę diabolus intendebat deducere. Per has tentationes includebantur omnia peccata, uel quæ oriantur ex eis, aut habeant aliquam habitudinem ad ipsa. Sic dicit Ambrosius super Luc. scilicet, Non dixisset scriptura, quòd consummata omni tentatione diabolus recessit à Christo: nisi in tribus prȩmissis, esset omnium materia delictorũ, quia causę tentationum, causæ sunt cupiditatis, scilicet, carnis delectatio, spes gloriæ, & auiditas potentiæ. Ad tertium dicendum, quòd circa tentationem inanis gloriæ, & auaritiæ non apparet. ideo incertum est, quæ illarum prius fuerit, cùm Matth. ponat vltimo loco tentationem de auaritia, & Luc. tentationem de superbia, vel inani gloria. Quæ autem prior fuerit, non refert se-

I cundùm August. lib.2. de concord. Euangelistarum, cùm constet vtranque factam fuisse, licèt vt supra diximus in quadam quæstione, ordo quẽ ponit Matth. est magis ad literam, quàm ille, quem ponit Luc. Habuerunt tamen Euangelistæ causam variandi in ordine istarum tentationum, vt ostendant ordinem originis vitiorum. scilicet, quia aliquando inanis gloria oritur ex auaritia. Et hoc concordat ordini beati Lucæ. Aliquando vero oritur auaritia ex superbia, vel ex inani gloria. Et hoc concordat ordini Matthæi. Sic.n. dixit Maximus. s. Ob hoc autem euangelistarum hanc iste, illam vero ille præmittit: quia inanis gloria, & auaritia adinuicem se gignunt. Modus autem est, quia aliquando auari ex multitudine diuitiarum, quas possident, in quandam superbiam, & inanem gloriam in-

K surgunt. Et tunc auaritia gignit superbiam, & inanem gloriam. Interdum vero, qui in superbia, & inani gloria delectantur: quia statum illum tenere non possunt, & diu conseruare sine diuitijs & potestate, incidit eis desiderium istorum, quod ad auaritiam pertinet. Et tunc superbia, & inanis gloria auaritiam gignunt. Ad quartum dicendum, quòd intentio Christi erat per humilitatem diabolum superare, & tenuit eam quamdiu decuit, scilicet, in duabus primis tentationibus, quæ erant solùm ad propriam iniuriam Christi, inquantum homo erat. Cùm verò diabolus prorupit in manifestam blasphemiam petens se adorari, quòd ad solùm Deum pertinebat, Christus non tolerauit,

nec

nec tolerare debuit, sed obiurgando repulit Satanam dicens: Vade Satana.

Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.

Tunc reliquit. Hic ostenditur Christi diuinitas ex ministerio sanctorum Angelorum. Nam sancti Angeli nullum maiorem habent nisi Deum. Si ergo alicui, tanquam maiori ministrent, oportet dici illum esse Deum. Et ita fuit de Christo, cui hic angeli tanquam Domino ministrauerunt, & dicitur. *Tunc reliquit eum diabolus.* Scilicet, consumatis istis tribus tentationibus recessit diabolus: sic dicitur Luc. 4. quòd consumata omni tentatione diabolus recessit ab eo. *Et ecce angeli accesserunt.* Scilicet, angeli boni, qui non erant præsentes dum Christus tentaretur: finita autem tentatione accesserunt ad eum, & ministrabant ei, seruiendo in aliquo, quid autem istud erat infra dicetur.

Quanto tempore fuit diabolus cum Christo. Quæst. LVIII.

QVAERITVR, quanto tempore fuit diabolus cum Christo. Dicendum, quòd diabolus fuit semper cum Christo, ex quo cępit tentare eum, vsquequo finita est tentatio. Nam à principio tentationis dicitur quòd tunc reliquit eum diabolus & sic viditur, quòd toto tēpore medio manserat cum eo. Ex hoc autem apparet, quòd diabolus mansit pauco tempore cum Christo, & non est verisimile, quòd manserit vna die integra. Primò patet hoc, quia istæ tentationes fuerūt continuæ, idest, postquam cœpit diabolus tentare Christum nunquam desijt tētare, vsque ad finem omnium tentationum: cùm semper manserit diabolus cum Christo à principio tentationum vsque ad finem, nunquam ab eo recedens, vt dictum est, & tamen diabolus cum Christo manens, non erat ociosus. Semper ergo eum tentauit quamdiu cum Christo fuit. Tentationes tamen istæ continuè faciendo eas, idest, non interiecto aliquo tempore inter illas, poterant fieri in breui. Nam prima tentatio solùm fuit, quòd diabolus Christo dixerit, quòd conuerteret lapides in panem, & ille ait, non est necesse, quia non in solo pane viuit homo &c. Immediatè assumpsit eum diabolus, & constituit super pinnaculum templi, dicens, quòd se præcipitaret. Et Christus dixit, quòd non faceret, quia erat tentare Deum. Et tamen de deserto in pinnaculum quasi in momento poterat diabolus Christum portare, cùm Christus nō venerit pedibus suis, sed à diabolo portatus fuerit, vt probatum fuit supra in quadam quæstione. Et de pinnaculo subitò etiam tulit eum in montem excelsum, de quo ostendit ei omnia regna terræ, & gloriam eorum: & dixit, hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Christus autem repulit eum dicens. Vade Satana. Istud autem in breui factum est, quia Luc. 4. dicitur, quòd diabolus ostendit Christo in momento temporis omnia regna orbis terræ. Et in hoc fuit consummata tota tentatio. Ideo in pauco tēpore, scilicet, minus quàm in vna die factum est. Secundò patet, quia toto hoc tempore quo diabolus tentabat Christum, esuriebat Christus, & non comedit usque ad finem tentationis. Si tamen durasset tentatio una die, aut plus, esset inconueniens, scilicet, quia Christus tanto tempore cruciaretur. Ideo pauco tempore durauit tentatio. Patet hoc, quia diabolus nunquam tentauit, nisi postquam cœpit esurire, vt patet in litera, scilicet, quòd cùm ieiunasset quadraginta diebus esurijt, & tunc accedens tentator dixit ei: si filius Dei es &c. Quod autem non comederit durantibus tentationibus patet, quia illæ fuerunt continuæ, vt supra dictum est, & sic non erat locus Christo ad comedendum: maximè quia finita tentatione dicitur, quod accedentes angeli ministrabant ei. Et solet intelligi de cibo, & potu. Tunc ergo primò comedit. Si autem durasset tentatio ista aliquot diebus, fuisset magnus cruciatus Christo. Nam in quadraginta diebus, quibus ieiunauit non affligebatur, quia non esuriebat, sed illis finitis cępit esurire, & tunc cruciabatur fame, sicut quilibet purus homo. Quando tamen fames postquam cęperit duret per diem integram, aut plus, est magnus cruciatus. Nuuc autem non erat aliqua causa, quare Christus tam amarum cruciatum subire deberet. Ideo dicendum est, quòd famem pauco tempore tolerauerit. Maximè, quia omnia, quæ Christus patiebatur pro nobis erant. Si ergo magnam, & diuturnam sustinuisset famem, quæ faceret cruciatum, notificata esset nobis per scripturas, ut uideremus, quid nobis profuisset, uel in quo per eam instrueremur, & tamen non scriptum est de ea. Ideo credendum est, ꝙ non fuerit: & sic necesse erat, quòd pauco tempore durauerit tentatio, cùm toto illo tempore Christus famem sustinuerit. Vnde in ipsa die in qua tentatio cępit, finita est in breui tempore.

Quando diabolus recessit à Christo, in quo loco eum dimisit. Quæst. LIX.

QVAERITVR, quando diabolus recessit à Christo finita tentatione, in quo loco eum dimisit. Pro hoc sciendum, quòd tentatio ultima Christi facta est in monte excelso, de quo diabolus ostendit ei regna terræ, & sic est dubium, an reliquit eum ibi diabolus, uel deduxit eum ad alium.

Quidam dicunt, quòd deduxit eum in regionem suam, scilicet, in Galilæam, de qua Christus uenerat, antequam inciperet tentatio. Sed dicendum, quòd non stat. Primò quia hic dicitur, quòd tunc reliquit eū diabolus, & Luc. 4. dicitur, quòd consummata omni tentatione diabolus discessit à Christo. Et sic post tentationem nihil fecit diabolus cum Christo. Et tamen tentatio finita est in hoc, quia Christus dixit Satanæ. Vade Satana. Ergo diabolus nihil circa Christum egit. Et sic non tulit eum de ipso loco, in quo illum nunc tentauerat. Secundò patet, quia Luc. 4. finitis istis tentationibus dicitur, & regressus est Iesus in uirtute Spiritus in Galilæam. Et sic non reduxit diabolus Christum de loco tentationis in Galilæam, sed ipse per se uenit. Tertiò patet, quia Christus diabolum repulerat ignominiosè dicens: Vade Satana. Non ergo maneret amplius Satanas cum eo. Et sic non portaret eum amplius de loco ad locum. Quartò patet, quia diabolus non desideraret facere aliquod obsequium Christo finita tentatione, sed potius eum haberet exosum, cùm ab eo uictus, & confusus fuisset, ideo nollet eum portare ad alium locum, in quo melius esse posset, nisi ad hoc cogeretur. Et tamen ad hoc non coactus est, quia Christus non indigebat ministerio eius, nec usus est eo nisi ut tentatore. Quintò patet, quia dicitur, quòd discedente diabolo accesserunt angeli, & ministrabāt Christo. Et sic quæcunque ministratio esset Christo placens, fieret sibi per angelos suos. Potissimè cùm scriptura ponat illico eos fuisse præsentes ad ministrandum: Diabolus autem Deo non placet, ideo non est ab eo electus minister, nisi in malis, idest, quæ ad malum finem fieri posset, cū diabolus nihil bono aīo agat. Dicedū ergo

quòd Christus mansit in monte excelso in quo diabolus eum tentauerat, & ibi ministrauerunt ei angeli. Quomodo autem postea redierit in regionem suam est dubium. Et hoc pendet propter dubium de monte, in quo tentatus est. Nam si ille mons fuit extra terram Iudææ distans ab illa, Christus rediret de illo monte supernaturaliter: quia non erat verisimile, quòd lõginquas regiones pedibus peregrinare vellet, cùm ex hoc nihil boni specialiter sequeretur: si autem mons ille erat intra terram Iudææ, scilicet, circa Quarantanam non longe à Iericho, sicut communiter tenetur, & supra dictum est. Christus rediret de illo monte pedibus suis. Si autem primum ponatur, poterat Christus redire miraculose etiam de extremo orbis in momento, non transeundo per medium. Nam potest esse nunc in uno loco, & immediate in alio quantumcunque distante, nullum medium transeundo, & hoc solius diuinitatis virtute. Aliter poterat esse, quòd transiret per totum medium quasi volando, & hoc in breuissimo tempore, sicut angelus transtulit Abacuch de Iudæa in Chaldæam quasi in momento, scilicet, impetu spiritus sui. Danielis vlti. & sicut diabolus portabat eum de deserto in pinnaculum, & de pinnaculo in montem excelsum. Aliter etiam poterat esse, scilicet, quòd Christus vteretur ministerio angelorum, cùm illi accessissent, vt ministrarent ei, & quòd faceret se portari ab eis de illo monte in Iudæam: non quidem tanquam eorum ministerio indigens, sed propter honorem, ut ait Chrysost. super Matth. Magis tamen videtur dicendum secundum, scilicet, quòd ille mons excelsus fuerit circa Iericho, & Christus ibi relictus a diabolo tentatione finita acceperit ministerium ab angelis in aliquo de quo infra dicetur, & postea pedibus suis redierit in Galilæam, de qua erat, & hoc innuitur Lucæ quarto, vbi finitis tentationibus dicitur, Et regressus est Iesus in virtute spiritus in Galilæam.

An finita tentatione diabolus à Christo recesserit sponte, uel coactè. Quæstio. LX.

QVAERITVR, quare finita ista tertia tentatione diabolus recessit a Christo: & an ipse sponte recessit, vel a Christo recedere coactus est. Quidam dicunt, quòd recessit coactus Christo iubente. Nam dixit ei, vade satana. Et sic non licuit ei ultra ibi manere. Alij dicunt, quòd diabolus sponte recessit, quia compleuerat jam totam tentationem suam, & non habebat vltra quid faceret, & ideo recessit: sic innuitur Luc. 4. scilicet. Et consummata omni tentatione discessit ab eo diabolus. Dicendum, quòd vtrumque verum est, scilicet, quia iussus est recedere, & etiam ipse recedere voluit. Vnde propter multa recessit. Primò, quia recedere iussus est, cùm Christus imposuerit terminum tentationibus eius per imperium dicens, vade satana. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, quòd Christus dicens diabolo, vade satana, finem tentandi ei imposuit, ne progrediatur vlterius tentans. Sic etiam idem Chrysostomus dicit: Diabolus sicut rationabiliter intelligi potest, non quasi obediens præcepto recessit: sed diuinitas, & spiritus sanctus, qui erat in eo, excussit inde diabolum, Et sic innuit, quòd diabolus non recessit propter præceptum Christi inquantum erat nudum præceptum, sed inquantum in eo latebat quędam vis deitatis: ita vt necesse esset diabolo facere id, quod ei iuberet. Secundo fuit recessus diaboli a Christo ex imperio propter nostram instructionem, & spem. Vt quando tentamur non deficiamus animo putantes,

F quòd relicti sumus potestati diaboli, vt iuxta voluntatem suam, & uires nos tentet. Quia non potest nos tentare amplius quàm Deus permittit. Sic dicitur primæ Corinth. decimo. Fidelis est Deus, qui non permittet uos tentari vltra id, quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, vt sustinere possitis. Nam & Christus non solùm inquantum Deus tollet a nobis diabolum, ne tentet iuxta voluntatem, sed etiam ipse inquantum homo orauit pro nobis, ne tentaremur a diabolo quantum ipse vellet. Sic dixit Christus Luc. vigesimosecundo. Simon ecce satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, quòd dia-
G bolus reliquit Christum, quòd ad nostram proficit consolationem. Quia tamdium homines Dei diabolus tentat, quamdiu Christus permittit. Et si enim permittat eum paulisper tentare, repellit propter infirmitatẽ nostrã. Tertiò recessit diabolus, quia iam desperabat posse Christum vincere. Tentauerat enim eum in multis, & in omnibus inueniebat eum superiorem: ideo putans, quòd numquam posset contra eum præualere, quia nulla ad hoc signa videbat, recessit. Sic dicit Athanasius, scilicet, Accesserat quidem ad eum hostis, vt ad hominem. Non inueniens autem in ipso antiqui sui seminis signa, discessit. Quartò recessit, quia iam non uidebatur superesse aliquid, de quo tentaret. Nam tentauit Christum
H de tota materia vitiorum, cùm in istis tribus tentationibus includantur omnes radices peccandi. Et qui in istis non superatur, nihil est, de quo amplius tentari possit. Et sic dato quòd Christus diabolo non iussisset recedere, ipse recessisset: quia iam nihil erat, de quo tentare deberet. Sic innuitur Luc. 4. scilicet: Et consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo: quasi dicat, quòd propter hoc recessit, quia omnis tentatio consummata erat. Et sic non habebat quid ultra cum Christo ageret: sic dicit Ambrosius super Lucam, scilicet, Non dixisset scriptura omnem tentationem consummatam, nisi in tribus præmissis esset omnium materia delictorum, quia causæ tentationum causæ cupiditatum sunt, scilicet, carnis oble-
I ctatio, spes gloriæ, auiditas potentiæ. Factum est autem speciali dispensatione Dei, quòd tunc Christus diabolo recedere iuberet, quando omnis tentatio consummata erat: quia utrumque necessarium erat, scilicet, tentationem consummari, & diabolum per Christi imperium repelli. Nam si Christus antequam finirentur omnes tentationes diabolum repelleret, non putaret diabolus se esse uictum, cùm superesset sibi aliquid de quo tentare posset. Et rursus Christus non dedisset nobis perfectam doctrinam de resistendo tentationibus. Fuit etiam necessarium quòd diabolus a Christo repelleretur, vt nobis daretur spes, quòd in tentationibus non quantum diabolus uelit, sed quamdiu Christus permittat nos tentet. Fuit
K etiam hoc, quia diabolus in blasphemiam proruperat, & decebat eum repelli, vt innueretur nobis, quòd blasphemia Dei non solùm non sit toleranda, sed nec etiam audienda, ut ait Chrysostomus super Matthæum. Ad hoc autem Deo disponente factum est, ut in fine omnium tentationum, quas diabolus facere uellet, pessima poneretur, in qua Christus eum tanquam blasphemum repelleret. Si autem ista fuisset prima, vel media: oportuisset, quòd Christus diabolum repelleret, antequam accederet ad aliquas tentationes. Sic ergo optime ordinatum est. Quintò diabolus nunc recessit, uel recedere iussus est, quia non erat iustum, vt in eodem tempore postquam uictus erat ter, permitteretur ultra tentare, licèt ei pro

alio

alio tempore tentandi maneret locus. sic innuitur Luca quarto, scilicet. Consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo tempore usque ad tempus, idest, alio tempore post rediit. Sic dicit Greg. Nisen⁹. s. Legitimè pugnanti agonum reperitur terminus, uel quia aduersarius sua spontè cedat vincenti: vel trino casu deponitur secundùm purgatoriæ artis decretum. Sextò recessit diabolus propter verecundiam, quia licèt diabolus inuidus sit, & semper nocere desideret, & quanto aliquis fuerit melior, tanto magis & acrius in eum nititur, est tamen superbus valde, & erubescit superari. Ideo quando pluries ab eodem homine superatus fuerit, erubescit eum amplius tentare. Sic ait Ambros. super Lucam, scilicet. Vides ergo ipsum diabolum non esse in studio pertinacem: cedere vero solere uirtuti. Et si inuidere non desinat, tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari.

Quare Angeli, & qui Angeli ad Christum accesserunt. Quæst. LXI.

QVAERITVR, quare dicitur, quòd Angeli accesserunt nunc ad Christum finita tentatione, & qui erant isti Angeli. Dicunt quidam, ꝙ isti erant Angeli dati Christo ad custodiã, & astabant videntes quomodo de hoste triumpharet. Dicunt enim, quòd Christus habuit angelum deputatum sibi ad custodiam, sicut cæteri homines per hoc, quod dixit Dionys. libro de cęlesti Ierarch. cap. 4. scilicet, quòd Christus subdebatur paternis dispositionibus mediantibus Angelis. Sed custodia angelorum est executio diuinæ dispositionis de hominibus per angelos: ergo uidetur, quòd Christus habuerit angelum custodem. Item quia Luc. 22. dicitur, quòd instante passione apparuit ei angelus Domini confortans eum. Confortare tamen est vnus de actibus custodiæ angelicę, Christus ergo Angelum habuit custodem.

Dicendum, quòd Christus non habuit aliquẽ Angelum custodem, quia custodia angelica est propter necessitatem humanam, vt cùm natura angelica sit perfectior, & potẽtior natura humana, quòd in illis in quibus homines non sufficiunt ad seipsos custodiendum custodiantur per Angelos, vt nihil desit prouidentiæ diuinæ, & bono regimini vniuersi. Christus autem erat maior omnibus angelis, ideo custodia angelica non indigebat, sed potius Angeli indigebant custodia eius. Sic enim dicit Chrysostomus super Matthæum. Verè enim filius Dei angelorum manibus non portatur, sed ipse magis Angelos portat. Et si portatur manibus angelorũ, non ut nõ offendat ad lapidem pedem suum quasi infirmus, sed propter honorem quasi Deus. Sic etiam dicit Origenes super Lucam. Vide quomodo versipellis in testimonijs scripturæ vult minuere gloriam saluatoris quasi angelorum indigeat auxilio, offensurus pedem nisi eorum manibus subleuetur. Nec enim indiget angelorum auxilio, qui maior est angelis: quin potius ducẽ Diabolo, quia nisi Christus adiuuaret angelos, offenderent pedem suum. Erat enim anima Christi maior omnibus Angelis, & immediatè à uerbo sibi unito illuminata. Erat etiam Christus semper verus comprehensor. Vnde bonum eius non poterat impediri, nec iuuari. Et sic non ipse indigebat Angelo custode, quia per huiusmodi custodiam adiuuatur homo ad sequẽdum bonum suum, & tolluntur impedimenta, quæ possent eum ab illo distrahere.

Ad primam rationem dicendum, quòd Christus

A erat subditus paternis iussionibus mediantibus angelis, non quidem directè quantum ad Ioseph, & Matrem eius, qui per Angelos instruebantur, quid de puero facere deberent.

Ad secundum dicendum, quòd illa confortatio angelica non pertinebat ad custodiam Angelorum, quia non fuit imprimendum aliquid in eum: sed per modum ministerij inquantum gratulabantur fortitudini eius. Sicut homo naturaliter in tribulatione confortatur ad præsentiam amicorum, & ita eo modo, quo in Christo potuit esse uera tristitia, fuit in eo uera confortatio. De quo magis dicetur Luc. 22. De his sanctus Thom. 2. sen. di. 11. ar. 3. in responsione ad sextum & septimum argumentum. Et sic apparet, quòd

B Christus non habuit angelum deputatum ad custodiam. Vnde isti angeli non astiterunt tanquam ad custodiam deputati. Item si fuissent angeli dati ad custodiam, tunc fuissent maximè præsentes Christo, quando tentabatur: quia tunc homo est in maximo periculo spirituali, scilicet, quando a dæmone tentatur. Et tamen quamdiu Christus tentabatur, erant isti angeli absentes, & finita tentatione accesserunt, ergo nõ erãt dati ad custodiam. Item dati angeli ad custodiam sunt maiores his, quos custodiunt, saltem in hoc, quod illos custodiunt. Et sic angeli custodes non dicuntur ministrare hominibus, quod dicit inferioritatem, sed dicuntur custodire eos, vel liberare ab incommodis. Et tamen isti angeli, de quibus hic dicitur, accesserunt, &

C ministrauerunt Christo: ergo non erant angeli custodes. Sed obijcietur, quòd angeli custodes ministrant, quia dicitur ad Hebre. primo. Sunt omnes administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

Dicendum, quòd angeli custodes Domini ministrare non quidem custoditis, sed ipsi Deo ad cuius mandatum homines custodiunt. Et sic vocantur ministri Dei. Psalm. 103. & ad Hebræ. primo, scilicet. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Et sic angelos vocauit Dei ministros, & non hominis. Item patet, quia non fuissent plures, sed vnicus, quia cuilibet homini assignatur unus angelus in custodiam, & tamen isti erant multi, ergo nõ erant

D angeli custodes. Et sic dicendum est, quòd isti non venerunt ad custodiam Christi: sed scriptura dicit, quòd angeli venerunt. Et hoc propter multa. Primò propter honorem Christi, quia in omnibus præcedentibus tentatus fuerat sicut purus homo, & non apparebat eius deitas. Ideo ne quis putaret eum esse purum hominem sicut cæteros, qui tentantur, scriptura dixit, quòd angeli accesserunt, & ministrauerunt ei. Secundò quia intentio Matthæi est in omnibus præcedentibus probare Christi deitatem. Et supra posuerat ad hoc multa testimonia, scilicet, Magorum, & stellæ & Dei patris in voce, & ipsius Ioannis Baptistæ, addidit hoc testimonium angelicum, per quod etiam patet eum esse Deum, quia nullus est maior angelis bonis, nisi Deus saltem secundùm naturam:

E Christus tamen erat maior eis: quod ipsi ostenderunt inquantum ministrauerunt ei. Ideo apparebat eum esse Deum. Nam ministrare ad minores pertinet, sicut Christus dixit Matthæ. vigesimo. Quicunque uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister. Et Luc. secundo dicitur: Quis maior est, qui recumbit: an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Tertio fuit hoc ad instructionem nostram, & spem, ut sciamus, quod quandocunque tẽtamur à diabolo angeli Dei præsentes sunt, & desiderant nostram victoriam. Et postquam vicerimus quasi congratulantur nobis, & appropinquant ad nos. Quarto secundum aliquos angeli nunc accesserunt, quia

ex causa recesserant a Christo ad tempus, Nam
dicunt, quòd angeli semper erant præsentes Christo,
Nunc vero propter tentationem recesserunt modi-
-cum ab eo. Finita autem tentatione redierunt ad Chri
stum, sicut soliti erant: sic dicit Chrysostomus super
Matthæum. Causa autem quare recesserunt ab eo tē-
pore tentationis, fuit primò, vt diabolo daretur locus
tentandi Christum. Nam si videret diabolus præsen-
tes Angelos, ad tentandum accedere non auderet. Sic
dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet: Non
autem dixit descendentes angeli, vt ostendat, quia
semper ad ministerium eius erant in terris, sed tunc
præcipiente Domino recesserunt ab eo, vt locus dia-
bolo aduersus Christum daretur, ne forte videns an-
gelos tunc non appropinquaret ad eum. Secundò
fuit, vt diabolus non cognosceret Christum, quia de-
siderium diaboli in istis tentationibus erat scire an
Christus esset Deus, vt patet ex duabus tentationibus,
Si autem diabolus videret Christum cum angelis præ
sentibus quasi venerantibus eum, agnosceret illum
esse Deum, cui Angeli ministrabant, Christus autem
hoc voluit latere dæmonem, ideo præsentes Angelos
non habuit pro tunc. Tertiò fuit hoc, vt ipse Christus
proprijs viribus vincere videretur, & non adiutorio
angelorum, Nam vt ait Hylarius super Matth. Diabo-
lus erat non a deitate, sed ab humanitate superandus.
Vt ergo non putaretur, quòd Christus homo indige-
ret angelorum auxilio, fecit illos esse absentes tempo-
re tentationis suæ: vt sic victoria Christi appareret glo-
riosior in quantum solus vincebat, & esset maior ho-
nor naturæ humanę. Sic etiam dicit Nicolaus. Quartò
fuit hoc propter instructionem vt sciamus, quod qñ
do tentamur à dæmone, Deus permittit nos aliquali-
ter affligi ab eo, vt locum merendi hēamus. Et facit,
quòd angeli custodes nostri non adiuuent tūc nos iu-
xta totas vires suas, quia aliàs diabolus non posset nos
tentare, cùm illico angeli custodes eum repellerent,
Et tamen permittūt eum contra nos agere, sicut Deū
velle vident. Et ista pemissio significatur per aliqualē
absentiam angelorum a Christo tempore tentatio-
nis. Non est tamen ista permissio totalis: ita vt permit-
tant dæmonem agere iuxta omnes vires suas. Et nos
totaliter destituāt, quia tunc semper vinceremur pro-
pter altitudinem Sathanæ. Sed permittimur tenta-
ri quantum possumus tollerare, & tunc angeli custo-
des nos adiuuant. primæ Corinth. 10. scilicet. Fidelis
est Deus, qui non permittet vos tentari vltra id, quod
potestis. Istud adiutorium, quod angeli nobis fa-
ciunt, quando nos fecimus quantum potuimus,
signatur per hoc, quòd angeli non erant multum
elongati a Christo tempore tentationis, licèt non
essent omnino præsentes. Er hoc colligitur in quan-
tum dicitur in litera. Reliquit eum diabolus, & ec-
ce angeli accesserunt, idest immediate accesserunt,
quod signat illa dictio, ecce. Satis ergo propinqui
erant, cùm immediatè accedere potuissent. Etiam
quia dicitur, accesserunt, quia accedere non est nisi
inter ea, quæ propinqua sunt. In his autem, quæ
longinqua sunt dicitur venire, & non accedere.
Sic dicit Chrysostomus super Mattheum. Quintò
quantum ad principale angeli accesserunt ad Chri-
stum post tentationem, quasi ad gratulandum ei
de uictoria, & ad honorandum ipsum. Quia supe-
rauerat dæmonem. Nam angeli boni lætantur, &
laudant Deum, quando diabolus superatur. Sic pa-
tet Apocalypsis duodecimo. Ibi cùm Michael, &
angeli eius præualuissent contra draconem, qui vo-
catur ibi diabolus. Et dicitur: Et audiui vocem
magnam dicentem. Nunc facta est salus, & virtus,
& regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia

F proiectus est accusator fratrum vestrorum. Sextò
Angeli accesserunt, ut innuatur, quòd illi, qui hic
dæmonum tentationes superant, angelorum conc-
ues erunt post mortem. Et etiam hic habebunt eo-
rum auxilia; sic dicit Hilarius, scilicet: Victo autem
a nobis calcatoque diaboli capite, & angelorum mi-
nisteria, & virtutum in nos cœlestium officia non
defutura ostenditur,

In quo ministrauerunt Christo isti angeli, qui accesserunt.
Quæst. LXII.

QVAERITVR, in quo ministrauerunt nunc
Christo isti angeli, qui accesserunt. Dicen-
G dum, quòd dubium est. Potest tamen acci-
pi multipliciter. Vno modo, quòd an-
geli accesserunt nunc ad ministrandum, non quòd
aliquod speciale ministerium Christo impenderent,
quod prius non impendissent, sed quia semper ange-
li erant ministri Christi, & præsentes erant ad ser-
uiendum, & in quo uellet. Et quia nunc ad tem-
pus tentationis paululum se ab eo elongauerant, dici-
tur, quòd accesserunt, & ministrabant, idest, erant
præsentes, vt ministrarent in omnibus, quæ eis Chri-
stus iuberet. Alio modo intelligitur secundùm quos-
dam, quòd angeli ministrabant Christo quantum ad
omnia, quæ ipse faciebat, siue in correptione anima-
rum, siue in effugatione dæmonum, & in operatio-
H nibus mirabilibus, Sic dicit Chrysosto. super Matth.
scilicet, In quibus autem rebus illi ministrabant sciri
non possunt, utrum ad sanationes infirmitatum, an ad
correptionem animarum, an ad effugationem dæmo
num: quæ omnia per angelos facit. Vnde eis facienti-
bus ipse facere videtur. Tamen manifestum est, ꝙ non
propter necessitatem impossibilis eius ei ministrabāt,
sed propter honorem potestatis ipsius. Nō. n. dicitur,
quòd adiuuerint eum, sed ꝙ ministrarēt. Aliter potest
intelligi, quòd angeli ministrauerunt Christo, scilicet,
in cibo, & potu prouidentes ei iuxta necessitatē famis
deportantes ei cibos de aliquo loco. Istud est rationa-
bile. Primò, quia ministrare in communiori significa-
tione accipitur pro seruitio, quod exhibetur ad men-
sam, & in ciborū apparatu: sic accipitur Act. 6, scilicet.
I Non est æquum nos relinquere uerbum Dei, & mini
strare mensis: sic etiam Luc. 12. Martha conqueritur,
quòd soror sua relinquat eam solùm ministrare. Et
sic communiter in scriptura accipitur. Vnde Christus
dixit, Quis est maior, qui ministrat, an qui recumbit?
infr. 20. idest. Quis est maior, qui sedet ad mensam, uel
qui seruit ei de cibo? Cùm ergo ponatur hic ministra-
re sine aliquo adiuncto, videtur accipi pro ministratio
ne in cibo. Secundò patet ex adiuncto, quia supra di-
cebatur, quòd Christus esuriebat antequam inciperet
tentari, & sustinuit famem quamdiu tentatio durauit,
Cùm ergo dicatur nunc, quòd angeli ministrauerunt
ei, de cibo intelligendum videtur. Tertiò apparet hoc
ex quadam necessitate, quia Christus, tum iam ince-
K perat esurire, cùm deitas relinqueret naturam huma-
nam conditioni suæ. Ergo necesse erat, quod Christus
affligeretur ualde, & moreretur, si non prouideretur
ei de cibo. Et tamen in deserto non habebat cibum,
quia si habuisset cibum, non tentasset diabolus eum
a principio dicens, dic vt lapides isti panes fiant. Non
poterat etiam fortè Christus satis cito recurrere ad
loca habitata ad cibos habendum, quia in deserto e-
rat, & iam aliquantulum famem sustinuerat. Non
ergo erat modus alius aptior, quàm ut sibi per ange-
los ministraretur, adducendo cibos de aliquo loco,
& forte de domo matris suæ, vt aliqui dicunt. Hoc
etiam conuenit angelis, quia ipsi subueniunt fame-
licis,

licis, qui aliunde ſibi prouidere nequeunt. Sic patet de angelo, qui poſuit panem ſubcineritium, & vas aquæ ad caput Eliæ dormientis in ſolitudine. 4. Regum. 19. Sic etiam Danieli eſurienti in lacu Leonum angelus dedit cibum portando Abacuch, & cibos eius: Daniel. vlti. Et ſi dicas, quòd Chriſtus poterat cibos formare, concedendum, & tamen forte placuit ſibi magis iſte modus, quia ita poterat cibos creare in lacu Leonum pro Daniele, & tamen noluit, ſed miſit Angelum, & Abacuch cum cibis: & iſte eſt modus ſatis conueniens.

Quæruntur quędam circa tentationem humanam. Quæſt. LXIII.

QVAERITVR nunc circa tentationem humanam, quoniam ſupra multa dicta ſunt de tentatione Chriſti, cũ qua noſtra tentatio concordat. Nunc ergo in generali erunt aliqua dubia de tentatione. Et primum eſt quid ſit tentatio. Dicendum, quòd tentatio accipitur variè, aliquãdo largè, aliquando propriè, & tamen ad propriam, & perfectam rationem tentationis tria concurrunt. Primò, vt per tentationem alicuius dubij cognitio accipiatur. Secundò, vt hoc ſit intentum ab eo, qui tentationem facit. Tertiò, ut ipſemet, qui tentat, cognitionem ipſius rei accipere velit, Et hoc modo dicitur quis tentare equum in curſu, quando per curſum vult accipere experimentum de agilitate eius, vel de tarditate ad motum. Et hoc modo etiam eſt tentatio, qua homo tentat hominem. Conſiderandum autem, quòd quædam tentationes ſunt, in quibus reperiuntur iſtæ tres conditiones, in alijs verò duæ, & in alijs vna. Et ſecundùm hoc dicetur una magis propriè tentatio, quàm alia. Primò modo tentat unus homo ſapiens alium ſi diſputat cum eo, vt experimentum habeat de ſcientia illius, quia ibi omnia illa tria concurrunt. Et ſic accipitur infra 16. ſcilicet. Acceſſerunt Phariſæi, & Saducæi ad Chriſtum tentantes, & rogauerunt eum, vt ſignum de cœlo acciperent, Et ſic per illam tentarionem haberetur experimentum de poteſtate Chriſti. Et ad hunc finem fiebat, & tentantes intendebant habere iſtam cognitionem, Aliquando ſaluantur duæ conditiones ſolùm in tentatione, ſcilicet, quòd habetur experimentum, uel cognitio de re, & ad hunc finem fit, & tamen faciens tentationem non intendit inde habere aliquam cognitionem. Sicut Deus dicitur tentare hominem. Gen. 22. ſ. Tentauit Deus Abraham. Nam per immolationem filij ſui, ideſt, quòd in obedientia huius præcepti manifeſtaretur ſanctitas Abrahæ: & etiam Deus ad hoc fecit, ut cognita eſſet ſanctitas Abrahæ: tertium tamen deeſt, ſcilicet, quòd Deus non fecit tentationem iſtam, ut inde acciperet experimentum, uel cognitionem aliquã de fide, & obedientia Abrahę, quia ipſe certiſſimè ſciebat, quid facturus eſſet Abraham. Sic. n. dicitur Ioan. 6. ꝙ quæſiuit Chriſtus a Philippo, unde ememus panes, & ſequitur: Hoc autem dicebat tẽtans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Et etiam per tentationem illam non intendebat Chriſtus habere cognitionem de eo, ꝙ Philippus dicturus eſſet, quia ipſe ſciebat antequam loqueretur, quid dicturus eſſet: ſed hoc fecit, ut notificaretur alijs quid Philippus in hoc conſuleret, & an eſſet bonum cõſilium. Sic etiam accipitur Deuteronom. 13. ſcilicet, Tentat uos Deus, ut palam ſciat utrum diligatis eum, an non, ideſt, ut ab alijs ſciri faciat an diligatis eum, quia ipſe hoc bene ſcit. Aliquando uero in tentatione ſaluatur unica conditio ſolùm, ſcilicet, quòd manifeſtatur tentatus per eam, licèt tentans non intendat accipere iſtam cognitionem, nec

A etiam intendat, quòd aliquid per hoc manifeſtetur. Et ſic caro & mundus dicuntur tentare, quia in his cognoſcitur manifeſta uirtus, uel infirmitas mentis. Sicut in bello uirtus boni militis cognoſcitur, quamuis hoſtes non impugnent eum, ut cognoſcant ſuam uirtutem, ſed ut ipſum uincant. Vnde ipſa impugnatio uirtutis tentatio dicitur. Hoc autem eſt, uel a principio intrinſeco, & ſic eſt tentatio carnis, uel ab extrinſeco, & ſic eſt mundus tentans. Hoc etiam modo quælibet tribulatio uocatur tentatio inquantum per eam cognoſcitur hominis uirtus, ſi patienter reſiſtit. Et ſic Iob. 7. dicitur. Militia eſt uita hominis, ideſt, pugna. habet alia litera tentatio eſt uita hominis. Hoc modo accipitur. Ia. 1. ſcilicet. Omne gaudium exiſti-
B mate fratres, cùm in tentationes uarias incidetis, ideſt, in uarias tribulationes. Quod patet ex ſequenti litera, ſcilicet, ſcientes, quòd probatio fidei noſtræ patiẽtiam operatur, patientia autem opus perfectum: & tamen patientia non eſt niſi in aduerſitatibus, Hoc modo ſciri poteſt de tentatione diaboli, in quo modo illorum ſit. Nam in tentatione dæmonis eſt duplex finis. Vnus eſt ultimus. ſ. inducere ad peccatum. Et quantum ad hoc habet rationem tẽtationis, ſecundùm ꝙ quælibet impugnatio dr̃ tentatio, quia per eam uirtus, uel infirmitas tentati manifeſtaẽ, licèt tentans manifeſtationem nullam intendat, Et ſic pertinet ad tertium modum. ſ. in quo ſaluaẽ unita conditio tentationis. Alius eſt finis proximus. ſ. experiri ad quod uitium quiſque
C maximè promptus eſt. Diabolus namque nõ cognoſcit deſideria hominis, nec habitus bonos, aut malos, nec inclinationes, aut paruitates ad hoc uel ad aliud, niſi ex quadam generali coniectura, ſicut phyſici cognoſcunt, uel magis per actus, qui manifeſtant habitus, uel inclinationes: deſiderat autem diabolus ualde ſcire ad quod uitium quiſque ſit maximè inclinatus, ut de eo ipſum tentet, & ſic facilius uincat. Vnde quando à principio aliquem tentat, non ſolùm tentat, ut ad malum inducat, ſed etiã ut de eo cognitionem habeat. Et ſic ſaluatur ibi perfecta ratio tentationis, quia intẽdit diabolus, quòd habeatur aliqua cognitio per hoc, & ꝙ ipſe habeat illam, & poſtea realiter habeat per effectum. De his patet per ſanctum Thom. 2.
D ſen. di. 21. ar. 1. in corpore.

An homines tententur per diabolos. Quæſt. LXIIII.

QVAERITVR circa tentationem diaboli, an homines tentantur per diabolos. Quidam dicunt, quòd non, quia non eſt iuſtum. Nam angeli boni cuſtodiunt homines, quia deputantur à Deo ad humanam cuſtodiam. Dæmones tamen non mittũtur à Deo, cùm intentio eorum non ſit animas ſaluare, ſed perdere: ergo non deputantur ad hominem tentandum. Item tentatio hominis fit ſolùm à carne, ergo non fit à dæmone. Patet Ia-
E cobi. 1. ſ. Nemo, cùm tentatur, dicat quòd à Deo tentatur. Vnuſquiſque uerò tentatur a concupiſcentia ſua. Et ſic uidetur, quòd non ſit aliud tentans, niſi cõcupiſcentia hominis, quia aliàs non bene argueret Iac. dicens, quòd Deus non tentat hominem, ſed concupiſcentia: ſi eſſet aliud tentans præter concupiſcentiã. Item non eſt iuſta pũgna infirmi contra fortem, & inſipientis, contra inſtructum, ſed homines ſunt infirmi & ignari: dæmones autem potentes, & aſtuti: ergo non eſt iuſtum, ꝙ permittantur dæmones pugnare ꝯ homines. Item ad exercitium hominis ſufficit tẽtatio carnis, & mundi: ſed Deus permittit electos ſuos impugnari propter eorum exercitium: ergo cum carne, & mundo ſolùm pugnabunt, & non cõtra dæmones.

Dicendum, quòd dæmones tentant hominem: & patet quia dæmon tentauit Christum: a fortiori ergo alios homines: maxime quia tentatio Christi non fuit propter se, quia non erat opus ipsum exerceri per tentationes, cùm certum esset eum superari non posse, nec decipi: nec indirectè per tentationes proficere ad virtutem, vel cautior fieri: sed fuit tentatio sua exemplaris, vt per eam instrueremur ad resistendum tentationibus dæmonis. Item tentauit diabolus primos parentes, ex qua tentatione cæteris occasio data est: in quibus nos plerumque succumbimus, sicut illi succubuerunt. Item Apostolus ad Eph. 6. dicit: Non est nobis colluctatio, idest, pugna aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates; aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus; idest, pugna est nobis contra dæmones, qui sunt rectores tenebrarum, & spiritales nequitiæ, idest, spiritus mali. Et sic Apostolus signauit istam solam esse tentationem, vel istam esse præcipuam inter cæteras. Item 1. Corint. 7. dicitur: Rursus redeuntes in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram, & 1. ad Thessalon. 3. dicitur; Ne forte tentauerit vos is, qui tentat, idest, diabolus, cuius officium est tentare. Et 1. Petri vlti. dicitur; Aduersarius vester diabolus circuit, querens quem deuoret: cui resistite: Et tamen non esset resistendum ei in aliquo, nisi nos tentaret. & Act. 5. dicitur: Cur tentauit satanas cor tuum mentiri spiritui sancto. Et sic tota scriptura annunciat nobis tentationem dæmonū: & hortatur illam cauere. Ad primum dicendum, ꝙ dæmones impugnant hominem dupliciter. Vno modo impugnando, vt ad peccatum deducant; & hoc modo non mittuntur à Deo ad tentãdum, cùm Deus non intendat directè culpam alicuius, quia culpa est per se malum. Dæmones autem intendunt culpam inducere. Permittit tamen Deus sæpe, quòd homines tẽtentur, & incidant in culpam iusto iudicio suo: quia posset illud prohibere arcendo dæmones, vel continendo humanam voluntatem, & non vult. Aliquando dæmones impugnant homines solùm puniendo; & sic dæmones mittuntur a Deo. Psalmus 77. scilicet; Misit in eos iram indignationis suæ: immissiones per angelos malos: pœna enim benè refertur in Deum tanquam in primum auctorem, & directè, culpa autem non. Et hoc modo dæmones mittuntur à Deo ad puniendum: licèt ipsi alia intentione puniant, quã mittantur, quia Deus mittit eos propter suam iustitiam; & illi puniunt homines propter odium, & inuidiam. Ad secundùm dicendum, quòd non tentatur homo solùm à carne, sed etiam à mundo, & diabolo. Et cùm ibi dicitur, quòd tentatur vnusquisque à concupiscentia sua; non accipitur concupiscentia pro sola concupiscentia, sed pro desiderio aliquo, vel motu inordinato, qui vocatur large concupiscentia. Et ista fit in homine per quancunque tentationem, siue dæmonis, siue carnis, siue mundi. Ad tertium dicẽdum, quòd licèt non sit æqualis conditio pugnæ inter hominem ad dæmones: Deus recompensat ex parte hominis id quod deest: Primò per diuinæ gratiæ auxiliũ, Secundò per custodiam angelorum: & sic fit æqualitas, vel maioritas ex parte hominis. Sic dicitur 4. Regum 6. scilicet cùm Elisæus dixit discipulo suo: Noli timere: plures enim sunt nobiscum, quàm cum illis, idest, plures sunt in adiutorium nostrum, quàm sint impugnatores, & illi erant angeli, sicut ibi dicitur. Illud adiutorium semper homo habet contra diabolum: ita, vt nunquam diabolus possit esse superior, nisi homo sponte repulerit adiutorium suum volendo dæmoni consentire. Sicut dixit Philosophia ad Boetium, scilicet: Talia tibi contuleramus arma, quæ nisi

F prior abiecisses, in vita te firmitate tuerentur. Et sic, quando homo succumbit tentationi diaboli non excusatur, quia ipse repulit adiutorium suum: aliàs enim non præualuisset contra eum satanas quantumcunq; fortis. Ad quartum dicendum, quòd infirmitati humanæ sufficeret ad exercitium impugnatio à carne, & à mundo, sed malitiæ dæmonum non sufficit, quæ vtitur tam carne, quàm mundo, ad hominum impugnationem. Hoc tamen ex diuina ordinatione prouenit in gloriam electorum. Aliter potest dici, quòd licèt humanæ infirmitati sufficiat tentatio a carne, & a mundo ad exercitium: homini tamen adiuncto per gratiam, & custodiam angelicam, non sufficit tentatio carnis, & mundi, quia etiam si maior superueniat, G scilicet, tentatio, quæ est a dæmone, adhuc erit homo sufficiens ad resistendum illi. De his patet per S. Tho. 1. par. summ. quæst. 114. arti. 1.

Quare dęmones volunt tentare homines, & torquere. Quæst. LXV.

QVAERITVR, quare dæmones volunt tentare homines, & torquere. Dicendum, quòd dæmon vult hoc propter multa. Primò vult propter inuidiam, quia ipse est inuidus homini, & per inuidiam desiderat homo alteri nocere, cùm odium pertineat ad inuidiam. Ista inuidia orta est ex casu inuidiæ diaboli, qui propter iniquitatem H suam perdidit æternam beatitudinem, in qua quodammodo videt sibi subrogatũ hominem, quem ipse cognoscit creaturam fragilem, & secundùm naturam inæqualem sibi; inuidet ergo prosperitati eius, scilicet, quòd ille, qui non est sibi æqualis secundùm naturam, fiat maior eo ex gratię adoptione. Et ob hoc diabolus conatur nocere homini qualitercunque potest. Sed maxime in eis, per quæ dirigitur ad vitam æternam, quia in assecutione illius homo efficitur maior dæmone. Ista autem inuidia diaboli est causa directa omnium malorum, quæ nobis facit, & quæcunq; a principio humanæ naturæ irrogata sunt; sicut dicitur Sapientiæ 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbẽ terrarum. Ista fuit causa quare diabolus tentare voluit I primos parentes, scilicet, inuidendo eorum fœlicitati, quando incipere videbat; nisi ipse illam per suas fraudes conturbasset. Sic dicitur per Magistrum 3. Senten. distinct. 21. in principio, scilicet, videns igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem posse ascendere, vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei. Et qui prius per superbiam fuerat diabolus, idest, deorsum lapsus, zelo inuidiæ factus est satanas, idest, aduersarius. Secundò accidit hoc ex superbia dæmonum. Sunt enim naturaliter superbi. Consistit autem superbia in desiderio excellentiæ, & dominij. Nam per superbiam homines volunt præesse alijs, quibus de iure non præsunt, & deprimere eos. Dæmon ergo cùm superbus sit, dominari desiderat. Nihil tamen habet, in quo iustè dominij ius exerceat, ideo vult vsurpare sibi K dominium super homines violenter, nocendo eis, & irrogando mala pęnæ, & perducendo ad mala culpæ. Et in hoc vult accipere similitudinem diuinæ potestatis. Quia sicut Deus, qui est naturaliter dominus totius creaturæ, disponit angelos tãquam ministros suos ad custodiam hominum; ita & dæmones constituunt inter se ministros ad nocendum hominibus, & subijciendum eos sibi. Et quantum ad hoc dæmon vocatur princeps huius mundi. Ioan. 12. & 14. scilicet: Princeps mundi huius ejcietur foras, idest, diabolus. Et iterum venit: princeps huius mundi. Sic etiam omnes dęmones vocantur principes, & rectores mundi, & tenebrarum, ad Ephe. 6. inquantum inter se habent officia

distribu-

distributa, & quandam gubernationem, secundum quam possint nocere hominibus, tenendo eos sibi subiectos. Et ad hoc, sicut regnum est unum corpus politiæ constans ex pluribus partibus regentibus, & regulatis constitutis sub uno supremo rectore in concordia: ita cōgregatio dæmonum regnum quoddam efficit, inquantum quidam sunt superiores, & alij inferiores: omnes tamen inter se sunt ordinati ad hoc, quòd homines sibi subiectos teneant. Sic dicitur infra 12. Si satanas eijciet satanam, aduersus se diuisio est. Quomodo ergo stabit regnum eius? quasi dicat, non stabit. Et tamen Christus arguit hic per deductionem ad inconueniens, & sic innuit, quia regnum satanæ in concordia est. Aliqui addunt alium modum, scilicet, quòd dæmonibus competit tentare ex officio sibi à Deo imposito: quia sicut Deus bonos Angelos instituit ad custodiam hominum: ita Angelos malos ad eorum tentationem præposuit. Dicendum, ꝙ non, quia officium bonorum Angelorum bonum est, scilicet, custodire, & adiuuare: etiam intentio eorum bona est, quia nihil circa nos faciunt, nisi ea intentione, vt nos proficiamus. Talis ergo institutio à Deo est, à quo omnia bona emanant. Id uerò quod dæmones faciunt, malum est, scilicet, interdū malum pœnæ, quod irrogant, sicut patet in Iob: & interdum malum culpæ, quod procurant, vt nos à Deo separent, quia iniquitates separant hominem à Deo, sicut dicitur Isa. 59. scilicet, Iniquitates uestræ separauerunt inter uos, & Deum vestrum. Intentio etiam eorum mala est, quia quidquid agant, semper malo animo agunt, vt noceant: licèt aliquando Deo disponente bonum sequatur. Istud tamen est per accidens, & contra intentionem eorum. Etiam motiuum dæmonum malum est, scilicet, odium, & inuidia. Et sic non est eis à Deo impositum, quòd nos tentent, sed permittit Deus tentationes istas inquantum ex gratia eius ad augmentum gloriæ electorum pertinent. Verum est tamen, ꝙ interdum Deus iubet dæmonibus aliquod malum pœnæ inferre, sicut patet de Aegyptijs, contra quos Deus misit Angelos malos ad inferendum eis plagas. Psal. 77. Sic etiam fuit de percussione Iob, licèt ibi aliqualiter est magis percussio, quàm iussio. Iob 2. ad malum autem culpæ Deus directè nunquam confert, quia illud est propriè malum. Et quia tentatio propriè est ad peccatum, quod est malum culpæ, & non est ad pœnam, quia quando dæmones nos puniunt, non dicuntur nos tentare, sed torquere, erit tentatio semper ad peccatum. Et sic dicendum, quòd tētatio dæmonum non est à Deo instituta, sed solùm permissa. Et sic dæmones non tentāt homines quasi Deus hoc uelit, sed quia ipsi inuidi sunt, & superbi. Verum est tamen, ꝙ non possent tētare, nisi Deus eos permitteret. De his tangit sanctus Thom. aliquid, prima parte summæ. q. 114. artic. 1. in corpore.

An tentare homines sit officium dæmonis. Quæst. LXVI.

QVAERITVR, an tentare homines sit officium dæmonis. Aliqui dicunt, quod non, quia si officium suum esset, solus ipse tētaret. Deus tamen etiam tentat hominem, Gen. 22. & Deutero, 13. ergo non est officium dæmonis. Item caro, & mundus tentant: de carne patet Iaco. 1. scilicet, vnusquisque tentatur à concupiscentia sua: de mundo patet 1. ad Timot. 6. Qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem, scilicet, tentationem mundi, scilicet, quia diuitiæ sunt de his, quæ ad mundum pertinent, vel quæ in mundo sunt. Erit ergo officium tentandi carnis, & mundi, sicut dæmonis. Et tamen non dicimus officium carnis, & mundi esse tentare, licet tentent: ita non dicemus, quòd officium dæmonis sit tentare, etiam si tentet. Item tentatio pertinet ad ignorantem: cùm tentare sit velle experimentum accipere de re: dęmones tamen sciunt, quid circa hominem agitur, ergo non oportet, quòd eum tentent, & consequenter non erit officium eorum tentare. Item tentatio directè est ad peccatum: ipsum autē peccatum, in uoluntate est: dæmones autem non possunt uoluntatē hominis immutare, nec aliquid in ea directè agere, ergo non pertinebit tentare ad illos.

Dicendum, ꝙ officium dæmonis est tentare, non tanquam ab aliquo sit sibi impositū, sed ab eo est uoluntate assumptum, propter inuidiam, & superbiam, vt dictum est præcedenti quæstio. Dicitur tamen officium eius: non quòd dæmones nihil aliud agant, sed quia hoc est quod præcipuè agunt, & quod cum maiori desiderio, & solicitudine exercent. Nam quātum ad cætera conuenit eis pęnas tolerare, sicut animabus damnatorū, quia ipsi quoque damnati sunt ad ignem æternum, infra 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Ipsi quoque dæmones confitentur se à Deo torqueri, infra 8. & Mar. 1. scilicet. Quid tibi, & nobis Iesu Nazarene? Cur uenisti ante tempus torquere nos? In hoc autem dæmones nihil agunt, sed patiuntur. Tentatio igitur est præcipuum opus suum ab eis uoluntariè assumptum, per quod aliquo modo satisfaciunt superbiæ suæ, scilicet, subijciendo sibi homines, & tenendo hic subiectos. Satisfaciunt ergo inuidiæ, inquantum per eam impediunt profectum hominum, & deducunt eos ad pœnam æternam. Non est tamen ita officium illorum, quòd nulli alij competat: licèt nulli ita, sicut eis competit, vt infra dicetur, & sic scriptura ostēdit officium dæmonum esse tentare, quia supra in litera dicitur, ꝙ accedens tentator, idest, diabolus: tentator tamen non est nomen actus, sed habitus, vel officij, & sic officium eius est tentare. idem patet, 1. Thessal. 3. Ne forte tentauerit vos is, qui tentat, idest, ille cuius officium est teneare, scilicet, diabolus. Et sic non expressit eū, quasi notum esset quis est ille, ad quem tentandi officium pertineat. Idem patet ex Glos. Nam cùm dicitur, is qui tentat, dicit Glo. 1. diabolus, cuius officium est tentare. Et sicut officium diaboli est tentare: ita etiam officium est eius accusare, sicut dicitur Apocal. 12. scilicet, proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri, die ac nocte. Et loquitur bi litera de diabolo. Considerandum tamen, vt magis hoc appareat, ꝙ tentatio est ad hoc, ꝙ habeatur aliqua cognitio de ipso tentato, vt supra diximus, & istud est de ratione tentationis: ex ipsa tamē cognitione tentans intendit aliquādo bonum finem, & aliquando malum, & aliquando nullum. Et vbi nullus finis intenditur, nisi ipsa cognitio, vel experimentū est solum id, quod est de ratione tentationis: fieri autem illam ad bonum, vel ad malum finem, vltra rationem tentationis est. Si ergo consideretur hoc solum, quod est haberi experimentum de re tentata, non tentat solus diabolus, sed etiam Deus tentat, & caro, & mundus tentant, & homines boni, & mali tentant se ipsos, vel aliquas res, & interdum Deum. Patet, quia per tentationem, qua Deus dicitur nos tentare, notificatur aliquid in nobis, scilicet, an ipsum diligamus. Deuterono. 13. Per tentationem carnis, & mundi notificatur in nobis uirtus, vel infirmitas nostra, consentiendo, vel dissentiendo. Per tentationem etiam, qua unus homo tentat alium, notificatur id de quo tentatur, siue sit scientia, siue robur corporis, siue prudentia in agendis. Per tentationem etiam, qua homo tentat equum, apparet agilitas sua, vel pigrities in motu. Sic

etiam

etiam homines tentant Deum interdum, quando desiderant habere experimentum de aliqua operatione eius. Dicendum autem, quòd sic accipiendo quātum ad id, quod est solùm de perfecta ratione tentationis nullius est officium tentare, cùm multis competat, & etiam non competit alicui sub aliqua speciali ratione. Si autem consideretur finis tentationis, qui est extra rationem propriam tentationis, dicendum quòd quidam tentant ad bonum, vt cùm aliquis Dominus tentat aliquem, vt habeat cognitionem de aliqua probitate eius, & per hoc eum promoueat ad maiorem statum. Et hoc modo Deus tentat hominem, vt eum exaltet, vel probitatem suam alijs ostendat, & per hoc eum laudabilem, & honorabilem reddat. Sic tentauit Deus Abraham, vt toti sæculo ostenderet altissimam virtutem obedientiæ, & fidei eius, quæ adhuc incognita mansisset, si Deus eum non tentasset. Ad malum autem Deus nunquam tentat. Iacobi. 1. Et ista tentatio, quæ ad bonum est, non solet uocari communiter tentatio. Si autem per tentationem intendatur malum: sic est proprie tentatio. Quia istud nomen tentatio, iam ex communi vsu, malum quoddam importat. Ideo magis competit illi tentationi, quæ ad malum fit. Hoc modo proprium est diabolo tentare. Ipse enim solus est, qui ex inuidia sua malum hominis intendit, ad malum semper eum tentat. Et si aliquis homo alium tentet ad malum, ista tentatio a diabolo est. Nam homo non intenderet alteri malum iniustè facere, nisi ipse prius à diabolo ad hoc uolendum superatus esset, & inductus. Differt tamen tentatio diaboli à tentatione hominum malorum in duobus. Primò, quia diabolus tentat ad malum: homo autem tentat ad bonum, & ad malum: diabolus autem nunquam ad bonum tentat. Secundò, quia diabolus à se ipso habet, quòd malum intendat, quia malitia sua nō reducitur in aliud principium superius, homo autem quando ad malum tentat alium, non habet istud malum desiderium à se ipso, sed à diabolo, qui caput est omnis mali, vnde omnes peccatores uocantur filij diaboli: sicut Christus dixit Ioan. 8. scilicet, vos ex patre diabolo estis, & desideria eius uultis perficere. Soli ergo dæmoni propriè competit tentatio. Et sic ipse solus dicitur habere officium tentandi, scilicet, in hac tentatione, quæ ad malum est.

Ad primam dicendum, quòd Deus tentat hominem, non ut inde aliquod malum inducat, sed magis, vt bonum eius ostendat. Vnde si contingeret, quòd Deus inferat pœnas alicui, per quas efficiatur malus, & sic appareat eius infirmitas, uel iniquitas, Deus non dicitur tentasse istum, quia non intendebat ad hoc, ut iste deterior fieret, nec eius infirmitas, aut iniquitas aliis nota fieret, sed solùm, quòd puniretur iste pro demeritis suis, quod bonum erat. Ideo in tali casu non dicetur, quòd Deus aliquem tentauit. Si tamen Deus inferat alicui pœnalitates, uel occasiones aliquas cadendi, & per hæc homo efficiatur melior, uel bonitas sua appareat, dicetur Deus illum tentare. Sic dicitur, quòd tentauit Abraham, ut uirtutem suam notam faceret. Gen. 22. & sic tentatio, de qua hic loquimur, scilicet, secundùm quam malum intenditur, ad Deum non pertinet.

Ad secundum dicendum, quòd caro, & mundus hominem tentant: malum tamen nullùm intendunt, nec etiam bonum, ut cadit sub cognitione, quia caro, & mundus nihil intelligunt. Diabolus autem propriè malum intendit, & in hoc tentatio ad ipsum solum pertinet. De tentatione tamen carnis, & mundi, magis dicetur infra in quadam quęstione.

Ad tertium dicendum, quòd dæmones sciunt ea, quæ exterius aguntur circa homines tam præsentia,

F quàm præterita, interiorem tamen hominis conditionem solus Deus nouit, qui scrutatur corda, & renes. Psalm. 7. Ideo dæmones adhuc desiderant scire conditionem hominum, ut sciant ad quod uitium est unus homo magis inclinatus, quàm ad cætera, ut illud semper suggerat, & facilius uincat, & ad hoc necesse est ipsis dæmonibus interdum homines tentare ad habendum experientiam de eis.

Ad quartum dicendum, ꝙ licèt homines non possint uoluntatem hominis immutare: possunt tamen aliqualiter immutare uires inferiores, ex quarum immutatione, licèt uoluntas non cogatur, tamen aliqualiter inclinatur, & hoc sufficit ad tentationem faciendam, quia non oportet, quòd per quamlibet tentationem homo succumbat: immo non esset necesse, ꝙ in
G aliqua succumbat, nisi uelit. Si tamen tentatio dæmonum perueniret ad hoc, ꝙ directè, vel indirectè sufficeret uoluntatem immutare: necesse esset, ꝙ in qualibet tentatione diaboli homo succumberet, quod falsum est. De his tangit sanctus Thom. 1. parte sum. q. 114. artic. 2. & 2. sen. dist. 22. artic. 1.

An omnia peccata, quæ homines faciunt, sint per instigationem diaboli. *Quęst.* LXVII.

QVAERITVR, an omnia peccata, quæ homines faciunt, sint per tentationem diaboli, vel instigante diabolo. Quidam dicunt, quòd sic, quia dicit Dionys. lib. de di. no. cap. 4. ꝙ
H multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi, & alijs: sed peccatum est propriè malum, ideo dęmon est causa omnis peccati. Non est tamē causa peccati nostri, nisi per tentationem dæmonis fiunt omnia peccata, quæcunque sint. Item de quolibet peccatore potest dici illud, quod Christus dixit Iudæis, Ioann. 8. scilicet. Vos ex patre diabolo estis, & desideria eius vultis perficere. Vbi innuit, quòd desiderium faciendi malum à diabolo est: ergo in omnibus peccatoribus suggestio diaboli est causa peccatorum: cùm ipse non moueat nos nisi per suggestionem. Item sicut boni Angeli Dei institutione sunt ad custodiam nostram: ita dæmones ex sua iniquitate sunt ad nostram impu-
I gnationem: Ideo tamen bona, quæ facimus sunt per suggestionem bonorum Angelorum, quia diuina ad nos mediantibus Angelis perferuntur, vt ait Dionys. ergo similiter omnia mala, quæ fecerimus, per suggestionem dæmonum erunt.

Dicendum, quòd peccata nostra sunt aliquo modo omnia à dæmone, & alio modo sunt quædam à dęmone, & alia non. Pro quo sciendum, quòd causa alicuius potest dici dupliciter. Vno modo illud, quòd directè agit ad rem, alio modo, quod agit indirectè. Sicut quando aliquod agens non producit effectū, nec intendit illum producere, sed causat dispositionem aliquam ad illum: dicitur esse tunc indirectè, & occasionaliter causa illius effectus. Sicut qui fecit gladium, est causa occasionalis occisionis hominis, licèt ipse
K nunquam intenderit hoc. Et qui secat ligna, est causa, vel potius occasio combustionis eorum, & tamen quando ipse secabat, fortè non intendebat eorū combustionem, sed potius, vt essent ad ædificationem. Si autem accipiatur diabolus vt causa occasionalis, vel indirectè, dicetur causa omnium peccatorum nostrorum, quia ipse instigauit primum hominem ad peccandum, & non peccasset, nisi ille suasisset. Nos quoque nunquam peccaremus, nisi primus homo peccasset, Ideo diabolus hoc modo dicitur causa omnium peccatorum. Patet hoc, quia si primus homo tentationi restitisset, fuisset confirmatus, vt sacri Doctores dicunt, & iam non esset locus peccato, nec tentationi in eo,

ân eo, nec in posteris suis: sicut est nunc in vita æter- A
na. Si autem accipiatur diabolus in causa directa pec-
catorum, dicēdum quòd non est ipse causa omnium
peccatorum, licèt sit causa plurimorum, non enim
committuntur omnia peccata instigante diabolo, sed
quædam ex libertate arbitrij nostri defectibilis ex cor
ruptione carnis, quæ fierent etiam si diaboli nulli es-
sent, vel si nos non tentarent. Sic enim dicit Origenes,
quòd etiam si diabolus non esset, homines haberent
appetitum cibi, & venereorum, & huiusmodi, circa
quem appetitum multa inordinata contingerent, nisi
per rationem frenaretur. Et hoc maxime supposita
corruptione naturæ. Refrenare autem, & ordinare ap
petitum pertinet ad liberum arbitrium: per cuius
ommissionē, uel negligentiam, possunt multa inordi- B
nata circa appetitum contingere. Et sic non est neces-
se, quòd omnia peccata veniant ex suggestione, uel
tentatione dæmonis, cùm multa à nobis ipsis possint
prouenire. Sic etiam dicitur in libro de ecclesiasticis
dogmatibus, scilicet: Non omnes cogitationes malæ
excitantur a diabolo: sed aliquotiens ex nostri arbi-
trij motu emergunt. Ad primum dicendum, quòd
multitudo dæmonum est causa omnium malorum,
non quidem directa, sed occasionalis, inquantum per
ipsos procuratum fuit peccatum primi parentis, ex
quo uenerunt in nos omnia peccata, idest, corruptio
naturæ, & incentiuum ad omnia peccata. Ad secun-
dum dicendum, quòd diabolus dicitur esse pater om-
nium, causalitate, vel imitatione. Sicut nos dicimur fi- C
lij Abrahæ, quia imitamur in fide illum. Ita cùm dia-
bolus, ex iniquitate sua solùm malum velit, & semper
illud velit: dato quòd nos faciamus aliqua peccata, ad
quæ ipse non incitet, nos dicimur filij eius quantum
ad illa peccata, quia imitamur eum in pecato, scilicet,
quia ipse totus peccator est, & omne malum fieri de-
siderat ex sua iniquitate, & inuidia: sicut dicitur Sap. 2.
Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum;
imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Alia ra
tio est, quare omnes peccatores dicantur filij diaboli,
quia pater est nomen principij, a quo res incepit: sicut
ille dicitur pater alicuius artis, vel scientiæ, qui primus
circa illam aliquid inuenit, aut excogitauit: ita Tubal
uocatur pater musicorum, & eorum, qui cantant in D
uasis musicis Genes. 4. scilicet: Nomen fratris eius
Tubal: ipse fuit pater canentium in cithara, & orga-
no. Ita ille, qui primum peccatum faceret, diceretur
pater peccatorum. Sic fuit de diabolo, quia ante eum
nemo peccauerat, ideo ipse omnium peccatorum pa-
ter est. Ad tertium dicendum, quòd homo per se ip-
sum cadere potest, ad bonum tamen surgere, vel pro-
ficere non potest, nisi diuino auxilio: Ioan. 15. scilicet:
Sine me nihil potestis facere, idest, nullum bonum
meritorium. Exhibetur autem homini diuinum au-
xilium immediatè ministerio angelorum, ideo ad om
nia bona nostra cooperantur angeli. Non tamen om-
nia peccata nostra necesse est procedere ex suggestio-
ne dæmonum, cùm ad peccandum exteriori auxilio E
non indigeamus: quia ad hoc ex nobis sufficientes su-
mus, vel sufficienter deficientes, cùm peccatum ex de
fectu sit. Dicunt tamen communiter doctores, quòd
licèt multa peccata fiant non instigante dæmone: nul
lum tamen genus peccati est, quod dęmone instigan-
te non introductum fuerit. De istis tangit S. Thomas
1. par. sum. quæst. 114. art. 3.

An tentatio dæmonis sit peccatum. Quæst. LXVIII.

QVAERITVR, de tentatione dæmonis an sit peccatum. Aliqui dicunt, quòd sic, quia minor potentia non potest excludere effectum, & intentionem maioris potestatis: sed potestas dæmonis est maior, quàm hominis, quia non est potestas super terram, quę ei possit comparari. Iob 41. Dæmon tamen intendit per tentationem inducere peccatum, ergo non potest impediri quin inducat peccatum, & sic tentatio dæmonis erit peccatum. Item violentia excusat aliquo modo peccatum, quia vbi est maior violentia, est minus de peccato: & tamen tentatio, quæ est a carne, est maior, quàm illa, quę fit à diabolo, vt patet per Magistrum 2. senten. distinc. 31. & tamen tentatio, quæ est à carne peccatum est, vt ibidem dicitur: ergo tentatio, quæ est a dæmone, erit peccatum a fortiori. Item non potest homo vitare quamdiu viuit tentationem carnis, & tamen illa peccatum est, licèt non sit in potestate nostra. Ita igitur, licèt non sit in potestate nostra, non tentari à dæmone, erit ipsa tentatio peccatum, cùm per illam diabolus malum intendat. Item diabolus non potest hominem tentare nisi imprimendo aliquid in eum, diabolus tamen non potest imprimere aliquid, nisi malum, cùm sit pater mendacij, & omnis peccati. Ioan. 8. ergo quando tentauerit nos semper imprimit aliquod peccatum. Item motus partis concupiscibilis, & irascibilis, quando tendit in illicitum vocatur tentatio, & maximè motus partis concupiscibilis, qui vocatur tentatio carnis. Et ista tentatio peccatum est, vt dictum est. Vis tamen concupiscibilis, cùm sit affixa organo corporali, potest cogi, & immutari per immutationē organi: ergo videtur, quòd dæmon tentando nos, potest facere in nobis peccatum, quia poterit immutare vim concupiscibilem. Et sic tentatio dæmonis erit peccatum.

Dicendum, quòd tentatio carnis, & mundi, dicitur peccatum, vt declarabitur infra in quæstione de hoc, tentatio tamen dæmonis non est peccatum. Et patet, quia Christus tentatus est a dæmone in multis, vt patet supra in litera, in eo tamen peccatum non fuit, nec esse potuit. 1. Petri. 2. scilicet: Qui peccatum non fecit, & Ioan. 14. venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam, idest, non inueniet in me aliquod peccatum. Et magis patet ad Heb. 4. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia absq; peccato, idest, quòd in omnibus tentationibus fuit absq; peccato. Ibi tamen fuit vera, & magna tentatio dæmonis, ergo illa non est peccatum, nec est necesse, quòd causet peccatum. Item peccatum consistit in actu proprio cuiuslibet, & actus vnius non potest esse peccatū alterius. sicut dicitur Ezech. 18. scilicet: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: & pater non portabit iniquitatem filij, & filius non portabit iniquitatem patris: tentatio autem quę a dęmone fit, est actus ipsius dæmonis, scilicet, suggestio, quæ ab eo fit, & de illa nihil est in nobis, nisi quòd patimur illam. In tali ergo tentatione peccatum esse non potest, nisi delectemur in illa, & consentiamus. Et istud iam est in actu nostro vltra suggestionem dæmonis: & sic per illam non peccatur. Itē dicit Augu. quòd nullus peccat per id, quod vitare non potest: & tamen non est in potestate hominis, ꝙ non tentetur à dæmone, quia ille tentat quandocunque vult, & dæmon permittitur, ergo non est peccatum in hac tentatione. Item peccatum cuiuscunque inter ipsum est, scilicet, in anima. quod autem extra est, peccatum nōn est: sicut Christus dixit infra 15. scilicet. Id quod per os intrat non coinquinat hominem, quia quod per os intrat in ventrem uadit, & per secessum emittitur. Quæ autem de corde exeunt coinquinant hominem. Et accipitur cor, pro anima more scripturarum tentatio autem diaboli est totaliter extra hominem, ideo illa peccatum non est. Iste est modus,

modus,quo probat Gregorius in quadam homilia, ꝙ tentatio diaboli non fuit peccatum in Christo dicens: Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio nõ momordit, atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris,& non intus fuit. Non est ergo tẽtatio diaboli peccatum aliquod, nec est necesse sequi peccatum ex illa, cùm sit peccatum in delectatione,& consensu illius. Delectare tamen,& consentire in illa in potestate nostra est.

Ad primum dicendum,quòd non est necesse,ꝙ dęmon per tentationem inducat peccatum in nos: & cùm dicitur, quòd est maioris potestatis, quã homo: dicendum,ꝙ est maioris potestatis,idest,maiorum uirium ad aliquid faciendum, vel intelligendum. Non est tamen maior homine quantum ad actus liberi arbitrij, quia illi cogi non possunt. Et sic dæmon per uires suas, nisi à Deo prohibeatur, potest cogere homines, ne ad loca, ad quæ uolunt ire uadant, & turbare omnes operationes suas exteriores: non tamen potest aliquid super actum uoluntatis humanæ,quia horum actuum homo Dominus est. Peccatum tamen non consistit nisi in actibus liberi arbitrij: ideo quantumcunque dęmon sit potens,non potest cogere hominem ad peccatum.

Ad secundum dicendum, quòd tentatio carnis dicitur esse grauior, inquantum est proximior ipsi homini tentato, quã tentatio dæmonis, quæ totaliter ab extra est. Et quia secundùm eam homo quodammodo diuiditur in duo desideria, scilicet,unum, quod est interioris hominis, & aliud exterioris,quod non fit in tentatione carnis: manet adhuc ratio peccati de quo infra dicetur,cùm sit aliquo modo in potestate tentati,& sit intra ipsum.Tentatio autem dæmonis non est intra tentatum, nec est in potestate eius: ideo non est peccatum.

Ad tertium dicendum, quòd licèt non sit in potestate hominis vitare omnem tentationem carnis: ita quòd nullam habeat potestatem: potest tamen vitare hanc tẽtationem, vel illam singulariter. Et sic de qualibet,& ita quodammodo est in potestate hominis uitare tentationem carnis, quod non est de tentatione diaboli.

Ad quartum dicendum, ꝙ dæmon potest aliquid repręsentare in imaginatione nostra,& istud est imprimere aliquid nobis,de quo magis infra dicetur. Et secundùm hoc tentare nos dicitur: non tamen dicitur propter hoc imprimere aliquod peccatũ,quia ista impressio facta in imaginatione non habet rationẽ peccati,cùm sit in parte appręhensiua,& non in appetitu. Peccatum tamen in appetitu est,quia non peccat homo per hoc, quòd malum intelligit, sed quia aliquod malum vult. Si autem diabolus posset perfectè in appetitu aliquid imprimere, posset peccatum in nobis causare. Quomodo tamen diabolus aliquid in nobis imprimat tentando dicetur infra in quadam quæstione de tentatione carnis,& mundi.

Ad quintum dicendum, quòd diabolus potest mouere in nobis partem concupiscibilem. Possunt tamẽ motus istius partis dupliciter in nobis insurgere, scilicet, ex qualitate organi, vel ex appræhensione alicuius delectabilis. De primo patet,quia calefacto corpore insurgit in homine motus libidinis, etiam sine aliqua imaginatione præcedenti,vel præsenti. Et iste motus est purus naturalis: nec habet rationem peccati, quia purè naturalia, nec laudem, nec uituperium faciunt,quia sunt omnino necessaria.3. Ethicorum. Ad talem autem immutationem potest uirtus dæmonis ex potestate naturæ suæ, secundùm quam potest in transmutationem rerum corporaliũ applicando actiua passiuis,nisi à Deo hoc facere prohibeatur. Secun-
F dus motus partis concupiscibilis insurgit ex appręhensione alicuius delectabilis, & ex ista parte appetitus concupiscibilis participat quandam libertatem in homine, secundùm quòd potest obedire imperio rationis prohibentis. Et sic uocatur rationale per participationem. 1. Ethicorum, in fine: hoc modo peccatum potest esse in concupiscibili. Et quantum ad hoc diabolus non potest in nobis mutare partem concupiscibilem per appręhensionem delectabilis,ad hoc,quod feratur in illud. Et sic tentatio sua non potest causare peccatum. De his patet per sanctum Thom.2.senten. distinct.21.artic.24.

Si dæmones tentantes superantur, an adhuc cessent à tentatio-
G *ne, vel potius tentent.* *Quæst.* LXIX.

QVAERITVR, circa dæmones tentantes si superantur in tentatione, an per hoc coguntur cessare postea à tentatione, vel possunt adhuc tentare. Alij dicunt,quòd per hoc dęmones non coguntur cessare à tentatione, quia infligere pœnam alicui,qui succumbit in pœna,est incitare ipsum ad acrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam: ergo dæmones superati non retroducuntur in inferno: nec à tẽtatione arcentur. Item Christus efficacius vicit suum tentatorem,quàm sancti uincant dæmones se impugnantes: Lucifer tamen, qui Christum tentasse dicitur,non est
H omnino priuatus officio tentandi, quia tempore Antichristi grauissimè impugnabit sanctos: ergo superatus non arcetur ab officio tentandi. Item non solùm Lucifer in fine sæculi tentabit homines,sed etiam iterum tentauit Christum tempore passionis. Sic dicit Theophilus, scilicet, ꝙ nunc in deserto dæmon Christum de uoluptate tentauerat, & tempore passionis erat eum de tristitia tentaturus: ergo non arcebatur à tentatione. Item quanto pauciores sunt tẽtatores,tanto leuior est tentatio: cùm ergo quotidie multi dæmones superentur in tentationibus à uiris sanctis, si omnes, qui superantur cessarent à tentatione: manerent in fine sæculi pauci dęmones ad officium tentationis, & sic tentatio esset leuissima. Tunc erit grauior, dicen
I te Christo, quòd erit tunc talis tribulatio, qualis nunquam fuit, ita quòd si non abbreuiarẽtur dies illi,non salua fieret omnis caro,sed propter electos breuiabuntur, infra 24. Ergo non erunt tunc pauciores dęmones tentantes,quàm nunc, & consequenter non arcentur à tentatione illi dæmones, qui superantur. Item dæmones sunt ordinati à Deo ad nostrum exercitium. Si ergo à tentationis officio cessarent, essent omnino ad nihil ordinati,quod repugnat diuinæ sapiẽtiæ, quæ nihil inordinatum,& frustra relinquit in orbe.

Dicendum,quòd circa hoc fuerunt opiniones tres. Prima fuit, quod dæmon superatus omnino repellatur à tentatione, ita quod non potest tentare postea eundem hominem, nec alium de peccato illo, in quo
K superatus est, nec de aliquo alio. Hoc videtur tenere Origenes dicens: Puto inquit sanè, quia sancti repugnantes aduersus tentatores, & uincentes minuant exercitium dæmonum, velut quamplurimos eorum interimant: nec ultra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto castè, & pudicè uiuendo uictus sit, impugnare iterum alium hominem. Secunda opinio est, quod dęmon superatus non potest tentare ipsum superãtem, nec aliquem alium de uitio, in quo superatus est. Potest tamen tentare ipsum, & quoscunque alios de aliquo uitio, in quo à nullo superatus fuerit. Istas duas opiniones ponit magister in litera. Tertia opinio est, quòd ex quo aliquis dæmonem perfectè de uno uitio tentantem uicit: non potest de eodem vitio ab eo tentari,

tari, ſed poteſt de quolibet alio: ipſe tamen dæmon poteſt A quoſlibet alios homines, tam de iſto, quàm de alio tentare. De hac opinione dicit ſanctus Thom. quòd habet cauſam magis manifeſtam, quia ille dicitur perfectè diabolum vincere de aliquo vitio, in quo omnino vincuntur paſſiones ad vitium illud declinantes. Sicut eſt in illis, in quibus acquiritur habitus conſuetudinalis, & tunc non remanet magna probitas. Et ideo à diabolo non tentatur de hoc peccato, quia uires eius circa hoc cognoſcit. Aliarum autem opinionum ratio eſſe poteſt, quia cùm charitas bona opera communia faciat in tota Eccleſia, ex victoria vnius omnes reportant aliquod commodum, ſcilicet, quòd hoſtes eorum minuantur. Dicit tamen ſanctus Thomas, quòd quis iſtorum verius ſit incertum eſt, quia B nec ratione, nec auctoritate confirmari poteſt. De his idem ſanctus Thom. 2. ſen. diſt. 6. art. 5. Quarta autem opinio, quæ circa hoc probabilior eſſe uidetur eſt, ꝙ diabolus ſuperatus ab aliquo poſſit tentare alios homines, ſed non iſtum, & hoc non ſemper: ſed vſque ad aliquod tempus. Et poſt iſtud tempus iterum poſſit tentare. Sic dicitur Luc. 4. quòd diabolus conſumata omni tentatione, receſſit a Chriſto, vſque ad tempus, ideſt, non dimiſit illum ſimpliciter, ſed poſt aliquod tempus redijt, quia tempore paſſionis redijt ad tentandum, ut ait Theophilus, ſcilicet. Tentauerat diabolus Chriſtum de uoluptate in deſerto, & receſſit ab eo vſque ad tempus crucis: in quo eum erat de triſtitia tentaturus. Eſt autem uerum, quòd illa non fuit C tentatio propriè dicta, prout eſt ſuggeſtio diaboli ad malum, ſed fuit aperta perſecutio, ſcilicet, incitando Iudæos contra Chriſtum: ſic dicit Ambroſ. ſuper Lucam, ſcilicet. Diabolus audito Dei nomine, receſſit vſque ad tempus, poſtea enim non tentaturus, ſed apertè pugnaturus aduenit. Cauſa autem quare diabolus non tentat uſque ad tempus eum, à quo ſuperatus eſt, poteſt eſſe duplex. Prima ex parte diuinæ clementiæ, quia non permittit tentare diabolum quamdiu vult. Sic ait Chryſoſtomus ſuper Matthæum, ſcilicet. Non tamdiu hominem diabolus tentat, quamdiu vult: ſed quamdiu Deus permittit. Qui, & ſi permittit pauliſper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Secunda ratio eſt ex aſtutia diaboli, quia etiam D ſi permitteretur tentare eundem, non auderet vſque aliquantum tempus, quia erubeſcit ſæpe vinci ab eodem homine: ſic dicit Ambroſ. ſuper Lucam, ſcilicet. Vides ergo ipſum diabolum non eſſe in ſtudio pertinacem, cedere uerò ſolere virtuti: & ſi inuidere non deſinat, tamen inſtare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quod tamē diabolus redeat ad illum, à quo ſuperatus eſt, uel de cuius domo excluſus eſt, colligitur ex uerbis eius infra decimoſecundo, & Luc. 11. Reuertar in domum meam unde exiui. De his ſanctus Thom. 1. parte ſum. q. 114. ar. 5. Aliqui autem dicebant, quòd non deberet tentari amplius homo à dæmone ſuperato à ſe, quia a iudice iuſto debet conſtitui æqualis conditio pugnantium. Sed dæmones E vincentes nos, minuunt aliquos de exercitu noſtro: ergo ſi homo uincat dæmonem, debet minuere exercitum dæmonum, ſcilicet, faciendo, quòd ille amplius non tentet. Item hoc pertinet ad iuſtitiam humanam, quæ pugilem victum, ad pugnam vlterius non admittit.

Dicendum ad primum, quòd æqualis conditio eſt. Nam eo modo, quo dæmones minuunt exercitum noſtrum, nos minuimus exercitum ſuum. Si enim homo ſuperetur à dæmone, non manet uictus pro ſemper, ſed ſolùm pro tunc. Vnde poteſt iterum in ſimili vitio vincere dæmonem, à quo uictus fuerat, vel quemcumque alium, cùm per victoriam iſtam de dæmone non reddatur homo confirmatus. Et ſic uideretur aliqualiter irrationabile, quòd dæmon ſemel victus arceatur in perpetuum à tentatione, quantum ad iſtum, vel quantum ad alios homines.

Ad ſecundum dicendum, quòd licèt per conſuetudinem certaminis pugil ſuperatus nō permittatur pugnare, durante iſto certamine: in alio tamen certamine poſt tempus pugnare poteſt. Et ſic dęmon ſuperatus licèt pro aliquo tempore impediatur tētare eum, à quo ſuperatus eſt: tamen poſt tempus iterum tentare poteſt.

Ad argumenta probantia, quòd dæmones ſuperati nullo modo impediantur tentare, reſpondendum eſt ad primum, & dicendum, quòd uoluntas dæmonum, cùm ſit in malo obſtinata, ſemper manet in eadem obſtinatione ad nocendum hominibus. Quia ut ait Ambroſius ſuper Lucam, dæmon inuidere nūquam deſinit, & ideo magis prodeſt, ꝙ remoueantur à pugna, quia per hic poteſtas impugnandi compeſcitur, quorum iniqua uoluntas, nec minuitur, nec augetur.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ iſtud argumentum, ſolum militat cōtra primam, & ſecundam poſitionem: non tamen contra tertiam, nec quartam, quę ſunt ueriſimiliores: maximè contra quartam, quæ tenenda videtur. Nam iſtæ concedunt dæmones ſemel victos poſt tempus redire ad tentationem. Etiam prima, & ſecunda poſitio ad hoc, quòd uerę ſint, debent habere iſtam modificationē. Et ita modificat eas ſanctus Tho. vbi ſupra, & tunc contra nullam earum militat argumentum.

Ad tertium eodem modo concedendum eſt, quia probat, quòd uictus poſt tempus redire poſſit. Verum eſt autem, quòd illa impugnatio quam diabolus fecit Chriſto tempore paſſionis, non fuit propriè tentatio, ſed bellum manifeſtum, vt ait Ambroſius ſuper Lucam, & ſic diabolus nunquam redijt ad tentandum iterum Chriſtum.

Ad quartum dici poteſt uno modo, quòd ſi dæmones ſuperati in perpetuum arcerentur à tentatione teneret argumentum, ſcilicet, ꝙ eſſent pauci in fine ſæculi. Et tamen quia ſolùm arcentur ad tempus: ideo manebunt tot tentatores in fine ſæculi, ſicut nunc. Et ſic non minuetur tentatio. Aliter poteſt dici, ꝙ etiam ſi quilibet ſuperatus arceretur in perpetuum à tentatione, & manerent pauci dæmones in fine ſæculi: dum tamen aliqui eſſent, poſſent facere maiorem tentationem, quàm nunc. Nam nunc non tentant quantum poſſunt, ſed ſolùm quantum permittuntur. Si autem iuxta vires ſuas tentare permitterentur, fortè plus tentarent decem dæmones, quàm mille. Patet ſuppoſitum, quia ſicut dęmon nō permittitur tētare quamdiu vult, ſed ſolùm quamdiu Deus vult, vt ait Chryſo. ſuper Matthæum, ita non permittitur tentare quantum acriter vult, ſed quantum Deus uoluerit: ſicut ipſe uiderit nos poſſe ſuſtinere, iuxta menſuram gratiæ, quam nobis largitur. 1. Corint. 10. ſcilicet, Fidelis eſt Deus, qui non permittet vos tentari vltra id, quod poteſtis. Item patet, quia in fine ſæculi, nemo ponit plures dæmones tentatores, quàm nunc: licèt multi ponant pauciores. Conſtat tamen tentationem illam futuram maiorem, quàm iſtam: ergo dæmones nō tentant nunc, quantum poſſunt, quia aliàs non eſſet maior tunc, quàm nunc.

Ad quintum dicēdum, quòd licèt aliqui dæmones ceſſarent tentare, non propter hoc erant omnino ordinati ad nihil, quia manent ſemper ordinati ad pœnam per peccatum ſuum, vt ipſi ſemper in inferno puniantur, & damnatis pœnas infligant. Quòd autem dæmones tentent hominem: non eſt ex Dei ordinatione, ſed ex eorum iniquitate, & permiſſione Dei.

ideo,

ideo, licèt omnes dæmones tentare cessarent, non tollebatur aliquid de ordine diuinæ dispositionis.

An homo debeat optare tentationem, aut sit fugienda tentatio. Quæst. LXX.

QVAERITVR, an optandum sit homini, ꝙ tentetur à diabolo, vel secundùm aliam tentationem, aut sit fugienda tentatio. Aliqui putant, quòd tentatio optanda sit, quia dicitur Iacobi primo. Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in uarias tentationes incideritis. Sed illud de quo gaudendum est, quando habitum fuerit, est appetendum, quando non habetur: ergo tentatio appetenda est. Item illud in quo manifestum sit bonum, vel excellentia alicuius, appetendum est, sed uirtus mentis ostenditur in tentationibus: sicut dicitur primo Ethicorum, quòd in aduersitatibus floret uirtus: & est bonum, & uerè uirtus in omnibus, sicut terra, genus sine vituperio: ergo tentatio appetenda est. Item illud, quod est materia, & organum virtutis, est appetēdum, sed sicut dicit Augustinus tentatio, cui non consentitur est materia exercendæ virtutis: ergo est appetenda. Item laudabile est gaudere de eo, in quo vir bonus gaudet, quia quid sit bonum, & quid malum, & quid medium in singulis rebus ex viri boni sententia pendet, quem Aristot. 2. Ethicorum in diffinitione virtutis sapientem vocat, sed rectè gaudere, & rectè tristari, est recta disciplina. 2. Ethicorum, gaudendum ergo est de illo, de quo uir bonus gaudebat, quia gaudet de maximis tentationibus, quia dicitur Actu. 5. ꝙ ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ergo tentatio appetenda est. Item illud, sine quo non potest perueniri ad regnum, est summo studio appetendum, sed tentatio est huiusmodi, quia non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. 2. ad Timot. 2. certamen autem spirituale sine tentatione non est: ergo tentatio appetenda. Item Paulus petiuit stimulum carnis à se remoueri, per quem carnis tentatio intelligitur. 2. Corint. 12. sed ibi dicit glo. quòd ipse hoc petens nesciuit quid peteret: ergo videtur quòd non est desiderandum esse extra tentationem.

Dicendum, quòd licèt tentatio possit esse utilis: est tamen periculosa. Etiam, quia secundùm se non importat aliquid boni, sed solùm ex adiuncto inquātum Deus vult facere nobis prouentum cum tentatione. 1. Corint. 10. non est tentatio desideranda. Confirmatur hoc, quia illud quod debemus orare, debemus etiam desiderare, sed Christus Matth. 6. docens nos orare dixit, & ne nos inducas in tentationem. Ergo debemus desiderare esse extra tentationem. Item, quia Apostolus monuit cauendam esse tentationem, & quòd non daretur ei locus. 1. Corinth. 7. scilicet. Iterum reuertimini in ipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam uestram. Si tamen bona, esset Apostolus non hortaretur eam cauendam. Item sicut voluntas nostra debet esse conformis diuinæ uoluntati: ita debet esse discordans à voluntate diaboli: sed diabolus desiderat nos tentare, sicut Christus dixit Luc. 22. scilicet. Ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ergo tentationem appetere non debemus. Considerandum autem ad huius euidentiam, ꝙ cùm bonum sit obiectum voluntatis, & desiderij, eo modo aliquid appetēdum est. Inter bona autem est aliquid, quod est bonum simpliciter, & per se, sicut honesta, quæ tanquam fines appetuntur propter se ipsa, etiam si in aliud nos ducant, vel si aliquid aliud secum inducant, quia in omnibus honestis vtilitas eorum coincidit cum honestate, scilicet, quia inquātum ad aliquid

F vtilia sunt, & tamen illa vtilitas non est extra genus honesti, sed coincidit cum honestate, sicut virtus honestum est, quia ipsa ad fœlicitatem est utilis, & tamen ista vtilitas non est in genere bonorum vtilium, sed in genere honesti. Istud est in omnibus honestis, nisi in ultimo, quod est finis omnium finium, cùm propter se solum sit concupiscendum.

Aliquid autem est, quod in se bonitatem non habet. Vnde non appeteretur si in se, & absolutè consideraretur, sed ex ordine ad finem bonitatem quandam sortitur, quæ bonitas vtilitas nominatur. Et hæc sunt solùm propter aliud appetenda, vt sectio membri propter sanitatem conseruandam, & flebothomia propter sanitatem acquirendam, & similia. Sed sciendum, ꝙ ad finem aliquem consequendum contingit

G aliquid dupliciter ordinari, scilicet, per se, & per accidens. Per se autē ordinatur in finem illud, quod quantum in se est in finem debitum ductiuum est: per accidens tamen ordinatur in finem, quod quantum in si est in aliud deduceret, sed ex concursu alterius causæ ducitur ad ipsum finem. Sicut qui comedit aliquē cibum, vt moriatur, & per illum contingit eum sanari. Cùm ergo causa per accidens non sit proportionata ad effectum, sed solùm causa per se ex ordine ad finem, qui est per accidens: non dicetur aliquid simpliciter bonum, vel appetibile, sed solùm concurrentibus omnibus, quæ ad hunc effectum determinantur. Dicendum ergo, ꝙ tentatio per se, idest, inquantum

H fit à tentatore, ordinata est ad hominis perditionem: ad salutem autem eius non ordinatur, nisi per accidens, scilicet, ex hoc ꝙ tentator uincitur per auxilium diuinæ gratiæ. Et ideo tentari simpliciter non est appetendum, sed tentari, & vincere simul acceptum appetendum est. Quia tamen per nostram fragilitatem victoria nimis dubia est, ideo tentatio securius fugitur, quàm appetatur. Quia in nobis nihil est nisi per quod fugiamus, scilicet, infirmitas, per quam superari timemus. Ab extrinseco autem est, per quod appeti possit, scilicet, ipsa diuina gratia, per quam possimus tentatorem superare. Quandoque tamen est bonum homini tentari, licèt homo nesciat, quia finem tentationis ignorat. Et ob hoc Deus permittit etiam diabo

I lum nos tentare. Nam si corde bono homo maneat, Deus non permittet eum ultra id, quod potest tentari, & ipsa tentatio facit ei prouentum. 1. Corint. 10. Et maximè in hominibus alicuius perfectionis, vel boni propositi, quos diabolus valde tentat maximè in exordijs. Et ponit de hoc quinque causas Chrysostomus super Matthæum, dicens: Quisquis ergo post baptismum maiores sustines tentationes, non turberis, etenim propter hoc, accepisti arma non vt vaces, sed vt prælieris. Ideo autem tentationem à te Deus nō prohibet: Primò quidem, vt discas, quoniā multo factus es fortior, deinde ut magnitudine donorum non extollaris. Tertiò, vt diabolus experiētia cognoscat perfectè, quod ab eo abscessisti. Quartò, vt per hoc fortior

K reddaris. Quintò, vt crediti tibi thesauri signum accipias. Nec enim tibi diabolus ad tentandum superueniret, nisi te in maiori honore effectum videret. Vnde ait Hilarius. In sanctificatis enim maximè diaboli tentamenta crassantur, quia uictoria ei magis est exoptata de sanctis.

Ad primum dicendum, quòd Iacobus loquitur de tentatione, quæ est per tribulationes, & non de illa, quæ est per suggestionem, qualis est tentatio diaboli. Nec de illa, quæ est per modū delectationis insurgentis in nobis, qualis est tentatio carnis: quæ sunt magis propriè tentationes, & sunt magis periculosæ, quàm tentationes, quę sunt tribulationes. Vnde Iacobus hortatur ad patientiam tribulationum, scilicet, vt inter ip-

las

ſas æquanimitatem, & gaudium mentis ſeruemus. Non enim poſſumus eas vincere, niſi per patientiam. Vnde ipſum gaudium, quædam victoria eſt. Et, ſic gaudere in tribulationibus, quæ uocantur tentationes, non eſt appetere illas, ſed reſiſtere illis. Et ſic Iacobus non hortatur nos ad optandum tentationes: ſed ad ſuſtinendum eas, quod neceſſarium eſt poſtquam euenerint. Secus eſt de tentationibus propriè dictis, ſcilicet, carnis, mundi, & diaboli: quia ſuſtinere illas, non eſt gaudere, ſed magis ſollicitum, & vigilantem eſſe, & fortiter repugnare, ſicut dicitur. 1. Pet. 6. Sobrij eſtote, & vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret: cui reſiſtite fortes in fide. Et de iſtis etiam verum eſt, quòd neceſſe eſt ſuſtinere eas, quando venerint: ſed non ſunt appetendæ, ſicut nec tribulationes. Et quia ſuſtinere illas non eſt gaudere, non poſſumus de iſtis gaudere. Ad ſecundum dicendum, quòd in tentationibus non relucet bonum alicuius, niſi ſuppoſito quodam alio, ſcilicet, victoria. Quia aliàs potius perit bonum hominis. Ideo tentatio abſolutè deſideranda nõ eſt, ſed tentatio cum victoria. Ad tertium dicendum, quòd tentationes non ſunt materia uirtutis tanquam per ſe ad virtutem ordinatæ: ſed per accidens tantũ, vt dictum eſt, ſ. inquantum accidit, quòd Deus ex miſericordia ſua faciat illas nobis in bonum prouenire, ideo non oportet eas eſſe appetendas. Ad quartum dicendum, quòd Apoſtoli gaudebant de tribulationibus, quia confirmati erant, & confidebant ſe non poſſe ſuccumbere in illis. Et ex hoc erat illis quaſi certa victoria. Gaudebant ergo quòd propter Chriſtum affligerentur propter honorem nominis Chriſti, quem valde appetebant, tum propter augmentum meritorum ſuorum. Nos autem non ſumus certi, quòd poterimus æquanimiter tolerare tribulationes: ideo non debemus eas deſiderare, immo interdum fugere eas bonum eſt, infra 10. dicente Chriſto: Si perſecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite ad aliam. Aliter poteſt dici, quòd nos debeamus conformari apoſtolis in tolerantia tribulationum: ipſi namque non appetebant eas, ſed poſtquam eas ſuſtinuerant, videntes datam ſibi æquanimitatem ad tolerandum, gaudebant. Ipſi tamen non ſe ingerebant ad hoc, quòd aliquę tribulationes eis fierent pro nomine Chriſti, & ſic non appetebant illas. Ita & nos ſi tolerauerimus tribulationes patienter, Deo nobis donante patientiam, debemus de hoc valde gaudere propter honorem Dei, & fructum operis noſtri. Et tamen non debemus exoptare alias tribulationes euenire, quia neſcimus, an forte illas tolerabimus, vel mouebimur ad impatientiã. Aliter etiam poteſt dici, quòd Apoſtoli gaudebant de contumelijs ſibi illatis pro Chriſto, quas tenebantur ſuſtinere poſtquam inferebantur. Et quia non poterant ſuperare eas, niſi per patientiam, oportebat ęquanimiter tolerare. Et iſtud eſt gaudere in illis. Sic accipitur Iaco 1. Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in varias tentationes incideritis, vt ſupra poſitum eſt. Ad quintum dicendum, quòd tentationes non ſunt neceſſariæ, vt perueniatur ad regnum, niſi neceſſitate conditionata. Sic, ſcilicet, vt tentationes aduenıant: & non perueniatur ad regnum, niſi vincantur: ſed tentationes aduenire non eſt neceſſarium abſolutè, niſi ſecundùm conditionem ſtatus præſentis, ex qua conditione ſequitur pugna carnis aduerſus ſpiritum, quę dicitur tentatio. Ad ſextum dicendum, quod Paulus petens a ſe ſtimulum carnis remoueri, rectè petijt, habita conſideratione ipſius ſtimuli abſolutè. Sed quia conſiderato euentu pugnæ, in qua futurus erat uictor, remotio ſtimuli ſibi non expediebat, qui tamen euentus ſibi certus non erat. Et pro tanto dice-

A bat, quòd neſciebat quid peteret, ſcilicet, quia petebat ſibi tolli profectum virtutis. Vnde quomodo certificatus eſt de uictoria ex uerbis Domini dicentis, ſufficit tibi gratia mea, patienter ſuſtinuit ſtimulum, & non retinuit illum vltra ſe amoueri. De his S. Thom. 2. Senten. diſt. 21. artic. 3.

An Deus tentet hominem. *Quæſt.* LXXI.

QVAERITVR, an Deus tentet hominem. Aliqui dicunt, quòd non tentat quenquam, quia tentatio eſt ad accipiendum experimentum alicuius, quod neſcitur de ipſa re: Deus tamen nihil poteſt ignorare, ideo non poteſt ipſe
B experimentum accipere. Item tentare eſt officium dæmonis, vt ſupra dictum eſt. Deo tamen nihil eſt commune cum dæmone in actu: quia dæmon omnia facit ad malum, Deus vero omnia ad bonũ: ideo tentare ad Deum non pertinet. Item Iacobi primo dicitur: Nemo cùm tentatur dicat, quia à Deo tentatur. Ipſe enim neminem tentat: ergo nullus modus tentationis a Deo eſt.

Dicendum, quòd Deus aliquo modo tentat homines. Et pro hoc conſiderandum, quòd ad perfectam rationem tentationis tria concurrunt, ut declaratum eſt ſupra in quæſtione qua quærebatur quid ſit tentatio. Et diximus, quòd aliquando omnia tria concurrunt in tentatione, & eſt aliqua tentatio, in qua duo
C ſola eueniunt, aliqua autem eſt, in qua unica conditio ſaluatur. In tentatione autem Dei ſunt duæ conditiones tentationis, ſcilicet, quia per illam aliquid notificatur, & etiam fit ad hanc intentionem, quòd aliquid notificetur: licèt non concurrat ibi tertium, quòd Deus non intendit illam cognitionem, vel experimentum pro ſe accipere, cùm ipſe omnia nouerit. Sic patet in tentatione, qua dicitur tentaſſe Abraham Gene. 22, quia ibi intendebatur, quòd notificaretur virtus fidei, & obedientiæ Abrahæ. Etiam ibi fuit uerè notificata, quia per hoc, quòd ipſe non diſtulit obedire Deo iubenti occidere filium, quem diligebat: totus orbis cognouit quanta eſſet uirtus fidei, & obedientię Abrahæ. Ipſe tamen Deus etiam ſi iſtam tentationem non
D feciſſet, ſciebat virtutem Abrahæ, & non oportebat propter ſe quærere aliquam tentationem. Et interdum Deus dicitur tentare hominem, ut notificet eum ſibi ipſi: quia homo quando non tentatur, etiam ipſemet neſcit ad quantũ ſit. Nam quantitas, vel perfectio habitus oſtenditur per actum. Quando ergo aliquis non operatus eſt per habitum, quem habet a longo tempore, vel per aliquas naturales uires, neſcit ad quantum ſit: & ſi operatur, uidebit ad quantum ſufficiat. Ita ſæpe aliqui homines putant ſe eſſe maioris fidei, & maioris firmitatis in uirtutibus, quam ſint. Iſtis autem expedit, quòd tententur, ne ſeipſos ſeducant de ſe maiora reputando, ſicut dicitur ad Gala. 6. ſcilicet: Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit: ipſe
E ſe ſeducit. Talibus autem utile eſt, quòd tententur a Deo: vt per hoc cognoſcant infirmitatem ſuam, & ſic cautiores fiant. Vnde talis tentatio proficit ad hominis inſtructionem: ſic dicitur Deuteronomij octauo, ſcilicet: Deduxit te Dominus quadraginta annis per deſertum, ut affligeret te, atque tentaret: & nota fierent ea, quæ in tuo animo verſabantur: utrũ cuſtodires mandata illius, an non. Et poſtea dicit, quia ſicut Dominus erudit filium ſuũ, ſic Dominus Deus tuus erudiuit te, vt ambules in uijs eius. Et ſic tentatio eſt ad eruditionem. Et ſicut tentatur homo aliquando à Deo, vt cognoſcat infirmitatẽ, vel firmitatem in operatione, & virtute: ita interdum tentatur, vt cognoſcat imperfectionem ſuam in intellectu, & ut uidea-

tur

tur quantum distet consilium Dei à consilio nostro. Sic patet Ioann. 6. cùm dixit Christus ad Philippum. Vnde ememus panes, vt manducent hi? Et dicitur ibi: Hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus. Et apparuit in hoc defectus consilij Philippi, & paruitas fidei. Nam dixit, ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt unusquisque modicum accipiat. Aliquando autem tentatur homo à Deo de talibus rebus, de qualibus diabolus solet tentare. Differt tamen in hoc, quia diabolus tentat, vt in illis hominem superet, & in peccatum deducat: Deus autem, vt uirtutes hominis notas faciat, vel ut ipsum cautiorem reddat, sicut dicitur Deuteron. 13. scilicet. Si surgeret aliquando Propheta, qui diceret se uidisse somnium, & prædixerit aliquod, & illud euenerit, constat per hoc illum esse verum Prophetam, & à Deo. Dicitur tamen ibi, ꝙ si iste Propheta diceret postea, eamus, & colamus Deos alienos, ꝙ non erat sibi credendum. Et datur causa ibi, scilicet. Tentat vos Deus, vt palam fiat vtrum diligatis eum, an non. Et sic erat hic tentatio Dei, quæ in seipsa erat satis apta ad fallendum, & ut per eam homines errarent, scilicet, quia ille de quo semel constabat, quòd erat Propheta missus à Domino, permittebatur à Deo falsum dicere, & sic illi, qui modicæ fidei essent deciperentur. Et sic dicitur, quòd est tentatio: quia tamen ad bonum ordinatur à Deo, scilicet, vt appareat, ꝙ illi diligant Deum quibus ista tentatio fit, uocatur tentatio Dei. Similem autem tentationem fecit diabolus, quia ipse iuit ad Prophetas Regis Acab, & reuelauit eis falsum, dicens, ꝙ Acab præualeret in bello contra Syros, & tamen in veritate moriturus erat in bello, si illuc iret. Et Prophetæ decepti per illum spiritum annunciauerunt Acab victoriam hortantes ire ad bellum, & mortuus est in eo. 3. Reg. 22. & 2. Paralipo. 18. Vnde tentatio Dei, & diaboli bene possunt esse similes materialiter. Distinguũtur tamen in duobus, scilicet, in intentione tentãtis, & ex euentu tentationis. De primo patet, quia Deus semper tentat ad bonũ, scilicet, vt virtus alicuius nota fiat, vel ut ipse, qui tentatur instruatur agnoscendo seipsum. Et sic de multis alijs motiuis, quæ omnia in bonum redundant. Diabolus autem semper ad malum intendit, scilicet, vt occidat inducendo in peccatũ mortale. De secundo patet, quia ex tentatione Dei semper sequitur bonus euentus, scilicet, quia tentatus nunquam succumbit, sicut patet in Abraham, sed ostenditur virtus eius, vel instruitur: ita vt per ipsam tentationem in peccatum nequaquam cadat, sed aliquod bonum semper inde sequitur. Et si aliquis homo est infirmus in virtute, qui fortè tẽtetur incidit in uitium, Deus nunquam illum tentauit, sed si tentatus fuerit erit tentatio à diabolo, vel à carne, vel à mundo, sicut dicitur Iaco. 1. Deus tentator malorum non est, idest, non tentat ad hoc, quòd mala fiant, nec mala sequuntur ex tentatione sua. In tentatione autem diaboli secus est, quia ipse semper tentat ad malum, & sic astutia sua magna, & fortitudo semper uinceret, & induceret peccatum in nobis ex tentatione, nisi Deus adiuuaret nos ex gratia, faciendo quòd possemus tolerare. 1. Corinth. 10. scilicet. Sed faciet cum tentatione prouentum, vt sustinere possitis. Et loquitur de tentatione diaboli, vel carnis, aut mundi. Quia illa est ex permissione Dei: & non de tentatione, quam ipse facit, quia illa non est ex permissione, sed ex propria uoluntate. Sicut fuit in tentatione facta Abrahæ, qua ipse dicitur tentasse illum, scilicet, per aliquem de Angelis bonis, qui sunt ministri Dei: & loquuntur nomine eius in tentatione. Ergo diabolo aliquando succumbimus ex nostra infirmitate, & viribus diaboli: aliquando autẽ superamus ex Dei adiutorio. Nunquam

F tamen in tentatione, quæ à Deo est, aliquis superatur, aut succumbit, sed semper bonum prouenit ex illa. Et ob hoc, licèt scriptura vocet istam tẽtationem: tamen nos propriè vocamus tentationem eam, quæ ad malum est. Non quòd hoc significet terminus, cùm esse ad bonum, vel ad malum finem, sit extra rationẽ tentationis, sed quia consueuimus eam in malum accipere. Et sic tentatio diaboli est propriè tentatio.

Ad primum dicendum, quòd Deus non tentat aliquem, vt ipse experimentum de illo capiat, cùm omnia nouerit, sed ut alij experimentum capiant, vel ipse tentatus de se ipso, vt dictum est, & hoc sufficit ad esse tentationem.

Ad secundum dicendum, ꝙ tentatio non est com-
G munis Deo, & dæmoni quantum ad intentionem tentandi, & quantum ad euentum tentationis: est tamen communis quãtum ad ipsam rem, de qua fit tentatio: quia interdum potest esse eadem, vt supra declaratum est, vt cùm dicitur, quòd officium dæmonis est tentare, verum est, accipiendo tentationem prout fit ad malum finem, quia hoc modo proprium est dæmoni tentare: & tamẽ accipiendo tentationem quantum ad ea, quæ importantur nomine tentationis, scilicet, velle capere experimentum de aliqua re, non addendo, an sit ad bonum, vel ad malum finem, vel an sit ad aliquem finem, non est proprium dæmoni tentare, nec est officium eius, cùm multis conueniat, scilicet Deo, & homini, & dæmoni.

H Ad tertium dicendum, ꝙ Deus neminem tẽtat, scilicet, ad malum, & tamen ad bonum aliquando tẽtat. Sic patet in eadem auctoritate Iaco. 1. scilicet. Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est, idest, non est tentator malorum, quia ibi ponitur in negatiuè, vel priuatiuè. Et patet hoc, quia tentationem de qua ibi loquitur, refert Iaco. ad malum dicens, quòd à concupiscentia homo tentatur, & concupiscentia parit peccatum. Hanc autem tentationem Deus non facit.

An caro, & mundus tentent hominem. *Quæst. LXXII.*

I QVAERITVR, an caro, & mundus tentent hominem. Quidam dicunt, ꝙ non, quia tentatio fit ad habendum experimentum de re, & experimentum non potest haberi, nisi ab habente cognitionem. Caro autem, & sanguis cognitionem non habent: ideo tentare non possunt. Item tentare est officium dæmonis, & sic est sibi proprium: non ergo conuenit carni.

Dicendum, ꝙ homo tentatur à carne, & est grauis tentatio. Patet Iaco. 1. scilicet. Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Patet etiam, quia cõcupiscentia carnis uocatur stimulus, vel lex membrorũ impugnans sanctos, ita ut beatus Paulus conquereretur de illa, & peteret à se ammoueri. 2. Corint. 12. & dicebat, ꝙ iste stimulus captiuabat eum
K in lege peccati. ad Rom. 7. Sic etiam dicitur ad Gala. 5. ꝙ caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim inuicem sibi aduersantur. Ista autem aduersitas est tentatio, ideo à carne tẽtatio est. Considerandum tamen in hoc, ꝙ caro potest accipi multipliciter: vno modo pro substantia corporis, quæ est pars speciei humanæ. Et hoc modo nõ potest caro tentare, quia nõ debetur ei aliqua actio, cùm sit solùm materia, maximè quia tentatio carnis est concupiscentia. Iac. 1. & consistit in concupiscendo. ad Gala. 5. Concupiscere tamen pertinet ad appetitum, sed appetitus est virtus animæ: ideo concupiscentia non est à carne, isto modo accipiendo, sed est ab anima: & sic exponit sanctus Thom. illud dictum Apostoli in quæstionibus suis

suis de Anima.s. Caro concupiscit aduersus spiritum, & ipsa anima prout est in quadam parte carnis concupiscit contra spiritum.i.contra seipsam, vt nō est in carne. Alio modo accipitur pro toto illo, quod est in homine, præter ipsam animam, quantum ad partē rationalem. Et hoc modo corpus cum omnibus organis, & cum omnibus viribus organicis sensitiuis, & affectiuis, & naturalibus vocatur caro. Et sic postea visiua caro est, & vis concupiscibilis, & vis irascibilis, & virtus phātastica, & imaginatiua, & omnes huiusmodi sunt caro. Et tamen manifestum est, ꝙ istæ non sunt corpus, nec pars corporis, nec de substantia corporis, sed magis possunt vocari partes animę.s.partes potentiales. Rō istius differentiæ est, quia in anima nostra continentur plures gradus potentiarum, s.vegetatiuæ, sensitiuæ, affectiuæ, rationales. Anima quantum ad omnes potentias vegetatiuas, effectiuas, & sensitiuas, est alligata corpori. Et apparet operatio sua magis in quibusdam partibus corporis, quàm in alijs. Etiam quantum ad operationes illarum potētiarum anima sequitur necessariò conditionem corporis, etiā in actibus istarum potētiarum anima potest cogi. Anima autem quantū ad vires rationales, s.intellectum, & voluntatem, non est alligata corpori, quia actus intelligendi, & volendi non est magis per vnam partem corporis, quàm per aliam: immo per nullam est, ac si anima non esset realiter in corpore, & ei vnita. Etiam non sequitur conditionem corporis intelligendo, volendo, sicut in actibus aliarum potentiarum: nec etiā potest cogi ratione corporis ad intelligendum, & volendum, sicut cogitur, & impeditur quātum ad actus aliarum potētiarum, sicut de singulis apparet. Quia aliquando uidemus quando noluimus, & interdum vellemus videre, & non possumus: ita indigestiua, & appetiua, expulsiua, & generatiua, imaginatiua, & phantastica, & sic de cęteris. Et ob hoc valde conuenienter ipsa anima, quantum ad potentias rationales, secundùm quas non est alligata corpori, vocatur spiritus: quia spiritus dicit rem simplicem, & immaterialem: & ipsa substantia carnis, cum omnibus illis potentijs, vel viribus animæ secundùm quas anima est alligata corpori, vocantur caro, quia anima quantū ad illas potentias sequitur conditionem carnis. Et hoc modo est tentatio à carne.i.ab ipsa anima, prout est affixa carni, & desiderat ea, quę sunt conuenientia secundùm carnem. Sic dicitur ad Gala. 5. ꝙ caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.i.anima concupiscit contra seipsam, quia anima quantum ad vires, secundùm quas est affixa corpori, concupiscit solum illud, quod est bonum, & delectabile corpori, & nihil aliud potest concupiscere. Illud autem est cōtra spiritum, quia est contra determinationem rationis, & contra appetitum rationabilem. Nam ratio, cùm non sit affixa organo, nō cogitur, quòd iudicare debemus, quòd est bonum isti, uel illi: sed sicut ipsa est absoluta ab omni alligatione, ita iudicat de eo, quod est bonum simpliciter, & secundùm se. Illud ergo sequi debemus. Et quantum ad hoc ipse spiritus concupiscit ꝯ carnē, idest, iudicat, & eligit de bono contrario modo, quàm caro.i.anima, vt est carni affixa, & sic tentatio ista nihil pertinet ad carnem propriè dictam, sed tota tentatio, & contradictio est inter animam ad seipsam.s.inter ipsam quantum ad partes, secundùm quas est alligata, & quantum ad personas, secundùm quas non est alligata. Alio modo tertio accipitur caro pro omni illo, qđ est contra rectitudinem rationis. Et hoc modo aliquādo actus partis rationalis uocantur actus carnis, & ipsa ratio, & uoluntas vocantur caro, inquantum non sequuntur rectitudinem sibi debitam. Et sic omne peccatum uocatur carnale, vel fructus carnis. Sic patet ad Gala. 5. scilicet. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt

A fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, sectæ, inuidiæ, & omnia ista vocantur opera carnis. Et tamen ponuntur hic quædam peccata, quæ nihil ad carnem pertinent, sed purè ad partem rationalem, sicut idolorum seruitus. Nam idolatria non prouenit ex aliqua inclinatione carnis, cùm non sit in se aliquod delectabile, sed solùm pertinet ad quendam errorem intellectus, & uoluntatis, attribuendo illi deitatem, cui non competit, & exhibendo ei cultum deitatis: Etiam ponitur ibi inuidia, & tamen ipsa ab omnibus ponitur peccatum spirituale. Idem patet de veneficijs. Patet etiam hoc, quia ibi distinguit Apostolus fructus spiritus contra opera carnis, & in fructibus, uel operibus
B spiritus nihil ponit nisi uirtutes, & sic omne uitium includitur sub nomine operum carnis. Quandocunque ergo peccamus, intellectus noster, & uoluntas caro sunt, & non manet in nobis spiritus ullus. Hoc modo accipiendo carnem erit etiam tentatio à carne, & tamen non est ista, quàm nos uocamus tentationem carnis, quia sicut hoc modo omne peccatum uocatur carnale: ita omnis tentatio uocabitur à carne, & sic non distinguetur tentatio in tentationem carnis, & mundi, & dæmonis. Accipiendo ergo tentationem carnis, ut solemus accipere: dicendum, quòd illa erit tentatio a carne, secundo modo assumpta, scilicet, prout est substantia corporalis cum potentijs, & uiribus animæ sibi affixis.

C Considerandum circa hoc, quid sit ipsa tentatio carnis, & dicendum quòd tentatio carnis non fit per modum suggestionis, sicut tentatio diaboli, quia tentatio non est aliquid, quod in nobis sit, aut ex nobis insurgat, sed est solùm quædam suggestio, uel suasio dæmonis, qua conatur suadere nobis facere aliquod malum. Et ista suggestio in ipso est realiter. Sicut, si aliquis homo cōsulat nobis facere aliquod malum: illud consulere in ipso est, & non in nobis. Quia tamen nos non uidemus diabolum, & sentimus in nobis, quòd mouemur ad malum, quasi per modum cuiusdam rationis suadentis, putamus illud esse in nobis, & non est. Secus autem est in tentatione carnis, quia illa non est per modum suggestionis, cùm non fiat ab
D aliquo extrinseco, sed intra nos est, à quo mouetur. Et fit hoc quasi naturaliter per motum quendam insurgentem in parte concupiscibili, prout ille motus est repugnans imperio rationis. Nam si ille motus esset iustè, uel iniustè imperantis: non esset tentatio. Sicut si quis intentatus iudicans bonum esse fornicari, quia delectabile est, si eligat fornicari, si ad istud iudicium & electionem contingat fieri motum in vi concupiscibili inclinante ad coitum, non uocatur ille motus tentatio, quia tentatio inuoluntaria est. Iste tamen motus est per imperium rationis, uel concurrit cum imperio rationis, ideo tentatio non est. Istud tamen imperium rationis iniustum est. Sicut etiam, si quis coniugatus elegerit reddere debitum,
E quando petitur, & ad istam electionem assequatur motus ad uenerea in ui concupiscibili, non est tentatio, quia est imperium rationis: & si iustè, uel iniustè imperet, non differt.

Dicendum igitur esse iste motus inuoluntarius, idest, contra imperium rationis, scilicet, quia licèt uoluntas iubeat non insurgere cōtra rationem, quòd insurgat, & tunc insurgit contra rationem. Aliquando autem insurgit præter rationem.s. rōne non iubente, nec uetante, cùm ad hoc fortè non attendat, & tamen adhuc est motus iste inordinatus, cùm insurgat sine imperio. Nā, cū sit in uiribus inferioribus, & ille nihil agere debeat sine directione, & imperio superiorum, inordinatus motus est. Et hoc modo posset diffini-

ri tentatio carnis, scilicet, quòd sit motus quidam
inordinatus insurgens in vi concupiscibili prout in
malum tendere potest. Hoc satis ostendit Apostolus
ad Galatas quinto dicens. Caro concupiscit aduersus
spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim in-
uicem sibi aduersantur. Et sic innuit, quòd in hoc sit
tentatio, quòd vnum alteri aduersatur. Si autem caro
moueatur ex imperio rationis, etiam si ad malum sit,
non est tentatio: quia tunc appetitus dirigitur per il-
lum, a quo dirigi debet naturaliter. Considerandum,
quòd ista tentatio insurgit ex conditione carnis corru
ptæ, nam si non fuisset per peccatum Adæ corrupta
natura nostra, anima prout est alligata carni, non con-
cupisceret contra rationem: quia vires inferiores es-
sent sibi subditæ superioribus viribus; & tamen vires
alligatæ sunt naturaliter inferiores viribus non alliga-
tis, & subiectæ illis, & ista subiectio, siue repugnantia
pertinebat ad iustitiam originalem, quæ vocatur iusti-
tia inquantum iustum est inferiores superioribus esse
subditos, & vocatur originalis, quia data fuit homini
in sua origine tam in origine personæ, quàm naturæ,
Personæ quidem, quia Adam ab instanti suæ plasma-
tionis illam habuit: naturæ autem, quia non incepit
prius natura humana, quàm inciperet ista iustitia. Per
peccatum autem Adæ corrupta fuit caro nostra, quia
obedientia istarum virium affixarum carni ad superio-
res non affixas ablata est. Et in hoc stat tota tentatio
carnis, quæ esse non potuisset ante peccatum propter
obedientiam ipsarum virium, & hoc modo apparet
quid sit tentatio carnis, quæ esse non potuisset: &
quomodo se habeat: & vnde originem trahat. Ad pri
mum dicendum, quòd in tentatione carnis non sunt
omnes tres conditiones, quæ requiruntur ad perfe-
ctam rationem tentationis, scilicet, quòd experimen-
tum habeatur de re, & quòd hoc experimentum in-
tendatur per tentationem, & quòd tentans intendat
illud accipere. Primum solùm est in tentatione car-
nis, scilicet, quia per illam habetur experimentum de
virtute, vel infirmitate nostra, si resistimus, vel succũ-
bimus. Et hoc sufficit ad hoc, quòd possit vocari ten-
tatio. Cùm autem obijcitur, quòd caro non cogno-
scit: dicendum est, quòd hoc requireretur si in tenta-
tione carnis deberent esse omnia tria reqsita ad perfe
ctam rationem tentationis. Nam illa non possunt esse
nisi in intelligente: & sic caro non tentaret. Ad secun
dum dicendum, quòd tentare est officium dæmo-
nis inquantum tentare fit ad malum finem. Et tamen
prout ex tentatione habetur experientia quædam, nõ
solùm fit tentatio a dæmone, sed etiam ab alijs. Et
sic tentare non est officium dæmonis, vel alicuius;
quia ad multos pertinet.

De tentatione, quæ est ad iram quomodo se habeat,
Quæst. LXXIII.

QVAERITVR de tentatione, quæ est ad irã,
quomodo se habeat. Nam ista non videtur
includi sub aliqua de tribus tentationibus, quæ
distinguuntur. Non est enim sub tentatio-
ne mundi: quia ista solùm est ad opes, honores, & po-
tentiam: & similia, quæ extra nos sunt, & vocantur
bona fortunæ. Non est etiam sub tentatione diaboli,
quia diabolus non habet aliquod genus speciale re-
rum, circa quas tentet, sicut habent mundus, & caro.
Aliqui putant pertinere tentationem iræ ad tentatio-
nem diaboli, quia non inueniunt eam sub alijs dua-
bus, quæ habent certum genus rerum, de quibus fit
tentatio; ipsa autem tentatio diaboli est latior, quia
F non habet aliquod speciale genus obiecti de quo fiat,
ideo sub hac putauerunt melius posse reponi.

Dicendum, quòd hoc non stat, sed quòd pertinet
ad tentationem carnis. Primum patet, quia si pertine-
ret tentatio iræ ad tentationem diaboli, nunquam ho-
mo tentaretur de ira nisi a diabolo. Istud tamen incon
ueniens est, cùm ira possit naturaliter insurgere sicut
delectatio venereorum; sed tentatio ad venerea potest
fieri sine dæmonis instigatione, nec de hoc aliquis du
bitat, ita ergo tentatio ad iram. Et apparet magis. Quia
sicut naturaliter habet homo vim concupiscibilem,
ita habet irascibilem, sed ex eo quod habet homo con
cupiscibilem naturaliter potest tentari de venereis dæ-
mone non instigante; ita ergo poterit naturaliter mo-
G ueri tentatio iræ dæmone nihil agente. Ista est causa
quare Origenes dicit, quòd dæmones non sunt causa
omnis peccati, quia etiam si dæmones non essent, ho-
mines haberent appetitum cibi, & venereorum, & hu
iusmodi, circa quem appetitum multa inordinata con
tingerent, nisi per rationem refrenaretur. Et sic est de
ira, quia etiam non existentibus dæmonibus, homo
haberet vim irascibilem. Item patet, quia ex conditio-
ne complexionis, vel ex qualitate tpis, & alijs multis
accidentibus contingit hominẽ moueri sæpe ad iram,
etiam si nemo eum impellat: ideo tunc manifestum
est, ꝙ illa ira non prouenit ex tentatione dæmonis. Et
tamen ista tentatio quædam est, & non est ei assentien
dum, scilicet, ne per eam alicui simus molesti. Item pa
H tet efficacius, quia adhuc magis insurgit naturaliter, &
contra imperium rationis ira, quàm concupiscentia
venereorum, quia concupiscentia illa est aliqualiter
pigra, & paulisper subrepit quousq; efficiatur magna.
Ira autem subito insurgit in magnum statum, & non
accipit paulisper incrementum. Sic dicit Aris. 7. Ethic.
quòd ira modicum audit rationis. Et dicit, ꝙ est sicut
canes præstolantes, qui cùm audierint sonitum portæ
subito latrant, & currunt ad portam, & judicant prius
an ille qui pulsat notus sit, vel innotus. Nam postea, cũ
viderint notos latrare cessant. Minus ergo dicetur ten
tatio iræ a diabolo, quàm tentatio venereorum.

Dicendum ergo est, quòd ista tentatio naturaliter
euenit, licet aliquando per dæmonem possit suscitari,
I qui conatur suscitare iras, & discordias, sicut interdum
ipse prouocat libidinem, quæ tamen sine ipso natura-
liter insurgere poterat. Et debet poni sub tentatione
carnis, quia licèt communius nos accipiamus tenta-
tionem carnis pro ea, quæ est ad venerea, tamen opor
tet sub hac tentatione poni multa alia, scilicet, omnia
illa, quæ naturaliter insurgere possunt, & intra nos
sunt, quia per has duas conditiones distinguitur ten-
tatio carnis, a tentatione dæmonis, & mundi. Nam
tentatio mundi, licèt sit de his quæ naturaliter potest
homo concupiscere, est tamen ab extra, quia omnia
quæ sic concupiscuntur extra nos sunt. Tentatio au-
tem diaboli est interdum de his, ad quæ naturaliter
non est inclinatio: sicut de hæresi, & de infidelita-
K te, & de idolatria, & similibus. Est etiam semper
tentatio diaboli extra nos, quia est per suggestionem,
quæ suggestio est actus diaboli. Et non est in nobis
realiter, sed in ipso. Ideo ad hoc, quòd isti tres mo-
di tentationis compræhendunt sufficienter omnem
tentationem, necessarium est sub tentatione carnis
poni omnia illa, de quibus tentamur ab intrinseco,
idest, insurgunt ex nobis: Et sic est tentatio ad ve-
nerea; quàm communiter vocamus tentationem
carnis. Sic etiam est tentatio ad gulam, secundùm
quòd homo desiderat cibos, quos non debet, vel
quando non debet, & sic de alijs circumstantijs. Et
ista tentatio naturaliter insurgit, & adhuc magis
naturaliter, quàm tentatio ad venerea, inquantum
cibus

cibus est magis ad conseruationem hominis, quàm A
actus venereus. Et sic necessariò vocabitur tentatio carnis sicut tentatio venereorum: quia ambæ sunt in eadem vi animæ, scilicet, in concupiscibili: quia concupiscentia ad conseruationem speciei est ad eum per generationem, quę per coitum generetur species: desiderium autem conseruandi indiuiduum causat concupiscentiam cibi, per quem cõseruatur indiuiduum. Etiam ambæ pertinent ad eandem virtutem. Nam secundum Aristo. 3. Ethicorum. Temperantia est circa delectabilia tactus, & gustus: delectabilia tactus sunt in venereis, & similibus: delectabilia gustus sunt in cibo, & potu. Necesse est etiam poni tentationem iræ sub tentatione carnis, quia tentatio carnis dicitur, quia a carne insurgit. Caro autem, vt hic accipitur, est sub- B
stantia carnis cum viribus animæ sibi affixis: vt dictum est præcedenti quæstione. Et tamen irascilis est vis animæ affixa carni, sicut concupiscibilis, quòd istæ ponuntur duæ vires affectiuæ: ideo tentatio ad iram erit necessariò sub tentatione carnis: & potest vocari ipsa tentatio aliquo modo concupiscentia, cùm ira sit appetitus vindictæ. primo de Anima. Verum est tamen, quòd desiderium cibi, & potus vocatur magis propriè concupiscentia, eo quòd ista sunt ad bonum, scilicet, ad delectabile, & sunt ad prosequendum illud: ira autem magis est ad repellendum aliquid, cùm ipsa fit secundùm existimationem, & non sit ira nisi vbi tentamus aliquod malum nobis esse factum siue verè, siue falsè putemus. Etiam quia desiderium cibi, & C
potus est in vi concupiscibili, ideo proprie ipsum desiderium vocatur concupiscentia. Desiderium autem vindictæ, quod ad iram pertinet, non est in concupiscibili, sed in irascibili. Ideo non vocatur ita propriè concupiscentia nisi inquantum vindictam concupiscimus, vel magis propriè appetimus: & quia tentatio carnis in scriptura solet vocari concupiscentia, non cadit ita propriè tentatio iræ sub concupiscentia, sicut desiderium venereorum, & cibi. Dicendum tamen, quod propriè pertinet tentatio iræ ad tentationem carnis propter causam supra positam.

An mundus tentet hominem. Quæst. LXXIIII.

D

QVAERITVR, an mundus tentet hominẽ. Aliqui dicunt quòd non, quia mundus non est aliquid intelligens: ideo non potest. Item nullus tentat eum, quem abiectum reputat: cum tentatio fiat de rebus dubijs. Mundus tamen reputat viros sanctos quasi abiectos. Sapientiæ 2. scilicet: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Ecce nunc quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Ergo mundus non tentauit aliquem. Nam viros malos non tentat, quia illi de mundo sunt, & ideo diligit illos. Ioannis decimoquinto. Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo essetis, mundus, quod suum E
erat diligeret.

Dicendum, quòd homo tentatur a mundo, quia prima ad Timothæum sexto dicitur. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem. Ista autem tentatio pertinet ad mundum, quia diuitiæ sunt de rebus, quæ sunt in mundo, & sic mundus tentat. Sciendum in hoc, quod mundus accipitur multipliciter. Primò pro vniuersitate rerum, Ioannis primo, scilicet: Mundus per ipsum factus est, idest, tota vniuersitas. eodem capitulo, scilicet: Omnia per ipsum facta sunt. Sic prima ad Corinthiorum octauo, & decimo: idolorum nihil est in mundo, idest, non est idolum aliquid de vniuersitate rerum: quia non est a Deo factum, sed ab humana malitia excogitatum: sicut dicit Augustinus, & Magister tertio Sententiarum distinctio. 37. Secundò accipitur mundus pro statu præsenti, quo inter homines viuitur. Ioannis primo, scilicet: In mundum venit, idest, ad viuendum inter homines. & Ioannes decimotertio, scilicet: Sciens Iesus, quia venit eius hora, vt transeat de hoc mundo ad patrem, idest, de hoc statu vitæ mortalis. Et Ioannis decimoseptimo. Non rogo, ut tollas eos de mundo: sed vt serues eos ad malo: idest, non rogo ut auferas eis uitam, per quam tollantur de hoc mundo. Tertiò accipitur pro omnibus hominibus, siue bonis, siue malis. Ioannis decimoquarto, scilicet: Vt cognoscat mundus, quia diligo patrem, idest, cognoscant omnes homines. Quartò accipitur pro hominibus mundanialis, quos uocamus mundanos: quia ea sola, quæ in præsenti uident desiderant. sic Ioannis decimoseptimo. Pro his rogo, & non pro mundo, idest, non pro hominibus mundanis. Et iterum. Non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo, idest, illi non sunt homines mundani, sicut nec ego. Quintò accipitur mundus pro rebus, quæ in mundo sunt, & solùm habentur hic, & concupiscuntur ab hominibus mundanis, scilicet, diuitiæ, honores, potentiæ humanæ, & similia. Sic accipitur prima Ioannis secundo, scilicet: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ, idest, in rebus mundanis nihil est nisi hoc. Accipiendo mundum primo modo, non conuenit ei tentare: quia tota uniuersitas rerum simul bona est, & nihil mali facere potest. Secundo modo, etiam mundus non tentat, licèt in mundo tentemur, idest, in statu præsenti. Ioannis decimoseptimo. In mundo pressuram habebitis, idest, in statu præsenti habebitis tribulationes. Tertio modo etiam mundus non tentat, quia homines boni, qui sunt hoc modo de mundo neminem tentant. Accipiendo quarto modo, mundus tentat hominem, quia homines mali persequuntur bonos. Ioannis decimoquinto: Si mundus uos odit, scitote quia me priorem uobis odio habuit, idest, si homines mali habuerint uos exosos. Et iterum ibi: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret, idest, si essetis homines mundani alij mundani diligerent uos. Et tamen hoc modo non accipitur hic tentatio, quæ fit a mundo. Nam tentatio a malis hominibus persequentibus bonos non distinguitur a tentatione diaboli, sed pertinet ad eandem: cùm illi diabolo instigante hoc faciant, & malum intendant, sicut ille intendit: immo ipse diabolus per eos exequitur: sicut dixit Christus Iudæis, qui persequebantur eum sine causa. Ioannis octauo, scilicet: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris uestri uultis perficere. Et quia eadem est actio principalis agentis, & instrumenti, uel ministri, erit eadem tentatio dæmonis, & malorum hominum. Tentatio tamen mundi, de qua hic dicimus, distinguitur a tentatione dæmonis: ideo non accipitur mundus sic. Accipiendo mundum quinto modo, fit tentatio a mundo: quia tentamur concupiscendo res mundanas, scilicet, honorem, potentiam, diuitias, & similia. Et propriè hoc modo uocatur mundus ipsa bona fortunæ, per quorum concupiscentiam tentamur. Et non est intelligendum, quod ista nos tentent, quasi aliquid agant, quia sunt aliquid inanimatum, & separatum a nobis: sed tentant nos per modum obiecti inquantum mouent nos ad se concupiscendum per hoc, quòd illa bona, & pulchra quædam iudicamus.

Considerandum autem, quod tentatio mundi differt

differt à tentatione carnis in duobus. Primò, quia
tentatio carnis est naturalis, cùm sit de rebus aliquo
modo necessarijs ad ipsam naturæ conseruationem:
tentatio autem mundi non est de rebus necessarijs,
sed de rebus curiosis, & vanis. Patet hoc, quia ten-
tatio carnis quantum ad vim concupiscibilem est de
necessarijs, quia cibus, & potus, & venerea, quæ per
concupiscibilem desiderantur, sunt necessaria ad con-
seruationem speciei, & indiuidui. Et ideo ipsa natura-
lis inclinatio, etiam non existente ratione, illa exigit.
Sic etiam ira, quæ pertinet ad vim irascibilem, & ca-
dit sub tentatione carnis, est necessaria naturæ, quia si-
cut vis concupiscibilis prosequitur cõcupiscendo ea,
quæ per naturam conseruantur: ita vis irascibilis pro-
sequitur destruẽdo, & repellendo ea, quæ naturę con-
traria sunt, vel contraria iudicantur. Et utrumque ne-
cessarium est ad naturæ conseruationem. Bona au-
tem fortunæ, quæ uocantur mundus, non sunt neces-
saria, sed pertinent ad curiositatem, quia sine diuitijs,
potentia, & honore, vita duci potest: immo ista magis
sunt ad perturbandum vitæ tranquillitatem, quia pro-
pter illorum superfluam sollicitudinem in acquiren-
do, & conseruando turbatur pax humana, & vita, quę
quodam modo hic fœliciter duci posset, si ad ista bo-
na fortunæ homo nunquam aduertisset, quæ magis
sunt bona per opinionem nostram, quàm in rei ueri-
tate. Et ex hac parte est aliqualiter cæteris paribus ma
gis culpabile succumbere in tẽtatione mundi, quàm
carnis, quia illa est de rebus non necessarijs, & minus
naturalibus, quàm ista. Secundò differt tentatio mun-
di a tentatione carnis, quia tentatio mundi non est ali-
quid in nobis, sed ab extra, scilicet, à rebus fortunæ,
quæ nos mouent per modum pulchri, & boni. Ten-
tatio autem carnis insurgit ab intra in ipsa vi concu-
piscibili, & irascibili. Tertiò differunt, quia tentatio
mundi fit ab ipsis rebus solùm in ratione obiecti, quæ
potentiam nostram desideratiuam ad amandum mo
uent: tentatio autem carnis fit per modum impulsus,
quasi a causa efficienti, & iste est aliquis motus realis
factus in concupiscibili, & irascibili. Tentatio autem
mundi non dicit aliquid reale, sed solum motum in
ratione, quia concupiscere bona fortunæ non perti-
net ad concupiscibilem, sed ad uim rationalem. Con-
cordat autem tentatio mundi cum tentatione diabo-
li in hoc, quia utraque est ab extra. Differt tamen pri-
mò, quia tentatio mundi solùm fit per modum sug-
gerentis, quia diabolus verè aliquid suggerit, & con-
sulit nobis facere, licèt nos ipsum non uideamus. Se-
cundò differunt, quia tentatio mundi est in rebus cer
tis, scilicet, solum circa bona fortunæ. Tentatio au-
tem diaboli nõ habet aliquam specialem materiam,
sed aliquando fit in eis, quæ pertinent ad carnem, &
aliquando in eis, quæ ad mundum, de quo dicetur
infra in quæstione de diuisione, & numero tentatio-
num,

Ad primum dicendum, quòd in tentatione mun-
di non reperiuntur omnia tria, quæ sunt de perfecta
ratione tentationis, sed unicum illorum, scilicet, quòd
per illam habetur experimentum de uirtute, aut in-
firmitate mentis nostræ si resistimus, aut succumbi-
mus. Si autem deberent in aliqna tentatione concur-
rere illa tria, non poterat fieri talis tentatio nisi ab ha-
bente intellectum.

Ad secundum dicendum, quòd accipitur in isto ar-
gumẽto mundus pro hominibus mundanis. Isti enim
sunt, qui contemnunt viros sanctos. Sapien. secundo.
Hic tamen non loquimur de istis, sed de mundo, vt
est in rebus fortunæ; quæ mouent nos ad concupi-
scendum eas, & sic non tentant. Et istæ non possunt

F contemnere quemquam, quia hoc solùm fit ab intel-
ligente: Et tamen dato, quòd acciperemus mundum
pro hominibus mundanis, dicendum quòd licèt illi
contemnant sanctos viros: tamen persequuntur eos.
sicut Christus dixit, Ioannis decimoquinto. Si mun-
dus vos odit, scitote quoniam me priorem vobis odio
habuit. Ista persequutio est propter contrarietatem
operum, & quia mali putant, quòd tota vita bono-
rum est ad improperium eorum. Sapient. secundo.
Vbi dixerũt impij, circumueniamus iustum, quoniam
inutilis est nobis, & contrarius, operibus nostris, &
improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos pec
cata disciplinæ nostræ. Grauis est nobis ad videndum,
quoniam dissimilis est alijs vita illius,

G

An tentatio carnis, & mundi sit peccatum.
Quæst. LXXVI.

QVAERITVR de tentatione carnis, & mun
di, an sit peccatum. Quidam dicunt, ꝙ nulla
earum est peccatum. Nam illud, quod est na-
turale, non est peccatum, sed insurgere ten
tationem carnis tam in concupiscibili, quam in irasci-
bili est naturale: ideo peccatum nullum est. Item, vt
dicit Augustinus, nemo peccat in eo, quod vitare non
potest, & tamen quamdiu viuimus, non est in pote-
state nostra vitare omnem tentationem carnis, quia
si potest ignis non vrere, potest caro non concupisce-
H re. Ergo non est peccatum aliquod ipsa tentatio. Di-
cendum, quòd tentatio diaboli non est peccatum, vt
supra ostensum est in quadam quæstione: tentatio e-
tiam mundi non est peccatum, quia quodlibet pec-
catum nostrum in nobis est: tentatio autem mundi
non est in nobis, sed est ab extra, tanquam ab obie-
cto: in nobis autem solùm est, quòd immutemur ab
illo. Et hoc non possumus euitare, quia non est in po-
testate nostra, vt ait Augustinus, quibus visis tanga-
mur. Cùm autem nos viderimus bona fortunæ, non
possumus vitare, quin illa per modum obiecti mo-
ueant nos, cùm non possimus mutare naturam re-
rum. Non erit ergo tentatio mundi aliquod pecca-
tum. Sic tenet sanctus Thomas, secundò sententia,
I distinctio. 21. articu. secundo. De tentatione carnis di-
cendum, quòd est peccatum, vel non sine peccato.
Sic dicit Augustinus, & Magister secundo senten. di-
stinct. 21. scilicet. Ideo tentatio, quæ est ex carne non
fit sine peccato, quæ autem est ab hoste, nisi ei con-
sentiatur non habet peccatum. Ratio huius est, vt ait
sanctus Thomas, vbi supra, qui in alijs tentationibus
non est actio nostra: in tentatione autem carnis est
actio nostra, quia est ibi concupiscere, & illud non est
actus partis, sed compositi, quia nullus actus est par-
tis, sed compositi, vt patet secundo de Anima. Et ta-
men illud concupiscere est in se illicitum. Quia, vt di-
cit Augustinus, & Magister vbi supra, ex carnis corru-
ptione suboritur motus illicitus, & titilatio praua. Et
K sequitur, Ideo tentatio, quæ est ex carne, non fit sine
peccato,

Secunda causa est, quia tentatio carnis in se est ali-
quid inordinatum, & tamen ipsa est realiter in no-
bis: ideo peccatum est, vel non sine peccato. Ista nam
que est causa quare communiter dicitur, ꝙ tentatio
diaboli non est peccatũ, scilicet, quia extra nos est, sic
innuit Gregorius in quadã homilia, scilicet, Deus ve-
rò, qui in vtero Virginis incarnatus in mũdo sine pec
cato venerat, nihil contradictionis in semetipso tole-
rabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius
mentẽ peccati dilectio nõ momordit. Atque ideo oĩs
diabolica illa tẽtatio foris, & non intus fuit. Ista etiam
est cau-

est causa quare tentatio à mundo dicitur non esse peccatum, quia ab extra est, scilicet, ab obiecto. Non est tamen credendum, ꝗ ista tentatio sit peccatum, idest, quòd ipsa in se sola peccatum sit, quia ista potest esse in viris, qui peccatum nō habent, nec habere possunt, ergo non est peccatum. Patet de Paulo, quia ipse sustinebat tentationem grauissimam à carne. 2. Corint. 12. & tamen ipse non habebat peccatum: immo nec peccare poterat, cùm esset confirmatus per spiritum sanctum: ergo tentatio ista, etiam si esset fortis, non erat peccatum aliquod. Item si fuisset peccatum, non fuisset bonum, quòd illa maneret, quia omne peccatum auertit aliquo modo à Deo. Paulus tamen petiuit à Christo, vt tolleret eam ab ipso, & licèt ter rogasset, noluit eam tollere, sed dixit, quòd melius erat sibi habere illam, quia uirtus in infirmitate perficitur. Ergo peccatum non erat. Item si tentatio ista esset peccatum, necesse esset, quòd homo semper succumberet in tentatione carnis, & ex eo quòd illam haberet iam peccaret. Et tamen multi sunt, qui in hac tentatione nullo modo succumbunt, sicut fuit de Paulo, cui Christus dixit, sufficit tibi gratia mea: ergo tentatio ipsa peccatum non erat. Dicitur tamen, quòd tentatio ista sit peccatum, quia est in se aliquod inordinatum, & contra rectitudinem rationis, cui si ratio immediatè non resistit, ipsa tentatio peccatum est, vel cum ea peccatum est. Et hoc modo dicimus, quòd delectatio morosa in tentatione peccatum est. Non est sic de tentatione diaboli, & mundi, quia etiam si diabolus per totum diem tentet, & homo eum repellat: dum tamen non consentiat, non peccat. Secus in tentatione carnis, quia si postquam incipit oriri, homo non resistat illi, immediatè peccatum est, etiam si non accedat nouus consensus. Ratio differentiæ est, quia tentatio diaboli, & mundi tota est extra hominem, & per id quod est extra nos non peccamus. Ideo etiam si tentatio illa per annum maneat continuè, peccatum non est, quia nihil de nostro ibi est; sed si consensus accesserit, peccatum est. In tentatione autem carnis secus est, quia illa est actus concupiscendi in nobis, & est actus noster, scilicet, actus compositi, vt dicit sanctus Thom. est tamen principium huius concupiscere ipsa anima, quantum ad vires, quas habet affixas carni, & non quantum ad vires rationales. Si ergo ratio videns illam rebellionem virium inferiorum mouentium ad illicitum, non resistat illis immediatè quantum in se est cohibendo, dicitur consentire, etiam si eliciat aliquem actum consentiendi specialem, cùm in seipsa videat actum illum, siue motum illicitum. Et sic in tentatione carnis peccatum dupliciter causatur. Vno modo per cōsensum rationis ad ipsum motum illicitū. Alio modo per hoc, ꝗ ratio nō cohibet illum motum inobedientiæ quantū in se est. Et dico quantum in se est, quia etiam si ratio velit repellere totaliter illum motum illicitum non potest, cùm ille naturaliter insurgat, & pars effectiua non obediat parti rationali ad motum, sed solùm per modum deprecationis, & persuasionis, vt patet primo Ethicorum in fine. Et apparet in Paulo, quia si fuisset in potestate eius, ꝗ cessaret motus ille, quando ipse vellet, non rogasset ter dominum, quòd tolleret stimulum illum ab eo. 2. Corint. 12. Postquam ergo ratio resistit tentationi, scilicet, dissentiendo ei, siue tentatio cesset, siue non: iam non potest esse peccatum, quia tentatio per hoc superata est.

Aliter potest intelligi, ꝗ tentatio carnis sit peccatum, non quidem peccatum, quòd sit cōtra iustitiam gratificantem, & charitatem, sed peccatum, quòd sit contra iustitiam originalem. Omne quippe peccatum tollit quandam rectitudinem, & iustitiam: illud

A tamen quod vocamus nos communiter peccatum, est quod charitati repugnat, & per quod homo non potest manere in gratia. Tale autem peccatum nō est tentatio carnis secūdùm seipsam. Vnde potest aliquis esse in gratia perfectissimus, & habere tentationē carnis grauissimam: sicut erat in Paulo. Est tamen tentatio carnis peccatum cōtra iustitiām originalem, quia secundùm illam debet esse obedientia virium inferiorum ad superiores, & quandocūque rebellauerint, tollitur illa rectitudo, vel iustitia. Et sic est in tentatione carnis, quia ibi rebellat pars appetitiua parti rationali, & sic est peccatum.

Ad primum dicendum, quòd ea quæ sunt purè naturalia non sunt peccatum, quod dicat culpam, & tol-
B lat charitatem: licèt possint esse peccatum, quod est contra iustitiā originalem, & sic est de tentatione carnis, quæ tamē non est purè naturalis, sed magis ex corruptione naturæ per peccatum, vt dictum est. Quia tamen in omnibus iam sic est, vocatur naturalis, vel potest dici, quòd ista tentatio, licèt sit naturalis, est peccatum, scilicet, quando fuerit morosa, siue quando ratio non resistit, peccatum est, vt dictum fuit.

Ad secundum dicit sanctus Thom. 2. senten. distin. 21. artic. 2. in responsione ad tertium argumentum, ꝗ quamuis homo nō possit vitare omnem tētationem, ita quòd nullam habeat: potest tamen vitare hanc, vel illam singulariter. Et ita quodammodo erit in potestate hominis: secus de tentatione carnis, & diaboli,
C quia nullo modo est in nostra potestate: nec potest per aliquam cautelam nostram euitari quin fiat. Aliter potest etiam dici, quòd licèt tentatio carnis sit aliquando totaliter extra potestatem nostram: sicut erat in Paulo: tamen non est peccatum quod nos à Deo separet tollendo charitatem, sed vocatur peccatum per modos ibi expositos.

Quæ sit grauior inter omnes tentationes.
Quæst. LXXVI.

QVAERITVR, quæ sit grauior inter omnes tentationes. Dicendum, quòd grauitas in tentationibus potest euenire per accidens, vel ex
D conditione speciei ipsarum. De grauitate, quæ est per accidens, nō potest regula dari, quia quod per accidens est non cadit in arte. Dicitur autem hoc, quia fortè in specie leuissimarum tentationum poterit interdum alicui homini incidere aliqua tētatio ita grauis propter aliquas circunstantias particulares, ꝗ illa sit grauior multis tentationibus aliarum specierum, quæ secundùm se sunt grauiores, sicut est in peccatis. Quia regulariter maius peccatum est homicidium, quam falsum testimonium: poterit tamen accidere, quòd falsum testimonium sit grauius, quàm quędam homicidia. Et ita in cæteris speciebus peccatorum. Si autem loquamur de grauitate tentationū secundùm speciem suam. Aut considerabuntur istæ tentationes
E simplices, aut coniunctæ: hoc dicitur, quia aliquando circa eandem rem est vnica tentatio, & vocatur simplex. Interdum verò de eadem re sunt duæ tentationes, scilicet, tentatio carnis, & diaboli simul, vel tentatio mundi simili, de quo declarabitur sequen. quęst. & tunc manifestum est, quòd tentatio iuncta maior est, quàm tentatio simplex, quia comparatur totum ad partem. Si verò loquamur de tentationibus simplicibus, idest, de qualibet earum per se, dicendum, ꝗ tentatio mundi est minor inter omnes. Patet, quia ipsa est minor, quā tētatio diaboli. Nam licèt tētatio mūdi, & diaboli conueniāt in hoc, ꝗ ambæ sint ab extra: tamē diaboli tētatio est per modū suggestionis, & persuasionis, vel cōsilij. Tētatio aūt mūdi solū est à rebus fortu-

næ mouentibus nos in ratione obiecti, Manifestum est, quòd potest esse maior grauitas in suggestione. Dato enim casu, quòd aliquando mundus tentet nos de cupiditate alicuius rei, & ibi non concurrat diabolus, & iterum diabolus tentet nos de cupiditate rei illius, & tunc res non moueat nos in ratione obiecti, erunt tentationes istæ simplices; illa tamen, quæ a diabolus est, manifestum est, quòd poterit esse maior: quia res mouens per modum obiecti non repræsentat seipsam, nisi sicut est. Diabolus autem per astutiam suam potest suggerere meliora de re, quàm in veritate sit: & ita magis suadebit. Sicut apparet in propositione causarum, siue in genere demonstratiuo, siue deliberatiuo. Nam si aliquis non orator proponat eandem rem, & alius, qui est orator, vel eloquens, ipsam eandem proponat: efficacius mouebit orator, quàm alius: maxime, quia diabolus potest in multis pulchrè, & coloratè mentiri. Et sic per falsitatem interdum quasi extorquebit a nobis consensum alicuius tentationis, quem nō daremus, si verum ille referret. In tentationibus autem mundi, in quibus res mouent solùm per modum obiecti, non poterit esse aliqua falsitas, nisi quis seipsum fallere voluerit, magis ergo mouebit tentatio dæmonis. Secundò est hoc, quia tentatio mundi est in certo genere rerum, scilicet, in rebus solius fortunæ. Tentatio autem demonis, cùm non habeat certum genus rerum, de quibus fiat: poterit interdum fieri de rebus illis, quæ s͠m se magis mouent, quàm res fortunæ. Vt si tentet diabolus de rebus, de quibus caro & mūdus solēt tentare. Nam tunc manifestum est quòd tentatio dæmonis erit grauior, quàm tentatio mundi. Est etiam tentatio mundi minor, quàm tentatio carnis. Primò, quia tentatio carnis fit de rebus necessarijs ad conseruationem indiuidui, vel speciei, vt supra declaratum est: tentatio autem mundi fit de rebus non necessarijs, sed curiosis. Et tamen quanto desiderium est de re magis necessaria, vel magis naturali, tanto regulariter maius est. Erit ergo maior tentatio carnis, quàm mundi. Secundò est hoc, quia tentatio mundi est ab extra: tentatio autem carnis est aliquid intra nos. Ideo difficilius est resistere ei, quod est intra nos, quàm quod exterius est, Et propter hoc dicitur, quòd nulla est peior pestis, quam familiaris inimicus. Ita de carne est, quæ pars nostri est, & tentat nos. Tertiò est hoc: quia tentatio mundi non est tanto tempore in homine quanto tentatio carnis, ideo violentius aget caro, quam mundus. Patet hoc, quia non incipit homo concupiscere res fortunæ, nisi postquam peruenit ad aliquem statum discretionis: & cogitat modum viuendi hominum, & quid est illud, quod ceteri cupiant: & quid est quod ab omnibus magis reputetur, Et tunc homo incipit concupiscere res fortunæ, quia cæteros videt eas concupiscere, & extimare beatum eum, qui in illis abundauerit. Si enim neminem videret talia cupientem, nec ea reputantem, non concupisceret illa: cùm ipsa non sint necessaria sicut naturalia. Ea autem de quibus caro tentat, insunt nobis ab exordijs vitæ, & sunt tanquam necessaria ad conseruationem, & consueti sumus semper illa desiderare. Et sic saltem propter diuturnitatem efficacius mouebit nos desiderium illarum rerum, de quibus caro tentat, quam desiderium rerum fortunæ. Istam rationem ponit Aristo. 2. Ethicor. ad ostendendum, quod difficilius est pugnare contra cōcupiscentiam, quam contra iram, quia concupiscentia est nobis cognata per totam vitam, & contemporanea nobis, & non est sic de ira. Est igitur grauior tentatio carnis, quàm mundi. De tentatione carnis etiam dicendum est, quòd grauior est, quam tentatio diaboli. Et sic erit simpliciter maior inter omnes

F tentationes. Sic patet per August. & per Magistrum
2. Sen. distin. 21. scilicet: Tentatio, quæ est ex carne, nō
fit sine peccato; quæ autem est ab hoste, nisi ei con-
sentiatur, peccatum non habet. Et sequitur: Tentatio
autem carnis interior difficilius vincitur: quia interius
oppugnans de nostro contra nos roboratur. Secundo
est hoc, quia tentatio diabol i est omnino extra nos;
tentatio autem carnis est intra nos. Quòd autem intra
nos est, difficilius caueri potest, quàm id quod exterius
est. Tertio est hoc, quia tentatio diaboli fit per modū
suggestionis, & quasi per modum rationis suadentis:
tentatio autem carnis fit per modum cuiusdam mo-
tus in nobis insurgentis Nam verè motus quidam est,
& naturalis quidem, Et cùm inclinatio naturalis est
G efficacior, quàm inclinatio ex persuasione rationis:
ideo erit grauior tentatio carnis. Quarto est hoc, quia
cùm tentatio facta a diabolo sit per modum consulen
tis, & suggerentis: tanta erit efficacia illius tentationis,
quanta fuerit efficacia rationis ostendentis bonum
esse id, quod suggeritur, & vltra id nulla virtus mouen
di est; In tentatione autem carnis, non solùm est po-
testas superandi nos ex eo, quòd illa delectabilia, ad
quæ caro mouet, ostenduntur nobis in imaginatione
tanquam ualde bona, & delectabilia, sed maxima effi-
cacia tentationis carnis est in hoc, quòd sequetur quæ
dam realis angustia, & afflictio durissima, si non con-
sentiatur ei, ad quod caro mouet. Et ob hoc tentatio
carnis magis est uiolentia quædam, quàm tentatio dia
H boli, & sic magis vrget valde, quàm tentatio diaboli.
Vnde considerandum, quòd in tentatione diaboli, &
mundi, solùm est unus modus succumbendi, scilicet,
si illæ res, de quibus tentamur appareant nobis bonæ,
& propter desiderium bonitatis earum moueamur:
in tentatione autem carnis est duplex modus succum
bendi: vnus est ex eo, quòd illa res, ad quam caro mo
uet, potest ostendi nobis, ut ualde delectabilis, & bona
ad fruendum, & propter desiderium fruitionis illius
moueamur. Et iste modus est in omnibus intempera-
tis, quibus non est necessaria tentatio secundòm car-
nem ad prosequendum delectabilia secundùm car-
nem, sed ex ratione mouentur, quia iudicant simplici-
ter bonum esse, uel saltem sibi melius esse frui dele-
I ctabilibus secundùm carnem in tactu, & gustu. Alio
modo tentatio carnis mouet per modum cuiusdam
affluentis, quia etiam si id, ad quod caro mouet non
iudicetur esse bonum, nec simpliciter delectabile: ta-
men propter non sustinere diutius illam molestiam,
& angustiam tentationis, multi succumbunt. Vtrum-
que modum tangit Aristo. 9. Ethico. Sunt autem plu-
res, qui succumbunt propter non posse semper tole-
rare angustias illas tentationum, quàm propter desi-
derium fruendi ipso delectabili, quod proponitur;
cùm quidam illud iudicent non delectabile, & alii pa-
rum delectabile. Tota ergo efficacia tentationis car-
nis, est propter molestiam, quam infert, nisi ei assen-
tiatur. Et istud non est in tentatione dæmonis, nec
K mundi, Ideo ex hac parte ipsa est ualde maior, quàm
aliæ. Et potest cognosci per hoc, ut si quis tentaretur
ad uenerea a dæmone, uel ab homine proponendo ei
quantitatem illius delectabilis secundùm omnes cir-
cunstantias suas, & quòd non insurgeret aliquis mo-
tus in ui concupiscibili, sed solùm iudicaretur per ima
ginationem, vel per rationem de quantitate illius de-
lectabilis: est manifestum, quòd esset facile talem ten-
tationem repellere, quia non esset aliqua angustia to-
lerare eam multis diebus, cùm totaliter esset exte-
rius. Nunc autem secus est, quia cùm insurgat mo-
tus ille in ui concupiscibili, aut irascibili: si tentatio-
ni non consentiat, est magna angustia tolerare il-
lam. Nec solùm quidem in imaginatione, sed etiam
redundat

redundat iſta moleſtia ad corpus, in quo fiunt veræ, A
& magnæ immutationes afflictiuæ. Et apparet hoc, quia etiam interdum nulla forma delectabili præconcepta, in imaginatione inſurgit naturaliter motus quidam, quaſi violentus in parte concupiſcibili, qui valde affligit, & eſt quaſi rationabilis, vel ſaltem rationabilior cæteris tentationibus: cùm non ſit iſte motus ſuper re certa, nec habita aliqua præconceptione, ꝙ in alijs tentationibus nunquam accidit. Eſt ergo tentatio carnis ualde maior alijs, quia eſt multum imperioſa, & inducit ſecum executionem, quia habet vim coactiuam ad puniendum non conſentientes, quod aliæ tentationes non habent.

Quintò eſt iſta maior quàm tentatio diaboli, quia in tentatione diaboli totus homo reſiſtit tentationi, B
uel reſiſtere poteſt, & diabolus ſolus eſt, qui pugnat: ideo eſt quodammodo facile reſiſtere. In tentatione autem carnis homo pugnat contra ſeipſum: nam diuiditur homo in duo, quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, ad Gala. 5. Et ſic homo minoris uirtutis eſt ad reſiſtendum, quia pro medietate ſua ſolùm pugnat, & ab alia medietate impugnatur. Et iſta eſt etiam cauſa de potiſſimis, qua tentatio iſta ſit difficilis, ſcilicet, quia reſiſtens eſt paruæ uirtutis. ſ. medietas hominis, & illa quidem captiuata propter cognationem cum parte pugnante: maior ergo eſt iſta, quàm aliæ.

Sextò patet, quia Apoſtolus magis conqueritur de iſta tentatione, quàm de alijs. Nam ad Romanos ſe- C
ptimo dicit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et hoc eſt, quod ſupra dicebamus: ſcilicet, quòd ipſa tentatio carnis, non ſolùm eſt tentatio, ſed etiam uiolentia: cùm dicat Apoſtolus, quòd captiuat hominem. Etiam eod. cap. exclamat propter difficultatem reſiſtendi, dicens: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? ideſt, de hac mortifera tentatione, quæ eſt in corpore, quæ eſt dura ſicut mors? Dicit etiam eam eſſe ita fortem, quòd homo non poteſt liberè facere quæcumq; uult, eod. cap. ſcilicet. Non enim quod uolo bonum hoc facio, ſed quod uolo malum hoc ago. Et ad Gala. 5. dicitur, quòd caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiri- D
tus aduerſus carnem: hæc enim inuicem ſibi aduerſantur, ut non quęcunque uultis illa faciatis. Etiam in nulla alia tentatione Apoſtolus rogauit ad Chriſtum, ꝙ eam à ſe tolleret, niſi in tentatione carnis, ſecundæ Corin. 12. quo innuitur, quòd cæteras poterat tolerare, & in toleratione huius inueniebat maiorem difficultatem, & ſic eſt ſecundum ueritatem difficilior.

Conſiderandum autem, quòd ſub tentatione carnis tria continentur, ſcilicet, deſiderium ad delectabile, quod eſt in tactu, & ad delectabile, quod eſt in guſtu, & motus iræ, ut ſupra oſtenſum eſt, & tentationes in iſtis non ſunt æquales. Nam tentatio circa guſtum, licèt quibuſdam uideatur graue ſe continere, tamen non eſt ita grauis, ſicut aliæ duæ. Ratio huius eſt, quia deſiderium guſtus eſt ad cibum, & potum. Et iſta ſunt E
maioris neceſſitatis, quàm cætera deſiderabilia. Et ob hoc ſunt nobis magis licita omnia, quæ ad cibum, & potum pertinent. Et ſic non eſt tanta occaſio peccandi in his, ſicut in alijs, cùm liceat cuilibet ſumere cibum & potum pro ſuſtentatione naturæ, uſque ad ſaturitatem. Modi etiam ciborum raro ſunt prohibiti. In alijs autem circa uenerea, & circa iram eſt maior occaſio peccandi, quia eſt maior prohibitio. Nam actus uenereus eſt omnibus hominibus generaliter, & in perpetuum interdictus niſi eis, qui matrimonio utuntur. Et ſic magna occaſio peccandi eſt in hoc propter magnam prohibitionem. Sic etiam eſt de ira, quia ira quaſi ſemper eſt prohibita; cùm impediat hominem ad iuſtè operandum. Iacobi primo, ſcilicet: Ira uiri iuſtitiam Dei non operatur. Et iterum ibi: Sit omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Eſt ergo propter hoc occaſio magna ad peccãdum circa iram propter prohibitionem quaſi generalem. Circa cibos autem ſunt pauca prohibita, ideo parua, uel minor occaſio peccandi eſt quidem in eis, & ſic minor tentatio eſt, quia prohibitio rei auget concupiſcentiam ad illam. Sic dicitur prima Corinthio. decimoquinto. Virtus peccati lex: ideſt fortitudo peccati eſt ex lege: & dicit ibi Gl. Quòd hoc eſt, quia prohibitio legis auget cõcupiſcentiam ad peccandum: licèt ergo in quibuſdam hominibus ſit difficilè reſiſtere gulæ, tamen rationabiliter difficilius eſt reſiſtere alijs tentationibus carnis. Manent autem aliæ duæ tentationes carnis, ſcilicet, ad venerea, & ad iram. Et harum grauior eſt illa, quæ ad venerea. Nam licèt aliquo modo ſit difficilior tentatio iræ inquantum eſt impetuoſior, & præuenit iudicium rationis, quod non facit tentatio ad venerea, vt patet. 7. Ethico. tamen ſimpliciter difficilior eſt ipſa tentatio ad venerea quàm ad iram, vt Ariſtot. ſecundo Ethic. dicit, quòd difficilius eſt pugnare contra concupiſcentiam, quàm contra iram, & ſubdit cauſam, ſcilicet. Difficile eſt nobis pugnare contra hanc paſſionem, ſcilicet, contra concupiſcentiam tanquam connutritam nobis a puero, & contemporaneam uitæ. Et ſic dicit, quòd eſt difficilè conterere eam, ideſt, totaliter ſuperare. De comparatione autem earum, ſcilicet, quæ ſit turpior, & quæ efficatior ad mouendum, & cui difficilius reſiſtatur. Pſal. 7. Ethi. vbi ſpecialiter quæritur de hoc.

Item patet hoc ex ſupra allegatis per Apoſtolum, quia omnia iſta, quæ ipſe induxit de grauitate tentationis carnis, intelliguntur de tentatione ad uenerea. Nam ſtimulum carnis ſuæ appellauit, ſecundæ Corin. decimoſecundo. Quod non intelligitur niſi de paſſione uenereorum. Satis etiam patet ad Roma. ſeptimo, vbi litera non poſſet conuenienter exponi de deſiderio cibi, nèc de ira, ſed ſolùm de concupiſcentia uenereorum. Iſta ergo eſt maior ſimpliciter inter tentationes: licèt per accidens poſſint interdum multæ aliæ maiores eſſe, ut dictum fuit ſupra. Sed de his, quæ ſunt per accidens, non poteſt dari certitudo aliqua. De violentia autem tentationis ad venerea, & de cæteris conditionibus huius amoris paſſionalis, dictum eſt ſatis ſecundo Regum decimotertio, & magis in libro noſtro de amore, & amicitia parte prima.

Quot ſunt ſpecies tentationis, & quomodo diſtinguantur. Quæſt. LXXVII.

QVAERITVR, de ſpeciebus tẽtationis quot ſunt, & quomodo diſtinguantur. Dicendum, quòd hic ſolùm conſideramus de tentationibus illis, quæ ad malum ſunt: vel ex quibus peccatum ſolet, autem poteſt induci. Et iſtæ diuiduntur in tres ſpecies, ſcilicet, tentationem a carne, & a mundo, & à diabolo. Tentatio namque quæ à Deo fit, inter iſtas non connumeratur, quia ad bonum ſemper eſt, ut ſupra oſtendimus in tentatione Dei. Tentatio etiam, quæ fit a bonis hominibus, non ponitur inter iſtas, quia etiam illa fit ad bonum, ut cùm quis tentat alium ad experiendum, an ſit in eo aliqua probitas, de qua ipſum poſſit honorare. De tentatione autem, quæ fit à malis hominibus dicendum, quòd iſta ad bonum, & malum eſt, & tamen non conſtituit per ſe ſpeciem, ſed pertinet ad ſpeciẽ tentatio-

nis diabolus,quia homo malus est instrumentum, vel minister diaboli, & actio principalis agentis, & ministri est eadem. Sciendum tamen pro hoc, quòd tentatio à malo homine potest dupliciter fieri: vno modo suggerendo alicui,quòd malum faciat,& tunc propriè pertinet ad tentationem diaboli,quæ est per modum suggestionis ad faciendum malum. Alio modo fit tentatio persequendo, & ista non est ita propriè tentatio: & tamen uocatur tentatio, inquantum per eam habetur experimentum de virtute, vel infirmitate mentis nostræ: & etiam ista tentatio reducitur ad tentationem diaboli inquantum mali homines persequuntur bonos suadente diabolo. Sicut aliquis dicitur suadente diabolo manus violentas in clericum iniecisse. Sunt ergo solùm tres species tentationis supra nominatæ, & istæ distinguuntur tripliciter. Nam tentatio potest habere distinctionem ex parte tentatoris,vel ex parte obiecti,de quo homo tentatur, uel ex parte modi ipsius tentationis. Primò modo sunt tres tentationes prænominatæ,scilicet,a mundo, a carne, & diabolo. Secundò modo sunt aliæ tres tentationes, quia sunt tres de quibus tentamur. 1.Ioan.secundo,scilicet, omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quasi dicat. In mundo non sunt aliqua alia. Tertiò modo sunt etiam tres tentationes, scilicet, suggestione,delectatione, & consensu: vt ait Gregor. in quadam Homilia. De prima diuisione tentationum dicendum, quòd istæ tres tentationes differunt per tres tentatores, & de quolibet eorum supra aliquid diximus. Caro enim tentat quasi aliquid intrinsecum nobis, insurgente motu quodam inordinato in vi concupiscibili, aut irascibili. Et ille motus est ipsa tentatio. Mundus autem, idest, bona fortunæ, quæ vocantur mundus,mouent solùm per modum obiecti alliciendo nos ad concupiscendum, tanquam aliquid bonum, & pulchrum: Diabolus autem tentat per modum suggerentis, & suadentis: licèt nos suggestionem eius non audiamus, nec uideamus,sed experimur fieri nobis quandam suasionem tanquam ab aliquo consulente; ita ut interdum uideatur homini, quòd quasi aliquis ei loquitur. Et istam suggestionem facit dæmon per aliquem motum, quem potest facere in phantasia illustrando phantasmata, cùm habeat potestatẽ ad immutandum istam naturam corporalem: nisi per Deum, vel bonos angelos arceatur. Et sic potest facere impressionem in potentias affixas organis,quarum operationes immutantur ad immutationem organorum, sicut est sensus, & imaginatio, & huiusmodi. Et sic etiam per accidens eorum operatio resultat in intellectum, cuius obiectum est phantasma. 3. de Anima. Sicut color est obiectum visus, tamen ista immutatio non potest peruenire usque ad voluntatem, quia voluntas non dependet ab organo corporali quantum ad actum volendi, nec quantum ad obiectum volibile: non quidem quantum ad actum, quia actus uoluntatis non est actus alicuius organi determinati: sicut uidere est actus oculi, & idẽ est de intellectu, quia non intelligit per aliquid organum, quia aliàs non esset vis absoluta à corpore. Etiam non dependet uoluntas ab organo quantum ad obiectum,quia non accipit obiectum suum ab organo,sed accipit ab intellectu, quia illud voluntas prosequitur tanquam bonum, quod intellectus præiudicauerit esse bonum. Et sic uoluntas omnino est absoluta ab organo. Intellectus autem, licèt non dependeat ab organo, quantum ad actum, vt dictum est: aliquo tamen modo dependet ab organo quantum ad obiectum: quia obiectum intellectus est phantasma, vt dictum est, & illud non potest ac-

Duplex tentatio a malo hom.ne.

F cipere intellectus, nisi ab organo phantastico, & sic voluntas est magis absoluta à corpore, quàm intellectus. Hoc autem dicitur, quia si uoluntas dependeret ab organo,saltem quantum ad obiectum, cùm diabolus possit aliquid super organum, & phantasma, quæ sunt de conditione corporis, posset aliquid saltem indirectè super uoluntatem: sicut diximus, quòd actus dæmonis aliquo modo perueniebat ad intellectum propter obiectum,quod accipit ab organo: nõ tamen peruenit ad uoluntatem vllo modo, quia illa nullo modo participat cum organo. Et sic actio diaboli non potest pertingere directè, nec indirectè, nec determinatè voluntatem; potius ad hæc,quã ad aliud. De his sanctus Thomas quarto sentent. distinctio. 8. articu. 5.

G in corpore. Potest etiam dæmon aliquid agere illustrando phantasmata nostra, idest, species reseruatas in phantasia,faciendo per virtutem naturę suę aliquid circa illas, vt secundùm diuersas eorum compositiones possint nouæ intentiones ab eis accipi, quæ prius non accipiebantur. Et sic tentat immittendo homini cogitationes. Non cogitur tamen intellectus noster accipere illas intentiones repræsentatas per species, quia præter obiectum, & potentiam cognoscentem, requiritur ad actualem cognitionem intentio cognoscentis, siue per sensum, siue per intellectum. Et ex hac parte debilitatur tentatio dæmonis. Quia licèt operatio sua possit pertingere ad intellectum mediante phantasmate, quod dæmon potest illustrare: non

H cogitur tamen intellectus recipere intentiones illas nouas repræsentatas per phantasmata à dæmone illustrata. Et sic poterit liberè reijci tentatio dæmonis. Secus autem esset si intellectus cogeretur illas intentiones recipere,quia tunc grauior esset tentatio. Et non dicitur hic,ꝙ non cogitur recipere,idest, ꝙ non cogitur iudicare per illas, scilicet,quòd iudicet bonum esse id, quod per phantasmata illustrata sub ratione boni ostenditur,vel è contrario. Etiam si reciperet intellectus illas intentiones,non cogeretur iudicare secundùm illas,quia tunc semper esset idem iudicium phantasiæ,& rationis. Sed est sensus, quòd non cogitur intellectus recipere illas intentiones,idest,quòd non solùm non cogitur iudicare bonum,vel malum esse ali-

I quid,sicut illæ representant,sed etiam non cogitur cogitare circa illas,vel speculari:& sic est nobis liberum, non solùm non consentire tentationi dæmonis, iudicando bonum esse, quod ille suggerit, sed etiam liberum est nobis non cogitare, nec aduertere aliquid ad ea, quæ ipse suggerit. Sicut liberum mihi est, quando aliquis mihi vult loqui, non audire illum. Secus est de Angelis, quia illi directè possunt aliquid imprimere in intellectu nostro,quia secundùm Augustin. Angeli boni operantur in intelligentias nostras miris quibusdam modis. Hoc autem est inquantum lumen intellectus agentis nostri confortatur per intellectuale lumen ipsorum. Sed dæmonibus non competit, quia quamuis naturale lumen eorum sit efficacius, quàm

K lumen intellectus nostri: tamen lumine gratiæ non sunt perfecti, sed tenebris culpæ obumbrati. Et ideo non intendũt iudicium rationis nostræ rectificare per confortationem intellectualis luminis, sed aliqua nobis ostendere ex quibus decipiamur. Et hoc faciunt illustrando phantasmata. Si autem lumen intellectus nostri confortarent, hoc esset magis contra eos, quia sic facilius intelligeremus eorum fraudes: ideo intellectum nostrum nunquã illuminant. Alio modo dæmones possunt nos tentare mouendo in nobis sanguine circa cor ad suscitandum libidinẽ, & hoc facile est eis nisi à Deo prohibeãtur. Et quãtũ ad hoc dæmones dicuntur incẽsores peccatorum, quia succendunt corpora nostra ad prouocandum passiones. In uoluntate

autem

autem imprimere nihil possunt, quia ibi solus Deus potest aliquid imprimere. Et hoc est propter voluntatis libertatem. Et hoc non cogitur ab obiecto, sicut intelligens cogitur per demonstrationem. Et sic solus Deus potest in voluntatem directe agere. Angeli boni possunt in intellectum, & in phãtasmata aliquid agere vel imprimere. Diabolus autem in solis phantasmatibus potest aliquid agere. Et isti sunt modi, quibus potest diabolus aliquid agere, vel imprimere in nobis, ad tentandum nos. De his Sanctus Thomas 2. Senten. distinct. 8. artic. 5. in solutione 6. & 7. argumenti. Considerandum autem, quòd licèt tentatio sit ab istis tribus, dæmon tamen solus dicitur habere officiũ tentandi, quasi ad eum solum hoc pertineat: vel magis proprie ad eum, quam ad cæteros tentatores. Et verum est, quòd habere aliquid in officium solum pertinet ad intelligentem & volentem, scilicet, vt intelligat quid est quod facit, & velit illud facere: quia aliàs, licèt aliquod agens agat aliquid, non dicetur habere illud in officium: sicut ignis semper calefacit, & tamen non dicimus, quòd officium ignis est calefacere; quia ignis non intelligit quid facit, nec illud facere vult, quod facit. Et quia caro, & mundus, licèt tentent, nihil tamen intelligunt, non potest dici, quòd habeant officium tentandi. Diabolus autem solus est intelligens inter tentatores: ideo ipse solus potest habere officium tentandi. Aliter potest dici, quia dicitur solus diabolus habere officium tẽtandi, quia speciali modo ei competit tentatio. Primò, quia omnis tentatio accepit ab eo originem. Ipse enim tentauit primum hómìnem, & quia superauit eum, data est via ad omnes tentationes carnis, & mundi. Si autẽ in illa tentatione non succubuisset homo, nunquam mundus, aut caro, nec ipse diabolus potuisset postea aliquem hominem tentare. Et hoc modo dicit Diabolus, quòd omnia peccata sunt à dæmone per suggestionem, scilicet, inquantum per illam primam suggestionem parauit viam ad omnia peccata. Sic dicit Sanctus Thomas 1. par. sum. quest. 114. art. 3. Dicitur secundo diabolus propriè tentare, vel solus tentare, quia tentationibus alijs ipse vtitur: Quia interdum vtitur tentatione carnis, & interdum tentatione mundi. vt infra dicetur. Caro autem, & mundus non vtuntur dæmone: & sic ipse est principale tentans, & caro, & mundus sunt quasi instrumenta. Tertiò dicitur solus dęmon tentare, inquantum ipse solus ad malum inducendum tentat. Nam semper intendit causare peccatum per tentationem. Caro autem quando tentat, non mouetur sub ratione mali: sed sub ratione boni: inquantum vult frui illo delectabili, quod bonum, vel necessarium iudicatur. Mundus etiam, idest, bona fortunæ non tentat sub ratione mali, cùm nihil intelligat: sed solùm mouet, vt obiectum in ratione boni, & pulchri. Solus ergo dæmon habet officium tentandi, & solus propriè tentat: licet tentatio carnis sit maior, quàm tentatio dæmonis, vt supra dictum est. De his Sanctus Tho. 2. Senten. distin. 21. arti. 2. in solutione ad quintum argum. Considerandum vlterius, quòd licèt isti sint tres tentatores, non habent tamen tria obiecta distincta, de quibus tentent. Caro enim, & mundus bene habent obiecta distincta, & tñ non habet illud diabolus, quia præter illa, de quibus caro, & mundus tentat, non relinquitur aliquid in rebus, de quo diabolus tentat. Verum est autem, quòd sunt peccata spiritualia, quæ non cadunt inter ea, de quibus caro, & mundus tentant: sicut idolatria, hæresis, infidelitas, & similia, & de istis posset tentare diabolus, & tamen ista non habent rationem alicuius apparentis boni: & non posset de eis solis tentatio fieri, cum omnis tentatio fiat sub colore alicuius boni: quod ibi esse prætenditur: aut quod inde

A habendum speratur. Patet hoc quia quando diabolus tentauit Christum de idolatria, non tentauit proponendo ei solam idolatriam: sed ostendit sibi omnia regna terræ: dicendo. Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, supra in litera, & Luc. 4. Ita de alijs peccatis est, quæ in se nulla mala habere videntur: ideo diabolus non potest tentare nisi de his, de quibus mũdus, & caro tentant, vel saltem per eas, quæ mundus, & caro tentant. De primo patet, vt si diabolus tentauit aliquem de cupiditate cibi, sicut tentauit Christum supra in litera: & tamen tentare de cibo ad carnem pertinet, de secundo sic tẽtauit Christum de idolatria per diuitias, scilicet, dicendo, quòd daret ei diuitias: & licet idolatria, de qua tentauit non sit de rebus, de quibus mundus tentat, diuitiæ tamen, per quas tentat
B sunt de rebus, de quibus tentat mundus. Sciendum vlterius, quòd tentationes istæ: licet inter se sint distinctæ: possunt esse aliquando coniunctæ, scilicet, quòd de eadem re simul tentant diabolus, & mundus, vel diabolus, & caro: nunquam tamen diabolus, caro, & mundus tentant simul de eadem re: quia obiecta eorum sunt distincta. Diabolus autem non habet obiectum distinctum, vt supra dictum est. Consideradũm autem, quòd vna tentatio potest fieri tripliciter, vtpote inclinari ad iram, vel ad venerea, uel concupiscere honores, & ita de singulis. Nam potest aliquis tentari ad uenerea, uel a sola carne, vt si dæmone non instigante insurgat motus in vi concupiscibili, qui est desi
C derium ad uenerea, & potest ille motus sine dæmone simpliciter insurgere. Vno modo ex sola dispositione corporis, sicut calefacto corpore insurgit appetitus libidinis, & ille motus est purè naturalis. Alio modo fit ad hoc per formam appræhensam. Quia, licèt quis non sit naturaliter dispositus ad venerea, forma apprehensa poterit eum mouere per imaginationem sub ratione pulchri, & delectabilis. Et iste est motus ad venerea. Nam ex ista apprehensione sæpe suscitatur motus in vi concupiscibili, quia phantasia habet magnum dominium super corpus. De his Sanctus Tho. 2. Sen. distinct. 21. ar. 2. in solutione ad quintum articulum & istis duobus modis fit tẽtatio ad venerea a sola carne. Secundo modo fiet tentatio ad venerea a solo dæmo-
D ne, si ipse immutet phantasiam, sicut supra diximus, & ita mouet ad concupiscendum venerea. Tertio modo fiet ista tentatio, quia caro, & dæmon simul concurrant, scilicet, quòd postquam caro tentare incepit, concurrat dæmon cum illa: vel postquam dæmon incepit immutare phantasiam insurgit motus in vi concupiscibili, quia vtroque modo fieri potest. Et ista tentatio tertia, est grauior duobus primis, inquantum duo tentatores simul hic se adiuuant. Secundus modus huius tentationis est facilior primo & tertio, quia solus dæmon agit: nisi postquam ipse tentare cæpit, insurgit motus in appetitu, quia tunc erunt duo tentatores: & pertinebit ad tertium modum tentationis.

Secundo modo distinguuntur tentatores ex parte
E obiecti: & etiam hoc modo sunt tres species tentationis secundùm quòd tota materia, de qua potest esse tentatio, distinguitur in tres partes. prima Ioan. 2. scilicet: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis; aut concupiscentia oculorum: aut superbia uitæ. Dicuntur ista sola esse in mundo: quia ista sola sunt, quæ homines mundani cupiunt: & in quibus homines peccare possunt. Sed non potest homo tentari nisi de eo, in quo potest peccare, quia aliàs non vocaretur tentatio: prout in præsenti accipitur. Ergo non potest esse aliqua tentatio nisi de his. Per concupiscentiam carnis intelliguntur omnia, quæ caro concupiscit, & de quibus est tentatio carnis, scilicet, desideriũ cibi, & potus, & venereorum, & motus iræ: quia omnia

nia ista sunt ex carne, vt supra ostensum est. Per concupiscentiam oculorum intelliguntur bona fortunæ, quæ uideri possunt, & concupisci tanquam pulchra. Sicut sunt diuitiæ, & omnia quæ possidentur. Per superbiam vitæ intelliguntur honor, & fama, & potentia, & fauor popularis, & illa bona fortunæ, quæ non videntur, sed solùm ratione iudicantur. Et sic sunt ista nominata, & dicuntur superbia vitæ, quia ex quadam superbia, & tumore animi homo ista desiderat. Et istę duę partes, scilicet, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ pertinent ad tentationem mundi, quia de his omnibus mundus tentat. Diabolo autem non relinquitur aliquid specialiter, de quo tentet. Et sic dictum fuit supra, quòd non habeat aliquam materiam specialem in qua tentet sicut mundus & caro, sed tentat de illis de quibus mundus, & caro. Tentat tamen interdũ diabolus de quibusdam vitijs purè specialibus, scilicet, de idolatria, hæresi, infidelitate, schismate, simonia, & similibus. Sed ista etiã possunt intelligi per superbiam, quia non fit hæresis nisi per superbiam, quando quis non vult se subdere communi doctrinæ ecclesiæ, præferendo iudicium suũ omnibus. Eodem modo infidelitas ex superbia prouenire potest: cùm quis non vult credere ea, quæ alij credũt. Potest etiam dici, & adhuc melius, quòd licèt ista peccata spiritualia non sint aliqua pars illius materiæ, de qua fit tentatio: reducuntur tamen ad illam, eo quòd de istis non fit tentatio, nisi præmittendo aliqua de bonis concupiscibilibus carnis, vel sæculi, per quæ in talia uitia declinetur. Sicut cũ diabolus tentauit Christum de idolatria, præmisit dicens, quòd daret ei omnia regna terræ, si cadens ipsum adoraret. Et ista bona, per quæ homo allicitur ad ista peccata, ponũtur in istis tribus partibus. Et sic sufficienter tangitur tota materia rerum, de quibus fit tentatio in istis tribus. Item patet hoc, quia propter istud Christus permisit se tentari de omnibus his. Nam uolebat Christus dare nobis sufficientem doctrinam ad resistendum in omni genere tentationis, & permisit se tentari de istis tribus, quasi in istis sit tota materia tentationis. Nam prima tentatio sua fuit de concupiscentia carnis, scilicet, de cibo. Et secunda fuit de superbia vitæ, scilicet, de inani gloria, vt se de pinnaculo præcipitaret, vt per hoc filius Dei putaretur. Tertia fuit de concupiscentia oculorum, scilicet, de diuitijs, quia dixit diabolus, ꝙ daret ei omnia regna terræ. Et sic Luc. 4. vbi dicitur, & cõsummata omni tentatione discessit ab eo diabolus, dicit Ambrosius, quòd non discessisset nisi in tribus præmissis essent omnium delictorum causæ. Causæ enim tentationum causæ cupiditatum sunt, scilicet, carnis oblectatio, spes gloriæ, auiditas potentiæ.

Tertiò distinguuntur tentationes ex parte modi, & sunt tres: Quia quædam est tẽtatio per suggestionem, alia in delectatione, alia in consensu. De his Gregorius in quadam homilia dicit: Sciendum nobis est, quòd tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, consensu. Et nos cùm tentamur, plerumque in delectationẽ, & cõsensum labimur. Quia de carnis peccato propagati in nobis ipsis gerimus, vnde certamina toleramus. Deus verò, qui in vtero Virginis incarnatus in mundo sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mẽtem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Isti tres modi possunt aliqualiter poni, vt modi, & aliqualiter, vt gradus. Erunt modi si nos attribuamus suggestionem diabolo, quia solus diabolus tentat per modum suggestionis. Delectationem autem attribuimus carni, quia tentatio carnis est quidam motus per modum desiderij, vel dele-

F ctationis insurgens in carne, scilicet, in vi concupisci-
bili, aut irascibili. Melius tamen ponetur vt gradus ten
tationis, ita quòd suggestio sit primus gradus tentatio
nis: delectatio sit secundus, quia postquam aliquid no
bis suggeritur tanquam bonum incipimus in eo dele-
ctari: consensus sit tertius gradus, quia postquam ho-
mo delectatur, consentit, & tunc consumatur pecca-
tum, & finitur tentatio: cùm tentatio non sit nisi ad
peccatum causandum. Et melius sic ponuntur, quàm
dicantur esse modi tentationis. Nam consensus non
est aliquis modus tentationis, sed est iam in ipso pecca
to, cùm consensus sit actus liber ipsius tentati. Et hoc
vult Gregorius dicens, quòd nos cùm tentamur, ple-
rumque labimur in delectationem, & in consensum.
G Christus autem, cùm tentatus est, dicit, quòd non ha-
buit delectationem, nec cõsensum, sed solùm fuit ibi
suggestio, quæ extra Christum fuit, scilicet, in ipso dia
bolo suggerente. Et sic in Christo de tentatione ni-
hil fuit, licèt eam pateretur, quia de malo nihil impri-
mi poterat. Et tamẽ aliquod malum fuisset ei impres-
sum ex tentatione, si fuisset ibi delectatio, aut consen-
sus, sed solùm fuit ibi primus gradus tentationis, scili-
cet, suggestio, quæ in ipso non erat realiter, sed in dia-
bolo suggerente. Alij distinguunt tentationẽ in duas,
vt distinguit Augustinus, & Magister 2. senten. distinc.
21. scilicet, quòd quædam est tentatio visibilis, & alia
inuisibilis. Tentatio inuisibilis est, quando nobis ex-
trinsecus malum visibiliter suggeritur verbo, vel si-
H gno, vt ad consensum peccati declinemus. Et talis ten
tatio solùm fit ab homine malo, vel à diabolo si appa-
reret in aliqua effigie. Et talis fuit tentatio Euæ per
serpentem. Gen. 3. Interius autem tentatio est, quan-
do inuisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur.
Et hęc tentatio aliquando fit à dæmone, aliquando à
carne. Nam diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex
corruptione carnis suboritur motus illicitus, & titilla-
tio parua. Ista tamen distinctio non fit communiter,
maximè quia in hac distinctione non rectè compræ-
henditur tentatio mundi. Alij etiam distinguunt ten-
tationem in duas, scilicet, in humanam, & diabolicã.
Et hoc colligitur ex verbis Apostoli. 1. Corint. 10. sci-
licet. Tentatio vos non appræhendat, nisi humana. Et
I potest intelligi sic, quòd tentatio humana sit illa, quæ
ex bona intentione fit: licèt aliquando in prauum exi
tum vergat. Tentatio autem diaboli est quæ fit pra-
ua intentione, scilicet, vt ad peccatum quis inducatur,
quia intentio diaboli semper est fallere. Et hoc pro-
prium sibi est, quòd nunquam tentet nisi vt in pecca-
tum inducat. Sic innuit Augustin. in quodam sermo-
ne, loquens de illo, qui petit iuramentum ab alio, ne-
sciens an ille falsum iurabit, & illę postea falsum iurat.
Si enim nescit, & ideo dicit, iura mihi, vt fides ei sit,
non est peccatum: tamen humana tentatio est, idest,
tentauit eum non tamen malo animo, quia nõ inten-
debat, quòd ille falsum iuraret. Et sic fuit tentatio hu-
mana. Idem dicit Magister 3. senten. distinct. 3.
K Alio modo potest intelligi, quòd tentatio humana
dicatur illa, qua homo tentatur, & non peruenitur ad
actum peccati. Tentatio diaboli est, quando pecca-
tum cõsummatur. Et uocatur sic, quia ex humana in-
firmitate prouenit, quòd homo tentari possit. Et ta-
men dicamus diaboli instinctus est, quòd malum con
summet. Sic exponit Gregorius in epistola ad Augu.
Episcopum Anglorum, & habetur in Decretis distin.
49. cap. hinc & enim superna, cùm dicit. Tentatio vos
non appræhendat, nisi humana, ac si apertè diceret:
humanum quidem est in corde tentationem perpeti,
dæmoniacũ verò est, in tentatione certamine, & ope-
ratione superari. Et iste sensus distinguendi tentatio-
nem humanam, & diabolicam magis conuenit senten-
tiæ

tentiæ Apostoli. Quia cùm ipse dixisset: Tentatio vos non appræhendat, nisi humana: subiungit: Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potest, Quasi dicat. Si aliqua tentatio appræhenderit vos, idest, si in aliquam tentationem incideritis, illa non sit nisi humana, idest, non sit diabolica, scilicet, nõ perueniatis ad opus, sed sustinete tentationem. Et quia aliquis diceret: quomodo poterimus hoc facere, quia aliquãdo erit tentatio fortis: subiungit. Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id', quod potestis. Quasi dicat. Non credatis quòd veniant tales tentationes, quas non possitis sustinere, quia Deus non patietur, idest, non permittet, quòd tentemini supra id quod potestis. Et sic tẽtatio erit solùm humana si vos volueritis tolerare. Si autem efficietur diabolica, scilicet, quòd consentiatis in illud, ad quod tentamini, ex culpa vestra est.

Cùm autem audisset Iesus, quòd Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima in finibus Zabulon, & Nephtali: vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephtali, via maris trans Iordanem Galilęę gentium, populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, & sedentibus in regione vmbrę mortis, lux orta est eis. Exinde cępit Iesus prędicare, & dicere: Pęnitentiam agite: Appropinquabit enim regnum cœlorum.

Cùm autem audisset, Declarauit supra Matth. personam Christi mediatoris nostri, ostendendo in ipso veritatem diuinæ naturæ, & humanæ, hic autem incipit agere de operibus ipsius Christi. Inter cætera autem, quæ de Christo prophetiæ prædixerunt, tria fuerunt præcipua. Primum erat, quòd esset lator legis nouæ, Ierem. 31. scilicet: Ecce dies veniunt dicit Dominus, & feriã domui Israel, & domui Iuda fædus nouũ &c. Secundum erat, quòd Christus esset redemptor noster per meritum suæ passionis, Isa. 53. scilicet. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras. Et iterum: Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Tertium erat, quòd Christus esset destructor mortis per gloriam suę resurrectionis. Psal. 15. scilicet: Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Quod non potest intelligi de Dauid, qui sepultus fuit, & incineratus: sed de Christo, vt ostendit beatus Petrus Act. 3. Residuum ergo huius Euangelij Matthęi diuiditur in tres partes, quia primò tractat Matth. de Christi legislatione. Secundò de ipsius passione, infra 26. & 27. Tertiò de ipsius resurrectione, infra 28. Circa primum considerandum, quòd lex non datur nisi multitudini: & ideo ad legislationem præcedit populi coadunatio: & sic Matthæ. circa istud facit duo: quia primò ponit populi congregationem ad istum per eius prædicationem: secundo describit Christi legislationem seq. cap. Prima in duas: quia primò in generali describitur prædicatio Christi, secundò subiungitur ex hoc sequens congregatio populi ibi. *Ambulans autem Iesus.* Circa primum dicitur, *Cùm autem audißet Iesus, quòd Ioannes traditus esset.* In hoc tangitur tempus prædicationis Christi, scilicet, quia illud fuit postquam Ioannes incarceratus est. Non est autem cogitandum, quòd ista litera

A sit continuata immediatè cum illa, quæ ponitur supra de tentationibus Christi, sed aliqua interciderunt, de quibus dicetur infra in quadam quęstione. Et dicitur, quòd Christus audiuit Ioannem esse traditum, idest, incarceratum, & tunc venit in Galilæam, & prædicauit. Et dicitur traditus, idest, incarceratus. Alij exponunt traditus, scilicet, quia à Deo traditus est in manus peccatorum. Sic dicit Chrysost. super Matth. scilicet: Traditus est sine dubio à Deo: quia in virum sanctum nemo potest aliquid nisi tradiderit eum Dominus. *Secessit in Galilæam.* scilicet, de Iudæa recessit in Galilęã, quia quando Ioan. incarceratus est Christus erat in Iudea, vt aliqui volunt, & recessit tunc de Iudęa in Galilæam. An tamen verum sit infra dicetur. *Et relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in Capharnaum.* Nazareth est quædam ciuitas in Galilæa, iuxta montem Thabor, vt ait Hierony. super Matth. in qua Christus nutritus est in tota vita sua, vsque ad annum tricesimum: vt declaratum est supra secundo, & ibi de Nazareth dictum est. Fuit autem Christus aliquanto tempore in Nazareth, & postea recessit in ciuitatẽ Capharnaum: quæ etiam in Galilæa est. Et non multum distat a Nazareth. Est enim Capharnaum ciuitas, quæ fuit quondam gloriosa: nunc autem est valde vilis, vix habens octo domos pauperum piscatorum. In hac Christus fecit multa miracula, sicut dicitur Luc. 4. scilicet, quanta audiuimus a te facta in Capharanum, fac nunc & in patria tua. Et quia fuit ista ciuitas ingrata, Christus prædixit ei mala infra 11. scilicet: Et tu Capharnaum nunquid vsque in cœlum exaltaberis? Vsque in infernum descendes, idest, efficieris vilis & nullius ualoris. Circa istum locum est mare Galileæ: & ibi est locus vbi discipuli egressi de naui post Christi resurrectionem viderant prunas, & piscem positum super eas. De his patet in libro fratris Brocardi Teutonici, & in libro Marini Veneti, de situ terræ sanctæ. *Maritima.* idest, ciuitatem positam iuxta mare. Nam est iuxta mare Galilææ, quod aliàs vocatur stagnum Genesareth. Et nominauit eam Matth. maritimam, vt appareat, quomodo conuenit ei prophetia Isaiæ: quæ infra allegatur in qua videtur via maris. *In finibus Zabulon, & Nephtali.* idest. Ista ciuitas est in cõfinio istarum duarum tribuum. Nam tota terra Israel fuit diuisa in duodecim sortes, sicut erant duodecim tribus, & illa terra, quæ fuerat duorum Regũ, scilicet, Seon, & Og, ad orientem Iordanis data fuit duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet, Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manassæ, Deuteronomij 3. & Iosue 13. Reliqua autem terra, quæ erat ad occidentalem partem Iordanis, data fuit reliquis nouem tribubus, & dimidiæ: inter quas erant istæ duæ, idest, Zabulon, & Nephtali, de quibus hic dicitur. Et sortes earum erant coniunctæ, & tangebant se iuxta mare Galilææ. Et in confinis vbi se tangebant erat ista ciuitas Capharnaum, & sic non apparet ex litera an erat de sorte Zabulon, an de sorte Nephtali. Dicet aliquis quare Matthæ. non dixit, de qua tribu erat ista ciuitas Capharnaum, quia aut erat de Zabulon, aut de Nephtali, & non poterat esse ambarum sortium, & sic debuisset dicere, quòd erat de Zabulon, vel de Nephtali. Quidam dicunt, quòd fortè Matth. nesciebat de cuius tribu sorte esset Capharnaum: ideo non certificauit, sed dixit, quòd erat in finibus Zabulon, & Nephtali. Dicendum, quòd non est verisimile, quòd Matth. hoc ignorasset: immo, nec aliquis Iudæus illo tempore, quia cùm diuisiones sortium factæ fuissent ab introitu Iudæorum in terram illam sub Iosue, vt patet Iosue 15. & vsque ad 19. & esset quędam res tam notabilis, scilicet, diuidere totam terram per ciuitates, & loca, & durasset iste status diuisionis plusquam per mille & quingentos annos, non

(lines beginning at the B, C, D and E margin marks:)
B tate Nazareth, venit, & habitauit in Capharnaum.
C Christus prædixit ei mala infra 11.
D duarum tribuum.
E de Zabulon, aut de Nephtali

erat

erat verisimile, quòd aliquis Iudæus, nisi valde simplex posset hoc ignorare. Maximè de Mat. non erat verisimile, quòd hoc ipse ignoraret, cùm scriberet de rebus ad hoc pertinentibus, vt colligitur hic. Non debebat ergo aliquid de his ignorare.

Item apparet, quòd Mat. non ignoraret, quia dixit hic, quòd Capharnaum erat in finibus Zabulon, & Nephtali. Ad hoc ergo, quòd ipse sciret, quomodo veritatem dicebat, oportebat, quòd ipse sciret terminos sortium, vbi terminabatur sors Zabulon, & sors Nephtali determinatè, quia aliàs nesciret ipse dicere de aliqua ciuitate, quòd erat in finibus Zabulon, & Nephtali. Si enim ipse nesciebat, vbi se contingebant sortes Zabulon, & Nephtali: & consequenter sciret de ciuitate illa, in qua sorte esset, scilicet, Nephtali, vel Zabulon, quia aliàs nesciret, an in territorio illius vrbis vna sors alteri coniungeretur, & cuius sortis esset illud territorium, cùm nesciret de qua sorte erat illa ciuitas. Dicendū ergo, quòd Mat. sciebat determinatè in qua sorte esset Capharnaum, & tamen noluit dicere, sed dixit, quòd erat in finibus Zabulon, & Nephtali.

Primò, quia forte ista ciuitas non erat tota in Zabulon nec tota in Nephtali: sed pars eius erat in Zabulō, & pars eius erat in Nephtali. Et sic oportuit dici, quòd esset in finibus Zabulon, & Nephtali. Simile erat de aliquibus alijs Vrbibus, quia aliquando linea diuisionis sortium diuidebat per medium alicuius Vrbis, & pertinebat tunc illa ciuitas ad duas sortes. Sic patet Iosue. 17. vbi ponitur sors dimidiæ Tribus Manassæ, & nominantur vrbes, quæ pertinebant ad illam. Et dicitur, quòd pertinebat etiam ad eam tertia pars Vrbis Nopheth. Et sic necesse erat, quòd ciuitas Nopheth pertineret saltem ad duas sortes.

Secūdò potest dici, quòd Capharnaum erat tota in Nephtali, vel tota in Zabulon, & Mat. hoc sciebat, & tamen uoluit dicere, quòd erat in finibus Zabulon, & Nephtali, ut concordaret modus suus loquendi cum scriptura Isa. quam allegabat. Nam Mat. voluit ostendere, quòd prędicatio Christi incepit in Capharnaum: & ad hoc inducit Isa. 9. scilicet. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtali, & nouissimè aggrauata est via maris. Debuit ergo apparere quomodo Capharnaum pertinebat ad Zabulon, & Nephtali: siue quomodo habeat locum illa scriptura, scilicet, alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali per hoc, quòd Christus prædicabat in Capharnaum. Et ad hoc dixit, ꝙ erat Capharnaum in finibus Zabulon, & Nephtali. Et tunc apparet, quomodo auctoritas Isaiæ concordet Mattheo. Et ista est causa, quare Mat. sic locutus est, uolens se conformare auctoritati Isaiæ. Et ob hoc etiam dixit, quòd uenit in Capharnaum ciuitatem maritimam, quia in auctoritate Isaiæ dicitur: aggrauata est uia maris, & sic ostenditur, quod illud competat ciuitati Capharnaū, quia dicitur, ꝙ illa erat maritima, & sic erat in via maris.

Tertiò potest dici, ꝙ Mat. uult ponere hic loca Galilææ, in quibus incepit prędicatio Christi, & quia quędam illorum pertinebant ad Zabulon, & quædam ad Nephtali, quæ erant loca uicina, dixit, ꝙ cępit p̄dicatio Christi in Capharnaum, in finibus Zabulon, & Nephtali, idest, non solùm in Capharnaum, sed etiam in alijs locis vicinis. s. in Bethsaida, & Corozaim, & Tyberiade, & alijs, quorum quædam erant in Zabulon, & quędā in Nephtali, & omnia erant in finibus Zabulon, & Nephtali. Ista positio est conuennientior, & tamen secunda positio est magis conueniens intentioni Matthæi. *Vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetā.* Hoc dicitur Isa. 9. & non est intelligendum, ꝙ hoc factum est, ut prophetia Isaiæ impleretur, sed potius prophetia Isaiæ dicta fuit, quia sic futurum erat, ꝙ Chri-

F stus prædicaret in finibus Zabulon, & Nephtalin, quia non est res prophetata propter prophetiam, sed potius prophetia propter rem prophetatam: sicut uoces propter res, & non res propter uoces. Sed est sensus, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetā. i. tunc impletum est id, quod dictū est per Isaiam. Et sic ista dictio, vt, tenetur hic consecutiuè, vel concomitatiuè, & non causaliter. i. non significat causam finalem, sed concomitantiam quandam, Sic declaratum est supra primo, & secundo. vbi sunt similes locutiones. *Terra Zabulon, & terra Nephtali.* Ista est prophetia Isaiæ, & sciendum, ꝙ non ponitur hic tota litera Isaiæ, sed valde decurtat eam Mat. Nam Isaiæ. 9. dicitur: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, & nouissimè

G aggrauata est via maris trans Iordanem Galileę Gentium. Et Mat. de toto hoc non dicit nisi terra Zabulō, & Nephtali via maris trans Iordanem Galilææ Gētiū. Quare autem decurtauit sententiam infra dicetur in quadam. q. Et est sensus istius prophetiæ, secundùm quod uult eam inducere Mat. ꝙ ista terra, quæ est in finibus Zabulon, & Nephtali, & est de utraq; sorte partim, audiuit primò prædicationem Christi, & per hoc illuminata est, cùm prius sederet in tenebris ignorantiæ. Et uocatur terra Zabulon, & Nephtali ista pars Galilææ, in qua Christus prædicare cępit. Quia pars eius pertinebat ad Zabulon, & pars ad Nephtali. s. quia erat ista terra ī finibus Zabulō, & Nephtali. sicut Matthæus dicit de ciuitate Capharnaum, ꝙ esset in finibus Zabu-

H lon, & Nephtali. *Via maris.* Ista terra vocatur via maris, idest, via apud mare. Est enim ista via, per quā venitur de Syria, & de Mesopotamia, & de alijs partibus orientis ad mare Mediterraneum, quod erat in occidentali parte Iudææ. Et ista via transit per litus maris Galilææ, & protenditur uersus occidentem usque ad mare Mediterraneum per ciuitates terrę Iudęorum. Et ista uia maris transit per terram istam Galilææ apud ciuitatē Capharnaum, non tamen per eam: sed per ciuitatem Cedar, quæ erat ciuitas gloriosa, sita in monte Sanir, & distat per tres leucas à Capharnaum, ut patet in libro Fratris Brocardi Teutonici. Et sic tota ista terra uocatur uia maris, quia per eam transit uia maris dupliciter, scilicet, quia tendit ad mare, uel quia transit iux-

I ta mare.

Primò modo dicitur uia maris, scilicet, Mediterranei, quia in eo terminatur, nam omnes illi populi Orientales ueniunt portantes merces ad mare Mediterraneum, quod uocatur in Scriptura mare magnum, & nauigatur per illud ad omnes partes Occidentales. Ideo omnibus orientalibus, qui sunt propinqui terræ Iudææ, est cursus communis portare merces suas ad mare Mediterraneum. Et uia illa, per quam transeunt, uocatur uia maris, idest, tendens ad mare Mediterraneum. Et ista uia transit per illam partem Galileę, in qua Christus cępit prędicare. Et ob hoc terra ipsa uocatur uia maris.

Secundò modo dicitur uia maris, quia transit iux-

K ta mare, scilicet, Galileę, quod non est propriè mare, sed est quidam magnus lacus, per cuius medium transit Iordanis. Et uocatur aliquando stagnum Genesareth, sed more scripturæ omnis magna congregatio aquarum uocatur mare. Gen. primo, scilicet, Congregationes aquarum appellauit maria. Vnde illud vas magnum in quo ponebatur aqua in templo Salom, quia continebat aquam multam uocabatur mare æneum. 3. Regum 7. Et uocatur istud stagnum mare Galileę, quia est in terra Galileę: sic uocatur Ioan. sexto, & aliquando uocatur mare Tyberiadis. Io. 21. s. quia est apud illud ciuitas quędam uocata Tyberias, & apud istud mare transibat illa uia magna per quam ibatur ad occidentem. Melius tamen uocatur

tur via maris Mediterranei, quia tendebat ad aliud, quam via maris Galilææ: quia tranſibat iuxta illud. *Trans Iordanem.* ideſt, iſta terra Galilææ erat trans Iordanem, ideſt, ad occidentalem partem Iordanis. Nam Iordanis tranſibat per terram Iſraelitarum, & ad orientem eius erat terra duarum tribuum, & dimidiæ. Numer. 32. reliqua autem terra nouem tribuum, & dimidiæ erat ad occidentem Iordanis. Vnde Nume. 34. ponitur Iordanis terminus orientalis terræ huius. *Galilææ gentium populus.* ideſt, iſta terra Zabulon, & Nephtali. erat populus Galilææ gentium. Erant enim duæ Galilææ. vna Gentium, & alia Iudæorũ. Pro quo ſciendum, quòd Galilæa tota erat vna prouincia, & tamen tempore Salomonis diuiſa eſt, quia ipſe dedit viginti ciuitates Galilææ regi Iram, qui erat rex Tyri, pro expenſis, quas dederat ei per ædificationem templi. Et iſtæ ciuitates vocatæ fuerunt ab ipſo Iram terra Chebul. 3. Reg. 9. & a Iudæis vocabantur Galilæa gentium, ideſt, Galilæa pertinens ad gentiles, quia ſub dominio gentilium fuerunt aliquanto tempore. Et iſta Galilæa gentium eſt magis occidentalis, quàm Galilæa Iudæorũ, quia eſt verſus terram Tyri, & Sydonis, quarum erat rex ipſe Iram. Et de ipſa Galilæa gẽtium erat Capharnaum, & aliæ ciuitates in quibus Chriſtus cepit prædicare. De hoc Hieron. dicit. Nota quòd ſunt duæ Galilææ, vna quæ dicitur Iudæorum, altera quæ dicitur gentium. Diuiſa eſt enim Galilæa tempore Salomonis, qui dedit 20. ciuitates in Galilæa Iram regi Tyri, quæ pars dicta eſt poſtea Galilæa Gentium, reliqua autem Iudæorum. *Qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam,* ſcilicet, populus qui ambulabat. Iſte erat populus Galilææ gentium, qui in tenebris ambulabat, neſciens quid ageret, & Chriſto incipiente prædicare vidit lucem magnam: quia informatus eſt in fide, & in operibus per Chriſti doctrinam. Hic ponuntur multi nominatiui cum verbo vno, & ſunt omnes quaſi exponens expoſitum, ſcilicet, terra Zabulon, & terra Nephtali, ſcilicet, quæ eſt via maris, & eſt populus Galileę gentium trans Iordanem ambulabat in tenebris, & vidit lucem magnam. Sic dicit hic Glo. conſtruendum. *Et ſedentibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.* Eadẽ ſententia eſt replicata, quia idem eſt, quòd populus, qui ambulat in tenebris, videret lucem, quod ſedentes in vmbra mortis reſpicerent lucem ſuper ſe ortã. Eſt tamen modus duplicandi ſententiam ad ornatum: & fit maxime in prophetis, & in Pſalmis, ſicut dicitur Pſalm. 143. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Et tamen idem eſt docere manus ad prælium, quod docere digitos ad bellum. Dicuntur ſedere iſti in vmbra mortis: quia erant iuxta mortem. Nã vmbra rei eſt prope rem. Vnde, qui eſt in vmbra domus, non eſt in domo, & tamen non multum diſtans a domo. Ita iſti erant propinqui morti æternæ. Ideo erant in vmbra mortis: & lux prædicationis Chriſti abſtulit eis iſtam vmbram, & liberauit eos de morte propinqua.

Ad intelligentiam iſtius literæ conſiderandum, quòd iſta prophetia, quæ habetur Iſai. 9. exponitur aliter a Iudæis, & a quibuſdam aliis. Nam dicitur: primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & Nephtali: & hoc exponunt de captiuitate decem tribuum. Fuerunt enim captiuatæ primo tempore Phacee filij Romeliæ Regis Iſrael per Theglatphalaſar Regem Aſſyriorum. Nam captiuauit duas tribus vltra Iordanem, ſcilicet, ad orientem eius, & tranſiens ad occidentem Iordanis captiuauit de Zabulon, & de Nephtali, & de Galilæa multas 4. Regum 15. Et exponunt iſtam primam partem, ſcilicet. Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & Nephtali, ſcilicet, quia ca-

A ptiuatis malis hominibus alleuiata eſt terra illa a ponderibus peccatorum. Poſtea autem reliqui, qui remanſerant de illis decem tribubus captiuati fuerunt per Salmanaſar regem Aſſyriorum tempore Oſeæ filij Ela regis Iſrael. 4. Regum 17. Et de hac captiuatione exponunt ſecundam partem, ſcilicet, nouiſſimè aggrauata eſt via maris, ideſt, poſteriori tempore captiuati fuerunt reliqui Iſraelitæ. Sed dicendum, quod iſta expoſitio non ſtat, quia neceſſe eſt intelligi de prædicatione Chriſti in ſenſu literali ſicut Matth. allegat, quia ita Matthæ. per Spiritum ſanctum ſcribens, intelligebat iſtam prophætiam, ſicut Iſaias per eundem Spiritum ſanctum illam primò proferens, & apud Chriſtianos non poterat de hoc eſſe aliquod dubium: cùm

B Matthæus ſic exponat, etiam ſi nulla ratio ad hoc appareret. Et tamen, quia Iudæus non attendet ad Matthæum, poterit conuinci ipſa auctoritate, quòd non poſſet ſic exponi. Primò, quia iſti implicant contrarietatem quandam irrationabilem in modo loquendi, quia primam captiuitatem vocant alleuiationem, & ſecundam vocãt grauamen: & tamen vtraque deberet dici agrauatio propter anguſtiam captiuatorum: quia aggrauare eſt quandocumque imponuntur multa onera ſuper aliquos. Et, quia captiuati ſuſtinent peſſimam conditionem ſeruitutis, dicuntur aggrauari. Si autem vellent primam captiuitatem eſſe alleuiationẽ: quia tota terra alleuiata eſt a ponderibus peccatorũ, deberet etiam vocari captiuitas ſecunda alleuiatio:

C quia etiam aliqui tunc, qui captiuati ſunt, erant peccatores valde, quos ſcriptura nimis accuſat. 4. Reg. 17. nõ ergo eſt conueniens modus loquendi. Secundò, quia ſi loqueretur de captiuitate reliquorum, cùm dicitur, aggrauata eſt via maris, nominaretur ibi tota terra, in qua habitabant iſtæ decem tribus: vel ſaltem id quod eſſet principale in ea, ſcilicet, Samaria, quæ erat caput regni Iſrael. Et tamen non fuit nominata niſi Galilęa, cùm dicatur, via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Ergo non intelligitur de illa captiuitate. Tertiò, quia non poſſunt intelligi duæ captiuitates ex illa littera, etiam ſi exponenda eſſet de captiuitate, quia idem populus eſt, qui ſignificatur vtrobique. Nam cum dicitur: Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, &

D Nephtali: eſt idem terra Zabulon, quod via maris: & populus Galilææ gentium. Nã Zabulon, & Nephtali contingunt ſe in Galilæa in extremitatibus ſuis, ſicut apparet hic, dum dicitur quòd ſeceſſit in Galilæam, & habitauit in Capharnaum, in finibus Zabulon, & Nephtali. Et ſic fines Zabulon, & Nephtali ſunt in Galilęa, & ipſa via maris etiam eſt in terra Zabulon, & Nephtali. Nam illa tranſit per ciuitatem Cedar, quæ diſtat tribus leucis ab vrbe Capharnaum. vt ſupra dictum eſt. Et tamen Capharnaum eſt in finibus Zabulon, & Nephtali, vt hic dicitur. Ergo etiam via maris eſt in finibus Zabulon, & Nephtali. Et ſic non poteſt vllatenus litera iſta exponi de illis duabus captiuitatibus, nec de aliqua earum. Dicendum igitur, quod in-

E telligitur de Chriſto. Primò patet: quia Matthæ. qui eſt tantæ auctoritatis, ſicut Iſaias, immo maioris, expoſuit iſtam auctoritatem de Chriſto. Secundo patet ex continuatione literæ: quia inquantum poſſumus, debemus facere, quod in litera continuata non ſit ſententia diſcontinua, ſi ſcriptura hoc tolerare poteſt. & tamen Iſai. 9. vbi ponitur quaſi immediate paruulus natus eſt nobis, quod neceſſarie eſt intelligi de Chriſto, & etiam ipſi Iudæi de Meſſia iſtud exponunt: ergo conuenientius eſt, quod etiam iſta auctoritas, ſcilicet, primo tempore alleuiata eſt: & etiam intelligatur de Meſſia, ſi non ſit aliquid, quod ob[illegible]. Secundò patet, quia tota illa litera intelligitur valde conuenienter de tempore prædicationis Chriſti, & non reperietur aliquid,

Conuincuntur Iudæi auctoritate Iſa.

Iſta prophetia intelligitur de Chriſto.

aliquid, de quo ita conuenienter intelligatur. Ideo, debet de Christo exponi. Erat autem intentio Isaiæ dicere, quod in principio prædicationis Christi, isti qui habitabant in terra Zabulon, & Nephtali alleuiati sunt a peccatis, & ignorantia per Christi prædicationem, scilicet, ciuitas Capharnaum, & Corozaim, & Bethsaida, & aliæ ciuitates propinquæ terræ Galilææ, quæ vocantur Zabulon, & Nephtali, idest, in finibus Zabulon, & Nephtali, idest, in confinibus Zabulon, & Nephtali. Isti tamen ad vltimum contempserunt verbum Christi, & non fecerunt pęnitentiam, licèt multa signa fecisset ibi Christus. Nam tunc ista terra aggrauata est, idest, peccata sua magis aggrauata fuerunt, quàm si nunquam audissent verbum Christi, vel fuerunt peccata eorum magis aggrauata, quàm peccata aliarum Vrbium, in quibus Christus non prædicauit. Et hoc Christus istis ciuitatibus annunciauit, & improperauit infra 11. scilicet. Tunc cępit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam s. Vę tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in uobis: olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. Verumtamen dico vobis, Tyro, & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis. Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cœlum exaltaberis? Vsque in infernum descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent uirtutes, quæ factæ sunt in te, forsitam mansissent vsque in hanc diem. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij, quàm tibi. Istam aggrauationem magnam peccatorum istarum ciuitatum expressit Isaias, cùm dixit: nouissimè aggrauata est via maris, idest, ipsa terra Galilææ, quæ est terra Zabulon, & Nephtali, & vocatur uia maris propter causam dictam. Et potuisset planius dicere Isaias, scilicet, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, quia eadem terra erat, & tamen propter pulchritudinem locutionis appellauit eam alio nomine, scilicet, via maris, cùm utrumq; nomen ei competat. Et hoc multum uulgatum est apud Isaiam, qui sæpe easdem sententias per diuersa verba duplicat. Et sic dicitur 2. Regum 20. & 3. Reg. 12. Quæ nobis pars in Dauid: aut quæ hæreditas in filio Isai? Et est unica sententia, quia pars, & hæreditas idem sunt, & Dauid, & filius Isai, idem sunt, quia Dauid erat filius Isai. 1. Regum 16. Sic exponit Hiero. super Isaiam, dicens: primo tempore alleuiatam esse ab onere peccatorum, quia in regionibus duarū tribuū, primum Saluator Euangelium prædicauit: nouissimo autem tempore aggrauata est fides eorum plurimis Iudæorum in errore permanentibus. Etiam exponens ibi recitat Hiero. opiniones, quas non tenet, dicens: Vel secundum Hebræos in Christum credentes, Hæ duę tribus Zabulon, & Nephtali ab Assyrijs captę sunt in Galilæa deserta, quam propheta dicit esse alleuiatā, eo quod peccata populi sustineret, sed postea reliquæ tribus, quæ habitabant trans Iordanem, ductæ sunt in captiuitatem. Ista est expositio, quàm supra reprobauimus. Tangit ibi etiam aliam dicens, uel secundùm Nazaræos adueniente Christo, primo terra Nephtali, & Zabulō est liberata ab erroribus Phariseorū. Postea autem per prædicationem Apostoli Pauli ingrauata est, idest, multiplicata prædicatio in terminos Gentiū. Ista expositio concordat cum nostra, quantum ad primam partem, sed quantum ad secundam discordat. Quia cum dicitur, nouissimè aggrauata est uiā maris, intelligunt de prædicatione Pauli, quæ extensa est ad omnes Gentes pergendo ad eas per uia maris. Sed nō potest sic intelligi, cùm dicatur, nouissimè aggrauata est uia maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Et sic ista uia maris erat in Galilea Gentium, & sic non po-

F test exponi conuenienter litera, nisi sicut supra exposuimus. *Exinde cępit Iesus prædicare.* Idest, in ipsa ciuitate Capharnaum cœpit Christus pręedicare. Vel dicitur exinde, idest, postquam uenit, uel ex quo uenit ad ipsam cępit prędicare. Magna ergo fuit laus ciuitatis Capharnaum, quòd in ea prędicatio Christi exordium sumpserit. *Et dicere, pęnitentiam agite.* Istud fuit, quia Christus prędicabat admonendo homines, ut pœnitentiam agerent recedendo a peccatis pręteritis. Et sic predicauit Christus id, quod prędicauit Ioannes. Nam initium prędicationis Ioannis fuit in his uerbis, scilicet, pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cœlorum. supra 3. *Appropinquabit enim regnum cęlorum.* Quædam litera habet de futuro, scilicet, appropinqua-

G bit, & est sensus, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum, idest, si pęnitentiam egeritis regnum celorum appropinquabit ad uos, quia poteritis ingredi in illud, & aliàs non ingrediemini. Alia litera habet de pręterito, scilicet, appropinquauit regnum cęlorum. Et est sensus. Tempus est, quòd agatis pęnitentiam, quia regnum cęlorum, idest, status noui testamenti appropinquauit, idest, iam est propè nos, quia nūc incipiet, & ad suscipiendum illum dignè, oportet quòd pænitentiam agatis, quia non potest nouam uitam inchoare, quem ueteris non pęnituit. Nam aliquando status noui testamenti uocatur regnum celorum, sicut dicit Gregor. in Homilia uirginum, & regnum cęlorum præsentis temporis Ecclesia dicitur.

H

An ista litera sit bene continuata cum præcedenti. Quæst. LXXVIII.

QVAERITVR, an ista litera sit continuata ad præcedentem. Aliqui putant, quòd sic, quod postquam Christus ieiunauit uenit immediatè in Galilæam, & prædicauit in Capharnaum, sicut hic dicitur: cùm Mat. nihil interponat, & idem Marcus, & Lucas faciunt.

Dicendum, quòd non est ista litera continuata, sed necesse est multa fuisse omissa, quæ fuerunt inter Christi ieiunium, & ea, quæ dicuntur hic. Vnde conueniēter dicitur apud Doctores, & habetur in historia scho-

I lastica, & per Aug. quòd tres Euangelistæ primi omiserunt omnia gesta primi anni Christi postquam baptizatus est, & scripserunt solùm ea, quæ fuerunt postquam Ioannes positus est in carcere. Vnde Aug. dicit, quòd scilicet Ioannes Euangelista priusquam iret Iesus in Galilæam, dicit de Petro, & Andrea, & Nathanaele, & de miraculo in Chana Galilææ, quæ omnia cæteri Euangelistæ prætermiserunt id, contexentibus suis narrationibus, quod Ioan. reuersus sit in Galilæam. Vnde intelligitur fuisse interpositos aliquos dies, quibus illa de discipulis gesta sunt, quæ interponuntur à Ioanne.

Ad sciendum ergo continuationem gestorū Christi, considerandum est, quòd Christus, antequam baptizaretur semper mansit in Nazareth, & erat ibi subditus Ioseph, & Mariæ. Luc. 2. Mansit autem ibi usque

K ad tempus, quo Ioannes cępit baptizare, ut colligitur supra 2, & ibi declaratum est. Tunc Christus iuit de Galilæa, scilicet, de Nazareth ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. præcedenti. c. & erat Christus ipsa die annorum 29. completorum & 13. dierum insuper. Vnde dicebatur incipiens quasi annorum triginta, quando baptizatus est. Luc. 3. Et ipsa die qua baptizatus est, uel sequenti Christus iuit in desertum, & incepit ieiunium quadraginta dierum, ut colligitur præcedenti. c. in fi. & in principio huius, & Mar. 1. & declaratum fuit præcedenti. c. Postquam uerò ieiunauit, oportet dicere quòd Christus reuersus fuerit ad Iudæam ad locū

ibi

vbi erat Ioannes baptizans, & nondum habebat aliquos diſcipulos. Sed quadam die dum tranſiret Chriſtus coram Ioanne, & duobus diſcipulis eius, dixit Ioannes de Chriſto. Ecce agnus Dei. Et audientes hoc illi duo diſcipuli Ioan. ſecuti ſunt Chriſtum. Et ille conuerſus, & videns eos ſequentes ſe, dixit: Quid quæritis? Illi autem dixerunt. Rabbi, vbi habitas? Ille dixit, venite, & videte. Et venerunt ad locum, & manſerunt ibi die illo. Erat autem unus iſtorũ duorum Andreas frater Petri, qui prius fuerat diſcipulus, & auditor Ioannis. De his Ioan. 1. Neceſſe eſt ergo dici, quòd iſta fuerint, poſtquam Chriſtus ieiunauit quadraginta diebus, quia ante ieiunium diſcipulos nullos habebat, quia nullus dubitat Chriſtum non habuiſſe diſcipulos ante baptiſmum, & tamen die, qua baptizatus eſt iuit ad deſertum, & cœpit ieiunare, ut dictum eſt: ergo non habuit diſcipulos ante ieiunium: maxime quia nõ erat decens, quòd illos haberet. Quia cùm Chriſtus quadraginta diebus ieiunij manſerit ſolus in deſerto, ſcandalizarentur diſcipuli ſui neſcientes, vbi ille eſſet, vel quid faceret, & maxime ſi hoc contingeret in principio diſcipulatus. Non ergo habuit diſcipulos ante ieiunium. Et tamen in eis, quæ habentur Ioan. 1. apparet, quòd incipiebat iam habere diſcipulos, ideo poſt ieiunium fuit illud. Et ſic dicendum eſt, quòd aliqua eorũ, quæ habentur Ioan. 1. facta ſunt ante baptiſmũ Chriſti, & ieiunium, alia uerò poſt. Quia tamen alii Euangeliſtæ dixerant de Chriſti baptiſmo, & ieiunio, Ioan. ſubticuit illa, & ſcripſit ea, quæ facta ſunt poſt ieiuniũ, licèt ipſe non exprimat, quòd fuerint ante ieiunium, vel poſt. Et ſic totum, quod habetur à medio capituli primi Ioannis, vſque ad finem quarti, quaſi fuit inter ieiunium Chriſti, & eius reditum in Galilæam, & omnia illa ſubticuerunt alij tres Euangeliſtæ. Vnde quando uenit Andreas frater Petri ad Chriſtum, vt dictum eſt, manſit cum eo die ipſo. Deinde reuerſus, inuenit fratrem ſuum Simonem, & dixit ei. Tu vocaberis Cephas. Sequenti autem die uoluit Chriſtus ire de Iudęa in Galilæam, & inuenit Philippum, & dixit ei, ſequere me. Erat autem iſte Philippus de Bethſaida, de qua erat Andreas, & ipſe Philippus adduxit Nathanael ad Chriſtum. Et ſic habuit tunc Chriſtus iſtos diſcipulos Petrum, & Andream, Philippum, & Nathanael, qui cum illo iuerunt in Galilæam. De his omnibus Ioa. 1. Die autem tertio poſtquam Nathanael uenit ad Chriſtum, factæ ſunt nuptiæ in Cana Galilææ, ideſt, quòd Cana erat quædam villa parua in Galilæa: & ad illas nuptias uocatus eſt Ieſus, & diſcipuli eius, ubi conuertit aquam in uinum. Et fuit iſtud primum miraculũ, quod fecit. De his Ioa. 2. Poſt hæc deſcendit Chriſtus, & Mater eius, & diſcipuli eius cum eo de Cana Galilææ in Capharnaum, quæ etiam erat in Galilæa, & manſit ibi paucis diebus. Ioan. 2. Hoc autem fuit, quia erat paſcha proximum, & oportebat aſcendere in Iudæam in Ieruſalem, eod. c. Iſtud fuit Paſcha anni triceſimi Chriſti, & ſic omnia quæ enarrata ſunt, facta fuerũt inter diem tertiũdecimum anni triceſimi Chriſti, qui erat dies ſextus Ianuarij, ſcilicet, dies Epiphaniç, & diem Paſchæ Iudæorum, quod Paſcha ſolet accidere circa finem Marcij, uel principiũ Aprilis, & ſic eſſent ad plus tres menſes ad complendum omnia iſta. Nam Chriſtus baptizatus eſt die Epiphaniæ, ut tenet tota Eccleſia, & patet in quadã Antiphona eiuſdem diei, quæ incipit Tribus miraculis, & in alia, quę incipit Hodie cœleſti ſponſo. Et ſequenti die Chriſtus iuit in deſertum, & inchoauit ieiunium ſuum, computando ergo quadraginta dies à die Epiphaniæ perueniet numerus ad 18. vel 15. diem Februarij. Tempus ergo, quod manet, ideſt, à 15. die Februarij vſq; ad principiũ Aprilis, vel quaſi, quo tempore ſolet accidere Paſcha

A Iudæorum fuit, in quo acceſſerunt ad Chriſtum diſcipuli ſupra poſiti, & redijt de Iudæa in Galilæam, & fuit in Chana Galilææ in nuptijs, deſcenditque in Capharnaum, & manſit ibi diebus paucis propter propinquum Paſcha. Iſtud eſt dicendum neceſſariò fuiſſe Paſcha anni 31. Chriſti. quod hic non probabitur propter longam deductionem qua indiget, ſed probatum eſt planè in libro noſtro defenſorio trium Concionum in. quæſt. tertia. In iſto Paſcha Chriſtus iuit in Ieruſalem, & ibi euertit Cathedras vendentiũ columbas, & effudit pecuniam nummulariorum in ipſo feſto Paſchæ. Ioan. 2. Et tunc fecit multa alia miracula in feſtiuitate, & multi crediderunt in eum propter illa miracula. eo. cap. Tunc credidit in Chriſtum homo

B Phariſæus nomine Nicodemus princeps Iudæorum, & venit ad Chriſtum occultus per noctem, & diſputauit cum eo de baptiſmo, quomodo oportet hominem naſci denuo. Ioan. 3. Hoc toto tempore Ioannes Baptiſta adhuc prædicabat, & baptizabat, quia nondum fuerat miſſus in carcerem, & baptizabat in Aenon iuxta Salim, quia erant ibi aquæ multæ. Ioann. 3. Tunc autem Chriſtus manebat in Iudæa, & diſcipuli eius baptizabant multos venientes ad Chriſtum inchoantes baptiſmum noui teſtamẽti. Et tunc quidam de diſcipulis Ioannis dixerunt ei, ꝙ Chriſtus baptizaret: etiam Ioannes tunc dixit eis multa de laude Chriſti. Ioan. 3. vſque ad finem capituli. Dum hæc fierent incipiebat creſcere quędam inuidia ex diſcipulis Ioan-

C nis, & Phariſæis, quia maior turba ſequebatur Ieſum, quàm Ioannem, & quòd plures baptizaret, quã Ioannes. Chriſtus autem, vt non daret locum inuidiæ receſſit tunc in Iudæa, & venit ſecunda vice in Galilæã. Ioan. 4. in principio: Hæc autem fecit, vt Ioannes ſolus maneret baptizans in Iudæa, & ipſe eſſet elongatus ab eo in Galilæa, & ſic non poſſet ſimultas, & inuidia locum habere. Tunc autem, cùm Chriſtus recedebat de Iudæa in Galilæam, oportebat, quòd tranſiret per quandam Ciuitatem Samarię nomine Sirach. Et ibi, cùm ſederet ad fontem, habuit longum colloquium cum Samaritana: manſitque in Ciuitate ipſa diebus duobus. Ioann. 4. & dicitur, quòd immediatè recedens inde iuit in Galilæam, & receperũt eum Ga-

D lilæi, qui uiderant miracula, quæ fecerat in Ieruſalem in die Paſchæ. eo. cap. Et hac vice qua Chriſtus venit in Galilæam, iuit in Nazareth, & in Capharnaum, ſicut hic dicitur. Iſta autẽ omnia omiſerunt tres Euangeliſtæ, & ſuppleuit ea Ioãnes ad preces Aſianorum, cũ illi omiſiſſent geſta vnius anni Chriſti, & amplius. Nam illi ſolùm narrant ea, quæ Chriſtus fecit ex tempore, quo Ioannes incarceratus eſt, & tamen ipſe incarceratus fuit in tempore azymorum anni 31. Chriſti, & Paſcha anni 31. eiuſdem omiſerunt tres Euangeliſtæ, & eſt pluſquam vnus annus. De hoc dicitur in eccleſiaſtica hiſtoria, ſcilicet, Ioannem enim tradunt vſque ad vltimum penè vitæ ſuæ tempus, abſque vllius Scripturæ inditijs Euangelium prædicaſſe. Sed

E cùm trium Euangeliorum ad ipſum notitia perueniſſet, probaſſe quidem dicitur veritatem dictorum: deeſſe tamen vidit aliqua, & maximè quæ primo prædicationis ſuæ tempore dominus geſſerat. Certum eſt enim, quod in alijs tribus Euangelijs, hæc videntur ſola contineri, quæ in eo geſta ſunt anno, quo Ioannes Baptiſta, vel incluſus eſt in carcerem, vel punitus: Matthęus enim poſt tentationem Chriſti continuò ſubijcit: Audiens autem, quod Ioãnes traditus eſſet, &c. & Marcus ſimiliter. Lucas verò priuſquam aliquid de actibus Chriſti referret, dicit quod Herodes concluſit Ioannem in carcere. Rogatus eſt ergo Ioannes Apoſtolus, vt ea quæ prætericrãt priores, ante traditionem Ioannis Saluatoris geſta ſcriberet, & ideo dicit in

Euan-

Euangelio suo. Hoc fecit initium signorum Iesus. Dicetur, quare tres Euangelistæ vniformiter omiserunt omnia hæc. Dicendum, quòd illi voluerunt scribere gesta præcipua Christi, & doctrinam eius. Ista autem fuerunt à principio prædicationis eius. Et quia Christus post Ioannis incarcerationem cœpit prædicare, vt infra dicetur, gesta prioris temporis omiserunt.

Quare Christus audita traditione Ioannis secessit in Galilæam. Quæst. LXXIX.

QVAERITVR, quare dicitur hic, cùm audisset Iesus, quòd Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam. Dicendum vno modo, quòd Matthæus omittebat hic multa inter tentationem, quæ supra posita erat, & ista quæ sequuntur, & uoluit accipere principium dicendorum à tempore incarcerationis Ioannis. Ideo dixit, cùm audisset Iesus: quasi sit hoc quidam articulus distinguens inter præcedentem narrationem. Sic etiam dicitur Mar. 1. Quia posito Christi ieiunio sequitur: postquã autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam. Secundò fuit hoc, vt uolunt aliqui ad innuendum, quòd Christus non prædicauit vsque ad incarcerationem Ioãnis. Postea verò, quàm in carcere decollatus est Ioannes, Christus cœpit prædicare. Et sic innuit Nicolaus.

An Christus prædicauit Ioanne prædicante. Quæst. LXXX.

QVAERITVR, an Christus prædicauit Ioanne prædicante, vel cœpit postquam ipse incarceratus est. Quidam dicunt, ꝙ antequam incarceraretur Ioannes, prædicabat Christus, quia prædicatio erat quædam ostensio eius. Sed Ioanne prædicante Christus se ostendere incipiebat, quia iam baptizabat: ergo etiam prædicabat, cùm per vtrumque se ostenderet. Patet, quia Ioanne baptizante in Aenon antequam incarceraretur, dixerunt ei discipuli sui, quòd Christus baptizaret. Ioann. 3. scilicet, Rabbi, ille, qui erat tecum trans Iordanẽ, cui testimonium perhibuisti, ecce baptizat. Secundò patet, quia Ioann. 4. dicitur, quòd Pharisæi dicebant, quòd Christus faciebat plures discipulos, quàm Ioannes, & baptizabat plures, & tamen discipulus non fit nisi per doctrinam: ergo Ioanne docente, & baptizante Christus docebat, & baptizabat. Et sic baptizabat, quia doctrina sua non erat nisi verbum prædicationis. Tertiò patet, quia Christus in Pascha primo, quo fuit in Ierusalem, cùm eiceret ementes, & vendentes de templo, docebat, quòd domus Dei deberet esse domus orationis, & alia multa. Ioan. 2. Quartò patet, quia ipse multa prędicauit de baptismo ipsi Nicodemo, Ioan. tertio. Quintò patet, quia prædicauit Mulieri Samaritanæ: cum sederet ad fontem. Iohan. quarto. Sextò patet, quia intrauit tunc in Ciuitatem Samaritanorum nomine Sirach, & prædicauit ibi duobus diebus, & multi crediderunt propter sermone eius, ita ut dicerent. Iste est verè saluator mundi. Ioan. 4.

Dicendum, quòd Christus non prædicauit Ioanne prædicante, sed solùm postquam incarceratus est. Primo patet, quia dicitur hic: cùm traditus esset Ioãnes, secessit Iesus in Galilæam, & iuit tunc ad prædicandum, sicut dicitur Mar. primo, scilicet. Postquam traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam prædicans Euangelium. Et sic videtur, quòd ante non prædicabat, quasi dicat, quòd traditio, & incarceratio Ioannis fuit ei causa ad incipiendum prædicare. Secundò patet expressius, quia Matthæus vult hic applicare auctoritatem illam Isaiæ ad prędicationem, quam Chri-

F stus fecit in Capharnaum: cùm dicatur, quòd factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam, & tamen in auctoritate illa dicitur, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, idest, quòd illa alleuiata est prius, & illuminata per prædicationem Christi, cùm dicatur, populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Istud tamen fuit post Ioannis incarcerationem: ergo non cęperat prius prædicare, sed in Capharnaum inchoauit. Tertiò patet, & clarius, quia dicitur in litera, Exinde cœpit Iesus prædicare, & dicere, pœnitentiam agite, scilicet, ex Ciuitate Capharnaum. Ergo antequam esset ibi non prædicauerat. Hoc tamen fuit post Ioannis incarcerationem. Idem dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Exin-

G de cœpit prædicare, idest, ex quo traditus est Ioannes. Fuit autem conueniens, quòd non prædicaret Christus prædicante Ioanne, Primò, quia tunc prædicatio Ioannis redderetur contemptibilis, quia tanta esset excellentia prędicationis Christi, quòd ad Ioãnem nemo aduerteret. Secundò, quia tunc videretur prædicatio Ioannis superflua. Nam Ioannes non erat nisi præcursor Christi, infra undecimo, & Luc. primo. Non debebat concurrere præcursor, & ille cuius erat præcursor, sicut figura, & veritas, & prænosticum, & res prænosticata. Ideo oportebat, ꝙ incipiente Christo prædicare Ioannes cessaret à prædicatione, vel ꝙ Christus non inciperet. Et quia non erat honestum, nec poterat fieri decenter, quòd Ioannes qui erat tam

H venerandus, & tantæ reputationis apud Iudæos arceretur à prædicatione interdicendo sibi hoc officium: decuit ergo, quòd Christus sustineret quousque Ioannes moreretur, vel omnino impediretur ab actu prædicandi: sicut factum est cùm incarceratus est. Ideo non incœpit prædicare vsque post incarcerationem Ioannis. Hæc duo tangit Chrysostomus super Matthæum, dicens, quòd si prædicante Ioanne, cœpisset Iesus prædicare, vilem reddidisset Ioannem, & inueniretur prædicatio Ioannis esse superflua quantum ad istius doctrinam, sicut si vno tempore sol cum lucifero oriatur, gratiam luciferi cęlat. Tertiò fuit hoc ad tollendam inuidiam, & simultates. Nam si Christus prædicasset Ioanne prædicante, sequerentur multi Christum, & pauci Ioannem, & discipuli Ioannis in-

I uiderent valde, & murmurarent. Quod patet, quia baptizantibus discipulis Christi, cùm multi conuenirent ad eos, orta est ęmulatio. Nam dicebant discipuli Ioannis, & Pharisæi, quòd Christus plures discipulos facit, quàm Ioannes. Christus autem audiens hæc, vt non daret locum inuidiæ causandæ, recessit de Iudęa. Ioann. quarto. Sed fieret hoc à fortiori, si prædicaret, quia magis ibi appareret excellentia Christi super Ioannem, quàm in baptizando. Ideo non debuit prædicare Ioanne prædicante. Sic etiam dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet. Ideo etiam non prædicauit donec in carcerem mitteretur: ne ex hoc multitudo scinderetur. Propter quod etiam Ioannes nullum signum fecit, vt per miracula omnes traheren-

K tur ad Christum. Non ergo prædicauit Christus ante incarcerationem Ioannis, saltem publicè, vel quasi habens officium prædicandi: licèt aliqua pauca doctrinæ verba interdum diceret, sed non propriè in forma prædicandi.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd non tenet propter duo. Primò, quia præsupponitur falsum: nam Ioanne prædicante Christus nunquam baptizauit, immo non inuenitur de Christo, quod aliquem unquam baptizauit. Et licèt discipuli Ioannis dixerunt, quòd baptizabat, & omnes veniebant ad eum, non baptizabat ipse, sed solum discipuli eius, vt patet Ioan. octauo. Sed quia illi baptizabant, putabant aliqui

aliqui, quòd Christus baptizaret. Secundò tenet, quia dato quòd Christus baptizaret Ioanne baptizãte, non prædicaret eo prædicante, quia non appareret excellentia aliqua Christi super Ioannem in baptizando, cùm vterque baptismus esset in aqua: licèt in Christi baptismo Christi daretur gratia, illa tamen erat inuisibilis. Si tamen Christus prædicaret, appareret manifestè excellentia eius super Ioannem, & populus scinderetur in diuersas opiniones, & simultates, quibusdam laudantibus Christum, & alijs Ioannem. Quod erat inconueniens. Vel si omnes laudarent Christum, redderetur Ioannes contemptibilis, & etiam esset inconueniens: ideo non debuit prædicare eo prædicante.

B Ad secundum dicendum, quòd Christus faciebat multos discipulos, non quidem per doctrinam prædicationis, sed per imitationem baptismi, quia baptizabantur iam plures à discipulis eius, quàm à Ioanne: vel faciebat plures discipulos, quia licèt non prædicaret, tamē faciebat aliqua miracula. Et propter ista plures sequebantur Christum, quàm propter doctrinam. Etiam eo tempore, quo prædicabat. Ioan. sexto, scilicet, sequebatur eum multitudo magna, quia videbãt signa, quę faciebat super his, qui infirmabantur. Et sic nunc etiam, si non prædicaret multi ad eum concurrerent propter miracula.

Ad tertium dicendum, quòd Christus licèt eiecit ementes, & vendentes de templo, non prædicauit, sed solùm fecit miraculum. Nam multa miracula fecit an- C tequam publicè prædicare inciperet. Et cùm obijcitur, quòd dixit, quòd domus mea domus orationis vocabitur: non dixit hoc tanquam prædicans, sed fuerunt quædam miracula, seu verba necessaria ad miraculum, cum vellet eijcere de templo ementes, & vendentes in potestate quadam diuina: necesse erat, quòd aliquid eis diceret, vt scirent quomodo, & quare eos eijceret.

Ad quartum dicendum, quòd sermo Christi cum Nicodemo super baptismo non fuit prædicatio, sed magis fuit quasi quædam responsio super baptismo ad dubia Nicodemi.

Aliter potest dici, quòd etiam si ista vocaretur prædicatio: fuit tamen in secreto, quia per noctem venit D Nicodemus ad Christum. Ioann, tertio. Nunc autem loquimur de prędicatione publica facta inter Iudęos. Et hanc Christus non fecit antequam incarceraretur Ioannes.

Ad quintum dicendum, ꝙ sermo Christi cum Samaritana non fuit prædicatio, sed dialogus, quia Christus loquebatur, & Samaritana similiter. Ioan. quarto. Aliter etiam posset dici, quòd etiam si non fuisset dialogus, sed Christus solus loquutus esset: fuit tamen priuate factū, quia Christus solus sedebat ad fontem loquens cum ea. Ioan. 4. Hic autem loquimur de prædicatione publica, quæ fiebat ad plebem.

Ad sextum dicendum, ꝙ hic magis propriè Christus prædicauit, quia loquutus est omnibus viris de ci- E uitate Sirach, & multi in eum crediderunt. Ioan. quarto. Dicendum tamen, quòd hic loquimur de prædicatione Christi publica facta inter Iudæos. Ista autem diuisio non erant Iudæi, sed Samaritani, quia ciuitas illa erat Samaritanorum. Ioann. quarto, & mulier illa, quæ viros vocauit ad Christum erat Samaritana, eodem capitulo. Samaritani autem non erant Iudæi omnino, licèt multa haberent Iudæis similia. Vnde Iudæi nolebant conuersari cum Samaritanis. Ioann. quarto. Et propter hoc dixit illa mulier Samaritana. Tu cùm Iudæus sis, quomodo petis à me bibere? quarto capitulo. Et sic Christus antequam Ioannes traderetur, nunquam publicę prædicauit inter Iudæos, quasi as-

A sumens sibi officium prædicandi: priuatè tamen sæpe multa dixit, quæ ad prædicationis doctrinam poterant pertinere. Et hoc fiebat propter Ioannem, quia dum ipse prædicaret, noluit Christus prædicandi officium assumere propter causas suprapositas.

Quare Christus fecit miracula antequam prædicaret. Quæst. LXXXI.

QVAERITVR, quare Christus fecit miracula antequam prædicaret. Nam videtur, ꝙ facere non debebat, quia Christus prædicare noluit Ioanne prædicante, ne eum contemptibilem redderet, & ne per hoc, ꝙ ipse se ostenderet, populus diuideretur in diuersas opiniones, & simultates. Et tamen Christus faciens miracula, magis per hoc se ostenderet, quàm per prędicationem, quia prædicare quilibet potest, etiam si malus sit: miracula autem facere non potest quisquam, nisi Deus specialiter ei gratiam contulerit, scilicet, quòd velit per eum ista facere, sicut dixit Nicodemus Christo: Nemo potest ista facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Ioann. tertio. Magis ergo se ostendebat per miracula, quàm per prędicationem: non ergo debuit tunc facere miracula. Item magis excedebat Christus Ioannem faciendo miracula, quàm si concurreret cum eo in prædicando, etiam si multū famosius quàm ille prædicaret. Et sic non debuit facere miracula tunc, ne maiorem se Ioanne ostenderet.

Dicendum, ꝙ Christus fecit miracula aliqua antequam prædicare publicè inciperet. Nam conuertit aquam in vinum, quod fuit primum miraculum. Ioan. secundo. eiecit etiam ementes, & vendentes de templo in quadam diuina potestate, ita ut illi plurimi existentes fugerent ab eo, qui solus, & inermis erat, & non ausi sunt ei respondere, cùm pecunias eorum per terram effunderet, eod. capitu. Multa quoque alia signa fecit in die Paschæ, & festo ipso coram Iudæis, quando eiecit vendentes, & ementes de templo, eod. cap. scilicet. Cùm autem esset Ierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius, quæ faciebat, & tunc dixit ei Nicodemus. Nemo potest facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Ioan. tertio. Dicitur etiam, quòd Galilæi receperunt eum, cùm vidissent omnia, quæ fecerat Ierosolymis in die festo. Ioann. quarto. Multa ergo fuerunt miracula, quæ Christus fecit Ioanne nondum incarcerato: licèt illa Ioannes subticuerit, solùm asserens, quòd fuerunt multa. Et hæc Christus voluit facere ante prædicationem suam, vt per hęc sibi quandam opinionem in plebe faceret, vt sibi crederetur, quando prædicaret. Nam si incepisset prædicare nullis præcedentibus miraculis: fortè sermo eius nullius haberetur auctoritatis propter excellentiam prædicationis Ioannis, qui ante hoc prædicaret. Et sic, licèt non prædicaret, miracula tamen facere voluit. Fuit etiam hoc necessarium propter discipulos vocãdos, quia nondum habebat discipulos, & nollent ad eum venire, nisi aliquid in eo excellens viderent. Sed non erat hoc in prædicatione, quia nondum prædicabat, nec in exteriori vita, & habitu, quia non austerus, sicut Ioannes, sed erat mediocris vitæ: vnde Ioannes in hoc valde eum excedebat. Debuit ergo habere excellentiam in operatione miraculorum. Et sic ipsa vocatio Apostolorum fuit miracula, quia mox, vt uõcauit eos, relictis omnibus secuti sunt eum, vt patet de Petro, & Andrea, Iacobo, & Ioanne infra in litera, & de Matthæo infra. Hoc tamen fieri non potuisset,

nisi sermo ille Christi aliquid diuinum latens habuis-
set, de quo infra dicetur in quadam quæstione.

Ad primum dicendum, quòd Christus non refugit
se ostendere Ioanne prædicante, sed nolebat prædica-
re eo prædicante. Et ratio est, quia Ioannes miracu-
lum nullum fecit. Ioan. 10. quòd autem Christus mi-
racula faceret, non erat concurrere cum Ioanne, ideo
facere voluit. Secus autem si prædicaret, quia tunc
concurreret cum eo, & eum contemptibilem redde-
ret: videreturque prædicatio Ioannis superflua, & di-
uideretur plebs in contraria vota, ꝙ non sequebatur
ex operatione miraculorum. Quia cùm Ioannes mi-
raculum nullum faceret: omnes præferrent Christum
Ioanni in miraculis: & quia Christus nondum prædi-
cabat, omnes Ioannem in prædicatione præferrent, &
in hoc eum sequerentur. Ad secundum dicendum,
quòd Christus non refugit videri maior Ioanne, cùm
ipse dixerit expresse: ego habeo testimonium maius
Ioanne. Ioan. 5. & ipse Ioannes testatus fuerat Christū
esse maiorem se dicens, qui post me venturus est, for-
tior me est, cuius non sum dignus calciamenta porta-
re, vel corrigiam calciamenti soluere præcedenti cap.
Marc. 1. & Luc. 3. Ioannes tamen ostendit postea Ie-
sum esse istum Messiam, de quo loquutus fuerat di-
cens, Medius vestrum stetit, quem vos nescitis: ipse
est, qui post me venturus est &c. Ioan. 1. & iterum o-
stendit eum populo dicens: Ecce Agnus Dei, ecce qui
tollit peccata mundi: hic est de quo dixi vobis: post
me veniet &c. Christus ergo non refugit videri maior
Ioanne, & sic non debuit cessare a miraculis Ioanne
prædicante, sed satis est, quòd non prędicauerit eo præ-
dicante, propter causam dictam.

Quare Christus non abstinuit à prædicatione Ioanne manente in carcere. Quæstio. LXXXII.

QVAERITVR, cùm Christus abstinuerit a
prædicatione Ioanne prædicante: quare non
abstinuit eo manente in carcere: quia seque-
batur idem inconueniens, scilicet, quòd
Ioannem contemptibilem redderet prædicando ipso
viuente.

Dicendum, quòd Christus prædicauit Ioanne vi-
uente, & manente in carcere longo tempore, & quasi
per annum. Nam asseritur, quòd Ioannes in festo azi-
morum incarceratus fuerit: & sequenti anno in festo
azimorum fuit decolatus, & toto hoc tempore Chri-
stus prædicauit. Vnde Christo prædicante, Ioannes
manens in vinculis, misit ad eum discipulos suos di-
cens. Tu es, qui venturus es? infra 11. Et dicendum, ꝙ
non debuit Christus abstinere a prædicatione Ioanne
incarcerato, sicut Ioan. viuente, & prædicante propter
multa. Primò, quia non erat eadem causa. Nam si
Ioanne prædicante Christus prædicare vellet; videre-
tur hoc velle facere, vt se exaltaret, & Ioannem con-
temptibilem redderet. Nunc verò Ioanne non prædi-
cante non erat eadem causa. Secundò, quia si prædica
ret Christus viuente Ioanne, videretur altera ipsarum
prædicationum superflua esse, cùm ambo eadem,
vel quasi eadem prædicaturi essent, Quia sicut Ioan-
nes prædicauit dicens, pœnitentiam agite, præcedenti
cap. ita Christus prædicauit, pœnitentiam agite. supra
in litera. Ioanne autem incarcerato non erat hoc, quia
non esset aliqua prædicatio superflua, cùm Ioannes
non prædicaret, & sic videretur prædicatio Christi in-
cepisse magis ex necessitate, scilicet, ne populus ma-
neret sine doctore, quàm ex intentione se præferendi
Ioanni. Et tunc eo prædicante incipere debuisset: quia
sic positis iuxta se oppositis euidentius eorum com-

F munia, & excessus apparent: & maximè, quia si Chri-
stus hanc gloriam popularem vellet, Ioanne prædi-
cante incipere debebat, & non eo incarcerato: vt non
videretur sic timuisse ei comparari prædicanti. Tertio,
quia non sequeretur inconueniens de diuisione popu
li in varia studia, siue vota: quia istud fit, quando sunt
duo, aut plures competitores in eadem re. Ioanne au-
tem incarcerato Christus solus manebat. Vnde non
erat alius, quem populus sequi posset. Quartò erat
conueniens propter Ioannem, quia ipse Christus præ-
dicēs in multis laudauit Ioannem approbando vitam
suam, & prædicationem. Quod facere non potuisset,
si non cæpisset prædicare Ioanne viuente. Patet hoc
de prædicatione, quia id quod Ioannes prædicauerat,
G scilicet, penitentiam agite &c. Christus prædicauit in
principio sermonum suorum: vt patet in litera. Lau-
dauit etiam Ioannem in vita, quia quando discipuli
Ioannis venerunt ad Christum prædicantem, dixit
Christus ad turbas de Ioanne: Quid existis videre in
desertum? &c, infra 11 Et ibi dixit Ioannem esse Pro-
phetam, & plus quàm Prophetam, & conclusit in ma
xima laude eius, scilicet, ꝙ inter natos mulierum non
surrexit maior Ioanne Baptista, Expediebat ergo
Ioanni, quòd Christus prædicaret eo viuente, & in-
carcerato, Quinto, quia si Christus non prædicasset
Ioanne uiuente, & incarcerato multum tempus ei
inutiliter abiret, Nam postquam Christus a populo
agnitus est testimonio Ioannis, quòd esset Messias,
H non supererat nisi, vt operari inciperet. Ioannes ta-
men mansit in carcere per annum, vt asseritur. Quòd
autem Christus per totum illum annum nihil agens
a prædicatione se abstineret, inconueniens erat. Vnde
debuit Ioanne incarcerato prędicare, cùm ex hoc Io-
anni non preiudicaretur, Sed obijcietur, quòd licèt
Ioanne incarcerato populus non posset diuidi in va-
rias opiniones, quia Christus solus prædicaret, tamen
si Ioannes solueretur postea de vinculis, oportebat, ꝙ
cessaret a predicatione, uel esset sermo suus contem-
ptibilis propter excellentiam predicationis, & opera-
tionis Christi,

Dicendum, quòd Christus sciebat Ioannem non
soluendum esse de uinculis, sed ibi decollandum, ideo
I eo incarcerato, ita potuit sine eius præiuditio, & timo-
re competitionis incipere predicare, sicut eo mortuo.
Ante vero quam incarceraretur, hoc esse non potuit,
ideo predicare non debuit nisi Ioanne incarcerato,
quia tunc non sequebatur aliquod inconueniens. Po-
nit tamen causam mysticam in hoc Hieronymus su-
per Matthæum dicens: Mysticè autem Ioanne tra-
dito Christus incipit prædicare, quia defluente lege,
consequenter oritur Euangelium. Sextò fuit hoc,
quia si Christus deberet abstinere vsque ad mortem
Ioannis à predicatione, ne eum contemptibilem red-
deret: ita etiam debuisset post mortem eius abstine-
re, Quia etiam tunc poterat reddi contemptibilis ser-
mo Ioannis, inquantum Ioannes, & facta, & dicta eius
K in memoria hominum manebant. Et tamen istud est
absurdum, quia tunc Christus nunquam predicasset,
cùm pauco tempore uixerit super Ioannem: ideo nec
debuit abstinere a predicatione eo incarcerato, cùm
iam ille prædicare non posset, cùm nunquam futurus
esset suus competitor.

Quomodo hic dicitur, quòd Christus iuit in Galilæam post Ioannis incarcerationem, cùm prius iuerit. Quæst. LXXXIII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quòd
cùm audiuisset Christus Ioannē esse traditum
secessit

scessit in Galilęam: nam antequam Ioannes tradere- A
tur, Christus iuit in Galilæam. Patet hoc, quia Christus iuit in Galilæam postquam baptizatus est à Ioannes, & ieiunauit, & incępit vocare discipulos. De quo Ioan. primo, scilicet. In crastinum autem voluit exire in Galilæam, & tunc iuit illuc cum discipulis suis, & in Cana Galileæ conuertit aquam in vinum. Ioan. secundo, & post hæc redijt in Iudęam in Ierusalem ad diem festum, eod. capit. & mansit aliquanto tempore in Iudæa, & discipuli eius baptizabant. Ioan. tertio. Erat autem tunc Ioannes baptizans, & nondum traditus fuerat, eod. cap. Et sic multo antequam audiret Christus Ioãnem traditum, iuit in Galilęam. Respondet ad hoc Remigius, quòd Christus iuit bis in Galilæam, scili-
cet, prima vice de qua dictum est, & tunc dicit, quòd B
nondum erat Ioannes traditus. Alia vice, posteaquam traditus fuit, postea in Galilæam iuit. Et allegat Ioan. quarto, scilicet. Reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam, & de hac vice dicit intelligi, quòd secessit in Galilæam audiens Ioannem traditum.

Dicendum verum esse, ꝙ Christus bis iuit in Galilæam, quia audiuit Ioãnem traditum, quia antequam recederet tunc de Galilæa non erat Ioannes traditus, sed potius ipse voluit ire in Galilæam, quia Ioannes baptizabat, & nondum erat traditus. Nam dicitur Ioan. quarto, quod ut cognouit Iesus, quòd audierant Pharisæi, ꝙ Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quàm Ioãnes, reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilęam.
Si tamen Ioannes traditus esset, non oportebat, ꝙ Ie- C
sus recederet de Iudæa, sed potius maneret, quia nunc recedebat, vt non esset competitor Ioannis. Si autem Ioannes incarceratus esset, non esset eius competitor: sicut nunc eo incarcerato prædicare cępit. Ideo Christus non iuit tunc in Galilæam, quia Ioannes incarceratus erat, sed potius, quia incarceratus non erat. Item patet hoc, quia si Ioannes incarceratus esset, non dicerent Pharisæi, quòd Christus baptizaret plures, quàm Ioannes, & ꝙ faceret plures discipulos, quia ista erat quædam inuidia competitionis, quæ non est nisi inter viuentes eodem tempore: maximè, quia sicut patet Ioann. 3. discipuli Ioannis dixerunt ei: Rabbi, ille, qui erat tecum trans Iordanem baptizat, & omnes sequũtur eum. Erat autem tunc Ioannes baptizans, & non- D
dum incarceratus, eod. cap. Ista tamen sunt verba, quæ audierunt Pharisæi, propter quæ Christus recessit de Iudæa in Galilæam, scilicet, quod Iesus plures discipulos faceret, & baptizaret quàm Ioannes. Ioan. 4. ideo Ioannes non erat tunc incarceratus, & sic Christus non iuit in Galilæam quia audiuisset Ioannem traditum. Dicendum ergo, quòd Iesus iuit in Galilæam, quando audiuit Ioãnem traditum: non tamen hac vice secunda recessit de Iudæa, vt iret in Galilæam propter Ioannem traditum, sed quando fuerit hoc, dicetur sequenti quæstione.

Vbi erat Christus, quando recessit in Galilæam.
Quæst. LXXXIIII. E

QVAERITVR, vbi erat Christus, quando recessit in Galilæam, & audiuit Ioãnem traditum. Quidam dicunt, quod erat in Iudæa, & volunt id quod Remigius, scilicet, ꝙ bis venerit in Galilæam, & illa secunda vice venerit propter Ioannem traditum. Dicendum, quòd non stat, vt dictum est præcedenti quæstione: sed potest dici, quòd Christus pluries ibat, & redibat de Iudęa in Galilæam, & sic fuit hoc tertia, vel quarta vice, quia rediret de Iudæa in Galilæam: cum Scriptura non referat om-

Alph. Tost. in Matth. Comm.

nia, quæ Christus fecit: sicut apparet de istis tribus Euangelistis, qui omiserunt multa, quę Ioannes suppleuit, scilicet, omnia gesta Christi in anno primo suo, post baptismum. Etiam ipse Ioannes multa omisit, vt dicitur Ioan. 20. scilicet. Multa quidem, & alia fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt. Secundò potest dici, quòd Christus nunc recessit in Galilæam, non de Iudæa, sed de Samaria, vel de alia prouincia. Sic uoluerunt quidam dicentes, quòd Christus non venerat nisi bis de Iudæa in Galilęam, quia litera Ioannis solùm hoc exprimit. Et tamen dicunt, quòd nunc vadens de Iudæa in Galilęam introiuit in terram Samariæ, quia per illam oportebat eum necessariò transire. Ioann. quarto, & ibi maneret prædicando aliquanto tempore, & interim incarceraretur Ioannes. Et hoc Christus audiens iret in Galilęam, & patet, quia in hac via Christus prædicauit in vrbe Sierhat, quę erat ciuitas Samaritanorum. Ioan. quarto. Ita ergo in alijs fortè ciuitatibus Samaritanorum aliquanto tempore prædicauit.

Dicendum, quòd non stat, quia Christus prædicauit in vrbe Sierhat, quasi occasionaliter. Nam non videbatur intentio eius prædicandi, sed cùm petiuisset aquam à muliere Samaritana, fuit ei occasio loquendi ex eis, quæ mulier petiuit ab eo. Illa verò vadens in ciuitatem dixit ciuibus. Et illi exeuntes, rogauerunt Christum intrare in vrbem. Et intrauit, & prędicauit, & tamen non prędicauit ibi diuturnè: nec etiam in alijs ciuitatibus Samaritanorum, quia dicitur Ioann. quarto, quòd mansit ibi, & post duos dies exijt inde, & abijt in Galilęam. Item patet, quia Christus nollet pręדicare per ciuitates Samaritanorum aliquãto tempore, quia ipse dicturus erat in mandatis discipulis suis, scilicet, in viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum non introieritis, sed potius ite ad oues, quę perierunt domus Israel, infra decimo. Non ergo debebat ipse facere contra id, quod alios docturus erat, quia ipse cępit prius facere, quàm docere, infra decimo. Item si Christus prædicasset Samaritanis, fuisset suspectus valde Iudæis, quia Iudæi non conuersabantur cum Samaritanis. Ioann. quarto, sed repellebant eos tanquam hęreticos, aut schismaticos. Si igitur Christus illis prędicaret, fortassis Iudęi nollent eum recipere pręGdicantem: potissimè si pręGdicaret Samaritanis prius, quàm Iudęis, quia ad Samaritanos eum missum fuisse putarent. Vnde quidam obiecerunt Christo dicẽtes, Samaritanus es, & dęmonium habes. Ioann. nono A. fortiori ergo, si pręGdicaret eis, obijcerent sibi istud Iudęi. Christus ergo nequaquam pręGdicaret apud Samaritanos, manens apud eos aliquanto tempore. Vnde licèt Christus transiret post hęc sępe per ciuitates Samaritanorum, nolebat pręGdicare in eis. Ideo quadam vice misit discipulos ad quandam ciuitatem Samaritanorum, vt peterent cibos: Samaritani autem dare noluerunt, sed clauserunt portas, quia Christus nolebat intrare ad pręGdicandum. Luc. nono, nunc autem fuit speciale, quòd Christus pręGdicaret Samaritanis in vrbe Sierhat, propter causam supra positam: Non potest ergo dici, quòd cùm maneret prædicando in vrbibus Samaritanorum audiuit Ioannem traditum, & recessit in Galilęam, sed potest dici, quòd Christus in itinere illo moratus est aliquantulum, licèt non pręGdicaret Samaritanis: & interim audiuit Ioannem traditum, & tunc properauit ire in Galilęam: & tamen quando recessit de Iudęa, nondum erat Ioannes captus, nec propter hoc recessit. Tertiò potest dici, quòd quando nunc Christus secunda vice iuit de Iudęa in Galilęam, non erat Ioannes traditus, etiam quãdo peruenit in Galilęam: sed mansit Christus aliquanto tempore in Galilea, & postea declinauit ad ciuitates aliquas de terra Israel,

quæ non erant de terra Galilæorum: nec etiam vocabantur Iudæa, & in illis mansit quousque audiuit Ioannē traditum esse. Et tunc reuersus est in Galilæam; Et hoc satis potest stare, quia Mattheus, & Marcus, qui hoc scribunt, non exprimunt, quòd Christus recesserit de Iudæa, sed solùm, quòd iuerit in Galilæam, vt patet hic in litera, & Mar. primo dicitur: postquam traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam. Dicendum tamen, quòd uerisimilius est, quòd Christus in hac secunda vice, qua venit de Iudæa audiuit Ioannem traditum, & recessit in Galilæam: non quidem, quòd hoc audiret, antequam recederet de Iudæa, sed postquam recedere incepit, & in itinere hoc audiuit. Et dicitur, quòd recessit tunc in Galilæam, idest, continuauit recessum, quem inchoauerat. Sic patet Ioannis quarto, vbi ponitur iste secundus recessus Christi de Iudæa in Galilæam, qui fuit antequam Ioannes traderetur. Et dicitur quarto capit. continuata narratione istius recessus, quòd cùm venisset in Galilæam, receperunt eum Galilæi, cùm vidissent omnia, quæ fecerat Hierosolymis in die festo. Et sic patet, quòd post illum diem festum non venerat Christus de Iudæa in Galilæam, quia aliàs iam eum prius honorassent propter ea, quæ viderant eum facientem in Ierusalem in die festo. Et sic fuit iste primus aduentus eius in Galilæam post diem festum, & iste fuit secundus recessus, quem Christus fecit de Iudæa in Galilæam, Ioannis quarto. Necesse est tamen illum esse eundem recessum in Galilæam, quem hic Matthæus narrat, quia ibi dicitur, quomodo Christus incepit facere signa in Capharnaum, & hic dicitur etiam, quòd cùm venit in Galilæam, relicta Nazareth habitauit in Capharnaum: ideo videtur esse idem aduentus in Galilæam, qui habetur hic, & Ioannis quarto. Et sic in illa vice qua recessit de Iudæa Ioanne adhuc baptizante, in itinere audiuit Ioannem traditum, & tunc iuit in Galilæam. Si quis tamen velit tenere tertiam positionem, dicet, quòd ille aduentus in Galilæam de quo, Ioann, quarto, non est iste de quo hic Mattheus loquitur. Et licèt dicatur, quòd ibi fecit signa in Capharnaum: necesse est dici, quòd fuerit Christus pluries in Capharnaum. Et sic non apparebit de qua vice illarum intelligatur. Et sic non est in hoc contrarietas magna, vel difficultas.

Quare Christus recessit de Iudæa in Galilæam. Quæst. LXXXV.

QVAERITVR, quare Christus recessit de Iudæa in Galileam. Dicunt quidam, quòd hoc fuit propter multa. Primò, vt non daret locum volentibus ei nocere, sed passionem suam conuenienti tempore reseruaret. Secundò, quia tunc Ioannes traditus fuerat, quia prædicabat, & nolebat ipse tradi, sed fugere cum locus esset. Tertiò, vt daretur nobis exemplum fugiendi pericula, quando non est necesse illa sustinere: sicut quando sine iniuria diuini honoris, & debiti nostri fugere possumus, infra decimo, scilicet. Si persecuti fuerint vos in vna ciuitate, fugite ad aliam. De hoc dicit Sanctus Thomas in opere suo continuo super Euangelia, scilicet, Fugit de Iudæa in Galilæam, vt passionem suam oportuno tempori reseruaret. Deinde, vt nobis fugiendi periculum daret exemplum. De hoc Chrysostomus super Matthæum dicit. Non enim accusabile est non proijcere seipsum in periculum, sed incidentem non stare viriliter. Recedit etiam de Iudæa, vt Iudaicam inuidiam mitigans, simul quidem Prophetiam complens, & magistros orbis terrarum piscari intendens. Attende etiam qualiter ad Gentes iturus à Iudæis ce-
F pit causam. Etenim cùm Præcursorem in vincula imisissent: Iesum compellunt transire ad Galilæam Gentium. Quartò dicunt aliqui factum esse ad significationē futurorum, scilicet, quia Apostoli, qui post Christum in Iudæa fidem prædicauerunt, inde recessuri erant propter obstinationem Iudæorum, & quia persequebantur prædicantes. Act. quarto, & decimotertio. Hoc Christus nunc significauit, cùm propter persecutionem Ioannis incarcerati, ipse recessit de Iudæa in Galilæam, quæ vocatur Galilæa Gentium. Sic innuitur verbis Chrysostomi supra positis.

Dicendum, quòd omnia ista præsupponunt Christum recessisse nunc de Iudæa, quando iuit in Galilæam, & quòd recessit audito, quòd Ioannes esset in-
G carceratus. Et tunc oportet dici, quòd non fuerit recessus eius in Galilæam ille secundus, de quo Ioannis quarto, sed tertius, vel quartus, aut aliquis alius, de quo in Scriptura non habetur, cùm in illa secunda vice Ioannes nondum esset traditus, nec per hoc Christus recedebat, sed ad tollendum inuidiam quorundam, si esset competitor Ioannis in baptizando, & sic tenebitur prima positio præcedentis quæstionis. Sed adhuc dato hoc, non videtur multum militare, vel esse ad propositum, quòd recederet Christus de Iudæa, vt tunc non pateretur, quia non videbatur aliquod odium tunc suscitatum inter Iudęos cōtra Christum: nec fuit vsque ad vltimum annum prędicationis Christi, vt innuitur Ioannis septimo. Nam tunc iam Chri-
H stus cœpit timere, & non audebat ire in Iudæam, quia quærebant eum, eod. capit. Nunc autem non. Nam postquam Christus nunc iuit in Galilæam rediit in Iudæam, & prædicauit ibi longo tempore, & nondum persequebantur eum, Item non multum mouet, scilicet, quòd Christus videns Ioannem incarceratum ex hoc timeret, & recederet in Galilæam, quia Ioannes prædicabat, & propter hoc incarceratus est: Christus autem nondum prædicabat. Secundò, quia dato quòd prædicaret, non erat ei causa timendi, quia Ioannes incarceratus fuerat ab Herode, quia increpabat eum propter Herodiadem vxorē fratris sui, quàm ei viuenti abstulerat. infra decimoquarto, Christus autem nihil prædicabat contra Herodem: ideo non ha-
I bebat eandem causam timoris. Tertiò, quia si Christus timeret propter Ioannem incarceratum, non erat ei conueniens refugium in Galilæam, quia Galilæa pertinebat ad dominium istius Herodis, qui incarcerauerat Ioannem. Nam ipse vocatur tetrarcha Galileæ, Luc. tertio. Ideo non recessit Christus de Iudæa in Galilæam propter hoc. Quod autem dicitur fugisse eum, vt nobis daret exemplum fugiendi: etiam non satis tenet, cùm non appareat Christum fugisse propter timorem. Dicendum ergo sine præiudicio aliorum, quòd Christus non iuit nunc in Galilæam fugiens, aut timens. Quia cùm magis teneatur, & sit verisimilius Christum iuisse nunc in Galilæam illo aduentu, de quo Ioannis quarto, quàm alio aduen-
K tu: ille recessus non fuit propter timorem, sed vt non esset locus inuidiæ. Ioannis quarto. Ideo non recessit propter timorem. Si autem dicatur, quòd Christus multis vicibus ibat de Iudæa in Galilæam, & è contra, & quòd iste recessus non fuerit serus, sed aliquis alius post. Dicendum erit, quòd non fuit propter timorem, cùm non haberet Christus aliquam causam timendi propter incarcerationem Ioannis, aut aliàs, vt supra ostensum est. Ideo dicetur, quòd sit, quia Christus volebat prædicare in Galilæam, vel propter alias causas de quibus dicetur sequenti quæst.

Quare

Quare primò Christus prędicauit in Galilęa, quàm in Iudęa. *Quæst.* LXXXVI.

QVAERITVR, quare Christus iuit primò ad prædicandum in Galilæam, quàm in Iudęã: vel in alias partes terræ Israel. Dicẽdum, quòd Christus ante hoc non prædicabat publicè, quia Ioannes nondum fuerat incarceratus, vt ostẽsum est supra in quadam quæst. de hoc. Nunc vero incarcerato Ioanne debuit incipere officium prædicationis Christi, & voluit prædicationem incipere in Galilæa propter multa. Primò, quia illa erat terra natalis, & voluit Christus illis prius benefacere, quàm alijs, sic dicit Theophilus, quòd nos docemur prius ꝓprios beneficiare, & docere, & deinde ad reliquos amicitiã spargere: Galilæa autem erat patria natalis Christi, idest nutritionis, quia licèt natus est in Bethlehem, tota vita sua fuerat nutritus, & conuersatus in Nazareth, vsque ad annum tricesimum, quo baptizatus est. Et ob hoc vocabatur Nazarenus, & non Bethlehemites, supra cap.2. Erat autem Nazareth in Galilæa: ideo Galilæis prius voluit prædicare. Sed obijcietur, quòd non debuit propter hoc prædicare prius Galilæis, quàm alijs: sed potius è contrario. Nam sic fuit in operatione miraculorum: nam plura faciebat in Capharnaum, & alijs vrbibus, quàm Nazareth, in qua erat nutritus. Et ipse Christus arguit nomine Nazarenorum contra se dicens. Vtique dicetis mihi, quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Luc.4. Et dixit ibi Christus aliquas similitudines, propter quas plura miracula facienda erant alibi, quàm ibi. Ita ergo nunc in prædicatione prius alijs, quàm Galilæis prędicare debebat. Dicendum, quòd fuit æquum prius Galilæis, quàm alijs prædicare propter causam dictam. Cùm autem obijcitur de prædictis, dici potest vno modo, quòd Christus plura miracula facturus erat in patria sua, scilicet Nazareth, quàm in alijs locis, nisi propter eorum culpam, quia non solùm non laudabant Deum de miraculis, quæ per Christum fiebant, sed ẽt scandalizabantur ex eis. Mat.6. scilicet. Et multi audiẽtes admirabantur in doctrina eius dicentes. Vnde huic hæc omnia, & quæ est sapientia, quæ data est illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne iste est fabri filius, & Mariæ? Et sequitur: Et scandalizabantur in eo, idest, ex operibus eius. Et dicitur ibi: Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit. Et hoc erat in Nazareth, vt patet eod. cap. Et sic Christus alibi faciebat plura miracula, non quasi hoc volens, sed quia compatriotæ sui demerebantur fieri miracula apud eos. Et tamen saltem inciperet aliquid apud eos facere, & cùm constaret illos esse indignos, cessaret, & plura in alijs vrbibus faceret. Idem esset in prædicatione, quia ibi prædicare forte inciperet: si tamen videret eos non proficere, sed scandalizari ex verbo suo, cessaret, & prædicaret abundantius in alijs vrbibus: licèt verum sit, quòd prædicatio publica Christi cępit in Capharnaum, & non in Nazareth. Erat autem Capharnaum satis propinqua Nazareth. Aliter posset dici: quod secus erat de prædicatione, quàm de miraculis, quia prędicatio est magis necessaria secundum essentiam, miracula non sunt, nisi ad confirmandam prædicationem. In eo ergo, quòd erat magis necessarium, prouideret potius Christus compatriotis suis, quàm alijs. Miracula autem eius, quia forte à compatriotis minus venerarentur, quàm ab alijs, quia acciperent illa ad curiositatem, & non ad confirmationẽ verbi debuerunt magis fieri apud alias vrbes, quàm in patria. Secunda causa, & magis efficax videtur,

A quòd Christus volebat habere discipulos, qui essent testes totius prædicationis suæ. Et ad hoc debuerunt assumi antequam ipse inciperet prædicare, vel à principio prædicationis, & tamen Apostoli fuerunt de Galilæa quasi omnes, sicut dicitur Actu. 2. scilicet. Nõnne omnes hi, qui loquuntur Galilæi sunt? Et accipitur ibi de Apostolis, & discipulis, super quos descenderat spiritus sanctus, & loquebantur varijs linguis. Patet etiam hic de quatuor apostolis, Petro, & Andrea, Iacobo, & Ioanne, quos in Galilæa piscantes in mari Christus vocauit, vt patet infra in litera: ideo Christus debuit prædicare prius in Galilæa, quàm alibi. Tertia causa, quia Christus fortè voluit prædicare prius inter eos, qui rudes erant, & pauperes, vt inde fama sua perueniret ad viros doctos, & potentes, & cùm apud eos inciperet prædicare, iam haberetur in veneratione, quia B audissent prius de eo magnalia. Galilæi autem erant viri indocti, & magis pauperes: Iudæi autem, & maximè, qui habitabant in Ierusalem, erant viri docti, & potentiores: ideo decuit, quòd prius prædicaret in Galilæa, & inde perueniret fama eius in Iudæam, & tunc iret ipse ad prædicandum illuc, & sic factum est, quia Christus prædicauit magno tempore in Galilæa, & faciebat ibi miracula, & cognati eius dixerunt ei, quòd iret in Iudæam, vt ibi apparerent opera sua. Ioan. 7. scilicet. Transi hinc, & vade in Iudæam, vt discipuli tui videant opera, quæ tu facis. Nemo quippè in occulto aliquid facit, & quærit in palam esse. Si hoc facis, C manifesta te ipsum mundo. Et sic innuebant, quòd prædicãdo, & miracula faciendo in Galilæa erat quasi ignotus, & prædicando in Iudæa manifestabat se mundo. Quarta causa esse poterat, quia Christus intendebat incipere prædicare post Ioannis incarcerationem, & quia ipse audiuit eum incarceratum, quando erat fortè apud Galilæam, incepit prædicare in Galilæa. Quinta, & efficacior causa erat, ut impleretur prophetia, quia Isaias prænunciauerat prædicationem Christi primò faciendam in Galilæa, cùm dixit. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, idest, alleuiata fuit ab ignorantia. Et dicitur, quòd populus, qui habitabat in tenebris, vidit lucem magnam, scilicet, per illuminationem doctrinæ Christi. D Oportuit ergo, quòd in Galilæa Gentium inciperet Christus prædicare. Et ista est præcipua causa. Vnde hanc inducit Mat. in litera, dicens, quòd Christus prædicauit in vrbe Capharnaum, quæ est in finibus Zabulon, & Nephtali, vt impleretur, quod dictum est per Isaiam, vt supra expositum est.

An Christus prius venit in Nazareth, quàm in Capharnaum. *Quæst.* LXXXVII.

QVAERITVR, an Christus prius uenit in Nazareth, quàm in Capharnaum, vel è contrario. Dicunt quidam quod in hoc non est E dubitandum, sed quòd prius venerit in Nazareth, quia dicitur hic, quòd relicta Nazareth iuit in Capharnaum. Idem patet Lucæ quarto, vbi postquam dixit Lucas de ieiunio Christi, dixit, quòd regressus est in Galilæam, & venit in Nazareth, vbi erat nutritus, & postea dicitur, quòd inde iuit in Capharnaum. Idem tenet Theophilus super hoc dicens, quòd in hoc docet nos Christus prius proprios beneficiare, & docere: deinde ad reliquos amicitiam spargere. Dicendum, quòd necesse est dici Christum venisse in Capharnaum. Nam conuertit aquam in vinum in Cana Galilææ: descendit inde in Capharnaum, & mansit ibi diebus paucis.

Ioan.2. Et hoc fuit prima vice, qua Christus redijt de Iudæa in Galilæam, Et fuit antequam Ioannes incarceraretur, vt supra ostensum est, Et colligitur Ioan.2, & 3. Nam postquam Christus fuit in Capharnaum, iuit ad Iudæam in festo Paschæ, Ioan.2. & postea manente Christo in Iudæa baptizabant ibi discipuli eius, & Ioannes etiam baptizabat, quia nondum traditus fuerat.Ioan.3.Iterum autem venit Christus in Capharnaum, scilicet, postquam incarceratus est Ioan. Et de hoc loquitur hic Matthæus, quòd cùm audisset Christus, quòd Ioannes traditus erat, secessit in Galilæam; & relicta Nazareth, venit in Capharnaum de Nazareth. Dicendum, quòd non apparet, an Christus illuc semel tantùm, aut pluries venerit, Si semel tantùm: dicendum erit, quòd prius iuit in Capharnaum, quã in Nazareth. Si autem pluries, poterit dici, quòd prius iuit in Nazareth, quàm in Capharnaum. Potest autem intelligi sic, quòd Christus steterat in Nazareth quasi tota vita sua vsque ad principium anni xxx. sui, Tunc autem incipiente Ioanne baptizare iuit Christus ad eum, vt baptizaretur, Et postquam baptizatus est, non est reuersus in Galilæam in Nazareth, sed confestim iuit in desertum ad ieiunandum quadraginta diebus, Mar.2.vt ostensum est præcedenti cap. in fine. Finito ieiunio redijt ad Ioannem in Iudæam, & ibi aggregauit sibi Petrum, & Andream, Philippum, & Nathanael: & cum eis iuit in Galilæam, vt colligitur Ioan.1, & declaratum est supra in quæstione de continuatione huius literæ. Et tunc licèt non dicatur, Ioan.1.& 2. quòd iuerit in Nazareth, sed quòd iuerit in Chana Galileæ, & inde descenderit in Capharnaũ, credendum est tamen, quòd iuerit in Nazareth ante quam iret in Capharnaum. Et patet hoc, quia Ioan.2, dicitur, quòd de Cana Galilææ descenderunt in Capharnaum Iesus, & Mater eius, & discipuli sui. Et tamen Mater Christi morabatur in Nazareth, & non iuerat cum Christo in Iudæam ad baptismum; nec ad ieiunium, & tamen quando redijt in Galilæam iuit ipsa cum eo in Capharnaum, Ioan,2. Ergo quando ipse redijt in Galilæam, venit prius in Nazareth, quàm in Capharnaum, Et inde Mater eius iuit cum eo in Cana Galilææ ad nuptias, & inde descendit cum ipso in Capharnaum, Scriptura tamen non curauit aliquid exprimere hac prima vice de Nazareth, quia verisimile erat, quòd Christus rediens in Galilæam, rediret prius in Nazareth, quàm in alium locum saltem propter matrem suam viduam, quæ ibi manebat, Et hoc modo prius Christus iuit in Nazareth, quàm in Capharnaum, Si tamen intelligatur de hac vice, qua venit in Nazareth, postquam Ioannes traditus est, prius venit in Capharnaum, quàm in Nazareth: scilicet, quia iam iterum venerat in Capharnaum. Sic patet Luc.4. vbi dicitur, quòd venit Christus in Nazareth, & ex nomine Nazarenorum ipse dixit contra se, quanta audiuimus à te facta in Capharnaum, fac nunc, & in patria tua. Et sic innuitur, quòd prius steterat in Capharnaum, quàm in Nazareth, Et tamen loquendo solùm de hoc secundo reditu in Galilæam, qui fuit post Ioannis incarcerationem, prius stetit in Nazareth, quã in Capharnaum, Et sic dicitur in litera, quòd relicta Nazareth, descendit in Capharnaum,

Quare Christus nunc reliquit Nazareth; Quæst. LXXXVIII.

QVAERITVR, quare Christus nunc reliquit Nazareth. Dicendum quòd fecit hoc propter persecutionem, quia Christus stetit in Nazareth, & cùm diceretur ei quare non faciebat miracula ibi, sicut in Capharnaum, dedit aliquas

F causas, quare non faciebat. Et tunc irati Nazareni eiecerunt illum de vrbe, & voluerunt præcipitare de monte, Christus autem transiuit per medium illorum, & descendit in Capharnaum. Luc.4. Nam sicut ipse dixerat discipulis, quòd cùm persequerentur eos in vna ciuitate, fugerent ad reliquam, infra x. ita ipse fecit, cùm nondum esset tempus opportunum passionis suæ, Istam causam allegat Glo. & patet hoc totum Luc.4. Alij dicunt, quòd Christus fecit hoc, quia non intendebat manere semper in Nazareth, sed oportebat prædicare per omnia loca, & quia prædicauerat aliquanto tempore in Nazareth descendit ad prædicandum in Capharnaum, Sic enim quibusdam volentibus tenere Christum, vt apud eos maneret, dixit,
G alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ad hoc missus sum. Luc.4. Dicendum, quòd non stat, cùm præsupponitur hic, quòd Christus prædicauerit prius in Nazareth, quàm in Capharnaum. Principium tamen prædicationis Christi fuit in Capharnaum, vt innuitur hic in litera, ideo prima causa tenenda est, maxime quia Luc.4. vbi ponitur quomodo steterit Christus in Nazareth, non dicitur, quòd ibi prædicauerit, sed solùm, quòd aperuit librum Isaiæ, & legit, ideo illa causa prima vera est,

Quare præcisè Matthæus non allegauit hic illam auctoritatem Isaiæ, sicut ipse Isaias eam ponit. Quæst. LXXXIX.

H

QVAERITVR, quare Matthæus non allegauit hic auctoritatem Isaiæ, sicut ponit ipse Isaias. Nam plura ponit Isaias, scilicet, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, & nouissimè aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Hic autem dicitur, terra Zabulon, & terra Nephtali via maris trans Iordanem Galilææ gentium: & non ponuntur aliqua verba, quæ faciunt clausulas, & complent sententias. Dicunt quidam, quòd Matthæus allegauit more solito; quia ipse, & cæteri Euangelistæ allegant auctoritates scripturæ:
I quantum ad sensum non curantes de tenore literæ: sic patet supra 1, & 2. vbi allegat Matthæus auctoritates quasdam Ieremiæ, & Isaiæ, & Oseæ ad sensum, & non ad literam, vt ibi ostensum est. Dicendum, quòd non stat, quòd hic non allegatur auctoritas Isaiæ, etiam quantum ad totum sensum. Nam deficiunt verba, quæ sententias faciunt. Ideo dicendum, quòd ex industria Matthæus decurtauit auctoritatem Isaiæ, quia non induxit illam quantum ad totum quod intendebat Isaias: Nam Isaias intendebat duo signare in hac prophecia, scilicet, quòd viri Galilæi, & maxime de vrbe Capharnaum fuerunt illi, quibus primò lux doctrinæ Christi apparitura erat. Secundum erat, quòd ipsi postea obstinarentur, & excæcarentur, non
K agentes pænitentiam ad Christi doctrinam, Primum innuitur, cum dicitur, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, scilicet, per lucem doctrinæ Christi alleuiata est à tenebris ignorantiæ. Secundum est, cùm dicitur, & nouissime aggrauata est via maris, vt supra fuit expositum, fuit aggrauata nouissimè, scilicet, per peccata sua, quia redierunt ad malum, non agentes pęnitentiam ex Christi prædicatione. Matthæus autem intendebat hic solùm significare, quòd ista terra Galilææ fuerit primò illuminata doctrina Christi. De aggrauatione autem eius per obstinationē hic nolebat dicere, sed dicit infra 6. vbi Christus improperauit ciuitatibus illis, in quibus prædicauit, & non egerunt pęnitentiam ad ꝑdicationem eius, iō non introduxit

introduxit Matthę.hic totam auctoritatem,ſed ſolum illud, quod erat ad propoſitum ſuum,ſ.quòd ipſa terra Galilææ, quæ erat populus habitans in tenebris, vidit lucem magnam. Subintelligendum tamen eſt hic principium iſtius prophetiæ, ſcilicet. Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon. Nam ex hoc ſignificatur, quod Chriſtus prædicauerit hic priuſquam in alijs ciuitatibus Iudæorum.

Quare Chriſtus prædicauit id,quod Ioannes prædicauerat,ſcilicet, pęnitentiam agite. Quæſt. XC.

QVAERITVR, quare Chriſtus prædicauit hic id,quod Ioannes prædicauerat,ſcilicet,pœnitentiam agite.Nam iſtud fuit, qđ Ioãnes prę-
B dicare cępit,vt patet præcedenti c. Iſtud ẽt fuit initium prædicationis Chriſti,vt patet hic. Dicendum, quòd fecit hoc Chriſtus propter multa. Primò quia conueniebat intentioni eius annunciare regnum cœlorum, & prædicare pœnitentiam:per quam ad illud venitur, ut infra dicetur. Secundò fuit hoc ad exẽplum,vt per hoc innuat,quòd nemo debeat dedignari ſectari doctrinam minorum,& aſſumere verba illorũ. Sic dicit Rabbanus,ſcilicet: In hoc etiam docet, ne qs ab inferiori perſona ſermonem contemnat. Nam, ſi Chriſtus dignatus eſt ſequi doctrinam Ioannis: nemo iuſtè poterit dedignari doctrinam cuiuſque minoris, dum tamen illa vera ſit. Tertiò fuit hoc ad confirma-
C tionem doctrinæ Ioannis. Erat enim Ioannes præcurſor Chriſti. Luc. 1. & infra 11. Et ipſe teſtimonium perhibuerat de Chriſto. Ioan. 1. Et quia teſtimonium illud eſſet efficacius, quanto Ioannes eſſet maioris venerationis, intererat Chriſti, quòd Ioannes haberetur in magna veneratione. Ideo ipſe laudauit eum valde. Et quia Ioannes in duobus ſe oſtenderat apud Iudæos, ſcilicet,in vita,& in doctrina:in utroque eum Chriſtus laudauit. De vita patet infra 11. & Lucę. 7. vbi vocauit eum prophetam, & plus quam prophetam, & dixit, quòd inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Et iſta laus profuit valde ad honorem Ioannis, quia hoc audito totus populus baptizatus eſt baptiſmo Ioannis. Doctrina autem Io-
D annis erat in duobus, ſcilicet, in verbis, quæ prædicabat, & in baptiſmo, quem conferebat. De baptiſmo Ioannis patet laus Chriſti infra vigeſimoprimo, & Marci. 11. vbi Chriſtus arguit contra Principes Sacerdotum,& legis peritos, quare non ſuſceperunt baptiſmum Ioannis. De doctrina eius in verbis patet hic, quia non poterat eſſe maior approbatio doctrinæ, quàm quod Chriſtus prædicaret ea, quæ Ioannes prædicauerat. Et maximè, quia ab iſtis inciperet prædicationem ſuam: ac ſi fuiſſet diſcipulus Ioannis. Decuit ergo,quòd Chriſtus ſic prędicaret,vt Ioannes per omnia approbaretur. Quarto fuit propter honorem Ioannis ad excuſandum eum. Quia Ioannes fuerat nunc ab Herode incarceratus, & uulgares hoĩes, & ignari putant, quod quando quis aliquid mali patitur,mere-
E tur illud pati,& quòd ſi qua crimina ei obijciuntur, illa uera ſint: ſicut dicit Boetius. 1. de Conſo. proſa. 4. ſcilicet,ultimam eſſe aduerſæ fortunæ ſarcinam, ꝙ dũ aliquid miſeris ad crimen affigitur,quæ perferunt meruiſſe credantur. Et quia hoc derogaret ualde vitæ Ioannis, & perfectioni eius, qui erat uir ualde bonus,voluit Chriſtus eum laudare doctrinam eius ſequendo. Et eadem ratione uitam illius laudauit,ut ſic populum confirmaret in bona opinione de Ioanne. Quintò fuit ad tollendum calumniam, quam aliqui poſſent Chriſto imponere dicentes, quòd ipſe nunc uolebat prædicare, quaſi in dedecus Ioannis,volendo ſibi vſurpare famam, & officium Ioannis. Et ad tollendum hoc uoluit eum ualde honorare ſequendo doctrinam illius, ut per hoc oſtenderet, quòd non ex inuidia Ioannis prædicaret, cùm magis in hoc quaſi eius diſcipulum ſe oſtenderet. Nam ſolent periti uiri, quibus uirtus non ineſt, ex inuidia in alterutrum doctrinas ſuas lacerare, Chriſtus autem noluit confutare doctrinam Ioannis, ſed magis illam approbauit. Sic ait Chryſoſtomus ſuper Matthæum, ſcilicet. Sapienter autem inde prædicationis ſuæ ſumpſit initium, non ut conculcet Ioannes doctrinam,ſed ut magis confirmet, & teſtem eum uerum fuiſſe demonſtraret. Sextò fuit ad oſtendendum, quòd ad eundem pertinebat, ſcilicet, quòd Ioannes erat propheta Dei, & Chriſtus erat filius Dei: ſic dicit Hieronymus ſuper Matthæũ, ſcilicet. In quo etiam ſe oſtendit eiuſdem Dei eſſe filium, cuius ille fuerat propheta. Et ideo dicit. Pœnitentiam agite. Septimò fuit ad captandam auctoritatem, quia Chriſtus in principio prædicationis ſuæ nõdum habebat auctoritatem apud Iudæos: Ioannes autem fuerat maximę auctoritatis. Ideo uoluit à principio prædicare dicta Ioan.ut ſi non ex ſe,ſaltem ex uerbis Ioannis auctoritatem ſequeretur. Sic dicit Chryſo.in quadam Homilia, ſcilicet. Conſiderandum etiã, quòd in hac prædicatione nihil de ipſo manifeſtè prędicabat, quòd interim conueniens erat,quia nondum de eo docente opinionem habebat.

Quare Chriſtus in principio prędicationis pœnitentiam annunciauit. Quęſt. XCI.

QVAERITVR, quare Chriſtus in principio prędicationis annunciauit pęnitentiam.Dicendum, quòd propter multa. Primò, quia Chriſtus uoluit ſequi doctrinam Ioãnis in principio ſuæ prædicationis propter cauſas poſitas præcedenti quæſtione. Ioannes tamen dixit, pœnitentiam agite: ideo Chriſtus pœnitentiam annunciare debuit. Secundò quia Chriſtus uenit,ut reformator omnium deformatorum, cùm ipſe miſſus eſſet ut redemptor, & ut legiſlator pleniſſimus: & quia omnia deformata reformantur per pœnitentiam, quæ eſt ſecunda tabula poſt naufragium, ut ait Hieronymus: ideo Chriſtus ad pœnitentiam inuitabat. Tertiò, quia iſtud erat officium Chriſti, ſcilicet, uocare homines ad pœnitentiam. infra 9. ſcilicet. Non ueni uocare iuſtos,ſed peccatores ad pęnitentiam. Et ob hoc Chriſtus non conqueritur de locis illis in quibus prædicauit,& miracula fecit, niſi, quòd non egerint pęnitentiam. Sic patet infra 11.ubi exprobat ciuitati Capharnaum, & Corozaim, & Bethſaidæ, & alijs in quibus prædicauit, multæ uirtutes factæ fuerant,& pęnitentiam non egerant. Quartò prædicauit Chriſtus pęnitentiam, quia omnibus neceſſaria erat. Nemo enim erat,qui in aliquo nõ peccaſſet, omnes ergo indigebant pęnitentia. Quintò, quia Chriſtus ueniebat ad nunciandum regnum cęlorum, illud autem non datur niſi bonis,ideo oportuit homines diſponi ad illud. Et quia ſemel malus non poteſt bonus effici,niſi per pęnitentiam,oportuit pęnitentiam annunciari. Sic dicit Chryſoſtomus ſuper Matthæum, ſcilicet,quis ergo auſus eſt dicere,uolo bonus eſſe, & non poſſum pęnitentia enim correptio eſt uoluntatis. Sextò, prædicauit Chriſtus pęnitentiam, quia ipſe inchoabat ſtatum noui teſtamenti: cùm eſſet nouus legiſlator:& tamen ille eſt ſtatus perfectus: ideo oportebat diſponi homines imperfectos ad illum.Hoc autem erat per pęnitentiam,quę omnia preterita mala lauat,& ipſa propriè eſt ad,inchoãdum uitam nouam, quia non poteſt aliquis, ut ait Auguſt. nouam uitam inchoare, quem ueteris non pęnituit.

Fuit autem conueniens, quòd prędicaretur à Christo penitentia potius, quàm iustitia. Primò, quia iustitia prædicāda est pro illis, qui in ea manent. Sed qui extra eam sunt, non possunt eam immediate appræhendere: quia necessariū est per penitentiam transire, cùm non sit alia via ad delenda peccata præterita. Et quia ferè omnes homines in aliquo peccauerunt: ideo omnibus necessaria erat penitentia, antequàm appræhenderent iustitiam. Secundò, quia Christus venerat ad redimendum nos per sanguinem suum, & delicta tollendum: & non ex operibus iustitiæ, quæ nos feceramus, vel facturi eramus: sed secundùm misericordiam suam saluaturus erat nos. ad Titum. 3. Et quia, si Christus prędicaret iustitiam, putarent homines, quòd quilibet saluari deberet ex proprijs operibus: ideo Christus prædicauit pœnitentiam, vt non putaretur, quòd homo per opera sua non saluaretur, sed per Dei misericordiam, & mortem redemptoris, dum tamen conuertentur homo ad ipsum redemptorem per pœnitentiam de præteritis malis, Et tunc sine vllis operibus iustitiæ, quæ esset ex nobis poteramus saluari. Tertiò conueniebat hoc, quia Christus volebat introducere legem nouam, quę non consisteret in operibus, sed in fide; lex autem Moysi consistebat tota in operibus, quæ erant quædam iustificationes exteriores, idest, cæremoniales: & quia si Christus prędicaret iustitiam, putarent Iudæi, quòd adhuc manendum erat in illa lege, quæ erat de iustificationibus operum, prædicauit pœnitentiam, vt appareret, quòd iam non erat necessaria operatio legalis, sed solùm pœnitentia de præteritis malis; & fides de mediatore, per quem saluandi eramus. Ista duo prædicauit Christus, sicut dicitur Marc. 1. scilicet: Pœnitemini, & credite Euangelio, Credere autem Euangelio erat habere fidem de ipso mediatore: & de illis, quæ ipse prædicabat. Hoc etiam modo prædicabant Apostoli sui, Sic enim prædicauit Petrus in sua prima prædicatione die Pentecostes, scilicet, pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. Act. 2. Et in secunda prædicatione eius dicitur, pœnitemini, & conuertimini: vt deleantur vestra peccata. Act. 3. Christus igitur voluit inchoare istam formam, quàm tenere debebāt discipuli postea prædicantes.

Quare Christus dixit: Appropinquabit regnum cœlorum, Quæst. XCII.

QVAERITVR, quare Christus dixit: Appropinquabit regnum cœlorum. Dicendum, quòd Christus voluit annunciare regnum cęlorum de propinquo, propter multa. Primò, quia ipse voluit tenere verba Ioannis in principio prędicationis. Et, quia Ioānes dixerat, appropinquabit regnum cœlorum, etiam dixit illud Christus. Secundò, quia istud maximę conueniebat Christo, quia nullus erat, per quem esset introitus in regnum cœlorū, nisi per ipsum, scilicet, per sanguinem eius. Et quia ipse nunc venerat ad dandum nobis istum introitum dicebat, appropinquabit regnum cœlorum. Tertiò, quia Christus dixerat, pęnitentiam agite, & quia pœnitentia in se dura est, & non inclinatur homo ad aspera, nisi sub spe aliquorum bonorum: promisit Christus regnum cęlorum, vt propter illud nemo piger esset ad pœnitentiam faciendum, Sic dicit Chrysost. super Matth. 2. Et si vos non terrent mala, vt pęnitentiā agatis: saltem bona delectent. Quartò, quia Christus voluit in hoc ostendere differentiam legis suæ a lege Moysi: quia in lege Moysi non promittebantur expresse nisi bona temporalia: & quia lex ista futura erat perfectior: voluit Christus in ea promittere bona æ-

F terna, scilicet, regnum cœlorum. Quintò fuit conueniens ad ostendendam differentiam status istius præsentis a præterito, qui fuerat sub lege. Nam toto tempore præterito, quantumcumque aliquis iustus esset, qui moreretur, non ibat ad vitam æternam; sed tenebantur animæ iustorum in quodā receptaculo, quod vocabatur sinus Abrahæ. Nunc autem per mortem Christi aperienda erat ianua vitæ æternæ, ita vt cuilibet disposito morienti pateret illico vita æterna. Ideo nunc potuit conuenienter regnum cœlorum annunciari, & promitti, & non sub lege Moysi; quia longe tunc erat, & nulli dabatur, vsque ad mortem redemptoris. Sexto fuit hoc, quia regnum celorum accipitur etiam pro statu noui testamenti: vt ait Gregorius in

G homilia virginum: quia per Christum introducēdum erat nouum testamentum, debuit ipse dicere, quòd appropinquauit regnum cælorum, idest, iam nunc incipit status noui testamenti, ideo omnes se disponant ad illum, & ista dispositio erat per pęnitentiam. Magis tamen accipi potest pro vita æterna: ita quòd Christus in principio prędicationis suę promittat illa bona, quę habituri sunt obseruatores bonorum eius. Sic dicit Remigius, scilicet: Notandum, quòd non dicit appropinquauit regnum Chananæorum, aut Iebusæorum: sed regnum cęlorum: Lex enim promittebat bona temporalia, sed Dominus regna cęlestia. Sed dicetur, quomodo regnum cęlorum appropinquabat nunc: quia illud nunquam appropinquat magis vno

H tempore, quàm alio, cùm ab homine per mortem, & non aliter habendum sit, maximè quia regnum cęlorum datur homini per gratiam iustificantem: sed omni tempore Deus gratiam hominibus contulit, qui ad eum appropinquare voluerunt, & tam illi, qui mortui sunt ante Christum, quàm qui post consequi potuerunt regnum cęlorum. Dicendum, quòd regnum cœlorum per solam Christi mortem datur, & per illam appropinquat. Primum patet, quia non potest quis ire ad vitam æternam nisi remissis delictis suis ex gratia Dei. Nam remissio non potest fieri ex operibus nostris, nec etiam ex contritione quantacumque illa sit, ita quòd per eam esset nobis debitum regnum cęlorum, quasi per quandam æquiualentiam, & iusti-

I tiam: sed solùm est remissio ex gratia: quia solus Deus libere vult remittere, licèt ipse non remitteret nisi eis, qui dolent de peccatis: gratia autem ista remissionis, non est nisi propter Christi mortem: quia si Christus non fuisset pro nobis mortuus ad placandum nobis Deum, nunquam ille fuisset placatus, nec voluisset no bis reconciliari. Et quia Christus mortuus est, Deus placatus est nobis: & abundanter gratiam confert eis, qui conuertuntur ad eum. Et sic remissio tota peccatorum pendet immediate ex gratia. Ipsa autem gratia est propter Christi mortem, Nam per solam mortem Christi dicitur facta remissio peccatorum. Quia nihil fuit, quòd mereretur Deum reconciliari nobis, nisi Christi mors. Et sic quandocunque remittuntur peccata homini, fit illa remissio per mortem Christi:

K cùm remissio illa fiat per hoc, quòd Deus homini donat gratiam reconciliando eum sibi, qui erat prius in ira eius. Et hoc Deus non faceret, etiam si homo semper plangeret, & se affligeret pro peccatis, nisi Christus pro nobis mortuus esset, quia actiones nostrę non sufficiunt ad placandum Deum. Ideo quandocunque fuit remissio peccatorum, & quorumcumque peccatorum per Christi mortem fuit illa remissio: & sicut est hoc quantum ad illos, qui sunt post mortem Christi: ita etiam mors Christi profuit illis, qui fuerunt a principio sæculi: quia Deus disposuerat à sæculis Christum pro nobis moriturum, ideo, licèt nondum mortuus esset, quia tamen aliquando moriturus erat, acceptabat

ptabat nos Deus ad gratiam suam, propter illam mortem, per quam sibi ad integrum satisfieret. Et sic regnum cœlorum nunquam datum est, nisi per Christi mortem. Etiam appropinquauit regnum cœlorum per mortem Christi, quia antequam Christus mortuus esset, licèt acceptaret Deus homines ad gratiam suam, & reconciliationem, tamen eis moriētibus non dabat regnum cœlorum quousque Christus realiter moreretur. Nunc autem Christo mortuo confestim morientibus patere potest regnum cœlorum. Ideo quanto fuerunt homines magis propinqui principio sæculi: tanto fuerunt magis elongati à regno cœlorū. Et sic per successiones temporum. Cùm autem Christus prædicare cœpit, erat propinqua passio sua, per quam aperiretur regnum cœlorum, nunquam claudendum. Ideo conuenienter dixit, quòd appropinquauit iam regnum cœlorum, idest, prope est in ianuis, & ob hoc Christus præcepit hoc Apostolis prædicare, infra 10. scilicet. Euntes prædicate dicentes, quòd appropinquauit regnum cœlorum.

Quomodo concordat dictum Matthæi, & Marci, Pœnitentiam agite, &c. Quæst. XCIII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quòd Christus dicebat: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum, quia Mar. primo, dicitur, quòd Christus prædicabat, dicens: Pœnitemini, & credite Euangelio. Dicendum ꝙ vtrumque Christus dixit. Nam pœnitentiam ante omnia annunciauit, & hoc etiam Marcus dicit, scilicet, pœnitemini: postea annunciauit regnum cœlorum, quod pœnitentibus dandum erat. Prædicauit etiam, quòd crederetur Euangelio, idest, prædicationi suæ. Matthæus autem expressit duo istorum, scilicet, pœnitentiam, & regnum cœlorum, & subticuit de fide Euangelij: Marcus autem expressit duo, scilicet, pœnitentiam, & fidem Euangelij, & subticuit de regno cœlorum, sed posuit illud ante hoc, dicens, quòd Iesus venit in Galileam prędicans, & dicens, quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnū Dei: pœnitemini, & credite Euangelio. Et sic Marcus posuit omnia tria: sed non sub eisdem verbis: Matthæus verò duo tantum. Et quia Marcus fuit posterior, fortè supplere voluit quod deerat Matthæo. Et hoc modo saluantur multæ diuersitates apparentes inter Euangelistas per hoc, quòd quidam expresserunt ea, quæ alij tacuerunt.

An Christus semper prædicauerit pœnitentiam agite, an aliquo tempore. Quæst. XCIIII.

QVAERITVR, an Christus semper prædicauit hoc, scilicet, pœnitentiam agite, vel solùm aliquo tempore. Quidam dicunt, ꝙ Christus solùm dixit hoc in principio prædicationis suæ, vt per hoc doctrinam Ioānis confirmaret, velut ipse auctoritatem acciperet à populo propter verba Ioannis. Cùm autem ad hoc sufficeret prædicasse ista in principio, dicunt, quòd postea non prædicauit illa, sed de proprijs loquebatur. Dicendum, ꝙ Christus semper hoc prędicauit, quia istud pertinebat ad officium suum: cum ipse dixerit infra, quod non veni vocare iustos, sed peccatores ad pęnitentiam. Et tamen officium suum semper fuit idem vsque ad mortem: ergo semper pœnitentiam prædicauit. Secundò patet, quia post multa tempora Christus exprobauit Ciuitatibus, in quibus egerat miracula, & prædicauerat, & non egerant pœnitentiam, infra 11. ergo videtur, quòd adhuc pœnitentiam prædicabat. Sic etiam A Luc. 13. Christus sæpe dixit nisi pęnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Ergo Christus semper illam prædicabat, & laudabat dicens, quòd maius gaudium est in cœlo coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Luc. 3. Tertiò patet, quia non solùm Christus, sed etiam Apostoli pœnitentiam prædicabant, quia Petrus in duabus primis prædicationibus suis dixit, pęnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. Et iterum, pęnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque. Act. 2. & 3. Si tamen Christus non prædicasset illam semper, non prædicassent eam Apostoli post ipsum. Ideo semper eam ipse prędicauit. Quartò patet, quia hic dicitur de B appropinquatione regni cœlestis. Et istud proprijssimè competebat Christo, quia per eum appropinquabat regnum cœlorum, vt supra expositum est: ergo istud saltem semper prædicaret, quia istud nunquam fuerat completum, nisi in tempore suo: sicut dicitur Mar. primo, quòd Christus prædicabat Euangelium regni Dei, dicens impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei, pœnitemini, & credite Euangelio. Quintò, quia cùm Christus incepisset semel prædicare pœnitentiam, nunquam cessaret eam prædicare, nisi cessaret tempus illius, vel completum esset. Et tamen semper est locus pœnitentiæ, & Christo prædicante semper erant aliqui, qui vncari possent ad pęnitentiam: ergo Christus semper illam prædicauit. C Cùm autem obijcitur, ꝙ fuit hoc ad confirmandam doctrinam Ioannis, & accipiendam auctoritatem ex verbis eius: ideo quòd non oportuit semper prædicari hoc. Dicendum, quòd si istæ solæ fuissent causæ, sufficisset aliquo tempore hoc prędicari, quia tamē fuerūt aliæ causæ perpetuæ, vt dictum est nunc, & supra in quadam quęstione de hoc, ideo Christus semper hoc prædicauit.

An Christus hoc solum prædicabat. Quęst. XCV.

QVAERITVR, an Christus hoc solum prædicabat. Aliqui putant, quòd sic, cùm hic non dicatur aliquid aliud, quod prædicaret. Dicen- D dum, quòd Christus multa prædicauit præter hæc: sicut apparet ex processu omnium Euangelistarum, qui plurima asserunt eum dixisse. Et etiam infra in litera dicitur, quòd prædicabat Euangelium regni Dei, multa ergo præter hæc prædicabat. Item, quia ridiculum esset: si hæc sola diceret, quia prædicatio sua esset in vnico verbo. Sed dicitur, quòd prædicabat hoc, quia istud erat præcipuum, quod prædicabat. Sicut est in operationibus, quia omnes sunt propter finem. Et quia solus finis intenditur propter se, licèt plurima propter illum finem homo faciat: dicetur facere hoc solum, scilicet, pertingere ad illum finem: cùm omnia ordinentur solùm ad pertingēdum finem, vel quandocūque includūtur plura in aliquo, E dicendo illa solùm videtur dici propter id, in quo includuntur. Sicut patet in themate prædicantiū, quod in paucis verbis consistit. Quia tamen omnia, quæ ipsi dicunt includuntur in illo, vel reducuntur ad illud, scilicet, quia sunt ad expositionem eius, dicitur prædicator solum thema prædicare. Ita est de his, quia his paucis uerbis, scilicet, pœnitentiam agite & cętera, continebatur tota intentio Christi, quia ipse solùm intendebat deducere nos ad regnum cęlorum. Et ad hoc erant omnia, quæ ipse faciebat, & dicebat. Ideo cùm omnia dicta sua reducerentur ad hunc finem, quòd homo per penitentiam perueniret: vel disponeret se ad regnum cęlorū: dicebatur istud solum prædicare, vel erat ei istud quasi thema, & postea proseque-

ſequebatur omnia alia, quæ volebat, quæ pertinebant aliquo modo ad pęnitentiam, ad regnum cęlorum: ſicut oſtendendo pęnas eorum, qui non pęnitebant, Sicut Luc. 13. ſcilicet: Niſi pęnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. Et induxit ibi duo exempla de ſublatis morte ſubitanea, & acerrima, quia pęnitentiam non agebant. Aliquando exprobrabat nō facientibus pęnitentiam, vt infra 11. & aliquando laudabat pęnitentiam dicendo eam placere Angelis Dei. Luc. 15. & ſic de multis alijs, quæ poterant induci: ſimiliter faciebat quantum ad regnum cælorum: de quo multa dicere poterat, & dicebat. Nemo tamen putet, quòd Chriſtus vſus fuerit hoc modo prædicandi, quo nos vtimur, ſcilicet, quòd ſumpto themate ad propoſitū eius omnia proſequamur. Nam etiam apud antiquos doctores ſacræ ſcripturæ, non fuit iſte modus: ſed vtebantur oratione ſoluta, ſcilicet: Dicentes quicquid vellent, ſiue per modum expoſitionis, ſicut in homilijs: ſiue per modum orationis, ſicut patet in ſermonibus ſanctorum. Si tamen Chriſtus vſus fuiſſet modo prædicandi per thematis ſumptionem, nemo fuiſſet de antiquis patribus, qui illum modum non tenuiſſet; vt Chriſtum inquantum poterant imitarentur. Sed non tenuit Chriſtus illum modum, immo non conueniebat ei, quia oportebat eum plura dicere, cùm eſſet legiſlator nouiter introducens quæ inter ſe non tantum conuenirent, quòd poſſent ad vnum proximum thema reduci, ideo magis prædicabat per modum exortationis, & interdum per modum narrationis annunciando diuerſa, & præcepta ponendo: ſic ēt Apoſtoli prædicabant, vt plurimum enarrando res geſtas Chriſti, & præcepta ab eo tradita, vel aliqua quæ fuerant in veteri teſtamento: ſicut patet de ꝑdicatione Petri Actu. 2. & 3. ſic etiam de prædicatione Pauli, Act. 13. non ergo putet quis quòd aſſumeret Chriſtus iſta verba tanquam thema, ſcilicet, pænitentiam agite &c. & proſequeretur illa, ſicut nos facimus, ſed dicimus, quòd Chriſtus ſemper prædicauit iſtud, quia in omnibus locis vocat homines ad pænitentiam, licèt per diuerſos modos loquendi.

Ambulans autem Ieſus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare: erant enim piſcatores: & ait illis; Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. At illi continuo relictis retibus, ſecuti ſunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum reficientes retia ſua. Et vocauit eos. Illi autem ſtatim relictis retibus, & patre, ſecuti ſunt eum.

Ambulans Ieſus. Deſcripta in generali Chriſti prædicatione, hic ponitur aggregatio populi ad ipſum. Et diuiditur in duo. Quia primò ponitur aggregatio quarundam perſonarum ſpiritualium ad ipſum, ſcilicet Apoſtolorum. Secundò aggregatio aliorum non familiarium, ſcilicet turbarum, vel populorum ibi. *& circuibat Ieſus.* Circa primum dicitur. *Ambulans Ieſus iuxta mare Galilææ.* Ibi enim Chriſtus erat, quando primos Apoſtolos vocauit. Et dicitur quòd ambulabat iuxta mare, quaſi dicat: Solus ambulabat, eo quòd diſcipulos non habebat, ſed nunc eos aggregare ſibi cæpit. Et hoc erat iuxta mare Galilææ, quia in Galilæa, & de ipſa Galilæa, quaſi omnes diſcipulos vocauit. Iſta

F enim fuit vna de cauſis, quare Chriſtus prædicationē ſuam in Galilæa inchoauit, ſcilicet, quia ibi diſcipulos aggregarurus ſibi erat. Et vocatur iſtud mare Galilææ quidam lacus magnus, qui erat in Galilæa habens in longitudine centum ſtadia, & in latitudine quadraginta, & tranſit per medium illius Iordanis, & ab ipſo illa multitudo aquarum cauſatur, vt dicit Hieronymus. Et vocatur mare ſecundùm conſuetudinem Hebræorum, qui omnem congregationem magnam aquarum mare vocant, vt ſupra diximus. Et quia non eſt verum mare, non vocatur abſolute mare, ſed mare Galilææ. Et aliquando dicitur ſtagnum Geneſareth, & vocatur mare Cenereth cōiter in veteri teſtamento, ſicut Numer. 34. *Vidit duos fratres Simonem qui vocatur*
G *Petrus.* Iſti duo fuerunt primi, qui ad Apoſtolatum vocati ſunt, nomen autem Petri erat prius Simon, ſed Chriſtus mutauit nomen eius infra 10. Et ita prædixit ei a principio quando eum primò vidit, ſcilicet: Tu es Simon filius Ioanna, tu vocaberis Cephas, quod eſt interpretatum Petrus. Ioan. 1. de cauſa autem mutationis nominis dicetur infra 10. Et dicitur Simonem, qui vocatur Petrus, ideſt, nunc vocatur Petrus, & tamen prius nō vocabatur Petrus, ſed Simon. *Et Andream fratrem eius.* Ambo erant piſcantes ſimul, quia fratres erant, tamen viri deuoti. Nam Andreas diſcipulus Ioannis Baptiſtæ erat. Ioan. 18. Et ipſe Andreas primus omnium ſecutus eſt Ieſum propter ſermonem Ioann. Et inueduxit Petrum fratrem ſuum ad Ieſum dicens ei. Inue-
H nimus Meſſiam. Ioan. 1. *Mittentes rete in mare.* Erant enim in actu piſcandi, quia piſcatores erant, vt dicitur in litera, & in loco piſcandi Chriſtus illos quærebat. Sic dicit Glo. ſcilicet, Decēter autem per piſcatoria vadit loca piſcator piſcaturus. *Erant enim piſcatores.* Hic redditur cauſa præcedentis dicti, ſcilicet, quomodo Petrus, & Andreas mittebant rete in mare. Et dicitur, quòd hoc erat quia erant piſcatores. Iſti enim habitabant iuxta illud mare Galilææ, ſcilicet, in vrbe Bethſaida. Nam Andreas erat de Bethſaida. Ioan. 10. Et quia Petrus erat frater eius, etiam eſſet de Bethſaida. Et quia locus ille erat apud mare, erat eis opportunitas ad hoc, quòd piſcatores eſſent, maximè quia pauperes erant, & in hac arte vitam ducebant. *Et ait illis. Venite*
I *poſt me.* ideſt, relinquite piſcationem iſtam, & ſequimini me ad aliam piſcationem. *Faciam vos fieri piſcatores hominum.* Sicut nunc piſces capitis, ita de cætero homines capietis: ſic dicitur Luc. 5. quòd Chriſtus dixit ad Simonem: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et ſic vocabat Chriſtus illos ad officium nobilius, vt meritò relinquere poſſent officium capiendi piſces. *Et illi continuo relictis retibus ſequuti ſunt eum.* Hoc dicitur in laudem Petri, & Andreæ. Nam licèt occupati eſſent circa piſcationem, non curauerunt amplius de illa, ſed retia, & puppim, & ſi quid aliquid habebant reliquerunt, ut Chriſto iubenti obedirent. *Et procedens inde vidit alios duos fratres.* Ambulabat enim Chriſtus in littore, & cùm iam vocaſſet iſtos duos, proceſſit per littus, & inuenit alios duos fratres, quos etiam vocauit, & modicum diſtabant iſti a loco vbi
K vocauerat Petrum, & Andream, vt patet Mar. 1. ſcilicet: Et progreſſus puſillum vidit Iacobum Zebedæi. & Nam erant ſocij in piſcatione Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes, licèt in duabus nauibus piſcarentur: ideo tùm iubente Chriſto Petrus concluſiſſet magnam multitudinem piſcium, ita vt non poſſet ad terram trahere, vocauit ſocios de alia naui, ſcilicet, Iacobum, & Ioannem, vt innuitur Luc. 6. *Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui.* ideſt uidit iſtos duos in naui: vocatur Iacobus Zebedæi, ideſt, Iacobus filius Zebedæi. Nam pater eius uocatur Zebedæus, vt patet hic. Ioannes frater eius eſt Ioannes, qui fuit Euangeliſta.

gelista. Et iste erat iunior cæteris Apostolis, ambo cognati Christi, quia Zebedęus acceperat in vxorem unam sororem Virginis Matris Christi. *Cum Zebedęo patre eorum.* Erant enim filij cum patre, quia ad eius imperium piscabantur, & consolabatur pater ex eorum pœnitentia, sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet, Non parua hic demonstratio virtutis, inopiam facile ferre, ex iustis nutriri laboribus, colligari inuicem amoris virtute, patrem habere secum, & curare. Sic etiam dicit idem Chrysostomus super Matthæum, scilicet, ꝙ ad maiorem pietatem eorum pertinet, quòd in tanta paupertate sic patri suo succurrebant, vt secum eum baiularent in naui, nō ut ille istos adiuuaret in opere, sed ut isti illum consolarentur sua præsentia, *reficientes retia sua*, idest, reparantes illa, quia fortè vetera erant, & rumpebantur. Reficere enim pertinet ad vetera, quæ aliquo modo destruuntur. Et sic Marc. primo, dicitur, componentes retia sua, scilicet, quia vetera reducebant in statum bonum, *& vocauit eos*, scilicet, vt dimitterent omnia, & sequerētur, sicut dixerat Petro, & Andreæ, Marc. primo. Dicitur quòd statim vocauit eos, scilicet, mox vt uidit eos in naui, vocauit ipsos nihil moratus, in quo ostēdebat se ex imperio facere. *Illi autem statim.* Non fuerunt pigri in respondendo Christo, sed statim ad vocationē eius omnia reliquerunt, *relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.* Magna laus est in hoc Iacobi, & Ioannis, quos nec rerum possessarum desiderium, nec paterna pietas tenuit, quin statim vocantem Dominum sequerētur. Mar. primo, dicitur. Relicto patre Zebedeo in naui, cum mercenarijs. Nam nauicula patris ipsorū erat, & ad opus piscandi cōduxerat mercenarios, qui manserunt cum eo in naui recedentibus filijs.

Quomodo concordat ista Apostolorum vocatio, & illa, quæ habetur Ioannis primo capi. Quęst. XCVI.

QVAERITVR circa narrationem istam Apostolorum Petri, & Andreæ, quomodo dicitur hic, quòd vocati fuerunt apud mare Galileæ, quia videtur, quòd multo ante hoc, & in alio loco vocati fuerūt à Christo, & aggregati sunt ei. Patet, quia istud quod hic dicitur, fuit in Galilæa apud mare, postquam Ioannes traditus erat. Et tamen Ioanne baptizante, & manente in Iudęa cùm ibi Christus esset, vocauit Andream, & Petrum, & secuti sunt eum. Nam cùm semel transeunte Christo coram Ioanne dixisset Ioannes, ecce agnus Dei: duo discipuli qui cum eo erant, scilicet, Andreas, & alius, cuius nomen tacetur, secuti sunt Christum. Ioann. 1. Et tunc Andreas duxit Petrum ad Iesum, & dixit ei, tu vocaberis Cęphas. Et tunc etiam vocauit Philippum, & cum istis iuit de Iudęa in Galilæam, eo. c. & cum eis etiam descendit postea in Capharnaum. Ioann. 2. Ergo non potuerunt nunc vocari, quia istud fuit multo tempore post illud. Dicendum, quòd Christus vocauit ad se Andream, & Petrum, & quosdam alios in Iudæam, & secuti sunt eum, ambulantes cum eo aliquanto tempore, & tunc iuerunt cum eo in Galilęam prima vice, qua Christus redijt de Iudęa in Galilæam, & iuerunt cum eo in Cana Galilęæ ad nuptias Ioannis secundo, scilicet, vocatus est Iesus, & discipuli eius ad nuptias, & ibi coram eis conuertit aquam in vinum, & crediderunt in eum discipuli eius, eo. c. Postea etiam descenderunt cum eo de Cana Galilęæ in Capharnaum, eo. cap. Isti tamen non manserunt semper cum Christo ex hac vocatione, sed redierunt postea ad officium suum piscandi, & sic potuerunt iterum à Christo vocari. Nunc autē vocati sunt ad manendum semper cum eo. Ita vt nunquam redirent Christo viuente

A ad alias occupationes seculares, sed semper cum Christo manerent. Ista autem fuit vocatio præcipua Apostolorū, quia per istam ad Apostolatum vocati sunt, & firmiter cum Christo manserunt: per priorem autem vocationem solùm fuerunt vocati ad quandam familiaritatem Christi. Patet hoc esse verisimile, quia etiam si à Christo vocati essent semel adhuc redire poterāt ad officia sua, licèt essent discipuli eius. Sic enim patet de discipulis Ioannis. Nam Andreas discipulus Ioānis erat: nam audiebat eum, & sequebatur ipsum. Ioan. primo. Et tamen non semper manebat cum Ioanne, sed aliquando redibat ad piscandum, sicut nunc patet, cùm Christus inuenit eos piscantes. Ita ergo se habebant quantum ad Christum, ꝙ licèt semel vocati

B essent ab eo, & effecti discipuli eius, tamen redierunt ad piscandum. Et quia Christus volebat eos habere semper secum, quia ita opus erat, voluit eos nunc vocare ad semper cum ipso manendum. Et quia ista vocatio erat præcipua, vt dictum est, solùm fit mentio hic, & Marc. primo, & Luc. quinto, de hac vocatione quasi non fuisset alia. Ioannes autem, qui supplere voluit omissa per alios, dixit de illa vocatione. De hoc dicit Augustinus libro de concordia Euang. scilicet. Sanè mouere potest, quomodo Ioānes dicat non in Galilæa, sed iuxta Iordanem Andream secutum esse Dominum cū alio, cuius nomen tacetur: deinde Petrum ab illo nomen accepisse: cæteri autem tres Euangelistæ de piscatione eos esse vocatos dicunt: responden-

C dum secundùm quòd de Ioanne dicamus diligenter considerandum est, cùm & locorum plurimum intersit, & temporis, & ipsius vocationis. Sed intelligendum est Petrum, & Andream non sic vidisse Dominum iuxta Iordanem, vt ei iam inseparabiliter inhærerent, sed tantum cognouisse quis esset, & eum miratos ad propria remeasse.

Quomodo intelligatur diuersitas Matthæi, & Lucæ de retibus Apostolorum vocatorum. Quæst. XCVII.

QVAERITVR, quomodo potest stare id quod dicitur hic de vocatione Petri, & Andreæ, quia Luc. quinto, ponitur multum diuersa sententia. Nam hic ponitur, quòd mit-

D tebant retia in mare, & Luc. quinto, dicitur quòd piscatores descenderant, & lauabant retia. Item, quia Luc. quinto, dicitur, quòd Christus dixerat Petro, ꝙ mitteret rete in mare, & conclusit multitudinem magnam piscium, ita ut rumperetur rete, & implete sunt nauiculæ piscibus, ita ut mergerentur. Tunc Petrus procidens ad genua Iesu, dixit: Exi à me, quia homo peccator sum: cui Christus dixit: Noli timere: ex hoc iam eris homines capiens. Et tunc dicitur, quòd ipse Petrus, & Iacobus, & Ioannes relictis omnibus, secuti sunt eum.

Dicendum, quòd in hic sunt duæ opiniones. Quidam dicunt fuisse duas vocationes. Vnam quam ponit Lucas, & aliam quam ponunt Matthæus, & Mar-

E cus. Alij dicunt eandem esse vocationem, quam Matthæus, & Marcus scribunt, cum illa, quam ponit Lucas. Prima est Nicolai, & multorum. Dicit enim, ꝙ Andreas, & Petrus ter à Christo vocati sunt. Prima vocatio fuit immediatè post baptismum Christi. Ioannis primo, quando duo discipuli Ioannis audierunt ipsum dicentem de Christo: ecce agnus Dei, & secuti sunt Iesum. Et ibidem dicitur, quod Andreas frater Simonis erat vnus ex duobus, qui secuti fuerant Christum. Et ibi dicitur, quomodo vocauit fratrem suum Simeonem ad Iesum. Secunda vocatio fuit in captura piscium Luc. quinto, vbi Christus propter turbas irruentes ascendit in nauem Petri ad prædicandum.

Et expleta prædicatione, iussit laxari rete in capturam piscium, & conclusa est multitudo piscium. Videns autem Petrus, quòd hoc non poterat fieri virtute humana, procidit ad genua Iesu, & dixit, quòd istæ duæ vocationes primæ non fuerunt propriæ ad Apostolatum, sed ad quandam familiaritatem. Tertia vocatio fuit ista, quàm describit hic Matthæus, quando relictis omnibus sequuti sunt Iesum non amplius reuersuri ad prædicta negocia, sed intendentes doctrinæ Christi. Hęc Nicolaus. Alia positio erat, quòd fuerit eadem vocatio, quàm describunt Matthæus, Marcus, & Lucas, & tamen subticent Matthæus, & Marcus aliquid, quod Lucas expressit: & econtrario. Et tunc dicetur, quòd veritas est, quòd antequam fieret ista vocatio, erat Christus apud mare, & volens prædicare propter turbas irruentes, introiuit in nauem Petri: & capta est multitudo piscium. Et dixit soli Petro, ex hoc iam eris homines capiens. Et tunc Christus exiuit de naui, & ambulans iterum forte eodem die, vel pauco tempore post per littus eiusdem maris vocauit Petrū, & Andream, & postea Iacobum, & Ioannem. Et licèt ad veritatem isti sint duo actus, tamen videtur vna vocatio, quia totum includitur in eo, quòd Lucas scribit, cùm ipse dicat omnia hæc facta esse, & postea subdit, quòd subductis nauibus ad terram relictis omnibus sequuti sunt eum: & tamen vocatio, quam describunt Matthæus, & Marcus finitur in hoc, quòd isti vocati relictis naui, & retibus sequuti sunt Christum. Ideo eadem vocatio videtur describi per istos tres. Sed id quod subticuerunt Mattheus, & Marcus, expressit Lucas, & quod Matthæus, & Marcus expresserunt Lucas subticuit. Et hoc facit videri esse duas vocationes. Istas duas opiniones tangit August. in lib. de concord. Euangel. dicens Matthæus, & Marcus breuiter hoc perstringunt, quemadmodum factum sit, quod Lucas apertius explicuit. Hoc tamen videtur distare, quod tantùm Petro a Domino dictum commemorat, ex hoc eris iam homines capiens, quòd illi ambobus fratribus dictum esse narrauerunt: sed potuit vtiq; post hoc Petro dici, cùm de capta ingenti multitudine piscium miraretur: quod Lucas insinuauit, & ambobus postea, quòd illi duo commemorauerunt: vel intelligendum est hoc primò factum fuisse, quod Lucas insinuat, nec eos tunc a Domino vocatos, sed tantum fuisse prædictum Petro, quòd homines esset capturus. Vnde datur intelligi eos ad capturam piscium remeasse, vt postea fieret, quod Matthæus, & Marcus narrant, tunc non subductis ad terram nauibus tanquam cura redeundi, sed ita eum sequuti sunt, tanquā vocantem, aut iubentem. De his duabus positionibus videtur Augustinus magis tenere, quòd vocatio scripta a Luca non sit eadem cum illa, quam Matthæus, & Marcus scribunt, & tunc dicemus Petrum, & Andream ter fuisse vocatos a Christo, sicut Nicolaus dicit. Hæc positio satis staret, sed videtur obstare, quia Augustinus, & Nicolaus dicunt, quòd in illa vocatione, quam Lucas scribit, adhuc redierunt illi postea ad piscandum, & post vocationem, quam Matthæus, & Marcus scribunt, quòd non redierint. Et tamen Lucas dicit eadem verba, quæ Matthæus, scilicet, quòd relictis omnibus sequuti sunt eum. Ideo non videtur, ꝙ postea redierint ad capturam piscium, quia eadem ratione dici posset, quod post vocationem illam quam Mattheus, & Marcus scribunt, redierint ad piscationē, cùm ibi nihil amplius dicatur, nisi quòd relictis retibus sequuti sunt eum. Et tamen nemo dicit, quòd post istā uocationem redierint ad piscationem, ergo nec dici potest, quòd post uocationem, quàm Lucas scribit redierint ad piscandum: immo facilius dici posset, quòd redierint ad piscandum post illam vocationem, quam

F Matthæus, & Marcus describunt: quàm post illam, quam describit Lucas: cùm Matthæus, & Marcus dicant, quòd relictis retibus sequuti sunt eum: Lucas verò dicit, quòd relictis omnibus sequuti sunt eum. Et sic ex his posset teneri magis, quòd eandem vocationem scripserunt isti tres Euangelistæ: licèt Lucas exprimat quædam, quæ Matthæus, & Marcus tacuerunt: & econtrario vt supra dictum est. Dici tamen potest conuenientius, quòd teneatur alia media via inter istas duas positiones, scilicet, quòd Petrus, & Andreas vocati fuerunt ter à Domino: & Iacobus, & Ioannes bis, & tamen vocatio, quam describit Lucas nō distinguitur omnino ab ea, quam Matthæus, & Marcus describunt, nisi per modum superadditionis, scili-
G cet, quia Matthæus, & Marcus scribunt vnicam vocationem, scilicet, tertiam: Lucas verò describit duas, licèt implicite, scilicet, secundam, & tertiam. Et tunc dicetur, quòd Christus vocauit semel Petrum, & Andream, quando compræhenderunt multitudinem piscium, & tunc sequuti sunt eum: sed non reliquerunt omnia. Iterum autem vocauit eos, cùm iam redijssent ad piscationem, & tunc relictis retibus sequuti sunt eum, Et sic de ista ultima vocatione Lucas nihil dixit, nisi, quòd relictis omnibus sequuti sunt eum. Cætera verò omisit, quia illa Matthæus, & Marcus descripserunt. Quod autem Augustinus obijciebat: scilicet, ꝙ per hoc, quod dicitur, subductis ad terram nauibus, uidetur ꝙ redierint ad piscationem non multum vrget:
H quia non subduxerunt naues ad terram quasi haberēt curam conseruandi illas ad pristinum officium, sed quia erant in mari, & non poterant conuenienter exire nisi appulsis nauibus ad littus. Maxime, quia ibi dicitur, quòd subductis nauibus ad terram relictis omnibus sequuti sunt eum. Nihil tamen potest manifestius dici ad ostendendum, quòd postea non redierint in pristinum officium. Iste modus videtur verisimilior, & magis conuenire literæ. Nam non est possibile quòd totaliter vocatio, quam describit Lucas sit distincta ab illa, quam describunt Matthæus, & Marcus, propter causas dictas.

Quare Christus voluit vocare Apostolos à principio suæ prædicationis. Quæstio. XCVII.

I

QVAERITVR, quare Christus uocare uoluit Apostolos a principio prædicationis suæ. Dicendum, ꝙ propter multa. Primò, quia Apostoli futuri erāt testes omnium, quæ Christus gesserat. Et tamen non poterant esse testes, nisi omnia uidissent, ideo debuerant a principio prædicationis, & actuum Christi esse cum eo: patet, quia Christus eligebat eos in testes. Act. 1. scilicet: Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ. Et ob hoc ipsi etiam Apostoli intellexerunt, ꝙ oportebat eos fuisse cum Christo a principio. Patet in electione Matthiæ ex uerbis
K Petri Act. 1. scilicet: Oportet ex his uiris, qui nobiscum congregati sunt in omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Iesus incipiens a baptismate Ioannis, usque in diem, qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis nobiscum fieri unum ex istis. Et sic dixit Petrus, ꝙ erat necesse, ꝙ ille, qui in Apostolatum substitueretur, vidisset omnia gesta Christi a principio incipiendo a baptismo Ioannis, vbi fuit principium actuum Christi. Sed obijcietur quòd hoc modo nullus erat conuenienter Apostolus: cùm ab illo tempore nullus Apostolorum fuerit cum Christo.

Dicendum, ꝙ non fuerunt omnes Apostoli cùm Christo ab ipso tempore, fuerunt tamen aliqui, scilicet, Petrus, & Andreas, & Philippus. Istos namque

Christus

Christus ad se recepit quando Ioannes ostendit Chri- A
stum dicens: Ecce agnus Dei, ut patet Ioan. 1, Et tunc
uocatur baptismus Ioannis, quia tunc baptizabat ad-
huc Ioannes populum.

Aliter potest accipi, scilicet, a baptismo Ioan. 1. à tē-
pore, quo Christus baptizatus est à Ioan. Et hoc modo
Christus non habebat tunc aliquos discipulos, & tamē
aliqui de his, quos postea habuit in discipulos, poterāt
esse testes istorum, sicut Andreas, qui fuerat discipulus
Ioannis, & erat cū eo, quando Ioannes ostendit Chri-
stum digito dicens: Ecce agnus Dei. Et sic poterat
Andreas esse testis baptismi Christi, & aliqui alij, quia
forte Petrus etiam erat ibi, & etiam Philippus. Nam
quando Christus uocauit eos prima uice, erant cum
Ioanne in Iudęa, & Christus reduxit eos secum in Ga- B
lilęam, ut colligitur Ioan. 1. Secunda causa fuit, ut apo-
stoli scirent omnia, quæ Christus prędicabat. Nam si
non fuissent cum eo aliqui a principio prędicationis,
non solùm nemo posset testari de his, quę Christus
dicebat, & faciebat, sed etiam nemo illa sciret. Ideo ne-
cesse erat, ꝙ saltem aliqui de Apostolis uocarentur a
principio actuum Christi, licèt alij postea uocarētur,
Et sic factum est, quia Petrus, Andreas, & Philippus
uocati fuerunt a principio actuum Christi, scilicet, a
tempore baptismi. Ioan. 1. Iacobus, & Ioannes, licèt
non fuerunt uocati simpliciter a principio actuū Chri
sti, fuerunt tamen uocati a principio prędicationis
eius, scilicet, quando Christus uenit in Galilęam iam
incarcerato Ioanne. Alij uerò fuerunt uocati procedē- C
te tempore, & iam inchoata prędicatione, sicut Mat-
thęus, ut patet infra 9. Isti tamen, qui uocati fuerunt a
principio potuerunt testificari, & docere alios de his,
quę ipsi uiderant, & audierant a Christo. Tertia cau-
sa fuit propter doctrinam moralem in ipsis apostolis,
quia ad compositionem morum non sufficit sola
verbalis instructio, sed magis requiritur assuefacio cū
eo, qui est Magister morum. Et quia Apostoli futuri
erant Doctores orbis terrarum non solùm quantum
ad doctrinam prædicationis, sed etiam in compositio-
ne morum, & totius vitæ honestate: ideo debuerunt
instrui per longam conuersationem cum Christo, qui
erat regula morum. Et ipse sæpe arguebat defectus
eorum, & ordinabat eos quantum ad aliquas deordi-
nationes morum, quæ in ipsis interdum apparebant, D
ut arguendo eos de superbia, vel contentione, uel de
infidelitate, & similibus multis, ut patet infra 6. & 17.
& 18. & in alijs locis. Quarta causa fuit ad ostenden-
dam honestatem uitæ Christi, & tollendam calum-
niam, & suspitionem, quàm aliqui contra eum habe-
re poterant. Nam ipse nunquam fuerat eruditus, &
prędicabat magnalia, & faciebat mirabilia. Vnde scan-
dalizabantur in eo multi. Mar. 6. Et alij putabant, ꝙ in
potestate dæmonum ista faceret, dicentes in Beelze-
bub principe dęmoniorum demonia eijcit. infra 12. &
Luc. 11. Si autem nunc solus ambularet, uel uiueret,
putari posset, ꝙ cum dęmonibus conuersaretur, a qui-
bus ista acciperet. Nunc uerò cùm haberet tot socios, E
siue discipulos honestos uiros, qui semper cum eo
manebant, non esset huic pręsumptioni locus. Quia si
aliquid ipse cum dæmonibus faceret, isti scire possent.
Si autem dicatur, ꝙ forte tempore præcedenti habue
rat conuersationem istorum cum dęmonibus. Dicen-
dum, ꝙ non habet locum præsumptio ista: eo ꝙ ipse
semper uixit in Nazareth, & manualiter laborabat si-
cut Ioseph maritus Virginis, & cognoscebant eum
omnes Nazareni uirum occupatū semper circa istos
labores corporales, & non deditum alijs speculationi-
bus, uel occupationibus, in quibus cum dæmonibus
posset conuersari, & sic etiam propter ipsum Christo
fuit ualde conueniens, ꝙ haberet apostolos a principio

A actuum suorum. De primo dicit Chrysostomus super
Matthęum, scilicet, Antequam Christus aliquid dicat,
uel faciat, uocat Apostolos, ut nihil eos lateat, nec uer-
borum Christi, nec operum: ut postmodum fiducia-
liter dicere possint. Non possumus, quæ uidimus, &
audiuimus non loqui.

Quomodo Christus facere volebat Apostolos piscatores hominum. Quæst. XCVIII.

QVAERITVR, quomodo Christus facèret
istos piscatores hominum. Dicendum, quòd
est metaphora, quia sicut pisces de mari capiū-
tur, & extrahuntur hamo: ita prædicatores
B Verbi Dei educunt homines de amaritudinibus ini-
quitatum huius sæculi, quod uocatur mare propter
multitudinem fluctuum, & pericula multiplicia ex
amaritudine aquarum, quæ omnia sunt in rebus sęcu-
li. Vnde Christus semper comparauit homines pisci-
bus, sicut infra 13. scilicet, Simile est regnum cœlorū,
idest, status præsentis Ecclesiæ, sagenæ missæ in mare,
& ex omni genere piscium congreganti, scilicet, quia
nunc in Ecclesia congregantur boni, & mali: & tamē
in consumatione sæculi boni colligentur in uasa Ec-
clesiæ: mali autem foras mittentur, scilicet, in tenebras
exteriores. Etiam sicut piscator capit piscem fallens
eum prætenso cibo: ita prædicator hominem mouet
promittendo æternam beatitudinem. Et multæ aliæ
C comparationes sunt: sic dicit Chrysost. super Matth.
scilicet, faciam uos fieri piscatores hominum, idest,
Doctores, ut cum rete Verbi Dei compræhendatis
homines de mundo tempestuoso, & periculoso, ubi
homines non ambulant, sed feruntur, quia diabolus
cum delectatione compellit eos in malo: vbi homines
alterutrum se comedunt, sicut pisces fortiores deuo-
rant minores, ut translati uiuant in terra, membra cor-
poris Christi facti. Et sic scriptura solet dicere, quòd
homines piscantur. Sic dicit per Ierem. ut ait Remi-
gius, scilicet, Dominus dicit de his piscatoribus, mittā
in uos piscatores meos, & piscabuntur uos. Hoc etiam
conuenit ualde prædicatoribus propter conditionem
piscandi, quia sicut piscando piscator nescit, quem pi-
D scem capiet, sed solùm mittit rete, & qui adhæserit te-
netur: ita prædicator dicit Verbum, & nescit, cui profi-
ciet, sed illum capit, quem Deus uoluerit tenere. Sic di-
cit Chryso. super Matthæum, scilicet, Futuræ dignita-
tis gratiam artificij opere prophetabant. Nam sicut
qui retia iactat in aqua nescit, quos pisces compræ-
hensurus est, sic doctor, quando diuini sermonis retia
super populum iactat, nescit qui sint accessuri ad Deū:
sed quoscunque Deus excitauerit, illi adhærent eius
doctrinæ. Hoc modo omnes prædicatores, & Docto-
res sacræ scripturæ, & exortatores ad bonum, piscato-
res hominum sunt in hoc Deo ministrantes. Apostoli
tamen fuerunt præcipui piscatores, qui fuerunt pri-
mordia fidei, & columnæ Ecclesiæ.

E

Quomodo Petrus, & Andreas crediderunt, quòd deberent effici piscatores hominum. Quęst. XCIX.

QVAERITVR, quomodo Petrus, & An-
dreas crediderunt, ꝙ Christus efficeret eos pi-
scatores hominum. Dicendum, ꝙ ipsi intelle-
xerunt, ꝙ faceret eos prædicatores ad pi-
scandum homines per Verbum Dei. Sed dicere quo-
modo ipsi potuerunt credere, cùm ipsi essent uiri in-
docti, & sine literis. Nam Act. 4. dicitur, ꝙ Petrus, &
Ioannes erant homines idiotæ, & sine literis, & tamen
ad docendum oportebat omnes esse peritos legis. Di-
cendum, ꝙ fortè uiderant Christum fecisse aliqua mi-

racula:

racula: immo uerè uiderant, ut dicetur sequenti q. & ex hoc crediderunt, ꝙ sic etiam possent facere eos Doctores legis, sine aliqua longa exercitatione in literis. Aliter potest dici, ꝙ isti senserant in se aliquid diuinũ, quando Christus eos uocauit: ita ut necesse esset quasi eos venire. Ita ergo crediderunt, quòd sicut ipse ceperat voluntates eorum, ita poterat eis dare virtutem capiendi voluntates aliorum. Et hoc erat piscari eos. Sic dicit Chrysost. in quadam Homilia, scilicet. Ergo tantæ promissioni crediderunt, & per sermones, quibus sunt capti crediderunt se alios posse piscari. Tertiò potest dici, quòd isti crediderunt quòd Christus poterat eis dare subito cognitionem sufficiẽtem ad hoc, quòd prædicarent, quia ex operibus suis uidebãt eum esse prophetam, vel prophetis maiorem: interdum tamen vnus propheta faciebat alium prophetam: sicut Elias vnxit Elisæum in prophetam. 3. Regum. 19. & postea impetrauit, quòd spiritus suus duplicaretur in Elisæo. 4. Regum. 2. Ita poterit istam credere de Christo, quòd poterat eos subito facere prophetas, vel prædicatores, ut possent homines piscari.

Quomodo ad vnicam vocem Petrus, & Andreas, & alij secuti sunt Dominum. Quæst. C.

QVAERITVR, quomodo Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes ad vnicam Domini vocem, relictis omnibus secuti sunt eum, quia hoc videbatur valde difficilè. Dicunt quidam, quòd hoc fecerunt incitati magnitudine promissorum.

Sed dicendum, quòd non stat, quia Christus non promisit eis quicquam, vnde adhuc ipsi erant dubij, quid pro hoc eis daretur. Nam infra 19. dixit Petrus Christo. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Si tamen Christus iam promisisset istis aliquid, vt venirent ad eum: non peterent nunc quid dandum eis erat, quia reliquerant omnia. Item patet, quia Christus respondit eis quid pro hoc habituri essent dicens: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Si tamen Christus iam aliquid eis de præmio fuisset locutus, non responderet nunc quasi de nouo. Item, quia in istis verbis Christi non habetur promissio alicuius præmij, sed magis hortatio quædam ad laborem, cùm dixit. Faciam vos fieri piscatores hominum. Et tamen hoc erat labor, & difficultas, & non est aliquid, quod detur in præmium, cùm præmium sit aliquod bonum secundùm se desiderabile, nullum in se laborem, aut molestiam continens. Et sic non erat istud præmium, sed potius aliquid pro quo præmium promitti deberet. Quia ita nunc fit, cùm dicamus, quòd doctoribus sacræ scripturæ, qui sunt piscatores hominum, debeatur in præmium aureola, quæ virginibus, & martyribus confertur.

Item patet, quia Grego. in quadam Homilia dicit: Nulla autem Petrus, & Andreas Christum miracula facere viderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad vnum Domini præceptum, hoc quòd possidere videbantur, obliti sunt. Et sic non secuti sunt Christum propter præmia, quæ eis promiserit. Aliter ergo dicendum est, & primò potest dici, quòd isti secuti sunt Dominum, non propter retributionem, sed propter desiderium bonorum operum, quia uidebant valde bonum esse, & Deo acceptũ id, quod facere iubebantur, scilicet, piscari animas. Et sic obtulerunt se promptos. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, non autem prædicti discipuli secuti sunt Christum doctoris cupientes honorẽ,

F sed operis lucrum. Sciebant enim quam preciosa est anima hominis, & quam grata est apud Deum salus ipsius. Secundò dicunt quidam quòd fecerunt solùm, vt obedirent præcepto. Nam Christus iubebat, ideo sine mora obedire uoluerunt. Hoc innuitur in uerbis Gregor. supra allegatis, scilicet. Nulla miracula Petrus, & Andreas Christum facere viderant: nihil de præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad vnum Domini præceptum, hoc quòd possiderè videbantur obliti sunt. Istud verum est, & nulla causa hic tangitur. Nam isti secuti sunt Christum præcipientẽ, & tamen causa quare tam promptè obedierunt, oportet aliunde quæri. Nam non obedierunt ex eo solo, ꝙ præceptum erat, quia tunc omni præcepto, & à quo-

G cunque dato æqualiter obedirent, quod falsum est: nam non esset hoc laudabile non distinguere de præcipiente, & de causa præcepti, & de eo quod præcipitur, quia saltem oportet de præcipiente distinguere, quia aliàs obediemus æqualiter habenti potestatem, & nullam habenti. Oportet ergo aliquam specialem fuisse causam, quare isti tam promptè obedierunt. Tertiò dicitur secũdum quosdam, quòd hoc factum est secundùm magnam virtutem istorum, & sic laudamus eos tanquam excellentes in uirtute obedientię, qui ex paucis verbis ad res altissimas persuasi sunt. Sic dicit Chrysost. s. Considera autem eorum fidem, & obedientiam, habentes enim opus præ manibus appetibilis piscationis, cùm audissent mandantem, nõ

H distulerunt, sed relictis omnibus sequebantur. Talem enim obedientiam requirit à nobis Christus, vt eam non pretermittamus, etiam si aliquid valde necessariũ vrgeat. Istud etiam verum est, quòd magna obedientia fuit, maximè cùm isti essent homines rudes, qui pauciora de spiritualibus cognoscunt, & magis reputant felicitatem esse in rebus possessis. Magnum ergo erat ꝙ vellent dimittere omnia ad mandatum alicuius, & tamen hoc non fuit ex sola uirtute obedientiæ ipsorum, sed oportet, quòd aliquid spirituale eos impulerit, cùm in ceteris mandatis non se exhiberent tam promptos, si quilibet alius mandaret: maximè si res tã grauis mandaretur. Quartò dici potest, quòd hoc fuit, quia Deus mutauit uoluntatem eorum ad promptè

I obediendum, inclinando eam ualde ad hoc, ita ut quasi necesse esset eis sic facere. Istud enim specialiter Deus potest, s. inclinare voluntatem nostram ad quãcunq; rem, ut promptè feramur ad illam, sicut si esset maximum bonum nostrum ex eo, ꝙ cor hominis est in potestate Dei. Prouer. 21. s. sicut diuisiones aquarũ, ita cor regis in manu Domini, & quocunq; voluerit, inclinabit illud, i. quamcunque rem, uel ad quamcũq; passionem. Vnde aliquando Deus mouet cor hoĩs ad timorem, aliquando ad desiderium, aliqñ ad clementiam, aliquando ad iram, & odium, & quascunq; passiones. De timore patet, quia quãdo occisis Sichimitis Chananei uoluerunt congregari, & irruere super Iacob, & familiam eius, vt delerent eos, quos facile po-

K terant delere: posuit Deus timorem in cordibus Chananeorum. Gen. 35. s. Cũ profecti essent, terror Dñi inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi fugientes. Sic etiam fuit de inimicis Dauid, quibus Deus timorem incussit, ne auderent eum inquietare. 1. Paralip. 14. scilicet. Diuulgatum est nomen Dauid in uniuersis regionibus, & Dominus dedit pauorem eius super omnes gentes. Istum pauorem valde admirabilem incutiebat Deus Iudeis, quando peccabant nimis ꝯ ipsum, & ducebantur in regiones hostium, & ibi erant ita timidi, ꝙ ipsi se ipsos affligebant. Leui. 26. scilicet. Et qui de uobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi

quaſi gladium : cadent nullo perſequente , & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos , quaſi bella fugientes : nemo ueſtrum inimicis audebit reſiſtere , De hoc etiam Deuteronomij uigeſimo octauo , ſcilicet ; Dabit tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam mœrore conſumptam. Et erit vita tua quaſi pendens ante te: timebis die, ac nocte, & non credes vitæ tuæ . Mane dices , quis det veſperum ? & veſpere dices, quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem . De timore etiam iſto patet Ioa. 2. vbi Chriſtus flagellis de funiculis eiecit ementes, & vendentes de templo, & effudit pecuniam numulariorum, Erant tamen illi multi, & Chriſtus ſolus, & inermis, Nemo tamen illorum illi reſtitit : nec ſaltem loqui auſus eſt , ſcilicet, quia magnum terrorem incuſſerat illis. De clementia patet, quia Deus interdum homines iratos , & crudeles conuertit in benignitatem . Sic patet Heſter 15. quando intrauit ad Regem non vocata : & oportebat , quòd occideretur propter legem vetantem accedere non vocatum: Nam dicitur, quòd erat rex terribilis aſpectu : conuertitque Deus ſpiritum regis in manſuetudinem, & feſtinus, ac metuens exiliuit de ſolio. Sic etiam Deus conuertit cor Aegyptiorum ad quandam benignitatem erga Iudæos , vt darent eis quicquid petebant ; licèt poſſent iuſte ſuſpicari, quòd poſſent perdere ea, quæ dabant. Exod. 3. ſcilicet. Dabo gratiam populo huic coram Aegyptijs . De odio , vel ira patet : quia Deus dicitur ſuſcitare interdum aliquem in hoſtem alteri , & tamen hoſtilitas propriè fit ex odio : ſic dicitur 3. Reg. 11. quòd Deus ſuſcitauit aduerſarium Salomoni : ſic etiam poteſt eſſe de alijs paſſionibus : & ita in præſenti Deus moueret cor iſtorum vocatorum ad tantum deſiderium obediendi , quòd nullo modo poſſent ſubſiſtere, quin illico obedirent : & faceret eis apparere melius eſſe illud obedire, quàm omnia, quæ habere poterant , Ideo nihil ſe facere putabant, quòd relinquerent nauem, & retia, & omnia quæ habebant , vt Chriſtum vocantem ſequerentur, Et iſta eſt poſitio valde rationabilis, & veriſimilis: & iſtam innuit Chryſoſt. in quadam homilia dicẽs. Tante ergo promiſſioni crediderunt, & per ſermones quibus capti ſunt crediderunt ſe alios poſſe piſcari . Et ſic innuitur , quòd illi viderent latere vim aliquam in ſermonibus illis, & ſe per illos capi . Hoc etiam tenet Nicolaus dicens, quòd in Chriſto erat virtus diuinitatis . Et ideo ſicut poterat exterius vocare per vocem ; ita poterat interius attrahere pro voluntate ſua per inſpirationem, Quinto dici poteſt, quòd iſti vocati moti ſunt ad obediendum Chriſto prompte: quia viderant eum miracula facientem . Et ſic crediderunt , quòd peccatum eſſet ei non reſpondere , & obedire ſubito . Sed obijcietur , quòd non viderant miracula aliqua , quia dicit Gregorius in homilia quadam . Nulla autem Petrus, & Andreas Chriſtum facere miracula viderant , & tamen ad vnum Domini præceptum hoc, quòd poſſidere videbantur obliti ſunt . Dicendum , quòd non ſtat, quia neceſſe eſt poni , quod Petrus, & Andreas viderant Chriſtum facientem aliqua miracula ante iſtam vocationem : nam Chriſtus accepit Andream, & Petrum , & Philippum in diſcipulos , quando erat in Iudæa cum Ioanne , & cum eis redijt in Galilæam. Ioan. 1, & tunc iuit in Capharnaum, & in Cana Galilææ poſt tres dies , quam veniſſent in Galilæam. Nam vocatus fuerat ad nuptias ipſe, & diſcipuli eius : & ibi coram eis conuertit aquam in vinum . Et dicitur, quòd hoc fecit initium ſignorum Ieſus coram diſcipulis ſuis, & crediderũt in eum diſcipuli eius. Ioan. 2. & tamen ſaltem neceſſe erat Petrum , & Andream, & Philippum ibi interfuiſſe , quia iſtos pro tũc legimus fuiſſe Chriſti diſcipulos. Itẽ patet, qa ante iſtã

A vocationem fecit Chriſtus magnum miraculum coram Petro, Iacobo, & Ioanne, & Andrea quando iuſſit laxare retia in capturam, & concluſa eſt multitudo piſcium . Luc. 5. Et Petrus tunc cognouit uirtutem Chriſti, & procidens ad genua eius dixit: Exi a me Domine, quia homo peccator ſum. Et Chriſtus dixit: noli timere : ex hoc iam eris homines capiens . Et ibi dicitur, ꝙ ſubductis nauibus ad terram, relictis omnibus ſequuti ſunt eum . Sic ergo neceſſe eſt, ꝙ miraculum aliquod Petrus, & alij vocati viderint ante vocationẽ , de qua hic dicitur, cũ illa vocatio, quæ habetur Luc. 5. vbi iſtud miraculum ponitur, fuerit neceſſariò ante iſtam vocationem, quam hic Matthæus deſcribit : vel ſaltem fuit eadem , vt ſupra oſtenſum eſt in quadam quæſtione de hoc : & ſic neceſſe eſt, ꝙ ante iſtam vocationem viderint aliqua miracula . Item patet per Auguſt. lib. 1. de concord. Euangel. vbi cùm velit concordare iſtas uocationes Apoſtolorum dicit , ꝙ uocatio, & miraculum, quod Lucas ſcribit , fuerit ante vocationem, quam hic ſcribit Mattheus. Et ꝙ poſt illam redierint ad piſcandum, & poſt iſtam non. Et ſic Aug. uult , ꝙ uiderint iſti Apoſtoli illud miraculum de captura piſcium, antequam nunc uocarentur . Item patet hoc, quia cùm eſſet Chriſtus in Galilæa, iuit in domum Petri. Et dicitur, quòd ſocrus eius magnis tenebatur febribus. Et rogauerunt illum pro ea. Et ipſe imperauit febri, & dimiſit illam. Luc. 4. Et ſic iſtud miraculum Petrus videret, uel ſaltem ſciret, cùm in domo
C eius fieret . Et iſtud fuit antequàm uocaretur a Chriſto . Quia quaſi immediate poſt hoc Luc. 5. in principio ponitur uocatio iſtorum a Chriſto, & miraculum factum ibi. Ergo multa miracula Chriſti uiderant Petrus , & Andreas antequam nunc a Chriſto uocarentur . Et ſic per iſta miracula mouerentur ad obediendum ei prompte . Ad dictum Gregorij dicendum , ꝙ non poteſt ſtare , niſi intelligatur, ꝙ nulla miracula eum facere uiderant , ideſt , nulla miracula deſcribit Matthæus Chriſtum feciſſe ante iſtam vocationem , quæ poſſent uidere Petrus, & Andreas. Deſcribunt tamen illa Lucas , & Ioannes , & hoc ſufficit ad hoc , ꝙ illi obedirent propter præcedentia miracula . Sextò fortè obedierunt , quia non erat nouum nunc , ꝙ vo-
D carentur iſti a Chriſto, nec oportebat multis verbis vti apud eos, quia iam ipſi iterum fuerant a Chriſto vocati, & uenerant. Nam de Petro, & Andrea ponuntur tres uocationes, quarum iſta fuit ultima , & in duabus primis venerant ad Chriſtum, & habitauerãt cum eo in Iudæa , in Galilæa , & iuerunt in Cana Galilææ, & uiderunt miraculum eius de conuerſione aquæ in uinum. Et inde deſcenderunt cum eo in Capharnaum, Ioan. 1. & 2. in ſecunda uice forte haberent etiam aliquam familiaritatem cum eo, & ſic nunc, cùm tertiò uocaret, non erat mirum , ſi ad primum uerbum eius relinquebant omnia, quia iam eum nouerant ex familiaritatibus præcedentibus . Septimò poteſt dici, ꝙ uenerunt ad unicum uerbum eius , quia cognoſcebant quis ille eſſet , ſcilicet : Quia ſciebant eum eſſe Meſſiam . Patet hoc, quia quando Chriſtus fuit ſemel co-
E ram Ioanne, oſtendit eum Ioannes digito dicens. Ecce Agnus Dei . Ioan. 1. Et tunc duo diſcipuli Ioannis, qui erant cum eo ſequuti ſunt Ieſum. Et erat unus eorum Andreas frater Petri. eod. cap. Et ibi dicitur, quòd Andreas tunc uenit ad Petrum, & dixit ei. Inuenimus Meſſiam, & duxit illum ad Ieſum . Et tunc ambo iuerunt cum eo in Galilæam. eodem cap. Et ſic Petrus, & Andreas ergo ſciebant Ieſum eſſe Meſſiam. Cum ergo iſta uocatio quam ponit hic Matthæus fuerit multo tempore poſt illud , non erat admirandum , quòd ad unicam eius uocem ſequerentur ipſum , credentes eſſe Meſſiam .

An isti vocati à Christo tenebantur ad eum venire promptè. Quæst. CI.

QVAERITVR, an isti vocati à Christo obligabantur venire ad ipsum promptè, sicut ipse iubebat. Dicendum, quòd hic non est speciale dubium, an obligarentur venire promptè relinquendo omnia, vel post aliquantum interuallum temporis dispositis prius rebus suis. Nam si obligabantur aliquo modo sequi Christum, obligabantur promptè obedire, & dimittere omnia, quandocunque ille iuberet, vel sicut iuberet: ideo solum est dubium, an sequi tenebantur vocantem. Est autem dicendum, ꝙ aut credebant eum esse Deum, sicut verè erat, aut nõ. Si crederent non est dubium, quin obligarentur simpliciter ad omnia, quæ mandaret quantumcunq; grauia illa essent. Si autem non, aut credebant eum esse Messiam, vel non. Si crederent esse Messiam, tenebantur ei totaliter obedire, quia ille erat salus mundi, & ita ab omnibus Iudæis expectabatur. Si autem nõ credebant illum esse Messiam: aut putabant esse prophetam, aut non. Si putabant, tenebantur sequi illum, quia prophetæ mittuntur à Deo, & loquuntur, quæ Deus iubet. Nam standum est mandato eorum, ac si à Deo iubeatur. Vnde dicitur Deuter. 18. quòd illi, qui non obedirent mandatis prophetæ à Deo punirentur, scilicet, quòd ipse vltor existeret. Si autem non putarent eum prophetam, sed hominem priuatum, etiam si esset sanctæ vitæ non tenebantur sequi eum vocantem. Aliter dici potest, quòd aut isti moti sunt propter honestatem rei, quæ mandabatur, scilicet, quòd fierẽt piscatores hominum, vel propter aliquod, quod promitteretur, aut quia ipse immutabat mentem eorum, aut quia miracula eum facere viderant, vel quia agnoscebant eum esse Messiam. Si propter primum non tenerentur, quia quantumcunque sit bonum id, qđ iubetur, non tenetur homo ad faciendum, nisi iubens sit talis, qui possit obligare, & quòd res, quæ nobis præcipitur, vel annunciatur sit valde bona, non facit nos obligare, quia tunc tenetur homo ad maximam perfectionem. Et tamen potius est è contra: quia quanto aliquid opus est maioris perfectionis, tanto minus tenemur ad illud. Si secundum erat, non obligabantur solùm, sed magis trahebantur sentientes in se virtutẽ Dei, quæ trahebat eos. Et si conarentur resistere huic motui, quia à Deo fiebat, peccarẽt: quia istud erat manifeste Deo repugnare. Si secundum erat, tenebantur: quia, ꝙ miracula faceret ex imperio attestabatur in eo diuinam virtutem, cui obediendum est. Si erat quartum, tenebantur obedire, quia si quis non obediret Messiæ, peccaret. Dici ergo potest, quòd tenebantur obedire à Christo vocati, quia agnoscebant Christum esse Messiam. Ioan. 1. & quia eum viderant facere miracula sæpe, vt præcedenti. q. ostensum est. Vnde apparebat in eo aliquam diuinam virtutem, propter quã sibi obediendum esset. Et hoc Petrus manifeste cognouerat, quia quando ad eius imperium laxatis retibus conclusa est multitudo piscum, procidens Petrus ad genua eius dixit. Exi a me Domine, quia homo peccator sum. Luc. 5. De Iacobo, & Ioanne non erat tanta causa, vel tam manifesta, quòd obedire deberent, quia de Petro, & Andrea constat, quòd agnoscebant eum esse Messiam. Ioan. 1. de Iacobo, aut Ioanne non constat hoc, quia non fuerunt tunc ipsi vocati. Viderant tamen Christum miracula facientem, quia quando conclusa est multitudo piscium, ipsi venerunt ad adiuuandum Petrum ad trahendum rete, & tam nauicula Petri, quàm nauicula ipsorum impletæ fuerunt piscibus, ita ut mergerentur. Luc. 5. Et ibi F dicitur, quòd omnes isti secuti sunt eum. Et sic propter miracula, quæ viderant tenebantur parere vocanti.

Quare Christus vocauerit istos Apostolos binos. Quæst. CII.

QVAERITVR, quare Christus vocauit istos Apostolos binos: nam prius vocauit Petrum, & Andream simul, deinde Iacobum, & Ioannem simul. Dicendum, quòd istud fuit quasi ab accidenti. Nam non erat aliquid speciale propter quod Christus deberet eos potius vocare binos, quàm singulos, idest, sigillatim manentes. Nam quan-
G do vocauit Matthæum, ipsum solum vocauit, infra 9. Etiam quãdo vocauit Philippum, solus ipse erat, quia dicitur Ioan. 1. quòd cùm Christus vellet exire de Iudæa in Galilæam, inuenit Philippum, & dixit ei: sequere me. Sic etiam Paulus ad apostolatum vocatus est. Et tamen solus vocatus est. Act. 9. sic quoque apostoli solum Matthiam in Apostolum elegerunt. Nõ erat ergo aliqua causa, propter quam Christus specialiter attendere deberet, quòd vocati essent potius bini, quã singuli, sed fuit quasi ab accidenti: quia Christus præelegerat Apostolos, quos ipse uoluerat, & antequam vocaret eos, electi erãt ab ipso. Si ergo accidisset, quòd inuenisset eos sigillatim quando vocare voluisset, vocasset singulos per se. Quia tamen inuenit istos qua-
H tuor esse binos, quos iam elegerat, vocauit eos binos, sicut inuenit. Et patet, quòd fuerit factum ab accidenti, quia aliàs semper vocasset binos quoscunque vocasset, & potuisset conuenienter fieri, cùm duodecim fuerint isti vocati ab eo. Et tamen præter istos quatuor nõ legimus alios vocatos fuisse binos, sed magis sigillatim, vt supra dictum est: ergo quòd bini, vel singuli vocarentur, nihil differebat in re, sed erat quasi ex accidenti. Aliter potest dici, quòd licèt Christus non vocauerit omnes Apostolos binos, voluit tamen istos quatuor binos vocare ad significandum ordinem ipsorũ. Nam ita mittebat eos Christus ad prædicandum Luc. 10. s. Misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum, quò erat ipse venturus. Istam causam assignat Sanctus Thomas in opere continuo su-
I per Euan. dicens. s. Nota, quòd vocat binos, & binos, sicut alibi legitur, quod misit illos binos, & binos ad prędicãdum. Tertiò potest dici, quòd cùm facta Christi essent omnia instructiones quædam nostræ, ex ista vocatione non solùm voluit vocatos ad se trahere, vt prædicarent, sed etiam in vocatione cõditionem prædicatoris ostendere. Binos enim uocat, quia charitas non est propriè nisi inter duos, & qui charitatem non habet ad prædicandum mitti non debet. Etiam quia præcepta charitatis duo sunt, scilicet, ad Deum, & proximum. Qui autem utrunque non seruat rectè, prædicare non potest. Cùm prædicator prius debeat facere, quàm docere: sicut Christus, qui cępit facere, & docere. Act. 1. Et hoc ne cùm alijs prædcauerit, ipse repro-
K bus efficiatur, vel appareat. 1. Corin. 9. Sic dicit Greg. in quadam Homilia, scilicet, quatenus hic nobis tacitus innuat, quòd qui charitatem erga alterum nõ habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. Duo enim sunt præcepta charitatis, & minus quã inter duos charitas haberi non potest.

Quare Christus hos duos fratres elegit. Quæst. CIII.

QVAERITVR, quare Christus elegit istos utrosq; fratres, & uocauit. Dicendum, ꝙ Christus uocauit istos fratres, quia elegerat, & uocatio fuit quædam manifestatio electionis.

Cur

Cur autem electi fuerint, cauſa dari non poteſt, quia ad hoc merita nulla præcedunt, ſed ſola Dei liberalitas, & voluntas, ſcilicet, ideo Deus elegit iſtum, vel illum, quia placet ei, & non eſt alia cauſa, nec aſſignari poteſt. Sic oſtendit Apoſtolus ad Rom. 9. Et quia elegerat iſtos ex eo, quòd ſibi placuerat, non differebat, ꝙ eſſent fratres, vel non. Nam elegerat Deus Petrum, & Andream, Iacobum, & Ioannem ad apoſtolatum. Siue ergo Andreas eſſet frater Petri, ſiue non: & idem de Iacobo, & Ioanne nihil refert ad iſtam electionem. Et patet, quia aliàs feciſſet, quòd omnes Apoſtoli haberent inter ſe fraternitatem, ſcilicet, bini, & bini: vel terni, & terni: & tamen non factum eſt, quia alij non erant inter ſe fratres ſicut iſti quatuor: fuit igitur accidentale ad iſtam electionem, & vocationem, & Petrus & Andreas, quòd eſſent fratres, & quòd Iacobus & Ioannes eſſent fratres. Aliter poteſt dici, quòd licèt ad intentionem principalem electionis, & vocationis ipſorum eſſet accidentale eſſe fratres: Chriſtus tamen voluit, quòd eſſent fratres ad oſtendendam magnitudinem charitatis, quæ eſſe debet in prædicatoribus. Quia ſicut præcedenti. q. dictum eſt, quòd iſti uocati ſunt bini propter charitatem, quæ eſt inter duos, & competit prædicatori, ita ad oſtendendum maximam charitatem, quæ eſt à Deo ipſa propinquitas ſanguinis auget quendam gradum amoris, quod manifeſtè apparet. Et quia charitas debet eſſe feruentior in doctoribus ſacræ ſcripturæ, quàm in alijs, fuit conueniens in vocatis ad apoſtolatum eſſe fraternitatem ſecundum quandam ſignificationem: ſed non fuit neceſſe, quòd inter Apoſtolos eſſet fraternitas, ſed ſufficiebat, quòd eſſet inter aliquos, quia illud erat ſatis ad ſignificandum. Sic dicit Chryſoſto. ſuper Matthæum, ſcilicet. Super charitatem etiam fraternitatis Eccleſiæ poſuit fundamenta, vt ex radicibus charitas exuberãs quaſi humor aſcendat in ramis. Et hoc ſuper naturalem charitatem, ut nõ ſolùm per gratiam, ſed etiam per naturam ipſa charitas firmior habeatur. Tertiò poteſt dici, quòd hoc factum eſt ad imitationem veteris teſtamenti. Nam iſtud Dominus fundauit in duobus fratribus, ſcilicet; Aaron, & Moyſe. Nam Aaron fuit ſummus Sacerdos, & ab eo deſcenderunt omnes Sacerdotes veteris teſtamenti. Et erat iſte ſtatus excellentior illius legis: Moyſes autem fuit princeps totius populi, tam in his, quæ ad Deum pertinebant, quàm in ſęculari. Exo. decimooctauo, & Deuteronom. quarto, & quinto, & Exodi. 20. Nam populus timuit audire legem a Deo, & ipſa lex uocatur lex Moyſi. Malac. 4. Ita nunc Chriſtus uolens fundare Eccleſiam noui teſtamenti incępit in duobus fratribus, ſcilicet, Petro, & Andrea. Et quia ſtatus noui teſtamenti eſt longè excellentior ſtatu ueteris teſtamenti, fundauit Deus nouum teſtamentum ſuper duas fraternitates continentes quatuor fratres. Vetus autem teſtamentum ſuper vnam fraternitatem duorum fratrum fundatum eſt. Sic dicit Chryſoſtomus ſuper Matthæum, vnde dicit, fratres. Sic enim fecit Deus in veteri teſtamento ſuper Moyſen, & Aaron fratres ponens ædificationis initium. Quoniam autem abundantior eſt gratia noui teſtamenti, quàm ueteris: Deus primum populum ædificauit ſuper vnam fraternitatem, hunc autem ſuper duas.

Quare Chriſtus elegit ad apoſtolatum viros ſimplices, & idiotas. Quæſt. CIIII.

QVAERITVR, quare Deus elegit uiros ſimplices ad apoſtolatum, & diſcipulatum. Nam A iſti ſimplices erant, & ſine literis de Petro, & Ioanne patet Actu. 4. Vbi dicitur, quod erant idiotæ, & ſine literis. De Andrea, & Iacobo idem putandum eſt, quia omnes erant pauperes, & piſcatores, non potentes vacare ſtudijs literarum, vt ex opere manuum inopem defenderent uitam.

Dicendum eſt, quòd Chriſtus elegit ſimplices ad apoſtolatum, & officium prædicationis. Primò ad tollendum calumniam. Nam cùm lex Chriſti, quę à principio nulla fuerat, per totum orbem nunc diuulgata ſit, poterant aliqui calumniari, quòd per fauorem, vel potentiam introducta fuiſſet, vel quia fuerunt uiri peritiſſimi introducentes eam, qui poſſent cæteris quod vellent facile perſuadere, vt ergo non eſſet locus huic B calũniæ, Chriſtus uoluit eligere uiros ſimpliciſſimos, vt cùm illi totum mundum conuerterent, & uiros quoſque peritiſſimos ad ſe traherent, euidens eſſet, quòd à ſolo Deo iſta res fieret. Sic innuit Apoſtolus primæ Corin. primo, ſcilicet. Placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes, id eſt, per prædicatores ſimplices, qui ſtulti reputarentur, placuit Deo conuertere mundum. Et dicitur ibi: videte veſtram uocationem fratres. Quia non multi ſapientes ſecundùm carnem, ſed quę ſunt ſtulta mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes. & iſta eadem fuit cauſa quare Chriſtus non elegit uiros potẽtes ad prædicationem iſtius legis. Nam hoc facile ſibi fuerat, quia ſicut per prædicatores ſuos conuertit poſtea prin C cipes mundi: ita potuiſſet & a fortiori per ſeipſum conuertere aliquos principes, qui hoc prædicarent, uel iſti legi fauerent. Et tamen non curauit hoc facere, nec uoluit habere aliquos fauores principum ſęcularium, nec habere amicitiam Romanorum, qui erant Domini mundi. Quod faciliter ipſe habuiſſet, ſi uoluiſſet inter eos facere aliqua miracula; qualia faciebat inter Iudæos. Nam illi coegiſſent totum orbem ad tenendum legem ipſius, & colendum ipſum, vt Deum. Hoc tamen noluit, ut ait Auguſt. primo libro de Concord. Euangel. ne diceretur, quòd lex Chriſti per potentiam Romanorum fuerat introducta, & non per Dei uirtutem. Ideo non ſolùm Chriſtus noluit habere Romanos in amicos, ſed potius D uoluit eos habere quaſi hoſtes legis ſuæ, & cultus ſui. Vnde in nullo loco, uel natione, tantam aduerſitatem ſenſit fides Chriſti, ſicut in Vrbe Romæ, & per totum imperium, iubentibus imperatoribus perſecutiones fieri Chriſtianis. Et tunc quanto plures occidebantur per Romanos, tanto plures ad Chriſtum conuertebantur, cùm etiam ipſi Imperatores cogerentur uidere uirtutem Chriſti, quàm oderant, cùm coram eis fierent innumerabilia miracula. Et ita inuitis Romanis, & toto imperio, cultus Chriſti, & lex introducta ſunt, & coacti ſunt Romani confiteri Chriſtum eſſe Deum, & uera eſſe, quæ de illo prædicabantur. Et tandem ipſa Roma caput mundi Chriſto caput ſuum humiliauit, recipiens eum in Deum ſuum. Et ſic fuit iſte mo E dus ualde conueniens ad introducendum legem Chriſti. Et non fuiſſet ſine calumnia, ſi aliqui potentes in orbe à Chriſto electi fuiſſent, qui iſtam legem introducerent, vel prædicarent. Et hoc etiam tangit Apoſtolus Corin. primo, ſcilicet. Videte uocationem ueſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſunt ſtulta mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia, & contemptibilia mundi eligit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt deſtrueret, ut non glorietur omnis caro in conſpectu eius. Et ſic pauperes, & indocti, & ignobiles electi ſunt à Chriſto ad prædicandum. Sic dicit Auguſtinus in quodam

dam sermone de Kalendis Ianuarij, scilicet. Nō enim elegit Reges, aut Senatores, aut Philosophos, aut Oratores: immo elegit plebeios pauperes, indoctos piscatores. Secunda causa fuit propter ipsos ministros prædicationis. Quia si elegisset sapientes, aut potentes, & per eos susciperetur lex Christi, posset aliquis eorum superbire, quòd propter ipsum introducta fuerat lex, quasi ipse aliquod bonum Christo fecisset: Christus autem vult ostendere homini, quòd ipse nihil est, & tollere sibi occasionem gloriandi. Ideo voluit, quòd prædicatores essent simplices, & pauperes, vt sic non possent gloriari, ꝙ per ipsos aliquid factum esset, sed totum Deo attribueretur. Sic dicitur 1. Corint. in. 1. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes, vt non glorietur omnis caro in cōspectu eius: idest, vt homo non posset coram Deo gloriari, quasi ipse in aliquo Deo profecisset. Sic dicit Augustinus super Ioannem, scilicet. Si enim doctum eligeret, fortassis, ideo se diceret electum, quia doctrina eius eligi meruit. Dominus autem Iesus volens superborum frangere ceruices: non quæsiuit per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est Imperatorem. Magnus, idest, Cyprianus orator, sed primus Petrus piscator. Considerandum tamen, quòd Christus non elegit solùm simplices, sed etiam aliquos peritos. Nam Nicodemus fuit de discipulis Christi, licèt occultus propter metum Iudæorum. Ioann. 3. Ipse tamen erat peritus, quia Christus dixit ei: tu es Magister in Israel, & hæc ignoras? Et fuit Nathanael vir peritus, & ita aliquos alios peritos elegit. Et fuit conueniens, quia si solos simplices elegisset, putaretur, quòd ex ignorantia fuerant decepti sequendo Christum: prædicatores tamen præcipui Euangelij fuerant simplices propter causas supra positas.

Quare dicitur, quòd Iacobus, & Ioannes erant in naui reficientes retia. Quæst. CV.

QVAERITVR, quare dicitur, ꝙ Iacobus, & Ioannes erant in naui reficientes retia. Dicunt quidam, ꝙ hoc dicitur ad significandum eorum paupertatem, scilicet, tam pauperes enim erant, ꝙ retia noua emere non poterant, ideo vetera reficiebant. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, quòd hoc est maximè paupertatis indicium: vetera enim reficiebant, qui noua vnde emerent non habebant. Et quòd ad maiorem eorum pietatem pertinet in tanta paupertate sic patri suo succurrebant, vt eum baiularent in naui. Aliter potest dici, quòd non fiebat hoc ex paupertate nimia, quia tunc potius diceretur hoc de Petro, & Andrea. Nam Zebedæus pater Iacobo, & Ioannis omnino pauper nō erat, cùm mercenarios secum ad piscandi opus in naui haberet, vt patet Marc. primo. Petrus autem, & Andreas non leguntur habuisse mercenarios. Maximè, quia nō oportet, quòd accipiatur hic reficere pro reparare, quod ad vetera pertinet, sed dicetur, quòd reficiebant retia, sicut faciunt piscatores cùm piscari desierint, vel cùm retia præparant ad mittendum in aquam. Sic accipitur Marc. primo. Nam dicitur, quòd Iacobus, & Ioannes erant in naui componentes retia, idest, disponentes illa, & istud non est indicium paupertatis, quia quilibet piscator hoc facit. Aliter potest dici, quòd isti reficiebant retia, idest, aliquid ruptum consolidabant assuendo reliquis partibus, quia hoc etiam in nouis retibus accidit, quæ sæpe rumpi contingit, & maximè sicut in piscatione illa, quæ fuerat facta, quando vocauerat ante hoc Christus Petrum. Nam conclusa

F multitudine piscium rumpebatur rete. Luc. quinto. Et tunc oportet illud refici: nec erat hoc signum paupertatis. Et tamen concedendum est, quòd isti pauperes fuerint, quia omnes illos pauperes solemus vocare, qui non habent vnde viuant, nisi de labore manuū, & huiusmodi erant isti.

Quare de Petro, & Andrea dicitur, quòd mittebant rete in mari, alij verò duo dicuntur reficere retia. Quæst. CVI.

QVAERITVR, quare de primis, scilicet, Petro, & Andrea dicitur, quòd mittebant rete in
G mare: & de secundis, scilicet, Iacobo, & Ioanne dicitur, quòd reficiebant retia. Dicendum, quòd hoc fuit primò, quia scriptura voluit ostendere quid isti faciebant, quando Christus vocauit eos, vt ostendatur, quòd non erant otiosi: quia ille, qui eligitur ad dispensandum verbū Dei, ad aliquid magnum negotium eligitur, & non est sibi otio vacandū. Ideo illi, qui consueuerant in otio delectari, ad prædicationis officium assumi non debent, quia esset eis postea difficile huius officij laboriosas occupationes tollerare. Et sic Christus voluit ostendere, quòd isti quos elegit, occupati erant, quando vocati sunt, & sic de negotio ad negotium transirent. Et ad hoc Scriptura voluit indicare actus, in quibus erant occupati in istis
H actibus diuersis, scilicet, quidam mittebant rete in mare, & alij retia reficiebant, sic scriptum fuit. Secundò fuit hoc, quia Scriptura voluit ostendere istos omnes fuisse piscatores, quia istud conueniebat officio, ad quod sumebantur, scilicet, quia facti sunt piscatores hominum. Et quia isti duo erant actus piscatorum, scilicet, retia reficere, & rete in aquam mittere, scriptum est, quòd quidam retia reficiebant, alij verò in mare mittebant. Alias duas causas assignant quidam. Prima est, quia reficere retia antequam mittantur in aquam, ad signandum, quòd promptiores fuerunt in obediendo Petrus, & Andreas. Iacobus autem, & Ioannes pigriores. Dicitur quòd Petrus, & Andreas mittebant rete, quasi velociter egissent. Iacobus verò, &
I Ioannes reficiebant, quasi non ita velociter se dispo suissent ad mittendum ea in mare. Secūdum est, quia per refectionem retium significatur compositio sermonum, per missionem retium in mare, ꝙ est vsus sermonis compositi. Et quia Petrus, & Andreas Euangelia non scripserunt, sed prædicauerunt dicuntur misisse retia in mare, Ioannes autem Euangelium scripsit: ideo retia reficere dicitur. Istas duas causas ponit Chrysostomus super Matthæum, dicens: Extimare autem possumus primos velociores ad predicandum, quòd retia mittebant: istos autem quasi pigriores, quia retia adhuc componebant: sed hoc ausi dicere non sumus, quia eorum differentiam cognoscere solius est Christi: fortè ergo illi propter Petrum dicti
K sunt mittentes retia, qui prædicauit Euangelium, & non composuit. Dicendum tamen, ꝙ istæ duæ causæ sunt magis mysticæ: primæ autem duæ literales.

Quare Christus eodem tempore, & sub ista vocatione vocauit hos quatuor. Quæst. CVII.

QVAERITVR, quare Christus eodem tempore, & quasi sub ista vocatione vocauit istos quatuor. Dicendum, quòd sicut electio Dei de personis Apostolorum fuit propter solam volūtatem suam, scilicet, quia ita voluit, ita etiam tem-

tempora uocationum. Nam non omnes fuerunt uocati eodem tempore, sed isti quatuor ante cæteros præter Philippum, qui ante hoc uocatus fuerat. Ioan. 1. Et sic, quòd uocaret istos immediatè post illos, uel interiecto aliquanto tempore, ex eius uoluntate pendebat, potest tamen dici, quòd fuit rationabiliter factum, quia Christus elegerat istos, & uocare illos constituerat, & quia quasi simul erant, uocauit eos simul: patet Mar. 1. quia cùm dictum est de uocatione Petri, & Andreæ subditur. Et progressus inde pusillum uidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem. Et sic parum loco distabant. Idem patet Luc. 5. Nam cùm iubente Christo conclusit Petrus magnam multitudinem piscium, ita ut rete trahere non possent, rogauerunt Iacobum, & Ioannem, qui erant in alia B nauicula, quòd adiuuarent eos: erant enim socij in piscatione. Ideo decuit, quòd sub eodem tempore uocarentur: patet Lucæ 5. ubi socij uocantur. Sic dicit Sanctus Thomas in opere continuo, scilicet: Erant enim habitatione simul, dilectione concordes, artificio pares, fraternitatis pietate coniuncti: Ideo simul uocauit, ne tot bonis coniunctos dissimilis uocatio separaret. Aliæ causæ possent poni mysticæ. Prima est, quia isti assumebantur ad officium prædicandi, & quia de omnibus quatuor partibus mundi prædicatores uocandi erant, fuerunt isti quatuor uocati, sic dicit Glo. s. Ideo ad quatuor tantùm uocatio ponitur, per quos prædicatores de quatuor mūdi partibus uocandos esse signetur. Secundum est ad significan- C dum Euangelium, quod isti prædicaturi erant. Nam prædicatores Euangelium Christi prædicare debent, & non fabulas, cùm Apostolus hoc increpat dicens, quòd erit tempus, quando sanam doctrinam non sustinebunt, & ueritate quidàm auditum auertente, ad fabulas autem conuertentur. 2. Timoth. 4. Et quia Euangelia erant quatuor, idest, quatuor libri Euangeliorum, uel quatuor scribentes Euangelia, uocati fuerunt nunc solùm quatuor. Sic dicit Hilarius. In hoc enim futurorum Euangelistarum numerus designatur. Tertium est ad designandum quatuor uirtutes Cardinales, scilicet, Prudentiam, Fortitudinem, Iustitiam, Temperantiam: quibus, qui caruerit, ad prædicationis officium non debet assumi. Nam per D Petrum designatur Prudentia, & singulæ aliæ per alios tres. Sic dicit Remigius, scilicet: Per hoc etiam quatuor uirtutes principales, Prudentia enim referatur ad Petrum propter diuinam cognitionem: Iustitia ad Andream propter operum uirilitatem: Fortitudo ad Iacobum propter diaboli supplantationem: Temperantia ad Ioannem propter diuinę gratiæ effectum.

Quare Christus Petro, & Andreæ aliquid promisit, Iacobo vero, & Ioanni nihil. Quæst. CVIII.

QVAERITVR, quare promisit Christus aliquid primis duobus uocatis, scilicet, Petro, & Andreæ, & nihil promisit Iacobo, & Ioanni. Aliqui dicunt propter duo, primò quia E sufficit aliquid promisisse prioribus, ut uenirent: secundis autem nihil erat necesse promittere, quia obedientia primorum sufficeret ad mouendum eos, scilicet, cùm Ioannes, & Iacobus uiderent, quòd Petrus, & Andreas socij eorum a Christo uocati sequerentur eum relictis omnibus, non dubitarent ipsi omnia relinquere, & Christum sequi. Secundò dicunt hoc fuisse, quia Petro, & Andreæ fuit necesse aliquid promitti, ut uenire uellent: Iacobo autem, & Ioanni non erat necesse promitti quicquam, quia isti erant cognati, scilicet, filij sororis Matris Christi, & sic non erat opus inuitari per præmium, quia propter cogni-

tionem, & affectum sequerentur eum. Istas duas causas ponit Chrysostomus in quadam homilia dicens: uocando autem nihil eis promisit sicut prioribus. Obedientia enim eorum, qui præuenerant, uiam præparauerat: sed, & multa de ipso audierant, scilicet, tamquam familiares, & consanguinitate coniuncti. Aliter dici potest, quòd ista quæstio de nullo fuit: immo falsum præsupponit, scilicet, quòd aliquid promissum fuerit hic Petro, & Andrææ. Et falsum est, quia si aliquid fuisset promissum eis, propter quod omnia relinquerent, non peteret postea Petrus a Christo dicens, ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? infra 19. Item Christus respondit eis dicens. Vos, qui reliquistis omnia &c. sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim Tribus Israel. eodem capitulo. Si tamen iam promisisset eis aliquod præmium pro eis quæ reliquerunt, non responderet eis quasi de nouo. Item, quia si Christus nihil dixit Petro, & Andreæ nisi, uenite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. hic tamē non promittitur præmium, sed magis iniungitur officium laboriosum, ideo non est uerum, quòd eis nunc aliquid promiserit. Aliter potest dici, quòd si quis uelit accipere istud pro promissione, Dicendum est, quòd etiam Iacobo, & Ioanni istud promissum fuerit, quia istud non erat nisi indicare eis officium, ad quod ipsos assumebat. Erat ergo uerisimile: quòd cum uocaret Iacobum, & Ioannem, diceret eis, ad quid uocabat ipsos. Et istud erat, quòd faceret eos piscatores hominum. Subticuit tamen istud scriptura, quia uerisimile erat, quòd diceret eis id, quod dixerat prioribus. Et patet hoc, quia etiam forma uocationis non ponitur in secundis: nam in primis dicitur, quòd Christus dixit, uenite post me, in secundis autem solùm dicitur, & uocauit eos sicut præcedentes, supple, uenite post me, & faciam uos ri piscatores hominum.

Quare dicitur, quòd isti relictis retibus secuti sunt eum. Quæst. CIX.

QVAERITVR, quare dicitur, quòd isti relictis retibus secuti sunt eum. Dicendum, quòd istud ponitur ad ostendendum obedientiam quàm habuerunt ad Christum. Nam ipse dixit eis: uenite post me: & quia non poterant ire post ipsum tenendo nauem, & retia, reliquerunt illa, ut ipsum sequerentur. Secundò dicitur hoc ad ostendendum eorum affectum laudabilem ad Christum, quia omnia contempserunt, ut ipsum solum sequerentur. Vnde putabant se fecisse aliquid ex hoc. Et sic dixit Petrus Christo: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? infra 19. Tertio dicitur hoc ad instructionem nostram: ut sciamus, quia omnia relinquenda sunt, si Christus mandauerit. Et etiam, quòd non potest aliquis perfectè Christum sequi, nisi hęc omnia deseruerit: sic dicit Chrysostomus super Matthæum, s. secuti sunt eum, omnibus relictis: in quo nos docuerunt, quia nemo potest terrena possidere, & perfectè ad cęlestia peruenire: sic etiam dicit Glos. scilicet: In his datum est exemplum illis, qui censum deserunt pro Christi amore. Quartò factum est hoc specialiter ad ostendendum, quæ sunt illa, quæ pro Christo relinquenda sunt. Et sunt tria, scilicet, diuitiæ, deliciæ, & parentes, quæ significantur hic per nauem, & retia, & Zebedæum patrem Iacobi, & Ioannis. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet: Tria sunt quæ relinquere debet, qui uenit ad Christum, scilicet, actus carnales, quia per retia piscationis significātur:

ſubiecta mundalis per nauem: parentes per patrem reliquerunt ergo nauem, vt fierent eccleſiaſticæ nauis gubernatores, reliquerunt retia, vt non piſces afferrent ad ciuitatem terrenam, ſed homines ad cœleſtẽ: reliquerunt vnum patrem: vt ſpirituales patres omnium fierent, ſic etiam dicit Hilarius, ſcilicet. Eis igitur artem, & patriam, domum relinquentibus docemur Chriſtum ſequuturi ſæcularis vitæ ſolicitudine, & paternæ domus conſuetudine non teneri.

Quare Iacobus vocatur Zebedæi. Quæſt. CX.

QVAERITVR, quare Iacobus uocatur Zebedæi, ſicut dicitur hic. Dici poteſt primò, ꝙ Iacobus erat maior Ioanne, ideo ipſe hæreditabat nomen paternum. Quia ſicut quilibet primogenitus habebat duplum de hæreditate paterna, quàm quilibet aliorum filiorum. Deuteron. 21, ita ſuccedebat in nomine, vt nomen patris eſſet ſibi prænomen, & diceretur Iacobus Zebedæi. Secundò poteſt dici, quòd licèt quilibet filiorum poſſet ſibi accipere nomen patris, aliqui tamen accipiunt, & alij accipere nolunt, & ſic Iacobus voluit iſtud accipere, & vocatus eſt Iacobus Zebedæi: Ioannes autem non accepit illud, & ideo vocatus eſt Ioannes ſimpliciter. Tertiò poteſt dici, & melius, quòd iſtud prænomen, ſcilicet, Zebedæi non fuit impoſitum Iacobo antequam vocaretur ad apoſtolatum: ſed prius vocabatur Iacobus abſolutè, cùm autem factus eſt Apoſtolus, fuit hoc ſibi appoſitum propter differentiam, quia Chriſtus habebat duos Apoſtolos, qui vocabantur Iacobus Zebedæi, quia erat filius Zebedæi, & alius vocatus eſt Iacobus Alphæi, ideſt, filius Alphæi. Et ità vocatur vbicunque nomina exponuntur eorum, vt infra 10. & Marc. 3. & Luc. 6. Inter Apoſtolos Chriſti vnicus erat Ioannes, quia ille cum nullo habebat coincidentiam, non fuit appoſitum ſibi aliquod prænomen ad oſtendendam differentiam.

An reliquerunt retia, & nauem in littore, & non reduxerunt in domum. Quæſt. CXI.

QVAERITVR, cùm dicatur hic, ꝙ iſti relictis retibus ſequuti ſunt Chriſtum, an reliquerunt nauem, & retia in littore, ita vt non redirent in domos ſuas, nec diſponerent de rebus ſuis, vel ſi redierunt, & diſpoſuerunt de omnibus quæ habebant. Dicunt aliqui, quòd de omnibus diſpoſuerunt ordinantes domos ſuas, quia videbatur valde irrationabile, quòd relinquerent ea, quæ poſſidebant in littore, vt perirent. Secundo quia iſti poterant obedire vocationi Chriſti, & diſponere de rebus ſuis. Et dicentur tunc reliquiſſe omnia, ſicut illi, qui ingrediuntur religionem diſponunt de omnibus, quæ habent in ſæculo, & tamen dicuntur relinquere omnia cum ingrediuntur, quia ea, quæ poterant ipſi poſſidere, & gaudere in eis relinquunt alijs poſſidenda, abdicantes à ſe omne dominium rerum, & omnem fructum, & iucunditatem, quæ in poſſidendo eſſe poteſt. Ita ergo de iſtis veriſimilius eſſet credere, quòd ita fecerint, cùm iſta faciendo obedirent vocationi Chriſti. Tertiò patet, quia quando aliquis vocatur ad ſtatũ religionis, vel ſe ad illum transferre cupit prohibetur in eo diuturna rerum ſuarum diſpoſitio, vt ſcilicet, ſi longo tempore manere vult in ſæculo, vt melius vendat res ſuas, & maiora præcia inde habeantur pauperibus eroganda, quàm ſi ſubito vendendo multum de rerum valore minui oporteat. Diſpoſitio tamen, quæ pauco tempore fieri poteſt, non prohibetur, nec diſſuadetur, ut ait Hieronymus in Epiſtola ad Paulam

F in fine, ſcilicet: Feſtina quæſo te, & hærentis in ſalo
nauiculæ funem magis præſcinde, quàm ſolue. Ne-
mo renunciaturus ſæculo bene poteſt vendere quæ
contempſit, vt uenderet, & infra dicitur: Si habes in
poteſtate rem tuam vende, ſi non habes proijce. Et
ſic iſti poterant facere aliquam diſpoſitionem de re-
bus ſuis in breui redeundo in domos ſuas, & illa non
impediebat vocationem Chriſti. Sed dicendum eſt
aliter, videlicet, quòd veriſimile eſt, quòd iſti mox, vt
a Chriſto uocati ſunt, ſequuti fuerunt Chriſtum, &
non redierunt in domos ſuas, vt loquerentur uxori-
bus, aut filijs, aut ne de eis, quæ poſſidebant diſpone-
rent, ſed de eis, quę in domibus erant non curauerunt:
ea vero, quæ ante oculos erant proiecerunt relinquen
G tes. Primo patet, quia obligabantur ſic facere. Nam vt
ſupra oſtenſum eſt in quadam quęſtione, Apoſtoli iſti
vocati obligabantur obedire vocanti, & obligabantur
obedire modo vocationis. Quia ſicut Chriſtus potuit
eos obligare, vt venirent per ſolum præceptum, ita po
terat eos obligare de tempore, & modo, ſcilicet, quod
uenirent, & quomodo uenirent. Et quia Chriſtus nõ
ſolùm uocauit eos, vt aliquando ad ſe uenirent, ſed di-
xit, uenite poſt me, obligabantur ipſi immediate ire;
quia aliàs non ibant poſt ipſum, & ſic non poterant
diſponere de rebus ſuis, nec redire in domos. Secun-
dò patet, quia dicitur in litera: At illi continuò reli-
ctis retibus ſequuti ſunt eum. Et ſic nullam moram
fecerunt: Quod factum eſſet, ſi deberent diſponere
H de naui, & retibus, & redire in domum. Sed & Mar. 1.
dicitur: Et protinus relictis retibus ſequuti ſunt eum.
Hoc autem de Petro, & Andrea dicitur: de Iacobo
autem, & Ioanne dicitur ſupra in litera. Illi autem ſta-
tim relictis retibus, & patre ſequuti ſunt eum. Tertiò
quia in hoc eſt magna laus obedientiæ, & affectus A-
poſtolorum ad Chriſtum, quia ſi aliquanto tempore
manſiſſent diſponendo de rebus ſuis, non tantum fe-
ciſſe uiderenrur. Sed quia omnibus contemptis, &
proiectis ſequuti ſunt immediate Chriſtum, laudan-
tur. Sic dicit Gregorius in quadam homilia: Nulla
autem Petrus, & Andreas facere eum, ſcilicet, Chri-
ſtum miracula uiderunt, nihil ab eo de præmio æter-
næ retributionis audierant, & tamen ad unum Domi-
I ni præceptum, hoc quòd poſſidere uidebantur obliti
ſunt. Obliuiſci autem eſt omnino relinquere, ac ſi ne-
ſcirent ſe habere, qui autem de rebus ſuis diſponit, nõ
obliuiſcitur, licèt relinquat. Quarto patet, quia ali-
qualiter erat culpabile, quia Chriſto uocante iſtos ad
Apoſtolatum, ipſi uellènt manere ad diſponendum
de rebus ſuis, uel ſaltem uellent redire in domum, ut
loquerentur uxoribus, & filijs, & relinquerent eos.
Sic patet 3. Regum 19. quando Elias ex mandato Dei
uolens ungere Eliſęum in Prophetam, poſuit pallium
ſuum ſuper eum, quod erat quaſi dicere ei, ſequar
me, & ille ſtatim relictis bobus cucurrit poſt Eliam.
Et ait: Oſculer oro te patrem meum, & ſic ſequere
te. Et dixit Elias; Vade, & reuertere, quod meum
enim erat feci tibi, quaſi dicat. Si uis reuerti, reuertere:
K & iam non erit culpa mea, quia id quod ego facere
obligabar feci. Et ſic uidebatur, quòd debebat eum
ſequi immediatè, & tamen ex quadam permiſſione
fuit, quòd reuerteretur imponendo ſibi onus, ſi fortè
ex iſta reuerſione impediretur. Si tamen non tenere-
tur ſequi eum immediatè, non dixiſſet Elias, quod
meum eſt tibi feci: maxime quia Eliſæus non auſus
eſt ire ad oſculandum patrem, & matrem, niſi ex li-
centia Eliæ. Vocatio tamen iſta apoſtolorum in no-
uo teſtamento magis urgebat ad prompte obedien-
dum. Primò pp uocantẽ, quia iſtos uocabat Chriſtus,
Eliſæũ uero uocabat Elias, qui in infimũ minor erat.
Scđò pp officiũ, ſiue dignitatem, ad quã uocabantur,
quia

quia Elisæus vocabatur ad statum prophetalem; cùm A
vnctus fuerit in prophetam. eod. cap. isti autem vocabãtur ad apostolatum, qui est status valde maior, quã prophetalis. Nã inter omnes status apostolicus status est maior. infra Corint. 12. s. Et quosdã posuit in Ecclesia, i. Apostolos 2. Prophetas 3. Doctores, & ad Ephe. 4. dicitur: Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdã autẽ Prophetas, alios verbo Euangelistas. Promptius ergo obedire debebant: quia prompta obedientia pertinet ad perfectionem, & tamen quanto aliquis est in statu altiori ecclesiastico, tãto maior perfectio ei incumbit. Tertio propter statum, vel tempus in quo fiebat vocatio. Nam Elisæus vocatus est in statu, vel tempore veteris testamenti: Apostoli autem vocati fuerunt
incipiente nouo testamento. Et tamen omnia in no- B
uo testamento debent esse perfectiora, quàm in veteri, quia lex Moysi fuit sicut status paruulorum, ideo vocatur pedagogus, quod ad pueros pertinet: lex autem Christi est tempus perfectionis, & plenitudinis: vbi iam non est homo sub pedagogo: ad Gal. 3. & 4. Ideo debuerunt promptius obedire isti vocati, quàm Elisæus: ita vt non peterent redire in domum ad loquendum vxoribus, nec filijs, nec ad disponendum de rebus suis. Quintò principaliter patet, quòd Christus vocans quosdam increpabat eos si illico non sequerentur: Patet Luc. 9. vbi Christus dixit cuidam: Sequere me. Et ille dixit: Domine permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. Dixit autem ei
Iesus: sine, vt mortui sepeliant mortuos suos. Et sic C
non licebat etiam propter affectionem paternam aliquantulum morari, sed illico vocanti obediendum erat, & veniendum. Sextò patet, quia etiam leuem dispositionem rerum possessarum Christus fieri prohibuit a vocato. Nam quidam dixit Christo: Domine sequar te: sed primum permitte mihi renunciare ijs, qui domi sunt. Christus autem dixit: Nemo mittens manum in aratro, & aspiciens retro, aptus est regno cœlorum: Luc. 9. Et sic etiam redire in domum non licebat vocato, si vocaretur in agro, quia volendo redire in domum, respiciebat retro. Et hoc dicebat Christus esse illicitum. Dicendum ergo, quòd isti vocati à Christo non morati sunt ad disponendum de rebus
suis, sed illas reliquerunt. Et patet magis, quia de Ia- D
cobo, & Ioanne dicitur, quòd relicto patre in naui cum mercenarijs; sequuti sunt Christum, Marc. 1. Et sic apparet, quòd non redierunt in domum, nec dispo suerunt aliquid de rebus suis, cùm ex ipsa naui sequuti sunt Christum, cùm dicatur, relicto patre in naui. Si tamen aliquanto tempore mansissent ad disponendũ de rebus, non dicerentur reliquisse patrem quousque de rebus disposuissent, & tunc recederent. Dicendum tamen, quòd ob hoc res istorum non perierunt, quia erat aliquis, cui committerentur, vel qui posset habere illas. De Iacobo, & Ioanne patet, quia ipsi erant piscantes cum Zebedæo patre suo. Et sic manebant omnia, quæ illi tunc habebant patri: quia Mar. 1. dicitur. Relicto Patre in naui cum mercenarijs. De retibus, &
naui Petri, & Andreæ non apparet tam manifestè. Et E
tamen credendum, quòd ibi erat qui poterat conseruare illa, ne perirent, & relinquere illis, ad quos pertinebant Nam Petrus, & Andreas in piscando erant socij Iacobi, & Ioannis, & patris sui Zebedæi. Luc. 5. Et tamen manebat adhuc Zebedæus piscando. Ideo ei poterant relinqui, & commendari retia: & nauis Petri, & Andreæ, & illi darent eis ad quos pertinebant, scilicet, vxoribus, vel filijs eorum.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd non erat irrationabile, quod isti reliquerint omnia non faciendo dispositionem aliquam: quia Christo personaliter uocante, ad nihil nisi ad ipsum attendendum est: sicut patet de illo, quem Christus prohibuit redire ad disponendum de his, quæ domi habebat. Et non quidem ad disponendum, sed nec ad renunciandum illis, quod minus erat. Luc. 9. Ita nunc etiam si retia, & nauis Petri perirent in littore, & ad quoscunque alios peruenirent, non erat irrationabiliter, cùm magis vrgeret Christi vocatio, quàm istarum rerum solicitudo: maximè cùm intentio eius esset, quòd illico sibi vocanti obediretur, quia aliàs esset mittere manum ad aratrum, & respicere retro. Luc. 9. Nec tamen propter hæc res istorum perirent, quia erant ad quos peruenerint, & illas habere possent, vt supra dictum est.

Ad secundum dicendum, quòd etiam si isti redijssent in domum ad disponendum de rebus, & postea sequerentur Christum, dicerentur relinquere omnia. quia proprietates, & vsum à se abdicabant: sicut dicitur de intrantibus religionem. Isti tamen non possent obedire Christo vocanti si aliqualiter morarentur ad disponendum de rebus, quia Christus dixit, quòd venirent post eum: & tamen si non irent immediatè, non obediebant iuxta formam mandati, quia non veniebant post ipsum: maximè cùm ista esset intentio sua, quòd illico illum sequerentur, & non diuerterent ad aliquid aliud. Luc. 9. De intrantibus religionem secus est, qui possunt de rebus suis disponere ad nutum, quia illi non obligantur intrare, sed liberè agunt, isti autem uocati a Christo obligabantur venire, vt supra ostensum est. Si autem dicatur, quòd isti ingredientes religionem à Deo per interiorem vocantur vocationem, ideo etiam debent obedire. Dicendum, quòd de istis non constat, an vocẽtur a Deo, licèt realiter vocentur: quia nemo potest cognoscere perfectè motum interiorem propter sui spiritualitatem. Vnde aliquando putat quis se vocari a Deo, & non vocatur: sed leuitas sua eum mouet, vel fortè diabolus tentat, vt lædat, quia mille viæ sunt nocendi diabolo, dicente Apostolo: An ignoratis altitudinem Satanæ. Ideo sicut quosdam tentat, ad malum eos incitando; ita & alios fallit, eos ad arduum propositum strictioris vitæ incitando, in quo postea deficiant, & desperent. Et esset laqueus iste magnus, nisi Christi pietas contereret laqueos, & liberaret confidenres in se. Et tamen propter hoc cautè respicere debet quisque, cum putet se ad talia vocari, vt seipsum probet, & tentet spiritum vocationis illius vnde sit, sicut monet Ioan. 1. Ioan. 4. scilicet, Nolite adhuc credere omni spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sint. & propter ista dubia non tenetur homo respondere vocationi interiori, sicut in exteriori, quæ manifesta est. Item dato, quòd constaret alicui se vocari à Deo ad statum religionis, illa vocatio non est tam deteminata sicut vocatio exterior: cùm exterius per verba determinatè significari possit res, & tempus, & modus in vocatione, & sic tenebitur homo ad illa strictissimè seruanda, cùm de illis non possit dubitare. Vocatio autem interior est solùm quidam pulsus in anima, secundùm quem ad aliquam rem incitamur: & tamen non ita aperte, vt innuatur nobis quibus temporibus, & quibus modis illa res fieri debeat. Et sic liberum est ipsi vocato de rebus suis disponere. Secus autem de istis vocatis nunc a Christo exteriori vocatione, quia ex forma vocandi, & alijs circunstantijs apparebat, quòd Christus vellet, quòd immediatè sequerentur eum, vt supra ostensum est, ideo sic facere tenebãtur.

Ad tertiũ dicendũ, ꝙ introeuntes religionem possunt de rebus suis disponere, & nõ solùm dispositione leui temporis fieri potest, sed etiã dispositione longissima, quia cùm ipsi non obligentur mutare illum statum:

possunt quamdiu voluerint manere in illo, siue disponendo se, siue non. Et quamdiu voluerint, poterunt illum mutare, Isti autem à Christo vocati, non erant iam iuris sui, vt supra ostensum est. Ideo non habebat locum in eis dispositio rerum breuis, vel longa, sed illico tenebantur sequi iuxta formam mandati, & intentionem vocantis ei cognitam. De dispositione autem rerum permutātibus statum, considerandum, ꝙ sicut dictum est, non obligantur breuiter, vel prolixè disponere, cùm non obligentur ad statum mutandum.

Quod verò Hieron. dicit de longa, & breui dispositione, consilium est: scilicet, quòd si quis aliquid semel disposuit, aut disponit mutare statum, non est ei securum longo tempore manere in rerum dispositione, quia in longo tempore multa impedimenta incidere possunt, & illa incidere verisimile est, cùm diabolus inuideat tendentibus ad alta, & procuret eis impedimenta. Et tunc homo erit sibimet in culpa, cùm per longam dispositionem sibi præstiterit ista impedimenta, cùm sciret verisimile esse talia accidere: maximè qa ille, qui vult relinquere seculum, & diu manere in dispositione rerum, hoc ideo facit, vt maiora precia possint pauperibus erogari de rebus suis. Hoc tamen non est tantæ necessitatis, nec tam desiderabile, ut per istud debeat homo retardari aliquanto tempore a proposito perfectionis, Sic dicit Hieron. in eadem epistola ad Paulinum, scilicet. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, proijce. Tollenti tunicam, & pallium relinquendum est, scilicet, nisi tu semper recrastinans, & de die in diē trahens caute, & pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus vnde pauperes alat suos: quasi dicat. Etiam si tu non manseris longo tempore disponendo, vt caute vendendo magna precia pauperibus eroges, habet Christus multa alia, vnde pauperes alat: Ideo non est curandum propter hoc diuturnam facere dispositionem: ideo dicebat Hiero. quòd si aliquæ res non possunt disponi, nisi cum difficultate, debemus illas dimittere, vt pereant. Vtpotè si alicui volenti intrare religionem debentur aliqua, quæ recuperari non possunt, nisi litigando, consultius sibi est dimittere, vt pereat res, & non litigare, quàm diuturnè fortassis litigare, & postea rem per iudicium acquisitam pauperibus erogare. Sic dicit Hieron, ibidem, scilicet. Si habes in potestate rem tuam, vende; si non habes, proijce. idest, permitte illam perdi. Et subdit ibi causam, scilicet, tollenti tunicam pallium relinquendum est, scilicet, si quis habet tale propositum perfectionis, non solùm non debet litigare pro his, quæ iam debita sibi sunt, sed etiam si de nouo auferantur, debet dimittere, vt non litiget: nec ob hoc esset minoris meriti dans pauca pauperibus, quia celeriter non dedit, quàm dans magna precia, quæ per longam venditionem accepit. Quia illa, quæ pereunt, etiam Deo damus, cùm propter illum perire illa permittamus. Quomodocunq; ergo det, qui religionem intrat, se & omnia Deo dat: maximè quia qui celeriter vendidit, citius intrat perfectionem, vel perfectionis viam, quàm qui vendendo moratus est, & in hoc recompensantur precia maiora, quæ alius pauperibus erogauerat.

An Iacobus, & Joannes malum faciebant dimittendo patrem. Quæst. CXII.

QVAERITVR, an Iacobus, & Ioannes malū faciebat dimittendo patrem solum. Aliquis dicet, quòd sic, quia isti erant pauperes, ut ait Chrysost.

F super Matth, Et dicit, quòd magna pietas erat istorum filiorum, ꝙ in tanta paupertate patri succurrere tenebantur: ergo non dimittere eum, vt ei in paupertate sua necessaria ministrarent. Item homo ex necessitate præcepti tenetur honorare patrem, Exod. 20. iste autem honor non consistit in solo verbo, & exterioribus cæremonijs reuerentiæ, sed maximè consistit in prouisione circa necessaria, scilicet, in alimentis. Sic Christus asserit increpans Pharisæos, & legis peritos dicens, quòd transgrediebantur legem Dei facientes, quòd filij solùm honorarent parentes verbo, & nihil aliud eis impenderent. Vnde ipse uoluit honorem paternum esse in hoc, quòd sibi prouideatur. Sic dicit Aristo. 10. Ethic. ponens, quòd circa alimenta

G magis debet prouidere filius patri, quàm sibi ipsi: & tamen ab isto præcepto Dei nemo absolutus est, ergo non poterant isti dimittere patrem,

Item sicut dicit Aristo. 8, Ethic, in fine, quòd filio nunquam licet abnegare patrem, nec relinquere, quia semper est debitor, & debitori nunquam licet abnegare creditórem: ideo dicit, quòd filio non licet relinquere patrem, nisi efficiatur incurabilis in malitia. Patri autem licet abnegare, vel relinquere filium: ideo non licebat istis relinquere patrem in tempore senectutis.

Item, quia dicit Chrysostomus super Matthæum, quòd ad magnam pietatem Iacobi, & Ioannis pertinebat, quòd sicut patri in tanta paupertate succurre-

H bant, vt eum secum in naui baiularent, non vt ille istos adiuuaret in opere, sed vt ipsi eum consolarentur sua præsentia, Et sic cùm iste senex haberet filios tāquam solatium senectutis suæ, non liceret eis relinquere patrem, quia per hoc affligeretur pater. Item isti, vel saltem aliqui eorum filios habebant, & illos etiam relinquere non liceret, si paruuli essent. Item aliqui eorum habebant uxores, quas relinquere non poterant, quia vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: & mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir. 1. Corin. 7,

Dicendum, quòd istis licuit relinquere patrē. Nam vt supra dictum est, isti vocati obligabantur sequi Christum vocantem, & hoc non poterant nisi patrem re-

I linquerent, ideo non solùm licebat patrem relinquere, sed etiam obligabantur relinquere, Et sic fecerunt, quia dicitur. Illi autem relictis retibus, & patre secuti sunt eum. Hoc autem Christus uolebat, quòd homo propter ipsum relinqueret patrem, & matrem, & omnia quæ haberet, & qui non relinqueret non perfectè diligebat eum, & relinquentibus patrem, & matrem, & cognatos, magna promittebat. i. ꝙ qui reliquerit domum, fratres, sorores, patrem, matrem, vxorem, aut filios, acciperet uitam æternam. infra 19. & Mar. 10. & ad hoc Christus dixit se uenisse, scilicet. Non veni mittere pacem in terram, sed gladium: Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & mulierem aduersus matrem suam. infra 10. Licitum ergo erat se-

K parationes istas fieri, cùm ad eas Christus uenisset faciendas. Christus etiam non promisisset pro his centuplum, & insuper vitam æternam, nisi ista facere bonum esset, Vnde aliquando Christus expresse iubebat quibusdam patres relinquere, sicut patet Luc. 9. de illo, cui dixit, sequere me. Et ille ait: Domine permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. Et Christus dixit: Sine, vt mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade, & annuncia regnum Dei. Ad primum dicendum, quòd filij tenentur patribus prouidere in necessarijs, inquantum possunt honeste facere, non tamen ob hoc obligantur cessare ab alijs actibus bonis, vt solùm studeant in prouisione patrum. Vnde licet eis

eis dimittere patres, vt ad altiorem viuendi viam tendant. Quod verum credo, nisi patres essent quasi in extrema necessitate, nec aliter eis prouideri posset, nisi per filiorum ministrationem: quia tunc contra omnē charitatis viam esset illos deserere. Sed quando possunt aliqualiter sustentari, etiam si sint in paupertate satis arcta, non tenentur filij cessare à proposito vitæ excellentioris, si illud conceperunt, vt patribus ad nutritionem semper assistant. Istud autem verum est de illis, qui spontè ad religionem transeunt, vel ad aliquā excellentem vitam, secus de illis, qui vocantur à Christo exteriori vocatione. Nam ibi nihil oportet distingui, quòd etiam si sint patres in extrema necessitate: immo in ipso mortis articulo, & Christus vocaret, omnia dimittenda essent, quia ipse scit necessitates, quas nos patimur, vel statum, in quo sumus, & si velimus etiam manere, quàm eum vocantem sequi non vocaret. Sed adhuc dicendum de Zebedæo patre Iacobi, & Ioannis, quòd non solùm ab eis Christo vocante deseri potuisset, sed etiam si ipsi concepissent propositum alicuius excellētis vitæ, quia ille non erat omnino pauper, ita vt sine filiorum ope viuere non posset. Nam habebat nauem, & mercenarios, qui cum eo piscabantur. Quia Marc. 1. dicitur, & relicto patre suo Zebedæo in naui, cum mercenarijs secuti sunt eum. Et sic poterat iste viuere sine filijs: vnde illi liberè poterāt ire, quò vellent propter desiderium excellentioris vitæ. Ad secundum dicendum, sicut supra quòd tenetur homo honorare patrem, non solùm verbo, sed maximè impendendo necessaria, & tamen non tenetur ob hoc non prosequi propositum excellentius, si aliquod conceperit. Eo autem tempore quo manserit apud patrem, tenebitur ei iuxta vires decenter prouidere. Et cùm dicitur, quòd non est quis absolutus ab obseruatione istius mandati, concedendum, quòd etiam filius manens in religione inquantum non repugnat voto suo, nec puritati religionis, tenetur patri subuenire in necessarijs. Ideo si accidit, quòd aliquid possit, tenebitur ad illud. Non est tamen sensus, quòd propter hoc filius debeat manere semper eo modo, quo melius possit patri prouidere. Istud autem militaret contra charitatem, scilicet, quòd impediretur homo à maiori bono ex necessitate propter minus bonum: maximè cùm vtrumque sit compatibile, quia etiam si filius non prouiderit patri, non peribit pater in casu dato, cùm possit aliter sustentari: licèt in grauiori paupertate, & maiori difficultate. Et tamen adhuc ab obligatione præcepti istius, poterat quis totaliter absolui in casu isto, cùm Christus expresse iuberet dimitti omnia, & sequi ipsum. Ad tertium dicendum, quòd filio nunquam licet abnegare patrem, ita vt dicat se ei nihil debere, quia semper debet, cùm non sit possibile, quòd ei æqualia reddere possumus. 8. Ethicor. Ideo necesse est, quòd semper obligati maneamus. Potest tamen filius dimittere patrem, idest, recedere ab eo, vt alterius vitæ excellentioris vsum teneat. Et tamen ibi non poterit adhuc patrem abnegare dicendo nihil se illi teneri, quia tenetur semper, & si occurrerit, quòd non faciendo contra puritatem religionis suæ possit in aliquo patri agenti ministrare tenetur, vt dictum est. Ad quartum dicendum, quòd licèt sit magna consolatio patribus in senectute filios habere, parentes tamen si inopia non vrgeat, in qua filij prouidere debeant, pro causa satis leui possunt filij patres deserere. Si autem inopia vrgeat dicendum est, sicut supra. Ad quintum dicendum, quòd si filij erant iam aliqualiter adulti, poterant viuere sine patrum ope, & sic licebat eos relinquere. Si autem paruuli apud matres alendi erant. Ideo hoc non obstabat, maximè quia etiam si essent paruuli infra triennium, & matres non haberent: Christo tamen vocante, necesse erat eos relinqui: cùm etiam mortem subire necesse sit, si Christus iubeat. Ad sextum dicendum, quòd hic multæ difficultates occurrunt, scilicet, an per vocationem Christi soluebatur matrimonium, vel an poterant uxores reuocare viros à Christo vocatos: & an tenebantur reddere debitum vxoribus, si ille vellent sequi illos euntes cum Christo: & an Apostoli uxores secum duxerint, & multa alia dubia circa hoc, de quibus, & de toto apostolorum statu dicetur. infra 10.

An Iacobus, & Ioannes tenerentur sequi Christum, si eorum pater hoc prohibuisset.

Quæst. CXIII.

QVAERITVR, si Zebedæus pater Iacobi & Ioannis dixisset eis, quòd non sequerentur Christum, quando vocati sunt, an deberent cessare. Aliquis dicet, quòd tenebantur manere, & obedire patri iubenti. Pertinet autem ad mandatum de honorando patrem, à quo nunquam filius absoluitur: ideo tenebantur isti semper obedire. Item, quia secundùm legem Moysi erat posita maior obligatio, & adiecta pœna, scilicet, quòd filij non obedientes patribus lapidarentur. Deuteronom. 21. scilicet. Si genuerit homo filium contumacem, & superbum, & proteruum, qui non audiat patris atque matris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitates illius: Et ibi sequitur, quòd populus ciuitatis lapidibus obruet eum. Et sic isti tenebantur ad obediendum patri.

Dicendum, quòd etiam si Zebedæus vetuisset Iacobo, & Ioanni sequi Christum, tenebantur eum sequi, quia nullum præceptum potest obligare contra Deum, cùm ipse sit supremus. Isti autem cognoscebant Iesum esse Deum, vel saltem Messiam, & in illo esse diuinam virtutem propter miracula, quæ eum facere viderant, ideo tenebantur ei obedire. Item, quia non solùm in vocatione exteriori, quæ est expressa, sed etiam in interiori, quæ non est tam determinata, vel etiam si nulla uocatio esset, dum tamen quis concipiat propositum melioris vitæ, pater non potest eum prohibere, & si prohibuerit, non est obediendum. Et hoc Christus satis apertè voluit dicens, quòd venerat separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, &cæt. Istud tamen non est, nisi quando aliud vult pater, & aliud vult filius. Ergo Deus vult, quòd interdum filius non obediat patri, nec filia matri, & sic maxime, quando Deus expresse aliquid iubet. In hoc casu tamen Christus vetuit istam contradictionem, quia cùm ipse vocauit Iacobum, & Ioannem Zebedæus pater eorum non repugnauit, sed mansit in pace in naui cum mercenarijs suis. Marc. 1. Ad primum dicendum, quòd obligatur homo obedire patri, & tamen si constet mandatum suum esse contra Dei mandatum non obligat: vel si aliquo modo militat contra charitatem, tollendo viam ad maius bonum. Ad secundum dicendum, quòd istud non tenet, si filius semel esset inobediens patri, sed si esset assuetus ad obedientiam, & monitus non desisteret, & insuper vacaret commessationibus, & luxuriæ, vt ibidem: istud autem non conueniebat in proposito, maximè, quia nulla inobedientia erat hic, quia inobedientia non est, nisi quando contemnitur præceptum, quod obligat. Et tamen hic non poterat præceptum patris obligare istos contra præceptum Dei: ideo non poteraant esse inobedientes.

Et circuibat Iesus totam Galilæam do-
cens in Synagogis eorum: & prędicans
Euangelium regni, & sanans omnem lan-
gorem, & omnem infirmitatem in popu-
lo. Et abijt opinio eius in totam Syriam.
Et obtulerunt ei omnes male habentes va-
rijs langoribus, & tormentis compręhen-
sos: & qui dęmonia habebant, & lunaticos,
& paralyticos, & curauit eos. Et secutę sunt
eum turbę multę de Galilęa, & Decapoli,
& de Ierosolymis, & de Iudęa, & dę trans
Iordane.

Et circuibat Iesus. Hic ponitur coadunatio populi ad
Christum quantum ad multitudinem populorum, &
turbarum. Et dicitur, quòd circuibat Iesus totam Ga-
lilæam, idest discurrebat per singula loca Galileę præ-
dicando in illis: hoc dicitur, quia prædicatio Christi in-
choata fuit in Galilęa in vrbe Capharnaum, vt patet su
pra in littera, & non manebat Christus semper in eo-
dem loco, sed discurrebat prędicādo per omnia loca.
Docens in Synagogis eorum, Synagoga eorum erat locus,
ad quē Iudæi conueniebant ad orationem, & ibi Chri
stus prędicabat multitudini congregatæ. *Prędicans E-
uangelium regni*, idest annunciabat regnum cœlorum
istis, quibus prædicabat. Nam Marc. 1. dicitur: venit
Iesus in Galilęā prędicans Euangelium regni Dei. Po
test aūt dupliciter accipi regnum Dei hic. Vno modo
pro regno cœlorum. Et tunc est sensus, quòd prædica
bat regnum Dei, idest quòd annunciabat hominibus,
quòd peruenirent ad regnum cœlorum, & in promp-
ptu erat illuc peruenire. Alio modo accipitur regnum
Dei pro statu noui testamenti, & in vtroq; modo Euā
gelium dicitur esse regni Dei. Nam regnum cœlorū,
siue vitam æternam habet Euangelium, idest denun-
ciatur in Euangelio. Quia nihil est, per quod homines
clarè intellexerūt se posse peruenire ad vitam æternā,
nisi per Euangeliū: quia in lege veteri non promitte-
batur expressè vita æterna, sed bona temporalia: acci-
piendo etiam pro statu noui testamenti, verum est, ꝙ
status noui testamenti Euangelium habet, cùm Euan
gelium Christi non fuerit nisi in statu noui testamēti,
& per istud dirigitur totus status iste. Primo tamē mo
do accipitur hic, s. ꝙ prædicaret Euangelium regni, id
est euangelizaret, vel annunciaret, ꝙ regnum cœlorū
appropinquabat, sic dicitur supra, ꝙ Christus prædica
bat dicens: Pęnitentiam agite, appropinquat regnū cę
lorum. *Et sanans omnem languorē, & omnem infirmitatem
in populo*, i. non solùm prædicabat, sed etiam in oībus
illis populis, in quibus erat, curabat infirmos. Vocatur
hic languor infirmitas grauissima, sicut sunt maximæ
infirmitates incurabiles, & oēs illas Christus curabat:
quia in illis magis virtus sua ostendebatur. Infirmitas
vocatur leuis ęgritudo, vt febres, & quidā dolores, vel
passiones cōes. Dicit in Chrysost. super Mat. ꝙ infirmi-
tas est corporum, & languor est animarum. Vel dicit,
ꝙ per languorē intelligimus aliquam passionem ani-
mæ, vt auaritiam, libidinem, & huiusmodi: per infirmi
tatem aūt, infidelitatem, per quam quis infirmatur in
fide. Vel per languores intelliguntur grauiores corpo-
ris passiones, per infirmitatem autem leuiores. Ista ex-
positio vltima Chrysost. est melior, quia hic loquitur
Matt. de illis curationibus, quas Christus faciebat per
quas potestatem suam ostēdebat, & sequebatur eum
populus: curādo tñ aliquas passiones animę, nihil ostē
debat de virtute sua, quia illæ passiones non sunt ma-

F nifestę, vel saltem curationes earum non videbantur.
Id tamen per quod aliquid probatur, debet esse mani-
festum. Ideo Matt. solùm loquitur de passionibus, quę
erant in corpore. *Et abijt opinio eius in totam Syriam.* Fa-
ciebat Christus curationes mirabiles, quales nūquam
a sæculis auditæ fuerant, ideo diuulgatum est nomen
suum, non solùm in Galilęa, & Iudęa, sed etiam in alijs
regnis vicinis, vbi Gentiles morabātur, & ita est de Sy-
ria, quę apud Iudæam est, de qua infra dicetur. *Et obtu-
lerunt ei omnes male habentes* i. offerebant ei, quia nō po
tuerunt in aliquo tēpore simul omnes infirmos Chri
sto offerre, nec hoc aliquādo consummatum est, quia
semper manserunt aliqui infirmi, quos Christus non
curauerit, quia non oblati sunt ei. Sed dicitur, ꝙ Chri-
G stus curauit oēs male habentes, quos obtulerunt ei. i.
ꝙ in quocunq; loco prædicabat, offerebāt ei infirmos,
qui erant in loco ipso, & curabat eos. Aliquos ēt infir-
mos portabāt de exterioribus regionibus, sicut de Sy-
ria, & alijs partibus, de quibus multi conueniebant ad
Christum: & tunc quidam Rex Syriæ noīe Abagarus
misit ad Christum literas, vt eum sanaret, de quo dice-
tur infra in quadā quæst. *Varijs langoribus, & tormentis
comprehensos.* Langor est infirmitas non multum dolo
rosa. Tormentum est grauis infirmitas dolorem infe-
rens. Sic dicit Remigius, s. Per langores, & tormēta va-
rias vult intelligi infirmitates, sed leuiores, cùm dicit
varijs langoribus. Glo. dicit, ꝙ lāguor est morbus diu-
turnus: tormentum est morbus acutus, vt dolor late-
H ris, & hmōi. Omnia autem genera infirmitatum Chri
stus curabat, vt videretur, ꝙ non virtute naturæ, sed di-
uina operaretur, quia virtus naturæ valet ad curādum
quosdam morbos, sed non omnes. *Et qui dæmonia ha-
bebant.* Multos curauit Christus habentes dæmonia:
ita vt Iudæi mirarentur, & quidam dicebant, ꝙ in po-
testate dæmonum eijciebat dæmonia, s. in Beelzebub
principe dæmoniorū dæmonia eijcit. j. 12. & Luc. 11.
inter Iudæos quoque erant aliqui, qui dæmonia eijcie-
bant, de quibus Christus dixit infra 2. Si ego in Beelze-
bub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt? q. d. Eij
ciunt dæmonia sicut ego: sed vos non confitemini, ꝙ
ipsi eijciant illa in potestate dæmonum, ideo nec de-
betis dicere, ꝙ eijciam illa in potestate Beelzebub. *Et
I lunaticos.* Isti sunt, qui patiuntur ægritudinem quandā
in capite, secundum diuersa tempora cursus lunæ, de
quibus dicetur infra in quadam quæstio. *Et paraliticos.*
Dicuntur paralitici illi, qui habent aliquam partem
corporis, quam mouere non possunt, ad arbitrium
suum, sed sunt membra illa quasi separata a reliquis
membris, quæ mouentur per arbitrium nostrum. Vn-
de paraliticus idem est quòd dissolutus, sic dicit Ra-
banus, paralitici sunt corpore dissoluti. Paralisis enim
Græcè, Latinè dicitur dissolutio. *Et curauit eos.* Et cu-
rabat, quia non solùm fecit Christus hoc semel, sed
in consuetudinem ei erat sanare infirmos, quando-
cunque offerrentur, nisi forte eorum infidelitas hoc
impediret. *Et sequutę sunt eum turbę multæ.* Videntes
miracula, quæ Christus faciebat, & doctrinam suam
K confluebant ad eum, & desiderabant valde accedere
ad ipsum, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.
Luc. 6. *De Galilæa.* Duplex est Galilæa, scilicet, quæ-
dam Iudæorum, & quædam Gentium, vt ait Hieron.
super Matth. de quo supra declaratum est, & de vtra-
que Galilæa veniebant ad Christum; & posuit hic
Matthæus ante cæteras prouincias de quibus ve-
niebant ad Christum, quia Galilæa fuit prima, in
qua Christus prædicauit. Ibi enim incæpit prædica-
re, vt patet supra in litera, & Marc. 1. Et fuit hoc
in ciuitate Capharnaum supra in litera. Ideo de
hac conuenerunt ad Christum multi prius, quàm de
alijs prouincijs. *Et Decapoli.* Est Decapolis nomen
prouinciæ,

prouinciæ, & significat decem ciuitates, & est nomen ciuitatis Græcum, & dicitur à decas, quod est decem, & polis, quòd est ciuitas, quia decem continet ciuitates. Nomina autem istarum sunt, quæ infra dicuntur, scilicet, Thierias, Saphet, Cedis, Nephtali, Asor, Cæsarea, Capharnaũ, Iocapata, Bethsaida, Corozaim, Bethsan: & vocatur tota ista regio Cabul, & Iturea, & Roob Galilæa Gentium, & extendit se vsque ad Beritũ, quæ est ciuitas in littore maris Mediterranei, & distat per 10. Leucas à Sidone, quæ erat olim ciuitas famosissima. *Et de Ierosolymis.* Idest, de ciuitate Ierusalem, & de locis propinquis, quia tam ipsa ciuitas, quàm loca ei adiacentia Ierosolyma vocatur. *Et de Iudæa.* Prouincia est nominata à Iudæis, quæ aliquando variè accipitur, ut dicetur infra in quadam. quæst. *Et de trans Iordanem.* Iordanis est fluuius in terra Chanaan, in qua Iudæi habitabant, & ad partem orientalem illius fluuij habitabant duæ tribus, & dimidia, scilicet, Ruben, & Gad, & medietas tribus Manassæ: ad occidentalem verò partem Iordanis habitabant reliquæ nouem tribus, & dimidia: unde aliquando illi, qui habitabant ad orientalem partem Iordanis dicebantur esse trans Iordanem, & aliquando dicebatur hoc de illis, qui habitabant ad occidentalem partem Iordanis. Et tamen communiter in scriptura dicuntur esse trans Iordanem illi, qui sunt ad orientalem partem. Ista autem prouincia, quæ significatur per trans Iordanem, est orientalis ad Iordanem, scilicet, illa in qua habitabant duæ tribus, & dimidia, vt dictum est, quia etiam de illa multi nũc conueniebant ad Christum.

Quare dicitur hic, quòd Christus circuibat totam Galilæam prædicando. Quæst. CXIIII.

QVAERITVR, quare hic dicitur, ꝙ Christus circuibat totam Galilæam prędicando. Dicendum, quòd propter multa. Primò, quia ut quidam dicunt, voluit in hoc prædicatoribus exemplum dare. s. ne semper maneant in eadẽ ciuitate, uel loco, sed discurrant per diuersa, ut omnibus annuncient uerbum Dei. Sicut dixit Paul. qui erat pręcipuus prædicator. ad Ro. 1. Sapientibus, & insipientibus debitor sum, ita & quantum in me est promptum est his, q Romæ sunt prædicare. Sicut ergo Paulus dicebat se debitorem omnibus ad annunciandum illis Euangelium: ita, & prędicator nõ debet semper in eodem loco prędicare. Sic dicit Remigius: In hoc doctorum uita instruitur. Vt enim non sint pigri docentur per hoc, ꝙ dicitur circuibat Iesus. Secundò quia Christus erat medicus animarum, & quia sicut uadit medicus ad ęgrum, quando ęger non potest ire ad medicũ, ita Christus nunc ibat ad prædicandum per omnia loca. In quo etiam Ecclesiæ pastores instruit: sicut dicit Chryso. super Matth. Quia enim illi, ut debiles ad medicum uenire non poterant, ipse sicut studiosus medicus circuibat grauiter ægrotantes. Et Dominus quidẽ circuibat singulas regiones. Qui autem sunt unius regionis pastores considerando debent circuire singulas populi passiones, ut ad remedium passionis eorum aliquod medicamentum in Ecclesia proferatur. Tertiò Christus circuibat, ut non se ostenderet fauorabilem, si solùm forte prędicaret in terra sua, in qua incęperat. Nam de Galilæa Christus oriundus erat. s. de ciuitate Nazareth, & in Galilæam prædicare cępit, ut patet supra in litera. Si autem solùm prædicaret in terra sua in Nazareth, quæ erat ciuitas sua, uel in locis propinquis, uideretur fauorabilior esse illis Gentibus, quam cęteris. Et tamen circa ea, quæ ad eum pertinent fauor nullus, aut acceptio personarum haberi debet, cùm ipse Deus non accipiat personam cuiusque, sed in omni gente, qui facit iustitiam acceptus est illi. Actu. 12. Non ergo solùm prædicauit Christus in Nazareth, sed in tota Galilæa, & non solùm in Galilæa, sed etiam per alias prouincias discurrebat. Sic dicit Remigius, scilicet. Vt autem non sint acceptores personarum, docentur prædicatores per hoc, quòd subiungitur, circuibat totam Galilæam: ut autem uacui non discurrant docentur per hoc, quòd subditur, docens. Quartò fuit hoc propter necessitatem Verbi Dei, quia Christus uenerat ad annunciandam ueritatem Verbi Dei, sicut ipse dixit Pilato. Ioa. 18. scilicet. In hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeã ueritati: & tamen ista ueritas erat necessaria omnibus, ideo Christus uoluit omnibus quibus poterat prædicare. Et propter hoc, quando in aliqua ciuitate rogabatur longo tempore manere, nolebat, sed dicebat. Alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum, Lucæ. 4. Quintò faciebat Christus hoc, quia aliàs non poterat prædicatio sua esse: quia à principio prædicationis suæ ipse erat quasi incognitus. Et propter hoc rari uenire uellent ad audiendum eum. Postquam uerò miracula sua cognoscerentur, omnes uellent ad eum confluere. Et quia si in uno loco Galilææ solùm prædicaret, esset cognitus apud paucos, etiam si faceret aliqua miracula. Vt ergo in breui tẽpore à toto populo cognosci posset, non solùm in terra Iudæorum, sed etiam in propinquis regionibus uoluit discurrere per diuersa loca, & sic in breui ab omnibus cognitus est. Postquam autem fuit cognitus, non erat necesse ipsum discurrere per diuersa loca, quia Gẽtes de diuersis locis, & prouincijs confluebant ad eum, & sequebantur ipsum ubicumque esset. Ideo etiam si aliquando se occultare uellet, quærebant eum: Sic dicitur Ioan. septimo, quòd cùm Christus non iuisset in Ierusalem ad Pascha, Iudæi quærebant eum in die festo, & dicebant: Vbi est ille? Sic etiam iterum instante passione eius, cùm non auderet publicè ambulare in Iudæa, fuit trãs Iordanem, & ibi manebat, & illuc multi confluebant ad eum. Et interdum tanta multitudo conueniebat, quòd non permittebat ipsum cibum sumere. De his patet Ioan. 10. & Marc. 3. A principio tamen prædicationis Christus maximè discurrebat, quia nondum erat cognitus, & ista fuit causa potissima, quare discurreret per diuersa loca.

Quare Christus discurrebat per diuersa loca prędicando, cùm tamen Ioannes Baptista hoc non fecisset. Quæst. CXV.

QVAERITVR, quare Christus discurrebat per diuersa loca, cùm Ioannes Baptista, qui etiam prædicator erat, non discurreret, sed manebat ipse apud Iordanem prædicans, & illuc confluebat populus ad eum de tota terra Iudæorum, ut patet præced. c. & Mar. 1. & Luc. 3.

Dicendum, quòd Ioannes Baptista non debuit discurrere in prædicando, quia non erat ei conueniens: Christo autem fuit conueniens discurrere: non conueniebat enim Ioanni propter multa discurrere. Primò, quia repugnabat intentioni Ioannis, quia ipse missus fuit tanquam præcursor Christi. Lucæ 1. & hoc uidelicet baptizando, ut dum Christus ad eius baptismum uenisset, baptizaret eũ Ioã. & cognosceret eum, & ostenderet toti populo, & ista fuit causa baptismi Ioannis, vt patet Ioan. 1. scilicet: Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans, idest: Ad hoc fuit baptismus meus in aqua a Deo institutus, vt Christus manifestetur in Israel, idest, cognoscatur ab omnibus, quòd sit

 Messias,

Meſſias, & ita factum eſt, quia cùm quadam die Chri-
ſtus eſſet coram Ioanne, preſente populo Iudæorum
Ioannes oſtendit Chriſtum digito dicens: Ecce agnus
Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1. & iſtud e-
rat dicere, quòd ipſe erat Meſſias, & Deus: cùm poſſet
tollere peccata. Ad iſtam autem oſtenſionem facien-
dum de Chriſto, oportebat, quòd totus populus Iu-
dæorum, vel magna pars eius præſens eſſet. Et quia ſi
Ioannes diſcurreret per diuerſa loca, non confluerent
ad eum tot populi, ſcientes, quòd Ioannes ad loca ip-
ſorum iturus eſſet, & ſic non poſſet in aliquo loco
fieri conuenienter oſtenſio de Chriſto. Nunc autem,
cùm ſcirent Iudæi, ꝙ Ioannes non diſcurreret per di-
uerſa loca, concurrebant omnes ad locum in quo ipſe
erat, & ibi poterat Chriſtus conuenienter oſtendi, &
ſic non conueniebat Ioannem diſcurrere per diuerſa
loca. Secundò erat hoc, quia Ioannes habebat princi-
paliter officium baptizandi, & confluebat totus popu-
lus ad baptiſmum, Ideo debebat Ioannes manere in
locó vbi eſſent aquæ multæ, vt ibi conuenienter popu
lus baptizari poſſet: Sic dicitur Ioan. 3. quòd Ioannes
erat in Aenon iuxta Salim, quia ibi erant aquę multę:
& ob hoc, quia non erat aliquis locus conueniens ad
baptizandum ſicut Iordanis, quia in ipſo flumine erãt
aquæ multæ, prædicabat Ioannes apud Iordanem, &
ibi baptizabat. præced. cap. & Mar. 1. & Luc. 3. Et quia
non eſſet in ſingulis locis copia ſufficiens aquarum
ad baptiſmum totius populi, erat conueniens, ꝙ Ioan.
maneret apud Iordanem ſemper baptizans, quàm ꝙ
diſcurreret ꝑ diuerſa loca. Tertiò fuit hoc, quia ſi Ioã.
deberet diſcurrere, hoc maximè eſſet, vt ipſe famam
acquireret, & poſtea omnes ad eum confluerent, &
tamen Ioannes ſufficientem famam habebat apud Iu-
dæos, etiam ſi non diſcurreret. Et hoc propter illa
quæ apparuerant in natiuitate, & conceptione eius:
quæ fuerunt manifeſta toti Iſrael. Et omnes qui audie
bant admirabantur, & dicebant, quis putas puer iſte e-
rit coram Domino? Luc. 1. Ideo quando prædicare
inciperet iam cognitus eſſet. Item, quia Ioannes erat
maximæ ſanctitatis propter vitam valde auſteram,
qualem nullus vnquam ante ipſum habuerat, & pro-
pter hoc erat apud Iudæos notiſſimus, vnde diſcurre-
re non erat ei neceſſarium ad hoc, ꝙ cognoſceretur.
Secus autem fuit de Chriſto, quia ipſe nolebat facere
aliquam oſtenſionem, propter quam oporteret to-
tum populum coniunctum eſſe, ideo conueniens ei
erat diſcurrere per loca diuerſa, vt ſic facilius, & magis
in breui cognitus eſſet, & ſermo ſuus perueniret ad
omnes. Secundum etiam, qđ erat in Ioanne, non con-
ueniebat Chriſto, quia ipſe non habebat officium ba-
ptizandi, ſicut Ioannes, ſed officium prædicandi. Et da
to, ꝙ baptiſmum inſtituerit, non baptizabat ipſe ali-
quos, ſed diſcipuli ſui illos baptizabant. Ioã. 4. Ideo nõ
oportebat, ꝙ Chriſtus maneret in aliquo loco ſpecia-
li ſicut Ioannes apud Iordanem propter copiam a-
quarum, ſed erat ei conueniens diſcurrere. Tertium
quod erat in Ioanne non conueniebat Chriſto, quia
Ioannes erat cognitus, quando prædicare incępit: ſi-
cut dictum eſt. Chriſtus autem non erat cognitus ſi-
cut Ioannes Baptiſta. Quia licèt in natiuitate Chriſti
apparuerant aliqua miracula, de quibus ſupra 2.
& Luc. 2. tamen illa non fuerunt manifeſtata omni-
bus Iudæis, & maximè, quia ipſa perſona Chriſti fuit
occultata: quia licèt aliqui viderent miracula, quæ fie-
bant propter ipſum, ſicut in apparitione ſtellæ, & in
aduentu Magorum: non tamen cognoſcebant de-
terminate Iudæi quis erat ille, propter quem miracula
iſta fierent: & hoc, quia Chriſtus uoluit eſſe tunc in-
cognitus propter Herodem, qui eum perſequebatur.
ſupra 2. Item non erat Chriſtus ante hoc cognitus

F propter ſanctitarem vitæ, ſicut Ioannes: quia licèt
Chriſtus eſſet ſanctiſſimus omnium hominum, im-
mo ipſe omnes ſanctificat: tamen non habuit auſteri-
tatem vitæ, in qua Iudæi putabant eſſe ſanctitatem.
Ioannes enim in hoc fuit valde excellens, quia nulla
ante eum fuerat in aliquo homine maior auſteritas:
Chriſtus autem non habuit uitam auſteram, ſed me-
diocrem in cibo, & potu: ſicut cæteri homines tem-
perati: & interdum Iudæi increpabant eum, quaſi a-
mantem cibum, & potum dicentes: Hic eſt vorax, &
potator vini, & publicanorum amicus. infra 11. &
Luc. 7. Non ergo erat Chriſtus cognitus apud Iudęos,
ſicut Ioannes in principio prædicationis ſuæ: ideo o-
portebat, quòd ipſe diſcurreret prædicando per diuer-
G ſa loca, vt cognoſceretur: licèt Ioannes non diſcur-
rerit.

Quare dicitur, quòd Chriſtus prędicabat in ſynagogis.
Queſt. CXVI.

QVAERITVR, quare dicitur, quòd Chri-
ſtus prædicabat in Synagogis. Dicendum,
quòd faciebat hoc propter plura. Primò ad
tollendum ſuſpitionem, quæ poterat eſſe
contra doctrinam ſuam. Nam ille, qui malum agit lu-
cem odit, & vult, quòd non ueniant opera ſua in ma-
nifeſtum. Et propter hoc de iure ſunt prohibita con-
uenticula ſecreta, & maximè fieri prædicationes in oc
H culto. extra de hæreti. cap. ex iniuncto. Et magis eſt
hoc in prædicationibus, quàm in alijs actibus: quia nul
lus error poteſt eſſe periculoſior, quàm ille, qui eſt in
fide: cùm fides ſit fundamentum totius ędificij ſpiri-
tualis. Fides autem maxime in prędicationibus debet
dici, ideo prędicatio debet eſſe publica, ne quis poſſit
ſeminare falſam doctrinam. Nam ſi in publico erra-
uerit, ab omnibus arguetur. Propter hęc ergo Chri-
ſtus publice prædicauit, ſcilicet, in Synagogis, vbi om-
nes Iudęi conueniunt: vt appareret, quòd non inten-
debat aliquem errorem ſeminare, nec eſſet aliqua ſu-
ſpitio contra ipſum, ſicut patet Ioan. 18. quando Cai-
phas quæſiuit a Chriſto de doctrina ſua, & dixit: Ego
palam loquutus ſum mundo, ego ſemper docui in Sy
I nagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt.
In occulto autem locutus ſum nihil, quaſi dicat. Non
potes ſuſpicari aliquē errorem in doctrina mea, quia
non docui aliquid in occulto, ſed ſemper in publico,
vbi non poſſem mentiri. Et conueniebat hoc Chriſto
maximè propter duo. Primò, quia doctrina ſua erat
noua: Nam non prædicabat id quod erat in lege Moy
ſic, ſed alia multum differentia, ſequenti cap. Vnde Iu-
dæi mirabantur dicentes: Quæ nam doctrina hæc no
ua eſt? Marc. 1. In nouitatibus autem eſt maior cauſa
ſuſpicandi, quàm contra vetera, quę iam probata ſunt.
Secundò propter perſonam docentem, nam Chri-
ſtus cognoſcebatur a Iudæis maximè a Nazarenis, ꝙ
eſſet vir ſimplex, qui nunquam literas didiciſſet. Io. 7.
K ſcilicet: Et mirabantur Iudęi dicentes, quomodo hic
literas ſcit, cùm non didicerit? & Mar. 6. dicitur, quòd
viri Nazareth ſcandalizabantur in doctrina Chriſti di-
centes: Vnde huic hęc omnia, & virtutes tales, quæ
per manus eius efficiuntur? Nonne iſte eſt filius fa-
bri, & Mariæ? Et ſic Iudæi, cum ſcirent, quòd Chriſtus
nunquam didicerat, & nunc ſubitò dicebat iſta admi-
randa, ſuſpicabantur, quòd forte hoc a dæmone pro-
ueniret. Vnde ſicut dixerunt ei, ꝙ in Beelzebub prin-
cipe dæmoniorum eijceret dæmonia, infra 12. & Luc.
11. Ita dicere poſſent, quod doctrina eius eſſet a dæmo-
nibus. Et quia dæmon ſemper intendit fallere homi-
nem, & inducere aliquod malum, eſſet magna ſuſpi-
tio contra Chriſtum in doctrina ſua, an aliqua falſa, &
erronea

erronea contineret. Si autem in occulto aliquid prædicaret, esset confirmata suspitio contra eum. Ideo nihil debuit in occulto prædicare: ita ipse dixit Ioannis decimooctauo. Ego palam locutus sum mundo, in occulto autem locutus sum nihil. Secundò, quantum ad principale debuit prædicatio Christi esse in Synagogis, quia erat locus publicus, vt uideretur omnibus velle annunciare veritatem, & non per fauorem quibusdam in occulto. Sic dicit Remigius: Docentur prædicatores non esse acceptores personarum, pro eo quod videtur discurrebat, vel circuibat totam Galilæam. Vt autem non paucis, sed multis prodesse studeant, monentur per hoc, quòd dicitur, In Synagogis. Tertiò fuit hoc, vt Christus teneret consuetudinem Iudeorum. Nam ipsi consueti erant conuenire in Synagogam ad orandum, & audiẽdum verbum Dei. Et hoc maximè diebus festiuis, vt sabbathorum. Nam tunc congregatis omnibus legebantur ibi libri Prophetarum, & tunc si esset aliquis, qui prædicare sciret, prædicabat populo. Et sic patet de Paulo, Actu. 13. scilicet. Et ingressi Synagogam die sabbathorum, sederunt: post lectionem autem legis, & Prophetarum miserunt principes Synagogę ad eos dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, prædicare cepit. Consummata autem prædicatione dicitur, quòd principes rogabant Paulum, quòd sequenti sabbatho eadem verba eis diceret. Istam consuetudinem Christus tenebat. Nam quolibet sabbatho intrabat in Synagogam ad prædicandum, vel ad orandum. Luc. quarto, scilicet. Et uenit in Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secũdùm consuetudinem suam die sabbathi in Synagogam, & surrexit legere. Quartò, quia Christus volebat annunciare veritatem omnibus, & tamen nullus locus erat, in quo Christus posset plures inuenire quibus annunciaret, quàm in Synagoga ad quam concurrebant omnes Iudæi: ideo ibi prædicabat: pro hoc dicitur Ioan. 18. scilicet, ego semper docui in Synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.

Considerandum autem, quòd hoc Christus faciebat à principio prædicationis suæ: sicut dicitur Luc. quarto, scilicet, erat prædicans in Synagogis Galileæ, & tamen postquam Christus cognitus fuit à Iudæis, & alijs Gentibus, iam non poterat prædicare in Synagogis, sed oportebat, quòd exiret in desertum, vt ibi prædicaret, quia multitudo illa iam in nullo loco capi poterat, nisi in deserto, & ibi prædicabat, vt innuitur Luc. quarto, & Marc. tertio. Et si aliquando Christus intrabat in aliquam domum, circundabatur ab omnibus, ita ut non posset ipse sumere cibum. Marc. tertio. Et etiam nemo poterat ad ipsum accedere. Vnde aliqui portantes infirmos ad ipsum, & non potentes accedere præ turba, accedebant super tectum domus, & nudantes domum, subijciebant infirmum in grabato per funes. Sic patet Marc. secundo, & Luc. quinto. Ideo prædicare in Synagogis fuit Christo consuetudo à principio: postea tamen in deserto etiam sæpissimè prædicabat, nisi cùm iret in Ierusalem, quia tunc prædicabat in templo, vt patet Ioann. octauo, & 10. & 18.

Quare dicitur, quòd Christus prædicabat Euangelium regni. Quæst. CXVII.

QVAERITVR, quare dicitur, ꝙ Christus prædicabat Euangelium regni. Dicendum, ꝙ hoc faciebat, quia solùm prædicanda sunt ea, quę necessaria, & vtilia sunt. Sic autem erat de Euangelio, quia ipsum est de necessitate salutis:

A cùm in eo sit virtus Dei. ad Roman. primo, scilicet. Non erubesco Euangelium: virtus enim Dei est omni credenti ad salutem. Et ex hoc instruuntur prædicatores, vt supra dictum est, quòd non prædicent fabulas, vel id quod est inutile ad salutem, sed ipsum Euangelium, quod Christus prædicauit: in quo est tota salus: & sic Apostolus increpat illos, qui nolunt audire in prædicationibus, nisi fabulas, & res curiosas, secundæ ad Timot. quarto, scilicet. Erit enim tempus cùm sanam doctrinam non sustinebunt. Et sequitur: Et à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Sed quæritur, quod Euangelium erat istud, quod Christus prædicauit: nam nullum Euangelium tunc erat scriptum, sed omnia quatuor post B mortem eius scripta sunt, vt ostendimus supra super prologum illum Matthæi, qui incipit, Matthæus cum primum. Dicunt quidam, quòd Christus non prædicauit Euangelium aliquod scriptum ad aliquo de Euangelistis, sed prędicauit id, quod ipsi postea scripserunt, & sic dicebatur Euangelium prædicasse.

Videtur inconuenienter dictum, quòd Christus prædicauerit Euangelium, cùm multa, quę sunt in Euangelio non prædicauit. Quæst. CXVIII.

SED dicetur, quòd non stat, quia Euangelistæ scripserunt gesta Christi, & miracula, & passionem: Christus tamen non prædicauit aliquod istorum, sed solùm faciebat illa. Dicendum, ꝙ C non prædicauit Christus omnia illa, quæ Euangelistæ scripserunt: licèt dixerit omnia, quæ ipse eum dixisse asseruerunt, sed dicebatur prædicare Euangeliũ, idest, annunciare veritatem, quia Euangelium nihil est nisi annunciatio, & qui prædicat dicitur Euangelizare: sicut dicitur. Dominus dabit verbum euangelizantibus in virtute multa, idest, dabit verbum prædicatoribus ad prædicandum. Psal. 57. Et sic annunciare, & euangelizare sunt idem, quia sicut dicitur hic de Christo, quòd prædicabat Euangelium regni, ita dicitur Luc. nono, tu autem annuncia regnum Dei. Quomodo autem dicatur Euangelium regni Dei, vel regni cœlorum, supra ostensum est.

D *Quare dicitur, quòd Christus prædicabat, & docebat, cum alterum dixisse sufficeret. Quæst. CXIX.*

QVAERITVR, quare dicitur hic de Christo, ꝙ circuibat totam Galilæam prædicans, & docens: cùm sufficeret alterum eorum. Quidam dicunt, quòd docere est quantum ad pœnitentiã, prædicare verò quantum ad futura, quia prædicare est quasi prædicere, idest, ostendere rem antequam sit. Vtrumque autem faciebat Christus. Nam aliqua præsentia dicebat, scilicet, de correctione morum, & aliqua futura prænunciabat: sicut erat de vita ęterna. Sic dicit Remigius, quia distat inter docens, & prædicans. Docens enim de præsentibus mandatis: E prædicaus autem de futuris promissis. Secundò potest dici, quòd docere sit quantum ad ea, quæ sunt naturaliter iusta, sicut sunt præcepta decalogi, quę etiam nullo docente naturaliter ad obseruandum ipsa nos obligant: prædicare autem erat quantum ad ea, quæ nisi dicantur, non intelligentur: sicut est de resurrectione mortuorum, & de fœlicitate æterna. Vtraque autem Christus ostendebat. Nam aliquando prędicabat præcepta legis naturalis, sicut cum dixit cuidam: Si vis vitam ingredi, serua mandata, infra nono. Et intelligitur de mandatis decalogi, vt apparet ibi in litera. De alijs patet, sicut infra uigesimosecundo, quando dixit de statu resurgentium, scilicet. In regno cœlorum,

rum, nec nubent, nec nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei. De his dicit Chryſoſtom. ſuper Matthæm, ſcilicet. Docebat iuſtitias naturales, quas, ſcilicet, ratio docet naturalis, vt caſtitatem, & humilitatem, & huiuſmodi, quas per ſeipſos omnes boni eſſe intelligunt, de quibus neceſſaria eſt doctrina, non tātum propter manifeſtationem, quantum propter exercitationem cordis. Præualentibus enim delectationibus carnalibus, ſciētia iuſtitiæ naturalis quaſi in obliuionem deducta obdormit. Cum ergo cęperit doctor reprehendere carnalia mala: eius doctrina non nouam ſcientiam interducit, ſed oblitos commonere facit. Prædicabat autem Euangeliū annunciando bona, quę antiqui manifeſtè non audierant, vt beatitudinem cœleſtem, & reſurrectionem mortuorum, & huiuſmodi. Tertiò poteſt dici, quòd docere ſit quantum ad expoſitiones aliquas Scripturæ: quas faciebat, prædicare autem quantum ad bona futura, quæ annunciari poterant. De primo patet, quia ſæpe Chriſtus exponebat aliquam ſcripturam, quam Iudæi non intelligebant. Dicit Luc. quarto, quando aperuit librum Iſaiæ, & legit: Spiritus Domini ſuper me: Et poſtea dixit: Hodie impleta eſt Scriptuta hæc in oculis veſtris: Per quod innuebat, ꝙ de ipſo intelligebatur. Et ita, quando ſæpe allegabat auctoritates aliquas, per hoc oſtendebat in quo ſenſu intelligi deberent. De ſecundo ſupra diximus. De hoc dicit Chryſoſtomus ſuper Matthæum, ſcilicet. Vel docebat interpretando prophetias de ipſo Euangelio, aut prædicabat in ſe bona futura. Quartò dici poteſt, ꝙ hic docens, & prædicans non ponuntur tanquam diuerſa, ſed tanquam genus, & ſpecies, quia docere eſt quomodocunque notificare alteri id quod ignorat: prædicare autem eſt docere per modum declarationis ad populum. Et ideo vnum ponitur tanquam determinatiuum alterius, ſcilicet, quòd Chriſtus docebat, inquantum veritatē aliquam ignotam notificabat eis quibus loquebatur. Dicebatur autem prædicare, inquantum illam proponebat publicè, & declamatoriè populo, quia alij modi non dicuntur prædicatio.

Quare Chriſtus hic faciebat iſta miracula. *Quæſt. CXX.*

QVAERITVR, quare Chriſtus faciebat hic iſta miracula. Aliqui dicunt, quòd Chriſtus non debuit facere miracula, quia Ioannes Baptiſta prędicauit, & tamen miraculum nullum fęcit, vt patet Ioan. decimo, ſcilicet, Ioannes quidem ſignum nullum fecit. Et tamen credebatur Ioanni ſufficienter: ergo non oportebat, quòd Chriſtus miracula faceret. Dicendum, quòd de miraculis Chriſti dicetur magis latè Ioan. octauo, & tamen pro nunc dicendum, ꝙ fuit conueniens, immo neceſſarium, ꝙ Chriſtus miracula faceret. Primò ad cōfirmationem doctrinæ ſuæ, quia aliter non poterat eſſe certa. Quia ad hoc, quòd aliqua propoſitio ſit certa, ita quòd de ea nemo dubitet, vel dubitare poſſit: eſt neceſſe, quòd illa propoſitio ſit per ſe nota. Vocatur autem per ſe nota, quādo cognoſcitur à principio cognoſcēdi. Eſt autem duplex principium cognoſcendi, ſcilicet, intellectus, & ſenſus. Dicuntur aliqua eſſe per ſe nota quantum ad ſenſum, quando immediatè per ſenſum apprehenduntur: ſicut id quod videtur, vel auditur. Dicitur autem per ſe notum quātum ad intellectum id, quod cùm offeratur intellectui, immediatè cognoſcit veritatem illius, ſine aliquo diſcurſu: nec oportet, quòd reducat veritatem illius rei in aliquid aliud. Et talia dicuntur per intellectum videri. Et iſta ſunt prima principia, quæ immediatè cognoſcuntur lumine intellectus ſpeculatiui, uel practici, nec reſoluuntur in

F aliquid aliud. Si autem aliquid ſit, quòd iſtis modis nō cognoſcatur, non uocatur per ſe notum: nec poteſt haberi certitudo de illo niſi reducatur vſque ad per ſe nota per quēdam diſcurſum rationis, quem vocamus reſolutionem: ſicut in ſpeculatiuis reducimus concluſionem in principia reſoluendo, & ita concluſio, quæ prius non erat nota efficitur nota, & certa per hoc, ꝙ reducitur in principia, quæ ſunt per ſe nota, & de quibus nullus dubitare poſſet. Lex autem Chriſti, & omnia quæ ipſe aſſerebat, non erant aliqua per ſe nota ad ſenſum, quia non videbantur, ſicut reſurrectio mortuorum, & vita æterna, & pœnę inferni. Iſta etiam nō erant per ſe nota quantum ad intellectum, quia non ſunt talia de quibus intellectus immediatè ſit certus:

G immo continēt in ſe magnum dubium. Amplius autem iſta non poſſunt reduci per reſolutionem ad prima principia intellectus ſpeculatiui, quia non pertinēt ad res naturales, ſed excedunt lumen intellectus noſtri, cùm ſint de eis, quę ad fidem pertinent. Ideo talia non poſſunt aliquo modo notificari niſi per diuinam auctoritatem, ſcilicet, quòd licèt per intellectum noſtrum non poſſit uideri veritas, vel falſitas iſtorū, credimus tamen Deo aſſerenti talia eſſe uera, quia ſcimus, quòd Deus mentiri non poteſt. Cùm ergo conſtiterit nobis, quòd Deus aliquid dixit, manifeſtum eſt, quòd verum ſit, cùm ipſe nunquam mentiatur. Ad hoc ergo, ꝙ Chriſtus daret plenam probationem de veritate iſtorum, quæ aſſerebat: oportebat, quòd pro-

H baret illa a Deo eſſe dicta: & quia Deus non auditur loquens, non poterat probare Chriſtus hoc, niſi per miraculum. Nam ſi qñ aliquid aſſereret, poſtea faceret miraculum ad confirmationem illius, manifeſtum poeſt, quòd iſtud erat uerum, quia miraculum non teſt fieri, niſi per Deum: cùm fiat per virtutem infinitam. Deus tamen non poteſt eſſe teſtis falſitatis, cum ipſe ſit veritas. Ioan. 14. & tamen ipſe non poteſt negare ſeipſum: ideo quando inuocamus ad teſtimoniū alicuius rei miraculum, neceſſe eſt illam rem eſſe veram. Ad hoc ergo, quòd Chriſtus confirmaret veritatem doctrinæ ſuæ, oportebat ꝙ miracula faceret. Iſtum modum cognoſcendi ueritatem rerum occultarum Deus poſuit in ueteri teſtamento, ſcilicet, quòd

I quando aliquis propheta prædiceret aliquid futurum, ſcilicet, aliquod miraculum oſtenderet ad confirmationem illius, ꝙ crederetur: ſinautem, ꝙ non obligarētur credere. Patet Deuteronom. 13. Chriſtus ergo voluit modum probandi tenere, quem ibi tenebant prophetæ. Sic etiā Chriſtus fecit diſcipulis ſuis, quos miſit ad prædicandum, quia dedit poteſtatem faciendi miracula ad confirmationem doctrinæ, infra 10. & Luc. 9. & 1. Sic etiam dicitur Mar. 16. ꝙ profecti ſunt diſcipuli, & prædicauerunt ubique Domino cooperante, & ſermone confirmante, ſequentibus ſignis. Secundò fecit hoc Chriſtus quaſi ex neceſſitate, quia cùm Iudæi à principio non cognoſcerent de Chriſto quis eſſent, non tenebantur crędere ei, nec faciebant illi iniu-

K riam, ſi peterent ab eo certitudinem, quam Deus permittebat peti a prophetis, niſi miracula oſtenderent: Deuteronom. 13. Ergo nec obligabantur Chriſto credere ſine miraculo. Tertiò fuit conueniens Chriſtum facere miracula, quia nūc incipiebat prædicare legem nouam. Et tamen Deus in principio cuiuſque legis ponit aliqua miracula. Ideo nunc fuit conueniens per Chriſtum miracula fieri. Sic dicit Chryſoſtomus in quadam homilia, ſcilicet. Conſiderandum autem, ꝙ vbicunquę legis alicuius introductio ſit, Dęus miracula facere conſueuit, pignora ſuæ virtutis legē tribuens ſuſcepturis. Hominem enim facturus, homiuem creauit, & tunc illi legem in Paradiſo propoſuit, & quando Noe legem daturus erat magna ſigna oſtendit. Et ſimi-

ſimiliter Iudæis legem laturus magna prodigia oſtendit,& tunc legem dedit. Ita,& tunc legem illam ſublimem introducturus, miraculorum demonſtratione certificat,quæ dicuntur. Quoniam enim regnũ,quod prædicabatur non apparebat, apparentibus ſignis ipſum manifeſtauit. Ad argumentum autem de Ioanne dicendum, ꝙ non eſt ſimile,quia non fuit conueniẽs Ioannem Baptiſtam miracula facere.Primò,quia vita ſua erat tam excellens, quòd ſine miraculis ei credebatur. Nam putabãt Iudæi eum eſſe Meſſiam Luc. ſecundo,& Actu.13. De Chriſto autem non erat ſic, quia non apparebat ita eius ſanctitas exterior, ſicut Ioannis, vt ſupra dictum eſt. Ideo indiguit miraculis ad confirmationem doctrinæ. Secundò,quia licèt Ioanni aliquam auctoritatem præſtitiſſent miracula: ſi illa feciſſet, Deus tamen non conceſſit ei aliquod miraculum facere,ne Chriſto æqualis videretur,vt declaratum fuit præcedenti capitu. in quadam quæſtio. de hoc:Chriſtus autem miracula facere debuit,quia pro ipſo propriè miracula ſeruabantur. Tertiò,quia Ioannes non dixit res, in quibus eſſet tantum periculum ſi negarentur, ſicut erat in rebus, quas Chriſtus dixit, quia Ioãnes ſolùm venit ad oſtendendum Chriſtum, & diſponendũ aliqualiter populum ad ſuſcipiendum eum. Chriſtus autem dedit legem, & annunciauit fidem in qua eſt tota ſalus. Ideo debuit firmius Chriſtus probare ea, quæ dixit, quàm Ioannes. Et ad hoc erant neceſſaria miracula.Nam Chriſtus voluit in omnibus facere maiorem certitudinem, quàm Ioannes fecerat. Vnde ipſe dixit Ioan. quinto. Ego habeo maius teſtimonium Ioanne,ideſt,probatio quam ego facio de veritate dictorum meorum,eſt firmior, quàm teſtimonium, vel probatio, ex dicto Ioannis. Ita autem probatio erat in miraculis. Nam dicitur ibidem: opera, quæ dedit mihi pater, vt perficiam illa,& opera quæ ego facio, ipſa teſtimonium perhibent de me. Et iſta erant miracula, quæ Chriſtus faciebat in virtute deitatis. Fuit ergo conueniens valde,quòd Chriſtus faceret miracula,licèt Ioannes nulla fecerit: quia aliàs leuiter poterat negari quidquid ipſe diceret.

Quare dicitur, quòd Chriſtus prædicabat, & poſtea ſanabat infirmitates. Quæſt. CXXI.

QVAERITVR, quare dicitur,hic quòd Chriſtus prædicabat,& poſtea ſanabat infirmitates, & non è contrario. Dicendum,ꝙ iſtud erat ſecundum quoſdam ad denotandum ordinem maioris vtilitatis,quia prædicatio eſt magis vtilis: eo quòd per eam erudimur de fide, & operatione, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Miracula autem poſſunt pertinere aliquando magis ad curioſitatẽ,& non inſtruimur per ea niſi referantur ad prædicationem. Secundò,& principaliter,quia miracula non erant introducta, niſi ad confirmationem eorum, quæ dicebantur: ideo prius debebat doctrina prædicari, & poſtea miracula fieri, vt uideretur quid erat illud, quod per miracula cõfirmabatur. De his duobus dicit Chryſoſtomus ſuper Matthæum, quòd primò docet, & poſtea ſanat propter duo. Primò,quia præmittit quod magis neceſſarium eſt: verba enim pietatis ædificant animam,& non miracula:deinde,quia verba miraculis commendantur, & non è contrario. Secundò,& præcipuè dicendum,ꝙ erat neceſſe doctrinam præcedere ad miracula, & non ſubſequi, quia verba miraculis cõmendantur. Et ſi præcederent miracula,& ſequeretur doctrina, poterat eſſe error mixta confirmatione. Si autem præcedat doctrina, non poterit eſſe error. Ratio huius eſt,quia quando aliquis aliquid dixit, & poſtea in teſtimoniũ illius aliquod miraculum

A fit, manifeſtum eſt,quòd Deus vult confirmare iſtud, cùm inuocatus in teſtem illius rei faciat miraculum. Si autem miraculo facto ſequatur doctrina: poterit ille dicere quidquid voluerit,& non apparet an ad confirmationem iſtorum, quæ ſequuntur Deus voluerit facere miraculum,cùm illam illud tranſierit. Et ſic poteſt mentiri,etiam ſi miracula iam præceſſerint. Patet de vtraque Deuter.13. vbi dicitur,quòd ad hoc,quòd alicui Prophetæ credatur,debet oſtendere aliquod ſignum in confirmationem eius,quod dixit. idem Deuteron.18. Si tamen non faceret hoc fidem plenariam, non daret Deus iſtum modum cognoſcẽdi veritatem Prophetiæ alicuius. De ſecundo patet,quia Deutero. 13. dicitur,quòd ſi aliquis Propheta ſurrexerit,& præ
B nunciauerit aliquod ſignum, & iſtud euenerit, & poſtea dixerit,eamus, & colamus Deos alienos, non debebat credi illi Prophetiæ, ſed debebat occidi. Et ſic apparet, quòd facto miraculo poterat quis poſtea falſum dicere: ideo ſi præcederet miraculum, & ſequeretur doctrina non confirmabatur per miraculum. Si autẽ præcederet doctrina, & miraculum ſequeretur, quòd confirmabatur ſufficienter doctrina:ideo Chriſtus prius prædicabat,quàm miracula faceret.

Quæ regio ſit Syria. Quæſt. CXXII.

QVAERITVR vlterius, quòd dicitur hic de Syria,quæ regio ſit iſta. Dicendum,quòd propter ignorantiam ſignificati huius nominis multi errant ſæpe circa intellectum Scri-
C pturæ, eo quòd ſæpe mentio fit de Syria in veteri, & in nouo teſtamento. Et quia aliquando accipitur generaliter, & aliquãdo ſpecialiter pro diuerſis partibus eius. Pro quo ſciendum, quòd terra promiſſionis in qua Iudæi habitauerunt eſt in Syria, & ipſa vocatur etiam nunc Syria. Accipitur autem Syria aliquando generaliter, & ſic compræhendit totam terram, quæ eſt à flumine Tigri vſque ad Aegyptum, ab oriẽte habens Tigrim, à meridie ſinum Arabicum, ab occaſu mare Mediterraneum, ab Aquilone Armeniam, & Cappadociam. Et eſt iſta magna regio, habens ſub ſe multas prouincias: hoc modo accipit Rabanus dicẽs,
D ꝙ Syria eſt omnis regio ab Euphrate vſque ad mare magnum, & à Cappadocia vſque ad Aegyptum, in qua eſt prouincia Palæſthinæ in qua Iudæi habitant. Hoc modo non accipitur hic Syria, quia tunc non diſtingueretur contra Galilæam, & Iudæam, quia Galilæa,& Iudæa, & tota terra, in qua habitauerunt Iſraelitæ eſt pars Syriæ, vt ait Rabanus. Aliquando autem accipitur Syria ſpecialiter pro aliqua parte iſtius magnæ Syriæ. Nam ipſa habet in ſe plures partes, & diuiditur in decem Syrias, quarum quælibet ſolet aliquando in Scriptura Syria vocari. Et propter iſtam æquiuocationem decipiuntur plurimi putantes ſemper eſſe eandem Syriam, de qua Scriptura loquatur: & incipit diuiſio iſtarum Syriarum ab Aquilone, ita
E quòd prima ſit magis Aquilonaris, quàm ſecunda in totum,vel in partem,& ſic conſequenter de alijs quouſque veniatur ad vltimam,quæ eſt maximè meridiana,& propinquat Aegypto. Prima Syria eſt,quæ inter fluuium Tygrim,& Septentrionem, & Euphratem à meridie protenditur in longũm à Septentrione in Meridiem, ideſt, à monte Thauro, vſque ad Sinum Arabicum,& vocatur Meſopotamia. In iſta Syria eſt ciuitas Edeſſa, quæ vulgariter dicitur Roaſſe: & in libro Tobiæ vocatur Rages, & eſt quatuordecim leucis vltra Euphratem verſus Aquilonem inter mõtem Thaurum,& Caucaſum. Et huic parti Aquilonari appropriatur nomen totius. Et vocatur ſtrictè loquendo Meſopotamia Syriæ. Iſta autem Syria prima diuiditur

ditur in tres prouincias, ſcilicet, Mediam, Chaldęam, & Perſidem: vocatur autem in Gręco Meſopotamia, ideſt, in medio aquarum, ſcilicet, duorum fluuium, ſcilicet, inter Tigrim, & Euphratem, & in Hebræo vocatur Haram Nacharaim, ideſt, Syria fluuiorum, ideſt, inter duos fluuios prænominatos. In iſta autem Syria, vt diximus eſt ciuitas Edeſſa, in qua fuit Rex Abagarus, qui audita fama Chriſti de miraculis, quæ faciebat: cùm teneretur quodam morbo naturaliter incurabili, per Epiſtolam Chriſtum rogauit, vt ad eum veniret, & ſanaret ipſum: promittens ei, quòd ciuitas illa regni ſui ambobus eſſet ad vſum, quia ſufficere poterat. Chriſtus autem miſit ei vnum de diſcipulis, qui vocatur Thadæus, & alio nomine Iudas frater Iacobi, qui literam Chriſti manu ſcriptã detulit ei: in qua ſignificabatur, quòd ipſe ire non poſſet, & quòd ad pręſens eius curatio differretur, ſed nõ poſt longum tempus ipſe ei mitteret, qui eum curaret, quod poſt Chriſti aſcenſionem factum eſt. De his patet in Hiſtoria Eccleſiaſtica, & per Hieronymum in li. de Illuſtribus viris, cap. de Iuda. Secunda Syria dicitur Syria coles, à fluuio Euphrate incipiens ab Aquilone, & Thauro monte, & porrigitur contra meridiem vſque ad fluuium Abana, qui eſt unus de fluuijs Damaſci, ſcilicet, Abana, & Pharphar, quorũ aquas laudauit Naaman Syrus, quarto Reg. quinto. Et uocatur nunc iſte fluuius Abana communi nomine Vallania, & apud vrbem Valaniæ ſub caſtro Margith intrat mare fluuius iſte. In iſta Syria ſecunda eſt ciuitas præcipua, & Metropolis ipſa Antiochia, de qua Actu. 15. Et iſta Syria cęles vocatur celeſyria in libro Machabęorum, & etiã apud fluuium Valaniam, & diſtat per vnam leucam à caſtro Margath, & eſt ſedes epiſcopalis ſub Antiochia metropoli, cum Apamia, & Laodicea, & alijs ſuffraganeis. Tertia Syria eſt Phœnicis, quæ extenditur, & incipit à flumine Valaniæ ab Aquilone, vbi terminabatur Syria ſecunda, & tendit contra auſtrum vſque ad petram inciſam, quam diſtrictum vocant ſub monte Carmeli. Et nunc vocatur caſtrum peregrinorum vulgariter, quia peregrini Chriſtianorum ibi fortalitium conſtruxerunt poſt captam Terram Sanctam, & extenditur contra orientem vſque ad introitum Emath, & ſunt in ea vrbes Capharnaum, Margath, Antherradum, Tripolis, Beritum, Sydon, Tyrus, Achon: metropolis eius eſt Tyrus, quia ipſa eſt ciuitas præcipua: iſta vocatur Syria Phœnicis, à Fenice Agenoris filio fratre Gathan, qui Tyrum inſtaurauit, & Metropolim huius terræ inſtituit. Quarta Syria eſt Damaſci, ſiue Damaſcena: quia in ea eſt Metropolis ciuitas Damaſcus. Hæc enim Syria quarta eſt magis orientalis, quàm tertia Syria ſupra poſita, & finis quartæ Syriæ ab occidente eſt principium orientale tertiæ Syrię. Dicitur enim iſta quarta Syria Libanica, quia in ea eſt mons Libani, qui eſt mons valde famoſus, & iſta ſolet uocari in ſacra ſcriptura Syria abſolutè, quaſi non eſſet alia Syria. Et de hac dicitur Iſai. 7. caput Syriæ Damaſcus, & tamen Damaſcus non eſt caput omnium Syriarum, ſed ſolùm iſtius quartæ Syriæ, quæ vocatur Damaſcena. De hoc etiam dicitur Iſai. 9. ſcilicet. Eleuabit Dominus hoſtęs Raſim ſuper eum, Syriam ab orientę, & Philiſtijm ab occidente. Et ſic ponitur ibi Syria ad orientem terrę Iſrael, in qua regnabat Raſim Iſa. 7. & 4. Regum. 15. & hoc conuenit Syrię Damaſcenę, quæ eſt ad orientem tertię Syrię, vt nunc diximus, & iſta Syria quarta Damaſcena, eſt illa, quæ uocatur Syria quaſi ſemper in 3. & 4. Regum & 2. Paralipom. Dicuntur etiam eſſe aliæ tres Syriæ, quas alio nomine uocamus tres Palęſtinas. Nam Palæſtina pars Syriæ eſt, & omnis Palęſtina eſt Syria, ſed non è contrario. Quinta Syria, quę eſt prima Palęſtina eſt

F illa, cuius Metropolis eſt Ieruſalem, cum omnibus terris, & montanis, uſque ad mare mortuum ab oriente, quod alio nomine vocatur mare ſalſiſſimum, vel mare Sodomorum, quia ibi fuerunt Sodoma, & Gomorrha Ciuitates, quæ ſubuerſæ ſunt, & eſt hodie lacus magnus, vel dicitur mare Salinarum, & extenditur etiam vſque ad deſertum Cadesbarnæ. Iſta Palęſtina, ſiue Syria ſtrictè Iudæa appellatur: attribuendo parti nomen totius. Sexta Syria, quæ eſt ſecunda Palæſtina, eſt illa terra, quæ propriè Philiſthim nominatur, cuius Metropolis eſt Cæſarea. Non quidem Cæſarea Philippi, de qua infra 16. quia illa pertinet ad tertiam, uel quartã Syria: ſed vocatur Cæſarea Palæſtinæ, a qua nominatur Euſębius Cæſariẽſis, qui fecit
G canones Euangeliorũ, & ſæpe loquitur de illo Hiero. in prologis Bibliæ, & ponit eum inter uiros illuſtres in libro illu. virorum. Iſte fuit Epiſcopus huius Cęſareæ Palæſtinę. Iſta Palæſtina, ſiue Syria incipit à parte aquilonis a caſtro peregrinorum, in quo finiebatur tertia Syria, & tendit verſus meridiem, ſupra mare Mediterraneum contra auſtrum, uſque ad Gazam ciuitatem: Et iſta ſexta Syria eſt magis occidentalis, quàm quinta, quia ubi finitur quarta ab occidente eſt oriens, quæ tota eſt iuxta littus maris Mediterranei. Septima Syria eſt tertia Palęſtina, cuius Metropolis eſt ciuitas Bethſan ſita ſub monte Gelu iuxta Iordanem, quæ ciuitas quondam Scitopolis dicebatur, & prius Bethſan uocatur Galilæa, vel campus magnus Eſdrelõ, de quo fit
H mentio in lib. Iudith: dicuntur etiam eſſe in Syria tres Arabiæ, quæ ſunt tres Syriæ, & iſtæ ſunt ultimæ Syriæ. Octaua enim Syria eſt prima Arabia, cuius Metropolis eſt ciuitas Beſtion, quæ olim Vſus dicebatur: nunc vero dicitur Buſereth. Huic Syrię coniungitur regio Trachonitidis, & Ithurea ab occidẽte, & ab aquilone, quaſi tota terra Damaſci. Et propter hanc in vicinitatem iſta prima Arabia uocatur Syria Damaſci: ſicut Damaſcus uocatur Syria. Vnde à Retha rex Arabię dicitur, qui ſecundùm ueritatem erat rex Damaſci. 2. Corin. 12. Nona Syria eſt ſecunda Arabia, cuius Metropolis eſt ciuitas, quę Petra dicitur, & olim uocabatur Rabath filiorum Amon, de qua 2. Re. 11. & 1. Paralipom. vocatur etiam ciuitas Ar. de qua Deutero. 2.
I ſcilicet, Moabitę, qui morantur in Ar. Et etiam uocatur Artopolis, & eſt ſita ſuper torrentem Arnon, de qua Numeri. 21. & Deuteronom. 2. & in confinio terrę Ammonitarum, & Moabitarum. Iſta Arabia ſecunda erat terra filiorum Amon: licèt ciuitas Ar fuerit quondam de regno Moabitarum, & erat tota terra regis Ieon, qui erat Rex Eſebon, & includebat regnũ Og, Regis Baſan, & montem Galaath, etiam coniungitur iſta Ara primæ Arabiæ à latere auſtrali, quæ eſt magis auſtralis iſta, quàm prima. Decima Syria eſt tertia Arabia, cuius Metropolis eſt ciuitas, quæ dicitur Mons regalis, & alio nomine dicitur Aathrolim, vocatur Petra deſerti, licèt aliqui putant Petram deſerti fuiſſe in alia Arabia, de quo ſupra diximus, & eſt ſita
K iſta terra iuxta mare mortuum, & continet ſub ſe terram Moab, quæ propriè dicitur Syria Sabal, de qua ſecundo Reg. 8. & 1. Paralip. igitur, & continet totam terram iuxta mare mortuum vſque ad Cadesbarne, & uſque ad aquas contradictionis, & uſquę ad Alion gaber. Et iſta extenditur verſus mare rubrum per latiſſimas ſolitudines, & uſque ad Euphratem. Hæc eſt Arabia magna, & prima dicitur, & uocatur Ademona, ideſt, Sacra, & in iſta Arabia ſepultus eſt, & colitur à Sarracenis turpiſſimus Mahometus. Hoc modo tolluntur difficultates in modo accipiendi Arabiam, & Syriam. Nam ſic patet, quomodo Syria eſt aliquando ab oriente terra Iudæorum, & ab aquilone, & interdum à meridie. Et etiam aliquando ipſa terra Iudæorum

dæorum Syria dicitur: Modus tamen communis accipiendi Syriam in Sacra Scriptura est pro quarta Syria, scilicet, Damascena, quia de alijs non ita fit mentio sub hoc nomine.

Quomodo Christus sanabat omnes ad se adductos, Quæst. CXXIII.

QVAERITVR, quomodo Christus sanauit nunc omnes, qui adducti sunt ad eum. Nam alijs temporibus non sanabat, sicut Ioann. 5. licèt Christus ambulabat ibi inter multos, & infirmos, nõ sanauit nisi vnum, & in Nazareth non sanauit nisi paucos infirmos. Mar.6. Vnde, licèt Nazareni dicerent Christo, quòd faceret miracula ibi, sicut in Capharnaum, & non fecit. Et propter quod voluerunt eum præcipitare. Luc.6. Dicunt quidam, ꝙ Christus fecit nunc istud specialiter, licèt aliàs non faceret, & hoc, vt famam acquireret, quia nunc incipiebat miracula facere, sicut dicit Chrysostom. in quadam homilia. Sed cùm in quibusdam locis dicatur, quòd Christus multos curauit: hic simpliciter dicitur, & curauit eos, signans, ꝙ omnes curauit: sicut, & nouitius medicus intrans omnes ad se venientes curat propter suam opinionem cõmendandam. Aliter potest dici, ꝙ Christus curabat omnes infirmos quotquot essent obseruatis tribus conditionibus. Prima erat, quòd non essent de Gentilibus, vel de Samaritanis, sed de Iudæis. Nam inter Gentiles, & Samaritanos prædicare nolebat: nec etiam miracula facere, dicens. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, infra 15. Et ita mandauit Apostolis, & discipulis, quòd non prædicarent Gentilibus, nec Samaritanis, infra 10. scilicet, In uiam Gentium ne abieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Ideo quãdo mulier Chananæa petebat à Christo, quòd sanaret filiam eius, dixit: Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Et iterum: non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, infra 15. Istud verum erat, nisi fortè propter magnas præces aliquorum Israelitarum petentium, vel propter fidem magnam ipsorum petentium: sicut patet de prædicta muliere Chananęa. Nam licèt Christus à principio eam repelleret: ipsa tamen ex magna fide clamabat: Fili Dauid miserere mei. Et tunc Apostoli rogauerunt Christum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos, idest, Da ei quod petit, & iube, quod recedat, ne clamet post nos. Et tunc dixit ei Christus. Mulier magna est fides tua. Et sanata est filia eius, eod. cap. Sic etiam fuit de quodam gentili Centurione, cujus seruus infirmabatur, & Iudæi seniores rogauerunt Christum pro illo, vt sanaret seruum eius dicentes: Dignus est, vt hoc ei præstes. Diligit enim Gentem nostram, & Synagogam ipse nobis ædificauit. Luc.7. Et ad preces istorum Christus sanauit seruum illius, & maximè propter fidem magnam Centurionis, quam Christus laudauit dicens; Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Ex aliquibus etiam specialibus causis aliquando rarissimè prædicauit, & aliqua miracula fecit inter Samaritanos: sicut quando locutus est cum Samaritana ad fontem, & prędicauit duobus diebus in ciuitate Sicar, quæ erat Samaritanorum. Ioann.4. Et etiam in quodam castello Samaritanorum sanauit semel decem leprosos, & unus eorum erat Samaritanus. Luc.17. Regulariter tamen, nec prædicabat, nec faciebat miracula inter illos. Secunda conditio erat, quòd peteretur ab eo sanitas per infirmum, vel per alios nomine eius: de infirmo patet, vt de illo leproso, qui rogauit Christum, quod mundaret eum à lepra, infra 8. De alijs patet, vt de socru Petri, pro qua rogauerũt alij Christum,

A vt eam sanaret. infra 8. & Luc.4. & de paralitico submisso per funes. Marc.2. & Luc.5. pro eis autem, pro quibus non rogabatur Christus, non sanabat eos, quia aliàs non maneret aliquis infirmus in tota terra Israel. sed sanabat illos, pro quibus rogabatur. Ratio erat, quia beneficium huiusmodi non confertur nisi petenti, quia aliàs posset conferri inuito sibi: etiam quia non peteret, vel aliquis pro eo. Nam quòd aliquis infirmus tempore Christi non peteret ab eo curari, videbatur esse quasi ex defectu fidei, quia non crederet, ꝙ Christus hoc sibi pręstare posset. Eis tamen, qui fidem non habent, talia præstanda non sunt. Ideo non conferrebatur sanitas nisi petenti, & cum magno desiderio. Hoc verum erat generaliter, & tamen interdum ex

B misericordia Christus mouebatur ad sanandum aliquos non petentes: sicut patet de illo, qui trigintaocto annis fuerat in ægritudine. Et Christus dixit ei, vis sanus fieri? Et sanauit eum. Ioan. 5. Ille autem nihil petebat Hoc tamen erat, quia non cognoscebat de Christo, quis esset, eo. cap. scilicet. Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset Christus. Postea autẽ inuenit eum, & cognouit. Si autẽ homo iste Christum cognouisset, & nollet ab eo petere sanitatem: nunquam ille eum sanasset, quia defectus fidei ibi esset. Sic etiam interdum ex misericordia Christus præstabat aliqua beneficia non petentibus: sicut fuit de turbis, quas saciauit in deserto, infra 15. scilicet, Misereor turbæ, quia iam triduo perseuerant mecum, & non

C habent quid manducent. Et tunc eis non petentibus Christus dedit cibos miraculosè, eo. cap. Et ita alia vice, cùm saturauit quinque millia virorũ, de quinque panibus: non petentibus illis factum est, infra 14. & Ioann. 6. Et tamen fuit hic causa specialis, quia Christo quodam modo incumbebat ex quadam vrbanitate, & æquitate, ꝙ non dimitteret eos ieiunos: cùm propter eum uenissent, & per aliquot dies secuti fuissent eum. Et hoc ipse innuit, quando dixerunt discipuli Christo, quòd dimitteret istas turbas ad loca proxima, vt cibos quærerent. Et ille ait: Non habent necesse ire. Date illis vos manducare, & non est æquum, quòd mittatis eos ieiunos per loca. Alia etiam causa erat, quia illæ turbę erubescant à Christo petere cibos,

D si etiam essent in necessitate: & tamen nemo erubescebat petere ab eo sanitatem. Ideo sanitas nulli erat danda, nisi petenti: cibus autem dandus erat etiã non petentibus. Nam satis petere videbantur, cùm esurirent, & tamen præ verecundia non peterent. Ideo vtraque vice turbis non petentibus Christus cibos dedit. Tertia conditio erat, quòd fidem haberent petentes, quia aliàs nihil daretur eis. Iacob. 1. Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Qui autem hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur. Non ergo extimet homo ille, quòd accipiat aliquid. Et ista est maxima causa, quare multi petẽtes à Christo sanitatem, vel alia miracula, non obtinebant, quia non habebant fidem, sicut patet de Nazarenis. Mar.6. Nam illi scan-

E dalizabantur in doctrina Christi, & mirabantur quomodo ille posset facere ista miracula, & doctrinam talem habere. Et ideo dicitur ibi, quòd non potuit ibi multas virtutes facere, sed paucos infirmos impositis manibus curauit. Erat enim non solùm ibi defectus fidei quantum ad opera Christi, sed solum suspitio mala, & scandalum de illis. Ideo dicitur, quòd non potuit Christus ibi multas virtutes facere, idest, multa miracula: non quidem, quòd ipse non posset facere ibi, sicut & alibi, sed quia infidelitas illorum demerebatur illa ibi fieri, dicitur, quòd non poterat ibi facere virtutes, idest, eorum infidelitas non poterat illas recipere iustè: licèt Christi potestas illas facere posset. Sic etiam Mar.9. Quidam petiuit à Christo, quod sanaret filium eius

eius dicens: si quid potes adiuua nos, misertus nostri. Et quia ista verba non ostendebant plenam fidem, dixit illi Christus, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et tunc ille cum lachrymis dixit: Credo Domine: adiuua incredulitatem meam, & sic iste nihil recepit de petito quamdiu dubitauit; cùm verò dixit se credere cum lachrymis, impetrauit quod voluit: & sic stantibus istis tribus conditionibus Christus omnes infirmos sanabat. Ad argumentum de illis, qui erant in porticu, & non sanauit Christus nisi vnum: dicendum, quòd multi erant, & tamen nemo eorum petebat à Christo sanari. Ideo nullum debebat Christus sanare. Vnum tamen etiam eorum nō petentem sanauit propter causam supra dictam. Ad aliud argumentum de Nazareth dicendum, quòd ibi Christus non faciebat miracula, sicut in Capharnaum, propter incredulitatem Nazarenorum, qui erant compatriotæ sui, & non reputabant eum alicuius honoris. Vnde dixit eis: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. Luc.4. & Mar.6. & sic fidem non habebant, cùm eum in nullo honore tenerent. Ideo ibi miracula non faciebat, nisi pauca sanando paucos infirmos.

Quare ab istis, quos sanauit Christus, non petijt fidem.
Quæst. CXXIIII.

QVAERITVR, quare Christus ab istis, quos nunc sanauit, non petijt fidem aliquam, sicut aliàs petere solitus erat, sicut patet Marc.9 de illo, cui dixit, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti, & Mar.2. de illo, qui per funes submissus est, Christus dixit, confide fili, remittuntur tibi peccata tua, idest, Habe fidem, & remittuntur peccata, & infra 15. dixit mulieri Chananeæ, Mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut petisti, & Luc.5. dixit Christus Magdalenæ, fides tua te saluam fecit, vade in pace: & sic quasi regulariter Christus petebat fidem, vel laudabat in ipsis petentibus aliquid ab eo. Dicendum, ꝙ Christus semper volebat fidem esse in eis, qui aliquid petebant, scilicet, ꝙ crederent, ꝙ Christus hoc posset facere: sicut dixit leprosus occurrens Christo apud Capharnaum, Domine si vis potes me mundare, & Christus dixit, volo, mundare. Non tamen semper petebat istam fidem exterius: ita quòd diceret, an crederent eum posse facere, quod petebant. Sed hoc Christus petebat, quando videbat aliquos dubitantes, sicut Mar.9. de illo, qui dixit Christo: Domine, si quid potes adiuua nos, misertus nostri: Christus autem videns eum dubitare dixit, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Quando tamen apparebat fides petentium pro se, vel pro alijs, Christus non petebat ab eis fidem, sed sanabat illos. Fiebat autem hoc interdum propter fidem eius, qui infirmus erat, & sanari petebat: sicut patet de leproso, infra 8. & interdum per fidem ipsorum, qui portabant infirmum, sanabatur, sicut Mar.2. & Luc.5. patet de paralitico submisso per funes. Nam dicitur, ꝙ cùm Christus vidit fidem illorum, qui submiserunt eum, dixit paralitico: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Circa istos autem, quos Christus nunc curauit, potest dici vno modo, ꝙ Christus non petiuit ab eis fidē, quia nondū ipse ostenderat se talia posse. Nam postquā Christus per multa opera miraculorum ostenderat se posse omnia ista facere, si quis dubitaret, indignus erat recipere, quod petebat. Ideo ab illis iustum erat fidem peti: à principio tamen, quando nōdum constabat de Christo per opera sua saltem apud multos, quid posset: etiam si aliqui peterent ab eo sanari nondum habentes plenam fidē, erant excusabiles: nec oportebat ab eis fidem peti: ita

F poterat esse in istis, qui incipiente Christo prædicare ad ipsum venerunt, cùm nondum omnino ostendisset potentiam suam, saltem apud omnes, & ideo non erat necesse fidem ab eis peti. Secundò dici potest, ꝙ non petiuit Christus fidem, quia de illa cōstabat, quòd ex hoc, quòd venerant ad eum de lōginquis partibus, vt sanarentur, apparebat, quòd spem haberent posse sanari per ipsum: & non oportebat aliam fidem peti, quia maior est fides, quæ in rebus ostenditur, quā quæ in verbis, eo quòd in rebus non potest esse falsitas, in verbis autem sæpe est, sic patet Mar.2. & Luc.5. de Paralitico submisso per funes, eo quòd portantes eū nudauerunt tectum, & submiserunt eum per tegulas: apparebat fides illorum, quia hoc nō facerent, nisi cre-

G derent ad aliquid proficere: & tunc dicitur, quòd Christus videns eorum fidem, sanauit Paraliticum: sic etiā fuit de Centurione Gentili. Nam, cùm Christus vellet ire ad domum eius ad sanandum seruum illius, dixit: Domine nō sum dignus, vt intres sub tectum meum, sed tantùm dic verbo, & sanabitur puer meus: Luc.7. & Christus ibi laudauit fidem istius, dicens: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel, & tamen Christus non petiuerat ab eo fidem, nec etiam ipse dixerat se credere. Sed etiam ex hoc maxime ostendit fidem, non uolens quòd Christus iret in domum suā, dicens, ꝙ non erat necesse, quòd etiam non veniens illuc poterat sanare seruum. De his duobus modis dicit Chryso. super Matth. f. A nullo eorum fidem exquisi-

H uit, quia nondum virtuti suę demonstrationem dederat, & adueniendo, & ferendo de longe, non paruam ostenderant fidem. Tertiò modo posset dici, ꝙ Christus ab istis fidem petiuit, & tamen non scriptum est, quia non scribuntur omnia à Christo facta. Ioan. 20. scilicet. Multa quidem, & alia fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt: secundus tamen modus præcedens melior est.

Quid patiebantur lunatici, quos Christus sanauit.
Quæst. CXXV.

QVAERITVR, quid patiebantur isti lunatici, quos Christus, dicitur hic curasse. Dicendū, quòd lunaticus, à luna dicitur. Et est ille, qui pa

I titur aliquam ægritudinem ex aliqua speciali operatione, vel influentia lunæ, siue qui in aliquibus temporibus cursus lunæ pati consueuit. Pro quo sciēdum, quòd luna est mater omnium humidorum, sicut omnes sapientes asserunt, scilicet, quia per motū eius, & operationem reguntur omnia humida, & patet manifestè in fluxu, & refluxu maris. Nam quotidie fit bis fluxus, & bis refluxus. Et hoc est per quatuor quartas circuli lunæ, quia luna quotidie complet totū circulum, sicut sol motu raptus, secundùm quatuor puncta cœli, a quibus incipiunt quatuor quartæ incipiunt fluxus, & refluxus, & sunt duæ quartæ fluxus, & duæ refluxus, nec est aliqua res, in qua manifestior appareat operatio lunæ, quàm ibi, cùm quotidie fiat. Et

K etiam non fit quolibet die eisdem horis, sed variatur, secundùm quòd diuersis horis luna peruenit ad principia istarum quartarum cœli. Apparet etiam hoc in omnibus alijs rebus humidis, quia quamdiu luna crescit in lumine, illa crescunt, & quando decrescit, minuitur humiditas eorū, sic patet in triacha ad sensum, quia vasa, in quibus est, etiam si nō habeant de humore, nisi vsque ad medium, luna crescente impletur, luna vero decrescente diminuitur. Ita etiam est in capitibus piscium, quos si quis ceperit cum luna est in augmento inueniet capita eorum plena humiditatibus: si autem luna decrescente capiantur, apparebunt capita interius humore, & medullio vacua, vel parum de his habe-

habebunt, scilicet minus, quàm aliàs habere soleant. In capitibus autem humanis ita etiam est, quia cerebrum hominis est substantia valde humida, cū sit medulla quædam: Ideo cum luna est in augmento, magis est de humore in quolibet cerebro: cùm uero ipsa decrescit minuitur humor, & tamen in hominibus, qui habent caput suum temperatum, non sentitur defectus aliquis, cùm luna decrescit, eo quòd paruus est, respectu multitudinis humiditatis existētis in cerebro. In hominibus autem, qui aliqualiter habent capita desiccata, vel exinanita ex aliqua infirmitate naturali, vel ex aliquo accidenti, apparet iste defectus. Nam luna existenti in augmento, bene se habent, cùm vero decrescit decrescunt quoque humiditates in capitibus ipsorum, & tunc incipiunt insanire. Isti autem rectè vocantur lunatici, quia tempora lunæ sequuntur ad quietem, & ad insaniam. Sic enim dicit Remigius. Lunatici enim dicti sunt a luna, quæ dum mestruis temporibus crescit, & decrescit, ipsi vexantur. Hoc etiā modo, si sint aliæ infirmitates præter insaniā, quæ augeantur, vel minuantur secundùm tempora lunæ, dicentur illi, qui patiuntur has ægritudines, lunatici. Considerandum tamen, ꝙ hoc modo lunaticus ægritudinem patitur naturalem: solent tamen vocari lunatici ipsi arrepticij, qui à dæmonibus obsidentur. Sicut patet infra 17. de quodam, qui accessit ad Iesum dicens, miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur. Nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquā. Et dicitur ibi: Et increpauit illum Iesus, & exiuit ab eo dæmonium, & curatus est puer. Et sic iste, qui vocatur lunaticus erat dæmoniacus: ita etiam de istis, qui uocantur hic lunatici, tenet Hierony. super Matthæum, quòd fuerint dæmoniaci. Dicendum tamen, quòd vocantur isti dæmoniaci interdum lunatici propter duo. Vnum est, quia interdum homines vexant aliquos homines solum certis temporibus secundùm cursum lunæ, scilicet, vel in augmento, vel in diminutione. Et quia illis certis temporibus lunæ fit: videntur pati à luna, & vocantur lunatici: non est tamen putandum, ꝙ luna conferat aliquid ad hoc, quòd dæmones possint homines arripere, & vexare: nec etiam dæmones possunt creare aliquid in luna, secūdùm quòd ipsa vexat homines temporibus certis, quia luna creatura Dei, ei solum ad nutum seruiens: dæmones autem nihil possunt in ea, sed dæmones propter inuidiam volentes Deum infamare, temporibus lunæ vexant interdum homines, vt uideatur illud malum à luna venire, vt per hoc Deus infametur, qui creaturam tam pestiferam creauerit. Sic dicit Hieronym. super Matthęum, scilicet. Dęmones enim obseruantes lunaria tempora creaturam infamare cupiebant, vt in creatorem blasphemiæ redundarent. Secundum est, quia dæmones interdum hoc faciebant ad fallendum, vt homines miseri putarent, ꝙ luna poterat eis tales vexationes facere, & alleuiare eos, vt per hoc eam colerent tanquam Dominam potentem facere bonum, & malum. Et in hoc maxime Deum offenderent. Sic enim erat de Iudęis tempore Hieremiæ, quando faciebāt sacrificium lunæ, vocantes eam Reginam cœli, & mulieres offerebant ei placentas: putantes, quòd per hoc euenirent eis omnia prospera, scilicet, requies opulenta: de quo Hiere. 44. Nam cùm ipse increparet Israelitas de hoc, responderunt mulieres, dicentes: Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini non audiemus, sed faciemus omne verbum, quod egreditur de ore nostro, vt sacrificemus Reginæ nostrę cęli, & libemus ei libamina sicut fecimus nos, & patres nostri, & principes nostri in vrbibus Iuda, & plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem tempore, quo cessauimus

A sacrificare Reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & famę consumpti sumus. Hoc autem valde diabolus desiderabat, vt omnes putarent lunam esse deam, & reginam cœli: ideo fallebat isto modo. Tertiò fiebat hoc, quia dæmonibus est interdum per accidens maior aptitudo ad vexandum hominem certis temporibus lunæ, quàm alijs. Vtpote, si aliquis dæmon ex concessione Dei posset vexare aliquem hominem, non datur ei, ꝙ vexet illum ad arbitrium suum, sed cōcedit ei certum modum, in quo possit vexare, vel determinatam pęnam, quam posset inferre. Dæmon tamen cupiens magis nocere, infert illam interdum tempore, quo homo est magis dispositus ad patiendum, & quia ut supra dictum est, multi

B homines sunt naturaliter dispositi ad insaniam luna decrescente, & etiam ad alias passiones, & non alijs temporibus: ideo diabolus poterit tunc magis nocere, quàm alio tempore: etiam si non maiorem pęnam inferat, quàm alio tempore inferret: sicut aliquo tempore est homo magis dispositus ad ebrietatem ex pauco vino, quàm alio tempore ex multo, vel saltem ex æquali quantitate. Et sic dęmones ingredientur interdum certis temporibus lunæ, & uocabuntur homines lunatici, qui tamen dæmoniaci sunt. Duo autem præcedentes modi sunt verisimiliores, quàm tertius. Magis tamen est credendum de istis lunaticis, quòd sint dæmoniaci quandocunque Euangelistæ eos lunaticos vocant, quàm quòd patiantur aliquas ægritu-

C dines naturales.

Quare turba copiosa veniebat ad Iesum.
Quæst. CXXVI.

QVAERITVR, de ista turba copiosa, quæ veniebat ad Christum, quare ueniebat. Dicendum, quòd non ueniebant omnes eadem intentione. Quidam.n. ueniebant ad Christū solùm desiderio audiendi doctrinam eius, & sic erant aliqui viri deuoti, qui consolabantur in verbis Christi, & audire volebant, quia per illa putabant sibi esse salutem. Et istud erat quantum ad plurimos: sicut dicitur Luc. 15. scilicet. Erant autem appropinquantes ei pu-

D blicani, & peccatores, vt audirent illum. Alij veniebāt ad audiendum Christum, solùm vt viderent, si possent eum in aliquo repræhendere. Sic erant Pharisæi, & legis periti, qui inuidebant ei & desiderabant eum perdere Mar. 6. Et tamen multi de his sequebantur eum, & audiebant ipsum. eod. c. Erant autem obseruantes ad os eius, si aliquod verbum erroneum diceret. Luc. 14. scilicet. Intrauit Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbatho manducare panem, & ipsi obseruabant eum, scilicet, quid faceret, aut diceret. Et non solùm obseruabant, sed etiam interdum consilia faciebant, quomodo possent eum capere in sermone: sicut quando petiuerunt, an liceret dari censum Cęsari infra 22. & quando præsentauerunt ei mulierem depræhensam in adulterio. Io. 8. Nam dicitur ibi: hoc

E autem dicebant, tentantes eum, ut possent accusare ipsum. Alij veniebant ad Christum, quia uocabantur: sic fuit de Apostolis, & discipulis, quos Christus vocauit, vt patet supra de Petro, & Andrea, Iacobo, & Ioanne. Nam isti obligabantur venire, vt supra ostensum est in quadam. q. Alij veniebant, ut à Christo panibus saturarentur. Nam Christus bis saturauerat turbas miraculosè infra 14. & 15. Et hoc videntes aliqui volebant ipsum sequi, vt semper eos sic saturaret. Et ita Christus dixit turbis illis, quæ sequebantur eum, quia de panibus eius comederant. Ioan. 6. Amen dico uobis, quęritis me: non quia vidistis signa, sed quia manducastis panem, & saturati estis. Et Christus increpat eos, quod non

non sequantur eum propter istum finem, quia nō est honestum dicens: Operamini non cibum, qui perijt, sed qui permanet in uitam æternam.q. d. Non sequamini me propter istum cibum temporalem, quem vobis dedi, quia iste perit: sed propter verbū Dei, quod permanet in vitam æternam. Alij sequebantur Christum propter curationes ægritudinum, quia sanabat omnes male habentes, & offerebantur ad eum omnes infirmi: sicut dicitur Ioan.6.f. sequebatur eum multitudo magna, quia uidebant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Et quia ipse curabat eos gratis, veniebant omnes ad ipsum. Luc.4.f. Cùm sol occidisset, oēs qui habebant infirmos varijs languoribus ducebant illos ad eum, at ille manus singulis imponens curabat eos. Alij autem sequebantur Christum, tam vt audirent verbum eius, quàm vt sanarentur a lāguoribus. Luc.6.f. Stetit multitudo copiosa plebis, quæ venerant, ut audirent eum, & sanarentur a languoribus suis. Et omnis turba quærebat eum tangere, quia uirtus de illo exibat, & sanabat omnes. Alij veniebant ad audiendum verbum Christi, vel desiderabant illum videre solùm propter curiositatem, quia audiebant magna de illo, & cupiebant videre, quomodo illa faceret. Sic Herodes desiderabat Christum uidere. Luc. 23. scilicet. Herodes autem uiso Iesu gauisus est ualde. Erat enim ex multo tempore cupiens uidere eum, eo quòd audierat multa de illo, & sperabat signum aliquod uidere. Et quia Christus noluit ei ostēdere, spreuit eum Herodes, & exercitus suus, & illusit eum, indutum ueste alba, & remisit ad Pilatum. De his dicit Rabanus ponens solùm quatuor modos istorum, scilicet, secutæ sunt eum multæ turbæ, quę quadripartitę sunt. Alij propter cęleste magisterium, ut discipuli. Alij ob curationem infirmitatum. Alij sola fama, & curiositate, volentes experiri an uerum esset quod diceretur de eo. Alij propter inuidiam, uolentes eum capere in aliquo, & accusare.

FINIS COMMENTARIORVM Alphonsi Tostati in primam Partem Euang. Matth.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll.

Omnes ſunt Quaterniones, præter Ll, quæ eſt Quinternio.

VENETIIS,

Ex Typographia Altobelli Salicati.
MDXCVI.

ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæſareique conſultiſsimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritiſsimi,

Commentaria in Secundam Partem MATTHÆI:

Mendis nunc ſanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictiſsimum Hiſpaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, MDXCVI.

Apud Io. Baptiſtam, & Io. Bernardum Seſsam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI

Episcopi Abulensis.

COMMENTARIORVM IN EVANGELIVM MATTHAEI.

PARS SECVNDA.

CAPITVLVM V.

VIDENS autem Iesus turbas ascẽdit in montem, & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, Et aperiens os suum docebat eos, dicens.

Descripsit Matthæus in præcedentibus populi cõgregationẽ per Christi prædicationem: Hic subijcit eius legislationem, quæ non debet dari, nisi populo aggregato. In lege autem quanbet tria considerantur ad hoc, quòd perfectum vigore habeat, scilicet, quod condatur ab eo, qui potestatem habeat: & ꝙ promulgetur eis, qui illam obseruare debent, & ꝙ per illã postea iudicetur in omnibus occurrentibus. Ista tria ponit Matthæus circa Christi legem. Et primo ponitur ipsa legislatio, vel legis institutio per os Christi, qui est legislator noster. Et secundo ponitur huius legis promulgatio facta per Apostolos, & discipulos missos ad prædicandum, infra 10. Conuocatis autem. Tertiò ponitur iudicatio, quæ fieri debet secundum legem istam, scilicet, quando per eam in die iudicij omnes iudicabuntur, infra 24. ibi. *Et egressus Iesus*. Prima pars diuiditur in duas, quia primo lex Euangelica explicatur: secundo ad impledum eam populus incitatur infra 7. circa finem, scilicet, Omnis ergo, qui audit. Iteru prima in duas, quia primo lex datur: secundo ostenditur qualiter obseruetur infra 7 ibi, scilicet. *Petite, & accipietis*. Prima in duas, quia primò promittitur quædam breuis prętatio: secũdo subdit ipsius legis explicatio, ibi. *Beati pauperes*.

An ea, quæ hic habentur, habeant ordinem continuum ad præcedentia, & an sint facta magno tempore, vel pauco post illa.

Quæstio Prima.

QVAERITVR circa primum, an ea, quę habentur hic, habeant ordinem continuũ ad pręcedentia, & an facta sint magno tempore, vel pauco post illa. Ad primum dicendum, quòd ista quę habentur hic, possunt comparari ad omnia, quę habẽtur præcedenti cap vel ad ea, quæ solum ponuntur in fine præcedentis cap. Si enim comparẽtur ad omnia, quæ habentur præcedenti cap. erit dubium: eo, quòd ibi ponitur de vocatione quatuor Apostolorum, & statim ponitur de congregatione turbarum. Et tamen Luc. 5 postquam ponitur vocatio istorũ quatuor Apostolorum, ponũtur multa alia, quæ habentur infra 8 & 9 cap. s. de Paralitico sanato: & de ieiunio discipulorum Christi, de quibus dubium est, an fuerint facta hic: cum Lucas ponat omnia illa 5. & 6. cap. & postea ponit istum sermonem: magis tamen dicendum, quòd Matth. tenuerit hic ordinem rectum, quàm Lucas. Si autem comparẽtur ea, quæ habentur hic, ad ea sola, quæ habentur in finem pręcedentis cap non erit dubium, quin sit ordo continuus: cum ibi habeatur de turbis congregatis, hic autem ponatur, quid ipsis congregatis Christus prædicauerit. Et in hoc etiam Matthæus, & Lucas concordant: quia Luc. 6. ponitur congregatio istarum turbarum: & immediatè subijcitur iste sermo sicut hic: ideo continuatio est in tempore Ad secundum dicendum, quòd quasi nullum tempus fuit inter ea, quæ habentur in fine præcedentis cap. & hic: quia ibi ponitur quomodo turba congregata fuit: hic autem dicitur, quomodo Christus videns turbas cõgregatas cœpit eis loqui. Nihil ergo fuit medium inter ista, & illa cap Circa primum dicitur. *Videns autem Iesus turbas*. Istæ erant turbæ, quæ cõgregatæ fuerant de Galilęa, & de Decapoli, & Ierosolymis, & Iudæa: & de trans Iordane: vt patet præceden. cap. Nam omnes sequebantur Christum: saltẽ enim pro tunc conuenerant ad eum pp aliquas de causis expressis præcedenti cap. q vlt. *Ascendit in montem*. In ipso monte prædicauit, vt hic innuitur: licet videatur cõtrarium dici, Luc 6 de quo dicetur infra in 1 qõ. *Et cum sedisset*. Christus prędicaturus omnia ista sedit. Nam longum sermonẽ traxit, scilicet, vsque ad prin-

cipiũ 8. cap. *Accesserunt ad eum discipuli eius.* Licet Christus doceret nunc omnes turbas: tamen discipuli sui magis appropinquauerunt ei, quàm cæteri. *Et aperiẽs os suum.* In hoc innuitur quædam excellentia nouæ legis: quia non per ministros data sit: sed per ipsum Christum aperientem os suum. *Docebat eos.* Scilicet, omnia, quæ sequuntur prædicans vsque ad principium 8 cap. Et hic non distinguitur inter docere, & prædicare, sicut dicebatur præced cap.

An iste sermo, quem describit hic Matthęus, sit idem cum illo, qui habetur Lucæ 6. *Quæstio 11.*

QVAERETVR, an iste sermo, quem describit hic Mattheus, sit idem cum illo, qui hr̃ Luc. 6. Dicendum, quòd dubium est in hoc. Quidam enim asserunt, quòd non sit idem sermo: quia hic dicitur, quòd videns Iesus turbas ascendit in montem: & tamen Luc. 6. dicitur, quòd Iesus descendens de monte stetit in loco campestri. Item, quia hic innuitur, ꝙ in mõte prędicauerit: quia ibi sedit: & tamen Luc. 6. innuitur, quòd prædicauerit in loco campestri. Itẽ, quia hic dicitur, quòd Christus sedit: & tunc docere cępit: & tamen Luc 6. dicitur, quòd stetit in loco campestri: & sic stando prædicabat. Item patet, quia hic prædicauit Christus eisdem turbis, quæ ponunt̃ præcedenti cap. & tamen Luc 6. videntur esse aliæ turbæ: quia ponũtur conuenisse de alijs locis, quàm dicatur præced. cap.

(Prima rõ. — Secunda ratio. — Tertia ratio. — Quarta ratio.)

Alij dicunt, ꝙ sermo iste est idem cum illo, quem Luc. 6 cap. describit, & patet ex rebus, quæ prædicãtur hic, & ibi, quia sunt eædem. Item, quia principiũ prædicationis est idem vtrobique, scilicet: beati pauperes spiritu. Item finis prædicationis est idem, quia infra 7. in fine dicitur, quòd ille, qui audierit verba Christi, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram: eadem tamen conclusio ponitur Luc. 6. ideo videtur, ꝙ sit idem sermo.

(Alia opinio. — Prima ratio. — Secunda ratio. — Tertia ratio.)

Dicendum, ꝙ illi, qui volunt dicere eundem sermonem, dicunt, quòd Christus ascendit ad cacumẽ montis ad eligendum Apostolos, & ibi docuit eos sedendo de aliquibus, sicut dicit hic Matth. sed postea descendit ad aliquam partem planiorem montis, quam vocat Lucas locum campestrem, vt ibi doceret multitudinem, quæ conuenientius ibi stare poterat. Hoc modo Nicolaus dicit fuisse eundem sermonem, & sic essent ablata inconuenientia. Dicunt tamen, quòd si aliquis vult tenere, quòd sint duo sermones facti à Christo diuersis temporibus de eisdẽ rebus eodem modo incipientes, & desinentes, nõ est inconueniens. Sic enim dicit ipse Nicolaus. Luc. 6.

(Opinio August.) August. quoque in libro de concor. Euangelistarum dicit de hoc, scilicet: Mouet autem, quòd Matth. in monte dicit hunc habitum esse sermonem à Domino sedente: Lucas autem in loco campestri Domino stante. Hæc itaque diuersitas facit videri alium fuisse illum, alium istum. Quid prohibet enim Christum alibi quædam repetere, quæ ante iam dixerat, aut iterum quædam facere, quæ ante iam fecerat? quãquam etiam illud possit occurrere in aliqua excellentiori parte montis, scilicet, primò cum solis discipulis Dominum fuisse, quando ex eis duodecim elegit: deinde cum eis descendisse, non de mõte, sed de ipsa mõtis celsitudine in campestrem locum, id est, in aliquam æqualitatẽ, quę in latere montis erat, & multos capere poterat, atque ibi stetisse donec ad eum turbæ congregarentur: ac postea cum sedisset, accessisse propinquius discipulos eius, atque ita illis cæterisq; turbis pręsentibus vnum habuisse sermonem, quẽ Matthæus, & Lucas narrant diuerso nar-

F randi modo, sed eadem veritate rerum. Ecce August. ponit istas duas opiniones: & potius vult, quòd fuerit idem sermo, quàm ꝙ fuerint duo. Et dicendũ est, ꝙ istud est verisimilius: quia non est satis benedictum, ꝙ fuerint duo sermones, cum res prædicatæ sint eædem. Maximè quia licet nõ erat inconueniẽs Christum repetere id, quod aliquãdo dixisset: Quòd tamen referat istud Euangelistæ tanquam repetitũ, non est satis conueniens, cum ipsi semper velint noua scribere, & talia, quę si non scribantur, non intelligentur. Et tamen etiam si idem pluries dictum sit sufficienter intelligetur, si solũ semel scribatur. Ideo non scriberent Euangelistę illud tanquã repetitum. Item etiam nõ est satis verisimile, ꝙ Christus sermo-

G nem istum bis dixerit. Nam licet credi posset Christũ sæpe repetiuisse aliquid de eis, quæ aliàs dixerat: tamen, ꝙ aliquando repeteret vnum sermonem totum, quem aliàs dixisset non erat satis verisimile. Teneri tamẽ potest quidquid voluerimus: licet omnino verisimilius sit fuisse eundem sermonem.

(Ad primam rationem.) Ad argumenta patet responsio ex dictis Aug. Potest tñ dici ad primũ, ꝙ Christus videns turbas ascendit in montem, scilicet, quando vidit illas congregatas, & fuit in monte aliquanto tempore manens, & fortè orabat ibi, quia quando Christo aliquid ocij erat, solebat fugere in montes ad orandum, inf. 14. s. Et dimissa turba ascendit in montem solus orare. Idem Ioan. 6. & Luc. 6. dicitur, ꝙ pernoctabat in ora-

H tione Dei. Et postea descenderet de monte ad locũ campestrem, & ibi prædicaret tam discipulis, quàm turbis. Quòd autẽ Christus nunc in monte Apostolos elegerit nõ apparet, vel an postea factum fuerit: licet Aug. hoc velit dicere. De hoc tamen magis dicetur infra 10. (Ad secundam.) Ad secundum dicendum, quòd Christus prædicauit in monte; quia locus campestris, quẽ nominat Lucas, mons est: licet sit pars quædam planior montis, vt ait August. vbi supra. Loca autem cãpestria solent vocari in Scriptura illa, quæ non sunt omnino excelsa sicut mõtes, nec sunt plana omnino. Sic innuitur Numeri 33 vbi ponitur quędã mansio Israelitarum in cãpestribus Moab: & alia sequẽs ponitur in planioribus locis terrę Moab. Ex quo in-

I nuitur, quòd loca campestria non erant plana: sed sunt quasi quidã descensus montium, vel latera mõtium: & ibi Christus prædicaret. Talia autem campestria possunt vocari interdum mõs: quia sunt partes planiores montiũ. Alio modo posset intelligi, quòd Matthæus tacuerit hic aliquid: & dicetur, ꝙ nõ prædicauit Christus in monte, sed in loco cãpestri: Matthæus tamen posuit, quomodo Christus ascenderit in montem, & fortè tacuit qũo descenderit ad locũ campestri ad prædicandum: præcedens tamen modus est verisimilior. An verò Christus docuerit discipulos in monte aliquid speciale, quod nõ dixerit turbis, & postea in loco campestri prædicauerit turbis,

K & discipulis, dicetur infra in 5. q. Semper tamen dicẽdum est, ꝙ Christus prædicauit in monte: quia inf. 7. in fi. cõpletur iste sermo, & immediatè in prin. 8. cap. dicitur: Cunque descendisset de monte secutæ sunt eum turbæ: ergo videtur, ꝙ in monte prædicauerat turbis: quia locus cãpestris, Luc. vocatur mõs à Matthæo. (Ad tertiam. Ad quartam.) Ad tertium dicendum, ꝙ Christus prædicauit sedendo, & non stando, quia fuit sermo lõgus: quod tamen dicitur Luc. 6. ꝙ stetit, nõ obstat, quia ad hoc respondetur infra q 8. Ad quartam cum dicitur, ꝙ non erant eædem turbæ istę, & illæ. Dicẽdum, quòd erant eædem, licet nominentur ibi aliquæ regiones, quæ non ponuntur hic. Quia consuetudo est Euangelistarum, quòd nunquam vnus omnino narret ea, quæ alius dixit: sed posteriores addunt aliqd ad priores:

res: vel subticent aliquid de his, quæ alij dixerunt. Et ita fecit ibi Lucas, tacendo aliquid de eis, quę dixerat Mattheus, & aliquid addēdo ad illa. Et hoc est signū, ꝙ nullus Euāgelistarum complete dixit omnia, quæ pertinebant ad Christum. Ex hoc ēt pōt responderi ad id, quod dicunt quidam, s. ꝙ non fuerit idem sermo iste, & ille, quem ponit Lucas: quia multa habētur hic, quæ nō ponuntur ibi: & è conuerso. Nā mos Euangelistarū est, ꝙ nunq̄ vnus referat omnino rem, sicut alius, sed aliquid addat, vel minuat.

Quare Christus prædicauit ista, mox vt vidit turbas congregatas. *Quæstio III.*

QVAERETVR, quare Christus prędicauit ista mox, vt vidit turbas congregatas. Dicendū, ꝙ Christus volebat hic dare legē, & lex non datur paucis, sed multitudini: ideo cōgregata multitudine exposuit illis mandata legis suæ. Sic dicit Chrys. super Matth. s. Oīs artifex secundum professionem suā opportunitatem operis vidēs gaudet. Carpentarius. n. si viderit arborem bonam cōcupiscit eā præscindere ad opus artificij sui. Et sacerdos cū viderit Ecclesiam plenā, gaudet animus eius, & delectatur, vt doceat. Sic & Dominus videns magnam congregationem populi excitatus est ad docendum.

Cum Christus ante hoc prædicasset, quæritur quid prædicauerit. *Quæstio IIII.*

QVAERETVR, Cum ante hoc Christus prædicasset, quid prædicabat. Nam ipse nō prædicaret præcepta legis veteris, quia non veniebat ad cōtinuandum illam, sed ad imponendum ei terminū. Si autem dicat̄, quod p̄dicabat precepta legis nouæ non stabit: quia lex noua hic dari incepit: & sic non videbitur quid prędicabat. Dicendum, quod Christus ante hoc prędicabat pęnitētiam, & nūciabat regnum cęlorum, sicut dr̄ præced. cap. s. Pęnitentiam agite, & appropinquabit regnum cœlorum, & non prędicabat aliqua pręcepta veteris testamēti, sed totum, quod prædicabat pertinebat ad nouam legem. Nā annunciari regnum cęlorum nō pertinuit ad statum veteris testamenti, vbi sola terrena expresse p̄mittebant̄: pęnitentiam agere ad oēm statum pertinet, cum virtus pęnitētię sit moralis, & pars q̄dam iustitię, & sit de iure naturę: vt declaratum est sup. 3. cap. 1. 2 5. q. licet sacramentum pęnitentię sit solum legis nouę, vt ibidem ostensum est, Pœnitentiam tñ prædicari, vt appropinquet regnum cęlorum, ad solum statū noui testamenti pertinet. Tamen dicit hic Christum incępisse dare legē nouam, eo ꝙ ante hoc non expresserat aliqua mandata specialia pertinentia ad nouum testamentum, sicut hic multa posuit, sed solum annunciabat regnum cœlorum, & inuitabat homines ad pœnitentiam.

An ea, quæ hic habentur. Christus dixerit solum Apostolis, vel etiam alijs turbis. *Quæstio V.*

QVAERETVR, an ea, quę habentur hic, dixit Christus solis discipulis suis, vel dixit etiā eā turbis. Aliqui putāt, ꝙ discipulis solū ista dicta sunt, & alia dicta fuerunt postea populo, & hoc modo soluunt discordiam, quæ vr̄ hic, & Luc. 6. cum dicatur hic, ꝙ ascēdit in montem: & ibi, ꝙ descendit de mōte, & stetit in loco campestri. Dicunt. n. ꝙ in monte prædicauit discipulis: & postea in loco cāpestri prædicauit aliqua turbis: hoc vr̄ innuere Aug. lib. de cōcor. Euangelistarum, dicens, ꝙ pōt videri multas tur-

Alph. Tost. super Matth.

A bas vitare voluisse, & ob hoc ascenderit in montē, vt solis discipulis loqueret̄. Itē patet, quia dicit̄ hic: & accesserunt ad eū discipuli eius, & aperiens os suū docebat eos, ergo solis discipulis ista dicebat. Item Luc. 6 dr̄. Eleuatis oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes: ergo ad eos solos loquebatur. Item Christus prędicauit hic beatitudines, quæ dicūt magnam perfectionem, vt infra ostēdetur in expositione literæ sequentis, & inf. q. 8. & 81. q. & tñ talia non conueniebant turbis, cùm maior pars populi sit de imperfectis: ergo talia Christus nō prędicaret eis, sed discipulis suis, qui tenebāt locum perfectionis, talia diceret. Item, quia dr̄ hic: beati eritis cum maledixerint vobis homines, & dixerint omne malum mentientes propter me. Istud tamen cōueniebat discipulis, qui prędicaturi erant Euāgelium: & pp istud multa tolerarent pro nomine Christi: sicut dr̄ Act. 5. s. Ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati: ergo dicebat istud discipulis, & non turbis. Et magis patet Luc. 6. cum dicitur: Beati eritis, cum oderint vos homines: & eiecerint nomē vestrum tanquam malum propter filium hominis, idest propter Christum. Item quia dr̄ infra: Vos estis sal terræ. Et iterū. Vos estis lux huius mundi. Istud tamen non pertinebat ad plebem: sed ad prędicatores, & ad pręlatos: & huiusmodi erant Apostoli: ideo non loquebatur populo, sed discipulis.

Secunda ratio. Tertia ratio. Quarta ratio. Quinta ratio. Sexta rō.

B

C Dicendum tamen, ꝙ Christus dixit omnia ista coram populo, & non coram solis discipulis, ita, vt postea populo alia loqueretur: & patet, quia dicit̄ hic, ꝙ videns turbas ascendit in montē, & sic turbæ fuerunt ei causę prędicandi: ideo turbis etiā dixit istud. Item patet Luc. 6. quia dicitur, ꝙ descendens de mōte stetit in loco campestri, & turba discipulorū eius: & multitudo copiosa plebis: ergo non locutus est solis discipulis ista: sed etiam toti turbę. Nam cōgregata turba, & discipulis in loco campestri dicitur ibi, ꝙ cępit prædicare, dicens: Beati pauperes spiritu: sicut hr̄ hic: ergo necesse est, ꝙ ista etiam turbis prędicata fuerunt. Item patet magis, quia inf. 7. in fin. vbi completur iste sermo, dicitur: Et factum est tñ cum consummasset Iesus verba hic, admirabant̄ turbæ super doctrina eius: ergo turba audiebat doctrinam istam, quia aliàs non admiraret̄ de ea Itē quia dr̄ ibi: admirabant̄ turbæ super doctrina eius. Erat. n docens eos sicut potestatē habēs: ergo ipsos populares docebat. Itēpatet, quia Luc. 7. in princ. vbi finitur iste sermo, dicitur: Cum autē implesset omnia verba sua in aures plebis: ergo populus audiuit omnia verba ista. Cum aūt dicitur, ꝙ Christus prædicauerit discipulis in mōte prius ista, & postea dixerit plebi aliqua alia, non stat: quia Luc. 7. dicitur: Et descendens cum discipulis de mōte, stetit in loco campestri, & turba discipulorū eius, & multitudo copiosa plebis. Et tunc sequit̄ ibi, ꝙ Christus eleuatis oculis dixit: Beati pauperes, &c. Et sic non dixit solis ista discipulus in mōte, sed dixit eis, & turbis simul in loco campestri.

D

E Cum autem dicit August. ꝙ ascendit in montem, vt solis discipulis loqueretur, non intelligit, ꝙ locutus fuerit eis ea, quæ habentur hic, cum postea illa dixerit plebi, & discipulis in loco campestri, Luc. 6. sed vult, quòd locutus fuerit eis de electione Apostolorū, quia in monte dicitur elegisse Apostolos, Luc. 6. Dicēdum ergo est quòd ista omnia tam coram plebe, quàm coram discipulis dicta sunt: & tamen Christus dixit hic diuersa, quæ pertinebant ad diuersos status, scilicet, quædam ad prælatos, & quædam ad subditos, & quædam ad viros perfectos consilia: & alia ad medioceres, siue ad omnes, vt præcepta: & sic

quædam pertinebant ad solos discipulos, & quædā ad plebem: sic enim quælibet prædicator facit: quia prædicat tam sapientibus, quàm insipientibus, cum omnibus debitor sit, Ad Ro. 1. Ideo dicit quædam, quę pertinent ad sapiētes, & alia ad simplices, vel ad omnes: simplices tamen audiunt ea, quæ pertinent ad sapientes: & è contrario: & tamen quilibet accipit, quod ad se pertinet: & ita factum fuit hic. Et qn̄ dicit Augus. ꝙ Christus voluit vitare turbas, & ideo ascendit in montem: dicēdum ꝙ intelligi potest de aliquibus, quę voluit secretè loqui cū discipulis: nō tamen dixit eis ibi ea, quæ habentur hic, sed eis, & toti multitudini congregatæ. Ad primam cum dicit: & aperiens os suum docebat eos. i. discipulos: dicendum, ꝙ non docebat eos solos, sed etiam turbas: ipsos tamen principaliter: quia ipsi magis accedebant ad eum. Aliter potest dici, ꝙ dicitur: docebat eos. s. solos ipsos discipulos: quia ista, quæ in principio dicuntur ad ipsos solos pertinent. Aliter etiam potest dici, ꝙ hic dicitur: docebat eos. i. discipulos, & turbas: tamen de omnibus fit mentio. s. ꝙ vidit Christus turbas, & ꝙ accesserūt ad eū discipuli eius. Ad secundum dicendum, ꝙ Christus dicitur eleuasse oculos ī discipulos: qa ipsi erant in circuitu eius, cū dicatur hic, ꝙ accesserunt ad eū discipuli eius: ideo licet doceret etiam turbas, oculos tamen non leuabat nisi ī discipulos. Aliter potest dici, ꝙ hoc dicitur ad modum prædicatorū: quia qn̄ ad prædicationem cōueniunt diuersi status ꝑsonarū, & prædicator vult specialiter instruere aliquos eorū, cōuertit oculos suos ad homines illius status, vt videat de hos, ꝙ loquat̄, & attēdant. Ita nunc Christus cum ista, quæ ī principio dixit ad solos discipulos dicebat: vel ad eos principaliter: conuertit, vel eleuauit oculos suos in discipulos Ad tertium concedendum est, ꝙ illæ beatitudines, & quædam alia, quę ponuntur hic ad solos ꝑfectos pertinebant, & non ad plebem, & tn̄ plebs audiebat hæc. Si autem omnia, quę dicuntur hic ad solos perfectos viros pertinerent, argueretur benè, ꝙ non prædicasset Christus ista corā plebe: quia tamē quędam pertinebant ad perfectos, & alia ad omnes, Christus prædicare potuit conueniēter omnia hæc coram plebe: tamen essent ibi viri perfecti, vel ad ꝑfectionem anhelantes: sicut sup. diximus de prædicatore, qui simul prædicat sapientibus, & insipiētibus. Ad quartum dicendum, ꝙ istud præcipuè cōueniebat discipulis, qui prædicaturi erant Euāgelium. Poterat tn̄ omnibus conuenire: quia oēs, qui conuersi sunt ad Christū in Ecclesia primitiua ꝑsecutionem passi sunt, cum ēt cognati eorū persequerent̄ eos. s. filij patres, & patres filios: & erāt odiosi oībus hominibus, inf. 10. & quia Christus ꝑdicabat ea intētione, vt oēs conuerterent̄ ad ipsum, benè poterat hoc cōuenire oībus de turba. Ad Quintū dicendum, ꝙ illud solis discipulis, & alijs, qui habituri erant statum ꝑfectionis, conueniebat: & nō turbis: & tn̄ dicebatur corā turbis: quia ibi erant aliqui, ad quos ista pertinebant. Et hoc sufficiebat, vt conuenienter ista dicerētur, licet non conuenirent omnibus.

Ac primā ratione.

Ad secundam.

Ad tertiū.

Ad quartum.

Ad quintam.

Quare nunc Christus ascendit in montem. Quęst. VI.

QVAERITVR, quare Christus nunc ascēdit in montem. Dici potest, ꝙ hoc potuit esse propter multa. Vnū est ad orandū: quia qn̄cunq; Christo erat locus ascēdebat in montē ad orandū inf 14. Et ita fuit nunc: quia Luc 6. vbi ponit istud, qđ habetur hic, dicitur, ꝙ Christus ascendit in montē, & mā sit pernoctans in oratione Dei: & dicitur, ꝙ cum esset dies factus, vocauit discipulos suos, & elegit duo-

F decim ex his. Secundum fuit, vt aliqui dicūt, ad euitandum turbas, quia Christus viderat turbas, & volens ab eis saltem modicū sequestrari, ascēdit in mōtem. Sic dicit Aug. lib. de Concor. Euangelistarum, scilicet. Potest videri multas turbas vitare voluisse: & ob hoc ascendere in montem, vt non esset cū turbis. Tertium fuit: quia mons erat locus conueniens ad prædicādum, ꝙ in tali loco multi possunt simul audire: & sic tenet Nicolaus. Quartū fuit propter significationem, & exemplum, vt innuatur, ꝙ quando de rebus magnis loqui debemus homo debet esse sequestratus à locis publicis, in quibus potest perturbari ab intenta, & perfecta discussione rerū. Sic dicit Christ. s. Per hoc autem, ꝙ nō in ciuitate, & fo-

G ro, sed in mōte, & solitudine sedit, erudiuit nos nihil ad ostentationem facere, & à tumultibus recedere, & maximè cum de necessarijs disputari oporteat. Quintū esse poterat: quia fortè Christus voluit ascēdere in montē ad aliqualē recreationem. Quod interdum turbę ita comprimebant eū, & occupabāt, ꝙ non erat ipsi locus saltem ad sumendū cibū, Mat. 3. Et tunc propter aliqualē recreationē corporis interdum recedebat ad montes, vel ad deserta loca, & ibi erat sibi aliquale refugiū, quousque turba sciret vbi erat, & tunc ibi inquirebant eū. Sic patet. Mat. 6. s. Et ait discipulis: venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant, & redibant multi, & nec māducandi spatium

H habebant. Sic dicit Remigius. Sciendum est, ꝙ tria refugia legitur Dn̄s habuisse, nauim, montē, & desertum: ad quorum alterum quotiescunque à turbis comprimeretur ascēdebat. Sextum est, vt aliqui volunt, ad implendum prophetiā, quia dicitur: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Siō. Isa. 40. Et hoc de Christo intelligunt. Ideo dicunt, quòd debebat ascendere in montem, licet istud nō multum vrgeat. Septimum fuit ad erudiendum prædicatores, quales esse debeant, scilicet, quòd dicunt esse excelsi in virtutibus sicut mōs. De his duobus dicit Chrysost. s. Ascendit autem in montem. Ascende & tu qui euangelizas Sion. Deinde vt ostēdat quoniam in altitudine spiritualium virtutū cō-

I sistere debet qui docet Dei iustitiam, pariter & qui audit: nemo enim potest in valle stare. & de monte loqui, si in terra stas, de terra loquere: si autem de cælo loqueris, in cœlo consiste. Octauum fuit ad ostēdendum excellētiam istius legis super veterem. Sic enim dicit August. scilicet. Ascendit in montem, vt significet, quæ imposita erant pręcepta iustitiæ, quę data erant per prophetas populo Iudæorum: maiora autem populo, quæ charitate iam conuenerat liberari. Sed obijcietur, quòd non conueniat ista applicatio: quia etiam lex vetus data est in monte Sinai. Exo: decimonono, & vigesimo, & Deuteronomij quarto. & quinto. Dicendum, quòd Deus dans legem videbatur esse in monte, eo quòd fumus, &

K caligo, & lampades, & voces erant in monte, populus tamen, qui legem audiebat, non erat in monte: immo sub pœna mortis prohibitus erat ascensus: immo etiam, quòd nemo accederet ad radicē montis Exo. decimonono. Hic autem tam Christus prędicans, quàm populus audiens erant simul in monte, vt patet hic, & Luc 6. Ideo licet ille, qui dabat legem veterem, siue cuius nomine dabatur, non esset minor, quàm iste, qui dabat nouam: cum esset idem Deus: & ob hoc vtraque est in monte: & vox formabatur in monte: tamen significabatur, quòd perfectiores esse debebantur illi, quibus dabatur lex noua, quàm illi, quibus data est vetus: quia isti accipiebant legem in monte, & alij non permittebantur

saltem

Hom. in cap. Matt. initio.

saltem accedere ad radices montis. Omnes istæ rationes sunt aliquales, & tamen magis literalis est: quia iste mons erat locus conueniens valde ad prædicandum magno populo.

Quis fuit iste mons, in quo Christus prędicauit. Quęstio VII.

QVEARITVR, qs fuit iste mõs, in quo nunc Christus prædicauit. Dicunt quidã, ꝙ fuit mõs olueti: sic dicit Hiero. super Matth. Et tamen increpat illos, dicens: non nulli autem simpliciorum fratrum putant Dominum ea, quæ sequuntur in olineti monte docuisse. Quod nequaquam ita est. Et patet hoc, ꝙ mons olíueti est iuxta Ierusalem solũ distans per mille passus, siue dimidiam leucã, vt colligitur Actuum 1. cum dicitur, ꝙ habebat iter sabbathi: & tamen iter sabbathi est mille passus secundum Iudæos: quia non licet eis plus procedere: nũc autem erat Christus in Galilæa, quæ multum distabat à Ierusalem. Nam in Galilæa cęperat prędicare, & ibi turbæ istæ conuenerunt ad eum, & ibi ascendi in montem olíueti. Item patet hoc: quia ista prædicatio fuit in aliquo monte iuxta Capharnaum: & tamen Capharnaum est in Galilæa iuxta mare Galilææ, vt patet præced. cap. & distat valdè à Ierusalẽ, scilicet. Quasi per quadraginta leucas, vt ibidem dictum est. Mons autem iste erat apud Capharnaum, vt patet Lucę 7. quia totus iste sermo, quem Christus hic fecit, habetur Luc. 6. vsque ad fi cap. & Luc. 7. in principio dicitur. Cũ autem implesset omnia verba sua in aures plebis intrauit Capharnaum. i. immediatè, vt finiuit istum sermonẽ intrauit Capharnaum. Et sic innuitur, quòd ille mons, in quo prædicabat, erat iuxta Capharnaum: quia aliàs non posset immediate post sermonem intrare Capharnaum. Hoc etiam ostendit Hieronymus super Matth. d. Non nulli simpliciorum fratrum putant Dominũ ea, quæ sequuntur in olíueti monte docuisse: quod nequaquam ita est. Ex præcedentibus, & sequentib⁹ in Galilæa monstratur esse locus, quem putamus esse, vel Cardi, vel quenlibet aliũ montem excelsum. Dicunt autem illi, qui descripserũt situm terræ sanctæ distare mõtem istum à Capharnao per duas leucas: sic enim dicitur. s. secundo milliario à Capharnao est descensus montis illius, in quo Dominus sermocinauit ad turbas, & ĩstruxit populum, docẽs eos: in quo & leprosum curauit: de hoc in lib. de situ terræ sanctæ. Dicit etiam frater Brocardus Theutomicus, qui situm terræ sanctæ completissimè descripsit, ꝙ de castro Saphet ad duas leucas in descensu montis contra orientem, ad iactum lapidis à mari Galileæ sup. viam, quæ ducit ad orientem, est ascẽsus montis illis, in quem Dominus toties ascendit: vbi fecit sermonem illum longum. Matth. 5. & in quo saturauit quinque millia hominum de quinq; panibus, & duobus piscibus. Illuc etiam dimissa turba ascendit solus orare. & fugit in ipsum, cũ vellent eum facere regem. Ibi docuit discipulos orare: ibi erat pernoctans in oratione: ibi Christo descendente orauit Centurio pro puero suo ægrotante, ibi ad eum venit multitudo languentium, & qui vexabãtur à spiritibus immundis: vt patet præceden capit. & de his Luc. 6. & Ioann 6. & Luc. 11 & infra 14. Ibi enim tetigit leprosum, & sanauit eum, scilicet, in descensu montis, infra octauo, & Luc. 5. Ibi stetit in loco campestri cum discipulis, & turbis Luc. sexto. De isto monte videtur totum mare Galilææ, & Ituræa, & Trachonitidis regio vsque ad libanum. Videtur etiam montes Seir, siue Sanir, & Hermon: & terra Zabulon, & Nephtalim & vsq; Cedar, & vniuersa terra Cenereth: & vsque ad Dotaim, & Betuliam, & alia loco multa. Est autem mons iste longus quasi per duos iactus sagittæ, & latus quantum erit iactus vnius lapidis, vel ampli⁹: & est herbosus: & amęnus, & aptus ad prædicandum. Et ostenditur adhuc ibi lapis, in quo Ghristus sedit prędicans: & sessiones Apostolorum: & vocatur mons iste à Christianis tabula, siue mensa. Ad pedem autem montis istius iuxta mare ferè ad triginta passus oritur vnus fons viuus muro circundatus, quem venam Nili esse dicunt, qui vnum piscem nomine cor gignit, qui non inuenitur alibi nisi ibi, & in Nilo. Iosephus autem appellat fontem istum Capharnaum: quia totus cãpus, qui est ab isto fonte vsque ad Iordanẽ per tres leucas Capharnaum appellatur. Distat autem terra ista à terra Ierusalem, quasi per 40. leucas, & sic apparet quis sit mons iste, in quo Christus prædicauit. Alph. Tost. super Matth.

An Christus prædicauerit stando, vel sedendo. Qõ VIII.

QVAERITVR an Christus prædicauit stãdo, vel sedendo. Nã hic videtur, ꝙ sedendo prædicauerit: quia dicitur, ꝙ cùm sedisset accesserũt ad eũ discipuli eius, & aperiens os suũ docebat eos, & Lu. 6. videtur, ꝙ stando prędicauerit: quia dicitur, ꝙ descendit de monte, & stetit in loco campestri ipse, & turba discipulorum eius, & multitudo copiosa plebis. Et ibi sequitur, quomodo prædicauit ista, quæ habentur hic, & sic videtur, ꝙ non sedebat, sed stabat. Dicendũ, ꝙ Christus ꝑdicauit sedẽdo, sicut hic Mattheus dicit: immo, & petra, in qua sedebat ostẽditur in ipso monte, vt dictum est pręc q. Cũ aũt dr̃ Lu 6. ꝙ stetit in loco cãpestri. pôt accipi largè stare, pro manere: sicut nòs vulgariter loquẽtes dicim⁹. s. ꝙ talis homo stetit in tali loco. i. fuit ibi, siue staret, siue sederet, siue iaceret. Et ita Christus poterat dici stetisse in loco campestri. i. mansisse ibi, non procedẽdo ad vlteriora; siue ibi fuerit stando, siue sedendo. Aliter potest dici, ꝙ accipiatur propriè stare: & dicemus, ꝙ Christus fuerat in cacumine montis cum discipulis: & postea descendit vsque ad locum campestrem, & ibi moratus est modicum expectando, vt turbæ congregarentur ad prædicãdum eis: & dum veniebãt ipse stabat: postquam verò venerũt ipse sedit, & tunc accesserunt ad eum discipuli: & aperiẽs os suum docebat eos, & sic cõcordabunt sibi Lucas, & Matth. Ita tenet Augu lib. de concor. Euangelist. dicens. Quanq̃ etiam illud possit occurrere in aliqua excellẽtiori ꝑte motis primo cũ solis discipulis Dominum fuisse, quando ex eis 12. elegit, deinde cũ eis descendisse non de monte, sed de ipsa montis celsitudine ĩ campestrem locũ. i. in aliquam ęqualitatẽ, quæ in latere montis erat, & multos capere poterat: atque ibi stetisse, donec ad eum turbæ congregarentur: ac postea eum sedisset, accessisse propinquius discipulos eius, atque ita illis, cęterisque turbis pręsentibus, vnũ habuisse sermonẽ, quẽ Matthę⁹, & Lucas narrãt diuerso narrandi mõ, sed eadẽ veritate rerũ.

Christus ꝑdicauit sedendo.

Quare Christus sedit ad prædicandum. Qõ IX.

QVAERITVR quare dicitur, ꝙ Christus sedit ad prædicandum. Dicendum, ꝙ propter multa. Primò, quia sermo iste longus erat, & conuenientius poterat Christus manere sedens, q̃ stans. Et fortè etiam discipuli, & cęterę turbę sederũt. Nã sic consueuit fieri in sermonibus apud nos Secundò factum est hoc ad significandum Christi dignitatẽ ĩ doctrina. Nã, vt ipse dixit Lu. 22. maior est, qui sedit,

quàm qui recumbit. Ad ostendendum ergo excellẽtiam doctrinæ suæ debuit sedens docere: licet ipse aliàs non venerat ad sedendum: sed ad ministrandũ eod.c. Sic dicit Aug.s. ꝙ sedens docebat pertinet ad dignitatem magistri: accesseruntq; ad eum discipuli eius. Tertiò dicitur hoc quasi mysticè: quia sedere est quædam humilatio corporis: quia sua magnitudo tunc minor videtur, & ista sessio significat Christi incarnationem, in qua se humiliauit: immo se exinaniuit formam serui accipiens. Ad Philippen. 2. Nã si non se humiliasset: nos nõ possemus eum capere. Sic dicit Hieronymus super Matth.s. non autẽ stãs, sed sedens loquitur: quia non poterant eum intelligere in sua maiestate fulgentem. Sic etiam dicit Rabanus.s. Mysticè autẽ incarnatio Domini sessio eius dicitur: quia nisi Dominus incarnatus fuisset, humanum genus ad eũ accedere non posset. Quartò Christus sedit ad significandum conditionem legis nouæ, quam dabat, quæ erat in quadã quiete, & amore ad differentiam veteris legis, quæ fuit data cũ magnis terroribus, tonitruis, & fulguribus: ita vt populus tremens, & mortem timens diceret, ꝙ non loqueretur eis Deus: sed Moysi. Exo. 20. & Deutero. 5. Istam differentiam istarum legum tãgit Apostolus latè ad Hebræ. 12. Vnde dixit ad Ro. 8. Non.n. accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. q.d. in prima lege accepistis spiritum seruitutis, & timoris: nunc autem iterum non accepistis spiritum seruitutis, & timoris.s. in lege noua. De differẽtia istarum duarum legum multa sunt, de quibus fortè dicetur ad Galatas 3. & 4. & magis in lib. nostro de quinque legibus. Quintò sedit ad assignandum quandam maturitatem, & digestionem in lege ista data: quia lex debet dari cum magna digestione sicut innuitur in principio 6. lib. decretalium.s. hunc codicem cum magna maturitate digestum. Signatur autem maturitas per sessionem. s. ꝙ non sit ibi aliquis impetus, vel leuitas. Et ista est causa, quare iudex sedẽdo iubetur sententiam dare.s. vt non videatẽ inconsultè data. Ideo fuit conueniens sedendo hanc legem dari debuisse.

Quare hic dicitur, quòd accesserunt ad eum discipuli eius. Quæstio X.

QVAERITVR, quare dicitur hic, ꝙ accesserũt ad Christum discipuli eius. Dicendum, ꝙ tam turbę, quàm discipuli accesserũt ad Christum, vt audirent: & quilibet accedebat quantum poterat. Et tamen discipuli fuerunt magis propinqui q̃ cęteri. Primò, quia isti erant ei magis noti, & familiariter cum eo manentes: ideo iustum erat istos ei propinquiores esse. Et etiam nemo de turba auderet ꝓpinquius ad Christum accedere, quàm discipuli eius. Et ob hoc Christus dicitur eleuasse oculos in discipulos, quando nunc prædicabat, Luc. 6.s. quia illi erant ei loco propinquiores. Secundè, etiam competebat hoc ex cõditione dominorum, & ministrorũ apud nos. Nam ministri dicũt esse apud Dominos, si quid opus fuerit, vt ministrent. Et maior est honestas Domino, ꝙ illi appropinquent, qui ei familiarius adhęrere solent. Tertiò fuit hoc: quia discipulis erant magis necessaria verba Christi, q̃ cęteris: eo ꝙ ipsi prędicaturi erant illa: cęteri aũt veniebant solũ, vt audirent. Et sic opus erat, ꝙ discipuli diligẽrius audirent quã cęteri: & sic essent propinquiores loco. Sic dicit Aug.s. Accesserunt ad eum discipuli eius, vt audiendis verbis illius, hi essent etiam corpore viciniores: q̃ pceptis implendis, & aĩo appropinquabant. Quartò fuit hoc: quia plurima de verbis Chr̃i dirigebant

F ad discipulos. Nã erãt hic multa, q̃ ad solos discipulos ptinebant.s. ea, q̃ dicuntur de vita contẽplatiuorũ, & ꝑlatorũ: sicut beatitudines, q̃ hic ponunt; & similia, q̃ ad plebẽ ñ pertinebant. Ea verò, q̃ ad plebem pertinebant, etiam pertinebant ad discipulos. Et sic valde magis ptinebat sermo iste ad discipulos, quàm ad turbas: & ob hic videbatur Christus eos solos docere, vel saltẽ specialiter ipsos. Et pp hoc dr̃ ĩ litera, ꝙ aperiens os suum docebat eos, & Lu. 6. dicitur, q̃ eleuatis oculis in discipulos, dicebat: Beati pauperes, &c. quasi non attenderet ad alios, nisi ad ipsos. Quintò, & quasi principaliter fuit hoc pp turbam, q̃ Christũ cõprimebat: vt discipuli non permitterẽt turbis ꝓ libito accedere ad Christum, ne eum sic cõ-

G primerent, & esset quidam modus inordinatus. Illa causa innuitur Luc. 6. cum dicitur, ꝙ erat turba discipulorũ eius, & multitudo copiosa plebis. Et omnis turba quærebat tangere illũ: q̃a virtus exibat de illo, & sanabat oẽs. Et sic discipuli fuerunt tũc apud Iesum, vt essent ei quasi pro muro, ne accederet turba ad ipsum. Sic.n. sępe solebat turba comprimere Christum desiderantibus oĩbus tãgere ipsum: quia sic curabantur ab infirmitatibus: sicut fuit de muliere, q̃ passa fuerat fluxũ sanguinis per 12. annos, & accessit inter turbas ad Christum, & tãgens vestes eius sanata est. Nã ipsa dixerat in corde suo. Si tetigero saltem fimbria vestimẽti eius, salua ero inf. 9. Et dicitur, ꝙ tunc Christus comprimebatur à turbis: & di-

H xit: quis me tetigit? Petrus autem dixit: præceptor turbæ te coprimunt, & affligunt, & dicis, quis me tetigit? Luc. 8. Et ista videtur esse causa pręcipua, quare discipuli accesserunt nũc ad Christum: potissimè cũ Lucas dicat, ꝙ nunc oĩs turba q̃rebat tangere cũ.

Quomodo Christus aperuit os suum. Quæst. XI.

QVAERITVR, quare dr̃ hic, & aperiẽs os suũ. Dicendũ, ꝙ quandocunque Christus docebat manifestũ est, ꝙ os aperiret: & tñ pp specialem causam dictũ est, ꝙ aperuit os. Primò quasi ad innuendũ istud esse principiũ prędicationis suæ: vel saltem legislationis. Nã licet Christus ante hoc ꝑdicauerit: non legit̃ dedisse aliqua ꝑcepta specialia: sed hic dicitur

I incępisse dare legẽ, vt oẽs asserunt. Et sicut ille, q̃ nõdũ locutus est, tenet os clausũ: & cũ primũ loqui cępit, os aperit, ita Christus, cum ante hoc legẽ non dedisset, & nunc dare cępit, dr̃ os aperuisse. Secundò dicitur hoc ad signandum excellentiam istius legis. Nam lex vetus à Deo data est, non tamen per seipsum, sed per Angelos sicut dixit beatus Stepha. Act. 7.s. Moyses fuit in solitudine cum Angelo, q̃ loquebatur ei in mõte Sinai: & cum patribus vestris, qui accepit verba vitę dare nobis. Et sic Angelus erat ille, qui loquebatur Moysi, & Iudæis in monte Sinai dando legem, quæ vocatur ibi verba vitæ. Et iterũ, eod cap. dixit Stephanus: Accepistis legem in dispositione angelorum, non custodistis, idest, accepistis

K legem per angelos, qui disponebant, & faciebant omnia illa exteriora loquendo, & ostendendo fumum, ignem, & caliginem, & tonitrua in monte Sinai in datione legis. Quæ omnia vocantur dispositiones legis. Et Apostolus ad Gala. tertio: dicit. Lex propter transgressiones posita est ordinata per angelos in manu mediatoris, idest: Angeli dederũt legem Moysi, qui vocatur mediator: quia ipse dicit se fuisse medium, & sequestrum inter Deum, & populum in datione legis. Deuteronom. quinto. Postea etiam omnia, quæ Deus illi populo mandabat ꝑ prophetas mãdabat. Nunc verò legẽ nouã per seipsum dedit, & non ꝑ angelum, nec per prophetã: sed ipsimet Christus, qui est verus Deus, illã ꝑ se dedit. Et

Et sic dicitur aperuisse os suum .i. per os suum locutus est, & non per ora Prophetarum, nec Angelorũ. Sic dicit Grego. s. sublimia præcepta autem Dominus in monte dicturus os suum aperuit: qui dudum aperuerat ora Popheratum Idem dicit Aug. Et ista est maxima dignitas noui testamenti super legẽ veterem. Ideo inter omnes differentias, quas apposuit inter legem Christi, & Moysi fuit ista prima, vt patet ad Hebræ. 1. s. Multifarie, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio: quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula. Tertiò fuit hoc ad significandum quandam magnitudinem rerum dicendarum, Et sic per hoc, quod dicitur, aperiens os suum reddit lectorem attẽtum, quasi magna sint, q̃ legit. Sic dicit Remigius, scilicet. Vbicunq; legitur Dominus aperuisse os inspiciẽdũ est, quia magna sunt, quæ sequuntur. Quartò potest dici, ꝙ fuit ad ostendendum diuersos modos docendi, quos Christus habet. Quia aliquaudo docet per verba, & aliquando per facta: cum omnis actio Christi sit instructio nostra, teste Gregorio, Nunc autem verbo solo docebat, ideo dicitur os aperuisse. Rom. 15. Sic dicit Chrysost. in quadam Hom. s. Hoc dicit, vt discas: quoniam nunc quidem docebat os aperiens in loquẽdo, nunc vocẽ verò ipsis operibus emittẽs.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorũ est regnum cęlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam consequentur. Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis cum maledixerint vobis homines, & ꝑsecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me. Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.

Beati pauperes. Hic ponit̃ istius legis explicatio: & qa intentio legislatoris est ciues bonos facere, teste Arist. & hoc per assuefactionẽ bonorũ operũ: ideo primò in hac lege dirigit̃ ꝑfectè humana operatio. Secũdò retificat̃ ĩterior intẽtio: se. c. ibi: & cũ oratis. Tertiò ordinat̃ humana affectio infra c. 7. ibi, nolite iudicare. Cõsiderãdũ circa primũ, ꝙ lex dat̃ de operib' virtutũ, virtutes aũt q̃dã sunt humanæ .i. humano modo, & mediocri se habentes. Alię aũt sunt excellẽtes valdè, quas heroicas, vel diuinas appellam': sicut dicitur lib. 7. Ethi. Et ponitur ibi exẽplũ iuxta Homerũ de Hectore, qui ꝓꝑ excellentiã virtutũ videbat̃ quodãmodo Filius Dei: & non hoĩs mortalis. E Lex aũt Euangelica est oĩum legislationũ excellentissima: ideo describit virtutes s̃m gradũ excellentissimũ, & q̃tum ad actus ꝑfectissimos, vt inf. ostendet̃. Et quia licet virtutes oẽs gratuitę .i. infusę habeant inter se connexionẽ: tñ quædã earũ specialius pertinẽt ad vnũ statũ hominũ, q̃ ad aliũ Quia dicimus esse quasdã virtutes cõtẽplatiorũ: alias actiuorũ, alias A subditorum: alias ꝑlatorũ. Ideo primo describũtur hic virtutes, q̃ perficiunt hominẽ in vita contemplatiua, quas vocamus beatitudines. Secundò virtutes, q̃ perficiunt in vita ꝑlatiua .i. prelatorũ, ibi. Vos estis sal terræ. Tertiò virtutes, quæ perficiunt in vita actiua, & sunt potissimè virtutes subditorum ibi: Audistis, quia dictum est antiquis. Prima in duas: quia primò describuntur virtutes, q̃ perficiunt hoĩem ad bene agendũ. Secundò virtutes, q̃ perficiunt eũ ad bene patiendum, ibi: Beati, qui persecutionem. Prima in tres: quia primò ponuntur illa, quæ perficiunt hominem respectu sui. Secundò illa, quę perficiunt respectu proximi, ibi. *Beati, qui esuriunt.* Tertiò illa, quæ perficiunt respectu Dei ibi. *Beati mundo corde.* Prima B in duas: qa primò ordinat̃ hõ respectu extrinsecorũ. Secũdò respectu motuũ intrinsecorũ, ibi. *Beati mites.*

Cõsiderandũ circa hoc, ꝙ hic de beatitudinibus agitur, de quibus quid sint, & quare sic vocentur, & de multis alijs circa ipsas inf. dicetur ĩ quęstionibus. Et tñ nunc pro explanatione literę dicendũ, ꝙ beatitudo dupliciter accipit̃. Vno modo, put hr̃ in re .i. verè possidet̃: & sicut erit in patria. Alio modo solũ in spe, & sic habet̃ beatitudo in via à viris excellentibus in virtute, qui ꝓꝑ excellentiã virtutis vidẽtur vitã humanã trãscendere: & quodammodo ipsi beatitudini appropinquare. Et tales dñr quodammodo beati, qa quod parũ distat, nihil distare reputatur, vt dr̃ 2. Phi. Et hoc modo dñr pueri fęlices in spe: non, C ꝙ exerceant actus virtutũ, in q̃bus est fęlicitas, sed quia habent ad hoc bonã dispositionẽ. Et qa virtutes quas Christus ponit sunt excellentes, q̃ faciunt hoĩem sup. vitã humanã, & propinquũ beatitudini dñr beatitudines. Et dr̃. Beati pauperes spũ. Nõ laudauit Chr̃s paupertatẽ absolutè, sed paupertatẽ spiritus. Vnde sciẽdũ, ꝙ prima istarũ beatitudinũ dicit̃ paupertas spũs: q̃ est excellens virtus, vt qdã volunt: vel actus virtutis, vt inf. dicet̃: & est, per q̃ benè se habet hõ ad bona fortunę, q̃ concupiscunt s. diuitias, honores, potestatẽ, famã, & similia circa ista bene se habet homo modo humano, & mediocri, qñ nõ q̃rit talia vltra ꝯditionẽ status sui: & meritũ suũ, sed s̃m condecentiã status, & ꝑsonę Et hoc facit virtus D politica, siue humana, q̃ his moderate, & mediocriter vtitur. Sed paupertas spũs, q̃ beatitudo dr̃, facit hoc excellentius, qa facit hoĩem oĩa bona fortunæ prorsus cõtemnere, ẽt à se abijcere q̃tũ possibile est: vt liberius diuinę cõtẽplationi ĩ hęrere possit. Quia sicut dr̃ in lib. de Eccle. Dogmatibus: bonũ est facultates cũ dispensatione pauperibus erogare: sed melius est cũ intẽtione sequendi Chr̃m totũ simul donare: & ablatum a solicitudine cũ Chr̃o egere. Ideo paupertas spũs facit cõtẽnere oĩa bona fortunę, siue bona exteriora, nõ tanq̃ mala simpliciter: qa his pōt homo benè vti ꝑ virtutẽ politicã: vt dictũ est: sed tãquã minora bona maioris boni ĩpeditiua: sicut contemnit̃ matrimonium tanq̃ minus bonum ꝓꝑ vir- E ginitatẽ seruãdã. Dr̃ aũt paupertas spũs: qa paupertas absolutè sumpta non dicit aliquid excellens, vt est carẽtia solũ diuitiarum, & exteriorum bonorũ: qa ista carẽtia nõ est aliq̃d bonum virtutis: cũ sit sæpè in malis hoĩbus: sed dr̃ paupertas spũs .i. paupertas volũtariè sũpta, q̃ à spũ ꝓuenit, & nõ à rebus, & Hoc desiderio sequẽdi Christũ. Et ista est magna ꝑfectio. Aliq putãt vocari paupertatẽ spũs, qñ qs diues est in rebus: & tñ nõ amat qđ possidet, sed magis erogat: & sic ĩ spũ paup est. Dicẽdũ, ꝙ excellẽtiã quandã dicit, & tñ non vocat̃ hic paupertas spũs, nisi abdicatio rerũ exteriorũ voluntariè assũpta: & sic erat in Christo, & discipulis qui nihil possidebãt: sed potius, qa sequi dẽbant Chr̃m oportebat, ꝙ venderent omnia,

omnia,& darent pauperibus,inf.19. De paupertate
Christi,& discipulorum,qualis fuerit, dicetur infra.
10.aliquid. *Quoniam ipsorum est regnum cœlorum*.Hic po-
nitur præmium pro ista excellenti paupertate. Nā
oēs beatitudines,quas hic Christus ponit,sunt actus
excellentes,& laboriosi:quasi ɔ̃ iclinationē naturę:
saltē naturę lapsę:& ideo nō sunt f̄m se appetibiles.
Et sic nemo vellet eas seq . Vt ergo velint homines
sequi illas,posuit in singulis præmia ipsarum. Et ꝓ-
pria datur regnum cęlorum.i.vita æterna.Et cōue-
nit sibi istud præmium:quia est directè contra pau-
pertatem . Nam per diuitias vult homo abundan-
tiam,& per honorem,& potentiā vult quendam sta
tum gloriosum . In regno autem cęlorū omnia ista
plenissimè habentur,magis,quàm ab homine cogi-
tari possit.Et sic dicitur,ꝙ pauperes spiritu s.illi,qui
voluntariè diuitias contempserunt pro Christo ha-
bebunt regnum cęlorum:in quo abundantius sunt
omnia bona,quàm hic homo habere possit: ideo a-
bundantius,quàm desiderare possit. Et ob hoc dixit
Christus, ꝙ qui propter ipsum aliquid hic dimitte-
ret,centuplum acciperet.Mar.10. *Beati mites*. Ista est
secunda beatitudo,& perficit hominē respectu mo-
tuum intrinsecorum.Et diuiditur in duo:primò pfi
citur homo circa motus partis irascibilis per istam
secundam beatitudinem:secundò circa motus par-
tis concupiscibilis,ibi. *Beati qui lugent*.Circa primum
considerandum , ꝙ circa passiones partis irascibilis
benè se habet homo modo humano, & mediocri:
quando eas frenat: ita,vt nō minus impetuosę sint:
nec multum excedant: Et hoc per virtutem politi-
cam,quæ est mansuetudo. Sentit tamen homo ad-
huc quandam perturbationem ex eis,ideo excellen
tius se habet homo ad illas per beatitudinem , quæ
vocatur hic mititas : quia reddit hominē totaliter
tranquillum à passionibus partis concupiscibilis, su
bijciendo eas totali regulæ rationis , & legi diuinæ:
ideo dicitur. *Beati mites*.i. qui habent istam excellen-
tem repressionem motuum irascibilis. Et non vo-
cantur isti mansueti , sed mites:quia māsuetudo est
virtus politica,de qua Arist 4. Ethi. & per illam non
extinguntur,vel frenantur totaliter motus iræ , sed
mediocriter. Ista autem beatitudo totaliter frenat
illam.Ideo mites vocantur,qui illam habent , & nō
mansueti : nisi quis largè accipiat mansuetum pro
miti. *Quoniam ipsi possidebunt terram*. Istud est prēmiū ,
quod promittitur pro ista beatitudine. Et non intel
ligitur de terra ista , sed de terra viuentium, quæ est
vita æterna:quia Christus non promisit bona tēpo
ralia pro actu virtutis.Sed de hoc inf. dicetur in 82.
& 83.q Et conuenit istud præmium huic beatitudi-
ni. Quia ira,& ferocitas in hominibus,secūdū quas
mouentur lites, & bella, vt communiter est, vt ipsi
deuincant hostes,vt postea securi,& soli terram pos
sideant,nullo sibi resistente.

Ideo illis qui pro Christo voluerint omnes mo-
tus iræ frangere,vt non contendant,nec litigēt, sed
potius permittant perire,quæ possident, Deus dabit
terram viuentium.i.dabit,ꝙ pacificè possideant ter
ram viuentium,nullo sibi resistente. Et sic ibi plura
possidebunt,quàm hic per modum irę , & ferocita-
tem poterant acquirere. *Beati qui lugent*. Ista est tertia
beatitudo,secundum quam homo perficitur respe
ctu motuum partis concupiscibilis, quæ sunt circa
concupiscibilia omnia , sicut in delectationibus ci-
borum,& potuum,& venereorum,& in gustu,& ta
ctu,& ī delectationibus aliorum sensuum i.visu au-
ditu,& odoratu,vt est circa melodias,& spectacula,
& odores In his enim,& maxime in illis,quæ perti-
nent ad gustū, & tactū, benè se habet homo modo

F cōmuni,& mediocri,moderatè talibus vtēdo,& su-
perflua resecando, & hoc per temperātiam, quæ est
virtus politica,de qua Arist.3. Aethi. vel per contiñē
tiam,quę est dispositio ad temperantiam,& nondū
est habitus,de qua.7. Ethic.Sed excellentius se habet
homo in istis per beatitudinem luctus,omnia huius
modi à se penitus abdicando,& luctum quasi perpe
tuum in hac vita sibi voluntarie assumendo, tam ꝓ
peccatis commissis,quàm pro dilectione cęlestis pa
triæ: quia quandiu hic sumus, peregrinamur à Do-
mino 2.Chorin.5.Ideo dicitur ibi,ꝙ ingemiscimus,
cupientes superindui habitationem nostram , quæ
de cœlo est. Et ob hoc viri perfecti cupiunt solui de
corpore. Ad Philip.primo s.Desiderium habens dis
G solui,& esse cum Christo.Et etiam, vt hic magis me
reamur cōfigurari Christo in hoc:quia ipse nō vsus
est hic delectabilibus,& bonis seculi:sed fuit hic qua
si peregrinus:ideo dicitur:Beati,qui lugent.i. qui sibi
voluntariè assumunt statum luctus:quia illi, qui lu-
gent abstinent ab omnibus delectabilibus, Quoniā
ipsi consolabuntur.Istud est præmium pro hac bea-
titudine.s.ꝙ consolationem recipient,& istam non
in pręsenti, sed in futuro,vbi eam debent expecta-
re:nam hic non expectant,cum ipsi pręsentem con
solationem voluntariè à se abdicent:quia ista cōso-
latio competit omnibus mūdanis. Luc 6.s. Veh vo
bis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestrā.
Veh vobis,qui saturati estis:qa esurietis. Veh vobis,
H qui ridetis nunc,quoniā lugebitis,& flebitis. Et pro-
priè dicitur,ꝙ consolabuntur s.cum Christo,& An
gelis:quia consolari est simul solari. Ideo pro Chri-
sto se afflixerunt:cum Christo consolabuntur: quia
sicut fuerunt socij passionum : erunt, & consolatio
num 2.ad Corinth.1. *Beati,qui esuriunt*. Hic ponuntur
virtutes,quæ perficiunt hominē respectu proximi.
Et consistit ista perfectio in duobus. Primò in his,
quæ habent rationem debiti. Secundò in illis,quæ
habent rationem doni, ibi. *Beati misericordes*. Circa
primum considerandum , quòd in his,quæ habent
rationem debiti, benè se habet homo respectu pro-
ximi,quando reddit vnicuiq; totum , quod sibi de-
betur,non multum dilatando,vel retardādo, quod
I debetur:etiam si non fiat cum intentione ardēti ad
hoc. Et hic fit per iustitiam,quæ est virtus politica:
siue sit commutatiua , siue distributiua.Nam legalis
iustitia non est directè ad proximum , sed est respe-
ctu legis:inquantū homo complet omnia,quę sunt
in lege:quia debitum,& iustum est hominem obedi
re legi,cui subiectus est:siue illa dirigat hominem in
Deum,siue in proximum,siue ordinet eum in seip-
sum. Hoc tamen fit excellentius per beatitudinem
istam , quæ vocatur esuries, & sitis iustitiæ, scilicet,
quia non solum facit homo totum,quod facere te-
netur:sed etiam illud cum magno ardore,& deside-
rio facit:sicut esuriens,& sitiens ardenter,& cum de
siderio comedit,& bibit.Et sic dicitur. *Beati qui esu-*
K *riunt,& sitiunt iustitiam* , idest, ita feruenter desiderant
illam,sicut esuriens cibum, & sitiens potum.

Aliter etiam potest intelligi esuries, & sitis iusti-
tiæ.scilicet,quando aliqui dolent de omnibus, quæ
malè fiunt,& desiderāt valde, ꝙ in oībus iustitia ser-
uaretur:etiam si cōtra illos esset Nam ista perfectio
q̃dā est. *Quoniam ipsi saturabuntur*.s.in vita ęterna satu-
rabuntur,vbi oīa habebunt, q̃ desiderauerunt: & a-
bū dantius,q̃ desiderauerunt. Rectè aūt promittiī sa
turitas:qa oēs istę beatitudines dicunt hic quasdam
afflictiones,vel angustias animi:ideo ī primū debent
promitti bona opposita. Siti aūt,& esuriei saturitas
opponitur: ideo ipsa promittitur . Et ista dabitur in
vita æterna.sicut dicitur Psal.16.scilicet:Satiabor cū
apparuerit

A apparuerit gloria tua. Aliter poteſt intelligi, ꝙ ſit iſta ſaturitas iuſtitiæ. Nam ipſi deſiderauerunt hic iuſtitiam tanquam ſitientes, & eſurientes: Deus autem dabit illis perfectam ſaturitatem iuſtitiæ. Iſtud autẽ non fiet niſi in vita æterna: quia ibi nullum iniuſtũ erit: eo ꝙ illi, qui erunt in vita æterna, omnes boni erũt: & iuſtum erit eos ibi eſſe: qui vero erũt in inferno, mali erunt: & merebuntur quicquid patientur: & iã nemo poterit alteri iniuſtè nocere, ſed omnia iuſtè fient. Et ſic qui deſiderat iuſtitiam ibi ſaturabitur: quia quicquid videbit iuſtum erit, & nullum iniuſtum videre poterit. Hic autem non contigit hoc, quia plurima iniuſta fiunt: & multa mala impunita euadunt. Ideo qui iuſtitiam deſiderat, quandiu viuit ſaturari non poteſt. *Beati miſericordes*. Iſta eſt quinta B beatitudo, quæ eſt perficiens hominẽ reſpectu proximi, in his, quæ habent rationem doni. In talibus autem benè ſe habet homo modo communi, & mediocri per virtutẽ liberalitatis circa dona parua, vel mediocria, & circa dona magna, & excellentia per virtutẽ magnificentię: de quibus 4. Ethic. Perfectius tamen ſe habet homo in iſtis per beatitudinem quę vocatur hic miſericordia: quãdo homo non ſolũ alteri ſubuenit, ſed etiam defectum eius in ſe totaliter accipit. Vnde dicitur homo miſericors. i. cor miſerũ habens. ſ. quia miſeriam alterius in corde ſuo ſuſcipit & ſic dicitur. *Beati miſericordes*. Scilicet, qui non ſolũ in opere miſerẽtur, ſed etiam corde cõpatiuntur alienas miſerias in ſe tranſumentes. *Quoniam ipſi miſe* C *ricordiam conſequentur*. Iſtud eſt præmium huius beatitudinis, ſ. ꝙ cõſequatur homo miſericordiã quia miſericordiam fecit. Et ſatis conuenit hoc. ſ. ꝙ in eo præmium ſuſcipiat, in quo meruit. Et iſta miſericordia poteſt intelligi hic: quia illi, qui miſericordes ſunt, reperiunt hic miſericordiam: quia Deus facit, ꝙ alij miſereantur eorũ: qui autẽ crudeles ſunt, non inueniunt miſericordiã. Sic dicitur: Iac. 2. ſ. Iudiciũ ſine miſericordia fiet ei, qui non fecit miſericordiã. Vel poteſt intelligi de vita ęterna, quã Deus dabit ex miſericordia homini: quia licet homo aliquid meruerit: plura tamen Deus dat, quàm homo mercatur: & quantũ ad illã ſupererogationẽ eſt miſericordia. Sic dicit Apoſtolus ad Ro. 8. non ſunt condignæ paſſio- D nes huius tẽporis ad futurã gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Dicendũ tñ, ꝙ debet intelligi de miſericordia tã hic, quã in futuro. Quia etiã Chriſtus promiſit bona in hac vita. Mar. 10. ſ. Nemo eſt, qui reliquerit domũ ſuã, aut fratres, aut patrẽ, aut matrẽ, aut filios, aut agros propter me, qui nõ accipiat centies tantũ nunc in hoc tẽpore, & in futuro ſeculo vitã æternã. Credendũ tamen, ꝙ Chriſtus principaliter promiſit hic miſericordiã in futuro: quia ibi ſunt maiora bona, quã hic. *Beati mundo corde*. Iſta eſt ſexta beatitudo, & ordinat̃ hic homo reſpectu Dei. Et primò quantũ ad intellectũ ipſum ſpeculando: ſecundò quantũ ad affectũ ipſum amãdo, ibi. *Beati pacifici*. Circa primũ dicẽdũ, ꝙ in ſpeculatione diuina bene ſe habet homo E per virtutes intellectuales modo cõmuni, & mediocri: ſicut ſunt ſentẽtię ſpeculatiuæ, & potiſſimè ipſa Metaphyſica, quę docet proprietates diuinas cõſiderare ex creatis, vt patet 12. Meth. Vbi oſtẽdit̃ eſſe vnicũ Deum æternũ, & purum actũ, viuentẽ vita nobiliſſima, ſempiterna, & optima, delectatione plenũ & vnica ſemper gaudentẽ delectatione. Iſta aũt haberi poſſunt ex conſideratione rerũ naturaliũ inferiorũ. Iſtud tñ excellẽtius habebit̃ per beatitudinẽ, quæ eſt mundicia cordis: per quã mens humana Deo cõiũgit̃. Et ſic de diuinis, & occultis ſupra modũ humana illuſtrat̃. Sic fuit prius in Prophetis, & ſic poſtea: & abundantius in Apoſtolis, qui abſq; humano ſtudio fuerũt à Deo illuſtrati excellentiſſimè. Et ſic dr̃. *Beati mundo corde*. Põt intelligi iſta munditia quãtũ ad puritatẽ conſciẽtię: ita ꝙ nõ ſint aliqua vitia in corde hoĩs: nec aliqua deſideria mala, vel ſuperflua rerũ tẽporaliũ: etiã ſi tales res licitè deſiderari poſſunt. Et ſic intelligit̃ ſatis conuenienter, qa habẽtibus ſic cor purũ Deus ſe oſtẽdit: & fugit ab habentibus cor immundũ. Sic dr̃: Sap. 1. ſ. peruerſæ cogitationes ſeparãt à Deo: qm̃ in maleuolam aĩam non introibit ſapientia: nec habitabit in corpore ſubdito peccatis: Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictũ, & auferet ſe à cogitationibus, quę ſunt ſine intellectu. Et tunc munditia cordis eſt actus excellens, & meritorius: & cõpetit ſibi priuilegiũ, qd̃ hic ponitur. ſ. Qm̃ ipſi Deũ videbunt. Alio modo accipit mũditia cordis pro quadã puritate aĩæ abſtractæ non ſolũ à paſſionibus, ſed etiã à phantaſmatibus, vt deſinat iã intelligere per phantaſmata rerũ corporaliũ: & tunc incipit reuelatio diuina, per quã homo aliquid cognoſcit de Deo modo ſupernaturali. Et iſta eſt quaſi quædã fęlicitas inchoata. Et tũc beatitudo iſta nõ eſt meritũ aliquod, ſicut cæterę: ſed magis pertinet ad pręmiũ: quia ex gratia confert̃ homini à Deo talis immunditia cordis. Ideo prior modus eſt conueniẽtior. *Quoniam ipſi Deum videbunt*. Intelligitur iſtud de clara viſione, quæ eſt in patria: qa in præſenti obſcurè, & imperfecte Deũ videmus per ſolam fidẽ: in futuro autẽ clarè videbimus. Sicut dr̃. 1. ad Cori. 13. C ſ. Videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate, tunc aũt facie ad faciẽ. Et conuenienter iſtud præmiũ datur eis, q cor ſuũ in pręſenti mundũ habuerũt: quia mũditia tollit impedimenta ad intelligendũ, ideo ille, q quãtũ in ſe fuit per munditiã cordis diſpoſuit ſe ad Deum intelligendũ, dignum eſt, vt cum tẽpus aduenerit, illũ intelligat. *Beati pacifici*. Iſta eſt ſeptima beatitudo ordinans hominẽ reſpectu Dei quantũ ad affectum. Hoc autem modo mediocri, & cõi fieri põt per amorẽ naturalem: quo homo diligit Deũ, ſicut ſuum primum principiũ, & cõſeruatiuũ. Sic etiam hoc licet quodãmodo excellentius per charitatem, quæ eſt habitus virtutis, ſecundũ quã homo diligit Deũ pp ſe, & ſup oĩa, & tñ præter ipſum diligit alia D multa: Fit aũt adhuc oĩno excellentius hoc per beatitudinẽ, quæ vocat̃ pax, et eſt qñ homo totaliter affectũ ſuum in Deũ dirigit, & ei totaliter coniungit̃, & nihil aliud extra ipſum qærit, ſed in ipſo quietat̃, & pacificatur: quia pax dicit quandã tranquillitatẽ, & ſecuritatẽ. Et ſic dr̃. *Beati pacifici*. Ideſt, qui animum ſuũ pacificum habent, ita ꝙ in eo nõ eſt multitudo deſideriorum repugnantiũ, vel in diuerſa tẽdentiũ: ſed oĩa in pace ſunt, inquantũ vnicum eſt, qd̃ deſideratur, & totus homo in iſtud tendit. Et tunc homo eſt pacificus, quia in ſeipſo; ſiue cũ ſeipſo pacem habet. Nã illi, qui diuerſa deſiderant ad ſeipſos pacẽ nõ habent, & ob hoc dicit: Ari. 9. Ethi. ꝙ ſoli boni poſſunt cõuiuere ſibiipſis, & ſibiipſis cõcordare: de quo latè diximus in li. noſtro de amore, & amicitia particula. 2. Aliomodo poteſt vocari aliquis pacificus ad alios. ſ. qui cũ omnibus pacem vult, & neminem inquietare cupit. Et hoc bonum quidem eſt, ſed perfectior eſt pax, quam homo habet ad ſeipſum: & illa vocatur hic beatitudo. *Quoniam filij Dei vocabuntur*. Iſtud eſt prẽmium huius beatitudinis. Filiatio enim importat quandã perfectam aſſimilationem: cum filius ſit ſimilis patri in ſpecie. Filij ergo Dei vocant̃ illi, qui valde Deo aſſimilantur. Iſtud conuenit pacificis: quia illi valdè adhærent Deo: per qd̃ non ſolũ aſſimilant̃ ei, ſed efficiuntur etiã idem cum eo. 1. ad Corin. 6. ſ. qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cũ eo. Aliter poteſt intelligi, quia pacifici tendunt in Deũ tota-

totaliter per amorem . Amor autem eſt vis vnitiua
vniens amantē,& amatum:ideo transformat amā-
tē in amatum:& cauſatur maxima ſimilitudo:& ſic
pacifici ſunt Filij Dei, quia in ipſum iam tranſierūt.
Beati, qui perſecutionem. Aliqui dicunt iſtam eſſe octa-
uā beatitudinem. Alij autem ponunt, ꝙ non ſit bea
titudo, ſed confirmatio beatitudinum , de quo inf.
dicetur q 86 Et tñ ſaltem largè pōt vocari beatitu-
do,& eſt iſta beatitudo perficiens hoīem ad benè pa-
tiendum. Sicut enim ad virtutem pertinet benè age
re,ita & benè pati. In hoc aūt benè ſe habet homo
modo cōi,& mediocri:qñ tribulatione imminente
non recedit,à virtute:licet hoc ſuſtineat cum aliqua
anguſtia,& dolore. Et hoc fit per fortitudinem, quæ
eſt virtus politica. Fit tamen excellentius per beati-
tudinem iſtā, quæ licèt hic ſit innominata poteſt tñ
vocari virtus fortitudinis heroicæ , vel diuinæ : im-
mo pluſquā virtus eſt. ſ. ꝙ non ſolum mala patiēter
ſuſtinet,ſed etiā cum gaudio:ſicut Martyres,qui quā
to magis cruciabanṫ in corpore, tanto magis gaude
bant cum Dño. Act.5.Ibant Apoſtoli gaudētes &c.
abundantius ſibi per hoc placere putantes. Et dicit:
Beati,qui perſecutionē patiuntur ꝑꝑ iuſtitiam . De-
bet intelligi, ꝙ iſta tribulatio ſit quodammodo vo-
luntariè aſſumpta , ita ꝙ homo poſſet euitare illā, ſi
vellet complacere ſeculo : vult tñ eam tolerare, vt
à rectitudine non recedat . Et tunc ſiue ſit oīno vo-
luntaria , ita ꝙ homo eligat tribulari ꝑꝑ Chriſtum ,
ēt ſi poſſet eſſe extra tribulationē,ſiue ſit partim vo-
luntaria,& partim inuoluntaria,ſicut in eis,qui vel-
lent tribulari,& euaderēt ſi poſſent:quia tñ non poſ
ſunt euadere, niſi contra rectitudinē agant : volunt
tñ potius pati aduerſitatem , q̃ iniuſtum agere: ideo
iſti quodammodo voluntariè patiuntur . Secūdum
eſt ꝙ ꝑꝑ iuſtitiam patiantur.i.vt ſuſtineant illam,vel
nō recedant ab illa:& hoc eſt pati iniuſtè, & pati pro
iuſtitia. Qui aūt iuſtè patitur pro delictis ſuis , etiam
ſi voluntariè patiatur,non habet iſtam beatitudinē,
licet locum ſatisfaciēdi, & merendi habeat patiēter
tolerando, qđ meretur . Cum autem quis omnino
inuoluntariè patitur , ita ꝙ non eſt in poteſtate ſua
euitare illam paſſionem nō propriè pertinet ad iſtā
beatitudinem: licet non patiatur pro delictis Sicut,
qui patitur ægritudinem,& ſimilia,quæ ſunt omni
no inuoluntaria, & neceſſaria:& tñ aliquando ſuſti-
net quis aliquid, qđ eſt totaliter inuoluntarium : tñ
pōt aliqualiter pertinere ad iſtam beatitudinem, vt
ſi quis mala ſuſtineat à malis, non quidem, vt malū
faciat, ſed quia aliquod bonum fecit , qđ illis diſpli-
cuit,& in vindictam ſibi malum inferunt . *Quoniam
ipſorū eſt regnum cælorum*. Ideſt, pro hac tolerantia dabi
tur eis vita æterna , quæ vocatur regnum cęlorum:
in qua conſolabuntur de omni malo , qđ paſſi ſunt
hic. Qm̄ abſterget Deus oēm lachrymā ab oculis ſan
ctorū,& non eſurient,nec ſitient amplius,nec cadet
ſuper illos ſol,aut vllus æſtus. Apoca.7. Et iſtud præ-
miū,qđ dabitur pro prima beatitudine. ſ. beati pau-
peres,quare autem hoc fiat, dicetur inf.82.& 84.qō.
Beati eſtis, cum maledixerint vobis homines. Iſta non eſt bea
titudo diſtincta à præcedēti,ſed eſt explicatio illius:
quia ibi dicebatur de patientibus perſecutionem, &
tñ,qui maledicuntur ab hominibus perſecutionem
patiuntur Et dr̃. *Beati eſtis*. Ideſt, eſtis diſpoſiti ad bea-
titudinem: quia qñ ſuſtinueritis maledici ab homi-
nibus ꝑꝑ Deum , merebimini per hoc , & eritis pro-
pinqui ad beatitudinem. *Et perſecuti vos fuerint*. Hic ſi-
gnatur perſecutio realis. Nā maledictio erat perſe
cutio vocalis. Aliæ aūt ſunt perſecutiones reales,
ſiue in damnis rerum , ſiue in iniurijs perſonalibus.
Nam in quocunque genere harum perſecutionum

F eſt magnum meritum tolerantis. *Et dixerint omne ma
lum aduerſum vos*. Ideſt, dixerint quodcunq; malum:
quia ſunt multi modi iniuriandi, vel nocendi in ver
bo,& quicunque eorum pertinet ad iſtam beatitudi
nem. *Mentientes*. Iſtud dr̃ ad innuēdum, ꝙ ſi quis iuſtè
maledicta toleret, ita ꝙ vera de eo dicātur:licet ma
la ſint , & iniurioſa, tolerare illa etiam patienter nō
pertinet ad beatitudinem, ſed oportet, ꝙ mentianṫ
illi,qui maledicunt ad hoc, ꝙ ſuſtinēs habeat ipſam
beatitudinem,de qua hic. *Propter me*. Ideſt, debet tole
rare ꝑꝑ me ille, qui tolerauerit . Nō refertur hoc ad
illud participium,mentientes:quia nemo ꝑꝑ Deum
mentitur:ſed ad verbum ſubintellectū.ſ. & paſſi fue
ritis ꝑꝑ me. Vel ad verbum pręcedens.ſ. & dixerint
G omne malum ꝑꝑ me i.quia diligitis me.ſ. ꝑꝑ hoc di
cunt mala de vobis. Nam tunc eſt propriè iſta beati-
tudo cum ꝑꝑ Chriſtum homo patiatur . Si tñ infe-
rens mala iſta alicui , non inferat ea illi ꝑꝑ Deum. i.
quia Deum colit, ſed ꝑꝑ aliam cauſam: ſi tñ ille,qui
patitur non meretur mala iſta , & patienter tolerat
ꝑꝑ Deum, qui tolerare iubet: habet iſtam beatitudi
nem, licet magis propriè illam habeat ille, cui pro-
pter Chriſtum mala inferuntur, & ipſe ꝑꝑ cum illa
tolerat . *Gaudete , & exultate* . Iſtud eſt præmium pro
hac beatitudine : & ponitur hic confortatio, vt ho-
mo non deficiat animo tolerando iſtas perſecutio-
nes,cum dr̃. Gaudete,& exultate.i.non triſtemini:li
cet vobis mala infligantur,ſed potius gaudete, cum
H per hoc multa bona vobis danda ſint. Et dr̃:gaudere
motus quidam letitiæ in animo . Exultatio autē eſt
motus in corpore,& dr̃:exultatio, quaſi extra ſalta-
tio , ſ. qñ gaudium animi manifeſtatur exterius: ſic
monebat Iaco c.1.ſ. Omne gaudium exiſtimate fra-
tres mei : cum in varias tentationes incideritis.i. ha-
bete gaudium interius:& exterius, qđ eſt omne gau-
dium . Et ideo hic ad innuēdum omne gaudium, &
exultatio. *Quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis*. Ideſt,
pro hac tribulatione,quam temporaliter ſuſtinetis,
magna merces dabitur vobis in cęlis ſ.maior,quàm
ſit labor,quem hic toleratis. Sicut dicitur ad Ro.8.
ſ.non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad fu
turam gloriam,quæ reuelabitur in nobis. Quia ma-
I lum,qđ hic patimur eſt breue,& enarrabile,bonum
verò, qđ in futuro ꝑ hoc malo ſperamus,inennarra
bile eſt, Iſai.64.ſ. A ſeculo nō audierunt,nec auribus
perceperunt. Oculus non vidit, Deus abſque te,quę
præparaſti diligentibus te, & 1.ad Corin.2 dr̃. Ocu-
lus non vidit , nec auris audiuit : nec in cor hominis
aſcendit , quæ præparauit Deus diligentibus ſe . *Sic
enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos* . Inuitat
Chriſtus nos ad iſtam tolerātiam per bonorum exē
pla Nā homo gaudet, qñ in aliquo videt ſe ſimilem
viris excellentiſſimis,quia per hoc iudicat ſe dignio
rem:ideo Chriſtus poſuit exēpla prophetarum,quia
illi inter Iudæos habebanṫ vt viri ſanctiſſimi : & qui
eos imitaretur,ex hoc ſe honorabilem putaret. Et ſi
K quis pateretur ab iniuſtis non erubeſceret.ſi prophe
tę ſic paſſi fuiſsēt. Fuit enim ſic de multis prophetis.
Nam Iſai.ſerra diuiſus eſt,de quo dictum eſt.4. Reg.
21. Ier.autem à populo lapidatus eſt.quia eos de ido
latria arguebat, de quo dictum eſt.4. Reg. 25. Ita erat
quaſi de omnibus prophetis:Nam Amos vecte trāſ-
fixus per tempora occubuit , vt ait Iero. in prologo
ſuper Amos. Ita de cæteris. Sic dixit: Beatus Stepha-
nus Iudæis. Actu 7. Quem prophetarum non perſe-
cuti ſunt patres veſtri,& occiderunt eos,qui prænū
ciabant de aduentu iuſti huius . Et ſic in hoc conſo-
larentur diſcipuli Chriſti:quia ſi aliquando pateren-
tur,non paterentur, vt latrones, aut homicidæ, aut
in cæteris criminibus: ſed vt prophetæ, vel viri reli-
gioſi.

gioſi, primo, Petri. quarto, ſcilicet. Nemo veſtrum patiatur, quaſi homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienorum appetitor, ſi autem vt Chriſtianus non erubeſcat, glorificet autem Deum in iſto nomine.

Quid eſt beatitudo, & quid importatur per hoc nomen. Quæſtio XII.

QVAERETVR hic de beatitudine, cum dictum ſit hic de beatitudinibus dubitandum erat circa illas, & quoniam iſtæ beatitudines vocantur ſic per comparationem ad illam, quam vocamus vltimum finem humanæ vitæ, de ipſa beatitudine primo agendum eſt. Et dubitatur primò, quid ſit beatitudo, vel quid importatur per hoc nomen.

B Dicendum, quod Ari. 1. Ethi dicit beatitudinem, vel fęlicitatem eſſe operationem ſecūdum optimā virtutē in vita perfecta. Quia tamen in diffinitione iſta non ſolum ponitur quid ſit beatitudo in generali, ſed etiam in quo conſiſtit, cum dicatur illam eſſe operationem ſecundum optimam virtutem, & ponantur conditiones eius inquantum dicitur: in vita perfecta. Nunc non eſt curandum de illa, ſed poſtea ad eam reuertemur, cum agetur in quo conſiſtat beatitudo. Nunc verò ſolum in generali dicendum eſt, quid ſit beatitudo non tangendo in quo ſit, nec qualis ſit, nec de alijs conditionibus eius.

Aliqui dicunt hoc modo beatitudinem eſſe ſummum bonum. Sed iſtud non ſufficienter dicitur, C quia ſummum bonum Deus eſt abſolutè ſumptus, beatitudo tamen eſt alicuius, cum dicimus aliquem beatum: ideo beatitudo debet denotari cuius ſit, vel quòd alicuius ſit, quia beatus eſt beatus per aliquod bonum ſuum, ſiue quòd in ipſo. Ideo beatitudo debet importari non vt bonum abſolutè, quia ſic nullius bonum eſt, ſed vt bonum alicuius, quia nemo eſt beatus per id, quod ab eo ſeparatum eſt.

Deus autem abſolutè ſumptus nullius bonum eſt: ideo nec erit fœlicitas, niſi ſecundum quandam participationem, ita vt efficiatur bonum illius, qui fœlix dicitur. Et ob hoc, ſi quis velit dicere, quid ſit beatitudo humana, dicet quòd eſt maximum bonum humanæ vitæ. quia tamen beatitudo non eſt D ſolius hominis, ſed etiam omnium rerum ratione vtentium poteſt dici, quòd beatitudo ſit maximum bonum naturæ rationalis. Sic dicit Boetius de Conſol. lib. ſecundo, proſa quarta, ſcilicet. Beatitudo eſt ſummum bonum naturæ ratione degentis, ideſt, viuentis. Includit enim beatitudo in ratione ſua maximum bonum. Et quia, quod maximum eſt, erit vltimum, & pleniſſimum, cum vltra maximum bonum nullum bonum ſit, & nihil illo plenius inueniri poſſit, vocabitur beatitudo vltimum, & pleniſſimum bonum. Et eadem ratione vocabitur finis humanæ vitæ, quia finis eſt, propter quem cætera ſunt. Et finis inquantum finis non eſt propter aliquid aliud. Et quia quod vltimum bonum eſt erit E propter quòd cætera ſunt, & ipſum non erit propter aliquid, dicetur beatitudo finis humanæ vitæ, & ſecundum diuerſas proprietates competētes beatitudini, inquantum eſt maximum bonum poſſunt dari diuerſæ notificationes de ipſa.

Vnde Aug decimonono de Ciuita. Dei, dicit beatitudinem eſſe finem humanum; & ſubdit Non dicimus eſſe finem, eo quòd conſumatur, vt non ſit, ſed quòd perficiatur, vt plenum ſit. Et ſic oportet, quòd beatitudo impleat totum hominis appetitum. Sic etiam poteſt notificari ex ratione vltimi. Sic dicit Boetius quarto de Conſola proſa ſecunda, ſcilicet: Beatitudo eſt bonum, quo quis adepto, ni- A hil vlterius deſiderari queat. Iſtud autem eſt, quia poſt vltimum nihil eſt. Si autem beatitudo non eſſet vltimum bonum, adhuc ea habita poſſet aliud vlterius deſiderari bonum. Poteſt etiā notificari beatitudo ex ratione maximi, & ſummi, ſic dicit Boetius eadē proſa, ſcilicet: Beatitudo eſt omnium ſummum bonorum, cunctaq; inter ſe bona continens.

Poteſt etiam notificari ex ratione plenitudinis, vt dicit Boetius eadem proſa, ſcilicet: Liquet beatitudinem eſſe ſtatum omnium bonorum aggregatione perfectum. Et ibi dicitur, quòd huic bono ſi quid abeſſet ſummum eſſe non poſſet: quoniam relinqueretur extrinſecus, quod poſſet optari.

His modis, & ſimilibus poteſt notificari ipſa bea- B titudo quantum ad ſuam rationem generalem, nō oſtendendo in quo illa ſpecialiter conſiſtat.

An beatitudo talis, qualis dicitur ab aliquo poſſit haberi. Quæſtio XIII.

QVAERETVR, an beatitudo talis, qualis dicitur: ab aliquo haberi poſſit ſaltem ab homine.

Primum argum. Aliqui dicunt, quòd non: quia iſta beatitudo eſt bonum vltimum, & tamen non eſt inuenire vltimum in bonis ſed eſt in eis procedere in infinitum, ergo non eſt poſsibilis beatitudo. Patet hoc: quia bonum ſecundum rationem ſuam eſt ſui ipſius diffuſiuum, vt ait Dio lib. de Diuinis nominibus ca. quar- C to. Sed quod procedit ex bono eſt bonum, & ex illo rurſus aliud bonūm procedet, cum ſemper manet conditio boni, ſcilicet, quod ſit ſui ipſius diffuſiuum. Erit ergo proceſſus in infinitum in bonis. Et ſic nunquam perueniretur ad fęlicitatem, cum dictū ſit, ꝙ ſit ipſa bonum vltimum.

Secundū argum. Item ea, quæ ſunt ſecundum rationem, poſſunt multiplicari in infinitū, ſicut in mathematicis quantitates augentur in infinitum, & ſpecies numerorū ſunt infinitæ, quia quolibet numero dato, intellectus poteſt excogitare maiorem illo, & ſic, ibitur in infinitum. Appetitus autem ſequitur apprehenſionem rationis, ideo poterit procedere in infinitum, ſicut ratio in infinitum procedit in apprehendēdo.

D Tertium argum. Item bonum eſt obiectum voluntatis, & finis eius: ſed voluntas poteſt infinities reflectere ſe ſuper ſe, & actum ſuum quia poteſt aliquid velle, & rurſus poteſt velle ſe illud velle, & ſic ibitur in infinitum, & tamē ſemper proceditur per bonum, extra quod voluntas nō poteſt moueri ergo erit proceſſus in infinitum in bonis. Et ſic non erit dare vltimum finē.

Dicendum, ꝙ beatitudo eſt bonum vltimum, vltra qđ nullum bonum ſit, etiam vltra iſtud nihil deſiderari poſſit, nec eſt procedere in infinitum, quia proceſſus in infinitum nō ſolum repugnat cauſis finalibus, ad quas bonum pertinet, ſed etiam omni generi cauſarum De efficientibus patet: quia in omnibus, quæ per ſe habent ordinem adinuicem, oportet E ꝙ, remoto primo, remoueatur omnia, quę ſunt ad primū. Vnde Philoſophus probat. 8. Phy. ꝙ non eſt poſsibile in cauſis mouētibus procedere in infinitū, quia iam non eſſet primum mouens, quo ſubtracto, non poſſunt alia mouere, cū non moueant niſi per hoc, ꝙ mouentur à primo Et patet, quia ſi eſt proceſſus in infinitum in motoribus, non eſt dare primum motorem: quia, dato primo, iam eſſet ibi ſtatus. & non procederetur vlterius, ſubtracto tamen primo motore, non poteſt dari à quo ſit virtus motus, quod fit ponendo proceſſum in infinitum: nam infinita non ſunt in actu, ſed in potentia. Sicut patet in magnitudinibus, & numeris. Virtus tamen mouendi non eſt ab ente in potentia, ſed ab ente

in

in actu, quia mouere est agere. Vnumquodque tamen agit secundum quod est in actu. Si quis ergo ponat processum in infinitum in motoribus tollet omnem motum, quia non poterit dare aliquid, vnde virtus motus deriuetur. Et sic ad ponendum motum, necesse est poni primum motorem, à quo sit tota virtus mouendi. De causis materialibus magis apparet, quia materia distinguitur per propinquam, & remotam. Propinqua materia est illa, quæ est disposita secũdum aliquas dispositiones præuias ad formam introducendam, vel quæ debent manere cum forma introducta. Sic illa materia, quæ est disposita per frigidum, & humidum, & rarum est propinqua materia aquę, quia istæ sunt qualitates p̄uię ad formam aquæ, & quę manent cum forma aquę. Sic in cæteris materijs dispositis ad aliquam formã. Materia remota est illa, quę nihil habet de dispositionibus prǽuijs ad formã introducendam. Hanc verò vocamus materiam primam, quę est subiectũ omnis transmutationis naturalis, & secundum hoc nõ est determinata per aliquas dispositiones. Quia cum dispositiones sint ad certam formã, si materia in sua primitate esset determinata secundũ aliquas dispositiones, nõ posset esse subiectũ omnis transmutationis, sed alicuius transmutationis corporalis particularis. Istã autem materiam, quæ est subiectum transmutationis vocamus materiã primã, quia materia secundum se dicit potentialitatẽ, & tamen vltra purã positam nõ est aliqua positalitas: sicut vltra purũ actũ nullus actus est: & tamen materia, quæ est subiectum trãsmutationis generaliter est pura positio, cũ non habeat aliquid de forma, vel actu alicuius speciei, sed sit æqualiter ĩ positio ad omnes actus, vel formas: ergo vltra materiã, quæ est subiectũ omnis trãsmutationis, nõ est possibile dari aliquã materiã: immo nec posset intelligi, quid illud esset: ideo non est possibile ꝓcedere in infinitũ in causis materialibus. De causis formalibus idẽ est, quia aut accipitur forma ꝓprie prout est forma intrinseca, aut pro forma exemplari, aut pro substantijs immaterialibus, quales sunt intelligẽtiæ, quales solemus vocare formas, vt forma distinguitur contra materiam, & vocatur forma omne, qđ nihil habet de materia. Et quia illæ nihil habent materiale, cum sint puri intellectus: immo intelligentiæ possunt vocari formę. Hoc modo accipiendo, scilicet, pro intelligentijs formam non est processus in infinitum in formis: cum istæ formę sint motrices iuxtà doctrinã philosophorũ, qui non ponunt aliquam intelligentiam, nisi mouentem, de quo Arist. 12. Meta. & tamen in motoribus non est procedere in infinitum, vt supra probatum est, ergo in formis, quę sunt intelligentiæ, non procedetur in infinitum. De formis exemplaribus dicendũ, ꝙ non apparet inter eas ordo essentialis, cum non sit aliud forma exemplaris, nisi idea in mente artificis. Et tamen in eis, quæ non habent ordinem essentialem bene concedimus processum in infinitum, cum actualiter se habeant: ideo contingere poterit infinitas gigni, & corrumpi, & multiplicari sine numero: sicut possunt multiplicari res, quarum erunt ideæ. Si accipiantur formę pro intrinsecis, possunt dupliciter accipi, scilicet, vel pro formis compositionis, cuiusmodi sunt omnes, quæ vocantur formæ partis, & quæ materiam actuant: vel pro formis prædicationis, cuiusmodi sunt superiora respectu inferiorum. Primo modo non est processus in infinitum, sed damus primam, & vltimã formam. Prima enim forma cõpositionis est forma compositi imperfectissimi, & sic omnium formarum cõpositionis est prior forma elementi: quia ante elementum non damus aliquã

F substantiã compositam. Vltima forma compositionis est forma compositi, & mixti perfectissimi. Ista est anima humana, quia homo est mixtum perfectissimum, & anima est forma eius, & vltra hominem non datur aliqua species substãtia compositę. Et patet hoc ex conditione ipsius animæ, quia inter intelligentias, quæ sunt formæ separatæ, & animam, quę est forma coniuncta, non est aliquis gradus formæ: ideo nõ est possibile vltra hominẽ esse aliquam speciem compositi. Non est ergo processus in infinitũ in formis compositionis, cum prima earum sit forma electi, & vltima sit anima humana. De formis prædicationis etiam dicendum, quòd non est in eis processus in infinitum, siue sint in genere subiectæ, siue sint in generibus accidentium, quia istæ formæ

G ponuntur in coordinationibus prædicamentalibus, & in omnibus istis datur prima, & vltima forma. Prima est generalissimum illius prædicamenti, vt subiecta, vel qualitas, cùm supra prædicamenta nihil sit, quia illa sunt inter se primo diuersa, & ens non prædicatur de eis, secundum rationem vnam primo Ethic. ꝙ autem vniuersale, vel si poneretur ens vniuocè prędicari saltem prima forma esset ipsa forma entitatis, vltima forma est species specialissima in quolibet prædicamento. quia vltra speciem specialissimam non est aliquid nisi indiuiduum, & in indiuiduis non est ordo aliquis essentialis, sed per accidens. Et ob hoc benè conceditur in eis processus in infinitum, licet non in speciebus, quæ sunt essen-

H tialiter ordinatæ. Et ob hoc dicit Porphyrius, quia descendentem à generalissimis vsque ad specialissima ibi iubet Plato quiescere, scilicet, quia non potest vltra descendi per ea, quæ habeant aliquem ordinem inter se. Nam omnia indiuidua habent immediatam habitudinem ad rationem speciei, & nõ ordinatur vnum ad speciem per alterum, sicut species specialissima ordinatur ad generalissimum prędicamenti per multa intermedia essentialiter ordinata, & sic apparet, quòd in formis non fit processus in infinitum. De finibus eodem modo dicẽdum est, quòd nõ posset in illis in infinitum procedi, quia finis habet rationem boni, in bonis tamen non est processus in infinitum. Nam dicit Aristo. 2. Meta. ꝙ

I qui infinitum faciunt, auferunt naturam boni. Quod patet, quia in finibus habet se vltimus finis, sicut in motoribus se habet primus motor, cum de ratione finis sit esse posterius, sicut de ratione motoris est esse prius. Vnde ꝓpriè vltimus finis est primus. Quia sicut in motoribus à primo incipit tota virtus motus, ita in finibus ab vltimo fine incipit tota virtus mouendi appetitum, & omnes alij fines medij mouent propter ipsum. Et tamen si tollatur primus motor procedendo in infinitum in motoribus tolletur omnis motus, vt supra probatum est: ita si tollatur vltimus finis, vel vltimum bonum, tolletur omne desiderium, cum desiderium sit motus appetitus moti ab ipso bono, quod est finis. Non ergo

K potest dari processus in infinitum in bonis, vel finibus. Hoc autem magis manifestatur. Nam duplex est ordo, scilicet, ordo intentionis, & ordo executionis. Vocatur ordo intentionis habitudo quędam inter ipsa, quæ appetitus noster intendit, vel in quæ fertur. Nam non fertur in omnia æqualiter, sed in quædam plus, & in quædam alia minus, & secundum hoc est ordo intentionis. Ordo executionis est in operatione nostra. Nam multa operantur, & non omnia simul, sed ratio exigit quædam prius, & alia posterius fieri, & sic erit ordo exequẽdi in illis. In vtroque autem ordine istorũ oportet esse aliquid primum: illud enim, qđ est primum in ordine intentionis,

tionis,est quaſi principium mouẽs appetitum. Subtracto autem principio à nullo mouebitur appetitus:& ſic nullum erit deſiderium. Illud autem, ꝙ eſt primum in ordine executionis, eſt principium eorum, quæ ſunt ad finem.i.primum eorum, qđ fit iter omnia, quę fiunt ad aliquem finem:& eſt principiũ, vnde incipit operatio:quo ſubtracto, ceſſabit omnis operatio. Et ſic ex neutra parte eſt poſſibile procedere in infinitum: quia ſi non eſſet vltimus finis nihil appeteretur: nec aliqua actio terminaretur, nec etiã quieſceret intentio agentis. Si autem non eſſet primum in his, quæ ſunt ad finem, nullus inciperet aliquid operari, nec terminaretur conſilium, cũ ſit cõſilium de his, quæ ſunt ad finẽ.3.Ethi. Et ſi in illis procedatur in infinitum, conſilium nunquam terminabitur:cum de infinitis conſulendum eſſet. Non ergo poterit procedi in bonis in infinitum: vel in finibus ſubordinatis per ſe. In illis autem, quæ per accidens coniunguntur, nihil prohibet procedi poſſe in infinitum:quia cauſæ per accidens indeterminatę ſunt. Et hoc modo poſſet aliquis per accidens abire in infinitum in finibus:& in eis, quæ ſunt ad finẽ:non quidem, ꝙ in finibus ſit infinitas per ſe in proceſſu: ſed quia per accidens ex deordinatione quadam poteſt quis facere proceſſum in infinitum in finibus. Nam per ſe fines ſunt ſic ordinati, ꝙ minus bonum eſt ad maius, & ſic communiter, & ita vſq; ad maximum bonum. Illud autem, ita eſt finis, ꝙ non poteſt in aliquem alium finem ordinari:ideo eſt ille finis ſimpliciter vltimus. Si quis tamen velit per errorem ſuũ ponere minus bonum finem maioris boni, vel vnũ bonum æquale finem alterius boni æqualis contingēt iſto modo abire in infinitum per circulũ, & variatione de minori in maius, & de æquali in ęquale. Sed iſte ordo eſt per errorem:ideo non eſt proceſſus in finibus, vel bonis in infinitum, ſed datur aliquod maximum bonum, vltra quod nihil eſt, quod deſiderari poſſit, & illud bonum vocamus vltimum finem, cum non poſſit ſubordinari alteri fini excellentiori, & iſtud vocamus beatitudinem. Et ſic apparet, quòd beatitudo poſſit haberi ab homine, cum non ſit proceſſus in infinitum, qui hoc impediat, ſicut aliqui putabant.

Ad 1. arg. Ad primum dicendum, ꝙ non procedetur in bonis in infinitnm. Et ad rationem dicendum, ꝙ bonũ eſt diffuſiuum ſui ipſius: & de ratione boni eſt, ꝙ aliquid ab ipſo effluat, vel effluere poſſit: non tamen, ꝙ ipſum ab alio procedat. Et ideo, cum bonum habeat rationem finis, & primum bonum ſit vltimus finis, non probat ratio iſta, ꝙ non ſit aliquis vltimus finis, ſed ꝙ ab vltimo fine ſuppoſito, quod eſt primũ bonum, procedatur, vel procedi poſſit in infinitum verſus inferius, ſcilicet, ad ea, quæ ſunt ad finem. Et ſic probat, ꝙ à primo bono poſſunt effluere infinita bona, ſed non probat, ꝙ poſt iſtud bonum ſit aliud bonum, & ſic in infinitũ, & ſic erit ſtatus in finibus, etiam ſi ab illo primo bono infinita bona fluerent. Et poſſent quidem fluere, ſi conſideretur ſolum virtus ipſius primi boni, quæ eſt infinita:quia tamẽ primum bonum eſt agens per intellectum, agit omnia ſecundum naturam intellectus. Et quia ad intellectum pertinet reducere omnia ad certum ordinẽ, et formam, non effluit virtus primi boni ſecundũ totum, quod poteſt, ſed ſecundum ordinem quẽdam determinatum ab intellectu. Sicut dicitur: Sap. 11. ꝙ Deus diſpoſuit omnia in numero, & pondere, & mẽſura. Et ſic non effluunt à Deo infinita bona verſus inferius, licet poteſtas ſua ad hoc ſufficeret.

Ad ſecun. Ad ſecundum dicendum, ꝙ in his, quæ ſunt per ſe ordinata, ratio incipit à principijs naturaliter no- A tis, & ad aliquem terminũ naturaliter pro greditur. Vnde probat Ari. 1. Poſteriorum, ꝙ in demonſtrationibus nõ eſt proceſſus in infinitum, quia in demõſtrationibus attenditur ordo aliquorũ per ſe connexorũ ad inuicem, & non per accidens. Ideo, licet proceſſus demonſtrationũ ſit proceſſus rationis, non poteſt ratio procedere in infinitũ in eis. In illis aũt, quæ per accidens cõnectuntur, nihil prohibet rõnem ꝓcedere in infinitum. Sic autẽ eſt in mathematicis circa magnitudines, & numeros. Nã accidit alicui quãtitati inquantum eſt palmaris, vel bipalmaris, aut huiuſmodi, ꝙ addatur ſibi alia quantitas, per quam fiat maior, & ita numero denario accidit, ꝙ addatur ſibi vnitas, & fiat numerus vndenarius. Sed obijcietur B ex hoc contra regulam communem, quam nunc ſupra poſuimus, ſcilicet, ꝙ in eſſentialiter ordinati non ſit proceſſus in infinitum: quia numeri ſunt eſſentialiter ordinati, cum quilibet numerus ſit vna ſpecies, & impoſſibile eſt ternarium eſſe ſine binario. Dicendum, ꝙ in numeris iam conſtitutis ordo quidam eſt per ſe, cum poſterior numerus non poſſit eſſe ſine primo, & tamen conſtitutio numerorum eſt per accidens, quia illa fit per additionem vnitatum: accidit autem cuicunq; numero ſecundum ſpeciẽ ſuam, ꝙ addatur ei aliquid ad conſtitutionem alterius numeri, cũ quælibet ſpecies in ſe ſit aliquid perfectum, & ſic non eſt ordo eſſentialis inter numeros quantum ad ſuã conſtitutionem:ideo in conſtituen C do numeros eſt ꝓceſſus in infinitũ. Inter ſpecies aũt numerorũ conſtitutas eſt ordo per ſe, ideo in eis nõ eſt infinitas, quia nunquã dantur numeri infiniti: licet ꝓceſſus fieri poſſet in infinitũ. Ille tñ proceſſus ꝑtinet ad conſtitutionem numerorũ, quæ cõſtitutio eſt per accidens, vt dictũ eſt. Sed obijcietur, ꝙ ita eſt per accidens ad cãm ſuperiorem, ꝙ ab ea moueatur aliquid inferius, & tñ dicimus in motoribus eſſe ordinẽ eſſentialem. Dicendũ, ꝙ licet ſit accidẽtale cauſæ ſuperiori aliquid ab ea moueri i. ꝙ non eſt hoc de eſſentia ſua, tñ non eſt ei oĩno accidentale, cum competat ſibi virtus ſecundũ naturã determinatã ad mouendum, ẽt de intentione ipſarũ cauſarũ ſuperiorũ eſt mouere:ideo non eſt ibi per accidens, ſed ſm̃ na- D turæ exigentiã, & ſm̃ intentionẽ ipſorum motorũ. In numeris aũt ſecus eſt, quia oĩno per accidens eſt vni ſpeciei numeri, ꝙ addatᷓ ei aliqua vnitas, vt cõſtituatᷓ alius numerus, immo potius dici poſſet, ꝙ eſt cõtra intentionẽ numerorum fieri additiones illas, ſi numerus haberet intentionẽ, cum quælibet res deſideret ſe conſeruare: & tamen per tales additiones corrumpitur ſpecies præcedentis numeri, & conſtituitur noua ſpecies numeri. Et ſic omnino eſt per accidens numeris exercentibus ꝙ fiat eis aliqua additio ad conſtituendũ alios numeros.

Ad tertiũ. Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ multiplicatio in actibus voluntatis reflectentis ſe ſuper ſe, per accidens ſe habet ad ordinẽ finitũ. Qđ patet, quia circa vnũ, & eũdem finem põt volũtas ſe indifferenter reflectere bis, vel ter, vel millies, E vel infinities, & nihil plus erit, vel habebitur, ꝙ volũtas reflectat ſe ter circa eandem rem, quam ꝙ ſe reflectat milleſies. Et tamen ſi eſſet ordo aliquis per ſe in iſtis reflexionibus, neceſſe eſſet plus haberi per viginti flexiones, quam per duas, & tamen idem habetur, ſcilicet, eadem res, circa quam fit reflexio, & ſic bene conceditur, quòd in actibus voluntatis poſſit eſſe proceſſus in infinitum per reflexionem. Hoc tamen non probat proceſſus in infinitum in finibus, quia tunc oporteret, ꝙ actus ſequens reflexus eſſet finis actus præcedentis, & ita communiter de alijs. Hoc autem falſum eſt: quia tunc neceſſe eſſet, quòd actus ſequens reflexus eſſet perfectior,

quàm

quàm præcedens, cum ſemper finis poſterior ſit melior, quàm præcedens, vt patet in omnibus finibus ſubordinatis, dato, ꝙ aliquis vellet conſtituere vnum actum reflexũ finem alterius, iſtud eſſet per accidens, cùm per ſe non ſit ordo in talibus. Et tunc nihil prohibet ẽt in finibus eſſe proceſſum in infinitum, ſi ſint per accidens ordinati, vt ſupra dictũ eſt. De his Sanctus Thom. 1.2.q.1.artic.4.

An homo poſſit ſimul habere beatitudinem, & multos fines vltimos. Quæſt. XIIII.

QVAERETVR, an aliquis homo poſſit habere ſimul multas beatitudines, vel multos fines vltimos. Aliqui dicunt, ꝙ ſic. Nã poſſibile eſt, ꝙ volũtas alicuius hoĩs feratur ſimul in plura, ſicut in vltimos fines. Sic dicit Aug. 19. de Ciui. Dei, ꝙ quidam vltimũ finem hoĩs poſuerint in quatuor. ſ. in voluptate, & qete, & in bonis naturæ, & in virtute. Iſta tñ ſunt diſtincta, iõ poteſt aliquis habere multos fines vltimos, cum quilibet appeteretur tanq̃ finis humanę vitę. (Primum arg.) Itẽ illa, quæ non opponuntur ſibi inuicem, non ſe excludunt, ſed multa bona inueniunť, quorũ vnũ nõ opponitur alteri, ſi ergo vnum illorum accipiatur ab aliquo tanq̃ vltimus finis, adhuc poterit accipere aliud tanq̃ finem vltimũ, & ſic erũt duæ beatitudines. (Secundũ arg.) Item voluntas ſm, ꝙ conſtituit ſibi vltimum finẽ in aliqua re, non perdit ſuã libertatem, ſed antequam cõſtitueret finẽ in illa poterat conſtituere finẽ ſuũ in aliqua alia. Sicut ille, qui cõſtituit ſibi finem in diuitijs, potuiſſet ſibi conſtituere finẽ in honore, vel voluptate. Cum ergo non perierit libertas voluntatis, poſtquã iſte conſtituit ſibi finẽ in diuitijs, poterit ſibi cõſtituere finẽ in honore, & in voluptate, & ſic habebit ſimul tres beatitudines. (Tertium argu.) Item patet: quia Ariſt. ponit 1. Ethi. fęlicitatem in vita actiua, & 10. Ethi. ponit fęlicitatẽ ſpeculatiuã, q̃ cõpetũt ſecundũ diuerſa, q̃ in hoĩe ſunt: iõ poterit hõ ſimul hr̃e fęlicitatẽ ſpeculatiuã, & actiuã. (Quartum arg.)

Dicendũ, ꝙ non põt homo hr̃e ſimul duas beatitudines: nec põt conſtituere ſibi beatitudinẽ in diuerſis rebus, ſed oportet, ꝙ in vnica tantũ ſit beatitudo cuiuſlibet. Patet hoc, quia illud, in quo qeſcit aliquis, ſicut in vltimo fine quem vocamus beatitudinem, dominatur affectui hoĩs: quia ex eo totius vitę ſuę regulam accipiunt. Sic illi, qui in gula beatitudinẽ ſibi conſtituerunt ſeruos ſe effecerunt gulæ: ita ꝙ in oĩbus oportet, ꝙ ei obediant. Sic dr̃ ad Phil. 3. de guloſis. ſ. quorũ Deus venter eſt. ſ. quia delitiæ ventris ſunt ſibi, tanq̃ Deus, & Dñs. Et tñ nõ põt aliquis duobus Dñis ſeruire ſimul, ſi non ſint ſubordinati, ſed oportet alterum contemnere, inf. 6. Beatitudo tñ eſt bonũ vltimum nulli ſubordinatũ: ideo non põt homo habere ſimul diuerſas beatitudines, quia quilibet illarum totum hoĩem ſibi vendicat. Aliàs.n. non reputabitur beatitudo, ſi non feratur homo in illã. ſecundum ſe totũ. Item patet hoc ex rõne plenitudinis: quia beatitudo dicit quoddã bonũ plenũ, qđ in ſe oẽ bonũ continet, quod deſiderari poſſit. Sic ẽt dicit Aug. 19. de Ciui. Dei. ſ. finem hominum dicimus, non qđ conſumetur, vt nõ ſit, ſed quod perficiatur, vt plenũ ſit. Oportet ergo, quòd vltimus finis ita impleat totum hoĩs appetitum, ꝙ nihil extra ipſum appetendum relinquatur. Hoc tñ non eſſet ſi aliquid extraneũ ad ipſius perfectionẽ requireret. Ideo non poteſt eſſe, ꝙ duæ ſint beatitudines alicuius hoĩs. Quia tunc aut quælibet illarum appetitũ hoĩs ſatiat: ita vt extra illã nihil appetat, aut neutra ſatiat, ſed ambo ſimul. Si detur primũ, neceſſe eſt, ꝙ altera illarum ſit ſuperflua, vel ambo,

F cum quælibet earum ſufficiat implere appetitum. Et non ſolũ eſt ſuperflua: immo non poteſt deſiderari, cũ vna illarũ appetitũ ſatiauerit. Si aũt neutra ſatiat, ſed ambę ſimul: neutra earũ erit beatitudo, cum non ſit bonũ completum, ſed extra illam aliquid quæritur. Sic dicit Boe. de conſol. lib. 3. proſa 2. ſ. Beatitudo eſt bonum, quo quis adepto nihil vlterius deſiderare queat, quod qdem eſt ſummũ omnium bonorum, cunctaq; intra ſe bona continens, cui ſi quid abforet, ſummum eſſe non poſſet: quoniam relinqueret extrinſecus, qđ poſſet optari. Itẽ, quia ſicut in ꝓceſſu rõnis illud eſt principiũ, qđ naturaliter primo cognoſcitur: ita & in ꝓceſſu rõnalis appetitus, qui eſt voluntas, oportet eſſe principiũ

G iſtud, qđ naturaliter deſideratur. Iſtud aũt neceſſe eſt eſſe vnũ, quia natura nõ tendit in multa, ſed determinata eſt ad vnũ. Principiũ autẽ in ꝓceſſu appetitus rõnalis eſt vltimus finis, vt oſtẽſum eſt p̄ce. q. ideo oportet iſtud, in quod tẽdit volũtas tanquã in vltimũ finem, ſit vnum. Item actiones voluntariæ ſpeciem accipiunt à fine, vt ꝓbat S. Tho. 1.2.q.1. artic. 3. Illud aũt, quod ponit finis, neceſſe eſt, ꝙ det ſpeciẽ oĩbus, quæ ſunt ad finẽ. Ideo ſicut naturalia oĩa ponuntur in gñe ſecundũ vnã rõnem cõmunẽ naturæ: ita oĩa appetibilia voluntatis, inquantum appetibilia ſunt vnius gñis. Ideo neceſſe eſt finẽ vltimũ eſſe vnum, à quo accipiant vnitatẽ generis: maxime quia in quolibet gñe eſt vnum primũ princi-

H pium: vltimus aũt finis habet rõnem primi principij, vt dictũ eſt præce. q. Sicut aũt ſe habet vltimus finis hoĩs ſimpliciter ad totũ humanum genus, ita ſe habet vltimus finis huius hoĩs ad iſtum hominẽ. Ideo oportet, ꝙ ſicut oĩum hominũ eſt naturaliter vnus finis, ita iſtius hoĩs neceſſario erit vnicus finis vltimus, & non poterit ſibi conſtituere multas fęlicitates. Ad primum dicendum, ꝙ illi conſtituerũt quatuor in fęlicitatem, non quidem, ꝙ ponerẽt illa quaſi quatuor fęlicitates, ſed quia nullum eorũ erat in ſe perfectum bonũ, ex his quatuor faciebant reſultare vnum bonũ perfectũ, qđ ponebãt eſſe fęlicitatem. (Primum arg.) Ad ſecundum dicendum, ꝙ multa bona eſſe poſſunt, quæ inter ſe nullã oppoſitionẽ ha-

I beant ex conditione ſua, & tamen repugnat bono ſimpliciter perfecto, ꝙ aliquid ſit de perfectione, vel complemento, quod extra ipſum ſit: quia ex hoc appareret ipſum non eſſe ſummum, nec perfectũ, cum adhuc extra ipſum aliquid deſiderari poſſet. (Secundũ arg.) Ad tertium dicendum, ꝙ non perdit voluntas libertatem conſtituendo ſibi vltimum finem, & tamen nunquã fuit, poteſtas voluntatis, ꝙ ipſa poſſet facere oppoſita ſimul eſſe. Et qa repugnat duo poſſet appeti ab aliquo, tanquam ſumma, & vltima bona, ſi voluntas ſemel aliquid, vt bonum ſummũ ſibi conſtituerit, non poteſt ſimul ferri in aliud tanquam in ſummum bonum, quia iſtud includit contradictionem. (Tertium argum.) Ad quartum dicendum, quòd duæ

K ſunt fęlicitates, ſcilicet, in vita actiua, & contemplatiua, ut ponunt aliqui, de cuius veritate infra videbitur. Et tamen dato, quòd ambę eſſent verę fęlicitates, non poterant eſſe fęlicitates eiuſdem hominis, ſed diuerſorum, quorum vnus ſummum bonum conſtituat in vita actiua, alius autem in contemplatiua. Quod tamen idem homo haberet iſtas duas tanquam fęlicitates, repugnat propter duo. (Quartum argum.)

Primò, quia non poteſt aliquis ſimul habere duo ſumma bona, vel cogitare illa, vt ſumma bona, ꝓpter cauſam ſupradictam, cum includant contradictionem. Secundò etiam, quia ſi non accipiantur, vt duo ſumma bona, ſed ſolum, vt bona, ipſa tamen vita actiua, & contemplatiua diſſonant, ita

ita vt non poſſit aliquis ſimul,& ꝑfectè habere vtrãque: licet poſſit habere aliquos actus vtriuſque. De his Sanctus Tho. pri.2.q.1.artic.5.

An omnia, quæ homo deſiderat, propter beatitudinem deſideret. Quæſt. XV.

QVAERETVR an omnia, quæ homo deſiderat, deſideret propter beatitudinem.

Prima ratio. Aliqui dicunt, ꝙ non: quia ea, quæ ordinantur in vltimũ finem, ſunt ex intẽtione, & ſeriò facta: multa tñ ſunt iocò facta, & nõ vtilia ad aliquid: ideo nõ ordinantur ad beatitudinem. Secunda ratio. Item ſcientiæ ſpeculatiuę ſecundum Ariſt. 2. Meta. pp ſeipſas quæruntur, non tamen poteſt dici, ꝙ quælibet earum ſit vltimus finis, vel beatitudo: ergo multa appetuntur, Tertia rõ. quæ non ſunt pp beatitudinem. Itẽ quicunq; ordinat aliquid ad aliquẽ finẽ, cogitat de illo fine, multa tamen facimus, in quibus nihil de beatitudine cogitamus, ergo non oĩa deſiderãtur pp beatitudinem.

Dicendum, ꝙ oĩa, quæ homo deſiderat, pp beatitudine deſiderat: ſola aũt beatitudo per ſeipſam deſideratur: quia finis vltimus eſt, & extra eã nihil eſt, quod optari poſſit, ſic dicit Aug. 19 de Ciui. Dei, ꝙ iſtud eſt finis boni noſtri, pp ꝙ amanẽ cętera, & iſtud pp ſeipſum. Iſtud autẽ eſt multipliciter. Primò, qa qcquid appetit homo, appetit ſub ratione boni: qđ idem ſi non appetitur, vt bonum perfectum, quod eſt vltimus finis, neceſſe eſt, ꝙ appetatur, vt tendens in bonũ perfectum: quia ſemper inchoatio alicuius rei ordinatur ad conſummationem ipſius: cũ natura nõ deſideret imperfectũ pp ſe, ſed vt deducat ad perfectionẽ. Sic patet in omnibus, quæ ſunt à natura, & ab arte: quæ licet incipiant in imperfectione, ordinantur à natura, vel artifice ad complementũ: omne tamen bonum reſpectu beatitudinis hẽt rationẽ incompleti, cũ ipſa ſola ſit bonum iſtud, quo quis adepto, nihil eſt, quod vlterius deſiderari queat vt Boetius ait de conſol. lib. 3. ꝓſa 2. In ceteris autẽ bonis eſt incõpletio, quia etiam ſi quis illa hẽat, aliquid reſtat, quod deſiderare poſſet, & ſemper deſiderat quouſque beatitudinem aſſequatur: ergo neceſſe eſt omnia appeti propter beatitudinem.

Secundò patet, quia idem erit de vltimo fine in appetibilibus, ſicut de primo motore in mouẽtib⁹, vt ſupra declaratum eſt præce.q. Et tamen in mouẽtibus tota virtus motus eſt à primo motore, & inferiores cauſæ non mouent, niſi in quantum mouentur à primo motore, quo ſubtracto, ceſſat oĩs motus, vt probatum eſt: ergo in appetibilibus omne, ꝙ mouet appetitum, habet virtutem mouendi ab ipſo vltimo fine, quæ eſt fęlicitas, & non mouente ipſa, non mouebunt inferiora bona appetitum.

Tertiò patet, quia ſi aliquid appeteretur, & nõ pp fęlicitatem, appeteretur propter ſeipſum, & tunc neceſſe erat, ꝙ iſtud haberet in ſe completam rationem boni, cũ moueret propter ſeipſum, & tamen incompletum bonum non poteſt mouere, cum nõ habeat à ſe virtutem mouendi, ſed ab alio. Ideo nõ poteſt propter ſe appeti, ita ꝙ ibi ſiſtatur, ſed neceſſe eſt appeti propter alterum. Nullum tamen hẽt rationem completam boni, niſi beatitudo: ideo neceſſe eſt ipſam ſolam propter ſe deſiderari, & alia propter ipſam. Simile patet de motoribus: quia oĩs motor eſt imperfectus præter primum, quia nullus eorum hẽt à ſe virtutem mouendi, ſed à primo: iõ non poteſt aliquis eorum mouere, niſi primus moueat, quia aliàs ſecundus motor iam haberet à ſeipſo virtutem, & nõ penderet à primo: ergo bona imperfecta non poſſunt mouere appetitum, niſi inquã- A tum cõcurrit cum eis virtus perfecti boni. Iſtud autem eſt, ꝙ pp beatitudinem appetatur tanquã ꝑducentia ad illam, & hoc eſt, ꝙ ſummum bonum det virtutem bonis incompletis ad mouendum appetitum. ſ. ꝙ includatur in eis ratio ſummi boni, inquãtum pp iſtud deſiderantur: ideo non poteſt aliquod bonum deſiderari, niſi propter fęlicitatem.

Quartò patet, ꝙ ſi aliquod bonum, præter beatitudinem, poſſet pp ſeipſum amari, eſſet ibi principium mouendi appetitum, cum iſtud pp ſeipſum moueret, & non ſub ratione alterius boni, & tũc daremus diuerſa capita, & principia bonorũ: qa qđlibet iſtorum eſſet principia, cũ non penderet ab aliquo altero. Et tunc oportebat, ꝙ non eſſet vnũ genus B bonorum, vel appetibilium: cum in vnoquoq; genere ſit vnum primum, qđ eſt menſura aliorum. Et tamen vnum eſt genus bonorũ, & appetibilium: cum vnica ſit poſitio appetitiua, quæ in omnia appetibilia poteſt, ergo non poterit dari niſi vnum primum in iſto genere. Et tamen virtus boni eſt mouere appetitum. Solum ergo erit vnum bonũ, qđ pp ſeipſum mouere poſſit appetitũ. Cętera aũt nõ mouebunt, niſi pp iſtud. quia aliàs non eſſet iſtud menſura aliorum, & tamen quandocunque aliquid deſideratur, illud mouet appetitũ, ergo neceſſe eſt, ꝙ non poſſit aliquid deſiderari, niſi ſub rõne beatitudinis. i. pp beatitudinem. Et iſtud vr̃ multũ efficax.

C Ad primum dicendũ, ꝙ oẽs actiones ordinantur in fęlicitatẽ, & etiam actus iocoſi; non tñ ordinanẽ ad aliquem finem extrinſecum, ſed ſolum ad bonũ ipſius ludentis, prout ſunt ei delectabiles, vel requiẽ præſtantes. Et ipſa requies rurſus deſideratur tanq̃ fęlicitas, vel ad fęlicitatẽ pertinens. Cũ aũt dicitur, ꝙ actus iocoſi non ſunt ſerioſi, nec vtiles, nec proficiunt: intelligendum eſt quantũ ad exteriora bona, ſecus autem eſt de bono quodam interiori ludentis. ſ. requie, vel delectatione, vt dictum eſt. Rñdetur ad primũ argum.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſcientiæ ſpeculatiuę deſiderantur pp fęlicitatem, cum dr̃, ꝙ pp ſeipſas quæruntur, eſt ſenſus, ꝙ non quæruntur ꝑpter aliquod bonum extrinſecũ, ſicut artes mechanicę, quæ ſunt pp res operatas. Speculatiuę aũt non ſunt D pp rem operatã quia actus earũ eſt ſpeculari, & ſpeculari non tranſit in materiam exteriorem. cum ſit actus immanens, & rurſus ipſum ſpeculari quæretur pp fęlicitatem, vel conſtitueret in eo fęlicitas. Ad ſecundum arg.

Ad tertium dicendum, ꝙ licet homo non cogitet de beatitudine, quando aliquid operatur, facit illud tamen pp beatitudinem. Nec eſt neceſſe cogitare ſemper de beatitudine, vel de vltimo fine, quãdo aliquid deſideratur: quia virtus primæ intenionis, quæ fuit ad ipſam beatitudinem, manet in quolibet appetitu rerum: ac ſi realiter quanlibet rẽ homo ordinaret in vltimũ finem cogitando, licet de illo nihil cogitemus. Sicut ille, qui mouetur per viã, tendit ad aliquem terminum, & tamen non oporE tet, ꝙ in qualibet parte viæ cogitet de ipſo termino, ad quem vadit, ſed ſatis eſt, ꝙ quãdo incępit moueri, intenderet ire in talem locum: poſtea autem in toto motu manet virtus illius intentionis. i. quia pp illam primã intentionem, quam habuit, mouetẽ per totam viam: licet dum mouetur actualiter, nihil de illo cogitet: Iſte modus eſt in oĩbus rebus, q̃ fiunt ad aliquem finem: quia non oportet ſemper manere actualem cogitationem de illo fine. Ad tertiũ argum.

Et hoc eſt etiam in oĩbus ſacramentis, quæ intentionem miniſtri requirunt: ſicut in Euchariſtia, & in Baptiſmo: quia non requiritur, ꝙ, qui conficit habeat actualem cogitationem de volendo conficere: ſed ſufficit, ꝙ aliquando hoc voluerit. Ita in baptizan-

baptizando. Istud autem dico sufficere quãtum ad effectum sacramenti: secus aũt quantum ad excusationem ministri: quia talis negligentia esse poterat.s.non cogitando, vel aduertendo, qđ eum reum constitueret peccati, de quo non est ad præsens. De hijs S. Thom. 1. 2. quæst. 1. artic. 6.

Sed obijciunt adhuc quidam non oĩa appeti pp beatitudinẽ: quia nullus delectationem pp aliquid vult 7. Ethi. & ridiculũ est peti ab aliquo, quare vult delectari. 10. Ethi. delectatio tñ non est ipsa beatitudo, vt ostendetur inf. q. 24. & 23. ergo nõ omnia volumus pp beatitudinem. Item illud, quod non est ad beatitudinem ordinabile, non potest propter beatitudinem desiderari, sed multi volunt aliqua, q̃ non sunt ordinabilia in beatitudinem, sed magis ab ea diuertunt hominẽ: ergo non omnia appetimus pp beatitudinem. Item, quod nullã speciem boni in se habet, non potest desiderari pp beatitudinem, cum beatitudo sit maximum bonũ, & ad illam nõ perueniatur nisi per bonum, qđ est sui generis: sed quandoq; desideratur aliquid, quod nullã speciem boni habet, vt ait Aug. secũdo Confes. Furatus sum id, quod mihi abundabat, & multo melius: nec ea re volebam frui, quam furto appetebam: sed ipso furto, & peccato, & ita quæro, quid me in furto delectauerit, & tamen in furto, secundum rationem furti, non est aliqua species boni: ergo aliquid potest appeti, quod non sit ad beatitudinem. Item mors non videtur posse ordinari ad beatitudinẽ, nisi sub spe vitæ futuræ consequendæ post mortẽ: cum beatitudo non possit esse, nisi viuentis. Quidam tamen sponte à seipsis, vel ab alijs occidi voluerunt nõ habentes spem vitę futurę: ergo aliquid volebãt, & non propter beatitudinem. Item voluntas iudicatur recta ex hoc, ꝙ in rectum finẽ ordinatur: si ergo quicquid desideratur propter rectum finem.i. beatitudinem desideratur: omnis voluntas bona, & recta erit, quod falsum est.

Rñsio ad obiectio-nem. Dicendum, ꝙ omnia, quæ appetimus, appetuntur pp beatitudinem, pp rõnes supra positas maximè, quia Dionysius lib. de Diuinis nominibus ca. 11. dicit, ꝙ omnia pacem desiderant, & ꝙ propter eam agunt, quæcunq; agunt: sed pax ordinatur in beatitudinem, vt ostendetur infra q. 30. ergo omnia appetuntur pp beatitudinem. Ad primũ dicendum, ꝙ licet delectatio non sit ipsa beatitudo essentialiter, est tamen aliquid consequens per se ad beatitudinem, tanquam per se accidens eius, vt ostendetur inf. q. 24 iõ eodẽ appetitu appetiẽ beatitudo, & delectationi rebus, quæ beatificari pñt. Et hoc est verũ de delectatione consequente beatitudinem. In delectationibus aũt alijs, si sint delectationes in sensu, dicendum, ꝙ appetitus sensitiuus per se appetit delectationem, & ipsam operationem appetit pp̃ter delectationem: licet natura ordinauit delectationes sensibiles pp̃ter operationes & non è cõtrario, vt ostendetur infra q. 33. & 40. Et est ibi ista diuersitas: quia sensus, qui non potest habere beatitudinẽ, nec bonum simpliciter pertingere potest, peruenit ad delectationem tanquam ad summum bonum suum: ideo propter illam omnia appetit: licèt non sit ipsa magis bona, quàm operatio, vt patet ead. q. Delectationes aũt, quę sunt in operationibus partis rationalis desiderantur eodem desiderio, quo ipsę operationes, in quibus sunt: ideo si illę sunt beatitudo: appetitur propter se delectatio illarum, vt est aliquid non separatum à beatitudine. Si aũt ordinantur operationes illę ad finem, ordinabuntur simul & delectationes ad finem. Vnde potest pars intellectiua appetere delectationẽ propter alterũ, scilicet,

F vt sit maior facilitas in operando: sensus autem nõ potest desiderare delectationem propter alterum, quia est delectatio vltimum bonum eius.

Ad secundum dicendum, ꝙ ordinari aliquid ad beatitudinem contingit dupliciter. Vno mõ sicut id, quod quæritur ea intentione, vt per hoc ad beatitudinem perueniatur, vt sicut aliquis vult operari opera virtutis, vt per hoc beatitudinẽ mereaẽ hr̃e.

Alio modo appetitur aliquid pp alterũ: ideo ꝙ ordinetur ad assequendũ illud, sed vt per hoc hẽat aliquam similitudinem eius, & tunc voluntas, vel desiderium huius rei ex hoc habetur, vt habeatur aliqua similitudo illius rei, quę principaliter desideratur: licet per hoc haberi possit. Sicut si quis habẽs

G desiderium magnum regnandi, & sciens non posse hoc habere vult vsurpare, vel exercere quancunq; potestate potuerit super aliquos: non quasi ex hac potestate putans se posse ascendere ad regnum, qđ desperat se posse habere ex casu, sed quia exercendo istã potestatem gerit aliqualem similitudinẽ potentiæ regnatiuę. Et hoc mõ qui peccata appetũt beatitudinem volunt: non ꝙ putent se peruenturos ad beatitudinem per istos actus, inquantũ sunt peccata: sed inquantum per hoc, quandam similitudinem beatitudinis habẽt: quia Deum quodammodo imitantur in excellentia, vel potestate: aut aliquo alio bono, quod se per peccata habere putãt. Sic dicit Aug. 2. Confes. superbia celsitudinẽ imitatur, cum tamen sit vnus, super omnia excelsus Am-

H bitio quidem nihil nisi honores quærit, & gloriam: cum tamen sit Deus prę cęteris honorandus. Et ita in cęteris peccatis inducit.

Ad tertium dicendum, ꝙ in peccato potest homini apparere aliqua species, vel similitudo boni, sicut Aug. dicit de furto illo eod. lib. s. Desiderium libertatis, & ostensio cuiusdam similitudinis beatitudinis per hoc, ꝙ est esse liberum. Nam lex astringit ad non furandũ, & vt non esset subdita alicui, si gauderet plenissima libertate: sicut Deus nulli subiect9 est: volebat furari, ne per hoc legi subditum se faceret, aut teneret, vel reputaret. Vnde dicit: Quid ergo illo furto, ego dilexi, & in quo Deum meum puerilè, atque vitiosè imitatus sum? Et soluit dicens: Aut

I libuit facere contra legem, quia potentatum nõ poteram, vt libertate captiuus imitarer: faciendo impunè, quod non liceret tenebrosa omnipotentiæ similitudine.

Ad quartum dicendũ, ꝙ, & illi, qui sine spe vitę futuræ mortem volunt, beatitudinem volunt. Potest.n. quis dupliciter se exponere morti, vel appetere illam sine spe futurę vitę. Vno modo propter operationem virtutis: sicut illi, qui mortem elegerunt sustinere, vt patriam saluarẽt: vel, vt inhonesta vitarent, & hoc, s̃m eorum existimationem pertinebat ad beatitudinem, non quidẽ consequendam post mortem, sed in ipso actu virtutis se beatitudinem assequi putabant: quia facere opus perfectum

K virtutis, sicut sustinere mortem pro patria, erat ab eis valde desideratum, in quo beatitudinem esse putabant. Alio modo propter tędia miseriarũ, quas sustinet quis viuendo, & hoc moriẽdo solum vitare posse putat. Et, quia miseria, & beatitudo sunt cõtraria, vitare miseriam est appetere beatitudinẽ, & sic, qui mortem appetit, beatitudinem quærit.

Ad quintum dicendũ, ꝙ non est recta voluntas ex hoc solo, ꝙ vult aliquid propter beatitudinem, vel finem. Duo.n. ad voluntatis rectitudinem requiruñt. Vnũ est, ꝙ præsupponatur finis debitus. Aliud est, ꝙ id, quod ordinatur ad finẽ, sit proportionatũ ipsi fini. Quamuis aũt omnia desideria ad beatitudinem

nem referantur, sub ratione cōi beatitudinis, tamen potest actus esse peruersus, vel volūtas vtroque modo. Primo modo si appetatur beatitudo ibi, vbi nō est, sicut si quis eam in diuitijs, aut corporis voluptatibus quærat. Secundò quia dato, ꝙ quæratur beatitudo vbi est, tamen appetamus aliquid, quod nō est proportionatum ad beatitudinem, sicut, si quis vult furari, vt det eleemosynam, quia finis bonus est, & tamen actus nō proportionatur ad finem, & sic nō sequitur, quòd omnis actus sit rectus, si omnia propter beatitudinem appetuntur.

An omnium hominum sit vna beatitudo, vel possint habere diuersas. Quæstio XVI.

Prima ratio. QVAERETVR, an omnium hominū sit vna beatitudo, vel possint habere diuersas. Dicunt aliqui, ꝙ non est eadem, cum videamus quosdam in in diuitijs, alios in voluptatibus, & alios in alijs bonis beatitudinem sibi constituere. Secunda ratio. Item si omnium hominum esset eadē fœlicitas, maximè videret̄, quòd ista cōsisteret in bono incommutabili, quia istud est omnibus excellentius. Videmus tamē plurimos hominum auerti ab illo, scilicet, omnes peccātes: ergo non est eadem beatitudo omnium. Tertia ratio. Item secundum habitudinem ad fœlicitatem regulatur tota vita hominis; si igitur esset eadem beatitudo omnium, esset idem modus viuendi omnium: & tamē videmus diuersitatem inter homines: ergo non tendunt in eadem beatitudinē. Quarta ratio. Item beatitudo est terminus oīum actionum nostrarum: actiones aūt sunt singulariū: homines igitur, licet cōueniant in natura speciei, cū differant in multis conditionibus indiuidualibus, & actio sit indiuidui, & non naturæ, poterit in diuersis hominibus esse diuersus finis, & diuersa beatitudo. Quinta ratio. Item non solum diuersorū hominum poterunt esse diuersæ beatitudines, inquantum possunt velle diuersa bona, sed ēt vr̄, ꝙ sit necessarium esse diuersas beatitudines, quia beatitudo est bonum humanæ vitæ. Et tamen non est idem bonum oīb. hominibus, sicut non est idem bonum sano, & ægro iuueni, & seni sanguineo, & melācholico: ergo secundum differentias hominum erunt diuersæ fœlicitates.

Dicendum, ꝙ omnium hoīum est eadem fœlicitas, sicut dicit Aug. 14. de Ci. Dei, s. oēs homines conueniunt appetendo vltimum finē, qui est beatitudo. Considerandū tamē, ꝙ de beatitudine possumus dupliciter loqui. Vno modo q̄tum ad rationē eius, alio q̄tum ad substantiam rei, in qua rēperit̄ ratio beatitudinis. Est.n. ratio beatitudinis esse bonū completū, & vltimum summum, quæ oīa ad idem pertinent: immo inter se conuertunt̄. Nam si summum est, vltimum est, cū vltra summum bonum nullum bonū sit, nec optari possit, ēt si summum est, completum est. Nā si completum non esset, summum non esset, cum excellētius bonum esset istud, quod cōpletum esset, substātia rei, in qua est fęlicitas est ipsum, in quo iudicamus istā esse cōpletam rationem boni, siue sit istud, siue illud, quia hoc per accidens est. Quantū ad principium dicendū, ꝙ omnium hoīum est eadem fœlicitas, quia oēs appetunt sibi bonū snmmum, & pfectum, & nō solū est eadē beatitudo, sed ēt est impossibile, ꝙ in hoc homines variētur, ꝙ tunc posset aliquis desiderare bonū imperfectū sub rōne imperfecti, & nolle bonum perfectum sub ratione perfecti: istud aūt est ꝯ naturam voluntatis, & includit contradictionē. De secundo dicendū, ꝙ non oēs homines cōstituunt sibi eandē fœlicitatē, sed quidā in diuitijs, alij in alijs rebus, sicut dicit Boe. de cōsol. li. 3. prosa 2. s. Oīs mortaliū cura, q̄ multipliciter studio-

A rum labor exercet, diuerso quidā calle procedit, sed ad vnum tn̄ beatitudinis finē nititur puenire: & tn̄ istas diuersas res, in quib. beatitudinē sibi diuersi homines cōstituunt sub eadē ratione appetūt, s. sub ratione cōpleti boni, q̄ est ratio beatitudinis, sed p errorē accidit ista varietas. Vnde dicēdum, ꝙ non solū beatitudo est eadē, q̄tum ad rationem suā respectu oīum hominū, sed ēt quantum ad substātiam rei, in qua est, licet non oēs homines putent esse fœlicitatem in re illa, in qua est. Et patet hoc, quia fœlicitas est summum bonum humanæ vitæ. Non possunt tn̄ esse multa summa bona, vt sup. probatū est. Ideo vel erit vnita beatitudo oīum hominū, vel nulla: ꝙ aūt diuersi hoīes diuersa appetant est pp errorem ipsorum,

B quia quilibet putat summum bonū esse in eo, ꝙ desiderat. Sic dicit Boet. 2. de consol. prosa 3. s. Ad verū bonum naturale ducit intētio, & ab eodē multiplex error abducit, & pp hoc quidā honores reputant maximum bonū, alij famā, alij diuitias, alij potentiam, vt ait Boe. eo. li. prosa 2. s. Est.n. mentib. hoīnū veri boni inserta cupiditas naturaliter, sed ad falsa varius error abducit. Quorum quidem alij summum bonū esse nihilo indigere credentes, vt diuitijs affluant, elaborant. Alij verò bonū, ꝙ sit dignissimū veneratione iudicantes adeptis honorib. reuerendi ciuibus suis esse nitunt̄. Sunt, qui summum bonum in summa potētia constituāt, hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantib. adhærere conat̄. Et ita est de alijs

C varijs sentētijs circa beatitudinē. Isti tn̄ licet variè sētiant de beatitudine, nō constituuntur pp hoc diuersæ beatitudines, sed vnica est beatitudo, quia opinio nr̄a rerum conditionem variare non pōt. Et tamen vnicum est summū bonum, ideo vnica est beatitudo, & qui illā adipiscunt̄ verè beati sunt: cæteros autem error confundit. Sic enim est in hominibus circa iudicium de delectabilibus. Nā omni gustui delectabile est dulce, sed quibusdā est maximè delectabilis dulcedo vini: alijs autē dulcedo mellis: alijs verò aliæ dulcedines. Et hoc modo quidā iudicāt esse dulce id, quod verè dulcedinē nullam habet. Illud tamē vocāt simpliciter dulce, vel melius inter oīa dulcia, & magis delectabile, in quo maximè delectantur il-

D li, qui optimum gustum habent. Et sic istud bonum necesse est verè completissimum, quod appetit tanquam vltimum finē ille, qui habet appetitum optimè dispositum, & est ibi verè humana fœlicitas. In alijs autem nihil est, nisi quidam error ex quadam leui similitudine. Ad primum dicendum, ꝙ illud non probat, ꝙ non sit eadem beatitudo omnium hominum, sed solum, ꝙ non sit eadem res, in qua omnes constituant beatitudinem: nam siue diuitias, siue honores, siue alia appetant, in quolibet eorum putant esse donum completissimum, quod est ratio fœlicitatis. Res autem in qua est fœlicitas eadem est, licet in illa non cōueniant omnes propter errorem. Nullus tamen tātus error esse potest, ꝙ homines discor- Ad primā rationē.

E darent in ratione fœlicitatis, licet discordent in re. Ad secundum dicendum, ꝙ illi, qui peccāt auertendo se à bono incōmutabili, in quo solo inuenit̄ verè ratio beatitudinis nō auertunt̄ ab eo, tanq̄ à beatitudine, sed potius putāt beatitudinē esse in alijs rebus, & in illis quærunt eā. Differt tn̄, quia aliqui istorum diuertunt ab ipso bono incōmutabili iudicantes nō esse in eo beatitudinem, & credentes eam esse in delectationibus corporalibus, vel in alijs rebus. Et isti peccant ex electione, sicut intemperati, licet verè errent, & ille error est causa huius malæ electionis. Alij diuertunt à bono incōmutabili non ex electione, sed ex passione: nam in ipso iudicant esse verā fęlicitatē, & tn̄ ingruente passione offuscāt eorū iudi- Ad secun.

ciũ, & non agunt perfectè ex electione, sed magis ex quadam perturbatione, qua cessante semper manet eis iudicium, quòd in bono incommutabili sit vera beatitudo. Et isti sunt, qui peccant per incontinentiam. Ad Tertium dicendum, quòd diuersi modi viuendi in hominibus non proueniunt ex hoc, ꝙ putent diuersam esse rationem beatitudinis, sed qa diuersam putant esse substantiam rei, in qua est beatitudo, & quia aliter diuitiæ acquiruntur, & aliter delectationes, & aliter fama, necesse est diuersos modos viuendi esse in eis, qui diuersas sibi constituerunt res, in quibus putatur esse summum bonũ. Ad quartum dicendum, ꝙ licet actiones sint singularium, qa singulare est suppositum: tamen principium agendi non est conditio indiuidui, sed ipsa natura. Et quia natura est eadem in omnib. hominibus, erit appetitus idẽ. Sicut diuersi sunt ignes particulares, omnes tamen calefaciunt, quia istius actionis est in eis principium natura, s. calor, qui consequitur formã ignis. Ita appetitus rationalis est idem in omnibus hominibus, & iste est principium passiuum ad desiderium fœlicitatis, s. quia mouetur ab ipso bono completo. Ideo necesse est, ꝙ in omnibus hominibus sit eadem fœlicitas. Ad quintum dicẽdum, ꝙ dispositiones diuersæ hominum accidũt magis circa corporalia: nã in viribus animæ non est in eis diuersitas, nisi inquãtum ex corpore, anima consequitur quandam inclinationem, vt talis sit species, quale est corpus. Si autẽ beatitudo esset de quibuscunque bonis, necesse esset diuersas esse beatitudines hominum, quia non sunt eadem bona in sensu isti, & illi. Beatitudo tamen nõ est de quolibet bono, sed de vltimo: ideo nõ est illud secundũ conditionem potentiarum, vt contrahunt inclinationes quasdam ex corpore, quia istę nõ sunt respectu vltimi boni, cũ operatio perfectissima hominis non sit secundum istas potentias, sed secundũ illam, quę excellentior est. Ista autem est voluntas, nõ quidem prout consequitur inclinationem alicuius corporis, sed prout est appetitus naturæ rationalis. Et istud est cõmune in omnib. hominibus. Ideo necesse est fœlicitatem dari vnam omnium: maximè, quia bonum maximum, & vltimum solum est beatitudo. Istud autem est vnicum: ideo licet isti videatur sic, & alteri aliter, non variatur beatitudo, sed manet eadem, licet bona secundum sensum sint diuersa in diuersis hominibus. Bonum tamen sensus non est vltimum, & completum: ideo fœlicitatem nõ variat. De his S. Th. prima secundæ, q. 1. art. 7.

Ad tertiũ.

Ad quartum.

Ad quintum arg.

An finis vltimus, qui est beatitudo, conueniat cæteris rebus. Quæstio XVII.

QVAERETVR, an finis vltimus, qui est beatitudo nostra conueniat cæteris rebus. Quidã dicũt, ꝙ sic. quia finis, & principium in rebus sunt idẽ, scilicet, primum principium, & vltimus finis, sed primum principiũ hominum, s. Deus est principiũ omnium aliarum rerum: ergo finis erit idem hominib. & alijs rebus. Item Dion dicit in lib. de diui. nom. ꝙ Deus cõuertit ad se omnia, tanq̃ ad vltimum finem, sed Deus est beatitudo hoĩs, quia ipso solo fruẽdum est, vt ait Aug. s. tres sunt res, quib. fruimur, pr̃, filius, & Spũs sãn. ergo omnia alia cõcordabunt in beatitudine hominis, i. tendent in illam. Item finis vltimus, siue beatitudo est obiectum voluntatis, & obiectum voluntatis est bonum vniuersaliter, cum volũtas sit potentia non alligata organo: & ideo cum non correspondeat sibi bonum particulare secundum cõditionem organi, erit necessariò ad bonũ vniuersale, quod est bonum simpliciter, sed bonum vniuersale

Prima rõ.

Secunda ratio.

F est finis omnium: ergo omnia tendunt ad beatitudinem hominis.

Dicendum, quòd vltimus finis hominis est beatitudo, & ad beatitudinem nullum animal peruenit, nisi homo. Cum beatitudo sit summum bonum naturæ ratione degentis, vt ait Boetius de consol. lib. 1. prosa quarta. Arist. quoq; 1. Ethi. dicit, ꝙ nemo dicit bouem esse fœlicem. Sic etiam August. dicit in libro octogintatrium quæstionum, quòd non cadit in aliqua animalia rationis expertia, vt beata sint. Considerandum tamen, quòd beatitudo est finis hominis vltimus. Potest autẽ finis dupliciter accipi, scilicet, p substantia ipsius finis, vel pro acquisitione, aut possessione eius. Et sic Arist. 2. Phys. & 5. Meta. dicit esse duplicem finem, scilicet, cuius, & quo, cuius dicitur, q̃tum ad ipsam substantiam finis, idest, cuius rei, vel in qua re sit: finis quo dicitur quantũ ad vsum, vel possessionem, idest, qũo res se habeat ad ipsam substantiam finis. Sic dicimus in naturalibus, ꝙ finis motus in rebus grauibus est locus infimus. Et potest intelligi, quòd ipse locus infimus, quantum ad substantiã suam sit finis istius motus, vel quòd possessio istius loci, s. manere in eo, vel quiescere ibi, sit finis motus. Et iste vocabitur finis quo: locus autem vocabitur finis cuius. Sic etiam dicimus, ꝙ pecunia est finis auari, & res delectabilis secũdum tactum, & gustum finis intemperati, scilicet, quod pecunia in seipsa, quæ est q̃dã res, sit finis auari, vel possessio, & vsus sit finis eius, ita, ꝙ res delectabilis sit finis intẽperati, vel vsus rei delectabilis. Si loquamur de fine hominis, q̃tum ad substantiam eius, dicẽdum, ꝙ finis vltimus hominis conuenit omnibus alijs rebus, quia Deus, qui est finis hominum, est omniũ aliarum rerum. Si loquamur de fine pro vsu, vel possessione, aut acquisitione eius, non conuenit finis hominis vltimus alijs rebus, quia aliæ res non consequuntur illum, sicut homo. Consequuntur quidem omnes res animatę, vel inanimatæ Deum, cum sit finis suus, & si non consequerentur illum, esset hoc ex errore intelligẽtiarum, cum opus naturæ sit opus intelligentiæ. Si ergo omnia inf homines deficerent à fine suo, intelligentiæ mouentes omnes res naturales errarent, & maximo quidẽ errore, quia non põt esse maior error, q̃, ꝙ res deficiat à suo fine vltimo, qui est totum bonum eius. Nulla ergo res potest deficere à suo fine, nisi homo, qui per libertatem agit, & ẽt angelus: & tamen cæteræ res habent Deum pro fine: ergo consequuntur Deum. Modus tñ consequendi earum non est idem, quia, cum ratio vltimi finis sit ratio completi, & summi boni, intantum aliqua res consequitur de fine suo vltimo, quantum de perfectione potest suscipere. Et quia res habent diuersos gradus substantiales essendi, non possunt omnes participare Deum secundum eandem perfectionem, sed quędam solum in essendo: quædam uerò in essendo, & in viuẽdo, & sic de alijs gradibus participationum. Hoc tamẽ cõe est, ꝙ quælibet res consequitur vltimum finem, vel participat illum secundum id, quod in illa perfectissimũ est, quia per hoc magis assimilatur vltimo fini, qui habet rationem completi boni. In homine autẽ perfectissimum, quod habet, est intellectus, & voluntas: ideo consequitur homo Deum per actnm intelligendi, & amandi. Nulla autem res inferior homine potest intelligere, & amare: ideo nulla potest consequi, vel possidere Deum sicut homo. Et sic non est idem finis hominis, vel aliarum rerum, prout finis dicit acquisitionem, vel vsum, vel possessionem finis. Est tamen idem finis homini, & alijs rebus, quantum ad substantiam finis, quia Deus est finis omnium, cum necessariò omnia debeant tendere

G

H

I

K

re in ipsum, tanquam in primum bonum, quod est primum in genere bonorum, & consequenter est mensura omnium illius generis, idest, omnium bonorum. Si autem daretur aliud bonum, in quod aliqua res vltimatè tẽderet, essent multæ mensuræ in genere bonorũ. Et istud est impossibile, cũ oĩa bona sint in vno genere bonorum, & in vno genere est dari vnicum primum, & vnicam mensuram. Et licet res vltimatè consequantur aliquas perfectiones, quæ sunt citra Deum, non dicuntur illæ perfectiones simpliciter finis vltimus ipsarum rerum, sed modi participandi ipso vltimo fine. Sicut in homine finis est ipse Deus, & tamen perfectio, vel modus, quo homo Deum participat est beata visio. Non tamen vocatur simpliciter illa visio finis hominis: sed ipse B Deus, quẽ participamus per visionem. Et ita, cum singulæ res tam animatæ, quàm inanimatæ participant Deum secundum diuersas perfectiones eis possibiles, secundum suas species, erit Deus finis simpliciter ipsarum rerum, & non perfectiones, quas vltimò consequuntur ipsæ res. Quia illæ non sunt finis, sed modus participandi ipsum finem. De beatitudine autem dicendũ, ꝙ nulla res inferior homine participat beatitudinem: quia beatitudo non dicit finẽ quantum ad substãtiam suam, sed modum participationis in ipso fine. Et quia modus participandi in homine, ipsi Deo est per intellectum & volũtatem, beatitudo consistit in actu intellectus, & volũtatis. In hoc autem nullum animal communicat præter C hominem, nullum ergo animal pręter hominẽ beatũ est. Licet ergo distingui posset de fine vltimo, an cęterę res conueniant cum homine in vltimo fine: de beatitudine tamen distingui non potest: quia soli homini inter animalia competit, cum dicat modum specialem participandi vltimum finem.

Ad primũ argum. Ad Primum dicendum, quòd primum principiũ, & vltimus finis sunt eadem in homine, & in cęteris rebus, quantum ad substantiam principii, & finis, sed non quantum ad modum consequendi finem.

Ad secun. arg. Ad secundum dicendum, ꝙ Deus ↄuertit ad se omnia, tanquam ad vltimum finem, & tamen in illa cõuersione concedit eis diuersas participationes sui, secundum gradus naturarum suarum.

Ad tertiũ argum. Ad tertium D dicẽdũ, ꝙ finis hominis est bonũ simpliciter & istud idem est finis omnium rerum, & tamẽ non eodem modo perueniunt ad illum finem, nec illum participiant eodem modo, sed variè, vt dictum est. De his sanctus Tho. 1.2.q.1.arti.8.

An beatitudo hominis possit esse in rebus exterioribus. Quæstio XVIII.

QVAERETVR, an beatitudo ista hoĩs possit esse in rebus exterioribus, sicut ĩ bonis fortunę, vel in rebus corporalibus. Et qm̃ inf. agetur de singulis ipsorum bonorũ, an in eis fęlicitas esse possit, solum tangetur hic fm̃ rationes generales competentes omnibus bonis exterioribus. Aliqui dicũt, ꝙ circa exteriora bona sit beatitudo, quia id, quod à pluribus dr̃ impossibile est esse falsum totaliter, vt ait Commentator 4. de Anima. Arist. quoq; 7. Ethic. dicit, quod opinio non perdit, quam multi populi firmant. i. nõ est falsa opinio: quia hoc est perire in illa f. quod falsa, & inutilis sit. Maxima tamen hominũ multitudo ad bona exteriora inclinatur, & illa tanquam finem vltimũ quærit: ergo in illis est beatitudo. Item fm̃ Philosophũ 3. Phil. fęlicitas, & fortuna videntur esse circa idẽ: bona tñ fortunæ sunt exteriora bona, ergo in bonis exterioribus erit beatitudo. Dicendum, quòd non potest esse beatitudo in bonis exterioribus, quia beatitudo est maximum bonum, & tñ exteriora bona non sunt maxima, ergo non est in eis beatitudo, patet quia maiora sunt bona animæ: quia bona exteriora pertinent ad conditionẽ corporis, & ad vsus eius: sed anima est excellẽtior corpore, cum sit forma, & actus eius, ergo bona animæ necessariò erunt maiora bonis corporis, nõ ergo erit beatitudo in bonis exterioribus. Itẽ maius bonum est, quod auferri non potest, quàm quod aufertur, bona tamen exteriora auferri possunt, ergo non est in eis beatitudo. Item beatitudo est propriũ hominis, cum in hoc non communicet cum eo aliquod animal, nec aliqua inferior res 10. Ethic. bona tamen exteriora sunt cõmunia homini, & animantibus, Ideo non est in eis beatitudo. Item beatitudo est bonum manens cum homine, bona tamen exteriora non manent semper cum homine: quia saltẽ post mortem nõ maneat. Et sic necesse esset omnes homines post mortem miseros esse, cum per mortẽ beatitudine priuentur. Item patet, quòd, cũ beatitudo ab omnibus hominibus naturaliter desideretur, erit humanæ vitæ finis. Finis autem cuiuslibet rei, est sua propria operatio, vel per operationem propriam ad sermonem venit. Cum autem forma propria rei sit in qualibet re operationis proprię principiũ, forma aũt propriè hoĩs, inquantũ homo, sit anima rationalis, oportet ꝙ, vel in ipsis actibus animæ rationalis beatitudo consistat, vel in illis, ad quę homo per actus animæ rationalis comparatur, vel ꝑtingit, hęc autem sunt bona animæ: Ideo necesse est poni beatitudinem in bonis animæ, & non in exteriobus. Quòd autem aliqui de Philosophis beatitudinem in exterioribus bonis posuerint, hoc erat: q a seipsos quid essent ignorabant. Nam non cognoscebant se, secundum istud, quod in eis melius est, & esse eorum formaliter complet: sed aduerterunt, id, quod de eis exterius apparet. Et secundum hoc beatitudinem suam in rebus exterioribus posuerunt.

Ad primũ argum. Ad primum dicendum, quòd opinio multorum hominum, licet communiter habeat aliquid de veritate, non tamen necesse est illam esse semper veram. Qui tamen ponebant beatitudinem in rebus exterioribus, licet verè fallerentur, non tamen omnino fallebãtur, quia ipsi nulla bona maiora esse putabant, ideo ista sequebantur, sicut dicit Aris. 7. Ethi. c. 16 de delectationibus, scilicet, quòd delectationes corporis non sunt per se bonæ, & desiderabiles, sed ꝓpter has solas cognitas, esse has solas existimabant, scilicet, esse delectationes, & has solas desiderant.

Ad secundum arg. Ad secũdum dicendum, quòd fęlicitatem, & fortunam esse eorundem, vel in eisdem potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit eorundem, scilicet subiectorum. Alio modo, quòd sint eorundem, scilicet obiectorum. Primo modo verum est, quod fortuna, & fœlicitas solum sunt in rebus rationabilibus: quia pecora non dicuntur beata, nec etiam habere fortunam, uel infortunium. E

Secũdo modo falsum est, & impossibile, ꝙ sint eorundem: quia fortuna est circa illas res, quę propter alterum aguntur, & desiderantur. Et est in illis, quæ præter intentionem accidunt. Beatitudo autem est bonum maximum, quod propter seipsum desideratur, & omnia propter istud, & ab omnibus intẽditur, nec ordinatur ad aliquid aliud. Ideo si ista exteriora sunt bona fortunæ, non poterit in eis esse beatitudo, cum ex hoc sit aliquid minus, quàm beatitudo.

Vocantur autem ista exteriora bona fortunæ, qa circa illa maximè versat̃ fortuna, idest, mutabilitas præter intentionem nostrã, & sine causa apparenti.

Quod non ſit circa bona animæ, vt ſunt virtutes, & ſcientiæ, nec etiam circa naturalia bona corporis. Non ergo poteſt eſſe beatitudo in bonis exteriorib. De his Sanct. Tho. 4. Sen. diſt. 49. q. 1. art. 1.

An beatitudo ſit in diuitijs. Quæſtio XIX.

QVAERETVR nunc ſpecialiter de ipſis bonis exterioribus, an ſit in eis beatitudo, & primo de diuitijs. Dicunt quidam eſſe in eis beatitudinem, nam, cum beatitudo ſit vltimus finis erit maximè in illo, quod humano appetitui dominatur. Nã beatitudo dominatur affectui noſtro, quia beatitudinem non deſideramus ex electione, ſed per modum naturæ, cum electio ſolum ſit de eis, quæ ſunt ad finem. Iſtud autem eſt, quia beatitudo eſt tantum bonum, ꝙ replet totaliter appetitum. Ideo reſpectu illius voluntas noſtra non habet libertatem ad volendum, vel nolendum, ſed ſubijcit ſe ei totaliter, tanꝗ bono ſuo, & perfectioni. Sic enim de guloſis, qui beatitudinem ſuam in delectationibus ventris poſuerunt, dicitur: quorum Deus venter eſt, ad Phili. 3 id eſt, totaliter dominatur eis, ſicut Deus. Nihil tamē eſt, quod ita dominetur generaliter appetitui humano, ſicut diuitiæ, quia Eccleſiaſt. 10. dicitur, ꝙ pecuniæ omnia obediunt: ergo in diuitijs erit beatitudo.

Primum arg.

Item, vt ait Boetius de conſol. lib. 3 proſa 2. Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, ſed nullum bonũ eſt, in quo tot bona aggregentur ſicut in diuitijs, quia qui poſſidet diuitias, omnia bona poſſidere videtur, quia vt dicitur 5 Ethi. pecunia, vel nummus inuentus eſt, ſicut fideiuſſor habendi pro eo quidquid homo voluerit: ergo in diuitijs erit beatitudo.

Secundũ argu.

Item deſideriũ beatitudinis, cum antequam deficiat, videtur eſſe infinitum. Hoc autem diuitijs competit magis, quàm alijs bonis. Nam dicitur Eccleſiaſt. 5. Auarus non impletur pecunia: ergo beatitudo erit in diuitijs.

Tertium arg.

Dicendum, quòd non poteſt eſſe beatitudo in diuitijs. Pro quo ſciendum, ꝙ duplices ſunt diuitiæ, ſcilicet, naturales, & artificiales, vt ait Ariſtot. 1. Politi. Naturales ſunt illæ, quib. directè, & immediatè ſubuenitur humanis defectibus, ſicut cibus, & potus, & veſtimenta, & domus, & vehicula, ſicut dicit Eccleſiaſt. 29. Initium vitæ hominis panis, & aqua, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem. Diuitiæ artificiales ſunt, quibus non poteſt directè, & immediatè ſuccurri humanis defectibus, ſicut ſunt denarij, quia nō aſſumit illos homo ad aliquem vſum immediatum corporis ſui, ſed ars inuenit eos ꝓpter facultatem commutationis, vt ſint quaſi menſura quædam rerum venalium. Manifeſtum eſt autem, ꝙ in diuitijs naturalibus non poteſt eſſe beatitudo hominis, quia illæ appetũtur propter alterum, ſcilicet, ad ſuſtentandum naturam hominis, ideo non poſſunt eſſe finis vltimus hominis, ſed magis ordinanť ad hominem, ſicut ad finem, & propter ipſum factæ ſunt. Vnde in ordine naturæ omnia huiuſmodi sũt infra hominem & propter hominem facta. Sicut dicitur, Pſalm. 8. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Et intelligitur de diuitijs naturalibus, qa dicitur ibi: oues, & boues, & vniuerſa pecora campi. Iſtę autem ſunt naturales diuitiæ, quia ſunt ad ſuccurrendum multis defectibus noſtris, vt in cibo, & veſtibus, & calciamentis, & vehiculis, & terræ laboribus, & huiuſmod: Diuitiæ autem artificiales multo minus ꝑtinent ad fœlicitatem, quia non quæruntur niſi ꝓp naturales. Nam pecuniæ non ſunt, niſi inquantum pro eis dantur nobis res venales: res autem, quæ venduntur ſunt ipſæ diuitiæ naturales, quæ proficiunt

F immediatè ad ſuccurrendum neceſſitatibus noſtris. Ideo in iſtis impoſſibile erit conſiſtere beatitudinē, quæ propter ſe appetitur. Iſte autē, qui dictus eſt, eſt vſus pecuniarum, licet aliqui transferant eas ad aliũ vſum, ſcilicet, quia gaudent in earum poſſeſſione inquantum eis pulchræ videntur. Iſtud tamen vitium eſt, & propriè pertinet ad auaros, qui nō poſſidēt pecuniam ad finem, ꝓp quem inuēta eſt, ſ. vt ſit mediũ commutationis, 5. Ethi. ſed poſſident ad conſeruandum, & quodammodo colendum ipſam pecuniã: nam venerantur eam auari. Ideo dicit Apoſtolus ad Eph. 5. ꝙ auaritia eſt idolorum ſeruitus. Et tamen ſecundum vſum ſuum pecunia ad alterum ordinať. Et ſic non poteſt eſſe in ea fœlicitas. Item iſtud, in cuius conſecutione eſt ſummũ bonũ hominis, eſt oportet eſſe melius homine, cũ homo perficiať per iſtud: diuitiæ tamen non ſunt meliores homine, ſed è contrario: ergo non eſt in eis beatitudo.

G Item ſummum bonum hominis fortunæ nō ſubiacet, quia tunc nō eſſet proprium bonum hominis, cum ei eripi poſſet: diuitiæ tamen maximè ad fortunam pertinent, qa in eis magnum locum habet fortuna: ergo nō eſt in eis beatitudo. Item beatitudo non poteſt eſſe, niſi in homine bono, cum ipſa ſit ſummum bonum: diuitiæ tamen peſſimis etiam ad abundantiam eueniũt: ergo non eſt in eis beatitudo. Item diuitiæ deſiderantur, vt conferant ſufficientiã, ipſę tamen magis inopiam conferunt, quia, qui multa poſſidet, magna fa-

H milia indiget ad conſeruandum ea, quæ poſſidet. Item beatitudo beatum efficit hominem, per hoc, ꝙ in eo eſt: diuitiæ tamen non reddunt hominē bonum per hoc, quod poſſidentur, ſed inquantum diſtribuuntur, quia effundendo melius lucent, ꝗ coaceruãdo, cum largitas homines claros faciat, & auaritia odioſos. Non ergo erit in pecunijs beatitudo. Multas autem ſimiles rationes inducit Boet. de conſol. lib. 2. proſa 5. & libro 3. proſa 3. oſtendens de omnibus generibus diuitiarum, ſcilicet, de pecunijs, de veſtibus, de lapidibus pretioſis, de magna familia, & de poſſeſſione agrorum, quòd in nullo eorum ſit fœlicitas. De his etiam Sanctus Thom. prima ſecundę, q. 2. ar. 1. & in ſumma contra Gentiles, lib 3. cap. 38.

Ad primũ argum.

I Ad primum dicēdum, ꝙ omnia corporalia, ſcilicet, venalia pecuniæ obediunt, quãtum ad opinionem multitudinis ſtultorum hominum, qui ſola exteriora, vel corporalia bona eſſe exiſtimãt. Et iſta poſſunt pecunię temperari. Opinio tamen iſtorum nihil mutat de veritate rerum, quia iudicium de rebus humanis non debet ſumi ſecundum opinionem ſtultorũ, ſed à ſapientibus, ſicut iudicium de dulci non ſumitur per guſtum languentis, quia dulcia iudicabit eſſe amara.

Ad ſecundum arg.

Ad ſecũdum dicendum, ꝙ nullum de bonis corporalibus, vel exterioribus continet in ſe omniũ bonorũ aggregationem, cum potius ipſa bona non ſint, niſi ſm relationem ad finem, qui bonus eſt, vt ad illum finem poſſunt proficere quaſi quędam inſtra.

K Vnde in pecunia non poſſidenť oĩa bona, ſed ſolum bona venalia, quę abſolutè bona nō ſunt: Bona aũt ſpiritualia, quę ſunt vera bona, non poſſidenť in pecunia, quia vendi non poſſunt, ſicut dr̄ Prouerb. 17. Quid prodeſt ſtulto habere diuitias, cum ſapientiam emere non poſſit? Ad tertiũ dicendum, ꝙ appetitus diuitiarũ naturalium nō eſt infinitus, quia ſufficiunt homini in certa menſura, & non pōt homo comedere, nec bibere infinitum ad quod diuitię naturales ſunt: appetitus aũt diuitiarũ artificialiũ pōt eſſe infinitus, quia ille nō deſeruit directè, & immediatè neceſſitati, vel defectui naturali, ad quē pauca ſufficiebant, ſed deſeruit cōcupiſcentiæ inordinatæ, quę poteſt creſcere in infinitum, vt patet per Ariſt. 1. Polit.

Sed

Sed obijcietur, ꝙ etiam in naturalibus diuitijs sit ap A
petitus infinitus, quia desiderat homo panem, vinũ, oleum, & pecora ad infinitam quantitatem. Dicendum, qđ ista possunt desiderari dupliciter: vno modo inquantum sunt ad succurrendum defectib. nostris in cibo, & potu, & veste, alio modo inquãtum valorem quendam cõtinet, quo possumus vti ad cõmutationem. Primo modo non potest esse appetitus istarum diuitiarum infinitus cum defectus, pro quibus desiderant, scilicet, in cibo, & potu, & veste, non sint infiniti. Accipiendo secundo modo potest crescere desiderium istarum rerum in infinitum, q̃a iam non sunt diuitiæ naturales, sed artificiales, inquantum non desiderantur, vt sunt ad succurrendum defectibus nostris, sed, vt continent quendam B
valorem, per quem possunt commutari pro pecunia, vel pro qualibet alia re. Et tunc idem iudicium est de istis, & de denarijs. Et tamen quandiu istę manent in genere diuitiarum naturalium, non potest crescere appetitus earum in infinitum. Aliter etiã potest dici, quòd licet desiderium summi boni, & diuitiarum sit infinitum, non est eodem modo infinitum, quia summum bonum desideratur in infinitũ, eo quòd, quantò magis aliquis istud possidet, vel ei adhæret, tantò ipsum magis amat, sic dicitur Ecclesiast. 24. f. Qui edunt me, adhuc esurient, & intelligitur de esu fruitionis summi boni, quo quanto magis fruemur, tanto ardentius desiderabimus. Diuitię autem, & quęcunque bona corporalia è contra- C
rio se habent, quia quantò magis hñr, tanto magis contemnuntur, & concupiscuntur alia, quæ nõ habentur, sic dicitur Ioã. 4. Qui bibit ex hac aqua sitiet iterum. Et significabatur per aquam illam rerũ corporalium vsus, & possessio, quia qui possidet illa adhuc sitit, scilicet, alia concupiscendo Ratio differētiæ est, quia bonum cognoscitur verè, cum habet̃, & non antequam possideatur. Cũ ergo aliquis nondum possederit corporalia bona, putat illa esse magna bona, quia nõdum expertus est defectus illorũ: cum autem possederit, inueniet incommoda, & angustias, quæ consequuntur ad possessionem ipsorũ: & ꝙ non confertur per ea bonum, quod promittit, videbatur: & sic appetitus incipit illa fastidire, quasi D
non inueniat̃ in eis ratio boni. Et quia appetitus nõ põt manere, quin aliquid cõcupiscat, quia per id, qđ concupiscit sperat perfici tãquam per bonum suũ: ideo incipit cõcupiscere alia corporalia, vel exteriora bona, quorũ incommoda nondum expertus est ꝑ vsum, & possessorē ipsarum, & cũ illa expertus fuerit, iterum fastidit, quousq; omnia bona exteriora fastidiat, & velit mutare naturã nihil inueniens, qđ appetitũ repleat, sicut ponit exẽplum Boet. in lib. de Scholastica disciplina de filio incõstantię, qui oĩa genera vitę humanæ, & oẽs delectationum modos expertus est, & cũ in nullo requiem inueniret, tãdem omnia fastidiẽs desiderauit, natura mutata, in asinũ cõuerti. In summo bono è cõtrario est, q̃a istud est E
verum bonũ, habẽs in se totius boni plenitudinē, & non põt cognosci, nisi possideatur, sic ẽt erat de bonis exterioribus. Ideo fit, vt illi, q̃ summum bonum nondum possederint, vel ei nõ appropinquat istud remisse desiderẽt. Cum verò quis istud incęperit possidere cognoscit bonitatē illi⁹, & q̃to magis possederit, tãto magis istud cognoscet. Ideo necesse est, vt tãto ardẽtius desideretur, q̃to magis fuerit possessum.

An in honore consistat beatitudo. Quæstio XX.

QVAERETVR, an in honore possit consistere humana beatitudo. Aliqui dñt, ꝙ sic, quia beatitudo est virtutis præmium, vt dicitur 1. Ethic. & tamen honor est, q̃ maximè videtur esse virtutis præmium, vt dicitur in eodem 1. Ethi. cap. 4. ergo in honore erit beatitudo. Item istud, ꝙ conuenit Deo, & hominibus, excellentissimis vr̃ esse beatitudo, cũ nemo Deũ beatum esse neget, & viros excellentissimos beatiores esse iudicamus, q̃ minus excellentes: istis tamen honor cõpetit, quia, vt dicit Arist. Deos, & fœlices honoramus, & nõ laudamus. Etiam Apostolus dicit 1. ad Ethi. 1. Soli Deo honor, & gloria: ergo erit in honore beatitudo. Item in illo videtur esse beatitudo, quod maximè ab hominibus desideratur, cum ipsa beatitudo sit maximè desiderabilis, q̃a est bonum completum. Honor tamen maximè videtur desiderari ab oĩb. hominibus, quia videmus, ꝙ homines patiuntur iacturã in diuitijs, & in omnibus alijs rebus, & etiam in bonis corporis, vt non incurrant detrimentum honoris: ergo in honore erit beatitudo.

Dicendum, quòd non est possibile beatitudinem in honore cõsistere, quia honor exhibetur alicui ꝑꝑ eius excellẽtiã, & ita est signum, vel testimonium illius excellentię, quæ est in honorato: excellentia autem hominis maximè attenditur secundum maximum bonum hominis, cum nõ dicatur aliquis excellens ꝑꝑ parua, sed propter magna. Maximum tñ bonum est beatitudo: ideo ꝑꝑ beatitudinẽ maximè dabitur homini honor. Et ita non est possibile beatitudinẽ esse honorem, vel in honore, cũ honor sit in testimoniũ beatitudinis, vel etiã virtutis, quæ est minus bonum, q̃ beatitudo. Item beatitudo est proprium bonum hominis, cum non dicatur aliq̃s beatus per id, quod in alio est, sed per id, quod est in ipso, sicut non vocatur aliquis albus per albedinem, q̃ est in alio, sed ꝑꝑ eam, quę est in ipso. Honor tñ non est in honorato, sed in honorante, vt patet 1. Ethic. ergo non est in honore beatitudo. Item istud, quod est desiderabile ꝑꝑ alterum, non potest esse beatitudo, cum beatitudo ꝑꝑ seipsam desideretur, & oĩa ꝑpter ipsam. Honor tñ est ꝑꝑ alterum, quia quicunq; honoratur propter aliquod bonum, quod in eo esse putat̃, honoratur, cum sit honor exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis, 1. Ethi Et ꝑꝑ hoc homines desiderant magis honorari à magnis, & sapientibus, q̃ ab insipientibus, & vulgaribus inquãtum testimoniũ, quod exhibetur per honorem, ab illis impensum firmius est, vt patet 8. Ethico. Non ergo erit beatitudo in honore. Item homines perueniunt ad beatitudinem per virtutem: operationes autẽ virtutum sunt voluntariæ, quia aliàs non essent laudabiles, 3. Ethico. Oportet igitur beatitudinem esse aliqđ bonum, ad quod homo per actus voluntatis perueniat: assequi tamen honorem nõ est in potestate hominis, sed in potestate honorantium: ergo non est beatitudo in honore. Item melius est esse dignũ honore, quàm honorari, quia nemo potest esse dignus honore, nisi bonus: honorari tamen potest etiam malus: ergo potius deberet esse beatitudo in esse dignum honore, quàm in honorari, cum ipsa sit bonũ summum. Item in bonis veris, quando quis habet illa, est dignus illis, eo quòd illa habent quandam naturalem reuerentiam, quam transfundunt in eos, q̃bus aduenerint, sicut nemo est sapiens, qui sapiẽtia dignus non sit, & sic de alijs. Aliquis tñ est honoratus, qui honore dignus non est, ergo non est honor aliquod bonum, & consequenter non est ibi beatitudo. Item maximum bonum in malo esse non potest, cum ista omnino opponãtur, beatitudo autem est summum bonum: ergo non poterit esse in malis, honor tamen sæpè est in malis: ergo non est bonum aliquod, nec fœlicitas. Item istud, quod potest per

per errorem aduenire, non eſt verum bonum: & ta
men honor pōt alicui per errorem exhiberi, qa pu-
tať eſſe bonus, & nō eſt: vel putatur eſſe aliqua potē
tia: & nō eſt illa: ergo nō eſt honor bonū hoīs. Item
ſi honor eſſet verū bonum, oī tempore eſſet bonū:
ſicut albedo quādiu eſt ſemper eſt albedo: aliquid tñ
eſt, qđ nunc reputať ad honorem: & alio tp̄e reputa
tur ad dedecus: ergo non eſt honor verū bonum, ſed
ſolū in opinione conſiſtit. Item iſtud, quod naturali
ter, & verè bonum eſt, vbique bonū eſt: ſicut igni na
turale eſt ardere, ideo ardet hic, & in Perſis 5. ſic di-
citur ibi de iuſto naturali, quod iuſtum naturale eſt
vbiq; iuſtū, eo ꝙ iſtud eſt ſimpliciter iuſtū: ipſum ve
rò legale iuſtum, quia ſolū pendet ex opinione, non
eſt vbiq; iuſtū. Ita aūt eſt in honore: quia apud quaſ-
dam gentes reputatur aliquid ad honorē, qđ apud
alias dedecus creditur. Non ergo eſt honor aliquod
verè bonum, ſed ſolū ex opinione. Beatitudo autē
non eſt bonum ex opinione, ſed verū, ideo non eſt
in honore. Similes ratione alias ponit Boeti⁹ de cō-
ſol. lib. 2. proſa 6. & li. 3. Proſa. 4. De his etiam Sanct⁹
Tho. 1. 2. q 2. artic. 2. & in ſumma contra Gentiles li.
Ad primū argum. 3. c. 26. Ad primum dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus
dicit 1. Ethi. honor nō eſt p̄mium virtutis, pp quod
virtuoſi operentur, ſed eſt præmium, quod accipiūt
ab hominibus, vel vt melius dicatur, accipiunt iſtud
loco præmij: non quidem ipſi, ſed alij hoīes impen-
dunt eis honorem, tanquam præmium. Non qui-
dem, ꝙ putent honorem ſufficere in præmium vir-
tutis, ſed quia nihil melius habēt, quod dare poſſint:
ſicut dr̄ 5. Ethi. de bonis rectoribus politiarū, quod
datur eis honor, & gloria in præmiū: quia nihil me-
lius habēt politiæ, quod dare poſſent. Ipſi tñ virtuo-
ſi non deſiderant, nec quærunt honorem, tanquam
præmium virtutis, ſed beatitudinem, quæ eſt ꝓpriè
præmium, & ſufficiens pro virtute. Si aūt honorē p
Ad ſecundum arg. virtutē quærerēt, non eſſent iam virtuoſi verè, ſed
magis ambitioſi. Ad ſecundum dicendum, qđ ho-
nor debetur excellētibus, nō quidē tanq̄ præmium
bonæ operationis ſuæ, ſed in teſtimonium excellē-
tiæ ipſorum. Et ſic honor non facit hominē excellē
tem, ſed eſt teſtimonium excellentię: ſicut teſtis, qui
deponit de crimine alicuius, vel de actu bono nō fa-
cit ipſum hominem ſceleratum, vel laudabilē: ſed
oſtendit eum talem eſſe. Magis ergo erit beatitudo
in bonis, per quæ aliquis eſt excellens, q̄ in honore, q
Ad tertiū argum. ſolum eſt teſtimonium illius excellentię, & eſt teſti-
monium ab extra. Ad tertium dicendum, ꝙ homi-
nes non inclinantur cōiter ad deſiderandum hono
rem pp bonum, quod ſit in ipſo honore, ſed ex quo
dam naturali deſiderio beatitudinis, quā conſequiť
honor. Et ſic homines deſiderant honorem, vt per
hoc reputare ſe poſſint fęlices, non quidem per ho-
norem exhibitum, ſed per beatitudinem, quam pu-
tent ſe habere, vt oſtenditur ex teſtimonio honorā-
tium eos. Et ob hoc maximè deſiderāt homines ho
norari à ſapientibus, quia per hoc firmius poſſunt
de ſe putare, quòd beati, vel excellentes ſint.

An beatitudo hominis conſiſtat in fama, vel gloria hominis. Queſt. XXI.

Primum arg. QVAERETVR, an beatitudo hominis conſi-
ſtit in gloria, ſiue fama hominis. Dicūt quidam,
ꝙ ſic. Nam in illo conſiſtit vera beatitudo, quod ſan
ctis redditur pro laboribus, quos pro Chriſto tole-
rauerunt. Iſtud autem eſt gloria, vt patet ad Ro. 8. ſ.
Secundū arg. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad fu
turā gloriam, quæ reuelabitur in nobis: ergo in glo-
ria conſiſtit beatitudo. Item, vt ait Dionyſius lib. de
F diuinis nominibus, cap. 4. bonum eſt ſui ipſius diffu-
ſiuum: Illud ergo erit maximum bonum, cui maxi-
mè competit ſe diffundere: per gloriam autem ma-
ximè ſe diffundit bonū alicuius, cum perueniat ad
notitiam aliorum: ergo beatitudo cōſiſtit in gloria.
Item beatitudo eſt firmiſſimum omnium bonorū, Tertium argum.
quoniam id, quod auferri poteſt, ad beatitudinem
non pertinet: gloria autem eſt bonum valdè ſtabile,
cum per gloriam, & famam homo quodammodo
recipit quandam immortalitatem, & æternitatem
eſſendi, vt ait Boet. de conſol. lib. 2. proſa 7. ſ. Vos ve-
rò immortalitatē ꝓpagare videmini, cū futuri famā
tp̄is cogitatis in fama: ergo, & gloria erit beatitudo.
Dicēdum, ꝙ impoſſibile eſt noſtram beatitudinē
G conſiſtere in fama, vel gloria humana. Pro quo ſciē-
dum, ꝙ fama, & gloria ad idem pertinēt, quia ambæ
ſignificant quandam nominis dilatationem. Addit
tamen gloria ad famam, quia eſt gloria tanquā ſpe-
cies famę. Nam fama ſolum dicit dilatationē nomi
nis alicuius in bonum, & nihil vltra addit: gloria ve-
rò dicit prædictam dilatationē nominis cum qua-
dam celebritate, vel laude exhibita nomini nr̄o ab
eis, ad quos nomen noſtrū peruenit. Addit ēt quan-
dam frequētiam, ſ. qñ nomen alicuius nō ſolum p-
uenit ad multos, ſed ēt per ora eorum ſæpe frequen
tatur: vt ſic maior claritas nominis acquirať: & ſic
gloria vocatur interdum nominis claritas, vel cele-
britas. Sic patet per Tullium dicentem, ꝙ gloria eſt
H frequens de aliquo fama cum laude. Ambroſius au
tem dicit, ꝙ gloria eſt clara notitia de aliquo cū lau
de. Dicendum autem, qđ in neutro iſtorum eſt bea-
titudo: quia res cognitę aliter comparantur ad co-
gnitionem humanam, & aliter ad cognitionē diui-
nā. Cognitio n. humana cauſať à rebus cognitis, di-
uina aūt cognitio nō cauſať à rebus cognitis, ſed eſt
cauſa rerū, vt ſint: ſicut cognitio artificis de domo,
non cauſať ab ipſa domo iam exiſtente, ſed potius p
cognitionē ſuā domus eſſe accepit. Nā ideo domus
taliter facta eſt, qa artifex talē cognitionē habuit de
ea p formā exēplarē, vel idealē, q̄ mēte pręcōcepit:
cum ergo oēs res à Deo, tanq̄ ab auctore, & artifice
prodierint cognitio Dei de rebus nō erit tanta à re
I bus, ſed p illā res eſſe cęperūt. Vnde pfectio humani
boni, q̄ beatitudo dr̄, nō pōt cauſari à notitia huma
na, ſed magis notitia humana de beatitudine alicui⁹
ꝓcedit quodāmodo, vel cauſať ab ipſa humana bea
titudine inchoata, vel iā perfecta. Ideo in fama, vel
gloria, q̄ homo habet ab hoībus, non pōt cōſiſtere
beatitudo, cū potius gloria, vel fama à beatitudine
nr̄a depēdeat. Bonum aūt hoīs depēdet à diuina co-
gnitione, tanq̄ ex cauſa. Et ſic ex cognitione Dei, &
gloria. ſ. clara cognitione ipſius. i. q̄ in ipſo eſt, depen
det beatitudo nr̄a, ſicut ex ſua cauſa. ſ. ꝙ ſi Deus co-
gnoſcit nos, vt bonos, & beatos, p illam cognitionē
efficimur beati. Nam, quia tales nos cognoſcere vo-
luit, oportet ꝙ tales efficiamur. ſ. quia Deus habuit
K ideam de re taliter, vel taliter, neceſſe eſt rem talem
prodire in eſſe, qualis eſt ſua forma exemplaris, quę
in Deo eſt. Sic dicitur in Pſal. 90. ſ. Eripiā eū, & glo-
rificabo eum, longitudine dierum replebo eum, &
oſtendam illi ſalutare meū. Cōſiderandū aūt aliud,
ꝙ humana cognitio ſæpe fallitur: & pręcipuè in ſin
gularibus contingentibus, cuiuſmodi ſunt actus hu
mani: ideo frequenter gloria, quæ ab hominibus da
tur, fallax eſt: quia non refert vera: gloria autē, q̄ eſt
à Deo, ſēp vera eſt: qa diuina cognitio falli nō pōt.
Iō q à Deo laudať, vel glorificať, verè glorioſus eſt, ſi-
cut dr̄ 2. Corint. x. ſ. Qui gloriať in Dn̄o glorieť. i. nō
accipiat gloriam ab hominibus, ſed à Deo. Et ſequi
tur. Non enim q ſeipſum cōmendat, ille ꝓbatus eſt,
ſed

sed quem Deus commẽdat, idest, qui laudatᷣ à Deo. A
Item homines volunt per gloriam, & famam innotescere alijs cum laude quadã, & claritate, vt ab eis, quibus innotescunt, honorentur. Nam gloria propter honorem quæritur, sed honor non est summũ bonum: ergo multo minus gloria, vel fama poterit esse beatitudo. Item illa bona dicuntur esse laudabilia, per quæ homo ordinatur ad beatitudinem. Ipsa autem beatitudo non est laudabilis, sed honorabilis, vt patet 1. Ethic. Non est ergo gloria, vel fama beatitudo, cum principaliter consistat in laude. Item melius est cognoscere, quàm cognosci, quia in reb. nihil cognoscit, nisi illud, quod est nobile: cognoscũtur autem etiam ipsa infima, & tamen beatitudo est in maximis bonis: ergo magis erit in cognoscere, q̃ B
in cognosci, sed gloria, vel fama est in hoc, quòd homo ab alijs cognoscatᷣ: ergo non est in eis beatitudo. Item nemo desiderat cognosci, nisi in rebus bonis, in malis verò potius latere desiderat. Cognosci ergo ab alijs non est bonum propter se, sed propter bona, quæ de homine cognoscuntur: illa ergo sunt meliora, quàm ipsum cognosci, nõ ergo erit beatitudo in cognosci ab alijs, quod est gloria. Item cum beatitudo quietet appetitum, oportet, quòd sit bonum perfectum, quia aliàs non quietaret, sed vltra ipsam alia bona quærerẽtur. Cognitio autem famæ, in qua cõsistit gloria, est imperfectum bonum, cum circa eam contingant multæ fallaciæ: ergo non est gloria beatitudo. Item beatitudo debet esse bonum maximũ C
stabile in rebus humanis, quia aliàs non erit bonum perfectum, cum homines naturaliter desiderẽt perpetuitatem, vel diuturnitatem in bono: gloria autẽ, vel fama est valde instabilis, quia faciliter mutatᷣ ex opinione humana. Item gloria est paruum bonum, quia nõ potest dilatari valde nomen alicuius hominis, cum parua sit terra, in qua debeat dilatari, & in ipsa tota propter diuersitates hominum, & morum & alias causas non poterit dilatari. Si ergo in fama, vel gloria sit hominis beatitudo ꝓ maiori parte rerarũ erit homo miser, quàm beatus, cùm plures gentes sint, apud quas homo sit incognitus, quàm apud quas nominis eius fama peruenerit. Item quãdo homines famam desiderant, putant quodammodo ꝑ D
illam perpetuari in essendo. Sed post mortem fama cessat, cùm gesta magnifica multorum virorum nõ scribantur, sed quamplurimos viros suis temporib. clarissimos scriptorum inops deleuit obliuio: ergo non est beatitudo: immo paruum bonum est. Item non est verum bonum illud, quod per errorem euenire potest: & tamen fama, & gloria sæpe per errorem aliquibus eueniunt, qui falsò laudantur. Vnde Boetius ait: plures enim magnum sępe nomen fallis vulgi opinionibus abstulerunt, quo quid turpius excogitari potest? nam qui falsò prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Item gloria non est verum bonum, cum non videatur conferre, nisi flatum quendam, & inflationem dicente Tragico. E
O gloria gloria in millibus hominum, nihil aliud fama, nisi aurium inflatio magna. Similes rationes ponit Boetius de consolat. libro 2. prosa 7. & libro 3. prosa. 6. De his etiam Sanctus Tho. prima secundæ, quæst. 2. art. 3. Et in summa contra Gent. libro 3. cap. 27. Ad primum dicendum est, ꝙ illa gloria, quæ datur sanctis pro laboribus, non est illa, de qua loquimur, q̃ ab hominibus habetur, sed gloria, q̃ datur a Deo corã Angelis eius, & est perfectũ bonũ. De ista autem dr̃, infr. 16. Filius hominis vẽturus est in gloria patris sui cũ angelis suis, & tũc reddet vnicuique secundum opera eius. Ad secundũ dicendum, ꝙ bonũ illius hominis, qui ꝑ famam, vel gloriam est

A in cognitione multorum, si cognitio quidẽ vera sit, oportet, ꝙ deriuetᷣ à bono existente in ipso homine: & sic præsupponit beatitudinem perfectam, vel inchoatam, s. per aliquam excellentiam virtutum, & tunc bonum illius hominis non est in eo, ꝙ cognoscitur, sed ex eo, qđ sic est, sic esse putatur. Si autẽ cognitio falsa sit, nõ concordat rei, & sic nullũ bonum est in eo, cuius fama est, sed bonũ, quod non est, non põt se diffundere: ergo ipsa fama, scđm se beatitudinẽ non præstat. Ad tertiũ dicendum, ꝙ fama non est bonum stabile: immo valde caducum, & mutabile, quia cum non consistat in re, sed in opinione, faciliter perire põt: ita, vt qui verè laudabatᷣ ex facili causa, falsò infametur: putatur tamen ab ambitiosis, & Ad tertiũ.
B vanis, bonum stabile, inquantum post mortem manere potest, cum iam cætera perierint.

An beatitudo possit esse in potentia. Quæstio XXII.

QVAERETVR, an possit consistere beatitudo in potentia. Aliqui dicunt, ꝙ sic. Oĩa.n. desiderat assimilari Deo tanq̃ vltimo fini, & primo principio, hoĩes tñ, qui sunt in potestatib. ꝑꝑ similitudinẽ potestatis vñr Deo valde esse conformes. Vnde vocãtur Dij in scriptura. Exo. 23. s. Dijs non detrahes, i. iudicibus, vel potentibus: ergo in potestate beatitudo est. Item beatitudo est bonum perfectum, sed perfectissimum est, ꝙ homo nõ solum seipsum, sed etiam alios regere possit, & istud cõuenit eis, qui in potesta Prima ratio. Secunda ratio.
C tib. cõstitui sunt, ergo in potestate est beatitudo. Itẽ beatitudo cũ sit maximũ bonum, & maximè appetibile opponitᷣ ei, qđ est maximè fugiendũ: homines aũt maximè fugiunt seruitutẽ, & seruituti opponitur potestas, ergo est potestas maximè appetenda, & consequenter in ipsa consistit beatitudo.

Dicẽdum, ꝙ in potestate temporali, secundum q̃ aliquis præest alijs, non põt consistere beatitudo, qa potestas habet rõnem principij operatiui, vt patet 5. Meta. beatitudo aũt non habet rationẽ principij, sed vltimi finis: ergo non est in ea beatitudo. Itẽ potestas se habet ad bonum, & ad malũ equaliter: beatitudo autem est bonum maximum, & perfectũ: & est proprium bonũ hominis: & nullo modo potest Tertia rõ.
D se habere ad malum, cũ sit maximum bonũ: quia facilius quodlibet aliud bonum poterat ad malũ conuerti, q̃ beatitudo: ergo non consistet in potentia. Item circa potentiam humanam fortuna plurimũ habet locum, cum instabilis valde sit, & malis sæpe perueniat, & non subijciatur hominis volũtati: quæ oĩa beatitudini repugnãt: ergo nõ est beatitudo in potestate. Itẽ homo dr̃ maximè bonus, ƒm ꝙ actualiter attigit ad summũ bonũ: inquãtum verò habet potẽtiã nõ, dr̃ bonus, nec malus: nõ est.n. bonus oĩs ille, qui bona põt, nec malus est oĩs, q mala põt facere. Non ergo cõsistit beatitudo in potestate. Itẽ oĩs potẽtia est ad alterũ, & qa non est ptãs, ƒm q̃ sit homo aliquid in seipso: sed ƒm q̃ est ad aliquid: beatitu
E do aũt nõ est aliqd ad alterũ, sed est in ipso habente: ita ꝙ per illã verè beatus est, ẽt si ad alterũ non comparetᷣ: ergo beatitudo non est in potestate. Itẽ istud quo quis põt benè, vel malè vti, nõ põt esse summũ bonũ: quia melius est istud, quo nõ põt qs male vti, sicut virtus est, qua nemo male vtitur ƒm Aug potestate aũt põt aliquis bene, vel male vti: qa potestates rõales sunt ad opposita, ergo nõ est in potestate beatitudo. Itẽ si aliqua potestas esset sũmũ bonũ, oportebat illã esse ꝑfectissimũ, potestas autẽ humana est imperfectissima, quia radicatur in hominum voluntatibus, & opinionibus, in qbus est maxima incõstãtia, & quãto maior reputatᷣ potestas: tãto à pluribus dependet, & hoc ad eius debilitatẽ pertinet: quia id

quod à multis depẽdet multipliciter destrui potest, quod autem ab vnico pendet, non potest destrui nisi vno modo. s. per defectũ ipsius solius: Non est ergo beatitudo in potestate. Item potestas humana reddit potius hominẽ impotẽtem: quia potens timet illos, quos terret, & status periculosissimus est regius status, vt Dionis. Tyrannus Siculus designauit in gladio pendente supra verticem: & tamẽ status regius maximè potentiæ reputatur: etiam regnantibus adhærere ad potestatem quandam pertinet, & tamen his maiora pericula insidiãtur. Item omnis potestas humana parua est, cum homo supra corpus possit, animæ autem nullus imperare potest. Vnde istorum potestas timenda non est, dicente Christo: Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animã autem non possunt occidere, infra 10. Similes aliàs rationes inducit Boetius de consol. libro secundo, prosa secunda, & libro 7. prosa quinta: Ista autem, quæ enumerata sunt, propriè sunt bona fortunæ, quia sunt extra animam & corpus nostrum, & in eis est maxima mutabilitas, quæ ad fortunam pertinet, cum preter intentionem, & sine causa apparenti sæpe fiat. Et licet datæ fuerint causæ generales supra quãtum ad omnia ista, quòd non sit in eis beatitudo: & postea causæ speciales de singulis: tamen rursus possunt hic dari generales causę aliæ de his bonis simul, quòd non sit in eis fœlicitas. Prima est, quia cum beatitudo sit summum hominis bonum, non potest compati secum aliquod malum: omnia tamen prædicta bona fortunæ, scilicet, opes, potentia, fama, honor, possunt esse cum malis, scilicet, per iniquitatem acquiri, & possideri: & tamen per iniquitatem nemo bonus est: ergo non est in eis beatitudo. Secunda, quia de ratione beatitudinis est, quòd sit per se sufficiens, primo Ethi. Adepta ergo beatitudine, nullum bonum homini deest, quod optare possit: vt patet de consol. libro tertio, prosa secunda: & tamen existente quolibet istorum bonorum fortunæ, vel omnib. simul, adhuc multa bona homini desunt, scilicet, sapiẽtia, & sanitas corporis, & tranquillitas animi, & similia: ergo non est in eis beatitudo. Tertia est, quia cum sit beatitudo summum bonum, nõ potest ex ea possidenti aliquod malum euenire. Ex præmissis tamen fortunæ bonis sæpe possessoribus mala proueniũt: sicut de diuitijs dicitur Ecclesiastes quinto, quòd diuitiæ interdum conseruantur in malũ Domini sui. Simile de potestate, & honore, & fama sæpe euenit, scilicet, quòd propter ipsa possessores patiantur. Quarta est, quia ad beatitudinem ordinatur homo: præcipuè per bona interiora, quæ sunt propria hominis. Bona tamen fortunæ maximè habentur à causis exterioribus, scilicet, à fortuna: vnde vocantur bona fortunę: ideo non est in eis beatitudo. De his Sanctus Thomas, prima secundæ, quæstione 2. artic. 4. & in summa contra Genti. libro tertio, cap. 29.

Beatitudo esse non residet in bonis fortunæ.

Ad primum dicendũ, ꝙ non est de potestate humana sicut de diuina: quia diuina potestas est sua bonitas, & essentia: ideo Deus potestate sua nõ potest, nisi bene vti, hoc autem non est in hominis potestate, quæ æqualiter ad bonum, & malum se habet. Ideo non sufficit, ꝙ assimiletur homo Deo in potestate, nisi etiam similetur ei in bonitate.

Ad primũ argum.

Ad secundum dicendum, ꝙ posse alios regere non est semper bonum, qa sicut optimum est, ꝙ aliqs alios regat, si bene vtitur potestate in regimine eorum, ita pessimum est si potestate abutatur. Ideo potestas de se ad malum, & ad bonum indifferens est.

Ad secundum arg.

Ad tertium dicendum, ꝙ seruitus prętat impedimentum ad bonum vsum potestatis: & ideo naturaliter homines eam refugiunt. Non tñ propter hoc sequit̃, ꝙ in potestate sit deter-

Ad tertiũ argum.

F minatè bonum: sed est indifferens ad bonũ, & ad malũ: seruitus verò determinatè à bono impedit: ideo melior est potestas, q̃ seruitus: licet non sit ptãs semp bonum. Vnde non potest in ea consistere beatitudo.

An beatitudo sit in bonis corporis. Quæstio XXII.

QVAERETVR, an beatitudo sit in bonis corporis, cum determinatum sit, quod non est in bonis fortunæ. Et sciendum, ꝙ bona corporis non vocantur hic omnia, quæ in corpore possunt reputari bona, sed solum illa, quæ dicunt quasdam perfectiones naturales: sicut sanitas, pulchritudo, robur corporis, viuacitas sensuum. Nam delectationes corporales in tactu, & gustu; & aliæ non vocantur hic

G bona corporis. De illis ergo, scilicet, sanitate, & cęteris nunc quæstio est. Aliqui dicunt, quòd sic: quia, Ecclesiast. 30. dicitur: non est census super censum salutis corporis, sed in eo, quod est optimum consistit beatitudo: ergo est in corporis salute. Item dicit Dionisius libro de diuinis nominib. cap. 5. quòd esse melius est, quã viuere, & viuere melius, q̃ ea, quæ cõsequuntur, sed ad esse, & viuere hominis requiritur salus corporis: cum ergo beatitudo sit summum bonum hominis, videtur, quòd salus, per quam conseruatur esse, quod est optimum, pertineat valde ad beatitudinem. Item quanto aliquid cõius est tanto ab altiori principio dependet: quia quanto causa est superior, tanto eius virtus ad plura se extendit, sed sicut

Primum argum.

Secundum argum.

Tertium argum.

H causalitas causę efficientis consideratur secundũ influentiam, ita causalitas finis considerat̃ secundũ appetitum: ergo sicut prima causa efficiens est, quæ in omnia influit, ita vltimus finis est, qui ab omnib. desideratur. Sed ipsum esse est, quod desideratur ab omnibus, quia cũ oĩa participent in esse, omnia illud desiderant: ergo in his, quæ pertinent ad esse hominis, sicut est salus corporis consistet maximè beatitudo. Item quãto finis est magis vltimus in consecutione, tãto est prior in intentione & appetitu: homo tamẽ potius appetit corporale bonum, quàm spirituale, cum ex amore rerum corporalium in amorem inuisibilium manu ducatur: vt ait Grego. ergo bonũ corporale est vltimus finis, & consequenter in eo est bea-

Quartum argum.

I titudo. Item quanto aliquod bonum est communius tanto est diuinius: vt patet primo Ethico. Bonũ tamen corporale est communius, quàm spirituale, cum corporale se extendat ad viuentia, & non viuẽtia: spirituale autem ad sola rationabilia: ergo beatitudo erit in bonis corporis. Item beatitudo ponitur ab omnibus esse finis virtutis, sed virtus habet finem suum, non solum in bonis spiritualibus, sed etiam in corporalibus cum per virtutem tẽperantiæ, & aliàs virtutes conseruetur salus corporis, & custodiatur homo à multis nociuis, secundum corpus: ergo nõ solum erit beatitudo in spiritualibus, sed etiã in corporalibus. Item homo constat ex corpore, & anima: ergo bonum hominis debet esse cõe corpori, & aĩæ,

Quintum argum.

Sextum argum.

Septimum argum.

K sed bonũ spirituale non põt esse cõe corpori, & aĩę: bonum aũt corporale põt esse cõe aĩç, & corpori, inq̃tũ aĩa in bonis corporis delectat̃: ergo beatitudo, q̃ est bonũ hominis, magis erit in bonis corporis, q̃ aĩç.

Dicẽdum, ꝙ impossibile est cõsistere beatitudinẽ in bonis corporis, qa illius rei, q̃ ordinatur ad alterũ, tanq̃ ad finem: impossibile est, ꝙ sit finis vltimus eius conseruatio ipsius in esse. Vnde gubernator nauis nõ intendit conseruationem nauis tanquã vltimum finem, quia tunc non nauigaret, cum magis sic nauis conseruaretur, sed finis suus est in aliquo alio, cum nauis ordinetur ad nauigandum, sicut ad finem. Sicut autem nauis committitur gubernatori ad dirigendum, ita homo recommissus est rationi suæ, & volun-

& voluntati: iuxta istud Eccl. 15. s. Deus ab initio cõstituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Manifestũ est aũt, ꝙ homo ordinatur ad aliqd, sicut ad finem. Non est.n. summum bonũ ipsemet. Vnde impossibile est, ꝙ finis vltimus rationis, & voluntatis humanæ sit conseruatio sui esse. Item dato, ꝙ finis rationis, & voluntatis humanæ sit conseruatio esse humani: non tamen posset dici, quod finis volũtatis esset aliquod corporis bonum: esse.n. hominis consistit in anima, & corpore: quanuis.n. esse corporis dependeat ab anima: ipsa tamen anima non dependet à corpore. Est igitur corpus propter animam: sicut materia propter formam, & instrumenta propter agens, vel motorẽ principalem, vt per ea suas actiones exerceat. Vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ, sicut ad finẽ: & sic impossibile est, quod in bonis corporis beatitudo consistat, cum sit beatitudo vltimus finis hominis. Item istud, quod conuenit homini, secundum corpus, potest esse sibi commune, & alijs animalib⁹, quæ participãt in corpore: ergo nõ est beatitudo in bonis corporis. Item beatitudo est summũ bonum hominis, ergo in maximis bonis quærenda est, sed bona animæ sunt maiora, quàm bona corporis: cũ anima sit corpore nobilior, ergo beatitudo nõ erit in bonis corporis. Item beatitudo est per se bonũ, cũ sit maximũ bonum, ideo quærenda est in per se bonis. Et tamen bona corporis non sunt per se bona, sed solum inquãtũ diriguntur ad aliquem actũ virtutis: ergo in eis non est beatitudo. Item beatitudinem solis bonis attribuimus: bona tamen corporis, vt pulchritudo, & robur, & sanitas, & bonis, & malis conueniunt, ergo in eis non est beatitudo. Item beatitudo est maximum bonum hominis, ergo consistet in eo, in quo homo excellit alia animalia, & tñ in bonis corporis multa animalia excellũt hominem, sicut dicit Boetius. Num Elephantes mole, tauros robore superare poterit? Num tigres velocitate præibit? Et ita in singulis bonis corporis: nã excellitur homo ab aliquibus animalibus. Et sic essent aliqua animalia homine fęliciora: nullum tamen animal pręter hominem fęlicitamus. 10. Ethi. quia nemo bouem fęlicem dixerit. 1. Ethi. ergo non est beatitudo in bonis corporis. Item beatitudo est bonum stabile, bona tamen corporis sunt valde caduca. Nam pulchritudo faciliter perit. s. per triduanam febrem: robur corporis non pertinet ad omnem ętatem: viuacitas sexuum in solis iuuenibus est, & sic esset beatitudo bonum valde inconstans, quod inconueniens est. Vnde 1. Ethi. Arist. dicit, qđ non debemus dicere fœlicem esse debiliter firmatum, sicut chamælon, qui faciliter mutat colorem: non ergo erit beatitudo in bonis istis valde mutabilibus. Similes rationes ponit Boetius de Consol. li. 3. prosa 8. De his Sanctus Tho. prima secundæ q. 2. arti. 5. & in summa contra Genti. lib. 3. cap. 30. & 4. sen. dist. 49. q. 1. arti. 1. Ad primum dicendum, qđ sicut corpus ordinatur ad animam, sicut ad finem: ita bona exteriora ordinantur ad ipsum corpus, qđ melius est, q̃ bona exteriora: ideo rõnabiliter bonũ corporis quanto est intra hominem, siue in homine præfertur bonis exterioribus, quæ significantur per censum. Et sic verum est, quod nullus census i. nullę diuitiæ sunt tanti valoris, sicut census salutis corporis i. sicut ipsa salus. Et tamen non innuitur, quod salus sit melior, quàm bona animæ: quia de ipsis nihil loquitur ibi scriptura. Ad secundum dicendum, quod esse aliquo modo est perfectius, quã viuere, & intelligere, & cętera, & aliquo modo est imperfectius. Esse.n. acceptum simpliciter, secundũ

Ad primũ argum.

Ad secundum arg.

A quod includit in se omnem perfectionem essendi, excellit ipsum viuere, & omnia subsequentia: quia dicit plures perfectiones, quàm quodlibet eorum, & hoc modo Diony. loquitur. Si aũt consideretur esse solum, prout participatur in ista re, vel in illa, q̃ non capiunt totam perfectionẽ essendi: sed habent esse imperfectum, sicut est esse cuiuslibet creaturæ: sic manifestum est, quod ipsum esse est minus perfectum, quàm viuere, & intelligere, &c. Et hoc modo dicit Dionysius ibidẽ, quod viuentia sunt meliora existentibus, & intelligentia meliora viuentibus. Et istud est generale, quantum ad habitudinẽ superiorum, & inferiorum, vt animalis, & hominis. Nam si animal accipiatur quantum ad totã perfectionem,
B quã sub se includit, perfectius est animal, quàm homo, quia animal dicit omnẽ pfectionẽ, quæ est sub hoc genere, cuius est quædam pars ipsa humana pfectio. Homo aũt solum dicit vnam perfectionem vltra quã est perfectio cęterarũ specierũ aĩalis, quã animal includit, & homo nõ. Et sic quanto aliquid est superius, tanto dicit maiorem perfectionem.

Si aũt animal accipiatur, vt est quædam essentia participata in homine, & equo, animal dicit minorem perfectionem, quàm homo, & equus, eo quod animal nõ potest participare in aliqua specie, secundum omnem modum animalitatis, quia tunc qđlibet animal haberet omnem modum essendi omnium animalium. Sed non põt participari animal
C in aliqua specie nisi secundum vnum modũ essendi, & ob hoc differentiæ specificę diuidunt genus: quia non potest natura generis, secundum omnem perfectionem, quam includit, participari in aliqua specie, & sic inferiora semper sunt perfectiora superioribus: quia præter naturam illam communem, quam participant superaddũt perfectiones aliquas specificas, quæ competunt eis ex differentijs, & sic aliquo modo. s. primo superiora sunt pfectiora inferioribus, & secundo modo inferiora sunt perfectiora superioribus. Ad tertium dicendum, quod finis respondet principio, & omnia desiderant ipsum eẽ, qđ perfectũ est in ipso primo principio. s. secũdum omnem modum, & perfectionem essendi,
D cum non sit ibi aliquid, per quod limitetur esse ad aliquem modum essendi. Istud esse conantur mutari omnia, sed nihil istud potest participare intergrè: sed quęlibet res secundum suam capacitatem illud participat: quædam solum essendo, alia viuendo, alia intelligendo, & alia beatitudinem accipiendo. Et sic esse secundum totam suam perfectionem est summum bonum secundum essentiam. Ad illud tamen nemo peruenit, vt illud habeat, sed solum p aliqualem participationem, vt dictum est. Et tamẽ ex hoc non innuitur, qđ in salute corporis sit beatitudo: quia illa pertinet ad esse corporis, & tamẽ pfectius est esse animæ in quo magis beatitudo esse posset. Ad quartum dicẽdum quod desiderari bo-
E num in corporale magis, quàm spirituale contingit p accidens: nr̃a.n. cognitio ab vniuersalioribus ad specialiora descendit 1. Physic. in prin. Ideo de fine hoĩs à principio nihil cognoscimus, nisi istud generale. s. quod ille finis est quoddam summum, & completum bonum. Si autem res cognoscimus, ita illas desideramus. Ideo inter illa bona, quæ primò occurrũt cognitioni existimamus illud bonũ esse, quod completum est. Bona autem, quæ cognitioni nostræ primò occurrunt, sunt sensibilia: cum primò sit res in sensu, quàm in intellectu. Ideo in principio existimamus, ꝙ in illis sensibilibus bonis sit istud completum bonum, quod optamus, sed in fine, quando cognitio nostra perficitur, habemus distinctam

Ad tertiũ argum.

Ad quartum arg.

ſtinctam cognitionem de fine hominis diſcernēdo
ipſum ab alijs, & tūc appetimus ſummum bonum
in illis rebus, in quibus eſt.ſ. in ſpiritualibus. Argu-
mentum autem procedebat quaſi ex ordine natu-
ræ.i.ipſorum bonorum, deſiderium bonorum cor-
poralium præcederet deſiderium bonorum ſpiri-
tualium, & tamen falſum eſt: quia hoc fit pp defe-
ctum noſtrum, quia non pōt incipere cognitio no-
ſtra niſi à ſenſu. Si tamen in principio cognitionis
noſtrę, cū homo cognoſcere incipit, eēnt ſibi equa-
liter nota bona animæ & corporis, vel ſpiritualia;
& corporalia. i. quodlibet eorum ſecundum ſuam
perfectionem nō erat poſſibile, quod aliquis homo
conſtitueret ſibi beatitudinem in bonis corporali-
Ad 5. arg. bus. Ad quintum dicendum, ꝙ dupliciter contin-
git aliud eſſe commune, vno modo per prædictio-
nem. Et hoc modo non eſt aliquid commune idē
numero repertum in diuerſis, ſed idem ſpecie, vel
genere, & hoc modo non habet bonū corporis cō-
munitatem: quia non reperitur aliquod bonū cor-
poris idē numero in corpore, & anima. Alio mo-
do eſt aliquid commune per participationē eiuſdē
rei numero factam diuerſis. Et hoc modo bonum
communius i. bonū particulare, quod pluribus pōt
communicari eſt diuinius. Et ſic communitas hu-
iuſmodi magis erit in bonis, quæ pertinent ad ani-
mam, quàm in his, quæ ad corpus pertinent: quia p
ipſam magis attingitur ad id, quod eſt cōmune om
nibus rebus. Et ſic cum dicitur communius eſt di-
uinius, non intelligitur de communitate incluſio-
nis, vel prædictionis: ſicut ſuperiora ſunt cōmunio
ra inferioribus: quia ibi non eſt aliquod vnum nu-
mero, quod ſit cōmune, & reperiatur in multis, &
tamē nos quęrimus de aliquo bono particulari, qđ
dicatur communius altero, & hoc modo quælibet
cauſa ſuperior eſt cōmunior inferiori: quia in plu-
ra influit, & tamen tam ſuperior cauſa, quàm infe-
rior eſt vnum ens particulare. Hoc modo Deus eſt
ens cōmuniſſimum: quia licet Deus ſit aliquid vnū
non genere, nec ſpecie, ſed magis vnitate numera-
li: licet ēt hoc non propriè dicatur de Deo: tamen
communicat ſe omnibus rebus: quia nihil eſt, quod
non recipiat aliquā influentiam à Deo, cum nihil
poſſit eſſe, niſi à Deo vocaretur, & cōſeruaret. Sap.
11. Et ob hoc dicimus, ꝙ bona cōmunia ſunt diui-
niora i. bonū commune, quod pluribus pōt partici
pari, eſt diuinius, quàm id, quod non poteſt tot par-
ticipari i. magis accedit ad Dei ſimilitudinem.

Hoc modo omnia bona animæ ſunt valde com
muniora bonis corporalibus. Nam idem cibus nu-
mero non poteſt prodeſſe niſi vni homini: quia nō
poteſt idē cibus à diuerſis comedi: ita de potu, & ve
ſte, & cęteris rebus, vni.n. proſunt ſolum, & tamen
eadem ſapiā numero, quæ eſt in vno homine, ꝓdeſt
ſibi, & omnibus alijs, quia per eam poſsūt, oēs infor-
mari: ita de virtute, & cęteris bonis animæ, quod-
libet.n. illorum eſt hoc modo bonum cōmune, &
bona corporis nō ſunt communia, & ſic magis de-
bet eſſe beatitudo in bonis animæ, quàm corporis.

Alio modo poteſt accipi communitas in bonis, p
ipſorum cōmunicabilitate, & multiplicatione. Si-
cut ſi in vno homine ſint omnes virtutes, & tota ſa
pientia poterit etiam eſſe in alijs hominibus ſapien-
tia, & virtutes completæ, & ꝙ ab vno poſſideantur
integrè nihil impedit ad hoc, quod etiam à quoli-
bet alio poſſint integrè haberi: quia multiplicantur
per ſingulos. Non eſt autem ſic de exterioribus bo-
nis, & corporalibus, quia ſi vnus habet omnes diui-
tias, alij nihil habent, ſed neceſſe eſt eos eſſe paupe-
res. Idem de honore, poteſtate, & cęteris. Et hoc mo

F do Boetius dicit iſta eſſe bona imperfecta: quia non
poſſunt communicari pluribus ſimul 2. de conſol.
proſa 5. ſ. Ac ſi apud vnum quanta eſt vbique gen-
tium pecunia congregatur, cęteros ſui inopes fece-
rit. Veſtræ vero diuitiæ niſi comminutæ in plures
tranſire non poſſunt. Quod cum factum eſt paupe-
res neceſſe faciāt, quos relinquūt. O igitur anguſtas,
inopeſq; diuitias, quas nec habere totas pluribus li-
cet, & ad quenlibet ſine cęterorum paupertate nō
veniunt. Quomodocunq; ergo accipiatur commu
nitas in bonis bona animæ ſunt cōmuniora, & ſic
magis eſt in eis fęlicitas, quàm in bonis corporis. Ad 6. arg.

Ad ſextum dicendū, ꝙ ſanitas corporis, vel aliud
bonum corporale nunquam eſt finis alicuius virtu
G tis. Pro quo ſciendum, ꝙ duplex eſt finis. ſ. finis intē
tionis, & finis operis. Finis intentionis eſt, quē ope-
rans intendit conſequi, finis operationis eſt, quem
interdum contingit euenire ex operatione licet a-
gens non intenderit illū, vel ſaltem non principali-
ter. Poteſt ergo ſanitas, vel aliquod bonum corpo-
ris eſſe finis. i. terminus quidam operationis virtuo-
ſę, ita qđ ex ipſa operatione ſequatur, ſicut ex actu
temperantiæ contingit ſequi ſanitatem, & ex acti-
bus aliarum virtutum, vt fortitudinis, & manſuetu
dinis contingit interdū ſequi vtilitates aliquas, vel
bona corporis. Nunquam tamen poſſunt iſta eſſe fi
nis intentionis ipſius virtuoſi, quia cum virtus ſit
nobilior corpore, eo ꝙ eſt perfectio animæ: nihil
H ageret pp corpus, qđ eſt vilius, quia iſtud eſt contra
naturam virtutis. Ad ſeptimum dicendum, ꝙ licet Ad 7. arg.
homo conſiſtat ex anima, & corpore, tñ eſſe ſpeci-
ficum. i. ꝙ ſit in hac ſpecie, nō habet ex corpore, ſed
ex anima: quia forma cuiuslibet rei eſt principium
ſui eſſe ſpecifici. Beatitudo ergo hominis naturali-
ter eſſe debet magis in bonis animæ, quàm corpo-
ris, cum corpus ſit pp animam, ſicut res pp ſuum fi-
nem, vel ſicut materia pp formam. Ideo etiā bona
corporis ordinabuntur ad bona aīæ: & non poterit
eſſe beatitudo in bonis corporis: quia minora ſunt.

An beatitudo eſſe poſſit in delectationibus. Q. XXIIII.

I QVAERETVR, an beatitudo poſſit eſſe in
delectationibus. Aliqui dicunt, quod propriè Primum
in corporis voluptatibus conſiſtit beatitudo. Nam arg.
eſt beatitudo vltimus finis, & propter ſeipſam deſi-
derat, & alia pp ipſam. Sic eſt de delectatione. Quia
ridiculum eſt quærere ab aliquo propter quid velit
delectari, vt dr 10. Ethi. Quaſi.d. qđ pp ſeipſam vo-
lumus: ergo maximè conſiſtet beatitudo in delecta Secundum
tione, & voluptate. Item, cauſa prima vehemen- arg.
tius imprimit in quemlibet effectum, quàm cauſa
2 & omnes poſteriores, vt dicit in lib. de cauſis. Fi-
nis autem mouet appetitum, & ſic efficacia ſui mo-
tus attenditur in hoc, ꝙ magis mouet ipſum appeti
tum efficacius imprimendo in eum. Iſtud autē eſt
K maximè in voluptate, cuius ſignum eſt: quia dele-
ctatio in tantum abſorbet hominis voluntatem, &
rationem, quia alia bona contemnere facit, ergo Tertium
beatitudo maximè erit in voluptate. Item cum ap argu.
petitus ſit de bono, illud videbitur eſſe maximum
bonum, quod omnia appetunt. Delectationem ta
men appetunt omnia rationalia, & irrationalia, ſa-
pientes, & inſipientes: ergo delectatio eſt optimū,
& ſic in voluptate beatitudo conſiſtet.

Dicendum; quod delectationes corporales, ex eo
quod pluribus notæ ſunt, aſſumpſerunt ſibi nomē
voluptatum, vel delectationum abſolutè: quaſi nul
læ aliæ ſint, vt dicitur 7. Ethi. propter has ſolas co-
gnitas eſſe has ſolas exiſtimant. ſ. eſſe delectationes,
cum

cum ſint tamē aliç delectationes potiores, & tñ in
delectatione beatitudo principaliter non conſiſtit,
non ſolū delectatione corporis, de qua minus vr̃,
ſed nec ēt in delectationibus animæ, vel quibuſcun
que. Quod patet: quia in vnaquaq; re aliud eſt, qđ
pertinet ad eſſentiā ſuā, & aliud eſt, qđ eſt ꝓpriū ac-
cidens eius Sicut in hoīe, aliud eſt, qđ eſt aīal ratio-
nale, aliud eſt, qđ eſt riſibile. Eſt ergo cōſiderādum,
qđ oīs delectatio eſt quoddā propriū accidens, qđ
conſequitur beatitudinē, vel beatitudinis aliq̃ par-
tem. Ex hoc.n. aliquis delectatur, qđ habet aliquod
bonū ſibi cōueniens, vel in re, vel in ſpe, vel ſaltem
in memoria. Bonū aūt conueniens alicui, ſi ſit per-
fectum, eſt ipſa beatitudo. Sicut imperfectū eſt quç-
dam beatitudinis participatio.i. pars quædā, vel ꝓ-
pinqua, vel remota, vel ſaltē apparens. Vnde mani-
feſtum eſt, ꝙ nec ipſa delectatio, quæ conſequitur
bonum perfectum, eſt ipſa eſſentia beatitudinis, ſed
aliud cōſequens ad ipſum, ſicut per ſe accidēs eius.
Voluptas autem corporalis non ſolum non eſt ip-
ſum bonum perfectum, ſed etiam non poteſt eſſe ꝑ
ſe accidens eius, quia voluptas corporalis conſequi
tur bonū apprehenſum per ſenſum, qui ſenſus eſt
animæ virtus vtens corpore, ſiue corpori alligata.

Bonum autem, quod pertinet ad corpus, qđ ap-
prehenditur per ſenſum, non poteſt eſſe perfectum
hominis bonum. Cum enim anima rationalis exce
dat proportionem materiæ corporalis i. qđ non po
teſt tota alligari corpori. ſ. ſecundum omnes poten
tias ſuas: qa quçdā ſunt, quorum actus non poſſunt
eſſe per organa. Pars ergo animæ, quæ eſt ab organo
corporeo abſoluta habet quādam infinitatē reſpe-
ctu ipſius corporis, & partium animæ concretarū,
ideſt alligatarum corpori, ſicut immaterialia ſunt
quodammodo infinita reſpectū materialiū, eo qđ
forma per materiam quodammodo contrahitur,
& finitatur. Vnde forma à materia abſoluta eſt quo
dāmodo infinita. i. quia non contrahitur nec finita-
tur per aliquid. Et ideo ſenſus, qui eſt vis corpora-
lis. i. corpori alligata cognoſcit ſolum ſingulare, qđ
eſt determinatū per materiam: ſicut ipſe ſenſus eſt
vis animæ contracta per materiam. Intellectus aūt,
qui eſt vis animæ abſoluta à materia cognoſcit vni
uerſale, quod eſt abſtractum à materia, ideſt, cogno
ſcit naturam rei non contractam ad hoc, nec aliud
per materiam, & continet ſub ſe infinita ſingularia.

Vnde patet quod bonum conueniens corpori,
quod per apprehenſionem ſenſus delectationē cor
poralem cauſat, non eſt perfectum bonum homi-
nis, ſed eſt minimum quoddam in cōparatione ad
bonum animæ. Sicut dicitur Sap. 7. omne aurum
in comparatione ſapientiæ arena exigua eſt. Volu-
ptas ergo corporalis nō poteſt eſſe beatitudo, nec ali
quod accidens per ſe conſequens beatitudinem.

Item delectatio, quæ conſequitur operationem,
eſt propter operationem, & non operatio propter
delectationem: Si ergo operatio aliqua non eſt vlti-
mus finis, à fortiori delectatio cōſequens illam nō
erit finis vltimus. Operationes tamen corporales,
quas conſequuntur voluptates corporales, non
ſunt beatitudo: ergo nec ipſç delectationes, ſed or-
dinantur iſtç operationes ad aliquos confines ma-
nifeſtos: ſicut comedere ad conſeruationem corpo
ris, & coitus ad conſeruationem ſpeciei. Delecta-
tiones tamen conſequentes cibum, & potum, &
Venerea ſunt à natura ingeniatæ, vt animalia mo-
ueantur ad iſtas operationes experiendo in eis iſtud
irritamentum delectationis: ideo non poteſt in iſtis
delectationibus eſſe beatitudo. Item beatitudo eſt
proprium hominis bonum, in quo bruta non cō-

A municant: quia nemo bouem fçlicem dixerit pri-
mo Ethicorum. Et tamen iſtç delectationes corpo
rales abundantius participantur à brutis, quàm ab
hominibus: quia tota eorum intentio eſt ad implē-
dum ventris lacunā, vt ait Boetius, ergo in iſtis non
eſt beatitudo. Item beatitudo eſt bonum valde io-
cūdum, quia nullam moleſtiam gignit, nec malum
aliquod ex ea ſequitur, & tamen corporales volu-
ptates plenç ſunt anxietatis: quia deſiderium earū
moleſtiam habet, & ſaturitas pœnitentiam, mor-
bi, inſuper intolerabiles, & dolores ſçpe inde ſe-
quuntur, de quibus Boetius de conſolatione lib. 3.
proſa ſeptima. Item beatitudo eſt nobiliſſimū om
nium, cum habeat rationem optimi, & tamen dele
B ctationes corporis non competunt homini, ſecun-
dum iſtud, quod in eo eſt nobiliſſimum, ſcilicet, ſe-
cundum intellectum, ſed ſecundum ſenſum, ergo
non eſt in eis beatitudo. Item iſtud, quòd non eſt
bonum, niſi ſecundum quod ab aliquo eſt modera-
tum non eſt per ſe bonum, ſed accipit bonitatem à
moderante. Vſus autem delectationum corporea-
rum, etiam ipſi corpori, non eſt bonus, niſi ſecun-
dum quod eſt moderatus, quia aliàs ipſç delectatio-
nes inuicem ſe impedirent, cum appetitus cuiuſli-
bet earū ſemper ſit, vel ſaltem ſit tempore, quo eſt
appetitus aliarū, & etiam oporteret perire animal,
ſi ſequeretur abſolutè iſtas delectationes Non ergo
ſunt ſecundum ſe bonç. Illud tamen, quod eſt ſum
C mum bonum, oportet, qđ ſit per ſe bonum, ergo
beatitudo in delectationibus corporis eſſe non po-
teſt. Item rationem ponit Ariſt. in virtute ſeptimo
Ethicorum, quòd illa, quæ ſunt per ſe bona, nō poſ
ſunt habere ſuperabundantiam, ſed quanto plus de
eis habeatur, tanto melius eſt, ſicut quanto qs plus
hēt de virtute, vel ſapientia, tanto melius eſt, & nun
quam in iſtis eſt exceſſus. In rebus autem, quæ nō
ſunt per ſe bonæ, eſt exceſſus interdū, ſicut in amo-
re filiorum, & parentum, quos aliqui tantū amant,
quòd deſſipiunt, ſicut dicitur ibi de Niobe amante
filios, & de Satyro Philopatore, qui tantum dilexit
patrem, quod deſſipire videbantur, ſic eſt de delecta
tionibus: ideo non ſunt ipſa per ſe bona, nec conſu
D mata. Vnde non poterit in eis eſſe beatitudo. Item
illa regula Ariſt. ſi ſimpliciter ad ſimpliciter, & ma-
gis ac maximè tenet in eis, quæ ſunt per ſe talia: ſi-
cut ſi calidum calefacit, magis calidum magis ca-
lefacit, & maximè calidum maximè calefacit. Si
ergo delectationes corporis eſſent ſecundum ſe bo
nç, vel ſimpliciter bonæ, vti eis eſſet bonum, & ma-
gis vti eſſet magis bonum, & maximè vti eſſet ma-
ximè bonum. Sed hoc falſum, quia nimius vſus ip
ſarum reputatur in vitium, & etiā corpori noxius
eſt, & ipſarū delectationum inuicem impeditiuus:
ergo non ſunt per ſe bonæ, & conſequenter non
eſt in eis beatitudo. Item actus virtutum ſunt lau-
dabiles, inquantum ad beatitudinem ordinantur.
E Si ergo in corporis delectationibus beatitudo con-
ſiſteret, laudabilius eſſet accedere ad has delectatio
nes, quàm abſtinere, & tamen laudabilius eſt abſti-
nere, cum virtus temperātiæ faciat nos ab ipſis ab-
ſtinere: ergo non eſt in delectationibus iſtis beatitu-
do. Item conſtat Deum eſſe maximum bonum:
erit ergo humana beatitudo in illo, per quod ho-
mo maximè accedit ad Deum. Et tamen per dele-
ctationes corporis homo valde diſtrahitur à Deo:
quia etiam ſi non eſſet peccatum aliquod in eis, di-
ſtrahunt maximè ab actu intelligendi, cum in qui-
buſdam earum impoſſibile ſit aliquid intelligere,
ſcilicet in venereis, vt dicit Ariſt. ſeptimo Ethico-
rum. Et tamen per actum intellectus, quem iſtç im

pediunt

pediunt, homo appropinquat ad Deum. Nam secundum istam particulam, scilicet, intellectus, dicitur 10. Ethicorum, quod debet homo conari ad immortale, ergo nõ est beatitudo in voluptatibus corporis. Ex his excluditur error Epicureorum, qui ponebant voluptatem maximum bonum. In quo multi de potentibus errant in his beatitudinem cõstituentes: sicut dicitur primo Ethicorum, scilicet, Multi eorũ, qui in potestatibus sunt similia patiuntur Sardanapalo, qui fuit totus voluptuosus, & muliebris. In persona enim istorum dixit Salomon Ecclesiastes quinto, scilicet. Hoc itaque visum est mihi bonum, vt comedat quis, & bibat, & fruatur lętitia ex labore suo, & hæc est pars illius. Sic etiam dixerunt insipientes Sap. 2. scilicet. Venite, & fruamur bonis, quæ sunt, vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant. Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra: vbique relinquamus signa lętitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra. Ex hoc ẽt tollitur error Cherinthianorum, qui fuerunt hęretici, qui insurrexerunt tempore beati Ioannis Euangelistæ, qui dixerunt futuros esse mille annos in regno Christi post Resurrectionẽ, in quibus homines viuerent secundum carnales ventris voluptates, & hoc reputauerunt esse fęlicitatem, & ob hoc vocantur in gręco Chiliasti, idest, Millenarij propter istos mille annos, quos ponunt pro delectationibus: de hoc Aug. in libro de Nonaginta hæresibus.

Tollitur etiam ex hoc error impudicorum Saracenorum, & plurimorum Iudæorum: qui totã retributionẽ pro bonis operibus dixerunt futuram esse post mortem in corporis delectationibus.

Considerandum etiam, quòd sicut non potest esse beatitudo in voluptatibus corporis: ita nec potest esse in aliquo bono partis sensitiuę: quia omnia bona partis sensitiuę sunt communia homini, & pecoribus, in quibus non potest esse beatitudo.

Item intellectus est melior, quàm sensus: ergo bona intellectus sunt meliora bonis sensus, cum bonum alicuius sit perfectio eius: ergo magis esset beatitudo in bonis intellectus. Item inter delectationes sensuum delectationes gustus, & tactus sunt maximè, scilicet, in cibo, & potu, & venereis: licet aliæ sint puriores, & honestiores: sicut delectatio in visu, & tamen in prædictis non est beatitudo, vt ostẽsum est, ergo nõ est in aliquo bono partis sensitiuę.

Item sensus diliguntur solum propter duo, scilicet, vtilitatem, & cognitionem. Nam per eos cauemus mala, sicut per visum pericula, & per auditum, & cęteros aliqua nociua euitamus, tota autem vtilitas eorum est ad conseruationem corporis, & tamen corpus est minus, quàm anima, ergo ex hac parte non est beatitudo in sensu: cognitio autem, quæ per sensum habetur ordinatur ad cognitionẽ intellectiuam, cum illa sit perfecta. Vnde animalia carentia intellectu non delectantur in sciendo aliquid, nisi per comparationem ad vtilitatem prouenientem corpori ex hac cognitione. Vnde per cognitionem sensuum consequuntur cibos, & venerea, & ad hunc finem ordinatur tota eorum cognitio, sic dicit Aristo. tertio libro Ethicorum cap. de temperan. scilicet, quòd Bos, vel Leo non delectatur in odore, nisi quia comedet, idest, quia ꝑ odorem consequetur id, quod comedere desiderat. In homine autem delectatio est etiam in cognitione sensitiua, vt patet de sensu visus, quem maximè diligimus: quia plurimas nobis rerũ differentias ostẽdit primo Metha. hoc autem est, quia ordinatur

F cognitio ista ad intellectum, cuius finis est intellige-
re, & non aliquod alius opus. Et sic delectatur in in-
telligendo, cum sit propria operatio, & finis: ideo
cognitio sensitiua non poterit esse beatitudo, cum
ordinetur ad intellectiuam cognitionem. Et sic nõ
potest esse beatitudo in corporis voluptatibus, nec
in aliquo bono sensus. De his Sanctus Thom. pri-
ma secũdæ. quæst. secunda articulo sextò, & in sum
ma cont. gen. libro tertio, capit. 25. & 31.

Ad primum dicendum, quòd appetere bonum, [Primum arg.]
& appetere delectationem est eiusdem rationis, cũ
delectatio nihil aliud sit, nisi quædam quietatio ap-
petitus in re desiderata, quæ bona est. Sicut enim ex
eadem virtute naturæ prouenit, quòd graue fera-
G tur ad centrum, & quòd postquàm peruenerit, quie
scat ibi: ita prouenit ex eadem ratione, ꝙ appetit⁹
bonum desideret, & postquam istud fuerit consecu
tus, quiescat in eo, quòd fit per delectationẽ. Ideo
non potest esse diuersus appetitus ad bonum, & ad
delectationem, quæ consequitur bonum: sicut nõ
est diuersus appetitus rei grauis eundi ad centrum,
& quiescendi in centro, postquam peruenerit. Ideo
sicut bonum propter seipsum appetitur, ita, & de-
lectatio ꝑpter seipsam, & non propter aliud appe-
titur, si particula, propter, dicat causam finalem, sci
licet, quod delectatio non appetitur ad aliquem fi-
nem, qui sit extra eam. Si verò, Propter, dicat cau-
sam formalem, vel potius motiuam, sic delectatio
est propter aliud appetibilis, idest, propter ipsum bo
H num, quod est obiectum eius, & quod consequitur,
scilicet, quòd causa, quæ debet mouere appetitum
ad opus, non debet esse delectatio consequẽs opus,
sed ipsum bonum, quod est in operatione. Et sic bo
num est principium delectationis & dat ei causam,
vt ipsa appetatur. Nam delectatio non appetitur,
nisi inquantum est ipsa quies in bono optato, nec
potest aliter appeti, & sic ipsum bonũ est causa mo-
tiua ipsius appetitus, & non delectatio. [Secundum arg.]

Ad secundum dicendum, quod vehemens im-
pressio, quæ fit in delectationibus corporis, & ma-
gnus appetitus, quæ ad eas est, non arguit eas esse
summum bonum, quia ista vehementia impressio-
nis non prouenit simpliciter ex magnitudine earũ,
I ita quòd ipsę sunt simpliciter maiores omibus alijs
delectationibus, sed fit ex eo, quòd istę maximè ꝑci
piuntur. Nam operationes sensuum, quæ sunt prin
cipia nostræ cognitionis, valde percipiuntur, sicut
principia in omnibus rebus sunt magis cognita. Si
autem delectationes spirituales essent ita perfectè
cognitæ, sicut corporales, erat impossibile, quòd ali
quis homo in delectationibus corporis beatitudi-
nem constitueret, sed propter solas delectationes
corporis cognitas esse has solas putant esse delecta-
tiones, vt dicitur septimo Ethicorum.

Ad tertium dicendum, quod eodem modo om- [Tertium argu.]
nes appetunt delectationem, sicut etiam omnes bo
num appetunt, primo Ethicorum, delectationem
K tamen appetunt ratione boni, scilicet, quia est qes
appetitus in bono, vt dictum est, & è contrario, sci
licet, quia non appetitur bonum propter delecta-
ctionem, & sic non sequitur, quòd delectatio sit ma
ximum bonum, sed quod vnaquęque delectatio
consequatur ad aliquod bonum. Et aliqua delecta-
tio erit, quæ consequetur ad maximum bonum, &
tamen nec illa est substantia maximi boni, sed per
se accidens maximi boni.

An beatitudo consistat in aliquo bono animæ. Q. XXV.

QVEARETVR, an beatitudo consistat in ali- [Primum arg.]
quo bono animæ. Dicunt aliqui, quod sic: qa
bonum

bonum hominis diuiditur in tria, scilicet, in bona exteriora, & bona corporis, & bona animæ, & tamē supra ostensum est, quod non cōsistat beatitudo in bonis exterioribus, quæ sunt bona fortunæ, nec in bonis corporis: ergo erit in bonis animæ. (Secundū arg.) Itē istud, cui desideramus aliquod bonum magis amamus, q̃ bonum, quod ei desideramus: sicut magis amo amicum, pro quo appeto pecuniam, quàm pecuniam, quam ei appeto: Sed vnusquisq; appetit quodcunque bonum sibijpsi: ergo seipsum magis amat, quā omnia alia bona, quę sibi desiderat. Beatitudo tamē est bonum, quod maximè amatur, cum propter ipsam omnia alia appetantur: ergo beatitudo consistit in aliquo bono ipsius hominis, qa aliàs amaret magis, quod est extra se, quàm seipsum. Et tamen non potest esse in bonis corporis, ergo in bonis animæ erit. (Tertium argum.) Item perfectio est aliquid ipsius rei, quæ perficitur, sed beatitudo est perfectio hominis, ergo beatitudo est aliquid hominis, & tamen non est aliquid ipsius corporis: ergo est aliquid animæ, & sic consistet in bonis animæ. Dicendum, quod vt sup. q.17. ostensum est, finis dicitur dupliciter, scilicet, ipsa res, quā consequi optamus, vel acquisitio, aut possessio, vel vsus rei. Si loquimur de vltimo fine hominis, quantum ad ipsam rem desideratam, vt vltimū finē, impossibile est, ꝙ vltimus finis hominis sit ipsa anima eius, vel aliquid ipsius animæ. Ipsa.n. anima in se considerata est, vt in potētia existens: fit.n. de potentia sciente actu sciens, & cum esset in potentia virtuosa, efficitur actu virtuosa. Cum autem potentia sit propter actum sicut materia ꝑꝑ formā, impossibile est ꝙ id, quod secundum se est in potentia existens habeat rationem vltimi finis. Vnde impossibile est, qđ ipsa anima sit vltimus finis, vel beatitudo sui ipsius. Similiter etiam non potest dici, qđ aliquid ipsius animæ, sit vltimus finis eius, vel beatitudo, siue istud sit potētia, siue habitus siue actus. Bonum.n. quod est vltimus finis, est bonum completum.i. imperfectum, & appetitum complens. Appetitus autem humanus, qui est appetitus voluntatis est de bono vniuersali, idest, de bono secundū naturam boni absolutè, & non de bono secundum aliquam rationem specialem boni, quæ sit pars ipsius boni, vel participatum ab ipsa substantia boni. Tale autem bonum, licet sit aliqđ singulare subsistens, vocatur bonum vniuersale, idest, secundum rationem vniuersalem boni.s. secundum suam totam latitudinem, & non secundum aliquam partem boni, sicut vniuersale, qđ est ſm intellectum, vocat̃ vniuersale: quia non dicit naturam contractam in aliquo, vbi tota esse non potest, sed dicit naturam non contractam. Et sic tale vniuersale dicit totam perfectionem naturæ ipsius, quia extra istud vniuersale non relinquitur aliqua pars, vel perfectio ipsius naturæ. Sicut homo in vniuersali dicit totā perfectionē speciei, sed homo Sortes dicit partē ꝑfectionis speciei, cum Sortes non capiat totā perfectionē humanitatis, cum in multis aliis hominibus sit humanitas perfectionem quandā dicens, quæ realiter in Sorte non est. Bonum ergo vniuersale superiori modo capiendo solum est bonum per essentiā, vel, vt melius dicatur, est ipsa substantia boni. Et sic extra ipsum nō relinquitur aliquis modus bonitatis, vel perfectionis, sicut extra hominem in vniuersali non relinquitur aliqua perfectio humanitatis, cū homo sic includat omnes humanitates particulares. Hoc ergo modo voluntas est de bono vniuersali.i. de bono, quod est tota natura boni, & nō pars boni: licet nō sit vniuersale, sicut species, & genus, sed sit verè aliquod singulare. Et patet hoc, qa si vo-

A luntas esset de aliquo particulari bono, & nō de tota natura boni, hoc esset, quia limitaret̃ voluntas ꝑ aliquid ad desiderandū certum modum boni, sicut potentiæ alligatę organis determinantur ad cognitionem certi generis, sicut auditus ad sonos, & visus ad colores. Intellectus aūt, qui non est alligatus organo, non limitatur ad genus aliquod cognoscibilium, sed extendit se ad omne cognoscibile. Ita ergo, cum voluntas sit de bono, & non sit potentia cōtracta per organum, necesse est, quod se extēdat ad totā naturā boni. Et hoc est, ꝙ volūtas sit boni vniuersalis, & sic non potest adimplere voluntatē, nisi vniuersale bonū.i. istud, in quo cōtinetur tota natura boni, vel est ipsa substātia boni. Quodlibet autem

B inhęrens ipsi aīę, est aliquod bonū participatū, & ꝑ ꝯñs particulatū. Vnde impossibile est, ꝙ aliquod eorum sit vltimus finis hoīs. Si aūt loquamur de vltimo fine hominis quantū ad adeptionem, vel possessionem, siue quantū ad vsum ipsius rei, quæ appetit̃ vt finis, sic ad finē hominis vltimi pertinet aliquid ipsius hoīs, ex parte animæ: quia homo per animā consequitur beatitudinem.s. per actum aīæ coniūgitur ipsi rei, in qua consistit beatitudo. Res ergo ipsa, quæ appetit̃ vt finis, est id, in quo beatitudo consistit, & ꝙ beatū facit, sed huius rei adeptio, vel possessio vocat̃ beatitudo, & nō ipsa res, in qua est beatitudo. Vñ dicendū est, ꝙ beatitudo est aliquid aīæ, sed id, in quo cōsistit beatitudo, est aliquid extra ani-

C mam. De his S. Tho. 1.2. q.2. art.7. Ad primum dicendum, ꝙ continentur sub ista diuisione oīa bona appetibilia ab homine, & sic per bona aīæ non solū intelligimus potentias, & actus, & habitus, sed etiā obiectum istarū potentiarum, cui per actus potentiarum coniungimur. Et hoc modo, nihil prohibet dicere, quod id, in quo consistit beatitudo, est quoddam bonum animæ: licet realiter extra eam sit. (ad primū argu.) Ad secundum dicendum, ꝙ quantū attinet ad propositum, beatitudo est, qđ maximè amatur tanq̃ bonum concupitū. Amicus aūt est, qui maximè amatur, tanq̃ id cui aliquod bonum cōcupiscitur, & sic etiam homo amat seipsum; non tñ est eadem ratio amoris vtrobiq; cum vnus sit amor amicorum, & (Ad secundum arg.)

D alius concupiscētiæ. Et sic beatitudo poterit esse in aliquo exteriori, & istud maximè amabitur.s. amore concupiscentiæ. Et tñ non probat hoc, ꝙ sīc amaret homo aliquid, quod extra se magis, quàm seipsum: quia seipsum amat amore amicitiæ: beatitudinem autem non amat amore amicitiæ, sed concupiscentiæ. An tamen homo amet, vel amare debeat amore amicitiæ aliquid extra se magis, quàm seipsum sicut in charitate, dicimus, quod homo dēt magis amare Deum, quā seipsum: De hoc tamen non est nunc dicendi locus. Ad tertium dicendum, ꝙ ipsa beatitudo est aliquid aīæ, cū sit perfectio eius, & tñ id, in quo beatitudo consistit, & ꝙ hominem beatum facit, est aliquid extra animam, vt dictum est, (Ad tertiū arg.)

E & istud non est perfectio aīæ, sed est ꝑficiens ipsam.

An beatitudo consistat in aliquo bono creato.
Quæstio XXVII.

QVAERETVR, an beatitudo nostra cōsistat in aliquo bono creato. Aliqui dicunt, ꝙ sic: (Primum argu.) dicit.n. Diony. lib. de diuin. no c.7. quod diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorum. Ex quo patet, quod summum inferioris naturæ sit attingere infimum naturæ superioris. Sed (Secundū argu.) summum bonum hominis est beatitudo, cum ergo Angelus sit supra hominem secundum ordinē naturæ, beatitudo hoīs erit aliquo modo in hoc,

quod

quod contingat ad angelum. Item vltimus finis rei cuiuslibet est in suo esse perfecto, vnde pars est pp totum, sicut pp finem, sed tota vniuersitas creaturarū quæ dr̄ maior mundus, comparatur ad hominem, qui 8. Physic. vocatur minor mundus, sicut perfectum ad imperfectum, ergo beatitudo hominis consistit in tota vniuersitate creaturarum.

Tertium argu. Item per istud efficitur homo beatus, per quod eius naturæ desiderium quietat̄, sed naturale desiderium hominis non extenditur ad bonū maius, quā quod ipse capere potest, cum ergo homo non sit capax boni, quod excedat limites totius naturæ, videtur, qđ per aliquod bonū creatū possit homo effici beatus, & sic in aliquo bono creato erit beatitudo.

Dicendum, quod non est beatitudo in aliquo bono creato, sed est in Deo, qui est bonum increatum. Dicit.n. Aug. 19. de Ciui. Dei, qđ sicut vita carnis est anima, ita beata vita hominis Deus est: sicut dicitur in Psal. 143. Beatus populus, cuius Dn̄s Deus eius. Et dicendum, quòd est impossibile consistere beatitudinem hominis in aliquo bono creato: est.n. beatitudo bonū perfectum, quod totaliter quietat appetitum: alioquin non esset vltimus finis: quia adhuc restaret aliquid, quod desiderari posset. De consol. lib. 3. prosa secunda. Obiectum autem voluntatis, quæ est appetitus humanus, est bonum vniuersale: sicut obiectum intellectus est vniuersale verum. Ex quo patet, quod nihil potest quietare voluntatē hominis, nisi vniuersale bonum .i. bonum, quod continet totam naturam boni, & non aliquā partem eius solum. Hoc autem non pōt inueniri in aliquo creato, sed solum in Deo: quia omnis creatura habet bonitatem participatā. Vn̄ solus Deus voluntatem hominis implere pōt: sicut dr̄ Psal. 102. Qui replet in bonis desiderium tuum. In solo Deo beatitudo hominis consistere pōt. Et ista est causa, quare licet homo consequatur omnia bona, quæ hic desiderat, adhuc non cessat appetitus eius: quia nullum illorum, nec ēt omnia simul, possunt implere appetitum. Si aūt beatitudo esset in pecoribus, cum appetitus suus sit solū sensitiuus, repleret̄ sufficienter per quædā bona, quæ sunt in sensu: ita qđ illis habitis, nihil vltra desiderandum maneret.

Ad 1. arg. Ad primum dicendum, quod suppremum in ratione nostra contingit quidem infinitum naturæ angelicæ per quandam similitudinem, non tamen sistit ibi, sicut in vltimo fine, sed procedit vsq; ad ipsum vniuersalem fontē boni, q est vniuersale obiectum beatitudinis omnium bonorū: tāquam infinitum, & pfectum bonum existens. Pōt etiam aliter intelligi, qđ supremū in rōne nostra attingat id, qđ est infimū naturæ angelicę .s. quantū ad naturæ gradum, vel dignitatem. Secus aūt est quantum ad capacitatē passiuā, quia excellentius bonū capere pōt, & à maiori bono potest perfici. (alia rn̄sio.)

Ad 2. arg. Ad secundū dicendum, qđ vniuersitas rerum creatarū non est beatitudo hominis, vel obiectum beatitudinis, licet sit totū respectu hominis: quia si aliquod totū non est vltimus finis, sed ordinetur ad vlteriorem ordinem, vltimus finis partis non erit ipsum totum, sed aliquid aliud. Vniuersitas aūt rerum creatarum, ad quā cōparatur homo, vt pars ad totū, nō est vltimus finis, sed ordinatur ad Deum tanquam ad vltimum finē, ideo bonū totius vniuersi non est vltimus finis hoīs, sed ipse est Deus.

Ad 3. arg. Ad tertium dicendum, qđ bonū creatum non est minus, quàm illud bonū, cuius homo est capax, tanquam intrinsecè inhęrentis. Et tamen minus, quàm istud bonum, cuius homo est capax, vt obiecti, quod est infinitum. Bonū autē participatum ab angelo, & à toto vniuerso, est bonum finitum, & contractum ad certum modum bonitatis. Ideo non potest esse, in quo sit felicitas hoīs.

An beatitudo hominis sit aliquid infinitum, & creatum.

Quæstio XXVIII.

QVAERETVR, an beatitudo hominis sit ad infinitum, & increatum. Dicūt, quidā, quod sic, quia dicit Boe. 3. de consol. quòd necesse est confiteri Deum esse ipsam beatitudinem: Deus tñ est aliquid increatum: ergo beatitudo est aliquid increatum. (Primū arg.) Item beatitudo est summum bonum, sed esse summum bonum conuenit Deo, non sunt aūt plura summa bona, ergo solus Deus est beatitudo, & sic est aliquid increatum. (Secūdū arg.) Item beatitudo est vltimus finis, in quem naturaliter tēdit humana voluntas, sed in nullū aliū volūtas tēdere debet, tanq̃ in finem, nisi in Deū, in quo solo fruendum est, vt Aug. dicit: Ipse ergo est beatitudo & sic est īcreata. (Tertium argum.)

Dicendum, quod sicut dictum est præce. q. & in q. 17. finis dupliciter dr̄. s. ipsa res, quā cupimus adipisci, sicut auarus pecuniam. Alio modo dr̄ finis adeptio ipsius rei desideratæ, vel possessio eius, aut vsus, vel fruitio ipsius, quæ desideratur: sicut si dicat̄, qđ possessio pecuniæ est finis auari, & frui re delectabili est finis hominis intemperati. Primò modo finis hominis vltimus est aliquid increatum .s. Deus, qui solus per suam infinitam bonitatē potest humanā voluntatem perfectè implere. Secundò modo finis hominis vltimus est aliquid creatū in ipso existens, quod nihil aliud est, quàm adeptio, vel fruitio finis vltimi: vltimus autem finis vocatur beatitudo.

Si ergo consideretur beatitudo quantum ad causam, vel obiectum, sic est aliquid increatum. Si autē consideretur quantū ad ipsam essentiam beatitudinis est aliquid creatum. Si tamen ab aliquo quæratur absolutè de beatitudine, an sit aliquid creatum, vel increatum, dicendum, quòd est aliquid creatum, quia res dr̄ esse talis, vel talis, quātum ad id, qđ ipsa est in se, & tamen beatitudo quantū ad essentiam suam est aliquid creatum, vt dictum est: ideo absolutè dicetur, qđ beatitudo est aliquid creatum. Cum ergo propriè loqui voluerimus, dicemus, qđ beatitudo est aliquid creatum, & tamen id, in quo, & de quo est beatitudo est increatum.

(Rn̄sio 1 argum.) Ad primum dicendum, quod Deus est beatitudo, & tamen pōt intelligi dupliciter: quia vel absolutè, vel quantum ad nos, si absolutè est Deus beatitudo essentialiter, idest, ipse est esse beatitudinis: quia ipse est beatus, & tamen non per participationem, vel adoptionem: ergo est beatus per essentiam, idest, ipsa est esse beatitudinis: Sed quantum ad nos dicetur ipse beatitudo, idest, faciens beatitudinē in nobis, & tamen non erit ipse beatitudo nostra formaliter, sed aliquid ab eo factum, vel participatum nobis. Homines enim non sunt beati per essentiā, sed per participationē, & illa participatio Dei est beatitudo: Nō quòd nos aliquid de esse eius recipiam⁹: quia tūc efficeremur Dij: sed qđ ab eo perficimur sicut potentia ab obiecto: nihil tñ suscipiendo de substantia obiecti.

(Ad secundum arg.) Ad secundū dicendū, qđ beatitudo dr̄ esse summum bonū hoīs: quia est adeptio, vel fruitio summi boni. Vnde loquendo propriè, non dicet̄ beatitudo summū bonū absolutè, sed summum bonum hoīs: quia non vocatur aliquid hominis, nisi sit pars eius, vel in eo per inherentiam existens. Maximum aūt bonū, qđ homini inhęrere pōt, est ipsa beatitudo, q̄ tamen est aliquid creatū. Nō dicetur tamē absolutè beatitudo hominis esse summū bonū, licet id, ď quo est beatitudo, sit absolutè summū bonū. s. Deus, & tamen ipse non vocatur ꝓpriè beatitudo

hominis

hominis,quia ipse nõ est aliquid hominis, nec in homine per inhęrẽtiam, sed solum est per modũ obiecti. Ad tertium dicendum, ꝙ beatitudo dicitur vltimus finis. i. participatio vltimi finis, vel possessio, aut fruitio eius. Vel dicitur vltimus finis intrinsecè, s. de bonis, quæ haberi possunt intrinsecè ab homine: ita quòd, in eo sint, & sint aliquid eius. Beatitudo autem est vltimum:& sic est vltimus finis. De his S. Tho. prima secundæ, q. 3. artic. 1. Ad tertiũ argum.

Aliqui adhuc obijciunt,quod beatitudo sit aliqd increatum, quia quod per superabũdatiam dicitur vni soli cõuenit, sed Deus est summum bonum, cũ sit omnis bonitatis causa:beatitudo autem est summum bonum,cum ab oĩbus tanquam vltimum,& completum bonum desideretur:ergo beatitudo est ipse Deus. Item istud, quod pp se desiderabile tantum est, habet rationem boni fruibilis, vt patet per Aug. sed beatitudo est per se tantum appetibilis, vt patet 1. Ethi. ergo beatitudine fruendum est: Deo tamen solo fruẽdum est, vt ait Aug. lib de doct. Christiana: ergo beatitudo est ipse Deus. Itẽ de rõne beatitudinis est quòd in ea sit sufficientia, quia aliàs nõ compleret appetitum, sed pręter ipsam ad vltra desideraretur, vt ait Boe. de consol. lib. 3. prosa 2. & tamen in solo Deo inuenit sufficiẽtiam humanus appetitus, vt ait Aug. in lib. de confess. s. Inquietum est cor meũ Dñe, donec veniat ad te: ergo solus Deus est ipsa beatitudo. Item omne, ꝙ est in nobis, vel essentialiter est in nobis, vel per accidens, sed beatitudo non est de essentia hominis, quia omnis homo esset necesse beatus, & semper beatus, quia ea, quę essentialia sunt semper insunt: ergo oportet, quòd si sit beatitudo aliquid in homine, quòd sit accidens; sed accidens non potest esse finis, cum substantia sit nobilior accidente: ergo impossibile est beatitudinem esse aliquid in nobis, & consequenter erit aliquid increatum, quod sit extra nos.

Distinguendum est sicut supra de fine, vel beatitudine. Sumendo enim beatitudinem pro eo, qđ nos beatos facit, est infinitum, & increatum, s. Deus. Sumendo autem pro adeptione, vel possessione ipsius rei, quæ nos beatos facit, sic beatitudo est aliqd creatum, s. visio Dei. Aliter potest dici, ꝙ de ratione beatitudinis est esse vltimũ finem. Est aũt finis duplex, s. exterior, & interior: finis exterior hominis est per cuius appropinquationem homo beatus efficit: finis interior est ipsa appropinquatio ad illum. Primo modo beatitudo, vel finis, est aliquid increatũ, scilicet, Deus. Secundo modo est beatitudo aliquid creatum. Ad primum dicendũ, ꝙ Boet. accipit beatitudinem pro eo, quod nos beatos facit, & sic est ipsa deitas, & est bonum increatum. Et sic dicendum, ꝙ sic ipse Deus est bonus per essentiam suam, & omnia alia sunt bona per participationem eius, vt dicitur in libr. de Hebdomadibus: ita ipse solus Deus dicitur beatitudo per essentiam suam: alij verò sunt beati per participationem eius. Vnde beatitudo ipsa est quędam similitudo, & participatio beatitudinis increatæ, non est tamen essentialiter beatitudo, quasi faciẽs homines per essentiam beatos, & sic intelligitur auctoritas Boetij. Ad secundum dicendũ, ꝙ beatitudo increata, i. Deus, est summum bonum simpliciter: beatitudo verò creata nõ est summum bonum simpliciter, sed summum inter omnia bona humana: ideo debet vocari summum bonũ humanum, & hoc sufficit ad hoc, ꝙ homo sit per eam formaliter beatus: Nam etiam homo nõ est capax beatitudinis, quæ sit bonum summum simpliciter, cum istud sit infinitum. Ad tertium dicendum, ꝙ solo Deo fruimur, tanquam obiecto fruibili: beatitudine tamen creata fruimur, tanquam medio fruitionis, per quam formaliter aliquo fruimur.

Sciendum pro hoc, ꝙ est duplex diligibile. Vnũ, quod diligimus per modum beniuolentiæ, quãdo volumus bonum alicuius propter seipsum, sic diligimus amicos, etiam si nobis ex eis nihil accideret. Aliud est, quod diligitur amore concupiscentiæ, & hoc est, vel bonum, quod in nobis est, vel quia ex eo in nobis aliquod bonum sit. Sicut diligimus delectationem, vel etiam vinum, inquantum facit delectationem. Quidquid autem diligitur dilectione cõcupiscentiæ non potest esse vltimum dilectum, cum ad bonum alterius referatur, s. illius, cui concupiscitur, vel pro quo concupiscit, sed id, quod diligitur amore amicitiæ, potest esse vltimum dilectum. Beatitudo ergo creata, quæ est in nobis, nõ diligitur, nisi dilectione concupiscentiæ, vnde eius dilectionem referimus ad nos, & per consequens referimus eam in Deum, cum etiam nos ipsos in Deum referre debeamus, & ita non põt esse vltimum dilectum. Est tamen vltimum concupitum ex hoc ipso, quod est maximum bonum, quod nobis ex cõiunctione ad Deum prouenit: & ideo dr̃ propter se quęsitum, vel desideratum. Vtrunque. n. importat aliquod vltimum bonum in his, quæ diliguntur. Amore etiam cõcupiscentiæ Deus diligitur: & tamen idem est cõcupiscere Deum, & concupiscere maximum bonorum, quod nobis ex Deo prouenit, sicut idem est concupiscere vinum, & vini dulcedinem, aut delectationem in eo.

Ad quartum dicendum, quòd in solo Deo per se sufficiẽtia inuenitur, sicut in principio omnis boni, quod quærit appetitus, sed ex diuino munere inuenitur sufficientia q̃tum ad bonum conueniens homini in beatitudine creata, per q̃ homo habet sufficientiam omnium bonorum à Deo participatam. Vnde in Deo est omne bonum, quod est ipsa natura bonitatis. Beatitudo autem creata non est omne bonum, nec in ea est summum bonum: immo nec aliquod bonum, cum non accipiatur tanquã obiectũ, sed est participatio omnis boni, idest, id quo formaliter percipimus omne bonũ, sicut possidere pecuniã, sed est habere pecuniam. Ad quintum dicendum, quòd beatitudo creata est aliquod accidẽs, & quanuis omne accidens inquãtum huiusmodi est ignobilis substantia, tamen aliquod accidens q̃tum ad aliquid potest esse dignus substãtia. Põt enim accidens dupliciter considerari: vno modo secũdum quòd inhæret subiecto, ex quo habet rationem accidentis. Et sic omne acccidens est minus nobile, q̃ subiectum, cũ accidẽtis esse sic sit solũ inesse, 7 Met. & accidentia nõ sunt ẽt nisi, quia entis, i. quòd sunt aliquid ipsius substãtię, quę est verè ens, 7. Met. Alio modo põt cõsiderari accidens q̃tum ad aliquid extra, & sic aliquod accidẽs põt esse nobilius, q̃ substãtia inq̃tum per ipsum substantia coniungitur alicui nobiliori se. Vel si comparetur substãtia ad accidẽs sicut perfectibile ad suã perfectionem, erit accidẽs nobilius, quia perficit substantiam, tanq̃ quędã forma. Et hoc modo beatitudo, & gratia, & oĩs virtus, & similia sunt nobiliora, q̃ anima, in qua sunt, & cui inhærent, quia anima ad illa comparatur, sicut potentia ad actum. De his S. Tho 4. Sen. dis. 49. q 2. artic. 1. & prima secundæ, q. 2. art. 8.

An beatitudo sit operatio, vel aliquid aliud. Quæst. XXVII.

QVAERETVR, an beatitudo sit operatio, vel aliquid aliud. Aliqui dicunt, ꝙ non sit operatio, sed potius aliquid manens, quia dr̃ ad Rom. 6. Primum argum.
Habetis fructum vestrũ in sanctificatione: finẽ verò vitam

vitam æternam,& sic beatitudo est vita. Ipsa tamen vita non est operatio, sed esse viuentium: quia viuere viuentibus est esse, ergo beatitudo non est operatio. Item dicit Boe. de consol. lib. 3. prosa 2. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed status non dicit operationem, sed potius quid manens, ergo beatitudo nõ est operatio. Item beatitudo dicit aliquid, quod est in ipso beato, cũ sit vltima perfectio hominis, operatio autẽ non significatur, vt aliquid existens in operante, sed magis, vt ab ipso procedens, ergo beatitudo non est operatio. Item beatitudo permanet in beato, operatio autem non manet, sed transit, ergo beatitudo non est operatio. Item vnius hominis non sunt plures beatitudines, sed vnica, operationes tamen eiusdem hominis sunt multæ: ergo beatitudo non est operatio. Item beatitudo manet semper in beato sine aliqua interruptione, humana tamen operatio frequenter interrumpitur per soporem, aut alias occupationes vel per quietẽ, ergo non est beatitudo ipsa operatio.

Secundũ argum.

Tertium argum.

Quartum arg.

Dicendum, ꝙ præce. q. de beatitudine iam distinctum est, an accipiatur pro ipso obiecto beatitudinis, aut pro esse beatitudinis. Si primo modo, beatitudo non est operatio, sed est ipsa diuina essentia. Si secundo modo. s. pro illo creato, quod est participatio vltimi finis, vel vsus, aut fruitio eius, dicendum erit, ꝙ beatitudo sit aliqua operatio, sic dicit Arist. 1. Ethi. quod fœlicitas est operatio secũdum optimam virtutem in vita perfecta. Itẽ patet hoc: quia beatitudo est vltima perfectio hominis. Vnunquodque autẽ in tantum est perfectum, inquantum est actus, Nam potentia sine actu imperfecta est. Oportet ergo beatitudinem in vltimo actu hominis consistere. Manifestum est aũt, qđ operatio est vltimus actus operantis. Vnde vocatur actus secundus ab Arist. 2. de Anima. Habens nanque formam potest esse in potẽtia operantis, & non in actu, sicut sciens est considerans in potentia. i. quod potest considerare, licet nõ cõsideret, & inde est, quod in alijs quoq; rebus vnaquæq; res dicitur ꝑꝑ suam operationẽ. i. esse in actu, vt dicitur 2. de cęlo, & mundo: Necesse est igitur beatitudinem esse quandam operationem. An tamen sit secundum optimam virtutem, vel ſm aliquam virtutem, vt dixit Arist. inf. dicetur in alijs quæstionibus q. 34. & 35. Ad primum dicẽdum, quod vita dicitur dupliciter, vno modo ipsum esse viuentis, & sic beatitudo non est vita. Ostensum est enim quòd esse hominis, qualecunque istud sit, non potest esse beatitudo ipsius hominis sup. q. 23. quando quærebatur, an esset beatitudo in sanitate, vel in alijs bonis corporis. Hoc. n. soli Deo conuenit, quod suum esse sit sua beatitudo, cum sit beatus per essentiam i. ipse sit esse beatitudinis. Hoc autem non est beatus ꝑ essentiam, sed per participationem, ideo non est possibile, quod esse eius, vel aliqua pars eius sit beatitudo. Alio modo dicitur vita ipsa operatio viuentis, secũdum quam reducitur in actum ipsum principium vitæ. i ipsum, per quod viuimus. Et sic dicimus vitã actiuã, vel cõtemplatiuam, vel voluptuosam. i operationem actiuam, vel contemplatiuam, & non aliquod esse. Et hoc modo dixit, quod vita ęterna est finis noster, prout vita est quædam operatio. Quod patet per id quod dicitur Ioã. 17. s. hæc est vita ęterna, vt cognoscant te, & tamen cognoscere est operari, & nõ esse, ideo vita accipitur hic pro operatione. Ad secundum dicendum, quod Boetius diffiniẽdo beatitudinem, considerauit cõem rationẽ beatitudinis. Est. n. cõis ratio beatitudinis, quòd sit commune bonum, & perfectum, & hoc significauit, cum dixit quod est status oĩum bonorũ aggregatione ꝑfectus,

Rñsio ad primũ ar.

Ad secundum arg.

F & non considerauit specificam rationem beatitudi
nis. Ideo non curauit dicere, an consisteret in opera
tione, & ĩ qua operatione. Nam per hoc nihil aliud
significauit, nisi, quòd beatus est in statu boni perfe
cti. Arist. autem considerauit in speciali ipsam essen
tiam beatitudinis ostendens per quod homo sit in
isto statu plenitudinis oĩum bonorum. s. quod sit ꝑ
quandam operationem, & ideo etiam ipse 1. Ethic.
ostendit, quòd beatitudo sit quoddam bonũm per-
fectum. Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur
9. Meta. duplex est actio. Vna, quæ procedit ab ope-
rante in exteriorem materiã sicut secare, & vrere.
Et talis operatio non potest esse beatitudo: quia ta-
lis actio non est perfectio agentis, sed magis ipsius
G patientis, in quo terminatur, & recipitur. Alia est
actio manens in ipso agente, vt intelligere, sentire,
& velle, & huiusmodi, talis actio est ꝑfectio, & actus
ipsius agentis, & in tali operatione potest esse fœli-
citas, vel talis operatio potest esse fęlicitas.

Ad 3. arg.

Ad quartum dicendũ, ꝙ cũ beatitudo dicat quã-
dam vltimam perfectionem, ſm quam diuersæ res
sunt beatitudinis capaces per hanc ad diuersos gra-
dus ꝑfectionis pertingere possunt. Et ſm hoc neces-
se est, ꝙ beatitudo diuersimodè reperiatur in eis. Nã
in Deo est beatitudo per essentiam: quia ipsum esse
ipsius est hæc operatio: quia nõ fruitur alio, sed seip
so, & sic non participat bonum suũ accipiẽdo istud
ab alio: sed habendo istud in se. Et quia bonum, qđ
H Deus habet, est natura, vel essentia sua, dicitur esse bea-
titudo sua per essentiam. i. in actu, qui est suum esse,
& nõ in actu, quo participet aliquod extrinsecum,
vel fruatur illo. In Angelis autem est beatitudo vl
tima perfectio secundum aliquam operationẽ, qua
cõiungũtur bono ĩcreato. Et hæc operatio est in eis
vnita, & sempiterna, & sic, licet non sint beati per es
sentiam, sed per participationem fruẽdo bono ex-
trinseco, illa tamen beatitudo est multum perfecta,
quia est operatio vnica & sempiterna, & nunquam
interrupta. In hominibus autem beatitudo esse po
test vel secundum statum præsentis vitæ, vel futu-
ræ, secundum statum præsentis vitæ beatitudo ipso
rum est vltima perfectio, secũdum operationẽ, qua
I homo coniungitur Deo, sed hic operatio non est con
tinua, sed sępè interrupta, & consequenter non est
vnica: quia operationes per intercisionem, & inter-
ruptionem multiplicantur. Et propter hoc in statu
præsentis vitæ beatitudo perfectè haberi nõ potest:
quia istud diminuit multũ de ratione beatitudinis,
quæ debet esse bonum perfectum.

Ad quartum arg.

Vnde Arist 1. Ethic. ponens beatitudinem homi-
nis in hac vita, dixit eam esse imperfectam. Et post
multa concludens de ea dixit beatos dicimus. vt ho
mines Quasi dicat: Habẽtes istam beatitudinem vo
camus beatos, non quidem simpliciter: quia non re
perit in eis tota ratio beatitudinis, sed vt homines. i.
inquantum possibile est homini viuenti habere de
K bono, tantũ isti habent, & sic vocantur beati. Si con
sideretur secundum statum vitæ futuræ, sic promit-
titur homini à Deo perfecta beatitudo, quando eri-
mus in cœlo, sicut angeli Dei inf. 22. vel æquales an-
gelis Dei, vt dicitur Luc. 20. Quantum ergo ad bea-
titudinem illam, quæ erit post vitam: quia illa perfe
cta erit, vt dictum est, cessat tota obiectio: quia erit il
la beatitudo actio vna, & continua, & sempiterna,
& mens hominis tunc Deo perfectè coniungetur.
In præsenti autem vita, quantum deficimus ab vni-
tate, & continuitate talis operationis, tantum defici
mus à perfectione beatitudinis, & ab ipsa beatitudi
nę angelorum in perfectione. Est tamen nunc ali-
qua participatio beatitudinis, & quanto potest ope
ratio

ratio esse, continua, & vna magis, tanto est ibi de beatitudine. Et ideo in vita actiua, quæ circa multa occupatur, est minus de ratione, & perfectione beatitudinis, quàm in vita contemplatiua, quæ versatur circa vnum tantum, idest, circa contemplationem veritatis, & si aliquando homo actu non operetur huiusmodi operationem, quia tamen in promptu habet super eam operari, & quia etiam cessat occasione somnij, vel occupationis, vel alicuius alterius naturalis, quod ad ipsam operationem ordinatur, scilicet, vt melius, & perfectius postea eliciatur, videtur operatio ipsa, quasi continua, & eadem, sicut motus reducitē ad speciē termini, quia ꝑpter ipsum est.

Ad quintum dicendum, quod vnius hominis nō est nisi vnica beatitudo: cum autem dicitur, ꝙ habet operationes multas, dicendum, ꝙ aut intelligitur de beatitudine quantum ad præsentē statum, aut quantum ad futurum. Si quantum ad futurum, operatio hominis erit vnica, & simplex, non interrupta, quæ consistet in ipsa diuina visione, & secundum illā erit homo perfectè beatus. Si autem consideretur quantum ad præsentem statum, dicendum, ꝙ sunt in nobis aliquę operationes, quæ ad beatitudinem pertinent, & aliæ, quæ non pertinent ad illā directè, idest, non sunt actus ipsius beatitudinis, cū beatitudo consistat in actu perfectissimo, secundum id, quod in homine est excellētissimum. Et sic est de operationibus sensitiuis, & de multis alijs, quæ nō vocantur humanæ, licet ab homine fiant. Et tales benè vocātur operationes beati, sed non beatitudinis, scilicet, quia ab homine beato fiunt, sed non per istud principium, secundum quod ipse beatus est, & in talibus multitudo ipsarum operationum non arguit multas fęlicitates, cum ad beatitudinem non pertineant. Si verò loquamur de operationibus fęlicitatis, scilicet, quæ sunt per illud, quod in homine est excellentissimum. Dicendum, quod nō sunt tot fęlicitates, quot operationes, sed omnes reddunt vnicam fęlicitatē, & tamen multiplicatio ista operationum prouenit ex intercessione, & discontinuitate, eo ꝙ homo nō potest semper actu operari, & hoc diminuit aliquid de perfecta ratione beatitudinis, vt dictū est in præcedenti solutione. Ad sextum dicendum, quod beatitudo inest beato sine interruptione, quādo ipsa perfecta est. Et sic erit in homine in patria, vbi erit ęqualis Angelis Dei. Hic autem ex conditione, vel statu imperfecto naturę non potest homo esse continuus in operatione: ideo beatitudo est cum interruptione, & ista interruptio diminuit de perfecta ratione beatitudinis, vt dictum est. Potest tamen dici, quòd non sit operatio interrupta: quia, licet homo cesset interdum ab illa principali operatione, in qua consistit beatitudo, quia tamē facit propter aliqua, quæ ordinātur in ipsam operationem beatitudinis, vt perfectius, & melius operatio illa producat, videtē super manere eadē operatio, cum ista, quę ordinanē ad aliquid reducātur ad genus rei, ad quā ordinanē.

Aliqui tamen adhuc obijciunt, quòd non consistat beatitudo in operatione: quia nos sumus causa, & principium operationum nostrarum, si ergo esset beatitudo in operatione esset homo sibi causa suæ beatitudinis, qđ absurdum est. Itē, quia si aliquid esset in nobis, quod esset beatitudo, istud est præcipuè id, quod nunquam propter aliud desideratur, sed propter seipsum. Sic autē est de delectatione, quia non quæritur propter aliud, sed propter seipsam, cum ridiculum sit quærere ab aliquo, quare vult delectari, vt dicitur 10. Ethi. ergo in delectatione consistit beatitudo. Delectatio tamen non est actus, sed passio, ergo beatitudo non est operatio. Item ab vno

A agente, & secundum vnum habitum possunt esse actus diuersi, si ergo beatitudo esset actus, essent eiusdem beati multæ beatitudines, quod est absurdum. Itē beatitudo nostra pręsens est similitudo quędam beatitudinis patriæ, sed beatitudo viæ non potest dici actus, quia tunc beati, quando dormirent perderent beatitudinem, ergo non est beatitudo in actu.

Dicendum, quòd beatitudo nostra operatio quædam est, sicut sup. dictum fuit, & apparet magis, quia vltimus finis rei est in ipsa re per hoc, ꝙ coniungitur res suo fini exteriori, qui est principium perfectionis eius. Et vocatur hic finis rei participatio quędam, secundum quā res participat suum finem. Et ista participatio est aliquid inhærens rei, licet ipse finis, quo

B participat sit aliquid extra hominem, per istam tamen participationem homo coniungitur ei. Potest autem res coniungi Deo dupliciter. Vno modo per assimilationem, vt sic dicatur, illa res Deo est coniunctissima, quæ est ei simillima. Et secundum hoc istud oportet in vna quaque re esse vltimum finem eius, secundum quod maximè Deo assimilatur. Vnumquodq; autem secundum hoc ad Dei similitudinē accedit, ſm qđ actu est, recedit autē à Dei similitudine per hoc, quod est in potentia. Et ideo illud, per qđ res est maximè, in actu, est vltimus finis eius. Alio modo homo coniungitur Deo pertingendo ad ipsam Deum, quæ quidem coniunctio soli creaturæ rationali possibilis est, quæ potest coniungi Deo per

C cognitionem, & amorē, eo quod Deus est obiectū operationis eius, & nō est obiectum operationis alicuius alterius creaturę. Quocunque autem modo consideretur vltima perfectio hominis, quæ est finis eius, oportet eam ponere in genere actus Si enim cō sideremus modum coniunctionis ad Deum, qui est cōis omnibus creaturis, cū res magis sit actu, ſm qđ est operans, q̄ ſm qđ est potēs operari, erit perfectio vniuscuiusq; rei sua operatio perfecta, vnde res dr̄ esse ꝑ suam operationē 2. de Cœlo, & mundo, Sed si cōsideremus coniunctionē ad Deū, quæ est propria rationali creaturę vltima perfectio hominis in operatione consistit, habitus nanque non coniungitur obiecto nisi mediante actu, nec coniungit habentē

D obiecto, nisi mediante actu, & ideo oportet, quòd beatitudo in genere actus ponatur. Ista tamen secunda consideratio coniunctionis propinquius deducit in cognitionem beatitudinis, quàm prima, quia beatitudo non est rationalis creaturę.

Ad primum istorum dicendum, qđ in actu sunt duo cōsideranda. s. substantia actus, & forma ipsius, à qua perfectionē habet actus, igitur secundum suā substātiam principium est naturalis potentia. i. potētia naturalis est causa, vel principiū, qantū ad substātiā act⁹, & nō indiget potētia aliquo habitu ad hoc, qđ eliciat habitū solum quantū ad substantiam eius, Secus autē quantum ad aliquas perfectiones actus. Habitus autē est principium actus quantum ad for- Ad primā obiect.

E mam suā. Si igitur ille habitus, per quē actus producitur, sit acquisitus, nos erimus totaliter causa nostri actus. Si verò sit habitus infusus, erit perfeçtio actus à causa exteriori, quę habitum causauit. Actus autē noster nō potest esse beatitudo ex ratione substātiæ suę, sed ratione suę ꝑfectionis, ex qua habet, qđ fini exteriori nobilissimè cōiūgat. Et ideo nos nō sumus causa nostrę beatitudinis, sed Deus, qui infundit nobis habitū, in cuius actu beatitudo fit. Ad secundū dicendū, qđ duplex est delectatio: vna, quę pręcedit assecutionē finis, & ista ordinabilis est in aliud. Potest enim ordinari ad perfectā operationę, inquantū illa, in quibus delectamur attentius agimus. Alia delectatio est, quæ consequitur consecutionem finis, & Ad secun.

& ista efficitur per operationem, qua homo fini coniungitur. Et ideo hęc delectatio non est ipsa beatitudo, sed quędã beatitudinis perfectio, vel quoddam per se accidens eius, vt sup. dictum fuit. quæst. 24.

Ad tertiũ. Ad tertium dicendum, quòd multitudo actuum ab eodem habitu, & respectu eiusdem obiecti numero non potest causari nisi ex interruptione temporum: & ideo in beatitudine perfecta, vbi non erit alia interruptio, sed continua operatio erit ibi vna beatitudo simpliciter, sic erit in patria, vbi actus noster nunquam interrumpetur, sed erimus in continua Dei visione. Nunc verò actiones nostræ interrũpuntur. Et ideo, licet beatitudo nostra sit vna, tamẽ ista interruptio diminuit multum de eius perfectione, vt sup. dictum est. quæst. præcedenti.

Ad quartum. Ad quartum dicendum, quod beatitudo præsentis status non est perfecta beatitudo, sed quædam participatio, idest, pars beatitudinis veræ, & ideo nõ est semper actu, sed aliquando in habitu. Vnde dormiens non potest vocari beatus quantum ad id, qđ ipse verè tunc habet, cum nihil operetur, sed inquãtum operatio est in eo habitu aliter, idest, est in virtute habitus, cum possit produci per habitum quomodocunque voluerit. Et hoc modo dicimus res aliquas in suis causis. De his sanctus Thomas prima secundæ. quæstio. tertia, articu. 2. & 4. Sentent. distin. 49. quæstio. 2. articu. 2.

An beatitudo hominis sit vita æterna. *Quęstio XXIX.*

Primum argu. QVAERETVR, an beatitudo hominis sit vita æterna. Aliqui dicunt, quòd non, quia viuere viuentibus esse 2. de Anima, beatitudo tamen, vt patet 1. Ethic. non est in essendo, sed in operãdo, ergo beatitudo non est vita æterna, nec aliqua alia vita. Item

Secundũ argu. secundum commentato. lib. de causis. ratio vitæ cõsistit in motu, beatitudo tamen includit in ratione sua impermutabilitatem, quia nõ debet esse beatus debiliter firmatus, sicut Cameleon, vt dicitur primo Ethicor. ergo beatitudo non est in vita æterna, nec in aliqua alia.

Tertium argum. Item beatitudo est communicabilis homini, æternitas tamen non potest ei communicari, quia quod in tempore factum est, non potest esse ęternũ: ergo vita ęterna non est ipsa beatitudo. Item qui-

Quartum argum. cunque in perpetuum durat quodammodo ęternitatem participat, secundum quòd ęternum solet accipi largè pro perpetuo: damnati tamen durabunt in ęternum, cum Christus mittat eos in ignem æternum. inf. 55. Ipsi tamen non habebunt beatitudinẽ, sed maximam miseriam, ergo non est beatitudo in vita æterna.

Dicendum, quòd beatitudo sit ipsa vita ęterna: quia sic dicitur ad Rom. 6. scilicet. Habetis fructum vestrum in satisfactione: finem verò vitam ęternã, idest, finis videtur vltim⁹, qui vocatur beatitudo, est vita æterna. Item, vt apparet ex pręcedentibus, beatitudo consistit in quadam participatione Dei facta in homine, secundum quòd homo attingit Deum per cognitionẽ, sed ista cognitio vocatur vita ęterna. Io. 17. scilicet. Hęc est uita ęterna, vt cognoscant, ergo beatitudo est vita ęterna. Considerandum ad hoc, quòd sicut sup. dicebatur, vita dupliciter dicitur. Vno modo ipsum esse viuentis, quod non est operatio alicuius potentię, sed magis ipsius essentię vel formę, sic dicitur 2. de Anima, quòd viuere sit esse viuẽtium, idest, esse communicatum à forma rei viuentis est viuere. Sicut in homine nihil aliud est viuere, quàm esse hominem. Et tamen esse hominem non est aliqua operatio, cum non sit ab aliqua poli-

F tio, sed est ipsum esse totum communicatum materię à forma. Et ex hoc dicitur aliquid viuens, quod potest seipsum mouere secundum aliquam actionem, vnde plantę dicuntur viuere ex hoc, quòd mouent se secundum augmentum, animalia autem dicuntur viuere in quantum mouent se per augmentum, & ad locum, & ad sentiendum. In homine autem vltimus finis est vita, in quantum potest se mouere ad volendum, & intelligendum: cuiuslibet autem potentię perfectio est suus actus. Et secundum hoc nomen vitę, quod propriè significabat esse viuentium translatum est ad significandum operationem, ad quam aliquis seipsum mouet, sicut sentire dicitur vita animalis. Et secundum hunc modum,

G quilibet reputat illam operationem esse vitam suã, cui maximè intendit, vt colligitur 11. Ethic. in fine. Et sic Epicurei dixerunt voluptatem esse vitam suã, quia voluptati, quasi totaliter intendunt. Operatio autem nulla mensuratur tempore, nisi secundum, quòd est coniuncta motui. Ideo operationes illę, quę non coniunguntur motui, sed termino motus, non mensuratur tempore, sed instanti: vt patet de illuminatione. Et ob hoc, si aliqua operatio est omnino transcendens motum, talis operatio non mensurabitur tempore, sed alia mensura, quę est supra tempus. Visio autem Dei, quę ponitur esse beatitudo hominis, non potest esse actio tempore mensurata secundum seipsam, cum non sit successiua ex se, nec etiam ex parte videntis, nec visi, cum vt-

H runque sit extra motum. Vnde sicut nec tempore, ita, nec instanti propriè mensurari potest, quia instans est terminus temporis: sicut punctus lineę, & non potest etiam mensurari propriè ęuo, quia ęuũ secundum, quòd ab ęternitate distinguitur, pertinet ad creaturas immobiles.

Hęc autem visio excedit naturalem potentiam creaturę, cum ad eam nulla creatura ex suis naturalibus peruenire possit. Et sic illius visionis beatę tempus non erit mensura, nec instans, nec ęuum, sed ęternitas erit propria mensura eius, cum visio ista sit de obiecto, quod est æternum, & causat illam quodammodo secundum conditionem suam, cum naturaliter ad illam visionem nemo pertingere pos-

I sit. Et sic propriè visio Dei, quę est ipsa beatitudo, vocabitur vita ęterna, quia ita est. Et sic vocauit eam Christus, & Apostolus.

Ad primum, quasi patet ex dictis, quòd viuere du- Ad primũ argum. pliciter accipitur, scilicet, pro esse viuentis, & pro operatione viuentis. Hic autem accipitur pro operatione viuentis, & sic vtrunque est simul verum, scilicet, quòd beatitudo sit operatio, & etiam quòd si vita æterna.

Ad secundum dicendum, quòd vita propriè non Ad secundum. consistit in motu. Nam quanuis vita primo ex motu cognita fuerit, quia per motum viuentia à non viuentibus distinguuntur, tamen nomen vitæ etiam ad vlteriores operationes extenditur, quæ

K secundum se non consistunt in motu, quia nõ sunt ab aliquo exteriori mouente, sicut intelligere, & velle, & similia. Et tamen ad huiusmodi operationes nomen motus aliquando transfertur, vt cum dicimus, quòd intelligere est motus intellectus, & velle est motus voluntatis.

Posset dici aliter, quòd ipsa vita, prout est esse viuentium, non est in motu, cum ipsum esse non sit per motum, sed per actuationem materiæ à forma. Viuere autem, prout est actus viuentium, ut in pluribus, est in motu: sicut augeri, nutriri, secundum locum moueri, generare, sentire. Aliquando autem est sine motu, sicut intelligere, & velle.

velle. Nunc autem accipimus vitam æternam pro operatione intellectus videntis Deum, quę vocatur viuere, & non est motus, nec fundatur in motu.

Ad tertiũ. Ad tertium dicendum, quòd æternitas nõ est homini communicabilis, ita quòd sit mẽsura eius adequata, vel alicuius, quod in ipso est. Et hoc probat argumentum. Nam mutaretur natura rerũ, si homo, vel aliqua pars hominis efficeretur æterna. Potest tamen cõmunicari æternitas homini, secundum quãdam participationẽ, vt sicut homo particeps est diuinæ operationis in videndo, ita sit particeps diuinæ æternitatis, qua diuina operatio mensuratur, scilicet, quòd non efficitur æternum aliquid, quod sit in homine, sed Deus perficit hominem per illustrationem intellectus, quam homo suscipit. Et illa operatio Dei est ęterna, idest, mensuratur æternitate. Ideo beatitudo hominis, quæ nihil aliud est, quã illa perfectio, vel illuminatio, quam à Deo suscipit, dicetur æterna, & sic vocatur æterna.

Ad quartum. Ad quartum dicendum, quòd vita æterna, quam habebunt sancti, vocatur æterna per participationẽ æternitatis, non quidem solum quantum ad carentiam finis in duratione, per quem modũ in damnatis est pęna ęterna, vel ignis æternus, idest, nunquam desiturus, sed vocatur vlterius æterna, quantum ad remotionem omnis motus, & mutationis non solum in actu, quia istam mutationem etiam excludit ipsum æuum, sed etiã in potẽtia, quia sancti ex hoc, ꝙ adhærebunt Deo, habebunt stabilitatem ex diuino munere, ita vt iam transmutari non possint. Et sic excludetur mutatio, quantum ad actum, & quantum ad positionem, quod facit æternitatem. Et hoc competit Deo ex natura: ideo ipse per essentiã æternus est. Beatis autem competit per participationem, & ex munere: ideo dicuntur habere vitam æternã. Et sic magis propriè dicuntur beati habere vitã ęternam, quàm dicantur damnati habere pęnam æternam, vt patet ex dictis. De his S. Thom. 4. Senten. distinct. 49. quæst. 2. articu. 3.

An beatitudo hominis sit pax. Quæst. XXX.

Primum argum. QVAERETVR, an beatitudo hominis sit pax. Aliqui dicunt, ꝙ sic, quia dicitur in Psalm. 147. Qui posuit fines tuos pacem, sed fines ciuitatis illius, de qua loquitur ibi propheta, sunt ipsa beatitudo, ergo beatitudo est pax. Secundũ argum. Item dicit Augu. 19. de ci. Dei, scilicet. Possumus dicere finem bonorum nostrorũ esse pacem, sicut, & æternam vitam. Sed vita æterna est beatitudo, vt dictum est præcedenti. q. ergo beatitudo est pax. Tertium argum. Item istud, quod ab omnibus naturaliter desideratur, & propter quod omnia alia aguntur, est hominis beatitudo, omnes tamen pacem desiderant, & propter eam omnia agunt, vt dicit Aug. 19. de Ciui. Dei, & Dio. lib. de di. no. c. 11. ergo pax est ipsa beatitudo. Quartum argum. Item pax importat quandam quietem, sed omnis mutationis finis est quies, cũ res mota quęrat terminum, in quo quiescat, vt patet in omnibus naturalibus, & sic totius vitæ naturæ mutabilis finis est pax, & sic pax est idem, quod beatitudo.

Dicendum, quòd pax non est ipsa beatitudo, licet ad beatitudinẽ pertineat, quia beatitudo est operatio quædam 1. Ethi. pax autem nõ nominat actũ, sed quãdam immutabilitatem, ergo pax non est ipsa beatitudo. Item, quia pax nostra ad appetitum refertur, cum sit quædam ipsius quietatio, beatitudo tamen pręcipuè consistit in intellectu, vt inf. dicetur. quæst. 33. ergo beatitudo non est ipsa pax.

Considerandum pro hoc, sicut dicit Augu. 19. de Ciuit. Dei. Pax omnium rerum est tranquillitas ordinis. Ex quo patet, quòd ratio pacis assumitur, ex hoc, quòd aliquid non impeditur à recto ordine. Tranquillitas enim perturbationem impetus excludit. Pax autem pręcipuè respicit illum ordinem, quo voluntas in aliquid ordinatur. Vnde tunc dicimus hominem pacem habere, quando nihil est, quod impediat ordinem voluntatis ad aliquid. Sic etiam dicimus pacem esse in ciuitate, quando nihil est, quod perturbet rectum ordinem ciuitatis, qui est ex voluntate gubernatoris ciuitatis: Et etiam secundum quòd inanimata appetitum naturalem habere dicunt, ponimus vnanquanque rem inanimatam pacem habere, inquantum non impeditur ab inclinatione, quam habet in suum finem, quem naturaliter appetit. Operatio autem, in qua beatitudo consistit, necesse est, quòd sit operatio non impedita, quia impedimentum tolleret aliquid de eius perfectione. Vnde delectatio, quę consequitur operationem perfectam, causatur in operatione non impedita, ex eo, quòd non est impedita, vt patet 7. Ethi. Ideo ad beatitudinem requiritur pax, sine qua non est beatitudo. Non quidem, quòd pax sit ipsa substantia beatitudinis, sed est quasi quædam remotio eorum, quæ beatitudinem impedirent. Et quia ex hoc, quòd aliquid desideramus appetitus noster refugit contrarium eius, quod desideramus: ideo ex hoc ipso, quòd omnes naturaliter appetunt beatitudinem, necesse est, quòd naturaliter refugiant impedimentum beatitudinis. Et quia istud non est sine pace, cum pax sit ipsa remotio impedimentorũ, necesse est, quòd omnes homines desiderent quandam pacem, licet interdum bella spontè gerant, quia fortè putant illa bella esse quandam viam ad perfectam pacem, quam aliter fortè crederent se non posse habere.

Ad 1. arg. Ad primum dicendum, quòd pax dicitur esse finem ciuitatis Dei, idest, quòd est quędam dispositio propinquissima ad illam Ciuitatem, quę est beatitudo, non tamen est ipsa substantia beatitudinis, sed pręcedit ad eam quasi quędam dispositio, & etiam manet semper cum ipsa, quia est aliquid multum simile beatitudini, & ita aliquid est, quod necessariò sequitur beatitudinem, & non est ipsa beatitudo, scilicet, delectatio, quia est per se accidens eius, cum consequatur eam, inquantum quietatur appetitus in possessione boni illius, quod appetebat, & tamen non est delectatio ipsa substantia beatitudinis, vt supra. quęst. 24. ostensum est, cum ipsa non sit aliquid, quod per se intendatur, sed est per se consequens ad id, quod intenditur.

Ad secun. Ad secundum dicendum, quòd possumus dicere pacem esse finem omnium bonorum nostrorum, non quidem, quòd pax sit ipsum bonum, quod est finis noster vltimus, sed quòd est ei aliquid valde propinquum, vt dictum est. Cùm autem dicitur, quòd pacem possumus dicere finem bonorum nostrorũ, sicut vitam ęternam, dicendum, quòd similitudo est aliqua, sed non omnimoda, quia vita ęterna est finis omnium bonorum nostrorum, quia est ipsa essentia beatitudinis, & tamen pax non est ipsa beatitudo, sed aliquid ei propinquum.

Ad tertiũ. Ad tertium dicendum, quòd omnia naturaliter pacem desiderant, non tamen tanquam finem vltimum, sed tanquam id, sine quo finis haberi non potest, vel tanquam id, quod est fini valde cõiunctum.

Ad quart. Ad quartum dicendum, quòd vltimus finis rei nõ est quies, sed operatio rei, cuius perfectio esse nõ potest, nisi re existente perfecta. Motus autem est actus imperfecti 3. Phi. Et sic nõ potest esse, nisi in re imperfecta, & sic quies, ad quam terminatur motus, est

est propinquior fini, quàm ipse motus, & ita motus ordinatur in quietē, non tanquam in finem vltimū, sed tanquam in finem immediatum, finis autem vltimus ipsius motus, est forma, vel perfectio, quæ acquiri debet, & illa non habet nisi in quiete, scilicet, motu desinente in quietem. De his. S. Tho 4. Sent. d. 49. quæst. 2. articu. 4.

An beatitudo sit regnum Dei, vel regnum cœlorum.
Quæstio X X X I.

QVAERETVR, an beatitudo sit regnū Dei, siue regnum cęlorum: quia vtrunque idem est. Dicunt aliqui, ꝙ non, quia regnum à regendo dicit, & ideo ad gubernationem pertinere videtur: prouidentia autem consistit in ordinatione ipsarum rerū, quæ sunt ad finē, dirigendo eas in finem, beatitudo autem non est de his, quæ pertinent ad finem, sed est vltimus finis, ergo beatitudo non est regnum. (Primum arg.) Item dicit Dio. li. de di. no. c. 12. ꝙ regnum est omnis finis, & ornatus, & legis, & ordinis distributio. (Secundū argu.) Ista tamen distributio non pertinet ad solos homines, sed generaliter ad omnes creaturas, quibus Deus prædicta distribuit, beatitudo tamen ad solam naturam rationalem pertinet, ergo beatitudo non est regnum. Itē regnum non importat perfectionem aliquam, nisi in præsidente: in alijs autem magis dicit imperfectionem quandam, & subiectionem. (Tertium arg.) Qui autem præest in regno vnicus est, & ideo vocatur principatus monarchicus 8. Ethi. ergo regnum Dei non dicet aliquam perfectionem, nisi in ipso Deo. Beatitudo tamen dicit perfectionem, nō solum in Deo, sed etiā in omnibus beatis, ergo beatitudo non est regnum Dei. Item beatitudo non habet secum aliquam permixtionem mali cum sit perfectum bonum. (Quartum argum.) In regno tamen Dei aliqua mala sunt: quia inf. c. 13. dicitur Dei, quòd mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, ergo beatitudo non est regnum Dei.

Dicēdum ꝙ beatitudo vocatur regnum Dei, vel regnum cęlorum, quia Aug. in Enchi. dicit, ꝙ illa petitio in oratione dominica. s. adueniat regnum tuū; ad futuram beatitudinem pertinet, ergo regnū Dei est ipsa futura beatitudo. Item istud, qđ promittitur sanctis in præmium est beatitudo, sed regnum Dei illis promittitur. sup. in litera. s. beati, qui persecutionē patiuntur propter iustitiam; quoniam ipsorum est regnum cęlorum: ergo beatitudo est regnum cœlorum. In hoc considerandum, quòd nomen regni à regendo sumptum est, regere autem est actus prouidentiæ. Vnde secundum hoc aliquis regnum habere dicitur, vel regimen, quia alios sub sua prouidentia habet. Et sic secundum hoc homines dicunt esse in regno Dei, ꝙ eius prouidentiæ perfectæ subduntur. Prouidentiæ autem est ordinare in finem. In finem autē ordinare ea, quæ distant à fine, in quātum producuntur ad illum finem, & ea quæ iam assecuta sunt finem, secundum ꝙ in fine conseruanī, in ipso fine ordinata esse dicuntur. Et cū regula prouidentiæ sit finis, illa quæ perfectè subijciuntur ipsi prouidentiæ sunt illa, quæ iam in ipso fine collocantur. Et ideo nihil potest in eis esse alienum ab ordine prouidentiæ. In illis autem, quæ adhuc distant à fine, secundum hoc magis, & minus diuinæ prouidētiæ subdita esse dicuntur, secundum ꝙ magis, & minus à fine elongantur. Propinquissimi autem ipsi fini sunt illi, qui in via ad finem sunt. Via autem perueniendi ad beatitudinem, est fides, & charitas, vel fides, quæ per dilectionem operatur, vt ait Apostolus. Vnde etiam regnum Dei dupliciter dicitur, scilicet,

F quandoque pro congregatione eorum, qui per fidem ambulant, & sic Ecclesia militans dicitur regnum Dei: quandoque autem accipitur pro collegio illorum, qui iam in ipso fine stabiliti sunt, & sic Ecclesia triumphans est regnum Dei. Et sic esse in regno Dei, idem est, quòd esse in beatitudine. Nec differt secundum hoc regnum Dei à beatitudine, nisi sicut differt bonum commune totius multitudinis, à bono singulari vniuscuiusque illius multitudinis quia regnum Dei dicit aggregationem omnium beatorum. Ipsa vero beatitudo dicit perfectionem vltimam, prout in quolibet eorum est, cum beatitudo cuiuslibet eorum sit distincta à beatitudine alterius. Hoc etiā modo vocatur regnum cœlorum pro

G ut ista congregatio beatorum, quæ regnum dicitur, est in cœlo. Nam licet beatitudo non determinet sibi aliquem specialem locum, quia ad illam nihil cōfert natura loci, cum solum sit beatitudo in ipsa diuina visione; quæ vbique potest esse, cum Deus vbique sit, & potest se manifestare vbicunq; voluerit, quia tamen Deus elegit locum cœlestem pro ista cōgregatione electorum, vocatur beatitudo regnum cœlorum: quia solum est beatitudo in illis, qui in cęlo sunt. (Ad primū argum.) Ad primum dicendum, quòd beatitudo est regnum cœlorum, & non subest beatitudo prouidentiæ diuinæ: quasi ipsa beatitudo ad finem ordinetur, cum beatitudo obiectiuè sit ipsa substantia Dei, quæ ad nihil ordinatur, sed omnia in ipsam.

H Dicitur tamen beatitudo esse sub prouidentia, inquantum illi, qui ad beatitudinem ordinantur per actus diuinæ prouidentiæ illuc producuntur. (Ad secū.) Ad secundum dicendum, quòd Dio. sufficienter tangit ea, quæ ad regnum exiguntur, prout regnum dicit multitudinem gubernatam per prouidentiam. Ad huiusmodi verò actum tria requiruntur, scilicet, finis, & ordo ad finem, & regula ordinis. Ista autem est duplex, vna est in ordinante, & hæc est lex, ex qua rectitudo ordinis procedit. Alia est in ipso ordinato, per quam fit, vt rectitudo ordinis non deseratur. Et hæc regula est id, quod causat ordinationem in finem, siue sit forma, siue virtus, siue quicquid ad huiusmodi. Et hoc appellat Dionysius ornatum.

I Ista autem quatuor licet ad omnem creaturam pertinere possint, quia omnia sunt à Deo ordinata in fiem, secundum ordinem, & legem æternæ sapientiæ, & rebus omnibus datæ sunt virtutes, quibus in finem tendant: specialiter tamen ad rationales creaturas ista pertinent, quæ ad ipsum vltimum finem modo nobilissimo natæ sunt peruenire, & non solum ordinantur à Deo in finem, sed etiam cognoscunt ipsam rationem ordinis, & finis. (Ad tertiū.) Ad tertium dicendum, quòd regnum importat perfectionem in præsidente, & etiam in eo, qui subest, sed in præsidente, sicut in principio perfectionis, qui suam rectitudinem alijs imponit. In eo ve-

K rò, qui subest tanquam in accipiente perfectionem ab alio. Sancti autem, qui sunt in vita ęterna, hoc modo diuinæ prouidentiæ subduntur, quòd etiam ipsi prouidentes, vel prouisores efficiuntur, vel sibi ipsis, vel alijs, secundum quòd alia omnia erunt eis subiecta. Et sic ad regnum Dei peruenient, non solum vt sub rege exercentes, sed etiam reges ipsi facti, qui tamen erunt sub vno summo rege. Vnde dicitur: Apoc. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram.

Dato tamen, quod illi, qui sub sunt in regno, solum sint sub rege, & non sint ipsi reges, est perfectio quædam: ipsum regnum, & subiectio illa non dicit imperfectionem, quia non debet esse ex necessitate, sicut est in tyrannico principatu,

patu, sed ex voluntate in quãtum magis vtile est eis, qui reguntur regi subesse, quàm nullum habere regem. Et ita est in omni naturali principatu, qui est propter vtilitatem subditorum, & non per vtilitatem regentis. Et sic seruitus naturalis est bona, vt patet 1. Politi. scilicet, in hominibus illis, qui robusta corpora habent ad opus, & tamen non habent iudicium ad dirigendum. Istos nanque vocat ibi Arist. naturaliter seruos, & dicit eis melius esse ad vitam, ꝙ alicui subsint, quàm, ꝙ nulli seruiant, & pereant, nescientes se dirigere. Sic etiam bestijs melius est sub humana potestate manere, quàm liberè vagari: quia homo eis in quibusdam melius prouidet, quàm ipsi sibi ꝓuidere possint. Et isto modo manere sub principatu regali, quando rex excellit subditos sapiẽtia, & virtute, non solum nõ est subiectio, immo est quędam pars beatitudinis, sicut etiam dixit Plato; & refert istud Boe. de consol. lib. 1. prosa 4. scilicet, Beatas esse respublicas, cum eas à sapientibus regi contingeret, vel earum rectores sapientiæ studerent. Et sic dicit: Apostolus ad Rom. 13. scilicet: Ideo subditi estote principibus, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, idest, non solum propter timorem mali, quod vobis per iram inferre possent, sed etiam propter conscientiam, idest, quia bonum est illis subditos esse: Istud autem erit à fortiori in regno beatorum, quia illi nõ solum erunt sub rege, sed etiam erunt reges, vt nunc sup. ostensum est. Ideo perfectio est illis esse in regno Dei.

Ad quartum. Ad quartum dicendum, ꝙ vt sup. dictum est nũc regnum cęlorum aliquando accipitur pro Ecclesia triumphanti, & aliquando pro militanti. Primo modo nulla mala posũt esse in Ecclesia, vel regno Dei, vbi est plenitudo omnium bonorum. Accipiendo secundo modo in regno Dei sunt multa mala, quæ vocantur scandala: sic dicit Grego. ꝙ regnum cęlorum præsentis temporis Ecclesia dicitur, quia in illa beatitudine, vbi pax summa est, inueniri scandala non poterunt, quæ colligantur. De his sanctus Tho. 4. sent. dist. 49. quæst. 2. artic. 5.

An beatitudo aliquo modo consistat in operatione sensus. Quæstio XXXII.

QVAERETVR, an beatitudo aliquo modo consistat in operatione sensus. Aliqui dicunt, ꝙ sic. Nulla enim operatio inuenitur in homine perfectior sensitiua, pręter intellectiuam, sed operatio intellectiua dependet in nobis à sensitiua, quia intelligere non possumus sine phantasmate, vt dicitur 4. de Anima, cum ipsum phantasma sit obiectum intellectus, ergo beatitudo cõsistit aliquo modo in operatione sensitiua. Item Boe. de cõso. lib. 2. prosa 2. dicit, beatitudinem esse statum omnium bonorum aggregatione perfectum, sed quædam bona sunt sensibilia, quæ per sensus attingemus s. per eorum operationes: ergo videtur, ꝙ operatio sensus requiratˉ ad beatitudinem. Item beatitudo est bonum perfectũ, vt probatˉ 1. Ethi. quia si esset imperfectum, non perficeretur homo absolutè per eam: ergo oportet perfici hominem secundum vires suas, sed per operationes sensitiuas quædam partes animæ perficiũtur, ergo operatio sensitiua requiritur ad beatitudinem.

Dicendum, ꝙ hic non dubitatur nunc principaliter, an beatitudo sit aliqua operatio sensitiua, vel cõsistat in ea, quia probatũ est sup q. 23. 24. ꝙ non, sed dubitatˉ an operatio sensitiua pertineat ad beatitudinẽ, ita ꝙ exigatˉ ad eam, vel necessariò pręsupponatˉ. Pro hoc ergo dicendũ, ꝙ aliquid potest ad beatitudinẽ peruenire, vel pertinere tripliciter: vno modo es-

A sentialiter, alio modo antecedenter, tertio modo cõsequenter. Primo modo. s. essentialiter nõ potest pertinere operatio sensus ad beatitudinẽ. Nam beatitudo hominis consistit essentialiter in cõiunctione hominis ad bonũ increatũ, qđ est vltimus finis, vt sup. q. 26. & 27. ostensum est. Huic autem fini non potest coniungi per operationes sensitiuas, vnde sup. 23. & 24. dictũ fuit, ꝙ in corporalibus bonis non poterat consistere beatitudo: per sensus tñ operationes non possumus attingere, nisi bona corporalia, ergo ĩ operationibus sensitiuis beatitudo secundũ substantiã esse non potest. Possunt autẽ operationes sensitiuæ ꝑtinere ad beatitudinẽ antecedenter, & cõsequẽter. Antecedenter quidẽ, quantũ ad beatitudinẽ imper-

B fectã, qualis in hac vita haberi potest. Nam operatio intellectus prçexigit operationẽ sensus necessariò: tñ beatitudo est ĩ operatione intellectus. Ideo operatio sensus ꝑtinet ad beatitudinẽ antecedẽter. Potest etiam pertinere consequẽter operatio sensus ad beatitudinẽ etiam quantũ ad illã beatitudinẽ perfectã, quę erit post mortẽ: quia post resurrectionem ex ipsa beatitudine perfecta animæ fiet quędã refluentia in corpus, & in sensus corporeos, vt in suis operationibus perficiantur, vt ait Aug in Epistola ad Dioscorum. Et sic operatio sensus proficiet ad beatitudinẽ, non tamen in ea erit essentia beatitudinis. Ad primum dicendum, ꝙ argumẽtum istud probat, quòd operatio sensus requirit antecedẽter ad operationẽ Primum argum.

C intellectus, & hoc solum quantum ad istam beatitudinem imperfectam, vbi intellectus dependet à sensu præexigendo illum. Et tamen adhuc ista imperfecta beatitudo nõ est in sensu essentialiter, sed in operatione intellectus. Quantum vero ad illam perfectam beatitudinẽ secus erit, quia nec erit ibi beatitudo in sensu essentialiter, nec etiã antecedenter, quia nõ præexigetur ibi operatio aliqua sensus ad cognitionem intellectus, secundum quam est beatus, cum ibi non sit phantasma aliquod, per quod intellectus intelligat, sed coniungetur immediatè ipsi Deo, qđ erit videre ipsum per essentiam, de quo. inf q 40. dicetur. Ideo nihil deesset de complemento beatitudinis, etiam si nulla operatio sensus sibi esset, sicut nũc

D est in animabus, quæ sunt in cœlo, quas plenè beatas dicimus, & tamen nullis sensibus vtuntur, cum sint corporibus solutæ, pertinebit tamen ibi operatio sensitiua consequenter ad beatitudinem per refluentiam post resurrectionem vt nunc sup. dictum est. Ad secundum dicendum, ꝙ beatitudo perfecta, Secundũ. qualem habent Angeli, habet congregationem omniũ bonorum per cõiunctionẽ ad vniuersalẽ fontẽ bonorũ i. ad Deũ, qui est tota natura boni vnitiuè, & cõpletè. Et tamen non indigẽt bonis particularibus: quia in illo vniuersali bono perfectius omne bonũ habent, quã congregatis omnibus particularibus bonis. In hac tamen beatitudine imperfecta, quæ est in pręsenti, cum non habeatur illud bonũ vniuersale,

E requirit congregatio tãta bonorũ particulariũ, quãta sufficiat ad perfectissimã operationẽ huius vitę. i. prò isto statu. Ad tertium dicendum, ꝙ in futura beatitudine perficitur totus homo, sed in inferiori parte per refluentiam à parte superiori. In beatitudine Tertium. autem imperfecta præsentis vitæ, cum nõ habeatur hic perfectum bonum sic è contrario, scilicet, ꝙ ex perfectione partis inferioris proceditur ad perfectionem partis superioris. Et quia bonum partis inferioris est bonum exterius, & particulare, requiritur congregatio quędam bonorum particularium ad beatitudinem huius vitæ, cum hic pars inferior non possit à superiore perfici. De his. S. Thom. 1. 2. quæst. 3. articu. 3.

An beatitudo consistat in operatione intellectus, vel voluntatis. *Quæstio XXXIII.*

QVAERETVR, cum non consistat beatitudo in operatione exteriori, sed in interiori, an consistat in operatione intellectus, vel voluntatis.

Primum argum. Dicunt quidam, quòd magis consistit in operationibus voluntatis, quàm intellectus, qa beatitudo est summū bonum, sed bonū inquantum hmōi, est obiectū voluntatis, & nō intellectus, ergo magis cō sistet beatitudo in operatione volūtatis, q̄ intellect⁹.

Secundū argum. Item delectatio requiritur ad beatitudinem, vt ait Aris. 7. Ethi. Vnde in Greco nomen beatitudinis à gaudio accipitur, delectatio tamen in voluntate, vel in appetitu est, ergo in voluntate est beatitudo.

Tertium argum. Itē beatitudo cōsistit in operatione perfectissima virtutis. 1. Ethi. sed charitas est omnium virtutū excellentissima, vt patet 1. Corin. 13. charitas autem in voluntate est, ergo beatitudo erit in voluntate.

Quartum argum. Itē sicut anima imperat corpori, ita volūtas impe rat intellectui, & per consequēs est superior, beatitu do tamen est magis in bonis animę, quā corporis, qa aīa est superior corpore, ergo erit beatitudo magis in voluntate, q̄ in intellectu, qa volūtas est superior.

Quintum argum. Item beatitudo hominis consistit in perfecta con iunctione ipsius ad Deum, sed perfectius homo con iungitur Deo per voluntatē, quàm per intellectum. Vnde dicit Hugo. de S. Victo. 7. ca. Diony. lib. de cælesti Hierar. super illo verbo scilicet, mobile, & acutum, & c. s. Dilectio supereminet sciē. & maior est intelligētia: plus enim Deus diligitur, quā intelligatur, & intrat dilectio, vbi scientia foris est: ergo magis consistit beatitudo in dilectione, quàm in cognitione, & cōsequēter magis in voluntate, q̄ in intellectu.

Sextum argum. Item dicit Aug. 19. de ciui. Dei, ꝙ beatitudo hominis consistit in pace: vnde Psalm. 147. dicitur. Qui posuit fines tuos pacem: pax autem pertinet ad voluntatem, & non ad intellectum, cum sit quædam tranquillitas: ergo erit beatitudo in voluntate.

Septimū argum. Item primo mouenti respondet vltimus finis, scilicet, ꝙ sit idem primum mouens, & vltimus finis: sicut vltimus finis exercitus est victoria, quæ est finis ducis, & ille est primum mouens, & totale exercitus, sed primum mouens ad operandum est voluntas: quia ipsa mouet omnes alias vires, ergo ad ipsam pertinebit vltimus finis, scilicet, beatitudo.

Octauum argum. Item si beatitudo est operatio aliqua, necesse est, quòd illa sit nobilissima operatio hominis, nobilior tamen operatio est dilectio, quæ est actus voluntatis, quàm cognitio, quæ est actus intellectus: cum pri ma Corin. 13. dicatur, quòd charitas est maior fide, & tamen charitas pertinet ad dilectionem, fides vero ad cognitionem.

Nonum argum. Item Augu. dicit 13. de trin. quòd beatus est, qui habet omnia, quæ vult, & nihil mali vult. Et post pauca dicit: Appropinquat beato, qui bene vult, quæcunque vult: bona enim beatum faciunt, quorum bonorum iam habet aliquid, scilicet, ipsam bonam voluntatem habet, ergo beatitudo consistit in voluntate.

Decimum argum. Itē vltima perfectio operationis est delecto, quæ perficit operationem: sicut pulchritudo iuuenturē vt 10. Ethi. dicitur: si igitur operatio est vltimus finis, videtur quòd magis sit in operatione voluntatis, quàm intellectus: quia ibi magis erit delectatio, quàm in actu intellectus.

Vndecim. argum. Item delectatio ita propter se desideratur, quòd nunquam propter aliud quæritur: quia stultum esset ab aliquo quærere: quare vult delectari 10. Ethi. Hęc autem est conditio vltimi finis, scilicet, vt propter se quæratur. Erit ergo beatitudo magis in actu voluntatis, quam intellectus: quia delectatio ad voluntatem pertinet. Item in appetitu vltimi finis omnes homines maximè concordant, cum sit naturalis, vt ait Boe. lib. 3. de conso. prosa 3. Plures tamen quęrūt delectationem, quàm cognitionem, magis ergo delectatio est beatitudo, quàm cognitio, & sic erit magis in voluntate, quàm in intellectu. Duo[decim.] argum.

Dicendum, quòd beatitudo magis consistit in intellectu, quàm in voluntate: immo non proprie cōsistit in voluntate: nam Ioan. 17. dicitur: Hæc est uita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & tamen vita æterna est beatitudo, vt sup. quæst. 29. ostensum est: ergo beatitudo est in intellectu. Beatitudo magis consistit in intellectu, in voluntate.

Item primo Corin. 15. super illo uerbo, scilicet, cum tradiderit regnum Deo patri: dicit Glo. 1. Cum

G perduxerit credentes ad contemplationem Dei patris, vbi est finis omnium, requies sempiterna, & gaudium. Ista autem est beatitudo, ergo consistit in contemplatione, quæ est actus intellectus. Item Arist. 10. Ethi. ostendit, quòd in cōtemplatione vltimi boni consistat fęlicitas, sed ista contemplatio pertinet ad intellectum, ergo ibi est beatitudo. Item vt dicitur 1. Ethi. beatitudo est bonum per se sufficiens: ergo istud, in quo reperitur magis per se sufficientia, erit beatitudo: vel in eo erit beatitudo. Istud autem est in cognitione, quia Io. 14. dicitur: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis: ergo in intellectu erit beatitudo. Item patet hoc, quia impossibile est beatitudinem esse in uoluntate: cum enim beatitu

H do sit bonum intellectualis naturæ, oportet ꝙ secūdum istud conueniat intellectuali naturæ, quod est ei proprium: appetitus autem non est aliquid proprium naturæ intellectualis, sed omnibus rebus inest: licet sit diuersimodè in diuersis, quæ tamen diuersitas procedit ex hoc, quòd res diuersimodè se habent ad cognitionem. Quæ enim omnino cognitione carent habent appetitum naturalem tantum. Quæ vero habent cognitionem sensitiuam habent etiam appetitum sensitiuum, sub quo comprehenduntur concupiscibilis, & irascibilis. Quæ vero habent cognitionem intellectiuam habent appetitū proportionalem, scilicet, uoluntatem. Voluntas igitur, secundum ꝙ est appetitus, non est aliquid pro

I prium naturę intellectualis, sed solum, secūdum ꝙ ab intellectu dependet. Intellectus autem secundū se, est proprius naturæ intellectuali. Nō potest ergo consistere beatitudo in actu uoluntatis, cum illa nō sit aliquid propriū naturæ intellectualis, quia tunc non esset beatitudo proprium bonum naturæ intellectualis, sed conueniret omnibus rebus habentibus appetitum. Hoc tamen falsum est, ergo in solo intellectu consistit: qui solus est proprius ipsi naturæ rationali. Item in omnibus potentijs, quæ mouentur à suis obiectis, obiecta sunt naturaliter priora actibus illarum potētiarum: sicut motor naturaliter prior est, quā moueri ipsius mobilis. Talis autē potentia est uoluntas. Appetibile enim mouet appe

K titum, obiectum ergo uoluntatis est prius naturaliter, quā actus eius. Primū igitur obiectū ipsius pręcedit omnes actus eius. Non potest ergo actus uoluntatis esse prima res uolita, sed beatitudo, quia est vltimus finis, est prima res uolita. Impossibile est ergo, ꝙ beatitudo sit ipse actus uolūtatis. Itē in omnibus potētijs, q̄ possunt reflecti super suos actus, prius oportet, ꝙ actus illius potentię ferātur in obiectū potentię, & post modū feratur super suum actum. Et non est possibile, ꝙ aliqua potentia ferat̄ prius super suū actū, quàm super suū obiectum. Si enim intellectus intelligit se intelligere, oportet dari, quòd intelligat prius rem aliquam, & postea intelligat se intelligere. Nā ipsum intelligere, quod intellectus intelligit alicu-

alicuius obiecti est: ideo oportet, quòd vel procedatur in infinitum, vel si est deuenire ad aliquid primò intellectum, quod hoc non erit ipsum intelligere: quia tunc aliquod intelligere erit ante omne intelligere, cum istud intelligere, de quo est intelligere, oportet ꝙ præexistat: quia aliter non potest intelligi, quia aliàs poneretur intelligere ante rem intellectam, ideo non poterit intelligere esse id, quod primò intelligitur, sed qđ primò intelligitur est aliqua res intelligibilis. Similiter oportet, ꝙ primò volitũ non sit ipsum velle, sed aliquod bonum: primum autem volitum ipsius naturæ intellectualis est beatitudo: nam propter illã volumus quicquid volumus: impossibile est ergo beatitudinem esse in actu volũtatis: ita, ꝙ ipse actus volũtatis sit realiter beatitudo.

Item vnumquodq; habet virtutem naturæ suę, secundum illa quę constituunt substantiam eius, differt enim homo verus à picto, per ea, quę substantiã hominis constituunt. Vera autem beatitudo nõ differt à falsa secundum actum voluntatis. Nam eodẽ modo se habet voluntas in desiderando, vel amando quicquid sibi proponitur vt summum bonum, siue proponatur verè, siue falsè. Hoc autem differt ex parte intellectus iudicantis, an sit vera beatitudo, vel non, beatitudo ergo magis consistet essentialiter in intellectu, quàm in voluntate.

Item si aliquis actus esset substantialiter ipsa foelicitas, iste actus aut esse, amare, aut desiderare, aut delectari. Impossibile est autem, ꝙ desiderare sit realiter ipse vltimus finis: quia desiderium est, secundum quod voluntas tendit in id, quod non habet. Hoc autem repugnat rationi vltimi finis: quia non est propter aliud, sed omnia propter ipsum: ergo non est desiderare ipsa beatitudo. Amare quoque non potest esse vltimus finis, quia bonum amatur non solum quando habetur, sed etiam, quãdo non habetur. Ex amore enim prouenit, quòd res non habita per desiderium quæratur. Et si amor rei habitæ perfectior sit, quàm amor rei non habitæ, hoc causatur ex eo, quòd iam habet bonum amatum. Aliud est igitur habere bonum, quod est finis, quàm amare, istud ergo amare non est beatitudo, quia aliàs non differret habere rem amatam, vel non habere, si ipsum amare esset beatitudo, cum post beatitudinem nihil quæratur, & tamen ante habere est res non perfecta, & post habere amatum est perfecta, ergo amare non est ipsa beatitudo. Simililiter dicendum, quòd delectatio voluntatis non sit beatitudo: ipsum enim habere bonum est causa delectationis, vel dum bonum, nunc habitum sentimus, vel dum prius habitum memoramur, vel dum in futuro habendum speramus. Non est ergo delectatio essentiatialiter beatitudo, cum ipsa proueniat à bono, & bonum non proueniat à delectatione, & sic nullus actus voluntatis potest substantialiter esse beatitudo.

Item si delectatio esset vltimus finis, ipsa secundum seipsam esset appetenda, hoc autem falsum est. Patet enim quòd delectatio appetatur ex eo, ad qđ consequitur ipsa delectatio. Nam si delectatio, quæ consequitur bonas, & appetendas operationes, appetenda est, est bona, delectatio autem, quæ consequitur malas, & fugiendas operationes, mala, & fugienda est, delectatio non habet à seipsa, quòd sit bona, sed ab alio, scilicet, ex eo, ad quod consequitur, ergo non potest ipsa esse beatitudo, cum beatitudo sit per se bona, & omnium bonorum maximum.

Item ordo rectus rerum conuenit cum ordine naturæ, nam res naturales ordinantur in suum finem absque errore, in naturalibus tamen est delectatio propter operationem, & non operatio propter de-

A lectationem: sic ergo erit in operibus rationis. Patet hoc, quia videmus in naturalibus, ꝙ natura illis operationibus animalium delectationem apposuit, quę sunt manifestè ordinatę ad finem necessarium, sicut in vsu ciborum, qui ordinatur ad conseruationem indiuidui, & in vsu venereorum, qui ordinatur ad conseruationem speciei. Nisi enim delectatio esset in his operationibus animalia ab istis vsibus necessarijs abstinerent. Sic ergo in actibus naturæ rationalis, impossibile est, ꝙ delectatio sit vltimus finis.

Item delectatio nihil aliud videtur esse, nisi quietatio voluntatis in aliquo bono conuenienti, sicut desiderium est inclinatio voluntatis in aliquod bonum consequendum. Sicut autem homo per volun-
B tatem inclinatur in finẽ, & quietatur in illo: ita corpora naturalia habent inclinationem naturalem in fines proprios, quæ quidem quæratur iam adeptis finibus. Est autem ridiculum dicere, quòd finis motus corporis grauis non sit ad esse in loco proprio, sed quietatio inclinationis sit finis: qua tendebat in locũ proprium. Si enim natura principaliter hoc intenderet, scilicet, vt inclinatio quietaretur, non daret eam, & sic nõ oporteret aliquid fieri, vt quietaretur, quia istud esset quærere superfluas occupationes. Sicut si medicus percuteret aliquem, vt haberet, quę sanaret, quia melius erat non percutere, nec sanare, cum vtrunque sit superuacuum. Natura tamen dat corporibus inclinationem tendendi in loca pro-
C pria, ergo non dat illam, vt eam quietet, sed vt per eam corpora tendant in loca propria, quibus habitis, quasi consecutis finibus suis sequitur inclinationis quietatio, & sic illa quietatio non est finis rei, vel actus, sed est concomitans finem.

Delectatio ergo non poterit esse vltimus finis, sed concomitans ipsum: ergo non poterit aliquis actus uoluntatis esse ipsa beatitudo. Considerandum autem in hoc, quòd ad beatitudinem duo requiruntur, scilicet, unum, quod est beatitudinis essentia, idest, realiter ipsa beatitudo, & aliud est quasi per se accidens eius, scilicet, delectatio coniuncta ipsi essentiæ beatitudinis, vel concomitans eam. Quantum ad essentiam beatitudinis impossibile est,
D quòd consistat in actu voluntatis, idest, quòd aliquis actus voluntatis sit beatitudo. Nam manifestum est ex dictis, quòd beatitudo est consecutio finis vltimi, consecutio autem finis non potest consistere in actu voluntatis: Quod patet quia voluntas fertur in ipsum finem, etiam absentem, quando eum desiderat, & in ipsum præsentem, vt quando in eo quiescens delectatur. Manifestum est autem ꝙ desideriũ finis non est consecutio finis, sed est quidam motus ad finem: delectatio autẽ aduenit uoluntati ex hoc, ꝙ finis est pręsens, & non est finis pręsens ex hoc, ꝙ homo delectetur. Oportet igitur actũ uoluntais nõ esse essentiã beatitudinis. s. ꝙ per illũ actum finis nõ est pręsens: ideo oportet aliquid aliud præter actum
E uolũtatis esse ipsam beatitudinẽ, & hoc apparet circa fines sensibiles. Si enim consequi pecuniã esset per actũ uoluntatis, statim cupidus cõsequeretur, uel cõsecutus esset eã à principio quãdo vult eã habere, & incipit desiderare. Pecunia tamen à principio est absens ei, consequitur autẽ illam per hoc, ꝙ manu eã apprehendit, vel per aliquod huiusmodi, & tũc delectatur iã in pecunia habita. Sic continget circa finẽ intelligibilẽ. Nam à principio volumus consequi ipsum finem intelligibilem, & tamen non habemus eum, sed consequimur postea per hoc, quòd præsens est per actum intellectus, & tunc voluntas delectatur, & quiescit in ipso fine iam adepto. Sic ergo essentia beatitudinis consistet in actu intellectus, sed ad

ad voluntatem pertinet delectatio consequens beatitudinem: sic dicit August. 10. confess. quòd beatitudo est gaudiũ de veritate, quia scilicet ipsum gaudium est consumatio beatitudinis, licet non sit ipsa beatitudo. Aliter potest etiam hoc intelligi. Nam ꝙ beatitudo sit in voluntate potest dupliciter accipi: Vno modo, quòd sit in voluntate, idest, ꝙ sit obiectũ eius, & sic beatitudo, cum sit vltimus finis, & ex fine est ratio boni, quod est voluntatis obiectum, oportet beatitudinem esse in voluntate: sicut dicimus esse obiectum in potentia, cuius est obiectum. Alio modo, ꝙ sit beatitudo in voluntate, idest, ꝙ sit aliquis actus voluntatis, & sic beatitudo non potest esse in voluntate. Nam beatitudo importat vltimum finem hominis. Vltimus autem finis hominis potest dupliciter accipi, scilicet, vnus in ipso, & alius extra ipsum. Finis in ipso est sicut operatio rei, quæ dicitur finis eius, cum res omnis sit propter operationem suam. Finis autem extra ipsum est id, ad quod per suam operationem pertingit. Non potest autẽ dici finis intra quælibet operatio, sed illa quæ primo coniungit ipsam rem fini exteriori. Et hoc dicitur, quòd res habet finem extra se: tunc enim oportet, quòd finis interior ad exteriorem ordinetur, vt sic finis exterior sit quasi vltimus finis, & finis interior, qui est operatio, sit ad illum ordinatus. Sic videmus, quòd res naturales per operationes, quas habent, pertingunt secundum assimilationem quandam ad diuinam bonitatem, quæ est finis exterior ipsarum. Non est autem possibile, quòd ipse actus voluntatis sit vltimus finis alicuius propter actum reflexum, de quo supra nũc diximus, quia oportebit, quòd voluntas prius aliquid velit, quàm velit suum velle. Et sic actus eius non erit primum obiectum suum, & tamen beatitudo est obiectum suum: ergo beatitudo non est aliquis actus voluntatis. Non potest etiam dici, quòd assecutio finis exterior sit per actũ voluntatis immediatè. Intelligitur enim actus voluntatis esse ante assecutionem finis, vt motus quidam in finem: post assecutionem autem est actus voluntatis, vt quietatio quædam in fine. Non potest autem esse, quòd voluntas nunc quietetur in fine, in quem prius tendebat, nisi quia volens alio modo se habet nunc ad finem, quàm prius. Illud ergo, quod facit volentem hoc modo se habere ad finem, vt uoluntas quietetur in eo, cum prius solum desideraret illum, est necessariò vltimus finis interior, qui primo coniungit voluntatem ipsi fini exteriori: Sicut si finis exterior alicuius sit pecunia, finis interior eius erit possessio, per quam homo se habet ad pecuniam, vt in ea voluntas quietetur.

Cum ergo vltimus finis quasi exterior sit Deus, non potest esse, quòd aliquis actus voluntatis sit interior finis, sed ille actus erit vltimus finis interior, per quẽ homo primo se habet hoc modo ad Deũ, vt in ipso quietetur. Hoc autem est ipsa visio Dei per intellectum, cum res cognita sit in cognoscente, & fit ibi quasi quidam contractus exercente re cognita in cognoscẽte, secundũ ꝙ in corporibus, quia per tactum corporis ad delectabile corporeum inducitur quietatio appetitus. Cùm ergo sit hic quasi quidam contactus Dei ad intellectum, per hoc, ꝙ ipse est in intellectu, inquantum ab eo cognoscitur, necesse est, quòd vltimus finis hominis sit in actu intellectus, & ita beatitudo, quæ est vltimus finis hominis necessariò erit in intellectu. Et tamen istud, quod est ex parte voluntatis, scilicet, quietatio eius in fine, quod potest vocari delectatio, est quasi quodam formale complens beatitudinem, non sicut forma substantialis complet rationem speciei, sed

F sicut ornatus complet ipsam rem, quæ ornatur: sicut pulchritudo iuuentutem. Et ita delectatio ista voluntatis superueniens visioni Dei, in qua est substantia beatitudinis, complet beatitudinem, idest, ornat eam, & perficit, & eligibiliorem facit, & tamen sine illa delectatione, vel quietatione superueniente, erat iam tota substantia beatitudinis completa in visione. Et sic voluntati attribuitur prima beatitudo ad finem, inquantum appetit consequi ipsum finem, & etiam attribuitur vltima beatitudo, inquãtum in fine iam habita quietatur, media tamen beatitudo, quæ est pertingere ad ipsum finem, vel facere eum præsentem amanti, non est uoluntatis, sed intellectus, & ista consecutio est beatitudo, quia ipsa est, per quam coniungitur primo fini exteriori, &
G ideo ipsa est finis vltimus interior.

Ad primum dicendum, quòd illa ratio ostendit, quòd beatitudo est in voluntate, sicut obiectum in potentia, non tamen, quòd sit actus eius, sicut primum obiectum visus non est ipsa visio, sed res visibilis. Vnde ex hoc ipso, quòd beatitudo pertinet ad voluntatem, tanquam primum obiectum eius, sequitur, ꝙ non pertineat ad ipsam tanquam actus ipsius: ideo non erit beatitudo ipse actus voluntatis. *ad prim. argum.*

Ad secundum dicendum, quòd delectatio requiritur ad beatitudinem, quasi quædam forma completiua beatitudinis, non tamen substantialiter, vt dictum est, sed perficit beatitudo operationem, vt
H quidã finis superueniens: sicut pulchritudo perficit iuuentutẽ, quæ iuuenibus aduenit, sic dicit. 10. Ethi. *Ad secundum.*

Ad tertium dicendum, quòd charitas pro tanto dicitur esse altior virtus cæteris, quæ sũt in via, quia ipsa est, quæ ordinat omnes alias. Hoc tamẽ non dat ei, ꝙ actus eius sit ipsa beatitudo, sed quod inclinatio quædam in finem, sit ipse actus charitatis: sicut est in statu viæ, vel quòd sit quædam quietatio in ipso fine, sicut est in statu patriæ. Nam ibi licet non attingatur Deus immediatè per actum charitatis, tamen cum eum attingimus per actum intellectus, quietamur in ipso postea per actum charitatis. Vnde charitatis actus nullo modo potest esse substantia beatitudinis. *Ad terti-*

I Ad quartum dicendum, quòd non est eadem ratio comparationis, quia actus corporis non potest pertingere ad assequendum bonum animæ: ideo cũ anima imperet corpori, est corpus inferius. Intellectus tamen attingit ad assequendum, quod voluntas appetit: ideo poterit esse assecutio boni per actũ intellectus, licet desiderium eius sit per volũtatem, assecutio tamen illius boni est beatitudo, cum illud bonum sit vltimus finis exterior, & sic in actu intellectus erit beatitudo. *Ad quartum.*

Considerandum tamen, quòd intellectus non attingit finem voluntatis sub ea ratione, qua voluntas fertur in illum, quia istud erat impossibile. Nam voluntas fertur in illum in ratione boni, quæ est ratio finis: ideo illa res solum pertinet ad voluntatem,
K vt finis. Intellectus autem fertur in rem illam, vt veritatem habet, vel vt est aliquid intelligibile. Et sic consequitur illam non sub ratione boni, & finis, sed sub ratione veri, vel intelligibilis. Et tunc voluntas quietatur in illo iam acquisito, tanquam in fine suo, quem ipsa per actum suum consequi non poterat, sed solum desiderare istud ante consecutionem, & frui ipso post consecutionem. Et quia in re illa reperitur vtrunque istorum complete, scilicet, ratio boni, & ratio veri. Ratio quidem boni, tanquam vltimi boni: ratio autem veri, tanquam primi, & altissimi veri. Ideo tam voluntas, quàm intellectus se habebunt ad eandem rem, & cuiuslibet

corum

eorum erit obiectum proprium. Et tamen sub istis rationibus, quas nos communiter nominamus, scilicet beatitudo, maximum bonum, vltimus finis: nō est illa res obiectum intellectus: sed solius voluntatis. Ad quintum dicendum, quod per affectum dicitur homo perfectius cōiūgi Deo, quàm per intellectū, inquantum coniunctio, quæ est per affectum superuenit perfectę coniunctioni, quæ est per intellectū perficiens, & decorans eā: oportet tamen, quòd prima cōiunctio ad Deum semper sit per intellectum antequam per affectum. Affectus tamen, siue dilectio prius inclinat in istam coniunctionem perfectā appetendam, quàm intellectus perfectè coniungat Deo: quanuis non inclinat simpliciter affectus in istam coniunctionem antequam intellectus cognoscat eam, inquātum est possibile illam fieri: eo quòd appetitus non potest esse de re omnino incognita. Et ideo dicit Hugo, quòd scientia foris manet, vbi dilectio intellectus est, scilicet, quia ipsa dilectio per modum quietationis vltimo aduenit post coniunctionem animæ cum Deo per intellectum. Et sic dicitur manere scientia foris. i. iam præcessisse, quando dilectio intus est. i. quando ipsa iam peruenit ad hoc, quòd quietaretur in fine iam cōsecuto. Ad sextum dicendum, quòd pax pertinet ad beatitudinē, non, quòd sit ipsa substantia beatitudinis: sed quod antecedenter, & consequenter se habet ad ipsam. Antecedenter quidem, inquantum ante perfectam coniunctionem animæ cum Deo per intellectum sunt remota omnia perturbantia, & impediētia hominem ab vltimo fine: & illa remotio vocatur pax: vt supra q. 30. ostensum est. Et consequenter etiam pertinet pax ad beatitudinem, inquantum habito vltimo fine manet totus homo iam pacatus quietato desiderio suo. Ad septimum dicendum, quòd finem primo apprehendit intellectus, quàm volūtas: tamen motus ad finem incipit in volūtate: ideo voluntati debetur id, φ vltimo venit ad consecutionē ipsius finis. s. delectatio, vel fruitio, quæ consequitur finem. Et sic intellectus est, qui ipsum Deum primo attingit: & per intellectum ei coniungimur: ideo cōsecutio finis operatio est intellectus. Sed ad istā consecutionem consequitur necessariò delectatio, vel fruitio: & ista debetur voluntati. Nam non dicimus intellectum frui, sed voluntatem. Et sic, sicut voluntas fuit primus motor, idest, qui primus mouit ad finem inclinādo: ita ad ipsam pertinet, idest, quod est vltimum in fine, scilicet fruitio eius, vel delectatio, aut quies in illo. Si tamen aliquis vellet dicere, quòd voluntas prius totaliter se habeat ad beatitudinem, quàm intellectus, falsum est: quia necesse est, φ res sit præcognita ad hoc, quòd volūtas feratur in illā: solum ergo præcessit voluntas intellectum per modum inclinationis, & tendentiæ: non tamen per modum apprehēsionis, & cognitionis finis. Ad octauū dicendum, φ dilectio præeminet cognitioni in mouendo, sed cognitio prior est dilectione in attingendo, & in apprehendēdo. Non enim diligit aliquid, nisi cognitum, vt ait Augu. 19. de Trini. Et ideo intelligibilem finem primo apprehendimus per operationem intellectus, quàm voluntatis, sicut sensibilē finem prius apprehendimus per actum sensus, idest, per cognitionem eius, quàm per actum appetitus. Et cum dicitur, φ sit excellentior operatio voluntatis, q̃ intellectus inquantum est superior, vel prior, negandum est. Nā primo, & per se ītellectus mouet voluntatem. Volūntas enim inquantum huiusmodi mouetur à suo obiecto, quod est bonum apprehensum: voluntas autem non mouet intellectū, nisi quasi per accidens. s. inquantum ipsum intelligere

A apprehenditur, vt quoddam bonum: & sic voluntas desiderat ipsum intelligere: & sic intellectus voluntatem præcedit. Nunquam enim voluntas desiderare ipsum intelligere, nisi prius intellectus apprehēderet intelligere esse bonum, iudicando istud esse bonum. Et tunc voluntas cupit ipsum intelligere: & mouet intellectum ad intelligendum, quasi per modum imperij. Et sic intellectus est causa, vt voluntas eum moueat. s. quia ipse primo mouit voluntatem: & si ipse non mouisset voluntatem, nunquam volūtas ei aliquid imperasset. Motus tamen primus simpliciter fit ab intellectu in voluntatem. Est etiā differentia in motibus istis: quia voluntas mouet intellectum ad intelligendum actualiter per modū, quo

B efficiens dicitur aliquid mouere. Intellectus autem mouet voluntatem per modū, quo finis mouet aliquid. Nam bonum, quod intelligitur, est finis volūtatis: & istud non mouet voluntatem, nisi secundū φ ei ostēditur, vel representatur ab intellectu. Et sic motus intellectus, quem facit super volūtatem, aliquo modo pertinet ad motum obiecti, & finis. Agēs autem est posterior in mouendo, quàm finis. Nam agens non mouet, nisi propter finem. Et sic apparet intellectum esse simpliciter altiorem, & priorem voluntate. Ipsam autem voluntatem esse priorem ītellectus, solum per accidens: ideo operatio intellectus erit excellentior. Cum autem dicitur, φ actus charitatis sit excellentior, quàm fidei, &c. Potest di

C ci vno modo, φ Charitas est perfectior fide, inquantum ipsa sine gratia esse non potest: & facit hominē Deo charū. Fides autem potest esse sine gratia: ideo charitas ex hoc excellentior est: & tamē simpliciter non est actus charitatis ex genere potentiæ excellētior actu fidei: licet propter imperfectionē actus fidei. s. quia necessariò est cum quadam obscuritate, poterat esse actus charitatis excellentior: licet dicere, an charitas sit maior fide: & in quo sit maior: non est pro nunc: sed dicetur prima Corinth. 13. Ad nonum dicendum, quòd ille, qui habet omnia, quæ vult, ex hoc est beatus, quòd habet ea, quæ vult: qđ quidē cōtingit per aliquid aliud, quàm per actū voluntatis: quia per voluntatem possumus deside-

D rare, sed non attingere: quia aliàs à principio, cum incipimus desiderare, haberemus rem desideratam: quod falsum est, vt nunc dictum fuit. Quod autem dicitur beatum nihil male velle requiritur ad beatitudinem: non quasi sit ipsa essentia beatitudinis, vel aliquid eius: sed quædam dispositio ad beatitudinē: quia nullus potest beatus esse, qui adhuc aliquid male vult. Voluntas autem bona pertinet ad beatitudinem, vt inclinatio ad beatitudinem: non tamen sicut motus reducitur ad genus termini sui, vt alteratio ad qualitatem: & augmentatio ad genus quantitatis. Ad decimum dicendum, quòd delectatio perficit operationem vltimatè: tanquam aliquid, quod sit finis operationis, idest quòd operatio ordinetur

E in ipsam: sed perficit eam sicut aliquid superueniēs, sicut pulchritudo perficit iuuentutem. 10. Ethico. & tamen pulchritudo non est finis iuuentutis, idest ad quem sit iuuētus: sed magis à contrario: perficit tamen eam quasi quidam ornatus superueniens. Pro hoc autem considerandum, quòd non omne istud, quòd rem aliquam perficit, est finis eius. Perfectio enim alicuius dicitur dupliciter, vno modo vt rei habentis speciem, idest iam existentis in specie. Alio modo, vt perfectio rei ad habendam speciem. Primo modo perfectio domus habentis speciem. i. iam existentis est habitatio, quia ad istam ordinatur: non enim fieret domus, nisi propter hoc. Perfectiones autem ad habendam speciem in domo dicūtur

esse

Marginal notes: Ad quintum. Ad sextū. Ad septimum. Ad octauum. Ad nonū. Ad decimum.

eſſe illa, quæ requiruntur ad hoc, quòd domus conſtituatur, & conſtituta bene ſe habeat. Et iſta ſunt triplicia, ſcilicet principia ad eſſendum, ſcilicet, partes materiales, & forma ſuperinducta: & ea quę ſunt ad cõſeruationem: ſicut appodiacula, quæ fiũt ad ſuſtentationem domus: & ea, quæ fiunt ad hoc, quòd vſus domus ſit conuenientior: ſicut eſt pulchritudo domus. Iſta tria vocantur perfectio rei ad habendã ſpeciem. Illud autem, quod eſt perfectio rei, vt iam habentis ſpeciem, eſt ſimpliciter finis eius: ſicut habitatio eſt finis domus: quia eſt perfectio eius, vt iã cõſtitutę. Et ita ĩ qualibet re ordinata ad aliquẽ vſum, ille vſus eſt finis ipſius vt habentis ſpeciem. Illæ autem perfectiones rei, quę ſunt ad habendam ſpeciẽ, non ſunt finis eius: ſed potius è cõtrario, ipſa res cõſtituta eſt finis iſtarum perfectionũ. Sicut in domo lapides, & ligna non ſunt finis domus, ſed domus eſt finis illorum, ita etiam de pulchritudine, & appodiaculis dicendum, ꝙ propter domum ſunt: & tamen habitatio non eſt propter domum, ſed domus propter habitationem: ideo habitatio eſt ſimpliciter finis: & ipſa eſt perfectio domus, vt habentis ſpeciem. Ita in naturalibus materia, & forma rei, ſunt perfectio eius ad habendam ſpeciem: & tamen nõ eſt res propter materiam, & formã, ſed materia, & forma propter rem. Et ſi dicatur, ꝙ forma eſt finis, dicẽdũ, ꝙ eſt finis generationis, non tamen eſt finis rei genitæ, & habentis ſpeciẽ: immo propter hoc forma q̃ritur, vt ſpecies ſit completa: & tñ iſta duo ſunt perfectiones rei ad eſſendũ. Sunt etiam perfectiones animalis ad conſeruandum in ſpẽ, vt ſanitas: & virtus nutritiua, & generatiua, & vires ſenſitiuæ, & motiuæ, & ſimilia, & tamen iſta non ſunt finis animalis: ſed potius animal eſt finis iſtorum: quia iſta quæruntur, vt anima conſeruetur: illa autem, quibus res diſponitur ad proprias operationes ſpeciei perficiendas, & ad debitum finem cõgruentius conſequẽdũ, etiam non ſunt finis rei, ſicut pulchritudo, & robur, & ſenſuum viuacitas, & ſimilia, q̃ quaſi organa quędam deſeruiunt fęlicitati: vt patet primo Ethic. ſed magis ipſa res. ſ. homo eſt finis iſtorum: quia omnia iſta ſunt perfectiones eius ad conſtituendam ſpeciẽ ſ. ſubſtantialia conſeruatiua, & ad vſum bonũ diſpoſitiua. Perfectio autem hominis, vt habẽtis ſpeciem eſt ipſe Deus: ideo ille eſt ſimpliciter finis hominis: ſicut habitatio eſt finis domus. Delectatio autem eſt perfectio operationis non tanquam rei habentis ſpeciem i ꝙ ipſa operatio ſecundum ſpeciem ſuam ſit ordinata ad delectationem, ſed ordinãtur operationes ad alios fines, ſicut comedere ordinatur, ſecũdum ſuam ſpeciem ad conſeruationem indiuidui, & coire ad conſeruationem ſpeciei. Nõ eſt ergo delectatio perfectio operationis, vt habentis ſpeciem: ſed eſt ſimilis perfectionibus, quæ ordinantur ad habendam ſpeciem: & eſt ſimilis illis, quæ faciunt ad meliorem vſum rei, ſicut pulchritudo facit ad cõuenientiorẽ vſum domus, ita delectatio in operatione facit, ꝙ attentius, & firmius inſiſtimus operationi, in qua ipſa eſt. Ideo dicitur 10. Ethi, ꝙ delectatio perficit operationem, ſicut decor perficit iuuentutem: & tamen decor non eſt finis hominis: nec ipſiꝰ iuuentutis, ſed potius è contrario, & tamen perficit eam: quia reddit ipſam magis gratam. Et hoc modo delectatio perficit beatitudinem, ſicut decor iuuentutem. Et non eſt inconueniens, ꝙ aliquid perficiat beatitudinem, non quidem, ꝙ beatitudo ſit in ſe aliquid imperfectum, & debeat perfici ꝑ aliquid alterum, à quo ſuum bonum, & perfectionem ſuſcipiat: quia iſtud eſſet cõtra naturam beatitudinis: ſed dicitur perfici per aliquid ſuperueniens. ſ. ꝙ iſtud ad

F dit ei aliquid bonitatis, ſecundum quã ſit magis eligibilis, quàm prius: ita dicit Ariſt. 1. Ethi. ꝙ beatitudo cum minimo bonorum ſuperaddito eſt eligibilior, quã prius. Et tamen dato, ꝙ non adderetur ſibi iſtud paruũ bonum, erat beatitudo bonum quoddam per ſe ſufficiens. Iſtud autem verum eſt de beatitudine ĩperfecta, qualis eſt huius vitę, de qua Ariſt. loquitur. Secus autem de perfecta, quę eſt poſt mortem: quia minima bona illi addita non facerent eã eligibiliorem: immo etiam ſi omnia bona particularia, quæ hic ſunt, adderentur ipſi fęlicitati vitæ æternæ, nihil omnino in ea augerent: nec eſſet aliqualiter eligibilior, quàm prius. Ratio differentiæ eſt: q̃a illa beatitudo eſt per pręſentiã veriſimilis boni, q̃d
G eſt eſſentia boni: & continet vnitiuè omnia bona: ideo cętera bona cum ipſo nihil addunt ſupra ipſum. Secus autẽ de beatitudine iſta imperfecta, quæ non fit per pręſentiam illius boni, ſed per quædam minora bona. Ideo illi bono, in quo eſt fęlicitas pręſens, quodlibet bonum particulare additum etiam ſi eſſet minimum aliquid ſuper adderet in bonitate, cum bonum iſtud, in quo ſit fęlicitas pręſens, nõ cõtineat aliqua alia bona vnitiuè: ſed ſeipſum ſolum. Et ideo quodlibet bonum ei additum facit eam eligibiliorem: vt dixit Ariſt. Ad vndecimum dicendũ, ꝙ delectatio non quęritur propter aliud, ſed ꝑpter ſeipſam. Et hoc non probat ſufficienter eam eſſe vltimum finem: quia licet non ſit vltimus finis, eſt ta-
H men quoddam per ſe accidens eius concomitãs ipſum: & ſic non poteſt propter alterũ deſiderari, ſed eodem deſiderio deſideratur vltimus finis, & delectatio, quæ eſt in conſecutione eius, licet aliquo modo poteſt dici, ꝙ deſideretur delectatio propter operationem, in qua eſt: vt oſtenſum eſt ſup. in. q. 24. qua quærebatur, an in voluptate ſit beatitudo. Ad duodecimum dicendum, ꝙ hoĩes quærunt delectationem, & cognitionem: ſed plures quærũt delectationem, non quidem, ꝙ aliquis quærat magis delectationem, quæ eſt in intelligere, quàm ipſum intelligere: ſed potius è contrario, ſed quærunt homines delectationem. ſ. illã, quæ eſt in ſenſu circa res corporeas, potius quàm cognitionem intellectiuam, &
I delectationem conſequẽtem ipſam cognitionem. Hoc autem non eſt quaſi melior ſit delectatio corporalis, quàm cognitio intellectus, ſed quia exteriora bona ab omnibus cognoſcuntur, cum apprehendantur per ſenſum. Ideo quidam ipſa ſola putant eſſe bona, & ea ſola eligunt: patet 7. Ethi. Si autem interiora bona eſſent ita ꝑfectè cognita, neceſſe erat, ꝙ ipſa magis quàm exteriora deſiderarentur. Ratio tamen non procedit: quia oportebat, ꝙ argueretur de operatione, & de delectatione ꝯſequente ipſam operationem. Et ſic videret̃, quid eorum magis deſideraretur: & quid eſſet finis ſimpliciter. Hic tamen procedit argu. de cognitione intellectus comparata
K ad delectationem, quæ eſt in ſenſu. De his ſanctus Tho. 1. 2. q. 3. artic. 4. & 4. ſent. diſt. 49. q. 1. arti. 2. & in ſumma contra Gen. lib cap. 24.

Ad duodecimum

An beatitudo ſit in actu intellectus practici, vel ſpeculatiui. Quæſtio XXXIIII.

QVAERETVR, cùm determinatum ſit beatitudinem eſſe in actu intellectus, an ſit in actu intellectus practici, vel ſpeculatiui. Dicunt quidam, ꝙ conſiſtit in actu intellectus practici: quia quanto aliquod bonum eſt communius, tanto eſt diuinius. 1. Ethi. ſed bonum intellectus ſpeculatiui eſt ſolum ipſius, qui ſpeculatur: bonum autem intellectus practici poteſt eſſe multorum, ſicut patet ĩ directione, quæ

Primũ ar.

quæ fit ꝑ virtutes: ergo magis erit beatitudo in actu practici, quàm speculatiui. Item beatitudo est vltima perfectio hominis: sed magis est ꝑfectio alicuius rei, secundum ꝙ est causa alterius, quàm secūdum, ꝙ in se perfecta existit. Vnde dicit Dyo. lib. de cęlest. Hierar. cap. 3. ꝙ omnium diuinius est Dei cooperatorem fieri in directione aliorum. Per intellectum autem speculatiuum homo habet perfectionem in seipso, practicus autem intellectus est causa aliorū: ergo beatitudo magis consistit in intellectu practico, quàm speculatiuo. Item beatitudo est eis conformis, quæ sunt ad beatitudinem: ipsa autem beatitudo est præmium virtutis: quia est, quod per virtutē vltimatè quæritur. i. Ethi. virtutes tamen magis cōsistunt in operatione, quàm in cognitione: nam intelligere parum, vel nihil prodest ad virtutem: vt patet 2. Ethi. s. Nō addiscimus, vt sciamus, sed vt boni efficiamur: ergo beatitudo ad practicum intellectum pertinebit. Item beatitudo hominis consistit in eo, quod in homine nobilius est, sed intellectus practic⁹ est nobilior speculatiuo: quia ipse imponit ei legem: cum per prudentiam legislatoris statuatur, ꝙ quilibet addiscere debeat: & quanto tempore, & quas disciplinas oporteat esse in ciuitate 1. Ethi. ergo beatitudo ad practicum intellectum pertinebit. Itē beatitudo est perfectum bonum hominis: sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonum, quā speculatiuus, cum speculatiuus solum ordinetur ad verū: & secundum perfectionem intellectus practici dicimur boni, non autem secundum perfectionem intellectus speculatiui, sed secundū eam dicimur sciētes, vel intelligentes: ergo beatitudo consistet in practico intellectu. Item beatitudo est quoddam bonum ipsius hominis. Intellectus autē speculatiuus occupatur magis circa ea, quæ sunt extra hominē, practicus autem occupatur circa ea, quæ sunt ipsius hominis s. circa operationes, & passiones eius: ergo beatitudo erit potius in intellectu practico. Item vltimus finis cuiuslibet creaturæ consistit in assimilatione ad Deū: magis tamen assimilatur homo Deo per practicum, quàm per speculatiuum: quia practicus intellectus est causa rerum intellectarum: sicut patet in artifice: quia per hoc, ꝙ domum præintelligit domum in esse producit. Sic etiam de moralib⁹ operationibus: quia per hoc, ꝙ aliquid intelligimus faciendum, illud facimus: speculatiuus autem intellectus non est causa rerum: sed potius cognitio eius causatur à rebus, quæ mouent eum per modum obiecti: ergo beatitudo erit in intellectu practico.

Secundū argum. — Tertium argum. — Quartum arg. — Quintum argum. — Sextū arg. — Septimū argum.

Dicendum, ꝙ beatitudo non potest consistere in actu intellectus practici, sed in speculatiuo. Quia, cū beatitudo sit vltimus finis, desideratur propter seipsam, & non propter alterum: cognitio tamen practica ordinatur ad alterum, tanquam in finem s. in ipsum opus 2. Meta. Speculatiua autem cognitio ꝑpter seipsam est: ergo beatitudo magis cōsistit in intellectu speculatiuo, quàm in practico. Item beatitudo nostra consistit in coniunctione ad Deū. Cōiūgi tamen Deo non possumus per intellectum practicum, sed per speculatiuum: cū in Deo non sit aliquid, quod nos possumus facere: est tamen ibi, quod possumus speculari, ergo consistit beatitudo in speculatiuo. Item ad rationem beatitudinis requiritur diuturnitas in operatione, & sufficientia, & delectatio. Ista autem simul magis sunt intellectus speculatiui actu, quàm in aliquo alio. Patet, quia in intellectu practico indigemus multis auxilijs exterioribus ad operationes: quia multa per amicos, & multa ꝑ diuitias, & potentiam tēporalē suū operata 1. Ethi. Sufficientem autem esse in istis auxilijs difficile est.

A Ad actum verò speculatiui intellectus non requirūtur exteriora per se, sed magis remotio ab exterioribus, vt soli intellectioni vacemus. Ideo promptum est habere sufficientia omnia ad speculationē, quod non est in actione. Etiam est diuturnitas in actu speculatiuo: qa nihil est, in quo homo possit ita diu ꝑsistere, sicut in contemplatione speculatiua, propter remotionem à corporeis instrumentis, quorum debilitas lassitudinem causat: & cessationem ab operatione. In practico autem cum requirātur operationes exteriores, multæ difficultates sequuntur. Ideo non est aliqua vna operatio, in qua homo possit diu manere, sicut in speculando. Delectatio etiā maior est in speculatione, quàm in alijs rebus, eo ꝙ ipsa est
B purior, cum nullum ei cōtrarium admisceatur, nec potest habere aliquod contrarium. Aliquæ autē delectationes possunt esse corporeę, q̄ sunt valde vehęmentes: & tamen etiam si licitæ essent, nō essent ita perfectæ, sicut speculatio: eo ꝙ propter impuritatē habent multum de contrario: & necesse est debilitari, & fatigari, & fastidire ipsum, qui delectaē aliquando ꝑ tales delectationes, cum actio cōtrariorum ibi sit interdum maior, q̄ sit sensus delectationis. Ideo non possunt tales delectationes esse diuturnæ. Delectationes autem intellectus speculatiui habēt hoc sibi propriū, ꝙ diuturnæ valde possunt esse: immo per se efficerentur perpetuæ, nisi per accidens, & fatigationē organi phantastici, & aliorum, quæ per ac
C cidens læduntur in diuturna speculatione, sicut dicitur primo de anima, ꝙ ex multum speculari marcessit animal corrupto quodam interius i. fit resolutio quædam partium tenerarum in corpore per lōgam speculationem. Sic etiam dicitur Sap 9. Corp⁹, quod corrumpitur, aggrauat animam: & terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantem. i. cogit intellectum cessare ab intellectione. Amplius patet hoc: quia cū vltimus finis hominis sit Deus: & beatitudo nostra sit coniunctio ad illum per intellectū, non poterit esse per intellectum practicum: quia si intellectus practicus coniungeret nos vltimo fini, necesse esset, ꝙ res cognita per intellectum practicū esset vltimus finis exterior noster. Falsum est tñ, ꝙ
D sit finis intellectus practici est effectus exterior sicut ipsum opus in arte: vel ipsa operatio circa moralia. Effectus autem quicunq; sit, non potest esse finis noster exterior: quia perfectio animæ non depēdet ab effectu: sed perfectio effectus à causa. Impossibile est ergo beatitudinem esse in actu intellectus practici: consistet ergo in speculatiuo. Et inde est, quòd omnis cognitio practica est propter aliud appetibilis, cognitio autem speculatiua propter seipsam. Item patet, quòd cum beatitudo sit operatio hominis, oportet quòd sit optima operatio eius. Est autem optima operatio hominis illa, quæ est ab optima potētia: & respectu optimi obiecti. Optima autem potentia est intellectus: & optimum obiectum est
E ipsum esse diuinum, vel bonum eius: & hoc quidē non est obiectum intellectus practici, sed speculatiui: ideo in tali operatione, scilicet contemplatione diuinorum erit maximè beatitudo. Et quia vnusquisque videtur esse id, quod optimum est in eo: sicut homo est maximè intellectus: quia ille est optimus in eo. 9 & 10 Ethi & ista operatio erit optima, & maximè delectabilis homini: quia est per istud, quod maximè est ipse homo. Item patet ex conditione beatitudinis, quæ propter seipsam quæritur. Actus enim speculatiui intellectus propter seipsum est; actus vero practici intellectus non quæritur propter seipsum, sed propter actionem, & actiones ordinantur ad aliquem finem: ideo non est possibile

in

in actu practici intellectus ſuam in vita actiua bea-
titudinem exiſtere.Item, quia in vita contemplati-
ua homo communicat ſuperioribus.ſ. Deo,& ange
lis,quibus per beatitudinem aſſimilatur, & in ea nō
aſſimilatur alicui animali. In his tamen,quæ perti-
nent ad vitam actiuam, alia animalia communicāt
cum homine,licet imperfectè, ſicut aliqua anima-
lia prudentiam habere dicuntur primo Meta. ergo
beatitudo non erit in vita actiua; ſed in contempla
tiua.Iſtud verum eſt de perfecta beatitudine, qualis
eſt poſt mortem.Imperfecta autem beatitudo,qua-
lis hic poteſt haberi,conſiſtit primò,& principaliter
in contemplatione,& ſecundario in actu intellectꝰ
practici ordinantis actiones, & paſſiones humanas
Ad 1. arg. 4.Ethi. Ad primum dicendum,ꝙ bonum, cui intel-
lectus ſpeculatiuus coniungitur per cognitionem,
eſt communius,quàm bonum,cui coniungitur in-
tellectus practicus, inquantum intellectus ſpecula-
tiuus magis ſeparatur à particulari, quàm practicꝰ:
cuius cognitio in operatione perficitur, quæ in ſin-
gularibus conſiſtit.Sed hoc eſt verum,ꝙ aſſecutio fi
nis,ad quē peruenit intellectus ſpeculatiuus, inquā-
tum huiuſmodi,eſt propria aſſequenti.i.per intelle-
ctum ſpeculatiuum conſequitur ſpeculans cogni-
tionem veritatis,quæ eſt quoddam bonum, & per-
fectio ſpeculantis. Aſſecutio autem finis,quem intē
dit intellectus practicus,poteſt eſſe propria,& com-
munis,inquantum per intellectum practicū aliquis
dirigit ſe,& alios in finē. Sicut patet de rectore mul
titudinis,ſed ſpeculans ex hoc,ꝙ ſpeculatur ipſe ſin
gulariter dirigitur in finem ſuæ ſpeculationis. Ipſe
tamen finis intellectus ſpeculatiui tantum præemi
net,& excedit bonum intellectus practici, ꝙ aſſecu
tio finis ſpeculatiui intellectus,etiam pro vno ſingu
lariter excedit aſſecutionem finis intellectus practi-
ci,etiam ſi illa aſſecutio ſit pro multis. Ideo beatitu-
do maximè,& perfectiſſimè conſiſtet in actu intel-
Ad ſecun. lectus ſpeculatiui. Ad Secundum dicendum,quòd
maius,& perfectius eſt habere perfectionem aliquā,
& transfundere eam in alterum,quàm habere eam
in ſolo ſeipſo.Non enim poteſt alio modo intelligi
comparatio dictarum perfectionum,quia perfectio
alicuius, vt eſt cauſa, nō poteſt eſſe niſi ſimul ſit per-
fectio ipſa in re,quæ eſt cauſa:& etiam transfundat
eam in alterum per cauſalitatem.Transfundere au
tem,& non habere eam aliquo modo eſt impoſſibi-
le.Contingit autem maiorem eſſe perfectionem ali
cuius,prout in ſe perfectum eſt,quàm ſecundum,ꝙ
eſt cauſa alterius,quando non eandem perfectionē
communicat: vel non ita perfectè,ſicut habet,ſicut
maior perfectio eſt,quæ conſideratur in Deo ſecun
dum,ꝙ in ſe conſiſtit, quàm ſecundū ꝙ alia cauſat.
Quia perfectio, ſecundum quam Deus conſiſtit in
ſe,eſt realiter infinita,perfectio tamen,quam tranſ-
fundit,vel communicat rebus creatis, non eſt reali-
ter infinita.Si tamen Deus perfectionem infinitam,
quæ in ipſo eſt,in alia transfunderet,maior eſſet illa
perfectio,ſecūdum quàm Deus in ſe conſiſteret: &
quam in alijs cauſaret, quàm ipſamet perfectio infi
nita,ſecundum quam ſolum Deus in ſe conſiſteret.
Nunc autem,quia non eſt eadem,vel non tota illa,
in qua conſiſtit,& illa quā transfundit,Deus eſt per-
fectior inquantum non eſt cauſa,ſed in ſe conſiſtit,
quàm inquantum eſt cauſa. Et ſic maior eſt pfectio
ſpeculantis ſecundum quam ſpeculans ſolum in ſe
conſiſtit,quàm perfectio fabri inquantum facit cul
tellum Eſſet tamen perfectior ille ſpeculās qui ſpe-
culando ſimul alios ſibi æqualiter ſpeculatores con
ſtitueret,quàm qui ſolum in ſeipſo poſſet ſpeculari.
Ad tertiū. Ad tertium dicēdum, ꝙ licet per virtutes habeatur

F beatitudo, non oportet pertinere beatitupinem ad
practicum intellectum, ſicut virtutes: quia finis,&
ea,quæ ſunt ad finem, non oportet,quòd oī nō ſint
ꝯformia,quaſi ſint vniꝰ generis,vel ſpeciei:ſed opor
tet eſſe ibi conformitatem cuiuſdam proportionis,
ſcilicet,vt ea,quæ ſunt ad finem,ſint proportionata
ad inducendū finem.ſ.qnòd per illa finis conuenien
ter inducatur.Sicut ſcientia eſt finis librorum,& ta-
men non pertinent ad idem genus: immo non con
neniunt in aliquo vniuoco: quia ſciētia pertinet ad
primam ſpeciem qualitatis: libri autem ad nullum
genus prædicamenti pertinent:quia ſunt entia per
aggregationem.ſ.quæ continent res diuerſorū prę-
dicamentorum:& tamen libri,& ſcientia habent ſe
G proportionaliter inquantum per libros ſcientia cō
uenienter habetur.Hoc modo virtutes conformā-
tur beatitudini:quia ad beatitudinem perducūt per
modum diſpoſitionis,& meriti,& hoc eſt de beatitu
dine perfecta,quæ eſt in futuro.Beatitudo aūt īper-
fecta,qualis eſt in præſenti,non habet aliquid prece
dens,tanquam meritū:ſed benè aliquid præcedens,
tanquam diſpoſitionem.Et ita erunt morales virtu
tes reſpectu fælicitatis, quæ conſiſtit in actu intelle-
ctus ſpeculatiui:quia vitioſus moraliter non poteſt
eſſe beatus etiam ſpeculatiuè,licet poſſit habere co-
gnitionem,quæ materialiter eſſet beatitudo.
Ad quartum dicendum, quòd intellectus ſpecula- Ad quartum.
tiuus ſimpliciter eſt nobilior intellectu practico,cū
H ſit propter ſeipſum,practicus autem propter opus.
Etiam practicus intellectus non imponit legem ſpe
culatiuo:Non enim dirigitur intellectus ſpeculati-
uus in iudicio alicuius veritatis per legem poſitā ab
intellectu practico:cū intellectus practicus neſciat
ſpeculari, quantomagis dare legem de ſpeculando.
Lex tamen eſt regula directiua operationum.Si er-
go aliqua lex poneretur intellectui ſpeculatiuo,ne-
ceſſe eſſet,vt per illam in actibus ſuis dirigeret: nul-
lus tamen actus ſuus poteſt dirigi per practicum:et
go nō pōt practicus ei legem imponere:ſed intelle-
ctus practicus legem ponit propter intellectum ſpe
culatiuum.ſ.in illis rebus,quæ ordinantur ad ſpecu
latiuum:vt dicitur 6.Ethic.ſ.dum ordiāat qualiter,
I vel per quæ media perueniat aliquis ad perfectionē
intellectus ſpeculatiui. Ipſi tamen actus,de quibus
prædictæ leges dantur, ſunt quædam operationes
exteriores,quæ magis pertinent ad practicum, quā
ad ſpeculatiuū.ſ.quæ diſciplinæ debent eſſe in qua-
libet vrbe,& quanto tempore legi debeant.1.Ethi.
Operatio tamen ſpeculatiui intellectus non eſt ali-
quid iſtorum, ſed ſolum eſt in intellectu: & ſic pra-
cticus dat legem de operibus practicis, & non de
ſpeculatiuis: licet iſtę practicę ordinentur ad ſpe-
culatiuas. Ad quintum.
Ad quintum dicendum,quòd intellectus practi
cus ordinatur ad bonum, quod eſt extra animam:
ſpeculatiuus autem habet bonum ſuum in ſeipſo.ſ.
K contemplationem veritatis.Et ſi iſtud bonū ſit per-
fectum, quod ſpeculamur, perficitur totus homo
ex eo,& fit bonus:quodquidem intellectus practicꝰ
non habet, ſed ordinat ad iſtud. Cum verò dicitur,
quòd per actum intellectus ſpeculatiui dicimur ſo
lum intelligentes, & ſcientes, dicendum, quòd ve-
rum eſt quando ipſa ſpeculatio non eſt bonum per-
fectum:quia non poteſt perficere habentem ſimpli
citer,ſed ſolum quantum eſt quoddam bonū intel-
ligibile,& reddit eum intelligentem,& ſapientem,
quod eſt quidam modus perfectionis.Si autem ſpe-
culatio ſit bonum perfectum, vtpote de maximo
bono clarè cognito,non ſolum faciet intelligētem,
aut ſapientē,ſed faciet beatū: quia ſicut per partici-
pationem

A pationem boni efficitur quis bonus, ita per participationem ſummi boni efficietur homo beatus. Illa autem ſpeculatio eſt, qua cõiungitur homo immediatè ipſi ſummo bono, ideo participabit ipſum pfectè, & erit beatus. Ad Sextum dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi ipſemet homo eſſet vltimus finis ſuus: tunc enim conſideratio actuum, & paſſionum ſuarum eſſet beatitudo eius, ſed quia finis vltimus hominis eſt aliquod bonum ei extrinſecum, vt oſtenſum eſt ſup. q. 27. ſ. Deus, ad quem per operationem intellectus ſpeculatiui attingimus: magis erit beatitudo hominis in operatione intellectus ſpeculatiui, quàm practici. Ad ſeptimum dicendum, ꝙ maior ſimilitudo eſt homini ad Deum per intellectum ſpeculatiuum, quàm per practicum: quia ſimilitudo prædicta intellectus practici ad Deum, eſt ſecundum quandam proportionalitatem. ſ. ꝙ intellectus practicus ſe habet ad ſuũ cognitum, ſicut Deus ad ſuum cognitum. ſ. vterque eſt cauſa cogniti. Intellectus autẽ ſpeculatiuus aſſimilatur Deo p vnionem, vel informationem quandam, quæ eſt multo maior aſſimilatio: & maxime quia, licet Deus reſpectu rerum habeat cognitionem practicam, reſpectu tamen eſſentiæ ſuæ, quæ perfectior eſt omnibus rebus, non habet cognitionem practicã, ſed ſpeculatiuam. Magis ergo aſſimilatur Deo intellectus ſpeculatiuus, quàm practicus. De his ſanctus Tho. prima ſecundæ quæſtione 3. arti. 5. & 4. Senten. diſtintione 49. quæſtione arti. 3.

Ad ſextũ.

Ad ſeptimum.

Felicitas non põt conſiſtere i actu prudentiæ.

Ex his autem dici poteſt, quòd non poteſt conſiſtere fęlicitas in operatione prudentiæ: quia prudẽtia ſolum eſt circa ea, quæ ſunt moralium virtutũ, cum ſit habitus directius circa omne agibile, nõ eſt tamen beatitudo in actibus moralium virtutum, vt oſtenſum eſt ex nunc dictis: cum illæ pertineant ad partem practicam: ergo non erit beatitudo in actu prudentiæ. Item beatitudo hominis eſt in optima operatione eius: optima autẽ operatio hominis eſt, ſecundum illam potentiam, quæ homini eſt propria, & reſpectu optimi obiecti, operatio autẽ prudentię non eſt erga obiecta perfectiſſima intellect⁹, vel rationis, quia non eſt erga neceſſaria, ſed erga cõtingentia operabilia, ergo non eſt in actu prudentię beatitudo.

Item in eo, quod ordinatur ad alterum, ſicut ad finem, non eſt beatitudo, cum illa ſit propter ſe. Operatio autem prudẽtiæ comparatur ad alterum, ſicut ad finem, ad quem ordinatur, tum quia omnis cognitio practica, cuius eſt quædam pars ipſa prudẽtia, ordinatur, ad operationem, tum etiam quia prudentia facit hominẽ ſe benè habere in hijs, quę ſunt eligenda ad finem, vt patet 6. Ethi. nõ ergo erit operatio prudentiæ beatitudo.

Item animalia irrationabilia non participant aliquid fęlicitatis, vt probat Ariſt. 1. & 10. Ethi: participant tamen quędam ipſorum aliquid prudentię: vt patet per eundem. 1. Meta. ergo non eſt beatitudo ĩ actu prudentiæ.

Eodem modo dicendum eſt, quòd non poſſit eſſe beatitudo in operatione artis, quia cognitio artis eſt practica, & ſic ordinatur ad finem, ideo tam cognitio, quã operatio artis nõ poteſt eſſe beatitudo. Item in operationibus artis fines ſunt extrinſeci, ſcilicet, res artificiatæ, quæ non poſſunt eſſe fines vitæ humanæ, ſed potius homo eſt finis omnium artificiatorum, quia ad vſus eius omnia, constructa ſunt, ergo non poteſt conſiſtere beatitudo, in operatione artis. De his ſanctus Thomas in ſumma contra Gen. lib. 3. cap. 34. & 35.

An beatitudo conſiſtat in conſideratione per ſcientias ſpeculatiuas. Quæſt. XXXV.

QVAERETVR, an beatitudo poſſit conſiſtere in conſideratione noſtra per ſcientias ſpeculatiuas. Dicunt quidam, quòd ſic, quia 1. Ethico. dicitur, ꝙ fęlicitas ſit operatio ſecundum perfectã virtutem: Ipſe tamen philoſophus diſtinguendo virtutes, non ponit, niſi tres ſpeculatiuas. ſ. ſciẽtiam, ſapientiam, & intellectum 6. Ethi. & iſtæ tres pertinẽt ad conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum: cum nulla iſtarum ſit practica, ergo erit beatitudo in conſideratione per ſcientias ſpeculatiuas. Item iſtud videtur eſſe humana beatitudo, quod vniuerſaliter deſideratur ab omnibus propter ſeipſum, ſic autem eſt de conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum: quia vt dicitur 1. Meta. Omnes homines natura ſcire deſiderant, & poſt pauca ſubditur, ꝙ ſpeculatiuæ ſcientiæ propter ſeipſas quæruntur, ergo in ipſis conſiſtit beatitudo. Item beatitudo eſt vltima hominis perfectio viui, vnũ quodque autem pficitur ſecundum, ꝙ reducitur de potẽtia in actum. Intellectus autem humanus eſt in potentia fęlix, & reducitur in actus per conſiderationem ſciẽtiarum ſpeculatiuarum: ergo in conſideratione ſecundum illas erit beatitudo.

Primum argu.

Secundũ argu.

Tertium argum.

Dicendum, quòd beatitudo vt dicit bonum perfectum, non poteſt eſſe in actu ſcientiarum ſpeculatiuarum. Sciendum tamen, ꝙ beatitudo eſt duplex, vt ſępe ſup. dictum eſt. ſ. vna perfecta, & alia imperfecta. Dicitur autem perfecta beatitudo illa, quæ attingit ad veram beatitudinis rationem. Beatitudo autem imperfecta eſt, quæ non attingit ad perfectã beatitudinis rationem, ſed participat quandam particularem beatitudinis ſimilitudinẽ, ſicut perfecta prudentia inuenitur in ſolo homine, apud quem eſt omnium agibilium ratio. In quibuſdam autẽ brutis inuenitur imperfecta prudentia: quia ſunt in eis quidam particulares inſtinctus ad quædã opera ſimilia operibus prudentiæ. Perfecta autem beatitudo in conſideratione, quæ eſt per ſcientias ſpeculatiuas, non poteſt conſiſtere eſſentialiter, ita ꝙ ipſa ſpeculatio ſit realiter beatitudo. Ad cuius euidentiam conſiderandum, quòd conſideratio in ſcientijs ſpeculatiuis non ſe extendit vltra virtutem principiorum illarum ſcientiarum: quia in principijs alicui⁹ ſcientiæ tota ipſa ſcientia virtualiter exiſtit. Principia autem prima ſcientiarum ſpeculatiuarum accepta ſunt per ſenſum, vt patet 1. Meta. & 2. poſteriorum. Vnde tota conſideratio ſpeculatiuarum ſcientiarum, non poteſt vltra ſe extendere, quàm ſenſibilium cognitio poſſit deducere. In cognitione tamẽ ſenſibilium non poteſt conſiſtere hominis beatitudo, quæ eſt vltima perfectio eius: nõ enim poteſt aliquis perfici per aliquid inferius ſe, niſi ſecundum, ꝙ in illo inferiori eſt aliqua participatio alicuius ſuperioris ſe. Manifeſtum eſt autẽ, quòd forma lapidis, & cuiuſcunque rei ſenſibilis eſt inferior homine in perfectione. Vnde per formam lapidis non poteſt perfici intellectus humanus, inquãtum talis forma eſt, ſed quantum in ea participatur aliqua ſimilitudo alicuius, quod eſt ſup. intellectum humanum. ſ. lumen intelligibile, vel aliquid huiuſmodi. Omne autem, quod eſt per aliud, reducitur ad per ſe, ſicut omne, quod eſt calidum per participationem, reducitur ad id, quod eſt calidum quaſi per eſſentiam. ſ. ad ignem. Vnde oportet, ꝙ vltima perfectio hominis ſit per cognitionẽ alicuius rei, quæ ſit ſupra ĩtellectum humanum, & ſic non poterit eſſe in conſideratione ſciẽtiarum ſpeculatiuarum, ſed ſicut in formis

nis sensibilibus participatur aliqua similitudo superiorum substãtiam. Item consideratio scientiarum speculatiuarum est quædam participatio veræ, & perfectæ beatitudinis: sed non est ipsa perfecta beatitudo. Talis autem est beatitudo præsens, quæ perfecta esse non potest, & ista ad plus habetur per scientias speculatiuas, vt colligitur libro decimo Ethi.

Ad primũ argum. Ad primum dicendum, ꝙ non consistit perfecta felicitas in operatione alicuius habitus virtutis. Cũ autem dicitur 1. Ethi. ꝙ sit operatio secundum perfectam virtutem, intelligitur de felicitate imperfecta, quæ in præsenti haberi põt. Sed obijcietur, quomodo per virtutem perfectã possit esse felicitas imperfecta, cum potius deberet esse perfecta: quia à perfecto perfectum gignitur. Dicendum ꝙ si esset necessaria conditio beatitudinis, ꝙ esset operatio virtutis, esset per operationem perfectam beatitudo perfecta, & è contrario. Non est tamen naturaliter ipsa beatitudo operatio virtutis, sed valdè excellit virtutem, cũ sit operatio excellentissimæ potentiæ actuatæ per obiectum altissimum sibi semper præsens. Quod autem beatitudo aliqua sit operatio virtutis, pertinet ad quandam diminutionem beatitudinis, ideo non erit à perfecta virtute perfecta beatitudo, sed à perfecta virtute imperfecta beatitudo, & à virtute imperfecta nulla erit beatitudo nec perfecta, nec imperfecta. Ad secundum. Ad secundum dicendum, quòd naturaliter desideratur quæcunque beatitudo non solum perfecta, sed etiam qualiscunq; similitudo, vel participatio ipsius. Et sic speculatio per scientias speculatiuas, licet non sit perfecta beatitudo, quia est tamen aliqualis participatio eius ab omnibus naturaliter desideratur. Ad tertiũ. Ad tertium dicendum, ꝙ per cõsiderationem scientiarum speculatiuarum reducitur aliquo modo intellectus noster in actum, nõ quidem in actum vltimum, & completum, sed in actũ aliqualem. De his sanctus Tho. 1.2 q.3. arti 6.

An in consideratione substantiarum separatarum consistat beatitudo. Quæstio XXXVI.

QVAERITVR, an in consideratione substãtiarum separatarum consistat beatitudo. Vocamus enim substãtias separatas angelos, qui sunt spiritus incorporei, & ita vocantur separatæ substãtiæ, s. à materia: quia non sunt species vnitæ corporibus, sicut anima nostra. Primũ ar. Aliqui dicunt, ꝙ in istorum cõtemplatione sit beatitudo. Quia dicit Grego. in quadam homelia. Nihil prodest interesse festis hominum, si non contingat interesse festis angelorũ, per quæ festa beatitudinẽ finalẽ designat, sed festis angelorum interesse non possumus, nisi per eorũ contemplationem: ergo videtur, quòd in cõtemplatione angelorum consistat hominis beatitudo. Secundũ arg. Item perfectio vltima cuiuscunque rei consistit in hoc ꝙ coniungatur suo principio. vnde circulus dicitur figura perfecta: quia habet idem principium, & finẽ. Sed principium cognitionis humanæ est ab ipsis angelis, per quos homines illuminantur, vt dicit Dio. de cœles. Hierar. c. 4. ergo perfectio humani intellectus est in contemplatione angelorum.

Item vnaquęq; natura est perfecta, quando cõiũgitur superiori naturæ, sicut vltima perfectio hominis est, vt coniungatur naturæ spirituali: sed sup. intellectum humanum ordine naturæ sunt angeli: ergo vltima perfectio intellectus humani erit, vt coniungatur angelis per contemplationem, & sic erit beatus in hoc.

Rñdet ad q̃situm. q. Dicendum, quòd non potest beatitudo hominis consistere in consideratione substãtiarum separata-

F rum: quia tunc oportebat, ꝙ homo cognoscere posset substantias separatas, & non solum cognoscere, sed etiam perfectè cognoscere, & clare. Hoc tamen non potest: quia anima nostra non potest peruenire ad cognoscendum substantias separatas, siue sint corpori vnita, siue post mortem separata, de quo longa quæstio est, quam à præsenti consideratione abijcimus. De anima tamen coniuncta corpori, ꝙ non possit intelligere substantias separatas latè probat sanctus Tho in sum. contra Gen. lib. 3. cap. 39. vsque 44 & prima parte sum. q 88. arti 1. & in quæstionib⁹ suis de Anima q. 16. De Anima separata, ꝙ nõ possit intelligere substãtias separatas, erat maius dubiũ, de quo idem sanctus Tho. prima parte summæ. q.

G 89. arti. 2. & in quæstionibus suis de Anima q. 17. Nõ ergo beatitudo potest esse per contemplationẽ substantiarum separatarum. Item dato, quòd clare possent cognosci, adhuc nõ esset beatitudo humana in earum cognitione: quia non potest esse perfecta beatitudo in eo, quod est perfectio intellectus secundũ participationẽ alicuius: sed in eo, quod est per essentiam tale, scilicet in eo, quod est bonum, vel verum per essentiam. Manifestum est autem, quòd vnunquodq; intantum est perfectio alicuius potentiæ, inquantum ad ipsum pertinet ratio proprij obiecti illius potentiæ: Proprium autem obiectum intellectus est verum: quicquid ergo habet veritatem participatam contemplatum nõ facit intellectum per

H fectum vltima perfectione, cùm in illo non reperiatur per se ratio veri: sed per deriuationem, vel participationem. Cum autem sit eadem dispositio rerũ in esse, sicut in virtute, sicut dicitur 3 Methaph. quæcunq; sunt entia per participationem, sunt etiã vera per participationem. Angeli autem habent esse participatum, idest, ab alio acceperunt: quia solius Dei esse suum est sua essentia: ideo relinquitur, ꝙ solius Dei sit veritas per essentiam: ideo eius contemplatio faciet hominem perfectè beatum. Aliqualẽ autem beatitudinem & imperfectam haberi posse in contemplatione substantiarum separatarum nõ est inconueniens: cum etiam in contemplatione, q̃ fit per scientias speculatiuas aliquo modo sit beati-

I tudo: vt patet 10. Ethico. Et ista est beatitudo, quæ in præsenti haberi potest. Hæc autem sola est propria operatio hominis, & in ea nullum aliorum animalium communicat. Hæc etiam ad nihil aliud ordinatur, tanquam in finem: cum contemplatio veritatis propter se solam quæratur. Per hanc etiam operationem homo suis superioribus coniungitur per similitudinem quandam: quia de omnibus operationibus humanis nulla inuenitur in Deo, & angelis nisi ista. Per istam etiam operationem homo attingit superiora se, & quodammodo illis coniungitur. s. cognoscendo ipsa. Etiam in hac operatione magis est homo sufficiens sibiipsi, quàm in omnib⁹ alijs: quia nulla operatio humana indiget paucioribus auxilijs exterioribus, quàm ista, & hoc pertinet

K ad rationem beatitudinis s. esse per se sufficientem. Ad hanc etiam operationem omnes aliæ humanæ operationes ordinantur, sicut in finem. Ad hanc autem requirũtur aliqua exteriora s. incolumitas, quę est in corpore, sine qua nemo potest speculari. Et ad istam incolumitatem ordinantur omnia artificiata ab hominibus: quod patet ex eorum vsibus, quæ omnes sunt ad conseruationem humanę vitę. Requiritur etiã quies à perturbationibus passionũ, quæ sunt intra nos. Et ista quies habetur per virtutes morales, per quæ moderantur passiones, & per prudentiam, quæ est quasi quidam consiliarius omnium moralium virtutum. Requiritur etiam quies ab

ab exterioribus ꝑturbationibus: quia iſtæ maximè tollunt ſpeculatiuam occupationem. Et ad tollendas iſtas perturbationes ordinatur totum regimen politicum humanarum legum. Et ſic ſi conſiderentur rectè omnes res humanæ, & diſpoſitio ipſarum, omnia videntur ſeruire ad contemplationem veritatis. Et ſic iſta eſt operatio excellentiſſima humanę vitæ, cum ad eam ordinētur omnia alia, quæ ad homines pertinent. Et tamē hæc omnia adhuc ad beatitudinem imperfectam pertinent, qualis eſt hic, vt dictum eſt, cum iſta non ſit completum bonum. De his ſanctus Thom. prima ſecundæ. q. 3. articu. 7. & in ſum. contra Gen. lib. 3. cap. 35.

Ad primum dicendum, quòd in contemplatione hominis de angelis, non poteſt eſſe beatitudo. Cum autem dicitur de feſtis eorum: dicendum, quòd intererimus feſtis angelorum, non quidem contemplantes ipſos angelos, ſed contemplando Deum ſimul cum angelis. Nam etiam beatitudo angelorū erit in contemplando Deum. Et ſi nos perueniam⁹ ad hoc, quòd ſimul ſimus cum eis, & ſimul contemplemur Deum, dicemur intereſſe feſtis eorum.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſecundum opinionem illorum, qui dixerunt animas creatas eſſe à ſubſtantijs ſeparatis, vt quidam Philoſophi voluerūt ſatis conueniens videtur, quòd beatitudo hominis eſſet in contemplatione ſubſtātiarum ſeparatarum, quaſi in coniunctione rei ad ſuum principium. Sed hoc falſum eſt, quia nihil creatum eſt niſi à Deo, nec creari potuit, ideo vltima perfectio intellectus humani, quæ eſt beatitudo, non poteſt eſſe niſi in coniunctione eius ad Deum, qui eſt principiū eius creādo, cum ſolus eum creauerit, etiam illuminando: Nam licet angeli illuminent nos, hoc ſolum faciūt, ſicut miniſtri, qui ſuo miniſterio adiuuāt nos, vt ꝑueniamus ad beatitudinem. Ipſi tamen non ſunt finis vltimus humanæ vitæ. Ad tertium dicendū, ꝙ natura ſuperior attingi poteſt ab inferiori dupliciter: vno modo ſecundum gradum potentiæ participantis. i. quòd potentia rei inferioris perueniat ad participandum ęqualitatem aliquam cum natura ſuperiori: & hoc modo ſupremum naturæ inferioris pertingit ad infimum naturæ ſuperioris: q̄a ęqualia ſunt ſupremum in inferiori, & infimum in ſuperiori: quia inter ea nullum eſt medium, eo quòd ſpecies ſunt ordinatæ ſicut numeri. i. quòd ſicut inter numeros non cadit aliqua vnitas media inter ſpecies ſubſtantiales. Vnde ſicut, cuilibet numero ſi addatur vnitas reſultabit alia ſpecies numeri: ita cuilibet ſpeciei ſi addatur alius gradus ſubſtantialis reſultabit alia ſpecies. Cum ergo nihil ſit medium inter ſpeciem, & ſpeciem, neceſſe eſt, ꝙ infimum naturæ ſuperioris ſit coniunctum ſummo naturæ inferioris: quia aliàs daretur medium. Et ſi coniuncta ſunt æqualia ſunt. ſ. ꝙ vnum non excedit alterum in gradu perfectionis ſubſtantialis. Et hoc modo ſupremum naturæ humanæ, & infimum naturæ angelicæ ſunt idem, vel æqualia: quia inter hominē, & angelum non eſt ſpecies aliqua media, & ſic vltima, ſiue maxima perfectio hominis eſt ꝑtingere ad hoc, quòd homo poſſit contemplari, ſicut angeli. Alio modo attingit natura ſuperior ab inferiori, ſicut obiectum à potētia: & hoc modo ſupremum in natura qualibet eſt, vt pertingat ad iſtud, in quo inuenitur perfecta ratio obiecti ſui: & quia obiectum voluntatis humanę eſt bonum vniuerſale, id eſt ipſa natura bonitatis: & obiectum intellectus humani eſt ipſum primum verum, ſiue verum abſolutè, quod eſt ipſum, in quo reperitur tota veritas erit ſupremum in voluntate peruenire ad maximum verū.

A Vtrunq; autem eſt in Deo: ideo ſupremum in homine eſt peruenire ad contemplandum, ſicut angelus contemplatur: quod pertinet ad primum modum: non eſt tamen ſupremum in eo peruenire ad contemplandum angelum.

An beatitudo hominis conſiſtat in viſione Dei.
Quæſtio XXXVII.

QVAERETVR, an beatitudo hominis cōſiſtat in viſione Dei. Dicendum, ꝙ neceſſe eſt, ꝙ homo ſit maximè beatus per hoc, ꝙ poſſit coniungi Deo per intellectū: Nam beatitudo hominis eſt proprium bonum eius, cum nón communicet ſecū B in ea aliquod de animalibus. 1. & 10. Ethic. Ideo neceſſe eſt, ꝙ iſta ſit in actu potentiæ illius, quæ eſt homini propria. Iſta autem nō eſt niſi intellectus: quia in omnibus alijs concordat cum animalibus, ergo erit in intellectu. Et quia beatitudo eſt maximum bonum hominis, nō ſufficit, ꝙ ſit ſm̃ iſtud, ꝙ homini eſt proprium, ſed etiam in illo, quod ſimpliciter eſt maximum bonum potens perficere hominem ſm̃ id, quod eſt ſibi proprium: quia aliàs non perficeret hominem ſimpliciter, ideo non poterit eſſe hominis beatitudo, niſi in Deo, & hoc quidem ſolum in intelligendo, cum iſtud ſolum ſit homini ꝓpriū. Dico autē ſolum. ſ. quātum ad iſtud, in quo eſt ſubſtantia beatitudinis. Nam voluntas ad beatitudinē C pertinet, cum ipſa gaudeat de ſummo bono acquiſito, & tamen iſtud gaudiū, vel delectatio non eſt ſubſtantia beatitudinis. Et hoc modo etiam operatio ſenſus pertinebit ad beatitudinem poſt reſurrectionem, inquantum ex bono animæ fiet quædam refluentia in corpus, vt ait Augu. in Epiſtola ad Dioſcorum. Et tamen in illo non eſt ſubſtantia beatitudinis, ſed eſt in ipſo actu intellectus: quia per eum Deum attingimus.

Conſiderandum pro hoc, ꝙ non eſt aliquis beatus, quandiu reſiſtat aliquid, ꝙ optare poſſit. Etiam beatitudo eſt in perfectione maxima hominis: ꝑfectio autem attēditur ſecundum rationem ſui obiecti, obiectum autem intellectus eſt, quod quid eſt. i. D eſſentia rei 3. de Anima. Vnde in tm̄ procedit ꝑfectio intellectus, inquantum cognoſcit eſſentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoſcit eſſentiam alicuius effectus, per quam non poſſit cognoſci eſſentia cauſæ. ſ. vt ſciatur de cauſa quid eſt, non dicitur intellectus attingere ad cauſam ſimpliciter, quāuis per effectum cognoſcere poſſit de cauſa, an ſit. Et ideo manet adhuc homini naturaliter deſiderium ad cognoſcendum id, qđ reſtat. ſ. quia cognoſcit effectum iſtum, & ſcit eum habere cauſam. Deſiderat ergo ſcire de cauſa illa quid ſit. Et iſtud deſiderium eſt cuiuſdam admirationis, & mouet hominē ad inquiſitionem, vt dicitur 1. Meta. in principio. ſ. propter admirari incęperunt philoſophari: Vt ſi ali E quis videns eclypſim ſolis, conſiderat, ꝙ ex aliqua cauſa procedit, de qua quia neſcit, quid ſit, admiratur, & admirando inquirit: & inquiſitio non ceſſat quouſq; perueniat ad cognoſcendū eſſentiam cauſæ. i. quid ſit cauſa illius effectus. Si ergo intellectus humanus cognoſcens eſſentiā alicuius effectus cauſati à Deo non cognoſcat de Deo, niſi an eſt. i. ꝙ De⁹ eſt, nondū perfectè venit ad cauſam ipſius effectus: ſed remanet adhuc ei naturale deſiderium inquirēdi cauſam, & ſic nondum eſt perfectè beatus. Et ſic ad perfectam beatitudinem hominis requiritur, ꝙ perueniat intellectus vſque ad ipſam eſſentiam primæ cauſæ. i. Dei, & tunc perfectionem ſuam habebit per vnionem ad Deum. Si autem perueniat ad

Deum

Deum ſub quadam generali cognitione, nondum
eſt beatus: quia adhuc manet ei deſiderium cogno-
ſcendi diſtinctè. Si autē aliquam aliam rem homo
perfectè cognouerit, per illam nondum eſt beatus,
cum cognitio illius non poſſit eſſe ſummum bonū
hominis, cum per ipſam cognitionem non coniun-
gatur homo ſummo bono ſimpliciter. Non poteſt
ergo eſſe beatitudo hominis niſi in perfecta cogni-
tione Dei. Conſiderandum ergo pro hoc, ꝙ cum ne
ceſſe ſit in ſolius Dei cognitione conſtitui hominis
beatitudinem, & Deus diuerſimodè cognoſcatur: in
quo modo cognitionis Dei erit beatitudo. Cogno-
ſcitur autem Deus quadrupliciter. ſ. confusè, & vni
uerſaliter, qualis eſt cognitio vulgarium. Alia eſt co
gnitio per demonſtrationem, ſm quam aliqua de
Deo Philoſophi tradiderunt. Alia eſt cognitio per
fidem. Quarta eſt cognitio per eſſentiam. De prima
cognitione dicendum, ꝙ iſta eſt quædam cognitio
confuſa de Deo, in qua omnes cognoſcunt Deum
eſſe, ſiue, quia Deum eſſe eſt per ſe notum, ſiue quia
per rationem naturalem homo immediatè, in q̃dā
Dei cognitionem peruenire poteſt. Videntes. n. ho-
mines res naturales currere ſecundum ordinē cer-
tum, cum ordinatio non poſſit eſſe niſi ab aliquo or
dinatore, percipiunt quaſi communiter omnes ho-
mines aliquem eſſe ordinatorem iſtarum rerū, quas
ſic ordinatas videmus. Quis autem ſit iſte ordinator
naturæ, vel qualis, & an vnus, vel plures, & ſic de
alijs dubijs, non habent immediatè homines certitu
dinem de his per iſtam cognitionem generalem. Si-
cut, cum videm⁹ hominē moueri, vel aliquid aliud
facere, percipimus in eo eſſe quandam cauſam iſta-
rum operationum, quæ in alijs rebus non ſit, cū vi-
deamus in eo operationes, quas nō videmus in alijs
rebus. Et iſtam cauſam animam nominamus, non
dum tamen per hoc ſcimus, an anima ſit corpus, vel
virtus corporis, vel quomodo prædictas operatio-
nes faciat. Dicendum, ꝙ in iſta cognitione confuſa
de Deo, nō poteſt eſſe beatitudo: quia beatitudo eſt
perfectum bonum, & ſic non poteſt ibi eſſe defect⁹.
In hac tamen cognitione ꝯfuſa, multi errores ſunt.
Nam quidam credentes eſſe Deum ordinatorem
rerum, putauerunt, ꝙ non erat aliquis alius ordina-
tor rerum mundanarum, niſi cęleſtia corpora, & il-
la vocabant Deos. Et ſic patet Sap. 13. ſ. gyrum ſtella
rum, aut ſolem, aut lunam, rectores orbis terrarum
Deos putauerunt. Alij autem putauerunt, ꝙ ipſa
elemēta erant Dij, videntes operationes eorū natu-
rales, & non credentes, ꝙ erant ab aliquo alio ordi-
natore, ſed ab ipſiſmet, ſic patet Sap. 13. ſ. Sed ignem
aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut nimiam aquā
Deos putauerunt. Alij autem non credentes actus
humanos ſubiectos eſſe alicui ſuperiori cauſæ ordi-
nanti, ſed ſoli humanę voluntati dixerūt homines,
qui præſunt alijs, Deos eſſe: quia eorum actibus prę
ſunt tanquā prima cauſa ſimpliciter ipſorū actuū.
Et ſic multi alij errores ſunt circa iſtam confuſam
cognitionem: Vnde non eſt in ea beatitudo, quæ eſt
perfectum bonum. Item ſi in hac cognitione conſi-
ſteret beatitudo, nemo eſſet, qui non eſſet beatus, cū
omnes habeāt de Deo aliquam opinionem, ſaltem
confuſam, nemo tamen dicet omnes homines bea-
tos eſſe, ergo in iſta cognitione confuſa non eſt bea-
titudo. Itē beatitudo eſt finis actuum humanorum,
ad q̃ ordinātur oēs operationes noſtræ, & tñ ad iſtā
confuſam cognitionem non ordinatur aliquis act⁹
noſter, cū à principio homini inſit, ergo in ea beati-
tudo non eſt. Item non vituperatur aliquis homo,
licet nondum ſit fœlix, ſed potius laudantur illi, qui
conantur peruenire ad beatitudinem. Si quis tamē

Errores diuerſi de ordinatore rerum.

F careat cognitione iſta cōfuſa de Deo vituperabilis
eſt. Nam per hoc apparet homo valde inſipiens, &
ſtolidus, ſi tam manifeſta Dei ſigna nō percipit. Sic
ſtultus reputaret, qui videns hominem non cōpre-
henderet per hoc eum habere animam: ſic dicitur.
Pſal. 13. & 52. ſ. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt
Deus. i. ꝙ inſipiens fuit ille, qui in corde ſuo reputa-
re potuit nullum Deum eſſe, cum tam manifeſta ſi-
gna Dei in omnibus rebus cerneret. Item illa cogni
tio, quæ habetur de re ſolum in communi, & non
ſecundum aliquid ſibi proprium, eſt imperfectiſſi-
ma. Sicut ſi quis ſolum cognoſcat hominē per hoc,
ꝙ mouetur, eſt autem imperfectiſſima: quia nullus
poteſt pauciora cognoſcere de re, quàm, qui eam ꝑ
G ſola communia cognoſcit. Eſt etiam talis cognitio
rei ſolum in potentia: quia res cognoſci dicitur: qñ
cognoſcuntur ea, per quæ res eſt. 1. Phyſic. Et illa ſūt
propria rei, per quæ res eſt in actu. Propria autem in
communibus non ſunt in actu, ſed in potētia, ſicut
effectus in cauſa, & concluſio in principijs. Per hoc
ergo, ꝙ quis cognoſcit cōia rei nō cognoſcit ipſam
rē in actu, ſed in potentia i. ad quantum ad illa ſecū
dum quod, res ſolum eſt in potētia. Beatitudo autē
eſt operatio perfecta, & ſummum bonum homi-
nis, ideo oportet eſſe ſecundum id, quod eſt in actu,
& non ſecundum illud, quod eſt in potentia. Nā po
tētia per actum perficitur: quia in ſe imperfecta eſt.
Per cognitionē nō ergo iſtā confuſam non pōt eſſe
H in homine beatitudo. De his ſanctus Thomas pri-
ma ſecundæ quæſt. 3. articu. 8. & in ſumma contra
Gen. lib. 3. cap. 36.

An in cognitione de Deo per demonſtrationem ſit beatitudo. Quæſt. XXXVIII.

QVAERITVR de ſecunda cognitione de Deo,
ſcilicet ꝑ demōſtrationem, an in ea ſit beatitu-
do. Dicendum, ꝙ de Deo habetur quędam cogni-
tio per demonſtrationem, quæ eſt magis perfecta, q̃
præcedēs, quæ erat oīno confuſa, cū per eam magis
accedamus ad ꝓpriā cognitionē Dei. Et per iſtā mo
uentur à Deo multa, quæ ſunt in alijs rebus, ꝑ quo-
I rum remotionem oſtenditur Deus differens ab alijs
rebus. Sic enim demonſtratur Deum eſſe immobi-
lem, & æternum, incorporeum, omnino ſimplicē,
vnum, & alia multa, de quibus 12. Meta. & iſta habē
tur via demonſtrationis: quia rationibus neceſſarijs
conuincuntur. Iſta autem aliquo modo pertinent
ad propriam cognitionem de Deo: quia ad cogni-
tionem alicuius rei peruenitur non ſolum per affir
mationes, ſed etiam per negationes: Sicut enim pro
prium eſt homini eſſe animal, & rationale, ita pro-
prium eſt ei non eſſe inanimatum, & irrationale.
Sed hoc differt inter cognitionē per affirmationes,
& negationes: quia licet vtraque ſit propria, per af-
firmationes, tamen ſcitur, quomodo res ab alijs ſe-
K paratur, & quid ſit. Per negationes verò ſciē, quòd
res diſtinguatur ab alijs: quid tamen ſit adhuc ma-
net innotum. Qualis autem eſt cognitio de Deo ꝑ
demonſtrationes, quia, cum nos non cognoſcamus
Deum, niſi per iſta corporalia: ad Ro. 1. & omnia iſta
differunt à Deo: cognitio noſtra peruenit ad hoc, vt
oſtendat, ꝙ Deus non eſt aliquid iſtorum, & ꝙ non
conueniunt Deo conditiones iſtarum rerum, & ta-
men non peruenimus ad cognoſcendum, quid ipſe
ſit, cum non ſit aliqua ſpecies perfectè repręſentati
ua eius: nec aliquis effectus adæquans totam virtu-
tem ſuam, per quàm cognoſcatur.

De iſta cognitione dicendum, quòd non ſufficit
ad beatitudinem. Primò, quia non poſſunt omnes
homines

Cognitio per demõſtrationẽ nõ ſufficit ad beatitudinem.

homines venire ad talem beatitudinẽ, ẽt ſi ad hoc conentur. Illa tamen, quæ ſunt alicuius ſpeciei ꝑueniunt, vt in plurimum ad finem illius ſpeciei, & rarò deficiunt. Quia natura in paucis deficit à fine ſuo ꝑꝑ aliquā particularem corruptionẽ. Beatitudo autem eſt finis ſpeciei humanæ, cum omnes illam deſiderent: ergo erit quoddam bonum commune, ad quod poſſibile ſit omnibus hoībus peruenire: quia aliàs fruſtraretur intentio naturæ, vt colligitur 1. Ethi. Ad iſtam tamen cognitionem per demōſtrationẽ pauci perueniunt, nec poſſunt oẽs peruenire: ideo non eſt ipſa beatitudo hoīs. Itẽ beatitudo eſt aliquod bonum, quod eſt totaliter in actu: quia perfectio entis in potentia eſt peruenire ad actum: beatitudo tamen perfecta eſt: ideo non poteſt conſiſtere in eo, ꝙ eſt in potentia: quia adhuc deſideraretur actus. Cognitio tamẽ, q̄ eſt de Deo per tales demonſtrationes eſt, vt in potentia, cum poſſibile ſit plura de eo cognoſci. Quod patet, quia poſteriores plura per has demonſtrationes, & excellentiori modo cognouerunt de Deo, q̃ antiqui, ergo in hac cognitione non eſt beatitudo. Item beatitudo excludit omnem miſeriā, cum nō poſſit ſimul quis eſſe beatus, & miſer. Error tamen eſt magna pars miſeriæ, cum oẽs hoīes illum naturaliter refugiāt. In prædicta tamen cognitione de Deo multiplex error accidere ſolet ſicut patet de multis, qui circa iſtas demōſtrationes ſequendo proprias æſtimationes inciderunt in errores grauiſſimos. Non eſt ergo beatitudo in tali cognitione. Item cōſiſtit beatitudo in operatione perfecta. Ad perfectionẽ autẽ requiritur certitudo. Nam aliter ſcire nō dicimur niſi cognoſcamus de re, ꝙ impoſſibile eſt eam aliter ſe habere primo poſteriorum. Cognitio tamẽ iſta multum habet de incertitudine, qđ patet ex diuerſitate opinātiū īter illos, qui viam iſtam demonſtratiuā de Deo tenere voluerūt. Nam in rebus certis non ſunt opiniones inueſtigantium veritatem, ſicut patet in Mate. ergo non eſt beatitudo in hac cognitione.

Item ſi voluntas conſecuta fuerit finem ſuum vltimum, ceſſat eius deſiderium, cum iam nihil relinquatur, quod deſiderari poſſit. Habita tñ cognitione iſta per demonſtrationem, adhuc manet hoī magnum deſiderium ſciendi alia, quæ per demonſtrationes iſtas nondū cognouimus Non ergo poterit eſſe beatitudo prædicta cognitio: Sed ſi in cognitione eſt beatitudo: neceſſe eſt, ꝙ illa ſit talis, ꝙ, ea habita, nihil vltra ſcire deſideremus. Item non eſt beatitudo, vbi manet aliquod deſiderium, cum adhuc ſit ibi inopia: Et tñ habita tali cognitione, ẽt per certitudinem manent adhuc hoī multa deſideria circa alias res, quas non habet, cum patiatur multos defectus ex parte corporis, qui non tolluntur per iſtā cognitionem demonſtratiuam: ergo non poteſt in ea conſiſtere beatitudo.

Item beatitudo eſt finis & finis rei exiſtẽtis in potentia eſt, vt educatur in actum, ſed per iſtam cognitionem demonſtratiuam de Deo non poteſt educi intellectus noſter totaliter in actū, ergo nō eſt beatitudo in iſta cognitione. Patet hoc, quia aliquid exiſtens in potentia poteſt reduci ſimul in actum totaliter, ſicut graue exiſtens extra medium eſt in potẽtia ad proprium vbi, & quādo deuenerit ad iſtud totaliter reducitur in actū. Aliquid autem eſt, qđ non poteſt ſimul reduci in actū totaliter, ſicut eſt de materia prima: nam per ſuum motum appetit ſucceſſiuè exire in actum omnium formarum, & propter diuerſitatem illarum non poteſt ipſa ſimul habere: ideo vult reduci in actum per ſucceſſionem. Sic eſt de intellectu, qui eſt in potentia ad omnia intelligibilia. Et quia nō poteſt aliquis ſimul intelligere duo actualiter, nō pōt reduci intellectus in actū ſimul, ſed licet reducatur in actum quorundam intelligibilium, adhuc eſt in potentia ad alia. Et ſic per talẽ cognitionem non poterit eſſe beatus, cum ſemper ſit in potentia. Sed huiuſmodi eſt cognitio, quæ habetur de Deo per demonſtrationẽ: quia illa habita, adhuc multa de Deo ignoramus: ergo non eſt beatitudo in tali cognitione. Sed neceſſe eſt, ꝙ ſi in aliqua cognitione ſit beatitudo reducatur intellectus totaliter in actum per vnum actum intelligendi q-cunque ille ſit, ita ꝙ non maneat ei deſideriū ad intelligendum aliquid aliud, & tunc erit totaliter in actu. Hoc tamen non contingit per cognitionẽ demonſtratiuam de Deo: ideo non poteſt in illa conſiſtere beatitudo. De his Sanctus Thom. in ſumma contra Gen. lib. 3. cap. 38.

An poſſit in cognitione Dei per fidem eſſe beatitudo. Quæſtio XXXIX.

QVAERITVR de tertio mō cognoſcẽdi Deū, qui eſt per fidem, an poſſit in eo cōſiſtere beatitudo. Dicendum, ꝙ iſte modus aliqualiter excedit præcedẽtem, & aliqualiter ab eo exceditur. Nā quātum ad res cognitas, iſtè modus, qui eſt per fidẽ, eſt excellentior, quia quædam per fidẽ cognoſcimus, ad quæ propter ſui eminentiā ratio noſtra demonſtrando peruenire nō poteſt: licet ex parte modi ipſe præcedens ſit excellẽtior: quia demonſtratio cōuincit ſub ratione veri. Fides autem non cōuincit, cum per eam non oſtendatur manifeſtè verum eſſe, quod creditur. Dicendum autem ꝙ in cognitione fidei de Deo habita nō poteſt beatitudo cōſiſtere. Nam beatitudo eſt operatio perfectiſſima intellectus, operatio tñ intellectus ſecūdum fidẽ eſt imperfectiſſima, q̃tum ad id, quod eſt ex parte intellectus: licet ex parte obiecti ſit maxima: quia intellectus credendo nō capit illud, cui aſſentit: ergo non eſt ibi beatitudo. Item cognitio per fidem eſt obſcura, cū Apoſtolus vocet eā per ſpeculum, & in ænigmate: obſcuritas autem dicit imperfectionẽ: ergo non eſt beatitudo in tali cognitione.

Item probatum eſt ſupra q. 33. ꝙ beatitudo hoīs nō cōſiſtit principaliter in actu voluntatis, ſed in actu intellectus, cognitio tamẽ fidei principaliter ſe tenet ex parte volūtatis, quia licet credere ſit actus ſolius intellectus, tamen ipſe nō aſſentit eis, quæ ꝓponuntur ſibi credenda ex ipſa euidentia veritatis tractus, ſed quia voluntas imperat credere: ergo nō cōſiſtit beatitudo in tali cognitione, cū nō ſit principaliter actus intellectus. Item ille, qui credit, aſſentit illis, quæ proponuntur ſibi. Nam fides eſt magis ꝑ modū auditus, q̃ per modum viſus, cum fides ex auditu ſit, ad Ro. 10. Nō crederet tamẽ aliquis auditis, niſi putaret, ꝙ ille, qui dixit hẽbat perfectionẽ, & magis certā cognitionẽ, q̃ ipſe, qui audit. Et tunc autẽ ita eſt in veritate, ꝙ hẽt certiorẽ cognitionẽ ꝓponẽs, q̃ audiens: aut ambo æqualiter incertā. Si ambo æqualiter incertam, erit ꝓceſſus in infinitum, & decipietur homo in fide, cum non inueniret aliqua certitudo, & tñ credẽs aſſentiebat rebus ꝓpoſitis, taq̃ à ꝓponẽte, vel ab aliquo alio certius cognoſcerent. Fides tamẽ nō poteſt eſſe falſa, nec inanis, ergo neceſſe eſt, ꝙ proponẽs mediatè, vel immediatè habeat maiorem certitudinem, q̃ audiẽs. Et ſic eſt, ꝙ Chriſtus, qui fidẽ à principio nobis propoſuit, clarè videbat veritatẽ rerū, quas nobis prædicabat. Et ſic habebat perfectiſſimam cognitionẽ de illis. Apoſtoli autem, qui poſtea prædicauerunt licet nō vide-

videbant clarè veritatem istarum rerũ, quas prædicabant, acceperãt tamen illas immediatè à Christo, qui clarè omnia cognoscebat. Et sic fides semp dependet ab aliquo certiori. Hoc dato non potest esse beatitudo in cognitione fidei, cũ sit imperfecta: eo ꝙ perfectius habetur, vel haberi reputatur à ꝓponente, quàm ab audiente. & in cognitione imperfecta non potest esse beatitudo, cum imperfectum sit in potentia ad perfectum, ergo non est beatitudo in actu fidei. Itẽ, cum beatitudo sit vltimus finis: necesse est, ꝙ illa habita quietetur naturale desideriũ: cognitio tamen fidei nõ quietat desideriũ, sed magis ipsum incitat: quia vnusquisq; desiderat cognoscere clarè videndo ea, quæ credit: ergo non est beatitudo in cognitione, quæ est per fidem. Item beatitudo est vltimum bonũ hoĩs, in quantum per eam coniungimur vltimo bono simpliciter s. Deo, qui est finis oĩum rerũ. Per cognitionẽ tamen fidei res credita non fit intellectui præsens, sed magis absens. Et sic non coniungitur homo Deo per fidem: sicut dr̃ 2. ad Cor. 5. s. Quãdiu per fidẽ ambulamus peregrinamur à Dño. Fit tamen Deus: aliqualiter prius voluntati nostrę per fidẽ, in quantum voluntariè credens Deo assentit, sicut dicitur ad Ephe. 4. scilicet, habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Non est ergo possibile, ꝙ consistat beatitudo in cognitione fidei. De his Sanctus Thom. in summa contra Gen. lib. 3. cap. 38.

An cognitio Dei per essentiam sit beatitudo hominis. Quæstio XL.

QVAERITVR de quarta cognitione Dei, q̃ est per essentiã, an in illa consistat beatitudo.

Dicendũ, ꝙ nemo dubitat, an in tali cognitione possit consistere beatitudo, eo ꝙ ista est cognitio ꝑfectissima ex parte modi, & ex parte obiecti, qđ sufficit ad faciendum operationem perfectissimam.

Primũ ar. Est tñ dubium quia quidã putant, ꝙ non sit possibilis huiusmodi visio Dei per essentiã, quia Ioã. 1. dr̃ Deum nemo vidit vnquã. Et exponit Chryso. scilicet: Etiã essentiæ celestes ipsa dico Cherubim, & Seraphim ipsum Deum, vt est, nunq̃ videre potuerũt. Videre tamẽ per essentiam est videre rem, sicut est: ergo etiam angeli nunquã potuerũt videre Deum per essentiã. Sed homines in vita ęterna nõ cognoscent plus de Deo, quàm angeli, quia nõ ꝑmittit eis nisi, ꝙ erunt sicut angeli Dei infra 22. vel ꝙ erunt ęquales angelis, Luc. 20. ergo sancti in patria nõ poterunt videre Deum per essentiã.

Secundũ argu. Itẽ Diony. lib. de di. no. c. 3. argumentando dicit, ꝙ cognitio non est nisi existentium: omne aũt existens finitum est, cũ sit in aliquo genere determinatum. Et sic Deus, cũ sit infinitus est super omnia entia: ergo eius cognitio est supra omnem cognitionem. Nemo ergo eum cognoscere poterit.

Ad tertiũ argu. Item Diony. lib. de Mystica Theologia ostendit, ꝙ perfectissimus modus, quo intellectus Deo coniungi põt est inquantũ cõiungitur ei, vt ignoto. Illud tamẽ, qđ per essentiã vr̃ non est ignotũ, ergo intellectus noster non põt pertingere ad cognoscendũ Deum per essentiam.

Ad quartum arg. Item Diony. in Epistola ad Caium Monachũ dicit, ꝙ suppositæ Dei tenebrę, quas abundantiam lucis appellat cooperiuntur omni lumine, & absconduntur omni cognitioni. Si quis ergo vidẽs Deum intellexerit, ꝙ aliquid vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eorum, q̃ sunt eius. Qui tñ Deũ per essentiã videt, ipsum Deũ videt, & nõ solũ ea, quæ ipsius sunt: ergo nullus potest videre Deum per essentiam.

Ad qntũ argu. Itẽ dicit Diony. in Epistola ad Dorotheũ. Inuisibilis quidẽ Deus est existens pp excedentem claritatẽ. Sed claritas Dei sicut excedit intellectũ nr̃m in via: ita ẽt excedit in patria. cum intellectus noster semper sit finitus hic, & in patria. Diuina autẽ lux semper sit infinita: ergo sicut hic non põt Deus videri per essentiam: ita nec in patria videri poterit. Ad sextũ argu.

Item cum perfectio intellectus sit ipsum intelligibile: oportet esse proportionẽ inter intellectum, & intelligibile, sicut est inter visum, & visibile. Nulla tñ proportio est inter intellectum nr̃m, & Deum, cum distent in infinitũ: ergo nõ põt peruenire intellectus nr̃ ad hoc, ꝙ per essentiam Deum intelligat.

Item magis distat Deus ab intellectu nr̃o, quàm intelligibile creatum à sensu, cum inter ea sit distantia solum finita. Sensus tamen nunq̃ põt peruenire ad cognoscendũ intelligibile spirituale: ergo intellectus nr̃ nõ potest pertingere ad cognoscendũ Deũ per essentiã. Septim argu.

Item q̃cunq; intellectus nr̃ intelligit aliquid in actu, necesse est, ꝙ informet per similitudinẽ rei intellectę, quæ est principium intellectualis operationis terminatę ad illud obiectũ, sicut calor est principiũ calefactioni. Si ergo intellectus nr̃ Deum intelligat, oportet, ꝙ hoc fiat per aliquã similitudinem ipsum informãtẽ. Hoc autẽ nõ potest esse: quia formæ, & rei formatæ oportet esse vnum esse. Diuina autẽ essentia differt ab ĩtellectu nostro ſm essentiã, ergo oportet, ꝙ forma, per quam informat intellectus noster intelligẽdo Deum, sit aliqua similitudo impressa intellectui nostro à Deo. Talis autẽ similitudo, cum necessariò sit aliquid creatũ, nõ potest ducere in cognitionẽ Dei, nisi sicut effectus in cãm: ergo nõ põt intellectus noster Deum videre, nisi per effectum eius. Sed visio Dei, quæ est per effectum, nõ est per essentiã: ergo nõ potest ĩtellectus nr̃ Deum per essentiam intelligere. Ad octa argu.

Item diuina essentia plus distat ab intellectu nr̃o, q̃ quicunque angelus, vel substãtia separata. Dicit tamẽ Auice. in sua Meta. ꝙ intelligentia esse in intellectu nostro, nõ est eam intelligere: quia sic scientia, quã de intelligentiis haberemus, esset substãtia, & non accidẽs, & hoc est impressionẽ ĩtelligẽtiæ esse in intellectu nr̃o: ergo Deus nõ est in intellectu nr̃o, vt intelligatur à nobis, nisi inquantum impressionẽ quãdã facit in intellectu. per quã à nobis intelligat̃. Impressio tñ illa nõ potest ducere in cognitionẽ diuinę essentiæ: quia cum in infinitum intellectus nr̃ distet à diuina essẽtia degenerat ĩ aliã speciẽ multo magis, q̃ si species illa degeneraret in specie nigri: ergo sicut ille, in cuiᵘ visu spẽs albi degeneraret ĩ speciẽ nigri pp organi indispõnem nõ dr̃ videre album, sed nigrum: ita, cum Deus ꝑ istã impressionẽ intelligat̃ à nobis, non intelliget̃ per essentiã. Ad nonũ argu.

Item sicut dicitur 3. de aĩa in rebus separatis à materia, idẽ est intellectus, & qđ intelligitur, sed Deus est maximè separatus à materia: ergo si intelligat̃ erit idẽ cum intellectu. Nõ põt tñ intellectus nr̃ peruenire ad hoc, ꝙ fiat essentia infinita, ergo nõ põt videre Deum per essentiam. Ad decimũ argu.

Item omne infinitum in quantũ infinitũ est ignotũ. 1. Phy. Deus tñ est oĩbus modis infinitus: ergo Deus est oĩno ignotus: vñ à nobis ꝑ essentiam videri nõ poterit. Ad vndecimũ.

Item dicit Aug. in lib. de videndo Deũ ꝙ Deᵘ est natura inuisibilis: Ea tñ q̃ Deo insunt ꝑ naturã, non pñt aliter se hr̃e: ergo impossibile est, ꝙ per essentiã videatur. Ad duodecimũ.

Itẽ illud, qđ alio modo vr̃, & alio modo est, non vr̃ ſm illud, qđ est. Deus tamẽ alio modo est, & alio modo vr̃ à sanctis in patria. Nã Deus in patria est per modũ ꝓprium sibi, à sanctis autem vr̃ per modum ipsorũ, quia necesse est intellectionẽ fieri ꝑ modũ intelligẽtis, cũ oĩs receptio fiat per modum rei recipiẽtis, & nõ ꝑ modũ rei receptę. Et sic non videbitur à sanctis ſm id, qđ est, &

& consequenter non videbitur per essentiam, ma-
ximè quia Deus in patria videbitur per lumen glo-
riæ, sic dicitur Psal. 35. scilicet: In lumine tuo videbi
mus lumen: ergo non videbitur per essentiam.
Item Deus videbitur in patria facie ad faciem,
prima ad Corinth. 13. & tamen, quod videtur facie
ad faciem videtur per similitudinem suam, & non
per substantiam: ergo Deus non potest videri à no-
bis per essentiam suam.
Dicendum, ꝙ beatitudo hominis consistit in Dei
cognitione, & nō potest consistere in alio modo co
gnitionis: quia alij tres modi sunt imperfecti, vt su-
pra ostensum est in tribus quæstionibus immedia-
tè præcedentibus. Ideo necesse est consistere beati-
tudinem in visione Dei per essentiā. Et patet hoc: qa
1. Ioan. 3. dr̄: Cum apparuerit, similes ei erimus, &
videbimus eū sicuti est: ergo videbimus p essentiam.
Item prima ad Corin. 15. super illo verbo, cū tra
diderit regnū Deo, & patri dicit glo. ꝙ in patria es-
sentia Patris, & Filij, & Spiritus Sācti videbit̄, quod
solis mundis cordibus dabitur, quæ est summa bea-
titudo: ergo beati Deum videbunt per essentiā. Itē
Ioan. 14. dr̄. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo,
& ego diligam eū, & manifestabo ei meipsum, sed
illud, quod manifestatur essentialiter vr̄: ergo Deus
in patria à sanctis videbit̄ per essentiā. Itē Exod. 33.
super illo verbo: nō videbit me hō, & viuet: Grego
rius improbat opinionē illorū, qui dicebant, ꝙ in il-
la regione beatitudinis Deus in sua claritate conspi
ci potest: sed in sua natura videri non potest, dicēs,
ꝙ non est aliud Dei claritas, & Dei natura: ergo vide
bitur Dei natura. Natura tamen est ipsa essentia, er-
go Deus per essentiā videbitur. Itē desideriū oīum
sanctorum non potest esse totaliter frustra, est tamē
desiderium cōe sanctorum videre Deum per essen-
tiam: Exo. 34. s. Ostende mihi gloriam tuam, & in
Psal. 84 Ostende nobis faciem tuam, & salui erimus.
Et Io. 14. Dn̄e ostende nobis Patrē, & sufficit nobis.
Ostendere tn̄ Patrem est deitatis substātiam apertè
manifestare: ergo sancti videbunt Deū per essentiā.
De mō vi- ... Deū.
Dicendū, ꝙ de hoc non est dubium cōiter apud
theologos: de modo tamen videndi, est difficultas,
& quoniam Philosophi posuerunt vltimā hominis
fęlicitatem in intelligendo subās separatas à mate-
ria secundum essentiā: ideo eadē difficultas est apud
illos, quō possint substantiæ separatæ cognosci, &
apud nos, quomodo possit Deus videri per essentiā.
Et q̄q̄ quæstionē de cognitione subārum separata-
rum supra q. 36. omittere ꝓposueramus, hic tn̄ licet
non ad plenum, saltem tamen in quantum facit ad
præsens, pro cognitione Dei per essentiam, dicetur
aliquid de illa. Considerādum autē, ꝙ de ista cogni
tione substantiarum separatarū est difficultas apud
Philosophos. Nam Aristo. 3. de Anima promisit se
determinaturum illam, non reperitur tamē postea
in libris suis determinata. Et hoc præstitit cām,
vt sequentes doctrinam eius variè sentirent in hac
quæstione. Quidam. n. Philosophi posuerunt, ꝙ in-
tellectus noster possibilis nunq̄ potest peruenire ad
hoc, ꝑ intelligat subās separatas, sicut dixit Alpha-
rabius in fine suæ Ethi. licet contrariū dixerit in lib.
suo de intellectu, vt ait Cōmentator 3. de anima.
Eodem modo quidā theologi dixerunt, ꝙ Deus nō
poterat videri per essentiam ab intellectu nr̄o. Vtri-
que aūt inducti fuerunt ad hoc pp distantiam, quæ
erat inter Deū, & intellectum nr̄m, & substantias se
paratas, & intellectum nr̄m. Cum n. intellectus in
actu sit quodamō vnum cum re intellecta in actu
vr̄ valde difficile, qūo intellectus creatus possit ali-
quo mō esse vnum cum essentia increata, vel cum

A substantia separata. Et quia quidā istorum Philoso-
phorum posuerunt intellectum possibilem esse ge-
nerabilē, & corruptibilē, & esse virtutē dependentē
à corpore, erit istis maior difficultas, ꝙ tunc erit ma
ior distantia inter intellectū, & Deū, & inter intelle-
ctū, & subās separatas, q̄ si eēt itellectus purus spūs,
nō de natura materiæ, nec depēdēs à corpore, qa sic
hr̄et magnā similitudinē cū sensu, qui est virtus de-
pendēs à corpore. Et tn̄ de sensu manifestū est, ꝙ nō
est possibile, ꝙ cognoscat aliquid spūale. Et sic esset
quasi similis difficultas de intellectu, si esset depen-
dens à corpore. Quia tn̄ istud falsum est ommitten-
dum est, licet circa falsitatē eius non est nunc insi-
stendum, quia alterius negocij est. Illud tn̄, qđ dixe-
B runt illi Theologi. s. Deum non posse videri p essen
tiam, falsum est. Nā repugnat scripturæ Canonicæ,
vt ait Aug. in lib. de Vidēdo Deum. Itē quia cum
intelligere sit ꝓpria operatio hoīs, oportet, ꝙ in ea
detur beatitudo hoīs, qn̄ fuerit ista operatio perfe-
cta. Est autē perfectio intelligētis ex ipso intelligibi
li. Si ergo intellectus in sua operatione pfectissima
non perueniat ad intelligendū Deū per essentiā, sed
aliquid aliud, oportebit dici, ꝙ aliquid aliud, q̄ Deus
sit beatificans hoīem, & tn̄ perfectio vltima cuiusli
bet rei fit in coniunctione ad suum principium: se-
quitur, ꝙ aliquid aliud sit primū principiū hoīs, q̄
Deus: quia aliàs non posset aliquid aliud beatifica-
re hoīem nisi Deus. Dicere tn̄ aliquid p̄ter Deū esse
C primū principiū hoīs, est absurdū, cum creatio ab
ipso solo sit, & nihil præcedit eū: ēt est absurdū ſm
Philosophos, q ponunt aīas nr̄as à substātijs separa-
tis emanasse, vt in fine possimus intelligere eas, & sit
ibi beatitudo. Et sic apud theologos est absurdū di-
cere Deum nō posse videri per essentiā: quia sic tol-
leret̄ beatitudo, & apud Philosophos ēt incōueniēs
est negari, ꝙ homo intelligere possit substantias se-
paratas, quia etiam per hoc putant beatitudinē tol
li. Dicendum ergo est, ſm eos, ꝙ possint cognosci
substantiæ separatæ ab intellectu, & tamen in mo-
do est varietas. Quidam posuerunt substantias sepa
ratas non solum intelligi ab homine, sed etiam, ꝙ
ipsę erant obiectū propriū intellectus nostri. Sic po
D suit Plato introducens formas immateriales subsi-
stentes, quas vocabat ideas, & illas dicebat intelligi
ab intellectu nr̄o, & esse propriū obiectū eius, & ꝙ
homo solum intelligeret illas, nisi, quia intellectus
nr̄ miscebatur cū phantasia, ad quā pertinet indui
de sensibilibus. Positio tn̄ Platonica de ideis per Ari
sto. in Meta. multū reprobata est, & in istis ideis. s. in
consideratione earum Plato ponebat fęlicitatem.
Quod etiam destruit Aristo. primo Ethi. Nos autē,
quando vocamus substantias separatas, non intelli
gimus de ideis Platonicis: quia illę magis ꝓpriè vo-
carentur species separatæ, vel vniuersalia separata,
vt vocat Aristo. quàm substantiæ separatæ: cū istæ
ideę ponantur esse species rerum materialium, &
E ponuntur tā in substantia, quā in accidentibus: sub-
stantiæ aūt separatæ, quas nos vocamus, sunt quæ-
dam formę immateriales per se subsistens extra in-
tellectū, quas ēt vocamus intelligētias: quia sunt in-
tellectus puri nō vniti corporibus, & sunt cāæ secū
dę horū inferiorū. Istas. n. Theologi vocāt Angelos.
Et isti nihil ptinent ad species rerū materialiū. Et
sic oēs Philosophi, p̄ter. Platonē, accipiūt subās sepa
ratas: de istis dn̄t, ꝙ pn̄t intelligi ab hoīe. Modus au-
tem ad hoc ponitur per Alpharabiū, & Auicennā,
qa ex hoc, ꝙ intellectus nr̄ intelligit q̄cunq; intelli
gibilia, pertingit ad intelligendum substantias sepa
ratas, & hoc ostēdunt duobus modis. Primus est,
ꝙ sicut natura speciei est vna ī oībus hoībus cū sit

De ideis Platonicis.

vna ſpecies, & non diuerſificatur in diuerſis indiui-
duis, niſi per hoc, ꝙ ꝯhitur per principia indiuiduā-
tia, quæ non ſunt eadē in diuerſis hoībus, ſic erit in
formis intellectus ſ. ꝙ forma hominis intellecta ab
iſto homine, & ab illo non diuerſificatur in eis, niſi
ſ.n, ꝙ coniungitur diuerſis formis imaginabilibus.
Nam illud, qđ intelligitur idem eſt, ſed ſpecies ima-
ginabilis. i. Phātaſma, per quod homo intelligit nō
poteſt eſſe idem numero in duobus hominibus, &
tunc quando intellectus per actū ſuum ſeparat for-
mam ītellectiuā à formis imaginabilibus, remanet
quidditas intellecta ſolum: & illa tantū eſt vna, cū
non poſſit in ea iā accipi diuerſitas ex parte forma-
rum imaginabilium, quia ab eis ſeparata eſt. Talis
autem eſt quidditas ſubſtātiæ ſeparatæ. Ideo qn̄ in-
tellectus nr̄ peruenit ad ſummā abſtractionē qddi-
tatis intelligibilis cuiuſcunq; rei intellectæ intelli-
git per hoc quidditatē ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ eſt
ei ſimilis. Secundus modus eſt, quia intellectus no
ſter natus eſt abſtrahere quidditatē ab oībus haben-
tibus quidditatē. Si ergo quidditas, quā abſtrahit à
ſingulari, ſit habens quidditatē, abſtrahet iterū qddi
tatem ab illa, quouſq; peruenerit ad intelligēdum
quidditatem, quæ nō habet quidditatem, & eſt om
nino ſimplex. Talis aūt eſt quidditas ſubſtantiæ ſe-
paratæ. Et ſic intelliget noſter intellectus quiddita-
tē ſubſtantiæ ſeparatæ, quia ſimilis eſt, cū illę qddi-
tates ſint ſubſiſtentes non habentes aliā quidditatē.
Si aūt quidditas abſtracta à particulari ſit hn̄s quid-
ditatē abſtrahet iterum intellectus noſter, & cū nō
ſit ꝓcedere in infinitū, neceſſe eſt perueniri ad quid-
ditatē, quæ non habet quidditatem, & per iſtā intel
lectus noſter intelliget ſubſtantias ſeparatas. Dicē-
dum tn̄, ꝙ iſti modi non ſunt ſufficientes. Quia qd-
ditas, quā intellectus abſtrahit à rebus ſenſibilibus,
non eſt eiuſdē rationis cum quidditatibus ſubſtan-
tiarum ſeparatarum. Et ſic intelligendo quiddita-
tem abſtractam à re materiali, nondum poſſumus
intelligere quidditates ſubſtātiarum ſeparatarum.
Maximè aūt erit hoc circa diuinam eſſentiam, quę
totaliter eſt alterius rationis ab oībus alijs quiddita
tibus. Item dato, ꝙ eſſet quidditas abſtracta à re ma
teriali eiuſdem rōnis cum quidditatibus ſubſtantia
rum ſeparatarū cognita qdditate rei cōpoſitę, non
cognoſceret adhuc quidditas ſubſtantiæ ſeparatæ,
niſi ſecundū genus remotiſſimū, qđ eſt ſubſtantia.
Nec aūt cognitio eſt valde imperfecta, cū ſit per cō
munia, niſi deueniatur ad ea, quæ ſunt propria rei.
Nam, qui cognoſcit hominē ſolū, in quantum eſt
animal, non cognoſcit eum, ſm id, qđ eſt propriè,
ſed ſm aliquid eius, & in potentia: quia hoc ſecun-
dum, ꝙ aīal, non eſt neceſſariò homo: quia ſuperio-
ribus accidunt inferiora. Et patet, qđ dictū eſt, quia
qui abſtrahit quidditatē rei materialis vſq; ad qddi-
tatem, q̄ non habet quidditatē, neceſſe eſt, ꝙ abſtra-
hat vſq; ad vltimū genus, quod nihil includit, & ſic
quidditas rei materialis ſic abſtracta non pōt conue
nire cū quidditate ſubē ſeparatę, niſi ad plus in rō-
ne ſubæ, & ſic cognoſcetur ſubſtantia ſeparata hoc
mō ſolum, vt ſubſtantia, & iſta eſt imperfectiſſima
cognitio: qa ſi eſt imperfecta cognitio, qn̄ homo co
gnoſcit hoīem ſolū in quantum aīal, erit à fortiori
magis imperfecta, ſi cognoſcat eum ſolū in quantū
eſt ſubſtantia. Hoc aūt modo intelligere ſubſtātiam
ſeparatā non eſt intelligere eius quidditatē, quæ eſt
aliquid propriū ipſius ſubæ ſeparatæ, ſed erit intelli
gere ſubam ſeparatam imperfectè ꝑ aliquid, qđ eſt
extra ipſam. Sicut intelligimus effectum per cām:
talis aūt modus cognoſcendi Deum, vel ſubas ſepa
ratas nō ſufficit ad beatitudinem, quia eſt cognitio

Improbā-tur modi prædici.

F multū confuſa, & potentialis: quia qui ſic intelligit,
eſt adhuc in potentia ad intelligendum magis deter
minatè, per id, quod eſt ꝓpriū rei, & quia ſemꝑ ma-
net deſiderium ad cognitionē magis perfectam, &
iſta repugnant beatitudini, quia illa eſt operatio ꝑfe
cta, & poſt illam nihil deſideratur, ideo ēt ſi eēt bea
titudo in cognoſcendo ſubſtātias ſeparatas nō poſ-
ſet homo eſſe beatus per modū cognitionis propo-
ſitum. Alius modus cognoſcendi ſubas ſeparatas
aſſignatur ab Auicenna in ſua Meta. ſ. ꝙ ſubſtantiæ
ſeparatæ intelliguntur à nobis per intentiones ſua-
rum quidditatū, quæ ſunt quædā ſimilitudines ea-
rum, & non hn̄r ab eis per abſtractionē, cū ipſęq̄ qddi
tates ſubſtantiarū ſeparatarum ſint ita ſimplices, ſi-
G cut iſtę intentiones. Et tn̄ in abſtractione ſemper id,
qđ abſtrahitur eſt ſimplicius eo, à quo abſtrahit, cū
abſtrahere ſit qđdam ſeparare, ſed iſtę intentiones,
vel ſimilitudines ſubarū ſeparatarū ſunt impreſſæ
in aīa nr̄a, per operationē ipſarū ſubſtantiarū ſepa-
ratarum. Sed iſte modus non ſufficit ad hoc, ꝙ hō
videat Deum per eſſentiam, ſed videt per aliq̄ ſimi-
litudinē impreſſam intellectui: qa talis ſimilitudo
imperfectè Deum repreſentat. Nam oē, qđ in alio
recipit, oportet recipi ad modū recipientis, & ideo
ſimilitudo diuinę eſſentiæ impreſſa intellectui nr̄o
erit per modū nr̄i ītellectus, modus aūt nr̄i intelle
ctus eſt deficiens à perfecta receptione diuinę ſimi-
litudinis. Defectus aūt diuinæ ſimilitudinis in intel
H lectu nr̄o pōt cōtingere tot modis, quot modis ali-
qua ſimilitudo inuenitur deficiens à perfecta repre
ſentatione. Primò modo eſt ſimilitudo deficēs, qn̄
forma participat ſm eandem cōem ſpeciei, & tn̄ nō
ſm eundē perfectionis, vel eſſendi modū. Sicut ſunt
duo albi, & vnus hēat multū de albedine, alius verò
paucum: eſt deficiens ſimilitudo q̄tū ad modū eſſen
di, vel perfectionē formæ albedinis: manent tn̄ in ea
dem ſpecie formę. ſ. in albedine. Alio modo eſt defi
ciens ſimilitudo magis, q̄ ꝑcedens, qn̄ in aſſimilatio
ne nō peruenit ad eandē rōnē ſpēi, ſed ſolū ad eādē
rōnē gn̄is. Sicut ſi vnus habeat albedinē, & alius ni-
gredinē eſt ſimilitudo ſolū in gn̄e coloris, ſed non
in ſpecie. Alio modo adhuc eſt magis deficiens ſi-
I militudo, qn̄ peruenitur ad idē genus, & tn̄ ſm ana-
logiā, ſicut homo, & albedo ſimilantur ſolū in ente,
quæ eſt rō vltimi generis, & tn̄ non prędicat eodem
modo de vtroque, ſed de ſuba per ſe & primò, quia
ipſa eſt merè ens, de accidentibus aūt non ꝑdicat, ni
ſi per analogiā ad ſubam ſ. in quantum ſunt aliquid
entis. i. ipſius ſubæ, quæ eſt verè ens. Hoc mō omnis
ſimilitudo, q̄ eſt inter Deum, & creaturā, eſt valde
deficiens. ſ. cadens in analogiā, quia de Deo, & crea-
tura non dr̄ ens, vel eſſe ſm eandem rationem, nec
æque primo, ſed de Deo ꝓpriè, & de creatura inquā
tum hēt aliq̄ ſimilitudinē ad Deū, qui eſt verè ens.

Iſtud aūt non ſufficit ad cognoſcendū diuinam
eſſentiam: quia ſimilitudines eius impreſſæ intelle-
K ctui nr̄o eſſent valde degenerantes. Ad hoc. n. ꝙ vi-
ſus cognoſcat albedinē, oportet, ꝙ recipiat in eo ſi-
militudo albedinis, ſm rationē ſuę ſpeciei, q̄uis non
ſecundum eundē modum eſſendi. Nam ſpecies al-
bedinis, ſiue forma non pōt eſſe ſic in ſenſu, ſicut eſt
in obiecto: quia tunc oporteret eam eſſe extenſam,
& ēt ipſe oculus eſſet realiter albus, ēt competeret
ei actio albedinis. ſ. diſgregare. Nihil tn̄ iſtorum eſt.
Et tamen forma albedinis in oculo ſecundū eandē
rōnē ſpeciei, ſecundum quā eſt in re alba: qa aliàs
non oſtenderet eam omnino talem, qualis eſt, nec
diceretur oculus videre albedinē, ſed aliquid aliud,
cum oculus non videat per formā albedinis, q̄ eſt
in obiecto, ſed ꝑ formā albedinis, q̄ eſt in ipſomet.

De ſimi-tudine de-ficiente.

Sic

Sic etiam ad hoc, ꝙ intellectus intelligat aliquam quidditatē, oportet, ꝙ fiat ī eo similitudo illius qdditatis eiusdem rōnis ſm ſpeciem: quāuis nō ſit idē modus eſſendi vtrobique. Et rō eſt, quia forma exiſtens in re materiali, eſt principiū eſſendi eius, ī quo eſt, & manet ibi, vt principium eſſendi. Forma autē exiſtens in ſenſu, vel in intellectu, nō eſt ibi, vt principium eſſendi, cum non conſtituat aliquid cū ſenſu, & intellectu, vel non det eſſe ſm illam ſpeciem: ſed ſolum eſt ibi, vt principium cognitionis. Nā forma albedinis exiſtens in re materiali dat ei eſſe albū. Forma tñ albedinis exiſtens in oculo, vel in intellectu non facit eos eſſe albos, ſed facit cognoſcere album. Neceſſe eſt ergo, ꝙ alius modus eſſendi competat formę albedinis, vt eſt in materiali, & alius, vt eſt in ſenſu, & in intellectu: qa alius idē faceret vtrobique, qđ falſum eſt. Neceſſe eſt tamen quòd forma albedinis ſecundum eandem rōnem ſpeciei, ſit in re materiali, & in ſenſu, & intellectu: qa ſi eſſet ſecundum aliam rōnem ſpeciei non magis forma illa albedinis in ſenſu, & ī intellectu repreſentaret rē albam, quàm rubeam, vel ſubam aīalis, cum ęquali ter non ſit in ſpecie albedinis, ſicut nec in ſpecie nigredinis, nec aīalis. Et hoc ſufficit ad hoc, ꝙ forma, quæ eſt principiū eſſendi, ſit principiū cognitionis: licet per aliū, & aliū modū. His datis apparet, ꝙ per nullā ſimilitudinē impreſſam intellectui nr̄o poſſimus cognoſcere eſſentiā diuinā: quia oportet tunc, ꝙ forma illa, ſiue ſimilitudo impſſa nobis eēt eiuſdē rōnis ſecundum ſpeciem cum eſſentia diuina licet non haberet eundē modū eſſendi. Iſtud aūt eſt impoſſibile: quia talis ſimilitudo eſt aliquid creatū, & tñ res creatæ non conueniunt cū Deo in ſpecie, ſed nec ēt in aliquo gñe, cum adhuc ens non dicatur de eis, niſi ſecundū analogiā, vt ſup dictū eſt, & ſic per tales ſimilitudines impoſſibile eſt, ꝙ homo cognoſcat ipſā eſſentiā diuinā qd ſit, ſed ſolū cognoſcat, ſicut cām in effectu impfectè repreſentate. Vñ qdā ponentes diuinā eſſentiā ſolū poſſe videri hoc mō: dixerunt, ꝙ ipſa eſſentia non videbitur, ſed quidam fulgor eius, quaſi quidā radius ipſius. Sed adhuc iſte modus non ſufficit, qa non vr̄ tunc Deus per ſe, ſup aliquid eius, ſed per quendā effectū. Et quia iſte effectus non adęquat totā virtutē Dei, nō pōt cognoſci ipſe Deus per illum effectū, & fulgorem, ſed aliquid Dei. Alius ergo modus eſt, quē ēt quidā philoſophi poſuerunt quantū ad modū cognoſcēdi ſubſtantias ſeparatas, & eſt Alexandri, & Cōmentatoris 3. de Anima. Cum. n. in qualibet cognitione ſit neceſſaria aliqua forma, qua res cognoſcat, vel videat ita forma, qua intellectus pficitur ad cognoſcendū, vel uidendum ſubſtātias ſeparatas, oportet, ꝙ ſit forma intellectus, & non eſt quidditas, quam intellectus abſtrahit à rebus compoſitis, vt dicebat poſitio Alpharabij. Nec eſt aliqua impreſſio relicta à ſubſtantia ſeparata, ſed eſt ipſa ſubſtantia ſeparata, quæ coniungitur intellectui nr̄o: licet in aſſignando modum coniunctionis, errauerūt Cōmentator, & Alexander vt inf. oſtendetur forte. Vnitur autē iſta ſubſtantia ſeparata intellectui nr̄o, & facit cum intelligere, & licet de alijs ſubſtantijs ſeparatis hoc pro nunc non aſſeramus, nec negemus, de Deo tamen ſaltē neceſſe eſt hoc aſſerere, & cum ipſe Deus ſe vniuerit intellectui nr̄o, faciet, ꝙ intellectus nr̄ illum intelligat, & iſta ītellectio, vel viſio vocabitur per eſſentiam, eo, ꝙ idem eſt hic res, quę intelligitur & mediū intelligendi, & non eſt impreſſio aliqua, vel ſimilitudo in intellectu nr̄o p quā intelligamus, ſed ipſa ſola diuina ſubſtantia eſt, quæ perſeipſam reducit intellectum ad intelligere eū in actu. In alijs

Opio Ale. & cōmen. Auerrois de cognitio. ſubſtā. ſeparatarum.

A autē rebus nō dr̄, ꝙ aliqua earum intelligamus per eſſentiam, cum quālibet ipſarum per ſpeciem aliq̃ acceptam à ſenſibus intelligamus. Ad intelligendū aūt modum iſtius vnionis Dei ad intellectum nr̄m conſiderandum, ꝙ intellectus, & res intelligibilis in intelligendo ſunt quodamodo vnū: Nam ſicut materia, & forma ſunt vnum in re compoſita, ita intellectus, & intelligibile circa intellectionē. Nam licet in qualibet re compoſita ſit materia, & forma, eſſe tamen rei compoſitæ vnicum eſt: quia aliàs res cōpoſita nō eſſet vna per ſe. Et ſic, cum materia, & forma ſint in cōpoſito, neceſſe eſt illa eſſe vnū, cum nō habeant aliud eſſe in eſſe compoſiti, & illud ſit vnū. Quod ſi haberent aliquod eſſe, præter eſſe cōpoſiti,

B neceſſe eēt eſſe in cōpoſito diuerſa eſſe, & ita cōpoſitum eſſet diuerſa entia, qa tot ſunt entia, quot ſunt eſſe, quia ens ab eſſendo dicitur. Ita autē eſt in intelligere, quia intellectus, & ſpecies intelligibilis ſunt vnum in intelligēdo. Nā intelligere eſt vnus actus, & non fit per ſolum intellectum, quia intellectus ſine ſpecie intelligere non poteſt: ſpecies etiam nō intelligit, ſed ambo concurrunt ad actum intelligēdi. Nam per hoc, ꝙ ſpecies intelligibilis recipitur in intellectu ipſe intellectus intelligit actualiter, & ſic ſpecies, & intellectus faciunt rem vnam intelligentē, & illa vocatur à Philoſophis intellectus in actu, vel intellectus adeptus, & intellectus poſſibilis eſt ibi tanquam materia, & ſpecies intelligibilis tan-

C quam forma, ex quibus reſultat intellectus in actu, qui eſt quaſi ipſum compoſitum.

Dicendum etiam, quòd non ſolum intellectus poſſibilis, & ſpecies ſunt vnum in intelligendo, ſed etiam ſunt, ſicut materia, & forma. Nam ſicut materia p ſe ſolū eſt in potētia, & p formam reducit̄ ad actum, vt habeat determinatè eſſe alicuius ſpeciei. Ita intellectus poſſibilis de ſe eſt in potentia ad oīa intelligibilia, & tamen non poteſt intelligere aliqđ illorum ī actu quouſq; habuerit ſpeciem aliquam, & per illam determinat̄ ad intelligēdum res illius generis, vel naturæ cuius eſt illa ſpecies: Etiam quia ſicut materia non habet aliquod eſſe, ſed forma dat ei eſſe in actu, ita ſpecies intelligibilis dat ītellectui,

D ꝙ actualiter intelligat. Et ſicut communicat forma eſſe ipſi materiæ, ita ſpecies intelligibilis communicat realiter quandā pfectionē ipſi intellectui. Nō eſt tñ intelligēdum, ꝙ intellectus, & ſpecies ſūt verè materia, & forma: qa ītellectus nō eſt materia cū ſit ſpūs, ſed potius ex hoc habet ꝯditionē formę, ēt quia materia, & forma ꝯſtituunt verè aliqđ ens tertiū, & tñ intellectus, & ſpēs intelligibilis nihil ꝯſtituunt, nec faciūt verè aliq̃ expoſitionē, quia ſpēs non vnit̄ intellectui ad dandū eſſe, ſed ſolū ad pficiēdum, vt intelligat, & iſta nō eſt cōpoſitio. Ex hoc videri pōt, q̄ ſunt illæ, q̄ poſſunt perficere intellectū p ſeipſas, qđ eſt cognoſci per eſſentiā. Nā ſi aliqua rēs p ſe ipſam pōt intellectui vniri, & pficere eū ad ītel

E ligendū, illa per eſſentiā cognoſceret̄: quia per ſeipſam, ſiue per id, qđ eſt, cognoſcitur. Ex hoc patet, ꝙ res materialis exterior non pōt cognoſci p eſſentiā ab intellectu, nec à ſenſu: qa illa nō pōt realiter vniri ſenſui, vel intellectui, cū non poſſit eſſe in eis: qa nō capit̄. Et dato, ꝙ caperet̄, non immutaret, ſicut ptes materiales oculi intra oculū ſunt, & tñ vnr̄: qa nō eſt aliqua ſpēs, q̄ repreſentet eas, & ipſę p ſe non pñt vniri potentiæ viſiuæ ad cauſandū viſionē. Rō eſt, qa ſunt partes naturales. Idem de intellectu eſt: quia ſpecies intelligibilis, licet non ſit verè forma, quę componat cum intellectu, vt ſupra dictum eſt tamen habet cōditionē formę, & cōicat pfectionē, quādā intellectui, ſicut forma, & eſt verè forma ad intelli-

intelligendum licet non ad essendum. Illud tamen, quod est compositum habet materiam tanquã partem sui: materia tamẽ nullius rei potest esse forma: ideo res cõposita non potest esse forma; siue in essendo, siue in intelligendo. Et pp hoc nulla res composita potest intelligi per essentiam, aut videri, sed intelligetur per aliquam speciem intelligibilẽ, quæ non est composita, sed est forma, & potest perficere intellectum. Et si dicas, ꝙ licet res composita non possit perficere intellectum inquantum habet materiam partem sui, potest tamen perficere inquantum habet formã, quæ põt perficere; & cõmunicare esse: Dicendum, ꝙ non stat propter duo. Primò, quia in rebus compositis substantia rei non solum

G accipitur à forma, sed à materia, & forma simul, iõ si debet cognosci res, vt est in specie sua, non solum debet cognosci sub ratione formę, sed ẽt quantum ad materiam, cum vtraque pertineat ad speciem: materia tamen non potest esse forma alicuius. Secundò, quia dato, ꝙ sola forma rei compositæ deberet ꝑficere intellectũ, non potest: qa forma, quæ est in materia, est contracta, & limitata per illam materiam: ideo nulli alteri rei potest dare aliquod esse. Res ergo compositæ per essentiã cognosci nõ possunt. In rebus autem simplicibus, quæ sunt formę non existentes in materia, vr̃ esse facile, ꝙ illę ꝑ seipsas possint perficere intellectũ, tanquã formæ dãdo ei, quod intelligat. Et hoc verũ est, nisi sint for-

Angeli nõ põt videri ꝑ essentiã & cur nõ.

H mæ contractę in seipsis, & limitatę: & sic est de omnibus angelis, quos philosophi intelligẽtias, vel substantias separatas vocant. Nam licet non habet materiam partem sui, quidditas tñ sua est in seipsa cõtracta per terminos naturæ suæ. Ideo tales formæ nullam rem perficere possunt, sicut formæ existentes in materia, quia sunt limitate per materiam. Et ob hoc angeli non possunt cognosci ab intellectu nostro per essentiã, quia non possunt ei vniri, vt forma perficiens ipsum in esse intelligibili. Manet autem sola diuina natura, quam nihil perhibet cognosci ab intellectu nostro per essentiam; eo ꝙ, ipsa est forma maximè separata à materia, etiam nõ est forma in se limitata ꝑ terminos naturæ suæ, sicut qddi

I tas angeli, cum sit infinita, & illimitata, eo ꝙ nõ habet omne participatũ ab alio: ideo potest vniri intellectui nostro, & perficere illum in esse intelligibili: ita, vt ex ea, & intellectu possibili fiat vnum in intelligendo. s. intellectus in actu. Et hoc erit Deum intelligi per essentiam, cum idem sit ibi, quod intelligitur, per qđ intelligitur, & istud non est aliquod inconueniens. Nam manifestum est, ꝙ aliquid per se vnitur intellectui nostro, quod quidẽ per se mouet intellectum. s. ipsa species intelligibilis, quæ non intelligitur per aliquid aliud, sed ꝑ seipsam. Deus aũt habet conditionẽ huius speciei intelligibilis. Nam illa est forma pura non habens materiam partẽ sui, & non limitata per materiam, nec in seipsa, & sic

K potest perficere intellectũ. Deus aũt habet oĩa hęc, vt supra dictum est: ideo per seipsum potest perficere intellectum. Etiam illa species non habet aliud esse, nisi intelligibile: quia non habet esse naturale, quale hẽt in materia. Ideo p̃t perficere intellectum, Deus aũt est huiusmodi, quia præter esse intelligibile, non habet aliquod aliud pp suam oĩmodam simplicitatem, nulla autem alia res habet hoc: quia præter quidditatẽ suã hẽt aliqd aliud. Ideo nõ habet solum esse intelligibile. Res tñ non potest esse in intellectu, nisi secundum esse intelligibile: ergo res, quæ habet aliud esse præter intelligibile non potest esse in intellectu. Et sic apparet, ꝙ nulla res, secundum conditionẽ suæ naturæ, potest intelligi per essentiã,

F nisi solus Deus. De hoc, dicit S. Tho. 4. sen. dist. 49. q. 3. ar. 1. s. in cognitione Dei per essentiam, oportet, ꝙ sit eadẽ forma, quæ intelligitur, & per quam intelligitur: qa nulla alia forma posset res ducere in cognitionẽ essentiæ diuinæ: non dẽt tñ intelligi, ꝙ diuina essentia sit vera forma ĩtellectus nr̃i, vel ex ea, & intellectu nr̃o efficiat̃ vnũ simpliciter sicut in naturalibus ex materia, & forma. Sed quia proportio diuinæ essentiæ ad intellectum nr̃m est sicut proportio formæ ad materiã. Qñcũq;. n. aliqua duo sunt, quorum vnũ est perfectius altero, & recipitur in eodẽ, vt in receptibili: ꝓportio vnius ad alterũ est. s. magis ꝑfecti ad minus ꝑfectum, sicut formę ad materiam, sicut lux, & color recipiunt̃ in diaphano, quorũ lux

G se habet ad colorẽ, sicut forma ad materiam. s. proportionaliter, & non realiter. Ita, cum in anima recipiat̃ vis intellectiua, & ipsa essentia diuina ibi inhabitans, licet non per eundem modũ diuina essentia se habebit ad intellectum, sicut forma ad materiã, & hoc sufficit ad hoc, ꝙ intellectus per essentiã diuinam possit videri ipsammet essentiam diuinam, & potest ẽt hoc modo ostendi: sicut. n. ex forma naturali, qua aliquis habet esse, & materia efficit̃ vnũ ens simpliciter, ita ex forma, qua intellectus intelligit, & ipso intellectu fit vnum in intelligendo; In rebus aũt res per se subsistens non põt esse forma alicuius materiæ, si illa res habeat materiam partẽ sui: quia non potest esse, ꝙ materia sit forma alicuius.

H Sed si illa res per se subsistens sit forma tantũ; nihil prohibet effici formã alicuius materiæ, & fieri quo est ipsius compositi sicut patet in anima. In intellectu autẽ oportet accipere ipsum intellectũ in potẽtia, quasi materiam, & speciem intelligibilem, quasi formam, & intellectus in actu intelligẽs erit, quasi compositus ex vtroque. Vñ si sit aliqua res ꝑ se subsistens, quæ nõ habeat aliquid in se, põt id, qđ est intelligibile in ipsa, talis res poterit esse forma, qua intellectus intelligit. Res autẽ quælibet est intelligibilis secundũ id, qđ habet de actu, & non secundũ id, qđ habet de potentia. Et huius signũ est, qa oportet formã intelligibilẽ abstrahi à materia, & oĩbus materię ꝓprietatibus, & iõ cũ diuina essentia sit actus purus,

...fit intelligibilis

I poterit esse forma, qua intellectus intelligit, & hoc est, ꝙ videatur Deus per essentiã. Hoc. n. tangit Magister. 2. sen. dist. 1. dicens, ꝙ vnio animæ ad corpus est quoddam exẽplum illius beatæ vnionis, qua vnitur anima Deo. De his etiã dicit S. Tho. in summa contra Gen. lib. 3. c. 49. s. quòd substantia, quæ est ꝑ se subsistens, vel est forma tãtum, vel compositum ex materia, & forma. Illud ergo, quod est compositum ex materia, & forma non potest alteri esse forma: quia forma est in eo iam contracta ad illam materiam, ita vt alterius rei forma esse non possit. Illud aũt, ꝙ sic est subsistens, vt solum sit forma, potest alteri esse forma, dum tñ esse suum sit tale, ꝙ ab alio participari possit, sicut est de anima humana. Si au-

K tem esse suum ab altero participari non possit, nullius rei potest esse forma. Sic. n. per suum esse determinatur in seipso, sicut quæ sunt materialia determinantur per materiam. Hoc aũt sicut inuenitur in esse naturali, ita considerandum est in esse intelligibili. Cũ enim perfectio intellectus sit verum, illud intelligibile erit, vt forma tantũ in genere intelligibilium, quod est ipsa veritas, & hoc soli Deo conuenit. Nam cum verum sequatur ad esse, illud tantum sua veritas erit, quod est suũ esse, & hęc solũ subsistẽtia li Deo est ꝓprium. Alia aũt intelligibilia subsistẽtia non sunt vt pura forma in genere intelligibiliũ, sed vt habentia formã aliquam in subiecto. Est enim vnum quodque eorum, & non veritas, sicut est ens,

& non

& non ipsum esse. Manifestum igitur, ꝙ diuina essentia pōt comparari ad intellectum creatũ, vt species intelligibilis, qua intelligit, quod non contingit de essentia alicuius alterius substantię separatæ: non potest tamen essentia diuina esse forma alicuius rei, quantum ad esse naturale, quia sequeretur, ꝙ ipsa simul iuncta, cum alia constituerent vnam naturã, qđ esse nō pōt, cũ diuina natura in seipsa sit perfecta, & tñ cōpositio non ptinet nisi ad rem imperfectã. Species aũt intelligibilis vnitur intellectui nostro, & nō constituit cum eo aliquam naturam, sed perficit ipsum ad intelligendum. Et hoc nō repugnat perfectioni diuinæ naturæ. s. ꝙ perficiat aliquid non constituendo cum eo. De specie autẽ intelligibili dicendum, ꝙ non solum non constituit cum intellectu aliquam naturam, sed nec cōstituere pōt, quia nulla res potest constituere, nisi ſm modum essendi, quem habet. Species tamen intelligibilis nō habet in intellectu esse naturale, sed solum esse intelligibile, ideo non pōt constituere naturam cum intellectu, sed solũ perficit eũ ad intelligendũ. Et ipsa, & intellectus sunt vnum in intelligendo, vt supra ostensum est nunc. De his S. Tho. 4. sen. dist. 49. q. 5. ar. 1. Et prima secundę. q. 3. ar. 8. & in summa contra Gen. lib. 3. c. 49. Ad primum argumentum dicendũ, ꝙ illa auctoritas pōt tripliciter intelligi, vt patet per Aug. in lib. de videndo Deum. Vno mō, vt excludatur per hoc visio corporalis, qua nemo vidit vnquam Deum: nec aliquando visurus est.

Ad primũ argum.

Secundò modo, vt excludatur intellectualis visio de Deo per essentiã his, qui adhuc manent in vita mortali, & sic dicitur Exo. 33. Nō videbit me homo, & viuet. i. nullus homo dum viuit, videbit me per essentiam. De hoc tamen dicetur inf. in 46. q.

Tertiò modo, vt excludatur per hoc visio comprehēsionis ab intellectu creato. s. Deũ nemo vidit vnquã. s. comprehēdendo ipsum: quia hoc non est possibile alicui ĩtellectui creato, siue in præsenti statu: siue in futuro. Sic dicit Chryso. ꝙ notitiam huiusmodi Euangelista dicit certissimã considerationem, & comprehensionem tantam, quãtam habet Pater de Filio, & iste est sensus Euangelistæ Ioan. 1. scilicet. Deum nemo vidit vnquam nisi vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris. s. nemo vidit Deum comprehendendo ipsum: sed personæ inuicem se comprehendunt: quia sunt ęquales inter se. Ad secundum dicēdum, ꝙ sicut Deus excedit oĩa entia, quæ hñt esse determinatum per essentiã suã infinitã, ita cognitio sua, qua se cognoscit, & cognitio, qua debet cognosci, est supra omnem cognitionem: vnde qualis est proprortio cognitionis nostræ ad essentiã creatam, talis est ꝓportio diuinæ cognitionis ad essentiam suam. Ad cognitionem autem duo cōcurrunt. s. cognoscens, & qđ cognoscitur. Visio autem illa, qua Deũ videbimus per essentiam, est eadem cũ visione illa, qua Deꝰ seipsum videt ex parte eius, per quod videtur. Quia sicut ipse videt se per essentiam suam, ita & nos videbimus eum per essentiã suam. Sed ex parte cognoscentis inuenitur diuersitas, quæ est inter intellectum nostrum, & diuinum. In cognoscendo autẽ id, quod cognoscitur, sequitur formam, per quam cognoscimus. s. quia tale est cognitum, qualis est forma, per quam cognoscitur: ideo vbi est eadem forma, per quam fit cognitio, necesse est, ꝙ sit eadem res cognita. Nam per formam lapidis vbicunque illa sit, non potest cognosci nisi lapis: efficacia tamen in cognoscendo non tenet se ex parte formæ, per quã fit cognitio: sed ex parte cognoscentis, sicut qui habet visum debilem: licet habeat speciem albedinis in oculo, non videbit illã albedinem ita distinctè, & acutè, sicut qui habet visum fortem. Et sic nos videmus essentiam Dei, cũ habeamus eandem formam in cognoscendo, quã Deus. s. ipsamet essentia, & tñ non videbimus eã ita efficaciter, sicut ipse Deus. s. comprehendendo: qa est dr̃ia ex parte intelligentis, quantũ ad istã efficaciam intelligendi. s. inter intellectum nostrum, & suum.

Ad secũdum arg.

Ad tertium Dicendum, ꝙ Dionysius loquitur ibi de cognitione illa, qua Deum in via cognoscimus per aliquam formã creatã, qua informatur intellectus nr̃, sed sicut dicit Aug. Deus oẽm formã intellectus nr̃i subterfugit, quia quãcunq; formam intellectus nr̃ recipiat illa forma nō pertingit ad rationem diuinę essentiæ. Et iō ipse non pōt eē ꝓpius intellectui nr̃o, sed in hoc ꝑfectissimè cognoscimus eũ in statu vię, qñ scimus eum esse sup. omne illud, quod intellectus nr̃ concipere pōt, & sic per altissimam cognitionem nostram coniungimur ei, quasi ignoto. In patria aũt videbimus ipsum per formã, q̃ est essentia sua: & sic coniungemur ei, quasi noto.

Ad tertiũ

Ad quartum dicendum, ꝙ Deus est lux, vt dr̃ inf. Ioan. 1. Lumen aũt est impressio lucis in aliquo illuminato. Et quia essentia diuina est alterius modi, q̃ omnis similitudo impressa in intellectu, ideo dicit Dionysius, ꝙ tenebrę Dei operiũtur omni lumine, scilicet, essentia Dei, q̃ vocat tenebras ꝑꝑ excessum claritatis. s. quia sicut tenebrę, vel res tenebrosę videri non possunt ꝑꝑ defectum totalis luminis, ita diuina essentia videri non potest ꝑꝑ excessum luminis, & sic vocat tenebrę, & ista essentia manet indemonstrata per impressionẽ factã in intellectu nr̃o. Et hoc ẽt innuitur, cum dr̃, ꝙ abscōditur omni cognitioni. s. quia nullus cognoscẽs pōt eã perfectè cognoscere. Et ita quicunq; videndo Deum aliqd mẽte concipit, non est ipsa diuina essentia quæ cōcipit quia sic per se videretur, sed est aliqua impressio facta à Deo, ꝑ quam intelligamus aliquid de ipso. Et hoc significat, cũ dicit, ꝙ qui putat se vidisse Deũ, non vidit eum. i. non vidit essentiã; sed aliquid eorum, quæ sunt eius. i. aliquẽ effectũ diuinũ impressum intellectui nr̃o: vel aliqd de Deo vidit. i. aliquã perfectionẽ cognouit ꝑ id, quod intellectui impressum est. Sed hęc vera sũt de cognitione vię, vbi Deꝰ non cognoscitur ꝑ se, sed per aliquid sui: secus est in patria, vbi per seipsum videbitur.

Ad quartum.

Ad quintũ dicẽdum, ꝙ claritas Dei, licet excedat oẽm formã, quæ nunc formatur in intellectu nr̃o ad cognoscendũ ipsum, non tñ excedit ipsam diuinã, quæ erit quasi forma intellectus nr̃i in patria, per quã Deũ videat. Claritas aũt diuina non est maior, q̃ essentia, qa idẽ est, sed solũ importat claritas quandam excellentiã cognoscibilitatis: sicut. n. in rebus, quæ vñr, fit visio per lumen, qđ etiam claritatem vocamus, & quanto aliqua res habet magis de claritate pōt seipsam, & alias magis manifestare, & ostẽdere quousq; perueniatur ad tantam magnitudinem claritatis, ꝙ iã visus non possit ſm illam rem cognoscere. Non q̄dem, ꝙ claritas impediat directè visionẽ, cũ potius ipsa sit necessaria ad hoc, ꝙ aliquid videatur, sed impeditur operatio per accidens propter defectũ sensus. s. quia potentia visiua non est tam perfectè cognitiua illius rei, quãtum illa se manifestare pōt, & ꝙ non pertingat ad ęqualitatem illius cognitionis est impediri in sua operatione per excessum claritatis. Ita est in Deo. Nam quantum habet aliqua res de esse, tantũ habet de veritate, & consequenter tãtum de cognoscibilitate. Et quia esse Dei est infinitum, est cognoscibilis Deus in infinitum: ista autem excellentia cognoscibilitatis vocatur claritas eius, & ista nō est maior, quàm essentia sua, quia sicut cla-

Ad quintum.

ritas est infinita, ita, & essentia. Ideo licet nunc Deus
sit nobis inuisibilis propter claritatem suam, eo ꝙ
essentia sua non est nunc forma intellectus nostri, ꝑ
quam eum videamus, quãdo tamen ipsa fuerit vni-
ta intellectui, tanquam forma, vt per eam videam⁹,
poterimus Deum videre, & non erit inuisibilis.

Ad sextũ.

Ad sextum dicendum, ꝙ licet finiti ad infinitum
non possit esse proportio: quia excessus infiniti sup.
finitum, non est aliquid determinatum: potest tamẽ
inter finitum & infinitum esse ꝓportionalitas quæ-
dam, quæ est similitudo proportionum. Sicut.n. fini
tum æquatur finito, ita vt ab eo cognosci possit, ita
infinitum ęquatur infinito, vt cognosci possit ab il-
lo totaliter. Quandoque autem oportet esse ꝓpor-
tionem inter cognoscentem, & cognitum: qa opor
tet virtutem cognitiuam rei adæquare cognoscibi-
litati rei cognitæ, & tunc æqualitas proportio quæ-
dam est. Quandoque autem virtus cognoscentis ex
cedit cognoscibilitatem rei cognitæ, sicut cũ Deus
cognoscit istas res. Aliquando autem cognoscibili-
tas rei cognitæ excedit virtutem rei cognoscentis,
sicut quando homo cognoscit Deum. In istis duob⁹
modis non oportet esse proportionem cognoscen-
tis, & cogniti: quia si Deus cognoscit res: cognoscẽs
excedit cognitum in infinitum, & si hoc cognoscit
Deum: cognoscens exceditur à cognito in infinitũ,
& in istis duobus modis non est proportio cogno-
scentis, & cogniti, sed est quædam proportionalitas:
quia sicut se habet cognoscens ad cognitum in pri-
mo istorum duorum modorum: ita se habet cogni-
tum ad cognoscens in secundo modo. Et ista est ꝓ-
portionalitas: quia similes proportiones sunt. s. quia
in vtraque est habitudo infiniti ad finitum. Aliter
potest dici, ꝙ proportio secundum suam institutio-
nem significat habitudinem quantitatis ad quanti-
tatem secũdum aliquem determinatum excessum,
vel adequationem. Et per hunc modum dicimus, ꝙ
materia nõ habet proportionem ad formam: quia
non est ibi habitudo quantitatis ad quantitatẽ. Istud
tamen nomen iam translatum est ad significãdum
quancunque habitudinem duarum rerum inter se,
& sic verum est, ꝙ inter materiam, & formã est pro-
portio quædam, quia materia est proportionata ad
formam. Et hoc modo nihil prohibet dici, ꝙ intelle
ctus noster sit proportionatus ad videndum diuinã
essentiam, licet excedatur in infinitum ab ea, cũ ali-
quo modo ipsam videre possit, licet non comprehẽ
deret propter suam immensitatem. Et hoc sufficit
ad hoc, ꝙ sit proportio aliqua inter intellectum no

Ad septi-mum.

strum, & Deum. Ad septimum dicendum, ꝙ simi-
litudo est duplex, & etiam duplex distantia: vna est
secundum conueniẽtiam in natura: sicut homo est
similis homini, & distat à pecore. Et hoc modo ma
gis distat intellectus noster ab essentia diuina, quàm
intellectus, & sensus inter se: vel intelligibile, & sen-
sus, eo ꝙ intellectus, & sensus, licet valde distẽr, sunt
tamen ambo creata, & conueniunt in quodam mo
do entitatis, quantum ad hoc, essentia autem diuina
est increata, ideo non conuenit cum intellectu nr̃o
in illo modo entitatis, in quo conuenit intellectus
cum sensu. Alio modo accipitur similitudo, vel di
stantia secundum proportionem, & sic maior est di
stantia inter sensum, & rem intelligibilem, quã in-
ter intellectum, & essentiam diuinam, cum intelle-
ctus noster sit aliquo modo ꝓportionatus ad cogno
scendum essentiam diuinam, licet imperfectè. Sen-
sus autem nullo modo potest pertingere ad aliquid
intelligendum. Et sic maior similitudo est inter in-
tellectum nostrum, & Deum, q̃ inter sensum, & in-
telligibile. Et ista similitudo requiritur inter cogno

F scens, & cognoscibile, & non prima. Qđ verum est
tam in intellectu, q̃ in sensu. De intellectu patet: qa
intellectus intelligit lapidem, & non assimilatur ei
in natura, & intellectus est similis in natura cuilibet
alteri intellectui humano. Et tñ difficilius est intelle
ctui nostro iudicare de conditionibus cuiuslibet in-
tellectus, cum quo in natura conuenit, quàm iudi-
care de lapide, cum quo non conuenit in natura. Est
tamen ibi maior similitudo proportionis: quia ma-
gis proportionatus est, & dispositus ĩtellectus nr̃ ad
intelligẽdum de lapide, per id, quod accipit à sensu
directè, quàm ad iudicandum de alio intellectu, cui⁹
formam non põt accipere à sensu. Idẽ patet in sen-
su: nam visus nr̃ apprehendit mel rubeum, & fel ru-
G beum, & non potest apprehendere mel dulce, & fel
amarũ. Et tñ magis conuenit in natura rubedo mel
lis cum dulcedine eius, cum sint accidẽtia eiusdem
indiuidui, q̃ rubedo mellis cum rubedine fellis, cum
mel, & fel multum differant in natura. Et tñ visus
est proportionatus ad rubeũm, & nõ ad dulce, ideo
apprehendet rubeum ẽt in illis, quæ sunt multũ di-
stantia per naturam, & nõ apprehendet dulce, & ru
beum in eis, quæ sunt idem naturaliter. Ad octauũ

Ad octauum.

dicendũ, ꝙ licet in visione, qua Deus videbitur per
essentiam, ipsa diuina essentia est quasi forma intel-
lectus, qua intellectus intelligat, & tñ non oportet,
ꝙ efficiantur vnum ſm esse simpliciter: sed solũ, ꝙ
fiant vnũ quantũ ad actum intelligendi. Et sic fit in
H omnibus speciebus intelligibilibus: quia non cõpo-
nunt cũ intellectu: ita vt ex eis efficiatur vna natu-
ra: sed solũ species perficit intellectum: & hoc est, qa
non est ibi ſm esse naturale, sed solum ſm esse intel-

Ad nonum.

ligibile, vt sup. ostendimus. Ad nonum dicendum,
ꝙ dictum Auicen. non sustinet̃ in hoc: sed contradi
citur ei ab alijs philosophis. Nisi forte velimus dice-
re, ꝙ Auicen. intellexit de cognitione substantiarũ
separatarum, ſm ꝙ cognoscuntur per habitus scien
tiarum speculatiuarũ: & ex similitudinibus aliarũ
rerum: vnde hoc introducit ad ostendendum, quòd
scientia in nobis non est substantia, sed accidens: &
tamen diuina essentia q̃uis plus distet ſm proprieta-
tem naturæ suæ ab intellectu nostro, q̃ intellectus
I angeli, tñ quia plus habet de ratione intelligibili, q̃
substantia angeli, eo ꝙ est actus purus, cui nõ admi-
scet̃ aliquid de potẽtia, qđ sit in alijs substantijs sepa
ratis. Et illa cognitio, q̃ habebimus de Deo ꝑ essen-
tiã, ex parte eius, per qđ cognoscet̃, non erit in gene
re accidentis, sed solũ ex actu ipsius cognoscentis, q
nõ erit ipsa substantia cognoscentis, nec intellectus
eius. Cętere aũt sciẽtiæ nr̃ę sunt accidentia ex parte
actus cognoscentis, qui nunq̃ est idem cũ cognoscẽ
te, & ex parte medij cognoscendi: qa species intelli-
gibilis est ibi medium, q̄ est quoddã accidẽs, & inter-
dũ ex parte obiecti, vt qñ habemus scientiã de ali-
quo accidente. Oĩs aũt scientia Dei est substantia ex
K oĩ parte. s. ex parte actus cognoscendi, q non est nisi
substantia cognoscẽtis, & ex parte medij, q̄ est essen-
tia ipsa diuina, per q̃ cognoscit, & ex ꝑte obiecti: qa
ipsamet diuina essentia est cognita. Vnde scientia
Dei est ipsa substantia sua. Ad decimũ dicendum, ꝙ

Ad decimum.

substantia separata à mtaeria intelligit se, & intelli-
git alia, & vtroque modo põt verificari auctoritas
Arist. Si.n. substantia separata intelligit se, idẽ est ibi
intelligens, & qđ intelligit̃: quia seipsam intelligit, &
non intelligit ꝑ aliquid separatũ, sed ꝑ seipsam, quæ
est intelligibilis in actu, eo ꝙ est seperata à materia.
Non.n. intelligit homo seipsum, nec res naturales ꝑ
seipsum, quia oportet ibi esse aliq intentionẽ abstra
ctã à materia: cũ res materialis ſm se non sit intelli-
gibilis: qa materia, vel hñs materiã non põt esse for
ma

ma intellectus. Ideo oportet p̄ actum intellectus abstrahi à re materiali formam immaterialē, & p̄ illā intellectus potest intelligere. Et propter hoc res naturales nō sunt intelligibiles in actu. i. quantum ad id, quod actualiter sunt non sun tintelligibiles, sed oportet prius fieri abstractionem ab eis.

Res autē immateriales dicuntur intelligibiles in actu, nō quidem, quòd intellectę iam sint, sed quod ita, sicut sunt, intelligi possunt, cum non operteat fieri ab eis aliquā abstractionem, immo nec fieri possit, quia simplices sunt, & sunt solum ipsæ quidditates. Si autem substantia separata intelligat res extra se, vnum est intelligens, & quod intelligitur, inquantū forma rei intellectæ, per quam substantia separata intelligit sit forma ipsius intellect⁹ in actu. Et sic species intelligibilis, & intellectus noster semper sunt vnum in intelligendo, licet non sint vna res, vel vna natura simpliciter. Ita est substātia separata, quia forma rei intellectæ nō fit cum intellectu suo vnum in essentia, sed vnum in actu intelligendi. Sic dicit Auicēna in 6. Naturalium, ꝙ essentia intellectus manet vna sub duabus formis, secundum quòd intelligit duas res successiuè ad modum, quo materia prima manet vna, & eadem sub diuersis formis. Vnde etiā Commentator 3. de Anima comparat intellectum possibilem materiæ primæ, & sic nō sequitur, quòd intellectus noster videns Deum, efficiatur ipsa essentia diuina, cum ipsa non componat cum intellectu, sed solum perficit intellectum non inquantum forma naturalis, sed inquantum forma intelligibilis.

Ad vndecimum. Ad vndecimum dicendum, ꝙ auctoritates istæ etiā omnes similes intelligendæ sunt de cognitione, qua cognoscimus Deum in via, & secundū istam cognitionem homo non potest pertingere ad hoc, quod videat diuinam essentiam, vel, vt Deum cognoscat, sed manet Deus homini incognitus, & nescit de eo quid est, sed solum quid non est. Ad duodecimum. Ad duodecimū dicendum, ꝙ infinitum accipitur aliquādo priuatiuè, & aliquando negatiuè. Primo modo dicitur infinitum per remotionem, vel carentiam complementi, & sic infinitum pertinet ad materiam primā, vt patet 3. Phys. scilicet, quia illa inquantum prima caret omni forma, & tunc verum est, quòd infinitum est incognitū, quia materia prima secundum se est omnino incognita. Nam vnumquodque cognoscitur secundum quòd est in actu, quia esse in actu, est esse simpliciter: materia autem prima nihil habet de esse in actu, quia tota est potētia ad esse: ideo secūdum se est omnino incognita, sed solum cognoscitur per respectum ad formam, ad quam est in potētia, tanq̄ ad proprium complementum. Accipiendo autem infinitum negatiuè, dicitur infinitum per remotionem materię limitantis, & terminantis formam: nā esse formæ per materiam contrahitur: ita, vt non se extendat esse eius, & virtus, & operatio, nisi ad illam materiam, & hoc modo omnes formas materiales prope finitas dicimus. Formæ autem immateriales sunt quodammodo infinitæ, quia nō est ibi materia, quæ contrahat esset illarum. Et sic accipiendo infinitum, non solum est cognoscibile, sed etiam maximè cognoscibile, quia quod sic est infinitum, habet magis de esse, & de actualitate: & tamen res cognoscit, secundum ꝙ est in actu, & sic nihil est magis cognoscibile, quàm De⁹, licet nihil est, quod minus cognoscatur propter defectum intellectus nostri, sicut nihil est magis visibile, quàm Sol, quia maximè se ostēdit: & tamē nihil est, de quo minus videre possimus propter defectum potentiæ nostrę, & passibilitatem organi. Ad tertiumdecimum. Ad tertiumdecimum dicēdum, ꝙ loquitur August. de visione corporali, qua nūquam Deus visus est, nec poterit aliquando videri, quod patet ex verbis, quæ pręmittit, scilicet, sicut videntur, ista, quę visibilia nominantur Deum, nemo vidit, nec videre potest etiā est natura inuisibilis, sicut, & incorruptibilis. Sicut autem secundum naturā suam est maximè ens, ita est maximè intelligibilis, quòd autem à nobis quandoque non intelligatur, ex defectu nostro est, vnde quòd videatur postquam non visus est à nobis, non est ex mutatione sua, sed ex nostra. Ad quartumdecimum. Ad decimumquartum dicendum, quòd Deus videbitur in patria à sanctis sicut est, si hoc referatur ad modū ipsius visæ rei: videbitur enim Deus à sanctis habere illum modum, quē habet. Si tamen referatur modus ad ipsum cognoscendum, idest, ad conditionem cognitionis, non videbitur, sicut est, quia non erit tāta efficacia intellectus creati ad videndum eum, quāta est efficacia diuinæ essentiæ ad hoc, ꝙ intelligatur.

Ad Quintūdecimū. Ad decimumquintum dicendum, quòd Deus videbitur aliqualiter sine medio in patria, & aliqualiter poterit dici, quòd erit ibi medium. Triplex enim mediū inuenitur in visione corporali, & spirituali. Primum medium est, sub quo res videtur, siue per quod videtur, & hoc perficit visum ad videndum solum in generali, scilicet, dans ei, quòd possit videre: non tamen dans, ꝙ videat determinatè istud obiectum, vel illud. Sic est lumen in visione corporali, quia sine lumine existente in medio, nihil videri potest, cum non sit medium actu diaphanū, & hoc modo lumen intellectus agētis perficit hominem in cognitione intellectiua, vt possit intelligere, licet non det ei, quòd intelligat hoc, vel illud, & sic vocatur medium lumen intellectus agentis. Secundum medium est, per quod res determinatè cognoscitur, sicut in visu species visibilis determinat visum ad album, vel nigrum, & in intellectu species lapidis determinat intellectum ad intelligendum lapidem, & non lignum. Et istud non poterat facere lumen intellectus agentis. Tertium medium est, in quo res cognoscitur. Et istud est, per cuius inspectionem visus deducitur ad aliam rem. Sicut in inspiciendo speculum ducitur in ea, quæ in speculo repræsentantur, & videndo imaginem, ducitur homo in cognitionē eius, cuius est imago, & sic speculum, & imago sunt medium vidēdi. Hoc modo effectus est medium intellectui ad cognoscendum causam, quia in effectu repræsentatur causa, & è contrario. In visione autē Dei in patria non est tertium mediū, quia Deus non cognoscetur ibi per similitudines aliquas, quæ sunt effectus sui, sed p̄ seipsum cognoscetur. Et quia nunc cognoscimus eum per effectus suos, dr̄, ꝙ cognoscimus eum per speculum, 1. ad Corint. 13. Non erit ēt in patria secundum medium, scilicet, species intelligibilis, quia diuina essentia non cognoscetur per speciem aliquam, quæ sit in intellectu nostro, sed p̄ seipsam videbitur. Manebit tamen ibi primum mediū, scilicet, quoddam lumen proportionatum lumini intellectus agentis, scilicet, quòd sicut lumen intellectus agentis facit nos nunc actu intelligere, cùm sit sufficiens lumen respectu cuiuscūque materialis cognoscibilis: ita in patria erit quoddam lumen intellectui nostro à Deo datum, qd̄ est lumen creatum, & vocatur lumē gloriæ, & illud dabitur, vt intellectus noster sit aliquo modo capax Dei. Nam secūdum lumen intellectus agentis non sufficeremus ad videndū aliquid de Deo perfectè, nec imperfectè. Et istud lumen eleuabit nos, vt possimus videre diuinam essentiam, licet non comprehendamus eam. Secunda duo media non erunt in patria, scilicet, in quo, & per quod, sed erit ibi primum. Et tamē propter istud non dicetur homo videre per mediū, cum istud medium

dium non cadat inter cognoſcēs, & rem cognitam.
Alia autem duo media cadunt inter cognoſcens, &
rem cognitam:ideo talis viſio dicitur mediata. Dici-
tur cadere medium inter intellectum,& rem cogni-
tam, quādo eſt aliquid,quod prius intelligatur,ſicut
ſpeculum, per quod videtur res, prius videtur, q̃ res
in eo repreſentata, vel ipſum eſt,per quod res videt,
ſicut ſpecies viſibilis: lumen autem reddēs medium
diaphanum actum non videtur,nec per ipſum res vi
detur,ſed diſponit ad videndum : ideo non cadit in-
ter viſum,& rem viſam. Et ſic lumen intellectus agē
tis non cadit inter intellectum, & rem intellectam,
ſed ſpecies intelligibilis cadit inter illa. Sic ergo ſi
Deus cognoſceretur per creaturas, vel per ſimilitu-
dinem aliquam, eſſet cognitio per medium, cum tñ
cognoſcit per lumen gloriæ non eſt cognitio media
ta,quia lumen illud non eſt id, per quod cognoſcit,
nec forma, per quam fit cognitio, ſed eſt adiuuans
ad cognoſcendum eleuando intellectum noſtrum.
Viſio ergo patriæ vocabit immediata,quia non erit
ibi aliquod medium,quod cadat inter rem cognitā,
& cognoſcentem. Ad ſextumdecimum dicendum,
quòd creaturæ corporales non dicuntur immedia-
tè videri, niſi quando id, quod in eis eſt cōiungibile
viſui,coniungitur ei. Non ſunt autem coniungibiles
viſui per eſſentiam pp ſuam materialitatem,& ideo
dñr tunc immediatè videri,quando earum ſimilitu-
do viſui coniungitur. Deus autem per eſſentiam ſuā
coniungibilis eſt viſui, vnde non diceret videri im-
mediatè, niſi coniungeretur eſſentia ſua intellectui
videnti. Et hæc vocat viſio immediata,& viſio facie,
& prima ſimilitudo rei corporalis recipit ſecūdum
eandem rationem in viſu,ſecundum quam eſt in re,
licet nō ſecundum eundem modum eſſendi:& ideo
ſimilitudo illa ducit in illam rem directè. Non autē
poteſt hoc modo aliqua ſimilitudo, quæ ſit in intel-
lectu noſtro, ducere in Deum, vt ſupra oſtēſum eſt,
cum omnes tales ſimilitudines ſint in infinitum de-
ficientes: Ideo Deus non dicitur videri facie ad faciē
quādo vr̃ per ſimilitudinem. Res autem corporales
videntur facie ad faciem, ſi per ſimilitudinem ſuam
immediatam videantur, quia iſta perfectè, & mul-
tum vniuocè oſtendit illas.

An Sancti poſt reſurrectionem ſuam poterunt videre Deum oculis corporalibus. Quæſtio XLI.

QVAERITVR, an Sancti poſt reſurrectionē
poterunt videre Deum oculis corporalibus.
Primum argum. Dicūt quidam, quòd ſic,quia oculus glorificatus,eſt
maioris vigoris,quàm non glorificatus: & tamē bea
tus Iob vidit Deum vidēs oculis ſuis, Iob 42. ſcilicet,
auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus vi-
det te: ergo à fortiori oculus glorificatus Deum vi-
Secundū argum. dere poterit. Item Iob 19. dr̃: In carne mea videbo
Deum ſaluatorem meum. Viſio tamen fit per ocu-
los corporales: ergo poſt reſurrectionem Deus vide
Tertium argum. ri poterit oculo corporali. Item Aug. 22 de Ciuitate
Dei dicit de viſu oculorum glorificatorum Vis pre
pollentior oculorum erit illorum, non vt acrius vi-
deant,quàm quidem prohibent videre ſerpētes, vel
aquilæ: quanta licet enim acrimonia cernendi eadē
animalia vigeant,nil aliud poſſunt videre,quàm cor
pora,ſed vt videant incorporalia: quōcunque tamē
potentia eſt cognitiua incorporalium poteſt eleuari
ad videndum Deum: ergo oculi glorificati Deū vi-
Quartum argum. dere poterunt. Item quæ differentia eſt corporaliū
ad incorporalia eadem differētia eſt incorporalium
ad corporalia,oculus tamen incorporeus poteſt cor
poralia videre: ergo oculus corporeus poteſt videre
F incorporalia:nam intellectus cognoſcit corporalia, Qui- argum.
quod eſt ipſa videre. Item Grego. 5. Moralium ſuper
illo verbo Iob 4. ſcilicet: Stetit quidam,cuius nō co-
gnoui vultum,ſic dicit: Homo,qui ſi præceptum ſer
uare voluiſſet carne ſpiritualis futurus erat, factus
eſt peccando etiam carnalis mēte. Sed ex hoc, quòd
eſt factus carnalis mente,vt ibi dicitur: ſolum ea co-
gitat, quæ ad animam per corporis imaginationem
trahit,ergo quando carne ſpiritualis erat,quod poſt
reſurrectionem ſanctis promittitur,etiam carne ſpi Sextū arg.
ritualia videre poterit. Item homo in ſuo Deo bea-
tificari poteſt, & tamen beatificatur non ſolū quan-
tum ad animam,ſed etiam quātum ad corpus: ergo
non ſolum per intellectum,ſed etiam oculis Deum
G videre poterit. Item ſicut Deus præſens eſt per eſſen- Septim argum.
tiam ſuā intellectui, ita etiam præſens erit in ſenſu,
quia erit tunc Deus omnia in omnibus, 1. ad Cor. 15.
Videbitur tamen Deus ab intellectu,per hoc, ꝙ con
iungitur ei ſua eſſentia, vt oſtenſum eſt præced. q. er-
go poterit etiam videri à ſenſu.

Dicendum, quòd Deus non poterit videri corpo
reis oculis hic, nec in vita æterna,quia per nullā po
tentiam poterit eleuari oculus ad hoc, ꝙ Deum vi-
deat. Dicit enim Ambro ſuper Lucam,nec copora-
libus oculis Deus quęritur,nec circunſcribitur uiſu,
nec tenetur tactu: ergo nullo ſenſu corporis percipi
poteſt. Item dicit Hier. non ſolum deitatē Patris,ſed
nec Filij,nec Spiritus Sancti oculi carnis videre poſ-
H ſunt,nec aſpicere, ſed oculi mentis, de quibus dicit:
Beati mundo corde. Item dicit Hier. quòd res incor
porales corporeis oculis non vident. Nihil tamē eſt
magis incorporale, quàm Deus, cum nihil ſit magis
ſeparatum à materia, & conditionibus materiæ, pp
quā accidit corporeitas: ergo oculo videri non pōt.
Item dicit Auguſt. in lib. de Videndo Deum. Deum
nemo vidit vnquā, vel in hac vita, ſicuti eſt, vel an-
gelorum vita,ſicut viſibilia iſta,quæ corporalia viſio
ne cernunt. Vita autem angelorum dr̃ vita beata, q̃
erit poſt reſurrectionem: ergo etiam ibi Deus non vi
debitur oculo. Item ſecundum illud, homo dicitur
factus ad imaginem Dei ſecundum ꝙ ipſum conſpi
cere poteſt, vt dicit Auguſt. homo tamen eſt ad ima-
I ginem Dei non ſecundum carnem, ſed in mente: er
go oculo corporali Deus videri non poterit. Conſi-
derandum pro hoc, quòd aliquid videri viſu corpo-
rali, vel ſentiri ſenſu dupliciter ſtat: vno modo ꝑ ſe,
alio modo per accidēs. Per ſe quidem ſentitur illud,
quod per ſe paſſionem ſenſui corporali infert. Pōt
autem aliquid inferre paſſionem ſenſui inquantum
ſenſui,uel inquātum huic ſenſui: Infertur enim paſ-
ſio huic ſenſui quantum ad propria obiecta, ſicut ui
ſibile infert paſſionem uiſui, & uocantur omnia iſta
ſenſibilia propria, ſicut color ad uiſum, & ſonus ad
auditum,& ſic de alijs. Nam habent ſinguli ſenſus ꝓ-
pria obiecta. Et quia ſenſus inquantum eſt ſenſus,
utit organo corporeo, non poteſt aliquid in eo reci-
K pi,niſi corporaliter,ideſt,ſecundum conditionē cor
porum, quia omne, quod recipitur in altero, recipi-
tur ſecundum conditionem rei recipientis, & non
ſecundum conditionem rei receptæ:& ideo omnia
ſenſibilia inferunt paſſionem ſenſui,in quantum eſt
ſenſus, quia actio in corporibus non poteſt eſſe ſine
paſſione, & quia ſenſui in quātum ſenſus competit
recipere modo corporali, cum recipiat neceſſariò ꝑ
organum: ideo ſenſui in quantum ſenſus eſt, compe
tit recipere cum paſſione facta à ſenſibilibus. Infe-
runt autem ſenſibilia paſſionem ſenſui in quantum
habent quandam magnitudinem. Et ob hoc magni
tudo,& omnia cōſequētia, ſcilicet, motus,& quies,
& numerus,& huiuſmodi dicuntur ſenſibilia cōia.

Aliquid

Aliquid autem ſentitur per accidens, ſcilicet, illud, quod non infert paſſionem ſenſui, in quantum eſt ſenſus, nec in quantum eſt iſte ſenſus, ſed cōiungitur his, quę per ſe paſſionem inferūt, ſicut eſſe Petrum, vel Ioānem filium huius, vel illius, amicum, vel inimicum, & ſimilia, quę per ſe quidem in vniuerſali cognoſci poterūt per intellectum: in particulari autem per virtutem cognitiuam, ſiue per æſtimatiuā ſicut in animalibus dicimus. Hoc autem modo ſenſus exterior dicitur ſentire, licet per accidens quando cognoſcit illud, quod pertinet ad virtutem cogitatiuam, ſi illud ſine diſcurſu apprehendat. Nam iſta eſt differentia, quia ſenſus exteriores nō poſſunt per diſcurſum apprehendere, ſed ſimul informātur per præſentiam formę in organo. Senſus autem interiores per diſcurſum quendam agunt, ſicut patet in æſtimatiua, & memoratiua, quia iam magis iſti recedunt à conditione materię, quam ſenſus exteriores. Si ergo id, quod pertinet ad æſtimatiuam, apprehendatur ſine diſcurſu, fit apprehēſio per ſenſus exteriores. Et ſic videmus aliquem viuere ex hoc, quòd videmus eum currere, vel loqui: quando ergo quis videns alium ſine vllo diſcurſu iudicat eum viuere, nō ſolum videt iſte album, ſed etiam videt viuere, & tūc per accidens dicitur videri viuens, vel vita. De Deo autem dicendum, quòd nullo modo poteſt videri p ſe, nec per accidens, nec ſentiri aliquo ſenſu hic, nec in patria; niſi acciperetur ſenſus æquiuocè, & tunc iam non eſt ſenſus. Nam ſi tollatur id, quod conuenit ſenſui, inquantum ſenſus iam nō manet ſenſus, ſicut ſi remoueatur à viſu id, quod ad eum pertinet inquantum eſt viſus, nō manebit viſus, ſed pertinet ad ſenſum, inquātum eſt ſenſus, quòd percipiat magnitudinem, & ad viſum inquantum eſt viſus, pertinet recipere colorem. Impoſſibile eſt ergo, quòd viſus percipiat aliquid, quod non ſit color, & ſenſus percipiat aliquid, quod non ſit magnitudo, niſi ęquiuocè accipiatur ſenſus, & oculus. Omnes tamen ſenſus manebūt in corpore glorioſo eiuſdem rationis, cuius nunc licet habeant modum eſſendi perfectiorem. Non poterit ergo diuina eſſentia videri oculo corporali, cum ipſa non ſit color, nec aliquid coloratum. Poteſt tamē dici quòd videri poſſit eſſentia diuina valde per accidens, dum ex vna parte viſus corporalis tantā gloriam Dei aſpiciat in omnibus corporibus, & præcipuè in glorioſis, & maximè in corpore Chriſti, & ex alia parte intellectus noſter tā clarè videbit Deum, quòd in rebus corporaliter viſis Deus percipietur, ſicut in locutione percipitur vita: quāuis enim intellectus noſter non videat tunc Deū ex creaturis, ſicut hic videbat: videbit tamen eū in creaturis corporaliter viſis. Iſte modus videndi Deū per accidens eſt valde remotus, & tamen ponit eum Auguſt. 22. de Ciuitate Dei, vt patet intuenti verba eius: dicit enim ſic: Valde credibile eſt ſic nos viſuros tunc mundana corpora cœli noui, & terræ nouæ, & Deum vbique præſentem, vt vniuerſa corporalia gubernantem clariſſima perſpicuitate videamus, non ſicut nunc inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſed ſicut homines mox, vt aſpicimus, non credimus viuere, ſed videmus. De his Sanctus Thomas quarto Senten. diſtinct. 49. quæſt. 5. articulo ſecundo.

Ad primum argumentum dicendum, quòd illud dictū Iob non intelligitur de viſione per oculos carnis, ſed de intellectu, qui vocatur quidam viſus, vel oculus, 6. Ethi. Ad ſecundum dicendum, quòd iſta auctoritas Iob non intelligitur de oculis carnis, ſed eſt ſenſus, quòd homo poſt reſurrectionem in carne ſua, ideſt, exiſtens in carne quam prius trahebat,

A videbit Deum per intellectum. Vnde non dicitur: per carnem meam videbo Deum, ita, quòd caro, ſiue oculus carnis eſſet id, per quod videtur Deus, ſed in carne, ideſt, exiſtens in carne: vnde nihil ibi ſignatur, niſi quòd homines reſurgent in corporibus illis, quæ prius habuerunt. Ad tertium dicendum, quòd Auguſtinus loquitur in verbis illis inquirendo, & non diffiniendo, quod patet ex eo, quòd pręmittitur, ſcilicet: longè itaque alterius potentię erūt ſi per eos videbitur incorporea illa natura. Et poſtea ſubditur id, quod hic dicitur, ſcilicet: vis præpotentior: & poſtea determinat quomodo videbitur, ſicut ſupra dictum eſt. Ad quartum dicendum, quòd omnis cognitio fit per aliquam abſtractio- Ad tertiū. Ad quart.
B nem à materia: ideo quanto forma corporalis magis abſtrahitur à materia, magis eſt cognoſcibilis. Et inde eſt, quòd forma in materia exiſtēs nullo modo eſt cognoſcibilis, ideſt, non eſt cognitionis principium, nec etiam viſui. Et magis apparet hoc in intellectu: nam ad hoc, quòd forma ſit principium cognitionis in ſenſu, abſtrahitur à materia ſecūdū eſſe, ſcilicet, quia illa, quæ eſt in materia non mutat: manet tamen in organo ſenſus forma illa cum conditionibus materiæ. Ad hoc autem, quòd cognoſcatur ab intellectu, non ſolum abſtrahitur à materia, ſed etiam à conditionibus materiæ: & ideo oculus ſpiritualis, à quo remouetur impedimētum cognitionis, poteſt videre rem corporalem, licet non vi-
C deat eam ſub conditionibus corporalibus. Non tamen ſequitur, quòd oculus corporalis poſſit attingere ad cognoſcendū cognoſcibilia ſpiritualia, quia ſenſui deficit virtus cognitiua reſpectu immaterialium, cum ſit limitata virtus ſua circa materialia. Obiectum autem intellectus eſt omne, quod eſt, ſiue corporale, ſiue ſpirituale. Ideo ad hoc, quòd intellectus cognoſcat corporalia, non requiritur, quòd aliqua virtus ei addatur, ſed ſolum, quòd tollantur impedimenta materialitatis, quod fit per abſtractionem. Ad quintum dicendum, quòd quamuis mens facta carnalis non poſſit cogitare, niſi accepta à ſenſibus: tamen cogitat ea immaterialiter. Et ſic oportet, quòd viſus illud, quòd apprehendit, ſemper ap- Ad quintum.
D prehendat corporaliter: ſpiritualia tamen non poſſunt corporaliter apprehendi: ideo non poteſt ſenſus illa percipere. Eſt enim iſta differentia, quòd licet corporalia corporaliter, & ſpiritualia ſpiritualiter percipiantur, tamen corporalia interdum poſſunt ſpiritualiter accipi, quia poſſunt effici ſpiritualia per abſtractionem, & ſic accipiuntur ab intellectu: ſpiritualia verò nunquam poſſunt effici corporalia, ideo ſenſus nunquam poteſt illa percipere. Ad ſextum dicendum, quòd beatitudo eſt perfectio hominis, in quantum eſt homo, & quia homo non habet, quòd ſit homo ex corpore, ſed magis ex anima: corpus autem de eſſentia hominis eſt, inquantum per animam perficitur: ideo beatitudo non Ad ſextū.
E conſiſtit principaliter, niſi in actu animæ, & ex ea deriuatur ad corpus per quādam redundantiam, vt ait Auguſtinus in epiſtola ad Dioſcorum. Quædam tamen beatitudo corporis erit, in quantum videbit gloriam Dei in ſenſibilibus creaturis, & maximè in corporibus glorificatis, & potiſſimè in corpore Chriſti.

Ad ſeptimum dicendum, quòd intellectus noſter perceptiuus eſt rerum ſpiritualium, non autem viſus corporalis: ideo intellectus poterit cognoſcere diuinam eſſentiam ſibi coniunctam: oculus autem eam percipere non poterit, etiam ſi in eo eſſet. Ad ſept.

An Sancti in patria videndo diuinam essentiam comprehendant illam. Quæstio XLII.

QVAERITVR, an Sancti in patria videndo diuinam essentiam, comprehendant illam. Primum arg. Aliqui dicunt, quòd sic, quia 1. ad Corint 9. dicitur: Sic currite, vt comprehendatis: cursus autem noster est ad præmium: ergo comprehensio Dei fiet per intellectum nostrum, quia videre Deum est pręmium nostrum. Secundũ argu. Item dicit Augustinus in libro de videndo Deum, illud comprehenditur, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem. Si Deus tamen ab aliquo videtur, nihil ipsius latere potest videntem, quia cum sit simplex non potest esse, quòd aliquid eius videatur, & aliquid non: ergo Deus à quolibet vidente comprehenditur. Tertium arg. Item Deus à videntibus eum totus videtur: ergo totaliter videtur, quia totus Deus non est nisi eius essentia: totaliter autem videre est videre omnes modos eius: quilibet autem modus ipsius est essentia eius: ergo qui essentiam eius videt, totum eum videt, & totaliter, & sic ab omnibus videntibus comprehendetur. Quartum argum. Item sicut dicitur tertio de Anima. Intellectus eodem modo intelligit seipsum, & alia, sed sicut dicit August. in libro quadraginta trium quæstionum, Omne, quod seipsum intelligit, comprehendit se: ergo omnis intelligens aliquid comprehendit illud, sed quilibet vidẽs diuinam essentiam intelligit eam: ergo comprehendit ipsam. Quintum argu. Item quantitas actionis est secundum quantitatem formæ, quę est actionis principium: secundum enim caloris quantitatem est quantitas calefactionis, sed forma, quæ est cognitionis principiũ est illud, propter quod intellectus intelligit: ergo secũdum modum eius, per quod cognoscitur, est modus cognitionis, sed id, per quod Deus cognoscitur, non est aliud, nisi sua essentia, vt supra dictum est, quæst. 40. Ipsa autem est infinita: ergo per eam fiet visio infinita, & sic comprehendetur diuina essentia, quia illa non est plus, quàm infinita. Sextum argum. Item si diuina essentia non potest comprehendi, hoc non est, nisi propter excessum claritatis ipsius, sed excessus cognoscibilis impedit cognitionem, in quantum corrumpit potentiam cognitiuam, quod accidit solum circa potentiam sensitiuam, quæ habet organum: non autem circa intellectiuam: nam dicitur tertio de anima, quòd qui intelligit maxima, non minus potest intelligere minima, sed magis, cuius contrarium in sensu accidit, sed diuina essentia non videtur, nisi per intellectum: ergo excessus diuinæ claritatis non impedit comprehendi diuinam essentiam ab intellectu nostro. Septimũ arg. Item diuina essentia comprehensibilis est ab aliquo intellectu, quia Deus seipsum comprehendit: si ergo ab intellectu humano non possit comprehendi, hoc est propter defectum intellectus: & tamen lumen gloriæ aufert omnem defectum intellectus, cum etiam per gloriam auferatur omnis defectus corporis: ergo sic videntes Deum in gloria comprehendent ipsum.

Dicendum, quòd nullus potest Deum comprehendere, nisi ipsemet, qui est æqualis sibi ipsi. Nam Deus est comprehensibilis, in quantum essentia intelligibilis, & est intelligens, vt intellectus. Et tamen sicut essentia diuina est infinita, & intellectus diuinus est infinitus: ideo æquantur ambo, & inuicem se comprehendunt. Et patet hic per Augustinum in libro de videndo Deum, scilicet, Non solum corporeis oculis, sed nec ipsa mente quisquam aliquando Deum comprehendit. Item sicut dicit Augustinus in libro octuagintatrium quęstionũ, Quod
F comprehendit se finitum sibi est: ergo qui comprehendit Deum finitus sibi est, sed Deus non potest esse finitus alicui creato: ergo nullus intellectus potest comprehendere Deum.

Item omne, quod comprehendit aliquid, maius est illo, vel æquale est ei: ergo intellectus creatus non potest comprehendere ipsum.

Considerandum pro hoc comprehẽdere dicitur, quasi simul præhendere, idest capere: ideo illud propriè comprehenditur, quod simul capitur, idest, cum omnibus, quę in eo sunt. Vnde oportet, quòd omne comprehensum includatur in comprehendente, includitur autem propriè contentum in continente. Ideo illud, quod ab aliquo contineri po-
G test, comprehendi potest ab eo, quia comprehensum contineri oportet in comprehendente. Dicitur autem corporaliter aliquid in alio contineri, quando vnum corpus includit aliud in se, ita, quòd contentum non excedit continens ex aliqua parte secundum quantitatem dimensiuam, sicut vinum dicitur in dolio contineri. Ita dicitur aliquid ab alio spiritualiter contineri, quod substat virtuti eius, ita, quòd in nullo excedit ipsum: & ideo tunc dicitur aliquid per cognitionem comprehendi, quando cognitum stat sub actu virtutis cognoscentis, & non excedit ipsum. Excessus autem quilibet est secundum aliquam quantitatem: secundum hanc autem quantitatem dicitur cognoscibile excedere poten-
H tiam cognitiuam, secundum quam cognoscibile est ab ipsa: sensibile autem etiam cognoscitur secundum quandam quantitatem dimensiuam, propter hoc, quòd sensus in cognoscendo vtitur organo corporali, & secundum hoc ratione huius cognoscit omnia sensibilia, quæ reducuntur ad quantitatem dimensiuam, & secundum quantitatem virtualem, vt patet in sensibilibus proprijs, quæ qualitates sunt: & ideo comprehensio sensus impeditur propter excessum quantitatis dimensiuæ, sicut impeditur oculus, ne comprehendat totam terram propter excessum quantitatis ipsius. Impeditur etiam, ne comprehendat propter excessum quantitatis virtutis, vt, quòd non possit videre clarita-
I tem Solis, quia non est tanta virtus oculi ad cognoscendum claritatem Solis, quanta est claritas Solis, quæ est cognoscibilis. Intelligibile autem non cognoscitur ab intellectu sub ratione quantitatis dimensiuæ, nisi per accidens, inquantum, scilicet, intellectus accipit à sensu, ex quo sequitur, quòd intelligit cum continuo, & tempore, & secundum hoc intellectus impeditur à comprehensione intelligibilis propter excessum virtualis quantitatis, sicut impeditur à comprehensione lineæ, vel numeri infiniti. Sed per se loquendo intelligibile comparatur ad intellectum secundum rationem quantitatis virtutis, eo quòd proprium obiectum intelle-
K ctus est quid. Et ideo in his, quæ sunt separata sensu, non impeditur comprehensio intellectus, nisi per excessum quantitatis virtualis. Et hoc est quando intelligibile est plus cognoscibile, quàm intellectus potest cognoscere, vel cognoscat, sicut ille, qui scit hanc conclusionem: triangulus habet tres, &c. per probabilem rationem, scilicet, quia ita communiter dicitur, non comprehendit ipsam, non quidem, quòd partem eius videat, & partem non videat, sed quia modus, quo cognoscitur, deficit à modo, quo est cognoscibilis: est enim cognoscibilis per demonstrationem, & non cognoscitur, nisi per probabilem rationem.

Ita etiam essentia diuina est cognoscibilis per veritatem suam: intellectus autem cognoscit illam per

per lumen intellectuale, quod est in ipso. Veritas autem diuinæ essentiæ excedit lumen cuiuscunque intellectus creati, siue lumen naturale, siue lumen gloriæ, quia etiam lumen gloriæ est creatum: ideo impossibile est, quòd intellectus noster videat Deū ita perfectè, sicut ipsa diuina essentia est inuisibilis, & sic non potest eam comprehendere.

Item intellectus eleuatur per lumen gloriæ ad cognoscendum diuinam essentiam: oportet ergo, ꝙ modus diuinæ visionis commēsuretur virtuti illius luminis: lumen autem istud multo deficit in virtutē à claritate diuini intellectus, quæ est infinita: lumen autem illud gloriæ finitum est, quia recipitur in substantia finita: impossibile est ergo, quòd intellectus creatus per lumen prædictum intelligat perfectè diuinam substantiam, sicut ipsa perfectè visibilis est. De his Sanctus Thomas quarto Sentent. distinctione 49. quæst. quinta, articulo tertio, & in summa contra Gentiles, libro tertio, capit 53.

Ad primũ argum. Ad primum argumentum dicendum, quòd Apostolus loquitur de comprehensione gloriæ, & hanc comprehendimus, cum anima nostra receperit in se omne, quod ad gloriam pertinet, quia istud est de ratione comprehensionis, etiam si diuinam essentiam nunquam comprehenderit. Vel accipitur ibi comprehensio pro peruentione ad habendum Deum secundum quod solet dici, quòd speciei succedit comprehensio, & ista magis vocatur apprehensio.

Ad secundum. Ad secundum dicendum, quòd Augustinus posuit duo in diffinitione comprehensionis, & per vnum eorum excluditur excessus cognoscibilis supra virtutē cognoscentis, qui est secundum quantitatem dimensiuam. Et quantum ad hoc dicit, quòd ita videtur, quòd nihil eius lateat videntem. Per aliud autem excluditur excessus cognoscibilis secūdum quantitatem virtutis. Et quantum ad hoc dicit. Aut cuius fines circunspici possunt. Tunc enim fines rei conspiciuntur, quando videns peruenit ad finem visionis perfectę vidēdo. Primò modo Deus non est incomprehensibilis, quia nullam habet quātitatem dimensiuam. Secundò modo est incomprehensibilis, quia secundum quantitatem virtutis excedit intellectum creatum in infinitum.

Ad tertiũ. Ad tertium dicendum, quòd totam essentiam diuinam Sancti videbunt in patria, sed non totaliter. Non ita, quod aliquis modus sit in Deo, quem non videant Sancti, vel aliquis modus videndi sit in intellectu sanctorum, qui non conuertatur ad Deum, sed quia modus, quo cōuertuntur ad Deum cognoscendum, nō æqualis est modo, quo Deus est cognoscibilis. Et hæc inæqualitas ostenditur, cum dicitur, quòd essentia diuina non videbitur totaliter. Istud enim aduerbium, totaliter, non dicit modum videntis absolutè, nec modum rei visæ absolutè, sed modum vidētis per comparationem ad rem visam. Hoc enim aduerbium determinat ipsam visionem secundum ꝙ comparatur videns ad rem visam.

Ad quart. Ad quartum dicendum, quòd quando aliquid intelligit se, idem est modus cognoscentis, & cogniti: & ideo si intelligit se, comprehendit se. Non est autem idem modus cognoscentis, & cogniti, quando intelligitur aliquid aliud à se. Ideo etiam si intelligat, non sequitur, quòd comprehendat.

Ad quin. Ad quintum dicendum, quòd eodem modo aliquis cognoscit, quid est res, quæ cognoscit essentiam rei, cum ipsa essentia sit quidditas rei: & ideo ille solus comprehendit, quid est res, qui comprehendit essentiam rei: vnde Sancti sicut videbunt diuinam essentiam, sed non comprehendent ipsam, ita videbunt, quid est Deus, sed non comprehendent quid est, & ita non videbitur Deus ab eis, sicut videtur res per suam diffinitionem, cuius essentia comprehenditur, eo quòd termini positi in diffinitione claudunt essentiam diffiniti, & per hoc distinguitur finitum ab omnibus alijs.

Ad sextũ. Ad sextum dicendum, quòd actio non attribuitur formæ solum, quæ est actionis principium, sed etiam subiecto formæ, siue composito, sicut calefactio attribuitur non solum calori, sed etiam calido. Ideo actio non solum debet mensurari secundum quantitatem formę, vel naturam eius, quæ est principium actionis, sed secundum subiectum formæ. Est autem duplex forma, quę potest esse principium actionis in composito, scilicet, forma subsistens, & forma non subsistens. Forma non subsistens est forma materialis rei, siue sit substantialis, siue accidentalis. Nam etiam anima non est forma subsistens, cum non habeat per se esse, sed esse ipsius est esse compositi. Forma subsistens est forma, quæ non est compositi, sed potest vniri ei, vt principium actionis, sicut diuina essentia vnitur intellectui nostro tanquam forma intelligibilis, vt supra ostensum est, & est id, per quod intellectus intelligit. Formæ non subsistentes recipiuntur in composito, quia sunt partes illius, & contingit recipi illas magis, & minus, sicut quando sunt accidentales, vt in vno corpore recipitur magis de calore, quàm in alio. Formæ autem subsistentes non dicuntur recipi in composito, quia non sunt partes eius, nec accidentia, sed dicitur compositum subijci talibus formis, vt per illas operetur.

Vnde formæ non subsistentes non habent alium modum essendi in composito, præter modum essendi compositi: nam cum non habeant aliud esse, nisi esse compositi, non poterunt habere alium modum essendi, quia esse compositi vnitum est, & illud est esse materiæ, & formæ, & forma non habet esse in composito, nisi inquantum est actus illius compositi, vel subiecti. Ideo mensura formæ est mensura compositi.

Forma autem compositi habet duplicem modum essendi. Vnum inquantum est res quædam subsistens, & alium inquantum est nunc actus, vel forma talis compositi. Et iste modus accipitur, secundum quòd illud perfectibile pertingit, vt perficiatur per illam formam. Nam perfectibile, quod magis ei substat, vel coaptatur sibi magis perficitur, & ex hoc mensuratur quantitas actionis, & non ex primo modo, secundum quòd illa res est in se. Diuina autem essentia est per se subsistens: ideo visio, quæ fit in intellectu per eam non mensuratur secundum modum essendi suum in quantum est subsistens, quia ille est modus essendi infinitatis, & omnium perfectionum suarum, sed mensuratur illa visio quantum ad secundum modum, secundum quem intellectus substat diuinæ essentiæ, vel coaptatur ei, vt per eam intelligat: hoc autem conuenit intellectui per lumen glorię, quod est aliquid creatum, communicatum intellectui beatorum, & si illud lumen est magnum coaptatur intellectus multum diuinę essentiæ ad intelligendum per eam. Et est hoc sicut in naturalibus: nam omnes formę pręexigūt dispositiones aliquas in materia, siue sint formæ substantiales, siue accidentales: si sint accidentales, quarum esse consistit in magis & minus, participabuntur inæqualiter propter inæqualem dispositionem, sicut ab eodem tale faciente, magis causabitur de calore in re sicca, quàm in humida. Si sint formæ substantiales, non possunt recipi inæqualiter, cum esse illarum sit in indiuisibili:

lij: & tamen quantum ad operationes suas recipiuntur inæqualiter. Sicut apparet de anima humana, quia in diuersis hominibus apparent operationes naturales, quæ sunt ab anima inæquales, non quidem propter inæqualitatem animæ, sed propter corporum dispositionem.

Ita autem lumen gloriæ est in intellectibus beatorum dispositio quædam, ad hoc, quòd essentia diuina vniatur eis tanquam forma intelligibilis, per quam intelligant. Nam sine illo lumine gloriæ non posset fieri illa vnio. Ideo in quo fuerit magis de lumine gloriæ habebit essentiam diuinam magis sibi coaptatam, vt per eam acutius, & fortè plura intelligere possit. Et quia istud lumen non participatur in omnibus æqualiter, sed secundum differentiam meritorum, necesse est, quòd quidam clarius videant Deum, quàm alij, & sit eorum gloria maior. Quantuncunque tamen sit lumen gloriæ nunquam per illud potest homo peruenire, vt intellectus noster vniatur diuinæ essentiæ, quantum ad modum essendi, quem habet in quantum est subsistens, quia tunc caperet intellectus essentiam diuinam secundum omnem perfectionem suam, quæ est infinita, & non est possibile. Et sic, licet quilibet intellectus beatus per essentiam diuinam, tanquam per quandam formam intelligendi intelligat, quia tamen illa non participatur ei secundum omnem perfectionem suam non potest esse actio infinita, ita, vt sit comprehensio.

Ad septi. Ad septimum dicendum, quòd claritas Dei dicitur veritas suæ essentiæ, per quam cognoscibilis est, sicut Sol per suam claritatem. Et quanuis claritas diuina non impediat comprehensionem per corruptionem intellectus, impedit tamen ex ipso excessu, quia non potest pertingere intellectus creatus ad cognoscendum essentiam diuinam ita perfectè, sicut ipsa cognoscibilis est.

Ad octau. Ad octauum dicendum, quòd gloria perficiet naturam beatorum, non tamen destruet: ideo si aliqua imperfectio est de ratione naturæ non tolletur per gloriam, sicut, quòd homo sit ex nihilo. Nam hoc non potest tolli, & ex hoc intellectus creatus deficit à perfecta comprehensione Dei, quæ non est ex nihilo, sed est per se ens. Ideo quantuncunque adiuuetur homo per lumen gloriæ, nunquam poterit Deum comprehendere.

An omnes, qui Deum vident per essentiam, eum æqualiter videant. Quæstio XLIII.

QVAERITVR, an omnes, qui Deum vident per essentiam, eum æqualiter videant. Dicunt aliqui, quòd sic, quia dicit Augustinus in libro octogintatrium quæstionum: eandem rem, non potest vnus alio magis intelligere, sed diuina essentia non videtur nisi per intellectum: ergo non videbit eam plenius vnus, quàm alius. (Primum arg.)

Secundũ argu. Item tanto aliquid perfectius videtur, quanto expressior similitudo rei sit in vidente, sed similitudo Dei, qua videtur à beatis, non erit expressior in vno, quàm in alio, cum ab omnibus per essentiam videatur, quæ est eadem in omnibus: ergo non videbit vnus plenius, quàm alius.

Tertium arg. Item ille melius videt, à quo sunt magis remota impedimenta videndi, sed in nullo beato manebit aliquod impedimentum visionis: quia omnia impedimenta, & imperfectiones tolluntur per gloriam, ergo non magis vnus, quàm alius videbit.

Quartum argum. Item omnes sancti videbunt Deum sicuti est, primo Ioan. tertio, sed non potest aliqua res melius videri, quàm, vt videatur, sicuti est: ergo omnes æqualiter videbunt. (F)

Quintus argu. Item optimus modus cognoscendi Deum est videre ipsum per essentiam, sed optimo non potest dari melius: cum ergo omnes videant per essentiam non videbit vnus magis, quàm alius.

Dicendum, quòd Sancti inæqualiter vident Deũ. Nam visio Dei pertinet essentialiter ad præmium beatorum: & tamen beati secundum inæqualitatem meritorum debent inæqualiter præmiari: ergo debet eis correspondere ista inæqualitas in præmio substantiali, scilicet, in visione. Nam in præmio accidentali non potest hoc fieri, cum illud vocetur aureola, (G) quæ non confertur omnibus beatis, sed solis virginibus, & martyribus, & doctoribus: ergo necesse est, quòd beati inæqualiter Deum videant. Item patet, quia homines in gloria assumuntur ad consortium Angelorum: & tamen Angeli non cognoscunt eum æqualiter, quia superiores magis vident, quàm inferiores, vt ait Dionys. libro de celest. Ierarchia: ergo aliqui homines magis cognoscent Deum, quàm alij.

Item nos confitemur in gloria quosdam esse beatiores alijs. Hoc tamen non potest esse, nisi per inæqualitatem visionis, quod non potest contingere semper per aureolam, vt dictum est: ergo non vident omnes æqualiter.

(H) Item Deus videtur à beatis per lumen gloriæ, Psalmo trigesimoquinto: In lumine tuo videbimus lumen. Quidam tamen Sancti replebuntur maiori lumine, quàm alij, quia sicut differt stella à stella in claritate, ita erit in resurrectione mortuorum. primo ad Corinth. 15. Ista autem est claritas intellectus, potius quàm corporis. Vel si dicatur, quòd sit claritas corporis, etiam ex illa arguetur claritas intellectus, cum ab omnibus concedatur, quòd beatitudo corporum erit per quandam redundantiam factam ab anima in corpus, vt ait Augustinus in epistola ad Dioscorum: ergo non videbunt omnes æqualiter Deum.

Considerandum pro hoc, quòd cum principium (I) actionis sit forma, per quam agitur, oportet ex parte eius assumi mensuram actionis. Hoc autem aliter est in formis subsistentibus, quàm in non subsistentibus, vt diximus præcedenti quæst.

Nam in non subsistentibus est quantitas actionis, idest, fortitudinis in actione secundum quantitatem eius, quod receptum est de forma in subiecto, sicut de calore in re calida. Nam illud subiectum magis calefacere poterit, in quo magis de calore receptum est: in formis autem subsistentibus quantitas actionis est secundum quòd ipsum subiectum magis se subijcit, vel coaptat ipsi formæ.

Potentia autem cognitiua subijcit se formæ, per (K) quam cognoscit, secundum hoc, quòd habet virtutem cognoscendi magis, vel minus. Illud enim, quod facit visum potentem ad videndum, est, quòd facit eum receptiuum similitudinis coloris: Istud autem potest esse virtus naturalis ipsius oculi, secundum quam est dispositus ad bene videndum, vel ipsum lumen exterius, sine quo non fit visio, ita, quòd sit benè proportionatum potentiæ visiuæ.

Ita est in intellectu: nam intellectus possibilis efficitur potens ad intelligendum per lumen naturale intellectus agentis: nam per illud est cognitiuus omnium naturalium intelligibilium: per istud autem lumen non est homo cognitiuus diuinæ essentiæ, quia est lumen deficiens: ideo non possumus per illud vniri diuinæ essentiæ, ita, vt per eam, tanquam

quam per formam intelligibilem poſſimus intelligere: ſuperadditur ergo aliud lumen, quod vocatur lumen gloriæ, & iſtud eſt aliquid creatum collatum intellectibus beatorum.

Et illud lumen poteſt vocari intellectus agens, quia idem officium habet, & proportionem ad obiectum. Nam ſicut ſe habet intellectus agens ad poſſibilem reſpectu omnium intelligibilium naturalium, ita ſe habet lumen glorię ad intellectum poſſibilem reſpectu diuinæ eſſentiæ: eſt tamen intellectus agens lumen naturale: lumen autem glo-glorię eſt gratuitum.

Et tamen ſicut nunquam poteſt intellectus poſſibilis reduci ad actualiter intelligendum aliquod naturale, niſi reducatur per intellectum agentem: ita nunquam poſſet reduci ad intelligendum Deũ, niſi per lumen gloriæ, cum intellectus agens non ſufficeret reducere intellectum poſſibilem ad intelligendum Deum, quia eſt paruum lumen, & quantuncunque ſit magnum, non ſufficit ad hoc, quòd per eum Deum videamus, quia pertinet quaſi ad alterum genus, quàm gloriæ, & ſic ſemper eſt neceſſarium lumen gloriæ.

Iſtud autem lumen gloriæ cum ſit gratuitum, non communicatur æquale omnibus, ſed pro voluntate Dei ſecundum merita. Et ſecundum quantitatem iſtius luminis eſt quantitas, vel modus, quo intellect[illegible] noſter ſe ſubijcit, vel comparat diuinæ eſſentiæ, formæ intelligibili: non quidem tanquam obie[illegible]o, ſed tanquam medio intelligendi, quia ſic ad intelligendum aliquid naturale non ſufficit lumen intellectus agentis, niſi ſit ibi ſpecies illius rei intelligibilis, quæ determinat intellectum reſpectu obiecti: ita lumen gloriæ non ſufficit ad intelligẽdum Deum, nec aliquam aliam rem, cum per illud non determinetur homo ad aliquod genus obiecti intelligendum, ſed ſit potens actiuè intelligere quodcunque intelligibile: ſuperuenit ergo eſſentia diuina, quæ vnitur intellectui tanquam forma intelligibilis, & per eam tanquam per medium intelligitur ipſamet eſſentia diuina, tanquam obiectum. Cum ergo iſtud lumẽ gloriæ ſit inæquale, inæqualiter coaptabitur intellectus noſter eſſentiæ diuinæ, vt per eam intelligatur. Ideo licet eadem ſit principium viſionis in omnibus videntibus Deum: non tamen erit viſio æqualis in perfectione. Et ſic quidam Sancti clarius, quàm alij Deum videbunt. De his Sanctus Thomas quarto Sentent. diſtinctio. 49. quæſtio quinta, articulo quarto, & in Summa contra Gentiles libro tertio, cap. 56.

Ad primum argumentum dicẽdum, quòd vnus homo poteſt vnam rem magis álio intelligere, cũ tamen dicit Auguſt. quòd non poteſt: illud aduerbium magis importat modum, qui eſt ex parte rei intellectæ, & tunc verum eſt: quia non eſt poſſibile, quòd aliquis intelligat rem, niſi intelligendo eam haberet modum illum, quem habet: ſi enim alium modum ei attribuat errat, & non intelligit. Et ſic quantum ad hoc, non eſt magis, aut minus intelligere, ſed rem oportet intelligere, vel nihil intelligere. Si tam illud magis dicat modum, qui eſt ex parte intelligentis, poteſt vnus homo melius intelligere eandem rem, quia cognitio vnius poterit eſſe limpidior de eadem re, q̃ cognitio alterius.

Ad ſecundum dicendum, quòd quan uis in intellectu vnius Sancti non ſit expreſſior ſimilitudo Dei, per quam ipſum intelligit, quàm in intellectu alterius: quia omnes eum per eſſentiam vident, quia tamen intellectus vnius perfectius ſubſtat, & coaptatur ipſi eſſentiæ diuinæ in quantum eſt forma intelligibilis, quàm intellectus alterius vnus magis intelligit, quàm alius.

Ad tertium dicendum, quòd intentio, ſecũdum quam aliquid dicitur magis, & minus non ſolum cauſatur per receſſum à contrario, ſed etiam per acceſſum ad terminum. Sicut patet in viſione lucis corporalis; ſic etiam lumen ſpirituale intenditur magis in vno beatorum, quàm in alio. Lux enim naturalis non habet aliquod contrarium poſitiuũ: ideo non poteſt eſſe lux maior, vel minor per receſſum à cõtrario, ſed per acceſſum ad terminum. Ita etiam lumen intellectuale non habet contrarium, ſed eſt maius, & minus per acceſſum ad terminum perfectionis ſuæ, id eſt, per maiorem aſſimilationem ad Deum, qui eſt ſuprema lux: immo eſt ipſa lux per eſſentiam, prima Ioan. 1. Deus lux eſt, & tenebræ non ſunt in eo vllæ. Ad tertiũ.

Ad quartum dicendum, quòd, cùm dicitur, omnes Sancti videbunt Deum, ſicut eſt, illud, ſicuti, poteſt importare modum, qui eſt ex parte rei viſæ, vel ex parte videntis. Primo modo verum eſt, quia quilibet beatus videbit Dominum eſſe per illum modum, per quem eſt, & non erit in eo aliquis modus, quem quilibet beatus non videat. Secundo modo non eſt verum, quia non videbit quilibet Deum ſicuti eſt, ſcilicet, quòd non ſe habebit homo in videndo, ſicut Deus in eſſendo, quia Deus eſt infinitus, & infinitè: & tamen nullus cognoſcet eum infinitè, licet quilibet cognoſcat eum eſſe infinitum: etiam Deus eſt ſummè cognoſcibilis: nemo tamen eum cognoſcet ſumme, id eſt, per altiſſimam viam cognitionis. Quilibet tamen ſcit eſſe eum ſummè cognoſcibilem. Et ſic nullus modus eſſendi erit Dei, quem non cognoſcat quilibet beatus, cum illi modi, vt ſe tenent ex parte Dei, non vocantur propriè modi, ſed magis obiectum cognoſcibile. Nemo tamen habebit illos modos in cognitione ſua, quam Deus habet in eſſendo, & ideo vnus poteſt magis accedere ad illos modos, quàm alius, vt ſe tenent ex parte cognitionis, ſcilicet, quia licet nemo Deum cognoſcat infinitè: vnus tamen magis accedet ad iſtam perfectionem infinitatis, quàm alius, & ſic quilibet cognoſcet Deum ſicuti eſt, & tamen vnus magis alio. Ad quart.

Ad quintum dicendum, quòd videre Deum per eſſentiam, eſt perfectiſſimus modus cognoſcendi ſecundum genus cognitionis, & tamen intra iſtud genus poteſt vna cognitio eſſe perfectior alia, ſicut nullum animal eſt perfectius homine, ſcilicet, in ſpecie, & tamen unus homo eſt perfectior alio intra eandem ſpeciem. Ad quintum.

An videntes diuinam eſſentiam per ipſam videant omnia. Quæſtio XLIIII.

QVAERITVR, an videntes diuinam eſſentiam, per ipſam videant omnia.

Dicunt aliqui, quòd ſic, quia vt dicit Iſido in libro de ſummo bono, angeli in verbo omnia ſciunt, ſed ſancti erunt æquales angelis, Luc. 20. ergo ipſi videbunt omnia in verbo. Primum argum.

Item Gregor. quarto Dialo. dicit, quòd illic omnes communi claritate Deum conſpiciunt, quid eſt, quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt. Et dicitur de beatis, qui vident Deum per eſſentiam: ergo videntes Deum per eſſentiam, omnia cognoſcunt. Secũdum argum.

Item dicitur quarto de Anima. Intellectus, cum intelligit magis maxima, poteſt intelligere minima: Deus autem eſt maximum intelligibile, ergo maximè auget virtutem intelle- Tertium arg.

ctus,

ctus, in intelligendo, & sic intellectus eum videns omnia videbit. *Quartum argum.* Item intellectus non impeditur ab intelligendo aliud, nisi inquantum illud superat ipsum. Sed nulla creatura superat intellectum videntem Deum, quia vt dicit Gregor. 2. Dialog. Animæ videnti Deum angusta fit omnis creatura: ergo videns Deum omnia videre poterit.

Quintum argum. Item omnis potentia passiua, quæ non est reducta ad actum, est imperfecta, sed intellectus passibilis est in potentia ad cognoscendum omnia, vt dicitur tertio de anima, scilicet: intellectus passibilis est, quo est omnia fieri, & intellectus agens, quo est omnia facere. Si ergo videntes Deum non viderent omnia, adhuc maneret eis potẽtia ad aliquid, & desiderium, & ita essent imperfecti, quod est absurdum. *Sextum argum.* Item, qui videt speculum, videt ea, quæ in speculo repræsentantur, quia ipsum est ratio, & similitudo omnium: sancti ergo, qui vident Deum per essentiam, quæ est speculum omnium rerum cum in ea sint omnia, videbunt omnia.

Septimũ argum. Item dicitur Prouerb. 12. Desiderium suum iustis dabitur, sed sancti desiderant scire omnia, quia omnes homines naturaliter scire desiderant, & istud desiderium non tollitur per gloriam: ergo oportet, quòd sancti cognoscant omnia.

Oct. arg. Item ignorantia est quædam pœnalitas, sed omnes pœnalitates tollentur à sanctis per gloriam: ergo etiam ignorantia, sed si non scierint omnia, adhuc manebit quædam ignorantia: ergo omnia scient. *Nonum argum.* Item beatitudo sanctorum per prius est in anima, quàm in corpore, sed corpora sanctorum conformabuntur corpori Christi in gloria, ad Philip. 3. ergo animæ beatorum conformabuntur animæ Christi. Sed anima Christi videt omnia in verbo: ergo singuli beati videbunt omnia in verbo.

Decimum argum. Item tam sensus, quàm intellectus cognoscunt omnia illa, quorum similitudinibus informatur, sed diuina essentia expressius indicat quamlibet rem, quàm quæcunque alia similitudo illius rei: cum ergo in gloria ipsa essentia diuina efficiatur quasi forma intelligibilis intellectus nostri, necesse est, quòd sancti videntes Deum omnia videant.

11. argum. Item dicit Commentator 3. de Anima, quod si intellectus agens esset intellectus potentialis, quòd intelligeremus omnia, sed diuina essentia clarius repræsentat omnia, quàm intellectus agens: ergo per essentiam diuinam videntes Deum cognoscẽt omnia. *Duodeci. argum.* Item angeli inferiores, quia nunc nesciunt omnia, illuminantur à superioribus de rebus ignotis: post diem autem Iudicij vnus angelus non illuminabit alium, quia cessabit omnis prælatio, vt dicitur in glo. 1. ad Corinth. 15. ergo post diem iudicij angeli minores scient omnia, & eadem ratione scient illa omnes videntes Deum: nam in beatitudine æquales Angelis erimus, Luc. 20.

Dicendum quòd, videntes Deum non sciunt omnia ex hoc, quòd Deum vident. Dicit enim Dionys. libro de celest. Ierarch. cap. sexto, quòd superiores angeli purgant inferiores ab ignorantia, vel nescientia: angeli tamen inferiores vident diuinam essentiam: ergo videns diuinam essentiam potest aliquid ignorare: anima tamen non videt Deum perfectius, quàm angelus: ergo sancti videntes Deum non videbunt omnia.

Item solus Christus accepit spiritum non ad mẽsuram, Ioan. tertio, sed Christo in quantum habet spiritum, non ad mensuram competit, quòd omnia in verbo cognoscat. Nam dicitur ibidem, quòd pater omnia dedit ei in manus: nulli ergo alij competit videre omnia in verbo, nisi Christo.

F Item quanto aliquod principium perfectius cognoscitur, tanto plures eius effectus cognoscuntur per ipsum, sed quidam de videntibus Deum per essentiam cognoscunt eum perfectius, quàm alij: ipse autem est principium omnium rerum: ergo quidam beati plura, quàm alij cognoscent, & sic non videbit quilibet omnia. Considerandum pro hoc, quod Deus cognoscendo essentiam suam, cognoscit omnia, quæ sunt, & fuerunt, & futura sunt. Et ista vocatur notitia visionis, quia est ad similitudinem visionis corporalis. Nam sicut res non videtur, nisi præsens, ita Deus cognoscit omnia ista tanquam presentia sibi. Nam licet illa in naturis proprijs non sunt præsentia secundum conditionem G temporis: Deo tamen sunt præsentia, quia non sunt ab eo elongata. Ipse nanque per conditionem æternitatis suæ omnia complectitur, ita quòd nihil sibi absens est. Deus ẽt videndo essentiam suam cognoscit omnia, quæ facere potest, quanquam nunquam illa fecerit, nec facturus sit. Et hoc patet, quia quicunque cognoscit perfectè aliquam potentiam, cognoscit quantum est, quod illa potest facere cum virtus potentiæ sit respectu effectus producibilis. Si ergo manerent aliqui effectus possibiles adhuc incogniti non esset cognita plenè illa potentia, scilicet, quanta sit. Deus tamen cognoscit se perfectè, quia aliàs non esset fœlix: ergo scit quantum est, quod ipse facere potest. Ista autem H possibilia sunt infinita, quia cum potentia Dei operatiua sit infinita, non finietur per actus finitos: ita, quòd sit tota exhausta, quia tunc finita esset, sed semper poterit in plura, & plura, & sic ibitur in infinitum: erunt ergo ea, quæ Deus potest, infinita, & omnia illa Deus cognoscit.

Sèd obijcietur, quòd non sint illa possibilia cognita, quia quod cognoscitur determinatur per intellectum, & sic iam non est infinitum, cum sit aliquid certum.

Dicendum, quòd id, quod per intellectum determinatè cognoscitur, necesse est esse finitum, si intellectus sit finitus: cum intellectus non posset aliquid maius se comprehendere. Si tamen intel- I lectus sit infinitus poterit determinatè cognoscere infinita. Et propter hoc res cognitæ non recipiunt in se aliquam limitationem, sed solum in cognoscente, in quo benè capiuntur. Et non propter hoc fiunt finita, quia ille, qui capit, infinitus est. Et sic non est inconueniens Deũ actualiter cognoscere infinita propter infinitatem sui intellectus. Et sic est de omnibus possibilibus à Deo fieri, quæ sunt infinita, & ista vocatur notitia simplicis intelligentiæ, & non visionis.

Ratio differentiæ est, quia id, quod videtur, est tanquam præsens: res autem est præsens, in quantum est, & quia omnia præsentia, præterita, & futura à Deo esse recipiunt, & nihil ab eo elongatum est, dicuntur præsentia, & per hoc dicuntur vide- K ri. Res autem possibiles fieri à Deo, quæ nunquam fient, non accipient esse aliquod à Deo: ideo non potest habere rationem præsentialitatis, cum hoc sit per esse, quod habet res: quod autem non potest esse præsens, non potest videri: ideo possibilia non dicuntur à Deo videri, sed cognoscuntur notitia simplicis intelligentiæ, idest, quòd illa non habet aliquod esse, nisi intelligibile, cum Deus nunquam dabit eis esse reale: ideo respectu illorum est simplex intelligentia, idest, solum intelligere, & virtus operatiua, secundum quam Deus illis aliquando esse tribuat. Quæ autem præsentia, præterita, & futura sunt, cognoscuntur quidem à Deo

per

per intelligentiã, ſed non per ſimplicē intelligentiã, i. ſolã cum reſpectu illorũ Deus non habeat ſolũ intelligere, ſed etiam efficere, ideo propriè dicitur illa cognoſci notitia viſionis. Impoſſibile eſt autem, ꝙ aliquis intellectus creatus videndo diuinam eſſentiã cognoſcat omnia, quæ Deus facere poteſt. Quia quãto aliquod principium perfectius cognoſcitur, tanto plura ſciunt in ipſo. Sic enim in vno demonſtrationis principio ille, qui eſt perſpicacis īgenij plures concluſiones videt, quàm alius, qui eſt tardioris ingenij. Cum ergo quantitas diuinæ potentiæ attendatur ſecundum ea, quæ Deus facere poteſt eadem eſſet quantitas perfectionis in intelligendo, quæ eſt quantitas potentiæ in producēdo effectus, & ita comprehēderetur diuina eſſentia, quod eſt impoſſibile intellectui creato. Illa autem, quæ Deus cognoſcit noticia viſionis aliquis intellectus creatus cognoſcit in Verbo. ſ. Anima Chriſti. De alijs autem videntibus Deum eſt duplex opinio. Quidam dicunt, quòd omnes videntes Deum per eſſentiam, vident omnia, quæ Deus videt notitia viſionis. Hoc tamen repugnat dictis ſanctorum, qui aſſerunt Angelos aliquid ignorare: conſtat tamen ſecundum fidem omnes angelos videre Deum per eſſentiã, inf. 18. ca. angeli eorum ſemper vident faciē patris mei, & tamen videre faciem Dei eſt videre eum clarè, quod eſt videre per eſſentiam. Alij autem dicunt, ꝙ alij beati præter Chriſtum, quanuis videant Deum per eſſentiam, non vident omnia, quæ Deus videt, eo quòd eſſentiam diuinam non comprehendunt. Non eſt tamen neceſſe, quòd cognoſcens cauſam cognoſcat omnes effectus eius, & maximè effectus poſſibiles, niſi totam virtutem cauſę comprehēdat, quod non cōpetit intellectui creato. Et ideo vnuſquiſque videntium Deum per eſſentiam, tanto plura in eius eſſentia cōſpicit, quanto clarius diuinam eſſentiam intuetur, & inde eſt, ꝙ vnus beatus poteſt inſtruere alium: quia quilibet poteſt inſtruere alium de notis ſibi, & ignotis illi. Quilibet tamen beatus ſicut habet magis de lumine gloriæ, ita perfectius cognoſcit Deum: poteſt ergo inſtruere alium, qui tanta cognoſcere non poteſt propter minoritatem luminis gloriæ. Et ſic dicitur communiter, quòd in angelis, & in beatis poteſt augeri ſcientia vſque ad diem iudicij, & etiam alia pertinentia ad præmium accidentale, ſed poſt diem iudicij non erit proficere: quia ibi erit ſtatus rerum. Et de illo ſtatu dicunt doctores, quòd poſſibile erit, quòd omnes beati cognoſcant omnia tunc, quæ Deus cognoſcit notitia viſionis. De his ſanctus Thomas 4. Sent. diſt. 49. quæſt. 7. artic. quinto.

Aliter poteſt dici circa cognitionem beatorum, ꝙ ipſi videntes Deum cognoſcunt ſimul omnia. ſ. diuina, naturalia, vt genera, & ſpecies, & conditiones, & ordines ipſorum, & cętera, quæ ad hoc pertinent, non tamen cognoſcunt ſimpliciter omnia. ſiue omnia, quæ Deus cognoſcit. Primum patet: quando homo peruenerit ad finem vltimum, appetitus eius quieſcit. Ideo appetitus intellectiuus ſubſtantiæ videntis Deum neceſſariò quieſcit, cum illa viſio ſit vltimus finis, eſt tamen naturalis appetitus intellectus humani, vt cognoſcat omnium rerum genera, & ſpecies, & virtutes, & totum ordinē vniuerſi, quod apparet ex ſtudio humano circa omnia iſta, quilibet ergo Deum videns omnia iſta cognoſcet: quia aliàs non quietaretur. Item ſenſus, & intellectus differūt in hoc, vt ſenſus, qui cognouit magna ſenſibilia debilitatur per hoc, vt poſtea minora cognoſcere non poſſit. ſ. quia paſſio facta ab illis nō immutat ſenſum aſſuetum immutari à magnis. In-

A tellectus autem non corrumpitur per magna intelligibilia: quia etiam ſi magna intellexerit, poteſt poſtea parua intelligere. In quo eſt ſignum, ꝙ non debilitaē intellectus à magnis intelligibilibus, ſed confortatur. De hoc patet 3. de Anima. ſummum autē in genere intelligibilium eſt diuina ſubſtantia: intellectus ergo, qui per lumen gloriæ eleuatur ad videndum diuinam ſubſtantiam multo magis eodem lumine perficietur ad intelligendum omnia alia, quæ ſunt in rerum natura. Itē eſſe intelligibile eſt maioris ambitus, quàm eſſe naturale, intellectus enim natus eſt intelligere omnia, quæ ſunt in rerum natura. Intelligit etiam quædam, quæ non habent eſſe naturale, ſicut negationes, priuationes, & quæcunque

B alia requiruntur ad perfectionem eſſe intelligibilis: quæcunque ergo eſſe requiruntur ad eſſe naturale requiruntur ad perfectionem eſſe intelligibilis, & etiam multo plura. Perfectio autem eſſe intelligibilis eſt in intelligibili, vel in intellectu, cum ergo intellectus peruenerit ad ſuum vltimum finem habebit perfectionē in eſſe intelligibili. Ideo omnia, quæ Deus perduxit ad eſſe vniuerſi intelliget. Item in videntibus Deũ, licet vnus perfectius alio videat: quilibet tamen videt ita perfectè, ꝙ tota eius capacitas impletur. Naturalis autē capacitas eſt, vt homo intelligat omnia naturalia, cum ergo quilibet videns diuinam eſſentiam, videat omnia, ad quæ ſe extēdit ſua capacitas, & ipſa ſe extendit ad omnia genera re-

C rum, & ſpecies ipſorum, & ordines, quilibet videns Deum iſta videbit. Et de hoc dicunt intelligi illud Exo. 33. cum Deus dixit Moyſi: Ego oſtendam tibi omne bonum ſ. bonum naturale, quod eſt bonum creatum. De hoc etiam intelligunt dictum Grego. ſcilicet. Quid eſt, quod non videant, qui videntem omnia vident? ſcilicet omnia, quæ pertinent ad perfectionem vniuerſi: quia etiam iſta pertinēt ad perfectionem eſſe intelligibilis. Vnde Aug. ſuper Gen. ad literam, dicit: Quæcunque facta ſunt per Dei verbum, vt in ipſa natura ſubſiſterent, fiebant in intelligentia angelica, vt ab angelis intelligerentur. De perfectione autem eſſentiæ naturalis ſunt naturæ ſpecierum, & earum proprietates, & virtutes: ad natu-

D ras enim ſpecierum intentio naturæ fertur. Indiuidua autem ſunt propter ſpeciem, vt in illis conſeruetur: quia quidditas ſpeciei nō poteſt in ſe ipſa exiſtere in rebus compoſitis, cum non ſit forma ſimplex, ſed dicit etiam materiam: ideo per contractionem formæ in materia efficitur indiuiduum. Pertinet ergo ad perfectionem ſubſtantiæ intellectualis, vt omnium eorum ſpecies, & virtutes, & propria accidentia cognoſcat. Hoc igitur in finali beatitudine conſequetur per diuinæ eſſentiæ viſionem, vt, & etiam habeat cognitionem ſpecierum, & per ſpecies cognoſcantur indiuidua ſub ſpeciebus exiſtentia. Et hoc quilibet videns Deum habebit.

Hoc modo ante diem iudicij non erit neceſſe,

E quòd beati cognoſcant omnia, quæ Deus cognoſcit per notitiam viſionis, cum multa adhuc ſint futura, quæ nondum pertinent ad perfectionem vniuerſi, & illa poterūt ignorari: poſt iudicium autem iam omnes res erunt præſentes, aut præteritæ: futurum autem propriè nihil erit: quia omnes res manebunt in æternum in ſtatu illo, qui eis illa die datũ fuerit. Et tunc dicendum erit, quòd beati poſt iudicium cognoſcent omnia, quę Deus cognoſcit notitia viſionis: quia illa notitia eſt de præſentibus, præteritis, & futuris, beati autem præterita, & præſentia ſciebant, futura autem ſola ignorabant, & quia iam nihil futurum manet, nihil eſt, quod eos latere poſſit.

Et hoc est, quod sanctus Tho. dixit, scilicet, quòd omnes beati post iudicium cognoscent omnia, quę Deus cognoscit notitia visionis, licet non ante iudicium. Hoc est etiam, quod communiter dicitur, s. vsque ad diem iudicij proficiet sciētia angelorum, & beatorum, postea verò non, scilicet: quia ante iudicium semper est aliud futurum, & quātum ad cognitionem illius proficiunt beati, post iudicium autem nihil erit futurum, ideo nihil erit, de quo eis noua cognitio accrescere possit. Secundum erat, quòd beati non cognoscunt simpliciter omnia, siue omnia, quæ Deus cognoscit. Et hoc apparet primo quantum ad possibilia, quæ Deus facere potest, & non fecit, nec vnquam facturus est. Hæc enim omnia cognosci non possunt, nisi virtus causæ comprehenderetur: quia tanta est potentiæ virtus quāta est extensio effectuum possibilium produci ab illa. Qui ergo omnes istos cognosceret, potentiam ipsam totaliter cognosceret, & sic comprehēderet, quod nō est possibile alicui intelligibili creato, cum tanta sit ei potentia, quāta essentia, scilicet, vtraque infinita. Hoc est, quod dicitur Iob. 11. forsitan vestigia Dei comprehendes, & omnipotentem vsque ad perfectum reperies: quasi dicat, reperiri potest, sed nō vsq; ad perfectum, idest omnino, quod est per modum comprehensionis. Et subditur ibi, causa excelsior cœlo est, & quid facies? Profundior inferno, & non cognosces, longior terra mensura eius, & latior mari. Hæc tamen non dicuntur de Deo ad literā, qua si in eo sint istæ dimensiones, sed per hæc negatur limitatio essentiæ, & virtutis eius scilicet, quòd quāto magis intelligitur, tanto magis intelligi potest: quia adhuc manet, secundum quòd posset intelligi, & quanto plura fecerit, tanto plura facere potest.

Btī nō cognoscunt oīa, q̄ Des cognoscit.

Secundo patet hoc in rebus factis, quantum ad rationes earum: quia licet omnes res factas à Deo comprehendere possit intellectus eleuatus per lumen gloriæ, omnes tamen rationes ipsarum comprehendere non potest: quia istæ rationes sunt secū dum diuinā bonitatem ordinantes res in fines suos, & vltimatę in seipsam, & quia omne bonum est appetibile, & potest habere rationem finis, non potest aliquis cognoscere omnes rationes rerum factarū, nisi cognoscat totaliter diuinam bonitatem, cum ipsa diuina bonitas sit finis rerum diffundens se in eas. Nemo tamen potest cognoscere istam latitudinem, quæ vocatur ratio finis: quia tunc cognosceret omnia bona quæ in rebus creatis secundum ordinem sapientiæ diuinæ prouenire possunt. Et hoc est cognoscere perfectè ipsam Dei sapientiam ordinantem, & bonitatem Dei, ad quam ordinatur, & bona possibilia prouenire ex rebus creatis, secundum habitudines earum ad suum finem. Istud autem non potest intellectus creatus: quia istud est cōprehendere Deum. Hoc est, quod dicitur Eccl. 8. intellexisti, quòd omnium operum Dei non possit homo inuenire rationem. Tertiò patet hoc, quātum ad illas res, quæ ex sola Dei voluntate dependent, etiam si iam sint, sicut prædestinatio, & electio, & iustificatio & huiusmodi, quæ ad sanctificationē pertinent. Hoc est, quod dicitur prima ad Corinth 2. Quæ sunt in homine, nemo nouit nisi spiritus hominis, qui est in ipso, ita, & quæ Dei sunt, nemo nouit, nisi spiritus Dei.

Item patet prædicta: quia nulla virtus cognitiua cognoscit rem aliquam, nisi secundum rationem proprij obiecti, non enim cognoscimus aliquid visu, nisi coloratum, proprium autem obiectum intellectus est quod quid est, idest, substantia rei, vt dicitur 3. de Anima: ergo quidquid intellectus cogno-

F scit de aliqua re, cognoscit per cognitionem substātiæ illius rei, vnde in qualiber demonstratione, per quam probatur, propriæ passiones principium est, quod quid est, primo Posteriorum. Si autem substantiam alicuius rei intellectus cognoscat per accidentia, sicut dicitur primo de Anima, quòd accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendū, quod quidem est, hoc est per accidens, inquantum cognitio intellectus oritur à sensu, & sic per sensibilium accidentium cognitionem oporter ad substātiæ cognitionem peruenire: ideo non habet hoc locum in Mathematicis, sed in naturalibus: quicquid ergo est in re, quod non potest cognosci per cognitionem substātiæ ipsius necesse est, quòd sic intellectui ignotum, quid autem velit aliquis volens, non potest

G cognosci per cognitionem substantiæ ipsius. Nam voluntas non tendit in sua volita omnino naturaliter. Ideo non potest cognosci per naturam voluntatis operatio. Nam propter hoc voluntas, & natura ponuntur duo principalia operatiua. Et sic non potest aliquis cognoscere quid velit volens, nisi forte per aliquos effectus, sicut cum videmus aliquem voluntariè operantem, scimus quid voluerit, aut cognoscitur operatio volūtatis per causam, sicut Deus cognoscit voluntates nostras, sicut quoslibet alios effectus suos per hoc, quòd ipse est nobis causa volendi, aut per hoc, quòd aliquis voluntatem suam alteri exprimir. Cum ergo multa ex Dei voluntate dependeant, & solū ex voluntate intellectus crea

H tus etiam si videat diuinam essentiam, non cognoscet omnia, quæ Deus vult, cum talia volita nō possint cognosci per Deum, nisi sicut cognoscitur effectus per causam. Et quia non potest aliquis cognoscere omnes effectus alicuius causæ, nisi totam virtutem illius causæ comprehendat, non poterit aliquis cognoscere effectus Dei ex hoc ipso, quòd substantiam cognoscit, nisi illam comprehendat, quod est impossibile.

Sed obijcietur, quòd si quis diuinam essentiā clarè cognoscit, quòd cognoscat omnia, quæ Deus vult, & potest: quia substantia Dei est maior, quàm omnia, quæ ipse potest facere, & velle, & intelligere non connumerando ipsum in his: sed intellectus

I creatus diuinam substantiam clarè videre potest, sicut patet in beatis: ergo ipsi possunt cognoscere omnia, quæ Deus præter se ipsum intelligit, & vult, & facere potest. Patet hoc: quia substantia Dei sine aliquibus rebus est infinita. Omnes autem aliæ res, præter Deum, quas ipse potest velle, aut intelligere, aut facere, nō sunt aliquid infinitum: ergo maius est cognoscere Deū, q̄ ista. Dicendum, quòd non est eiusdem rationis, quòd aliqua res cognoscatur in seipsa, vel in sua causa. Nam multæ res sunt in seipsis faciles ad cognoscendum, & tamen prout sunt in causis suis sunt difficillimæ ad cognoscendum: omnia enim naturalia antequam fiant sunt in potētia materiæ, & in virtute agentis, & quando illa sunt pro

K ducta faciliter cognoscunt. Et tamen antequam producantur in esse, etiam si cognoscamus materiam, & naturalia agentia, nō possumus scire qui effectus particulares sequantur inde, & sic non possumus cognoscere effectus prout sunt in causis, & in seipsis faciliter cognoscuntur. Ita omnia, quæ sunt possibilia, vel intelligibilia, præter ipsum Deum, in seipsis nō erat difficillimū cognosci, & tamē cognosci illa, vt sunt in Deo sicut effectus in causa, est difficillimū. Et adhuc difficilius est cognosci res ī Deo, vt effectum ī causa, q̄ cognosci res naturales ī suis causis. Quia quāto medium, per quod cognoscitur, est similius rei cognoscendæ, tanto fit facilior cognitio

tio. Inter effectus autem naturales, & causas est ali- A qualis similitudo: quia vniuocantur in aliquo genere. Deus autem, & res creata in nullo genere conueniunt. Et sic est similitudo ibi magis sufficiens. Ideo facili⁹ esset cognoscere per materiam omnia, ad quæ est in potẽtia, quàm cognoscere per Deum ipsos effectus producibiles. Ideo dicendum, quòd maius est intelligere diuinam substantiam, etiam in seipsam solam, quàm ĩtelligi quicquid aliud est, aut esse potest intelligendo illud, vt est in seipso, & non in Deo, maioris tamen cognitionis est cognoscere diuinam substantiam, & in ea eius effectus videre, quàm cognoscere diuinam substantiam, siue hoc, quòd cognoscantur effectus in ipsa.

Sed obijcietur, quòd tunc diuina substantia cum B effectibus, vt in ipsa sunt, sit maior, quàm diuina substantia absolutè. Et hoc erit absurdum: quia tũc nõ esset diuina substantia aliquid infinitum. Nam infinito nihil est maius, & si aliquid addamus infinito, non dicitur maius, quàm prius. Dicendum, quòd non est maius cognoscere diuinam essentiam cum effectibus, quàm sine effectibus, tanquam ipsa sine effectibus sit minor, quàm cum effectibus, sed quia cognitio in se est difficilior. Ratio est, quia substãtia diuina in seipsa clarè videri potest ab intellectu creato eleuato per lumen gloriæ sine aliqua comprehensione, cognoscere tamẽ diuinam essentiam cum omnibus effectibus possibilibus & intelligibilibus prout sunt solum in ipsa, vt effectus in causa, C non potest fieri sine comprehensione, vt ostensum est, & ista est cognitio infinita, quæ non est possibilis intellectui creato. Considerandum autem, quòd ea, quæ supra diximus, intelligit intellectus videndo diuinam essentiam, & omnia simul intelligit omnia præsentia, præterita, & futura, & genera, & species vniuersi, & omnia indiuidua ipsorum, & intelligit illa per successionem, transferendo se de vno ad alterum, sed simul vnico intuitu, scilicet, videndo diuinam essentiam. Quod patet, quia quæcunque videntur per vnicam speciem, necesse est illa simul, & vna visione videri: principium autem visionis, siue forma beato, est essentia diuina, per quam intelligit quicquid intelligit. Ideo necesse est om- D nia simul videri.

Qđ beati ... ia simul ... telligũt.

Item beatitudo intellectus nostri consistit in Dei visione, beatitudo autem non est in habitu, sed in actu: quia primo Ethicorum dicitur, quòd est fœlicitas operatio secundum perfectam virtutem. Ea igitur, quæ videntur per visionem diuinæ essentiæ, videbuntur actualiter, & non habitualiter, cum illa visio sit beatitudo, sed in eodem actu intellectus non est prius, & posterius, quod dico de actu visionis, secus de actu inquisitiuo, & discursiuo, qui non erit in patria: ergo omnia simul vnico actu intelligemus. Item quælibet res, cum venerit in vltimum finem, quiescit: quia motus est ad acquirendum finem, vltimus autem finis intellectus nostri est visio E Dei: ergo videns Deum non mouebitur de vno intelligibili ad aliud: quia tunc nõ esset in fine, sed adhuc tenderet in illum: ergo oportet, quòd per illam visionem, quæ est vnicus actus, omnia videat.

Item in diuina essentia intellectus beatorum videt genera, & species omnium rerum, vt sup. dictũ est, sunt autem aliqua genera, quorum species sunt infinitæ, sicut species numerorum, & figurarum, & proportionum: ergo intellectus beatus in diuina essentia infinita videt. Qui autem videt infinita, necesse est, vt omnia simul videat: quia per successionem nunquam posset illa videre. Nam requireretur tempus infinitum, & nunquam perueniretur ad hoc, quòd omnia essent visa: quia infinita non contingit per transire. Necesse est ergo, quòd intellectus beatorum omnia, quæ intelligit, vnico actu intelligat, à quo nunquam diuertunt, nec mẽsuratur successione, aut tempore, sed sortitur quãdam æternitatem non solum ex parte obiecti visi, sed magis adhuc ex forma intelligibili, per quam fit illa visio, vt supra ostendimus.

De his Sanctus Thomas quarto sent. dis. 49. quæstione quinta, & arti. 5. in summa contra Gent. libro tertio cap. 54 & 57 & 58.

Ad primũ argum.

Ad primum dicẽdum, ꝙ illud ꝙ dicit Isid. ꝙ Angeli sciunt omnia in verbo antequam fiant, nõ potest intelligi quantum ad ea, quæ Deus scit scientia simplicis intelligentiæ, sed ad ea, quæ scit notitia visionis. Et patet: quia aliquã fieri pertinet ad res illas, quæ sunt præteritæ, præsentes, aut futuræ, & de istis est cognitio, quæ vocatur notitia visionis, vt supra dictum est. Et tamen intelligendum est, quòd non cognoscunt hęc omnes angeli, sed solum quidam superiores, qui etiam non cognoscunt perfectè omnia. In vna enim re possunt multę rationes intelligibiles considerari, sicut diuersæ eius proprietates, & habitudines ad res alias, & possibile est, quòd eadem re scita communiter à duobus, vnus eorum plures rationes ex illa re pcipiat, idest, habitudines, vel proprietates, & alius accipiat illas ab illo.

Ad secundum arg.

Vnde dicit Dionysius lib. de di. no. capit. quarto, quòd inferiores angeli docentur à superioribus rerum scibiles rationes, & ideo etiam angeli, qui omnes res cognoscunt creatas, non oportet, quòd omnia, quæ in eis intelligi possunt, percipiant. Nam infinitæ rationes, & habitudines forrè possent percipi ex qualibet creatura. Ad secundum dicendum, quòd illud verbum Gregor. innuit, quòd in illa visione beata est sufficientia ad omnia videndum ex parte diuinæ essentiæ, quæ est medium, per quod videntur ea, quæ à beatis videntur, non tamẽ videntur beati omnia ex defectu ĩtellectus ipsorum, quæ diuinam essentiam capere non possunt. Et sic dicetur, quid est, quod non videant, idest, quid est, quod videre non possint, licet non videant: quia ad omnia videnda medium habent. Nos autem non videmus, nec videre possumus omnia, cum videamus solum per speciem ipsarum rerum. Et hoc modo dictum Gregor. intelligitur de omnibus simpliciter, idest, de omnibus, quæ Deus cognoscit tam notitia visionis, quàm scientia simplicis intelligentiæ: quia ad omnia illa sufficiens repræsentatiuum est essentia diuina, per quam beati vident. Nam per ipsam solam Deus cognoscit quicquid scit, siue scientia visionis, siue simplicis intelligentiæ.

Secundo modo potest intelligi de omnibus rebus, quæ sunt partes naturæ, & quę pertinẽt ad perfectionem esse intelligibilis. Nam, sicut supra dictum est, intellectus noster est in potentia naturali ad intelligendum omnia genera, & species rerum vniuersi, & proprietates, & virtutes ipsorum. Ideo necesse est, quòd omnia ĩtelligat, qui beatus est: quia aliàs maneret ei adhuc potẽtialitas quædam, & desiderium, & non esset beatus. Et de hoc exponit auctoritatem istam S. Tho. sum. cõtra Gẽti. lib. 3. c. 57.

Tertio modo potest intelligi de omnibus intelligibilius, quæ requiruntur ad integritatem gloriæ. Nam nihil deerit eis de ista ĩtegritate visionis, cum videant illum, qui videt omnia, idest, potest ei ostendere in seipso quidquid voluerit, cum ipse omnia videat.

Ad tertiũ argum.

Ad tertium dicendum, quòd intellectus creatus non videt diuinam essentiam, secundum modum ipsius

ipſius eſſentiæ, qui eſt infinitam eſſe, ſed ſecundum modum proprium; qui eſt finitas, vnde non opor-tet, quòd efficacia viſionis intellectus noſtri augea-tur in infinitum ad cognoſcendum, licet augeatur ad cognoſcendum multa, quæ aliàs non cognoſce-ret, niſi diuinam eſſentiam videret.

Ad quartum dicendum, quòd ſi intellectus crea-tus videret Deum, comprehendendo ipſum, nihil poſſet ſuperare eũ, ſed omnia videret, & tamen nõ videt comprehendendo. Vnde maius eſt, quòd co-gnoſcat omnes res in Deo, vt effectus in ſua cauſa, quàm, quòd cognoſcat Deum ſolum, vt eſt in ſeip-ſo, licet maius ſit cognoſcere Deum ĩ ſeipſo, quàm cognoſcere omnes effectus Dei, etiã poſſibiles pro vt illi ſunt in ſeipſis, & non, vt in Deo, tanquam in cauſa, vt ſupra dictum eſt.

Cum autem dicitur, quòd animæ videnti Deum anguſta eſt omnis creatura, intelligitur de cognitio ne creaturarum in ſeipſis, & tũc valde minor eſt co gnitio omnium creaturarum, quàm Dei.

Sed eſt dubium, quomodo illi, qui vident Deum per eſſentiam, non vident omnia, quæ in eo ſunt, & quomodo vnus poteſt videre plus, quàm alius, cum omnes clarè videant.

Quõ oĩb' beatis vidẽtib' deũ clare põt eſſe in eis inęqualitas cognitionis, & vnde oriatᷣ.

Dicendum, quòd omnes beati Deum vident, & totum, quod eſt Deus, & etiam omnem modum eſ ſendi eius: quia, cum ſit ſimplex, totus videtur, vel ni hil videtur, & quia omnes modi eſſendi Dei ſunt ip ſa eſſentia diuina, qui illam clarè videt, neceſſe eſt, ꝙ omnes illos modos videat, ita ꝙ omnes beati co-gnoſcant ipſam ſubſtantiam Dei, & videant, quòd eſt ſummè bonus, & infinitus, & omnipotens, & om nia ſciens, & ita de alijs perfectionibus eius.

Et tamen nullum iſtorum poſſunt beati ſcire ita perfectè, ſicut illud eſt, ſcilicet, ſciunt Deum eſſe infi nitum, & tamen non cognoſcunt eum infinitè, ita quòd infinitas ſit inde ex parte cognitionis, & tamẽ iſtud requirebatur ad cognitionem pleniſſimam de Deo: quia ſicut ipſe eſt infinitus, ita eſt in infinitum cognoſcibilis. Quouſque ergo intellectus adęquet ſe rei intellectę, ita vt tantum eam cognoſcat, quan tum ipſa eſt cognoſcibilis, nondum purè cognouit, & iſta eſt cognitio comprehenſionis.

Taliter autem Deus cognoſcit ſe: quia tantus eſt intellectus ſuus, quanta eſt eſſentia. Ideo ſicut eſſen-tia eius eſt infinita, ita intellectus ſuus cognoſcit eã infinitè, & ſic ipſemet Deus comprehẽdit ſeipſum.

Nos autem Deum cognoſcemus in patria clarè, & tamen non comprehendemus, cognoſcemus enim clarè id, quod ipſe eſt, & quidquid eſt: quia ni-hil eius nos latebit, cum ipſe ſimplex ſit, & oportet totum cognoſci, vel nihil. Et ſicut eſſentiam ipſam cognoſcemus, ita & omnes modos eius, qui ſe tenẽt ex parte eſſentiæ, vt infinitum eſſe, omnipotentem eſſe, & ſic de alijs. Siquis enim aliquid iſtorum non videret Deũ clarè, non videret: quia non eſt in Deo, ſicut in nobis, cum in Deo modi eſſendi ſint reali-ter ipſa eſſentia, ideo vno cognito, clarè oportet re-liquum cognoſci, in nobis autem differt id, quod ſu mus, & modi eſſendi, vel perfectiones eſſentiæ, ideo poteſt vnum cognoſci, altero non cognito.

Errant ergo, qui putant, quòd aliquid de eſſentia diuina, id eſt, aliqua perfectio eius erit, quam aliqui beatorum non cognoſcant. Nam totum eſſe Dei oportet, quod cognoſcant.

Dicendum tamen, quòd non ſequitur ex hoc, ꝙ beati ſciant omnia, quæ Deus ſcit, etiam ſi totum, quod eſt in Deo ſciunt: quia cognoſcens Deum, co gnoſcit quidquid eſt in eſſentia, res tamen ſcitæ à Deo non ſunt ipſa eſſentia diuina, nec aliquid eius

F realiter, nec ſunt in eo ſecundum eſſe naturale, ſed ſolum ſecundum eſſe intelligibile. Qui autem co-gnoſcit eſſentiam, cognoſcit omnia, quæ naturali-ter ſunt in ea: quia illa ſunt ipſa eſſentia, ſiue aliquid eius. Res autem ſcitæ non ſunt aliquid ipſius Dei. Scientia nanque Dei eſt ipſa eſſentia eius, & actus intelligendi eſt etiam eſſentia, & medium etiam in-telligendi, cum Deus omnia cognoſcat per eſſentiã ſuam, res tamẽ cognita, vt pote homo, vel lapis, nõ eſt ipſa diuina eſſentia, licet ipſæ res non cognoſcan tur à Deo prout ſunt extra ipſum, ſed ſecundum, quòd ſunt in eo, vt effectus in cauſa.

Qui ergo Deum cognoſcit, neceſſe eſt, vt cogno-ſcat ſcientiam ſuam, quam habet de rebus, etiã me-
G dium cognoſcendi, & actum intelligendi, id eſt, ſcit omnia iſta inquãtum iſta realiter ſunt ipſa eſſentia, & tamen non oportet, quòd cognoſcat ſub iſtis ra-tionibus, ſcilicet, vt eſſentia eſt ipſa ſcientia Dei, vel actus intelligendi: quia iſta ſunt quaſi per accidens ad Dei eſſentiam, inquantum eſſentia eſt. Ideo non oportet cognoſci iſtas rationes, vel reſpectus, ſicut qui perfectè cognoſcit aliquem hominẽ, non opor tet, quòd cognoſcat omnes relationes, & habitudi-nes, quæ poſſunt ei euenire, ſicut fit in accidentis fal lacia. Nam qui cognoſcit Coriſcum, licet ille ſit veniens, non oportet, quòd cognoſcat venientem eſſe Coriſcum. De rebus etiam à Deo cognitis eſt eadem cauſa. Non enim oportet, quòd cognoſcẽs
H Deum cognoſcat omnia, quę Deus cognoſcit: quia cognita ab eo nõ ſunt in eſſentia eius realiter, ſed ſo lum ſunt ibi, vt effectus in cauſa. Si enim ibi verè eſſent tanquam ipſum eſſe Dei, vel aliquis modus eſſendi, ſicut infinitum eſſe, & omnipotentem, ne-ceſſe erat, quòd, qui Deum clarè cognoſceret, om-nia, quæ ipſe cognoſcit, ſciret, licet non comprehẽ-dendo. Non eſt autem neceſſe, quòd cognita clarè aliqua cauſa, cognoſcantur effectus eius: ſicut ergo me ipſum cognoſco, & tamen neſcio omnia, quæ feci, & volui, & à fortiori omnia, quæ voliturus, aut facturus ſum, aut quæ facere poſſum, omnia tamen iſta ſunt in me, ſicut effectus in cauſa.

Et patet etiam in effectibus naturalibus, ſicut qui
I videt aliquam terram, & perfectè cognoſcit eam, tam ad ſenſum, quàm ad intellectum, neſcit quot, aut quales herbas illa terra genuit, & genitura eſt, & tamen omnes iſtæ ſunt in ea, ſicut res in ſuo princi-pio, vel ſicut effectus in cauſa. Et tamen facilius eſt cognita terra, cognoſci omnia poſſibilia produci de ea, quàm de eo clarè viſo cognoſci omnes effe-ctus eius, cum magis eſſentia Dei ſit diſſimilis effecti bus ſuis, quàm terra ſuis, vt ſupra dictum eſt. Et ſic nemo debet admirari, quòd clarè Deo cognito, & omnibus, quæ ad eſſentiam pertinent, non cogno-ſcantur omnia, quæ ipſe cognoſcit.

Multæ quoque rationes ſcibiles, vel habitudines poſſunt de Deo cõſiderari, quas non oportet, quòd
K cognoſcat quilibet clarè Deum videns, ſicut in crea tura ſit, quàm ad reſpectus ſuos extrinſecos, & poſ-ſibiles ei aduenire, vt ſupra dictum eſt. Cauſa autem quadrupliciter eſſe poteſt, quare videns Deum cla-re nõ cognoſcat omnia, quę ille cognoſcit, & quòd vnus videns, magis de Deo cognoſcat, quàm alius.

Quare ... dens ... clare ... gnoſc ... oia, q De- ... us cogno- ... ſcit.

Prima eſt propter intellectum noſtrum finitum, quia licet ex gratia poſſit dari homini, quòd clarè Deum cognoſcat per lumen gloriæ, tamen non po teſt dari ei, quòd Deum comprehendat: quia hoc eſ ſet facere eum realiter infinitum, & hoc eſt impoſ-ſibile, ſcilicet, quòd res facta ſit infinita, & tamen in-finitum non poteſt capi, niſi ab infinito. Et ſi obij-ciatur, quòd videt homo clarè diuinam eſſentiam,

quæ

quæ est infinita. Dicendum, quòd est diuina essentia intellectui beato mediũ intelligendi. Et quãtum ad hoc, non oportet, quòd per diuinam essentiam habeat propter hoc aliquam infinitatem, inquantum tamen ipsa est, quæ videtur, vt obiectum, poterat tamen esse aliqua infinitas in homine, si illam caperet, & tamen non capit: quia non cognoscit eam eo modo, quo ipsa est, idest, tantum, quantum ipsa est cognoscibilis, vnde ille actus intelligendi est aliquid finitum. Dicendum tamen, quòd hoc non sufficit ad assignandum omnes diuersitates, quæ apparent in visione beatorum. Nam si propter hoc solum, quòd non potest comprehendi, non intelligeret homo omnia, quæ Deo intelligibilia sunt: intelligeret tamen saltem omnia vsque ad quæ possit sufficere capacitas intellectus creati. Et tamen nullus beatus est, q̃ non possit intelligere plura de Deo, quàm intelligit, si Deus ei ista reuelauerit. Itẽ, quia tunc non esset vnus homo beatior alio: quia intellectus vnius naturaliter nõ esset capacior ĩtellectu alterius, & tñ vnus videt in Deo plura, q̃ alius, & sic videtur, quòd adhuc quilibet esset capax maiorum, quàm capiat: non ergo non intelligit beatus plura, quàm intelligit propter conditionem intellectus, quia plura capere possit, quàm capit, & intelligit, licet non posset peruenire ad capiendum infinitum. Secunda causa est: quia res, quæ cognoscibiles sunt, & quas Deus scit, non sunt in eo secũdum proprias, & vniuocas similitudines, quę vocantur species sensibiles, aut intelligibiles, sed sunt in eo solum, sicut effectus in causa. Si enim essent in Deo omnes res exteriores secũdũ proprias similitudines, sicut sunt in speculo materiali, necesse erat, quòd quilibet beatus cognosceret omnia pręsentia, præterita, & futura, & etiam possibilia, quæ nunquam fient, si omnia ista haberent species ibi representantes: quia species istæ distinctæ, & naturaliter ducerent hominem in cognitionem ipsarum rerum, quarum sunt, sicut de omnibus huiusmodi apparet speciebus existẽtibus in intellectu nostro, vel sensu. Et dato, quòd istæ species essent infinitæ adhuc homo cognosceret illas distinctè in essentia diuina, & vnico actu. Nam necesse est concedi, quòd beati intelligant infinita: qa aliàs non satiaretur intellectus eorum, qui naturaliter appetit cognoscere omnia genera, & species vniuersi, & ordines, & proprietates eorum. Sunt tamen quędam genera, quorum species sunt infinitæ sicut species numerorum, & figurarum, & proportionũ. Omnia tamen ista beati vnico actu intelligunt, vt dicit Sanctus Tho sum contra Genti. lib. 3 cap. 58.

Talis ergo infinitas non repugnaret intellectui beato, qui creatus est, quia non sequeretur ex hoc, quòd actus ille intelligẽdi esset realiter infinitus, nec requireret in potentia intelligente vigorem infinitum, cum nulla res illarum de se excedat intellectum. Ideo dum omnia representari simul possint, quod fieret ex conditione diuinæ essentiæ repræsentantis illa, non esset aliquod inconueniens, quòd illa infinita ab intellectu creato intelligerentur. Nũc autem nulla res habet in Deo talem similitudinem, sed ipsa essentia diuina est similitudo omniũ ęquiuocè, vel analogicè, sicut causa est simililudo sui effectus. Et si non potest videns diuinam essentiã omnia videre, quæ ipsa videt: quia cum non sint ibi per similitudinem, sed solum per rationẽ causalitatis, oportet quòd, qui omnia à Deo possibilia fieri cognosceret per Deum, cognosceret totam virtutem causalitatis suæ: & istud erat comprehendere diuinam potentiam, quæ est realiter infinita, & non potest fieri, nisi ab intellectu infiniti vigoris.

A Dicendum, quòd istud verum est, sed adhuc non sufficit, quia si propter istam dissimilitudinem repręsentandi homo non cognosceret omnes res, quas Deus scit, non solum non cognosceret omnes, sed etiam nullam cognosceret: quia sicut omnes res simul non habent similitudines vniuocas in Deo, ita nulla res habet: quia talis similitudo non esset ipsa essentia diuina, sed aliqua impressio facta in ea, sicut intellectus noster, vel oculus nullius rei visibilis, aut intelligibilis habet similitudinem vniuocam naturaliter, sed imprimuntur ei species visibiliũ, & intelligibilium, quæ sunt vniuoca rebus, quarum sunt. Deus tamen non potest se habere vniuocè cum aliqua re, ideo non potest esse in eo similitudo vniuo-

B ca alicuius rei, sed solum similitudo per causam, vt dictum est. Et tunc beati nullam rem, cuius Deus causa sit, per essentiam diuinam intelligerent, cum non sit ibi similitudo alicuius, & tamen intelligunt quasdã, & alias non, ergo non prouenit ab ista causa. Item, quia tunc nihil magis vnus beatus, quàm alius ĩ Deo intelligeret de effectibus eius: quia cum in Deo non sint tales similitudines, nullus eas poterit ibi inuenire, vt per eas aliquid intelligat: ergo nõ est ibi tota causa. Tertia causa est propter lumen gloriæ, quod datur intellectui beatorum. Nam nullus poterat diuinam essentiam videre per lumen naturale intellectus, sed superadditur ibi lumen gloriæ, vt dicetur sequenti quæst. Istud autem lumen

C non datur omnibus æqualiter, sed secundum differentiam meritorum. Ideo necesse est, quòd qui habuerit magis de illo lumine, plura in Deo, & per Deum intelligat. Patet hoc in lumine corporali respectu visus: quia in magno lumine contemperato visui, multa visibilia manifestantur, quæ debilis lux occultat, vt dicitur lib. 1. Perspectiuæ, vt ad sensum patet. Sic etiam est in intellectu, cuius lumine est intellectus agens: quia illud lumen efficacius habet, intelligit melius, & clarius singula.

Dicendum, quòd istud multum confert ad id, de quo quæritur, & tamen non est tota causa: quia diuersitas luminis gloriæ non est directè ad hoc, ꝙ plura, aut pauciora videantur, sed ad hoc, quòd ea,

D quæ videntur clarius, & efficacius videantur.

Patet hoc: quia istud lumen gloriæ habet se proportionaliter ad lumen corporale, per quod res videtur, & ad lumen intellectus agentis. Vnde propter hoc vocatur istud lumen gloriæ, vt dicetur sequenti quæstione: lumen autem corporale, & intellectuale est mediũ cognoscendi scilicet, disponens, vt res cognosci possit, & fortificans potentiam cognitiuam, non tamen determinat illam ad aliquod genus rei cognoscibilis.

Sic patet in lumine corporali. Nam sine illo non fit aliqua visio, & tamen per lumen non determinatur potentia visiua, vt videat album, vel nigrum hominem, vel lapidem, sed hoc fit per species visibi-

E les. Quod patet, quia existente lumine in medio, si homo, vel lapis non sit præsens, videri non potest, scilicet, quia non est ibi species visibilis eius determinans potentiam visiuam ad hominem potius, quàm ad arborem, & ita de cęteris. Ita est in intellectu. Nam sine in intellectu agente, quem vocamus lumen, non potest intellectus nr̃ possibilis aliquid actualiter intelligere, sed intellectus agẽs facit oĩa illa, quæ erant in potentia ad intelligi esse actualiter intellecta, & tamen per intellectum agentem non determinatur homo ad intelligẽdũ potius lapidem, quã lignum, sed ad omnia se habet indifferẽter intellectus agẽs, vt quodlibet intelligibile ĩ potẽtia faciat intelligibile in actu, ꝙ tamẽ determinet se ad

De intellectu agẽte, & possibili.

ad intelligendum hominem potius, quàm lignum, hoc fit per species intelligibiles, quæ determinant intellectum ad illam rem, cuius sunt. Et isto modo phantasmata sunt necessaria ad intelligendum, dicẽte Arist. 3. de Anima: debet intelligentem phantasmata speculari. Si enim intellectus agens determinare possit intellectum possibilem ad istam rem, vel illam intelligendã, omnino essent superuacua phantasmata, cum ponantur esse obiectum intellectus, 3 de Anima: lumen ergo corporale non facit pauca, aut multa videri, sed solũ clarè videri, & species faciunt pauca, aut multa videri. Lumen quoque intellectus agentis nõ facit intelligi pauca, aut multa, ista, vel illa, sed hoc faciunt species intelligibiles, sed ipse facit, quòd ista clarè, vel efficaciter videantur. Ita ergo lumen gloriæ, licet maius sit in vno beato, quàm in alio, tamen non propter hoc intelliget de Deo, aut in Deo plura, quàm alius, sed illa pfectius, & efficatius intelliget. & tamen quidam plura, quã alij intelligunt, & non eadem, ergo ab illa causa prouenit ista diuersitas. Item si propter lumen gloriæ hoc fieret necesse esset, quòd ille, qui haberet istud lumen, & per istud aliqua intelligeret, quòd intelligere posset omnia alia, quæ sunt æqualia illis, vel eiusdem generis, sicut patet in lumine corporali, in quo manifestari potest aliquod visibile: nam in illo possunt manifestari omnia æqualia illi. Si autem sit aliud visibile, qđ egeat maiori lumine ad sui distinctam cognitionem, sicut ad videndum distinctè res minutas egemus maiori lumine, quàm ad videndũ res magnas, postea tamen omnia, quæ fuerint ęqualiter minuta, poterunt in eodem lumine cognosci, & non indigent alio, & non egemus maiori lumine ad cognoscẽdum centum millia rerum similiũ, quàm ad cognoscendum vnicam illarũ, dum tamẽ illæ possent esse in distantia conuenienti. Ita etiam est de lumine intellectus agentis: quia sicut ꝑ ipsum vnum intelligibile materiale, quod est potentiale, potest effici intelligibile in actu, ita efficiuntur omnia materialia, & eadẽ virtus sufficit pro omnibus. Res tamen creatę saltem materiales sunt ęquales, ergo qui per lumen gloriæ vnam earum cognosceret, omnes cognoscere posset sine vlla difficultate, & tamen beati intelligunt quædam futura, alia similia eis non intelligunt, & tamen sunt omnia futura contingentia ex hac parte æqualiter facilia, vel difficilia ad cognoscendum, ipsi tamen cognoscunt quædam, & non alia: ergo non prouenit hoc ex diuersitate luminis gloriæ. Quarta causa est ex parte essentiæ diuinæ, quæ est ibi, tanquam forma intelligibilis determinans intellectũ ad hoc, vel illud intelligendum. Vnde in beatis lumen gloriæ erit, sicut est hic intellectus agens, & essentia diuina erit, sicut est hic species intelligibilis: ideo ab essentia diuina prouenit, ꝙ pauca, vel multa intelligamus. Nam si nunc intellectus noster haberet multas species intelligibiles possemus multa intelligere, si haberet paucas, non possemus, nisi in pauca. Ita si nunc essentia diuina voluerit ostendere beatis in se rationes multas rerum, poterunt multa intelligere, si autem paucas rationes eis ostenderit, etiam si haberent multũ de lumine gloriæ, non possent intelligere, nisi pauca. Etiam quia essentia diuina non habet in se similitudines rerum vniuocas, vt sup. ostendimus. Nullus videns Deum etiam clarè per hoc videret in eo aliquem effectum producibilem, nisi comprehenderet Deum, cum non sit ibi illius effectus determinata similitudo. Solum ergo homo cognoscet illas res in Deo, quarum rationes Deus ostendere voluerit, vnde essentia diuina non est naturale speculum

F rerum quantum ad modum capiendi nostrum, sed voluntarium: ostendit ergo solũ quod vult, & quomodo vult. Si autem similitudines rerum distinctè, & vniuocè in Deo essent, necesse esset, ꝙ videns Deum clarè omnes res cognosceret, quarum Deus causa est: quia esset repraesentatiuum naturale respectu illarum, sicut est speculum materiale, sed inquantum est speculum voluntarium prouenit tota diuersitas. s. ꝙ quidam pauca videant, & alij multa, & quidam ista; alij verò alia. Et ex hoc etiam prouenit, ꝙ quilibet videns Deum beatus sit, & tamen plura posset videre, & beatior fieri, non tamen propter hoc est in eo inopia, nec appetitus, & tamen appetitus non est nisi ad illa, quæ replere possunt indi-

Qđ beati possunt esse beatiores & tamen non desiderant illud.

G gentiam nostram. In omnibus autem beatis erit cõpletum desiderium intellectus, cum intellectus nõ desideret nisi ea, quę complent potẽtialitatem eius, & tamen naturaliter hoc non est maior, quàm omnes res compositę, ideo appetitus intelligendi in nobis non est naturaliter, nisi vt intelligamus omnia genera, & species vniuersi, & ordinem, & habitudinem ipsorum, quo habito non manet in nobis defectus aliquis. Quidquid autem sup. addatur, fęlicitatem facit, & tamen eius abundantia nõ causaret desiderium. Postquam ergo aliquis beatus videndo diuinam essentiam omnia ista viderit, etiam si nihil ei vltra reueletur, nihil desiderat, & beatus semper manet, potest tamen adhuc ei aliquid supra dari, licet

H tamen non perueniatur ad infinitũ, & ita beati erũt inæquales, singuli tamen beati erunt, & cognoscet quilibet de alio, an beator sit. Non tamen propter hoc desiderabit illius beatitudinem: quia appetitus suus satiatus est, cum istud sit proprium gloriæ s. saciare appetitum. Psal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Data autem saturitate, impossibile est esse desiderium, cum desideriũ sit motus ad apprehendendum aliquid, quod iudicatur esse perfectiuum desiderantis, & sic nullum inconueniens erit propter beatorum inęqualitatem.

Si autem obijciatur, quòd quilibet beatus potest plura suscipere, quàm susceperit: ergo non est beatus: concedendum, quòd potest plura recipere dum

I tamen non perueniatur in infinitum. Et tamen nõ sequitur, quòd propter hoc appetat, aut non sit beatus: quia desiderium non est nisi ad ea, ad quæ naturaliter aliquis inclinatur: & quia tota naturæ capacitas erit repleta, non erit maius desiderium. Est autem repleta capacitas naturalis intellectus, non solũ, quando nihil potest recipi in intellectu, sed quando omnia recepta sunt, quæ recipi possunt, secundum conditiones speciei. Et quia homo, non solum habet intellectum possibilem, qui est totaliter in potentia ad intelligibilia, sed etiam habet secundũ speciem intellectum agentem, secundum quem reducitur ad intelligere in actu. Quando ergo homo intellexerit omnia illa, quæ intellectus agens secun-

K dum conditionem suam potest facere intelligibilia in actu, ad quæ potest reducere intellectum possibilem ad actum intelligendi, erit completum desiderium intelligendi secundum humanam speciem.

Ista autem intelligibilia sunt ea, quæ pertinent ad vniuersi constitutionem scilicet, genera, & species, & virtutes, & ordines ipsorum, & hoc per se: Indiuidua autem istarum specierum per accidens, cętera autem, quę sunt vltra hęc, sunt vltra desiderium naturale homini secundum speciem: ideo istis habitis, non manet desiderium. Licet ergo plura superueniant, aut superuenire possint, erit quidem ad maiorem fœlicitatem, & tamen desiderium nullum manebit, cum iam semel fęlicitas habita sit.

Sed

Sed obijciet aliquis, quòd hoc dato, fęlicitas posset homini peruenire naturaliter, etiam non videndo essentiam diuinam, cum omnia sint intelligibilia naturalia, ad quæ intellectus naturaliter potest: omnes tamen dicunt, quòd homo non potest esse beatus sine Dei visione. Dicendum, quòd licet ista naturaliter desiderentur, & nullum eorum sit supra facultatem intellectus humani ex conditione naturæ, ita, quòd intellectus natus est ex viribus suis ista intelligere, idest, quodlibet eorum, nunquam tamē contingeret, quòd omnia ista perfectè intelligeret propter multa impedimenta, & defectus, q sunt ex parte hominis, tam propter organa, quàm propter vitæ breuitatem, & alia incommoda. Ideo quāquā homo secundum naturā natus sit aptus omnia hęc intelligere, quia non sunt super conditionem intellectus, tamen impossibile est, quòd homo ex seipso illa intelligat. In Dei autem essentia omnia ista vnica visione videntur, vt sup ostensum est. Ideo etiam, si solum in cognitione istorum consisteret beatitudo, oportebat, quòd homo per visionem diuinæ essentiæ esset beatus, vt ibi ista videret, quæ alibi videre non poterat. Et sic nemo poterat esse beatus naturaliter, sed requitur visio diuinæ essentiæ, quæ ex gratia est. Aliter potest dici ad principales. s. ꝙ tota capacitas intellectus nostri naturalis repletur, scilicet, quòd nō solum intelligemus omnia illa, ad quę intellectus agēs poterat nos reducere ad actū intelligendi, sed etiam omnia illa, ad quæ intellectus possibilis pertingere potest recipiendo illa, vt potentia passiua intelligēt beati. Intellectus autem possibilis non est in potentia naturali ad suscipiendū esse intelligibile, sed solum illa, quæ intellectus agens potest facere esse actu intelligibilia. Vnde non est intellectus possibilis in potentia naturali ad intelligendum essentiam diuinam, idest, ad hoc, quòd passiuè suscipiat eam tanquam formam intelligibilem, per quam intelligat. Quod patet, quia ad illa dicitur esse materia in potentia naturali, ad quæ potest habere dispositiones naturaliter. Vndæ illæ formæ, ad quas materia non potest disponi per aliquod agens naturale, non dicuntur esse de illis, ad quas materia est in potentia naturali, licet non repugnet materię recipere tales formas. Vnde ad hoc, quòd materia dicatur esse in potentia naturali ad aliquam formā non solum requiritur, quòd non repugnet illi suscipere eam, sed etiam, quod sit aliquod agens naturale, qđ possit disponere dispositione vltimata materiā ad illā formam: quia aliàs diceremus, quòd resurrectio mortuorum est naturalis, quod falsum est, & omnes Philosophi negant. Vnde Philosophi Athenienses vocauerunt Paulum seminiuerbium, idest, seminatorem verborum, & annunciatorem nouorum dæmoniorum: quia prædicabat resurrectionē mortuorū. Actuū 17. Quod aūt sequatur, his datis, resurrectionē mortuorū esse naturalem, patet: quia non repugnat materię recipere illam formam, quā prius habuit, si aliquod agēs fuerit, quod possit eam iterum reunire materiæ. Intellectus tñ possibilis nō potest per aliquod naturale agens disponi ad recipiendum assentiam diuinam tanquam formā intelligibilem. Nā intellectus agens non sufficit ad hoc, licet reducat eū in actum omnium aliarum formarū intelligibilium. Et ideo requiritur lumen gloriæ in beatis ad videndum diuinam essenriam, ꝙ disponat ipsum intellectum possibilem, sicut disponit eū intellectus agens respectu aliorum intelligibilium: Et omnes ponunt istud lumen esse necessarium, vt magis ostēdetur seq. q. ergo intellectus possibilis nō est naturaliter in potentia ad intelligendū diuinam essentiam, quam intelliget quilibet beatus, & in hoc omnes erunt æquales: ideo hoc habito, non est intellectus in potentia ad plura intelligendum. Licet ergo Deus possit facere, ꝙ quilibet beatus intelligat plura, quàm intelligit, dando ei magis de lumine gloriæ: tamen intellectus suus non est in potētia ad maiora, & hoc sufficit ad esse totaliter beatum. Habet tamen quilibet beatus hoc, quòd non repugnat intellectui suo recipere plura: licet non sit in potentia naturali ad illa. Sicut non repugnat corpori resoluto recipere iterum animam, quam prius habuit: & tamen non est in potentia naturali ad illam. Et iste est modus, per quem quidam beati possunt intelligere plura, quàm alij: & tamen omnes sunt beati. Et licet aliquis videat alium beatiorem se, non desiderat illum gradū beatitudinis, eo quòd non est in potentia naturali ad illum: licet non repugnat ei recipere ipsum, si sibi collatus fuerit.

Aliqui dixerunt, quòd diuersitas intelligendi in beatis prouenit ex hoc, quòd Deus vult ea, quę in ipso sunt quibusdam oñdere, & alijs occultare. Dicendum, quòd non stat, quia hoc innuit, quòd beati videntes diuinam essentiam possent videre omnia, q̄ in Deo sunt, nisi Deus vellet quædam illorum occultare. Hoc autem falsum est, quia tunc quodammodo ex inuidia cum beatis Deus se haberet occultando eis illa, quæ per se videre possent, nisi ipse illa occultaret. Item, quia hoc dato, sequeret̄, quòd homo non indigeret lumine gloriæ ad cognoscendū diuinam essentiam: sed per se illam cognoscere posset, cum oporteret quòd Deus se occultaret ad hoc, quòd quilibet beatus non videret omnia, quæ in eo sunt, & tamen Deus non potest videri sine lumine gloriæ: ergo nō oportet, quod occultet aliquid beatis: sed potius ad hoc, quòd videant aliquid in eo, necesse est, quòd eos adiuuet supernaturaliter per lumē gloriæ. Item patet: quia si quilibet beatus posset videre ea, quę in Deo sunt, nisi Deus illa occultaret, necesse esset, ꝙ in Deo essent similitudines aliquæ distinctæ rerum, per quas beati intelligere possent: & tñ nullæ tales sunt, vt supra ostendimus: sed solū debet cognosci res in Deo, sicut effectus in causa. Et ad hoc nemo potest peruenire: etiam si diuinam essentiam clarè videat, vt supra ostensum est: ergo nō oportet quòd Deus occultet aliquid beatis, quod aliàs viderent, nisi Deus illis occultaret. Dicendum ergo, quòd Deus nihil occultat alicui beato, quia nihil occultari oportet, nisi id, quod aliàs videretur, si non occultaretur. Et tamen nullus videret aliquid de Deo: etiam si ipse non occultet, nisi ipse homini declarauerit: ergo nulli se occultat. Sed potius dicēdum, quòd quidam beati intelligunt plura, quā alij de Deo: non quidem, quòd quibusdam Deus se occultet, & alijs non: sed quia quibusdam reuelat supernaturaliter aliqua, quæ alijs non releuat per modos supra positos.

Ad quintum. Ad quintum dicendum, quòd quādo positio passiua est perfectibilis perfectionibus ordinatis: si perfecta sit sua vltima perfectione non dicitur imperfecta, etiam si aliquæ dispositiones præcedentes ei desint. Omnis autem cognitio, qua intellectus creatus perficitur, ordinatur ad Dei cognitionem, sicut ad finem. Vnde vidēs Deum per essentiam, etiamsi nihil aliud cognosceret, intellectum perfectum haberet. Nō est autem perfectior ex hoc, quòd aliquid aliud ex ipso cognoscat: nisi inquātum per illud forte Deū clarius videret. Vñ August. 5 confessionū ait. infœlix homo, qui scit omnia alia, s. creaturas, te autē nescit: beatus aūt, q te scit, etiāsi illa nesciat: q verò te & illa nouit, nō pp illa beatior, sed pp te btūs.

Ad sextū. Ad sextum dicendum, quòd speculum, quod est diuina essentia, est voluntarium, & sic se ostendit cui vult, ita in se ostendet, quæ vult, & non est simile de speculo naturali, in cuius potestate non est ostendere hæc, vel illa. Aliter potest dici, quòd in speculo naturali tam res, quàm speculum videntur sub forma propria, licet speculum videatur per formam receptam à re, illa vero, quæ in speculo sunt, non vidētur per formam receptam à re, sed per formam resultantem à speculo. Ideo sicut cognoscitur speculum naturaliter, ita ea, quæ in eo sunt naturaliter videntur. Et ista est formalis causa, quare videns Deū non videt omnia, quæ in eo sunt, aut quæ ille videt. Nam si in Deo essent distinctæ, & vniuocę similitudines rerum, sicut sunt in speculo naturali, necesse esset, quòd quilibet Deum videns omnia videret, nisi ille vellet obfuscare intellectum hominis. Nihil tamen est sic in Deo, sed solum sicut effectus in causa æquiuoca. Ideo non oportet, ꝙ cognoscens Deum cognoscat omnia, quæ in eo sunt, nisi ipsum cōprehendat, quia tunc ex virtute causę cognoscentur determinatè omnes effectus, etiam possibiles: nemo tamen Deum comprehendit. Ad septi. Ad septimum dicendum, ꝙ desiderium sanctorum, quo omnia scire desiderant, implebitur per hoc solum, ꝙ Deum videbunt, etiā si nihil aliud in eo, nisi ipsummet videant, sicut desiderium eorum, qui omnia bona habere cupiunt, implebitur, per hoc solum, ꝙ Deum habebūt. Nam ipse est tota natura bonitatis vnitiuę, & est bonum vniuersale, cætera autem bona sunt per participationem, & vocantur bona particularia: ideo qui Deum habet, etiam si nullum istorum habeat, omne bonum habet, & nihil desiderare potest, quia ipse solus satiat appetitū, ita ipse est tota natura entitatis: ideo ipse solus sufficit intellectui ad perficiendum eum, sicut dicitur Io. 14. Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis, idest, ostende nobis deitatem.

Ad octau. Ad octauum dicendum, ꝙ ignorantia propriè sumpta priuationem dicit, & est pęna quædā, & sic ignorantia est nescire quædam, quæ scire debitum est, & necessarium, vel vtile, & ad talia sciendum homo inclinatus est, vel esse debet: Hoc modo in nullo beatorum erit ignorantia: quia quilibet sciet id, quod sibi vtile est. Aliquando accipitur ignorantia pro sola negatione scientię, & sic verum est, ꝙ lapides habent ignorantiam, quia nihil sciunt, licet propriè nō dicamus eos aliquid ignorare. Et hoc modo sancti, & beati haberent ignorantiam quandam, & tamen non est pœna aliqua, cum non sit homini necessariū, nec vtile omnia scire, nec ad illa inclinatus est.

Posset tamen vocari ista ignorantia defectus quidam, non tamen oportet, ꝙ omnes defectus tollantur in beatis, quia esse èx nihilo defectus quidam est, & tamē ibi non tolletur, imo nec tolli poterit, quia tunc efficeretur, ꝙ creatura non fuisset creata, nec esset à Deo facta, sed à seipsa habuisset esse, sicut De⁹. Sed aliquis dicet, ꝙ esse ex nihilo non est defectus in creaturis, sed est naturalis conditio. Dicendum, ꝙ etiam tunc non intelligere omnia, conditio est intellectus nostri, qui secundum conditionē speciei non potest intelligere omnia, sed solum quædam, nec est naturaliter inclinatus ad intelligendum omnia, vt sup. ostensum est. Et sic non tollentur omnes defectus per beatitudinem, quia non repugnat illa omnibus defectibus, sed solum miseriæ, cui directè opponitur. Si autē aliquis dicere velit, ꝙ omnes defectus tollentur à beatis. Dicendum, ꝙ erit necesse accipi defectum pro priuatione, scilicet, quando homo nō consequitur totam perfectionem sibi debitam, vel possibilem secundum conditionem naturæ, vel spe-

F ciei, & ad quam est inclinatus, sed deficit à consecutione eius. Nullus enim talis defectus manebit in electis, quia quilibet talis causat miseriam, cū maneat adhuc homini desiderium ad id, quod nō habet, qui autem desiderat nondum est in fine vltimo, sed mouetur ad illum, cum desiderium sit motus quidam appetitus in locum suum. Ad nonū Ad nonum dicendum, quòd corpus nostrum cōformabitur corpori Christi in gloria secundum similitudinem, & non secundum æqualitatem, sic & anima nostra habebit gloriam ad similitudinem animæ Christi, sed non ad ęqualitatem, & ita habebit scientiam, sic anima Christi, non tamen tantam, scilicet, vt sciat omnia, sicut anima Christi. Ad 10. Ad decimum dicendum, quòd licet G essentia diuina sit ratio totius cognitionis in beatis, non tamen cōiungetur omnibus intellectibus ęqualiter secundum modos diuersitatis sup. assignatos, ideo non intelligent omnes ęqualiter; etiam nemo intelliget omnia simpliciter. Quia, licet essentia diuina sit ratio omnium cognoscibilium, non tamen coniungetur alicui intellectui creato, vt ratio omnium cognoscibilium, sed solum, vt ratio quorundam. Nullus enim intellectus capere posset diuinā essentiam, vt rationem omnium intelligibiliū: quia tunc oporteret, vt comprehenderet eā, vt sup. dictū est, hoc tamen est impossibile. Ad 11. Ad vndecimum dicēdum, quòd intellectus agens est forma proportionata intellectui, possibili, sicut potentia agentis est proportionata potentię materiæ, ita quòd, omne, quod H est in potentia passiua materiæ supplet agens naturale, deducendo eam ad actum illius rei, ad quam est in potentia. Ita intellectus agens deducit intellectū possibilem ad actum omnium formarum intelligibilium, ad quas est in potentia, scilicet, faciendo sibi formas rerum esse actu intelligibiles, scilicet, abstrahendo illas ab omnibus conditionibus materię. Nā formam non abstractam omnino impossibile est, ꝙ intellectus possibilis recipiat. Ideo quandiu nō est abstracta, quia est in organo phantasię vocatur intelligibile in potentia, idest, quia est in potentia, vt disponatur ad hoc, ꝙ intelligatur, & tamen dum sic manserit, impossibile est illam intelligi, cum autem fuerit abstracta efficitur intelligibilis in actu, non quòd I sit intellecta actualiter, sed ꝙ habet actualiter omnes conditiones, quæ requiruntur ad hoc, quòd sit intelligibilis, & quia abstractio fit per intellectū agētem, ipse dicitur reducere intellectum possibilem, inquantum facit ei omnes formas materiales intelligibiles in actu. Hoc modo dicimus substantias separatas, & maxime ipsum Deum esse intelligibiles in actu, quia ad hoc, quòd intelligantur, non oportet fieri in eis aliquam abstractionem: immo nō est possibilis, quia abstractio semper fit, vt abstrahat simplex de materiali, vel composito & tamen substantię separatę, sunt immateriales, & simplices. Nulla ergo abstractio ab eis fieri potest. Vnde circa illas non est necessarium actus intellectus agentis, ideo K dicuntur actu intelligibiles, quia nulla conditio eis deest ad hoc, vt intelligatur, etiam si nunquam intelligatur. Et hoc modo intelligitur dictum Commētatoris, s. si intellect⁹ agēs fiat intellectus possibilis, i. fiat forma eius: ita ꝙ, vniatur sibi intellectus possibilis, intelliget omnia ad quę se extēdit sua capacitas, quia intellectus agēs reducit eū in actum omnium istorū intelligibilium: essentia autē diuina nō est forma naturaliter proportionata intellectui nostro, sicut intellectus agens: immo non vnitur intellectui nostro ad illud, ad quod intellectus agens: quia intellectus agens perficit intellectum possibilem, non tanquā forma intelligibilis, & determinans, sed tā-

quam

A quam lumen diſponens ad intelligere, ſicut lumen corporale ſe habet reſpectu oculi, vt ſupra declaratum eſt. Eſſentia autē diuina eſt intellectui noſtro, tanquā forma intelligibilis determinans nos ad intelligendum, & non tanquā lumen intellectus agētis: quia locum illius ſupplet lumen gloriæ, quod eſt quædam diſpoſitio ad intelligendum eſſentiam diuinam, ergo ſi etiam illa vnita intellectui noſtro fuerit, non oportet, ꝙ omnia intelligamus. Ad 12. Ad duodecimum dicendum, ꝙ nihil prohibet dicere, ꝙ poſt diem iudicij, quando gloria hominum, & angelorum erit penitus conſummata; ꝙ oēs ſancti ſciant omnia, quæ Deus ſcit notitia viſionis, & non ſimplicis intelligentiæ, ita tamen, ꝙ non omnes videāt omnia in eſſentia diuina, ſed anima Chriſti ibi plenè B videbit omnia, ſicut nunc videt. Alij autem beati videbunt plura, vel pauciora in eſſentia diuina, ſecundum differentiam gradus, quo Deum cognoſcent, & ſic anima Chriſti de his, quæ ſup. alios videt ī verbo omnes beatos illuminabit. Vnde dicitur Apoc. 21. ꝙ claritas Dei illuminat Ciuitatem beatorū, & lucerna eius, & agnus. Et ſimiliter angeli ſuperiores illuminabunt inferiores, non quidem noua illuminatione, vt ſcientia inferiorū per hoc augeatᷓ, ſicut fit ante iudicium, ſed quadam continuatione illuminationis. Sicut ſi intelligatur, ꝙ ſol quieſcens illuminet aerem: quia ibi non eſt noua illuminatio, dum quieſcit, ſed continuatio quędam illuminationis. Eſt autem noua illuminatio per ortum, & oc- C caſum ſolis, cum aliquando illuminare deſinat, & rurſus illuminet. Et ſic dicitur Dani. 12. quòd qui ad iuſtitiam erudierint multos, fulgebunt ſicut ſtellæ in perpetuas æternitates. Cum autem obijcitur, quòd prælatio ceſſabit in Angelis poſt diem iudicij. Intelligendum eſt, quantum ad ea, quæ nunc circa nos operanᷓt cuſtodiendo, & dirigendo: quia in hoc ſunt nobis præpoſiti. Et hoc non erit poſt diem iudicij: quia tunc nemo erit, qui dirigi poſſit, cum oēs erunt in ſtatu, ſicut dicit Glo. prima ad Corinth. 15.

An intellectus creatus poſſit videre diuinam eſſentiam ex puris naturalibus. Quęſtio XLV.

D QVAERITVR, an intellectus creatus poſſit videre diuinam eſſentiam ex puris naturalibus ſ. non facta ad hoc diſpoſitione aliqua ſupernaturali. Primum argum. Aliqui dicunt, ꝙ ſic: quia Angeli creati fuerunt in puris naturalibus, & mox, vt creati ſunt viderūt res in verbo, vt dicit Aug ſup. Gen. ad literā. Et iſta vocatur cognitio eorum matutina: ergo aliquis intellectus creatus poteſt videre eſſentiam diuinam ex puris naturalibus. Secundū arg. Item angeli boni, & mali non cōmunicant niſi in naturalibus, mali tamen vident Deum per eſſentiam: quia Iob. 1. & 2. dicitur, ꝙ cum aſſiſterent filij Dei coram Domino, affuit inter illos etiam Satan. Aſſiſtentes tamen ſecundum Grego. E vocantur illi, qui intima contemplatione perfruuntur: ergo angeli mali fruūtur hac contemplatione, Tertium arg. & ſic angeli ex puris naturalibus videbunt diuinam eſſentiam. Item, qui intelligere poteſt illud, quod eſt minus intelligibile poterit intelligere, quod eſt magis intelligibile, vt dicitur 3. de Anima. ſ. quia facilius eſt immutari à magnis ſenſibilibus, & intelligibilibus, quàm à paruis; eſſentia autem diuina eſt magis intelligibilis, quā iſta materialia, quæ non ſunt intelligibilia, niſi inquantum nos facimus intelligibilia actu, abſtrahendo, Deus autem, cum ſit omnino ſimplex, & à materia ſeparatus, eſt per ſe intelligibilis, nos tamen ex puris naturalibus intelligere poſſumꝰ materalia: ergo poterimus à fortiori videre diuinā A eſſentiam ex puris naturalibus, & iſta ratio etiā militat in angelis, qui iſta materialia intelligunt. Item Quartum arg. ſicut ſe habet viſus ad viſibile, ita ſe habet intellectꝰ ad intelligibile 3. de Anima. Viſus tamen nunquam impeditur à viſione, niſi vno de quatuor modis: ergo nec intellectus impedietur ab intelligendo niſi illis quatuor modis. Primus eſt per corruptionē organi viſus, ſicut quando eſt aliqua macula in pupilla. Similiter corruptio non poteſt accidere in intellectu angelico etiam in pluris naturalibus conſtituto, quia intellectus ſui ſunt ſpecula munda, & clariſſima, vt dicit: Diony. lib. de diſt. no. cap. 4. Secundus modus eſt per abundantiam rei viſibilis, ſine qua nō fit viſio, hoc autem non conuenit in præſenti: quia B Deus eſt præſens omni intellectui tam bonorum, ꝙ̃ malorū, & eſt intra ipſam ſubſtantiam animæ. Nulli ergo deeſt, vt intelligi poſſit. Tertius modus eſt, ſi viſibile non ſit viſibile in actu, ſicut quando colores ſunt in tenebris: non enim fiunt actu viſibiles, niſi ꝑ lucem, & eſt lux reſpectu colorum, ſicut intellectus agens reſpectu intelligibilium materialiū, quia materialia ſunt intelligibilia in potentia, & nunquam poterunt intelligi in actu, quouſque abſtrahantur. Ita colores, quando ſunt in tenebris, ſunt viſibiles ī potentia, & tamen nunquam poterunt videri, dum ſic manſerunt quouſque lumine perfundanᷓt. Hoc autem non conuenit in propoſito: quia Deus ꝑ ſeipſum intelligibilis eſt: quia forma ſimplex eſt nō indi C gens abſtractione, etiā quia ipſe lux eſt prima. Ioā. 1. Quartus modus eſt propter excellētiam obiecti, qđ corrumpit ſenſum 3. de Anima. Hoc tamen non cōuenit intellectui: quia excellens ītelligibile nō corrumpit intellectū, ſicut excellens ſenſibile ſenſum. 3. de Anima: ergo Deus licet ſit excellens intelligibile, non impediet intellectum aliquem. Et ſic ex puris naturalibus intelligi Deus poterit à quolibet intellectu. Item vnumquodque cognoſcitur per ſuā Quintum argum. ſimilitudinem, ſed angelus ſecundum naturam propriam eſt ſimilitudo expreſſa Dei, vt ait Dio. lib. de di. no. c. 4. angelus eſt imago Dei manifeſtatio occulti luminis, ideſt diuini, ergo angelus per naturā propriam poterit videre eſſentiam diuinam. Item dicitᷓ D in libr. de cauſis, ꝙ omnis intelligentia intelligit id, Sextum argum. quod eſt ſup. ſe inquātum eſt cauſata ab eo, quilibet tamen intellectus creatus, ſecundum naturam ſuā eſt creatus à Deo, ergo per ſua naturalia poterit videre Deum per eſſentiam. Item ad immenſitatem Septimū argum. diuinæ largitatis pertinet, vt communicet creaturæ omne illud, cuius ipſa eſt capax, creatura tamen eſt capax huius doni. ſ. ꝙ per eſſentiam Deum videre poſſit ex proprijs naturalibus: quia poteſt peruenire quilibet intellectus ad videndum Deum per eſſentiam per lumen gloriæ, quod quidem eſt ſuperadditū intellectui, & actuale ſibi: ergo poterat Deus facere, ꝙ eſſet alicui intellectui iſtud lumen naturale, & tunc ille intellectus ex proprijs naturalibus vi E deret Deum per eſſentiam. Item dicit Commenta- Octauum argum. tor in principio nouæ Metaphyſicę, ꝙ ſi aliquod eſſet intelligibile à nullo intellectu, intellectum illud intelligibile eſſet fruſtra, abſurdum tamen eſt dici, ꝙ eſſentia diuina ſit fruſtra ītelligibilis: ergo aliquis intellectus poteſt eam ex puris naturalibus videre.

Rñdetur quæſtioni. Dicendum, ꝙ eſſentia diuina non poteſt intelligi ab aliquo creato intellectu ex puris naturalibus, ſed à quocunque intelligitur neceſſe eſt, ꝙ ex gratia fiat ſic dicitur Ro 6. & Gratia Dei vita æterna, & tamen vita æterna eſt videre Deum per eſſentiam, Ioā. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te; ergo ad vidēdum Deum per eſſentiam non poteſt aliquis peruenire niſi ex gratia.

Item

Item non potest peruenire per naturalia ad illud, quod datur charitati in præmium, cum etiam ipsa charitas supernaturaliter habeatur, scilicet, per solā infusionem. Visio tamen Dei, quæ est per essentiam, datur in præmiū charitati. Io. 14. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego manifestabo ei me ipsum, ergo ad videndum Deum per essentiam, quod est videre manifestè, nemo potest peruenire naturaliter, sed ex charitate. Item natura cū gratia fortior est, quàm sola natura, sancti tamē in limbo existentes, quanuis gratiam haberent, nō viderunt Deum per essentiam. Vnde in eorum persona, dicitur illud Thobiæ. 5. quale mihi erit gaudium, qui in tenebris sedeo, & lumen cęli non video, ergo à fortiori ex puris naturalibus non poterit homo Deum videre. Item secundum ordinem effectuum est ordo causarum, nobilioris enim effectus est nobilior causa, & tamen inter omnia, quæ possunt concedi puræ creaturæ maxmum est videre Deum per essentiam: ergo non poterit præstari homini nisi à Deo, qui est suprema causa. Item illud, quod est proprium naturæ superioris non potest consequi natura inferior, nisi actione superioris, cuius est illud proprium. Sicut aqua non potest effici calida, nisi per actionem ignis, cuius est proprium esse calidum. Videre autem Deū per essentiam, est proprium ipsi naturæ diuinæ, ergo non poterit aliqua natura intellectualis ex proprijs naturalibus Deum videre per essentiā, nisi ipsa natura diuina, quia operari secundum propriam formā, est proprium cuiuslibet operantis. Et tamen essentia diuina nullius est forma propria, nisi Dei. Nulli ergo naturaliter competit per essentiam diuinam videre Deum, vel aliquid aliud, nisi ipsi deo. Item forma propria alicuius non potest effici forma alterius, nisi communicante eo. Nam agens facit alterum sibi simile, scilicet id, in quod agit, cōmunicando ei formam suam, videre autem per diuinam essentiam est impossibile intellectui, nisi ipsa essentia sit forma intellectus, idest id, quo intelligit, impossibile est ergo, ꝙ aliquis intellectus creatus perueniat ad hanc visionem, nisi Deus communicet ei, vt essentia sua sit illi forma ad intelligendum, & sic non erit naturaliter, cum à Deo fiat. Item si aliqua duo copulari debent ad inuicem, quorum vnū sit quasi formale, & aliud materiale, oportet ꝙ copulatio eorum fiat per actionem, quæ est ex parte eius, quod est formale, & non per actionē eius, quod est materiale, quia forma est principium agendi, materia autem patiendi, sed ad hoc, ꝙ intellectus creatus copuletur diuinę essentię, sit ipsa sit forma eius, oportet fieri copulationē, quę non potest fieri ex parte intellectus nostri, qui est ibi tanquam materiale, sed ex parte Dei, qui est ibi tanquam formale, & sic nō fiet naturaliter. Item illud, quod est per se tale, est causa eius, qđ est per alterum. Intellectus autem diuinus per seipsum diuinam essentiam intelligit, cum intellectus sit ibi diuina essētia, vel substantia, per quam videtur ipsamet substantia. Intellectus autem creatus videt diuinam substātiam per aliquid, quod est ab eo alienū, scilicet, per diuinam essentiam, quę est ab eo multum differens, ergo non potest intellectui nostro per seipsum competere, ꝙ videat diuinam essentiā, sed à Deo sibi prouenier. Item quicquid excedit vires alicuius naturę, non potest illi conuenire, nisi per actionem alterius, sicut lapis non tendit sursum, nisi aliquo moueatur, videre autem diuinam essentiam excedit limites cuiuslibet naturæ creatę, quia cuilibet naturæ intelligibili creatę proprium est intelligere per modū suæ substantię, natura autem diuina non potest intelligi secundum modum naturæ creatę, sed per alium

F excellentiorem: ergo impossibile est, ꝙ aliquis intellectus creatus per seipsum perueniat ad istam visionem, nisi per operationem Dei, scilicet, per aliquam influentiam diuinę bonitatis, secundum quam eleuetur intellectus creatus sup. conditionem suam. Nam non est possibile, quòd forma propria alicuius rei fiat forma alterius, nisi res illa participet aliquā similitudinem illius, cuius est illa forma propria. Sicut lux corporalis non fit actus alicuius corporis, nisi illud corpus participet aliquid de diaphano, quod pertinet ad corpora, quę per se sunt lucida, essentia autem diuina est propriè forma intelligibilis intellectus diuini proportionata ei. Nam hęc tria in Deo vnum sunt, scilicet, intellectus, & quo intelligitur,
G & id, quod intelligitur: impossibile est ergo, quòd ipsa essentia diuina fiat forma intelligibilis alicuius intellectus creati, nisi per hoc, quòd ille intellectus participet aliquam similitudinem diuini intellectus. Et hęc participatio est necessaria ad hoc, ꝙ videatur diuina essentia, tanquam quędā dispositio pręcedens.

Item nihil est susceptiuum formæ sublimioris, nisi eleuetur ad capacitatem illius per dispositionem aliquam, quia forma nō fit, nisi in materia propria, idest, quæ est iam facta ei similis, scilicet, per dispositiones. Nam aliàs non requiritur dispositio aliqua in materia ad formam, sed quęlibet materia posset recipere quancunque formā, quod falsum est, quia aliæ dispositiones requiruntur ad vnam formā, &
H aliæ ad aliam. Hoc autem non est nisi, vt inducatur similitudo quædam proxima inter materiā, & formam suscipiendam, sine qua similitudine, nulla forma introducitur in materiam: essentia autem diuina est forma altior omni intellectu creato, ergo nō potest peruenire intellectus creatus ad hoc, ꝙ essentia diuina fiat forma, siue species intelligibilis eius, nisi eleuetur intellectus creatus per aliquas dispositiones assimilantes eum aliqualiter diuinæ essentiæ. Item si aliqua duo fuerint prius non vnita, & postea vniantur, oportet ꝙ hoc fiat per mutationē vtriusque, vel alterius eorum. si ergo ponatur, ꝙ aliquis intellectus creatus incipiat de nouo videre diuinam essentiam, necesse est, ꝙ ipsa copuletur ei, vt species,
I vel forma intelligibilis, & tamen diuina essentia nō mouetur, ergo intellectus humanus ad istam vnionem mouetur: quæ quidem mutatio non potest esse, nisi per hoc ꝙ intellectus creatus acquirat de nouo aliquam dispositionem, per quam appropinquet Deo. Idem autem erit, si detur, ꝙ aliquis intellectus creatus à principio suæ creationis tali visione fruatur. Nam, cum illa visio excedat conditionem illius intellectus, oportet aliquid superadditū esse illi naturæ, quod est extra propria naturalia. Et sic non videbit ex puris naturalibus. Nam si detur ꝙ illi naturæ intellectuali nihil sit superadditum ad istam visionem habendam, dabitur ꝙ illa visio non excedat limites illius naturæ, sed conueniat ei per se, quod
K falsum est, quia nulli, nisi Deo hoc per se competit, vt ostensum est. Item nihil potest eleuari ad operationem altiorem, quam habet, nisi virtus sua operatiua fortificetur. Dupliciter autem virtus fortificari potest, vno, modo per solam intensionem ipsius, sicut virtus actiua calidi, idest, virtus ad calefaciendū augetur, per intensionem caloris in calefaciente, ita vt vehementius iam calefacere possit. Alio modo fortificatur virtus per nouę formę appositionem, sicut virtus diaphani augetur ad hoc, quòd possit illuminare per receptionem lucis de nouo in ipso diaphano. Primus modus augmenti causat operationem in eadem specie, licet fortiorem, sicut res parū calida, & multum calida calefaciunt, & ambę calefactio-

Dupli- ter for- catur vir- actiua.

factiones ſunt in eadem ſpecie. Secūdus modus augmenti facit operationem in altera ſpecie, quia diaphanum factum diaphanum in actu facit ad viſionem, ad quam nunquam ſufficit diaphanum in potentia, ſcilicet, ſine luce. Idem patet in ſpeciebus rerum materialium exiſtentibus in phātaſia, quia per illas ſic vt ſunt fit actus phātaſticus, ſicut in ſomnijs, & non ſufficiunt ad alium actum excellentiorem.

De lumine gloriæ.

Si autem per intellectum agentem abſtrahantur à conditionibus materiæ, augetur virtus earū, & tunc ſufficiunt ad cauſandum cognitionem intellectiuā, quæ eſt alterius ſpeciei, quàm cognitio phantaſtica. Sic ergo in præſenti virtus naturalis intellectus creati non ſufficit ad videndum diuinam eſſentiā, oportet ergo, quòd augeatur ei virtus. Ad hoc autem ꝙ perueniat ad iſtam viſionem non ſufficit augmentū primi modi, ſcilicet, per intenſionem virtutis naturalis ipſius intellectus, ſicut ſi intendatur calor in calido, quia talis augmentatio non facit actum in altera ſpecie. Et tamen viſio diuinæ eſſentiæ, & per diuinam eſſentiam non eſt eiuſdem rationis cum viſione naturali intellectus noſtri. Quod patet ex diſtantia medij vidēdi, & ipſius obiecti, quod videtur: ideo non poteſt ſufficere ad iſtam viſionem, quòd lumen naturale intellectus noſtri quantuncunque intendatur, ſed oportet, ꝙ fiat augmentum virtutis intellectiuę per lumen alterius ſpeciei, quod non ſit naturale. Ideo oportet opponi lumen extrinſecum. Et illud vocatur lumen gloriæ. Nam in cognitionē intelligibilium venitur ex cognitione ſenſibilium, & ob hoc nomina cognitionis ſenſibilium transferimus ad cognitionem intellectiuam, & præcipuè illa nomina, quæ ad viſionem pertinent: quia viſus inter cæteros ſenſus eſt nobilior, & ſpiritualior, & per hoc intellectui propinquior. Et inde eſt, ꝙ intellectualis cognitio vocatur viſio 6. Ethico. Et quia viſio corporalis non completur ſine luce illa, per quā viſio intellectualis perficitur, nomē lucis accipiūt, vnde 3. de Anima Ariſto. intellectū agentem luci cōparat, ex eo, ꝙ intellectus agens intelligibilia facit in actu ea, quæ erant intelligibilia in potentia, ſicut lux corporalis facit res actu viſibiles. Illa igitur diſpoſitio, per quam intellectus creatus eleuatur ad viſionē intellectualem diuinæ ſubſtantiæ, congruè vocatur lumen, vel lux gloriæ, nō propter hoc, ꝙ faciat Deū intelligibilem in actu, ſicut facit intellectus agēs ſpecies rerum materialium, ſed per hoc, quòd facit intellectum poſſibilem actu intelligere Deū.

...tu- ...do & differentia inter ...ectū ...em & ...glo.

Eſt enim ſimilitudo inter hæc, quia ſicut intellectus agens eſt quædam lux, ſine qua intellectus poſſibilis non intelligit, ita ſine lumine gloriæ nemo Deum videt. Eſt tamen differentia inter hæc: quia intellectus agens nihil facit circa intellectum poſſibilem, ſcilicet, diſponendo eum, aut eleuando ipſum ad intelligendum, cū intellectus poſſibilis, & agens non ſint duæ res ſeparatę, ſed vna ſubſtantia, ſed intellectus agens habet operationem ſuam circa rem intelligibilem, ideſt, circa phantaſmata abſtrahendo ea, per quæ fiunt actu intelligibilia, & tunc intellectus poſſibilis recipit illa, tanquam ei naturalia, & conuenientia, & per ipſa intelligit. Ideo intellectus agens diſponit intelligibilia, ſed non intellectū poſſibilem, ſicut qui parat alteri cibos, non dat ei potentiam guſtatiuam, vel appetitum, ſed ſolum diſponit cibum, quo non exiſtente, nemo comedere poteſt. Lumen autem gloriæ habet ſe è contrario: quia nihil diſponit circa ipſum intelligibile, ſed circa intellectum poſſibilem. Nam ipſum intelligibile eſt ibi Deus, vbi nō debet fieri aliqua abſtractio ad hoc, ꝙ Deus ſit intelligibilis, cū Deus per ſe ſit ītelligibilis, & nihil eſt magis intelligibile, quàm ipſe Deus, ſed lumen gloriæ agit circa intellectum poſſibilem, eleuando eum vltra conditionem ſuæ ſpeciei, vt intelligat illa, quæ aliàs intelligere non poterat, & ſic non ſe habet omnino ſicut intellectus agēs, ſed eſt magna ſimilitudo, vt dictum eſt. Iſtud lumen gloriæ eſt, de quo dicitur: Pſal. 35. In lumine tuo videbimus lumen, ideſt, per lumen tuum, quod eſt lumen gloriæ, videbimus lumen, ſcilicet, diuinæ ſubſtantiæ, quia ipſa eſt lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Io. 1. de hoc lumine Apoc. 21. Ciuitas beatorum non eget ſole, nec luna: nam claritas Dei illuminabit illam, & Iſa. 60. dicitur: Non erit tibi ſol amplius ad lucendum per diem, nec ſplendor lunę illuminabit te, ſed erit tibi Dominus ī lucē ſempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Inde etiā eſt, ꝙ Deus, qui eſt cauſa omnis intellectionis, & cui idem eſt intelligere, & eſſe, vocatur lux prima Io. 1. Deus lux eſt, & non ſunt tenebræ vllæ in eo, vocatur etiam lumen. Io. 1. ſcilicet: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, & iterum ibi. Non erat ille lux, ſcilicet, Ioan. Bap. ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine, ideſt, de Deo. Et ob hoc etiam Deus dicitur: circundatus lumine Pſal. ca. 3. ſcilicet: Amictus lumine, ſicut veſtimento. Et propter hoc tam Deus, quā angeli in Sacra ſcriptura in figuris igneis deſcribūtur: quia ignis inter omnia elemēta de luce magis habet. Amplius prædicta patent, quia ad hoc, ꝙ nos intelligamus diuinam eſſētiam, & per ipſam, oportet, ꝙ eſſētia diuina vniatur intellectui noſtro, ſicut forma, ipſa tamen forma non vnitur materiæ ſine diſpoſitionibus immediatis, vt ſup. oſtēſum eſt præcedenti. q̄ō. oportet ergo diſpoſitionem eſſe, per quam diuina eſſentia intellectui noſtro vniatur. Hęc autem diſpoſitio non poteſt eſſe naturalis alicui intellectui creato. Nam vltima diſpoſitio ad formā, ſecundum eandem rationem recipitur in materia, ſecundum quam forma: quia ſunt ſimiles forma & ipſum perfectibile, quia per vltimam diſpoſitionem contingit formam: Forma autem, quæ eſt diuina eſſentia excedit omnem facultatem naturalem: Ideo oportet, ꝙ diſpoſitio immediatè ad recipiendum eſſentiam diuinam, tanquam formam in intellectu, non ſit naturalis: quia aliàs forma, & diſpoſitio immediata eſſent multum diſſimiles, & tamen debent pertinere ad idem genus, quia potentia, & proprius actus eius ſemper accipiuntur in eodem genere. Vnde potentia, & actus diuidunt quodlibet genus entis. 3. Phy. & ſic ad aliud pertinent. Et propter hoc facultas recipiendi ſine potentia non ſe extendit, niſi ad formam ſui generis. Oportet igitur, ꝙ, cum eſſentia diuina ſit extra omne genus, & excedat facultatē rerum creatarum, ipſa diſpoſitio vltima, ſecundum quam intellectus recipit eſſentiam diuinam, excedat facultatem naturalem. Et ſic non erit diſpoſitio naturalis, ſed ſupernaturalis, quam vocamus lumen gloriæ. Poteſt tamen intellectus creatus, ſecundum facultatem naturalem peruenire ad cogonitionem Dei per formas creatas intellectui inditas, vel acquiſitas, ſed iſta cognitio non eſt viſio Dei per eſſentiā. Vnde per eam non cognoſcitur de Deo quid ſit, ſed quid non ſit.

Opinio quorūdā Deū non poſſe videri per eſſentiā.

Aliqui dicunt, quòd nullo modo poſſit homo venire ad videndum Deum per eſſentiam, ſiue per lumē naturale, ſiue per lumen glorię, quia nullum ab extra adueniens poteſt eleuare viſum ad videndum ea, quę naturalem eius facultatem excedunt: ſicut per nullam potentiam poteſt viſus videre voces, vel odores, aut aliquid, quod non eſt coloratum, ſed eſſentia diuina excedit capacitatem intellectus creati

magis

magis, quàm excedat intellectus ipsum sensum: ergo sicut sensus non potest per aliquid superueniens cognoscere, quæ pertinent ad intellectum, aut vnus sensus, quæ pertinent ad alium sensum, non poterit intellectus creatus eleuari per aliquod lumen, vt diuinam essentiam videat. Item illud lumen gloriæ, (Secundũ argum.) quod in intellectu creato recipitur, est aliquid creatum, & sic distat in infinitũ à Deo, qui est increatus: ergo per ipsum non poterit disponi intellectus creatus vltimata dispositione ad videndum Deum. Itē (Tertium argum.) si lumen gloriæ propter hoc, ꝙ esset similitudo quædam diuinæ essentiæ potest hominem disponere ad videndum Deum, cum omnis substantia intellectualis ex eo, ꝙ est intellectualis gerat similitudinem diuini intellectus, vel substantiæ, quælibet substantia intellectualis per naturam suam sufficiet ad videndum diuinam essentiam. Item illud lumen glorię est (Quartum arg.) creatum, nihil ergo prohibet posse illud esse conditionem naturalem alicuius intellectus, & tunc ille per seipsum diuinam essentiam videret: & tamē ista non conceduntur: ergo nec illud lumen glorię sufficiet intellectui nostro ad videndum diuinam essentiam. Item infinitum, inquantum infinitum est inco(Quintum argum.)gnitum, Deus tamen est infinitus, ergo cognosci nō potest à nobis etiam per lumen gloriæ. Item opor(Sextũ arg.)tet esse proportionem intellectus ad rem intellectã, & tamen nulla proportio est intellectus nostri ad essentiam diuinam, etiam addito lumine gloriæ, quia semper manet distantia infinita, ergo etiam per lumen gloriæ Deus videri non potest.

Dicendum, ꝙ essentia diuina cognosci potest à quolibet intellectu creato, non quidem ex naturalibus viribus, sed per lumen glorię, vt dictum est. Quia dato opposito tolleretur beatitudo omnis substantiæ intellectualis, cum illa esse non possit, nisi in vidēdo essentiam diuinam, quæ est maxima perfectio intellectus: repugnat etiam hoc Sacrę Scipturę, quę asserit diuinam essentiam clarè videndam à beatis: ideo positio ista tanquam erronea abijcienda est.

(Respõdetur rationibus prædictis immediatè.) Ad primum dicendum, ꝙ sensus non potest peruenire ad intelligibilia, nec etiam ad sensibilia propria alterius sensus, quia ista sunt omnino extra naturam suam, ideo sensus per nullam potentiam potest ad hoc pertingere: essentia autem diuina ad intellectum pertinet: quia est de numero intelligibilium, immo nihil magis est intelligibile, quàm ipsa. Non est ergo contra conditionem intellectus creati intelligere essentiam diuinã, sed est supra facultatē suam. Ideo indiget confortari per aliquam dispositionem, vt ad hoc perueniat. Et non est similis comparatio facta de sensibilibus. Nam aliquid est, quod sensus non capit, scilicet, quia est extra naturam obiecti sui: sicut visus non capit voces, & auditus colores, & generaliter nullus sensus capit purè spiritualia. Aliud est, ꝙ non capit sensus, quod ad naturam obiecti sui pertinet, & tamen excellens valdè est, & propter suam magnitudinem nō capitur, sicut oculus humanus non potest clarè, & diu videre solis radios. Ad primum, quod sensus non capit, nunquam potest peruenire per aliquam confortationem, eo ꝙ est extra suam naturam. Ad secundum autem peruenire potest, si confortetur. Quilibet enim oculus solem clarè videre posset, si confortaretur, sicut quędam visibilia sunt, quæ sani delectabiliter vident, & habentes oculos infirmos illa videre non possunt, propter excellentiam lucis. Deus autem ad intellectum creatum comparatur secundo modo, scilicet, tanquam intelligibile excellens, & non primo modo, cum Deus sit aliquod intelligibile. Cum autem dicit, ꝙ magis excedit essentia diuina intellectum,

F quàm intellectus sensum, verum est quantum ad esse, sed non quantum ad cognosci. Vnde facilius erat peruenire sensum ad hoc, ꝙ esset intellectus, quàm ꝙ intellectus perueniat ad hoc, ꝙ sit essentia diuina. Ideo non fit per lumen gloriæ, nec per aliquam aliã dispositionem, ꝙ intellectus creatus sit essentia diuina, sed peruenit ad hoc, ꝙ intelligat eam. Et quantũ ad hoc magis excedit intellectus sensum, quàm essentia diuina excedat intellectum, eo ꝙ inter intellectum, & essentiam diuinam potest esse aliqua proportio, cum Deus sit aliquid intelligibile. Inter sensum autem, & purè intelligibilia sicut sunt incorporalia, nulla proportio esse potest, & inter ea, quę sunt vnius sensus ad alterum sensum, quia istud est extra naturam sensus. (Ad secu. argum.) Ad secundum dicendum, ꝙ lumen

G gloriæ est aliquid creatum, & tamen per illud potest homo peruenire ad videndum Deum, & non exaltat intellectum creatum ad Dei visionem, tanquam ipsum sit immediatum Deo, & indistans, sed quia à Deo accipit virtutem ad istum effectum. Aliter potest dici, ꝙ istud lumen glorię distat à Deo in infinitum secundum esse: ideo per illud non potest intellectus creatus peruenire ad hoc, ꝙ sit Deus, & tamē secundum intelligere est indistans à Deo, quia secũdum illud vnimur Deo immediatè, ita vt essentiam diuinam per seipsum intelligamus. Ita materia, & forma secundum esse distant immensum, quia materia nũquam potest peruenire ad hoc, ꝙ sit forma, & tamen sunt immediata per proportionem, quia

H vnum alteri vnitur, & dispositiones illæ, secundum quas materia vnitur formę, dicuntur facere formã immediatam materiæ, vel secundum illas materia contingit formam, licet differant in gradu essendi, & sic lumē glorię est Deo immediatum, & facit nos ei immediatos in intelligendo, & non in essendo. (Ad ...) Ad tertium dicendum ꝙ licet quęlibet creatura intellectualis sit similitudo Dei, non tamen est perfecta similitudo eius, ita vt per illam perueniat homo ad intelligendum Deum: Peruenit autem per istud lumen, quia istud non est similitudo Dei, nisi inquantum facit nos aptos ad Deum intelligendum. Diuersitas autem est propter simplicitatem Dei, & compositionem creaturarum. Est enim proprium Dei,

I vt substantiam suam perfectè cognoscat, lumen autem prędictum est similitudo Dei quãtum ad hoc, ꝙ ad Dei substantiam videndam perducit. Et non est similitudo Dei in essendo, per quam exprimatur id, quod in Deo est, sicut imago exprimit rē, cuius est imago: quia est perfecta similitudo eius. Nulla autē intellectualis substantia potest esse Dei similitudo, ita vt per eam Deum intelligamus. Cum enim nullius substantię creatę simplicitas sit ęqualis diuinę simplicitati, impossibile est, ꝙ totã suam perfectionem creata substantia habeat in eodem. Hoc enim est proprium Dei, qui purè simplex est, & secundũ idem est ens, & intelligens & bonus, & vnus. & viuens, & omnia alia. Quęcũque enim de Deo dicant,

K licet diuersas rationes dicant, vnum tamen in Deo sunt, scilicet ipsa Dei substantia. In creatura autem differunt hęc, quia homo secundum aliud est animal, & secũdum aliud intelligens. & secundũ aliud albus, & sic de cęteris. Et sic nulla res est omnino simpliciter, nisi Deus. Et sic oportet, ꝙ aliud sit in substantia intellectuali creata lumen, quo beatificatur in diuina visione, & aliud ipsum lumen, quo in specie suę naturę completur, & intelligit proportionaliter ad conditionem suę specię. Ideo creatura intellectualis secundum esse suum, licet sit quędam similitudo Dei remota, non tamen potest esse similitudo propinqua ad intelligēdum Deum: ideo

opor-

oportet lumen illud, per quod intellectus fit propinquus Deo ad ipsum videndum esse aliud à lumine naturali suo. Ad quartum dicendum, quod lumen gloriæ nō potest esse connaturale alicui intellectui creato: eo quod visio diuina excedit capacitatem naturalē omnis creaturæ: ideo non potest esse naturale alicui creaturæ per se Deum videre posse. Et si dicatur, quod illud lumen est creatum: ideo, quod nihil impedit alicui creaturæ esse connaturale sicut est accidentale. Dicendum, quod multa possunt alicui accidentaliter aduenire quę si essent ei substantialia mutarent speciē suam: sicut accidit aquæ esse calidam. Si autem esset ei naturale esse calidam, iam nō esset aqua; sed ignis, quia inter omnia corpora illi primò, & propriè cōpetit calidum esse. Ita accidit homini esse albū, & tamen si esset substantiale homini esse album, non esset homo, sed pertineret ad qualitatem, & ita in omnibus apparet. Sic igitur lumen gloriæ, per quod Deus immediatè videtur, accidentale est homini. Si autē esset homini naturale videre diuinam essentiam sine vllo medio: iam non esset homo, sed Deus, cui naturale est diuinam essentiam cognoscere, & per ipsam se cognoscere, & omnia alia, tāquam per formam suam. Sicut ergo non potest alicui corpori esse proprium esse calidum, scilicet, sine participatione, nisi habeat formam ignis: ita non potest esse alicui naturale diuinam essentiam videre, nisi essentia diuina sit forma sua, potest tamen per participationē illius formæ videre diuinam essentiam, etiam si nō sit Deus, sicut aliquod corpus potest calidū esse per participationem, licet non sit ignis. Ista autem participatio diuinæ essentiæ dicitur lumen gloriæ, ideo nemo potest nisi accidentaliter Deum videre. Ad quintum dicendum, quod infinitum priuatiuè dictum, est incognitum, sicut materia per priuationem formæ est infinita, quia non habet formam, quæ determinet eam, & finitet in essendo, tale infinitum est incognitum: quia forma est principium cognitionis, ideo quod forma caret, est incognitum. Et sic 3. Phy. Ari. infinitum ad materiam reducit. Et hoc modo quantitas non habens terminos dicitur infinita, & etiam ista est incognita: quia terminus in quantitate pertinet ad figuram, quæ forma dicitur. Et ponitur in quarta specie qualitatis, & ista forma etiā est principium cognoscendi. Aliquando dicitur infinitum negatiuè, non quod careat, vel priuetur aliquo, per quod limitari debeat; sed quia nihil habet, quod ipsum cōtrahat, & finitet. Sic omnes formę immateriales vocantur infinitæ, & sunt quodammodo infinitæ, cū non sit esse earū contractum per materiam: hoc modo Deus infinitus est, quia est omnino immaterialis. Et sic infinitum nō est incognitum, sed est maximè cognoscibile, cum materia sit, quæ impedit cognitionem intellectuam, & res materiales non sunt cognoscibiles in actu, sed in potentia substantiæ autē separatę sunt intelligibiles in actu, & sic Deus, licet sit infinitus, est cognoscibilis, immo quanto res est magis infinita, est magis cognoscibilis, quia magis est separata à conditionibus materiæ. Ista infinitas cōpetit Deo, & omnibus substantijs separatis. Habet autem Deus alium modum infinitatis, secundum quem ipse solus vocatur verè infinitus, quia alię substantię separatę, licet sint formę non contractę, & finitæ per materiam, sunt tamē in seipsis limitatæ per terminos suę naturę. Ideo non vocamus eas communiter infinitas. Deus autem non est limitatus terminis naturæ suæ. Ratio diuersitatis est, quia in omnibus rebus creatis est esse receptum, & est aliud esse, & aliud essentia, cui participatur. Vnde necesse est esse participatum esse finitum, secundum modū

A naturæ recipientis, cui participatur, Deus autem nō recipit esse ab alio, sed ipsemet est ipsa natura entitatis: ideo non est aliquid, per quod in Deo limitetur esse, cum limitatio, vel cōtractio non fiat, nisi ex modo recipiendi. Ideo necesse est Dei esse infinitū esse. Et ob hoc dicimus Deum infinitum esse secundum essentiam. Et istud etiam non facit eum esse incognitum, imo magis cognoscibilem, quia quanto res habet magis de esse, tanto est magis intelligibilis. Ad sextum dicendum, quod inter intellectum nostrum, & Deum est proportio, licet non in essendo, sed benè in cognoscendo. Proportio enim secundum communem modum dicit commensurationem duarū quantitatum secundum æqualitatem, vel excessum

B determinatum. Transferetur tamen ad signandum habitudinem duarum rerum quomodocūque se habentium. Et sic dicimus materiam proportionatam esse formę, & patiens proportionatum esse agenti, & tamen nō accipitur ibi proportio primo modo: hoc modo Deus, & intellectus creatus habent proportionem, inquātum intellectus noster potest peruenire ad intelligendum Deum.

Ad primas autem rationes, quæ probabant hominem posse naturaliter videre Deum, est respondendum, & ad primam dicēdum, quòd angeli in sua prima conditione non viderunt Deum per essentiam, licet aliqui hoc crediderunt, sed viderūt Deum per similitudinem creatam. Et hoc necesse est dici, siue

C ponantur angeli creati in gratia, siue in puris naturalibus, cum nemo dicat angelis fuisse concreatam fęlicitatem, quia tunc nec illi potuissēt cadere, nec isti conformari cum beatitudo de se firmum bonū sit, ergo non fuerunt angeli creati in beatitudine, & tamen si in principio creationis suæ vidissēt Deum per essentiam, fuissent creati beati, cum illa visio sit beatitudo, ergo nō habuerūt eam in principio creationis. Et hoc innuitur per Aug. super Gen. ad literam, vbi vocat visionem matutinam cognitionem in verbo, idest, per essētiam diuinam, & vespertinā, ea quę est in seipsis per species concreatas angelis. Et tamē cognitio vespertina præcessit matutinam: quia dicitur: factum est vespere, & mane dies unus.

D Ad secundum dicendum, quod Diabolus non est de assistētibus Deo: quia hoc ad solos angelos bonos pertinet, & non ad omnes, sed solum ad superiores, & isti per essentiam Deum vident. Dicitur autem Satan astitisse, nō quod Deum per essentiam viderit, sed, quod à Deo visus est inquantum ad ipsum Dei prouidentia se extendit, sicut ad bonos angelos. Et sic Satan astitit Deo, quia præsto ei erat, vt Deus de ipso faceret, quod vellet: sicut nos dicimus illa nobis assistere, vel præsto esse, quæ nostræ dispositioni subiecta sunt. Potest tamen dici, quod Satan nō dicitur Deo assistere, sed astare. Nam omnia Deo astant, siue corporea, siue incorporea: quia omnia ei subiecta sunt. Assistere autem solum dicūtur illi spiritus beati, qui

E ab intima contemplatione nunquam recedunt, ut ait Grego. Dicitur tamen: astitit, quia est præteritū æquiuocum de asto, & de assisto. Satan autem dicitur astitisse, quia astabat, & non quia assistebat. Ad tertium dicendum, quod aliquid potest esse per se magis intelligibile, quod tamen est minus intelligibile alicui. Quod autē apparet in nostro intellectu: quia facultas intellectus nostri determinatur ad formas sensibiles, quæ per intellectum agentem fiunt intelligibiles in actu, eo quod phantasmata ita se habent ad intellectum nostrum, sicut sensibilia ad sensum 3. de Anima. Ideo oportet, quod ad omne illud, quod intellectus noster intelligit naturaliter, manu ducatur per formas sensibiles, vt ait Dio. Et quia substantię, sepa-

Ad sextū.

Respōdetur primis rationibus.

Ad primū argum.

Angeli mox creati non viderunt diuinam essentiam.

Ad secun.

Ad tertiū.

separatę, quæ sunt per se maximè intelligibiles, excedunt genus formarum sensibiliũ: ideo intellectus noster est valde debilis ad cognitionem earum, scilicet, quia non potest manu duci directè, & immediatè in cognitionem earum per formas sensibiles: vnde dicitur 2. Metaph. ꝙ sicut se habet oculus noctuæ ad lumen solis, ita se habet intellectus noster ad ea, quæ sunt manifestissima in natura. Naturalis autem facultas intellectus angelici non est determinata ad formas sensibiles ita vt per eas intelligere debeat, scilicet, accipiendo eas per sensum, & postea abstrahendo per intellectum agentem, sicut nos facimus. Nã iste modus non competit angelis, eo quòd non sunt corporei, nec habere possunt organa sensitiua. Est tamen facultas intellectus ipsorum determinata ad formas creatas, per quas intelligunt: quia istæ non excedunt genus ipsorum, sed sicut angeli sunt creati, ita istæ sunt creatę. Ideo sicut intellectus noster habet se valdè debiliter circa cognitionem substantiarum separatarum, quia excedunt genus formarum sensibilium: ita substantiæ separatæ circa cognitionem diuinæ essentiæ deficiunt, quia illa excedit formas creatas per quas naturale est angelis intelligere. Magis tamẽ deficit angelus ex proprijs naturalibus à cognitione diuinę substantię, quàm intellectus noster deficiat à cognitione substantiarum separatarum, quia magis exceduntur ipsi à Deo, quàm nos ab angelis. Dictum autem Commentatoris intelligitur de intelligibilibus creatis, inter quę est proportio aliqua: diuina autem essentia excedit omnem intellectum creatum in infinitum. Ad quartum dicendum, ꝙ intellectus creatus non impeditur ab hoc, ꝙ Deum videat per essentiam ex defectu diuinæ essentiæ, quasi de se non sit intelligibilis in actu, cum ecõtrario inter omnia ipsa est maximè intelligibilis, sed est impedimentum ex parte intellectus creati. Primò propter defectum virtutis intellectiuę creatæ, cuius naturalis facultas est determinata ad ens creatum: hic tamen defectus in homine est, & in angelo, considerando naturalia eorum, & tamen non æqualiter: in intellectu enim angelico non inuenitur aliquis defectus, quantum ad ea, quæ sunt sui generis, sed quantũ ad ea, quæ sunt supra genus. Est enim intellectus angelicus creatus, & sic omnia creata sũt in vno genere. Et quantum ad ista intellectus angelicus non deficit: quia omnia creata perfectè intelligit: deficit tamen quantum ad id, quod est extra genus intellectus sui, scilicet, quantum ad Deum, qui supra omne genus est. Intellectus autem humanus deficit dupliciter, scilicet, circa ea, quæ sunt extra genus, idest, circa Deum, quem non intelligit, & circa ea, quæ sunt in genere ipsius intellectus, idest, quæ sunt creata. Nam nõ intelligit perfectè omnes creaturas. Et hoc est, quia lux intellectus nostri est obumbrata, sicut dicit Isaac, ꝙ ratio oritur in vmbra intelligentiæ, idest, intellectus noster, qui vocatur ratio, quia est discursiuus, oritur in vmbra intelligentiæ, idest, habet ortum ibi, vbi intelligentia deficit à luce perfecta intellectuali, & incipit obumbrari. Secundò accidit defectus ex parte intellectus creati propter absentiam intelligibilis, quia licet essentia diuina sit pręsens cuilibet rei, non tamen est præsens cuilibet intellectui, vt forma intelligibilis, & tamen nõ sufficit, ꝙ sit realiter in intellectu ad hoc, quòd intelligatur, sed ꝙ vniatur ei, tanquam forma intelligibilis. Hoc autem nõ accidit, nisi quando in intellectu est dispositio sufficiens ad hoc, ꝙ possit vniri essentiæ diuinæ, vt formæ intelligibili, quæ dispositio ex naturalibus proprijs inesse non potest. Tertiò differt intellectus creatus à visione Dei propter excessum

Ad quar.

F claritatis diuinæ essẽtiæ supra formas illas, per quas intellectus creatus naturaliter intelligit. Et sic intellectus creatus deficiet naturaliter à visione Dei per essentiam: quanuis immensitas diuinæ essentię intellectum non corrumpat, sed magis confortet ad intelligendum. Ad quintum dicendum, quòd intellectualis natura est similitudo Dei, inquãtum etiam Deus est intelligens, sed nõ est similitudo, per quam deueniatur ad cognoscendum Deum per essentiã, vt sup ostensum est. Quia tamẽ est aliqua similitudo Dei, potest per aliquas species creatas, quæ sint similitudines Dei largè peruenire ad cognoscẽdũ Deũ. Ista tamen cognitio non est per essentiam. Ad sextum dicendum, ꝙ omnes intelligentię Deum intel-

Ad quint. Ad sext.

G ligunt, inquantum à Deo creatę sunt, non tamen per hoc vident eum per essentiam, quia hoc modo non possunt eum cognoscere, nisi inquantum retinent in se quandam similitudinẽ illius, sicut causatum retinet similitudinem causę. Ista tamen similitudo est multum distans, quia est in maximo gradu analogię: ideo nõ potest cognosci Deus hoc modo, nisi valde imperfectè, & quasi argumentatiuè. Ad septimum dicẽdum, quod supra responsum est, scilicet, quòd lumen glorię potest esse accidentale intellectui, sed non cõnaturale, quia illud, quod pertinet ad naturam superiorem, tanquam proprium eius, non potest esse proprium naturę inferioris, nisi transferatur, vt sit de specie naturę superioris, si-

Ad sept.

H cut diaphano potest lux accidere, non potest tamẽ sibi esse naturale, quòd absente corpore lucido luceat, nisi ipsum diaphanum efficiatur corpus lucidum, determinari autem ad intelligendum per formam increatam est proprium intellectus increati. Et non potest ergo esse naturale intellectui creato. Et sic illud lumen, per quod vnitur intellectus creatus formæ intellgibili increatæ, idest, diuinæ essentiæ, communicari quidem potest accidentaliter intellectui creato, non tamen potest effici, ꝙ ipse habeat illud naturaliter, nisi iam efficeretur intellectus increatus, idest, Deus, quod est impossibile. Ad octauũ dicendum, ꝙ etiam si nullus intellectus creatus diuinam essentiam intelligeret naturaliter, aut per gra-

Ad octau.

I tiam, adhuc non esset diuina essentia frustra intelligibilis, cum ipsa se sufficienter intelligat. Etiam dictum Commentatoris locum habet, si esset aliqua substantia in orbe, quæ solum esset, vt intelligeretur, & si non intelligeretur, esset frustra. Aliter etiã dici potest, quòd esse frustra dicit habitudinem ad finem, scilicet, in illis, quæ sunt propter alterum, & non assequuntur finem illum, ad quem sunt. Deus autem non est ad aliquid, sed omnia sunt ad ipsum, tanquam ad finem. Ideo etiamsi à nullo intelligatur, frustra esse non potest. De his, S. Thom 4. Sentẽ. distin. 49 quæst 5. artic. 6. Et in summa contra Gent. lib. 3. cap. 50. & 51. & 52.

K

An homo in statu viæ possit videre Deum per essentiam.

Quæstio XLVI.

QVAERITVR, an homo in statu viæ possit videre Deum per essentiam. Aliqui dicunt, ꝙ sic: quia Isai. 6 dicitur: vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat omnis terra maiestate eius. Et Michæas propheta dixit: Vidi Dominum sedẽtem super solium suum, & omnis exercitus cœli stabat à dextris, & à sinistris. 3. Re. 22. & 2. Paralipo. 18. & tamen isti duo Prophetæ videbant, ergo viuens potest per essentiam Deum videre, & maxmè apparet in Isaia: quia ille, cuius maiestate tota terra plena est, est Deus essentialiter, hũc tamen

Primum argu.

Secundū argu. tamen vidit animas. Item videre Deum facie ad fa A ciem, eſt videre ipſum per eſſentiā, prima ad Corin. 13. Nunc videmus per ſpeculum, tūc autem facie ad faciem, id eſt in vita æterna, ibi tamen planum eſt, ꝙ Deus per eſſentiam videbitur, ſed Iacob in ſtatu viæ exiſtens vidit Deum facie ad faciē Gen. 32. vidi Dominū facie ad faciē, & ſalua facta eſt anima mea, ergo in ſtatu viæ Deus per eſſentiā videri poteſt. Item (Tertium argum.) Iob. 42. dicitur: Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Viſus autem eſt de rebus præſentibus, & auditus de abſentibus. Et ſic innuitur, ꝙ poſtquam Iob cognouerat Deum quaſi abſentem per auditum poſtea cognouit eum preſentem ſibi, quod eſt videre, & ſic Iob vidit Deum per eſſētiam, quia aliàs ſemper Deus cognoſceretur ab eo, tanquā B aliquid elongatum, cum omnes cognitiones aliæ de Deo fiant, per quaſdam ſimilitudines in immenſum elongatas à Deo, & ſic Iob in ſtatu viæ Deum vidit (Quartum argum.) per eſſentiam. Item Nume. 12. dicitur de Moyſe, ꝙ palam, & non per ænigmata Deum vidit. Ille tamē, qui videt Deum ſine ænigmate, videt ipſum per eſſentiam: quia iſtas duas viſiones diſtinguit Apoſtolus quaſi oppoſitas, prima ad Corin. 13. ſcilicet, per ænigmata, & facie, ad faciem ſcilicet, per eſſentiam, (Quintum argu.) vnde cognitio nulla media eſſe poteſt, ergo Moyſes per eſſentiam Deum videbat, dum viueret. Item prima ad Corin. 12. ſuper illo verbo: Raptum vſque ad tertium cœlum: dicit Glo. ꝙ Deus oſtendit Apoſtolo vitam, in qua videndus eſt in æternum, illa tamen eſt viſio beata. Etiam dicitur ibi, ꝙ ad hoc raptus eſt C Apoſtolus, ꝙ ipſum Deum in ſe, & non in aliqua figura videret, & ita dicitur, ꝙ in tertio ordine Angelorum ſunt Throni, Cherubini, & Seraphini, qui vicinius Deum contemplantur, ad quorum ſimilitudinem Deum vidiſſe Apoſtolus dicitur. Iſtud autē eſt videre per eſſentiam. Ideo apertè apparet, quòd Paulus Deum per eſſentiam vidit, dum adhuc viueret. (Sextum argum.) Item ſecundum Aug. 12. ſuper Gen. ad literam viſione intellectuali videntur ea, quæ ſunt in anima per eſſentiam, ſed viſio intellectualis eſt de rebus ipſis intelligibilibus, non per aliquas ſimilitudines, ſed per ſuas eſſentias, vt ipſe dicit: cum ergo Deus per eſſentiam ſuam ſit in anima cuiuſlibet viatoris, appa- (Septimū argum.) D ret, ꝙ per eſſentiam ab eo videatur. Item affectus magis eſt corruptus in homine per peccatum, quā intellectus, quia peccatum eſt in voluntate, vt dicit Augu. Poteſt tamen voluntas diligere Deum immediatè in ſtatu viæ, quod fit per charitatem. Nam non diligimus Deum per alia, ſed ei tanquam vltimo fini inhæremus, & alia propter ipſum diligimus: ergo etiam intellectus viatoris Deum immediate videre poteſt, vel coniungi ei, & hoc eſt videre per eſſentiā. (Octauum argum.) Item omne illud immediatè videtur, & per eſſentiā ab intellectu noſtro, ad quod intellectus noſter ſe cōuertit, non ſe conuertendo ad aliquid aliud: ſed intellectus viatoris poteſt conuerti ad Deum ſine hoc, (Nonum argum.) ꝙ conuertatur ad aliquid aliud, ergo intellectus via E toris poteſt per eſſentiam Deum videre. Item omne illud, per quod iudicamus de aliquibus, oportet ꝙ ſit nobis magis cognitum, quam illa, & tamen ſecūdum Aug. lib. de vera religione ſecundum veritatē increatam de omnibus iudicamus ipſam, de omnibus conſulentes, etiam in ſtatu viæ: ergo ipſam veritatem increatam magis cognoſcemus in via, quàm omnia alia. Et tamen iſta veritas eſt diuina eſſentia, (Decimū argu.) ergo poteſt videri Deus hic ab homine per eſſentiā. Item propter vnumquodq; tale, & illud magis, ſed omnia, quæ cognoſcimus hic cognoſcimus per lumen diuinum, qđ eſt ipſa diuina eſſentia: quia vt dicitur in lib. de ſpiritu, & anima: mens noſtra in actum

A cognitionis exire non poteſt, niſi diuino lumine perfundatur: ergo ipſum Deum videmus per eſſētiam magis, quam aliquid aliud. Item ſecundum Augu. (Vndecim. argum.) mēs noſtra à Deo nulla interpoſita creatura formatur, in viſione autē immediata nihil interponitur: In viſione verò mediata ſemper aliquid interponit, ergo hic videmus Deum per eſſentiam, cum mens noſtra formetur à Deo, nulla creatura interpoſita. Item in qualibet ſcientia ſpeculatiua cognoſcitur (Duodeci. arg.) de ſubiecto quid eſt, Deus tamen eſt ſubiectum, vel ſaltem pars ſubiecti alicuius ſciētiæ ſpeculatiuæ, ſcilicet, Theologiæ, vel Metaphyſicæ: quæ de Deo ſunt, vt patet primo Metaphyſicæ: ergo per aliquam ſciētiam ſpeculatiuam ſcitur de Deo quid eſt, & hoc eſt B ipſum videre per eſſentiam: poſſumus tamen in via habere omnes ſcientias ſpeculatiuas, ergo poteſt homo viator videre Deum per eſſentiam. Item nihil (Tertiūde. arg.) impeditur, niſi à ſuo contrario, corruptio tamē corporis non repugnat directè diſpoſitioni intellectus, cum non ſint in eodem: ergo diſpoſitio intellectus non impeditur per corporis corruptionem, vel alterationem: Sed anima in corpore incorruptibili exiſtēs videbit Deū per eſſentiā ergo poterit etiā illū videre exiſtēs in corpore corruptibili, & hoc eſt in via.

Dicendum, ꝙ non poteſt Deus per eſſētiam videri propriè ab aliquo, qui eſt in ſtatu viæ, quia Exod. (Deus non poteſt p̄priè videri ab aliquo in ſtatu viæ.) 33. dicitur: Non videbit me homo, & viuet: Glo. dicit ibi: Quandiu in corpore viuet, videri per quaſdā C imagines Deus poteſt, ſed per ipſam naturæ ſuæ ſpeciem videri non poteſt. Item Io. primo dicitur. Deū nemo vidit vnquam. glo. dicit ibi: Nemo purus homo viuens in hoc corpore vidit Deum quid eſt. Item ſecūda ad Corin. 5. dicitur: Quandiu ſumus in corpore peregrinamur à Domino, per fidem ambulantes, & non per ſpeciem. Glo. dicit ibi: homini adhuc vitam corruptibilem agenti non poteſt contingere, vt remoto, atque diſcuſſo nubilo omnium phātaſmatum corporalium ſereniſſima incommutabilis veritatis luce potiatur. Item eſſe viatorem, & cōprehenſorem ſimul, nullius eſt, niſi Chriſti, ſed quicunque videt Deum per eſſentiam, dicitur comprehenſor, ergo nullus viator per eſſentiam Deum vi- D dere poteſt. Item poſita cauſa ſequitur effectus ſuus, ſed cauſa, per quā anima eſt beata, eſt diuina viſio, vt ſup. oſtenſum eſt. q. 40. ergo ſi aliquis poſſet in ſtatu viæ Deum videre per eſſētiam, eſſet beatus in ſtatu viæ, quod abſurdum eſt: ergo nullus viator Deū per eſſentiam videre poteſt.

Ad huius euidentiam conſiderādum, ꝙ repugnat quodammodo, quòd ſit aliquis ī ſtatu viæ, & videat Deum per eſſentiam, ſicut repugnat, ꝙ aliquis ſit in termino motus, & tamen adhuc moueatur. Nam viſio diuinæ eſſentiæ eſt beatitudo cuiuſlibet intellectus, ſed beatitudo eſt finis vlterius: ergo qui habet illum, non mouetur ad aliquid. Via tamen dicit motum, quia eſt medium inter terminum à quo, & ter E minum in quem, ergo quando aliquis in via eſt, nō videt Deum per eſſentiam, vel ſi videt, iam non eſt in via. Et patet hoc magis, quia beatitudo quæ conſiſtit in operatione perfecta, habet ipſam operationem neceſſariò valde delectabilem. Non eſt tamen delectabilis operatio, niſi potentiæ diſpoſitæ perfectè ad obiectum ſuum. Et quia beatitudo eſt de obiecto optimo, oportet potētiam eſſe diſpoſitam maximè. Et ſic ad hoc, quòd intellectus creatus ſit diſpoſitus ad Dei viſionem, oportet, quòd habeat aliquas diſpoſitiones ſibi inhærentes. Et iſtud dicimus eſſe lumen gloriæ. Iſtud autem lumen non habet aliqua creatura in ſtatu viæ, ideo nullus viator poteſt videre Deum per eſſentiam. Quia per diſpo-

ſitio-

sitiones, quas homo habet in statu viæ, non potest in
aliquid maius, quàm ꝙ intelligat omnia, quæ intelle
xerit per species acceptas à sensibus, & postea abstra
ctas per intellectum agentem, & tunc sunt ista phan
tasmata intellectui nostro, sicut sunt sensibilia sen-
sui: ad ista enim pertingit intellectus hominis viato-
ris. Angeli etiam habent, ꝙ sint in statu vię, & hoc à
creatione sua, vsquequo quidam confirmati sunt, &
alij corruerunt, erant purè viatores, sicut nos nunc
sumus. Sunt etiam nunc angeli beati ex aliqua parte
viatores. Nam ex ea parte, qua vident res in verbo,
beati sunt, et comprehensores, ex ea autem parte,
qua cognoscunt res in seipsis per species concrea-
tas, quod est cognoscere in proprio genere, viato-
res Domini, licet non sint nunc simpliciter, vel ab-
solutè viatores. Vtroque autem modo, quo An-
geli dicuntur viatores competit eis hoc, quòd per
dispositiones naturales, quas habent, idest, per for
mas concreatas, vel per gratuitas, idest, aliquas de
nouo impressas, vel infusas, non possunt in aliquid
amplius, nisi vt intelligant res semper ꝑ formas crea
tas, ad quas facultas sua naturalis solum se extendit.
Deus autem in essentia sua non potest videri per ali
quam formam à sensu abstractam, nec per aliquam
formam creatam, quia omnes istæ sunt valde Deo
dissimiles. Nullus ergo intellectus creatus potest vi-
dere Deum per essentiam per aliquam dispositionē
bi inhærentem. Contingit tamen, quòd aliquis in sta
tu viæ Deum videat per essentiam miraculosè, & ad
modicum tempus, & tunc licet sit in via, non ma-
nent sibi conditiones viæ omnino, quantum ad il-
lud tempus, in quo sic Deum videt. Nam contingit
aliquando diuina virtute, ꝙ aliqua res miraculosè
perducitur in aliquid, in quod nullo modo potest
per aliquas dispositiones sibi inhærentes, sicut, ꝙ vir
go pariat, ꝙ ignis in aqua comburat, & ita miraculo
sè fiet, ꝙ intellectus viatoris non habens nisi disposi-
tiones viæ eleuetur ad uidendum Deum per essen-
tiam. Ex ista tamen visione non potest vocari sim-
pliciter beatus, sed secundum quid, scilicet, inquan-
tum communicat in actu beati, non tamen habet
conditiones beatorum in seipso: sicut aliquod cor-
pus in statu grauitatis existens potest miraculosè ha
bere actū agilitatis, sicut patet de Abacuch, qui, qua-
si in momento temporis ductus est de Iudæa in Cal
dæam, quæ inter se multum distant, Dani. vlt. c. Sic
etiam fuit de tribus pueris proiectis in igne à Nabu-
chodonosor, quorum corpora non fuerūt læsa, nec
etiam vestes, Dan 3. & habuerunt tūc actum dotis,
quæ vocatur impassibilitas, & tamen nondum erāt
corpora eorum gloriosa. Illa autem, quæ miraculo-
sè fiunt, non dicuntur possibilia secundum condi-
tionem naturæ rei, in qua fiunt, sed solum secundū
virtutem agentis. Vnde propriè loquendo, non di-
cimus, quòd cæcus possit fieri videns, vel quòd mor-
tuus resurgere possit, sed quòd Deus potest cæcum
illuminare, & mortuum suscitare. Ideo dicendum,
quòd nulla pura creatura in statu vię existens potest
videre Deum per essentiam, idest, non habet aliquā
dispositionem sibi inhærentem, per quam possit
Deum videre per essentiam, sed Deus potest facere,
quòd homo manens adhuc in statu viæ videat diui-
nam essentiam, vel videat per essentiam, quia ista idē
sunt. Non enim potest aliquis videre diuinam essen
tiam, nisi per ipsam essentiam, cum Deus non pos-
sit videri per aliquam similitudinem creatam: quia
per talem non videtur de Deo quid sit, sed quid non
sit, vt supra ostensum est. questio. 40. Etiam si aliquis
per essentiam diuinam videat, ipsam essentiam di-
uinam videt: quia ipsa vnitur, vt forma intelligibi-

Angeli post creationē suā erāt purè viatores.

F lis intellectui eius, & quantum ad hoc videt per es-
sentiam. Et quoniam ipsa non est forma intelligi-
bilis alterius rei, sed suiipsius, qui videt per essentiā,
videt ipsam essentiam tanquam obiectum. Hoc au-
tem, scilicet, videre per essentiam, vel videre ipsam
essentiam diuinam, nulli homini in statu viæ, nec
etiam angelo contingere potest: quia istud excedit
omnes formas creatas, per quas homo, & Angelus
secundum statum viæ cognoscunt. Si autem aliquā
do, vt supra nunc dictum est, eleuetur miraculosè
intellectus viatoris ad ista, pro illo tempore non est
propriè viator, saltem absolutè viator, cum partici-
pet in actu beatorum. Ad primum dicendum, ꝙ
Isaias, & Michæas non viderunt essentiam diuinam,
G sed aliquas Dei similitudines, siue fuerit in visione
imaginarias, siue in reali, aut intellectuali. Dicit
enim Diony. lib. de cœlest. Hierar. capitu. 4. quòd per
hoc, quòd in scriptura dicitur, quòd aliquis sanctus
vidit Deum, sicut quilibet alius non est intelligen-
dum, quòd essentiam Dei, quæ est omnibus viatori-
bus occulta, viderit, sed quòd ostensæ sunt ei aliquę
formæ, vel corporales, vel imaginariæ, pet quas ma-
nu ducebatur in Dei cognitionem. Et hoc fiebat
misterio angelorum, quorum illuminatione con-
fortabatur intellectus prophetę ad perueniendum
in aliqualem cognitionem diuinorum ex apparen-
tibus formis. Et quia angelus non intendebat duce-
re Prophetam in cognitionem sui, sed in cognitio-
H nem Dei principaliter, ideo in huiusmodi visis non
dicebatur apparere angelus, sed Deus, ex cuius perso
na apparebat angelus, & ex cuius virtute efficaciam
habebat ad illuminandum mentem. Et hoc uoca-
tur apud gręcos, theophania, idest, Dei apparitio, vt
Dio. ait. Aliquando autem Angelus dicebatur ap-
parere, quia mysterium illud quod foris gerebatur,
angelo competebat. Vnde Grego. dicit super Exod.
Angelus, qui Moysi apparuit, aliquando angelus, &
aliquando Dominus nominatur: quia dum exterius
loquendo deseruit angelus est, Dominus autem, qui
interius pręsidens loquendi efficaciam tribuit. Et
in hoc apparet contra aliquos, qui putant aliquan-
do ipsum Deum uerè fuisse loquutum, & apparuis-
I se hominibus in aliqua effigie assumpta, nunquam
enim hoc factum est, nisi per angelos, qui Deum se
nominant ex causa dicta, ut expræssè vult Diony.
ubi supra, & Grego. Exod. 3. & August. 3. de Ciui-
ta. Idem vult sanctus Thom. 2. Sentent. distinct. 4.
articu. ult. & 4. Sentent distinct. 49. quæst. 7. articu.
7. de quo etiam dictum est. supra 3. in 89. quæstio.
De uisione autem Michęę, quòd Deum non uide-
rit, sed fuerit imaginaria uisio, ostensum est. 3. Reg.
22. & 2. Paralipom. 18. Ad secundum dicendum,
quòd Iacob non uidit Deum per essentiam, sed fuit
uisio corporalis, uel imaginaria, licet ueritas est,
quòd fuit corporalis, quia non solum uidit, sed etiā
K cum ipso, quem uidit, luctatus est. eo. cap. dicitur ta-
men uidisse Deum facie ad faciem, quia illa figura,
in qua apparuit ei Deus, idest, angelus repręsentans
Deum, fuit uisa ab eo facie ad faciem, idest, clarè.
Vnde dicit Glo ibidem, non quòd Deus uideri pos-
sit, sed formam uidit Iacob, in qua Deus ei locutus
est. In hoc tamen, quod dicitur: facie ad faciem,
notatur quędam eminentia uisionis. Dicit enim Ra
bi Moyses distinguens gradus prophetię, quòd emi-
nentior gradus prophetię est, quando apparet ali-
quid in uisione uigilando, quàm si appareat in dor-
miendo. Et si fiat uigilando eminentior gradus est,
quando ille, qui loquitur ostenditur uisui in aliqua
figura, quàm cum solum loquitur, & non uidetur
loquens, & quando loquens apparet, eminentior
gradus

Ad primū argum.

Deus ... quam ... cuius ... neq; app... ruit, ... angeli ... cet vo... tur De...

Ad secun dum arg.

gradus est si appareat in figura angeli, quàm in figura hominis, idest, figura repręsentãte angelum, quia angeli nullam figurã habent, cum sint incorporei. Iacob habuit istam eminentiam visionis nunc, quia non apparuit ei Deus dormiendo, sed vigilando. Et non solum audiuit vocem loquentis, sed etiam vidit ipsum loquentem. In figura quidem hominis, quia dicitur: apparuit ei vir, & tamen illum angelum intellexit.

Ad signandam autem istam eminentiam visionis dicitur, quòd vidit facie ad faciem, i. clarè, vel eminenter respectu aliorum videntium. Et quia visio, quę est facie ad faciem, est magis clara in rebus corporalibus, facie ad faciem vidisse dicitur. Vel potest dici, vt ait Grego. ibidem, & glo. quòd hoc intelligitur de visione spirituali, qua sanctorum mentes purgatæ vitijs, in via Deum contemplantur, adiutæ diuino lumine, quo perfunduntur secundum q̃ visionem quanuis diuina natura nõ videatur sicut ipsa in se est, quia illud lumen receptum nõ est similitudo sufficienter repręsentans diuinam essentiam, vt supra qõ.40. dictum est: tamen aliqua perfectior cognitio de Deo habetur, cum illud lumẽ sit expressior similitudo Dei, quã lumen naturale intellectus, aut sensus, ex quibus homo naturali cognitione ducitur in Deum: nisi enim illam, scilicet, veritatẽ increatam vtrunque inspiceret, non eam non se conspicere posse sentiret, vt ibi dicit glos. *Ad tertiũ. arg.* Ad tertium dicendum, quòd Iob non vidit Deum per essentiam, sed potest intelligi dictum suum de visione imaginaria, vel de visione per fidem. Si intelligatur de imaginaria visione, designatur perfectus Iob in gradu prophetiæ: cum enim prius nõ fuisset ei facta reuelatio nisi per auditum loquentis, non videndo loquentẽ, postea apparuit etiã ei ipse loquens. Ideo dixit: nunc autem oculus meus videt te. Si autem intelligatur de visione intellectuali, quę est per fidem ostenditur profectus eius in fide, scilicet, quia de cognitione fidei deuenit in aliqualem cognitionem excellentem diuinorum, quæ vocatur donum intellectus. Et est aliquid excellentius fide. Habetur autem istud hic à sanctis per cõtemplationem, quæ visio dicitur: quia sicut videndo aliqua cognoscimus accipiendo ab ipsis rebus, ita sancti in contemplatione accipiunt lumen ab ipso Deo, per quod diuina cæteris altius cõtemplantur. Nos autem non visa, sed audita cognoscimus assentiendo eis, qui ab ipsis rebus species acceperunt. Et hoc, quando audire dicimur, & non videre. Et ita cognitio per fidem, est quasi audire Deũ loquentem, & nõ videre, quia fides ex auditu est, ad Rom. 10. cap. cum nos nihil viderimus, sed audiuimus ab illis, qui se vidisse testati sunt, & sic adhæremus dictis Apostolorum, & prophetarum per fidẽ, quia illi immediatè Deum viderũt, scilicet, non ab alio accipientes, quam credendo, sed à Deo ipsi illustrati sunt. Cognitio autem, quæ est per contemplationẽ, siue donum intellectus est, quasi videre Deũ, qui loquitur: quia ista cognitio iam est apertior, & non accipit homo totaliter ab illo, quasi credendo, sed ipse aliquid videt cum perficiatur, vt clarè cognoscat ea, quæ prius solum credebat: quocunque autem modo istorum Iob videre potuit Deum, nõ erat visio per essentiam. *Ad quartum arg.* Ad quartum dicendum, ꝙ si quis velit contentiosus esse non poterit sibi sufficienter ostendi, quòd Moyses viderit Deum per essentiam, sed quòd habuit quendam modum excellentiorem videndi Deum, quàm alij prophetæ. Et tamen tota ista visio erat citra visionem diuinæ essentiæ: quia tamen tenetur communius, ꝙ Moys. viderit Deum per essentiam, dicẽdum est, quòd per

A essentiam Deum aliquando viderit. Pro quo sciendum, quòd Moyses habuit duas præeminentias in visione super alios prophetas. Prima est in illa visione, quæ est citra visionem diuinæ essentiæ, scilicet, quod altior gradus cognoscendi erat Moysi per illas similitudines Dei creatas, quæ ostendebantur ei, & alijs prophetis. Et ita innuitur Exod. 33. cum dicitur: Loquebatur Dominus Moysi facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Ex quibus verbis non potest haberi, quòd viderit Moyses Deum per essentiam, quia eo capitulo Moyses petiuit à Deo dicens. Ostende mihi gloriam tuã, & Deus non concessit, sed dixit: faciem meam videre non poteris: & ideo dicit glo. ibidem secundum B opinionem populi loquitur scriptura, qui putabant Moysem ore ad os loqui cum Deo: cum tamen per subiectam creaturam, idest, per angelum, & nubem ei loqueretur, & appareret. Ista visio, vel apparitio erat corporalis, licet posset aliquando esse imaginaria. Vnde dicit August. secundo de Trinitate. Locutio illa, quæ fiebat vocibus modificatur, tanquam si esset amici loquentis ad amicum. Poterat etiam esse ista visio intellectualis, quia intelligibilia diuina Moyses inspiciebat per intellectum, tanquam si illa audiret, sicut dicitur in Psalm. 83. Audiam quid loquetur in me Dominus, idest, in corde meo, quia non dixit, quid loquatur ad me, sed, in me. Siue ergo fuerit visio, & loquutio Dei ad Moyses corporalis, siue imaginaria, siue intellectualis, erat excellen- C tior, quàm in alijs prophetis, inquantum Deus ei f miliarius sua secreta reuelabat, quasi amico, qu istud est proprium amicorum familiariter secre cordis pandere, quia conuiuere est actus amicorum, 8. Ethicorum, & tamen conuiuere est mente, & verbo participare, idest, reuelando mentem per verbũ, vt patet 8. & 9. Ethicorum: & sic Christus dixit discipulis, Ioann. 15. Vos dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Istud autem cõpetebat Moysi respectu aliorum prophetarum: qa Deuteronomij 34. dicitur. Non surrexit vltra propheta in Israel, sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem. Secunda præeminentia Moysi D super alios prophetas erat, quòd ipse vidit Deum per essentiam, quod alij prophetæ non viderunt, & hoc innuitur Nume. 12. cum Deus dixit. Non sic Moyses seruus meus ore ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Deum videt. Et hic fuit impleta petitio sua, quæ habetur Exod. 33. ostẽde mihi faciem tuam, scilicet, quia ante mortem Deum per essentiam vidit, vt ait Augustin. duodecimo super Genes. ad literam, & libro de videndo Deum. Et ideo signanter ore ad os loquitur ei, quod in Exodo dictum non fuerat: quia visio Dei per essentiam non fit mediante aliquo spiritu superiori, sed ipse Deus immediatè se ostendit. Et hoc est loqui ore ad os. Non enim os corporis, sed os mentis in- E telligendum est, vt Augustinus dicit. Visio autem viæ per contemplationem fit mediante illuminatione angelorum, vt dicit Dionysius libro de cœlest. Hierarchiæ, capitulo quarto. Et ideo non potest dici secundum istum modum visionis loqui ore ad os, sed loqui per internuncium.

Hæc tamen visio, qua Moyses vidit Deum per essentiam ante mortem suam, non fecit eum beatum simpliciter: quia non mansit in illa continuè, sicut est in beatis, sed solum ad aliquod tempus, quod in scriptura non determinatur. Et non fiebat ista visio per aliquam dispositionem inhærentem intellectui Moysi, sed ex sola virtute Dei, quasi miraculosè, vt nunc supra dictum est.

Tunc tamen quando Moyſes per eſſentiam Deum videbat non habebat omnino conditiones viæ : ſed magis patriæ, quantum ad actum, licet habitualiter maneret in eo, ſ. cum videret Deum per eſſentiam, non poterat eſſe ſimul in actu viſionis viæ, qua anima naturaliter ſenſibilia percipit. Et ideo oportet in illo ſtatu animam videtis omnino ab actu ſenſuū abſtrahi. Et ideo dicit Auguſt. 12. ſuper Gen. ad literā, quòd Deum per eſſentiam nemo videre poteſt, niſi ab hac vita quodammodo moriatur, ſiue omnino exiens de corpore, ſiue auerſus, & alienatus à ſenſibus carnalibus. & ſimile dicit in lib. de vidēdo Deū. Sic etiam dicit Grego. ſuper Exod. & habetur ibi in glo. quòd à quibuſdam in hac carne viuentibus, ſed inæſtimabili virtute creſcentibus poteſt æterni Dei claritas videri: non tamen videbit eum, & viuet, qa qui ſapientiam, quæ Deus eſt, videt, huic mūdo funditus moritur. Ita eſt in actum cuiuſlibet alterius dotis: quia ſi communicatur alicui in vita, non poteſt habere actum contrarium, dum habet actum dotis. Sicut quando Petro datū eſt, quòd ſuper aquas maris ambularet, non habebat ſimul actum grauitatis, ſecundum quem deorſum ferretur, licet haberet ipſam grauitatem habitualiter, quæ erat quædam naturalis qualitas ſibi innata. Ideo ceſſante actu dotis, quem habebat miraculosè, inciperet immediatè habere actum grauitatis per ipſam grauitatem, q̄ manebat ei habitualiter. Ita Moyſes, quando videret Deum per eſſentiam, non haberet actum cognitionis viæ ꝑ figuras ſenſibiles, vel intelligibiles, ſed maneret ſibi potentia ad hoc habitualiter. Ideo ceſſante illa cognitione Dei per eſſentiā inciperet immediatè cognoſcere ſecūdum modū cognitionis viæ.

Ad quint. arg. Paul. vidit d uinā eſſentiam i raptu.

Ad quintum dicendum, quòd Paul. in raptu vidit Deum per eſſentiā, ſicut vidit Moyſes, vt dicit Auguſtin. 12. ſuper Gen. ad literam, & in libro de videndo Deum, vt idem eſſet priuilegium, quod haberet Doctor gentium, & Magiſter Iudæorum. Quidam tamen dicunt, ꝙ Paul. non vidit Deum per eſſentiam, ſed quadam contēplatione eminentiſſima viæ. quæ eſt media inter viſionem patriæ, & viſionem viæ: verba tamen doctorum contrarium ſonant. Vnde cōmuniter tenetur, quòd diuinam eſſentiam viderit. Poteſt tamen dici iſta viſio media inter cognitionē patriæ, & viæ: quia in hoc, quod vidit Deum per eſſentiam fuit ſupra cognitione viæ, quia tamen per iſtam viſionem nō factus eſt beatus, nec fuit manēs, ſed ad horam fuit infra cognitionem patriæ: de hoc tamen magis dicetur 2. ad Corin. 12.

Ad ſextū arg.

Ad ſextum dicendum, ꝙ viſio intellectualis eſt: de his, quæ ſunt in anima per eſſentiam: non quocunque modo ſint ibi per eſſentiam, ſed de his, quorum eſſentia eſt in intellectu noſtro, vt forma intelligibilis eius. Primo modo Deus eſt in aīa cuiuſlibet viatoris per eſſentiam, quia ibi realiter eſſentia diuina eſt: non eſt tamen ſecūdo modo Deus in intellectu viatoris, vt forma intelligibilis eius, ſed eſt ibi per quandam ſimilitudinem creatam. Cum autem dicit Auguſt. quòd viſio intellectualis eſt de illis rebus, quarum ſimilitudines non ſunt aliud, quàm ipſe, referendum eſt ad obiectum viſionis, & non ad medium, quo res videtur. Nam mediū, per quod lapis intelligitur, eſt ſpecies lapidis, quæ eſt in intellectu ſecundum ſubſtantiam, & tamen ſubſtantia lapidis non eſt in intellectu, ſed per ſpeciem lapidis intellectus peruenit ad cognoſcendū eſſentiam lapidis, quia obiectum intellectus eſt quid. Iſtud autem nō eſt circa Deum in uia, quia licet ſit in intellectu eſſentiæ Dei, non eſt tanquam forma intelligibilis, ſed eſt ibi quædam ſimilitudo Dei creata. Vnde quando Deus per illam cognoſci-

F tur, non dicitur cognoſci per eſſentiam, quia ſimilitudo eius non eſt ipſe: ſi autem ipſa ſubſtantia eius eſſet, vt forma intelligibilis intellectus noſtri, tūc videretur Deus per eſſentiam. Et ſic poteſt peruenire intellectus ad hoc, quòd cognoſcat aliquid per eſſentiam. In viſione autem corporali, vel imaginaria nunquam poteſt aliquid per eſſentiam videri: qa obiectum ſenſuum exteriorum, vel interiorum, nō eſt ipſa eſſentia rei, ſed accidētia eius, quæ foris ſunt, ſcilicet color, & figura, & huiuſmodi: cum ergo viſio intellectualis, quæ eſt in via, depēdeat ex viſione ſenſitiua, & imaginaria, quia per ea, quę in ſenſu pręcedunt intellectus cognoſcit, non oportet, quòd viſio intellectualis viatoris de Deo ſit per eſſentiā, ſed
G per quandam ſimilitudinem creatam, per quam nō ſcitur de Deo quid ſit, ſed potius quid non ſit. Vnde dicendum, quòd Auguſt. 12 ſuper Gene ad literam, de quo loco ſumuntur verba illa gloſ. 2 ad Corin. 5. quæ allegata ſunt hic, inducit hoc ad oſtendendum differentiam viſionis intellectualis ad alias viſiones. Intellectus enim, vt dictum eſt, poteſt aliquid per eſſentiam videre, ſcilicet, ea, quæ ſunt per eſſentiam in ipſo: ſenſus autem, & imaginatio nihil poſſunt cognoſcere per eſſentiam. Non tamen ſequitur, quòd intellectus cognoſcat per eſſentiam omnia, quorū eſſentiæ ſunt in ipſo: quia non ſolum requiritur, ꝙ in intellectu ſit eſſentia rei, ſed etiam, quòd ſit ibi, tāquam forma intelligibilis per quam intellectus in-

Ad ſept. argu.

H telligat. Ad ſeptimum dicendum, quòd poteſt affectus vniri immediatè Deo, licet intellectus non cognoſcat Deum immediatè, ideſt, per eſſentiam. Eſt enim iſtud generale in omnibus potentijs adinuicē ordinatis, quòd vbi terminatur actus prioris potentiæ ibi incipiat actus ſecundæ. Vnde cum voluntas præſupponat intellectum, oportet, quòd feratur in id, in quod terminatur actus intellectus. Ipſe autem intellectus, licet Deum in ſtatu viæ non cognoſcat, niſi per effectus: tamen operatio eius terminatur in Deum, ſecundum quantulacunque cognitionem, quam de ipſo accipit. Et ideo affectus non indiget aliquo medio, ad hoc, quòd feratur in Deum: cum iam intellectus illuc peruenerit. Et tamē intellectus
I non peruenit in Deū ſine medio: affectus autem nō indiget medio, eo quòd cognitio intellectus fuit ipſi affectui, quaſi medium, vt in Deum tēderet. Nam non potuiſſet affectus tendere in Deum immmediatè, niſi iam intellectus per media in Deum perueniſſet. Quod ergo intellectus per medium, & affectus ſine medio Deo vniatur non prouenit ex maiori perfectione affectus, vel quaſi minus corruptus ſit, quā intellectus, ſed fit hoc, quia intellectus eſt potentia prior: ideo non poteſt vniri ſine medio.

Ad octauū argu.

Ad octauū dicendum, quòd aliquando videtur res per ſimilitudinē alterius rei. Et poteſt contingere tunc, quòd videns rem, vel cognoſcens per medium, cogitet de ea ſine medio. Nam differunt hæc, quia cognoſce-
K re, vel videre ſine medio, eſt, quòd ipſa res ſit obiectum cognitionis, quæ eſt medium cognoſcendi. Cogitare ſine medio de aliqua re eſt, non quòd ad intelligendum eam intellectus non aſſumat aliqua media, ſed quòd ita intellectus cogitet de ipſa, quòd non conuertatur ad cogitandum de aliqua alia, tam quam de obiecto. Et tunc licet res cognoſcatur per mediū, quod eſt ſimilitudo, vel ſpecies obiecti: intellectus nō cōuertit ſe ad illud inq̄tum eſt quædā res, ſed inq̄tū eſt ſimilitudo illius rei, de qua cogitat: & idem fit in vidēdo, & in omnibus ſenſibus. Idem ēt eſt in nobis intelligentibus Deum per ſimilitudines creatas, vel ꝑ creaturas, quæ ſunt extra intellectum noſtrū, quia intellectus non conuertit ad iſtas creaturas,

turas,vel imagines, inquantũ sunt quædam res, sed solum inquantum sunt similitudo Dei, & sic immediatè de Deo cogitamus, licet non immediatè eum videamus, vel cognoscamus.

Ad 9.arg. Ad nonum dicendum,quod veritas increata est, per quam omnia cognoscimus effectiuè: ideo non oportet, quòd ipsa sit maximè cognita, siue p̱ essentiam. Dicit.n. Glo. super illud Psalm. 11. Diminutæ sunt veritates à filijs hoĩum.s. ab vna veritate increata resultant multæ veritates in animabus nostris. Sicut ab vna facie resultãt multæ similitudines in speculo fracto,vel in multis speculis. Et hæc veritas resultans in intellectu nostro, primò, & principaliter consistit in primis principijs per se notis. Ideo qñ p̱ ea de alijs iudicamus iudiciũ nostrum est per primã veritatẽ, cuius ipsa veritas primorum principiorũ est similitudo. Nõ tamen oportet, quòd ob hoc illa prima veritas sit à nobis multũ cognita,sicut veritas principiorum, q̃ ab illa resultat, quia principia sunt in intellectu naturaliter: illa autem veritas non est aliquo modo in ĩtellectu nostro,nisi per suam similitudinem, sicut causa est in effectu.

Ad 10.ar. Ad decimum dicendum, quòd aliquid potest cognosci per alterum dupliciter: Vno modo, quod ex cognitione vnius rei deueniatur ad cognoscendum aliam,& sic illud, per quod alterum cognoscitur, est magis notum, quã illud, quod cognoscitur ex ipso, sicut principia sunt magis cognita,quàm cõclusiones 6 Ethi. Alio modo cognoscitur vnum per alterum:ita,quod aliquid sit perficiens intellectũ ad cognoscẽdum alterum,vel sit forma,per quam illud cognoscatur. De primo, sicut lux corporalis perficit oculum ad visionem colorum confortando visum, & disponendo medium, faciẽdo illud diaphanum in actu, sic ẽt intellectus agens est lumen quoddam perficiens intellectum possibilẽ, abstrahendo phãtasmata, & faciendo illa intelligibilia in actum, cum prius solum essent intelligibilia in potentia. De secundo patet; sicut species visibilis est,per quã vr̃ res exterior,& species intelligibilis est, per quam obiectum intelligit̃. His modis non oportet, quòd id, per quod alterum cognoscitur, sit magis notum. Nam aliqñ est oĩno ignotum,sicut per visum res exterior videt̃,sed non vr̃ species visibilis,sed per illam res vr̃: vnde manet oĩno incognita, nisi per intellectum, vel in actione reflexa,sicut est in speculo, in quo vident̃ imagines. Sic ẽt est de speciebus intelligibilibus, per quas omnia intelliguntur, & tñ ipsę non possunt intelligi directè: quia nullum medium est,per quod intelligantur, sed solum intelliguntur per reflexionem. Et tñ actus reflexus posterior est actu directo. Sic ẽt est de intellectu agente, qui est efficiens respectu intellectionis: & tñ ipse non est magis cognitus, q̃ obiecta exteriora, quę per ipsum cognoscũtur: immo apud plurimos est cognitus, cum ẽt quidam de sapientib. non ponant intellectum agentem,& alij discrepent circa illũ, ponendo quid sit. Ita de Deo est, quia licet per lumen diuinum omnia cognoscamus, illud est tanquam efficiens,& non tanquã principium respectu conclusionis: ideo poterit esse Deus magis incognitus, q̃ alię res, licet per ipsum oĩa cognoscantur.

Aliqd' p̃t cognosci per alterum dupliciter.

Ad 11.ar. Ad vndecimum dicendum, ꝙ mens nostra format̃ à Deo nulla creatura interposita: ita ꝙ, illa sit causa efficiens minus principalis, vel instrumentum, quia Deus creat̃ immediatè animam, ẽt in esse gratuito anima format̃ à Deo immediatè, dando ei gratiam, vel gloriam, & nullum efficiens medium est inter Deum,& animã ad causandum ista Est tamen aliud medium inter Deum, & animã in genere causæ formalis, quia anima non perficitur à Deo formaliter per seipsum, sicut per habitum, sed perficitur per habitum charitatis,& aliarum virtutum, quæ sunt habitus creati. Ita etiam anima ad videndum Deũ in via, perficitur per quandam speciem, vel similitudinem creatam, quæ formaliter in ipsa anima est, per quam Deũ cognoscit, licet illa similitudo sit à Deo effectiuè, vel non: quia in hoc nihil differt, & sic non videbit Deum per essentiã, sed per formam mediã.

Ad duodecimum dicendũ, quòd nulla scientia speculatiua sufficit ad sciẽdum de Deo quid sit, licet in hoc sit varietas. Nam dixit Auẽ pace, quòd poterat homo intelligere substantias separatas per scientias speculatiuas, quas homo addiscit ĩ vita. Sed hãc positionem improbat Commentator 3. de Anima, ex eo, ꝙ nondum sunt inuenta aliqua principia, per quæ deueniatur ad hoc, quod etiã concedebat Auẽ pẽte, sed dicebat possibile esse illa inueniri, licet non essent inuenta. Sed hoc nõ est probabile: quia si posset perueniri ad hanc cognitionem substantiarũ separatarum, per aliqua principia scientiarum speculatiuarum, quia iã aliquis peruenisset ad hoc, cũ omnis humana cognitio ordinetur ad rẽ tam excellentem: nemo tamen ad talem cognitionem vnquam peruenit. Non est tamẽ probabile, quòd species humana deficeret totaliter à cognitione naturali. Ideo dicendum, ꝙ illa positio est impossibilis. Cuius ratio est, quia scientiæ humanæ accipiuntur ex principijs per se notis quę per sensum cognoscuntur, vel accipiuntur ex his, quæ sunt in sensu, 2. Posteriorũ. Ideo non possumus naturaliter peruenire in cognitionẽ illarum rerum, quæ totaliter excedunt formas sensibiles, quia virtus principiorum acceptorum à sensibus non se extendit ad illa, quæ cum rebus sensibilibus nullo modo communicant. Et sic non possumus naturaliter cognoscere Deum quid sit, nec qd sint angeli, quia sunt res omnino immateriales, & insensibiles. Et si dicatur, ꝙ Deus, & angeli sunt pars subiecti in aliqua scientia speculatiua. Dicendum, ꝙ in illa non cognoscitur de eis, quid sint, sed potius quid non sint per quasdam similitudines multũ remotas. Et ob hoc dicit Arist. in principio Metaphy. quòd scientia de Deo non est humana possessio, idest, homo non potest possidere illam, sicut alias speculatiuas, quæ sunt de rebus aliquo modo sensibilibus. Ad 12.ar.

Ad tertiumdecimum dicendum, quòd corpus non potest corruptibile esse, nisi quando anima nõ dominatur ei plenè. Nam si dominaretur ei plenè, cõferret ei suam incorruptibilitatem, sicut faciet in vita æterna. Hic autem, cum anima non dominetur corpori, omnino necesse est, quòd aliquo modo sequatur conditiones ipsius: ideo cognoscet secundum exigentiam corporis, accipiẽdo à sensibilibus. Tali autem modo cognitionis Deus non potest videri per essentiam: ideo corruptio corporis aliquid impedit ad Dei visionem. Dicendum tamen, quòd corruptibilitas non est præcipuum impedimẽtum, quia etiam si corpus hominis sit incorruptibile, non videbit Deum per essentiam, nisi fuerit ei datum lumen gloriæ, quia dæmones nunc sunt omnino incorruptibiles, cum corpora non habeant: & omnes angeli boni ante confirmationem, & tamen neutri eorum videbant Deum per essentiam. Corruptio autem corporis impedit intellectum non solum à visione Dei, sed etiam ab ista intellectione naturali, quæ fit per phantasmata, quia Sapientiæ 9. dicitur. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animã, & terrena habitatio deprimit sensum multa cogitãtem. De his Sanctus Thomas quarto Sentent. distinct. 49. quæstio quinta, articulo septimo. Ad 13.ar.

An poſſit ab homine in hac vita haberi beatitudo. Q. XLVII.

Primum argum. QVAERITVR, an poſſit ab homine in hac vita haberi beatitudo. Aliqui dicũt, ꝙ ſic, quia ſupra in litera dicitur. Beati pauperes ſpiritu, qm̃ ipſorum eſt regnum cœlorum: ergo qui pauperes ſpiritu ſunt, iam beati ſunt, quia paupertas ſpiritus nõ

Secundũ argum. erit in futuro ſæculo, ſed hic eſt. Item ſi beatitudo non poſſet eſſe in hac vita, nemo beatitudinem cognoſceret, niſi, qui de alia vita notitiam haberet. Multi tamen Philoſophi tractauerunt de beatitudine, qui futuram vitam penitus ignorabãt: ergo bea-

Tertium arg. titudo poteſt eſſe in hac vita. Item præſens vita hoĩs excellentior eſt, quàm vita præſens pecorum, ſed vita pecorum includit in ſe vltimum finem ipſorum: ergo vita præſens hoĩs includit in ſe vltimum finẽ

Quartum argum. ſuum, & illa eſt beatitudo. Item vnaquæque res naturaliter deſiderat finem ſuum: ex deſiderio autem finis naſcitur deſiderium eorum, quę ſunt ad finẽ, ſine quibus ad ipſum finem perueniri nõ poteſt. Si autem beatitudo hominis, quæ eſt finis eius, eſſet poſt vitam, eſſet mors medium ad illam, & ſic deſideraretur mors naturali deſiderio, cum ſit ad finem: potius tamen fugimus illam naturali inclinatione. Sic etiã dicit Apoſtolus, 2 Corint. 5. Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri: ergo beatitudo hoĩs non eſt poſt vitam.

Quintum argu. Item Pſalmo 118 dicitur: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: ergo quandiu homo eſt in via poteſt eſſe beatus, & ſic ante mortem erit

Sextum argum. beatitudo. Item participatio imperfecta ſummi boni non tollit rationem beatitudinis, quia alias non eſſet vnus homo beatior alio, cum vnus ſit imperfectè participans ſummum bonum reſpectu alterius. Poſſunt tamẽ homines in hac vita participare ſummum bonum cognoſcendo, & amãdo, licet imper-

Septimũ argum. fectè: ergo in hac vita poteſt eſſe beatitudo. Item id, quod à pluribus dicitur, non poteſt eſſe omnino falſum, 7. Ethico. quia videtur eſſe naturale id, quod in pluribus eſt. Natura autẽ non poteſt totaliter deficere, vel errare: licet interdum per accidẽs accidat error in operibus naturæ. Plurimi tamen ponunt beatitudinem in hac vita, Pſalm. 143. Beatum dixerunt populũ, cui hæc ſunt, ideſt, qui habet illa bona, quæ narrantur ibi, & tamen omnia ipſa ſunt in vita: ergo beatitudo poteſt eſſe in vita.

Dicendum, quòd beatitudo humana non poteſt eſſe in vita, quia nullus poteſt eſſe beatus, qui non habet, quod benè vult. Sed quilibet beatus ordinatè vult non priuari beatitudine: nulli autẽ homini accidit in præſenti habere aliquod bonum, quo aliqñ non priuet: ergo in præſenti non põt eſſe beatitudo. Item beatitudo eſt in cognitione Dei, vt ſupr. oſtenſum eſt, & non eſt in cognitione illa, quæ habetur de Deo confusè, nec in illa, quæ eſt per viam demonſtrationis, nec in illa, quæ habetur per fidem. Nõ poteſt tamen in hac vita homo habere de Deo altiorẽ cognitionis modũ: ergo non põt eſſe hic beatitudo. Itẽ vltimus finis hominis terminat eius naturalem appetitum ita, quòd eo habito, nihil aliud quæritur: ſi autem adhuc mouetur ad aliquid aliud: nondum habet finem, in quo quieſcat: impoſſibile eſt autẽ homini in hac vita omnino quieſcere, quia quãto plus aliquis intelligit, tanto magis in eo deſiderium intelligendi augetur, quod eſt omnib. naturale, niſi aliqs forte eſſet, qui omnia intelligeret, quod in hac vita nulli puro homini accidit, nec accidere poteſt, cum ſubſtantias ſeparatas in hac vita intelligere non poſſumus, vt ſupra, quæſ. 36. & 40. oſtenſum eſt: ergo nõ eſt hic beatitudo.

F Item omne, quod mouet̃ in finem, deſiderat naturaliter ſtabiliri in illo, & quieſcere, vnde à loco, ad quod corpus naturaliter mouetur, non recedit, niſi per motum violẽtum inde expellat̃, quod repugnat beatitudini. Eſt aũt beatitudo vltimus finis, quẽ homo naturaliter deſiderat: erit igitur naturale deſiderium hominis ad hoc, quod in beatitudine ſtabiliat̃: non enim põt beatitudinem habere, nõ aſſecuta ſtabilitate. Qui ergo nondum quieſcit, nõdum eſt beatus: omnes enim hoc concipiunt, ꝙ beatitudo ſtabilitatem quandam, & firmitatem importat. Vnde dicit Ariſto. 1. Ethicorum, ꝙ non æſtimamus fęlicem Camęleontem quendam, i. non putamus eum eſſe mutabilem, ſicut eſt Camęleon. In vita tamen iſta

G nulla certa firmitas eſſe poteſt, quia cuilibet quantũcunque fęlix dicatur, ægritudines, & infortunia accidere poſſunt, per quæ impediatur operatio illa, q̃ eſt fœlicitas: ergo non poterit eſſe beatitudo in vita. Item inconueniens eſt, & valde irrationabile, quòd tempus generationis alicuius rei ſit magnum, & tẽpus durationis ipſius ſit paruum, quia ſequeretur, ꝙ natura in maiori tempore priuaretur fine ſuo, quod eſt inconueniens, ſicut ſi fieret aliquod opus, in quo eſſent maiores expenſæ, & labor in faciendo, quàm vtilitas in vſũ eius, quod natura nõ permittit. Vnde videmus, quòd animalia, quæ pauco tempore viuunt, paucum tempus habent ad hoc, quòd perueniant ad perfectionem ſuam. Si autem beatitudo eſ-

H ſet in hac vita, eſſet in operatione perfecta intellectuali, vel morali, quam impoſſibile eſt homini aduenire, niſi poſt diuturnum tempus. Et hoc maximè in ſpeculatiuis apparet, in quibus beatitudo hominis ponitur. Nam vix in vltima ętate ad perfectã ſpeculationem ſcientiarum poteſt homo peruenire, & tunc modicum reſtat de vita. Non põt ergo eſſe beatitudo in hac vita. Item beatitudo eſt bonum perfectum, quia aliàs non quietaret appetitum. Bonũ autem perfectũ caret omnino admixtione mali, ſicut illud eſt perfectè album, quod eſt omnino impermixtum nigro. Nõ poteſt autem homo in hac vita eſſe omnino immunis à malis non ſolum à corporalibus, quæ ſunt fames, ſitis, & dolor, & frigus, & huiuſ

I modi, ſed etiam à malis animæ. Nemo enim inuenitur, qui non aliqñ inordinatis paſſionibus inquietetur, qui non aliqñ prætereat medium, in quo virtus cõſiſtit, in plus, vel minus, q̃ non decipiatur, ẽt in aliquibus, vel falrẽ ignoret ea, quæ ſcire deſiderat, aut etiam debili opinione concipiat ea, de quibus certitudinem habere vellet. Non eſt ergo hic beatitudo. Item homo naturaliter refugit mortem, & triſtatur de ipſa non ſolum, quando ipſam ſentit, ſed etiã cum illa recogitat. Hoc tñ, ſ. ꝙ homo non moriat̃, nemo aſſequi põt in hac vita: ergo nullus eſt hic bea.

Item beatitudo nõ conſiſtit in habitu, ſed in operatione, primo Ethico. Nam habitus propter actus ſunt: impoſſibile eſt tamen homini in hac vita con-

K tinuè operari ſecundum aliquam operationem: ergo non eſt hic beatitudo.

Item quanto aliquid magis amatur: tanto eius amiſſio maiorem triſtitiam, & dolorem cauſat. Beatitudo autem maximè deſideratur, & diligitur, eius igitur amiſſio maximam cauſaret triſtitiam. Si tamen in hac vita eſſet beatitudo, certum eſt, ꝙ amitteretur, ſaltem per mortem, & non eſt certũ, an maneret vſque ad mortem, cum poſſibile ſit in hac vita accidere homini morbos, ꝑ quos totaliter ab operatione virtutis impediatur ſicut per freneſim, & ſimilia impeditur actus rationis. Beatitudo ergo, quæ eſſet in præſenti, ſemper eſſet cũ triſtitia, ſaltem ꝑꝑ timorem amiſſionis. Ideo non eſt hic beatitudo.

Aliqui

Opi. Ariſ. de fœlicitate.

Aliqui dicũt, ꝙ cum beatitudo ſit bonum quod- A
dam intellectualis naturæ, erit perfecta beatitudo in
illis, quibus natura intellectualis perfecta inuenit̃, ſ.
in ſubſtantijs ſeparatis. In hominib. autem dicunt, ꝙ
inuenitur natura intellectualis imperfecta ſolum ꝑ
modum cuiuſdam participationis: ad veritatem. n.
intelligendam plenè non poteſt homo pertingere,
niſi per quẽdam motum inquiſitionis, & ad ea, quæ
ſunt ſecũdum naturam, maximè intelligibilia, om
nino deficit humanus intellectus. Ideo dicũt, quòd
beatitudo non poteſt hominibus accidere, ſecundũ
perfectam rationem, ſed ſolum ſm quandam parti-
cipationem particulæ eius, & hoc participant homi
nes in hac vita. Iſta videtur fuiſſe intentio Ariſto. de
fœlicitate. Vnde 1. Ethi. vbi inquirit vtrum infortu B
nia tollãt homini fœlicitatem, oſtenſo, ꝙ fœlicitas
ſit in operationibus virtutis, quæ maximè permanẽ
tes in hac vita eſſe videntur: concludit illos, quib. ta
lis ꝑfectio in hac vita adeſt, eſſe beatos, vt homines,
q. d. non ſimpliciter, nec totaliter ad beatitudinem
pertingentes, ſed modo humano. Iſta videbant̃ eſſe
ſatis rationabiliter dicta pro eis, qui naturaliter ſolũ
de beatitudine loquuntur. Nobis autem cõſtat bea-
titudinẽ non eſſe in vita, ſed poſtea: & tamen adhuc
via naturali iſta non excludunt, quin beatitudo ho-
minis debeat eſſe poſt vitã. Quia homo ſicut eſt in-
ferior ſubſtãtijs ſeparatis: ita eſt ſuperior pecoribus:
ergo perfectiori modo conſequet̃ finem ſuum vlti-
mum, quàm pecora. Illa tamen, & cũctæ res irratio C
nales cõſequuntur finem ſuum vltimum perfectè:
ita ꝙ, nihil vltra quærũt. Graue. n. cum fuerit in ſuo
fine vltimo, vbi quieſcit, & pecora, cum fruunt̃ de-
lectationibus, ſm ſenſum, quietat eorum deſideriũ
naturale: oportet ergo multo fortius, ꝙ cum homo
peruenerit in ſuum finem vltimum, quietetur eius
deſideriũ naturale. Niſi fortè dicatur, ꝙ pecora poſ-
ſunt peruenire ad vltimum bonũ, quod deſiderant:
homines autẽ non. Iſte enim eſſet error grauiſſimus
in natura, ſ. ꝙ melius prouidiſſet circa res infimas, &
ignobiles. q̃ circa nobiliſſimas, quod omnino abſur-
dum eſt: quia natura ſemper eſt magis ſolicita de cõ
ſeruatione eius, quod melius eſt. Sicut ĩ corpore hu-
mano naturaliter omnia mẽbra ſe exponunt ꝓ ca- D
pite etiam ſine deliberatione noſtra, quia caput cæ-
teris melius eſt. Homo ergo oportet, ꝙ cõſequi poſ-
ſet aliquãdo totum, quod deſiderat, quod eſt perue-
nire ad vltimum finem ſuum, ſed hoc non eſt poſſi-
bile in vita: ergo fœlicitas non eſt in vita. Item im-
plebile eſt, ꝙ naturale deſiderium ſit inane. Natu-
ra. n. nihil fruſtra facit: eſſet autem inane deſideriũ, ſi
nunquam impleri poſſet: ergò deſiderium humanũ
impoſſibile eſt, ſed non eſt poſſibile in vita: ergo erit
poſt mortem, & ibi erit beatitudo. Item quãdiu ali-
quid mouetur ad perfectionem, nondum eſt in vlti
mo fine, ſed omnes hoĩes cognoſcendo veritatem
ſemper ſe habent, vt moti, & tẽdentes ad perfectio-
nem: quia poſteriores ſemper inueniunt aliqua, quę E
à prioribus non fuerunt inuenta, vt dicitur 1. Ethic.
& 1. Metaph. ergo homines in inquiſitione veritatis
nondum perueniunt ad vltimũ finem, cum adhuc
ſint in motu inquirẽdi. In ſpeculatione tñ veritatis
maximè vr̃ eſſe beatitudo hominis, vt Ariſto. oſten-
dit, 10. Ethic. ergo non eſt poſſibile hominem in hac
vita beatitudinem habere.

Item illud, quod eſt in potentia, intendit exire in
actum: quandiu ergo non exiuit totaliter in actu,
nondum eſt in ſuo fine vltimo. Intellectus autẽ nr̃
eſt in potentia ad oẽs formas rerum cognoſcendas:
reducit̃ autem in actum, qñ aliquam earum cogno-
ſcit, ergo nõ erit totaliter in actu, nec in vltimo fine

A ſuo, quouſq; oĩa cognoſcat, ſaltem oĩa materialia, &
naturalia: Iſtud tñ non põt habere perfectè ꝑ ſcien-
tias ſpeculatiuas in hac vita, nec quiſquã ad hoc ꝑue
nite: ergo non eſt beatitudo in vita. Propter iſtas ra-
tiones, & ſimiles Alex. & Cõmen. poſuerũt beatitu-
dinẽ hoĩs vltimam nõ eſſe in cognitione humana, q̃
eſt ꝑ ſcientias ſpeculatiuas, ſed in notitia, q̃ eſt ꝑ cõ-
uerſationem, & cõtinuationem hoĩs, cum ſubſtãtia
ſeparata, q̃ credebant eſſe poſſibilẽ homini in hac vi
ta. Quia verò Ariſt. vidit, ꝙ nõ eſt alia cognitio hoĩs
in hac vita, niſi ꝑ ſcientias ſpeculatiuas, poſuit homi
nẽ non conſequi perfectã fœlicitatẽ, ſed ſuo modo.
In quo ſatis apparet q̃tam anguſtiã patiebant̃ hic, &
inde iſtorum virorum clariſſima ingenia, volẽtium
B conſtituere hoĩs verã fœlicitatem, ſed nõ potentiũ,
cũ eã in vita conſtituere vellẽt. Nos tñ liberabimur
ab iſtis anguſtijs pręſuppoſita immortalitate aĩæ, q̃
ẽt Philoſophi concedunt: ita, vt cõſtituamus homi-
ni poſt mortẽ ſuam beatitudinem. Conſiderandum
amplius eſt, ꝙ ſicut in rebus naturalib. ſe habet mo-
tus ad terminũ, ita in rebus volũtarijs ſe habet appe
titus eorum, quę ſunt ad finẽ, ad cõſecutionẽ ipſius
finis. Ideo ſicut quando res naturalis peruenit ad ter
minum ſuum, ceſſat motus eius, ita voluntas, cum
peruenit in finẽ ſuum, ceſſat appetitus conuerſus in
amorem, & delectationẽ eius, quod q̃rebat. Beatitu-
do autẽ cum ſit finis, ad quẽ referunt̃ omnia deſide-
ria, oportet, ꝙ ſit talis, ꝙ illo habito, nihil vltra deſi-
C deret̃ Quilibet aũt deſiderat naturaliter permanere
in bono illo, quod habet: ideo oẽs concedunt beati-
tudinem eſſe bonũ quoddam, quod in ſe immobili-
tatẽ, & perpetuitatem habeat, ſed de perpetuitate,
& immobilitate beatitudinis variè ſentiũt. Quidam
enim putãt, ꝙ requirat̃ ad beatitudinẽ perpetuitas,
nõ quidem abſolutè, ſed reſpectu vitæ hoĩs, ſ. ꝙ ꝑ to
tam vitã duret. Et cum hac perpetuitate ponũt im-
mobilitatem, nõ quidem illã, quę priuat potentiam
ad motum, ſed q̃ priuat actualem mutationem, ſ. ꝙ
licet beatus poſſit mutari de beatitudine ad miſeriã:
tñ, ꝙ nunq̃ mutabit̃, ita, ꝙ ſi mutaretur, nunq̃ fuiſſet
beatus. Iſta fuit poſitio Platonis de beatitudine, vt tã
git Ariſ. 1. Ethi. Ponit. n. illum hoĩem eſſe beatum in
D hac vita, cuius beatitudo continuat̃ vſq; ad mortẽ
ipſius. Quia tñ conditio hoĩs quantuncunq; perfecti
in hac vita mutari põt, & de contingenti futuro nõ
poſſumus habere certũ iudicium: ideo de nullo ho-
mine ante mortem ſcire poſſumus, an continuet̃ ei
ſua perfectio vſq; ad mortẽ, ſed poſt mortẽ ſciri po
terit, ſi per totã vitam cõtinuata eſt, & ita nullus põt
dici beatus, niſi poſt mortẽ. Hanc poſitionẽ Solonis,
quã quidam dñt eſſe Platonis improbat Ariſ. 1. Eth.
dicens, ꝙ inconueniens eſt poni, ꝙ aliquis debeat di-
ci beatus, quando non eſt, & ꝙ non poſſet dici bea-
tus, quando eſt. Si ergo beatitudo eſt in hac vita, erit
homo beatus, quando viuit, & poſt mortem nõ eſt
beatus, quia nõ eſt: magis ergo deberet dici beatus,
E quando eſt, quàm quando non eſt. Vnde Ariſto po-
nit ibi aliam ſententiã de beatitudine, ſcilicet, quòd
beatitudo ſecundum perfectam rationem ſuam di-
cit perpetuitatem, & immobilitatem abſolutã. Sed
non eſt poſſibile accidere beatitudinem homini ſe-
cũdum ſuam perfectã rationem, ſed poſſibile eſt ho
minem habere aliquã modicam participationẽ bea
titudinis, & ſm hanc dici beatum. Et ideo non opor
tet hominem beatum eſſe perpetuũ, & immutabi-
lẽ ſimpliciter, ſed ſm cõditionem naturæ humanæ.
Vnde ſubiũgit: beatos autem dicimus, vt homines.
Accidit autem homini talis mutabilitas, quando in
ipſo ſunt firmati habitus virtutum: ita, vt non de fa-
cili deflecti poſſit ab actu virtutum.

Opi. Alexan. & Cõmen. de fœlicitate.

Opin. Solo. vel ſecũdũ quoſdam Platonis de beatitudine.

Improbatur opin. prædicta.

Sed iſta poſitio, vt ſupra nunc tetigimus, non eſt omnino rationabilis, quia ab omnibus conceditur, quòd beatitudo ſit bonum intellectualis,& rationalis naturæ. Vbi ergo inuenitur natura rationalis per eſſentiam, poterit eſſe beatitudo per eſſentiã. In homine autem inuenitur natura intellectualis per eſſentiam,ſ.ipſa ſubſtantia intellectus,& nõ ꝑ participationem ſolam,ſicut eſt in quibuſdam brutis, quæ participant nobiſcum in aliquibus actibus intellectus,licet intellectum non habeant. In illis ergo poſſet poni beatitudo per participationem aliquam,& non per eſſentiam, ſicut eſt participatio intellectualis naturæ in eis,& non ipſa ſubſtantia intellectus. In homine ergo poterit eſſe beatitudo per eſſentiã, ideſt,ipſa eſſentia beatitudinis quantum ad omnia illa, quæ ſunt de perfecta ratione ſua,& non ſola participatio beatitudinis, alioquin daretur, ꝙ eſſet deſiderium naturale inane, & potẽtia inanis, ſi nunquã perueniret homo ad veram beatitudinem,quam ſecũdum naturam deſiderat,& recipere põt. Perfecta tñ ratio beatitudinis non eſt poſſibilis homini in vita ꝑꝑ varias mutationes,& mutabilitates,quib. homo ſubiacet Ideo neceſſe eſt beatitudinem hominis eſſe poſt mortem. Hoc autem cõſonat omnibus illis Philoſophis,qui poſuerunt animam,quæ eſt forma hominis,eſſe intellectum per eſſentiã, & eſſe immortalem. Illi verò,qui poſuerunt animam,quæ eſt forma hoĩs, non eſſe intellectum per eſſentiam, ſed in ea eſſe quãdam refulgentiam intellectus ſeparati ab eo, quem dicebant eſſe vnum cõem omnib. hominibus,& vocabant eum intellectum agentẽ,ſicut voluit Cõmentator,dixerunt animã,quæ eſt forma corporis eſſe corruptibilẽ: & ideo non poſſe peruenire ad beatitudinem, ẜm perfectam ſuam rationẽ, ſed ſolum ad quandã participationem modicã beatitudinis, vt dictum eſt. Ponere autẽ animam hominis eſſe corruptibilẽ,& eſſe vnicum intellectũ agentem ſeparatum pro omnib. hominibus, abſurda valdè ſunt: licet in his tunc inſiſtendum non ſit, quia ꝑ ſe magnũ diſcurſum exigunt. Concedi ergo oportet animã eſſe immortalem,& manere poſt corpus, & tunc manifeſtũ eſt, ꝙ poterit eſſe beata,vel miſera, qa ibi poterit eſſe perpetuitas, & immutabilitas ſimpliciter,quę eſt de ratione beatitudinis. Et patet, quia illi, qui ſequunẽ rectam philoſophiam, dicẽtes animã manere poſt mortem,aut cõcedent reſurrectionẽ corporum,ſicut nos ex fide habemus,aut negabunt. Verũ eſt autem, ꝙ Philoſophi cõiter eã negant, cum nulla potentia naturalis ad hoc ſufficiat. Vnde Paulũ irridebant Philoſophi Athenienſes,qa prædicabat reſurrectionem mortuorum,dicẽtes eũ annunciatorem nouorum dæmoniorum, Act. 17. Si tñ concedant talem reſurrectionem,dicent beatitudinem hoĩs eſſe poſt mortem, quia ſicut reſurrectio fit per aliquod agens ſuperius ipſa natura, ita illud poterit diſponere corpora humana ſupra cõditionem naturæ,ſ.vt iam ſint incorruptibilia,& non ſubijciant alicui mutabilitati. Et tunc manifeſtũ eſt, ꝙ ibi eſſet beatitudo ẜm perfectam rationẽ,ſ. habẽs abſolutè perpetuitatem,& immutabilitatem Nam ex hoc Ariſto. non audet ponere fœlicitatem hoĩs perfectam in vita: quia eſt homo debiliter firmatus. Talem aũt beatitudinem nos ponimus,aſſerẽtes futuram reſurrectionem mortuorum. Si aũt non conceſſerint reſurrectionẽ,adhuc poterit eſſe beatitudo ẜm perfectam rationẽ in anima ſeparata à corpore: quia ibi eſt perpetuitas abſoluta,cũ ponatur ipſa anima immortalis,& erit ibi neceſſariò immutabilitas, quia omnis mutatio peruenit à materia ẜm doctrinã philoſophorum:aĩa ergo ſeparata à corpore erit

F ſicut vna de ſubſtantijs ſeparatis: ideo ẜm Philoſophos impoſſibile eſſe mutationẽ aliq̃ fieri in aĩa, cũ non habeat, per quod moueaẽ. Rurſus aũt anima poterit ibi habere actũ intelligendi cõtinuum, cum non poſſit fatigari, quia fatigatio non accidit niſi in potentijs actiuis materialibus. Et tñ beatitudo eſt in actu intelligẽdi. Ideo eſſet ibi perfecta beatitudo, qa illam haberet aĩa ſemper ẜm actum,& non in habitu ſolo Hic autem non eſt poſſibile hoc,quia nõ poteſt homo continuè intelligere ꝑꝑ fatigationem,& corruptionem, quæ fit in organo, vt dicit Ariſt. primo de Anima: ex multum ſpeculari marceſcit aĩal, corrupto quodam interius, & ꝑꝑ iſtam corruptionem impediẽ anima ab actu intelligendi, Sa. 9. Corpus, quod corrumpiẽ aggrauat animam, & terrena

G habitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. Poſt mortem autẽ,ſeparata anima à corpore,non poſſet eſſe hoc,vt dictũ eſt: ideo ibi poſſet eſſe perfecta beatitudo. Talẽ ẽt beatitudinẽ nos ponimus in animabus ante diẽ iudicij,anteq̃ fiat reſurrectio. Sciendum tñ, ꝙ nulli Philoſophi poſuerũt talẽ beatitudinem, qualem nos ponimus. Nam quidam eorum dicebant animam eſſe corruptibilem, & oportebat, ꝙ iſti dicerent beatitudinem eſſe in hac vita, vel nullã eſſe. Illi verò, qui poſuerunt animam immortalem negauerunt reſurrectionem, eo quòd non probari poteſt ex principijs naturæ, ſicut immortalitas animæ. & ſic non potuerunt concordare nobiſcũ omnino circa beatitudinẽ, cum nos etiã ponamus beatitudinem, & reſurrectionem.

Quar[illegible] li Philo[illegible] phi po[illegible] runt [illegible] taté p[illegible] mort[illegible] cur [illegible] ponim[illegible]

H Manebat tamen illis in quo poſſent nobiſcum concordare, ſcilicet, ponendo beatitudinem in anima ſeparata poſt mortẽ corporis,in actu continuo intelligendi eius. Hoc tamen etiã non poſuerunt.quia erat difficultas de modo intelligendi animæ poſt mortem, cum hic non intelligamus,niſi per phantaſmata Vnde phãtaſma dixit Ariſto. 3. de Anima,eſſe obiectum intellectus, & quia anima ſeparata non habet organa ſenſitiua, per quæ accipiat ſpecies ſenſibiles, & in quibus illas conſeruet,erat difficultas,an anima humana ſeparata intelligere poſſet,& quomodo intelligeret. Ideo volentes euitare iſtam difficultatem,non ponebant expreſſè beatitudinem poſt mortem. Etiam, quia

I Philoſophi nõ videbant alium ſtatum hominis,niſi iſtum. Ideo licet poſſibile eſſet beatitudinem eſſe in anima ſeparata, tamen non audebãt illam aſſerere, ſed præſentem ponebant fœlicitatem. Tertia ratio eſt, quia homo eſt quædam ſpecies perfecta, quæ eſt rationalis ſecundum naturam,& cum beatitudo ſit bonum naturæ rationalis, neceſſe eſt, quòd homini daretur aliqua beatitudo ſecũdum ſuam ſpeciẽ. Et tamen poſt mortem non eſt homo, etiam ſi anima maneat immortalis. Vnde etiam ſi illa ſit beata, non eſt homo beatus,quia anima non eſt homo,ſed pars ſpeciei: & tamen homini,qui ſecundum ſuam ſpeciem eſt rationalis, eſt neceſſe, ꝙ cõpetat aliqua beatitudo: & tamen iſta non poteſt eſſe, niſi in hac

K vita, niſi fortè ponatur reſurrectio mortuorum, q̃ Philoſophi negabant. Ideo neceſſe fuit,quòd Philoſophi ponerent beatitudinem hominis in hac vita. Nam ponere animam poſt mortem eſſe beatã,non erat ponere hominem beatũ. Et iſta fuit cauſa præcipua: immo quaſi totalis, quare Ariſto. & alij, qui rationabiliter in Philoſophia loquuti ſunt, poſuerunt beatitudinem hominis in hac vita, etiam ſi illam viderent eſſe imperfectam.

Alij aũt videntes beatitudinem eſſe bonum perfectum, dixerunt illam eſſe in continuatione hoĩs cum intelligẽtia ſeparata, quam dixerunt eſſe poſſibilẽ in hac vita,licet hoc nunquam viderũt:immo non

nõ apparebat aliquod motiuum verisimile ad hoc. Nemo tamen tã rationabiliter loquutus est de beatitudine, sicut Arist. licet eã imperfectam valde posuerit. Hoc tamen fuit, quia per rationes manifestas non potuit aliquã maiorem beatitudinẽ ostendere. Si tñ credidissent Philosophi resurrectionem mortuorum futuram, nemo fuisset tam insanus, qui nõ posuisset beatitudinem post hanc vitam, cũ ibi possit inueniri perfecta ratio beatitudinis, quam hic inuenire impossibile est. Nos aũt, quia futuram resurrectionem credimus, post mortem ponimus beatitudinem: & non solum talem, qualem ponerẽt Philosophi, ẽt data resurrectione, sed ponimus visionẽ diuinæ essentiæ, in qua est oẽ bonũ, & saturitas appetitus. Nã data resurrectione mortuorum, & incorruptibilitate corporum, manifestum est, quòd ille status esset excellentior valde isto. Et tamen non dum esset perfecta ratio beatitudinis, si diuinam essentiam non viderimus: tamen appetitus noster adhuc desideraret multa, quæ non haberet: & intellectus moueretur continuè ad intelligendum aliqua, quæ non intelligit. Data aũt visione diuinæ essentię ibi inuenit appetitus oẽ bonum, quod quærit, & intellectus oẽ verũ, quod inuestigat. Ideo necesse est, ꝙ sit totalis quies, & pax, & delectatio, & ista est perfecta ratio beatitudinis. Hanc autem Christus nobis promisit supr. in litera dicens: Beati mundo corde, qñ ipsi Deum videbunt, s. clarè per essentiã. Et ostẽdit locũ, vbi esset dicens: Beati pauperes spiritu, qm̃ ipsorum est regnum cœlorum, s. ꝙ in cœlis esset ista beatitudo, & ad illos non peruenit homo, nisi post mortem. Etiã ostendit statum, in quo maximè esset illa beatitudo, s. post resurrectionẽ, inf. 22. & Luc 20. s. filij resurrectionis nõ nubent, sed erũt æquales angelis Dei, & ista æqualitas erit in visione Dei, quam angeli semper vident, inf. 18. Angeli eorum semper vident faciem patris mei. Ista positio totaliter concordat rationi: quia nihil esset, ꝑ quod satiaret desiderium naturale hominis, nisi ponẽdo talem beatitudinem, vt sup. ostẽsum est, q. 40. & postea in alijs, & tñ desiderium naturale nunq̃ est inane. Talẽ autem beatitudinem non posuit Arist. post mortẽ, nec aliquis Philosophorũ, quia ratione necessaria illã esse, conuincere non poterant. Illi tñ cum loquerenť, vt sapientes, quib non pręstabatur auctoritas, nisi inq̃tum probarent: non voluerunt ponere talẽ fęlicitatem, quia illam probare non poterant, licet fortè illam esse credebant, vel saltem suspicabanť: nemo tñ illorum fuit, qui eam negaret, aut diceret nullã beatitudinem esse post mortẽ. In hac aũt vita nõ potest esse perfecta beatitudo, pôt tñ esse aliqua eius parua particula, ſm ꝙ homo perfici potest principaliter ꝑ sciẽtias speculatiuas, & secundariò per virtutes morales. Et de tali beatitudine loquiť Arist. 1. & 4. Ethi. De his S Th 4. Sent d 49 q 1. art 4. & 1. 2. q 5. art. 4. & in Summa contra Gent. lib. 3. c 46. Ad primum arg. dicẽdum, ꝙ beatitudines, de quib. dicitur sup in litera nõ sunt perfecta beatitudo, sed quædam inchoatio eius per actus virtutum perfectarum, vel donorum, vt q. 80. & 81. inf magis declarabitur. Ad secundum dicendum, quòd beatitudo ſm suam perfectã rationẽ, est post hanc vitam. Illi tñ Philosophi, qui non posuerunt vitam futuram, locuti sunt de beatitudine, non ſm perfectam rationem suam, sed secũdum quãdam paruam participationẽ eius, qualis in hac vita inueniri potest. Ad tertium dicendũ, quòd pecora, & omnia animalia imperfecta possunt habere finem suum vltimum in hac vita, quia nullam aliam, præter istam habent, nec habere possunt. Homo autem post istam vitam habẽbit aliã perfectio-

A nem, & quia beatitudo est maximum bonũ hominis, necesse est, quòd sit in alia vita, & non in ista. Aliter potest dici, ꝙ finis vitæ humanæ plus superat finem vitæ aliorum animalium, quàm vita hominis superet vitam aliorum animalium. Ratio huius est, quia vita animalium cęterorum est secundum illud bonum, quod maximum in eis est, idest, per operationem sensus, quæ in eis est excellẽtissima. Vita autem præsens hominis non est secundum illud bonum, quod maximum est in eo: est enim bonum maximum ipsius hominis intellectus eius quantum ad partem speculatiuam, & nõ potest homo viuere in p̃senti secundum actum istius potentiæ, quia ad hoc corruptibilitas corporis, & multa alia impediunt, vt

B supra ostensum est. Viuit aũt homo hic maximè ſm operationem sensuum, & per quandam rationem practicam. Ideo necesse est, ꝙ beatitudo hominis sit in alia vita, in qua totaliter homo viuat secundum actum intellectus speculatiui, & illa vita est post istã, quia illa solum consistit in visione diuinæ essentiæ, quæ est maximum speculabile continens in se totã naturam veritatis, & sic non potest finis vltimus hominis accidere ei in hac vita, sicut cęteris animalib. accidit. Ad quartum dicendum, quòd quanuis homo naturaliter desideret finem, non desiderat naturaliter ea, quæ sunt ad finem, sed per electionem. Nã voluntas, vt est quædam natura, vel mota ꝑ modũ naturæ est de ipso fine, electio autem, & consilium

Ad quart. argum.

C est de his, quæ ad finem, vt patet 3. Ethic. Et sic non est inconueniens, ꝙ aliquid, quod secundum se est malum, & odibile sit appetibile, & eligatur inquantum ad finem dirigit. Sicut sectio membri, quam natura refugit, est appetibilis ex electione propter conseruationem sanitatis, & sic dicitur ad Philip. 1. Desideriũ habens dissolui, & esse cum Christo, quasi dicat, ꝙ nõ desiderabat absolutè dissolui, sed solum propter finem. s. vt esset cum Christo, quem videre finis est. Si tamen potuisset ad hoc peruenire sine dissolutione non desiderasset dissolui, cum absolutè magis desideraret manere in corpore, quàm dissolui, sicut dicitur secunda ad Corin. 5. Nolumus expoliari, sed superuestiri.

D Aliter potest dici, quòd mors naturæ est directè ordinata ad fœlicitatem, sed in pęnam: quia potuisset homo habere beatitudinem, quam nũc separat non gustando mortem, sicut certissimè omnes homines habuissent, si Adam non peccasset. Ideo licet omnia, quæ ordinantur ad beatitudinem, desiderarentur naturaliter, non oportebat quòd mortem aliquis desideraret, cum ipsa non ordinetur per se ad beatitudinem, sed per accidens. Ad quintum dicendum, quòd aliqui dicũtur beati in hac vita propter speciem beatitudinis adipiscendæ in futura vita, iuxta illud ad Roma. 8. Sępè salui facti sumus vel propter aliquam participationem paruam beatitudinis, qualis hic esse potest: vera autẽ beatitudo nõ

Ad quintum arg.

E potest esse hic. Ad sextum dicendum, quòd participatio beatitudinis potest esse imperfecta dupliciter. Vno modo ex parte obiecti beatitudinis, scilicet, quòd non esset sufficiens bonum ad beatificandum naturam rationalem, & talis imperfectio tollit rationem verę beatitudinis. Sicut si quis poneret beatitudinem in diuitijs, aut in aliquo bono corporali, quod non sufficit beatificare hominem. Alio modo beatitudo est imperfecta ex parte ipsius participantis, qui quicquid est ad ipsum beatitudinis obiectum, scilicet, ad Deum pertingit: imperfectè tamen per respectum ad modum, quo Deus intelligibilis est, vel quo seipso fruitur. Et ista imperfectio non tollit rationem veræ beatitudinis: q̃a aliàs

Ad 6. arg.

non esset vnus beatior altero: maximè, quia beatitudo est operatio quædam, & determinatur secundum speciem ab obiecto: participare autem magis, vel minus tenet se ex parte subiecti, à quo non recipit actio speciē. Ad septimum dicēdum, quòd licet multi homines putent in hac vita esse beatitudinē, non est in ea beatitudo secundum suam rationem perfectam, sed secundum quandam similitudinem, vel aliqualem participationem, vt nunc sup. ostensum est. Et sic non falluntur omnino in sua existimatione. Et hoc sufficit, quia non requiritur, ꝙ id, qđ à multis asserit̄, sit omnino verū, sed ꝙ non sit oīno falsum, ita ꝙ aliquid veritatis cōtineat, & ita est hic.

Ad septimum arg.

An ad beatitudinem requiratur delectatio. Qō XLVIII.

Primū ar.

QVAERITVR, an ad beatitudinem requiratur delectatio. Aliqui dicunt, ꝙ non: quia dicit August. primo de Trinitate, ꝙ visio est tota merces fidei. Sed illud, quod est merces, vel pręmium virtutis est beatitudo, 1. Ethi. ergo nihil requirit̄ ad beatitudinem, nisi visio: ergo nō requiritur delectatio.

Secundū argu. Tertium argu.

Item beatitudo est bonum per se sufficiēs: ergo beatus nullo indiget, sed beatitudo est in visione Dei: ergo nō requiritur delectatio. Item oportet operationem beatitudinis esse non impeditam, 10 Ethi. nam aliàs non esset operatio perfecta: delectatio tñ impedit operationem intellectus, quia corrumpit ęstimationem prudentis, vt dicitur 6. Ethi. c. de prudentia: ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

Dicēdum, ꝙ beatitudo non est sine delectatione nec esse potest, quia delectatio est quędam quietatio appetitus in bono præsenti, siue habito. Beatitudo aūt est maximum bonū naturæ rationalis: ideo necesse est, ꝙ illa habita sequatur maxima delectatio appetitus quiescentis iam in ea. An tamē debeat dici, ꝙ requiratur delectatio ad beatitudinem. Considerādum, ꝙ aliquid dicitur requiri ad alterum quatuor modis. Vno modo sicut præambulum, vel pręparatorium ad ipsum, sicut eruditio ad sciētiam, & alteratio ad generationem, & generaliter dispositio ad formam. Secundo modo sicut perficiens rei, sic anima requiritur ad vitam corporis, quia ipsa est, q̄ vitam corpori tribuit, & potentia visiua requirit̄ ad esse oculum, quia illa est, quæ facit esse oculum, & generaliter oīs forma respectu materiæ. Tertio modo sicut adiuuans ab intrinseco, sicut amici, vel socij requiruntur ad aliquid agendū. Quarto modo, vt aliquid concomitans sicut calor ad ignē: nam non pficitur ipsum, sed comitat̄ ipsum necessariò ex conditione suæ naturæ. Et sic omne accidens propriū, vel cōe inseparabile dicitur requiri ad illud, cuius est accidens. Delectatio aūt non requiritur primo modo, quia non est aliquid pręcedēs beatitudinem, sed potius consequens. Etiam secundo modo non requiritur, quia non potest ipsa esse tāquam perficiens beatitudinem, quia tunc beatitudo non haberet perfectionem à seipsa, sed expectaret eam ab aliquo extrinseco, sicut materia à forma, & tūc nō esset summum bonum. Etiam quia illud, quod perficit alterū melius est, q̄ ipsum, quod perficitur, sicut forma est melior, q̄ materia, & quia beatitudo est maximū bonum, esset ipsa delectatio beatitudo, & non aliqd aliud, quod indigeret delectatione aliqua tanq̄ perficiente ipsum. Non ēt tertio modo, quia delectatio nō est aliquid extrinsecum ad operationem, in qua consistit beatitudo, sicut amici ab extra adiuuant, sed est aliquid in ipsa beatitudine. Potest ergo dici, ꝙ requirat̄ delectatio quarto modo, vt aliquid concomitans beatitudinem, quia non pōt beatitudo sine

F illa esse, non quidē ꝙ beatitudo indigeat delectatione, sed ꝙ ipsa cōsequat̄ beatitudinem ex natura sua, sicut ignis nō indiget calore, vel homo non indiget risibilitate, & tñ cōsequitur necessariò risibilitas hominem, sicut proprium accidēs eius, vel calor ignē, sicut accidens cōe eius. Inseparabile tñ. Eo ergo modo, quo possumus dicere risibilitatem requiri ad esse hoīem, dicemus requiri delectationē ad beatitudinem, cum sit quoddā per se accidens eius, vt dicetur seq q. De his S. Tho. 1. 2 q. 4. art. 1. Ad primum dicendum, ꝙ visio est tota merces: quia ipsa visio est substātia beatitudinis: ideo nō requiritur aliquid aliud extra ipsam ad complemētum beatitudinis. Et tñ delectatio pertinet ad beatitudinem inquātum necessariò consequit̄ ipsam visionem, q̄ est beatitudo. Et tñ

Ad primū argu.

G inquantum dr̄, ꝙ visio est merces importat̄ ibi delectatio, quia merces est, qđ datur pro aliquo opere in pręmium, & ad qđ mouemur: & tñ habito eo, ad qđ mouetur appetitus sequit̄ necessariò quies, quæ est delectatio. Vnde visio inquantum est merces nō solum importat cognitionē Dei, sed ēt delectationē consequentem ex ipsa cognitione. Ad secundū dicēdum, ꝙ beatus nulla re indiget, quia indigere est carere perfectione, quę est extrinseca, & ad quam quis mouet̄: Beatus aūt delectatione nō indiget, cum illa non sit extrinsecum, quod superuenire possit beatitudini, sed necessariò cōsequitur eam. Vnde pōt dici, ꝙ beatitudo requirit̄ delectationem: non tñ indiget delectatione, nam ipsam ex se habet. Sicut non

Ad secundum ar.

H est verum, ꝙ homo indigeat risibilitate, licet illa requirat̄ ad hoīem, vt sup. dictū est nunc. Ad tertiū dicendum, ꝙ delectatio concomitans operationē intellectus non impedit ipsam, sed potius cōfortat eā, vt dr̄ 10. Ethi. Quia illā, q̄ delectabiliter facimus, attētius, & perseuerātius operamur. Vnde nulla delectatio consequens aliq̄ operationem cuiuscūq; generis impedit ipsam, sed magis cōfortat. Delectatio autē extranea impedit operationē, vt delectatio in operatione sensitiua impedit operationem intellectiuā ex eo ꝙ delectatio facit operātem intendere operationi illi, cuius est, & dum operās intendit vni rei distrahit̄ ab alia. Et hoc est iudiciū de delectatione ope

Ad tertium arg.

I rationis alicuius, ꝙ si quis delectatus in ea pōt intendere alteri delectationi, vel operationi signum est, ꝙ delectatio illa erat parua, sicut dr̄ 10. Ethi. ꝙ nō sunt boni agonistæ, q̄n respiciētes ad eos possumus comedere legumina. Et sic generaliter delectatio impedit delectationē, vel operationem extraneā. Et hoc dupliciter, s. vel inquantum extranea est, vel inquātum est contraria. Primo modo delectatio in quacūque operatione impedit quacunq; aliam pp defectū aīæ nostræ non potentis simul pluri b. rebus intendere. Secūdo modo ex parte cōtrarietatis. Et istud est maius impedimētum: hoc modo delectatio, q̄ est in sensu, impedit æstimationem prudentię, quę est intellectus practici, & nō impedit æstimationē intellectus

K speculatiui, vt dicit̄ 6 Ethi c. de prudentia, s. quia delectatio, q̄ est in sensu pōt esse cōtraria prudentię: & tñ nō pōt esse cōtraria iudicio intellectus speculatiui. Si ergo beatus haberet delectationes alias, præter illam, quæ cōsequitur beatitudinem, posset per illas impediri, siue essent contrariæ, siue disperatæ. Nihil autem tale habet beatus, à quo sunt remota omnia, q ię impedire possunt beatitudinem.

An in beatitudine sit principalior delectatio, quàm visio, vel è contrario. Quæstio XLIX.

QVAERITVR, cum in beatitudine sit visio, & delectatio principalior, q̄ visio, vel è ɔtrario. Dicunt

[Primum arg.] Dicunt quidā, ꝙ delectatio sit principalior: quia delectatio est perfectio operationis, vt dr̄ x. Ethicorum: perfectio tamē est principalior, q̄ ipsum perfectibile, cum sit melior, ergo delectatio est principalior in beatitudine, quàm visio. [Secundū arg.] Item illud, propter quod aliquid desideratur, est principalius, q̄ ipsum, propter quod illud desideratur. Et tamen pp delectationē desiderantur operationes: vnde natura apposuit delectationes operationibus necessarijs ad conseruationem suam, vt propter illas non cōtemnerentur operationes: ergo principalius est delectatio, quàm visio, quæ est operatio. [Tertiū ar.] Item visio correspondet fidei: delectatio autem, siue fruitio correspondet charitati: est tamen charitas excellentior, quàm fides 1. ad Corin. 13. ergo magis consistit beatitudo in delectatione, quàm in visione. [Quartū arg.]

[Rńdetur quęsito.] Dicendum ꝙ istam q. tetigit Arist. 10. Ethicorū, & aliquo modo reliquit eam insolutam. Si tamen diligenter cōsideretur apparet manifestè beatitudinem magis esse in visione, quā in delectatione, quia delectatio pertinet ad voluntatem: quia est quædā quietatio eius in bono desiderato postquam pacificè tenetur: visio autem pertinet ad intellectum, & tamen supra ostendimus in 33 q. beatitudinē pertinere magis ad actum intellectus, quàm voluntatis.

Item essentia beatitudinis est in visione. s. ꝙ ipsa visio Dei est substantialiter, vel realiter ipsa beatitudo. Nihil aūt aliud est substantia beatitudinis, vel de substantia eius: ergo non est comparatio inter visionem, & delectationē, & beatitudinē, nisi sicut si qs diceret: qd est principalius ad esse hoīem habere corpus, & animā, vel habere risibilitatem. Nā corpus, & anima complēt essentiam hominis: risibilitas aūt est accidens proprium eius, quod ad essentiam nullō modo ptinet. Ita visio Dei est ipsa substātia beatitudinis: delectatio autem est quoddam per se accidens eius. Nā necessariò sequitur ad illā: quia cū delectatio sit quietatio appetitus in bono, quanto fuerit maius bonum, tanto magis ex necessitate consequetur delectatio ad possessionem illius. Sed beatitudo est summum bonum: ideo ad ipsam maximè pertinet, ꝙ consequatur eam delectatio. In ipsa autem delectatione non potest poni beatitudo, sicut aliqui ad pauca aduertentes faciunt. Nam beatitudo est finis, & tamē delectatio nō est finis, sed potius sequitur ex fine, cum sequatur ex assecutione alicuius boni, quod desiderat̄, & ipsa delectatio non est p se aliquod bonū, quod desiderari possit, sed cōsequitur ad bonum inquantum habet, vel inquātum habendum certissimè putatur, vel inquantum iam habitum recordamur. Itē si delectatio per se pertinet ad beatitudinem ipsam, per se, & absolutè esset desiderabile. Sed falsum est, quia delectatio non est bonum nisi cōsequatur ad bonas operationes, quę autem ad turpem operationem cōsequitur mala est, & fugienda: ergo non potest in ea cōsistere beatitudo, cum non sit bona nisi propter alterum, & tamē beatitudo est secundum se bona. Item ordo rationis est fm ordinem naturæ In naturalibus autē delectatio est propter operationem, & non operatio propter delectationem: sicut supra diximus q. 33. de operationibus necessarijs ad conseruationem naturæ, quibus delectationes sunt insertæ, ne negligant̄: ergo natura posuit ibi operationem tanquam maius bonum, q̄ delectationem: quia aliàs non ordinasset delectationem ad operationem, cum necesse sit finem semper esse meliorem eis, quæ sunt ad finem, nisi sit error in ordinante aliquid ad finem. Natura autem non errat nisi raro, & circa quædam particularia ergo iudicauit operationem esse finem, & esse

[A] meliorem delectatione. Item delectatio, vt dictū est nunc, non est nisi quietatio appetitus in bono. Manifestum est tamen, ꝙ appetitus nō mouetur in bonum propter quiescere in illo, sed mouetur propter ipsum bonum: quia ipsum perficit appetitum. Esset. n. ridiculum dicere, ꝙ moueretur ,ppter quietem: sed mouetur ,ppter bonū, ad quod peruenit, sicut si aliquid mouetur ad formam, & habita illa quiescit. Nemo autem dicit, ꝙ natura ingeniauit istum motum, vt mobile quiesceret, sed vt haberet formam, quam per motum acquirit. [Inseruit.] Et patet hoc, quia natura ingeniauit motum propter perfectionē mobilis, cum motus sit actus entis imperfecti. 3. Physico. mobile tamen non perficitur per quietē, [B] quam habet acquisita forma: sed per ipsam formā, quam acquirit. Et ista est causa, quare non cessat motus quousque acquiratur forma, & illa habita cessat. Patet etiam hoc, quia si quies, quæ est in forma acquisita esset finis motus, & nō ipsa forma, frustra esset omnis motus. Et melius esset, ꝙ nulli rei daretur desiderium quiescendi in forma acquirenda, & sic nō esset necessarius motus. Quia verò forma est finis, quem natura intendit, & non potest haberi sine motu: natura ingeniauit motum. Nō est ergo finis appetitus quiescere ī bono, sed ipsum bonum secundum se est finis eius: quia tamen bonum perficit appetitum, necesse est, ꝙ acquisito bono quietetur appetitus in eo, & illud est delectari. Sic ergo est cir- [C] ca beatitudinem: quia bonum maximū, quod perficit appetitum nostrum, est Deus, & in illo est beatitudo. Vñ necesse est, ꝙ si beatitudo est aliquis actus noster, vel aliquid nostrum, ꝙ sit illud, per quod immediatius Deum attingimus. Istud autē est in actu intellectus. s. in visione, quia per eam vnimur Deo. Per delectationem autem non vnimur, sed ipsa cōsequitur ex eo, ꝙ semel vnimur ei per visionē, ideo in actu intellectus consistit beatitudo, & nō in actu voluntatis. Vnde non solum visio pertinet principalius ad beatitudinē q̄ delectatio, sed ēt nullo modo pertinet delectatio ad substātiam beatitudinis, cum tota essentia beatitudinis consistat in sola visione. Pertinet tamen delectatio ad beatitudinem [D] inquantum necessariò consequitur ad illam tanq̄ p se accidens eius, & decorat illam, sicut pulchritudo iuuentutem, vt dicitur. 10 Ethi. Ad primum dicendum, ꝙ delectatio perficit operationem, non tanq̄ aliquid extrinsecum, ad quod ordinetur operatio, sed sicut quoddam condecorans eam, sicut pulchritudo iuuentutem, vt dictum est, & tamen iuuentus non est propter pulchritudinē, sed potius pulchritudo pp iuuentutē. Ita delectatio decorat fęlicitatē, & tñ delectatio sequit̄ ad fęlicitatē tanq̄ effectus eius, vel per se accidens eius. [Ad 1. arg.] Ad secundum dicendum, ꝙ ista ratio magis cōuincit in oppositum, qa si natura opposuit delectationem operationibus, vt non cōtemnantur, & dimittantur, ordinauit delectationem ad operationem tāquam ad finem, & [E] sic iudicauit operationem esse meliorē delectatione. [Ad 2. arg.] Dicendum tamen, ꝙ hic se habent fines ex opposito: quia natura posuit operationem tanq̄ finem delectationis, & animalia ordinant operationem in delectationē: Et quia ordinatio naturæ sine dubio est melior, cum ipsa non erret, putauerunt aliqui, ꝙ animalia in prosequendo operationes propter delectationem deuiabant ab ordine naturæ per quendam errorem, sicut habens gustum indispositū male iudicat de saporibus. Dicendum tamen, ꝙ non errant: quia in omnibus animalibus istud est, & nō contingeret error generaliter circa omnia animalia, & omni tempore: quia istud esset errare naturā:

quia

Qualiter se habent operatio, & delectatio inter se.

quia quod in omnibus est, naturale est. Item quia
non vr̃ hoc instituisse.s.apponēdo delectationes,vt
finē ipsis animalibus, propter quas, ꝓsequātur ope
rationes. Est ergo dicendum, ꝙ hic sunt duo ordi-
nes naturæ inter se oppositi. Vnus est, quo delectā-
tio ordinat̄ ad operationem,vt illa non negligatur.
Alius, quo operatio accipitur ꝑꝑ delectationem.s.
solum inquātum in operatione est delectatio q̄dā.
Primus ordo est ipsius naturæ absolutè. Secundus
est datus animalibus à natura. De primo dicendum
est, ꝙ ille est ordo simpliciter rectus. s. ꝙ delectatio
sit propter operationem cū natura absolutè istum
obseruet,& tamen natura est ipsa spiritualis substā-
tia dirigens opus naturę. Quoniā natura prout est
virtus insita rebus,ita vt sit principiū motus,& quie
tis eius, in quo est,nihil cognoscit: ideo non potest
finem præstituere in operatione,nec ordinare aliq̄d
ad finem: sed dirigitur operatio istius naturæ ab in-
telligentijs separatis. Sic dicit cōmentator, ꝙ opus
naturæ est opus intelligentiæ. Finis ergo ab intelli-
gentia dirigente naturam ꝓstitutus erit rectè posi-
tus,quia ipsa iudicat de bono absolutè.Finis autem
qui constituitur ab animalibus, licet sit à natura cō
stitutus,non est ita absolutè bonus, sed solū institu-
tus est secūdum capacitatem ipsorum animalium,
quæ moueri debent ad operationē. Finis enim ne-
cesse est, ꝙ semper sit aliquod bonū, & intelligētia,
quæ naturam dirigit cognoscens bonū simpliciter,
ponit ipsum, vt finē. Et sic finis simpliciter est ipsū
bonum, quod est caput omnium rerum,in quo est
tota natura boni,& ad illud ordinantur omnes par
tes vniuersi inquantum participant illud secūdum
diuersos gradus,& diuersimodè ei assimilantur. Ip-
sum ergo bonū simpliciter est finis extrinsecus om
nium rerum. Participatio aūt ipsius secundum vlti-
mum gradū bonitatis, ad quem quælibet res perue
nire potest, secundū capacitatē suæ speciei est finis
intrinsecus,sicut finis vltimus hominis extrinsecus
est ipse Deus: finis autem vltimus intrinsecus est ip-
sa visio Dei, secundū quā homo participat Deo se-
cundum gradum excellentissimum capacitatis suæ
speciei. Ista autem participatio boni reperitur prin-
cipaliter in speciebus rerum, cum quælibet spe-
cies dicat diuersum modum participationis ipsius
summi boni ab illa specie. Indiuidua autem nō di-
cunt diuersos modos participationis bonitatis, vel
perfectionis, quia eadem est perfectio omnium in-
diuiduorum eiusdem speciei,nisi per accidens,& in
eo, quod est accidentale vnum excedat alterū. In-
diuidua ergo non sunt directè de intentione natu-
ræ,sed solum per accidens.s.inquantum species nō
potest manere nisi in indiuiduo. Multiplicatio autē
indiuiduorum sub eadem specie est magis per acci-
dens.s.propter corruptibilitatem ipsorum. Nā vbi
indiuiduum potest perpetuari species solum cōser
uatur in vnico indiuiduo. Sicut patet de substantijs
separatis,quas secundum Peripatheticos, & verita-
tem, necesse est singulas poni distinctas specie inter
se. Et sic dicunt esse species angelorū tot quot sunt
angeli,cum sit quilibet angelus perpetuus.

Patet etiam in corporibus vt in elementis: quia
in qualibet specie est vnicum. Patet etiam magis in
corporibus cęlestibus: quia vnicus sol est, & vnica
luna,& sic de ceteris astris. Et tamen ista concedūt
omnes distincta esse in specie. Quia tamen quodli-
bet istorum indiuiduorum est incorruptibile suffi-
cit esse vnicum in qualibet specie,vt in illo contra-
hat quidditas speciei,quæ subsistere non potest,nisi
indiuiduata. In speciebus tamen,in quibus indiui-
dua sunt corruptibilia,necesse est esse multa indiui-

F dua simul, vt quibusdam pereuntibus, conseruetur
in alijs natura speciei. Cum ergo indiuiduū quodli-
bet sit ꝑꝑ speciem conseruandam, & species nō po-
test cōseruari,nisi existente indiuiduo vltimus finis
cuiuslibet indiuidui est participare naturam speciei
suæ in gradu perfecto, & manere semper in illo esse
participato. Et omnia alia,quę indiuiduū facit,sunt
ad conseruationē indiuidui,quia habere non potest
illam perfectionem nisi quandiu fuerit. Et quia ani
malia singula sunt corruptibilia, & desiderant con-
seruari,& non possunt seruari nisi per cibum, & po
tum in seipsis,& per coitum in sibi similibus produ
cendis desiderant cibum,& potum sumere, & coi-
re. Et non sunt isti actus finis quidam ipsorum ani
G malium,sed ad conseruationem ipsorum ordinan-
tur. Et quia animalia contemnerēt istos actus,& pe
rirent nisi esset aliquid,quod induceret illa ad ipsos,
necesse erat, ꝙ ipsa animalia cognoscerēt istos act⁹
esse necessarios ad sui conseruationem, & ꝙ conser
uatio erat eis bonū suum, & illam desiderarent, &
propter illam omnia agerent,& tunc nullo alio in-
ducente ipsa animalia ex consideratione finis, quē
optimum iudicarent,omnia ista facerent. Istud ta-
men non fuit possibile in animalibus alijs nisi in ho
mine: quia cognoscere aliquid sub ratione boni, &
ordinare alia in illud tanquam in finem solius na-
turæ rationalis est. Ideo oportuit dari animalibus
aliquid aliud,quod ipsa induceret quasi ex quadam
H necessitate ad prosequēdum ipsas operationes,per
quas conseruantur. Istud autem fuit ipsa delecta-
tio. Et ista competenter posita est: quia per sensum
iudicatur,& omnia animalia sensum habent. Et q̄a
non habēt omnia animalia omnes quinque sensus
exteriores,& interiores, sed quędam plures, & alia
pauciores vsquequo veniatur ad imperfectissima
animalia,quę solum habēt sensum tactus,oportuit,
ꝙ in quolibet sensu possit inueniri delectatio, & ita
factum est. Vnde nullum animal est quantuncunq;
imperfectum, ꝙ delectationes aliquas experiri non
possit, & per illas ad operationem sibi conuenientē
mouetur Et tunc animalia nō mouētur in delecta-
tione quasi ex iudicio: ita, vt iudicent delectationē
I esse bonū aliquod, vel ꝙ præstituant eam sibi tan-
quam finem: quia istud non potest facere nisi natu-
ra rationalis,sed mouentur in delectationem: quia
quasi quidam laqueus quodammodo ex necessita-
te mouet ipsa animalia: quia nō est aliud maius bo
num sensui, quàm delectatio. trahit ergo naturali-
ter ipsa animalia: quia bonum maximum ipsorum
est,de quo iudicare possunt.i. experiri illud ſm sen-
sum. Et quia conseruatio animaliū est per operatio
nem tactus, & gustus.s.in cibo,& potu,& coitu, po-
suit natura maiores delectationes animalibus in gu
stu,& tactu,quàm in alijs sensibus. Imo in alijs pro-
priè non delectantur nisi referendo ad tactum, &
gustum,vt patet 3. Ethi.c.de temperātia.s. ꝙ leo nō
K gaudet videndo,vel audiendo,aut odorando bouē,
nisi q̄a illū comederet.i. q̄a desiderat delectari in co
medēdo illū. Et sic positæ sunt delectationes in ani
malibus tanquam finis ipsarum operationum. Nō
quidem, ꝙ melior sit delectatio, q̄ operatio, sed q̄a
sensus non potest iudicare operationem esse melio
rem,quàm delectationem. Ratio est,quia bonum,
quod est in delectatione experitur quilibet sensus
cum quilibet iudicet de tristabili, & delectabili, &
tamen bonū, quod est in operatione,abstracta dele
ctatione, non potest iudicare sensus. Nam sumere
cibum, & potum, & coire si auferatur ab eis om-
nis delectatio non habent aliquod bonum, nisi, ꝙ
proficiunt ad conseruandum indiuiduū, & speciē.

Non

Quis finis indiuiduorum.

Non possunt tamen animalia cognoscere quid sit conseruari indiuiduum, & speciem, & quomodo isti actus ordinētur ad illum finem: quia hoc solius naturæ rationalis est. Ideo necesse est, ꝙ pro his operationibus comedēdi, bibendi, & coeundi ponatᷣ ipsis animalibus alius finis, de quo ipsa iudicare possint, & ille debet esse aliquid, qđ possit per sensum agnosci cum animalia non habeant, nisi iudiciū sensitiuum. Nihil autem aliud est, quàm delectatio, q̄ perficit sensum tanquā bonum quoddam, & possit maximè sensum allicere. Ideo necesse fuit delectationem poni omnibus beatis tanquam finem omnium operationum suarum, & tamen simpliciter delectatio non est finis illarum operationum, sed magis operatio est finis delectationis Natura tamē constituit animalibus delectationem, vt finem: qa non poterant iudicare de alio maiori bono, qđ magis haberet rationem finis, vt dictum est.

Hoc patet in paruulis, quos ad laborem literarū allicimus, vel ad alia bona opera, quæ sunt eis laboriosa. Nam damus illis aliqua delectabilia secundū gustum, vel pulchra secundum visum, & ipsi illecti cupiditate harum rerum addiscunt, vel aliquid laudabile faciunt propter illa bona sensibilia ponentes illa vt finem. Nos tamen è contrario facimus, quia damus eis delectabilia, vt addiscant cōstituentes ipsam disciplinam finem istorum delectabilium.

Ratio huius diuersitatis est, quia pueri non possunt iudicare de bono simpliciter, & possunt iudicare de delectabili, qđ est in visu, & gustu. Nā si ipsi scirent quale bonū est scientia, quæ acquiritur per disciplinā, & quomodo disciplina ordinetur ad sciētiā, appeterent ipsum addiscere non ordinādo illud ad delectabile, quod est in gustu, & visu. Quia tamē hoc non possunt iudicare, & est impossibile prosequi aliquam operationem nisi vt aliquod bonum, necesse est, quòd pueri ad addiscēdum moueantur ex sola violentia, vel inducti per aliqua bona sensibilia, quæ illi possunt iudicare bona. Et tamen simpliciter quęrendo quid sit melius, & quid habeat rationē finis, an delectabile gustus, & visus, vel ipsum addiscere, manifestū est, ꝙ ipsum addiscere, & iudicium puerorum non potuit mutare naturam rerū. Ita est in omnibus animalibus circa delectationē, & operationes. Nam operatio melior est, & ipsam constituit natura, vt finem, animalia autem constituunt delectationem, vt finem, quia aliter iudicare non possunt. Sed dicetur, quòd hic sit quidam error, scilicet, ꝙ omnia animalia moueantur tanquā in maius bonum in illud, quod est minus bonum.

Dicendum, quòd non est error: quia error est in re, quando deficit, vel deuiat ab eo, quod sibi naturale est, & ob hoc quia naturale est homini esse rationalem, & operari secundum rationem, quandocunque agit contra rationem, dicitur errare, vel peccare. Omnibus tamen brutis naturale est sic iudicare, quia nō possunt de maiori bono iudicare, quàm sit delectatio: ergo non est error, ꝙ propter illam omnia agant. Sicut non est error in homine, quòd intelligat per phantasmata accepta à sensu, & ꝙ intelligat cū discursu, licet melius sit intelligere sine phātasmate, & sine discursu, sicut substātiæ separatę faciunt. Hoc tamen in homine non est error, quia cōditio naturæ est sic intelligere: sicut non dicimus de brutis, ꝙ sit error in eis, vel peccatum, vel defectus comedere quęcunque appetunt. In homine tamen peccatum est hoc, quia ratio, quæ est natura hominis hoc vetat. Aliter potest dici, ꝙ animalia rectè iudicant appetendo delectationem super omnia, quia licet sit operatio maius bonū simpliciter, q̄ de-

A lectatio, tamen ipsis animalibus maius bonum est delectatio, q̄ operatio: quia magis perficit sensum ipsorum. Sed dicetur cum delectationes appositæ fuerint in operationibus, quia animalia nō possunt iudicare de fine ipsarum operationum, vt dictū est nunc quare natura posuit eandem delectationem in ipsis operationibus humanis. Nam homo de fine iudicare pōt, & nō existēte delectatione posset omnia facere ꝑꝑ finem. Et tunc iudicium hominis eēt magis rectum, & non falleretᷣ per delectationē à rectitudine rationis. Dicendum, ꝙ hoc fuit primo ex conditione naturę, quia licet in homine reperiatur natura intellectualis, secundū quā excedit cętera, est tñ verum animal, & perfectum habens oēs sensus interiores, & exteriores. Iō necesse fuit inueniri

Cōueniēs fuit delectionē inesse operibus homi nis secundū sensū.

B in eo oīa, quæ sunt à natura sensuum. Est aūt conditio sensuum non iudicare nisi de bono particulari, & ꝙ delectatio sit maximum bonum ipsorum. Iō necesse fuit, ꝙ etiam in homine istud esset, & sic ipse iudicaret secundum sensum delectationē eē maximum bonū, & per intellectū iudicaret operationē, vel aliquid aliud esse maximum bonum, & non delectationē, & illud prosequeretur tanq̄ bonū ꝓprium: quia vltima perfectio hoīs nō est, inquātum est animal, sed inquantum est homo. Secundò est hoc, quia aliàs periret natura, quia licet homo possit iudicare de fine cum sit rōnalis, tamen non pōt homo facere nisi secūdū rationē aliqualiter iā perfectam, qđ non contingit in oībus. Nā in paruulis

C hoc nō est, in quibus est intellectus imperfectus, cū perfectionem suam acquirat per doctrinam. Si ergo isti non haberent delectationē, quæ eam moueret nunquam operarentur aliquid, cum finem nullum vitæ humanæ cognoscant. Idem est de multis adultis, qui propter indispositionē naturæ, vel alias causas nunquam possunt peruenire, aut saltem nūquam perueniunt ad hanc perfectionem intellectꝰ vt cognoscant finem humanæ vitę, & sciant ordinare singula in ipsum. Cum ergo isti parum à pecoribus distent, necesse fuit delectationes esse in operationibus propter illos. Tertiò fuit hoc conueniē. ad operandum promptius: quia dato, ꝙ omnis ho

D mo cognosceret finem, & ea, quæ ad finē sunt tam pro conseruatione in esse naturali, quàm pro perfectione humana secundum, ꝙ homo est: tamen non promptè moueretur homo ad operationes illas, ꝑ quas natura conseruatur. Experimur. n. generaliter ꝙ promptius, & expeditius agit homo ea, ad q̄ naturaliter mouetur, q̄ illa, ad quæ mouetur solum secūdum rationem. Conueniens ergo fuit delectationē esse homini in operatione secundum sensum, sicut cęteris animalibus, vt illa moueret eum, & esset finis ipsius sensus, licet homo non simpliciter constitueret eam in finē, cū in ipso sit aliud iudicium excellentius, q̄ sensitiuum. Ad tertium dicendum, ꝙ charitas est principalior, quàm fides, & tamen non correspondet ei delectatio tanquam finis, sed ma

E gis ipsa visio, quia voluntas mouetur in maximum bonum, ut ei vniatur. Intellectus autem iudicaui Deum esse maximum bonum tanq̄ obiectum, & vniri illi esse maximum bonum hominis, & ꝙ ist. vnio non poterat fieri nisi per visionem: ideo voluntas ex necessitate voluit ipsam visionem Dei tanq̄ suum bonum. Vnde necesse est dici, ꝙ voluntatis finis non sit delectatio, sed visio. Nisi fortè diceretur, ꝙ delectatio erat maximum bonum, quod falsum est, vt ostensum fuit q. 34. Sed summum bonū sub ratione boni non potest esse, nisi obiectum voluntatis: ergo si visio est summum bonū necesse est, ꝙ ipsa sit obiectum voluntatis, & sic ipsa correspondet

An charitas possit magis appetere visionē quā delectationem.

det ei. Dr̃ tamen delectatio correspondere voluntati inquantum est quędam passio eius, & non intellectus,& visio correspondet intellectui,& nõ volũtati:quia est actus intellectus. Si ergo visio cõsideretur,vt quidam actus, solius intellectus est. Si autem vt summum bonum,solius voluntatis est. Et q̃a ꝓprium voluntatis est fieri in aliquid tanquam in bonum magis proprium erit sibi ipsa visio, q̃ delectatio,quia in visione est summum bonũ,& nõ in delectatione,licet delectatio sit voluntatis non visio.

Sed dicetur, ꝙ non potest aliquid ferri magis in bonũ alienũ,q̃ in suum, & tñ delectatio est ꝓpria voluntatis,& nõ visio: ergo magis ferretur in visionẽ.

Dici potest vno modo,ꝙ voluntas sit potẽtia animæ,& aĩa est pars naturæ humanæ:ideo omnes operationes voluntatis sunt ab ea nõ inquãtum ipsa in se est aliquid,sed inquãtum est aliquid hoĩs. Et quia maior perfectio hominis est visio Dei,q̃ delectatio, cõsequens licet esset propriũ bonum volũtatis delectatio,& non visio,ferretur magis in visionẽ, quã in delectationẽ. Sic est de partibus corporis nostri. Nam maius bonum est cuilibet rei conseruatio ꝓpria,quàm conseruatio alterius rei, & tamẽ quodlibet membrum naturali inclinatione sine aliqua deliberatione nostra exponit se ꝓ capite: quia maius bonũ hominis est in capite, quàm in quolibet alio membro. Aliter potest dici,ꝙ voluntas fertur magis in visione,quã in delectatione,nõ solum inquantum est bonum hoĩs, sed etiam inquãtum est bonũ proprium voluntatis. Nam licet visio non sit actus voluntatis inquantum visio est summum bonũ, ad ipsam tamen solam pertinet moueri in aliquid tanquam in bonum, ergo proprium est sibi ferri in visionem magis, quã in aliquid aliud inquantum est bonũ summum. Et cum dicitur,ꝙ visio nõ est actus voluntatis nõ obstat, quia actus non est proprium bonum potentiæ,sed obiectum eius, & actus nõ est necessarius potentiæ,nisi inquãtum per eum potentia vnitur obiecto, vel pertingit ad illud. Quod patet,quia actus sunt perfecti magis,vel minus in eadẽ potentia secundum, ꝙ obiecta sunt perfectiora. Si tamen bonum potentiæ esset principaliter in actu, omnes actus eius essent ęqualiter perfecti,qđ est falsum. Obiectum autem volũtatis est bonum sub ratione boni, ideo magis perficitur volũtas per illud quàm per proprium actum. Si ergo visio est summum bonũ,necesse est, ꝙ illa sit magis propriũ bonum voluntatis,quã delectatio, quæ est actus eius. Nam non est necesse, ꝙ obiectũ voluntatis sit actus eius,& istud summum bonum voluntas consequitur per actum intellectus cuius est videre: quia per hoc,ꝙ intellectus videt Deum,qui est summum bonum voluntas est vnita ei. Sed dicetur esse inconueniens, ꝙ voluntas non assequatur bonum suum per seipsam,sed per actum intellectus.

Quare voluntas per actum suũ non cõsequitur bonum proprium.

Dicendum,ꝙ non est inconueniẽs Nam voluntas per actum suum mouetur in summum bonum, & tamen non apprehendit illud per actum suum, sed per actum intellectus. Et hoc,quia conditio voluntatis est tendere in aliquid,sed apprehendere nõ est actus eius: ideo non est imperfectio, ꝙ ipsa per se non apprehendat, cum ad hoc sufficiat alia potẽtia. Sicut intellectus per se iudicat comedendum,& tamen comedere nõ est actus intellectus. Ita de voluntate est,ꝙ actus suus solum est tendere,& nõ apprehendere. Et tamen per hoc,quod bonum illud, in quod voluntas tẽdit apprehensum sit per qđcũque apprehendatur gaudet voluntas in ipso, tanq̃ in proprio bono, & sic magis ferretur voluntas in visione quàm in delectationem, cum delectatio cõ

F sequatur ex ipsa visione. Et sic visio pertinebit magis ad beatitudinẽ,q̃ delectatio. De his S. Tho. 1.2.q. 4.art.2.& in summa contra Gen.lib.3.cap.24.

An ad beatitudinem requiratur comprehensio. Qō L.

QVAERITVR, an ad beatitudinem requiratur comprehensio. Dicunt quidam, ꝙ nõ: quia dicit Aug. ad Paulinũ de Videndo Deum: attingere mente Deum magna est beatitudo:comprehendere autem impossibile est, ergo non requiritur comprehensio. Item beatitudo est perfectio hominis secũdum partem rationalem, in qua non sunt, nisi intellectus,& voluntas, sed intellectus sufficien-

Primum arg.

Secundũ argu.

G ter perficitur per Dei visionẽ, voluntas autẽ per delectationem,ergo non requiritur comprehensio tã quam ad tertiũ. Item beatitudo consistit in operatione. Determinantur autem operationes per obiecta. Obiecta verò generalia sunt duo.s.bonũ, & verum,respondet verum visioni, & bonũ delectationi,ergo vltra hæc non requiritur apprehensio:quia non est aliquod obiectum speciale,de quo sit.

Tertium argum.

Dicẽdum, ꝙ requiritur comprehensio ad beatitudinem. Quia 1.ad Corinth.9. dicitur: Sic currite, vt comprehendatis. Sed spiritualis cursus terminatur ad beatitudinẽ sicut dr̃: Bonum certamen certaui,cursum cõsumaui,fidem seruaui,in reliquo reposita est mihi corona iustitię.i. beatitudo 2. ad Ti-

H mo. 4. ergo comprehensio requiritur ad beatitudinem. Considerandum pro hoc, ꝙ cum beatitudo consistat in consecutione vltimi finis ea, quæ requiruntur ad beatitudinem,debent considerari ex ipso ordine hominis ad finem. Ordinatur autem homo ad finem intellectualem partim per intellectum,& partim per voluntatem. Per intellectum quidẽ inquantum pręexistit in intellectu quędam cognitio imperfecta de ipso fine. Per voluntatem autem primò quidem per amorem, qui est primus motus voluntatis in aliud, secundò autem per realem habitudinem amantis ad amatum, & hæc põt esse triplex.

Nam quandoque amatum est præsens amanti,& tunc iam non quæritur. Quandoque autem non

Triplex [illegible] amãtis [illegible]

I est præsens,sed est impossibile illud haberi,& etiam non quæritur. Aliquando autẽ non est præsens, & est possibile haberi, sed est eleuatum supra facultatẽ quęrentis,ita vt statim haberi non possit. Et hæc est habitudo sperantis ad rem speratam, & hæc sola facit inquiri,quod non habetur. Istis autem tribus.s. intellectui aliqualiter cognoscenti finem licet imperfectè,& voluntati amanti, & habitudini amãtis ad amatum respondent alia tria in beatitudine. Nã cognitio perfecta ipsius finis respondet imperfectè cognitioni, p̃sentia finis respondet habitudini speciei, delectatio autẽ in fine iam præsenti ptinet ad ipsam voluntatem, siue ad amorem. Ideo necesse est, ꝙ ad beatitudinem ista tria concurrant.s. visio,

K quæ est cognitio perfecta finis intellectualis, & cõprehensio,quæ importat præsentiam finis, & delectatio,vel fruitio, quæ dicit quietationẽ quandam in amato,postquam voluntas illud apprehendit, & hoc modo comprehensio est necessaria ad beatitudinem De his S. Tho. 1.2 q.8 art. 3. Ad primum dicendum, ꝙ comprehensio dupliciter dicitur: vno modo, vt est inclusio comprehensi in comprehendente,& sic Deus potest attingi, sed nõ comprehendi, vt ait Aug. quia quod comprehẽditur ab aliquo finito,necesse est esse finitũ. Deus aũt infinitus est,& ipse solus se hoc modo comprehendit. Alio modo comprehensio est tentio,vel possessio rei, quæ principaliter habetur,sicut aliquis consequens aliquam rem

Ad primũ argu.

rem dicitur eam comprehendere poſtquam illam tenet. Et hoc modo comprehenſio eſt neceſſaria ad beatitudinem, quia ſummum bonum non beatificat nos, niſi poſtquam comprehenſum eſt. Et ita intelligit, qđ dicebat Apoſtolus: ſic currite, vt cõprehẽdatis. i. vt pſentialiter teneatis illud, qđ quæritis.

Ad ſecundum arg. Ad ſecundum dicendum, ꝙ beatitudo hominis non poteſt pertinere per ſe, niſi ad intellectũ, & voluntatem. Et tamen ad iſtas duas potẽtias pertinẽt iſta tria, viſio, comprehenſio, & delectatio. Quia cõprehenſio, & delectatio pertinent ſimul ad voluntatem: nam ſicut ad volũtatẽ pertinet ſpes, & amor, cum eiuſdem ſit amare aliquid, & intendere in illud nondum habitum: ita & ad voluntatẽ pertinet comprehenſio, & delectatio: quia eiuſdem eſt habere aliquid, & quieſcere in illo. Comprehenſio tamẽ eſt ipſum habere: delectatio autem eſt ipſum quieſcere. Ad tertiũ argum. Ad tertium dicendum, ꝙ verũ, & bonũ ſunt obiecta generalia, ad quæ requiruntur diſtinctæ potentiæ. Et ſub ratione veri, & boni non poteſt haberi, niſi viſio, & delectatio. In quolibet tamen iſtorum poteſt fundari ratio præſentis, vel abſentis. Nam verum ſm ꝙ eſt abſens quæritur, & ſecundũ ꝙ eſt præſens tenetur. Si ergo verum conſideretur ſub ratione veri videtur, ſi aũt ſub ratione præſentis tenetur. Et iſta eſt comprehenſio. Et ſic ad intellectum pertinet viſio, & comprehenſio. Sic etiã de bono: nam bono, inquantũ bonum eſt, fruimur, & iſta eſt delectatio. Inquãtum verò præſens eſt, tenetur, & eſt comprehenſio. Viſio ergo determinatè ſe tenet ex parte intellectus, & delectatio ex parte voluntatis, comprehenſio aũt ex parte vtriuſque, licet magis propriè pertinet ad voluntatem, cũ cõprehenſio reſpondeat ſpei, quæ eſt in voluntate, & non in intellectu, vt eſt ſpes virtus theologica.

An ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.
Quæſtio L I.

Primum arg. QVAERITVR, an ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis. Quidam dicunt, ꝙ non, quia beatitudo conſiſtit eſſentialiter in operatione intellectus, vt oſtenſum eſt ſupra q. 33. & tamen ad perfectam operationem intellectus non requiritur aliqua rectitudo voluntatis, ſecũdum quã homines boni, & mundi ſunt: quia multi mali ſunt ſapientes. Vnde dicit Aug. in lib. retractationũ. Nõ approbo, quod in oratione dixi: Deus, qui non niſi mundos ſcire verum voluiſti. Reſponderi n. poteſt multos non mundos multa ſcire vera: ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad beatitudinem.

Secundũ arg. Item prius non dependet à poſteriori, ſed operatio intellectus eſt prior operatione voluntatis: ergo beatitudo, quæ eſt operatio intellectus, non dependet à rectitudine voluntatis. Tertium arg. Item illud, quod ordinatur ad aliud, tanquam ad finem non eſt neceſſarium acquiſito fine: ſicut nauis non eſt neceſſaria cõpleta nauigatione. Rectitudo autem voluntatis, q̃ eſt per virtutem ordinatur ad beatitudinẽ tanq̃ ad finem: ergo habita beatitudine, non eſt iam neceſſaria rectitudo voluntatis.

Dicendum, ꝙ rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem tanquam aliquid antecedens ad ipſam, & etiam tanquam conſequens eam.

De primò patet, quia rectitudo volũtatis eſt per debitum ordinem hoĩs ad finem vltimum. finis autem comparatur ad id, quod ordinatur ad finem, ſicut forma ad materiam. Vnde ſicut materia nõ poteſt conſequi formam, niſi ſit debito modo diſpoſita ad ſuſcipiendum illã, ita homo non conſequitur

A finem ſuum, niſi debito modo ſit ordinatus ad ipſum. Et ſic nullus poteſt ad beatitudinem peruenire, niſi habeat rectitudinem voluntatis, quę ordinat ad beatitudinem. Sic dicitur ſupra in litera: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. i. per munditiam cordis peruenient ad videndum Deũ, quæ viſio eſt beatitudo. Sicut etiam dicitur ad Hebrę. 13. Pacem ſequimini cũ omnibus, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. i. ſi illam non habuerit non perueniet ad videndum Deum, & tñ ſanctimonia eſt munditia voluntatis, vel rectitudo eius. De ſecundo patet, ſcilicet, ꝙ requiratur rectitudo voluntatis, vt conſequens, vel concomitans beatitudinem: quia beatitudo conſiſtit in Dei viſio-
B ne, vt probatum fuit ſupra q. 40. Eſſentia autem diuina eſt ipſa natura bonitatis. Et ita voluntas vidẽtis Dei eſſetiã ex neceſſitate amat in ordine ad Deũ quidquid amat, ſicut voluntas non videntis diuinã eſſentiam quidquid amat, amat ex neceſſitate ſub ratione communi boni, quam nouit. Et hoc eſt, qđ facit voluntatem rectam, ſcilicet, quia amat, quidquid amat ſub ratione boni veri. Ita erit in beatitudine, quia amabuntur omnia, quæ Deus amat inquantum ipſe illa amat, qui eſt tota natura bonitatis, & eſt regula omnium diligendorum. Ideo neceſſe erit, ꝙ cum beatitudine ſit rectitudo voluntatis, non tanquam aliquid ſuperadditum, ſed tanquam aliquid per ſe conſequens eam ſicut delectatio per
C ſe conſequitur beatitudinem. De his S. Tho. prima 2. q. 4. arti. 4. Ad primum dicendum, ꝙ aliqua vera poſſunt cognoſci ſine rectitudine voluntatis. Verũ tamen, quod in ſe habet ſimul naturam totius veritatis, & bonitatis non poteſt cognoſci clarè ſine rectitudine voluntatis: quia ſicut in eo verum, & bonum idem ſunt, & vtrunque ſummum eſt, ita vidẽs illud non ſolum efficitur intelligẽs per illud, ſed ẽt efficitur bonus. Iſtud autem eſt in beatitudine, quæ eſt viſio Dei, in qua nõ poteſt aliquis eſſe intelligẽs, niſi etiam bonus ſit. Ideo requiritur ad viſionem illam rectitudo voluntatis. Et dato, quòd eſſet poſſibile aliquem in habentem rectam volũtatem peruenire ad videndum Deum, neceſſe eſſet, quòd ſi-
D mul in ipſa viſione cõſequeretur rectitudinem uoluntatis, cum vniretur ipſi naturæ totius boni, & amaret eam, & dirigeretur per eam tanquam per regulam bonorum, & diligendorum. Et iſtud erat habere rectam volũtatem, cum rectitudo ſit per hoc, quòd regulatiuum conformatur regulæ. Ad primũ arg.

In alijs autem rebus poteſt aliquis intelligere verum non habens rectitudinem voluntatis, quia illa licet ſint ſimul vera, & bona, tamen non ſunt regula bonorum, ita vt per eorum adeptionem neceſſe ſit voluntatem eſſe rectam.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ omnis actus voluntatis præceditur ab aliquo actu intellectus, & tamẽ aliquis actus voluntatis eſt, qui præcedit aliquem
E actum intellectus. Pro quo ſciendum, quòd intellectus habet duos actus circa beatitudinẽ. ſ. iudicare de obiecto eius, & quid eſt illud, in quo cõſiſtit beatitudo. Alius eſt attingere ipſum obiectum beatitudinis, per cognitionem. Voluntas etiã habet duos actus circa beatitudinem. ſ. tẽdere in illã per modũ amoris, & ſpei, & delectari in illa poſtquam habita eſt. Primus actus intellectus eſt ſimpliciter primus circa beatitudinem. ſ. quia ipſe ante omnia iudicat, ꝙ beatitudo ſit ſummum bonum, & in quo cõſiſtit. Poſt iſtum ſequitur primus actus voluntatis, quia mox, vt voluntas iudicante intellectu arguit beatitudinem eſſe ſummum bonum: amat illã, & tendit in eam, cũ ſolius voluntatis ſit tendere in aliquid

Ad ſecundum arg. De duob' actib' intellectus, & volũtatis circa fęlicitatem.

quid vt in finem. Poſt iſtum ſequiẽ ſecundus actus intellectus.ſ.attingere beatitudinem per viſionem, quia ſolus intellectus eſt, qui poteſt immediatè vniri Deo cognoſcendo ipſum. Nulla autem potentia noſtra eſt, cuius actus poſſit pertingere immediatè ad Deum. Poſt hunc ſuccedit ſecundus actus voluntatis, qui eſt delectari in ipſo ſummo bono iam habito per actum intellectus, & quieſcere in ipſo. Et ſic primus actus intellectus eſt ante omnem actũ voluntatis, & primus actus voluntatis eſt ante ſecũdum actum intellectus. Et tamen in ipſo actu voluntatis requiritur rectitudo eius. ſ. recta inclinatio in finem per media conuenientia ad finem. Et iſte actus voluntatis præcedit ſecundum actum intellectus, vt dictum eſt, & in illo conſiſtit beatitudo, quia ille eſt viſio, vt dictum eſt: ergo requiritur ad beatitudinem rectitudo voluntatis, tanquam aliquid pcedens. Ad tertium dicendum, quòd omne, quod ordinatur ad finem, ceſſat adueniente fine, ſed ſolũ quod ſe habet in ratione imperfecti, & motus, vel inſtrumenti, ſic habita forma ceſſat motus, & omnia inſtrumenta, p quæ aliquid fit. Facta re non sũt neceſſaria, ſicut eſt in inſtrumentis ędificandi, facta domo. Rectitudo autem voluntatis dicit perfectionem. Ideo etiam habita rectitudine non ceſſat, ſed ibi perfectius habetur. Sicut quandiu res eſt in motu ad albedinem, habet albedinem imperfectã: quia cũ illa forma acquiratur ſucceſſiuè in qualibet parte motus illius, quæ eſt dealbatio, eſt aliquid albedinis, & illud non ceſſat adueniente perfecta albedine, ſed potius, quod erat prius imperfectum, tũc pficitur. Aliter etiam poteſt dici, ꝙ ſi aliquid ordinaẽ ſolum ad acquirendum finem habito fine ceſſat illud. Si tamen ſit non ſolum ad acquirendum, ſed etiam ad conſeruandum acquiſito fine, adhuc illud manet. De primo patet, vt in medicinis curatis, q̃ habita ſanitate, iam non miniſtranẽ. De ſecundo patet, vt in ſpeculari. Quia per ſpeculari efficitur aliqs ſapiens, & tamen habita ſapientia non ceſſat ſpeculatio, ſed tunc magis ſpeculamur: quia ſine ſpeculatione periret ſcientia per longã diſſuetudinẽ actus. Sic etiam patet generaliter de omnibus virtutibus moralibus, quæ gignuntur ex actibus, & poſtea genitæ eoſdem actus habent, vt patet 2. Ethi. Ita rectitudo voluntatis facit ad conſeruationem beatitudinis, ſicut ad acquiſitionem: ideo habita beatitudine, nondum ceſſat iſta rectitudo.

Ad tertiũ arg.

An habere corpus requiratur ad beatitudinem, vel an ſola anima manens poſſit eſſe beata. *Quæſt. LII.*

QVAERITVR, an habere corpus requiratur ad beatitudinem, vel ſi poteſt anima ſola manẽs eſſe beata. Aliqui dicunt, ꝙ requiriẽ corpus, quia perfectio virtutis, vel gratiæ, aut gloriæ ꝓſupponit perfectionem naturæ, ſed beatitudo eſt perfectio virtutis, ſicut in morali, uel gratiæ, aut gloriæ, ſicut in viſione Dei: anima tamen ſine corpore non habet perfectionem naturæ, cum ſit naturaliter pars naturæ humanæ, oĩs autem pars eſt imperfecta ſeparata à ſuo toto: ergo aĩa ſine corpore non põt eſſe beata.

Oĩa quorundã, ꝙ corpus requiri ĩ ad beatitudinem. Primum arg.

Item beatitudo eſt operatio quædã perfecta, quia aliàs non eſſet in ea omne bonum: operatio tamen perfecta non eſt niſi entis perfecti, quia nihil operaẽ niſi ſm, ꝙ eſt ens in actu. Cum ergo anima non hẽat eſſe perfectum, quando eſt à corpore ſeparata, ſicut nec pars ſeparata à toto, ſequiẽ, ꝙ anima non poterit ſine corpore eſſe beata. Item beatitudo eſt pfectio hominis, & proprium bonum eius: anima tamen ſine corpore non eſt homo: ergo anima ſine

Secundũ. arg.

Tertium. arg.

F corpore non põt eſſe beata. Item operatio, in qua conſiſtit beatitudo, debet eſſe nõ impedita ſm Ariſto. 10. Ethi. Operatio tñ animæ ſeparatæ à corpore eſt impedita, quia vt dicit Aug. 12. ſuper Gen. ad literam: Ineſt ei quidã naturalis appetitus corpus adminiſtrandi, quo appetitu retardaẽ quodammodo, ne tota intentione pergat ad illud ſummum cœlũ, ideſt, in viſionẽ diuinę eſſentię: ergo ſine corpore non erit beata. Itẽ beatitudo eſt bonum ſufficiens, & quietat appetitũ aĩę: aĩę aũt ſeparatę nõ competit quies: quia adhuc appetit adminiſtrare corpus, vt dicit Aug. ergo non eſt beata ſine corpore. Itẽ in beatitudine erũt homines ęquales angelis Luc. 20. & tamen anima ſeparata non põt eſſe ęqualis angelis: ergo non põt eſſe beata. Patet per Aug. vbi ſup.

Quartum argum.

Quintum arg.

Sextum argum.

G Dicendum, ꝙ beatitudo eſt duplex: vna eſt imperfecta, qualis in hac vita hr̃: alia eſt perfecta, quæ conſiſtit in Dei viſione. Ad beatitudinem imperfectã huius vitæ manifeſtũ eſt, ꝙ corpus requiritur: quia non poteſt homo eſſe in hac vita niſi quãdiu aĩa in corpore fuerit. Etiam quia beatitudo huius vitę cõſiſtit in operatione intellectus ſpeculatiui, vel practici, ſed beatitudo ſpeculatiua, de qua Ariſt. 10. Ethi. conſiſtit in operatione intellectus ſpeculatiui: ſpeculari autẽ non fit ſine phantaſmate in hac vita. 3. de Aĩa. ſ. oportet intelligentẽ phãtaſmata ſpeculari: phãtaſma aũt nõ hr̃, niſi per organũ corporeũ: ergo beatitudo ſpeculatiua hui⁹ vitæ quodãmõ depẽdet à corpore. Eſt alia beatitudo imperfecta huius vi-

H tę, quæ conſiſtit in actu intellectus practici, & hoc eſt per virtutes morales ſ. per actum optimarũ virtutũ, de qua 1. Ethi. ſ. operationes morales ſunt circa res exteriores: ergo iſta beatitudo adhuc magis dependet à corpore, q̃ beatitudo ſpeculatiua. Si autem loquamur de beatitudine perfecta quæ in Dei viſione conſiſtit, quidã dixerunt, ꝙ non põt eſſe beatitudo in anima ſeparata à corpore, & dicunt, ꝙ animæ ſanctorum quãdiu à corporibus ſeparatæ ſunt ad iſtã beatitudinẽ non pertingunt, ſed peruenient in die iudicij qñ corpora reſument. Iſtud patet eſſe falſum auctoritate, & rõne: auctoritate patet, quia Apoſtolus dicit 2. ad Corinth. 5. Quandiu ſumus in corpore peregrinamur à Dño. Et ſubdit ibi rõnem

I huius peregrinationis dicens: Per fidẽ.n. ambulamus, & non per ſpeciem. i nondum videmus, ſed ſolum credimus. Ex quo apparet, ꝙ q̃diu aliquis ambulat per fidẽ, & non per ſpeciẽ carens viſione diuinæ eſſentię nondum eſt Deo præſens, per qđ homo beatus efficiẽ. Vnde ſubdiẽ eo. c. Audemus autẽ, & bonã voluntatẽ habemus peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Deũ. Et ſic innuit, ꝙ immediatè, vt hõ peregrinaẽ à corpore poteſt eſſe præſens Deo. Sic manifeſtum eſt, ꝙ animę ſeparatę à corporibus ambulant per ſpeciem ſ. præſentes ſunt Deo, & ei⁹ eſſentiam clarè vident, quod eſt ambulare per ſpeciem, & non per fidem: ergo beatitudinem habent, cum in hac viſione ſit beatitudo. Item patet hoc

K rõne, quia intellectus ad ſui operationẽ nõ indiget corpore, niſi propter phantaſmata, per quæ intelligit. Diuina tñ eſſentia non poteſt videri per phantaſmata, nec per aliquam ſimilitudinẽ creatã intellectualem. Quia quælibet talis diſtat ab ea in infinitũ, ſed per ſeipſam ſolum videri põt, ut oſtẽſum eſt ſupra q. 40. & tñ in hac viſione eſt beatitudo, ergo anima ſeparata à corpore põt eſſe beata. Conſiderandũ tamen, ꝙ ad perfectionẽ alicuius rei põt aliquid dupliciter ptinere. Vno modo ad conſtituendam eſſentiã rei, ſicut aĩa requiritur ad perfectionẽ hoĩs. Alio modo dicitur requiri ad perfectionẽ rei illud, quod pertinet ad bene eſſe ſuũ, & ſic ad perfectionem

ctionem hominis requiritur pulchritudo, & robur corporis, & viuacitas sensuum, & sanitas, & similia. Accipiendo primo modo non pertinet corpus ad beatitudinem perfectam, quia totum, quod est de substantia beatitudinis aīa sola habere potest. Accipiendo secũdo modo corpus pertinet ad perfectionem beatitudinis: cum.n. operatio depẽdeat ex natura rei quanto anima perfectior erit in natura sua, tanto perfectius habebit suam propriam operationem, in qua consistit beatitudo. Corpus tamē pertinet aliquo modo ad perfectionē animæ: quia naturale est animæ esse in corpore, cum sit forma illius, & ambo sint partes speciei humanæ: ideo perfectius habebit anima beatitudinem in corpore, quã extra corpus. Vnde Aug. 12. super Gen. ad literam cum quæsiuisset vtrum spiritibus defunctorũ, siue corporibus posset summa illa beatitudo præberi: rñdet, ꝙ non sic possunt videre incõmutabilē substantiam, vt sancti angeli vident sine alia latentiori causa. Ideo quia in eis naturalis quidam appetitus est corpus administrandi. Et ob hoc licet animę sanctorum beatę sint, perfectior tamen erit earũ beatitudo post diem iudicij resumptis corporibus, quàm nunc. De his. S. Tho. 1. 2. q. 4. arti. 5. Ad primũ dicendum, ꝙ beatitudo est perfectio animæ ex parte intellectus, secũdum quam partē transcendit corporis organa, & non est beatitudo perfectio eius, secũdũ, ꝙ est forma corporis humani. Et sic manet animæ sua perfectio, secũdum quam potest esse beata. Si autem competeret ei beatitudo inquantũ est forma corporis, non posset illam habere, nisi in corpore, & esset tunc beatitudo solius compositi, & non animæ. Competit tamen sibi secundum partem superiorem, secundum quam absoluta est à corpore, & quando in corpore est: ideo non indiget corpore ad beatitudinem. Ad secundum dicendum, ꝙ operatio perfecta solius entis perfecti est: anima autem separata à corpore esse perfectũ habet, quia habet totum esse cõpositi: licet. n. anima sit pars hominis non se habet ad suum totum sicut partes in alijs cõpositis. Quia generaliter in quolibet composito esse totius non est alicuius partis suæ. Nam materia non habet esse, sed illud à forma suscepit: forma autem etiam non habet esse, sed est quo compositum est. Quod patet: quia post compositum non manet, & tamen si forma haberet esse, etiam dissoluto composito maneret, cum non corrumpatur forma, sed compositum. Et tamen non manet: ergo esse non fuit eius, sed compositi. Ideo corrupto composito generaliter partes omnino esse desinũt, sicut in partibus animalis, quæ postea esse non habent tale, quale in composito: ideo nec aliquod esse, quia anima animalis mortui nihil omino ē corpus, ēt illius nõ habet esse: quia transit ad alteram speciem, & sic materia, & forma illius nihil sunt. Aliquando autem manent partes, & non secundũ idem esse. Sicut diuisa linea maneat partes lineę: quia quælibet illarũ est linea, & tamen non habent idem esse: quia prius nulla earum erat linea, sed pars: nunc autem quælibet earum est linea. Anima autem humana hēt aliquid speciale, quia ipsa habet totum esse cõpositi. Nam in homine est vnicum esse cum homo sit vnica res, & illud esse est formę, quia anima per se hēt esse, & illud cõmunicat corpori, & esse hominis nõ est aliud, nisi per hoc, ꝙ anima dans esse corpori facit resultare vnam tertiã naturam, quæ est homo, & tamen tertia natura ista non subsistit per aliud esse, quàm per illud, quod habet anima. Quia aliàs daret, ꝙ in homine essent duo esse s. vnum hoīs, & alterũ aīe, vel daretur, ꝙ esse esset ipsius hoīs, & anima non

Ad secundum arg. anima solum liter formas habet ... & ꝙ no nõ aliud ... nisi a... ...

A haberet esse, vtrunq; est falsum. Primum patet, qa tunc homo non esset vna res, sed duę, quia ens dr̄ ab esse. Si ergo in hoīe eēnt duo eē essent hõ duo entia, qđ falsum est. Secũdũ patet, quia tũc hoīe mortuo non posset manere aīa eius, si non haberet esse & tamen manet: ergo ipsa dum erat in corpore, habebat esse. Et ista est dr̄ia inter animam hoīs, & pecorum: quia illę non habent esse in composito, sed esse est ipsorũ pecorum: ideo mortuo pecore, impossibile est manere animā eius, cum nullũ esse habeat. Si autē haberet esse, necesse est, ꝙ oēs animæ pecorum manerent post mortem ipsorum, sicut animæ humanæ. Anima autē hominis, qa dum erat in corpore habebat totũ esse compositi, nunc ēt separata

Differētia īter hominum, & pecorũ animas.

B à corpore habet totũ esse hominis. Et sic in anima separata manet totum, & perfectum esse hominis: licet non maneat tota natura speciei. Et sic pōt habere operationem perfectam, cum operatio consequatur esse rei, & sic habebit anima separata beatitudinem, quæ est operatio perfecta. Ad tertium dicendum, ꝙ licet anima separata non sit homo, pōt tamen esse beata: quia beatitudo licet conueniat homini, non conuenit ei, nisi solum secundum intellectum: ideo separato intellectu ab homine, poterit esse beatitudo in intellectu. Sicut Aethiops non est albus simpliciter, sed secundum dentes: ideo dētes sui euulsi, adhuc vocabuntur albi, & ipse si maneret sine dentibus iam nullo modo vocarē albus,

Ad tertiũ argum.

C nec simpliciter, nec secundum quid. Ad quartum dicendum, ꝙ anima separata habet operationē aliqualiter impeditā, & tamen illud impedimentum non sufficit tollere beatitudinē. Pro quo sciendũ, ꝙ aliquid impedit dupliciter: vno modo per modum contrarietatis, sicut frigus impedit actionem caloris. Et tale impedimentum in operatione tolleret beatitudinem. Alio modo est impedimentum per modum cuiusdam defectus, vel imperfectionis in operatione. s. quia res impedita non habet qđqđ desiderat ad sui perfectionem, & tale impedimentum non repugnat fęlicitati, sed repugnat perfectioni totali fęlicitatis. Ita, quod non pōt esse res totaliter felix, & tñ fęlix erit. Ita separatio animæ à cor-

Ad 4. arg.

D pore dr̄ retardare animam, ne tota intentione tendat in visionem diuinæ essentiæ. Appetit. n. ipsa anima sic frui Deo, ꝙ etiam ipsa fruitio deriuet̄ ad corpus per redundantiā quandā eo modo, quo est possibile: quandiu ergo anima fruitur Deo sine corpore appetitus eius sic quiescit in Deo, ꝙ adhuc tamē vellet, quod corpus suum pertingeret ad hanc participationem. Ad quintum dicendum, quod beatitudo quietat appetitum, & appetitus animæ separatæ quietatur, & tamen adhuc manet ei desiderium, quod corpus perueniat ad illam beatitudinem.

Ad 5. arg.

Et cum dr̄, quòd beatitudo quietat desideriũ, est sensus, ꝙ beatitudo est perfectum bonum: ideo ipsa habita quiescit appetitus. s. quia nõ quærit aliud bo-

E num sibi satisfactum esse videns. Et tamē adhuc potest desiderare, quod ad istud bonum participandũ perueniant alij, sicut ille, qui habet totũ, quod vult, beatus dr̄, & tamen adhuc desiderat, quod amicus suus habeat partē illorum bonorũ, quę ipse habet. Et iste appetitus non repugnat beatitudini.

Vel potest dici alijs verbis, ꝙ beatitudo quietat appetitum ex parte obiecti appetibilis. s. quia appetitus habet bonum, quod ei sufficit, & tamē nõ oportet, quod quiescat totaliter appetitus adhuc ex parte appetentis. s. quia fortè non possidet istud bonũ secundum omnem modum, quo possidere posset, & vellet, & sic anima separata fruitur Deo solũ per seipsam. Posset autē frui ēt secundũ quandā redundantiam

dantiam

dantiam in corpus, ideo illam desiderat, & sic quando corpus resumpserit, crescit beatitudo sua, non quidem intensiuè, sed extensiuè. s. quia idē gaudiū erit, & de eadem re: nec adueniet aliquod bonum, de quo anima nouiter gaudere possit, sed extendet ista beatitudo, quia erat prius in anima, postea autē Ad 6. arg. redundabit ēt in corpus. Ad sextum dicendū, q̄d animæ beatorum, siue ante resurrectionē, siue post erunt ęquales angelis: quòd tamen non sint ęquales eis, vel non contemplentur sicut angeli ante corporum resumptionem potest intelligi secundum ęqualitatem quantitatis, vel cuiusdam proportionis. Si primo modo, falsum est: quia multę animæ ante corpora resumpta erāt beatiores angelis, sicut anima beatę Virginis antequam reuniret corpori, sicut piè creditur reunita erat beatior oībus angelis, & excellentius videbat diuinam essentiam, quā illi sicut ecclesia cātat de illa: Exaltata est sancta Dei genitrix super choros angelorum ad cęlestia regna.

Si secundo modo verum est, quia animæ separatæ non contemplantur Deum sicut angeli ex toto conatu suo contemplantur Deum, cū nihil hēant, quod eos retardet. Animæ autem separatę retardātur aliquo modo propter desiderium corporū, vt non toto conatu Deum contemplentur. Et sic intelligit Aug. Hoc tamen non facit animas separatas minores angelis in beatitudine, cū possint esse omnes simpliciter maiores quibusdam angelis.

An ad beatitudinem perfectam requiratur aliqua perfectio corporis. Quæstio LIII.

QVAERITVR, an ad beatitudinem perfectam requiratur aliqua perfectio corporis.

Primum argu. Dicunt quidam, quòd non: quia perfectio corporis est quoddam corporale bonum. Fuit tamē ostēsum supra q. 23. q beatitudo non consistat in bonis corporalibus, ergo non requiritur ad beatitudinē aliqua dispositio corporis. Secundū argum. Item beatitudo consistit in visione diuinæ essentiæ, vt ostensum est sup. q. 40. & tamen ad istam visionem corpus nihil confert, quia p corpus nō ministrātur, nisi phantasmata intellectui. Sed ista non erunt necessaria ad beatitudinem, vt ostensum est præcedenti q. ergo non requiritur perfectio aliqua corporis ad beatitudinē. Tertium argum. Item quanto intellectus est magis abstractus à corpore, tanto perfectius intelligit: beatitudo tamē consistit in operatione pfectissima intellectus: oportet ergo animam esse omnibus modis abstractam à corpore ad habendam beatitudinem.

Dicendum, q quando quæritur hic, an requirat perfectio aliqua corporis ad perfectā beatitudinē non quæritur, an in aliquo bono, vel pfectione corporis possit esse beatitudo tanquam in obiecto. Q̄d ostensum est, q non potest esse beatitudo in bonis corporalibus supra q. 23. sed quæritur, an aliq̄d bonum corporale requiratur tanquā dispositio quædam ad consequendum beatitudinem, vel ad perfectè possidendum eam. Item cum quæritur hic de bonis corporalibus, an pertineant ad beatitudinē, non debent accipi largè bona corporis pro omni bono, quod est extra animam, quia illa vocātur bona exteriora. Et sunt corporalia, quædam ipsorum non tamen sunt bona corporis. Hic autem quærimus solum de bonis corporis, & ista sunt quædam perfectiones corporis, vt est sanitas, pulchritudo, robur corporis, viuacitas sensuum, agilitas membrorum, & similia. Nunc dicendum quod, vt sæpe di- Duplex beatitudo. ctū est, duplex est beatitudo: quædā perfecta, & alia imperfecta. Si loquamur de imperfecta qualis ha-

F betur in hac vita, dicendum, q requiruntur aliqua bona corporis, quia beatitudo ista est duplex. s. q̄dā speculatiua, & quædā pratica. Speculatiua beatitudo indiget sanitate: quia ęgri nō possunt speculari, indigēt ēt bona dispositione organorū saltē phantasticorū: quia ex dispositione bona, vel mala phantasiæ ꝓuenit, q quidā hoīes sint omnino rudes, alij verò acutissimi, quod requiritur ad speculari. Quia licet quilibet quantūcunq; rudis agente labore, & disciplina peruenit ad aliquid intelligendum, nō tamen sufficiet ad beatitudinem speculatiuā: quia nō quælibet operatio causat fęlicitatē, sed operatio secundū pfectam virtutē 1. Ethi. In hoībus autē, qui sunt naturaliter valdè rudes, est speculatio cū diffi- G cultate, & sic est operatio impedita, & non pōt peruenire ad magnam excellentiā. Ideo non poterit esse in talibus beatitudo speculatiua ēt secundū præsentem vitā. Si autē loquamur de beatitudine practica, ēt requiritur sanitas: quia cū illa cōsistat in operatione virtutis, & multæ ęgritudines sunt, q̄ omnino tollunt vsum rōnis sicut frenesis, & similes, necesse est ab his esse liberum hoīem. Generaliter tamen oīs ęgritudo, & si non tollat oīno actum, virtꝰ tamen impedit valde, beatitudo tn̄ est operatio nō impedita. 10. Ethi. sanitas ergo requiritur ad beatitudinem. Alia aūt corporis bona. s. robur, pulchritudo, & similia, & si non sint oīno necessaria ad beatitudinem practicā, sunt tamen valde conuenientia H tanq̃ adiuuātia, vel condecorantia. Et sic ad beatitudinem requiruntur aliqua bona decorātia, & sic est delectatio. 10. Ethi. s. delectatio perficit operationē, sicut decor iuuentutem, & agitur ibi de operatione fęlicitatis. Etiā patet hoc, quia licet beatitudo huius vitæ principaliter cōsistat in operatione, cū sit operatio s̄m virtutem pfectam. 1. Ethic. tn̄ & dicit quādā aggregationē bonorū, sicut dicit Boetius de consol. lib. 3. prosa 2. Beatitudo est status omniū bonorum aggregatione perfectus. Bona tamen corporis. s. robur, pulchritudo, & similia sunt quędā bona. Ideo ad beatitudinē istā aliquid faciunt, sic dicit Aristo. 1. Ethi. Non oīno fęlix est, qui turpis facie est, vel sine prole. Si autē loquamur de beatitudine perfe- I cta, dicunt quidam, q nō requiritur ad eam aliqua corporis dispositio, sed potius requiritur, q anima sit oīno separata à corpore. Vnde Augu. 22. de ciui. Dei. Introducit verba Porphyrij dicentis, q ad hoc, q anima sit bona omne corpus fugiendum est.

Sed hoc est inconueniens, quia naturale est animæ vniri corpori, cū sit forma eius, & pars speciei, non est autē possibile, q istud, quod est naturale animæ, tollat perfectionem eius maximum. s. beatitudinē, ad quam naturaliter inclinatur. Ideo dicendum, q ad beatitudinē perfectam, quæ est in visione Dei, non requiritur corpus, vt probatum est pręcedēti q. quia anima separata potest Deum videre, & ista est substantia beatitudinis. Ista tamen non est K omnino perfecta beatitudo, qa vt ibi ostensum est, anima separata aliqualiter retardatur ab hoc, quòd tendat in Dei visionē toto conatu per hoc, q appetit corpus administrare. Dicendum ergo, q hr̄e corpus, & habere perfectiones eius requiritur ad beatitudinē omnino perfectā tanq̃, antecedens, & tanq̃ consequens. De primo patet, quia vt dicit Aug. 12. super Gen. ad literā sic: tale sit corpus, cuius sit difficilis, & grauis administratio, sicut caro, q̃ corrumpitur, & aggrauat animā, auertitur mens ab illa visione summi cęli. i. à visione Dei. Vn̄ concludit, q̄d cū hoc corpus iam nō erit aīale, sed spirituale, tūc angelis adęquabitur, & erit ei ad gloriā, q̄d hic fuit ei ad sarcinā. i. ꝓficiet corpus istud ad gloriā, & sic erit

quasi

quasi quoddam antecedens ad perfectam beatitudinem. De secundo patet, quia de batitudine aı̃æ fiet quædã redundantia in corpus, vt etiã ipsum corpus sua perfectione potiat̃, sicut dicit Aug. in epistola ad Dioschorũ, ꝙ tã potentis naturę Deus fecit aı̃am, vt ex eius plenissima beatitudine redũdet in inferiorẽ naturam incorruptionis vigor. Istud autẽ est valde conueniens, quia licet aı̃a per se possit esse beata, t̃n ipsa non est homo. Vt ergo natura humana, quæ beatitudinis capax est, aliquando beatificet̃, oportet corpus esse vnitũ aı̃ę, & habere ꝑfectiones suas. Ideo Deus ad beatitudinẽ nõ solũ promisit bona aı̃ę, sed ẽt bona corporis: Isa. vlt. s. videbitis, & gaudebit cor vestrũ, & ossa vestra sicut herba germinabũt: ergo in corpore erit perfectio aliqua in beatitudine. Ad primũ dicendũ, ꝙ beatitudo non consistit in aliquo bono corporali, quasi in obiecto: requirit t̃n quosdã dispositiones corporales ad habendũ plenius beatitudinẽ, vel ad eã magis possidendũ. Ad ſm dicendũ, q̃d ad visionẽ Dei, in qua consistit essentia verè beatitudinis corpus nihil facit directè, & t̃n requirit̃ ad istã visionẽ, quia si aı̃a nõ haberet corpus, retardaret̃, ne totaliter tẽderet in Deũ, vt sup. dictũ est. Ad tertiũ dicendũ, q̃d ad operationẽ perfectã intellectus non requirit̃ abstractio à corpore simpliciter, sed abstractio à corpore corruptibili, q̃d intellectũ impedit. Nam corpus absolutè nõ impedit intellectũ, sed cor pus, vt est corruptibile. Sap. 9. Corpus, q̃d corrũpit̃, aggrauat animã. Corpus tamen post resurrectionẽ erit incorruptibile, & spirituale. 1. ad Corin. 15. ergo tale corpus non impedit, sed potius iuuabit beatitudinem. De his Sanctus Thom. prima 2. q. 4. articu. 6.

An ad beatitudinem perfectam requirantur bona exteriora. Quæstio LIIII.

QVAERITVR, an ad beatitudinem perfectã requirãtur bona exteriora. Aliqui dicunt, ꝙ sic: quia istud, q̃d in præmiũ sanctis promittitur ad beatitudinem pertinet: sanctis tamen promittuntur bona exteriora, scilicet, cibus, & potus, & regnũ. Luc. 22. Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis, & bibatis super mensam D meam in regno meo. Et quia dicitur, quòd sancti habebunt thesauros. sequen. cap. Thesaurizate vobis thesauros in cęlis. 2. inf. 25. dicitur: Venite benedicti patris mei possidete regnum: ergo ad beatitudinem exteriora bona pertinent. Item secundum Boe. 3. de conso. prosa 2. beatitudo est status omnium bonorũ aggregatione perfectus, exteriora tamen sunt quædam hominis bona licet minima, vt ait Augu. ergo requiruntur ad beatitudinem. Item sup. in litera dicitur: merces vestra copiosa est in cęlis, sed esse in cęlis est esse in loco: ergo saltem locus exterior requiritur ad beatitudinem.

Dicendum, quod hic non quęritur, an bona exterior, quæ sunt ꝓpriè bona fortunę pertineãt ad bea E titudinẽ, ita ꝙ in eis sit beatitudo tanquã in obiecto, quia ostensum est sup. q. 19. & 20. & 21. & 22. ꝙ hoc esse non potest. Sed quæritur an pertineant ad beatitudinẽ. i. aliquo modo ad illã faciant tanquã dispositio necessaria, vel tanquã aliquid adiuuans, aut decorãs. Cõsiderãdũ, ꝙ beatitudo est duplex, ꝑfecta & imperfecta, vt dictũ est. Loquẽdo de imperfecta, q̃ põt haberi in hac vita, dicendũ, ꝙ requirũtur bona exteriora ad illã, siue sit beatitudo speculatiua, siue practica. De speculatiua patet, quia ad eã requiritur cibus, & potus, qui cõputantur inter bona exteriora, & tamen sine illis nõ est vita: Requiritur etiã vestis, & domus. Ista enim quatuor ponuntur esse necessaria ad vitam humanam. Eccl. 29. Initium vitæ hominis panis, & aqua, & vestimentum & domus protegẽs turpitudinem. Aliqua etiam alia necessaria sunt, licet pauca, ad beatitudinem speculatiuam. Ad practicã autem beatitudinem requiruntur omnia prædicta, & multa alia. Nam cum illa consistat essentialiter in operatione virtutis, & ad istã operationem multa requirunt̃ tanquã adiuuantia, et multa tanquã decorãtia requirunt̃ bona multa exteriora ad beatitudinẽ. Et sic diuitię ad beatitudinẽ pertinent, q̃a vsus illarũ optimũ est secundũ virtutẽ liberalitatis, & magnificẽtiæ, quas virtutes fęlix excellenter habet. Requirit̃ ẽt potentia tẽporalis, quæ ad operationem virtutũ multũ confert, sic dicit Arist. 1. Ethi. Multa per amicos, & multa per potẽtiam temporalẽ operata sunt. Sic etiã dicit Boetius de conso. lib. 1. prosa 4. s. ꝙ tũc sunt beatę respublicę, q̃n sapientes. i. virtuosi eas regunt. Et ista est causa honesta ad hoc, ꝙ virtuosꝰ desideret potentiam temporalem. s. vt per eam virtutis actum exerceat, & prohibeat mala, quæ sequerẽtur, si flagitiosi in potestatibus constituerentur. Hoc etiam modo honor, & fama ad beatitudinem requiruntur inquantum ista multa conferunt ad virtutis actũ, & maximè in docentibus, qui si fuerint magnę auctoritatis proficient, si autem viri cõtemptibiles, etiam si bona dicunt nihil proderunt. Requiruntur etiã ad beatitudinẽ quædam exteriora bona, quę nõ adiuuant, sed solum decorant, sic habere filios, sicut dicitur 1. Ethic. Non omnino fęlix est, qui turpis facie est, vel sine prole: sic etiam Boetius 2. de Consol. prosa 4. ostendens, q̃d beatitudo temporalis nunquã prouenit alicui tóta, vel non diu consistit, dicit. Ille vitam cęlibem defleat, & ille nuptijs fęlix orbus liberis, alieno censum nutrit hæredi. In hac ergo beatitudine practica requiruntur multa bona exteriora. In speculatiua autem pauca. Ex quo apparet, quòd practica beatitudo habet minus de ratione verè beatitudinis quanto pluribus indiget. Nam vera beatitudo nullo indiget, sed est per se sufficiens, quæ autem paucis indiget, licet non sit vera beatitudo, aliquo tamen modo ad illam accedit. Si autem loquamur de beatitudine perfecta, quæ est in Dei visione dicendum, quòd nullis bonis exterioribus indiget, eo quòd ipsa est per se sufficiens, immo nulla exteriora bona habebit. Nam in vita æterna, vbi erit vera beatitudo nullæ diuitiæ temporales, nulla potestas mundana, aut huiusmodi aliquod erit, nec etiam filios quisquam vltra generabit tanquam ad beatitudinis decorem pertinentes, sicut gẽtiles poetæ posuerunt, quod in cœlis erant nuptiæ inter Deos, & Deas, & numerosa Deorum proles quotidie crescebat, vt ait Marcianus Capella lib. de Nuptijs Mercurij, & Phisiologiæ. Sic etiam rude vulgus putabat. Vnde quando Christus prædicabat resurrectionem mortuorum, Saducæi quæsierunt ab eo de illa muliere, quæ habuerat septem viros, cuius illorum esset in resurrectione. Christus autem hunc errorem repulit, dicens: Erratis nescientes scripturas, nec virtutem Dei: in regno enim cœlorum non nubent, nec nubentur, sed sunt sicut angeli Dei infra 22. & Luc. 20. De alijs autem bonis exterioribus, quòd non sunt in illa beatitudine apparet, quia talia bona, aut sunt necessaria ad corporis sustentationem sicut cibus, & potus, & vestis, & domus: aut sunt adiuuantia ad operationem virtutis, sicut potentia temporalia, honor, & fama, aut condecorantia sicut habere filios. Bona ista prima non erunt ibi, quia corpus humanum erit iam incorruptibile, & spirituale, 1. ad Corinthiorum decimoquinto. Non indigens cibo, & potu ad conseruationem suã.

Secunda etiam non erunt: quia ibi non erit necessa- F
rius aliquis vsus virtutis, immo non manebit ibi ali-
qua virtus moralis quantum ad actũ, quẽ nunc ha
bet, nec ẽt virtus theologica aliqua, nisi charitas, pri
ma ad Corin. 13. Ideo nõ erit necessaria potẽtia tẽpo
ralis, nec honor, nec diuitię, nec alia adminicula ad
actũ virtutis. Tertia ẽt bona exteriora, quę sũt ad de
corẽ ibi nõ erũt, quia beatitudo ipsa erit per se suffi-
ciẽs bonũ, & nõ indigebit aliquo extrinseco bono,
quia oĩa ista sunt minora bona, & sunt in defectũ ve
ri boni. Nullũ ergo istorũ ibi erit, sed ipsa visio Dei
sola hominem beatificabit, sic dixit Dauid. Psal. 72.
Quid mihi est in cęlo, & à te quid volui super terrã?
Quasi dicat: Domine ex quo ego habeo bonum in
cœlo, quod tu mihi parasti, nihil volo à te super ter- G
ram, idest, de bonis temporalibus exterioribus, &
subdidit ibi causam, dicens: Mihi autem adhærere
Deo bonum est i. totum bonum meum volo, quòd
sit in adhærendo Deo, & istud adhærere est per visio
nem. Non sunt ergo aliqua bona exteriora conue-
nientia vere beatitudini. 3. De his sanctus Tho. pri-
Ad primũ argum. ma secundæ. q. 4. artic. 7. Ad primum dicendum, ꝙ
omnes illæ auctoritates loquuntur mysticè: quia in
scriptura solent spiritualia intelligi per temporalia,
vt ex his, quę animus nouit, surgat ad incognita, quę
non nouit, vt ait Grego. in quadam homilia. Et sic
per cibum, & potũ intelligitur delectatio, quæ erit,
in beatitudine. Mahometistæ tamen turpes, & insi-
pientissimi viri volunt post resurrectionem beatitu
dinem futuram in delectationibus ciborum, & po- H
tuum, & venereorum. Contra quos fortè dicetur in
libello nostro impugnatorio contra errores alcora-
rani. Per diuitias autem, vel thesauros cœli intelligi-
tur sufficientia omnium bonorum. Per regnum au
tem, quod est maxima dignitas terrena, intelligitur
maxima exaltatio hominis, quæ erit vsque ad con-
Secundũ argu. iunctionem cum Deo. Ad secundum dicendum, ꝙ
bona ista temporalia non erunt in illa vera beatitudi
ne, quia ista non sunt bona simpliciter, sed solum in
defectũ veri boni, & quia in præsenti verum bonũ
haberi non potest, ista quærũtur tanquã quædã par-
ua bona. In beatitudine autẽ erit verũ bonũ s. Deus,
qui est ipsa essentia boni, & eo præsente nullũ aliud
bonũ poterit esse necessariũ, & qui habet ipsum ha- I
bet omnia bona simul, quia in eo sunt oĩa vnitiuè si
cut in suo fonte. In cęteris autem non est bonum ni
Ad tertiũ argum. si per participationem. Ad tertium dicendum, ꝙ se-
cundũ Aug. in li. de sermone Domini in monte, nõ
dr̃ esse merces sanctorũ in cęlis corporeis, sed per il-
los intelligitur altitudo spiritualiũ bonorũ. Nullus
tamẽ nisi locus corporeus est, in quo sit beatitudo. s.
cęlũ empyreũ: & tñ non confert locus ille aliquid
ad beatitudinem de necessitate tanquã in loco illo
sit aliqua virtus faciens aliquid ad beatitudinẽ, quæ
non sit in alijs locis, quia in quolibet loco poterat
esse beatitudo, sicut & in sinu Abrahæ dicitur fuisse
beatitudo per triduũ mortis Christi, quo vsq; Chri-
stus resurgens eduxit secum inde animas sanctorũ. K
Est tamen locus empyreus aptior ad beatitudinem:
quia est locus altissimus, & in parte optima rerum
corporalium omnino à motu sequestratus.

An ad beatitudinem requirantur amici.
Quæstio LV.

Primum argum. QVAERITVR, an ad beatitudinem requiran-
tur amici. Dicunt aliqui ꝙ sic, quia beatitudo
futura in scripturis gloria solet appellari. Consistit
autem gloria in hoc, ꝙ bonum alicuius ad multorũ
notitiam deducitur, sed bonum nostrum nulli me-
lius, quàm amico manifestari potest: ergo amici re-
quiruntur ad beatitudinẽ. Item, dicit Boetius, ꝙ nul Secũdũ arg.
lius boni sine cõsortio est iucunda possessio. Ad bea
titudinem tamen requiritur iucunditas, vel delecta-
tio: nullius tamen consortium magis est delectabile
quã amicorũ, ergo requiruntur amici ad beatitudi- Tertium argum.
nem. Itẽ charitas nostra perficietur in beatitudine,
charitas autem extendit se ad Deum, & proximum,
ergo proximi erunt necessarij ad beatitudinem, q̃d
maximè conueniet in amicis.

Dicendũ sicut sup. duplicẽ esse beatitudinẽ, de im
perfecta, dicendũ ꝙ amici requiruntur ad eã, siue sit
speculatiua, siue practica. De speculatiua patet, quia
duo simul exercentes magis aliquid poterunt intel-
ligere quã vnius etiã quia amici cõuersabuntur in-
ter se in ipso actu speculationis, sicut dicitur 9. Ethi.
Et indiget amicis speculatiuus etiam propter quan-
dam delectationem, quæ in conuiuere sequitur.
De beatitudine practica idem est, quia illa consistit
in actu virtutum, & ad illum multũ conferunt ami
ci. Nam quæ possumus per amicos, per nos ipsos
posse dicimur. 3. Ethico. Multa tamen potest homo
efficere per amicos, quæ aliàs solus facere non pos-
set, vt dicitur primo Ethi scilicet: Multa ꝑ amicos,
& multa per potentiam temporalem operata sunt,
tamen ad beatitudinem magis sunt necessarij ami-
ci, vt benefaciamus eis, & vt bonitatis eis causam
præstemus, quàm vt ab eis bonum recipiamus, vt di
citur 9. Ethico. De amicis tamen, in quo conferant
beatis, & an conueniant eis amici vtiles, vel delecta-
biles, aut honesti, & an pauci, vel multi, & qualiter
fœlix se habet ad amicos, & amici qualiter inter se
habere se debeant declaratum est latè in lib. nostro
de amore, & amicitia, parte 2. per multa capitula.
De beatitudine autem perfecta, quæ in visione Dei
consistit. Dicendum ꝙ non requiratur ad illam ali-
qua societas amicorum de necessitate, cum ipsa diui
sio sit per se bonum sufficiẽs, & qui illam habet nul-
lo alio bono indiget. Sunt tamen conuenientes ami
ci illi beatitudini de quodam bene esse. Nam gaudet
homo, quòd amicus suus participet bono illo, quo
ipse participat. Sic dicit: Aug. 7 super Gen. ad literã,
quòd creatura spiritualis ad hoc, quòd beata sit non
nisi intrinsecus adiuuatur ęternitate, veritate, & cha
ritate creatoris. Extrinsecus verò si adiuuari fortas-
se dicenda est eo solo adiuuatur, quòd inuicem vi-
dent, & de sua societate gaudent in Deo. De his san- Ad 1. arg.
ctus Tho. 1. 2 q. 4. art. 8. Ad primum dicẽdum, quòd
gloria illa, quę ad beatitudinem pertinet non consi-
stit in hoc, quòd bonum hominis ab alijs cognosca-
tur, sed in hoc, quod à Deo cognoscitur, quia cogni
tio hominum nihil confert ad beatitudinem, eo ꝙ
est causata à bonitate nostra si illa fama vera est. Co
gnitio autẽ Dei confert ad beatitudinẽ, quia ab eius
cognitione causat̃ beatitudo nostra, vt ostensum est
sup. q. 21. Ideo gloria in conspectu hominũ nihil cõ-
fert ad beatitudinẽ, sed gloria nostra in cõspectu Dei
ad beatitudinẽ est necessaria. Ad 2m dicendũ, ꝙ istud Ad 2. arg.
dictũ Boetij intelligitur de bonis imperfectis, quorũ
nullũ per se sufficiens est ad beatitudinem nostram.
Ideo ad hoc, ꝙ istud causet quandam iucunditatem
necesse est superaddi ei aliud bonum, & istud est so-
cietas amicorum, quia ipsa de se iucunda est, vt pa-
tet 9. Ethico. Vera autem beatitudo, quæ est in Dei
visione per se sufficiens est. Ideo non requiritur ali-
qua iucunditas superaddita ei ex cõuersatione ami- Ad 3. arg.
corum. Ad tertium dicẽdum, ꝙ perfectio charitatis
est essentialis beatitudini, quantũ ad dilectionẽ Dei,
non quãtum ad dilectionem proximi. Vnde si esset
vna sola anima videns Deum non habens proximũ
aliquem,

aliquem,quem diligeret,esset beata,dato tamen aliquo proximo sequitur immediatè dilectio eius ex perfecta dilectione animæ ad Deum. Vnde quasi concomitanter se habet amicitia ad beatitudinem perfectam,& non essentialiter.

An homo possit peruenire ad beatitudinem.
Quæstio LVI.

Primum argu. QVAERITVR, an homo possit peruenire ad beatitudinem. Dicunt quidam, ꝙ non, quia sicut natura rationalis est supra sensibilem, ita natura intellectualis est supra rationalem. Vt patet per Dionysium lib. de Diuinis nominibus in multis locis, & tamen natura sensibilis non potest peruenire ad finē rationalis naturæ, s. animalia non perueniunt ad finē hominis: ergo homo, cuius est natura rōnalis, nō poterit peruenire ad beatitudinē, cum beatitudo sit bonum naturæ intellectualis. Secundum argu. Item beatitudo vera consistit in visione Dei, qui est pura veritas. Est tamē homini naturale veritates non per seipsas, sed per phantasmata intelligere. 3. de Anima. Non poterit ergo homo videre Deum, qui per phantasmata non videtur, & sic non poterit esse beatus. Tertium arg. Itē, beatitudo consistit in adeptione summi boni, ad qđ non potest aliquis peruenire, nisi transcendat omnia intermedia. Est autem inter Deum, & hominem natura angelica, illam tamen homo nō potest transcēdere, qa hō est minor angelo: ergo nō poterit hō esse beatus.

Dicendū, qđ homo pōt peruenire ad beatitudinē, quia beatitudo ꝓpriè dicta nihil est, nisi adeptio summi boni, vel coniunctio ad istud. Ipsum enim summū bonum est, in quo cōsistit beatitudo nostra, sed non est ipsum beatitudo. Peruenire autē ad ipsum, vel vniri ei, per qđ participamus ipso, est beatitudo. Quicunque ergo potest peruenire ad istud bonum, vel potest esse capax eius, potest esse beatus: homo autem capax est illius, ideo beatus esse potest. Nam ꝙ aliquis sit capax summi boni nihil aliud est, nisi ꝙ possit istud velle, & possit ei vniri: vtrunque autē homo potest. Nam pecora velle non possunt summū bonum, homo autem potest. Est enim summum bonum vniuersale bonū i. habens totā naturam boni, & non specialiter aliquā particulam eius, vt declaratū est sup. q. 23. & 24. appetitus autem quilibet de bono est, & tamen si appetitus est limitatus, & contractus per materiam, vt pote si sit virtus corporis non potest ferri in bonum sub ratione boni, sed in bonū, ꝙ est bonū illi corpori, cuius est appetitus, istud autem necessario est bonum particulare. Ideo impossibile est, ꝙ pecora, vel homo secundum appetitum sensitiuum appetant bonū vniuersale, sed solum bonū particulare, qđ est bonum secundum sensum, & tamen summū bonum nō est specialiter bonum secūdū sensum, sed est tota natura boni. Ideo pecora, & homo s'm appetitū sensitiuū nō possunt desiderare summū bonū & cōseq̄nter nec beatitudinē. Voluntas aūt nostra est appetitus. Ideo est de bono, & quia nō est potentia limitata per organū, sed totaliter absoluta à corpore nō habet aliquid, per qđ limitetur specialiter ad volēdū potius hoc bonū, quā istud. Et tñ vult bonū: ergo necesse est, ꝙ velit bonū sub ratione boni. Et istud est velle bonū vniuersale, qđ est tota natura boni, qđ quare vocetur bonū vniuersale dictū est. q. eo. Voluntas ergo vult directè summum bonū, & consequenter vult beatitudinē, quā pecora velle non possunt. Potest etiā homo peruenire ad beatitudinē, quod est vniri ipsi summo bono. Istud autem nō potest esse, nisi per actū intellectus, quia summū bonū est bonū maximè intellectuale,

A & sic per viā intellectus ad istud perueniendum est. Etiā, quia beatitudo cū sit operatio debet necessariò esse operatio perfectissima, est aūt perfectissima operatio, quæ est à potentia nobilissima, & circa obiectū optimū nobilissima tñ potentia hoīs est intellectus: ideo per intellectū pōt homo vniri summo bono. Et hoc cōuenienter fit, quia summū bonū est bonū vniuersale, & non pōt cognosci nisi à potentia, quę possit apprehendere vniuersale. Sic aūt est intellectus, qui nō pōt iudicare, nisi de vniuersali. Et ob hoc phātasmata, quæ sunt materialia abstrahunt per intellectū agentē, vt possit repręsentari rē vniuersaliter. Potest ergo intellectus cognoscere summum bonū, & hoc est vniri ei, & effici beatū. Pecora aūt nō possūt B cognoscere summū bonū, quia cū iudiciū ipsorū sit per solas species, prout sunt in sensu, vel vt sunt phātasmata reseruata in imaginatione, & vtroq; modo repręsentāt rē particulariter. Bonū autē summū est vniuersale, ideo de illo iudicare nequeunt. & consequēter non possūt beatū effici. Istud dicēdū est de vera beatitudine. Nā de imperfecta beatitudine, q̄ est in hac vita, nemo dubitat, qa ad beatitudinē speculatiuā quilibet pōt peruenire, qui habet scientias speculatiuas, cū speculatio per illas. s. per altissimā earū sit beatitudo. 10 Ethic. Ad beatitudinē etiā practicā quilibet pōt peruenire, cū illa consistat in actu virtutis, quilibet tñ virtutē habere pōt, hoc verū est, nisi in illis, quos natura orbatos fecit, sicut sūt insani, & si-C miles, qui non possunt habere actū virtutis, nec speculationis. Vnde dicit Arist. primo Ethi. ꝙ beatitudo est possibilis omnibus non orbatis ad virtutem.

Ad 1. arg. Ad primum dicendum, qđ aliter excedit natura rationalis sensitiuam, & alius intellectualis rationalē. Natura enim rationalis excedit sensitiuā quantū ad obiectū cognoscibile. Est enim obiectū intellectus quidditas vniuersalis, sensus autē nō pōt cognoscere vniuersale, qđ rō cognoscit. Natura aūt intellectualis excedit rōnalē non ex parte obiecti, qa vtrūq; intelligit vniuersale, sed excedit in modo intelligēdi. Quia natura intellectualis cognoscit veritatē rei immediatè sine vllo discursu. Natura aūt rōnalis, ꝑ quēdā motū discursiuū veritatē cognoscit. Et quia bea-D titudo pertinet ad intellectū, & quidquid intelligit natura intellectualis pōt intelligere natura rōnalis, sequitur, ꝙ si natura intellectualis intelligendo potest assequi beatitudinē, ꝙ etiā rationalis poterit illā assequi. Quia tñ differunt ex modo cognoscendi, pòterit natura intellectualis, quæ sine discursu cognoscit peruenire immediatè ad beatitudinem. Natura aūt rationalis, s. homo, qa cū discursu intelligit post multos actus pueniet. Et sic angeli statim post principium suæ creationis, assecuti sunt beatitudinem, homines autem per longum tempus ad eam perueniunt, natura autem sensitiua nūquam ad illam peruenire potest, qa ipsum bonū, in quo est beatitudo, est purè intellectuale, & nō potest esse obiectū alicu-E ius potētię sensitiuę. Ad secundum arg. Ad secundū dicendū, ꝙ beatitudo erit in visione Dei per essentiā. Vnde per phantasmata Deus videri non poterit, quia talis visio est quædā cognitio imperfectissima, quę ad beatitudinē pertinere non pōt. Homini aūt est nunc naturale per phantasmata intelligere, & tamen post hanc vitam dabitur ei ex gratia, ꝙ possit Deū videre per essentiam. Et etiam omnia alia, quæ intelligit pręter Deum, intelligit per Dei essentiam, & erit tunc sibi modus ille naturalis intelligendi, & tamen quantum ad hoc angelus non excedit hominem: quia angelus per naturalem cognitionem nō potest esse beatus, quia non videt Deum per essentiam, sed per quasdam similitudines intellectui suo inditas, vel

creatas, quæ non faciunt videre quid Deus sit, sed quid non sit, vt dicetur.inf.quæst.72. cum agetur de beatitudine angelorum. Ad tertium dicendum, qđ homo debet transcendere angelos ad hoc, ꝙ sit beatus, nō quantum ad generādum naturȩ, s. vt naturaliter sit eis superior, sed quātum ad gradum obiecti intelligibilis, idest, ꝙ id obiectū, per cuius cognitionē homo beatificatur, est superius angelis, & ad illud homo peruenit intelligendo, licet non in conformitate essendi. Quia tunc oporteret, ꝙ homo efficeretur excellentior secundū naturam angelis. Non tamen etiā est putandū, ꝙ debeat homo transcendere angelos intelligendo. i. qđ homo excellentius intelligat, quā angeli, sed qđ obiectum, qđ homo cognoscit est excellentius angelis in essendo, & tamen illud etiam angeli intelligunt ita perfectè sicut homines, immo perfectius ex conditione naturȩ licet ex gratia quidam homines sint superiores in cognoscēdo Deum omnibus angelis. De his sanctus Thom. prima secundæ. quæstio. 5. articu. primo.

Ad tertiū argum.

An homo per sua naturalia possit assequi beatitudinem. Quæstio LVII.

QVAERITVR, an homo per sua naturalia possit assequi beatitudinem. Dicunt quidam quod sic, quia natura non deficit in necessarijs, nihil tamē est homini magis necessarium, quàm habere istud, per quod perueniat ad beatitudinem, quæ est finis totius naturæ humanæ, ergo per sua naturalia potest peruenire ad beatitudinem. Item homo cum sit nobilior creaturis irrationabilibus, debet esse sufficientior sibi in bono suo, quàm illæ sibiipsis. Et tamen irrationales creaturæ per sua naturalia possūt consequi fines suos, ergo homo per sua naturalia poterit consequi beatitudinem. Item secundum Aristo. 1. Ethi. beatitudo est operatio perfecta, eiusdem tamen est incipere & perficere, cum perfectū & imperfectum pertineant ad eādem speciem, quia non viciant rationem speciei. Sed ex naturali potestate homo potest facere operationem imperfectā dirigentem ad beatitudinem, cum sit homo Dominus suorum actuū, ergo poterit pertingere ad operationem perfectam, quæ est ipsa beatitudo.

Primum argum.

Secundū argum.

Tertium arg.

Dicendum, ꝙ aut loquimur de beatitudine imperfecta, aut de perfecta. Si de imperfecta, quæ est in hac vita, siue sit speculatiua, siue practica, manifestū est, qđ homo peruenit ad illam ex puris naturalibus. De speculatiua patet: nam ista consistit in operatione per scientias speculatiuas, & maxime per sapientiam, quæ est altissima, de qua 10. Ethic. Scientiæ tamen speculatiuȩ naturaliter haberi possunt. Vnde eodē lib dicit Aris. ꝙ debet homo conari ad immortale per particulā intellectus nostri, quȩ est immortalis, & in hoc conatu ponit beatitudinē. Si tn̄ non putaret hoc naturaliter posse haberi, frustra diceret homines ad hoc debere conari. Alij ēt posuerunt beatitudinē speculatiuā in continuatione intellectus nostri, & conuersatione cum similibus separatis. s. commentator, & Alexander, & ēt hoc asseruerunt possibile esse hoī in vita: ideo cōcedunt beatitudinē speculatiuam haberi ex puris naturalibus. De beatitudine practica etiam satis apparet, quod cum illa consistat in actu virtutis, & quilibet se posset exercitare ad virtutes, cum sit innatum omnibus posse suscipere illas. & perficiantur in nobis per exercitationem, vt dicitur: 2. Ethi. in principio poterit quilibet esse beatus practicè. Ideo Aristo. primo Ethic. non solū dixit beatitudinem esse possibilem in vita, sed etiam omnibus communem, scilicet, quòd beatitudo est possibilis omnibus non orbatis ad virtutem, idest,

F non habentibus impedimenta, sicut est insania incurabilis, & ægritudines similes. Si autem loquamur de perfecta beatitudine, dicendum, ꝙ nō potest homo peruenire ad illā per sua naturalia, quia illa cōsistit in Dei visione, vt ostensum est sup. qō. 40. Nullus tn̄ homo, nec etiā creatura aliqua potest ex naturalibus pertingere ad Dei cognitionē, quia oīs cognitio rei est secundū conditionē substātiȩ eius, sicut dr̄: in lib. de causis, ꝙ intelligētia cognoscit ea, quȩ sunt supra se, & ea, q̄ sunt infra se fm̄ modū substantiȩ suæ. Omnis aūt cognitio, quæ est fm̄ modum substantiȩ createȩ deficit à visione diuinæ essentiæ, quæ in infinitū excedit oēm substantiā creatam. Vnde nec homo, nec alia creatura potest ex suis naturalibus Deū

G videre, vt probauimus sup. q. 45. In ista tn̄ visione cōsistit beatitudo cuiuscunq; naturæ intelligentis. Ad primum dicendum, ꝙ natura non deficit homini in necessarijs, & tamen non dedit sibi omnia necessaria in actu. Quia non dedit sibi arma, nec indumenta, nec domū sicut dedit omnibus bestijs. Dedit tamen sibi intellectum, & manus, quæ sunt sibi sufficientia instrumenta prouisiua ad omnia hæc, & quæcunq; alia necessaria. Ita circa beatitudinē, licet natura nō dederit homini ipsam beatitudinē in actu, sicut etiā nulli pecori dedit suum finem vltimum in actu. Dedit tn̄ homini aliquid, per qđ possit habere beatitudinē. Differt tamen in hoc inter hominem, & pecora, quia licet pecora non habeāt suum finem vltimū in

Ad primū argum.

H actu, habent tamen aliquas potentias naturales, per quarum actum assequuntur directè, & immediatè fines suos. Nam finis cuiuslibet pecoris cōsistit in aliquo bono delectabili secundum gustum, & tactum, aut in altero ipsorū & per actus gustus, & tactus cōsequuntur pecora illa delectabilia. Aliȩ aūt irrationales cōsequuntur fines suos per naturales operationes, cū finis cuiuslibet rei irrationalis sit quædā perfectio ei inhærens, quȩ est maxima secundum suam speciem, & ad quam peruenire potest ex principijs speciei. In homine autem natura nō posuit aliquod principium, per cuius actum directè, & immediatè assequatur beatitudinem, quia hoc non erat possibile naturæ. Nam ostensum est sup. q. 45 ꝙ lumē glo

I riæ, per quod videtur diuina essentia nulli creaturæ potuit esse connaturale. Dedit tamen sibi liberum arbitrium, per qđ posset conuerti ad Deum, à quo haberet beatitudinem. Et quia illa, quæ homo potest per amicos dicitur posse per seipsum 3. Ethi. dicē homo posse habere beatitudinē per seipsum, cū Deus sit homini promptus semper ad oīa, quȩ petit magis, quā amicus amico, immo magis, quā pater filio. inf 7. & Luc. 11. vbi Christus dicit: Quis ex vobis petit à patre panem, nunquid lapidem dabit illi? Si ergo vos cū sitis mali nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se. Ad secundum dicēdum, quòd nobilioris conditionis est natura, quæ potest consequi bonum perfectum, licet indigeat exterio-

Ad 2. arg.

K ri auxilio ad hoc consequendum, quam natura, quæ non potest consequi bonum perfectum, sed consequitur solum bonum imperfectum, licet ad eius cōsecutionem non indigeat exteriori auxilio sicut dicit: Aris. 2. de Cœlo, & mun. Sicut magis dispositus est ad sanitatem, qui potest consequi perfectā sanitatem, licet hoc sit per auxilium medicātis, quam qui solum potest consequi imperfectam sine auxilio alicuius. Et ideo creatura rationalis, quȩ potest consequi perfectā beatitudinem indigens ad hoc diuino auxilio nobilior est, quàm creatura irrationalis, quȩ nullo modo est capax beatitudinis, sed consequitur quoddam imperfectum bonum virtute naturȩ suȩ.

Ad

Ad tertium dicendum, ꝙ qui facit operatinē imperfectā potest facere perfectam, quādo perfectū, & imperfectum pertinent ad eandem speciem, sed nō est hoc verum, quando pertinent ad duas species. Sicut dispositio ad formam est operatio imperfecta, productio autem formæ est operatio perfecta. Ideo aliquid potest facere aliquam dispositionem ad formam, quod non potest formam producere. Sicut agentia naturalia posſunt disponere corpus humanum ad suscipiendum animam, & tamen non possunt animā producere. Sic etiam est circa materiæ dispositiones, quia quædam agentia possunt causare dispositiones remotas ad formam, quæ non posſūt causare dispositiones propinquas, quia vltima dispositio est similis formæ. Sic autem est in homine
B respectu beatitudinis, quia per hoc, quod est substantia intelligens est dispositus ad beatitudinem, dispositione remota, & hoc habet à natura, dispositio autem vltima est lumen gloriæ, quod naturaliter homo non potest habere, & sic operationem imperfectā, quæ est solum intelligere res materiales, vel creatas potest homo habere naturaliter, operationē autem perfectam beatitudinis, quæ est Deum per essētiam videre, non potest homo habere naturaliter, quia istę duæ operationes differunt in specie ex parte obiecti, & ex parte medij, per quod cognoscitur, & ex parte modi. Cum autem dicitur, quòd perfectum, & imperfectum non variant speciem, verum est, quando solum differunt, vt perfectum, & imper-
C fectum: sicut duæ cognitiones intellectiuę de eisdē rebus creatis erunt inęquales in perfectione, quia vna poterit esse clarior, & firmior & perspicacior. Et hoc non facit eas differre in specie, cognitio tamen, quam habet homo de rebus creatis per phantasmata abstracta per intellectum agentem, differt à cognitione Dei, quæ non est per similitudinem, sed per essentiam plusquam perfectum, & imperfectū, & sic differunt in specie. De his S. Tho. 1.2.q.5.art.5.

An homo possit effici beatus per actionem angeli.
Quæstio LVIII.

QVAERITVR, an possit homo effici beatus
D per actionem alicuius creaturæ superioris. scilicet, angeli. Aliqui dicunt, ꝙ sic, quia duplex ordo reperitur in rebus. Vnus, qui est ipsarum partium vniuersi adinuicē, & alius, qui est totius vniuersi ad bonū, quod est extra vniuersum. Nā rector vniuersi nō est de vniuerso, sed super vniuersum, vel extra vniuersum, vt dr̄. 12. Meta. primus ordo ordinat̄ ad secūdum tanquam ad finem, vt dr̄. 11. Meta. sicut ordo partiū exercitus ad ducē. Sed ordo partium vniuersi adinuicem attenditur secundum, ꝙ superiores creaturæ agunt in inferiores. Beatitudo autem hominis cōsistit in ordine eius ad bonum, quod est extra vniuersum, qđ est Deus, ergo ordo creaturarum superiorum ad inferiores proficiet ad istā beatitudinem.
E Poterit ergo homo esse beatus per actionē alicuius creaturæ superioris, scilicet, angeli. Item, quod est in potentia tale potest reduci ad actum per id, qđ est in actu tale, sicut id, quod est in potētia calidum per id qđ est calidum in actu, sed homo est in potentia beatus, angelus aūt est beatus ī actu, ergo poterit homo effici beatus per actionē alicuius angeli. Item beatitudo consistit in operatione intellectus, vt probatū est sup. quæst. 33. angelus autem potest illuminare intellectum hominis, cum possit vnus angelus purgare, perficere, & illuminare alium, vt dicit Dio. lib. de celesti Ierar. ergo poterit angel⁹ beatū facere hoīem. Dicendum, ꝙ non potest homo effici beatus per

A operationem angeli, siue in beatitudine perfecta, siue in imperfecta. De perfecta manifestū est, quia illa consistit in visione Dei: ideo angeli per hoc, ꝙ se notificent hominibus non faciunt eos beatos, quia angelus non est summum bonum, ideo in cognitione eius non potest consistere beatitudo. Et de hoc etiā non quærebatur nunc, quia sup. probatum est. q. 36. s. an per actionem angeli posset homo effici beatus. Et de hoc dicendum ꝙ non: quia cum beatitudo cōsistat in clara visione diuinæ essentię nemo potest facere alium beatum, nisi qui potest ei ostendere diuinam essentiam. Hoc autem non potest facere angelus: quia diuina essentia non potest videri per aliquā similitudinem creatam, sed solum per seipsam, scilicet, vt diuina essentia vniatur intellectui nostro tanquam forma intelligibilis, vt ostensum est, sup. q. 40. Nemo tamen potest diuinam essentiam vnire intellectui nostro, nisi ipse Deus: Angelus autem non posset intellectum perficere nisi causando in eo quasdā rationes intelligibiles, quæ ad beatitudinem non sufficiunt. Item, angelus non solum non potest beatificare hominem per operationē suam, sed etiam non potest disponere eum immediatè ad beatitudinem. Ipsa enim dispositio fit per lumen gloriæ, Angelus tamen nō potest creare lumē gloriæ, sed solus Deus, cum per lumē gloriæ essentia diuina efficiatur proportionabilis intellectui nostro ad intelligendum, quę tamen aliàs distat ab eo in infinitum. Istam ergo coniunctionem rerum distantium in infinitum nō poterit facere nisi ens infinitę virtutis, scilicet, solus Deus: non ergo angelus beatificabit hominem. Item non solum angelus non potest beatificare hominē, immo nescit ipse quantum est bonum istud, in quo consistit beatitudo hominis. Isa 64. A sæculo nō audierunt, nec auribus perceperunt, oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Solus ergo ipse scit quantum est bonū istud, quod quilibet futurus beatus habiturus sit. Item, cum omnis creatura sit subiecta naturæ legibus, cum habeat potestatem, & actionē limitatam, istud qđ excedit naturā creatam non potest fieri naturæ alicuius creaturæ. Ideo si aliquid fieri oporteat qđ sit sup. naturā, hoc fit immediatè à Deo, sicut suscitatio mortui, & sanatio cęcorū. Beatitudo autem est bonū quoddam excedens naturam creatā: ideo impossibile est, ꝙ conferatur virtute alicuius creaturæ. Sed homo fit beatus solo Deo agente. Sic dr̄. Psal. 83. Gratiam, & gloriā dabit Dominus. i. solus Deus est, qui potest dare gloriam, & gratiam. Si autem loquamur de beatitudine imperfecta, dicendum, quòd etiam illa non potest conferri per angelos, quia siue sit speculatiua, siue practica consistit in operatione. Angelus tamē non est principium operationis humanę, sed homo habet in seipso principium operationis suæ. 6. Ethi. Vnde dicitur homo Dominus actuū suorum, ideo ab anglis non confertur homini beatitudo etiā imperfecta, licet ad illam possent homines disponere illuminando intellectum ad speculatiuam beatitudinem, & ad practicam conferre possunt adiuuādo in multis ad operationē, & conferendo bona cōuenienter, & tollendo impedimēta: Ideo Arist. 1. Ethi. quærit, an beatitudo sit homini ab aliqua causa superiori. s. à Deo, licet in solutione huius non insistat.

Ad primum dicendum, ꝙ contingit plerunque in potentijs actiuis ordinatis, ꝙ perducere ad vltimum finem pertinet ad potentiam supremam, inferiores verò potentię adiuuant ad consecutionem vltimi finis disponendo. Sicut vsus nauis pertinet ad artem nauigatiuam, quæ præest nauifactiuæ cum propter nauigatiuam sit nauis. Ita in ordine vni-

vniuersi homo adiuuatur ab angelis ad consequendā beatitudinem secundum aliqua precedentia, licet non possint sibi beatitudinē cōferre, nec dispone re hominē ad beatitudinē dādo vltimatā dispositionē. s. lumen glorie, vt nunc dictū est: faciunt tñ alias dispositiones magis remotas suggerendo nobis bona, & dirigendo in operationibus, & custodiēdo nos à nociuis. Nam ob hoc cuilibet homini datur vnus angelus ad custodiam: immo hoc est officium suum, s. dirigere homines ad beatitudinē. Ad Hebre. j. Omnes sunt administratorij spiritus in ministeriū missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Ad

Ad secundum arg. secundum dicendum, ꝙ angeli, licet sint beati, non possunt beatificare homines, quia etiam tunc vnus homo, qui iā est beatus, posset beatificare alios, quia vterque est beatus in actu, sed neuter eorum potest

Quomodo forma potest agere. hoc. Causa est, quia quando aliqua forma est in aliquo actualiter secundum esse suum naturale, & perfectū potest esse principiū operationis in alterum, sicut calidū per calorē calefacit, sed si forma existat in aliquo nō secundum esse naturale, vel si sit secundū esse naturale, & tñ non secundū esse perfectū, nō potest per actionē suam causare se in alterū, sicut albedo est in oculo non secundū esse naturale, sed secundū esse intentionale. Et ita species sensibiles in omnibus sensibus, & species intelligibiles in intellectu, cū ibi solum habeant esse cognoscibile, vel intentionale, & non esse naturale, ideo albedo in oculo, & aliæ formæ in sensu, vel in intellectu nō habent aliquas operationes de illis, quas habent in substantijs suis, eo quòd in subiecto sunt istæ formæ secundum esse naturale, & in sensu sunt solum secundum esse intentionale. De secundo patet, quia si aliquid sit calidum licet sit ibi calor secundum esse naturale, quia est vt forma in subiecto, si tamen est calor imperfectus non poterit esse principium calefaciendi. Quod patet, quia tunc vna re calida existente omnia, quæ sunt in orbe essent calida, quia illa calefaceret aliam cōiunctam sibi, & alia aliam. Et sic nihil maneret, ꝙ nō efficeretur calidū. Qđ falsum apparet. Hoc autē est, quia calor nō est principiū calefaciendi nisi secūdū ꝙ est perfectus in suo esse naturali. Et ita de actione cuiuslibet forme. Sic est de lumine glorie, quia illud lumen nulli est naturale, nisi Deo, cui proprium est videre seipsum per essentiā suā, quæ est sibi naturaliter forma in essēdo, & intelligēdo, in ceteris aūt lumen gloriæ est per participationē, & etiā est in eis secundū esse imperfectū, & diminutum. Et sic lumē glorie, qđ est in quolibet beato, est sufficiens sibi ad hoc, ꝙ ipse sit beatus. Et tñ non est sufficiens ad hoc, ꝙ aliū beatificare possit, quia ad hoc requirebat̃ maior perfectio, sicut calor existens in quacunque re, vt in subiecto, sufficit ad hoc, vt ipsa res sit formaliter calida, etiā si ille calor sit qualiscūq;. Et tamē nō sufficiet ad calefaciendū aliam rem, nisi sit ille calor

Ad tertiū argum. perfectus. Ad tertiū dicendum, ꝙ vnus angelus illuminat intellectū alterius angeli inferioris, vel ēt hominis quantum ad aliquas rationes diuinorū operū, s. ꝙ faciet eū intelligere aliqua de diuinis operibus, que prius nō intelligebat, non potest tamē illuminare intellectū eius, ita ꝙ deducat ad immediatè intelligendum diuinam essentiam videndo illam. De his sanctus Thom. prima secundæ. quest. 5. artic. 5.

An requirantur aliqua opera hominis ad hoc quòd peruenire possit ad beatitudinem. Quæstio LIX.

Primum argum. QVAERITVR, an requirātur aliqua opera hominis ad hoc, quòd peruenire possit ad beatitudinem. Dicunt aliqui ꝙ nō, quia Deus est agens in-

F finitæ virtutis, & non preexigit in agendo materiā, tanquam subiectum; nec etiam dispositionē aliquā materie, sed potest totū statim producere. Opera autem hominis non possunt requiri ad beatitudinem tanquam efficiens causa eius: quia Deus solus est efficiens, vt ostensum est præcedenti. q. Non possunt ergo requiri, nisi sicut dispositiones. Deus tamē non p̄exigit dispositiones aliquas in operādo: ergo nō requirūtur aliqua opera hominis ad beatitudinē eius. Itē sicut Deus est actor nature, ita est actor beatitudinis. Deus tñ naturā immediatè produxit non preexigendo dispositiones aliquas, etiam singulas res ꝓduxit in suo esse perfecto secundum suam speciem: cum ergo beatitudo sit perfectio hominis conferret

Secūd. arg.

G illam Deus homini sine aliqua operatione sua, sicut singulis rebus contulit perfectionē naturalē sine aliqua operatione ipsarum. Itē Apostolus dicit ad Ro. 4. beatitudinem esse hominis, cui Deus confert iustitiam sine operibus, ergo non requirūtur aliqua opera ad consequendum beatitudinem.

Tertiū argum.

Dicendū, ꝙ si loquamur de beatitudine imperfecta, que habetur hic, siue sit practica, siue speculatiua requirit operatio hoīs. Nā ipsa beatitudo in operatione consistit. 1. Ethic. & illa operatio est hoīs. Non solū tamē requiritur ipsa operatio hoīs, quæ est beatitudo, sed etiam aliæ operationes humanæ præcedētes ad beatitudinē, quia beatitudo est operatio secundū virtutē perfectam, eodē lib. Et tñ antequā sit

H in hoīe virtus ꝑfecta, oportet dari tēpus, in quo virtutē non habeat, sed ipsam ex operationibus acquirat, vt patet 2. Ethi. s. virtutes sunt innate nobis suscipere illas, perfectis autem per assuefactionē, & postquā fuerit in nobis habitus virtutum, necesse est, ꝙ prius sint illæ virtutes imperfectæ, quàm perfectæ. Nam per operationes suscipiunt virtutes augmentū, & perfectionē 2 Ethi. Et iste omnes operationes precedent ad operationem beatitudinis. Vnde qui beatus est speculatiuè necesse est, ꝙ prius habuerit multas speculationes imperfectas, quàm peruenerit ad speculationem perfectā, in qua consistit beatitudo: qui etiam habet operationē perfectā ſm virtutes morales, in qua beatitudo consistit, necesse est, vt

I prius habuerit multas operationes imperfectas aliquas sine habitibus virtutū, & alias cum habitibus. Si autē loquamur de beatitudine perfecta, que consistit in Dei visione. Dicēdū quod ad istā requirit rectitudo voluntatis, vt ostensum est. sup. q. 51. Et ista rectitudo potest esse cōsequens ad beatitudinē ex eo, ꝙ ille, qui videt diuinam essentiam, quæ est summū bonū necesse est, ꝙ oīa, que diligit diligat ī ordine ad illā, vt probatū est ibidē, & ista rectitudo non dicit aliquā operationem precedentē beatitudinem. Aliquādo accipitur rectitudo voluntatis, vt quidam ordo debitus ipsius voluntatis ad beatitudinem, in quātū est vltimus finis. Et ista rectitudo exigitur ad beatitudinē sicut debita dispositio materie ad conse

K cutionē forme. Sed ex hoc non est necesse, ꝙ aliqua operatio nostra p̄cedere debeat beatitudinē, ita qđ sine illa haberi nō possit beatitudo. Posset enim Deꝰ facere simul voluntatē rectè tendentē in beatitudinē, sicut simul Deus disponit aliquā materiā ad formā, & producit formā. Non facit tñ sic Deus, sed regulariter aliqua operatio ex parte hoīs præcedit, per quā disponat ad beatitudinē. Et hoc exigit ordo diuinæ sapientiæ. Dicitur enim secūdo de cælo, & mū do, qđ corū, quæ nata sunt habere bonū perfectū, aliquid habet ipsum sine motu, aliquid aūt vno motu, aliquid verò pluribus. Habere aūt bonū ꝑfectū sine motu ꝯuenit illi, qđ naturaliter hēt istud, habere aūt beatitudinē naturaliter soliꝰ Dei est, q̄a natura sua est bea-

Beatitudo in quibusdam sine motu, in alijs p vnicum motum, in alijs per multos, & cur hoc.

beatitudo per essentiam. Ideo solius Dei propriũ est, ꝙ ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationẽ pręcedentẽ. Cum autem beatitudo excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatura consequitur conuenienter beatitudinem absque motu operationis, per quã tendit in ipsam. Angelus tamẽ, qui est superior ordine naturę consecutus est beatitudinẽ secundũ ordinẽ diuinę sapientię vnico actu operationis meritoriæ, ut ostendunt doctores. 2. Sen ten. Homines autem consequuntur beatitudinem multis motibus operationum, quæ vocantur merita. Vnde recte dixit Aris. primo Ethic. quòd beatitudo est præmium virtuosarum operationum.

Ad primũ dicendum, ꝙ nõ requiritur aliqua operatio hominis pręcedens ad beatitudinẽ tanquã dispositio quędam necessaria, sine qua Deus non possit homini dare beatitudinem. Nam dispositio ad introducendum formã in actionibus naturalibus nõ requiritur nisi propter insufficientiam agentis. Quia si istud esset omnino sufficiẽs simul materiam dispo neret, & introduceret formam. Quia tamen non est tantæ virtutis pręexigit dispositiones præcedẽtes in materia à se, vel ab alio agente factas, & tũc introducit formam. Deus autem, qui est agens omnino sufficiens simul poterit conferre homini beatitudinem, & disponere eum ad illam non præcedente operatione aliqua ex parte hominis. Ordo tamen diuinæ sapientię exigit, ꝙ aliquę operationes ex parte hominis pręcedant, quia licet homo per naturalia sibi collata non possit assequi beatitudinẽ, vt ostensum est sup. q. 45. & 57. potest tñ se ex illis iuuare ad assequendã illã: iustũ est ergo, ꝙ se adiuuet. Et est iste rectus ordo vniuersi, & nulla virtus in toto vniuerso manet otiosa. Maneret tñ si homo posset se adiuuare ex suis naturalibus ad consequendã beatitudinẽ, & nõ requireret, ꝙ se adiuuaret faciẽdo aliquã operationem. Ad secundum dicendum, ꝙ licet Deus sit institutor naturæ, & collator beatitudinis, fuit iustũ, imo necessariũ, ꝙ ad naturę institutionẽ non pręexigeret aliquã dispositionẽ. Quia cũ Deus oĩa ex nihilo produxerit, non erat ibi aliquis, qui posset pręmittere aliquã dispositionem, vt postea Deus operaret, nec etiã adhuc erat materia, quę reciperet dispositiones. Nã omnes dispositiones ad formã recipiunt in materia, & tñ materia non pręexistebat, sed Deus eã produxit. Ideo necesse erat, ꝙ vel Deus nõ ꝓduceret aliquid, vel ꝙ nõ pręexigeret aliquã dispositionẽ, sed simul formam, & materiã, & dispositiones in materia produceret. De beatitudine autem secus est, quia homo qui beatificabilis est, iã subsistens est, & habet virtutẽ naturalẽ, per quã possit se iuuare ad beatitudinẽ, ideo iustũ est ꝙ se adiuuet. Cũ autem dr̃, ꝙ Deꝰ instituendo naturã produxit omnes res perfectas secundũ species suas. Dicẽdũ ꝙ hoc fuit, quia Deus voluit, ꝙ per ista indiuidua singularũ specierũ, quę ipse nũc produxerat conseruaret natura ipsarũ specierũ per generationẽ: & quia ad hoc, ꝙ aliqua res generet, vel agat nõ sufficit ꝙ sit, sed ẽt requirit, ꝙ ꝑfecta sit, vt probatũ est pręce. q in solutione secũdi art. Debuit Deus in creatione omnes res perfectas producere, quia aliàs periret tota natura ꝓducta in rebus generalibus, & corruptibilibus, cũ nõ posset cõseruari sine generatione, & tñ indiuidua imperfecta generare non possent. Secus autẽ est de beatitudine, quia ẽt si Deus voluisset dare homini beatitudinẽ, quę est ꝑfectio sua vltima tãquã aliquid sibi naturaliter inhęrens fieri non potuisset: quia licet Deus ex gratia possit homini dare beatitudinem, non potest tñ effici, ꝙ beatitudo sit homini naturalis, qa lumẽ gloriæ, per qđ est beatitudo non potest homini esse ꝯnaturale,

A cum solius Dei sit proprium, vt ostensum est sup. q. 45. Fecit tamen Deus hoc, ꝙ dedit vnum hominem creatum in vltima sua perfectione, qui ab instãti suę conceptionis habuit totam suam beatitudinem, & ille fuit Christus. Et hoc, quia sicut per indiuidua naturæ creata in totali perfectione erat natura propaganda, ita à Christo in omnes hoĩes beatitudo deriuanda erat. Iuxta istud ad Hebrę. 2. Qui multos filios in gloriã Dei adduxerat. Hoc aũt singulare fuit in ipso, sicut fuit singulare in eo, ꝙ ipse solus in toto orbe esset simul Deus, & homo. Et sic etiã beatitudo sua nobis prodest, quia pueris baptizatis subuenit meritum Christi ad cõsequendã beatitudinẽ, quibus merita propria desunt, eo ꝙ per baptismum effecti sunt

B membra Christi. Ad quartũ dicẽdum, ꝙ Apostolus nõ loquitur de beatitudine in re, sed in spe. Et ista habetur per gratiã iustificantẽ. Gratia autẽ ista non est per merita pręcedentia, cũ sine gratia homo mereri nõ possit. Et ista beatitudo nõ habet rationẽ finis sicut beatitudo in re, sed magis est qđdã principiũ motus ad cõsequendã illã beatitudinẽ: Et patet, ꝙ intelligat̃ de beatitudine spei, quia dr̃ ꝙ beatus est homo, cui data est iustitia sine operibus, ergo ista beatitudo, de qua loquitur Apostolus cõsistit in iustitia. Beatitudo tamen vera, quę est beatitudo in re nõ dicit iustitiam, nec aliquam virtutem, sed solam Dei visionem. Et ad istam rdquiruntur bene aliqua opera pręcedentia. De his. S. Thom. 1. 2. q. 5. artic. 7.

C

An omnes homines appetant beatitudinem. Quæstio L X.

QVAERITVR, an omnes homines appetant beatitudinem. Dicunt quidam, ꝙ non: quia nemo potest appetere, quod ignorat, vt ait Aug. in lib. de Trinit. Et hoc quia bonum apprehensum est obiectum appetitus. 4. de Anima. Multi tamen nesciũt quid sit beatitudo, vt dicit Aug. 13. de Trini. cũ quidam posuerint eã in voluptate corporis, alij in diuitijs, alij in virtute animi, & alij in alijs rebus, ergo nõ appetunt omnes beatitudinem. Item essentia beatitudinis est visio diuinæ essentiæ, vt ostensum est sup. quæst 40. Aliqui putant tamen impossibile esse Deum videri ab homine per essentiam, rationes quorum positæ sunt sup. q 45 ergo illi saltẽ non desiderabunt beatitudinẽ. Item dicit Aug. 13 de Trini. ꝙ beatus est qui habet omnia, quæ vult, & nihil mali vult. Aliqui tñ non volunt hoc, cũ velint mala, & volunt illa se velle, ergo non volunt omnes beatitudinẽ. Item peccatum est, spreto bono incõmutabili, rebus mutabilibus adhęrere: beatitudo autem est incommutabile bonum: ergo qui peccant spernunt beatitudinem, & sic nõ volunt omnes beatitudinẽ.

Primũ ar. *Secundũ argu.* *Tertiũ ar.* *Quartum argum.*

Dicendum, quòd omnes creaturæ rationales, siue hoĩes, siue angeli, & ẽt dęmones beatitudinẽ volũt. Dicit enim Aug. 13. de Trin. qđ si minus dixisset oẽs beati esse vultis, miseri esse nõ vultis, dixisset aliquid

E qđ nullus in sua nõ agnosceret uoluntate: ergo quilibet in voluntate sua agnoscit, qđ vult esse beatus. Item Boe. de consol. lib. 3 prosa 2. dicit, qđ omnium mortaliũ cura ad beatitudinis finem nititur peruenire, & prosa 3. dicit, qđ inest mentibus hominũ veri boni inserta cupiditas, sed verum bonum est ipsa beatitudo, ergo omnes beatitudinem appetunt. Itẽ vnicuique appetibilis est sua perfectio, sed beatitudo est maxima ꝑfectio hominis: ergo oẽs homines appetunt beatitudinem. Considerandum pro hoc, quòd in omnibus motibus, & motoribus ordinatis, oportet secundos motores ordinari in finem primi motoris per dispositionẽ eis impressam ab ipso primo motore. Sic patet, cùm anima nostra mouet

manum, & manus mouet gladium, & gladius percutit, quæ percussio est finis intentus ab anima. Et sic anima est hic primus motor: man⁹, & gladius sūt secundi motores, & intendunt finē, quem anima intendit per solā impressionem, quā anima facit in eis mediatè vel immediatè. Ista tamen est differentia inter motū naturalē, & violentū, quia in motibus violentis impressio relicta à primo motore in secundis motoribus est prętet naturā ipsorū. Et ideo operatio cōsequens ex tali impressione est eis difficilis, & laboriosa. Sed in motibus naturalibus impressio relicta à primo motore in secūdis motoribus est eis cōnaturale. Ideo operatio cōsequens istā impressionē est suauis, & quasi delectabilis. Ideo dr̄. Sapiē. 7. qđ sapiētia Dei disponit omnia suauiter. s. quia vnaquęq;
G res ex natura sibi diuinitus indicta intendit in istud, ad qđ per diuinā sapientiam, & prudētiam ordinat, & s̄m exigentiā impressionis magnę vel paruę receptę in ea à Deo. Et quia oīa procedunt à Deo inquātū bonus est, vt dicit Dio & Aug. ideo oīa creata s̄m impressionē à Deo in eis recepta inclinant in bonū appetendū s̄m suum modū. Et sic in omnibus rebus inuenit quędā circulatio. s. quæ à bono procedunt, & in bonū tendunt, sic dicit Boe. de consol. li. 3. Met. 2. Repetunt proprios quæque recursus. Redituque suo singula gaudent. Nec manet vlli traditus ordo. Nisi qđ fini iunxerit ortum stabilēque sui fecerit orbem. i. circulum. Ista circulatio in quibusdam creaturis inuenitur perfecta, in alijs autem est imperfecta. Illę enim craturæ, quæ non ordinantur vt pertingant ad istud primum bonū, à quo processerunt, sed solū ad consequendam aliqualem eius similitudinem qualēcunque non habent istā circulationem perfectā, sed solum illę creaturæ, quæ ad ipsum primū principium aliquo modo pertingere possunt. s. ad ipsum secundū essentiam suā, & non ad aliquam eius similitudinē. Et hoc solum est creaturarū rationalium, quę Deum ipsum secundū se assequi possūt per cognitionem, & amorē, in qua assecutione cōsistit earū beatitudo vt ex dictis patet: ideo sicut quælibet alia res naturaliter appetit bonū suum, ita quælibet creatura rationalis naturaliter appetit beatitudinem, quę est bonū proprium eius. Sciendū tamē, qđ beatitudo dupliciter potest considerari. Vno modo secundum communē rationem beatitudinis, & sic necesse est, qđ omnis homo velit beatitudinē. Ratio autē communis beatitudinis est, qđ sit bonū perfectū in se omnia bona continens, ita vt extra istud nihil maneat, qđ desiderari possit: vt ait Boe. de cōs. li. 3. prosa 2. Cū autem bonum sit obiectum voluntatis, bonū perfectum est id, qđ voluntati totaliter satisfacit. Vnde appetere beatitudinē secundum rationem communem beatitudinis nihil aliud est, quàm appetere qđ voluntas satiet, & hoc quilibet appetit. Alio modo possumus loqui de beatitudine s̄m specialē rationē. s. quantum ad id, in quo beatitudo cōsistit. Et sic non omnes appetūt beatitudinē, quia nō omnes cognoscunt illā, cum multi nesciant, quę res est illa, in qua consistit beatitudo. De his S. Tho. 1. 2. q. 5. art. 8. & 4. Sent. dist. 49. q. 3. art. 1.

Ad 1. arg. Ad primum dicendū, qđ sicut visibile est duplex. s. visibile per se, vt color, & visibile per accidens vt homo, vel lapis. Ita etiā est duplex appetibile, per se, & per accidens, per se est obiectum voluntatis bonū in ratione communi boni, per accidens est obiectū eius istud bonū, vel istud. Et sicut bonū communiter loquendo est per se obiectum voluntatis, ita summū bonum est vltimus finis, accipiendo summum bonū sub hac ratione cōmuni. Sed hoc bonum, vel istud, in quo potest poni vltimus finis ab aliquo, est

F vltimus finis, vel beatitudo per accidens, sicut ergo dictum est beatitudo quantum ad rationem suā est per se obiectum principale voluntatis, & ab omnibus est cognita: quia omnes cognoscunt rationem communē perfecti boni, scilicet, illud qđ ita satiat volūtatem, quia nihil vltra desiderari possit, & omnes tale bonum desiderant, quando dicunt se beatitudinē appetere. Quòd autem istud perfectum bonū ponatur esse in diuitijs, aut voluptate, aut honore, vel alijs, est per accidens ad ipsam rationem perfecti boni, & tale bonum à multis est incognitum, & consequenter non desiderant istud. Ad secundū Ad 2. arg. dicendum, quòd cum voluntas sequatur apprehensionem intellectus, siue rationis, sicut contingit qđ aliquid sit idem alteri secundum rem, & tamen sit diuersum ab eo secundum rationem, vel considerationem rationis, ita cōtingit, quòd aliquid sit idē secundum rem, & tamen secundum vnā consideratione desideretur, & secundū aliā non. Ita beatitudo potest considerari sub ratione boni vltimi, & perfecti, quę est ratio cōis beatitudinis, & sic naturaliter etiam ex necessitate voluntas tendit in beatitudinē. Potest autem considerari beatitudo secundum alias considerationes particulares ex parte operationis, quæ est ipsa beatitudo, vel ex parte potentiæ, cuius est operatio, vel ex parte obiecti, ad quod est, & sic nō fertur ex necessitate voluntas in beatitudinem, sicut dulce est ipsum mel, & aliquis appetit dulce,
H qui non appetit mel, & fortè non cognoscit istud, quia dulcedini secundum rationem suam accidit esse in melle. Ad tertium dicendum, ꝙ ista diffinito Ad tertiū argum. beatitudinis quam quidam posuerūt. s. ꝙ beatus est, qui habet omnia, quę vult, vel cui omnia optata succedunt, quodā modo intellecta est bona, & sufficiēs, alio autē modo est imperfecta. Si enim intelligat simpliciter de omnibus, quę homo vult naturali appetitu, sic verū est, ꝙ qui habet omnia, quę vult, est beatus. Nihil enim satiat naturalē hominis appetitū, nisi bonū perfectū, qđ est beatitudo. Si verò intelligat de his, q̄ homo vult modo, quocūq; velit etiā si non secundū apprehensionē rationis, non est verū ꝙ habere oīa illa pertineat ad beatitudinē, sed potius quę
I dā ipsorū faciunt hominē miserum inquantū impediūt eū, ne habeat ea, quæ naturaliter vult, sicut etiā intellectus interdū accipit aliqua, vt vera, quæ tamē impediūt eū à cognitione veritatis. Et propter hoc Aug. addit huic diffinitioni, ꝙ nihil mali velit, quāuis possit sufficiēs diffinitio esse beatitudinis. Beatus est, qui habet omnia, quę vult si rectè intelligeretur. Ad quartū arg. Ad quartū dicendū, qđ illi, qui peccant adhęrendo bonis mutabilibus tanquam fini, accipiunt ipsas res mutabiles tanquam summum bonum, vel perfectum bonum. Et sic eis inherendo beatitudinem appetunt, licet non appetant id, in quo consistit vera beatitudo, & sic spernunt istud bonum, in quo est beatitudo: ipsam tamen beatitudinem secundum ra
K tionem non spernunt, imo propter eam bonum incommutabile spernunt, quia beatitudinem desiderant, quam in alia re esse putant.

An aliquis possit appetere miseriam. *Quæstio L X I.*

QVAERITVR, an aliquis posset appetere miseriam. Dicunt quidam, ꝙ sic, quia potentię ra- Primum arg. tionales sunt ad opposita. 9. Meta. Voluntas autē est potentia rationalis, ideo potest velle opposita, sed voluntas vult beatitudinem, ergo potest velle miseriam, quæ ei opponitur. Item si non posset aliquis Secundū arg. velle miseriam, impossibile esset eam velle, ergo necesse esset, quòd non vellet eam, sed necessitas

tas importat coactionem, aut prohibitionem, vt dicit Anselmus, & sic voluntas posset cogi, hoc tamen repugnat eius libertati. Item sicut beatitudo est ab omnibus appetibilis, ita esse est appetibile ab omnibus: quia est prima perfectio, quidam tamē appetunt non esse, sicut patet de illis, qui se occidunt, ergo possunt aliqui velle miseriam. Item voluntas est de fine, vt dicitur 3. Ethic. ergo potest desiderare non solum bonum, sed etiam apparens bonū, quantuncunque ergo miseria mala sit, cùm possit alicui bona apparere poterit eam appetere. Dicendū, ꝙ nullus potest miseriam appetere: sic enim Aug. in libro de Libero arbitrio ostendit, quòd nullus potest velle esse miser. Item sicut se habet intellectus ad primum intelligibile, ita se habet voluntas ad primum appetibile, sed intellectus non potest assentire contrario primi intelligibilis. s. affirmationem, & negationem simul esse vera, vt ostenditur 4. Meta. ergo non potest voluntas velle miseriam, quę est cōtraria beatitudini, & illa est primum appetibile. Cōsiderandum autem pro hoc, quòd operatio causæ secundæ semper fundatur super operationem causæ primæ, & præsupponit eam, nec potest facere aliquid contra illam. Ita ergo cū anima sit vna de causis secundis, necesse est, quòd operatio eius procedat ex suppositione illius, quod indictum est ei ex impressione primi motoris, vel agentis. s. Dei. Et ideo videmus ex parte intellectus, quòd non potest procedere anima ad aliquid intelligendum, nisi ex suppositione illorum, quorum cognitio est ei innata, & sic non potest assentire alicui, quod sit contrarium principijs, quæ naturaliter intellectus cognoscit: qa illa sunt ei īdicta ex operatione primæ causę imprimentis ei lumen intelligibile, cum quo ista sunt immediatè cognita. Sic necesse est ex parte voluntatis. Vnde cū voluntati sit indictum ex impressione Dei, quod bonum appetat, & nihil nisi bonum velit, & perfectum bonum tanquam finem vltimum velit, impossibile est, quòd contrarium huius appetat. Et sic nemo potest velle malum nisi per accidens, nec miseriam, nisi interdum ipsum, quod malum est, vel in quo miseria consistit tanquam bonum existimās istud appetat. Et istud est per accidens malum velle. Nam sub ratione mali, aut miseriæ istud non vult: sed potius: quia bonū istud esse credit, & accidit malum esse id, quod appetitus tāquam bonum voluit. Item patet hoc: quia impossibile est aliquā potentiā ferri in aliquid, quod non est obiectum suum, nec pars obiecti. Distinguuntur enim potentiæ æternaliter propter distinctionem obiectorum. Nam ideo visus, & auditus sunt duæ potentiæ: quia color, & sonus non sunt eadem res. Si autem possent omnia obiecta apprehendi per eandem potentiam, vnica fuisset potētia, sicut vnicus est intellectus: quia omne intelligibile per ipsum intellectum potest. Quia tamen obiecta non poterant omnia apprehēdi per eandem potentiam, fuit ex necessitate pluralitas potentiarum. & ex hoc consequuntur duo. Primum est: quia vna potentia non potest habere actum alterius. Non enim potest oculus audire, vel auris videre, & voluntas non potest intelligere, & intellectus non potest velle. Secundum est, quòd vna potentia non potest habere actum suum circa obiectum alterius, non enim potest oculus videre voces, nec auris audire colores. Nam si posset vna potētia circa obiectum alterius, posset eadē ratione circa obiecta omnium, & tunc superfluum esset dari multitudinem potentiarum. Item, quia si vna potentia posset circa obiectum alterius, posset habere actum illius: qa actus determinantur ex obiectis. Nam actus, qui est

A circa colorem. i. quo apprehēditur color est videre, cū actus potentiæ non est nisi id, quo potentia ptingit obiectū, si ergo auditus posset aliquid circa colorē posset auditus videre, cū color non attingatur nisi per visionem. Apparet ergo esse impossibile, quòd vna potentia possit habere actum aliquem, nisi circa obiectum suum, obiectum autem voluntatis est bonum apprehensum per intellectum 3. de Anima: impossibile est ergo, quòd voluntas ferat̄ in aliquid nisi in bonum apprehensum per intellectum, sicut non est possibile, quòd oculus videat voces. Quod ergo non est possibile ab intellectu apprehendi tanquam bonum, non est possibile à voluntate appeti: malum autem sub ratione mali repugnat formali-

B ter rationi boni, & sic includit contradictionem, ꝙ intellectus iudicet malum sub ratione mali esse bonum: & sic erit impossibile, quòd malum sub ratione mali appetatur. Miseria autem formaliter importat rationem mali: & non solum mali, sed maximi mali, sicut beatitudo importat formaliter rationē maximi boni: ergo impossibile est, quòd volūtas miseriam sub ratione miseriæ appetat, aut beatitudinē sub ratione beatitudinis oderit, vel spernat. Et licet aliquis dicat se odisse beatitudinem, vel eligere miseriam non potest istud facere. De his sanctus Tho. 4. senten. di. 49. q. 3. arti. 2. Ad primum dicendum, ꝙ potentia rationalis habet se ad opposita quātum ad illa, quę naturaliter [illegible] sunt ei impressa. Et qa intel- *Ad primū argu.*

C lectui sunt naturaliter impressa principia, nō potest aliquis intelligere, quòd simul sit verum, ꝙ iste homo currit, & quòd non currit. Ita naturaliter īpressum est voluntati bonum velle, cum bonū sit obiectum suum, per quod à cęteris potentijs distinguitur. Ideo impossibile est, quòd malum velit sub hac ratione. In illis autem, quæ non sunt sibi naturalia potest velle opposita: quia potest velle nunc cibum tanquam bonum, vel potest illum spernere cum cibus non dicat ipsam rationem boni absolutè. Ad secundum dicendum, quòd coactio non cadit in voluntatem, nec etiam omnis necessitas dicit coactionem: quia omnia, quæ sunt in Deo sunt necesse esse, & tamen non est aliqua coactio. Ita necesse est homi- *Ad secundum arg.*

D nem esse animal rationale & tamē non cogitur homo ad hoc quòd sit animal, sed hoc est sibi naturale. Ita voluntati naturale est ferri in beatitudinem, & non posse miseriam appetere. Ideo necesse est eam sic se habere: quia omnia naturalia sunt ex necessitate, & non consistunt in contingentia. Hoc tamen non diminuit aliqualiter libertatem arbitrij: quia libertas non opponit̄ directè inuariabilitati, sed coactioni. Nam in Deo liberum arbitrium est, & maximè liberum, & tamen ibi nulla variabilitas. Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet aliquid, quod secundum se est appetibile adiuncto sibi aliquo fieri non appetibile, & sic esse quod ab omnibus per se desideratur, & est secundum se bonum, adiuncto ali- *Ad tertiū arg.*

E quo potest effici non appetibile, sed magis odibile, vt si adiungatur ei tristitia, vel miseria. Et sic non esse appetit per accidens, non quidem inquātum priuat, vel tollit esse, sed inquātum tollit istud malum, quod erat coniunctum ipsi esse, & istud odiosum reddebat. Parere autem malo est quoddam bonū, ideo q appetit non esse, appetit istud, vt bonū quoddam, putans se per hoc effugere istud, quod maximum malum esse credebat, quod nō posset cum affligere nisi haberet esse. Miseria autem nunquam potest appeti vt bona: qa ipsa formaliter importat rationem mali. Vnde sicut cōiungebatur aliquid mali ipsi esse, quod istud odiosum redderet, non potest adiungi aliquod bonum ipsi miseriæ, quod eā amabilem

bilem reddat: quia quandiu manserit miseria sub ra
tione miseriæ manet malum sub ratione mali. Ideo
nullo adiũcto potest effici appetibile, nisi fortè istud
adiũctum redderet ipsam miseriam bonam, & iam
non maneret miseria sub ratione miseriæ, sed sub
ratione cuiusdam boni particularis. Secus autem
est de esse: quia licet ipsum per se bonum sit non ta-
men importat formaliter rationem boni: ideo adiũ
cto aliquo malo potest esse odibile, & ita est de illis,
qui se occidunt: quia vitam suam laboriosam val-
dè sibi reputant propter memoriam præteritorum
malorum, & malam spem futurorum, & præsentes
tristitias, & vellent seipsos fugere si possent, & quia
non possunt interimunt se vt dicitur 9. Ethicor.

Ad quartum dicendum, quòd non potest existi-
mari, quòd albedo sit nigredo: quia istæ sunt formæ
contrariæ, sed potest credi, ꝙ id, quod est album sit
nigrum. Ita potest credi, quòd aliquid, quod bonum
est, malum sit, vel è contrario, & tamen, ꝙ bonitas
sit malitia non est possibile credi. Ita ꝙ miseria sit
bona non potest putari, cùm ipsa importet in se ra-
tionem mali, ideo non potest appeti.

An appetendo beatitudinem possit homo mereri.
Quæstio L X I I.

QVAERITVR, an petendo beatitudinẽ pos-
sit homo mereri. Dicunt quidam, quòd non:
Primum arg. quia nullus meretur ꝑ ea, quæ sunt purè naturalia.
Appetitus autem beatitudinis est omnibus purè na
turalis, vt ostensum est sup. q. 60. ergo appetẽdo bea
titudinem nemo meretur. Item cum meritum, &
Secundũ. demeritum sint circa idem, nemo meretur in illo,
quod nullo modo vitare potest, sicut nec etiam pec
cat in eo, vt ait Aug. Sed nemo potest non appetere
beatitudinem, cum nullus potest appetere miseriã,
vt ostensum est præcedenti q. ergo appetendo bea-
titudinem nemo meretur. Item nullus potest ex pu
Tertium. ris naturalibus mereri vitam æternam, vt asserebat
Pelagius hæreticus, & tamen ex puris naturalibus
homo desiderat beatitudinem, ergo illam appeten-
do non meretur.

Dicendum, quòd appetendo veram beatitudinẽ,
scilicet, id, in quo consistit vera beatitudo, meritum
est, licet appetere absolutè beatitudinem nõ sit me-
ritum. Nam illi, qui voluptates, aut diuitias tanquã
summum bonum appetunt non merentur, sed po-
tius peccant, & tamen beatitudinem appetunt, quã
in illis consistere putant. Patet primum: quia desi-
derare Deum, & beatitudinem idem est, si ergo ap-
petendo beatitudinem non meretur, etiam nõ me-
retur appetendo Deum, quod est absurdum. Item
charitas est principium omnis meriti, charitas ta-
men principaliter respicit finem, ergo ex motu vo-
luntatis in finem vltimum maximè merebimur, cũ
finis vltimus habeat magis rationem finis, quã quili
bet alius. Considerandum pro hoc, quòd bonum,
quod est obiectum voluntatis est in rebus, vt dicit
Aristo. 6. Meta. Ideo necesse est, ꝙ motus voluntatis
terminetur ad rem extra animam existentem. Quã
uis autem res prout est in anima possit considerari
secundum rationem communem non consideran
do rationem particularem eius. Res tamen, quæ est
extra animam, non potest subsistere in ratione cõi,
& vniuersali, sed oportet habere rationem particu-
larem. Et sic necesse est, ꝙ cum voluntas feratur in
bonum, quod est extra animam, feratur in bonum
aliquod particulare, licet feratur in istud sub ratio-
ne communi boni. Et sic quando voluntas fertur
in summũ bonum, necesse est, ꝙ feratur in hoc, vel

F in istud, quod summum bonum putat: habet ergo
voluntas ex naturali inclinatione, ꝙ feratur in bo-
num sub ratione cõmuni, & sic naturaliter fertur ĩ
beatitudinem prout est bonum perfectum, & vlti-
mum, & ad hoc non est necessaria aliqua determi-
natio rationis. Quòd tamen feratur in beatitudinẽ,
quæ est in visione Dei, vel in diuitijs, aut voluptati-
bus non est ex inclinatione naturæ, sed ex determi-
natione rationis, quæ inuenit summum bonum in
hac re, vel in illa consistere. Et sic quomodocunque
aliquis appetit beatitudinem actualiter cõiũgit ibi
appetitus naturalis, & rationalis. Ex parte aut appe-
tit⁹ naturalis semꝑ est rectitudo, cũ sit ad bonũ sub
ratione communi boni. Ex parte autem appetitus
G rationalis est aliquando rectitudo, vt si appetatur ibi
beatitudo, vbi verè est. Quandoque autem est per-
uersitas ex parte eius, vt si appetatur beatitudo, vbi
verè nõ est. Et sic in appetitu beatitudinis potest ali-
quis mereri, vel demereri, non quidem inquantum
naturaliter appetit bonum sub ratione communi,
sed inquantum appetit summũ bonum ibi, vbi ve-
rè est. Et istud non est naturale, sed per rationem de-
terminatum, & voluntas sequitur tũc rationem, &
est ibi laus merendi, vel demerendi, inquantum per
gratiam potest homo adiuuari ad rectè iudicandũ
de eo, in quo est beatitudo, & ad abstrahendum vo-
luntatem à bonis sensibilibus, in quibus sensus iudi
cabat beatitudinẽ consistere. De his sanctus Tho. 4. Ad primũ argu.
H Sen. di. 49. q. 3. arti. 3. Ad primum dicendum, quòd
appetitus beatitudinis non est purè naturalis, sed
oportet ibi semper esse appetitum rationis coniun
ctum naturali, & ex parte appetitus rationis potest
esse aliquid voluntarium non naturale: quia volun
tas non determinatur naturaliter ad aliquod genus
rei, sed solum ad bonum sub ratione communi, &
ex parte appetitus rationalis potest esse meritũ, vel
demeritum. Et non vocatur hic appetitus rationa-
lis aliquid distinctum à volũtate, sicut distinguitur
sensitiuus appetitus ab ĩtellectiuo, nec etiam distin-
guuntur ista, sicut distinguimus volũtatẽ, & electio-
nem: quia voluntas est de fine, & electio de his, quæ
ad finem 3. Ethi. Nam tam appetitus naturalis, quã
I rationalis vterque est hic de fine: quia ambo sunt de
beatitudine, que est finis. Sed distinguuntur sic: quia
voluntas accipitur, vel appetitus naturalis pro ipsa
inclinatione voluntatis, nõ præcedente aliquo actu
intellectus. Nam istud, quod est naturale vni poten-
tiæ non potest prouenire ei ab altera, & sic ferri ĩ bo
num sub hac communi ratione est naturale volun
tati, & non præexigitur ad hoc aliquis actus intelle-
ctus, sed competit voluntati inquantum voluntas
est, & sic vocatur iste propriè appetitus naturalis.
Vocatur appetitus rationalis ipsamet inclinatio vo
luntatis in aliquod bonum, vt iam determinatum
ab intellectu ꝙ in illo consistat ratio communis bo Ad secundum arg.
K ni. Et circa istum appetitum secundum est meritũ
in appetendo beatitudinem. Ad secundum dicen-
dum, quòd nemo potest euitare quin beatitudinem
sub ratione cõmuni desideret, quod pertinet ad na-
turalem appetitum, & in hoc non est meritum. Po
test tamen quilibet beatitudinem appetere, vt con-
sistentem in hoc, vel in illo bono, & sic potest nõ ap
petere eam, vbi verè est: ideo appetere illam vbi ve-
rè est, meritum est. Ad tertium dicendum, quòd ad
appetendam beatitudinem sub ratione communi
sufficiẽs est homo ex puris naturalibus, & in illo ap-
petitu non est meritum. Ad appetẽdum tamen bea
titudinem in re illa, in qua verè est, non sufficit ho-
mo ex puris naturalibus, sed requirit Dei grãtia diri
gẽs intellectum, vt iudicet eam ibi esse, vbi verè est,
&

& confortans appetitum, vt tendat in iſtud bonum quod tranſcendit ſenſum, & vltra naturalem facultatem eſt. Sic enim dicit Gl. 1. Corin. 5. ſuper illo verbo: qui efficit in nobis, hoc ipſum Deus eſt, ideſt Deꝰ eſt, qui facit nos veram gloriam appetere.

An beatitudo ſanctorum ſit maior futura, quàm nunc. Quæſtio LXIII.

QVAERITVR, an beatitudo ſanctorum ſit maior futura poſt reſurrectionem, quã nunc. Primum argum. Dicunt quidam, ꝙ non, ſed è contrario, ꝙ nunc ſit maior: quia quanto aliquid magis accedit ad Dei ſimilitudinem magis perfectum eſt, anima tamen ſeparata à corpore eſt Deo ſimilior, quàm eſt in corpore exiſtens: quia eſt purus ſpiritus, ſicut Deus: Io 4. ergo erit perfectior, & conſequenter beatior, quàm poſt reſurrectionem, quando erit corpori vnita. Secundũ. Itẽ virtus vnita eſt fortior, quàm diuiſa ĩ multa: anima tamen ſeparata à corpore eſt magis vnita: quia poteſt ſecundum totum ſuum conatum tendere in aliquid, quod non poteſt facere exiſtens in corpore: qa extendit vires ſuas ad informandum, & vegetandũ corpus: intenſius ergo poterit operari ſeparata exiſtens, & ſic poterit magis participare beatitudinem, Tertium. quæ in actu conſiſtit. Item beatitudo conſiſtit in actu intellectus ſpeculatiui, vt oſtẽſum eſt ſup. q. 34. intellectus tamen in ſuo actu non indiget organo corporali, nec vtitur illo. Ideo corpus reunitum animæ poſt reſurrectionem nõ proficiet ſibi ad actum ſuum, in quo eſt beatitudo, ideo non erit tunc beatior. Quartum. Item infinito non poteſt aliquid eſſe maius, & ita ſi adiungatur finitum infinito, non ſunt ambo ſimul maiora, quàm infinitum: anima tamen ſeparata ante reſurrectionem eſt beata per hoc, quod gaudet de bono infinito. ſ. de Deo: poſt reſurrectionem autem non habebit gloriam de aliquo alio, niſi de quodam bono corporis, quod eſt bonum finitum: ergo gaudium, quod erit poſt reſurrectionem non erit maius, quàm quod nunc.

Dicendum, quòd neceſſe eſt gaudium animarum reſumptis corporibus poſt reſurrectionẽ maius fieri, quàm nunc. Sic enim Apoc. 7. ſuper illo verbo: D Vidi ſub altare Dei animas interfectorũ dicit Glo. Modo animę ſanctorum ſunt ſub altari, ideſt, in minori dignitate, quã ſint futuræ, ergo maior erit beatitudo earum poſt reſurrectionem. Item ſicut bonis redditur pro præmio ipſa beatitudo, ita malis ꝓ pęna ipſa miſeria: tamen malorum pęna poſt reſurrectionem erit maior, quàm nunc: quia ſimul ĩ corpore, & anima punirentur: ergo conformiter beatitudo ſanctorum maior erit poſt reſurrectionem.

Conſiderandum pro hoc, quòd aliquid poteſt augeri intenſiuè, vel extenſiuè. De beatitudine autem, quòd poſt reſurrectionem ſit futura maior extenſiuè, nemo dubitat: quia nunc ſolum eſt in anima: tũc autem erit in anima, & corpore, & tunc beatitudo E animæ augebitur extenſiuè: quia non ſolum gaudebit de bono ſuo, ſed etiam de bono corporis. Quòd autem beatitudo animæ augeatur intenſiuè, ita ꝙ gaudium ipſius non ſolum ſit de poſſibilibus rebus, ſed etiam ſit maius dubitant aliqui, & tamen dici poteſt, quòd aliquo modo ſit maius. Et patet, quia poteſt conſiderari corpus hominis dupliciter, vno modo, vt eſt perfectibile ab anima ſolum, alio modo ſecundum quod eſt in eo aliquid repugnãs animæ in ſuis operationibus, vel impediens non perficit omnino per animam, nec ei corporaliter ſubijcitur.

Quantum ad primũ coniunctio corporis ad animam addit aliq̃ perfectionem ipſi animæ, inquantũ A aĩa eſt pars ſpeciei humanæ, & pars non habet complementum ſuum niſi in ſuo toto, cum ad iſtud ſit naturaliter, vnde totum ad partes ſuas ſe habet, vt forma ad materiam: quia eſt cõpletiuum illarum ſicut forma materiæ. Nam ſicut deſiderium materiæ completur per formam, ita inclinatio naturalis partium, quæ eſt ad eſſe in toto completur pro hoc, ꝙ in toto ſunt, vnde anima perfectior eſt in ſuo eſſe naturali, quando eſt in toto. ſ. in homine coniuncto ex corpore, & anima, quàm quando eſt ſeparata. Si autem conſideretur corpus ſecundo modo, inquantum impedit animã in ſuis operationibus per vnionem ſuam, eſt corpus corruptibile, ſicut dicitur Sap. 9. corpus, quod corrumpitur aggrauat animam. Si B ergo remoueatur à corpore omne iſtud, per quod impedit operationes animæ, erit anima ſimpliciter perfectior exiſtens in corpore, quàm ſi fuerit ſeparata: & tamen poſt reſurrectionem tolletur hoc, ideo erit tunc anima perfectior in ſuo eſſe. Sed quanto aliquid perfectiꝰ eſt, tanto poteſt perfectius operari: ideo anima vnita corpori incorruptibili perfectius operabitur, quàm ſeparata: tale autẽ erit corpus glorioſum, quod totaliter animę ſubijcietur. Ideo cum beatitudo cõſiſtat in operatione, erit perfectior beatitudo animæ reſumpto corpore, quã ante reſumptionẽ. Sicut enim anima ſeparata à corpore corruptibile poteſt perfectius operari, quàm coniuncta ei. Ita poſtquam fuerit coniuncta corpori glorioſo C perfectior erit eius operatio, quàm quando erat ſeparata: omne autem imperfectum appetit ſuam ꝑfectionẽ: ita anima ſeperata naturaliter appetit corpori reuniri. Et ꝑꝑ hunc appetitum ꝓcedentem ex imperfectione retardatur anima in operatione ſua, qua in Deum tendit, & eſt minus intenſa, quàm ſi corpori eſſet vnita: quia tunc nihil eſſet, ꝙ eam retardaret quin toto conatu in Deum tenderet. Et ſic ſaltem per accidens erit intenſiuè maior beatitudo animæ poſt reſurrectionem, quàm nunc: quia tunc tota tendit in Deum, quod nunc non facit. Sic dicit Aug. 12. ſuper gene. ad literam. De his ſanctus Tho. 4. Sen. di. 49. q. 4. arti. primo. Ad primum dicendũ, Ad primũ argum. ꝙ anima coniuncta corpori glorioſo erit Deo maD gis ſimilis, quàm ſeparata exiſtens. In quantũ cõiuncta habet eſſe perfectius, quàm ſeparata, & ſic accedit magis ad ſimilitudinem Dei, qui eſt ſimpliciter perfectus. An illa q̃ ſunt Deo ſimiliora ſint magis perfecta. Eſt enim error velle cõparare aliqua vel aſſimilare in perfectione, niſi in re illa, in qua eſt ꝑfectio ipſarum, & ſic aliquando res magis aſſimilantur per id, quod apparet in eis ęquiuocũ: quàm per id, quod videtur eſſe vniuocum. Sicut quia Deus eſt immobilis ſi comparetur ei aliqua res in immobilitate dicetur, ꝙ centrum terræ, vel terra, quæ eſt in centro eſt Deo ſimilior, quàm homo, & conſequenter ꝑfectior, ſed falſum eſt: qa homo eſt perfectior: quia accedit magis ad ſimilitudinem Dei ad iſtud, ĩ quo eſt vera perfectio Dei. Nam licet omnia abſoluta, quæ in Deo ſunt, ſint vnum, & ſic dicant perfectionem, tamen aliqua eorum ſunt, quæ ſi ſola conſiderarentur, non dicerent perfectionem, vel dicerent valde paruam, ſicut magnus, immenſus, infinitus: quia iſta ad quãtitatem pertinent: ſed perfectionem ſimpliciter dicunt eſſe viuentem, & intelligentem, & ſine defectu. Licet ergo elementa ſint Deo ſimiliora in ſimplicitate, quàm homo, non ſunt ex hac parte perfectiora: quia ſimplicitas elementorũ prouenit ex imperfectione, cum corpora mixta ſint perfectiora, ſimplicitas autem Dei prouenit ex maxima perfectione. ſ. quia eſt purus actus, & in eo omnia ſunt idem. Cum ergo Deus ſit ens ſimpliciter perfectum, quanto aliquid perfectius fuerit, tanto

erit

erit ei ſimilius, licet non videatur ſimilari in aliquo F
particulari, vel eſſe ſimplicem, vel magnum, & in ſi-
milibus, & ita anima vnita corpori glorioſo, licet ſit
magis Deo diſſimilis in ſimplicitate, quàm quando
eſt ſeparata, eſt tamen ſimpliciter ei ſimilior, eo ꝙ
abſolutè eſt perfectior.

Ad ſecundum arg.

Ad ſecundũ dicendũ, ꝙ virtus, q̃ de natura ſua ha
bet, ꝙ ſit in materia potentior eſt exiſtens in mate-
ria, quàm ſi eſt ſeparata, quanuis abſolutè loquẽdo
virtus ſeparata à materia fortior eſt: quia ĩ ſe magis
vnita eſt: animæ autem competit naturaliter eſſe in
materia: ideo potentior eſt vnita corpori niſi per ac
cidens impediretur ab illo, ſicut fit in corpore cor-
ruptibili. Ad tertium dicendum, ꝙ licet in actu ĩtel-

Ad tertiũ argum.

ligendi anima non vtatur corpore, tamẽ perfectior G
eſt actus intelligendi animæ coniunctæ corpori glo
rioſo, quàm actus intelligendi eius, quando ſepara-
ta eſt: quia perfectio corporis quodammodo opera-
tur ad perfectionem operationis intellectus inquan
tum ex coniunctione corporis anima erit pfectior
in ſua natura, & per conſequens intenſior in opera-
tione, & ſic bonum corporis cooperabitur inſtru-
mentaliter ad operationem illam, in qua conſiſtit
beatitudo animæ, ſicut dicit Ariſto. 1. Ethic. ꝙ bona
exteriora operantur inſtrumentaliter ad fęlicitatẽ.

Ad quartum arg.

Ad quartum dicendum, ꝙ licet finitum additũ infi
nito non faciat iſtud maius, facit tamen iſtud plus.
Quia infinitum per ſe vnum eſt, finitum autem, &
infinitum ſunt duo, & ſic extenſio gaudij non reſpi- H
cit maius, ſed plus. Vnde extenſiuè augetur gaudiũ
animæ ſecundum quòd eſt de Deo, & de gloria cor
poris reſpectu gaudij, quod erat ſolum de Deo. Glo
ria etiam corporis operabitur ad intenſionem gau-
dij, quod habet anima de Deo inquantum coopera
bitur ad operationem perfectiorem: quia anima fe-
retur tota in Deum, vt dictum eſt, & erit opera-
tio delectabilior.

An ſancti erunt ęqualiter beati. Quęſt. LXIIII.

QVAERITVR, an ſancti erunt ęqualiter bea-
ti vel omnibus, quibus beatitudo aduenit ęqua
liter adueniat. Dicũt quidam quòd non poteſt vnus I
homo beatior eſſe altero: qa beatitudo eſt præmiũ
virtutis, vt dicitur 1. Ethi. Pro operatione tamẽ vir-
tutum omnibns redditur ęqualis merces: quia inf.
20 dicitur, ꝙ omnes laborantes in vinea acceperũt
ſingulos denarios. Et dicit Greg. ꝙ hoc eſt: qa æqua-
lem vitæ retributionẽ ſortiti ſunt: ergo nõ eſt vnus

Primum argum.

beatior altero. Item beatitudo eſt ſummum bonũ,
& vltimum, ſed ſummo bono nõ poteſt eſſe maius
bonum, & quilibet beatus poſſidet ſummum bonũ:
ergo vnus non eſt beatior alio. Item beatitudo cum

Secundũ arg.

ſit bonum perfectum, & per ſe ſufficiens quietat ho
minis deſiderium: non quietatur tamẽ deſiderium,
quãdiu aliquod bonum deeſt, quod ſuppleri poſſit. K
Non poterit ergo vnus eſſe beatior altero, vel alias
ille, qui eſt minus beatus, nõ erit beatus. Item bonũ

Trertium argum.

cuiuſlibet eſt alteri appetibile, ſi eſt bonum commu
tabile: ſi ergo vnus eſſet beatior altero, poſſet minus
beatus appetere beatitudinem magis beati, & ſic nõ
eſſet beatus, ſi non aſſequeretur eam. Quia vt dicit
Auguſ. 13. de Trini. beatus eſt, qui habet omnia, quæ
vult & nihil mali vult.

Quartum argum.

Dicendum, quòd beatitudo poteſt accipi ꝑ perfe
cta, vel imperfecta: ſi loquamur de imperfecta, quæ
habetur in hac vita manifeſtũ eſt, quòd poſſunt ho-
mines eſſe inæqualiter beati: quia iſta conſiſtit in ſpe
culatione, vel operatione virtutum moralium: ra-
ro tamen homines ſunt omnino æquales in cogni-
tione ſcientiarum ſpeculatiuarum: ergo vnus erit
beatior altero ſpeculatiuè. De fęlicitate practica ęo
dem modo dicendum eſt: quia illa conſiſtit in ope-
ratione virtutum, contingit tamen quoſdam homi
nes eſſe magis diſpoſitos ad virtutes, quàm alios, &
quoſdam eſſe minus impeditos in operatione pro-
pter carentiam exteriorum impedimentorum, vel
interiorum, ſicut ſunt ægritudines, aut alij defectus
naturales. Contingit etiam quoſdam habere plura
adminicula ad operationem virtutis, quæ ſunt diui
tiæ, amici, poteſtas tẽporalis, honor, & ſimilia: quia
omnia iſta conferunt ad vſum virtutis 1. Ethi. Alia
quoque ſunt ad ſolum decorem fęlicitatis practicę,
ſicut habere filios, & ſimilia: de quibus omnibus qõ.
53. & 54. ſup dictum eſt. Ideo manifeſtum eſt, quod
vnus poteſt eſſe fęlicior alio ſecundum hanc fœlici
tatem imperfectam. Si autem loquamur de beatitu
dine perfecta, quæ eſt in Dei viſione, dicendum, ꝙ
in beatitudine duo includũtur. ſ. ipſe finis exterior,
qui eſt obiectũ beatitudinis, & ipſa adeptio, vel frui
tio ipſius boni, quã formaliter vocamus beatitudi-
nem. Quantum ergo ad ipſum bonum, quod eſt bea
titudinis obiectum, & cauſa non poteſt vnus homo
eſſe beatior alio: quia idem eſt ſummum bonũ, quo
omnes fruũtur, & per cuius fruitionem ſunt beati.
Quantum verò ad adeptionem iſtius boni poteſt ali
quis eſſe beatior alio: quia quanto quis fruitur hoc
bono, tanto magis beatus eſt. Contingit aũt vnum
hominem frui perfectius Deo, quàm fruatur alius
ex eo, ꝙ melius diſpoſitus eſt, vel ordinatus ad eius
fruitionẽ, & hoc modo vnus homo poteſt eſſe bea-
tior altero. Aliter poteſt dici, quòd beatitudo ope
ratio quædam eſt 1. Ethi. Ideo quanto operatio iſta
eſt perfectior, tanto habens eam erit beatior. Opera-
tio autem poteſt eſſe perfectior vna altera ex parte
potẽtiæ, vel ex parte obiecti, vel ex parte habit⁹. Nõ
enim videntur alia concurrere ad operationem. De
primo, vt perfectior eſt actus intelligendi, quàm vi-
dendi. De ſecundo, perfectior eſt actus intelligendi
circa rem excellentem, vt Deum, vel angelum: quã
intelligere lapidem, vel lignum. De tertio, vt perfe-
ctior eſt circa quancunque rem actus intelligẽdi ex
habitu perfecto procedens, quàm actus ꝓcedẽs à
potentia nuda, vel ab habitu imperfecto. Quartum
poteſt addi de medio operationis, vt cum intelligi-
mus aliquid per ſpeciem magis expreſsè repręſentã
tem, & magis vniuocè ipſam rem perfectius intelli
gimus, cum poſſit res aliquando ſignificari per ſimi-
litudines multũ diſtantes ſicut apparet in cõceptio
nibus, quas ſinguli homines habent de Deo. Quia
quidam verius, & perfectius de Deo ſentiunt, quàm
alij: quia ſimilitudines, per quas intelligunt expreſſi⁹
aliquid repræſentant. In beatis autem non eſt diffe-
rentia quantũ ad primum: quia in omnibus eſt bea-
titudo per actum intellectus. Nec etiam in ſecundo,
quia omnibus erit idem obiectum. ſ. ſummum bo-
num, quod eſt ipſe Deus. Nec etiam in quarta: quia
medium intelligendi, ſiue forma intelligibilis, per
quam omnes beati Deum intelligent, erit ipſa eſſen
tia diuina, quæ vnietur intellectui cuiuſcunq;: quia
per nihil aliud Deus poterit videri, vt probatũ eſt ſ.
q. 40. quantũ ad hæc beatitudo omniũ erit æqualis.
Tertium autẽ erit in eis inæquale. ſ. habitus. Et non
eſt putandum, quòd verè ſit ibi aliquis habitus, ſicut
dicimus ſcientiam eſſe habitum concluſionis, ſed
quodlibet manẽs poteſt vocari habitus, cum actus
ſit aliquid tranſiens, & habitus dicat manſionẽ, vel
immobilitatem. Et ſic lumen gloriæ, quod erit quę
dam qualitas creata in anima noſtra, ſecundum quã
eſſentia diuina reddetur ei proportionalis ad hoc,
quòd

De inæqualitate operationis & beatitudinis.

quòd possit Deũ intelligere, vocabit̃ habitus gloriæ. Et quia istud lumen inæqualiter poterit communicari beatis poterunt esse inæqualiter beati, sicut nõ sunt æqualiter sapientes in aliqua arte, qui non habent habitum eiusdem artis æqualem. Ad primum dicendum, ꝙ beati habebunt æqualitatem beatitudinis ex parte obiecti, sed habebunt inæqualitatem ex parte ipsius operationis propter inæqualitatem luminis. Primum signatur per vnitatem denarij, secundum signatur per multitudinem mansionum: quia Ioan. 14. dicitur. In domo patris mei mãsiones multæ sunt. i. diuersi gradus beatitudinis. Ad secundum dicendum, ꝙ si beatitudo accipiatur pro obiecto, ad quod homo perueniendo beatus efficitur, est summum bonum, & non potest esse aliquid maius eo. Si autem accipiatur pro adeptione, vel fruitione, aut possessione illius obiecti; nõ est beatitudo sũmũ bonum simpliciter, sed summi boni possessio: ideo aliquid excellentius potest esse ipsa beatitudine. s. bonum, ꝙ possidetur, non tñ põt esse possessio alicuius boni excellentior beatitudine. Aliter potest dici accipiendo beatitudinem pro possessione summi boni. quod nihil est excellentius illa, & tamẽ vna beatitudo potest esse excellentior alia, sicut nullum animal est perfectius homine, & tamẽ vnus homo est perfectior alio. Et sicut ignis est subtilissim⁹ omnium corporum in specie, vnus tamen ignis potest esse subtilior alio intra eandem speciem. Ita beatitudo considerata secundum suam specie est vltimum omnium desiderabiliũ, & tamen nihil prohibet beatitudinem vnius hominis esse excellentiorem beatitudine alterius. Beatitudo tñ cuiuscunq; est vltimum bonum ipsius: quia totaliter satiat appetitum eius, ita vt nihil vltra desideret. Ad tertiũ dicendum, ꝙ nulli beato deest aliquod bonum desiderabile: quia possidet ipsum bonum infinitum, qđ beatificat omnes beatos, vt dicit Augu. sed dicit̃ vn⁹ beatior alio ex diuersa participatione illi⁹ boni. Additio autem aliorum bonorum cum ipso bono infinito non auget beatitudinem, sic ait Aug. 5. cõfessionum. Qui te, & alia nouit non propter illa beatior, sed propter te solum beatus, sic respondet sanctus Tho. Sed ad hoc manet arg. quia per hoc, ꝙ vnus participat magis illo summo bono, quæ participatio dicit perfectionem magnam, erit vnus beatior altero, & perfectionem vnius poterit alius desiderare. Sicut si sint duo homines, quibus apponatur idẽ cibus delectabilis, & quia vnus habet gustum magis dispositum magis delectatur ĩ cibo illo, quàm alius licet æquale bonum est, de quo ambo delectantur. Vnde potest ille, qui minus delectatur, desiderare habere gustũ tam dispositũ sicut habet alius, vt æqualiter posset delectari. Ita in vita æterna licet idem bonum sit fruibile omnibus: quia tamen non possunt omnes illo æqualiter frui, poterit desiderare vnus fruitionem alterius, & tunc nondum erit beatus, nisi illam assecutus fuerit. Dicendũ, quòd nullus beatorum desiderat plusquam habet nec desiderare potest, licet sciat, quòd alij sunt beatiores eo, & quod ipse posset suscipere illorũ beatitudinẽ, si ei daretur. Vnde autem proueniat hoc, sunt quatuor quæ sup. q. 44. declarauimus. Ad quartum dicit sanctus Tho. ꝙ in beatis erit perfecta charitas. Vnde quælibet pl⁹ ibi diliget Deum, quàm seipsum. Et ideo magis nolet istud, quod Deo erit conuenientius, quàm id, qđ sibi esset melius, & sic magis nolet diuinam iustitiã seruari ĩ hoc, quòd ipse minus habeat, quod est Deo conuenientius, quã in hoc, ꝙ plus habeat, quod est sibi melius. Dicendum tamen videtur, ꝙ istud magis pertinet ad iustitiã, quàm ad fœlicitatem. s. ꝙ iste

Ad primũ argum. | Ad 2. arg. | Ad 3. arg. | Ad 4. arg.

A nolit pural: quia diuinæ iustitiæ nõ competit, quòd fit per appetitum relatum, & tamen iste non tollit quin iste videns beatitudinem illorum, quæ simpliciter est melior, quàm sua non concupiscat eam naturaliter, licet non appetitu cognouit. Vnde si nihil aliud esset non videretur hoc sufficere ad beatitudinem, in qua non solum appetitus regulatur, sed magis satiatur: qa regulare est actus virtutis, satiare est conditio beatitudinis. Ideo dicendum, ꝙ nemo beatorum desideraret plusquam habet, etiam si non esset hoc contra Dei iustitiam. Sed non desideraret, quia desiderare non potest. Vnde autem proueniat' ꝙ non possit desiderare, vide illa quatuor, de quib dixi in solutione præcedẽtis argumenti. De his san-
B ctus Thomas prima secundæ, quæst. 5. articu. 2. & 4. Sen. dist. 49. q 4 artic. 2.

An conuenienter vocentur mansiones diuersi gradus beatitudines. Quæst. LXV.

QVAERITVR circa gradus diuersos gloriæ, an cõuenienter vocent̃ mansiones, sicut sup. præcedenti. q. tactum est. Dicunt quidam, ꝙ non: qa beatitudo importat rationem præmij: mansio autẽ nihil dixit, quod ad præmium pertineat: ergo diuersi gradus beatitudinis mansiones dici non debent. Primum arg. Item mansio dicit locum, sed locus quo beatificant̃ sancti non est corporalis, sed spiritualis s. Deus, qui
C vnus est: ergo non est nisi vna mansio beatorũ, ideo diuersi gradus gloriæ mansiones non dicẽtur. Secundũ Item sicut in vita æterna sunt homines diuersorum meritorum, ita sunt in purgatorio, & fuerunt in sinu Abrahæ, & tamen in neutro istorum distinguũtur mansiones: ergo nec in vita æterna debẽt distingui. Tertium

Dicendum, ꝙ diuersitas meritorum, vel potius præmiorum dicitur diuersitas mãsionum, sic enim dicitur. Io. 14 in domo patris mei mansiones multæ sunt. i. in vita æterna, quæ est domus Dei, sunt diuersi gradus beatitudinis, qui vocantur mansiones secũdum diuersitatem meritorum, sic exponit Aug. Ita in qualibet ciuitate est mansionum diuersitas ordinata, sed patria cœlestis ciuitati comparatur Apo.
D 21. ergo ibi erit distinguere diuersos gradus gloriæ, qui mansiones dicentur. Considerandum pro hoc, ꝙ motus localis est prior omnium aliorum motuũ: ideo secundum Arist. nomen motus, & distantiæ, & omnia, quæ competunt motui locali deriuata sunt ab ipso motu locali ad omnes alios motus. Finis autem motus localis est locus, ad quem cum quis peruenerit ibi manet quiescens, & conseruat̃ in eo: & ideo in quolibet alio motu ipsam quietationem mobilis in fine motus mansionem vocamus, vel locationẽ. Et ideo cum nomen motus extendatur vsque ad actum appetitus, & voluntatis ipsa assecutio finis, ad quem mouetur appetitus, dicetur mãsio, vel collocatio appetitus in fine. Et sic diuersi modi conse-
E quendi finem vltimum dicentur diuersæ mãsiones, vt sic ciuitas terrena respondeat ciuitati cœlesti. Et sic conuenienter dicitur: in domo patris mei mãsiones multæ sunt. s. ꝙ vna sit domus, & mãsiones multæ intra illam domum. Accipiet̃ autem vnitas domus ex parte obiecti beatitudinis: quia omnes eodẽ bono fruuntur, & accipietur diuersitas mansionum ex parte graduum fruitionis, qui inæquales sunt in diuersis beatis. Sic etiam est in naturalibus: qa vnus locus est omnium leuium, ad quem naturaliter tendunt, & tamen in illo loco est sursum, & deorsum, secundum, quòd leuia sunt inæqualia, & quædam plus ascendunt, alia autem minus. Vnde posset dici, ꝙ leuia habent diuersas mansiones in loco suo secundum

cundum differentiam leuitatis. De his sanctus Tho.
Ad primũ arg. 4. Senten. dist. 49. q. 4. art. 3. Ad primum dicendum,
quòd mansio benè conuenit beatitudini: quia ĩpor-
tat rationem finis, cũ sit terminus motus, & tamen
ratio finis est propria beatitudini: quia est vltimus fi-
Ad secundum arg. nis. Ad secundum dicendum, ꝙ accipiendo largè lo-
cum idem est locus, quo beatificãtur omnes sancti,
s. Deus, & iste vocatur domus, & quia est vna, dicit:
in domo patris mei: quia tamen diuersimodè beati
participãt hoc bono, istæ diuersitates appropinqua-
Ad tertiũ arg. tionis vocantur mansiones, vt dictum est. Ad tertiũ
dicendum quòd illi, qui erãt in sinu Abrahæ, & qui
nunc sunt in purgatorio nondum peruenerunt ad
finem suum vltimum, cum tendant ad patriã. Man-
sio autem dixit terminum motus, & quietem mo-
bilis. Ideo in sinu Abrahe, & purgatorio mansiones
assig ari nõ possunt, sed assignant in paradiso, & in
inferno: quia vterque est vltimus terminus motus.

Mansiones istæ per quod distinguantur. Q. LXVI.

QVAERITVR de mãsionibus istis per quod
distinguantur. Solet enim dici, ꝙ distinguũtur
Primum per diuersos gradus charitatis. Aliqui autem dicũt,
quod non: quia infr. 25. dicitur de patrefamilias, vel
Domino, qui tradidit bona sua seruis suis. Et dicit,
quod dedit vnicuique secundum propriam virtutẽ
vniuscuiusq;. Sed ista est virtus naturalis, ſm quã ali-
quis potest plura, aut pauca: ergo dona gratię, & glo-
riæ distribuuntur secundum diuersos gradus virtu-
Secundũ. tis naturalis, & non secundum charitatem. Item di-
citur in Psal. de Deo: Tu reddes vnicuiq; iuxta ope-
ra sua, sed istud, quod datur est beatitudo: ergo non
mensuratur per gradus charitatis, sed secundum va-
Tertium rietatem operationũ. Item charitas est habitus: non
debetur autem habitui pręmium aliquod, nec ho-
nor, sed actui. Vnde primo Ethico. dicitur, quòd in
olympiadibus non fortissimi coronantur, sed ago-
nizantes, & secunda ad Tim. 2. dicitur: non corona-
bitur, nisi qui legitimè certauerit, ergo beatitudinis
gradus non erunt secũdum diuersitatem graduum
charitatis, sed secundum diuersitatem operationũ.
Sic etiam dicit Arist. 1. Ethicor. quòd beatitudo est
præmium virtuosarum operationum: ergo non ha-
bituum: charitas tamen habitus est.

Dicendum, quòd secũdum diuersos gradus chari-
tatis fiet diuersitas in gradibus gloriæ: quia quanto
aliquis magis coniunctus est Deo, beatior est: sed se-
cũdum gradum charitatis est modus appropinquã-
di ad Deum, cum ipsa charitas vniat nos Deo: ergo
diuersitas gradus beatitudinis ad charitatem perti-
net. Item: quia secũdum regulam philosophi si sim-
pliciter sequitur ad simpliciter, & magis ad magis.
Sed ad habere charitatẽ sequitur habere beatitudi-
nem: quia nemo illam assequi potest, nisi qui in cha-
ritate decedit: ergo qui maiorem charitatẽ habet,
maiorem habebit beatitudinem. In hoc tamen con-
siderandum, ꝙ principiũ distinguendi diuersas mã-
siones, vel diuersos gradus gloriæ est duplex. s. ꝓpin-
quum, & remotum. Propinquũ est ipsa dispositio,
quæ erit in beatis quando incipiũt esse beati, ex qua
contingit in eis diuersitas beatitudinis. Et ista non
erit lumen gloriæ: quia licet per istud diuersimodè
beati Deum videant, istud tamen pertinet ad præ-
mium, & non ad meritum. Ista tamen dispositio se-
cundum quam beatis dabitur diuersus gradus bea-
titudinis, erit aliquid ex parte ipsorum, ꝙ pertinebit
ad meritum, & vocatur Charitas patriæ. Principiũ
autem remotum, quo consecuti sunt talem beatitu-
dinem erit meritum. Principium distinctiuum vo-
F catur charitas patriæ: quia quanto aliquis in patria
maiorem habebit charitatem, tanto erit in maiori
gradu gloriæ. Non erit tamen illa charitas, in qua
homo decessit, sed valde maior: quia necesse est, ꝙ
quilibet beatus post mortẽ maiorem habeat chari-
tatem, quàm viuens habuit. Etiam quia aliàs esset
magnum inconueniens: quia aliquis est, qui decedit
in magna charitate, & nũquam dum vixit, fortè ha-
buit charitatem nisi tũc. Alius erit, qui tota vita cha-
ritatem habens multa opera ex charitate fecit, & ta-
men decedit in minori gradu charitatis, quàm præ-
dictus. Non est tamen dubium, quin iste habiturus
sit maiorem beatitudinem, quàm ille, & tamen nõ
posset eam habere, si in patria haberet minorẽ chari-
G tatem, quàm ille: ergo necesse est, ꝙ iste moriens in
parua charitate habeat maiorem charitatem in pa-
tria, quàm ille, qui moritur in maiori charitate.

Fiet autem commensuratio per Dei sapientiam
secundum opera, & gradus charitatis, qui præcesse-
runt per totam vitam. Et istud pertinebit ad chari-
tatem patriæ, quæ erit distinctiuum propinquũ gra-
duum gloriæ. Principium autem distinguẽdi remo-
tum erit secundum charitatem viæ. Nam actus no-
ster habet vt sit meritorius, non ex substantia actus,
sed ex habitu virtutis, quo informatur. Tota autẽ
vis merendi est ex charitate: quia aliæ virtutes secũ-
dum se non sunt meritoriæ, sed per charitatẽ, ideo
charitas vocatur mater, & forma aliarum virtutũ:
H quia actus aliarum virtutum formantur per chari-
tatem quantum ad esse meritorium. Et sic secun-
dum diuersitatem charitatis est diuersitas meriti, &
consequenter glorię. Ideo charitas est principium
distinguendi, tam propinquum, quàm remotum di-
uersos gradus gloriæ. De his sanctus Tho 4. Sen. dis.
49. quæst. 4. articu. 4. Ad primum dicendum, quòd Ad primũ argum.
non accipitur ibi virtus vniuscuiusque solum pro
naturali capacitate eius, sed pro naturali capacita-
te simul cum conatu ad habendam gratiam. Et
tunc virtus sic accepta erit quasi dispositio mate-
rialis ad mensuram gratiæ, & gloriæ suscipiendæ. Et
sicut materia, quæ est perfectius disposita est capax
perfectionis formæ: ita qui habet virtutem natura-
I lem maiorem, si habeat conatum ad gratiam iuxta
magnitudinem suæ virtutis, est quasi materialiter
dispositus ad suscipiẽdam maiorem charitatem, &
maiorem gloriam. Et tamen istud non sufficit ad
distinguẽdum gradus gloriæ: quia poterit esse, quòd
aliquis habens minorem virtutem naturalem acci-
piat maiorem charitatem: quia magis ad illam co-
natur: vel quia Deus miseretur, cui vult, ad Ro. 19.
ideo virtus naturalis non distinguit gradus gloriæ,
sed diuersitas charitatis patriæ, & viæ. Ad secundũ Ad secundum arg.
dicendum, ꝙ pro operibus nostris non daretur præ-
mium gloriæ, nisi essent charitate informata, cum
sola charitas sit principium merendi: ideo secundũ
K gradus charitatis, & non secũdum operationes erit
diuersitas gloriæ. Non tamen est sensus, ꝙ quicunq;
operatus est ex maiori charitate hic, habebit ibi ma-
iorem gloriam. Quia si quis fecit mille operationes
in charitate existens in decem gradibus charitatis,
& alius fecit solum 20. opera bona existẽs in 30. gra-
dibus charitatis, maiorẽ habebit qui ex minori cha-
ritate operatus est: quia sępius ex charitate operatus
est: quia multitudo pręualet ibi intensioni. Nos ta-
men nescimus mensurare istam differentiam: quia
nescimus de quolibet opere, in quo gradu charita-
tis fiat. Et dato, quòd adhuc sciremus adhuc nesci-
remus quantum cuilibet operationi responderet
de præmio. Solus ergo Deus mensurator est.

Ad tertium dicendum, quòd quanuis habitus
cha-

charitatis, aut alterius virtutis non ſit meritum, nec debeatur ei præmium ſecundum ſe, eſt tamen tota ratio merendi in actu ita, ꝙ actus nõ eſt meritorius niſi propter charitatem, à qua elicitur, vel imperat. Ideo ſecundum diuerſitatem charitatis erit diuerſitas gloriæ. Aliquãdo tamen actus ex genere ſuo nõ inquantum informatur charitate, ſed inquantum pertinet ad tale genus, habet, ꝙ debeat ſibi præmiũ, ſed hoc non eſt de eſſentiali præmio, ſed de accidẽtali, ꝙ aureolam vocamus, quæ pro virginitate cõſeruata, & martyrio, & doctrina ſacræ ſcripturæ debetur: licet verum eſt, ꝙ etiam ſine charitate nunquam conſequetur quis iſta præmia. Et tamen directè ipſa non debentur pro charitate magna, vel parua, ſiue pro aliquo actu ĩformato charitate, ſed pro actibus, vt ſunt in tali genere.

An beatitudo ſemel habita poſſit amitti. *Qō. LXVII.*

Primum argum. QVAERITVR de beatitudine ſemel habita, an amitti poſſit. Aliqui dicunt, ꝙ ſic: quia beatitudo eſt perfectio hominis, ſed perfectio ineſt perfectibili ſecundum modum ipſius perfectibilis. Cum ergo homo ſecundum naturam ſuam ſit mutabilis, videtur, quòd beatitudo eius mutabilis ſit, & ſic poſ- Secundum. ſit perdi. Item beatitudo hominis conſiſtit in actu voluntatis, qui actus ſubiacet voluntati, ſed voluntas habet ſe ad oppoſitum, ergo poteſt deſiſtere ab Tertium. operatione illa, per quàm beatificatur, & ſic peribit beatitudo. Item finis reſpondet principio, ſed beatitudo hominis habuit principium: quia nõ fuit ſemper beatus: ergo aliquando habebit finem.

Dicendum, quòd ſicut ſæpè dictum eſt, poſſumus loqui de beatitudine perfecta, vel imperfecta. Si de imperfecta qualis habetur in hac vita, dixerunt quidam, ꝙ non poterat perdi, ſic enim voluit ſolutio. Et quia quælibet operatio hominis eſt mutabilis nõ dicebat aliquem beatum eſſe quandiu viueret, ſed cum moreretur ſi manſiſſet in actu virtutis vſq; ad mortem, tunc incipiebat dici beatus. Et tunc beatitudo non poterat amitti: quia iſtud, ſecundũ, quòd dicebatur iſte beatus, iam tranſierat, & ſic erat inuariabile. De hoc 1. Ethi. circa finem. Hanc tamen poſitionem ibi improbat Ariſt. vt diximus ſupra q. 47. Dicendum ergo eſt ſecundum Ariſto. ibidem, & eſt ratio manifeſta, ꝙ beatitudo huius vitæ amitti poteſt, & tamen nõ faciliter: quia beatus non vocatur qui habet vnam operationem virtutis: quia ibi dicitur, ꝙ ſicut vna hirundo non facit ver, ita nec vna operatio aut modicum tempus facit beatũ: ſed debet beatus multum aſſuetus eſſe operationibus virtutum. Et ſecundum hoc erit iam valde firmatus, ita vt non poſſit faciliter moueri à virtute. Vnde dicitur ibi, quòd non dicimus beatum debiliter firmatum: quaſi quendam Camęleontem, ſed oportet eũ valde firmatum eſſe. Et tamen adhuc perire põt iſta beatitudo: quia voluntas humana peruerti poterat degenerando à virtute in vitium: cum tamẽ in actu virtutis conſiſtat beatitudo. Non eſt tamen putandum, ꝙ quælibet exterior mutatio in bonis fortuitis, aut circa corpus tollat fœlicitatem: quia tunc eſſet beatus debiliter firmatus, ſicut Camęleõ: qui ad quamlibet rem obiectam mutat colorem: ſed potius in ipſis aduerſitatibus fulget excellens virtus: & ipſe beatus tanq̃ verè virtuoſus omnia fortiter, & prudenter tolerans immobiliter ſe habet, & eſt ſicut thetragonus ſine vituperio, vt dicitur ibidem. De fœlicitate ſpeculatiua eodem modo dicẽdum, ꝙ non poteſt faciliter perire: quia pauciora habet conturbantia q̃ fœlicitas practica, cum paucis exte-

A rioribus indigeat, vt oſtenſum eſt ſupra. q. 53. & 54. Poteſt tamen perire, quia ipſa conſiſtit in actu conſiderandi per ſcientias ſpeculatiuas, & illę perire poſſunt per obliuionem: ſicut fit in quibuſdam grauiſſimis ęgritudinibus, in quibus læſo capite turbãtur, vel pereunt phantaſmata, quæ manebant in organo interiori: & ipſum organum diſponitur ad quæcunque phantaſmata poſtea ſuſcipienda. Ideo licet ad hoc maneret habitus ſcientificus in intellectu, non ſufficeret ad conſiderationem ſciẽtificam: cũ oporteat intelligentem phantaſmata ſpeculari, vt dicit 3. de Anima. Poteſt etiam perire ſcientia per diſtractionem longi temporis ab actu conſiderandi propter occupationes incidentes. Et ſic quæcunq; bea-
B titudo huius vitæ perire poteſt. Si autem loquamur de beatitudine perfecta, quæ eſt in viſione Dei poſt hanc vitam, putauerũt quidam, ꝙ adhuc illa ſemel habita poterat perire. Hoc tenuit Origenes ſecutus poſitionem erroneam quorundam Platonicorum. Sed hoc falſum eſt: & apparet primò ex ratione cõmuni beatitudinis, quæ eſt bonum perfectum, & ꝑ ſe ſufficiens. Ideo neceſſe eſt, ꝙ ſatiet deſiderium hominis, & quietet iſtud, atque omne malum excludat: naturaliter tamen homo deſiderat retinere bonum, quod habet, & cupit habere ſecuritatem de retinendo iſtud, ſi autem non eſt ſecurus de retinendo neceſſe eſt, ꝙ affligatur timore amittendi, ſi amiſſio incerta eſt, vel dolore, ſi amiſſio eſt certa. Requiritur
C ergo ad beatitudinem, ꝙ homo habeat certam opinionem, quòd bonum, quod habet, nunquam amittet, quæ opinio ſi ſit vera conſequens eſt, quòd beatitudinem nunq̃ amittat, ſi autem falſa eſt opinio, ꝑ hoc ipſum infœlix eſt, vel ſaltem nondum fœlix, q̱ hanc habet opinionem. Quia ſicut verum eſt bonũ intellectus, ita falſum eſt malum eius 6 Metaph. Nõ ergo erit iam beatus ſi aliquod malum eſt, præcipuè in potentia illa, in qua beatitudo conſiſtit. Secundò apparet hoc ex ratione particulari beatitudinis, q̱a vt probatum eſt ſupra qõ. 40 beatitudo conſiſtit in Dei viſione. Eſt autem impoſſibile, ꝙ homo videns diuinam eſſentiam vellit eam non videre. Quia ꝙ aliquis veliet carere aliquo bono iam habito, eſt vel
D quia bonum iſtud eſt inſufficiens & quæritur aliud ſufficientius loco eius: aut quia habet aliquod incõmodum annexum, propter quod in faſtidium venit. Nullum autem iſtorum eſt in viſione diuinæ eſſentiæ: quia ipſa replet animam omnibus bonis cũ coniungat eam fonti omnium bonorum: ſicut dicitur Pſal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et Sapien. 7. dicitur. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, ideſt cum contemplatione ſapientiæ, in qua eſt beatitudo. Et ſic viſio Dei eſt bonum per ſe ſufficiens. Etiam non habet ſecum aliquod incõmodum annexum, quia Sapien. 8 dicitur de contẽplatione ſapientiæ: Non habet amaritudinem conuerſatio eius, nec tędium conuictus eius. Et ſic apparet, ꝙ nullus beatus ex propria voluntate vellet ceſ-
E ſare à Dei viſione. Et tamen etiam non poteſt illam perdere Deo ſubtrahente viſionem ſuam, quia cũ ſubtractio beatitudinis ſit quędam pęna non poteſt prouenire à Deo, qui eſt iuſtus iudex niſi pro aliqua culpa. Sed in culpam cadere non poteſt ille, qui videt diuinam eſſentiam, cum ad hãc viſionem ſequatur neceſſariò rectitudo voluntatis, vt probatũ eſt. ſup q 51. Et ſic Deus nunquam ſubtrahet hanc beatitudinem. Non eſt tamen aliquod aliud agens, vel etiam deſiderabile, ꝙ eam tollere poſſit: quia anima vnita Deo per beatitudinem ſupra omnia eleuatur. Nihil ergo eſt, quod violẽter ei ſubtrahat hanc beatitudinem. Non eſt ergo conuenienter dictum, ꝙ il-

la

la beatitudo possit perdi. Nisi fortè diceretur, quòd per diuturnitatem temporum illa beatitudo per se esse desineret, & transiret homo ad miseriam: quia tales alternationes temporales non possunt esse nisi circa illa, quæ subiacent tempori, & motui. Beatitudo autem ex parte ipsius obiecti æternitatem quandam habet: vnde in ea non est aliqua vicissitudo. Et sic non est possibile, quòd beatitudo vera semel habita perdatur. Amplius hoc ostenditur: quia omne, quod aliquando est, & non semper est, tempore mēsuratur. 4. Phy. Visio autem, quæ creaturas beatas facit, non est in tempore: sed in ęternitate, vt ostensum est sup. q. 29. Impossibile ergo est, ꝙ ex quo quis Deum viderit videre desinat quantum est ex parte visionis. Item creatura intellectualis non peruenit ad suum vltimum finem, nisi quando eius desideriū naturale quietatur. Sed sicut desiderat naturaliter fœlicitatem, ita desiderat perpetuitatem in ea. Cū enim in substātia sua sit ipsa creatura perpetua, id quod propter se desiderauerit necesse est, vt desideret ad semper habendum. Non ergo erit fęlicitas vltimus finis, nisi in ęternum maneret: quia non haberet totum, quod desideratur. Item omne, quod cū amore possidetur si sciatur, quòd aliquando amittetur, tristitiam infert: visio autem, quæ beatos facit, cum sit maximè delectabilis, & maximè desiderata, à possidentibus eam maxime amatur: ergo impossibile esset eos non tristari, si scirent eam quandoque se amissuros. Si autem non esset perpetua, sperarent necessariò, quòd eam amitterent: quia videndo diuinam substantiam vident ea, quæ naturaliter sunt. Vnde multo magis cognosceret de illa visione, an futura esset perpetua, vel aliquando desitura. Non ergo esset ista visio sine tristitia, & sic non esset beatitudo, quæ extra omne malum cōstituit hominē. Item, quod mouetur naturaliter ad aliquid tanquā in finem sui motus, non remouetur ab illo, nisi per violentiam, sicut graue cum sursum proijcitur: constat autem, quòd omnis substantia intellectualis naturali desiderio tendit in illam visionem: non ergo deficeret ab ea, nisi per violentiam. Nihil autem tollitur per violentiam alicui, nisi virtus auferentis sit maior, quàm virtus causantis rem in illo, à quo aufertur: visionem autem istam causat Deus, & nihil est maius Deo, ergo nihil potest aufere homini visionem illam per violentiam, & sic videbit in perpetuum. Item si aliquid desinat videre, quod primò videbat, aut hoc erit, quia deficit ei facultas vidēdi, sicut cum quis moritur, vel excęcatur, aut aliqualiter impeditur, aut erit: quia non vult amplius videre, sicut quis auertit visum à re, quàm visus videbat: vel quia obiectum subtrahitur, & hoc est commune tam in visione sensus, quàm intellectus. Substantiæ autem intellectuali videnti Deum non potest deesse facultas vidēdi Deum per hoc, quòd ipsa desinat, quia perpetua est, nec ꝑ defectum luminis, quo Deum videt: quia istud lumen incorruptibiliter recipitur secundum conditionem recipientis, & dantis. Nec potest ei de esse voluntas tali visione fruendi, cum sciat in ea consistere beatitudinem. Sicut non potest velle non esse beatus, nec etiam videre desinet per subtractionem obiecti: quia obiectum istud, quod est Deus semper eodem modo se habet, nec elongatur, nisi inquantum nos elongamur ab ipso Impossibile est ergo, quòd visio Dei, quæ nos beatos facit desinat aliquando.

Beatitudo est æterna.

Item, vt supra tangebatur, impossibile est, quòd quis à bono, quo fruitur discedere velit nisi ꝓpter aliquod malum, quod in fruitione illius boni æstimatur, saltem propter hoc, quòd putatur esse impe-

F dimentum maioris boni. Quia sicut nihil desiderat appetitus, nisi sub ratione boni, ita nihil fugit nisi sub ratione mali. Sed in visione Dei non potest esse aliquod malum, cum sit optimum, ad quod creatura intellectualis peruenire potest, nec etiā videns Deum potest putare malum aliquod esse in hac visione, vel quòd aliquid sit melius, cum ista visio excludat omnem errorem, & fallaciam ab intellectu: ergo necesse est, quòd qui Deum videt nunquā velit hac visione carere.

Item fastidium alicuius rei, qua quis prius delectabiliter fruebatur accidit propter hoc, quòd res illa facit aliquam mutationem in eo, cui fastidium fit corrumpendo, vel debilitando virtutem eius. Et G propter hoc vires sensibiles, quibus accidit fatigatio in suis actionibus propter immutationem organorum corporalium à sensibilibus, à quibus etiam si fuerunt excellentia corrumpuntur, fastidiūt post aliquantum tempus frui eo, quo prius fruebantur delectabiliter. Et propter hoc intelligēdo fastidium patimur post longam meditationem: quia fatigantur potentię vtentes corporalibus organis, sine quibus consideratio intellectus nostri compleri nō potest. Diuina autem substantia non corrumpit, sed maximè perficit intellectum, nec ad eius visionem concurrit aliquis actus, qui per organa corporalia exerceatur. Impossibile est ergo, quòd aliquis illam visionem fastidiat, qui prius illa delectabiliter H fruebatur. Item nihil, quod cum admiratione consideratur, potest esse fastidiosum: quia quandiu sub admiratione est, adhuc desiderium manet, diuina substantia à quolibet intellectu creato semper cum admiratione videtur, cum nullus intellectus creatus illam comprehendat. Impossibile est igitur, quòd intellectus creatus illam visionem fastidiat, & ita non est possibile, quòd ab ea spontè desistat.

Item si aliqua duo fuerunt prius vnita, & postea separentur, oportet quòd hoc accidat per mutationem alicuius eorum. Relatio enim sicut non incipit esse de nouo absque mutatione alicuius eorum de nouo esse desistit. Intellectus autem creatus videt Deum per hoc, quòd ei quodammodo vnitur, I vt dictum est supra quæst. 40. Si ergo visio ista desinat deficiente hac vnione, necesse est, quòd hoc fiat mutatione diuinæ substantiæ vel intellectus eam videntis, quorum vtrunque est impossibile. Nam diuina substantia est immutabilis, substantia autem intellectualis eleuatur supra omnem mutationem, cum Dei substantiam videt. Impossibile est ergo, quòd quis desinat videre diuinam substantiam, quā semel beatus existens videt.

Item quanto aliquid est magis Deo propinquum, qui est omnino immobilis, est minus mutabile, & magis perseuerans, sed nulla creatura potest Deo vicinius appropinquare, quàm quæ eius substantiam videt. Intellectus ergo Deum videns summā im- K mobilitatem cōsequitur, & sic impossibile est, quòd aliquando ab illa visione deficiat. Et sic dicitur Psal. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in sęcula sęculorum laudabunt te. Et Psal. 124. Non commouebitur in eternum, qui habitant in Ierusalem. Et Isa 33. Oculi tui videbunt Ierusalem ciuitatem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam trāsferri poterit, nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur, quia solummodo ibi est magnificus Deus noster.

Apparet ex his insanam esse positionem Platonicorum dicentium animas separatas postquam fęlicitatem vltimam adeptæ fuissent, iterum ad corpora incipere velle reuerti, & finita fœlicitate illius vitæ,

vitę,iterum miserijs huius vitę inuolui. Erat etiam Origines,qui dixit aīas, & angelos post beatitudinē iterum posse ad miseriam deuenire. Ad primum dicendum, ꝙ beatitudo est perfectio cōsummata, q̄ omnem defectum excludit à beato. Ideo absq; mutabilitate conuenit habenti eam. Et hoc non fit ex parte hominis, sed ex parte Dei subleuantis hoīem ad quandā participationem ęternitatis transcendētis omnem mutationem,& mutabilitatē. Nam per beatitudinem homo participat diuinam bonitatē. Et quia totū,quod in Deo est, ęternum est, necesse est,vt etiā simul participet ęternitatem, non ꝙ homo sit realiter ęternus, sed ꝙ sequatur quædam cōditio ęternitatis in participatione illius boni, vt supra q.29.ostendimus. Ad secundum dicendum, ꝙ voluntas se habet ad opposita in illis, quæ ad finem ordinātur,respectu quorum voluntas habet dominium,& libertatem. Et tamen ad vltimum finē voluntas non mouetur per modum libertatis,sed naturæ:ideo ex necessitate mouetur, & sic non potest homo velle non esse beatus. Ad tertiū dicendū, ꝙ beatitudini hr̄e principium conuenit ex cōditione participantis, sed caret fine propter cōditionem boni participati, quod in se finem non habet durationis, & ęternitatem quandam confert ipsi in se participandum tribuit. Vera ergo beatitudo nunquam finietur. Et sic Christus promisit infra 25. dicens iustis,ꝙ ibunt in vitam ęternam. Et tamen qđ ęternū est fine caret. De his S.Tho.1.2.q.5.arti.4.& in Summa contra Gen.lib.c.3.60.

An Deus sit beatus. *Quæst. LXVIII.*

QVAERITVR nunc circa Dei beatitudinē,cū in præcedētibus dictum sit de beatitudine hominis,& est dubium,an Deus sit beatus. Dicūt quidam,ꝙ beatitudo non potest esse in Deo,quia beatitudo est status omnium bonorū aggregatione perfectus,vt dicit Boe.de consol.lib 3.prosa 2.aggregatio tamen dicit compositionem,quæ in Deo nō est, ergo non est ibi beatitudo. Item beatitudo est præmium virtuosarum operationū, vt dicitur primo Ethi.in Deo tamen non est præmium, nec meritū, ergo non est ibi beatitudo.

Dicendum,ꝙ Deus sit beatus: sic.n.testatur Apostolus 1 ad Tim.6. dicens. In aduentu Domini nostri Iesu Christi,quem suis temporibus ostēdet beatus, & solus Deus potens rex regum, & Dominus dominātiū. Et patet hoc:quia beatitudo nihil aliud importat nisi bonum perfectū naturæ intellectualis, cuius est sufficientiā suam cognoscere in bono quod habet,& cui competit,ꝙ contingat ei aliquid benè,vel malè, & sit suarum operationum Dn̄s.

Ista autem excellentissimè Deo conueniunt,scilicet,habere esse perfectum,& esse intelligentē, vnde beatitudo maximè Deo competit. Non tamen comparatur Deus ad bonū suum,sicut id,quod tendit in aliquid nondum habitum: quia hoc est proprium mobilis, quod est ens in potentia, & nondū exiuit in actum suum,sed Deus est sicut ille, qui habet iam bonum suum, & non mouetur ad istud, & sic Deus non desiderat beatitudinem, sicut nos, qui nondum habemus eam, sed fruimur ipsa, & sic est beatus. Item istud,quod est maximè desideratum, vel volitum à natura intellectuali est perfectissimū, in ipsa. Et hoc est beatitudo eius. Perfectissimū autem in vnoquoq; est sua perfectissima operatio. Nā potentiæ, & habitus non reddunt rem simpliciter perfectam, sed potius ipsa perficiuntur per operationem. Vnde Arist.1. Ethi dicit fęlicitatē esse ope-

A rationē perfectam. Perfectio autem operationis dependet ex quattuor. Primo ex suo genere.s.ꝙ sit operatio manens in ipso operante: quia ista est operatio perfecta. Est autem operatio manens illa, per quam non fit aliquid aliud præter ipsam operationem,sicut videre, & audire. Tales autem operationes sunt propriè operationes eorum, à quibus fiūt. Et istę possunt habere rōnem finis vltimi, quia sunt perfectiones ipsorū operātiū,& non ordinantur ad aliquod aliud ꝑ ipsas factū tanq̄ terminus,ꝙ sit finis ipsorum.Operatio aūt, siue actio vocat̄ nō manēs, quæ transit in exterius: ex qua sequitur aliquid factum tanq̄ terminus vltra ipsam operationē. Et talis operatio non est perfectio facientis, sed rei operatæ,& cōparatur ad ipsam, sicut ad finem. Ideo talis operatio si fiat à natura intellectuali non pōt esse beatitudo eius,cū non sit perfectio ipsius, sed rei factę. Secundò accipitur perfectio operationis ex principio operatiuo.s.vt sit altissimę potentiæ. Vnde in operatione secundum sensum non potest esse fęlicitas hoīs:quia non est potentia altissima, sed in operatione intellectus perfecti per habitum. Tertiò accipitur perfectio operationis ex obiecto eius, & propter hoc in nobis fęlicitas est in intelligendo altissimum intelligibile.s. Deum. Quartò ex forma operationis.s.vt perfectè,& faciliter,firmiter,& delectabiliter operetur: omnia hæc sunt in operatione Dei,cum ipse sit intelligens,quæ est operatio immanens,& sui intellectus, & altissimę potentiarum & virtutum,& non indiget aliquo habitu: quia ipse perfectus est in seipso:etiam intelligit seipsum, qui est altissimum omniū intelligibilium. Et intelligit perfectè,& faciliter,& absq; omni difficultate,& nimium delectabiliter,ideo necessariò beatus est.

Quadruplex perfectio operationis.

Item per beatitudinem quietatur totum desiderium: quia ea habita nō restat aliquid desiderandū, cum sit altissimus finis: necesse est ergo beatum esse eū,qui perfectus est q̄tum ad oīa,q̄ desiderare potest, cum propter hoc dicat Boe. ꝙ beatitudo sit status oīum bonorū aggregatione perfectus. Talis est aūt diuina ꝑfectio,quæ sub quadā simplicitate,& vnitate continet perfectiones oīum rerū:erit ergo Deus beatus. Itē q̄diu alicui deest aliquid, quo indigeat: nondum est beatus,quia eius desideriū non est quietatum. Quicūq; ergo sibi sufficiens est, & nullo mō indigens beatus est:Deus aūt est huiusmodi,quoniā bonorum exteriorū nō indiget, Psal. 15.Dixi Dn̄o, Deus meus es tu, quoniā bonorū meorū non eges. Hoc autem est,quia perfectio sua non dependet ab aliquo exteriori,& cum vult oīa, quæ sunt extra se ꝑꝑ se tanq̄ propter finē non vult ea tanq̄ illius indigeat, sed quia sic bonitati eius conuenit, ꝙ omnia ordinentur in ipsum tanq̄ in finem. Item Deus nō potest velle aliquid,ꝙ sit sibi impossibile. Est autem impossibile Deo, ꝙ aliquid sibi adueniat, quod nōdum habeat,cum ipse non sit in potentia,sed est purus actus:ergo non pōt velle habere, quod non hēt. Quidquid ergo vult habet, & tamē nihil mali vult, cū ipse pura bonitas sit:est ergo Deus beatus:quia sibi conuenit diffinitio illa beati posita cōiter.s. Beatus est,qui habet oīa bona,q̄ vult,& nihil mali vult. Et quanto istæ conditiones beatitudinis magis cōueniunt Deo,q̄ alicui alteri,erit Deus beatior oībus. De his S.Thom.1.par.Sum.q.26.art.1.& in summa contra Gen.lib.1.c.100. Ad primum dicendū.ꝙ in Deo est beatitudo,immo,vt magis ꝓpriè dicatur,ipse est beatitudo.Et cū dr̄,ꝙ beatitudo est aggregatio bonorū,dicendū, ꝙ nō est de rōne beatitudinis esse aggregationē bonorū,sed esse statū ꝑfectū in bono. Et patet hoc,quia ita Boe.dixit in recto, ꝙ beati-

Ad primū arg.

tudo erat status perfectus, φ aūt ista perfectio perueniat ex aggregatione bonorum: per accidens est.

Quia tamē in rebus creatis non reperitur aliquod perfectum bonum, quod in se sufficienter cōtineat totam materiam boni, & possit satiare appetitum quaerimus istam plenitudinem ex bonis multis simul aggregatis, vt quod vni deest suppleatur per alterū. Et tamen adhuc in omnibus istis bonis simul sumptis non completur desiderium appetitus, quin etiam oīa simul sumpta nō aequiualent ipsa vni bono, quod continet in se totam naturam boni. Si autem istud habeatur per se poterit conferre beatitudinē, istud autē est Deus. Ideo per eius adeptionem beati efficimur etiam nihil aliud habētes, vt ait Augu. 5. Confessio. Sed Deus se plenissimè possidet, & in simplicitate suę essentiae continet perfectiones omnium rerum eminentius, q̄ sint in ipsis: ideo beatissimus est. Diffinitio aūt Boetij competit beatitudini, quae in praesenti haberi potest, quae ex aggregatione bonorum consistit. Ad secundum dicendū, φ esse praemium virtutis accidit beatitudini. Nam de substantia sua non est, nisi esse perfectū bonū, & tamen inquantum à nō habentibus acquiritur per operationes virtuosas, dicitur esse praemium virtutis. Sicut esse terminum generationis accidit enti, vel formae: inquantum tamen per generationē res exit de potentia in actu, vel de non esse ad esse, dicit ipsa forma, vel ens terminus generationis, & tamen potest esse forma, vel ens sine generatione.

Ad secundum.

Cum ergo Deus habeat esse, licet non generet, ita habebit beatitudinē, licet eā nō mereat, aut acquirat.

An Deus sit beatus per intellectum, vel per aliquid aliud Quaestio LXIX.

QVAERITVR, an Deus sit beatus per intellectum, vel per aliquid alterū. Quidā dicūt, φ non sit beatus per intellectū, sed per essentiam: quia beatitudo est summum bonum. Bonum autem in Deo dicitur secundum essentiam, & respicit esse, scilicet, essentiam, vt ait Boetius lib. de Hebdomadibus: ergo beatitudo in Deo erit secundum essentiam. Item beatitudo habet rationem finis: est autem finis obiectū voluntatis, sicut bonū: ergo beatitudo in Deo dr̄ fm volūtatē, & non fm ītellectū.

Dicēdum, φ beatitudo in Deo dr̄ fm intellectū. Nam dicit Greg. 22. moralium. Ipse gloriosus est, q̄dum seipso perfruitur accedentis laudis indigēs nō est: esse autem gloriosum significat esse beatū, sed nos fruimur Deo secundū intellectū, quia visio est tota merces, vt ait Aug. ergo vr̄, φ beatitudo Dei secundum intellectum dicatur. Et patet hoc, qa beatitudo significat bonum intellectualis naturae. Et inde est, φ sicut vnaquaeque res appetit suam perfectionē, ita natura intellectualis appetit esse beata, illud autem, quod est perfectissimum in qualibet intellectuali natura est operatio ītellectualis. Et ratio est, quia seundum eā intellectus capit omnia, & est quodāmodo: omnia. Nam beatitudo perfectionē dicit. Quanto autem aliquid habuerit plures perfectiones tanto magis accedet ad naturā beatitudinis. Si quis ergo non solum suā, sed etiam omnium rerum haberet perfectionē videretur simpliciter perfectus. Cum ergo aliqua res consideratur solum in substantia naturae suae, habet solum perfectiones illius naturae, quia non attingit aliquā aliam. Inquantum verò est operans circa aliquod obiectum, consequitur perfectionem illius obiecti, si sit operatio immanens. Sicut videns consequitur perfectionē visibilis, cum operatio coniūgat potentiā ipsi obie-

F cto: quia tamen obiecta istarum potētiarum, vt auditus, & visus, & similia sunt quaedam res determinatę, non potest consequi homo per operationem illarum, nisi perfectiones illorum generum. Intellectus autem habet pro obiecto omne, quod hēt entitatem: quia quod quid est, est obiectū intellectus 3. de Aīa. Cum ergo intellectus vniat intelligibili, & consequatur perfectionē eius, & ēt efficiatur vnum per intellectum, consequitur hō perfectiones omnium rerum, & erit homo quodāmodo omnia: nulla ergo operario est, per quā possit homo, vel quęlibet natura ītellectualis beatificari, nisi operatio intellectus, cum per eā oīum rerum perfectionē cōsequatur. In Deo autē non differt esse, & intelligere

G fm rē, sed solū, fm rōnē: iō beatitudo in Deo licet sit fm omnia, quae in eo sunt, quia oīa idem sunt: tñ non est fm rationem oīum, sed solum secundum rationem intellectus, quia ista est perfectissima ratio in eo. Vnde sicut ceteris beatis attribuimus beatitudinem secundum intellectū, & illi sunt beati per assimilationem quandam ad Deum, ita & Deo beatitudinem attribuemus secundum intellectum. De his S. Thom. 1. par. sum. q. 26 art. 2.

Ad primum dicendum, φ ex illa ratione probat, φ Deus sit beatus secundum essentiam suā, non tñ, φ conueniat ei beatitudo secundū rationem essentiae, sed solum secundum rationē intellectus. Competit Deo beatitudo secundum essētiam, quia ipse

H essentialiter est beatitudo, vel beatus. Et non est beatitudo sua acquisita sibi, sicut nobis, sed est sibi naturalis, & non est aliqua perfectio eius distincta ab ipso, sed est ipsa substantia eius, & tamen licet realiter essentia Dei sit beatitudo, nō est Deus beatus inquantum ens, sed inquantum habet actum intelligendi perfectissimum, vt ostensum est. Ad secundum dicendum, φ beatitudo cum sit bonum est obiectum voluntatis: obiectū autem praeintelligitur ipsi actui potentiae. i. ratio iudicat obiectum esse ante positionem, cuius obiectum est. Quia aliàs potentia nō moueretur in obiectum suum, nisi istud pręexisteret: ergo beatitudo, quae est obiectū voluntatis inquantum bonum pręexistit ante actum voluntatis. & ta-

I men beatitudo est actus 1. Ethi. ergo necesse est, φ sit actus alicuius potentiae prioris voluntate. Non est autem nisi intellectus. Ideo necesse est, φ beatitudo Dei non sit per actum voluntatis, sed intellectus.

Item, quia volūtas circa beatitudinē habet hoc, φ conquiescit, & delectatur in ea inquantum est quoddam bonum habitum, φ prius amabatur, & tamen necesse est beatitudinem praeexistere, quando quis in ea delectatur: ergo beatitudo non est per actum voluntatis, sed intellectus, qui prior est.

An beatitudo Dei comprehendat in se omnes alias beatitudines. Quaest. LXX.

K QVAERITVR, an beatitudo Dei comprehendat in se oēs aliàs beatitudines. Dicunt quidā φ non, quia quaedā sunt falsae beatitudines per solum humanū errorem introductę, & tamē in Deo nihil falsum est, ergo illas nō cōprehendit, aut continet diuina beatitudo. Item beatitudo secundum quosdam est in bonis corporis, & voluntatibus, aut in exterioribus bonis, vt in diuitijs, potētia, & honore, & ista sunt corporea: Deus aūt est incorporeus: ideo beatitudo eius non potest alias beatitudines cōtinere. Itē quia multae sunt, & aduersę quodāmodo beatitudines positae ab hoībus, in Deo tamē nō est multiplicitas, nec aduersitas aliqua, ideo beatitudo sua non continet in se omnes beatitudines.

Primum arg. Secundū argu. Tertium arg.

Dicendum, φ beatitudo diuina continet in se omnes

omnes beatitudines, quia quælibet illarum dicit aliquam perfectionẽ. Diuina tamen perfectio cõplectitur in ſe omnem perfectionem: ideo dicendũ, ꝙ quidquid bonũ, aut deſiderabile eſt in qualibet beatitudine vera, vel falſa, totum conſiſtit eminentius in diuina beatitudine. i. perfectius ibi reperitur, quã in ipſa beatitudine, cuius proprium bonum eſt.

Patet hoc de beatitudine ſpeculatiua, quæ eſt maxima inter humanas beatitudines: vnde in illa ſimpliciter poſuit Ariſt. 10. Ethi. conſiſtere bonum hominis. Iſta nãque in Deo perfectius eſt, qui habet cõtinuam, & certiſſimã contemplationem ſui, & omnium aliorum, cum ab actu intelligendi nunquam ceſſet. De beatitudine etiam practica, quæ inter humanas poſt contemplatiuam dignior reputatur apparet, quià Deus habet gubernationem totius vniuerſi, & nulla excellentior actio eſſe poteſt.

De terrena fęlicitate, quæ putatur in diuitijs conſiſtere, voluptatibus, poteſtate, dignitate, & fama, ſecundum Boe. de conſol. lib. 3. proſa 2. habet Deus omnes iſtas fęlicitates excellentiſſimè. Pro diuitijs, quæ videntur præſtare beatitudinẽ, & non præſtãt, Deus habet omnimodam ſufficiẽtiam: quã diuitię nulli præſtare potuerunt. Pro poteſtate habet omnipotẽtiam: pro dignitate habet totius vniuerſi gubernationem. Pro fama habet omnis naturæ intellectualis admirationem. Nulla ergo beatitudo eſt, quam non contineat diuina beatitudo in ſe. Non tamen continet illam ſecũdum, ꝙ ipſa in ſe eſt, ſed continet eminenter, ſicut anima humana vna exiſtens continet perfectionem animæ vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, quę in diuerſis rebus diuerſę animæ ſunt. Et iſtud vocatur continere per eminentiam, & non realiter: ſicut dicit Ariſt. 2. de Anima loquẽs de iſtis gradibus animæ, quòd vegetatiuum continetur in ſenſitiuo, ſicut biangulus in triangulo: nam biangulus non eſt realiter in triangulo, ſed eminenter, vel ſecundum virtutem, quia triangulus continet qdquid biangulus continet, & inſuper plus. Ita beatitudo diuina continet perfectiones beatitudinum animarum noſtrarum, & inſuper infinitam perfectionem. Ad primum dicendum, quòd beatitudo aliqua dicitur falſa, non quòd nihil boni cõtineat, ſed quia deficit à perfecto bono. Nam de ratione beatitudinis eſt eſſe perfectum bonum: ſi ergo bonum aliquod continet, & non perfectum erit falſa beatitudo, quia non eſt, qđ eſſe putatur. Inquantũ ergo iſta eſt falſa beatitudo. i. deficiẽs à perfecto bono nõ continetur in diuina beatitudine, quia defectus nihil eſt. Inquantum tamen continetur ibi aliquod bonum qualecũque ille ſit, etiam ſi valde paruum, hẽt ſimilitudinem aliquam cum beatitudine diuina, & continetur ab ea. Ad ſecundum dicendũ, ꝙ perfectio bonorum corporalium reperitur in Deo incorporaliter: quia, vt dictum eſt, perfectiones omnium rerum cõtinentur in diuina perfectione eminenter. i. non ſecundũ illum modũ, quo ſunt in rebus, ſed ſecundum alium excellentiorẽ, ſicut biangulus in triangulo. Ad tertium dicendum, ꝙ perfectiones rerũ, q̃ in eis ſunt multæ in Deo continentũ vnitiuè, & quæ in rebus ſunt per modum compoſitionis ſunt in Deo per modum ſimplicitatis, & quę in rebus ſunt aduerſa in Deo ſunt oĩno idem, & cõſonans. Totum hoc peruenit ex differentia modi eſſendi Dei, & creaturarum Quia perfectio in quałibet re eſt neceſſario ſecundum modum eſſendi ipſius, quia eſt, vt menſuratum in menſura: Deus autem habet modum eſſendi ſub ſimplicitate, & vnitate. Ideo quidquid in eo eſt erit ſimpliciter, & vnitiuè. Et non eſt inconueniens aliquod, ꝙ eadem pfectiõ ſit diuerſimodè in diuerſis rebus, ſicut perfectio bianguli eſt in triangulo, & tamen aliter eſt in biangulo, & aliter in triangulo. De his S. Thom. 1. parte Sum. quæſt. 26. arti. 4.

An diuina beatitudo ſit excellentior omni alia beatitudine. *Quæſt. LXXI.*

QVAERITVR, an diuina beatitudo ſit excellentior omni alia beatitudine. Dicendum ſine dubio, ꝙ ſic: quia in ea reperientur multa pertinentia ad dignitatẽ, quæ nõ reperiuntur in alijs beatitudinibus: nam Deus eſt ſua beatitudo: in alijs autem rebus aliud eſt beatus, & aliud ſua beatitudo, q̃ eſt bonum quoddam acquiſitum. De Deo patet, ꝙ ſit ipſe ſua beatitudo: quia beatitudo eſt actus intelligendi, vt probatũ eſt ſup. q. 33. In Deo tñ intelligere eſt ipſa ſubſtantia Dei, cum non dentur plura abſoluta realiter diſtincta: ergo beatitudo eſt eſſentia eius. Item cum beatitudo ſit vltimus finis eſt iſtud, quod maximè vult, quod beatus eſſe põt: Deus autem principaliter vult eſſentiã ſuã: quia Deus vult ſe, & ea, q̃ extra ipſum ſunt, & magis vult ſe, q̃ quæ extra ipſum ſunt: ergo ipſa eſt ſua beatitudo.

Item quilibet ordinat omnia, q̃ vult in ſuã beatitudinẽ: quia ipſa eſt, ꝑp quam omnia deſideranṫ in rebus, quæ volunt vnum ꝑp alterũ: cum ergo Deus velit oĩa propter bonitatẽ ſuam, quæ eſt ſua eſſentia neceſſe eſt, ꝙ ſicut ipſe eſt ſua eſsẽtia, & ſua bonitas, ita ſit ſua beatitudo. Item impoſſibile eſt eſſe duo ſumma bona: quia ſi duo eſſent, vnũ deeſſet alteri, vel ambo eſſent vnum, ſi vtrunq; haberet id, quod habet alterum. Si verò deeſſet aliquid alicui eorũ: iam nõ eſſet perfectum, nec ſummum bonũ: Deus autem eſt ſummum bonum, cũ nihil maius eo nõ ſolum eſſe, ſed ẽt nec excogitari poteſt, beatitudo ẽt eſt ſummum bonũ, quia eſt vltimus finis: ergo beatitudo, & Deus idem ſunt: quia aliàs eſſent duo ſumma bona, & ſic erit Deus ſua beatitudo. Aliam excellentiam habet diuina beatitudo, quia Deus eſt ꝓpinquior ſuę beatitudini, q̃ aliquis beatus beatitudini ſuæ, & iſta eſt magna perfectio. Nam tanto aliqs beatior eſt, quanto beatitudini ſuæ magis coniunctus eſt. Nam ſi quis habeat ſpem quaſi certam de beatitudine vocatur beatus in ſpe, ſi autem conſecutus eſt iam beatitudinẽ vocatur beatus in re. Et differunt iſtę duæ beatitudines quaſi in immenſum, quia qui beatus eſt in ſpe, adhuc nihil eſt, qui autem eſt beatus in re, totum bonũ habet, & tñ non differunt iſtæ duæ beatitudines, niſi per magis, & minus appropinquare. Quia qui eſt beatus in re totaliter appropinquat beatitudini, qui autem eſt beatus in ſpe, adhuc multũ diſtans eſt. Deus aũt eſt ꝓpinquiſſimus ſuæ beatitudini, cum ipſe ſit ſua beatitudo, vt nunc dictum eſt, & hoc non conuenit alicui alteri, ergo Deus beatiſſimus ẽ, & alij vocabunṫ ſoli beati.

Itẽ in Dei beatitudine eſt maior delectatio, q̃ in alijs beatitudinibus delectatio. n. cauſatur ex amore. Quod patet, quia quanto res magis amatur antequam poſſideat, tanto maior delectatio cauſaṫ in poſſeſſione eius Quilibet tamen cõiter magis amat id, quod ipſe eſt, quàm aliquid aliud. In Deo autem beatitudo eſt ipſe Deus. In alijs verò beatus aliud beatitudo, quàm beatus. Magis ergo Deus amabit propriam beatitudinem, quàm aliquis beatorum ſuam. Quia quòd Deus amet ſuam beatitudinem eſt amare ſeipſum, qui eſt ſua beatitudo, quòd autem alius beatus amet ſuam beatitudinem non eſt amare ſeipſum, ſed amare aliquid pro ſe. Magis ergo Deus amabit neceſſariò ſuam beatitudinẽ quàm

quàm quilibet alius beatus, & consequenter magis
delectabitur in ea. Delectatio tamen facit ad quan-
dam perfectionem beatitudinis,quia delectatio pfi
cit operationē, sicut pulchritudo iuuētuē. 10. Ethi.
Item istud, quod est per essentiā maius est, eo qđ
dicitur esse tale per participationem, sicut natura
ignis magis reperitur in igne, qui est ignis per essen-
tiam, quàm in aliquo alio, quod habebit naturam
illam p participationem, idest, quandā perfectionē
naturæ illius per participationem. Deus aūt est bea
tus per essentiam, quod nulli alteri competit, quia
nullus alius potest esse summum bonum sibi, nec
alteri nisi Deus. Oportet ergo, quòd quicunque sit
beatus sit per participationem beatitudinis diuine:
sicut quodcūq; est calidū per participationē erit ca-
lidū p paticipationē eius, qđ est p se calidū. Diuina
ergo beatitudo cęteris erit maior, qa nō est p partici
pationē sicut aliæ. Itē beatitudo cōsistit in opatio-
ne, perfecta intellectus. Nulla aūt operatio intelle-
ctus potest esse ęqualis intellectioni diuinæ: qa diui-
na intellectio est subsistens: quia in Deo nihil ēst in-
herens, vel accidentale. Intellectio aūt nostra non
est subsistens, sed est subsistentis actus, & est inherēs
intellectui: ideo minus pfecta est, quàm diuina in-
tellectio. Item Deus per intellectionem vnicā in-
telligit perfectè seipsum, sicut est, & omnia alia, quę
sunt, & quæ non sunt bona, siue mala. In alijs autē
intelligentibus non est ita perfectum intelligere, qa
nemo potest perfectè Deū intelligere, nisi ipse De⁹,
quia nullius rei esse est ita pfectū, sicut diuinum es-
se, & tamē perfectio operationis non potest esse ma-
ior, quàm perfectio substantiæ operātis: ideo nemo
poterit perfectè Deum intelligere. Etiam nullus
intellectus præter diuinum potest intelligere oīa,
quæ Deus facere potest, vt ostēsum est supra. q. 44.
quia sic comprehenderet diuinam essentiam.
Etiam illa, quæ intellectus noster intelligit non
cognoscit per vnicam operationēm, sed per mul-
tas incomparabiliter: ergo diuinum intelligere est
excellentius omni alio intelligere: cōsequenter bea
titudo eius excellentior erit omni alia beatitudine,
cum beatitudo sit ipsum intelligere.
Item quanto aliquid magis vnicum est, tāto eius
virtus, & bonitas perfectior est: operatio aūt succes
siua secundum diuersas partes temporis diuiditur.
Non ergo potest comparari perfectio operationis
successiuę ad non successiuam: potissimè, si opera-
tio non successiua non transeat in momento, sed
tota simul maneat in ęternum. Diuinum autē intel
ligere est absque successione totum simul ęternali-
ter existens: nostrum autem intelligere successionē
habet inquantum adiungitur ei per accidens conti
nuum, & tempus. s. quia homo intelligens habet es-
se per continuum, & tempus. Diuina ergo beatitu
do excedit in infinitum quācunque aliam beatitu-
dinem, & maximè humanā, sicut duratio ęternita-
tis excedit nunc tempus fluens, in quo homo est.
Item fatigatio, & occupationes varię, quibus ne-
cesse est contemplationem nostram in hac vita in-
terpolari, in qua contemplatione cōsistit præcipuè
humana fęlicitas præsentis temporis, si aliqua est, &
errores, & dubitationes, & casus varij, quibus vita
præsens subiacet ostendunt nō posse vllo modo hu
manam felicitatem diuinæ comparari, & maximè
loquendo de fęlicitate huius vitæ.
Itē diuina beatitudo continet in se omnes beati-
tudines, & à nulla continetur: Nam continet con-
templatiuā, & actiuam, & etiam terrenam fęlicita-
tem, quæ in voluptate, diuitijs, potestate, dignitate,
& fama consistit, vt ostendimus præcedenti q. Est
F ergo ista diuina singularis beatitudo, ita vt ipsa sola
propriè beatitudo nominari mereatur, & excedit
in immensum omnem aliam beatitudinem. De his
S. Thom. contra Gen. lib. 06. 101. & c. 102.

In quo consistat beatitudo angelorum. *Quæst. LXXII.*

QVAERITVR nunc circa beatitudinē angelorum. Dicendum est, q non potest consi-
stere beatitudo angelorum in aliquo bono s͠m sen-
sum, vt in voluptatibus, aut in alijs bonis corporis,
quia angeli incorporei sunt.
Item non potest consistere in diuitijs, honore, vel
potestate, & similibus bonis fortunæ: quia ista sunt
G bona quædam hominum viuentium in corpore:
angeli autem sunt substantiæ separatæ nullo istorū
indigentes: immo nihil istorum potest eis profice-
re. Nam diuitiæ sunt ad sustentationem corporis,
angeli autem tali sustentatione vti non possunt, qa
purè spiritus sunt, honor aūt, potestas, fama, & simi
lia non sunt bona, nisi per respectum ad eos, quibus
cōmunicamus: angeli autem nō communicant no
biscum policitè: ideo nō possunt esse bona eorum,
quæ sunt propriè bona politica. Item non potest
beatitudo angelorum esse practica, quia illa cōsistit
in operatione virtutum moraliū, angelis autē non
competūt morales virtutes, nec operationes earū,
quia illa sunt circa quædā obiecta, circa quæ ange-
H li nunq̃ operātur. Patet, qa oēs virtutes morales sūt
circa passiones præter iustitiam, q̄ est circa actiones:
in angelis autem non est moderari passiones, cū nul
las habeant, quia sunt incorporei. Iustitia ēt in eis
non est, secundum, q est apud nos, prout est com-
mutatiua, & distributiua, aut legalis 5. Ethi. quia cō-
petunt pro humanis communicationibus, vel pro
obseruantia legis cui aliquis subiectus sit. Angeli au
tem cum hominibus non communicant, nec ętiā
subditi sunt alicui legi, cū sint in termino, & lex or-
dinet ad terminum: ideo angelis non cōpetit vsus
alicuius virtutis moralis. Necesse est igitur beatitu-
dine, angelorum esse contemplatiuā cum non ma-
neat aliquid aliud, in quo possint esse fęlices dēptis
I omnibus superioribus: maximè autem, quia beati-
tudo est perfectio maxima beati: ista tamen non po
test esse, nisi in intellectu, cum intellectus sit poten-
tia excellentior. Non est tñ putandum, q consistat
beatitudo eorū in consideratione per scientias spe-
culatiuas, sicut beatitudo nostra in præsenti: nā an-
geli non acquirunt scientiam, sicut nos, sed pfectio-
nem totā suam sine acquisitione successiua habent:
maximè, quia angeli scientiā propriè nullā habent:
cum scientia sit habitus conditionis habitę ex di-
scursu principiorum, & sit actus rationis, & nō intel
lectus. In angelis autem non est discursus, sed simul
cognoscunt principia, & conditiones. Ideo non po-
K test esse sua beatiudo per sciētias speculatiuas sicut
nostra. Amplius non pōt dici, q beatitudo angelo
rum consistat in illa cognitione simultanea, quam
hēnt de oībus rebus, q̄ sunt infra se, & ēt de seipsis,
quia ad beatitudinē requiritur operatio perfectissi-
ma, ad hoc aūt, q sit perfectissima, nō solum debet
esse à potentia nobilissima sed ēt de obiecto opti-
mo, quando tamen angelus intelligit res, quæ sunt
infra se, & ēt seipsum non intelligit obiectum opti-
mū, qa istud est excellentius intelligibile. s. Deus. Iō
in hac ꝯsideratione nō pōt cōsistere btītudo angeli.
Dicendum ergo, quòd beatitudo angeli consistit
in intelligendo Deum. Angelus tamen intelligit
Deum dupliciter, vel s͠m modum naturæ suæ, vel p
ipsam diuinam essentiā. Est autē modus intelligēdi
angeli

angeli ſm naturam ſuam, ꝙ intelligat Deū per ſimilitudinem quandam, ſicut intelligitur cauſa per effectum, in quātum relucet in eo perfectio cāę. Iſtud autem nō poteſt facere angelos beatos, quia iſta cognitio adhuc nō eſt viſio Dei per eſſentiam, & tamē in illa ſola viſione conſiſtit beatitudo cuiuſcunque beati, vt oſtenſum eſt ſupra q. 40. Cùm autem angelus cognoſcit Deum ſecundū naturam ſuam, non videt ipſum per eſſentiam ſuam, ſed ſicut cauſam per effectum. Poteſt autē cognoſci cauſa per effectum multipliciter. Vno modo inquātum effectus accipitur tanquā mediū ad cognoſcendū cauſam: ſicut fit cōiter in ſciētijs naturalibus, in q̄bus effect⁹ ſunt magis noti, q̄ cauſa, & ex eis arguimus cauſas. Velut ſi quis videns eſſe eclypſim Lunæ argueret, ꝙ Sol, & Luna ſūt in capite, & cauda draconis, vel iuxta: quia iſtud eſt cauſa Ecclypſis Lunæ, & ſic etiam ſi quis viderit, ꝙ aliquis generauerit aliū, arguit eū habere virtutē generatiuā. Secundò modo cognoſcitur cauſa per effectū ita, ꝙ in ipſo effectu videat cauſa inquantum ſimilitudo cauſę reſultat in effectu, ſicut homo vr̄ in ſpeculo ꝑꝑ ſimilitudinē eius, quæ ibi eſt. Et differt iſte modus à primo, q̄a in primo ſunt duæ cognitiones, vna effectus, & alia cauſæ, & vna cognitio eſt cauſa alterius. Nam cognitio effectus eſt cauſa, ꝙ cognoſcatur cauſa eius. In ſecūdo autem modo eſt vnica cognitio, ſiue viſio, quia dum videtur effectus videtur cauſa. Idem.n. eſt videre hominē in ſpeculo, & ſimilitudinem eius. quę eſt effectus ipſius. Nam habet viſus duas conuerſiones: vnam ſuper hoīem, & aliā ſuper ſimilitudinē eius.

Cauſa tripliciter cognoſcitur per effectū.

Tertiò modo cognoſcitur cauſa in effectu, ita ꝙ ſimilitudo cauſæ in effectu ſit forma, per quam cognoſcat effectus ſuam cauſam, ſicut ſi arca haberet intellectum, & per ſuam formā traditā ſibi ab arte à qua ꝓceſſit illa forma, tanquam à cā cognoſceret artificem, vel artem. Nullo autem modo iſtorū poteſt cognoſci effectus per cauſam, ita, vt ſciatur q̄d eſt, niſi ſit effectus adęquatus cauſæ, in quo exprimatur tota virtus cauſæ. Angeli autem cognoſcunt Deum per ſeipſos, qui ſunt quidam effectus Dei: ſicut cognoſcitur cauſa per effectum. Non autē primo modo: quia cognitio eorum eſſet diſcurſiua, cū ibi ſint duæ cognitiones, & tamen cognitio angelorum eſt tota ſimul, ſed eſt ibi ſecūdus, & tertius modus. Nam angeli vident Deum in ſeipſis, ſicut aliquo modo videtur homo in ſpeculo, licet non ita perfectè, quia ſimilitudo hominis in ſpeculo eſt magis vniuoca, & magis determinans ad cognitionem hominis, quàm ſimilitudo Dei reſultans in angelo, vt in effectu ſuo. Tertio modo propriè angelus cognoſcit Deum, quia eſt effectus intelligens ꝓductus per artē diuinam, & per intellectum, qui eſt forma tradita ſibi ab arte diuina intelligit ipſam diuinam artem, à qua proceſſit tanquā effectus. Et tamē nulla iſtarum cognitionum adęquat virtutē Dei, ideo per nullum iſtorum modorum poteſt videri Deus per eſſentiam ab angelo. Item ſimilitudo intelligibilis, per quam aliquid intelligitur, oportet, ꝙ ſit eiuſdem ſpeciei cum re, quæ intelligitur, vel potius ſit ſpecies eius ſicut forma domus, quæ eſt in mente artificis eſt eiuſdē ſpeciei cum forma Domus, quæ eſt fabricata, vel potius eſt ſpecies eius. Si autē differant in ſpecie id, quod intelligitur, & forma intelligibilis, non intelligetur vnum per alterum, ſicut nō poteſt intelligi homo per ſpeciem intelligibilē de lapide, natura tñ̄ ſubſtantiæ ſeparatæ non eſt eiuſdē ſpeciei: immo nec eiuſdem generis etiam generaliſſimi cum natura diuina. Ideo non poteſt ſubſtantia diuina intelligi per naturam angeli tanquā per

A formam eius intelligibilem. Itē omne creatū pertinet ad aliquod genus, & ſpeciem, ſub quibus clauditur, & terminatur. Diuina autē ſubſtantia eſt infinita comprehendens in ſe omnē ꝑfectionem totius eſſe, ſiue entitatis, ergo non pōt per aliq̄d creatum tanq̄ per formā diuina eſſentia videri. Itē omnis ſpecies intelligibilis, per quam intelligitur q̄dditas, vel eſſentia alicuius rei comprehendit in ſignando totū eſſe rei. Ideo voces ſignantes, quid eſt res vocamus terminos, quia terminant. i. claudunt ſub ſe naturam rei. Ita vt nihil maneat de eſſe, vel natura rei, quod illis terminis non ſignificetur. Impoſſibile eſt autem, ꝙ aliqua ſpecies creata taliter Deum repræſentet: quia omnis ſpecies creata eſt alicuius generis determinati: vnde non poteſt repręſentare, niſi naturā illius gñis, ſicut ſimilitudo hoīs in ſpeculo nihil, niſi hoīem repręſentat: Deus autē eſt extra omne genus, & continet eminenter eſſe. & ꝑfectionē omniū generū. Ideo nulla ſpecies creata eū pōt repræſentare. Nā repræſentare rē eſt perfectè eā ſm totū eſſe ſuum oſtēdere. Nā ſi aliquid repręſentaret manū hoīs aut pedes, non diceretur iſtud repręſentare hoīem. Impoſſibile eſt aūt, ꝙ aliquid Deum repręſentet, niſi iſtud contineat eminenter eſſe, & ꝑfectiones omnium generū, ſicut Deus cōtinet. Nulla aūt ſpecies creata poteſt hoc facere, cū hēat eſſe determinatū in aliquo genere. Ideo nulla forma, vel ſpecies creata poteſt Deum repræſentare. Item diuina ſubſtantia eſt ſuum eſſe, ſed eſſentia ſubſtantiæ ſeparatę differt à ſuo eſſe: ergo ſubſtantia angeli nō eſt conueniens mediū ad cognoſcendū diuinā eſſentiam, vel quid Deus eſt. Cognoſcit tñ̄ angelus per ſubſtantiā ſuam de Deo quia eſt, & ꝙ eſt cā omniū eminens ſuꝑ oīa, & ſeparatus ab omnibus non ſolū, quæ ſunt, ſed ēt ab illis, q̄ mente cōcipi poſſunt. Ad iſtā autem cognitionem de Deo hō naturaliter p̄t peruenire, licet non ita ꝑfectè, ſicut angeli. Scimus enim per effectus, quia Deus eſt, & ꝙ oīum rerū cauſa eſt, & finis vltimus, & ꝙ nō eſt aliquid de his, q̄ videmus, aut intelligere poſſumus. Et iſta eſt altiſſima cognitio, quam hō in via de Deo habere p̄t, vt ait Diony. in lib. de myſtica theo. Dicendū autē, ꝙ in iſta cognitione de Deo non pōt conſiſtere beatitudo angeli, quia nondum cognoſcit eum ꝑ eſſentiā, nec ēt quieſcit deſideriū angeli in hac cognitione: quia omne imperfectū in aliqua ſpecie deſiderat cōſequi perfectionem illius ſpeciei. Et ſic, qui hēt opinionē de aliqua re, quæ eſt notitia imperfecta illius rei, ex hoc ipſo incitatur ad habendam ſcientiā de ipſa, q̄ eſt notitia perfecta. Cognitio autē, quam angeli de Deo habēt, non videndo eum per eſſentiam eſt modus imperfectus cognitionis, quia non putamus nos aliquid intelligere, niſi ſubſtantiam rei cognoſcamus, & ſic principiū in cognitione alicuius rei eſt ſcire de ipſa quid eſt: ideo in hac cognitione imperfecta, quā habent angeli de Deo non poterit quieſcere deſideriū eorū, ſed magis mutabitur ad videndū quid Deus eſt. Itē ex cōditione effectuū incitatur deſiderium ad cognoſcendum cauſas, & hoc modo hoīes vidētes effectus admirabiles rerū incęperunt philoſophari inquirēdo cāſ ipſorū. 1. Meta. ergo cū ſubſtantiæ ſeparatæ cognouerint ſubſtantias oīum effectuū non quieſcet adhuc deſiderium ipſarū, donec cognoſcāt ſubſtātiā cāę & hoc eſt videre Deū ꝑ eſſentiā. Itē, nullum finitū pōt quietare deſideriū intellectus. Q̄d apparet, q̄a dato quocūq; finito, adhuc intellectus deſiderat maiora cognoſcere, vel aliq̄d vltra iſtud. Oē tñ̄, q̄d eſt citra ſubām Dei eſt finitū: ergo nō poterit q̄etari ītellect⁹ nō ſolū angeli, ſed ēt nr̄, niſi ꝑueniat ad videndū Deū. Itē

B, C, D, E

ſicut in omnibus naturis intellectualibus eſt natura le deſideriũ ſciendi, ita ẽt eſt deſideriũ pellendi ignorãtiam: ſed angeli cognoſcentes ſe, & omnia, quæ infra eos ſunt, cognoſcunt diuinam naturam eſſe ſibi cognitam, & ſic delideant pellere iſtam ignorantiam cupiendo videre deum. Item quanto aliqđ eſt ꝓpinquius ſuo fini tanto maiori deſiderio mouetur in illum Vnde videmus, quod motus naturalis in fine eſt intenſior, quàm in principio: & tamen angeli ſunt propinquiores Deo, quàm nos: ergo magis deſiderabunt peruenire ad ipſum per cognitioẽ, quàm nos. Et tamen intellectus noſter non qeſcit etiam ſi cognoſcat alia quouſque perueniat ad Dei cognitionem: ergo angeli hoc magis deſiderabunt Apparet ergo, quòd angeli non poſſunt eſſe fęlices niſi videndo Deum per eſſentiam, cum deſiderium eorum nunquam quieſcat quouſque perueniat ad hoc. Betitudo tñ ſatiat appetitũ: ergo non ſunt beati niſi vidẽdo Deum. Hanc autem cognitionẽ nunc habent angeli boni: dęmones aũt nunquam illam habuerunt, quia aliàs eſſent beati. Manent ergo nũc angelis duę cognitiones de Deo, & alijs rebus. Vna eſt, ſecundũ quã cognoſcunt res per ſubſtantiã ſuã, ideſt per ſpecies ſibi indictas, vel concreatas. Et iſta ſolet vocari cognitio rerum in ꝓprio genere. Alia eſt cognitio, quã per eſſentiam diuinã ipſum Deum cognoſcunt, & omnia, quæ ſunt, ſm ꝙ in Deo eis repręſentãtur. Et iſta ſolet vocari cognitio in verbo: ſicut per verbũ manifeſtatur conceptus mentis, ita per viſionem diuinæ eſſentiæ manifeſtatur ipſa, & omnia, quæ ſunt. Et iſta ſunt quaſi quædam ſecreta in mente Dei, & ſic Apoſtolus ſecũda ad Corin. 12. volens innuere, ꝙ vidiſſet diuinam eſſentiam dixit, ꝙ raptus fuit vſq; ad tertiũ cęlũ, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Primum iſtarum vocat Aug. ſuper Gen. ad literã veſpertinam cognitionẽ, & ſecundã cognitionẽ matutinã. Prima eſt veſpertina .i. obſcura, ſicut veſpere: ſecunda eſt clara, ideo vocatur matutina: prima eſt naturalis, ſecunda eſt gratuita. Nam per ſecundam beatificãtur angeli. Nullus tñ hẽt beatitudinẽ naturaliter niſi Deus, etiã, qa nulla creatura põt peruenire naturaliter ad videndum diuinam eſſentiam, vt probatum eſt ſupra q. 45. De his Sanctus Thom. in ſumma contra Gen. lib. 3. c. 47. & 48.

An angeli fuerunt creati in iſta beatitudine.
Quæſtio LXXIII.

Primum argum. QVAERITVR, an angeli fuerunt creati in iſta beatitudine. Dicũt quidam, ꝙ ſic, quia dicit Aug lib de eccleſiaſtiticis dogmatibus, ꝙ angeli in illa, qua creati ſunt beatitudine perſeuerant, ſed angeli boni habent nunc perfectã beatitudinẽ gloriæ, ergo videtur, ꝙ in illa creati ſunt. Itẽ tota ſub- Secundũ argu. ſtantia beatitudinis conſiſtit in Dei viſione: ſic dicitur Io. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te. Angeli tamen in principio ſuę creationis Deum viderunt, quia aliàs non potuiſſent habere cognitionem matutinam de creaturis, quæ eſt in verbo, & tamen Aug. aſſerit eos habuiſſe iſtam cognitionem: er- Tertium argum. go in beatitudine creati ſunt. Item angeli in principio ſuæ creationis habuerunt de Deo aliquã cognitionem, illa tñ nõ fuit in ęnigmate: ergo fuit in verbo: qa non datur mediũ inter eas, vt colligit prima. ad Corinth. 13. Patet hoc, quia dicitur ibi: Videmus nunc per ſpeculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem, quod eſt videre diuinam eſſentiã, vel cognoſcere in verbo. Quòd autem nõ cognouerunt angeli in ęnigmate, patet, quia obſcuritas

F ęnigmatis eſt rationis obumbrante per continuũ, & tempus inquantum à ſenſibus, & phantaſmatibus inquirendo cognitionẽ aſſumit. In angelo autem non eſt ſenſus, nec phantaſma, conſequenter nec ęnigma: ideo Deum clarè viderunt à principio creationis, & ſic fuerunt beati.

Item, venire de poſterioribus in priora, & de cau- Quartum argum. ſatis in cauſas eſt inquirentis, & conferentis: ſed intellectus angelicus non inquirit, nec diſcurrit, ſed ſimul intelligit, ſicut nos principia ſine diſcurſu cognoſcimus: ergo non cognouerũt Deũ per creaturas: qđ eſt diſcurrere, ſed ꝑ ſeipſum, & ſic fuerũt btĩ.

Dicendum, ꝙ angeli non fuerunt creati in beatitudine, quia de ratione perfectę beatitudinis eſt ſta-
G bilitas, & firmitas, ſicut dicit Boe. de cõſ. li. 1. Met. 1.

Quid me fælicem toties iactaſtis amici.
Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu.

Quaſi dicat. Non eram felix: quia non eram ſtabilis: nam ſi fuiſſem ſtabilis non cecidiſſem. Angeli tamen à principio creationis non fuerunt confirmati, cum quidam eorum cecideret, ergo non erãt beati. Si autem dicas, ꝙ aliqui eorum creati ſunt confirmati, non ſtat, quia cum nulla culpa præceſſiſſet in iſtis potius, quàm in illis, nõ cõfirmaſſet Deus potius iſtos, quàm illos, ita vt iſti carerent beneficijs, quæ conferebantur illis.

Item, ſimul angeli boni effecti ſunt beati, & angeli mali miſeri, non fuerunt, tamen angeli mali crea-
H ti in miſeria, ergo nec angeli boni creati ſunt in beatitudine. Conſiderandum pro hoc, ꝙ beatitudo cuiuſcunque naturæ intellectualis, ſiue Dei, ſiue angeli, ſiue hominis, conſiſtit in contemplatione altiſſimi obiecti, ſcilicet, Dei: vt oſtẽſum eſt ſupra q. 40. Non eſt autem poſſibile iſtam cõtemplationẽ reperiri ęqualiter in vnaquaq; natura intellectuali. Vnde beatitudo cuiuslibet conſiſtit inquantum attingit iſtam perfectionem operationis ſecundum modum naturę ſuæ. Ideo diuerſimodè inuenit in Deo, & in angelo, & in homine ſecundum eorum naturalia conſiderata. Deus enim naturaliter ſeipſum per eſſentiam ſuam videt, & non per aliquã ſui ſimilitudinem. Intellectus autem angeli naturali cogni-
I tione videt Deum per quandam ſimilitudinem illius, quæ in ipſo eſt. Vnde in lib de cauſis dicitur, ꝙ intelligentia cognoſcit id, quod eſt ſupra ſe, inquantum eſt cauſata ab ipſo. Vnde ſimilitudinem Dei habet angelus ſecundum eſſe proprij, cum non habeat ſimilitudinem eius, niſi inquantum ab ipſo eſt. Intellectus autem humanus naturaliter Deum intelligit, nõ quidem per eſſentiam, nec etiam per ſimilitudinem Dei, quæ ſit in ipſo, ſed per ſimilitudinem receptam, à creaturis. Ad Ro. 1. inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, &c. Si autem dicas quomodo intellectus noſter non cognoſcit Deum per ſimilitudinem aliquam illius, quæ in ipſo ſit. Q'io angelus naturaliter cognoſcit Deum & qualiter homo.

Dicunt aliqui, ꝙ hoc fit: quia non eſt ſimilitudo
K aliqua Dei in intellectu noſtro, ſed falſum eſt. Nam magis propinquus eſt intellectus noſter Deo, q̃ res materiales, & tamen in rebus materialibus eſt quædam Dei ſimilitudo, per quã intellectus nr̃ cognoſcit Deum, ergo à fortiori erit in intellectu nr̃o: maximè, quia homo dr̃ creatus ad ſimilitudinẽ, & imaginem Dei Gen. 1. quã imaginem, & ſimilitudinem doctores ponunt in aĩa, & non in corpore. Dicendũ ergo, ꝙ licet in intellectu noſtro ſit ſimilitudo q̃dã Dei magis, quàm in rebus materialibus, tamen intellectus noſter cognoſcit Deũ per ſimilitudinẽ rerũ materialiũ, & nõ per eã, q̃ eſt in ipſo: qa naturale eſt intellectui noſtro nihil intelligere ꝑ ſeipſum, ſed per ſpecies acceptas à ſenſu. Vnde ſeipſum non cognoſcit

gnoſcit, niſi per exteriora: per reflexionem quandam inquantum illa cognoſcit. Ideo ẽt ſicut intellectus non cognoſcit ſe per ſeipſum licet ſibi præſens ſit, ſed per exteriora: ita ẽt Deum nō cognoſcit per imaginem illius, quam in ſe habet per quādā ſimilitudinē eius acceptā à rebus materialibus.

De triplici cognitione, & triplici intellectu.

Differt aũt iſta triplex cognitio de Deo ſupra poſita nunc ſm modum, qui eſt in viſione, ſicut oculus videt lucē exiſtentem in pupilla, non per aliquam ſimilitudinē eius, ſed per ſeipſam ibi præſentem. Et huic viſioni ſimilatur cognitio, qua Deus ſeipſum videt, quia non per ſpeciem aliquam, ſed per eſſentiam ſuam ſe videt. Eſt alia viſio, vt ſicut aliqs videt hominem reſpiciendo ipſum: nam videt tunc non per ipſam ſubſtantiam rei, ſed per ſpeciem acceptam immediatè ab ipſa re. Huic viſioni ſimilat̃ cognitio, qua angelus cognoſcit Deum. Nam non videt eum per eſſentiam, ſed per ſpeciē acceptam immediatè ab ipſo. Alia viſio eſt, qua vr̃ res per ſimilitudinem ſuam, quę eſt in ſpeculo, q̇uādo quis non reſpiciendo rem, ſed ſpeculum per imaginē rei, q̃ ibi eſt, videt ipſam rem: tunc non vr̃ res per eſſentiā ſuam, nec etiam per ſpeciem acceptam immediatè ab ipſa re, ſed per ſpeciem acceptam à ſpeculo. Talis autē eſt cognitio, qua homo naturaliter Deū cognoſcit, quia non eſt per eſſentiam, nec etiam per ſpeciem impreſſam immediatè homini à Deo, ſed per ſpeciem acceptam à rebus, in quibus per quandam tenuem ſimilitudinē Deum cōſpicimus. Ideo propriè cognitio, quam habemus de Deo naturaliter vocatur cognitio in ſpeculo. 1. ad Corinth. 13. ſcilicet, quia Deum in creaturis, ſicut in ſpeculo cōſpicimus. De angelis autem dicendum eſt, ꝙ fuerunt creati in illa perfectione viſionis diuinę, q̃ eis naturaliter competit, ſcilicet, per ſimilitudines, quę in eis ſunt, & iſta poteſt vocari quædam beatitudo largè. Quia tamen iſta non ſatiat appetitum ipſorū, vt oſtenſum eſt præcedenti. q. non eſt vera beatitudo, ſed conſiſtit ipſorum beatitudo in viſione Dei per eſſentiam, quam viſionem nulla creatura ex puris naturalibus habere poteſt, vt oſtenſum eſt ſupra. q.45. Et iſta beatitudo ſicut non competit eis naturaliter, ita nec etiam habuerunt eam in principio ſuæ creationis, quia tunc ſolū cōſecuti ſunt ea, quæ eis naturaliter competere poterant, & in hoc fuerunt ęquales omnes angeli, ſiue qui poſtea boni, ſiue qui mali facti ſunt. ſ. ꝙ nemo eorum creatus eſt in beatitudine, ſed poſtea cadentibus eis, qui ſpontè mali facti ſunt, reliqui ex Dei gratia beatitudinē aſſecuti ſunt, quæ eſt in viſione Dei per eſſentiam: ut De his S. Thom. ſecundò Sen. diſt. 4. arti. 1.

Ad primū arg.

Ad primum dicendum, ꝙ Aug. accipit beatitudinem largè pro illa viſione Dei, quæ angelis competebat naturaliter. ſ. vt Deum in ſeipſis viderent per ſimilitudinem Dei in ſeipſis exiſtentem. Per hoc tamen non erant beati ſimpliciter, cum maioris perfectionis eſſent capaces, ſed ſecundum quid poterant dici beati. ſ. inquantum angeli, quia habebant iſtud, quod naturaliter ab angelis tanquam ſummū haberi poterat. Et ſic 1. Ethi. dixit quoſdam beatos, vt homines i. non ſimplici, ſed ſecundum conditionem humanam.

Ad ſecun dum arg.

Ad ſecundum dicendum, quòd angeli viderunt verbum, & ita potuit eſſe cognitio matutina à principio ſuæ creationis. Et tamen non viderunt verbum in ſeipſo, quod eſt per eſſentiam videre, ſed viderunt iſtud in ſeipſis per ſimilitudinem Dei, quæ in eis eſt.

Ad tertiū arg.

Ad tertium dicendum, ꝙ cognitio angelorum de Deo, quam naturaliter habent, non dicitur propriè in ſpeculo, quia non videbant Deū, vt in ęnigmate, ſed per ſpeciem eius im-

A mediatam in ſeipſis exiſtentem, ſicut homo non dicitur videre iſtud in ſpeculo, cuius ſimilitudo immediatè eſt ĩ oculo ſuo, ſed iſtud, cuius ſimilitudinem in ſpeculo videt, & tamen angeli in ſeipſis habent ſimilitudinem Dei ab eo impreſſam, inquantum ipſi ſunt effectus eius, & per illam ipſum immediatè cognoſcunt: ſed cognitio illa, quam homo naturaliter habet, de Deo dicitur propriè in ſpeculo eſſe, vt patet ex dictis. Et ſic patet, quòd cognitio, quā naturaliter angeli habent de Deo, non eſt in ſpeculo, & ęnigmate, & tamen non eſt viſio Dei per eſſentiam, vel quæ vocetur facie ad faciem. Cum autem dicitur, ꝙ inter iſtas viſiones non ſit medium. dicendum, quòd verum eſt, quantum ad humanā

B cognitionem, quam communiter de Deo habet, & tamen ſimpliciter bene datur medium. Nam viſio naturalis, quam habent angeli de Deo eſt media, ẽt ſi Deus imprimeret intellectui noſtro ſpeciem aliquam, per quam eum multum excellenter cognoſceremus non accipiendo aliquid à rebus: eſſet cognitio media inter illa, quæ eſt in ſpeculo, & eā, quę eſt facie ad faciem, cum iſta ſpecies nō acciperetur à rebus, ſed à Deo immediatè imprimeretur.

Ad quartum dicendum, ꝙ angeli naturali cognitione non cognoſcunt Deum diſcurſiuè, & inquirē do: quia in hoc ſunt multæ cognitiones, cū diſcurratur de vna re ad alteram: ſicut in cognitione cō-

C cluſionis ex principijs: nam vna cognitione fertur intellectus in principia per ſe, & alia cognitione in concluſionem ex principijs. In rebus autē, quæ cognoſcuntur per ſpeciem immediatè acceptā ab ipſis, eadem cognitione fertur potentia in obiectum, & in ſpeciem. Sicut cum quis videt hominem præſentem videt eum per ſpeciem ipſius, quæ ad cultū venit, & tamen oculus eadem viſione fertur in ſpeciem, & in rem viſam: ideo nemo dr̃ videre hominem præſentem ſibi per diſcurſum. Angeli autem naturaliter cognoſcunt Deum per ſpeciem immediatè ab eo acceptam: ideo non eſt cognitio diſcurſiua, ſicut nos cum videmus hominem præſentē.

Nunc autem dicto de beatitudine, dicendū erit de dotibus, quæ ad beatitudinem pertinent, & au-

D reolis, de iſtis tamen. ſ. aureolis dicet̃ infra 13. & de dotibus dicetur infra 17. Et quoniam frui eſt actus, qui ꝑtinet ad beatitudinē, de fruitione dicendū eſt.

Cuius potentiæ actus ſit fruitio. Quæſt. LXXIIII.

QVAERITVR, primo de fruitione, cuius potentiæ ſit actus. Aliqui dicunt, ꝙ ſit intellectus, quia frui nihil aliud eſt, q̃ fructum capere, ſed fructum humanæ vitæ, qui eſt beatitudo capit intellectus, cum beatitudo conſiſtat in actu intellectus, vt oñſum eſt ſup. q.33. ergo frui eſt intellectus. Itē frui eſt actus nobiliſſimæ potentiæ, cum frui ſit circa finē, & eſt perfectiſſimus actus hoīs ponēs eū in ſuo fi-

E nē, ſed ĩtellectus eſt potētia nobiliſſima in hoīe, ergo ad intellectum pertinebit. Item Aug. dicit, ꝙ viſio eſt tota merces, ſed merces operationis nr̃æ conſiſtit in fruitione diuinæ eſſentiæ: ergo fruitio eſt ipſa viſio: illa aũt ē ĩtellectus, iō fruitio erit ĩ ĩtellectu.

Primum argum.

Secundū arg.

Tertium arg.

Alij dicunt, ꝙ fruitio ſit oīum potentiarū, ita ꝙ quælibet poſſet frui obiecto ſuo: quia quælibet potentia hēt ꝓpriū finē, qui eſt perfectio eius, ſicut viſus cognoſcere viſibile, & audit⁹ diſtinguere ſonos, finis tñ rei eſt fructus eius: ergo quælibet potētia poterit frui. Item frui importat delectationē, ſed delectatio ſenſibilis pertinet ad ſenſum, qui delectatur in ſuo obiecto: ergo fruitio pertinebit ad potētias ſenſitiuas, quæ ſunt apprehenſiuæ.

Quartum arg.

Quintum arg.

Sextum argum. Item patet, quia pręmium rñdet merito, & tamẽ homo meretur operando per omnes potentias: ergo præmiabit in omnibus, sed pręmium est fruitio, ergo in omnibus potentijs erit fruitio. Item dicit Aug. super illud Io. 10. Ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. s. homo inueniet pascua interius in deitate Saluatoris, & exterius in humanitate ei⁹, & tamẽ videre humanitatẽ Christi pertinet ad oculum: ergo etiam oculus fruetur.

Septimũ argum. Alij dicunt, ꝙ nullius potentiæ sit frui, q̃a actus denominatur ab illa potentia, cuius est, frui tamen non denominatur ab aliqua, sicut intelligere ab intellectu, velle à voluntate ergo nullius est.

Dicendum, ꝙ frui propriè volũtatis est. Pro quo considerandũ, ꝙ fruitio, & fructus ad idẽ pertinẽt, & vnum dr̃ deriuari ex altero. Et quoniã sensibilia sunt nobis naturaliter magis nota, accipit̃ nomen fructus ab eis, quæ sunt in sensu. Fructus autẽ sensibilis est vltimum, quod de arbore expectat̃, & cùm quadam suauitate percipitur, & sic fruitio vr̃ pertinere ad amorem, & delectationem, quã aliquis habet de vltimo expectato: finis aũt est vltimum, qđ expectatur, & finis habet rõnem boni: bonũ aũt ad appetitum pertinet: ideo frui ꝓpriè pertinet ad potentiam appetitiuã. Aliter potest cõsiderari, ꝙ fruitio secundũ, ꝙ nos accipimus consistit in operatione perfectissima hoĩs, cum fruitio sit vltima fęlicitas eius, ipsa autem fęlicitas est in visione Dei, vt ꝓbatum est supra q. 4. Ex visione autem efficitur ipsum visum quodãmodo intra videntem, cũ nõ fiat visio per speciem aliquã, sed per ipsam essentiam, q̃ vr̃, & per hoc, quod visum est intra videntẽ est quędam comprehensio eius: quia qđ est intra aliqđ cõcomprehensum est ab illo, & sic per visionẽ patriæ fit comprehẽsio, quæ succedit spei, quæ habetur in via, sicut in via spes quędam modo gignitur ex fide, cui in patria respondet visio. Et quia per visionem ipsum quod vr̃ receptum est intra videntẽ, fit quasi quædam penetratio mutua, vt vnum sit in altero, & alterũ in altero, sicut dr̃. 1. Io 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Et per istam penetrationem sunt maximè vnita. Et quia ex vnione conuenientis ad id, cui conuenit in rebus percipientibus causatur delectatio, necesse est ad istã visionem diuinæ essentię, in qua est fęlicitas sequi maximam delectationẽ, quæ ad voluntatẽ pertinet ex suo complemento. Nam delectatio dicit complacentiã quandam sequentem ad coniunctionem cõuenientis cum eo, cui conuenit: sentire autẽ aliqđ esse conueniens alteri pertinet ad potentias apprehensiuas: complacentiam aũt habere de illa coniunctione pertinet ad solam appetitiuam. Fruitio ergo in operatione perfectissima consistit, quæ est fęlicitas, & est visio Dei, non tamen est ipsa visio formaliter fruitio, sed inquantum est ista operatio perfectissima quiescit voluntas in illa, & complacet sibi de ea tanquam de proprio bono, & illa complacentia vocatur fruitio. Vnde formaliter fruitio actus voluntatis est, & tamen non est propter aliquod bonum, qđ in ipso sit, sed propter bonum, quod est in actu intellectus, quo fruitur voluntas tanquam ꝓprio bono per complacentiã, quæ est actus eius. Et secundum hoc posset dici, ꝙ fruitio cõsistat in actu intellectus, quia eo fruit̃ voluntas accepto sub rõne summi boni. Quia tamen ille actus est videre secũdum se, & non delectari, licet ad illum sequatur necessariò delectatio tanquam per se accidens eius, vt ostẽsum est supra q. 24. dicimus fruitionem esse voluntatis actum, quia licet ad intellectum solum pertineat videre ipsum summum bonum, ad voluntatem tñ solam pertinet quietari in illo, vt in fine, cũ ratio boni, & finis ad voluntatem pertineat. Et sic generaliter loquentes dicimus fruitionem esse voluntatis. Sic n. dicit Aug lib. de doctrina Christiana, ꝙ fruimur optatis. Et in li. de Trinitate dicit, ꝙ frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, & tamen amare, & quiescere in rebus cum delectamur ad voluntatẽ pertinet. Ideo fruitio ad ipsam pertinet. De his S. Tho. infra 2. q. 11. artic. 1 & 1. Sen. dist. 1. arti. 1.

Ad primũ argum. Ad primum dicendum, ꝙ fruitio potest pertinere ad intellectum materialiter, sed formaliter ad voluntatem pertinet. Voluntas nanque sola propriè fruitur. Id tamen, quo fruitur ad intellectum solum petinet, sed ipsa accipit istud tanquam bonum proprium. Nihil n. prohibet vnũ, & idẽ secundum diuersas rationes pertinere ad diuersas potentias, & sic ipsa visio de Deo inquantum est visio est actus intellectus, inquãtũ verò est quoddã bonũ est finis, & obm voluntatis, & sic fruit̃ illo. Vñ intellectus consequitur finẽ vitæ humanæ tanq̃ potẽtia agens & ꝑueniens: voluntas autẽ ꝯsequit̃ finẽ tanq̃ potentia mouens ad finẽ, & fruens ipso iam adepto quiescendo in illo.

Ad 2. arg. Ad secundum dicendũ, ꝙ fruitio est nobilissimę potentiæ, i. istud bonũ, quo fruimur pertinet ad potentiam nobilissimã, & sic verè pertinet ad intellectum, qui solus videt Deum, & tamen frui isto bono non oportet, ꝙ pertineat ad potentiã excellentissimã, sed ad illam, quæ consequit̃ excellẽtissimã, & habet istud bonũ pro obiecto sub ratione boni, & ista est voluntas: ideo ipsa fruitur, licet nõ sit ipsa nobilissima potẽtia, sed intellectus, vt ostensum est supra q 33. licet quidã velint ipsam excellentiorẽ intellectu.

Ad tertiũ argum. Ad tertium dicendum, ꝙ visio est merces, & ideo tota delectatio, vel fruitio est in visione Dei, & tamen ipsa visio non est fruitio, sed quietatio, & complacentia voluntatis in illa visione est fruitio, & tunc fruitio formaliter sumpta non est merces, sed est gaudium quoddam de mercede habita.

Ad quartũ arg. Ad quartum dicendum, ꝙ ad potentias apprehensiuas nõ pertinet frui ꝓpriè, sed ad appetitiuam: quia frui est de fine vltimo. Finis tamen cuiuslibet potentiæ apprehensiuę continetur sub obiecto appetitiuę, sicut ꝓprium sub cõi, vel particulare sub vniuersali. Perfectio tamẽ cuiuslibet potentiæ, & finis eius inquantum est quoddam bonũ pertinet ad appetitum, & pp hoc appetitus mouet oẽs potentias ad fines suos: quia ipse cõsequitur bonum, quod reperitur in fine, vel obiecto cuiuslibet potentiæ, & sic ad ipsum pertinebit frui, q̃a ipse solus consequitur fines oĩum potẽtiarum in rõne cuiusdã boni, de quo est delectatio. Nulla aũt alia potentia apprehendit obiecta in rõne boni, sed sub alia rõne ꝓpria.

Ad quintum arg. Ad quintũ dicendũ, ꝙ in delectatione duo sunt, vt supra diximus. s. percipere cõiunctionem conuenienter ad id, cui cõuenit, & delectari, vel complacere sibi de illa coniunctione. Primum est omnium potentiarũ apprehensiuarũ: secũdum est solius potẽtiæ appetitiuę, & sic denominat̃ fruitio à complemento suo, & sic sola volũtas fruitur. Si autẽ consideraret̃ fruitio q̃tum ad suum primum oẽs potentiæ apprehensiuę fruerentur, & voluntas non frueretur.

Ad sextũ argu. Ad sextum dicendum, ꝙ potentiæ inferiores appetitiuę non possunt frui, quia non habent oprationes circa vltimum finem, cum illum non apprehendant, quia sunt virtutes materiales. Et tñ sicut nunc intellectus perficitur accipiẽdo à sensibus, ita in patria erit ẽ ꝯrio: quia oẽs potentiæ inferiores accipiẽt à superiorib⁹. Nã bonũ intellectus, & voluntatis redundabit in eas. Vñ Aug. dicit in lib. de Spiritu & aïa, ꝙ sensus vertet̃ in rõne. s. inquantum

quantum ſua remuneratio à ratione emanabit.
Ad ſeptimum dicendum, quòd humanitas Chri-
ſti non erat finis vltimus beatorum, ſed viſio diuinæ
eſſentiæ. Vnde in viſione humanitatis Chriſti non
erit propriè fruitio, ſed erit quoddã accidẽtale gau-
diũ, ſicut in corpore excellentiſſimo totius vniuerſi.
Ad octauum dicendum, quòd quando aliquis actus
abſolutè pertinet ad aliquam potẽtiam denomina-
tur ab illa, ſicut videre à viſu, ſed qñ eſt actus vnius
potentiæ non abſolutè, ſed in comparatione ad aliã
à nulla denominatur. Sicut ſcire eſt actus rationis ſe
cundum ordinem ad intellectum, ſcilicet, inquantũ
deducit ex principijs concluſiones. Vnde non deno
minatur ab aliqua potentia. Sic frui eſt actus volun-
tatis inquantum conſequitur actum intellectus, ſci
licet, Dei viſionem. Ideo non denominatur ab ali-
qua potentia, licet ſit voluntatis, ſicut ſcire non de-
nominatur ab aliqua, licet ſit rationis.

Cuius habitus eſt actus fruitio. Quæſt. LXXV.

QVAERITVR, Cuius habitus eſt actus ipſa
fruitio. Dicendum, quòd charitatis, quia ſicut
frui eſt actus optimus, ita debet eſſe optimi habitus.
Et tamen charitas eſt excellentior inter omnes habi
tus, prima ad Corinth. 13. ergo charitas eſt fruitio.
Item fruitio propriè erit in patria, & tamen ibi non
manebunt alij habitus theologici, ſcilicet, fides, &
ſpes, & multæ aliæ perfectionis viæ: de charitate au-
tem ſola dicitur, quòd non euacuabitur, ſed mane-
bit in patria, eod. cap ergo ipſius eſt fruitio Itẽ frui
eſt amorem inhęrere alicui rei pp ſe vt ait Aug. 9. &
10. de Trinita. ſola tamen charitas amat aliquid pp
ſe: ergo fruitio ipſius eſt. Aliqui dicunt, ꝙ non perti-
net ad eam, quia ad fruitionem tria requiruntur, ſci
licet, perfecta viſio, plena comprehenſio, & inhęſio
amoris conſũmati. Iſta tamen pertinent ad diuerſos
habitus: ergo non ad ſolam charitatem. Itẽ per frui-
tionem homo Deo coniungitur: omnes tamẽ vir-
tutes coniungunt hominem Deo, cum virtus ſit di-
ſpoſitio perfecti ad optimum, 7. Ethicorum: ergo ad
omnes virtutes pertinebit fruitio.

Dicendum, quòd ſolius charitatis eſt, vt dictum
fuit. Et ad rationem primam dicendum, quòd quã-
uis iſta tria concurrant ad fruitionem, vt oſtenſum
eſt præcedenti quæſt. tamen cõſummatur fruitio in
vltimo, ſcilicet, in delectatione, & ab illa nominatr.
Ad ſecundum dicendum, quòd omnes virtutes cõ-
iungunt nos Deo per modum meriti cuiuſdam di-
ſpoſitionis: charitas autem coniungit nos ei per mo
dũ perfectæ vnionis, ad quod nulla alia virtus per-
uenit. Quod patet: quia virtus quęlibet coniungit
obiecto ſuo potentiam, cuius eſt, quia obiectum eſt
vltimum illius: omnium autẽ virtutum ſunt obie-
cta quædam res particulares citra Deum, vt in mo-
ralibus virtutibus, quarum obiecta ſunt paſſiones, &
actiones: charitas autem habet pro obiecto ipſum
Deum. Ideo proprium eius eſt vnire hominẽ Deo,
& ſic ipſa ſola fruitur. De his Sanctus Thom. 1. 2.
diſtinct. 1. artic. 1.

An ſolo Deo fruendum ſit, vel etiam alijs rebus. Quæſtio LXXVI.

QVAERITVR, an ſolo Deo fruendum ſit, vel
poſſumus alijs rebus frui. Quidam dicũt, quòd
etiam alijs rebus fruamur, quia fructus eſt, quo quis
fruitur, ſed ad Galat. 5. dicitur, quòd fructus ſpiritus
ſunt gaudium, pax, charitas, &c. ergo his frui poſſu-
mus, quæ non ſunt Deus, nec vltimus finis. Item

A actus voluntatis poſſunt reflecti ſupra ſeipſos, quia
volo me velle, & amo me amare, ſed frui eſt actus
voluntatis, per quem fruimur, vt dicit Auguſt. 10.
de Trinit. ergo poteſt quis frui ſua fruitione, & illa
non eſt Deus: ergo non ſolum Deo fruendum eſt.
Item hominibus fruimur. Sic enim dicit Paulus in Tertium
epiſtola ad Philemonem: Fruar te frater: ergo non arg.
ſolo Deo fruimur. Item vt dicit Auguſt. in libro de
doctrina Chriſtiana. Illis reb. fruimur, quæ nos bea- Quartum
tos faciunt, beatitudo tamen creata, quæ eſt ei viſio argum.
nos beatos efficit: ergo etiam illa fruimur. Item ope Quintum
ratione perfecta fruimur, cum ipſa ſit vltimus finis arg.
hominis, quia eſt fœlicitas eius: & tamen vltimo fi-
ne fruendum eſt, & ita eſt de operatione, quæ eſt fœ
B licitas, quia non quęritur propter aliud, vt dr̃ 1. Eth.
Item virtutibus, & quolibet bono honeſto frui poſ- Sextum
ſumus, quia fruitio eſt de eis, quæ propter ſe quęrũ- argum.
tur, vt ait Auguſt. Tale autem eſt honeſtum quia vt
dicit Tullius: honeſtum eſt, quod ſua vi nos trahit, &
ſua dignitate nos allicit: ergo nõ ſolo Deo fruimur.

Dicendum, quòd frui propriè ſumptum de Deo
ſolo eſt: nam fructus ſecũdum rationem ſuam duo
dicit, ſcilicet, quòd ſit aliquid vltimũ, quia fructus
eſt vltimum, quod de arbore expectatur, & etiã qđ
appetitũ quietet quadam dulcedine, vel ſuauitate,
aut delectatione. Vltimum autem poteſt dici ali-
quid dupliciter, ſcilicet, ſimpliciter, aut ſecundum
quid. Simpliciter vltimum eſt, quod ad nullum re-
C fertur, vltimum ſecundũ quod eſt vltimum aliquo
rum, ſed non omnium. Illud autem quod eſt vltimũ
ſimpliciter, eſt in quo, quis delectatur ſicut in vlti-
mo fine, & iſtud vocatur propriè fructus, & hac re di
cemur frui. Illud autem, quod in ſeipſo non eſt dele
ctabile, ſed ſolum appetitur propter aliud ſicut po-
tio amara propter ſanitatem nullo modo poteſt di-
ci fructus. Illud autem, quod in ſe habet quandã de-
lectationem, ad quam aliqua referuntur poteſt vo-
cari fructus aliquo modo, ſed non ſecundum perfe-
ctam rationem. Vnde & illo poſſumus dici frui ſed
largè. Nam dicit Auguſt. 10 de Trinit. quòd fruimur
cognitis, quibus mens delectata quieſcit, & tamen
ipſa non quieſcit ſimpliciter, niſi in vltimo: quia
D quandiu aliquid expectatur, adhuc manet motus
mentis in ſuſpenſo, licet ad aliquam partem eius,
quod optat iã peruenerit, ſicut in motu locali totũ
medium inter terminum, à quo, & in quem eſt ali-
quid, ad quod optatur perueniri: ideo quælibet per-
tranſita voluntas aliquo modo quietatur & tamen
non ſimpliciter quouſque peruenerit ad terminũ,
quem ſibi vltimum conſtituit. Et ſic ſolo Deo, ſiue
vltimo fine, quod idem eſt, frui poſſumus, quia iſtud
eſt ſimpliciter vltimum, in quod appetitus mouet̃.
Conſiderãdum etiam, quod poſſumus dici largè lo-
quendo de fruitione frui aliquo tanquam obiecto.
Et ſic fruimur Deo tãquam vltimo fine, & propriè.
Largè autem loquendo quibuſdam alijs bonis infe
E rioribus frui poſſumus. Alio modo fruimur aliquo
tanquã medio fruendi, & ſic fruimur fruitione, quę
eſt medium fruendi obiecto. Fruimur etiam habitu
eliciẽte operationẽ illam, & ſic fruimur charitate.
Alio modo fruimur aliquo tanquam inſtrumento
fruitionis, & ſic fruimur voluntate, quæ eſt poten-
tia eliciens fruitionem, ideſt, quòd per ipſam frui-
mur, & non quòd ipſa tanquam bono quodã frua-
mur. De hoc S. Th. 1. 2. q. 11. ar. 3 & 1. Sẽt. d. 1. q. 3. ar. 1.
Ad primum dicendum, quòd fructibus ſpiritus ſan Ad primũ
cti non fruimur, nec vocantur fructus quaſi eis frua arg.
mur. Pro quo ſciendum, ꝙ fructus aliter comparan
tur ad arborem producẽtem, & aliter ad hominem
fruentem. Nam reſpectu arboris nõ dicitur fructus
quaſi

quasi arbor fruatur illo, sed quia est vltimū, ꝙ arbor
producit, & comparatur ad eam fructus, vt effectus
ad causam: comparatur autem ad hominem fruen-
tem, sicut vltimum expectatum & delectans: & sic
illa, quæ numerat Apostolus ad Gal. 5. dicuntur fru
ctus, scilicet, sancti, quia sunt quidam effectus eius
in nobis. Vnde vocantur fructus, non, quòd eis frua
mur tanquam vltimo fine, sed quia in nobis à spiri-
tu sancto causati sunt. Vel potest dici secundū Am-
brosium, ꝙ vocantur fructus, quia habent in se ali-
quid, propter quod appetantur, scilicet, quandam
suauitatem, secūdum quam nobis placere possunt,
& tamen hoc non tollit quin ad vltimum finem re-
Ad secundum. ferantur. Ad secundum dicendum, quòd fruitione
possumus aliquo modo frui. Nā finis dicitur duplici
ter, scilicet, ipsa res, quæ propter se quæritur, & ade-
ptio, vel possessio ipsius rei. Et isti nō sunt duo fines,
sed vnus finis: & tamen vnus applicatur alteri, quia
res est finis per se: adeptio autem est finis, inquātum
nos coniungit ipsi rei. Deus ergo vltimus finis est, si-
cut res, quæ propter se vltimo quæritur. Fruitio au
tem est finis, quia est adeptio huius finis vltimi. Sicut
ergo non est alius finis Deus, & fruitio Dei: ita non
non est alia ratio, qua Deo fruimur, & qua fruimur
diuina fruitione. Potest tamen dici, ꝙ fruimur Deo
tanquam obiecto fruitionis, ipsa autem fruitione
fruimur formaliter, & nō obiectiuè, quia est id, per
qđ fruimur tanquam per medium, & non quo frui
Ad tertiū. mur tanquam obiecto. Ad tertium dicendū, quòd
sicut dicit August. 3. de doctrina Christiana, si Apo-
stolus dixisset fruar te, & nō addidisset, in Domino,
videretur posuisse finem dilectionis in homine, sed
quia addidit, in Domino, signauit, quòd in Deo finē
poneret, & eo frui se intelligeret, & sic dixit se frui
homine non tanquam termino, sed tanquā medio.
Hoc autem est quantum ad homines iustos, qui pos
sunt repræsentare Deum, qui est obiectum fruitio-
nis propter similitudinem gratiæ, secundum quam
Deus habitat in sanctis. Peccatoribus autē non pos-
sumus frui etiam in Domino, quia nō est in illis gra-
tia, quæ faciat Deum habitare in eis, & quę est exem
plar illius summæ bonitatis Dei, qua fruendum est.
Et à fortiori non possumus frui creatura irrationa-
bili, idest, quòd fruamur Deo in ea, quia minus illa
habet de similitudine Dei, quàm homo peccator.
Ad quar. Ad quartum dicendum, quòd fruimur illis rebus, q̄
nos beatos efficiunt, scilicet, effectiuè, & est solus
Deus, siue tres personæ diuinæ, quod idem est. Ipsa
autem beatitudo, quæ est visio Dei, & aliquid crea-
tum non efficit nos beatos effectiuè, sed formaliter,
sicut albedo facit hominem album formaliter, sed
non effectiuè. Aliter potest dici, ꝙ Deo fruimur tan-
quam obiecto fruitionis: beatitudine autē fruimur
Ad quintum. tanquam medio fruendi. Ad quintum dicendum,
quòd fruitio propriè est finis, operatio autem nun-
quam habet rationem finis vltimi simpliciter, etiam
si sit immanens, cum ipsa sit de aliquo obiecto, &
istud perficit, & terminat eam. Quia tamen obiectū
non assequitur, nisi per operationem, idem est appe-
titus ad obiectum, & ad operationē. Et sic fruimur
aliqualiter operatione inquantum ipsa coniungit
nos Deo, quo verè fruimur, & tunc eadem fruitio-
ne fruimur Deo, & ipsa fruitione, vel operatione.
Ad sextū. Ad sextum dicendum, ꝙ propter se appeti dicitur
dupliciter. Vno modo ꝙ non appetitur pp aliud, &
hoc modo virtutes, & omnia bona honesta nō appe
tuntur propter se, cum appetātur propter alterum.
Nam virtus propter actum appetitur, cum sit quidā
habitus. Alio modo dicitur appeti propter se aliqđ,
idest, non per accidens, & sic virtus, & honestum pp

F se appetuntur, quia habent in se aliquid, propter qđ
appetantur, scilicet, dignitatem suam, etiam si nihil
aliud esset, ad quod ordinarētur. Et sic possumus ali-
quo modo frui virtutibus, & tamen quia ipse ordi-
nantur ad beatitudinem non fruimur eis absolutè,
scilicet, tanquam obiectis fruibilibus, sed solum, vt
medijs, vel instrumentis ad vltimum finem, qui
est fruibilis.

An fruimur Deo tribus fruitionibus, vel vnica.
Quæstio *LXXVII.*

QVAERITVR, cum fruitio sit ꝓpriè de Deo,
& Deus sit tres personæ æqualiter bonæ, & per
G fectæ: an fruamur Deo trib. fruitionibus, vel vnica. Primum ag.
Quidam dicunt, ꝙ tribus, quia actus distinguuntur
per obiecta: obiecta autem sunt tres personæ Sic.n.
dicit August. ꝙ tres sunt res, quibus fruimur, Pater,
Filius, & Spiritus sanctus, & istæ nos beatos efficiūt: Secundū argum.
ergo tribus fruitionibus fruemur. Itē operatio ani-
mæ, quæ terminatur ad aliquod commune non est
perfecta, nisi descendat ad propria illius communis,
sicut cognitio generis non perficitur, nisi per cogni-
tionem differentiæ, & multo minus poterit amor
perfici in communi, sed in particulari. Fruitio autē
est operatio perfecta: ergo non fruemur essentia di-
uina solum, quæ est communis tribus personis, sed
etiam ipsis personis, & proprietatibus earum, & sic Tertium argu.
H erunt tres fruitiones. Item quidquid habet filius ad
patrem referre solet tanquam ad id, à quo habet, si-
cut dicitur Io 5. Mea doctrina non est mea, sed eius,
qui misit me. Si ergo bonitatē accipit filius à patre,
& essentiam, & omnia alia nascēdo, vt ait Hilarius,
ergo fruitio bonitatis filij refertur in fruitionem pa
tris: vnde æqualiter fruemur Patre, & Filio, & con-
sequenter non erit vna fruitio, sed multę.
Dicendum, quòd Deo fruimur, & etiam tribus
personis fruimur, vt August dicit: fruitio tamen ꝓ-
priè est de aliquo tanquam de vltimo bono, in quo
mens delectata quiescit: licet ergo tres personę sit
Deus, & sint æquales, & quęlibet earum sit in infini
tum bonum, non tamen sunt tria bona, sed vnū bo-
I num, sicut est vna essentia trium, & non distinguun
tur personæ, nisi per ꝓprietates relatiuas, & illę non
habent rationem boni, nec fruibilitatis, quia sunt re
lationes, quæ perfectionem non dicunt. Id autem,
quod dicit perfectionem vnum est in tribus perso-
nis, ideo vnica fruitione illis fruimur. Item, sicut di-
ctum est, fruitio est de vltimo fine, sed tres personæ
diuinæ sunt vnū bonum primum omnium rerum,
& vnus creator: ita ergo erunt vnus finis, & sic non
poterunt esse de illis multæ fruitiones. Item fruitio
est de nobilissimo obiecto, cum sit fœlicitas, & fœ-
licitas est circa optimum, ut dicitur 10. Eth. nobilis-
simum autem vnum tantum est, quia quod per ex-
K cellentiam dicitur vni soli conuenit. Nō ergo pote-
rit esse fruitio, nisi de vno: & tn̄ fruimur tribus perso
nis: ergo vnica fruitione illis fruemur inquātum ip-
sę tres sunt vnicum, & idem summum bonum.
Alij etiam dicunt, quòd necesse est vnicam fruitio-
nem ex parte proprietatum personalium, quæ sunt
relatiuæ, quia qui nouit vnum relatiuorum, nouit,
& reliquum, vt dicit Arist. in Prædicamentis. Cum
ergo fruitio oriatur ex visione, qui fruitur vno rela-
tiuorum inquātum huiusmodi est, fruitur reliquo.
Et sic eadem fruitione fruemur omnibus cū in frui-
tione vnius contineatur fruitio omnium. Rationes
tamen præcedentes magis conuincunt, quàm ista.
De his S. Thom. 1. Sent. distinct. prima, artic. primo.
Ad primum dicēdum, quòd quanquam tribus per-
sonis,

sonis fruamur, non sunt tria obiecta fruitionis, quia obiectum fruitionis est bonum: personæ autem nō distinguūtur per bonum, quia omnes tres sunt vnū, & idem bonum, sed distinguntur proprietatibus relatiuis, quæ ad fruitionem non pertinent, & sic eadē fruitione eis fruemur. Ad 2m dicendū, ꝙ proprietate cuiuslibet personæ fruemur inquantum ipsa est idem realiter cū essentia, vel bonitate diuina, & differens ratione, & tamen non erunt tres fruitiones, quia tres proprietates sunt idem realiter cum essentia, vel bonitate diuina, qua per se fruimur. Ad tertium dicendum, ꝙ reductio eorum, quæ habet filius in patrem ponit gradum inæqualitatis inter eos, sed solum ordinem naturæ, vel originis, & ideo manet vna, & ęqualis fruitio trium personarum.

An fruitio sit de vltimo fine solum habito, vel etiam de non habito. Quæstio LXXVIII.

QVAERITVR, an fruitio sit de vltimo fine habito solum, vel etiam de non habito: Dicunt aliqui, quòd solum fine habito fruimur, quia dicit Augustin. 10. de Trinitate, quòd frui est cum gaudio vti non adhuc spei, sed iam rei. Sed quandiu non habetur vltimus finis, non est gaudium in re, sed in spe: ergo non erit fruitio nisi de fine habito.

Item fruitio est de fine vltimo inquātum quietat appetitum, & tamen ipse non quietat appetitum, nisi quando iam habetur: ergo non est fruitio de fine, nisi quando habetur. Item frui est de fructum capere: & tamen nō capitur fructus de re nisi quando habetur: ergo nemo potest frui fine, nisi quando hr̃.

Dicendum, quòd frui importat quandam comparationem voluntatis ad finem vltimum, secundū, quod voluntas habet aliquid de illo. Pōt autem dupliciter haberi finis, scilicet, perfectè, & imperfectè: habetur autem perfectè quando non solum in intētione habetur, sed etiam realiter possidetur: imperfectè autem quando habetur solum in intentione, vel est facta aliqua dispositio ad illum, licet nōdum possideatur. Et vtroque modo est fruitio. Sed quando finis perfectè habetur est perfecta fruitio: quādo autem habetur solum in intentione, est imperfecta fruitio. Et tamen ista adhuc vocatur fruitio à doctoribus, cum homo existens in via, dicatur frui Deo. Et sic Apostolus dixit Philemoni: Fruar te in Domino; id est, fruar Domino in te: & tamē Apostolus adhuc erat in via. Patet etiam, quia Augus. dicit, ꝙ frui est amore inhærere alicui rei propter se, & tamē existentes in via Deum propter seipsum diligimus: ergo hic Deo fruimur.

Ad primum dicendum, quòd August. loquit̃ ibi de fruitione perfecta, quæ non est in spe, sed in re. Secundo dicendū, ꝙ quies voluntatis dupliciter impeditur. Vno modo ex parte obiecti, scilicet, quia non est vltimus finis, & sic voluntas nō potest in eo quiescere, sed adhuc appetit aliud. Alio modo ex parte appetentis, qui non quiescit ex eo, ꝙ nondum consecutus est finem. Obiectum autem dat speciē actui, sed modus, siue cōditio actus, vt sit perfectus, vel imperfectus peruenit ab agente s̃m modū perfectionis. Primo modo non potest esse quies, nec fruitio aliqua cū obiectum non sit fruibile, quia non est vltimus finis. Secūdo modo fruitio est: quia obiectū est vltimus finis. & tamen est imperfecta fruitio ꝑꝑ imperfectionem agentis, scilicet, quia nondum possidet finē, & sic habet se imperfectè ad illum. Ad tertium dicēdum, ꝙ fructus non capitur, nisi de re, quę habetur: & sic finis licet non habeatur realiter, habetur in intētione, quod est in parte habere: & sic fruitio est imperfecta, & tamen fruitio est. De his Sanct. Thom. 1. 2. quæst. 11. artic. 4.

Cui conueniat frui an soli homini, vel etiam alijs rebus. Quæstio LXXIX.

QVAERITVR, cui conueniat frui, an soli homini, vel etiam alijs rebus. Quidam dicunt, ꝙ etiā ad alia animalia pertineat fruitio, quia fruitio dicit quietationem desiderij in fine sed omnis creatura desiderat naturaliter aliquem finem ēt insensibilis. Cum ergo contingerit peruenire ad illum finē, fruetur eo: & sic etiam insensibilis creatura fruetur. (Primum argum.)

Item bruta, quęrūt aliqua, in quibus delectentur, & non referunt illa ad alios fines, qui carēt ratione ordinante: ergo fruentur illis delectabilibus. Item videtur, ꝙ ex sola naturali inclinatione possit aliquis frui, quia contingit aliquem naturali dilectione diligere Deum super omnia, cum naturaliter cognoscatur esse summum bonum, sed fruimur eo, quod ꝑꝑ se amamus: ergo hominem existentem in puris naturalibus continget Deo frui. Item poterit aliquis existens in peccato mortali Deo frui, quia existēs in peccato pōt constituere Deum vt finem suum, non referēdo eum ad aliquid aliud, hoc aūt est frui, ideo peccator potest Deo frui. Aliqui dicunt, ꝙ iusti non possunt frui dum sunt in via, quia fruitio est in illis, in quibus mens delectata quiescit, vt ait August & hoc nō est in via: ideo frui non erit cuiuscunq; hoīs. (Secundū argu.) (Tertium argum.) (Quartum argum.) (Quintum arg.)

Aliqui dicunt, ꝙ etiam iusti in patria non fruant̃ Deo, quia omne, quod fruitur alio, indiget illo, sed quidquid indiget aliquo, caret illo: cū ergo beati nō careant Deo, quia ipsum habent, vr̃, ꝙ non fruantur eo. Et eadē ratione dicunt, ꝙ Deus non fruitur seipso, quia non indiget se. Alij dicunt, ꝙ fruitio sit hominis: dicunt tamē, ꝙ non competit brutis, quia dicit August. 1. de doctrina Christiana, ꝙ nos sumus, q fruimur, & vtimur: ergo pecora nō fruuntur. Item frui est vltimi finis, pecora tamen non cognoscunt finem vltimum, nec possunt ad eum peruenire, vt probatum est, sup. 56. ergo pecora non fruuntur. (Sextum arg.) (Septimū argum.)

Dicendum, ꝙ frui est actus potentiæ appetitiuæ. Nam non est actus potentiæ peruenientis ad finem, sicut exequentis, vel agentis, sed potentiæ imperantis executionem: appetitiua autem est, quæ imperat alijs potentijs: ideo istius est frui: In rebus enim carētibus cognitione inuenitur aliqua potentia, pertingens ad finem ꝑ modum exequentis, sicut grauitas est, qua graue descendit, & leuitas, qua leue ascēdit. Et tñ locus est finis naturaliter desideratus à corporibus leuibus, & grauibus. Non tamen inuenitur in eis aliqua potentia, quæ iubeat tendere in istum finem, sed hoc reperitur in aliqua superiori substātia, quæcunque illa sit, quæ mouet totam naturam corporalem per imperium, sicut in habentibus cognitionē appetitus mouet alias potentias ad suos actus: ideo manifestum est, ꝙ in rebus carentib. cognitione, licet ad fines suos peruenire possint, non inuenit̃ fruitio, sed in habētibus cognitionem. Cognitio autem est duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta est, qua non solum cognoscitur id, quod est finis, & bonum, sed etiam vniuersalis ratio finis, & boni. Talis autem cognitio solum est in habentibus rationem. Imperfecta autem cognitio est, qua cognoscitur aliquis particularis finis, aut bonū. Et talis cognitio est in brutis. Vnde virtus eorū appetitiua non imperat liberè, sed solum s̃m naturalē instinctum ad ea, quæ apprehendunt, mouent̃. Et sic fruitio s̃m rationem perfectam cōpetit soli naturæ intellectuali, s. Deo, angelis, & hoībus. Nam Deus seipso fruitur, qui est

sua

sua beatitudo, vt dictum est supra q.71. angelus autẽ
Deo fruitur, & etiam homo Deo, quia vtriusq; bea-
titudo in Deo est: fruitio autem secũdum rationem
imperfectam est in brutis. In rebus autem in sensibi-
libus nõ reperitur fruitio perfecta, nec imperfecta.
Et quia hoĩes in parte sensitiua cõicant cum brutis,
dñr etiam interdum frui delectabilibus illis, quib. pe
cora fruuntur quando in illis finem constituunt. Sic
dicitur Sap. 2. Venite, & fruamur bonis, q̃ sunt. i. bo-
nis, quæ apparent in præsenti, & Eccle. 2. dicitur. Nõ
prohibui cor meum, quin omnio delectatione fruc
retur. Et sic delectationibus, q̃ sunt in sensu fruetur.
Sic etiam dicitur Gen. 38. Quid mihi dabis, vt fruaris
concubitu meo? Perfecta tamen ratio fruitionis in
Ad primũ arg. istis non est, vt supra dictum fuit. Ad primum di-
cendum, quod quãuis omne desiderium consequa-
tur aliquam cognitionem: desiderium tamen rerũ
insensibilium non sequitur cognitionem existentẽ
in eis, sed cognitionẽ ipsius motoris totius naturæ
corporalis quicunque ille sit, & ille ordinat vnum-
quodque in suum finem, ideo delectationem habe-
re non possunt: quia delectatio non est sine cognitio
Ad secundum. ne, & sic fruitio non erit in eis. Ad fm dicendum, ꝙ
quanuis pecora delectentur in suo fine, tamen ille
non est vltimus, sed est relatus ad alium finem, non
ab ipsis, sed ab ordinatore totius creaturæ. Nã om-
nia pp se operatus est Dominus, Prouer. 16. Et sic cũ
non delectetur in vltmio fine non cõpetet eis frui
Ad tertiũ. propriè, sed largè. Ad tertium dicẽdum, quod dele-
ctatio consequitur operationem perfectam. Est au-
tem perfecta operatio, quæ procedit ab habitu. Ha-
bitus autem naturales, vel acquisiti nõ possunt per-
ficere operationem immediatè, & proximè ad bea-
titudinem patriæ: ideo sine habitu gratuito non po
test esse talis delectatio, quæ ad fruitionem sufficiat.
Vel potest dici, quod delectatio naturalis non ponit
aliquam operationem in actu, sed solum quandam
naturalem inclinationem, quæ reducitur in actum
per habitum charitatis. Qui ergo est in puris natura
libus non potest frui Deo, nec in via, nec in patria,
cum ad vtrãque fruitionem requiratur charitas, ad
vnam charitas viæ, & ad aliam charitas patriæ. Quæ
autem sit charitas patriæ, sup. quest. 66. ostendimus.
Ad quart. Ad quartum dicendum, ꝙ existens in peccato mor
tali non potest frui Deo, quia non inhæret ei pp se
per amorem, cum habeat aliquid, quod habitualiter
magis diligit, quàm Deum, scilicet, ipsam rem, cui
inhæret per peccatum mortale. Et dicitur illi inhę-
rere habitualiter, quia postquam quis cõmisit pecca
tum mortale quousque doleat de illo semper inhę-
ret illi rei, ad quam per peccatũ mortale motus est,
licet nunc actualiter illum actum non repetat, sed
habitualiter diligit, quia ab illo obiecto recedere nõ
vult. Ideo iste non potest frui Deo, quia non solum
non habet charitatem, qua est necessaria ad fruen-
dum, sed potius habet aliquid oppositum charitati,
per quod fruit̃ creatura, cui per peccatum mortale
adhęsit quousq; displiceat sibi de peccato. Et sic in-
terim non ordinat oĩa in Deum tanquam in finem,
Ad quint. sed in creaturam illam, q̃ fruitur. Ad quintum dicẽ
dum, ꝙ fruẽs Deo in hac vita quiescit: est tñ duplex
quies, s. quies desiderij, & quies motus. Quies deside-
rij est, qñ desiderium alicuius quiescit in aliquo siste
do ibi, ita ꝙ non desideret rem illam propter aliud,
sed oĩa pp ipsam quietem habet anima iusti in via,
quia desiderium suũ quiescit in Deo, & vltra ipsum
nihil quærit, sed oĩa ad ipsum ordinat. Quies motus
est, qñ peruenitur ad terminum quęsitum, & cessat
oĩno motus. Et ista quies non est hic, cũ voluntas no
stra semp aliquid velit: quia quandiu hic manemus

F multa nobis deficiũt, quę desiderare possumus: in pa
tria aũt erit ista quies. Nam cum voluntas habuerit
Deũ sibi pręsentem, q est summum bonum, nihil ei
deficiet: ideo nihil desiderabit. Prima qes facit frui-
tionẽ imperfectam: secunda facit fruitionẽ pfectã.
Ad sextum dicendum, ꝙ aliquid dr̃ egere altero du Ad sext.
pliciter: vno modo sicut eo, à quo depẽdet esse suũ,
& hoc modo oĩs creatura indiget Deo omni tpe, qa
vt ait Greg. oĩa in nihilũ tenderent, nisi ea manus cõ
ditoris teneret, cũ Deus non solum sit causa rerum
in fieri, sed ẽt in facto esse, & cõseruari. Et hoc modo
ẽt beati indigent Deo, quia si nõ conseruaret eos, nõ
solum beatitudo, sed ẽt natura ipsorũ rediret in ni-
hilum. Alio modo dr̃ quis egere eo, quod nõ habet,
& istud est conueniens sibi, & sic beati non indigent
G Deo, cũ eum p̃sentem habeãt, & ad nutũ possideãt.
Quod aũt dicebat̃ de Deo, ꝙ seipso egeat, dicendũ,
ꝙ indigere non est, nisi in reb. distinctis fm essentiã.
Deus ergo seipso indigere non põt, quia à se distin-
ctus nõ est: se tñ fruitur: immo tanto plenius fruit̃ se
quãto magis sibi idẽ est. Sic dicit Greg. super Iob, ꝙ
Deus gloriosus dum seipso perfruit̃ accedentis lau- Ad septi.
dis indigens nõ est. Ad septimũ dicendum, ꝙ loquit̃
Aug. ibi de fruitione perfecta, q̃ non põt conuenire
pecoribus: fruitio tñ imperfecta eis cõuenit. Sic di-
cit ipsemet Aug. libr. 83. q. Frui quidẽ cibo, & potu,
& qualibet corporis voluptate nõ absurdè existimã Ad octa.
tur & bestię. Ad octauum dicendũ, ꝙ ad hoc, ꝙ sit
fruitio pfecta, oportet, ꝙ sit vltimi finis: põt tñ frui-
H tio esse aliqua de quocunq; fine, qui ponat̃ vltimus
ab aliquo, ẽt si non sit verè vltimus: cum ergo peco-
ra habeant voluptatẽ corporis pro vltimo fine pñt
dici frui illa, licet sit fruitio imperfecta. De his S. Th.
1.2. q. 11. art. 2. & 1. Sent. d. 1. q 3. art. 1. Dicto in pręce
dẽtib. de beatitudine in generali, & de his, quæ per-
tinent ad eam, nunc dicendum est de istis beatitudi-
nibus, quæ ponuntur in litera.

Quare beatitudines, quæ ponuntur in litera, dicuntur beatitudines. Quæstio LXXX.

QVAERITVR, quare beatitudines, quę po-
nuntur in litera vocant̃ beatitudines, & an sint
I beatitudines. Aliqui dñt, ꝙ non sunt beatitudines, Primo rõ.
quia multæ sunt. Nam beatitudo est summum bo-
num, & vltimus finis, & tñ non sunt plura summa
bona, nec vltimi fines: ergo non sunt istę beatitudi-
nes. Nam siue accipiatur beatitudo pro ipso fine ex-
teriori, qui est obiectũ, siue pro interiori, qui est pos-
sessio, vel fruitio illius boni semper est vnica beati- Secũda ratio.
tudo. Item de ratione beatitudinis est esse vltimum,
ita, ꝙ pp nihil quæratur, sed omnia propter ipsum,
vt dr̃ 1. Ethi. & tamen istę beatitudines non sunt pp
se cum cuilibet earum ponat̃ pręmium, vt patet in
litera: beatitudo tñ non est ad præmium, sed potius
ipsa est præmium virtuosarum operationũ, 1. Ethi.
ergo non sunt beatitudines. Itẽ aut essent vera bea- Tertio rõ.
K titudo, & perfecta, aut imperfecta: non perfecta, qa
ista est post mortem: istę autem beatitudines sunt in
vita, non etiam imperfecta, quia tales beatitudines
assignatæ sunt à philosophis, qui posuerunt actiuã,
& contemplatiuam, vt patet 1. & 10. Eth. vel assigna
tæ sunt à carnalibus hominibus, qui in voluptatib.
diuitijs, & similibus beatitudinem constituerunt.
Primum non conuenit, quia istę beatitudines tra-
ditæ sunt à Christo, qui nouam doctrinam dabat,
& non eam, quam introduxerant philosophi.
Secundum etiam non conuenit: quia Christus om-
nia talia bona sæculi fugienda, vel contemnenda
saltem esse docuit: ergo non pertinent ad illas bea-
titu-

Quarta ratio. titudines imperfectas. Item beatitudo dicit omnimodam sufficiētiam, quia est status omnium bonorum aggregatione perfectus, vt dicit Boet. de Consol. lib. 3. prosa 2. & tamen quædam beatitudo ponitur hic, quæ est paupertas, & signat inopiam: ergo non sunt istæ beatitudines. Item beatitudo dicit quietationem desiderij, quia beatitudo est summum bonū, quo habito nihil est vltra quod desiderari queat, vt ait Boet. vbi supra: & tamē ponitur hic quædam beatitudo in esurire, & sitire, quod est desiderare: ergo non sunt beatitudines. Item beatitudo importat necessariò supremam delectationem, quæ eam consequitur tanquam per se accidēs eius, vt probatum est supra quæst. 24. hic tamen ponitur quædam beatitudo in tristitia, quia dicitur: beati, qui lugent: ergo non sunt istę beatitudines.

Dicendum, ꝙ beatitudo est vltimus finis, & nō est nisi vnus consistens in Dei visione, quam homo naturaliter assequi nō potest, sed solum ex Dei gratia, & non habetur in hac vita, sed post mortem, vt ostē sum est supra quæst. 47. & de hac beatitudine Christus non loquitur hic connumerando eam cum aliqua istarum: licet illa ponatur, vt præmium istarum beatitudinum. Dicitur autem homo beatus secundum quòd assequitur illum vltimum finem, qui est beatitudo. Habet autem illum homo dupliciter, scilicet, in re, vel in spe, & sic vocamus aliquos beatos realiter, sicut sunt sancti post hanc vitam, Apoc. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur, idest, illi sunt beati realiter. Et respondit ibi cum ponatur immediatè conditio vna beatitudinis, quæ est quietare desiderium, & motum: & sic dicitur ibi. A modo dicit spiritus, vt requiescāt à laborib. suis. Alij dicuntur beati in spe pp aliquam speciem certam, vel verisimilem, quam homo habet de beatitudine habenda. Sic enim 1. Ethic. Arist dicit, ꝙ pueri vocant beati pp speciē, s. ꝙ qn̄ videmus aliquos pueros bonæ indolis, qa verisimile est tales peruenire posse ad beatitudinem vocamus eos in pueritiam beatos. Sicēt dr̄ ad Rom. 8. Spe salui facti sumus, i. licet nōdum assecuti fuerimus salutem, quæ est in liberatione ab omni malo, quæ solum hr̄ in vita æterna, tn̄ dicimur salui facti, quia spem habemus de illa salute. Spes aūt de consequēdo finem insurgit in homine ex eo, ꝙ conuenienter mouetur ad illum, & appropinquat aliqualiter ei. Hoc aūt fit per operationem virtutis. Nā ipsa beatitudo dr̄ præmium virtuosarū operationū, 1. Ethi. Cum ergo aliquis habuerit operationes virtutis, ad beatitudinem cōuenienter mouetur. Et qm̄ beatitudo est operatio perfectissima, 10. Ethi & est ſm perfectam virtutem, 1. Ethi. quanto aliquis habuerit operationes magis perfectas, tāto magis appropinquabit ad beatitudinē, & poterit vocari beatus. Sic Christus dixit Io. 13. Beati eritis si feceritis ea. Propter hoc ergo operationes illæ, quæ sunt excellentissimæ vocari possunt beatitudines. Ita Christus nunc in principio legislationis suę posuit septem operationes perfectissimas, quæ ēt procedunt à perfectissimis habitibus, s. à donis, vt seq. q. dicet, & istas vocauit beatitudines septem, quia p eas appropinquat homo valdè beatitudini, & habet firmam speciem. Etiam appropinquat ſm rationē meriti, quia cum sint actus excellētes, meretr̄ homo per illos excellentius beatitudinē, q̄ per aliqd aliud. Etiā appropinquat homo ipsi verę beatitudini per istas ſm quandam propinquitatem naturę, quia qui habet istas incipit in hac vita habere quādam degustationem, licet imperfectā beatitudinis, quæ est videre Deū, vt dicetur inf. q. 82. & istud etiam facit vocari illas adhuc magis immediatè beatitudines.

A Ad primum dicendum, quòd beatitudo vnica est: istę autem non sunt realiter illa beatitudo, sed beatitudines dicuntur, quia dirigunt, vel quia appropinquare faciunt ipsi verę beatitudini. Et tūc obstat esse plures, quia licet sit vnicus finis: media tn̄ perueniendi ad illum finem sunt multa, i. actus multiplicati, vnde ad esse beatum nō sufficit vnica operatio aut paruum tempus, sed multæ operationes sicut dicit 1. Ethi. ꝙ sicut vna hirundo non facit ver, ita nec paruum tempus, aut vnica operatio beatum efficit. Et sic conueniens fuit beatitudines istas multas esse. *Ad primū arg.*

Ad secundum dicendum, ꝙ ipsa beatitudo vera, q̄ est vna, est vltimus finis. Et quæritur pp aliud. Istę tn̄ non dñr beatitudines, nisi quia in illam dirigūt, vel B appropinquare illi faciunt. Ideo pp aliud sunt, & cōuenienter eis præmia assignantur. *Ad secundum.*

Ad tertium dicēdum, ꝙ non sunt istæ perfecta beatitudo, nec ēt imperfecta eo modo, quo philosophi, & vulgares posuerunt: quia illas beatitudines imperfectas finē vltimum simpliciter constituunt, eo ꝙ maiora bona non inueniunt. Nos autem non ponimus istas beatitudines tanquam finem, sed vt ordinant in illā beatitudinem, quæ est simpliciter finis vltimus. Quod patet: quia cuilibet earum Christus assignat premiū, quod habet magis rationem finis. Possent tamē aliquo modo pertinere istę beatitudines ad practicam beatitudinem, quam illi posuerūt in operationem secundū perfectam virtutem, 1. Ethi. Et sic istę bea-C titudines sunt actus perfectissimarum virtutū. s. donorum Et tamen non omnino conuenit cū intentione eorum cum ipsi ponant ipsam practicam beatitudinem finem simpliciter, quod non cōuenit istis beatitudinibus, vt dictum est. *Ad tertiū.*

Ad quartum dicendū, quòd vera beatitudo habet omnimodam sufficientiā, quod in visione Dei fit. Istę tn̄ non sunt ipsa beatitudo, sed ordinant ad illam. Ideo pñt habere contrarietatem materialiter, scilicet, ꝙ per egestatem dirigamur in omnimodam sufficientiam. Et hoc conueniens est. Nam beatitudo illa est summum desiderabile. Si quis autem magno desiderio inhęreret rebus huius sęculi non posset ardenter amare illam futuram beatitudinem, cum sit impossibile appetitū D nostrum multa amare summè, sed si vnum summè amat, cętera amat remissè Ad amandum ergo ardēter illam beatitudinem verā necesse est remissè amari bona huius sæculi, quo nemo remissius amat, quā qui pœnitus contemnit: sic autem est pauper spiritu: ideo paupertas spiritus ponitur inter beatitudines. Considerandum etiam, quòd omnes istæ beatitudines habēt quandam difficultatem, & duritiem in actu: & hoc conueniens est, quia ponuntur, vt meritum respectu præmij. Si autem præmium sit arduum necesse est meritum habere aliquam difficultatem. Nam per delectationes, & iocunditatem ēt in sęculo nemo meretur honorem, aut excellentiā, sed per aspera, & difficilia homo istud consequitur. E Conuenit etiam ex conditione medicinæ: nam ordinatur medicina ad sanitatem, quæ est res iocūda: medicina tamen est aliquid amarum, & triste. Ita ergo beatitudines, quæ sunt merita ad illam beatitudinem, oportet, quòd sint habentes durum aliquid. *Ad quartum.*

Ad quintum dicendum, ꝙ in beatitudine vltima est quies, & tamen istę ordinant ad illam: ideo habenti eas non conuenit quiescere, sed adhuc moueri desiderando illam beatitudinem, & quia etiam ad perueniendum in illam multa requiruntur in hac vita, oportet illam desiderare, & illud est sitire, & esurire iustitiam. *Ad quintum.*

Ad sextum dicendum, ꝙ beatitudo vera delectationem summam dicit: istę autem, quę ordinant ad illam, non dicunt delectationem, sed potius *Ad sextū.*

aliquid

aliquid difficile, & triste propter causas dictas. Et sic Deus voluit, quòd per huius sæculi tristitias acquiratur æterna iocunditas. Et qui voluerit in hoc seculo gaudere, ꝙ æternam sustineat tristitiam, sicut dicitur Lucæ 6. Væ vobis diuitibus, qui habetis hic cōsolationem vestram. Væ vobis, qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis.

An beatitudines differant à donis, & virtutibus, vel sint aliquid ipsorum. Quæstio LXXXI.

QVAERITVR de istis beatitudinibus, an differant à donis, & virtutibus, vel sunt aliqd ipsorum. Dicunt quidam, quòd sunt dona, vel virtutes: nam Gl. super illud verbum, purgatum septuplum, Psalm. 11. dicit in sermone Domini septem præmittuntur virtutes, quæ beatitudines dicuntur, quia ꝑfectos, & beatos faciunt. Item August. in lib. de sermone Domini in monte beatitudines septem, quas Matthęus enumerat, attribuit septē donis spiritus sancti. Ambrosius verò super Lucā 4. beatitudines à Luca positas quatuor virtutibus cardinalibus attribuit: ergo non differunt beatitudines à donis, & virtutibus. Item humanæ voluntatis solum sunt duæ regulæ, scilicet, ratio, & lex æterna. Quantum ad rationem regulatur volūtas nostra per virtutes. In ordine autem ad regulam æternam regulatur homo per dona, quæ specialiter à Deo sunt, & nō sunt plures regulæ hominis, cum non possit homo regi, nisi à seipso, quod fit per rationem, vel à Deo, quod fit ꝑ regulam æternam: beatitudines tn̄ regulant humanam volūtatem, cum per eas benè se habeat homo in quibusdā actibus: ergo vel erunt virtutes, vel dona. Itē inter beatitudines ponitur hic iustitia, & mititas, siue mansuetudo, & misericordia, q̄ sunt virtutes morales: ergo beatitudines sunt virtutes.

Primum arg.

Secundū.

Tertium.

Quartū.

Dicendum, ꝙ aliqui putauerunt beatitudines esse habitus perfectiores virtutib⁹, & donis, quia sicut sunt dona perfectiora virtutibus, ita, ꝙ essent beatitudines perfectiores donis. Vnde dn̄t, ꝙ virtutes ꝑficiunt hominem ad actus primos: dona aūt ad actus secundos, & beatitudines ad tertios. Sed non est cōuenienter dictum, quia isti non assignant tantā differentiam inter actus istos, ꝙ sufficiat ad differentiam habituum. Nam virtutes, & dona differunt ex perfectione actuū, & ex modo, quia licet virtutes, & dona sint circa eadem obiecta, tamen sunt habitus distincti specie ex modo operationis, quia virtutes dirigunt hominem modo communi, & plano: dona autem dirigunt circa eadem obiecta modo excellētiori, & quasi diuino. Sicut apparet in fide, quę est virtus. Nam per eā credit homo ea, quæ credenda sunt solum assentiendo illis, & non videndo veritatē eorum. Et iste est modus planus, quia omnes hoïes cognitionem istam habere poterunt. Donum autē intellectus correspōdet virtuti fidei, & est circa idem obiectum: & tn̄ habet se circa illud modo excellentiori, & diuino. Nā non solum assentit eis, quæ credenda sunt, sed ēt incipit habere quādam cognitionem illorum claram, licet non ita perfectè, & clarā, sicut erit in patria. Et iste modus nō est cōis, & humanus, sed ex sola concessione Dei alicui competit. Et ideo vocatur donū, quia à Deo specialiter donatū est. Sic de fortitudine, quæ est virtus. Nam per illam sustinet homo terribilia, licet cum difficultate quadam, vt non deserat rectitudinem rationis. Per fortitudinem autem, quę est donum, nō solum homo sustinet dura, sed etiam gaudet, quia sustinet, & prōptissimè sustinet: Sicut dr̄ Actuum 5. ꝙ ibant Apo-

F stoli gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et ita applicari potest de omnibus donis respectu virtutum. De hoc Sanctus Thom. 3. Sentent. dist. 34. ar. 1. Et sic dona sunt habitus distincti specie à virtutib⁹, licet sint circa eadem obiecta, & actus isti differunt inter se, sicut magis excellēs & minus, & sic diuinū, & humanum. Quomodo tamen beatitudines sint habitus distincti à donis, si sint circa eadem obiecta sicut est necesse poni, non potest apparere, quia dato ꝙ essent excellentiores operationes beatitudinum, quàm donorum, non sufficeret quæcunque excellentia ad faciendum differentiam in habitibus, sicut diuersi homines habentes virtutem temperantiæ,

G vel fortitudinis non operantur per eas æqualiter, sed vnus potest valde excellentius alio operari, & tamen illę virtutes semper erunt in eadem specie. Sed excellentia actuum, quæ facit differētiam in habitibus, non solum debet esse in gradu operationis, quia sic perfectum, & imperfectum non diuersificāt speciem, sed debet esse excellentia in modo, vt porte, quia alius sit modus operandi per vnum habitū, & alius per alium, sicut diximus de donis, & virtutibus, & per virtutes operamur modo plano, & humano, & per dona modo diuino. Et in illo modo humano potest esse differentia in excellentia actuū, quia quidam excellentius alijs operant̄. Et hoc non facit differre habitus in specie, cum tamen peruene-

H rit aliquis ad operandum modo diuino. Nam habitus, per quem operatur, differt specie ab habitibus, per quos prius operabatur. Sic patet 7. Eth. vbi Aris. distinguit virtūtem moralem ab heroica. Et distinguūtur specie, & tamen sunt circa idem obiectum. Quia tamen heroica virtus est diuina, idest, operans modo diuino: & moralis est humana differunt non solum in gradu operationis, sed etiā in modo. Ideo differunt habitus in specie. Nunc autem supra dona non possunt esse aliqui habitus excellentiores, quia per donum operatur homo modo diuino, vt declaratum est: & tamen supra modum diuinum nullus modus excellentior est. Ideo sicut supra virtutes heroicas non est possibile esse aliquod genus virtutum

I excellentiorum, ita nec supra dona poterūt esse aliqui habitus excellentiores. Vnde licet ab eodem dono in eodem homine, vel in diuersis fiant operationes inæquales in excellentia, non differret habitus in specie, quia semper manet idem modus operandi, scilicet, diuinus, non maneat idem gradus operationis. Et sic beatitudines non possunt esse habitus perfectiores donis, cum sint circa eadem obiecta. Dicendum ergo, quòd beatitudines differunt à donis, & virtutibus, non tanquam habitus distincti ab eis, sed sicut operatio differt ab habitu. Vnde necesse est dici beatitudines, esse operationes quasdam, & non habitus, & sunt operationes virtutum perfecta rum, vel ipsorum donorum. Virtutes enim morales, licet sint perfectæ in genere suo, tamen non di-

K untur simlicitpcer perfectę quando solę manent. Si autem adiungantur eis dona erunt magis perfectę, s. si idem homo habeat virtutes, & dona. Quia cum sint dona, & virtutes circa eadem obiecta, & operationes donorum sint perfectiores perficientur virtutes morales adiunctis donis, ita vt habeant iam operationes excellentiores: & talium virtutum sic perfectarum volunt quidam ipsas beatitudines esse operationes. Dicendum tamen secundum quod tenetur cōiter, quòd beatitudines non sunt operationes virtutum perfectarum, sed ipsorum donorum, nisi quis fortè æquiuocè loquens ipsum donum appellet virtutem perfectam. Et patet hoc, quia beatitudines

tudines sunt actus perfectissimi facti modo diuino, A
ad quē non pertingit homo ex modo cōmuni: qua-
les sunt actus donorum: & tamen virtus moralis
quantuncunque sit perfecta nūquam potest perue-
nire ad perfectionem doni, cum differant in specie,
vt nunc ostensum est, sicut virtus ipsa moralis nun-
quam potest peruenire ad perfectionem virtutis he
roicæ, quia differunt specie. Et sic nunquam pōt vir
tus aliqua moralis quantuncunque perfecta habere
actum tam perfectum, sicut donum: & tamen bea-
titudines sunt operationes perfectissimæ: ergo non
possunt esse virtutum moralium quantuncunque
perfectarum per adiūctionem donorum, sed neces-
se est esse operationes donorum, quia aliàs oporte-
bit esse aliquas operationes perfectiores beatitudi- B
nibus, scilicet, operationes donorum, quod tamen
nemo cōcedit. Et sic dicemus beatitudines esse ope-
rationes donorum, vel virtutum perfectarum acci
piendo æquiuocè virtutem perfectam pro dono.
Aliquando tamen doctores sancti uocant ipsas bea
titudines virtutes, sed debet intelligi, quòd sunt vir-
tutes, idest, actus virtutum, sicut nos dicimus, ꝙ dare
eleemosynam est virtus, idest actus virtutis. Istud ēt
conuenit doctrinę Christi, quia inter beatitudines
ponit aliqua, quæ manifestè ad donum, & ad virtu-
tes pertinent. Hoc idem videtur velle magister ex
modo suo tractandi. Nam in 3. Sentent. fecit tracta-
tum specialem de virtutibus, & postea de donis, sed
de beatitudinibus nihil locutus est innuens per hoc C
beatitudines pertinere ad dona, vel ad virtutem, qa
aliàs de eis per se tractatum fecisset sicut de donis, &
virtutibus. Etiam consonat hoc doctrinæ philoso-
phorum, qui ponunt beatitudinem esse operationē
secundum perfectam virtutem, 1. Ethic. Cum ergo
nos vocemus istas beatitudines, conuenientius est, ꝙ
sint operationes, quàm quòd sint habitus. Nā bea-
titudo in habitu poni non potest, & sicut beatitudo
est operatio perfecta, ita est à virtute ꝑfecta, & hoc
etiā conuenit in pręsenti, cum istę beatitudines sint
operationes donorum, quæ sunt habitus perfectis-
simi. Pro quo sciendum, ꝙ virtus pōt dici tripliciter
perfecta. Vno modo secundum speciem, & sic pru-
dentia, quæ est in intellectu est perfectior omnibus D
moralibus virtutibus, quę sunt in appetitu, scilicet,
in parte inferiori, sicut etiam sapientia est perfectior
omnibus speculatiuis, quia est per causas altiores,
6. Eth. ideo in istis duabus tanquam in habitib. perfe
ctissimis ponuntur secundum philosophos duę bea
titudines. Nam beatitudo speculatiua ponit̃ in actu
sapientiæ, vt colligitur 10. Ethic. beatitudo autem
practica ponitur in operatione prudentiæ principa
liter. Secundò virtus aliqua dicitur esse perfecta quā
tum ad statum. Et hoc conuenit virtuti inquantum
est quidam habitus, qui potest magis firmari in su-
biecto, & recipere intēsionem perfectionis per mul
tiplicationem operationum, & hoc etiam pertinet
ad beatitudinem, ꝙ sit operatio ẜm virtutem perfe- E
ctam, i. secundum virtutem, quę est perfecta ex spe-
cie sua, sed ēt debet esse perfecta per diuturnitatem
temporis, & multiplicationem operationum. Vnde
dr̃ 1. Ethi. ꝙ vna operatio, aut paucum tp̄s non effi-
cit beatum, sicut vna hirundo non facit ver. Tertiò
dr̃ aliqua virtus perfecta quātum ad modum. Nam
licet sint duæ virtutes, quę habeant idem obiectum
si vna illarum habet modum excellentiorē operan
di illa est simpliciter perfectior. Et sic virtus heroica
est ꝑfectior, quàm virtus moralis ex solo modo ope
randi: quia vna modo diuino, alia modo humano
operatur. Ideo si posset homo quilibet consequi vir
tutem heroicam, non poneretur aliqua beatitudo
humana à philosophis, nisi in actu virtutum heroi-
carum, & tūc beatitudo esset operatio ẜm virtutem
perfectam, quæ esset perfecta oībus istis trib. modis
perfectionis. Quia tamen non est in potestate homi-
nis cuiuslibet modo communi, & humano conse-
qui virtutem heroicam ponuntur beatitudines in
operatione virtutis perfectæ per duos primos mo-
dos perfectè. Sic autem est circa dona, & virtutes.
Nam dona sunt habitus excellentissimi, sicut virtu-
tes heroicæ super morales: ideo conuenientius est
poni beatitudines esse operationes donorum, quæ
possunt vocari virtutes tertio modo, scilicet, ex par-
te modi. Vel poterat dici hoc tertio modo virtus
aliqua perfecta ex adiunctione ad alias virtutes per-
fectas, quia si aliquis habēs virtutem vnam, recipiat
alias virtutes perficietur virtus præcedens ex adiun-
ctione sequentiū potius, quàm si sola esset. Vel me-
lius si quis habeat simul multas virtutes, & quædam
illarum sint minus perfectæ alijs ex conditione spe-
ciei consequentur istę perfectionē in actibus suis ex
adiunctione ad virtutes perfectiores, & sic virtutes
morales perficiuntur in homine ex adiunctione ad
dona, & hoc modo poterat dici, ꝙ beatitudines istæ
essent operationes virtutum perfectarum, s. virtutū
moralium perfectarum ex adiunctione donorum.
Dicendū tamen est, ꝙ sunt beatitudines potius ope
rationes donorum, q̃ virtutum moralium quantun
cunque perfectarum ex adiunctione donorum ꝓꝑ
rationes supra positas. Ad primum dicendū, ꝙ bea-
titudines vocantur virtutes, non ꝙ sunt habitus vir
tutum, sed ꝙ sunt operationes virtutum, sicut dici-
mus, ꝙ dare eleemosynam est virtus, i. virtutis act⁹.
Ad secundum dicendum, ꝙ Ambro. & Augu. attri-
buunt beatitudines donis, & virtutibus, sicut actus
attribuuntur habitui, licet actus non sit habitus, &
sic sunt actus donorum, vel virtutum. Sunt tamen
actus donorum in veritate, & non actus virtutum.
August. tamen, & Amb. attribuerunt diuersimodè.
Nam August. in sermone Domini attribuit septem
beatitudines, quas ponit Matthæus, quas dicunt prę
dicatas Apostolis septem donis, quia verè sunt actus
ipsorum donorum ipsis septem donis conueniunt.
Ambro. autem attribuit eas quatuor virtutibus car
dinalibus, quia Ambrosius exposuit Lucam, & Lu-
cas solū ponit quatuor beatitudines, vt patet Luc. 7.
& quia conueniunt quatuor virtutibus moralibus
propter numerum nō attribuit eas donis, quę sunt
septē, sed virtutib. cardinalibus, quæ sunt quatuor.
Alij dicunt, quòd Augustin. accepit septē beatitudi-
nes, quę sunt perfectiores, & prædicatę fuerūt Apo-
stolis à Christo supra in litera. Ambros. autem acce
pit beatitudines minus perfectas, scilicet, quæ præ-
dicatæ fuerunt turbis, Luc. 6. Et quia dona sunt ex-
cellentiora virtutibus, vt supra dictum est, attribuit
Augustin. beatitudines donis, & Ambros. attribuit
virtutibus cardinalibus. Ad tertium dicendum, ꝙ il
la ratio probat, quod non sint alij habitus dirigen-
tes voluntatem, nisi virtutes, & dona. Et hoc con-
cedendum est. Sunt tamen beatitudines actus, &
sic nō sunt dona, & virtutes, sed sunt actus donorū.
Ad quartum dicendum, quòd licet ponātur hic ali-
qua nomina virtutum non debent accipi pro habi-
tibus, sed pro actibus. Vnde mititas, vel mansuetu-
do accipitur pro actu mansuetudinis, & iustitia, &
misericordia prout sunt actus iustitiæ, & misericor-
dię, non prout vsuntirtutes morales, sed prout qui-
busdam donis competunt isti actus, qui sunt similes
actibus quarundam virtutum moralium. De his Sā-
ctus Thomas tertio Sentent. distinct. 34. art. 4. & pri-
ma secundæ, quæst. 69. artic. 1.

An

An prima beatitudo competat ad hanc vitam, vel futuram. Quæstio LXXXII.

QVAERITVR, cum singulis beatitudinib. assignentur singula præmia, vt patet in litera. An ista præmia pertineant ad hanc vitam, vel ad futuram. Aliqui dicunt, ꝙ solum ad futuram, quia homines dicūtur hic beati in spe, & non in re, obiectū tamen spei est beatitudo futura: ergo præmia ista, q̄ spes respicit, in vita futura erunt. Item Luc. 6. vbi ponuntur istę beatitudines, ponuntur quædam pœnæ per oppositum ad beatitudines, cum dicitur: Vę vobis, qui saturati estis, quia esurietis, væ vobis, qui ridetis, nunc quoniam lugebitis, & flebitis. Istę tñ pœnæ non intelligūtur in hac vita, quia sępe homines mali in hac vita non puniuntur, sicut conqueritur propheta, Psal. 72. In labore hoīum non sunt, & cū hominib. non flagellabuntur, & Iob 21. dicitur: Ducunt in bonis dies suos: ergo consequenter prēmia ista non pertinent ad hanc vitā. Item in prima beatitudine, scilicet, paupertatis ponitur pro prēmio regnum cœlorum: & illud est beatitudo cœlestis, vt dicit August. 21. de Ciuitate Dei. Aliud præmiū est, quoniam ipsi saturabuntur: & tamen plena saturitas nisi in futura vita haberi non potest, iuxta illud Psalm. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua: & tñ et satietas ponitur hic pro prēmio. Etiam ponit̄ hic vt præmium, ꝙ filij Dei vocabūtur: & tamen homo non erit filius Dei, nisi in vita æterna, cum filius dicat assimilationem ad patrē, quod habebimus in futuro, sic dicitur 1. Io. 1. c. Nondū apparuit, quod erimus: scimus autē quoniam cum apparuerit similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est, & sic prēmia ista non possunt ad hanc vitam pertinere. Dicendū, ꝙ circa ista prēmia vr̄ aliqua diuersitas inter doctores Sacrę Scripturę. Quidam.n. referunt omnia ista prēmia ad futuram beatitudinem. Sic ponit Amb. super Lucam. Augus. autem in lib. de sermone Dñi in monte dicit, ꝙ oīa pertinent ad præsentem vitā. Chrys. autem in quibusdam homilijs dicit quædam istorum pertinere ad præsentem vitam, & alia ad futuram. Pro quo considerandum, ꝙ istę beatitudines vocantur sic, quia ſm illas est homo in spe ad futurā beatitudinem, vt dictum est supra quæst. 80. Est autē in hoīe spes futuræ beatitudinis ꝑꝑ duo. Vno modo ꝑꝑ aliquam dispositionem, vel prēparationem, quę fit in nobis ad futuram beatitudinem per modū meriti solum, alio modo per quandam inchoationem futuræ beatitudinis, qualis habetur in hac vita in viris sanctis. Cui autem cōcessa est inchoatio alicuius rei pōt spem habere de complemento eius concedendo. Sed non est spes vtrobique æqualis, sicut nō est vtrobique æqualis appropinquatio. Nam primo modo solum est spes de beatitudine ꝑꝑ meritum: secūdo modo non solum est meritū, sed ēt quædā inchoatio beatitudinis: & sic est maior spes. Sicut aliter homo hēt spē de fructu arboris, qñ fructus nasci incipit, q̄ qñ frondes pullulant. Primo modo beatitudo est in omnibus viris bonis cum mereantur illam: secundo modo est in viris sanctis, qui habent ꝑfectionem magnam in hac vita. Nam hic sępe incipiunt gustare, q̄ dulcis est Dñs. Considerandum ēt, ꝙ in istis beatitudinibus ponit̄ aliquid per modū meriti, & aliquid per modū præmij. Primum est in ipsis beatitudinibus, quæ sunt dispositiones ad futuram beatitudinē. Et de istis non est dubium, quin oēs sint in hac vita. Nā in futuro nulla earum erit, cū dicant quasdā operationes laboriosas, vel affectiuas: de prçmijs autem, quæ eis correspondent constat, quòd

Q[uod] oēs septem beatitudines sunt i hac vita, sed de p̄mio ē dubium.

F non sunt dispositiones ad aliquid merendum, cum dicant quasdam perfectiones delectabiles, & sine aliquo labore, vt habere regnum cœlorum, & videre Deum, & saturari, & sic de cæteris. Et de istis est rationabiliter dubiū, an sint in hac vita, vel in futura. Et dicendum est, quòd quædam illorum dicunt ipsam essentiā beatitudinis futuræ, sicut videre Deū, & habere regnum cœlorum, & ista non possunt haberi perfectè in hac vita, sed sancti viri habent aliquando hic aliquam inchoationem istius beatitudinis, quia aliquo modo vident Deum, licet non per essentiam, quia non legimus, nisi de Moyse, & Paulo, vt declaratum est supra quæst. 46. sed per quendam modum excellentem, qui non est omnino per G speculum, & in ænigmate. Et talis visio reficit mentem eorum omni gaudio. Habent etiam aliquid de regno cœlorum, quia aliquam participationem habent bonorum cœlestium. Alia sunt præmia, quæ non dicunt ipsam essentiam beatitudinis, licet aliquo modo pertineant ad beatitudinem, vt consequi misericordiam, & vocari filium Dei, & consolari. Et ista possunt adhuc perfectius haberi à viris sanctis in hac vita. Vnde potest dici, quòd quædam istorum possunt hic haberi perfectè, alia autem secundum inchoationem. Et hoc modo concordabuntur dicta doctorum. Nam Augustin. vult, quòd habeantur omnia præmia in hac vita. Quod verum est saltem ad quandam inchoationem: quia nullum H istorum est quantuncunque perfectum, cuius partem aliquantulam non gustent sancti in hac vita. Nam maximum eorum est videre Deum, & tamē istud multis cōceditur: immo omnibus sanctis perfectis in hac vita, vt doctores volūt, cum etiam gradus ille summus visionis, scilicet, per essentiam quibusdam sanctis hic ad horā collatus fuerit, scilicet, Paulo, & Moysi. Ambrosius autē dicit omnia pertinere ad futuram vitam. Quod verum est quātum ad perfectionem ipsorum. Nam licet in viris sanctis sint hic quædam degustationes istorum prēmiorum: in nullo tamen consummantur, cū in hac vita non debeat esse perfectum bonū hominis. Chrysostom. dicit quædam istorum haberi hic, & quæ-I dam in futuro, quia quædam eorum, quæ non dicunt ipsam essentiam beatitudinis, habentur quasi plenè in præsenti, sicut misericordiam cōsequi: & vocari filios Dei: alia autem scilicet, quæ dicunt ipsam essentiam beatitudinis dicuntur nō haberi hic, quia pro minima parte habentur. Aliter potest dici, & adhuc magis planè, quòd tota ista discordia prouenit ex diuerso modo exponendi præmia beatitudinum. Nam vno modo exponēdo possunt hic haberi omnia præmia etiam plenè: alio modo exponendo nullum eorum habebitur in præsenti. Exponendo autem medio modo, scilicet, miscendo istas duas expositiones habebuntur hic quædam, & alia non. De prima expositione patet. Nam pri-K mum præmium est habere regnum cœlorum: & istud secundum quasdam significat initium perfectè sapientiæ. Ita August. exponit: & communiter Docto. dicunt, quòd aliquando accipitur regnum cœlorum pro intellectu Sacræ Scripturæ. Sic accipitur quando Christus dixit Iudæis, infra 21. cap. Auferetur à vobis regnum cœlorum, & dabitur genti facienti iustitiam eius, idest, auferetur à vobis intellectus Sacræ Scripturæ: quia non vultis eam intelligere, & dabitur genti facienti iustitiam eius, idest, quæ impleat illam iustè, sicut intelligi debet. Hoc modo regnum cœlorum in præsenti haberi potest, quia multis viris bonis Deus dat hic initium veræ sapientię plenè, idest, plenè habent initium sapientię

Prēmia beatitudinū hac vita diuersimodè hēri pōt.

pientiȩ,licet non habeant plenè ipſam ſapientiam.

Secundum præmium eſt, quòd poſſidebunt terram, & poteſt intelligi de poſſeſſione terræ ſecundum literam,ſicut dicitur Pſal.36.Manſueti autem poſſidebunt terram,& delectabuntur in multitudine pacis.Et intelligitur etiam de præſenti ſtatu. Vel poteſt intelligi poſſidere terram,ideſt, pacificum habere deſiderium;& iſtud homini in præſenti conuenire poteſt.Tertium præmium eſt conſolari,& poteſt intelligi pro conſolatione, quam homo accipit per ſpiritum ſanctum in omnibus,in quibus Deum inuocat,cum ipſe dicatur paracletus,ideſt,conſolator, Ioan.14. & hoc etiam in præſenti habetur.

Quartum præmium eſt ſaturari, & poteſt intelligi de ſaturitate illius cibi, de quo Chriſtus loquebatur quando dixit:meus cibus eſt,vt faciam voluntatem patris mei. Et hanc ſaturitatem homo habet quando gaudet,quòd voluntas Dei impleatur: quia hoc petimus in oratione dominica,dicentes:fiat voluntas tua,ſequenti capit. Quintum præmium eſt miſericordiam ſuſcipere. Et hoc ſatis conuenit in præſenti,quia ſemper nobis Deus miſeretur.

Sextum præmium eſt videre Deum, quod etiam contingit hic in viris ſanctis,qui purgato oculo mētis Deum vident:licet non videant ſicut in vita ȩterna videtur. Septimum præmium eſt vocari filium Dei. Quod etiam homo hic habere poteſt: quia filius habet ſimilitudinem patris. Et quia ad Deum pertinet pacem ponere in omnibus rebus vniuerſi. Iuxta illud Iob 25. Qui facit pacem in ſublimibus ſuis. Qui ergo ad ſimilitudinem Dei hic pacem habet, & alios ad pacem reducere conatur, filius Dei vocari poteſt. Per iſtum modum exponendi, & ſimiles poſſunt omnia iſta præmia haberi in via. Et ſic exponit ea Auguſt. in lib. de ſermone Domini. Et ſanctus Tho. poſt eum:dicens, quòd regnum cœlorum poteſt intelligi perfectȩ ſapientiæ initium,ſecundum,quòd incipit in eis ſpiritus regnare.Poſſeſſio etiam terræ ſignat affectum bonum animæ requieſcentis per deſiderium in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ per terrã ſignatæ. Conſolantur etiam in hac vita per ſpiritum ſanctum,qui paracletus, ideſt conſolator dicitur. Saturantur etiam illo cibo, de quo Dominus dicit:cibus meus eſt vt faciam voluntatem patris mei. Miſericordiam etiam in hac vita conſequuntur. Hic etiam purgato oculo per donum intellectus Deus quodammodo videri poteſt. Et in hac vita, qui motus ſuos perficiunt ad Dei ſimilitudinem filij Dei vocantur. Hoc modo neceſſe eſt dici iſta præmia in hac vita habita fuiſſe à multis viris ſanctis.Sic dicit Aug.in lib.de ſermone Domini in monte. Iſta quidem præmia in hac vita compleri poſſunt,ſicut completa fuiſſe in Apoſtolis creduntur. Nam illa omnimoda in angelicam formam mutatio quæ poſt hanc vitam promittitur nullis verbis exponi poteſt. Alio modo poſſunt iſta præmia exponi. Primum eſt regnum cœlorum, quod ſignificat manſionem in cœlo empyreo, vbi ſancti regnant cum Chriſto in æternum, Apoca. 5. Et hoc non poteſt eſſe in vita. Secundum eſt poſſidere terram non intelligendo de hac corruptibili, in qua homines moriuntur, ſed de illa, de qua dicit̃ Pſal.114. Portio mea Domine ſit in terra viuentiũ,ideſt, in terra, in qua ſemper viuitur,quȩ eſt vita æterna,& hic haberi non poteſt.Tertium eſt conſolari,quod non ſignificat imperfectam conſolationem,ſed illam, cui nõ ſuccedit aliqua anguſtia, vel luctus, de quo homo indigeat iterum conſolari, & hoc contingit poſt hanc vitam Apoc.7.Ante thronum Dei ſunt die ac nocte, & qui ſedet ſuper throno habitat ſuper illos non eſurient, nec ſitient amplius,nec cadet ſuper illos ſol, nec vllus æſtus, quoniam agnus, qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. Hoc tamen manifeſtum eſt,quòd non erit niſi poſt mortẽ, cum dicatur, quòd iſti ſunt die,ac nocte ante thronum Dei. Quartum eſt ſaturari. Et de hoc planum eſt, quòd plena ſaturitas in hac vita haberi non poteſt,ſed poſt mortem.Pſalm.16. Satiabor cum apparuerit gloria tua.Quintum eſt conſequi miſericordiam: eſt autem perfecta miſericordia cum miſer omnino liberatur à miſeria, quod in hac vita non contingit,ſed poſt mortem, quando Deus abſterget omnem lachrymam ab oculis ſanctorum. Apoc.7. miſericordia autem,quæ hic eſt,quia adhuc cum miſeria mixta manet nomen miſericordiæ plenè non conſequitur. Sextum eſt Deum videre, quod hic non contingit:quia Exodi 33.dicitur. Non videbit me homo,& viuet,ideſt,non videbit me homo quãdiu viuit. Et ſic quantuncunque viri ſancti per donum intellectus eleuentur hic ad cognoſcendum Deum,non vident Deum, ſed aliquam Dei ſimilitudinem, quæ eſt effectus eius. Sic dicit Diony. in Epiſtola ad Caium monachum,quòd qui putauerit ſe hic Deum vidiſſe,non vidit Deum,ſed aliquid diuinorum Nam altiſſima cognitio, quam homo poteſt hic habere de Deo:eſt,quòd coniungatur homo ei quaſi,vt in noto,vt ait Diony.lib.de myſtica theologia. Septimum eſt vocari filium Dei. Habet autem filius expreſſam patris ſimilitudinem:non videbitur tamen quomodo habeat homo Dei ſimilitudinem quouſque ipſe Deus videatur, & tunc apparebit quomodo filij Dei ſumus,nunc autem nõ apparet.Sic dicitur 1.Ioan.3.Nondum apparuit,quod erimus, ſcimus autem quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus videbimus eũ ſicuti eſt. Ergo nemo eſt, de quo hic apparere poſſit, quomodo ſit filius Dei: quia nondum apparuit quod erimus, maximè quia nunc non poſſumus eſſe ſimiles ei, quouſque appareat quod erimus. Hoc modo omnia iſta præmia pertinent ad vitam futuram. Et ſic poſuit Ambro.& valdè conſequenter. Tertiò modo poſſunt exponi iſta præmia mixtim, partim ſequẽdo vnam expoſitionem,& partim aliam.Et tunc omnia,quæ fuerint expoſita per primum modum,pertinebunt ad vitam præſentem, & omnia,quæ per ſecundum pertinebunt ad futuram. Et ſic expoſuit Chryſo.in ſuis homilijs, dicens, quædam præmia pertinere ad præſentem vitam,& alia ad futuram De his ſanctus Thomas 1.2.quæſt.49 art.2. Ad primum dicendũ, quòd ſpes non ſolum eſt de beatitudine, ſed etiam de gratia,per quam peruenitur ad beatitudinem, & de omnibus medijs perueniendi. Vnde dicitur homo ſperare à Deo adiutorium in anguſtijs præſentibus.Pſalm.15.Conſerua me Domine,quoniam ſperaui in te,& Pſal 21.In te ſperauerunt patres noſtri, & liberaſti eos. Vel poteſt dici, quòd ſpes eſt de beatitudine.Et dicitur aliquis beatus in ſpe propter beatitudinem illam, quæ eſt in futuro. Iſta tamen præmia, quæ ponuntur in iſtis beatitudinibus ſecundum modum exponendi Aug. poſſunt haberi in hac vita,vt ſup.oſtendimus.Et ſic per iſta prȩmia non dicet̃ aliquis beatus in ſpe,ſed in re:quia realiter illa habet,& tamen beatitudo oĩum perfecta. Et ſic non arguitur conuenienter,ꝙ præmia iſta ſint in futuro:qa ſumus nũc beati in ſpe, cũ beatitudo in ſpe non ſit quæ habetur per iſta præmia, ſed per viſionem Dei.Ideo poterunt eſſe præmia iſta in præſenti volendo tenere modum exponendi Auguſtini.

Ad secundum dicendum, quòd tam pœnæ malorum, quàm præmia bonorū sunt in præsenti quantum ad aliquid, licet non perfecta pœna malorum. Nec consummatur gaudium bonorū, & maximè de pœnis spiritualibus, & gaudijs: quia licet mali in præsenti aliquando careant pœnis corporalibus, nunquam tamen carent pœnis spiritualibus: quia intra se affliguntur, præ iniquitate conscientiæ. Sic dicit Augu. 1. Confes. Iussisti Domine, & sic est, vt pęna sit sibi omnis inordinatus animus. Et Aristo. 9. Ethic. dicit de malis, quòd contendit ipsorum anima, & hoc quidem trahit huc, illud autem illùc, & concludit. Si autem miserum est sic malum esse, fugiendum est esse malum intense. Sic etiam de bonis, qui licet in hac vita non habeant semper corporalia præmia, spiritualia tamen eis nūquam desunt. Nam etiam corporalia habent, cum Christus dixit. Matthæ. 10 quòd nemo est, qui dimiserit domū, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui non accipiat centies tantum nunc in præsenti tempore, & in sæculo futuro vitam æternam.

Dicendum tamen, quòd illę pœnę, quas Christus posuit Luc. 6. scilicet. Væ vobis, qui ridetis, &c. secūdum veritatem magis intelliguntur de futuro, quā de præsenti: quia ibi mali lugebunt, & flebunt: eo quòd ligatis manibus, & pedibus mittentur in tenebras exteriores, vbi erit fletus, & stridor dētium, infra 13. & 25. Et istum modum exponēdi tenuit Ambro. super Lucam: dicens, quòd tam præmia, quàm pœnæ pertinent ad futuram vitam. Ad tertium dicendum, quòd omnia ista præmia possunt exponi in tali sensu, quòd sint omnia in pręsenti, sicut expo suimus supra secundum August. licet secundū aliū modum omnia pertineant ad vitam futuram.

An conuenienter, & sufficienter hic enumerentur beatitudines. Quæstio LXXXIII.

QVAERITVR, an beatitudines conuenienter, & sufficienter numerentur hic.

Prima rē. Dicunt quidam, quòd non: quia sunt plures aliæ beatitudines in sacra scriptura, quæ non pertinent ad istas, sicut Iob. 5 dicitur. Beatus homo, qui corripitur à Deo, & Psalm. 1. dicitur. Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum: & Prouerbio. 3. dicitur. Beatus vir, qui inuenit sapientiam. Et illud: beatus vir, qui inuentus est sine macula. Et illud Iacobi. 1. 2. ratio. Beatus vir, qui suffert tentationem. Et similes beatitudines, quarum nulla ponitur hic. Item hic ponūtur octo beatitudines, vt videtur, & Luc 6 ponuntur solum quatuor: ergo hic, vel ibi enumerantur 3. ratio. inconuenienter. Item beatitudines dicuntur attribui donis spiritus sancti, dona autem sunt septem, & tamen beatitudines ponuntur octo.

Dicendum, quòd beatitudines enumerantur hic conuenienter, & præsupponēdum est, quòd istę beatitudines non sunt ipsa vera beatitudo, quæ vnica est, sed disponunt hominem ad beatitudinem, vel dant speciē eius, aut quandam degustationem imperfectam illius, vt ostēsum est supra quæstione 80. Beatitudo autem est operatio perfectissima rei viuentis secundum naturam rationalem, vt dicit Boetius de consola. li. 2. prosa quinta: beatitudo est summum bonum naturæ ratione degentis, & quia beatitudo fundatur in vita secundum differentiam vitæ est differentia beatitudinis. Tres autem vitæ assignantur, vt ait Arist. 1. Ethico. scilicet, voluptuosa, ciuilis, & contemplatiua, & ab his denominantur tres beatitudines eis respōdentes, scilicet, voluptuo-

F sa, practica, & speculatiua. Istę tres beatitudines pertinent ad hanc vitam, & quia vera beatitudo non potest haberi in vita ista, vt ostensum est supra quæstione 47. oportet ordinari istas ad illam. Prima autem earum, scilicet, voluptuosa est falsa beatitudo: ideo non potest ordinari ad veram beatitudinem, sed potius præstat impedimentum ad illam. Et quia per beatitudines hic positas ordinamur ad veram beatitudinem. Et ad hoc, quòd quis tendat in aliquem finem non solum requiritur, quòd habeat ea, quæ in illum dirigunt, sed quòd etiam prius caueat omnia, quæ tendentem ad illum finem impediunt. Ideo per beatitudines hic positas primo excluditur beatitudo voluptuosa, deinde ponuntur aliqua per-
G tinentia ad beatitudinem practicam, & speculatiuam præsentis temporis, quæ dirigunt in futuram beatitudinem. Voluptuosa autem beatitudo in duobus consistit, scilicet, in abundantia rerum exteriorum, sicut sunt diuitiæ, & honores, & potentię temporales. Secundum est in delectatione ipsa, quæ est sequendo passiones proprias. Omnia autem hæc caueri possunt tam per virtutes morales, quàm per dona, quia eadem obiecta habent. Et tamen dona habent actus perfectiores, quàm virtutes morales, sicut heroicæ virtutes sunt excellentiores moralibus, vt ostensum est supra quæstione 81. Perfectius ergo se habebit homo per actus donorū circa hoc, quàm per actus virtutum. Circa primum, scilicet,
H diuitias, honores, & potentiam, habet se homo cōuenienter per moralem virtutem. Nam diuitiæ ad liberalitatem pertinent, per quam decenter expenduntur in mediocribus expensis. Ad magnificentiam autem pertinent in quantum ministrātur decēter in magnis expensis, & non quotidianis, de quibus Arist. 4. Ethico. cap de liberalitate & cap. de magnificentia Honore autem decenter quis vtitur per virtutem philotimiæ, vel quæ secundum alios innominata est, & hæc in paruis honoribus. Habet autem se decenter in magnis per virtutem magnanimitatis, de quibus Arist. 4. Ethicor. cap. de magnanimitate. Circa administrationem potentiæ conuenienter quis se habet per virtutem iustitiæ, vt dici-
I tur quinto Ethicor. Circa omnia tamē ista excellentius quis se habet per actum doni contemnendo, & abijciendo omnia hæc propter desiderium futurorum bonorum. Et quia beatitudines istæ sunt actus donorum, vt ostendimus supra quæstione 81. Prima beatitudo est paupertas spiritus, per quam quis volūtariè contemnit, & abijcit diuitias, honorem, potestatem, & cætera bona huius sæculi, vt sic soli Christo expeditus militet. Et est ista paupertas spiritus, idest, voluntaria, quia si ex necessitate aduenerit, siue ex impotentia pertinebit ad quandam virtutem patienter tolerare paupertatem, tamen nō vocabitur beatitudo, quæ est paupertas spiritus. Nec etiam erit actus doni, sed erit actus virtutis moralis,
K quia per humanam virtutem potest homo sustinere decenter paupertatem.

Secundum, in quo consistit voluptuosa beatitudo, est sequi passiones proprias, quę sunt in parte irascibili, & concupiscibili. Circa irascibilem mediocriter se habet quis decenter refrenando iram per virtutem mansuetudinis, de qua Arist. 4. Ethicorū cap. de mansuetudine. Excellentius tamen se habet circa hoc per actum doni reddendo totaliter hominem tranquilium à passione iracundiæ. Ita vt iam nullus motus eius insurgat, per virtutem autem mansuetudinis frenatur ira insurgens, & tamen nō tollitur, quin aliquando insurgat. Etiam per mansuetudinem aliquando iniurias sustinemus, & aliqn̄

vindi-

vindicamus quarto Ethic. qui autem per actum doni à passione iræ tranquilius redditur nihil habet quod vindicet. Ideo circa hoc ponitur secunda beatitudo, scilicet, beati mites, & esse mitem est magis, quàm esse mãsuetum, licet aliqui putant esse idem. Ne tamen aliqui errarent, cum hic non ponanť virtutes morales, nec actus earum sed actus donorum, qui sunt valde excellentiores, non dictum est: beati mansueti, sed beati mites, eo quòd mansuetudo nomen virtutis moralis est. In parte etiam concupiscibili sunt passiones, quas sequuntur voluptuosi, scilicet delectationes in gustu, & tactu, & cęteris sensib⁹. Circa istas autem decenter se habet quis per temperantiam, quæ est virtus moralis vtendo eis vel abstinendo, sicut ratio suadet. De quo Ari. 4. Ethi. c. de tẽperantia, sed excellentius se habet circa eas per actũ doni omnino eas reprimẽdo, & abstinendo ab illis, immo & luctum volũtarium in hac vita sibi imponendo, quod fit abstinendo ab omni delectatione: sicut dicitur 1. Pe. 2. Obsecro vos tãquam aduenas, & peregrinos à carnalibus desiderijs abstinere. Et tamen omnis delectatio sensitiua est carnale desiderium: Ob hoc est tertia beatitudo. s. beati qui lugent, & hoc fit abstinẽdo à delectabili, quia qui in aliquo delectantur non lugent. Istę tres beatitudines disponunt hominem ad veram beatitudinem tolendo omnia illa, quæ pertinent ad beatitudinem voluptuosam, quæ à vera beatitudine distrahit. Manet autem practica beatitudo, quæ conuenienter ordinatur ad veram beatitudinem, & consistit in operatione virtutis, & maximè circa illa, in quibus quis cum proximo conuersatur. Ea vero, in quibus conuersamur ad proximum possunt interdum habere rationem debiti, & interdum esse spontanea. In eis verò, quæ debita sunt, habet se quis decenter ad proximum, vt ea illi reddat non fraudando in aliquo ius proximi, quod fit per iustitiam commutatiuam, & distributiuam, de quibus 5. Ethico. Excellentius tamen se habet quis circa hoc per actus doni, scilicet, quòd non solum proximo sua reddat, sed etiam cum ardenti desiderio illa det, sicut esuriens, & sitiẽs ardenti desiderio cibum, & potum capit. Ideo 4. beatitudo est: beati, qui esuriũt, & sitiũt iustitiam, idest, ardenter illam amant. Circa illa autem, quæ sunt spontanea benè se habet quis per virtutem moralẽ donando amicis, & cognatis, & alijs nobis coniunctis per virtutem liberalitatis, aut magnificentiæ. Donum tamen excellẽtius se habet in his, ita, quòd non solum amicis, vel coniunctis ex hoc intuitu aliquid demus, sed etiam extraneis pauperibus propter solam Christi reuerentiam liberaliter tribuamus. Nam si solum dederimus amicis, & coniunctis nostris nihil speciale facimus, si autem omnib⁹ propter Christum damus est excellentius, & in hoc Deum imitamur, inf in litera: si diligitis eos, qui vos diligunt, quàm mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantũ quid amplius facitis? Ideo perfectionem ponebat ibi Christus, quòd diligeremus omnes, etiam inimicos, & oraremus pro eis. Hoc etiam est: quia qui dat amico, vel cognato potest expectare retributionem, qui autem pauperi extraneo propter Christum, dat nihil inde sperat. Et sic est actus excellentior. Vnde dicitur Luc. 14. cum facis prandium, aut cœnam noli vocare amicos, aut fratres tuos, sed voca pauperes, & debiles, &c. qui non habent retribuere tibi. Vel põt intelligi, quòd in spontaneis habet se quis decenter per virtutem erogando non solum coniunctis, sed etiam extraneis. Et tamen excellentius se habet per donum non solum dan-

A do, sed eorum miseriam in se transumendo, scilicet condolendo eis, quòd miseriam patiantur. Et secundum hoc ponitur beatitudo quinta: beati misericordes, idest, qui miseris tribuunt, vel miserorum angustiam in se accipiunt. Nam diuitibus tribuere, vel amicis non dicitur misericordia, sed liberalitas, vel magnificentia. Contemplatiua autem beatitudo potest accipi, vt perfecta, vel imperfecta.

Si perfecta sic est essentialiter ipsa beatitudo futura. Nam non dicitur perfecta contemplatio, vel speculatio, nisi quando est actus intellectus optimè dispositi, & circa obiectum optimum. Istud autem non contingit nisi quis viderit Deum per essentiã. Nam tunc erit obiectum optimum, scilicet Deus,
B & intellectus optimè dispositus: quia clarè videbit, & perficietur per ipsam diuinã essentiam, quæ vnietur ei, tanquam forma intelligibilis, vt per eam Deũ intelligat, vt ostẽsum est supra quæstione 40. Et ista est beatitudo essentialiter infra quam non est aliqua speculatio perfecta. Hoc autem non potest haberi in hac vita, vt ostensum est supra quæstione 47.

Si autem sit contemplatio imperfecta est quædam inchoatio beatitudinibus: ideo inter istas beatitudines non potest aliqua correspondere speculatiuæ beatitudini. Et patet hoc, quia istę beatitudines dicunt quędam merita, cum sint quædam actiones difficiles, vt esse pauperem spiritu, & lugere, & habere cor mundum, & sic de cęteris, beatitudo autem
C contemplatiua, si est perfecta, est totum præmium. Si autem est imperfecta est quædam pars præmij. Ideo pro beatitudine contemplatiua nõ potest hic respondere aliqua beatitudo. Sed respondent prędmia beatitudinum, & possunt respõdere omnia præmia, quæ ponuntur hic, cum omnia habeantur perfectè in beatitudine æterna, quæ est Dei visio, specialius tamen respondent præmia duarum beatitudinum sequentium, scilicet sextæ, & septimæ.

Præmiũ sextę est: quoniam ipsi Deum videbunt, & iste est proprius actus beatitudinis contemplatiuæ. Respondet etiam præmium septimæ, scilicet, filij Dei vocabuntur. Nam filius dicitur per similitudinem patris. Et nos tunc propriè erimus filij
D Dei: quia ei similes erimus. Et istud solum erit quãdo eum videbimus 1. Ioan 3. Nondum apparuit qd erimus. Scimus, quoniam cum apparuit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et sic licet non respondeant beatitudines istæ beatitudini contemplatiuæ, respondent ei præmia earum.

Istæ autem duæ beatitudines respondent beatitudini practicæ, quę ad ipsam contemplatiuam disponit. Et quia ad videndum Deum, ꝙ est præmium requiritur munditia intellectus, sicut ad videndum colores requiritur munditia oculi: ponitur sexta beatitudo: beati mundo corde, & ista munditia causatur in homine per actus virtutum moralium, quæ retificant appetitum nostrum, & tunc dicitur esse cor mundum.

E Potest etiam applicari ista beatitudo sequens, sicut exposuimus eam supra in expositione literæ.

Septima etiam beatitudo pertinet ad beatitudinem practicam, quæ dirigit hominem ad proximũ in hoc, quòd caueat ei mala inferre, vel conturbare ipsum. Et hoc est per pacem, quam habet ad ipsum. Et sic septima beatitudo ponitur: beati pacifici. De his sanctus Thomas prima secundæ, quæstione. 69. articulo 3. Ad primum dicendum, quòd beatitudines sufficienter enumerantur hic: quia necesse est omnes beatitudines, quæ narrantur in sacra scriptura esse aliquas de istis, vel reduci ad istas quantum ad ipsas beatitudines, quæ sunt me-

rita quædam, vel quantum ad earum præmia, quia necesse est, quòd omnes beatitudines quęcunque sint pertineant ad vitam actiuam, vel ad contemplatiuam. Nam ad voluptuosam nulla beatitudo pertinet de istis: quia ipsa est falsa beatitudo. Et ponuntur hic tres beatitudines ad excludēdum eam, scilicet tres primæ, vt dictū est, quatuor sequētes pertinent ad vitam actiuam, cum ad contemplatiuam pertinere nulla possit propter causam supra dictam, & competunt illę quatuor sic, quia aut consideratur actus beatitudinis actiuę in quantum dirigit ad contemplatiuam, vel in quantum dirigit hominem, vt benè se habeat ad proximum. Si primo modo cōpetit vna beatitudo, scilicet, munditia cordis, vt dictum est. Si secundo modo aut homo benè se habet ad proximum in non nocendo ei, aut benefaciendo ei, quantum ad primum competit beatitudo septima, scilicet, beati pacifici, quia per pacē non conturbamus proximos. Quantum ad secundum, aut se habet benè homo in eis, quæ habent rationē debiti, & sic est beatitudo quarta, scilicet, beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Aut in eis, quæ sunt spontanea, & sic est beatitudo quinta, scilicet: beati misericordes. Et hoc modo in istis septem habetur sufficientia beatitudinum. Et omnes aliæ ad istas reduci possunt. Et quando dicitur: beatus vir, qui corripitur à Deo, pertinet ad beatitudinem luctus, quia qui corripitur à Deo amonetur ab eo pœnitentiam facere de peccatis. Nam propter peccata corripitur, & tamen pœnitentia est præterita mala plangere, vt ait Isidorus. Cum autē dicitur: Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, pertinet ad beatitudinem sextam, quæ est cordis mūditia, quia qui nunquam abijt in consilio impiorum cor mundum habet. Cum autem dicitur: Beatus, qui inuenit sapientiam à Deo, non reducitur ad beatitudinem aliquam: sed ad præmium septimæ beatitudinis. Nā qui sapientiā à Deo inuenit filius eius vocatur. Nā ex eo, quòd dat sibi sapientiam cognōscit eum vt filium, & ex eo, quòd iste sapientiam accipit à Deo assimilatur ei, quia per istam sapientiam agnoscit Deum, & per hoc, ꝙ Deum agnoscimus eius filij sumus, cum ei tunc assimilemur. 1. Ioan. 3. cum apparuerit, quod erimus tunc similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Cùm autem dicitur. Beatus vir, qui inuentus est sine macula, ad sextam beatitudinem pertinet, scilicet cordis munditia, quia qui maculam non habet, mundus corde est. Cum verò dicitur: Beatus vir, qui suffert tentationem potest pertinere ad beatitudinem luctus, quia quandiu tentamur in luctu esse debemus soliciti ne aduersarius præualeat contra nos, vel potest pertinere ad munditiam cordis, quia qui suffert tentationem nō succumbit alicui peccato, & ille est mundus corde. Ideo huic promittitur præmium sicut in istis beatitudinibus, quia dicitur, ꝙ cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ. Iaco. 1. Et hoc modo possunt reduci quæcunq; aliæ ad istas beatitudines. Ad secundum dicendum, ꝙ Lucas posuit quatuor beatitudines, & Matthæus posuit hic septem. Et dicūt aliqui, ꝙ hoc fit, quia iste septem, quæ habentur hic prædicatæ fuerunt discipulis, qui debebant esse perfecti. Ideo continentur hic omnes perfectiones. Illę autē quatuor, quas ponit Lucas prædicatę fuerunt turbis, in quibus non requiritur tanta perfectio: ideo prædicatę fuerunt illæ quatuor, quæ inter omnes istas sunt minus perfectæ: & specialiter est causa ad hoc, quia populus, vt communiter, sequitur vitam voluptuosam: eoꝙ delectationes corporis sunt ab eis solum cognitæ. 7. Ethico. Ideo prædicatę fuerūt

F eis istæ quatuor beatitudines, quæ excludunt omnia illa, quæ pertinere videntur ad beatitudinem voluptuosam, & terrenam: & sunt quatuor bona. Primum est abundantia bonorum exteriorum, s. diuitiarum, honorum, & potentię. Et istud excluditur inquantum dicitur, beati pauperes spiritu. Secundū est, ꝙ homini sit benè, & delectabiliter quantum ad bona corporis, quę consistunt principaliter in cibo, & potu & similibus. Et istud excluditur per secundā beatitudinem ibi positam scilicet, beati qui esuritis. Tertium est, ꝙ homini bonum eueniat quātum ad cordis iocunditatem, quia sine iocunditate omnia bona corporis nihil valent. Et hoc excluditur per tertiam beatitudinem ibi positam, scilicet, beati qui
G fletis. Quartum est, ꝙ homo habeat fauorem temporalem, & consistit in hoc, ꝙ diligatur à multis. Hoc excluditur per quartam beatitudinem ibi positā, scilicet, beati eritis, cum vos oderint homines. Ista ergo Lucas solum posuit, quia pertinebant ad turbas. Et ob hoc Ambros. super Lucam attribuit istas quatuor beatitudines quatuor virtutibus cardinalibus, quæ sunt minores donis. Dicit enim, ꝙ paupertas pertinet ad temperātiam, quæ illecebras non quærit. Esuries ad iustitiam: quia qui esurit cōpatitur, & compatiendo largitur: fletus ad prudentiam, cuius est flere casus nostros; pati odium hominum ad fortitudinem, quæ omnia aduersa tolerat. Sic respondet sanctus Thom. Dicendum tamen, ꝙ ista responsio præsupponit fuisse alium sermonem
H Domini eum, qui habetur hic, & alium, qui ponitur Luc. 6. & tamen à multis asseritur contrarium, cum verisimilius sit fuisse eundem sermonem, de quo diximus sup. quæstio. 2. Ideo potest dici, quòd eædem beatitudines prædicatæ sunt turbis, & discipulis, & tamen Matthęus expressit eas hic plenè: Lucas autem non, sicut in multis alijs consuetum est, quòd vnus euangelista rem vnam plenè narret, & alius eam decurtet, & sic conueniunt istę beatitudines, & illę quia nihil contrarium ponit Lucas Matthæo, & hoc sufficit ad eorum concordiam. Nam ad hoc, quòd duo auctores concordent, non requiritur, quòd eadem penitus dicant, sed quòd vnus alteri in nullo aduersetur, & ita est hic. Si autē obij-
I cias, quòd Lucas non plenè enarrauit beatitudines. Concedēdum est, & non sequitur ex hoc, quòd inconuenienter narret, cum non teneatur vnus euangelista dicere quidquid alius dixit, immo non esset hoc conueniens quia tunc vnus euangelista sufficere videretur. Et tamen an conueniens fuerit, quòd quilibet eorum omnia integrè referret, vel fuit conueniens esse aliquam differentiam inter eos declaratum est supra in prologo nostro q. 16. & 17 & 22.

Si tamen aliquis dicere velit, quòd non fuit idem sermo iste, qui habetur hic, & qui habetur Lucæ. 6. adhuc non potest dicere, quòd iste fuerit factus solis discipulis, & ille solis turbis: quia de illo constat, quòd etiam discipulis astantibus prædicatus est Lu.
K sexto. De hoc autem eodem modo dicendum videtur, vt ostensum est supra quæstione quinta.

Sed diceretur, quòd fuerunt duo sermones facti diuersis temporibus. & vterque factus est præsentibus turbis, & discipulis, & tamen in vno prædicauit Christus multas beatitudines: in alio paucas. Et sic Matthæus poneret vnum sermonem, & Lucas alium, & vterque plenè referret. Magis tamen tenendum est, quòd fuerit idem sermo à Matthęo plenè, & Luca non plenè relatus.

Ad tertium dicendum, quòd beatitudines attribuuntur donis, & sicut sunt septem dona, ita sunt septem beatitudines. Illa aūt, q̄ ponitur octaua, non est per

eſt per ſe beatitudo,ſed potius eſt confirmatio quędam præcedentium beatitudinum. Quod apparet, quia promittitur in qualibet earum præmiũ diſtinctum à præmio alterius. Et tñ in iſta octaua ponitur præmium,quod fuerat poſitum in prima. ſ.regnũ cœlorũ, vt per hoc innuatur, ꝙ iſta confirmat cęteras,ideo reddit ad primam,& dr̃ cõfirmatio earum:quia per hoc, quòd quis in omnibus illis benè ſe habet,& firmiter eſt ſufficiens ad tolerandũ perſecutionem propter iuſtitiam. Verum eſt tamen, quòd vna ponitur apud Lucam,ſcilicet,quarta,quę ſi computetur, vt beatitudo neceſſe eſt, quòd Matthæus contineat nouem beatitudines,ſcilicet:Beati eritis,cum vos oderint homines,& tamen iſta ponitur quarta apud Lucam,& eſt hic nona.

Dicendum tamen,quòd beatitudines ſolum ſunt ſeptem,vt communiter aſſeritur. Et iſtæ duæ vltimæ non ſunt beatitudines, ſed ex præcedentibus reſultant. An verò dicendę ſunt quatuor beatitudines eſſe apud Lucam,vel tres tantum,dicetur infra quæſtione octogeſimaſexta.

An conuenienter aſſignentur pręmia beatitudinibus. Quæſtio. LXXXIIII.

QVAERITVR de iſtis præmijs beatitudinũ, an conuenienter aſſignentur ipſis beatitudinibus: nã cuilibet beatitudini aſſignatur hic præmiũ.

Primum arg.

Dicunt aliqui,quòd non aſſignantur conuenienter:quia primæ beatitudinis præmium ponitur regnum cœlorum,quod eſt vita æterna,in qua continentur omnia bona,ergo poſito regno cęlorũ non oportuit poni alia præmia.

Secundũ.

Item regnum cœlorũ ponitur vt præmiũ in prima beatitudine, & in octaua,ergo eadem ratione potuit poni in omnibus, & ſic inconuenienter aſſignantur.

Tertium.

Itẽ in beatitudinibus proceditur aſcendendo,vt dicit Augu.in lib.de ſermone Domini in monte, & tamen in præmijs proceditur deſcendendo:ergo eſt ordo incõueniẽs. Patet hoc,quia beatitudo prima eſt minor ĩter omnes, & ſecunda eſt maior perfectione, & ſic conſequenter ſicut dicit Aug. primum tamen præmium eſt maius,quàm ſecundum:quia primum eſt regnũ cęlorum,ſecundum eſt poſſidere terram.

Dicendum, quòd præmia conuenienter reſpondent hic beatitudinibus,conſiderata conditione earum. Nam primæ tres beatitudines,quæ erant contra vitam voluptuoſam,retrahunt ab his,in quibus conſiſtit beatitudo vitæ voluptuoſæ, in qua homo errat:quia id, quod homo naturaliter deſiderare debet,ſcilicet,beatitudinem,quęrit in rebus,in quibus non poteſt inueniri,cùm verè non ſit niſi in Deo.

Præmia ergo iſtarum trium beatitudinum accipienda ſunt ſecundum illa,quę aliquis quærit in voluptuoſa beatitudine.Qui enim volunt diuitias ſufficientiam appetunt, qui verò honorem, & potentiam volunt quandam excellentiam. Ambo autem importantur per regnum cœlorum. Nam ibi omnium rerum ſufficientia eſt, & excellentia maxima: quia ibi homo adhæreret Deo. Feroces autem in terrena beatitudine quærunt ſecuritatem. Nam ſper hoc bella agunt, vt finitis bellis, & deſtructis aduerſarijs, ſecuritatem habeant, & ipſi pacificè ea, quæ deſiderant, poſſideant. Iſtud autem importatur per poſſidere terram, ideſt,pacificè habere terram viuẽtium,vbi plura bona homo habebit,quàm hic deſiderare ſciat. Vel etiam intelligitur poſſeſſio terræ iſtius, quam Deus tribuit manſuetis, deſtructis iracundis,& ſuperbis. Et ſic conuenienter in his duobus beatitudinibus præmia aſſignantur. Nam pau-

A peribus in pręmium promittitur regnum cœlorũ, vbi eſt omnis abundantia, & mitibus poſſidere terram,quod ſignat ſecuritatem in bono deſiderato.

Quærunt autem homines voluptates corporis, vt in eis habeant quandam conſolationem contra præſentis vitæ triſtitias, & moleſtias: ideo in tertia beatitudine promittitur lugentibus cõſolatio, quia ipſi ſpreuerunt ꝓ Chriſto pręſentis vitæ conſolationes,de quo Chriſtus increpat omnes terrenos, Luc. 6.dicens: Ve vobis diuitibus, qui habetis hic conſolationem veſtram.

Aliæ quatuor beatitudines pertinent ad vitã actiuam,quæ conſiſtit in opere virtutis, & maximè in eis,quæ ſunt ad proximum. Diſtrahitur autem homo

B mo à benefaciendo proximis propter duo. Primò propter amorem inordinatum, quem homo habet cupiendo omnia pro ſe, & nihil volendo dare proximo. Et contra hoc Deus dat præmium quartæ beatitudini,dicens,quoniam ipſi ſaturabuntur, & illi,qui abſtinent à bonis, quæ concupiſcunt, & dant illa proximis:quia eſuriunt,& ſitiunt iuſtitiam, ſaturabuntur,ideſt,habebunt plura bona,quàm hic deſiderauerunt. Diſtrahunt etiam ſua homines pro bonis operibus impendendis proximo,vt eſt miſereri, ne per hoc ſe immiſceãt miſerijs alienis. Et his promittitur, quòd ipſi miſericordiam conſequentur, ideſt,ab omni miſeria liberabuntur,& eſt pręmium quintę beatitudinis. Aliæ vltimæ duæ beatitudi-

C nes quantum ad præmia pertinẽt ad beatitudinem ſpeculatiuam, & quantum ad merita pertinent ad actiuam. Nam munditia cordis, quæ eſt ſexta beatitudo,cauſatur per virtutes morales,quæ pertinẽt ad actiuam beatitudinem, & huic propriè datur in præmium videre Deum: quia ſicut munditia oculi diſponit ad clarè videndum,ita mũditia cordis pertinet ad Dei viſionem,diſponendo ad illam per modum meriti. Septima beatitudo pertinet etiam ad actiuam vitam,ſcilicet,pacificum eſſe,ideſt in ſe pacem habere, & inter alios pacem conſtituere. Cui præmium conuenienter aſſignatur vocari filium Dei, cum per hoc ſit Dei imitator, qui eſt actor pacis,& inter omnia entia pacem conſtituit:quia aliàs non poſſet vniuerſum durare in ſuo ordine, & ſta-

D tu. Et iſta aſſimilatio imperfecta ſatis conuenit in pręſenti,vt eſt præmium beatitudinis actiuæ. Et tamen ſimilitudo perfecta erit in patria, ſicut dicitur infra Ioa. 3. Cùm apparuerit ſimiles ei erimus: quaſi dicat,prius non poterimus ei aſſimilari,& tunc ſimilitudo illa pertinebit ad beatitudinem ſpeculatiuam: quia per viſionem Dei reddemur ei ſimiles. Et ſic omnia præmia ſunt conuenienter aſſignata beatitudinibus.

Ad primum dicendum, quòd præmia ipſarum beatitudinum poſſunt exponi vno modo,vt pertineant ad iſtam vitam. Et tunc præmia iſtarum beatitudinum ſunt diſtincta, & per regnum cœlorum non intelliguntur omnia alia præmia,nec etiam ha

E bito illo, habentur omnia. Quia tunc regnum cœlorum ſignificat initium perfectæ ſapientiæ, vt ait Auguſt.in libro de Sermone Domini, & hoc differt à cęteris. Alio modo poteſt intelligi, quòd omnia iſta præmia pertineant ad futuram vitam, vt declarauimus ſupra quęſtione 82. & tunc regnum cœlorum ſignat totam ipſam beatitudinem. Nam interdum ſolet ipſa beatitudo futura vocari regnum cęlorum,vt oſtendimus ſupra quæſtione 31. Et tunc dicendum,quòd regnum cœlorum eſt pręmium omnium beatitudinum, & omnia alia, quæ promittuntur hic, ſunt ipſum regnum cœlorum: quia in beatitudine oĩa hæc habentur. Quia tñ nos

non ſufficimus inlelligere omnia per vnum nomē
ponuntur multa nomina, vt ſub diuerſis rationibus
intelligamus diuerſas rationes boni, quæ ſimul erūt
in illo bono, quod eſt vita æterna.
Sic etiam in Deo omnia abſoluta dicunt vnam
rem: quia tamen nos non poſſemus intelligere om-
nes perfectiones ſub vno nomine, dicimus Deum eſ
ſe, viuere, & intelligere, infinitum, omnipotentem,
immenſum, bonum, & ſic de cæteris. Et tamen om-
nia iſta eadem res ſunt in Deo. Sic dicit Chryſoſt. in
quadā homilia. ſ. per hæc vniuerſa nihil aliud, quā
regnum cœlorum inſinuat, vt nihil ſenſibile expe-
ctes: quia non eſt beatus, qui in his coronatur, quæ
cum præſenti vita diſcedunt. Ad ſecundum dicen-
dum, quòd pro octaua beatitudine non ponitur ſpe
ciale præmium, ſed præmium primæ beatitudinis:
quia iſte non eſt per ſe beatitudo, ſed eſt cōfirmatio
quædam omnium beatitudinum. Ideo redditur ad
præmium primę. Si autem eſſet diſtincta beatitudo
ab alijs diſtingueretur ei præmium diſtinctum ſicut
aliæ ſeptem in præmijs ſuis non coincidunt. Aliter
dicit Ambroſius ſuper Lucam, quòd regnum cœlo
rum nō promittitur eadem ratione pro prima bea-
titudine, & octaua, ſed pro prima ſ. pauperibus ſpiri
tu datur regnum celorum quātum ad gloriam ani
mæ, ſicut beatitudo iſta in ſpiritu eſt, octauæ autem
datur regnum cœlorum quantum ad gloriam cor-
poris: quia perſecutio, quæ fit propter iuſtitiam, vt
plurimum, toleratur in corpore, & in bonis exte-
rioribus, quæ ad corpus reducuntur, ideo in vtroq;
gloria promittitur. Ad tertium dicendum, quòd
præmia habent ſe aſcendendo, ſicut beatitudines:
quia ſecundum ſemper eſt maius, quàm primum.
Et hoc fit per incluſionem, cùm quodlibet eorum
includat omnia præcedentia. Et tunc maius eſt poſ
ſidere terram, quàm habere regnum cœlorū: quia
habere regnum celorum dicit ſolum habere ipſam
beatitudinem, quæ in cœlis eſt, poſſidere autem ter
ram ſignificat habere regnum cœlorum cùm qua-
dam firmitate, & ſtabilitate ſignificata per poſſide-
re. Et ita quælibet alia addit ſuper præcedentē: quia
quælibet includit omnes, vel ſaltem quælibet inclu
dit primam, vt declarabitur inf. 89. q.

An beatitudines reducantur ad dona. Qō. LXXXV.

QVAERITVR de beatitudinibus, an redu-
cantur ad dona. Nam dicitur communiter,
Opinio quorū. dā ꝙ nō attribuātur donis. quòd attribuuntur beatitudines donis. Dicunt qui-
dam, quòd non attribuuntur, nec conueniunt eis:
quia in via non poteſt eſſe beatitudo i re, ſed ſolum
Prima rō. in ſpe, quilibet tamen actus meritorius facit ſpera-
re beatitudinem, cum ſpes proueniat ex meritis, vt
dicit Mag. 3. Sen. diſtin. 26. ergo quælibet virtus per-
tinebit hoc modo ad beatitudinem. Et ſic nō opor-
tebit, quòd reducantur beatitudines ad dona: quia
illa ſunt excellentiora virtutibus, & perficiunt ho-
minem modo diuino, vt ſup. quæſ. 81. oſtenſum eſt.
2. ratio. Item beatitudines ponuntur geminatæ, cum in
qualibet ponatur meritum, & præmium, vt patet
ſupra in litera. Dona autem ponuntur ſimplicia,
ideſt, quodlibet per ſe, ſcilicet, donum timoris, ſapiē
tiæ, fortitudinis, intellectus, cōſilij, pietatis, ſcientię,
vt patet Iſaiæ. 11. ergo non reſpōdent beatitudines
3. ratio. donis. Item inter dona primò computatur ſapien-
tia, Iſaiæ. 11. Sed ſapientiæ non reſpondet beatitu-
do prima paupertatis, ſed alia, ſcilicet pax, quæ eſt
4. ratio. ſeptima: ergo non reſpondent ſaltem conuenien-
ter beatitudines donis. Item dona ſunt ſeptem, Iſa.
11. beatitudines autem ſunt octo, vel nouem, vt pa-
F tet hic in litera: ergo non reſpondent dona beatitu-
dinibus. Item inter dona ponuntur quatuor perti- 5. ratio.
nentia ad cognitionem, ſcilicet, ſcientia, ſapientia,
intellectus, conſilium: in beatitudinibus autem nul
la pertinet ad cognitionem, niſi fortè diſpoſitiuè ip
ſa ſexta beatitudo, ſcilicet, cordis munditia, per quā
nihil cognoſcitur, ſed ad cognoſcendum homo di-
ſponitur: ergo non reſpondent beatitudines donis. 6. ratio.
Item beatitudines ſunt virtutes, vt dicit Glo. quòd
ſunt ſeptem virtutes, quæ beatitudines dicuntur, &
tamen ſingulæ virtutes non reſpondent ſingulis do
nis, cum ſint plures virtutes, quàm dona, ergo nec
reſpondebunt beatitudines donis. 7. ratio.
Item ad beatitudinem actiuam non ſolum per-
G tinent dona exequentia, ſed etiam dona dirigentia,
ſicut ſunt ſcientia, & conſilium, & tamen inter bea-
titudines nihil reſpondet ſcientiæ, & conſilio, ergo 8. ratio.
non reſpondent beatitudines donis. Item inter do-
na exequentia in vita actiua ponitur ad paupertatē
pertinere timor, pietas autem videtur pertinere ad
miſericordiam, vel ad eſſe mitem: nulla autem bea
titudo pertinet ad fortitudinem, ergo non reſpon-
dent dona beatitudinibus.
Dicendum, quòd dona, & beatitudines inter ſe
conueniunt, & ideo doctores ſacræ ſcripturæ attri-
buunt beatitudines donis. Et prima attributio eſt,
quia ſicut ſunt ſeptem dona, ita ſunt ſeptem beatitu
dines, & reducuntur iſta ad illa. Secundò conueniūt
H ex parte obiecti, quia ſicut virtus, & dona conue-
niunt ex parte obiecti: quia circa idem ſunt, licet do
na habeant actus excellentiores, vt oſtenſum eſt ſu-
pra quæſtio. 81. Ita beatitudines ſunt circa eadem
obiecta. Et ſecundum hoc doctores attribuunt ſin-
gulas beatitudines ſingulis donis ſecundum, quòd
conueniunt in obiecto, vt infra dicetur. Tertia at-
tributio eſt ex parte motiuorum: quia idem mouet
ad beatitudines, quod ad dona. Et iſto modo Aug.
in lib. de ſermone Domini in monte reducit beati-
tudines ſingulas ad illa dona, cū quibus conueniunt
in motiuis, vt inf. dicetur. Quarta attributio, & ma-
gis conueniens eſt, quia ſicut reducitur actus ad ha-
bitum tanquam ad id, à quo eſt, ita beatitudines re-
I ducuntur ad dona, quia ſunt actus donorum.
Aliqui enim voluerunt beatitudines eſſe habi-
tus, & tamen ſupra quæſtione 81. oſtēſum eſt, quòd
erant actus donorum, ideo neceſſe eſt reduci ad do-
na. Eſt tamen varietas in reducendo: quia quidam
reducunt iſtas beatitudines ad dona, ſecūdum quòd
concordant in ſimilitudine obiecti. Et tunc dupli-
citer: quia poſſunt reduci ad dona dirigentia, vel ad
exequentia. Dirigentia ſunt duo, ſcientia, & conſi-
lium, quæ pertinent ad vitam actiuam. Et ad iſta re-
ducentur quinque primæ beatitudines, quæ perti-
nent ad iſta dona inquantum dirigunt. Duæ beati-
tudines vltimæ reducuntur ad alia duo dona, quæ
pertinent ad intellectum ſecundum partem ſpecu-
K latiuam, ſcilicet, ſexta, quæ eſt munditia cordis, re-
ducitur ad donum intellectus, & ſeptima, ſcilicet, eſ
ſe pacificum ad donum ſapientiæ reducetur, quorū
cauſæ infra ponentur. Et quantum ad iſtas duas vl-
timas beatitudines non eſt diuerſitas in reducendo,
quia omnes reducunt eas ad dona ſupra dicta. Quin
que tamen primæ beatitudines poſſunt adhuc com
parari ad dona exequentia, quæ ſunt tria, ſcilicet, ti-
mor, pietas, & fortitudo. Et tunc eſuries, & ſitis iu-
ſtitiæ, quæ eſt beatitudo quarta, & miſericordia,
quæ eſt quinta beatitudo reducuntur ad donum
pietatis: quia concordant in obiecto, cum pietas
ſit, ſecundum quam ſe habet quis benè ad alterum,
& tamen eſuries, & ſitis iuſtitiæ eſt, per quā quis be-
nè ad

nè ſe habet ad proximum in eis, quæ cadunt ſub debito, per miſericordiam autem benè ſe habet quis ad proximum in eis, quæ ſunt ſpontanea.

Secunda beatitudo, ſcilicet: beati mites pertinet ad donum fortitudinis, quia in his, quæ homo debet tolerare vincendo iram ſuam benè ſe habet fortitudo, vt dicit Ambroſius ſuper Lucam, ꝙ fortitudinis eſt iram vincere, indignationem cohibere. Et eſt ipſa fortitudo circa paſſiones iraſcibiles, ſicut eſſe mitem. Prima beatitudo, & tertia, ſcilicet paupertas, & luctus reducũtur ad timoris donum: quia per timorem retrahit ſe homo à concupiſcẽtijs delectabilium, quas cauet luctus, & à cupiditate diuitiarum, quas fugit paupertas ſpiritus. Et hoc modo reducuntur quinque beatitudines ad tria dona. Et vterque modus iſtorum ſiue attribuendo beatitudines quinque donis dirigentibus, ſiue donis exequentibus fit reductio per conuenientiam obiecti.

Alio modo poſſunt reduci beatitudines ad dona per ſimilitudinem motiuorum. Et ſic pertinet ſecunda beatitudo, quæ eſt mitem eſſe ad pietatem: quia ad vtrunque inclinat reuerentia Dei. Secunda beatitudo reducetur ad timorem, quia propter timorem Dei, quo homo ſubijcitur ei, cauet magnificari in alijs rebus, quàm in Deo, & ſic fugit bona ſæculi. Tertia beatitudo, ſcilicet luctus, reducitur ad ſcientiam: quia ad lugendum mouetur homo per hoc, ꝙ cognoſcit defectum in rebus creatis, quibus per amorem inhærebat. Cognoſcit etiã defectus ſuos, de quibus lugendum eſt, & ſic ſciẽtia dat luctum, Eccleſiaſtes primo. Qui addit ſcientiam addit laborem, & illud cognouit, ꝙ in multa ſcientia ſit multa indignatio. Quarta beatitudo. ſ. eſurire, & ſitire iuſtitiam pertinet ad fortitudinem: quia fortitudo animi mouet ad deſiderãdum opera iuſtitiæ. Quinta beatitudo. ſ. miſericordia pertinet ad conſilium: quia ad miſerendum mouetur homo præcipuè per conſilium Dei. Daniel. 4 Conſilium meum regi placeat, peccata tua elemoſinis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Sexta beatitudo. ſ. munditia cordis pertinet ad donum intellectus: quia per munditiam diſponitur homo ad intelligendum, & videndum Deum. De ſeptima beatitudine eadem cauſa eſt, quæ ſupra poſita fuit, ꝙ requiratur ad donum ſapientiæ. Iſtum modum reducendi tenet Auguſtinus in libro de ſermone Domini ĩ monte. Et ſic etiam dat modum reducendi ſanctus Tho. prima ſecundæ q. 69 artic. 3. Singula autem dona, & beatitudines concordat inter ſe in ſecunda ſecundæ, & arguit de ſingulis, an cõueniant de prima beatitudine. ſ. paupertate, patet ſecunda ſecundæ q. 19. arti. 12. De ſecunda: beati mites quomodo reducatur ad pietatem, patet ſecunda ſecundæ. q. 121. artic. 2. De tertia beatitudine. ſ. luctu, ꝙ reducatur ad ſcientiã, ſecunda ſecundæ. q. 9. artic. 4. De quarta beatitudine. ſ. eſurire, ꝙ pertineat ad fortitudinẽ, ſecunda ſecundæ. q. 139 art. 21. De quinta beatitudine, ꝙ ad conſilium pertineat, patet ſecunda ſecũdæ. q. 52. arti. 4. De ſexta beatitudine, ideſt cordis munditia, ꝙ pertineat ad intellectum, ſecũda ſecũdæ. q. 8. arti. 7. De ſeptima beatitudine. ſ. pace, ꝙ attribuatur ſapientię, ſecunda ſecundæ. q. 45. art. 6. Amplius autẽ cõſiderandũ, ꝙ beatitudines, vt diximus, ſunt actus donorum, dona autem manẽt hic, & in patria, ideo habent quoſdam actus hic, & alios in patria, vt oſtẽdit Magiſter Sen. diſt. 34. & ſic habebunt dona duos actus. Et quia beatitudines ſunt actus donorum, in qualibet beatitudine ponuntur duo, & vnum pertinet ad præſentem vitã, & aliud ad futurã, & iſta duo ſolemus vocare meritũ, & præmium. Nã ĩ qualibet

A beatitudine ipſum, quod vocatur beatitudo, eſt meritũ: quia eſt quidam actus laborioſus, vt eſſe pauperẽ ſpiritu, & lugere, & iſti ſunt actus donorum, qui competũt eis pro hac vita. Illud aũt, quod vocatur præmiũ in ſingulis beatitudinibus eſt actus, qui cõuenit donis in patria. Et rectè vocatur præmiũ: quia in patria non erit aliquis actus laborioſus, & nõ erit ibi iam locus merendi, ſed gaudẽdi de eo, quod hic meruimus. Vnde totũ, quod ibi eſt, pertinet ad præmium, & actus donorum erunt ibi prȩmia. Iſta fuit cauſa, quare beatitudines ſunt geminatȩ. ſ. quia in qualibet earum ponuntur duo actus competentes cuilibet dono, vnus viæ, & alius patriæ. Hoc modo poſſumus reducere beatitudines ad dona attribuendo cuilibet dono duos actus beatitudinis. Et vt ſupdictum eſt, tres beatitudines primæ erant ad excludendum vitam voluptuoſam, & aliȩ quatuor pertinebant ad beatitudinem, vel vitam practicam, licet duȩ illarum. ſ. 6. & 7. poſſunt ptinere aliquo modo ad vitam contemplatiuam. Finis autem vitȩ actiuȩ non eſt cognitio, ſed operatio 2. Ethico. Ideo actus conſilij, & ſcientiȩ, quȩ ſunt dona, & dirigũt in hac vita non computantur inter beatitudines principaliter, ſed computãtur actus donorum exequentiũ, vt patet hic in Glo. Prima autem beatitudo ptinet ad donum timoris. Nam ad timorem pertinet omnia bona temporalia ex reuerentia diuinȩ maieſtatis deſpicere, quorũ quȩdam ſunt extrinſeca, ſicut
C diuitiȩ, honor, & potẽtia. Et contemptus iſtorũ pertinet ad primam beatitudinem, quȩ eſt paupertas. Habet autem iſta paupertas ſpiritus duas partes, vt dicit Glo. ſ. rerum abdicationem, & ſpiritus ſuperbiȩ contritionem. In patria autem non erit actus timoris circa contemptum bonorum temporalium: quia ibi nulla erunt, ſed actus eius circa illud, quod erat motiuum contemnendi iſta temporalia. ſ. deſideriũ æternæ abundantiȩ. Ideo in hac beatitudine ponitur actus ſenſus, qui pertinet ad ſtatum patriȩ. i. dominium regni cȩlorum, in quo diuitiȩ, & honores, & potentia cȩleſtis comprehenduntur, ex quorum conſideratione iſta temporalia contẽnebant. ¶ Et primus actus pertinet ad hanc vitam, & eſt eſſe
D pauperem ſpiritu. Secunda beatitudo, ſcilicet, eſſe mitem pertinet ad donum pietatis: quia ad ipſam pertinet perficere hominem in his, quæ ſunt ad alterum. Aliquis autem benè ſe habet ad alterum dupliciter. Vno modo in tolerando, & faciendo, ꝙ non inferat moleſtias, etiam ſi alius prius intulerit ei, & hoc pertinet ad ſecundam beatitudinem, ſcilicet, beati mites. Et iſte eſt primus actus doni pietatis in hac beatitudine, vt dicit Glo. ſcilicet: qui cedunt improbis, & vincunt in bono malum.

Eſt autem ſecundus actus in hac beatitudine pertinens ad patriam ſ. poſſidere terram, per quam ſignificatur terra viuentium, quæ eſt vita æterna, in qua pacificè poſſidebunt omne bonum illi, qui hic mites fuerunt tolerando iniurias illatas, & compri
E mendo irã inſurgentem, vt proximis non nocerẽt.

Tertia beatitudo pertinet ad donum ſcientiæ. Et iſta eſt in contẽptu bonorum temporalium intrinſecorum, ſcilicet, delectationum corporis. Cuius eſt primus actus lugere abſtinendo ab omni delectabili huius vitæ, Secundus actus eſt, qui pertinet ad ſtatum futurum. ſ. conſolari. Quia illi, qui hic lugebant abſtinendo ab omni delectatione, in futuro replebuntur omni delectatione, & per hoc conſolabuntur.

Quarta beatitudo, ſcilicet: eſuries, & ſitis iuſtitiæ pertinet ad donum fortitudinis, cuius eſt omnia difficilia cum gaudio ſuſtinere.

Est autem duplex difficultas, vna in labore opera-
tionum, alia in tolerãdo molestias. Prima pertinet
ad istam quartam beatitudinē.s.Beati, qui esuriunt.
Cuius primus actus in via est sustinere difficultates
operationum desiderando iustitiam sensus actus fi-
nis ĩ patria est saturari. Et competit ibi directè, cum
saturitas opponatur fami, & per saturitatem intelli-
gitur omne illud, quod laborantes potest recreare,
nam in patria omnis recreatio erit. Alia difficultas
est in tolerandis molestijs, & persecutionibus, quæ
ab extra inferuntur, & ad istam pertinet octaua bea-
titudo, quæ non solet vocari beatitudo, sed confir-
matio omnium beatitudinum. Et tamen vocando
eam beatitudinem possumus ea reducere ad dona si
cut cęteras beatitudines, & pertinebit ad donũ for-
titudinis, cuius est omnia aduersa fortiter, & iocun-
dè tolerare. Et sunt duo actus eius, vnus in via. s.to-
lerare aduersa propter iustitiam, & alius in patria.s.
habere regnum cœlorum, quod significat abundã-
tiam omnium bonorum. Vnde præmium primæ
beatitudinis ei attribuitur hic. Nam, cum ipsa sit ma
gistratiua omnium aliarum beatitudinum, compe-
tit ei præmium omnium beatitudinum. Et istud est
præmium primæ, qđ in omnibus intelligitur, idest,
omnia præmia illud præsupponunt. Quinta beati-
tudo.s.misericordia pertinet ad donum consilij, qđ
est de donis dirigentibus. Huius sunt duo actus: pri-
mus hic.s.misereri impendendo proximo id, quod
non est ei debitum. Secundus est actus patriæ, & est
consequi misericordiam, per quod ĩtelligitur, quòd
ex Dei misericordia recipiat hoc in vita æterna abũ
dantiam bonorum magis, quàm mereatur, & quia
benè facere est difficilius, quàm cauere à nocendo,
quod pertinet ad secundam beatitudinem. Donũ
dirigens competit quintę beatitudini. s.consilium,
& donum exequens secundæ beatitudini.s. pietas.
Nam dona dirigentia sunt excellentiora donis exe-
quentibus. Sexta beatitudo.i.munditia cordis pti-
net ad donũ intellectus, cuius est spiritualia appre-
hendere, & actus eius in patria est pertingere ad es-
sentiam diuinam videndo, sicut hic ad intellectum
pertinet cognitio principiorum, quæ videntur, &
non sciuntur per aliquem discursum. Et iste act⁹ po
nitur hic in præmio.s. quoniam ipsi Deũ videbunt.
Alius actus est eius in via, & quia in via Deum ma-
gis cognoscimus intelligendo, quid non sit, quàm
quid sit. Ideo hic non est videre actus doni intelle-
ctus, sed ponitur actus pertinens aliquo modo ad vi
tam actiuam, in qua per actus virtutum disponitur
homo meritoriè, vt possit peruenire ad videndum
Deum. Et hoc vocatur munditia cordis. i. puritas
ab omni sorde peccati, & operationum illecebris.
Alia est munditia, quæ pertinet ad intellectum, se-
cundum ꝙ intellectus mundatur ab erroribus, & à
Phantasmatibus, quæ sunt species materiales, per
quas hic intelligit, & etiam à formis creatis spiritua
libus: quia omnia ista oportet tolli ad hoc, quòd ho-
mo perueniat in Dei visionem, qui non potest vide-
ri nisi per essentiam, vt ostensum est su.q.40. Et ideo
Diony.in li. de mystica theologia docet purgari in-
tellectus ab omnibus his per illos, qui volunt ad di-
uinam contemplationem accedere. Septima bea-
titudo respõdet dono sapientiæ, & habet duos act⁹.
Nam ad sapientiæ donum pertinet spiritualia, quę
intellectus apprehendit, iudicare, siue ordinare, &
approbare infallibiliter. Et rectè iudicabit de om-
nibus, quę ei subducuntur, siue sint apprehensiones,
siue desideria, siue operationes. Et secundum hoc
apparet similitudo Dei in homine: quia Deus à iudi
cando, & prouidendo nomen accepit. Et sic compe

F tit isti dono secundum actum suum perfectum as-
similari valde Deo rectè, & infallibiliter de omni-
bus iudicando. Et quia similitudo maxima est inter
patrem, & filium, conueniet homini per actum hu-
ius doni vocari filium Dei: ideo præmium septimę
beatitudinis est; quoniam filij Dei vocabuntur. In
via autem actus doni sapientiæ magis est in dispo-
nendo ad illum actum perfectum, qui erit in patria,
quàm in agendo aliquid: dispositio autem ad sapiẽ-
tiam fit maxime per quandam trãquillitatem: quia
iuxta Arist. anima in quiescendo fit prudens, & sa-
piens. Ideo primus actus in hac beatitudine est paci-
ficum esse. Et istud pertinet ad sapientiam, secundũ
ꝙ ipsa est dispositiua ad actum futuræ speculatio-
G nis. Potest tamen ista beatitudo ptinere aliquo mo-
do ad vitam actiuã secundum, ꝙ dirigitur homo ad
pximum pacificè conuersando cũ eo, vel proximos
ad pacẽ reducendo. Nã homo in hoc quãdam simi-
litudinem Dei gerit, qui totum vniuersum ex reb⁹
dissimilibus constans in pace custodit fędere perpe- *Ad primi*
tuo. Ad primum argu. dicendum, ꝙ hic est beatitu- *rationem.*
do quædam non solum in spe, sed in re, sed est ĩper-
fecta, & habetur in præmijs istarum beatitudinum,
quod non cõtingit in virtutibus: quia beatitudines
sunt actus donorum, quæ sunt habitus perfectissi-
mi, ideo actus sui sunt valdè perfecti, quibus in prę-
senti competit quædam beatitudo inchoata: virtu-
tes autem sunt habitus minus perfecti, ideo actus ea
H rum non faciunt in præsenti aliquam beatitudinẽ
inchoatam. Aliter potest dici loquendo solum de
beatitudine in spe.s.ꝙ virtus perfecta. i. donum fa-
cit sperare beatitudinem futuram non solum me-
rendo ipsam, sed etiam assimilando hominem ipsi
beatitudini.s.quia in actu doni præcedit aliquid, qđ
inuenitur postea magis perfectum in beatitudine.
Vnde actus donorum sunt quædam beatitudo in-
choata, virtutes autem morales, aut quælibet aliæ
faciunt sperare beatitudinem solum merendo, sed
non assimilando nos ipsi. Ideo in actibus virtutum
non reperitur aliqua beatitudo perfecta, nec in con *Ad secun.*
summata. Ad secundum dicendum vno modo, ꝙ
beatitudines simplices sunt sicut dona: dicuntur ta-
I men beatitudines geminatę, quia cum qualibet ea-
rum ponitur præmium eius, & illud vocatur beati-
tudo. Aliter potest dici, ꝙ beatitudines sunt actus
donorum: dona autem: quia sunt habitus eadẽ sunt
hic, & in patria, actus verò donorum nõ sunt ijdem
hic, & in patria, sed cuilibet dono competunt duo
actus, vnus ĩ via, & alius in patria. Ideo quęlibet bea-
titudo est geminata, & primus actus ei⁹ est actus vię, *Ad tertiũ.*
& sensus est patriæ, vt supra ostendimus. Ad tertiũ
dicendum, ꝙ licet beatitudines competant donis:
tamen non eodem ordine computantur beatitudi-
nes, & dona, licet dona computantur incipiendo à
perfectioribus: quia ipsa considerantur secundum,
quòd habentur in nobis per donationem Dei, bea-
K titudines autem computantur incipiendo à minus
perfectis, eo quòd beatitudines cõsiderantur aliquo
modo vt sunt à nobis inquantum sunt actus no-
stri, vt ait Augu. in lib. de Sermone Domini in mon *Ad quart.*
te. Ad quartum dicendum, quòd beatitudines sunt
septem sicut dona. Illa autem duo, quæ videntur
hic esse beatitudines, non sunt, vt ostendetur quæ-
stio.se. Ad quintum dicendum, quòd in donis sunt *Ad quint.*
aliqua pertinentia ad intellectum, beatitudines au-
tem non ponuntur pertinentes ad intellectum.

Ratio est, quia ipsa beatitudo si est consumma-
ta, est quæ habetur in patria, & sic actus donorum
speculatiuorum, scilicet, intellectus, & sapientiæ,
si est consummatus est ipsa beatitudo patriæ. Et
quia

A quia ad illam dirigit præsens beatitudo, omnes beatitudines pertinent ad vitam practicam, & in speculatiua non ponitur aliqua, sed solum ipsum premiũ sextę beatitudinis, scilicet, quoniam ipsi Deum vide-
Ad 6. bunt. Ad sextum dicendũ, ꝙ beatitudines non sunt virtutes, ita ꝙ sint habitus, sed dicuntur virtutes eo modo, quo actus virtutis vocatur virtus, & tamen
Ad 7. verè sunt actus donorum. Ad septimum dicendũ, ꝙ in his, quæ pertinent ad vitam actiuam, cognitio non queritur propter seipsam, sed propter operationem sicut dicitur 2. Ethi. Ideo quanquã possent beatitudines istæ reduci ad actus donorum dirigentiũ, scilicet, scientiæ, & consilij, vt sup. reduximus, tamẽ principaliter ponuntur hic actus donorum exequẽtium. Ideo consilio, & scientiæ attribuuntur hic bea- B titudines quędam non principaliter quãtum ad actum dirigendi, idest, quantum ad actum, qui est scire, & consiliari, sed quantum ad actum consiliatum, & per donum scientiæ directum. Et sic dono scientiæ competit tertia beatitudo, scilicet, luctus, quia per scientiam mouemur ad lugẽdum defectus nostros. Quinta beatitudo pertinet ad donum consilij, non ꝙ sit actus consiliandi, sed quia per consilium moue-mur ad miserendum, quod est ipsa 5 beatitudo.
Ad 8. Ad octauum dicendum, quòd ad donum fortitudinis pertinet aliqua beatitudo, scilicet, quarta, quæ est esurire iustitiam, & tamen attributio in donis potest fieri dupliciter, sicut sup. diximus, scilicet, per cõuenientiam obiecti, vel propter rationem motiui. Si C accipiatur per modum obiecti non est aliqua beatitudo, quæ directè pertineat ad donum fortitudinis nisi fortè poneretur octaua beatitudo, quia illa directè pertinet ad fortitudinem. Si autem fiat attributio propter conuenientiam motiui perinebit quarta beatitudo ad donum fortitudinis, vt supra ostendimus. Vel possunt dici, quòd beatitudines attribuũtur donis, ita quòd non sit aliqua beatitudo, quæ nõ attribuatur alicui dono, sed nõ est necesse, quòd cuilibet dono competat vna beatitudo. Et tamen præcedens responsio est melior. De his sanctus Tom. 1. 2. quæst. 69. artic. 3. & 3. Sent. distin. 34. artic. 4.

An sint septem, vel plures beatitudines. Quæst. LXXXVI. D

QVAERITVR de beatitudinibus, an sint septem, vel plures. Quidam dicunt, quòd sint solum quatuor. Alij dicunt, quòd sint plures, quia hic ponuntur nouem beatitudines, vt apparet ex litera: quia supra septem, quas narrauimus ponuntur duę: scilicet, beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, & alia, scilicet, Beati eritis, cum maledixerint vobis homines. Item confirmatur, quòd sint istæ beatitudines, quia aliàs Luc. 6. non ponerentur quatuor beatitudines, cũ ponatur ibi quarta ea, quæ ponitur hic. 9. Item patet quia Augu. nominat octauam beatitudinem dicens: Octaua beatitudo tanquã ad caput redit, quia consummatũ perfectumq; E ostendit. Et ita in prima, & in octaua nominatum est regnum cœlorum.

Dicendum, quòd beatitudines solum sunt septẽ, vt communiter asseritur. Ita asserit hic Glo. dicens esse septẽ virtutes, quas beatitudines vocamus, quia beatos homines faciunt. Etiam Augu. in lib. de sermone Domini in monte dicit esse septem beatitudines, & ponit eas esse septem gradus conuenientes septem donis Spiritus sancti: Illud autem communiter tenetur, nec aliqua ratio sufficienter mouet ad hoc. quòd dicamus esse plures beatitudines, sed omnes quotquot sunt in sacra scriptura, aut sunt istæ septem, aut reducuntur ad istas septem, sicut de multis alijs ostendimus sup. q. 83. reducendo eas ad istas.

Ad primum dicendum, quòd licet lucas solas quatuor nominauit, non negauit eas esse septem sicut Ad 1. arg.
Matthæus scripsit, quia locus ab auctoritate non tenet negatiuè. Ad secundum dicendum, quòd non Ad 2.
sunt nouem beatitudines, sed solum septem, de 8. dicetur inf. in solutione ad 4. sed de nona dicendum, quòd non potest poni esse beatitudo: nam dato ꝙ esset beatitudo, non distingueretur ab alijs, sed esset eadem cum 8. quia 8 est: Beati qui persecutionẽ patiuntur, & 9. est de eodem, scilicet, Beati eritis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint. Etiam ad idem donum reduceretur, scilicet, ad fortitudinem, ideo non posset poni tanquam beatitudo distincta. Item, quia omnes beatitudines ponũtur sub clausulis generalibus, non loquendo de aliquo, scilicet: Beati pauperes, & beati mites. In nona autem dirigit iam Chriustus sermonem ad eos, qui præsentes erant, & maximè ad apostolos dicens. Beati eritis cum maledixerint vobis &c. Ideo non ponitur tanquam aliqua beatitudo, sed tanquam quædã applicatio præpositæ beatitudinis ad propositũ suũ. Nam dixerat Christus ante hoc, ꝙ beati erant, qui paterẽtur persecutionem propter iustitiam, & quia Apostoli coram quibus ista dicebantur maximè passuri erant propter iustitiã, idest, pro Christi lege prædicanda, quæ erat iustissima, & necessaria conuertit Christus sermonem ad eos, dicens: beati eritis cum maledixerint vobis homines, &c. idest: ista beatitudo vobis conueniet, ꝙ propter iustitiam patiamini. Sic dicit Raba. super verbo isto, scilicet: Superiores sententias generaliter dirigebat iã incipit loqui presentes compellãs prædicens eis persecutiones, quas pro nomine eius passuri erant. Et sic non differt ista à precedẽti beatitudine, nisi quia illa generaliter ponitur hic autem applicatur ad præsentes. Hoc autẽ non facit distinctã beatitudinem, cum non sit distincta sententia, sed distinctus modus loquendi. Vnde si deberet esse ista beatitudo, non esset distincta à pręcedenti, sed esset eadem, quia idem vtrobique ponitur, & reducuntur ad idem donum, vt dictum est. Etiam quia idem præmium ponitur, quia in præcedenti, scilicet, 8. dicitur: quoniam ipsorum est regnũ cęlorum. Et hic idẽ dicitur, scilicet: Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cęlis. Idẽ autem est cœlum, & regnum cęlorum, & tamen in duabus beatitudinibus coniunctis nunquam ponitur idem præmium, vt patet in omnibus præcedentibus. Si autem objcias, ꝙ idem præmium ponitur in prima 2. 8: dicendum, quòd non sunt beatitudines coniunctæ, sicut octaua, & nona, maximè, quia non ponitur ibi prę̃mium quasi octaua sit per se beatitudo, sed quia est confirmatio omnium beatitudinum. Vnde dicendum, quòd ista nona est beatitudo distincta à præcedentibus, nec dubitauit vnquam aliquis de illa. Nam quidam sunt, qui voluerunt ponere octo beatitudines: nemo tamen vult ponere nonam, quia non apparet aliqua causa dubitãdi de nona, sicut de octaua. Nã potuissent hoc modo esse sexdecim beatitudines: quia quælibet præcedentium octo ponitur in tertia persona nõ dirigendo sermonem ad aliquem. Octaua autẽ replicatur, quia postquam fuit posita in tertia persona generaliter ponitur in secunda dirigendo sermonem ad præsentes. Ita potuisset quælibet aliarum replicari dirigendo ad illos, cum constet, quòd Apostoli, qui præsentes erant, habuerunt omnes istas octo beatitudines, vt ait Augustinus in libro de Sermone Domini. Replicatio ergo ista non causat nonam beatitudinem. Voluit tamen Christus potius replicare istam, quàm

aliquam

aliquam aliarum: quia ista erat difficilior. s. tolerando mortem, & pericula. Ideo Christus voluit cōfortare discipulos suos ad istam tolerantiam, dicēs eos futuros beatos in hoc, & annunciās futura præmia, scilicet, ꝙ merces eorum copiosa esset in cœlis: non est ergo ista nona beatitudo per se, sed est eadem cū octaua. Ad confirmationem dicendum, ꝙ aliqui volunt non fuisse eundem sermonem istum, & illum, qui habetur Luc. 6. & dicunt, quòd istę sunt beatitudines, & quatuor, quæ vocantur ibi, non sunt beatitudines, sed sunt quædam virtutes. Ita vult Ambr. super Lucam, qui attribuit ipsas quatuor beatitudines quatuor virtutibus cardinalibus, & tunc non esset aliqua obiectio, non ponendo illas quatuor esse beatitudines. Si autem dicatur fuisse idem sermo, dicendum, ꝙ ibi non ponuntur omnes beatitudines, quæ habentur hic, sed solum tres. Nam quarta earum non est beatitudo propter causas supra positas. Et hoc vult Nicolaus super Lucam: asserens, ꝙ tres sint ibi beatitudines: quarta autem non est ibi beatitudo, sed cōfirmatio trium beatitudinum, sicut octaua est hic confirmatio septem præcedentiū. Et vult Nicolaus ꝙ illa, quæ ponitur Luc. 6. sit hic octaua. Et tamen constat, ꝙ est nona, quia eadem verba, & eodem modo, scillicet, in secunda persona ponuntur in ipsa quarta, & in ista 9. Et tamē rectè dicit Nicolaus, quia ista 9. eadem est cum octaua, cum non sit nisi replicatio eiusdem sentētiæ per diuersos modos loquendi, vt dictum est, & sic illa quarta, quæ est eadem cum ista nona in verbis, & in modo loquendi, est eadem cum octaua ista præcedenti in sententia, & hoc tenendum est. Nam non est inconueniēs dici illas quatuor non esse beatitudines. Ad tertium dicendum, ꝙ octaua poterat vocari aliquo modo beatitudo: quia est sententia posita generaliter, sicut septem præcedentes, vnde aliquando vocatur beatitudo. Dicendum tamen, ꝙ non est beatitudo distincta à præcedentibus, sed magis est quædam confirmatio præcedentium. Sic dicit Aug. in lib. de sermone Domini, octaua beatitudo consummatū, perfectumque ostendit, & probat. Et apparet hoc: quia in ceteris beatitudinibus ponūtur distincta præmia, in octaua autem ponitur prima. s. regnum cęlorum.

Ad tertiū.

Istam rationem inducit August. in lib. de Sermone Domini, vbi asserens septem beatitudines dicit octauam esse confirmationem præcedentium, & ꝙ propter hoc in ea redditur ad caput. i. ad præmium primæ. Etiam ista potest reduci ad aliquam de septē. scilicet, ad quartam, scilicet, quia qui esurit, & sitit iustitiam, est paratus pro ea persecutionem pati, ne illam deserat, quam tam ardenter desiderat. Et pertinet etiam ad idem donum, ad quod quarta, scilicet, ad fortitudinem: quia sicut propter fortitudinē tolerat homo quæcunque aduersa, ne virtus pereat, ita propter beatitudinem persecutiones suffert, & sic solum manent beatitudines septem.

Quare Christus in principio suæ beatitudinis posuit istas beatitudines. Quæst. LXXXVII.

QVAERITVR, quare Christus in principio prædicationis suæ posuit istas beatitudines.

Nā videtur, quòd non debuisset ponere: quia istę beatitudines sunt operationes multum perfectę cū sint actus donorum, & dona sint habitus perfectissimi. Vnde beatitudines istæ sunt actus excellentissimi inter omnes operationes, vt ostēsum est supra quæst. 81. Et tamen in principio doctrinę non debēt tradi pręcepta fortissima, sed minora, sicut sunt rudimenta in doctrina paruulorum. Sic enim dicitur, F 1. ad Corin. 3. tanquam paruulis in Christo lac dedi vobis potum, & non escam. Nondum enim poterat, scilicet, capere escam. Et vocat ibi lac pręcepta rudium: vnde paulo ante hoc prima ad Corin. 2. dixit: Sapientiam aūt loquimur inter perfectos, scilicet, pręcepta magna legis, quę vocātur sapientia inter perfectos dicenda sunt, & non paruulis, & rudibus. Sic etiam prima Petri. 2. Sicut modo geniti infantes rationabiles lac concupiscite, vt in eo crescatis. q. d qui paruuli sunt in Christo, idest, nouiter conuersi, vel venientes ad eius doctrinam non deberent erudiri in præceptis altissimis, sed in paruis. Et tamē nunc Christus incipiebat prædicare turbis, & discipulis. Ideo videtur, quòd non conueniebat, quòd inciperet à beatitudinibus. Dicūt quidam, quod Christus prædicauit in monte istas beatitudines discipulis, & non turbis, discipuli autem erant perfectiores turbis, quibus talia audire conueniebat. Dicendum, quòd non stat. Nam præsupponunt falsum, quia totum hoc fuit dictum tam coram discipulis, quàm turbis, quia infra 7. in fine, vbi iste sermo finitur, dicitur. Cum consummasset Iesus verba hæc admirabātur turbæ super doctrina eius: ergo turbæ audierant omnia ista, & admirabantur, quia erat doctrina excellens. Item dato, quòd iste sermo factus esset solis discipulis, adhuc manet inconueniens, quia Luc. 6. vbi Christus prędicauit turbis, vt habetur ibi, & omnes hęc asserunt, incępit à beatitudinibus, sicut hic: ergo oportet dici, quòd etiam in sermone ad turbas incęperit à beatitudinibus. Item dato, quòd solis discipulis prędicasset ea, quę habentur hic, tamen ipsi erant noui in doctrina Christi, cùm nunc legem dare cęperit. Ideo licet ipsi essent perfectiores turbis, vel esse deberent, tamen adhuc competebant eis prius rudimenta ipsorum, quàm perfectiones. Nam licet vnus status sit perfectior alio, nullus tamen est, in quo non sint aliqua rudimenta, & tamen beatitudines erant perfectio magna etiam in statu apostolorum: ideo videtur, quòd non debebat incipere à beatitudinibus. Est ergo dicendum, quòd ista, quę habētur hic, fuerunt prędicata pręsentibus discipulis, & turbis simul, vt ostensum est sup. q. 5. & tamen Christus voluit incipere à beatitudinibus: quia in omni operatione humana pręsupponit finis, propter quē operemur, & ille est principium in actionibus, sicut principium in speculatiuis 7. Ethic. & maximè competit hoc beatitudini, quę est vltimus finis. Vnde nihil est, quod homo desideret, nisi propter beatitudinem, & omnia, quę appetimus qualitercunque appetamus, sunt propter beatitudinem, vt ostendimus supra. q. 15. Et quia Christus incipiebat nunc dare legem, in qua multa pręcepta continebantur, quę in se habent difficultatem, vt homo inclinaretur ad seruanda illa, voluit Christus ponere finem vltimū, ad quem ordinabantur, & ad quem perducebāt ista mandata, & ista est beatitudo. Ideo posuit beatitudines in principio. Sic dicitur infra 19 Si vis ingredi ad vitam, serua mandata, & dicitur ibi de vita ęterna, quæ est beatitudo. Et istam causam assignat Augu. in lib. de sermone Domini, dicens: Nulla autem est causa philosophandi, nisi finis boni, & ideo à beatitudine incipit dicens: beati pauperes. Iste modus tradendi doctrinam moralem est conueniēs. Sic enim Deus daturus legem Iudæis, prius promisit eis bonum, quod habituri erant obseruādo legem, & erat illud finis obseruationis. Exo. 19. scilicet: Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum eritis mihi in peculium de cūctis populis: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. Sic etiam philosophi tradentes doctrinam

G

H

I

K

ctrinam moralem à beatitndine incęperunt: ſicut fecit (A) Ariſto. 1. Ethic. vbi ante omnem virtutem dixit de beatitudine, & poſtea ſecundo Ethic. cæpit agere de virtutibus: quia tamen finis ſicut eſt prior in intentione, ita eſt poſterior in executione, ponitur beatitudo in principio, & in fine. Nam 1. Ethi. & 10. tractat de beatitudine, & inter iſtos tractat de virtutibus, ſcilicet, à 2. vſque ad 9. Hoc autem eſt, quia primum, ꝙ operans deſiderat, eſt beatitudo, & ipſa eſt vltimum quod aſſequitur. Et quia ad eam venitur per virtutes, ponitur ipſa ante virtutes, & poſt virtutes. Beatitudo tamen vt eſt in intentione habet eſſe imperfectum, vt autem eſt in re, habet eſſe perfectũ: ideo Ariſto. 1. Ethic. tractauit de beatitudine imperfectè magis, ſcilicet, de beatitudine practica, quàm (B) de ſpeculatiua, & tamen 10. Ethic. tractauit de ea ſecundum rationem perfectam ponens eam in contemplatione rerum altiſſimarum. Iſta duo Chriſtus tenuit in doctrina ſua, nam tractauit de beatitudine in principio, & in fine doctrinæ. Hic enim poſuit eã tanquam principium inclinans nos ad operandum, cum ſit primum, quod deſideramus, & inf. 25. poſuit eam iterum prout ad eam vltimò peruenitur: vnde ibi agitur de die iudicij, & de gioria bonorum in regno cęlorum, quod eis paratum eſt, & ibi eſt finis doctrinæ Chriſti. Nam ſequen. c. ſcilicet, 26. non ponitur doctrina Chriſti, ſed paſſio eius. Vnde cætera, quæ ſequuntur vſque ad finem nõ pertinent ad doctrinam, ſed ſunt quędam relatio geſtorum Chriſti. (C) Secundum etiam Chriſtus tenuit: quia ſicut finis in re eſt perfectior, quàm in intẽtione, vel in ſpe: ita poſuit beatitudinẽ hic à principio minus perfectè, quã inf. 25. quia iſtę ſeptem beatitudines, & præmia ſua ſunt quædam inchoationes futuræ beatitudinis in hac vita, quæ in ſanctis viris habentur, vt dicit Aug. in lib. de ſermone Domini, & oſtendimus ſup. q. 82. Et ſic ſunt minus perfectæ, quàm illa beatitudo, de qua inf. 25. quia illa eſt beatitudo conſummata, ſcilicet, quãdo ſancti percipient regnũ, qđ eis paratũ eſt.

Quare Deus dando legem Moyſi non poſuit in principio beatitudines, ſicut ponit hic Chriſtus. Quæſt. LXXXVIII.

(D) QVAERITVR, quare, cum Deus dederit legẽ Moyſi in principio eius non poſuit beatitudinẽ, ſicut ponit hic Chriſtus, & ponunt philoſophi in doctrinis ſuis moralibus. Dicunt quidam, ꝙ hoc fuit, quia obſeruatores legis Moyſi nõ perueniebant per eam ad beatitudinem. Sed iſtud falſum eſt, quia licet ſacramenta illius gratiam non conferrent generaliter, ſicut ſacramẽta noui teſtamenti, nec perfectum reddebant hominẽ ſicut dicitur ad Hebræ. 7. neminem ad perfectum deduxit lex, tamen obſeruantes eam ex deuotione, quia lex Dei erat, aſſequebantur beatitudinem vitæ æternæ, ſicut nos. Et dato ꝙ per eam non eſſet aliqua virtus perueniendi ad vitam æternam, tamen ſaltem poſſet poni aliqua beatitu- (E) do, ſicut philoſophi non putauerunt eſſe beatitudinem vitæ æternæ ſicut nos ponimus, poſuerunt tamen quãdam beatitudinem, quę eſſet finis operationum humanarũ. Talem ſaltem potuiſſet Deus ponere in lege Moyſi, etiam ſi ipſa ſecundũ ſe non perduceret homines ad vitam æternam. Dicendum, ꝙ Deus non debuit ponere in lege aliquam beatitudinem, niſi beatitudinem vitæ æternæ, quia beatitudo eſt maximum bonum naturæ rationalis. Si ergo aliquis ſciens eſſe vitam æternam poſſibilem homini aduenire, conſtitueret beatitudinem in aliquo minori bono, erraret ponendo beatitudinem, quia vellet loqui contra conditionem eius, cum ſit de ratione beatitudinis eſſe ſummum bonum. Philoſophi autem, quia non cognouerunt diſtinctè bonum aliquod hominis poſt mortem poſuerunt beatitudinẽ eius in aliquo bono, quod eſſet in vita, ſiue in ſpeculatione, ſiue in operatione virtutis. Deus autem ſciebat maius bonum eſſe hominis poſt mortem: ideo ſi beatitudinem ponere vellet, nullam deberet ponere, niſi vitam æternam, & tamen in lege Moyſi non debuit poni in principio beatitudo vitæ æternæ, nec in fine, quia dabatur lex illa hominibus multum imperfectis, & rudibus, qui talia bona nunquam audiebant, nec eſſe putabant, & dato ꝙ eis annunciarentur non inclinarẽtur ad illa, quia erant omnino carnales. Debuit ergo Deus ponere quædam alia bona, per quæ eos alliceret ad obſeruantiam legis, & non beatitudinem, niſi fortè illa bona, quæ conſtituebat eis, vt incitatiua vocaret beatitudinem. Et hoc non decebat, quia tunc Deus eſſet actor erroris, & cauſa innuẽs hominibus, ꝙ in talibus bonis cõſiſteret beatitudo, licet ergo mouerentur Iudæi per ſe ad iſta bona, quæ Deus promittebat eis, & non ordinarent ea ad alterum, non dicebantur per hoc habere beatitudinem. Nam pecora faciunt omnia propter quoddam bonum, quod eſt delectatio, & tamen non dicuntur eſſe beata, cum beatitudo non ſit niſi in ſummo bono ſimpliciter. Illud autem non poſſunt beſtiæ cognoſcere, nec deſiderare, nec conſequi, vt oſtẽſum eſt ſup. 39. Deus ergo potuit conuenienter aliqua bona temporalia promittere Iudæis pro obſeruatione legis, non tamen debuit illa uocare beatitudinem: & ſic factum eſt. In noua autem lege non ponebantur aliqua bona temporalia incitatiua ad legis cuſtodiam, ſcilicet, vita æterna, quæ eſt verè ipſa beatitudo: ideo potuit hic conuenienter incipi legiſlatio à beatitudine, ſicut factum eſt.

De ordine beatitudinum inter ſe. Quæſt. LXXXIX.

QVAERITVR de ordine beatitudinum inter ſe. Conſiderandum pro hoc, quia tria ſe conſequũtur hic, ſcilicet, dona, beatitudines, & pręmia, ex eo quòd dona ſunt habitus, & beatitudines ſunt actus eorum, & cuilibet beatitudinum correſpondet præmium, vel potius ipſum præmium ſit actus ſecundus doni: qui cõpetit ei in ſtatu patriæ, vt oſtendimus ſup. q. 85. Ideo neceſſe eſt iſta ſe conſequi, & habere ſimilitudinem quandam ordinis, ſicut habẽt ſimilitudinem numeri. Nam ſeptem ſunt dona, & ſeptem beatitudines, & ſeptem pręmia. De donis tamen dicit Aug. in lib. de Sermone Domini, ꝙ incipiunt à magis perfecto vſque ad minus perfectum deſcendendo, de beatitudinibus, & pręmijs dicit, ꝙ aſcendunt ſemper à minus perfecto vſque ad perfectiſſimum. De donis patet: quia ſunt ſeptem, & quatuor eorum, ſcilicet, ſapientia, & intellectus, ſciẽtia, & conſilium, pertinent ad cognitionem, & tria reliqua, ſcilicet, fortitudo, timõr, & pietas ad operationem. Et inter illa omnia, quæ pertinent ad cognitionem ſunt perfectiora eis, quæ pertinent ad operationem: ſicut intellectus eſt excellentior in nobis viribus executiuis: & ideo ponuntur prius iſta quatuor, ſcilicet, ſapientia, intellectus & c. Iſai. 11. Et inter iſta, quæ pertinent ad cognitionem quędam ſunt purè contemplatiua, quia nullo modo pertinent ad actiones, ſcilicet, ſapientia, & intellectus. Nam intellectus appręhendit ſpiritualia, ſapientia autem ordinat illa, & iudicat de omnibus eis rectè, & infallibiliter. Alia duo, ſcilicet, ſcientia, & conſilium pertinẽt ad dirigendum actiones, ſicut facit prudentia in moralibus. Et iſta duo ponũtur poſt prima duo. Illa enim ponun-

ponuntur prima, quia sunt perfectiora, & quia de il-
lis duobus sapiētia est perfectior intellectu, quia per
fectius est iudicare, quàm apprehendere, ponitur sa-
pientia prior omnibus, vt patet Isa. 11. Iste est ordo
donorum. Et ratio huius est, quia dona consideran-
tur in nobis solum inquantum à Deo donata sunt.
Nam ex hoc dona vocantur. Ex parte autem nostra
nihil habent, quia nos nihil facimus in collatione ip
sorum. Ideo debent ordinari à perfectissimo vsque
ad imperfectū, quia à perfectissimo, idest, à Deo do-
nantur nobis, & descendunt in nos, qui sumus im-
perfecti, quia sicut dicitur: Iaco. 1. omne donum per
fectum de sursum est descendens à patre luminum.
De beatitudinibus dicendum, ꝙ est ordo cōtrarius,
quia incipiunt à minus perfecta, ex eo ꝙ beatitudi-
nes aliquo modo se tenent ex parte nostra, qa sunt
actus nostri principati per dona, quæ in nobis sunt.
Istam rationem differentiæ tangit Aug. in lib. de ser
mone Domini in monte. Ordo autem beatitudinū
consideratur à minus perfecto ad magis perfectum,
& ab exterioribus, ad interiora. Sic dicit S. Thom. 3.
Sent. dist. 34 artic. 4. scilicet: ordo beatitudinum acci
pitur secundum ꝙ ab exterioribus homo ad interio
ra progreditur: quia maximè extrinseca sunt bona
temporalia, post hoc autem proximus, post hoc pas-
siones innatæ, postea operationes propriæ exterio-
res: postea compositio interior, deinde apprehensio,
postea ordinatio. Passio verò illata ponitur vltima
omnium, quasi aliorum manifestatiua. Et sic vult
bona tēporalia esse maximè exteriora: & circa hoc
est prima beatitudo, scilicet, paupertas spiritus, per
quam contemnuntur diuitiæ, honor, & potentia sæ
cularis. Secundo loco est proximus, & in habendo se
ad eum bene non nocendo sibi per passionem irę in
nobis insurgentes, vel tolerando offensam ab eo il-
latam consistit beatitudo, scilicet, beati mites. Ter-
tio loco sunt passiones innatæ, scilicet, desideria de
lectationum, quæ sunt in sensu. Et circa istas in con
temnendo eas, & abdicando consistit tertia beatitu-
do, scilicet, beati, qui lugent, quia qui luget in nul-
lo delectatur quandiu luget. Quarto loco ponuntur
operationes nostræ exteriores, secundum quas ope
ratur quis bonum ad proximū, vel absolutè inquan
tum est iustum, & in hoc consistit quarta beatitudo,
scilicet, beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Quin-
to loco ponuntur cōpassio interior, secundum quā
quis miseretur alteri. Nā licet misericordia prodeat
in actum exteriorem benefaciendo ei, cui misere-
mur, tamē misericordia secundum se dicitur, vt est
quidam motus interior compassionis ad proximū,
& in hoc cōsistit beatitudo quinta, scilicet, beati mi-
sericordes. Sexto loco ponitur apprehensio, quæ per
tinet ad intellectum, & ad alias potentias iudicati-
uas. Et in hoc stat sexta beatitudo, cuius secundus
actus est videre Deum, scilicet, quoniam ipsi Deum
videbunt, & est actus intellectus: quia Deus per intel
lectum videtur, ipsa autem beatitudo, idest, primus
actus eius consistit in quadam dispositione ad hoc,
scilicet, in purificatione cordis, quod facit videre
Deum: ideo dicitur beati mundo corde. Septimo
loco ponit̃ ordo, qui est quædam habitudo homi-
nis ad proximum, vel proximorum inter se, & ista
est pax, secundum quam omnia benè componūtur,
& in ea consistit 7 beatitudo, scilicet, beati pacifici.
Octauo loco ponitur iniuria illata ab altero, & cir-
ca hoc consistit 8 beatitudo, quæ non propriè voca-
tur beatitudo, sed quædam confirmatio beatitudi-
num, vt ostensum est sup. q. 86. Potest etiam conside
rari iste ordo secūdum ꝙ vna beatitudo exigit aliā;
sicut est in via doctrinæ: quia postquam quis cogno

F uerit vnam conclusionem, ordo est, vt cognoscat
aliam, quæ sequitur ex ea tanquam ex principio. Ip-
sum autem primum principium non præsupponit
aliud prius. In beatitudinibus prima est contemnere
temporalia bona. Nam quando quis incipit viā per-
fectionis, primum, quod occurrit ei, est cōtemnere,
& abrenunciare temporalibus bonis. Vnde cū Chri-
stus ostendisset cuidam viam planam eundi in vitā
æternam, quæ erat per custodiam mandatorum, &
ille dixisset, hęc omni custodiui à iuuentute mea,
Christus dixit: Si vis esse perfectus, vade, & vende vni
uersa, quæ habes, & da pauperibus, & veni, & seque-
re me. Et sic innuit, ꝙ ad incipiendum sequi Chri-
stum per viam perfectionis primum est contemne-
G re res temporales, & abrenunciare eis. Ista ergo est
prima beatitudo, scilicet, paupertatis. Sic enim dicit
Chryso. ꝙ in paupertate ponitur quoddam stabile
fundamentum, quia subiecta alia super hedificētur.
Et Ambrosius dicit super Luc. ꝙ inde incipit beati-
tudo diuino iuditio, vbi ęrumna existimatur huma-
na, scilicet, homines solent putare maximam infeli-
citatem esse paupertatem: ideo Christus posuit eam
beatitudinem primam. Est autem secunda beatitu-
do, beati mites: quæ conuenienter sequitur post pri-
mam, quia per illam exterioribus abrenunciamus,
per istam vero nos circa nostra desideria, & passio-
nes dirigimus. Vnde Ambro. super Luc dicit: Cùm
simplicitate contentus fuero inops, superest mores
H vt meos temperem. Quid enim mihi prodest carere
temporalibus, nisi fuero mitis? Tertia beatitudo cō-
uenienter sequitur, scilicet, luctus, quia cum quis in-
cęperit interiores passiones suas dirigere, tunc pecca
ta, quæ per eas perpetrauit agnoscens, luget. Sic dicit
Ambro. super Luc. Cum hæc feceris, scilicet, vt sis
pauper, & mitis, qa peccator es, lugeto peccata tua.
Quarta beatitudo conuenienter sequitur, scilicet:
Iustitiā esurire, quia qui peccata defleuit, incipit vir-
tutum opera desiderare. quæ non desiderat, qui ad-
huc in peccatis manet. Sic dicit Ambro. super Luc.
Postquam delicta defleui esurire incipio, & sitire iu-
stitiam. Aeger enim quando in graui morbo est non
esurit. Quinta beatitudo post hanc sequitur, scilicet,
I misericordem esse, quia qui virtutum opera deside-
rat proximis misereri vult. Maximè quia iustitia, &
misericordia coniunctæ sunt. Vnde dicit Glo. Iusti-
tia, & misericordia ita cōiūctę sunt, vt altera debeat
temperari. Iustitia enim sine misericordia crudeli-
tas est: misericordia autem sine iustia est dissolutio.
Sexta beatitudo sequitur, scilicet, cordis munditia,
scilicet, quia iustitia, & misericordia ex corde mun-
do fieri debent. Vnde Ambro. dicit: Qui misericor-
diam defert, amittit, nisi mundo corde misereatur.
Nam si iactantiam quærit nullus fructus est. Vel di-
citur, ꝙ munditia cordis, quæ in homine ablata erat
per culpam, per opera iustitiæ, & misericordię refor
matur, vt iterum homo mundus corde esse incipiat,
K & sic ad videndum Deum disponatur. Septima bea
titudo sequitur, scilicet, pax, quia post omnia prædi-
cta superest, vt homo pacem in seipso, & ad proxi-
mos seruet. Vnde Ambro. super Luc. dicit: cum inte
riora tua vacua feceris ab omni labe peccati, ne dis-
sensiones, contentionesque ex affectu tuo prodeant
à te: pacem incipis, vt alijs pacem feras. Consideran-
dum autem, ꝙ prima beatitudo, scilicet, paupertas
spiritus potest intelligi dupliciter. Vno modo pro
humilitate. Nam spiritus secundum primam sui ori
ginem significat ventum, vt Psal. 4. spiritus procella
rum pars calicis eorum, idest, vētus impetuosus erit
pœna, vel tormētum suum, & Psal. 148. spiritus pro
cellarum, quæ faciunt verbum eius, idest, venti im-

Quomodo intelligatur paupertas spiritus.

petuo-

petuosi obediunt Deo. Et secundum hoc homines superbos solemus dicere habentes multum de spiritu, quia multum inflati sunt propter superbiam, & iram. Sic accipitur Isa. 2. Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius: quia excelsus reputatus est ipse. Isti sunt superbi, qui se excelsos reputant, & spiritus, idest, inflatio superbiæ, & irę est in naribus eorũ: quia promptum est eis irasci, & superbire. Et sic homines humiles dicentur habere modicum de spiritu, idest, de inflatione, & quia pauper parum habet vocabuntur pauperes spiritu: qui modicum, vel nihil habent de inflãmatione cordis. Sic enim accipit Augu. dicens: præsumptio quidem spiritus audaciã, & superbiam signat. Vulgo enim magnum spiritũ superbi habere dicuntur, & rectè. Nam spiritus ventus est, quis verò nesciat superbos inflatos tanquam vento distentos? Quapropter rectè intelligũtur hic pauperes spiritu humiles, & timentes Deum nõ habentes spiritum inflatum. Alio modo potest accipi spiritus pro voluntate, vel delectatione. Et dicuntur pauperes spiritu, qui voluntariè temporalia contẽpserunt. Et hi beati sunt: nam qui ex necessitate pauperes sunt ad hanc beatitudinem non pertinent. Sic enim dicit Chryso. super Matthęum, ꝑ sunt pauperes spiritu, qui mendici dicuntur, vel qui voluntariè humiles sunt, & non ex necessitate. Beatitudo secunda est: beati mites. Et dicuntur mites, qui in se iram cohibent, ne insurgat, vel si insurrexerit, frenãt. Vnde Augu. dicit: Mites sunt, qui cedunt improbitatibus, & non resistunt in malo, sed vincunt in bono malum. De hoc etiam Ambro. dicit: Mitiga affectũ tuum, & non irascaris: aut certè iratus ne peccaueris. Præclarum est enim motum temperare cõsilio. Nec minoris virtutis dicitur cohibere iracundiam, quàm omnino non irasci, cum plurimum istud leuius, & istud fortius æstimetur. Beatitudo 3. est luctus, qui consistit in abdicatione delectationum carnis, ita vt voluntarium luctum assumamus. Potest etiam accipi pro luctu peccatorum, quo peccata deflemus: Sic dicit Hilarius: lugentes hic dicuntur non orbitates, aut contumelias, aut damna merẽtes, sed peccata vetera flentes. Et non solũ pertinet ad hanc beatitudinem peccata propria flere, sed etiam cum nostra fleuerimus, aliena lugere, quod ad perfectiores pertinet. Sic dicit Chrysostomus super Matthęũ. Qui sua quidem peccata lugent beati, sed mediocriter: beatiores autem sunt, qui aliena peccata lugent, & tales esse omnes doctores. Sic enim Samuel fleuit peccata Saulis, pro quibus Deus illum abiecerat. 1. Reg. 15. & 16. & Paulus fleuit eos, qui post immunditiam pęnitentiam non fecerunt, vt dicit Hie. super Matth. Et iste luctus non solum dat lugenti veniam peccatorum, sed etiam magnum gradum meriti tribuit, & consolationes multas in hoc sęculo affert. Vnde Chryso. in quadam homilia dicit: Licet talibus sufficiat venia frui non terminat retributionẽ in remissione peccatorum, sed etiam multarum facit participes consolationum, & hic, & in futuro. Sẽper enim maiores laboribus Deus dat retributiones. Beatitudo 4. est esurire iustitiam, quod intelligitur, ꝑ non solum iustitiam desideremus, sed etiam ꝑ ex magno affectu. Intelligitur etiam per hoc, ꝑ nemo putet se sufficienter iustum esse, sed semper iustitiã desideret, quasi adhuc nullam habeat. Sic dicit Hieronymus super Matth. Non nobis sufficit velle iustitiam, nisi iustitiæ patiamur famẽ, vt sub hoc exercitio nunquam nos satis iustos, sed semper esurire iustitiæ opera intelligamus. Et accipitur iustitia hic pro iustitia legali, quæ est omnis virtus, vt dicitur 5. Ethi. Nam qui illam habet, simpliciter iustus est, cũ omnem virtutem habeat, quia lex actum omnium virtutum iubet. Et isto modo solet accipi communis iustitia in sacra scriptura. Vel potest accipi pro iustitia particulari distributiua, vel commutatiua, & tunc opponitur speciali vitio. Nam commutatiua opponitur auaritiæ, distributiua autem pluribus vitijs opponitur, & maximè acceptioni personarum. Sic dicit Chryso. super Matth. ꝑ iustitiam hic vocat vniuersalem virtutem, vel particularem auaritiæ cõtrariam. Quia enim de misericordia dicturus erat ostendit qualiter misereri oporteat, scilicet, non ex rapina, nec ex auaritia. Beatitudo 5. de misericordia, quæ consistit in hoc, ꝑ proximis sine debito aliquid elargimur: & maximè quãdo miserias eorum in nos transferimus compatiẽtes eis. Sic enim dicit Remigius, ꝑ misericors dicitur habens miserum cor: quia alterius miseriam quasi suam reputat, & de malo alterius quasi de malo suo dolet, & non solum aliquis miseretur alteri quando ei circa temporalia subuenit, sed etiam si eius defectus tolerat patienter. Sic dicit Hie. super Matth. misericordia hic non solum in eleemosinis intelligitur, sed in omni peccato fratris si alter alterius onera portemus. Beatitudo 6. est cordis munditia. Et ista est quando quis ab omni vitio cauet. Ita vt in corde eius nulla peccati sordes sit. Vel dicitur munditia circa temperantiam, quia per intemperantiam maximè cor polluitur, & ipsa ad videndum Deum valdè impedit. Sic dicit Chrysost. in quadam homilia, ꝑ mundos corde hic dicit eos, qui vniuersalem virtutem habent, & nullius sibi mali conscij sunt. Vel eos, qui circa temperantiã consistunt; quæ maximè necessaria est ad videndum Deum, sicut dixit Paulus. Pacem sequimini cũ omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deũ ad Hebræ. 12. Beatitudo 7. est pax, quæ dicit quandã tranquillitatem ordinis, vt ait Augu. 19. de Ciu. Dei. Et ista trãquillitas potest esse in homine ad seipsum in eo, ꝑ pars inferior, scilicet, sensitiua rationi obediat. Et ista est maxima pax, secundum quam aliquis verè bonus est. Nam nihil prodest, ꝑ quis inter alios pacem constituat, si in se pacem non habet, & postquam in se habuerit inter alios eam constituet. Nã vtrunque ad istam beatitudinem pertinet. Sic dicit Hie. super Matth. ꝑ pacifici dicuntur qui primum in corde suo deinde inter fratres desidentes pacem faciunt. Quid enim prodest alios peccari tua pace, cum in tua anima sint bella vitiorum? Ob hoc igitur præcipua pax est, quam homo in seipso constituit. Sic dicit Aug. in lib. de sermone Domini in mõte: pacifici in seipsis sunt, qui omnes animi sui motus componentes: & subijcientes rationi carnales concupiscentias habentes edomitas fiunt regnum Dei, in quo ita sunt ordinata omnia, vt quod est in homine præcipuum, & excellens imperet cæteris reluctãtibus, quæ sunt nobis, & bestijs communia. Est autẽ verum, ꝑ ad istam pacem, quam diu viuimus peruenire sufficienter non possumus, quia semper aliqua repugnantia manent, vt merendi locus sit. Sic enim dicit Aug. in lib. retractationum, nõ tamen cuiquã prouenire potest, vt lex repugnans legi mentis omnino non sit in membris. Sed hoc nunc pacifici agũt domando concupiscentias carnis: vt ad pacem plenissimam quandoque veniatur. Istas beatitudines secundum istum ordinem assignat Augu. in lib. de sermone Domini, & attribuit eas singulis donis, dicẽs: Attendendus est diligẽter numerus harum septem sententiarum. His enim quasi septem gradibus conuenit septiformis operatio Spiritus sancti, quam Isaias describit. Sed ille à summo hic ab imo, quia ibi daretur filius Dei ad ima descensurus. Hic homo de imis

Comparatio: seu assignatio beatitudinũ ad dona Spiritus sancti.

imis ad Dei similitudinem ascensurus. In his primò est timor, qui cōgruit humilibus, de quibus dicitur: beati pauperes spiritu, idest, non alta sapientes, sed timentes. Secunda est pietas, quæ conuenit mitibus: qui enim piè viuere quærit, honorat, & tamen reprehendit, & non resistit quod est mitem fieri. Tertia est scientia lugentis, quæ conuenit lugētibus, qui didicerunt quibus malis nunc iuncti, quæ quasi bona appetierunt. Quarta est fortitudo, quę conuenit esurientibus, & sitientibus, quia desiderantes gaudiū de veris bonis laborant à terrenis cupientes auerti. Quinta est consilium, quæ cōuenit misericordibus: quia vnum remedium est de tantis malis erui dimittere alijs, & dare. Sexta est intellectus, & conuenit mundis corde, qui purgato oculo possunt videre, qđ oculus non vidit. Septima, scilicet, sapientia conuenit pacificis, in quibus nullus motus est rebellis, sed obtemperant spiritui. Nunc autem de præmijs beatitudinum dicendum, q conuenienter assignantur, & secundum ordinem ascendendo semper, sicut & ipsę beatitudines, quibus respondent semper ascendunt. Et quia primum videtur esse maius alijs dicendum est vno modo, q primum intelligitur in omnibus, idest, q præsupponitur in quolibet præmio, & tunc necesse est quodlibet esse maius primo, cum addat aliquid super illud. Sic enim innuit Chrysost. in quadam homilia, scilicet, q per hæc omnia regnū cœlorum intelligitur, & nihil terrenum expectandum est. Est ergo primum præmium regnum cęlorum, per quod vita æterna absolutè significatur, & quodlibet aliud præmium specialiter exprimit aliquam perfectionem, quę non intelligitur per regnū cœlorum generaliter dictum. Alij dicunt, q quodlibet prēmium non solum præsupponit primum, sed etiam omnia præcedentia, communiter autem regnum cœlorum pauperibus promittitur, quia vt dicit Aug. superbi appetūt regna terrarum, quia humilium est regnum cœlorum. Et conuenit etiam, quia qui patitur paupertatem pro Christo ab eo diuitias suscipere debet. Vnde Glo. dicit: pauperibus in præsenti conuenienter promittuntur diuitiæ cęli. Conuenit etiam: quia paupertas spiritus est humilitas. Et quia superbia deducit ad inferos, humilitas deducit ad cęlum, vt ait Chryso. super Matth. scilicet. Cætera vitia deponunt ad inferos, maximè tamen superbia, sic & omnes virtutes inducunt in regnum cœlorum, sed maximè humilitas, quia proprium est, vt qui se humiliat exaltetur. Secundum præmium est possidere terram, idest, regnum cœlorum. Et istud est maius, quàm præcedens, quia illud solum dicit habere cœlum, istud autem firmitatem addit per hoc, quod dicit, possidebunt. Sic dicit Glo. mites, qui seipsos possident, hęreditatem patris in futuro possidebunt. Plus enim est possidere terram, quàm habere regnum cœlorum. Multa enim habemus, quæ statim amittimus. Tertium premium est cōsolari. Et istud maius est, quàm possidere, quia potest esse aliqua possessio sine iucunditate. Sic enim dicit Glo. Maior est retributio lugentis, quàm pauperis, & mitis. Plus est enim gaudere in regno quàm habere, & possidere illud: multa enim cum dolorę possidemus. Et est conueniens premium, vt qui in hoc mundo lugebunt in futuro consolentur. Et nō solum quando lugent peccata sua, sed etiam quando peccata aliorum, & contingit q illi pereant, dolent nimiū, qui pro eis lugendo laborauerunt. Postquam vero Deum viderunt, agnoscent, q non sine causa illi perierunt, & tunc consolabuntur de præterito dolore. Sic dicit Chrys. super Matth. Qui aliena peccata lugent, consolabuntur: qui cum in secu-

F lo illo prouidentiam Dei agnouerint, & intellexerint, q qui perierunt non fuerunt Dei, de cuius manu nemo rapere potest, de eis luctu derelicto in sua beatitudine lętabuntur. Quartum præmium est saturari, & maius est, quàm præcedens, quia aliqui gaudent, vel consolantur, quibus gaudium ad abundantiam nō prouenit. Et propriè erit ista saturitas, quia sancti plura habebunt, quàm desiderauerunt. Sic dicit Chryso. super Matth. Saturabuntur largitate remunerātis Dei, quoniam maiora erūt præmia Dei, quàm desideria sanctorum. Quintum præmium est misericordiam cōsequi, & istud est maius, quàm præcedens, quia potest aliquis saturari recipiendo, quod meretur, misericordiam tamē consequi est vltra meritum

G recipere de ipsis bonis vitæ æternę. Vnde glo. dicit: misericordibus merito misericordia impenditur, vt plus recipiant, quàm meruissent, & sicut plus recipit ille, qui vltra saturitatem habet, quàm qui solum habet ad saturitatem, ita maior est retributio miserentis, quàm omnium præcedentium. Et iustè hoc præmium datur, vt pro misericordia reddatur misericordia. Etiam fit hoc, quia Deus valde delectatur in misericordia. Vnde solis misericordibus promittit misericordiam, qui verò misericordiam non habuerit, illam nunquam recipiet: Iacobi. 2. iudicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam. Sic etiam Hilarius dicit, q in tantū Deus beneuolentiæ nostrę in omnes delectatur affectu, vt

H suam misericordiam sit solis misericordibus præstaturus. Sextum præmium est videre Deum, & maius est, quàm pręcedentia, quia nihil maius esse potest, quàm videre Deum. Sic dicit Glo. Maiorem remunerationem habent mundo corde, quàm omnes primi. Sicut qui in curia regis vident faciem eius, maiores sunt, quàm qui solum in curia plaudent. Nam videre faciem regis, idest, posse videre eam quandocunque voluerit quis, magnam excellentiam ostendit. Et sic Esther. 2. ad ostendendam excellentiam septem ducum Medorum, & Persarum: dicitur q isti videbant faciem regis, & primi post eum residere soliti erant. Istud autem maius est, quàm misericordiā consequi. Quia potest quis misericordiam cōsequi

I recipiendo vltra id, qđ meretur, qui tamen ad hanc excellentiam, quæ est videre Deum, non eleuetur. Septimum præmium est vocari filium Dei. Et ista est maxima dignitas, quia filius patri acceptissimus est. Qui ergo filius Dei est, non solum eum videt, sed etiam excellenter ei adhæret. Vnde Glo dicit: maximam dignitatem habent pacifici. Sicut qui filius regis dicitur, in domo regis summus est: Hæc autē beatitudo septimo loco ponitur: quia in sabbatho verę requiei dabitur vera pax, sex ætatibus transactis.

Dicto autem de beatitudinibus, de fructibus, & de donis, dicendum erat, quia ista se consequuntur per quādam similitudinem, & propinquitatem, sed

K de fructibus dicetur inf. 13 & ad Gala. 5. de alijs fructibus, qui sunt virtutes: de donis autem Isaiæ 11.

Vos estis sal terrę: quod si sal euanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, et cōculcetur ab hominibus. Luc. 14. Mar. 9.

Vos estis. Supra positæ fuerunt beatitudines, quę perficiunt hominem in vita cōtemplatiua, licet plurimæ earum præsupponantur ex vita actiua, quæ præcedit ad contemplatiuam: hic agitur de virtutibus prælatorum, qui excellere debent tam in vita actiua, quàm in contemplatiua. Et quia prelati sunt successores Apostolorum, licet ista dicerentur immediatè Apostolis, pertinent tamē ad prælatos, qui

Apo-

Apostolorum vitam imitari tenentur: vnde virtutes præcedentes, idest, beatitudines, quas vocamus interdum virtutes, præsupponi debent ad istas virtutes, de quibus hic dicitur: quia illę sunt generaliter pro quolibet viro perfecto; istę autem specialiter pro prælatis, qui perfecti viri esse debent. Et ponuntur hic aliqua, quæ specialiter ad eos pertinent. Et primò quantum ad eorum vitam: secundò quantum ad ipsorum doctrinam, ibi. *Nolite putare*. Debet autem vita prælatorum esse excellens in multis, & principaliter in quatuor. Primò vt sint discreti in agendis, secundò, vt sint sufficientes in scripturis intelligendis, tertiò, vt sint cõstantes in oppressoribus ouium suarum reprimẽdis, quartò, vt sint idonei in bonæ vitæ exemplis præstandis, & ista quatuor tanguntur hic, secundum, ibi. *Vos estis lux*. Tertium, ibi. *Non potest ciuitas*. Quartum, ibi. *Nec accendunt lucernam*.

Circa primum dicitur. *Vos estis sal terrę*. Ad solos Apostolos, siue Christi discipulos ista verba dirigebãtur, licet præsentibus turbis omnia hæc Christus prędicaret. Sed faciebat sicut nunc prędicatores faciunt, qui pręsentibus viris doctis, & plebe prędicãt, & quando subtilia dicunt ad doctos se conuertunt: cũ vero minora omnibus communiter loquuntur. Et dicitur. *Vos estis sal terræ.* Idest, estis condimentum, & discretio. Nã sicut sal omnibus cibis saporẽ dat: ita & prudẽtia omnes actus nostros modificat, & sapidos reddit. Vnde sapientiã vulgariter sal appellare solemus: Et sic dixit Apostolus: Omnis sermo videt̃ sale conditus simul, i. omnia verba vestra cũ discretione proferãtur. Sic ẽt dicitur Mat, 9. Habete in vobis sal. i. habeté discretionẽ in operibus vestris. Et cũ multę virtutes ad prelatos pertineant, discretio maximè necessaria est, quia actus prælatorũ est regere, & ordinare alios. Et tamen iuxta Arist. sapientis est ordinare: ideo sapientia, i. prudẽtia est prima, & propria virtus prelati. Ideo ante ceteras virtutes Christus dixit hic, ꝙ Apostoli, & prelati debebãt esse sal. i. prudentiã habentes. Et non solũ ad prelatos, sed etiã ad quencunq; hominem: nam prudentia est prima virtus, eo ꝙ ad ipsam solã pertinet dirigere actus omnium virtutũ moralium, & sine ea virtutes non proficient. Immo interdũ deterius erit habere virtutes naturales, i. inclinationem ad virtutes, quàm nõ habere: quia existentibus istis inclinationibus si non adsit prudentia moderatrix, errabitur grauiter circa istarum inclinationum actus, & quantum fuerit vehementior inclinatio erit maior occasio errandi: quia tanto magis ibitur ad extremum: cum non sit ibi prudentia, cuius est medium constituere. 2. Ethi. Et ponitur exemplum Arist. de hoc 6. Ethi. in fine dicens, ꝙ habentibus naturales virtutes sine prudentia cõtingit id, quod accidit in corpore fortiter moto sine lumine: quia quanto fuerit motus fortior tãto erit grauius periculum impingendo in aliquid, vel cadendo. In prælatis tamen istud potius est: quia non seipsos solum, sed plurimos regere debent. Et si seipsos nescirent regere, à fortiori alios non regerent. Ideo Apostolus quando ostendit virtutes episcoporum dixit, ꝙ haberent scire regere bene domos suas: vt ex hoc argueretur, ꝙ essent apti ad regẽdum Ecclesiam. Sic dicitur prima ad Timo. 3. Oportet episcopum domui suę esse benè præpositum: si quis enim domui suę præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit. Quasi dicat: Non potest esse. Et propter hoc Christus nõ solum dixit hic. *Vos estis sal*. Sed. *Vos estis sal terrę*. Idest, non solum pro vobis debetis habere sal, idest, discretionem, sed pro tota terra: quia totus mundus prælatis diuersis subditus est: ideo ipsi pro tota terra discretionem habe-

A re debent. *Quod si sal euanuerit*. Euanescere est virtutem amittere, & tunc sal euanescit, quando virtutẽ non habet ad saliendum, idest, ad condiendum res, quibus fuerit aspersum. Sic dicitur: Marci. 9. Bonum est sal, quod si sal insulsum fuerit, idest, non habuerit virtutem salis. *In quo salietur?* Potest teneri istud verbum, salietur, impersonaliter, & est sensus. *Si sal euanuerit*. Idest, virtutem amiserit. *In quo salietur?* Idest, cum quo condientur res? quia nihil est aliud, quod possit dare illum saporem condimenti nisi sal. Vel potest teneri passiuè, & tunc suppositum suum est sal, & est sensus, si sal amiserit virtutem. *In quo salietur?* Idest, cum qua re ipsum sal poterit recuperare virtutem salis: quod est saliri? Nam si aliæ res perdãt
B virtutem saporis, apposito sibi sale condientur: si autem sal perdiderit virtutem condimenti, non superest aliquid, quo apposito recuperet virtutem saliendi. Et secundum hoc potest intelligi dupliciter de prælatis. Vno modo, ꝙ si discretio defuerit in eis nihil est, per quod cęteri dirigantur in operationibus suis, cùm directio esse deberet per prudentiam, & legem positam à prælatis Secundo modo, ꝙ si discretio defuerit in prælatis, & peccauerint per indiscretionem, nemo superest, à quo corrigantur, quia supra prælatos nullus est. Vterque sensus conueniẽs est, & tamen litera potius vult secundum, scilicet, ꝙ sal si euanuerit non potest recuperare virtutem condiendi per aliquid aliud, & ita expresè posuit Mar.
C dicens: bonum est sal, quod si sal insulsum fuerit, in quo condietis istud? idest, per quid recipiet virtutem cõdimenti ipsum sal? Quasi dicat, per nihil. Et sic in isto secũdo sensu debet applicari prælatis, scilicet, si aliquis de subditis discretione caruerit, poterit per prelati prudentiam regulari, sicut cum aliqua res careat sapore, recipit illum à sale: si tamen ipsum sal sapore careat, à nullo potest illum recipere, & sic quãdo prælatus indiscretus fuerit, per nullum potest dirigi. Et in hoc ostẽditur magnum periculum, quod est, si prælati indiscreti fuerint. Et istum sensum tenet Hiero. dicens: si doctor euanuerit, quo alio doctore emendabitur? Quasi dicat: nullo: quia doctor inquantum est doctor, non habet alium doctorem,
D sed inquantum est discipulus habet. Sic dicit Augu.
Si vos, per quos populi condiendi sunt metu persecutionum temporalium amiseritis regna cęlorum,

> Lib. 1. de Sent. Domini i͂ mõte. cap. 10. Tom. 4.

qui erunt homines, per quos uobis error auferatur? Quasi dicat: Nulli: Quia prælatum peccãtem nemo corrigit per modum iurisdictionis, sed potius exemplum eius subditi sequuntur. Vnde cum ipse peccat subditos delinquere faciet. Sic dicitur Leui 4. Si peccauerit summus sacerdos delinquere faciens populum. Quasi dicat: Quando ipse peccat populus delinquit: quia sequitur eum delinquentem. *Ad nihilum valet vltra*. Scilicet, sal postquam euanuerit, idest, virtutem amiserit, ad nihil vltra valet: quia totus vsus suus erat ad condiendum cibos. Si ergo virtutem
E condiendi amiserit, ad nihil iam prodest. Ita cum prælatus ad nihil sit, nisi vt per eum subditi dirigantur, cum indiscretus fuerit, ita vt per eum nemo possit dirigi, ad nihil valet. *Nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus*. Scilicet, sal quandiu prodest ad condiendum seruatur in domo, quia vsus eius vtilis est. Cum autem ad nihil prodest, superfluum est istud conseruari. Ideo iam non seruatur, sed projicitur extra domum, & tunc conculcatur ab hominibus. In quo signatur sua inutilitas: quia id, quod inutile est, & vile cõculcatur: sicut lutum platearum, quod ad nihil prodest, conculcatur, & stercus, quod inutile est, conculcatur. Sic enim dicitur de muliere fornicaria; Quasi stercus in via conculcabitur. Eccl. 9.

Ita

Ita est de prælatis, qui si carent discretione, cum non sint vtiles ad aliquid debent proijci foris, idest, deponi de dignitate, & conculcari ab hominibus, idest, ꝙ efficiatur iam subditus, & contemptibilis, qui nesciuit esse prælatus. Et tunc tales non solum à prelatis, qui vocantur homines, idest, rationem habentes conculcabuntur, idest, subijciētur, sed etiam ab alijs, quos prius subditos habebant, conculcabantur, quia ab eis contemnētur. Et sic Deus iubet, ꝙ prelati, qui discretionem, & sapientiam abiecerint, de dignitate repellantur. Oseę 4. Quia tu sciētiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Sic enim Glo. dicit hic, ꝙ postquam illi, qui capita sunt aliorum, abiecerunt discretionem, & defecerunt: nulli vsui apti sunt, nisi ad hoc, ꝙ mittantur foras ab officio docendi: Et idem dicit Hilarius. Sed Luc. 14. uidetur aliqualiter litera contraria, scilicet, si sal euanuerit, in quo condietur: nec in terra, nec sterquilinium vtile est, sed foras mittetur. Et sic innuit, ꝙ etiam non est bonum ad hoc, ꝙ proijciatur in terram. Dicendum, quòd sal nullum vsum habet directè, nisi condire: habet tamen virtutem desiccandi, & conseruandi, quæ consequuntur ad condire. Et quandiu manserint istę virtutes, manet vis condiēdi. Cùm autem illa perierit omnes perierunt, & propter illas virtutes interdum ponimus sal ad alios vsus, vt ad aliquid desiccandum, & conseruādum, & sic sal potest prodesse interdum ad terram, idest, ad desiccandum virtutem germinatiuam terræ. Vnde quando aliqui victores irati vrbibus volunt eas in æternum inhabitabiles reddere, aspergunt eas sale, sic fecit Abimelech, quando accepit vrbem Sichem. Iudicum 9. sic etiam de alijs locis factum legimus. Sic dicit Hiero. legimus in scripturis vrbes quasdam ira victorum sale seminatas, vt germen nullum in ipsis oriretur. Et sic sal potest esse vtile ad terram, idest, ad desiccandum terram, & sterilem eam reddendum. Postquā vero euanuerit, nec prodest ad condimentum, nec etiam est vtile in terram, idest, ad aliquem vsum in terra faciendum. Et similiter potest esse vtile ad aliquem vsum faciendum in sterquilinio, & quandiu virtutem habet ad hoc conseruatur in domo, cum verò ad nihil horum prodest: tunc foras mittitur, & conculcatur.

Quare prelati vocantur sal. Quæstio XC.

Proprietates salis cō ueniunt prælatis.

QVAERITVR, quare prelati vocātur hic sal. Dicendum, quòd istud est, quia eis conueniunt proprietates salis, non solum quantum ad condimētum, per quod signatur discretio: vt sup. dictum est, sed etiam quantum ad alia. Nam sal habet vim mordicatiuam, & mordet res molles. Voluit autē Christus per hoc dicere Apostolis, ne curarent si alios maledicentes sibi audirent, sed ista negligerent. Sic dicit Chryso. super Mat. Si alios mordentes mala audiatis gaudete. Hoc enim est opus salis mollia mordicare, quasi aliorum maledictio nihil vobis noceat, sed testimonium est vestræ virtutis. Conuenit etiam quantum ad hoc, quòd sal habet conseruare res, ne putrefiant per longum tempus. Ita & Apostoli veniebant prædicaturi doctrinam, per quam homo non putresceret in sordibus peccatorum. Sicut dicitur: Ioelis 2. Computruerunt iumenta in stercore suo. Sic dicit Hilarius, quòd hæc est proprietas, & officium Apostolorum, quod ex sale querēdum est. Hoc enim in omnem vsum humani generis incorruptionem corporibus, quibus fuerit aspersum tribuit, & ad omnem sensum conditi saporis aptissimum est. Apostoli autem sunt rerum cœlestium prædicatores, & velut æternitatis seminatores: me-

F ritò ergo sal terræ nūcupati sunt, quòd per virtutē doctrinæ quasi salientes æternitati corpora seruant. Conuenit etiam hoc quantum ad modum generationis salis, & virtutem eius, quæ Apostolis conueniunt. Vnde Remigius dicit: Sal per aquam, & per ardorem solis, & per flatum venti in naturam alterā commutatur, sic & Apostolici viri per aquam baptismi, & ardorem dilectionis, & flatum spiritus sancti in spiritualem regenerationem mutati sunt. Sapientia etiam cœlestis per Apostolos prædicata exsiccat humores carnalium operum, aufert fętorem, & putredinem malę conuersationis, & vermem libidinosæ cogitationis, & alia multa sal facit, quæ Apostolis conueniunt.

G Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Nolite putare, quoniam veni soluere legem, aut prophetas: non veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico Luc. 16.
H vobis, donec transeat cęlum, et terra, iota vnum, aut apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant.

Vos estis lux mundi &c. Hic ponitur secundum, qđ pertinet ad prælatos, scilicet, ꝙ excellāt alios in scripturis sanctis intelligendis. Nam sicut tenentur esse discreti vt se, & alios regant, ita, & intelligentes in sacris scripturis esse debent, quia tenentur docere alios nihil occultando, aut subtrahendo de eo, quod pertinet ad instructionem vitæ. Sicut dicebat Apostolus Ephesijs. Vos scitis quomodo nihil subtraxerim vobis vtilium quominus annunciarem vobis, & docerem vos publicè. Et hoc est ita necessā-
I rium, quòd si prælato non docente aliqui propter defectum doctrinæ pereunt, ipse reus est sanguinis illorum, & non poterit excusari, quin sit reus, nisi annunciauerit omnia, quæ sunt necessaria ad salutem subditorum, sicut ibidem dixit Paulus. Contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quominus annunciarem omne consilium Dei vobis. Act. 120. Pendet tamē doctrina necessaria salutis in sacra scriptura, quam predicare non potest qui ignorat: ideo oportet, ꝙ prelati illā intelligant, & non solum mediocriter, sicut ceteri, sed eminenter, quia tenentur eā defendere per rationē, sicut dicitur 1. Petri. 3. sanctificate Christū in cordib' vestris, parati semper ad
K satisfactionē omni poscēti vos rationi de ea, quę in vobis est, fide, & spe. Et quantū ad hoc vocantur cōmuniter lux, quia ipsa est, per quā omnia manifestantur: Ad Ephe. 4. Omnia, quæ arguūtur à lumine manifestantur. Omne enim, qđ manifestatur lumē est. Et quia per sapientiā prelatorū ceteri debent liberari ab ignorantia, sicut per lucem liberamur à tenebris: conuenienter prelati lux appellati sunt. Et ob hoc ipsi in sua promotione, i. in consecratione profitentur se habere scientiā sacrarum scripturarū vtriusq; testamenti, in quo continetur omne, qđ ad vitā humanā dirigendā à Deo traditū est. De hoc Chry. super Matth. dicit, ꝙ sicut doctores propter bonam con-

conuersationem sunt sal, quo populus conditur. Ita propter verbum doctrinæ sunt lux, qua ignorantes illuminantur. Prius est enim benè viuere, quàm benedocere: & ideo postquam Apostolos dixerat sal, consequēter eos vocat lucē. Aliā ēt causam allegat, dicens: Sal in eo statu tenet rē, ne ad deterius muteт: lux ēt ad melius perducit illuminādo. *Non pōt abscondi ciuitas supra montem posita.* Hic ponit tertium, in quo vita prçlatorū excellere debet, s. in reprimēdis lupis oppressoribus ouium. Debet. n. esse prçlatus constās ne timore perdēdi lucrum, aut fauorem tpalē subtrahat aliquid de officio pastorali permittens oues suas opprimi à potentib. aliquibus, iustitiā denegando pp fauorem tēporalium dñorum, aut doctrinā necessariam tacendo, per qđ subditi lçduntur. Nam iste merçenarius est, & nō pastor, quia videns lupum venientem ad occidendum gregē, fugit. Similes autē Christus valde increpat, Io. 10 dicēs: Nihil pertinere ad eos de ouibus, cùm sola tpalia lucra quærant. Quod Grego. exponens, ait: Lupus. n. super oues venit cū quilibet iniustus fideles quosq;, atq; humiles opprimit. Sed is, q pastor videbatur esse, & non erat, reliquit oues, & fugit, quia dū sibi ab eo periculum metuit, resistere iustitiç non prçsumit. Fugit autem non mutando locum, sed subtrahendo solatium Et ob hoc pastor bonus qui teneт animam suā ponere pro ouibus, Io. 4. similatur turri fortissimæ cōstitutç in alto, q̃ homines à longinquo vident, & ad eam tāquam ad locum securum refugiunt. Ista duo prçlatus bonus habet, s. quia fortis est, sicut turris resistendo oīb. iniquis vsq; ad mortē, & est in alto loco posita, quia officium prçlati debet esse oīb. patens, vt qlibet oppressus possit prçlatum adire remedium petens angustiæ suæ. Et ille omnib. cōicari debet, ne sit psonarum acceptor, quia oībus debitor est, magnis, & paruis, sapientibus, & insipientibus, sicut se Apostolus dicebat debitorē ad Ro 1. Et tunc oēs subditi tanquam ad turrē, & ciuitatem in alto positam, quç abscondi non pōt, & firmū prçsidium prçstat ad eā confugiētibus veniēt. Signatur ēt per hoc officium prçlatorū, ꝙ non debet esse in abscōdito sed oīb publicari. Per hoc ēt signari pōt constantia, quā habituri erāt Apostoli prçdicādo nomē Christi: quia licet domini tēporales iuberent eis prçdicare in nomine isto cōminando pçnas, non debebant terreri, sed cōstanter prædicare. Sic n. fuit qñ principes Iudæorum, & sacerdotes iusserunt Petro, & Ioanni, ne docerent publicè in noīe Christi. Et illi dixerunt. Si iustum est vos potius audire, quàm Deum: non. n. possumus quç vidimus, & audiuimus non loqui, Act. 4. Iterum ēt cum principes Iudæorū iuberent Petro, & Apostolis tacere nomen Christi, illi dixerūt: obedire oportet magis Deo, q̃ hominibus. Et admirabātur Iudæi constantiam Petri, & Ioannis scientes, ꝙ viri idiotæ essent, & sine literis, Act 4. & 5. Hoc idem in omnibus prçlatis esse debet. Nam doctrinam necessariam ad salutē subditorum nullius potestatis timore subticere debēt, ne officiū prælati in aliquo minuant, vel subtrahant aliquid eorū, ad quç tenentur. *Neque accendunt lucernam.* Istud est quartum, quod ptinet ad prçlatos, & est sanctitas vitæ in exemplis dandis: Nā prçlatus non est vnicus homo, sed multi, quia ipse est oēs subditi sui. Vt ergo prçlatus bonus sit, non sufficit eum in se bonum esse, sed ēt omnes subditos bonos esse Hoc autem prælatus realiter efficere non potest, cū quilibet sit suæ mentis arbiter. Sed tūc prælatus omnes subditos bonos facit, quando sufficientem causam ex se præstat, vt omnes boni sint. Istud autem est si prælatus totum, quod est officij sui, impleat. Et quia non potest bonus esse ad

A ad alios, qui in se bonus non fuerit, oportet primò prælatum bonum esse quantum ad virtutes, quæ vnum singularem bonum faciunt: deinde debet esse bonus ad alios habendo proprias virtutes prælati. Nam prçlatus, vt prælatus non est ad se, sed ad alios: ideo virtutes, quæ prælatum bonum efficiūt, non sunt, per quas bene se habeat in se, quia istè iam præsupponuntur ad esse bonum hominem, sed illæ, per quas benè se habeat ad alios. Et huiusmodi sunt illæ quatuor, quæ ponuntur hic. Et est vna de præcipuis exemplis dare, quia prælati debent esse quasi quoddam speculum mundum, in quo subditi possint contemplari omnes actus suos per conformitatem ad actus prælati, sicut aspiciendo in specu- B lum agnoscit homo maculas vultus sui. Et propter hoc figuraliter Deus iussit, quòd sacerdotes veteris testamenti lauarent se in labro æneo facto de speculis, Exodi 38. vt innueretur, quòd sacerdotes debebant lauare vitam suam, vt illa esset nitida, & posset esse speculum plebis. Ad hoc autē requiritur, quòd non inueniatur aliquod vitium apparens in prælato, quod populus posset imitari & sic fiet irreprehēsibilis. Vnde Apostolus prima ad Timothe. 3. cum describeret omnes virtutes Episcopi, posuit primā dicens: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Et tamen quandiu aliquod peccatum apparere potest in eo, est adhuc reprehensibilis. Ideo necesse est, quòd prçlatus non habeat aliquod manifestum pec- C catum. Ad hoc autem requiritur honestas, per quā quantum ad exteriora benè quis habet se. Vnde licet ex fragilitate humana contingat prælatum peccare, cauere summè debet, ne peccata sua veniant ad aures, aut conspectum plebis Quia generaliter in omnibus tam ecclesiasticis, quàm sæcularibus grauiora sunt peccata inquantum alijs præstant exemplum, & scādalum. Et aufertur prælatis auctoritas, & rigor corrigēdi peccata aliena, quamquā sint peccata ipsa in se. Nam peccantibus prælatis populi sequuntur peccata eorum, & dicunт ipsi facere, quòd populus delinquit, Leu. 4. Si peccauerit summus sacerdos, delinquere faciens populum. Etiam istis peccantibus, qui alios docere debent, doctrina Dei, & D nomen eius blasphematur. Sic enim Apostolus dicit ad Rom. 2. scilicet: Per vos enim nomen Dei blasphematur inter gentes. Et loquitur contra doctores dicens: Qui alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, & furaris. Et apparet hoc in Dauid, qui sæcularis princeps erat, & cùm peccasset fornicando cum Bethsabee, & occidēdo virum eius Vriam, remittebat ei Deus peccatum quātum ad se, & tamen inquantum fuit secutum inde malum exemplum, & blasphemia Dei remittere noluit. Nam cum dicente Nathan propheta pœnas, quas Dauid passurus esset ille dixisset: peccaui Domino: dixit Nathan: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris: veruntamen quo- E niam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morietur, 2. Reg. 12. Et sic grauior fuit visa Deo blasphemia secuta ex peccato, & scandalum, & exemplum quàm ipsum peccatum in se. Grauissima ergo sunt peccata prælatorum, quando taliter fiunt, vt possent venire in aures plebis.

De peccatis manifestis prçlatorum.

Hoc ergo est, quòd Deus commendauit hic Apostolis, & prælatis omnibus dare rectum exemplum per bonitatem operum suorum, quæ omnibus nota esse debent, & quantum ad hoc prçlati vocanт lucerna, quia sicut illa posita est, vt illuminet omnes, q in domo sūt, ita & prçlatus p vitæ suæ excellentiā omnib. benè viuendi lucens exemplum tribuere debet.

Et dr̄. *Non accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio.*
Idest, lucerna non accenditur, vt ponatur sub mo-
dio, idest, sub aliquo vase claudente lumen eius.
Sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt.
Idest, ponitur lucerna ad lucendum. Ideo debet po-
ni in loco alto, & patenti, scilicet, super candelabrū,
vt omnes, qui in domo sunt, videre possint per lu-
men eius. Ita prælatus lucerna quædam est, & nō de
bet poni in abscōdito, idest, non debet operatio sua
esse abscondita, sed patens omnibus, vt omnes pos-
sint inde exēplum capere. Vnde prælati non debent
occultare bona opera sua, sed magis illa publicè fa-
cere, vt subditi ad similia moueantur, & intendere
hoc est eis valde virtuosum. Aliter potest intelligi
ista litera de prædicatione prelatorum, & eorum do
ctrina, quòd non debeat esse occulta. Si enim præla
tus, qui sapiens esse debet, & docere tenetur, occul-
tauerit doctrinam, erit sicut lucerna posita sub mo-
dio, cuius lucem nemo videt: & tamen contra natu
ram est, ꝙ lumen ponatur in abscondito, cum istud
sit solum ad illuminādum. Sed Mar. 4 dicitur: Nun-
quid venit lucerna, vt sub modio ponatur, aut sub
lecto? Et idem est, quia per hoc innuitur, quòd lu
cerna non debet poni in loco, vbi lumen eius non
videatur: & tamē poni sub modio, vel sub lecto est
poni in loco clauso, quia lectus secundum consue-
tudinem terræ Chanaan ex omnibus quatuor late-
ribus vsque ad pauimentum clausus erat, sicut & a-
pud nos sæpe fit, & ibi lucerna posita videri non po
terat. Ita etiam sub modio videri non potest lumē.
Est enim modius mensura lignea ex omnibus parti-
bus, præterquam à superiori clausa: si ergo conuer-
tatur supremum ad infra, erit vndique clausus mo-
dius, & ita lucerna ibi posita videri non poterit. Ali-
qui putant ex industria fuisse hic positum modium
ad signandum desiderium rerum temporalium, qn̄
prælatus propter tēporalia commoda officium suū
exercet, quia tunc corpus præponitur spiritui, sicut
pars inferior modij supra eleuatur ad claudendum
lumen lucernæ. Vel quādo propter temporalia bo-
na, quę sunt pauco tempore durantia, & velut sub
quadam mensura coarctata prelatus prædicat, & of
ficium suum exercet. Sic dicit August. quòd modius
significat, vt hoc sit lucernam sub modio ponere, su
periora facere corporis commoda, quasi prędicatio
nem veritatis. Sub modio ergo lucernā ponit quis-
quis lucem doctrinæ bonæ commodis temporalib.
obscurat, & regit. Et benè modius dicitur res cor-
poralis, siue propter retributionem mensuræ, quia
ea quisque recipiet, quæ gessit in corpore, siue quia
temporalia bona, quæ in corpore peraguntur certa
dierum mensura inchoantur, & transeunt, quā mo-
dius signat. Aeterna verò, & spiritualia nullo tali fi-
ne coercentur. Super candelabrum verò lucernam
ponit, qui corpus suum verbi ministerio subijcit, vt
superior sit prędicatio veritatis, & inferiòr seruitus
corporis. Vtroque modo potest intelligi litera ista,
sed magis intelligitur de bonis operibus prelatorū,
per quę exemplum præstant, quàm de doctrina ip-
sorum, cum dicatur immediatè. *Sic luceat lux vestra
coram hominibus, vt videant opera vestra bona.* Et sic ma-
gis conuenit operibus, quę videntur, quàm doctri-
næ, quę vna est. *Sic luceat lux vestra coram hominibus.*
Posuerat supra Christus, quòd opera prelatorū de-
beant esse manifesta, & quia ex hoc viderentur quę-
rere gloriam ab hominibus, & incidere in periculū
inanis gloriæ, quę mala sunt, vel saltem tollunt vir-
tutē merendi, Christus ostendit quomodo debeant
ista opera manifestari, scilicet, non ea intentione, vt
per hoc apud homines glorientur de operibus suis,

F cum ab eis nihil boni sit, quin à Deo prouenerit: sed
quòd pro hoc solus Deus gloriam habeat, qui ho-
mini confert benè velle, & perficere. *Et glorificent pa-
trem vestrum, qui in cęlis est.* Idest, cum hac intentio-
ne debetis opera vestra in publico ponere, vt homi
nes illa videntes glorificent patrem vestrum, idest,
Deum, qui est pater omnium per creationem, Deu-
teronom. 32. Nonne ipse est pater tuus, qui possedit
te, fecit, & creauit te? Et dicitur esse in cœlis hic, &
sequen. cap. non quòd ibi solum sit, quia vbique est,
& omnia implet, Ierem. 23. Et cœlum, & cœli cęlo-
rum eum capere non possunt, 3. Reg. 8. & 2. Parali-
pom. 2. & 6. Sed secundum opinionem humanam,
& maximè simplicium putatur Deus in cęlo habi-
G tare, tanquam ibi solū habitet. Et sic etiam scriptu-
ra loquitur Psalm. 113. Cœlum cœli Domino: ter-
ram autem dedit filijs hominum, idest, Deus acce-
pit cœlum pro se ad habitādum, & terram dedit ho
minibus ad manendum. Et tamen non est sic, sed cū
Deus vbique sit, & pars excellentior orbis sit cœlū,
dicitur Deus esse principaliter in cęlo: ideo vocatur
cœlum firmissimum habitaculum Dei, 3. Reg. 8. &
2. Paralipom. 6. Ad veritatem tamen Deus non est
propriè in aliquo, scilicet, nec in cœlo, nec in terra,
quia esse in loco solis corporibus competit. De Deo
quomodo dicatur esse in cęlo, vel in aliqua re, & de
ipsis cœlis quare tales sint, dictum est 2. Paralipo 2.
& 6. in quibusdam quæstionibus. Dixit ergo Chri-
H stus, vt glorificent patrum vestrum, quasi sequatur,
quòd homines glorificabunt Deum, quando vide-
rint alios benè agentes. Et hoc verum est, quia ho-
minibus vtentibus ratione insitum est omnia bona
nostra à Deo esse, sicut dicitur Iacobi 1. Omne da-
tum optimum, & omne bonum perfectum de sur-
sum est descendēs: Cum ergo viderit quis alium be-
ne facientem, credet, quòd istud à Deo sibi proue-
nit. Nam sic Christus dixit, Ioann 20. Sine me nihil
potestis facere, idest, nullum bonum. Et tunc homo
vidēs retribuet gratias ipsi actori bonorum, scilicet,
Deo, & non homini operanti. Et istud est glorifica-
ri Deum per opera nostra. Hic dicendum erat de p̄-
latorum statu, & scientia, & prudentia eorum, & p̄-
I fectione, & exēplis, & de his, quę facere tenent̄ pro
subditis: De istis tn̄, & alijs multis pertinentib. ad eo-
rum statum dicetur Io. 10. & partim, 1. ad Timot. 3.
vbi Apostolus cōditiones episcoporum ponit. An
verò liceret prælatis, & alijs quibuscunq; bona ope-
ra sua publicè facere, & an teneantur ad hoc. & si nō
tenentur, an sit melius in publico, vel in secreto, di-
cetur seq. c. circa principium in quibusdam quæstio
nibus de hoc. *Nolite putare.* Hic ostenditur eminen-
tia prelatorum in doctrina. Et primò ponitur quan
tum ad modum docendi ipsi Christo proprium: se
cundo quantum ad modum, quo debet Christo cō
firmari doctrina prelatorum, ibi. *Qui ergo soluerit.* Cir
K ca primum dicendum, ꝙ Christus ponit hic quandā
excusationem contra aliqua, quæ possēt ei dici, aut
putari de eo. Nam una lex nō ponitur de nouo, nisi
tollendo precedentem legislationem, & cessat lex
pręcedens per aduenientem. Cum ergo nunc Iudęi
viderent Christum incipientē prædicare legem no
uam, putarent, ꝙ ipse diceret legē veterem esse ma-
lam, vel non esse seruandā, & ꝙ vellet eam destrue-
re. Ipse autem tollit hanc cogitationē, dicens. *Nolite
putare, quoniam veni soluere legem.* i. legem Moysi, q̄ voca-
uit legē absolutè, quia ista erat lex Dei, & nulla alia
pro tunc erat: Christus autem non venit soluere eā,
idest, destruere. Nam quòd legislator velit destrue-
re aliquam legem, potest communiter fieri pp duo.
Vnum est si illa lex ab alio legislatore posita sit, quē
ipse

ipse oderit, & velit eius memoriam, & facta tollere, vel potius vult honorem suum potius, quàm alterius exaltare, tollit legem illius, & introducit suã de nouo. Aliud est si fortè lex malè posita est, & est nociua statui politico, vtile est illam tollere introducẽdo aliam. Nullum autem istorum erat nunc in lege Moysi, propter quod Christus eam tollere vellet: & ideo nolebat illam soluere. De primo patet, quia lex Moysi fuerat introducta ab eodẽ Deo, à quo lex noua. Sed differebat, quia lex Moysi data fuit à Deo ꝑ angelos, Act. 7. & ad Galat. 3. lex autem noua fuit à Deo data per seipsum, idest, per filium Dei, qui Deus est. Istam differentiam ostẽdit Apostolus ad Hebr. 1. dicens: Multifariè, multisque modis Deus loquens olim patribus in prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, scilicet dando legem nouam per filium. Et sic quantum ad hoc Christus legem à se datam reuocaret, si reuocaret legem Moysi. Secundum etiam non erat, quia lex Moysi bona erat, cùm à Deo, qui bonus est, data esset. Ideo etiam ob hoc nõ erat nunc reuocãda, & sic nõ veniebat Christus illam soluere. An verò alię causæ essent ad reuocandum legem aliquam, & an Christus reuocauerit legem Moysi, dicetur infra, in quibus quæstionibus. *Aut prophetas*. Idest, non veni soluere prophetas. Nã sicut lex iubebat aliqua, ita & prophetę iubebãt. Si ergo lex reuocaretur, etiam prophetæ reuocarentur quantum ad ea, quæ iuberent. Quia quando aliqua se habent consequenter vno cessante, vel sublato, cætera tolluntur. Sic arguit Apostolus ad Heb. 7. scilicet, translato sacerdotio, necesse est, vt legis trãslatio fiat. Et iste etiam modus est arguendi in iure humano extra de constitutionibus, cap. translato. Et tamen lex, & prophetæ se habent consequenter, quia eiusdem iubentis præcepta continent. Si ergo lex tollitur, & prophetæ tolluntur quantum ad illa, quæ iubent: secus autem quantum ad ea, quę pręnunciant, quia illa non consistunt in obseruari, vel nõ obseruari, sed in esse vera, vel non: Ideo Christus expressit de lege, & prophetis, vt nõ putaretur, quòd vtrunque, vel alterum eorum tollere volebat. *Non veni legem soluere, sed adimplere*. Confirmat ergo sententiam suam auferens dubium, scilicet, quòd non venit soluere legem. Dicit enim Chryso. super Mat. quòd propter duas causas Christus dixit, quòd non venit soluere legem. Primum, vt discipulos suos his verbis ad suum prouocaret exemplum, vt sicut ipse omnem legem impleuit, & sic & illi studerẽt implere. Deinde, quia futurum erat, vt calumniarentur eum Iudæi, quasi legem soluentem, & prius, quã incurrat calumniam satisfacit calumniæ. Et dixit. *Sed adimplere*. Idest, quòd ipse legem Moysi impleuerit, quod intelligi potest multis modis, de quibus infra dicet̃ quæst. 96. Et tamen sensus proprius est; quòd Christus venerat adimplere omnia, quæ erãt in lege, idest, quòd quandiu viueret obseruaret prę- cepta legis, & quidquid in lege, & prophetis pręnunciatum esset aliquando debere compleri compleretur in eo, & nõ posset per alium, nisi per eum impleri, cum de eo lex, & prophetę locuti essent. Et tamẽ q̃ omnia essent impleta, necesse erat, quòd cessaret lex, & ꝓphetæ, quia post complementũ rei nihil de illa superest. Et istum sensum probat litera sequens, In qua Christus aperit magis intentionẽ suã dicens. *Donec transeat cęlum, & terra, iota vnum, aut apex vnus non prçteribit à lege donec omnia fiant*. Idest: Nõ est possibile, quòd aliquid à lege maneat, quod non compleatur. Et manifestè loquitur de his, quę pręnunciata erãt, quia leges pręceptorum quotidie implebant̃ à toto populo. Et tñ Christus innuit hic multa manere, q̃

A nondum erant completa. Ideo loquitur ipse de eis, quę prenunciata erant. Et ista non poterant cõpleri, nisi per eum, quia de ipso scripta erant. Et sic qñ dicit, ꝙ venit legem implere, intelligitur propriè de complemento eorum, quę prenunciata erant, quia istud soli Christo conueniebat: Obseruare autem legem quantum ad pręcepta, non soli Christo, sed oĩbus Iudæis cõueniebat. Ideo licet ipse legem obseruauerit, non intelligebatur, quòd impleuerit obseruando, sed quòd impleuerit in se complendo, & recipiendo omnia, quæ in lege, & prophetis p̃nunciata erãt. Et iste sensus innuit Luc. 16. Lex, & prophetę vsque ad Ioannem, & ex tunc regnum Dei euangelizatur, i. lex & prophetę non durauerunt nisi vsque ad Ioannem Baptistam. B Et ex tunc euangelizatur, i. annunciatur regnum Dei, i. nouum testamentum, quod vocatur regnum Dei, vel regnũ cęlorum: ergo necesse est legem, & prophetas recepisse complementum tpe Ioannis Bapt. quia aliàs non diceretur fuisse vsq; ad Ioannem, & postea non: cum Christus dicat hic, quòd non potest transire aliquid de lege, sed necesse est omnia impleri. Et sic erit sensus, quòd Christus, qui fuit tẽpore Ioannis Bap. impleuit legẽ, s. in seipso ostendendo, & recipiendo oĩa, quę lex, & prophetę predixerant. Et ex hoc innuitur, ꝙ post hoc lex non erat duratura, quia post complementũ rei nihil de ipsa manet. Quod tamen dicitur, quòd lex, & prophetę fuerunt vsque ad Ioannem, non est C sensus, quòd ibi omnino cessauerint, quia vsque ad passionem Christi totum vigorem suum tenuit lex Moysi proficiendo, & obligando, sed dicitur, fuisse vsque ad Ioannem, quia tempore Ioannis apparuit ille, in quo lex impleta est, scilicet, Christus. Nam Ioannes ostendit eum populo in Baptismo, Ioan. 1. quia ad ostendendum eũ principaliter Ioannes missus fuit, eod. cap. Vel intelligetur, quòd ante Ioannem lex moysi sola currebat, nec apparebat aliqua alia lex: tempore autem Ioannis cœpit prædicari lex Christi, licet nondum obligaret. Et adhuc iste sensus magis conuenit illi literæ, cum dicatur lex, & prophetæ vsque ad Ioannem, & ex tũc regnum Dei euangelizatur, idest, prædicari incœpit. *Amen* D *quippe dico vobis*. Modus cõfirmationis est, & aliqualiter æquiualet iuramento quantum ad firmitatem, licet non sit iuramentum. *Donec transeat cælum, & terra iota vnum, aut apex vnus non prçteribit à lege, donec omnia fiant*. Hic declarat Christus intentionem suam, scilicet, quomodo implet legem, & qũo non esset soluenda, s. ꝙ ea, quæ promissa erant in lege implerent̃, & non caderet, aut deficeret aliquid de illis, quin impleretur. Nam lex poterat impleri quantum ad custodiam mandatorum, vel quantum ad impletionẽ promissorum. Quantum ad primũ quotidie lex implebatur, quia omnes Iudæi illam obseruabãt. Et sic etiam si amplius non obseruaretur, iã impleta erat. Quantum ad secundum nõ erat impleta, quia in lege, E & prophetis multa bonę promissa erant, quorũ nullum apparuerat. Et istud erat præcipuum in lege, cũ lex ordinaretur ad istas promissiones, & propter istas seruaretur à Iudæis. De ista ergo impletione solum Christus loqui voluit dicens, quòd omnia, quæ promissa erant in lege, & prophetis, implerent̃. Et tamen si Christus vel aliquis alius intendisset soluere illam legem, debebat eam soluere in eo, quod principale erat, scilicet, ostendẽdo, quòd ea, quæ lex promiserat, & finis, ad quem ducebat nunquam haberi possent. Inquantum tamen dixit, quòd omnia ista implerentur, nec posset aliquid deficere de eis, ostendit se esse maximum obseruatorem legis, qui omnia, quę lex promiserat, realiter ꝑstiturus esset,

& in hoc consistebat tota virtus legis, sicut totũ bonum rei consistit in fine, ad quem ordinatur. Et dicitur cœlum, & terra transeat, scilicet, desinendo esse, quàm quòd aliquid de lege maneat non completũ. Aliqui exponunt affirmatiuè, scilicet, quòd debeat transire cœlum, & terra, non quidem quòd realiter transeat, sed quòd quantum ad aliquid immutētur. Sic dicitur 1. ad Corinth. 7. Pręterit figura huius mũdi, idest, transit mundus quantum ad figuram, vel conditionem, sed non quantum ad substantiam. Istud verum est, sed non est ad propositum, quia tũc esset sensus, quòd non transiret aliquid de lege, donec cęlũ, & terra transirēt, & tñ postea fortè trãsiret. Est verũ, ꝙ posset exponi in sano sensu, quòd nihil transibit de lege, donec transeat cœlum, & terra, & hoc erit in die iudicij, quando omnia immutabunt. Si ergo vsque ad tempus illud nihil de lege trãsibit, manifestum est, quòd postea transire non poterit, quia nulla lex potest durare, nisi quandiu mundus durat in ista cõditione mortalitatis, quia postea nulla lex erit, sed finis omnium legum, s. beatitudo. Aliter ergo exponitur, & melius, scilicet, donec trãseat cœlum, & terra, &c. idest, cœlum, & terra non possunt transire desinendo esse, & tamen facilius esset, quòd ista desinerent esse, quàm quòd non impleretur id, quod in lege scriptum est. Et iste sensus ponitur planè, Luc. 16. scilicet: Facilius est terram pręterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Et istum modum loquendi sæpè tenet Christus, sicut dixit: cęlum, & terra transibunt: verba autem mea non pręteribunt, infra 24. & Luc. 21. idest, magis posset transire cœlum, & terra esse desineret, adhuc tamen verba mea non transirent sine effectu. Et dicitur. *Iota vnum, aut apex vnus non præteribit.* In quo innuit, quòd nihil de lege, & prophetis manebit incompletũ, nec etiam minima pars. Quod ostēditur per iota, & apicem, quia inter literas Hebræas nulla minor est, quã iota, quam ipsi vocant Iod. Nos tamen modo Græco vocamus eam iota. Apex autē non est litera, sed est punctus positus supra literam, qui dat aliquid significare literis, & in modo scribēdi Latino vtimur istis punctis, siue apicibus propter abbreuiationem scripturæ, & fiunt diuersimodè ex diuersis cõsuetudinibus, nec est aliqs certus modus in illis. Inter Hebræos autem sunt quinque apices, siue puncta, quæ habent locum quinque vocalium, quia nulla litera apud Hebræos habet determinatum sonum, & vim vocalis, sicut apud Latinos vocales literę in sono, & potestate, & figura à cęteris distincta sunt. Illa ergo puncta, siue apices ponũtur supra literas, & per hoc habetur sonus vocalium, & sine illis positis, vel subintellectis esset impossibile aliquid sonare apud Hebræos, sicut apud nos omnes literæ simul præter vocales nihil sonabunt. Illi apices sunt minus, quàm litera cum Iudæi interdum sine illis legãt, quia subintelligunt eos. Vnde minus nihil esse potest in scriptura Hebręorum, quàm apex. Dicēdo ergo, quòd nec apex, nec iota transibit, innuitur, quòd non poterit transire de lege quantuncũque paruum sit, sed omnia indubitatè implebuntur. Nam etiam si literæ transirent non transiret lex, quia istud quod transire potest, est aliqua sententia perfecta affirmatiua, vel negatiua: literæ autem per se, aut syllabę, aut solæ dictiones nihil perfectum significant, ideo transire non possunt. Sed Christus locutus est de eis, quia istę sunt partes minimę, vt per hoc ostendatur etiã, quòd nec partes minimę transire possunt de lege, quin impleantur. Et dicitur: Donec omnia fiant. Non est sensus, quòd non transibunt, donec fiant, & postea quòd transibunt. Nam postquam factum

F fuerit id, quod in lege promittitur non potest transire, quia dicitur transire aliqua promissio, quando non completur. Nam pro eodem accipitur trãsire, & cadere. Postquam tamen completum est promissum non potest non esse completum. Ideo iam non potest transire. Et sic dicitur: non transibunt donec omnia fiant, idest, nunquam poterunt transire, quia postquam facta fuerint iam non possunt transire. Vnde magis apertè dictũ est, Luc. 16. Facilius est cęlũ & terram transire, q̃ vnum apicem de lege cadere.

Quomodo accipiuntur lex, & prophetæ. *Quæst. XCI.*

QVAERITVR, quomodo accipiũtur hic lex, & prophetæ, de quibus dicitur, quòd non soluit illa Christus. Dicendum, quòd lex potest accipi tripliciter. Vno modo pro toto contextu librorum Sacræ Scripturæ veteris testamenti. Et tunc includebanrur ibi tam libri legales prophetales, quàm sapientiales, & historici. Et hoc modo non distinguitur lex à prophetis, sed includuntur prophetæ in lege. Et isto modo solemus nos dicere, legem Iudæorum, vel legem veterē omnes libros, qui sunt in Sacra Scriptura, pręter libros noui testamenti. Et sic ipse Christus accepit, Ioan. 15. quando dixit, vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, quoniam odio habuerunt me gratis. Et tamen istud non est scriptũ in lege, sed in Psalmis, & habetur psalm. 108. & sic Psalmi vocantur ibi lex. Secundo modo accipitur lex solum pro lege Moysi, quæ continetur in quinque libris veteris testamēti, quos nos vocamus Pēthateucum more Græco, idest, quinque libros legis, & Hebręi vocãt illos Thorath, idest, legē, vel humas, idest, quinarium, scilicet quinque libros. Ita accipitur cõmuniter apud Iudæos lex, & ponunt istos quinque libros ꝑ se in primo ordine canonis, & vocant eos legales, vt dicit Hieron. in prologo Galeato super librum Regum: & incipit: Viginti duas literas. Sic accipitur Malach 4. scilicet: Mementote legis Moysi serui mei. Et isto modo etiã Christus accipit Luc. 24. dicens: Oportebat impleri omnia, quę scripta erant de me in lege, & prophetis, & Psalmis. Hoc modo lex, & prophetæ distinguunt, sicut Christus distinctè nominauit legem, & prophetas. Tertio modo accipitur lex specialiter pro lib. Deutero. qui vocatur lex secunda, & propriè dicitur lex Moysi: quia ista fuit quædã explanatio legis facta à Moyse. Sic dicitur Deuteron. 1. cap. quòd cœpit Moyses explanare legem. Et continetur in breui quasi tota virtus legis, quæ in alijs libris præcedentibus habetur. Et dicitur iste liber esse lex distincta à lege, quę fuit data in monte Synai, quoniam ista data est in campestribus Moab. Sic dicitur Deuteronom. 29. Hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi, vt feriret cum filijs Israel in terra Moab, pręter istud fœdus, quod cum eis pepigit in Oreb, idest, in monte Sinai. Et hoc modo rarò accipitur lex. Et tamen aliquando sic accipitur. Ita patet 4. Reg. 22. & 2. Paralipom. 17. Nam vtrobique vocatur liber legis Deuteronom. vt ibi declaratum est. Duo primi modi sunt magis vulgati. Christus autem accepit hic legem duobus primis modis. Nam quãdo dixit. *Nolite putare, quòd veni soluere legem, aut prophetas.* Accipitur lex secundo modo, scilicet, pro quinque libris Moysi. Quod patet, quia lex distinguitur ibi à prophetis: & tamen primo modo accipiendo lex, & ꝓphetæ non distinguuntur. Cum aũt dixit. *Iota vnum, aut vnus apex nõ præteribit à lege, donec oĩa fiãt.* Accepit legē primo modo, ꝓut includit prophetas, qa alias dixisset: non præteribit iota vnum à lege, aut prophetis,

Lex, & prophetæ accipiuntur tribus modis.

G

H

I

K

tis, donec omnia fiant. Quia ea, quę transire poterant magis erant in prophetis, quàm in lege: cum ergo non expressit prophetas, opotet, quòd comprehenderit illos nomine legis, sicut Ioann. 15. vbi Psalmos vocauit legem, vt supra dictum est.

Quomodo accipiuntur hic prophetæ. Quæstio XCII.

QVAERITVR, quomodo accipiuntur hic prophetæ. Dicendum, ꝙ prophetæ accipiuntur aliquando strictè, & sic vocātur prophetæ illi libri, in quibus continentur aliquæ prænunciationes futurorū, & sunt principaliter scripti de eis. Et isto modo dicimus quatuor prophetas maiores, & duodecim minores esse prophetas, & libros esse libros suos prophetales. Alio modo vocamus prophetas illos, qui non prænunciant futura, sed solum canunt diuinas laudes facientes psalmos, & cantica. Ita dicitur de leuitis cantoribus. Eman, & Ethan, & Asaph, quòd prophetabant coram Domino in citharis, & alijs vasis musicis, 1. Paralipom. 25. Et illud prophetare non erat, nisi cantare diuinas laudes, quia eodē cap. dicitur: quia omnes isti erant doctores, & sapientes ad melodiam in cantu Domini. Et habentur aliqui Psalmi, quos ipsi fecerint in lib Psalmorum, & 1. Paralipom. 16. cap. ponuntur duo Psalmi, quos cātauerant in portatione arcæ. De istis prophetis erat Dauid. Nam non erat ipse propheta, qui prænunciaret futura, sicut Ieremias, Isaias, Elias, & Elisæus. Sed potius quādo aliqua occulta ipse volebat scire à Domino consulebat eum per sacerdotes, sicut bis consuluit eum per Abiathar sacerdotem magnum, primo Reg. 23. & 30. Etiam quādo Deus volebat ei aliquid notificare, nō notificabat ei per seipsum, sicut notificabat prophetis, sed per aliquem prophetam ei notificabat, sicut bis factum est per Nathan. Ipse enim notificauit ei, quòd non ędificaret templum Domino, 2. Reg. 7. & 1. Paralipom. 17. Iterum etiam peccante Dauid Nathan notificauit ei pœnas infligendas, 2. Reg. 12. Sic etiam propter prophetā Gad denunciauit ei pestem futuram super populū, & postea cessaturam, 2. Reg. 24. & 1. Paralipp. 21. Et tamen Dauid solet vocari à nobis propheta per excellētiā. Et intelligendū est, quòd ipse erat excelientior omnibus prophetis, qui cantabant Psalmos, quia plures Psalmos ipse fecit, quàm oēs alij prophetę simul, vt patet ex lib Psalmorum ex titulis ipsorum, & tamē non est propheta de illis, qui prænunciabant futura. Sic innuit 2. Reg. 23. ¶ Hæc sunt verba nouissima, quæ dixit Dauid egregius psaltes in Israel, i. excellentissimus omnium cantorum in psalterio, & in faciēdo psalmos: de his magis dictum est 1. Reg. 10. & 19. & 1. Paralipom. 21. & 25. Isti tamen prophetæ aliqn̄ prædicebant futura aliqua canendo, & loquebatur tunc Deus per illos. Vnde in psalmis aliquæ prenunciationes futurorum ponūtur, sicut Christus dixit: Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in psalmis de me, Luc. 24. Et isto modo præcipuè loquebatur Deus per Dauid inspirādo ei aliqua futura, quę prędiceret in Psalm. maximè de eis, quæ pertinebāt ad Messiam, sicut dicitur 2. Reg. 23. Hæc sunt verba, q̄ dixit Dauid egregius psaltes in Israel. Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Etiam ibi dicitur: Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob. idest, vir, cui reuelatum est de Christo, idest, de messia Dei Iacob i. qui mittendus est à Deo Iacob. Et loquitur Dauid de seipso. Et sic innuit, quòd sibi reuelata fuerant aliqua de Messia. Tertio modo vocamus prophetas, vel prophetę tales libros illos, de quibus constat, quòd scri-

A pti fuerunt à prophetis, etiam si in eis non contineātur aliquę prænunciationes futurorum, nec cantica diuinæ laudis, sed solæ historiæ gestarum rerum, & hoc modo liber Iosue, & Iudicū, & Ruth, & quatuor libri regum vocantur prophetales, vel ꝓphetę. Sic patet per Hieron. in prologo Galeato, vbi dicit, quòd in canone librorum veteris testamenti. Secundus ordo est prophetarum continēs libros octo: primus est Iosue: secundus Iudicum, & Ruth: tertius, duorum librorum primorum Regum, quos Iudæi vocant librum Samuelis: quartus est liber Regum, idest, duo libri vltimi Regū, scilicet, tertius, & quartus. De quibus etiam dictum est sup. in prologo nostro quæst. 4. Quartò modo possunt distingui aliter

B prophetæ, vel libri prophetales, vt dicamus, ꝙ sint quidam prophetæ gentilium alij prophetæ Iudæorum, alij prophetę Christi, vt patet in lib. Augustin. contra Faustum Manichæum. Et introducit istam distinctionē Faustus, quę vera est. Prophetæ Iudeorum sunt omnes, de quibus locuti sumus in tribus modis pręcedentibus. Prophetę gentilium sunt illi, qui inter Gentiles futura prædixerunt. Nam etiam inter eos fuerunt aliqui veri prophetæ, vt patet de Balaam, qui non fuit de gente Iudeorū, sed de Ammonitis, siue de Syria, & venit cōtra Iudęos, vt malediceret eis, Numeri 22. & 23. & Deuteronom. 23. & tamen fuit iste verus propheta, prophetiam cuius scripsit Moyses Numeri 24. Fuerūt etiam Sybil-

C læ inter Gentiles, quæ multa futura, & certa prędixerunt, vt ait August. 18. de Ciu. Dei, & sic apud multas gentes fuerunt prophetę. Ita apud Cretenses ꝓphetę fuerunt Gētiles, & de quodam eorum allegat Apostolus ad Titum primo, dicens. Dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta: Cretenses semꝑ mendaces, malę bestię ventris pigri. Et sequitur ibi: testimonium hoc verum est. Et hoc ēt per Faustum allegatur contra August. Alij fuerūt prophetę Christi, de quibus ipse dixit. Ecce ego mitto vos prophetas, & sapientes infra 23. Et isti sunt, quorum multi erant in Ecclesia, Act. 11. Et isti erant partes Ecclesię sicut Apostoli, & Euangelistę, quia Deus posuerat illos in Ecclesia, 2. Corin. 12. & ad Philipp. 4. Et de istis

D dat doctrinā Apostolus, quomodo prophetare debent in Ecclesia, & quando loqui, & quando tacere, 1. ad Corinth. 14. Nunc dicēdum est, de quibus istorum intelligatur, quòd Christus nō venit hic soluere prophetas. Dicendum, quòd saltem non potest intelligi de prophetis vltimis, qui fuerunt in nouo testamento, quia isti prophetę, de quibus Christus hic loquitur, fuerunt illi, qui aliqua prędixerunt futura esse Iudęis, quę Deus illis promittebat, & maximè loquendo de Messia, quia in eo erat totum bonum, quod Iudęi sperabant. Prophetę tamen, qui fuerunt in nouo testamento nihil dixerunt de Messia, quia iam ille venerat, & impleuerat omnia, quę de eo scripta erant, Luc. 14. ergo non intelligitur de

E istis. Etiam non intelligitur de prophetis gētilium, quia illi prophetauerunt Gentilibus, & non Iudæis. Sed obijcietur, quòd prophetę Gentilium multa dixerunt de Christo, vt patet, maximè de Sibylla Erithrea, cuius vigintiseptem versus ponit Aug. 18. de Ciui. Dei, qui omnes ad Christum pertinent, vt ipse ibi ostendit. Et ob hoc leguntur in die natalis Domini in quodam sermone beati Augus. qui incipit: Inter varias solicitudines, & versus incipiunt:

Iudicij signum tellus sudo e madescet.

Sic etiam Balaā aliqua de Christo dixit, vt istud. Orietur stella ex Iaco. Numeri 24. de quo magis dictum est supra 2. cap. cum quęreret de Magis adorātibus Christum, qui erant, & quò, & vnde venerunt.

Et omnia ista, quæ de Christo prædicta fuerant verè impleta sunt. Ideo oportet intelligi ẽt de prophetis gentilium. Dicẽdum verum esse, quòd omnia, quæ prophetæ quicunque verè de Christo prædixerunt in ipso completa sunt, & non differt an Iudæorum, vel Gẽtilium illi prophetæ fuerint, cum spiritus sanctus per omnes loqui possit, quia non est alligata potestas eius solis Iudæis, cum Deus nõ sit solum Deus Iudæorum, sed ẽt gentilium, ad Rom. 3. & quandocunque spiritus sanctus loquatur, & per quencunq; loquatur, verum est, & infallibile, qđ loquitur. Ideo necesse est compleri. Hic tamen Christus non loquitur, nisi de prophetis Iudæorũ, quia loquitur de impletione eorum, quæ scripta erant: Iudæi tamẽ nesciebant alia scripta de Messia, vel de eis, quæ pertinerẽt ad ipsos, nisi per prophetas suos, ideo de eis solis loquitur. Item, quia impletio est de promisso: & tñ non fuerat facta promissio aliqua Iudæis à Deo, nisi per legem, & prophetas suos: ideo non poterat ipsi sperare complendum esse aliquid, quod dictum esset per prophetas gentilium. Sed obijcietur, quòd Iudæi sperabant complẽda esse ea, quæ per Balaam prophetam prenunciata fuerant pertinẽtia ad Messiam, quia in lege scripta erant. Dicendum, ꝙ expectarent illa non quidem tanquam prænunciata per Balaam qui erat Gentilis, sed tanquam scripta per Moysen, qui erat maximus prophetarum suorum. Et nõ scripsisset Moyses illa in lege, nisi illa vera esse sciret, & tanquam vera assereret. Et sic Iudæi illa sperabãt, non, vt dicta à Balaã, sed vt scripta à Moyse. Sic & nos obseruamus aliquas de legibus iudicialibus, quas Deus dedit Iudæis: Nam aliquę earũ habentur extra de iniurijs, & damno dato, & de furtis & de adulterijs, quæ leges ponuntur, Exod. 21. & 22. & tamen non obseruamus illas tanquam datas Iudæis in veteri testamẽto, cum iam omnia illa cessauerint, sed tanquam de nouo institutas ab Ecclesia quasi vtiles nostræ politiæ. Debet ergo intelligi, quòd Christus loquitur hic de prophetis Iudeorum, qui pertinent ad tres modos primos: & tamen nullus illorum per se sufficit. Quia si accipiamus ꝓphetas primo modo, non comprehẽduntur psalmi nomine prophetarum, & tamen aliqua erãt in psalmis de Christo, quę oportebat impleri, sicut ipse dixit, quòd oportuit impleri omnia, quæ scripta erant de ipso in psalmis, & prophetis, & lege, Luc. 24. Si autem accipiantur prophetę secũdo modo solus liber psalmorum intelligetur, vt ostẽsum est, cum in hoc modo non sint prophetæ, qui prenunciant futura: & tamen illi plura dixerunt de Christo, quàm sint in Psalmis scripta: ideo non sufficit iste modus. Si accipiantur prophetæ tertio modo, etiam non sufficiũt, quia non ponitur inter eos liber Psalmorum, sed in tertio ordine canonis librorum inter hagiographa secundus ponitur, vt patet in prologo Galeato Hierony. super librum Regum, qui incipit: Viginti duas literas: & tñ in Psalmis multa sunt de Christo scripta quę impleri oportebat, Luc. 24. Etiam hoc modo liber Danielis non ponitur inter prophetas, sed in tertio ordine canonis inter hagiographa ponitᷣ, vt patet in dicto prologo Galeato. Et tamen Daniel valde multa de Christo dixit, vt de lapide pretiso sine manibus, & de vnctione sancti sanctorum, & de septuaginta hebdomadibus, & alia multa. Dicendũ ergo, quòd necesse est accipi hic prophetas quodam modo magis generali copulando primum, & secũdum modum, vt scilicet, tam illi, qui futura prædixerunt solum, quàm illi, qui Psalmos cantabãt prophetæ vocentur, & apud vtrosque aliqua scripta erant, quæ per Christum impleri oportebat.

F *Quomodo sit verum, quòd facilius sit cęlum, & terram transire, quàm perire vnum iota de lege. Qõ XCIII.*

QVAERITVR, quia dicitur hic: Donec transeat cœlum, & terra, iota vnum non præteribit à lege, & intelligatur, quòd facilius sit cœlum pertransire, quàm iota vnum de lege perire, vt dicitur Lu. 16. qũo sit verum, quòd facilius sit cęlum perire, quàm iota vnum de lege. Aliqui intelligunt, quòd cęlũ, & terra non peribunt substantialiter, sed solũ quantum ad quandam immutationẽ, vt dicit Hilarius: cęlum quidem & terram maxima elemẽta nõ arbitramur absoluenda: Et Remigius dicit, quòd manebunt cęlum & terra essentialiter, sed transibũt per renouationem, & tunc dicunt isti, quòd cęlum, & terra transire possunt. s. per renouationem, & tñ
G non potest aliquid de lege perire: ergo facilius est cęlum, & terra transire, quàm iota vnum de lege cadere. Dicendum, quòd non stat, quia non est hic cõparatio conueniens. Nam quando dicimus facilius est hoc fieri, quàm istud, necesse est, quod vtrunque habeat aliquam difficultatem, aliàs nõ est cõparatio propria, cum non sit in vniuoco, sicut si diceretur, quod nix sit albior coruo. Hic tamen non solũ non est difficile cælũ, & terram transire, sed est omnino necessarium, cũ prenunciatum sit, quòd ista immutatio fieri debeat. Ideo non rectè cõparentur sic. Dicẽdum ergo quod intelligitur hoc quãtum ad substantiam cæli, & terræ, quod facilius sit perire substã-
H tiam celi, & terre, quàm cadere vnum apicẽ de lege. Sed tunc dicetur quomodo stat hoc, qa necessarium est cęlum, & terrã manere, & post quam aliquid est simpliciter necessariũ non potest aliquid aliud esse magis necessarium quam istud. Est ergo dicendum, quod põt fieri comparatio inter ista tripliciter. Vno modo quãtum ad esse, quod in seipsis habẽt, vel quatum ad esse, quod habent in voluntate Dei determinãte illa ad essendum, vel ꝙ vnũ accipiatur quãtum ad esse naturale, & aliud quantum ad esse quod habet in voluntate Dei. Primo modo facilius est cadere vnum apicem de lege, immo totã legem perire, quàm perire cęlum & terram: quia cęlum, & terrã in esse naturali, quod habent perpetua sunt, cum nihil sit per quod possint corrũpi: lex autem tota quã-
I tum ad promissiones suas est de rebus purè cõtingẽtibus, quę non habent aliquam causam determinatam ad essendum: Ideo põt equaliter esse, vel non esse quantum est ex seipsis. Secundo modo accipiẽdo æqualiter difficile est cęlũ, & terra transire, sicut apicem, vel iota de lege cadere. Nam vtrunq; determinatum est in volũtate diuina quantum ad esse ꝑpetuum. Nam Deus vult, ꝙ terra maneat in ęternũ, Eccl. 1. Generatio transit: terra aũt in ęternum manet, & Psal. 103. Qui fundauit terram super stabilitatem suã, non inclinabit in sæculum sæculi. De cęlo aũt magis manifestum est, cũ vita ęterna, & regnum cęlorum sint idem. Ita ẽt Deus vult infallibiliter, ꝙ
K oĩa pręnuntiata in lege, & ꝓphetis cõpleantᷣ. Vnde vtrũque necessariũ est, & ęqualiter difficile, ꝙ pereat. Si aũt tertio modo cõparentᷣ, s. ꝙ cęlũ, & terra considerentᷣ q̃tum ad esse naturale qđ habent, & lex q̃si determiretᷣ q̃tum ad esse, qđ habet in volũtate Dei determinante eã ad hoc, vt cõpleatur. est vera lr̃a, s. ꝙ difficilius est iota vnũ cadere à lege, q̃ cęlũ, & terrã trãsire. Cũ cęlum q̃tum ad esse naturale, licet sit ꝑpetuũ: tñ aliquo modo poterat desinere esse, s. desinente Deo cõseruare: & tñ res prout est à Deo volita, ꝙ sit, non põt desinere esse, qa in Deo nihil mutabile est. Et sic lr̃a intelligẽda est. Et posuit Xp̃s de iota, & apice, qa istę sũt partes minimę scripturę, vt innuatᷣ, ꝙ nec ẽt minimum aliquid de scriptura perire potest.

Quomodo

Quomodo ponatur hic, iota, quæ est litera Græca.
Quæstio XCIIII.

QVAERITVR, quomodo ponitur hic iota, quę est litera Græca. Dicit Rabanus, quòd ponitur iota Gręcum, & non Iod Hebręum, quia iota in numero decem signat, & Decalogum legis ostendit cuius perfectio, & apex est euangelium. Dicendum tamen, quòd hic non posuit Christus iota Græcum, sed Iod Hebręũ, quia Christus Hebræus erat, & Hebræo idiomate vtebatur. Non ergo poneret literã Gręcam, sed Hebræam. Item & efficacius, qa Christus, licet esset Hebræus, potuisset Græco idiomate vti, vel quocunque, quia nouerat omnia, & tamen
B
loquebatur Hebręis, qui non nouerant nisi idioma Hebræum: potissimè cum loqueretur turbis, in quibus sunt homines tam imperiti, ꝙ frequenter proprium idioma plenè nesciunt: non loqueretur ergo Christus, nisi in Hebræo, & poneret literam Hebræam. Item patet maximè, quia dixit: Iota vnum, aut apex non prçteribit de lege, ergo necesse erat, ꝙ lex esset scripta per Iota, & apices: & tamen constat, quòd in lege Iudęorum non erat aliqua litera Gręca, sed omnes Hebrææ: ergo non erat ibi iota Græcum, sed Iod Hebræum. Hierony. tamen & translatores posuerunt iota, scilicet, illi, qui transtulerunt in diuersas linguas. Nam sicut Christus dixit Iod, & non Iota: ita Matthæ. scripsit Iod, cum ipse in He-
C
bræo scripserit, vt patet per Hieron. in prologo, qui incipit: Beatissimo Papæ Damaso, & habetur sup. & per August. lib. 1. de concord. Euange. Quando tamen postea versum est euangeliũ Matthæi de Hebræo in Latinum. Hieron. non posuit Iod, sed iota: quia proprietas literarum latinarum non patitur, vt possimus dicere Iod, sed necesse est dici iotha, licet nos volentes consonare modo loquendi vulgari introduxerimus literam quãdam, per quam possimus dicere Iod. Quia tamen Latina proprietas non tolerat, voluit dicere Hieronym. iota, & quia non est talis modus terminandi dicens apud Latinos addidit sibi literam, a, quę est litera terminalis, & dixit: iota. Sic etiam patet de multis alijs literis Hebraicis,
D
quarum vigorem nõ possumus supplere in Latino, nec eas per aliquas literas nostras scribere, aut voce resonare. Ideo si aliquando scribenda sunt, impropriè scribuntur quantum ad proprietatem Hebraicam, & tamen propriè inquantum Latina proprietas tolerare potest. Sicut apparet in alphabetis scriptis in lib. Threnorum Iere. vbi per singulos versus singulæ literæ Hebraicæ accipiũtur, à quibus in Hebræo versus illi incipiunt. Sic etiam fit communiter in omnibus dictionibus Hebręis, quia vix aliqua earũ apud nos scribitur, sicut apud eos, sicut inf. 27. dicitur, quòd vocatus est ager alchedemach: & tamen in Hebręo dicitur: accedema, idest, ager sanguinis: & tñ, vt correspondeãt literæ nostrę aliqualiter
E
in vigore literis Hebræis huius nominis: melius est, & congruentius apud Latinos scribi alchedemach, ꝗ scribi accedema. Sic ẽt inf. 27. dr̃: Eli Eli lamazabactani, & tñ in Hebræo scribitur: lamazaaphtani, & tamen si quis nouerit proprietatem literarum Hebręarum, quæ sunt in hac dictione, & proprietatem literarum Latinarum, quæ eis correspondere pñt, sciet, ꝙ non debet scribi in Latino lamazaaphtani, licet in voce magis cõsonet cum prolatione Hebraica, si quis dicat: lamazaaphtani. Et ob hoc apparet quosdam esse valde imperitos, qui cum credant se aliquid nosse de Hebræo idiomate, cum viderint apud Euangelistas, & in alijs locis scripta esse nomina

A
Hebraica non eo modo, quo apud Hebręos calumniantur, aut irrident quasi hoc ex ignorantia prouenerit, & conantur alio modo scribere, qui magis videatur conuenire Hebraicę prolationi. Sed isti seipsos nesciũt ignorantes adhuc vim literarum Latini idiomatis, scilicet, quid per eas scribi possit. Fallunt etiam, quia aliud est aliquid nos posse proferre, & aliud posse scribere. Nam manifestum est in nostro idiomate Hispanico multa esse, quę literis Latinis scribi nequeunt: & ideo aliter scribimus, & aliter proferimus, quod adhuc magis accidit apud Germanos, & Barbaros quoscunque. Cum ergo isti videãt dictionem aliquam Hebraicam in prolatione consonare literis quibusdam nostris scribunt eam per il-
B
las, & errant: quia non considerant quas literas habeat dictio illa apud Hebræos, & quæ literæ Latinę possint illis magis consonare in vigore. Hoc tamen considerauerunt qui apud nos prius aliquas dictiones Hebræas Latinis literis scripserunt. Vnde ipsi ꝓprijssimè scripserunt secundum quòd Latino idiomati cõueniebat. De hoc tamen nemo iudicare potest, nisi, qui vtriusq; linguę proprietatem nouit, & & maximè ipsius Latinę, cuius literis dictiones Hebręę scribuntur. Et sic licet Christus dixerit, Iod: & Matthęus sic scripserit in Hebręo, quando primum euangelium istud in Latinum versum est scriptum est, iota, & sic etiam in Græco factum est, & propter causam suprascriptam. Cum autem dicit Rabanus,
C
quòd scribitur, iota Gręcum, & non Iod, non attendit ad modum loquẽdi Christi. Et fuit facilè ipsum decipi, cum apud Grecos sit litera, quę dicitur, iota: & apud Hebręos litera, quę dicitur, Iod. In Latino tamen non scripta fuit, Iod, sed iota: licet per iota, quod scribimus, & legimus, non iota Gręcum, sed Iod Hebręum intelligamus.

Quare Christus dixit: Non veni soluere legem.
Quæstio XCV.

QVAERITVR, quare Christus dixit hic: Non veni soluere legem. Dicendum, ꝙ istud fuit conueniens ipsum dicere quasi in principio huius sermonis propter multa. Primo quasi ad continuan-
D
dum dicenda pręcedentibus, & respõdendum quęstioni tacitę, quę suboriri poterat ex pręcedentibus. Et sic August. exponit in libro de sermone Domini in monte, dicens: Postquam hortatus est audientes, vt se prępararent ad omnia sustinendum pro iustitia, & vt non absconderent, quæ accepturi erant, sed ea beneuolentia dicerent, vt cæteros docerent, incipit eos informare quid doceant, tanquam si quærerent, quid est hoc, quod non vis abscondi, & pro quo vis omnia tolerari. Nunquid aliquid dicturus es contra ea, quę in lege, & prophetis scripta sunt. Et Christus tunc respondet eorum dictis, dicens: Nolite putare, quòd veni soluere legem, aut prophe-
E
tas, quasi dicat. Ea, quę prædicare vobis iubeo, non sunt contra legem, & prophetas, sed potius sunt ad implendum ea, quæ in lege, & prophetis scripta sũt. Secundò fuit hoc, vt doceret discipulos suos non esse contemplatores legis, sed seruarent eam, cum ipse, qui erat magister illorum, seruaret illam. Nam ipse volebat, vt qualia ipse faceret, talia & ipsi facerent, Ioan. decimotertio. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita, & vos faciatis. Tertiò fuit hoc ad tollendum calumniam, quia aliqui possent calumniari, quòd ipse soluebat legem, sicut sæpe Iudæi calumniati sunt dicentes, quòd non obseruaret sabbathum, nec legem, quia sanabat ęgros in sabbatho, Ioann. 5. & 9. Sic etiam Luc. 13. & 14.

Et quia ista calumnia magna futura erat ꝯtrà eum, voluit antequam insurgeret, respondere ei, vel excusare se, dicens: non veni soluere legem. Istas duas causas proximas tangit Chrysostom. super Matthę. dicẽs, quòd propter duas causas voluit Christus hoc dicere. Primum, vt discipulos suos his verbis ad suũ prouocaret exemplum, vt sicut ipse omnem legem implebat, sic & illi studerent implere, deinde, quia futurum erat, vt calumniarentur eum Iudæi tanquam legem soluentem. Prius quàm ergo incurrat calumniam, calumniæ satisfacit. Quartò fuit ad tollendum falsam suspitionem de mentibus aliquorũ: quia quando aliqua lex noua introducitur, solent abrogari vetus. Et quoniam Christus inceperat hic nouam doctrinam prædicare, quæ nunquam audita fuerant, scilicet, de beatitudinibus, & alijs supra positis, quam turbæ vocabant nouam doctrinam, Marci primo, scilicet: Quæ nam doctrina hæc noua; crederent verisimiliter multi de turba, quòd voluntas Christi esset legem Moysi tollere: & ea, quæ per prophetas dicta erant, & introducere nouitates. Istud autem erat contra intentionem Christi, cùm ipse venisset solum ad implendum ea, quæ in lege, & prophetis scripta erant, & per nullum aliũ impleri poterant. Ideo dixit: non veni soluere legem, idest: Nemo putet, quòd propter hoc, quòd introduco noua, velim tollere vetera. Quintò fecit hoc Christus ad tollendum scandalum, & vt animaret sibi Iudæos ad audiendum verbum suum. Nam Iudæi erant nimis firmati in lege Moysi, in qua non licebat, nec declinare saltem ad dexteram modicum, neque ad sinistram, nec addere vnum verbum, aut diminuere, Deuteronom. quarto, & duodecimo. Et si quis vellet introducere eis aliam legẽ tollendo istam reputarent eam tanquam hostem Dei, & quasi inducerer homines ad colẽdum Deos alienos. Vnde nullo modo audiretur, vt patet Deuteronom. 2. Si autem Christus prædicans noua mãdata, vellet reuocare legem Moysi, Iudæi scandalizarentur contra ipsum, & non audirent eum. Ideo fuit necessarium in principio prædicationis suę, cũ noua mandata dare inciperet, quòd diceret se nolle tollere legem, vt per hoc conciliaret sibi animos Iudæorum.

Quid intendebat Christus suadere Iudæis per hoc, quod dixit, non veni soluere legem. Quæstio XCVI.

QVAERITVR, quare dixit, quòd veniebat legem implere, & quid intendebat per hoc suadere Iudæis.

Dicendum, quòd hoc fuit Christo conueniens. Pro quo sciendum, quòd lex dupliciter impletur. Vno modo faciendo ea, quæ in ea scripta sunt. Alio modo implendo ea, quæ per eam sunt promissa, vt dicit Augustin. in libro contra Faustum, scilicet: Impletur ergo lex, vel cùm fiunt ea, quæ ibi pręcepta sunt, vel cum exhibentur, quæ prophetata sunt. Christus autem dicebat se venire ad implendum ea, quæ in lege promissa erant, scilicet, in seipso illa ostendendo. Et hoc apparet, quia dixit, quòd venit implere legem. Nam si intelligeretur de obseruatione eorum, quæ præcepta sunt: nemo potest venire ad implendum legem, quia nullus nascitur ad hoc, quòd obediat præceptis legis, vel secundum eam viuat, quia hoc non habet rationem finis, sed omnis lex ordinatur ad aliquem finem, scilicet, ad bonum quoddam, quod intendunt homines consequi per obseruationem illius legis. Item, quia si aliquis posset ad hoc nasci, vt viueret secun-
F dum legem: competeret hoc omnibus hominibus, qui subditi sunt legi. Et sic non esset aliquid speciale in Christo, quòd ipse veniret ad implendum legem, idest, ad obseruandum eam. Et tamen ipse nihil loquebatur sine causa. Oportet ergo, quòd intelligatur de aliqua impletione, quæ alijs non competeret. Et ista erat, quòd implerentur in eo omnia, quæ in lege promissa erant. Et ad hoc conuenienter poterat aliquis mitti, vel nasci, quia ista habebant rationem cuiusdam boni magni, & finis ad quod omnes Iudæi tendebant. Ideo ad hoc exhibendum conueniens erat aliquem magnum nasci, vel mitti. Hoc supposito fuit conueniens Christo, quòd diceret se venisse ad implendum legem. Pri-
G mò, quia per hoc ostendebat se esse Messiam. Nam nullus erat, per quem possent compleri omnia promissa in lege, & prophetis, nisi Messias, quia ista erat totum bonum Iudæorum, cum nihil aliud adhuc hodie licet per ignorantiam desiderent, & erat etiã totum bonum Gentilium, Gene. 49. scilicet: Donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Dicendo ergo, quòd ipse impleret legem dicebat se esse Messiam, quia ad hoc veniebat, vt se Deum, & Messiam ostenderet. Nam Ioannis quarto, quando mulier Samaritana dixit, quòd veniebat Messias dixit ei Christus: Ego sum, qui loquor tecum: Secundo proficiebat hoc, vt Iudæi sequerentur Christum. Nam si scirent eum esse Mes-
H siam, cum nullum aliud bonum expectarent sequerentur eum. Tertio erat hoc, quia cum diceret se impleturum ea, quæ in lege, & prophetis promissa erant, Iudæi sequerentur eum desiderio istorũ promissorum, & non scandalizarentur quicquid ille facere vellet, etiam si mutare vellet obseruantiam legis Moysi: quia Iudæi non obseruabant legem istam propter seipsam tanquam in obseruatione eius secundum se aliquod bonum esset, sed obseruabant eam, quia data erat à Deo cum promissionib. multorum bonorum: magis ergo desiderabant illa bona, quàm legis obseruationem. Si ergo Christus illis daret bona promissa in lege, & prophetis, etiam si vellet mutare obseruationem legalem, non cura-
I rent. Vnde nihil erat, per quod magis Christus Iudæos posset sibi applicare, quàm per hoc si inciperet ista ostendere realiter. Quartò erat hoc, vt manifestè Iudæi viderent, quòd etiam si Christus mutaret obseruationes legis Moysi, non esset inconueniens, quia Deus prędixerat legem aliam nouam esse dandam, Ierem. 31. Ista autem dari deberent completa lege Moysi: illa autem, & prophetæ complebantur adueniente Messia, quia nihil aliud promittebatur in lege, & prophetis: ergo non erat aliud tempus, in quo potius mutari deberet obseruatio legis Moysi in aliam, quàm quando impleta essent, quæ in illa promittebantur. Cum ergo Christus diceret se venisse ad implendam legem: manifestè osten-
K debat, quòd licebat ei mutare obseruationem legalem, nec deberent Iudæi ex hoc scandalizari.

An lex Moysi soluta fuerit. Quæstio XCVII.

QVAERITVR, an lex Moysi soluta fuerit. Dicendum, quòd solui aliquid significat istud destrui, res autem destruitur, quando tollitur vigor eius. Est autem duplex vigor legis. Vnus est in obligando subditos ad sui obseruationem. Et iste est inquantum comparatur lex ad subditos. Alius est in deducendo ad ipsum finem, ad quem ordinatur, quia nulla lex est propter seipsam, sed propter finem aliquem, vt dictum est præcedent. quæstio. Et

Est iste est præcipuus vigor : quia primus ordinatur A
ad istum. Nam non habet propter aliud lex virtutē
obligādi, nisi vt determinatè, & directè deducat ho
mines in finem. Quod facere non posset, si non ha-
beret vim obligatiuam, quia pauci eam seruarēt, &
sic non peruenirent homines ordinatè ad finem ip-
sum, quem lex intendit. Si loquamur de vigore se-
cundo legis Moysi, qui est perducere in finem, non
fuit soluta, sed impleta : quia finis suus erant illa bo-
na, quæ in ea promittebantur. Oīa tamen illa com
pleta sunt: quia Christus omnia illa exhibuit reali-
ter. Et de hoc intelligitur, quod ipse dixit, ꝙ venit
legem implere. s. exhibendo promissa, & non solū
completa est, sed etiam vsque ad vnguē fuit imple-
ta: quia nō defecit de ea, nec vnum iota, aut apex: si- B
cut Christus dixit hic: donec transeat cœlum, & ter
ra iota vnum non præteribit à lege, donec omnia
fiant, idest, ꝙ facilius est cęlum, & terram transire. i.
desinere esse, quàm iota vnum, aut apicem de lege
cadere. Luc. 16 Si loquamur quantum ad obserua-
tionem mandatorum, iam soluta est lex Moysi, quia
cessauit, cum iam non solum non obseruetur, im-
mo non liceat obseruari sed peccatum est obserua-
re illam. Primū patet, quia Act. 15. c. Apostoli diffi
nierunt in consilio generali non obligari conuer-
sos de gentilitate ad obseruationē legis. s. Nunc er-
go quid tentatis Deum imponere iugum super cer
uicem discipulorum, quod nec nos, nec patres no-
stri ferre potuimus, sed per gratiam Domini nostri C
Iesu Christi credimus saluari. Et ibidē Iacobus Epi
scopus Ierusalem quasi præsidens concilij nomine
totius Ecclesiæ diffiniuit, dicens: Propter quod ego
iudico non quietari eos, qui ex gentibus conuertū-
tur ad Deū. Et iterū ibi ex nomine totius Ecclesię.
Visū est spiritui sancto, & nobis congregatis in vnū
nihil vltra oneris imponere vobis, nisi vt abstinea-
tis vos ab imolatis simulacrorum, &c. Et sic Eccle-
sia simul cum spiritu sancto iudicauit non obligari
conuersos à Gentilitate ad obseruādum legē Moy-
si, & ꝙ solum erat salus per Christi fidem. Secūdum
patet, quia ad Gala 5. dixit Apostolus: si circuncidimi
ni, Christus vobis nihil prodest Et iterum dicit, ꝙ q
in lege putat se iustificari à Christo excidit. i. non ha D
bet partem aliquam cum Christo. Et tamen nō po-
test aliquis perdere vtilitatem mortis Christi, nisi p
peccatum mortale: maximè postquam cęperit fie-
ri particeps eius, ergo obseruare legem peccatum
mortale erat. Item ad Gala 4. dicitur : Dies obser-
uatis, & menses, & tempora, & annos: timeo, ne for
te sine causa laborauerim in vobis. i. quia obserua-
tis ista, labor meus, quo laboraui prædicando vobis
fidem Christi, & conuertendo vos ad eū, erit in vo-
bis inutilis. Et hoc erat propter obseruationem fe-
stiuitatum legis. s. quia obseruabant dies i. dies Sab-
bathorum & menses. i. festum Kalendarum. Nam
prima dies cuiuslibet mensis erat festum apud He-
bræos, & vocatur dies Kalendarun, Numeri 29. & E
1. R. 20. & 4. R. 4. vel dies Neomenię, Psal. 80. & Isa. 1.
Et tempora. s. alias festiuitates, quæ sunt per diuersa
tempora anni, scilicet, festum azimorū, & Penthe-
costes, & Clangoris, & Propitiationis, & Tabernacu
lorum, siue Scenophegiæ, de quibus Leui. 23. & Nu
meri 28. & 29. Et annos. s. annū septimum remissio-
nis Exo. 21. & Deut. 15. & annū 50. Iobelei. Leui. 25.
Et sic obseruare ista peccatum erat, cum per ea
periret fructus fidei, & tamen non potest perire fru
ctus fidei, nisi per peccatum mortale: ergo peccatū
mortale erat obseruare legem Moysi. Etiam quia
Apostolus dicit ad Gala 6. ꝙ Circuncisio in Christo
nihil prodest, sicut nec præputium, sed noua crea-
tura. i. ꝙ innouetur homo in mente per Fidem, & A
Charitatem. Et tamen de præputio manifestū est,
ꝙ nihil prodest, ergo nec proderit circūcisio. Et eo-
dem modo omnia alia legalia. Nam maioris excel-
lentiæ erat circuncisio in veteri testamento, quàm
omnia legalia. Nam legalia nihil proficiebant ad
conferendum gratiam : circuncisio autem auferе-
bat circuncisis peccatum, & gratiam conferebat, vt
ait Aug. & Beda, & oēs Generaliter, & patet 4. Sen.
dist. 1. ergo si cessauit circuncisio, omnia alia cessaue
runt. Et sic dicendum, quòd lex Moysi non fuit so
luta quantum ad promissa, sed fuit soluta quātum
ad obseruationem : ita quòd nec obligat ad obser-
uandum, nec obseruari debet. Aliqui tamē dicūt,

An legalia in noua lege obseruare sit peccatū.

B ꝙ adhuc lex Moysi obligat: quia ea, quæ ecclesia in-
stituit obligant, & tamen Ecclesia instituit obserua-
ri quasdā ceremonias legales Act. 15. visum est spiri
tui sancto, & nobis nihil vltra imponere vobis one-
ris, quā hæc necessaria, vt abstineatis ab immolatis
simulacrorum, & sanguine & suffocato, & fornica
tione. Et tamen duo istorum erant purè legalia, sci-
licet, abstinere à sanguine: quia iussum erat, ne quis
sanguinē comederet. Leui. 17. et iussum erat nō co
medi suffocatū : quia oīa suffocata sunt morticina,
& tñ morticina vetita erāt Leui. 11. Dicendū, ꝙ lex
Moysi non durat quantum ad aliquid. Nam nec to
ta ipsa manet, nec aliquid sui, ꝙ obseruare oblige-
mur, cum obseruare peccatum sit, vt dictum est.

C Dicunt ergo quidam, ꝙ non obligamur abstine-
re ab illis, quæ ponuntur Act. 15. Nam dicunt, ꝙ nō
fuit præceptum, sed permissio quædam. Dicendū
tamen, quòd nō stat, quia necesse est dici, ꝙ erat prę-
ceptum, cùm dicatur : Nihil vltra imponere vobis
oneris, quàm hæc necessaria : ergo necesse erat ista
obseruari. Et tamen, ꝙ obligat ad obseruationem
pręceptum est. Etiam Gl ibidem dicit, ꝙ ista neces-
saria erant: ergo erant præcepta, cum necessarium
sit istud, sine quo non potest haberi salus, & talis nō
est permissio, sed præceptum. Item dato, ꝙ esset p-
missio adhuc esset inconueniens: quia sequeretur,
ꝙ licet non obligaret lex Moysi: tamen liceret eam
conseruari, si erat permissa. Et tamē Apostolus hoc
D negat, dicens: Euacuari à Christo eos, qui per legem
putant se iustificari: ad Gal. 5. ergo etiam non est p-
missio. Alij dicunt, ꝙ istud fuit præceptum ab Apo
stolis positum, & tunc obligauit, & tamen postea re
uocatum est per Paulum, prima ad Timo. 4. Nihil
reijciendum esse, quod cum gratiarum actione ac-
cipitur. In quo ostendit non esse faciendam aliquā
differentiā in cibis, sed omnis creatura Dei bona est,
& omnia licet in cibum summi. Dicendum, ꝙ hoc
non stat: quia Paulus nō poterat reuocare istud pr
ceptum, quod per totam Ecclesiam datum fuerat,
in qua conuenerant Apostoli, & seniores. Auctori-
tas autem Ecclesiæ est supra auctoritatem omniū
hominum, & congregationum, vt ostendimus la-
E tissimè in lib. nostro Defensorio trium conclusio-
num : ergo non poterat Paulus reuocare diffinitū
per Ecclesiam : maximè, quia Paulus erat subditus
Ecclesiæ, & ipse obediuit ei. Nam Ecclesia misit eū
cum isto decreto in Antiochiam, dicens: Misimus
Barnabam, & Paulum carissimos nobis. Et innuitur
ibi, ꝙ Ecclesia posset imperare Paulo, ergo non po-
terat ipse decretum eius reuocare. Alij dicunt, ꝙ
istud præceptum positum ab Apostolis obligauit
ad obseruationem, & etiam nunc obligat, cum sit
præceptum Ecclesiæ. Et ita voluerit, ꝙ teneamur
adhuc obseruare illa duo legalia. s. abstinere à san-
guine, & ab animali morticino, siue suffocato.

Opinio quorundā reijcitur.

Aliorum opinio refellitur.

Sed hoc non stat, quia Apostolus ostendit non
esse

esse necesse fieri aliquã distinctionem in cibis dicẽs, quòd nihil reijciẽdum est, sed omnis creatura bona est, & potest cum gratiarum actione sumi in cibum prima Thimo. 4. Et dicitur etiam ibi, quòd homines recedentes à fide, & intendentes doctrinæ Demoniorum prohibent nubere, & abstinere à cibis: ergo iniquum est talem doctrinam dare. Itẽ ad Ro. 14. dicitur nihil esse commune, aut immundũ ꝑ Christum ei, qui nihil putat esse immundum: ergo nullo modo cibus immundus est. Lex tamen non iubet abstinere ab aliquo cibo, nisi inquantum est immũdus, ergo credenti in Christum non est necesse ab aliquo cibo abstinere. Itẽ cętera legalia ablata sũt, vt circuncisio, & obseruationes festorum: ad Gal. 4. Dies obseruatis, & tempora, & c. ad Gal. 5. Si circuncidimini Christus nihil vobis prodest: ergo ista duo scilicet abstinere à sanguine, & suffocato nõ magis manerẽt, quàm illa. Nam legalia omnia sunt ęqualis auctoritatis cum solum habeant auctoritatem à Deo instituente, & non habeant naturaliter aliquã obligationem. Si ergo aliquod illorum cessauit omnia cessauerunt, cùm nullum eorum cessare posset, nisi cessante auctoritate, & vi obligatiua tradita eis à legislatore. Nisi fortè dicatur, ꝙ ista duo præcepta habeant aliquam vim obligandi naturaliter. Quod falsum est. Cessantibus ergo alijs, cessare debuerunt ista. i. non habuerunt aliquam vim obligãdi. Item si aliqua legalia manere debuissent: illa potius manerent, quæ essent alicuius efficaciæ. Et tamen inter omnia sacramenta veteris testamenti, & cęremonias nihil erat, quod peccatum posset auferre, & conferre gratiam, nisi circuncisio, vt supra dictum est: ergo ista potissimè deberet manere. Et tamen ablata est, ad Gala 5. & 6 ergo nullum cęremoniale de alijs manet. Alij dicũt, ꝙ istud præceptum Ecclesiæ fuit obligatorium, & tamen intellectus in sensu morali. s. per sanguinem intelligitur homicidium, à quo homines cauere debent. Nam homicidę solent vocari viri sanguinum i. ꝙ sanguinem fuderunt, & istud præceptum naturaliter est obligatorium. Per suffocationem intelligunt oppressionẽ factam in pauperibus à potentibus, & etiam ista est vetita de iure naturæ, & in hoc sensu dicunt istud præceptum Ecclesiæ semper manere, & obligare.

Aliorum opinio improbatur.

Dicendum, ꝙ non stat, quia necesse est intelligi præceptum istud quantum ad literam, sicut ipsa litera sonat. Vnde Hiero. super Ezech. 18. cap. ponit quasdam expositiones morales, & post illas ponit literalem, dicens, ꝙ Apostoli intellexerũt istud præceptum literaliter, ita quòd à sanguine, & à suffocato abstinendum esset. Alij dicunt, ꝙ intelligenda erat litera ista sicut iacet, & tamen dicunt, quòd nõ fuit præceptum, sed solum fuit quædam prouisio, ad obseruandam pacem, & communem vitam inter Iudæos, & Gentiles. Quod fieri non poterat, nisi Iudæi, & Gentiles cõuenirent in hoc, & simul abstinerent à sanguine, & à suffocato. Istam positionem videtur sequi S Tho. Et quantum ad hoc, qđ dicunt fuisse factam prouisionem, vt teneretur vita communis inter Gentiles, & Iudæos, & esset pax inter eos verum est. Et tamen inquantum dicunt, ꝙ fuit quædam prouisio noluit concedere, ꝙ fuerit præceptum, sed quasi quidam modus concordãdi Gentiles, & Iudæos, & tunc non obligaret. Et esset inconueniens, quia multi nolent obseruare, si scirent se non esse obligatos, & tunc non maneret pax Gentilium, & Iudæorum. Ideo oportebat, ꝙ obligaret ista promissio, & tunc esset verè præceptum, quia propter nihil aliud vocatur præceptũ, nisi quia est quædam diffinitio de actibus humanis

Opinio D. Thom.

F obligans ad sic, vel ad sic agendum, vel non agendum. Et maximè patet hoc, quia Act. 15. dicitur, ꝙ ista erant necessaria. s. Placuit nobis nihil vobis imponere oneris, q̃ hæc necessaria, vt abstineatis, & c. Oportet ergo quòd esset præceptum: etiã quia ibi vocatum onus, cum esset liberum seruare, vel non obseruare. Dicendum ergo, ꝙ istud fuit præceptũ obligans tunc omnes de Ecclesia, & causa fuit propter pacem communem conuersorum ad Christũ de Gentilitate, & Iudaismo: quia nihil magis necessarium erat inter eos, q̃ obseruari pacem communẽ, vt non diuiderentur in schismata, & hæreses, & ne impediretur profectus conuersionis gentiũ ad legem Christi. Et sic Apostoli nõ iusserunt cauere ab

Propria auctoris opinio.

G his duobus tanquam bonum, aut vtile esset obseruari legem Moysi, vel haberet adhuc aliquam obligationem, cum ipsi ostenderint, quòd per solam fidem Christi poterant homines saluari: Act. 15. sed quia cessante tota obseruatione legalium non poterat manere pax inter vtrosque iussum est abstinere ab his, non quòd per hoc innueretur conuersis de Iudaismo ista cęremonialia habere aliquam virtutem, vel obligationem, sed solum, quia ipsi magis abhominabantur homines vtentes his, quã facientes contra alias cęremonias legis. Et sunt hic tria cęrimonialia. s. abstinere ab immolatis simulacrorũ, & suffocato, & sanguine. De prima ratio vetandi fuit, quia Iudæi valdè abhominabãtur idola, & qđquid tangebat illa. Vnde aurum, & argẽtum, quod

H erat super ipsa idola accipere non poterant, sed fugere debebant istud tanquã sordes, & immunditiã: Deut. 7. Et ob hoc valde fugiebant comedere de cõsecratis simulacrorum. Exo 34 & Deut. 7. Et sic abhominarentur Gentiles conuersos ad Christum, si viderent eos manducare de consecratis simulacrorum. Etiam per hoc haberent quandam suspitionẽ, ꝙ adhuc Gentiles illi desiderarent idola, quæ prius colebant. De sanguine, & suffocato causa fuit propter errorem. Nam Iudæi propter longam consuetudinem horrebant manducare sanguinem, vel res morticinas & suffocatas. Et ad hoc, quòd viuerent amicabili vita cum Gentilibus necesse erat, quòd

I vtrique cauerent à talibus cibis. Sicut etiam quotidiè fit, quòd ille, qui vult viuere amicabiliter, & iocundè cum alio, oportet, quòd abstineat ab omnibus, quæ ille detestatur. Considerandum autem, ꝙ licet istud præceptum obligaret cum pro tunc esset necessarium: tamen non fuit datum ab Apostolis, cum intentione semper obligandi, & manendi, sed solum, quòd maneret vsque ad aliquantum tẽpus, in quo per assiduam conuersationem mores Gentilium, & Iudæorum concordaret. Et tunc conuersi de Iudæis comederent quidquid comedebant Gentiles. Et non esset necesse abstinere ab aliquo cibo. Ideo cum aliquanto tẽpore durauisset istud decre-

K tum in Ecclesia concordatis iam Gentilibus, & Iudæis cessauit obseruatio eius, sicut & nunc non obseruatur, nec ligat. Et si aliquis putaret se ligari illo decreto, peccaret errando in fide. Est autem credendum, quòd tempus istud, quo decretũ istud cessare debuit: determinatum est per Apostolos, & seniores Ecclesiæ, siue per Ecclesiam congregatã. Nã sicut per Apostolos, & Ecclesiam factum est decretum istud propter pacem, ita plenè reformata pace, per eos cessare iuberetur, ne posteri haberent occasionem errandi putantes aliqua cęremonialia legis Moysi adhuc obligare. Istud autem licet scriptũ non inueniatur, est satis verisimile. Quia sicut istud decretum fuerat positum per Ecclesiam, ita nõ poterat tolli, nisi per Ecclesiam, cum iurisdictio sua sit

supra

ſupra omnes homines, & ſupra omnes congregationes,& nullus prælatus poſſet reuocare, vel interpretari leges ab ea conditas,cum de iure ęqualis poteſtatis ſit iura condere,& interpretari, & ad eundē pertineat. Cum ergo in decreto iſto non poneretur aliquod tempus, in quo deberet ceſſare, vt ipſo iure ceſſaret,oportebat,ꝙ ad hoc,ꝙ ceſſaret, Eccleſia iſtud diffiniret. Et ſic credendum eſt fuiſſe factū, licet non ſcribatur, quia non omnia geſta Apoſtolorum, & Eccleſiæ illius temporis ſcripta ſunt. Et credendum eſt, ꝙ pauco tempore manſerit decretum iſtud,quia neceſſe eſt dici, ꝙ viuente Paulo fuerit reuocatum,cum ipſe prima ad Timo.4. dixerit, ꝙ omnis creatura bona eſt, & nihil eſt reijciendum de cibo,quod cum gratiarum actione perciperetur. Ergo iam nec ſanguis,nec ſuffocatum,nec immolata ſimulacrorum cauenda erant. Nam ſi obligaſſet decretum iſtud Eccleſię, Paulus nullo modo auſus fuiſſet dicere nihil eſſe reijciendum, cum per decretum iſtud tria illa reijciēda eſſent, maximè, quia nō ſolum dicit nihil reijciendum eſſe, ſed increpat tanquam recedentes à fide eos, qui aſſerebant abſtinendum eſſe ab aliquibus cibis. Et ſic patet,ꝙ ceſſauerit lex, ita ꝙ non maneat obligatio eius quantū ad aliquid. Sed obijcietur, ꝙ adhuc aliquid maneat de lege:quia multæ leges iudiciales de his,quæ habentur Exo.21.& 22.obſeruantur ab Eccleſia nunc, & ponuntur inter leges Eccleſiæ,vt patet extra de furtis, & adultis,& de iniur.& damno dato. Dicendum,ꝙ iſtę leges manent nunc nō tanquā partes legis Moyſi;nec vt à Deo datæ,ſed vt inſtitutę de nouo ab Eccleſia,quæ vidit illas eſſe vtiles politiæ ſuæ. Et ſicut poſſet accipere leges barbarorum, ſi ei vtiles viderentur,& daret eis nouam auctoritatem, tanquam legibus à ſe cōditis, ita accipere potuit leges aliquas de datis à Deo in veteri teſtamento. Iſtud tamē fuit in legibus iudicialibus, in cęremonialibus autē nulla manet. Iſtud autem decretum, quod Eccleſia fecerat de abſtinendo à ſanguine, & ſuffocato, & immolatis ſimulacrorū erat purè cæremoniale, ideo iam non manet, nec ex auctoritate veteris teſtamēti,nec Eccleſiæ de nouo inſtituentis. Et ſic dicendū eſt, ꝙ Eccleſia pōt conuenienter aliquas de legibus iudicialibus veteris teſtamenti nunc obſeruare, nō tanquam à Deo datas, ſed tanquā per eam nouiter inſtitutas: Leges autem cęremoniales nullo modo obſeruare licet nec tanquam ab eo inſtitutas, aut nunc de nouo inſtituendo. Ratio differentiæ ponetur infra q 99. De his S.Thom.4.ſen. diſt.1. in ſubdiuiſione diſtinctionis q 5.arti.4.

Per quem lex Moyſi ſoluta eſt.i.ceſſauit. *Qō XCVIII.*

QVAERITVR, per quem lex Moyſi ſoluta eſt.i.ceſſauit. Aliqui dicunt, ꝙ per Apoſtolos, & Eccleſiam. Nam congregati diffinierunt legalia non eſſe neceſſaria ad ſalutem, ſed poſſe hominem per ſolam Chriſti fidem ſaluari. Act.15. Ideo ibi denunciauerunt abſolutos cōuerſos ad Chriſtum ab obſeruatione legalium. Alij dicunt,quòd lex ſoluta eſt per Paulum, quia ipſe expreſsè de iſtis locutus eſt oſtendens nihil proficere obſeruationes illorum in lege Chriſti. Nam dixit ad Gala.6. quòd in Chriſto.i.in lege Chriſti, vel in Eccleſia, quæ eſt corpus Chriſti, nec circuncíſio aliquid valet,nec preputiū, ſed noua creatura. Et oſtendit obſeruationem legalium repugnare nouo teſtamento,ad Gala.4.& 5.& vt oſtenſum eſt præceden. quæſt.

Dicendum,quòd lex Moyſi propriè non fuit ſoluta per Apoſtolos,nec per Eccleſiam, ſed per Deum,

A ſiue per Chriſtum, quod idem eſt. Et putant aliqui, ꝙ hoc eſt,quia Apoſtoli, & Eccleſia non habebant iuriſdictionem ad hoc,& rectè putant. Nam lex nō poteſt tolli, niſi per eum,à quo cōdita eſt,aut per ſuperiorem, aut per ęqualem ſibi ſuccedentem in eadem iuriſdictione. Apoſtoli autem, & Eccleſia non condiderunt legem Moyſi, quia Deus illam condidit,nec habent æqualem poteſtatem,nec etiam ſuccedunt Deo in iuriſdictione, quia Deus ſemper manet: ideo nō poterat Eccleſia tollere legem Moyſi.

Sed obijcietur, quòd poſſet, quia à Chriſto accepit poteſtatem tātam,quantam ille habebat,vt homo.Io.20.Sicut miſit me pater, ita ego mitto vos.ſ. in poteſtate illa, quam mihi pater dedit ego mitto
B vos cōcedendo eandem. ſ. vt poſſitis ad vtilitatem, & ſtatum fidei facere quidquid ego facere poſſem per commiſſionem deitatis: ſicut ergo Chriſtus poterat reuocare legem Moyſi, ita poſſet Eccleſia, & Apoſtoli. Dicendum, quòd poteſtas Eccleſiæ, & Apoſtolorum tradita à Chriſto, licet dicatur ęqualis poteſtati Chriſti in his,quæ pertinent ad regulandum ſtatum fidei, tamen tradita eſt in certa forma, ſcilicet ad conſtruendum, & non ad deſtruendum. Sicut dicitur 2.ad Corin.10.& 13. Tollere tamen legem aliquam à Deo poſitam erat deſtruere, quæ ille conſtruxerat: ideo ex hac commiſſione generali nō habebat poteſtatem Eccleſia ad tollendum legē Moyſi, & ſimili modo oſtenditur ſupra in prologo
C noſtro q.29. quod Eccleſia non poterat diſpenſare circa Euangelium, licet habeat ęqualem poteſtatē cum Chriſto,ſiue eandem. Ideo per hanc generalem poteſtatem non poterat tollere legem Moyſi, niſi Deus ſpecialiter hoc Eccleſiæ conferret, vel inſpiraret. Dicendum,quod lex Moyſi propriè ſoluta eſt per Deum,ſiue per ſeipſam. Dico autem per Deum:quia ipſe prænūtiauerat per prophetas ſuos, ꝙ iſta lex ceſſatura eſſet. Iere.31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum,non ſecundum pactum, quod pepigi cum patribus veſtris in die, qua comprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti pactum, quod irritum fecerunt,ſed hoc erit pa-
D ctum,quod feriam cum domo Iſrael: poſt dies illos dabo legem meam in viſceribus eorum,& in corde eorum ſcribam eam,& ero eis in Deum,& ipſi erūt mihi in populum. Iſtud manifeſtè intelligitur de lege Chriſti, quæ vocatur lex noua, ſicut hic dicitur feriam fędus nouum. Et iſtud initum fuit cum domo Iuda & Iſrael, ideſt, cum Iudæis,qui vocantur domus Iuda, & Iſrael inquantum erant de diuerſis tribubus. Et hoc fuit in lege Chriſti: Nam ipſe eam prædicare cœpit Iudæis, & non ibat ad Gentiles, nec volebat facere miracula inter eos, vt patet de muliere Chananæa infra 15. & etiam iubebat diſcipulis non ire in viam gentium, nec ad ciuitates Samaritanorum, infra 10 Dicitur etiā quòd lex iſta
E daretur in viſceribus Iudæorum, & ſcriberetur in corde eorum. Et conuenit legi Chriſti. Nam non fuit tradita in ſcriptis,ſicut lex Moyſi, quæ in tabulis lapideis à Deo tradita eſt Exod.32.& 34. Lex autem Chriſti tradita eſt in ſola voce. Nam aperiens os ſuum docebat aſtantes de regno Dei ſupra in litera. Et ſic iſta lex non ſcribebatur, niſi in corde,ꝗa non lapidibus,nec in membranis. Vnde nunquam fuit ſcriptum Euangelium,nec aliquid de lege Chriſti eo viuente, ſed aliquanto tempore poſt mortē ſuam, vt oſtenſum fuit ſupra in prologo 1. Hiero. quæſt.2. Et ſcripſit illud Matth. cum vellet tranſire ad gentes Aethiopum Nubianorum, vt patet eodē prologo in litera, & q.3.eiuſdem. Dicitur autem

conue-

conueniēter lex ista scripta in corde: quia homines quādo eam à principio acceperunt cum magno feruore deuotionis acceperunt, & sic imprimebatur cordibus eorum. Et per hoc, quòd Deus vocauit legem istam nouam innuit, quòd lex Moysi aliquādo cessatura erat. Nam id, quod inueterascit prope interitum est, & sic aliquando finem habet.

Istā auctoritatē Iere. 31. introducit Apostolus ad Hebrę. 8. & exponit eā aliquo modo, & ex illo verbo, scilicet. Testamentum nouum, vel pactum nouum ostendit, quòd lex Moysi cessatura erat, cū ait: Dicendo autem nouum veterauit prius, quod autē antiquatur, & senescit prope interitum est. Deus autem, qui dixit testamentum aliud nouum esse dādum, per quod istud inueterasceret, prænunciauit, quòd istud cessaturum esset. Et cum istud testamentum nouum dandum esset per Deum, sicut ipse dixit Iere. 31. apparet, quòd per ipsum auferēda esset, vel soluenda lex Moysi. Itē patet hoc, quia Apostoli quando denunciauerunt conuersos ad Christū nō obligari ad legalia probauerunt hoc ex quadam auctoritate, quam introducit Iac. Act. 15. & ex illa cōclusit diffiniendo, quòd non inquietarentur cōuersi ad Christum super obseruatione legalium.

Item lex Moysi per seipsam cessauit, quia quādo peruenitur ad finem alicuius rei naturaliter ipsa res cessat, cum, habito termino, cesset motus. Lex autem Moysi ordinabat solum ad Messiam tanquam ad finem, quia ipse exhibiturus erat bona illa, quæ Iudæi sperabant. Cum ergo Messias veniret, & cōpleret omnia, quæ in lege, & prophetis ꝓmissa erāt, ad quæ lex ipsa ordinabat iam erat contra rationē manere ipsam legem, cum haberetur totalis finis suus. Christus autem exhibuit omnia, quæ in lege, & prophetis promissa erant. Ideo post eū non debuit durare lex Moysi. Et hoc ipse innuit dicens, ꝙ venerat legem implere, & quòd non transiret iota vnum, nec apex à lege, donec omnia fierent: ergo factis omnibus illis, lex manere non debebat. Et sic quantum ad hoc lex per seipsam cessabat tanquam habito fine suo. Item lex per seipsam cessabat, quia obseruatio sua sibimet repugnaret. Nam per ceremonias legales significabatur Christus venturus, & passurus, & facturus alia pro redemptione nostra, si ergo factis omnibus his, adhuc obseruaretur lex Moysi, nihil aliud erat dicere, quàm quòd ista nondū facta erant, & sic essent signa fallacia, & repugnantia sibi ipsis. Sic patet per Augu. in lib. contra Faustū, scilicet, si Christus legem, & prophetas non soluisset, adhuc promitteretur nasciturus, passurus, resurrecturus, cum ideo magis hoc non soluerit, sed adimpleuerit: quia iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quoddammodo personabant, sed annunciatur, quòd natus sit, passus sit, & resurrexerit, quod hæc sacramenta, quæ iam à Christianis peraguntur, personant. Et sic ipsa lex Moysi per seipsam soluta est, idest, cessationem inducebat, vt non esset iam signum fallax.

Amplius dicendum est, quòd etiam per Christū lex Moysi soluta est. Nam ipse impleuit legē Moysi exhibendo omnia in seipso, quæ in ea, & in ꝓphetis promissa erant, vt ipse dixit supra in litera. Et tamen impletis omnibus, ad quæ lex ordinabatur, nō poterat ipsa amplius manere. Ergo Christus, qui impleuit eam, fecit eam cessare, quam si non implesset necesse erat, quòd vsque hodie duraret, vel in ꝑpetuum, quousq; exhiberentur, quæ in ea promissa erant: quia verbum Dei non poterat esse irritum.

Item Christus soluit eam auferendo aliquid de præceptis, vel permissionibus eius. Nam secūdum

F legem Moysi licebat dare libellum repudij: Christus autem vetuit infra in litera, & infra 19. Licebat etiam secundum legem Moysi dare ad vsuram extraneis. Christus autem iussit mutuari sine vlla spe vsuræ. Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Etiam licebat prosequi inimicitias secundum legē Moysi ex desiderio vindictę. Nume. 35. Christus autem vetuit etiam irasci alicui infra in litera. Et ita multas permissiones abstulit de lege Moysi. Et tamen omnes illę habebant vim à legislatore: ergo Christus dissoluit vim legis Moysi.

Item patet, quia Apostolus ad Gala. 5. dicit, quòd Christus nihil prodest eis, qui circunciduntur, & qđ euacuatur à Christo, qui per legem putant se iustifi-
G cari: ergo Christus est, qui facit cessare istas cæremonias tanquam iam sibi repugnantes. Itē patet hoc circa distinctionem ciborum, quæ erat cęremonia legis Moysi, secundum quam iudicabantur aliqua animalia munda ad cibum, & alia immunda. Leui. 11. & Deuteronomij 14. Christus autem ostendit Petro nullum cibum esse immundum mittens de cœlo in visione vas magnum diuersis quadrupedibus plenum, quorum quædam secundum legē erāt immunda, vel potius, vt innuitur, omnia erant immunda. Et vox ad Petrum dixit: surge Petre, occide, & manduca. Et Petrus dixit: Absit à me, Domine, quia nunquam manducaui commune, & immūdum. Et vox iterum ad eum. Quod Deus purificauit, tu ne commune dixeris. Act. 10. Et sic Christus
H soluebat hic legem Moysi faciendo nullum cibum esse immundū, sed cōcedendo generaliter vti omnibus cibis tanquam mundis. Ipse ergo legem soluit.

Apostoli etiam, & tota Ecclesia in concilio congregata soluit legem Moysi. Quia cum ante hoc dubium esset, an legalia adhuc obligarent conuersos ad Christum, diffinitum est non esse eos obligatos, sed per solam Christi fidem posse saluari.

Paulus autem per se legem Moysi nō soluit principaliter, nec etiā determinando conuersos ad Christum esse ab ea absolutos, sed ipse sicut cęteri Christiani expectauit determinationem generalem Ecclesiæ: quam omnes Apostoli secuti sunt. Ipse tamen Paulus de hac quæstione plura dixit, quā aliquis
I aliorum, cum alij non scripserint multa, sicut Paulus, & ipse in omnibus, quæ dixit de cessatione legalium, & quomodo obseruatio eorum repugnabat legi Christi: secutus est intentionem Ecclesiæ, quā ipse vidit, cū īterfuerit illi cōcilio generali: Act. 15.

Lex ergo Moysi ablata est per Deum diffinientē tempus, & durationem eius, & dantem aliā legem, per quam ipsa tolleretur. Fuit etiam soluta per seipsam, quia peruenerat ad finem suum, & sic naturaliter cessabat. Soluta fuit etiam per Christum tāquam per complentem omnia, quæ in ea promissa erant, & deducentem eam ad suum finem, & dātem aliam legem nouam. Fuit autem soluta per Ecclesiam, inquantum ostendit, quòd non esset vo-
K luntas Dei illam obseruari. Et hoc patet ad id, qđ dicebatur in principio, scilicet, quòd Ecclesia soluit legem Moysi. Concedendum, ꝙ soluit, non quidē per modum purę potestatis, tanquam videretur sibi melius esse nō obseruari legem Moysi, quàm obseruari, & ob hoc, quòd ex potestate sua iuberet illam non obseruari, sed solum soluit eam ostendendo ex sacra scriptura, quòd iam non erat obseruanda, quia Deus volebat illam cessare. Et patet hoc, quia in illo concilio duo soli leguntur determinasse, scilicet, Petrus, & Iacobus, & ambo vsi sunt auctoritatibus sacræ scripturæ, vel exemplis ostendētibus Dei voluntatem circa hoc: Actuum. 15. Si

Apostoli, & tota ecclesia ī cōcilio congregata soluit legem Moysi.

Si tamen ex pura poteſtate agerent, non allegaſ- A ſent aliquid, ſed dicerent: Placuit ſpiritui ſancto, & nobis non inquietari conuerſos ad Chriſtum ſuper obſeruatione legalium. Cùm autem dicitur de Paulo, dicendum, ꝙ nec ipſe ex poteſtate legalia abſtulit, quod Deus fecit, nec determinauit tanquam iudex, quid Deus ſuper hoc vellet: quia iſtud fecit Eccleſia, ſed ſolum oſtendit quid obſeruandum eſſet per Eccleſiæ determinationem circa legalia. Nam cum ipſe interfuiſſet illi concilio, & vidiſſet plenè intẽtionẽ Eccleſię, potuit in omnibus dubijs occurrentibus, & quandocunque acciderent, oſtendere quid Eccleſia ſuper hoc determinaſſet: non tanquã ipſe determinans, ſed tanquam Eccleſię determinationem oſtendens. Licet ipſe latius, quàm Eccleſia B locutus fuerit: quia ſciebat, quæ fuerat intentio Eccleſiæ diffiniendo. Et ſic in ſolutione legis Moyſi Deus fuit tanquam legiſlator: Eccleſia tanquam iudex: Paul. tanquam oſtendens ſententiam iudicis. Primus habet auctoritatem abſolutam nõ dependentem ab aliquo, ſed ſolum, quia vult. Secundus habet poteſtatem limitatam, ſcilicet, iudicandi ſolũ per legem, quæ tamen poteſtas quædam eſt, quia nõ licet cuilibet in alterum ius dicere per leges, ſed ſolum ei, qui iuriſdictioni pręeſt. Tertius nõ habet iuriſdictionem aliquam quãtum ad iſtum actum, ſed ſolum habet vicẽ doctoris, cui creditur quantũ ad ea, quæ probat, & ita Paulus quantum ad ea, quæ ꝑ Eccleſiam diffinita erãt, nullam iuriſdictionẽ habebat, niſi ſolum, quòd inducebat ea ad intentionem C ſuam probandam. Et ſic variè dici poteſt, quòd lex Moyſi ſoluta eſt à Deo, vel à Chriſto, vt erat Meſſias, vel ab Eccleſia.

Quare lex Moyſi ſoluta eſt. *Quæſt. XCIX.*

QVAERITVR quare lex Moyſi ſoluta eſt. Nã videtur, ꝙ non debuiſſet ceſſare, cũ bona eẽt, & data à Deo, qui bonus erat. Manichæi autem putant legem veterem à Deo malè traditam eſſe, & ſic non eſſe obſeruandam. Vnde nec ipſi obſeruabant illam. Contra quos latè diſputat Augu. in lib. cõtra Fauſtum Manichæum. Iſta tamen eſt inſania, cum D conſtet vnicum, & eundem Deũ eſſe à quo lex Moyſi tradita eſt, & à quo lex noua: qa Deus, qui loquebatur olim patribus in prophetis dando, ſcilicet, legem Moyſi, locutus fuit poſtea in filio ſuo dando. ſ. legem nouam, ad Hebrę. primo. Bonus ergo Deus illam dedit. Dicendum, quòd lex Moyſi bona erat, quia à bono auctore tradita erat, & ad bonum finẽ dirigebat, ſcilicet, ad Meſſiam, per quem remiſſio peccatorum, & omnia bona nobis tradenda erãt. Fuit tamen conueniens eam ceſſare propter multa. Primò propter imperfectionem ſuam: quia licet eſſet bona, nõ erat tamen bona abſolutè, ſed bona pro hominibus imperfectis. Sicut aliquid eſt bonum paruulis, quod non eſt bonum viris. Et ita ad Gala. 3. & 4 lex Moyſi comparatur pedagogo regẽ- E ti pueros per timorem, lex autem Chriſti viris plenę ętatis, qui iam viuunt in libertate. Et quia non conuenit homini ſemper manere in pueritia, ſed peruenire ad virilem, & robuſtam ętatem, ad quam ordinatur, non conueniebat homini manere ſemper ſub lege Moyſi, quæ continebat quaſi quædam rudimenta puerilia per obſeruationem cęremoniarum, quæ in ſe inutiles erant, ſed aliquando iuſtum erat peruenire ad legem perfectioris vitę, in qua nõ eſſent iſta rudimenta cęremonialia.

Seccundò fuit hoc, quia lex Moyſi mala quædã continebat. Nam licet omnia, quæ in lege erant licita erant, quia Deus illa iuſſerat, vel permiſerat, q̃dam tamen illorum nõ erant ſimpliciter bona, qa melius erat ſuum oppoſitum. Sicut dare ad vſuram non erat bonum in ſe, ſed ſolum erat licitũ ex permiſſione. Nam non dare ad vſuram erat bonũ ſimpliciter. Sic etiam libellũ repudij dare, & perſequi inimicos deſiderio vindictę non erat bonum ſimpliciter, ſed oppoſitum ſuum, ſcilicet matrimoniũ eſſe indiſſolubile, & non habere vllas inimicitias, nec rancorem contra proximum. Iſtę autem omnes imperfectiones tolli debebant ad hoc, ꝙ eſſet lex perfecta. Et quia natura ſemper intendit perfectum, niſi per accidens facit aliquid imperfectum, ita agens per rationem perfectum intendit. Deus ergo, qui legiſlator erat, & quilibet alius legiſlator intendit ſemper legem perfectã imponere, niſi inquantum perfectio legis repugnare poteſt ſtatui politiæ, vel quia non poſſunt exiſtentes in politia illa propter ſuam imperfectionem tolerare legem tam perfectam. Ita ergo Deus à principio dediſſet Iudæis legem ſimpliciter bonam, & perfectam: quia tamen erant viri imperfecti valde, & non poſſent illam ſuſtinere, non dedit eis legem perfectã, ſed cõtinentem imperfectiones aliquas. Aliquando tamen homines futuri erãt diſpoſiti ad tolerandum legem perfectam, ideo conueniẽs erat, quòd eis tũc daretur, & ceſſaret illa, quæ cõtinebat imperfectiones, & ita ceſſare debuit lex Moyſi.

Tertiò fuit hoc, quia ipſa lex ex ſeipſa importabat, ꝙ aliquando ceſſatura eſſet. Quia omnis res, q̃ habet aliquem terminum adueniente illo ceſſat. Lex tamẽ Moyſi fuit ordinata, ad quendam finem certum, ſcilicet, vt per eam perueniretur ad ꝓmiſſiones illas, quæ in ea, & in prophetis habebantur. ſ. de aduentu Meſſiæ, & de bonis conferendis per illum. Meſſias tamen venit, & exhibuit omnia, quæ ꝓmiſſa erant in lege, & ꝓphetis: ergo lex ceſſare debuit. Nam aliàs diceremus, ꝙ lex Chriſti, quam nunc habemus debeat obſeruari à nobis, quando fuerim[9] in Paradiſo: quia finis legis iſtius eſt vita æterna, inf. 25. Si ergo adueniente fine legis non ceſſaret lex, ſequeretur, quòd in vita ęterna legem iſtam obſeruaremus, quòd fatuum eſt, vt ſi quis diceret, ꝙ mouebatur non intendens aliquem terminum. Etiã quia ſequeretur, quòd in vita ęterna eſſet nobis q̃dam labor. Nam obſeruatio legis laborioſa eſt, cum vocetur iugum, infra vndecimo. Tollite iugũ meũ ſuper vos, id eſt, obſeruate legem meam, vt infra 7. dicitur, quòd arcta eſt via, quæ ducit ad vitam. Et iſta eſt via legis, ſiue mandatorũ, per quæ quis ingreditur ad vitam, infra 19. Si vis ingredi ad vitã ſerua mandata. Et tamen in vita ęterna nullus labor erit, nec luctus nec clamor, Apoc. 7. qa aliàs non eſſet ibi beatitudo, quæ dicit præſentiam oĩs boni, & abſentiam omnium malorum: ergo lex non obſeruabitũ ibi. Iſtud autem eſt, quia peruenitur ad finem ſuum: ergo etiam lex Moyſi ſeruari non debuit poſtquam Chriſtus compleuit omnia, quæ in ea, & in prophetis promiſſa erant. Vnde lex Moyſi non poterat durare in ęternum. Lex autem Chriſti propriè habet quòd duret in ęternum, id eſt, vſque ad finem ſęculi: quia finis ſuus non eſt aliquod bonum, quod poſſit haberi in hac vita, ſed vita ęterna, infra 25. ſed q̃diu non peruenitur ad terminũ ſemper manet motus: ergo lex Chriſti ex ſe habet, quòd duret vſq; ad finem ſęculi, & ſic non ſuccedet ei alia lex.

Lex Chriſti durat in ęternum.

Quartò fuit hoc, quia ſi lex Moyſi ſemper ſeruaretur implicaret in ſe quandam repugnantiam. Nã cęremonialia eius erant introducta propter ſignificationem. Omnia enim ſignificabant Meſſiam, & ea,

ea, quæ Messias facturus erat. Sicut dicitur ad Hebre. 10. Vmbram futurorum bonorum lex habet. Et prima Corinth. 10. dicitur, quòd omnia in figura contingebant illis. Si ergo nunc obseruarentur ceremonialia illa ostenderetur, quòd adhuc expectabamus illa omnia, vt futura: quia ceremonialia erāt signa prænostica. Et sic essent falsa signa, cum iam omnia, quæ significantur per illa præterita sint, & sic repugnat statui noui testamenti postquā Christus mortuus est, quòd ceremonialia illa seruentur, quia significarent Christū non esse natum, nec mortuum, & nondū impleuisse ea, quæ in lege, & prophetis scripta erant, sed adhuc sperarentur tanquam futura, quòd erat valde inconueniens. Sicut quando vinum venditur in domo signum pendet. Si verò cum vinum non venditur, vel iam illo vendito, signum pendeat, fallax signum est, & errare facit homines. Deus autem, qui veritas est errorem auferre debet, ideo nō debuit permittere, quod impletis omnibus, quæ in lege, & prophetis promittebantur, maneret obseruatio ipsorum ceremonialium.

Sic innuit Apostolus ad Colossen. 3. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomenię, quæ sunt vmbra futurorum. Et sic Apostolus non vult, quòd ista obseruētur ex eo, quod essent signa falsa. s. quia erant signa futurorum, idest, eorum quæ quondam fuerunt futura: nunc autem præterita sunt. Eandem rationem tangit Augu. in lib. contra Faustum dicens: Si Christus legem, & prophetas non soluisset, adhuc promitteretur nasciturus, passurus, resurrecturus. Cum ideo magis hoc non soluerit, sed adimpleuerit: quia iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodammodo personabant. Sed annunciatur, quod natus sit, passus sit, resurrexit, quod hęc sacramenta, quæ nunc à Christianis aguntur, iam personant. Quintò fuit hoc, quia nunquam debet aliquis se implicare rebus inutilibus, cū vix vacet homini se implicare in rebus vtilibus. Ceremonialia tamen veteris testamenti in seipsis erant inutilia, nisi ergo aliqua causa esset, secundum quam esset vtilia fieri non deberent. Tempore autem legis Moysi fuit conueniens illa obseruari: tum propter significationem, & principaliter: quia per ista significabātur bona illa, quæ Iudæi expectabāt. Ad Hebrę. 10. & ad Colossen. 3. eum quia Iudæi implicare sit debebant aliquibus ritibus cultus diuini. Erant tamen ipsi carnales, & non possent Deum colere spiritualiter, sicut ipse colendus erat: Ideo fuit eis cōueniēs tradi occupationes ceremoniales, quibus se implicarent. Nobis autem non conuenit aliquid istorū. Nam iam non sunt aliqua bona expectanda, quæ significari possint per tales ceremonias, quia omnia transierunt. Etiam modus colendi Deum conuenientior est noster, quàm ille: quia sicut Christus dixit Ioan. 4. Deus spiritus est, & qui eum adorant, oportet in spiritu adorare, idest, non colere principaliter per ceremonias corporales, per quas cū Deo nihil conuenimus, sed in spiritu, idest, per opera spiritualia, quia in hoc Deo similamur. Vnde rectè Deum colimus per fidem, speciem, & charitatem, vt dicit August. in Enchiridion, non ergo sunt iam vtiles ceremoniæ legales: ideo cessare debuerunt.

Si obijceretur, quòd adhuc lex Moysi obseruet, cum quædā leges eius iudiciales obseruentur ab Ecclesia. Dicendū, quod lex Moysi omnino soluta est, & sic non manet nec quantum ad totum, nec quantum ad partem aliquam: Istę leges manent nunc nō quidem tanquam partes legis Moysi, vel tanquam à Deo datæ, sed tanquam ab ecclesia nouiter institu-

F tæ. De ceremonialibus autem nulla manet, nec vt pars legis Moysi, nec vt ab Ecclesia instituta: immo omnes tales prohibitæ sunt obseruari. Pro quo sciendum, quòd in lege Moysi erant præcepta triplicia, scilicet moralia, iudicialia, ceremonialia. Prima sunt ea, quæ naturaliter habent aliquam rationem debiti, & sunt ad mores regulandos. Sicut decalogus, & multa similia præcepta, quæ erant in lege, & prophetis. De istis dicendum est, quòd nullum cessauit per legem Christi, quia illa nō pertinebant ad legem Moysi specialiter, sed ad legem naturalē, cum insint rationi nostræ, & ideo manent omnia.

Alia sunt iudicialia. Et ista sunt, quæ pertinēt ad dirigendum actiones forales, sicut leges pro contra-
G ctibus, & delictis, furtis, adulterijs, homicidijs, & similibus, de quibus Exo. 21. & 22. & in multis alijs locis. Istę leges non sunt naturales, quia non insunt intellectui nostro, nec resultant directè tanquā conclusiones ex principijs intellectus practici, sed magis pendet ex voluntate legislatoris, & vigor obligandi in istis est ipsa potestas legislatoris. Ista non dabantur in veteri testamento ad aliquid significandum, sed solum ad regulandum humanas operationes, licet interdum possent aliquid significare. Ista ablata sunt adueniente nouo testamento, quæ cum cessauerit status veteris testamenti, totum, quod illius erat, cessauit. Alia erant ceremonialia, & ista pertinebant ad ritum colendi Deum, sicut sunt sa-
H crificia, & libamina, & omnes ceremoniæ sacerdotum, & leuitarum, quantum ad ea, quæ pertinebāt ad sanctuarium. Sic etiam varię purificationes quā tum ad immunditias, & abstinentiæ à cibis ad ritū colendi Deum pertinebant inquantum per ista homo videbatur reddi mundior ad Deum colēdum. Et per hunc modum omnia ceremonialia veteris testamenti pertinebāt ad ritum diuini cultus, quia ad illum disponebant homines. Et de istis dicendū, quod ēt omnino cessauerunt cum propriè pertinerent ad statum veteris legis. Est tamen differetia inter ista, & iudicialia: quia licet neutra obligent, tamen iudicialia possunt obseruari, cum Ecclesia multas leges de istis inter suas annumerauerit, vt patet ex-
I tra de furtis, & de adulterijs, & de homicidio, & de iniurijs, & damno dato. Sic etiam potest quilibet princeps sæcularis quancunque legem illarum, vel omnes facere obseruari in terris suis, non tanquam obligantes ab antiquo, sed tanquam ab eo nouiter vim accipientes. In ceremonialibus autem non licet hoc: quia nulli Domino, vel prælato licet reducere ceremonialia legis veteris ad obseruationem, vt obseruare diem Sabbathorum, & aliorum festorum, & circuncidi, & abstinere à cibis. Quia faciēs ista elongaretur omnino à Christo. Ad Gala. 4. & 5. idest, Christus non prodesset ei aliquid, sed efficeretur tanquam infidelis.

Differentia inter iudicialia, & ceremonialia præcepta.

Ratio differentiæ est: quia iudicialia præcepta nō erant ad aliquam significationem futurorum, per
K quam repugnarent statui noui testamenti. Ceremonialia autem erant ad significandum Christum futurum, & ea quæ facturus erat, ad Coloss. tertio, & ad Hebręos quarto. Et propter hoc seruare ista directè esset contra statum noui testamenti: quia per hoc quasi assereremus Christum nondum venisse, sed quòd illum expectabamus. Quod esset errare in fide. Ideo tanquam pestifera cauenda sunt ceremonialia. Iuditialia autem nihil præiudicant nouo testamento in hoc, quia nihil signant.

Item ceremonialia nunc nullam vtilitatem nobis afferre possunt, sed potius impedire à spiritualibus occupationibus, cum ipse sint quædam occupatio-

pationes corporales. Apostolus tamen dicit, quòd nos exerceamus circa pietatem: quia exercitatio corporalis ad nihil vtilis est, vel ad modicum. Iudicialia autem possunt esse nobis vtilia: quia aliquibus politijs possunt proficere, & conuenire, sicut cōueniebant genti Iudæorum. Ideo obseruare cęremonialia nullo modo licet. Iudicialia autem seruari licitum est, si de nouo instituantur obseruari. Et sic patet quomodo lex Moysi, quanquam bona fuit nunc obseruari non debeat.

Quomodo dicitur, quòd Christus impleuerit legem, & prophetas. Quæstio C.

QVAERITVR, quomodo dicitur, ꝙ Christus impleuerit legem Moysi, & prophetas: qa videtur, quòd potius soluerit. Nam ipse soluebat custodiam Sabbathi curans ęgros in Sabbatho, & iubens curatis portare grabatum die illa. Ioan. 5.

Item iudicialia videtur non impleuisse: quia mulierem deprehensam in adulterio, quæ per legem lapidari iubebatur, impunitam ire permisit. Ioan. 8.

Item cęremonialia de abstinentia ciborum prohibitorum in lege videtur non seruasse: quia dixit infra 15. Quod intra per os, non coinquinat hominem, sed quæ ipse dicebat alijs facienda, ipse faciebat: ergo non abstinebat à cibis immundis.

Dicendum, quòd Nicolaus in hoc ponit longam distinctionem ostendendo, quòd Christus impleuit legem, & propheras. Dicit enim, quòd in lege, & prophetis erant quædam per modum præcepti, & alia per modum promissi ipsis obseruantibus legem. Et vtraque Christus adimpleuit.

Circa præcepta distinguit dicens: quædam esse moralia alia cęremonialia alia iudicialia. Moralia impleuit Christus ea obseruando, & ad obseruationem eorum alios incitando, infra 19. Si vis ingredi ad vitam, serua mandata. Secūdò ea impleuit sanum intellectum eorum declarando, & errorē Iudæorum circa hoc auferendo, vt patet infra in litera. Tertiò adimpleuit ea consilia apponendo, quæ faciunt ad perfectionem mandatorum obseruantium. Nam perfectius obseruat mandatum de non occidendo, qui cauet ab ira inordinata, quàm qui solum cauet ab interfectione. Secunda præcepta erant cęremonialia, & ista diuidebantur in tria: quia quædam pertinebant ad sacramenta, sicut circuncisio quantum ad omnes homines, vnctio quātum ad Reges, & Pontifices. Christus autem non assumpsit statum sacerdotis legalis: quia non fuit de Tribu sacerdotali, ad Hebrę. 7. nec habuit statum regis terreni: immo dixit coram Pilato, quòd regnum suum non erat de hoc mundo. Ioan. 18. Sed fuit vnctio sua spiritualis. Nam vnctus est à Deo patre plenitudine gratiarum. Psal. 44. Vnxit te De⁹ tuus oleo letitiæ præ consortibus tuis.

Circuncisionem autem, quæ erat Sacramentum commune, Christus adimpleuit. Primò, illam in se suscipiendo. Secundò melius, & efficacius, & generalius sacramentum instituendo loco ipsius, scilicet baptismum, in quo magis confertur, quàm in circuncisione, & confert tam viris, quàm fœminis.

Alia erant cęremonialia pertinentia ad sacrificia sicut immolatio agni Paschalis, & iuge sacrificium, & similia. Ista autem erant signa alterius sacrificij perfectioris, scilicet, Christi immolandi pro nobis in Cruce. Ideo Christus impleuit ista. Vno modo corporaliter patiendo, alio modo Sacramentum efficacius, vel sacrificium, scilicet, Eucharistiam instituendo. Cęremonialia etiam quædam pertinebant ad sacramenta, vel potius sacra. Et de talibus erant præcepta prohibitiua aliquorum ciborum, & circa aliquas purificationes. Ista Christus obseruauit, & sic impleuit, & etiam obseruationem aliā meliorem ostendit, scilicet, abstinere ab immunditijs spiritualibus, quæ signabantur per immunditias corporales, & etiam ea, quæ immunda iudicabantur, purificauit, vt iam munda sint. Ideo cum Petrus diceret commune, & immundum nunquā intrauit in os meum, dixit ad eum vox de cœlo. Quod Deus purificauit tu ne commune dixeris, sed reddidit omnes cibos mundos: quia iam nihil est immundum, quod cum gratiarum actione sumatur, prima ad Thimo. 4. Alia erant præcepta iudicialia: & ista Christus impleuit rigorem eorum per misericordiā tēperādo, in quibusdam per seipsum, & in alijs dimisit potestatē prælatis Ecclesiæ, & principibus sęcularibus, vt de his ordinent, sicut eis videbitur pro veritate temporum, locorum, & personarum, expedire. Et istud non fuit legem soluere, sed implere, quia sic ordinauit ad meliorem modū obseruationis iustitiæ. Sicut non destruitur puer quando efficitur vir, quia licet transeat pueritia, manet melior, & robustior ætas. Ipsa enim lex vetus habuit modum pueri. Ideo dicebatur pedagogus, ad Gala 3. Lex autem noua habet locum viri perfecti. Pueri autem per timorem in bonum ducuntur: viri autem per amorem. Ideo in lege veteri pœnę debuerunt esse duriores, quàm in noua. Impleuit autem Christus ea, quæ erant in lege, & prophetis per modum promissi. Et primo ea, quæ erant in lege. Promittebant enim lex bona temporalia, & excellentiam in honore. Deuteron. 26. Custodias omnia præcepta eius, & faciet te excellentiorem cunctis gentibus. Christus autem promisit obseruatoribus legis nouę bona spiritualia & ęterna.

Sic etiam adimpleuit prophetas. Nam prophetę principaliter locuti sunt de Christo, & de omnibus pertinentibus ad eum. Ista autem ipse impleuit nascendo, moriendo, & cętera faciendo, quæ de ipso prænunciata erāt. Sic ipse dixit Luc. 24. Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt de me in lege, & prophetis, & Psalmis. Et sic omnia Christus impleuit, quæ in lege, & prophetis scripta erant. Et sic vult Nicola. Christum impleuisse legem.

Ad primum dicendum, quòd Christo licuit curare die Sabbathi: quia non erat hoc contra obseruantiam Sabbathi, vt ipse probauit, Luc. 13. & 14. & etiam quòd portaret curatus grabatum suum: licet aliàs esset contra obseruationem Sabbathi: licuit fieri propter diuinum honorem, vt per hoc appareret quomodo ille curatus fuerat miraculosè die illa. Et hoc fieri licebat: quia Christus poterat dispensare, vt fieret hoc die illa, quia ipse erat Dominus Sabbathi, infra duodecimo, scilicet Dominus est filius hominis Sabbathi. Ad primū arg.

Ad secundum dicendum⁹, quòd non arguitur ex hoc Christum fecisse contra iudicialia non puniendo mulierem deprehensam in adulterio: immo sic melius fecit, quàm aliter: quia ad hoc, quòd aliquis alium condemnet non solum requiritur, quòd ille deliquerit, sed etiam, quòd iste habeat iurisdictionem. Christus autem licet omnia posset, quia Deus erat: tamen non habebat iurisdictionem temporalem eo modo, quo homines habent. Vnde nō apparebar, quòd liceret ei exercere tales condemnationes iudiciales. Sic enim ipse dixit Luc. 12. cum quidam peteret ab eo: Domine, dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem. Dixit Christus: O homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorē inter vos? Ad secundum arg.

vos? Quasi dicat: Non habeo talem iurisdictionẽ, quia nemo illam mihi dedit. Et sic super istã adulteram non videbatur habere iurisdictionem ad cõdemnandum eam. Item quia ad hoc, vt aliquis cõdemnetur de crimine, non sufficit, quòd iudici cõstet de delicto, sed quòd constet iudicialiter, scilicet per accusationem, & testificationem, vel inquisitionem, aut alios modos iuris. Nunc autem mulier ista non conuincebatur per testes: ideo non accusabatur ab aliquo. Ideo etiam si Christus fuisset iudex temporalis non poterat eam legitimè condemnare. Et patet, quòd ad hoc ipse aduerterit. Nam postquam recesserunt Iudęi, qui duxerunt eã ad Christum dixit ipse. Mulier quis te accusat, & illa ait: Nemo Domine. Christus verò dixit: Nec ego te condemno. In quo innuitur, quòd Christus non condemnabat eam, eo quòd illa non accusabatur de crimine, nec conuincebatur desistentibus accusatoribus. Ideo rectè fecit, quia etiam si esset iudex per humanam potestatem idem faceret.

Ad tertiũ arg.

Ad tertium dicendum, quòd Christus non violauit legem de discretione ciborum. Nam quando dixit, quòd illud, quod intrat in os non coinquinat hominem, non locutus est contra abstinentes à cibis vetitis in lege: sed contra illos, qui accusabãt discipulos Christi manducantes manibus lotis: tanquam esset necessarium istud obseruari: Christus autem ostendit, quòd non erat necessarium.

Opi. Nic est incõueniens literæ.

Dicendum, quòd modi isti, quibus secundum Nicola. Christus dicitur impleuisse legem, & prophetas satis conuenientes sunt: quia implere posset accipi diuersis modis, & tamen intentio Christi, & litera ista non conuenit illis. Sed implere legem potest accipi dupliciter: vno modo faciendo, quod in ea iubetur: alio modo exhibendo, quod in ea ꝓmittitur. Sic dicit Augustinus in libro contra Faustum, scilicet: Impletur lex, cum fiunt, quę ibi precepta sunt: vel cũ exhibentur, quæ prophetata sunt.

Secundum hoc possumus accipere soluere legẽ, quia soluere est destruere, & tunc rex destruitur, quando vigor eius aufertur. Habet enim lex vigorem in duobus, scilicet, quia aliquid fieri iubet, & aliquid ad exhibendum promittit. Promissum est principale in lege, cũ propter illud lex obseruetur.

Dicitur autem res manere, quando manet secundum illud, quod in ea principale est, & destrui simpliciter quando destruitur secundum id, quod est principale eius. Si ergo lex annihilaretur quantum ad promissa: ita quod ea, quę promissa erant, nunquam exhiberentur, diceretur lex solui. Si autẽ ꝓmissa in lege omnino exhiberentur, diceretur lex simpliciter impleri. Hoc modo Christus locutus est, dicens: Non veni soluere legem, idest, euacuare promissa eius, ita, quòd non exhibeantur, sed implere, idest, illa exhibere realiter. Et hoc verum est, quia præter ipsum nemo impleuit legem, cum ipse fuerit totum bonũ, quod promittebatur in lege. Et per hoc, quod venit, & prædicauit, & passus est, impleuit legem, quia nihil aliud in lege promittebatur. Accipiendo legem quantum ad id, quod iubet, lex impletur quãdo ei obeditur faciendo, quod in ea iussum est, & lex soluitur quando contra eam aliquid fit.

Hoc modo non dixit Christus venisse ad implendum legem, quia nemo ad hoc potest venire, idest, nasci, vt sub lege viuat, quia viuere sub lege non est finis, sed ad finem. Et tamen venire ad implendum legem est venire ad aliquid tãquam ad finem.

Etiã, quia hoc modo Christus nihil speciale egisset: quia non impleuit ipse solus legem, sed omnes

F Iudæi. Et ideo non dixisset, quòd venerat legem implere, & tamen rectè diceretur, quòd veniebat implere legem, idest, exhibere, quæ in ea ꝓmissa sunt. Quia istud erat maximè dignitatis, cum omnes Iudæi hoc sperarent, & nemo illud posset efficere, nisi Messias. Legem autem quantum ad obseruationem aliqualiter Christus impleuit, quia per eam cõuersatus est quandiu vixit. Et tamen non omnino impleuit eam ad literam, sicut Iudæi, quia aliquid soluebat de literali obseruatione. Sicut quando iussit, quòd curatus de ęgritudine in Sabbatho portaret grabatum suum. Ioan. quinto. Hoc tamen fieri non licebat Sabbatho.

Etiam incępit soluere legem tollendo permissio-
G nes eius, quia dixit non esse dandum libellum repudij: quem tamen lex permittebat: infra in litera, & infra decimonono. Ideo hoc modo potius Christus soluit legem, quàm impleuit.

Ideo dicendum, quòd Christus impleuit legem complendo omnia, quæ in ea promissa erant, nõ tamen impleuit quantum ad ea, quæ iussa erant, sed potius quantum ad hoc soluit.

Qui autem voluit dicere, quòd Christus impleuit legem dando aliam meliorem obseruationem, & temperando rigorem eius per alias leges meliores, & quòd hoc sit perficere legem, sicut puer non destruitur, quando de pueritia transit in iuuentutem, sed potius perficitur, vt dicit Nicola. non possunt
H omnino applicare ad literam: nam isto modo lex soluitur. Verum est enim, quòd populus, qui habebat legem, melius se habet, quando meliores leges ei dantur, & status eius perficitur, & tamen ipsa lex totaliter perit introducendo aliam meliorem, per quam ipsa tollatur. Et quod dicunt de puero idem est. Nã quando puer transit de pueritia in iuuentutem, ipse quidem non perit, sed perficitur: ętas tamen puerilis omnino perit. Ita Iudæi, quibus data est lex Christi, quæ erat melior acceperunt perfectiorem statum, & tamen ipsa lex Moysi, quã prius habebant, totaliter soluta est per legem Christi. Et sic non potest propriè dici, quòd Christus non soluerit legem isto modo. Etiam quando dicitur, ꝙ
I fecerit additamenta ad legem, non est intelligendũ de lege Moysi, sed de quibusdam præceptis decalogi, quæ habentur hic, vt patet ex litera. Lex autem Moysi, quæ consistebat in cęremonialibus, & iudicialibus totaliter perijt, & sic soluta est quantum ad obseruationem. Christus ergo nihil aliud intelexit, nisi quòd ipse non veniebat ad euacuandum promissa legis, sicut si veller nouam legem dare, & nouas promissiones, quia istud esset omnino soluere legem, sed venit ad implendum, quia perfecit omnia, quæ promissa erant in lege, & prophetis.

Et hoc consonat literæ inquantum dicitur: Non veni soluere legem, & prophetas: quia si intellexisset de solutione, quæ est non obseruare, solum di-
K xisset: non veni soluere legem: quia ibi sunt præcepta quæ obseruari, vel solui possunt.

Prophetæ autem promissiones continent, & nõ mandata: ideo non possunt hoc modo solui, sed soluuntur si dicatur, quòd promissà per prophetas nunquam euenient. Implentur si exhibeatur, quod in eis promissum est: ergo de ista impletione Christus intellexit. Item consonat hoc verbis suis, quia quando dixit: non veni soluere legem, &c. subiunxit. *Donec transeat cęlum, & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Hoc autem necesse est intelligi de impletione promissorum, qa intelligendo impletionem de obseruantia mandatorum: quotidiè implebatur lex à Iudæis, qui eam obser-

obseruabant ad vnguem. Item hoc consonat verbis Christi Luc. 24. necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & Psalm. de me. Et sic impletionem posuit pro cōpletione promissorum, & non pro obseruatione legis. Quomodo autem per hoc satisfaciebat Iudæis auferendo scandalum, quod posset oriri contra eum, & quid intenderet per hoc suadere ostensum est supra quæstione 96. Sic ergo litera secundum intentionem Christi exponenda est, & nulla erit tunc calumnia, nec oportebit inquiri supplicationes diuersas, & subterfugia. Verum est tamen, quòd doctores variè exponunt. Vnde Chryso. super Matt. dicit: Hic duplex est sensus. Nam adimplere legem, aut est addendo aliquid, quod minus habet, aut faciendo quod habet. Vterque modus posset aliqualiter applicari Christo: etiam tamen non conuenit literæ: quia non potest intelligi implere, idest, facere qđ lex iubet, quia non est tunc ad propositum, quod Christus subiunxit. *Donec transeat cœlum, & terra, iota vnum non præteribit de lege.* Non potest etiam accipi pro additamento facto, quia etiam non cōuenit hoc verbis Christi prędictis. Maximè, quia per hoc Christus non placaret Iudæos, sed potius exacerbaret eos, quia sicut erat contra legem non facere, quod iussum erat. Ita erat contra eam, immo grauius addere aliquid. Nam Deus hoc vetuerat Deuteron. 4. Non addetis quicquam ad verbum, quod loquor vobis, nec minuetis ex eo. Alio modo dicit ipse Chryso. in homil. quadam, quòd Christus impleuit prophetas complendo, quæ per ipsos dicta fuerant. Legem autem compleuit nihil de ea transgrediendo, secundò iustificando per fidem, quod lex per literam facere nō potest. De prophetis rectè dictum est, quòd Christus impleuerit in eis promissa. De lege tamen, quòd impleuerit eam iustificando per fidem, non est satis ad propositum Christi. Quia si lex mansisset cum fide Christi, & iustificaretur postea homo per ipsam legem, per quam prius iustificari non poterat, esset verè sibi datum aliquod complementum, siue perfectio, & tamen adueniente iustificatione, quæ est per fidem, cessauit lex. vt Apostoli ostenderunt Actuum 15. ergo non fuit tunc completa lex, sed magis soluta. Et redit hoc ad quod supra dicebatur de puero, qui efficitur vir. August. ex ponit alio modo dicens, quod Christus effectus sacerdos impetrat nobis indulgentiam de peccatis contra legem, quam difficile erat obseruare etiam existentibus in gratia. Alio modo exponit implere, scilicet, addendo aliquas declarationes, cum ait: Puto etiam sic esse accipiendum, quod dicitur: Non veni soluere legem, sed implere. Hijs, scilicet, additamentis, quæ ad expositionem pertinent antiquarum sententiarum ad conuersationem in eis. Ponit tamen aliam expositionem in lib. contra Faustum, scilicet: Impletur lex cum fiunt, quæ ibi præcepta sunt, vel cum exhibentur, quæ prophetata sunt. Et ista sola est, quæ omnino conuenit literæ, & intentioni Christi, scilicet, quòd lex impleta sit exhibendo, quæ in ea promissa sunt. Sed dicetur, quòd prophetæ hoc modo possunt impleri, sed non lex. Dicendum, ꝙ lex propriè continet præcepta, & tamen inter pręcepta ponuntur illa promissa, ad quæ ordinabatur lex, & propter quæ obseruabatur, & ista poterāt impleri. Sed adhuc obijcietur, quòd lex à Christo non sit impleta sic: quia completio legis est per charitatem ad Gala. 5. Omnis enim lex in vno sermone impletur: diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dicendum, quòd perfectio accipitur ibi pro fine quodam, non quidem pro fine vltimo operantis, sed pro

A quodam fine intento à legislatore. Nam lex cum non sit propter seipsam, ordinatur ad quandam fęlicitatem obseruantium. Et propter hoc obseruatur, & tamen legislator intendit per legem introducere quandam bonam habitudinem inter subditos, scilicet, vt obseruando legem, non se offendant. Quod necesse esset si nulli legi subiecti viuerent. Et per hoc legislator intendit quandam pacem, vel amicitiam procurare inter ciues, quæ per legem introducetur, inquantum ipsi conuersando rectè secundum legem non se offendent mutuo. Et ista pax, vel amicitia est quidam finis intentus à legislatore. Sic dicitur. 8. Ethicorum, quòd legislator magis intendit facere ciues amicos, quam iustos, si posset inter eos perpetuam amicitiam introducere.

B Et tamen adhuc ista amicitia, vel pax non est vltimum donum, quòd homines expectant per obseruationem legis, sed ista pax immediatè ordinat ad illud bonum, & poterat esse quædam pars eius. Sic intelligitur quod Apostolus dixit: legem impleri in vno sermone, idest, Totum, quod lex intendit per diuersa præcepta, non est, nisi, quòd homines inter se charitatem habeant, vt magis inducit ad Rom. 13. Et tamen non est iste finis vltimus legis, sicut pax, aut amicitia non est finis in politia vltimus. Ideo completio legis simpliciter non est per istam pacē, vel amicitiam ciuium, sed per hoc, quod aduenerit illa fęlicitas politica, ad quam ordinatur lex. Istud

C autem est, quod in lege promittitur: quia ibi vltimum bonum ponitur, ad quod mouetur operans obseruando legem. Et istud Christus impleuit, quando exhibuit in se omnia, quę in lege promissa erant. Et sic est ista magis propria completio legis, quàm introducere charitatem: quia charitas adhuc est quidam finis intra legem, idest; qui habetur in ipsa obseruatione legis. Promissa autem per legem sunt aliquid extra legem, idest, quæ non habentur in actu obseruationis legis, sed dabuntur obseruantibus, & sic Apostolus locutus est de completione legis, quæ non est totaliter terminus, sed manet homo adhuc in aliqua obseruatione legis. Christus autem loquitur de impletione, quæ est totaliter terminus: ideo

D verbum Apostoli non potest totaliter applicari ad præsens. Hic dicendum erat de tempore, quo legalia cessauerunt & de alijs dubijs circa hoc, de quibus dicetur ad Gal 4. & 5. quia ibi est locus eorum.

Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Dico autem vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & pharisæorum, non intrabitis

E in regnum cœlorum.

Qui ergo soluerit. Hic ponitur qualis debeat esse doctrina prælatorum, secundum quam Christo se conforment. Et considerandum, quòd triplex est modus doctorum circa moralia: quidam enim malè viuunt, & malè docent circa legem, cuiusmodi sunt hæretici, vel infideles. Alij sunt, qui benè docent, & benè viuunt, vt boni doctores catholici. Alij sunt, qui benè docent, & tamen prauè conuersantur sicut catholici doctores, iniqui tamen. Istos tres modos doctorum ponit hic Christus. De secundo, ibi. *Qui autem fecerit.* De tertio, ibi. *Dico autem vobis.* Circa primum dicitur. *Qui ergo soluerit vnum de man-*

Triplex modus doctorū circa moralia.

datis

datis istis minimis. Instruebat hic Christus Apostolos, F qui futuri erant doctores totius orbis, ideo ostendebat eis conditionem doctorum. Bonus autem doctor debet recta docere, & secundum illa conuersari: sicut de Christo dicitur: Act. 1. quòd cæpit Iesus facere, & docere. Potest autem deprauari aliquis circa hoc totaliter, scilicet, falsa docendo, & malè operando. Et quia qui falsa docet in moralibus, prius ipse illa agit, & in excusationē suæ vitæ sic docet, quia vellet alios sibi similes facere, dicitur primo. *Qui soluerit vnum de mandatis istis*. Soluere mandatum est facere contra illud. Quia cum mandatum nihil aliud habeat, nisi vim obligandi, cum quis non obseruauerit illud, destruit totum vigorem eius, & sic soluit illud. Et dicitur. *De mandatis istis minimis*. Idest, de mandatis istis, quæ ego prædico. Et dixit: minimis. Quasi G dicat, non solum incurret pęnam, quam ego prænuncio illi, qui violauerit aliquod mādatum de magnis, sed etiam qui minimum omnium soluat punietur. *Et docuerit sic homines*. Ad hoc quod homo puniatur satis est, vt soluat mandatum aliquod legis, & nō requiritur, quòd etiam doceat homines sic facere. Quia tamen Christus loquebatur hic de doctoribus, quorum opus est docere, dixit: Et docuerit sic homines. Ponitur etiam hoc propter pœnam, quæ subiungitur, scilicet, minimus vocabitur in regno cœlorum: quia ista pęna solum est eorum, qui malè viuunt contra legem agendo, & prædicant sic agendū esse. Qui autem legem soluerint, & tamen non docuerint homines illam soluere, punientur, sed non H erunt minimi in regno cœlorum. Et dicitur. *Minimus vocabitur in regno cęlorum*. Idest, in Ecclesia erit minimus: quia non potest esse deterior, q̄ qui prauè viuit, & peruersè docet. Christus autem intendit per hoc inducere homines ad obseruādum omnia, quæ ipse hic prædicauit, scilicet, vt præcepta obseruent, & contra illa non doceant. *Qui autem fecerit, & docuerit*. Idest, qui impleuerit mandatum quoddam, & docuerit homines illud obseruare prædicando esse obseruandum, vel hortando ad obseruationem, & isti sunt recti doctores, qui duplici honore digni sunt, quia rectè viuunt, & rectè docent. Prima Corin. 5. *Hic magnus vocabitur in regno cœlorum*. Idest, vocabitur magnus in Ecclesia militanti, quæ est regnum cœ- I lorum. Et hoc, quia habet duplicem magnitudinē, vnam bonæ vitæ, & aliam, sanæ doctrinæ. Vel in regno cœlorum, idest, in vita æterna: quia qui benè docet, & rectè viuit, non solum vitam æternam habebit, sed etiam magnam excellentiam habebit in illa: sicut dicitur: Daniel. 12. Qui docti fuerint, fulgebūt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et sic vocabuntur magni in regno cœlorum, quia non solum habebunt præmium essentiale commune cum cæteris, quod est videre Deum, sed etiā præmium quoddam accidentale vltra cæteros, quod vocatur aureola, & competit doctoribus sacræ scripturæ. De aureolis autem dicetur inf. 13. *Dico enim* K *vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum, & pharisæorum*. Istud est tertium quantum ad illos, qui benè docent, & malè viuunt. Nam non sufficit eis ad eundum in vitam æternam illud docere. Huiusmodi autem erant pharisæi, & scribæ. Nam isti prædicabant inter Iudęos. Sicut dicitur inf. 7. ꝙ mirabantur turbę in doctrina Christi: quia erat docens: sicut potestatem habens, & non sicut scribęeorum, & pharisęi. Isti autem, vt iusti viderentur, prædicabāt ea, quę iusta sunt: immo & vltra necessaria addebant aliquid, vt strictioris vitæ, & maioris sanctitatis viderentur, & tamen non obseruabant ea, quæ prædicabant, vt patet inf. 23. scilicet. Super cathedrā Moysi sederunt scribæ, & pharisæi. Omnia quæcunque vobis dixerint, seruate, & facite, secundum verò opera eorum nolite facere: dicūt enim, & non faciunt: alligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt ea humeris hominum, digito autem suo volunt ea mouere. De ista iustitia dicit Christus, quòd non sufficit homini ad intrandum in regnum cęlorum. Scribæ vocantur sapientes, quia in scripturis eruditi sunt. Quid autem sint pharisæi, & de ritibus eorum, & de quatuor sectis Iudæorum, scilicet, pharisæorum, Saduceorum, Esenorum, & de 4. philosofia latè dictum est. sup. 3. cap. q. 43. Dicitur hic, nisi abundauerit iustitia vestra, idest, nisi fuerit maior. Quasi dicat: Pharisæi, & scribæ iustitiam quandam habent, sed non sufficientem. Est enim iustitia duplex, scilicet, recta facere, & recta docere. Nam iustitia dicit quandam rectitudinem, & vtrobique est rectitudo. Rectè viuere etiam si nihil doceamus sufficit homini: rectè tamen docere, nisi rectè viuamus non sufficit. Scribę autem, & pharisæi habebāt vnam iustitiam istarum, scilicet, rectè docere, sed nō viuere: ideo non sufficiebat eis ad vitam æternam. Christus igitur dixit: Nisi abundauerit iustitia vestra, &c. idest, nisi fuerit maior. Ita, ꝙ non solum rectà doceatis, sicut pharisæi, & scribæ, sed etiam rectè viuatis non habebitis vitam æternam. Totum hoc dirigebatur ad doctores noui testamēti, quibus opus erat tam in vita, quàm in doctrina habere rectitudinem. *Non intrabitis in regnum cœlorum*. Idest, in vitam H æternam. Nam hic non potest accipi pro Ecclesia militanti: quia in ea erant isti scribæ, & pharisæi, qui recta docebant, & malè viuebant, sed beatitudinem nunquam assequerentur sic faciendo.

Iustitia duplex: facere, recta docere.

Quæ sunt mandata ista minima, de quibus Christus hic loquitur. Quæstio C I.

QVAERITVR, quæ sunt mandata ista minima, de quibus hic Christus loquitur. Putant quidam, quòd sunt mandata veteris testamēti: quia illa sunt minima, eo ꝙ sunt minora mandatis noui testamenti: quia minus conferunt. Et sic innuit Au- I gust. dicens: Vel è contrario illa quæ præcepta sunt in lege dicuntur minima, quę autem Christus dicturus erat, sunt maxima mandata. Et tunc oportet cōtinuari istam literam præcedenti. Quia Christus dixerat sup. quòd donec transeat cęlum, & terra non præteribit iota vnum, aut vnus apex de lege. Ideo subdit quasi inferendo. *Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis*: Quasi dicat, quia de lege non potest aliquid cadere, nec etiam vnum iota, aut apex, quæ sunt partes minimæ legis. Ille qui uoluerit soluere aliquid de lege etiam si sit mandatum minimum, peccabit grauiter, & vocabitur minimus in regno cęlorum. Iste sensus satis conuenienter videbatur adaptari, & tamen non uidetur consonare in- K tentioni Christi: quia per hoc videretur innui, ꝙ Christus hortaretur doctores prædicare mandata legis veteris, & obseruare illa promittendo præmiū, scilicet. *Qui autem fecerit & docuerit sic, magnus vocabitur in regno cælorum*. Christus tamen non prædicauit mandata legis ueteris, nec etiam Apostoli, sed mandata legis nouæ. Et Christus non hortatus est homines obseruare legem Moysi, cùm potius dissuaderet quædam, quæ erant in lege sicut dare libellum repudij: dicens iam esse illicitum, ut patet inf. in litera. Et ipse incępit soluere legem quantum ad obseruationem, licet compleuerit quantum ad promissiones, ut ostensum est in præcedenti quæstio.

ergo

ergo non intendebat de præceptis veteris legis, quia A videretur sibi repugnare. Itē quidquid Christus mādauit, semper mansit. Si igitur ipse dixisset, quòd prædicatores deberent prædicare ista mandata veteris legis, & viuere per illa, vt intraretur in regnum cęlorum, semper hoc obligasset: ergo non loquebatur de mandatis legis Moysi. Sed dicendum, quòd loquebatur de mandatis legis nouæ, quam ipse introducere incipiebat: quia ista necesse erat obseruari. Sed tunc dicetur, quomodo dicetur de præceptis istis minimis? Dici potest vno modo, ꝙ omnia præcepta noui testamenti vocātur minima, scilicet, in peccato, si homo illa transgrediatur. Pręcepta legis Moysi sunt minima in actu, idest, minimus labor est in obseruando illa, & sunt minima in retributio B ne, quia sunt parua in labore, sunt tamen magna in peccato, quia qui peccauerit in eis, cum possit faciliter cauere, eo quòd non sit difficile obseruare talia mandata, peccabit grauiter: quia cæteris paribus tanto peccatum est maius, quanto peccandi occasio est minor: quia tunc est tota causa ab intrinseco, scilicet, ab iniquitate hominis. Mandata autem Christi sunt magna in actu, quia laboriosum est cauere concupiscentiam, & cauere iram magis, quàm cauere ipsum homicidium reale, & adulterium. Etiam magna sunt in retributione, quia est magna difficultas in obseruando illa. Sunt verò minima in peccato: quia facere contra illa minus peccatum est, quàm contra mandata legis Moysi. Minus enim est irasci, C quàm occidere, & minus concupiscere, quàm fornicari. Sic dicit Chryso. super Mat. Et ita erit sensus, quòd qui soluerit aliquod de mandatis minimis, idest, de mandatis noui testamenti erit minimus in regno cœlorum. Aliter potest intelligi, & melius, quòd mandatum minimum non dicatur hic specialiter pro mandatis noui, aut veteris testamenti: quia in vtroque testamento sunt mandata quædam magna, & quædam minima, sed dicuntur hic minima comparando ipsa mandata noui testamēti inter se. Quasi dicat: non solum qui soluerit aliquod mandatum magnum de his, quæ prædico, erit minimus in regno cœlorum, sed etiam qui soluerit minimū. Quia quando quis docet scienter contra aliquod D mandatum noui testamenti est hæreticus, vel infidelis. Et ad hoc, quòd sit hæreticus, ita sufficit, quòd prędicet contra mandatum minimum sicut contra maximum, & quod prædicet contra vnum, sicut si prædicet contra multa. Et isto modo debet litera intelligi conuenienter. Sed tunc dicetur: quomodo litera ista dependet à præcedēti, cùm dicatur hic: Qui ergo soluerit, quod est continuatiuum vel illatiuū? Dicendum, ꝙ intelligitur sic: quia Christus dixerat, ꝙ venerat ad implendum legem, & prophetas, idest, ad implendū omnia promissa in eis, ita ꝙ non trāsiret aliquid de lege, sed ꝙ omnia fierent, idest, cōplerentur in eo, per qđ ostendebat se esse messiā, quia nemo alius poterat implere promissa in lege. Et tamē E messię obediendum erat in omnibus, quæ iuberet, cū ad eum pertineret dare mandata quęcunque vellet, cum finem daret legi pręcedenti, & per hoc pertinebat ad eum introducere aliam: vt ostensum est, sup. q. 98. & sic necesse erat obediri omnibus præceptis eius. Qui ergo soluerit aliquod de mandatis, q̄ ipse introducebat, vocaret̄ minimus in regno cęlorū.

Quomodo possit vocari minimus in regno cęlorum, qui minima mandata transgreditur, & ita docet, cum talis non possit esse in regno cœlorum. Quæst. CII.

QVAERITVR quomodo poterat vocari minimus in regno cęlorū, qui solueret mādatum, & prædicaret contra illud: quia iste non posset esse in regno cęlorum, & sic non esset ibi minimus, nec maximus. Dicendum, ꝙ poterat intelligi, ꝙ vocaretur minimus in regno cęlorum, scilicet, per reputationem, quia quandiu homo hic manet bonum, vel malum operans à Deo reputatur secundum opera sua. Ideo qui rectè operatur reputatur à Deo dignus vita æterna, & etiam dicitur esse in lib. vitæ secundū pręsentem iustitiam. Qui autem malè operatur, reputatur à Deo dignus morte æterna, & ita à tota curia cęlesti. Et ita qui soluit mandatum, licet non sit in regno cęlorum, reputatur minimus in regno cęlorum. Et hoc satis conuenit literæ: quia nō dicitur hic: minimus erit in regno cœlorum, sed minimus vocabitur in regno cœlorum, idest, apud illos, qui sunt in regno cęlorum vocabitur minimus, licet ipse non sit ibi. Aliter potest dici, quòd regnum cęlorum multipliciter accipitur. Aliquando enim pro illa vita beata, quæ erit post hāc vitā: quia ibi sancti regnabunt in cęlo cū Deo. Et ita Christus dixit: Ego dispoſui vobis sicut dispoſuit mihi pater meus regnū, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Luc. 22. Aliquando accipitur pro ista Ecclesia militanti, sic dicit: Grego. in quadam homilia. Aliquando accipitur pro tempore resurrectionis generalis, in quo singuli percipient, quæ fecerunt in anima, & corpore. Primo modo necesse est accipi, quando dicitur: non intrabitis in regnum cęlorum. Nam in Ecclesia militanti nemo esse prohibetur, & intrare in eam. Etiam ad resurrectionem omnes peruenient boni, & mali, sed ad beatitudinem non omnes peruenient. Ideo ipsa vocatur hic regnum cęlorū. Et tamen quando dicitur, qui soluerit &c. & sequitur minimus vocabit̄, potest intelligi in tribus modis. De primo exponendo sicut sup. scilicet, ꝙ non erit in regno cęlorum, sed apud eos, qui ibi erunt, reputabitur minimus, scilicet, minimus omnium hominum in valore, & hoc erit vocari minimum. Tertio modo intelligitur, in regno cęlorum, idest, tempore resurrectionis erit minimus: quia minimus gradus boni dabitur sibi, idest, maximus gradus pœnę, vel mali. Et sic exponit Chrysosto. in quadam homilia dicens. Cum audieris minimum in regno cœlorum, nihil aliud suspicare, quàm supplicium, & gehennam. Regnum enim non dicit vtilitatem regni, sed etiam dicere consueuit tempus resurrectionis, & aduentum Christi terribilem. Secundo modo exponendo intelligitur, ꝙ in regno cœlorum, idest, in Ecclesia militanti minimus vocabitur, idest, minimus erit ille, qui soluerit mandatum, & docuerit sic homines, quia reputabitur hęretic⁹, & præscindetur ab Ecclesia. Et hoc est minimum in Ecclesia fieri, quod est tale fieri, vt iam pars eius esse, aut in illa esse non debeat. Sic accipit Grego. in homilia quadam, scilicet, Per regnum cœlorum præsens Ecclesia accipienda est, in qua doctor, qui soluerit mandatum minimus vocatur, quia cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Et istud est inquantum soluit præceptum: quia tunc contemnitur: si tamen doctor non solum præceptum soluit, sed etiam alijs sic faciendum esse dicit: iam non solum contemnitur, sed etiam hæreticus reputatur. Sic etiam dicit Chrysostomus super Matthæum, ꝙ regnum cœlorum Ecclesia præsens est, & ita cauendum est, quia non accipitur semper eodem modo regnum cœlorum etiam in eodem contextu. De prædicatoribus quantum ad eorum officium, & potestatem, & an peccent prædicando, si mali sunt, dicetur fortè Ioan. 10. cap.

Alph. Tost. super Matth.

Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo: Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Audiſtis quia dictum eſt. Deſcripſit ſup Matthæus, virtutes contemplatiuorum, & prælatorum, in quibus conſiſtit iuſtitia abundans ſuper communem iuſtitiam, ſcilicet, iuſtitiam vitæ, & doctrinæ, hic deſcribit conſequenter virtutes actiuorum, in quibus conſiſtit iuſtitia ſufficiens ad ſalutem, quæ eſt iuſtitia rectę vitę. Pro quo conſiderandum, quòd ad habendum vitam æternam ſufficit homini obſeruare mandata: ſic dicitur infra 19. Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata, ſcilicet, moralia. quæ ſunt in Decalogo, & ſimilia. Et ob hoc Chriſtus volens dare homini viam quandam planam ad ſalutem, non dedit alia præcepta moralia, ſed replicauit ipſa præcepta Decalogi: quaſi innuens, quòd nunc etiam in lege ſua obſeruanda erant. Induxit ergo homines ad obſeruandum illa verum intellectum ipſorum declarando, & errores Iudæorum circa hoc ortos excludendo. Et diuiditur in tria: quia primò dat Chriſtus intellectum aliquorum præceptorum moraliū. Secundò aliquorum præceptorum iudicialium, ibi. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, oculum pro oculo.* Tertiò ponit intellectum cuiuſdam præcepti de dilectione proximi, in quo fundatur tota lex, ibi. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: diliges proximum tuum.* Prima in duas, quia primò ponit intellectum quorundam præceptorum ſecundę tabulę, quę ordinant hominem ad proximum. Secundò ponit intellectum cuiuſdam præcepti primæ tabulæ ordinantis hominem in Deum, ibi. *Iterum audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non periurabis.* Prima iterum in duas, quia primò declarat vnum præceptum: ſecundò declarat duplex correlarium, ibi. *Si offers munus tuum.* Circa primum conſiderandum eſt, vt infra declarabitur, quòd quidam Iudęorum putabant in præceptis negatiuis legis ſolum prohiberi opera exteriora, & non affectionem animi. Sicut quòd prohiberetur adulterium, & tamen non deſiderium adulterandi, & homicidium prohiberetur, ſed non ira, quæ incitat hominem ad homicidium, cum ſit appetitus vindictæ, & ſic vetaretur furtum, & non deſiderium furandi, & ita de ſimilibus. Chriſtus autem voluit oſtēdere, ꝙ non ſolum opera exteriora, ſed etiam affectus animi caueri debet circa præceptum negatiuū, & ponit hic aliqua iſtorum. Et primo ponit de homicidio, in quo Iudęi quidam ſolum putabant eſſe peccatum, ſi quis realiter occideret alium. Chriſtus autem oſtendere vult, quòd deſiderium etiam occidendi ſit peccatum. Et nō ſolum hoc, quod pertinet ad iram deordinatam, & magnam, ſed etiam oſtendit, ꝙ leuis ira, ſiue ſit in ſolo animo, ſiue in animo cum quibuſdam verbis contumelioſis peccatum ſit. Et ſic dicitur. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis.* Iſti ſunt Iudæi, qui fuerunt in deſerto, quibus data eſt lex. Nam eis dictum eſt: non occides. Et vocātur antiqui, quia iſti fuerunt primordia populi Iudaici, cum ipſi de nouo aſſumpti fuerunt à Deo in populum per modum cuiuſdam pacti: Exo. 19. & ipſis lex tunc de nouo data eſt: Exo. 20. & Deute. 5. *Non occides.* Iſtud erat

Lex Chriſtū actum, & volūtaté peccandi interdicit.

F mandatum ſecundum ſecundæ tabulæ in mandatis pertinentibus ad proximum. Et quantum ad literā videtur intelligi de ſola occiſione reali. Et tamē manifeſtum eſt, quòd qui vetat homicidium, non permittit membrorum mutilationem, aut percuſſionem, quæ homicidio proxima ſunt, nec etiam contumelias, aut iram, cum iſta ſint occaſio homicidij, & ex his ſoleat induci. Prohibito ergo homicidio, omnia iſta prohibita erant. Sicut qui prohibet concupiſcentiam omne malum prohibet, eo quòd omnia mala ſequuntur ex concupiſcentia, extra de conſtitutionibus. cap. Nam & concupiſcentiam. Et tamē propter rudes Chriſtus voluit explicare, quomodo ira, & contumelia, & omnia pertinentia aliqualiter

G ad homicidium ſint prohibita. Ideo dixit. *Ego autem dico vobis. &c. Qui autem occiderit, reus erit iudicio.* Ideſt, qui occiderit hominem ſpontè non habens legitimam cauſam occidendi, erit reus iudicio, ideſt, de eo iudicabitur, quòd occidatur, & erit reus mortis pro ſanguine effuſo. Iſtud autem fuerat dictum antiquis: non quidem inter præcepta moralia in Decalogo, quia ibi nulla pœna apponitur, ſed inter præcepta iudicialia, in quibus taxantur pęnæ, Exo. 21. f. Qui percuſſerit hominem volens occidere, mortē moriatur. Et iterum dicitur: Si quis de induſtria occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euellas eum, vt moriatur, ſcilicet, non ſolum morietur, ſed etiam nulla locorum immunitas ei proderit. Nam etiam ſi ad altare confugerit, & ap

H prehenderit cornu altaris. Inde euelletur, vt trahatur ad mortem. *Ego autem dico vobis.* Hic ponuntur ea, quę Chriſtus videtur addere ad iſtud mandatum, ſcilicet, cauere ab ira, & contumelia, quæ non ſunt verè addita, vt ſup dictum eſt, cum in ipſo mandato intelligerentur, ſed ponuntur per modum declarationis propter ſimplices, qui putabant ſe teneri ſolum ad ea, quæ litera exprimebat. Chriſtus autem dicit: Ego dico vobis: quaſi diceret, non putetis, quòd ſolum ſit peccatum in occidendo, ſicut putare ſoletis, quia ego dico vobis, quòd etiam iraſci peccatū eſt. *Quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo.* Chriſtus dixit: iram eſſe peccatum, quæ eſt aliquid præcedens ad homicidium. Et ponit hic tres gradus iræ, quorum

I quilibet peccatum eſt. Primus eſt per iram in ſolo corde. Secundus per iram expreſſam per vocem, quod ad contumeliam pertinet. Eſt tamen vox confuſa, quæ non ſignificat aliquid determinatè, vel eſt aliquid valdè leue. Tertius gradus eſt in ira expreſſa per vocem, quando determinatè contumelia ſignificatur. De primo dicitur. *Qui iraſcitur fratri ſuo.* Ideſt, qui iraſcitur per ſolum motum animi appetendo ei aliquod malum, vel deſiderando aliquam vindictam nihil exprimendo. Et intelligendum eſt in omnibus iſtis tribus gradibus iræ, quòd non ſequatur aliquis effectus exterior vltra vocem contumelioſam. Quia ſi ſequeretur mutilatio membri, aut percuſſio, aut damnum quodcunque illatū

K rebus, iam peccatum exiret ſpeciem iræ, & non diceretur ſolum peccare per iram, ſed haberet nomē, & ſpeciem. Vt ſi quis per iram violenter auferret alteri bona, vocaretur præda, vel rapina, ſi clā vocaretur furtū. Vel ſi per iram, vt infamaret eum cognoſceret vxorem vel filiam, nō pertineret ad iram, ſed ad adulterium, vel raptum, aut violentiam. Et ſic in omnibus alijs damnis, vel offenſis, quæ ex ira prouenire poſſunt. Nam propria nomina, & ſpecies accipiunt ſecundum varietates ſuas. Cum autem ira ſiſtit in animo, vel in ſola voce habet nomen irę. Ideo Chriſtus poſuit hic gradus in ira prout eſt in animo, uel in uoce terminatur. Non aūt prout ex ea ſequit

aliquid

aliquid in rebus extra. *Reus erit iudicio*. Sicut ponuntur tres gradus peccati iræ. Ita ponuntur tres gradus per habitudinem hominis, qui condemnatur ad pœnam. Nam primus status eius, qui condemnari debet, est discussio causæ, & quòd ei detur locus defensionis, & excusationis. Secundus est postquam per discussionem aliquis conuincitur de crimine, manet ei, quòd condemnetur, licet nondum sit condemnatus. Tertius status est, quòd postquam quis per sententiam fuerit condemnatus, tradatur sententia executioni. Isti gradus habent se per additionem mali. Quia primus est minimus in malo: nam licet malum quoddam sit, quòd homo de crimine accusetur, & discutiatur causa eius, & necesse sit ei se defendere, tamen est adhuc paruum malum, quia manet homini locus defensionis. Et hoc potest esse, quòd non condemnetur. Secundus gradus est condemnatio, postquam constito de crimine, & non existente aliqua defensione legitima ex parte rei, fertur condemnationis sententia in ipsum. Et iste est deterior gradus, quia iam homo de iure determinatus est ad pœnam. Tertius gradus est executio. Et iste est pessimus omnium. Nam in præcedenti adhuc poterat manere aliquod remedium de iure, scilicet, per appellationem suspendentem effectum sententiæ, & poterat contraria sententia fortassis postea haberi per aliqua legitima documenta, quæ apparent. Et dato quòd non esset aliquod remedium de iure, saltem poterat aliquod esse de facto, scilicet, euadere ne traderetur sententia executioni. Cum tamen sententia iam executioni traditur, nullum remedium de iure, nec de facto manet, & est pessimus gradus mali. Primus gradus vocatur hic esse reum iudicio, idest, teneri ad respondendum in iudicio de crimine, de quo accusatur, cum adhuc locus est liberę defensioni. Et non potest esse minor gradus in via ad condemnationem pro delicto. Et correspondet hic irę, quæ est in solo animo. Et est intelligendum, quòd sit leuis ira: nam poterat esse, quòd ira, quæ in solo animo est sit multo grauior ea, quæ in voce exprimitur, vt cum quis ex odio deliberauit alterum occidere, licet hoc occultum maneat in animo grauius est, quàm cum quis ex leui ira verbum aliquod contumeliosum alteri dicit, nihil vltra mali intendens. Et quia regulariter ira, quæ in solo animo est: minor est ea, quæ per vocem exprimitur, minimus gradus pœnæ attribuitur ei. *Qui autem dixerit fratri suo: Racha.* Iste est secundus gradus iræ, quando quis extra verbum aliquod contumeliosum profert. Quod tamen sit leue, aut non significans determinatè contumeliam aliquam, sed confusè. Tale autem est Racha. Est enim Racha dictio hebraica nihil significans per modum conceptus, sed solum per modum affectus. Sicut sunt interiectiones apud nos: licet potest significare hominem vanum, vel sine cerebro, de quo magis dicetur.inf. Et potest per hoc significari quælibet irrisio, vel contumelia apud nos facta per signa aliqua sine voce, quæ signa æquipollent vocibus non significatiuis, vt est in motu capitis, vel aliorum membrorum secundum diuersam hominum consuetudinem. Vel irrisio facta per voces non significatiuas, quæ etiam apud diuersos homines diuersę sunt. *Reus erit concilio*. Ista est pœna, vel aliquid, per quod significatur proportio pęnę debitę isti gradui irę. Est autem concilium quando discussione facta, quæ coram iudicibus fit, & comperto crimine, congregantur tam iudices, quàm populus ad ferendum sententiam cõdemnationis. Et sic erat inter Iudæos, quia omnes, qui astabant condẽnabant reum. Et sic dicitur de Christo, quòd sacerdotes, & concilium totum condemnabant eum. Et tamen discussio causæ eius non fiebat per omnes, sed per solos iudices. *Qui autem dixerit: fatue*. Iste est tertius gradus irę, quando quis irascitur alteri, & dicit verbum contumeliosum determinatè significãs opprobrium aliquod, & sic est, qui dicit alteri, fatue. Et idem intelligendum est de similibus offensis. Aliqui intelligunt, quòd fatue sit aduerbium, & est sensus, quòd aliquis dicat alteri, fatuè idest, loquatur ei stultè, vel insipienter dicens aliquid contumeliosum, quod non diceret si prudenter se haberet. Quia tamen fatuè loquitur dicit ea, quæ stulta sunt: ponens contumelias. Nam ad stultos pertinet dicere contumelias, dicẽte Salomone ꝙ inter stultos semper sunt iurgia, idest, contentiones vocales, quæ ad contumelias pertinent. Vir autem sapiens ab illis abstinet. Primus tamen sensus est melior, quia aliàs nõ esset distinctio istorum graduum, sicut solet assignari per doctores, scilicet, de contumelia in voce significatiua, & in non significatiua. Quia etiam quando quis dicit alteri Racha, quę est vox significatiua, fatuè loquitur, cum contumeliam dicat. Ponetur ergo fatue, quòd sit vocatiuus, & erit contumelia determinata. *Reus erit gehennæ ignis*. Ista est pœna correspondens isti gradui iræ, & significatur per hoc executio sententię, quando realiter ipsa pœna infertur: quia gehenna ignis est infernus, vel locus, vbi aliqui comburuntur. Vnde autem ortum assumpserit, inf. dicetur: quia non est aliquis gradus deterior in ira vocali, ponitur ei status pessimus hominis condemnati, scilicet, quòd sententia executioni tradatur.

Quod sit homicidium. *Quęstio CIII.*

QVAERITVR nunc circa ea, quæ dicta sunt hic de homicidio, & ira. Et primo circa homicidium quid sit. Dicendum, quòd homicidium dicit mortem hominis, idest, occisionem eius. Est autem occisio auferre vitam rei viuenti. Et quia vbicunque est anima, est vita, quia ipsa anima est vita corporis animati in omnibus rebus animatis potest esse occisio. Vnde arbor, quia viuit, si præscindatur, aut à radicibus euellatur, quoniam verè moritur, potest dici, quòd occiditur. Licet iste modus apud plurimos non sit consuetus in locutione. Quidam tamen in tantum assueuerunt huic locutioni, quia non solum præcisionem, aut euulsionem, aut quamlibet destructionem plantę occisionem esse dicunt, sed etiam peccatum esse asserunt, vt dicetur sequẽ. quæst. & ita Manichæi tenuerunt. In bestijs autem, vbi non solum est vita, sed etiam multæ operationes vitales, & motus apparentes similes nostris motibus, dicimus pecora occidi. Et tamen, an licitum sit ea occidi, dicetur sequen. quæst. Ista tamen occisio adhuc non sufficit ad rationem homicidij, sed oportet hominem esse, qui occiditur. Aliquando tamen destruitur aliquis, nõ sit homo, non tamen est homicidium, sicut si aliqua mulier cogatur pati aborsum, quando non est puerperium formatum. Nam per hoc impeditur, ne sit homo ille conceptus, qui formabatur ad humanam speciem. Si tamen nondum erat anima infusa, homicidium non est: quia non aufertur vita, sed impeditur, ne ad vitam perueniat. Sic Hieronymus, & habetur in Decre. distin. 56. cap nasci. An uero mutilatio membrorum, aut percussio, vel voluntas occidendi, aut propinatio veneni, & similia vltra ipsam realem occisionem dicantur aliquando homicidium, infra dicetur.

An occidere pecora, vel plantas abſcindere peccatum ſit.
Quæſtio C I I I I.

QVAERITVR, an occidere pecora, vel plan-
tas peccatum ſit. Quidam dicunt, ꝙ ſic, quia re-
Primum argum. ſiſtere diuinæ ordinationi peccatum ſit, cum pro iſta
reſiſtentia debeatur condemnatio. ad Rom. 13. Qui
diuinæ ordinationi reſiſtit, ipſe ſibi damnationem
acquirit: Omnia tamen viuentia conſeruantur per
diuinam ordinationem, vt viuant, & ab ea producū
tur, vt ſunt: ipſa nanque de his omnibus curam ha-
bet. Nā inf. ſeq ca. dicitur: ꝙ lilia agri Deus ſic veſtit,
& etiam fęnum. Et dicitur de paſſeribus, ꝙ non ca-
dūt in terrā ſine Deo. i. ſine prouidentia eius. Et Pſal.
147. dicitur: Qui producit in montibus fœnum, &
dat iumentis eſcā ipſorum, ergo occidere non ſolū
pecora, ſed etiam plantas, quod minus eſt peccatum
Secundū. erit. Itē homicidiū eſt peccatū, quia per illud homo
priuatur vita: eſt tamē vita cōis hominibus beſtijs, et
plātis, ergo eadē ratione auferre vitā illis erit pecca-
Tertium. tū. Itē non datur pęna aliqua ſpecialis in lege Dei, ni
ſi pro peccato, & tamē occidenti bouē, aut ouē, vel
animal quodcunq; alterius datur pęna Exo. 23. ergo
occiſio pecorū peccatum etiā erit. Dicendū, ꝙ circa
hoc fuit error multorū, & primo circa plātas: Nam
aliqui in tantā inſaniā venerunt, ꝙ etiā plantas euel
lere peccatū eſſe putabāt, quia per hoc vita eis tolle-
bāt. Ita Manichei tenebant: vt Aug de Ciui. Dei aſſe-
rit dicēs: Quādo audimus: nō occides: virgultū euel
lere ſecūdū Manicheū errorē nephas ducimus. Hoc
autem ſolū faciebant, quia nullum viuens deſtruere
licere putabant: etiam ſi viuat vita imperfectiſſima,
Quartum. ſicut plantæ. Alij errabant in hoc aſſerentes non ge-
neraliter, ſed circa quaſdam plantas illicitum eſſe il-
las præſcindere, aut ramos tollere, vel quicquā mali
inferre. Et hoc quia putabant arbores conſecratas
dijs Gētilium. Quaſdā enim Iunoni, alias Ioui, & ſic
de cęteris dijs conſecratas eſſe dicebant. Et ſic laurus
eſt conſecrata Phebo. Iſta fuit poſitio gentilium quo
rundam, & maximè poetarum. Nā dijs ſuis reueren-
tiā debebant: ideo hijs arboribus ſpecialiter cōſecra
tis illis venerationem quandam exhibebant, ſicut
Quintū. nos locis ſacris ad cultū Dei dedicatis. Alij putabāt
illicitum eſſe arbores quaſdam cędere, ſcilicet, ſi ſub
illis cultus Deorum fieri ſolebat: vel etiam cultus ve
ri Dei. Nam gentiles conſueuerant in mōtibus, vbi
erat arborum dēſitas, & vmbra, aras ad cultum ido-
lorum cōſtituere, & maximè fiebat hoc propter cul
tum Priapi. Vbi expletis ſacrificijs idoli vertebantur
homines ad vacandum libidini rupto omni fędere
matrimonij, aut conſanguinitatis, ſed ſicut cuilibet
occurriſſet fęminam aliquam de cōuenientibus ad
ſacrificium accipere, & propter huius rei verecun-
diā ſcelus iſtud in tenebris agebatur, vel in vmbra.
Et ad hoc erat conueniens denſitas arborum, vel ſi
non eſſet locus arborum fiebat ſpecus ſubterranea,
in qua in tenebris nephandum iſtud opus patraba-
tur. Aliquando autem tam arbores, quàm ſpecus ſi-
mul erant. Sic dicitur. 3 Re. 15 de rege Aſa, ꝙ deſtru
xit ſpecum ſubterraneam Priapi, & lucum eius. Et
matrem ſuam Maacha, quę pręerat cultoribus Pria
pi, depoſuit de regali honore. Patet 2. Parali. 15. Pro-
pter hoc autem Deus iubebat non plantare arbores
aliquas, nec lucos apud altare ſuum, Deut. 16. ſed iu
bebat, ꝙ Iſraelitę deſtruerent lucos gentilium, & ſta
tuas idolorum, Deutero. 7. Et vbicunque iubet ſta-
tuas deſtrui præcipit ſuccidi lucos, ſcilicet, ne eſſet
Iſraelitis occaſio colendi idola in locis illis, in qui-
bus Gentiles coluerant ea. In omnibus his eſt error.
Nam abſtinere à plantis, ne deſtruamus vitam ipſo-

F rum eſt omnino irrationabile: quia bonum cuiuſ-
cunque rei eſt finis ſuus, plantæ tamen factæ ſunt, vt
eſſent animantibus in cibum, ergo bonum ipſarum
eſt, ꝙ ſumantur in cibum ab homine, & à pecoribus,
cum naturaliter ad hoc ordinentur. Deus etiam ſic
expreſſè ſtatuit. Gen. 1. dicens ad primos parentes.
Ecce dedi vobis omnem herbam, & vniuerſa ligna,
vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus. Item
ſi non liceret deſtrui plantam, quia viuens eſt, non li
ceret occidi pecus, quia plures perfectiones viuen-
tis haber, & ſic nullum viuens liceret occidi, & tunc
non poſſet homo viuere: quia animal nō poteſt ma-
nere, niſi per cōtinuam nutritionem propter quoti-
dianam reſolutionē. Cibus tamen non eſt, niſi de re-
G bus viuentibus, ſcilicet, de plātis, & pecoribus. Nam
res, quæ nunquā vitam habuerunt non nutriunt, ſal
tē non ſunt conuenientis nutrimenti, ſicut terra, &
lapides, & alia mixta imperfecta, quæ ad vitam non
pertingunt. Et tamen homo, & pecora creata ſunt,
vt viuerent, ergo oportet nutriri de viuentibus. Sed
ad nutritionem neceſſe eſt viuens occidi, cum alimē
tum conuerti debeat in ſubſtantiā aliti. Ideo licitū
eſt homini occidere plantas viuentes: immo, & ne-
ceſſariū eſt. Nam in ſtatu perfectæ iuſtitiæ Deus iuſ-
ſit homini comedere de omnibus lignis, quæ erant
in Paradiſo, Gen. 2. Non ergo fuit pietas quædam
iſta Manicheorum, ſed potius fatuitas neſcientium
vti re ad finem ſuum. Secundi etiam errauerunt, &
H grauius: quia motiuum ſuum erat ex iniqua cauſa,
ſcilicet, quia Deos plures conſtituebant, & tales illos
faciebant, quibus arbores cōuenirent, & dicerentur
ipſi diligere eas: ſicut Phębus dicebat diligere laurū,
vt ait Ouidius 1. Meta. & Minerua, ſiue Pallas oliuā
diligere dicebatur: quia iſta ad eā pertinebat: vt oſtē-
dit Aug. 18. de Ciuitate Dei. Sicut ergo malum erat
tales Deos colere, aut illos eſſe Deos putare, ita erat
iniquum obſeruare reuerentiam aliquam circa plā-
tas propter eos. Deus autem, qui verè Deus eſt, talis
eſt, qui cum corpore nullam affinitatem habet, &
ideo corpora propter ſe non diligit, vel principali-
ter, ſed propter ſpiritus, & ipſe non vult corporali-
ter ſolum coli, ſed potius ſpiritualiter. Ioan. 4. Deus
I ſpiritus eſt, & qui adorant eū, oportet in ſpiritu ado
rare. Et ſic nō eſſet peccatum tales arbores præſcin-
dere, ſed potius ſicut idolatriam deſtruere per ſe bo-
nū erat, ita tales arbores pręſcīdere, quę ad idolatriā
pertinent, meritorium eſt. Tertij eodem modo erra
bant, & magis determinatè, quia arbores illas ad cul
tum idolorum, & ad turpes concubitus occultan-
dos ſeruabant, vt dictum eſt. Et ideo erat valdè me-
ritorium, ꝙ quis illas arbores præſcinderet, & Deus
ſæpè iubebat lucos præſcindi. Deut 7. & Nume. 33.
Gentiles tamen iſtos lucos in magnū honorem ſer-
uabant, ſicut rem valde ſacram. Et ſi quis vellet tan-
gere lucos omnes inſurgebant in eum tanquam in
K hoſtem deorum, & euerſorem boni publici. Sic pa-
ter Iudi. 6. de Gedeone, qui ex mādato angeli ſubſci
ſurus erat lucum Baal, qui erat in ciuitate Ephra. Et
dicitur, quòd non auſus eſt per diem facere timens
homines loci ipſius. Vnde per noctē ſurgens ſubſci-
dit lucum, & euertit aram Baal. Mane autem facto
homines vrbis venerunt ad Ioas patrem Gedeonis
principem vrbis dicentes: produc filium tuum huc,
& moriatur, quia deſtruxit aram Baal, & ſubſcidit
nemus. Dixit autem Ioas: nunquid vltores eſtis Ba-
al, vt pugnetis pro eo? Qui aduerſarius eſt eius mo-
riatur antequam lux craſtina veniat. Gedeon au-
tem valdè fuit laudatus pro iſto opere. Vnde Deus
tradidit Madianitas, & omnes populos orientales in
manus eius. Iudic. ſeptimo. Alij etiam fuerunt, qui
erra-

errauerunt circa plantas quasdam dicentes non es-
se præscidendas, quia ibi viuebant aliqui homines.
Nā dicebāt fuisse mutatos aliquos homines in arbo-
res, vt 1. Meta. de illa fęmina, quam sequebatur Phę-
bus, mutata dicit̄ in laurū. Et sorores Phętōtis apud
Eridanū fluuium dicūtur mutatę in vlmos. 2. Meta.
Et ob hoc dicit̄, ꝙ electra, quę fluūt de vlmis, & indu
rantur, sint lachrimę sororū Phętontis, q̄ adhuc flēt
fratris interitū. Multa similia asserit Ouidius, & alij
poetę: quę licet ab aliquibus eorū vt fabulę narren-
tur, à multis tamē gentiliū hęc tanquā vera credita
sūt, & sub quadā religione obseruabāt illis arborib⁹
quādā reuerentiā, & pietatē exhibere. Hęc quoque
ex puro errore procedūt. Ideo cauere à p̄cisione ar-
borū propter hoc illicitū valde erat. Nullū nāq; cor
pus humanū in arborē vnquā versum est. Et si ver-
teretur nō maneret viuēs, sed esset iā arbor, & nō ho
mo. Sicut vxor Loth, quę versa est in statuā salis. i. in
lapidē habentem saporē salis, Gen. 19. cuius vestigia
adhuc manēt, vt dicitur in li. de Situ terrę sanctę. Si-
cut ergo frāgere illū lapidem iā non erat vulnerare
corpus vxoris Loth, ita si quis p̄scinderet arborē, in
quā aliquod corpus humanū versum esset, nō lęde-
ret corpus, nec oporteret aliquā reuerentiā circa hu
iusmodi arborē fieri. Sicut scim⁹ corpora defuncto-
rū versa esse in terrā, quę est in locis sepulcrorū, et ta
men illā terrā sicut reliquā conculcamus. Nō est er-
go abstinendū ab occisione plātarū: quia superstitio
sum & erroneū hoc esset. Circa occisionē brutorū
adhuc erat maior causa dubitandi: quia in his appa-
rēt operationes vitę manifestè, & in multis nobis si-
milantur, ita vt interdū quadā naturali miseratione
eis compatiamur. Aliqui igitur putauerunt, ꝙ illici
tū erat pecora occidere propter magnam similitudi
nē vitę. Et fuit ista positio Manicheorū propter cau
sam supra positā. s. quia ista erāt viuentia, & erat cau
sa magis apparēs: quia poterat homo sine animaliū
occisione de solis plātis viuere. Alij autē putauerūt
illicitū esse pecora occidere, & magis esse illicitū il-
la in cibū sumere. Et hoc Pytagoras phisicus tenuit,
qui suadebat hominibus persimoniā seruare, & fru-
galitatē abstinendo à carnibus. Et allegabat multa
ostendens, ꝙ iniquum esset pecora occidere, maxi-
mè illa, quæ vitam simplicem habent, & nos viuen-
do iuuant, sicut boues, & oues. Præcipua tamen cau
sa sua erat, quia asserebat animas defunctorum ho-
minum trāsire in corpora bestiarum, vel in aliquod
aliud corpus quodcunque aptius inuenirent exeun
tes de corporibus suis, & sic contingebat aliquando
transire animā hominis in corpus alterius hominis,
qđ nunc formabatur, & aliquando in corpus peco-
ris sicut magis dispositū inueniret. Vnde asserit ani-
mam suam fuisse prius in Euforbio milite occiso in
bello Troiano. De his latè Ouidius. 15. Meta. Idem
etiam multi alij poetæ tenuerunt. Vnde Ennius poe
ta dixit animam suam fuisse animam Pythagoræ,
& eādem fuisse animam Homeri per successionem
temporum, & etiam fuisse illam in quodam pauo-
ne, vt ait Persius in Satyra, quæ incipit: Rem populi
tractas dicens: Cor iubet hoc Enni postquam desti-
tuit esse Meonides quintus, pauone ex Pytagoreo,
idest. Ennius dixit: se esse quintum Meonidem, idest,
quintum Homerū, scilicet, ꝙ habuerat animā eius
quinto loco, & fuit illa anima in pauone pytagoreo,
i. fuit in Pytagora, & etiā fuit in quodā pauone. Pro
pter hoc ergo videbatur esse inconueniens Pytago-
rę, & quibusdā philosophis pecora occidere: quia po
terat cōtingere, ꝙ ibi essent animæ patrū, vel cogna
torū suorum. Et occidendo pecora præiudicabant
animalibus, quas de suis domicilijs excludebant, &

A videbantur occidere patres suos: quia occidere pa-
trē nihil aliud est, quàm animā eius de corpore ex-
cludere. Etiā videbātur comedere carnes patrū suo-
rum, quia comedebant corpora, in quibus fuerant
animę patrum suorū. Et ista videbantur eis satis ne-
cessaria tā ad abstinendū ab occasione quoruncūq;
animaliū, & à sumendo carnes eorum in cibum. Di-
cendum tamen, ꝙ abstinere à car nibus animaliū, &
ab eorū occisione non est aliquid laudabile propter
causas prędictas: quia secundū seipsum licitū est car
nes comedere, & animalia occidere, quia nullus pec
cat ex hoc, ꝙ vtitur aliqua re ad illū finē, ad quē est.
Et tamē in ordine naturali rerū imperfecta sunt ꝓ-
pter perfectiora, & minus ꝑfecta semper ordināt ur
B ad magis perfecta. Et sunt ꝓꝓ illa. Sicut in via genera
tionis natura ab imperfectis ad perfecta procedit. Et
inde est, qđ in generatione hominis prius est viuum,
quā animal, & animal quā homo. Ita illa, quę solū vi
uūt, vt plantę sunt cōiter ꝓꝓ omnia animalia, & ani
malia sunt ꝓꝓ hominē. Ideo si vtat̄ homo plantis ad
vtilitatē propriā, & vtat̄ homo animalibus ad vtili-
tatē sui ipsius, nō est aliquid illicitū. Vt patet etiā per
philosophū. 1. Politi. Sed inter vsus humanos nō est
aliquis magis necessarius, quā sumere cibū, & ita in
animalibus. Ideo cōueniens erit animalia vti plantis
in cibū, & hominē vti animalibus simul, & plātis. Et
quia nō potest esse aliquid cibus, nisi mortificet̄, cū
debeat trāsmutari quousq; trāseat in substātiā rei nu
C tritę, licitū est homini occidere plātas, & pecora. Ista
prędicta sunt etiā ex Dei expressa ordinatione, quæ
homini, & pecorib⁹ simul dedit plātas in cibū, Gē. j.
Ecce dedi vobis omnē herbam, & vniuersa ligna, vt
sint vobis in escam, et cūctis animantibus. Vsum etiā
carniū Deus homini concessit: & tamē non ita cito
carnes cōcessę fuerūt. Nā à principio non legit̄ Deus
expresse concessisse homini in cibū ipsas carnes, sed
solū herbas cōcessit, vt dictū est. Et etiā in Paradiso
de vniuersis lignis Paradisi manducare iussit, Gen. 2.
de animalibus autē nihil locutus est. Et tamē homo
vescebatur tunc herbis vsque ad diluuium. Et post
illud à Domino accepit specialem potestatem co-
medendi carnes Gen. 9. Nam Noe, & filijs eius egres
D sis de arca Deus dixit: Omnes pisces maris manui ve
stræ traditæ sunt, & omne, quod mouetur, & viuit,
erit vobis in cibum, idest, licebit vobis comedere de
illo, si volueritis. Et sequitur: Quasi olera virentia
tradidi vobis cuncta, excepto, ꝙ carnem cum san-
guine non comedatis, idest, sicut licebat vobis ante
hoc comedere quæcunque virentia, & reputabat es
se cibos mundos, ita de cætero omnia animalia erūt
vobis in cibum ita mundum sicut olera. Et tunc cæ-
perunt homines comedere generaliter de animali-
bus. Prius tamen potestatem habebant comedendi
de eis, cum naturaliter propter ipsos essent. Sed non
vtebant̄ hac potestate, fortè quia Deus non expresse
rat eis hoc, & non videbāt aliquā necessitatē mandu
E candi carnes. Sed ait Ambros. in sermone de ieiunio,
& habetur in Decret. dist. 36. c. Sexto die, scilicet. Se-
xto die bestiæ creatæ sunt, & cum bestijs est orta edē
di potestas, & vsus escarum vbi cibus esse cæpit. Di-
cendum tamen, ꝙ licet homines in prima ętate nō
mādućarent carnes, tamē animalia occidebant pro
pter vsum pelliū ad vestimenta, vel ꝓpter alios vsus.
Vnde Lamech venator fuit, & sagittando animalia
occidit Cain, vt innuit̄ Gen. 4. Et sic vsum animaliū
in occidendo semper homines crediderunt sibi esse
licitum. Apparet planius in Abel, qui pastor fuit, &
offerebat Domino de animalibus suis, scilicet, de ꝓ-
genitis pecorū in holocaustū, Gen. 4. Licet ergo ho-
mini occidere animalia. Manichei aūt multū in hoc

errabant dicentes: non debere aliquam rem viuen-
tem occidi. Quos Augu. increpat primo de Ciu. Dei
dicens: Cum audimus: Non occidas: non accipimus
hoc dictum esse de frutetis, quia nullus est eis sensus,
nec de irrationalibus animalibus, quia nulla nobis
ratione sociãtur, sed de hominibus restat vt hoc in-
telligamus, quod dictum: non occides. Ipse tamen
Aug. aliquando tenuitur errorem istum Manicheo-
rum asserens peccatum esse fruteta euellere, & ꝙ fi-
cus plorabat quando euellebantur ei folia, vt patet
in lib. confessionum, sed istum errorem postea abie-
cit. Irrationabliter ergo valdè Manichei mouẽtur.
Alij verò, qui non occidebant pecora, nec comede-
bant carnes eorum propter transitum animarum ir
rationabilius mouentur. Nam impossibile est ani-
mam hominis transire per varia corpera, ita vt illa
animet. Maximè quidem per corpora bestiarum.
Quia si aliquod corpus animaretur anima humana,
necesse erat corporeum resultans esse hominem:
quia forma determinat speciem, & non materia:
quę est pura potẽtia, & actus eius est forma: ideo sem
per ratio differentiæ à forma accipitur. Etiam, quia
non poterant cõuenire corpora bestiarum in dispo-
sitionibus suis animæ humanæ, ad hoc quòd possit
illis vniri, & ibi manere: Et non solum poterat tran-
sire per corpora bestiarum, sed etiam anima vnius
hominis nunquã poterit esse in corpere alterius ho-
minis dando illi esse, quia cum acceperit indiuidua-
tionem per vnionem ad materiaam, non poterit es-
se nisi in corpore illo, in quo accepit esse, & indiui-
duationem. De hoc magis dictum est, in quodam li-
bello nostro de statu animarum corpere solutarum.
Error ergo iste erat hominum pauca scientiũ de na-
tura animæ, & vniuersaliter de natura rerum. Non
ergo est propter hoc cauendum ab occisione anima
lium. Licet ergo cuilibet homini occidere pecor ad
quoslibet vsus suos tanquam aliquid, quod omnino
sui iuris est, & sibi ad nutum concessum. De ijs san-
ctus Thom. secunda secundæ. quæs. 64. artic. primo.
Ad primũ Ad primum dicendum, ꝙ vita animalium cõserua-
tur ex ordinatione diuina, & etiam esse omnium re
rum, quia non poterat aliquid esse, nisi à Deo voca-
retur, & conseruaretur. Sapientiæ. 11. Et dependet
esse omnium rerum à Deo non solum tanquam à
causa efficiente, sed etiam vt à causa actualiter con-
seruãte, vt ait Grego. ꝙ nisi manus Domini omnia,
quæ creauit manu teneret, in nihilum omnia redu-
cerentur. Non tamen conseruat Deus omnia ad eũ-
dem finem, vel eodẽ modo, sed sicut propter se crea-
uit omnia. Proue. 16. Eo ꝙ ipse est summum bonũ:
ita secundum differentiam bonitatis in rebus crea-
uit vnam rem propter alteram, scilicet, ad vsus eius.
Ita ergo vita plantarum conseruatur propter vitam
animalium, & vita brutorum propter vitam homi-
num: Ideo homini licet vti eis, quæ propter se Deus
creauit: immo si iudicaret esse illicitum vti illis, nega
ret diuinum ordinem in reb us. Sicut si quis diceret
illicitum esse bibere de aqua fluminum: quia non est
nostra, quod esset fatuũ, & tamen sicut aqua ad vsus
nostros est, ita & omnia, quæ sunt. inf. humanam spe
ciem sunt ad vsum hominis: quia naturaliter sunt
minus perfecta, quàm ipse. Omnes autem homines
sunt in eadem specie, & non excedit vnus alterum
naturaliter: ideo non est vnus ad vsum alterius, nisi
per accidens ex culpa vel aliàs, vt dicetur seq. q. Vn-
de Aug. 1. de Ciuit. Dei dicit, ꝙ iustissima ordinatio-
ne creatoris vita & mors pecorũ nostris vsibus sub-
Ad secun-dum arg. ditur. Ad secundum dicendum, ꝙ animalia bruta,
& plantæ non habent vitam rationalem, per quam
à seipsis moueantur, sed mouentur quodam natura

F li instinctu, quod iudicat illa nõ esse naturaliter pro
pter se, sed ad alterum esse ordinata. Iustè tamen res
in vsum accipitur, quãdo illi vsui accomodatur, ad
quem ea natura instituit. Et cum dicitur, ꝙ auferre
vitam erit peccatum, eadem ratione in pecoribus,
& hominibus, dicendum, ꝙ non est eadem ratio.
Nam in eis, quæ propter se viuunt, peccatum est vi-
tam auferre. In illis tamen, quæ propter alterum vi-
uunt, nõ est peccatum, ꝙ vita eis auferatur per illũ,
propter quem viuunt, maximè si ad hoc principali
ter viuunt, vt occidantur, & ita de plurimis pecori-
bus est, quia vsus præcipuus noster in illis est sumere
ea in cibum. Ad tertium dicendum, ꝙ occidere bo- Ad tertiũ arg.
uem, vel ouem alicuius non est peccatum, in quantũ
G est bos, vel ouis, sed inquantũ ad aliquem pertinent,
cui damnum irrogatur, vel iniuria, ꝙ animal suum
occidatur: ideo non continetur iste actus sub pecca-
to occisionis, sed ad rapinam, vel furtum, vel ad aliã
speciem delicti pertinebit, sm. ꝙ variè potest occidi.

An sit licitum occidere homines peccatores. *Quęstio C.V.*

QVAERITVR, an sit licitum occidere homi Primum arg.
nes peccatores. Dicunt, quidam ꝙ nõ: quia inf.
13. in parabola, quam Christus posuit de tritico, &
zizanijs, dixit non extirpanda esse zizania. Et tamẽ
zizania sunt homines mali, vt dicit ibi, Glo. et etiã
Christus ostendit, sed quod à Deo prohibitum est,
H peccatum est fieri, occidere autem malos esset extir Secundũ
pare eos de terra, ergo non licet illos occidi. Item iu-
stitia humana conformatur diuinæ iustitiæ: quia il-
la est regula simpliciter rectitudinis. Et tamen secũ-
dum diuinam iustitiam peccatores nõ occiduntur,
sed reseruãtur ad pęnitentiam, Ezechielis. 18. Nolo
mortem peccatoris sed magis vt conuertatur, & vi-
uat: ergo etiam nos non debemus eos occidere, sed Tertium
permittere vt viuant, & possit conuerti. Item illud,
quod secundum se est malum, nullo fine, vel inten-
tione fieri potest bonum, vt 2. Ethic. de quibusdam
actibus, de quibus dicit Aristo. ꝙ nullo modo boni
esse possunt, quia mox nominati malitia sunt inuo-
luti, & ponitur ibi adulterium, homicidium, & simi-
I lia. Idem patet per Augustinum in Libro contra mẽ
dacium: occidere autem homines est de se malum:
quia ad omnes debemus seruare charitatem, quod
est illos fieri nobis amicos: amicos tamen volumus
esse, & viuere, nono Ethico. ergo omni homini hoc
velle debemus: peccatũ ergo erit velle occidere ali- Quartum
quem. Item sicut nõ licet alicui vti nisi re, quę iuris
sui est, ita à fortiori non licebit occidere aliquem, ni
si pertineat ius ipsius. Et tamẽ nullus homo pertinet
ad ius alterius, sicut Apostolus increpabat eos, qui iu
dicabant alios propter discernere, vel non discerne-
re cibos. Ad Rom. 14. scilicet. Tu quis es, qui iudicas
alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit. Et di-
cit ibi, Deum esse solũ Dominum omnium, & vnũ
K hominem non posse per alterum iudicari: ergo à
fortiori non poterit vnus per alterum licitè occidi
quantuncunque esset malus.

Dicendum, quòd licitum est occidi homines ma
los: immo laudabile valde est, quando fit sicut fieri
debet. Homo autem malus secundum, quòd malus
est ordinatur ad mortem. Nam sicut homo, inquan
tum est natura quædam rationalis, capax summi bo
ni, ordinatur naturaliter ad beatitudinem, ita inquã
tum malus est ordinatur ad pœnam. Quia malitia, si
ue culpa cum in se dicat defectum, vel deuiationem
à bono, non potest ordinari reducendo ad bonum,
nisi per pęnam. Inquantum homini per culpam ex-
cedenti limites rationis, competit secundum ratio-
nem

nẽ pęna pro illo excessu. Et sic quod erat extra rationẽ reducitur ad rationem per pęnã, quę est quoddã bonum inquantum secundũ rationem limitata est.

Et non est aliquod bonum, quod possit malũ culpæ corrigere nisi pęna: quia omnes actus rationis fugiunt culpam, & malitiã, sola autem pœna est, quæ directè ad culpam est. Et sic ipsa est quoddam bonũm, quod est ad solum malum. Et sic rectè dicitur, ꝙ culpa, quæ est malum purè, reducitur in bonum per pœnam, quæ est in genere boni inquantum est determinata à recta ratione, & habet esse propter solam culpam. Nam si nulla fuisset culpa, nulla vnquã fuisset pœna. Et sic quoddam bonũ factum est propter malum solum, idest, vt suppleat defectum boni, quem introducebat malum in vniuersitate rerũ. Et quia malum sicut dicit diuersos modos deficiendi à bono, ita variè debet reduci ad bonum. Propter quod necesse est pęnas diuersas esse tam secundum speciem, quàm secundum quantitatẽ pro varijs peccatis. Et quia aliquando actus noster totaliter deficit à bono, quod est secundum rationem eligibile, iustum est, vt pro tali defectu auferatur nobis bonum quod à nobis est maximè desiderabile, & istud est vita: quia nihil est, quod magis homines, & res singulę desiderent, quàm esse, & viuere. Aliquando ergo ꝓ peccatis nostris quando talia sunt est secundum rectam rationem nobis debita mors. Omnia tamẽ iusta sunt, quæ recta ratio ordinat: quia ipsius est ponere medium in omni actione 2. Ethico. ergo licitum est homines malos interdũ occidi. Amplius ad hoc, quòd aliquid iustè fiat oportet, quòd agens habeat potestatem ad rem illam, & res illa in se bona sit, & bona intentione fiat. Qđ maximè conuenit in actibus iudicialibus. Et tamen occidẽdo hominem malum ista tria possunt concurrere, ergo erit iusta occisio. Patet hoc quãtum ad potestatem: quia communitas quælibet habet potestatem naturaliter super eos, qui sunt partes illius communitatis: quia sicut imperfectum naturaliter est propter perfectum, ita pars propter totum: quia pars non habet perfectionem aliquam nisi in toto. Sicut ergo in corpore naturali quęlibet pars est propter totum corpus, ita in corpore mystico, vel figurali, quod est communitas, vniuersitas, vel collegium, quilibet homo est ꝓpter totam communitatem. Sic ergo in corpore naturali, quando aliquod membrum est morbidum iustè præscinditur, vt ipsum solum pereat, ne eius ĩfectio transeat ad cętera, & sic totum corpus pereat. Ita in corpore mystico, homo, qui malus est, poterit ꝑ suã nequitiam corrumpere totam communitatem, & totam destruere in breui si libere permittatur agere secundum suam iniquitatem, ergo licebit communitati hominem illum à se abscindere occidendo, ne totum corpus communitatis pereat. Et sic communitas iurisdictionem haber ad occidendum istũ, qui ordinatur ad illam, tanquam pars ad totum.

Etiam causa iusta est: quia iste homo est membrũ morbidum, & sicut iustũ est sanari morbida, quod interdum fieri non potest sine resecatione eorum, & amputatione à solido, ita iustum est istum hominem malum abscindi à corpore sano communitatis. Etiam intentio bona est. s. ne inficiat cętera mẽbra sana communitatis: quia licet solus sit, communitatem tamen totam peruertere potest, cum modicum fermentum totam massam corrumpat, prima ad Corin. 5. Erit ergo ista occisio simpliciter iusta.

Etiam bonum est homini malo, quòd occidatur, vt ostendit Boetius de Consol. lib 4. quia culpa, vel peccatum est deterius, quàm pœna, cum peccatum ex eo, quòd tale sit totaliter malum: pœna autẽ bo-

A na est, quanto autem aliquis habet plus de malo, tãto deterior est, & quanto plus de bono tãto melior. Vnde dicit Boec. ibidem, quòd melius est malis pro peccatis puniri, quàm impunitos euadere. Et maximè autem fit hoc, si malus occidatur: quia tunc nõ solum malum corrigitur per bonum, sed etiã malo tollitur potestas vlterius male faciendi. Et est constituere eum impeccabilem, quod bonum est: Miseretur ergo malis, qui eos occidit, ne deteriores efficiantur, sicut miseretur ægris, qui eorũ curat languores, ne corrupti ægritudine pereant. Iustum igitur est malos occidere, dum tamen per eos occidantur, ad quos de iure hoc facere pertinet. Et non solũ non est malum, sed laudabile est. Nam Phinees à Deo lau-
B datus est, & accepit promissionem sacerdotij in ęternum: quia zelo Dei occidit virum Iudæum coeuntem cum scorto Madianitide: Num. 25. & 1. Machabęorum 2. Deus etiam sic fieri iubet, & ipse iudices instituit, vt malos per mortem de terra exterminẽt. Vnde dixit ad Moysem, & ad omnes iudices: Maleficos non patieris viuere, Exo. 22. Et omnes iudices ad hoc à Deo instituti sunt, ad Roma. 13. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit. Et prima Petri secũdo dicitur. Subiecti estote omni creaturę &c. siue ducibus tanquam à Deo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Et Deus sępè mãdabat occidi aliquos malos, sicut omnes gẽtes Cha-
C nanæorum, ita, ꝙ nulli miserentur: Deuterono. 20. Et increpantur aliquando valdè, qui nolebant occidere iniquos. Vnde Saul propter hoc priuatus est regno in potestate sua, & abiectus est à Deo: quia non occidit Agag regem Amalecitarũ, & reseruauit pecora, primo regum 15. Bonum ergo est malos occidere, & meritorium valdè. Ad primum dicendum, ꝙ Domin⁹ iussit abstinere ab eradicatione zizaniorum, non propter se, sed propter triticum, qđ adhuc tenerum erat, & euelleretur simul cum zizanijs, sed iussit expectari vsque ad messem, quando vtrũque euelli debebat. Et tunc cremari mandauit zizania: triticum verò in horreo reseruari. Ita ergo malis aliquando parcendum est, ne occidantur. Non quidem propter se, sed propter bonos, vt ipsi occidi nõ
D possunt, quin aliqui boni simul occidantur. Et hoc quia latent mali inter bonos, ita vt non sit facilè discerni, vel qa multos sequaces habent, ita, quòd sine periculo bonorum mali occidi nõ possent. Nõ erat tamen rectè factum, ꝙ boni se exponerent periculo pereundi, ita vt necesse sit aliquos eorum perire, vt malos exterminent. Quod verum esset, nisi mali conarentur bonos exterminare: quia tunc iam non esset voluntas occidendi, sed necessitas: quia oportebat aut indefensum occidi, aut se defendẽdo dubiæ se sorti exponere. Cum tamen mali quiescunt cautius est bonis permittere eos viuere, si sine suo periculo eos occidere non possunt. De hoc dicit Augus.
E contra Permenianum. Dominus docet magis esse sinendum malos viuere, & vltioni reseruandũ vsq; ad extremum iudicium, quàm ꝙ boni simul occidantur. Quando verò ex occisione malorum bonis periculum nõ ĩminet, sed magis securitas quædam, & salus mali tunc occidendi sunt, sicut zizania iussa sunt eradicari, & comburi tempore messis, quando ex eorum eradicatione periculum nullum tritico parabant. Ad secundum dicendum, ꝙ non est idem ordo Deo semper agendi quantum ad ea, quę nos considerare possumus de actionibus eius. Nam nec semper malos ad pęnitẽtiam expectat, nec semper eos occidit, cum peccant, sed interdum secundum ordinem sapientiæ suæ malos diuturnè expectat,

Ad primũ argum.

Ad 2. arg.

ctat, vt conuertantur, & viuant, & cum cōuersi fuerint, habeat causam iustam miseredi eis. Isa. 40. Ideo expectat nos Deus, vt mesereatur nostri. Aliquando autem occidit eos mox, vt peccāt: quia fortè bonis ad periculum esset si diutius viuere sinerentur. Ita etiam quodammodo iustitia nostra diuinam in hoc iustitiā imitatur: quia quosdam peccatores lex humana ad pœnitentiam reseruat. s. eos, qui ita peccant, vt corrigibiles videantur, vel vt eorum vita in periculum eorum, inter quos viuunt, nō cedat, alios verò, quos plenè malos, & rei publicę periculosos videt, statim morti damnat. Sed obijciet, ꝙ nullus deberet occidi quando corrigibilis est, cū mors non debeat dari nisi pro extremo, & maximo peccato, & istud est incorrigibilitas vel obstinatio in malo, & tamē quandiu homo viuit adhuc corrigibilis est: quia nunquam de aliquo viuente quantuncunque sit malus desperandum est, ergo semper expectandum est, quousque ipse moriatur: quia adhuc emendationi locus superest, & sic nō licebit occidere quēquam, sed solum inferre alias pœnas. Dici pōt vno modo, ꝙ mors infligit malis, q incorrigibiles sunt: quod innuitur: quia regulariter pro primis peccatis non infligitur pœna homini, sed pro frequentatis, quæ frequentatio ostendit eum incorrigibilem. Et cum dicitur, ꝙ non est desperandum vsq; ad mortē.

Dicendum, ꝙ corrigibilitas hominis prouenit ex aliquo principio mouente eum ad bonum, postquā semel malus est. Istud autem est duplex. s. ab intra, & ab extra. Ab intra est ipsa ratio. Nam aliquando homo peccat propter vehemētiam passionis offuscātis rationem, vel propter ignorantiam, aut aliàs. Et cessante passione ratio īcrepat seipsam, & dolet, ꝙ consenserit prauo desiderio, sicut fit in incontinētibus 7. Ethic. Principium ab extra est duplex; quoddam ex parte hominum, aliud ex parte Dei: Ex parte hominum est verecundia, & timor. Nam aliqui, quorum ratio est deprauata in desiderio delictorū, aliquando, ad bonū redeūt per increpationes maiorum, vel per verecūdiam, aut per deprecationes minorum, vel per timorem potentum. Ita dicitur primo Ethi in fine, ꝙ appetitus iræ sensitiuus participat ratione aliqualiter, secundum ꝙ est exaudibile vel audibile, & demonstrat hoc increpatio, & deprecatio. Aliud est principium à Deo, & istud est duplex. s. per se, & per ministros suos. Deus enim mouet cor nostrum quocunque vult, Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit vertet, illud. Poterit ergo inclinare cor hominis quandocunque voluerit. Ministri autem Dei sunt angeli deputati nobis in custodiam. Nā sunt omnes isti in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, ad Hebrę. 1. Isti autem proficiunt nobis principaliter bona suggerendo. Et quoniam in virtute Dei agunt, vt ministri eius, sunt multum efficaces in opere suo. Et sic isti cōuertunt nos sæpe de prauo desiderio in bonum suggerendo à malo declinare. Secundum ista omnia potest homo dici incorrigibilis. s. primo modo erit incorrigibilis ille, q à ratione sua nō vincitur, sed ex electione declinat in vitia. Isto modo soli incontinentes inter peccatores sunt corrigibiles. Quia licet tempore passionis magnæ agrediantur à recta opinione, & peccent, tamen postea ratio soluta passione reducit eos ad medium, & bona volunt, & bona agunt 7. Ethic. Ideo Arist. ibidem dicit. Incontinentes esse malos: qa malus nominat habitum. Isti autem non sunt mali ex habitu, sed solum ex violentia passionis. Ideo Aris. 7. Ethic. in principio ponit tres dispositiones in malo, vel in fugiendo: dicens tres sunt species fugien-

F dorum circa mores, incontinentia, malitia, bestialitas. Intemperati autem dicuntur isto modo incorrigibiles: quia isti mouentur ad delectabilia tactus, & gustus propter se, non quidem vrgente passione, sed ex electione, & habitu: Ideo ipsi procurant sibi passionem, cum non est. Sicut qui non desiderantes bibere, eo ꝙ vino pleni sunt, delectantur tamen in dulcedine vini, comedunt res salsas, vt sibi bibendi desiderium, generent, vt Arist. dicit. Isti propriè intemperati sunt. Istos autem impossibile est per seipsos corrigi: quia iam ratio eorum deprauata est, cū propter se iudicent bonum esse prosequi delectabile. Sunt tñ adhuc isti corrigibiles à principio extrinseco. s. per timorem, & verecundiam, quoniam aliqui

G per vehementem timorem perdunt omnia desideria, quæ sunt contraria. Istud enim naturale est, ꝙ illa passio, quę vehementior fuerit, moueat hominē. Ideo si fuerit in homine maior timor mortis, vel perdendi bona temporalia, quàm desiderium delectationum, propter timorē abstinebit à delectationibus. Idem de verecundia: si quis enim iudicat verecundiam, & publicam confusionem esse sibi maiorem pœnā, quā sit delectatio, vel gaudium in prosequutione delectabilium abstinebit à delectabilibus pp verecundiam. Efficitur tamen homo incorrigibilis interdum quātum ad istud principium exterius: vt quando spreta verecundia, & contempto timore, curritur in facinus: Manet tamen adhuc hō

H iste corrigibilis quantum ad diuinum principiū mouere potens, quia non posset esse tanta inclinatio, & desiderium in homine ad aliquā rem, quin Deus facillimè, & in pūcto possit mutare volūtatē hominis ad totū oppositū: Sed q̃tum hoc principiū nunq̃ homo posset effici īcorrigibilis simpliciter, eo quod illud semper est potentius, quàm malitia humana: Et tamen efficitur homo aliquando incorrigibilis etiam quantum ad istud principium. Et hoc fit per mortem in hominibus malis. Quia mox vt homo moritur constituitur in suo termino. Ideo si in malo finiuit dies, in malo manebit in æternū, vt innuitur Ecc. 11. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

I Casus autē iste est mors hominis, vt Glo. dicit. Ideo in quocunq; statu homo moritur, in eo semper manet. Ideo si in malo moritur, in malo manet in ęternum. Et hoc est esse incorrigibilem, non quidem, ꝙ nullo modo iste posset corrigi: quia adhuc voluntas ex seipsa mutabilis est, & Deus semper est potēs mutare eam: quia sicut Deus mutabat voluntatem viuentis, ita & voluntatem mortui mutare posset, cū ipsa per mortem non acquisierit in se aliquam difficultatem ad motū. Sed est incorrigibilis quia Deus nunquam volet mutare voluntatem mortui, eo ꝙ tā natura, quā ratio mouet rem vsque ad terminū, quo habito, mouere cessat. Sed per mortem homo constituitur in termino: quia aliàs nunquam esset

K dare finem in progressu hominis. Ideo cum Deus sit mouens secundum rationem non mouet voluntatem mortui, sed finit eam in eo, in quo erat cū mortuus est. Si igitur ad malum conuersa erat, necesse est iam manere in æternum conuersam ad malum, cū sine Deo non possit ad bonum redire, sicut Christus dixit. Sine me nihil potestis facere. Ioan. 15. Ille tamen nunquam concurret cum ea, ideo in ęternū manebit in malo. Et sic est īcorrigibilis simpliciter: quia iam non manet aliquid, per quod corrigatur.

Et ista est causa, quare dicitur, ꝙ ante mortem de nullo desperādum est. s. quia adhuc Deus potest mutare voluntatem eius, qui consueuit cum homine concurrere vsque ad mortem. Post mortem verò separari

Ante mortem de nullo est desperandum.

sperari non debet de malo: quia iam ad bonū verti non potest propter causam dictam. Nunc secundū hoc apparet, quando homo sit corrigibilis. Et dicet ꝙ licet homo vsq; ad mortem sit corrigibilis quantum ad principium corrigibilitatis, quod est à Deo, vel ab angelo inquantum operatur virtute diuina: quia idem de vtroque iudicatur quantum ad præsens: tamen non est homo corrigibilis quantum ad principium intrinsecum, vel quantum ad extrinsecum, quod est ab alijs hominibus. Istud autem lex rationabiliter iudicat ex eo ꝙ aliquis, spreto timore pœnarum comminatarum per legem, & abiecta verecūdia post increpationes, & aliquas pęnas, adhuc in vitium currere non desinit. Et sic nō debet expectare mortem ad iudicandum aliquem esse incorrigibilem, sed per paucos actus videre potest. Nā cōsuetudo causat fortissimam impressionem. Et licet quantum ad Deum possibile sit iustum reuocare ad bonum, tamen quantum ad homines non est satis possibile, vel saltem non est facile. Quia sicut ea, quę naturaliter cogunt non possunt priuari illa inclinatione, & operatione, vt ignis in calefaciēdo, & lapis in descendendo quantuncunque impediantur, ita consuetudo causat fortissimam impressionē, & mouet determinatè sicut natura, cum ipsa sit altera natura 7. Ethic. & sic non videtur quasi possibile modo humano sic assuetos ad bonum se vertere. Sic dicitur Iere. 13. Si potest Aethiops mutare pellem suā, & pardus varietates suas, & vos potestis facere bonum, cum didiceritis malum. In Aethiope autem mutare pellem. i. pellis nigredinem impossibile est, & in pardo varietates, in assueto autem ad malū simile esse dicit, licet non sit tanta impossibilitas: quia illa est impossibilitas simpliciter, ista autem est difficultas quædam. Postquam ergo lex videt esse aliquē incorrigibilem modo humano, occidit eū tāquam incorrigibilem. Expectare autem mortem hominis esset expectare corrigibilitatē, quæ est respectu Dei, & non quæ est respectu sui, & respectu hominum, quod non conuenit: quia lex humana non debet attendere conditionem operationis diuinæ ꝑ omnia. Quia tunc etiam pro quolibet peccato occideret sicut Deus pro quolibet peccato punit æternaliter: iustissimum ergo est, quòd lex humana tunc aliquem iudicet simpliciter incorrigibilem: quando secundum modum humanum incorrigibilis est, & tunc eum puniet, vt incorrigibilem occidendo. Sed obijcietur, ꝙ non obseruet hoc lex humana: qa sæpissimè pro grauibus peccatis sine aliqua iteratione occidit hominem, & sic non est ibi aliqua incorrigibilitas, quæ iudicari possit per assuetudinē, quæ nulla est: quia vnicus actus consuetudinem non causat. Dici potest, ꝙ lex iudicat incorrigibilem eū, qui valde grauia facinora etiam semel fecerit. Nam dicitur aliquis incorrigibilis, per hoc, ꝙ à desiderio mali ꝓhiberi non potest. Istud autem est quando se totaliter, aut valde intensè cōuertit ad malum. Ista autē conuersio perfecta, siue in bono, siue in malo fit regulariter per multitudinem actuum, eo ꝙ quilibet actus addit aliquid de perfectione super alterū, cū præcesserit alter, vt dispositio quædā respectu eius. Potest tamen interdum vnus actus esse tam vehemens, ꝙ ipse causet conuersionem perfectam. Sicut dicimus communiter de generatione habituum. s. ꝙ habitus gignitur ex actibus multiplicatis, vel ex vno perfecto. s. quia ille potest tantam perfectionē causare, sicut multi. Et propter hoc etiam dicimus, ꝙ in scientijs demonstratiuis habitus conclusionis causatur ex vnico actu demonstrationis. Et quod vnica demonstratio ita clarè, & sufficienter probat

A veritatem conclusionis, ꝙ infinitę demōstrationes, siue infinicies facta demonstratio eadem non magis probaret, quàm demonstratio semel facta. Licet in audiente demonstrationem magis radicaret demonstratio, vt firmius teneretur, quàm si semel facta esset. Istud tamē iam est extra conditionē sciētiæ demonstratiuæ, cuius solum est ostendere veritatem, siue mente retineatur, siue non. Ita ergo aliquis potest per vnicum actum totaliter conuerti in malum, sicut fieret per multos. Et ita fuit in angelis: quia per primum peccatum fuerūt totaliter ad malum conuersi. Et sic lex humana iudicat aliquem esse incorrigibilē si aliquod grauissimum facinus cōmiserit, etiam si semel tantum faciens: quia incorri-
B gibilitas est perfecta conuersio ad malum. Iste autē conuersus fuit ad magnum malum, ideo iudicatur voluntas sua totaliter conuersa ad malum propter magnitudinem malitiæ, & est valde rationabile iudicium. Ideo in grauissimis delictis non oportet expectare frequentationem ad probandam incorrigibilitatē. Aliter poterat dici ad principale, ꝙ lex humana cum non sit vnius hominis, sed politiæ, respicit bonum publicum, & non vnius principaliter. Cū ergo quis commisit graue facinus, licet lex iudicaret eum posse emendari, tamen non est de hoc certa. Posset ergo iste iterum committere similia. Ipsi autem communitati melius est illum semel peccantem grauiter de medio tollere, quàm manere in ti-
C more, ꝙ postea similia committat, & sustinere malum si postea talia realiter commiserit. Et dato, ꝙ posset esse certa lex, ꝙ iste nunquam postea similia committeret, vt pote si eum perpetuo carceri manciparet, vbi non esset delinquendi facultas, non deberet eum tolerare viuētem. Quia, hoc dato, sequeretur impunitas in omni scelere: quia quilibet similia faceret sciens, ꝙ propter primum delictū quantuncunque grauissimum, non damnaretur morti. Et ita oporteret perire in breui totam communitatem, aut quancunque congregationem. Ideo legi humanæ fuit valdè conueniens, ꝙ delinquentes in grauissimis facinoribus, aut valde scandalosis ꝓ primo actu occideret. Aliter etiam dici potest, ꝙ lex
D humana non habet simile cū Deo quantum ad expectationem delinquentium, nec est iustum, ꝙ expectet illos diuturnè, sicut Deꝰ peccatores diutius expectat: quia nō est similis comparatio peccatoris ad Deum, & delinquentis ad politiā. Nam homo quātuncunque peccet nihil potest nocere Deo: quia sicut bona nostra non possunt sibi prodesse: quia illis non eget Psal. 15. ita & mala nostra illi non possunt obesse propter excellentiam naturæ suæ, quæ à nullo pati potest, sicut dicitur Iob. 35 si peccaueris, quid ei nocebit? & si multiplicatę fuerint iniquitates tuę, quid facies contra eum? q. d. nihil. Ideo potest Deus securè expectare peccatores, nullum malum sibi ꝓuenturum timens per iniquitates illorum. Commu
E nitas autem siue politia humana cōstituitur ex particularibus hoībus: ideo sicut quilibet pōt prodesse politiæ benè operans, ita potest nocere delinquēs. Et magis potest nocere, quàm prodesse: quia ista est conditio nostra, & cuiuscunque creaturę, quòd facilius sit sibi malum magnum agere, quàm paruum bonum efficere. Ideo politia habet iustam causam timendi hominem delinquentem, & potest destruere totum bonum illius, & sic rectissimè eū occidet. Et imprudenter ageret eum tolerans expectando emendationem eius: quia iam non occidit eū principaliter malum ipsius punire intendēs, sed seipsam ab illo ne destruatur, defendere volens. Ideo nō debet expectare longo tempore conuersionem illius, sicut

Ad 3. arg. sicut Deus expectat peccatorem. Ad tertium dicen
dum, ꝙ homo peccãdo ab ordine totius boni, & ra-
tionis recessit: ideo de sua dignitate cecidit, & ĩcidit
in quandam seruitutem ita, vt iam de illo possit iudi
cari, sicut de bestijs, & fieri, quòd conuenit ipsi poli-
tiæ. Nam sicut bestiæ occidi possunt iustè pro vtilita
te hominis, quia subditæ sunt ei, ita homo per pecca
tum cum amiserit dignitatem aliorum hominũ po
test occidi, vt bestia ad vtilitatem politię. s. vt nõ no
ceat ei, & vt non inficiãtur cęterę partes eius ab eo.
Cum autem dicitur, ꝙ occidere hominem est secũ-
dum se malum, dicendum ꝙ homo dicit quandam
naturam perfectam, quæ propter se est, & quantum
ad hoc occidi ipsum est irrationabile: qa natura non
ordinauit eum ad alterum, cui vita sua, vel mors ꝓ-
desse deberet, sicut vitam, & mortem peccatorũ hu
manis vsibus subiecit, vt ait Aug primo de Ciuitate
Dei. In quantum tamen homo peccator efficiẽ per-
dit hanc dignitatem, velut si transiret in alterã spe-
ciem, q̃ esset naturaliter homini subdita. Sicut enim
corpus sanum percutere, aut membra sana de cor-
pore abscindere humano per se malum est, & tamẽ
membra corporis humani morbida pręscindere, ne
inficiãt reliquum corpus, bonum est. Nam per hoc,
ꝙ effecta sunt morbida, perdiderunt dignitatẽ, quã
habebant in hoc, ꝙ erant membra humana. Magis
tamẽ deprimit malitia hominem infra humanam
dignitatem, quàm morbus membra corporis infra
dignitatem humanorum membrorum. Ideo iustũ
est malos occidi. Cum autem dicitur, ꝙ omnes ho-
mines diligendi sunt ex charitate, dicendum, quòd
charitas per se ducit nos in Deum, qui est bonũ ma-
ximum, quod est finis: In cętera autem mouemur ꝑ
charitatem secundum, ꝙ participare possunt isto fi-
ne, sicut & nos participamus. Et quia omnis homo
ex eo, ꝙ est substantia intelligens, est capax Dei: quã-
diu non peruenit ad terminum suum, cum sit in po
tentia ad agẽdum diuinam participationem debet
diligi ex charitate ad illam participationem, qui au
tem in malo finierunt iam non possunt peruenire
ad hanc participationem, ideo dicimus damnatos,
& Dæmones non debere diligi ex charitate, cęteri
autem quandiu in via sunt, siue boni, siue mali sint,
quia ad Deum peruenire possunt ex charitate dili-
gendi sunt. Quidquid ergo est omnino contra chari
tatem hoc nulli possumus velle, etiã nec malis, ideo
quantuncunq; aliquis sit malus, non licet nobis ap-
petere, ꝙ pereat æternaliter propter mala illa, quæ
facit, occidi tamẽ secundum corpus non repugnat
fini charitatis, cum potius per mortẽ perueniat ho-
mo ad beatitudinem, ad quã ex charitate proximos
diligimus. Potest ergo homo desiderare alicui mor
tem corporalem, & diligere eum ex charitate. Li-
cet istam mortẽ non liceat nobis desiderare inquan
tum per eã proximus noster perdit esse naturale, sed
inquantum per eam desinit esse malus, & cessat læ-
dere, & turbare partes politiæ: quia ita homo sibi-
met vult mortem, nõ vt per eam esse desinat, sed vt
per eam ad Christum perueniat. Sicut dixit Aposto
Ad quartũ arg. lus desiderium habens dissolui, & esse cum Christo:
ad Philip. 1. Ad quartum dicendum, ꝙ homo natu
raliter liber est: quia natura ad nihil ordinauit homi
nem, nisi ad beatitudinem. Et quia beatitudo est ip-
se Deus, omnia sunt propter Deũ, & etiam ipse ho-
mo. Prouerb. 16. Omnia propter seipsum operatus
est Dominus. Homo tamen postea per peccatum
perijt, ita vt hanc beatitudinem non solum habere
non posset, sed etiam morti æternæ obligatus esset,
à qua per Christum liberatus est. Ideo homo factꝰ
est seruus Christi, non solum inquantum Deus, sed

F inquantum homo est: quia sicut ille, qui emitur ab
alio propriè seruus eius est, ita cũ Christus nos eme
rit per sanguinem suum omnes serui eius effecti su-
mus, Actu. 20. c. attendite vobis, & vniuerso gregi, in
quo spiritus sanctus posuit vos episcopos regere ec-
clesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Ista ergo
est seruitus generalis ad omnem hominem, sed ista
non est seruitus subiectionis sed libertatis. Nulla au
tem alia seruitus homini manet, nisi quam per acci
dens incurrere possit. Et sic quidam homines efficiũ
tur naturaliter serui aliorum hominum: quia natu-
raliter ea, quæ minus perfecta sunt, ordinantur ad
magis perfecta. Et quoniam quidam homines sunt
in vsu rationis valdè imperfecti, ita vt in eis quæ ꝑ-
G tinent ad vitam sibiipsis prouidere nesciant, licet ha
beant vires corporis satis efficaces ad exequendum
quicquid eis conueniens esset. Isti naturaliter sunt
serui aliorum hominum: qui eis prouidere possint
dirigendo eos in eis, quę sibi ad vitã necessaria sunt.
Et ista seruitus etiam ad vtilitatem ipsorum est: qa
si per se, & liberi relinquantur peribunt nescientes
sibiipsis prouidere: cum autem seruierint aliis, qui
eos dirigere sciant, habebunt, quod eis ad vitam ne
cessarium est. Hanc naturalem seruitutem ponit
Aristo. 1. Politic. dicens ꝙ homines habentes corpo
ra robusta, & deficientes in intellectu sunt naturali-
ter serui eorum, qui habent corpora gracilia & ad
laborem impotẽtia: vigent tamẽ intellectu ad dispo
H nendum singula. Aliæ autem sunt seruitutes, quæ
non naturaliter, sed per culpam effectæ sunt: sicut
de iure gentium illi, qui capiuntur in bello, sunt ser-
ui, scilicet quia faciendo bellum iniustum peccaue-
runt: & si capiantur propter istud peccatum serui ef
ficiuntur. In politia autem qualibet homo pars il-
lius est, inquantum tendit ad bonum, quod intẽdit
illa politia, ad quod bonum peruenitur per vsum
rationis secundum leges rectas. Siquis ergo contra
rectitudinem rationis, & leges iustissimas conturba
uerit aut partes eius lęserit, cum esset pars politiæ
propter istud peccatum efficitur seruus politiæ, ita
vt politia possit de eo iam ordinare sicut de seruo.
Et quia seruitus illa, quæ naturaliter accidat homi-
I ni propter defectum intellectus, euenit sine culpa,
licet efficiatur homo subditus alteri, manebit tamẽ
semper in humanæ speciei dignitate, inquantum il
lius capax est. Ideo nõ licebit eum occidi, nec infer-
ri sibi aliquod malum, sed potius misereri, sicut par-
uulo patienti defectum ætatis, in hoc tamen serui-
tutem patietur, ꝙ nõ permittetur agere ex arbitrio
suo, & imponentur ei labores corporales, per quos
tam sibi quàm Domino prouideatur. Seruitus au-
tem, quam incurrit malus homo, est per culpã, quæ
constituit eum inf. dignitatẽ humanam, & facit be-
stijs æqualem. De bestijs autem homo potest dispo-
nere sicut sibi vtile est, ita ergo politia poterit de ho-
mine malo. Et quia illum occidi vtilius est politiæ,
K quàm viuere, inquantum vita sua turbat politiam,
licet ei occidere illum, sicut licet homini occidere
bestias. Cùm autem reprehenditur homo iudicans
alios, qui non sunt serui sui, dicendum, ꝙ apostolus
ibi loquebatur de seruitute, qua oẽs tenentur Chri-
sto inquantum redemit nos. Tali autem seruitute
nullus homo tenetur alteri, ideo quantum ad ope-
ra, quæ pertinent ad hanc seruitutem, nullus homo
potest iudicare alterum. Ita ibi Apostolus loqueba-
tur agens de obseruatione legis Christi. s. an liceret
discernere cibos, vel non. Et quãtum ad hoc nullus
homo poterat iudicare aliũ, cùm nullus esset seruus
alterius. Potest tamen effici vnus homo seruus alte-
rius, vel seruus politiæ quãtum ad hoc, ꝙ debeat ei
vitam

vitam ſuam, vel labores ſuos, ideo quantum ad hoc poteſt quilibet iudicare de ſeruo ſuo, vt Domin⁹ de ſeruo emptitio, qui debet ei omnes operas ſuas, & politia de delinquente, qui debet ei vitam ſuam. Iuſtè ergo poteſt iudicare illum occidẽdo. De his ſanctus Tho. ſecunda ſecundæ q.64. arti.2.

An liceat cuilibet perſonæ priuatæ occidere peccatorem. Quæſtio CVI.

QVAERITVR, an liceat cuilibet pſonæ priuatæ occidere peccatorem Dicunt quidam, ꝙ ſic, quia nihil illicitum iubetur in lege diuina. Sed quãdo peccauerunt Iſraelitę faciendo vitulũ, Moyſes dixit leuitis: ponat vir gladium ſuper femur ſuũ, & occidat vnuſquiſque fratrem, & amicum, & proximum. Exo.32. Iſti autem erant perſonę priuatę, & fecerunt hoc, & laudant̄: quia idolatras occiderunt, ergo priuatis perſonis licet occidere peccatores. Itẽ homo peccator comparatur beſtiæ, vt præced. q. dictum eſt, licet tamen cuilibet perſonæ priuatæ occidere beſtias, maximè ſylueſtres, ergo licebit occidere peccatores. Item laudabile eſt, ꝙ quæcunq; pſona priuata operetur id, quod eſt bonum publicum, & tamen occidere peccatorem eſt vtile politiæ, ergo licebit cuilibet priuato illud facere. Item Moyſes erat perſona priuata, ipſe tamen occidit Aegyptium peccatorem, qui percutiebat quendam Hebræum: Exo.2. erat tamen Moyſes perſona priuata. Nam ibi cum alio die increparet quendam Iudæũ percutientẽ alium, dixit ille: Quis te conſtituit principem, & iudicem inter nos? Et Moyſes non vituperatur de hoc, ſed potius laudatur, Actuum 7. ergo pſonæ priuatæ licet occidere peccatorem. Itẽ patet de Samuele, qui occidit Agag regem Amalech, erat tamen perſona priuata 1.Re.15. Item Phinees occidit Iudæum virum coeuntem cum ſcorto Madianitide Numeri 25. & ibi laudatur: erat tamen perſona priuata. Sic etiam fuit de Mathathia patre Machabæorum, qui occidit Iudæum immolantem ſuper aram idolis. 1. Machabæorum. 1. Et erat perſona priuata, ibi tamen laudatur.

Dicendum, ꝙ non licet alicui occidere peccatorem quantuncunque ſit peccator, niſi habeat poteſtatem aliquam publicam ad illud faciẽdum. Nam non licet hominem occidi niſi inquantum vita ſua eſt contra legem, vel in damnum reipublicæ. Non poteſt ergo occidi niſi per illum, qui habet auctoritatem à lege, vel ab ipſa republica. Si autem aliquis ſit omnino priuata perſona, nõ competit ei aliqua adminiſtratio per legem, nec auctoritate reipublicę, ideo ad eum non pertinet occidere quenquam. Hoc enim eſt actus iuriſdictionis, vel actus illius, cui à lege aliqua poteſtas traditur, licet non per modũ iuriſdictionis, ſed per modum defenſionis. Sicut qui occidit alterum ſe defendendo, licet ſit perſona priuata, quia tamen lex tribuit ei auctoritatem ſe defendendi non imputatur ei ſi alterum occiderit, ſed lex iudicat benè factum eſſe. Qui autem eſt omnino perſona priuata nullo modo habet auctoritatẽ occidendi, cum etiam in rebus foralibus ciuilibus, quæ minores ſunt, auctoritatem non habeat: ideo peccabit ſi occiderit quenquam propter hoc, ꝙ malus eſt: quia ad eum non pertinet. Sic dicit Aug. 1. de Ciui. Dei. Qui ſine aliqua publica adminiſtratione maleficum interfecerit, velut homicida iudicabit̄. Et tanto amplius, quanto poteſtatem à Deo ſibi nõ conceſſam vſurpare non timuit. Iudices autem, & principes ſunt illi, qui habent publicam adminiſtrationem, & alij, quibus illi cõmiſſerint, ideo ad iſtos

A pertinebit occidere malefactorem. Aliquando autem ſpecialiter competit alicui à Deo, vel à lege poteſtas occidendi aliquos, qui aliàs perſona priuata erat, & tunc iſti licebit occidere. Et quamuis iſte ſimpliciter ſit perſona priuata, eo ꝙ nulli iuriſdictioni præeſt: quia tamen in iſto caſu ſpecialiter ſibi competit poteſtas à Deo, vel à lege, licebit ei occidere peccatorem. Sic eſt de omnibus militibus, & de omnibus euntibus ad bellum iuſtum. Quia licet iſti ſint perſonæ priuatæ, cum tamen fungantur auctoritate principis, vel communitatis alicuius potentis indicere bellum, poterunt occidere quoſlibet hoſtes, qui peccatores reputantur, eo ꝙ contra eos bellum iuſtum gerunt. Ita eſt de ſe defendentibus, vel de illis,
B quibus Deus inſpirauit, ꝙ ſeipſos, vel alios occidant, vel quibus ex parte Dei mandatum eſt. Nam tenentur occidere quoſcunque eis deſignatos; & ſi non faciant peccant. Sicut patet de Michea propheta, qui dixit cuidam viro ex parte Dei, ꝙ percuteret ipſum gladio, & noluit, dixitque ei Michæas, ꝙ leo percuteret ipſum, & ſic factum eſt. Dixit autem alteri: percute me, & percuſſit eum 3 Re.20. In his ergo licet homini occidere alium, & in ſimilibus: quia iã non eſt priuata perſona, quãdiu tamen eſt purè priuata perſona non licet ei occidere quẽquam. Sicut cum Pilatus dixit Iudæis, ꝙ iudicarent Chriſtum ſecundum legem ſuam, ipſi autem dixerunt: non licet nobis interficere quenquam, Ioã.18. Et ſic licet
C Chriſtum aſſererent malefactorẽ, & legẽ haberent, ſecundum, quàm dicebant eum morte dignum, tamen dixerunt non licere ſibi illum occidere ob defectum iuriſdictionis. De his ſ. Tho ſecunda ſecunde, q.64 artic.3. Ad primum dicendum, ꝙ iſti Iudęi, qui occiderunt idolatras, nõ erant priuatæ perſonę. Ad primũ argum.
Nam miniſter iudicis, qui eſt merus executor occidit delinquentes, & non peccat: quia auctoritate legis facit, cũ faciat auctoritate iudicis. Ita nunc Moyſes erat iudex in populo Iſrael, & mandauit leuitis, ꝙ occiderent omnes idolatras. Ideo iam non agebant, vt priuatæ perſonæ: quia ille aliquid facit, cui⁹ auctoritate illud fit, vt ait Diony. li. de Celeſ. hierar. ca.13. & Aug. de Ciui. Dei lib.1. dicit. Non enim ipſe
D occidit, qui miniſterium debet iubenti, ſicut adminiculum eſt gladius vtenti, vt habetur in Decretis 23. q.5 c. ſi non licet. Cum ergo iſti leuitæ fecerint auctoritate Moyſi, qui erat iudex, videtur ipſe Moyſes feciſſe. Ad ſecundum dicendum, ꝙ homo malus eſt Ad 2. arg.
ſicut beſtia, immo deterior milleſies, quàm beſtia, vt dicit Ariſ.7. Ethi. & primo Politicorũ. Eſt tamẽ homo ſecundum naturam: ideo non penitus eſt idem iudicium de eo, ꝙ de beſtia: quia beſtia eſt inf. humanam ſpeciem, & eſt propter hominẽ. Ideo ad hoc, ꝙ quis licitè occidat beſtiam non requiritur iudiciũ alicuius, niſi fortè illa pertineat ad ius alicuius: quia tunc non licebit eam occidi, non quidem, quia beſtia eſt, ſed quia alicuius eſt, cui damnum, aut iniuria
E fieret occidendo illam, eo inuito. Occidendo autem feram omnino ſylueſtrem, vel aues cęli: qa illę nullius ſunt, illicitum nõ eſt. Nec ad hoc requiritur poteſtas, vel iudicium alicuius ad diffiniendum, an tales beſtiæ ſint occidendę. Homo autem, qui malus eſt, quandiu eſt adhuc pars politiæ eſt, ideo ad occidendum eum requiritur iudicium eius, qui habet adminiſtrationem publicam, vt diffiniat, an expediat politiæ illum occidi. Ad tertium dicendum, ꝙ Ad tertiũ arg.
facere vtilitatem politiæ poteſt cõtingere nulli nocendo, vel nocendo alicui. Primo modo licet cuilibet proficere politiæ, & non requiritur ad hoc iudicium alterius. Secundo modo non licet cuilibet, ſed oportet iudicari an illud, quod putatur eſſe vtile politiæ,

litiæ, sit vtile. Et hoc fieri debet per eum, qui habet administrationem publicam. Aliàs enim tota pax politica tolleretur, si cuilibet liceret occcidere peccatorem, sed omnia essent confusa, & turbata. Etiā quia interdum contingeret falli hominem credendo, ꝙ quis mortem mereretur, & fortassis non mereret. Non licet ergo priuatæ personæ hoc facere.

Ad quartum arg. Ad quartum dicendum, ꝙ Moyses occidit Aegyptiū iustè: quia ipse erat iudex. Sciebat enim se accepisse à Deo quandam potestatem ad liberandum Israelitas de oppressionibus Aegyptiorū: quia Deus ei inspirauerat hoc, licet Israelitis non constaret. Ipse tamen non solum sciebat se habere talem potestatē, sed etiam credebat, ꝙ Israelitæ hoc intelligebant. Vt dicitur Act. 7. s. Cùm vidisset quendam iniuriam patiētem fecit vltionem ei, qui iniuriam sustinebat percusso Aegyptio. Et sequitur: Existimabat autem intelligere fratres quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, & illi non intellexerunt. Non ergo fuit Moyses persona priuata, sed iudex, non quidem ab hominibus constitutus, sed à Deo.

Ad 5. arg. Ad quintum dicendum, ꝙ Samuel licet aliàs esset persona priuata: quia nulli iurisdictioni præerat, tamen in casu isto à Deo accepit potestatem per specialē inspirationem: erat enim propheta Domini, & increpabat Saulem: quia non occiderat Agag regem Amalecitarum 1. Re. 15. & tunc Samuel facto in se spiritu Domini iussit adduci Agag coram se, & occidit illum, & innuitur, ꝙ occiderit ex inspiratione Dei: quia dicitur ibi: & in frustra concidit eum Samuel corā Domino in Galgalis, i. Deo iubente, vel ad placandum Deum. Etiam ostenditur ibi, ꝙ Samuel fecerit quasi iudex retribuens ipsi Agag pœnam pro peccatis. Nam dixit ei: sicut fecit absq; liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Etiam apparet manifestè, ꝙ liceret Samueli occidere Agag: quia Deus iusserat omnes Amalecitas occidi, & sic cuilibet Israelitæ licebat iā occidere regem Agag, & quoscunque alios Amalecitas. Peccauerunt autem Israelitæ: quia non occiderāt Agag regem, occisis cęteris Amalecitis. Ideo licebat nunc compleri mandatum illud, quod nondum erat completum, & ita Samueli licuit occidere Agag.

Ad 6. arg. Ad sextum dicendum, ꝙ Phinees non fuit persona priuata: quia licet ipse non esset iudex fecit tamen auctoritate iudicis. s. Moysi. Nam Numeri. 25. dicitur: Dixit Moyses ad iudices Israel: occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Belphegor. Iste tamen Iudæus Zamri, qui coibat cum Madianitide scorto, immolauerat Beelphegor, & in cōtemptum Moysi, & totius populi introiuit ad scortum, vt dicitur eo ca. ideo Phinees occidit illū, non vt priuata psona. Aliter pōt dici: quia ēt si Moyses, q erat iudex, ñ iussisset hoc licuit hoc, facere Phinees: quia fecit quadam inspiratione diuina, quæ tribuit homini auctoritatem. Sic dixit Deus eodem capitulo. Phinees filius Eleazari auertit iram meam à filiis Israel quia zelo meo commotus est ꝯtra eos, vt non ipse delerem filios Israel. Aliter etiam potest dici, ꝙ etiam si iudex nihil iuberet, videbatur Phynees fecisse hoc de voluntate iudicis: quia Moyses prohibebat Israelitas commisceri mulieribus alienigenis, & colere deos illarum: quia tamē erat multitudo peccantium, non audebat Moyses insurgere ꝯtra illos sed ipsi peccantes potius in ꝯspectu Moysi in contemptum eius peccabant, sicut dicitur eo c. Ecce vnus de filiis Israelis intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. Iste fletus erat: quia non poterant, vel nō F audebant punire peccantes. Et tunc Phinees coram omnibus ingressus est post virum illum Iudæum, & occidit eum coeuntem cum Madianitide. Videtur ergo fecisse ex cōsensu Moysi, & totius populi. s. exponendo se periculo occidēdo illum Iudæum, quē nemo alius audebat aggredi. Et sic non videbat agere, vt priuata persona, sed ex auctoritate publica.

Ad 7. arg. Cùm autem dicitur de Mathathia, dicendum, ꝙ ille non erat persona priuata, sed potius princeps populi. Nam omnes Iudæi, qui tunc erant, fideles erāt sub potestate Mathathię: quia cum haberet zelum legis, recurrerunt ad eum omnes, & ipse pugnabat pro eis ꝯtra infideles, & constituit filios suos in principes post mortem suam. 1. Machab. 1. & 2. Etiam iste G erat summus sacerdos, vel pertinebat ad genus summorum sacerdotum. Nam filij sui fuerunt summi sacerdotes omnes tres Machabei, & posteri eorum, & tamen inter Iudæos summi sacerdotes erāt principes quasi communiter post captiuitatem Babylonis vsque ad Christi aduentum, vt ostensum est supra 2. c. q. vlti. & sic non erat persona priuata Mathathias, sed iurisdictionem habebat ad hoc. Licuit ergo sibi trucidare Iudæum illum colentem idola.

An dispensari possit per Papam, quòd aliquis occidatur, & occidens non incurrat culpam. *Quæst. CVII.*

QVAERITVR, an dispensari possit per Papam, ꝙ aliquis occidatur, & occidens nō incurrat culpam homicidij. H Dicunt quidam, ꝙ non: quia Exo. 20. dicitur. Non occides, quod est præceptum negatiuum: ipsa autem negatiua obligant semper, & ad semper: ergo non cadit dispensatio in eis. (Primū.) Itē sicut dictum est: non occides, ita dictum est. Nō furtum facies, nec mæchaberis, & tamen non pōt per Papam dispensari, ꝙ aliquis furetur licitè, ergo nec poterit dispensari, ꝙ aliquis occidat alium sine culpa. (Secundū.) Item triplex reperitur vnio in nobis. s. aīæ cū corpore, vxoris cum viro, animæ cum Deo. (Tertium.) Nō potest tamen dispensari per hominem ꝙ separetur anima à Deo: quia istud semper est peccatum. Nec etiam, ꝙ separetur vxor à viro, quia Christus dixit infra 19. I quos Deus coniunxit, homo non separet. Ergo in tertia vnione, s. animæ cum corpore non potest dispēsari, ꝙ separetur. Istud autem fit per homicidiū, ideo non est dispensabile. (Quartū.) Item dispensatio non est de per se malis, sed solum de eis, quæ sunt mala ex eo ꝙ à iure vetita sunt, in quibus princeps legis potest relaxare obligationē legis pro aliquo casu, vel persona particulari, vt ibi licitè non obseruetur illa lex, sicut licitè fieret contra illam, quando nondū erat instituta. Quando tamen est aliquid determinatè malum, sicut non licet legem facere, ꝙ illud malum fiat. Ita non potest contra legem prohibentem illud malum dispensari. Nam sicut non licet constitui legem, ꝙ liceat homini adulterari: quia istud est K per se malum, ita in lege vetante adulterium dispensari non potest, vt licitè aliquis adulteretur. Homicidium tamen est de per se malis: quia 2. Ethic dicitur ꝙ quædam mox nominata cum malitia sunt inuoluta, vt furtum, adulterium, homicidium, gaudium de malo, in quibus non solum excessus, sed etiam ipsa secundum se mala sunt, ita ꝙ secundum nullam circunstantiam fieri possunt bona. Non ergo licebit dispensari contra homicidium.

Dicendum, ꝙ dispensari per Papam in homicidio potest intelligi dupliciter: vno modo in homicidio facto, alio modo in faciendo. In facto etiam potest dupliciter intelligi, vno modo dispensare. i. absoluere à peccato homicidij. Et isto modo non est

est dubium: quia omne peccatum est remissibile in foro pęnitentiæ. Et quia Papa est maximus eorum, qui præsunt foro conscientiæ, non est dubiũ, quin per eũ possit homicida absolui ab homicidio quantuncunque grauissimo. Nam non solum per eum, sed ẽt per minores interdum homicidæ absoluunt. Alio modo potest accipi dispensari in homicidio.i. dispensari in irregularitate contracta per homicidium, ita ꝙ non obstante illa possit ascendere ad ordines sacros, vel ministrare in susceptis. Et istud est proprie dispensari in homicidio. De hoc dicendum, ꝙ Papa cum difficultate dispensat in homicidio: qa hoc iuri contrarium est, vt patet in decretis distin. 50.c. Miror: & tamen manifestum est, ꝙ dispensare potest, & sæpè dispensat. Quia cum irregularitas nõ sit aliquid prouenìens de iure naturali, nec de lege euangelica, sed magis à iure positiuo, vel à mandato apostoli. Et tamen in his potest Papa dispensare poterit in irregularitate. Nam ea quæ apostoli ordinauerunt, si non sint de iure naturali, vel nõ pertineãt ad doctrinam Christi, dispensabilia sunt per Papam, sicut cęremonialia aliqua, quæ instituerent apostoli circa consuetudines ecclesiarum, de quo dicetur 1. ad Corin. 11. Si autem quæratur, an dispensari possit in homicidio fiendo. Dicendum, ꝙ dispensatio est relaxatio iuris, & fit per quandam iurisdictionẽ. Ideo potest quilibet dispensare in lege, quam ipse condidit, vel in condita ab inferioribus suis. In lege autem superioris nemo dispensare potest. Papa autem est superior omni homine, ideo in omni iure positiuo dispensare potest: quia positiuum ius ab hominibus conditum est, non potest autem dispensare in lege Dei: quia ille est superior. Est autẽ lex Dei duplex. Quædam naturalis, & alia scripta Nam legẽ naturalem Deus impressit cordibus hominum naturaliter.s. faciendo eos homines. Ideo in lege hac dispensari nullo modo potest, maximè quia ista lex continet puram rectitudinem. Ideo secundum se est indispensabilis: quia esset dispensare, ꝙ peccatũ fieret, vel ꝙ iniustũ esset iustum. Alia est lex scripta. Et ista fuit quædã lex Moysi quę à Deo tradita erat. Et tunc quandiu manebat per nullum hominẽ dispensari poterat in ea. Etiam si Papa tunc fuisset cũ Deus multum strictè, & sub magna obligatione iuberet eam seruari, dicens, ꝙ non adderent verbum ad eam, nec minuerent, Deutero.4. Nunc verò non oportet in ea dispẽsari: quia iam totaliter ablata est. Dispensatio tamen est relaxatio iuris obligantis Et sicut non poterat dispensari cõtra eã, quandiu erat, ꝙ in aliquo non obseruaretur, ita nec nunc nõ potest dispensari postquàm cessauit, ꝙ in aliquo obseruetur, & hoc in cęremonialibus. Hoc enim fuit ꝓhibitum per apostolum, & ostensum ad Gala.4 & 5. s. ꝙ circuncidenti se Christus non poterat prodesse. Idem si obseruaret dies festos Iudęorum, aut alia cęremonia. Rationes horum posuimus supra q.99. In hoc autem non potest dispensari, cùm ostẽdatur hoc esse contra intentionem Christi. Alia lex positiua, vel scripta Dei est. s. euangelica, & ista non est dispensabilis: quia est lex superioris. Est enim Christus superior omni homine. Et licet dicatur, quòd habuerunt apostoli eandem potestatem, quam Christus: quia ipse dixit: sicut me misit pater, ita ego mitto vos, s. in eadem potestate. Et sicsicut Christus poterat dispensare in lege sua, cùm ipse condidisset eam, ita possent in ea apostoli dispensare, & consequenter Papa, qui non est minor apostolis, posset dispensare. Dicendum, quòd potestas data apostolis fuit limitata, scilicet, quod non haberent potestatẽ ad destruendum, sed solum ad construendum 2. Co-

A rint.13. Dispensare tamen contra legem Christi esset destruere: quia tolleret aliquo modo vigorem eius, ideo in illa nullus potest dispensare. Etiam prima Corin.3. dicitur. Fundamentum aliquod nemo ponere potest præter id, quod positũ est, quod est Christus Iesus. Ergo nemo potest tollere aliqua de his, quę Christus posuit dispensando in eis: quia iam poneret aliquod fundamentum præter id, immo contra id, quod positum est. Et sic ostensum est supra in prologo nostro q.29. quòd in euangelio non potest per ecclesiam dispensari. Quidquid autem est extra istas duas leges, scilicet, extra naturalem, & diuinã, dispensabile est per Papam. Fieri autem homicidiũ, vel non fieri pertinet ad legem naturalẽ, cuius præ-
B ceptum est. Non occides. Ideo in hac non potest dispensari generaliter per Papam, nec per aliquem, ꝙ possit fieri homicidium absolutè. Et sicut contra illud pręceptum negatiuum: non occides, nõ potest introduci præceptum affirmatiuum, ꝙ debeat occidere homo proximos suos: quia esset directè tollere legem naturalem, ita nec potest dispensari absolutè ꝙ aliquis occidat homines: quia istud esset facere homicidium secundum se esse licitum. Quia tamẽ aliqui casus sunt de iure naturali, in quibus homicidium licitum est, idest, non est malum, quòd homo occidat alterum, si illi casus restringãtur de iure positiuo poterit fieri dispensatio in eis. Sicut naturaliter iustum est, quòd delinquentes occidantur per eum,
C qui habet administrationem publicam. Quia tamẽ aliquis, qui aliàs non habebit administrationem publicam possit occidere malefactorem erit dispensabile: quia ille, qui præest iuri concedendo alicui, ꝙ possit occidere malefactorem tribuit ei quandam administrationem publicam quantum ad hoc dando sibi auctoritatem à lege, quam aliàs ipse non habebat. Et si occideret malefactorem sine hac auctoritate, peccaret quia occideret vt priuata ꝑsona, vt ostensum est præced.q. Et sic hoc modo dispẽsatio potest fieri per Papam circa homicidium in omnibus illis casibus, in quibus homicidium secundum se non est malum. Ponit autem Aug. lib.1. de Ciuit. Dei quatuor casus, in quibus homicidium licitum
D est, & habetur in Decretis 23.q.5.c. si non licet. Primus est quãdo aliquis, Deo auctore, iusta bella gerit hostes occidendo non transgreditur diuinum mandatum. Et etiam hoc generale est, quòd in bello iusto non solum gesto Dei mãdato, sed etiam iure humano indicto licitum est occidere hostes, quandiu bellum istud iustum est. Possunt autẽ principes bella indicere, & communitates, & generaliter illi, qui administratione temporali non sunt alijs subiectis. Et tunc in bello iusto tam prædas agere, quàm occisiones licet, & non vocabuntur propriè homicidia cum licitè fiant: quia homicidium nomen delicti est. Secundus casus est in iudicibus, qui publica potestate funguntur. Nã occidendo malefactores pec-
E catum homicidij non incurrunt, sed potius sunt ministri Dei, ad Ro.13. Et non solum licet eis occidere malefactores, immo obligantur: qa Deus illos obligauit Exo. 22. Maleficos non patieris viuere. i. non permittes viuere, sed occides. Si autem non volunt occidere eos denegant officium suum, quod per legem humanam, & etiam per Dei voluntatem iudicibus competit. Ad Ro 13. Dei enim minister est in bonum. Si autem malefeceris, time. Non enim sine causa gladiũ portat: Dei enim minister vindex est in iram ei, qui malum agit. Etiam leges humanæ, & principes ad hoc constituunt iudices, vt malefactores puniãt prima Petri. 2. Subiecti estote omni creaturæ humanæ propter Deum, siue regi quasi præ-

cellenti,

cellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Tertius casus est ex iussu expresso Dei, sicut Abraham voluit occidere filium suum Isaac, & multi reges, & principes Iudæorum ex mandato Dei occidebant aliquos. Et in hoc nō est dubium: quia Deo est subiecta mors, & vita oīum viuētiū, & sicut gratis vitā concessit, ita potest illā repetere qñcūq; voluerit, & pquodcunq; voluerit, & cuicunq; ab eo imperet occidere alium, vel percutere obediendum manet. Sic patet de illo, cui Michæas dixit ex parte Dei, quòd percuteret ipsum, & noluit. Nam leo percussit eum: quia inobediens fuit mandato Dei per prophetam. 3. Re. 20. Quartus casus est in illis, qui speciali consilio spiritus sancti seipsos, vel alios occiderunt. Sic dicit de Samsone, qui se occidit, quòd nō peccauit: quia spiritu sancto mouente egit propter vindictā hostium Iud. 16. Sic etiam dicit de Iephte Galaadite, qui occidit filiam suam volens eam Domino immolare. Vult etiam eum spiritu Domini motum egisse. De Samsone omnes consentiunt, quòd non peccauerit. De Iephte autem multi repugnant sciētes, quòd peccauit, & ita vult Hierony. dicens, quod indiscretè promisit, & impie soluit. De quo quid tenendum sit, diximus Iudi. 11. Alii casus esse possunt similis præcedentibus, & qui ad eos aliquo modo reduci possunt. Sicut miles bella gerens ex mandato principis sui iustè homicidium facit: immo tenetur illud facere: qa aliàs crimine imperij deserti puniet, vt patet in Decretis 23. quæst. 5. cap. miles. Debent tamen facere hoc milites non desiderio occidendi, vel crudelitate quadam sed solum propter obedientiam: quia aliàs peccabunt. Sic dicitur de Abraham, quòd volendo occidere Isaac ex obedientia sit laudabilis, & si hoc desiderasset vel aliàs de hoc sibi placeret, esset execrabilis. Sic dicit Augus. in quæstionibus Exo. & habetur 23 quæst. 5 c. lex æterna. Idem etiam Aug. in quæstionibus super Mat. & habetur 23. quæstione 5. capit. officia i. officia vindictæ possunt impleri boni bono animo, quomodo iudex quomodo lex. Alius casus est in ministris iudicum, qui ex mādato iudicum occidunt delinquētes, aut quoscunque damnatos per iudices, vt ait August. in quæstionibus Exo & habetur in Decretis 23. quæst. 5. ca. cum minister: debet etiam iste facere non desiderio occidendi, aut crudelitate quadam, sed solum propter obedientiam debitam iudici: quia alias homicida vocabitur eod ca. & c. lex æterna, & cap. officia. Similes casus esse possunt, in quibus per iura aliqui accipiunt potestatem occidendi alios iustè, sicut etiam est de se defēdēte, & de illo, qui deprehendit vxorem in adulterio. Nam saltem secundum iura humana istud licitum est. An verò simpliciter sit licitum dicetur inf q. 113. Hoc ergo modo homicidium dispensabile est: quia licitè fieri potest. In casu autem, in quo homicidium malum est secundum se dispensabile nunquam est. Ad primum dicendū, ꝙ non prohibetur lege naturali, vel lege Dei simpliciter homicidium, sed iniustum: quia aliàs lex ipsa sibi repugnaret, quæ iubet malos occidi Exo. 22. Maleficos non patieris viuere. Occisio ergo istorum potest quidem vocari occisio, sed non homicidiū propriè: quia homicidium est nomen delicti. Aliter etiā potest dici, ꝙ non licet hominem occidere, & tamē maleficum licet occidere. Nam quandiu homo manet in dignitate speciei humanæ, ita ꝙ non deuiet à ratione, in qua est tota dignitas humana, non est licitum occidi ipsum, si tamen efficitur maleficus iā inf. hominem est, quia decidit ab illa dignitate, ideo tanquam maleficum licet eum occidere, & non est homicidium. Ad secundum dicendum, ꝙ furtū nō est dispensabile per hominē, eo ꝙ includit in se malitiam quandam, cum dicat quandam fraudem. Nō potest ergo dispensari in eo per hominem, licet fieri potest, quòd id, quod aliàs est furtum permittente lege, vel iudice non sit furtum. Sic cum lex alicui iuber auferri bona, vel princeps, quæ aliàs nō possunt tolli, nisi clam propter potentiam illius: quia resisteret, possunt ministri iudicis eo iubente clam bona illius tollere, quod aliàs vocaretur furtum, si iudice iubente non fieret: quia tamen ex iusta causa, & iubente lege, vel iudice, fieri potest, non erit furtum. Ita illud furtum, quod fecerunt Israelitæ non fuit peccatum: quia Deus, qui poterat iubere, mādauit eis hoc facere Exo. 3. Ad tertium dicendum non posse dispensari, ꝙ anima separetur à Deo: quia istud non potest fieri nisi per peccatum, aliàs enim semp Deus nobis cōiunctus est, sed per iniquitatem solam à nobis elongatur Isaiæ 59. Iniquitates vestræ diuiserūt inter vos, & Deum vestrum. Et Psal. 118. longe à peccatoribus salus. i. Deus, qui est salus nostra longe est à peccatoribus. Iustis autem semper est propinquus Psal. 144 Prope est Dominus omnibus inuocātibus eum in veritate. Dispensari ergo ꝙ anima possit separari à Deo esset dispensari, ꝙ peccatum inquantum peccatum fieret licitè, & nihil potest magis habere rationem iniusti, quàm hoc. Separari autem vxorem à viro est contra mandatum Dei, ideo nullo modo licet. Occidi tamen hominem in aliquo casu bonum est, & à Deo imperatum. Ideo ista separatio animæ à corpore est dispensabilis, maximè quia non potest fieri separatio animę à Deo, vel vxoris à viro, nisi per peccatum. De primo dictum est, de secundo patet: quia non potest separari vxor à viro etiam qutum ad torum, vel cohabitationē nisi pp fornicationem eius præcedentem inf. 19. Anima autem à corpore auferri potest sine peccato. i. nō propter peccatum præcedens, sicut in paruulis, qui moriuntur in innocentia. Et sic poterit in hoc dispensari, cùm aliquando possit fieri sine peccato, secus verò in alijs duabus separationibus. Ad quartum dicendum, ꝙ homicidium propriè sumptum est nomen delicti, & importat iniustam occisionem, quæ iniusta est propter defectum causæ sufficientis, vel iurisdictionis, vel intentionis bonæ mouentis, & sic verum est, ꝙ homicidium est semper malum, & ita accepit Arist. Et sic non est dispensabile. Aliquando tamen accipitur homicidium materialiter solum pro occisione hominis facta ab homine. Nam si fiat abruptè non est homicidium, sed solum occisio. Et isto modo homicidium potest esse iustum, & iniustum, & sic erit dispensabile in casu, in quo potuerit esse iustum.

Ad 1. arg. — Ad tertiū argu. — Ad quartum argu. — Ad primū argum.

An per aliquem minorem Papa possit fieri dispensatio in homicidio. Quæstio CVIII.

QVAERITVR, an per aliquem minorem Papa possit dispēsari in homicidio. Dicūt quidam, ꝙ non. Quia si posset per aliquem dispensari iste esset episcopus, & tamen episcopis vetita est dispensatio in homicidio. Nam occidens clericū, vel sacerdos occidens alium quencunque non potest recipere dispensationem per episcopum, vt est vulgatum per totum titulum de homicidio, & de clericis pugnātibus in duello. Itē per homicidiū separatur homo à tota ecclesia militante, ergo non potest dispensari cum eo nisi per illum, qui præest toti ecclesiæ militanti: iste est solus Papa, ergo per episcopum non potest dispensari in homicidio. Item

Primum argu. — Secundū.

Item in Decretis 50. diſt. c. Miror, & c. de his clerieis prohibetur fieri diſpenſatio cum homicidis: ergo Epiſcopus non poteſt cum eis diſpenſare. Nam ibi dicitur, ꝙ poſt quantacunque pęnitentiam non poteſt diſpenſare cum eis, quia eſt Eccleſiaſticæ diſciplinæ contrarium.

Dicendum, ꝙ iuditium iuris, & iudicis differt: qa iudicium iuris. i. legis eſt inuariabile: quia licet ſit de rebus particularibus, eſt tamen de eis vniuerſaliter conſideratis non applicando ad iſtam materiā, vel ad illam. Vniuerſalia autem ſunt inuariabilia, ideo iuditium legis ſemper ſe habet vno modo. Iuditiū autem iudicis eſt circa res particulares, & particulariter conſideratas. Nam iudex nunquā profert ſententiam, vel ventilatur coram eò cauſa de furto, vel homicidio abſolutè, ſed de iſto furto, vel illo, & de iſto homicidio, vel illo, & quia ipſa particula ēt inf. eandem ſpeciem variantur ſm multas circunſtantias non poterit eſſe iuditiū judicis inuariabile, ſed neceſſe eſt variari ſecundum conditionem circunſtantiarum occurrentiū. Sicut autem dictū eſt de iuditio, ita dicendum eſt de diſpenſatione, quia ſup illis, quæ in iure conceduntur, vel prohibentur nō cadit diſpenſatio, ſed manent immobilia, niſi per illum, qui eſt conditor iuris, qui aliàs poterat tollere ius. Iſte autem eſt Papa reſpectu iuris Eccleſiæ, ideo quādo de iure canonico inuenitur prohibita diſpēſatio in aliquo homicidio, non poterit fieri diſpenſatio in eo per Epiſcopum, ſed per ſolum Papā, quia qui aliquid in lege vetuit, voluit illud nulli licere.

Nulli ergo inferiori ad ipſum condentē licet illud facere, ipſi aūt condenti licet: quia per ſuam legem prohibitiuā non ligauit ſeipſum, quia obligatio per legem non fit niſi ſuper ſubiectum. Maior autem, vel ęqualis obligari non poteſt, conditor tamen legis maior eſt lege, ideo nō poteſt per eā obligari, & ſic manet ſibi, ꝙ poſſit diſpenſare non obſtāte lege à ſe condita. In caſibus autē, qui de iure non reperiuntur prohibiti, diſpenſatio pertinet ad Epiſcopos, qui in illis, quæ non ſunt prohibita de iure, poſſent ipſi ſtatuere, & à fortiori poſſent diſpenſare. Et quoniā in multis homicidijs non inuenitur diſpenſatio prohibita Epiſcopis in iure, dicendum eſt, ꝙ licet eis diſpenſare. Poſſet tamen diſtingui ſicut diſtinguebatur præcedenti. q. ſ. diſpenſari in homicidio poteſt eſſe, vel in facto, vel in faciendo. Si in faciendo, dicendū, ꝙ non licet Epiſcopo diſpenſare: quia non poteſt tradere alicui poteſtatem expreſſam ad occidendum. Nā ſicut Epiſcopo non licet occidere quenquam, quia eēt irregularis: ita nec licet iubere, aut expreſsè committere poteſtatē ad hoc, licet in generali poteſt committere hanc poteſtatem. Sicut Epiſcopi, qui ſunt Domini terrarū habentes iuriſdictionem ſęcularem committunt iudicibus ſuis cōem poteſtatem in ciuilibus, & criminalibus cauſis, in qua commiſſione datur ptās procedendi contra malefactores, & occidendi eos. Hoc tamen non exprimitur, nec debet exprimi ideo Epiſcopus non poteſt in homicidio iuſto, nec iniuſto diſpenſare, vt fiat. Si autem accipiatur diſpenſatio in homicidio facto, poteſt hoc intelligi in foro pęnitentiali, ſcilicet abſoluere à peccato, vel quātum ad aliquam notam irregularitatis, quæ ex homicidio ſequitur. Et dicēdum de vtroque, ꝙ Epiſcopus diſpenſare poteſt in homicidijs quantum ad vtrunque. ſ. abſoluendo, & faciendo ne per hoc impediatē quis ad ſacros ordines, vel miniſtrare in illis, ſi iam eos ſuſcepit. Et hoc in homicidijs illis, quorū diſpenſatio de iure non eſt prohibita. In prohibitis autē ad ſolum Papam pertinet diſpenſatio. Quia tñ Epi-

A ſcopus eſt iudex ordinarius, & iudicat de caſibus particulariter ſm circunſtantias occurrentes ēt in ipſis homicidijs, quorum diſpenſatio ſibi de iure nō eſt interdicta diſpenſare non vult. Vnde interdum cō ſueuerunt Epiſcopi diſpenſare cū homicidijs: interdum etiā conſuetum eſt homicidas pro ſolutione, vel diſpenſatione ad ſedem Apoſtolicā remitti ēt in caſibus, qui de iure prohibiti nō inueniuntur. Et fit hoc propter enormitatem delicti, aut ad terrorē aliorum, ne ſimilia fiant, vel pp maiorem pœnā ipſorum homicidarum, vt ipſa remiſſio ſit eis quędā pars ſatisfactionis pro crimine. Ad primum dicendum, ꝙ homicidij diſpenſatio non eſt ꝓhibita ſimpliciter Epō, ſed ſolū in quibuſdam homicidijs gra
B uibus ſicut, cum quis occidit clericū, vel enormiter percutit. Nā ad ſedē Apoſtolicā remittitur. Etiam quando quis conſtitutus in ſacris occidit aliquē, ſiue clericum, ſiue laicum: nā hoc ad ſolum Papam pertinet. Qui autem ſunt caſus homicidij, in qbus Epiſcopi poſſint diſpenſare, & in quibus non, dicetē 1. Corin. 3. vbi de irregularitate agetur. Ad ſecundum dicēdum, ꝙ licet per quodlibet homicidiū ſeparetur homo à tota Eccleſia militante, poteſt tamen habere iſtud homicidium aliqñ cām valde aggrauantem, & aliqñ cām alleuiantem, & ſecūdum hoc poteſt interdum diſpenſatio pertinere ad Epiſcopum, & interdum eſſe ſibi prohibita Nam valde grauia homicidia Papæ reſeruata ſunt, vt in eis di-
C ſpenſare ſolus poſſit. Ad tertiū dicendum, ꝙ illa iura, & ſimilia loquuntur de homicidio facto à conſtituto in ſacris, & diſpenſatio in his regulariter pertinet ad Papam ſolum: immo & ipſe cū magna difficultate in his conſueuit diſpēſare, ſicut dicitur in eo. c. Miror nimis doctam ſcientiā tuam ſacerdotē putare poſt perpetratum homicidium poſſe in ſacerdotio miniſtrare. Et loquitur ibi Papa cuidā Epiſcopo. Et ſequitur, immo, qđ ineptius eſt nobis ſuadere velle, vt tali præſumptioni præberemus aſſenſum. Quis. n. tam demens tanquam peruerſi ſenſus tale quid æſtimaret, vel poſt quantācunque pœnitentiam concedendum. Cum. n. ſit diſciplinæ canonicę contrarium Epi: ergo in talibus nihil poſſunt.

D

An licitum ſit inuaſorem interficere ſe defendendo. Quæſtio C IX.

QVAERITVR, an licitum ſit alicui occidere alterum, ne occidatur ab eo. ſ. ſe defendēdo ita, ꝙ non ſit reus ſaltē in foro conſcientię. Dicunt quidam, ꝙ non licet hoc modo quēquā occidere: quia dicit Aug in Epiſtola ad Publicolam, & habetē in Decretis. 23. q 5. c. de occidendis. ſ. de occidendis hoībus, ne ab eis quiſquā occidatur, nō mihi placet conſiliū, niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur, aut non pro ſe hoc faciat, ſed pro alijs accepta legitima poteſtate, ſi eius congruat perſonæ: qui
E tamen ſe defendendo alium occidit, ideo eum occidit, ne ab eo occidatur: ergo erit illicitum. Itē Aug. lib. 1. de Libero arbitrio dicit quomodo apud diuinam prouidentiam à peccato liberi ſunt, qui ꝓ his rebus, quas contemni oportet humana cęde polluti ſunt. Dicit aūt illas res eſſe cōtemnendas, quas homines inuiti amittere poſſunt, vt ibidē apparet. Inter iſtas aūt computatē vita corporalis, quia eam inuiti amittimus: ergo non licet alicui occidere alterum ſe defendendo. Itē dicit Nico. Papa, & habetē in Decretis diſt. 50. c. de his clericis pro quibus conſuluiſti. ſ. qui ſe defendendo paganum occiderunt, ſi poſtea ꝑ pęnitentiā emendati poſſunt ad priſtinū gradū redire, aut altiorē aſcēdere ſcito nos nullam

Primū ar.

Secundū arg.

Terrium argu.

occasionem dare, nec vllam tribuere licentiam eis
quenlibet hominũ quolibet modo occidendi, sed
ad præcepta moralia seruanda tenentur tam cleri-
ci, q̃ laici: ergo sicut clericis non licet occidere quẽ-
quã se defendendo: ita nec licebit laicis, ideo nulli
Ad 4. arg. homini licebit. Itẽ homicidium est grauius pecca
tum, q̃ simplex fornicatio, vel adulterium, sed nulli
licet committere simplicem fornicationẽ, vel adul
terium, aut quodcunq; peccatum mortale pro con
seruanda vita propria, quia spiritualis vita præferen
da est corporali: ergo nulli licet defendẽdo seipsum
occidere alium, ne ab eo occidatur, vel vt vitam cõ
Ad 5. arg. seruet. Itẽ qñcunq; arbor mala est, fructũ bonũ ꝓ-
ducere non põt, int. 7. sed defensio ꝓpria videtur esse
aliquid malum: quia prohibetur ad Rom. 12. Non
vos defendentes, sed dantes locum iræ: ergo occi-
sio hominis inde procedens erit illicita.

Dicendum videtur, ꝙ liceat homini seipsum de-
fendendo alium occidere, ita ꝙ non habeat aliã in-
tentionem nisi se defendere, quia ius naturale non
potest esse iniquum. Sed de iure naturali est, vim vi
repellere licet, vt ait Isidorus, vt habetur in Decre-
tis dist. inf. c. ius naturale: ergo si repellendo, vim q̃s
occiderit volentem vim inferre, & realiter inferen
tem non erit illicitum. Item quidquid homo põt
facere pro vita seruanda iustè potest, & iustè facit si
illud fecerit. Dicit tamen Aug. lib. 1. de Libero arbi
trio, ꝙ iusta est lex, quæ dat potestatẽ viatori, vt la-
tronem occidat, ne ab eo occidatur. Si ergo in tali
casu latro occidatur, non videtur esse illicitum.

Item quilibet tenetur prius se diligere ex charita
te, quã diligere proximum. Supposito ergo, ꝙ non
possit quis simul saluare vitã suam, & proximi, sed
oportet alterum perire, potius debet suã saluare vi
tam, quàm alienã: & tamen in casu dato, cum quis
me inuaserit volens occidere videtur necessarium,
ꝙ aut ipse me occidat, aut ego occidam eum. Vide
tur ergo, ꝙ potius debeam eum occidere, quã ꝑmit
tere me ab ipso occidi, quia aliàs diligerẽ magis vi-
tam alienam, quã meam. Est dicendũ, ꝙ circa hoc
non est concors sententia inter doctores. Volũt. n.
quidam, ꝙ liceat homini se defendendo occidere al
terum, quãdo non potest se aliter defendere, & ista
est sententia S. Tho. 2. 2. q. 64. arti. 7. Vbi dicit, ꝙ nihil
prohibet vnius actus esse duos effectus, quorũ alter
sit in intentione, alterum verò præter intentionẽ.
Morales verò actus recipiunt speciem ſm id, quod
intenditur, non autem ab eo, quod est præter intẽ-
tionem, cum illud sit per accidens. Accidentalia au
tem nunquã possunt conferre ad speciem illius rei,
cui accidentalia sunt: quia hoc est contra naturam
accidentis, cuius est aduenire post esse rei. Ex actu
igitur alicuius defendentis seipsum duplex effectus
sequi potest, vnus quidem conseruatio proprię vi-
tæ, alius verò occisio inuadentis. Actus igitur, per
quem intenditur conseruatio solum proprię vitæ
non habet rationem illiciti, cum sit cuilibet natura
le, ꝙ se conseruet in esse quantum potest. Item q̃a
cum aliquis actus ex bona intentione proueniens
debet reddi illicitus, hoc esse nõ potest nisi, quia nõ
est proportionatus illi fini, ad quẽ intenditur: ideo
si aliquis ad defendendum propriam vitam vtatur
maiori violentia, quàm oporteat, erit illicitum. Si
verò moderatè violentiam repellat, erit licita de-
fensio. Nam secundum iura, vim vi repellere licet
cum moderamine inculpatę tutelę. Nec est neces-
sarium ad salutem, vt homo actum moderatę tute-
lę prætermittat ad euitãdum occisionem alterius:
quia plus tenetur homo vitæ suæ prouidere, quàm
alienę. Sed quia occidere hominem non licet, nisi

F habenti publicam auctoritatem, qui occidit ho-
minem, vt est bonum reipublicę, & isti non peccãt
sicut milites, qui pugnant contra hostes: non licet
ergo se defendẽtibus habere intentionem occiden
di, sed solum defendendi. Alij autẽ tenent, ꝙ etiã
hoc modo non licet, sic tenet Aug de Ancona lib.
suo de potestate Ecclesiastica q. 52. artic. 3. dicens, ꝙ
occisio potest fieri aliquando nocendi, vel vlciscen
di cupiditate, & est generaliter prohibita. Exod. 20.
Non occides. Aliquando iustitiæ ęquitatis. Et ista
vniuersaliter præcipitur Exo. 22 Maleficos non pa
tieris viuere. Aliquando ineuitabili necessitate, &
ista permittitur Exo. 22. Vbi lex permittit noctur-
num latronem occidi, & non diurnum. Cùm ergo
G permissio fiat de minori malo ad euitãdum maius,
vt ait August. lib. 1. de Libero arbi. dicit, ꝙ putat, ꝙ
non possit esse sine culpa, quòd quis occidat alium,
ne ab eo occidatur quantacunque necessitate ineui
tabili fiat: quia animam proximi plus debeo dilige
re, quàm corpus meum, quod inuitus perdere pos-
sum. Et dicit, planum est autem, ꝙ anima proximi
perditur ex quo in actu iniustè occidẽtis per me oc
ciditur, scilicet, quia erat actualiter in peccato mor
tali volendo me occidere iniustè, quando ego occi
di eum. Et ad hoc dicit, ꝙ est auctoritas Aug. 1. lib.
de Libero arbi. scilicet. Lege ĩculpata illi homines,
qui alios occidũt, ne ipsi occidantur, quomodo in-
culpati esse queant non video. Et assignat rationem
H dicens: quidquid erepturus erat ille, qui occiditur
totum in nostra potestate non erat: quia vita ani-
mæ nullo pacto aufertur, dum hoc corpus interimi
tur quapropter legem quidem non reprehendo: q̃a
tales permittit interfici, sed quo pacto illos defen-
dam, qui interficiunt, non inuenio. Idem etiã Au-
gust. ad publiculã, & habetur. 23. q c de occidẽdis. s.
de occidẽdis hominibus, ne ab eis quisquã occidat̃,
nõ mihi placet consiliũ. Dicit ẽt, ꝙ non valet dictũ
quorundam dicentiũ, ꝙ Aug. loquitur in casu, quo
quis occidit volentem eum occidere ex necessitate
euitablli, & ex vitę præsentis amore inordinatò oc-
cisurus eum, quem occidit, etiam si non crederet li
cere, quia Augus. dicit, quòd qualiter inculpati esse
I queant occidentes alios ne illi occidantur non vi-
deo, & qualiter excusari possint à culpa, non inue-
nio. Et secundum hoc idem Augu. de Ancona re- Opi. Aug. Triumphi de Ancona.
spondet ad tres rationes, quas induximus supra ad
probãdum, quòd liceat occidere volentem nos oc-
cidere. Dicit. n. ad primã soluendo per id, qđ habet
ad Ro. 12. in Gl. vbi Gl. exponit illud verbũ dicẽs, ꝙ
vim licet repellere, quia inferenda est vis motui ani
mi nostri, cum moueatur ad illatas iniurias repellẽ-
das. Hoc est. n. de iure naturali talẽ vim inferre ani-
mo nostro, vt non moueatur contra ordinẽ chari-
tatis iniurias illatas repellere. Nam secundum na-
turam sensitiuã, in qua communicamus cũ bestijs,
verum est, ꝙ inclinamur repellere vim per vim, sed
K secundum naturam intellectiuã diuina iustitia, &
charitate informatam plus mouemur diligere ani-
mã proximi, quã corpus nostrum, qđ inuiti perdere
possumus. Ad secundũ dicit, ꝙ quidquid homo po
test iustitia præcedente, & suadente debet facere ꝓ
vita sua seruanda: sed non quidquid potest iustitia
permittente. Latronem autem occidi à viatore lex
permittit, & non iubet. Vnde Aug. dicit in dicto li-
bro. Legẽ quidem satis video esse inimicã cõtra hu
iusmodi accusationem, quę in eo populo, quem re
git in moribus malefactis, ne maiora committerẽ-
tur dedit licẽtiã. Multo. n. minus malũ est occidi eũ,
qui alienę insidiat̃ vitę, q̃ eũ, qui suã tuetur. Ad ter-
tiũ dicit, ꝙ licet homo prius tenetur diligere animã
suam,

ſuam, quàm proximi, prius tamen tenetur diligere animã proximi, q̃ corpus ſuum. Dicit aũt, ꝙ planũ eſt, ꝙ occiſio volentis me occidere non eſt ſine periculo damnationis animę proximi. Ideo concludit, ꝙ non ſolum perfectis viris, ſed etiam cuilibet perſonæ priuatæ magis licet ſeipſum permittere occidi, q̃ occidere aliũ, ne ab eo occidatur. Vtraque iſtarum poſitionũ videtur aliqualiter rationabilis, maximè cum iſta ſecunda aliqualiter videatur eſſe de intentione Aug. Communior tamen poſitio eſt, ꝙ liceat occidi hominem in propriam defenſionem, & videtur eſſe rationabilior. Pro quo ſciendum, ꝙ cum homicidium ſit delictum in operatione, quod maximè turbat pacem politicam, de eo pertinebit iudicare in triplici foro ſ. in ſęculari, ad quem propriè pertinet vindicare talia crimina, vt detur pax reipublicę, quę maximè per talia delicta turbaret̃. Sic.n. dicit ad Rom. 13. ꝙ iudices, & principes, q occidunt malefactores miniſtri Dei ſunt in iram. i. ad inferendum pœnã, quæ videtur procedere ex ira, licet ex miſericordia procedat, vt ait Hieron. ſuper Iſaiam, & habetur. 23. q. 5. c. non eſt crudelis. Eſt autem proprium regum, & iudicum tẽporalium punire corporaliter iſtos malefactores, vt ait Cypria. & habetur ibidem. c. Rex debet, & c. Sunt quædam enormia. Et per hoc miniſtri Dei ſunt, vt patet ibidem c. Qui malos. Et ſecundum iſtam legem humanam. i. quantũ ad omnem conditionem legiſlationis humanæ licitum eſt ſe defendendo quencunq; inuaſorem occidere, nulla quippe lex humana punit tales occiſores. Secundus forus, in quo de illo homicidio agi poteſt, eſt iuditium eccleſiaſticũ quãtum ad forum contentioſum. Tertius forus eſt forus conſciẽtiæ, qui etiam vocatur forus eccleſiaſticus: quia Eccleſiæ miniſtri ſunt iudices in eo ſ. ſacerdotes. Vocatur etiam forus diuinus, quia ibi rõ redditur de omnibus illis, de quibus Deo ratio reddenda eſt. In ſecundo foro iſtorum. ſ. eccleſiaſtico contentioſo poteſt dupliciter de homicidio cauſa agi.

Vno modo directè quãtum ad hoc, ꝙ inferatur pœna occiſori. Alio modo indirectè, in quantum ꝑpter homicidiũ impeditur occiſor ab aliquo bono, vel honore, quem aliàs poterat aſſequi, vt quòd impediat̃ ad ſacros ordines, vel ꝙ deijciatur ab honore habito, vtpotè, ꝙ priuetur beneficio, ſi qđ habet, & impediatur miniſtrare in ſacro ordine, quem iam ſuſceperat. Quantum ad primum occidẽs aliũ defendendo ſe adhibendo diligẽtiam, quam debet de iure etiam ſecundum ius canonicum non punitur pro homicidio directè. ſ. ſi illi, ad quos pertineret agere pro occiſo, accuſarẽt occiſorem. Nã non teneretur ad aliquid, quia lex eccleſiaſtica permittit tale homicidium. Simile patet extra de homicidio. c. ſi perfodiens: & eſt dictũ Auguſtini ſuꝑ Exo. ſcilicet, ꝙ latronem nocturnum licet occidi, diurnum verò non licet occidere, niſi cũ telo venerit, ꝙ verò liceat occidere nocturnum, cauſa ibi exprimitur. ſ. quia neſcitur, an ad occidendum, vel furandum veniebat. A fortiori ergo apparet, ꝙ ſi certum eſſet eum veniſſe ad occidendum, ꝙ poterat occidi impunè. Et iſta eſt lex eccleſiaſtica: ergo huiuſmodi occiſor non poteſt ad aliquid condemnari directè pro hoc crimine, ẽt ſi de hoc ab aduerſarijs accuſetur in foro eccleſiaſtico. Si autem accuſetur quãtum ad pęnã indirectam, quę eſt in priuari honore habito, vel impediri ad habendum per notam quãdam irregularitatis. Dicendum, ꝙ conſtitutus in ſacro ordine habẽs voluntatem occidendi aliquem, etiam ſi ſe defendendo illum occidat, irregularitatem incurrit, & impeditur miniſtrare in ſuſcepto

A ordine, & ad ſuperiores aſcendere, vt patet l. diſt. c. de his clericis. Illi tamen paganum quendam ſe defendendo occiderũt, & non arguitur ex hoc, ꝙ aliquo modo peccauerint occidendo, licet irregularitatem incurrant: quia irregularitas ſine culpa cauſatur: immo & aliquando pro bona opera. Nam iudices ſęculares non peccant occidendo malefactores, vt ait Aug. lib. de Libe. arbi. & habetur 23. q. 5. c. ſi homicidium. immo ſi noluerint hoc facere peccant, maximè ſi nolunt occidere impugnatores eccle. quia admoniti tertiò, ſi non ſatisfecerint quęrelis eccleſiæ procedendo cõtra impugnatores eius ſunt priuati communione Eccleſiæ, vt patet ibidẽ. c. adminiſtratores, & tamen occidendo illos, aut B dando ſententiam in cauſa ſanguinis, irregulares efficiuntur, & non poſſunt ad ſacros ordines promoueri. Idem patet de bigamia, quæ facit irregularẽ, & tamẽ ſine peccato contrahitur. licet ergo iſti nõ peccent occidendo aliquos in ſuam defenſionem, adhuc poterunt contrahere irregularitatem.

Dicendum tamen, ꝙ ſi verè ſe aliquis defendat non habens animum occidendi, & credit ſe aliter non poſſe euadere mortem, niſi occidendo inuaſorem, ſicut iſte non peccat occidendo, ita neque incurrit irregularitatem, vt patet in clemen. ſi furioſus. de homicidio. ſ. Si furioſus, aut infans, aut dormiens hominem mutilet, vel occidat nullã ex hoc irregularitatem incurrit. Idem cenſemus de illo, C qui mortem aliter vitare non valens ſuum occidit, vel mutilat inuaſorem. In tertio foro. ſ. conſciẽtiæ, vel diuino eſt totum dubium, vel diuerſitas doctorum an. ſ. erga Deum reus homicidij ſit, qui alium ſe defendendo occiderit. Et videtur dicendum, ꝙ nihil peccet, ad hoc tñ oportet eſſe aliquas conditiones. Primò, ꝙ ille, qui occidit alium, ſit propriè defendens ſe. Nam ſi aggrediatur, & occidat alium ẽt ſi ſit mutuo pugna, non eſt dubium quin teneat̃: quia etiam ſecundum legem humanã teneret̃. Etiã ſi aggreſſus eſt, & alius cępit pugnare, & aggreſſor vellet iam ceſſare, & alius non vult, ſed pugnat, vt occidat aggreſſorem vlciſci cupiens, aut nocere, & tunc aggreſſor, vt non occidatur defendit ſe, etiam D ſi cum moderamine inculpatę tutelę ſe defendat, & non potens aliter ſe defendere aduerſarium occidat adhuc tenebitur tanquam reus homicidij, & ſecundum leges humanas: quoniam aggreſſor fuit, & dedit cauſam immediatam ad homicidiũ voluntariũ, quod poſtea ipſe patrauit: licet quando patrauit iam non intenderet occidere. In iudicio etiam Dei reus erit homicidij, ſed non ita grauiter, ſicut ſi ſemper habuiſſet voluntatẽ occidendi, vt habuit à principio quando fuit aggreſſor. Secunda conditio eſt, ꝙ homicidiũ cõmittatur tunc, quando actualiter ſe defendit, nõ autem poſtea. Vtpotè, ſi aggreſſor videns ſe deficere viribus fugiat, & inſequat̃ eũ aduerſarius, & occidat, non dicitur eum occidiſſe ſe E defendendo, quia repellere vim ad hoc, ꝙ licitũ ſit debet fieri ſtatim, & ſine interuallo, vt patet extra de ſen. excõ c. Si verò. & de homicidio. c. ſignificaſti.

An in foro diuino peccat, q ſuũ inuaſorẽ occidit.

Tertia conditio, ꝙ fiat defenſio moderatè. ſ. ꝙ tãtũ homo ſe defendat quantũ neceſſariũ ſibi eſſe putat ad euaſionẽ de periculo. Nam ſi inuaſor ſit debilis, vel malè armatus, & inuaſus credat ſe ſuperiorẽ viribus, vel armis, & poſset eũ faciliter occidere, ſi occidat potens ſe defendere nõ occidendo eũ, reus eſt etiam ſecundum humanam legem: quia iura humana dicunt defenſionem fieri debere cum moderamine inculpatæ tutelæ. extra de homicidio. cap. ſignificaſti. & de reſtit. ſpolia. olim. Dicitur autem tutela inculpata, quando in defendendo non exce-

Inculpata tutela quę ſit.

dit modū defensionis, vt ĩ casu posito, vel si aggressor fortè lassus, vel nolens percutere iam cessaret, & defendens se percutiat eum non est inculpata tutela, sed ad iniuriam pertinet. Vocatur autem inculpata tutela, quando quis solum illud facit, quo omisso, non posset repellere violētiam, vt dicit Glo. in d.c. significasti. qui autem modum excedit in defendendo non solum in foro conscientiæ, sed etiā secūdum leges humanas tenetur, cum hoc ad iniuriam pertineat, vt dicitur in eadem Glo. Et iustum est teneri hunc de homicidio, quia licet velle vitam conseruare sit finis honestus, iste tamen actus, q̃ est defendere se immoderatè non est proportionatus illi fini: ideo error est. Nam in moralibus non solum est peccatum per hoc, ꝙ aliquis constituit sibi malum finem in actionibus, sed etiam si constituto bono fine vtatur medijs incōueniētibus ad ꝑtingendum ad illum finem. Sicut, qui constituit sibi finem dare eleemosinam, & ad ꝙ posset illam dare, vult furari. Vel qui vult esse sapiens, vt possit prædicare, & possit esse sapiens habet pacta, vel colloquia cum Dęmonibus. Quarta conditio est, ꝙ se defendens nullo modo intēdat occidere inuasorem. Nā etiam si nō sit sibi possibile euadere, nisi occidat inuasorem, nunquam tamen debet habere intentionem occidendi, sed solum se defendendi. Nam ēt data necessitate ineuitabili, ita, vt quis sciat non esse possibile euadere, nisi occidat inuasorem hoc intendere nunquam debet sed solum intēdere se defendere quomodocūque sit sibi necessarium se defēdere, & hoc modo non erit aliqua culpa. Si autē occidere intendat etiam si non possit euadere, nisi occidendo, homicidij reus est saltem in foro cōsciētiæ. Sed dicetur, quid differt inter hæc. Nam cum qui scit se non posse euadere, nisi alterum occidat, & vult se defendere necesse est, ꝙ velit alterum occidere. Quod ergo differt, ꝙ velit se defendere, & occidat, vel ꝙ velit occidere stante eodem casu, & occidat. Dicendum, ꝙ multum differt: nam in moralibus cum actiones principientur ab intellectu, & voluntate, & quantum ad hæc principia dicantur humanæ operationes, vt patet 6. Ethi. accipient speciem ab eo, quod intenditur, & non ab eo, quod est omnino præter intentionem. Si ergo aliquis in actu suo solum habeat intentionem se defendēdi, licet ibi accidat homicidium adhibita moderata, & inculpata tutela, non reputabitur homicidium moraliter, cum sit omnino præter intentionem, & nō potest actus accipere speciem ab eo, quod est omnino per accidens. Si autem intendat occidere, vt se defendat, actus iste accipiet speciem ab eo, quod intenditur, & sic erit propriè homicidium, licet non sit ita graue, sicut alia homicidia. Item si quis intendit solum defendere se, etiam si inde sequatur homicidium actus istius nunquā potest esse malus. Quia si esset malus, hoc accideret, quia vel malum intendebat, vel quia per incōueniētia media ad illud ꝑuenire volebat. Non stat primum, cum detur, quòd iste solum intendat se defendere, quod non solum est honestum, sed etiam necessarium, & naturale, ita vt si quis committeret defensionem permittens se indefensum mori, non diligeret se ex charitate, & tamē tenetur homo tam corpus suum, quā animā ex charitate diligere. Non etiam datur secundum, cum præsupponatur, quòd iste se defendat, cū moderamine inculpatę tutelę: ergo non est possibile istum actum esse malū, cum nihil sit, per quod possit esse malus. Si tamen ponatur, ꝙ iste intenderet occidere iam malum intendebat, quia occidere hominem secūdū se malum est, nisi cum occiditur in

F vtilitatem reipublicę, & per eum, qui habet administrationem publicam, quia isti licet velle occidere directè. Nunc autem non intenditur bonum publicum, sed priuatum, ideo non licet velle occidere, quia malum est, sed licet velle defendere me, qa hoc bonum est. Ideo si iste voluerit occidere hostē, quia putat non posse se defendere iam malū vult, & respectu mali finis nullum modum perueniendi est bonum, sicut si quis intendit fornicari quidquid permittat ad illud non potest esse bonum: quia ea, quæ sunt ad finem non habent bonitatem, nec malitiam, nisi secundum habitudinem ad finem.

Item potest multum prodesse ista intentio, quia dato, ꝙ aliquis constitutus in necessitate putet non

G esse possibile euadere, nisi occidat hostem, est tamen possibile hoc, quia fortè hostis cadet, vel timere incipiet: aut Deus impediet eum. Et sic poterit iste euadere non occidendo hostem. Si tamen intenderit occidere, vel se defenderet, etiā si postea ista accidant, & non occisso hoste euadat, iam manet ei peccatum, ꝙ occidere aliquando intendit. Melius ergo fuisset nunquam intendisse occidere, & sic non esset aliquid, de quo possit iste culpari s̄m conscientiam. Item quando dicitur, ꝙ ista non differunt. s. ꝙ iste velit se defendere sufficienter, vel ꝙ velit occidere in casu, in quo nō potest se defendere nisi occidendo aduersarium. Dicendū, quòd non est idē, eo ꝙ casus iste non est simpliciter concedendus: qa

H licet iste putet, ꝙ non est possibile sibi defendere se, nisi occidendo hostem, tamen possibile est, quia potest hostis sponte cessare, aut fugere, vel cadere, vel à Deo impediri, & sic præsupponitur falsum in casu. Aliter potest dici, ꝙ etiam si verum esset, ꝙ iste non possit euadere nisi occidendo hostem, nō erat idem velle se defendere, & velle occidere hostem, quia hic est fallacia accidentis. Vt si dicatur cognoscis Corriscum? & Corriscus est veniens, ergo cognoscis venientem. Nam accidit Corrisco venire. Ita nunc si dicatur tu vis te defendere ab isto homine, & nō potes nisi occidas illum, ergo vis occidere illum. Non tenet, quia non posse me defendere sine occisione istius accidens est ad me defen-

I dere, cum esset possibile simpliciter loquēdo, quòd me defendā ab isto, non occidendo eum. Et sic ille, qui se defendit non debet habere intentionem occidendi aduersarium in quantacunque necessitate.

Declaratio [illegible]

His suppositis videtur dicendùm, ꝙ nō peccet ille, qui se sic defendendo occidit alium, quia aliàs necesse esset, ꝙ homo deberet permittere se accidi, quandocunque alius inuaderet eum: nam manifestum est, ꝙ me defendendo semper potest accidere occisio hostis, si me grauiter impugnat, quia tūc non potero me defendere, nisi acriter resistam, & resistendo acriter est manifestum periculum de occisione: oportet ergo, ꝙ me indefensum occidi per-

K mittam, vel liceat mihi occidere me defendendo inuasorem meū. Quòd aūt me relinquam indefensum videtur esse inconueniens. Primò, quia videtur, ꝙ non diligo me ex charitate, si nō defendo vitam meam cum honeste defendere possim. Secundò, quia sic periret tota respublica. Nam si non liceret alicui occidere alium se defendēdo, viri mali assumpta occasione in breui oēs bonos occiderent, & sic periret omnis res publica, & cultus Christi, q̃ in solis bonis conseruat. Nā mali non tolerantur in Ecclesia, nisi quia inter bonos sunt, vt patet, inf. 13. in parabola de tritico, & zizanijs. Sicut fuit de Iudeis tpe Machabęorū. Nam venerunt hostes, & pugnabant contra eos diebus Sabbathorū. Ipsi aūt vt nō violarēt Sabbathū, noluerūt se defendere, dicētes:

tes: Moriamur in simplicitate nostra. Et occisi sunt de illis vsque ad mille animas. 1. Macha. 2. Et tūc dixit Mathatias, & omnes Iudęi. Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnauerimus aduersus gentes pro animabus nostris, cito disperdent nos de terra. Ideo dicitur ibi, ꝙ diffinierūt bella facere defendēdo se ab hostibus etiam diebus Sabbathorum. Istud autem esset maximum inconueniens: ergo licitum est homini se defendere occidēdo aduersarium, si aliter se non potest defendere.

Tertiò patet, quia istud esset dare maximam occasionem viris pessimis ad peccandum. Nam si scirent nō licere homini occidere aduersarium se defendēdo securi de sua impunitate omnes bonos tru cidarent. Et tunc dato, ꝙ non aduerteretur ad dānum, quod inferebant reipublicę occidēdo omnes viros bonos, & legi Christi occidēdo omnes obseruatores eius saltem deberet haberi respectus ad periculum animarum istorum homicidarū: quia ꝓpter istam impunitatem peccarēt, & esset locus eis ad pereundum ęternaliter. Quod non fieret, si liceret homini occidere hostē se defendendo: quia tūc illi timentes periculum suum, non auderent effrenatè bonos viros trucidare. Tenemur tamen cauere quantum in nobis est, ne proximis locum peccādi tribuamus: ergo non est conueniens, vel saltem non est necessarium, ꝙ homo se indefensum occidi permittat, ne occidat inuasorem. Quartò patet, quia quando res publica, vel habens administrationem eius occidit aliquem per leges suas iustè agit. Et tamen quando quis occidit alium se defendendo modo prædicto sunt ibi omnia, quæ faciunt licita esse occasionem, quæ fit à republica: ergo licitū erit istud occidere. Patet, quia in occisione, quę fit per auctoritatem publicam, est iurisdictio. Quia q̄libet homo est pars respectu reipublicę. Et ob hoc illa habet auctoritatem super eum. Iste autem, qui occidit hostem defendendo se, licet non haberet directè iurisdictionem super hostem, suscipit tamen potestatem à lege, cum lex tam humana, quā Ecclesiastica istam occisionem approbet. Et hoc sufficit ad hoc, quòd sit legitimè facta. Quia minister iudicis, cui solum mandatur aliquem occidere nullam habet iurisdictionem, & tamen licitè agit, vt ait August. in quæstionibus Exod. & habetur 23. quæst. 5. cap. cum minister. Et hoc est, quia accipit auctoritatem à iudice. Ita ergo occidens alium se defendēdo cum habeat à lege auctoritatem ad hoc nō peccabit propter defectum potestatis.

Rursus autem respublica occidit malefactorem, quia ipse turbat bonum publicum, & tamen si non liceret alicui se defendendo occidere hostem, magis lęderetur respublica, quā alias lędi posset. Ergo vt non sequatur saltem hoc malum in republica, licebit cuilibet se defendere modo dicto, ne per eiꝰ mortem pereat vna pars reipublicę. Et ita in singulis fiet, ne omnes partes reipublicę pereant.

Quintò patet hoc, quia lex diuina hoc permittit. Nam furem nocturnum occidi permittit Exo. 22. eo, quòd nescitur, an ad furandum, vel occidendum venerit. Et sic occidere permittit volentem occidere. Aliquis fortè dicet, quòd hoc non tenet: quia ista erat lex iudicialis veteris testamenti, & in illis legibus multa permittebantur, quæ non erant simpliciter bona sicut libellum repudij, & vsura, & desiderium vindictę, & multa alia, quę in nouo testamento mutata sunt. Ita ergo potest esse de isto.

Dicendum, quòd non stat, quia ista non solum fuit lex veteris testamenti, sed etiam Ecclesia approbauit illam, & posuit eam inter leges suas, vt patet

A extra de homicidio cap. si perfodiens: ergo iudicāuit esse licitum, quòd occideret quis hostem suum se defendendo. His suppositis responderi potest ad positionem August. de Ancona dicentis, quòd potius homo deberet permittere se occidi, quā occidere alium. Ad auctoritatem August. in qua dicitur lege inculpata illi homines, qui alios occidunt, ne ipsi occidantur, quomodo inculpati esse queant non video. Dicendum, quòd intelligit quando q̄s non potest aliter se defendere, vult occidere alium. Nam tunc non potest esse inculpatus, quia malum vult: qui tamen occidere nullo modo vult, sed solum se defendere, & accidit, quòd occidat, nullum malum intendit. Ideo de istis satis potest apparere

Opi. Aug. Triumphi de Ancona refellitur.

B quomodo inculpati sint, quia nihil mali volunt, & nihil mali directè efficiunt. Et ista est intentio Sancti Thomæ. Lex tamen humana permittit in tali casu, in quo quis alio modo non potest se defendere, non solum occidere, sed etiam velle occidere, nec iudicat illud esse malum, cum putet esse necessarium. Et vocatur lex illa inculpata, idest, sine culpa, scilicet iusta. Quia licet lex humana in maleficijs consideret intentionem, tamen non considerat intentionem, nisi propter factum. Nam vbi sola est intentio faciendi malum, & nullo modo prodit ab extra secundum legem humanam nō habet culpam, quia vt dicitur. ff. de pœnis. l. cogitationis. & de pœn. dist. 1. cap. cogitationis: scilicet, cogi-

C tationis nemo pœnam meretur. Lex autem diuina cōsiderat magis intentionem, quàm opus. Ideo lex humana, quando putat necessarium esse, ꝙ quis occidat alium ad se defendendum, ita, quòd aliter se defendere non possit etiam adhibito omni moderamine inculpatæ tutelæ non curat, an velit occidere hostem se defendendo, vel an solum velit se defendere, & defendendo se ex necessitate occidat hostem, quia cum opus sit necessarium nō curat de intentione, & sic potest esse aliquis inculpatus secūdum legem humanam, de quo non poterit videri, quomodo sit inculpatus secundum legem Dei, scilicet, quia intentionem habuit occidendi.

Ad aliud dictum August. ad publicolam, scilicet

D de occidendis hominibus, ne alij ab eis occidantur, non mihi placet consilium. Dicendum, quòd debet intelligi, sicut supra, quando occidens habet voluntatem occidendi, non simpliciter, sed vt se defendat, quia videtur innui ex verbis suis, cum dicat consilium de occidendis hominibus. Et tunc verum est, quòd etiam, vt se defenderit in necessitate ineuitabili non debet habere voluntatem occidendi alium: quia si hoc vult iam peccat in quantacunque necessitate sit, sed solum debet habere intentionem defendendi se moderatè. Et tunc si sequatur inde mors, est præter intentionem eius, & non est in vlla culpa. Et tamen Augustinus dicit hic: cōsilium de occidendis hominibus, idest, non est sanum consilium, quòd quis velit occidere alterum,

E ne ab eo occidatur.

Ad dictum, quod August. de Ancona dicentis, ꝙ non valet dictum quorundam dicentium, ꝙ Aug. loquatur in casu, quando quis occidit volentem eū occidere ex necessitate euitabili, & ex vitæ præsentis amore inordinato occisurus hostem, etiam si non crederet licere.

Dicendum, quòd hoc nolumus, sed ponimus, quòd necessitas sit ineuitabilis, idest, quòd putetur ineuitabilis ab eo, qui se defendit: quia alias si putaret posse se defendere non occidendo hostem, sed percutiendo solum, vel sustinendo, & occideret, non esset inculpata tutela, nec cum moderami-

ne, quia maiorem violentiam apposuit in se defendendo, quàm necessariam esse credebat. Oportet ergo, quod sit necessitas ineuitabilis, idest, ꝙ sic credatur ab eo, qui alterũ occidit ad hoc, ꝙ excuset à culpa. Nec etiã ponimus, ꝙ fiat hoc ex amore inordinato vitæ, sed ex dilectione necessaria charitatis, cum teneatur quilibet se diligere ex charitate, & corpus suum: quia nemo vnquã carnẽ suam odio habuit, sed nutrit, & fouet, ad Philip. 5. sed magis est necessaria defensio, quàm nutrire, & fouere: ergo licitè, & ex amore ordinato defendere se quis poterit. Diceretur amor inordinatus viuendi si quis vitam corporis tantum desideraret, ꝙ præferret eam vitæ animę, & non dubitaret ꝓ ea conseruanda qđcunque illicitum facere. Vel si quis tam delectabiliter vellet viuere, quòd præeligeret proximos pati quancũque calamitatem, aut mortẽ, quàm ipsum sustinere paruam molestiam. Iste autẽ non sic vult, quia amat corpus solum quantum debet, cũ ipsum moderatè defendat. Non etiam cõcedimus, ꝙ iste occisurus etiam hostem crederet non licere. Quia istud ponit duo, scilicet velle occidere, & velle etiã in casu, in quo non licet. Et tamen nos vtrunq; negamus, quia non solum in casu illicito, sed etiam in casu maximę necessitatis non concedimus, ꝙ liceat isti velle occidere alterum, quia si quomodocunq; occidere intendat, etiam, vt se cõseruet, iam peccat, sed solum debet intendere se conseruare, siue sequatur inde mors, siue non: quia ad ea, quæ sequuntur nihil attendit se defendens nisi solum, ꝙ moderatè se defendat. Ad aliud dictum Aug. scilicet qualiter inculpati esse queãt occidẽtes alios, ne ipsi ab eis occidantur, non video, & qualiter excusari possint à culpa non inuenio.

Dicendum, quòd intelligit, vt supra, scilicet in volentibus occidere alios defendendo se, ne ipsi occidantur ab eis: quia isto modo non possunt esse inculpati: secus autem si non intendant. Sed fortè dicetur, ꝙ hoc non satisfacit dicto Aug. cum dicat: quomodo inculpati esse queant nõ video. Si tamen nõ intendendo occidere, & defendendo se possent esse inculpati, inueniret Aug. aliquem modum: quomodo possent esse inculpati: ergo videtur, ꝙ adhuc in isto casu non putabat eos esse liberos à culpa.

Dicendum, quòd August. nõ loquutus est de isto casu, quia ipse solum respondebat in casu sibi ꝓposito, scilicet, in eo, qui intendit occidere alium quando putat aliter non posse mortem euadere. Et hoc supposito verum est, quòd non potest inueniri quomodo iste possit esse inculpatus. Ad responsionem primam, quam dabat August. de Ancona contra fundamentum probationis nostrę, secundum Glo. ad Rom. 12. scilicet, quòd licet repellere vim, idest, quòd licet inferre vim motui animi nostri, vt non moueatur ad iniurias illatas repellendas. Dicendũ, quòd non stat: quia expositio est totaliter aliena ab intellectione literę: nec licet Glo. aut cuicunque facere talẽ expositionem in hoc dicto: quia in dictis sacrę scripturę licet nobis facere allegorias, & tropologias propter consuetum modum exponendi doctorum, dumtamen non recedatur à sensu literali. In dictis tamen aliorum non licet dare sensus mysticos, sicut si quis vellet auctoritatem Arist. vel alicuius philosophi intelligere in sensu mystico, & sic totaliter recederet ab intentione illius. Idẽ est circa verba legis humanæ: quia non sunt intelligẽda in alio sensu, nisi in quo lex intelligit. Hoc tamẽ scilicet, vim vi repellere licet, non est dictum sacræ scripturæ, sed legis humanæ, quia habetur in Decretis dist. 1. cap. ius naturale, & extra de sen. excom. c.

F si verò, & ff. de vi, & vi arma. l. 1. §. vim vi. & ff. ad leg. Acquil. l. scientiam. §. qui aliter. ergo non possunt intelligi ista verba, nisi eo modo, quo intelliguntur in iuribus istis, à quibus habentur originaliter, & maximè in iuribus ciuilibus: quia ibi prius fuerunt.

Manifestum est tamen, quòd ibi nõ agitur de vi, quam inferre debet homo motui appetitus sensitiui per rationem: quia lex de hoc non curat, sed solum de resistentia, quæ fit hosti. Ideo non est conueniens illa expositio ꝓ ista auctoritate. Vnde semper manet, ꝙ sit de iure naturali repellere vim vi, & sic non erit contra ius. Cum autem dicitur, ꝙ ista repulsio sit de iure naturali, prout est inclinatio q̃dam partis sensitiuę, nõ autem prout est inclinatio

G partis intellectiuę informatę charitate, & diuina iustitia. Dicendum, quòd etiam intellectiua natura inclinet ad hoc. Nam inclinatio partis sensitiuę est in bonum particulare non habito aliquo moderamine, vel discretione, sed indistinctè: dumtamen solum perueniatur ad id, ad quod inclinamur. Moueri autem ad illud moderatè non est opus naturæ sensitiuę, sed intellectiuę: ideo etiam si inclinatio reguletur solum etiam partis sensitiuę: quia tamen ratione regulatur non poterat esse illicita.

Etiam non est verum, quòd solum pars sensitiua inclinet ad repellendam vim, quia tũc sequeretur, ꝙ pars intellectiua non inclinaret hominem ad se conseruandum, cum conseruatio fieri nõ posset interdum sine repulsione obstantiũ, & sic homo secũ-

H dum, ꝓ homo non inclinaretur ad se conseruandũ: quod est inconuenienter dictum. Quia quanto aliqua natura perfectior est, tãto magis desiderat se cõseruare: quia habet bonum, quod magis conseruandum est, & tamen natura hoĩs est ipsa ratio: quia ſm hanc distinguitur per speciem à pecoribus. Necesse est igitur, ꝙ etiam ſm partẽ intellectiuã insit homini desiderium se conseruandi, & repellendi vim vi. Id tñ, quod est purè naturale, non est ꝯ charitatem, nec contra iustitiã diuinã: quia aliàs charitas naturã destrueret, quod falsum est: quia gratia, & virtus naturam perficiunt, & nõ destruunt, ideo nõ erit hoc cõtra charitatẽ, & diuinã iustitiam, & sic licitũ erit.

I Cum autẽ dr̃, ꝙ ſm charitatem homo magis diligit animam proximi, quàm corpus proprium, & tamen periculum manifestum est si quis occidat volentem se occidere, ergo debet potius permittere se occidi. Dicendum, ꝙ animam proximi magis diligere debeo, q̃ corpus meum, & ideo si necesse esset perire animam proximi per istam defensionẽ meã, & ego præstarem directè causam ad hoc, & permittendo me occidi, non periret mihi, nisi corpus meũ deberem potius permittere me occidi, quã occidere proximum, sed omnia hæc dubia sunt. Nam cũ dicitur planum esse, ꝙ anima proximi sit in periculo, quia occiditur in peccato mortali. Dicendum, ꝙ non est necesse mori in peccato mortali eum, qui

K sic occiditur, quia licet inferẽdo vim peccet: tamẽ postquam percussus est ad mortem potest saluari, & conteri: quia contritio longum tẽpus non exigit, sed subito fieri potest, cum solũ sit quidam motus detestationis, ſm quem voluntas mouetur ad detestandum mala, quæ prius voluit. Et istam detestationem legimus fuisse in aliquibus quasi in ipso pũcto mortis: ita, ꝙ occidebantur in peccato mortali, & tamen in ipso puncto saluabantur, & nõ moriebãtur in ipso peccato, eo quòd aliquid distabat inter percuti, & mori, in quo quantuluncunque sit contritio haberi potest. Sicut ponit Bernardus libro 2. Speculi virginum de quoddam clerico, qui intrauit occultè claustrum monialium, dum dicerentur

matutinæ

matutinę laudes expectans aduentum monialis cuiusdam, cuius lecto illa nesciente incubuerat. Qui dum ibi iaceret in hoc nefando proposito à Dęmone suffocatus est. Et dicitur, ꝙ postea apparuit monialibus asserens se saluum esse, quià in ipso suffocationis puncto de peccatis suis quomodo potuit, doluit. Sic etiam patet per Hieronymum super prophetam Naum,& habetᷣ 4.sen. dist. 15. quòd Aegyptij,& Sodomitę ad horā à Dño puniti sunt, ne in ęternum punirentur. Et sic innuit illos saluos esse, vel saluari potuisse,& tamē cōstat, ꝙ ipsi in ipso actu peccati mortui sunt maximè de Aegyptijs, quia dū actualiter persequerētur Israelitas per mare rubrū stantibus aquis vtrique pro muro conuersę sunt super eos aquę,& subito mortui sunt. Et tamen dum ipsi ꝑsequebanẗ Israelitas in peccato mortali erant, cum pro illa persecutione Deus occiderit eos. Et tamen in actu prosequendi erant, quando conuersæ fuerunt aquæ super eos. Ideo in breui puncto conuersionis aquarū de peccatis suis dolere potuerunt, & saluari. A fortiori ergo iste, qui occiditur. Ideo non est necesse, ꝙ si quis occiditur volendo occidere alium iniustè, ꝙ moriatur in peccato mortali: licet periculum satis magnum sit, & præsumptio sit potius contra eum, q̄ pro illo. Istud tamen non sufficit, cum non sit necesse simpliciter, sic morietem mori in paccato mortali. Item, quod dicitur. s. ꝙ debeat homo potius pati se occidi, quàm ꝑ occidat alium, quia non potest ille tollere nobis, nisi vitam corporalem, vt dicit Aug. lib. 1. de libe. arbi. quidq̄d erepturus erat ille, qui occiditur totū in nostra potestate non erat, quia vita animę nullo pacto aufertur dum hoc corpus interimitur.

Dicendum, ꝙ verum est, ꝙ pereunte corpore nō est necesse perire vitā spirituale. Et tñ fortè homo est in peccato mortali,& propter instantia pericula turbatus non conuertitur ad Deum, licet conuerti posset. Et sic non erit securus. Ideo magnum periculum etiā est ei, qui se occidi permitteret. Nemo tamē se debet exponere tanto periculo: ideo tutius esse videretur in casu, in quo vrget mors repentina occidere alterum non intendendo occidere, q̄ permitti se occidi ab alio. Secus autem est in mortibus deliberatis, quia ibi turbatio non aufert perfectam deliberationē,& conuersionē, quam homo pōt habere ad Deum, cum ibi nihil sit repentinum. Ideo non est hic periculum animæ, sicut cum quis subito præuenit ab hoste, ita vt oporteat illū occidere, vel ab eo occidi. Ad secundā responsionē dicti Augu. scilicet, ꝙ id, quod fit per legē iustā fit iustè, ꝙ intelligatur iustitia præcipiente,& suadente, secus autem quando iustitia permittēte fit, quia potest tunc esse illicitum. Dicendum quòd hæc est permissio, eo ꝙ circa talia leges nunquam præcipiunt: licet ista, q̄ fiunt sint licita. Primò, quia quandocunque aliq̄d in fauorem alicuius introducitur, ponitur per modum permissionis,& nunquam per modum præcepti, sicut in omnibus, q̄ æ pertinent ad priuilegiū: quia licitè quis vtitur priuilegio sibi iustè concesso per eum, qui poterat,& tamen priuilegia nunquā sunt per modum præcepti, sed permissionis quædā sunt, eo quòd sunt in fauorem eorum, quibus conceduntur. Et sic non oportet poni præceptum, sed permissionem in eis, quæ fauorem concernunt. Et sic etiam in præsenti, quòd liceat alicui occidere volentem se occidere: ideo nō oportet, ꝙ iubeatur, ꝙ occidat volentem se occidere, sed, quòd permittatur. Secundò patet, quia non solum in eis, quæ conceduntur, sed etiam in eis, quæ interdum sunt necessaria lex præceptiua non ponitur. si ad illa homo in-

A clinatus naturaliter sit. Sicut homo obligatur diligere seipsum ēt plus, quā proximum, & tamen ponitur præceptum de diligēdo proximum, & nō de diligendo seipsum, eo, ꝙ homo naturaliter est inclinatus ad se diligendum. Et si de hoc poneretur præceptum incitarētur homines ad diligendū seipsos, plus quā iustum sit. Summus autē amor ad seipsum peccatum est, sicut dicitur 2. ad Thimo. 3. Erunt homines amātes seipsos cupidi, elati, superbi. Ita est in proposito, quia hoīes sunt multum inclinati ad seipsos defendendum. Si ergo poneretur præceptum de se defendendo incitarentur per hoc ad magis se defendendum, quàm oporteret, ita vt non seruaretur moderamen, nec tutela inculpata, & tunc esset homo reus homicidij. Ideo licet sit licitum occidere hostem se defendendo in casu posito, nō debuit hoc præcipi, sed permitti. Ad tertiam responsionem suam patet per prædicta: nam asserit, ꝙ debet homo potius permittere se occidi, q̄ occidere, vt diligat magis animam proximi, quā corpus suū: tamen contra hoc iam dictum est supra in prima responsione. Ideo dicendum videtur, ꝙ omnino liceat homini se defendere cū conditionibus supra positis, ita, vt nunquam intendat occidere, & tunc licet sequatur inde occisio nulla erit culpa, ſm hoc potest responderi ad argumenta prima facta in oppositum. Et ad primum iam responsum est. s. ad auctoritatem Aug. lib. de libe arbi. & ad publicolam, ꝙ intelliguntur in casu, quo quis ꝑꝑ defensionem suam intendit alium occidere putans, ꝙ aliter non posset euadere. Et istud manifestè significant verba Aug. vt asserit. S. Tho. si quis illa cōsideret. Et tamē velle occidere nō licet etiam pro defensione necessaria. Ad secundum dicendum, sicut ad primum, ꝙ est verum de illis, qui pro rebus contemnendis, siue pro vita seruanda occidere volūt aliquem, & tamen volendo se solum defendere, etiam si mors inde sequatur culpam nullam habet. Ad tertium dicendum sicut fuit supra dictum, ꝙ licet isti clerici defendendo se de paganis,& occidendo eos, si aliter defendere se non poterant, non peccarent: tamen vt aliqui putant irregularitatem incurrebant, quæ sępe incurritur, vbi nullū peccatum est, sicut est in iudice, qui iustè. & meritoriè maleficos interficit,& tñ irregularis efficitur, & multę alię irregularitates sine peccato contrahuntur, sicut patet in bigamia, sed supra ostēdimus, ꝙ nec isti irregularitatē incurrunt. Ad quartū dicendū, ꝙ ꝑ conseruāda vita nō debet quis fornicari, aut facere aliq̄d peccatū mortale, eo, ꝙ fornicatio, vel adulteriū non ordinantur necessariò ad vitę conseruationē, sicut defensio ꝓpria: ideo defensio licita, est fornicatio aūt non. Et tñ dato, ꝙ sciret q̄s se verè occidendū, vel aliàs moriturū, nisi cōmitteret adulterium nō deberet committere: q̄a tunc esset facere malū, vt habeat bonū, q̄d nunq̄ faciēdū est. Quia etiā sic est de homicidio: vt si diceretur alicui, ꝙ occideret aliquē, aliàs, ꝙ ipse occideretur, potius deberet permittere se occidi, quàm occidere aliū, vel percutere saltē. Secus autē est in defensione, quia defendens se nihil agit, sed solum patitur,& repellit contrariam actionem. Istud autem de se bonum est: ideo non fit illicitū q̄dquid inde sequatur, dumtamen teneatur moderamen.

Quare nō sit positū ꝑceptum, ꝙ hō diligat seipsū.

B

Ad primū arg. in oppo.

C

Ad secundum argu.

Ad tertia ratio.

D

Ad quarta ratio.

E

Ad quintum dicendum, ꝙ Apostolus prohibet defensionem, non quidem simpliciter, sed solum illam defensionem, quæ fit zelo vindictę. Et maximè quando fit in contentionibus verborum, & tamen, siue sit in rebus, siue in verbis quidquid zelo vindictę fit malum est. Et apparet, quòd sic intelligatur, quia dicitur non vos defendentes cha-

Ad quintā ratio.

rissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim mihi vindictam, & ego retribuam. Et sic videtur quomodo mouebantur isti ex ira, cum dicatur: sed date locum iræ, & tñ ex ira agere nunq̃ licet, quia illud est magis velle nocere & vlcisci, q̃ se defendere: etiã quia dicitur: mihi vindictam, & ego retribuam. Ex quo innuitur, ꝙ solũ desiderium vindictæ ibi prohibetur, & non defensio vitæ. Etiam Glo. dicit hoc ibi dem. s. non vos defendentes. i. non sicut referientes aduersarios. Nam repercutere est reddere malum pro malo, quod non est se defendere, sed vindicare. Et hoc iam ad iniuriam pertinet. Nam si inuasor iã nolebat amplius percutere, & defendẽs se repercussit non est defensio, quia non seruatur moderamen cum vltra necessitatem defensionis aliquid fiat, vt dicit Glo. extra de homicidio. c. significasti.

An liceat alicui pro defensione rerum suarum aliquem occidere cum moderamine, &c. Quæst. C X.

QVAERITVR, an liceat alicui pro defensione rerum suarum occidere alterum seruato moderamine, & omnibus, quæ præcedenti q dicta sunt. Dicendum, ꝙ latro interdum vult auferre solas res nihil mali inferẽdo personæ: aliquando autẽ vult possidẽtem occidere, vt securius res auferat, & non sit, qui eas repetere possit, vel latronem accusare. Si secundo modo, iam non est defensio rerum, sed defensio personæ, cum latro intendat possessores occidere, licet nõ principaliter, sed propter res. Et tunc est idem dicendum, quod præcedenti. q. s. ꝙ seruato moderamine, & omnibus cõditionibus occidi potest latro sine culpa tam secundum legẽ humanam quã diuinam. Si autẽ latro intendat res auferre nihil amplius nocendo, & tamen si possessor velit defendere res latro pugnabit contra eum, & occidet possessorem, est dubiũ, an defendere liceat, occidendo latronem. Et dicendum, quòd licet possessori tentare defensionem rerum suarum repellẽdo latronis violentiam, si defendere potest non occidendo illum. Si tamen acriter instat, ita vt defendi non possint res sine occisione latronis: dicẽdum, ꝙ secundum legem humanam manifestum est, ꝙ licet occidere eum, & etiam habendo voluntatẽ occidendi. Distinguit. n. lex in latrone nocturno, & diurno. Nocturnum absolutè concedit posse occidi, quia nescitur, an veniat ad furandum, vel occidẽdum. Diurnum verò latronem occidi non permittit, nisi cum telo se defenderit: quia iam plus est, q̃ latro, vt patet extra de homicidio. ca. si perfodiens. Et sic non solum, si latro instat agendo, vt possessor dimittat ei res, & ad hoc impugnat eum armis, sed etiam si latro non aggrediatur cum armis, sed ipso possessore incipiente eum percutere, ne auferat res suas latro defendat se ab eo cum telo, licet ipsi possessori occidere eum secundum humanam legẽ. Et sic possessor non solum se defendit, sed etiam directè agit ad occidendum latronem, quem aliter repellere non potest, nisi occidendo. Et hoc innuitur in dicto cap. Si perfodiens. s. in antiquis legibus secularibus inuenitur impunè occidi nocturnũ furem quoquomodo diurnum si se telo defenderit. Istud ergo secundum legem humanam licet. De foro autem conscientiæ, siue lege diuina, dicendum, quòd non licet alicui occidere furem defendendo res ꝓprias, si constet ei, quòd fur nõ intendit, nisi auferre res, quia non licet idem facere homini pro defensione rerum, quod licet facere pro defẽsione vitæ. Nã corpus nostrũ tenemur diligere ex charitate, vt ait August. lib. de Doctrina Christiana. Et magister 3.

Rñde ad quæstium quæstionis.

F Sententiarum dist. 28. res autem possessas, non solũ tenemur diligere ex charitate: immo si quis sic diligeret, mortaliter peccaret. Ideo pro illarum conseruatione nunquam licet occidere proximũ. Istud clarè dicit August. lib. 1. de Libero arbi. Quomodo apud diuinam prouidentiã a peccato liberi sunt, q pro his rebus, quas contẽni oportet, humana cæde polluti sunt? Et adhuc magis innuit hoc in eodem lib. dicens: Legem quidem satis video esse inimicã contra huius accusationem, quæ in eo populo, quẽ regit, in moribus malefactis, ne maiora committerentur, dedit licentiam. Ibi etiam de latrone loquitur. Nam lex permittit occidi latronem, ne auferat res, & tamen dicit legem illam inculpatam esse, sed

G illos, qui occidunt latronem ex illa permissione legis, dicit non posse excusari à culpa, scilicet, iusta est lex, quæ dat potestatem viatori, vt latronẽ occidat, ne ab eo occidatur. Christus quoque apertè nobis istud ostendit infra in litera, non solum dimittere res possessas, si oporteat propter illas occidere aliquando, sed etiam si oporteat solum contendere in iuditio. s. Qui vult tecum in iuditio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium. Licet istud in iuditio non sit necessarium quãtum ad omnes homines, vt infra dicetur loco suo: saltem tamẽ Christus iudicauit nobis quid esset expediens.

Qui ergo occiderit furem defendendo res suas, etiam si aliter eum repellere non posset, in foro cõ

H scientiæ homicidij reus est: etiam in foro ecclesiastico reus quidem erit non quantum ad hoc, ꝙ possit ab eo aliquid peti, sed quantum ad irregularitatem, quam incurret: ex quo percutere voluit, & ex ista percussione secuta est mors. Nam etiam si quis percussus fuit à latrone, & ipse percussit eũ, & mortuus est: irregularitatem incurrit. extra de homicidio. cap. Significasti. cum secundum iura antiqua et pro defensione personæ occidendo quenquam adhibito omni moderamine adhuc incurratur irregularitas, vt habetur 50 dist. c. de his clericis. Nunc verò irregularis non est, qui se defendendo occidit alterum, vt in clemen si furiosus. de homicidio.

I *An iusta sit lex, quæ permittit viatorem interficere furem se inuadentem. Quæst. C X I.*

QVAERITVR incidẽtaliter circa istam legẽ, de qua Aug. loquitur, quæ permittit latronẽ occidi à viatore, & occidi inuasorem ab eo, qui inuadit eum, & dicat non inueniri modum, per quẽ excusentur isti, qui tales occidũt: an sit iusta talis lex.

Aliqui dicunt, ꝙ est iniusta: quia si iusta esset operando per illam ea intentione, qua ipsa vult peccatum nullum esset. Dicendum, quòd lex ista permittens iusta est. Sic enim dicit August. libro primo de libero arbi. lege inculpata illa homines, qui alios occidunt, ne ab alijs occidantur, quomodo incul-

K pati esse queant, non video. Et sic dicit esse legem inculpatam, idest, non culpabilem, licet permittat hoc, in quo homo culpam incurrit.

Item ipse dicit ibidem: Qua propter legem quidem non reprehendo, quia tales permittit interfici, sed quo pacto illos defendam, qui interficiunt, non inuenio. Si tamen lex esset ista iniusta reprehẽdi deberet: ergo lex bona est, licet permittat ista, quæ mala esse videretur. Intelligendum autem est, quòd lex permittat non solum se defendendo occidere hostem, vel latronem, sed etiam velle occidere, quando putatur, quòd aliter homo se defendere non potest. Nam tunc malum est, ꝙ quis alium occidat, & tamen lex permittens hoc iusta est.

Ratio

Ratio eſt, quia iſta eſt iuſta in foro ſuo, & actus eſt iniuſtus, non ſolum in foro, in quo lex eſt iuſta, quia ibi tã actus, quàm lex iuſti ſunt, ſed in foro conſcientiæ, ad quem lex iſta non pertinet. Si autem dicatur, cur homines Chriſtiani, qui tenentur ad forum cõſcientiæ, non tollunt iſtas leges repugnãtes conſciẽtiæ. Dicendum, quòd non ſunt tollendę: immo peccatum eſſet, & contra forũ conſcientiæ tollere eas, & facere ipſas ſimiles legibus fori conſcientiæ. Quia lex eſt ad finem, cum ſemper lex detur in aliqua politia, vt per ipſam legem conuerſando perueniat homo in finem, vel bonum politicum. Ea autem, quæ ad finem ſunt, non ſunt bona niſi inquantum conſonant illi fini, ad quem ſunt. Politiæ autem humanę, & quęlibet communitates plurium commorantium in vno loco, vel vrbe non ſunt ad cultum Dei procurandum principaliter, & immediatè, ſed finis proprius earum eſt poſſe habere ſufficiẽtiam eorũ, quę ad vitam ſunt, quam ſufficientiã nullus homo ſolus, aut pauci ſimul manẽtes habere poſſunt: ideo oportuit fieri magnas congregationes, in quibus eſſent tot homines, quot ad inuicẽ ſufficere poſſent ſibi in omnibus. Talis autem cõmunitas eſt ſola politica, quę ſola per ſe habet ſufficiẽtiam, vt patet primo Politi. cap. 1. Et hoc eſt propter multitudinem partium differentium tam numero, quàm officio, vel ratione, & ita cum ſinguli habeant particulam quandam boni omnium aliorum habebunt omnes ſimul ſufficientiam. Nam qui coriarius eſt, non pro ſe, ſed pro omnibus coriarius eſt. Idem de fabro, & piſtore, & macellario, & ſingulis alijs, qui cum in vnum conuenerint, facient vnum corpus per ſe ſufficiens. Iſta eſt cauſa congregationum politicarum, vt innuit Ariſt. 3. Politic. Cum ergo finis politicus ſit ꝑ ſe ſufficientia, & illa haberi non poſſit, niſi omnib. iſtis partibus ſimul manentibus, & ipſę manere non poſſunt ſimul ſine pace, neceſſe fuit, ꝙ oẽs leges politicæ tales eſſent, quæ conuenirent paci politicæ. Si tamen ponerentur leges in politia tales, ſicut in foro conſcientiæ nulla pax poſſet inter homines conſeruari, niſi eſſent valdè perfecti. Nam ſi non liceret occidere volentem rapere, mali viri omnia raperẽt quęcunque à bonis poſſidentur, cum ſcirent ſe per hoc ab eis non lædendos, & ſic non poſſet durare aliqua communitas, nec per diem. Idem eſſet ſi volentẽ me occidere, non liceret velle occidere, quia difficile eſſet ſolum volendo me defendere, poſſe euadere percuſſorem. Promptius enim euaditur, quando licet alicui laxare habenas furori, quia tũc ex impetu hoſtis repellitur, & non audet impugnare. Si autem ſolum ei reſiſtatur tepidè ad euadẽdum, & non ad occidendum, dabitur ſibi audacia ad acrius inſiſtẽdum, quia timiditas vnius de pugnantibus vires alterius apponit ad grauius agẽdum. Ideo lex humana in tali caſu debuit permittere velle occidere. Ita eſt de multis alijs legibus politicis, quæ ſi reducerentur ad formam legum fori conſcientiæ, oporteret politiam perire. Et ſic malæ eſſent tunc, quia nõ conuenirent fini politico, ad quem perducendum inſtitutę erant. Et non ſolum eſſent malę, ſed etiam eſſent contra forum conſcientię velle reducere iſtas leges ad ſimilitudinem fori conſcientiæ, quia de foro conſcientię eſt conſeruare debere politias, quia illis non manentibus, periret totus mundus, quãtum ad ſtatum, quem habet, & periret totus cultus Chriſti. Politia tamen conſeruari non eſt poſſibile, niſi datis talibus legibus: ideo auferre politiæ tales leges eſt contra forum conſcientiæ. Item patet hoc, quia eſſet ſtultus legiſlator, qui poneret aliquã legem, ad quam ſeruandum ſciret nullo modo ſufficere ſubditos ſuos, qui ſunt partes politiæ. Si tamen ponerẽtur leges ſimpliciter bonæ vetantes omne malum à legiſlatore, quales ſunt in foro conſcientię, nulla politia eas poſſet tolerare, quia nũquam eſt aliqua cõmunitas, quæ tota, & ſemper conſtet ex viris perfectis. Lex tamen politica communis eſt ad omnes, & etiam pro omni tempore: ergo non debẽt dari leges perfectæ vetantes omne malũ in politia. Sed dicetur, ꝙ tunc lex Chriſti fuit valdè incõueniens, qa ipſa vetat omne malum non permittens etiam minima. Dicendũ, quòd lex Chriſti eſt bona, & quietiſſima, licet omne malum vetet. Primò, quia iuſtè lex Chriſti vetat omne malum, quod non poteſt vetari per legem humanam, quia ad euitandum omne malum homo nõ ſufficit ex puris naturalibus, quia tũc ſufficeret homo ad reſiſtendum omni tentationi ſine charitate vlla, quod falſum eſt: quia etiam parua charitas non ſufficit ad reſiſtendum omni tentationi, ſed requiritur magna charitas, vt tenent doctores, & eſt ſententia Sancti Tho. 3. Sentent. 31. quęſtio 3. artic. 1. ergo non poteſt homo euitare omnia peccata ſine gratia. Si tamen lex perfecta detur, debent vitari omnia peccata: ergo non debet dari lex vetãs omnia peccata, niſi ab illo, qui dare poteſt gratiam, vel modum perueniendi ad illam. Chriſtus autem ſolus eſt iſte. Nã nullus legiſlator humanus poteſt gratiam dare: ergo nullus debuit dare legẽ perfectam, niſi Chriſtus. Secundo fit hoc, quia cum lex politica ſit via deducens hominem in bonum iſtud, qđ eſt finis politicus, ſi diuerſi finis intendãtur in diuerſis politijs, neceſſe eſſet diuerſas eſſe leges in illis, ſicut alię leges ſunt in politia, quę cõſtat tota ex mercatoribus, vel principaliter, quam in politia, quę tota conſtat ex agricolis. Omnes autem politiæ ordinantur ad quoddam bonum ſenſibile, quod haberi poteſt hic. Ideo leges politicæ nõ oportet, ꝙ ſint excellentiores, quàm vt poſſunt ſufficienter deducere in illum finem, quia totũ, quod vltra eſſet, ſuperuacuum eſſet, & fortè impediret. Sicut ſi quis habens arma ferrea conuenientis roboris ad ſuſtinendum ictus, & vt fortiora eſſent multũ groſſa illa faceret, illa fortitudo eſſet iam ſuperuacua, & eſſet per accidens impeditiua, inquantum neceſſe eſſet illa eſſe grauia valde, & difficilia ad motum. Ita ſi leges politicæ darentur, quę vetarent omne malũ, iam eſſent maioris perfectionis, quàm requireretur ad perueniẽdum in finem, & iſtud eſſet valde inordinatum, quia apponeretur labor magnus in vacuũ, & res magis perfecta ſubordinaretur rei minus perfectę. Politia autem eccleſiaſtica, quę eſt congregatio omniũ hominum communicantium in lege Chriſti ordinatur ad quoddam bonum excellẽtiſſimum, quod eſt vera beatitudo, & conſiſtit in hoc, quòd homo verè vnitur Deo vidẽdo eum per eſſentiam. Sed iſtud eſt bonum ſimpliciter, & immaculatum. Ideo oportet venire ad iſtud per omnimodam puritatẽ vitę. Talis ergo vita debuit dirigi per leges, quæ oẽ malũ vetarent, quia aliàs nõ eſſet totalis puritas, ergo lex Chriſti debuit eſſe vetans omne malum. Secus autẽ eſſet ſi lex Chriſti deberet nos dirigere in bonũ politicum, quia tunc fuiſſet valdè irrationabile, quòd omnia mala vetaret. Tertio patet, quia etiam exiſtẽtibus omnibus iſtis, ſi lex Chriſti ꝓhiberet leges politicas damnãdo illas, ita, vt per eam deberemus gubernari quantum ad actiones politicas, eſſet inconuenienter poſita, quia tunc cogeret omnes homines viuentes politicè ad perfectè viuendum, quod politia non tolerat, cum conſtet ſemper ex bonis, & malis. Non ergo damnauit leges politicas iubens illas tolli, ſed permiſit eas quaſi pertinentes ad alterũ forum:

De lege Christi, & politia.

A B C D E

rum: & tamen singulis hominibus inquantũ in ip-
sam tendunt imposuit ab omni malo abstinere, qđ
non erat impossibile, cum ipse cuilibet petenti gra-
tiam det, & ad perueniendum in eum talem purita-
tem nos obseruare oporteat. Et sic manet conueniẽ
ter lex Christi cum politica. Non tamen damnan-
do illam, ita vt tollat, nec etiam approbando eam,
tãquam per leges ipsius politię peruenire possit ad
bonum, quod Christus promittit, sed relinquit eam
tanquam à se diuersam. Si aut lex politica esset ad
ordinandum hominem in vltimam fœlicitatem,
ad quam lex Christi ordinat, damnasset Christus le-
ges politicas tanquã inconuenienter positas, & im-
proportionaliter se habẽtes ad finẽ, quem intendũt,
quia tamen ad alium finem tendunt, in quem suffi-
cienter dirigũt, Christus eas intactas reliquit. De ista
differentia legum humanarum, & Christi dicetur in
libro nostro de quinque legibus, & dictũ est aliqua-
liter quantum ad istud dubium in libro nostro De-
fensorio trium conclusionum.

An liceat alicui seipsum quacunque ex causa occidere.
Quæstio C X I I.

QVAERITVR, An liceat alicui seipsum pro
aliqua causa, vel sine causa occidere.

Primum argum. Aliqui dicunt, quòd sic: quia homicidium est pec
catum, inquantum est contrarium iustitię, sed nul-
lus potest sibi ipsi iniustum facere, cum sit volẽs, vt
ostenditur, 5. Ethi. cap. vltimo: ergo non facit iniu-
Secundũ argu. stum qui se occidit, & sic non peccat. Item occidere
malefactores licet habenti publicam potestatẽ, sed
quãdoque ille, qui est iudex, vel habet publicam po
testatẽ est malefactor, & mereĩ mortem secundum
Tertium argum. leges humanas: ergo licet ei occidere seipsum. Item
licitum est homini subire minus periculum sponta
neè, vt maius periculum euitet; sicut licitum est ali-
cui amputare sibi ipsi aliquod mẽbrum putridum,
ne totum corpus pereat, sed qñque quis occidendo
seipsum vitat maius malum. s. miseram vitã, vel tur
pitudinem alicuius peccati, qđ cõmitteretur in eo:
Quartum argum. ergo licet homini occidere seipsum. Item peccato-
res non computantur inter sanctos: Samson tñ oc-
cidit seipsum, Iudi. 16. & computatur inter sanctos
ad Heb. 11. vbi ponit eum Apost. in cathalogo san-
Quintũ argum. ctorũ: ergo licitum est hoĩ seipsum occidere. Item
aliqui laudãtur, quia se interfecerunt inter Gẽtiles,
sicut Cato, & Lucretia nobilis Romana, vt ait Tit⁹
Liuius: immo quidam philosophi dixerũt, ꝙ mors
optima est illa, quã quis sibi infert, & proxima huic
est illa, quam ab alio fortiter tolerat: ergo licet hoĩ
Sextum argum. se occidere. Item actiones, quæ sunt ad finem, for-
tiũtur bonitatem à fine: & tamen aliqui se occidunt
pp bonum finem, sicut quidam pp desideriũ fęlici-
tatis se occiderunt cognita imortalitate animę: er-
Septimũ argum. go se occidere sic bonum erat. Item non solum in
historijs gentium, sed etiam in sacra scriptura aliq
laudantur, quia voluerunt potius nobiliter mori se
occidendo, quã viuere, sicut laudatur Razias. 2. Ma-
cha. 14. eligens notabiliter potius mori, quàm subdi
tus fieri peccatoribus, & cõtra natales suos indignis
iniurijs agi, sed quod fortiter, & notabiliter fit, illici
tum non est, ergo aliqñ licet homini seipsum occi-
dere. Dicendum, quod illicitum est seipsum occi-
dere, cum sit cõtra preceptũ Dei. s. nõ occides, Exo.
20 & Deute. 5. Et hoc intelligitur de hoĩe, quia non
est vetita occisio plantarum, & pecorũ, vt probatũ
est supra q. 104. & dicit Aug. primo de Ciu. Dei. Re
stat, vt de homine hoc intelligatur: nam de fructe
tis accipi non potest, quia nullus in eis sensus est.

F Nec etiam de irrationabilibus animalibus, quia nul
la nobis ratione sociantur, et tamẽ quia seipsum oc
cidit, nihil aliud quàm hoĩem occidit, vt ibi dicitur
ergo illicitum est. Et tanto grauius erit homicidiũ
istud homicidio, quod in alios perpetratur, quanto
magis homo se diligere tenetur, quàm alios. Nam
homicidium, ideo malum est, quia cõtra charitatẽ
est: & tamẽ magis homo seipsum diligere tenetur,
quàm alios: ergo magis peccabit seipsũ occidendo,
quàm cæteros. Si quis enim fratrem suum, aut pa-
trẽ, aut mr̃em occideret, multo grauius istud esset
quàm si aliquem omnino extraneum occideret, qa
magis quam quoslibet extraneos diligere tenetur.
Magis tamẽ quilibet seipsum diligere tenetur, quã
G mr̃em, & patrem, ergo grauius peccabit, si se, quã
si patrẽ, aut mr̃em occiderit. Est ergo illicitũ valde
seipsum occidere, & hoc triplici ratione. Prima qa
naturaliter quælibet res seipsam amat. Quod ostẽdi
tur, quia quælibet seipsam conseruat in esse, & cor-
rumpentibus resistit in quantum potest. Ideo quod
se quis occidat, cõtra naturalem inclinationem est:
quod verò contra naturam penitus est, malum est,
quia naturæ ordo à Deo institutus est, & non pẽdet
ab electione, nec ab opere nostro: quęcũque autem
à Deo facta sunt, bona sunt, Genes. 1. Etiam est con-
tra charitatem, cum se quilibet diligere teneatur: &
ideo non inferre malum, sed nullum malum maius
potest esse, quam occisio: ergo peccatum mortale
H erit se occidere tanquam contra naturalem legem,
& charitatem existens. Secunda, quia magnam iniu
stitiam homo facit se occidendo illi politiæ, cuius
pars est. Nam totum, quod pars est, ipsius totius est,
quia pars nõ habet perfectionem suam, nisi in toto:
homo autem cõmunitatis alicuius pars est: ideo id,
quod est, cõmunitatis est. Quia verò se occidat sub-
trahit communitati aliquid, quod habet, scilicet, id
quod est, ergo communitati facit iniuriam se inter-
ficiens. Sicut domino damnum faceret seruus, qui
seipsum occideret, quia priuat propria possessione
dominum, quia seruus est organum animatum exi-
stens alterius, 1. Politic. & 8. Ethic. Et est pecunia do-
mini sui, Exod. 21. Hoc innuit Aris. 5. Ethic. cap. vlt.
I dicẽs propter quod & ciuitas damnificatur. Probat
etiam hoc, quia occidentes se ipsos quasdam pœnas
inhonorantium à ciuitate recipiunt, scilicet, quòd
corpore relinquantur insepulta, vel tradantur be-
stijs, aut aliud huiusmodi Sic dicitur ibidem, s. quòd
quædam inhonoratio adest seipsum corrumpenti,
idest, occidenti, vt ciuitati iniustitiam facienti. Ter-
tia est, quia vita est quoddam donum homini diui-
nitus attributum, & eius potestati soli subiectum,
qui viuificare, & mortificare potest. Homo autem
occidere potest, sed non viuificare: ideo, qui se occi-
dit, peccat faciendo Deo iniuriam. Sicut qui alienũ
seruũ interficit peccat in dominũ eius, quia subtra-
K hit ei seruum. Ita quilibet homo Dei seruus est, qa
possessio eius est: Psalmo 103. Omnia in sapientia fe-
cisti, impleta est terra possessione tua: Peccat ergo se
occidendo, quia quantum in se est per hoc se Deo
subtrahit, ne iam in eum dominium habeat: Peccat
ergo, sicut qui vsurpat sibi potestatẽ super rem, quæ
non est sui iuris. Nam cum solus Deus sit, qui vitam
donare potest, ad eum solum pertinet iudicium de
morte, & vita, Deuterono. 32. Ego occidam, & ego
viuere faciam. Qui autem se occidit vsurpat sibi po-
testatem super vitam suam: ergo iniustè agit cõtra
Deum, & peccat. De his Sanctus Thom. secunda se-
cundæ, quæst. 64. artic. 5. Ad primum dicendum, ꝙ
Ad primũ argum. homicidium est illicitum, non solum, quia iniustũ
est, sed quia contra charitatem est: omne tamen, qđ
est

est contra charitatem, peccatũ est. Aliter potest dici, quòd iustitia potest accipi pro particulari, s. commutatiua, vel distributiua, & etiam ita occidere se, quia non est ad alterũ, non est iniustũ. Vel potest accipi pro iustitia legali, & sic est omnis virtus. 5. Ethi. Et tunc quidquid fit contra legem, non licet contra distributiuam, vel commutatiuam. Aliter potest dici, quòd occidens se non facit sibi iniustitiam simpliciter, quia ciuitati iniustum facit, 5. Ethic. Et est ista iniustitia particularis, quę opponitur Iustitiæ particulari commutatiuæ, cum sit quidam cõtractus inuoluntarius secundum modum loquendi Aristot. 5. Ethic. Si autẽ ad seipsum comparetur nõ dicetur iniustum agens, sed contra charitatem faciẽs, quam ad seipsum habere tenetur. Sed dicetur si aliquis homo sit, qui ad nullam communitatem pertineat, vt potè, quia parentibus suis peregrinantibus in desertis natus est, & postea nunquam manserit in aliqua vrbe, sed etiam in desertis se occiderit non videbitur fecisse iniustum alicui se occidendo. Dicendum, quòd licet non fecit iniuriam specialiter alicui politiæ, quia nullius specialiter pars erat: fecit tamen iniuriã toti speciei humanæ, quia omnes homines habent inter se quandam societatem naturalem, & se mutuo diligunt, vt dicit Arist. 8. Ethic. Huius autem cõmunitatis specificæ iste pars est: ideo toti naturæ humanæ iniuriam facit cum se occiderit. Nã sicut partes cõmunitatis cuiuslibet particularis sũt bonum ipsius communitatis, quibus pereũtibus cõmunitas perit, ita & quilibet homo habet in se bonum quoddam naturalis communitatis, quoniam in ipso conseruatur natura sicut in quolibet indiuiduo, & per ipsum etiam propagari põt, ꝙ ergo se occidat subtrahit toti naturæ humanæ bonum istud, quod in ipso habebat, & sic toti isti cõmunitati humanæ iniuriam facit.

Ad secundum. Ad secundum dicendum, ꝙ ille, qui habet publicam potestatem, occidere potest malefactorem tanquam iudex, sed ipsum non occidat tanquam iudex: ergo peccat. Patet hoc, quia iudex etiam si cognouerit aliquem peccasse, non potest ei pœnam inferre, nisi de illo delicto ei per viam iuris constet: aliàs homicida est. Et tñ de delicto suo non constat ei per viam iuris, quia nec per accusationem, nec per inquisitionem, nec etiam sententia vlla profertur. Ideo tãquam à priuato fit occisio: ideo illicita est. Sed dicetur: nunquid iudex potest peccatum suum iudicialiter punire contra seipsum sentẽtiando secundum legem. Dicendum, quòd non: qa etiam si publicè confiteretur peccatum suum in loco iudicij, & sententiam proferret contra se, quam ministris iuberet exequi, esset illicita occisio, tam ex parte eius, quàm ministrorum. De ipso patet, quia non habet iurisdictionem ad seipsum condemnandum. Nam si par in parem non habet imperium, à fortiori, nec idem in seipso. Ideo contra se diffiniendo peccare, & etiam tradẽdo se ministris, vt exequerentur sententiam peccaret, quia illi non habebant aliquam iurisdictionem ad hoc faciendum, quia ipse non poterat eam dare illis tanquam iudex: ideo personis priuatis se traderet occidendum. De ministris patet, quòd si velint exequi sententiam, peccarent, quia erat lata à persona priuata, quæ quãtum ad hoc non præerat iurisdictioni, & etiam notoriè erat contra formam iuris. Ideo ipsi quoq; essent homicidæ. Sicut si quis diceret alteri: occide me, & ille occideret eum: manifestũ est, quòd esset homicida. Sicut patet 2. Regũ 1. de illo iuuene Amalecita, qui confessus est se occidisse Saulem eo iubente. Nã Dauid iussit illum occidi tanquam reum homicidij dicens: sanguis tuus super caput tuum. Os enim tuum

A locutum est aduersum te, dicens: ego interfeci Christum Domini. Sed objicietur, quòd liceat alicui se de peccato suo iudicialiter condemnare sentẽtiam proferendo. Sic patet in Decretis, dist. 21. cap. Nunc autem diuina. Vbi cum Marcellinus Papa obtulisset idolis sacrificium, congregato cõcilio episcoporum multorũ inquisitione facta de delicto ipse confessus est, & nullus episcoporum ausus est proferre sententiam, sed dixerunt ei: Tuo ore iudica causam tuam. Et iterum: Noli audiri in iudicio nostro, sed collige in sinu tuo causam tuam. Et iterum: Ex te iustificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis. Dicendum, quòd seipsum nemo potest iudicialiter condẽnare. Hi autem episcopi dixerunt Marcellino, quòd

B ipse se iudicaret, non quidem iudicando per modũ auctoritatis, sed denunciando sententiam, in quam ipso iure incurrerat. Nã per hoc, quòd coluerat idola, si in hoc mãsisset, ipso iure erat priuatus Papatu, etiam si nemo contra eum iudicialiter procederet. Hanc autem speciem pœnæ, quam ipso iure incurrerat, episcopi propter honorem sedis Apostolicæ nolebant proferre, sed dicebant ei, quòd ipse proferret. Ad hoc etiam faciebat, quòd Papa nõ habet aliquem superiorem, qui possit de delicto eius aliquo quantuncunque grauissimo iudicare, nisi cõcilium generale congregatum legitimè, quod ecclesiã vniuersalem repręsentat, cuius Papa filius est, & potest de illo iudicare. Isti tamẽ episcopi licet multi essent,

C non faciebant concilium generale. Ideo etiam si essent omnes episcopi totius ecclesiæ si conciliariter non conuenirent non posent de Papa iudicare: qa non repręsentarent ecclesiam vniuersalem, quæ sola supra Papam est. Secus autem in iudicibus alijs, quia omnes alij possunt habere superiorem in temporalibus, vel spiritualibus saltem. Ideo non iudicabunt ipsi de causa sua. Et sic patet quòd contra se nemo poset proferre sententiam sanguinis: ẽt si secũdum leges mereretur illam. Sed si iudex vellet ꝓ peccato suo pati, secundum legem: potest deposita dignitate, vel non deposita subijcere se potestati aliorum iudicum, qui de eo legitime iudicarent. Ad tertium dicẽdum, quòd homo constituitur dominus Ad tertiũ.

D suijpsius per liberum arbitrium: & ideo licitè potest homo de seipso disponere quantum ad ea, quæ pertinẽt ad hanc vitam, quæ hominis arbitrio regitur. Et tamen quantum ad corpus suum, vel vitam arbitrium non habet. Quia nemo est Dominus mẽbrorum suorum. Ideo propter aliqua mala, quæ timentur, vel propter bona, quæ sperari posunt, non est homo iudex vitæ suæ. Nam dominium nostrum est per operationem liberi arbitrij. Ideo non potest per istud quis nisi in ea, quæ sunt posteriora, & sunt minora eo. Natura tamẽ est prior operatione: ideo nõ est homo dominus corporis sui, nec animę suæ, nec alicuius potentiæ suæ, quę naturaliter sibi insit, quia omnia ista sunt priora libero arbitrio. Ideo nõ licet

E per arbitrij libertatẽ disponere de ese, vel vita, quæ est naturalis, nec de aliquo membro, ad hoc ꝙ liberè possit præscindi, nisi fortè subeset causa, scilicet, ne totum corpus periret, quia tunc non ex libertate, sed ex necessitate fit. Oportet ergo angustiam, vel quæcunque alia mala tolerare, & non vsurpare nobis dominium vitę nostræ occidẽdo nos, cum illius nunquam possimus ese domini. Ad quartum dicẽdum, quòd sicut dicit August. 1. de Ciuita. Dei Non aliter excusatur Samson, ꝙ seipsum occidit, cũ hostes ruina domus oppressit, nisi quia latenter spiritus hoc iuserat, qui per illum miracula faciebat. Satis est hoc rationabile, quia Deus instituerat Samson in iudicem, vt persequeretur Philisthinos.

Sicut

Sicut dicitur Iudi. 14. quòd quærebat dominus occasionem contra Philisthijm: & ideo fecit, quòd Samson acciperet vxorem de Philisthinis, vt sic haberet intentiuum inferendi eis mala. Nunc autem Samson moriens occidit plures, quàm viuēs occiderat. Iudi. 16. Ergo videtur, quòd Deus specialiter voluit, quòd istud Samson faceret, vt perirent Philisthini. Et sic non peccant. Et maximè patet, quia quando hoc facere voluit orauit ad Dominum, eodem cap. Et sic Deo instigante faciebat. Ad quintum dicendum, quòd inter Gentiles licet virtus aliquo modo cognosceretur, non tamē erat cognita vera virtus, eo quòd vera fœlicitas, ad quā virtus dirigebat, non erat cognita. Et quia beatitudo finis est, in quē omnes actiones nostræ tēdunt, sicut variè homines possunt æstimare de fœlicitate, ita variè mouentur in illam, & per diuersas operationes. Sic dicit Boet. de Consol. libro 3. prosa 2. Et quia quidam de Gentilibus fœlicitatem constituebant in solo honore, vel fama, necesse erat, quòd omne istud, quod ad honorem dirigeret, virtutem esse putarent. Alij autē perfectam libertatem pro bono summo habebāt, ideo quidquid ad hoc deduceret tāquam virtutis actum laudabant. Et quoniam quibusdam vita interdum non poterat esse, nisi cum aliquali infamia, vt hanc euaderent, se occidebant. Sic fuit de Lucretia, quæ ne putaretur cōsensisse adulterio, quod Sextus Tarquinius cum ea commiserat, prius patre, & marito, & cognatis præsentibus protestata innocentia sua fleuit, ordine gestorum plenè narrato. Deinde, ne aliqua suspitio delicti, vel consensus manere posset, seipsam gladio, quem occultum tenebat, potenter transfodit. Nō ergo fuit in Lucretia desiderium veræ virtutis, sed desiderium famæ. Nam cum à principio Sextus Tarquinius ei nudo gladio minaretur, nisi ei commisceri consentiret, interita mansit. Cum ergo dixit, quòd occideret eam non consentientem, & poneret seruum quendam occisum iuxta eam in lecto, & assereret, quòd eos coeuntes occidisset, ingemuit tunc Lucretia vidēs, quòd per hoc vita, & fama ei periclitabantur. Consensit ergo facinori, & ei commixta est. Postea verò notificato rei ordine cum nihil falsum ei apponi posset, vt nulla sceleris opinio remaneret, seipsam occidit. Si tamē Lucretia veram castitatis virtutem amasset, potius occidi elegisset, & cum ea poni seruum occisum in lecto, quia per hoc nihil sibi nisi honestatis opinio deperibat: Vera autem virtus inconcussa manebat: Ne tamen per hoc verum facinus commisisse putaretur, potius committere voluit, quàm credi istud commisisse. Quo facto cum iam irremediabile opus esset, nec morte posset expiari, vt solam famā incōcussam teneret se elegit occidere. Errauit ergo nimis Lucretia: quia non virtutē, sed virtutis opinionem, vel famam prosecuta est. Ideo increpabilis nimis fuit actus ille. Romani tamen, qui etiam tūc de virtutibus non benè sentiebant, factū istud summis laudibus extulerunt, Lucretiam castitatis Romanę matrem appellantes. Et licet ista non esset virtus vera: tamen ad virtutem præstabat occasionē alijs matronis conseruandi pudoris desiderium augens, cum Lucretia eum coacta perdens se impunitam non permisit. Alij autem Gentiles libertatem pro summo bono habentes, quælibet mala vt libertate non carerent, tolerabant. Sic enim fuit de omnibus tenentibus quartam sectam, vel philosophiam Iudæorum, de quo Iosephus 18. Antiquitatum, & diximus de illa supra 3. cap. quæst. 63. Talis autem Cato fuit, qui nolens Iulio Cæsari subesse seipsum occidit, prius quàm in eius potestatē veniret. De Lucre-

Ad quintum.

F tia patet primo de Ciuitate Dei, cap. 19. & de Catone, cap. 18. Neuter tamen eorum veram virtutem secutus est, licet vtrunque plurimi laudant maximè Catonem, qui pro euadendo seruitutem quandam, ne cogeretur corā Cæsare humiliari seipsum occidit. Ad Sextum dicendum, quòd licet fœlicitas sit summum bonum, & desiderium illius nō potest esse malum, potest tamen homo peccare in modo perueniendi ad illam. Nam sicut potest quis errare constituendo fęlicitatem in eo, in quo non est, velut si in diuitijs, aut corporeis voluptatibus eam esse putet: ita & constituta vera fœlicitate potest conari peruenire ad illam per media inconuenientia. Velut si quis constituens sibi pro bono facere eleemo-

G synam, vellet furari, vt inde abundanter eleemosynam facere possit, ita de beatitudine vera est, quæ licet post istam vitam sit: tamen non est medium conueniens perueniendi ad eam per hoc, quòd quis se occidat. Nam non est in potestate nostra assequi beatitudinem, nec ideo quis beatitudinem statim assequitur, quia de vita ista exit, quia tunc assequeremur eam naturaliter. Si autem hoc esset, satis esset conueniens, quòd homo se occideret, vt ei pateret aditus ad istud bonum, ad quod per huius corporis claustra pertingere impediebatur. Sed falsum est, quia beatitudinem solus Deus ex munere concedit. Ideo non est aliter conandum ad eam peruenire, quàm sicut ipse determinauerit. Istud autem non est per hoc, quòd

H aliquis se occidat: ergo non licet ei se occidere. Qui autem desiderio immortalitatis se occidebant, falsam habebant opinionem de fœlicitate. Nam putātes per hoc fœlicitatem acquirere, æternam miseriam incurrebant. Nec etiam licet alicui se occidere ad euitandas miserias huius sæculi. Nam vltimū malorum huius vitæ est, & maximè terribile mors, vt patet 3. Ethi. Et ita inferens sibi mortem ad vitandas miserias huius vitæ, inferret sibi maius malum ad minoris mali euitationem. Etiam si de futuris malis nihil cogitetur, & istud est valde irrationabile. Ad septimum dicendum, quòd sicut fuit inter Gētiles, ita etiam inter Iudæos aliqui falsam habuerūt opinionem de fœlicitate, & miseria huius vitæ, & ēt

I de veritate virtutis. Et quoniā fortitudo est, quędā virtus laudabilis, errauerunt aliqui transferentes eā ad actum, in quo non est. Et sic actus illos laudantes. Nam fortitudinis est, quòd quis mortem pati nō refugiat ab alio, quādo virtus hoc suadet, s. propter honestatem causę, & vitetur peccatum, si aliter vitari non pōt. Quod autem aliquis mortem sibi inferat, vt vitet mala pœnalia huius vitæ, habet quandam similitudinem fortitudinis, inquātum sibi ipsi mortem infert. Non est tamē vera fortitudo, sed potius mollicies, & quædam remissio cordis, s. quòd homo habens cor molle, & impotens ad tolerandum exteriora mala tanquam succumbēs illis occidit se, vt se ab illis subtrahat. Sicut qui, viso hoste, putans se nō pos

K se resistere ei, fugit. Talis fuit iste Razias, quia impotens ad tolerandum mala, quæ putabat sibi inferenda ab hostibus, voluit se occidere, ne aliquid vile pateretur, quòd non deceret secundum dignitatem sui generis. Scriptura autem non approbat factum simpliciter, quia non fuit bonum, sed loquitur de motiuo Razię, sicut faciunt historiographi: ideo nō est tale exemplum imitandum.

Ad sextū.

Ad septimum.

An liceat alicui occidere filiam, vel vxorem inuentam in adulterio. Quæstio CXIII.

QVAERITVR, An liceat alicui occidere filiā suam, vel vxorem inuētam in adulterio, cum lex

lex hoc permittat, ita quòd ſecundum cõſcientiam liber ſit à culpa homicidij. Dicunt quidam quòd ſic quia id, quod per iuſtam legem fieri poteſt, ſine culpa fit. Lex tamen concedens patri occidere filiam deprehenſam in adulterio eſt iuſta, quia aliàs non eſſet lex, vt ait Auguſt. primo libro de Libe. arbitrio: ergo licet illam occidere. Item lex ſancta eſt, & mandatum ſanctum, quod Deus dedit, vt patet ad Ro. 7. Et tamen permittebatur Iudæis occidere filios, quãdo erant proterui, & luxurioſi non obedientes monitis parentum: Deuterono. 31. ergo a fortiori licebit filiam deprehenſam in adulterio occidere. Item dicit Iuriſconſultus, quòd ideo patri, & non marito permiſſum eſt occidere filiam, vel virum adulterum, quia plerunque pietas paterni nominis conſilium pro liberis capit. Mariti verò calor, & impetus facilè decernentis refrenãdus fuit: indultum eſt ergo patri, & non marito mulierem deprehenſam in adulterio occidere.

Primum argum.

Secunda arg.

Tertium argum.

Dicendum eſt, quòd lex permiſit patri occidere filiam deprehenſam in adulterio, & etiam viro aliquando occidere vxorem deprehenſam in adulterio: & tamen hoc non ſufficit ad hoc, quòd nõ peccent in hac occiſione, ſed ſolum, vt ſecundum legem humanam puniri non poſſunt. Dicit enim Auguſt. primo de Libe. arbit. quòd lex malefactis minoribus, ne maiora committerentur licentiam dedit. Et quia adulterium erat crimen, quod maximè turbaret rempublicam, ſi aliqualiter relinqueretur impunitum, conceſſit lex, quòd quando inueniretur filia à patre in adulterio poſſet occidi cum adultero. Et cauſa fuit, quia ſi inuento ſic adulterio nõ liceret patri, aut marito occidere filiam, vel vxorem adulterium quodammodo committeretur impunè. Nam fortè poſtea probari non poſſet, & ſic oporteret manere impunitum ſi iudicialiter agendum eſſet. Secundò, quia nihil eſt, quod amarius, & durius viro videatur, quàm ſi actualiter inueniat vxorem ſuam cum alio in adulterio, vel pater inueniat filiam. Vnde in talibus non poſſunt iram temperare. Permiſit ergo lex, quòd occiderent impunè, quia etiam ſi non permitteret plurimi occiderent, ſicut inuentos in adulterio, & tunc oporteret occidi patres, & maritos. Et iſtud erat maius inconueniens, quàm occidi deprehenſos in adulterio. Tertiò, quia ſi quis inueniret alium cum vxore ſua adulterantem, vel cum filia, & occidere non liceret, & poſtea non poſſet iudicialiter adulteriũ probare, maneret ei iracundia perpetua, & deſiderium ad occidendum adulterum, ex quo ſuſcitarent̃ multa bella, & quotidianæ ſeditiones: ideo lex permiſit occidi ſic deprehenſos tanquam minus malum ipſi reipublicæ exiſtens, quàm ea, quæ inde ſequerentur, non data hac permiſſione. Et permiſſio iſta fit principaliter propter iracundiam magnam, quam quam pater, & maritus vir temperare poſſent: occiſio iuſta non eſt, ita, vt à culpa homo liber ſit in foro conſcientiæ, ſed tenebitur reus homicidij. Nam non licet alicui occidere alium habens animum occidendi regulariter, niſi quando habet adminiſtrationem publicam, & facit ſolum pro bono publico. Vnde defendens ſe, ſi habet voluntatem occidendi, etiam ſi ſit neceſſitas ineuitabilis, peccat, vt probatum eſt ſupra quæſt. 109. Iſti autem, qui filias, vel vxores occidunt in adulterio deprehenſas non habent adminiſtrationem publicam directè, ſed ſolum in hoc caſu permiſſum eſt ſibi iſtud agere, propter iracundiam, quam tolerare non poſſunt. Et ſic non agunt iſti pro bono publico, ſed pro vindicta, cum iracundia nihil ſit, niſi vindictæ deſiderium.

A Ideo in foro conſcientiæ rei ſunt homicidij, qui talia committunt. Quòd autem propter ſolam iracundiam permittãtur occidere filiam ipſi patri deprehenſam in adulterio, patet, quia lex Iulia de adulterijs permittit patri occidere filiã ſic deprehenſam cum quatuor conditionibus. Prima eſt quòd pater ſit tunc præſens quando adulterium committitur, ideſt, quòd inueniat eos in adulterio. Nam ſi poſt adulterium perpetratum inuenerit adulterum, vel adulteram, & occiderit, nõ eſt immunis à culpa homicidij etiam ſecundum legem ciuilem. Secunda conditio, quòd adulterum, & adulteram ſimul occidat. Nam occidens ſolum adulterum non liberatur à pœna homicidij. Tertia, quòd non vbique,

B ſed ſolum ſi pater in domo ſua, vel in domo mariti filiæ ſuę inuenerit adulterum cum ea, quia tunc lex non ſolum adulterium, ſed etiam iniuriam maiorem computat. Ideo ibi, & non alibi inuentos occidere licet. Quarta, quòd incontinenti inconſulto dolore, dum eſt pater in actu acerbi doloris filiã, & adulterum occidat. Nam poſtea non licet, vtpotè ſi pater inueniens filiam cum adultero in ipſo actu adulterij teneret, & eos poſt aliquantum tempus, vtpotè vnam, vel duas horas excogitata pœna aliqua occideret illos, non liceret ſecũdum legem, ſed tunc ſolum quando dolor inconſultus eſt, ideſt, quando magnitudo doloris ſubitò inſurgẽtis compeſci non poteſt, ſcilicet, in ipſa præſentia criminis.

C Apparet igitur ex omnibus his, quòd lex non permittit iſtam occiſionem taquam iuſtam, ſed ſolum propter iram, quæ frenari non poteſt. Et iſta cauſa exprimitur. C. de adulterijs. l. Gracchus. Dicitur enim, quòd tam iuſtum dolorem compeſcere non potuit. Scilicet: inuenit adulterum cum vxore ſua, & occidit illum, & lex excuſat factum eius propter iuſtum dolorem. Manifeſtum eſt tamen, ꝙ quidquid fiat ex vindictæ deſiderio ſecundum legem Dei, peccatum eſt. Ideo non licet patri occidere filiam ſic deprehenſam, nec marito vxorem. In legibus autem communibus, permittebatur hoc patri generaliter, & non marito, eo quòd maritus erat magis inclinatus ad puniendum adulterium, quàm pater, qui pro liberis ſæpe conſilium ca-

D pit, & tolerat eorum crimina propter naturalẽ pietatem. Conceſſit tamen lex marito occidere adulterum, & adulteram quando adulter eſt vilis conditionis, vt ſi ſit ſeruus. Et videtur eſſe motiuum propter magnitudinem iniuriæ inſurgentis ex magno contemptu. Et tamen nunc ſecundum leges particulares multarum gentium, generaliter licet virò occidere vxorem adulteram, & adulterum ſimul deprehenſos cuiuſcunque conditionis ſint. Et non ſolum ſecundum legem diuinam, ſed etiam ſecundum canonicam puniuntur tales homicidæ. Nam irregularitatem incurrunt, quia ſunt homicidæ voluntarij, & inſuper non effugiunt pœnam iuris, licet non ſit tanta pœna in iſtis, ſicut in illis, qui

E aliàs occiderũt, lege nulla permittente. Et idem eſt in foro conſcientiæ: nam non eſt eis tanta pœnitentia imponenda, ſicut alijs homicidis. Ad primum dicendum, quòd lex humana iſta permittens iuſta eſt, quia attendit vtilitatem reipublicæ, quæ periret, niſi in talibus fieret permiſſio, vt ſupra dictum eſt. Et tamen non operatur iuſtè, quicunque per legem iuſtam operatur: quia poteſt iniqua intentione agere. Et tunc manifeſtum eſt, quòd actus malus eſt. Et ita iſti ex ſola iracundia occidunt: ideo peccant licet per legem agant. Ad ſecundum dicendum, quòd licet filij delinquant, non habent patres omnimodam poteſtatem ſuper eos ad puniendum eorum

Ad primũ argum.

Ad ſecundum.

eorum delicta graui pęna, quia hoc ad solam legem publicam pertinet: ideo si patres voluerint quòd puniantur filij pro delictis suis, possunt eos accusare iudicialiter, & punientur. Et ita cum obijcitur Deuteronom. 21. Non occidebant ibi patres filios, sed accusabant coram iudicibus ciuitatis ad portam vrbis, dicentes: Filius iste noster proteruus est, & contumax, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ. Et tunc dicitur ibi, quòd lapidibus obruet eum populus ciuitatis. Et sic patres nō occidebant ibi filios propria auctoritate, sed per decretum iudicum, & executio pertinebat ad totū populum, cum à toto populo lapidarentur isti.

Ad tertiū. Ad tertium dicendum, quòd lex permisit patri occidere, & non viro secūdum legem Romanorum, quæ est lex Iulia de adulterijs. Et tamen secundum leges plurimarum gentium tam marito, quàm patri licet: immo magis marito, quàm patri. Et sic vbi est maior iracundia fit maior permissio. Vnde non fit zelo Iustitiæ, sed vindictæ, talis occisio. Dato tamen, quòd staretur legi Iuliæ de adulteris, adhuc nō fiebat concessio ista, siue permissio, nisi propter dolorem patris, quia quarta conditio supra posita ad hoc, quòd liceret patri occidere filiam, erat, quòd occiderat eam, & adulterum inconsulto dolore, id est, quando haberet dolorem acerbum non permittentem deliberationem. Quod autem dicitur, quòd affectus, vel pietas paterni nominis capit interdum consilium pro liberis: verum est, cessante illo acerbo dolore, & tamen illo durante difficile est consilium capi. Est tamen verum, quòd naturalis pietas non permittit regulariter insurgere tam grauem iracundiam in patre contra filios, sicut in marito contra vxorem Nam pater diligit filios propter seipsos, qa sunt aliquid eius: maritus autem vxorem diligit ꝓpter seipsum, & non propter illam. Ideo solum considerat iniuriam sibi factam, & non amorem, quem habet ad eam. Et sic in eo insurgit dolor grauior, & irrefrenatus. Et ob hoc satis videbatur iusta lex Iulia permittens patri occidere filiam, & nō viro vxorem, quia hoc modo pauciora homicidia fierēt: qa rarius pater occideret filiam, pro qua interdum cōsilium caperet, vt illam non occideret. Maritus autem consilium non caperet pro vxore, & sic illam occideret. Paucitas autem huiusmodi homicidiorum erat bonum quoddam reipublicæ, quod attendit lex Iulia. Leges tamen particulares multarum gentium quæ potius marito, quàm patri hoc permittunt considerauerunt pacem politicam. Quia cū maior sit dolor viri pro vxore adulterata, quàm dolor pr̄is pro filia adultera, sequenrent plures contentiones, & bella in Republica, non facta hac permissione maritis, quàm si patribus non fieret: ideo maritis generaliter concesserūt, quod etiam iustum politicè esse videtur, licet secundū legem Dei vtrunque sit iniustum, & iniustè fiat. Et tamen legislatores hoc permittendo, idest, condendo tales leges, & iudices per illas sententiando non peccant: immo peccarent si leges istas tanquam dissimiles legibus fori conscientię tollere vellent, vt supra ostensum est, quæst. 111.

An liceat mulieri virgini seipsam interficere, ne corrumpatur. Quæstio CXIIII.

QVAERITVR, an liceat mulieri virgini seipsam occidere, ne corrumpatur, si videt, quòd

Primū ar. aliter seipsam defendere non potest. Dicūt quidam, quòd sic, quia prima ad Corinth. 9. dicitur: Melius est mihi mori, quàm gloriam meam quis euacuet:

F & tamen gloria virginitatis est valde magna, ideo melius videtur, quòd homo se occidat, quàm vt gloriam virginitatis perdat. Item beatus Hieronymus videtur hoc dicere super Iona prophetam, & habetur 23. quęst. 5. cap. non est nostrum, scilicet: Non est nostrum mortem accipere, sed ab alijs illatam libenter accipere. Vnde & in persecutionibus non licet propria perire manu absque eo vbi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere. Ergo virgini ne virginitatem perdat, se occidere licebit. Item homini licet liberare se de hac vita, quia Apostolus dicit ad Roman. 7. Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? ergo licebit homini procurare se liberare. Et tamen occidendo se,

Secundū argum.

Tertium argum.

G liberat se homo ab hac vita, vel corpore: ergo licita est talis occisio.

Dicendum, quòd non licet virgini se occidere, ne corrumpatur, quia non licet homini facere malū, vt bonum inde sequatur. Ad Rom. 3. Occidere autem se, ne sequatur violatio virginitatis, est malum facere propter bonum: ergo non licet. Item quia non licet alicui habere voluntatem occidendi alterum sine legis auctoritate, & à fortiori non licebit seipsum occidere, & tamen lex non permittit alicui occidere seipsum propter quancunq; causam quantuncunque grauem, licet aliquando permittat homini occidere alterum: ergo non licebit virgini se occidere, vt seruet virginitatem. Item quilibet tene

H tur diligere corpus suum ex charitate: ergo contra charitatem est, si velit se occidere. Item occisio innocentis prohibetur, Exod. 22. & tamen homo est innocens sibiipsi, quia licet contra Deum peccauerit, & contra proximos: tamen sibiipsi innocens est, & ad nullam pœnam sibi tenetur: ideo non licebit sibi occidere se.

Itē non habet virgo aliquā causam se occidendi, vt euadat manus corruptoris, quia si inuita incidat in manus corruptoris, virginitas ei non aufert, quia non potest corrumpi caro, nisi de consensu mentis. Et quidquid fiat contra virginem, etiam si prostituatur in lupanari, virginitas non tollitur. Sicut dixit Lucia Paschasio, & infra habetur. Si inuitam me fe

I ceris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronā. Non enim inquinatur corpus, nisi de consensu mētis. Nam & si in manu mea thura ponas, & per manum meam sacrificium facias, Deus hęc attendit, & deridet. De consensibus enim, & voluntatibus iudicat Deus, & habetur 32. quæstio 5. §. quòd autem. Item dicit Ambrosius in libro de virginitate, & habetur 32. quæst. 5. cap. Tolerabilius, scilicet: Tolerabilius est mentem virginem habere, quam carnem. Vtrunque bonum est, si liceat, si non liceat saltem nō homini casti, sed Deo simus. Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam. Ideo non potest caro ante corrumpi, nisi mens fue

Lib. 5.

K rit ante corrupta. Item Isidorus libro secundo Synonymorum. Non potest caro corrumpi, nisi prius corruptus animus fuerit. Munda enim à contagione anima, non peccat caro. Et habetur ibidem. cap. non potest. Item Augustin. primo de Ciuitate Dei dicit. Ita ne aliquam polluat aliena libido metuitur. Non polluet si aliena erit: si autem polluet, non aliena erit. Sed cum pudicitia virtus animi sit, comitemque habeat fortitudinem, potius quælibet mala tolerare, quàm malo consentire decernat. Nullus autem magnanimus, & pudicus in potestate habet quid de carne sua fiat, sed tantum, quòd annuat mente, vel renuat. Quis tandem sana mente putauerit se perdere pudicitiam, si fortè in

Lib. 2.

Lib. 1.

oppressa

oppressa, vel apprehensa carne sua exerceatur, vel expleatur libido non sua? eod. cap. & quæst. cap. Ita ne. Item Augu. ad Honoratum dicit: Magis timeamus ne sensu interiore corrupto, pereat castitas fidei, quàm ne fœminæ constuprentur violenter in carne, quia violentia non violatur pudicitia, si mente seruatur. Quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis turpiter carne non vtitur. Sed sine consensione tolerat, quod alius operatur. Et habetur eod. cap. & quæst. cap. magis timeamus. Item August. primo de ciuitate Dei, & habetur 23. quæst. 5. cap. Si non licet: dicit, quòd non licet alicui se occidere ipsum. Inquiens: Hoc dicimus hoc asserimus, hoc omnibus modis approbamus: neminem spontaneam sibi mortem inferre debere, velut fugiendo molestias tēporales, ne incidat in ęternas. Neminem etiam propter peccata aliena, ne per hoc ipsum incipiat habere proprium grauissimum peccatum, ne in eo perpetretur alienum. Neminem propter sua peccata prætexta, quę magis in hac vita opus est, vt possit pœnitendo sanari. Neminem velut desiderio melioris vitæ, quæ post mortē speratur, quia reum suæ mortis melior post mortem vita non suscipit. Et sic nullum casum reliquit, in quo homini liceat seipsum occidere. Idem ergo in virginitate conseruanda dicendum est, quia istum casum tetigit August. cum dixit: neminem propter peccata aliena, ne per hoc incipiat habere proprium grauissimum. Nam virgo volens fugere corruptorem, vult fugere peccatum alienū, quia non est peccatum suum, cùm ipsa non consentiat, sed eius, qui illam violare desiderat. Si ergo ne violetur, seipsam occidat incipit habere proprium peccatum, scilicet, homicidium spontè irrogatum. Quod est grauius, quàm stuprum, quod euitare volebat. Et facit hoc, vt peccatum alienum euitet, scilicet, violationem inuoluntariam, quæ est in corruptore peccatum est, quia voluntaria est. Etiam non decet, quòd virgo timens non consentiat in violatione seipsam occidat. Quia etiam si sit difficile experienti venereum actum non consentire, tamen confidere debet in Domino, quòd cum ipsa hoc à principio detestetur, quòd præseruabit eam, ne consentiat. Et non est certum virgini an consentiet in violatione. Certum est tamen sibi, quòd si se occidit malum facit. Ideo potius debet vitare malum certum, quàm incertum. Maximè, quia etiam si consentiret in violatione, manebat sibi locus pœnitendi, quanuis peccatum nullum committendum sit, interdum intendendo, quòd postea pœnitebit. Si autem se occidat, non manet locus pœnitendi. Ideo istud est peccatum grauissimum.

Non erret autem aliquis circa cōsensum, qui est in violatione: quia aliud est virginem violatam delectari in actu venereo: aliud est consentire ipsi delectationi. Nam ea, quæ purè naturalia sunt, nec sub potestate nostra cadunt, ad peccatum non pertinent. Sicut applicito igne, quòd quis calefiat non est in libertate eius. Ita quòd experiens actum venereū non delectetur non est in potestate eius: ideo ex hoc peccatum non est, quia istud non est delectationem appetere, sed delectationem pati. Sed si ante deflorationem semper virgo fuit inuoluntaria, & detestans actum, & patrato illa nunquam consentiret, sed magis de hoc tristaretur, ita quòd non gauderet se fuisse expertam hanc delectationem non est consensus in defloratione. Ideo licet integritas carnis, quæ ad virginitatem materialiter pertinet sublata sit, virginitatis meritum manet. Et ideo aureola, quæ solis virginibus datur, sic defloratæ, & non

A consentienti dabitur: immo erit maius præmium eius, scilicet, quia virginitatis propositum per tantam aduersitatem inconcussum seruauit, & insuper iniuriam magnam patienter sustulit. Sic dicit Lucia, quòd non inquinatur corpus, nisi de consensu mentis. Et si me in vitā violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Quanto magis, quòd virgo, quæ firmam intentionem seruandi virginitatem habet confidere debet in Domino, quòd liberabit eam, ne tradatur in manus corruptoris. Etiam si videatur esse in potestate illius. Sicut patet de Lucia, quam homines, & iuga boum multa simul mouere de loco non potuerunt, vt ad lupanar portaretur. Sic etiam de beata Agnete, quæ in lupanari
B posita fuit, & tamen angelus Domini custodiuit eam, & qui primus ad illam ausus est ingredi occisus ab angelo expirauit. Sicut etiam de alijs virginibus Christianis actum est, quas legimus opinatissimis corruptoribus per integras noctes traditas, vt ludificarentur, & ipsi, qui corrumpere intendebant, ab angelo excęcati grauissimum timorem, & pœnas duras sustinuerunt, ita vt nec aspicere virgines eis locus esset. Ita igitur Deus cuilibet virgini confidenti facere potest, eam à corruptoribus liberando, quia non est abbreuiata manus Domini, Isa. 59. Si tamen Deus iudicio suo occulto permiserit virginem tradi in potestate corruptoris ad solam pœnam hoc pertinebit. Sicut cum olim sanctos viros sæpe carnificum manibus laniari permisit.
C Ad culpam autem non pertinebit: quia Deus dabit fortitudinem, ne delectationi venereæ consentiat, quia potens est ab omni tentatione nos liberare. Sic dicit Augustin. ad Victorianum, & habetur 32. quæstio 5. cap. Ad Deum, scilicet: Ad Deum ingemiscentibus omnino suis aderit, qui suis adesse consueuit. Et aut nihil earum castissimis membris libidini hostili perpetrari permittit, aut si permittit cum earum nulla consensionis turpitudine maculatur, & carnem suam defendunt à crimine, quidquid in ea carne non commisit libido patientis, sed solius erit culpę facientis. Omnisque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere deputabitur. Tantum enim valet in men-
D te integritas, vt illa inuiolata, nec in corpore possit pudicitia violari, cuius membra separari potuerunt. Sed obijcietur, quòd quædam virgines se occiderunt, ne à corruptoribus deflorarentur tempore persecutionum, quarum memoria in Ecclesia celebratur, vt ait Augustinus primo de Ciuitate Dei. Dicendum, quòd istud factum creditur speciali instinctu spiritus sancti, sicut Samson excusatur, quòd se occiderit consilio Dei occulto. Et ita ibidem dicit Augustinus. Aliæ autem fœminæ, quæ propter virginitatem seruandam se occiderunt habētur tanquam peccatrices, & iuditio ecclesiastico punientur. Nam non traduntur sepulturæ ecclesiasticæ, sic patet extra de sepulturis, cap. ex parte parentum.
E De quadam muliere, quæ vidēs sibi in quodam ponte insidias positas, vt eam caperent cum sæpe de stupro solicitata fuisset volens effugere manus insidiarum, casu in flumen cecidit, & suffocata est. Et dicitur ibi, quòd non se præcipitauit spontè, sed cùm putaret se posse effugere, accidit, quòd caderet in fluuium, sepeliēda est. Ex quo innuitur, quòd etiam si pro euasione de manibus insidiarum, quas aliter putabat se non posse effugere, elegisset se præcipitare in aquam non deberet sepeliri. Et sic nec pro euitanda defloratione, nec pro aliqua alia causa cuiquā se occidere licet. Et est generale hoc propter radicem charitatis. Tenetur enim quilibet in se dilige-

re

re duo ex charitate,ſcilicet,ſalutem animæ, & cor-
poris, vt ait Auguſtin. in libro de doctrina Chriſtia-
na.Ex ordine tamen charitatis ſalutem animæ pluſ
quam ſalutem corporis diligere debet tam affectu,
quàm effectu. Affectu quidem,quia cum anima me
lior ſit, amor ad ipſam maior habendus eſt . Effectu
autem , quia plura facere debemus pro conſeruan-
da ſalute animæ, quàm corporis Ex hoc autem pro
uenit,quòd ſi homo poteſt, tenetur ſeruare ſalutem
vtriuſque Si autem non poteſt,tenetur ſalutem cor
poris pro ſalute animę exponere. Salutem uerò ani
mæ ſemper ſeruare poteſt,ſcilicet,ne auferatur à ſe,
& etiam ne auferatur ab alio . Nemo enim poteſt al
teri ſalutem animæ tollere , cum ſalus animæ nun-
quam tollatur,niſi per peccatum, & iſtud nõ poteſt
committi niſi voluntariè. Nemo tamen volunta-
tem alterius cogere poteſt : ergo nemo poteſt alteri
auferre ſalutem animæ . Salutem autem corporis
conſeruare poteſt homo, ne auferatur à ſe, ſed non
poteſt conſeruare,quin ab altero auferatur.Ideo ne
mo tenetur, ne ab altero occidatur , quia hoc nõ eſt
in poteſtate ſua. Ex hoc ſequitur, ꝙ nunquam licet
homini ſeipſum occidere ꝑ conſeruanda ſalute ani
mæ. Nam ſi interdum ſalus animæ ſeruari non poſ-
ſet,niſi quis ſe occiderit, tenetur ſe occidere,cum ſa
lutem animæ pluſquam ſalutem corporis diligere
teneretur,& conſeruare Poteſt tamen ſeruare vtrã
que cum nemo ſibi poſſet auferre ſalutem animæ .
Nam ſi aliquis poſſet nobis illam auferre , ad hoc, ꝙ
non auferret, teneretur homo pręuenire occidẽdo
ſe,ne ille aliquid contra nos committere poſſet,per
quod ſalutem animæ nobis auferret. Illa tamen nõ
poteſt auferri ab aliquo,niſi à nobis, vt nunc proba
tum eſt : ergo peccabit homo ſi ſe occiderit, cum ſi-
ne cauſa ſe occidat,quia ſimul ſalutẽ animæ, & cor
poris ſeruare poteſt. Et ita nullus caſus eſt,in quo ho
mini ſe occidere liceat,vt dicit Auguſ. primo de Ci-
uitate Dei, & ſupra tactum eſt,niſi Deus hoc iubeat
expreſsè, vel quodam familiari conſilio, ſicut fuiſſe
de Samſon credimus. Et tamen in hoc ſolicitè attẽ-
dendum eſt , ne quis faciliter talibus cogitationibus
aſſentiat, ſed probet diligenter,an à Deo ſint . Sicut
dicitur 1.Ioã 4. Nolite adhuc credere omni ſpiritui,
ſed probare ſpiritus,an à Deo ſint . Et hoc , quia etiã
Satanas ſæpè transfigurat ſe in angelum lucis,2.Co-
rint 11. Et maximè vbi ſuadẽtur homini res tam pe
riculoſæ,ſicut eſt ſe occidere. Nullum enim pecca-
tum grauius eſt, nec eſſe poteſt, ſaltem quantum ad
damnum,quia in cæteris manet homini pœnitẽtię
locus, cum vita ſuperſit,in hoc autem iam pœnitẽ-
di locus non eſt Et ideo prima facie quicunque ta-
lem cogitationẽ habet debet credere eam à dæmo-
ne eſſe, quia Deus non vult mortem peccatoris, ſed
magis, vt conuertatur,& poſt conuerſionem viuat.
Ezechielis 18. Mortẽ etiam iuſtorum nõ vult , quia
vita illorum ſibi acceptiſſima eſt,& toti mundo vti-
lis, quia iuſtis ſublatis de medio , nihil niſi fęces rerũ
maneat . Et ſi Deus velit aliquãdo mortem iuſtorũ,
vt eis pro laboribus retribuat,non vult illam à ſeip-
ſis inferri ſed ab alijs fortiter,& patienter illatam to
lerare,vel ipſemet naturæ legib.illos de corpore ab-
ſoluet:Etiam attendenda erit cauſa, pro qua ſuadet
homini ſeipſum occidere,quia non poterat eſſe,ni-
ſi magna, quia effectus magnus eſt, & illam non de-
bet quiſquam plus approbare,ſed conſilijs ſtare plu
rimorum. Credendum eſt autem, quòd ſi Deus ali-
cui iuberet ſeipſum occidere, quod rariſſimum eſt,
ꝙ ita manifeſtè oſtenderet ei intentionem ſuam,ꝙ
nõ poſſet dubitare ſe à Deo moueri,ſicut nemo du-
bitat ſe eſſe hominem. Si autem cogitatio ambigua

F ſit,à dæmone introductam eſſe credendum eſt,ideo
ſumme eam deteſtari debemus. Ad primum dicen- *Ad primũ argum.*
dum , ꝙ melius eſt homini mori , quàm vt gloriam
ſuam quis euacuet,ideſt,gloriam innocẽtiæ,vel vir-
ginitatis.Et tamen non propter hoc ſe debet occide
re, ſed pati ab alio occidi pro innocẽtia, vel virgini-
tate ſeruanda. Nam nõ dicitur melius eſt homini ſe
occidere,quàm vt gloriã eius quis euacuet, ſed,me- *Ad 2. arg.*
lius eſt homini mori,i.mortem pati. Ad ſecundum
dicendum ẽt , ꝙ pro virginitate ſeruanda non licet
alicui ſe occidere. Ad dictum autem Hieronymi di
cebant quidam , quòd verum erat abſolutè,ſ.ꝙ vbi
caſtitas alicuius impugnatur poteſt ſe propria ma-
nu occidere,& tñ Augu.in epiſtola ad Donatum,&
G habetur 23.q.4. c. Diſplicet:dicit, ꝙ in nullo caſu li-
cet homini ſe occidere,inquiens:Quanquam in iſta
morte,quam tu ipſe tibi voluiſti inferre,non ſolum
ad tempus,ſed etiam in æternum morereris,quia &
ſi non ad ſalutem,non ad eccleſiæ pacem,nõ ad cor-
poris Chriſti vnitatẽ , ſed ad mala aliqua cogereris,
nec ſic tibi mortem inferre debuiſti . Et ſic patet,ꝙ
etiam ſi quis vellet cogere alterum ad aliquod pec-
catum , quod ipſe putaret ſe non poſſe reſiſtere pro-
pter pœnas, quæ ei infligerentur,non licet ſeipſum
occidere,vt non conſentiat illi peccato,ad quod eũ
deducere volunt,quia tunc quando infideles perſe-
quebantur Chriſtianos volentes cogere ad colendũ
idola, licuiſſet Chriſtianis ſeipſos occidere,vt nõ co
H gerẽtur ad idolatriã, ſi putarent ſe inducẽdos ad ido
latriã,timore pęnarũ.Et tñ hoc nunq̃ licuit,ſic dicit
Aug.ibidem,ſ.Cõſidera ſcripturas diuinas, & diſcu-
te quãtum potes,& vide vtrum hoc fecerit aliqñ ali
quis iuſtorum cum ab eis tanta mala perpeſſi ſunt,q
eos ad interitum cogebant, i. ad idolatriam, quę eſt
mors æterna. Dicendum ergo,ꝙ in auctoritate Hie
ronymi illa dictio, abſque, non excludit, ſed inclu-
dit: ita vt nõ intelligatur iſte caſus eſſe exceptus, ſed
eſſe in lege incluſus Et eſt ſenſus.In perſecutionibus
nõ licet propria perire manu abſque eo, vbi caſtitas
periclitatur,ideſt,etiam quando caſtitas periclitatur
non licet propria perire manũ, licet in iſto caſu ma
ximè videretur , quòd liceret alicui ſe occidere. Sic
I dicitur Canti.4. Pulchræ ſunt genæ tuæ abſque eo,
quod intrinſecus latet,ideſt, etiã iſtud, quod intrin-
ſecus latet pulchrũ eſt: immo volebat dicere, quòd
iſtud pulchrius erat . Sic exponit Glo.23. quæſtio 5.
cap.Non noſtrum: & Sanctus Tho.in quodam quo *Ad 3. arg.*
libeto. Ad tertium dicendum quòd licet homini li-
berare ſe ab iſto corpore: non tamen modo indebi-
to . Et tamen per mortem ſe liberare eſt modus in-
cõueniens: quia cum homo velit effugere anguſtias
corporis quæ ſunt temporales, incidit in perpetuas
anguſtias,quæ deteriores ſunt, vt ait Auguſt primo
de Ciuitate Dei, & habetur 23.quæſt.5 cap.Si non li
cet Sed modus conueniens liberandi ſe à paſſionib.
K corporis eſt per regulam prudẽtiæ,quia multas mo
leſtias huius vitę poteſt homo euitare, ſi viuat pru-
denter, & temperatè,licet omnes euitare impoſſibi
le ſit , quia hoc ad beatitudinem pertinet . Eſt au-
tem valde irrationabile, quòd aliquis velit totaliter
abſolui à conditione naturę,cum naturale ſit homi
ni paſſibilem eſſe.

An occidere aliquem caſu ſit peccatum . *Quæſtio CXV.*

QVAERITVR, an occidere aliquẽ caſu pec-
catum ſit. Dicunt quidam,quòd ſic:quia Gene *Primum argum.*
ſis 4. dicitur de Lamech , quòd cum eſſet ſagittator
putans occidere beſtiam,occidit hominem,ſcilicet:
Cain , & reputatum eſt ei in culpam . Quia dicitur:
Septuplum

Septuplum vltimo dabitur de Cain, de Lamech autem septuagies septies:& tamen non daretur pęna nisi iudicaretur peccasse. Item dicitur Exo. 21. quãdo viri rixantur inter se, si percusserit quis mulierem pręgnantẽ,& aborsum fecerit, si mors eius subsecuta est, reddet animam pro anima. Hoc tamen sine intentione fieri poterat, ergo casuale homicidium est peccatum. Item in iuribus, & maxime in decretis 50. distinct. per totũ inducunt multa homicidia casualia, & iudicant ibi esse peccata.

Dicendum, quòd homicidium casuale, quod omnino casuale est non imputatur ad pęnam, nec est aliquod peccatum. Pro quo sciendum, quòd casualia à casu nominantur, ita quod casus est ibi agens. Est autem secundum Arist. 2. Phy. ipse casus causa agens pręter intentionem. Et ideo ea, quæ casualia sunt propriè loquendo, non sunt intenta, nec voluntaria. Et quia omne peccatum est voluntarium secundum August. consequens est, quòd mala casualia inquantum huiusmodi nõ sunt peccata. Contingit tamen, quòd id, quod non est per se, nec actualiter volitum, & intẽtum sit volitum per accidens. Sicut ille, qui non remouet dispositiones ad aliquid dicitur velle facere ea, quæ sequuntur ex illo. Vnde si quis non remouet ea, ex quibus sequitur homicidium, dato, quòd nolit homicidium actualiter, si tamen sequatur, dicetur voluisse homicidium. Ad hoc, quòd aliquis sit omnino immunis ab homicidio, quod ipse facit, vel quod sequitur ex actu suo sine intentione eius requiruntur duo. Primum est, quòd det operam rei licitæ. Secundum est, quòd adhibeat omnem diligentiam conuenientem. Dicitur autem aliquis dare operam rei illicitè quando id, quod facit, malum est, vel si bonum est, facit quando non debet, vel vbi non debet. Et sic de alijs circunstantijs: quia tunc si sequatur homicidium, etiam si nõ sit de intentione facientis, tenetur pro homicidio. De primo patet, vt si aliquis furabatur, & eiiciebat extra domum aliquas res, quas furabatur, & cõtingit aliquid de illis rebus, quod graue esset cadendo interficere aliquem, tenebitur de homicidio, licet non intenderit occidere aliquem. Sic etiam est si rei licitæ operam dabat in loco illicito. Vt ꝙ quis erudiatur ad artem sagittariam, vel ad alias exercitationes corporis per actus earum licitum est. Si tamen in loco publico, per quem multi transire solent sagittas iaciat, licet præter eius intentionem sit, quod aliquis occidatur tenebitur de homicidio. Sic etiam, quando fit aliquid tempore non conuenienti, ita ꝙ aliquid factum in vno loco vno tempore licitè fieri poterat, eo quòd tali tẽpore damnum nollum inferre poterat, tamen alio tempore poterit fieri, in quo damnum sequatur ex cõditione temporis. Et tunc tenebitur. Vt si quis volens cremare malas herbas in agro suo incendit illum in die aliqua ventosa: quia verisimile erat, ꝙ ignis poterat transire ad agros vicinos, & concremare illos, tenebitur de damnis sequentibus ex igne. Et non teneretur si adhibuisset omnem diligentiam, vtpote non faciẽdo ignem in die ventosa. De his, & similibus habes exempla extra de homicidio c. Dilectus. & ca. Ex literis. & ca. Significasti. Secundũ erat, quod adhibeat operans omnem diligentiam, quam debet, vt si ille actus, quem facimus sit talis, de quo possit sequi mors alicuius: tenemur cauere quantum sufficimus diligenter inspiciendo, ne sequatur inde homicidium. Sicut qui deponebat fænum de curru in loco, per quem non solebant homines transire, & respexit diligenter an aliquis ibi

A esset, & neminem videns fenũ deposuit, & quendã puerũ interfecit proijciendo lignũ, quod super currum erat, quẽ puerum prius videre non potuerat, licet diligenter inspexisset. Iste enim de homicidio non tenetur. nec irregularitatem incurrit extra de homicidio. c. ex literis. His duobus obseruatis: licet ex actu nostro sequatur homicidium, non peccabimus: quia istud erit omnino inuoluntariũ. Quòd autem in rebus bonis, quas aliquis facit, & recta intentione, & cũ omnium moderatione necessaria, aliquid inde sequens imputetur homini, omnino est irrationabile, & contra Dei legem. Sic dicitur Exo. 21. de illo, qui interfecit aliquem, non intẽdẽs occidere: quia nõ occidit homo illum: sed Deus. s.

B Qui autem non est insidiatus, sed Deus tradidit illum in manus eius: constituam sibi locũ, quò fugere debeat. Quasi dicat: nolo, ꝙ iste moriatur: sed dabo locũ, ad quem fugiat, & ibi saluabitur. Nec licebit alicui ibi eum occidere: & datur ibi causa s. Ego tradidi eum in manus eius, i. Ego volui ꝙ occideretur, & posui illũ tanꝙ ministrũ huius occisionis, eo non intẽdente. Et sic est, si quis scindebat ligna, & euadens ferrum de manubrio percussit aliquẽ, & occidit. Nã nõ tenebitur: quia omnino est istud casuale, & non poterat præuideri. Sic dicitur Deutero. 19. Sic etiam dicit, ꝙ si quis lapidem iecerit fortuitu, & absq; odio, vel lignum proiecerit, & inde sequatur homicidium: non erit reus qui fecerit. Nume. 35. Quidquid omnino est casuale, nullo modo pertinet ad nos, nisi sicut ad causam omnino p

C accidens, ideo imputari non debet. Sic dicit Augu. ad Publicolam. Absit, vt ea, quæ propter bonum, & licitum facimus, si propter hoc præter nostram voluntatem quidquam mali acciderit nobis imputetur, De his S. Tho. secunda secundæ q. 64. ar. 8.

Ad primum dicendum ꝙ Lamech fuit reus homicidij, quia non adhibuit sufficientem diligentiã ad vitandum homicidium: quia fortè potuerat habere ex conditione loci, vel temporis suspicionem de Cain, vel de aliquo alio, ne lateret inter illa fruteta, inter quæ ipse persequebatur feras. Maximè quia cognitũ erat, ꝙ Cain erat vagus, & profugus Ad primũ arg.

D ex Dei maledictione, quia Deus dixerat ei: Vagus, & profugus eris super terram. Gene. 4. Et ita vagabatur, & omnes hoc videbant. Ideo cùm Lamech sagittauit eum, etiam si putasset esse feram, peccauit, quia non considerauit, an esset Cain, cum verisimiliter posset hoc credere. Vel fortè fuit aliqua alia negligentia. Nam nescimus modum determinatè, quo Lamech occidit Cain, sed solum scimus ꝙ occidit eum: & quod peccauit occidendo. Gene. 4. Vnde fortè esset maior negligentia, aut dolus, ita ꝙ intendisset occidere Cain. Vnde non constat nobis an fuerit istud homicidium purè casuale.

Ad secũdum dicendũ, ꝙ tenetur de homicidio in hoc casu, vel de percussione, eo ꝙ fuit in culpa, Ad secundum.

E vt cum rixarentur viri inter se aliquis eorum indiscretè se habens, percussit mulierem prægnantem. Poterat autem occidi mulier prægnans dãdo operam licitæ rei, & adhibita omni diligentia, & tunc non teneretur occidens: sicut etiam nõ teneretur occidendo virũ, aut mulierẽ nõ prægnantẽ. Sed differentia in muliere prægnante est propter puerperium, siue sit formatum siue non, quia etiam si mulier non moriatur, potest percutiens teneri de homicidio, vt dicetur infra in quæstione 119.

Ad tertium dicendum ꝙ licet homicidia, de quibus ibi dicit, sint casualia: quia tñ non dabatur operã rei licitæ, vel quia nõ adhibebatur omnis diligẽtia necessaria, tenentur de homicidio facientes.

An occidere aliquem pertineat ad sacerdotes in casu, in quo iustum est aliquem occidere. Quęstio C X V I.

QVAERITVR, an occidere aliquem ex intẽtione pertineat ad sacerdotes, scilicet, in casu, in quo iustum est aliquem occidi. Dicunt quidam ꝙ sic: quia malefactores poterunt occidere sacerdotes: quia Apostolus dicit, imitatores Dei estote, sicut & ego Christi. Et hoc maximè pertinet ad sacerdotes, & Pontifices, qui sunt medij inter Deum, & populum. Ad Hebræ. 5. Deus tamen, quem imitari debemus, occidit peccatores, vt patet ĩ Aegyptijs, & in Israelitis, quos sępe occidebat in deserto, quando tentabant eũ. Et etiam viri sancti hoc faciebant: quia Moyses, & Leuitę occiderunt viginti tria millia de idolatris: quia coluerunt vitulum: Exo. 32. Samuel quoque vir sanctus occidit Agag regem Amalecitarum 1. Regum 15. Phinees etiam summus sacerdos occidit Hebræum coeuntem cum scorto Madianitide, & nõ fuit prohibitus à sacerdotio, sed potius per hoc fuit sibi promissum sacerdotium in sempiternum: Numeri: 25. Et Elyas occidit sacerdotes Baal 3. Regum 18. Et Mathatias sacerdos occidit Iudęum colentem idola. 1. Machabę. 2. In nouo et testamento Petrus occidit Ananiam, & Saphirã Act. 5. & 23. q. 9. c. occidit Phinees. Itẽ potestas spiritualis maior est temporali, & magis deo appropinquans, & tamen potestas temporalis, secundum quã iudices occidunt malefactores, est à Deo, & vocantur illam ministri Dei: ad Ro. 13. & 23. q. 5. c. qui malos: ergo magis conueniet sacerdotibus, & alijs clericis habere potestatem ad occidendum malos.

Secundũ arg. Item quicunque licitè assumit aliquod officium, licitè exequi potest omnia, quæ pertinẽt ad illud, sed officium principis terræ est malos punire, & occidere per se, & per iudices ab eo missos 1. Petri 2. subditi estote omni creaturę propter Deum, siue regi tãquam præexcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malorum, sacerdotibus tamen competit principatus terrarum: quia sępe habent iurisdictionem temporalem, vt patet in episcopis, & in omnibus locis subiectis eccl. ergo prælatis istis conueniet occidere malefactores. Dicendum, quòd

Rñdet ad quæsitũ q. non conuenit sacerdotibus, & generaliter omnib⁹ constitutis in sacro ordine quenquam occidere per iustitiæ administrationẽ in casu, in quo malefactor occidi poterat per eum, qui gerit publicam administrationem. Nam in alijs casibus non licet alicui habere intentionem occidendi, cùm sit persona priuata. Ideo de illis non est dubium. Sed in casu, in quo licet alijs hominibus occidere quenquam non licet constitutis in sacro ordine, & etiam eis, qui ad sacrũ ordinem ascendere volunt. Nam si laicus spõte aliquem occiderit, quantuncunque sit causa legitima, non licebit ei ascendere ad sacros ordines: quia irregularitatem contraxit cum voluerit aliquem occidere, & occiderit, & ideo in existentibus in sacro ordine est prohibitum quenquam occidere, aut mutilare, & istud est de iure diuino: quia apostolus prima ad Timo. 3. describens conditiones episcopi, & omnium sacerdotum dixit, ꝙ oportebat eum esse non percussorem. Per quod non solum homicidium, sed etiam membrorum detruncatio intelligitur. Postea etiam omnia iura ecclesiastica vetuerunt sacerdotes occidere quenquam, generaliter inhibentia istud eis, & omnibus in sacro ordine constitutis, & qui homicidium commiserit nõ permittitur ad superiorem ascendere ordinem, nec in suscepto ministrare, qui verò nullum adhuc suscepit, ad nullum

F ascendere potest. Causa huius duplex assignatur. Prima, quia omnes, qui in sacro ordine sunt constituti, ad ministerium altaris electi sunt, in quo passio Christi repręsentatur, prima Corinth. 11. Quotiescunque feceritis, mortem Domini annunciabitis. Christus autem cùm percuteretur non percutiebat, & cum pateretur non comminabatur: prima Pet. 2. Ideo non conuenit ministris suis, quòd percutiant, aut occidant, sed debent esse valde mansueti, & non solum ab occisione, sed etiam à contentione abstinentes, sicut de Christo fuit. Isa 42. & allegatur infra 12. scilicet. Ecce puer meus, quem elegi dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Et sequitur. Non contendet, nec clamabit, nec au-

G diet quisquam in plateis vocem eius. Ipsum autem Christum imitari debent ministri altaris: quia ecclesiastici 10. dicitur, secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Secunda causa assignatur: quia clericis committitur administratio nouæ legis in qua non ponitur aliqua pœna corporalis occisionis, vel mutilationis, sicut ponuntur in legibus humanis, & lege veteri. Ideo clerici in sacris ab occisione, & mutilatione abstinere debent, vt possint esse conuenientes ministri altaris. Aliàs causatur in eis irregularitas, quæ est quædam nota, vel macula, secundum quam redduntur inepti ad ministrandum in sacro ordine. Et vocatur illa macula irregularitas inquantum causatur per hoc, quòd agitur contra regulam

H ecclesiasticę disciplinę. De qua irregularitate dicetur 1. Timo. 3. De his sanctus Tho. secunda secũdæ, quæst. 64. arti. 4.

Ad primum dicendum, quòd licet Deus occidat malos, sacerdos non debet occidere illos, etiã si sit minister Dei. Omnes nãq; bona facientes ministri Dei sunt, cum nullũ bonum esse possit, quod in homines à Deo non descẽdat: Iacobi 1. Et sic sunt oẽs inquantũ bonum faciũt quidam ministri, vel instrumenta Dei. Agens autem principale operari potest per diuersa instrumenta, & non sunt omnia ad vnũ, sed ad diuersa opera. Sicut apparet in fabro, & carpentario, & generaliter in quolibet artifice. Sacerdos ergo licet minister Dei sit, non tamen ad om- Ad 1. arg.

I nia opera Dei, ideo multa alia erunt, quę ei non cõueniẽt. Et ita est de occisione malorũ, ĩ quo laici ministrant Deo cõueniẽter, & nõ sacerdotes. Sicut sacerdotes ɔueniẽter ministrãt Deo in altari, in quo laici conuenienter non ministrarent. Etiam si viri iusti essent, & magnæ dignitatis, sed repelli debent si hoc facere vellent. Sicut quando rex Ozias assumpto thuribulo ministrare voluit super altare, Azarias sacerdos magnus, & octoginta sacerdotes ingressi post eum restiterunt sibi, dicentes: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotum filiorum Aaron, egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam 2. Paralipom 26. Sacerdotibus ergo solum cõ-

K petit ministerium inter Deum, & populum, & non occidere, nec percutere. Cùm dicitur de Moyse, & Leuitis, quòd occiderũt idolatras: dicendum, quòd fecerunt ex mandato Domini: quia Moyses erat propheta, per quem Deus loquebatur, & ipse quasi ex parte Dei iussit Leuitis occidere malefactores: Exo. trigesimosecundo, scilicet. Si quis Domini est, iungatur mihi: Et tunc dixit, quòd vnusquisque occideret idolatras illos.

Aliter potest dici, & melius, ꝙ et si Deus nihil mãdasset spãliter, nec generaliter, istud fuisset licitum. Moyses nanque erat princeps totius populi Israel, & ipse iudicabat de omnibus causis eorum: Exo. 18. & Deuteronomij 1. ideo ad eum pertinebat punire om-

omnes delinquentes, quales nunc erãt isti idolatrę. Et quia Moyses per se non poterat exequi sententiam suam poterat constituere ministros, quos vellet, & minister iudicis licitè occidit, quem iudex prę cipit, vt ait August. in quæstionibus Exo. & habetur 23. quæstione 5 cap. Cum minister.

...re nõ ...irre- ...ritas i ...i te- ...mento ...no- ...

Potuit ergo mandare istis leuitis illud facere, qui non erant prohibiti. Nam irregularitas inducitur ꝑ legem, & tamen apud illos non erat aliqua lex de contrahendo irregularitatem. Et erat hoc rationabile: quia misterium noui testamenti est multo excellentius ministratione veteris testamẽti. Ideo debuerunt quædam pertinentia ad perfectionem esse in ministris noui testamenti, quæ non essent in sacerdotibus veteris legis. Etiam quia potissima causa irregularitatis accipitur in nouo testamẽto per hoc, ꝙ sacerdotes, & alij ministri altaris debent esse similes Christo, qui non percutiebat, licet percuteretur. Sacerdotes tamen veteris testamenti nõ habent aliquem, quem imitarent, propter quem debeant abstinere ab occisione malefactorum: ideo non fuit inter eos irregularitas. Alia etiam est causa potissima. s. quia sacerdotes veteris legis erant ministri ipsius legis, & in illa ponebãtur pęne corporales: ideo licebat eis occidere, & mutilare. In nouo autem testamento nulla pęna corporalis ponitur, ideo sacerdotibus nostris irregularitas est occidere, vel mutilare, Et per hoc patet ad id, quod dicitur de Phinees, qui fuit sacerdos magnus, & etiam de Mathathia. Non enim erit vetita eis occisio malefactorum inquantum sacerdotibus. Cum autem obijcitur de Samuele dicendum: quòd ipse non erat sacerdos, sed leuita solum, vt ostenditur 1 Paralipo. 66. Ideo etiã si sacerdotibus veteris testamẽti posset competere irregulatitas, non ideo competeret Samueli, q̃ erat leuita, & tamen, vt ostensum est, nec sacerdotibus, nec leuitis accidebat irregularitas in lege. Cum autem dicitur de Elia; dicendum, ꝙ de illo non apparet, an esset sacerdos, vel leuita: immo magis creditur, quòd esset laicus. Et sic nulla irregularitas in eo esse poterat. Nam dato, quòd sacerdotes, & leuitæ veteris testamẽti possint esse irregulares, laici tamẽ non poterant irregularitatẽ contrahere sicut nunc. Ratio est, quia nunc laici possunt effici sacerdotes ascendendo ad ordines sacros Si verò homicidium commiserint antequam prouocantur inhabilitanẽ per hoc ad ordines sumendos Et ista inhabilitas vocaẽ irregularitas. In veteri aũt testamento laici non poterant effici sacerdotes, nec leuitæ, cum sacerdotes, & leuitę essent ibi de certa progenie. Et si quis de alia conarentur ministrare inter sacerdotes, & leuitas occidi debebat. Numeri 3. & 16 & 18. & ira magna Dei erat super populum, si hoc permitteret: Numeri 10. Ideo Elias non erat ꝓhibitus occidere sacerdotes Baal. Si quis autẽ dicat, quòd Elias erat sacerdos: quia fecit sacrificium holocausti Domino 3. Regum 18. Dicendum, quòd non probatur ex hoc: quia istud licuit sibi, vt prophetæ à Deo inspirato ad faciendum istud. Nam si sacerdos fuisset, & obsisset secundum legem sacerdotum, solum obtulisset holocaustum in templo ad hostium tabernaculi, aliàs esset reus mortis. Leui. 17. Et tñ obtulit sacrificium in monte Carmeli, & seruauit ibi alias cęremonias. s. fundere aquã super altare, & suꝑ carnes sacrificij. 3. Regũ 18. quod sacerdotibus nullo modo facere liceret: quia omnes cęremoniæ holocausti erãt determinatę. Leui. 1. & ad illas nihil licebat addere Deutero. 12. Ergo non apparet ex hoc Eliã fuisse sacerdotem: quia non obtulit sacrificiũ, sicut sacerdos, sed sicut habens specialẽ potestatẽ à Deo. Et Alph. Tost. super Matth.

A tunc etiam non sacerdotibus licebat hoc facere, sicut apparet de Moyse, qui non erat sacerdos, cũ nõ esset de progenie Aaron, & etiã filij sui non fuerunt cõputati inter sacerdotes, sed inter leuitas 1. Parali. 23. Ipse tamen sacrificia faciebat quando consecrauit Aaron, & filios eius Exo. 29. & Leui. 8. Cum autem obijcitur de Petro. Dicendum, ꝙ ipse neminẽ occidit. Nam Ananiã, & Saphirã non occidit ipse, sed Deus, ipse verò prænunciauit mortẽ illorũ per spũm sanctũ Act. 5. Tale aũt opus homicidiũ non vocat: quia homicidiũ, ꝙ impedit promotionẽ, vel executionẽ ordinis, factũ requirit, & tñ Petrus nec per se homicidiũ fecit, nec consiliũ de faciendo dedit, aut imperauit. Ita, ꝙ ex eius imperio vel consilio

B sequeretur homicidiũ, ideo opus istud ad irregularitatẽ non pertinebat. Sic dicit Chryso. super Matth. homilia 19. & habetur 23. q. 8. c occidit Phinees. s. Petrus geminum homicidium fecit: fuit tñ opus spirituale, qđ factũ est: ergo non potuit esse irregularitas per istũ actũ Petri, ẽt si fuisset subiectus legibus nr̃is ecclesiasticis, quæ nũc sunt. Ad secundũ dicendũ, ꝙ sicut maior est, & melior potestas clericorum, quã laicorũ, ita cõpetunt ei meliores administrationes, q̃ occidere, & percutere. s. spũales ministrationes. Ipsę aũt corporales ad laicos potius pertinent tanq̃ minores, q̃ vt ad sacerdotes pertinere debeant. Cũ autem dr̃, ꝙ clerici sunt aliquando Dñi terrarum: dicendum, ꝙ competit eis iurisdictio puniendi malefactores, & tñ per seipsos non puniunt, nec sententiant condemnando. Nã causa sanguinis oĩo prohi- Ad 2. arg.

C bita est clericis. s. ꝙ non possunt eã pronunciare, nec dictare, nec esse notarij eius, nec interesse debent ei, nec aduocare ĩ illa: extra, ne clerici, vel mo. c. sentẽtia sanguinis. Committere possunt autem iurisdictionis executionem laicis: quibus cõueniet in causis criminalibus procedere, & tunc nulla irregularitas est ipsorum committentium: quia ipsi neminẽ iubent occidi, nec etiam consulunt de aliquo, ꝙ occĩdatur, sed quando tribuunt, vel committunt potestatem iurisdictionis committunt omnia, quæ ꝑtinent ad criminales causas: siue aliquis sit aliquando occidendus, siue nunquam: in nullius ergo mortem

D consentit, qui in generali iurisdictione delegat. Sicut etiam legislator dando legem, ꝙ homicidæ, vel alij criminosi occidantur, non committit irregularitatem, etiam si postea per legem multi occidantur: quia non est intentio sua, ꝙ aliquis occidatur, sed magis, ꝙ timore legis omnes caueant à delictis. Et poterat esse, quòd nullus occideretur per talem legem, & tamen irregularitas factum requirit, Ideo etiam si aliquis expressè mandaret aliquem occidi, vel mutilari, & non fieret, irregularitas nulla erat, ideo per legis conditionem legislator irregularitatem incurrere non potest: quia nullius mortem prę cipit specialiter, nec etiam intendit in generali mortem alicuius, sed magis, ꝙ timore legis abstineant à

E delictis. Si autem aliquis criminosus postea post illam legem occidatur, non fuit directè intentio legislatoris de occisione istius, quam non potuit prę cogitare. Nec etiam de occisione alicuius in generali: quia potius ipse vellet, ꝙ timore legis nemo peccaret, & nemo occideretur, quàm quòd peccaret, & occideretur. Sic tenent iuristæ, & nota aliqualiter Glo. in Decre. distin. 3. cap. vlti.

An liceat iudici, vel alteri aliquando occidere innocentem. Quæstio CXVII.

QVAERITVR, an liceat iudici, vel alteri homini aliquando occidere innocentem. Dicunt

Prima rō. quidam, ꝙ aliquando licet. Nam non potest laudari
aliquis in scriptura nisi de bono opere; & tñ Abra-
ham laudatur Gen. 22. & ad Hebræ. 11. quòd voluit
occidere filium suum Isaac innocentem ex manda
to Dei: ergo occidere innocentem licet aliquando.
2. ratio. Item quod fit secundum ordinem iustitiæ peccatũ
non est, sed iudex quandoque cogitur secundum or
dinem iustitiæ occidere innocentem, vt pote quan
do per falsos testes conuincitur de crimine, & iudex
secundum legem cogitur eum condemnare. Mini-
ster quoque iudicis innocentem ex mandato iudi-
cis occidit, & iustè agit obediendo: ergo innocens
iustè occiditur.

Respōdet ad q̄situm q̄stionis. Dicendum, quòd occidere hominem realiter ma-
lum est: quia homo est aliquid propter se, cuius vita
non est ad aliquem vsum alterius rei, sicut peccora,
& plantę subijciũtur nobis, & vita, & mors eorum
est in arbitrio nostro. Non est autem sic de homine,
ideo nunquam est iustum hominem occidi, nisi se-
cũdum quòd aliqua vtilitas potest prouenire reipu
blicę ex occisione alicuius hominis, qui pars est ei⁹.
Est autem homo aliquis peccator, & aliquis inno-
cens. Occisio autem peccatoris etiam secundum se
bona non est: quia homo est, & naturam bonam in
illo diligere tenemur: sed inquantum vtile est reipu
blicę istum occidi ne corrumpat, vel lędat statum
eius, iustum est istum occidi per eum, qui habet au-
ctoritatem publicam, & solum hac intentione, vt
non lædat rempublicam. Homo autem innocens
est vtilis politiæ: quia vita iustorum auget, & conser
uat rem publicam: ideo absolutè innocētis occisio
nunquam licita est: quia non potest conuenire rei-
publicæ. Aliàs autem priuatis occidere neminem
licet, nisi se defendendo. Et tamen tunc qui iustè se
defendendo aliquem occidit: non innocentem, sed
nocentē occidit: quia non esset iusta defensio istius,
si ille iustum iustè persequeretur. De his S. Tho. secū
da secundæ. q 64. artic. 6.

Ad primā rationem. Ad primum dicēdum ꝙ Abraham laudatur: nō
quia voluit occidere Isaac, sed quia ex Dei manda-
to hoc voluit: nam aliàs volens fuisset execrabilis,
vt ait Augus. in quæstionibus Exo. & habetur. 23. q.
5. ca. lex æterna. Deo autem tenetur obedire omnis
homo. Ideo cum de mandato eius constiterit, non
est distinguendum quid iubeat: quia quidquid ipse
iusserit, iustum est. Etiam occidere Isaac non erat
occidere simpliciter innocentem: quia licet ho-
minibus esset Isaac innocens, Deo tamen non erat
innocens: quia apud Deum nullus per se innocens
est Exo. 34. Ideo pro aliquo tenebatur Isaac Deo ad
mortem, & poterat illam petere Deus, quando vel-
let, & per quencunque vellet. Aliter etiam potest
dici, quòd Deus occidit non solum peccatores, sed
etiam iustos. Et hoc sibi licitum est. Nam etiam si
nũquam peccasset quisquam originaliter, nec Adā
actualiter, poterat Deus nos iustè occidere: quia po-
terat vti sicut re sua ad arbitrium suum: quia homo
est possessio eius, & non potest dicere ei: cur me feci-
sti sic, sicut nec vas figulus, ad Ro. 9. Maximè quia p
mortem poterat nos ordinare ad meliorem statũ,
sicut nunc facit: quia per mortē transit homo ad vi
tam æternam. Minister aũt tenetur obedire iudici,
etiam si iniustum mandaret, dum tamen non esset
error intolerabilis: quantomagis quando iustum
mandat? Deus tamen nihil iniustum agere potest,
quia ex eo, quòd ipse iubet, iustum est: ideo à fortio-
ri tenebitur quilibet obedire ei, cũ omnes sint mi-
nistri eius, & serui. Ad secundum dicendum de iudi
Ad secun. ce, quòd cum innocens falsis Testibus conuincitur,
aut hoc constat iudici. s. quòd testes isti sint falsi: qa

F scit hoc tāquam persona priuata, aut nullo modo.
Si nullo modo constat, iudex non dicetur occidere
innocētē, quia hoc nescit: imo potius constat ei, vt
iudici eum esse reum criminis, & tunc nullum du-
biũ est. Et etiam si sententia tradita executioni con-
stet iudici tanquam personæ priuatę, vel etiam tan-
quam iudici, quòd ille erat innocens: nullum scru-
pulum habere debet de occisione illius: quia omni-
no eum iuste occidit. s. habens auctoritatem per iu-
stam legem, & ostensa iusta causa, & iusta intentio-
ne. Cum ergo ipse diligenter se habuerit in pro-
cedendo secundum viam iuris, nihil sibi timen-
dum est: quia non poterat ipse de occultis diuina-
re. Si autem antequam sententia feratur, iudici con
G stat tanquam priuatæ personæ illum esse innocen-
tem, & falsos esse testes, dicit S. Tho. ꝙ debet dili-
gentius examinare testes, vt inueniat aliquam cau-
sam liberandi innocentem: sicut fecit Daniel. Nam
iam condemnata Susana ex depositione seniorum,
Daniel subtiliter inquirendo à testibus sigillatim, fe-
cit eos variare. Danielis 13. Ita iudex si discretus est,
potest diuersa petere in examinatione ipsorum, se-
cundum quæ cogat eos variare: quia falsitas nō est
faciliter defensabilijs. Ideo cum constet iudici eos
falsa dicere, tādiu inquiret sigillatim ab eis quousq;
faciat eos in dictis suis esse varios, vel singulares. Et
sic habebit occasionē liberandi innocentem. Si aũt
hoc non potest remittet eũ ad superiorē, potius eli-
H gens, ꝙ per alterũ liberetur, vel condēnetur. Si autē
hoc non potest, vtpote quia non habet superiorem
poterit subdelegare causam, & erit idem. Si autē su-
periorem habet, & ille non recipit deuolutionem
causæ, sed cogit eum iudicare, tenebitur secundum
allegata, & probata condemnare eum. Et tunc non
condemnat innocentem, sed nocentē: quia talē eũ
iudici constat per testes. Et si constet vt personæ pri-
uatę esse innocentē, non potest eũ absoluere: quia
persona priuata iurisdictionē non habet. Et tunc iu
dex non interficit innocentem, sed testes, qui eũ no
centem testati sunt. De hoc aut. s. an iudex teneatur
sequi allegata, & probata ex necessitate, etiam vbi
contrarium sibi constat, dicetur magis Luc. 12. vbi
I de iudice agetur, & tamen istud, quod dictum est sa-
tis rationabile videtur: licet alij contrarium sentiāt,
de quibus ibi dicetur. De ministro aũt dicendũ, ꝙ
aut constat ei de innocentia condemnati, vel non.
Si non constat, nullus scrupulus est, sicut in iudice.
Si autem constat, tenetur iudici obedire, nisi senten
tia importet intolerabilem errorem. Quia tunc nō
est obediendum, vt si iudex mandaret aliquem occi
di: quia vir bonus est, vel quia est de tali, aut tali lo-
co, ita ꝙ ipsa causa expressa in sententia nullo mo-
do faciat ad condemnationem: quia aliàs illi, qui oc
cidebant martyres ex mandato iudicum, non pec-
cassent, quod falsum est. Sed dicendum, ꝙ peccabāt,
qa sententiæ latæ contra martyres continebant er-
K rorē intolerabilem. Ideo. n. condemnabantur: quia
Christum adorabant, qui erat verus Deus apertissi-
ma miracula faciens. Et ob hoc sæpe ipsi ministri iu
dicum recusabant martyres punire, sed potius ipsi
cum eis pati volebant, quando autem sententia nō
continet errorem intolerabilem, minister exequi
tenetur: quia non pertinet ad eum iudicare de sen-
tentia iudicis, cum nudũ ministeriũ ei competat.

Quod sit maius peccatum, occidere iustum, aut peccatorem. Quæstio CXVIII.

QVAERITVR, quod sit maius peccatum, oc
cidere virum iustũ, aut peccatorē. Aliqui volũt
ꝙ sit grauius occidere peccatorem. Quia peccatum
tunc

tunc videtur esse maius quando per istud maius no A
cumentum infertur ei, in quem infertur. Et tamen
occisio magis nocet peccatori, qui perit in corpore
& anima, quã viro iusto, quem de miseria huius vitę
liberat, & transire facit ad æternum bonum.

Dicendum, quòd aut consideratur hic grauitas
peccati secundum se, aut consideratur damnum, qđ
per peccatum infertur. Si grauitas, dicendum, quòd
grauius est occidere virum bonum, quàm peccato-
rem, & Christianum magis, quàm paganum. Nam
occisio peccatum est inquantum est contra charita
tem. Et sic quanto fuerit magis contra charitatem,
erit tanto deterior. Tenetur tamen quilibet cęteris
paribus magis diligere iustum, quàm peccatorem:
quia plus habet de eo, propter quod diligibilis est. B
Christianus etiam magis, quàm paganus diligendus
est, sicut dixit Apostolus, quòd operemur bonũ ad
omnes, maximè autem ad domesticos fidei. i. ad fide
les. Erit ergo magis contra charitatem occidere iu-
stum, quàm peccatorem, & Christianum quàm pa-
ganum, & sic erit peccatum maius, assignat autem
quatuor causas ad hoc sanctus Tho. secunda secun-
dæ. q. 64. arti. 6. Prima est, quam nunc diximus: quia
plus nocet ei, quem plus diligere debet. Secunda
quia ĩfert iniuriam ei, qui minus dignus est iniuria.
Nam vir bonus non est dignus iniuria aliqua, & sic
magis contra iustitiam agit. Tertia, quia priuat com
munitatem maiori bono, & tamen nocere commu
nitati est peccatum graue: quia sicut bonum com-
mune est diuinius, & amabilius, quàm bonum par-
ticulare 1. Ethic. ita nocere communitati peius est, q̃ C
nocere priuatis. Quarta, quia Deum magis comtẽ-
nit: Luc. 6. Qui vos spernit, me spernit. Et loquitur
de apostolis, qui erant viri boni. Si autem loquamur
de damno, quod per peccatum infertur, dicendũ,
ꝙ maius damnum est occidere peccatorem, quàm
iustum, cum peccator pereat, iustus autem saluetur.
Sic innuit August. & habetur. 24. q. 3. c. si habes. Vbi
dicit, quòd grauius damnum est, si vna anima p̱ pec
catum infidelitatis pereat, quã si mille corpora mar
tyrum de ecclesia extrahantur, & interficiantur.
Et ob hoc ad cautelam maior pœnitentia impo-
nitur occidenti paganum iniustè, quàm Christianũ. D
Sed in hoc distinguendum est: quia aut erat paruu-
lus paganus, aut adultus, si paruulus, maior pœni-
tentia imponitur occidenti eum, quàm Christia-
num paruulum, vel adultum, eo quòd de cõuersio-
ne paruuli istius poterat sperari, nunc autem cõstat,
quòd omnino perit. Si autem sit adultus, videtur es-
se maius damnum occidere Christianum adultum,
quàm paganum adultum, eo quòd de pagano adul-
to iam forte erat pauca spes conuersionis, maximè
si erat in ætate prouecta, & tamdiu conuerti nolue-
rat. Etiam quia ille adhuc poterat saluari: quia cum
esset adultus, poterat in morte dolere de peccatis, &
maximè, quia stetisset semper in statu illo damnato,
& sic poterat saluari. Et ob hoc grauius damnum E
est occidere paruulos paganorum, quàm adultos:
tum quia paruuli adhuc conuerti possunt, tum qa
in morte pœnitere non possunt, ad hoc, quòd saluen
tur. Istud autem est quantum ad damnum, peccatũ
tamen maius est bonum virum occidendo. Ad ar-
gumentum dicendum, quòd in operationibus, &
quibuslibet rebus semper debet cõsiderari id, quod
est per se, & non quod est per accidens. Quia sicut
istud non constituit speciem actus, ita nec dat dire-
ctè maiorem, aut minorem bonitatem actui bono,
nec grauitatem actui malo. Esse igitur iustum, & bo
num est conditio personæ, quæ aggrauat delictum
per se. Quòd autem pereat aliquis ęternaliter, vel
saluetur, non pertinet directè ad occisorem. Nam
ꝙ iustus saluetur non est ex eo ꝙ Deus vult eũ pro-
pter bona opera saluare. Quòd etiam peccator pe-
reat æternaliter non pertinet hoc ad occisorem, sed
ad Dei iudicium, ideo illa non sunt consideranda
quantum ad aggrauationem delicti. Et sic absolutè
erit maius delictũ occidere virũ bonũ, q̃ peccatorẽ.

An illi, qui procurant aborsum mulieris sint censendi homicidę. Quæstio CXIX.

QVAERITVR circa illos, qui puerperium de-
struunt. s. cogentes fœminam ad aborsum p̱cu
tiendo vel venena tribuendo, & de illis, qui venena
tribuunt, vt conceptus non fiat, an isti iudicent̃ ho-
micidæ. Dicendum, quòd homicidium nunquam
est nisi cum homo occiditur ab homine, & quoniã
in aborsu non contingit semper occidi hominem,
aliquando erit sine homicidio. Pro hoc sciendum,
ꝙ ille, qui per uulnera, vel venena, aut alia destruxit
conceptum, siue fecerit permittente muliere, quæ
conceperat, aut ea inuita, non differt quantũ ad hoc,
ꝙ est esse homicidiũ, vel nõ, sed solum quantum ad
esse maius peccatum, vel minus. Nam non consen-
tiente muliere, manifestũ est esse maius peccatũ, cũ
non soli fœtui, sed etiam matri iniuria irrogetur. Si
autem ipsa consentit, iniuria ei non fit: quia nolens
non potest iniustum pati 5. Ethic. Sed tunc fit iniu-
ria patri fœtus, & ipsi legi, & fętui, si animatus est.
Dicendum igitur, ꝙ aut manifestum est fœtum es-
se animatum, aut manifestum est, quòd non est ani
matus, aut est dubium. Primo modo homicidium
est: quia homo occidit, vt dicit Hierony. & August.
& habetur 4. Sen di. 31. Et ideo qui sic occidit, irregu
laris est tamquàm homicida. Et etiam secundum
legem humanam tenetur occidens puerperium si-
cut homicida per legem Acqu. licet illa distinguat
crimina in multa capita. Istud autem non vocat ho
micidium, sed ruptum. Vnde sic occidens tenetur
de rupto, & non de occiso. Et tamen quantum ad
nos non est differentia aliqua: quia homicidiũ istud
vocamus, & pœnitentia imponitur secundum le-
ges ecclesiasticas, sicut pro homicidio. Si autem cõ-
ceptus nondum erat animatus, homicidium non
est: vt ait Hiero. & habetur 56. dist. ca. nasci. Nec etiã
est irregularis hoc faciens. Et tamen quantum ad pę
nitentiam, quæ secundum canones iniungitur, ha-
betur iste tanquam homicida, vt habetur 25. distinc.
c. criminis. Si autem dubium erat, an esset cõceptus
formatus: si probabiliter creditur, ꝙ erat formatus,
debet abstinere tanquam irregularis ab administra-
tione in sacro ordine, nec debet ascendere ad supe-
riores, quandiu manserit in ista crudelitate. Si autẽ
illam deposuerit poterit ministrare, & tamen ipse
iudicari non potest tanquam homicida, cum nõ cõ
stet puerperium fuisse animatum. Si autem mulier
sibiipsi venena tribuit, vel p̱curat aborsum distin-
guendum est sicut supra. Nam si erat formatus fœ-
tus, secundum leges humanas occiditur. ff. de pęnis.
l. si quis aliqua. Si autem non erat formatus conce-
ptus, vel erat dubium, non occiditur, sed in exilium
mittitur. ff. ad l. Cornel. de sicaris. l. si mulier. De his
autem, qui dant venena, ne conceptus fieri posset, si-
ue mulier sibi tribuat, siue aliquis alius mulieri, ho-
micidium non est. Cum nondum sit formatus fœ-
tus: immo nullus fœtus est, sed impeditur, vt nõ sit.
Et quãquã istud crimen sit magnum, tamen homici
diũ maius ẽ. Et ẽt p̱curare aborsum maius est, ẽt nõ-
dũ formato fœtu. Si tñ iã formari cęperat: qa qñ qs
tribuit venena, ne sequat̃ ꝯceptus, põt esse, ꝙ illa ve-

nena nihil proficiant: quia fortè mulier illa, cui tri-
buuntur aliàs non erat cōceptura. Cum verò fętus
etiam nondum animatus occiditur, maius eſt: quia
iam aliquid factum erat, & certum eſt, quòd ibi ho-
mo naſceretur, niſi per venena impediretur: graue
ergo peccatum eſt vtrūnque, ſed maius quando de-
ſtruitur puerperium. De iſtis dicit Aug. quòd ſi am-
bo coniuges procurant non naſci prolem, non ſunt
coniuges, ſed fornicarij, ſi iſta intētione à principio
conuenerunt. Si autem vir ſolus hoc vult iam non
maritus, ſed adulter eſt. Si vero ſola vxor ipſa non
vxor, ſed meretrix eſt, & patet 4. Sen. diſtin. 31. Vnde
dicit ſanctus Tho. ibidem iſtud eſſe peccatū pluſquā
beſtiale: quia beſtię ex coitu prolē expectant, ꝙ ergo
velit qs prolē non habere cū coire velit, & procu-
ret non habere illam, peior quàm beſtia efficitur, &
tamen nondum eſt homicidium: quia non erat fœ-
tus formatus. De pœna homicidiorum, quoniam
vt in plurimum irregularitas eſt pœna, de qua dice-
tur prima Timo. 3.

De ſpeciebus homicidij. Quæſtio CXX.

QVAERITVR de ſpeciebus homicidij. Di-
cendum, quòd cum homicidium ſit hominis
occiſio, ſolum erit homicidium quando homo rea
liter occiditur, & ſic eſſet homicidium reale. Scri-
ptura tamen ſacra, & etiam iura accipiunt aliquan-
do homicidium interpretatiuè, & per quandam ſi-
militudinem. Et ſecundum hoc diſtinguitur homi-
cidium in ſpirituale, & corporale. Spirituale homi-
cidium vocatur quando quis ſpiritualiter, & qua-
dam iuris fictione occiditur. Et hoc fit quinque mo
dis. ſ. odiendo, detrahendo, male conſulendo, nocen
do, victum ſubtrahendo. De primo dicitur prima
Ioan. 3. qui odit fratrē ſuum homicida eſt. Et de iſto,
& alijs tribus modis ſequentibus habetur de Pœni.
diſt. 1. c. homicidium, & c. Omnis iniquitas & c. No-
lite putare. In primo iſtorum poteſt intelligi, quod
dicitur Ioann. 8. de Diabolo, quòd à principio homi
cida erat, id eſt, deſiderium habens occidendi homi-
nem propter odium, & inuidiam. De. 5. ſcilicet, de
ſubtractione victus habetur 86. diſtin. capitu. Pa-
ſce, fame: ſcilicet, Paſce fame morientem, quòd ſi
non paueris occidiſti. Quilibet modus iſtorum eſt
peccatum mortale, licet non ſit ita graue ſicut ho-
micidium corporale. Leges autem humanæ de tali
bus homicidijs non loquuntur, nec pro eis ponunt
pœnas ſimiles pœnis homicidarum. Nam iſta ſunt
peccata mentis, lex autem humana de actu interio-
ri non curat, niſi prodeat in actum exteriorem. Etiā
ſecundum legem eccleſiaſticam non imponitur pę
na pro iſtis, ſicut pro homicidio. Etiam irregulari-
tas, quę conſequitur ad homicidium voluntarium,
nunquam cauſatur ex iſtis, ſed ſolum in corporali
homicidio. Corporale autem homicidium com-
mittitur duobus modis. ſ. facto, & lingua. Per linguā
enim tribus modis committitur. ſ. præcepto, conſi-
lio, defenſione, vt patet diſt. 50. c. Si quis viduam, &
de pe. diſt. 1. c. Periculoſe. Quodlibet verò iſtorum
peccatum mortale eſt, & ſequitur irregularitas ali-
quando ex eis, quando poſt iſta ſequitur homicidiū
reale. Facto cōmittitur homicidium quatuor mo-
dis. ſ. iuſtitia, neceſſitate, caſu, voluntate. Iuſtitia, vt
cum ille, qui præeſt iuriſdictioni ſeculari reum con-
demnat, & miniſter illum occidit. Tunc enim iuſtè
fit niſi iudex in iudicando ex liuore moueatur, vel
fortè delectetur in occiſione hominis ex quadam
crudelitate. Et idem in miniſtro ſi gaudeat, quòd ſi-
bi committitur aliquem occidere, ſiue quia eū exo-
ſum habet, ſiue quia in ſanguinis effuſione delectāt,
vt colligitur 23. q. 5. c. cum miniſter, & c. lex æterna.
Hoc autem verum eſt, qn̄ iudex ſeruato ordine to-
taliter iuris ordine proceſſit: quia aliàs etiam ſi con-
demnet eum, qui reus mortis eſt, peccat, cū ipſe non
habeat iuriſdictionem, niſi à iure. Cum autem omit
tit formam iuris quodam modo efficitur perſona
priuata, & ſic peccat, aliàs autem iuſtè agit: quia mi-
niſter Dei eſt occidendo malos, ad Ro. 13. & 1. Petri
2. & 23. quæſ. 5. Qui malos. Secundo modo facto cō
mittitur homicidium neceſſitate. Et hic diſtinguit,
quia aut eſt euitabilis, aut ineuitabilis. Si primo mo-
do. ſ. quia poterat euadere non occidendo, vt pote
fugiendo, vel moderatè ſe defendendo, peccat ſi oc
G cidit, & tenetur tam ſecundum legem Dei, quàm ca
nonicā, & humanā de homicidio. Si autem ſecūdo
modo. ſ. quia occidit hominem ſine odio, & deſide-
rio, immo cum dolore: quia noluiſſet occidere, ſi po
tuiſſet ſe liberare non occidendo illum, differt: quia
aut occidit pro defenſione ſua, aut rerum ſuarum,
ſi pro ſua ſecundum nullam legem tenetur, ſi adhi-
buit moderamen in ſe defendendo, & omnes illas
conditiones, de quibus dictum eſt ſup. 109. Si autem
pro defenſione rerum, dicendum, quòd ſecundum
legem Dei tenetur de homicidio, & in foro pœnitē
tiali imponetur ſibi pœnitentia, licet non ita grauis
ſicut pro homicidio omnino voluntario, quid autē
ſit ſecundum legem canonicam, & humanā in hoc
caſu, dictum eſt ſupra q. 110. Caſu committitur ho
H micidium cum quis non intendens quenquam oc-
cidere, faciendo aliquid occidit hominem. Et iſtud
reputabitur homicidium, niſi qui hoc fecit daret
operam rei licitè, adhibens omnem diligentiā, ne ſe
queretur malum aliquod ex actu ſuo. His obſerua-
tis non erit homicidium, de quo dictum eſt ſupra,
q. 115. Voluntate commitur homicidium, quando
quis ſpontè vult aliquem occidere, ſiue offenderit
eum, ſiue non. Et tunc ſemper eſt peccatum morta-
le, & graue, vt 50. diſt. c. ſi quis voluntariè.

An ſi occiſor ſuperueniat cadaueri occiſi, cadauer ipſum emanet ſanguinem, & propter quid. Q. CXXI.

I QVAERITVR, an, mortuo aliquo, ſi perue-
niat occiſor ad præſentiam eius plagæ ema-
nent ſanguinem: & ſi fiat propter, quid fit. Aliqui di
cunt, ꝙ non effluat ſanguis: quia mortuo nulla ma-
net actio, quia non manet ibi anima, quæ eſt princi-
pium omnium actionum hominis. In contrarium
aſſertio philoſophorum eſt ſe hoc vidiſſe teſtātium,
ſed nobis expertum nunquam fuit. Conſiderādum
ad hoc intelligendum, ꝙ aliquis poteſt dici duplici-
ter mortuus: vno modo per ſolam apparentiam, ſ.
quia non ſentitur in eo pulſus, vel motus propter ni
miam debilitatem, vel aliam cauſam, & tamen eſt
anima in corpore. Alio modo ꝙ ſit verè mortuus,
anima ſeparata à corpore. Si primo modo dicatur
K quis mortuus, facile eſt quòd plagæ eius fluant ſan-
guine ad præſentiam occiſoris. Poteſt enim accide-
re ꝙ propter vulnera, & multitudinem ſanguinis ef
fuſi ſit quis ita debilitatus, & infrigidatus, ꝙ non ap
pareat in eo eſſe ſenſus aliquis, nec motus: non ta-
men eſt adhuc mortuus. Vnde poteſt eſſe, ꝙ ſic ſe
habens aliquam turbulentam & fuſcam notitiam
habeat de venientibus ad eum: licet non poſſet vo-
cē emittere, nec ſe mouere. Vnde ſi tunc contingat
percuſſorē venire ad ipſum poterat vulneratus ali-
quam turbulētam notitiam habere de ipſo: ex qua
notitia ſequiť timor, & ex timore tremor in mem-
bris, & ſic poterit fluxus ſanguinis excitari. In homi
ne

ne autem verè mortuo hoc fieri esset admirabile. Sed credi potest, ꝙ ex mortuo secundum apparentiā, qui tamen post pauca verè moreretur facto hoc fluxu sanguinis: aliquando pronenit ista fama, quæ apud multos quasi pro generali ponitur. Si autem sit verè mortuus, & hoc fiat, licet non constet nobis an aliquando factum fuerit, tamen causa querenda est vnde fieri posset. Aliqui dicunt, ꝙ ex sanguine remanente in vestibus, aut cultello occisoris fiat attractio quædam sanguinis de corpore occisi, & hoc fiat propter similitudinem. Sed hoc non stat: quia quādo fit attractio à simili, hoc est, quia imperfectū trahitur à perfecto ad ipsum, sicut trahitur ferrum à magnete, hoc est quia aliqua virtus est in magnete perfectè, quæ in ferro imperfectè est, & hunc tractū vocāt aliqui à tota specie. Vnde Auicen. distinguit triplicē tractū, vnū à calido, & iste fit à natura elementali. Secundum à vacuo, qui videtur fieri à natura cœlesti. Tertium à tota spē, quæ videtur reduci ad naturā mixti. Formaliter enim calida sunt sola elementa, & elementata, vt participant naturā elemētorum. Et quia mixta possunt habere aliquas virtutes vltra qualitates, quas videmus in elemētis, quoniam illam virtutem nominare nescimus, dicimus eam esse à tota specie. Sed an semper tractus à calido sit per naturam elementabilē, & à vacuo per naturam cœlestem, & à tota specie per virtutem ali quam consequentem formam mixti, non oportet nunc discutere: quia longum esset, nec omnino nobis pro isto dubio necessarium. Sed supponendum est, ꝙ actio, & passio nūquam fit in eis, quæ sunt omnino similia: Nam quando sunt omnino similia, tūc cessat motus: vt Arist. primo de Generatione habitibus præsentibus in materia cessat motus. Et eodem lib. dicitur ꝙ agens, & patiens in princ. actionis sunt dissimilia, & in fine autem sunt similia. Ideo si simule agit in simile, vel attrahit istud non sunt omnino similia, sed vnum erit vt actus, aliud vt potentia, vel vnum vt perfectum, & alterum vt imperfectum. Et quia perfecta ratio sanguinis, & etiam virtus actiua magis saluabitur in sanguine manente in corpore, quàm in eo, qui est in vestibus aut cultello, potius sanguis, qui est in vestibus vel cultello ibit ad sanguinem, qui est in corpore, quam è contrario. Et hoc ponēdo vnum sanguinem perfectiorem alio. Si autem dicas, ꝙ sunt omnino equalis perfectionis, neuter ab altero attrahetur, ideo dictum istud vanū est. Item patet, quia si fluxerit alicui sanguis de naribus, aut alia parte corporis, & manserit semper in loco sanguinis fusi, nō attrahetur sanguis fusus à sanguine corporis, nec è contrario, & tamen maior virtus est in sanguine hominis viuentis, quàm mortui. Item si quis percutiat aliquem, qui viuat, & percussus aspersus sanguine veniat ad præsentiam eius, nulla fit attractio à sanguine corporis, nec à sanguine vestiū, licet istud quotidie videat, & tū maior mot⁹ est in viuentibus, quàm in mortuis. Item in pecoribus occisis sanguis est similis sanguini nostro, & tamen præsente carnifice perfuso, aut asperso sanguine pecoris recenter occisi nulla fit attractio.

Item sicut fit in sanguine, ita fieret in partibus corporis, si præscinderetur aliqua à corpore, & postea ponatur circa corpus, nulla fit hinc, aut inde attractio, aut mutatio. Idem in ramis arborum præcisis patet: ergo ridiculum est istud dictum.

Alij dicunt, quòd fit hoc à spiritibus manentibus. Nam cum aliquis ab altero occiditur cum quodam rancore, & toruis oculis occisor respicit eum, quem occidit, & ille occisorem, dum occiditur, propter quod aliqui vapores, vel spiritus exeunt ab occiso in occisorem dum viuebat, & è contrario. Et quia naturale est, quòd pars redeat ad suum totum, aliqui vapores, & spiritus à corpore occisoris ad occisum redeunt, qui prius fuerant in occiso, & è contrario. Et quia ex reditu vaporum fit quædam commotio in corpore occisi, consequens est, quòd inde manet sanguis. Sed istud non stat: quia isti conantur dare causam naturalem, & nos videmus contrarium in naturalibus. Semper nanque fit aliqua resolutio à corporibus naturalibus, & maxime à corporibus viuentium. Vnde indigent viuentia alimento, & restauratione. Id tamen, quod resoluitur, non redit ad corpus, de quo est resolutum, sed aliūde oportet procurare restaurationem, scilicet, per alimentum. Ideo spiritus, & vapores non redeunt. Item non attrahit natura nisi id, quod sibi bonum est, vel bono adiunctum, & tamen vapores, aut spiritus resoluti de corpore non sunt aliquatenus vtiles corpori: ideo non attrahit illos. Item si attraheret corpus ea, quæ sunt de natura sua, potius attraheret sanguinem, qui aliquando fluxit de vulneribus, vel sine vulnere, maximè quando recenter fluxit, & tamen nihil tale fit, ergo istud est irrationabile. Dicendum, quòd si à corporibus verè mortuis sanguis præsente occisore, fluat, aut interdum fluxerit, potest esse ex triplici causa, scilicet. Ex Dei prouidentia, ex dæmonum fallatia, & ex casuali contingentia. De primo patet: quia Deus sępè volens non manere scelera impunita, & incognita, ostendit mirabiliter eorū patratores, qui aliàs cognosci non poterant. Et ita aliquando Deus volens punire iniustam mortem alicuius ostendit occisorem per istum modum, vt puniretur. De secundo patet, quia Dæmones procurant fallere nos, & volunt inducere aliquos ad credendum, quòd animæ mortuorum maneant circa corpora, quousque de occisoribus fiat vindicta, vt aliqui poetæ putauerunt. Ideo interdum procurant fieri motum aliquem in corpore occisi præsente occisore, ita vt sanguis fluat. De tertio patet: quia defluxio sanguinis fit de corporibus vulneratorum occisorum naturaliter, & interdum postquam videbatur cessare fluere, iterum fluit, & istud fit, siue aliquis præsens sit, siue nemo. Et quia quando fit iste fluxus sanguinis naturaliter interdum contingit percussorem esse præsentem, vel tunc venire, putatur à simplicibus fieri ex aduentu illius, cum tamen fiat purè per accidens, sicut si Sorte intrāte domum, corruit aliqua pars domus, nō fuit Sortes causa ruinæ, sed accidens fuit eum venire, quando domus naturaliter ruitura erat. Non est tamen putandum, quòd sit aliqua causa naturalis determinata ad hoc faciendum, quia tunc semper adueniēte occisore ad præsentiam occisi fieret talis effluxio, & falsum est. Nam cum iugulatur quis decreto iudicis, & executor recedat à iugulato, & postea appropinquet, nō fit effluxio aliqua sanguinis, sed ex euentu aliquo particulari propter aliquam de tribus causis præpositis hoc accidit, & putatum est semper, & naturaliter accidere. De his Egi. Romanus in quadam quæstione de quolibet tangit.

Rñō auctoris ad principaliter quæsitū qōnis.

An ira sit aliqua passio specialis distincta ab alijs passionibus. Quæstio CXXII.

QVAERITVR nunc circa iram cum Christus dixerit hic, quòd non solum peccatū erat occidere hominem, sed etiam irasci. Et quoniam ira non est habitus, nec potentia animæ, sed quædam passio, quæritur, an sit aliqua passio specialis distincta ab alijs passionibus.

Primū ar. Dicunt aliqui, ꝙ nō, quia potētia iraſcibilis denominatur ab ira, & tamen in iraſcibili nō eſt paſſio vnica, ſed multæ paſſiones, vel motus ſunt, ergo nō eſt ira paſſio ſpecialis. Secundū. Item cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliquod contrarium, ſicut audaciæ opponitur timor, & ita in cęteris paſſionibus iræ, tamen non eſt aliqua paſſio ſpecialis ɔ̄ria, ergo ira non eſt ſpecialis. Tertium. paſſio. Item vna paſſio ſpecialis non includit alias: quia tunc non diſtingueretur contra eas, ſicut genus non diſtinguitur contra ſpeciem. Ira tamen includit triſtitiā, & ſpem, & alia: ergo non eſt ſpecialis.

Rñdet ad quęſitū q. Dicendum, ꝙ ſi ira non eſſet paſſio ſpecialis, cum conſtet eam eſſe paſſionē, eo ꝙ non eſt habitus: quia non habetur per acquiſitionem, nec eſt potentia naturalis: quia non ſemper ineſt, ſed motus quidam factus in nobis, quod ad paſſionem pertinet, neceſſe eſſet ipſam eſſe paſſionem generalem. Eſſe autem generale dupliciter dicitur, vno modo per prædicationem ſicut genus ad ſpecies, alio modo ſecundū cauſam: & ſic ſol dicitˀ eſſe aliquid generale ad omnia, quæ generantur, & corrumpuntur in inferioribus, ideſt, in tota natura elementali. Vt dixit Ariſto. 1 de Generatione, ꝙ per acceſſum, & receſſum ſolis in circulo obliquo fit generatio, & corruptio in terram, & Dion. Idem dicit lib. de Diuinis nominibus, cap. 4 Sicut enim genus continet multas differētias poteſtate ſecundum ſimilitudinē materię, ita agens continet multos effectus ſecundum virtutem actiuam, & ideo vtrunque generale vocari poteſt. Contingit autem aliquem effectum produci ex concurſu diuerſarum cauſarum. Et quia omnis cauſa aliquo modo manet in effectu cauſæ, erūt multæ cauſæ per concurſum in eodem effectu. Et ſic poterit tertio modo effectus eſſe generalis qui cōtinet multas cauſas quodā modo. Accipiendo generale primo modo, ira non eſt paſſio generalis: quia nō continet ſub ſe aliquas paſſiones, de quibus prædicetur: ſicut genus, ſed diuiditur contra aliquas paſſiones, ſicut vna de ipſis. Secundo modo etiam ira non eſt paſſio generalis: quia non eſt cauſa aliarum paſſionum, ſed magis poſſet hoc modo dici amor eſſe paſſio generalis qui eſt cauſa omnium, vt dicit Auguſt. 14 de Ciuitate Dei. Amor enim eſt prima radix omnium paſſionum. Sed tertio modo poteſt dici ira eſſe paſſio generalis, inquantum eſt effectus multarū paſſionum. Nam multis concurrentibus in vnum inſurgit ipſa. Oportet enim tres ſaltem paſſiones eſſe ad hoc, ꝙ ira ſit. ſ. triſtitiam, ſpem, & deſiderium. Nam nunquam inſurgit motus iræ, niſi propter aliquam triſtitiam illatam, & ſit ibi deſiderium vindictæ, & habeatˀ ſpes de vindicādo: quia vt dicit Philoſophus 2. Rheto. iratus habet ſpem puniendi: Habet enim appetitum vindictæ, vt ſibi poſſibilis. Vnde ſi perſona inferens nocumentum fuerit multum excellens, de qua non poſſit ſparari vlla vindicta ſuſcipiens iniuriam non iraſcitur, ſed triſtitiam habet. vt dicit Auicen. lib. de ã nima. Erit ergo iſto modo paſſio generalis. i. ex concurſu multarum inſurgēs. Et tamen ipſa propriè vna paſſio eſt diſtincta cōtra alias: quia ipſa nō eſt triſtitia, nec ſpes, nec deſideriū.

Ira ñ cauſatˀ ſine tribus paſſionibus.

Ad primū arg. Ad primū dicendum, ꝙ potentia iraſcibilis nominatur ab ira, non quidem, ꝙ ad ipſam potentiam ipſa ſola paſſio pertineat: quia aliæ multæ ſunt in ea, iſta tamen manifeſtior eſt omnibus. Et propter hoc ab ea ſola nomen aſſumptum eſt, ſicut multæ ſunt delectationes præter corporales, & tamen quia iſtę magis manifeſtæ ſunt propter ipſas cognitas eſſe, ipſas ſolas delectationes vocant appropriato ſibi hoc nomine, vt ait Ariſt. 7. Ethic. Ira autem non ſolum manifeſtior eſt alijs paſſionibus, q̄ ſunt in parte ira-

F ſcibili, ſed etiam generaliter eſt manifeſtior omni paſſione. Quæ magis manifeſta eſt, quàm concupiſcentia, quæ eſt de paſſionibus notiſſimis. Et propter hoc dicit Ariſt. 7. Ethi. eſſe concupiſcentiam vituperabiliorem, quàm iram. ſ. Adhuc iniuſtiores magis inſidiantes, iracundus quidem nō inſidiator, nec ira, ſed manifeſtius, concupiſcentia autem doloſa. Ad ſecundum dicendum, ꝙ ira habet aliquam contrarietatem. Non quidem, ꝙ aliqua paſſio ſit ſibi contraria, ſed ꝙ ipſa cauſatur ex contrarijs paſſionibus. Nam ibi eſt ſpes, & iſta eſt de bona, & eſt triſtitia, quę eſt de malo. Etiam ibi eſt deſiderium, quod de bono eſt, ideo contrarietatem habet in cauſis ſuis, licet nō in ſeipſa reſpectu alterius. Et hoc ſufficit. Sic enim Ad 2. arg.

G eſt in medijs coloribus, in quibus non eſt contrarietas ſecundum ſe, ſed eſt contrarietas ſimplicium colorum, ex quibus cauſantur. Ad tertium dicendum, Ad 3. arg. ꝙ vna paſſio ſpecialis non includit alias tāquam genus ipſarum, & tamen poteſt includere ſicut cauſa effectum, vel effectus cauſam. Ira autem continet paſſiones aliquas, vt effectus cauſas ſuas, vt ſupra dictum eſt. Et ideo poteſt ſic vocari paſſio generalis. Ipſa tamen in ſe vnica eſt. Sic enim ponunt philoſophi tanquam ſpecialem paſſionem, & ita ponit Tullius. 4. lib. Tuſculanarum quæſtionum, & ēt Damaſcenus. De his S. Tho. 1. ſecundæ q. 46. artic. 1.

Quid ſit obiectum iræ. Queſtio CXXII.

H QVAERITVR circa obiectum ire, quid ſit. Primū ar. Aliqui dixerunt, ꝙ malum ſit obiectū eius. Dicit enim Gre. Niſſenus, quòd ira eſt armigera cōcupiſcentiæ inquantum. ſ. impugnat id, quod impedit concupiſcētiam. Nam ſicut per amorem mouetur homo in bonum, quod concupiſcit, ita per iram reſiſtit omni volenti impedire in bono illo. Omne tamen impedimentum habet rationem mali: ergo ira reſpicit malum tanquam obiectum. Itē ira, & odiū Secundū. quantum ad effectum conueniunt: quia vtrunque infert nocumentum, & tamen odium reſpicit malum, vt obiectum: ergo etiam ira. Itē vt dicit Ariſt. Tertium. 7. Ethico. Ira cauſatur ex triſtitia. Nam ipſa ira operatur cum triſtitia: triſtitia autem de malo eſt: quia

I de eo ſolo triſtamur, quod nobis malum videtur: ergo pertinet ira ad malum.

Dicendum, ꝙ ira eſt quidam motus factus in potentia appetitiua, & quia appetitiua non cognoſcit, neceſſe eſt, ꝙ oīs motus factus in potentia appetitiua, ſequatur aliquem actum virtutis apprehenſiuæ, quæ eſt cognitiua. Vis autem apprehenſiua dupliciter apprehendit. Vno modo per modum incomplexi, vt cū intelligimus quid ſit homo. Alio mō ꝑ modo cōplexi, vt cū intelligimus hominem eſſe albū. Vtroque modo ipſa vis appetitiua poteſt tendere in bonum, & in malum. Per modum enim ſimplicis & inconplexi, vt cum appetitus ſimpliciter inhæret bono, vel refugit malum. Et tales motus ſunt circa

K bonum deſiderium, & ſpes, & delectatio, circa malum autem triſtitia, & dolor & ſimilia. Per modum autem complexi mouetur aliquando appetitus, ſicut cum appetitus fertur in hoc, ꝙ aliquid boni, vel mali fiat alicui, vel inſit ei, & hoc tendendo in iſtud, vel fugiendo ab eo, ſicut manifeſtè apparet in amore, & odio. Amamus enim aliquid inquantum volumus bonum ineſſe illi, intelligendo de amore ad extraneum, qui vocatur amor amicitiæ. Sic etiam odimus aliquid, ſiue aliquem, inquantum volumus ei malum ineſſe. Iſtud autem eſt in ira, quia quicunque iraſcitur alicui, quærit vindictam de eo. Et ſic motus irę duo quærit, vel in duo tendit, ſcilicet, in

in ipſam vindictā, quā appetit, & ſperat ſicut quoddam bonum. Et quantum ad hoc ira habet quandā delectationem, quia bonum delectationem cauſat, & ſic quando iratus cōſequitur vindictam quaſi adeptus bonum, quod intendebat, delectatur de eo. Fertur ira etiam in id, de quo quærit vindictam tanquam in quoddam malum, & nociuum. Et hoc pertinet ad rationem mali. Et ſic ira ſemper fertur in duo, & ideo motus iræ eſt motus appetitus: prout conſequitur vim apprehenſiuam apprehendentem aliquid cōplexè. Et ſic eſt de omnibus paſſionibus, quæ ſunt in iraſcibili, quia ſemper ſequuntur apprę henſionem complexam. Nam ſic etiam de ſpe, quæ ponitur in iraſcibili. Eſt autem ad hoc duplex differētia iræ ad odium, & ad amorem, & alias paſſiones, ad quas comparatur. Prima eſt, quia ira ſemper reſpicit duo obiecta, ſcilicet, bonū, & malum vt oſtenſum eſt. Amor autem, & odiū aliquando reſpiciunt vnum obiectum, aliquando duo. Nam amor diſtinguitur in amorē concupiſcentię, & amicitię. Amor concupiſcentię ad vnicam rem eſt, ſcilicet, quando aliquam rem ſub ratione boni volumus, quam pro nobis volumus, & tamen amor ad ipſam rem terminatur. Et ſic dicitur aliquis amare equum, vel vinū: quia pro ſe illa vult, & tunc accipitur amare pro cōcupiſcere 8. Ethic. Alio modo accipitur amor pro amore amicitiæ, & tunc eſt ſimul ad duo bona, ſcilicet, ad iſtud, quod volumus, & cui volumus. Et ſic dicimur amare amicum, quia bonum quoddam ei volumus, & hoc modo ponitur amor in diffinitione amicitię 8. Ethic. ſcilicet, amicitia eſt amor non latens in contrapaſſis. Secunda differentia eſt, quia accipitur vtrunque obiectum ex parte amoris, vt bonum, & ex parte odij vtrunque, vt malum, ex parte autem iræ vnum vt malum, alterum vt bonum. De amore patet: quia vult aliquis bonū alicui per amorem, & ipſum, cui vult vt bonum reputat: quia amicus eſt bonum amici, cum ſit quoddam conueniens ſibi. Sic dicitur 8. Ethi. quod amicus factus bonū eſt ei, cuius eſt amicus. Sic etiam in odio. Nam malum homo vult alicui tanquā malo, quia cum quis oderit alterum, reputat eum tāquam malum ſibi, ideſt, aliquid ſibi inconueniens, & etiam illi malum vult. Ira autem mouetur in vnum ſecundum rationem boni, quia vindictam appetit, vt quoddam bonum, quæ non ſolum iudicat bonum inquantum iratus quietatur in ea tanquam in quodam bono, ſed etiā eſt bonum, ideſt, iuſtum quoddam, quia licet vindicta ſit ſæpiſſimè iniuſta tam ex parte deſiderij, quā ex parte rei deſideratæ, ſcilicet, quia deſideratur alicui de malo pluſquam oportet, tamen ille, qui mouetur per iram, reputat ſibi iniuriam factam, & appetit vindictam tanquam quoddam iuſtum ſibi apparens iuſtum. Reſpicit autem ira aliud, vt malum, & nociuum, ſcilicet, iſtud, de quo vindictam quęrit, quia iſtud, quod nociuum eſt, licet ſimpliciter malū non ſit, tamen ei, cui nociuum eſt, malum eſt, & reputauit iſtud, vt malum. Et ſic ira eſt paſſio quaſi cōpoſita ex duobus contrarijs, non in ſe, ſed ex parte obiecti, quia licet ira in ſe ſit vnicus motus qui ſimul fit, tamen ad duo eſt. Ad primum dicendum, quòd ira de malo eſt tanquam de eo, quod deſiderat. Vnde inquantum ipſa reſiſtit impedienti delectationē mouetur impediens tāquam in malum, & nociuū, & fertur in ipſam vindictam de illo tanquā in quoddam bonum, quod putat mereri ipſum impediens: quia tamen bonum eſt principalius, quàm malum, licet ira reſpiciat ſimul bonum, & malum, denominatur à bono: ideo dicitur, ꝙ ira eſt appetitus vindictæ, vt dicitur primo de Anima. Et Aug. 2. confeſſio

A num dicit, quòd ira vindictam appetit. Poteſt tamē in diffinitione iſta vtrunque intelligi: quia ſi uindicta appetitur, de aliquo appetitur: iſtud autē, de quo appetitur, malum eſt, ideſt, vt malum reputatur. Ad ſecundum dicendum, quòd ira, & odium conueniūt in effectu: quia vtraque paſſio nocumentum infert, & tamen non ſecundum eandem rationem, quia odium reſpicit vtrunque ſub ratione mali, ſcilicet, ipſum quod deſiderat, & iſtud, cui deſiderat. Et dato, ꝙ iſtud malum, quod quis cupit alteri ex odio, ſit ei debitum: quia ipſe meretur iſtud, & quātum ad hoc iſtud eſſet bonum, ideſt, iuſtum, tamen ex paſſione odij non volumus iſtud vt debitum, & iuſtum, ſed ſolum inquantum eſt malum quoddam nociuum. Ad 2. arg. Comparatio, & differētia iræ, & odij.

B Et propter hoc odium ſemper eſt deteſtabile, cùm non poſſit eſſe ſub ratione boni. Et tamen odium eſt ad hominem, qui ſaltem ſecūdum naturam bonus eſt. Et ideo nulli homini licet aliquid velle pro altero, niſi vt iſtud eſt bonum, vel iuſtum, ideſt, ſiue ſit bonum illi homini, ſiue ſimpliciter. Sicut puniri vitia eſt ſimpliciter bonum: quia malum culpæ reducitur ad ordinem boni per pęnam regulantem ipſam. Licet ergo puniri ſit afflictiuum eius, qui punitur, tamen poteſt quis deſiderare, quòd alius puniatur: inquantū punitio ſua eſt ſimpliciter bona, quia ille malus eſt, vel inquantum vtilis eſt reipublicæ, vt alij formident, ſiue vt mali abſcindantur de republica, ne noceant ei. Et iſtæ duæ conſiderationes deberēt haberi principaliter in qualibet punitione peccatorum.

C Sic dicitur Deutero. 21. de filio contumace, & luxurioſo, ſcilicet: Lapidibus obruet eum populus ciuitatis, vt auferatis malū de medio ueſtri, & vniuerſus Iſrael audiens pertimeſcat. Ira autem infert materialiter eundem effectum, quem odium, ſcilicet, nocumentum ei, cui infertur, & tamen non ſub eadem ratione, ſed potius ſub ratione boni. Immo non poteſt ira inferre nocumentum ſub ratione mali: quia ira eſt appetitus vindictæ, ipſa autem vindicta eſt retributio quædā, & ideo ex natura ſua dicit quoddam iuſtum. Nam ſic iudex adæquat, ſcilicet, illi, qui gauiſus eſt mala inferendo proximo, iudex infert malum, vt tantum iam habeat iſte de malo, quātum ille.

D Et ſicut indebitè accepit bonum, ſcilicet, gaudens in malo, quod alteri intulit: ita debitè accipiat malum, in quo triſtetur pluſquam volebat, & pluſquam alias triſtari debuiſſet, ſi non intuliſſet malum. Iſta enim eſt adæquatio iudicis 5. Ethicor. Cùm ergo ira moueatur in vindictam, ſub ratione boni mouetur. Poteſt tamen iſtud eſſe malum, ideſt, non proportionatum, vel regulatum: quia retributio debet fieri ſecundum quādam commenſurationem iniuriæ. Iratus autem vt communiter plus vult retribuere, quam paſſus eſt. Ideo ira non eſt malum ex parte eius, quod cupit: nec iratus peccat ex hoc, ſed peccat iratus principaliter in duobus, ſcilicet, generaliter. Primum, quia non commenſurat retributionem, ſed communiter plus infert, quàm paſſus fuerit. In quo peccat ira, & in quo rectè, vult.

E Secundo peccat in modo, quia iuſtitia retribuit peccanti malum, & tamen ſine aliqua concitatione animi, ſed cum quadam tranquillitate iudicij, ira autem ſemper facit cum quadam perturbatione, vt dicitur 7. Ethic. Nam licet ira incipiat audire rationem quantum ad hoc, ꝙ cognoſcatur iniuria eſſe facta, tamen poſtea non audit, ſed præuolat propter ſuam uelocitatem ad retributionem. Et ex hoc poteſt ſequi error circa omnes circunſtantias, ſcilicet, quia interdū iraſcetur homo de eo, de quo non debet iraſci, vel vbi non debet, uel quando non debet, aut quantum non debet. Et de hoc ponit exēplum Ariſt. 7. Ethic. dicens, ꝙ ira eſt ſicut miniſtri velo-

veloces, qui antequam audiant totum, quod eis Dominus iubet, currunt ad actionem, & postea peccãt in actione, nescientes qualiter facere debeant, quia non audierunt totum mandatum Domini, per qđ dirigi debebant in agendo. Dicit etiam, quòd sunt irati, vel ipsa ira sicut canes. Est enim canis valde velox ad motum, quia concitatur spiritus eius: ideo cũ audierit portam pulsari, latrat: non distinguens quis pulset, & postea si viderit esse Dominum, vel hominem notũ tacet. Prius tamen debuisset, vt rectè ageret, videre, quis sonitum fecerat, & tunc latrare. Ita irati audiunt rationem aliqualiter, scilicet, solum, vt ostendat iniuriam esse factam, & postea non audiũt, an illa debeat vindicari, vel non, vel qualiter debeat vindicari, aut vbi, & quomodo, & sic homo iratus peccabit per omnia hæc, vel peccare poterit, quia rationem non audit. Et sic interdum homo irascitur contra amicum suum, vel pro re illa, de qua erubescit postea fuisse iratum. Et hoc est, quia ira non audiuit planè determinationem rationis. Et dicit Aris. φ hoc est propter caliditatem, & velocitatem naturæ, scilicet, quia est ira per coleram, quæ est calida, & velox. Ex his patet, φ ira aliquando potest esse bona. Nam ira secundum se propter bonum mouetur, scilicet, propter retributionem eius, quod debetur alicui tanquam pęnale propter malum, quod intulit. Si ergo ira audierit rationem, ita vt appetamus retributionem, cui debita est, & quantum est debita, & vbi, & quomodo, & sic de alijs, erit ira totaliter bona, & sic non solum est aliquando bona, sed etiã interdum est necessaria, sicut est de illa, quam vocamus iram per zelum, quæ maximè conuenit prælatis, de qua inf. dicetur. Odium autem nunquam potest esse bonum, quia est de malo, & inquantum malum est. Ideo si odium fuerit ad hominem, vel ad aliquam naturam, quæ aliquo modo bona est, semper erit malum, quia cum in qualibet natura semper reperiatur aliquid boni, nunquam licet ei velle malũ sub ratione mali. Si autem posset haberi odium ad aliquid quod ita esset malum, φ nihil de bono haberet, esset iustum odium & sic possumus, immo debemus odisse peccata, quia peccatum malum est, & totaliter malum, ita quod nihil boni dicit, sed solã boni priuationem, hominem autem, aut aliquam creaturã odisse non licet, & tamen licet irasci contra hominem. Et sic potest ira esse bona, odium autem nõ potest esse bonum secundum quòd ad proximũ est. Ideo non est simile de ira, & odio. De his sanctus Thom. prima secundæ. q. 46. artic. 2.

Odiũ nunquã est bonũ, sed ira aliquãdo est bona.

In qua potentia sit ira. *Quæstio CXXIIII.*

Primũ ar.

QVAERITVR circa substantiam iræ, nam ipsa est passio quædam, & omnes passiones sunt in potentijs: ideo est dubium, in qua potentia sit. Dicunt quidam, quòd in cõcupiscibili: quia vt ait Tullius 4. lib. Tusculanarũ quæstionum: Ira est libido quædam: libido tamen ponitur in concupiscibili, ergo etiam ira. Item dicit Aug. in regula, φ ira crescit in odium, & Tullius lib. eo. dicit φ odium est ira inueterata. Et sic non differt ira ab odio nisi per augmẽtum, scilicet, inquantũ crescit ira in odium, vel per tempus inquantum odium est ira inueterata, & tamen differentia temporis, vel augmenti, & diminutionis non variat speciem, ergo pertinebunt ad eandem speciem ira, & odium. Sed hoc non est possibile, si sint in diuersis potentijs: quia passiones, & habitus diuersarum potentiarum inter se ad minus different specie, vt patet in habitibus intellectus, & voluntatis: odium tamen est in potentia concupiscibi-

Secũdũ arg.

F li, ergo etiam ira. Item Damascenus, & Grego. Nissenus dicunt, φ ira componitur ex tristitia, & desiderio: ista tamen duo ponuntur in concupiscibili, cum desiderium sit de bono, quod delectat, & tristitia sit de malo opposito: ideo necesse est pertinere ad eandem potentiam, scilicet, ad concupiscibilem, ergo erit ira in concupiscibile.

Tertiũ ar.

Dicendum, φ ira ponitur in potentia, uel ui irascibili. Nam ab ipsa nominatur uis irascibilis, ideo non potest pertinere ad concupiscibilem. Pro quo sciendũ, φ in irascibili ponuntur multæ passiones, licet ipsa nominetur à sola ira, quia ipsa est magis cognita, & differrent omnes istæ passiones potentiæ irascibilis à passionibus potentiæ concupiscibilis: quia G obiecta passionum concupiscibilis sunt bonum, & malum absolutè: passiones autem uis concupiscibilis sunt ad bonum, & malum sub quadam eleuatione, & arduitate, & sunt pasiones illę ad ista obiecta sub ratione magni, vel ardui, & eleuati. Dictum est autem, φ ira respicit duo obiecta, scilicet, uindictã, quam appetit, & in hanc fertur, ut in bonũ, & istud, de quo uindictam appetit, & in hoc fertur ut in malum, & nociuum. Vtrunque autem habet quandam arduitatem. Nam ira non insurgit nisi circa aliquã magnitudinem, idest, propter aliquid, quod putatur multum nociuum, vel multum iniuriosum. Quæcunque autem sunt ualdè parua nõ existimamus esse digna ira, & de illis non irascimur, ut philosophus H dicit in Rheto. Cum ergo ira requirat magnitudinẽ tam in bono, quam in malo, scilicet, in illis rebus, ad quæ est, manifestum erit, quod ira sit in potentia irascibili, cuius pasiones in arduum tendunt. Pasiones autem concupiscibilis non tendunt in aliquid arduum, uel sub ratione ardui. Quia licet interdum accidat difficile esse id, quod per concupiscibilẽ quæritur, idest, quòd sine magna difficultate non posset haberi. Istud tamen est per accidens. Nam delectatio tactus, & gustus, circa quam est concupiscibilis, non est aliquid magnum. Non potest ergo ira pertinere ad concupiscibilem. De his S. Thom. 1. 2. q. 46 art. 3. Ad primum dicendum, φ ira libido quędã est, ut Tullius dicit: Et tamen accipitur ibi tunc lar- I gè libido, scilicet, pro appetitu cuiuscunq; boni non habiti, sed futuri, non habita cõsideratione, an sit arduum, uel non arduum. Et sic libido est nomen generale ad multas pasiones tã in concupiscibili, quã in irascibili. Nam ira appetitus quidam boni est, scilicet, uindictæ. Ad secundum dicendũ, quòd ira crescit in odium, non φ eadem pasio numero, quæ est ira, sit odium, sed per hoc, φ ira crescit, creatur odiũ. Nam ex parua ira non gignitur odium, & sic nõ differunt ira, & odium, sicut paruus lapis, & magnus lapis, sed sicut aliqua, quæ habent distinctas magnitudines, quæ non possunt competere eidem speciei. Nam non potest reperiri forma hominis sub tã magna quantitate, sicut una turris, & ita de differentia K omnium specierũ inter se, quia quęlibet forma specifica, quæ est corporis organici, determinat sibi certam magnitudinem, & nõ potest esse in quacunq; ira odium habet quendam statum incrementi super iram, ad quem ira peruenire non potest, & sic ira magis se habet ad odium per causam, quàm materialiter. Sic etiam cum dicitur, φ est odium ira inueterata, non est intelligendum, quòd ipsamet ira sit odiũ, sed φ per diuturnitatem quandam ira causat odiũ, & non efficitur ipsa odium, sicut desiderium, tristitia, & spes simul iram causant, & tamen nulla istarũ est ipsa ira. Ad tertium dicendum, quòd ira dicitur componi ex tristitia, & desiderio, non tanquam ex partibus costituentibus: quia quælibet pasio est quidam

Differentia passionũ partis concupiscibilis, & irascibilis.

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

Quomodo crescit ira i odiũ.

Ad 3. arg.

dam motus ſimplex, vel forma ſimplex pertinẽs ad A qualitatem: ideo non poteſt eſſe compoſita ex duabus formis, maximè quia non erat poſſibile coniungi duas qualitates, vt aliquid vnum conſtituerent, & quandocunque aliquid componitur, vel cõſtituitur ex duobus aut pluribus, neceſſe eſt alterum eſſe, vt potentiam, & alterum, vt actum, & tamen duæ qualitates ſunt, & duo actus: ideo non eſt poſſibile ex eis ſolis aliquid componi, vel conſtitui. Sed dicitur cõponi ira ex iſtis, ideſt, quòd ex concurſu iſtarum tanquam cauſarum reſultat ipſa ira tanquam quidam effectus. Et tũc dicemus, quod ira ex tribus componitur, ſcilicet, ex triſtitia, deſiderio, & ſpe. Triſtitia enim prior eſt, quia eſt de malo inflicto nobis, & propter iſtud homo mouetur ad retributionẽ, & iſtud B moueri eſt deſiderare. Etiam eſt ibi ſpes, quia ſi non ſperaremus poſſe retribuere nocumentũ iniurianti, non moueremur ad irã, ſed ſolũ triſtaremur tanquã malum patientes, quod repellere non poteramus.

An ira ſit composita ex tribus paſſionibus.

An ira ſit cum ratione. Quæſtio CXXV.

Primũ ar. QVAERITVR, an ira ſit cum ratione. Aliqui dicunt, quod non. Nam ira eſt paſſio quędam in appetitu ſenſitiuo, appetitus tamen ſenſitiuus nõ ſequitur apprehenſionem rationis, ſed partis ſenſitiuæ, ergo ira non eſt cum ratione, nec eam ſequitur. *Secundũ argu.* Item animalia bruta non habent rationem, in eis tamen ira eſt: Sapien. 7. ſcilicet, ꝙ ſapientia nouit iras C *Tertium argum.* beſtiarum, ergo ira non eſt cum ratione. Item ebrietas ligat rationem, & tamen adiuuat iram, ergo non *Quartum arg.* eſt ira cum ratione, quia tunc in ſolis habentibus rationem ſolutam eſſet ira. Item patet, quia ſi ira eſſet cum ratione, vbi eſſet magis ratio, eſſet magis ira, & tamen ratio ſiue intelligentia perfectius eſt in Deo, & in angelis, quàm homine, ergo eſſet ibi magis ira. *Quintum argum.* Sed falſum eſt, quia in Deo, & ĩ angelis nulla ira eſt. Item in ipſo homine, in quo eſt ratio, & ira, quanto eſſet ratio magis vigens, eſſet tanto ira maior, ſed falſum eſt: quia quanto aliquis magis viget in actu rationis, tãto minus de ira, & alijs paſſionibus in eo eſt, cum per rationem omnia moderentur. In illis aũt, in quibus eſt paucus vſus rationis eſt multa ira, ideo D dixit Salomon, quòd inter ſtultos ſemper ſunt iurgia: ſapiens autem cauet illa, ſcilicet: quia illi, qui ſtulti ſunt neſciunt moderari iram, & ideo ſemper ſunt in contentionibus: non eſt ergo cum ratione.

Dicendum, ꝙ ira aliquo modo eſt cum ratione. *Differẽtia iræ, & concupiſcentiæ.* Nam ira audit rationem, vt manifeſtet eſſe iniuriam factam: quia aliàs nullus eſſet motus. Et in hoc dicit: Ariſt. 7. Ethic. differre iram à concupiſcẽtia: quia ira aliquo modo audit rationem, licet non perfectè audiat: concupiſcentia autem nullo modo, ſcilicet, ira quidem conſequitur rationem aliqualiter, concupiſcentia autem non: ideo concludit, ꝙ eſt concupiſcentia turpior. Hoc autem apparet magis: quia ira eſt, appetitus vindictæ de aliquo, quod exiſtimatur E intuliſſe damnum, vel iniuriam. Iſta autem apprehenſio eſt complexa, quia apprehenditur hic ipſum quod iniuriam intulit, & ipſa iniuria illata, & etiam vindicta debita ꝓ illa iniuria: & iſtud colligiĩ quaſi per modum ſyllogizantis, & diſcurrentis. Nã ratio arguit ſic: Iſte iniuriam intulit & tunc inſurgit motus iræ, quaſi ſyllogizans: ergo impugnanda eſt, & non expectat vltra mandatum rationis, & ſyllogizate: tamen eſt opus rationis, ergo ira cum ratione eſt aliqualiter. Sic dicitur Ethi. 7. ſcilicet, ratio quidem? vel phantaſia quoniam iniuria vel contemptus manifeſtauit; hoc autem quemadmodum ſyllogizans, quoniam oportet talem oppugnare, & poſtea dicit: quare quidem ira cõſequitur rationem aliqualiter. Iſtud autem ponitur ad oſtendendam differentiam inter iram, & concupiſcentiam. Nam ira non inſurgit ſine ratione iudicante: concupiſcentia autem nõ expectat ad rationem iudicantem, nec eſt ab ea principium ſui motus: ideo ira eſt paſſio nobilior, quàm concupiſcentia, quia ad rationẽ magis pertinet, quo modo autem ira ſyllogizet dicetur. inf. quæſt. 145.

Ad primum dicendum, ꝙ motus virtutis appetitiuæ poteſt eſſe dupliciter cum ratione. Vno modo vt à ratione præcipiente, & ſic voluntas eſt cum ratione, quia ipſa ſequitur intellectum determinantem, & ob hoc vocatur appetitus rationalis, & eſt rationalis per eſſentiam, vt patet 1. Ethic in fine. Alio modo dicitur appetitus cum ratione, ideſt, cum ratione denunciante aliquid factum eſſe, licet non plenè determinante. Et ſic ira eſt cum ratione. Nam ſi eſſet cum ratione diffiniente, & ſequeretur eam per omnia, eſſet ira aliquis motus factus in uolũtate, & pertineret ad partem rationalem ſecundum eſſentiam. Dicit autẽ Ariſt. lib. de problematibus, quòd ira eſt cum ratione, ſed vt manifeſtante iniuriam. Appetitus enim ſenſitiuus immediatè rationi non obedit, ſed mediante voluntate. & ideo rationem nõ aſcultat perfectè. *Ad primũ argum.*

Ad ſecundum dicendum, ꝙ in animalibus brutis eſt ira: quia licet non habeãt intellectũ, habent tamẽ naturalem inſtinctum ex diuina ratione, eis indictum, per quem habẽt motus interiores, & exteriores ſimiles motibus noſtris Etiam licet nõ ſit in eis intellectus, eſt phãtaſia, & imaginatiua, quę colligit intẽtiones particulares, & exiſtimatiua, quæ rationes inſenſatas accipit à ſpeciebus ſenſatis, ideſt, rationem amicitiæ, vel inimicitiæ nocumenti, vel delectationis. Et hoc ſufficit ad hoc, ꝙ ſit ira. Quoniam illa nõ ſolum eſt cum ratione, ſed etiam cum phantaſia, vt patet 7. Ethi. ſcilicet: ratio quidem, vel phantaſia, quoniam iniuria vel contemptus manifeſtauit. Eſt autem phantaſia in beſtijs, quæ erit loco rationis, ideo ibi poterit eſſe ira. *Ad 2. arg.*

Ad tertium dicendũ, ꝙ ira audit rationem aliqualiter, ſcilicet, vt denunciantem iniuriam, vel contemptum factum fuiſſe 7. Ethi. licet non audiat vſque ad finem rationem determinantem, ſcilicet, an retributio ſumi debeat, & qualiter, & quantum. Et ſic non obſeruat regulam rationis omnino, ſed peccat. Vnde ad iram requiritur actus aliquis rationis præcedens. Et etiam eſt ibi impedimentum rationis ſequens propter iram. Vnde dicit: Ariſto. lib. de Problematibus, quòd illi, qui ſunt multũ ebrij, ira ꝙ nihil habeant de iuditio rationis non iraſcuntur: quia eſt in eis totaliter ligata ratio, ſicut etiam dormiens non iraſcitur, ſed quando non ſunt ita perfectè ebrij, ſunt magis prompti ad iram, ex eo ꝙ in eis impeditur magis ratio ſequi rationabile, quàm in alis hominibus, cum ſit aliqualiter ligata. Et tamen non eſt ita ligata quin poſſit nunciare factam eſſe iniuriam, quia ad hoc quantũcunque parua apprehenſio rationis ſufficit. Et tamẽ eſt ligata aliqualiter, & non ſufficit iudicare quomodo vindicandum ſit. Et ſic ira non poteſt audire rationem, tunc ad obediendum, ideo ſequitur homo magis iram, quaſi non ſit aliquid, quod eam frenare poſſit. Si autem ratio ſit omnino ligata, non ſolum non poterit iudicare qualiter vindicandum eſt, aut quando, & vbi, & quantum, ſed etiam non apprehender an iniuria, vel contemptum factum ſit: Et quia ira non fit ſine apprehenſione rationis denunciantis hoc, non poterit homo, qui ebrius eſt, omnino iraſci. *Ad 3. arg.* *Ebri⁹ quãdo iraſcit, & quãdo non.*

Ad quartum dicendum, ꝙ ira licet ſit cũ ratione, eſt tamen quidam motus factus in parte iraſcibili. Iſta autem non eſt, niſi in animalibus, quæ habent *Ad 4. arg.*

habent partem rationalem, & partem sensitiuam. Deus autem, & angeli sunt intellectus puri non habentes partem sensitiuam, ideo non est in eis ira, licet sit multum de ratione, vel intellectu. Ad quintũ dicendum, quòd si ira esset cum ratione tanquã pręcipiente, scilicet, obediẽdo sibi in omnibus, quæ pręcipiet, sicut voluntas naturaliter sequitur intellectũ iudicantem, esset verum, ꝙ homines habentes plus de vsu rationis haberent plus de ira. Ira tamen rationem non audit perfectè, sed audit, vt denunciantẽ iniuriam esse factam, postea autem nõ audit, sed perturbat eam, ita vt nõ benè iudicet, sicut dicit Cato.

Ad 5. arg.

Ira impedit animum, ne possit cernere verum.

Ideo non est plus de ira in hominibus habentibus plus de vsu rationis: immo quãto plus habẽt de vsu rationis, tanto minus de ira habent: quia vbi rationis vsus est perturbatus non potest esse magnus ergo vbi fuerit multum de ratione, erit paucum, vel nihil de ira, & de alijs passionibus: quia totum hominem sibi vendicabit ratio: ita ꝙ nullus motus in eo sit, nisi per rationem, & in tali homine vocabuntur omnia rationalia, id est, non erit aliquid factũ in homine per aliquod principium, quàm per rationem. Sic dicit: Aris. lib. de Bona fortuna, quòd vbi est multus intellectus est pauca fortuna, & vbi est multa fortuna est paucus intellectus, scilicet, vbi est intellectus multus, idest, homo omnia dirigit per intellectum, non poterit ei quasi accidere verisimiliter aliquid, quod non sit præcogitatum. Ideo quidquid euenerit siue bonum, siue malum non vocatur fortuna, quia præcogitatum est. Fortuna autẽ est de his, quæ cogitata non sunt, sicut casus. Et ita è contrario homini tunc est multa fortuna, quando omnia quasi fortuito sibi eueniunt. Et istud est, si nihil ab eo præcogitatum est, quia tunc quidquid acciderit, fortuitum erit. Et ita bestijs omnia sunt fortuita. Ita circa passiones est, quia vbi est magnus usus rationis rarus, uel nullus actus passionis est, sed omnia per rationẽ moderata. De his S. Tho. 1. 2. q. 46. artic. 4.

An sit naturalior ira homini, quàm concupiscentia. Quæstio C X X V I.

QVAERITVR circa iram, an sit naturalior homini ira, quàm concupiscentia. Dicunt quidam, ꝙ concupiscentia sit naturalior: quia propriũ hominis est, ꝓ dicatur animal mãsuetum, sed ira opponitur mansuetudini, ut patet 4. Ethi. & 2. Rheto. ergo ira non est naturalior, quàm concupiscentia, sed potius uidebitur totaliter contra hominis naturam. Item ratio distinguitur contra naturam, quia dicimus quædam agere secundum rationem, & alia agere secundum naturam, sed ira est cum ratione, & concupiscentia non, ut patet 7. Ethico. & dictum est præcedẽ q. ergo concupiscentia est naturalior, quã ira, & ipsa ira non uocabitur propriè naturalis. Itẽ ira est appetitus uindictæ, concupiscentia autem est appetitus delectabilium secũdum tactum, & gustũ, scilicet, uenereorum, & ciborum, & potuum. Hæc autem sunt magis naturalia homini, quàm ira: quia faciunt magis ad conseruationem eius: ergo concupiscentia erit naturalior, quàm ira.

Primũ ar.

Secundũ.

Tertium.

Dicendum quòd ira naturalior est, quàm concupiscentia: naturale tamen dicitur, quod causatur à principijs naturæ, ut dicitur 2. Physi. ideo illa passio, quæ magis causatur à principijs naturæ, erit naturalior. Sunt autem duo principalia cuiuslibet passionis, scilicet, obiectum, & subiectum. Obiectum est id, ad quod passio mouet: quia omnis passio est quidam motus factus ad aliquid fugiendum, uel prosequen-

An sit ira naturalior, quã concupiscentia.

F dum, uel huiusmodi, subiectum autem passionis est potentia aliqua. Nam fundantur omnes passiones in potentijs duabus, scilicet, concupiscibili, & irascibili. Si autem considerentur concupiscentia, & ira ex parte obiecti, erit naturalior concupiscentia, quã ira, quia concupiscentia est circa delectabilia gustus, & tactus, scilicet, cibos, & potus, & venerea. Et ista sunt maximè necessaria, cũ cibus, & potus sit istud, per quod indiuiduum conseruatur. Venerea autem sunt solus ipse modus, quo conseruatur species. Et quia conseruari speciem, & indiuidua est maximè necessarium, erit maximè naturale. Ira autem est circa vindictam, vt obiectum, & circa eum, de quo vindicta appetitur. Nullum autem istorum est ita naturale, G sicut ea, quæ in cibo, & potu sunt. Si autem consideretur ira, & concupiscentia ex parte subiecti, ira est naturalior, quàm cõcupiscentia. Potest enim cõsiderari natura alicuius ex parte generis, scilicet, inquantum animal est, vel secũdum naturam speciei, scilicet, inquantum est homo, vel quantum ad complexionem propriam indiuidui, quæ aliquo modo vocatur natura indiuidui. Si consideretur natura generis, quæ est esse animal, erit naturalior concupiscẽtia, quàm ira: quia ex ipsa natura communi animalitatis habet homo quandam inclinationem ad conseruandum, & appetendum ea, quæ sunt conseruatiua vitæ. Huiusmodi sunt cibus, & potus, & venerea. Ideo tunc non solum ex parte obiecti, scilicet cibi, H & potus, & venereorum, quæ sunt secundum se magis naturalia, dicetur concupiscentia naturalior, sed etiam ex parte appetentis, scilicet, quia magis inclinatur homo inquantum animal ad cibum, & potũ, quàm ad vindictam, & tamen appetens est subiectum ipsius passionis. Si autem consideretur natura hominis secundum speciem, vel secundum complexionem indiuidui propriã, erit ira magis naturalis, quàm concupiscentia: quia natura hominis est esse rationale, ira tamẽ sequitur magis rationem, quàm concupiscentia: quia aliquo modo est ira cum ratione, concupiscentia autem nullo modo: erit ergo ira naturalior. Etiam actus iræ est magis naturalis homini, secundum ꝙ homo est, quàm actus concupiscen-I tiæ. Vnde dicitur 4. Ethic. ꝙ humanius est magis punire quod ad iram pertinet, quàm mansuetum esse, quia vnunquodque naturaliter insurgit contra cõtraria, & nociua. Si autem consideretur natura indiuidui secundum propriam complexionẽ, etiam erit ira naturalior, quàm cõcupiscentia, scilicet, quia habitudo naturalis ad resistẽdum facit magis promptè in quolibet homine sequi iram, quàm habitudo ad concupiscendum faciat sequi concupiscentiam, scilicet: Si aliquis homo est multum dispositus ad irã, & aliquis multum dispositus ad concupiscentiam, facilius mouebitur ad iram, qui ad eã dispositus est, quàm moueatur ad concupiscentiam, qui ad illam est dispositus, etiam existente dispositione æquali. K Ratio est, quia homo disponitur ad iram secundum ꝙ habet colericam complexionem, colera autem inter cæteros humores facilius mouetur: quia magis assimilatur igni: ideo qui dispositus est secundum complexionem naturalẽ ad iram facilius irascitur: quàm qui dispositus naturaliter est ad concupiscentiam concupiscat. Vnde licet homo ad vtrunque sit dispositus, quia vtrunque naturæ suæ competit: erit tamẽ naturalior sibi ira inquantum cæteris paribus ad eam facilius mouetur. Et sic Aristo. 7. Ethic. dicit iram esse naturaliorem, quàm cõcupiscentia: & propter hoc facilius dari veniam ire quàm concupiscẽtię, scilicet, adhuc naturalibus magis veniam sequi appetentibus, ira autem naturalis. Ostendit etiam ibi,

Quomodo ira deriuet à parentibus in filios.

ibi,quod propter hoc ira magis deriuatur à parentibus in filios,quàm concupiſcentia.Et tamen ea,quę per generationem deriuantur naturalia ſunt. Nam percutiens patrem ſuum ex ira,quæſitus quare eum percuteret,dixit: Etenim iſte eum,qui fuit ipſius, & ille eum, qui fuit ipſius,& puerum oſtendens dixit: & iſte me cum vir fiat, percutiet: Connatum enim nobis eſt.Et tractus à filio quieſcere iuſſit apud oſtia, & enim ipſe traxerat patrem vſque huc. Et ſic deriuabatur ira à parentibus in filios, & ſicut vnus filius percutiebat patrem: ita ipſe cum pater fieret percutiebatur à filio ſuo,& ille ab alio.Et ſic cum quærerentur quare hoc faceret,qui percutiebat dixit: connatum eſt nobis,ideſt,naturale eſt omnibus de iſta progenie percutere patres ſuos,& ideo putauit,ꝙ etiam omnes poſteri hoc facerent. Vnde cum percuteret patrem oſtendit filium paruulum ſuum, dicens: iſte percutiet me,quando fuerit factus vir.Et etiam iſti, qui hoc patiebantur putabant hoc eſſe quodammodo iuſtum inquãtum naturale erat: ideo cum pater percuteretur à filio,& traheretur per terram, vt de domo educeretur cum perduceretur ad oſtia: pater dixit filio volenti eum educere de domo: Iam ceſſa, quia ego quãdo patrem meum percutiebam ſolitus eram percutere,& trahere eum vſque ad oſtia. Concupiſcẽtia autẽ non conſueuit deriuari à parentibus in filios per tantam ſimilitudinem, ideo ira naturalior eſt. Maximè enim quia concupiſcẽtia non ſolũ ſequitur diſpoſitionẽ naturalem ad cõcupiſcendũ, ſed ſæpè ſequitur formã apprehenſam.Vnde cõtingit eos interdum, qui non ſunt diſpoſiti multum ad cõcupiſcendum intẽſius aliquid concupiſcere, quã eos qui diſpoſiti ſunt ad concupiſcendũ.Et hoc quia concupiſcẽtia iſtorum non ſequitur diſpoſitionẽ naturæ: ſed aliquam certam formam apprehenſam, ad quã mouentur intenſiſſimè, & non mouerentur ad alias formas,quia propriè fit in quibuſdam amantibus. Et talis concupiſcẽtia eſt periculoſa,quia poſſunt incidere homines in maniã,vel amẽtiam,& vocatur cõcupiſcẽtia illa,vel paſſio apud medicos amicos amor heroos.Ira autẽ in homine maximè ſequitur cõplexionem.Nam cęteris paribus magis iraſcũtur multũ colerici, quã flegmatici: ideo naturalior eſt ira concupiſcentia. Ad primum dicendum,ꝙ homini eſt aliqualiter naturale eſſe manſuetum: & aliqualiter naturale vindictam petere. Pro quo ſciendũ, ꝙ in homnie conſiderari poteſt naturalis cõplexio ex parte corporis:& poteſt cõſiderari ipſa ratio, cõplexio autem naturalis hominis eſt maxime temperata: ideo naturaliter homini cõuenit ſecundum ſpeciem ex parte ſuæ complexionis,ꝙ nõ habeat excellentiam aliquam in aliqua paſſione, ſcilicet, nec iræ, nec audatiæ, nec timoris, & ſic de cęteris: quia iſtę paſſiones competunt animalibus perfectis, & variãtur in eis ſecundum modũ complexionis ipſorũ: ideo animalia illa quę ad medium temperamẽti deueniunt: oportet ꝙ habeant omnes paſſiones magis ęquales, ita ꝙ in nulla earum notabiliter excedant. Animalia verò,quæ multum recedunt à medio tẽperamenti neceſſe eſt, ꝙ conſequantur paſſiones aliquas multum in extremo: Et quia nõ poteſt aliquod animal deuiando à medio temperamenti declinare niſi ad vnam extremitatem,non poterit habere excellentiam niſi in vna paſſione, quę competit illi modo determinato complexionis. Sic enim leo excellit in audatia,& lepus in timiditate,canis in ira,& ita de cęteris. Homo autem cum ſit naturaliter temperatiſſimus, quia eſt in medio temperamẽti totius complexionis naturæ animalium, non habebit exceſſum ſpecialem in aliqua paſſione,ſed omnes erũt in eo quaſi moderatè ſe habentes. Et ſiquis ad vnam paſſionem ſit determinatus naturaliter multum excellẽter ſuper omnes alias paſſiones, iſte recedit multum à medio tẽperamenti cõplexionis. Ex hac parte igitur competit homini mãſuetum eſſe,quia quibuſdam beſtijs propter extremitatem cõplexionis competit magna ferocitas,quas vocat ſapientia iras beſtiarum Sapientię 7. Homo autem cum non habeat extremitatem in complexione, ſed ſit naturaliter in medio temperamenti non habebit magnitudinem iræ. Et hoc eſt ei manſuetum eſſe naturaliter: Ex parte autem rationis competit hominem iraſci, & manſuetum eſſe,ſecundum quod ratio quodammodo cauſet iram inquantum nunciat cauſam irę, & quodammodo ſedat iram, inquantum iratus nõ totaliter audit imperium rationis. Quia tamen principium iræ eſt per hoc, ꝙ putatur iniuria,vel contẽptus factus 7. Ethi. & 2. Rheto. hoc autem ipſa ratio indicat,vel apprehendit 7. Ethi.ergo ipſa facit hominem iraſci,quia ſine ea ira non eſſet. Ipſa tamen facit iram eſſe paruam: quia ſi non eſſet ratio in homine, eſſet ira eius indomabilis. Eſſe autem hominem mãſuetum non eſt non habere iram,ſed habere irã paruam,& hoc fit partim ex complexione,& partim ex ratione. Ideo homini tam iraſci,quàm manſuetum eſſe naturale eſt. Abſolutè tamen loquendo magis naturale eſt homini iraſci,quàm manſuetum eſſe,vt dicitur 4. Ethic.ſcilicet:Humanius eſt magis punire, quod pertinet ad iram, quàm manſuetum eſſe, quia vnunquodque naturaliter inſurgit in ſua cõtraria, & nociua. Ad ſecundum dicendum,ꝙ agere ſecundum naturam, & ſecundum rationem diſtinguuntur in eis, in quibus ſunt tanquam principia diſtincta,ſcilicet, quia in quibuſdam eſt natura, in quibus non eſt ratio.Illa tamen,quibus ratio eſt natura ſua, agere ſecundum rationem eſt agere ſecundum naturam. Ita de homine eſt,ꝙ ratio eſt ſibi natura: ideo cum ira aliquo modo ſequatur rationẽ, dicetur ira naturalis homini. Et hoc modo non diceretur naturalis eſſe ira alicui alteri animali, quia nulli alteri rationem habere naturale eſt. Aliter poteſt dici, ꝙ diſtinguitur agere ſecundum rationem, & ſecundum naturam: quia quæ agunt naturaliter habent ſe determinatè ad vnum,quę verò ſecundum rationem, agunt per libertatem,ideo non ſunt determinata ad vnum,ſed poſſunt in oppoſita. Sic dicit Ariſt 9.Meta. ꝙ potentiæ naturales ſunt determinatæ ad vnũ, rationales verò poſſunt ad oppoſita. Et hoc modo etiam ira poſſet dici naturaliter,quia licet ipſa ſequatur rationem tanquam denunciantem iniuriam eſſe factam,non tamen audit poſtea quid ratio præcipiat,ſed ſecundum ſe determinata eſt ad vindictam, & non poteſt moueri in oppoſitũ. Ideo naturalis eſt, & tamen magis dicitur naturalis primo modo. Et ſecundo modo dicetur ira naturalis inquantum non ſequitur determinationem rationis: quia tunc ſicut per rationem poteſt homo oppoſita iudicare,ira per iram poſſet homo moueri aliquando ad vindictam, & aliquando non,quod falſum eſt. Et non dicetur eſſe ira per rationem, ideſt, ſequens rationis determinationem,vel præceptum,ſicut ſequitur iſtud volũtas,quæ etiam eſt ad oppoſita,ſicut intellectus. Ira tamen non eſt ad oppoſita,nec aliqua paſſio,& ſic poteſt dici naturalis, & tamen hoc modo quælibet paſſio eſt naturaliter: quia nulla eſt ad oppoſita, nec ſequitur determinatè rationem. Sed dicetur naturalis primo modo, quia ſequitur aliqualiter rationem, quæ eſt natura propria hominis. Ad tertium dicendum,quòd cibus,& potus,& venerea ſunt magis naturalia homini, quàm vindicta, & iſta ſunt obiectũ,

Quid ſit magis naturale homini, manſuetudo an ira.

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

Ad 3. arg

X 2

& sic concessum est concupiscentiam esse naturalio rem ira ex parte obiecti, sed non ex parte subiecti. De his sanctus Tho. prima secundæ. quæst. 46. art. 5.

An ira sit grauior, quàm odium? Quæstio C X X V I I.

Primum argum. QVAERITVR, an ira sit grauior, quàm odiũ. Aliqui dicũt, ꝙ ira sit grauior, quia dicitur Prouerb. 27. Ira non habet misericordiam, nec erumpẽs furor: odium autem aliquando habet misericordiã; ergo ira grauior est, quàm odium. Secundũ. Item grauius est malum pati, & de malo dolere, quàm solum malum pati: qui autem oderunt aliquos, satis cõtentantur, ꝙ illi malum patiantur, etiam si non sentiant: irato autem non sufficit hoc, sed maximè cupit, quòd mala patiens sentiat illa, & putet sibi venire in retributionem, vt dicit Aristo. 2. Rheto. ponens differentiã istam inter iram, & odium: ergo ira grauior est, quã odium. Tertium. Item quanto plura concurrunt ad constitutionem alicuis, tanto illud stabilius esse videtur, sicut habitus est permanẽtior, qui ex pluribus actibus causatus est, sed ira causatur ex tribus passionibus, scilicet, tristitia, desiderio: & spe, vt ostensum est. sup. qõ. 122. odiũ autem est vnica passio simplex, quę nõ causat ex alijs, ergo ira erit stabilior, & grauior, quã odiũ.

Dicẽdũ, ꝙ licet esse passionũ sit à duobus, scilicet, à subiecto, & obiecto, vt dictũ est pręce. q. tamẽ propriè species passionis, & ratio ipsius accipitur ab obiecto. Nam potẽtia est ad multum generale, cum in eadem potentia sint multę passiones, & tamen respectu eiusdem obiecti vnico modo sumpti est vnica passio. Ideo non potest accipi species passionis à subiecto, sed ab obiecto, & secundum hoc considerari poterit, deinde magnitudo, vel grauitas passionis. Odiũ est deterius ira, sed ira est impetuosior. Est autem obiectum iræ, & odij idem materialiter, scilicet, nocumentum, quod inferendũ est. Nam sicut, qui odit aliquem, appetit ei malũ: ita iratus malum appetit ei, cui irascitur, sed differt obiectũ istud secundum rationem: quia odiẽs appetit malum ei, quem odit inquantum istud malum est: iratus autẽ non appetit malum inimici, quando ei irascitur inquantum malum est, sed inquantum habet quandã rationem boni. & iusti, scilicet, inquantum æstimatur ab irato esse iustum ad retribuendum ei pro malo, quod fecit. Nam vindicta retributionem dicit: Ideo impossibile est illam desiderari, nisi secundum quandam rationem iusti. Et sic odium est per applicationem mali ad malum, quia odiens respicit tanquam malum, vel disconueniens sibi eum, quẽ odit, quia aliàs nõ odisset eum. Et sic applicat malum malo, idest, malum, quod vult illi malo, cum malũ vult. Iratus autem applicat bonum malo, quia illum, de quo vindictam quærit respicit vt malum, & nocentem, ipsam autem vindictam applicare vult ei sub ratione boni, & iusti. Et sic manifestum est, ꝙ ira minus habet de ratione mali, quàm odium, quia odiũ vult malum simpliciter, ira autem bonum vult, licet contingat istud esse malum. Et tamen poterit esse bonum: quia possumus alicui secundum iustitiam velle nocumentum inquantum ipse istud meruit, & ita iratus vult: ideo ira bonum quoddam dicit. Sed peccat iratus inquantum non plenè audit rationẽ, & ob hoc excedit modum illius. Apparet ergo, ꝙ odium sit malũ grauius, quàm ira: quia odium semper est malum, ira autem aliquãdo est bonum. Istud autem est quantum ad grauitatem mali. Secus autẽ de grauitate impetus: quia ira est impetuosior odio, & alijs passionibus partis concupiscibilis, quia mouet ad retributionem, & propter malum susceptũ. Odium autem mouet sine desiderio retributionis,

F cum causetur odium etiam in illo, qui nunquã malum passus est. Sicut aliquis odit omnes sarracenos, licet nunquam eos viderit, & ita quis odit omnes latrones, licet ab eis nullum malum vnquã passus sit. Ad primum dicendum, ꝙ in ira, & odio duo possũt considerari, scilicet, ipsum, quod desideratur, & intensio desiderij. (Ad 1. arg.) Quantum ad ipsum, quod desideratur, scilicet, nocumẽtum, ira magis habet misericordiam, quàm odium. Nam qui odit desiderat malum alicui secundum se, idest, non propter aliquod malum, quod fecit, quasi volẽdo ei retribuere, sed vult ei malum, quia talis est, scilicet, inquantum putatur sibi esse disconueniens. Et ideo nullus terminus est in volendo malum, si vult malum in infinitum: quia G ea, quæ propter seipsa aliquis vult, sine mẽsura vult, sicut dicitur 1. Polit. Et sic diuitias auari sine mensura volunt: quia non eas ad vsum, sed propter seipsas volunt, vt ibidem dicitur: Et sic dicitur de odiente, siue inimico Eccle. 12. Inimicus si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine, idest, faciet malum quantum potuerit, iratus autem vult malum ei, in quem irascitur, non propter seipsum, sed inquantum iustum ad retribuendum pro malo, quod ille fecerit. Ideo si iratus retribuerit tantum, quantum ipse putat iustum esse inferri pro malo, quod passus est, placatur, & miseretur. Vnde dicit Arist. 2. Rheto. ꝙ iratus si fiant multa miserebitur, idest, si fiant tanta quanta ei videantur sufficere ad vindictam. Et sequitur ibi: (Quis magis misceretur odiens vel iratus) H Odiens autem pro nullo miserebitur, idest, etiam si multa mala inferantur ei, quem odit, adhuc non miserebitur, sed semper plura vellet. Si autem considerentur ira, & odium quantum ad intensionem desiderij, ira magis excludit misericordiam, quàm odiũ excludat eam, scilicet, quia motus iræ est feruẽtior, & ideo quousque putauerit iratus satisfactum esse pro iniuria illata non cessabit, & erit impetus fortis magis, quàm odij. Hoc autẽ est, vt sup. diximus, quia ira mouetur ad retributionem, odium autem non est ad retribuendum, cum sit odium in illis, qui etiã nunquam passi sunt iniuriã, nec se passos existimãt. Alia causa est, quia motus iræ est per motum, & inflammationem coleræ. Est autem ipsa velocior in I motu suo, & impetuosior, quàm alij humores. Ideo odiũ, qđ magis pertinet ad melãcholicum humorẽ nõ ita est velox, nec impetuosum in motu, sicut melãcholicus humor ad motũ est pigrior. Et hoc significatur in eadẽ auctoritate, scilicet. Ira nõ habet misericordiã, nec erumpens furor. Et sequitur: Impetũ autẽ cõcitati spiritus ferre quis poterit? Quasi dicat, difficile est. Ideo quando durat ille impetus, ira non recipit misericordiã, sed illo cessante miseretur. Ad secundũ dicendum qđ ira non appetit malũ alicuius inquantũ malum est, sed inquantũ habet rationẽ iusti retributiui. (Ad 2. ra.) Vindicta autẽ fit, vel retributio per inflictionẽ pęnę. Pęna autẽ de ratione sua habet, ꝙ sit contraria voluntati, quia si esset omnino volita, (De conditionibus pœnę.) K nõ esset pęna, sed potius iucũditas, habet etiã de ratione sua, ꝙ sit pro aliqua culpa, quia malũ, qđ infertur sine causa potest vocari malũ, vel nocumentũ, sed non pęna. Est etiã de ratione eius, ꝙ sit afflictiua, quia si non affligit, pęna nõ est. Ista tria sunt de ratione pęnę: ideo oportet ꝙ ille, qui punit, sentiat: quia aliàs non esset pęna afflictiua, cum afflictio sit sensus nocumenti. Etiam non esset inuoluntaria, cum non possit voluntas alicui repugnare, nisi recognoscatur: vt non conueniens. Et quia pęna etiam debet esse pro culpa, vult iratus, ꝙ punitus sentiat se puniri pro malo, qđ fecit: quia aliàs quantũ ad eum non haberet rationem pęnę, & sic iratus vult, ꝙ punitus ab eo pro retributione sentiat se puniri, inquantum pęna est

na eſt inuolontaria, & doleat de punitione: inquantum pęna eſt afflictiua, & cognoſcat ſe hoc recipere pro iniuria, quã intulit inquantum pęna eſt pro culpa: & ſic iratus non ſolũ vult, ꝙ ille, contra quẽ iraſcitur, malũ patiatur, ſed etiã, qđ iſtud ſentiat. Odiẽs autẽ vult, ꝙ ille, quem odit malũ patiatur Et nõ curat an ſentiat iſtud, vel non, ex eo, ꝙ non vult malũ alicui in ratione pęnæ, vel vindictæ, ſed ſolũ, vt malũ. Quod autem deterius ſit iſtud, qđ homo patitur, & de quo dolet, quàm id, qđ ſolũ patitur, & non dolet, falſum eſt: quia maius malũ eſt inſipientia, & fatuitas, & iniuſtitia, quã malum quod ſentitur in corpore, & tamẽ nemo triſtatur de ſua fatuitate, aut iniuſtitia. Quia qui fatuus eſt, non ſentit ſe eſſe fatuũ: qui autẽ iniuſtus eſt, licet ſe cognoſcat iniuſtũ, quia tamen nõ eſt hoc ſibi inuoluntariũ, non triſtatur de eo, & ſic aliqua ſunt maiora mala, quæ ſuſtinentes non triſtamur, quã alia, de quibus triſtamur, ſic dicit Ariſt. 2. Rheto. Ad tertium dicendũ, ꝙ ſi aliquid cauſat ex pluribus cauſis erit ſtabilius, ſi omnes illę cauſæ accipiantur vt vnius rationis. Sicut habitus cauſatus ex pluribus actibus cęteris paribus eſt firmior, quã ille, qui ex paucis cauſatus eſt: quia omnes actus ad cauſandũ habitũ ſe habent ſub eadẽ ratione, cũ quilibet eorũ ſit naturaliter cauſatiuus habitus. Secus quando conueniunt plures cauſę ſub diuerſis rationibus, & tunc poterit eſſe ſtabilius id, qđ ex paucioribus eſt. Immo ita eſt in naturalibus: quia iſtud, qđ habet plures partes diuerſarum rationum conſtituentes ipſum facilius deſtrui poteſt, cũ per deſtructionem cuiuſlibet earũ poſſit deſtrui: quæ autẽ ſimpliciora ſunt, magis diuturna ſunt. Patet differentia vt in homine, & in lapidibus: Idem eſt in artificiatis, quia artificiata, quæ conſiſtunt ex multis partibus variè ſe habentibus facilius pereunt, & deordinantur: Ita de ira eſt, quia ipſa habet tres cauſas diuerſarum rationum, ſcilicet, triſtitiam, deſiderium, & ſpem, vt oſtenſum eſt. ſup. q. 122, odium autem habet vnicã cauſam, ſcilicet, diſſimilitudinẽ, vel diſcõuenientiam ad id, de quo eſt odiũ, & ſic poteſt eſſe permanentius. Quod odiũ prouenit ex cauſa permanẽtiori, quàm ira. Quia ira prouenit ex quadam mutatione animi propter iniuriã factam, vel æſtimatam, odium autem prouenit ex aliqua diſpoſitione, quæ in homine eſt, ſecundum quam reputat ſibi nociuũ, & diſconueniens eſſe id, qđ odit. Et ideo ſicut paſſio, quæ eſt quidam motus citius tranſit, quàm habitus, vel diſpoſitio: quia habitus habet magnam firmitatẽ in ſubiecto, diſpoſitio habet aliqualem, paſſio autem nullam habet, cũ ſit quidam motus, ideo ira nõ poteſt eſſe permanens ſicut odium: maximè quia diſpoſitio accipitur hic non pro habitu imperfecto, ſed pro quacunque qualitate habitualiter manente, ſiue ſit naturalis, ſiue acquiſita, ſiue ſit habitus, ſiue diſpoſitio. Et ob hoc dicit Ariſ. 2. Rheto. ꝙ ira ſanari poteſt. odium autem eſt magis inſanabile. Si autem dicatur, ꝙ odium etiam eſt paſſio, ideo faciliter tranſibit ſicut ira. Dicendum, ꝙ tam ira, quàm odium inquantum ſunt paſſiones quædam tranſire poſſunt. Quia tamen effectus manet quandiu conſeruatur à ſua cauſa conſeruante, erit permanentius odium, quàm ira: quia cauſa odij eſt permanentior, vt dictũ eſt: De his S. Thom. 1. 2. q. 46. art. 6.

An ira ſit ſemper circa illos, ad quos poteſt eſſe iuſtitia.
Quæſtio CXXVIII.

QVAERITVR de ira, an ſit ſemper circa illos, ad quos poteſt eſſe iuſtitia. Dicunt quidam, ꝙ non, quia interdum eſt ad ea, cum quibus iuſtitia nobis eſſe non poteſt. Quia non eſt iuſtum aliquid homines ad rem irrationalem, ſicut diciur 5. Ethi. ꝙ nõ eſt iuſtum hominis ad poſſeſſionẽ ſuam, & tamẽ homo iraſcitur interdũ rebus irrationabilibus, & etiã non ſentiẽtibus, ſicut quis iraſcitur gladio ſuo, quia non bene ſcindit, vel calamo, qui non bene ſcribit, & deſtruit eum, irrationabilia etiam inter ſe iraſcũtur, & ſe percutiunt, vt taurus aurum: & tamen inter ea iuſtũ nullum eſſet poteſt, quia hoc ſolũ eſt inter homines, qui poſſunt ſub lege aliqua viuere: ergo non eſt ira ſolũ ad illa, ad quæ poteſt eſſe iuſtitia.

Secundũ argu.

Itẽ patet, quia non poteſt eſſe iuſtitia hominis ad ſeipſum, nec ad illa, quæ ipſius ſunt, vt dicitur 5. Ethi. & tamen aliquando homo iraſcitur ſibiipſi, & percutit ſe, & ſic illi, qui pęnitent ſibijpſis iraſcuntur: quia peccauerunt. Etiã homo iraſcitur manibus ſuis interdum, vel pedibus: quia nõ poteſt agere, quæ vult per ea, & percutit ipſa: ergo non eſt ira ſolum inter ea, ad quæ iuſtitia eſt.

Terium argu.

Item poteſt eſſe alicui iuſtitia, vel iniuſtitia ad aliquod genus totum aliquorũ hominum, vel ad vnam communitatem totam, vt pote cum ciuitas aliquem iniuſtè læſit: Ira tamen non eſt ad aliquod totum genus, ſed ad aliquod ſingularum, vt dicitur 2. Rheto ira non eſt ſolum ad illos, ad quos iuſtitia, & iniuſtitia eſt.

Dicendum, ꝙ ira non poteſt eſſe propriè, niſi inter illos, inter quos iuſtitia, & iniuſtitia eſſe poteſt. Et inquantum inter eos magis propriè, vel minus inueniatur iuſtitia, vel iniuſtitia, tanto magis propriè, vel minus propriè erit ibi. Nam ſicut dictum eſt quæſtione pręcedenti, ira non appetit malum alicui ſub ratione mali, ſed ſub ratione iuſti vindicatiui, vel retributiui. Ideo neceſſe eſt, quòd ſit inter illos, inter quos poteſt eſſe retributio, quæ eſt quædam commenſuratio pęnæ pro culpa. Nam lædere aliquem iniuſtum eſt: retribuere autem pro illa læſione iuſtum eſt, ſi ſecundum legem retribuatur. Ideo tam ex parte motiui ipſius iræ, quæ eſt lęſio facta, vel cõtemptus, aut iniuria facta, quàm ex parte vindictæ, quã appetit iratus, pertinet ira ad illos, inter quos eſſe poteſt iuſtitia, & maximè ex ratione vindictæ, quæ dicit retributionem. Secus autem eſt de odio: quia qui odit non vult malum alicui tanquam retributiuo in malo, quod ille fecit, quæ retributio ad iuſtitiam pertinet, ſed ſolum inquãtum malum eſt, & nocet illi, cui malum volumus Et ideo poteſt eſſe odium ad illos, inter quos non poteſt eſſe iuſtitia, & iuſtitia. Et ſic aliquis poteſt odiſſe mortuos, & tamen inter mortuum, & viuentem iuſtum nullum eſſe poteſt, cum mortui non ſint. Et etiam quantũ ad id, quod de eis eſt, nõ eſt iuſtitia inter mortuum, & viuum: quia propriè iuſtitia eſt inter illos, qui poſſunt ſub eadem lege viuere tanquam duæ partes ſeparatæ æqualiter participantes legem. Et iſtud vocatur iuſtum politicum 5. Ethi. Cætera autem iuſta non ſunt ſimpliciter iuſta, ſed quaſi per quandam metaphoram, vt iuſtum paternum, & iuſtum dominatiuum: & hominis ad ſeipſum, vt patet ibidem. Ira igitur propriè ſumpta ad illos eſt, cum quibus iuſtitia eſſe poteſt.

Ad 1. arg.

Ad primum dicendum, ꝙ ira quanuis ſit cum ratione, poteſt tamen eſſe in animalibus brutis: non quiẽ, ꝙ bruta rationem habeant, ſed inquantũ naturali inſtinctu per imaginationem mouentur ad quædã opera ſimilia operibus rationis. Et ſic inquantum motus ille inſurgit in eis per apprehenſionem imaginationis, dicitur ira ſequi rationẽ. Aliter poteſt dici, ꝙ motus iræ dupliciter poteſt inſurgere in homine. Vno modo ex apprehenſione iniurię, vel paruipẽſionis, alio modo ex ſola apprehẽſione læſionis, vel nocumenti. Ira autem propriè eſt motus ille inſurgens ex apprehenſione iniuriæ, vel

par-

paruipensionis indebitè inflictę. Et iste motus nō potest insurgere, nisi ratione iudicāte, quia ipsa sola iudicat aliquid esse iustū, vel iniustū, & esse honorē, vel despectū. Sic accipit irā Arist. 2. Rhet. dicens, ꝙ ira est appetitus sub tristitia punitionis per apparentē paruipensionē non conuenienter factā. Accipiendo secundo modo, ira insurgit ex apprehensione imaginationis, quoniā ipsa potest apprehendere rationē nocumenti, licet non apprehendat rationē debiti, vel indebiti, qđ ad solā rationē pertinet. Et etiā non apprehendit paruipensionē, vel contumeliam. Istos duos modos ponit Arist 7. Ethic. dicens: Ratio quidē, vel phantasia, quoniā iniuria, vel contēptus manifestauit: queādmodum syllogizans, quoniā oportet talē oppugnare, irascitur confestim. Et sic ponit irā insurgere per apprehensionē rationis, vel phantasię. Poterit ergo esse in bestijs ad inuicē ira: quoniā per phantasiā possunt apprehēdere rationē nocumenti. Etiā potest homini ad bestias esse ira inquantum se apprehendit ab eis lęsum, & tamē non est ista ira propriè sumpta, sicut illa, quæ est hominis ad hominē: inquantū non est iustitia pecori ad pecus, nec homini ad pecus, quia est possessio sua, nisi accipiatur iustitia largè per metaphorā. Hominis autē ad res insensibiles omnino non potest esse ira, nec etiā ad mortuos, vt ait Arist. 2 Rheto. quia inter hęc non solum non potest esse iustitia, sed etiā ista nihil sentiunt de malo, qđ nos inferre possumus. Et tamen præcipuū, qđ quærit iratus inferendo vindictā est, ꝙ ille, cui infertur, sentiat pęnam, & putet illā sibi inflictā esse ex hac causa. Cū ergo dicitur, ꝙ homo irascitur gladio, vel calamo, non propriè est ira: cū sciamus, ꝙ ista nō possunt nobis iniuriā facere, nec infere nocumentū quomodocunq;. Sed dicimur irasci illis, idest, detestari ea inquantum non sunt nobis conuenientia ad operationē nostram. Et sic magis ea abijcimus, quā

Ad 2. arg. puniamus. Ad secundum dicendū, ꝙ homo non ita propriè irascitur sibiipsi, sicut alicui alteri, eo ꝙ non est ira iustitia, aut iniustitia homini ad seipsum sicut ad alterū. Et tamen homini ad seipsum est quædā iustitia per metaphorā. 5. Ethi. Nam iustitia propriè est inter duos, qui eadē lege possunt participare æqualiter. Et viuendo sub illa lege vnus potest benè, vel malè se habere ad alterū. Homo autem vnus est in seipso: ideo eiusdē ad seipsum iustitia propriè esse nō potest. Homo tamen quilibet est quodāmodo duo homines. Nā habet partē rationalem, secundum quam potest iudicare, & velle, habet etiā sensitiuam, secundum quā potest apprehendere, & appetere. Quia ergo homo propter desideriū partis sensitiuę, quæ rationali subdita esse debebat, peccauit ei rebellando: postea pars rationalis vindictā de ea sumit affligēdo illā, ita vt tantum habeat de tristitia debitè, quantū indebitè de gaudio sumpsit. Et sic pęnitens dicitur sibi irasci aliqualiter, propriè tamē non.

Ad 3. arg. Ad tertiū dicendū, ꝙ Arist. 2. Ethi. assignat vnā differētiam inter irā, & odium, scilicet, ꝙ odiū potest esse ad aliquod vnū genus totum, sicut homo odit totum genus latronū. Ira autem non potest esse ad aliquod vnū genus, sed ad singularia aliqua de aliquo genere. Cuius ratio est: quia odium causatur propter disconueniētiā apprehensam, scilicet, ꝙ homo iudicat istud, qđ odit, habere aliquā qualitatē disconuenientem sibi. Potest autem ista qualitas esse in generali, vel particulari: sicut potest aliquis odisse omnes latrones, qa omnes iniusti sunt, vel omnes sarracenos, quia omnes infideles sunt. Ira autē causatur ex hoc, ꝙ quis reputat se esse lęsum indebite per alterius actū. Omnes autē actus sunt circa singularia: ideo non potest esse ira, nisi circa aliquod singulare. Cum autem dicitur, ꝙ ad totā communitatem potest esse alicui iustitia, vel iniustitia. Dicendum, ꝙ etiam potest esse ira ad illam. Et tamen non est ira ad eam, vt est cōmunitas, sed inquantū omnia singularia de communitate conuenerunt in faciendo iniuriam alicui: quia tunc sicut poterat quis irasci vni, qui iniuriam intulit, ita poterat irasci omnibus de communitate: quia omnes simul iniuriam intulerunt tanquam vnū singulare. De his S. Thom. 1. 2. quæst. 46. art. 7.

An ira semper insurgat homini propter aliquod, quod factum sit contra ipsum. Quęstio CXXIX.

QVAERITVR, an ira semper insurgat homini propter aliquid, qđ contra ipsum factum est. (Primum argu.) Aliqui dicunt, ꝙ non, quia Deus irascitur cōtra nos, iuxta istud: iratus est Dominus furore in populum suū. Et istud: cū iratus fueris minime recordaberis, homo tamē non potest facere aliquid contra Deū, quia si aliquid contra eū faceret istud esset peccādo, & tamē etiā sic nihil facit cōtra Deū. Iob. 35. Si multę fuerint iniquitates tuę, quid facies cōtra illū? Q.d. Nihil facere poteris. (Secundū) Itē ira est appetitus vindictę. Interdū tamen appetit homo vindictam facere de his, quæ facta sunt contra alios, etiā si illi nihil pertineāt ad eū, ergo non est semper ira propter aliquod, qđ est contra nos factū. (Tertium.) Item dicit Arist. 2. Rheto. qđ homines præcipuè irascuntur, quādo alij contemnūt ea, circa, quæ ipsi student. Sicut qui student in phisica irascuntur eis, qui despiciunt phisicam, & sic de alijs. (Quartum) Qui tamen despicit scientiam non nocet studēti in ea: ergo non semper irascimur propter aliquid contra nos factū. Item dicit Chryso. qđ ille, qui tacet alio dicente, sibi cōtumelias magis illū prouocat ad iram. Sed tacens nihil facit cōtra contumeliantē: ergo nō irascimur semper pp aliquid cōtra nos factū.

Dicendū, qđ ira semper est propter aliquid cōtra nos factū. Aristo. 2. Rhet. ponēs differētiā inter irā, & odiū, qđ ipse vocat inimicitiā dicit: qđ ira semper fit ex his, quę ad seipsum: inimicitia autē etiam sine his, quæ ad seipsum. Si enim putemus esse talē odimus. Est sensus, qđ si sit aliqua qualitas in aliquibus, quam putamus nobis esse disconuenientē, etiam si illi nobis nihil nocuerint, habemus eos, vt inimicos, & in quocūq; putauerimus talē qualitatem esse, odimus eū. Sicut quis dicitur: odisse omne genus latronum. Ideo de quocunq; putauerit, qđ est latro, odit eū, & sic iram vult esse propter istud, qđ contra nos factū est, licet odiū sit nullo facto contra nos. Item patet hoc, quia ira dicit appetitū vindictę. Vindictā appetere est appetere pœnā pro aliquo inquantū illa est retributiua pro malo, qđ ille fecit. Nā aliàs non vocaret vindicta, sed nocumentū, si ille, qui patitur, malū non fecit, & non inferretur sibi pro malo, qđ fecisse putatur. Oportet ergo esse iniuriā saltem existimatā ad hoc, qđ sit ira. Iniuria tamen omnis non prouocat ad irā, sed solum illa, quę pertinet ad illū, qui vindictā appetit. Nā sicut naturaliter vnusquisq; appetit propriū bonum, ita naturaliter repellit malū proprium. Iniuria autē facta ab aliquo non pertinet ad aliū, nisi ille fecerit aliquid, qđ sit aliquo modo contra ipsum. Ideo motiuum iræ semper est per hoc, qđ aliquis reputat contra se aliquid factū: aliàs autē nō mouebit̄. Sicut videmus, qđ nō mouet̄ homo ad irā pro iniurijs illis, quę inferuntur aliquibus gentibus, ad quas nullā habet conuersationē.

(Ad 1. arg.) Ad primum dicendum, qđ Deus dicitur irasci peccantibus largè, non secundum passionē animi, quia non potest esse in eo, cū non sit animal. Et etiā, quia ista passio est afflictiua eius, in quo est, quousque retribuerit 4. Ethi. In Deo autem afflictio nulla esse potest, sed dicitur

esse

esse ira in eo s'm effectum, s. qa punit nos, sicut iudex vr crudelis esse latroni, quē suspendit: & tñ non est crudelis, vt ait Hier. sup Isa. & hr 23. q. 5. c. Nō est crudelis. Dr ergo Deus hoc modo nobis irasci, & hoc p aliquo facto ꝯ se, de quo ipse vindictam vult facere. Peccator. n. peccādo nihil pōt nocere Deo effectiuè, tñ ex parte sua dupliciter agere vr ꝯ Deū. Primò, qa contēnit eum, mādata eius trāsgrediendo. Secundò inqtum infert nocumentū alicui existēti sub diuina prouidētia, & tutela, siue sibi ipsi, siue alteri. Sicut dr aliquis offendere aliū, si offendat aliquē de eis, q̄ ad familiam suā pertinent. Ad s'm dđm, ꝙ irascimur ꝯ illos, q nocent alijs, & vindictā appetimus, inqtum illi, quib. nocēt, sunt aliquid nostrum, i. ad nos ptinentes cōsanguinitate, vel affinitate, amicitia, vel familiaritate, vel alijs modis, aut saltem p solā naturę cōicationē. Nam ēt s'm hanc quilibet homo est aliquid alterius, quia vnicuiq; mandauit Deus de pximo suo. Et p hanc cōicationem hoīes inuicem sunt amici, & benefaciunt sibi. Vt patet in erroribus viarum, vt dicitur 8. Ethi. Et sic iniuria cuiuscunq; aliquo modo ptinet ad quēcunq; alium: ideo pōt de illa irasci. Ad tertium dđm, ꝙ istud, in quo studemus, maximè putamus esse bonum nostrū. Ideo amici, qui inter se ꝯueniunt in maximis bonis suis cōuiuunt in eis, q̄ maximè studēt, vt poete in ꝯpoetizando, & venatores insimul venādo, vt dr 9. Ethi. in fi. Et sic qñ despicit maximum bonum nostrum, putamus nos despici: & ex hoc arbitramur nos læsos, & sic irascimur, quasi pro iniuria. Ad 4. dicendū, ꝙ cum quis alteri cōtumelias dicit ex magna ira si ille taceat vr contemnere iram eius, cū nō respiciat ad dicta illius, quasi nihil essēt, & ex hoc putāt se paruipēdi. Et ista paruipēsio est aliqd factū ꝯ ipsū, pp qđ irascit. De his S. Th. 1. 2. q. 48. ar. 1.

An sola paruipensio, vel despectus alicuius moueat ipsum. Quæstio C X X X.

QVAERITVR, an sola paruipensio, vel despectus alicuius moueat ipsum ad iram: Dnt quidā ꝙ non: quia aliqñ ira fit cum homo non existimat se paruipēdi. Dicit. n. Damasc. ꝙ iniuriam passi, vel existimātes pati, irascunt: interdum tñ homo iniuriā patitur, & nulla paruipāsio est, sicut si p vim magnę potestatis infert sibi nocumentum, non dicet contēni, sed iniuriā recipere. Itē dolere de ꝯtemptu, vel paruipensione pertinet ad illū, cuius est honorē appetere: bruta tñ honorem nō appetunt, quia nec intelligūt, nec apprehendunt qd sit honor: ideo nō tristabūtur de paruipēsione, & tñ bruta mouent ad iram, cū percutiunt, vt dr 3. Ethi. ergo nō insurgit ira ex sola paruipēsione. Item Arist. 2. Rheto. ponit ēt alias causas irę, scilicet, obliuionem, & exultationem in aduersis, & denunciationem malorum, & eufortunijs, & impedimentum consequendi propriam voluntatē: ergo non est solum motiuum irę paruipensio.

Dicendum, ꝙ sic s̄. dict. est, q. 128. ira pōt accipi dupliciter, vno modo p appetitu vindictæ iniurię, vel ꝯtemptus indebitè facti. Alio modo, vt est appetitus retribuendi pro lęsione, vel nocumento inflicto, aut æstimato. Accipiendo secundo modo iram, est magis largè ira, & tunc nō reducit oīs ira ad paruipēsionem propriè sumptam tanq̄ ad motiuum: qa homo irascit bestijs, à quib. non contemnit, nec putat se cōtemni, nisi sit oino insanus. Etiā irascitur brutum alteri bruto, sed neutrū ab altero contemnit, nec contemni se putat. Accipiendo autē iram primo modo est propriè sumpta, & tunc oīs ira pertinet ad paruipensionem tanq̄ ad motiuum. Et sic accipit Aristot. 2. Rhet. dicēs, ꝙ ira est appetitus sub tristitia punitionis pp apparentē paruipēsionē non conuenièter factam. Et licet multę causę ponant aliæ magis speciales irę, tñ non reducunt ad paruipensionem, s. ꝙ pp hoc homo s'm eas irascit, quia in eis reperit paruipensio aliqua. Ponūtur aūt s'm Ari. 2. Rheto. tres species paruipensionis, s. Despectus, vt cū quis alterum pro nullo reputat, & epireasmus, i. impedimentū consequēdi ppriam voluntatē, & contumeliatio, i. verba contumeliosa dicere. Et postea ad ista tria pñt magis reduci in speciali oīa motiua irę, & ista tria ad paruipensionē immediatè reducunt. Hoc pōt dupl'r intelligi: vn̄ modo, quia ira appetit nocumētum alterius, inquantū habet rōnem iusti vindicatiui: ideo in tm̄ q̄rit vindictā, inqtum putat esse iusta ab eo, q lęsus ē. Vindicta aūt non fit iustè, nisi de eo, qđ iniustè factū est, quia aliàs non est vindicta. Et ideo puocatiuū ad iram semper est aliqd inflictū sub ratione iusti. Vnde dicit Aris. 2. Rhet. ꝙ si putauerint hoīes eos, qui lęserunt esse iustè passos, non irascuntur. Nō. n. fit ira ad iustum, i. si ille, qui lęsus est putauerit eos, qui læserūt eū esse iustè passos, i. ꝙ tm̄ malum receperunt, q̄tum intulerūt, qđ est iustè pati, s. p cōmensurationē, q̄ iustitia facit, 5. Ethi. non irascunt eis, i. amplius nō desiderāt de illis vindictam sumere. Et subdit causam, s. Nō. n. fit ira ad iustū, i. non irascit aliquis alicui qñ iustum putant. Et tñ postq̄ lędens tm̄ passus est, q̄tū intulit, iā iustus est, qa nihil debet lęgi, nec homini, nec pōt ei quicq̄ mali iustè infligi. Contingit aūt tripliciter nocumentū alicui inferri. s. ex passione, ex ignorātia, & ex electione, vel īdustria, siue ex certa malitia. Tunc. n. aliquis maximè iniustū facit qñ ex industria nocumentū infert alteri, vt dr 5. Ethi. ideo maximè irascimur ꝯ illos, quos putamus ex īdustria nobis nocuisse. Si. n. putemus aliquos ex passione, vel ex ignorantia nobis intulisset nocumentū, vel nō irascimur ꝯ eos, aut valde minus, q̄ si ex electione egisse putaremus. Agere. n. ex passione, vel ignorātia diminuit rōnē iniurię, & est quodāmō puocatiuū misericordię, & venię. Qui aūt ex industria nocumentū intulerūt ex cōtemptu peccare vnr: ideo ꝯ eos maximè irascimur. Vnde dicit Aris. 2. Rheto. De his, q pp irā aliqd ꝯ nos fecerunt, aut non irascimur, aut minus irascimur. Non. n. vnr pp paruipensionē egisse. Secūda rō est, qa paruipensio excellentię hoīs opponit. Illa. n. q̄ hoīes putant nullo bono esse digna, paruipēdunt, vt vt dr 2. Rhet. in oīb. autē bonis nr̄is, & ex illis excellētiā q̄dam q̄rimus Et ideo quodcūq; nocumentū nobis inferat inqtum excellētię derogat, vr ad paruipēsionem ptinere. Ideo oīa nocumēta nobis ab aliqb. volūtariè inflicta sufficiēter ad irā mouent, inqtum in eis inuenit q̄dam rō paruipēsionis. Et sic paruipensio est pprium motiuū irę. Ad 1. dđm, ꝙ ex quacūq; causa alia pter contēptum nocumentū inferat alicui iniuria minuit: solus aūt ꝯtemptus, vel paruipensio irā auget, qa ipse solus est cā irę propriè dictę. Cū aūt dr, ꝙ pōt qs recipere iniuriā à magna potestate, & nō dicet contēni. Dđm, qđ non iudicabit iste contēptibilis pp hoc, ꝙ passus est, ēt si nō vindicet istud, qa à magna ptāte passus est, & tñ potestas, q̄ sibi nocumentū indebitè intulit, nō intulisset nisi aliqualiter eū contēneret, non reputādo eum potentē ad se defendendū, aut ad inferendū similia. Et sic necesse est, ꝙ in oī nocumento volūtariè, & indebitè alicui inflicto cōtemptus q̄dam sit. Ad 2. dđm, ꝙ licet aīalia bruta nō apprehendāt ppriè honorē, & ꝯtumeliam, aut paruipensionē: tñ in eis est appetitus naturaliter, ad q̄dam excellentiā materialiter, i. q̄ nō cognoscūt sub rōne excellētię, & oib. volentib' tollere illā excellentiē irascunt. Aliter pōt dici, sicut s̄. dict. est, ꝙ in bestijs nō est ira ita ppriè dicta, sicut in hoīe. Ideo in eis sufficit apprehēdi nocumētū esse inflictū ad hoc, ꝙ

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

ꝙ moueanť ad irã, licet nõ ſit ibi paruipẽſio, nec illã
Ad tertiũ argu. apphẽdãt. Ad 3.dđm,ꝙ oẽs illę cauſæ particulares, ꝗ ponũtur.2.Rhe.vt motiuę ad irã, reducunť ad par uipẽſionem. Ad ipsã.n.obliuio ꝑtinet,ꝗa ſiquis ſuſceperit à nobis bona,& obliuiſcať nȓi,vȓ nos cõtẽnere, ꝗa ea, ꝗ magna putamus,memorię infigimus. Sic ẽt exultatio in aduerſis.Nã illę,ꝗ exultat nobis pñtibus, cũ nos triſtamur,non vȓ curare de malo nȓo, ſed cõtẽnere iſtud:iõ putamus nos paruipẽdi.Sic ẽt annunciatio malorũ in eufortunijs,ꝗa parũ de nobis curat, & cõtẽnit bonũ nȓm ille, ꝗ nobis exñtib. in delectatione annũciat aduerſa,de ꝗb triſtemur,& ſic paruipẽdit nos.Impedimentũ ẽt proprię voluntatis nobis ꝑſtans non ꝑꝑ aliꝗ̃ vtilitatẽ ſuã,ſed ſolũ,ꝗa vult nobis nocere, cõtẽnit nos, cũ tollat bonũ nȓm ſine cã. Et ſic oĩa iſta ꝓuocant irã inquantũ in omnib. eis inueniť ꝗdam paruipenſio. De his S.Th.1.2.q.47.ar.2.

An excellentia alicuius ſit cauſa, vt facilius iraſcatur. Quæſtio CXXXI.

Primum argu. QVAERITVR de cauſa motiua irę.ſ.an excellentia alicuius ſit cauſa,vt facili⁹ iraſcať. Aliqui dñt, ꝙ non:quia potius paruitas eſt cauſa ad hoc. Dicit.n. Ariſ.2.Rhe.ꝙ maximè aliꝗ iraſcunť cum triſtanť, & infirmi,& egeni,& qui non hñt quę cõcupiſcunt,oĩa tñ hęc ad defectũ ꝑtinent:ergo defectus in hoĩe facit
Secũdum argu. ipsũ magis prõptũ ad irã,ꝗ̃ excellẽtia,ꝓpria. Itẽ Ariſ. eo ſi dicit,ꝙ aliqui tũc maximè iraſcunť, qñ in eis cõtẽniť iſtud,de quo põt eſſe ſuſpitio,qđ eis nõ inſit,vel inſit eis debiliter,ſed cũ putant ſe multum excellere ĩ illis,in ꝗb. deſpiciunť nõ curãt. Prędicta tñ ſuſpitio ex defectu ꝓuenit: ergo defectus eſt magis cã alicui,
Tertium argu. ꝙ iraſciť,ꝗ̃ excellentia.Itẽ ea,quę ꝑtinẽt ad excellẽtiã faciũt hoĩem gaudere, & nõ iraſci, ſicut dicit Ariſto. 2.Rhet.ꝙ in ludo,ĩ riſu,in feſto,& ꝓſperitate,in ꝯſumatione operũ, in delectatione non turpi, & in ſpe optima homines non iraſcuntur Omnia autem hęc pertinent ad excellentiam quãdam:ergo excellentia non ſolũ non facit iraſci,ſed potius iram prohibet.

Dicendũ ꝙ,vt ſ.habitũ eſt, ira fit ꝑꝑ paruipẽſionẽ apparẽtẽ,prec.q. Tãto ergo aliquis ad iraſcendũ eſt facilior,ꝗ̃to in eo paruipẽſio magis apparere põt.Et hoc eſt,qñ paruipẽſio indebitè fit.Et ꝗa illi,qui ſunt in aliqua excellẽtia magis indebitè paruipendunť,ꝗ̃ alij ſi paruipẽdanť in eo, in quo excellũt. Ideo ꝗ̃to fuerint aliꝗ excellẽtiores,tãto ad irã proniores ſunt.Qui aũt non habent tantã excellẽtiam non pñt tã iniuſtè cõtemni,ꝗa bonũ,quod in eis ꝯtemniť non eſt tã excellens:ideo non hñt cauſam,vt tã grauiter, & tã promptè iraſcanť,ſicut pȓ, & benefactor, & amicus habẽt cauſam,vt magis iraſcanť ſi non amenť,vel ſi ꝯtriſtemus eos inꝗ̃tum debitũ noſtrum ad iſtos maius eſt, ꝗ̃ ad alios,& ſic excellẽtia eſt cauſa irę.Ita dicit Ariſ.2. Rhe.qđ qui excellẽtiã hñt facilius,& magis iraſcunť.

Ad 1. arg. Ad 1.dđm,ꝙ tam excellentia,ꝗ̃ defectus reddũt hominem promptũ ad iraſcẽdum. Et hoc inꝗ̃tum iſta duo extrema facilius ſe hñt ad paruipenſionẽ, ꝗ̃ medius ſtatus,ſ.nec multũ deficiens,nec multum excellens.Põt.n.accipi cauſa irę in eo,ꝗ iraſciť,dupliciter. Vno modo ſm habitudinem ad motiuum irę. Et ſic excellentia alicuius eſt cauſa,vt de facili iraſcať. Motiuum.n. iræ eſt indebita paruipenſio, vt dictum eſt. Et tñ quanto aliquis excellẽtior eſt,tãto iniuſtius cõtemnitur in eo, in quo excellit. Ideo ꝗ in aliqua excellentia ꝯſtituti ſunt, maximè iraſcunť ſi contẽnantur in eo,in quo excellũt.Sicut ſi diues in pecunia ꝯtemniť, vt innuat pecuniã ſuam nihil eſſe, aut nihil valere.Aut ſi robuſtus circa robur ꝯtemnať innuendo,ꝙ ſit debilis,& ſic de alijs. Alio modo põt cõſide-

F rari cauſa iræ in eo,qui iraſcitur ex parte diſpoſitionis,ꝗ in eo relinquitur ex tali motiuo.Eſt autem motiuum ad irã nocumentum, qđ contriſtať licet iſtud nocumentũ accipiať ſpecialiter ſub ratione paruipẽſionis.Ea aũt,ꝗ ad defectũ ꝑtinet,maximè ſunt contriſtãtia.Ideo hoĩes ſubiacentes defectib. facilius iraſcunť,quia plura ſunt,in quib. ꝯtriſtari poſſint,ꝗ̃ alij, & ꝗa defectus illi ſunt grauiores, & tãto maiorẽ triſtitiã cauſantes inꝗ̃tum grauiores ſunt,ſed ira operatur cũ triſtitia,ꝗa eſt appetitus punitionis cũ triſtitia, vt dȓ 2.Rheto.ergo deficiẽtes circa aliquid magis triſtabunť,& iraſcẽtur.Et ſic tã excellentia,ꝗ̃ defectus licet ſint inter ſe oppoſita, sũt cauſę mouentes ad irã, & nõ ſtatus medius. Ad 2.dđm,ꝙ ille,ꝗ deſpicitur in Ad 2. arg.
G eo,in quo manifeſtè excellit,nõ reputat ſe pati aliqđ malum,ideo nõ habet vnde iraſcať,ꝗa ira ſꝑ ꝓſuppo nit triſtitiã,& triſtitia eſt de malo: ꝗ ergo putat ſe nõ hȓe malum,non põt iraſci. Et ſic ꝗ multũ excellunt nõ iraſcunť ſi contemnanť in eo,ĩ quo manifeſtè excellũt.Hoc verũ eſt,niſi fiat ꝯtemptus ille ex inuidia, vel malo aĩo ex intẽtione deſpiciẽdi bonũ,quod ille habet,ꝗa tunc tanto grauius ꝗs iraſceť,ꝗ̃to in maiori excellẽtia exñs cõtemniť. Et ob hoc cũ quis eſt manifeſtè robuſt⁹,ſi dicať de eo,ꝙ eſt debilis, & fiat irriſio, nõ curat,ꝗa ſcit manifeſtum eſſe ſe eſſe robuſtũ.Si tñ crederet,ꝙ robur ſuũ cognitum inꝗ̃tum eſt talis excellẽtia ꝯtemnereť, quaſi nihil valeret, vel nullo bono dignũ eſſet,haberet maximã cauſam iraſcẽdi, ꝗa
H non poterat eſſe maior paruipẽſio,ꝗ̃ cum totum bonum eius contemnebať.Et ita eſt de ſingulis excellẽtijs,ſ. ꝗa excellẽtes non putãt ſe irrideri verè,licet irrideat, quia irridenť quaſi non habẽtes excellẽtiam. Et cũ ipſi videant, ꝙ illa oĩb nota eſt, non putant ſe verè,ſed iocosè irrideri,& ſic non iraſcunť.Si tñ putent ſe verè irrideri, ita ꝙ crederet eos nõ habere bonũ, quod hñt, vel ſi cognitũ contemnereť tanꝗ̃ nihil valeret,nulli grauius iraſcũtur,ꝗ̃ excellentes in eo,in quo excellũt.Si ꝗs aũt ſit,de quo ſuſpitio haberi poſſit,ꝙ nõ habeat bonum iſtud, de quo irrideť, vel habeat iſtud debiliter,aut quod habeat malum,de quo irridetur,etiam ſi non verè contemnať. iraſcitur, ꝗa ſꝑ ſe putat verè contemni.Et iſta eſt dĩa,quam vul-
I gariter dicimus inter verum ludum,& iocoſum Nã ludus iocoſus eſt ad gaudium : ludus autem verus irã ſuſcitat. Ad tertium dicendum, ꝙ oĩa illa impediũt hominem iraſci inquantum impediũt triſtitiam, ꝗa oĩa hęc important quandã lætitiam. Et cum ꝗs lętať non habet,de quo triſteť. Ira tñ fit ſine triſtitia: ideo iſti non iraſcunť. Si tñ iſti putent ſe ꝯtemni verè ꝗ̃tũ ad bona illa, in quib. gaudent,ſ. ludus ſuus, aut riſus, feſtum,& proſperitas, & operum cõſumatio grauiſſimè iraſcenť,quia putabunt ſibi inuideri,& ſubſanari in bono, quod habent, & ex odio contemni in bono,quod habent.Et tunc tanquam excellentes contemnantur de excellentia ſua grauius iraſcuntur. De his Sanct.Thom.1.2.quæſt.47.artic.3.

K *An paruitas alicuius,vel defectus ſit cauſa, vt contra aliquem iraſcamur. Quæſtio CXXXII.*

QVAERITVR de cauſa iræ ex parte eius,contra quem iraſcimur, ſcilicet, an paruitas alicuius, vel defectus ſit cauſa, vt contra eum iraſcamur. Primum argu. Aliqui dñt, ꝙ non: ꝗa potius defectus ꝓuocat ad miſericordiam,ꝗ̃ ad iram.Dicit.n.Ariſ.2 Rheto. Qđ in his,ꝗ confitent,& pęnitent, & humilianť non iraſcimur,ſed magis ad eos miteſcim⁹ ſicut canes nõ mordent eos,ꝗ reſident,i.eos,qui nõ reſiſtunt ſibi,ſed ceſſant quaſi victi ſint. Hæc tamen ꝑtinent ad paruitatem,ꝙ cõfiteať quis ſe peccaſſe,& pęniteat, & humilietur,

liet: ergo paruitas, & defectus nõ est causa irę, sed misericordię. Itẽ nullus est maior defectus, q̃ mori, quia mortuus nullo mõ manet in seipso: mortuis aũt nõ irascimur, sed deficit ira si aliquã ꝯ eos habebam⁹: ergo defectus iram nõ prouocat, sed potius aufert. Itẽ nemo putat aliquẽ esse paruũ, vel defectuosũ ex hoc ꝙ amicus eius est. Et tñ si amicus offenderit, vel non adiuuerit, irascimur ꝯ eum magis, q̃ ꝯ alios, Ps. 44. Si inimicus meus maledixisset mihi sustinuissem vtiq;: tu verò homo vnanimis dux meus, & notus meus, i. Quia homo, qui erat mihi vnanimis maledixit mihi sustinẽdum nõ est: ergo nõ causat̃ ira pp defectum, vel paruitatẽ alicuius. Dicẽdum, ꝙ defectus alicuius põt esse causa, vt ꝯ eum grauius irascamur. Non quidem, ꝙ alicui irascamur ex eo, ꝙ defectuosus est, qa ex hoc magis miseremur, sed ꝙ si aliqs defectuosus nos lęserit, vel ꝯtempserit grauius irascemur. Nam ꝓuocatiuum irę est paruipensio iniustè facta. Et qa paruitas eius, cui irascimur auget magnitudinẽ contemptus, irascemur tãto grauius illi, q̃to fuerit defectuosior. Sicut. n. q̃to aliqs excellẽrior est tãto iniusti⁹ ꝯtemnit̃, ita q̃to qs defectuosior est, tãto iniustius, & indignius despicit alterũ. Et ob hoc valde irascit̃ sapiens si ꝯtemnatur ab insipiẽte, & nobilis, si ꝯtemnatur à rustico, & diues si despiciat̃ à paupere. Sic dicit Arist. 2. Rhet. ꝙ diues irascitur ꝯ pauperẽ si eũ despiciat, & principans ꝯ suum subiectum. Ad primũ dicẽdum, ꝙ aliqñ paruitas, & defectus misericordiam ꝓuocat, & aliqñ maiorẽ suscitat irã. Istud aũt est, ſm ꝙ se habet diuersimodè paruitas defectus ad ipsã paruipensionẽ. Nam, vt dictum est, paruipẽsio indebitè facta est causa irę. Quãto ergo fuerit maior paruipensio, & magis iniustè facta, erit ira maior, q̃to verò paruipẽsio minor fuerit, erit ira minor. Paruitas aũt, & defectus aliqñ facit ad augmẽtum paruipẽsionis. Et tunc est ꝓuocatiuũ irę. Nam q̃to minor est, q despicit aliũ, tãto despectus maior est. Sicut tãto aliqs habet minores vires, q̃to à minore superat̃. Etiam q̃to minor est, q despicit: tãto est iniustior despect⁹. Quia q est in aliqua excellẽtia habet vnde glorieẽt, & vnde alios despiciat, q autẽ defectuosus oĩno est, nihil habet vñ glorieẽt, et vnde alios despiciat, sed potius vñ despiciatur. Si ergo alios istẽ paruipenderit, erit iniustissima paruipẽsio, & sic defectus eius, cui irascimur est causa irę, s. maioris irę. Aliqñ aũt paruitas, & defectus despectũ minuit. Nam nõ est paruipensio, nisi fiat aĩo paruipendẽdi, sicut non reputat̃ iniuria, quæ nõ fit aĩo iniuriandi. Et qa viri simplices, & ignorantes si interdum ꝯtemnãt aliquem excellentẽ, faciũt fortè hoc, qa nesciunt an ꝯtemnunt, cum ignorent in quo ꝯsistit contẽptus, qa ad hoc oportebat, ꝙ scirẽt, in quo ꝯsistit honor debitus illis, quos ꝯtemnũt, non curabit de contẽptu istorum, qa paruitas eorũ diminuit rõnem contẽptus, quia nesciunt qd faciũt. Et sic si pueri prauè loquant̃, & irrideant aliquos, nõ aduertit ad hoc, qa paruitas illorum minuit rõnem paruipẽsionis, nec propriè faciunt aĩo paruipendendi, sed qa gaudent in his leuitatibus. Et ita interdum cũ aliq sunt, qui nihil boni, aut mali inferre possint, ẽt si aliquẽ contempserint non aduertit̃ ad eos, quia tales ipsi sunt, ꝙ per eorũ actum nemo se iudicaret cõtemni, sed potius esset dedecus ad tales respicere. Hoc modo ad eos, qui ꝯfitentur se peccasse, & pœnitent, & humiliant̃, mitescimus, quia ista paruitas eorũ minuit rationẽ ꝯtemptus. Quia sicut per retributionẽ, & satisfactionem tollit̃ tota iniuria, & dãnũ, ita cũ ex parte fuerit satisfactum alleuiatur iniuria. Paruipensio autem est ex eo, ꝙ aliqs alium ꝓ paruo, vel nullo reputat. Directè ergo satisfactio est ꝙ iste, q in nullo reputauit aliũ, vt se in aliquo reputaret, seipsum in nullo, vel in paruo reputet, vt aliũ in magno reputet. Ita cũ quis alterũ ꝯtempserit, vel ei iniuriã intulerit, si ꝯfitetur se malũ fecisse, & dolet, & veniã petit, seipsum in paruo reputat, quia se corã illo, quẽ contempserat. humiliat, & illũ reputat in magno, qa aliàs coram eo non humiliaret, nec veniã peteret de iniuria illata. Et sic ista paruitas, vel potius paruificatio alleuiat iniuriã, & reddit nos mites, vt iã minus irascamur, Prouerb. 15. Sermo mollis frãgit iram, i. mitigat illam, & sic paruitas aliqñ prouocat iram, & aliqñ mitigat eam. Ad 2. dicendũ, ꝙ mortuos põt aliquis odisse, nemo tñ illis irascitur. De ira causa est duplex. Prima, qa mortui non pñt dolere, cum nõ sentiant mala, q̃ nos eis inferre volumus, & tñ iratus infert malũ, & vult, ꝙ sentiãt istud ille, q patit̃, & sciat hoc sibi inferri pro malo, qđ fecit. Secunda causa est, quia iratus nõ infert malum, nisi inq̃tum est retributiuum ꝓ malo, qđ factum est. Qđ pertinet ad rationẽ iustitię. Ideo rõ vindictę nõ est, ꝙ reddat̃ alicui malũ sine mensura, sed ꝙ reddatur tantum q̃tum putatur sufficere in recõpẽsatione mali, qđ intulit. Vnde qñ irati putãt iniuriantes sufficiẽter punitos non irascũtur amplius, vt dr̃ 2. Rheto. Defuncti aũt habent maximũ malorum, s. qa totũ esse perdiderunt. Ideo pro qualibet iniuria sufficiẽs vindicta est q̃tum ad ipsum inferentẽ, ꝙ moriatur. Nõ quidem ꝓ quãtitate afflictionis, q̃ suscipit in hoc, qđ morit̃, sed pro malo, qđ incurrit ꝑ mortem. qa peruenit ad terminum malorũ, ita, qđ iam maius malum ei esse non põt: ideo ꝯ defectũ ira cessat. Ista aũt intelligunt̃ de defuncto q̃tum ad seipsum, quia sic oĩno esse cessat, licet partes suas maneãt separatę, & iterũ redibit ad esse. Ipse tñ q̃diu mortuus est nihil est. Etiã ista intelliguntur q̃tũ ad nostrã cognitionem sensitiuã, & cõem existimationẽ. Nam ſm fidei veritatem scimus mortuos nõ oĩno perire, sed mutare statũ, cum ad meliora postea ꝑuẽturi sint, nisi eorũ indignitas hoc excludat, & tñ ad sensum ista non cognoscunt̃, quia sicut mortuos amplius non videmus, nec aliqd eorũ apud nos manet, ita reputamus eos tanq̃ nullo modo existentes. Ira aũt est motus passionalis pertinens ad partẽ inferiorẽ hoĩs, s. sensitiuam, ſm quam sola sensibilia hõ cognoscit, & ea sola desiderat, vel refugit. Ideo sicut non põt esse amor passionalis, vel delectatio, aut desideriũ de illo bono, qđ nullo mõ est sensibile, Ita nec põt esse ira, nisi ꝯ istud malum, qđ habet aliquod esse in sensu. Defuncti autẽ nullum esse hñt ſm sensum, qa inter nos nec vñr, nec ꝯuersant̃: ideo ad eos ira esse nõ põt. Habent tñ defuncti aliqđ esse in sensu nr̃o, s. in imaginatione, non ſm se, sed ſm ꝙ manẽt in nobis ꝑ cogitationem, & imaginationem, q̃ de eis habemus. Et q̃tum ad hoc põt qs amare defunctos, vł desiderare illos, aut odisse eos. Nã & hoc modo dicimus eis posse accidere bona, vel mala ex eufortunijs, vel infortunijs ꝓnepotum, & amicorũ, vt dicit Arist. 1. Ethi. c. ꝓnepotũ, aut fortunas. Ad ipsos tñ ẽt sic manẽtes ira esse nõ põt, quia iratus desiderat, ꝙ punitus pœnã sentiat, & putet ꝓ hoc sibi inferri, vt dictũ est. Mortui tñ, ꝓut sunt in opinione nr̃a, malum nõ sentiũt, licet malũ eis accidere possit: iõ ira nõ ẽ ad eos. Ad 3. dđm, ꝙ amici si nocuerint ꝓuocãt magnã irã, quia tanto iustius aliqs irascit̃ q̃to ab eo offendit̃, qui eũ magis amare tenebat̃. Et sic de amico est. Vñ non oportet, ꝙ solus defectus, vel paruitas ex parte alicuius sit causa, vt magis irascamur, sed multæ aliæ sũt, s. oẽs illę, quę pñt facere augmentum in paruipẽsione, pp quam est directè ira. Et qa amicum esse auget paruipensionẽ, si ab eo amicus contemnatur: ideo ẽt si amicũ esse nõ dicat paruitatẽ, causat irã maiorẽ, si contẽnit, vel nõ adiuuat. De his S. Th. 1. 2. q. 47. art. 4.

Ad 2. arg.

Causa duplex quar̃ non irasci mur mortuis.

Ad tertiũ argu.

An ira causet delectationem. *Quæst.* CXXXIII.

Primum argu. QVAERITVR de ira q̃tum ad effectum suum, scilicet an ira causet delectationem. Dñt aliq, ꝙ non: q̃a delectatio excludit tristitiam, cũ sint opposita. Ira tñ semper est cũ tristitia, 2. Rhet. s. ira est appetitus cũ tristitia, & 7. Eth. dr̃, ꝙ quicunq; aliquid ꝑ iram facit, tristatus facit: ergo ira delectationem nõ causat. Secundũ argu. Itẽ dicit Arist. 4. Ethi. c. de mãsuetudine, qđ irati punitio quietat impetum irę, delectationem pro tristitia faciens. Ex quo patet, ꝙ delectatio ꝓuenit iratis ex punitione, siue retributione. Punitio aũt tollit irã, quia cessat ira cũ retribuerit iratus, 4. Ethi. ergo adueniẽte delectatione tollit̃ ira. Et sic nõ est delectatio effect⁹ irę, q̃a tunc maximè maneret cum ira tanq̃ cum sua causa ꝯseruatiua. Tertium argu. Itẽ nullus effectus impedit suã causam, cũ sit suę causę ꝯformis. Sed delectationes impediũt irã, vt dr̃ 2. Rheto. q̃a magnę delectationes sunt medicina tristitię: ergo delectatio nõ est effectus iræ.

Dicẽdum, ꝙ ira q̃dam delectationẽ causat, & tñ diuersimodè. Pro quo sciẽdum, ꝙ delectationes sensibiles, q̃n maximę sunt medicinę sunt ꝯ tristitiam. Et sic q̃to ꝑ delectationem ꝯ maiorem tristitiam p̃stat̃ remedium, tãto delectatio magis percipit̃, & dulcius sentit̃, quàm si nulla sibi tristitia aduersaret̃. Sicut potus dulcis est hoĩ, quia est aliqđ sibi conueniens ad naturę ꝯseruationem, & tñ si non sitit, paucã dulcedinẽ habet. Si verò fuerit sitis grauissima, erit poti⁹ maximè delectabilis. Ex hac ergo causa in ira causat̃ magna delectatio, inq̃tum apponit̃ aliqua delectatio, vt remediũ tristitię, ex qua ira causata est. Nam ira non põt causari, nisi ꝑ illationẽ nocumẽti, quod ꝯtristat. Remediũ aũt huius tristitiæ est vindicta, inq̃tum est retributiua ꝑ malo inflicto. Et q̃to fuerit maior tristitia inflicta, maior delectatio causabit̃ per vindictã. Si ergo fuerit vindicta p̃ns, realiter sequit̃ delectatio, & illa perfecta est, cũ nihil vltra desideret̃, sed solum vindicta, q̃ iam hr̃. Cũ ergo esset motus ad vindictã, necesse est, ꝙ p̃nte vindicta cesset totaliter ira, q̃a habito termino cessat mot⁹. Et sic dr̃ 4. Eth. ꝙ irati cessant cum retribuerint, vel quiescũt, s. cessant ab ira. Si aũt vindicta nõ sit pręsens, põt adhuc delectare ipsum iratum, inq̃tum põt sibi dupliciter esse præsens. Vno modo ꝑ spem. Nã res illa, q̃ aliquis sperat, i. confidit se habiturũ, aliquo modo sibi p̃ns est, & in cogitatione illius sm̃ ꝙ est in spe, vel solũ in sperãdo delectatio q̃dam est. Ita ẽt in ira: nullus. n. irascit̃, nisi qui vindictam sperat, i. ꝯfidit se posse hr̃e, quia q putat se nõ posse hr̃e illam nõ irascit̃, sed tristat̃, vt dicit Auic. in libr. de Aĩa. Si ergo sperat, gaudet. Et q̃a necesse est iratum ꝑ iram gaudere. Alio mõ vindicta fit pręsens ipsi irato ꝑ cogitationẽ. Nam ea, q̃ aliquis ꝯcupiscit vult sp̃ cogitare, & gaudet immorari in cogitatione illorum. Sicut cũ quis ꝯcupiscit valde aliquid: dũ tñ non putet sibi esse impossibile istud hr̃e, gaudet cogitãdo in illo, & in hoc vellet sp̃ manere. Sic dicit Ari. 2. Rhet. ꝙ ꝑꝑ hoc imaginationes somniorũ sunt hoĩ delectabiles, & vellet homo manere in eis. Et quod somniũ longo tp̃e duraret, & cũ intercipit̃ ꝑ euigilationẽ, vel aliàs esse cessat, quodãmodo cõtristat̃ hõ. Hoc aũt est, q̃a contingit hoĩ in somnijs euenire delectabilia in cogitatione, de quib. homo valde gauderet hñdo. Ideo gaudet ĩ cogitãdo, sicut dicit Quintil. in causa, vel declamatione de sepulchro incãtato introducẽs matrẽ, cuius filius mortu⁹ erat, & veniebat in somnium ei ꝑ noctem tanq̃ si viuẽs esset. Vñ ipsa loquit̃ ad maritum dicẽs. Gaude inq̃t marite, gaude, fortasse filiũ nocte ꝓxima videbis, illum, quẽ crudelib flãmis exussisti, ex quo cineres, & ossa supersunt, iuuenẽ videbis. Ego certè totis noctib. mr̃ sũ, video

F fruor. Ecce dicebat, se matrẽ totis noctib. i. ꝑ integras noctes, q̃a durabat ei somniũ de p̃sentia filij ꝑ totam noctẽ. Et dicebat, video, & fruor, i. maximè delector, quia frui est delectari in aliqua re, q̃ ꝑꝑ seipsam amamus, vt Aug. dicit. Et sic sunt delectationes magnæ in cogitationib. quorundã somniorũ. Et hoc solum est, q̃a accidit hoĩ ibi cogitare delectabilia, quę possidere desiderat. Ita ergo cũ iratus maximè desideret vindictã, tanto magis delectabit̃, q̃to magis in ea cogitauerit, & q̃to fuerit ira maior, q̃a maior vindicta desiderat̃ maior erit delectatio in cogitatione illius. Ira ergo delectationẽ causat, non q̃dem, ꝙ ipse motus irę in se delectabilis sit, cũ potius sit amarus, vt dicet̃ seq. q. sed est delectatio ꝑ habitudinẽ ad vindictã, q̃

G per irã desiderat tristatus. Sicut sitis in se nõ est delectabilis, sed potius afflictiua. Et tñ ei, qui vult delectari in bibẽdo, sitis iocũda est, inq̃tum ꝑ eam potus dulcis efficit̃. Vnde ꝑꝑ hoc hoĩes interdũ sibi sitim ꝓcurant, & tñ non ꝓcurarent si ipsa in se delectabilis nõ esset, aut delectionẽ non causaret aliquo modo. Qđ aũt dictum est irã esse cum delectatione, verũ est de illis, q laxãt habenas irę ꝓponẽtes vindictã sumere. Nã eis delectationem causat ira ꝑ cogitationem vindictæ. Sic. n. dixit Aris. 1. & 2. Rheto. inducẽs quoddã ꝓuerbium, s. Ira multũ dulcior melle distillãte in pectorib. virorũ crescit. Ira aũt est in pectore ꝑ cogitationẽ, quia q̃ in aĩa nr̃a sunt dicimus esse in pectore. Sicut Papa dr̃ habere oĩa iura in scrinio pectoris sui,

H i. in intellectu suo, & nõ in mẽbranis. Et sic ira prout est in cogitatione est dulcior melle distillãte. Si q̃s tñ ꝓponat non exigere vindictã, ira est sibi multũ amara, & affligit valde quousq; in se motũ illum digerat. In quo indiget tp̃e. Et dum digerit̃ hoĩes sunt molestissimi sibi ipsis, & amicis, sicut dicit Arist. 4. Ethi. de amaris, q sunt difficiliter solubiles ab ira. Siq̃s aũt ꝑꝑ virtutẽ voluerit irã ĩ seipso occultare, ne sit alijs molestus, tanto erit sibi molestior. Nã ira ꝑ hoc, ꝙ ostdit̃ euaporat, sicut ignis, q clausus erat ꝑ euaporationẽ facilius extinguit̃ si aperiat̃: si aũt clausus mãserit lõgo tp̃e durabit. Et iõ in istis iratis delectatio nulla ẽ, eo ꝙ ipsi nitunt̃ resistere irę. In illis verò, q eã adiuuãt delectatio est sicut s̃. diximus. Ad 1. dđm, ꝙ delecta- Ad 1. arg.

I tio, q̃ perfecta est excludit iram cũ excludat oẽm tristitiã. Iratus tñ, q simul habet tristitiã, & delectationẽ non tristat̃, & gaudet de eodẽ, sed tristat̃ de iniuria illata: gaudet autem de vindicta cogitata, vel sperata. Vel q̃n realiter habebit̃ gaudebit de illa, sicut de effectu ꝓducto ꝑ irã. Nã nõ gauderet q̃s de vindicta, nisi tristitiã habuisset, & ꝑ hoc fuisset iratus. Vñ tristitia se habet ad irã sicut principiũ: delectatio aũt sicut finis, vel terminus. Ad 2. dđm, ꝙ delectatio adueniens Ad 2. arg. facit cessare tristitiã, q̃n delectatio est p̃ns, & est perfecta. Nã tunc ira non manet. Secus aũt de delectatione, q̃ est in ira ꝑ speciem vindictę, & ꝑ cogitationem de illa: q̃a ista delectatio manet simul cũ ira, & causat̃ & ꝯseruat̃ ab ea. Delectatio autem ꝑfecta, quę hr̃ ꝑ

K realem vindictã, etiam est effectus irę. Et cũ dr̃, quod deberet manere cum ira, dicẽdum, quod nõ sequit̃, q̃a hoc esset si ira esset causa efficiẽs, & ꝯseruans illius delectationis. Põt aũt esse solũ efficiens, & tunc non est incõueniens, ꝙ cesset ira adueniẽte delectatione, sicut motus est aliquo mõ causa termini in deducendo ad ipsum, & tñ habito termino cessat oĩs motus. Ad tertium dicẽdum, ꝙ delectatio impedit tristitiã, Ad tertiũ argu. s. illa delectatio, quę est ante tristitiam, & consequẽter impedit irã, ne causari possit q̃diu manet delectatio. Ipsa tñ delectatio, quæ est de spe vindictę, est post iram. Et ista nõ impedit per iram: immo ꝑ hoc, ꝙ est, ira est delectatio sperata, & cogitata, i. in sperãdo vindictã, & cogitando de ea. De his S. Th. 1. 2. q. 48. art. 1.

An

An feruor ſit effectus iræ, & ei conueniat propriè.
Quæſtio CXXXIIII.

QVAERITVR, an feruor ſit effectus irę,& conueniat ei propriè. Aliqui dn̄t, ꝙ nō: quia feruor ꝑtinet ad amorē, qui eſt principium, & cauſa omniū paſſionum. Sed cauſa eſt potentior, q̃ effectus ſuus: ergo cum amor faciat feruorē, ira non faciet maximè feruorem. Item illa, quæ de ſe excitāt feruorem per tp̄is diuturnitatem magis creſcunt, ſicut amor diuturnitate cōualeſcit: ira tn̄ temporis lōgitudine minuitur, & debilitatur. Dr̄ enim 2. Rheto. ꝙ tp̄s quietat iram: ergo ira nō propriè cauſat feruorem. Item ſi feruor addatur feruori augmentat eum, ſicut quātitas addita quantitati Ira tn̄ magna ſuperueniens facit iram pręcedentem mitiorem eſſe, vt dr̄ 2. Rheto. ergo ira feruorem non cauſat, ſed potius minuit.

Dicendum, ꝙ ira cauſat magnū feruorem, qui vocat̄ inflammatio, vel accēſio. Vnde dicit Damaſc. ꝙ ira eſt feruor, qui circa cor eſt ſanguis factus ex euaporatione fellis. Pro quo ſciendum, ꝙ in oīb. paſſionib. aīæ fit aliqua trāſmutatio in corpore, licet in qbuſdā ſit multum ſenſibilis: in alijs aūt parum, vel nihil. Et illa mutatio exterior corporalis proportionatur neceſſario motui appetitus, cū ex illo fiat. Nā in oī paſſione modus generationis eſt, ꝙ prius virtus apprehēſiua, ſ. phantaſia, vel imaginatiua apprehendit aliquid ſub rōne boni, vel mali. Et tūc appetitus ſenſitiuus mouetur ad proſequendum, ſi bonum eſt, vel ad repellendum, aut fugiēdum ſi malum eſt. Ex iſto autē motu appetitus ſequit̄ quędam trāſmutatio in corpore, cū vis appetitiua ſit virtus quędā affixa corpori, quę principaliter, & determinatè cōſiſtit in qbuſdam partib. corporis. Ideo ad motū ipſius appetitus, qui eſt motus ſpiritualis ſequit̄ motus realis, ſiue naturalis in corpore, maximè in partib. illis, in quib. eſt illa vis appetitiua. Et tunc neceſſe eſt, ꝙ ſm differētiam motus in appetitu in magno, & paruo ſit dr̄ia tranſmutationis corporalis, ſ. ꝙ qn̄ motus appetitus fuerit valde intēſus, erit trāſmutatio, q̄ fit circa corpus valde magna, & è ꝯrio. Manifeſtum eſt aūt, ꝙ qlibet appetitus nō ſolum aīalis, qualis eſt in ſentiētib⁹, ſed ēt naturalis, q eſt in rebus inſenſibilib. fortius tēdit in ꝯrium ſibi, qn̄ præſens eſt, quā tendit in actum ſuum ſm ꝙ mouetur in bonū ſuum, ſiue opus ſuū. Et ſic aqua calida fortius congelatur q̃ aqua frigida, eo ꝙ calor repugnat frigori. Et licet videat̄ facilius rem frigidam cōgelari, q̃ rem calidam, eo ꝙ eſt propinquior huic diſpoſitioni: tn̄ calida aqua magis cōgelatur, i. fit durior, q̃ q̄ frigida erat. Quod nō eſt, niſi quia frigus intenſius egit in eā, q̃ in aquam frigidam, cum à magnitudine virtutis agentis ſequat̄ magnitudo in effectu, & non egit intenſius ꝑꝑ aliud, niſi qa moueretur ex deſiderio repellendę ꝯrietatis. Et ſic apparet, ꝙ quęlibet res intēſius mouetur. i. cum maiori intentione ad repellēdum ꝯrium ſuum, q̃ ad ꝓſequendū bonum ꝓprium, licet bonum propriū perficiat, & ꝯrium non perficiat, ſed deſtruat, & repulſio ꝯrij nō fit, niſi ꝑꝑ poſſe frui bono, ꝑ quod ꝑficimur. Ita ergo eſt in ira, & amore: nam ꝑ amorem mouemur ad fruendum bono, in quo perficimur: ꝑ iram verò mouemur ad repellēdum nocumentum ꝯrietatis: ideo ipſe motus iræ debet eſſe violentior, q̃ alij motus. Cum igr̄ ira cauſet̄ ex iniuria illata, quaſi ex quodam ꝯrio nobis obſiſtēte, appetitus vehemētiſſima intentione tendit ad repellendum iniuriam per deſideriū vindictæ. Et ex hoc ſequit̄ magna vehemētia, & impetuoſitas in motu irę. Et qa ira non eſt per modum fugę, vel retrahētis, cui ꝓportionat̄ frigus,

A qd̄ ꝯſtringit, ſed eſt magis ꝑ modū inſecutionis, cui ꝓportionatur calor, q nō reſtringit, ſed extēdit, & in alterū mouet: erit ꝯ̄nter motus irę cauſatiuus cuiuſdā feruoris ſanguinis, & ſpirituum circa cor, qa cor eſt inſtr̄m paſſionis aīę. Vnde cor eſt, qd̄ maximè turbat̄ in ira. Et ꝑꝑ hoc ex turbatione cordis apparēt in hoīb. iratis multa ſigna exterius in plurib. mēbris, ſicut dicit Greg. 5. Moraliū, ſ. Irę ſuæ ſtimulis accēſū, cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe impedit, facies igneſcit, exaſperant̄ oculi, & nequaq̃ cognoſcuntur noti. Ore quidem clamorem format, ſed ſenſus quid loqtur ignorat. Et ſic inflāmationem q̃dam cauſat, & feruorē maximum: quia oīa ſigna, q̄ exterius apparēt, ex feruore, qui circa cor accidit, excitant̄. Ex quo B apparet, ꝙ non ſit aliqua paſſio ita impetuoſa, ſicut ira qa ipſa cauſat feruorē maximum, & plura ſigna apparēt exterius in hoīe irato, q̃ in habēte q̃libet aliā paſſionē. Exteriora tn̄ ſunt ab īteriorib. cauſata: ideo cum fuerint exterius vehementiora ſigna, neceſſe eſt interius eſſe impetuoſiorē tranſmutationem. An tn̄ ex hoc ſit maior ira, & efficacior oīb. alijs paſſionib⁹, nō oſtendit̄, ſed dicet̄ de hoc. j. ꝯparando irā, & amorem. Ad primū dicendum, ꝙ feruor ad amorem ꝑtinet, & ēt ad irā, & tn̄ in amore regulariter non ſentitur, ēt ſi magnus ſit. In ira aūt ſentitur. Et verum eſt de amore, ꝙ ſiue magnus, ſiue paruus ſit nō ſentitur feruor eius, niſi ꝑꝑ indigentiā, ſ. qn̄ indigētia illū demonſtrauerit, vt dicit Augu. 10. de Trin. Hoc aūt eſt, qn̄ quis priuat̄ re amata, vel alius conat̄ impedire eū C in illa, qa tunc inſurgit violētiſſima vis amoris, & ſētit̄ feruor eius, & ardētius mutat̄ cor ad remouendū impedimentum in re amata, & tn̄ tunc feruor amoris adiuuatur ꝑ irā, ſm quam mouet̄ ꝯ impediens, & ēt ipſe amor in ſe maior apparet. Sic apparet in amātibus, q habent cōpetitores in amato Nā violentius amāt. Etiam patet in illis, qui priuati ſunt re amata, qa licet poſſidētes eam viderent̄ non amare, aut valde remiſsè, poſtq̃ carcere cęperunt efficit̄ amor fortis, ita vt quieſcere nō poſſint, quouſq; denuo poſſideāt quod amabāt. De his latè diximus in li. de Amore, & amicitia. Differt tn̄ feruor in amore, & in ira, qa feruor amoris, licet magnus ſit, non ſentit̄, cum in ſe ſit dulcis, eo ꝙ ille eſt ad fruēdū, & q̃to amor maior eſt D ſi res amata pacificè hr̄ tanto eſt trāquillior, & magis dulcis ipſe amoris feruor. Vn̄ aſſimilat̄ feruor amoris calori aeris, & ſanguinis, q eſt calor tēperatus, & cum quadā dulcedine, & lenitate: ideo ſanguinei magis amatiui ſunt, qa amor cōpetit calori ſanguinis. Etiam dr̄, ꝙ cogit amare iecur. i. iecur mouet nos ad amandum. Hoc aūt eſt, qa in iecore fit generatio q̄dam ſanguinis, & ille aſſimilat̄ amori, & eſt ꝯueniēs inſtr̄m eius. Feruor aūt irę nō eſt tēperatus, & dulcis, ſed cū quadā amaritudine, & exuſtione ad ꝯſumendum. Et hoc eſt, qa ira tendit ad malū, ſ. in nociuum, vt illud repellamus. Ad nociuum aūt mouet̄ homo ſub intētione deſtruendi. Ideo motus irę debet eſſe amarus, & aſper. Et aſſimilat̄ calori ignis, qui eſt con E ſumptiuus oīum: ideo ira ad coleram ꝑtinet, quia ira aſſimilatur calori in cōplexione, quia illa eſt calida exceſſiuè & ad motum facilis, & ad exurēdum Ideo dicit Damaſcen. quòd ira procedit ex euaporatione fellis, à quo inflammatur ſanguis. Et ideo ira fellea nuncupatur, quaſi à felle ortum trahens Et ſic dicendum, quòd licet feruor amoris poſſit eſſe maior, quā iræ, non poteſt eſſe cauſa apparēs, quia diuerſo modo mouetur, cum amor moueatur ad fruendum, & quanto fuerit res magis amabilis, & magis pertinens ad fruitionem, tanto erit amor ſuauior, & tranquillior, quia res ipſa totum amantem abſorbebit, & eū ad ſe trahet, cum totum eius deſiderium compleat.

Ad primū argu.

Quare feruor amoris nō ſentitur.

Et sic cessantibus omnibus motibus ad alias res in amante, erit feruor amoris illius vniti maximus. Et tunc minimè apparebit cum potius ipsa res, quæ sic amat absorta, & carens oĩ operatione videatur. Quod aũt existẽte cõpetitore in re amata, vel ablata illa, appareat feruor amoris, q̃ prius non apparebat, ꝑ accidẽs est. Nam nõ incipit amor tũc esse maior, sed per adiunctionẽ iræ maior apparet. Nam necesse est maiorẽ esse amorem eius, q̃ fruitur re optima pacificè, si illã cognoscit, q̃ eius, q̃ rem paruã amat, in qua cõpetitorem habet. Et tñ in habente cõpetitorẽ magis apparet amoris feruor. Et ideo sępè dicim⁹, ꝙ habentes ꝯpetitorem in amato, vel priuati illo magis amant, i. magis amorẽ suum ostẽdunt, licet nõ oporteat semper esse maiorem in illis, q̃ in oĩb. alijs, in q̃b. non tñ manifestat̃.

Ad 2. arg. Ad 2. dicẽdum, ꝙ oẽ istud, quod depẽdet ab aliqua causa, q̃ per tp̃s diminuit̃, necesse est ꝑ tempus diminui, & debilitari. Ita est in ira, quia ipsa pendet ex memoria iniuriæ, cũ moueat̃ quis ad vindictam ꝑꝑ iniuriam inflictã. Quandiu ergo manserit memoria iniuriæ poterit esse desiderium vindictę. Cessante aũt memoria, non est possibile vindictã appetere, cũ nihil sit, ꝙ ad appetẽdum moueat: Memoria tñ tempore minuit̃. Qđ oẽs experimur, q̃a ea, q̃ vetera sunt facilius de memoria excidũt. Cuius cã est, quia species reseruatę in organis acceperunt esse ab obiectis exteriorib⁹. Quãto ergo fuerĩt magis elõgatę ab illis, tãto magis debilitabitur virtus earum: Istã autem distantiã facit tp̃s: ideo necesse est memoriã rerum, q̃ aliq̃n nobis fuerunt pręsentes per tẽporis diuturnitatẽ debilitari. Et sic cũ memoria iniurię debilitet, ipsum quoq; desiderium vindictę debilitabitur, quousque aliq̃n tollat̃ totaliter. Et sic iniuria à principio sentit̃ grauius, & tunc est maximus appetitus vindictæ: paulatim aũt decrescit existimatio iniuriæ ſm ꝙ magis receditur à pręsenti ipsius iniuriæ susceptræ. Et ita aliq̃n finietur existimatio. Interdum tñ existimatio iniuriæ, q̃ perierat redit, q̃a reducit̃ ad pñs ipse iniuriãs, vel aliquę de circunstantijs iniurię, & tũc quasi de nouo mouet̃ quis ad vindictã, q̃a format̃ noua æstimatio antiquę iniurię. Idẽ de amore est, ꝙ per tp̃s minuitur si obiectũ amatum recedat in pñtia sensus, & solũ maneat in memoria. Vnde dicit Aris. 8. Ethi. ꝙ si diuturna fiat amici absentia, vr̃ amicitię obliuionẽ facere, & sic paulatim minuit̃ quousque oĩno pereat. Et tñ reducto amico ad pñtiam redibit amoris memoria, & existimatio, licet fortè nõ ita vehemens sicut à principio. Et hoc est nisi fuerit magna mutatio in amicis ex parte status, vel ꝑ alios modos. Vtpotè accipiendo alios amicos de nouo, q̃ multum dissonent cõuersationi prioris amici, quia ẽt in amicis p̃sentib. talis mutatio amicitiã tolleret. Si aũt amatum sp̃ maneat in p̃sentia, nõ facta mutatione ex parte alterius, necesse est, ꝙ ꝑ temporis diuturnitatẽ non minuat̃, sed potius crescat. Quia sicut causa amicitiæ vr̃ esse maior ꝑ hoc, ꝙ maiori tp̃e durat: ita & ipse amor maior erit. Idẽ est in ira, quia si causa irę maneat sp̃ in pñtia, ira semꝑ magis crescit. Sicut q̃n quis sępè videt inimicũ à quo iniusta passus est, crescit valde ira eius, ita, vt tolerare nequeat: ideo q̃tum ad debilitari, vel augeri vires ęquale est in ira, & amore. Quia tñ ira cito ꝯsumat̃ pertinet specialiter ad magnitudinẽ feruoris eius, q̃a ex eo, ꝙ feruens est non põt diu durare in illo feruore, sicut magnus ignis non põt diu durare in illa magnitudine, q̃a materiam totã cito exurit, & sic ipse simul perit. Ita & ira est ꝑ quãdam inflãmationem sanguinis factã per euaporationẽ fellis. Si autẽ fortis euaporatio est, necesse est cito totam materiã euaporare. Si aũt parua est, & lenta poterit diu durare. Ita dr̃ 4. Ethi. c. de mãsuetudine, ꝙ acrocoli, i. acuti, q̃ sunt in prima specie iratorũ, cito quiescunt, ex eo, ꝙ ira eorum valde acuta est apparens, & sic cito soluit̃. Amari aũt cum irã retineãt in se longo tp̃e, irascunt̃, quia non est ira eorum ita acuta, & ita intensa. Etiã generale est ad omnẽ passionem, ꝙ si valde magna est in illa intensione diu durare non põt, quia vel destrueret subiectũ, vel ipsa destrueretur. Sic est de luctu, & dolore. Ob hoc igitur ira q̃tuncunq; sit de aliqua magna iniuria nõ põt semper ęqualis manere, q̃a à principio valde magna est, & si diu durare deberet, nullus eã posset tolerare. Ideo dixit Aris. 4. Ethi. specialiter in c. de mãsuetudine, dicens de iracũdia, ꝙ nõ peccat aliquis in ea per oẽm modum, i. plus, q̃ debet irasci, & cui non debet, & maiori tp̃e, q̃ debet, & q̃n nõ debet, & pro quo nõ debet, & sic de alijs. Subdit autẽ causam: quia malum seipsum destruit, & si ꝑfectum sit, intolerabile est, i. ira si ex oĩ parte fuerit excedens, necessariò eam poterit tolerare.

F, G — Nulla passio fortis diu durat.

Ad 3. arg. Ad tertiũ dicendum, ꝙ ira, aduenientealia maiori ira, minuit̃. Qđ quidem fit ex ꝯditione potẽtię nostræ, quia oĩs virtus finita q̃to in plura diuidit̃ minor fit ad singula, cum non crescant vires, & crescant occupationes. Si ergo homo alicui irascit̃, & postea superuenit alia ira, cũ prius totaliter intẽderet alteri irę, erat æstimatio illius magna: cum verò nunc intẽdat in duas iniurias, non põt q̃libet earum summè intẽdere, sicut si vnica esset. Ideo necesse est minui existimationem cuiuslibet earum. Alia causa est ex cõparatione ipsarum iniuriarum. Nã si quis susceperat vnam iniuriam, pro qua mouebatur ad irã, & superuenerit alia maior, ex ꝯparatione secundæ, prima vr̃ esse parua, quia comparatio oppositorum facit videri singula an parua, vel magna sint. Et sic illa iniuria, q̃ sola existens reputabatur magna, collata ad alteram parua videbit̃. Ideo necesse erit, ꝙ iam minor ira sit ꝓ illa, quàm prius. Si autem iniuria secunda non sit tã grauis, sicut prima, adhuc prima nõ videbitur nunc tam grauis sicut prius, licet videatur grauior, q̃ secunda. Ratio est, quia prius tota mens tẽdebat in vnicam iniuriã, nunc verò cum in duas tendat, ad q̃libet minus intender q̃ si sola esset. Sicut dicit Greg. 1. dialog. Mirum est, ꝙ mẽtem pręlati curarũ densitas deuastat, quę cum in plura distrahit̃ minor fit in singulis. De his S. Tho. 1. 2. q. 48. art. 2.

H, I

De ira, & amore an ꝑ tempus crescant, vel minuãtur.

An ira rationem impediat. *Quæst.* CXXXV.

QVAERITVR, an ira rationem impediat. Dñt aliqui, ꝙ non impedit: quia quod cum ratione est rationem non impedit: ira autem rationẽ sequit̃, vt patet 7. Ethi. ergo rationem non impedit. Item quanto magis impeditur ratio, tãto magis minuitur manifestatio rerum, q̃ ad rationem pertinet. Sed 7. Ethi. dr̃, ꝙ iracundus nõ est insidiator, sed manifestus: ergo ira non impedit vsum rationis, q̃a aliàs iracundus non esset manifestus, sed potius concupiscentia, quę insidiatrix est, videbitur impedire, vt dicitur ibidem. Item iudicium rationis fit manifestius ex comparatione contrariorum, quia contraria posita iuxta se, quæ magna, & quę parua sint magis elucescunt, vt patet 2. Elencho. Sed in ira etiam fit hoc, quia sicut dicitur: 2. Rheto. homines magis irascunt̃, si contraria pręexistunt, sicut si honorati dehonorarentur. Et sic de similibus: ergo ira, & iudicium rationis ex eisdem crescunt, & adiuuãtur, scilicet, ex iusta positione contrariorum: ergo ira rationem non impediet, sed videbit̃ ei similis, quia ex eisdẽ confortat̃.

Primum argu. — Secundum. — K — Tertium.

Dicendum, ꝙ ira impedit animũ, i. rationem. Sic dicit Greg. 5. Moralium, ꝙ ira intelligentię lucẽ subtrahit, cũ mentem ꝑmonendo cõfundit. Considerandum

dum ꝑ hoc, ꝙ aĩa quantum ad partẽ rationalem nõ A vtit aliquo organo corporali in actu suo, ita ꝙ ꝑ aliquod organũ intelligamus, aut velimus, sicut ꝑ aliquod organũ videmus, & audimus. Præsupponit tñ actus organorũ ad actum suum cũ species intelligibiles accipiant à phantasmatibus, 3. de Aĩa: Oportet intelligentẽ phantasmata speculari. Actus verò istorum organorũ impediunt corpore ꝑturbato: ideo necesse est, ꝙ corpore ꝑturbato ꝑ accidẽs aliquo modo rationis iudiciũ impediatur. Sic patet in ebrietate, & ĩ somno, in quib. cessant aliq actus sensitiui, vel perturbant, & maximè in somno, vbi cessant oẽs: Et sic nullus põt intelligere quidquã in somno. Qđ nõ fieret si intellectus esset potẽtia purè separata à materia, vel non præexigeret aliquos actus organicos ad B operationẽ suam. Hoc supposito necesse est dici, ꝙ ꝑ oẽs passiones impeditur ratio in actu suo, quia quælibet passio facit aliquã transmutationem corporalem, vt ostensum est in præc. q. Ex qualibet aũt corporali transmutatione turbatis aliqualiter organis turbat, vel impedit rationis iudiciũ: ideo necesse est ꝑ quãlibet passionem rationem aliqualiter impedire. Quia tñ ipsa ira est impetuosior alijs, magis vr̃ turbare. Ideo de ipsa specialiter dicitur, quòd rationem turbat, vel impedit. Sic dixit Cato,

Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

sicut etiam dicitur in Psal. 30. conturbatus est in ira oculus meus, idest, ira turbauit intellectum, qui vocatur oculus, 6. Ethico.

Ad primum dicẽdum, ꝙ ira impedit rationẽ. Nã C à principio ratio denunciat iniuriã esse factam, ante qđ ira non surrexerat, & qa expectat, ꝙ ratio sibi denunciet iniuriã, dr̃ rationem aliquo modo sequi, vel audire: non tñ totaliter audit, quia nõ expectata determinatione rationis an vindicandũ sit, & qũo mouet immediatè ad vindictam ꝑꝑ velocitatem caloris impellentis, & sic turbat tunc rationẽ, quia nõ ꝑmittit eã finire iudicium suũ in tranquillitate. Facta aũt ista turbatione, ratio nõ põt rectè iudicare: & sic impedit per irã: & sic à principio ira est cũ ratione, & in fine impedit eã. Ad ẜm dicendum, ꝙ iracundus põt dici manifestus, quia signa exteriora apparent in ira magis, q̃ in concupiscentia, & in alijs passionibus. D Et sic ira non est insidiatrix, sicut concupiscentia, qa manifesta signa sui ostendit, per quæ homo seipsum iratũ cognoscere põt, & alij etiã eum cognoscẽt. Et istud ꝑtinet ad quãdam alleuiationem mali. Quia si quis ex insidijs alium percutiat, vituperabilis est: si vero palã faciat hoc ei oñdens, vituperabilis minus est. Cõcupiscentia autẽ non ita palam agit, qa paulatim insurgit: ita, vt plerunq; homo illam habens putet se moueri ẜm rationẽ, & mouet à cõcupiscentia: ideo vocat insidiatrix, 7. Ethi. & furat intellectum spũsè sapientis, i. decipit hominẽ multum intelligentem. Aliter põt intelligi, ꝙ iracundus est manifestus, non ꝙ manifestũ sit sibi qđ facere debeat, sed quia palam operat, non quęrens aliq̃ occultationem. Et istud ꝓuenit ex duob⁹. Primò, quia ratio est impedita, q̃ nõ E põt discernere qđ sit occultandũ, & qđ manifestandum, nec ẽt põt cogitare occultandi vias. Ideo irati sępe denudãt aliqua secreta, q̃ postea dolent reuelasse, sed ꝑ iram modũ tenere nescierunt. Secundò fit hoc ex ampliatione cordis facta ꝑ dilationem spiritũ, & inflãmationem, quod ad magnanimitatem ꝑtinet. Et hic ira facit. Vñ de magnanimo dicit Aris. 4. Ethi. ꝙ est manifestus oditor, & amator, & manifestè dicit, & operat, s. quia ꝑꝑ ampliationẽ cordis neminem timet. Cõcupiscentia aũt q̃tum ad hæc duo nõ est manifesta, quia concupiscens quęrit occultari, sicut dr̃ Iob 24. Oculus adulteri obseruat caliginẽ, dicẽs: Nõ me videbit oculus, & operiet vultum suũ. Etiam qa concupiscens saltẽ à principio non habet rationem tam turbatam, sicut iratus: ideo põt q̃rere modos occultationis. Quantũ ad ẜm etiam non est manifesta, qa ea, quę cõcupiscimus ẜm sensum, vt in plurimũ sunt delectabilia habentia q̃dam turpitudinem, & mollitiẽ, in quib. homo vult latere: quia nõ ꝑtinet ad virilitatẽ ista ꝓsequi, sicut destruere aduersantem. Ideo in ira, q̃ virilitatem q̃dam ostẽdit vult homo esse manifestus. Cõcupiscentia aũt insidiatrix est, & totaliter occulta latere volẽs, quasi de sua turpitudine erubescẽs. Ad 3. dicendum, ꝙ motus irę incipit à ratione. Et qa in hoc cõcordat cũ ratione põt idẽ esse, qđ adiuuet rõnem, & iram, s. iusta positio ꝯtrariorum. Vnde qñ aliqs habet honorem, vel diuitias, & postea incurrit detrimentũ alicuius istorum, istud detrimentũ apparet maius ex vicinitate istorũ, s. qa ĩmediatè ante hoc fuerat diues, & nũc subito factus est paup. Vel ꝑꝑ inopinatũ esse qa bona, vel mala ex inopinato venientia augent tristitiam, vel lętitiam. Et sic est maior tristitia per hoc, ꝙ fuit ante hoc magna lętitia, de quo non sperabatur cito transeũdum esse ad tristitiam. Et sic oppositorum iusta positio auget iram. De his S. Th. 1. 2. q 48. artic. 4. — *Ad 3. arg.*

An ira in homine causet taciturnitatẽ. Quęstio CXXXVI.

QVAERITVR, an ira causet in hoĩe taciturnitatem. Dñt quidã, ꝙ nõ, quia locutioni opponit taciturnitas, sed ira ꝑ crementũ peruenit ad locutionẽ, ergo ira non causat taciturnitatẽ. Patet hoc, quia s. in litera ponunt tres gradus iræ. Primus in sola aĩa, scđs oñsus in voce cõfusa, vt q dicit fratri suo: racha: tertius in voce determinarè significatiua, vt q dicit fratri suo: fatue. Itẽ homo ꝓrumpit in verba inordinata ꝑ hoc, ꝙ rõ non obseruat qđ ddm sit, Ps. 38 Posui custodiã ori meo, dum cõsisteret peccator aduersum me. Sic ẽt dr̃ Prouerb. 15. Sicut vrbs patẽs absq; murorũ ambitu, ita vir, qui non põt cohibere in loquendo spiritum suũ. Sed ira maximè impedit iudiciũ rationis, vt in p̃c. q. dictum est: ergo ira faciet maximè hoĩem in verba prorumpere, & sic non causabit taciturnitatem. Item infra 12. dr̃. Ex abundantia cordis os loquitur, sed in ira maximè ꝑturbat cor, vt dictum est s. q. 134. ergo non causabit taciturnitatẽ. — *Primum argu.* — *Secũdum argu.* — *Tertium argu.*

Dicendum, ꝙ ira nõ se habet vniformiter, qa contingit illam esse magnã, & paruam. Ideo ẜm diuersos status ꝯpetunt ei diuersi effectus. Aliqñ.n. ira reddit hoĩem pauca loquentẽ, aliqñ verò multa effrenatè, aliqñ aũt turbat aliqualiter sensus, ita, vt homo nõ possit oĩa proferre, q̃ vult: interdũ verò hoĩem quasi mutum, & elinguẽ reddit. Ira.n. à princip. qñ adhuc parua est, vel si nõ fuerit valde magna, ꝑmittit secũ quendã rõnis vsum. Et tunc ira facit, ꝙ hõ abstineat à quibusdã verbis ĩordinatis oñdentib. desiderium vindictæ, vt ꝑ hoc maneat locus cõueniẽtior ad vindictam. Nam qñ iratus in vocẽ emittit totum spiritũ suum, non manet ei postea vigor ad puniendum, nec ẽt desiderium vindictæ, nisi remissũ. Nam ira ꝑ voces minuit, quia euaporat. Sicut ẽt ꝑ lachrymas. Nam illi, q vindictã appetunt si non pñt confestim reddere, plorãt, & euanescit sibi ira in lachrymas: & sic fit in pueris, & mulieribus. In vocib. ẽt aliqualiter fit sic, quia clamare iniuriosè q̃dã pars vindictę est. Et sic ira minuit quasi habita quadã retributione, & digerit, & ñ manet postea hoĩ impetus desiderij vindictæ: q ergo in retribuẽdo gaudet, & desiderat retribuere, & nolet, ꝙ ira sibi cessaret quousq; se vindicaret, sicut videmus quosdam hoĩes, q nolẽt, ꝙ ira periret in eis, sed ꝙ maneret vt ꝑ hoc gauderẽt sumendo vindictã. Et qa sciunt, ꝙ si clamauerint, ira euanescet — *Qñ irati sũt clamosi, & qñ tacent.* — *Ira euanescit ꝑ lachrymas, & voces.*

ſcet quaſi ex quodam iudicio rationis tacent, vt maneat eis ira ſua integra, & ſic poſſint retribuere. Vel vt per vocem non inſtruant aduerſarium, & ſic impediatur vindicta, quam ipſi intendunt. De hoc Grego. 5. Moralium dicit: Aliquando ira perturbato animo quaſi ex iudicio ſilẽtium indicat. Alius ſtatus iræ eſt, in quo quis vehemẽter clamat, & in cõminationes, & iniurioſa verba prorumpens. Et hoc eſt, quia iã ira magis ligauit vſum rationis, & neſcit iratus, à quibus verbis abſtinere debeat ex turbatione rationis, vel magnitudine iræ cohibere non poteſt, licet per hoc ira ſibi ipſi repugnet. Et de iſto ſtatu intelligitur, Prouerb. 25. Sicut vrbs patens abſque murorum ambitu: ita vir, qui nõ poteſt cohibere in loquendo ſpiritum ſuum, ideſt, qui nõ poteſt ſe frenare à verbis iniurioſis propter iram. Sicut etiam dicitur Prouer. 27. Impetum concitati ſpiritus quis poterit ſuſtinere, ideſt, quis poterit ſuſtinere impetum irę, vt non loquatur, quando inſurgit ſpiritus iræ. Et iſte eſt ſtatus communior in iratis. Sunt enim cõmuniter clamoſi. Tertius ſtatus eſt quando ira magis creſcente, & quaſi non manente iudicio rationis prorumpere vult homo in quæcunque verba, & tamen ira eſt tam vehemens, quòd non ſolum rationem impedit, ſed etiam ſenſuum officia turbat, & non poteſt homo loqui quęcũque voluerit, ſed turbatè nimium, & quaſi non intelligibiliter, & per ſententias interciſas, & imperfectas loquitur. De hoc dicit Grego. 5. Moralium, ꝙ iræ ſuæ ſtimulis cor accẽſum palpitat, corpus tremit, lingua ſe impedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & nequaquam recognoſcũtur voce. Ore quidem clamorem format, ſed ſenſus quid loquatẽ ignorat. Et ſic in iſto tertio ſtatu non poteſt homo iratus loqui omnia, quæ vult, quia lingua ſe impedit, & ipſa, quæ loquitur adhuc ab eo plenè non intelligũtur. Quartus ſtatus irę eſt, quando vehementia irę in tantum proceſſit, ꝙ non ſolum rationis vſus, ſed officia mẽbrorum inquantum à ratione reguntur omnino ceſſant. Et quia nõ eſt aliquod organum magis expreſſiuum rationis, q̃ lingua, quia ipſa ſola indicat, quid ratio velit turbata oĩno ratione, ceſſabit omnis actus linguæ. Et ideo qui maximam iram patiuntur loqui nihil poſſunt. Sic. n. interdum fit in dolore, quia aliqui habẽtes dolorem pro malis, quę patiuntur, lugent. Interdũ autem dolor tantus eſt, ꝙ hominem totum ſibi abſorbet, & reddit eum quaſi ſtupidum, ita vt lugere, aut doloris ſigna exterius oſtendere non poſſit. Quia ad hoc, ꝙ iſta poſſint oſtendi, oportet rationem manere ſolutam, vt dirigat organa ad repręſentationem doloris. Cum verò dolor valde magnus fuerit, abſorbebitur ratio, & non poterit dirigere organorũ actus ad tales repræſentationes. Et ſic ille, qui intenſius doluerit, dolorem ſuum oſtendere non poterit. Hoc ergo modo ira hominem taciturnum reddit

Ad 1. arg. prę magnitudine. Ita vt loqui nihil poſſit. Ad primũ dicendum, ꝙ augmentum iræ variè ſe habet, ſicut nunc dictum eſt. Nam aliquando impeditur officiũ linguæ per iram, & aliqñ cohibetur totaliter, aliqñ verò datur locus ad magis loquendum, ſ. ratione nõ compeſcente linguã, & procedit ratio iſta de ſecundo ſtatu iræ, in quo ratio non regit iram, & prorumpit iratus in verba.

Ad 2. arg. Ad ſecundum dicendum eodem modo, ꝙ ratione nõ abſorta, nec impeditis oĩno organis, ſed ſolũ impedita aliqualiter ratione profluit homo in verba inordinata, ſicut ciuitas patens ſine murorum ambitu, & pertinet ad ſecũdum ſtatũ irę.

Ad 3. arg. Ad tertium dicendum, ꝙ perturbatio cordis aliqñ põt ad hoc venire, ꝙ ſolum ceſſet à rectè dirigendo organa exteriora: & tunc illa nõ ceſſabunt ab actib.

F ſuis, ſed inordinatè agent. Et tunc iratus prorumpit in verba inordinata ſm̃ ꝙ dictat ei appetitus iræ nõ cohibente ratione. Aliqñ aũt in abundantia cordis in ira in tantũ procedit, ꝙ organorũ officia à ratione directorum oĩno ceſſant. Et ſic eſt officiũ linguę. Vnde reddunẽ homines taciturni. Et ſic dicendum, ꝙ nõ eſt proprius effectus irę reddere hoĩem loquẽtem, aut taciturnum, ſed ſm̃ diuerſos ſtatus eius cõpetunt ſibi diuerſi effectus, ſ. aliquãdo hominem loquacem facere, & aliquando taciturnum. De his Sãctus Thom. prima ſecundę, quæſt. 48. artic. 4.

An tres ſpecies irę, quas ſignant Damaſcenus, & Greg. Niſſenus, ſint ſpecies irę. Quęſtio CXXXVII.

G QVAERITVR circa ſpecies iræ, & qm̃ aliqñ accipitur, vt paſſio, & aliquãdo vt peccatum, dicetur nunc de ſpeciebus irę, vt paſſio eſt, & poſtea de ſpeciebus eius, vt peccatum, infr. q. 145. Et eſt dubium an illę tres ſpecies irę, quas aſſignat Damaſcenus, & Grego. Niſſenus, ſ. fel, maniam, & furorẽ, ſint conuenientes ſpecies iræ. Aliqui dicunt, ꝙ non: quia ſpecies generis alicuius nunq̃ diuerſificãtur ꝑ iſtud, quod eſt totaliter accidẽtale. Iſta tñ tria in ira diſtinguuntur per aliqđ accidens irę, ergo nõ ſunt ſpecies eius. Patet hoc, quia principio motus iræ vocatẽ fel: ira autem manens dr̃ mania, furor aũt eſt ira obſeruans tp̃s ad vindictam. Iſta autem ſunt accidẽtia irę. (Libr. 2. de fi. c. 16. Primum arg.)

H Itẽ Tul. in 4. lib. Tuſculanarum qõnum dicit, ꝙ ira, q̃ Latini vocant excandeſcentiam, apud Gręcos dr̃ ſciſmis, & eſt ira modo naſcens, modo deſiſtẽs, & tñ ſm̃ Damaſc. ſciſmoſis: idem eſt ꝙ furor. Nõ ergo eſt verum, ꝙ furor quęrit tp̃s ad vindictam, ſicut dicit Damaſc. ſed tempore deficit: ergo non cõuenienter aſſignãtur ſpecies illę. Item Greg. 21. lib. Moralium ponit tres gradus irę, dicẽs eſſe quandam irã ſine voce, & aliam cum voce non expreſſè ſignificante, & aliam cum voce determinatè ſignificãte, ſicut diſtinguit hic Chriſtus in litera, ſcilicet: Qui iraſcitur: Et q dicit, racha, & qui dicit, fatue: ergo non ſufficienter diſtinxit Damaſcenus ſpecies iræ, cùm nihil in ea aſſignauerit prout ipſa in voce eſt. (Secundum argu. Tertium argu. Cap. 11.)

I Dicendum, ꝙ ſpecies irę, quas Damaſc. & Grego. Niſſenus aſſignauit, ſumũtur ex illis, quę dant aliqđ incrementum in ira. Nã ira vnica paſſio eſt, ideo nõ eſt in ea perfecta diſtinctio ſpecierũ: & tñ põt ſumi ſm̃ ꝙ ſe habet ira diuerſimodè recipiendo augmentum quoddã. Hoc aũt cõtingit tripliciter. Vno modo ex facilitate motus irę, & iſtã vocat Damaſc. fel, ſ. quia cito accenditẽ, ſicut fel cito mouetẽ. Alio modo cõſideratur ira ex parte triſtitię cauſantis ea, quę diu durat in memoria, & manet, & ꝑꝑ hoc lõgo tp̃e manet: iſta vocatẽ mania, q̄ dr̃ à manendo, quæ quaſi infixa eſt ex eo, ꝙ triſtitia manet, ꝑ quam ira cauſata eſt. Tertio modo põt cõſiderari ira ex parte eius, qđ iratus appetit, ſ. ex parte vindictæ. Et hoc ꝑtinet ad

K tertiã ſpeciem, ſ. furorem, qui nunq̃ quieſcit quouſque puniat. Iſtas tres ſpecies quaſi ſub eiſdem motiuis diſtinguit Ariſt. 4. Ethi. c. de manſuetudine dicẽs: Quoſdã eſſe acutos in ira, quia cito iraſcũtur, alios verò eſſe amaros, quia diu retinent iram, alios autẽ difficiles vocat, qa nunq̃ quieſcunt, niſi punierint retribuẽdo. De iſtis tribus ſpeciebus magis declarabitẽ inf. q. 145. cum dicetur de ſpecieb. iræ inquãtũ peccatũ eſt. Ad primũ dicẽdum, ꝙ iſtæ tres ſpecies iræ non diſtinguunẽ per aliquod accidẽs, quia illa, q̃ ꝑtinent ad aliquam perfectionẽ rei, non ſe habent omnino per accidens ad ipſam. Ira aũt ſuſcipit quandã perfectionem per iſta tria: ideo non ſunt accidentalia ei: & ſic poterũt ſpecies eius aſſignari ꝑ hæc tria. (Cap. 5. to. 5.)

Ad

Secundum dicendum, ꝙ excandescentia, quā po Tullius videtur magis pertinere ad primam speciē iræ, quæ est in illis, qui faciliter irascuntur magisquàm ad furorem, qui appetit retributionem. Nil tamē prohibet, quòd scismosis in Græco, qđ Latinè dicitur furor vtrunque importet, scilicet, velocitatem ad irascēdum, & firmitatem propositi ad puniendum, primo modo accipit Tullius, secundo modo Damasce. Ad tertium dicendum, quòd isti tres gradus iræ designati à Christo ī litera distinguūtur secundum diuersos effectus iræ, & non secundū diuersas perfectiones eius, quia ab ira eodem modo se hāte possunt isti tres effectus prodire. Damasce nus autem distinxit iram magis per ea, quę tangunt ratiō specificam, quia illa pertinent ad perfectionem iræ secūdum diuersam habitudinem suam, & non ad aliquos effectus eius. De istis tribus gradibus assignatis hic à Christo dicetur infra in quæst. 142. Des Sanctus Thom. prima secundę, quæs 66 ar. 8. Hic dici poterat de comparatione iræ ad incontinē tiam & de proprietatibus iræ: quoniam tamē multa istorum non solum conueniunt iræ, vt passio est, sed iam, vt peccatum est, dicetur nunc de ipsa, vt est peccatum: postea verò subiungentur ista dubia.

Aliquando sit licitum irasci, vel semper sit peccatum. Quæstio CXXXVIII.

Primum argu. QVAERITVR, an aliquando sit licitum irasci, vel semper sit peccatum. Dicunt quidam, quo semper sit per peccatum, quia Hieronym. super Matth. exponens supra illam literam: qui irascitur fratri suo, & c. dicit: In quibusdam codicibus additur sine causa. Cæterum in veris definita sentētia est, & ira penitus tollitur: ergo nullo modo licet irasci si penitus ira tollitur, idest, prohibetur. Item ma- Secundū. lum animæ nō est nisi esse sine ratione, vt dicit Dionysi libr. de diuin. nominib. cap. 4. Et tamen ira sine ratione est, quia non perfectè audit rationem, vt dr̄ 7. Ethi. & Grego. 5. Moralium: dicit, ꝙ cum tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodo scisamque perturbat. Et Cassianus dicit in li. de Instit. cęnobiorum. Qualibet ex causa motus efferuens iracundiæ excæcat oculū cordis: ergo sem- Tertium. per erit irasci illicitum, quia semper sine ratione est, & eam turbat. Item ira est appetitus vindictæ, vt dicit gloss. super Leuit. 9. & idem innuitur, 2. Rheto. Appetere tamen vindictam nō est licitum, sed Deo dimittendum est. cùm sibi proprium sit retribuere pro peccato quolibet tempore debito, Deutero. 32. Mihi vindictā, & ego retribuam: ergo irasci semper erit malum. Itē istud, quod nos retrahit, & remouet Quartum. à Dei similitudine est malum, sed irasci semper nos retrahit à similitudine Dei quia Deus oīa cum tranquillitate iudicat, Sapientiæ 12. Iratus autem cum perturbatione omnia facit: ergo irasci illicitum est. Dicendum, ꝙ ira non est semper illicita. Est. n. ira passio quędam, & naturaliter insurgens. Si ergo ipsa ẜm se peccatum esset, vel semp esset illicitum irasci, cogeretur homo interdū peccare, s. qn̄ ira in eo naturaliter insurgeret. Et hoc est inconueniens, & nō solum si esset peccatum insurgendo, sed ēt in pmanendo Et ideo dicendū, ꝙ ira accipit̄ aliquando, vt motus quidam insurgēs in nobis, cuius principium non est omnino in potestate nr̄a. Et tunc manifestū est, ꝙ ira nō est peccatum, quia nihil est peccatū, nisi sit volūtarium. Alio modo accipit̄ ira prout manet ex cōsensu rationis iudicātis istud faciendum ad qđ ira mouet. Et dicendū, ꝙ ēt isto modo non est semp illicitum irasci. Quia istud esset si ira secundū se ma-

A la esset, & nunq̄ rationi consentiret illi', cum nūquā debeat consentire alicui malo. Et tn̄ ira non est sem per mala. Pro quo sciēdum, ꝙ in passionibus potest inueniri malū dupliciter. Vno modo ẜm speciē passionis, quę accipit̄ ex obiecto suo, tunc dr̄ passio mala, qn̄ obiectum ẜm suam rationē dicit aliquid malum. Et hoc modo inuidia ẜm suam speciem importat aliquid mali, cum sit inuidia dolor quidā de bono aliorum. Et hoc ẜm se repugnat rationi, quia de bono nō est tristitia, nec dolor, sed de malo. Ideo inuidia isto modo semper mala est. Ita dicit Aristot. 2. Ethi. ꝙ quędā mox nominata cum malitia sunt inuoluta, & nominat ibi inuidiam. Hoc etiā mō odiū ẜm se dicit malum, quia per odiū appetimus alicui malum, ẜm ꝙ malum est, & tn̄ malum secundum se B non est appetibile. Hoc modo non inuenit̄ malitia in ira, quia ira licet de malo quodam sit, quia intēdit inferre nocumētum, vel punitionem, tn̄ semper est sub ratione boni, & iusti, quia ira est appetitus vindictę. Dicit aūt vindicta retributionē inquantum reddit malum aliquod punitiuum alicui pro malo, qđ fecit, & istud iustum est. Alio modo accipitur malū in passionibus ex quantitate ipsius passionis, i. ex abūdantia, & defectu, sicut tristitiæ, & delectationes tactus, & gustus passiones sunt, & ex se non dicunt malum, sed excessus in delectationibus tactus, & gustus malus est. Etiam excessus in tristitijs malus est, vt si quis oīno abstinet à delectationib. tactus, & gustus, quia tunc natura nō poterit cōseruari, cum reqrat C quasdā istarum delectationum ad sui conseruationem. Nō est ergo malum ẜm speciem in delectationibus, & tristitijs tactus, & gustus, quia tunc oīs talis delectatio esset mala, qđ falsum est, sed est malū earum in q̄titate. i. in superabundantia, & defectu. Sic est in timore, & audacia, & ferè oībus passionibus. De ira idem est. Nam excessus in irascendo malum quoddam est, defectus ēt in irascendo malus est. Vt si quis nulli, & pro nulla causa irascatur. Nā tunc peribit doctrina, & correctio, quia criminosi non possunt conuenieter increpari in verbo, nisi sit ibi aliqua ira, qa aliàs oīa fierent remissè. Vn̄ aliqua ira est, quę nō solum est licita, sed ēt est necessaria, s. ira per zelum, vt dicet̄ seq. q. Et ita Arist. 4. Ethi. increpat il- D los, qui nunq̄ irascunt̄, dicens: Iniuriantē autem sustinere, & familiares despicere seruile est, i est conditio seruilis, & misera. Et iterum dicit. Non irasci, in quib. oportet, insipientis esse vr̄. Et non sentire omnino, nec tristari. Cū ergo ira fuerit moderata, licita erit. Et necesse est, ꝙ in aliquo casu sit bona, quia cū ipsa ẜm speciem suam non sit mala, vtendo ea debitè, bona erit, quia oīa, quę veniūt in vsum rationis, ēt si aliàs essent in differentia nō habentia aliquam rationem boni de se, per hoc ꝙ à ratione regulant̄, efficiunt̄ bona, & laudabilia Et ita in ira est. Ad primum dicendum, ꝙ circa passiones locuti fuerūt aliter Stoici, q̄ Peripatetici. Nam Stoici voluerunt auferre oēs passiones, dicentes oēs passiones esse quos- Ad 1 arg E dam effectus existentes præter ordinem rationis. Et ideo dicebāt iram, timorem, audaciā, & cęteras passiones malas esse. Quia necesse erat, ꝙ cōfiterent̄ aliqñ hominem benè se habere in timore cauēdo à q̄busdam, q̄ nullo modo homo sustinere pōt, vel sustinere non debet: dicebant tūc non esse timorem, sed esse cautelam, & esse actū rationis Ita ēt in alijs passionibus assignabant. Peripatetici autem dixerunt passiones non esse malas, sed excessus, vel defectus in illis. Et sic quodammodo concordant in sententia, licet nolint admittere Stoici modum loquendi Peripateticorum. Nam ipsas passiones, vt sunt à ratione regulatæ, nolunt vocare passiones.

Vt verò excedunt rationis regulam deuiãtes ab ea in plus, vel in minus, vocant eas passiones: & tūc uerum est, quòd semper sunt malæ. Rationabilior tamē est positio Peripateticorum. Nam necesse est, ꝙ idem motus secundum substãtiam sit iræ, vel timoris, quando est maior timor, quàm debet, & minor, quàm debet, & quando est quantum debet, cū istæ sint circunstantiæ accidentales, quę non variãt substantiam rei. Si ergo ira, vt est in excessu, vel defectu est passio, ēt ipsa vt erit in medio erit passio: & tñ differret, quia vt est in medio est regulata, vt verò supabundans, vel deficiēs non est regulata. Et tñ regulari, vel non regulari, est sibi posterius, & accidentale. Ideo positionem Peripateticorum tanq̃ rationabiliorē magis approbauit Aug. 9. de Ciuit. Dei. Et quia ira, timor, audacia, & similia sunt noīa passionū, nō imponunt ista noīa à Stoicis, nec conceduntur, nisi qñ ipsę passiones sunt in extremo. Vnde si timor sit regulatus nō cōcedent, ꝙ ille debeat vocari timor, sed vocãt eum cautelam. Ita si fuerit ira regulata secundum rationem nō permittent vocari iram, sed quando est in extremo. Ideo secundum eos si dicat̃, ꝙ aliquis habuit irā, vel iratus est, non oportet, ꝙ dicatur bene, vel malè, aut iustè, vel iniustè, quia ex eo, quod dr̃ fuisse iratus, intelligitur, ꝙ iniustè iratus est. Et sic Hier. vr̃ loqui cum Christus dicat hic: qui irascitur fratri suo, & ira significet excessum, & ideo ꝙ nunquam possit esse, nisi mala, & tunc verum est, ꝙ nō oportet dici, qui irascit̃ fratri suo iniustè, quia ex eo, ꝙ dicebatur: Irascit̃: intelligebatur, quòd iniustè. Ideo dixit, ꝙ erat sententia diffinita, i. certa, & terminata non indigens aliquo supplemento. Dicendum tñ, ꝙ quidquid sit de differentijs, quibus inter se utūtur Stoici, & Peripatetici, constat, ꝙ Christus non tenet viam loquendi Stoicorum, sed magis viam vulgarem. Vulgus autem vocat iram, timorem, audaciam, & cæteras passiones, siue sint in excessu, siue in defectu, siue in medio. Et ita Christus accipit, & sacra scriptura. Nam Christus aliquem timorem laudat, & aliquem vituperat, infr. 10. s. timere Deum, & non timere homines. Etiam ira laudatur aliquãdo, & aliquando increpatur: ergo nō accipitur semper pro extremo, quia tunc nunquam laudaretur. Ideo dicēdum, ꝙ Christus accepit hic irasci, prout est passio generaliter sumpta, & potest esse regulata, vel sine regula. Quia tñ totū irasci, qđ Christus increpuit malum est, oportet dici, ꝙ in istis tribus modis, ira dicat excessum, & tñ poterat aliquis irasci quãtum debebat, & non esse licitum. Ad secundum dicēdum, ꝙ ira licet nō sit totaliter cum ratione, est tñ aliqualiter cum ratione, vt dr̃ 7. Ethi. ideo nō oportet semper eam esse malam. Aliter pōt dici, ꝙ ira potest cōsiderari, vt motus insurgens in nobis nō ex imperio rationis, sed naturaliter: & tunc non est laudabilis, nec vituperabilis, sicut nec aliæ passiones. Alio modo potest accipi, vt ira per voluntatem acceptat̃, vel repellitur. Primo modo ira non est bona, nec mala, quia bonum, & malum in actibus causat̃ per rationem regulantem. Et tñ tunc adhuc ira est cū quadã ratione, quia non potest insurgere, nisi ratio prius iudicauerit iniuriam esse factam, 7. Ethi. Secundo modo ira pōt esse bona, vel mala secūdum ꝙ à ratione regulat̃, vel non regulatur. Nam si reguletur, bona est, & tunc non dr̃ esse sine ratione. Si nō reguletur mala est, quia excedet in quantitate, vel circa aliam circunstantiam, & tunc mala est. Aliter potest dici, ira potest se habere ad rationem dupliciter, s. antecedenter, & consequenter. Si. n. ira rationem antecedat, ita, ꝙ moueatur ratio ad agēdum id, qđ ira suadet, trahet rationem à sua rectitudine. Et tunc ira

Ad 2. arg.

F erit semper mala, quia non videtur possibile, ꝙ i[a] sibi ipsi relicta actionem aliquam bene regat. Cu[m] semper inclinet ad plus vindicandum, quàm op[or]tet, vel nō qualiter oportet. Alio modo potest se habere consequenter ad rōnem, s. ꝙ sit instrum[en]tū rationis. Nam sicut ratio uult vitia increpare per appetitum sensitiuum fieri poterit si reguletur à ratione, & vtatur ratio ipsa ira tanquam inst[rumento]. Nam ratio per seipsam non increparet satis efficaciter, nec puniret aliquod vitium. Et sic ira non [prece]dit rationem, sed sequit̃ eam. Et ista vocatur ira [per ze]lum, qua mouetur pręlatus ad puniendum int[erd]ū asperè, & obiurgandum vitia subditorū. Et licet a[utem] ira per zelum, quandiu manet, non permittit ra[tio]nem liberè iudicare, sicut si nulla ira esset, nō e[st] p[ro]

Quia ira per zelum est bona licet aliquo modo turbet rationem.

G hoc vituperabilis: quia non oportet, ꝙ omni tpo[re] mo per rationem deliberet de actibus suis, sed di[cit] quo tpe exequatur id, quod semel deliberatum st, quia aliàs ipsa ratio seipsam magis impediret si[m]per deliberare vellet. Nam nūquam sequeretur aliquis effectus si semper deliberaret. Sicut etiã artifex impediretur in suo actu, si dum debet operari deliraret de agendis. Cum ergo semel per rationem diffinitum est, quòd aliquid faciēdum est contra aliquē, etiam si ira insurgat iam nō impedit, licet post nō possit haberi deliberatio, obstante ira, quia iam non est tempus deliberandi, sed exequendi. Ad tertium dicendum, quòd appetere vindictam propter malum eius, qui punitur, peccatum est. Sed appetere il-

Ad 3. arg.

H lam ad correctionem peccatorum conseruandum bonum iustitiæ laudabile est. In hoc autem potest moueri appetitus sensitiuus quãtum à ratione mouetur. Et sic vindicta fiet rectè per iram, quæ imperata est iustè per rationem. Nam sicut quando iudex aliquem licitè condemnat, minister licitè illum occidit, ita cum rationis minister ad punitionem sit ipsa ira, licitè per iram aget aliquis puniendo aliquem, si ratio prius determinauit illum esse puniēdum. Pro quo sciēdum, quòd vindicta ab aliquibus accipitur valde strictè, ita, vt semper mala sit. Dicendū tamen quòd propriè vindicta significat retributionē pœnæ, vt si quis malum intulit, quòd detur ei pęna debita pro peccato illo est vindicta. Hoc modo quan-

Quñ est licitum desiderare vindictam, & qñ non.

I docunque aliquis punitur pro delictis etiam nemine accusante eum, nec desiderante mortem illius dicitur fieri vindicta de eo. Et sic quando quis desiderauerit, quòd mali puniantur secundū leges, vt propter impunitatem non turbetur tota respublica dicitur vindictam desiderare, quia desiderat pœnam debitam infligi peccatis malorum. Sic accipiendo manifestum est, quòd desiderare vindictam non est peccatum, sed potius laudabile. Nam omnis iudex vindictam desiderat, & vindictam infligit, quando pro peccatis delinquenti sufficientes pœnas reddit. sic dicitur ad Rom. 13. Nō enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est vindex in iram ei, qui

K malum agit, idest, iudex est vindicator Dei in omnibus malis, idest, vindicat Deum de malis infligendo illis pœnas. Et ista vindicta per iram est, saltem quãtum ad executionem. Vnde dicitur isti. Vindex in iram, idest, per iram vindicat, licet per iram non iudicetur, sed ratio, & legis necessitas eum impellunt. Hoc etiam modo viri iusti vindictam desiderant, & gaudent de illa, Psalmo 57. Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, idest, cū viderit puniri malos iustè pro sceleribus suis. Alio modo accipitur vindicta pro gaudio quodam, quod homo habet in inflictione pœnarum in illo, qui lęsit eum, vel aliquem alterum. Et tunc vindicta est semper mala, quia desideraretur ibi pœna alterius solum, vt est quod-

dam

dam malum ipſius. Sed deſiderare malum alicui ſub ratione mali ſemper peccatum eſt. Et quia tale gaudium non ordinatur ad bonum iſtius puniti nec alicuius alterius, ſed ſolum fruitur homo illo, & ad iſtud gaudium habendum deſiderat pęnas alterius, erit ſemper deſideriũ vindictę peccatum. Et ita conſueuit accipi communiter: ideo rectè ꝓhibetur deſiderium vindictę ſic accipiendo.

[Ad 4. arg.] Ad quartũ dicendũ, ꝙ poſſumus aſſimilari Deo, & debemus in appetitu boni: ita ꝙ ſemper bonum appetamus, quia ſemper bonum ille appetit: in modo tamen appetendi Deo non poſſumus aſſimilari: quia in eo nõ eſt appetitus ſenſitiuus, ſicut in nobis, qui debet regulari per rationẽ: ideo oportet, ꝙ nos faciamus aliquid per appetitum ſenſitiuum tanq̃ ꝑ miniſtrum ad hoc, ꝙ ratio firmiter operetur. Sic dicit Greg. 5. Moralium, ꝙ tunc ratio contra vitia robuſtius erigitur, cum ira ſubdita rationi famulatur. Et ideo in homine agere per iram interdum eſt laudabile, in Deo autem eſt impoſſibile. Ideo licet ira diſtrahat nos à ſimilitudine Dei, non propter hoc eſt mala cum iſta diſſimilitudo competat nobis ex natura, & non ex voluntate. Et dato, ꝙ omnia poſſet homo agere per ſolum imperium rationis, nullo motu irę inſurgente, non eſſet bonum, quia tales actiones non poſſent eſſe vehementes, ſed remiſſę eſſent, cum non apponeret eis homo totum vigorem ſuum. Perfectius ergo eſt in homine agere, cũ ira in quibuſdam, & per hoc Deo aſſimilari in natura, quàm velle omnia ſine ira agere, quia non eſt idem eſſe perfectum in Deo, & in homine. Et quod in Deo dicit perfectionem, in homine dicit imperfectionem. Nam Deo eſſe purum ſpiritum perfectio eſt, in homine autẽ, ꝙ maneret purus ſpiritus. ſ. ꝙ maneret ſola anima, non eſſet perfectio: quia tolleretur integritas naturæ. De his S. Thom. ſecunda ſecundæ. quæſt. 158. arti. 1.

An ira ſit peccatum. *Quæſtio CXXXIX.*

[Primum argu.] QVAERITVR, an ira ſit peccatum. Dicunt quidam, ꝙ nõ, quia per peccatum homo demeretur, per iram autem nõ poteſt demereri; quia ira eſt paſſio, & propter paſſiones non laudamur, nec vituperamur 2. Ethi. ergo ira non eſt peccatũ.

[Secundũ argu.] Item in omni peccato eſt conuerſio ad aliquod bonum commutabile, cum in peccato cõmiſſionis ſemper ponantur auerſio, & conuerſio: in ira autẽ non ſit conuerſio ad aliquod bonum commutabile, ſed ad malum alicuius. i. pœnam eius, quã iratus appetit, ergo ira non eſt peccatum.

[Tertium argu.] Item nemo peccat in eo, quod vitare non poteſt: ira tamen nõ põt vitari, ſicut dicit Glo. ſuper Pſal. 4. Iraſcimini, & nolitę peccare. Motus irę non eſt in poteſtate hominis. Et hoc innuit Ariſt. 7. Ethi. dicens, ꝙ iratus cum triſtitia operatur, & tamen triſtitia contra voluntatem eſt.

[Quartum argu.] Item omne peccatum eſt contra naturã, vt ait Dama. lib. 2. Iraſci tamen naturale eſt, cum ſit actus potentiæ iraſcibilis, quæ eſt naturalis. Hiero. quoque dicit, ꝙ iraſci hoĩs eſt. i. eſt conditio hoĩs.

Dicendum, ꝙ ira propriè nominat quandam paſſionem. Eſt autem paſſio in appetitu ſenſitiuo, quę autem ſunt in appetitu ſenſitiuo, non ſunt bona, nec mala, niſi ſecundum, ꝙ à ratione regulãtur: qa bonum, & malum in homine accipiuntur ſecundũ ea, quæ ſunt propria homini. Hoc autem eſt ipſa ratio: ideo motus appetitus ſenſitiui quandocunque fuerit regulatus à ratione bonus erit. Si autem regulam rationis excludit, malus erit. Poteſt autem ira ordinari à ratione dupliciter. Vel quantũ ad ipſum appetibile per iram, vel quantum ad modum appetendi. Appetibile autem in ira eſt ipſa vindicta, quæ ſi accipiatur ſolum pro retributione pœnarum debita alicui, poteſt eſſe licita in aliquo caſu, vt dictum eſt præced. q. Vnde ſi aliquis appetat, ꝙ fiat vindicta de aliquo relinquente ſecundũ ordinem rationis, eſt laudabilis appetitus irę. Et vocatur iſta ira per zelum. Si autem aliquis appetat, ꝙ fiat vindicta qualitercunque. ſ. inferendo alicui pęnas, ſiue ſecundum ordinem rationis, ſiue cõtra ipſum, puta ſi appetat puniri illũ, qui nihil meruit, vel plus quàm meruit, vel ꝙ puniatur non ſecundum legitimum ordinem iuris, nec propter finem debitum. ſ. propter conſeruationem iuſtitiæ, ſeu propter aliqd aliud, erit peccatum in hoc deſiderio vindictę. Et vocatur iſta ira per vitium. Alio modo comparatur ira ad ordinem rationis quantum ad modũ iraſcendi. ſ. vt motus iræ non immoderatè feruéſcat, nec interius, nec exterius in ſignis apparentibus. Et iſtud etiam eſt neceſſarium, quia ſi omittatur peccatum erit, etiam ſi homo iuſtam vindictam appetat, quia modus iſte iraſcendi aliqualiter repugnat charitati, cum vehementius quis mouetur in pœnã alterius. Conſiderandum circa iram per zelum, quod eſt laudabilis, & eſt neceſſaria omni homini, ſiue inquantum eſt perſona priuata, ſiue inquãtum eſt præſidens. De perſona priuata patet: quia ira per zelum nihil aliud eſt, quàm appetitus punitionis in aliquibus, quia mali ſunt, ſiue faciendo contra honorem Dei: ſiue contra ſtatum publicum, vel priuatorum. Qui autẽ non deſiderant talia puniri inquantum iniuſta ſunt, & deſtructiua boni, malus eſt, aut remiſſus valdè. Pertinet autem ad quandam perfectionem hominis deſiderare iuſtitiã, ſicut dicitur ſupra in litera. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. Qui tamen non deſiderant malos puniri, non deſiderant iuſtitiam: quia nihil iuſtius eſt, q̃ puniri malos, qui deſtruunt ſtatum publicum, & ſunt hoſtes legum. Qui ergo dolet de legibus violatis, & de honore Dei diminuto, & de ſtatu publico collabente, zelat pro ipſo, vt non pereat. Et hoc eſt deſiderare, vt puniantur, qui talia faciunt. Non curare de iſta violatione legum, aut diminutione cultus diuini eſt non diligere Deum, nec bonum publicum, quod peccatum eſt: ideo zelare pro omnibus iſtis omni homini incumbit, & conſequenter dolere de diminutione, aut dãno inflicto in his omnibus neceſſarium eſt. Et ſic appetent puniri illos, qui iſta violant. Iſte autem appetitus dicitur ira ꝑ zelum, & Deus valde laudat, & diligit talem appetitum: quia eſt ſignum magnę dilectionis, ꝙ quis zelet pro Deo ſicut amicus zelat pro amico. Et ſic laudatur Elias zelans pro Domino. 3. Re. 19. Zelo zelatus ſum pro Deo Iſrael: Altaria tua ſuffoderũt, & ſacerdotes tuo occiderunt. Erat tamen perſona priuata Elias, & laudatur valde pro iſto zelo 1. Machabę. 2. ſ. Elias dum zelat zelum Dei: receptus eſt in cœlum. Et ſic innuitur, quòd propter meritũ zeli receptus eſt viuens in cœlum. i. in paradiſum terreſtrem. Sic etiã Phinees priuata perſona erat, & tamen zelãs pro cultu Dei, occidit Iudæũ coeuntem cum ſcorto Madianitidę. Et hoc fecit per motum irę, quæ erat zelus, & Deus laudauit ipſum, Numeri 25 ſcilicet: Phinees filius Eleazari auertit irã meam à filijs Iſrael: quia zelo meo commotus eſt contra eos, vt non ipſe delerem eos in zelo meo. Et laudatur valde. 1. Machabę 2. Iſtum zelum debẽt habere omnes perſonæ priuatæ pro lege, quia tenẽtur diligere Dei legem, & conſequenter tenentur iraſci omnibus præuaricantibus eam. Quia naturaliter

[Quid ſit ira per zelũ, & quid ſit zelus, & ꝙ ẽ neceſſaria.]

[Qđ ira ꝑ zelũ pertinet ad priuatos.]

liter ita eſt, quòd eodem deſiderio res mouetur ad aliquid proſequendum tanquam bonum ſuum, & ad repellendum omne impediens, & aduerſans in illo. Ideo Mathathias zelans pro lege Dei clamauit ad oẽs Iudæos habentes zelũ legis Dei, dicens: Omnis, qui zelũ habet legis exeat poſt me. 1. Machabę. 2. Et dicitur ibi: tunc deſcenderunt multi quærentes iuditium, & iuſtitiam in deſertum, & ſic innuitur, ꝙ illi, qui quærunt iuditium, & iuſtitiam, ſunt, qui zelum legis habent. Alij autem nec iuſtitiam quærunt, nec iuditium. Non quærere tamen iſta damnabile eſt. Ideo tenentur omnes zelare ꝓ lege Dei, & iuſtitia. Et ita dicebat Dauid Pſal. 68. Zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantiũ tibi ceciderunt ſuper me. i. quia ego zelabam ꝓ lege tua, & pro templo tuo vrebar intra me, quando videbam, ꝙ aliqui facerent contra legem tuam, & quando aliqui exprobrabant tibi, opprobriam eorum ceciderunt ſuper me. i. ita durè ferebam, ſicut ſi contra me dicerentur. Et ob hoc illi ſoli dicuntur eſſe aliquid Dei. i. pertinere ad ipſum, qui habẽt zelum eius, & dolent de cõtemptu ipſius. Sic dr̃ Exo. 32. cũ dixit Moyſes leuitis: Si quis eſt Domini, iungatur mihi. i. ſi aliquis eſt, qui pertineat ad Deum, & doleat de iniuria eius, iungatur mihi. ſ. ad puniendũ aduerſarios Dei. Iſtud autem pertinet ad iram, quæ eſt per zelum, quia ex eo, ꝙ iſti iraſcebãtur violatoribus legis, puniebant eos. In prælatis autem adhuc magis neceſſaria eſt ira per zelum: quia ipſi non ſolum tenentur bonũ deſiderare, & dolere de præuaricatione legis Dei, ſed etiam punire eos, qui præuaricantur eam. Quia non ſufficit prælato, ꝙ ipſe non faciat contra legem, ſed ꝙ puniat violatores eius. Sic patet extra de ſimo. ca. Licet Heli. Dicitur enim, quòd licet Heli ſũmus ſacerdos in ſe bonus exiſteret, quia tamen non puniuit peccata filiorum ſuorum, corruit de ſella, & fractis ceruicibus, expirauit. Ita eſt in quolibet prælato, quia ſi non correxerit vitia ſubditorum efficaciter, ipſe ꝓ illis peribit. Vnde dicitur ibi. Ad corrigendos igitur ſubditorũ exceſſus tanto debet diligentius prelatus aſſurgere, quanto damnabilius eorum offenſas deſereret incorrectas. Ad iſtam autem correctionem dẽt habere prælatus quendam motum animi, ſecundũ quẽ vehementer fertur contra peccantes. Et iſte vocatur ira per zelum. Et ſi non obſeruetur aliqualiter iſte rigor irę in correctionibus, & obiurgationibus, quas prælati faciunt, omnia remiſsè fierent, & correctio eſſet modicum efficax. De hoc Greg. lib. 19. & 20. Moralium, & habetur 45. diſt. cap. Diſciplina, & c. Sunt nãque. & c. Vera iuſtitia. & c. Sed iſtud nõ ocioſe. Ibi dicitur, ꝙ prælati ex zelo indignãtur peccantibus, & tamen indignari actus irę eſt. Si autem pereat iſta ira per zelum, peribunt omnia bona, quę prelati facere poſſunt. Sic dicit Chryſoſ. ſuper Mat. Qui ſine cauſa iraſcitur, reus erit, qui verò cum cauſa non eſt reus. Nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iuditia ſtant, nec crimina compeſcuntur. Debet tamen iſta ira ſubſequi ad rationem, ad hoc, ꝙ propriè dicatur ira per zelum. Quia ſi ratio non præcedit, ira nihil deſiderabit, niſi vindictam, & excedet modum. Si autem ira ſubſequatur rationem tanquam miniſtrans, omnia benè fient. Sic dicit Greg in 5. Moralium. Curandum ſummopere eſt, ne ira, quæ vt inſtrumentum virtutis aſſumitur menti dominetur: ne vt domina preeat, ſed velut ancilla ad obſequiũ parata à rationis tergo nunquam recedat. Ira ergo, quæ per zelum eſt, valde laudabilis eſt. Et licet habens illam ſentiat ſe aliqualiter turbatum in ratione, non debet exiſtimare il-

De ira per zelũ qualis dẽt eſſe in prælatis.

F lam iram eſſe malam, cum aſſumatur, vt inſtrumentum rationis ad executionem pro illo tẽpore, quo iam deliberatio rationis non requiritur. Nã ſi antequam iudicetur, quid agendum ſit, ira intenderit, & ſequimur eam, omnia confusè fient: quia ratio impedietur iudicare. Et ſic apparet, ꝙ ira aliquando eſt bona, ſcilicet, quando eſt ira per zelũ. Poteſt autẽ eſſe zelus reſpectu cuiuſcunque boni, vt conſeruet: & ſic ira poterit eſſe per zelum contra omnes, qui præuaricantur contra aliquod bonum, ſiue iſtud ſit cultus Dei, ſiue bonum publicum, ſiue bonum proximi, quod ex charitate diligitur. Ideo in omnibus his iraſci, & vindictam appetere ſub hac ratione, & non vt nos delectemur in pœnis alienis, erit lauda- (Ad 1. arg.)
G bile. Ad primum dicendum, ꝙ paſſio poteſt eſſe regulata à ratione, vel non regulata. Ideo ſecundum quòd paſſio abſolutè accipitur non eſt laudabilis, nec vituperabilis, nec importatur ibi ratio meriti, vel demeriti, ſed ſecundum, ꝙ eſt regulata à ratione eſt laudabilis, & poteſt ibi eſſe meritum. Secundum autem, quòd recedit à regula rationis erit vituperabilis, cum teneatur homo omnia, quæ in ſe ſunt, ſecundum rationem regulare, quæ eſt bonũ proprium eius. Ideo dicit ibi Ariſt. ꝙ licet iraſci abſolutè non ſit vituperabile: vituperatur tamen qui aliqualiter iraſcitur. i. aliquis modus eſſe poteſt, ſecundum quem iraſci ſit vituperabile, vt ſi quis ira- (Ad 2. arg.) ſcatur contra rationem. Ad ſecundum dicendum,
H ꝙ qui iraſcitur alteri, vindictam appetit, quæ licet ſit malum quoddam i. pęna eius, cui infertur: tamẽ non deſideratur ſub ratione mali, ſed inquantum eſt bonum quoddã. ſ. iuſtum retributiuum. Et rurſus iſta retributio poteſt deſiderari, vt bonũ quoddã noſtrum. ſ. ꝙ nos delectemur in pœnis illius, qui lęſit nos. Et tunc conuertimur in bonum commutabile indebitè: ideo poteſt ira aliquando eſſe peccatum. ſ. inquantũ vindicta, quæ appetitur, vt quoddã (Ad 3. arg.) bonum poteſt appeti indebitè multis modis.

Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ nullo modo ſunt in poteſtate noſtra, non poſſunt nobis imputari in peccatum. Eſt tñ homo Dominus actuũ ſuorum per liberum arbitrium. Ideo motus illi, q̃
I præueniunt iuditium rationis non ſunt in poteſtate noſtra. Et ſic motus paſſionales in generali ꝓut inſurgunt ſine ratione. i. ratione non præueniente non ſunt peccatum. Et tamen poſtquam inſurrexerunt poſſunt rationi ſubijci. Quæ ſi non ſubijciat eos conſentit eis, cum ad eam pertineat illos regulare, & tunc peccatum eſt. Aliter poteſt dici, ꝙ non eſt in poteſtate noſtra, quòd nullus motus paſſionalis inſurgat in nobis: eſt tamen in poteſtate noſtra quemlibet eorum ſpecialiter imprimere, ne inſurgat. Et ſecundum hoc dicitur, ꝙ motus irę non eſt in poteſtate noſtra. ſ. ꝙ nullus inſurgat. Quia tamen in poteſtate hominis eſt aliqualiter cõprimere quẽlibet eorum ne inſurgat, vel poſtquam inſurrexe-
K rit: illum regulare aut compeſcere, non eſt ſine peccato iraſci, quando indebitè fit. Cum autem dicit. 7. Ethi. ꝙ iratus agit cum triſtitia, non eſt intelligẽdum, ꝙ triſtetur de illo, quod agit: immo cum delectatione operatur, quando retribuit, & etiam quando iram habet delectationem quandam habet pro ſpe vindictę, & cogitando de illa, vt oſtenſum eſt, ſupra q. 132. ſed dicitur triſtatus de malo, quod ſibi inflictum eſt, & propter iſtud inſurrexit ira, ꝓ quã appetitur vindicta. Ad quartum dicendum, quòd (Ad 4. arg.) ira eſt in potentia iraſcibili, & ipſa iraſcibilis in homine naturaliter ſubijcitur rationi. Et ideo actus eius in tantum erit homini naturalis, inquantum erit ſecundum rationem. Inquantum verò contra

rationem

rationem erit contra naturam hominis, & sic peccatum in quacunque materia sit,& cuiuscunq; potentiæ contra naturam est: quia contra rationem est, quæ est natura hominis,& actus omniū virium intantum erunt homini naturales inquātum regulantur à ratione,cum sint regulabiles. Secus autem de virtute vegetatiua,quę pertinet ad nutrire,& generare. Quia licet istę vires sint in homine,nō vocātur humanæ,eo ꝙ nullo modo sunt rationales,nec per essentiam,nec per participationem. Omnia autem,quæ ad appetitū sensitiuum pertinent,rationalia sunt per paticipationem: quia rationem audiūt: primo Ethi.in fine. De his Sanctus Thom. secunda secundæ quæst.158.arti.2.

An in ira, quæ potest esse peccatum, sit peccatum mortale. Quæstio CXL.

Prima ratio. QVAERITVR, an ira, quæ potest esse peccatum,sit peccatum mortale. Dicunt quidam omnem iram esse peccatum mortale. Nam dicitur Iob.5.virū stultum interficit ira. Et intelligitur de interfectione spirituali, à qua nominatur peccatū mortale. Nam dicitur mortale, quia ad mortē ęternam spiritualiter obligat. Item nihil est, propter (Secunda ratio.) quod homo mereatur mortem ęternam,nisi peccatum mortale. Ira autem meretur ęternam damnationem,quia dicitur supra in litera:qui irascitur fratri suo reus erit iuditio. Vbi dicit Gl. ꝙ per ista tria, quæ tanguntur hic.s.iuditium,consilium, & gehennam, tanguntur tria, quæ pertinent ad mansiones diuersas damnationis: ergo ira peccatum mortale est. Item quicquid contrariatur charitati est pecca- (Tertia ratio.) tum mortale,ira autem contra charitatē est, vt dicit Hierony.super Matt.super verbo:qui irascit̄ fratri suo reus est: dicit,quòd hoc est, quia ira est cōtra dilectionem proximi.

Dicendum,quòd sicut supra habitum est, ira aliquando licita est:immo laudabilis.s.ira per zelum, & tamen quando non est illicita, nō est semper peccatum mortale, sed aliquando veniale: sicut Glos. Psal.4.super verbo:Irascimini,& nolite peccare. Venialis est ira,quando non perducitur ad effectum.

Pro quo considerādum, quod motus iræ est peccatum,quando est inordinatus. Contingit autē dupliciter esse ordinatum, vel inordinatum, vt dictū est præced.q. Vno modo ex parte appetibilis, sicut cum quis appetit iniustam vindictam. Et sic ira peccatum est ex genere suo.i. omnis ira, in qua quis appetit vindictam iniustam est peccatum. Dicitur autem iniusta vindicta, si quis velit vindictam accipere de eo, qui nihil meretur, vel maiorem vindictā, quā mereatur, aut vult eam ad finem indebitum.s. non propter bonum publicum, vel correctionem eius,qui peccauit, sed vt delectetur in pœna illius, & sic de similibus. Hoc modo ira peccatū est, & est mortale,quia repugnat charitati,& iustitiæ.

Potest tamen esse iste appetitus, ꝙ aliquando nō sit peccatum mortale, sed veniale. Et hoc propter imperfectionem actus. Ista autem imperfectio pōt attendi ex parte appetentis.s.cum motus iræ pręuenit iuditium rationis:quia tunc actus ille habet minus de ratione voluntarij. Ideo minus de ratione peccati. Vel potest attendi ex parte appetibilis, vt cum quis appetit vindictam in aliqua re valde parua,quæ quasi pro nihilo reputanda est, sicut in leui verbo non causante iniuriam, vel in leuissimo dāno. Et ponit exemplum S.Tho. vt si quis modicum trahat puerum per capillos, & similia. Alio modo potest motus iræ esse inordinatus quantum ad mo-

A dum irascendi,vt si quis nimis feruēter interius irascatur,vel si exterius magna signa irę ostendat,quia hoc non erit sine peccato. Et tamen nō habet istud rationem peccati mortalis. Potest tamen interdū esse peccatum mortale, vt si per vehementiam iræ homo decidat à dilectione Dei,vel proximi. s. quia intenso animo pœnam proximi desiderat.

Ad primum dicendū, ꝙ ex illa auctoritate non habetur iram esse semper peccatū mortale, sed ꝙ stulti per iram se interficiunt.s.quia non refrenātes motum irę incidunt in aliqua peccata mortalia.s. in blasphemiam Dei, vel iniurias proximi.

Ad secundum dicendum, quòd verbum Christi hic non intelligitur de quacunque ira, sed solū de
B illa,qua quis appetit vindictam de proximo: inferēdo ei iniuriam aliquā. Et videtur hoc esse conueniens,quia Christus posuit hic de ira faciendo quandam additionem ad istud præceptum:non occides. Et innuit,ꝙ nō solum occidere,sed etiam velle occidere peccatum est: hoc autē pertinet ad iram,per quam quis vult mortem alterius, vel inferre ei dāna: sic vult S.Tho. Et tamen, an aliter possit hoc intelligi dicetur infra. q.156. Ad tertium dicendum, ꝙ in nullo casu irę est peccatū mortale, nisi in quo repugnat charitati. Sępe tamen homo irascitur seruata charitate. Nam in ira per zelum irascitur homo ei,quem diligit,vt ait Grego.10. moralium. Et habetur 45.dist.cap. Disciplina. Et illa ira est merito-
C ria. Et non solùm in ista, sed etiam in ea, quæ nō est per zelum poterit homo agere contra rationem in ira,quia in aliquo paruo excedit. Et tamen nondū excludit istud totam charitatem, & sic non erit peccatum mortale,sed veniale, sicut in exemplis supra positis. De his S.Thom.2.2.q.158.arti.3.

An quando ira est peccatum mortale, sit grauissimum peccatum. Quæst. CXLI.

QVAERITVR, quando ira est peccatū mortale,an sit grauissimū omnium peccatorum.

Dicunt quidam,ꝙ sic: quia dicit Chrysos. Nihil est turpius visu furentis, & nihil deformius seuero (Primum argu.)
D visu. Et hoc in ira est: ergo maior deformitas erit in ira,q̄ in cęteris peccatis. Item quanto aliquod peccatum est magis nociuum,tanto vr̄ esse grauius, qa (Secundū argu.) dicit Aug.in Enchiridion, ꝙ aliquid vocatur malū, quia nocet: ira autē maximè nocet: quia aufert homini rationem,per quam est Dn̄s suiipsius: ergo ira est maximè nociua. Vnde dicit Chrysos. ꝙ irę, & insanię nihil est medium,& ꝙ ira est quidā Dęmon temporalis,immo est aliquid difficilius habēte Dæmonem. Et sic videt̄,ꝙ ira sit grauissimū peccatū.

Item motus interiores distinguūtur sm̄ exteriores effectus: quia per illos cognoscuntur: effectus au- (Tertium argu.) tem irę est homicidium, quod videtur, peccatum grauissimum: ergo ira erit grauissimum peccatum.

E Dicendum, ꝙ ira potest esse magna, vel parua p accidens ex circunstantijs, sicut homicidium,ppter circunstantias pōt esse paruæ,vel magnæ culpæ, & de his non potest dari regula. Considerando tamē iram ex genere suo, dicendum,ꝙ ipsa non est peccatum grauissimum, quia alia sunt deteriora.s.odiū, & inuidia. Vnde corporatur ira ad odium, sicut festuca ad trabem: sic dicit Aug.in regula. Ne ira crescat in odium,& trabem faciat de festuca. Pro hoc sciendum,ꝙ ira est peccatum inquātum est motus inordinatus: potest autem esse irę inordinatio dupliciter.s.quantum ad appetibile,quod est vindicta, (Comparatio iræ ad odium, & inuidiā, & cętera viua.) vel quantum ad modum appetendi. Quantum ad primū ira vr̄ esse minimū omnium peccatorū. Nā cętera viua

peccata,

peccata, quæ sunt per passiones, vel sunt ad aliquod malũ, vel ad aliqđ bonũ. Ad malũ sunt, vt odium, & inuidia, ad bonũ, vt cõcupiscentia in tactu, q̃ pertinet ad luxuriã, vel in gustu, quæ pertinet ad gulã. Omnibus aũt his ira minor est in grauitate. Nã cõuenit cum his: quia vult bonum, & malum. s. malũ inquantum est pœnale ei, cui infligit, & bonum inquantum sub ratione iusti, & retributiui appetitur.

Comparando ergo iram ad peccata, quæ malum appetunt. s. odium, & inuidiam, minor illis est: quia odium appetit malum sub ratione mali. Nam qui odit non vult alteri pœnam inquantum illa est retributiua, cum sępe quis oderit alterum, à quo nulla vnq̃ mala suscepit. Et sic impossibile est vindictã appetere vbi nunquam putatur præcessisse iniuria. G Sed odium appetit malum alteri inquantum malum est illius. Appetere autem malum sub ratione mali videtur esse iniustum. Ira aũt appetit malum sub ratione boni. s. inquantum est vindicatiuũ, vel intuitiuum malorum, quæ quis fecit. Etiam ira est minus grauis, quàm inuidia, quia inuidus desiderat malum alicui sub ratione mali. s. propter desideriũ propriæ gloriæ. Vnde inuidi volunt malum eis, qb⁹ inuident, vt non possent ęquari eis, vel vt desinant esse superiores, & per hoc ipsi magis glorient̃. Deterius tamen est appetere malum alterius propter propriam gloriam, quã sub ratione iustæ vindictæ.

Ex hoc autem apparet, ꝙ odium est maius, quàm inuidia, & inuidia, quàm ira: quia odium propter solum malum mouetur: inuidia autẽ ꝑꝑ bonũ quoddam. Et tamen est bonum proprium iniustè desideratum. Et patet hoc si quis occiderit hominem solum, vt illi noceat, vel si occiderit, vt spoliaret eum, grauius est primum. Inuidia autem peior est, quàm ira, quia inuidia appetit malum ꝑꝑ bonũ propriũ. Ira autem sub rõne boni simpliciter. i. iusti. Etiam est iura minus grauis, q̃ illa peccata, quæ sunt ad bonum sicut luxuria, & gula. Quia licet sit malum materialiter inquantum est pœnale ei, cui infertur: tamen quia appetit istud sub rõne iusti, bonũ quoddã est. Et sic comparatur ad peccata, quæ propter solũ bonum mouentur. Concupiscentia tamẽ, ad quã pertinet luxuria, & gula, mouetur ad aliquod bonũ particulare, quod non est bonum honestum, sed est delectabile, sicut in luxuria, & gula, vel vtile sicut in auaritia. Ira autem mouetur sub rõne boni honesti. s. iusti, licet nõ oportet, ꝙ iratus semper sit iustus, motiuum suum tamen ad iustum est, & ex hac parte actus est minus vituperabilis. Sic dr̃. 7. Ethi. c. 8. ꝙ incontinens concupiscentiæ est turpior, quã incontinens irę. Si autem consideretur inordinatio iræ quantum ad modum, ira habet quandam excellentiam super omnia peccata ꝑꝑ vehementiã, & velocitatem sui motus iuxta istud Prouerb. 27. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor. Et subditur: Impetum concitati spiritus ferre quis poterit? q. d. difficile est. Ideo Grego 5. Moralium: posuit K perturbationẽ maximam in ira tam interius, q̃ exterius. Et ostenditur ipsa magnitudo motus interioris per signa exteriora. Et ista sunt maiora in ira, quã in aliqua alia passione. Nã cor palpitat, corpus tremit, lingua se præcipitat, & impedit, facies inflãmatur, oculi redduntur atroces, & clamositas sequitur in verbis sine vlla rõne prolatis. Et quãtum ad hoc ira maior est alijs passionibus: consequenter peccatum in ira erit grauius alijs peccatis quantũ ad modum. s. vehementiæ, & impetus. Hoc tamen non arguit maioritatem simpliciter in ira ad alia peccata, quia talis maioritas magis considerat̃ ex parte obiecti, & alijs circunstantijs, quã ex modo. Ideo multa

Cap.6.t.5.

F alia peccata sunt maiora, quã ira, nisi per accidens sequatur aliquis effectus multũ inordinatus, & grauis ex ira, sicut homicidium, & similia.

Ad primum dicendum, ꝙ nihil est turpius visu furentis. i. ira quãtum ad gestus exteriores, & signa apparentia. Et tamen quantum ad grauitatẽ peccati multa alia sunt grauiora, licet exterius non appareant aliqua signa tantę grauitatis, & deformitatis. Ad 1. arg.

Ad secundum dicendum, ꝙ ira nocet maximè rationi, non quidem ex ipsa re operata. i. ex obiecto desiderato, sed ex modo sui motus. Potest autẽ omne nocumentum esse maius. i. magis impeditiuum, vel maius. i. magis directè opponitur rationi. Primò modo est in ira magis nocumentum cõiter, q̃ in alijs passionibus, & peccatis: quia eo tẽpore, quo homo possidetur ab ira, magis ratio impedit̃, quã ꝑ aliquod aliud peccatum. Et hoc fit ꝑꝑ vehementiã irę causantis turbationem in corde, & in alijs partibus corporis. Secundò modo non est maius nocumentum per iram, quã per alia peccata, quia ꝑ alia fit aliquid, quod magis repugnet rationi, quàm qđ fit per iram, licet in actu iudicandi minus impediatur per alia, sicut per odium sine magna mutatione cordis, & organorũ aliquis cupit occidere alterũ, & prosequitur istud. Per iram autem, ꝙ solum qs dicat alteri verbum iniuriosum, erit maior turbatio in corde, quã per odium volendo alterum occidere: ideo nocumentum secundo modo sumptũ vocatur simpliciter maius. Et sic alia peccata inferrẽt rationi maius nocumentum, quàm ira. Ad 2. arg.

H

Ad tertium dicendum, ꝙ homicidium sequitur aliquando ex ira, non tamen semper: quia aliquando sequitur ex odio, & aliquando ex inuidia. Et qñ fit ex istis est deterius, quàm ex ira, quia iratus, qui occidit alterum mouetur ad hoc sub ratione iusti, scilicet inquantum est debita isti quædam retributio pro malo, quod fecit, licet de hoc iratus non bene iudicet. Odium autem, & inuidia non mouent̃ sub ratione talis boni, vt supra dictum est: ideo etiã in eodẽ effectu. s. homicidij, vel mutilationis, aut cuiuscunque iniurię minus peccat, qui agit ex ira, q̃ qui ex odio, vel inuidia. Et sic ipsa non est grauissimum peccatum omnium peccatorum. De his Sanctus Thõ. secunda secundæ. q. 158. arti. 4. Ad 3. arg.

I

An ira sit vitium capitale. Quæst. CXLII.

QVAERITVR, an ira sit vitium capitale. Aliqui dicunt, ꝙ non debeat assignari, vt capitale, q̃a ira nascitur tristitia. 2. Rhetorico. s. ira est appetitus cum tristitia, & 7. Ethi. Qui ex ira agit: tristatus agit. Tristitia tamen ponitur inter capitalia: nam ipsam vocamus accidiam: ergo non debẽt poni ira, & accidia tanquam duo capitalia. Primum argu.

Item odium est grauius, quàm ira, vt ostensum est præceden. q. & tamen odium non ponitur inter vitia capitalia: ergo nec ira debet poni. Secundũ argu.

Item non ponitur inter capitalia istud vitiũ, qđ est causa omnium vitiorum, quia non potest connumerari cõtra illa. Ira autẽ est causa omniũ: Prouerbio. 19. super verbo illo: iracundus prouocat rixas: dicit Glo. Ianua est oĩum vitiorum iracundia, ꝗua clausa, virtutibus intrinsecus dabitur quies: illa autem aperta, ad omne vitium armabitur animus: ergo non debet poni ira inter capitalia. Tertium argu.

Dicendum, ꝙ ira est vnum de septem capitalibus vitijs, vt cõiter assignatur. Et sic Grego 31. Moraliũ: ponit eam vnum de capitalibus. Pro quo sciendũ, ꝙ capitalia vitia vocantur illa septem, quæ vulgariter loquentes vocant septem peccata mortalia. Et Cap. 31.

Et non debet dici septem mortalia quasi nulla alia mortalia sint. Nam valde multa sunt si sigillatim distinguantur, & cõiter. Sed debent dici septem capitalia, quia sunt quasi septem capita peccatorũ mortalium, quæ sub se continent multa alia peccata.

Quid sit vitium capitale.

Ad hoc autem, quòd aliquod sit peccatum capitale, debet esse generale.i.ꝙ sit principiũ alijs, & cõmune ad illa. Nam sicut genus sub se species multas continet, ita & capitale vitium cõtinet sub se multa particularia. Vocatur autem magis propriè capitale, quàm generale, quia genus prædicatur de contentis sub eo secundum rationem vnã: vitium aũt capitale nõ prædicatur semper de vitijs sub eo contẽtis. Sicut homicidium, quod potest poni sub ira, vel odio, aut inuidia. Nullum tñ istorum de eo ꝓdicatur. Quia non est verũ, ꝙ homicidium est ira, vel inuidia, vel odium; sed est causatum ex aliquo istorum. Et sic vitia particularia reducuntur magis ad vitium capitale tanquam ad causam, vel originem, quàm ad genus, & sic competit sibi nomen capitis: quia à capite omnia membra deriuãtur, & recipiũt influentiã sensus. De nullo tamen membro caput prædicatur, sed est causa, & origo illorum. Ita est de peccatis istis capitalibus. Nam ira est causa homicidij, mutilationis, clamoris, & iniuriarum, & de nullo istorũ prædicatur, sed præstat causam ad omnia hæc. Ideo respectu talium debet dici capitale magis, q̃ generale, licet possint vocari vitia ista generalia, vel cõia, sed melius capitalia dicta sunt.

Tres conditiones vitij capitalis.

Ex hoc sequitur vna conditio vitij capitalis, scilicet, ꝙ dẽat esse origo multorum. Nam vitium particulare nõ potest vocari capitale, cũ caput dicat rationẽ principij, & originis: vitium aũt totaliter particulare sicut homicidiũ, nullius causa est, sed ab alijs causatũ est: ideo capitale non dicetur. Secunda conditio est, ꝙ non debet esse vitium simpliciter generale ad omnia. Nam licet tale possit dici capitale ex eo, ꝙ caput est, tamẽ quia omnium caput est, non potest connumerari contra alia capita, sicut primũ principium est simpliciter vnum, quia non est aliud ęque primum, cui cõnumeretur. Capitalia tamen ponũtur multa: ergo non poterit esse de vitijs capitalibus illud, quod est causa omnium. Et sic amor inordinatus non potest poni inter vitia capitalia: quia omnium malorum caput est. Nã amor simpliciter sumptus est causa prima omnium passionũ, vt dicit Augu. 14 de Ciuitate Dei. Et sic amor est origo omniũ passionum deordinatarum, quia omnia vitia sequũtur ex aliquibus passionibus, erit amor inordinatus omnium peccatorum causa. Ideo dicit ibidem Augu. ꝙ duo amores fecerunt sibi duas ciuitates, scilicet, amor Dei ciuitatem Dei cõstituit, & amor sui ipsius constituit ciuitatem Diaboli. Et tamen in ciuitate Diaboli sunt omnia peccata, quia extra illã nullum peccatũ est: ergo inordinatus amor est origo omnium peccatorum: ideo non potest poni tanquam vnum de capitalibus vitijs. Et ex hac causa cupiditas non potest poni inter capitalia, quia ipsa etiam est radix omnium peccatorũ. 1. ad Thimo. 6. Radix est omnium malorum cupiditas. Tertia cõditio est, ꝙ vitium capitale habeat causam multum appetibilem.s.finem multum desiderabilem.

Ratio est, quia vitium capitale est origo multorũ peccatorum, vt supra patet tanquam causa illorũ. Desiderium autem mouetur propter aliquid, quod est appetibile, & quanto magis fuerit appetibile, tanto in istud magis mouetur, & plura ꝑpter istud mouebuntur. Si ergo alicuius peccati finis sit multum appetibilis fient multę præuaricationes ꝑꝑ desiderium illius finis. Et sic vitium, quod habuerit talem

A finem erit propriè capitale: quia poterit esse origo multorum vitiorum, quæ committentur propter finem ipsius. Istę tres conditiones competunt iræ. Nam ipsa non est peccatum particulare, sed habet quandam communitatem causalitatis, quia multis particularibus vitijs potest præstare causam, vt homicidio, vulnerationi, cõtentioni verborum, & sic de similibus. Competit etiam sibi, ꝙ non sit simpliciter generale: nã ira non est generalis ad omne desiderabile: quia ea, quæ pertinent ad delectationem tactus, & gustus, & similia nullo modo pertinẽt ad iram: ideo potest connumerari ira contra illa, vt sit vnum de capitalibus. Competit etiã irę finis multum desiderabilis: nam obiectum suum habet quã-
B dam rationem boni, & iusti.s.vindictam, quæ est retributio pœnalis facta alicui pro culpa commissa. Dare autem pœnam pro culpa ad iustitiam ꝑtinet, quia iste est actus iudicis. 5. Ethi. Et sic habet rationem honesti finis ipsius irę. Honestum autem sua vi nos trahit, & sua dignitate nos allicit, vt ait Tullius, ideo multi mouebuntur ꝑꝑ istum finẽ. In quo motu, quando fuerit inordinatus, multa vitia causabũtur, & ita ira erit caput illorum. Alio modo etiam ira potest præstare causam multis vitijs inquantum per suum impetum mentem pręcipitat, & illa deordinata, quodlibet malum sequi potest, cum nihil sit in homine, quod possit mala cohibere, nisi rectitudo rationis. Est ergo propriè ira vitium capitale.

C Ad primum dicẽdum, quòd ira ex tristitia gignitur. Sed ista differt ab illa tristitia, quã vocamus accidiã: quia tristitia causans iram est passio, quæ sequitur in homine propter malum sibi illatũ: & ista non connumeratur contra iram inter capitalia. Tristitia aũt, quæ pertinet ad accidiã non causatur ex malo inflicto, sed aliunde prouenit. Ideo illa potest poni capitale distinctum contra iram. Ad secundum dicendum, ꝙ licet odium sit grauius ira, non tamen est vnum de capitalibus. Quia ad rationem vitij capitalis nõ requiritur grauitas, sed illa tria, quæ supra posita sunt. Odio autem non conuenit, saltẽ tertiũ illorum.s.quia non habet finem multum appetibilem. Nã odium est de malo sub ratione mali, cum
D per istud velimus alicui malum solum inquantum malum est, & non inquantum retributiuũ pro peccato aliquo. Malum autẽ sub sua rõe non est appetibile. Ideo non contingit ita generaliter appeti finẽ odij, sicut finem irę, qui habet rationem iusti, & boni, vt dictum est. Ideo non potest esse odium causa multorum peccatorũ distinctorũ specie, sicut ira, & sic non erit odium vitium capitale, sicut ira. Qđ autem sit grauius nihil facit ad esse capitale, q̃a homicidium grauius est, q̃ ira simpliciter sumpta, & tñ ira ponitur, vt capitale, & homicidium non: immo generaliter est per contrariũ.s. ꝙ vitia particularia sũt grauiora, q̃ capitalia, eo, ꝙ continent totam grauitatem capitalium, & insuper aliquam grauitatẽ par-
E ticularem, quæ pertinet ad speciem ipsorum. Sicut quælibet species est perfectior suo genere: quia continet perfectionem generis, & insuper perfectionẽ differentiæ constitutiuæ. Idem de indiuiduis ad speciem, licet non addant perfectionem aliquã substãtialem ad speciem. Ad tertium dicẽdum, ꝙ ira dr̃ esse ianua omnium peccatorum per accidens. Põt enim peccatũ aliquod esse ianua, vel causa aliquorum peccatorum per se.s. quando oĩa illa communicant in obiecto eius: nam obiectum est, quod dat speciẽ habitui bono, vel vitioso: ideo distinctio, vel esse acceptum ex obiecto est distinctio, vel esse per se. Hoc modo amor inordinatus est omniũ causa peccatorum: quia obiectum amoris inordinati est

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

Ad 3. arg. Amor inordinatus est cã omnium peccatorum.

obiectum

obiectum omnium peccatorum. Et ſic etiam cupiditas erit radix, vel ianua omnium peccatorum, q̄a nullum peccatū eſt, quod habeat obiectum, niſi ipſum, ꝙ amari, vel cōcupiſci poteſt. Alio modo peccatum vnum eſt ianua aliorum non ex parte obiecti, ſed ex parte modi.ſ. quia modus ſuus præbet occaſionem ad alia peccata, licet obiectum ſuum non ſit generale. Primò modo peccatum impeditur eſſe capitale: ſecundo modo non. Ira autem non eſt cauſa omnium peccatorum per ſe, quia obiectum ſuum non eſt generale omnibus peccatis, ſicut obiectum amoris, vel cupiditatis. Secundò modo eſt cā omnium. ſ. per accidens ex modo ſuo remouendo prohibens. Nam rectitudo rationis impedit peccata fieri, per irā autem propter ſuam vehementiam turbatur nimium ratio, & tunc nullus actus noſter regulari poteſt ex defectu regentis. Ideo locus eſt ad omne vitium. Hoc tamen per accidens eſt, quia id, qđ per ſe eſt in habitu, accipitur ex obiecto, & nō ex modo. Ideo nō vocabitur ſimpliciter ipſa ira cauſa omnium peccatorum, ſed poteſt vocari ianua illorum, & ita vocatur in Glo. allegata.

Ratio eſt, quia cauſa confert eſſe: ianua autem ſolum impedit intrare, vel exire volentes, cum clauſa eſt. Aperiri ergo ianuam non eſt dari alicui virtutē ingrediendi, vel exeundi, quia truncatus pedes etiā non intrabit ianua aperta, ſed ſolum tollitur prohibens: cauſa autem dat eſſe: ideo ire non competit eſſe cauſam omnium peccatorum, quia non dat illis obiectum, à quo accipitur eſſe, & ſpecies habitus, ſed ſolum remouet prohibens, quod pertinet ad ianuę apertiones. Amor autem inordinatus vocabitur cauſa omnium peccatorum, quia obiectū illis dat, & incentiuum. Ideo conceditur, ꝙ eſſe cauſam omnium peccatorum tollit peccato eſſe de capitalibus, quia non poteſt connumerari contra reliqua. Eſſe aūt ianuam non tollit eſſe capitale, cū poſſit contra reliqua connumerari, quia obiectū ſuum non eſt generale. Ira ergo capitale eſt, quia non eſt cauſa omnium peccatorum, ſed quorūdam ſpecialium, quæ filiæ ſuæ vocantur, de quibus dicetur ſequenti q. Nam illis obiectum dat, & etiam motiuū, ſcilicet, quia ira ſtimulante, illa peccata fiunt. Aliorum autem non eſt cauſa, vt luxuriæ, vel gulæ: quia non communicat cum eis in obiecto. Etiam non præſtat eis incentiuum, quia qui fornicatur, vel inebriatur nō mouetur ex ira, ſicut qui occidit alium, vel contendit. De his S. Tho. 2. 2. q. 158. arti. 6.

Quæ ſint, & quot ſint filiæ iræ, & an ſex eius filię hic benè connumerentur. *Quæſtio CXLIII.*

QVAERITVR de filiabus irę, q̄ ſint, & quot, & an conuenienter aſſignentur ſex filiæ iræ ſ. rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blaſphemia. Aliqui dicunt, ꝙ non aſſignentur conuenienter: quia Iſidorus dicit blaſphemiam eſſe filiam ſuperbię: ergo non eſt filia iræ, cum ſuperbia, & ira ſint diſtincta capitalia. (Primum argu.)

Item, vt dicit Aug. odium naſcitur ex ira: ergo debet poni inter filias irę: ſed non ponitur: ergo nō aſſignantur conuenienter. (Secūdum argu.) Item tumor mentis ad ſuperbiam pertinet: ſuperbia tamen diſtinctum capitale eſt: immo videtur eſſe mater omnium capitalium, vt dicit: Grego. 31. Moralium: ergo non pertinet ad iram tumor mentis. (Tertium argu.)

Dicendum, quòd filiæ iræ vocantur omnes ſpecies peccatorum, quę pro obiecto habeat vindictā, quæ eſt obiectum iræ, & actus eorum fiunt ſtimulāte ira. Iſtę autem ſpecies ſi accipiantur particulari- F ter erunt multæ. Accipiendo tamen aliquantulum generaliter, ita etiam vt ſub eis aliæ ſpecies inueniri poſſint erunt ſolum ſex. Et ita aſſignat Grego. 31. Moralium illas ſex filias iræ, quas ſupra nominauimus. Et tamen ſub qualibet earum poſſunt alię ſpecies magis particulares accipi. Vt ſub rixa intelligūtur omnia bella, & ſeditiones, & quæcunque lites, quæ non conſiſtunt ſolo verbo, & ſub his eſt homicidium, & vulneratio, & omnia damna realiter inflicta, quæ ex ira proueniant. Vt exuſtio agrorum, domorum deiectio, & ſimilia. Ita de alijs ſpeciebus dici poteſt. Et tamen, viſis iſtis ſex, poterimus de q̄buſlibet alijs videre, ad quas iſta reducuntur. Nam iſtę ſex filię ſunt, quaſi ſex ſpecies immediatè conſti- G tutę ſub ira, licet non ſint verè ſpecies, & deinde ſub illis diſtinguuntur aliæ ſpecies, ſicut dicimus in prædicamento qualitatis, quòd per quatuor ſpecies diuiditur, & rurſus quælibet illarum diuiditur non ſolum in ſpecies alias, ſed etiam in genera. Tenendo autem iſta ſex filias immediatas irę ſufficientia eorum poteſt accipi ſic. Ira enim aliquando conſiſtit in ſolo animo, aliquando per verba exprimitur, & ibi ſiſtit, aliquando verò vſque ad factum progreditur. (Sufficientia filiarum iræ.) Primo modo poſſunt duo vitia conſiderari in ira, quorum vnum accipitur ex parte eius, cui iraſcimur. Et iſtud vocatur indignatio inquantum contra illum, cui iraſcimur, mouemur quodam motu fero intra cor noſtrum, cum illum reputemus, vt H quoddam malum, & nociuum. Et vocatur indignatio, quia indignū iudicamus, quòd ille nobis iniuriam intulerit, ſiue quia non merebatur, ſiue quia ille non erat talis, qui poſſet iniuriam inferre: vt potè, ſi erat paruę, aut vilis cōditionis, vel quia erat talis, à quo non iniuriam, ſed beneficium expectabamus, vt ſi erat amicus, vel nobis coniunctus ſanguine, aut à nobis bona paſſus, & ſimilia, propter, quæ indignum homo iudicat ſe recepiſſe iniuriā ab alio. Et iſtud eſt motiuum maioris irę. Vnde non tā grauiter iraſceremur, ſi alius iniuriam intuliſſet: Pſal. 54. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſē vtique: tu verò homo vnanimis Dux meus, & notus meus: q. d. Si inimicus feciſſet iniuriam non ha- I berem cauſam iraſcendi, quia ſuum erat nocere: q̄a tamen amicus, & vnanimis mihi nocuit, tolerandum non eſt. Inquantum ergo iſte motus iracūdię exacerbatur propter aliquam indignitatem, quam homo reputat, vocatur indignatio. Aliud vitium in ira poteſt accipi in corde ex parte ipſius iraſcentis, & iſtud eſt, ſecundum quod cogitat diuerſas vias vindictę contra eum, qui ſibi nocuit, & talibus cogitationibus animus ſuus impletur. Et ſicut quādo aliquas res nō habens ſpiraculum vento impletur: tumida redditur. Ita animus cogitationibus impletus, cum nōdum illę in actum exierint, tumidus eſt, vel dicitur habere tumorē, ſicut dixit Eli: ad Iob plenus ſum ſermonibus, & coarctat me ſpiritus vteri mei. En venter meus quaſi muſtum abſque ſpira- K culo, quod lagunculas nouas dirumpit. Loquar, & reſpirabo paululum. Iob 34. de iſto tumore mētis dicitur: Nunquid ſapiens implebit ardore ſtomachum ſuū. Iob 15. Et vocatur ibi ardor tumor mentis, quia quando homo varia cogitat in vindictam contra alium, ipſemet per iram ſuam ardet.

Secundo modo conſideratur ira prout oſtenditur in ore. Et ſic eſt duplex deordinatio. Vna, ſecundum quam homo in locutione oſtendit iram ſuā per verbum non ſignificans aliquid determinatè, & tamen ex modo loquēdi irati ſignat indignationem aliquam, vel contemptum, aut quomodocunque ad iniuriam dicitur. Sicut Chriſtus dixit in litera

tera, qui dixerit fratri suo: racha, quæ apud hebræos est dictio nihil significans. Et quantum ad hoc vna species iræ sumitur, quæ dicitur clamor inquantū ex ira aliquis clamat emittens voces cōfusas, sed solum exprimunt iram mentis, & appetitū vindictę, vel quærelam. Alio modo exprimit quis iram per vocem significatiuam. Et tunc si fuerit vox ista cōtra Deum, cum homo interdum irascitur vocabitur blasphemia. Si autem fuerit contra proximum vocabitur contumelia. Et sic sunt tres filiæ iræ in voce. Tertiò modo consideratur ira, vt exterius prorumpit in factum, & quantū ad hoc accipitur vna filia irę, quæ dicitur rixa. Et per hanc intelliguntur omnia nocumenta, quæ realiter proximo inferuntur ex ira, & ideo cōtinet sub se ista multas alias species, secundum varios modos nocendi. A B

Ad primum arg. Ad primum dicendum, quòd blasphemia tam ad iram, quā ad superbiam pertinere potest. Nam ira procedit animo turbato, & ideo si quis contra Deū ex turbatione animi prorumpat in verba, quæ inducant aliquam irreuerentiam, erit blasphemia ptinens ad iram. Superbia autem non procedit ex animi turbatione, sed ex elatione. Ideo si quis deliberato animo sine illa turbatione prorūpat in verba cōtra Deum, est blasphemia pertinens ad superbiam. Et est tunc grauissimum vitium, quia tunc se homo contra Deum erigit directè. De hoc Eccl. 10. Initiū superbiæ hominis est apostatare à Deo, idest, recedere à veneratione eius. Quod valde fit per blasphemiam, secundum quam non solum receditur ab eius veneratione, sed ēt expresse irrogat ei iniuria. C

Ad secundum arg. Ad secundum dicendum, quòd odium non habet determinatam causam. Nam aliquando nascitur ex ira, & aliquando non, & tamen quādo ex ira nascitur non habet ipsam iram tāquam causam primam, sed propriè oritur à tristitia. Et quia etiam à tristitia oritur potest dici oriri odium ab ira: Aliqñ tamen oritur odium à tristitia, vbi ira nulla est, sicut cum quis tristatur de aliquo malo ex eo, quòd est sibi disconueniens poterit odisse istud licet non irascatur. Sicut ille, qui odit latrones, à quibus nihil vnquam passus est, quia tamen reputat latrones aliquid malum esse, & disconueniens sibi tristatur de illis, quia sunt, & sequitur odium ex hoc, scilicet inquātum vellet illos perire, vel incidere in multa mala, & tamen non potest irasci illis, cum nō putet sibi aliquando fuisse inflictum aliquod malū ab eis. Ob hoc ergo ponitur tristitia tāquam propria causa odij, & nō ipsa ira. Et quia accidia est tristitia quędam fuit conuenientius, quòd poneretur odiū sub accidia, quàm sub ira. D

Ad 3. arg. Ad tertium dicendum, quòd tumor mentis non est ipsa superbia, nec aliqua filia eius, sed est quidam conatus, vel audacia hominis tentantis aliqua magna facere ad inferendum vindictam, & pertinet iste tumor mentis aliquo modo ad audaciam, quæ est vitium oppositum fortitudini. De his Sanctus Thom. secunda secundæ. q. 158. arti. 7. E

An ira habeat aliquod vitium, quod sibi opponatur per modum defectus. *Quęst. CXLIIII.*

Primum argu. QVAERITVR, an ira habeat aliquod vitiū, quod sibi opponatur per modum defectus. Dicunt aliqui, quòd non, quia non vocatur vitiosum istud, per quod homo assimilatur Deo, sed qui est omnino sine ira Deo similatur, qui cum trāquillitate omnia agit, & suauitate quadam. Sapientiæ. 7. Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Item non est vitiosus defectus illius rei, quæ ad nihil vtilis est, quia solus defectus boni est vitiosus, sed motus irę ad nihil vtilis est, vt probat Seneca in lib. de ira: ergo defectus iræ non erit vitium. Item malum hominis, vt ait Dionysius, est esse sine ratione, sed ablato omni motu iræ: adhuc manet homini integrum iuditium rationis: ergo defectus irę non est vitium. Li. 1. c. 12. Tertium arg. De diuin. no. c. 4.

Hom. 4. Dicendum, quòd effectus iræ est aliquando vitiū sicut dicit Chrysost. super Matth. ꝙ qui cum causa non irascitur peccat. Patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, & non solū malos, sed etiam bonos inuitat ad malum. Pro hoc cōsiderandum, quòd ira potest accipi dupliciter, scilicet pro passione, vel pro peccato. Ira nāque secundum primam significationem nominis passionem signat, vt dicitur 4. Ethi. cap. de mansuetu. s. Passio quidem est iracundia, facientia autem multa, idest, illa, quæ faciunt, siue prouocant iram, multa sunt. Si autem accipiatur ira pro passione, non habet ipsa vitium aliquod oppositum, sed in ipsa accipitur magis, & minus, & vtrunque est vituperabile. Nam defectus, & superabundantia in moralibus semper dicunt aliquid vituperabile, passio tamen secundū se non est laudabilis, nec vituperabilis, vt dicitur. 2. Ethi. Ideo ipsa non habet vitium oppositum, sed in ipsa ira poterit accipi magis, & minus sicut dicitur 2. Ethi. de omnibus passionibus, ꝙ in eis inuenitur superabundantia, & defectus. Si autē accipiatur ira pro peccato habebit aliquod contrarium, ꝙ sit defectus, sicut in qualibet passione assignamus duo extrema, quæ habent nomen vitij inquantum sunt superabundantia, & defectus. Et tunc ira, vel iracundia simpliciter non est nomen extremi, vel peccati, cum ira solum dicat motum irascendi. Sed irasci quando non oportet, vel plus quàm oportet, aut maiori tempore, quàm oportet, est nomē extremi. Ira dupliciter accipitur.

Alterum extremum est in defectu, & istud est cōmuniter innominatum, ex eo, quòd pauci reperiūtur habentes istud extremum: vocatur tamen per quādam suppletionē irascibilitas, vel insensibilitas, vt dicitur 4. Ethi. Et datur ibi causa, scilicet. Nō irasci enim in quibus oportet videtur esse insipientis, & qui non irascitur, vt oportet, nec quando oportet, nec quibus oportet, videtur non sentire, nec tristari. Istud autem vituperabile est, sicut aliquod extremum, quod est superabundanter tristari. Vnde dicitur ibi: Iniuriantem autem sustinere, & familiares despicere seruile, idest, conditio seruilis est, & vituperabilis sustinere omnem iniuriam. Nam sustinere aliquam potest esse iustum. Quia tamen aliquę sunt iniurię, quas sustinere iniustum est, velle illas sustinere non pertinet ad mansuetudinē, quæ est virtus circa iras, sed ad quandā remissionem naturalē, & timiditatem, secundum quam non audet qs insurgere contra alium. Nam cum ira sit appetitus vindictę surgit in aliquid tanquam in arduum, qui autem nullo modo irascitur, videtur hoc habere ex magno defectu cordis, quod pertinet ad seruos, qui sunt subiecti Dominis in omni timore, quos oportet pati nihil retribuentes. Ideo qui nunquam irascuntur, rectè seruiles appellantur.

Ista duo extrema, scilicet superabundanter irasci, quod solemus vocare iracundiam, licet non sit nomen passionis, & inirascibilitas, quæ est defect⁹, opponūtur mansuetudini, quæ est virtus circa iras. Et tamen dicitur 4. Ethi. ꝙ mansuetudo magis opponitur superabundantiæ, quàm defectui. Et datur causa, scilicet: quia naturalis est, & humanius magis ipsum punire, quàm remittere iniuriam. Et in eo, ad quod quis naturaliter inclinatur magis peccabit,

bit, quàm in eo, ad quod nõ inclinabitur. Et pp hoc debet dari virtus ad restringendū istud naturale desiderium, ne sit nimis inordinatum per superabundantiam. Sic patet circa delectationes tactus, & gustus, in quibus inclinatur homo magis ad ꝓsequendum eas, quàm ad fugiendū. Ideo temperātia, quæ est medium circa illas, opponitur magis intemperantiæ, quæ superabundat in delectationibus, quā insensibilitati, q̄ deficit, quia illa non est naturalis.

Alia causa ē̄t tangitur 4. Ethi. s. ꝙ irati sunt difficiles, & ad vitam deteriores. i. Licet vtrunque extremum circa iram sit vituperabile, tamē deterius est, & difficilius, & magis impediens humanā communicationem superabundantia irascendi, q̄ defectus. Quia per superabundantiam iræ offenduntur omnes, quibus communicamus, per defectū autem nemo directè offenditur, nisi ipsemet, qui non irascit, & aliquando familiares sui, & ipsi, qui pertinent ad eum, cum iniurias eorum non vindicet qn̄ oportet, nec quomodo oportet. Et in hoc maximè est vituperabilis ipse inirascibilis. Nam remittere propriā iniuriam, vel nõ aduertere ad eam vr̄ ad quandam cordis magnitudinem pertinere. Remittere tamē iniuriam familiarium, vel pertinentiū ad nos, quasi non aduertendo ad illam, est vituperabile. Sicut dicitur 4. Ethi. ꝙ iniuriātes sustinere, & familiares despicere, seruile est. Et sic est vituperabile, & tamen modicum nocet eis, quibus communicamus. Superabundanter autem irasci valde nocet, & perturbat pacem politicā. Ideo deterior est superabundātia, quā defectus. Amplius manifestatur hoc, qa circa defectum iræ non assignantur aliquæ species, & tamen circa superabundantiam assignantur ab Arist. tres species. s. acuti, difficiles, & amari. In quo innuitur, ꝙ totum malum irę est circa superabundantiam: quia aliàs assignaret aliquas differentias, vel species mali in defectu irę, sicut assignat tres species, vel differentias circa superabundantiam. Dicit autem philosophus ibidem, ꝙ licet superabundās, & deficiens sint vituperabiles circa iram, non est tamen difficile determinare quibus, & qualiter, & in quanto tempore irascendum sit, & quantum, qui irascitur peccat, vel rectè facit, & quando dicetur deficere in ira. Ideo aliquando ipsos superabundātes, qui modicum superabundant, laudamus vocātes eos viriles, & potētes principari. i. aptos ad principatum, & videntur habere animum. Deficientes etiam modicum interdum laudamus tanquam māsuetos, qui autem multum deficit, vel multum excedit vituperabilis est, & manifestus est. Istud aūt est accipiendo iram in seipsa, secundum ꝙ est passio quædam, quia in ea datur maius, & minus, sed ipsa non habet contrarium, quia idem non contrariatur sibiipsi nec partibus suis. Extrema tamen in illa, secundum, ꝙ constituunt habitus vitiosos cõtrarietatem habent. Et tunc ira non dicitur esse contraria alteri passioni. Nam inirascibilitas non est contrarium irę, quia aut inirascibilitas dicit puram negationem, vel priuationem omnimodam irę: aut defectum in ira. Si primo modo non est contrariū iræ, quia contraria semper sunt positiua. Maximè, quia si aliqua passio contrarietatem habet, oportet, ꝙ alia passio sit sibi contraria: quia cõtraria semper sunt sub eodem genere. Et tamen negatio, & affirmatio non pertinent ad aliquod genus, & sic nõ erunt contraria. Idem de positiuo, licet priuatiuū dicat aliquo modo genus ratione formę, cuius est priuatio, & tamen non sufficit hoc ad naturā cõtrarietatis: quia ita contraria sunt sub aliquo genere, quod prædicatur genus de illis, vel inuenitur in eis

F quiditas illius generis. Si autem accipiatur inirascibilitas pro defectu in ira. s. quia non est tanta, quanta debet esse, vel non tanto tempore, quāto debet, erit inirascibilitas ira quædam parua. Magnum autem, & paruum non variant speciem, ideo ira magna, & parua dicunt eandem speciem passionis: Et non est contrarietas in eis: sicut nemo dicit albedinem trium graduum esse contrariam albedini cētum graduum: Licet sint vt magna, & parua albedo. Inquantum ergo ira passio est contrarietatē nõ habet, licet aliquę passiones solum inquantum sunt passiones habent contrarietatem, vel delectatio, tristitia, timor, audacia, amor, & odium. In ira tamen, quæ est passio assignabitur contrarietas, non quòd
G ipsa contrarietur alteri passioni, sed ꝙ in ipsa. s. intra eius latitudinem inueniantur extrema, quæ sibi contrarientur: qa defectus, & superabundantia semper contrariantur. Et tamen tunc non accipiuntur istę extremitates, vt sunt partes iræ, sed per comparationem ad rationem, per quam aliquid iudicatur excedere vltra id, quod rectū est, & aliquid deficit ab eo, quod rectum est. Et tunc accipitur ira, vt peccatum, & non vt passio: quia ira, siue iracundia dicit irasci plus, quā oportet, vel quomodocunque excedere: Inirascibilitas dicit defectum quendā in ira. s. irasci minus, quā recta ratio iudicet. Quidquid autem est contra rationem, vt huiusmodi peccatū est, quia est contra naturam hominis. Si tamē istud,
H qđ materialiter est superabundantia, vel defectus in ira accipiatur sine comparatione ad rationem: non poterit vocari defectus, nec superabundantia. Vt si dato aliquo casu irasci in illo, vt viginti gradibus sit superabundantia, & irasci solum in duobus sit defectus: hoc est, quia ratio iudicat vltra duos gradus esse irascendū, & ad viginti gradus non esse puniendum. Si autem tollatur ratio, nulla erit causa, quare irasci in viginti gradibus sit superabundātia, nec irasci solum in duobus sit defectus. Nam extrema dicuntur per habitudinem ad medium, omnes autem partes eiusdē rationis, ideo non potest in illis medium assignari, nisi secundum rationem. Ideo necesse est etiam extrema
I accipi per comparationem ad rationem. Et sic in ira erit contrarietas, vt in ea inuenitur peccatum, sed non inquantum est passio. Nam ira inquantū passio potest dici magna, vel parua, sed non superabundans, vel deficiens: quia ista sunt à ratione, secūdum quam inuenitur rectè agere, vel peccare in passione. Et tunc dicendū, ꝙ omnis excessus in ira est peccatum, & omnis defectus etiam est peccatū, scilicet, non irasci quantum oportet, vel non tanto tēpore, aut non tam vehementer: Et hoc verum est tam secundum legem Christi, quæ circa hoc videtur esse sanctissima, quàm secundum doctrinā philosophorum, vel quancunque traditionem humanam. Etiam si lex Christi dicat orandū esse pro ini-
K mico, & benefaciendum ei, infra in litera: tamē adhuc secundum eam aliquando homo irasci debet ꝑ iram, quæ est passio: quia debet habere iram per zelum contra peccantes: quæ maximè necessaria est prælatis, vt ostendimus supra q. 139. Non habere autem iram in tali casu peccatum est, quia sine ipsa peribit omne bonū, sicut dicit Chrysos. super Mat. Ho. 11. in Matth. in ope imp.
Si ira non fuerit: doctrina non proficit, nec iudicia stāt, nec crimina conpescuntur. Ipse etiam dicit, ꝙ qui non irascitur cum causa peccat: quia patientia irrationabilis vitia seminat, & negligentiā nutrit. Differentia tamen stat in assignando superabundantiam, & defectum, quia aliquis secundū doctrinam philosophorū, qui magis indulget irę iudicabitur

cabitur deficiens circa iram, quæ ſecundum legem Chriſti dicetur eſſe in medio, & habere mãſuetudinem. Et aliquis dicetur manſuetus ſecundũ philoſophos, qui ſecundũ legem Chriſti vocabitur ſuperabundans in ira. Nulla tamen lex eſt, niſi omnino irrationabilis eſſet, quæ non concedat ſuperabundantiã, & defectũ in ira, quia aliàs ſi oĩs ira eſſet peccatum, eſſet oĩs ira ſuperabundans, & tunc eſſet natura malè ordinata, quia eſſet aliqua paſſio naturalis, cuius actus nunquam poſſet eſſe bonus. Iſtud autem eſt falſum, & valde irrationabile, quia inducendo per omnes paſſiones naturales quantũcunq; accidat actus illarum fieri aliquando turpes: tñ nulla eſt, cuius actus in aliquo caſu licitus eſſe non poſſit. Dico autẽ paſſionibus naturalibus, quia aliquę sũt non naturales, vt inuidia, & odium. Ideo licet actus iſtarum nunquã ſint boni, non eſt inconueniẽs maximè in inuidia, de qua dr̃ 2. Ethi. ꝙ mox nominata malitia eſt inuoluta, & loquitur de inuidia, quæ eſt gaudiũ de malo. Ira aũt, & concupiſcentia ſunt paſſiones purè naturales: ideo dicere, ꝙ ira in nullo caſu eſſet licita, eẽt dicere, ꝙ Deus creauit in nobis aliqđ malum. Et hoc eſt blaſphemia. Etiã diceremus, ꝙ creauit aliquid omnino ſuperuacuum, cũ in nullo caſu poſſemus licitè vti ira. Ideo dicendum eſt, ꝙ neceſſe eſt communem legem quantũcunq; bonam permittere, immo iubere iram in aliquo caſu. Qui autem in illo caſu non iratus fuerit, peccabit ꝑ defectum. Ergo neceſſe eſt ſm omnẽ legem accipi ſuperabundantiam, & defectum in ira, & vtrunque ſit peccatũ. Omnia prædicta intelliguntur de ira, q̃ paſſio eſt, quia in ea inuenitur peccatum modo declarato ſupra. Aliter poteſt dici, ꝙ ira dupliciter poteſt accipi. Vno modo prout eſt actus ſimplex voluntatis, quo aliquis non ex paſſione, ſed ex iuditio rationis pœnã infligit, & tũc defectus irę nihil aliud eſt, niſi non habere voluntatẽ de puniendo aliquẽ quantum ratio iudicat, vel non tanto tempore, & ſic de alijs circunſtantijs, & hoc modo manifeſtum eſt, ꝙ defectus irę ſemper eſt peccatũ. Et ita aliquando accipiunt doctores ſacri. Sic.n. dicit Chryſoſ. ꝙ iracundia, quæ cum cauſa eſt, non eſt iracundia, ſed iuditium. Poteſt tamẽ intelligi hoc dupliciter. Vno modo, ꝙ ſit in aliquo voluntas puniendi alium ſolum ꝑꝑ rationẽ, & non inſurgat in eo aliqua commotio animi paſſionalis, quæ præcedat rõnem, nec ẽt quæ ſequatur, & tunc propriè dr̃, ꝙ eſt iuditium, & non iracundia. i. ſola ratio, quæ iudicat facit ibi pœnas appeti, & non iracundia aliqua. Alio modo poteſt intelligi, ꝙ ratio iudicet alicui debere inferri pœnas pro malo cõmiſſo, & ad iuditium inſurgat iracundia, tanquã miniſter exequens determinatũ à ratione. Et tunc etiam dicetur eſſe non iracũdia, ſed iuditium; quia res nominatur ab eo, quod in ea principale eſt, & tamen in iſto actu ratio fuit tanq̃ dirigens, paſſio autem tanquam miniſter. Et ẽt iſto modo propriè dr̃, ꝙ iracundia, quæ eſt cum cauſa, non eſt iracundia, ſed iuditium. i. quia iuditium ſolum mouet, & non iracundia. Alio modo accipit̃ ira pro motu appetitus ſenſitiui, qui eſt cum paſſione, & tranſmutatione corporali. Et iſte motus videtur ſequi ex neceſſitate in homine ad motum ſimplicem voluntatis. ſ. ꝙ ex hoc, ꝙ aliquis eligit ſecundum rationis iuditium alteri pœnas inferre ꝓ malo, quod fecit, ſequitur neceſſariò motus appetitus ſenſitiui, qui eſt inferior, appetitum rationalem, qui eſt ſuperior, cum naturaliter ordinetur, vt inſtrumentum eius. Et ſic licet interdum homo, qui ꝓpter ſolam rationem diffinientem vult alterum punire, putet ſe nullam habere iram: aliquam tamen

Ira dupliciter accipitur.

A habet conſequentem ad determinationem rationis. Sed illa poterit eſſe tam parua, ꝙ non ſentiatur. Et tunc dicimus nullam omnino eſſe iram, qa nullo modo apparet. Et ita intellige, quod ſupra diximus de ſimplici motu voluntatis ad puniendum.

Aliquando aũt ad rationem determinantem pęnas inferendas ſequitur ira tanquam miniſter, quæ eſt manifeſta, & aliquando eſt ſatis magna ſecundũ determinationẽ rationis, & tunc dicimus eſſe motum voluntatis cũ paſsione. Et hoc modo ira neceſſaria eſt, licet ſit paſsio, & defectus in ea ſemꝑ eſt peccatũ. Quia cum ipſa conſequat̃ ad rõnem hoc modo nõ poterit eſſe defectus, niſi ſit defectus in rõne, & ſic erit tunc in iraſcibilitas, q̃ eſt extremũ deficiẽs,
B vt ſupra diximus. Aliqñ autem accipitur iracundia, ſiue ira pro quadam cõmotione animi appetentis vindictã non expectato iuditio rõnis, & tunc neceſſe eſt, ꝙ in ira ſit peccatum, quia cum non expectauerit ille motus iuditium rationis agit ꝯ rationẽ volendo punire quem ñõ debet, vel qñ non, vel maiori tꝑe, & ſic de alijs. Agere tamen ꝯtra rõnẽ ſemper eſt peccatum in eis, quę pertinent directè ad mores humanos. Et iſto modo ſolemus vocare cõiter irã. ſ. quando ipſa per ſe non expectata rõne hominem mouet, & ideo ſolemus in actione diſtinguere, ꝙ aliqua agimus ſm iram, vel ex ira, & aliqua ſecundum rationem. Hoc modo ira non ſolũ eſt paſſio, ſed ẽt eſt extremum ſuperabundans, quod pertine-
C bit ad aliqua de tribus ſpeciebus iracundorũ, de qb⁹ 4. Ethi. c. de mãſuetudine, & hoc mõ apparet quomodo habeat contrarietatem in defectu.

Ad primum dicendum, ꝙ homo per hoc, ꝙ non iraſcitur, aliquo modo ſimilat̃ Deo, q nec hẽt actũ iræ nec paſsionẽ ipſam, nec potẽtiã iraſcibilẽ. Et tñ non imitatur eum quantum ad actũ, quia De⁹ infligit pœnas ex iuditio rõnis, homo tamen, qui non iraſcitur ẽt ſecundum rõnem pœnas non infligit, quia ſi ſequeretur rõnem, aliquando iraſceret̃. Etiã iſta ſimilitudo ad Deum eſt magis diſſimilitudo, qa Deus non iraſcitur, eo ꝙ eſt ſibi ꝯtra naturam, cum non habeat potentiam iraſcibilẽ, ſicut eſt ſibi ꝯ naturam comedere, & bibere, quia non eſt animal. Si
D tñ Deus haberet potentiam iraſcibilem, aliquando iraſceretur, cum nihil in eo fruſtra ſit. Qđ ergo homo hẽat vim iraſcibilem, & nunquam iraſcatur, ꝯ naturam agit, quæ nihil ſibi fruſtra dedit. Ad ſecundum dicendum, ꝙ motus iræ, & omnes alij motus appetitus ſenſitiui ſunt vtiles homini ad hoc, quòd promptius exequatur ea, quæ ratio dictat. Sicut videmus in omnibus rebus, ꝙ facilius illa agimus, ad quæ naturaliter inclinamur, quã ea, ad quæ inclinamur ex ſola ratione. Et quia motus appetitus ſenſitiui ſunt aliquid naturale in nobis, quando qs vſus fuerit eis, velut inſtrumentis in operatione ſua, vehementius inclinabitur, cum natura adiuuet rationem. Nã ibi mouebitur ſenſitiuus apetitus ad obie-
E ctum ſuum tanquam in quoddam bonum, non vt eſt determinatũ à rõne, ſed vt eſt obiectũ ſuum, qa appetitus ſenſitiuus non poteſt percipere ſe moueri à rõne. Et quia mouetur ab obiecto ſuo ſub rõne boni, & finis, & non vt alterum ordinatur, mouebit̃ delectabiliter. Sicut quando alicui homini iubetur, vt faciat id, in quo delectatur: quia tunc vehementer agit. Si. n. ageret aliquid ſolum inquantum ſibi iubetur: fortè eſſet ſibi difficile, cum non appareret ibi ratio aliqua perfectionis, ſed ſolũ ſubiectionis. Cum autem agit aliquid, in quo delectatur, mouetur ſub ratione perfectionis, quia ab obiecto perficitur. Ideo mouetur vehementer, vel intenſe. Iſta eſt ergo cauſa, quare ſi operetur quis ex rõne ſimul cũ

paſſione

passione operatur vehementer. Si autem ex sola ratione remissius, & difficilius operatur. Ideo valde ꝓfuit, & bene ordinatum fuit, ꝙ darentur motus passionales tanq̃ instr̃m rationi ad operãdum circa aliquid, & ideo non sunt inutiles, & sic defectus eorũ sunt vitiosi. Sed dicetur, ꝙ non est conueniens rationẽ operari per passionẽ, quia cum quis operatur ad finem illum, ad quem passio ordinat sub ipsa ratione, non rectè agit. Et tñ passio semper mouetur in obiectum suum sub ratione finis, & nõ vt est imperata à ratione: ergo erit inconueniens per illã operari. Dicendum, ꝙ si passio est principale mouẽs, & non regulatur ratione, peccatum est. Quando tamẽ ratio est principale mouens, ꝙ passio sit instrumentum suum, non est irrationabile. Nam licet ipsa passio non moueatur sub rõne instr̃i obedientis rõni, & voluntati, hoc est, quia ipsa passio nõ põt percipere se moueri à rõne per modum instrumenti, nec alio modo. Sufficit igit̃ rationi, ꝙ ipsa moueat passionem per modum instrumenti, licet ipsa se moueri nesciat velut artifex mouet instrumenta, & deducit per ea effectum, & ipsa nesciuit se moueri, & tamen nihilominus effectus deducitur.

Ad tertium dicendũ, ꝙ esse sine ratione est malũ hominis, & tamen qui omnino est sine ira, ẽt sine ratione est aliquando, cum interdum sit necessariũ irasci. Nam in eo, qui ordinatè agit iuditium rationis, non solum est causa simplicis motus volũtatis, sed etiam appetitus sensitiui. Nam sicut ad iuditiũ rationis sequitur naturaliter motus voluntatis, ita ad motum voluntatis sequitur naturaliter motus passionis, si voluntas moueatur circa aliquid, quod sit obiectum alicuius passionis, & sic interdum esse sine ira est esse sine ratione, scilicet, quando requiritur, ꝙ homo irascatur, sicut interdum requiritur, vt supra dictum est. Et sic sicut remotio effectus est signum remotionis iuditij rationis. De his Sanctus Thom. 2. 2. quæst. 158.

An species iræ positæ ab Aristotele sint benè positæ. Quæstio CXLV.

QVEARITVR de speciebus irę, quas assignat Arist. 4. Ethi. ponẽdo tres species. s. acutos, amaros, difficiles, an sint bene assignatæ. Dicunt quidã, ꝙ non, quia dr̃, ꝙ amari sunt, quorum ira difficiliter soluitur, & multo tp̃e manet. Hoc autem ad circunstantiã tp̃is pertinet. Possent ergo s̃m alias circũstantias irę assignari aliæ species eius. Et sic erũt plures, quàm tres. Itẽ dr̃ ibi, ꝙ irati difficiles, siue graues dicuntur, quorum ira non cõmutatur sine cruciatu, & punitione: hoc autem ptinet ad indissolubilitatẽ irę, & tñ iram non solui faciliter pertinet ad amaros. Idẽ ergo hñt amari, & difficiles: & sic non bene assignabuntur istę species. Item ira hẽt superabundantiã, & defectũ, & vtrũq; est vituperabile. 4. Ethi. ergo in vtroq; debẽt assignari aliquę species irę. Et tñ istę tres pertinent ad superabundãtiam, & in defectu non assignantur aliquę species, ergo non assignantur conuenienter species irę. Itẽ Christus assignauit supra in litera tres gradus irę. s. qui irascitur fratri suo; & qui dixerit: racha, & qui dixerit: fatue, & non conueniunt isti gradus cũ speciebus assignatis ab Arist. ergo non conuenienter assignantur.

Primum argu. *Secũdum argu.* *Tertium argu.* *Quartum arg.*

Dicendum, ꝙ istæ sunt tres species iracũdorum, quas assignat Arist. & pertinent ad superabundãtiã. Nã licet iracundia sit passio, tñ quando pro peccato accipitur semper dicit superabundantiam, & ipse defectus dr̃ inirascibilitas, de qua nullas ponit spẽs.

Prima species iracũdorum.

Prima spẽs iracundorũ est eorum, qui vocant̃ acuti, qui irascuntur quibus non oportet, & magis, q̃ oportet, & velocius, & maiori tp̃e, & q̃n non oportet, & sic de alijs circunstantijs: licet nõ eueniãt oĩa ista simul, sed ꝑ partes: quia malũ nunq̃ est integrũ: nã esset intolerabile. Isti sicut irascuntur velociter, ita velociter irã dimittunt retribuendo eis, qb⁹ irascuntur, vel ostendendo eis irã suã, & tũc quiescũt. Isti autẽ licet in multis peccent pręcipuè peccant, quia velociter irascuntur. Et ob hoc vocantur acuti, in extremo. i. multũ prompti ad iram. Sicut corpora acuta faciliter penetrant. Et ex hoc sequitur alia proprietas. s. ꝙ irascãtur de oĩbus, quæ possunt aliquo modo contristare. Dr̃ autem, ꝙ isti quiescũt velociter: quia cum ira sit appetitus vindictę, habita illa naturaliter sequit̃ quies. Acuti tñ retribuunt, vt dictum est, ideo quiescũt. Et dato, ꝙ non possint retribuere, saltem ostendũt irã suam exterius. s. ꝑ vocẽ clamando, vel contumelias dicendo, vel in gestu. Et per hoc ira aliquo modo euaporat, & cito consumitur. Nã ira quandam inflãmationẽ facit in sanguine per euaporationẽ fellis, & cum illa inflãmatio, & fumositas euaporet per voces, illi qui clamãt, vel qui contumelias dicunt, irã perdunt, quia illam ꝑ hoc consumunt. Dicitur ẽt, ꝙ isti velociter irascuntur. Hoc. n. fit ꝑꝑ naturæ velocitatẽ. Omnis. n. ira habet quandam velocitatem, eo ꝙ fit per motũ colerę. Non est autẽ aliquis humor ita faciliter mobilis, sicut colera, ideo oportet iram velocem esse. Sic dicitur 7. Ethicorum, ꝙ ira propter caliditatẽ, & velocitatem naturæ audiens non plenè pręceptum rationis, mouet confestim ad punitionem.

Quia tamen quidam sunt magis colerici, quàm alij, adhuc est differentia in velocitate motus ad irã: quia illi, q̃ sunt calidiores, & sicciores velocius mouentur ad iram. Et propter hoc 4. Ethicorũ de acutis solis, dicitur, ꝙ habent velocitatẽ in ira, scilicet, quia excellentius illam habent licet cęteri irati velocitatem habeant. Secunda species est eorum, qui dicuntur amari, de quibus dicit Aristo. ꝙ sunt difficilè solubiles ab ira, & retinent illam in se. Multo. n. tempore irascuntur, & tunc quiescunt ab ira quando retribuerint. Si autem non potuerint retribuere habent in se quandam grauitatem, & afflictionẽ, & sunt molesti sibiipsis, & amicis. Isti dicuntur amari ab amaritudine, idest, tristitia, quam habent. Quia ita est tristitia in animo, sicut amaritudo in gustu. Fit autem istis amaritudo, quia tristitia pro iniuria inflicta grauat eos, quandiu non retribuunt. Et qa si contingit eos longo tempore tenere iram affligũtur valde per tristitiam, quam semper habent: ideo amari vocantur. Isti enim sunt difficile solubiles: quia non possunt solui, idest, perdere iram nisi retribuant, vel digeratur ira in eis. Si enim retribuerint, non solum ira cessat, sed consequitur delectatio, sicut dicit Aristo. Punitio enim quietat impetum iræ, declarationem pro tristitia faciens. Si autem non retribuunt, nõ possunt solui ab ira, nisi ꝑ hoc, quòd in eis digeratur: nam dicitur, quòd retinent eam in se. Nam si ostenderent eam: etiam si non retribuerent, euaporaret cito, & cessaret. Et tamen per hoc, quòd manet abscondita habet vires ad manendum longo tempore, sicut ignis, qui est absconditus lõgiori tempore manere potest. Sic dicit Gregorius 5. Moralium, quòd ira per silentiũ clausa intra mentem vehementius ęstuat. Et propter hoc dicitur 4. Ethi. ꝙ acuti velociter soluuntur ab ira, & quiescũt, quia reddunt, vel manifesti sunt, i. quia retribuunt puniendo, vel manifestant iram in verbis, & vtrunque eam minuit, aut cessare facit. Amari autem non ostendunt eã, ideo non põt tolli, nisi per hoc,

Secunda spẽs iracũdorum.

hoc, quòd in eis digeratur. Et tamen ad digeſtionem intra animum indiget longo tempore. Sic dicit ibi Ariſ. In ipſo autem digeri iram tempore indiget, id eſt, longo tempore. Et dicitur etiam ibi, ꝙ non ſuadebit ipſis aliquis, ideſt, nemo poterit ſuadere eis, quòd ab ira recedant. Et hoc fit, quia non ſunt manifeſti, ideſt, non oſtendunt iram ſuam exterius. Et cum nemo illam cognoſcat nemo illis ſuadebit eam dimittere. Etiam quia ipſi habent triſtitiam continuatam, & propter iſtam habent iram. Ideo quandiu triſtitia manſerit nō poterit auferri ira. Et tamen triſtitia nō poteſt auferri, niſi per delectationem contrariam, quæ fit per vindictam, ſicut ibi dicitur, quòd punitio quietat impetum iræ delectationem pro triſtitia faciens. Vel ſi non eſt iſta delectatio, oportet iram, & triſtitiam per ſeipſam deficere, & hoc eſt per digeſtionem eius. Iſtis enim duobus modis aliqua res deficit, vel à contrario ſuo, vel ex defectu principiorū ſuorum, ſicut calor extinguitur per frigus, vel per defectum materiæ, in qua conſeruatur. Iſta autem digeſtio iræ, & triſtitiæ propriè dicitur, quia aliquid corporale eſt, quod digeritur, ſcilicet, quædam inflammatio facta in ſanguine per euaporationem fellis, vt dictum eſt. Iſtud autem longo tempore fit, & etiam cum difficultate magna. Ideo dicitur, ꝙ iſti ſunt moleſtiſſimi ſibi, & amicis. Nam cum habeant intra triſtitiam continuè non poſſunt gaudere in aliquo exteriori. Ideo vltra hoc qnòd affliguntur à triſtitia, ipſi etiam ſe affligunt inquantum ex vna triſtitia, quam habent fit eis occaſio ad habēdum multas alias. Etiam ſunt moleſti amicis, quia actus amicorum eſt delectabiliter conuiuere, vt patet octauo, & nono Ethicorum. Iſti autem cum ſint intra ſe triſtes, cum amicis lætari non poſſunt, ſed potius eis triſtias inferunt, quia amici triſtātur de triſtitijs amicorum, nono Ethicorum. Tertia ſpecies eſt eorum, qui dicunt̄ difficiles, & iſti habent multas conditiones amorum, de quibus diximus. Nam iraſcuntur de quibus non oportet, & magis, quàm oportet, & maiori tempore, & etiam, quando nondum retribuerint triſtantur ſicut amari. Sed differunt ab eis, quia iſtis, etiam ſi ira longo tempore manſerit, nunquam ſoluitur, niſi retribuerint. In amaris autem aliquando tollitur ira ſine retributione, ſcilicet, quando digeritur per longum tempus. Ratio differentiæ eſt, quia amari habent iram propter triſtitiam, & principaliter reſpiciunt triſtitiam, & non appetūt vindictam principaliter, ſed ſolum, vt quietent triſtitiam inflictam, ſcilicet, auferendo eam, ſicut dictum eſt, quòd punitio quietat impetum iræ delectationem pro triſtitia faciens. Si ergo contingat tolli triſtitiam, ſine vindicta, non curant de vindicta. Contingit tamen iram digeri tempore, & hoc eſt tolli triſtitiam: ergo poſſunt quietari ab ira ſine retributione. Difficiles autem attendunt principaliter vindictam, & non ipſam triſtitiam. Ideo etiam ſi contingeret tolli triſtitiam, vel fieri digeſtionem per longum tempus non tolleretur ira, cum ipſi directè appetant vindictam. Ideo motus eorum non poteſt quietari, niſi per vindictam. Et tamen propriè loquendo in difficilibus non degeritur ira, ipſi enim habent deſiderium vindictæ principaliter. Cum ergo iſtud maneat, ira non minuitur. Secus autem in eis, qui retributionem non deſiderant principaliter: quia cum ad eam non attendant minuitur paulisper impetus irę. Dicitur autem ira digeri quātum ad duo. Vnum eſt, quòd ipſa inflammatio, & commotio interius facta, cum fuerit quidam feruor corporalis paulisper ceſſat, ſicut olla feruens, ſi auferatur ignis totus paulisper reſidet quouſque tota

A ebullitio, & calor auferatur. Secundum eſt ipſam triſtitiam, quæ durat per memoriam iniuriæ, per ipſius obliuionem deleri. Nam cum tam triſtitia, quàm ira ſint propter iniuriā illatam, vel exiſtimatam, quandiu manſerit apud aliquem memoria iniuriæ, & reputauerit eſſe iniuriam, manebit deſiderium vindictæ. Si autem memoria iniuriæ totaliter auferatur, non poterit manere deſiderium vindictæ. Si autem non tollatur poteſt diminui, quia in præſentia rei exiſtimatur ipſa maior, quàm in abſentia. Ideo quando quis actualiter ſuſcipit iniuriam, maiorem eſſe exiſtimat eam, quàm poſtea ſuccedente tempore, eo quòd minuitur exiſtimatio

B per abſentiam, & diuturnitatem temporis. Sicut amicitia minuitur propter abſentiam amicorum diuturnam, immo aliquando tota perit, ſicut dicitur 8. Ethicor. quòd abſentia ſi diuturna ſit obliuionem amicitiæ facere videtur. Etiam ira, & exiſtimatio iniuriæ maior eſt in præſentia iniuriantis. Vt patet in eo, qui à longo tempore ſuſcepta iniuria, nūc de nouo videat iniuriantem. Nam turbatur magis, & reputat iniuriam maiorem, quàm paulo ante hoc reputabat. Non quidem, quòd aliqua iniuria de nouo inferatur, ſed quia memoria per prǽſentiā rei fortificatur, quæ per diuturnam abſentiam fuerat debilitata. Iſtæ ergo ſunt tres ſpecies iracundorum quas Ariſtoti. aſſignat.

C Alij etiam ſimiliter aſſignant, ſcilicet: Damaſcenus, & Grego. Niſſenus, dicentes eſſe tres ſpecies irę, ſcilicet, felleam, & maniam, & furorem. Dicunt felleam eſſe principium iræ, cum ira à felle principium habeat, cùm ſit quædam inflammatio ſanguinis ex euaporatione colerę, vt dicit Damaſcenus. Et iſta attribuitur illis, quos actus vocat Ariſto. quia illi habent principium iræ per hoc, quòd veloces ſunt ad iraſcendum. Mania eſt quam nos vocamus inſaniā, & dicitur à manendo, quia longo tempore manet, ita vt tranſeat in vetuſtatem. Et iſta eſt iracundia illorum, quos Ariſto. amaros vocat. Nam dicit, quòd iſti ſunt difficilè ſolubiles, & multo tempore iraſcūtur: quia ad hoc, quòd ira digeratur in eis tempore

Dam. li. 2. Or. fi. c. 16. Gre. Niſſ. li. 4. de Virib. animę cap. 16.

D indigent. Furorem autem dicunt eſſe iram, quæ ſupplicium deſiderat, & tempus ad illud obſeruat. Et iſta ira conuenit illis, quas Ariſtoti. difficiles vocat, qui nunquam ſoluuntur ab ira, niſi retribuerint. Conſiderandum, quòd ira, vt ſupra dictum eſt poteſt conſiderari, vt paſſio, vel vt peccatum. Et vtroque modo competunt eis iſtæ ſpecies, & tamen differenter. Nam vt eſt paſſio conſiderantur ſpecies in ea ſolum, vt addūt quādam magnitudinem, in qua aſſumitur aliqua differentia cōſtituens iſtas ſpecies. Et tunc ſi conſideretur ira in ordine ad principium ſuum, ſic eſt ſpecies amarorum. Nam ira oritur ex triſtitia. Ex hoc enim, quòd quis triſtatus eſt per iniuriam illatam deſiderat vindictam. Et iſta triſtitia conſideratur in amaris, qui non cruciantur prin-

E cipaliter propter deſideriu[m] vindictæ, ſed propter afflictionem, quam triſtitia eis infligit in manendo ſibi. Si verò conſideretur quantum ad id, ad quod ira mouetur, ſic eſt ſpecies difficilium. Nam ira mouetur ad vindictam, quia nihil iratus deſiderat inquantum huiuſmodi, niſi vindictam, hæc autem difficilibus conuenit, quia nunquam commutantur ab ira, niſi retribuerint. De his dictum eſt ſupra quæſtio. 137. Si autem conſideretur ira, vt eſt peccatum, accipientur ſpecies in ira, inquantum variè contingit per iram recedere à rectitudine rationis. Receditur autem per ſuperabundantiam, & defectum. Ipſe tamen defectus non eſt propriè nominatus, licet largè vocetur inirascibilitas: ideo

in eo non inueniuntur nomina aliquarũ ſpecierum. Vnde etiam ſi aliquæ ſpecies iræ reperirentur in defectu, nõ haberemus nomina pro illis. Illa cauſa eſt, quia defectus in ira eſt, quaſi contra naturam, retribuere autem, & vindictam appetere eſt naturale, vt dicitur 4. Ethi. ſcilicet, humanius enim punire, ſcilicet, quàm remittere. Pauci ergo, & rariſſimi in hoc peccant: ideo ſpecies non ſunt conſtitutæ pro illis. Nã ſpecies in iracundijs conſtitutæ ſunt per aliquas differentias manifeſtas. Et hoc quia circa iracundiã multi peccant, & ſæpiſſimè. In defectu autem rari peccant, & rariſſimè, ideo non ſunt manifeſtæ differentiæ peccantium. Vnde non potuerunt conſtitui ſpecies in defectu, nec nomina inueniri, ſed ſolum ipſe defectus vocatur inираſcibilitas: Iſtam rationẽ tangit Ariſto. 4. Ethi. Si autem conſideremus ſuper abundantiam in ira multis modis contingit aliquos peccare, circa irã tamen pręcipuè peccatur per tres

Peccata exceſſus iræ modos. Vnus eſt, ſi quis facilius, aut velocius iraſcatur, quàm debet, ſiue iraſcatur quibus debet, ſiue quibus non debet, ſiue maiori tempore, ſiue non, & ſic de alijs circunſtantijs. Et iſta facilitas in eis modus peccandi generalis, ſecundum omnes circũſtantias. Et ab iſta facilitate, vel leuitate iraſcendi accipitur nomen primæ ſpeciei, ſcilicet, acutorum: quia ſicut corpora acuta faciliter penetrant, ita iſti faciliter, & ex quacunque leui cauſa iraſcuntur. Alius modus eſt peccandi per durationem iræ. Quia per hoc, vt aliqui ex triſtitia iraſcuntur maiori tempore, quàm debent retinent iram, ſiue iraſcantur quibus debẽt, ſiue non, & quantũ deberent, vel pro qua re debent, & ſic de alijs circunſtantijs. Eſt enim iſte modus quidam peccandi, quia vltra omnes alias circũſtantias eſt iſte ſpecialis modus cõſideratus circa iram. Ideo ſiue in illis, qui iniuſtè iraſcuntur, ſiue in eis, qui iraſcuntur iuſtè, retinere iram longo tempore, ſcilicet, maiori, quàm oportet peccatum eſt, & prouenit eis, vt dictum fuit ex triſtitia, quæ in eis eſt, & quouſque illa ceſſauerit, non poſſunt ab ira ſolui. Tertius modus peccandi in ira eſt per obſtinatum animum vindictæ. Et iſte modus poteſt adiungi cum omnibus circunſtantijs, ſiue quando quis iuſtè iraſcitur, ſiue quando quis iniuſtè. Nam vtroque modo illicitum eſt habere animum obſtinatum ad vindictã. Et maximè quando quis iraſcitur iniuſtè. Et iſtud pertinet ad difficiles, qui non commutantur ab ira, niſi retribuerint. Et ſic conuenienter diſtinctę fuerũt iſtę tres ſpecies in ira ſiue vt eſt paſſio, ſiue vt eſt peccatum.

Ad 1. arg. Ad primum dicendũ, ꝙ amari non accipiunt principaliter per circunſtantiam temporis, ſcilicet, per hoc, ꝙ longo tempore iraſcuntur, ſed per quandam firmitatem, quam habent in ira ex cauſa ſua permanente, ſcilicet, ex triſtitia. Et cum dicitur, ꝙ per omnes circunſtantias poſſint diſtingui ſpecies iræ, dicẽdum ꝙ non conſideratur aliqua ſpecies iſtarum per aliquam de circunſtantijs generalibus, quæ poſſunt eſſe circa actum, ſcilicet, quando, & vbi, qualiter, & propter quid, & ſic de alijs, de quibus patet 3. Ethic. Sed conſiderantur ſpecies iſtæ per habitudinẽ ad aliquos modos ſpeciales iræ, ſcilicet, quantum ad principium ſuum, vel ad cauſam, vel ad obiectum, vt ſupra dictum eſt. Et hoc inquantum eſt illa paſſio, vel inquantum eſt peccatũ per alios tres modos ſpeciales peccandi in ira, vt ſupra dictum eſt.

Ad 2. arg. Ad ſecundũ dicendum, ꝙ amari. & difficiles habent inter ſe aliqua communia, differrent tamen ex motiuo. Nam amari retinent iram longo tempore propter triſtitiam, quæ eſt cauſa irę, & manet in eis diu. Difficiles autem retinent iram ex deſiderio vindictæ, quæ eſt obiectum irę. Ideo quouſque retribuerint, non ceſ-

F ſat ira, vt dictũ eſt. Ad tertium dicendum, ꝙ in ira reperitur ſuperabundantia, & defectus, ſpecies tamen iræ ſolum ponuntur in ſuperabundantia, quia in defectu rarò contingit hominem peccare, & ſic peccata ſunt ibi innominata, vt ſupra dictum eſt. Ad quartum dicendũ, ꝙ Chriſtus aſſignauit in ira potius tres gradus, quàm tres ſpecies. Et conſiderantur non ex parte modi, vel conditionis alicuius irę, ſed ex parte effectus. Vnde diſtinxit eam quantum ad hoc, quòd ira aliquid facit in animo, & aliquid in voce aliquãdo diſtincta, & aliquando indiſtincta, quare autem in plures gradus non diſtinxerit cum ex parte rei, nõ poſuerit iram, dicetur infra q. 155. Species autem aſſignatę per Ariſt. aſſumuntur ex conditionibus quibuſdam iræ: ideo conuenienter aſſignatæ ſunt. Ad 3. arg. Ad 4. arg.

G

An vituperabilior ſit ira, quàm concupiſcentia.
Quæſtio C X L V I.

QVAERITVR de comparatione iræ ad concupiſcentiam, an vituperabilior ſit ira, quàm concupiſcentia, vel è contrario. Dicendum, ꝙ tam ira, quàm concupiſcentia ſunt paſſiones, & ſecundum ſe non ſunt vituperabiles, quia aliàs quandocunque homo concupiſceret, vel iraſceretur, eſſet vituperabilis. Quod falſum eſt, vt patet 2. Ethi. Vituperantur autem deficientes, & ſuperabundantes circa eas. Et tunc eſt dubium in qua earum eſt homo

H magis vituperabilis. Eſt dicendum, quòd poſſumus conſiderare paſſiones iſtas per accidens, ideſt, quia accidit actus earum eſſe aliquando multum vituperabilis, & aliquando paucum. Et hoc modo poterit eſſe turpior interdum ira concupiſcentia, & interdũ è contrario, ſecundum quòd variè contingit peccari per eas, quia tamen hoc eſt per accidens, nõ eſt aliqua certitudo. Conſiderando autem iſtas paſſiones ex ſeipſis, ſiue ex conditionibus proprijs ipſarum, dicendum quòd concupiſcẽtia eſt turpior, quàm ira, vt probat Ariſto. 7. Ethic. cap. 8. inducens quatuor rationes ad hoc. Prima eſt, quia ira audit aliqualiter rationem, & conſequitur eam, concupiſcentia autem non audit. Et tamen audire rationem aliqualiter eſt

I laudabile: nam in paſſionibus non eſt aliquid vituperabile in magis, aut minus, niſi inquantum recedit à ratione. Illud ergo, quod magis rationem audit, erit minus vituperabile, quia minus recedit ab ea. Hoc autem oſtendit, quia ira audit rationem à principio, ſcilicet: quia ipſa manifeſtat iniuriam, vel contemptum fuiſſe factum. Et tunc ira concludit quaſi ſyllogizando, quòd oppugnandus eſt ille, qui iniuriam intulit, non tamen audit ira totaliter rationem propter velocitatem naturæ, quia antequam ratio determinet, an iraſcẽdum ſit pro iniuria illata, vel quo modo, aut quantum, vel quanto tempore, ira mouet ad vindictam, & ſic peccatur in operę non audita ratione. Nam ſi eam audiret omnino, iam non eſ-

K ſet paſſio. Et ponit exemplum ad hoc de miniſtris velocibus, qui antequam audierint totum præceptum Domini, mouentur ad operandum, & peccãt in operatione, ideſt, errant: quia neſciunt modum operandi, cum nõ audierint totum pręceptum Domini. Exemplum etiã ponit de canibus, qui propter velocitatem naturæ ad iraſcendum mox, vt ſonitũ audierint, latrant, & poſtea errant: quia inuenientes eſſe Dominum, vel aliquem notum, qui ſonitum fecit, latrare ceſſant. Concupiſcentia autem non audit rationem aliquo modo, ſed mox vt audierit per rationẽ, vel per ſenſum eſſe aliquid delectabile mouet ad fruitionem. Sed dicetur, quòd in hoc non magis audit ira rationem, quàm concupiſcentia: quia

quia mox vt ratio, vel phantaſia dixerit contemptū eſſe factum, ira mouet ad oppugnandum. Et ſic concupiſcētia cum fuerit dictum per rationem, vel ſenſum eſſe aliquid delectabile mouet ad illud. Dicendum, ꝙ ira audit rationem, quia licet ira moueatur immediatè: vt ratio dixit eſſe factum contemptum non mouetur, niſi vt adiuuans rationem, & quaſi cōplens ſyllogiſmum eius: ideo dicitur 7. Ethi. ꝙ ratio, vel phantaſia mouetur, quoniam iniuria, vel contemptus manifeſtauit. Hoc autem quemadmodum ſyllogizans, quoniam oportet talem oppugnare cōfeſtim iraſcitur, quaſi dicat: Syllogiſmus ſic fieri debebat; qui iniuriam infert oppugnandus eſt. Ratio enim oſtendit iſtam propoſitionem minorem, ſcilicet: Iſte iniuriam intulit. Maior autem de ſe conſtat, concluſionem autem nō adiunxit, ſed ipſa ira compleuit eam incipiens moueri contra illum, qui iniuriā intulit, quaſi per hoc diceret: ergo iſte oppugnādus eſt. Vnde ira non per ſeipſam mouetur, ſed quaſi in ſubſidium rationis, & continuando ſyllogiſmū eius. Concupiſcentia autem non adiuuat rationem, nec conſequitur eam quaſi ſyllogizans, ſed mox, vt audierit eſſe aliquid delectabile mouet ad fruitionē. Et ex hoc, ꝙ mouet, ad fruendum apparet ꝙ nō mouet, vt obediens rationi, nec vt adiuuās eā, ſed vt deſiderās finem ſibi proprium, eo ꝙ delectabile habet rationem fruibilis, & concupiſcentia, quādo mouet in illud mouet ſub ratione finis, & non quaſi ſubſeruiens rationi volenti ad illud adducere. Secus autē in ira: quia obiectum ſuum non eſt aliquid fruibile, ſed potius nociuum. Ideo non mouetur in illud ira, quaſi propter ſeipſam, cum non habeat aliquid fruibilitatis in ſe, ſed videtur, ꝙ agat vt rationi obediēs, quę mouet ad repellendum nociuum. Et hoc magis oſtenditur, quia ira ſemper mouet ſub ratione iuſti. Et impoſſibile eſt aliter mouere. Nā ira appetit vindictam, & illa eſt quædam retributio pro malis factis. Retribuere autem pęnam pro culpa ad iuſtitiā pertinet 5. Ethico. Et ſic ſub ratione iuſti ira appetit vindictam, licet aliquando erret, ſcilicet: quia non eſt iuſtum illam appetere, vel in tanta quantitate appetere. Et apparet hoc magis, quia dicitur 2. Rheto. cap. 2. quòd ſi irati putent nocentes ſibi fuiſſe ſufficienter paſſos pro malis, quæ intulerunt, amplius nō iraſcuntur. Et ſic apparet, quòd irati mouentur ad inferendum alicui pęnam, ſolum inquantum putāt eſſe debitam. Item patet hoc, quia iratus non deſiderat pęnam in immenſum, ſed aliquando ſatiatur 2. Rheto cap. 2. Et tamen ſi non deſideraret eam ſub ratione iuſti, non poneret in ea aliquam menſuram, ſed quanto eſſet pęna grauior, tāto magis iratus gauderet in ea, & moueretur ad ipſam. Quia quando aliquid propter ſeipſum appetitur ſine menſura appetitur, vt dicitur 1. Politico. Et ponitur exemplum in auaris, qui pecunias propter ſeipſas appetunt inquātum videtur eis bonæ, & pulchræ, etiam non habita relatione ad aliquem vſum. Ideo in immenſum diligunt pecuniam. Et quanto fuerit copioſior pecunia, tanto eam plus appetunt, & vellent infinitam ſi habere poſſent. Vnde Salomon dicit: Auarus non implebitū pecunia. Eccleſ 5. Iratus tamen non appetit pęnam in quacunque magnitudine, quia etiam ſi potuerit multum nocere, quando putauerit ſatiſfactum eſſe, ceſſat ira, & iam miſeretur 2. Rheto. ergo non mouetur iratus ad pœnam inferendam propter ſe, ſed inquantum pęna iuſta reputatur. Et tamen eſſe aliquid iuſtum, vel iniuſtum menſuratur per rationem: ergo ira non mouetur ad vindictam, niſi vt obediens rationi, licet ipſa neſciat ſe obedire, cum non ſit virtus perceptiua. Concupiſcentia autē

A non mouet ad delectabile tanquam ſequendo rationem, quia tunc moueret ad illud inquantum iuſtū eſt delectari, & non moueret ſub ratione finis. Mouet tamen concupiſcentia in delectabile ſub ratione boni, & finis proprij, cum dicatur 7. Ethic. quòd mouet ad fruitionem. Quod tamen ad fruendum mouetur non propter alterum mouetur, ſed propter ſeipſum, ideſt, propter ipſam rem, qua fruitur, cum frui ſit amore alicui inherere propter ſeipſum, vt ait Augu. lib. de doctrina Chriſtiana, & libro de Trinitate. Concupiſcentia ergo non mouetur in delectabile propter rationem iubentem, vel oſtendentem bonū eſſe moueri in illud, ſed propter ſeipſam
B mouetur, ideſt, propter ſuum delectabile, quod eſt perfectio eius. Item patet, quia cōcupiſcentia ſi moueretur ad delectabile, vt obediens rationi: moueretur ad illud ſub ratione boni, & iuſti, cum ad rationem pertineat ponere modum in omnibus rebus. Et tunc moueretur concupiſcentia ad quaſdam delectationes mediocres, inquantum tales poſſent rationi conuenire, & tamen non mouet ſic, ſed potius in delectationem quanto fuerit maior, tanto magis mouetur concupiſcentia. Ex quo apparet, quòd propter ſeipſam mouetur, quia quod ſine menſura appetitur propter ſe appetitur primo Politicor. ergo non mouetur concupiſcentia ad delectabile propter rationem, licet delectabile poſſet eſſe conue-
C niens rationi cum moueatur ad illud ſub quacunque magnitudine. Delectabilia tamen, quæ ſunt in ſenſu non conueniunt rationi, niſi inquantum ſunt moderata, quia aliàs rationem impediunt, & hominem deſtruunt 7. Ethic. cap. de delectatione. Ira autem non mouet ad pœnam infinitam, ſed ad determinatam, ideo iſta mouetur obediens rationi, velut audiens eam aliqualiter. Ideo rectè dicitur, quòd ira mouetur quaſi ſyllogizans, ideſt, quaſi complēs ſyllogiſmum, quem ratio inchoauit, ſed non finiuit, quia ira propter ſuam velocitatem non permiſit ſyllogiſmum compleri per rationem, ſed ipſa eum compleuit. Et ideo ſub ratione boni, & adiuuantis rationem mouetur cum compleat opus eius.
D Et tamen cum tanta promptitudine vult exequi determinationem rationis, quod peccat in executione, ſicut miniſtri veloces, vt dictum eſt. Concupiſcētia autem non complet ſyllogiſmum rationis, quia non mouet, vt obediens rationi iubenti proſequi delectabile, ſed inclinatur in delectabile, tanquam in finem ſuum ad fruendum. Cum autem dicitur, quòd mox vt ratio, vel phantaſia oſtendit, quoniam iniuria, vel contemptus factus eſt, ira mouetur, innuitur quòd ira audit rationem, vel phantaſiam. Quod poteſt dupliciter intelligi: vno modo, quòd ira inſurgat aliquando per phantaſiam iudicantem iniuriam, ſiue nocumentum factum, ſicut in beſtijs inſurgit ira, & tamen non eſt in eis ratio, ſed phantaſia iudicans nocumentum factum. In homine
E etiam poſſet interdum per phantaſiam iudicare nocumentum factum, ſicut quis rei inſenſibili iraſcitur, quæ nec iniuriam infert, nec inferre poteſt, aut vult. Aliter poteſt intelligi, quòd tam ratio, quàm phantaſia reſpectu hominis accipiantur, ſcilicet, quando aliquis iudicat factam eſſe iniuriam. Et verum eſt, quòd ad rationem pertineat. Si autem iudicat eſſe factam, & non eſt, pertinet ad phantaſiam, ſcilicet: quia eſt ibi quædam apparentia iniurię, ſed non fuit vera iniuria. Secunda ratio eſt, quia appetitus, qui ſunt magis naturales, ſunt minus turpes, etiā ſi aliquando ſint contra rationem. Ira tamē naturalior eſt, quàm concupiſcentia: ideo eſt minus turpis. Primū patet, quia appetitibus naturalibus da-

mus quandam veniã, s. Si quis peccauerit in eo, ad qđ multũ natura inclinat magis eum habemus pro excusato, quàm si peccaret in eo, ad qđ nõ inclinatur naturaliter. Iram tamen dicit Aris. esse naturaliorẽ concupiscentia. Quod ostendit, quia est magis hæreditaria à parentibus in filios, ponens exemplum de illo, qui patrem percutiebat. Nam cum increparetur de hoc, dixit istum percussisse eum, qui sui ipsius, & illum eum, qui sui ipsius, idest, iste percussit patrẽ suum, & pater istius percussit patrẽ suum. Et sic erat iam iste quartus in progenie illorum, qui patres percutiebant. Et ostendens filium suum paruulum dixit: Et iste me cum vir fiat, idest, iste me percutiet, vt factus fuerit vir. Et subdit causam, scilicet: Connatũ enim nobis, idest, istud est cõnaturale generi nostro: ideo in omnibus descendentibus de hac progenie erit. Et nõ solum ille dixit hoc esse naturale, sed etiã ostendit illud quasi iustum ex eo, ꝙ veniebat naturaliter. Vnde non solum quilibet percutiebat patrem suum, sed tantum vnusquisq; percutiebatur à filio suo, quantum ipse patrem suum percusserat. Vnde dicitur, ꝙ tractus à filio quiescere iussit apud ostia. Et enim ipse solitus erat trahere patrem vsque huc, scilicet, pater istius, qui percutiebatur à filio, cum filius eum traheret per terram intra domum, & vellet producere extra domum, iussit pater filio quiescere apud ostia, idest, non trahere amplius. Addens causam, scilicet, quia ipse consuetus fuerat patrem suum percutiendo vsque ad locum illum trahere. q. d. ꝙ vsque ad locum illum trahendo iustè ageret, & quasi naturaliter, eo ꝙ patrem suum vsque ad locũ illum trahebat. Si verò vlterius trahere vellet, peccare videbatur, quia iam excedebat id, quod naturale erat. Quòd autem ira sit naturalior, quia magis hæreditaria est conuenienter dicitur: quia à parẽtibus solũ habemus ea, quæ naturalia sunt, & quæ sunt magis determinata in natura. Quanto ergo aliquid magis solet deriuari à parentibus in filios tanto est magis naturale: sicut magis naturale est homini habere pedes, quàm esse flegmaticum, vel sanguineũ. Ideo vt semper filius recipit à patre habere pedes, & tamen non semper filius habet à patre esse sanguineũ, vel flegmaticum, sicut pater est. Si ergo ira magis deriuatur à parentibus in filios, quàm concupiscentia, erit naturalior. Quod autẽ deriuetur ira potius, quã cõcupiscentia, cum vtraque sit passio naturalis, causa est: quia ira habet magis causam vniformem, quã concupiscentia: nam ira sequitur motum colere. Nam dicitur 7. Ethic. ꝙ fit ira velox propter naturæ velocitatem, & caliditatem. Et vtrũque pertinet ad coleram; & sic homines fieri multũ colericos, aut paucum, aut secundum determinatum modũ complexionis, est fieri eos multum, aut parum iracũdos, filios autem colericos nasci à parentibus colericis, licet non semper accidat, est tamen multum naturale. Qđ tamen aliquis sit concupiscens non habet vnitatem causæ: quia aliqui sunt cupidi circa gustũ, quidam in potu, alij in cibo. Et secundum diuersa genera saporum, ita sunt diuersæ concupiscentiæ. In venereis etiam idem est, quia quidam mouentur ex sola apprehensione formæ sine aliqua dispositione naturali ad concupiscendum: quia tamẽ efficacius mouẽtur, quàm omnes alij, sunt multo magis dispositi naturaliter ad concupiscendum. Illi etiã, qui ex naturali dispositione mouentur, non vniformiter mouentur, nec ad idem delectabile venereum, sed plurimę differentię sunt. Et sic circa concupiscentiam non est vnitas causę mouentis ad concupiscendum. Circa irã autẽ est vniformitas. Et quia illa, quæ sunt magis determinata ad vnum sunt magis naturalia,

F cum natura determinetur ad vnum 1. Politic. naturalius deriuabitur iracundia à patribus in filios, quã concupiscentia. Tertia ratio est, quia quando aliquis nocet alteri tanto vituperabilior est, quãto magis ex insidijs agit, concupiscentia tamen est magis insidiatrix, quàm ira: ergo turpior, & vituperabilior est. Primum patet, quia homicidas ex insidijs magis vituperamus, & grauius punimus, quàm non insidiantes. Secundum patet, quia ira manifesta est sicut dicit Arist. iracundus non insidiator, sed manifestus est, concupiscẽtia autem dolosa. Iratus enim est manifestus, quia apparent in eo signa exterius, quæ irã ostendunt. Non est enim aliqua passio, quæ tot signa exterius ostendat: quia iratus propter rationis

G perturbationem nescit se occultare, & propter animi dilationem non timet, & se occultare non curat, vt ostensum est supra quæst. 135. Concupiscentia autem dolosa est, quia ex insidijs agit. Insurgit enim paulisper, ita vt vix percipiatur quousque totum hominem possiderit. Ita dicit Arist. secundum Homerum, quòd venus Cyprigena, idest, genita de insula Cypro furata est intellectum spissè sapientis, idest, decepit homines multum sapientes. Quòd autem id, quod est manifestius, & sine insidijs sit minus turpe, & maximè inter passiones conuenit ex multis. Primò, quia ea, quæ turpiora reputamus magis occultamus: propter hoc, quærentes delectationem in venereis se maximè occultant, quia reputant ibi

H esse magnam turpitudinem. Iob. 24. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: Non me videbit oculus, & operiet vultum suum. Concupiscentia autẽ generaliter se occultat magis, quàm iracundia: ideo se ex hoc turpiorem ostendit. Secundò, quia quando aliquis agit ex insidijs, & in occulto reputat sibi minus licere id, quod agit, sicut qui alteri nocet in occulto, hoc facit, quia erubesceret in publico illud facere. Si autem crederet sibi licere non erubesceret in publico facere. Qui ergo in occultis agit, ex hoc ipso minus iustum iudicat. Concupiscentia ergo iniustior est, quàm ira, quæ publicè se ostendit. Vnde Aris. 7. Ethico. non solum dixit: concupiscentiã esse turpiorem ira, sed etiam iniustiorem. Tertiò,

I quia quanto aliquid est magis manifestum potest ei magis occurri si nociuum sit. Ita ergo iræ, quæ se manifestat potest magis subueniri, quàm concupiscentiæ, quæ se occultat: ideo minus vituperabilis est ira, quàm concupiscentia in hoc, quòd se manifestat. Quarta ratio erat, quia ille, qui facit aliquod malum solum ex tristitia vrgente minus vituperabilis est, quàm qui omnino spontè agit, sicut dicit ibi Aris. quòd ille, qui iratus alicui iniuriam facit, non reputatur iniuriam facere, vel modicam reputatur facere. Sed ille, qui cum delectatione iniuriatur reputatur facere iniuriam. Iratus autem semper operatur cum tristitia, quia ira est appetitus cũ tristitia, vt dicitur 2. Rhetorico. qui autem concupi

K scit sponte concupiscit, cum delectatio eum moueat, & non tristitia aliqua. Ideo concupiscentia turpior est, quàm ira. De his Aris. 7. Ethic. cap. 8.

An ira sit fortior concupiscentia, & alijs passionibus. Quæstio CXLVII.

QVAERITVR circa concupiscentiam, & irã, an ira sit fortior concupiscentia, & alijs passionibus. Dicendum, quòd ira est vnica passio. Concupiscentia autem non est vna, quia sunt multæ concupiscentiæ. Nam alia in cibo, alia in potu, alia in venereis, & aliæ in multis alijs rebus. Ideo non potest comparari concupiscentia iræ, secundũ ratio-

rationem vnam, nisi fortè diceremus, an omnes cõcupiscentiæ sint fortiores, quàm ira. Et quoniam posset esse, quòd aliqua species concupiscentiæ esset debilior, quàm ira, & alia esset fortior, accipiatur concupiscentia pro maxima concupiscentia, scilicet, an illa sit fortior, quàm ira. Dicendũ, ꝙ licet sint multę passiones, istę duę sint fortiores reliquis, & tamen ipse inter se possunt comparari in fortitudine quantũ ad id, q̃d possunt facere, vel quantum ad modum faciendi. Primus modus est conueniẽs comparandi aliqua duo in fortitudine. Nam fortitudo per se non apparet quanta sit, sed quia ipsa est ad opus, apparet magnitudo, vel paruitas eius ex re operata. Quantũ adhoc autẽ dicendum est concupiscentiã, siue amorẽ esse maiorem omnibus passionibus generaliter, quia plura potest, & specialiter esse maiorem ira. Et nunquã homo melius apparere potest, quàm cũ duæ passiones simul aliquẽ tenẽt, quę aliquo modo sibi repugnant. Nam illa, quæ excluserit aliã, potentior est, amor tamen, siue cõcupiscentia captiuat passiones: ideo omnibus maior est. Sic dicit Ber. super Cantica sermone 85. O amor pręceps vehemẽs, flagrãs impetuosè, qui præter te aliquid cogitare nõ sinis, fastidis cętera, cõtemnis omnia præter te, te cõtentũ reddis, cõfundis ordinẽ, dissimulas vsum, modũ ignoras totũ, q̃d rationis, quod opportunitatis, q̃d pudoris, q̃d iudicij, q̃d consilij, vt videtur triumphas de teipso, & in captiuitatẽ redigis. Et idem Bernard. super Cantica sermone 80. dicit: Amor reuerẽtiã nescit. Ab amando quippe, & non ab honorando amor dicitur: honorat sanè qui horret, qui stupet, qui metuit, qui miratur. Vacant hæc omnia penes amantẽ, amor sibi abundat, sibi vernat: omnes traducit, & captiuat affectus. Ad irã quoq; idem facit amor, quia eã specialiter superat: vnde cum quis fuerit iratus si superuenerit amor, qui excludere debeat iram, vel impediri ab ea, potius ipse iram excludet. Sicut dicit Seneca tragedia 4. carmine 3.

Vendicat omnes natura sibi.
Nihil immune est.
Odiumque perit cum iussit amor.
Veteresque cedunt ignibus iræ,
Quid plura canam?
Vincit sæuas ira nouercas.

Item Arist. facit specialẽ mentionem de concupiscentia quantum ad fortitudinẽ suam, ꝙ sit difficile cõtra illã pugnare, q̃d non dicit de ira, nec de aliqua alia 2. Ethic. c. 3. scilicet: Adhuc autem ex puero omnibus nobis connutritur, propter q̃d difficile est cõterere hanc passionẽ contemporaneam vitæ. Et tamen tanto difficilius est cõteri hanc passionẽ, quanto fortior est: ergo significatur cęteris fortior. Item expressè dicit: Arist. eo. c. Difficilius homini pugnare contra concupiscentiam quàm cõtra iram, cùm ait: Adhuc autem difficilius voluptati pugnare, quã iræ: idest, difficilius est pugnare contra voluptatem, idest, concupiscentiam voluptatum, quàm contra iram, quemadmodum ait Heraclius: ergo simpliciter fortior est amor, vel concupiscentia, quàm ira. De potestate, & violentia, & conditionibus amoris cæteris, siue concupiscentiæ, quando solus est, siue quando cum alijs passionibus, latissimè dictũ est lib. nostro de amore, & amicitia parte prima, per totũ. Concupiscentia autem, siue amoris libidinosi conditiones multæ ponuntur 2. Reg. 13. circa fi. Si autẽ consideretur amor, & ira quantum ad modum, videtur ipsa ira esse fortior, quia ipsa vehemẽtior est alijs passionibus. Dicendum tamen, ꝙ ipsa ferocior est,

A eo ꝙ mouet ad malum, scilicet, vt repellat, amor autem mouet ab bonum sub ratione fruitionis. Ideo non potest esse motus eius ita ferox, & turbatus: sicut motus iræ: immo quanto fuerit amor vehemẽtior, erit magis tranquillus, nisi aliquod impedimentum in assecutione, vel passione rei amatę. Et propter istam ferocitatem, & turbationem maiorem, quàm videmus in ira, quam in alijs passionibus dicimus eam vehementiorem, vel fortiorem alijs ex parte modi. Et tamen sic condiretur effectus huius ferocitatis, apparebit vehementiorem esse motum concupiscentiæ, non solum ex parte obiecti, sed etiã ex parte modi. Nam ira propter suam ferocitatem, & vehementiam in motu turbat rationem, ita vt B rctè iudicare nõ possit circa iram, nec circa alias res. Concupiscentia tamen propter vehementiam sui motus non solum turbat rationem impediendo, ne bene iudicet, sed etiam interdum totaliter tollit actum rationis, ita vt nihil intelligere possit benè, aut malè, sicut est in venereis, sic dicitur 7. Ethi. c. de delectatione, scilicet: Adhuc impedimentum ei, q̃d est esse prudentem delectationes faciunt, & quanto magis gaudet, puta eam, quæ venereorum: nullum enim vtique posset intelligere aliquid in ipsa. Ex omni, ergo parte concupiscentia fortior est, quàm ira, licet ira sit ferocior, & magis extra apparens. Quod concupiscẽtie repugnat ex natura sua, cum ipsa moueat ad fruendum, ira autem ad destruendum. Fundamentum horum est quia potestas, vel violẽtia passionis simpliciter accipitur ab obiecto suo, & quia C non est obiectum aliquod magis potens mouere, quàm obiectum concupiscentiæ, eo ꝙ illud comprehenditur sub ratione boni fruibilis, necesse est amorem, siue concupiscentiam esse fortiorem ira, & cæteris passionibus.

An ira sit magis permansiua, quàm concupiscentia.
Quęstio CXLVIII.

QVAERITVR, an ira sit magis permansiua, quàm concupiscentia, vel è contrario. Dicendum, ꝙ concupiscentia simpliciter permanentior D est, quàm ira. Nam ira habet modicam causam permanendi, quia ira non est, nisi appetitus vindictæ, & sic iratus mouetur ad vindictam. Habito tamen termino necessario cessat omnis mot⁹, ideo habita vindicta cessat ira. Item, qui iratus est conatur, vt nõ sit iratus, quia conatur habere vindictam, per quam ira cessabit, sicut qui mouetur, ideo mouetur, vt non moueatur, scilicet, vt perueniat aliquando ad terminum, in quo quiescat. Et sic cum ira non sit propter se, sed sit via ad alterum, non est multum mansiua. Tertiò patet, quia interdum perit etiam sine vindicta, vt quando quis ostendit iram suam in verbis, etiam si non consequatur vindictam, cessat ira per hoc. Sicut patet de prima specie iracundorum, qui E vocantur acuti, de quibus dicitur 4. Ethicor. cap. de mansuetudine, quòd velociter irascuntur, & velociter quiescunt, & datur causa, scilicet, quia reddunt, vel manifesti sunt, idest, retribuunt vindictam, vel ostendunt iram, & vtrunque facit ipsam quiescere. Et sic in istis modicum manet. Quartò, quia aliquando ira cessat per hoc, quòd digeritur secundum temporis longitudinem, sicut fit in secunda specie iracundorum, qui vocantur amari, vt dicitur 4. Ethic. Quintò patet, quia obiectum iræ est malum quoddam, scilicet, nocumẽtum, quod infertur proximo, licet inferatur sub ratione iusti, & sic non habet radicẽ ad perseuerandũ: quia non est bonum aliquod, in cuius fruitione manere velit. Nã omnia faciliter

homo fastidit, nisi sint valde bona, vel sic reputen-
tur. Sextò patet, quia iræ propter suā vehementiam
repugnat diu manere: quia qn̄ est aliqua passio val-
de impetuosa, necesse est ex hoc ipso cito deficere.
Sicut ignis valde magnus cito consumitur, eo ꝙ pro
pter suam magnitudinem consumit totam mate-
riam, in qua est, & consequenter ipse deficit. Ita
ira magna digerit cito totam euaporationem, & sic
cito desinet esse. Septimò patet, quia ira continuè
minuitur per tempus, quia sicut minuitur per hoc,
quòd paulisper digeritur. Ita etiam si nulla digestio
fieret minueretur per diminutionem memoriæ. Nā
ira est appetitus vindictæ propter iniuriam, vel par-
uipensionem existimatam. Quando autem fit recen
ter, est existimatio iniuriæ magna: quia species noua
est in phantasia, & vehementius signat: cum verò tē
pora fluunt species remissè repręsentant: quia elon-
gantur à suis causis, scilicet, ab omnibus imprimen-
tibus in sensum, & tanto magis debilitantur, quāto
magis distant, & hoc est quanto maius tempus tran
siuit ab impressione facta. Et ista est causa, quare si ali
quanto tempore residentibus nobis ab ira post iniu
riam illatam, si appareat coram nobis iniurians rur-
sus iniuria iudicatur maior, quàm ante hoc, scilicet:
quia fit noua impressio in veteribus, ac si nunc noui
ter species iniuriæ imprimeretur phantasiæ: ideo ve
hementer repræsentat. Ita etiam est, cum quis refert
nobis iniurias, quas passi fuimus, quia imprimit̄ qua-
si de nouo species iniuriæ, & mouet vehementer.
Cùm ergo continuè veterescat in nobis species su-
sceptæ iniuriæ, quotidie minuitur. Et sic deueniet
aliquando ad hoc, quòd omnino pereat: ergo non
potest diu mansiua esse ira. De concupiscentia autē
non est sic: quia licet ipsa ex eo, ꝙ passio est, & habe-
tur cum quadam transmutatione corporali nō pos
sit manere longo tempore, saltem secundum eun-
dem statum: tamen permanētior est, quàm ira: quia
accidit ei contrarium, quàm iræ in omnibus supra
positis. De primo patet, quia concupiscentia nō est
tanquam via ad terminum, sed magis est, vt aliquid
manens cum termino. Per amorem tamen moue-
tur quis in ipsum delectabile, & habito illo non ces-
sat amor, sed potius augetur: ideo habet è contrario
causam permanendi. Vnde per totam vitam manet
alicui concupiscentia circa aliquid, scilicet, circa ci-
bum, vel potum, & circa alia. Ista enim incipit cum
hominis vita, & durat vsque ad mortem: sic dicitur
2. Ethi. ꝙ difficile est conterere hanc passionem tan-
quam connutritam nobis à puero, & contempora-
neam vitę. Ira autem nulli potest manere homini tā
longo tempore, quia ipse periret: sic dicitur 4. Ethi.
quòd ira nunquam potest habere errorem ex omni
parte, scilicet, quòd irascatur homo, cui non debe-
ret, & plus quam debet, & quando non debet, & ma
iori tempore, & ita de alijs circunstātijs. Et subditur
ibi causa: quia malum seipsum destruit: & si integrū
sit intolerabile est: ergo ira est intolerabilis si con-
currerent defectus ex omni parte in eam. Patet etiā
hoc in amaris, qui retinent iram longo tempore.
Et dicitur ibi, quòd isti sunt sibi molestissimi, & etiā
amicis. Nemo ergo posset iram longo tempore to-
lerare: quia cum tristitia manet semper cum ira: ho-
mo seipsum fugeret propter tristitiam, quam sem-
per haberet, & nollet viuere si semper, vel diu ma-
nendum esset. Sicut dicitur 9. Ethi. de illis, qui pro-
pter abundantem malitiam tristati de seipsis, & non
potentes se tolerare occidunt seipsos. Non est ergo
permansiua sicut concupiscentia. De secundo pa-
tet, quia concupiscentia nō est solum vt motus, sed
vt quasi quædam forma imperfecta, & in motu nō

F perit forma imperfecta habito termino, sed perfi-
citur. Sic amor ad rem non habitam mouet, & cū
habita fuerit, magis amatur, & delectat̄ in ea amans.
Ideo ex hoc etiam mansiua est concupiscentia. Vn-
de si ratio non obstaret, & fatigatio organorum in-
desinēter immaneret aliquis delectationi sensitiuę,
ad quam semel moueretur. Ratio tamen iudicat nō
esse bonum talibus delectationibus diu immanere,
& sic impedimur. Sicut fit in incontinentibus, qui li
cet aliquando vincantur à passione, postea tamē per
rationem recedunt ab illa. Aliquando autem impe-
ditur quis in delectatione propter fatigationem or-
ganorum sicut in videndo, audiendo, & in cæteris
sensationibus. Nam licet delectabiliter quis audiat,
G & videat aliquid, fastidit postea propter fatigationē,
quę fit in organo, vt dicitur 7. Ethi. circa finem. Et
est hoc generale, ꝙ quanto aliqua delectatio sensiti-
ua magis est appetibilis, magis circa illam fatigantur
organa, idest, minori tempore potest quis manere
in actu illarum delectationum, quàm aliarum. Si-
cut inter sensitiuas delectationes, quæ sunt in tactu,
& gustu sunt maiores, & tamen organa in istis citius
fatigantur, quàm in alijs, & laboriosior fatigatio ac-
cidit quāto delectationes iste magis materialiter per
cipiūtur. Ob hoc ergo nullus homo potest velle sem
per eandem delectationem sensibilem quantuncun
que magna sit, sed cum aliquantulum perceperit il-
lam fastidit. Et ista est causa, quare gaudemus in mu-
H tationibus rerum, scilicet: quia eadem res post modi
cum tempus venit in fastidium, cum autem fiat mu-
tatio continua, nihil potest in fastidium venire, vt
dicitur 7. Ethi. in fi. Et sic circa eandem delectationē
sensibilem fit mutatio: quia cum semel quis fastidie
rit eam, derelinquit eam ad tempus quousque orga
na iterum fortificentur. Et tunc denuo incipimus
desiderare delectationem illam, hoc modo concu-
piscentia potest homini manere per totā vitam: con
tinuè autem manere sine mutatione non est possibi
le saltem per vnam diem. Ira autē nec continuè ma
net, nec etiam consumitur sicut cōcupiscentia: ideo
minus māsiua est. De tertio patet: quia ira potest pe
rire per verba sine effectu vindictæ, amor autem nō
I perit, cum quis non peruenerit ad amatum, sed sem
per fortius amat quousq; peruenerit. Ratio est, quia
amans mouetur propter obiectum, ideo quousque
peruenerit nō cessat motus. Iratus autem mouetur
interdum principaliter ad habendum vindictam, vt
patet de amaris, & difficilibus. sup. qō. 145. Et amari:
quia non quęrunt principalirer vindictam, sed vt ex
cludant tristitiam, quam habent, perdunt aliquādo
iram sine retributione, scilicet, quia tristitia cessat.
Difficiles autem: quia vindicari principaliter petūt
non cōmutātur ab ira quousq; retribuerint 4. Ethi.
Concupiscens autem nihil attēdit principaliter, aut
minus principaliter, nisi ipsum delectabile: ideo quo
K usq; assequitur illud non cessat. Concupiscentia er-
go ex hac parte permanēs est. De quarto patet, quia
amor non potest digeri sicut ira, quia ira dicit inflā-
mationē quandam sanguinis factā, qua cessante ira
requiescit. Et quia illa inflammatio est aliquid cor-
porale potest digeri, & cessare. Amor autem licet sit
cum quadā transmutatione corporali non consistit
præcipuè in transmutatione illa, sed in hoc, quòd
tendit in obiectum. Ideo per digestionem non ces-
sat. De quinto patet, quia cōcupiscentia manet sub
ratione cuiusdā boni fruibilis, qđ propter se appeti-
bile est secundum sensum: ideo nisi organū fatigare
tur, vel ratio prohiberet semper duraret delectatio,
essetque concupiscentia mansiua in ęternum, cum
obiectū semper maneat fruibile, vt sup. dictum est.
Et

Obiectũ autem irę cũ non ſit aliquod bonũ, ſed potius nocumentũ inferendum, nõ habet in quo hominẽ oblectare poſſit, vt ſemper in ira manere poſſit. Et ex hac parte eſt maxima differentia inter concupiſcentiam, & iram. Quia concupiſcentia eſt de bono delectabili mouente ad fruitionem, quod quanto fuerit maiori tempore pręſens, tanto ex ſeipſo maiorem cauſat delectationem, cum ſemper addatur aliquid delectationi præcedenti per continuationem. Ideo ſemper maior eſſe deberet, & ſic verè eſſet ex parte obiecti, niſi fatigaretur organum, vel ratiò prohiberet, vt dictum eſt. Ira autem cum ſemper habeat triſtitiam præſentem, quæ eſt malum quoddam, quanto magis durauerit, tanto maior eſſet ex ſeipſa, niſi per accidens minuatur, & quanto eſſet deterior, tantó eſſet intolerabilior, vt dicitur 4. Ethi. ſic apparet in amaris, de quibus dicitur ibi, ꝙ retinent in ſe ipſis iram longo tempore. Et ob hoc ſunt moleſtiſſimi ſibi, & amicis. Et ſic ira non habet radicem ad manendum, concupiſcentia autem habet radicem magnam ex parte obiecti. De ſexto patet qa iræ propter ſuam magnitudinẽ repugnat diu manere, non autem concupiſcentiæ. Aliquis autẽ dicet, ꝙ etiam concupiſcentia magna eſt: quia maior eſt, quàm ira, vt oſtenſum eſt ſup. q. præced. & q. 134. Dici poteſt vno modo, quòd cõcupiſcentia fortior eſt, quàm ira, eſt tamen tranquillior. Ira autem non conſumitur cito ex eo ſolo, ꝙ magna eſt, ſed ex eo ꝙ eſt magna ad conſumendũ, ſicut patet in exemplo de igne poſito. Nam ignis eſt conſumptiuus, & quanto fuerit maior, tanto magis conſumptiuus. Ideo quando fuerit ignis valde magnus, cito conſumet materiam, in qua eſt, ideo quanto fuerit maior, tanto citius deſinet eſſe. Ita in ira: quia ipſa eſt quædam inflammatio facta in ſanguine circa cor, vt dicitur 1. de Anima: Ideo quanto fuerit maior calor, tanto citius euaporabit materia illa inflammata. Et ſic ira quanto fuerit maior, tanto citius deſinet. De concupiſcentia ſecus eſt: quia licet ſit fortior, quàm ira, eſt tamen dulcis, & blanda: quia non mouet ad conſumendum, ſed ad fruendum: ideo non oportet, ꝙ quanto fuerit maior, tanto citius deſinat. Et hoc verum ex ſeipſa: quia immo quanto eſſet maior, tanto deberet magis durare, licet per accidens propter fatigationem organi non poteſt ſemp̱ manere, vel diu delectatio intenſa, ſed oportet eam minui incipiente organo faſtidire, vel perire ſi omnino organum fatigetur, & tamen ſemper erit magis p̱manens quàm ira, cum ira non ſolum per accidens, ſed etiam ex ſeipſa habeat, ꝙ pereat, delectatio autem licet per accidens pereat, vel minuatur, ex ſeipſa. i. ex parte obiecti haberet, ꝙ ſemper maneret. De ſeptimo dicendum, quòd ira deficit interdum per hoc, ꝙ minuitur ęſtimatio iniurię, vel perijt memoria eius propter diuturnitatem temporis, & abſentiam iniuriantis. De amore autem, ſiue concupiſcẽtia non eſt omnino ſimile: quia licet propter abundantiam amicorum interdum fiat obliuio quædã amicitiæ, vt dicitur 8. Ethi. tamen facilius fit obliuio iniuriæ, quàm amicitiæ: quia natura magis inclinatur ad retinendum memoriam boni, quod eſt ſibi connaturale, & conſeruatiuum, quàm eius, quod nociuum eſt. Amicus autem bonum quoddam eſt ipſi, cuius amicus eſt. 8. Ethi. Ira autem licet ſit bonũ ipſius, cuius eſt. ſ. ad vindictam: habet tamen ſecum malum quoddam: ſ. triſtitiam, quæ naturæ inimica eſt: ideo homo naturaliter facilius obliuiſcitur iræ, quàm amicitiæ, niſi per accidens aliud fiat. Et ſic ira eſt minus permanſiua, quàm concupiſcentia.

A B C D E

Quid ſit ira, & eius multæ ponuntur diffinitiones. Quæſtio CXLIX.

QVÆRITVR nunc circa generationem, & corruptionem iræ, & per hoc quæritur primo quid ſit ipſa ira. Dicetur, ꝙ de ira multæ dantur diffinitiones. Quidam enim dicunt, ꝙ ira eſt appetitus contrarij doloris: ſic dicitur primo de Anima. Alij dicunt, ꝙ ira eſt appetitus vindictæ. Alij dicunt, ꝙ ira eſt accenſio ſanguinis circa cor, vel ipſe ſanguis accenſus circa cor. Et ſic diffinitur 1. de Anima. Alij dicũt, ꝙ ira ſit appetitus cum triſtitia punitionis apparentis: propter apparentem paruipenſionem ipſius, vel eorum, quæ circa ipſum ſunt inconuenienter factam, ſic diffinit Ariſt. 2. Rheto. c. 2. Alij dicunt, ꝙ ira ſit quidam motus factus in anima ad vindictã propter paruipenſionem apparentem.

Conſiderandum circa hoc, quòd ſicut dicit Ariſt. j de Anima, in dandis diffinitionibus differt: quia aliter diffinit Phyſicus, & aliter Dialecticus; Phyſicus enim diffinit per materiam, Dialecticus autem per rationem, vel ſpeciem. Ratio huius eſt, quia conſideratio Phyſici eſt circa materiam, & motum, ideſt, circa corpora mobilia. Ideo cum debeat diffinire aliquid ſecundum genus artis ſuæ, oportet ꝙ materiã conſideret, & per illam diffiniat. Dialecticus autem non eſt artifex realis, ſed rationalis: ideo non conſiderat res, ſed rationes rerum, à quibus accipitur ſpecies. Ideo ſi debet diffinire ſecũdum genus artis ſuæ, non poteſt diffinire per materiam, nec per cauſas extrinſecas: quia ipſe nihil horum cognoſcit, nec conſiderat, ſed diffiniet per rationẽ, ſcilicet, per illa, quæ reddunt rationem ſpeciei, ſcilicet, per genus, & differentiam, quæ ſunt rationes quædam ſumptæ à rebus, & non ſunt res. Et ponit ibi exẽplum de domo, quam aliter naturalis diffinit, & aliter Dialecticus. De ira idem eſt: quia poteſt diffiniri modo naturali, & ſic ponetur materia in diffinitione, vel modo Dialectico, vt ponat̃ ratio, vel ſpecies. Dicit tamẽ Phyloſofus ibi, ꝙ iſte diffinitiones non ſunt perfectæ, ſed perfectiores diffinitiones erunt circa res naturales illæ, quæ tangunt vtrunque. Ira autem in diffinitionibus iſtis ſunt quædam ſolum naturales, aliæ ſolum Dialecticæ, & aliæ cõplectuntur vtrunque. Naturalis diffinitio eſt hic, vt dicit Phyloſofus j. de Anima, illa, ſcilicet: ira eſt accenſio ſanguinis circa cor, vel ſanguis accenſus circa cor. Nam iſta eſt materia irę: quia in ira fit propriè tranſmutatio in ſanguine, qui accenditur circa cor ex euaporatione fellis. Et hic nõ tangitur aliquid de ratione, vel ſpecie ipſius irę: quia non tangitur propriè quid ſit ira, ſed in quo ſit, vel in quo gignatur, & de hoc dicetur magis ſeq. q. Alię diffinitiones erant dialecticæ, & eſt vna, quam ponit Ariſto. 1. de Anima, ſcilicet, Ira eſt appetitus contrarij doloris. Hic tãgitur totum, quod pertinet ad rationem, ſiue ſpeciem iræ. Et non tãgitur cauſa materialis, in qua ſit tranſmutatio iræ. Nã ad rationẽ ſpeciei conſtituendã requiritur genus, & differentia, & vtrũq; ponitur hic. Nã inquantũ dicitur appetitus tãgit̃ genus: quia appetitus eſt genus ad omnes paſſiones tã partis iraſcibilis, quã cõcupiſcibilis. Per hoc, qđ dicitur cõtrarij doloris, differẽtia tangit̃, ſm̃ quã ira ab omnibus paſſionibus differt. Nã quędam paſſiones mouẽt ad bonũ, vt amor, & deſideriũ, aliæ ad malũ, vt inuidia, & odiũ. Et per hoc, qđ dicit̃ doloris, ſignat̃ ꝙ ira eſt de paſſionibus, quę ſunt ad malũ, cũ dolorem appetat, qui quoddã malum eſt. Nam ira deſiderat nocere ei, cui iraſcitur. In quantũ dicit̃ cõtrarij diſtinguitur ira ab alijs paſſionibus, quę ſunt de malo, ſcilicet, odio, inuidia, triſtitia, & ſic de alijs.

1. diffinit

Nam quędam passiones sunt de malo inquantum malum est, sicut odium: quia per odiū desideramus malum alicui, vt solum ei malum sit. Tristitia etiam de malo est, inquantum malum est, scilicet, inquantum est nociuum nobis inflictum. Idem de dolore. Ira autē est de malo in ratione boni, scilicet, inquantum pęna, vel nocumentum illud datur loco culpæ commissæ. Et hoc innuitur, cū dicitur contrarij doloris, scilicet, ꝙ si aliquis dolorē intulit cogatur tolerare dolorem. Et hoc pertinet specialiter ad iustitiam secundum legē contra passi, scilicet, oculū pro oculo, dentē pro dente, liuorem pro liuore: Exo. 21. Quę lex ponitur ibi, tanquā iusta, licet de ea disputet Arist. an sit simpliciter iusta 5. Ethi. c. 8. Et verum est, ꝙ in quibusdā est iusta, non tamen simpliciter. Alio modo intelligitur cōtrarij doloris, vt pertineat hoc ad iustitiam simpliciter. Nā reddere pęnam pro culpa ad iustitiam pertinet, siue sit talis pęna qualis fuit culpa, vt in contra passum, siue non, sicut ille, qui furatus est, flagelletur, vel occidatur: quia nō datur pęna per contra passum ibi. Vtrobiq; tamen est cōtrarius dolor, idest, dolor, quem pęna inducit est cōtrarius culpæ secundum quandam rationē generalem, scilicet: quia in commissione culpæ, vt in furādo gauisus est plus, quàm debuit accipiendo alienū: In pęna debet dolere magis, quā voluit, & magis, quàm aliàs doleret. Et sic est iste dolor cōtrarius, quia sicut gauisus est in superabundantia, ita tristatur in superabundantia respectu tristitiæ, quā habiturus esset, si non furatus fuisset, scilicet: quia non habuisset tunc istā tristitiam, sed solū eas quę naturaliter accidunt. Nunc autē habet istā sponte inflictam super eas, quę aliàs accidunt. Et sic est directè contrarietas, scilicet, iter gaudiū in extremo, & tristitiam in extremo. Talem autē tristitiam, vel dolorem appetit inferre iratus. ideo est appetitus contrarij doloris ipsa ira. Hic tamen non tangitur materia iræ: quia non dicitur cuius est, vel in quo est, vel quid transmutetur in generatione iræ: ideo est ista diffinitio purè dialectica.

Quid est iustitia secundū legem contrapassi.

2. diffinit. Alia diffinitio etiā erat dialectica, scilicet: ira est appetitus vindictę, & est eadē cum pręce. quia ponitur hic appetitus sicut in illa. & inquantū dicitur: vindictæ, est differentia, & idē est, ꝙ cōtrarij doloris: quia vindicta est dare nocumentū pro nocumēto. Et sic datur in ratione cōpensationis, qđ pertinet ad rationē iustitiæ, siue accipiatur specialiter sicut in contra passis, siue generaliter pro omni inflictione pęnę secundū legem. Et etiā hic non tangitur materia, vel subiectū iræ, qđ pertinet ad Physicū. Ideo ista diffinitio est dialectica.

3. diffinit. Aliæ duæ diffinitiones sunt plenæ: quia tangunt aliquid, qđ pertinet ad dialecticū, scilicet, rationē, vel speciē, & aliquid, qđ est ad Physicū, scilicet, materiā vel causas extrinsecas. Et prima est, quę ponitur 2. Rhet. Et dicitur: ꝙ ira est appetitus. Et quantū ad hoc est dialectica: quia tangit genus. Dicitur etiā, cū tristitia, & quantū ad hoc est aliqualiter naturalis, quia tangunt causę generationis. Ira nāq; necessariò habet tres passiones cōcurrētes ad suā generationē, s. tristitiā, desiderium, & spē, vt ostendet seq. q. tristitia autē prima est, quia non irascit aliquis nisi, quia tristatus est de malo, qđ sibi inflictū est. Vnde si aliquando alicui malū infligat, & non tristet, vt pote quia spōte tolerat, vel vult sibi inferri, aut nō iudicat istud esse malū, non irascet infligenti. Et tristitia non solū est causa in generatione iræ, sed etiā permanet semper cū ea. Nā si aliquādo cessat esse tristitia in iniuriā passo, cessabit ira. Sed ista tristitia semper manens mouet ad appetitū vindictæ: quę postea tollet per vindictā, sicut dr 4. Ethi. ꝙ punitio quietat impetū iræ delectationem pro tristitia faciēs. Vnde

F Aris. potius posuit hic tristitiā; prout est causa cōseruans irā, quā prout requirit ad eius generationē, qa dixit: Ira est appetitus cū tristitia. i. manēs cū tristitia. Et non dixit appetitus ex tristitia i. natus ex tristitia. Dr etiā punitionis. i. ꝙ non est appetitus ad punitionē. Et hoc pertinet ad differentiā, per quā ostēditur, ꝙ ira est de illis passionibus, quæ sunt ad malū, quia punitio quoddā malum pęnale est. Dr etiam appetētis, & hoc pertinet magis ad rationē iræ: quia per appetitū punitionis conuenit ira cum odio, & inuidia. Odium tñ non quærit specialiter, an sit punitio apparens, vel occulta: quia solū quærit malum alicui: & ideo quomodocunq; malū sit non curat, nisi per accidens ex hoc, ꝙ est punitionē esse manifestam, sit

G maius malū: quia tunc per odiū magis vellet quis punitionē manifestam, quā occultam inferri ei, quem odit. Iratus autē specialiter vult punitionem apparentem, non inquātum maius malū est, sed quia per hoc directè satisfit ei. Nā ipse vult inferre pęnam ei, cui irascitur. De ratione aūt pęnę est, ꝙ sit sensibilis, & inuoluntaria, & afflictiua. Si autem punitus non sentiret malum, qđ sibi infertur, nō esset pęna. Ideo iratus vult, ꝙ ille sentiat, & non solū, ꝙ sentiat, sed etiam ꝙ credat istam pęnā sibi infligi in retributione culpæ. Et tunc sufficit irato, vel satisfit, de hoc dictum est. sup. q. 127. Hoc autem est esse punitionem apparentem, idest, quę appareat ipsi punitio, & ꝙ appareat sibi, idest, constet istā pœnam inferri pro cul-

H pa commissa. Et hoc est, qđ dicitur: punitionis apparentis. Nam ꝙ de ista punitione alijs, quàm ipsi percusso constet, non curat iratus, sed inquantum per hoc appetit quandam gloriā apud alios fortè ad tollendum aliquam ignominiam, quam susceperat, vel vt apparet ipsum esse potentem, aliàs autem de apparentia punitionis ad alios non curat. Dicitur: propter apparentem paruipensionem. In hoc tangitur motiuum irę, qđ pertinet aliquo modo ad causam efficientē. Nam iratus nō irascitur propter quodcūque malū, sed solum propter paruipēsionē. Vnde in solis illis, in quibus reperitur aliqua paruipensio, ira causari potest. Et quia sunt multæ species paruipensionis, sunt multę causæ irascendi: De hoc dictū est.

I sup. q. 130. Et dicitur: Propter apparentem, idest, existimatā. Nam interdū causatur ira, vbi non est vera paruipensio, sed putauit se aliquis paruipendi, & interdum quis paruipenditur: & quia non putat se paruipendi non irascitur. Dicitur etiā: sui vel eorū, quæ sua sunt, vel ad ipsum pertinent. Nam non irascitur quis de quacunq; paruipēsione, sed solū de illa, quæ ad ipsum pertinet aliquo modo. Quia de illis, quę ad nos nullo modo pertinent, non curamus, an benè, vel malè se habeant: & quia siue quis in persona sua paruipendatur, siue in eis, quę ad ipsum pertinent, ipse vtroq; modo paruipēdit ex vtroq; ira orit, vt ostēsum est. sup. q. 129. Dicitur etiā: non conuenienter fa-

K ctam, i. ꝙ paruipensio nō fiat iustè s. ꝙ puteт non fieri iustè. Nā si ille, qui paruipesus est, putaret se iustè paruipēdi non irasceret: sed quia credit indebitè fieri, irascitur. Qđ patet, quia iratus appetit vindictam, qđ est appetere retributionē in pęnā pro malo, qđ alius fecit. Et istud est appetere pęnā, inquantum iusta est: quia aliàs iratus appeteret pęnā in infinitum, qđ falsum est. Qui tñ scit, vel putat se iustè paruipendi, scit ꝙ nō potest iustè appetere malū paruipendēti: ergo nō potest vindictā appetere, qđ est appetere malū sub ratione iusti. Et sic nō potest irasci, qđ est vindictā appetere. Ista diffinitio Aris. est cōpletissima, quia tangit pulchrè cōditiones irę, s. tam efficientē, quā finalem, & generationē eius, & etiā rationē dialecticam. Alia autē diffinitio eadem est cum ista, *5. diffinit.* &

Diffinitio quinta. & non tangit tot proprietates iræ, licet videatur esse tradita formalius secundum modum diffiniendi cõmunem. Et cum dicitur, ꝙ ira est motus, tangitur genus: quia omnis passio est quędam transmutatio, vel non sine transmutatione. Etiam in hoc tangitur modus diffiniendi physicus, quia physicus considerat de motu. Vnde sicut dicere, ꝙ ira est accẽsio sanguinis, est dicere subiectum irę, & motum ipsum: ita dicendo, ꝙ ira est motus, aliquo modo tangitur subiectũ, licet non in speciali. Dr̃ etiam animæ, s. sensitiuæ, qa in ea est iste motus appetitus, & per ipsum fit quędã vera transmutatio corporalis, & illa fit in sanguine, qui inflammatur, sicut dicebatur in diffinitione data à physico. Dicitur etiam propter vindictam, & tãgitur obiectum, vel causa finalis: quia id, ad quod iratus mouetur est vindicta. Dr̃ autem propter apparẽtem paruipensionem, & tangitur causa motiua, quę pertinet aliquomodo ad efficientẽ. Hoc modo posset quis dare diuersas diffinitiones de ira naturales, vel dialecticas, vel ex vtroque commixtas, sed plenissima omnium est illa Arist. 3. Rhetoricorum. Capi.

De generatione, & corruptione irę. Quæstio CL.

De modo generatio iræ. QVAERITVR nunc de generatione, & corruptione iræ. Dicendum, quòd sicut dictum fuit supra quęst. 122. ad iram conueniunt tres passiones, scilicet, tristitia, desiderium, spes: modus autem est, quia ira causatur ex paruipensione existimata. Fit autem paruipensio multipliciter, sicut dictum est sup. quæst. 130. & dicetur sequenti quęstione. Qñcunque autem putatur fieri aliqua paruipensio, ratio iudicat paruipensionem esse factam, vel ipsa phantasia, vt dicitur 7. Ethi. c. 8. Et qa paruipensio existimatur malũ quoddam, & est præsens cum nobis illata sit sequit̃ tristitia: qa tristitia naturaliter sequitur ad omne malum pręsens. Et tunc per tristitiam moueẽ homo ad vindictam inq̃tum vellet homo abijcere tristitiã tanquã inimicum naturę. Et directè non põt abijci, nisi per ꝯtriam delectionẽ vellet tristatus delectari. Et ista lætitia est in hoc, ꝙ ipse inferat pęnã illi, qui sibi intulit. Et hoc est vindicta. sic dr̃ 4. Ethic. ꝙ punitio quietat impetum iræ, delectationem pro tristitia faciens. Surgit ergo post tristitiam desiderium cum isto desiderio debet esse simul species, quia nõ desideraret qs vindictam si desperaret se posse habere illam, sic dr̃ 2. Rhetor. scilicet: delectabile quidem existimare adipisci ea, quæ appetuntur. Nullus autem ea, quæ appatent sibi impossibilia, appetit. Iratus autem appetit sibi possibilia. Et sic sunt simul tristitia, desiderium, & spes. Desiderium autem pertinet propriè ad ipsã iram, & prædicatur de ea, cum dicimus iram esse appetitum. Causatur autem istud desiderium in irascibili potentia ex solo iuditio rationis, vel phantasiæ. Nam cum iudicatum est iniuriam factã esse, statim insurgit appetitus irę quasi syllogizas oppugnandũ esse eum, qui iniuriam, vel paruipensionem fecit, vt patet 7. Ethi. cap. 8 & declaratum est supra quęs. 141. Iste autem motus iræ quantum ad hoc est solum q-dã motus appetitus: & ideo non est nisi motus aĩalis. Quia tñ vis irascibilis, cuius est iste appetitus, est specialiter alligata alicui parti corporis ad motum animalem factum in ipsa, sequitur quędam transmutatio in partibus illis, in quib est. Et quoniã principaliter sunt istę virtutes in corde ipsum cor valde turbatur, ita vt in nulla passione tanta turbatio fit. Et quia isti motui competit calor tanquam instrm, eo ꝙ homo non coarctatur intra seipsum, quod pertinet ad frigus, quod fit in timore, sed dilatatur, & extẽditur ad insequẽdum. Et quia motus iræ est ad resistendũ,

A & destruẽdũ rem nociuã, nõ debet esse calor leuis, & blandus, sicut est calor sanguinis, quia talis ptinet ad passionem amoris, sed calor vehemens distẽperatus, & consumẽs qualis est calor colerę. Ideo in motu irę primum, qđ mouetur est colera. Et competit hoc, qa colera est valde calida, & facilis ad motũ super cęteros humores. Et pp hoc nõ est aliqua passio tantam velocitatẽ habens in motu suo, sicut ira. Sic dr̃ 7. Ethi. c. 8. ꝙ pp calorem, & velocitatem naturę iratus non perfectè audit rõnem, sed mox vt rõ vel phantasia manifestauerit, ꝙ facta est iniuria ira mouet ad oppugnandum, non expectata determinatione rõnis, s. an appetẽda sit vindicta, & qualiter, & q̃tum, & quanto tpe irascendum sit. Sed dr̃, ꝙ est ira,
B sicut ministri veloces, & sicut canes latrãtes Per motũ colerę moueẽ sanguis: nã colera est calidior sanguine, & cũ ipsa fuerit mota, sanguis calefit, & inflãmatur: non autẽ quilibet sanguis, sed ille, qui est circa cor, quia vt dictum est subiectum passionum animæ principaliter est cor, & sic in sanguine, qui est circa cor fit ista inflammatio. Et hoc est, quod dicit primo de Anima Arist. iram esse sanguinem accẽsum circa cor, vel accensionẽ sanguinis circa cor. Et qa sanguis non inflammaẽ immediatè, cũ ipse non prineat directè ad iram, sed ad amorem inflammaẽ pp coleram. Et hoc est, quod dicit Damasc. sanguinem accendi in iratis ex euaporatione fellis, id est, coleræ, quæ est amara. Et propter hoc s̃m eum prima ira fel
C lea appellatur, quia à felle ortũ habet. Et iste est modus generationis iræ, pp quod homines magis colerici, & habẽtes sanguinem magis inflammabilem, facilius irascuntur. Circa corruptionem, vel cessationem irę dicẽdum, ꝙ multis modis cessat, vel mitigatur, vt magis diceẽ seq. q. Generaliter tñ dicẽdum, ꝙ ira vno modo cessat per retributionẽ. Iste n. est modus directus cessationis irę. Nam ira est quidã motus ad vindictã: omnis autem motus cessat habito termino ideo retributione habita, est necesse iram cessare, sic dr̃ 4. Ethi. ꝙ punitio quietat impetum irę delectationẽ pro tristitia faciens. Et non est alius modus ita naturalis cessandi iram, sicut iste, cum ira s̃m se non ordineẽ ad aliud, nisi ad vindictã. Alij aut modi ces- Prim' modus cessationis irę.
D sandi sunt quasi per accidẽs, sicut ꝯtingit in alijs motibus, interdum cessare motũ non habito termino, sed istud p accidens est. Nã per se motus nõ vult, nisi terminũ: si aũt ex defectu mobilis, aut virtutis mouentis, aut ex impedimẽto ab extrinseco cesset motus nondũ habito termino, est cessatio per accidens. Alius modus est p ostensionem, s. qñ quis nõ habens in prõptu posse retribuere, oñdit iram suã in verbis, & motib. exterioribus, ira p hoc cessat. Et iste modus est in prima specie iracũdorum, q dñr acuti. De quibus dr̃ 4. Ethi. ꝙ velociter irascunẽ, & velociter quiescunt, qa reddũr, vel manifesti sunt, i. quia retribuũt puniendo, vel manifesti sunt ostendendo iram exterius. Et sic ponit vterq; modus in eis quasi p vtrunq; Secundus modus.
E ira cesset cito. Et ratio est, qa ista ostensio irę facit eã euaporare. Nã ira, q̃ non ostendiẽ in verbis, nec in aliquo gestu exteriori diuturnius manet, sicut ignis, q est opertus tardius extinguiẽ, sicut dicit Greg. 5. Moralium, ꝙ ira p silentiũ clausa intra mentẽ vehementius æstuat. Tertius modus est p digestionẽ lõgi tpis. Nam cũ ira faciat inflãmationem quandam colerę, & sanguinis, non cessabit ira quousq; iste motus inflãmationis resideat, & extinguatur. & ad hoc fit digestio qđã, i. ꝙ paulisper cõsumiẽ inflãmatio, sicut olla bulliẽs abstracto igne, paulisper cessat à bullione, quousq; penitus resideat. Et iste modus est tardior, q̃ præcedẽs. Nam pcedens est quidã modus vindictæ. Nam ex eo, ꝙ quis ex ira clamat, & ostensiones exterius Terti' modus.

rius

rius facit quodammodo se vindicat, licet nō sit vindicta directa sicut in retribuendo. In isto autem modo, qui est per digestionem tardius ira cessat. Consueuit tamen digeri, & euaporare facilius in eis, qui propter iram plorant, sicut fit in paruulis, & mulieribus. Nam fumositas inflammationis interioris resoluitur in lachrymas. Et illa est quædam digestio iræ, & euaporatio. Et signum est, quia illi, qui ex ira plorant lachrymas habent magis calidas, quàm alij, quod fit ex inflammatione sanguinis, & motu colere in interioribus. Videmus etiam, ꝙ qui plorauerint propter susceptam iniuriam perdunt vim iræ. Vnde postea non irascuntur, etiam si agēdum sit ad punitionem iam non possunt habere impetum fortem: quia euaporauit per lacrymas. Vnde mouentur remissè ad vindictam, sicut illi, qui non patiunt motum iræ. Quando autem nihil istorum est, ira lōgo tempore indiget ad digestionem. Sic fit in amaris, qui sunt in secunda specie iracūdorum, de quibus dicitur 4. Ethi. ꝙ iram retinent longo tempore, & nemo eis potest suadere: quia non sunt manifesti, & dicitur, ꝙ ad digeri iram in eis tempore indiget. i. longo tempore, & tamen aliquando completur ista digestio, & cessat omnino ira. Quartus modus est per obliuionem. Si quis enim ex aliqua causa obliuiscatur iniuriæ sibi inflictæ necesse est iram cessare, quoniam ira est desideriū vindictæ propter apparentē paruipensionem, & appetitur pœna tanquam satisfactiua pro culpa. Et tamen si obliuio fiat iniuriæ nihil est, pro quo possit peti pœna satisfactoria, ideo facta obliuione iniuriæ non est possibile manere iram: quia non appeteretur tunc vindicta cum non esset, de quo appeteretur. Isti ergo sunt quatuor modi valde generales cessandi iram, scilicet per retributionem, per ostensionem, siue euaporationem, per digestionem, per obliuionem.

4. modus.

De proprietatibus iræ magis apparentibus. Q. CLI.

QVAERITVR de proprietatibus iræ. Et licet illæ multæ sint, tangentur tamen aliquę earum, quæ magis apparentes sunt. Prima est, ꝙ ira gignitur concurrentibus tribus passionibus. s. tristitia desiderio, & spe: sunt enim passiones aliæ quædam simplices, quæ non exigunt passionē aliquā præcedere adhoc, ꝙ ipse sint sicut est amor, & similes, ira tñ sine istis tribus non fit. Nam oportet prius tristatum esse per iniuriam susceptam eum, qui debet irasci, deinde sperare, ꝙ possit vindictam habere, & postea illā desiderare, vt declar. est præcedē. q. Vnde ꝯ illos, de quibus non speramus vindictā habere posse nō irascimur, sed timemus, vel tristamur, vt dr̄. 2. Rheto. Et ob hoc ira vocat̄ passio generalis. s. qa ad eius generationē multæ ꝯcurrunt, vt ostensū est su. q. 122. Secunda ꝓprietas est, ꝙ ira hēt duplex obiectū. s. vnū bonū, & aliud malū. Sunt. n. quædam passiones habentes vnicū obiectū, sicut amor delectatio, fuga, & similes. Aliæ aūt habent duo obiecta, vt odium, & inuidia. Nā odiū malū vult, & alicui illud vult. De inuidia idē est, sic ēt circa irā: qa iratus vult pęnā alicui inferre, & sic tā pęnā, q̄ ipsum, cui infert respicit. Differt tñ ira ab alijs: quia q̄dā sunt, q̄ habēt duo obiecta bona, & q̄dā duo mala. Ira aūt vnū bonū, & alterū malū. De primo patet, vt de amore amicitiæ. Nā si sit amor concupiscentie vnicū obiectū habet. s. bonū concupiscibile. Si aūt sit amor amicitiæ, duo habet. s. eum, quem amat, & illud, quod pro eo amat, vel vult: quia amicus bonum vult amico, s. esse & viuere, & quæcunque alia bona, vt patet 8. Ethic. Hic autem vtrunque bonum est. Nam ami-

2. proprietas.

F cus est bonum quoddā amico suo, vt dicitur 8. Ethi. Amicus factus bonum est ei, cui amicus est circa q̄d amico volumus bonū est. De secundo patet, vt de odio. Nam per odium malum volumus alicui, & ipsum vt malum reputamus. Nam ipsum, ad quem odium est iudicamus disconuenientem esse, & hoc est malum ei: etiam malum volumus inquantū malum est. De tertio patet: nam in ira ille, cōtra quem irascimur, reputatur, vt quoddam malum nociuū nobis. Id aūt, quod volumus, licet videatur malum inquantum est pęna, tamē volumus sub ratione boni. s. inquantum iusta est. Et ideo vindicta vocatur, quæ significat retributionem. Et in hoc ira specialiter differt ab odio: quia tam ira, quàm odium idem

G volunt materialiter, & tamen odium vult malum alicui solum, vt malum illi sit. Ira autem non vult malum nisi inquantum est iustum. Pertinet enim ad iustitiam pęnā pro culpis retribuere. De his ostēsum est sup. q. 122. Tertia proprietas est, ꝙ ira sequitur aliqualiter rationem. Considerandum aūt, ꝙ nulla passio secundum se sequitur rationem totaliter nisi à ratione comprimatur. Quod fit propter virtutem moralem: quia aliàs passiones essent rationales secundum essentiam, si esset eis naturale totaliter consequi rationem, sicut voluntas est appetitus rationalis per essentiam: quia sequitur naturaliter rationem, & est impossibile repugnare sibi. s. eligendo ꝯrium eius, quod ratio iudicauerit. Et hoc facit

3. proprietas.

H voluntas, non quidem tanquam à ratione cōpressa, sicut ponunt̄ passiones, sed qa naturale est sibi hoc facere. Ideo dr̄ 1. Ethi. ī fine, ꝙ est appetitus q̄dā rationalis: quia rōnem sequit̄, est aut appetitus alius irrationalis, & tñ aliquo modo rationi obedit, sicut sūt passiones, dicit tñ ꝙ appetitus, qui est volūtas, habet rōnem principaliter, passiones aūt tanq̄ audibile, & exaudibile. i. qa audiunt, & exaudiunt rōnem, cū aūt de ira dr̄, ꝙ rationē sequit̄ aliqualiter, non intelligit inquantū per virtutem regulatur: quia tunc generale est oī passioni, ꝙ possit regulari per virtutē, & ratione sequet̄. Etiā nō diceret̄ tunc, ꝙ ira aliqualiter sequit̄ rationē, sed quia totaliter sequit̄. Nā q̄n per virtutē regit̄, in oībus rōnē sequit̄: quia aliàs quantū

I ad illa, ī quibus non sequit̄ rationē peccatū esset, & inordinatio: sed intelligitur de ira q̄tum ad suā originē, ꝙ sequit̄ aliqualiter rationē. i. ꝙ est post rōnē, quia non pōt ira insurgere nisi prius rō annunciauerit paruipensionē esse factā. Et tunc ira quasi syllogizans concludit esse oppugnandum eū, qui iniuriam vel paruipensionem intulit, vt dicitur 7. Ethico. c. 8. Concupiscentia aūt, & cęterę passiones nō syllogizant nec sequunt̄ rōnē, sed mox vt annunciatū fuerit eis de suis obiectis, mouent̄ in ea, q̄d maximè facit concupiscentia mouens ad fruitionē, vt ibi dr̄. Istud fuit satis sup. declar. q. 146. Quarta proprietas est, ꝙ ira nō appetit pęnā infinitā, sed determinatā. Qui. n. irascit̄ desiderat vindictā, & istud est, ꝙ retribuat̄ pęna ꝓ culpa q̄d pertinet ad quādā cōmēsura-

4. proprietas.

K tionē. Ideo nō appetit iratus magis de pęna, q̄ putat mereri ipsum iniuriantē. Vnde irati aliq̄n flectūtur ad misericordiam. s. q̄n putauerint, ꝙ iniuriantes eis ęqualia passi fuerint, vt dr̄ 2. Rheto. Aliæ aūt passiones sunt, quę volunt īmensum in obiecto suo, sicut ꝯcupiscētia est ad delectationē. Et q̄to fuerit maior aliqua delectatio tāto illā magis appetit vsquequo perueniatur in infinitum. Ratio huius est: quia quādo aliquid ꝑꝑ se appetit̄, sine mensura appetitur, vt dr̄ 1. Polit. Ideo auarus pecuniā īfinitā vult: qa eā ꝑꝑ seipsam, & nō ꝑꝑ vsum principaliter amat. Et ī hoc differt inter irā, & odiū: qa licet vtrūq; velit pęnā, siue malū, odiū tñ vult malū alicui, solū vt ei malū sit.

Ira

A Ira autem vult malum alicui. i. pœnã inquantum iustè infligitur. Ideo non vellet ira pœnam in infinitum, sed solum quousq; putetur accedere ad cōmēsurationē. Odium autem vult malum alicui in infinitum, cum nō velit propter aliquem alium finem. Sic dicitur Eccle. 12. inimicus si inuenerit tēpus non satiabit sanguine. Et vocatur inimicus qui ex odio malum vult, & nō qui ex ira. Vnde dicitur 2. Rhet. ꝙ iratus si fiant multa miserebitur odiens autē pro nullo. i. Si multæ pænæ inferantur ei, cui aliquis irascitur incipiet misereri, odiens autem pro nullo miserebitur, quantę cunq; pænę infligantur: sed semp volet plus de malo. De hoc dictū est sup. quęst. 123.

5. proprietas.

Quinta ꝓprietas est, ꝙ ira est magis naturalis, quàm concupiscentia. Nam magis sequitur in hominibus

B per successionem hæreditariam, vt dicitur 7. Ethi. c. 8. vt declaratum est sup. q. 146.

6. proprietas.

Sexta proprietas, ꝙ ira est magis apparens, quàm cęteræ passiones. Nam propter velocitatem naturæ, & caliditatem non audit perfectè rationem: ideo nescit se occultare sicut aliæ passiones, quę magis rationem audiunt Etiam ira habet signa exterius magis manifesta, quàm quęcunq; alia passio: quia omnia membra turbantur in ea, vt dicit Grego. 5. moraliū, & maximè ipsum cor: & per ista exteriora iudcamus manifestè aliquē iratum, quod in alijs passionibus non fit. Ideo diclt Aristoti. 7. Ethi. ꝙ iratus manifestus est, & nō est insidiator, sicut coucupiscentia, quæ dolosa est, & occulta.

7. proprietas.

Septima proprietas, ꝙ ira minus turpis est, quā concupiscentia: quia licet rationem impediat, tamen in

C multis est magis excusabilis, de quo ponit quatruor rationes Arist. 7. Ethi. cap. 8. Et de his dictum est sup. q. 146.

8. proprietas.

Octaua proprietas: quia ira non est tam mala sicut odium. In passionibus enim non iuuenitur bonum, & malum nisi secundum, quòd se habent ad intellectum. s. ꝙ passio, quæ minus est ordinata per rationem habet magis de malo, & è cōtrario. Odiū tamen magis repugnat rationi, quàm ira: quia odiū vult malum pro aliquo inquantum malum est. Ira vero non vult malum inquantum malum, sed inquantum iustum. Et sic consonat cum iustitia: quia etiam iustitia vult pœnam alicuius, quæ est quoddā malum inquantum est iusta. Et sic odium erit omnino iniustum. Nam velle malum vt malum est, ratio

D ni repugnat. Etiam ira nō excedit tantum in malo, sicut odium: quia odium vult malum sine mensura, ideo nunquam saturatur pœna, vt supra dictum est. Ira autem pœnam infligit solum, vsquequo credat esse satisfactum per commensurationem retributionis. De his dictum est supra. 127. Sed dicetur, quomodo potest vellè odiens malum sub nomine mali: quia hoc includit contradictionem: quia malum, vt huiusmodi non est obiectum volūtatis, aut alicuius appetitus? Dicendum, ꝙ odiens vult malū inquantum malum est. s. illi, quem odit, & illud non est malum sibiipsi, sed potius reputat vt bonum: qa cum iudicet eum, quem odit esse sibi quoddam malum, & disconueniens iudicat bonum esse sibimet

E velle malum illi sub ratione mali. s. vt omnino pereat. Et tñ ꝙ quis velit simpliciter aliquid sub ratione mali, vel sibimet sub ratione mali, non est possibile.

9. proprietas.

Nona proprietas est, ꝙ ira est vehementior oī passione. Nam licet ex parte obiecti concupiscentia habeat maiorem fortitudinem, quā ira, & aliquando eam superet, tamen in modo est ipsa ira vehementior. i. ferocior, & feruētior. Et ob hoc est min⁹ mansiua: quia ꝑꝑ suā magnitudinē ad consumendū non pōt diu manere, sed dum est nulla tantam ferocitatē ostendit, vt patet ex signis exterioribus. De quo sup. q. 133. & 147.

10. proprietas.

Decima proprietas, quòd ira non

A est ita nō ēst fortis, sicut ꝯcupiscētia, qm̄ ꝯcupiscētia vincit omnē passionē, & captiuat, & etiā ipsam irā, & est difficilius pugnare contra concupiscentiam, quàm contra iram: quia nemo potest omnino contemnere concupiscentiam: De hoc. sup. q. 147.

11. proprietas.

Vndecima proprietas est, ꝙ ira est modicū mansiua, & minus, quàm concupiscentia, quia nō habet aliquā radicē ad manendum. De quo sup. 148

12. proprietas.

Duodecima proprietas est, ꝙ ira semper est propter aliquid factū contra nos, vel contra ea, quæ ad nos pertinent. Nā ira insurgit propter paruipensionem nō tamen propter quancunque, sed inqnantum illa ad nos pertinet. Quia quod omnino alienum est, nō grauat nos, & quia ea, quæ ad nos pertinēt, sunt quodammodo

B idem nobiscū paruipendendo illa videmur nos paruipendi. Sic dicitur 2. Rheto. ꝙ ira fit propter apparentem paruipensionem eorum, qui in ipsum, aut in ipsius aliqua, idest, quando paruipenduntur ea, quæ sunt in homine, quod est ipsum paruipendere, aut paruipendendo aliqua ipsius, idest, quæ homo possidet, vel quæ ad ipsum pertinent. Et istud semper est aliquid factum cōtra nos: quia eis, quos putamus nobis benefacere nunquam irascimur. De hoc sup. q. 129.

13. proprietas.

Tredecima proprietas, ꝙ ira non solum est propter ea, quæ facta sunt contra nos, sed oportet ꝙ illa habeat rationem paruipensionis. Nam si aliquid contra nos fiat, quod nullo modo putetur factū ex paruipensione, ira non curabit, cum ista sit ratio propria motiua iræ. Et in omnibus illis, quæ iram mo-

C uent necesse est quandam inueniri, vel reputari paruipensionem. Sunt autem tres species paruipensionis, vt dicitur 2. Rhet. scilicet, despectus, epireasmus, idest impedimentum consequendi propriam volūtatem, & contumelia. Est autem paruipēsionis actus opinionis circa id, quod nullo videtur esse dignum, idest quod non meretur, vt aliquis aduertatur ad illud: nam ea, quæ vidētur esse alicuius dignitatis, vel magnitudinis, siue bona, siue mala sint, non paruipēdimus, sed ad ea aduertimus. Nam mala, quæ magnitudinem habent, timemus: bona autem habētia magnitudinem optamus. Quod autem non videtur esse alicuius magnitudinis, nec in bono, nec in malo, non timetur, nec optatur, nec aduertitur ad illud ac

D si non esset. Et istud est paruipendi. Huius positę sunt tres species, & prima est despicere, scilicet, quādo iudicamus aliquem non esse dignum aliquo honore. Et propter hoc non honoramus eum, non inferentes ei aliquod aliud malum dicimur illum despicere. Secunda species erat epireasmus, idest, impedimētum proprię voluntatis. Et istud est cum quis impedit alium, ne cōsequatur id, quod desiderat. Et istud debet esse sine desiderio alicuius vtilitatis. Nā si quis impediat alium à consecutione alicuius rei, quia ipse vult illam consequi potius pro se, vel impediēdo eum intendit habere aliquam vtilitatem inde, non dicitur paruipendere. Cum verò sine desiderio alicu

E ius vtilitatis impedit alium, manifestum est, ꝙ despicit eum. Nam si timeret illum, putaret sibi prouēturum nocumentum ex hoc, & non impediret, vel si putaret illum dignum esse aliquo honore saltem vellet esse amicus eius, & non offenderet sine causa. Offendere ergo sic impediendo sine desiderio alicuius vtilitatis signum est magnę paruipensionis, vt dicitur 2. Rheto. Tertia species est contumelia. Et ista est in voce, quando voce aperta loquitur quis contra alterum verba iniuriosa. Et nos solemus vocare contumeliam omnem vocem iniuriosam determinatè significantem aliquid quocunque animo proferatur. Aristo. tamen 2. Rheto. dicit contumeliam esse solum, quando quis dicit alteri verba iniuriosa,

vt

vt cõtristet eum, vel vt sibi noceat. Et sunt talia, quę
dicuntur, de quibus erubescat valde ille, contra quē
dicuntur, & proferens non dicit propter aliquam
causam, nisi quia delectatur dicendo. Nam si quis
dicat ex ira reddendo vocem iniuriosam pro voce
iniuriosa, vel aliàs se vindicando, vt qui non potest
rebus se vindicare verbis vindicet, dicit non esse cõ-
tumeliam, sed punitionem, vel vindictam. Et rectè
dictum est. Nam nos ponimus cõtumeliam: vnam
de sex filiabus iræ, vt dicit Grego. 31. moralium, &
ostensum est sup. q. 143. Et quia cõtingit hominem
ex ira proferre contra proximum verba iniuriosa
dicitur contumelia prolatio talium verborū quo-
cunque animo dicantur, & potissimè cum animo
vindictæ. Arist autem 2. Rheto. ponit contumeliam
speciem paruipensionis, & non iræ. Ideo tunc solū
est contumelia illo modo quādo quis iniuriosa ver-
ba dicit alteri solum despiciendo eum. Et sic non di
cit, vt iratus, sed solum propter delectationem. Nā
despicere, & irasci multum repugnant. Quia despi-
cere est in eo, quòd nullo bono reputatur dignum,
siue ad bonum, siue ad malum, irasci autem semper
est de rebus magnis. Vnde obiectum iræ habet ratio
nē ardui, & eleuati, & de rebus, quas reputamus par
uas nō irascimur, vt ostēsum est su. q. 123. q ergo cō-
tēnit nō est iratus, sed delectatur: ideo contumelia
apud nos ex modo cōmuni ex opposito accipitur.
Qui sunt qui cõtumelias inferunt. Causa autem delectationis in eis qui despiciēdo cō-
tumelias inferunt secundum Aristo. est, quia putāt
se per hoc esse excellentes. s. ꝙ licet eis agere malum
impunè. Et ob hoc dicit, ꝙ illi, qui consueuerūt ma
gis appetere excellentiam, sunt potius contumeli-
zantes. Hi sunt iuuenes, & diuites. Iuuenes quidem
propter ętatem excellentes videri volūt: diuites ve-
rò propter pecuniam, cū qua credunt se omnia pos
sidere, & credunt isti excellere illos, quibus contu-
meliam inferunt. Et propter desiderium ostenden-
di istam excellentiam contumelizantes sunt. Illi au
tem, qui contumeliam patiuntur, irascūtur ex hoc,
& putant se paruipendi inquantum per contume-
liam aufertur eis honor. Et istud est paruipendi: nā
24 proprietas. non solum qui aufert, sed etiam qui non impendit
honorem videtur despicerę. Quartadecima pro-
prietas est: quia ira semper est circa aliquod singula-
re, & non circa communitatem, vt est multitudo,
nec etiam circa aliquod genus. Sic enim dicit Arist.
2. Rheto. s. Necesse est eum, qui irascitur semper sin-
gularium alicui puta Cleoni, sed non homini. i. nō
irascit aliquis toti speciei humanæ qđ est irasci ho-
mini secūdū rationem hominis, sed irascit̄ Socrati,
vel Cleoni. Et in hoc differt ira ab odio: quia odium
potest esse tam circa singularia, quā circa commu-
nitatem. De singularibus notum est: quia qui vult
malum alicui nō vt retribuat pro iniuria suscepta,
vel pro malo quod ille fecit: dicitur eum odisse. De
communitate patet: sicut potest quis odisse omne
genus latronum, sicut odit etiam quis omnes serpē-
tes, & omne venenum. Ratio differētiæ est: quia ira
est appetitus vindictæ propter malum, quod factū
putatur. Nam vbi non putatur factum esse malum
impossibile est vindictam appeti. Actus verò sunt
in singularibus 2. Ethic. & quia commune cum nō
sit aliquid vnum subsistens, non competit ei opera-
ri, ideo solum poterit esse ira contra illos, in quibus
potest esse operatio, hęc sunt singularia. Odium au-
tem est ad aliquid, non pro malo, quod fecit, sed
inquantum putatur esse nobis disconueniens. Di-
sconuenientia autem est propter aliquam contra-
riam quantitatem in nobis ad rem illam, qualitas
autem nō solum particulari potest inesse, sed etiam

F alicui speciei, vel communitati toti. Ideo potest esse
odium ad communitatem, vel speciem. Si autem
dicatur, ꝙ etiam ira interdum est ad communitatē,
vt cum quis toti vni ciuitati irascitur. Dicendum,
ꝙ tunc ira non est contra ciuitatem, vt contra com
munitatem, sed vt contra singularia, vt si omnes dę
ciuitate nocuerunt alicui, vel ex determinatione ci
uitatis nocumentum illatum est, cum iste actus nō
competat ciuitati, nisi vt singulari: quia per singula
ria, quæ sunt partes suæ, ei competit, irascitur quis
ciuitati, sicut Sorti, vel Platoni. De his patet sup. q. 15. proprie. iræ.
128. Quintadecima proprietas, ꝙ ira causat quandā
delectationem, nec est sine delectatione. Et patet
quia ira ordinatur ad vindictam: cum autem vindi-
G cta realiter fuerit habita, erit vera delectatio, cum
autem nondum habetur inquantū speratur est dele
ctatio quædam, & maxime in quantum cogitatur
de ipsa: quia cogitatio illius rei, quam desideramus,
est nobis delectabilis, & vult homo diu immanere il
li cogitationi. Nihil tamen est, de quo tantum gau-
deret iratus, sicut de vindicta: ideo cogitando de illa Delectatio incognita rationi.
delectatur. Sic dicitur 2. Rheto. Ad omnem irā ne-
cesse est sequi aliquam delectationem à spe punien-
di: delectabile quidem existimare adipisci ea, quę ap
petuntur, propter quod bene dictum est de ira, quæ
multo dulcior melle distillante in cordibus virorū
crescit. Assequitur enim delectatio quędam, & pro-
pter hoc demorantur in puniendo mente. Quæ igi-
H tur tunc inest phantasia delectationem facit, sicut
quæ somniorum. i. in omni ira sequi delectatio. Et
dicit istam esse propter spem puniendi, dicit etiam,
ꝙ est propter cogitationē delectabilem. Et ob hoc
irati demorantur puniendo mente. i. habent longas
cogitationes circa pœnas, quas putant se inflicturos
eis, quibus irascūtur dicentes, ꝙ sic, vel sic punient.
Et dicitur, ꝙ Phantasia, quæ tunc inest eis, causat de-
lectationem. i. cogitatio, vel ostensio, quæ fit in ima-
ginatione sua de illis pœnis infligendis causat illam
delectationem: nam sicut si realiter iratus inferret
pœnam delectaretur, ita cum per cogitationem il-
la inflictio pęnę fiat sibi quodammodo pręsens, de-
lectatur in ea. Sicut in somnijs est, vbi per solā phan
I tasiam de re delectabili causatur delectatio. De hoc 16. proprie. iræ.
sup. q. 133. Decimasexta proprietas est, ꝙ ira nūquā
est in homine, sine spe vindictæ. Nam si quis crede-
ret se nunquam posse consequi vindictam, nunquā
illam appeteret: quia appetitus non est de impossibi
libus, irasci tamen est appetere vindictam: ergo sem
per est cum spe. Sic dicitur 2. Rheto. Sequi delecta-
tionem ad omnem iram à spe puniendi. Et sequit.
Nullus autem ea, quæ apparent sibi impossibilia, ap-
petit. Vnde si īterdum inflicta iniuria credat aliquis
nunquam posse cōsequi vindictam propter magni-
tudinem iniuriantis, non irascitur, sed tristatur, vt
dicit Auicē. lib. de Anima. Nam eis, quos timemus,
nunquam irascimur: impossibile est enim simul ira- 17. proprie. iræ.
K sci, & timere respectu eiusdem, vt dicitur 2. Rheto.
Decimaseptima ꝓprietas est, ꝙ ira fit maximè, quā-
do quis despicitur in eo, quo excellit, vt si despiciat
sapiens in sapientia, & diues in pecunijs & nobilis in
generositate. Quia istud non est despicere leuiter,
sed maxime despicere quando quis in eo, quod ꝓ-
prium bonum reputat despicitur. Et tamen ille, qui
ī aliquo excellit, putat illud esse bonum suum, ideo
non potest grauius despici. Sic dicitur 2. Rheto. non
conuenire autem putant magnipendi à minoribus
secundum genus, secundum potentiam, secundum
virtutem, & totaliter in ipso, in quo excedunt mul-
tum, vt in pecunijs diues pauperem, & in loquendo
rethoricus impotentem loqui, & principans subie-
ctum

18 Proprietas iræ. ctum, & arbitratus dignus ad principandum eum,
qui dignus est subijci. Decima octaua proprietas, ꝙ
existentes in excellētia aliqua facilius & grauius ira-
scuntur. Nā ira est propter paruipensionē non con-
uenienter factam. 2. Rheto. & tamen nō est, q minus
conuenienter despici possit, q̃ qui excellēs est: qa ma
gis contra rationem est despicere illum, q̃ alios non
excellentes, ergo grauius irasci pōt ille, tanquam de
maiori iniuria sibi illata, & ideo facilius est sibi irasci,
quā alijs inquantum quælibet paruipensio qualiter-
cunq; sit respectu eius est magna. Sic dicit. 2. Rheto.
Indignantur enim ꝓp excellentiam. i. ipsi, qui habēt
19 Proprietas iræ. in se aliquam excellentiā indignant propter ipsam
fortius si despiciant. De hoc supra. qōne. 130. Deci-
manona proprietas est, ꝙ ira potissimè insurgit qn̄
quis iniuriam recipit vnde sperabat beneficium re-
cipere. Et ista ira est valdè grauis ꝓpter duo. Primo
propter valde iniustam retributionē. Non enim po-
test esse magis iniusta retributio, quàm ꝙ reddat ma
lum pro bono, quæ in nullo conueniunt. Secundo,
quia istud est valde inopinatum, scilicet, ꝙ vnde qs
verisimiliter, & ex debito beneficiū expectabat ma-
lum eueniat omnino inopinatū est. De hoc 2. Rhet.
dicitur. Adhuc autem indignat à quibus aliquis pu-
tat debere bene pati. Isti autē sunt, quibus benefecit,
aut facit, aut ipse, aut aliquis suorum, aut per ipsum
volitum est, aut nolitum fuit. Non solum enim di-
citur aliquis bona debere expectare ab illis, quibꝰ be-
nefacit actualiter, sed etiam si aliqn̄ benefecit, & nō
solum ipse, sed ēt si aliquis de pertinentibus ad eum,
vt de cognatis, vel amicis benefecit illi: quia omnia,
quę fiunt per eos, qui ad nos pertinent dicuntur per
nos fieri. Sicut dicitur aliquis posse facere simplici-
ter ea, quæ per amicos facere potest 3. Ethi. Ideo per
illa acquiretur nobis aliquod debitū retributionis,
sicut si per nos facta essent, licet nō æqualiter: sed se-
cundum maiorem, vel minorem attinētiam ad eos,
qui ista fecerunt. Et dicitur, ꝙ non solum aliquis po
test ab altero expectare beneficium pro bono quod
alteri facit, aut fecit: sed etiam pro bono, quod face-
re vult, aut aliqn̄ voluit, licet aliàs fuerit impeditū,
scilicet præter intentionem volentis: quia si ille, qui
semel voluit, postea non vult, non secuto demerito,
aliqua ex parte illius, cui volebat: non est aliquod de
20 Propriet. bitum ad ei benefaciendum, nec habet ius irascēdi,
si non retribuatur sibi. Vicesima proprietas est, ꝙ ira
nō solum est, si quis alteri malum fecerit, sed etiam
si facere voluit, dato ꝙ non fecerit: vt patet 2. Rhet.
scilicet. Irascitur aliquis, quia aut in ipsum, aut in ali
quem eorum, quæ ipsius aliquid fecit, aut facturus
erat. Et ratio est, quia licet malum, vt est nocumen-
tum, sit in rebus extra tn̄ in quantum est alicui impu
tabile, à voluntate dependent. Nā ea, quæ nullo mo-
do sunt volita, vt purè casualia, siue bona, siue mala
sint non imputantur alicui ad pęnam, nec ad laudē,
quia & secūdum leges humanas, voluntas, & propo
situm distinguūt maleficia. Et licet hoc sit generale,
quantū ad omnia maleficia, seu mala, quæ alteri in-
feruntur: pręcipuè tamen est quātum ad iram, quia
ira est propter paruipensionem. Et tamen paruipen-
sio est actus opinionis, vt dicitur 2. Rhet. Ergo consi
stit paruipensio maximè in voluntate alicuius, scili-
cet, in hoc ꝙ voluit aut noluit paruipendere. Nam
quidquid aliquis faciat, si non intendit paruipende-
re, non paruipendit: ergo per hoc ꝙ aliquis voluit al
teri malum facere: etiam si non fecerit, iam paruipē
debat eum: qa aliàs hoc non intendisset. Ideo ex hoc
etiam ira gignitur. Patet etiā quia ex hoc, ꝙ aliquis
voluit alteri benefacere, etiam si non fecerit: potest
iustè ab eo expectare beneficium: & si nō reddat, iu-

A stè irascitur: vt dicitur 2. Rheto. & supra dictum est.
Ita ergo qui voluit malum facere, etiam si non fece
rit, ex hoc erit dignus ira. Vicesimaprima est, ꝙ ira 21 Proprietas.
maxime accidit in hominibꝰ passionatis, & defectuo Qui sunt
sis: vt in amantibus, & ęgris, & debilibus: & in nō po qui irascū
tentibus consequi spem suam. Nam isti maximè ira tur.
scuntur ex eo ꝙ sunt faciles ad patiendum propter
defectum, quem habent: & putant ꝙ omnes eis ma-
lum faciant, sicut in ægris apparet, quos ipsa ægritu-
do ad iram disponit. Idē in non consequentibus spē
suam, nam ex hoc sunt defectuosi, & si quis in modi
co obstiterit eis, vel non adiuuerit, irascuntur. Sic dr̄
2. Rheto propter quod infirmi, & egentes, amantes,
sitientes, totaliter concupiscentes iracundi sunt, &
B facile. i. omnes quicunq; sunt in passione quacunq;
sunt iracundi. i. dispositi ad iram, & facile. i. faciliter
mouentur ad iram. Vicesimasecunda est, quòd non 22
solum passionati, & defectuosi sunt ad iram faciles, Propriet.
sed irascuntur maximè cum aliquis impedit eos cir-
ca passiones suas. Vt si quis sitientem impediat circa
potum, & ęgrotantem circa, quę pertinent ad salū-
tem consequendam, & amantem circa rem amatā.
In istis est secunda species paruipensionis, quæ dicit
epireasmus. i. impedimentum consequendi propriā
voluntatem. Et quia omnis, qui est circa aliquid pas-
sionatus intendit illud consequi, qui illum impedit
dicitur paruipendere. De hoc dicitur 2. Rheto. Ma-
ximè quidem ad præsentes paruipendentes. i. licet
C passionati, & defectuosi sint dispositi ad iram secun-
dum se: tamen maximè irascuntur quādo sunt prę-
sentes passiones, & in eis paruipenduntur. Et subdit
exēplum. s. Puta laborans ei, qui ad ęgritudinē, egen
tes autem eis, qui ad egestatē, bellans autem eis, qui
ad bellum, amans autem eis, qui ad amorem. i. quili-
bet istorum quando impeditur in eo, in quo ipse est
passionatus maximè tristatur. Vigesimatertia ꝙ pas- 23
sionati, & deficientes circa quæcunq; irascuntur, in Proprietas iræ.
quibus aliquo modo possunt paruipendi. Passionati
autem propter passiones suas disponuntur, vt faci-
liter irascantur. Vnde nō solum circa passiones ira-
scuntur. s. si impediantur in illis, q̃ pertinent ad eas:
sed etiam in quibuscunque alijs. Sic dicitur secun-
D do Rhetori. Similiter autem & alij, si autem non,
& quodcunq; aliquid paruipendat quis. Præparatur
enim vnusquisq; ad vniuscunq; iram ab inexistente
passione. i. non solum si impediantur, aut paruipen-
dantur in passionibus suis, sed etiā in quocunq; alio
paruipendantur præparantur ad iram. i. disponūtur
ꝓp inexistentem passionem, quam habent circa aliā
rem. Sicut videmus ꝙ si quis sit iratus alicui homini
propter quācunq; causam, & quicunq; alius loqua-
tur ei, irascitur: non tamē propter aliquam causam
nouæ iræ, sed quia per præcedentem erat dispositus
ad irā. Vigesimaquarta est, ꝙ homines valde irascun
tur qn̄ circa aliquid inopinatum paruipendūtur. Vt 24
si quis nunc erat diues, & subito quis efficiat eū pau- Proprietas iræ.
E perem, maximè irascitur. Nam qui multum diues
erat non putabat, ꝙ in breui posset ad paupertatem
venire: quanto ergo est malum magis inopinatum,
tanto deterius iudicat, ideo de eo grauius irascimur.
E contrario autem fit in bonis, si alicui eueniat bo-
num inopinatū, & post spem suam, magis gaudet,
quàm si prius cōcupiuisset bonum illud, & putauis-
set se illud habere posse, quia quanto est magis inopi
natum, erat tanto magis distans a nobis: & sic magis
excedens nos: ideo magis desiderabile. Bonū autem,
quod aliquo modo erat desideratum, & speratū per
hoc homo videbatur habere quandam commensu
rationem cum eo, & non longe ab ipso distare. Ideo
quando euenerit non erit de eo tam excellens gau-
dium,

dium, quia iam non iudicatur bonum tam excedēs
nos. Hoc autem verum ē, nisi qñ quis longo tempo-
re, & ſolicitè pro aliqua re laborauit ī aſſecutione il-
lius valdè gaudet, quia illa eſt propriè ſua pp labores
multos, quos expendit ad eam. De primo patet, ſe-
cundo Rheto. Adhuc autem ſi contraria extiterit ſu
ſcipiens: contriſtat enim magis quod multum ino-
pinatum, ſicut & delectat quod multum inopinatū
ſi fiat, quàm quod volitum eſt. De ſecundo patet, qa
dicitur 4. Ethic. c. de liberalitate, ꝙ accipientes pecu
nias per ſucceſſionem hęreditariam: vel aliàs ſine la
bore ſunt liberaliores, quàm acquirentes pecunias
per labores ſuos. Et ponitur cauſa: qa illi, qui acqui-
ſierunt magis diligūt: ideo conſeruant: qui verò ſine
labore habuerunt parum diligunt: ideo expendūt,
25 & effundunt. Vigeſimaquinta eſt, ꝙ iraſcitur maxi-
Proprietas irę. me deriſoribus, & ſubſanatoribus, & conuiciatorib.
ſ. illis, qui hoc habent in officium: vel libenter iſtud
Quid ſit deriſor, faciunt. Deriſor eſt qui per verbū, vel geſtum aliquē
conuiciator & ſubſanator. deſpicit: non tamen dicendo aliqua verba, quę ſpe-
cialiter pertineant ad iniuriam: quia tunc coincide-
ret cum conuiciatore, ſed quando ex modo loquen
di, vel ex geſtu apparet, ꝙ paruipendit. Subſanator
eſt abūdans deriſor. ſ. qui torto naſo, vel rugato, aut
per aliquas magnas mutationes geſtus deridet. Con-
uiciator eſt, qui vitia alterius improperat ei, dicēdo
ea, de quibus homo valde confunditur. Et incidit cō
uiciator cum faciente contumeliam, de quo ſupra
dictum eſt, & iraſcimur maxime, quando iſti faciūt
hoc ex ſtudio: quia magis videntur tunc deſpicere:
quàm ſi aliàs fieret. De hoc 2. Rhetor. ſ. Iraſcuntur
autem deridentibus, & ſubſanantibus & conuician
tibus: contumeliam enim inferūt. i. iſti videntur in-
ferre contumeliam, quæ eſt tertia ſpecies paruipen-
ſionis. Intelligendum autem eſt, ꝙ iſta fiant non ad
vindictam, nec ad aliquam vtilitatem: ſed omnino
ſine cauſa, ſolum quia placet contumelizanti: quia
ſi propter aliquam vtilitatem hoc fieret nō pertine-
ret ad cōtumeliam, ſed ad iram, vel alterum genus,
& nō eſſet paruipenſio, vt dicitur ibi. Neceſſe eſt au-
tem talia eſſe, quæ nec pro aliquo, nec proficua faciē
26 tibus. i. non proficiant ei ad aliquid. Vigeſimaſexta
Proprietas iræ. eſt, quia iraſcimur maximè quando paruipendimur
circa illa, de quib⁹ eſt nobis præcipua cura. Vt ſi quis
maxime curet de philoſophia: & contēnatur ab ali-
quo philoſopho, vel ſi quis de pulchritudine maxi-
mè curet, & illa deſpiciatur ſimpliciter. Vt ſiquis di
cat, ꝙ turpe eſt viro velle videri pulchrum: vel ſaltē
ſi cōtemnatur in eo: vt ſi dicatur, ꝙ ſua pulchritudo
nihil valet. Sic dicitur 2. Rheto. ſ. Et obloquentibus,
& deſpicientibus ea, circa quæ ipſi maxime ſtudent.
i. curant; puta qui in philoſophia amant honorari: ſi
quis in philoſophiam. ſ. cōtempſerit eos, qui autem
in ſpecie. i. pulchritudine: ſi quis in ſpeciem. i. ſi quis
deſpexerit pulchritudinem illius. Poteſt autem du-
pliciter accipi hoc. Vno modo, ꝙ quis deſpiciat ea,
in quibus nos ſtudemus. ſ. laboramus, etiā ſi non ad-
uerterit ad nos, vt ſi quis deſpiciat philoſophiam, &
nihil dicat ſpecialiter contra aliquem ſtudentem in
philoſophia. Nam tunc quilibet philoſophiæ ſtudēs
poterit iraſci tāquam deſpiciatur: quia illud, in quo
ſtudemus eſt bonum noſtrum præcipuum, ꝙ ergo
quis illud deſpiciat eſt deſpicere nos. Ideo iraſcimur
tanquam paruipenſi. Et redit ad illud, quod ſupra di
ctum eſt: & habetur 2. Rheto. ſ. Quando quis deſpici
tur in eo, in quo excellit, vt diues in pecunia, & Rhe
tor in eloquentia. Nā quilibet ſtudens in aliquo ex-
cellit cęteros non ſtudentes in illo quantum ad ip-
ſam rem, in qua ſtudet. Alio modo poteſt intelligi,
ꝙ non contēnatur ipſum, in quo ſtudemus, ſed nos

F ipſi contemnamur in illo. Vt ſi aliquis ſtudens circa
philoſophiam dicatur nihil ſcire in philoſophia, vel
ſi aliquis habens curam de pulchritudine deſpiciat
in pulchritudine, ita quòd dicat turpis facie. Et iſtū
ſenſum magis facit litera Ari. quia dicit puta, qui in
philoſophia amant honorari, ſi quis in philoſophiā,
ideſt, ſi quis circa philoſophiā eos deſpexerit. Vtrū-
que tamen verum eſt. Iſti tamen ſecūdi iraſcuntur,
quia deſpiciuntur in eo, in quo maxime honorē cu-
piūt Nam qui in philoſophia ſtudet, maxime cupit
honorem in philoſophia, & ita de pulchritudine & 27
cæteris. Vigeſimaſeptima eſt, quando deſpicimur in Proprietas iræ.
bonis illis, in quibus cupimus honorari, vt dictū eſt
in pręced. proprietate: & hoc quando talia bona pu
G tant nobis non ineſſe, vel debiliter ineſſe. Iſtud enim
magnam iram cauſat, quia qui in aliquo non eſt fir-
matus eſt infirmus, & defectuoſus, & maximè ſi vult
videri aliquid habere, quod non habet. Et tamen in-
firmi, & defectuoſi ſunt maximè diſpoſiti ad iram,
vt ſupra dictum eſt. Aliud eſt, quia ſi quis irrideatur,
in eo, quod ſibi firmiter ineſt, putat non eſſe irriſio-
nem. Si tamē irrideatur in eo, in quo defectuoſus eſt
putat eſſe veram irriſionem & dolet: immo interdū
homines, qui circa aliquid defectuoſi ſunt tam faci-
les ad ſuſpicandum ſunt, quòd etiam vbi quis nō co
gitauerit de illis putant ſe irrideri quāto magis ſi ſal
tem leuiter locutus quis fuerit eis de eo, quod ad de
fectum ſuum pertinet. Alio modo poteſt hoc intel-
H ligi, eo ꝙ iſti timent per talem paruipenſionem mi-
norari in bono, quod habent, vel omnino illud per
dere. Vt ſiquis velit honorari in philoſophia quaſi
magnus philoſophus, cum paruus ſit: ſi multi eū de-
ſpexerint, perdet aliquid de eo, ꝙ habebat nō quidē
philoſophiam, quam habet ſed opinionem, quæ ha
bebatur de eo, ꝙ magnus philoſophus eſſet. Interdū
autem totum perditur, vt ſiquis ſibi falsè nomen a-
licuius virtutis, vel ſapientiæ aſcripſerit, cuius nihil
habebat: & propter hoc ab aliquibus honoretur, ſi
multi eum circa hoc deſpiciant peribit totaliter opi
nio de eo, & ſic nihil manet ſibi: De hoc dicit ſecun-
do Rheto. Hoc autem multò magis ſi ſuſpicati fue-
rint non exiſtere ipſis, aut totaliter, aut nō fortiter,
I aut non videri. i. ꝙ totaliter non habēt illud, de quo
ſe iactant. ſ. nullo modo habent: vel nō fortiter. i. nō
tantum habent quantum ſe iactant, vel non videri,
ideſt, cum putant illam probitatem, de qua ſe iactāt
non videri. i. non manifeſtā eſſe alijs, ita vt de ea du-
bitare poſſint. Vigeſimaoctaua eſt, ꝙ non iraſcimur,
etiam ſi paruipendamur in illis, quæ in nobis totali-
ter, & firmiter ſunt, & de quibus nullus dubitat, ꝙ
in nobis ſint. Vt ſi de aliquo conſtet, ꝙ inter cęteros
eſt corpore robuſtiſſimus, & irrideatur tanquam de-
bilis corpore, non iraſcitur, quia credit, ꝙ hoc nō di
catur animo diſpiciendi, ſed ludendi, cum omnibus
de robore ſuo conſtet, idē in ſapientia & cæteris eſt.
De hoc 2. Rheto dicitur. Sed cum valdè putent exi-
K ſtere in his, in quibus ſubſanantur, non curant. Sed
obijcietur, quia ſupra dicebatur, ꝙ viri excellentes
maximè iraſcuntur ſi deſpiciantur, & potiſſimè qñ
deſpiciuntur in eo, in quo excellunt. Dicendum ꝙ
iſti, qui ſunt manifeſtè excellentes non iraſcuntur ſi
irrideantur circa ea, in quibus excellunt, eo ꝙ non
putant ſe irrideri, ſed ludū eſſe. Si tamen putent fieri
hoc ex odio, & verè ſe deſpici, magis iraſcuntur, quā
alij homines in quantum ipſi iniuſtius, quàm cæteri
contemnūtur, & potiſſimè, quia in eo, in quo excel-
lunt, deſpiciūtur. Vigeſimanona eſt, ꝙ maximè ira-
ſcimur amicis, quàm alijs hominibus, ſi ab eis deſpi-
ciamur. Ratio eſt, quia ira fit propter iniuſtā paruipē
ſionem, & tamē iniuſtius paruipēdimur ab amicis,
quàm

quàm à cæteris, cũ ipſi nos magis diligere deberent.
Si ergo deſpiciant grauius iraſcimur. Sic dicitur ſe-
cundo Rheto.& amicis magis, q̃ non amicis: arbitrã
tur enim conuenire magis ab ipſis bene pati, q̃ non.
Sic dicitur Pſalmos 54. Si inimicus meus maledixiſ-
ſet mihi, ſuſtinuiſſem vtiq;: tu verò homo vnanimis
.i. quia ille, q̃ eſt mihi vnanimis maledicit mihi, non
eſt ſuſtinendum. Alia rõ poteſt eſſe: quia tanto aliq̃d
putatur eſſe maius malum, quanto eſt magis inopi-
natum, vt dr̃ 2. Rhet. ſ. contriſtat enim magis, quod
multum inopinatum. Et tamen inopinatum eſt, ꝙ
quis ab amicis ſuis deſpiciatur, cũ potius debeat ho-
norari. Ideo grauius malum putabat deſpici ab eis, q̃
ab alijs. Trigeſima eſt, ꝙ iraſcimur illis, qui conſue-
uerũt honorare nos, & curare de rebus noſtris: ſi po-
ſtea hoc non faciant. Nam per hoc videntur nos de-
ſpicere, cum minus de nobis nunc curent, q̃ prius cu
rabant. Qui autem non conſueuerãt honorare nos:
etiam ſi nunc non honorent, non videntur deſpice-
re, quia nihil contra cõſuetudinem ſuam agunt. De
hoc dicitur 2. Rheto. ſ. & his, qui cõſueuerunt hono
rare, aut curare, ſi iterum non ſe habeãt, & etiam ab
hijs putãt deſpici: eadem enim vtiq; facerent. i. ſi nõ
deſpicerent nos nunc de nouo exhiberent honorẽ,
quem ſoliti erant exhibere. Trigeſimaprima eſt, ꝙ
iraſcimur illis, qui non retribuunt nobis pro ſuſce-
ptis, vel non retribuunt æqualiter. Iſti enim videtur
deſpicere nos. Nam ille, qui nihil retribuere vult, de-
ſpicit nos, quia non iudicat dignum eſſe, ꝙ teneatur
nobis ad contrapaſſum, ſiue viciſſitudinẽ, ſed ꝙ tan-
quam excellenti ſeruire debeamus ei ex debito, qui
aũt retribuunt, ſed non æqualiter etiam deſpiciunt
nos iudicantes ſe digniores nobis, ita vt indignũ pu
tẽt nobiſcum ad æqualia cõparari. De hijs 2. Rhet. ſ.
& hijs, qui non contra benefaciunt, nec ęquale retri
buunt, & his qui cõtraria faciũt ipſis ſi minores fue-
rint: deſpicere. n. omnes tales vidẽtur. i. Illi, qui nihil
retribuunt, & qui non æqualiter retribuunt deſpi-
ciunt, hi quidem vt minores, hi autem vt compara-
tione minores. i. illi, q̃ nihil retribuunt iudicant ſim-
pliciter minores eſſe eos, quibus nihil retribuũt, qui
verò aliquid ſed non ęquale retribuunt iudicant mi
nores in comparatione ad ſeipſos: ideo non debere
æquari cum eis in retribuendo æqualia. Trigeſima-
ſecunda eſt, ꝙ iraſcitur quis valdè, ſi deſpiciatr̃ à mi-
noribus, cuius rõ eſt, quia iraſcimur propter paruipẽ
ſionem inconuenienter factam. Et tamẽ quanto ali
quis minor eſt, tanto magis iniuſtè deſpicit alium cũ
nihil habeat ipſe, de quo glorietur, ideo valde iraſce-
tur deſpectus. Ratio etiam eſt, quia maiores volunt
honorari ſemper à minoribus, vt à paupere diues, &
Rhetoricus à neſciente loqui, & principans à ſubie-
cto: vt dicitur 2. Rheto. Si ergo ab iſtis contemnãtur
deſpicientur in eo, in quo honorari volunt, & hoc
maximè fit, quando deſpiciẽtes ſunt valde minores
deſpectis, ita ꝙ non ſe habent in aliqua proportione
ad eos. Nam tanto erit maior cõtemptus, quãto fue
rit maior inęqualitas. De his 2. Rheto. dicitur: Et his,
qui in nulla proportione ſunt, ſiquidem paruipen-
dant, magis ſupponitur enim ira paruipenſionis ad
non conueniẽtes. Conuenit autem minoribus non
paruipendere. i. ſuppoſitum fuit ſupra, ꝙ ira eſt pro-
pter paruipenſionem inconuenientem, & tamẽ mi
noribus non competit aliquem paruipendere, ideo
paruipenſio ſua eſt valde iniuſta. Trigeſimatertia eſt,
ꝙ iraſcimur amicis, ſi non dicant bonum de nobis,
& laudẽt nos in tẽporib⁹ opportunis. Et differt iſtud
ab alia proprietate ſupra poſita, quia illa ĩtelligitur
de ira, quæ eſt contra amicos, ſi deſpiciant nos, iſta
verò de ira, quæ eſt contra eos non ſolũ ſi deſpiciãt,

A ſed etiam ſi bonum non dicant, vel ſi fauorem non
pręſtẽt, quia interdum cũ opportunitas ſe offert nõ
benedicere, & laudare eſt contemnere, quia non cu
ratur de rebus amici. De hoc dr̃ 2. Rheto. Amicis au
tem ſi non bene dicant, vel faciant, & adhuc magis ſi
contraria. i. iraſcimur, ſi non benedicant, nec benefa
ciant nobis, magis tamẽ iraſcimur, ſi malum dicũt,
vel malum faciunt, & ſi nõ intendunt indigẽtibus,
paruipenſionis enim non intẽdere ſignum, ea enim,
quæ curamus non latent. i. ꝙ aliquis nõ attendat ad
alium conſiderans an bonum, vel malum habeat ſi-
gnum paruipẽſionis eſt: quia ea, de quibus curamus
non latent nos. ſ. quia q̃rimus qualia ſunt & ſcimus,
quæ autem ignoramus contemnimus. Trigeſima-
B quarta eſt, ꝙ iraſcimur gaudẽtibus in infortunijs no
ſtris. Nam, qui gaudet in hoc, aut inimicus eſt. ſ. quia
odit, & ideo gaudet in aduerſis noſtris, vel contẽnit
nos non curans de bonis noſtris, vel malis. Vtrunq;
autem eſt deſpicere, ſed magis propriè ſecundum.
Primum tñ eſt maioris iniquitatis. ſ. quãdo ex odio
fit. De hoc ſecundo Rhet. dr̃: Et exultantib⁹ in infor-
tunijs, & totaliter his, qui boni animi in ipſorũ in-
fortunijs, aut inimici aut paruipendentis. i. exulta
re in iſtis non pertinet, niſi ad inimicum, vel ad par-
uipendentem nos. Trigeſimaquinta eſt, ꝙ iraſcimur
his, qui annunciant nobis mala aliqua, quando gau-
demus, ſiue illa mala pertineant ad nos, ſiue ad alios,
ita vt de illis triſtari poſſimus. Iſtud enim eſt deſpice
C re nos. Nam paucũ curat de bono, aut malo noſtro,
qui non curat, an conturbet bona noſtra. Poteſt hoc
pertinere ad epireaſmum. i. ad impedimentum pro-
prię voluntatis. ſ. q̃a qñ gaudemus deſideramus frui
bono, quietando appetitum noſtrum in illo, qui ve-
rò annunciat nobis triſtiã impedit nos à conſecutio
ne finis, quia interrũpit gaudium noſtrum, inducẽs
męrorem pro lętitia. Hoc autem eſt, ſiquis non ani-
mo vindictæ, vel aliàs pro alia vtilitate ſua annũciat
nobis iſtud, ſed ſolum, vt impediat nos à cõſecutio-
ne, & conſumatione gaudij noſtri, & tunc pertinet
ad epireaſmum, vel ſi ſolum fiat ex eo, ꝙ aliquis nõ
curat de nobis, ſiue gaudeamus, ſiue triſtemur, & an-
nunciat nobis triſtitiam quando gaudemus. & tunc
D eſt deſpicere, quia nõ reputat nos dignos aliquo bo-
no, & pertinet ad primam ſpeciem paruipenſionis.
De hoc 2 Rhet. dr̃, & his, qui non curant ſi contriſta
uerint propter ꝙ mala annunciantibus iraſcuntur.
Et poteſt intelligi, ſiue quando ſumus in lętitia, ſiue
aliàs, quia vtroq; modo eſt contẽptus, quidẽ annun
ciare alicui id, de quo triſtetur, ſi hoc fiat ſine neceſſi-
tate, vel vtilitate eius, cui annunciatr̃. Maximè tamẽ
fit, hoc cum annunciantur mala gaudẽtibus. Trige-
ſimaſexta eſt, ꝙ iraſcimur his, qui audiunt malũ dici
de nobis ab alijs, ſi ſponte audiunt, vel ſi dicentibus
non reſpondeant excuſando nos, aut ſi videant tra-
ctari malum noſtrum, & non reſpondeãt, vel impe-
diant. Nam qui libenter audit, vel vidit malum nr̃m
E inimicus eſt, ſi verò non libenter, ſed nõ reſpõdeat,
vel non excuſet nos deſpicit, quia nõ aduertit ad bo
num, vel malum noſtrum. De hoc 2. Rhe. dr̃. Et his,
qui audiunt de ipſis aut inſpiciunt ea, q̃æ ipſorum
mala. Trigeſimaſeptima eſt, quãtum ad illos, qui pti
nent ad nos, quia ſi deſpiciantur illi, nos deſpici vide
mur, vt ſi deſpiciantur illi, à quibus cupimus hono-
rari, ſicut dicitur 2. Rheto. ſimiles paruipendentibus
illis, ad quos ſunt in amore honoris. i. à quibus amãt
honorari. Et hoc eſt, quia honor, tãto eſt maior, quã
to à maioribus exhibetur. Et propter hoc dr̃ 8. Ethi.
ꝙ cupimus honorari à ſapientibus, & viris potenti-
bus. ſ. quia iſti magni ſunt. Et tamen ſiquis contem-
nitur, ex hoc minor efficitur in honore, qui ergo cõ
temnit-

temnit eos,à quibus nos cupimus honorari,deſpicit
nos,quia quanto fuerit minor honor illorum,à qui-
bus honorari cupimus,tanto erit minor honor,quē
nobis poterunt exhibere. Alio modo poteſt intelli-
gi,ꝙ iſti, à quibus nos cupimus honorari, ſunt quaſi
res noſtræ cum bonum nobis honoris impendant.
Iraſcimur ergo ſi contemnantur,quia nos videmur
deſpici. Trigeſimaoctaua eſt,ſiquis deſpicit illos à q-
bus ſumus in admiratione: illi.n.qui volūt gloriā ab
hominibus non ſolum volunt honorari, quod eſt ꝑ
reuerentiæ exhibitionem,ſed etiā volunt eſſe in ad-
miratione aliorum, ita vt reputent eos viros excel-
lentiſſimos circa aliquid licet nullam reuerentiā eis
exhibeant,quia in iſta admiratione gaudent,& quia
quanto quis habet maiores admiratores,tāto admi-
rabilior videtur,ideo vt de ſe firmet opinionem ma
gnitudinis, vult haberi in admiratione apud viros
magnos, & graues. Et eſt eadem rō,quæ eſt de cupiē-
tibus honorari à viris ſapientibus. 8. Ethi.ſ.vt ꝑ hoc
firment opinionem de ſeipſis.ſ.credentes, ꝙ illi viri
ſapientes poſſunt cognoſcere eos, & ꝙ non honora
rent eos,niſi viderent in ipſis aliquam excellentiam.
Siquis autem contēnit admiratores noſtros minuit
admirationem, quę de nobis habetur. Quia, qui eſt
in admiratione apud imperitos,& ruſticos, & nulli⁹
honoris viros admiratio ſua parua eſt. Iraſcimur er-
go ſiquis iſtos deſpiciat. Trigeſimanona eſt,ſiquis de-
ſpicit eos,apud quos volumus haberi in admiratio-
ne. Et eſt eadem cauſa,quę in præcedenti: quia licet
nondum habeamur in admiratione apud aliquos: ſi
tamen haberi cupimus minuit bonum nr̄m.i.admi
rationem,quam intēdimus habere. Et ſic iraſcimur:
quia per hoc putamus repugnari in iudicio noſtro.
nemo.n.vult haberi in admiratione, niſi apud illos,
quos putat eſſe aliquid: qa apud omnino ſimplices,
& nullius dignitatis eſſe in admiratione ridiculū eſt.
Siquis ergo deſpiciat eos, à quibus cupimus haberi ī
admiratione repugnat iudicio noſtro,quia iudicat il
los nihil eſſe,quos nos aliqd eſſe arbitramur. Et hoc
eſt,quodammodo deſpicere nos. Quadrageſima eſt,
ſiqs deſpicit eos,quos nos timemus,aut veneramur.
Nam timor non eſt,niſi de aliquo malo,quod habet
rationem magni,& ardui:quia rem, quam paruā pu
tant nemo timet. Et ob hoc circa timores eſt fortitu
do. Siquis ergo deſpiciat illos,quos nos timemus. Iu
dicat nos eſſe parui cordis,& timere illud, qđ timen
dum non eſt. Nam nihil diſpicitur niſi res,quæ nullo
digna reputatur in bono,aut in malo: vt dr̄ 2. Rhet.
Et iſtud eſt multum cōtemnere nos. Idem eſt ſiquis
contēnat,quos nos veneramur: quia veneratio ex-
hibetur ꝑ aliqua virtute,vel dignitate,qui ergo con
temnit eum,quem nos veneramur, iudicat eum nō
eſſe dignum illa veneratione,& ſic oſtendit nos erra
re venerando. Quadrageſimaprima eſt,ꝙ iraſcimur
ſiquis deſpicit eos,à quib⁹ timemur. Qui enim vult
timeri, cupit reputari tanquam magnus potens in-
ferre malum ſi voluerit, qui autem contemnit eos,
à quibus timemur dicit illos nullius eſſe dignitatis
nec honoris; à talibus autē timeri nullus honor eſt,
velut ſiquis timeri velit à paruulis,quia ibi nullus ho
nor eſſet. Minuit ergo opinionem noſtram, qui cō-
temnit eos, à quibus timemur, & ſic iraſcimur, tan-
quam deſpiciamur. De his quinque proprietatibus,
ſimul dr̄ 2. Rhet. Similes autem paruipēdentibus ad
quinq;,ad quos ſunt in amore honoris,ad quos ſunt
in admiratione, à quibus volunt in admiratione ha
beri,ad quos verecundatur: aut in confundentibus
ipſos. Per hoc autē poteſt intelligi de timore, vel re-
uerentia. Nā de illis verecundamur, quos timemus,
vel quibus reueremur, ita & illi verecundant̄ de no-
F bis,ſiue confunduntur,quod idem eſt,qui timēt nos
vel reuerentur nobis,& ſubditur. In his ſiquis parui-
pendat iraſcuntur.i.conſueuerunt homines iraſci,
non ſolum ſiquis paruipendat eos,ſed etiam ſi parui
pendat iſta quinque genera hominum, quæ vident̄
ad eos pertinere. Quadrageſimaſecūda eſt,ſiquis cō-
temnit eos,quibus nō poſſumus auxilium noſtrum
denegare, vel ſubtrahere ſine magna turpitudine
noſtra. Vt ſiquis deſpiciat patrem noſtrum, aut ma-
trem,aut fratres,aut filios,& ſimiles,qui ſunt multū
coniuncti, quia deſpiciendo iſtos nos videmus deſpi
ci propter magnam coniunctionem ad eos. De hoc
2. Rhet. dicitur: Et his,qui in talibus paruipendūt,in
quibus turpe eſt ipſis non auxiliari: puta parētes,pue
G ros, vxores. Quadrageſimatertia,quia iraſcimur nō
reddentibus gratiam pro beneficio. Et differt iſtud,
ab alia proprietate ſupra poſita de illis, qui nihil re-
tribuunt pro ſuſcepto, vel non æquale retribuunt:
quia ibi ītelligitur de retributione reali in ſimili, vel
in alio beneficio: hic autem intelligitur de his,qui in
verbo gratiarū actiones nō exhibent, nec in quodā
famulatu impendendo reuerentiam. Nam recipiēs
beneficium iuxta Ariſt. tenetur retribuere & famu-
lari. Nam pro ipſo beneficio, quantum ad rem datā
debetur retributio, quantum verò ad voluntatē be-
nefaciendi in eo,qui prior incipit benefacere, cum
prius non teneret̄ alteri,debetur famulatus, vel gra-
tiarum actio. Illi autem, qui hoc non rependit iraſci
H mur: ſicut ſi nihil retribueret pro beneficio, vel non
æquale. De hoc 2. Rhet. dicitur: Et gr̄am non reddē-
tibus præter conueniens paruipenſio.i. paruipenſio
fit præter conueniens.i. non conuenienter à nō red
dentibus gratiam, ideſt, gratiarum actiones, vel fa-
mulatum. Quadrageſimaquarta eſt,ꝙ iraſcimur il-
lis,qui non benefaciunt nobis,ſi benefaciunt omni-
bus alijs. Nam per hoc videmur deſpici, cum ad nos
ſolos non reſpiciant,reſpiciendo cęteros. De hoc 2.
Rhet. dicitur: Et his,qui ſunt alijs benefacturi,ſi non
& ipſi. etenim deſpectiuum non dignificare ipſum
qbus omnes. Quadrageſimaquinta eſt, ꝙ iraſcimur
propter obliuionem aliorū de nobis. Vt ſiquis obli-
uiſcatur nomē noſtrum, & nominādo alios neſciat
I nos nominare in laudando, vel benefaciēdo, aut in
eis,quæ ad fauorem pertinent: quia qui nomen no-
ſtrum obliuiſcitur,videt̄ nos deſpicere, & parum ad
nos aduertere cum rem tam paruam.ſ.nomen nr̄m
obliuiſcatur. De hoc dr̄ 2. Rhet. Factiuum aūt iræ,&
obliuio velut nominū exiſtēs circa modicum.i.obli
uio noīs facit irā cum obliuiſcat̄ quis rem modicā.
quaſi diceret.ſi obliuiſceretur quis lōgam orōnem,
vel cōtextū putaretur, ꝙ erat ex defectu memoriæ,
cum tn̄ quis obliuiſcitur vnicum nomē paruum ſa
tis apparet, ꝙ non ſit obliuio ex defectu memoriæ,
ſed ex deſpectu: quia qui nō aduertit ad rem,obliui-
ſcitur illam: vnde dr̄ ibi: paruipēſionis enim videtur
obliuio ſignum eſſe ꝑꝑ incuriā, quidē obliuio fit in-
K curia aut paruipenſio. Quadrageſimaſexta eſt,ꝙ ne-
mo iraſcit̄ honorāti eum,& curanti de ipſo. Rō eſt,
quia ira fit ꝑꝑ paruipēſionem,qui tn̄ honorat,& cu-
rat non paruipendit. De hoc 2. Rheto. dr̄ & ſtudioſis
ad ſtudioſos. Videtur enim habere in pretio,ſed nō
deſpici.i.ſtudioſi honorant ſtudioſos,ſiue illi,qui ſtu-
dent circa alios, vīr eos habere in pretio & honora-
re,ideo non eſt ibi cā irę aliqua. Quadrageſimaſepti-
ma eſt,ꝙ nō iraſcit̄ quis non ſubſanatoribus,nō irri-
ſoribus,nō conuiciatoribus. Rō eſt,qa iſtis maximè
iraſcimur,quia vīr maximè paruipēdere. Qui ergo
ſubſanator eſt alicuius, vel aliorū ſibi ſimilium odio
hr̄ à nobis,vel iraſcimur ꝯ eum. Siqs autē iſta facere
nunq̄ aſſueuerit,ēt ſi interdum vr̄ paruipendere nos
non

non iudicaremus eſſe paruipẽſionẽ. De hoc 2.Rhet.
dicitur: Et non contumeliatoribus, nec ſubſanato-
ribus, nec contemptoribus, aut in nullum, aut nõ in
bonos, aut non in tales, quales ipſi.ſ.iſtis non iraſci-
mur. Et dr̃, aut in nullum.i. ꝙ nullũ conſueuerit par
uipendere bonum, nec malum, ꝙ iſtis minus iraſce-
mur. Dicitur: aut non in bonos.i. dato ꝙ cõſueuerit
quis deſpicere malos, ſi bonos non deſpicit, non ira-
ſcimur ei. Vel ſaltem ſi non ſolet contẽnere ſimiles
nobis, quia ẽt tunc ſi nos deſpexerit, putabimus non
deſpici, cũ ſimiles nobis nunquam ille deſpicere cõ-
ſueuerit. Quadrageſimaoctaua eſt, qa nemo iraſcit̃
alicui quẽ timet, quãdiu timet. Rõ eſt, quia ira ſem-
per eſt cum ſpe vindictæ, vt ſupra dictum eſt, & ha-
betur 2.Rheto. q verò timet aliquem, putat ſe valde
minorem illo, & non potentem ſibi reſiſtere: quia ſi
putaret ſibi reſiſtere poſſe, nõ timeret. A fortiori er-
go non audebit eum impugnare, & tñ qui iraſcit̃ al-
teri, in quantum iraſcitur.i. tp̃e illo, quo iraſcitur, nõ
põt timere eum, cui iraſcitur, licet in diuerſis tp̃ibus
hoc accidere poſſet. Siqs enim alium timuerit, etiã ſi
ab eo mala ſuſcipiat, non iraſcetur, ſed triſtabitur, &
lugebit. De hoc 2.Rhet. dr̃. Et quos timent, aut vere-
cundantur, donec.n.ſic habeant non iraſcunt̃.i. quã-
diu timent non poſſunt iraſci. Et ſubditur: Impoſſi-
bile.n. eſt ſimul iraſci, & timere. Quadrageſimanona
eſt, ꝙ non iraſcimur faciẽtibus nobis malum ex ira.
Nã ira eſt pp paruipenſionem, qui autẽ iraſcit̃ alteri
non paruipẽdit eũ, ſed potius reputat eum magnũ:
qa ira ſemper eſt circa aliquid arduum. Ad illa verò,
q parua reputamus, nunq̃ iraſcimur, vt oſtẽſum eſt
ſupra q.c.23.& c.32.& ſic dr̃ 7.Ethi. ꝙ iratus non fa-
cit iniuriam.ſ. licet malum alicui inferat, ſed iniuriã
facit, q ſponte, & cum delectatione facit contra ali-
quem. Ira tñ non eſt, niſi pp paruipenſionẽ, vel iniu-
riam, in quantũ pertinet ad paruipenſionẽ: ergo fa-
cienti malum ex ira non iraſcimur, vel minus iraſci
mur, q̃ faciẽtibus ex odio, ſiue ſponte: qa qui agit ex
ira cum triſtitia agit, & ipſa triſtitia eũ mouet, vt di-
citur 7.Ethi. ideo minus culpabilis, ſicut dicit̃. 2.Rhe.
& his, qui pp iram fecerunt, aut non iraſcuntur, aut
minus iraſcunt̃. Non enim pp paruipenſionem vi-
dentur egiſſe. Nullus.n. qui iraſcit̃ paruipendit. Par-
uipenſio quidẽ ſine triſtitia, ira autẽ cum triſtitia.i. q
iraſcitur non paruipendit, ſed aliquid magnum re-
putat eſſe eum, cui iraſcitur, & ꝓpter quid iraſcitur.
Quinquageſima eſt, ꝙ nõ iraſcimur in ludo, & in ri-
ſu, & in infeſto, & in ꝓſperitate, & directione, & cõ-
ſummatione operũ, & in delectatione non cõtume
lioſa, & in ſpe optima.i. hoĩes exñtes in iſtis nõ ſunt
diſpoſiti ad iram: quia iſta diſponunt ad oppoſitum.
Nam ira eſt pp triſtitiam 7.Ethi. & ẽt eſt ſemper cũ
triſtitia 2.Rhe. Qui autẽ habet iſta gaudens eſt, qa o-
mnia iſta dicunt quandam pfectionem, & lætitiam,
de quibus non eſt triſtitia. Nam in ludo, & riſu, & fe
ſto, & proſperitate gaudium eſt. In directione etiã.i.
qñ negocia alicuius diriguntur in bonũ, vel eueniũt
ſm intentionem ſuã non triſtatur. In cõſummatio-
ne etiam operũ gaudet homo, cauſa autẽ, quia opus
fit, vt percipiatur fructus de eo, tñ nõ poteſt percipi
fructus niſi de re cõſummata. Aliter põt dici, ꝙ gau-
diũ eſt de bono, & tñ ratio boni eſt ratio conſumma
ti, vel integri: quia bonum ſuper ens non addit, niſi
integritatẽ, vel conſummationẽ. Ideo bonum fit ex
integra cauſa, vt Dio. ait, malum autẽ fit ex quoli-
bet defectu alicuius partis boni. Et ob hoc dr̃ 2.Ethi.
ꝙ peccare contingit infinitis modis, facere autẽ bo-
num non niſi vno modo.ſ. concurrẽtibus oĩbus cir-
cunſtantijs particularibus Ideo de cõſummato pro
priè eſt gaudiũ, de re autẽ inconſummata, quia nõ-

A dum habet propriè rationẽ boni, non eſt gaudium.
Et dr̃ ꝙ totaliter in nõ triſtitia.i. in quolibet opere,
vel re excludente triſtitiam efficit̃ homo diſpoſitus
ad non iraſcẽdum, eo ꝙ triſtitia eſt cauſa iræ. Dicit̃
etiam, in delectatione nõ cõtumelioſa: quia aliquæ
delectationes ſunt turpes, in quibus cõtingit homi-
nem triſtari, quia delectatus eſt, eo ꝙ egit ſtimulãte
paſſione: & ratio de hoc pęnitet, & deteſtatur illud.
Vel dicitur hoc, qa licet quis fruatur interdum dele
ctatione contumelioſa, nolet hoc ab alijs ſciri, quia
reputaretur ſibi ad turpitudinem, & poſſet ſibi illa
delectatio obijci in vituperium: & de illa tunc triſta
retur, & iraſceretur. Quando tamen eſt delectatio p
ſe bona, ſicut in ſpeculari, vel in actu virtutis nõ eru
B beſcit homo de ea, nec poteſt inde contumeliam re-
cipere, ſed potius gloriabitur: ideo in tali delectatio-
ne non iraſcetur. Dicit̃ etiam, in ſpe optima.i. p hoc,
ꝙ quis eſt in ſpe ad rem optimã, & eſt in ſpe propin-
qua, vel certa: nam qui ſperat rem turpem nõ habet
vnde glorietur, ſed põt ſibi obijci in vituperiũ, ſicut
eſt de delectatione cõtumelioſa. Quia ſicut quis tur-
pis eſt, eo ꝙ delectatur in turpibus, ita etiam per hoc
ꝙ ſperat, & cõcupiſcit turpia: ideo circa talia poteſt
iraſci. Etiam debet eſſe ſpes propinqua, quia ſpes lon
ga triſtitiam prouocat, dicente Salomone: ſpes, quæ
differtur, affligit animam. Sed obijciet̃, ꝙ iſti iraſcan-
tur, quia iſti ſunt in lętitia, & tñ ſiquis annunciauerit
mala exiſtentibus in gaudio iraſcuntur, vt ſupra di-
C ctum eſt. Dicendum, ꝙ iſti aliquando iraſcuntur, vt
in caſu allegato, vel ſi videant, ꝙ aliquis contemnit
gaudium illorum, quia iraſcimur, qñ quis deſpicit
nos in excellentijs noſtris: vt diuitem circa pecuniã,
& rhetoricum circa eloquentiam, vel qñ deſpiciunt̃
ea, in quibus nos ſtudemus, vt ſi deſpiciatur philoſo-
phia, vel pulchritudo ei, qui circa philoſophiam &
pulchritudinem ſtudet, vt dicitur 2.Rhe. iſti tamen,
qui gaudent in his, habent iſta tanquã propria bona
pro illo tempore, quo habent, ideo iraſcentur, ſiquis
deſpiciat illa, quia deſpicit etiam illa, circa q̃ ipſi ſtu-
dent. Et ſimiliter ſi exiſtentibꝰ eis in gaudio aliqs ma-
la annunciet, nã deſpicit eos, ſicut ſupra dictũ eſt. Di
cuntur tñ iſti non iraſci.i. ꝙ ſunt diſpoſiti ad non ira
D ſcendum, eo ꝙ non hñt triſtitiam, qa ea, quę prouo-
cant triſtitiã, ꝓuocant irã, & pp hoc dr̃ 2.Rhe. ꝙ de-
fectuoſi, & ægri, & paſſionati, & qui nõ conſequunt̃
ſpẽ ſuam ſunt gñaliter iracundi, eo ꝙ triſtant̃ pp de-
fectus ſuos, ideo habent prõptitudinem ad irã: & ha
bẽt in quo qs faciliter poſſit eos offendere, & ex hoc
iraſcent̃. Qui aũt ſunt in gaudio, & bonis pfectis non
habent aliqd, vnde eis ira inſurgat. Ideo licet aliqua
fiant contra eos, ꝓ tunc non iraſcentur, q̃ ſi aliàs fie-
rent, iraſcerentur, niſi expreſsè appareãt illa facta ad
paruipenſionem eorum, quia tunc iraſcentur. Et tñ
ſm ſe non ſunt diſpoſiti ad iram: ſicut dicit̃ 2.Rhet.
Palam ꝙ mites ſunt hñtes contrarium ei, qđ eſt ira-
ſci: puta in ludo, in riſu, in feſto, in ꝓſperitate, in dire
E ctione, in ꝯſummatione operũ, in nõ triſtitia totali-
ter, & delectatione non contumelioſa, & in ſpe opti
ma, & in ſimilib. Quinquageſimaprima, ꝙ nõ iraſci-
mur mortuis. Rõ eſt, ꝙ mortui hñt tm̃ malum, quod
putat̃ ſufficere ꝓ malo, qđ nobis intulerũt. Et qa ira
vindictã inferre cupit, mortuis aũt à nobis malũ in-
ferri non põt, vt patet infra 17. ꝓprietate ceſſationis
iræ: ideo nõ iraſcimur. Quinquageſimaſecũda, ꝙ ira
non fit ad non ſentientes, vt non iraſcant̃ lapidibus,
quia ira ſolum eſt ad eos, ad quos poteſt eſſe iuſtitia,
& iniuſtitia, vt oſtenſum eſt ſupra q.c.27. & tamẽ iu
ſtitia non eſt, niſi hominis ad hoĩem ad non ſentiens
non eſt iuſtũ. Secundò, ꝙ iratus vult retribuere pę-
nã quantã ſentiat punitus: qa aliàs non habet pfectã

rationem pęnę: vt ostensum est. supra q. c. 27. ad non
sentiens autem non est pęna: ideo nec ira. Tertiò qa
ira sit pp paruipensionem. 2. Rhet. ca. 2. non sentiens
autem non põt paruipendere: qũo autem irascitur
interdum homo rei irrationali nõ sentienti, vt scri-
ptor calamo, dictũ est supra q. ca. 28. Causa tñ potis-
sima est, quia nõ põt dolere, quod appetit iratus, qa
ad hoc pęnam infert, vt punitus doleat. 2. Rhe. c. de
mansuetudine. s. quare, nec alijs quicunq; non sen-
tiunt irascuntur: nec mortuis adhuc velut passis ex-
tremum: & non dolituris, nec sentientibus: qđ irati
appetunt propter quod de Hectore mortuo poeta
quietare volens Achillem ab ira surdam vtiq; terrã
cruciat irat⁹. Quinquagesimatertia, ꝙ irat⁹ vult p̄ob
iurgari. i. anteq̃ puniat ip vult loqui, & dicere puni-
to, ꝙ punit eum pp talia, quæ fecit, de quib⁹ iste ira-
tus est. Rõ est, qa iratus vult pęnã sentiri à punito, &
ꝙ sciat esse vindictã. quia sub hac rõne appetitur, nõ
tñ sciet hoc punitus nisi dicat ei, ideo iratus semper
vult præobiurgari, vt dr̃ 2 Rhet. c. de mansuetudine.
Multa alia accidunt circa irasci, & non irasci. Et ex
cognitione istorum põt homo scire, qui sunt hoĩes
iracundi, & quibus tp̃ibus, & in quibus ætatibus, &
propter quas res: cum supra dictum sit, quæ sunt il-
la, de quibus homo irascitur, & qui hoĩes sunt magis
dispositi ad iram, & q non sunt dispositi. Et sic scie-
mus an iuuenes, vel senes sint magis iracundi. Nã ap
paret ex dictis senes esse iracundiores cęteris parib⁹,
quia defectuosi sunt. Etiam ægros iracundiores esse
sanis. Etiam per hoc scietur, quæ tp̃a sunt, in quibus
homo ad iram magis promptus sit, ſm ꝙ cognoue-
rimus prędicta inesse sibi vno tempore, vel alio. Sic
dr̃ 2 Rhet. Propter quod & tempora, & horę, & di-
spositiones, & ætates ex his manifestè, & q facilè mo
biles ad iram, & quando, & vbi, & quod quando ma-
gis in his sunt magis facilè mobiles. Nunc dicẽdum
est, de aliquibus conditionibus irę, quantum ad hoc
ꝙ cesset. s. quãdo, vel pp quid cesset. Et in hoc prima
conditio est, ꝙ ira cessat ad eos, qui vñr nõ paruipen
dentes, vel non voluntariè. Nam ira fit propter par-
uipensionem. Siquis igĩt alicui fuerit iratus putãs se
ab eo paruipensum, & postea constet, ꝙ ille non in-
tendit paruipendere, vel fecit hoc oĩno inuolunta-
riè, cessat ira: quia etiam eis, qui nobis nocent ex ira,
non irascimur, vel minus irascimur, vt supra dictũ
est. de hoc 2. Rhe. Secunda est, qñ quis vult ꝯtrarium
eius, qđ prius voluit. Nã siqs paruipendit nos, & po-
stea nolet paruipendisse, sed dolet de hoc, cessat ira ĩ
nobis, cum hoc constiterit, quia velle cõtraria est no
bis quædam vindicta. Ideo necesse erit iram cessare,
vel minui saltẽ quando hoc constiterit. De hoc dici
tur 2. Rhe. Si igĩt paruipendentibus irascuntur, par-
uipensio est voluntarium, manifestũ ꝙ & his, q nihil
horum faciunt, aut voluntariè faciunt, aut apparen
tibus talibus mites sunt. dñr nihil facientes, de quib⁹
constat, ꝙ non paruipẽderunt, licet putauerimus ali
quando, ꝙ paruipendissent: dicunĩ tales apparentes
illi, ex quorũ dispositione apparet, ꝙ non sunt subsa
natores, nec derisores, aut contumeliatores, qa etiã
si interdum aliquid simile derisoribus fecerint iudi-
cabuntur non fecisse aĩo paruipendendi, & sic cessat
ira ad illos. Tertia est quando aliqui tales ad se sunt,
quales ad alios, quos videntur paruipendere. Vt siqs
fecerit aliqđ contra nos', ex quo iudicemus nos par-
uipendi. Si ille faciens contra seipsum solet talia fa-
cere, non iudicabimur paruipendi, quia nemo seip-
sum intendit paruipendere. Ideo quando fecerit er-
ga alios ea, q̃ facit ad seipsum, non videbitur fecisse
animo paruipendendi: sed potius ex amore, vel sal-
tem ex ignorantia. Quia cum qs alijs facit, q̃ sibiipsi

F facit amare illos dr̃: quia amicabilia, q̃ ad alterũ ve-
nerunt ex amicabilibus, q̃ ad se ipsum 9. Ethi. Sic dr̃
2. Rhe. Et volentibus contraria eorũ, q̃ fecerunt, &
his, q ad seipsos tales. Nullus. n. seipsum videĩ parui-
pendere. Quarta est in eis, qui confitentur peccatum
suum, qa si aliqui malo animo nos paruipẽderint, &
postea cõfiteanĩ nobis se in hoc malũ fecisse, ira ces-
sat, vel impuniĩ: qa fit hic quędã curatio tristitiæ ex
opposito. Nam q contristauit nos', & cui irascimur
paruipendit nos, & seipsum excellentiorem ex hoc
ostẽdebat. Si verò peccatum suum nobis confiteaĩ
seipsum despicit minorẽ reddendo, & nos magnipẽ
dit, quibus se humiliat peccatum confitendo, & ta-
men medicinæ in morbis danĩ ex opposito. vt diciĩ
G 2. Ethi. ideo conueniens modus est iste tollẽdi iram.
De hoc 2. Rhe. s. & his q confitenĩ, & pęnitent. Tanq̃
enim satisfactoriũ id, qđ est tristari de factis. Et osten
dit hoc per exemplum de seruis, quãdo flagellamus
eos, quia si confiteanĩ, miseremur: si verò negent id,
qđ nos scimus eos cõmisisse, durè agimus. Vnde ait:
signum autẽ in seruorum castigatione negantes qui
dem, & contradicentes magis flagellamus: ad cõfitẽ
tes aũt iustè flagellari quietamur ab ira. Causa autẽ,
qa irreuerentia est manifesta negari, irreuerẽtia aũt
paruipensio, & despectus. Quos. n. multum despici-
mus non reueremur. Quinta est in eis, q deprecãtur,
& se excusant quadam excusatione non pertinaci,
sed alleuiatiua. Nam cum iniuriam faciens depreca
H tur sibi non retribui, confiteĩ peccatum, & humiliat
se: ideo cessat ira, vel minuiĩ: vt patet ex duabus p̄ce
dentibus, ꝓprietatibus. Sic etiam est in se excusanti-
bus. Est tamẽ q̃dam excusatio, quę est lenitiua & pla
catiua offensi. Velut siquis dicat, ignorans feci: vel si
quis dicat, non consideraui: vel non putaui nocere:
aut non feci malo animo, & similia: quia ista placãt
animum iracundi. Prouerb. 15. Rñsio mollis frangit
iram. Aliquæ tamen sunt excusationes, q̃ magis pũ
gunt, & exacerbant ipsos iracundos. Vt siquis dicat,
ego feci hoc. Tamen licuit mihi facere, vel vos me-
ruistis, ꝙ ego facerem hoc, & similia, quæ per duritiã
suam non solum non placant, imò maiorẽ iram su-
scitant: Prouerb. 15. Sermo durus suscitat furorem.
I De his etiam 2. Rhet. Sexta est in eis, q humiliantur,
& non contradicunt. Siqs enim offendit nos & po-
stea humilietur, & nõ neget se malum fecisse, cessat
ira: vel minuiĩ. Causa est, quia qui humiliatur, seip-
sum despicit, & nos honorat, quia non humiliareĩ,
nisi iudicaret nos honorabiliores. Et istud est tolli in
iuriam per contrariam causam: sicut supra dicebaĩ.
In non negantibus ẽt peccatum patet causa, sicut di
ximus de castigatione seruorum: qa quietamur ab
ira, quando peccatum confitentur. Si autem negent
id, quod est nobis manifestũ, est irreuerentia, & par-
uipẽsio, & ideo semper magis irascimur: qa additur
paruipensio super paruipensionem. De his 2. Rhet.
dr̃: Et humiliatis ad ipsum, & non cõtradicentibus,
K & subdiĩ ibi causa. s. Quia per hoc se minores nobis
faciunt, & sic timent nos. Et sic tunc apparet, ꝙ non
despiciunt, sic apparet in canibus, quia si contra ali-
quem irascantur, & ille sedeat, vel cadat in terrã di-
mittunt eum canes: vnde dr̃: videntur enim confite
ri minores esse, qui autem minores timent, timens
autem nullus paruipẽdit. Quod autem ad humilia-
tos cessat ira: & canes manifestant non mordentes
eos, q resident. Septima est, ꝙ facta retributione ces-
sat ira. Iste modus est magis directus ad cessandũ irã,
quàm omnes alij: quia ira nihil est nisi appetitus vin
dictæ, & motus quidam ad illam: habita ergo vin-
dicta necesse est cessare iram, sicut habito termino,
cessat motus. Sic dicitur quarto Ethi. Punitio quie-
tat

tat impetum irę delectationem pro tristitia faciēs. Sic etiam dr̄ 2.Rheto. Octaua est per manifestationē iræ. Nam si quis vindictam non consequatur, ostēdit tñ iram suam in verbis minuit ira, & aliqualiter cessat. Sic fit in acutis, qui pertinēt ad primam speciem iracundorum. Nam dicitur de eis 4.Ethi. ꝙ velociter irascuntur, & cito quiescunt, quia reddunt, aut manifesti sunt. i. retribuunt pœnam, vel manifestant iram. Nona est, ꝙ ira cessat, vel minuitur per diuturnitatem temporis. Sic dr̄ 2.Rhet. Adhuc autem qui à longo tempore, & non de nouo irascentes: quietat enim iram tp̄s. Causa est, quia ira fit pp paruipensionem, siue iniuriā, quæ postq̄ trāsit non manet nisi in memoria. Ideo si memoria retineret semp ęqualiter iniuriā, esset æqualis existimatio eius semper, & æqualiter omni tpe homo irasceret, quousq; pp aliquam causam, cessaret ira. Memoria tñ non repræsentat æqualiter ea, q̄ de nouo impressa sunt: & ea, q̄ ab antiquo, qa species veteres minuunt in viribus repræsentandi quousq; oīno deficiant, & sic nō poterit esse ęqualis existimatio iniuriæ semp: & cōsequēter nec appetitus surgit ęqualiter ad desideriū vindictæ. Alia ēt causa est. s. quia ira tpe digerit. Nā ira fit cum quadā inflāmatione sanguinis circa cor, & ad hoc ꝙ cesset ira, oportet mitigari illā inflāmationē quousq; oīno resideat, & hoc est per digestionē quādam illius materiæ inflammatæ: & ista digestio continuò fit: ideo necesse est paulisper ira digeri quousq; oīno pereat. Sic dr̄ 4.Ethi. De amaris, q̄ sunt in scda specie iracundorū longo tpe retinentes irā. s. in ipso aūt iram digeri tpe indiget. Decima est, ꝙ ira cessat p obliuionē. Causa est, qa, vt dictū fuit, ira est pp iniuriā susceptam. Si ergo homo non recordet suscepisse aliquā iniuriam, non erit pole, ꝙ irascat. Etiam qa ira semp est cum tristitia 2.Rhet. Et pp istam tristitiā mouet hō ad vindictam, eo ꝙ vindicta dat delectationem oppositā illi tristitiæ: vt innuit 4.c.7.Ethi. Si quis ergo non recordet se suscepisse aliquā iniuriam nō pōt hr̄e tristitiā: quia nihil est, de quo illam hēat, cum tristitia sp sit de malo pn̄ti in re, vel in intentione. Ideo necesse est nullam esse iram, qñ obliuio iniurię acciderit. De his quatuor proprietatibus īmediatis dictū est preced.q. Vndecima est, ꝙ ira tollit p maiorem irā superuenientē, vel saltē minuit. Rō est, qa si quis irascebatur solum vni, intēdebat totus ad vindictam de illo. Si verò alia ira inciderit, q̄ maior sit, intenderet homo ad istud, quod maius est, & sic cessabit intentio ad minorē: Vnde necesse erit, ꝙ illa omnino pereat, vel saltem minuat. Sic dr̄ 2.Rhet. Quietat autem & alterius ira maior. i. ira maior superueniens quietat irā pcedentē. Duodecima est, ꝙ nō solum ira maior, sed ēt quęcunque superueniens facit præcedentē iram minui, vel cessare. Nā si maior est potetit facere cessare minorem. Si aūt fuerit minor saltem diminuet maiorē pcedentem: quia cum sit animus noster potentia finita si ad plura simul intendat, necesse est in quolibet eorum minorem esse, q̄ si totaliter ad vnum intenderet. Vnde interdū superueniente vna ira, tantū illi intendimus, ꝙ venit pręcedens in obliuionē, vtriq; autē si simul intēdamus ad vtranq; erit parua intentio: & maximè qñ subsequens est maior, qa tunc præcedens non solum minuitur p hoc, ꝙ animus nr̄ simul in duo tendit: sed etiā quia minor ex cōparatione maioris semp videt minor, q̄ aliās videret etiā si compararetur alijs ęqualibus, qa contrariorum iusta positio facit illa maiora, aut minora videri. Decimatertia est, ꝙ ira cessat interdum recepta punitione ab aliquo alio, vtpote si qs erat iratus multis, siue pro eadē causa, siue p diuersis, & de vno illorum vindictā accipiat ira illius

A totaliter mitigat: ita ꝙ propter gaudium illius vindictæ non recordatur de alijs iniurijs: Vel existimatio illarum minuitur. Ideo taliter irato antequā sumat vindictā de aliquo fortè non auderet loqui qsquam. Postq̄ verò de vno vindictam assumpserit: ēt alij, contra quos iratus erat, poterunt facilius eū inuenire placatum, & loqui ei securius. Sic dr̄ 2.Rhe. s. Et ab alijs recepta punitio prius. s. quietat irā. Et ponit ibi exemplum de Philocrate, cui dixit quidam: Quare non rñdes populo irato. s. contra eum? Et ille dixit nondum est tp̄s, sed dum videro alterum punitum. Et subdit ibi causa: mites enim fiunt cum in alium irā expenderint. Hoc maximè tenet, qñ cōtra plures est ira pp eandem causam. Cùm verò est pro-

B pter causas diuersas non ęqualiter prodest. Et tamē multum prodest: qa ira minuitur propter gaudium superueniens, & animus totaliter intentus gaudio nullam iniuriam pōt tunc multum æstimare. Decimaquarta est, ꝙ ira cessat qñ absorbetur. Istud autē est, qñ superuenit aliquod malum, qđ non pertineat ad iram, sed ad quandā tristitiam. Vt superueniente magno dispendio, si qs perdat maxima de eis, q̄ diligit: vel incidat in aliquā calamitatē, irę leues, si prius erant pereunt: quia absorbentur ex aduentu cuiusdam magni mali, quod totum hominē tradit ad se. sicut paruus ignis absorbet à magno igne. Sic dicit 2.Rhet. Et si non absorbeatur. i. ira pseuerat nisi absorbeat. s. per magnum malum. Decimaquinta est,

C ꝙ ira cessat. qñ putatur iniuriantem sufficienter punitum esse. Et differt iste modus ab alio supra posito . s. per retributionem, quia illud est, qñ quis per seipsum, vel alium noīe eius vindictam sumit de iflicta iniuria. Hic aūt est, quando iniurians ab aliquo alio passus est. si putauerit passus iniuriam, ꝙ maiora mala nunc sustinuit, qui iniuriā intulerat q̄ ea, quę egerat. Et verū est, ꝙ iratus vult, ꝙ ille, cui irascitur, sentiat sibi mala inflictā esse pro malo, qđ fecit, vt innuitur. 2.Rhe. c. de amore, & odio. Tamē interdum irati satiantur pœnis aduersariorum suorum, si viderint eos passos ab aliquo. Et tamen tunc maior pęna requiritur, q̄ illa, q̄ quietaret animū irati, si per eum infligeret. De hoc 2.Rhet. c. de mansuetudine dr̄, & si maius malum passi fuerint, q̄ iratis intulissent, Velut. n.

D accepisse punitionem existimantur. q. d. Non est punitio, q̄ directè vocetur vindicta, cum non inferatur ab iniuriam passis: tamen reputant eam, vt vindictā, quia per alios inflicta est. Decimasexta est, ꝙ ira cessatu, qñ iratus putat, ꝙ iniustum est retribui. Rō huius est: quia ira nō appetit pęnam: nisi sub ratione iusti, vt supra ostensum est. q. c. 28. Et 2.Rhet. dr̄, ꝙ ira est propter paruipensionem non cōuenienter factam: cum ergo intellexerit iratus iniustū esse retribui, nō desiderabit vindictam: quia iam desideraret eā sub ratione iniusti, & tunc non esset vindicta, q̄ dicit rationem cōmensurationis: & tñ ira non est nisi appetitus vindictę. Sed diceť: qūo ergo irasci potuit, cum putaret iniustum esse retribui? Dicendum, ꝙ à prin-

E cipio iratus appetiuit vindictā sub rōne iusti, ira tamen est puolās, sicut veloces ministri, & canes, vt dr̄ 7.Ethi. ideo propter velocitatem suā non audit imperium rationis, & sic appetit tanq̄ iustum, qđ iniustum est. Postea verò quietato aliqualiter illo motu agnoscet fortè iratus se iniustè fuisse iratum, & non vult retribuere. Et sic cessat ibi ira formaliter. i. appetitus vindictæ, qui est motus qdam spūalis potentiæ irascibilis, ipsa tñ transmutatio corporalis, q̄ est inflāmatio sanguinis adhuc nō cessat oīno, sed paulisper digeritur: qa illud est purū naturale, sicut calefieri, & frigefieri. Ideo licet insurgat illa trāsmutatio corporatis ad motum appetitus, non pōt ei obedire omni-

omnino, vt cesset cessante appetitu. De hoc dicit 2. Rheto. c. de mansuetudine: Et si iniustum facere putauerint, & ipsi iustè pati. Non facit enim ira ad iustum. Non enim præter adhuc conueniens putant pati: ira aūt hæc erat. i. nunc non putant iam, ꝙ præter conueniens. i. inconuenienter passi fuerint, sed iustè: & tñ ira non erat, nisi quia putabāt à principio se iniustè pati. Decimaseptima est, quòd ira cessat ad mortuos. Dato. n. ꝙ quis grauiter iratus fuisset contra aliquem cessat omnis ira: licet odiū posset manere ad mortuos. Ratio huius est, quia iratus appetit vindictam, quam credit esse possibilem quia aliàs non speraret eam. 2. Rheto. c. de ira. Et tñ mortuis nihil mali inferre possumus, & sic non est vindicta possibilis ad eos, ideo nec manebit ira. Secunda ratio est, quia iratus vult ꝙ ille cui irascit, sentiat malum sibi inferri: & tamen mortui nihil possunt sentire, eo ꝙ non manent ipsi: licet animæ eorum maneant. Tertia causa est, quia iratus quietatur aliqñ quando sciuerit iniuriatorem maiora passum esse quàm intulerit: & tamen mortui habent extremum malorum secundū cogitationem vulgarem, & sensibilē, cum nihil deterius possit alicui accidere, quàm ꝙ nihil omnino sit: ideo etiā si possemus eos punire cessaret ira ad illos, cùm venerint in tam miserabilem statum. Multa similia de conditionibus iræ dici poterant, sed hæc suffecerint.

Quod sint ista tria, quę posuit hic Christus, scilicet, irasci, dicere, racha: & fatue. Quæstio CLII.

QVAERITVR circa ista tria, quæ ponit hic Christus de ira. s. irasci, & dicere racha, & dicere, fatue, quid sint. Dicendum ꝙ Grego. 31. Moralium dicit esse tres gradus iræ. s. Ira, quę sine voce inquantum dr̄: qui irascitur fratri suo: & ira cum voce non determinatè significante, cum dr̄: qui dixerit fratri suo: racha: & ira cum voce determinatè significāte, cum dr̄: qui dixerit: fatue. Hoc ēt Aug. dicit. s. In hoc primo est vnum. i. ira sola. In secundo autē sunt duo. s. ira, & vox, quæ iram signat. In tertio autē signant tria, ira, & vox, quę iram signat, & in voce vituperationis expressio. Dicendum de primo, quòd per irasci solum significatur motus animi appetentis vindictam. Et si non prodierit iste motus foris per aliquid vocatur solum ira: ideo Christus nō imposuit ei aliquod nomē, sed solum dixit: qui irascitur, quia non habet aliquod nomen speciale, per quod limitetur. De secūdo. s. racha dubitatur: nam quidam dicūt, ꝙ racha sit vox determinatè significatiua. Et dicunt, ꝙ significat hoīem pannosum. i. vilem, vel cōtemptibilem. Sic refert Augus. dicens: Nonnulli de Gręco voluerunt trahere interpretationē huius vocis, racha, putantes pannosum dici racha: quoniam grecè dr̄ pannus rachos. Isti tñ errant: vnde August. improbat eos. Etiam patet, quia isti putant racha esse nomen Græcum. Et tñ constat esse dictionem Hebream Nā Christus nihil loquebatur in Græco, sed in Hebræo. Ideo etiā si ista dictio inueniretur in Gręco non poneretꝰ hic pro significato, quod correspon deret ei in Greco, sed pro eo, quod significat in Hebręo. Sicut sæpe eadem dictio est in diuersis idiomatibus & diuersa significat. Sicut, Leuaui, in Latino significat eleuare. & in Hebræo significat, Cor meū. Ideo etiam si racha apud Græcos significaret pānosum, non poneretur hic pro pannoso: quia nō significat hoc in Hebræo. Maximè quia racha non inuenitur in Græco. Sed aliqui volebāt formare istud nomen per deriuationem ab isto noīe, rachos, quod est Græcum: & significat pannum. Alij dicunt, ꝙ est di-

Quid sit racha.

F ctio significatiua, & est secundæ personæ, vt dicatur racha. i. tu. & est dictio Syrorum. Sic dicit Chrysost. in quadam homilia. Racha est verbum paruipensionis. Sicut enim nos vel famulis, vel minoribus iniungētes dicimus: vade tu: dic illi tu. Sic & qui Syrorum vtuntur lingua racha dicunt pro, tu. Alij dicūt ꝙ racha est dictio significatiua, & significat hominem vacuum, vel sine cerebro. Sic dicit Hiero super Matt. racha verbum Hebręum est: & dicitur inanis, aut vacuus, quem nos possumus vulgata iniuria absq; cerebro nuncupare. Idem vult Chrysost. super Mat. dicens indignum esse dicere hominem vacuū, qui habet in se spiritum sanctum. Alij dicūt, ꝙ racha est dictio nihil significans expressè, sed solum ex affectu Homi 15. in Matt. 5. To. 3.

G loquentis, vel ex modo loquendi: sicut sunt interiectiones apud Latinos: sic. n. dicit Augu. Probabilius autem est non esse vocem signantem aliquid, sed indignantis animi motum exprimentem: has autē voces grammatici interiectiones vocant, velut cū dicitur à dolente, heu. Omnia hęc vera sunt, & satis concordāt. Nam dixit Chrysost. ꝙ significabat tu, in lingua Syriaca, & sic potest esse ꝙ in Hebræo sit dictio non significatiua: & apud Syros aliquid significet, sicut fit in multis idiomatibus: quia quędā prolata in quibusdam linguis nihil significant, sed sunt interiectiones illarum linguarum, & in alijs linguis significāt aliquid. Cum autē dicit Hiero. racha in Hebræo significat vacuum poterit esse vtrunq;. s. ꝙ dictio ex

H origine sua sit significatiua, & ex modo cōi loquēdi accipiatur vt interiectio. Hic tñ dicendum, ꝙ accipitur pro interiectione, quia aliàs racha idem significaret, ꝙ fatue, cùm significet hoīem sine cerebro. Et tñ Christus ponit ista in duos gradus distinctos. Ideo cōiter tenetur fm Aug. & Greg. ꝙ racha accipiatur pro interiectione: & sic erunt tres gradus distinctiā Christo in ira. De tertio dicendum, ꝙ fatue ponitur hic pro ira expressa in significatione, vt dicatur: ò fatue, vel insipiens: & per hoc significatur omne genus contumelię qualecunque illud sit, cum pertineat ad iram, cū diximus supra q ca 43. de filiabus. Sed dicet, quō poterunt poni hic gradus distincti accipiendo racha pro voce significatiua. i sine cerebro sicut dice

I bat Hier. & etiam Chrysosto Dicendum, ꝙ ponunt distincti gradus: non sicut nos ponimus: sed ꝙ racha sit qñ quis dicit alteri verbum iniuriosum, non ex animo turbato, sed ex quadam leuitate contentiosa, & dicatur, fatue, qñ dicitur iniuriosum cum animo iracundo: & vtrunq; est verbum significatiuum. Sic dicit Chrysost. super Matt. s. Si racha idem est, ꝙ vacuus quantum ad sensum verbi, vnum est dicere fatue, & racha: sed differunt quātum ad dicentis propositum. Racha. n. verbū vulgare erat apud Iudæos: quod non ex ira, nec ex odio, sed aliquo motu vano dicebant magis fiduciæ causa, q̄ iracundiæ. Sed tunc arguit dicens: sed si iracundię causa nō dr̄, quare peccatum est. Rñdet, quia contentionis causa dicitur, &

K non ędificationis. Si enim nec verbum bonū dicere debemus nisi pro ædificatione: quanto magis illud, quod in se naturaliter malum est? Dicendum tamē ꝙ communior & rationabilior positio est, ꝙ racha accipiatur pro dictione non significatiua, sed solum significet iram ex affectu loquentis, & sic erunt tres gradus distincti in ira in istis verbis Christi.

Quomodo Christus assignauit hic tres species iræ. Quæstio CLIII.

QVAERITVR, quomodo assignauit Christus hic istas tres species irę. Nā discordat à philosophis in isto modo assignandi: Arist. n. 4. Ethi. tres spēs posuit iracundorum. s. acutos, amaros, & difficiles. Grego.

Gregor. autem Nisenus.' & Ioannes Damascenus ponunt alias tres species similes, scilicet, iram felleam, maniam, & furorē, vt patet supta quæst. ca. 37. Dicendum, ꝙ Christus non concordauit cum illis, quia illi voluerunt distinguere species irę per conditiones eius: Christus autē voluit distinguere per effectus. Qūo autem species illę conueniant iræ, siue inquantum est passio, siue vt est peccatum, ibidem dictum est. Christus autem voluit distinguere iram ex parte effectus. s. quid sequit̄ ex ira. Et quia aliquando ipsa terminatur, & sistit in actu interiori, aliquando verò terminatur ad vocē confusam, & aliquādo ad vocem expresè significantem, per istos tres effectus distinxit Christus tres modos in ira. Si autem quæratur quis modus assignandi magis conueniat ad constituendum species in ira, dicendum, ꝙ modus assignatus à philosophis, vnde licet non sint propriè species iræ differentes essentialibus differentijs istæ tres, sicut differunt species sub generib. substantię: tamen magis accedunt ad naturam speciei, q̃ tres assignati à Christo, eo ꝙ species constituitur per aliqua priora. Hic autem species assignatæ à philosophis in ira constituuntur per aliquos modos iræ, modi autem assignati à Christo constituuntur per effectus iræ. Effectus autem posterior est, q̃ modus rei, quia modus cōsequitur rem, & nō separat̄ ab ea. Effectus aūt est posterior tempore, & separatus à re: ideo p modos istos consideratos ex parte effectuum minus hr̄ ratio speciei, q̃ per species assignatas à philosophis. Et maximè patet, quia species participāt genus æqualiter: isti tñ modi assignati à Christo habent se inæqualiter, & ob hoc magis vocantur gradus, q̃ species. Sic. n. dicit Aug. s. Gradus itaque sunt in istis peccatis. Et iterum dicit: In quibus quosdam gradus factos admonet à leuioribus ad grauiora. Ideo non vocantur propriè tres species irę istæ assignatæ à Christo, sed tres gradus, vel tres modi distincti in ira.

Quare Christus non distinxit tres species iræ sicut philosophi. Quæstio CLIIII.

QVAERITVR, quarè Christus non distinxit tres species iræ, sicut philosophi distinxerunt. Dicendum, ꝙ distinctio fit s̄m intentionem eius, qui distinguit. Nam sicut res pōt variè ordinari ad finē, ita variè pōt distingui de illa, sicut de eodem obiecto sunt diuersæ considerationes s̄m ꝙ à diuersis accipitur, & ad varium finem. Sicut de lapide aliter cōsiderat Physicus, aliter Alchimista, & aliter ædificator, vel politor, & de recto aliter cōsiderat Geometra, & aliter testor. Philosophi aūt considerabant de ira ad dādam scientiā de ea eo modo, quo in moralib. pōt dari scientia de aliqua re Ideo distinxerūt species irę eo modo, quo magis cōuenit ad scientiam, s. per aliquos modos ipsius iræ. Christus aūt non intendebat tradere cognitionē de ira per modum artis, qa non erat artifex inquisitiuus, sed legislator. Ideo de ira tradere volebat cognitionē, s̄m ꝙ in ea peccatū est maius, vel minus. Et tñ peccatum in ira maius est ex parte effectus, q̃ ex parte circunstantiarum, vel aliorum modorum, vt ꝙ ira sit multum permansiua, vel modicum, vel vt respicit tristitiam, aut vindictam, per q̃ Aristo. species distinguebat in ira: ideo Christus magis distinxit species iræ per effectus, quā per modos. Secunda causa est, quia Christus voluit distinguere gradus in ira, ita quod essent modi iræ distincti per magis, & minus. Istud autem fieri non poterat, si acciperetur distinctio penes modos, & circunstantias. Nam per illas tres species assignatas ab Aristotele non apparet, quando sit maius peccatum, &

A quando minus, quia aliquando in vna, & aliquando in alia, potest esse peccatū maius. In istis tamen modis assignatis à Christo semper est maius peccatum in secundo, quàm in primo, & in tertio, quàm in secundo: vt patet ex gradibus pęnę correspōdētibus. Ideo fuit Christo conuenientius assignare istos modos in ira, quam sicut assignauit Aristo. Tertia causa est, & pręcipua quia Christus loquebatur hic de ira ad exponendum legem antiquam. s. non occides, & tollendum quendam errorem Iudęorum circa illā, qui assignabāt peccatum solum in opere exteriori. Ideo Christus debuit ibi loqui de ira quantū ad alios actus suos, an in eis reperiatur peccatum, & qūo. & sic nō potuit distinguere ꝯuenienter. i. nō debuit spe
B cies irę per modos eius sicut philosophi, sed p actus.

Quare potius Christus distinxit iram per actus in voce potius, quàm per actus in re. Quæst. CLV.

QVAERITVR, cum Christus distinxerit irā per actus exteriores & interiores, & interius nō solum correspondeant iræ actus in voce, sed etiam in re, quare non distinxit gradus in iram prout est in re. Nam cum intenderet dare cognitionem de ira inquantum est peccatum grauius, cum & etiam pluribus modis peccatur per iram in re, quam in voce, vt in bellis, & litibus, occisionibus, & vulnerationibus debuit potius hic dare distinctionem de ira quantum ad rem, quàm in verbo, & tamē in verbo posuit duos gradus iræ. s. racha, & fatue: ergo de-
C buit ponere aliquem in facto, vel in re.

Dicendum, ꝙ non debuit Christus ponere alios gradus irę in re, sed valde prudenter hoc factum est. Nam Christus non loquebatur hic tanquam volens dare cognitionem principaliter de ira: Nam tunc distinxisset eam præcipuè ex parte rei, vel facti, sed locutus est de ira incidentaliter, inquātum faciebat ad exclusionem erroris cuiusdam Iudęorum, qui dicebant homicidium esse peccatum, & alia nocumēta, quæ inferuntur realiter, vt percutere, & mutilare: actus verò interiores non esse peccatum, vt velle occidere, & percutere. Et quoniam occidere, vt cōiter,
D prouenit ex ira, licet etiam possit prouenire ex odio, & inuidia: Christus ostendit, ꝙ non solum occidere, quod est actus exterior iræ, est peccatum, sed etiam quicunq; alius actus iræ. Ideo distinxit oēs alios act⁹ iræ pręter illum, qui est in re, siue in facto, de quo Iudæi non dubitabant esse peccatum. Et iste actus p̄ter eum, qui est in re, nō potest se habere, nisi dupliciter. Quia vel est in corde, vel in voce. Si ī corde, est vnus modus. s. qui irascit̄. Si in voce duo modi. s. vnus cū voce nō significatiua, vt, racha, & alius cum voce significatiua, vt qui dicit: fatue: & sic non debuit Christus ponere aliquē alium gradum iræ: quia non erāt plures, de quibus ipse posset loqui, eo ꝙ de ira, prout est in opere, loqui nō debebat: sed pręsupponere de-
E bebat, cū de illa Iudęi non dubitarent peccatū esse.

An ira quantum ad istos gradus sit semper peccatum. Quæstio CLVI.

QVAERITVR, an ira quantum ad istos gradus, qui ponuntur hic, sit semper peccatum. Dicendum, quòd ira non potest esse, nisi istis modis assignatis in litera: vel in actu exteriori. Ira tamen in actu exteriori est deterior, quàm in corde, & in voce. Ideo si peccatum sit in modis assignatis hic, à fortiori erit peccatum in ira, quæ procedit in factum. Vnde si dicatur, quòd semper est pcm̄ in istis tribus gradibus hic assignatis, sequit̄ ꝙ nulla ira possit esse, quæ non sit peccatum: quia nulla potest esse minor,

quàm gradus assignati hic. Si ergo omnes isti gradus sunt peccatum, omnis ira erit peccatum. Est autem dicendum, quòd non omnis ira est peccatum, quia in eo, quod secundum rationem esse potest non est peccatum: quandiu secundum rationem fuerit: ira tamen potest esse interdum tota secūdum rationē, vtpotè, ꝙ insurgat ratione iubente, ad exequēdum imperata à ratione, vel si insurrexit ante rationē ꝙ compescatur per rationem: ergo nō erit ira semper peccatum. Item ira est minus turpis, q̄ concupiscentia, vt dr̄ 7. Ethi. c. 8. & tn̄ concupiscentia aliqñ est licita. Vt cum homo concupiscit aliquas voluptates naturales sine alicuius præiudicio, q̄ ad finem bonū ordinari possunt: ergo ira poterit à fortiori esse licita. Item quanto aliqua passio est naturalior, tāto est magis venialis. i. minus culpabilis. 7. Ethi. c. 8. s. adhuc autē naturalibus appetitibus veniam damus, ibi tn̄ dr̄, ꝙ ira est naturalior concupiscentia, qa est magis hæreditaria: & transfundit à parentibus in filios: ergo est magis licita. & tn̄ concupiscentia sæpe est licita, ergo etiam ira. Item patet, quia si ira semper esset peccatū, haberemus aliquid naturaliter, quod semꝑ esset malum. Nam ira passio naturalis est. Et tamen nihil purè naturale est malum, quia diceremus tunc Deum malè ordinasse naturā, qui aliquid totaliter malum in ea posuit, quod absurdè dictum est: Maximè autem quia dicitur, quòd omnia, quæ Deus fecerat, erant valde bona: Genes. j.

Declaratio ꝙ nō omnis ira est peccatum.

Dicendum igitur, ꝙ ira nō est semper peccatum: sed tunc solum peccatum est, quando rationi non obedit: vt ostensum est. supra. q. ca. 39. & c. 40. Hic tn̄ fuit introducta ista qō propter istos tres gradus irę à Christo positos. Dicendum ergo quòd ira aliquādo non solum non est peccatum: sed est bona, & necessaria: sicut ira per zelum, quę est in pręlatis aliquādo est bona, licet non sit omnino necessaria, sicut ira ꝑ zelū, quę est in personis priuatis respectu aliquorū peccatorum, quorum punitio, & consideratio pertinet ad solos prelatos: & tamen priuati habendo zelū illum bene agunt & laudabiliter. Sic fuit de Phinees sacerdote, qui occidit Iudęum coeuntem cum scorto Madianitide: Numeri 25. Nam non obligabatur ad hoc determinatè Phinees, cum nō esset iudex plebis, nec etiam fuerat sibi imperatum à iudice, ꝑmittente tn̄ iudice, ipse fecit, & licuit sibi facere: ideo respectu eius fuit iste actus supererogationis: & tn̄ pertinebat ad iram: quia ex zelo occidit Phinees Iudęū illum. Aliquando ira est illicita, & tamē est venialis: vt qñ quis irascitur aliqualiter pręter rationem, & tamen modicum excedit rationē, ita ꝙ non sit contra charitatem, siue ex parte magnitudinis vindictę, siue tpis, quo durat ira, siue modi, vt qa est aliquātulum feruentior, q̄ esse deberet, licet sit pro re iusta: & sic de aliis circunstantijs: & ita non est peccatū mortale, sicut dr̄ Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare. i. licet irascamur, admonemur, ne peccemus. s. mortaliter: ergo nō semꝑ est ira per se mortale pcm̄: ira dr̄ ibi in Glo. Aliqñ ira est mortalis, vt qñ quis agit contra charitatem, siue in sola ira animi: vtpote quia alicui mortē desiderat nō ꝑp bonum cōe, sed propter particularem vindictā, sic ēt in voce est mortale peccatum, vt cum malo aīo aliquorum conuitia proferimus, siue in voce significatiua: siue non: & sic ira nō est semper peccatum, & qñ est peccatum nō est semper mortale. Considerandū tn̄ circa hoc propter aliquos modos loquendi doctorum circa irā: quia quidam vidētur dicere irā esse semper malam, & alij dicunt eam interdum esse bonam. Prouenit autē hoc ex duabus positionibus philosophorū. Nam Stoyci dicunt omnes passiones esse malas, & cōtra rationē:

Quando ira sit peccatum: & qñ non.

F Peripatetici aūt dicunt passiones inquātum sunt regulatæ à ratione bonas esse, cum verò excedunt rationem esse malas, & non pertinere ad sapiētem. Sic dicit Aug. 9 de Ciuita. Dei. Duę quidem sunt sententię philosophorum de animi passionibus. Stoyicis. n. non placet huiusmodi passiones cadere in sapientē: Peripatetici verò has passiones in sapientem cadere dicunt, sed moderatas, rationique subiectas, sicut cū ira præbetur misericordia, vt iustitia conseruetur. Quidam autem de catholicis doctoribus sequentes Stoycos in modo loquendi, passiones volunt esse malas. Et ita Hier. dixit iram semper esse malam. Vnde super Matthę. dicit, ꝙ in quibusdam codicibus additur hoc, qui irascitur sine causa. Cęterum in veris dif-
G finita sententia est, & ira penitus tollitur. Cum iubemur. n. orare pro persequentibus, omnis iræ occasio tollitur, irascendum est ergo sine causa, quia ira viri iustitiā Dei non operatur. Aug. autem, & alij dicunt iram nō semper esse peccatum, & debere hic intelligi sine causa. Vnde dicit 9. de Ciuit. Dei, approbando sententiam Peripateticorum: in doctrina. n. Christiana non causa quærit̄ vtrum pius animus irascat̄, aut tristetur, sed vnde. i. ex qua, & sic ex causa pōt esse ira bona. Sic ēt dicit Aug. in lib. de sermone Dn̄i, in istis tribus sententijs subauditio verborum intuenda est. Habet. n. prima omnia verba necessaria, qui, inquit, irascitur fratri suo sine causa. In secunda verò, cum ait, qui dixerit fratri suo; racha, subaudit̄, sine causa.
H Nam in tertia, vbi dr̄: Qui dixerit: fatue, duo subaudiuntur, & fratri suo, & sine causa. Et probat per exēplum, s. & hic est, vnde defenditur, ꝙ Apostolus Galathas vocat stultos, quos ēt fratres nominat. Non. n. id faciat sine causa. Idem dicit Chrysos. super Matth. scilicet: qui enim sine causa irascitur, reus erit: qui verò cum causa, non erit reus. Nam si ira nō fuerit, nec doctrina proficit, nec stant iudicia, nec crimina compescuntur. Itaque qui cū causa non irascitur peccat. Patientia enim irrationabilis vitia seminat, & negligentiam nutrit. Dicendū tamen, ꝙ in sententia non discordant doctores isti, nec etiam philosophi. Nam oēs volunt, ꝙ aliquando actus iræ sit bonus, vt punire peccatorem, & sic de alijs passionibus, & tn̄ quan-
I do fuerit passio rationi subiecta non vocant passionem, sed rationem, sicut timorem iustū non vocant timorē, sed cautelam, & irā iustam iustitiam vocant, & non iram. Peripatetici autem siue iustam, siue iniustam vocāt iram, & timorem, retinentes semper nomen passionis: quia idem motus semper manet materialiter, siue ratione regat̄, siue non. Et hoc modo nunq̄ vocabunt Stoyci passionē, nisi cum mala fuerit, i. non subdita communi, & sic non dicēt iratum, aut timentem, nisi eum, qui preter rationē irascitur, aut timet. Hoc modo rectè dicit Hiero ꝙ non oportet addi, irasci sine causa, quia cum Christus intendat loqui de ira, quæ est irrationabilis, manifestum est, ꝙ semper est sine causa, & mala, sicut q̄ noīa sunt solu-
K ta, vt Deus, & ratio, q̄ non egent adiectionis ad determinationem suā. Nam si ratio est, bona est: ideo supuacuū est dici aliq̄ rationē esse bonam. Ita de ira, & de omni passione Stoici dn̄t, ꝙ sunt noīa soluta, & ꝙ nō indigeant adiectionibus, vel limitationib. loco adiectiuorum, s. cum causa, vel sine causa. Alij autē, qui sequuntur viam Peripateticorū, cum videant, ꝙ Christus loquat̄ hic de ira, quæ est peccatum, dn̄t ꝙ debet intelligi de ira sine causa. Et sic Aug. dicit, & Chryso. Vnde Chrys. aliquo modo cōcordat cum Hieron dicens, ꝙ ira, quę cum causa est, non est iracundia, sed iudicium. Iracūdia enim propriè intelligit̄ commotio passionis. Qui autem cum irascitur ira illius non est cum passione iudicare dr̄, & non irasci, & sic oēs isti

Concordatur sententia doctorum & philosophorum.

isti volunt, ꝙ hic ira accipiatur in malum. Et tamen Hiero. non vult addere sine causa: quia irã per se malam dicit esse. Aug. aũt & cæteri sequentes viam Peripateticorum cũ asserant iram non esse malam secundum se, addunt hic. s. sine causa ad hoc ꝙ intelligatur esse mala. Aliter poterant concordari. s. ꝙ verum sit, ꝙ non oporteat hic addi sine causa, eo ꝙ dicitur hic: qui irascitur fratri suo. Nũquam aũt licet irasci fratri. Quia si aliqñ iustè irascimur peccatis irascimur, & non homini, quem ex charitate diligere debemus. Ideo non oportet addi: cum causa, vel sine causa. quia irasci fratri propriè sumptũ semper malum est. Et hoc etiam Aug. semper confitetur: vt patet in lib. retractationũ. s. Illum dicimus iracũdum, qui fratri suo irascit̃: qm̃ non fratri irascitur, qui peccato fratris irascitur. Et ita ira, qñ est propter peccata alicuius ira iusta est. Et nõ irascitur fratri sicut ibi dr̃: qui fratri irascitur, & nõ pcõ, sine causa irascitur. Et in 14. de Ciui. Dei dr̃: Si fratri irascitur, vt corrigatur, nullus sanę mentis reprehendit. Hmõi. n. motus de amore boni, & de sancta charitate veniẽtes vitia dicenda non sunt, cùm rectam rationem sequãtur. Aliter etiã concordari pñt, ꝙ ira prout est ex deliberatione ad malum, peccatum est. Et tñ prout est motus passionalis nõ est semper peccatũ. Ideo qui ex deliberatione irascit̃ alicui appetendo ei malũ peccat, & non oportet ibi poni, sine causa, qui autem irascit̃ passionaliter, non ex hoc peccat, qa non est in potestate hoĩs simpliciter nullam esse in eo irã. Sic dicit Chryso. super Matt. s. Puto aũt: nõ de iracundia carnis loquitur Christus, sed de iracundia animæ: Caro enim non põt obedire, vt non conturbetur. Qñ ergo homo irascitur, & non vult facere, quod ira compellit. caro eius irata est, animus aũt eius non est iratus. Ista autem dicta sunt ad concordiã modi loquẽdi doctorum Ipsam autẽ iram constat non semper esse peccatum: cum aliqñ sit subiecta rationi. Et hoc tam stoici, q̃ Hierony confitentur. Tunc tamen eam iram vocare nolunt: sed iustitiam. Peripatetici autẽ, & cæteri doctores cõmuniter vtrobiq; iram vocãt, & sic aliquando erit bona, & aliqñ mala Iste modus loquendi magis conuenit scripturæ, vbi sæpe ponit̃ ira. & non est peccatum: & ita vulgariter loquimur tam iustam, quàm iniustam iram vocantes.

An isti gradus, quos posuit Christus, semper sint peccatum.
Quæstio CLVII.

QVAERITVR nunc specialiter circa istos gradus iræ, quos hic posuit Christus, an sint sẽper peccatum. Dicendum, ꝙ accipiẽdum iram, quęcunq; sub istis gradibus includi potest nõ est semper peccatum, vt innuebatur in principio pręcedẽtis q. Nã Christus distinxit iram, quæ est in animo, & quæ in voce manifestatur. Et tñ vltra istam non est alius modus iræ, nisi in facto. & ille est grauior, quàm ĩ solo animo. Quia sicut grauior est ira in voce, q̃ in animo, vt Christus innuit, ita erit grauior in facto, quã in verbo. Si ergo ira in animo semper peccatum, ira in verbo semper erit peccatum; & etiã ira in facto, & cõsequenter oĩs ira erit peccatũ, qđ falsum est, vt dictum est pręcedenti. q. Dicendum tñ, ꝙ licet non sit peccatum oĩs ira, quæ põt includi in istis gradib⁹ à Christo assignatis: tamen Christus voluit iram esse peccatum in omnibus istis gradibus, in qbus ipse distinxit irã. s. ꝙ ira animi, de qua ipse locutus est, peccatum mortale est, & à fortiori ira in verbo. Et patet hoc, quia Christus assignauit hic gradus pęnarũ pro istis gradibus iræ. Et tamen tales gradus non debent̃ pro peccato veniali. Quod patet, quia quando pęna

A debetur æqualis, pró aliquibus duobus peccatis illa sunt æqualia, vel pertinebunt ad idem genus. Nam peccato veniali, quantumcunq; sit, non est possibile respondere eandem pęnã, quæ respondet pro mortali, quantuncunq; sit paruum: nam pro mortali, quãtuncunq; paruo debetur pęna æterna: pro nullo autem veniali, quantumcunq; magno debet̃ ęterna, sed temporalis. Et tamẽ pro ira, quę est in animo ponit hic Christus talem pęnã, sicut pro homicidio. Nam dr̃. qui occiderit reus erit iudicio. Ego autẽ dico vobis: qui irascit̃ fratri suo reus erit iudicio. Et accipitur pro ira cordis solum, vt dictum est: & tamen homicidium, quod facit hoĩem reũ iudicio, est pec-
B catum mortale: ergo irasci in corde, pro quo datur eadẽ pęna, erit peccatum mortale. De alijs autẽ duobus magis patet, qa grauius est irasci in verbo simul, & aĩo, q̃ in solo animo. Si ergo in solo animo peccatum est, à fortiori erit qñ in verbo. Patet ẽt: quia pęnę grauiores ponuntur. s. esse reum concilio, & esse reum gehennæ ignis, q̃ sunt maiora, q̃ esse reum iudicio, vt dicet̃ seq q Item quia dr̃: qui dixerit. fatue, reus erit gehennæ: & tamen gehennam nos semper vocamus pęnam æternam, quæ est cum diabolo, & angelis eius. inf. 25. Et illa nunquam est nisi pro pcõ mortali: ergo Christus intellexit peccatum mortale esse in omnibus istis gradibus. Secũdo patet, quia Christus tollebat hic errorem Iudæorum, qui dice-
C bant solum esse peccatum in actu exteriori, vt in occisione: Christus autem dicit, ꝙ non solum in ea, sed etiam in ira interiori, & in verbo iracundo: ergo necesse est esse peccatũ in ira animi, & verbi: quia aliàs falsè, & frustra loqueret̃ Christus. Et non sufficit dici, ꝙ sit ira pcm̃ veniale: quia nunq̃ datur lex prohibitiua circa id, quod veniale est: qa aliàs daret̃, ꝙ transgrediendo p̄cepta legis peccaret homo aliqñ venialiter solum, quod falsum est. Quia omnis trãsgressio legis maximè in legem Christi obligat ad mortẽ æternam: Ideo peccatũ mortale est, quia aliàs ꝑ illud solum obligarent̃ ad pęnam tꝑalem. Etiã quia tunc obseruatio pręceptorum non esset de necessitate salutis: quia istud est de necessitate salutis, quo omisso,
D non põt esse salus. Et tñ peccando venialiter nõ impeditur salus ęterna. Ideo si transgressio legis induceret aliqñ solum veniale, nõ esset simpliciter obseruatio præceptorum de necessitate salutis. Quod falsum est: ideo mortale peccatũ est in ira cuiuscunq; gradus hic prohibiti à Christo ea intentione, qua ipse prohibuit. Tertiò patet, quia Christus dixit ista de ira ad excludendum errorem Iudæorum volẽtium in solo actu exteriori peccatum consistere. Christus autem ostendit, ꝙ etiã in interiori consistit. s. in volẽdo actum exteriorẽ. Et ẽt peccatum est inquantum voluntas aliquo modo ꝓrumpit exterius, licet non in factum. Vt cũ quis iracũdia verba dicit malo aĩo. Manifestum est tñ, ꝙ velle mortem alicuius ĩ casu,
E in quo non licet illum occidi, peccatũ mortale est. Quia vbi non est licitus actus exterior, nec etiam interior: sicut ifra dr̃, ꝙ sicut non licet męchari, ita nec licet videre mulierẽ ad cõcupiscendum eã. Et vtrũque ponit mortale: Iudęis tñ erat vetitum homicidium in casu. in quo erat malum ergo appetere homicidium in illo casu mortale est Christus autẽ loquitur de ira isto modo. s. prout per iram desiderat quis mortẽ alterius: quia aliàs non loqueret̃ ad propositum ad excludendũ errorem Iudęorũ, ideo dicẽdum, ꝙ intelligit: qui irascit̃ fratri suo. i. qui ex ira desiderat ei mortem. vel aliquod nocumentum exterius: & qui dicit: racha: vel fatue. i. qui ex ira, per quam malum alteri appetit, prorumpit in verba ex amato animo dicta. Et sic manifestum est, quòd

In lege Xp̄i nõ vetantur venialia.

vtrobiq; peccatum mortale est. In oĩbus ergo istis gradibus, quos Christus assignauit, voluit esse peccatum mortale. Nec etiam prohibuit ipse iram, nisi in casu, in quo est peccatum mortale. In multis tñ casibus inclusis sub generalitate istorum graduum erit ira, & non erit peccatũ mortale nec veniale, sed potius erit interdum laudabilis. Nam sicut aliquando licet homini occidere alterũ, & est laudabile: istud tamen non fit sine ira, saltem sine illa, quæ est zelus: ideo nõ est semper peccatum mortale. Et si irà in facto non est peccatum, à fortiori nec in verbo, nec in animo. Christus tamen locutus fuit in casibus specialibus, in quibus tam ira animi, quàm verbi & facti peccatum mortale sit. Aliqui tamen dixerũt, quòd ira vt distinguitur hic à Christo nõ erat semper peccatum mortale, & cum dicitur eis, ꝓ opponuntur hic pęnę debitę peccatis mortalibus, dicunt istud esse dictum parabolicum. Et tamen Chrysost. in quadam Homilia increpat eos innuens, ꝙ sit peccatum mortale, dicens: Multis autem hoc graue videtur, si pro solo verbo tãtam patiemur pęnam: propter qđ quidam dicũt, hoc parabolicè esse dictũ. Sed timeo, ne verbis nosmetipsos hic decipientes illic opere vltimum supplicium patiamur. Assignat autẽ causam huius. s. quia ira in voce non est paruum peccatum, cum ex ea maxima mala interdum sequantur, cũ ait. Nõ existimes hoc esse onerosum. Plures enim pęnarum, & peccatorum à verbis habent principiũ. Etenim parua verba multoties homicidium pepererunt, & ciuitates integras subuerterunt. Nec enim paruum existimes fratrem stultum dicere, auferens ei prudentiam, & intellectum, quo homines sumus, & ab irrationabilibus distamus. Voluit ergo Chryso t in his consistere peccatum mortale. Intelligendum est autem non generaliter: quia aliqñ fratrem stultũ possumus appellare, & aliquid grauius, sicut ille, qui increpat, vt erudiat, & à peccatis retrahat: sed intellexit in casibus, in quibus Christus loquebatur, quia ibi irasci, & dicere fatuum, semper est peccatum mortale.

Quid intelligatur per istos gradus hic à Christo assignatos.
Quæstio C LVIII.

QVAERITVR circa istos gradus pęnę assignatos hic à Christo, quid intelligat per eos. Dicendum ꝙ Christus voluit ostendere inæqualitatem peccatorũ in ira. Et hoc ex ipsa pęna. Quia quãtitas culpæ in seipsa non cognoscitur planè, nisi per rationem Et etiam ratio ad hoc nõ sufficit, vt agnoscat de quolibet peccato, quantum habeat grauitatem, & quãtum sit vnum grauius altero. Et hoc est, quia reputatio grauitatis non pendet à iudicio nostro, sed ab illo, contra quem peccatum committitur, quantum ipse graue illud existimet, sicut est de peccatis, quæ committuntur in vrbibus. Nam existimatio grauitatis culpæ in illis nõ pertinet ad quẽlibet, sed ad legislatorem, qui pro singulis pęnas statuit. Christus ergo, qui erat legislator noster inquantum nos habemus benè, vel malè ad Deum debuit solus existimare grauitatem peccatorum, inquantũ sunt contra Deum. Et quia non poterat hoc apparere conuenienter, nisi per pęnã, quæ datur pro culpa, distinxit gradus peccati in ira per differentiã pęnarum correspondentiũ. Et quia omnes gradus iræ assignati hic ab eo continent pcm̃ mortale, vt dictũ est præce. q. pro omnibus correspõdet pęna æterna. Et quia illa non põt esse nobis nota, quãtum ad suã acerbitatem, cum nemo nr̃m illam experiat, voluit Christs oñdere dr̃iam pęnarum in esse malum, & de-

Respõ. ad quæsitum quęstio

F terius per tres status, quos põt homo hr̃e, cõtra quẽ de peccato agit. Primus est, ꝙ de peccato accuset, & tunc discutit cã sua Secundus est, ꝙ pro peccato cõdemnet snialiter. Tertius est, ꝙ pęna determinata in sñia tradat executioni. Primus signatur inquantum dr̃ reus erit iudicio, secũdus ꝑ consiliũ, tertius per gehennã ignis. Nã in iudicio licet sit malus status hoĩs, eo ꝙ de pcõ accusat, & oportet se legitimè defendere, alias cõdẽnabitur: tñ iste est minimus status in malo, qa cuius causa in iudicio agit, locũ habet defendẽdi, & excusandi se, qđ si fecerit, nihil patiet. Secũdus status est deterior. s. consiliũ: qa iste est qñ discussa cã alicuius cõperto, ꝙ verè peccauit iudices inter se cõsiliant, qua pęna eũ afficient, vel congregant ad hoc

G concilium. i. multitudinẽ, vt oẽs de pęna inferenda deliberẽt, & iste status est peior: qa iam accusatus nõ habet locum defensionis, cũ cõstet de crimine & ꝙ iniustè patratum est. Tertius status est gehenna ignis, & est deterior, qa est ipsa executio sñiæ. Non põt autem esse deterius alicui, q̃ cum sñia executioni traditur. Nã cum causa in cõcilio est, licet de crimine cõstet, possunt iudices ex misericordia, vel aliàs liberare reum: sicut pp cõsuetudinẽ festorum, vt apud Iudæos erat consuetudo, ꝙ per festum Paschę vnus de reis ad mortẽ dimitteret liber. Io. 18. vnde petierunt Iudæi Barabã sibi dimitti, & Christũ occidi. Vel põt reus effugere impunitus: qui tñ iam realiter patit sententiæ executionẽ nullum remediũ habet, & signifi

H catur executio sñiæ ꝑ gehennam ignis: quia gehenna est locus ignẽ continens, vbi rei pro delictis cremantur. Vnde dicit Rabanus: gehennã hic saluator inferni cruciatum noĩat, quam nomẽ traxisse putãt à valle idolis consecrata, q̃ est iuxta Ierusalem repleta olim cadaueribus mortuorũ: quam & Iosiam cõtaminasse in lib. Regũ legimus. De hoc diximus supra in expõne lr̃e. Sic etiam exponit Aug. dicens: In quibus quosdam gradus factos admonet à leuiorib⁹ ad grauiora. Nã in iudicio adhuc locus defensionis dat: ad concilium aũt pertinere vr̃ sententiæ prolatio, qñ inter se iudices cõferunt quo supplicio damnari oporteat, in gehenna verò ignis certa est dãnatio. Alij exponunt aliter putãtes, ꝙ gehenna solum

I sit pęna mortis ęternæ: quia ita nos solemus dicere oẽs decedentes in mortali pcõ dãnati in gehẽna. Et qa reũ esse in iudicio, & consilio est minus, q̃esse: reũ gehennę: dicunt ꝙ istæ sunt quædam pęnæ temporales. Et istã positionem recitat Chrysosto. in quadã homil. dicens: vel iudicium, & conciliũ sunt pęnę in præsenti. Gehenna autẽ pęna futura est. Ideò autem iræ iudiciũ apposuit, vt ostendat ꝙ non est possibile hoĩem totaliter esse sine positionibus, sed refrenare eas possibile est, & propterea determinatã pœnam, ne videret totaliter prohibere iram. Ista sñia non est Chrysosto. sub certitudine, sed magis sub dubio, vel recitando aliorũ dicta. Nam cõstat, ꝙ istę duæ pęnæ

K pertinent ad futurum, quia sunt pro pcõ mortali, vt ostẽsum est ꝑced. q. & tñ pro peccato mortali pęna æterna directè debet, quę futura est. Patet ẽt, qa dr̃: qui occiderit reus erit iudicio, & tñ pro homicidio prohibito à lege pęna æterna debetur: ergo reũ esse iudicio ad æternam pęnã pertinet. Item quia dr̃, irã non fuisse hic à Christo totaliter prohibitã: verũ est, ꝙ ira in tota sua latitudine nõ est prohibita, quia sęꝑ irasci iustum est: immo necessariũ, vt dictum est preced. q. Christus tñ nõ locutus fuit hic de ira, nisi in casu, in quo erat pcm̃ mortale, vt ibi ostẽsum est. Nam aliàs non pertineret ad propositũ suũ, sed magis esset contra eum: quia Iudæi volebant, ꝙ ira non esset pcm̃: nisi inquãtum procedebat ad opus. Si aũt allegaret hic aliquos casus, in quibus ira esset bona, vel

vel permiſſa, iſti non ſolum eſſent impertinentes ad intentionem eius, ſed ēt aliquo modo eſſent aduerſi ſibi. Ideo licet in aliquib. caſibus ira eſſet licita, Chriſtus nō debuit nunc loqui de illa, ſed ſolū de caſibus illis, in quib. eſſet ira illicita, quia illi faciebant cōtra Iudęos. Alij dicunt, ꝙ dr̃ aliquis reus concilio, ideſt, reus ſicut illi, qui fuerunt in concilio eorum, q̄ Chriſtus crucifixerunt, ſic dicit Chryſoſt. ſuper Matthæ. Alij dicunt, quòd dicitur: reus concilio, quia qui iraſcitur fratri vocans eum: racha, ideſt, vacuum: cum tamen ille ſit plenus ſpiritu ſancto, reus erit concilio, ſ. ſpiritus ſancti, & ſanctorum, quia pœna ſua taxabitur ad conſilium ſanctorum, qui erunt cōiudices, ſicut de Apoſtolis dicitur, ꝙ ſedebūt ſuper duodecim ſedes cum Chriſto iudicantes duodecim trib. Iſrael, infra 19 ſic exponit Hila. Dicēdum, ꝙ iſtæ expoſitiones conuenientes ſunt per applicationes: tamen intentio Chriſti nō fuit iſta. Quod patet: quia Chriſtus loquebatur iſta diſcipulis ſuis, & toti populo in principio prædicationis ſuæ, vt patet ſupra, & Lucæ 6. & ſup. quæſt. 5. oportebat ergo, ꝙ populus poſſet intelligere iſta, quę Chriſtus dicebat: ſaltem quātum ad ſenſum verborum, quia aliàs fruſtra loqueretur eis, & tamen non poſſent ipſi intelligere ſi loqueretur de cōcilio eorum, qui occiſuri erant ipſum, quia Chriſtus nihil dixerat adhuc de morte ſua, nec de peccato eorum, qui occiſuri erant eum. Ideo non poterat intelligere populus, & ſic non loqueretur de hoc. Eadem ratio eſt de conſilio ſpiritus ſancti, & ſanctorum: q̄a Chriſtus adhuc nunquā declarauerat, quomodo peccatores iudicandi eſſent per Deum, & per ſanctos cōiudices, ſed poſtea declarauit infra 19. ergo nō loquebatur de hoc. Item nō cōpetebat hoc Chriſto, quia ipſe intendebat hic aſſignare gradus culpæ in ira per differentiam pœnarum. Si tamen acciperetur reum eſſe concilio, ſicut dictum eſt, nō aſſignaretur gradus in pœnis: quia omnes peccatores condemnabuntur æternaliter per Deum, & per ſanctos, ſibi aſſidētes in iudicio: ergo non eſſet differentia in iſtis peccati gradibus, quia omnes, qui peccarent per iram, & in quocunque peccato eſſent hoc modo rei concilio. Item cum dicitur, ꝙ eſſent rei, ſicut illi, qui fuerunt in cōcilio corū, qui Chriſtum condemnauerunt, non conuenit. Quia iſtud fuit peccatum valde graue, quod dignum eſt gehenna. Ideo non diſtingueretur in gradu per hoc ab illis, qui ſunt rei gehennæ, immo eſſet deterius: quia iſte ſecundus gradus videretur eſſe deterior, quàm tertius, quia qui Chriſtum condemnauerunt non ſolum ſunt digni morte ęterna, ſed etiam ſpecialem pœnæ acerbitatem merentur. Chriſtus tamē volebat hic aſſignare gradus aſcendēdo à leuioribus ad grauiora, vt dicit Auguſt. in lib. de ſermone Domini in monte: ergo non conueniunt illę expoſitiones. Dicendum ergo, ꝙ illę verę ſunt, & tñ Chriſtus non intēdebat id, qđ illę dñt. Sicut ēt verum eſt, ꝙ oēs peccantes per iram punirent̃ ęternaliter: tamē Chriſtus nō intendebat hoc dicere, ſed aſſignare gradus in ira tam in peccato, q̄ in pęna, & dato, ꝙ Apoſtoli dicerēt, ꝙ qui iraſcit̃ fratri ſuo erit reus, ſicut ille q̄ Chriſtum condēnauit, aut fuit in ꝯcilio condēnantiū, ſicut aſſerit Chryſ. eos in ſuis canonicis dicere: tñ non innuitur ex hoc, quòd Chriſtus quādo dixit hic aliquem eſſe reum concilio, quòd intelligeret de illo concilio, ſed debet intelligi ſicut ſupra expoſuimus ſm Aug. ſ. ꝙ ſint gradus peccati, & pœnæ peccati.

Quomodo aſſignatio pœnæ in iſtis gradibus ſtare poſſit.

Quæſtio C L I X.

QVAERITVR circa iſtam aſſignationem in iſtis gradibus pęnæ quomodo poſſit ſtare: nam **A** videtur habere inconuenientia. Primo patet, quia dicitur hic, ꝙ qui iraſcitur reus erit iudicio, & etiam dicitur, ꝙ qui occiderit, reus erit iudicio, & ſic cōſtituitur æqualis gradus pœnæ pro homicidio, & pro ira interiori: & tñ manifeſtum eſt, ꝙ homicidiū eſt multo grauius. *[Primum arg.]* Secūdò patet, quia dr̃, ꝙ qui dixerit: fatue, reus erit gehennæ ignis, & eſſe reum gehennæ eſt maius, q̄ eſſe reum iudicio, cum ponantur hic gradus in iſtis pœnis, vt Augu. dicit, & ēt colligitur ex litera, & ſic maior pęna erit pro ira, quę cōſiſtit in voce, q̄ pro homicidio, quod manifeſtè falſum eſt. *[Secūdum argu.]* Tertiò patet, quia oīs ira poſita hic à Chriſto prohibetur, & ſic eſt peccatum mortale, & oē mortale punitur in gehenna: ergo oībus iſtis gradibus cōpetit gehenna, & non **B** ſpecialiter tertio gradui. *[Tertium argu.]* Quartò patet: quia homicidium, quod dr̃ hic vetitum à lege mortale peccatū eſt: ergo deberetur pro illo gehenna. Dr̃ tñ, ꝙ qui occiderit, reus erit iudicio: ergo non eſt conueniens aſſignatio. *[Quartum argu.]* Aliqui dixerunt, ꝙ iſta aſſignatio graduum non eſt ſm veritatem, ſed debet parabolicè intelligi, ex parabolis aūt, & metaphoris nō licet argui, vt ait Dio in lib. de myſtica theologia, & Ariſt. 2. Poſter.

Dicendum, ꝙ hoc non ſtat: nam hic parabola nulla eſt: Chriſtus nanq; loquebatur hic ad excludendū errorem Iudæorum, vt oſtenderet non in ſolo actu exteriori conſiſtere peccatum. Et ad hoc aſſignauit gradus peccati in ira, & pęnæ correſpondentis. Si tamen intelligerentur iſta parabolicè, nihil eſſet ad ꝓpoſitum: quia Chriſtus non innueret iſtos gradus irę **C** eſſe peccata diuerſa, & pęnas varias eis competere, & ſic nihil diceretur ꝯ Iudęos. Oportet ergo intelligi literaliter, ꝙ in iſtis gradibus irę ſint peccata, & correſpondeant eis pœnę inæquales, ſicut litera exprimit. Item Chryſoſt. improbat poſitionem iſtorum, dicēs: multis hoc graue videtur ſi pro ſolo verbo tantā patiantur pœnam. Propter quod dicunt hoc parabolicè eſſe dictum: ſed timeo ne verbis nos metipſos hic decipiētes illic opere vltimū ſupplicium patiamur. Alij dicunt, ꝙ iſti ſint gradus diuerſi pęnę: & tñ duo primi pertineant ad pœnam temporalem, & tertius ad æternam, qui gradus vocatur gehenna ignis. Sed iſtud non ſtat, vt oſtenſum eſt præc. q. Nā iſti tres gradus à Chriſto aſſignati ſunt peccatū mortale, & mor**D**talia habent pęnā æternam. Item non ſatisfacit hoc, quia in litera dr̃, ꝙ qui occiderit, reus erit iudicio: & tñ homicidium peccatum mortale eſt, & punitur in gehenna. Ideo iſte gradus pœnę ſignatus per hoc, qđ dicitur: reus iudicio, ad futuram pœnam pertinet. Dicendum, ꝙ Chriſtus aſſignauit hic tres gradus irę, & in omnibus eſt peccatum mortale, vt oſtenſum eſt ſup. q. 156. & 157. ideo neceſſe eſt, ꝙ oīb. reſpondeat pœna æterna: Chriſtus autem non ſolū voluit oſtendere pęnam æternam correſpondētem eis, ſed principaliter voluit oſtendere differētiam grauitatis. Et quia non poterat hoc oſtendi in præſenti vita, quia pęna æterna non ſentitur à nobis in pręſenti, voluit Chriſtus hoc oñdere per tres gradus eius, qui de pec**E**cato condēnandus eſt, ſm quos malè, & peius, & peſſimè ſe habet, vt oſtenſum eſt pręc. q. Ideo nō eſt credendum, ꝙ pro aliquo iſtorum peccatorum det̃ pęna, i. gehenna, & pro alijs non, ſed pro omnib. ibi dat̃ pęna ſi homo in illis decedat: & tñ gehenna nō accipit̃ hic, vt dicit infernum, vel pęnam ęternā, vt ſolemus cōiter accipere, ſed prout dicit executionē ſententiæ, quæ fiebat inter Iudæos in gehenna, ſiue gehennon, q̄ erat vallis quædam iuxta Ieruſalē, vbi corpora cremabant̃, vt Rabanus dicit: Chriſtus aūt accepit exēplum ꝯueniēs eis, quib. ꝑdicabat: q̄a oēs nouerāt illum locū, & q̄d ibi fieret, velut ſi diceret: reꝰ erit patibuli, q̄a ibi eſt locus vbi latrones ſuſpenduntur.

Conſi-

Considerandum etiam, ꝙ in peccatis nō sunt solum tres gradus differentiæ in culpa, & in pęna, sed multiplicantur in infinitum. Quia sicut peccare fit infinitis modis, vt dicitur 2. Ethi. ita, & contingit vnū peccatum excedere alterū in grauitate infinitis modis, & ita in pęna correspondenti peccatis cum iustè inferatur, & ab eo, qui scit moderari pęnam ſm differentiam culpæ poterit variari pęna in infinitum pro peccatis diuersis. Ideo non est possibile dari gradus tot, quot sunt differentiæ pęnarum, & peccatorum, cum non sint modi determinati, quib. peccata, & pęnæ se excedant adinuicem. Nec posuit hic Christus tres gradus pęnę, quasi non essent plures, sed quia posuit tres gradus peccatorū inęqualiū posuit tres gradus pœnę corrñdentis. Et si voluisset ponere multa peccata posuisset plures gradus diuersitatis pœnæ.

Declaratio. Cōsiderandum ēt, ꝙ non ponunt̄ hic isti tres gradus pœnæ, quasi dicant aliquam penā, quia nullam pęnā dicunt correspondentem peccato: nam esse reū iudicio nulla pęna est, & esse reum concilio: esse autem reum gehennæ ignis non est pœna, sed obligatio ad pęnam. Et tamen si accipiatur pro ipsa pęna adhuc non est pęna correspondens alicui peccato, quia gehēna, vt Christus hic accipit, dicit pęnā tēporalem, quę non dat̄ à Deo pro peccato mortali, sed ęterna. Sunt tñ tres modi mali status, quos habet homo, cōtra quē de crimine agitur; & quia isti tres modi erāt manifesti apud Iudæos, & sciebāt quantum mali addebat vnus modus super alterum, posuit eos ad signandum tres gradus inæquales pœnæ correspondentis tribus gradibus iræ.

Ad 1. arg. Ad primum dicēdum, ꝙ esse reum iudicio non est aliqua pœna, sed voluit Christus designare per hoc quendam gradum pęnæ correspondentem iræ, quæ in solo animo consistit. Et dicēdum, ꝙ non est æquale peccatum ira animi, & homicidium, & maior pęna debet̄ pro homicidio. Et tñ ponit̄ hic de vtroque, ꝙ erit reus iudicio, quia non accipitur eodem modo esse reum iudicio. Nam cū dicitur: qui occiderit, erit reus iudicio, intelligebatur de iudicio temporali. Nā eo ipso, ꝑ quis occidebat alium, siue iustè, siue iniustè occideret, reus erat iudicio, quia cum iste actus de se esset malus tenebatur respondere homicida in iudicio, seipsum defendendo, ꝙ iustè egisset, alioquin occidebatur. Teneri aūt ad se defendendum in iudicio erat esse reum iudicio, & accipiebatur ibi propriè, & sine metaphora. Cum autem dr̄, ꝙ qui irascitur, reus est iudicio, accipitur per metaphoram, vt ꝑ hoc designetur quædam pęna determinata ꝑ isto peccato, q̄ non est esse reum iudicio, sed iam tolerare executionem sententiæ. Habet se tñ proportionaliter ista pęna ad pœnas correspondētes duobus peccatis sequētibus, sicut se habet esse reum iudicio ad esse reū concilio, & esse reum gehenna. Nam sicut esse reum iudicio est minimum malum inter hæc tria, ita minimū peccatorum horum trium est irasci solū in aīo, & minima pęna triū pęnarū est, q̄ isti peccato debet̄.

Ad 2. arg. Ad secundum dicendum, ꝙ ēt accipitur æquiuocè esse reum iudicio, & esse reum gehenna, cōparando iram, q̄ est in verbo ad homicidium. Si.n. compararetur ira in verbo ad iram in solo aīo, & iram in verbo significatiuo ad iram in verbo non significāte aliquid determinatè est cōparatio vniuoca: quia in omnibus istis trib. accipitur iudicium, concilium, & gehenna per metaphoram. Ideo sicut si literaliter, & sine metaphora acciperentur, hoc esset maius esse reū concilio, q̄ iudicio, & maius esse reum gehenna, quā concilio. Ita nunc cum accipiantur per metaphorā in omnibus eis erit deterius esse reum concilio, quā iudicio, & esse reum gehenna est deterius, quàm esse reum concilio, cum tamen esse reum iudicio in homicidio accipiatur sine metaphora, vt ostensum est. Et in istis tribus accipiuntur iudicium, concilium, & gehenna per metaphoram. Poterit esse grauius esse reum iudicio, vt competit homicidio, quàm esse reū gehenna, vt competit iræ verbali. Quod autem accipiatur per metaphoram iudicium, concilium, & gehenna in his tribus apparet. Quia qñ propriè assumūtur ista non possunt competere diuersis peccatis, sed eidem peccato: quia ista non dicunt diuersas pœnas, vel diuersos modos procedendi in delictis, sed diuersos status eiusdem causæ, quia pro eodē delicto principio fit discussio, quod est iudicium: deinde sentētia fert̄, quod ad concilium pertinet, ad extremum executioni traditur, quod gehennam ignis significat. Cuilibet ergo delicto ista tria competunt, & tamen hic assignantur tribus delictis: ideo comparatio est ꝑ metaphoram. Homicidio autem omnia competūt, quia qui occidit à principio, reus est iudicio antequā constet an iustè, vel iniustè homicidium patratū est. Postquam verò constiterit, incipit esse reus concilio: quia iam super sententia concilium fit, scilicet, qua pœna punietur, hac verò prolata, nihil nisi executio manet, & sic est homicida reus gehenna. Dicitur tamen hic, ꝙ qui occidit reus est iudicio, quia ipso iure reus est iudicio, id est, tenetur ad se defendēdum in iudicio, ne condemnetur. Non est tamen homicida ipso iure reus concilio, nec gehenna. Quia etiam si homicidium notoriè commissum est adhuc audiri debet homicida in iudicio, quia potest esse, ꝙ iustè egerit. Et tamen quantuncunque iustè egerit semꝑ tenetur se defendere in iudicio, cum occidere hominem materialiter sit delictum quoddam. Ideo rectè dictū est, ꝙ, qui occidit est reus iudicio, & non dictum fuit, ꝙ est reus concilio, vel gehenna. Et tñ vtroque reus erit si de peccato constiterit. Accipiendo autē in eo casu, in quo homicida est reus gehenna, & qui dicit fratri suo: fatue. est reus gehenna. Dicendum, quod adhuc non accipitur gehenna eodem modo, quia in homicida accipitur propriè pro ipsa executione sententiæ. In eo autem, qui dicit: fatue, accipitur per metaphoram, vt supra dictum est. Et dato, ꝙ in quolibet istorum trium graduum irę acciperemus iudicium, concilium, & gehennam, adhuc non essent æqualia homicidio, scilicet, quia quodlibet istorū est delictum, vt irasci fratri suo, non posset esse reus iudicio, qui irascitur, & postea idem esset reus cōcilio, & deinde gehenna, & tamen gehenna debita isti non esset æqualis gehennæ debitę homicidæ. Hoc innuit August. in lib. de sermone Domini in monte, dicēs: Quis autem dixerit quo grauiori supplicio punitur homicidium, si gehenna ignis punitur conuitium? Quasi dicat: conuitium, siue iniuria verbalis, vt dicere alicui: ò fatue, punitur gehenna, & per hoc signatur pœna grauissima: quid ergo erit grauius supplicium, quo puniatur homicidium? Quasi dicat: nō facilè apparet. Ideo respondet dicens: Cogit intelligi esse differentiam gehennarum, id est, ex hoc cogimur ponere esse diuersas gehennas, id est, diuersas pęnas, & inęquales significatas per gehēnam: quia aliàs non possemus dare quomodo cōuitium & homicidium, quę sunt peccata inęqualia puniantur inęqualiter à Deo. Aliter potest dici, sicut supra dicebatur, ꝙ istud argumentum sublatum est, quia in homicidio, vel in alio delicto, quod legibus humanis punitur, esse reū gehenna, accipitur propriè prout est executio sententiæ: in eo autem, qui dicit: fatue, accipit per metaphoram. Cum autē dr̄, ꝙ in quolibet istorū trium possunt distingui ista tria. Dicendum, ꝙ ꝑpriè non possunt. Nam ista tria significant tres status eiusdem

dem causæ iudicialis, vt dictum est. Et hoc non competit, nisi iudicio humano, in quo fit discussio, & sententia. In diuino autem iudicio non fiunt ista, qa peccata sunt ibi cognita, & sententia iam lata est per ipsam legem Dei. Ideo ex hoc, ꝙ homo moritur sententiam habet absolutoriam, vel cōdemnatoriam: ideo non restat, nisi executio. Secus autem in iudicio humano, vbi crimina nō sunt nota. Ideo isti tres status non competunt, nisi illis criminibus, de quibus iudicatur in iudicio humano. Et tamen de istis tribus, scilicet, irasci, & dicere, racha, & fatue, non fit iudicium humanum, saltem de primo, quia non peccat cōtra legem humanam quis per hoc, ꝙ habet prauam cogitationem, vel malum affectum, quia secundum leges humanas peruersæ cogitationis nemo pœnā meretur, vt patet ff. de pœnis. l. cogitationis. In iudicio autem Dei puniuntur ista tria peccata. Et tamen ibi nō est iudicium concilium, & gehenna, sed solū executio. Ideo non possunt adaptari alicui istorum triū, scilicet, irasci, & dicere racha, & fatue ista tria simul, s. iudicium, concilium, & gehenna, sed cōpetunt homicidio, eo ꝙ est crimen, de quo agitur in iudicio humano: ideo nullum istorum trium, quæ Christus posuit potest comparari homicidio quantum ad iudicium, concilium, & gehennam. Ad tertium dicendum, ꝙ isti tres gradus iræ à Christo positi dicunt peccatum mortale, & pro eis est pęna æterna, inęqualis tamen, quia ipsa sunt peccata inæqualia. Ideo dicendum, ꝙ accipiendo gehennam pro inferno omnib. tribus competit. Et tamen Christus non accepit sic, sed est metaphora sumpta à tribus statibus causæ criminalis, quorum pessimus est gehenna ignis, quę importat executionem sententiæ. Et illa gehenna propriè non competit alicui istorum trium graduū irę, quia non agit de eis in iudicio humano, vt in solutione pręced. articu. dictum est: Christus autem pręsupposuit hic, ꝙ peccata in istis trib. gradibus puniri debebant æternaliter, & tamen non voluit principaliter ostendere pœnam debitam eis, sed differentiam, siue inæqualitatem in pœna. Et ad hoc assumpta est ista metaphora de tribus statibus causę criminalis, vt dictum est sup. & etiam pręce. quęst. Ad quartū dicēdum, ꝙ pro homicidio est quis reus iudicio, & est gehenna. Potest tamen gehēna accipi dupliciter. Vno modo pro inferno, alio modo pro executione sentētię in causa criminali. Et vtrunque competit homicidio. Nam inquātum est peccatum mortale punietur homicida pro eo in inferno: & inquantū de eo agitur in iudicio humano postquam constiterit de delicto feretur sentētia, & executioni tradetur. Quod est esse reum gehenna. Cum autem dicitur, quòd qui occiderit erit reus iudicio: non solum iudicio, sed etiam concilio & gehenna reus erit. Et tamen dr: reus iudicio, quia ipso iure occisor est reus iudicio, & non est reus concilio, nec gehenna, quousque fiat discussio causæ, vt supra in ista quæst. ostensum est.

Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens, offeres munus tuum.

Si ergo offers munus tuum. Supra fuit posita declaratio Christi ad quoddam diuinum præceptū, s. de homicidio: hic autem infertur duplex correlarium. Primum respicit placationem diuinæ offensæ. Secū-

A dum respicit euasionem pęnæ infligendæ ibi: Est cōsentiens. Circa primum dr. *Si offers munus tuum*. Christus ostenderat iram esse peccatū quocunque, siue in animo, siue in verbis, siue in facto. Et quia contingit hominē sępe peccare ꝯ proximum per iram, & per hoc tenetur ad satisfactionem, & quia opera facta ab hoīe in peccato mortali, non sunt promeritoria vitæ æternæ, Christus dat nobis consilium, ꝙ faciamus opera nostra bona semper in charitate. Et quia siqs offendit proximum per irā tenetur ei reconciliari, & satisfacere, & quandiu non vult si pōt, manet in peccato: ideo Christus inferendo istud correlarium dat cōsilium, dicens, ꝙ si quis offendit proximum suum in aliquo, & vult offerre munera sua Deo ad altare, B ad hoc, ꝙ illa offerantur in charitate, & sint meritoria debet dimittere munera apud altare si recordetᵗ tunc de offensa, quam proximo intulit, & ire ad ꝓximum, & reconciliari ei, & tunc veniet ad offerendū: eritque in charitate, & proficiet ei oblatio, quod nō faceret si maneret adhuc in odio fraterno: dicitur ergo. *Si offers munus tuum ad altare*. Idest, munus voluntariū. Loquitur. n. Christus de oblationibus ſm cōsuetudinem veteris testamenti. Erāt autem ibi quędam oblationes ex necessitate, sicut pro peccatis fiebant oblationes, & sacrificia, Leuitici 4. & 5. etiam pro cōsumatione votorum sicut in Nazareis, qui in fine voti offerebant sacrificia, qñ erat votum tēporale, Numeri 6. Etiā qñ Nazaræus pollueretur, & deberet vo- C tū reincipere. e. c. Sic ēt qñ quis incurrebat immunditiam lepræ si sanaretur offerebat postea sacrificia, Leuit. 14. Ideo Christus leproso à se mundato, dixit, ꝙ ostenderet se sacerdotibus, & offerret pro sua mundatione munus, quod in lege præcipiebatur, infra 8. Etiam si mundaretur vir fluens semine, vel mulier fluens sanguine extra tempora menstruorum offerebant sacrificia, Leui. 15. Mulier ēt post partum offerebat sacrificia, Leuit. 12. sicut fecit Domina nostra, Lucæ 2. sacerdotes etiam qñ consecrabantur sacrificia offerebant, Exo. 29. & Leuit. 8. & sic de similib⁹. Istę erant oblationes personales, q̄ fiebant ex necessitate legis pręter alias, quæ erāt cōes, & fiebant in tēplo pro toto populo, s. sacrificia quotidiana, & oblationes, & sacrificia festiuitatū, Nu. 28. 29. & Leu. 16. D & 23. Erant ēt aliæ personales, de quib. supra dixim⁹ sicut offerre decimas, & primitias, & redimere primogenita hominum, & pecorum, Num. 18 alię erāt oblationes spontaneę, qñ quis volebat ex voto, & sine voto offerre aliquid Dño. De voto patet Leui. 27. & Num. 34. oblationes autē sine voto erant aliqñ de aīalibus, & vocabanᵗ sacrificia, quę erant triplicia, s. holocaustum, hostia pacifica, & hostia pro peccato. De ritu holocaustorum patet Leui. 1. De ritu hostię pacificæ, Leui. 3. de ritu hostiæ pro peccato, Leuit. 4. & 5. & 6. Si non erant animalia, sed panis, vel farina erant multi modi oblationes, s. de clibano, de craticula, & de sartagine, de quib. Leuit. 2. Hæc. n. offerebāt E Iudæi ſm legem. De oblationibus aūt quibuscūque, ad quem pertinerēt an ad sacerdotes, vel ad sanctuarium, & quæ ad sacerdotes, & quomodo diuidebanᵗ inter eos, & an aliquid pertineret ad leuitas, declaratum est Nu. 5. & Leui. 6. Dicitur. *Ad altare*. Quia oblationes Iudæorum semper fiebant ad altare, nisi ipsæ decimæ, quę à Leuitis colligebātur, & ad ipsos solos pertinebant Nu. 18. Et intelligendum est hoc de omnibus illis oblationibus, quarum pars poterat in altari cremari. Nam qñ animalia offerebanᵗ, ipsa, vel aliquid eorum cremabanᵗ in altari, aut saltem occidebanᵗ apud altare, & fundebatur sanguis eorum ibi. Quod dicitur propter sacrificium pro peccato oblatum pro summo sacerdote, vel pro populo, pro quibus

bus offerebatur vitulus, & adeps cremabaẽ in altari. Totum autem corpus cremabatur extra castra. Quæ autem cerimoniæ circa hoc fierent in singulis sacrificijs, patet Leuit. 1. & 3. & 4. Si autem offerretur panis, vel farina quocunque modo aliqua particula illius cremabatur in altari, & reliquum pertinebat ad sacerdotes, Leu. 2. & 6. Si autem offerretur pecunia, vel aliquid, cuius nulla pars posset cremari in altari, non oportebat offerri ad altare, & tamen consuetudo erat, ꝙ offerretur ad altare. Pro hoc considerandum, ꝙ Iudæi quando offerebant, aut volebant, ꝙ esset oblatio pro ministris templi, vel pro ipso templo ad vsus eius. Si autem pro templo, non offerebāt ad altare, nec dabant manibus sacerdotum, sed mittebant munera in quandam arcam templi, quæ vocabatur gazophylatium, idest, conseruatrix pecuniarũ, 4. Reg. 12. & de illa arca nihil accipiebant sacerdotes, aut Leuitæ in vsus suos, sed omnia expendebaẽ ad vsus templi in restaurando vetera, & reficiendo, quæ corruerant. In istud gazophylatium mittebant Israelitæ munera, quando veniebant in templum. Vnde dicitur Luc 21. ꝙ Christus respiciens in templum vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylatiũ, & approbauit munus viduæ, quod ex meliori intentione erat, & ex maiori paupertate. Si autem offerēs volebat, ꝙ esset munus ad vsus sacerdotũ offerebat illud manibus sacerdotis ad altare. Ratio huius est, quia ea, quæ offerebantur ad manus saderdotis pertinebant ad sacerdotes, Num. 5. scilicet: omnes primitiæ, quas offerunt filij Israel ad sacerdotem pertinēt, & quidquid in sanctuarium offertur à singulis, & traditur manibus sacerdotis ipsius erit. Et dicitur ad altare, quia cōiter offerebantur munera ad altare, quę in vsum sacerdotis cedere debebant, vt dictum est. Et intelligitur de altari holocaustorum: nam ad altare thymiamatum non fiebat aliqua oblatio. Erant. n. ista duo altaria in sanctuario, s. altare thymiamatũ, quod erat paruum, s. vnius cubiti in longitudine, & alterius in latitudine, & duorum cubitorum in altitudine, & erat vestitum laminis aureis, Exod. 3. & sic erat totum opertum auro: ideo aliquando vocatur altare aureum. Istud erat intra sanctuarium ante vallum sancta sanctorũ, & ibi sacerdotes cremabat thymiama bis ĩ die mane, & vespere. Exo. 30 Et ad istud altare nunquam laici accedere poterāt, quia erat intra sanctuarium, ad quod laici non ingrediebantur: immo non licebat eis, nec leuitis videre istud altare nudum, & alia vasa, quia morerentur, Num. 4. Aliud erat altare holocaustorum, quod erat ad hostium tabernaculi intra atrium, & istud erat maius factũ de lignis sethim, & opertum laminis ęneis vsq; ad quādam partem suam, & vocabantur illæ lamiæ craticula ænea. In hoc altari cremabantur omnia sacrificia, & oblationes Israelitarum, & ad istud accedebāt ipsi. Nam quando quis offerebat sacrificium aliquod iubebatur accedere ad istud altare, & ibi sacerdotes suscipiebant munera de manu eis. Leui. 1. 3. & 4. & vocabatur istud altare holocaustorum, quia in eo holocausta, & cætera sacrificia cremabantur, inter quæ holocausta erant præcipua, & aliud vocabatur altare thymiamatum, quia in eo bis in die cremabaẽ thymiama, Exod. 30 Christus autem vocauit hic altare ipsum altare holocaustorũ quasi nullum aliud esset. Et hoc, quia de alio nullum dubium erat, cum super illud nunquam fierēt sacrificia, nec accedere possent vnquam laici illuc ad offerendum, nec ad videndũ illud. *Et ibi recordatus fueris*. Si autem offerens munus nō recordatur se debitorem esse proximi in aliquo, & ob hoc non petit reconciliari cum bona consciētia munus offert. Si tamen recordetur se debitorem

F esse, debet recōciliari, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, idest, aliquis homo: Nam omnis homo vocatur frater, qui proximus est. Omnes autem proximi sunt, & ob hoc omnes homines inter se fratres sunt. Sic dixit Christus infr. 24. oēs vos fratres estis, & patrem nolite vocare vobis super terram, q. d. Deus est pater omnium vestrum. Et dicitur: habet aliquid aduersum te, idest, habet obligationem contra te, qa tu ei aliquid debes, s. quia iniuriam intulisti, & es debitor, s. obligatus ad satisfaciendum. *Relinque ibi munus tuum ante altare*. Ex hoc appparet, ꝙ ipsa recordatio erat, quando homo iam offerebat munus. Si autē in domo sua recordaretur antequam ferret munus in sanctuarium, nō oportebat relinqui munus ante al-

G tare, sed antequam portaretur in sanctuarium recōciliari fratri: Nunc verò, quia recordatio fit, quādo quis iam offert munus debet illud relinquere ante altare nondum oblatum, sed postea illud offerret. *Et vade prius reconciliari fratri tuo*. Idest, reduci cum eo in charitate, & concordia, cum prius essetis discordes, vel saltem iste, qui recōciliari debet erat alterius debitor, & per istud debitum manebat in peccato mortali quousque solueret, vt infra dicetur. *Et tunc veniēs*. Scilicet, postquam reconciliatus fueris. *Offeres munus tuum*. Scilicet, quod reliqueras ante altare, & tunc ibi proficiet, quia reductus es in charitatem cum proximo tuo.

H *Qui tenentur ad istam reconciliationem. Quæst. C L X.*

QVAERITVR, qui tenentur ad istam reconciliationem. Aliqui dicunt, ꝙ oēs illi, qui sunt in aliqua discordia, vel inimicitia tam offendētes, q̃ offensi, quia mutuo irascuntur. Et patet hoc, qa istud dependet à præcedenti tanquam correlarium: Christus autem dixerat sup ꝙ irasci fratri faciebat hominem reum iudicio, idest, erat peccatum: ideo quādiu maneret homo in illo erat in malo statu. Et ad hoc, ꝙ proficiant opera bona tunc facta, oportet relinqui peccatum mortale, & ad hoc, qui iratus est debet irā deponere, & reconciliari fratri, & tamen irascit homo cōtra illum, qui offendit ipsum, cum ira sit appe-

Primum argu.

I titus vindictę, vt in pręcedentib. dictum est: ergo ad illum, qui offensus est ēt pertinebit ista lex, s. vt reconciliari debeat anteq̃ munus offerat: alioquin non videreẽ hoc consonare literę, quę tractauit de peccato iræ. Itē patet, quia dicit Aug in lib. de sermone Dñi. Si irasci non est fas fratri, aut dicere: racha, aut, fatue: multo minus in animo tenere aliquid, vt in odiũ indignatio conuertatur. Et sic innuit, ꝙ ista recōciliatio sit quædam depositio iræ: & tamen irascitur, qui offensus est, & non qui iniuriam intulit: quia potius pœna inflicta quietat impetum irę delectationem ꝑ tristitia faciens, 4. Ethi. ergo ad illum, qui offensam recepit, etiam pertinebit ista reconciliatio. Item Hier. dicit: nō dixit: si tu habes aliquid aduersum fratrem

Secūdum argu.

Tertium argu.

K tuum, sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, vt durior tibi reconciliationis ponatur necessitas. Ecce manifestè vult, ꝙ non solum ille, qui iniuriam intulit, debet reconciliationem petere ab eo, cui intulit, sed ēt passus iniuriam debet reconciliationem petere ab eo, qui sibi intulit illam. Et ista vocatur durior lex reconciliationis. Nam ꝙ ille, qui aliquem læsit reconcilietur ei, nō est durum, quia qui iniuriam fecit humiliari debet, & remissionem petere. Quòd tamē qui iniuriam passus est recōciliationem petat ab eo, qui sibi illam intulit, est durius: ideo vocatur durior reconciliationis necessitas.

Dicendum, quòd istud intelligitur de illo, qui iniuriam intulit, vel aliquo modo tenetur alteri, ita, vt charitas

Rñ. ad q̃stum. q.

charitas inter eos non seruetur ex parte vtriusque, vel ex parte alterius eorum. Qui autem iniuriā passus est, vel cui aliquid debetur non tenetur ad petendam recōciliationem, quia nemo obligatur propter bonum opus ad aliquid, & maximè quando est pœnale, quia tunc grauaremur propter bonum. Etiam non obligatur, qui malum passus est, quia tunc esset addere pœnam pœnæ, quod est inconueniens. Sed solum tenetur ille, qui iniuriam intulit, vel q debet. Et rō est, quia ista reconciliatio fieri iubetur, vt exeat quis de peccato mortali, de quo exire non posset nō faciendo eam. Si tamen quis passus est iniuriam non peccauit, ideo non tenetur petere recōciliationem. Et dato, ꝙ pro iniuria suscepta iratus fuerit, vel oderit inferentem, non tenetur petere reconciliationē, quia potest de peccato exire sine reconciliatione petita. Nam licet odium suum, vel ira esset peccatum mortale, vtpotè, quia desideraret pœnam proximi, vt ipse gauderet in ea, & placaretur cor eius, quia tamen ipse nihil mali intulit proximo, sed solum passus est potest per solam detestationem odij, vel irę dimittere peccatum mortale, & tunc erit in gratia. Et tamen lex reconciliationis imponitur, vt tollat peccatum mortale: ergo solum intelligitur in illis, qui iniuriam intulerunt, vel qui ad aliquid tenentur, & non in eis, qui passi sunt, sic dicit Augu. lib. de sermone Domini in monte. Et hoc est, quod dicit litera: *Si frater tuus habet aliquid aduersum te*. Idest, habet aliquid, quod possit tibi iustè obijcere: istud autem nō habet nisi ille, qui passus est, vel cui debetur: ideo non tenetur ad recōciliationem nisi ille, qui debet aliqd, siue iniuriam fecit. Ad primum dicendum, ꝙ istud hic dictum dependet ex præcedentibus de ira dictis: & tamen non intelligitur de illo, qui contra alium iram habet, scilicet, qui offensus est ab eo, sed de illo, qui intulit iniuriam: nā sicut ille, qui offensus est iā iram habet, ita ille, qui iniuriam intulit, iram, vel odium habebat contra eum, cui intulit, & propter hoc intulit, & sic conuenienter ponit hic quasi correlarium ex dictis de ira, q. d. Per iram, quam homo concipit contra fratrem suum offendit eum, dicendo, racha, vel fatue, aut realiter nocendo, & ex hoc illata est iniuria fratri. Ideo ille, qui intulit eam commotus ira debet reconciliationē petere, & nō alius. Ad secundum dicendum, ꝙ non licet haberi odium contra fratrem, sed dimitti. Quod etiam potest intelligi de eo, qui iniuriam intulit, quia sæpe tam inferens, quàm ei, cui illata est, se mutuo oderunt: & tunc petenda est reconciliatio ab isto, qui iniuriam intulit, ne lōgo tempore sic maneat: quia ira diuturna dicitur transire in odium. Et hoc est, quando qui iniuriam intulit credit se benè egisse, vel etiam si nō credat, non vult alteri humiliari, sed vult ei malum, vt pereat, & tunc transit ira in odium, & ne hoc fiat petenda est reconciliatio. Ad tertium dicendum, ꝙ non tenetur petere reconciliationē, qui aliquid passus est, quia istud esset omnino irrationabile obligare hominem ad talia, sed loquitur Hieron. de perfectione, quia magna perfectio est, quòd ille, qui iniuriam suscepit, reconciliari petat ei, qui sibi illam intulit, de necessitate tamen non tenetur, quia esset iniustum. Et cum dicitur, quòd frater noster habet aliquid aduersum nos, potest dupliciter intelligi: vno modo, quòd habet aliquid. s. ꝙ iustè possit obijcere contra nos, sic dicit Aug. Tunc enim ipse habet aduersum nos, si nos eum in aliquo læsimus, scilicet, qa habet ius querelę, & petendi satisfactionem de malo, quod intulimus. Et ita propriè accipitur, quòd frater noster habeat aliquid aduersum nos. Alio modo, quòd ipse fecit aliquid contra nos, scilicet, iniustè, & hoc habet contra nos, idest, hoc habuit, siue fecit. Et istum modum accipit Hieron. Et non est tam conueniens sicut modus, quem accipit Augus. Et tāmen verum est, ꝙ dicit Hieronymus, non tamen de necessitate, sed de perfectione. Christus autē loquebatur de eo, quod tenebamur facere ad euitandum peccatum mortale, vel aliqua magna inconuenientia: ideo intelligitur de iniuriā passo, qui habet aliqd contra iniuriatorem. Sic dicit August. in libro de sermone Domini in monte. Tunc enim ipse habet aduersus nos, si nos eum in aliquo læsimus. Nam nos aduersus illum habemus, si nos in aliquo læserit, vbi non est opus pergere ad reconciliationem. Non. n. veniam postulabis ab eo, qui tibi fecit iniuriam, sed tātum dimittas, sicut dimitti à Domino cupis, quod ipse commiseris. Ecce manifestè apparet, quòd iniuriam passus non tenetur reconciliationem petere. Si autem velit petere, est magna perfectio. Sic dicit Chrysost si autem ille te læsit, & prius rogaueris, magnam habebis mercedem. Hoc autem est non propter seipsum, quia qui iniuriam suscepit reconciliari non indiget, quia proximo nihil debet. Etiam in corde suo securus est, cum possit esse sine peccato, ēt non petēdo reconciliationem, sed hoc facit propter proximum, quia ille est extra charitatem, quando reconciliationem non petit, cum teneatur eam petere. Et sic, qui petit reconciliationem ab iniuriatore, lucratur animam illius. Qui facit eum reduci ad charitatem, qui aliàs ad eam non reduceretur, vt dicit Chrysost. in quadam Homilia.

Quare iubetur fieri reconciliatio, & quomodo pertineat istud ad præcedentia. Quæstio CLXI.

QVAERITVR, quare iubetur fieri reconciliatio, & quomodo pertineat istud ad pręcedētia. Dicendum, quòd Christus iussit fieri reconciliationem, vt opera nostra bona non pereant: nam quando quis facit bona opera in mortali existens, illa pereunt, quia non sunt meritoria vitæ æternæ, vt dicetur inf. quæst. 171. Christus autem volebat, quòd omnia opera nostra bona proficerent nobis ad augmētum meriti: ideo posuit ad hoc viam, scilicet, ꝙ recōciliemur fratribus Et est istud remedium speciale, q̄tum ad vnum causatum, s. quando quis peccauit cō tra alterum, & est in peccato quādiu non satisfacit, vel quandiu manet charitas perdita per peccatum commissum, & tunc requiritur reconciliatio, quia per illam redit charitas, quæ perierat. In alijs autem peccatis, in quibus non peccatur cōtra proximum, sed contra solum Deum, non est reconciliatio faciēda, de qua hic dicitur: quia ista solum fit ad hominē. Ideo in alijs peccatis solum requiritur, ꝙ homo recedat ab eis abijciendo ea à proposito suo. Et p hoc incipiunt opera sequentia esse meritoria tanquam facta in charitate, & sic principaliter per istam reconciliationē tollitur discordia, & inimicitia hominū. Deus autem exaudire eos non vult quandiu sic manent. Ideo hortatur eos ad reconciliationem, vt iustè ipsos exaudire possit. Sic dicit Chrys. super Matt. Ecce à discordantibus Deus sacrificiū accipere non vult. Hinc ergo perpendite quantum sit malum discordię, pp quod illud abijcit, per quod culpa relaxatur, idest, abijcitur sacrificium, per quod Deus solet homini remittere peccatum. Et sequit: vide autē misericordiam Dei, qn̄ vtilitates nostras amplius aspicit, q̄ suos honores. Plus enim diligit concordiam fidelium, quàm munera. Quandiu. n. fideles homines aliquam dissensionem habuerint, munus eorum nō suscipitur, oratio non exauditur. Nemo enim inter duos

duos inimicos potest esse fidelis amicus amborum. Ideo Deus non vult esse amicus fidelium, quandiu inter se fuerint inimici: hoc autem licet sit pręcipuè ad tollendam inimicitiam, tamen interdũ est reconciliatio, vbi non est inimicitia, sed solum debitum, quod tollit charitatem, vt dicet inf q. 170. Cum aũt dr̃, quõ pertinet istud ad præcedentia: dicendum, ꝙ infertur ex illis quasi correlarium. Nã præcipuè fit reconciliatio ad tollendam inimicitiam causatam per iniurias illatas. Et hoc fit pręcipuè per iram, quia ex ira, & odio, & inuidia homo nocet alteri. Manifestiores autem iniurię fiunt per iram. Ideo cum dictũ sit supra de ira, quæ est in corde, & in voce, dicit hic de reconciliatione, scilicet, quia ex ira iniuriæ sequũtur, de quibus reconciliatio petenda est.

An istud, quod dicitur de reconciliatione, sit præceptum, vel consilium. Quæstio CLXII.

QVAERITVR, an istud, quod dr̃ de reconciliatione sit pręceptum, vel consilium. Dñt quidam, ꝙ est pręceptum, quia exire de peccato mortali pręceptum est, & tamen qui tenetur ad reconciliationem petendam, quandiu illam non petit, manet in peccato mortali: ergo præceptum est reconciliari. Item nihil est, per quod Deus non exaudiat nos nisi per peccatum mortale. Nam mortale peccatũ diuidit inter hominem, & Deũ. Isaię 59 Non est abbreuiata manus Domini, vt saluare nequeat, nec aggrauata auris eius, vt non exaudiat. Sed iniquitates vestræ diuiserunt inter vos, & vestrum Deum. Et tamen non petens reconciliationem non exauditur, & sacrificium eius non suscipitur, vt dicit Chrysost. ergo præceptum est de reconciliatione: quia peccatum est non reconciliari.

Dicendum, ꝙ reconciliari proximo simpliciter præceptum est, reconciliari tamen ei quando offerimus munera ad altare consilium est. Primum patet, quia illud quod est de necessitate salutis pertinet ad pręcepta. Exire autem de peccato mortali est maximè necessarium, & tamen per recõciliationem exit de peccato mortali ille qui prius erat in odio fraterno, vel qui in aliquo erat ei debitor contra charitatẽ. Talis autem reconciliatio necessaria est: ideo aliquando recõciliari est necessarium, & sub pręcepto cadit, sicut dimittere aliquando peccatum mortale. Secundum patet, scilicet, quia reconciliari fratri qñ offerimus munus ad altare nõ est de necessitate: ideo nõ cadit sub præcepto, sed solum proficit ad hoc, vt opera nostra Deo accepta sint. Et isto modo põt vocari de necessitate, scilicet, sub conditione ad hoc, ꝙ opera nostra sint accepta, quæ nullo modo acceptabuntur, nisi facta reconciliatione: & tñ aliàs non est necessarium, nec est præceptum, quia tunc si quis offerret munus, & non reconciliaretur fratri, per hoc peccaret mortaliter, quod falsum est. Nam solum perdit mercedem suam, sed non peccat. Quod patet quia si peccaret iste, qui non reconciliaretur fratri, aut hoc esset, quia non reconciliari ei est peccatum, vel quia nec reconciliari ei obligabatur. Primũ non stat, quia tunc quocũque tempore peccaret homo, qñ maneret in peccato mortali, quia non exibat de illo. Et quia nulla pars temporis est, in qua homo de peccato exire non possit, nulla pars temporis esset postq̃ homo peccauit, in qua non semper peccaret, si nõ exiret de peccato. Istud est inconueniens, quia essent infinita peccata hoĩs, & nesciret homo quot peccata haberet, & dormiẽdo homo peccaret, idest, qñ dormiret, qa etiam tempore illo poterat exire de pecato. Istud autẽ falsum est, quia postq̃ quis pecca-F uit, siue per cõmissionẽ, siue per omissionem, vsque quo exeat de peccato, vel moriatur in illo, peccatũ vnum est: manere tamẽ in illo maiori tempore, vel minori aggrauat: quia est circunstantia actus, & non multiplicat actũ in numero, s. ꝙ per hoc, ꝙ quis manet in peccato maiori tempore, plura peccata agere dicatur, sed solum illud vnũ est grauius, quàm aliàs, scilicet, manendo pauco tempore in illo. Secũdum etiam non stat, quia non est tp̃s determinatũ, in quo homo debeat exire de peccato, qñ offert munus ad altare: ideo non peccabit etiam si non reconcilietur tunc. Item patet, quia si tunc non offerret munus, non peccaret, etiam si pro ipso tempore non reconciliaretur: ergo si offerat munus, non peccabit: quia G tũc bonum opus causaret in homine peccatum, qđ non esset si non faceret illud bonũ opus. Et istud est irrationabile, quia tunc melius esset non offerre munus ad altare, quàm offerre, quod est absurdũ. Quia sic cessaret homo ab omni opere bono, quãdiu est in mortali, & hoc est inconueniens: non ergo peccat, q offert munus, & non reconciliatur, sed solum perdit vtilitatem muneris, ita ꝙ non meretur vitã æternam per illud, sicut Christus dixit seq. c. de illis, q orabant, vel faciebant eleemosynas, vt viderẽtur ab hominibus. Nam vetuit Christus hoc fieri. Et postea dixit: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam; i. pro bono opere, quod fecerũt non manet eis merces in futuro, sed perdiderunt opus suum. Ita, qui of-H fert munus ad altare, & non reconciliatur fratri pdit munus, & tamen non peccat offerẽdo, quia aliàs melior esset cõditio cessantis ab omni opere bono. Ideo dicendum, ꝙ non est præceptum reconciliari fratri quando offerimus munera, sed est consilium, quia Christus voluit, ꝙ non expenderemus labores nostros in vacuum, quod tamen fieret si offerremus munera nolentes reconciliari. Si tamen esset præceptum de reconciliatione peccaret mortaliter offerens munera, nisi prius reconciliaretur, ergo non est præceptum: reconciliari tamen aliquando non præfinito tempore præceptum est, sicut exire de peccato non obligatur homo pro quocunq; tempore determinato: exire tamen aliquãdo de peccato est ho-I mo obligatus simpliciter.

An reconciliatio fratris fieri debeat solum, quando offerimus munera, vel etiam in alijs operibus. Quæst. CLXIII.

QVAERITVR, an istud, quod dicitur hic de reconciliatione debeat fieri solum, quando offerimus munera, vel etiam in alijs operib⁹. Dicendũ, ꝙ ante quæcunq; bona opera debet fieri reconciliatio in eo, cui necessaria est. Ratio est, quia Christus dixit istud hic, vt nos non perderemus fructũ operum nostrorũ faciendo illa sine reconciliatione, & tñ pręter oblationẽ, q̃ est ad altare, sũt multa alia opera bo-K na: ideo ad hoc, ꝙ illa fructuosè fiant, oportet, ꝙ homo anteq̃ operet reconciliet. Sic dicit Augus. lib. de sermone Dñi in mõte. Itaq; spiritualiter munus oẽ, qđ offerimus Deo, siue doctrina, siue oratio vel quid aliud Deo acceptum esse nõ potest, nisi fide fulciat, i. nisi fiat cum bona conscientia, & charitate. Et sequit: Si ergo fratrẽ in aliquo læsimus pergendum est ad reconciliationẽ. Et sic innuit, ꝙ siue orare siue prædicare, vel quodcunq; alterum bonum opus facere velimus, pergere debemus ad reconciliationẽ, si fratrẽ offendimus. Posuit tñ Christus exẽplum in vno bono opere loco oĩum, quia non poterat de singulis dicere particulatim, ꝙ tñ poneret potius exemplum in hoc, q̃ in aliquo alio bono opere, fuit pp̃ter multa. Primò, qa istud opus videbat esse excellẽtius, &

& magis priuilegiatū. Quia illa, ꝙ ad cultum diuinū pertinent, maiorem fauorem habere debent, quàm quęcunq; alia. Oīa aūt opera bona pp Deum sunt, quia eius intuitu principaliter fiunt. Et tñ non sunt solum pp Deum, cum ēt propter proximum fiāt, vt patet in eleemosyna. Offerre aūt sacrificium ad altare est pp Deum, & ēt est propter ipsum solum, qa soli sibi sacrificium offert̄. Et in hoc sibi specialiter diuinus honor impendit̄, quia sacrificiū nulli nisi Deo fit: ideo est istud opus priuilegiatum. Si igitur pp reconciliationem proximi istud opus ad tempus omittendum est, à fortiori quęcunque alia opera, quæ pp proximum esse possunt, vel pp Deum, & non tam directè omitti debent ad tempus pp proximi reconciliationem. Secūdò, quia istud opus erat maximè laudatum apud Iudeos. Nam pharisæi dicebant, ꝙ melius erat homini offerre quęcūq; velit in tēplo Dñi, q̄ dare patri, & matri. Et tñ videbatur maximè necessitatis, & debiti: ideo putabant oblationem, q̄ fiebat Deo, esse maioris meriti, q̄ cætera bona. Hoc innuit̄ inf. 15. & Mar. 7. Si dixerit homo patri, aut matri, corbam, quod est donum, quodcunq; ex me est, tibi ꝓderit, & vltra non dimittis eum quicq̄ facere patri suo, aut matri. Corbā in Hebræo significat sacrificium. Et est sensus, ꝙ patres existētes in necessitate, aut paupertate peterent à filijs, & illi dicerent corbam, i. qđ tibi daturus eram magis volo dare in sacrificium, & proficiet tibi, & mihi. Et sic non permittebant pharisæi hoībus bene facere patri, aut matri, s. dicētes, ꝙ erat melius offerre sacrificium, q̄ subuenire parentibus, distrahebant hoīes à subuentione parentū. Hoc autem Christus improbat ibi. Iudæi tamen hoc opinabantur. Cum ergo maneret adhuc ista opinio inter eos, cum Christus nōdum illam improbasset, voluit ponere exemplum in opere, qđ reputabatur sanctissimum, vt videat̄, ꝙ si illud omittendum erat pp reconciliationem proximi ad tempus, à fortiori cætera opera, q̄ minora iudicabantur omittēda essent. Tertiò, qa istud opus conueniebat valde in præsenti pp applicationem, q̄ Christus facere volebat. Ipse. n. volebat innuere, ꝙ homo volēs facere bonum opus scilicet, anteq̄ faceret qñcunque etiam si esset proximus operi recordaret̄ se teneri ad recōciliationem, omittere debebat opus, & ire ad petendam reconciliationem. Istud aūt poterat magis in hoc opere explicari planè, q̄ in alijs, cum dicatur, ꝙ si volens munus suū, & iam existens apud altare recordaretur ibi de reconciliatione dimitteret ibi munus, & iret ad illam, & tñ non poterat esse quis magis propinquus operi, q̄ volens offerre, & iam existens cum munere apud altare. Ideo istud exēplum specialiter posuit, cum potuisset ponere de quolibet alio bono opere.

Quare dicitur, quòd relinquatur munus apud altare, & iret ad reconciliationem fratris, & postea munus offeratur.

Quæstio CLXIIII.

QVAERITVR, quare dr̄ hic, ꝙ dimitteret munus suū apud altare, & iret ad reconciliationē, & postea veniens offerret. Dicendum, ꝙ hoc dr̄, vt opus meritorium sit. Nā si fieret ante reconciliationem, ēt si postea homo reconciliaret̄, non prodesset ei istud opus ad vitam æternā, quia in mortali factū est, & talia opera nunq̄ reuiuiscūt, vt dicet̄ inf. q. 72. Si aūt reconciliatus fuerit anteq̄ offerat proficiet ad meritum. Aliquis dicet, ꝙ nō stat, quia actus accipit mereri, vel demereri ab ipsa intentione, & nō ab exteriori opere, quia ēt in moralib. actus virtutis magis est in voluntate, q̄ in opere exteriori: ideo virtus dr̄ esse habitus electiuus, 2. Eth & nō habitus operatiu⁹,

A vel executiuus. Et tñ iste, qui ad offerendū venit intētionem operis habuit anteq̄ veniret in templum, & antequam recōcilietur: ergo recōciliatio subsequēs non proderit, quia non poterit actum præcedentem facere meritorium esse. Sicut qui dolet de peccato mortali non restituitur per hoc sibi, vt actus boni, quos fecit dum erat in peccato mortali, proficiant sibi ad vitam æternam.

Dicendum, ꝙ reconciliatio non potest reformare actus pręcedētes, vt sint meritorij, si aliàs non erāt meritorij, & tñ si fiat reconciliatio, erit iste actus offerendi meritorius, quia totus integer manet, s. intētio, & executio, cū post reconciliationē sit voluntas B offerendi, & ipsa realis oblatio. Cum autem dr̄ de voluntate præcedenti, dicendū, ꝙ illa si fuisset in peccato mortali nō poterat reformari, vt esset meritoria ꝑ reconciliationē istam, sed manebat post recōciliationem actus integer, s. intentio, & executio. Ideo ꝑ hoc ista oblatio esset nunc meritoria ꝑ bonam intentionem tunc habitam, qñ homo erat sine peccato mortali. Intentio aūt illa, q̄ præcessit reconciliationem nō esset meritoria, qa tñ post reconciliationem erat iterum intentio de offerendo, manebat ipsa oblatio, q̄ fieret meritoriè. Et tñ in casu præsenti ēt illa voluntas de offerendo non priuatur merito, quia illa fuit anteq̄ homo recordaret̄, ꝙ frater suus habebat aliquid contra eum. Et tunc erat ex bono aīo si- C ne conscientia criminis: ideo erat meritoria intētio, ac si nihil haberet, de quo reconciliari teneret̄. Sicut qui obliuiscitur peccatorum suorum, & ob hoc nō confitetur. Nam si agēs quantum pōt non recordat̄ remissa sunt ei, ac si cōfessus esset illa: dūtamen confiteatur culpam suā, s. ꝙ ex negligentia, vel dilatione cōfessionis incidit in obliuionem. Si aūt postq̄ recordaretur de iniuria illata fratri, & anteq̄ proponeret ire ad reconciliationem faceret aliquid de pertinentibus ad oblationem, s. accipere munus, & ire ad templū ille totus labor peribat, quia nō erat meritorius. Si tñ illico, vt recordatus est proposuit reconciliari, ēt si fecerit aliqua dispositiua ad obligationem anteq̄ reconciliaret̄, oīa illa sunt meritoria: dū tñ recon- D cilietur ante oblationem, quia iam ex proposito cōstituitur iste in bono statu. Si tñ proponens reconciliari non possit immediatè hoc facere, & velit prius offerre, q̄ reconciliari, non prodest ei oblatio. Nā debuerat dimittere munus ad ire ad recōciliationem. Aliàs autem non diceretur hic, ꝙ dimittat̄ munus ante altare, & eatur ad reconciliationem, sed diceretur, quòd proponeret reconciliari, & offerret munus, & postea reconciliaretur.

Qualiter agenda sit ista reconciliatio. Quæst. CLXV.

QVAERITVR de ista reconciliatione qualiter agēda sit. Aliqui dñt, ꝙ sufficit facere illam E in corde, s. ꝙ qui recordatus fuerit ꝓximū aliquid habere aduersus se doleat de hoc, & sic recōciliatus est, & pōt offerre munus. Sic vr̄ dicere Augu. libr. de sermone Dñi in mōte. s. Ideo prorsus intra ad spiritualia refugere cogimur. Itaq; spiritualiter fidē accipere possumus, munus oē, quod offerimus Deo acceptū esse non pōt, nisi fide fulciat̄. Si ergo fratrem in aliquo læsimus pergendum est ad recōciliationem, non pedib corporis, sed motibus animi. Et sic spiritualiter faciēdum est hoc, & nō ibimus realiter ad petendū reconciliari proximo. Dicendum, ꝙ ista recōciliatio realiter facienda est, & vocaliter pete̅da, nisi impossibilitas obstet, vt dicetur seq. q. Nam Christus realiter illā fieri iussit, cū dixit munus relinquēdum esse apud altare, & eundū ad recōciliationē, & tunc recon-

reconciliatus veniens offeret munus. Ista aũt mani-
festè debẽt intelligi de exteriori reconciliatione, nisi
quis inuerecũdè proteruire velit dicendo, quòd in-
telligatur spiritualiter. Item in peccato, quod com-
mittitur contra Deum, solum sufficit recõciliari in
solo animo, eo quòd ad Deum non pertingimus ni-
si per solam cognitionem, & amorem: foris autem
eum non videmus, vt eum de recõciliationem allo-
qui possimus. In peccato autem, quod contra proxi
mum cõmittitur, cum non offendatur solus Deus,
oportet, non solũ Deo in mente reconciliari, sed ẽt
proximo. Et tamen proximo non potest recõciliari
quis per solum animum, quia nemo intelligit, quæ
sunt in animo alicuius, nisi ipse, & Deus, 1. Corint. 2.
Quis enim scit, quæ sunt homins, nisi spiritus ho-
minis, qui est in eo: ergo requiritur expressio in vo-
ce, vt per hoc constet de intentione.

Item patet, quia reconciliatio debet fieri corre-
spondens offensæ. Sed aliqñ proximum lædimus
verbo, & aliqñ opere, ideo nõ sufficit, ꝙ fiat reconci-
liatio ꝑ solum animũ. Item patet, q̃a principale, per
qđ fit reconciliatio, est, vt proximi reducant̃ ad mu-
tuam charitatem, & cesset inter eos discordia, & ini-
micitia. Sic innuit Hilarius dicẽs: Recõciliata aũt hu
mana pace reuerti in diuina iubet in charitatẽ Dei
de hoĩum charitate trãsituros. Sic ẽt dicit Chrys. sup
Matth. ꝙ Deus diligit plus concordiã fidelium, q̃ mu
nera. Quandiu.n. fideles dissensionẽ aliquam habẽt,
munus eorum non suscipit, & orõ non exauditur.
Et tñ nõ potest fieri reformatio pacis, aut charitatis
perditæ inter proximos, nisi mutuo sibi exponãt vo
luntatem, s. ꝙ in alterum amorẽ redire velint: ergo
verbo debet reconciliatio fieri. Et sic qui læsit alium
teneť ad eũ ire, & reconciliationem petere. Dicẽdũ
igr̃, ꝙ reconciliatio nõ sufficit, si fiat semper solo aĩo.
Considerandum tñ, ꝙ reconciliatio cũ proximo fie-
ri debet sup ea re, in qua quis proximũ offendit, aut
offendere voluit, vel charitatẽ cum eo mutuam per-
didit. Hoc aũt fit aliqñ in reb. exteriorib⁹, aliqñ in so
lo aĩo, non procedente cogitatione ad effectum, nec
ad verbum, nec ad aliquod signũ. Vt si quis incœpit
odisse proximum, desiderãdo ei malũ euenire, vel ꝓ-
ponendo ei nocere. Et si ista cogitatio amplius non
ꝓcedat, in solo aĩo manere dr̃. Et tñ charitas ad ꝓxi-
mũ iam perdita est. Necessaria est igitur recõciliatio,
cum reconciliatio fiat ad reformandũ pacem, & cha
ritatem, quæ hic perierant, quia tñ hoc omnino oc-
cultum est, reconciliatio debet esse in solo aĩo, ꝑ quã
homo directè reconciliat̃ Deo, quẽ ita offendit ma-
nifestè, sicut si exterius prodisset cogitatio. Etiam ꝑ
istam reconciliationem ẽt proximo dr̃ reconciliari.
Nã soli Deo fieret reconciliatio, si solum Deũ offen-
dissemus, & tñ ẽt proximum offendere parabamus:
ideo ẽt proximo recõciliatio facienda est, sed q̃a ꝓxi
mus nõ nouit, nec noscere potuit malũ, quod ei para
bat̃, soli Deo, q illud nouit, recõciliatio loco sui, & lo
co ꝓximi facienda est. Ipse nanq; realiter offensus est,
ꝓximus aũt & si nõ offensus est: offendit tñ parabat̃.
Si aũt offensio, vel debitũ sit exterius, aut erit in vo-
ce, aut in reb⁹. Si in voce, necesse est, ꝙ ꝑ vocem fiat
reconciliatio, petẽdo reconciliationẽ. Si aũt in reb⁹
debet fieri recõciliatio in voce petendo illã, promit
tẽdo realiter satisfacere, vt iustũ fuerit, vel possibile.
Sic dicit Chrys. super Matt. Qualis aũt ꝓcessit offen-
sio, talis debet sequi recõciliatio. Si cogitatu offendi-
sti, cogitatu reconciliare, si verbis offendisti, verbis re
cõciliare, si operib. offendisti, operibus reconciliare.
Oẽ.n. peccatum, quo modo cõmittit̃, eodẽ modo &
de ipso pœnitentia agit̃. Hoc cõsonat regulæ iuris, s.
oĩs res ꝑ quascũq; causas nascit̃, per easdem dissoluit

F extra de reg. iur. c. oĩs. Nõ ergo sufficit in oĩ casu fieri
reconciliationem per solum animũ. Ad auctoritatẽ
Aug. dicendum, ꝙ Aug. non voluit, ꝙ in omni casu
sufficeret reconciliationem fieri animi motibus, sed
solum quando non erat possibile, vel erat difficilè re
curri ad proximum offensum, vt patet in eadem au
ctoritate. Nam cum dicitur: pedibus corporis, sed
motibus animi, sequitur: Ita enim & si præsens sit,
poterit eum non simulato animo linire, veniam po
stulando, atque inde veniẽs ad id, quod agere cœ-
perat munus offerat.

An interim, quòd offerre volens munus iret ad reconciliandum fratrem, sacerdotes possent accipere illud, & offerre.

G *Quæstio* CLXVI.

QVAERITVR, quia dicitur in litera, ꝙ iret,
& reconciliaretur fratri, qui memor erat of-
fensæ relicto munere apud altare, & postea veni-
ret, & offerret illud, an interim sacerdotes pote-
rant accipere munus relictum apud altare, & vti eo
iure suo. Aliquis dicet, quòd sic, quia ea, quę por-
tantur in templum, ad hoc portantur, vt Domino
offerantur. Cum ergo ibi relicta fuerint, videtur
qđ sacerdotibus liceat applicare munera illa ad fi-
nem, ad quem sunt. Dicendũ, ꝙ ex hoc ipso, ꝙ ali-
quod donum relinquebatur circa altare, non cõsta-
H bat pertinere ad ius sacerdotum, vel ad cultum Dei,
quia munus solum trãsibat in Dei cultum, sm ꝙ of-
ferebatur, quia per istam traditionem offerens desi-
nebat esse Dñs, & transibat ius in tẽplum, vel sacer-
dotes, aut diuinum cultum. Prius autem, q̃ offerre-
tur munus, cum offerens nondum desineret esse Do
minus, quia nondum tradebat rem, non poterat res
trãsire in ius sacerdotum, vel cultus Dñi. Et sic licet
dimitteretur munus circa altare, non licebat sacer-
dotib⁹ accipere illud ad vsus suos, vel cultus Dei. Et
patet hoc, quia Christus dicit hic, ꝙ dimitterent mu
nus apud altare, & postea redeuntes offerrent. Si ta-
mẽ liceret sacerdotibus accipere munera sic relicta,
acciperent ea immediatè, quia nihil ex negligentia
dimitterẽt de eo, qđ ad vtilitates prouenire poterat,
I cum potius interdum sacerdotes violẽter agunt cõ-
tra offerentes, accipientes plus, quã eis competat, vel
prius quàm competat. Sic patet de duobus sacerdo-
tibus filijs Heli, qui in templo Domini in Silo mitte
bãt puerum ad omnes offerẽtes hostiam pacificam,
dum coquerentur carnes, habebatque puer fuscinu
lam tridẽtem in manu, & mittebat in caldariam, &
quidquid leuaret fuscinula, tollebat sibi sacerdos, pri
mo Reg 2. Dr̃ etiam, ꝙ antequam adolerẽt adipem
veniebat puer sacerdotis, & dicebat immolanti: Da
mihi carnem, vt coquam sacerdoti. Non.n. accipiã
à te carnem coctam, sed crudam. Dicebatq; illi im-
molans. Incẽdatur primum hodie adeps iuxta mo-
rem, & tolletur quantuncũque desiderat anima tua,
K & dicebat puer sacerdotis: nũc enim dabis, alioquin
tollam vi. Et sic peccabant isti sacerdotes in duob⁹:
primò, quia accipiebant plus, quàm eis competebat,
quia de hostijs pacificis habebat sacerdos solum pe-
tusculum, & armum dextrum: Leuitic. 7. isti autem
tollebant quidquid leuaret fuscinula de caldaria.
Secundò, quia consuetudo erat, quòd sacerdos reci-
peret carnem postquam coqueretur, & volebat eã
prius recipere. Et in hoc rursus erat duplex peccatũ.
primum, quia cum deberent suscipere carnem co-
ctam ab offerentibus, volebant eam recipere crudã,
vt ipsi possint vesci ea delectabilius assando, vel fa-
ciendo alios modos cibi de ea. Vnde dicebat puer sa
cerdotis, non accipiam à te carnem coctam, sed cru
dam.

dam. Secundo, quia conſuetudo erat, vt prius cremarentur adipes, quàm ſacerdotes, vel offerentes comederent de carnibus ſacrificijs. Vnde offerens dicebat puero ſacerdotis: incendatur primum hodiè iuxta morem adeps, deinde tolle quantum deſiderat anima tua. Nunquam ergo ſacerdotes ex negligentia omitterent aliquid de eo, quod poterat eis prouenire, ſed potius ex ſuperabundanti diligentia violenter raperent ab offerentibus. Si igitur munera relicta apud altare eo ipſo ad ſacerdotes, vel ad ius tēpli pertinerent illico ea raperent, & nō inuenirent illa, qui offerre vellent de reconciliatione redeuntes. Et tñ Chriſtus innuit, ꝙ illa inueniēt, cum dicat, ꝙ poſtea redeūtes offerrent munera ſua: ergo non pertinebant ad ſacerdotes, eo ipſo, ꝙ relinquebantur apud altare. Itē patet, quia ēt ſi ſacerdotes vellēt munera accipere, neſcirent ad quē vſum illa pertinere deberent. Nam animalia, quæ cōmuniter offerebantur ad altare, poterant offerri in holocauſtum, vel in hoſtiam pacificam, aut pro peccato, & erant diuerſę cęremonię iſtorum ſacrificiorū Leui. 1. & 3. & 4. & diuerſa iura pertinebant de iſtis ſacrificijs ad ſacerdotes, & ad Deū, vt innuitur Leui. 5. & 8. & 7. Hoc autem pendebat ex mente offerentis, quod genus ſacrificij inde fieri vellet: ideo ſacerdotes non poterant accipere munera relicta apud altare quouſque offerens illa realiter traderet. Alia etiam cauſa erat, quia iſta abſentia offerentis non erat diuturna, vt dicetur ſequenti quæſtione, ita vt dubitari poſſet de munere offerendo, vel ſacerdotes illud accipere vellent antequam ſibi traderetur.

...obla- ...eiec. ...reli- ...q̃dfiet. Nunc autem ſecus videtur in obligationibus, q̃ feruntur in eccleſiam: quia iſtę communiter ſunt magis determinatę, de quibus dubitari nō poſſit ad quem vſum ſint: quia nunc non ſunt diuerſa genera ſacrificiorum, ſicut in veteri teſtamento, ſed omnia, quæ portantur ad offerendum in Eccleſiā portantur pro miniſtris Eccleſiæ: ideo etiam ſi non offerantur: dumtamen relinquantur, accipientur tāquam realiter oblata ſint. Et hoc verum eſt in abſentia offerentium, quia in præſentia offerentis accipere non licet, nec petere quouſque ille tradat tamquam iam debitam oblationem. Quia etiam ſi q̄s portauerit oblationem ad Eccleſiam non cogitur relinquere ibi, ſed poteſt reducere in domum: maximè, quia aliqua ſunt, quæ interdum offerri ſolent: & interdum in domum reduci, ſicut candelæ. Etiam debet obſeruari, ꝙ res illa, quæ offerri poteſt, & relicta inuenitur, ſit talis, quæ communiter ſolet ferri in Eccleſiam ad offerendum, & raro ad aliq̄d aliud, ſicut eſt panis, & vinum, & candelę. Secus autem ſi quis pecuniam in Eccleſia dimiſerit, ſiue multam, ſiue paucam, quia pecunia non ſolet ferri ſemper ad Eccleſiam ad offerendum, ſed ſępe ad alium vſum. Ideo etiam ſi miniſtri Eccleſię inueniant pecuniam paucam, aut multam relictam in Eccleſia, non licet eis accipere illam ad vſus ſuos, licet fortè ad hoc portata fuiſſet, vt offerretur, cum hoc eis non conſtet. Si autem relinquantur ea, quæ communiter offerri ſolent, vt panis, & vinum, veriſimiliter præſumendum eſt, quòd animo offerendi relicta ſunt: ideo accipi poſſunt de miniſtris ad vſus ſuos.

An iſta reconciliatio facienda ſit omni tempore, & in omni caſu.

Quæſtio CLXVII.

QVAERITVR, an reconciliatio iſta faciēda ſit omni tempore, & in omni caſu. Aliquis dicet, quòd ſic, quia Chriſtus generalem regulam tradit: maximè, quia cauſa videtur eſſe generalis, ſcilicet, vt homo faciat bona ſua ſine peccato mortali, & tamen, ſi non reconciliatur videtur eſſe in peccato.

Dicendum, ꝙ intelligitur hoc, q̄n haberi poteſt proximus, cui offenſa facta eſt. Nam ſi ſit diſtans in alia regione, non oportet hoc fieri: immo non eſt poſſibile, quia Chriſtus dixit hic, ꝙ relinquat munus apud altare, & vadat, & recōcilietur, & rediens offerat munus, & tamē ſi in alia regione eſt hoc fieri non poteſt. Etiam ſi ſit in eadem vrbe, & tamen oporteret immorari circa petendam reconciliationem non oportet relinqui munus, ſed tunc ſolum proponet homo reconciliari, quam citius habuerit opportunitatem, & hoc ſufficit ad hoc, ꝙ ſine peccato, & acceptabiliter offerat Deo munus ſuum. Sic enim dicit Auguſtinus libro de Sermone Domini in monte. Si autem id, quod hic dicitur accipiatur ad literam, fortaſſe aliquis credat ita fieri oportere, ſi frater ſit præſens. Non enim diutius differri poteſt, cum munus tuum relinquere ante altare iubearis. Et ſic vult Auguſtinus intelligi hoc, quando proximus offenſus eſt, & offerens poteſt eum videre, ſcilicet in eodem templo, vel Eccleſia: ita vt facile ſit veniam peti. Si autem extra Eccleſiam ſit etiam in eadem vrbe, non oportet pro tunc illum quæri pro reconciliatione. Nam aliàs ſequeretur magna abſurditas, ſed in animo reconciliationis propoſitum erit. Sic dicit Auguſt. ibidem. Si verò, quod fieri poteſt de abſente, & trans mare conſtituto aliquid tale in mente veniat abſurdum eſt credere ante altare munus relinquendum, quòd poſt terras, & maria pererrata Deo offeras. Et ideo prorſus ītra ad ſpiritualia refugere cogimur, vt q̄d dictum eſt ſine abſurditate poſſit intelligi. Et exponit ibi ſpecialiter dicens. Altare itaque ſpiritualiter fidē accipere poſſumus. Munus.n. quod offerimus Deo, ſiue doctrina, ſiue oratio, vel quidquid aliud Deo acceptum eſſe nō poteſt, niſi fide fulciat̃. Si ergo fratrem in aliquo lęſimus, pergendum eſt ad reconciliationem non pedibus corporis, ſed motibus animi, vt te humili affectu proſternas fratri in conſpectu eius, cui munus oblaturus es Ita.n. ſi pręſens ſit, poteris eum non ſimulato animo linire, veniam poſtulando, & inde veniens.i. intentionē reuocans ad id, quod inceperas, offeres munus tuum. Sed dicetur: quid, ſi aliquis ex negligentia, vel iniquitate, quando potuit, noluit fratri reconciliari, & poſtea volens offerre non habeat eum præſentē ad reconciliationem, an ſufficiat propoſitum de reconciliādo? Aliquis dicet, ꝙ nō: quia iſte fuit in culpa, vel in dolo: ideo imputabitur ſibi id, q̄d inde ſequitur, & ſic non fiet remiſſio nunc, cum potuerit prius recōciliari, & noluerit.

Dicendum, quòd ſecundum iura humana noceret iſta negligentia, vel dolus ad hoc, quòd homo non ſatisfaceret proximo: etiam ſi ſatisfacere vellet: quin facultatem ſatisfaciendi, ideſt, locum & tēpus ſua culpa perdidit. Secus autem eſt reſpectu Dei, quia nulla iniquitas, vel culpa tam grauis eſſe poteſt, quæ per voluntariam contritionem nō tollatur. Ideo ſicut ipſum peccatum principale, ſcilicet, offenſionem proximi Deus remittit per contritionem, ita etiam remittit negligentiam de reconciliando ei, ſi aliquando doleamus, quòd ei reconciliari negleximus. Ratio diuerſitatis inter iudicium humanū, & diuinum eſt, quia per ius humanū ſolū attēditur rigor, ita ꝙ ſemper tenetur q̄s alteri quouſq; ęqualiter ſoluerit dānū, vel iniuriā illatā. In iudicio

dicio autem Dei fit nunc remissio per Dei benignitatem: ideo nulla culpa, vel negligentia potest esse tam magna, ꝙ impediat hominem consequi remissionem à Deo, quando petiuerit. Verum est tamen, ꝙ si quis ex negligentia, vel iniquitate omiserit reconciliari fratri, ēt de hoc punietur in iudicio Dei sufficienter, & tamen remissio peccati quantum ad maculam non impeditur per hoc. Sicut fit in pœnitentia, vbi omnia peccata remittuntur, & tamē manet homini reatus ad pęnā purgatoriā, vel tpalem.

An ista reconciliatio obliget omnes homines, & quantum ad offensam factam omni homini. Quæst. CLXVIII.

QVAERITVR, an ista reconciliatio obliget omnes homines, & quantum ad offensam illatam cuicunque homini.

Dicendum, quòd qui offensam intulit obligatur istam reconciliationem petere quãtum ad omnes illos, qui vocantur fratres, cum dicatur hic: si recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, & tamen omnes homines vocantur fratres: ergo ad omnes homines debemus reconciliationē quærere. Patet hoc, quia licet frater, & proximus sint nomina cognationis signantia sanguinis ꝓpinquitatem: tamen ex modo loquendi scripturę extenduntur ad omnes homines. Nam proximi omnes dicuntur quicunq; in naturali ratione nobiscū participant. Vnde non solum homines, sed etiam angeli boni proximi nostri dicuntur. Dęmones autem, & homines damnati, licet proximi dici possint secundum naturam, tamen charitas, quæ ad proximum est, eis non debetur, quia non possunt participare in illo bono, ad quod homo ex charitate diligendus est. De hoc August. lib. de Doctrina Christiana, & Magister tertio Sen. dist. 28. Ita de fratre dicēdum est, ꝙ omnes homines vocantur fratres, sicut dixit Christus infra 23. Omnes vos fratres estis, & patrem nolite vocare vobis super terram, ergo ad omnes homines reconciliatio extenditur. Item patet: quia reconciliatio fit, vt charitas, & pax quæ inter proximos perierant per recōciliationem reformētur, vt innuit Hilarius, & Chrysost. super Matth. ergo ad omnes illos, cum quibus charitas haberi potest, & perdi, reconciliatio quærenda est. Charitas tamen ad omnes homines habēda est, quãdiu viuūt, siue sint mali, siue boni, siue fideles, siue infideles: qa omnes sunt in potentia ad participandum diuino bono, ad quod homo ex charitate diligendus est, vt ait Augustinus, & Magister, vbi supra: ergo ad omnem hominem potest haberi charitas, & perdi. Et sic quencunque offenderimus cū per offensam pereat charitas, placare tenebimur reconciliationem petendo. Vnde etiam si quis infideles exosos nomini Christiano offenderit eis tenebitur reconciliare: quia ad eos tenetur seruare charitatem, quæ per offensam periit. Et non solum tenemur seruare charitatem ex affectu ad infideles, scilicet, desiderando, ꝙ conuertantur ad Dominum, vt saluentur, sed etiã in effectu, scilicet, realiter subueniendo eis in necessitatibus: saltem in extremis: licet magis in hoc fidelibus, quàm infidelibus succurrēdum sit, sicut dixit Apostolus. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maximè ad domesticos fidei, idest, ad Christianos, qui morantur in fide. ad Galat. 6.

Item patet, quia reconciliatio fit ex quodam debito, scilicet, quia quis aliū iniustè lęsit: ergo ad omnem illum, quem lędere possumus iniustè reconciliatio est necessaria. Patet, quia qui lęserit aliū, semper ei tenetur quousque satisfecerit, & tamen recō-

F ciliatio est quædam pars satisfactionis, ideo sub debito cadit, & sic soluēda est, quia Apostolus ad Ro. 13. admonet conandū esse ad soluendum omne debitum, ita ꝙ nullum debitū nobis maneat, nisi charitatis, quod nunquam tolli potest dicens. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. i. omnia alia debita cito conamini soluere, vt nō mancatis obligati, nisi in debito diligendi, quia istud est ꝑpetuum, & soluendo nunquam tollitur. Possumus tñ tam fidelibus, quã infidelibus iniuriam facere, siue agendo contra legem naturalem, quæ omnibus communis est in præiuditium eorum, siue agendo contra legem politicam, in qua nobiscum interdū communicant, vt quia sunt partes eiusdem politię:
G ergo tenebimur illis reconciliari, quando eos lęserimus. Sed obijcietur, ꝙ reconciliatio, vt supra dictum est fit ad reintegrandã charitatem, quæ perierat per offensam, & tamen infideles nō possunt habere nobiscum mutuam charitatem quantūcunq; nobis benigni videantur, quia charitas eadem est, ꝑ quam Deus, & proximus diliguntur, & qui in charitate est, est dignus vita ęterna. Infidelis tamen ad eã nunquam poterit peruenire: ergo non potest infidelis habere charitatem. Dicendum, ꝙ licet infidelis charitatem nō habeat ad aliquem, nec ad seipsum tamen nos ad ipsum charitatem habere debemus, quia potest participare nobiscum in beatitudine. Si ergo nos lęserimus eum, cum per hoc pereat chari-
H tas, quã ad eum habere debemus, obligamur illam reintegrare. Quod autem ex parte eius esse non possit: nihil ad nos: quia satis nobis est, vt nos soluamus debita nostra: quia sicut obligamur eum diligere ex charitate, licet ipse ad nos charitatem non possit habere, ita obligamur semper habere charitatē ad eum, sed non potest haberi postquam semel periit per offensam, nisi per reconciliationē: ergo tenemur infideli reconciliari, quem lęsimus. Aliter põt dici, ꝙ sicut reintegratio charitatis est quædam causa reconciliationis, ita ēt cōseruatio iustitiæ, vel debitū iustitię. Quia sicut ex iustitia obligatur quis neminē lędere, ita & obligatī ei, quē lęserit satisfacere in offensis: tñ non fit satisfactio sine quadam recon-
I ciliatione, ideo tenemur ad reconciliationem, scilicet, vt offendens dicat fideli, vel infideli offenso, ꝙ ipse offendit eum, & quòd veniam petit paratus ꝑ̄sto satisfacere in eo, in quo lęsit. Ad iustitiam autem mutuam tenendam obligantur omnes homines, cum omnes saltem communicent in lege naturali, ideo, qui secundum illam offenderit alterū: tenebitur ad satisfactionem, & ista est recōciliatio, siue reconciliatio est pars eius. Sed dicetur: nunquid debet quis reconciliari hosti? Dicendum, ꝙ nemini Christiano licet propriè habere inimicum. Nam inimicus est, cui malum volumus: non licet tamen velle alicui malum, cum teneamur omnes ex charitate diligere: vnde licet aliquis malus sit, & ꝑsequa-
K tur nos, non licet nobis odisse illum, sed peccata illius possumus detestari, & illius correctionem amare tenemur, & salutem ęternam ei optare. Sicut dicit Leo Papa Rustico Narbonensi Episcopo, & habetur in Dec. dist 86. c. odio, scilicet. Odio habeantur peccata, non homines. Dicimur tamen largè habere inimicos, scilicet, quia illi nos verè oderūt, vel quia nos iustè illis mala quædam optare possumus non quidem ęterna, sed temporalia. Et ista nō quidem inquantum sunt mala illius, sed inquantū sunt iusta, & nobis necessaria. Sicut si quis iniustè velit nos persequi ad mortē, nec velit desistere ab hoc desiderio licitè possumus ei velle malum, ne possit nobis malum inferre, quod optat. Rñdetur instantiæ.

Et

Et tunc dicendum de inimicis, quòd si sint inimici, contra quos iustam causam pugnandi habemus: non tenemur eis recōciliari, ita vt desistamus à malo, quod eis inferre volumus: quia illud iustè optamus. Reconciliatio tamen non est, nisi quando quis alium iniustè lęserit: qui tamen iustam causam pugnandi habet, iustè nocet: ideo non tenetur reconciliari ei, cui nocet: ita vt per hoc à nocumento desistat. Si tamen loquamur de inimico, quem iniustè lędimus, tenemur ei ad reconciliationē: sicut tenemur ad satisfactionem, licet quanto aliqui inter se minus communicant: est reconciliatio minus necessaria: ideo generale est, quòd quencunque possumus offendere tenemur ad ipsum reconciliationē habere. Si quęratur an quilibet teneatur ad petēdum istam reconciliationem.

Dicendum, quòd sicut ad quenlibet, cui nocemus iniustè tenemur ad reconciliationem petendam, ita quicunque alteri potest iniustè nocere, tenetur sibi ad reconciliationem petendam. Et quia nemo est, qui nocere non possit: nemo est, qui non possit teneri ad reconciliationem aliquādo, & istud maximè est inter ęquales, vel inter minores ad maiores. Prælati autem, & Domini, ad quos pertinet ex officio corrigere aliquos, licet corrigendo eos offendant, scilicet, quia supra iustum eos puniunt, nō tenentur petere veniam ab eis, sed à solo Deo veniam petent, ne per hoc, quòd à subditis veniam petunt, apud eos contemnantur, & sic disciplinę rigor pereat. Vt dicit Augustinus de Vita clericorū, & habetur 86 dist. capit. Quando necessitas, scilicet. Quando necessitas disciplinę moribus coercēdis dicere vos dura verba compellit, si etiam vos ipsi modum excessisse sentitis, nō à vobis exigitur, vt à subditis veniam postuletis, ne apud eos, quos oportet subiectos esse, dum nimium seruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas, sed tamen petenda est venia ab omniū Domino, qui nouit eos, quos plus iusto fortè corripitis quanta beneuolētia diligatis. Et sic intelligitur istud de prælatis, vel quibuscunq; habentibus curam de dirigenda vita aliorum. Nam oportet regentem quandam semper habere auctoritatem penes subditos, quæ si defuerit, nihil fieri poterit, nec habitudo aliqua constabit. Debet etiam intelligi, quando fuit excessus in corrigendo, ita ꝙ bono animo mouebatur præsidens ad corrigendū subditos, ira tamen coegit eum modum excedere, & illa ira tunc est peccatum veniale, sicut innuitur. 33. quæst. 4. cap. Qui peccat. Et istud est sicut in alijs venialibus, vt qui pauperem modicum exasperat, vel qui aliquid modicum remissius agit, quàm debeat, & ita de similibus, vt patet 25. distin. cap. vnum. §. criminis. & §. aliàs autem. & de his Grego. & habetur 4. dist. cap. qualis hinc.

Si autem præsidens moueretur interdum malo animo, scilicet, vt non corriperet, sed vt noceret, teneretur veniam petere. Quod etiam in hoc casu cōtra eum fieri posset iniuriarū actio, & teneretur de iniurijs. Sic dicit Glo. in allegato capitulo, quando necessitas. Et vera sunt hęc, siue quis excedat in verbis corrigendo, siue in factis: quia vtroque modo corripere dicitur: dum tamen intentio corripiendi teneatur. In cęteris autem casibus semper offendens tenetur veniā petere, & reconciliari proximo.

An teneatur petere veniam per nos ipsos, vel sufficiat per alium petere. Quæst. CLXIX.

QVAERITVR, an teneatur quis per seipsum veniam petere, vel sufficiat per alterum peti.

Dicendum, quòd dum ille, qui alterum offendit verè habeat animum ad reconciliationem dolens de offensa illata, non refert, an per seipsum, an per alterum veniam petat. Nam reconciliatio solum tendit ad hoc, vt charitas, quæ perierat, reintegretur, & satisfiat ei, qui offensam passus est. Et quia vtrunque fieri potest: etiam si per alterum petatur reconciliatio: sufficit per alterum peti. Immo interdum cautius est per alterum peti, quàm per seipsum: quia forte offensus indignaretur magis ipsi offendenti, si adiret eum. Quod potissimè fit in offensis recentibus. Et sic non solum reconciliatio non haberetur, sed potius irritaretur magis ipse offensus: quia cum his, qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur, vt ait Gregorius in Pastorali, & quadragesimo nono distin. capit. Ecce à quibus. Vel si fortè alius est mediator, qui magis possit placare offensum, eo quòd ei magis gratus est. Nam cautius est talem pro petenda reconciliatione poni.

Etiam interdum, vt non contemnatur auctoritas offendentis, sicut in casu præcedentis quęstionis, si præsidens animo corrigendi offenderet subditum, non tenetur veniam petere, ne regendi frangatur auctoritas. Si autem contingeret eū ex odio, aut aliàs non animo corrigendi offendere subditū ad reconciliationem petendam tenetur: quia tamē si per seipsum reconciliationem peteret, magis vilesceret regendi auctoritas, cum per hanc offensam adhuc non tollatur, quin iste sit præsidens, & ille subditus: melius erit per alterum veniam peti. Vbi tamen nihil istorum obstaret, magis mereretur si quis per seipsum veniam peteret, quia magis se humiliaret, & magis satisfieret offensę, quia naturaliter ira cessat, vel minuitur ad illos, qui se nobis humiliant peccatum confitentes, vt dicitur secundo Ethicorum, capitulo de mansuetudine. Et tamen ad hoc, quòd satisfaciamus intētioni Christi, & maneamus in charitate sufficit nobis reconciliationē, siue per nos, siue per alios petere, dumtamen vero animo petatur, ea intentione, vt satisfaciamus lęsis in eo, in quo offendimus.

An in omni offensa teneamur reconciliationem petere. *Quæstio* CLXX.

QVAERITVR, an in omni offensa teneamur reconciliationem petere.

Dicendum, quòd offensa multipliciter fit. Aliquando solo corde, interdum in opere. Si solo corde fiat offensa, ita quòd nec in voce, nec in facto, nec in signo foris ostendatur, reconciliatio petenda non est. Vt cum quis proposuit in animo suo alteri nocere. Nam per hoc non solum Deum offendit, qui in quolibet peccato nostro offenditur, sed etiam aliquo modo proximum, cùm ad offensionem illius ista cogitatio ordinaretur. Quia tamē realiter proximus non fuit offensus, nec ista cognitio ad eum peruenit, non dicitur communiter offendi, quia non esse, & non apparere, pro eodem reputantur. Non ergo tenebitur tunc ad reconciliationem petendam à proximo, sed à solo Deo. Et sicut in solo corde fuit offensa, ita in solo corde sufficit fieri reconciliationem, vt ait Chrisostomus super Matth. Qualis autem præcessit offensio, talis debet sequi reconciliatio. Si cogitatu offendisti, cogitatu reconciliare. Et in hoc casu non solum non est necessarium reconciliationē petere, sed etiā malum est. s. quia per hoc hō seipsum perdit, vitia sua

manifestando, quod malum est. Nam sicut quis tenetur famam aliorum non lędere, ita & à fortiori suam conseruare tenetur, quia seipsum magis diligere debet. Ideo cum nulla causa subsistit, vt potè petendi consilium, vel aliàs, quòd quis peccata sua alteri denudet illicitum est.

Secundò, quia occasionem delinquendi alijs tribuit de ipso male iudicando, non solum in hoc, sed etiam in multis alijs. Quoniam cum quis semel malus est, pręsumitur postea malus, nisi multum de contrario constet. Et in ista cogitatione sępe homo delinquit iudicando deteriora de alio, quàm liceat. Ideo, qui ad talia occasionem præstat etiam peccat, & iste est, qui peccata propria denudat.

Tertiò, quia ille, à quo recõciliatio petitur, ꝑ hoc forte ad iracundiã prouocabitur, & efficietur inimicus, si viderit contra se fuisse praua cogitata. Et tamen dare alicui talem occasionem sine necessitate, peccatum est, cum sibi periculi, alijs verò occasionẽ peccati ministret. Si autem offensa fit in facto potest esse in voce, vel in ipsa re, vel in aliquo signo exteriori, quod etiam ad factum pertinet. Si loquamur de signo, vt puta, quia aliquis se alteri ostendit tanquam iratum, vel despicientem, aut similia, in quibus quis non nocet, nec intentionem nocendi hẽt, sed ostenditur signum nocumẽti, si in culpa est ostendẽs talia signa, tenetur veniam petere, quia in iniurijs parum deberet videri alicui iniuriam illatã: aut verè esse illatam: immo interdum grauius fit, quantum ad patiẽtem, videri iniuriam esse illatam, quam verè esse illatam. Quia poterit esse illata iniuria, & quòd non sentiatur, & quia mala pœnalia nõ sunt pœnalia, nisi inquantum sentiũtur, & sunt inuoluntaria, iniuria quando non sentitur, non habebit locum iniurię. Si verò putatur illata esse, & si nõ sit, tanta erit, quanta esse putatur. Maximè autem, quia quædam iniuriæ consistunt solum in apparere, sicut despici, vel paruipendi. Nam si apparet, ꝙ aliquis paruipendatur, verè iudicabitur paruipensus. Si autem non appareat apud aliquos, etiam si quis alium paruipendat, non dicetur esse paruipensus, eo quòd paruipensio est actus opinionis, vt dicit Aristo. secundo Rheto. cap. de ira. Qui ergo signa iniuriæ alteri ostendit, licet realiter non offenderit, nec offendendi animum habuerit, si in culpa fuit ostendendo talia signa tenebitur veniam petere. Et istud erit excusare ostendendo innocentiam suam, scilicet, quòd non intenderit offendere. Si tamen sine culpa talia signa ostenderit, per quæ alius putaret eum velle sibi iniuriam facere, aut realiter facere saltem teneretur ex charitate ostẽdere, quòd nõ habuerit animum nocendi, eo quòd nemo debet esse alteri causa scandali, nec occasio. Si quis vidẽs quòd alius scandalizatus est ex signis, quæ ipse ostẽdit, cum tamen ipse non habuerit animum ad malum, ne per hoc charitas proximi vulneretur tenebitur indicare intentionem suam, qui signa iniurię ostendit. Alioquin contemnit salutẽ proximi permittendo, quòd ille charitatem perdat, cum posset ipse prouidere. Ideo hoc sine peccato non est.

Si autem sit offensa in facto, aut erit in voce, aut in rebus. Si in voce petenda est reconciliatio in voce. Et de ista pręcipuè Christus locutus fuit hic: qa supra dixerat de peccato illius, qui irascebatur fratri suo, aut dicebat ei: racha, aut fatue. Hic autem dicit, quòd si proximus noster habet aliquid contra nos, scilicet, quia offendimus eum dicendo: racha, vel fatue, debemus ei reconciliari. Et propriè litera intelligitur de hoc: quia istę sunt iniurię leues, & ita dicit Christus innuẽs, quòd dimittat munus suũ

F apud altare, & vadens reconciliaretur fratri, & tunc veniens offerat munus. Et sic ista reconciliatio fit leuiter, vel præsupponitur, quòd leuiter fieri posset. Si tamen essent graues iniuriæ, sicut mutilatio, vel percussio, aut similia, non præsupponeretur, quòd leuiter posset fieri reconciliatio. Vnde licet istud dictum Saluatoris extẽditur ad omnem offensam: præcipuè tamen locutus est de leuibus offensis, quæ in verbo erant. Istud autem est, quando quis offendit alterum in faciendo ei verba contumeliosa.

Si autem dixit ista in absentia eius alijs audientibus, aut poterunt ex talibus sequi incommoda aliqua ei, contra quem dicuntur. Vt si ad infamiam eius pertineant, vel non sunt ad infamiam, sed ad
G contumeliam. Sicut ex ira quis iniuriosa verba cõtra alios loquitur, in quibus non asserit eos aliquid mali egisse, aut habere, quod ad infamiã pertineat.

Si primo modo videtur necessarium vnũ de duobus, scilicet, quòd aut iste dicens veniam petat ab eo, contra quem locutus est, vel coram illis, quibus dixit verba infamãtia testet postea se ex ira dixisse, vel aliàs, & non esse verum, quod asseruit.

Si secundo modo non videtur omnino necessarium veniam petere, nisi fortè in generali, vt quòd dicatur, quòd de verbis communibus, quæ homines loqui solent ex ira sine infamia tamen aliqua sibi venia concedatur.

Si autem sit offensus in rebus. Aut hoc est, quia
H realiter quis damnũ, aut iniuriam intulit, vel quia fecit aliqua præparatoria.

Si solum fecit præparatoria ad iniuriam, aut fuerunt illa manifesta, aut occulta. Si occulta, non tenetur petere reconciliationem, sed à solo Deo veniam petet. Sicut quando quis solum cogitauit alteri nocere, & nihil fecit. Nam licet hic cogitatio non extiterit in terminis suis cum extra prodierit: quia tamen nihil mali proximo illatum est realiter, nec in uoce, nec ad eius peruenit notitiam, ita vt ex hoc indignari posset, iudicandum est, ac si omnino cogitatio fuisset in solo animo, ad extra non procedendo. Vnde non tenebitur veniam petere, nisi à Deo in corde suo. Et non solum non est necesse ve-
I niam petere, sed etiam nõ est bonum, quia per hoc homo seipsum proderet vitia sua denudando, & proximum offendet, quem prius non offenderat, sicut diximus supra de cogitatione.

Si autem ista præparatoria fuerint manifesta ei, contra quem fiebant, iam per hoc iniuria quædam illata est: ideo sicut si realiter fieret, venia petenda est: quia malum aggredi, & perficere non deberent in ratione mali, sed solum in ratione magni, & parui. Et tamen de quacunque offensa facta, de qua proximo constet, & reputet se offensum, vel reputare possit, venia petenda est. Si autem realiter fiat offensa, iam dubium nullum est, quin recõciliatio sit nunc necessaria. Quod semper intelligitur, quando
K ista iniustè fiunt, quia quòd quis iustè patitur, non vocatur offensa, vel iniuria, nec etiam damnum, nisi largè dictum. Considerandum etiam, quòd sicut pro offensis est necessaria reconciliatio, ita etiã pro debitis tenetur interdum homo reconciliationem petere. Pro quo sciendum, quòd quædam debita causantur ex offensa, vt cum quis alteri damnum intulit nocendo in rebus suis, vt rapiendo, vel furando, vel alios lædendo, vt succendendo domum, vel lædendo agrum, pro quibus tenetur ad satisfactionẽ. Alia causantur ex voluntarijs contractibus. De primis dicendum, ꝙ aut sunt manifesta damna, & cognoscit ꝑsona faciens, & tũc tenetur recõciliationẽ petere si potest securè per se, vel

per

per alium petere offerendo se ad satisfactionem. Si autem sunt damna occulta, aut saltem persona faciens ignoratur non tenetur petere reconciliationem: immo non debet, ne seipsum prodat denudando vitia sua, & ponat se in periculo. Sed tenetur tacitè per aliquem satisfacere de damnis illatis. Et per hoc fit sufficiens reconciliatio, cũ ipse incipiat diligere satisfaciendo eum, quem oderat nocendo: læsus autem, quia nescit se ab isto læsum, non habet causam perdendi charitatem, cõtra ipsum: ideo nec iste tenetur præstare operam, vt charitas illius erga ipsum reformetur. In offensis autem manifestis principaliter fit reconciliatio propter hoc, vt ꝑ hoc, quòd nos veniam petimus, lęsus, qui erga nos charitatem perdiderat, illam recuperet, vt sicut lędens causam perdendę charitatem dedit, ita & restituendę causam tribuat. Si autem debita causantur ex contractibus voluntarijs, vt ex mutuo, vel commodato, præcario, emptione, & venditione, deposito, locato, & similibus, dicendum, quòd aut quis manet debitor ex voluntate, vel permissione creditoris, aut contra voluntatem, vt puta, quia elapsus est terminus, in quo solutio fieri debebat, & debitor non soluit, siue ex iniquitate siue ex impotẽtia. Primo modo debitum non repugnat charitati, nec offenditur creditor, ideo non oportet peti reconciliationem aliquam, quia neminem offendit, qui taliter debitor est. Secundo modo offendit creditorem per hoc, quòd eo inuito retinet rem illi debitam. Et tunc reconciliatio faciẽda est, scilicet soluendo debitum, & pro offensa elapsi temporis, vel pro damno veniam petendo, aut damnum soluendo, si talis est res, in qua secundum ius ęstimatio dãni recipiatur. Si autem ex impotentia non soluit, petenda est venia, & longior expectatio quousque potens fiat. Iste est modus generalis recõciliationis. Cauendum tamen est, vt cautè reconciliatio fiat: quia interdum ex reconciliatione petita maior offensa causatur directè, vel per accidens, scilicet, ꝓpter tempus. Vt quia non petit quis reconciliationem tempore conuenienti, vt cum iniuria fuit magna, & est valde recens, si petatur immediatè reconciliatio: fortasse magis irritaretur, qui læsus est. Nã videretur magis contemni, si inflicta iniuria mox reconciliationem petant tanquam nihil egerint. Ideo si per hoc creditur exasperandus, qui lęsus est, debet sustinere quousq; putet lędens opportunum esse ꝑ se, vel per alium veniam petere, & omnia opera, quę interim fecerit proderunt ei tanquã si fierent post petitam, & opptentam reconciliationem.

Et nõ oportet, ꝙ ibi dimittatur munus apud altare, vt petatur reconciliatio: quia illud intelligitur quando putatur tempus esse opportunum ad impetrandum reconciliationem.

Quod apparet, quia Christus innuit reconciliationem, de qua loquitur fieri posse leuiter, cum dicat: munus dimittendum esse apud altare, & petendã esse reconciliationem, & illa habita, quòd offeratur munus. Aliàs autem obseruandum esset, si quis putaret longo tempore opus esse ad veniam impetrãdam, & poneret munus apud altare, & postea veniens offerret illud. Istud enim absurdum esset. Et cum in præcepto Christi nulla debet esse absurditas, vt dicit Augustinus libro de Sermone Domini in monte, & tamen esset maxima absurditas, quòd præcepta Christi, quæ pro charitate introducta sũt: contra charitatem militarent. Nam tota lex est ꝓpter charitatem infra vigesimosecũdo, scilicet hic est lex, & prophetæ, idest, lex & ꝓphetæ nihil continent, nisi diligere Deum, & proximum. Et speciali-

A ter præceptum, siue consilium istud de reconciliatione propter charitatem reformandam introductum est. Si quis ergo crederet, quòd petendo recõciliationem, magis proximus irasceretur, qui lęsus est debet supersederi quousque conuenienter petatur. Et ita de rebus illis, quæ nullo modo sunt notę ipsi lęso, reconciliatio nulla petenda est: quia tũc ille, qui prius non irascebatur nec charitatem perdiderat, nouiter irasceretur, & perderet charitatẽ. Et sic reconciliatio esset directè contra finem illũ, ad quem instituta est: non ergo petetur, sed solum fiet satisfactio occultè per alium, quantum ad ea, in quibus proximus offensus est.

Alius casus similis est etiam in iniurijs illis, quæ
B aliquo modo sunt manifestè, si petendo reconciliationem in illis sequatur aliquod inconueniens non videtur petenda esse. Vt si quis contendens contra aliquem iniquum virum, interdum excederet inferendo ei mala, bono tamen animo, vel etiam interdum malo, & perdita charitate. Si tamen petendo veniam præiudicaretur fortassis alicui negotio honesto, quod vir bonus prosequebatur contra iniquum, non oportet petere veniam, si certissimè de hoc timeatur: potissimè quando non sunt ita manifestę iniuriæ, quin sub prætextu prosecutionis iustitiæ possint excusari: quia tunc satisfactio fiet occultè in eo, in quo quis se teneri putabat, sed reconciliatio petenda non erit, ne ex hoc periculũ honesti negotij sequatur. Ita & in multis alijs par-
C ticularibus circũstantijs occurrẽtibus iudicare poterit vir prudens qualiter, & quando reconciliatio petenda sit, & an petenda sit.

An opera facta ab aliquo non existente in charitate prosint, vel ad quid prosint. Quæst. CLXXI.

QVAERITVR occasione præcedentium. Nã Christus iussit fieri reconciliationem antequã offerremus munera Deo, vt essent opera nostra illi accepta, quæ non essent si non maneremus in charitate, ideo nunc dubium est de operibus factis à nõ existente in charitate, an prosint, & ad quid prosint.

Dicẽdum, quòd aut quærimus, an prosint ad me-
D rendum, vel ad satisfaciendum. Nam quodlibet opus ista duo habet, scilicet, quòd per illud mereri possumus, & etiam quòd satisfacere possumus de aliquo debito. Si intelligatur de satisfactione, dicendum, quòd opera bona facta in peccato mortali satisfactoria sunt. Est autem satisfactio duplex, quædam pro aliquo onere, quod nobis specialiter incumbit, alia est pro obedientia generali, qua tenemur. Prima est, vt si alicui in pœnitentia impositum est ieiunare, aut aliquid facere, vel tenetur ex officio illud facere, sicut beneficiatus, vel ordinatus in sacris dicere horas, & sic de omnibus alijs, quæ ex officio incumbunt, vel ex onere speciali. Et de istis dicendum, quòd in peccato mortali potest homo
E satisfacere. Vnde cui impositum est à Sacerdote ieiunare, aut eleemosynam dare in pœnitentia, et si in mortali constitutus ista compleat, satisfacit, ita quòd non tenetur iterum illa facere, nec etiam confiteri quasi pœnitentiã iniunctam non impleuerit. An verò dicens in peccato mortali orationem ei impositam satisfaciat, nunc nihil curo, sed in cęteris generale est, quòd satisfacit.

Ratio huius est: quia ista opera non imponuntur pœnitenti principaliter, vt per ea mereatur, sed solum, vt satisfaciat inquantum sunt laboriosa, vel inquantum sunt debita, sicut quòd aliquis restituat ea, quæ abstulit. Nam, siue in charitate, siue in pec-

in peccato reſtituat, non eſt dubium quin ſatisfaciat. Et quia ẽt ille, qui in peccato mortali eſt ieiunando, & peregrinando laborat, dando eleemoſynam minuitur in facultate ſicut ſi eſſet in gratia, ſatisfactio erit cõmunis exiſtenti in peccato, & in gratia: dum tamen exiſtens in peccato agat iſta ea intẽtione, qua ſibi impoſita ſunt. ſ. ad ſatisfaciendũ. Idẽ eſt de eo, qui tenetur ad horas, & dicit eas in peccato mortali. Nam ẽt ſi non mereretur, de quo infra dicetur, tamen non eſt dubium quin ſatisfaciat: qa horę ſunt impoſitæ in quoddam onus ꝓ beneficio, vel pro ordine ſuſcepto, ideo dum illę completè dicantur ſatisfit iuri imponenti illas, alioquin erit homo in perplexitate. ſ. quia tenebitur dicere horas, & dicendo non ſatisfaceret, & ſi non diceret peccaret: nunquam tamen perplexitas danda eſt, vt dicit Grego. in moralibus, & habetur in Dec. diſt. 13. c. Verũ. in tex. & Glo ideo ſatisfaciet dicendo: ita vt non teneatur iterum illas dicere, nec etiam debet confiteri tanquam horas omiſerit. Sed dicetur, ꝙ non eſt perplexitas, quia iſte poteſt exire de peccato mortali pro quacunque hora, & ſic dicet officium in charitate & ſatisfaciet. Dicendum, ꝙ hoc non ſufficit, quia poſtquam quis peccauit, non peccat ex hoc, ꝙ manet in peccato mortali. i. ex hoc, ꝙ non conteritur, ſ. ꝙ non eſt peccatum nouum non exire de peccato, & ſic non obligatur homo pro quocunq; tẽpore exire de peccato mortali ſub pœna peccati mortalis: ergo ſacerdos, qui nunc peccauit mortaliter, etiam ſi immediatè non exeat de peccato, non peccat per hoc: licet aggrauatur peccatum, quod fecit quanto fuerit diuturnius, cũ tãto ſint grauiora peccata, quanto diutius infęlicem animam detinent alligatam. Sed iſte ſacerdos, ſi in charitate eſſet, non eſt dubium, quin ſatisfaceret dicendo horas: ergo etiam ſatisfaciet cum fuerit in peccato mortali, cũ per hoc, ꝙ eſt in peccato mortali non peccat mortaliter, nec etiam inducitur aliqua obligatio de nouo. Aequaliter ergo ſatisfaciet dicens horas in peccato mortali, & in charitate, licet in charitate manẽs mereatur, & alius perdat fructum laboris ſui. Et patet hoc, quia non obligatur aliquis per legem, niſi quãtum ad ea, quæ lex dicit. Et tamen lex de dicendo horas ſolum iubet horas dicere, & non iubet, ꝙ dicantur in charitate: ergo dicens illas in peccato ſatisfacit: ita ꝙ non punitur hic, nec in futuro tanquã tranſgreſſor illius legis de dicendo horas. Eadem ratio eſt in eo, qui agit aliquid ex voto, ſcilicet ieiunare, vel peregrinari, aut orare: quia etiam ſi in peccato mortali iſta faciat, ſatisfacit, ita vt non dicatur tranſgreſſor voti nec puniatur pro eo. Vtilitas tamen ex hoc labore quanta erit infra dicetur. Hoc verum eſt, niſi quis expreſsè vouiſſet ſe facturum talia in charitate, quia tunc non ſatisfaceret, ſi in peccato mortali illa ageret, eo quòd non implebat conditionem voti. Sicut ſi quis vouiſſet ieiunare quatuor diebus, & ieiunaret ſolum duobus, faciẽdo tamen votum ſine aliqua expreſſione, non intelligit obligari niſi ad implendum illa, quæ vouet, ſiue in peccato, ſiue in charitate. Si autem loquamur de onere generali, ſcilicet de obſeruantia legis tã Chriſti, quàm naturalis, quia ad vtranque omnes tenẽtur dicẽdũ, ꝙ nõ tenemur ex charitate, ſiue in charitate exiſtentes implere quæ iubentur, ſed ſatisfacimus, ſi impleuerimus quocunque exiſtendo in peccato mortali. Sic eſt ſententia cõis, & tenet hoc Sanctus Tho. 3. Senten. diſt. 36. arti. vlti. & prima ſecundæ quæſt. 100. articu. nono. Et ſicut ſupra dicebatur de his, quæ pertinent ad aliquem ex onere ſpeciali, ita dicendum eſt de religioſis quantum ad obF ſeruationem votorum ſuorum, & quantum ad cęremonias ordinum ſuorum, quia omnia hæc tenentur obſeruare, & tamen obſeruando in peccato mortali ſatisfaciunt.

An bona facta in mortali ſint meritoria.

Si autem quæratur, an proficiant ad merendum, dicendum, quòd meritum propriè dicitur reſpectu præmij: vo amus autem præmium operationum noſtrarum vitam æternam, ideo operationes illæ, quæ non ſunt meritoriæ huius præmij, dicuntur ſimpliciter non eſſe meritoriæ, & ſic dicendum, ꝙ opera bona facta in peccato mortali non ſunt meritoria. Patet hoc, quia vita æterna non poteſt haberi ex merito alicuius operationis, ſecundum ſe ipſam, ſed habetur ſolum ex acceptatione Dei. Nã G aliàs oporteret eſſe operationem aliquam tam bonam, quantum eſt vita ęterna, quæ pro illa daretur: quod falſum eſt, quia nulla operatio, immo omnes operationes noſtræ ſimul ſumptæ non ſunt ęquales in bono ad vitã ęternam. Sic dicitur ad Romanos octauo. Exiſtimo, quòd nõ ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et ſic ſi vitam ęternam meremur, non dicimur mereri ex condigno, ſed ex congruo, ſcilicet, quia Deus acceptat operationem noſtram, & reputat illam dignam vita ęterna: non quia verè digna ſit, ſed quia placet ei tanquam dignam acceptare. Iſtud autem eſt, quia Deus acceptat operantem. Nam opera non placent Deo ꝓ H pter ſe ipſa principaliter, ſed propter operantem. Gen. 4. Reſpexit Deus Abel, & ad munera eius. Ecce prius dixit reſpexiſſe ad Abel, quàm ad munera. Hoc autem placet Deo inquãtum eſt amicus eius, quòd fit per charitatem, per quã homo diligit Deũ propter ſeipſum, & ſuper omnia.

Ideo non erunt opera noſtra Deo accepta, nec meritoria quantuncunque ſint laborioſa, & etiam ſi propter Deum fiant niſi habeamus charitatẽ, prima Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita, vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil ſum, ideſt, nihil valeo in conſpectu Dei, ſed reputat me, tanquam nihil eſſem. Et tamen non poteſt eſſe opus aliquod difficilius, quàm tradere corpus, vt ardeat: I ergo nullum opus ſine charitate meritoriũ eſt. Ipſa autem eſt, quæ nos Deo gratos efficit, & in vitam æternam perducit, & ibi nobiſcum manet cum ceteris pereuntibus: eo. cap. Ideo Apoſtolus dixit iſtã eſſe cęteris excellentiorem, eod cap. ſcilicet, quia cęterę ſimul non faciunt hominem Deo gratum, & iſta efficit. Et quantum ad hoc dicit Auguſt. charitatem eſſe matrem omnium virtutum, & formam earum, ſcilicet, quia dat eis pulchritudinem, & dat potentiam ad merendum. Cum tamen opera bona ex genere, vt dare eleemoſynam, ieiunare, & ſimilia habeant quandam naturalem bonitatem, licet non ſufficiant ad reddendum hominem Deo gratum, neceſſe eſt, vt per ea homo aliquid merea-K tur, quod ſit minus vita ęterna: quia aliàs aliquod bonum maneret irremuneratum, quod repugnat ordini diuinę prouidentiæ.

Ideo communiter dicitur, quòd opera ſic facta in mortali ſunt meritoria ad hoc, quòd habeat homo minus ſupplicium in inferno. Sic dicit Auguſtinus in libro de Pœnitentia, & habetur de pœnitentia, diſtinctio. 3. capit. ſi quis. Si quis autem non habens charitatem in aliquo ſchiſmate cõſtitutus, ne Chriſtũ neget, patitur tribulationes, vel beſtias, vel ipſam Crucem timore gehennæ nullo modo iſta culpanda ſunt. Non enim dicere poterimus melius ei fuiſſe, vt Chriſtum negando nihil eorum pateretur, quæ paſſus eſt, ſed exiſtimandum eſt

fortaſſe

fortasse tolerabilius ei futurum iuditium, quàm si Christus negando nihil istorum pateretur. Aliq aūt intelligunt hoc, quòd prodest ad minus supplitium fecisse bona opera non per se, sed ꝑ accidens.s.quia tempore illo, quo bona opa fecit, nō faciebat mala, pro quibus pateretur si illa fecisset. Sed dicendum quod hoc non stat, quia tunc non esset melius facere bonum opus existendo in mortali, quàm nihil facere. Quia si nihil faceret, nihil pateretur. Absurdū tamen est dici aliquod opus bonum nihil magis valere, quàm nullum, quia tunc manebit bonum irremuneratum, & hoc modo dabitur homini occasio ad nunquam faciēdum bonum, cum sepe sit in mortali. Dicendum ergo, ꝙ directè prodest ad minus supplitium subeundum, vt intelligatur, ꝙ si qs commisit decem mortalia: pro quibus merebatur acerbitatem pœnæ ęternæ inferni in centum gradibus poterit facere tot bona existens in mortali, ꝙ solū hēat nonaginta gradus acerbitatis, & sic plus, aut minus. Si autem nullum bonum fecisset, dum erat in mortali: nihil minueretur de centum gradibus acerbitatis. Sed obijcietur, ꝙ hoc modo tantum posset alicui minui de pœna debita per bona opera, quæ faceret existēs in mortali, ꝙ tota pœna inferni tolleretur, & sic sine charitate moriens posset liberari à pœna inferni. Dicendum, ꝙ quantūcunque bona opera quis faciat existens in mortali, non poterit auferri tota pęna inferni: quia illa tam acerba est, ꝙ ea, quæ minuuntur per bona opera, q̄ hic fiunt respectu partium manentium, sunt quasi nihil. Ideo nūquam peruenietur ad hoc, ꝙ tota auferatur. Vnde licet aliquis solum committeret vnū peccatū mortale, & postea semper operatur bonū; & omnia opera quæcunque fieri possunt ab omnibus hominibus non existentibus in charitate essent opera istius, non sufficerent ad tollendam totā pœnam si in peccato mortali decedat. Aliqui volūt, ꝙ hoc sit: quia pro mortali peccato debetur pœna ęterna. Et tamen omnia opera sine charitate facta ab omnibus hominibus simul non merentur infinitum, ideo pro eis non tolleretur pœna infinita.

Dicendum, ꝙ hoc non conuenit, quia pœna dānatorum non est infinita quātum ad acerbitatem, sed solum quantum ad durationem. Nam ēt si omnes pœnæ tam Dęmonum, quā damnatorum iungerentur, vt efficerent vnam pœnam, illa non eēt infinita in acerbitate. Accipiendo ergo totam latitudinem acerbitatis pęnæ alicuius damnati, illa est finita: ideo si per vnum bonum opus tollitur certa pars illius, & per aliud alia pars ęqualis faciēdo multa opera bona poterit perueniri ad hoc, vt nihil maneat de illa pœna, sicut omne finitum per continuā diminutionem poterit totaliter auferri; & sic peruenietur ad hoc, ꝙ aliquis manens in inferno nullā pœnam sensus habeat. Dicendum, ꝙ hoc non est possibile: quia omnes ibi existētes pœnas satis acerbas habent. Et argumentum non tenet, quia acerbitas debita pro minimo peccato actuali est maior, quàm possit tolli per omnia bona, quæ fieri possent ab omnibus hominibus manentibus sine charitate. Ideo licet per quodlibet bonum opus aliquid minuatur de illa pœna, quæ aliàs deberetur: nunquam peruenitur ad hoc, ꝙ sit totaliter exhausta.

Ad qd p- bona fa in pec to mor- li.

Dant autem doctores modum satis conuenientem: ita, ꝙ per continuam diminutionem non tollatur tota pœna, quia dicunt, ꝙ non fit diminutio per partes ęquales propter ęqualia bona opera, sed per partes eiusdem proportionis.i. isto modo in infinitum procedit diuisio. Sicut patet in quolibet cō tinuo, si diuidatur in duas medietates, & quælibet

A illarum in alias duas: nūquam peruenietur ad hoc, ꝙ sit totaliter diuisum, sic ꝙ nihil maneat diuidendum. Nam semper manet aliquid, cum sit in infinitum diuisibile, vt patet 6. Phy. Et sic per quodlibet bonum opus minuitur aliquid de pœna debita, nō tamen potest finiri, vt aliquando sit tota ablata.

Secundum est, ꝙ meremur temporalia per bona facta in peccato: sic dicit Aug. & idem Greg. dicens de obstetricibus Aegyptiorum, ꝙ per mendatium obtinuerūt sibi fieri domos à Deo, quia dicitur, ꝙ ędificauit Deus illis tabernacula. Exo. 2. & habetur 21.q.2.cap. Si quælibet culpa. Et idem Grego. in homilia de diuite, & Lazaro, & hr̄ de pœni.dist. 3. cap. Cauendum nobis, vt si fortè aliquod bonū egimus

B in præsenti sęculo remunerationem accipiamus, ne fortè dicatur nobis: mercedem suam receperūt. Nisi.n. diues iste aliquod bonum egisset, de quo in præsenti remunerationem aliquam accepisset, nequaquam diceret ei: recepisti bona in vita tua.

Tertium est, ꝙ homo meretur, vel disponit se, vt per ista opera in mortali facta Deꝰ illustret cor eius, & citius exeat de peccato. Sic.n. dicit Grego. & habetur de pœni.dist.5. c. falsas pœnitentias. vbi loquēs de eo, qui est in peccato mortali, de quo nondum exit, dicit: ne tamen desperet: interim quidquid fecerit boni, vel facere potuerit hortamur vt faciat, vt omnipotens Deus cor illius illustret ad pœnitentiam. Ista tria bona ponuntur communiter: vnde est versus.

Quæ cum peccato fiunt dant bona terrena.

C *Cor faciunt humile, subleuant tormenta gehennæ.*

Quartum est, ꝙ per illa bona assuefit homo ad bonum, & poterit inde gigni bonus habitus: Nā quilibet actus naturaliter est ageneratiuus habitus, vt colligitur 2. Ethi. ideo etiam si in mortali sit homo, & exerceat opera bona: inde gignetur bonus habitus maralis, & quando redierit ad gratiam habebit magnum adiutorium ad bene operandum, & multa interdum fiunt, quæ licet in se non perficiāt, fiūt vt disponant ad aliquod bonū, sicut baptismus Ioānis in se non proficiebat, & tamen homines assumebant illum, vt per eum assuefierent ad baptismum

D Christi, sicut dicitur de consecra. dist.4.c. Non regenerabantur. Quintum est, ꝙ licet homo sit in peccato mortali Diabolus habebit minorem potestatē super ipsum quanto plura bona fecerit, sicut refert Grego. in dialogo de Iudæo, qui muniuit se signo Crucis. Et idem Dęmones non potuerunt ei nocere, sed Diabolus, qui eum inuenit dixit principi Dæmonum: inueni vas vacuum, sed signatum.

Sed obijcietur, ꝙ ad nihil possint ꝓficere bona facta in peccato mortali. Quia 1. Corin. 13. dr̄. Si tradidero corpus meum ita, vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Item Ezechi. 18. dicitur: Si auerterit se iustus à iustitia, & fecerit iniquitatem nunquid viuet? Omnes iustitias eius,

E quas fecerat non recordabitur, in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ, quas fecit. Item Grego. super Ezechielem dicit: Cum mala cō mittimus sine causa, ad memoriam transacta bona reuocamus: quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum.

Dicendum, ꝙ meritoria sunt bona facta in mortali ad ea, quæ diximus.

Ad primum dicendum, ꝙ nihil prodest tradere corpus, ita vt ardeat sine charitate.s. ad hoc, ꝙ consequamur vitam ęternam, & tamen prodest ad minus suppliciū subeūdum, & ad alia suprapòsita. Sic soluit Aug. lib. de pœnitentia. Et habet de Pę. dis. 3. c. si quis autē. Dicens illud, qđ ait Apostolus. Si tra-

didero corpus meum, &c. nihil prodesse intelligat
ad regnum obtinendum: non tamen ad extremi iu
dicij tolerabilius supplicium subeundum. Rectè ta-
men Apostolus dixit: Nihil mihi prodest, vel nihil
sum: quia res dicitur simpliciter nihil prodesse quã-
do non prodest ad illum finem, ad quẽ est: quia om-
nia opera nostra debent esse ad vitam ęternam ha-
bendam, quia illa est finis: opera, quæ ad hoc nõ ꝓfi
ciunt, dicentur simpliciter nihil prodesse, licet ad ali
quid aliud ꝓficiant. Ad secundũ dicendũ, ꝙ Deus
non recordabitur iustitiarum eius, qui in peccato
mortali moritur, aut viuit quantum ad hoc, quòd
pro illis det ei vitam ęternam: benè tamen recorda
tur ad hoc, ꝙ alia bona det: vt non maneat bonum
aliquod omnino irremuneratum. Sic soluit Magi-
ster 4. sen. dist. 15. circa finem, vbi tangit istã quæstio-
nem. Ad tertium dicendum, quòd non debet ho-
mo habere fiduciam aliquam in bonis præteritis,
postquam est in peccato mortali ad hoc, ꝙ habeat
vitam ęternam per illam, quãdiu sic manserit, sed
per illa Deus magis illuminabit eum, vel etiã dabit
ei bona aliqua temporalia. Dicendum tamen, ꝙ
ista duo argumenta postrema non sunt directè con
tra bona, quæ fiunt in peccato mortali, sed contra
illa, quæ facta sunt in charitate, & postea mortificã-
tur per mortalia superuenientia. Et tamen idẽ con
fitemur de bonis factis in charitate, & postea super-
ueniat peccatum, & de bonis factis in peccato mor
tali, si vtroque modo moriatur homo in mortali.
Nam proficient sibi ad minus supplicium subeun-
dum, vt dictum est, & tamen de bonis, quæ fiunt in
peccato mortali est etiam dicendum, ꝙ nulla confi-
dentia cum eis habenda est quasi possimus vitã ęter
nam per istam habere, sed solum possumus habere
confidentiam de placando Deum, qui etiam placat
per eleemosynas factas ab existentibus in peccato
mortali, vt citius eos conuertat ad se, vt innuit Au-
gust. in Enchiridion, & habetur de pœn. dist. 3. c. sa-
nè cauendum. Sed circa hoc, quod dictum est ꝓdes-
se bona facta in mortali ad minus supplicium soluẽ
dum, i. ꝙ per illa mereamur diminutionẽ aliquorũ
graduum pœnę in inferno, qui erant debiti pro pec
cato mortali, dicendum, ꝙ est ista positio commu-
nis, & tamen non est vera, vt alibi ostendetur.

An bona facta in peccato mortali, redeunte homine ad charitatem, viuificentur. *Quæst. CLXXII.*

QVAERITVR circa opera facta in peccato
mortali, de quibus diximus, an postea redeun-
te homine ad charitatem, sint meritoria vitæ ęter-
næ: ita vt per hoc viuificentur: nam prius cum fie-
bant in mortali proficiebant ad illa quinque, quæ
dicta sunt præced. q. adueniente gratia videntur iã
esse meliora, & sic, ꝙ proficiant ad meritũ vitę ęter
næ. Aliqui dicunt, ꝙ superueniente gratia reuiui-
scunt, quia bona opera magis appropinquant gra-
tiæ, & charitati, quàm bonum naturale, quia bona
opera ex genere sunt actus virtutum moralium, &
assimilantur valde operibus charitatis, sed quando
gratia aduenit ei, qui erat in peccato, perficiuntur
naturalia: ergo opera bona ex genere facta in mor-
tali à fortiori proficientur.

Itẽ causa, quare opera bona facta in mortali non
proficiebant ad vitam ęternam, erat defectus cha-
ritatis: ergo cũ fuerit charitas restituta, qđ fit saltẽ
in hominibus per pœnitentiã, nõ erit defectus cha-
ritatis, & erunt ista opera meritoria vitæ ęternæ.

Dicendum, ꝙ opera facta in peccato mortali si-
cut tunc non sunt meritoria vitæ æternæ: ita neç

F etiam postea charitate adueniente, quod fit per pœ
nitentiam: quia pœnitentia secũdum se ordinatur
ad remotionem mali. Vnde ꝙ aliqua bona restituã
tur per pœnitentiam non est, nisi per accidens, in-
quantum pœnitentia remouet prohibens. i. pecca-
tum, per quod fit diuisio inter hominem, & Deum:
Isa. 59. Iniquitates vestrę diserunt inter vos, & Deũ
vestrum. Causa autem, quæ remouet prohibẽs non
inducit per se aliquem effectum: quia solum prohi-
bet impedimentum effectus: ideo si effectus debet
induci necesse est, ꝙ detur alia causa per se respectu
effectus, sicut aperiens ianuam remouet prohibens
ad ingressum domus. Et tamen si nullus fuerit ad
portam, vel fuerit aliquis omnino Paralyticus ne-
G mo intrabit. Hoc est, quia præter remouere prohi-
bens requiritur causa per se respectu huius effectus,
qui est intrare domum, scilicet potentia gressiua.

Viuificationis autem operum factorum in pec-
cato mortali non potest poni aliqua causa per se,
quia vita operum dependet ex vita operantis: nam
opera non dicuntur viuentia, aut vitalia, nisi quia
à viuente fiunt. Et quia homo viuit in esse spiritua
li per charitatem, & gratiã: opera habebunt, ꝙ sint
viuentia à charitate operantis. Ideo opera, quæ fa-
cta sunt in peccato mortali, non poterunt viuere ꝑ
charitatem, & gratiam postea superueniẽtem: quia
habitus non potest perficere, vel formare actũ non
procedentem ab eo, sed illi actus non processerunt
H ab ista charitate, quæ nunc est: ideo per eam non
possunt viuificari.

Ad primum dicendũ, ꝙ potentię naturales sunt
magis propinquę charitati, & gratiæ quantũ ad rẽ,
quàm actus virtutum moraliũ, eo ꝙ potentię sunt
subiectum gratiæ, & charitatis. Actus tamen mora
lium virtutum sunt propinquiores charitati, & gra
tiæ quantum ad similitudinem speciei. Ideo quãdo
charitas, & gratia nunc superueniunt perficiunt na-
turales potentias, quia in eis fundantur: eo ꝙ illę
manent: actus verò boni facti in peccato non ma-
nent, quia transierunt: ideo non possunt perfici, &
firmari per superuenientem charitatem.

Ad secũdum dicendum, ꝙ causa, quare opera fa-
cta in mortali non sunt meritoria est, quia non fue
I runt facta ex charitate. Nunc licet charitas super-
ueniat non potest conferri istis operibus, ꝙ ex chari
tate facta sint. Ideo etiam si nunc manere possent
non perficerentur, nec redderẽtur meritoria per su
peruenĩetem charitatem, quia à charitate facta nõ
fuerunt, de his D. To. 3. Sen dist. 14. q. de effectu pœ-
nitentiæ arti. 3. sub artic. primo.

An opera facta in charitate per superuenientem maculam peccati mortalis mortificentur. *Quæst. CLXXIII.*

QVAERITVR de operibus factis in charita-
te postea adueniente mortali peccato, an mor
K tificentur ita, ꝙ non proficiant ad vitam ęternam.
Quidam dicunt, ꝙ nõ possunt mortificari: quia qđ Primum argu.
non est, nõ potest mortificari. Nam nihil moritur,
nisi quod viuens erat, & tamen opera facta in cha-
ritate iam transierunt, quando superuenit peccatũ
mortale: ergo non possunt per illud mortificari.

Item pœna nunquam debet excedere culpam, Secũdum argu.
sed si aliquis multa bona fecit ex maxima charita-
te, & committeret vnum paruum mortale, fortè
ex surreptione, vel pauca aduertentia, perderet om
nia bona præterita, & excederet pœna sua ad cul-
pam: quia plura fuerunt bona, quàm mala, quæ fe-
cit: ergo non mortificantur opera facta in charita-
te per peccatum superueniens.

Item

Tertium argu. Item, quod mortuum est nõ potest habere actum vitę respectu alicuius, sed opera in charitate facta ab aliquo ipso mortaliter peccante viuunt in alijs Sanctis, sicut dicitur Apoca. 2. tene, quod habes ne alius accipiat coronam tuam, idest, ne opera tua, quæ tibi promeruerunt coronam, proficiant alteri ad coronam, & tu perdas illa, quod fiet si non tenueris, quod tenes, idest, si perdideris charitatem: ergo viuunt ista opera in aliquo alio. Et sic illa, quæ per peccatum superueniuntur, non videntur mortificari.

Dicendum, ꝙ per peccatum superueniens opera bona præterita mortificantur, sicut dicitur Ezech. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & operatus fuerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius non recordabuntur, in peccato suo morietur, & nõ erunt in memoria iustitiæ, quas fecit. Sed non esse in memoria Dei opera nostra bona est illa esse mortificata, ideo per peccatum superueniens mortificantur. Item Grego. dicit super Ezechie. cum mala committimus sine causa bona præterita ad memoriam reuocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. Item vita operũ est ex vita operantis, sed per peccatum mortale ille, qui prius fecerat opera bona mortificatus est: ergo opera, quæ fecerat in charitate mortificantur.

Pro hoc autem considerãdum, ꝙ opera dici mortua, vel viua est loqui æquiuoce de vita, secundum ꝙ in eis reperitur vita per attributionẽ. Illud enim viuere dicitur, & viuere apparet, ꝙ ex se aliquẽ motum habet: quia nomen vitæ ad omnia illa trahitur, quæ ex se habent aliquam operationem sine principio aliquo extrinseco, sicut illa, quæ intelligunt, sentiunt, mouentur, appetunt, & nutriuntur. Et inde est, ꝙ nomen vitæ transmittitur ad illa, quæ habent debitam operationem, & effectum secundum conditionem suam. Illa autem, quæ carent ista operatione, vel priuantur ea, dicuntur mortua, & sic dicimus aquam viuam, & aquam mortuam. Proprius autem effectus humanorum actuum est, ꝙ per illos perueniat homo ad vltimum finem vitæ humanæ, cum homo sit agens per rationem intendens finem. Illi ergo actus, vel opera dicuntur viuere siue viuentia, quæ hominem ad vitam æternã perducere possunt. Illa autem dicuntur opera mortua, quæ faciendi homo non habent potestatem. Illa verò dicuntur mortificari, quæ istam potestatem prius habuerunt, & postea illam amiserunt. Propter hoc ergo opera bona facta in charitate in illo, qui adhuc in charitate manet, viua sũt: quia possunt eum perducere ad vitam æternam, si in hoc statu decedat. Opera autẽ facta sine charitate in eo, qui manet sine charitate dicuntur mortua, quia sic existens nunquam perueniet ad vitam æternam. Etiam si superueniat ei gratia, illa opera semper sunt mortua, quia per eam nũquam meretur vitam æternam, vt ostensum est præcedenti. q. In illo autem, qui fecit opera bona in charitate, & postea gratiam perdit, dicuntur opera mortificata: quia peccatum superueniens impedit hominem ire ad vitam æternã per illa opera, aut per quæcunque alia: quia extra charitatẽ est rectè ergo mortificata dicuntur: quia pro tunc priuata sunt potestate perducendi hominem ad vitam æternam.

Ad 1. arg. Ad primum dicendum, ꝙ opera bona præterita transeunt quantum ad actum, manent quantum ad rationem merendi in Dei memoria, sicut opera mala transeunt quantum ad actum, & manent secundum reatum, idest, ꝙ Deus reputet illa obligatoria ad pœnam. Et quantum ad illud esse, quod opera bona meritoria habent in Dei reputatione dicuntur mortificari, quia prius Deus reputabat illa digna vi-

A ta æterna, & ꝙ per illa homo posset introduci ad vitam æternam: nũc autem reputat ea inepta ad hoc: ideo mortificari dicuntur. Et hoc innitur Ezechielis 18. scilicet: Et nõ erunt in memoria iustitiæ, quas fecit. Non quidem, ꝙ aliquid posset excidere à Dei memoria, siue intellectu, sed cadunt à memoria per reputationem: quia prius reputabat illa viua, & potentia introducere ad vitam æternam. Et nunc reputat illa non habere potestatem ad hoc. Ad secundum dicendum, ꝙ nunquam est pęna alicuius maior, quàm culpa sua, & tamen per ingratitudinẽ meretur perdere omnia bona pręterita. Et quia per peccatum mortale quantuncunque paruum sit homo efficitur Deo ingratus, perdit omnia bona, quæ fece- Ad .2 arg.

B rat quantum ad fructum ipsorum, qui erat perducere in vitam æternam, & priuari omnibus his non est maior pęna, quàm fuerit culpa sua ingratitudinis. Sicut si quis per opera bona, & multa obtinuisset à principe magnos honores, & postea commisso contra eum delicto digno morte, si priuaretur omnibus honoribus, quos à principe susceperat, & non occideretur, non est pęna maior, quàm culpa, sed è contrario. Aliter potest dici, ꝙ iste, qui fecerat multa bona, & postea moritur in vno peccato mortali paruo, non perdidit aliquid de bonis, quæ prius fecerat, etiã per ingratitudinem, sed solũ perdidit diuinam amicitiam, quæ perditur per quodlibet peccatum mortale, inquãtum per illud charitas perit. Pro quo sciẽ-

C dũ, ꝙ quibus libet operibus bonis meritum cõpetit dupliciter, scilicet, vel ex Dei acceptatione, vel ex quadam æquiualẽtia naturali. Primum est per hoc, ꝙ homo est in charitate, & est amicus Dei, reputat Deus opera eius, tanquam facta ab amico suo: ideo acceptat ea in plus, quàm ipsa aliàs valere possent. Secundum est, ꝙ cuilibet operi bono ex genere suo, & secundum suam magnitudinem, & circũstantias & labores in eo impensos competit quædam ęquiualentia premij ex naturali dignitate etiam sine aliqua acceptatione amicitiæ. Primum istorum perditur quando quis charitatem perdit: quia desinit esse amicus Dei: ideo Deus non reputat opera eius, tãquam amici sui. Et quia reputare opera nostra digna

D vita ęterna excedit naturalem æquiualentiam operum ipsorum, sicut dicitur ad Rom. 8. Non sunt cõdignę passiones huius temporis ad futuram gloriã, quę reuelabitur nobis, prouenit ista reputatio meriti ex eo, ꝙ homo est amicus Dei: & Deus vult sic reputare opera eius. Postquam verò mortaliter peccauerit desinit esse amicus Dei. Ideo Deus non reputabit opera ista iam digna vita ęterna, nec per hoc dicitur homo perdere aliquid de merito operum suorum: quia opera sua non erant secundum se digna vita æterna, sed solum quia Deus illa sic reputabat per hoc, ꝙ iste erat amicus eius. Nunc autem reputare non placet, & etiam non est iustum, cum sit inimicus illius. Manet tamen operibus istis meritum secũ-

E dum quòd est per naturalem ęquiualẽtiam. Et istud nunquam perit, etiam si quis peccauerit sępe mortaliter. Nam tantum minuitur, seu minuetur proportionaliter de pęna debita isti in inferno, quantũ ista opera valent secundum naturalem æquiualentiam de pęna, quàm alias habiturus erat, si ista bona non fecisset. Nihil ergo perdit homo de merito operum suorum per peccatum mortale, licet non habeat vitam ęternam. Ad tertium dicendum, ꝙ si aliquid sit in se mortuum verè non potest actum vitę exercere respectu sui, nec respectu alterius, accipiendo tamen viuum, & mortuum metaphoricè, vt dictum est, nihil prohibet illud, quod est in se viuũ, esse mortuum respectu vnius, & respectu alterius esse viuũ: Ad 3. arg

quia

quia respectu vnius habet operationem suam, & respectu alterius non habet propter indispositionem eius. Sicut lux oculis ægrorum nociua est, & oculus sanorum grata est. Et tamen ipsa in se non habet istas duas qualitates oppositas, sed propter dispositiones diuersas eorum, in quibus operatur competit ei hoc. Et ita opera bona facta ab aliquo in charitate, qui postea charitatem perdit non proficiũt ei si moriatur in peccato illo, quantum ad ingratitudinem gloriæ, quam habiturus erat, & proficiunt alijs sanctis, & ita dicunt alij accipere coronã eius. De hoc S. Tho. 4. Sẽt. d. 14. q. de effectu pęnitẽtię art. 4. sub art. 2.

An opera facta in charitate mortificata per peccatum mortale postea superueniente gratia iterum viuificentur. Quæstio C L X X I I I I.

QVAERITVR circa opera facta in charitate, quæ per peccatum superueniẽs mortificata fuerunt, idest, non proficientia ad vitam æternã, si postea superueniat gratia, an viuificentur, idest, competat eis ille gradus meriti, & pręmij, qui correspondebat antequam per peccatum mortale mortificarentur. Dicunt quidam, ꝙ non, quia tunc fieret hoc per pęnitentiam, per quam liberatur homo de peccato. Et tamen pęnitentia nõ potest hoc facere, quia dicit Hugo de S. Victore, ꝙ nemo debet in spe correctionis peccare, quia qđ semel amittitur ipsum amplius non recuperatur, sed opera facta in charitate per peccatum superueniens fuerunt semel amissa, quia mortificata fuerunt: ergo nunquam postea recuperabuntur ad hoc, ꝙ viuant. Item nihil viuificatur, nisi quod natum est habere vitam: vita autẽ non est operum, sed ipsius operantis: ergo opera nunquã viuificabunt. Item viuere præsupponit esse: ideo qđ non est viuificari non potest. Sed opera, quæ per peccatum mortale fuerunt mortificata, iam nõ sunt: ergo non possunt viuificari. Item illud, quod moritur non solum perdit vitam, sed etiam potentiam viuẽdi, quia principia vitę corrumpuntur in eo, sine quibus non est potentia ad vitam, opera tamen pręcedentia in charitate facta fuerũt mortificata per peccatum sequens: ergo non manet in eis potẽtia ad vitam, & sic non possunt viuificari.

Primum arg.

Secundũ.

Tertium.

Quartum.

Dicendum, ꝙ opera, quę bona fuerunt, & in charitate facta, sicut per peccatum mortificata fuerunt, ita vt per illa homo non posset habere vitam ęternam, ita superueniente gratia viuificantur, vt iã sint in statu priori, in quo facta sunt. Nã tunc erãt digna vita ęterna. Sic enim dicit Glo. Ioelis 2. super illud: Reddam vobis annos, scilicet: Nõ patiar perire vbertatem, quam cum perturbationibus animi amisistis. Sed vbertas illa fuit multitudo bonorum operũ sanctorum in charitate: ergo per peccatũ superueniens licet fuerint turbata non peribunt. Item patet hoc, quia ille qui dolet de peccatis, & superuenit illi gratia restituitur in statum priorem. Sed si iste maneret in priori statu, quãdo opera ista fecit ex charitate, essent sibi ista opera meritoria ad vitã ęternam. Postea autem superueniente peccato impedita fuerunt, ita vt per illa nõ posset homo peruenire ad vitam ęternam. Cum ergo per pęnitentiam tollatur totũ malum, quod per peccatum introductum fuerat, necesse est, quòd maneãt illa opera ita meritoria, sicut prius erant, cum ex seipsis meritoria essent. Item patet, quia sicut dictum est opera facta in charitate, licet transeant actu, manent tamen quantum ad rationem meriti in diuina reputatione, vel memoria. Et quandiu sic manent habent efficaciam quantum in ipsis est inducendi facientem ad vitam ęternam,

F & sic dicuntur viua remanere. Istum effectum non habent in peccatore: quia per accidens impediũtur propter peccatum superueniens, quod facit peccatorem indispositum ad recipiendum fructum meritorum pręcedentium, non tamẽ tollitur aliquid de substantia, vel quantitate illorum meritorum: quia operibus in sua origine, idest, tunc quãdo facta sunt, & ex principio, à quo facta sunt, idest, à charitate cõpetebat illa quantitas meriti: ideo impossibile est, ꝙ per aliquid extraneum tollatur eis quantitati illius meriti, sed solum homo impeditur habere aliquod bonum per illa. Vnde posset homo illa perdere quã tum ad totalem fructum ipsorum principalem, scilicet, vitæ æternæ, ipsis tamen operibus de quantita-

G te meriti sibi correspondentis nihil tollitur. Manet tamen homo impeditus participare fructum illorũ operum propter peccatum, ablata igitur indispositione à peccatore per pęnitentiam, opera illa pręcedentia incipiunt habere effectum suum totum in ipso, cum nihil in eis diminutum fuerit, & sic dicũtur viuificari, idest, reduci in statum illum, in quo prius erant, quando facta sunt, tunc tamẽ viua erant. Simile patet, si quis habens bona habebat simul administrationem, & fructum ipsorum: quia sua erant. Si autem efficiatur furiosus datur ei curator, & iam nihil potest administrare de bonis. Et tamen propter hoc in bonis suis nihil minuitur, sed integra manẽt. Ipse tamen propter furorem incidentem indisposi-

H tus est ad administrandum: ideo nihil de administratione participat. Si tamen redierit ei mens sana, ad plenum restituentur ei bona sua omnia integrè, & illorum administratio, quia ablata fuit indispositio illa, scilicet, furor, per quam impediebatur administrare. Ita ergo erit in operationibus bonis factis in charitate, & mortificatis per peccatum, ꝙ per gratiam rursus superuenientem viuificabuntur redeũdo in priorem statum. Aliqui dicunt, quòd non viuificantur per pœnitentiam sequentem, & gratiam superuenientem non ex defectu gratiæ, vel pœnitentiæ: sed quia illa non manent, vt viuificari non possint. Dicendum, ꝙ non stat, quia hoc modo omnia confunderentur, quia etiam si quis maneat in charitate

I opera, quæ iam fecit, iam transierũt. Si ergo per hoc non manerent viua, nullum meritum homini esset ex istis, quod falsum est: quia sic non haberet homo præmium in vita æterna, nisi pro vltimo opere bono, in quo moritur. Sic etiam esset de peccatis, quia omnia illata transeunt: ideo homo non puniretur pro illis: quia iam nihil sunt, sed solum pro vltimo peccato, in quo moritur: ista autẽ falsa sunt. Ideo dicendum, ꝙ licet ista transeant actu: manent tamen inde reputatione quantum ad rationem meriti, vel demeriti sicut si realiter semper essẽt. Ideo bona opera viuificabuntur, quæ in charitate facta fuerunt, & per peccatum mortale superueniens fuerant mortificata si postea superueniat gratia.

K Ad primum dicendum, ꝙ Hugo non intelligit de bono facto quod per peccatum mortificatur, sed de bono omisso. Nam tempore, quo peccat, non facit bonum, & istud tempus perdit. Istud autem nunquã potest postea recuparari: quia etiam si homo postea multa bona faciat, tamen bona, quæ facere poterat in illo tempore, in quo peccauit iam nunquam fieri possunt: quia si in alio tempore fiant ea, quæ tunc fieri deberent impeditur tempus istud: quia in isto possent fieri alia: etiam si tempus præteritum non fuisset ociosum. Ideo non est possibile recuperari iacturam temporis pręteriti. Ideo Seneca dicit, ꝙ temporis iactura est grauissima. Bona autem per peccatum mortificata recuperãtur, quia illa integra manebãt, & Ad 1. arg.

Ad 2. arg. & de illis non loquitur Hugo. Ad secundum dicendum, ꝙ vita propriè viuentis est, & non operū. Sed dicuntur opera viuentia per analogiam ad viuentē producentē, sicut arma dicuntur militaria, & equus militaris: quia ad militem ista pertinēt. Et ideo modo, quo dicuntur opera viuentia propter viuentem, possunt dici viuificari, quia homo illa operans viuebat, scilicet, per charitatem, quādo illa fecit, & posteà per peccatum mortuus est. Rursus verò per gratiam superuenientem viuit. Ideo ipsa opera etiam viuent propter ipsum viuentem: quia à viuente producta sunt, qui nunc etiam viuens est, quod dicitur ꝓpter opera bona facta ab homine in peccato mortali: quia licet ipse postea per gratiam viuificetur, nō viuificantur opera, eo ꝙ non fuerunt ab eo producta, quando viuens erat. Aliter potest dici, ꝙ operās propriè viuere dicitur. Opera autem dicuntur viuere metaphoricè inquantum competit eis proprius effectus, sicut diximus pręcedenti.q. Et quia effectus ille, qui competebat operibus factis in charitate, scilicet, posse perducere hominem ad vitam æternam competit eis nūc, homine reducto in gratiam: ideo etiam dicūtur viuificari metaphoricè sicut prius viuere metaphoricè dicebantur. Ad 3. arg. Ad tertium dicendum, ꝙ quanuis non maneant in actu, manēt in diuina reputatione. Sicut etiam peccata, quæ actu trāsierunt, manent in Dei reputatione, qui per illa reputat homines obligatos ad pęnam æternā. Ad 4. arg. Ad quartum dicendum, ꝙ si opera in seipsis morerentur, idest, efficerētur, ꝙ non competeret eis ille gradus meriti, qui competebat quando facta sunt, nunquā possent postea restitui in vitam, & tamē opera bona per peccatum non moriuntur, nec aliquid perdunt, vt ostensum est, sed solum impeditur operans pro illo statu participare fructum illorum: ideo ablato isto impedimento dicentur ista opera viuere, siue viuificari, scilicet: quia potest operans per illa deduci ad vitam ęternam, sicut prius, quādo in charitate illa operatus est. De his S. Tho. 4. Sent. d. 34. art. vltimo.

Esto consentiens aduersario tuo cito dum es cum eo in via, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, nō exies inde, donec reddas nouissimum quadrantē.

Hic ponitur secundum correlarium ad euasionē pęnæ infligendæ. Et ista litera multipliciter exponi potest: vno modo potest exponi secundum quosdā, ꝙ Christus admoneat homines hic nō litigare in iudicio, quia quanuis liceat homini litigare, pertinet tamen ad quandam imperfectionem, quoniam iudicia ex peccatis oriuntur. Si enim nemo peccaret iudicium nullum forasse esset. Sed quia aliquis vult tenere, quod ad ipsum non pertinet; vel quia aliquis vult petere, quod ad ipsum non pertinet, iudicia fiunt. Et sic ex iniquitate rei, vel actoris prouenit, ꝙ iudicia sint necessaria. Sic dicit Apostolus 1. Corin. 6. Iam quidem omnino delictum est in vobis: quia iudicia habetis inter vos, idest, ex peccato prouenit, ꝙ iudicia habeatis. Ad perfectionem autem non solum competit vitare, quod malum est, sed etiam illud, quod ex malo oritur, vel ex quo malum oritur: ideo vitare judicia cuiusdam perfectionis est. Istud autem non potest fieri, nisi per hoc, ꝙ homo consentiat aduersario suo: quia si non consenserit ei, ille petet in iudicio, & sic oportebit litigari. Ad hoc ergo dicebat hic Christus. *Esto consentiens aduersario tuo*. Idest, da ei, quod petit, vel quod retinere vult, & sic nū-

A quam litigabis. Sic dicitur inf. in litera. Qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium, idest, dimittas ei quod vult, & etiam plus quàm vult, & nunquam erit lis. Sic etiam dicit Apostolus 1. Corin. 6. Delictum est in vobis, quia iudicia habetis inter vos: quare non magis fraudem patimini, idest. Potius deberetis spontè permittere priuari rebus vestris, quod est illis fraudari, quàm litigare. Et secundum hoc posset applicari litera. Sed ista expositio non tenetur cōmuniter, quia ponit hic istud quasi quoddā correlarium deductū ex illis, quæ dicebantur sup. de ira. Et tamen si ponatur hic istud tanquam admonitio quædam ad perfectionem, non est vt correlarium dependens ex ira.
B Secundo patet, quia tunc poneretur hic superfluè istud dictum, vel illud, quod habet inf. in litera, scilicet: & qui vult tecum contendere in iudicio &c. Nā exponēdo istud modo dicto nihil aliud importatur per hoc, quàm per illud. Ideo oportet aliter istud intelligi. Tertiò patet, quia si Christus admoneret hic iudicia vitare propter perfectionem, esset homo quā tum ad illos, qui haberent iustam causam litigandi. Nam qui scit se iniquam fouere litem, peccat litigādo: Christus tamen loquitur hic de illo, qui habet iniquam causam, cum dicat. *Ne tradat te aduersarius tuus iudici, & iudex ministro, & in carcerem mittaris*. Et tamen non mittitur in carcerem, nisi qui iniquus est, vel cōputatur. Maximè, quia Christus dixit. *Non exies inde,*
C *donec reddas nouissimum quadrantem*. Et sic ipse asserit, ꝙ iste erat debitor, quem ipse admonet. Vitare autem judicium in eo, qui se cognoscit debitorem, non est perfectionis, sed necessitatis: quia aliàs mortaliter peccat litigando, vt non soluat illud, quod scit se debere: ergo Christus nō loquitur hic de perfectione, quæ est in vitando iudicia. Quartò patet. quia dicitur hic non exies inde, donec reddas nouissimū quadrantem. Et sic Christus asserit tanquam certum, ꝙ iste, quem admonet mittetur in carcerem, & nō exibit inde donec soluat. Ex quo apparet, ꝙ non loquitur de iudico præsentis sæculi: quia in isto non semper iniustè litigantes mittuntur in carcerem, & soluunt, sed sæpissimè per iniquitatem iudicum, & alio
D rum ministrorum iudicij condemnantur, innoxij, & absoluuntur, qui rei sunt: ergo non potest intelligi de vitando iudicio in presenti propter perfectionem vitæ. Secunda expositio est secundum quosdā, ꝙ intelligatur quasi quoddam consilium pro litigatoribus. Ita ꝙ Christus admoneat eos, qui putant se non habere iustam litem ante quam litigent cōcordari cum aduersarijs. Vnde dicitur. *Esto consentiens aduersario tuo*. Scilicet, dando ei, quod petit, cum scias ipsum iustè petere. *Cito dum es in via*. Idest, antequam incipiat lis. Et est præsuppositio, ꝙ deberent ire actor, & reus de vno loco ad alterum ad judicium, & ꝙ antequam perueniāt ad illum locum, dum sunt in via debeat ille, qui reus est, consentire aduersario. Nam
E si peruenerit ad locum iudicij incidet in multa alia inconuenientia: quia nō solum soluet, quod debet, sed etiam punietur, & soluet expensas iniusti, & temerarij litigatoris. *Ne forte tradat te aduersarius iudici*. Scilicet, accusando te, vel petendo: quia per hoc si reus fueris iudici traditus es. *Et iudex tradat te ministro*. Scilicet, cognoscens te esse reum obiecti criminis, vel rei petitæ, tradat te ministro, idest, executori. *Et in carcerem mittaris*. Scilicet, per executorem. Et hoc fortè: quia timebam de fuga istius. Ideo vt maneret debitum securum mittitur in carcerē. *Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem*. Idest, iuxta rigorem exigetur à te debitum, ita vt non remittatur tibi nec minima pars signata per quadrantem, qui erat mo-

neta

neta minuta. Et non solum hoc, sed etiam expensas, & multa alia solues. Ideo melius est cito consentire aduersario, & concordari cum eo. Ista expositio videtur conuenire literæ aliqualiter magis, quàm prę cedens. Quia sic exponendo differt ista litera ab illa, quæ habet inf. scilicet: Et qui vult tecum in iudicio contendere: quia illa intelligetur de vitatione litigij propter perfectionem, & ista de vitatione litigij propter incommoda, quæ sequi possunt ex iniqua lite. Sed dicendum, ꝙ illa expositio etiam non conuenit totaliter: quia non potest intelligi de iudicijs, quæ fiunt in pręsenti sæculo, cum hic interdum per iniquitatem liberentur iniusti, & cōdemnentur insontes. Vnde licet aliquis sit reus criminis, non est hic certum, ꝙ condemnabitur in iudicio. Christus tamen asserit tanquam certum, ꝙ iste mittetur in carcerem, si non consentiat aduersario suo: ergo intelligitur de iudicijs futuri sęculi, in quibus est certitudo omnimoda, & qui reus est semper condemnatur. Ob hoc ergo omnes sacri expositores exponunt de futuro iudicio, & carcere futuro, & tamen est differentia in expositione propter aduersarium, scilicet, quis sit iste aduersarius. Dicit enim Augu. lib. de Sermone Domini in monte. Sed videamus quis est aduersarius, cui iubemur esse beneuoli. Aut enim diabolus est, aut homo, aut caro, aut Deus, aut pręceptum. Et ideo de istis quinque, vel de aliquo istorum necesse est intelligi.

Tertia ergo expositio est, ꝙ aduersarius sit diabolus, cui iubemur consentire, dum sumus in via. Sed huic expositioni repugnat Aug. 4. lib. dicens: Sed diabolus non video, quomodo iubemur esse beneuoli, aut concordes, aut consentientes: Vbi enim concordia, & beneuolētia, ibi amicitia. Nec quisquam dixerit amicitiam cum diabolo esse faciendam, nec concordare cum illo expedit, cui semel renunciādo bellum indiximus. Nec consentire illi oportet, cui si nūquam cōsensissemus, nunquam in istas incidissemus miserias. Hierony. tamen super Matth. vult ꝙ possit exponi hoc de diabolo, & ponit quorundam intentionem, dicens: Quidam dicunt à Saluatore pręcipi, vt simus beneuoli erga diabolum, ne faciamus pęnam sustinere pro nobis, quem dicunt pro nobis esse torquendum, si vitia ei suggerenti cōsenserimus. Sed ista expositio non conuenit: quia tūc videretur Christus principaliter intendere hic bonum diaboli, & non nostrum, scilicet, vt ille non puniatur propter peccata nostra, & tamen falsum est, quia propter nos Christus ista dicit, vt euitemus tradi iudici, & mitti in carcerem. Item non est homo consentiēs diabolo, sed potius dissentiens, si suggestiones eius nō recipiat. Itē Hierony. positionem istā improbat.

Quarta ergo expositio est, ꝙ intelligatur de dęmone, cui homo dicitur consentire per hoc, ꝙ obseruat pactum factum in baptismo de abrenunciando dęmoni. Sic dicit Hierony. ibidem. Quidam cautius disputant in baptismate. Singulos pactum inire cum diabolo ei abrenunciando. Si ergo seruauerimus pactum beneuoli, & consentientes sumus aduersario, & nequaquam in carcere recludendi. Sed dicendū, ꝙ ista expositio non tenet: quia homo non iniuit pactum cum dęmone, sed potius pactum cum Deo contra dæmonem de abrenunciando Satanę, & pōpis eius: ideo non consentimus ei seruando pactum. Item diabolus nolet, ꝙ istud pactum seruaremus, sed ideo nos tentat, vt non seruemus, si ergo consentientes ei essemus, non seruaremus illud. Item non conuenit, quia diabolus est hic minister iudicis, cui peccatores ad puniendum à Deo tradendi sunt, nō est ergo ipse aduersarius, qui tradit nos iudici.

F Quinta expositio est, quòd intelligatur de carne, quæ rectè est aduersarius noster. Nam ad Gala. 5. dicitur, ꝙ spiritus concupiscit aduersus carnem, & caro aduersus spiritum. Hæc enim inuicem sibi aduersantur. Sed quomodo cōsentiendum est ei: quia potius per hoc, ꝙ homo consentit ei peccata, sicut dicitur: Iaco. 1. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus, idest, à concupiscentia carnis. Ideo dicit Apostolus, quòd qui ambulant secundum carnem mortui sunt, scilicet, quòd non cōsequantur regnum Dei. ad Gala. 5. Posset autem intelligi, quòd consentiret aliquis aduersario suo, idest, carni non quantum ad id, quod illa appetit, sed quantum ad id, quod ipsi bonum est. Est autem bonum carni non peccare: quia sic habebit vitam æter-

G nam simul cum anima. Sed ista expositio multum est extorta: ideo Augu. non consentit illi lib. de Sermone Domini, dicens: Carni verò multo minus video quomodo consentientes esse iubeamur. Magis enim peccatores ei consentiunt: qui verò eam seruituti subijciunt, non ei consentiunt, sed eam sibi consentire cogunt. Item non tenet istam expositionem Hieronymus super Mattheum, dicens: Quomodo etiam caro mittenda erit in carcerem, si animæ non consenserit?

Licet hoc posset pertinere ad aliam expositionē sextam, scilicet, ꝙ anima dicatur aduersarius, quia aduersatur carni. Ad Gal. 5. cap. & accipiatur homo

H pro carne, & desiderijs eius, sicut Apostolus sæpe accipit. Et tunc bonum est consentire aduersario nostro, scilicet, animæ. Et quantum ad hoc magis conuenit ista expositio, quàm quinta pręcedens, tamen obstat: quia tunc aduersarius debet tradere nos iudici, anima tamen nō tradet carnem, sed ipsa cum carne tradetur. Item homo mittitur in carcerē, & non aduersarius eius, qui ipsum iudici tradit, & tamen tam anima, quàm caro peccatoris simul mittentur in carcerem: ideo non vocatur anima aduersarius. Item non potest omnino vocari anima aduersarius carnis, quia aduersarius agit aliquid, propter quod alius suus aduersarius offensus tradit illum iudici. Caro tamen non potest aliquid facere sine anima:

I ideo non potest anima tāquam aduersarius eius tradere ipsam coram iudice. Ista omnia tangit Hieron. super Matth. dicens: Quomodo etiam caro mittenda erit in carcerem, si animæ non consenserit? cum anima, & caro pariter recludendæ sint? Nec quidquam possit caro facere, nisi quod anima imperauerit, aut Spiritus sanctus habitans in nobis carnē, vel animā repugnantes iudici tradere, cū ipse sit iudex.

Et etiam istud vltimum pertinet ad septimam expositionem: quia dicunt aliqui Spiritum sanctum esse aduersarium nostrum. Et ista expontio etiam cōuenit plus quàm præcedentes. Nam aduersatur nobis Spiritus sanctus inquantum nos contraria ei vo-

K lumus: quia caro, & anima, vt est infixa carni inclinant contra Deum, vt non sequamur ea, quæ Deus iubet. Et si in via idest, quandiu viuimus concordamur Deo; nō mittemur in carcerem post mortem, alioquin erit pœna æterna. Istam expositionem aliqualiter sequitur Augus. lib. de Sermone Domini in monte, dicens: Fortassis enim iubemur Deo consentire, à quo peccando recessimus, vt aduersarius noster dici possit dum nobis resistit. Deus enim superbis resistit. Et hoc modo Deus aduersarius noster est, & iudex est Christus homo. Nam ei traditum est omne iudicium Ioan. 5. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium. Et sic quasi deitas accusat nos coram homine Christo de trasgressione suorum præceptorū,

&

& à Chriſto tradimur miniſtro, quia ab ipſo condẽnabuntur mali, vt eant in ignem cum diabolo, & angelis eius, inf. 25. Et hoc dicit Augu. eo lib. ſcilicet: Quiſquis ergo in hac vita non fuerit reconciliatus Deo per mortem, filio eius tradetur iudici, cui pater dedit iudicium facere. Iſta expoſitio aliqualiter poteſt ſtare, ſed non omnino conuenit. Vnde Hieron. non ſuſcipit eam, dicens: Aut quomodo ſpiritus ſanctus habitans in nobis carnem, & animam repugnãtes dicetur iudici tradere, cum ipſe ſit iudex? Dato tamen, ꝙ dicamus iudicium eſſe datum Chriſto homini, Deus tamen non vocabitur accuſator, nec aduerſarius: quia ipſe neminẽ accuſat, licet ſit ipſe iudex, & teſtis, Iere. 39. Ego ſum index, & teſtis, dicit Dominus. Accuſatorem autem eſſe Deo non competit: quia dicit quendam ſtatum imperfectum, & deſiderium ad pęnam alterius, quam per ſeipſum inferre non poteſt, ſed per alterum inferri petit, quod Deo non competit. Si ergo Chriſto ſecundum, ꝙ homo nõ competit accuſare homines, ſicut ipſe dixit: Ioã. 5. Nolite putare, quia ego accuſaturus ſim vos apud patrem, eſt qui accuſat vos Moyſes, in quo vos ſperatis, à fortiori non conueniet Deo ſecundum naturam diuinam accuſare homines. Et ſic non intelligetur de hoc. Vnde nec Auguſt. manet totaliter in hac expoſitione.

Octaua expoſitio eſt, ꝙ intelligetur de præcepto diuino, quod vocatur aduerſarius noſter, qui aduerſatur iniquitatibus noſtris, & compeſcit illas, & praua deſideria noſtra, quæ aduerſantur legi, ad Rom. 7. Hinc aduerſario debet homo in via conſentire, id eſt, operari iuxta omnia, quę diſponuntur in diuinis præceptis, & ſic conſentiemus ei in via, ideſt, dum viuimus. Si autem viuentes ei non cõſentimus, quod eſt cito conſentire, poſt mortem non poterimus ei conſentire: quia iam non erit tempus operandi ſecũdum legem, ſed iudicandi homines ex lege. Ideo dicitur, ne fortè tradat te iudici aduerſarius, ideſt, prę ceptum ipſum, quod tranſgreſſi ſumus hic accuſabit nos apud Deum: quia nihil eſt vnde teneamur rei niſi ex lege nobis impoſita, quam non ſeruauimus. Et hoc conſonat verbis Chriſti Ioan. 5. Nolite putare, ꝙ ego accuſaturus ſum vos apud patrem, eſt qui accuſet vos Moyſes. Videtur autem Moyſes accuſaturus Iudęos: quia de tranſgreſſione legis accuſabuntur, quæ lex per Moyſen data eſt, & tunc iudex tradet vos miniſtors: quia qui fuerit poſt mortem inuentus reus de tranſgreſſione legis tradetur diabolis à Deo, vt puniatur ęternaliter. Iſtã expoſitionem poſt omnes tenet Augu. lib. de Sermone Domini, & in hac manet, dicens: Quomodo autem poteſt rectè dici eſſe homo in via cum Deo, niſi quia Deus vbiq; eſt. Aut ſi non placet dici impios eſſe cum Deo, qui vbique præſto eſt, ſicut non dicimus cęcos eſſe cum luce, quæ eos circunfundit. Vnum reliquum eſt, vt hic aduerſarium præceptũ Dei intelligamus, quod aduerſatur peccare volẽtibus, & datum eſt nobis ad hanc vitam, vt ſit nobiſcum in via, cui oportet nos cito conſentire legendo, præaudiendo, deferendo ei culmen auctoritatis, vt quod aliquis intelligit non oderit propter hoc, ꝙ aduerſatur peccatis ſuis, ſed magis diligat propter correctionem. Quod vero obſcurum eſt oret, vt intelligat.

Nona expoſitio eſt, quæ eſt communior, & concordat magis literę, quod intelligatur de aduerſario, ideſt, de illo, quem offendimus, & à quo debemus reconciliationem petere. Huic enim magis applicantur omnes partes literæ, & etiam conuenit pręcedẽtibus. Quia ſupra dicebatur de ira, deinde dicebatur de reconciliatione, quam homo facere debet cum

A proximo, quem offendit per iram, vel aliàs, & quia ſi aliquis vellet reconciliari proximo, & nolet ſatiſfacere ei, non fieret reconciliatio, oportet ꝙ ſatiſfaciat, & iſta ſatiſfactio eſſe debet ſecundum voluntatem aduerſarij, læſi, ideſt, ſecundum ꝙ poteſt velle iuſtè, & quantum ad hoc debemus ei conſentire. Si autem non conſenſerimus dum viuimus, damnabimur, quia poſt mortem non eſt locus reconciliationis. Iſtum ſenſum poſt omnes tenet Hierony. ſuper Matth. dicens: Ex pręcedentibus manifeſtus eſt ſenſus, ꝙ Dominus nos ad concordiam proximi hortatur. Nã ſupradictum eſt: vade recõciliare fratri tuo. Et hic modo applicat litera, ſcilicet. *Eſto conſentiens*

B *aduerſario tuo.* Ideſt illi, quem offendiſti. Et poteſt intelligi vno modo, ꝙ loquatur illis, qui nolunt reconciliari eis, quos offenderunt. Supra enim iuſſerat, ꝙ recõciliaremur fratribus, & quia aliquis fortè hoc cõtemneret, ponitur quædam inductio ad iſtud, ſcilicet: quia ſi homo noluerit hic reconciliari, in futuro ſęculo damnabitur. Et iſte eſt conueniens ſenſus, & eſt iſtud dictum, quaſi quædam particula præcedentis, quia ibi ponebatur mandatum, & hic ponitur pęna non facientis. Aliter poteſt intelligi, ꝙ loquatur de ſatiſfactione, ſcilicet, aliquis iuit ad petendum reconciliationem, & læſus petit ſatiſfactionem offenſæ: fortè iſte non vult præſtare, ſed credit ſatis eſſe, ꝙ reconciliationem petat. Chriſtus autem dicit, ꝙ pe-

C tens reconciliationem debet conſentire aduerſario ſatiſfactionem petenti: quia aliàs in futuro condemnabitur. Aliter poteſt intelligi, ſcilicet, qđ Chriſtus loquatur de offenſo, ſcilicet, ꝙ propter legem præcedentem offendens petiuit reconciliationem ab eo, quem lęſarat, ille autem fortè non vult veniam dare. Tunc offendens non tenetur amplius, ſed offenſus peccat, quia noluit ei reconciliari. Et contra iſtũ loquitur Chriſtus dicens. *Eſto conſentiens aduerſario tuo.* Ideſt, ſi aduerſarius tuus, qui te læſit, petit à te veniã, eſto conſentiens illi, ideſt, da veniam, ſicut ille petit: quia aliàs condemnaberis. Sic dicit Chryſoſt. ſuper Mattheũ. Tradet te Chriſtus conuincens te reum, ſi prius rogauerit: qui enim prius rogat inimicum, reũ

D facit eum ante dominum, ſcilicet, ſi noluerit ei recõciliari. *Cito dum es in via.* Iſti tres ſenſus pręcedentes ſunt conuenientes, & per eundem modum applicatur litera omnibus. Ideo poſtea niſi replicantur, & dicitur. *Dum es in via.* Ideſt, dum viuis: quia dum manemus in corpore nunquam peruenimus ad terminũ, ſiue ſtatum beatitudinis, aut miſeriæ, ſed quotidie variare poſſumus in bonum, & in malum. Ideo hic eſt locus lugendi peccata, quoniã in futuro non erit locus cõuerſionis, ſed punitionis, & iudicij. Ideo dum homo eſt in via non traditur iudici, ſed reconciliari poteſt, poſt viam autem non eſt locus reconciliationis, ſed tradetur reus iudici. Et dicitur: cito: quia rei poſt mortem conuerti vellent, ſi locus eſſet,

E & tamen iam locus non erit, ſed pęnitentia eorum infructuoſa erit. Sapienti. 5. Videntes impij turbabuntur, & dicent intra ſe pœnitentiam agentes: hij ſunt, quos aliquando habuimus in deriſum. Cum autem homo viuit, & in quacunque parte vitę vſque ad vltimum vitę momentum ſemper cito eſt, quia conuerſionis locus ſemper eſt. Quod ſignificauit paterfamilias conducens operarios in vineam ſuã, inf. 20. Nam omni hora diei operarios conduxit vſq; in finem diei, ſcilicet, horam vndecimam, & iam non reſtabat de die, niſi hora vna, & fortè iſta vndecima erat vltima hora ſecundum modum computandi, quorundam, qui computant horam vndecimam, poſtquam pulſata eſt vndecima. Et ſatis apparet: quia eodem c. dicitur, quòd iſti nouiſſimi hora vna fece-

fecerũt,ſcilicet,hora duodecima.Ita ergo in vita eſt, vſque ad finem vitæ ſemper eſt cito. Vnde abſolutè nominauit hic viam, non excludens aliquam partẽ viæ. In quo innuit, ꝙ omni tempore eſt locus conuerſionis, niſi poſtquam quis eſt coram iudice: quia tũc aduerſarius tradit reũ iudici. Sic exponit Chryſoſt.ſuper Mattheũ,dicens: Feſtinat Dominus,vt ad amicitiam feſtinemus inimicorum noſtrorum quã diu viuimus in hac vita, ſciens quàm periculoſum eſt, ſi vnus de inimicis pace nõ facta mortuus fuerit. Aliter poteſt intelligi, ꝙ via, & cito ſint duæ conditiones reconciliationis,ſcilicet,ꝙ in via facienda eſt, quia poſt vitam fieri non poteſt. Etiam cito facienda, quia nõ eſt diu expectandum, ſed mox vt homo potuerit reconcilietur fratri ſuo,& hoc ſatis innuit Chriſtus ſup.in litera,dicens: munus relinquendum eſſe apud altare,& eundum ad reconciliationem pe tendam. Hoc modo exponit Hilarius dicens:ꝙ nullum tempus vacuũ affectu placibilitatis Dominus eſſe permittit:cito in vitę noſtræ via nos aduerſario noſtro recõciliari pręcipit. Ratio huius eſt,quia quã diu quis nõ habet affectum reconciliationis, manet in odio fraterno,& totum iſtud tempus perit: quia homo eſt in peccato mortali. Ideo cito recõciliatio petenda eſt,vel deſideranda, ne infructuoſè nobis tẽpora effluant. *Cum eo.* Ideſt, dum ambo aduerſarij viuitis reconciliatio facienda eſt,quia poſt mortem alterius reconciliatio ab illo peti non poteſt. Non tamen eſt putandum,ꝙ mortuo illo,à quo petenda eſt venia,nõ poſſit quis reconciliationem habere, quia licet non poſſit eam habere à proximo,habebit eam à Deo. Magis tamen punietur ſi ex negligentia, vel iniquitate omiſit veniam petere ab aduerſario viuẽte,ſed quia nullum peccatum eſt,quod remitti non poſſit,etiam iſta negligentia,vel iniquitas per pœnitentiam purgatur. Augu. autem nolebat iſtam expoſitionem tenere propter iſtam particulam. Vnde dicit in lib.de Sermone Domini in monte: Non video quomodo accipiam ab homine nos iudici tradi,vbi Chriſtum iudicem intelligo. Et etiam ſi occidendo quis nocuerit homini, non erit iam tempus, quo concordet cum eo in via, ideſt, in hac vita, nec tamen ideo non ſanabitur pęnitẽdo: quaſi dicat: immo ſanabitur. Dicendum,ꝙ iſta expoſitio eſt conuenieus propter cauſas ſup.dictas,& à Hiero.iſta ſola tenetur. Nicolaus etiam iſtam ſolam ponit,& cõmuniter omnes ſequuntur eam. Quod autem dicit: Auguſ. poſſe ſaluari eum, qui non reconcilatur fratri hic,verum eſt,& tamen tenetur reconciliari ei viuenti,ſi poteſt. & ſi non poteſt, ſufficit Deo reconciliari. Sicut in eo,qui alterũ occidit,ſicut ipſe dicit: Nam non poteſt reconciliari ei, ſed etiam quando potuit,& noluit ei reconciliari, poteſt poſtea per pęnitentiam ſanari, vt dictum eſt. *Ne forte tradat te aduerſarius iudici* Iudex erit Chriſtus,cui pater dedit omne iudicium facere: Ioan. 5. Sic dicit Auguſ.vbi ſup. iudicem intelligo Chriſtum. Pater enim omne iudicium dedit filio. Aduerſarius eſt ille,quem lęſimus. Qui dicitur tradere nos iudici, quia propter peccatum, quod in eum commiſimus, de quo noluimus reconciliari ſibi, trademur iudici. Sed propter hoc etiam Auguſ.nõ recipiebat iſtam expoſitionem dicens: Non autem video quomodo accipiam ab homine nos iudici tradi,vbi Chriſtum iudicem intelligo, ante cuius tribunal omnes exhiberi oportet. Quomodo ergo iudici traditus eſt, qui ante iudicẽ exhibetur pariter? Dicendum autem,ꝙ non exhibebit vnus homo alium, tãquam ipſe accuſet eum,ſed dicetur exhibere,vel accuſare: quia peccata cuiuſcũque, quæ commiſit in aduerſarium ſuum eum accu

F ſabunt. Sic accipitur Ioan.5. Nolite putare,ꝙ ego accuſaturus ſum vos apud patrem. Eſt qui accuſet vos Moyſes. Nõ eſt ſenſus, ꝙ Moyſes potiuſquam alius deberet accuſare Iudęos, ſed peccata, quę ipſi commiſerunt contra legem Moyſi, accuſabunt eos. Sic exponit Hilarius ſuper Matth. dicens: Aduerſarius tradit nos iudici,quia manens in eum ſimultatis noſtræ ira nos arguit,ideſt, Ira,quam habuimus contra eum,quæ adhuc manet,accuſabit nos. Et eſt ſenſus. Aduerſarius tradat te iudici,ideſt, accuſet te apud iudicem modo prædicto, vel tradat te, ideſt, propter eum tradaris, ſcilicet, propter peccata in eum commiſſa. Aliter enim vnus homo non poteſt tradere alium Deo, quia non habet vnus poteſtatem ſuper
G alium poſt hanc vitam, ſed omnes ſunt immediatè ſubiecti Deo, & ita verum eſt verbum Augu. ſcilicet: quomodo iudici traditurus eſt, qui ante iudicẽ pariter exhibetur. Quaſi dicat. Non poterit vnus homo exhibere alterum Deo,ſed omnes ibi exhibebũtur, ſcilicet, per angelos, qui congregabunt omnes homines,inf.13.vbi dicit,ꝙ meſſis eſt conſummatio ſęculi, & meſſores ſunt angeli, qui colligent triticũ in horreum, ideſt, ponent bonos coram Deo in regno cęlorum præſentantes eos iudici, vt ab eo laudem accipiant,& non ſententiam. Et dicitur, fortè, & non ponitur per modum dubitandi, ſicut aliquãdo in Sacra ſcriptura fortè ponitur,& nullam dubitationem inducit,ſic Gen.3. ne fortè moriamur. Et
H tamen nulli dubium erat, quod certiſſimè moreretur homo ſi comederet de ligno vetito,& ita hic nõ importat dubitationem, & melius inf. 7. nec mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis. Et tamen nulli dubium erat quin conculcaturi eſſent illas pedibus, & ita fortè nõ dicit hic dubitationem aliquam: quia certiſſimè tradetur iudici, qui non fuerit aduerſario reconciliatus. *Et iudex tradat te miniſtro.* Sententia lata contra reum tradetur executioni, & ad hoc tradetur reus miniſtro, ideſt, executori, vt puniat eum: Aug.dicit, ꝙ iſte miniſter eſt angelus,quia angeli miniſtrabant Chriſto: præce.c. Acceſſerunt angeli, & miniſtrabãt ei. Et dicit hoc eſſe,quia credimus Chriſtum venturum cum angelis ſuis ad iudicandum,& hoc verum
I eſt:quia inf.16.dicitur:filius hominis venturus eſt in gloria patris ſui cum angelis ſuis,& tunc reddet vnicuique ſecundum opera eius. Tempus tamen iudicij erit ſecundum ꝙ vnicuique reddetur pro operibus ſuis. Melius tamen intelligi poteſt,quòd miniſter ſit diabolus,quia mali traduntur puniendi. Et tamen non puniuntur per angelos bonos,ſed per malos,& cum eis mittuntur,inf.25. Item maledicti &c. cum diabolo, & angelis eius. Iſti ſunt miniſtri Dei ad inferendum malum, ſiue miniſtri ad iram, ſicut dicitur ad Rom.13. de iudice. Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei,qui malũ agit. Ita,& diaboli ſunt miniſtri Dei in iram: quia per illos mittit Deus irã
K ſuam ſuper peccatores. Pſal.77. Miſit in eos iram indignationis ſuæ immiſſiones per angelos malos. Et ſic exponit Chry.ſuper Matth.dicens: Miniſtro,ideſt,angelo pœnarum crudeli,& iſte eſt diabolus. Boni enim angeli nulli pęnam inferunt, maximè in inferno: quia ibi pęna non eſt ad emendationem, ſed ad ſeueritatem. *Et in carcerem mittaris.* Scilicet,diabolus mittit condemnatos in carcerem,ideſt, in gehennam,quia ibunt in ignem æternum cum diabolo,& angelis eius inf.25. Poteſt etiam vt dicit Chryſ. accipi carcer pro tribulationibus huius ſæculi, in quas plerunque peccantes mittuntur à Deo. Hoc verum eſt,quia etiam ſæpè hic pro peccatis punimur,& tamen nõ accipitur conuenienter pro pęna tẽporali, quia

quia hic ſemper eſt locus reconciliationis, & tamen quando quis tradetur iudici, non erit locus reconciliationis. Vnde nec ipſe manet in hac ſententia, ſed intelligi debet vt ſup. *Amen dico tibi: non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.* Dixerat peccatorem mittendum in carcerem, & quia fortè aliquis iſtum carcerem contemneret putans aliquid leue eſſe, poſuit grauitatem eius dicens, ꝙ homo non exiret inde, ſcilicet, nunquam exiet: quia in inferno redemptio nulla eſt. Dicitur autem: donec reddas quadrantem nouiſſimum, ideſt, donec ſoluas vltimum denarium, quem debes. Eſt enim quadrans monetę genus valde minutæ. Sic dicit Hierony. ſuper Matth. Quadrans genus nummi eſt, quod habet duo minuta. Hoc eſt ergo, quod dicit: non egredieris de carcere, donec etiam peccata minuta perſoluas.

Quomodo intelligatur: non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem, cum de inferno nullus exeat.

Quæſtio C L X X V.

Opinio [illegible]

QVAERITVR quomodo dicitur hic: nō exies inde, donec &c. cum de inferno nullus vnquam exeat. Quidam dicunt, ꝙ non intelligitur de pęna infernali, ſed de pęna pręſentis temporis. Nam Chryſ. ſuper Matth. dicit: vel anguſtiæ huius mundi appellantur carcer: in quas plerunque peccātes mittimur à Deo. Et etiam hoc modo dici poteſt, ꝙ iudicium, quod hic agitur eſt iudicium pręſentis temporis, ſcilicet, quando homines coram iudice litigant. Sic dicit Chryſo. ſuper Matth. ſcilicet: Vel loquitur hoc de iudicibus, qui ſunt in mundo iſto, vt non ſolum à futuris, ſed à pręſentibus auditorem inducat, quæ ſunt ante oculos, & magis conſueuerunt mouere, ſicut & Paulus dicit: Si malè feceris, time poteſtatem. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dicendum tamen, ꝙ non conuenit iſta expoſitio huic literæ, quia tam iudicium, quàm pęna neceſſe eſt, ꝙ intelligantur ad futurum pertinere. Ad Chryſ. autem dicendum, quòd ipſe non manet in hac poſitione, ſed exponit, quòd ante mortem debet fieri reconciliatio, & ꝙ miniſter, cui traditur reus eſt angelus crudele pęnarum, vt patet ſup. Iſta autem poſuit ſub dubio recitando intentionem aliorum: Ideo in vtroq; poſuit, vel, quod ſignificat eum non manere in hoc. Alij dicūt, quòd intelligitur de futuro iudicio, & de pęna inferni, & tamen ponunt, quòd in illa erit aliquando remiſſio expletis pęnis pro omnibus peccatis, ſcilicet, poſtquam ſoluerint vſque ad nouiſſimū quadrātem, vt hic dicitur: Iſta fuit poſitio Origenis.

Reſpōſio autoris.

Dicendum, quòd iſtud hęreticum eſt, quia pęna dānatorum æterna eſt, inf. 25. Ite maledicti in ignem æternum. De cauſa huius æternitatis pęnę: magis ibi dicetur. Aliter ergo dicendum, quòd iſtud non ponitur hic ad ſignificandum aliquē terminum, quo trāſacto damnati exituri ſint de inferno, ſed eſt modus loquendi ad ſignificādum, quòd nunquam inde exibunt. Vt ſi dicatur: iſte bibit vſque ad fęces, vel donec veniret ad fęces, non eſt ſenſus, quòd poſt fęces aliquid bibendum maneat, ſed eſt ac ſi diceretur, iſte bibit totum. Sic dicit Aug. lib. de Sermone Domini in monte. Vſque ad nouiſſimum quadrantem pro eo ponitur, quod nihil relinquit impunitum. Sicut cum velimus exprimere aliquid ita exactum ab eo, vt nihil relinqueretur: dicimus vſque ad fęces, ideſt, factum eſt vſque ad fęces, vel totum factum eſt. Et ſic per hoc principaliter ſignificatur, quòd nihil manebit impunitum, & ſignificatur ſecundariò, quòd iſta pęna nunquā finietur. Alio modo exponit Aug. myſticè quod dictum eſt de quadrante, dicens: quòd

A ſignificatur per hoc peccata terrena, quia terra quarta eſt pars elementorum, & eſt nouiſſimum elementum, & ſic ſignificantur vltima peccata. Quaſi dicat, quòd vſque ad vltima peccata punietur homo pro ſingulari. Aliter poſſet dici, ꝙ iſta dictio donec: non ſemper ſignat aliquem terminum actus, ſed aliquando ponitur cum eo, quod nunquam habet finem, & nullus actus poſtea ſuccedit. Sicut dicitur Pſal. 109. Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos ſcabellum pedem tuotū. Et tamen non eſt ſenſus, quòd Chriſtus ceſſaret ſedere à dextris Dei, poſtquam ponerentur inimici ſui ſub pedibus eius: immo tunc melius ſederet quaſi peccatis omnibus, & nullo exiſtente, qui turbet. Sic dicit Auguſ. vbi ſup. In hoc ꝙ
B dicitur: donec ſoluas, ſignatur pęna æterna, ſicut poſitum eſt: ſede à dextris meis &c. Non enim cum fuerint inimici ſub pedibus eius poſiti regnare deſinit. Ita & hic accipi poteſt: non exies inde donec ſoluas, ideſt, nūquam exies. Eodem modo in alijs locis ſcripturæ, vt ſup. 1. ſcilicet: Ioſeph non cognouit Mariā donec peperit ei filium ſuum progenitum. Et tamē non eſt ſenſus; ꝙ poſtquam peperit primogenitum cognita fuerit à Ioſeph. Nam nunquam fuit cognita. Aliter poteſt dici, ꝙ accipiatur propriè donec, ſcilicet: non exies inde donec ſoluas nouiſſimum quadrantem, ideſt, poſtquam ſolueris, exibis inde. Et tamen nunquam ſolues nouiſſimum quadrantē: quia in eo, quod eſt infinitum nunquam peruenitur ad finem: pęna autem inferni infinita eſt in duratione. Ideo nunquam venitur ad finem eius. Ideo licet ali-
C quis ſemper ſoluat, nunquam peruenit ad vltimum quadrantem, ſed ſemper ſoluendo eſt, & nunquam peruenit ad finem ſolutionis. Sic accipitur Pſal. 71. Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna, ideſt: Durabit pax iſta, quæ inducetur per Meſſiam, donec auferatur luna, ideſt, deſinet eſſe in cęlo, & tamen nunquam deſinet eſſe ibi: ideo pax illa nunquam deficiet. Quocunque autem modo intelligatur, ſemper iſta pęna durat in infinitum. Aliter poteſt dici, quòd ponitur iſte modus loquendi ad ſignificandam grauitatem conditionis, quam incurrimus per hoc, ꝙ noluimus hic aduer-
D ſarijs reconciliari. Quia qui vellet hic reconciliari poſſet leuiter habere remiſſionem peccatorum, qui verò diſtulerit ad futurum ſęculum habebit grauē conditionem ſolutionis: quia nulla remiſſio ei fiet, ſed cogetur ſoluere vſque ad vltimum quadrātem. Sic exponit Chryſ. ſuper Matth. dicens: Vel ſi quidē in hoc ſæculo pacem feciſſes etiam grauiſſimi operis poteras habere indulgentiam. Si autem ſemel cōdemnatus fueris, & miſſus in carcerem nō ſolum de grauibus peccatis, ſed etiam de verbo ocioſo, quod poteſt ſignari per quadrantem exigentur à te ſupplicia. Et ſic pęna iſta æterna erit. Ponitur tamen hoc ad ſignandos diuerſos modos, vt dictum eſt. Sed nō obſtantibus pręcedentibus dici poſſet, ꝙ accipiatur
E hic pro iuditio, quod agitur corā iudice in vita hac. Et tunc iſta litera habebit ſimul duos ſenſus litterales. Vnus erit de præſenti iudicio, & alius de futuro, & non eſt hoc inconueniens: quia ſic multæ partes ſunt in Sacra ſcriptura, quæ habent duos ſenſus literales ſimul, & vnus eſt principalior, alius minus principalis, vt latiſſimè probatum fuit: Ioſue 11. c. Et ita hic erit ſenſus principalis ille, quem litera non tam exprę́ſsè facit, ſcilicet, de reconciliatione cum proximo, & ꝙ aliàs trademur pęnę infernali. Et iſte eſt, quem ſup. tenuimus, & quem communiter omnes expoſitores tenent. Et ob hoc dicunt, ꝙ non poteſt accipi de iudicio coram iudice in hac vita, ſcilicet: quia non eſt iſte ſenſus principalis, quem Chriſtus

inten-

intendit, sed ille, quem posuimus. Quia magis ille cū rat de futuris, quàm de præsentibus. Nā ꝙ quis mittatur hic in carcerem, non est apud Christum inconueniens, quia per hoc non perditur charitas. Etiam non est inconueniens, ꝙ quis soluat aduersario, vel creditori vsque ad nouissimum quadrantem. Immo hoc est, quod Deo placet, quod reddamus singulis debita sua, siue Deo, siue Cęsari, inf. 22. c. Et ad hoc Apostolus hortatur ad Rom. 13 cap. Nihil cuiquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis, & tamē posuit hic Christus pro inconuenienti, vel damno, scilicet: Nō exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem. Ideo dicendum, ꝙ sensus principalis est ille, quem posuimus de reconciliatione, & tamen est alius sensus literalis minus principalis, & iste est de iudicio tēporali, & vtrunque Christus voluit signari per literam, licet non æqualiter. Et tunc applicabitur litera planè, scilicet: Esto consentiens aduersario tuo, id est, creditori, quia aduersarius dici potest inquantū aduersatur nobis petēdo à nobis, quod nos dare nolemus, vel aduersabitur magis, quādo nos iudici tradiderit, & dicitur: esto consentiens aduersario tuo, idest, si debitor in aliquo es, & creditor petit à te debitum, esto cōsentiens, idest, solue quod petit, in quo voluntati suæ consenties. Dicitur: cito, scilicet, antequam contendat tecum coram iudice, quia tunc etiam si consentire ei velis, tarde est. Nam non sufficiet tunc, ꝙ reddas debitum, sed & solues expensas, & fortè mitteris in carcerem, & pœnas lues. Dicitur: dum es in via, scilicet, dum ambo itis ad iudiciū antequam compareatis coram iudice. Nam quando aliqui habent voluntatem litigandi, non habent statim iudicem præsentem. Sed oportet, ꝙ vadant ad locū, vbi ipse solet sedere pro tribunali, & loquitur secundum cōsuetudinem Iudæorum, qui de loco ad locum ibant ad iudicium, sicut Samuel iudicabat totum Israel in tribus locis. 1. Rom. 7. c. Et ad illa loca de tota terra Israel confluebant homines ad iudicium. Additur. Ne forte tradat te aduersarius iudici. Quasi dicat. Si non consenseris aduersario dum es in via, ille tradet te iudici, idest, accusabit te corā iudice petens debitum, & per hoc eris traditus iudici, quia faciet iam ille de te, qđ voluerit. Et stat tunc propriè: Ne fortè, vt importat dubium: quia etiam si non consentit quis aduersario in via non est certum, ꝙ tradetur iudici: quia poterit hoc impediri ex misericordia creditoris, qui nolet, ꝙ debitor tanta damna patiatur. Vel quia debitor fugiet, & non cōparebit in iudicio. Vel fortè iudex per iniquitatem agens nolet exercere potestatem super debitorē admittendum eum in carcerem. Dicitur: & iudex tradat te ministro, scilicet, executori. Intelligitur hoc, quia fortè ille erat in fuga, vt non fugeret. Vel intelligitur, quòd constito de debito, cum debitor nondum solueret, traditus est ministro ad hoc, quòd eū custodiret. Additur: Et in carcerē mittaris, scilicet, per ministrum. Hoc erat secundum consuetudinē gētis illius. Nam qui debitor erat mittebatur in carcerem. Et non solum hoc, sed etiam vendebatur homo pro debito, & vendebātur filij sui, sicut Christus dixit inf. 18. c. de illo, qui debebat Domino suo decē millia talenta. Nā iussit Dominus vendi eum, & vxorem, & filios, & non solum erat hoc in illa gente, ad quam extendebatur parabola illa, sed etiam inter Iudæos pro debitis patris vendebantur filij, vel efficiebantur serui. Sic patet, 4. Rom. 4. c. vbi mulier, quędā de vxoribus prophanarum conquesta est Elisæo petens, vt misereretur ei: quia creditor veniebat, vt tolleret duos filios suos ad faciendum eos seruos pro debito patris. Sequitur: Non exies inde, donec reddas

F nouissimum quadrātem, idest, postquam missus fueris in carcerem pro debito isto, non exibis inde, donec soluas vsque ad nouissimum quadrantem. Quia quadrans est moneta minutissima. Est sensus: nihil tibi remittetur, quod fortè actum fuisset si concordasses cum aduersario in via: quia ille aliquid fortè remitteret, ne cogeretur litigare. Cum autem missus fueris in carcerem, nihil tibi remittetur, sed solues vsque ad nouissimum quadrantem, idest, vsque ad minimum denarium. Sic dicitur inf. 18. c. vsque ad nouissimum quadrantem. Et tunc ponitur propriè, donec reddas: quia postquam reddideris, idest, solueris totum debitum, & expensas iudiciales, exibis de carcere, cum non tenearis pro delicto, sed pro
G debito pecuniario non dependente ex aliquo delicto. Et isto modo accipiendo, erit litera manifesta, & sine calumnia, & habebit duos sensus literales sicut illa litera. Os non comminuetis ex eo. Exo. 12. & Io. 19. quod latè probauimus Iosue 11. c. Alij dicunt, ꝙ solum sit vnus sensus literalis hic, & ideo hoc totū, quod signatur in cortice literæ de iuditio temporali sit metaphora, & sensus historicus sit de reconciliatione, & pęna gehennę, sicut sup. exposuimus, & tūc aliquę partes huius literæ non totaliter applicabuntur. Et istud non videtur conuenire propter duo. Primò, quia iuxta hunc sensum non applicantur conuenienter omnes partes literæ, sicut illa pars, ne fortè, & quædam aliæ, vt dictum est. Secundò, quia ista
H litera secundum se facit hunc sensum, & nō illum, qui est de reconciliatione, & euitatione pœnarum gehennæ, & cum possit recipere istum sensum, quē populus intelligeret, & non intelligebat alium, conuenientius videtur dictum, ꝙ vterque sensus importetur à Christo, licet non æqualiter. Et non stat, ꝙ dicatur sensus metaphoricus iste, quem videtur facere litera in superficie, quia quod ad metaphoram pertinet, nullo modo est sensus literæ, neque intenditur ab eo, qui dixit, vel scripsit id, quod scriptura continet, & tamen id, quod habet litera ista in cortice, est tale, quod à Christo intenditur, & pertinet ad directionem morum nostrorum, ut statim dicetur: ergo non pertinet ad metaphoram, sed aliquo modo ad sensum literalem, licet non sit principalis sensus lite-
I rę. Aliqui dicunt, ꝙ sensus literalis huius literæ solū est ille, quem litera facit, scilicet, ꝙ Christus admoneat nos non contendere iudicialiter, sed antequā contendamus cōcordemur cum aduersario nostro dando ei, ꝙ petit, vel aliquid eius, aut faciēdo aliquo modo, quod ille vult, ne oporteat iudicialiter litigare. Et dicunt, ꝙ iste solus est sensus, quia non est necesse poni aliquem alium, cum iste possit esse intentus à Christo, & satis ad propositū eius. Et erit istud non quidem ad perfectionem dandam, quia pręsupponitur hic, ꝙ iste, ad quē fit sermo, sit verè debitor, cum dicatur: non exies inde, donec soluas, & tamen soluere non est perfectionis, sed necessitatis, & debi-
K ti; sed est ad procurandum pacem, & conseruandū charitatem, ne pereat: quia per litigia turbatur interdum pax, & charitas aufertur, cum ipsi litigantes incipiant se odisse. quia contraria volunt, & prosequūtur. Christus tamen vtrunque directè & principaliter intendit ponere inter fideles suos. De pace patet, quia dixit. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Ioan. 14. ca. De charitate patet, quia dixit: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, quasi istud solum sit præceptū eius, vel principale præceptum. Ioan. 15. c. Ideo ea, quę faciunt ad conseruationem pacis, & charitatis Christus mandaret, vel consuleret, quale erat istud de nō contēdendo iudicialiter, sed cōsentiēdo aduersario.

Item

Item hoc satis cōuenit: quia Christus similia postea dixit de euitatione litium,& iudiciorū.s. Si quis vult tecū contendere super tunica, vel auferre à te tunicam,da ei & pallium. Etiam apostolus arguit Corin. qa iudicia,& lites inter se habebant.1.Corin.6.Et ita suadet iudicio non cōtendere, si cōmodè vitari p̄t. Etiam in hoc sensu videt̄ litera ista depēdere ex p̄cedenti:egerat.n.Christus supra de reconciliatione cū proximo facienda, q principaliter fit de offensis,qn̄ aliqd in eum peccauimus:addit hic de reconciliatione quantū ad debita inquantū dicit:ego consentiēs aduersario tuo.i.concordare ei faciēdo qd̄ ille vult: vel soluēdo quod petit,& ita procurabit pax, & cōseruabit̄ charitas per talē concordiā, vel consensionem hoīs cum aduersario: sicut p̄ recōciliationem factā sup̄ offensis. Sed dicendum, ꝙ non stat conuenienter,ꝙ iste sit solus sensus literalis, & Chr̄s nihil aliud intēdat in lr̄a ista: qa ista fuit prima expositio, q̄ supra posuimus: & tn̄ vt cōiter nullus doctorum sanctorū,neq; aliorū expositorū tenet eā. & posuimus quatuor rationes ibi,p̄p quas non stet, intelligēdo,vel subaudiendo si iste solus ponat̄ sensus literalis:est ergo conuenienter dicendū,qd̄ supradiximus .s.ꝙ ista lr̄a habeat duos sensus literales à Chr̄o intētos. Vnus,quem facit lr̄a in cortice,& alius est de euitatione pęnarū gehennæ, & secūdus est principalis, & alius minus principalis. Vterq; tn̄ facit ad intentionē Chr̄i: & tunc non militabunt rationes positæ supra cōtra primam expositionem. Quia illud esset, si diceremus solum sensum Christi fuisse hic eum, quē facit litera: & tamen non asserimus nunc istud.

Audistis,quia dictum est antiquis: Non męchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis,qui viderit mulierem ad concupiscē dum eā,iam męchatus est eā in corde suo.

Audistis,quia dictum est. Christus posuerat supra intellectum vnius p̄cepti negatiui, in quo ꝓhibet̄ nocumentū in p̄sona propria: p̄ hoc quod dicebat̄: Nō occides: hic ponit̄ intellectus alterius p̄cepti negatiui ꝓhibentis nocumētū in p̄sona cōiuncta. i.in vxore,& est: Nō męchaberis,& iste intellectus est ad excludendū errorem Iudæorū circa istud,& agit duo, qa primò ponit huius p̄cepti intellectū, scd̄o infert quoddā correlariū,ibi. *Si ergo oculus tuus.* Circa primū dr̄. *Audistis,quia dictum est antiquis*.s. Iudæis illis,q fuerunt in exitu de Aegypto,qbus data est lex in deserto Sinai. Nā illi fuerūt antiqui respectu t̄pis Christi: & ēt simpliciter respectu totius status populi Iudaici,qa isti fuerunt primi Iudæi, quos Deus accepit in populū peculiarē,& fecerunt pactū cū eo. Exod.19. *Non męchaberis*. i.non facies adulteriū: Propriè.n.męchia adulteriū est, & simplex fornicatio non vocat̄ męchari. Et tn̄ p̄ vnā speciem fornicationis expressam oēs intelligunt̄,eo ꝙ oēs illæ malæ sunt, & vna vetita,oēs vetant̄. Principaliter tn̄ Deus vetuit adulteriū Iudęis:nō ꝙ sit maius oībus speciebus fornicationis: qa multæ aliæ sunt deteriores, vt dicet̄ infrà qn̄ aget̄ de illis speciebus:expressit tn̄ istam:quia poterat esse cōior inter Iudęos. Nā totus populus erat coniugatorum: & id,in quo cōius poterat peccari, erat,ꝙ quis cognosceret vxorem alterius. *Ego autem dico vobis*.s. Non solum non męchari:sed ēt non cōcupiscere, quia concupiscere ēt sine actu exteriori pcm̄ mortale esse potest. *Quoniam omnis,qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam*. Intelligit̄ non solum de coniugata, cum qua cōmittitur adulterium, sed ēt de quacunq; alia,q̄ non sit propria vxor,qa cum oībus talibus pcm̄ mortale est,ēt si non sit adulterium.

A Etiam intelligit̄,ꝙ non solum in cognoscendo, sed in cōcupiscendo sit męchari. Dr̄: q viderit mulierē ad concupiscendum eā.i.q viderit, & concupiuerit. Nam videre solum non est pcm̄,sed cōcupiscere. Et intelligit̄ de cōcupiscentia,q̄ est deliberata, & cui cōsentit̄. Nā concupiscētia,q̄ est motus passionalis: cui nondū ꝯsentit̄,sed potius resistit̄, ēt si in nobis insurgat,non est pcm̄,qa non est in potestate nr̄a, ꝙ nulla talis passio insurgat. Vel dr̄:ad concupiscendū eā.i.q voluerit videre solum,vt ꝯcupiscat: vel ad hanc intentionē,vt cōcupiscat: sicut in quibusdā,q ideo videre volunt pulchritudinē fęminarū, vt in videndo delectent̄,& p̄ hoc ad cōcupiscentiā magis moueantur. Nā isti non solum patiunt̄ à concupiscentia,sed
B ipsi illam procurant,& pcm̄ ipsorū grauius est: vtroque tn̄ modo.s.siue videat & cōcupiscat, siue videat ad cōcupiscendū pcm̄ est. *Iam męchatus est in corde suo.* i.licet in opere non cōmiserit pcm̄: tn̄ in corde iam commisit adulterium. Ideo tenetur reus adulterij: licet non est ita graue peccatum,sicut si opere perpetraretur: quia operatio exterior addit quandam grauitatem supra voluntatem malam solam.

An peccatum consistat in solo actu exteriori, vel etiam in actu interiori. *Quæstio CLXXVI.*

QVAERITVR, quare Christus dixit: Qui viderit mulierem,&c. an peccatum cōsistat in so
C lo actu exteriori,vel etiam in interiori. Considerandum, quòd totū hoc, quod Christus hic dicit, est ad tollendum falsum intellectum Iudæorum, qui putabant peccatum consistere in solo actu exteriori. Vnde solum coitum dicebāt esse peccatum propositum de coeundo cum vxore aliena, vel aliàs non putabant esse peccatum. Christus aūt ostendit istud esse falsum dicens, ꝙ etiam concupiscere sit peccatum. Et quoniam istud dependet ex quodam fundamento cōi.s.ꝙ lex vetus non prohiberet animum: sed solam manum.i.operationem exteriorem, est circa hoc dubium. De quo principaliter dicendum erit in libro nostro de quinque legibus. Quia istud p̄tinet ad differentiam legis nouæ, & veteris: & ēt fa-
D ctum fuit. Exo.20. Quia tn̄ differentia oīum istorum præceptorum,& additionum,quas Christus facit videtur pendere ex hoc,erit dicendum de illo. Et dicēdum ꝙ Iudæi, aut saltem plurimi ipsorum t̄pe Christi putabant, ꝙ peccatum cōsisteret in solo actu exteriori,& ipsa p̄cepta Dei de solo exteriori actu intelligebāt. Quod apparet ex omnibus additionibus, quas Christus hic facit. Nam putabant homicidium esse pcm̄,sed non iram,aut desiderium occidēdi. Ita adulterium pcm̄ esse dicebāt, sed non desideriū adulterandi,aliàs superfluè Christus faceret hic additiones istas, si ipsi intellexissent præcepta Dei non solū de actu exteriori,sed ēt de interiori. Item patet,quia non solum sic putabant, sed ēt increpabant eos,qui
E aliter crederent. Sic enim Iosephus.12. Antiqui. increpat Polibium historiographum asserentem voluntatem peccandi esse pcm̄,dicens: Vnde miror Polibium megapolitam,ꝙ vir bonus existēs dicit,ideo perijsse Antiochum, quia voluit templū Dianæ in Perside deuastare. Et subdit causam dicēs: Nā q nullatenus egit pcm̄,licet tm̄ cogitauit nullo reatu tenetur. Idem asserit August. supra Exodum fuisse antiquam positionem, quod lex Moysi cohibebat manum, & non animum. Circa hoc ostendendum est primò, quòd peccatum non solum in actu exteriori,sed etiam in interiori consistit: deinde quòd lex Moysi etiam animum prohibebat in sequēti quæst. De primo patet quia virtus, & vitium distinguunt̄

Peccatum est in actu iteriori, & exteriori.

ex opposito. Ideo in quocunq; pōt esse actus virtutis. potest esse actus vitij, et tñ actus virtutis est actus interior, & nō exterior: ergo actus vitij interior est. Patet: nam in diffinitione virtutis. 2. Ethi dr̄, ꝙ virtus sit habitus electiuus: & tñ electio est actus interior, & nō dr̄ ꝙ virtus est habitus exterius operatiuꝰ. Ita ergo vitium est habitus electiuus: ergo actus vitij consistit in electio ne. Item Arist. 2. Ethi. ponit quædam, quæ oīo sunt mala, & non possunt fieri bona per aliquā circunstantiā, & primum ipsorum est gaudium de malo, & deinde inuidia, & tñ ista duo consistunt in actu interiori: ergo pcm̄ in actu interiori cōsistet. Item 4. Ethi. c. de mansue. distinguit Arist tres species iracundorum, & dicit oēs istos sic iracundos esse vituperabiles. Nā eum, q̄ modicum excedit, vel deficit à medio, nō increpat: excedentes autē, vel deficientes manifestè vituperabiles dicit: & vituperari asserit ibi, & 2. Ethi. Vituperium tñ nō est nisi de peccato, sicut laus est solum de actu virtutis: ergo ī actu interiori est peccatū. Itē actus exterior sine interiori nullo modo est pcm̄: & cum illo est pcm̄, ergo rationem peccati accipit ab interiori, & sic interior actus erit magis pcm̄. Patet hoc: quia ea, q̄ dormientes facimus nullus dixit esse pcm̄. Etiā illa, q̄ sunt oīno casualia: quia nullo modo sunt à nobis volita, peccata non dicunt̄, nec imputantur nobis. Si autē sint volūtaria imputant̄: ideo ꝑꝑ interiorem actum pcm̄ est ibi. Item peccatū, & opus laudabile sunt cōditiones operis humani: nam pecora nō dn̄r peccare, nec bene agere. Et tñ nos non differimus à pecoribus, nisi ꝑ actum intellectus, & voluntatis, & non per actū exteriorem: quia oēs actus hn̄t nobiscum cōes, vt in cibo, & potu, & venereis, & cęteris actibus: ergo non est pcm̄ in actu exteriori, nisi ꝑꝑ īteriorē: qa aliàs pecora peccarent, sicut & hoīes. Item cum peccare solis hoībus conueniat inter aīalia, necesse est, ꝙ hoc sibi cōpetat ſm principia propria. Sūt autē tria principia operationum nr̄arum. s. intellectus, appetitus, & sensus. 6. Ethi. & dr̄ ibi, ꝙ sensus nullius operationis humanæ est principium: & dat̄ causa. s. Manifestum est, ꝙ bestiæ sensum quidē habent, actum autē non cōicant. Manent ergo duo principia, q̄ faciunt propriè operationē humanam s. intellectus, & appetitus: ergo nō poterit esse pcm̄ in ope, nisi ſm actū intellectus, & appetitꝰ: & tñ isti duo actus sunt interiores: ergo pcm̄ ꝯsistit in actu interiori. Itē pcm̄ dr̄ esse in operatione ſm ꝙ est ꝯ rectitudinē rōnis, et tñ hoc totū est in actu interiori: quia eligere quod malū est: aut concupiscere malum ꝯ rationem est: ergo in interiori pcm̄ est. Operatio autem exterior non habet aliquā rationē boni, aut mali nisi ſm, ꝙ est ab īteriori, & est quasi aliquid additum, & aggrauans: quia vr̄ esse magis volitum, qn̄ procedit in exteriorem operationem, q̄ qn̄ consistit in solo actu interiori. Sicut si aliquis in eodem genere peccati maius nocumentum inferat, aut maiori tp̄e illud operet̄, erit illa operatio deterior. Ita qn̄ fuerit opus exterior simul cū interiori. Qui autē putauerunt in solo exteriori cōsistere pcm̄ non cognouerunt hoīem secundum seipsum: sed secundum ꝙ est extremum cōicationis alicuius. Nam qđ interior operatio non sit pcm̄ per se, & exterior sit pcm̄, non poterat ex alio ꝓuenire, nisi quia exterior operatio pōt esse alicui nociua, vel vtilis: interior autē sola nulli nocet. Et qm̄ in cōicationibus solum attendit̄, ꝙ quis non inferat alteri malum, quod non debet, & vt præstet bonum, ad quod tenet̄, & illud solum est bonum, vel malum alterius, inquantum est exterius: putauerunt nihil esse bonū, vel malum, nisi secundum ꝙ est exterius. Et sic isti solum constituūt hoīem extremum alicuius cōi-

F cationis. Si tñ considerarent hoīem ſm seipsum, inuenirent, ꝙ in actibus interioribus sit pcm̄: quia peccatum est, per qđ homo malus est: homo autē nō est malus nisi per id, qđ sibi ꝓprium est: istud tñ totum est interius. s. intellectus & voluntas: ergo pcm̄ principaliter est in actu interiori, & nullo modo esset in exteriori, nisi inquantum ille est imperatus per interiorem. Per istam ergo extensionem cōicatur sibi ratio peccati. Oportet ergo, ꝙ in aliquo reperiat̄ ratio peccati per se: qa cum in aliquo inuenitur aliqd nō per se, necesse est ꝙ referat̄ ad aliquid, quod est ꝑ se: qa non est possibile esse statum per accidens. Sicut si aliqd est calidum non per se, necesse est ꝙ reducatur ad aliqd, qđ est per se calidum, & per istud sibi cōpe-
G tat: & sic calidum in elementis & elemētatis ad ignē reducit̄. Sed operatio exterior non est per se pcm̄: qa aliàs esset pcm̄, vbicunq; talis inueniret̄: ergo oportet ꝙ esse pcm̄ competat alicui actioni per se. Et ista erit actio interior, cui competet esse pcm̄ non per alterum, sed inquantum immediatè inuenit̄ in ea esse ꝯ rationem: & est actus, q̄ deberet immediatè dirigi à rōne, vel cui ꝑ se cōpetit à ratione dirigi. Iosephus autem, & alij Iudęi non satis cōsiderauerunt hoīem ſm suam proprietatē, vt philosophi considerāt, sed velut politicus, vel legista, q̄ cōsiderant solum de habitudine ciuium inter se, q̄ est in actibus exterioribus: ideo non putauerunt actum interiorem pertinere ad peccatum, & sic errauerunt.

H *An lex vetus prohibebat actum interiorem. Quæst. CLXXVII.*

QVAERITVR pro scđo, an lex vetus prohibeat aīum. Et dicendum ꝙ sic, quia concupiscere est actus interior: & tñ prohibet̄ à lege. Vt cū dr̄: non concupisces vxorē proximi, & iterum, non cōcupisces asinum, aut bouem. Exod. 20 & Deutero. 5. Item Leuit. 19. prohibentur aliqui actus interiores. Nam dr̄: non oderis fratrem tuum in corde tuo: sed publicè argue, ne habeas super illo peccatū. Ecce ibi vetat̄ odium cordis, & etiam dr̄ ꝙ pcm̄ est. Etiam dicitur: Non memor eris iniuriæ fratrum tuorum: & tñ esse memorem pertinet ad solum actum interio-
I rem: ergo iste vetat̄ à lege. Item illa lex, q̄ ordinat hominē ad virtutem animi pręcipiendo debet cohibere vitium animi: quia non pōt esse virtus animi, nisi excludat̄ vitium animi: & tñ lex Moysi ordinat animum ad virtutē: Deute 6. Diliges dn̄m Deum tuum ex toto corde tuo: ergo & c. ergo ēt ꝓhibet vitia animi. Itē patet, qa lex Moysi non est minoris ꝑfectionis, q̄ lex humana: & tñ lex humana dirigit aīum ad virtutem. Quia vt dicit Arist. 1. Ethi. intentio legislatoris est facere ciues bonos, & obauditores legum. Boni autē non sunt sine virtute, q̄ in ainmo est: ergo oportet, quòd etiam lex humana prohibeat actus interiores malos. A fortiori ergo lex Moysi.

Dicendum, ꝙ Augus. sup Exo. asseruit antiquam
K esse positionē, ꝙ lex cohiberet manum & nō aīum: euangelium autē cohiberet manū, & aīum. Ipse tñ dicit, ꝙ ēt in lege ꝓhibet̄ aīus: & ponit exemplum in duobꝰ p̄ceptis de non cōcupiscendo Exo. 20. Soluit ergo ipse tripliciter, dicens, ꝙ intelligit̄ vno modo. s. ꝙ lex cohibebat manum gn̄aliter, & tñ animum nō cohibebat: nisi in moralibꝰ, in cęremonialibꝰ aūt nō. Alio mō dicit, ꝙ intelligit̄ de gn̄ali ꝓhibitione. s. qa in euangelio ꝓhibet̄ gn̄aliter oīs cōcupiscentia cuiuscunq; rei illicitę. In lege autē Moysi solū ꝓhibet̄ cōcupiscentia vxoris alienę, & rei possessę: aliarū autē rerū cōcupiscētia nō vetat̄. Tertiò dicit, ꝙ p̄ intelligi hoc q̄tū ad paruū ītellm̄ Iudęorū. s. ꝙ lex Moysi cohibebat manū, & aīum verè: & tñ Iudęi ītelligebāt solam

ſolam manum eſſe cohibitam; & ſm eorum intellectum dicebatur ſolum lex prohibere manum. De iſto tertio dicendum eſt, ꝙ verũ, quòd Iudæi falsè intelligebant ſolam manum eſſe prohibitam. Nã non ſolũ in his, ſed etiam in quibuſdã alijs errabãt, quia dicitur infra in litera: diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuũ. Et dicitur ibi, quòd dictum eſt antiquis hoc. Et tamen Deus nũquam p̃cepit hoc Iudęis, ſed potius vetuit. Ideo nõ dicebatur dictum eſſe antiquis ſecundũ veritatẽ, ſed ſecũdum falſam exiſtimationẽ Iudęorũ, qui ſic exponebant ſcripturã, vt inf. dicet̃. Et ſic verũ eſt, quòd ſecũdum intellectũ falſum Iudęorum erat ſola manus prohibita. Alię duę ſolutiones Aug. quas ẽt ponit Mag. 3. Sen. diſ. 40. ſunt calũniabiles. De prima patet, qa prohibere, vel non prohibere concupiſcentiã ſolum ꝑtinet ad p̃cepta moralia, & iudicialia: quia iſta sũt præcepta de actionib⁹ humanis: in cęremonialibus aũt nec poterat man⁹ cohiberi, nec animus: qa ibi nulla cõcupiſcẽtia, aut actus malus exterior diſſuadet̃, ſed ſolum ponũtur cæremoniæ diuini cultus. Et ſi ponerentur aliqua prohibentia manũ, aut animũ noſtrũ, iam non eſſent pręcepta cęremonialia, ſed moralia, vel iudicialia, qa iſta actiones humanas dirigũt. Põt excuſari iſta ſolutio vt dicat̃, ꝙ cæremonialia cohibebant manum & non animũ. i. imponebatur pęna in eis ꝓ peccatis manus, & non aĩ, quia iubebat Deus ꝓ peccatis quibuſdam ſacrificia offerri, & tñ nũquã iubebatur fieri ſacrificium ꝓ p̃cto quod eſſet in ſolo aĩo, ſed ꝓ eo, qđ eſſet in re, & ſic manus cohibebat̃. i. puniebatur actus exterior. Sed hoc modo melius adhuc diceretur, quòd lex vetus quantũ ad moralia ꝓhibebat manum & animum, & tamen quantum ad iudicialia ſolam manũ prohibebat. De ſecunda ſolutione patet: nam per iſta duo pręcepta de non cõcupiſcendo vetatur omnis concupiſcentia. Nam omne, quod concupiſcimus, aut eſt vtile, aut delectabile, aut honeſtum, quia iſta ſunt ſolum tria genera bonorum, vt patet 3. Ethi. Concupiſcentia aũt bonorũ honeſtorum nunq̃ eſt prohibita, ſed quãto aliquis illa magis concupiuerit, tanto eſt laudabilior, quia q̃to de illis plus habuerit, tãto erit melior: ideo in iſtis nullus eſt exceſſus, vt dicitur 7. Ethi. Circa delectabilia autem, & vtilia põt concupiſcentia eſſe mala. Et ideo iſta prohibetur interdum. Delectabilia. n. ꝑꝑ ſe ipſa concupiſcunt̃, quia ſunt ad fruendum eis, & iſta prohibent̃ in illo p̃cepto, ſ. non concupiſces vxorẽ proximi, quia vxor non concupiſcit̃ ad poſſidendũ, ſed ad fruẽdum. Vtilia autem concupiſcimur ꝑꝑ alterum: quia in ſeipſis nõ ſunt bona, ſed ſolũ inquantum ꝓficiunt ad quędam vſum. Et iſta ſunt oĩa, quæ poſſidẽtur, vel quaſi poſſidẽtur. Et iſta prohibent̃ cõcupiſci in illo p̃cepto: non concupiſces ſeruum, non ancillam, non bouẽ, non aſinum, nec oĩa quę illius ſunt. Et inq̃tum dr̃ de ancilla põt intelligi ancilla, vt mulier, vel vt res poſſeſſa. Si concupiſcat̃, vt mulier erit ad fruẽdum, & pertinet ad illud mandatũ. Non concupiſces vxorem, &c. quia licet nõ ſit vxor cõcupiſcitur ad id, qđ vxor, & ſic licet nõ ſit eadẽ ſpecies peccati, eſt tamen idem genus. ſ. fornicatio. Si concupiſcatur vt res poſſeſſa pertinet ad illud p̃ceptũ: Nõ concupiſces ſeruũ. Et quia ancilla ſecũdum ꝙ ancilla dicit rem poſſeſſam, & non ſexum pertinet ꝓpriè ad præceptum de rebus proximi nõ concupiſcẽdis, & non de vxore. Et ſic omnis cõcupiſcẽtia vetatur ꝑ iſta duo pręcepta, cũ nõ ſit aliquid, quod poſſit malè concupiſci, niſi res delectabilis, aut vtilis. Poterat tñ excuſari iſta ſolutio dicendo, ꝙ licet implicitè ꝑ iſta duo p̃cepta prohibeantur omnia, quę malè concupiſcuntur, tamen explicitè, ſicut ad rudes attinet, non

A prohibentur niſi quędã genera rerum. In euangelio autem. i. in toto nouo teſtõ generaliter prohibentur omnia mala, quæ ad animum pertinent, quõcunq; quis malè concupiſcat, ſiue in delectabilibus & vtilibus, de quibus dicendum eſt, ſiue ꝙ quis velit malũ proximo, vt per odium, & iram: omnia. n. hæc vetita ſunt. Aliter autem dicit San. Tho. 3. Sen. diſt. 40. articul. 2. ſcilicet, quòd lex vetus prohibebat manum, & animum generaliter, & tamen ſolam manum cohibebat, vel comprimebat: lex autem Chriſti manũ, & animũ prohibet, & cohibet. Eſt. n. prohibere vetare, vel diſſuadere cum auctoritate ſ. quando põt hoc facere ille, qui iubet, & obligare eum, cui iubet obſer-

B uandum hoc. Cohibere eſt pęnã apponere pro tranſgreſſione mãdati, & iſtud eſt cogere, vel comprimere. Primũ facit lex Moyſi, q̃ prohibet cõcupiſcentiã, & odium, quæ ſunt mala animi, & tamen non cohibet iſta: quia non punit ea, ſed ſolũ punit peccata exteriora, quæ dicuntur peccata manus. Euangelium aũt omnia prohibet oñdendo peccatum eſſe, tam in actu interiori, quã exteriori. Et etiã omnia cohibet: quia pęnam æternam comminatur ꝓ omnibus peccatis tam cordis, quàm operis. Sicut dicitur ſupra in litera, quòd qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio. Ratio iſtorum eſt ſecundum Sanctum Tho. ibidem quòd coactio legis ſecũdũ philoſo. 10. Ethi in fi. eſt neceſſaria ad hoc, vt illi, qui perſuaſionibus ad bonũ

C non inclinãtur per pęnas cogantur. Vnde cohibitio legis tantũ ſe extendit, quantũ pęna inflicta per legẽ ſe poteſt extendere, ſicut autem lex vetus infirmis animis non niſi terrena promittebat, ita etiã ꝓ peccatis pęnam tp̃alem infligebat. ſ. oculũ ꝓ oculo, dentem pro dente, &c. Pœnæ autem tp̃ales non p̃nt infligi pro peccatis animi, niſi inquantum in actũ exteriorem exeũt. Aliàs aũt ab homine de eis iudicari nõ poteſt, & ideo lex vetus manũ, & non animũ cohibere dicebat̃. Lex aũt Chriſti bona ęterna ꝓmittit, & comminatur peccatoribus pęnam ęternã: pęna aũt æterna infligitur ab illo iudice, qui eſt ſcrutator cordis, ideo nõ ſolũ manũ, ſed etiã animũ cohibet: quia Deus ita nouit animũ ſicut manũ, & iſtud verũ eſt.

D Aliter tamen dici poteſt, & videtur, quòd ſit adhuc magis ſine calumnia. ſ. ꝙ lex vetus propriè ſumpta nec prohibebat, nec cohibebat animum, ſed ſolam manũ lex aut Chriſti manũ, & animũ ſimul ꝓhibet, & cohibet. Patet hoc: quia non vocat̃ lex vetus totũ iſtud, quod ſcriptum eſt in libris veteris teſta. Nam multa sũt ibi, q̃ ad hiſtoriã pertinẽt, vt tota Geneſis, & magnæ partes aliorum librorum: lex tamen ſolũ continet p̃ceptum & prohibitionẽ, & permiſſionẽ, vt ait Iſido. 5. Etymo. & idem legiſconſultus aſſerit. Sed adhuc omnia præcepta, & prohibitiones, quæ ſunt in libris illis nõ ſunt veteris teſtamẽti, ſiue legis. Nã tota lex vetus abijt, & tñ multa pręcepta de illis manẽt, vt totus decalogus & multa alia. Etiã p̃cepta

Opinio auctoris de differẽtia ꝓhibitionum veteris, & nouæ legis circa manũ, id eſt, operationẽ, & animũ. i. voluntatem.

E veteris legis ſolũ inceperunt obligare per hoc, ꝙ inſtituta ſunt a legiſlatore ipſius legis: ille ãt fuit Deus, qui eam dedit in monte Synai, Exo. 19. & Deuter. 5. Multa tamen præcepta, quæ ſunt in libris illis obligabant à principio ſeculi, vt decalogus, & alia multa: ergo illa nõ p̃nt vocari præcepta legis veteris, ſiue legis Moyſi, licet in libris ipſis ſcripta ſint, & etiã licet tũc per Deũ data fuerint. Sicut ſiquis legiſlator politicus ſcriberet in legiſlatione aliquod de præceptis euangelicis, nõ efficeretur propter hoc iſtud p̃ceptũ legis politicę, quia ſemper maneret p̃ceptũ legis euãgelicæ. Vnde ẽt ſi tota illa legiſlatio politica periret maneret iſtud p̃ceptũ inſertum illi legiſlationi: quia erat euangelicũ. Hoc ergo modo non reperirent̃ aliqua p̃cepta, quæ ſint ꝓpriè de lege veteri, vel de lege

Moyſi, niſi præcepta cæremonialia, & iudicialia. Iſta.n.antequam darentur per Deum, non obligabãt quẽquam, & nouiter data ſunt Iudæis. Et ob hoc qñ ceſſauit lex Moyſi, ĩtroducta lege Chriſti, oĩa iſta ceſſauerunt, & non ceſſauerũt moralia, quia licet eſſent ſcripta in lege veteri, non erat tamen de lege veteri. De iſtis dicendum, ꝙ in eis non prohibebat animus, ſed ſola manus, & conſequẽter nec cohibebatur, qa cohibitio nunquam eſt, niſi pp tranſgreſſionẽ. Et apparet hoc, quia ſiquis q̃rat ſolicitè omnia cæremonialia, & iudicialia, non inueniet aliquod, quod animum prohibeat, ſed ſolũ actum exteriorem prohibent, vel animum ſimul cum actu exteriori, & tunc non prohibetur animus pp ſe, ſed inquantum actus exterior principatur ab interiori. Lex autem Chriſti

G propriè dicta prohibet, & cohibet aĩum, & manum: quia lex Chriſti oẽ malum prohibet. Ideo tam in manu, q̃ in animo ẽt omnia cohibet, quia pro oĩ peccato mortali cõminatur pœnam æternam. Ratio differentiæ põt eſſe ſicut aſſignabatur ſup. per S. Tho. ſ. qa lex vetus infligit pœnas tẽporales, quæ ꝑ iudicẽ imponuntur, & ille non cognoſcit aĩum, ſed factum: lex aũt Chriſti pęnã æternam comminatur, quæ infligiẽ per ſolum Deum, & ille nouit animũ. Iſta cauſa vera eſt, & tñ vr̃ eſſe præcipua cauſa, quia ẽt ſi iudex humanus cognouerit aĩum, non puniet illum. Rõ eſt, quia iſtud excedit genus conſiderationis ſuæ. Nã leges politicæ ſunt ad finẽ politicum, quę eſt trãquillus, & abundans ſtatus ciuium. Ad hoc aũt requi-

H ritur, ꝙ vnus nõ noceat alteri, & ẽt, ꝙ in quibuſdam ſe adiuuent, quia ad hoc cõuenerunt in vnũ corpus politicum, ſ. quia vnicuiq; adiacet particula boni alterius, 3. Poli. nocere aũt hominem homini, aut adiuuare ipſum non fit, niſi per actũ exteriorem: qa ſolum velle in nobis non habet efficaciã: in Deo autẽ habet, quia per hoc, ꝙ ſolum vult rem fieri, ipſa fit, Pſal. 32. & 148. ſ. Ipſe dixit, & facta ſunt, i. ipſe voluit, ꝙ fierent, & facta ſunt. Ideo lex humana non debuit vetare operationẽ interiorem, qa iſtud excederet genus artis ſuæ. Sicut ſi geometra ex eo, ꝙ tractat ð magnitudine, velit tractare de quacunq; magnitudine,

I & tractaret de magnitudine ſubiecta motui, qđ ptinet ad aſtrologum. Nam excederet genus artis ſuæ, ita de legiſlatore eſt: nam conſideratio ſua nõ debet excedere finẽ ſuum. Et ſi exceſſerit, iam tranſgrediẽ genus artis ſuæ. Vnde ẽt ſi conſtet iudici, vel legiſlatori rectiſſimo de mala volũtate alicuius, nõ puniet eum, ſic dr̃. ff. de pęnis. l. cogitationis, & de pęn. diſ. 1. c. cogitationis. quòd pueriſæ cogitationis nemo pœnã meretur: ergo ſi non mereẽ non ceſſat infligi, qa non cognoſcit, ſed quia nõ eſt iuſtum ꝑ illa infligi pęnam. Lex aũt Chriſti prohibet actum interiorẽ malum, nõ ſolum qa Deus cognoſcit actum interiorẽ, ſed quia ꝑ legem Euangelicã ordinaẽ homo in Deũ, q eſt ſimpliciter bonus. Vt poſſimus participare eo,

K & habere in illa participatione fœlicitatẽ veram, q̃ eſt ſup. facultatem naturæ, & qa coniungimur ibi vero bono, & puro, oportet nos eſſe puros. Iſtud aũt eſſe non põt, niſi ꝑ hoc, ꝙ omne malum ſimpliciter caueamus, & tñ malum conſiſtit non ſolũ in actu exteriori, ſed ẽt in interiori principalium, vt dictum eſt pręc. q. ideo lex Chriſti debuit vetare oẽ malum. Nulla autem alia lex debuit manum, & animum vniuerſaliter cohibere, quia nulla eſt, quæ ordinet hoĩem ad aliquod bonum ſimpliciter, niſi lex Chriſti. Et ſic lex Moyſi non ſolum non prohibuit oẽ malum interius, ſed etiam nec exterius, de quo dicetur infra 19. qñ agetur de libello repudij. Amplius cõſiderandũ, ꝙ lex Moyſi, & etiam leges humanę non vetant animũ, quia licet actus animi poſſit eſſe peccatũ ſimpli-

F citer, tñ nõ põt eſſe peccatum quãtum ad illas leges. Patet, quia peccatum dicit quãdam deuiationem a rectitudine. Rectitudo aũt dicit quendam ordinem, vel habitudinẽ: ideo in illis operationib. conſiſtit ſolum rectitudo, quæ ordinatur ad aliquẽ finem. Ipſe autem finis nõ dicitur rectus, ſed bonus: ideo in operatione dicetur eſſe peccatum, ſecundum ꝙ deniat à fine ſuo. Et quia fines ſunt diuerſi, nõ habent oẽs operationes eandem rectitudinem. Finis autem in legibus politicis, & tota cõicatione politica eſt tranquillitas, & abundantia. Nihil ergo diceẽ deuiare, vel eſſe obliquum in operationib. politicis, niſi inq̃tum repugnat tranquillitati, aut abundantiæ, vel generaliter bono ſtatui politico: & ideo nihil aliud eſt peccatum politicũ, niſi quod ab his deuiat. Praua tñ cogitatio, ſi nõ procedat in opus, nec aliquo modo foris oſtendaẽ, non repugnat tranquillitati, nec bono ſtatui politico: ideo praua cogitatio non eſt peccatum politię, & ſic non debet puniri per legem politicam. Vnde ſi nõ eſſet alia lex ſuperior, & obligaret lex politica, non ſolum in foro contentioſo, ſed ẽt in foro cõſcientię, adhuc mala cogitatio, & voluntas nõ eſſet peccatum. Et ẽt Deus ſi puniret in nobis oĩa peccata facta ꝯ ſtatum politicum, & legem politicam, q̃ iudices non puniuiſſent, non puniret nos ꝑ mala voluntate, ſed ſolum pro malo opere exteriori. Nunc aũt non ſolum faciendo ꝯ legem politicã iuſtã, ſed ẽt deſiderando facere, peccamus mortaliter. Non quidem inq̃tum per hoc agimus ꝯ legem politicam, ſed quia agimus ꝯ legem diuinam, & contra legem naturalem, quæ omne malum vetat: & ideo puniemur à Deo, ſed non à legiſlatore, etiam ſi de hoc peccato conſtaret.

Ad argumenta, per quæ induximus, ꝙ lex vetus prohibebat animũ, dicendum eſt, ꝙ accipitur ibi lex vetus generaliter pro oĩbus pręceptis contentis in libris veteris teſtamẽti, & tñ omnia illa præcepta, quę ibi prohibebant animũ, erant de iure naturali, & nullum eorũ erat iudiciale, aut cæremoniale, quę ſunt propriè pręcepta legis veteris, vt ſup. oſtẽdimus. Huius autem ſignum eſt, quia in præceptis legis naturalis nulla pęna poniẽ, vt patet in præceptis decalogi, & in oĩb alijs moralibus, quæ ſunt in libris veteris teſtamenti. In iudicialibus aũt apponunẽ pęnæ, & etiã in cæremonialib. ſi omitterenẽ. Rõ differentię eſt, qa præcepta de lege naturali non ſunt ſpecialiter alicuius gentis, vel politię, ſed ſunt oĩum hominum, & qa non conuenit idẽ modus pœnarum oĩb. gentibus, nõ debuit apponi pœna aliqua in legib. naturalibus. Iudicialia autem, & cæremonialia pertinebant ſpecialiter ad gentem Iudæorum, quę erat quædã gens per ſe, & competebat illis vnus modus viuẽdi, & pęnarum. Ideo fuerunt pœnæ appoſitæ præceptis cæremonialibus, & iudicialibus. Alia cauſa, & præcipua eſt, quia pœna legis debet infligi tranſgreſſori legis per iudicem, vel executorem legis. Lex autem naturalis eſt ad omnes homines, & illi non habent aliquem vnum iudicem, vel dominum, nec vnquã habuerunt, aut habituri ſunt. Ideo nemo poteſt eſſe executor legis naturalis. Vnde fruſtra eſſet apponi pœnam in ipſa. Alia cauſa eſt, quia de lege naturali eſt nõ ſolum regulare actus exteriores, ſed etiam interiores. Qui licet aliquando poſſint eſſe noti iudicibus, & puniri: tamen regulariter non ſunt noti, & ſic eſſet fruſtra legi naturali pœnam apponi, licet iſta ratio minus vrget, quàm pręcedẽtes. Alia eſt, quia ſpecialius tangit radicem differentiæ legis naturalis ab aliis legibus, quia lex naturalis non eſt, niſi quædam determinatio iuſti, & debiti ſecũdum rationem practicam ad agẽdum, vel cauendũ. Appoſitio aũt pęnę non

Quare in præceptis naturę nulla pęna ponit, ſicut ponitur in iudicialibus, & cęremonialibus.

non potest cōpetere legi ſm ꝙ est directiua, sed solum ſm ꝙ est ab aliquo posita. Nā esse hoc debitū, aut rectum, aut alterū potest esse ſm prin. rōnis practicę, quæ est nobis naturalis: pœnā tn̄ talē, aut talē ꝓ tali trāsgressione debere dari, nō est naturale, nec est possibile esse naturale: quia non habet ita manifestè rōnē debiti talē pœnā, vel talē dari debere pro hoc crimine, vel illo, sicut istud factum esse iustum, vel iniustū. Non est ergo pœna determinata ſm rationē naturalē sicut lex, sed est pœna aliquid appositū legi ex potestate habentis iurisdictionē. Iō non potest cōpetere legi alicui habere pęnā adiunctam, nisi inquātū illa lex ab aliquo est data, & tn̄ legi naturali, vt est naturalis repugnat esse datā, vel positā, sed est innata. Nam ab hoc naturalis dr̄, vt innuitur ad Rom. 2. ergo non habent præcepta legis naturalis aliquā pœnā adiunctā, sed solum præcepta iuris positiui, & sic cęremonialia, & iudicialia, quæ sunt positiua, habent adiunctas pœnas, & non præcepta iuris naturalis. Sed obijcietur, ꝙ pro transgressione præceptorum legis naturalis datur pœna ęterna.

Dicendum, ꝙ pœna datur pro omni peccato, qa iustum est omne peccatum puniri, cum malum culpę non possit reduci in bonum, nisi per pœnā, quæ est quoddam bonum inquantum est iustè inflicta, & solum est ad reducendū malum in bonum. s. ad supplendum defectū ordinis causatum per malum culpę. Ideo dicēdum, ꝙ sicut est de lege naturali esse iustum hoc vel istud, quod ipsa rō determinat ex principijs suis, ita est de lege naturali deberi aliquā pœnā cuilibet peccato, quia istud est innatum principijs rōnis practicę, & nemo, qui considerat aliqd esse iustum, vel iniustū, potest dubitare, an pœna sit debita pro peccato, & tn̄ an sit talis, vel talis pœna debita, non est rationi innatum, nec deducitur manifestè ex principijs rationis practicę: ideo ꝙ ꝓ transgressione præceptorum legis naturalis aliqua pœna debeatur, ad legē naturalem pertinet: qđ tamen debeatur pœna ęterna, vel aliqua alia non est ex ipsis principijs rationis practicę, ex quibus lex naturalis habet rationem debiti, sed ex Dei ordinatione. Ideo non debet apponi pœna aliqua præceptis legis naturalis inquantum talia sunt, nec etiā potest.

Quare Christus apposuit pœnam æternam pro transgressione istorum præceptorum. Quæst. CLXXVIII.

QVAERITVR, quare Christus apposuit pœnā ęternā pro transgressione istorū præceptorū: quia vt cōiter, omnia præcepta, q̄ sunt in lege Christi obligant de iure naturali: quia non sunt ibi cęremonialia, & iudicialia sicut in lege Moysi. Et ꝓ trāsgressione istorum ponitur pœna ęterna.

Dicendū, ꝙ pro transgressione præceptorū legis naturæ, inquantum talia sunt, nō cōpetit aliqua appositio pœnæ: immo nec fieri potest. Si tamen illa efficiantur tanquā præcepta alicuius legis positiuę, potest ibi pœna apponi sicut in lege positiua. Lex autem Christi est quædam lex positiua, quia ab eo data est, licet sit generalior omni alia lege, eo ꝙ obligat oēs homines, & ibi ponuntur pręcepta legis naturæ tanq̄ propria præcepta istius legis, quia omne, quod ratio recta dictat obseruandū, Christus vult obseruari. Christus ergo potuit ponere pœnā, quia legislator erat, & posuit pœnā ęternā. Et tn̄ adhuc non ponitur ꝓpriè in lege Christi pœna ęterna tanquā pœna transgressorum, quia pœna apposita legi infligitur transgressoribus ꝑ ministros legis: nullus tamen de ministris legis Christi istam pœnam pōt infligere, sed ipse solus. Ideo pœna ęterna non

A apponitur legi Christi tanquam transgressori infligenda quandiu lex durauerit, siue quādiu homo durat sub lege, sed annunciatur tanquam infligenda post istam vitā postquam homo desierit esse sub lege. Et apparet differentia: quia certę pœnę legū per ipsos executores legum infliguntur. Non ergo hēt ista rationem pœnę legis, sed est quędā pœna quasi pertinens ad alium forum. Item apparet hoc, qa si pœna ista apponeretur in lege, aut apponeretur ꝓ nobis. s. vt nos inferremus eam peccantibus, vel ꝓ Deo. s. vt ipse illam inferret. Non pro nobis, qa non possumus illā inferre. Non ēt pro Deo, quia pro ipso non est lex necessaria, quia ipse nō dirigitur lege posita, sed potius ipse est lex omnium rerum, ergo

B pœna ęterna non fuit posita in lege Christi ꝓpriè tanquam pęna, sed solū vt denunciatio quędā, ne homines temerè peccarēt, putantes se impunè euasuros: pronunciatur ergo, vt timeant, & caueant.

An Iudæi peccarent per actum interiorem transgrediendo legem. Quæst. CLXXIX.

QVAERITVR, cum Iudęi ſm legē Moysi solū prohiberētur quātum ad exteriora, & non in actu interiori: an peccarent per actum interiorem. Et putabit aliquis, ꝙ non, quia solum tenebātur obseruare legē sibi datā, & illa aīum non prohibebat, sed manum. Dicendum, qđ licet lex vetus propriè

C sumpta non ꝓhiberet aīum, tn̄ Iudæi peccabant ēt mortaliter in aīo: licet actus non egrederetur foras, quia Iudęis non solū erant data præcepta iudicialia, & cęremonialia, sed ēt erant data præcepta naturalia, vt patet in decalogo, q̄ ante oīa eis datus est, immo istū solū Deus dedit ꝑ se. s. ꝑ angelos, cętera aūt ꝑ Moysen. Exo. 20 & Deut. 5. Iō licet non essent ista p̄cepta naturalia propriè de lege Moysi, nec de aliqua lege particulari obligabāt Iudęos, quia eis data erant. Immo ēt si non fuissent data, obligarent, & anteq̄ darentur, obligabāt. Nā toto tp̄e p̄terito ante legē datā obligabant Iudęi, & oēs gentes ad totū decalogum, quia aliàs non peccasset Cain occidendo fratrem suum Abel, cum nōdū esset data lex de nō occidēdo, & tn̄ ipse dixit se peccasse grauissimè,

D scilicet. Maior est iniquitas mea, q̄ vt veniā merear: Ge. 4. Iudęi ergo peccarēt faciēdo ꝯ legē naturalē, & tn̄ ratio naturalis nō solū dicit esse peccatum in actu exteriori, sed ēt in interiori: ergo peccarent ꝑ actum interiorē. Item peccarent Iudæi quantū ad p̄cepta cęremonialia, & iudicialia eligēdo facere ꝯtra illa, quia licet illa nō ꝓhiberent aīum, tn̄ contra ea volendo peccarent inquantū ista erant specialiter data à Deo, qui non solū respicit exteriora, sed magis cor. 1. Reg. 16. Etiam quia volendo ꝯtra illa, licet non facerent ꝯtra p̄cepta positiua, faciebāt cōtra præcepta legis naturalis: quia velle ꝯ bonam le-

E gē est malū velle, & tn̄ de iure naturali nō solum est vetitū malū facere, sed ēt malū velle, quia vtrunq; est ꝯtra rectā rōnē. Et hoc idē dicimus circa leges politicas: qa licet legislator non possit nos obligare ad peccatū mortale, sed solū ad pœnā quandā, nos tn̄ facientes ꝯ leges rectas politicas, non solū obligamur ad pœnā legis, sed ēt mortaliter peccamus, & dato, ꝙ peccatū sit occultū, & nō possit puniri ꝑ legē, mortaliter peccamus. Hoc tn̄ nō prouenit ab ipsa lege positiua, q̄ non pōt inducere obligationē ad peccatū mortale: ergo apparet, ꝙ agēs ꝯ legē positiuam ēt agit ꝯtra legē naturalē, vel diuinā, qa ista sola inducit obligationē ad mortale. Sicut ergo trāsgrediēdo legē positiuam mortaliter peccamus, ad qđ non potuit nos obligare lex positiua: ita volēdo

aliquid contra ipſam: licet contingat iſtud nō fieri:
peccabimus quāuis ipſa nō obliget nos, niſi ad actū
exteriorē. Quia tñ agendo contra eam agimus ↄ̃ le-
gem naturalē, & diuinā, q̄ omne malū vetat, & qa
iſta non ſolum ꝓhibet actum exteriorē, ſed ēt inte-
riorē, non ſolū peccabimus agendo cōtra legē poſi-
tiuā, ſed ēt volendo agere cōtra ipſam. Quod aūt di-
ctū eſt. ſ. ꝙ ſit pcm̄ mortale agere ↄ̃ legē poſitiuam,
licet de hoc dicendum ſit latè in li. nr̄o de quinq; le-
gib⁹, tñ dicendum ꝓ nunc, ꝙ nō eſt hoc gñale, ſed ſo
lum qñ lex poſitiua cōtinet aliqd, qđ eſt naturaliter
debitū determinatè, vel non determinatè, ita ꝙ ipſa
lex poſitiua importat quoddā iuſtū, qđ ēt ſi nō eſſet
poſitū à lege, rō dictaret obſeruari, eſt peccatū mor
tale trāſgreſſio legis. Et hoc maxime eſt, qñ trāſgreſ-
ſio legis eſt directè in p̄iudiciū alicuius, qa nulli no-
cere eſt de iure naturali: nocere ergo alicui ↄ̃ ius na
turale eſt. Quanq̄ ergo modus nocumenti nō deter-
mineī de iure naturali, ſed ꝑ legē poſitiuā: cum ī illo
cōſtet ꝓximū lędi, erit ↄ̃ ius naturale iſtud facere, &
ſic erit pcm̄ mortale. Et dixi: determinatè, vel īdeter
minatè: qa aliqñ ea, q̄ ſūt de iure poſitiuo ꝑtinēt ma
nifeſtè ad ius naturale: ſicut leges poſitiuę vetāt ho
micidia, & furta, q̄ exp̄ſsè ſūt ↄ̃ ius naturale: ideo ī ta
libus agēdo ↄ̃ ius poſitiuū determinatè agiī ↄ̃ ius na
turale: ideo nō eſt dubiū, qn ſit pcm̄ mortale. Dr̄ aūt:
indeterminatè: vt qñ aliqd non hēt īmediatè euidē
tiā ex his principijs rationis, ſed ꝑ quaſdā lōgas dedu
ctiones, q̄ hn̄r ex experientia, vel ex cōi exiſtimatio-
ne, ſimul cū quibuſdā principijs vniuerſalibus iuris
naturalis deduciī iſtud eſſe ↄ̃ ius naturale. Sicut de
iure naturali eſt nemini eſſe nocendū, modi tñ nocu
mentorū nō hn̄r ex iure naturali: qa iſti ſunt magis
particulares, ſed ex experiētia, vel ex opīone cōi, aut
multorū hētur, ꝙ facere hoc, vel iſtud ſit nocere pro
ximo. Et tūc vt iſti modi ſint certi determinanī ꝑ le
gē poſitiuā; vt patet de modis iniuriarū in verbis, &
in rebus: qa ꝙ iſtud verbū, vel iſtud ſit iniurioſum:
vel tale ſignū, aut tale, ſolū hętur ex cōi exiſtimatio
ne oīum, vel multorū. Si ergo qs fecerit ↄ̃ aliquē ca
ſum iſtorū determinatorū in lege de modis nocen-
di, peccabit mortaliter: niſi ſit valde leue factum: &
hoc, qa iſte agit ↄ̃ ius naturale. Et deduciī ſic: oē no-
cumentū alicuius vitandū eſt, & malū eſt, ſed facere
hoc vel iſtud aſſignatū eſt nocumentū inferre: ergo
faciendū nō eſt, & ſi fiat malū eſt. Maior eſt vl̄e docu
mentū iuris naturalis, minor eſt habita ꝑ experien-
tiā, & opinionē cōem, & determinata ꝑ legem, & ſic
induciī iſtud eſſe malū, & ↄ̃ ius naturale. In talib⁹ dr̄
qs agere indeterminatè ↄtra ius naturale, qa nō pōt
induci ex vtraq; p̄miſſa iuris naturalis iſtud eſſe ma-
lum, vel cōtra ius naturale. Sed ex altera ipſarū cum
quadā particulari cognitione, vel opinione multo-
rum, q̄ eſt citra ius naturale. Et ideo ēt in talibus agē
do, ↄ̃ ius poſitiuū erit pcm̄ mortale, vel eſſe poterit.
Quod dico, qa aliquis caſus poterit eſſe tā leuis, vel
ſuperuenire poterunt multę circūſtantiæ, q̄ faciant
nō eſſe pcm̄ mortale. Alia aūt ſūt, q̄ nō deducunī ex
iure naturali determinatè, nec īdeterminatè, niſi for
tè remotiſſimè. Et ſūt talia, q̄ ſolum cōſiſtunt in qui
buſdā cęremonialibus, ſeu in quibuſdā cęremonijs,
quarum omiſſio nulli facit p̄iudicium, & omittens
habet pœnā à lege. Sicut ſūt ordinatoria iudiciorū,
vt ꝙ formetur libellus aptus, vel ineptus, & ita de ſi-
milibus: nā in his nulli præiudicium generatur dire
ctè, vel immediatè, & delinquens in his habet pęnā
à lege. Ideo facere contra tales leges non eſt pecca-
tum mortale, qa non eſt facere contra ius naturale.
Verum eſt hoc, niſi fiat in cōtemptum legis, qa iſtud
eſt cōtra ius naturale. Quia ſicut eſſe ſubditum legi

F eſt iuſtum naturaliter, qa ſine lege poſitiua nō poſ-
ſent homines benè viuere: ita contemnere legē, vel
legislatorē, contra ius naturale eſt. Apparet ergo ex
dictis, ꝙ Iudęi peccabant per actum interiorem, ſed
lex Moyſi ꝓpriè ſumpta nō vetabat actū interiorē.

Quomodo Iudęi poterant putare, quòd lex non prohiberet actū interiorem, cum eſſent duo præcepta, quæ ſolum pertinent ad actum interiorem. Quæſt. CLXXX.

QVAERITVR, qūo Iudæi poterant putare,
ꝙ lex nō prohiberet animum: cum eſſent data
iſta duo p̄cepta de non concupiſcendo, q̄ ſolum per
tinent ad actum interiorem. Dicunt quidam, ꝙ hoc
erat: qa iſta non erant præcepta legis Moyſi, ſed na-
G turalis. Lex aūt propria ipſorum erat lex Moyſi, ſiue
lex vetus, q̄ animum non ꝓhibebat: vt oſtenſum eſt
ſupra q. 177. Dicendum, ꝙ hoc non ſtat. Quia aut Iu
dæi ſcirent diſtinguere, q̄ erant propriè pręcepta le-
gis Moyſi, & q̄ præcepta legis naturalis, aut neſcirēt.
Si neſcirent, crederēt oīa propriè ꝑtinere ad legem
ipſorum, & ſic crederent animū ꝓhiberi ꝑ legē ſuā,
q̄ continebat iſta duo p̄cepta de non concupiſcēdo.
Immo putarent ſe teneri magis ad iſta, q̄ ad cætera:
qa iſta, & totus decalogus per Deū datus eſt, audiēte
populo, cętera autē ꝑ Moyſen. Exo. 20. & Deuter. 5.
Si autem ſcirent diſtinguere, cognoſcerēt vires iſto
rum præceptorū naturalium, & ſic ſcirēt ſe obliga-
tos ad illa: & gñaliter qūocunq; dicaī, neceſſe erat,
H ꝙ Iudæi putarent ſe obligatos ad iſta præcepta, cùm
ſcirent illa ſibi data à Deo, & tñ ipſe nihil fruſtra de-
dit, ideo hoc non ſtat. Dicendū ergo aliter, ꝙ Iudæi
ſciebant ſe obligatos ad iſta p̄cepta, & tñ non puta-
bant, quod per iſta prohibereī animus, ſed ſolū ma-
nus. Sic. n. dicit Augu. lib. contra Fauſtū: phariſæi pu
tabant tm̄modo corporalē cum fęmina illicitā cō-
mixtionem vocari męchiam. Demonſtrauit autem
Deus totalem concupiſcentiā eſſe męchiam, dicēs:
Qui viderit mulierem, &c. & ſubdit: Quod autē lex
præcipit: non concupiſces vxorem proximi tui, vi-
debatur Iudæis intelligendum de ablatione, & non
de concubitu. Et ſic vocabant ablationem concupi
ſcentiā: quia illud auferre erat ex concupiſcentia, &
I etiā ſi non ſequereī coitus, peccatum eſſe putabant
iſtam ablationem. Aliter poteſt intelligi, ꝙ Iudæi in
telligebant per concupiſcere ſigna exteriora concu
piſcentis, vt oſculari, & amplecti, & tangere impudi
cè. Talia enim prohibita eſſe dicebant. i. ſic expone-
bant: non cōcupiſces. i. non facies ſigna concupiſcē
tis. Et ita Nicolaus dicit, & cōmuniter aſſeriī. Erat
tamen iſte error, ideo Chriſtus eum abſtulit.

Ad quid Chriſtus poſuit hic ſpecialiter iſtud ſupplementum, qui viderit mulierem. &c. Quæſt. CLXXXI.

QVAERITVR, ad quid Chriſtus poſuit hic
ſpecialiter iſtud ſupplementum. ſ. qui viderit
K mulierem, &c. Nam in alijs iuſtū erat apponi, ſicut
ſupra in præcepto de nō occidendo: quia ibi expreſ-
sè vetabatur homicidium, ſed expreſsè non veta-
batur ira. Ideo conuenienter ibi ponitur: qui ira-
ſcitur fratri ſuo, &c. & alia ſupplementa, hic tamen
in lege expreſſum erat concupiſcere mulierem eſſe
peccatum. Ideo videtur fruſtra eſſe, ꝙ Chriſtus hic
dixerit: qui viderit mulierem, &c. Dicendum, quòd
Chriſtus dixit hoc propter errorem Iudæorum.
Quia licet lex vetaret concupiſcentiam animi, Iu-
dæi tamen putabant non vetari illam, vt dictum eſt
præceden. quæſtione. Vt autem tolleretur error, de-
buit hoc dici. Aliter poteſt dici, quòd fuit hoc ad ad-
dendū aliqd, quod ex lege non apparebat expreſsè,
etiam

etiam si bene intelligeretur, quia ibi dicitur: non cõ A cupisces vxorẽ proximi. Per qđ solum vetatur concupiscentia adulterij: quia cũ vxore proximi adulteriũ est, & non alia species luxuriæ. Quia tñ inter species luxuriæ non est solũ adulterium peccatum, non solum erat illicita cõcupiscentia adulterij, sed ẽt cuiuscunq; fornicationis. Et quia hoc non apparebat expressè ex illa lege, etiã si bene ĩtelligeretur, Christus voluit tollere errorẽ Iudeorũ, qui putabãt solum desideriũ adulterij esse peccatũ. Et sic debuit ponere istud supplementũ. Vñ ista duo motiua erroris tetigit Christus in isto supplemẽto. De primo patet, quia dixit: iam mechatus est in corde suo. Et non dixit simpliciter. Qui viderit mulierẽ ad cõcupiscẽdũ, iam mechatus est, vt innuat, ꝙ non solum in coitu, aut in signis exterioribus concupiscentiæ B sit peccatũ, sed ẽt in solo corde concupiscẽdo mechari est. De secũdo patet, qa dixit Christus hic: Qui viderit mulierẽ, & non dixit: qui viderit vxorẽ ꝓximi: nã vxor dicit coniugiũ, mulier dicit sexũ. Cum vxore aũt proximi solũ adulterium cõmittitur, cũ muliere aũt oẽs species fornicationis. s. incestũ, stuprũ, adulterium, raptus, fornicatio simpliciter, & ẽt innaturalis: sicut dr̃ ad Ro. 1. ꝙ fœminę eorũ mutauerunt vsum naturalẽ in eũ, qui ꝯ naturã est. Et sic dicendo mulierem innuit oẽm speciem fornicationis esse vetitã. Conuenientissimè ergo Christus fecit istud supplentũ, vt oẽm fornicationẽ, & desiderium eius ostenderet esse peccatum. Verum est aũt, ꝙ alij modi fornicationis sunt, qui non sunt cũ fœmina, & tñ vt Christus honestius loqueretur, expressit solum de fœmina. Quia satis ex hoc inueniebat, C ꝙ si contactus feminę, q̃ naturalior est, peccatũ est: oĩs alius erit grauior, iõ nõ fuit op⁹ amplius dicere.

Considerãdũ circa ea, q̃ dñr hic de mechia, & cõcupiscentia, ꝙ motus ad libidinẽ, aut delectationẽ venereã aliqñ est solum passio, & aliqñ peccatum in actu. Qñ est peccatũ solemus illum vocare luxuriã, quia luxuria est nomen peccati, & significat peccatũ ꝓut est in opere. Quando aũt consideratur, vt passio solũ, aut est solũ ad experiendã delectationẽ illã, ad quã natura mouet absolutè, non determinando modũ, nec obiectũ, vel determinãdo modũ, & obiectum in gñali, vt ꝙ sit ad fœminã, aut est oĩno mo- D dus determinatus, vt ad hãc fœminã potius quã ad aliã. Primo modo solemus vocare concupiscentiã. secundo modo vocamus amorẽ. Et istę noĩationes sunt quãtũ ad modũ assuetũ à nobis: secus aũt de distinctione eorũ ẜm philosophos, de qua nunc nõ est insistẽdũ. Et rõ huius diuersitatis est, quia qui mouetur ad delectationẽ venereã in gñali, nõ cõsiderãdo modũ istum, vel illũ mouet̃ ex desiderio experiendi delectationẽ illã: ideo dr̃ cõcupiscere, vel concupiscentia. Si aũt moueat̃ ad obiectũ determinatũ potiusquam ad aliud, nõ vr̃ agere ꝑcipuè ex desiderio experiendi delectationẽ venereã, sed quia obiectũ mouet ipsum ad se ꝑꝑ quoddã bonũ, qđ in ipso iu- E dicatur. Ideo sic motus amãs dr̃: quia ꝑꝑ amatũ mouetur ad libidinem, de vtroq; istorũ prout est passio nunc dicendũ non est. Dictũ fuit. n. aliquid 2. Reg. 13. & magis latè li. nostro de amore, & amicitia. parte prima, & fortè dicetur aliquid ad Ro. 7. De Luxuria prout peccatum est in actu consistens nunc dicendum est. Et est primo dubium de Luxuria quãtum ad nomen suum, & ad materiam.

An luxuria dicatur solùm de concupiscentijs venereis, vel etiã de alijs delectationibus. *Quæst. CLXXXII.*

QVAERITVR, an luxuria dicatur solum de concupiscentijs, & delectationibus venereis, vel de aliquibus alijs delectationibus, aut passionibus. Aliqui dicunt, ꝙ de multis rebus dicatur, quia dicit Aug. lib. Confessionũ, qđ luxuria abundantiã, & satietatẽ se vocari cupit. Satietas tñ ꝑtinet ad cibos, & potus: quia idẽ est, ꝙ saturitas: abundãtia aũt ad diuitias, quia diues solus est, qui temporaliter in omnibus abundat: eo ꝙ cętera bona continẽtur in diuitijs, quia pecunię oĩa obediunt: Eccl. 10. ergo luxuria nõ est solũ circa cõcupiscentias, & delectationes venereas. Itẽ vr̃, ꝙ dicatur luxuria de ebrietate: quia Prouer. 20. dr̃: Luxuriosa res est vinũ, & tamen vinũ ꝑtinet ad delectationem potus, & cibi, in quo peccatur ꝑ ebrietatẽ: ergo maximè dicetur luxuria de cibo, & potu. Item luxuria dr̃ esse libidinosę voluptatis appetitus. Sed voluptas libidinosa non solũ est in venereis, sed ẽt in multis alijs: ergo nõ est solũ luxuria circa venereas đlectationes, & ꝯcupiscẽtias. Primum argu. Lib. 2. c 6 Secundũ argu.

Dicendũ, ꝙ luxuria à luxu dr̃. Est. n. luxus superfluitas, vel solutio. Ideo luxuriosus dr̃ solutus, vel superabundans. Vñ Isid. lib. Etymo. dicit: luxuriosus aliquis dr̃ quasi solutus in voluptates. Nihil tñ est, qđ magis hoĩem soluat, quàm delectationes venereę: quia illę maximè subtrahunt hoĩem à quadam rõnis consistentia. Ideo circa venerea luxuria pręcipua dr̃: licet ẽt de multis alijs reb⁹ dici possit, & interdũ dicat̃. Vñ Augus. loquens de luxuriosis lib. de vera religione dicit, qđ qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionẽ, sed seminatio carnis fit ꝑ voluptates venereas: ergo ad istas maximè pertinet luxuria. Vñ obtinuit vsus, ꝙ absolutè ꝓlato isto noĩe solę venereę delectationes, & concupiscẽtiæ intelligant̃, ex adinuentione aũt poterit accipi pro multis alijs. Lib. 10. cap. 11. Ad primum dicendum, ꝙ sicut tẽperantia consistit principaliter, & ꝓpriè circa delectationes tact⁹, & gustus, & maximè adhuc circa delectationes tactus, vt dr̃ 3. Ethi. c. de tẽperãtia, & deinde per quãdã similitudinẽ trahit̃ temperantia ad quasdã alias materias, vt ad delectationẽ, q̃ est in videndo, & audiẽdo & odorando, vt ibi dr̃. Et tamen ostendit̃ ibi, ꝙ nõ ꝓpriè intẽperatus dicatur homo ẜm istas: quia temperantia est circa delectationes illas, in quibus cõicamus cũ bestijs, & tñ bestię in solo tactu, & gustu delectant̃. Nã visus, & odoratus, & auditus non causant in eis delectationẽ per se, sed inquantũ ad cõsequendũ delectabile gustus, & tactus ordinantur. Ita ergo luxuria de multis dr̃, sed principaliter consistit in venereis voluptatibus, eo ꝙ in his maximè homo resoluitur ab ipsa virili firmitate, & statu quodã in rõne. Secundariò aũt dr̃ luxuria de quibuscunq; alijs ad superabundantiã ꝑtinẽtibus. Vñ ad Gala. 5. cum enumerant̃ fructus carnis ponitur luxuria ibi, & dicit glo. ꝙ luxuria est quęlibet superfluitas. Ad 1. arg. Ad secundũ dicendũ, ꝙ vinũ dicit̃ res luxuriosa vno modo inquantũ ꝑtinet ad superabundantiã: qa facile est hoĩem excedere in vino, & capi ab eo ꝑꝑ dulcedinẽ suã. Ideo admonemur nõ respicere ad istud, dicente Salomone: Ne intuearis vinum cũ flauescit, & resplẽdet in vitro color eius: ingreditur blande, sed in nouissimo mordebit, vt coluber: Prouer. 23. Vel dr̃ luxuriosum, quia ad luxuriam causam præstat. Quia licet multa ad luxuriã moueant, vinum est de potissimis. Et isto modo magis propriè intelligitur, ꝙ vinum sit res luxuriosa. Ita enim Hiero. accipit dicẽs: Venter mero ęstuans facile despumat in libidinẽ, & habetur 16. dist. c. venter. Et Prosper dicit, ꝙ luxuriã facit, & nutrit vini ꝑceptio nimia, & non natura ca. dist cap. Luxuriam. Hoc innuit Apostolus ad Eph. 5. nolite inebriari vino, in quo est luxuria, i. ex illo sequitur luxuria. Ad 2. arg. Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ licet voluptas libidinosa inueniat̃, & di- Ad 3. arg.

& dicatur in alijs materijs, hoc tamen nomen præcipuè venereæ delectationes accipiunt: quia in eis specialiter dicitur esse libido, sicut delectationes sunt in omnibus sensibus, & adhuc maiores in intellectu. Et tamen propter cognitas esse à vulgaribus solas delectationes corporeas, & illas maximè percipi, has solas delectationes esse putant, vt dicitur 7. Ethi. circa finem. Libido autem maximè inuenitur in vere reis, vt dicit Aug. 14. de Ciui. Dei. In eis igitur luxuria magna esse dicitur: De his S. Tho. q. 153. art. 1. in 2. 2.

Cap. 15. & 16.

An omnis actus luxuriæ sit peccatum. Quæst. CLXXXIII.

QVAERITVR circa luxuriā, an omnis actus luxuriæ sit peccatum. Quidam dicunt, ꝙ non possit esse aliquis actus luxuriæ sine peccato: quia nihil videtur impedire rationem, nisi peccatum. Omnis tamen actus venereus maximè virtutem impedit: ergo semper peccatum est. Sic dicit Aug. lib. soliloquiorum: nihil esse sentio, quod magis ex arce deiciat animum virilem, quàm blandimenta fœminea, corporumque ille contactus. Hoc tamen inuenitur in quolibet actu venereo quantuncunque illum honestare velimus: ergo nullus venereus actus sine peccato erit. Item vbicunque inuenitur aliquid superfluum, per quod receditur à bono rationis, istud vitiosum est, quia virtus corrumpitur per superabundantiam, & defectū, quæ sunt extremitates. 2. Ethic. Et hoc, quia ipsa virtus consistit in medio, vt patet ibidem. Rationi autem medij extremū opponitur. In quolibet tamen actu venereo sunt superabundātiæ delectationis absorbentis rationem, vt dicitur. 7. Ethi. c. de delectatione. Quod impedimentum ei, qđ est esse prudentem delectationes habere, & quanto magis gaudet, scilicet, magis impeditur à virtute. Et ponitur exemplū ibi, scilicet, Puta ea, quæ venereorum: nullum enim vtique posse intelligere in ipsa. Istud autem est maximè distrahere à ratione, quia in cæteris vitijs rationis actus manet, & si paruus, in venereis autē nullus. Vnde Hiero. dicit, ꝙ in isto actu, spiritus prophetiæ non tangebat corda prophetarū. In quo innuit, ꝙ in cibo, & in potu, & cęteris actib⁹ solebat Deus tangere corda prophetarum, ita vt dū ista facerent illustrarentur à Deo, & prophetarent, & tamen in actu venereo non tangebat corda illorum. Per quod innuitur, ꝙ delectatio venerea maximè tollit vsum rationis. Peccatum tamen solum est ex hoc, ꝙ est contra rectam rationem: ergo in quolibet venereo actu erit peccatum. Item causa est maior, quàm effectus suus, sed peccatū originale in paruulis trahitur à concupiscentia, & tamen actus venereus sine concupiscentia nunquam esse potest, vt ait Aug. lib. de nuptijs, & concupiscentia: ergo à fortiori venereus actus non erit sine peccato.

Primum argu. — Lib. 1. ca. 10. — Secūdum argu. — Cap. 6. — Cap. 11. — Referen. 32. q. 2. c cōnubia. — Tertium argu. — Lib. 1. cap. 24.

Dicendum, quòd non est verum, ꝙ omnis actus venereus sit peccatum. Nam circa venerea est materia temperantię, nam temperantia potissima est in delectationibus tactus, quæ ad venerea pertinent. Et tamen in qualibet materia virtutis moralis est dare benè agere, & malè agere, cum sit ibi medium, & extrema: ergo non semper erit peccatum in venereis. Amplius cōsiderandum, ꝙ peccatum in actibus humanis est id, quod contra rationem est, habet autem ordo rationis, vt ordinet quamlibet rem in suum finem conuenientem sibi. Ideo non est peccatum si homo vtatur per rationem rebus aliquibus ad finē, ad quem sunt modo, & ordine conuenienti, dum tamen finis ille sit aliquid verè bonum. Hoc autem dicitur: quia etiam circa malos fines pręsuppositos cōtingit inueniri media, quę directè deducantur in il-

F los fines, & ista deductio, & ordinatio per actum rationis fit, quia sola ratio ordinat. Et sic pertinet aliquo modo ad prudentiam. Vnde tales vocat Aris. 6. Ethi in fine astutos, licet non propriè prudētes: quia prudentia non est sine virtute. In eadem tamen vi animæ sunt prudentia, & astutia. Isti ergo licet ordinent res in finem suum, & conuenienti modo secūdum exigentiam illius finis: quia tamen finis ille nō est aliquid bonum peccatum est in opere. Si tamen finis sit aliquid verè bonum ordinando in ipsum id, quod ad ipsum est modo conuenienti, non est peccatum. Sic autem est de actu venereo: nam sicut bonū est, ꝙ conseruetur natura vnius indiuidui, ita bonū, immo melius conseruari naturam speciei totius hu

G manę: quia quanto bonum est magis vniuersale, tanto est amabilius, & diuinius, 1. Ethi. Indiuiduum autem conseruatur per cibum, & potum. Et propter hoc sumere cibum, & potum inquantum competit saluti corporis non est peccatum. Ita ad conseruationem speciei est vsus venereorum determinatus, nec est alia via. Ideo vsus venereorum inquantū ordinatur ad conseruationem speciei obseruato debito modo, & ordine, & cæteris circunstantijs suis sine peccato erit. Item si vsus venereorum esset semper malus, creasset Deus aliquid, quod esset verè malum. Quod falsum est, quia omnia ab eo facta erant valde bona: Gen. 1. Deus tamen potentiam, & organa, & inclinationem, & materiam, & singula alia ad

H venerea dedit: ergo venerea secundum se non sunt mala. Et sic aliquando est vsus venereorum sine peccato. Aliàs daretur aliquid totaliter ociosum in natura, quod non conuenit, & maximè in homine, qui est species perfecta. Item Deus formauit fęminam, vt daret eam in adiutorium viro, dicens non esse bonum hominem esse solum. Et tamen fęmina nō ordinabatur principaliter nisi ad generationem. Nam si ad aliam societatem vitæ, vel cogitationē fuisset formata, non formaretur fęmina, sed alius vir, qui magis conueniret cum Adam, & esset perfectior secundum naturam. Et tamen formata est fęmina: ergo fuit propter generationem per concubitum. Nā fęmina in eo, ꝙ talis ad nihil aliud est, quia quodli-

I bet aliud poterat fieri per solas viros, nisi istud. Et tamen si nō fuisset necessitas fęminę aliqua in vniuerso potius Deus creasset omnes viros, & nullam fęminam, & tamen creata fuit: ideo ad procreationem prolis fuit. Et hoc significatur ex verbis Dei, Gen. 2. Faciamus ei adiutorium simile sibi, idest, adiutoriū ad procreandum, quod vir solus non posset. Et ob hoc dicit Arist. 1. Politi. c. 1. ꝙ fęmina non est pars alicuius communicationis, nisi naturalis, quæ est propter simile tertium derelinquere, idest, ad gignendū. Vnde improbat positionem illorum, qui dixerunt fęminam esse extremum communicationis despoticę, ponentes fęminam esse seruum. Dicit autem

K Aris. ꝙ non: quia natura fecit vnum ad unum, & nō vnum ad plura, sicut ars faciens gladium delphicū pro paupere, qui erat ad scindendum, & ad serrandum, sed fęmina est ad communicationem naturalem: ergo non est naturaliter ad communicationē despoticam, scilicet, vt sit seruus naturaliter. Deus ergo fœminam formauit ad procreationem prolis, quę est per coitum. Et sic non erit peccatum semper in uenereis, cum Deus hoc instituerit. Item uiro, & fęminæ à principio conditis Deus dixit: crescite, & multiplicamini, & implete terram: Gen. 1. Hoc autem non poterat esse, nisi per cōcubitum procreādo prolem: ergo non solum concubitus erat homini licitus, sed etiam erat necessarius, & sub pręcepto. Aliquis dicet, ꝙ hoc uerum fuit pro tempore illo,

quo

quo homo mãſit in innocentia, quia tũc fuiſſet coitus ſine concupiſcẽtia, & nuptię honorabiles, vt Auguſt. dicit, nunc verò totum è contrario agitur propter peccatum hominis. Nam coitus ſine concupiſcentia magna non fit, & iam nõ honorabilis, ſed nihil magis in rebus humanis erubeſcendũ eſt. Et hoc eſt, quod homines maximè occultant, quia de hoc maximè erubeſcunt tanquam de re inhoneſta: ergo iam nõ erit coitus ſine peccato, licet ante peccatum Adæ eſſe potuiſſet. Dicendum, ꝙ ſicut ante peccatũ fuiſſet concubitus ſine peccato, & ita & nunc eſt: ꝗa concubitus nũquam fuit, nec eſt bonus, niſi propter neceſſitatem prolis præcipuè, & tñ poſt peccatum Adæ fuit tanta neceſſitas procreandi prolẽ ſicut ante peccatum: ergo etiam poſt peccatum erit coitus licitus. Ipſum ergo peccatum Adæ nõ fecit coitum eſſe illicitum, ꝗa eodem modo faceret, ꝙ vſus ciborum, & potuum eſſet illicitus, cum ipſe in cibo peccauerit, & hoc falſum eſt. Solum ergo fecit peccatum Adæ, & coitus non eſſet ita honeſtus, & mundus, ſicut ſi manſiſſet homo in innocentia, non tamen fecit, quòd omnis coitus eſſet peccatum.

Item patet: quia ſicut ante peccatum Adæ Deus dixerat ei, & fœminæ: creſcite, & multiplicamini, Geneſ. 1. Ita & poſt peccatum, immo & poſt plurima peccata hominum, propter quæ Deus penè omne viuens deleuerat, Deus dixit hominibus: Creſcite, & multiplicamini, Gen. 9. quod fuit poſt diluuium: ergo concubitus tunc non ſolum erat licitus, ſed etiã ſub præcepto. Item patet: quia Deus inſtituit matrimonium, cuius actus eſt carnalis copula, dicens oſtẽſa fœmina. Propter hanc reliquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna, Gen. 2. Iſtud tamen non intelligebatur ante peccatum Adę, quia nullum matrimoniũ pro tunc futurum erat cum homo ipſa die, qua creatus eſt, de innocẽtia cecidiſſe dicatur: ergo poſt peccatum erat licitus coitus. Item patet: quia Chriſtus approbauit matrimonium, & reprobauit libellum repudij, & adulterium, & fornicationẽ, infra in litera, & inf. 19. Si tamen omnis coitus malus eſſet, etiam ipſum matrimonium eſſet malum: quia ad hoc ordinatur: ergo coitus non eſt malus. Item Apoſtolus 1. Corin. 7. dicit. Bonum eſſe virginem manere in virginitate, & etiam bonum eſt eam tradere nuptui. Etiam dicitur ibi, ꝙ vnuſquiſq; habeat vxorem ſuam propter fornicationem, ſcilicet, vitandam, & quod coniuges nõ ſe fraudent debito, & tamen ſi coitus eſſet de ſe malus, & malum eſſet tradere virginẽ nuptui, & vxorẽ habere, ei debitũ reddere: ergo malus non eſt coitus. Item propter hoc Manichæi inter cætera condẽnati ſunt, quia nuptias condemnauerunt dicentes, nullum poſſe ſaluari, niſi in virginitate manentem: Eccleſ. autem diffiniuit virgines, & viduas, & coniugatas, & oẽs ſtatus communiter poſſe habere vitã ętérnam. Vt patet extra de ſumma trinit. cap. firmiter. §. virgines quoque: ergo coitus licitus eſt. Item ſi eſſet coitus illicitus, hoc eſſet, quia vel eſſet contra naturam, vel contra rationem, vel contra conſuetudinem, quia non ſunt alij modi, quibus aliquid ſit illicitum. Coitus tamen non eſt cõtra naturam: immo natura maximè inclinat ad ipſum propter ſuam cõſeruationem. Non eſt etiam contra rationem: quia ratio dictat debere conſeruari naturam, quæ tamen non poteſt conſeruari ſine coitu: ergo iudicat debere eſſe coitum. Non eſt etiam contra conſuetudinẽ, quia nihil tam conſuetum eſt, quam cibus, & potus, & venerea, non ſolum apud homines, ſed etiã apud omnia animantia perfecta. Sic dicit Auguſt. in lib. de bono coniugali. Satis reſponſum eſt hæreticis, ſi tñ

F cupiunt non eſſe peccatum, quod nec contra naturam committitur, nec contra mortem, nec contra præceptum. Et loquitur ibi de actu venereo non ſolum ſimpliciter, ſed etiam quantum ad multas vxores, quas ſancti patres habuerunt, ſicut Abraham, & & Iacob, & Dauid. Et idem eſt dicere eſſe contra pręceptum & contra rationem: quia omne, quod contra præceptum eſt, contra rationem eſt, quia ratio dictat debere obedire præcepto.

Ad primum dicendum, quòd licet actus venereus rationis vſum aliquo modo impediat, nõ eſt propter hoc illicitus. Quia impedire virtutem, ſiue actum rationis ſtat dupliciter, aut quantum ad ſtatum cõmunem, aut quantum ad ſtatum perfectum. Impedire Ad 1. arg.
G quãtum ad ſtatum communem eſt facere, ꝙ virtus nullo modo poſſit eſſe, impedire quantum ad ſtatũ perfectum eſt facere, quòd virtus non habeat totalẽ perfectionem, & tamen quòd maneat in aliquo eſſe, ſaltem in communi ſtatu. Primo modo non põt impediri virtus, niſi per peccatum: quia eſt ſibi oppoſitum, & hoc modo actus venereus non impedit virtutem, cum homo poſſit manere in charitate, & in quacũque alia virtute, vtendo actu venereo cũ vxore ſecundum regulam rationis. Secundo modo poteſt impediri virtus per aliquid, quod non eſt peccatum, ſed eſt minus bonum, quàm ipſa virtus. Quia ſępè ſunt aliqua bona diſperata, quę non poteſt homo ſimul proſequi, ſed vnum proſequendo oportet
H alterum dimitti. Et quia vnum illorũ eſt minus bonum, quàm alterum, ſi homo vnũ proſequatur, dimittit alterum, vel impeditur in eo. Et ſic vnum bonum impedit alterũ. Hoc modo actus venereus impedit virtutem, ſcilicet, non quòd illam tollat, ſed ꝗa non permittit eam eſſe in gradu excellentiſſimo. Sic enim dixit Auguſti. Nihil eſſe ſentio, quod magis ex arce animũ deiciat, i. ex perfectione virtutis, vel contemplationis, & non dixit, quòd deiciat animũ à virtute, ſed ab arce, per quam ſignificatur eminẽtia virtutis, & altitudo, & ſic bonũ virginitatis, quod maius eſt, impeditur per bonum matrimonij, quod eſt minus, & bonum vitæ contemplatiuæ impeditur ꝑ bonum vitæ actiuæ, quod minus eſt. Sic dicit Augu.
I in lib. de bono coniugali. Sicut bonũ erat, quod Martha faciebat occupata circa miſterium virorum ſanctorum, ſed melius, quod Maria audiens verbũ Dei. Ita etiam bonum Suſannæ in caſtitate coniugali laudamus, ſed bonũ viduæ, & magis Mariæ virginis anteponimus. Cap. 8. Ad ſecundum dicendum, ꝙ in venereis eſt magnitudo delectationis ſenſibilis potiuſquam in alijs actibus ſenſitiuis, & tamen non propter hoc eſt maior ſuperabundantia hic, quàm in alijs, quia ſuperabundantia dicit vitium, cum dicat exceſſum à medio, in quo eſt recta ratio. Et omnis talis exceſſus malus eſt. Pro quo ſciendum, quòd ſuperabundantia, & defectus accipiuntur per habitudinem ad medium: ipſum verò medium non accipitur ſecun- Ad 2. arg.
K dum æqualitatem quantitatis. Quia ſicut medium in calceis non eſt ſecundum æqualitatem quantitatis, quia tunc pro omnibus hominibus eſſent calcei æquales, ſed ſecundum proportionem ad pedem cuiuſlibet hominis, ita, vt quidquid eſt vltra pedem ſit ſuperabundantia, & quidquid citra pedis magnitudinem ſit defectus.

Ita & in omnibus paſſionibus, & operabilibus moralibus. Nam in cibo non eſt idem medium omnibꝰ hominibus, ſed cuilibet ſecundum proportionem exigentiæ corporis ſui. Sic dr̃ 2. Ethi. ꝙ non eſt idem medium Miloni, & Trierarchæ i. magiſtro nauium: vel ẽt magiſtro gymnaſiorum: quia Milo abundantiſſimè comedebat, ꝗa corporis ſui qualitas hoc exigebat

gebat

gebat. Trierarchæ propter leuitatem corporis paucꝫ cibus sufficit. Et quia ista proportio cõsideratur solum secundum rationem, quia nulla alia potẽtia sensitiua hoc cognosceret, dicitur medium in moralibus esse secundum rationem, & non secundum quantitatem. i. ꝙ sola ratio determinat quid est, qđ medium est, & conueniens in qualibet materia & operatione. Et ita licet delectatio venereorũ secundum quãtitatem excedat omnes delectationes sensitiuas, tamen secundum habitudinem rationis, nõ semper excedit. s. quãdo fuerit actus venereus regulatus à ratione. Nam tunc magnam, aut paruam delectationem sequi: per accidens est, & non repugnat rationi: quia aliàs fęlicitas vitæ æternę, in qua est maior delectatio, q̃ cogitari possit, vitium esset propter excessum. Et tamen falsum est, cum ibi sit summum bonum: & licet sit delectatio maxima non est cõtra rationem. Ita in venereis: nam nõ pertinet ad rationem, quantum sensus exterior in venereis delectet̃, sed quantum appetitus interior ad huiusmodi delectationes afficiatur. Et hoc etiam prouenit: quia nõ est in potestate nostra, quantũ sensus delectetur, sed prouenit ex dispositione corporis. Sicut etiam est in cibo, & potu, quia aliqui magis, & aliqui minus delectantur secundum ꝙ habent gustum magis, vel minus dispositum: quod autem nõ subijcitur rationis imperio, & potestati: ad peccatum non pertinet, nec ad meritum. Est tñ speciale circa venerea: quia licet propter corporalem dispositionem quidam magis, & quidam minus delectentur, sicut fit in gustu: tñ in omnibus hominibus est concupiscentia, & delectatio venereorum cum quadam rebellione ad rationem, magis quàm gustus, aut aliquis alius sensus. Et hoc ex pęna consequente omnes homines propter peccatum Adæ conuenit inquantum ratio rebellis Deo meruit carnẽ sibi habere rebellem, vt dicit August. 13. de Ciuit. Dei. Et hoc specialirer circa venerea factum est: nam gustui nõ fuit data talis rebellio. Vnde manet semper hoc, ꝙ etiam siquis per solam rationem impellatur ad venerea, vtpote in viro, q̃ solum vult reddere debitum vxori, qñ ipsa concupiscẽtia insurrexerit, quam in actu venereo necesse est semper esse, mouetur cum quodã furore: ac si nulla ratio præcessisset, & hoc est quia concupiscentia illa in actu suo nõ potest regi. Vnde põt cohiberi ne insurgat: vel si insurrexerit possumus ei non consentire. Et tamen si permisimus semel ipsi concupiscẽtię operari, impossibile est, ꝙ eam moderemur, quantũcunque fuerit quis vir excellentissimus in virtute. Quia istud est iam naturale cõcupiscentiæ venereorum. Ideo nõ est possibile hoc auferri, nisi per eum, qui istud in pęnam nobis inflixit. Quod autem in delectatione venerea tollatur omnis actus rationis, ita ꝙ nihil ibi quisquam intelligat, non ostendit istam delectationem esse contrariam virtuti: quia non est contrariũ virtuti, ꝙ actus rationis aliquando intermittatur. Alioquin nũquam homo dormiret, quia ibi omnino cessat actus rationis, sed peccatum non est: ita & in venereis cessat actus rationis propter vehementiam concupiscentiæ, quæ cum furore quodam mouet̃, vt dictum est. Et cum homo se vni rei intensę tradiderit non potest alteri intendere. sicut dicitur 10. Ethi. ꝙ delectationes seipsas impediunt. Ideo siquis vni intendat, non potest alteri intendere nisi valde remissè. Vnde dicitur, ꝙ nõ sunt boni agonizantes, quando aspicientes eos possunt comedere legumina. Quasi dicat. Si esset magna delectatio aspiciendo agonizantes non posset aspiciens intendere alteri delectationi, maximè tã parnę, sicut est in comedendo legumina: quia totus absorberetur à dele-

F ctatione videndi agonizãtes. Si ergo potest delectabiliter legumina comedere, modicum delectatur in videndo agonizantes. Ita est de venereis, quia ibi est vehemens delectatio sensitiua: ideo non põt in pręsentia eius intendere quis ad aliam. Et tamen, ꝙ ita vehemens videatur non ꝓuenit sibi omnino ex conditione obiecti, sed potius ex pęnalitate quadam nobis inflicta: ita vt concupiscentia ista moueatur cum quodam furore, & inobedientia ad rationẽ. Ad tertium dicendũ, ꝙ licet ex concupiscentia proueniat peccatum originale, non est semper peccatũ in coitu: in quo semper est concupiscentia, cum illa sit pręter intentionem nostram, nec possumus ei dominari: ideo non imputatur nobis: sic dicit Aug. 13. de Ci- Ad 3. arg.

G uitate Dei, ꝙ ex cõcupiscentia carnis, quæ regnatis non imputatur in peccatum, tãquam ex filia peccati proles nascitur originalis obligata peccato. Vnde nõ sequitur, quòd in illo actu sit semper peccatum, sed quòd in eo sit specialiter aliqđ deriuatum à peccato primi parentis. De his sanctus Tho. 2. secundæ quæst. 153. artic. secundo.

An aliquando actus venereus possit esse peccatum.
Quæstio CLXXXIIII.

QVAERITVR, an aliquando actus venereus possit esse peccatum. Dicunt quidam, quòd nũquam est peccatum, quia per actum venereum mit- Primum argu.

H titur semen, quod est superfluum alimenti: vt patet per Arist. lib. de generatione animalium: in emissione tamen aliarum superfluitatum nullum est peccatum: ergo nec in actu venereo erit. Item quilibet potest licitè vti eo, ꝙ suum est: sed in actu venereo homo non vtitur, nisi re sua, nisi fortè in adulterio, vel raptu: ergo non erit peccatũ in luxuria, nisi in adulterio, & raptu. Item omne peccatũ habet aliud peccatum oppositum: quia vt dicitur 2. Ethi. tres sunt dispositiones. s. medium, & duo extrema, & vtrunq; extremum est vitium. Et opponuntur extrema ipsa medio, & etiam inter se. Et sic cum omne peccatum opponatur alicui virtuti, ẽt opponitur alicui peccato. Luxuriæ tamẽ nullum peccatum opponitur, quia Secundũ argu. Tertium argu.

I defectus circa luxuriam nõ est peccatum: immo potius est laudabile abstinere ab ea omnino: ergo luxuria non est peccatum.
Dicendum, quòd licet actus venereus interdum sit licitus, vt ostensum est præce. q. tamen luxuria semp nominat peccatum, eo ꝙ luxuria dicit excessum, & dissolutionem quandam. Et sciendum, ꝙ quanto actus venereus est circa res magis necessarias, tãto potest in eo esse grauius peccatum, si ordo rationis nõ seruetur. Ratio huius est, quia quanto aliquid est magis necessarium maiori desiderio ferimur in istud, & magis de illo cupimus. & sic magis continget ibi esse superabundantiam, siue in quãtitate ex parte obiecti: quia accipimus plus de illo, quàm debemus: si-

K ue ex parte desiderij: quia ferimur desiderio feruentiori, quàm debemus: superabundantia tamen peccatum est. In rebus autem non necessarijs, aut non tam necessarijs non ferimur tãto desiderio: ideo nõ contingit ibi fieri superabundantia, sicut in rebus multum necessarijs. Ideo in eis erit maius peccatũ, si nõ attendatur ordo rationis. Sic est in venereis, quæ sunt maximæ necessitatis propter conseruationem speciei. Ideo debet attẽdi maximè ordo rationis circa vsum venereorum, ne fiat ibi aliquid, quod sit cõtra ordinem rationis, quia istud erit vitiosum. Pertinet igitur ad rationẽ ordinare modum in venereis circa quantitatem, & aliàs circunstantias: ergo si omittatur erit peccatum. Et maximè apparet hoc: gaetiam

etiam si non sit respectus aliquis ad legem Dei prohibentem interdum venerea, sed ad solam rationem apparet manifestè peccatum sepè esse in venereis. Nam venerea ad nihil aliud sunt naturaliter, nisi ad procreationem prolis, cum ergo venerea interdum taliter exerceantur, quòd sit impossibile inde prolē generari, sicut patet in mollitie, & in quibusdā alijs coitibus: ergo ibi peccatum erit, quia contra intētionem naturę fit. Et tamen quandocunque erratur cōtra naturam in quocunque genere vitij grauissimū peccatum est, eo quòd natura est regula magis certa, & inuariabilis, quàm ratio humana. Etiam quia ille, qui contra naturam agit, non solum conditiones rationis destruit, sed etiā principia: quia ratio assumit principium ex eis, quæ secundū naturam sunt, quia illa sunt pręsupposita, & pręexistentia, & habentur sine inquisitione, & tamē error circa principium in speculatiuis est valde grauior, quàm circa conditiones. Ita etiā in moralibus. Ideo contra naturam agere peccatum graue est, siue in venereis, siue in alijs. Item in ipso coitu, qui potest esse ad prolis procreationem, ēt potest accidere error contra intentionē naturæ. Nam natura inclinat ad hoc pro cōseruatione speciei, & tamen sæpè aliqui propter desiderium delectationis venereę procurant non gigni prolem. Sicut patet de illis, qui cognoscentes fœminas fundunt extra vas humorem seminalem, vt non sequatur conceptus. Sicut dicitur Gen. 28. de Onam filio Iudę, qui semen fundebat in terram. Alij autem venena sterilitatis procurant, vt semper liceat frui delectabili venereo, & ista est libido crudelis. Alij etiā propter abundantiam coitus pereunt. Et sic per id, p qđ deberet conseruari species, pereunt indiuidua, & consequenter perit species, quę in solis indiuiduis existit. Et sic in istis, & similibus peccatur in venereis contra naturam. Ideo ēt sola ratione naturali existēte absque diuina lege, & humana contingeret multa peccata esse in venereis, & sic in luxuria peccatum est. Immo propriè accipiēdo, luxuria semper peccatum est: quia ex modo accipiendi nostro semper dicit Luxuria excessum quēdam ad rectam rationem. Ideo licet venerea non vetentur generaliter in scriptura. Luxuria tamen semper vetatur. Vnde ad Gala. 5. luxuria ponitur inter opera carnis, & dicitur ibi, quòd qui talia agunt regnum Dei non consequenter, & tamen non impeditur homo à consecutione regni Dei, nisi per peccatum mortale: ergo luxuria innuitur ibi semper esse peccatū mortale, & ob hoc non solum in sacra scriptura ipsa vetatur, sed etiam id, quod ex causa eius est. Sic dicitur ad Ephe. 5. Nolite inebriari uino, in quo est luxuria i. quòd pster causam luxuriæ. Et sic ebrietas licet mala sit, non prohibetur ibi principaliter propter se, sed magis pp luxuriam, cui causam prestat. Ad primum dicendum, q̄ semen nō est simpliciter superfluum: immo est summè necessarium, cum sine eo nō fiat procreatio plis. Vnde magis necessarium est semē, quàm cibus: quia cibus conseruat indiuiduum directè, licet per accidens conseruet speciem, Semen autem directè conseruat speciem: & tamen bonum commune maius est bono particulari: primo Ethi. Apparet ēt, q̄ circa ea, quæ sunt superflua natura nullam curā facit, nisi vt illa expellat tanquam sibi contraria, & nociua, & tamen circa semen facit magnam curam in generatione illius. Et patet: quia maior perfectio requirit ad generationem seminis, quàm ad generationē sanguinis, in quo est pręcipuè vita animalis. Nam ad generationē sanguinis sufficit quęcunque potentia digestiua: ad generationem autem seminis nō sufficit, sed requirit potētia digestiua adiuta calore perfecto.

Ad 1. arg.

[Se]men est [per]fectius [san]guine, & [q]ualiter [n]atura de [e]o curat.

A Vnde temporibus illis, quibus in homine incipit calor perfici, & procreātur pili, qui sunt signa abundātis caloris, incipit in masculo generatio seminis, & ī fœmina generatio mestruorum, quę sunt ei loco seminis, & ob hoc ortus pilorum attestatur potētiam generandi: & ideo vocantur puberes, in quibus ista signa apparent, vt ait Isid. 11. Etymo. & extra de ipō. impub. cap. Puberes: & sic perfectior calor requirit ad generationē seminis, quàm sanguinis. Maior ergo cura est naturæ circa semen, quàm circa sanguinem, & ex hoc sequitur, quòd semen erit perfectius, quàm sanguis: quia quod requirit causam perfectiorem ad sui productionem, perfectius est, quàm id, qđ B sufficit produci à causa minus perfecta. Superfluum tamen non est aliquid perfectum, sed imperfectum, & quod natura respuit: ergo semen nō est aliquid superfluum. Item, si esset semen aliquid totaliter superfluum non debilitaretur natura in emissione illius, sed magis confortaretur, quia non perderet aliquid quod ad eum pertineret, sed quod ei nocebat, sicut in depositione vrinæ, & stercoris: & tamen debilitatur natura generaliter in emissione seminis. Nā plus debilitatī in emissione seminis, quàm sanguinis plusquàm quadragesies, vt ait Auicenna. Non est ergo semen aliquid superfluum. Est ergo semen aliquid necessarium simpliciter, & tamē vocatur superfluum, nō simpliciter, sed superfluum alimenti. Nam totū, C quod suscipitur ad seminis generationem est superfluum respectu alimenti, scilicet: quia non conuertitur in substantiam animalis, sicut alimentum, vel est superfluum respectu conseruationis indiuidui, licet non sit superfluum respectu speciei. Nam ita posset vocari sāguis superfluus respectu speciei, sicut semē, respectu indiuidui. Et tamen, quia est in indiuiduo, cui est necessarius, & semen non est necessarium indiuiduo inquantum est indiuiduum, dicitur semen superfluum, & sanguis non. Et sic dicendum, q̄ non est idē de emissione seminis, & aliarū superfluitatū: q̄a semen est superfluū quoddā, quo indigetur, q̄a est superfluum ex eo, quòd est residuū operationis virtutis nutritiuæ: est tamen necessarium respectu virD tutis generatiuę. Aliæ autē superfluitates nullo modo sunt necessariæ: ideo non differt quomodocunque emittantur: salua tamen honestate, & decentia conuictus humani, quia potest homo se turpiter habere in emissione illarum, & tunc peccare poterit p accidens inquantum per hoc offendit proximos, qđ euitare potest. In emissione autem seminis, quia est valde necessarium, potest peccatū multipliciter cōmitti, vt puta si emittatur ad alium finem, quàm ad eum, ad quem natura istud gignit, vt supra dicebat. Vel si per hoc nō conseruetur species, sed magis pereat, vt in illo, qui immoderata vtitur emissione, & sic de multis alijs modis, licet poterat esse quædam causa generalis in hoc: quia in emissione cęterarum E superfluitatum nō est perturbatio aliqua ordinis rationis: in hoc autem propter vehementem delectationem, quæ in emissione causatur, prosequunt interdum homines vsum emissionis huius tanquā fœlicitatem quandam. Et in hoc peruertitur totus ordo rationis, quia adheret homo isti delectationi, tanquam summo bono, contempto ipso summo vero bono, & tamen peccatum in hoc solo cōsistit, quòd turbetur ordo rationis, vnde Aug. dicit, quòd tota puersitas est vti fruendis, & frui vtendis. Et quia pp vehementem delectationem cōmuniter homines carnales, qui non nouerunt maiora bona, constituunt suam fruitionem in hac emissione: nō est aliquid, in quo, vt communiter peccata ita multiplicentur, sicut circa venerea. In alijs autē superfluitatibus emittendis

Semē q̃o se hēat ad aliãs superfluitates.

tendis

tendis nõ est aliqua delectatio, aut est parua: ideo nõ sequuntur homines illas emissiones tanquam aliqd bonum. Vnde non est aliqua occasio peccãdi in eis, nisi per accidens, vt dictum est, inquantum indecenter, & in præiudicio proximorum emitti possunt.

Ad 2. arg. Ad secundum dicendum, quòd licet in luxuria vtatur homo re sua, tamen peccat, quia contra rationẽ vtitur illa, scilicet, constituendo finem in eo, quod non est verum bonum, & mutando ordinẽ dilectionis. Quia cum teneatur homo diligere Deum super omnia, qui sequuntur venerea propter se diligunt, aut cõcupiscunt delectationem venereorum super omnia, & illam Deo præponunt, in quo ei magna iniuria fit, cum aliqua res parui valoris ei præferat, & sic contemnatur ipse. Aliter potest dici, quòd nullus homo est sui ipsius, nec est Dominus corporis sui, sed omnes sunt serui Christi, quia ab eo empti sunt, 1. Corinth. 6. vbi Apostolus loquens contra luxuriã dicit: Empti estis ꝑtio magno, scilicet, sanguine Christi, glorificate, & portate Deum in corpore vestro, i. sanctificate corpus vestrum per castitatem, & munditiam, vt portetis ibi Deum, idest, sit corpus vestrũ tanquam quoddam templum mundum Dei. Nam Deus in immundis non habitat. Est ergo corpus nostrum templum Dei, 1. Corinth. 3. Nescitis, quia templũ Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? & 1. Corinth. 6. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est? quem habetis à Deo, & non estis vestri. Ex hac ergo parte homo peccat per luxuriam dupliciter Deo præiudicãdo. Vno modo, quia vtitur re non sua contra volũtatem illius, cuius est. Et tamen nos non sumus nostri, sed Dei, vt Apostolus dixit. Non licet ergo nobis vti corpore nostro ad voluntatem nostram, sed ad voluntatem Dei. Deus tamen detestatur omnẽ immunditiam: ideo præiudicat Deo, qui luxuriatur, qa rem illius eo inuito contractat: erit ergo furtum, vel rapina. Sic dicit August. lib. de decem cordis. Dominus, qui gubernat seruos suos ad vtilitatem illorum non suam, hoc præcipit, ne per illicitas voluptates corruat templum eius, quod esse cœpisti. Secundò peccat, quod excludit habitatorem de habitaculo. Nam Deus habitat in corpore nostro, quod elegit sibi tanquam templum, 1. Corinth. 3 & 6. Sicut ergo irascitur ille, qui expellitur de habitaculo, ita Deus irascitur nobis si eum expellamus: nemo aũt Deum potest virib. à se expellere, sed indirectè expellit, inquantum seipsum immundũ reddit, cum Deus non possit in immundis habitare, quia ipse mũdus est, & sic comminatur eis, qui templum suũ polluunt, aut violant, 1. Corin. 3. Nescitis, quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? si quis autem templum Dei violauerit disperdet illum Deus: templũ enim Dei sanctum est, quod estis vos.

Ad 3. arg. Ad tertium dicẽdum, quòd luxuria habet vitium oppositũ, & est quidam defectus venereorum, & hoc non est in abstinẽdo simpliciter à venereis, qa istud potius est laudabile, & pertinens ad virginitatem, scilicet, nunquã experiri delectationem veneream. Sed defect⁹ est in eo, qui ex conditione status tenetur aliquando experiri, sicut coniugatus, qui tenetur reddere debitum vxori. Si quis ergo coniugatus non desiderio placendi Deo, sed quia detestatur mulieres, vel actũ venereũ, nullo modo velit saltem reddere debitum, peccat per defectum. Et istud est vitium oppositum luxuriæ. Est tamen rarissimum: quia vt communiter omnes peccant per superabundantiã actus, aut desiderij. Et sic est vitium istud innominatum. Potest tñ vocari insensibilitas quædam. Et sic communiter in moralibus quando aliquod vitium est rarum, vel in-

F cognitum, innominatum est. Sic patet de opposito iracundiæ, s. de defectus iræ. Non enim habet nomẽ, quia rarum est, vt patet 4. Ethi. cap. de mãsuetudine, sed potest vocari inirascibilitas, sic etiam oppositum intemperantiæ innominatum est, quia rari peccant per defectum prosecutionis delectationum tactus, & gustus. Sed potest vocari insensibilitas, quia videtur nihil sentire, qui prosequitur eas minus, quàm opus est, vt patet 3. Ethic. cap. de temperantia. De his Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 153. art. 3.

An luxuria sit vitium capitale. *Quæstio* CLXXXV.

QVAERITVR, an luxuria sit vitium capitale. (Primum arg.)
G Dicunt quidam, quòd nõ: quia luxuria videtur esse idem, quòd immunditia, vt dicit Glo. ad Ephe. 5. Et tamen immũditia est filia gulæ, vt dicit Greg. 31. Moralium. (Cap. 31.) Et tamen vnum vitium capitale non est pars alterius, vel filia eius, sed sunt capitalia vitia inter se, quasi quædam capita diuersa: ergo luxuria nõ erit vitium capitale. Item vnum vitium capitale nõ (Secũdum argu.) oritur ex alio, cum sint æquè prima, & tamẽ luxuria oritur de superbia, quia vt dicit Isido. de summo bo- (Lib. 2. cap.) no, sicut ꝑ superbiam mentis itur in prostitutionẽ libidinis, ita per humilitatem mentis salua fit castitas carnis: ergo non est luxuria vitium capitale. Item lu- (Tertium arg.) xuria causat̃ ex desperatione, iuxta illud ad Ephes. 4. Qui desperantes seipsos tradiderunt impudicitiæ, i.
H propter hoc, ꝙ desperant, efficiuntur impudici, i. luxuriosi. Et tamen desperatio non est vitium capitale, sed est filia accidiæ, vt Grego. dicit: ergo multo minus luxuria erit vitium capitale.

Dicendum, quòd luxuria sit capitale vitium: nam (Cap. 31.) ponit eam Gregor. inter capitalia 31. Moralium. Et patet hoc, quia vt dictum fuit supra quæstio. 142. Ad hoc, quòd vitium sit capitale, tria requiruntur. Primò, quòd non sit vitium purè particulare, sed ꝙ sit origo multorum, sicut caput multorum mẽbrorum, & ob hoc capitale dicitur. Secundum est, quòd non sit origo omnium vitiorum, quia tunc non cõnumeraretur inter capitalia, cũ capitalia multa ponantur, & tamen quod simpliciter est caput omniũ
I vitiorum nõ põt distingui contra alia capita, sed necesse est ipsum solum esse primũ. Tertium est, quòd istud habeat finem valde appetibilem, quia propter hoc multa peccata sunt sub vno, vel causant̃ ex eo, quia finis illius est multum desiderabilis: ideo multi mouentur propter eum, & sic peccant in multis. Primum cõpetit luxuriæ, quia multi modi sunt, & species luxuriæ, & etiam multa alia peccata ex luxuria causantur, quæ non sunt partes luxuriæ, nec cõmunicãt in obiecta eius, sicut cæcitas, inconstantia, odiũ futuri sæculi, & alia, de quibus dicetur sequen. quæst. Secundum etiam conuenit luxurię, quia non est simpliciter caput omnium vitiorum: multa enim sunt, quæ nec communicant in obiecto cum luxuria, nec
K etiam oriuntur ex ea, sicut illa, quæ pertinent ad inuidiam, & iram, & superbiam. Ideo bene distinguit̃ contra alia capitalia vitia. Tertium etiam competit ei, & istud excellentius, quàm cuilibet alteri vitio. Nam obiectum luxuriæ est appetibilis obiectis aliorum vitiorum, vt communiter, eo quòd delectatio vehementior, & perceptibilior in eo est. Ideo ex hoc est occasio, vt plures habeat filias. Et quantũ ad hoc solet dici, quòd luxuria est fomes, & nutrix omniũ vitiorum propter hoc etiam cõmunius omnes homines peccant in hoc vitio, quàm in alijs, quia delectabile huius est commune omnibus. i. ab omnibus existimatur delectabile. Delectationes autem, quæ sunt circa alia vitia non reputantur ab omnibus delectationes,

lectationes, sed variè opinantur homines de illis secundum varietatem dispositionis. Et sic dicit Greg. quòd pauci homines inueniuntur sine carnis luxuria, & habetur in Decret. distin. 50. cap. Tua sanctitas. Etiam luxuria maiori tempore possidet hominem, quàm alia vitia. Nam licet aliquando tepescat propter lassitudinem organorum, aut propter alias causas: rursus tamen fortior resurgit. Ideo dicit Grego. quòd est luxuria velut scabies iugis, quia semper dominatur, & hr̄ in Decre. distin. 49. cap. Hinc & enim. Sic etiam dicit August. quòd si luxuria in factum ꝓcesserit, videtur satiari, & extingui cupiditas, sed postea cum suggestio repetitur, maior attenditur delectatio, quę adhoc minor est, quàm illa, quæ in cõsuetudinem vertitur, quam vincere difficile est. Et ob hoc luxuria peruertit plures status hominum, quàm aliquod aliud peccatum. Nam sapientes infatuat, sicut patet in Salomone, qui de summa sapientia ad tãtam venit fatuitatem, vt idolis concubinarum, & vxorum templa ędificaret, 3. Reg: 11. & 4. Reg. 23. sic hr̄ 32. qõ. 4. cap. Salomon. & 3. q. 7. c. sal infatuatum. Viri etiam sancti per luxuriam decepti sunt, vt patet in Dauid, q erat maximus cultor Dei, de quo Deus dixerat se inuenisse virum iuxta cor suũ, 1. Reg. 13. Quod de alio non legitur dictum saltem in regibus, sed fornicatus est cum Bethsabee, 2 Reg. 21. Fortissimi etiam per illam perierunt sicut Samson, quẽ Dalila Philisthinis tradidit, Iudic. 16. Hęc autem omnia fiunt propter maximam delectationem, quæ existimatur ab omnibus hominibus in hoc vitio. Fit etiã propter magnam connaturalitatem, quia sicut cuilibet est naturale sumere cibum, & potum, vt seipsum conseruet, ita est ei inditum speciem cõseruare. Qđ per venerea fit. Ideo omnibus naturalis appetitus est ad venerea, & quia illa, quæ sunt naturalia nobis difficile est à nobis separari, est difficile resistere luxurię, aut excludere omnino desiderium eius. Sic enim dicitur 2. Ethic. quòd difficilius est voluptati pugnare, quàm irę. i. pugnare contra delectationem, quàm cõtra iram. Et iterum dicit: Malus autem peccans est maximè circa delectationem. Cõmunis enim hæc animalibus, & omnibus, qui in sui electione sequuntur, idest, est communis hominibus & brutis, & propter hoc est magis naturalis. Et subditur ibi. Adhuc autem ex puero omnibus nobis committitur, ꝓpter quod difficile est totaliter excludere à nobis desideriũ istud, quia per totam vitam nobiscum est. Est igr̄ luxuria capitale vitium, cui proprijssimè competit esse capitale. Ad primum dicendum, quòd immunditia, quæ est eadem cum luxuria, non est filia gulæ, quia illa, quæ est filia gulæ, est quædam immunditia corporalis. Necesse est enim eos, qui superabundanter replentur cibis, & potibus, immunditias aliquas corporales incurrere, quæ sequuntur magis istud vitium, quàm alia. Nam istud, & luxuria sunt vitia corporalia: cætera autem sunt magis spiritualia. Sed immunditia quæ est eadem cum luxuria, alia est: potest tamen dici aliquo modo luxuria eadem illi immunditię, quæ pertinet ad gulã, inq̃tũ materialiter luxuria causatur ex gula, sicut dixit Apost. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, ad Ephe. 5. & Terentius dixit: Sine cerere, & bacho algescit ven⁹. i. sine cibo, & potu perit desiderium venereum. Hoc tamen non pertinet ad rationem causę finalis secundum quam precipuè dicunt aliqua vitia oriri ex vitijs capitalib. ideo licet luxuria orit̄ materialiter ex gula, cũ nõ sit idem finis, nec obiectũ vtriusque, non dicit̄ luxuria esse filia gulę, sed erit ꝑ se vitiũ capitale. Ad secundũ dicendum, ꝙ ex superbia benè potest aliquo modo oriri luxuria: & tamen non oritur secundum ratio-

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

A nẽ finis, quia non est idem finis, nec obiectũ luxurię, & superbiæ, sed per accidens quodãmodo ex superbia oritur luxuria, & etiam oĩa vitia, inquantum superbus eleuatur in animo suo, & dedignatur alicui subici: vnde nec vult subici legi, sed agit quidq̃d ipse vult, & ob hoc superbia dicitur origo omniũ vitiorum capitalium: & tamen distinguitur superbia ab alijs vitijs q̃tum ad obiectum, & finẽ, quę est propria distinctio ipsorum. Ad tertiũ dicendum, quòd desperatio non est propriè mater luxurię, quia ad hoc oportebat, ꝙ luxuria tenderet in finem desperationis. Obiectum aũt desperationis est bonum arduum eleuatum supra facultatem desiderantis, ita vt nullo modo credat se illuc posse peruenire. Obiectũ autem luxuriæ est delectatio venerea. Ideo non oritur

Ad 3. arg.

B luxuria ex desperatione directè, sed per accidens, inquantum remouet prohibens. Nam cum obiectum luxuriæ sit aliquid secundum sensum valde delectabile, omnes fortassis se quærerent istud, nisi aliquid obstaret. Omnes tamen, qui ab eo abstinent, hoc faciunt, vt consequantur vitam æternam. Nam sciũt, ꝙ esset impossibile consequi vitam æternam sequẽdo luxuriam, & opera carnis, sicut dicitur ad Gal. 5. & ob hoc, vt habeant regnum cœlorum, abstinent, sic dixit Christus infra 19. aliqui sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, i. vt assequãtur istud. Si ergo aliquis desperauerit semel se posse habere istud, tradet se omni vitio volens frui omnibus bonis præsentibus, cum nõ putet se habiturum futura: sic enim dixerunt insipientes, vt patet Sapientiæ 5. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanq̃

C si non fuerimus Et postea dicit: Venite ergo, & fruamur bonis, quæ sunt, vino pretioso & vnguẽto nos impleamus, & non pertranseat nos flos temporis nostri: coronemus nos rosis, antequam marcescant, & nullum sit pratum, quod non pertrãseat luxuria nostra. Hoc modo non solum luxuria, sed etiam ira est causa, & origo omnium vitiorũ. Sic dicit Glo. Prouerb. 29 Ianua est omnium vitiorum iracundia, qua clausa virtutib⁹ intrinsecus dabitur quies, &, ea aperta, ad omne facinus armabitur animus. Hoc autẽ est, quia cum per iram perturbetur valde ratio, & sola ratio sit, quæ cohibet omnia praua desideria, erit lo-

D cus omni vitio aperta ianua irę. Et tamen non est ipsa origo omnium vitiorum, quia non tendunt omnia ad obiectum, & finem eius. De his Sanct. Thom. secunda secundæ, quæst. 153. artic. 4.

An filię luxuriæ conuenienter assignentur. Qõ CLXXXVI.

QVAERITVR, an filiæ luxuriæ conuenienter assignentur. Dicuntur enim esse istę cæcitas mẽtis, inconsideratio, præcipitatio, incontantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sęculi, horror, & desperatio futuri. Dicunt aliqui, quòd non assignentur conuenienter, quia cæcitas mentis, & inconsideratio, & præcipitatio pertinent directè ad imprudẽ-

Primum argu.

E tiam, quæ est cum omni vitio, quia vt dicit̄ 6. Ethi. in fi. non est prudentia sine virtute, s. morali, nec virtus sine prudentia: ita omne vitium erit cum imprudentia: quia aliàs aliquod vitium esset cum prudentia, quod falsum est, quia prudentia non est sine virtute, vt ibi dicitur, & hoc etiam innuitur. 4. Eth. cum dicitur, quòd omnis malus est ignorãs: ergo filiæ imprudentiæ non dicunt specialiter poni tanquã pertinẽtes ad aliquod vitium, cum ad omnia pertineãt. Item constantia est pars fortitudinis: luxuria tamen non opponitur fortitudini, sed temperantiæ: ergo incontantia non erit filia luxuriæ. Item amor sui ponitur tanquam filia luxuriæ, quod non conuenit, qa amor

Secundũ argu.

Tertium argu.

amor sui non est aliquod speciale vitium, sed origo omnium vitiorum. Nam dicit Augu. 14. de Ciuitate Dei, ꝙ duo amores fecerũt sibi duas ciuitates, amor sui vsque ad contemptum Dei proueniens fecit ciuitatem diaboli, & tamen in illa est omne vitium, ergo amor sui est origo omnium vitiorum, & non erit filia luxuriæ. Item Isido. ponit quatuor filias luxuriæ, quæ nõ concordant cum istis. s. turpiloquia, scurrilia, ludicra, stultiloquia, ergo non conuenit enumeratio filiarũ luxuriæ, sed erit aliqd superfluũ.

Quartum arg. 1.

Dicendum, quòd conuenienter numerantur prędictæ octo filiæ luxuriæ. Pro quo sciendum, ꝙ quando vires inferiores afficiũtur vehemẽter ad sua obiecta, necesse est vires superiores deordinari. Nam nõ potest aliquis simul intendere multis delectationib⁹ nisi sint multũ remissæ, vt dicitur 10. Ethi. Cum aũt vires inferiores afficiuntur ad obiecta sua est quãdo causatur delectatio magna in eis, quia aliàs non afficerentur. Et tunc propter vehementiam delectationis in obiectis istarũ potentiarum non potest homo secundũ alias potentias delectari, vel attentum esse. Et ideo secundum potentias superiores nõ poterit quis attendere. s. per rationem, & voluntatem, & tũ qñ ratio non attendit, vel sufficienter non attendit turbantur ipsa & voluntas in actibus suis: ideo si circa aliqua obiecta potentiarum valde afficiat̃ homo, necesse est turbari ibi actum rationis, & voluntatis. Ita est in concupiscentia venereorum, quia afficitur nimis ibi potentia tactus ad obiectum venereorum propter vehementiam delectationis, quæ ibi sentit̃. Et quia homo est, qui afficitur per potẽtiam tactus ad istam delectationem non poterit ipsemet per intellectũ, & voluntatem attentus esse ad regulãdum opa istius obiecti, nec aliarũ, & maximè istius. Et qa ad rationem, & voluntatem pertinet præcipere, & dirigere actus oĩum potentiarum, quando non pręcipiunt debitè, turbantur. Et hoc facit attentio magna, quam quis habet ad delectabile venereũ. Et ̃fm hoc perturbationes, quæ accidunt in ratione, & voluntate distinguũtur filiæ luxurię. Sunt autem quatuor actus rationis in reb. agibilibus. Primus est simplex intelligentia, qua apprehendit aliquem finem, vt bonum, quia oportet prius constitui finem quã habere aliquas operationes, cũ finis sit primũ in moralibus, & finis simplici appræhẽsione apprẹhendit̃. Ista intelligentia, qua finis boni appræhendit̃, turbatur, si quis decipiatur in constitutione finis, vt si quis constituat sibi tanquam finem id, quod nõ est bonũ, vel est paruum bonum putans esse magnũ. Hoc aũt fit maximè in luxuria, in qua homo decipit̃ ex obiecto, vt tanquam finem fruibilem constituat sibi id, quod est paruum bonũ: immo id, quod est sæpe malum. Sic dicitur Daniel 13. de iudicibus senioribus, species decepit te. i. pulchritudo, quę mouet in venereis, & illa decepit iudicem, faciens, vt constitueret sibi fornicationẽ illam tamquam bonum fruibile. Et quantum ad hoc ponitur cęcitas mentis prima filia luxuriæ. i. quia mens humana est tanquam cęca non videns bonum. Et sic constituit sibi finem in eo, quod non est bonum per quandam deceptionem. Secundus actus est consilium de his, quæ sũt ad finẽ. Nam supposito fine dũ ille non possit haberi immediatè habetur per aliqua, quę ordinant in ipsum. Et de illis est consilium, prout consilium dicit quãdam inquisitionem, & progressionem ad inueniendũ media, per quę veniatur ad finem. Et si quis non cõsilietur diligenter, errat in operatione. Vnde dicitur 6. Ethi. quòd oportet diu consiliari, quia per diuturnum cõsilium certius inueniuntur media cõuenientia. Istud autem impeditur in libidine: quia ardens

Qũo turbatur ratio ꝑpter delectationem vehementem.

F desiderium delectationis non patitur consilium habere. Sed vt cito, & quoquõ perueniatur in delectationem. Libido ergo consilium non habet.) Sic dixit Terẽtius in Eunucho loquens de amore libidinoso. Quæ res in se nec consilium, nec modum habet vllũ eam consilio regere nõ potes, q. d. Ipsa repugnat consilio, quia consilium est cum quadam attentione, & est diuturnum. Vtrunque repugnat libidini. Nam dum ibi positio afficiatur valde ad obiectum nõ permittit alteri rei intendere. Etiam propter vehementiam desiderij non patitur moras, sed illico vult prouenire. Ideo nõ potest esse consilium diuturnũ. Subitaneum tamẽ consilium nihil est, quia est contra cõditionẽ consilij. Ideo nascitur ex hoc alia filia luxu-

G rię. s. pręcipitatio, quæ est velocitas in consilio, quando non sufficienter inquisitis medijs, adhæretur isti, vel illi rei tanquam conuenienti medio ad finẽ. Vnde velocitas, vel subtractio consilij sunt idem. Quia qui velociter consiliatur non cõsiliatur. Tertius act⁹ est iudicium de agendis. Et istud est de eis, quæ pertinent ad finẽ. i. de medijs proueniẽdi. Et differt istud à cõsilio: quia consilium cum dicat inuestigationem dicit quandam inuẽtionem mediorum ad finẽ. Post inuentionem autem oportet iudicari an illa media conueniẽtia sint. Et est iste alius actus vltra consiliũ. Et propter hoc distinguũtur partes prudẽtię 6. Ethi. Nam quædam est inuentio medij, alia est iudicium de illo. Nam interdum non se offert aliquid homini

H bonum, vel malum, per quod putet se posse peruenire in finem optatum. Inquirere ergo quousque inueniatur medium, per quod putemus posse peruenire, consilium est. Quia tamen medium inuentũ potest esse incõueniens respectu finis, oportet iudicari circa istud, an cõueniens, vel inconueniens sit. Et quia libido propter suam vehemẽtiam non attendere pmittit ad alia, non sinet fieri iudiciũ de medijs, qualia sint. Et ex hoc nascit̃ alia filia luxuriæ. s. inconsideratio. i. non cõsiderare, an media sint conuenientia, vel nõ connientia ad finẽ. De hoc dicit̃ Dan. 13. de senibus luxuriosis, quòd auerterunt sensum suum, & nõ viderunt cœlum, nec terram, nec recordarentur iudiciorum iustorum. i. non habuerunt consideratio-

I nem aliquã circa hoc, quod faciebãt. Quartus actus est pręceptum rationis. i. determinatio eius de eo, quod faciendũ est. Nam inuento medio, & iudicato, quòd sit conueniens diffinitur, ꝙ sit eligendum. Et istud diffinire vocatur præcipere ipsius rationis, quia aliàs ratio non posset præcipere, cum hoc potius ad voluntatem pertineat. Et istud pręceptum rationis impeditur per libidinem quantum ad suã executionem. Quia quanuis esset aliquid bene iudicatum propter inconstãtiam libidinis nõ sistitur ibi, vt istud fiat, sed trãsit ad alias electiones. Et pp hoc dicit Aris. 6. Ethi. ꝙ diu considerandum est, & postquam consiliatum fuerit, cito agendum. s. vt non impediat̃ exe-

K cutio diffiiniti à ratione per aliquid superueniens. Et istud maximè contingit circa libidinem propter magnam inconstantiam. s. quòd non maneatur in eo, quod determinatum est. Et quantum ad hoc est alia filia luxurię. s. inconstantia, sic dicit Terẽtius in Eunucho, de quodam, qui dicebat se recessurum ab amica. Hæc verba vna falsa lachrymula restringit. i. diffinitio amantis de recedendo tolleretur, si amica vnam lachrimulam emittat. Hoc autẽ est esse inconstantem in eo, quod semel diffinitur. Ex parte autem voluntatis consequitur duplex actus inordinatus p libidinem, quorum vnus est appetitus finis. Et quantum ad hoc ponitur amor sui, scilicet, quantum ad delectationem, quam inordinatè homo appetit ibi tãquam finem. Et hoc prouenit: quia homo inordinatè

natè ſeipſum amat,& vult ſibi complacere in omnibus deſiderijs:& ſic amor ſui eſt filia luxuriæ. Et conſequenter naſcitur alia huic oppoſita. ſ.odium Dei. Nam non poteſt aliquis ſe inordinatè amare, niſi ſimul Deum oderit. Quia Deus reſiſtit prauis deſiderijs noſtris: & ipſe prohibet delectationes venereas inordinatas. Ideo neceſſe eſt,quòd ille,qui nimis afficitur ad venerea Deum oderit. Quia omnis res naturalis per potentiam,qua tendit in id, quod eſt bonū ſibi iſtud proſequendo tendit in omne contrarium, & prohibens illud odiendo,& repellendo. Qui autē afficitur ad venerea, tendit in illa per inordinatum, & ſuperabundātem amorem, qui dicitur amor ſui. Ideo oportet ꝙ tendat in Deum prohibentem delectationem veneream odiēdo illum, vt prohibentē, & repellendo eum à ſe. Nam mali valde Deum à ſe repellere cupiunt nolentes audire monita eius: Iob 21. Qui dixerunt Deo:recede à nobis,ſcientiam viarum tuarum nolumus. Alius eſt actus voluntatis circa ea,quę ſunt ad finem. Et quātum ad hoc deſiderat libidinoſus omnia illa, per q̄ iocundè fruitur delectatione libidinis: & quia iſtud eſt per ſuperabundantiam temporalium,& iocunditatem, & diuturnitatem:quia nihil eſt,quod magis contriſtet eum,q̄ delectatur,quàm terminus delectationis:conſiderat ergo ſuperabundanter libidinoſus iſtud ſeculum.i. præſentem vitam,quia ſolum dum hic viuitur, erit locus libidini. Deſiderat etiam iuuentutem abundātiam,& iocunditatem,& cętera bona huius ſæculi: quia per hoc delectabiliter fruitur ipſa libidine, & ex hoc inſurgit alia filia luxuriæ ſ.amor huius ſęculi. Et ex oppoſito naſcitur alia filia luxuriæ ſ.odium, aut horror,ſiue deſperatio futuri ſęculi. Nā qui iocundè fruitur rebus huius ſęculi valde horret audire vitam futuram,vel mortem, per quam trāſitur ad illam. Quia omnis homo horret ſeparari ab amato,& quia amatum à libidinoſis poſſidetur in hoc ſęculo,& poſt mortem ſciūt ſe non habituros iſtud, horrent valde mortem, & totum ſtatum futuri ſæculi:ſic dicit̄ Eccleſ.41. O mors,quàm amara eſt memoria tua homini iniuſto, & pacem habenti in ſubſtantijs ſuis,viro quieto, & cuius viæ directę ſunt in omnibus. Hoc conuenit libidinoſis quando poſſident amatum, quia nullam aliam quietem putant, quàm frui ſine perturbatione eo,qđ amant. Habent etiam libidinoſi deſperationem de futuro ſæculo.ſ. quia ſciunt per hæc,quæ faciunt, ſe nō poſſe peruenire ad iſtud, & quia eſt aliquid eleuatum ſupra facultatem eorum, cum ad iſta terrena ſolum afficiantur,& conſequenter faſtidiunt id, quod ſibi non cōuenit, & ſe non poſſe habere putant. & ſecundum hoc conuenienter aſſignantur octo filiæ luxuriæ ſuprapoſitæ. Ad primum dicendum verum eſſe, ꝙ in omni vitio eſt imprudentia: quia tamē conditiones imprudentiæ nulli vitio magis conueniunt,quā libidini:approprianť ſibi tanquā filiæ, & non alijs vitijs. Vnde licet in alijs homo ſit imprudens, non peccat tamen per tot modos imprudētiæ ſicut in libidine: quia ibi tollitur vera exiſtimatio de fine per cęcitatem mentis, ſubtrahitur conſilium, vel non finitur propter præcipitationem:iudicium de rebus inuentis per conſilium non fit propter inconſideratione̅, & ſic in omnibus modis imprudentiæ peccat libidinoſus. Et nō eſt hoc ſibi per accidens ſicut in alijs vitijs,in quibus aliquando peccať. Vno modo per imprudentiam,& interdum alio mō,ſed per ſe conueniunt omnia iſta libidini propter ſuam vehementiā deſiderij.ſ.quia non permittit alteri rei attendere,& non patitur moras, quæ omnia directè repugnant prudentiæ,vt dictum eſt. Et ob hoc dicitur.6.Ethi.ꝙ

A intemperantia maximè corrumpit prudentiam: nā falſa opinio de triangulo, vt ibi dr̄, non corrumpit prudentiam, ſed intemperantia, quæ eſt circa delectabile: & maximè in venereis corrumpit prudentiam potius quàm alia vitia propter maiorem vehementiam deſiderij,& delectationis,vt dictum eſt. In cęteris autē fines non ſunt ita deſiderabiles, quia nō eſt tanta delectatio in obiectis eorum. Et ſic non afficientur potentiæ tam vehementer ad ea. Vnde non poterit ſequi tanta cęcitas mētis,& præcipitatio: & inconſideratio ſicut in libidine. Et tamē illa tria corrumpunt prudentiam, quia ſunt partes imprudentiæ:potiſſimè duo eorum. Et iſta eſt cauſa,quare nulli tam grauiter, & tam irrationabiliter errant,ſicut
B amantes. Nam licet vitium amātium ex genere ſuo non ſit maximum omnium vitiorum,nullū tamen eſt,in quo tam manifeſti errores ſequantur. Quod etiam viri ualde prudētes, & excellentiſſimi ſi ſemel ſe huic uitio dederint incident in errores tā graues, & ita apertos, vt nec paruuli in illos inciderent. Et cum cæteri videant eos,ipſi ſoli illos non uident. Et hoc eſt,quia quanto fuerit amor vehementior,tanto minus de prudentia ſecum relinquet: quia ad nihil niſi ad ſeipſum attendere permittit amor, & cęteros vincit, & captiuat affectus. Ideo dixit Seneca, ꝙ ſi quis in amore modum tenere velit,idem eſt, ac ſi cum ratione inſaniat. Et tamen includit contradictionem cum ratione inſanire, quia ratio de ſingu-
C lis rectè iudicat: & inſaniens de ratione nihil habet. Ideo non eſt poſſibile amātem tenere modum, ſi ſe amori permiſerit:ſed ſi modū tenere cupit: neceſſe eſt vt amorem comprimat. Sed obiicietur,ꝙ ira magis habeat omnia iſta uitia imprudentię,quàm luxuria,eo ꝙ ira maximè impedit rationem. Dicēdum, ꝙ ira propter velocitatem ſuam eſt impetuoſior,& ferocior,quia mouetur ad deſtruendum: et ideo eſt magis manifeſta,vt dr̄ 7.Ethi.cap.8.& tamen minus impedit rationem,quàm cōcupiſcentia:quia ibi dr̄, ꝙ ira audit rationem à principio,licet non integrè, quia non auſcultat finem determinationis,ſicut miniſtri veloces,& tamen ipſa mouetur quaſi imperata à ratione,quaſi ſyllogizans,vt dicitur ibi. Concu-
D piſcentia aūt nullo modo audit rationem, ſed mox vt aliquid audierit eſſe delectabile,mouetur ad fruēdum. Ipſa ergo magis repugnat rationi, potiſſimè, quia obiectum iræ nō eſt aliquid deſiderabile per ſe, quia eſt malum alterius: quod ſolum appetitur inquantum iuſtum eſt pro iniuria,quā intulit. Et ideo ſi aliquo modo oſtendatur irato non eſſe iuſtum id, quod appetit ceſſat appetitus vindictæ:cū non poſſit deſiderari,niſi vt iuſtum:ſic dr̄.2.Rheto.c.de manſuetudine,ꝙ homo ceſſat ab ira, quando putat non eſſe iuſtum retribui. Concupiſcentia autem mouet̄ ſub ratione fruibilis & non ſub ratione iuſti:ideo nō eſt modus,quo ei perſuadeatur ceſſare, ſicut perſuadetur iræ. Maximè,quia licet videatur ira paſſio intē-
E ſior propter ſuam velocitatem, intenſior tamen eſt concupiſcentia, vt oſtenſum eſt ſupra q.143. Ideo concupiſcentia venereorum magis turbat rationē, quàm ira. Et ſic partes imprudētiæ magis conſequūtur luxuriam,vt filiæ eius, quàm iram, vel aliud vitium. Ad ſecundum dicendum,ꝙ inconſtantia poteſt eſſe oppoſita fortitudini, & pertinebit ad timorem. Poterit etiam pertinere ad luxuriam. Sed non eſt eadem inconſtantia, ſicut nec eadem conſtantia oppoſita. Nam conſtantia,quæ eſt in ſuſtinendo ardua, & terribilia.i. ꝙ propter eorum difficultatē nō recedatur à propoſito,pertinet ad fortitudinem, cōſtantia autem,quæ eſt in non recedere ab honeſtate morū, licet ſuſtineamus triſtitias oppoſitas delectationibus

Ad 2. arg.

tionibus tactus,& gustus:pertinet ad temperãtiam, & inconstantia ei opposita pertinet ad intemperantiam,secundum quam sæpe homo mutat bonũ propositum,vt non sustineat tristitias, quæ accidunt in abstinendo à delectationibus tactus& gustus.Ista inconstantia est filia luxuriæ,cum luxuria sit pars intẽperantiæ. Et tamen inconstantĩa,quæ opponit fortitudini,nascitur ex inconstantia pertinente ad luxuriam Nam luxuria emollit cor hominis,& effœminat eum, ita vt nulli sint debilioris animi,& minus apti ad aggrediendum,& sustinẽdum terribilia, quàm qui venerea sequũtur.Nam & si circa corpus actus iste sit,magis tamen animum,quàm corpus emollit & debilitat:ita vt nihil virilitatis maneat: sed propriè effœminari dr̃,qui fęminam sequitur: quia iam fœmina,& non vir est. Et hoc verum est,nisi cũ quis impedit amantem in amato: quia tunc amans armatur ad omne facinus.Sed nec istud facit ex magnitudine animi, sed ex furore simulante. Et tunc quidem,quia ira adiuuat: nã aliàs solus amor nihil arduum,& durum aggrederetur. Et etiam alia causa,quare amantes & possidentes amatum sunt timidiores cęteris hominibus. s.quia vehementer amãt, & separari oderunt. Et q̃a per pericula separari pñt timent pericula,& fugiunt ea:qui autem non amãt cum nihil habeant,quod trahat eos,non formidant aggredi,& sustinere terribilia,quia per hoc nullo bono se priuari putant. Et sic dicit Vegetius lib. de re militari,ꝙ minus mortem metuit, qui minus delitiarum nouit in vita. Apud amãtes autem maximæ delitiæ sunt secundum sensum, & illi putant eas esse maximas simpliciter: ideo ipsi maximè mortem timent.Si autem dicatur,ꝙ inconstantia,quæ pertinet ad terribilia,non potest esse filia luxuriæ: quia non communicat in eadem materia, dicendum, ꝙ interdum filiæ vitiorum capitalium non communicant cum eis in materia,sed in fine, vel alia causa, vt dicetur infra q.188. Ad tertium dicendum,quòd amor sui potest accipi generaliter pro omni inordinato amore:nam amor sui semper in uitium accipitur. Et si generaliter accipiatur amor sui est omnis amor inordinatus, & ab ipso procedit omne vitiũ. Quia quidquid homo vult, sub ratione boni vult, & non sub alia ratione nisi vt est bonũ ei.Quia istud, ꝙ nullo modo potest esse bonũ nobis etiam si alijs bonum sit,amare nõ possumus. Omne ergo bonũ, quod facimus,prouenit ex hoc,quòd aliquod bonũ secundum rationem nobis amamus.Malum autem omne exinde prouenit, quia aliquid contra rationem,vt bonum nobis amamus.Istud autem est:quia superabundanter nosipsos diligimus. Et ideo volumus nobismet bonum plusquam oportet. Necesse est igitur omne peccatum ex amore suiipsius prouenire.i.ex amore inordinato. Et hoc modo amor sui non est filia luxurię,sed est passio generalis,siue vitiũ generale,quod est origo omnium uitiorũ. Et ita dicit Augus. quòd amor sui constituit ciuitatem diaboli,in qua est aggregatio omnium vitiorum. Et dicit amorem istum ĩcipere in hoc, quòd est amor sui & peruenire vsque ad contẽptum Dei. Est enim iste gradus in amore. Quia cum fuerit iste amor valde intensus,necesse est,quòd homo omnia pręter se cõtẽnat.Nemo enim potest multa simul intensè amare sicut non potest in multis simul intensè delectari. 10.Ethi. Nec etiam potest simul in uno delectari intensissimè,& in alijs remissè, sed si in uno intensissimè delectatur,in nullo alio delectabitur, nec intensè,nec remissè,sed totus in delectatione illa absorbebitur,vt dr̃. 7. Ethi. de venerea delectatione, in qua aiunt intelligere nihil posse. Idem est in amare. Siqs

Amantes sunt timidiores alijs hominibus.

Ad 3. arg.

F enim intensissimè vnum amat non potest aliquid aliud intensè,aut remissè amare,nisi inquantum in illo amato includitur. Et sic qui ita amat, oportet vt cætera contemnat.i.vt illa non amet. Et ita qui ardẽtissimè Deum diligunt,omnia cõtemnunt: & nihil, præter Deum diligunt,licet proximos diligãt, quia nõ diligunt eos, nisi ut amor proximi in amore Dei includitur,cùm etiam tales non ament seipsos, nisi inquantum ad Deum sunt,& propter Deum.Ex opposito ergo,qui seipsum intensissimè amat, necesse est,vt nihil nisi seipsum amet, & sic omnia alia contemnat:quiã omnia contemnere dicimur,quę non amamus,si illa amore digna sunt. Et si talis aliquid aliud amet,nihil nisi seipsum amat: quia illa non amat, nisi inquantum seruiunt ad amorem suiipsius.

G Sicut qui amicam ad libidinem amat, nihil nisi seipsum amat,quia propter se solum amat. Et sic amor istorum non est distinctus ab amore suiipsius: quia vbi vnum propter alterum vtrobiq; tantum vnum. Et sic isti omnia præter se contẽnunt,& consequenter Deum contemnunt: maximè quia Deus nõ potest includi in amore illius,qui seipsum intensissimè amat,ita vt Deum amet ad seipsum:sicut amat amicam ad seipsum,quia Deus non potest seruire ad aliquem talem amorem. Vnde in amante seipsum nihil est,quod magis contemnatur,quàm Deus, quia nihil est, quod minus possit ꝓdesse huic amori, quã Deus.Nam omnia temporalia,siue vtilia, siue delectabilia possunt in aliquo seruire,& facere ad amorẽ

H suiipsius: Deus autem ad hoc non prodest,quia taliter se amantibus nõ fauet, & ipsi sciunt,quod Deus eis ad hoc non prodest:quia uel omnino sunt carnales,& imprudentes: & tunc Deum nõ nouerunt,an sibi noceat,vel prosit,ideo quòd nõ nouerunt,amare non possunt.Si autem sunt uiri intelligẽtes,& seipsos ordinatissimè ament, sciunt Deum ad hoc nõ prodesse,sed potius obstare,ideo ut seipsos amẽt,cõtemnunt illum. Aliud etiam motiuum est grauius, quia non solum sciunt Deum nihil prodesse ad hũc amorem,sed etiam sciunt,ꝙ valde repugnat inquãtum prohibet talem amorem,& ipse etiam vult pro seipso hunc amorem.s.ꝙ ipse solus super omnia a-

I metur, & etiam punit inordinatè amantes seipsos. Et quantum ad hoc taliter amans non solum contemnit,sed etiam odit:quia odium est ad contrariũ: contemptus est ad id, quod non prodest,nec nocet. Iste ergo amor sui constituens ciuitatem diaboli est principium omnium vitiorum,& sic non est filia luxuriæ. Alio modo dicitur amor suiipsius, quo quis inordinatè cupit delectabilia carnis, vt eis fruatur. Nam hoc facit seipsum,quia inordinatè amat: & licet in quolibet vitio hoc sit: quia tamen in libidine est maior deordinatio quantum ad vehemẽtiam amoris: specialiter attribuit̃ amor suiipsius luxuriæ, vt sit filia eius,sicut præcipitatio,& incõsideratio,& cæcitas mentis,quæ ad imprudentiam pertinent,li-

K cet omnibus vitiis conueniant, quia cum omnibus est imprudentia:attribuuntur tamen luxuriæ tanq̃ filiæ eius,quia ei specialius conueniunt, vt supra dictum est. Et tamen amor suiipsius magis solet poni, vt uitium generale:sic ponit Apostolus. 2.Timo. 3. vbi ponens omnia vitia temporũ periculosorũ primum posuit,ꝙ erunt homines amantes seipsos: & hoc fecit,quia omnia oriunt̃ ex hoc, quæ ibi,& vbicunque alibi scribuntur: licet posset poni ibi amor sui tanquam unum speciale uitiũ, & tunc pertineret ad luxuriam. Melius tamen est, ꝙ sit uitium generale,quia postea ibi in speciali ponitur luxuria,cũ dr̃:voluptatum amatores magis,quàm Dei.Istud et adiuuat suprapositã. s. ꝙ amor suiipsius specialius

inuenia-

inueniatur in luxuria, quàm in alijs, quia in hoc so- A lo dixit apostolus, magis quàm Dei, in quo significauit vehementiam amoris ad voluptates, & propter hoc specialius dr̄ amator suijpsius cupiens venerea, quàm aliquid aliud inordinatè. Ad quartum dicendum, ꝙ illa quatuor, quæ ponit Isidorus sunt quidā inordinati actus ad luxuriā pertinentes, & non sunt per se filiæ luxuriæ distinctę ab alijs, sed potius includuntur sub prædictis. Et sunt ista quatuor præcipuè in locutione hominis libidinosi, in qua ordinatur quadrupliciter. Vno modo pp materiam, de qua loquitur, quæ talis est, ꝙ de ea nihil honestum dici potest, sed quidquid ibi est, turpe est. Ideo omnes collocutiones libidinosorum vocantur quantum ad hoc turpiloquia, idest, de turpibus. Nam ex abundantia B cordis os loquitur, inf. 12 & Luc. 6. & cor libidinosi est plenum turpibus concupiscentijs. Ideo quandocunque loquitur, de turpibus loquitur, siue quia tota materia libidinis talis est, siue ea, quæ ipsi concupiscunt, talia sunt. Secundo cōtingit hoc ex parte causæ. Luxuria enim, vt supra dictum est, præcipitationem, & inconsiderationem causat. Qui autem non considerat verbum suum, non potest loqui rem grauem, aut magni misterij, sed leues, & nullius importantiæ. Et quantū ad hoc luxuriosi dicunt scurrilia: quia scurra est, qui multiplicat verba leuiter, & inconsideratè dicta. Et hoc necesse est, ꝙ faciat luxuriosus, vel ꝙ nihil loquatur, quia intendere nihil potest nisi in id, quod amat, si verè amat, & amori laxauit habenas. Tertiò ex parte finis: luxuriosus enim delectationem in omnibus quærit, cum luxuria pp delectationem habeatur. Ideo verba sua omnia ad delectationem ordinat, & sic prorumpit in verba ludicra: quia ludus pp delectationem petitur, vt patet 7. Ethi. Quartò quantum ad sententiam verborum inordinatur luxuriosus. Nam luxuria pp cęcitatem mentis, quam causat, vt dictum est, peruertit sententiam verborum. Et quantum ad hoc prorumpit luxuriosus in stultiloquia fatua loquens, & contra rationem laudando delectationes suas, & præponēdo bonis aliorum: quia ista pp mentis cæcitatem putat maiora bona, & etiam interdum cum alij res serias, & vtiles loquentur, luxuriosus inter ponit res venereas, tanquā de his loqui melius sit, & vtrunque stultiloquium est. Aliqua istorum ponit Apostolus ad Ephe. 5. scilicet, stultiloquium, & scurrilitas. De his S. Tho. 2. 2. q. 153. art. 5.

Ad quartum argu.

Quæ sint, & quot species luxuriæ. *Quæst. CLXXXVII.*

QVAERITVR nunc de partibus, vel speciebus luxuriæ, vt dicetur sequenti q. quot sint. Nam dr̄, ꝙ sunt fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & vitium contra naturā, & an conuenienter assignētur. Quidam dicunt, ꝙ non, quia diuersitas materiæ non diuersificat speciē, assignatio tñ præcedens sumitur s̄m diuersitatem materiæ. s. vt quis virgini, vel coniugatę cōmiscetur, vel mulieri alterius conditionis, ergo non distinguētur per hoc species luxuriæ. Item species vnius vitij nō distinguuntur inter se per ea, quæ pertinēt ad alterū vitium, quia illa sunt eis accidentalia, & per accidentalia non constituitur species. Adulterium tamen, & simplex fornicatio non differunt nisi per hoc, ꝙ accedit quis ad eam, quæ alterius est, vel quæ nullius est. Et tñ accipere rem alienam, vel vti ea ad iniustitiam pertinet, ergo luxuriȩ nō dicetur esse pars adulterium, sed iniustitiæ. Item sicut contingit, ꝙ quis commisceatur mulieri, quæ est alteri viro per matrimonium coniugata, ita etiam contingit, ꝙ com-

Primum argumentū.

Secundum argu.

Tertium argu.

misceatur mulieri obligatæ Deo per votum: sicut ergo ponitur adulterium species luxuriȩ, ita debet poni sacrilegium, quod cōmittitur cum ea, quæ vouit castitatem species luxuriæ. Item sicut ille, qui coniugem habet nō solum peccat, si ad aliam accedat, sed etiam si vxore sua inordinatè vtatur, & hoc ad luxuriam pertinet, ergo debet poni, vt vna species luxuriæ. Item Apostolus dicit. 2. Cor. 13. Ne iterum cum venereo humiliet me Deus apud vos, & lugeā multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pęnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt, ergo debēt poni immunditia, & impudicitia species luxuriæ, sicut ponitur fornicatio. Item diuisum nunquā condistinguitur diuidentibus, idest, nunquam connumeratur illis, sicut genus nunquam cōnumeratur differentijs condiuidentibus istud: quia cum qualibet earum est, sed luxuria, cuius dicuntur esse istæ partes, connumeratur eis: nam dr̄ ad Gala. 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria: ergo non distinguitur conueniēter luxuria per istas partes, quia condistinguitur eis.

Quartum argu.

Quintum argu.

Sextum argu.

Dicendum, ꝙ luxuria conuenienter distinguitur per istas sex partes. Et sic patet 36. q. 1. per totum & maximè in c. lex illa Licet alij ponant plures partes, & tñ illę reducūtur ad istas, vt infra dicetur. Pro hoc considerandum, ꝙ peccatū luxuriæ consistit in hoc, ꝙ aliquis fruitur delectatione venerea, non s̄m re- C ctam rationem, quod dupliciter cōtingit. Vno modo ex parte materiæ, in qua delectationem istā quęrit. Alio modo s̄m ꝙ materia debita existente, non obseruantur aliæ conditiones, vel circunstantiæ requisitæ ad hoc, ꝙ actus sit licitus. Et quia circunstantia inquantum huiusmodi non dat speciem actui, morali, eo ꝙ circunstantia dicit aliquod, quod circunstat, idest, circum adiacet rei idest, accidentale ei est: nam quod essentiale est non circunstat, sed intra rem est. Non accipietur species luxuriȩ à circunstantia sed ab obiecto, quod est materia actus: ideo oportet species luxuriæ assignari ex parte materiæ, vel obiecti inquantum non conuenit rectè rationi. Potest autem materia venereorum non conuenire re- D ctè rationi dupliciter. Vno modo, quia habet repugnantiam ad finem venerei actus. Nam actus venereus naturaliter nō ordinatur nisi ad prolem, actus ergo venereus, ex quo non potest sequi proles, vitiū est, & dr̄ contra naturam, quia est contra inclinationem eius. Et ista est vna species luxuriæ. Rursus autem natura nō inclinat ad generationem prolis, nisi vt proles genita conseruetur, & per eam cōtinuetur esse speciei, hoc autem non fit sine educatione, quia aliàs proles periret. Vnde sicut natura prouidit dando animalibus potētiam generatiuam, & desideriū generandi, ita dedit eis solicitudinem nimiā ad educationem prolis. Ille ergo coitus, qui repugnat educationi prolis est contra naturam, & talis est coitus E vagus, vt dicetur infra q. 189. Et iste coitus vocatur fornicatio simpliciter. Ideo ēt fornicatio simplex est pars luxuriæ, quia ꝯ naturalem inclinationē est. Alio modo consideratur materia, in qua exercetur libido, ꝙ potest esse non conueniēs rationi rectè per comparationē ad alios homines. Et hoc dupliciter: primò ex parte ipsius fœminæ, cui quis commisceatur. s. quia ei honor debitus non seruatur. Et sic est alia species luxuriæ. s. incestus, qui consistit in abusu mulierū cōsanguinitate, vel affinitate coniunctarū. Nam p̄ hoc debebāt eis quidā honor, ꝗ tollit̄ cognoscendo eas carnaliter: quia reuelat̄ turpitudo earū. Et ob hoc Leuit. 18. vbi ponuntur oēs gradus vetiti ad matrimoniū pp consanguinitatē, & affinitatē dr̄

ſemper. Turpitudinem non reuelabis matris, aut ſo
roris, aut nurus, &c. quia turpitudo reuelať cogno-
ſcendo illas. Secundo modo ex parte eius, in cuius
poteſtate eſt fœmina. Et ſi ſit in poteſtate viri, eſt
adulterium, quod eſt alia ſpecies luxuriæ: ſi autem
ſit in poteſtate patris, & puella volens cognoſcitur,
vocatur ſtuprum, & eſt ſpecies luxuriæ. Si autē no-
lens, vocatur raptus, & eſt alia ſpecies luxuriæ. Di-
ſtinctio iſta habetur ex parte fęminę, & non ex par-
te viri. Ratio eſt, quia in actu venereo, cum fęmina
ſit patiens habet ſe per modum materię, & obiecti,
in actionibus autem ſpecies accipitur ab obiecto, &
non ab agente. Quod eſt cauſa extrinſeca, niſi rarò,
& per accidens. Et adhuc non eſt propriè ſpeciē da-
re, ſicut dicitur, ꝙ occidi iſtum hominem iniuſtè eſt
homicidium, occidi tamen illum à filio ſuo eſt par-
ricidium, quod ſpeciem facit, & accipitur ab agēte.
Dicendum tamen, ꝙ adhuc hic non accipitur pro-
priè ſpecies ab agente, ſed à patiente: quia licèt eſſe
patrem aliquem, & alium eſſe filiū ſimul ſit, & idem
ſit Sortem eſſe patrem Platonis, & Platonem eſſe fi-
lium Sortis: tamen Platone occidente Sortem, non
dr̃ parricidium, quia Plato eſt filius Sortis, ſed quia
Sortes eſt pater Platonis. Et ſic à patre patiente acci
pitur ſpecies, & ita eſt in inceſtu: qa ſi Sortes cogno
ſcat ſororem ſuā non eſt inceſtus, quia frater cogno
uit ſororem, ſed quia ſoror cognita eſt à fratre: licèt
vtrunque idem ſit, & tamen ratio, vel ſpecies actus
accipitur à patiente. Et ita generaliter eſt in morali-
bus: ideo nulla ſpecies luxuriæ accipitur ex parte vi
ri, ſed ex parte fęminæ, quę patiens eſt.

Sed obijcietur, ꝙ ſint alię ſpecies luxuriæ pręter
iſtas. Nam mollities ad luxuriam pertinet, & nulla
iſtarum eſt. Idem de coitu pecorali. Etiā ſi quis pec-
cet inhoneſtè contingendo vaſa venerea, ad luxu-
riam pertinet, & tñ non ponitur inter iſtas ſpecies.
Item ſi fęmina fęminā contingat per abuſum quē-
dam, ſiue facta defloratione, ſiue nō, ad luxuriā perti
net, & non ponitur inter hæc. Item ſi vir fęminam
cognoſcat in vaſe indebito, ad luxuriā pertinet, ſed
nihil eſt de prędictis. Itē ſi modo non conſueto hoc
fiat, quod multipliciter accidit. de quo inf. aliquid di
cetur. q. 226. & 227. & 228. & 229. luxurię peccatum
eſt, ſed in prædictis non ponitur, & ſic de ſimilibus.
Dicendum, ꝙ iſtę ſex ſpecies luxurię ſufficiēter con
tinent omne peccatum luxuriæ, & tñ non ſunt ſpe-
cies omnino ſpecialiſſimę: quia ſub iſtis poſſunt eſſe,
aut ſunt alię ſpecies ſpecialiſſimę. Et ſatis eſt per di-
uiſionem generalem contineri omne peccatum lu
xurię ſub iſtis ſpeciebus. Sicut dicimus eſſe quatuor
ſpecies qualitatis, ſub quibus oēs ſpecies qualitatis
continentur, ſiue oēs qualitates continentur, & tñ
non ſunt ipſę ſpecies ſpecialiſſimæ: quia ſub quali-
bet earum ſunt multę ſpecies, immo multa genera
qualitatis. Ad primum iſtorum dicendum, ꝙ molli
cies pertinet ad peccatum contra naturam, eo ꝙ na
tura ingenerauit coitum pp prolem: in mollicie aūt
eſt actus venereus, in quo non poteſt ſequi proles:
quia non eſt ibi fęmina ſuſcipiens, niſi per accidens
aliter fieret, vt in incubis patet, ſicut infra dicetur. q.
230. Nos tñ vulgariter ſolemus vocare ſodomiticū
ſolum vitium ꝯ naturā, eo ꝙ natura inclinat ad fę-
minam ſpeciei humanæ, & ibi eſt ad virum, & ideo
ſm cōſiderationem ſpecialem iſtud dr̃ ꝯ naturam,
& tñ adhuc propriè loquēdo omnis actus venereus
qualiſcūque ſit, ex quo proles ſequi non poteſt, ꝯ na
turam eſt, & ita eſt de mollicie. Ad ſm dicendum, ꝙ
ēt coitus pecoralis reducitur, vel pertinet directè ad
vitium ꝯ naturam, quia ex tali non ſequitur proles,
vel ſaltē ſequeretur aliquid multum ęquiuocum, &

F monſtruoſum pp magnam diſtantiam ſpecierum.
Talia aūt monſtra natura non deſiderat: immo nul-
lum monſtrū vult, qa natura ſemper appetit rē per-
fectā. Ad tertium dicendū, ꝙ ille actus pertinet ad
luxuriā, nō ꝙ perfectè ſit ſub aliqua ſpecie luxurię:
quia tangere ſic indecēter vaſa venerea nō eſt actus
venereus, & tñ ordinatur ad actū venereū, ſicut im-
perfectū ad pfectū, & ſicut inchoatū ad conſumma
tū: ideo ad eandem ſpeciē pertinēt, ſicut potētia, &
actus pertinēt ad idē genus, & diſpoſitio, & habitus.
Sciendum tñ, ꝙ talis actus pōt fieri cū intētione ex-
periendi delectationē venereā, vel ſine intentione, ſi
ſine intentione, non dr̃ tactus indecens: niſi fortè eſ-
ſet indecens per accidens, vtpote non obſeruata hu
G mana verecundia: velut cū quis iſta nō erubeſceret
alijs patefacere, aut eis cernentibus contingere, quia
tunc licèt actus non eſſet ſm ſe malus, quia tñ ſcan-
dalizatur proximus, vel offenditur, peccatū eſſet, &
tñ non pertineret ad aliquā ſpeciē luxuriæ, ſiue ali-
quē offendat, ſiue nullū. Si aūt fiat cū intētione ex-
periendi delectationē veneream pōt dupliciter acci
dere. ſ. quia vel intendit quis ex contactu procedere
vſque ad cōplementum actus venerei, vel ſolū in-
tendit delectari in contactu illo vltra nō proceden-
do. Si primo modo, dicendum, ꝙ pertinet ad ſpeciē
molliciei, ēt ſi contingat non expleri actū, ſiue quia
ante iſtud agentē pęnituit de actu ſuo, vel incidente
aliquo impedimēto, contingit rē incompletā relin
H qui. Nam vtroque modo ad molliciē pertinet, licèt
quantū ad grauitatē peccati multū differt ex pęnitē
tia omittere, vel ex caſu impediēte. Si ſecūdo modo,
dicendū, ꝙ ēt pertinet ad molliciē, ſed non ita ſicut
in præcedenti caſu, ſed ſolū per quandā reductionē
magis remotā. Et tñ peccatū ſatis graue eſt, cum ibi
velit qs frui, & fruať realiter quadā delectatione ꝯ
rationē, & fruať eo, quo vtendū eſt. Iſtud tā ad fęmi-
nam, quā ad virū pertinet quantū ad eſſe peccatū: li
cèt ex parte termini actus differat, qa in fęmina nun
quā pōt eſſe p hunc modū complementū actus ve-
nerei. Ratio ſatis manifeſta eſt. Pertinet ergo iſtud
peccatū ad vitium ꝯ naturam, cū pertineat ad mol-
liciē, & mollicies ſit quædā ſpecies vitij ꝯ naturam.
I Ad quartū argumentū de fęmina cōtingente fęmi
nā ēt dicendū, ꝙ pertinet ad vitiū ꝯ naturā. Non tñ
propriè, ſed per quandam reductionē. Nam in tali
contactu non eſt actus venereus, quia nihil emittiť,
nec conſequitur ibi delectatio venerea, quæ cōſiſtit
in emiſſione, & ſuſceptione, dr̃ tñ peccatum ꝯ natu
ram ſicut imperfectū ordinatur ad perfectū, qa iſte
actus ordinať à facientibus ad finē experiendi dele-
ctationē illam. Et licèt illa nō ſequatur, ſequitur ali
quid, quod ptinet ad iſtud genus: quia ſaltē eſt ibi ali
qua delectatio, & cū illa ſit ꝯ ordinem rationis, pec
catū eſt. Non pōt aūt reduci ad alterū genus, niſi ad
luxuriā: licèt natura neget poſſibilitatē, ideo pecca-
tū luxuriæ erit: qa tñ fit ꝯ naturæ inclinationē, cū ex
K tali cōtactu nihil ſeq poſſit, erit peccatū ꝯ naturam.
Ad quintū dicendū ēt, ꝙ eſt peccatū ꝯ naturā, qa co
gnoſcere fęminā in vaſe indebito nō pōt deducere
effectū prolis, ideo ſicut ſi vir cognouerit virū eſt ſce
lus ꝯ naturā, qa nihil inde ſequitur, ſiue gignitur, ita
ēt ſi vir cognoſcat fęminā in vaſe indebito, vnde re-
ctè vocabitur hoc vitiū ſodomiticū. Sed an ſit æqua
lis culpæ virū cognoſcere, aut fęminā in vaſe indebi
to, dicetur inf. q. 225. Ad ſextū dicendū, ꝙ mutatio
modi cōſueti aggrauat vitium, vel facit vitium vbi
non erat. Et tamē non dat ſpeciem determinatam,
quia propriè pertinet iſtud ad circunſtantiam, quæ
ſecundum quòd eſt circunſtantia non dat ſpeciem.
Vnde ſi quis cognouerit vxorem alienam in vaſe
debito:

debito: modo tamen non consueto, adulterium solum est, & tamen grauius est, quàm aliàs esset adultrium simpliciter commissum, ita si cognoscat solutam, est fornicatio simplex, si tamē modo non cōsueto, erit grauior fornicatio, quàm aliæ simplices. Si autem vxorem suam modo inconsueto cognoscat inquantum vxor erat: nullū peccatū erat, quia tamen modus non consuetus est, peccatum est. Et potest dici, ꝙ pertinet ad peccatū contra naturam, quia ad nullam aliam speciem potest reduci, ad istā autē propriè reducitur. Quia sicut natura dedit certum finem, & sexum, & organum, & speciē in actu venereo, ita & ad certū modum inclinat: quia quidā modus est, quo generatio per coitū fieri conuenienter potest, alij autē modi non sunt ita cōuenientes. Ideo quia sunt contra inclinationē naturæ, dicētur peccatum contra naturā. Est tñ leuissimum eorum vitiorū, quæ contra naturā sunt in coitu. Nā grauius est mutare speciē, vt in pecorali, vel sexum, vt in sodomitico, vel vas, vt aliquando in fęmina, quàm modum; quia modus licet sit ex inclinatione naturæ, non tamen tā determinatè, sicut species, sexus, & organū. An vero liceat viro in vxore aliquādo modū mutare cōsuetū sine peccato, dicetur inf. q. 225. & vsq; ad 228. Cæteri autē errores facti circa venerea, scilicet, quantū ad tempus, & locū, & causam, & similes circunstantias, licet sint contra rationē, non tamen sunt cōtra inclinationē naturę. Ideo non reducuntur ad vitiū contra naturā, sed pertinent ad aliquas de alijs speciebus. Vel dicunt solum quandā grauitatē supra quanlibet speciem, in qua sunt, & tamen speciē nullam constituunt. Nunc respondendū ad argumenta prima, quæ fiebant in cōtrariū. Ad primū dicendum, ꝙ diuersitas istarū specierū accipitur à materia: non secundum rationem materię, sed vt inuenitur ibi ratio obiecti. Nā materia solū nō faceret differre, nisi in magnū, & paruū, rarum, & densum, vnū, & multa, & similes differentias, quæ sunt intra eandē speciē. Et tamen non confertur per materiā differentia specifica, sed solū à forma. Ratio autē obiecti facit distinctionē in specie, quia est ratio formalis, sicut in omnibus habitibus moralibus, & speculatiuis ex obiecto accipitur species. Materia autē hic accipitur, vt obiectū vitij: ideo possunt distingui vitia in specie per materiam. Ad secundū dicendū, ꝙ non est inconueniens in ali quo vno vitio reperiri deformitates vitiorū diuersarū specierū. Et sic adulteriū habet rationē luxurię inquantū cum fęmina volente est. Habet tñ rationē iniustitię inquantū illa fęmina est alligata alicui, cui fit iniuria per istū coitū. Et tamen non distingui tur omnino adulteriū ab alijs speciebus luxurię: inquantū ibi est aliquid iniustū, scilicet, contra proximū. Quia etiā si non cōsideraretur iniuria proximi, esset ibi adulteriū. Vt pote si vir traderet vxorē suā alteri cognoscendā, & ipsa spōte hoc pateretur, nulli eorum fieret iniuria, quia volenti non fit iniustū. 5. Ethi. c. vlt. Et tamen adhuc esset hic adulteriū, quia non posset dici, ꝙ esset fornicatio simplex, quia est cōiugata, ergo adulteriū non distinguitur specie ab alijs speciebus luxuriæ per istud, qđ in ipso inuenitur de iniustitia, sed solū ex parte obiecti, scilicet, inquantū mulier illa est in quodā statu, cui repugnat, & prę iudicat iste coitus, & sic non accipitur differētia istarū specierū luxuriæ ex eis, quæ pertinent ad alia vitia. Aliter dicit S. Tho. scilicet, ꝙ nihil prohibet in eodē actu diuersorū vitiorum deformitates cōcurrere. Et hoc modo adulterium continetur sub luxuria, & sub iniustitia, nec deformitas iniustitiæ omnino per accidens se habet ad luxuriā. Ostēditur enim

(margin: Ad primū argum. — Ad secundum argū.)

A luxuria grauior, quæ in tantū concupiscentiā sequitur, ꝙ etiā ad iniustitiā ducat. Non tñ est sensus, ꝙ solū est maior grauitas propter hoc, ꝙ trahit ad iniustitiā, quia tunc non faceret differentiā in specie, cum etiā vna fornicatio simplex sit grauior alia, & vnū adulteriū altero. Sed est grauitas, quæ secū simul habet differentiā in specie. Ad tertiū dicendū, ꝙ mulier vouens castitatem perpetuā contrahit spirituale matrimonium cū Deo, ideo violatio, aut sacrilegiū, qđ committitur in violatione talis mulieris, est quoddā spirituale adulteriū, sicut est spirituale matrimoniū. Ideo non oportet, ꝙ sacrilegiū sit species per se distincta luxuriæ, sed ad adulterium pertinet. Aliqui autē dicunt pertinere sacrilegiū ad incestū, Ad 3. arg.

B quia incestus est qñ in violatione fęminę non seruatur ei honor debitus propter consanguinitatē, & affinitatē, ita cū quis cognoscit eā, quæ Deo obligata est per votū, non seruat ei honorē debitum pro tali statu, quē tenet. Sed dicendum, ꝙ melius est, ꝙ reducatꝰ ad adulterium, qa aliàs qñ quis cognosceret dominā suā, vel seruus liberā esset incestus. Quia his statibus debetꝰ honor quidā, & tñ nemo vocat istū esse incestū. Ideo non dr̄ incestus cū consanguinea, & affini ex eo solū, ꝙ ei non seruetur honor, sed quia nō seruatꝰ honor debitus ꝑꝑ cognitionē, & affinitatem. Et quia honor nōn est idē debitus ad oēs, sed alius ad patrem, alius ad dominū, alius ad sapientem, & virtuosum, alius ad senē, & sic de aliis: vt dicitur. 9.

C Ethico. non erit eadem species vitij in subtractione honoris debiti, vel præuaricatione ad omnes: ideo quantum ad cognatos, & affines debetur quidā honor in abstinendo à mutuis commixtionibus, à quibus si non caueatur est incestus. Ad alios verò non est talis honor debitus, ideo si non deferatur eis honor in carnali commixtione non erit incestus. Ad quartū dicendum, ꝙ vir potest peccare cum vxore, non secundum materiam indebitam, sed secundū alias circunstantias. Et aliquando erit speciale peccatum. Velut si non sit in vase indebito. Et tunc pertinebit ad vitiū contra naturā, qđ est vna species luxuriæ. Si autem erretur in modo, aut in alijs circunstantijs nō mutatur species, vt fiat aliquod peccatū Ad 4. arg.

D speciale, sed est aggrauatio quædam eius, quod aliàs peccatum esset, si in vxore non fieret. Ad quintum dicendum, ꝙ immunditia, & impudicitia non ponuntur ibi pro peccatis dictis à prædictis speciebus luxuriæ, sed dicit ibi Glo. ꝙ immunditia est vitium contra naturam, impudicitia est cum mulieribus liberis à viro, & potest pertinere ad stuprum, fornicatio autem accipietur pro simplici: Vel dicit, ꝙ impudicitia pertinet ad quosdam actus circunstantes actum venereum, vt amplexus, & oscula, & similia, quæ impudicè fiunt, quia indebitè fiunt. Et tunc impudicitia non ponitur in aliqua specie determinata luxuriæ, sed ponitur tanquam quoddam principium eorum, quæ ponuntur in genere luxuriæ. Si- Ad 5. arg.

E cut materia, & forma ponuntur in genere substātię & angulus in prædicamento qualitatis, & vnitas in quantitate, quia omnium, vel multorum de illis generibus ista sunt principia, scilicet, angulus figurarū rectilinearum, & vnitas numerorum, & materia, & forma subiectarum corporalium, ita tactus, & oscula sunt principia, vel accidentia quædam coitus in qualibet specie, vel in multis. Ad sextum dicēdum, ꝙ luxuria, cuius sunt istæ partes non cōnumeratur eis, sed accipitur ibi luxuria pro qualibet superfluitate, vt dicit Glo. Et potest pertinere ad cibum, & potum, & multa alia. Et sic distinguetur contra illas species fornicationis. De his sanctus Thom. 2. 2. quæst. 154. artic. primo. Ad 6. arg.

An filiæ, & partes luxuriæ differant. Quæst. CLXXXVIII.

QVAERITVR, Cum supra dictum sit de filiabus luxuriæ, & de partibus eius, an differant, & in quo differant. Dicendum, quòd differunt, vt ostendunt nomina imposita partibus, & filiabus. Et sic est in omnibus alijs vitijs capitalibus: quia partes eorum sæpe differunt à filiabus: Sic patet in ira: nam filiæ iræ ponuntur, rixa, tumor mentis, clamor, indignatio, blasphemia, vt ait Gregor. 31. Moralium. Et tamen species, vel partes irę ponūtur solum tres, scilicet, amari, difficiles, & acuti, vt patet quarto Ethico. cap. de mansuetudine, & supra declaratum est, cum dicebamus de ira. quæst. 137. & 143. & 145. Ratio autem huius est, quòd partes alicuius vitij semper communicant in obiecto eius, filiæ autem non semper communicant. Nam vitium est genus ad species suas, ideo oportet totam naturam, siue essentiam generis inueniri in qualibet specie sua. Filiæ autem alicuius vitij capitalis non semper communicant in obiecto, vel materia, & ideo non vocantur species, vel partes, sed filiæ, quia filius habet se ad patrem, sicut ad causam efficientem: etiam respectu filiarum vitium dicitur capitale, scilicet, quia habet respectu vitiorum, sicut caput respectu membrorum, substantia autem capitis non inuenitur in membris: quia aliàs quodlibet membrum esset caput, sicut quilibet homo est animal: sed inuenitur ibi aliqua causalitas, scilicet, quia membra habent originem à capite, & recipiunt influentiam ab ipso, licet non sint ipsum caput. Sic etiam filiæ alicuius vitij capitalis originem quādam habent à vitio per modum alicuius causalitatis, non tamē sunt ipsum vitium capitale. Ex hoc sequitur alia proprietas, scilicet, quòd vitium capitale prædicatur de partibus suis, sed non de filiabus. Ratio est, quia partes eius sunt partes subiectiuę, sicut species alicuius generis, ideo de eis necessariò prædicatur, filiæ autem non sunt species, nec partes vitij: sed aliquid habens originem ab ipso, sicut membra à capite. Et sicut non prædicatur caput de membris, ita nec vitium de filiabus. Fundamentum istorum est, quia partes vitij communicant in obiecto vitij, à quo accipitur species, vel natura habitus, filiæ autem non communicant semper in obiecto. Nam aliquæ sunt filiæ irę, quæ sunt ira, nec pertinent ad obiectum irę, & ita in luxuria, sed oriuntur ab eis tāquam à causa efficienti, vel conueniunt cum ipsis in fine. Patet de filiabus luxuriæ. Nam cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia non sunt luxuria, nec communicant in obiecto luxuriæ: quia non sunt circa delectationem veneream, sed potius sunt quidam defectus rationis, vt ostensum est supra quæst. 186. & oriuntur à luxuria, in qua excæcatur mens propter vehementiam desiderij, & præcipitatur consilium, & iudicium tollitur propter inconsiderationem, & fit homo inconstans non exequens, quod semel bene determinatū est à ratione propter concupiscentiam trahentem in contrarium. Et sic pertinent ad luxuriam istæ filiæ tanquam aliquod efficiens. Aliæ autem, scilicet, amor sui, & contemptus Dei, & desiderium præsentis sæculi, & horror futuri, pertinent ad luxuriam tanquam ad finem, quia sicut illa tendit ad delectationem, ita amor suijpsius, & amor sæculi, & propter ista sequetur contemptus Dei, & desperatio, & horror futuri sęculi, quæ etiā ad luxuriam pertinent, scilicet, ad finem eius per oppositum. Nam sicut pertinet ad luxuriam tendere in finem suū, ita & resistere ei, quod opponitur suo fini, vel cui suus opponitur, sic autem est Deus, & fu-

F turum sæculum, vt ostensum est supra quæst. 185. De filiabus irę idem est: quia tres sunt species iræ, scilicet, acuti, amari, & difficiles quarto Ethico. cap. de mansuetudine, & ostensum est supra quæst. 186. & 145. & tamen filię eius sunt sex, scilicet, blasphemia, indignatio, contumelia, rixa, tumor mētis, clamor, vt ostensum est supra quæst. 143. Et non est quælibet istarum species iræ, nec est ira, sed pertinent ad eam, quia ad finem eius tendunt, scilicet, ad vindictam, quam ira appetit, vel ab ea efficiūtur. Nam clamor non est ira, sed iræ effectus: quia irati interdum in clamorem prorumpunt. Nam si esset clamor ira, esset vindictę appetitus, & tamē non est, sed est actus quidam appetentis vindictam. Sic etiam de rixa:
G nam rixa est exterior contentio, scilicet, bellum, & similia, quod non est ira, sed ex ira prouenit. Nam ira passio quædam animi est, bellum autē dicit operationes multas, & apparatus exteriores. Et ita apparet de qualibet filia iræ, quia non est species eius, sed oritur ab ea velut ab efficiēte, vel tendit in fine eius.

An simplex fornicatio sit peccatum mortale.
Quæst. CLXXXIX.

QVAERITVR nunc circa species luxuriæ. Et quoniam inter eas fornicatio simplex prima est, dubium est de illa, an sit peccatum mortale. Dicunt quidam, quòd non, quia ea, quæ simul nu- Primū argumentū.
H merantur vnius rationis sunt, sed fornicatio connumeratur quibusdam, quæ non sunt peccata mortalia. Actu. 15. scilicet. Abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato. Et tamen comedere sanguinem, & rem suffocatam, & immolata simulachris peccatum non est: cum nullus cibus sit vetitus, aut immundus. primo Timot. quarto. Nihil est reijciendum, quod cum gratiarū actione suscipitur. Et ad Rom. 14. dicitur: Nihil esse commune per Christum ei, qui nihil putat esse commune, idest, Nullus cibus immundus est, nec vetitus, nisi ei, qui putat esse immundum, & vetitum: ergo fornicatio non erit peccatum mortale, sicut vsus istorum non est peccatum mortale. Item peccatū mor- Secūdum argum.
I tale nunquam cadit sub præcepto, sed potius sub prohibitione. Et tamen Osee primo præcipitur ipsi prophetæ, quòd accipiat mulierem fornicariam, & faciat filios fornicationis: ergo fornicatio non est semper mortale. Item omne peccatum mortale re- Tertium argum.
pugnat charitati, cum per nihil possit homo æternaliter perire, nisi charitatem perdat. Fornicatio tamen simplex non opponitur charitati. Nam non opponitur dilectioni Dei, eo quòd non est semper contra dominum: quia in omni peccato conuertimur ad creaturam fruendo illa. Potest tamen quis fornicari accedendo ad mulierem solum: desiderio liberorum, & non libidinis principaliter, quod natura desiderat. Etiam non erit contra proximi dile-
K ctionem, cum fuerit fornicatio cum ea, quæ libēter hoc patitur: ergo nullo modo est cōtra charitatem, & consequenter nec peccatū mortale. Item omne Quartum argum.
peccatū mortale ad mortem æternā obligat. Nam ad hoc mortale dr̄: fornicatio aūt simplex non obligat ad mortē æternā, quia 1. ad Tim. 4. super illo verbo: Pietas ad omnia vtilis est, dicit Glos. & est beati Ambrosij: Omnis summa disciplinæ in misericordia, & pietate consistit, quā aliquis sequēs, si lubricū carnis patiatur, sine dubio vapulabit, sed nō peribit: ergo fornicatio simplex nō est peccatum mortale. Item idē est de cibo, & potu, quod de coitu: quia, vt Quintum argum.
dicit August. in lib. de bono coniugali, quod est cibus ad salutem corporis, hoc est concubitus ad salutem

tem generis. Et tamen non est peccatū mortale omnis inordinatio in cibis, & potibus: ergo nec omnis inordinatus cōcubitus. Hoc autem maximè erit de fornicatione simplici, quia illa est minor inter species luxuriæ.

Respōdetur ad quæstionem q. Dicendum, quòd fornicatio simplex semper est peccatum mortale. Pro quo considerandum quid sit fornicatio simplex: & dicendum, quòd istud nomē, fornicatio, accipitur vno modo, vt est genus ad omnem concubitum, alio modo specialiter pro vsu viduarum, vel cōcubinarum, aut meretricum, vt patet 36.q.1.c. lex illa. Accipiendo primo modo vocatur fornicatio absolutè, eo ꝙ est genus. Et tunc posset responderi vno modo quando queritur: an fornicatio sit peccatum, quia cum fornicatio habeat multas species, sicut luxuria, non erit idem modus culpæ, & grauitatis in omnibus. Accipiendo secundo modo vocatur fornicatio simplex, & ponitur ista adiunctio simplex, ad distinguendum ab omni alia specie luxuriæ, & tunc dicitur fornicatio simplex cōcubitus quidam vagus inter virum, & fęminam, qui nullo matrimoniali fędere iuncti sunt. Debent tamen illi esse tales, inter quos aliàs posset esse matrimonium: quia si non possit esse matrimonium secūdum legem, non erit fornicatio simplex, sed alia species luxuriæ grauior. Et ob hoc si quis cognoscat cōsanguineam, vel affinem suam vtroque soluto existente, non est fornicatio simplex, sed incestus: quia inter eos non poterat constare matrimonium impediente consanguinitate, vel affinitate. Vel si alter eorum sit coniugatus, siue coniugata cognoscatur à non coniugato, siue coniugatus cognoscat non coniugata: siue ambo sint coniugati, & non in eodem matrimonio, non est fornicatio simplex, sed adulterium: quia nō possunt matrimonio simul iungi personæ istæ: quia altera earū, vel ambæ alijs matrimonijs tenentur. Hoc modo nuuquam aliquis ordinatus in sacris poterit committere fornicationem simplicem: etiam si accedat ad non coniugatam, quia inter eos nō potest matrimonium constare, quia vir tenetur ad continentiam: vnde non vocatur fornicatio simplex, sed sacrilegium. Idem quandocunq; monialis ab aliquo cognoscatur, quicunque ille sit, non potest esse simplex fornicatio, quia illa tenetur ex voto ad continentiam. Et est ibi adulterium spirituale, siue sacrilegium. Nam non potest inter has personas matrimonium constare. Secunda cōditio est, ꝙ fęmina, cum qua fornicatio est, sponte cognoscatur. Nam si violenter cognoscitur, non vocatur fornicatio simplex, sed raptus: vt quando puella de domo patris rapitur, & cognoscitur: quia licet aliàs posset inter raptorem, & raptam cōstare matrimoniū, non vocabitur fornicatio simplex, sed alia sepecies luxuriæ, scilicet, raptus. Tertia cōditio est ꝙ fęmina, cum qua fornicatio fit iam à viro cognita sit, quia cum illa, quæ est incognita, non committitur fornicatio simplex, sed stuprum. Vt quando puella virgo cognoscitur in domo patris, & nulli erat desponsata. Nam licet vterque consenserit, & poterat matrimonium constare inter eos, non vocatur fornicatio simplex, sed stuprum: quod per se species luxurię est. Cum his tribus conditionibus vocabitur concubitus aliquis fornicatio simplex. Cum autem communiter dicitur, ꝙ fornicatio simplex sit concubitus soluti cum soluta, non sufficienter diffinitur, nisi subintelligantur omnes istæ cōditiones: quia per hoc sola prima intelligitur: cum solutus, & soluta dicantur illæ personæ, inter quas matrimonium esse non prohibetur de iure. Et ob hoc dicitur. 36.q.1.ca. lex illa, ꝙ fornicatio specialiter accipitur pro vsu meretri-

A cum, vel concubinarum, aut viduarum: quia cum istis licet cuilibet contrahere, qui non sit aliàs impeditus consanguinitate, vel affinitate, aut voto, vel ordine sacro obstante. Et nō potest esse fornicatio simplex, nisi cum isti tribus. Cū vidua enim fornicatio simplex est, & non adulterium, quia soluta est à lege viri per mortem. ad Ro. 7. & 1. Corin. 7. Cum concubina eodem modo, quia si propriè concubina est, talis debet esse, cum qua aliàs matrimonium constare posset viro non impedito. Si enim consanguinea, vel affinis est, aut monialis, concubina proprie non erit, licet ad concubinatum assumatur: sed erit incestus, aut sacrilegium. Et solum distinguitur cōcubina ab vxore per hoc, quia cum ea nulla matrimonialia fędera extant, licet esse possent: vt dicetur infra q. sequenti, & 191. & 192. De meretrice idem patet, quia
B nullum impedimētum speciale debet esse inter meretricem, & eum, à quo meretricio affecta cognoscitur. Quia aliàs plusquam meretrix est, scilicet, erit incestus concubitus: vt si meretrix cognoscatur ab aliquo cognato suo. Vel si fuerit monialis & se huic turpitudini exposuerit, de quo magis dicet inf. 190. & 293. Et sic in his includuntur omnes modi fornicationis simplicis: quia cum qualibet istarum possūt inueniri tres conditiones fornicationis: & cum nulla alia omnes tres inueniri possunt. Sed objicitur, ꝙ sit interdum fornicatio simplex cum illa, quę nō est de istis tribus. Vt si quis mulierē non viduam, nec
C meretricem, defloratam tamen, cognoscat, quam tamen non habeat in concubinam. Nam hic non erit alia species luxuriæ, nisi fornicatio simplex suppositis conditionibus tribus superioribus. Dicendum, ꝙ necesse est pertinere ad vnum de istis tribus modis, quia aut talis mulier iam deflorata ab isto solo cognoscitur, aut etiam ab alijs. Si ab isto solo, concubina dicitur: quia ei soli commiscetur, sine fędere tamen matrimoniali. Si autem etiam ab alio, vel alijs cognoscatur, licet non se prostituat publicè, meretrix dicitur, quoniam multorum libidini patet, etiā si hoc occultum sit, licet vulgariter eam meretricem appellemus, quæ publicè se prostituit, & pro mercede hoc facit: à quo nomen accepit. Hoc supposito,
D dicendum, ꝙ fornicatio simplex peccatum mortale est, quia Tobię 4. dicitur: Attende tibi ab omni fornicatione, & preter vxorem tuam, non patiaris crimen scire. Et sic dicit vitandum esse omnem concubitum, qui fit cum aliqua, preterquam cum vxore: quod non fieret, si non esset peccatum mortale Etiā quia dicitur, quòd crimen est omnis concubitus, qui preterquam cum vxore fit. Crimen tamen dicitur esse peccatū mortale: & est tale, de quo potest accusari, qui committit. Ergo fornicatio simplex peccatum mortale est. Item non excluditur homo ab ingressu vitæ æternæ, nisi per mortale peccatum: fornicatio tamen simplex excludit à vita æterna. Ad Gala. 5 vbi posita fornicatione, & alijs peccatis subdi- Fornicatio simplex est semper mortale peccatū.
E tur: Qui talia agunt, regnum Dei non cōsequentur. Si autem dicatur, quòd accipitur ibi fornicatio generaliter pro omni luxuria, intra quam sunt multi modi peccandi, & non pro fornicatione simplici: dicendum, quòd oportet accipi pro simplici fornicatione: quia ibi ponuntur quædam aliæ species luxuriæ, scilicet, immundicia, & impudicicia. Ideo necesse est fornicationem accipi pro specie quadam luxuriæ, scilicet, pro simplici fornicatione. Item 22. q. 1. cap. Prædicandum. dicitur talem de periurio imponi pęnitētiam debere qualē de adulterio, & fornicatione, & de homicidio sponte commisso, & de cæteris criminalibus vitijs: ergo fornicatio simplex peccatum capitale, siue mortale est. Nam oportet ibi

accipi pro simplici fornicatione: cum distinguatur ibi contra adulterium. Item ad Hebr.6.dicitur. Fornicatores,& adulteros iudicabit Deus,idest,cōdemnabit. Nam non accipitur iudicatio simpliciter, quia aliàs non solum fornicatores, & adulteros,sed omnes homines boni,& mali à Deo iudicandi sunt. De istis ergo dicitur,ꝙ iudicabuntur,idest,condemnabuntur,sicut dicitur de iniquis. Psal.108.Cum iudicatur,exeat condemnatus. Item patet,quia fornicatio simplex est contra Christi legem: ergo est mortale peccatum. Nam supra in litera dicitur: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mechatus est in corde suo. Et intelligit de omni muliere,quæ matrimonialiter iuncta nō est. Si ergo illam concupiscere peccatum est,à fortiori erit cōmisceri ei. Et tamē potest esse fornicatio simplex in multis: ergo etiā illa peccatū est. Pro hoc considerandum, ꝙ fornicatio simplex peccatū mortale est,quia mortale dicitur id,quod mortē inducit:quia contra charitatem militat: sic autem est de fornicatione, quia importat quandam deordinationem,quæ vergit in nocumentum illius, qui ex tali concubitu nascitur, aut nasci potest. Est enim fornicatio simplex concubitus vagus,idest,non cum muliere certa. Nam certitudo est per matrimoniale fœdus,quo vir, & fœmina adinuicem astringuntur, ita vt alteris se copulare non liceat. Vbi autē non est aliquod fœdus nō astringitur vir ad aliquam fœminam: nec è cōtrario. Ideo si liceret accedere ad vnam, liceret accedere ad omnes, quod valde repugnat proli nasciturae quantum ad educationē:quia educatio in specie humana fit à patre, & matre: quia neuter eorū per se sufficit,sicut in animalibus quibusdā, in quibus sola fœmella non sufficit ad fœtus educationem, manent simul masculus, & fœmella vsque ad perfectam educationem filiorum.s.quousque per se viuere possint, vt dicetur seq.q.Fornicatio autem simplex cum sit concubitus vagus tollit istud bonum. Nam cum non obligetur vir manere cum fœmina,nec è contrario, non prouidebitur sufficiēter natis.Quia tam patris,quā matris cura longo tempore necessaria est: Cum ergo fornicatio simplex inquantum huiusmodi tollat ista,peccatum erit,de quo magis dicetur seq.q. De hoc sanctus Tho.2 2.q.154.art.2.

Ad primū argum. Ad primum,dicendum,ꝙ fornicatio non est eodem modo prohibita,quo comedere suffocatū, vel sanguinem,aut immolatum idolis. Sed illa possunt esse sine peccato,sed non fornicatio.Vnde S.Tho.dicit, ꝙ licet ista non sint eiusdem culpæ,prohibentur simul, quia poterant inter Iudæos,& conuersos de gentilitate discordiam facere.Nam gentiles non reputabant fornicationem simplicem esse peccatum. Iudæi autem instructi in lege Dei tenebant eam, vt peccatū,& abhominabātur gentiles pp illam. Istud satis conueniēter stat. Nam verum est,ꝙ illud decretum Apostolorum non fuit impositū, nisi ad tollendam discordiam cōuersorū ad Christum de Iudęis, & de Gentilibus.Nam cum Iudęi vellent obseruare legem Moysi simul cū lege Christi, volebant ꝙ etiā conuersi de Gentilibus eam obseruarēt: in quo grauabantur gentiles.Quo discusso, diffinitū est non teneri cōuersos de Gentilitate obseruare legē Moysi. Act.25. & consequenter non teneri ad aliquā cæremoniam, quia si vna cessat, omnia cessant: cū nulla illarum ex se obliget, sed ex positione legislatoris. Cum ergo cessat obligare vna lex pp legislatorem.s. quia ipse aliquas personas obligare non voluit, aut iam non vult,peribunt oēs leges suæ. Et sic nō tenebantur conuersi de Gentilibus ad aliquam cęremoniam. Quia tamen Iudæi erāt multum assuefacti ad

F non comedendum sanguinem, nec suffocatum,nec immolata idolis horrescerēt,si quis ista comederet: non quidem quasi essent legi cōtraria, sed quia erāt eis ad horrorem.Vnde nō possent delectabiliter cōmunicare cum tali. Et istud est causa magnarum discordiarum in ecclesia,quod pessimum erat potissimè in exordio nascentis fidei. Ideo ecclesia per spiritum sanctū diffiniuit teneri gentiles ad abstinendū à sanguine,& suffocato: & immolatis simulachrorū. Act.15.Ex quo apparet,ꝙ non pręcipiebātur ista seruari tanquā essent de lege Moysi, quia tunc abstineretur ab omnibus cibis vetitis in ea. Leuit.11.& Deuter.14.quod non factū est. Sed pp horrorem Iudęorum istud fiebat,qui non possent delectabiliter con-

G uiuere eis,qui talia facerent. De hoc dictum est. sup. q.98.De fornicatione idem vult S.Tho. Et verū est, ꝙ apud Gentiles erat multum frequētata quasi non esset peccatum,quod apud Iudæos non fiebat, & tñ non est aliquid, de quo apud Iudæos posset causari horror in cōicatione,nisi forte Gentiles vellent fornicari cum vxoribus,aut filiabus conuersorū de Iudæis. Quod iam non pertineret ad simplicem fornicationem,sed ad adulterium, vel ad aliam speciē luxuriæ. Et tñ satis conuenienter stare potest, ꝙ fortè pp aliquod scandalum prohibereretur. Aliter dici potest,ꝙ ecclesia voluit nunc ordinare totum statū ecclesiæ quantū ad conuersos de gentilitate. Et primo ordinauit eos ad mutuam pacem cum conuersis de

H iudaismo per hoc, ꝙ conformarētur eis in cibis abstinendo à sanguine,& suffocato,& immolatis simulachrorū. Erant ēt ordinandi quantum ad bonam vitam simpliciter per hoc,ꝙ cauerent ab omni peccato mortali obseruādo omnia præcepta. Apostoli tñ noluerunt nunc replicare omnia præcepta legis, quia superuacuū erat: sed admonuerūt Gentiles de eo, in quo maximè ad peccandum prompti erāt, & hoc erat in simplici fornicatione, qa Gentiles quasi non reputabant eam esse peccatū, vt innuit.1.Pet.4. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatē gentium consumandam, quæ ambulauerūt in luxurijs, & desiderijs. Quasi dicat:non est iam tp̄s vacare libidini,sicut fuit ante hoc, cū Deus permisit gentes er-

I rare circa luxuriā, & desideria sua, vt dicetur seq. q. in responsione ad ſm arg.Ob hoc igitur fuerunt sæpius admonendi conuersi de gentilibus abstinere à fornicatione potius,q̃ ab alijs vitijs,ad quæ non erāt tm̄ inclinati,& assueti. Ideo hoc solum vitium Apostoli nunc eis vetuerunt, licet omnia alia vetita esse intelliguntur. Et sic fornicatio simplex peccatū est mortale. Et illa,cū quibus ponit̄, non erant peccata mortalia de se,nisi solū inquantū prohibita p ecclesiā eo tp̄e, quo durauit ista prohibitio, de qua dictū est sup q.98. Postea aūt fuerunt licita semper, sicut nunc sunt. Fornicatio aūt semper mansit illicita,qa nō erat mala ex eo, ꝙ ab apostolis prohibita fuerat, sed qa de se aliàs erat mala. Ad ſm dicendum,ꝙ for- Ad secundum argu. De fornicatione Oseæ.

K nicatio est peccatū inquantū est ꝯ̃ rectam rationē. Est aūt ratio hominis recta ſm, ꝙ regulat̄ à voluntate diuina, quæ est prima regula simpliciter, & ideo istud,quod hō facit ex voluntate Dei obediēdo eius p̄cepto,nō est ꝯ̃ rectā rōnē, licet videat̄ esse ꝯ̃ cōem ordinē rōnis. Sicut nō est ꝯ̃ naturā, quod miraculosè fit diuina virtute, quāuis sit ꝯ̃ cōem cursum naturæ. Et ideo sicut Abrahā nō peccauit volendo occidere filiū suū innocentē, qa in hoc Deo obediebat, quanuis hoc sit cōiter ꝯ̃ rectitudinem rationis: ita ēt Osee non peccauit fornicando ex præcepto diuino, nec talis concubitus propriè fornicatio dici potest,licet sic appelletur referendo ad cursum cōem. Vnde dicit Augu.3.confessionum, quòd cum Deus contra Lib.3.c.8. parū post prin. to.1.

contra morem, aut pactum quodlibet aliquid fieri iubet,& si nunquã factum est, faciendum est. Et dat causam huius, dicens: Sicut enim in potestatibus societatis humanę maior potestas minori ad obediendum præponitur, ita Deus omnibus. Et ex hoc innuitur, quòd etiam si esset ista fornicatio Oseæ, quia tamen Deus illam iussit, non esset peccatum. Sic respondet sanctus Tho. 2.2.q.154 art.2. Ipse tamen. 3. Sen. dist. 37. q. 4. respondet ad idem argumentum dicens, ꝙ lex humana potest interdum facere, ꝙ furtum non sit peccatum, & etiam omnes habentes auctoritatem à lege, rem, quæ vnius est ex causa alteri conferendo, & per hoc mutatur dominium, & iustè aufertur res alicui, & possidetur ab altero. De Deo autem dicit, ꝙ potest mutare conditiones rerum, B quod homo facere non potest. Sicut ab ea, quæ non est matrimonio coniuncta, potest auferre hanc conditionē, scilicet, non esse suam sine hoc, ꝙ vxor plenariè fiat. Et sic accedere ad eam non est contra decalogum, & ita innuit potuisse fieri in Osee. Potest tamen dici, quòd Osee non fornicatus est, quia dicitur: accipe vxorem fornicationum, idest, accipe in vxorem illam, quę fornicaria esse solebat. Et cũ iam accipiatur in vxorem, peccatum nullum est: immo est charitatis opus, ꝙ quis accipiat meretricē in vxorem, vt reuocet eam ab errore suo. extra de sponsa. c. inter opera. Quomodo tamen intelligendum sit: dicetur Osee. 1. Sed quomodocunque accipiatur, semper dicendum est, ꝙ Osee non fornicatus est: siue hoc acciderit ex lege communi, siue ex speciali, scilicet, per diuinum pręceptum, quod potest conditionem rerum mutare. Ad quartum dicendum, ꝙ per opera pietatis ille, qui patitur lubricum carnis, non liberabitur à morte ęterna, si in hoc vitio decedat. Sed dum hic manet proficiunt ei opera pietatis, quia per hoc disponitur ad gratiam, scilicet, vt Deus facilius illuminet cor eius, & recedat à vitio, & sic liberabitur. Et per huiusmodi opera pietatis aliquo modo satisfaciet de lubrico carnis commisso, & sic manet ei minor pœna purgatoria: si pęnitens decesserit, & est hoc vapulare, idest, leuiter percuti pœna purgatoria. Ad quartum dicendum, ꝙ non est simile de cibo deordinato, vel potu, & de coitu deordinato, quia ex quolibet coitu fornicario potest nasci proles, & contra bonum illius est iste concubitus inquantum obuiat educationi illius. Ideo fornicatio ex ipso genere actus peccatum mortale est: etiam si non consideraretur inordinata cōcupiscentia. Non est autem sic de cibo inordinato, quia ex vna comestione inordinata nō impeditur bonum totius vitæ hominis. Et ideo actus gulæ ex suo genere nō est peccatum mortale. Esset tamen si quis scienter comederet cibum aliquē, qui totam vitæ eius conditionem mutaret. Sicut fuit de Adam: ideo aliqua inordinatio potest accidere in cibo, quæ non sit peccatũ mortale. In fornicatione autem simplici semper est peccatum mortale. Cum autē dicitur, ꝙ fornicatio simplex est minimum omnium peccatorũ, quæ assignatur sub luxuria. Dicendum, ꝙ falsum est: nam licet inter species suprapositas, quæ cōmuniter assignantur, fornicatio simplex sit minoris culpæ, multi tamen coitus sunt inordinati, & minoris culpę, quàm fornicatio simplex, sicut coitus, qui fit cũ vxore ad solam libidinem saturandam: ideo facilius isti coitus possent excusari, quàm fornicatio simplex.

Ad tertiũ argum.

An habere concubinam sit contra legem naturæ. Q. CXC.

QVAERITVR Autem: dictum est pręced q. fornicationem simplicem solum cōmitti cum concubinis, & viduis, & meretricibus: est dubium, an A habere concubinam sit cōtra legem naturæ. Aliqui dicunt, ꝙ non: quia lex naturalis non prohibet, quin illud, quod datur simpliciter, possit dari ad tempus, & secundum quid. Sed mulier, quæ soluta est, potest dare alicui soluto potestatem sui corporis in perpetuum, vt vtatur ea licitè, cum voluerit: ergo nō erit contra legem naturæ si dederit ei potestatem sui corporis ad horam, vel ad tempus paucum. Item ius positiuum, vt Tullius dicit, à iure naturali perfectũ est, & tamen ius positiuum non prohibet fornicationē, sed interdum illam infligit in pœnam: ergo habere concubinam non est contra legem naturalem, quia aliàs ius positiuũ inde profectum illam prohiberet. Item quicunque vtitur re sua quomodo vult, nemini facit iniuriam: sed ancilla est res domini: ergo si dominus vtatur ea ad libitum, non peccat. Et sic poterit tenere eam in concubinam, & non erit contra legē naturalē. Item quilibet potest dari alteri quod suum est: vxor tamē habet potestatem super corpus viri. 1. Cor. 7. ergo si voluerit vxor, poterit vir accedere ad aliam sine peccato. Confirmatur hoc, quia Liæ dixit Rachel. Dormiat tecũ hac nocte vir meus pro mandragoris filij tui. Gen. 3. Vnde nō solum tradidit potestatem viri sui alteri, sed etiã pro mercede vendidit. Ideo filius inde conceptus vocatus est Issacar, quod significabat mercedem, vel mercenarium. Vnde dixit Lia: dedit Deus mercedem mihi, appellauitq; nomē eius, Issacar. Et etiam ad ipsum Iacob C dixit Lia. Ad me intrabis, quia mercede conduxi te pro mandragoris filij mei. &c.

Pr'mũ argumentũ.

Secũdum.

Tertium.

Quartum.

Dicendum, ꝙ fornicatio simplex est contra naturam. Primò, quia istud, quod est cōtra finē, ad quem natura inclinat dicitur esse contra naturam: fornicatio autem est huiusmodi. Nam natura non ingenerauit coitum, nisi ad generationem: in illis autem, in quibus nō potest esse cognitio finis, vt in pecoribus, non est motus ad generandum, sed ad experiendum delectationem, quæ est in coitu. Ideo natura posuit delectationes in coitu, vt animalia, quæ nō poterãt habere considerationem de fine, & operari pp istud, mouerentur pp delectationes: quia erant quædã bona in sensu, vt ostēsum est sup. q. 49 Homo autē per D rationē apprehēdit finem: ideo debet regulare actũ ad finem, ad quem naturaliter est. Et tñ coitus non ordinatur naturaliter ad delectationē, sed ad generationem: immo potius delectatio ordinatur ad coitũ vt ea q. dictũ est. Quòd ergo aliquis homo velit coitum pp solam delectationem, cōtra naturam vult, ideo fornicatio, quæ ordinatur ad delectationē, est contra naturã. Et ita est de concubinis Nam ad hũc vsum accipiũtur. Nam qui vult solum filios, vel principalius illos vult, q̃ delectationem, non accipit concubinam, sed vxorem: quia filij nobiliores nascũtur ex vxore: cum illegitimi, qui sunt ex concubinis in multis patiantur defectum honoris ſm leges humanas, quod non fit in filijs legitimis. Etiam certiores filios quis gignere pōt ex vxore, q̃ ex concubina. Qui E ergo filios intendit vxorem accipit qui verò accipit concubinam, realiter solam libidinem intendit, vel ipsam principaliter. Ideo matrimonium, quod cum vxore est, nominatā ab ipsa prole. Quia dr̄ matrimoniũ à matre, quasi nihil aliud optetur principaliter per illã copulã nisi, vt mulier illa mater efficiatur. s. prolem gignendo. Concubina aũt à concubitu dr̄, quasi nihil in ea quæratur, nisi ipse concubitus, idest, delectatio, quæ hr̄ in concubitu: ideo concubinatus ex hac parte ꝯ naturam est. Secundo est ꝯ naturam, quia ēt est ꝯ bonũ prolis, quod natura intēdit. Nam sicut natura per coitũ intēdit, ꝙ fiat generatio: ita ēt intēdit, ꝙ proles genita educet, qa aliàs nō viuerent. Si er-

Si ergo generatio non sit propter se, sed est via ad rem genitam, & natura intendit complemẽtum in vna quaque re, & non potest complementum istud animalibus aduenire, nisi per cibum, qui ab eis quæri non potest, quando paruula, & tenera sunt: ordinauit naturam ipsam educationem, scilicet, ꝙ animalia paruula nutriantur à genitoribus, quousque efficiantur solida, & perfecta ad per se cibum acquirendum. Quidquid ergo est in coitu, quod obuiet educationi prolis nasciturę, est cõtra intentionem naturæ: sicut quidquid est in coitu, per quod coitus ille non possit ad generationem pertinere. Et apparet hoc amplius, quia sicut natura omnibus perfectis animantibus desiderium ad coitum tribuit: tanquam hac sola via species conseruari possit, ita & omnibus inclinationem magnam tribuit ad educationem natorum. Videmus enim in animalibus, in quibus ad educationem prolis requiritur cura maris, & fœminæ, quòd in eis non est vagus concubitus, sed maris ad certam fęminam vnam, vel plures, sicut patet, vt communiter in auibus. Nam quidam masculi auium determinãt sibi vnicam fęmellam, sicut de turturibus dicitur: alij autem determinant plures, sicut galli. Et tamen in omnibus est concubitus certus, & etiam manet in eis communis cura educationis. Tam masculus enim, quàm fęmella simul de quærendo cibo laborant. In animalibus autem, in quibus solius fęmellę cura sufficit ad educationem est concubitus vagus, sicut communiter fit in omnibus quadrupedibus. Nã masculi ibi de quærendo cibo nihil laborant: sed sola fęmella prouidet, ideo concubitus vagus, & indifferens in illis est. In hominibus ad conuenientẽ prolis educationem requiritur maior cura, quàm in alijs animalibus, inquantum homo valde pluribus indiget, quàm cætera animalia. Et sic non sufficit ibi sola mater, sed etiã pater: vtrique ergo de educatione cura est. Non tamen potest fieri educatio conueniens si concubitus vagus sit, ita quòd indifferenter vir possit accedere ad istam, & ad illam, quia tunc cum nulla earum tenebitur manere. Et sic incumbet soli fœminæ educatio liberorum, ad quam non sufficeret. Turbaretur ergo naturæ intẽtio, si coitus humanus vagus esse deberet. Oportet ergo masculum in specie humana determinari ad certam fœminam, cum qua maneat semper: aut longo tempore, vt simili generationi vacent: & natos inde liberos educent: Fornicatio autem simplex est concubitus vagus, & habere concubinam similiter: quia potest quascunque voluerit habere. Illa quoque cum non sit ei alligata, potest quencunque alium recipere. Ideo etiam concubinatus obuiat educationi liberorũ, & sic est contra intentionem naturæ. Item patet hoc, quia masculis in specie humana inest naturaliter inclinatio ad educationem: nam habent viri solicitudinem magnã de certitudine prolis, quia siue genuerit de vxoribus, siue de concubinis, semper desiderãt scire, an proles sue sint. Et quanto magis cognoscũt per certitudinem, tanto magis diligunt. sic dicitur 4. Ethico. quòd ideo mater magis diligit filium, quàm pater, quia magis certa est quis sit filius eius, quàm vir. Non desiderant tamẽ hoc scire masculi, nisi propter educationẽ, scilicet, vt si sui fuerint allegat eos: si vero alieni contemnant illos. Si tamen nulla solicitudo naturali inesset masculis de educatione filiorum, nihil potius curarent, qui essent sui, quàm qui essent alieni, cum circa neutros laborandum esset, sicut videmus in masculis quadrupedum, qui non curant distinguere, qui sint sui, & qui alieni: & tamen fęmelle distinguũt, quia eis inest solicitudo, & onus

F educandi: ergo sola solicitudo facit habere curam de cognoscendo qui sunt sui. Istud tamen desideriũ inest viris, ergo incumbit illis naturaliter cura educandi genitos: & sic concubitus vagus, qui est fornicatio, & est contra educationem, est contra inclinationem naturę. Amplius considerandum, quòd homo cum sit naturaliter rationalis in potẽtia existentes ad actum rationis, oportet ipsum erudiri: quia intellectus est sicut tabula rasa, vt dicitur. 3. de Anima: Eruditio autem fit per illum, qui est actu vtens ratione: ergo oportet non solum educari paruulos in specie humana, ita vt viuant, sed etiam vt intelligant: qui aliàs nescirent ea, quæ ad vitam sunt necessaria procurare: sicut cætera animalia, quibus na-

G tura indidit perfectam cognitionẽ eorum, quæ sibi necessaria sunt, & non oportet illa erudiri. Ad istam autem eruditionem magnum tempus necessarium est: ideo natura inclinat, vt pater, & mater longo tempore manere debeant: quia alias proles nõ perficietur: ideo concubitus vagus multum repugnat intentioni naturæ: sed oportet esse determinationem maris, & fœminæ, qui simul longo tempore maneant. Sic dicitur 8. Ethic. quòd filij recipiunt à parentibus esse, & educationem, & instructionem, pro quibus tenentur eis ad honorem, & reuerentiã. Educatio tamẽ, & instructio longo tempore fiunt, ideo oportet marem, & fœminam semper, aut longo tempore manere: ista autem societas ad commu

H niter viuendum propter hunc finem vocatur matrimonium. Ideo de iure naturæ est non debere aliter conuenire marem, & fœminam nisi per matrimonium: sed concubinatus est contra hoc: ergo est contra legem naturæ habere concubinam.

Sed obijcietur contra præcedentia, ꝙ interdum concubinatus non sit peccatum. vel alia fornicatio: quia potest quis adhærere concubinæ intentione gignendi liberos, & non propter delectationem, sicut legitur de Abraham. Gen. 16. Dicendum, quòd licet contingeret aliquem propter solum desiderium gignendi filios cognoscere fęminam aliquam: tamen non ex hoc excusatur actus: quia natura non solum desiderat gignere, sed etiam conseruare genitum.

I Ideo concubitus illi, qui obuiant educationi, sunt contra naturam: & ita est de coitu cum meretrice, & de omnibus illi, cum quibus non est longa mansio viri. Nam repugnat educationi. ideo peccatum sunt. Sed obijcietur, quòd aliquis est coitus fornicarius, in quo potest educatio conuenienter fieri: sicut si quis accipiat concubinam, cum qua proponat manere per totam vitam. Nam ibi poterit fieri educatio liberorũ, sicut accipiendo vxorẽ, & sic non erit peccatum. Dicendum, quòd homo est animal vtens ratione, & nõ insunt ei perfectè in actu omnia, quæ sunt sibi naturalia, sicut cęteris animalibus, quę non possunt per iudicium inquirere ea, quæ sibi non insunt, scilicet, inquirere, an bona, vel mala sint: homi

K ni autem ratio est natura, quia est sibi substantialis, ideo non sunt sibi omnia necessaria, cum per rationem possit illa acquirere. Quidquid ergo iudicat ad vitam conueniens esse, vel ad benè viuere, est naturale homini. Et quia naturaliter est homo animal ciuile. 1. Poli. & ea, quæ sunt communia, oportet regi per communem determinationem, quæ est lex: est naturale homini, quòd opera eius secundum quòd potest se habere ad alterum, ordinentur per legem. Lex autẽ circa humanos concubitus, vt fierent conuenientius ad naturæ intentionem matrimonium instituit, per quod vir, & fœmina simul manent, & inuicem sunt obligati quantum ad actum generandi, ne possint alijs commisceri: & etiam quantum ad

actum

actum educandi, & instruendi liberos, vt propter hunc semper maneant simul, vel tempore longo secundum illas leges, quæ libellum repudij permittebant. Quòd ergo aliquis manere velit in concubinatu: etiã si velit educare prolem, est contra legem determinatam secũdum rationem naturalem: ideo sic manere peccatum est, & concubinatus semper est peccatum. Licet ergo velle liberos bonum sit, tamen velle eos eo modo, quo ratio, & lex non permittunt, malum est. Ideo desideriũ istius boni cum aliter posset haberi, scilicet, accipiendo in vxorem, quam accipit in concubinam, non excusat actum. Sed obijcietur, quòd quis interdum habẽs vxorem non potest ex ea gignere: quia forte sterilis est, & vt gignat, vult accipere concubinam, nunquid erit illicitum: nam hoc Abraham fecit. Dicendum, quòd malum est: quia etiam si bonum sit liberos gignere: melius est tamen sine illis mori, quàm eos ex illicito concubitu gignere, vt ait August. libro de bono coniugali. & habetur 32. q. 4. c. Sicut satius est. Et tamen malum est liberos velle gignere contra legem: ergo non licet habere concubinam, vt inde habeatur proles etiam in casu, quo non potest vir gignere ex vxore. De Abraham verò an peccauerit sic accipiendo ancillam ad concubitum, dicetur infra q. 191. Est ergo semper concubinatus illicitus. Item patet, quia secundum omnes leges humanas filij naturales ex concubinis sunt vituperabiles, & nõ succedunt in bonis paternis: etiam si patres nullos filios legitimos habeant: etiam ad honores paternos non admittuntur, nec ad alios quoscunque honores publicos ecclesiasticos, vel sæculares: hoc autem est, quia lex detestatur talem concubitum, & propter hoc punit proles inde natas: vt per hoc homines dissuadeantur à tali concubitu. Hoc autem non esset si lex non iudicaret concubitum illum illicitũ: ergo concubinatus secundum se malus est, quia aliàs leges diuinæ, & humanæ generaliter non detestarẽtur eum si malus non esset: cum non sit in præiudicium alicuius. Etiam quia est matrimonium de lege naturæ, concubinatus tamen non potest esse sine præiudicio matrimonij: ideo non potest esse concubinatus, quin sit contra naturam, & sic peccatum. Considerandum tamen, quòd cum dicimus fornicationem esse multipliciter contra naturam, non est eo modo contra naturam sicut quædam alia, quæ dicimus esse contra naturam, quia licet in coitu contingat multipliciter esse aliquid contra naturam: istud tamen dicitur per excellentiam contra naturam, quod principaliter est contra intentionem naturæ. Intentio autem eius præcipua est gignere: ideo ille concubitus, ex quo nullo modo possit sequi generatio: dicitur esse contra naturam absolutè: cæteri autem modi non dicuntur contra naturam absolutè. Et sic fornicatio non dicitur simpliciter cõcubitus contra naturam, quia ex illa potest sequi proles. Et ideo vitium contra naturam absolutè loquendo dicitur solum istud in concubitu, quando nihil potest gigni ex coitu. Fornicatio autem quando debet dici contra naturam, dicitur cum determinatione, vt supra declaratum est, scilicet, quia natura inclinat ad generationem, & ad educationem, & fornicatio est contra ista: maxime contra educationem. Ad primum dicendum, quod licet posset quis dare rem ad tempus, quã potest dare simpliciter, quando est contra legem non poterit hoc facere: si dare sit contra legem. Ita nunc dare potestatem alicui corporis sui ad tempus: non affectu coniugali, contra legem est, quæ matrimonium instituit: ideo peccatum est. Et potest dare fœmina viro, vel è contrario potestatem

Ad primũ argumentum.

A corporis sui ad semper: quod lex non prohibet, & non potest dare ad tempus prohibente lege. Ad secundum dicendum, ꝙ leges humanæ fuerunt datæ ad humanam communicationem, in qua homines viuunt per hoc, quòd mutuo sibi benefaciũt, & non nocẽt: lex autem humana sola illa prohibet, in quibus homo potest præiudicare alteri, & per quæ turbabitur pax publica. Ea vero, quæ non turbant pacem publicam, nec possunt esse in præiudicium alterius directè, aut indirectè, lex humana non prohibet, licet simpliciter mala sint: immo prohibere nõ debet, vt ostensum est, supra q. 187. & q. 188. Ita autem est de concubinatu, qui potest fieri sine præiudicio alicuius, & non præiudicat etiam reipub. Ideo

Ad secundum.

B leges humanæ non vetuerunt illam: immo dicendum, quòd fuit necessarium, ꝙ non vetarent. Quia si lex humana vetaret omnem fornicationem puniendo illam: facilè erat omnia matrimonia periclitari, aut suspecta reddi propter libidinem hominum imperfectorum, quæ frenari non potest. Vnde ex hac causa non solum leges humanæ ante Christi aduentum, sed etiam nunc leges catholicorum fornicationem cum meretricibus non puniunt, ne libidinibus turbent statum publicum. Sic dicit August. lib. de libero arbitrio. Aliter potest dici, quòd leges gentilium non vetuerũt concubinatum, nec fornicationem aliquam simplicem, quia illam non iudicabant esse peccatum. Et nõ solum legislatores, sed

De fornicatione apud gentiles.

C etiã nec philosophi, qui de moralibus tractauerunt, voluerunt fornicationem simpliciter esse malam: immo & ipsi cum de virtutibus excellentibus agerent, fornicari simpliciter non erubescebant, vt de quibusdam eorum legitur. Et ob hoc omnes gentiles huic vitio dediti erant tanquam rei licitæ, quę in nullius præiudicium vergebat. Sic dicitur 1. Pe. 4. Sufficiat tempus præteritum ad voluntatem Gentium consumandam, quæ ambulauerũt in luxurijs, & desiderijs suis, quasi dicat, quòd hoc habebant gentes quasi quoddam commune. Et ob hoc cũ in principio legis Christi cęperunt christiani multum abstinere ab hoc vitio, mirabantur Gentiles, quomodo poterant abstinere, & nolebant se sic affligere. Vnde

D dicitur eo. cap. in quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionẽ blasphemantes, idest, Gentiles mirabantur quomodo Christiani non fornicabantur, sicut ipsi, & blasphemabãt de eis. Ideo dicitur ibi: Qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare viuos, & mortuos, idest, Gentiles pro hac fornicatione reddent rationem Deo. Ex quo innuitur, quòd fornicatio simplex sit peccatũ, quia aliàs nõ redderetur ratio Deo de illa. Nam non agitur ibi de alia fornicatione nisi de simplici, quia adulterium, & aliæ fornicationes puniebãtur apud gentiles. Putabant autem gentiles fornicationem simplicem non esse peccatum: quia ratio eorum offuscata erat propter contrariam consuetudinem,

E quia in omnibus gentibus, & in omni tempore fornicatio fuerat in cõsuetudine, & nulla lex eam prohibuerat. Ea verò, ad quæ quis semper assuetus est, bona sibi videntur, quia effecta sunt sibi quasi naturalia per consuetudinem, quæ est altera natura. 7. Ethic. ea autem, quę naturalia sunt, bona sunt. Alia etiam causa fuit, quia Deus permisit eos obfuscari propter iniquitatem suam. Et potissimè fuit hoc in viris excellentibus apud gentiles, scilicet, in prophetis, qui cum præclarissima de virtute: & de sapientia dicerent circa fornicationẽ errauerunt. Et hoc fuit propter superbiam. Quia cum cognouissent Deum, non coluerunt eum, ad Ro. 1. scilicet. Cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut

gratias

gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Propter quod tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, & in immunditiam, & ponuntur ibi multa de delictis carnis. in lege autē Christi reuelata fuit veritas, ideo ibi fuit prohibita fornicatio simplex, & concubinatus, & omnia, quæ sub fornicatione intelliguntur.

Ad tertiū. De coitu domini cū ancilla.

Ad tertium dicendum, ꝙ vtendo re sua potest quis facere iniuriam alicui: licet nō faciat iniuriam proximo. Sicut qui se occidit iniustum facit: nō tamen facit sibi iniustum. 5. Ethic. c. vlt. Pro quo sciendum, quòd iniuria opponitur iustitię: ideo quandocūque quis iniustum facit iniuriam facit. Et quia quicūque agit contra legem naturalem facit contra iustum: quia lex naturalis est simpliciter iusta, dicitur iniuriam facere, qui cōtra illam facit. Fornicatio tamen simplex quæcunque, & ipse concubinatus, qui est pars eius, contra legem naturę est, vt ostensum fuit, ideo vtendo ancilla ad coitum, licet vtatur quis re sua, iniuriam facit alicui, scilicet, legi. Maximè quia non est verum simpliciter, quòd quis vtendo re sua non facit malum: quia qui comedit de rebus suis, & crapulatur, vel inebriatur, peccat, licet rebus suis vtatur. Item non est verum simpliciter, quòd vtens ancilla ad coitum vtatur re sua, quia ancilla non est simpliciter alicuius quantū ad totum, quod ipsa est, sed solum quantum ad seruitium. Totum ergo seruitium, quod illa pręstare poterit licebit domino ab ea exigere: coire tamen nō est opus ancillæ, sed mulieris, siue fœminæ: ideo ancilla non debet exhibere corpus suum ad coitum, sed solum ad seruitium. Et sic licet ei recusare, si dominus hoc ab ea petierit: immo si potuerit potius debet mori, quàm hoc permittere. Cum ergo dominus ancillam cognouerit, non vtitur quantum ad hoc re sua, sed aliena, quia quantum ad coitum aliena est: cum sui iuris sit illa, licet si aliquid ancilla conceperit, à quocunque conceperit, pertinet ad dominum, quia secundum leges humanas partus sequitur ventrem. Aliter etiam potest dici, ꝙ non solum ancillæ facit dominus iniuriam, si cognoscat eam: cum sit quantum ad hoc iuris sui, sed etiam proli inde nascituræ iniuriam facit, quia impedietur educatio eius: cum ancilla & dominus non pertineāt ad talem communicationem, in qua conuenienter educari possint nati: quia hoc fit per quandam societatem maris, & fęminæ: dominus tamen, & ancilla non habent societatem, quia illa solum seruit, & ille solum imperat. Hoc tamen posset aliqualiter tolerari si nihil aliud obstaret, cùm domini possint accipere totum onus educandi, vel faciendi educari natos, vel possent releuare ancillas quantum ad hoc, vt possent eos educare. Sed obijcietur, quòd domino liceat vti ancilla ad omnem modum. Quia ancilla est ipsius domini per omnem modum, ideo qualitercūque vtatur ea, vtitur re sua, quia dicitur 1. Polit. cap. 2. quòd seruus est organum animatum homo existens simpliciter alterius, idest, totaliter alterius, scilicet, domini. Dicendum, quòd est totaliter eius, idest, quòd omnis operatio sua est ad vtilitatem domini, & nō ad vtilitatem suiipsius. Et hoc modo verum est, ꝙ dominus potest vti seruo quocunque modo voluerit, idest, ad quencunque actum, vel opus. Non est tamen seruus ipsius domini quantum ad vitam suam, vel quantum ad membra sua. Vnde non licet domino mutilare seruum, vel occidere eum: immo Exo. 21. dicitur, quòd qui percuteret seruum, vel ancillam, & luscos eos faceret, debebat eos dimittere liberos: si tamen esset simpliciter ipsius domini vita serui, vel membra eius, posset vti illis ad libitum suum. Ita est de coitu quantum ad ancillam, quia est vsus organorum generatiuorū, qui non pertinet ad obsequia, vel opera, quæ seruus debet domino. Ideo quantum ad hoc quilibet seruus est sui iuris. Dicendum tamē, quòd apud Gentiles bene liceret domino accipere ancillam in concubinam, etiam ea inuita: quia fornicatio apud eos non iudicabatur esse peccatum. Nunc verò fornicatio peccatum iudicatur: ideo nō licet domino habere ancillam in concubinam.

Ad quartum.

Ad quartum dicendum, quòd mulier non potest tradere alteri mulieri ius in corpus viri sui, quia ipsa non habet potestatem simpliciter in corpore viri sui: sed solū quantum ad actum matrimonialem, vt possit debitū exigere. Dare autē alteri potestatem corporis eius non solum non potest, immo istud est maximè contra matrimonium, in quo debet seruari fides ab alterutro. Sicut ergo vir non potest tradere vxorem alteri cognoscendam, ita nec vxor poterit alteri mulieri dare potestatem in corpore sui viri. Ad confirmationē dicendum, quòd non est simile, quia tam Lia, quàm Rachel erant vxores Iacob, & cum qualibet earum licitè poterat Iacob coire. Cùm ergo Rachel dedit potestatem Liæ super Iacob, nō dedit nisi ius, quod ei cōpetebat pro illa nocte. Cum enim Iacob haberet istas duas vxores præcipuas, vt non esset inter eas discordia super debito exigēdo, & reddendo, determinauerat fortè eis Iacob tempora, in quibus apud quamlibet earū manere deberet, quia eo tempore non licebat alteri exigere debitū. Ita erat quando Ruben filius Liæ attulit mandragoras de agro: nam eo tempore tenebatur Iacob manere apud Rachel, & habebat ipsa ius petendi debitū tunc, & non Lia. Potuit autem hoc ius transferre in Liam: quia in hoc nō præiudicabat matrimonio, quia vtraque erat vxor, nec etiam ipsi Iacob, qui tenebatur reddere debitū Racheli, & posset reddere idem Liæ: ideo istud fuit licitum. Secus autem est, quòd vxor det licentiam viro coeundi cum aliqua, quæ nō sit vxor, vel det alicui mulieri ius petendi ab eo coitū. Nam hoc repugnat legi matrimonij, ideo est illicitum. De hoc sanctus Thom. 4. senten. distin. 33. articu. 3. sub articu. primo.

An accedere ad concubinam sit verè peccatum mortale.

Quæstio CXCI.

QVAERITVR, An accedere ad concubinam sit verè peccatum mortale. Dicunt quidam, ꝙ non: quia maius peccatum est mendacium, quàm fornicatio simplex, cum Iudas non horruerit committere fornicationem cum Thamar, recusauit tamen mendatium mittens sibi edum, & dicens: Certè nos mendacij arguere non poterit. Gen. 38. Mendatium tamen non est semper peccatum mortale: ergo concubinatus, qui est fornicatio simplex, non erit semper peccatum mortale.

Primū argumentū.

Item, lex vetus non puniebat coitum cum concubina pęna mortis, nec etiam aliam fornicationē simplicem, ideo non erat peccatum. Solum enim prohibebat meretrices, & scortatores: pœnam tamen apponebat Deuteron. 23. ergo non est peccatum mortale.

Secūdum argum.

Item, vt ait Gregor. Peccata carnalia sunt minoris culpę, quàm spiritualia: sed superbia, & auaritia, quæ sunt spiritualia non sunt semper mortalia peccata: ergo nec concubinatus, aut aliqua alia fornicatio erit mortale.

Tertiū argumentū.

Item vbi est maius incitamētum ad peccandum est minus peccatum: quia magis peccat, qui ex minori tentatione ad fornicationem inducitur, quàm qui ex maiori. Concupiscentia tamen vehementius inclinat ad venerea, quàm ad alia delectabilia, scilicet, ad ci-

Quartum argum.

ad cibum, & potum, & plus quàm aliæ passiones ad sua obiecta, & tamen actus gulæ non est semper peccatum, licèt fiat à minori incitatiuo: ergo nec fornicatio quælibet erit peccatum. Et sic nec concubinatus, qui non addit aliquam grauitatem super simplicem fornicationem.

Dicendum, ꝙ fornicatio semper est peccatũ mortale, & sic concubinatus semper erit peccatum mortale: nam semper est contra legem naturæ, vt ostensum est præced. q. lex tamen naturæ semper obligat, vt innuitur ad Rom. 2. Item concubinatus, & quæcunque fornicatio semper est contra legem Dei. 1. Corin. 6. Fugite fornicationem: ergo nunquam erit quin sit peccatum. Item patet, quia quandocunque aliquis actus est malus ex genere suo semper est peccatum mortale. Sunt autem mala ex genere suo illa, per quæ totaliter fœdus inter hominem, & hominem, & inter dominum, & hominẽ. Nam ad vtrunque charitas habenda est. Et istud, per quod charitas tollitur semper malum est. Fornicatio autem, siue sit in concubinatu, siue aliàs, semper est in præiudicium prolis gignendæ, quia nõ potest illa debitè educari. Et est proles illa proximus quidam: ideo non est dubium, quin fornicatio simplex siue in concubitu, siue alias semper sit peccatum mortale. Sed obijcietur, quòd aliquis habens concubinam velit semper cum ea manere, & prolem educare, sicut si esset illa vxor. Dicendum, quòd licèt hoc velit, non tollitur, quin sit peccatum, quia semper manet deordinatio respectu prolis gignendæ. Quia licet velit eam educare manendo cum cõcubina, sicut cum vxore, non est obligatus manere cum illa sicut si esset vxor. Et sic ex conditione ipsius status cõcubinalis potest impediri educatio prolis, quod non fieret existente matrimonio, cum matrimoniũ ad hoc ordinetur. Sed obijcietur, quòd interdum realiter aliquis maneat cum concubina per vitam, sicut cum vxore, & proles susceptas educet sicut si ligitimæ essent: tũc non videbitur esse peccatum, quia nihil differt ibi copula concubinalis à coniugali quantum ad prolem. Et tamen ista erat causa, quæ faciebat fornicationem illicitam. Dicendum, ꝙ status concubinalis de se malus est, quia repugnat educationi prolis, vt dictum est. Si D autem per accidens interdũ sequatur idem effectus in fornicatione, qui in matrimonio, nõ excusat fornicationem, quia quod per accidens est nõ ratificat actum. Et ideo lex, quæ considerat istud, quod est, vt communiter generaliter damnauit cõcubinatum, ita vt semper inde proles natæ consequantur ignobilitatem quandam, & dedecus: ideo quomodocunque sit, semper erit malus concubinatus. Maximè quia ipsa ratio naturalis ordinãs humanum statum induxit matrimonium generaliter tãquam statum conueniẽtem proli educandæ, & vetuit generaliter concubinatum, siue damnauit proles inde natas: ergo semper erit concubinatus peccatum. Et ob hoc Sapien. 4. laudantur proles natæ, scilicet, ex matri- E monio, scilicet. O quàm pulchra est casta generatio, idest, proles nata ex casto concubitu, scilicet, matrimoniali. Et vituperantur proles natæ ex concubitu non matrimoniali. Vnde dicuntur proles iniquorum, scilicet. Ex iniquis enim, qui nascuntur, omnes filij testes sunt nequitiæ aduersus parentes. Sic inducit Ambro. in quodam sermone. & habetur 32. q. 4. c. Dicat aliquis. Ecce ergo natos ex concubitu, vel ex quolibet coitu præter matrimonialem dicit natos ex iniquitate. Et dicit, testes esse nequitiæ aduersus parentes. Est ergo concubinatus, & quæcunque fornicatio semper mala. Ad primum dicendum, ꝙ ille actus Iudæ nõ probat mendacium esse deterius

Ad primũ dicen.

A fornicatione, quia Iudas non est regula operationũ, cum constet eum in aliquo peccasse. Et in peccantibus videmus, ꝙ interdum quidam homines cauent quædam peccata parua, & cõmittunt quædam grauia: hoc autẽ est, quia sunt inclinati ad illa magna, & non iudicant ea mala. Ad parua autem non sunt inclinati, vel parum inclinati, ideo illa vitant. Et sic interdum vitat quis peccatum veniale, qui nõ cauet à mortali. Et ita fuit de Iuda, qui fortè erat ad fornicationem inclinatus, & non ad mendacium, ideo vitauit mendacium, & nõ fornicationem. Dicendum tamen, quòd hic tam mendacium, quàm fornicatio mortalia erant. Nam promissio mercedis facta fuerat pro concubitu, & tenebatur Iudas dare promis- B sum: quia licet meretrix turpiter lucretur, scilicet, ex turpi actu, tamẽ verè acquirit sibi quod pro mercede datur, & defraudans mercede promissa spoliat proximum iure suo, & sic est peccatũ mortale. Ideo Iudas soluendo ei promissum, benefecit, & vitauit mortale peccatum: licet cognoscendo eam, & promittendo mercedẽ, vt se permitteret cognosci, peccauerit. Ad secundum dicendum, ꝙ licet non puniatur fornicatio pœna mortis in lege veteri, erit peccatum mortale: quia non dicitur mortale, pro quo mors temporalis infligitur, sed pro quo datur mors æterna: quia plurima alia sunt, quæ morte non vindicantur, & sunt mortalia: immo lex non imponit aliquam pœnam nisi pro peccato, quod regulariter C mortale est. Nam peccatum veniale est ita leuis culpa respectu legis humanæ, & etiam veteris, quæ erat quasi humana, eo quòd dabatur hominibus imperfectis, ideo non puniuntur ibi aliqua pœna etiam leui: nisi ea, quæ communiter sunt peccata mortalia. Ad tertium dicendum, quòd peccata spiritualia ex genere suo sunt maiora, quàm peccata carnalia. Et tamen interdũ ea, quæ carnalia sunt, mortalia erũt. & spiritualia erunt venialia: sicut aliquis motus superbiæ est qui erit venialis. Ita etiã potest esse aliquis motus ad libidinem venialis, sicut respectu vxoris. Ipsa tamen fornicatio simplex actualiter nõ potest esse sine peccato: ex genere tamen suo minor est, q̃ superbia, & alia spiritualia. Vnde erunt multi actus D superbiæ valde grauiores, quàm quæcunque fornicatio simplex. Ad quartum dicendum, ꝙ peccatum sicut accipit speciem ab obiecto, & nõ à circunstantia inquantũ est circunstantia, ita & magnitudinem accipit ab obiecto potius, quàm à circunstantia. Et quando accipit aliquam magnitudinẽ à circunstantia, accipit ab illa potius, quæ magis appropinquat ad speciem peccati, scilicet, ad rationẽ obiecti. Agere autẽ ex magno incitatiuo, vel paruo, circunstantia quædam est in fornicatione dans magnitudinẽ, vel paruitatem respectu aliorum peccatorum. Et tamen magis habet differentiã magnitudinis ex obiecto. Et sic gula, & fornicatio magis differunt ex obiecto, quàm ex vehementia appetitus mouentis ad il- E la. Fornicatio autem est circa ea, quæ pertinent ad fœdus humanæ societatis, & habet se per eam homo malè ad alterum, scilicet, ad prolem gignendam, cuius educatio perturbatur per coitum fornicarium: gula autem pertinet ad ea, per quæ corpus fouetur. Maius autem est nocere homini, quã nocere solum corpori: Ideo ex obiecto etiam fornicatio quæcunque est deterior, quã gula: licet per accidens sit gula interdum grauior, quã fornicatio. Et sic licet ex minori tentatione impellatur quis ad peccatum gulæ, erit minus, quàm peccatum fornicationis, ad quod ex maiori incentiuo homo impellitur. Et sic interdum actus gulæ inordinatus erit peccatum veniale, & fornicatio nunquam est nisi mortale.

Ad secundum.

Ad tertiũ.

Ad quartum.

An

An aliquo tempore licuerit habere concubinam.
Quæstio CXCII.

QVAERITVR, an aliquo tempore licuit habere concubinam. Dicunt quidam, ꝙ sic, quia habere vnam vxorem de lege naturæ est, & tamen interdum habuerunt viri simul multas licitè: igitur idem licebit aliquando habere concubinam, vel licuit. Item patet, quia Abraham habuit concubinas: nam Agar concubina eius fuit, & etiā Cetura. Gen. 25. Non tamen vituperatur, quia habuit: ergo licuit sibi habere concubinas. Dauid quoque concubinas multas habuit. 2. Reg. 1. & 1. Paralipo. 3. Et tamen de ijs non accusatur: nec videtur peccasse, quia dicitur 3. Reg. 15. quòd Dauid non declinauit ab omnibus, quæ præceperat dominus cunctis diebus vitæ suæ excepto sermone Vriæ Hethei. Et sic habendo concubinas non peccauit. Item non potest aliqua simul esse vxor, & ancilla secundum legem: quia ex hoc ipso, quòd in vxorem accipitur libera reddebatur. Abraham tamen, & alij habuerunt ancillas ad concubitum, & manebant tunc ancillæ: ergo non erant vxores, sed concubinæ. Patet, quia Agar semper vocatur ancilla: licet cognita fuerit, & conceperit de Abraham, Gen. 16. & 21. Item illa, quæ in matrimonium ducitur, non potest eijci, quia vxor est. Et tamen Abraham eiecit Agar, & filium eius, vt non esset hæres. Gene. 21. ergo non erat Agar vxor Abrahæ, & tamen cognoscebat eam: ergo erat concubina, & sic licebat concubinam habere. Item non solum tunc licuit, sed etiam nunc generaliter videtur licere cuilibet christiano habere concubinam. Sic dicit Isidor. in lib. de distantia noui, & veteris testamenti, & habetur 34. distin. c. Christiano, idest, Christiano homini non dicā multas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantum, aut vxorem: aut loco vxoris, si coniunx deest, cōcubinam. Idem ea. dist. c. Si quis, scilicet. Si quis non habet vxorem, & pro vxore habet concubinam à cōmunione non repellatur: tantum vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ sit coniunctione contentus. Si tamen habere concubinam esset peccatum, manens publicè in concubinatu deberet excommunicari. Iubetur tamen, quòd non priuetur communione, ergo non est peccatum habere concubinam.

Prima ratio. Secunda ratio. Tertia ratio. Quarta ratio.

Dicendum, quòd sicut quidam volunt, ante tempus legis Moysi, fornicatio simplex non erat peccatum. Et hoc tenet Rabbi Moyses probans ex hoc, scilicet, quia Iudas concubuit cum Thamar.

Dicendum falsum esse: quia cōcubinatus, & quęcunque fornicatio est contra legem naturalem, vt ostensum est. supra q. 190. Lex tamen naturalis semper obligauit: ergo semper fuit peccatū habere concubinam, aut quomodocunque fornicari. De Iuda dicendum, ꝙ ipse peccauit cognoscendo Thamar, & peccatum eius plus erat, quā fornicatio simplex, quia erat incestus, eo ꝙ cognoscebat nurum suam. Quia tamen Iudas nesciuit esse nurum: sed putauit esse meretricem, cum sederet in biuio fornicatus est simpliciter, sicut se credidit fornicari. Et non oportet excusari Iudam ab hac fornicatione, de qua, Gene. 38. quia necesse est confiteri eum peccasse in venditione Ioseph, quia ipse fuit auctor venditionis, Gene. 37. Etiam de crimine pessimo accusauit eum, & cæteros fratres suos Ioseph. eo. c. Non oportet ergo excusare à leuibus eos, qui peccabant in grauissimis. Est igitur tenendum, ꝙ sicut nunc concubinatus, & fornicatio quæcūque peccatum est: ita semper fuit: cum sit contra legem naturæ, vt dictum est. Licet aliquando apud antiquos: maximè inter gentiles propter consuetudinem ad istud vitiū, & quia lex istud non prohibebat, reputabatur quasi nō esset vitium, & ita habebatur tanquam licitum habere concubinam, sicut habere vxorem. Nunc autem manifestatum est per legem Christi omnem fornicationem esse peccatum, & generaliter esse fugiendam. Ideo nunc non potest ab aliquo haberi tanquam licita: Quicunque ergo habuit aliquando concubinā, peccauit, quia faciebat contra præcepta decalogi, scilicet: non mechaberis, quod est indispensabile.

Determinatio auctoris.

F

Ad primum dicendum, ꝙ habere duas, vel plures vxores fuit aliquando licitum, quia non videtur esse contra naturam: de quo dicetur infra 19. Habere autem concubinam est semper contra legem naturæ, quia secundum se ille concubitus semper impedit, vel turbat educationem prolis, vt ostensum est supra q. 190. & 191. Ideo habere concubinam nunquam fuit licitum. Ad secundum dicendum, quòd Abraham non habuit aliquam concubinā, sed vxores multas, quia simul habebat Saram, & Agar, & post istas habuit Cethuram. Gen. 25. Et quando dicitur, quòd erant istæ cōcubinæ: dicendum quòd non erant: sed veræ vxores: scriptura tamen vocat eas interdum concubinas, quia non erant assumptæ secundum ritum vxorum. Eo quòd vxor ad hoc, ꝙ legitimè duceretur debebant intercidere pacta dotalia, & legalia instrumenta: aliàs etiam si mulier esset vnica, & acciperetur affectu coniugali, concubina, & non vxor vocaretur: sic dicitur 34. dist. c. concubina, scilicet. Concubina intelligitur ea, quæ cessantibus legalibus instrumētis, vnica est, & coniugali affectu accipitur. Hanc coniugem facit affectus: concubinam tamen lex nominat. Quia tamen ad matrimonium verum nihil requiritur nisi consensus mutuus inter personas non prohibitas de iure contrahere, etiam si nihil aliud interueniat: nec fit ibi dos, vel donatio propter nuptias, nec dotalia instrumenta, verum matrimonium erit, & non debet dici concubina, quæ sic accipitur. Lex tamē voluit illam sic vocare. Quia quandocunque non apparent ista secundum leges humanas, si personæ ipsæ sint inæquales non præsumitur matrimonium, sed concubinatus. Vt patet. c. de nup. l. imperialis. Secus autē quando personæ sunt pares: quia etiam si ista non appareant: lex præsumit esse matrimoniū. ff. de ritu nup. l. In libere. Quando tamen constat omnino, ꝙ ista non interuenerunt: etiam si constet coniugali affectu mulierem ductam, non vocat eam lex vxorem, sed concubinam. 34. dist. c. concubina, scilicet. Hanc coniugem facit affectus: concubinam tamen lex nominat. Modo autē non vtimur tali nomine, sed coniugem vocamus vbicunque verum matrimonium intercidit: licet apud antiquos in ecclesia, & apud viros sanctos erat istud nomen, vt patet ex gestis concilij Rotelani. 34. dist. c. Si quis, & idem Isidor. lib. de distantia noui, & veteris testamenti, & habetur ead. dist. c. christiano homini. Nunc autem tam nos vulgariter, quā ipsa iura canonica vocamus matrimonium vbicunque legitimus consensus est. Et tamen quantum ad præsumptionem ecclesia semper præsumit fornicationem nisi cōstiterit de matrimonio, quando non apparent legales solemnitates, vt patet 30. q. 5. c. aliter. Ad talem autem concubinam, qualem lex vocat accedere, peccatum nō est, quia vxor vera est. Sic autem erat in illis, quæ vocantur concubinæ sanctorum patrum, quia erant veræ coniuges, & vocantur concubinæ propter causam dictam. Et ad ostendendum hoc scriptura aliquando vocat eas concubinas, & aliquando vxores: patet de Agar, de qua Gen. 16. dicitur: tulit Agar Aegyptiam, & dedit eam

Ad primū argum. G Ad secundum argu. Concubina, & vxor qualiter accipiuntur. H I K

Quomodo Abraham, Iacob: & Dauid habuerūt concubinas.

eam viro ſuo vxorem. De Cetura patet Gen. 25.ſci-
licet: Abraham verò aliam duxit vxorē nomine Ce
turā. Et iſtę duæ vocantur poſtea concubinę eo.cap.
ſcilicet: dedit Abraham cuncta, quę poſſederat Iſaac:
filijs autem concubinarum largitus eſt munera. Et
vocat filios concubinarū filios Agar, & Ceturæ. Ibi
enim vocauit eas ſcriptura concubinas ex eo, ꝙ filij
earum non ſequebantur ęquale ius in hęreditate pa
terna, ſicut Iſaac, q̄ erat filius Sarę. In quo innuitur,
quòd Agar, & Cetura quātum ad leges humanas nō
erant ita vxores propriè: ſicut Sara: quia filij earum
non ſuccedebant, ſicut Iſaac filius Saræ: ſed ſolū mu
nera acceperunt: eo quòd Sara erat vxor accepta ſe
cundum ſolennitates legis humanæ, ſcilicet cum le
galibus ſolennitatibus, & pactis dotalibus. Et ob hoc
Sara nunquam vocatur concubina Abrahę, ſed ſem
per vxor. Agar autem, & Cetura indotatę, & ſine
ſolennitatibus datæ fuerant. Ideo licet eſſent vxores
ex affectu coniugali, vocantur tamen interdum cō
cubinæ. Ideo vbi de ipſa coniūctione corporali agi-
tur, quæ nō poteſt excuſari niſi per matrimonium,
vocantur vxores. Et hoc eſt à principio, quando ac-
cipiuntur, vt ſi quis legeret Agar, & Ceturam conce
piſſe de Abraham, & non legeret eas vxores: non pu
taret Abraham fornicatum. Poſtea verò cum de iu
re ſuccedendi ageretur: quod ius per leges humanas
limitatur, & datur, vocantur illę concubinę, quarū
filijs ex iure cōpetit ſucceſſio. Quia ſicut in eis non
interciderunt ſolēnitates viris, per quas vocatur ali-
qua vxor, ita proles ex eis natę non habent ius ſuc-
cedendi, quod ex humana lege natis ex vero matri-
monio ſecundum legis cęremonias conceditur.

Et ſic non oportet excuſare Abraham de concu-
binis: quia non fuerunt concubinę, ſed vxores: acci-
piendo, vt nos accipimus concubinam. Idem dicen
dum de Iacob, qui dicitur habuiſſe concubinā Gen.
25.ſcilicet: abijt Ruben, & dormiuit cum Bala cōcu-
bina patris ſui, ſcilicet, Iacob. Iſta.n.verè fuit vxor, q̄a
Gen.30.dicitur dedit Rachel illi Balā in coniugium,
id eſt, in coniugem, & tamen ſcriptura vocauit eam
coniugem, & concubinam. Coniugem quidem à
principio, vt non putaretur fuiſſe fornicatio: poſtea
autem Gen.35.vocatur concubina ad excuſandum,
vel minuendum infamiam. Nam infamia erat Ia-
cob, ꝙ filius ſuus cognoſceret vxorem eius, & tamē
minor infamia erat, ſi eſſet illa vxor minus princi-
palis, quàm ſi eſſet præcipua, ſcilicet, ducta ſecundū
ſolennitatem legis. Ideo ibi, vbi de fornicatione Ba-
lę cum Ruben agitur, vocauit illam ſcriptura cōcu-
binam. Et iſte modus loquendi de vxore, & de con-
cubina eſt in ſacra ſcrip. multum frequētatus. Sic.n.
iudicum 19. dicitur, ꝙ Leuita accepit vxorē de Be-
thlehem Iuda, & eadem vocatur ibi ſępè vxor, & ſę-
pè concubina.ſ.quia non erat accepta ſecundum le-
gales ſolennitates. Et iſtud in Iacob fuit quantū ad
Balam, & Zelpham, quia erant ancillę vxorum ſua-
rum, & non accepit eas, niſi ad preces vxorū. Gen.
30. Ideo accepit eas indotatas, & ſine aliqua legali ſo
lennitate. Vnde vocantur concubinę.ſ. ſine ſolenni
tate ductę: licet eſſent verę coniuges ex affectu, &
ita eas ſcriptura nominat. Nos quoque illas non cō-
cubinas, ſed vxores dicimus: ſic dicit Ambro. lib. de
Patriarchis. Obijciuntur Iacob quatuor vxores, q̄d
quando mos erat, crimen non erat, & habetur 32.q.
4.c.obijciuntur. Sed obijcietur, quòd filij iſtarū dua-
rum vxorum Iacob, quæ non erant legaliter ductę
ſucceſſerunt in bonis paternis ęqualiter, quia factæ
sūt eis ſortes terrę cuilibet tribui vna ſors, Ioſue 18.
& 19. & tamen filij vxorum nō ductarum legaliter
non ſuccedunt, ſicut dictum eſt de filijs Agar, & Ce-

A turę. Dicendum, quòd iſtud eſt verum ſecundū le-
ges humanas: ſecus autem ſecundum Dei volunta-
tem. Succeſſio tamen iſta, & diuiſio ſortium fuit ſe-
cundum Dei diſpoſitionem, quia ipſe iuſſit quibus
terra diuideretur, & qualiter, & per quos, Nu. 26. &
34. & Ioſue 14. De hoc Aug. ſuper Ioan. & habetur
32.q.4. Recurrat animus: dicit factum eſſe ad mini-
ſterium, vt ſignetur Chriſtum habere bonos filios, &
ſucceſſores, aliquando natos de libera.i.iſtructos, &
baptizatos per bonos: aliquando per ancillam.i.per
hereticos, cum dicitur: Non illis obfuerunt natales
ancillarum, ſed pręualuit ſemen paternū. Sic qui-
cunque per malos baptizantur tanquā de ancillis vi-
dentur nati. Sed quia tamen ex ſemine verbi Dei na
B ſcuntur, quod ſignatur in Iacob, ſimul hæreditatem
cum filijs poſſidebunt. Aliter poteſt dici, ꝙ illud eſt
verum de ſucceſſione in bonis paternis, quæ ſunt ꝓ-
priè paterna. Secus autem eſt hic: quia terra, quæ di-
uiſa eſt filijs Iacob, non erat ipſius, quia non acquiſi-
uit eam: nec tempore ſuo acquiſita eſt, ſed Deus illā
dedit eis. Vnde magis recipiebant eam à Deo, quàm
ſuccederent patri ſuo in iure eius. Ideo debebat iſta
diuiſio fieri, non ſicut in bonis, in quibus filij ſucce-
dunt patri, ſed ſicut diſponeret ille, qui terram eis da
bat, & ille fecit eam diuidi ęqualiter inter eos, nō cō
ſiderata diſparitate natalium. Nume. 26. De filijs
Abrahę ſecus erat, quia ſuccedebant in bonis eius,
quæ ipſe poſſederat, & acquiſierat. Ideo Iſaac, qui ſo
C lus erat natus de matrimonio legaliter cōtracto, ſuc
ceſſit in omnibus: alijs autem filijs dedit Abraham
munera. Gen. 25. Ad hoc etiam adiuuabat diuina
diſpoſitio: quia ſicut Sara dixerat: eijce ancillam, &
filium eius: non.n.erit hęres filius ancillę cum filio
meo Iſaac: ita Deus cōfirmauit iubens eijci ancillā,
& filium, dicens: In Iſaac vocabitur tibi ſemen. Et q̄a
progenies Abrahę erat tota nominād̄a per Iſaac, iu-
ſtum erat, ꝙ Iſaac ſuccederet, & non alij. Etiam ſi nō
haberet aliud ius ſuccedendi niſi iſtam diuinam di-
ſpoſitionem. Quia etiam ſi fuiſſet Iſaac filius ancillę,
& Iſmahel filius liberę, ex Dei diſpoſitione potuiſ-
ſet priuari ſucceſſione Iſmahel, & ſuccedere Iſaac.
Nam ſic factum eſt in filijs Iacob, quia Leui erat fi-
D lius Lię. Gen.29. quæ erat vxor principaliter, & lega
liter ducta eod.c. & priuatus eſt ſucceſſione, quia Le-
uitæ nullam habuerūt poſſeſſionem inter Iſraelitas.
Num.18. & Deut.14. Filij autem ancillarum, ſ. Ba-
lę, & Zelphę, quæ non erant vxores legaliter ductę,
habuerunt hæreditatem, quia datę fuerunt eis ſor-
tes, & hoc, quia diuina diſpoſitione factum eſt.

Ad illud quod obijcit de Dauid, dicendum, quòd
non habuit concubinas propriè dictas, ſicut nos ac-
cipimus, ſed habuit vxores: illę tamen vocantur cō
cubinę: quia non erant legaliter ductę: ita vt eſſent
reginę, ſed erant minoris ſtatus, affectu tantum con
iugali accipiebantur. Quod patet: quia 2.Reg. 20.di-
D citur de decem concubinis Dauid, quas cognouerat
Abſalom, quòd fecit eas manere Dauid in viduita-
te. Et tamen non dicerentur viduę, ſi maritum habe
rent, quia vidua dicitur, cuius maritus mortuus eſt
poſt copulam carnalem, vt ait Hiero. ad Sabiolā, &
habet̄ 34. diſt. c. vidua.ſ. Vidua eſt, cuius maritus mor
tuus eſt, & ea. diſ. c. Vidua verò intelligenda eſt, quæ
interueniēte morte, à viro ſuo diuiſa eſt, ſi autē con
cubina relinquatur non dicitur manere vidua.

Ergo iſtę concubiuę Dauid non erant propriè cō
cubinæ, ſed vxores: licet concubinę vocentnr pro-
pter cauſam dictam: ideo non oportet excuſari Da-
uid de eis. An vero poſſet dici factum per diſpenſa-
tionem, ita ꝙ eſſent verè concubinę. Aliqui volunt,
ſed non eſt oīno firmum: de quo dictum eſt. 2. Re.5.

Ad

Ad tertium dicendum, quòd ancilla, si accipiatur in vxorem efficitur libera, cum à Domino suo accipitur. Et tamen ancillæ assumptæ ab Abraham, & Iacob in vxores non efficiebantur liberę: eo ꝙ apud antiquos erant duo modi habendi vxorem, scilicet, legaliter, & sine cęremonijs legis. Isto secundo modo poterat ancilla accipi à Domino in vxorem, & quòd maneret ancilla: ita erat de Agar: licet si vellemus dicere, ꝙ per hoc liberę efficiebãtur, posset aliqualiter tolerari, & tamen verum est, ꝙ non efficiebantur liberę. Nam postquam Agar accepta fuerat ab Abraham in vxorem, & conceperat, & conquęreretur Sara dicens: dedi ancillam meam in sinu tuo, quæ videns, quòd conceperit despectui me habet, dixit Abraham: ecce ancilla tua in manu tua est: vtere ea, vt libet. Gen. 16. Et etiam angelus Domini vocauit eam tunc ancillam, quando apparuit ei, dicens: Agar ancilla Sarai vnde venis? Et etiam ipsa se ancillã confessa est post matrimonium dicens: à facie Sarai Dominæ meæ ego fugio. eo. cap.

Dicendum tamen, quòd cum ancilla poterat esse matrimoniũ. Nam duplex actus est in matrimonio. Vnus est copula carnalis ad generationem ordinata manens ad semper, vel longo tempore, alius est quædam societas vitæ secundum quam vir, & vxor conferunt simul ad educationem prolis.

Primum potest esse inter ancillam, & Dominum quamdiu ancilla est: secundus non potest esse: quia societas dicit quadam ęqualitatem: quæ non est inter Dominum, & ancillam. Quia tamen actus præcipuus matrimonij potest esse inter Dominum, & ancillam, poterit inter eos esse matrimonium. Et ita fuit inter Abraham, & Agar. Aliàs non licet alicui ancillam cognoscere, etiam intentione habendi filios, si eam in vxorem non accipit: vt ait Ambro. in quodam sermone, & habetur 32. q. 4. cap. dicat aliquis. Et assignat causam peccati Ambro. s. quia poterat accipi ancilla in vxorem, & nascerentur inde filij, sicut si esset concubina dicens. Mulier tua si talibus moribus prædita est, vt mereatur consortiũ, mereatur, & nomen vxoris, præsta cõcubinæ tuæ libertatem, & nomen vxoris: ne tu adulter potius sis, quàm maritus.

Ad quartum dicendũ, quòd Agar, quæ erat vxor Abrahæ, non poterat eijci, ex eo, quòd erat vxor, qa licebat ei petere debitum semper, quãdiu maneret vxor. Dispensatione tamen Dei factum est. Nã ipse iussit eijci illam: quia aliàs nolebat eijcere illã Abraham, etiam conquerente Sara, quousque Deus dixit: Non tibi durũ videatur super puero, & ancilla tua: Omnia, quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius. Aliter potest dici, quòd poterat Abraham eijcere Agar, etiam si esset libera, & hoc per libellum repudij: cuius vsus erat apud gentes, vt ostendetur infra 19. Et tamen non eiecit eam, nisi propter mandatum Dei. Et hoc erat ad significandum mysterium, quod Apostolus ad Gal. 4. explicat: quia etiam filius ille hęres non fuit: ad Ro 9. Aliquando tamen filij ancillarũ retinentur, sicut filij Iacob ex ancillis, & liberis nati ęquales fuerant, vt supra dictum est. Et hoc, quia dicit Aug. super Io. & habetur 32. q 4. ca. Recurrat animus, ꝙ Christo nascuntur filij in baptismo, & hæredes tam per bonos ministros, quos liberę significant, quàm per malos, qui per ancillas significantur. Ista enim sunt mysteria allegorica. Et tamen causa literalis fuit mandatum Dei, siue fuerit datum, propter aliquod mysterium futurorum, siue non.

Ad quintum dicendum, ꝙ nulli licet habere concubinam, cùm omnis fornicatio sit vetita: accipitur tamen concubina in allegato cap. si quis, & c. Chri-

F stiano pro muliere non solenniter ducta, cum qua tamẽ mutuus consensus interuenit, vt dicit ibi Glo. & patet ea. dis. c. concubina. s. Coniugali affectu habetur, & hanc coniugem facit affectus, concubinã verò lex nominat, vt supra expositum est. Aliter aũt habere concubinam, cũ qua non sit consensus coniugalis, nulli licet, vt ait Ambro. lib. de Patriarchis. Quidquid in eam, quæ non sit legitima vxor cõmissum fuerit, adulterij damnatur crimine. Nulli licet scire mulierem. præter vxorem. i. cognoscere aliquã mulierem, præter vxorem. Et habetur 32. q. 4. c. nemo sibi. Vnde dicit Ambro. lib. eo. ꝙ si qs licitè vult accedere ad cõcubinam, accipiat eam in vxorem. s. pręsta concubinę tuæ nomen vxoris 32. q. 4. Dicat
G aliquis. Accipiendo ergo concubinam, vt nos accipimus: nulli homini licet habere concubinam: etiã si leges humanæ istud vitium non puniant: quia punit illud lex diuina. Vnde dicit Ambro. ibidem: Nemo sibi blandiatur de legibus hominum: non licet viro, quod mulieri non licet: eadẽ à viro, quę ab vxore debetur castimonia. i. Tantam castitatem tenetur seruare vir, sicut vxor. Et licet lex humana non puniat fornicationem, nemo debet sibi de illa blandiri, idest putare ex hoc se apud Deum excusabilem, fauẽdo sibijpsi, quia non excusabitur. De his S. Tho. 4. Senten. dist. 33. q. 1. art. 4. sub art. 3.

An fornicatio facta cum meretrice sit peccatum.
H *Quæstio CXCIII.*

QVAERITVR circa secundum modum fornicationis simplicis, quæ fit cum meretrice, an sit semper peccatum. Aliqui dicunt, quòd non: qa Iudas, qui fuit vnus de duodecim Patriarchis putãs Thamar esse meretricem, cognouit illam. Gen. 38. ergo non est. Item lex humana catholicorum principum permittit meretrices, & tamen si malum esset non permitteret: sicut non permittit furta, nec adulteria: ergo fornicatio, quæ cũ meretrice est, peccatum non est. Confirmatur hoc, quia B. Petrus dixit: sufficit tempus præteritum ad voluntatem gẽtium consummandã, qui ambulauerunt in Luxu-
I rijs suis: prima Pe. 4. Et sic licet secundũ Gentiles videretur Luxuria aliqua esse licita: nunc iam non est licita: nec debet putare aliquis sibi licere. Et sic legislatores Catholici non debent permittere Luxuriam, quando fuerit mala, sicut permittebant legislatores Gentiles. Et tamẽ Christiani legislatores permittunt meretrices: ergo non est illicita fornicatio cum eis. Item omne peccatum mortale excludit à regno Dei, siue vita ęterna: & tamen meretricatus non excludit, quia infra 21. dixit Christus meretrices: & publicani præcedent vos in regnum Dei, ergo meretricium non est illicitum. Item patet, quia Deu. 23. dicit Glo. quòd prohibetur accessus ad illas, quarum venialis est turpitudo: ergo non est pecca-
K tum mortale, sed veniale cum meretrice.

Primũ argumentũ. Secundum argu. Tertiũ argumenti. Quartum argu.

Dicendum, ꝙ cognoscere meretricem fornicatio est. Omnis autem fornicatio peccatum mortale est. Vnde scriptura sæpè vetat hoc. Sic dicitur Deu. 23. Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel. Non tamen prohiberetur ibi, nisi esset peccatum mortale, cum etiam aliqua, quæ aliàs essent peccata mortalia permittantur in lege, vt dare ad vsuram, & vindictam expetere: hoc etiam detestatur lex noui testamenti. 1. Cor. 6. Nescitis quoniã corpora vestra membra sunt Christi: Tollens ergo membra Christi facies membra meretricis? Absit. Non tamen diceret. absit, nisi esset aliquid detestabile: ergo meretricem tangere peccatum est.

Item

Item patet,quia extra de desponsa.c.Inter opera:
dicitur esse opus pietatis reuocare errantem ab erro
re. Et ob hoc esse meritum ei, qui meretricē accepe
rit in vxorem,vt liberetur ab errore: ergo peccatū
est in statu illo manere. Item non prohiberentur su
scipi oblationes à meretrice,si illa esset in bono sta-
tu.Et tamen prohibentur Deut.23.non offeres mer
cedem prostibuli in domum Dei tui, quoniā abho-
minatio est: ergo peccatum est. Quia Deus nihil ab-
hominatur,nisi peccatū: quia omnia alia ab eo crea
ta sunt. Item August.dicit in quæstionibus Deut.&
habetur 32.q.4 c.meretrices. Meretrices esse, & ad
meretrices accedere prohibet Dominus.Et ibidem
dicit, ꝙ omnis illicitus concubitus,& membrorum
illorum non legitimus vsus prohibitus debet intelli
gi. Ideo accedere ad meretricem non solum est pec
catum,sed est magnum, vt dicit Hiero. & habetur.
32.q.4.c. In eo fornicator. s. Fornicator est maioris
criminis,quia tollit membrum Christi, & facit mē-
bra meretricis. Est ergo meretricium peccatum, si-
cut & cęteri modi simplicis fornicationis. Aliqui di
cunt, ꝙ meretricium erat peccatum secundum le-
gem Moysi,& non concubinatus,nec fornicatio ali
qua simplex,quia Deut.33.prohibetur. Dicendum
quòd omnis cōcubitus præter matrimonialē erat
peccatum, etiam in veteri testamento: nam ibi erat
præceptum: Non męchaberis. Exo.20. Per quod di
cit August. prohibitum esse omnem vsum illegiti-
mum membrorum Gentilium, & omnem concu-
bitum illicitum in lib. de quæstionibus Deut. & ha-
betur 32.q.4.cap.Meretrices.Et tamen illa pręcepta
decalogi erāt data Iudęis: ergo tenebātur Iudæi ab-
stinere ab omni fornicatione. Quod autem dicitur
meretricium expressius prohibitum,quàm alij mo-
di simplicis fornicationis,quanquam aliqui non in-
telligunt de meretrice, sed de contractu matrimo-
nij cōtra legem,vt ꝙ aliqua Iudæa acciperet aliquē
Gentilem in virū,vel aliquis Iudæus acciperet mu-
lierem Gentilem manentem in Gētilitate. Et ita ac
cipit litera Chaldaica, & vocat meretricem Iudęā,
quæ contrahebat cum Gentili, & scortatorem vo-
cat Iudęū accipientem vxorem manentem in Gen
tilitate: quia talis contractus non est licitus, sed est
fornicatio. Alij exponunt de coitu sodomitico, &
vocant meretricem eā,quę se exponit ad illam pas-
sionem,& scortatorem vocant eum,qui agit sodo-
miticè. Vel,vt volunt alij,scortator est, qui exponit
aliquos publicè passuros talem libidinē.& ista erant
vitia grauissima.Sed istud non conuenit,quia ibi nō
erit meretrix de filiabus Israel.nec scortator de filijs
Israel. Deut.23.ergo necesse est intelligi de fœmina.
Dicendum ergo, quòd intelligitur de meretricio:
quia Deus vetuit meretrices esse inter Israelitas de
progenie ipsorum: non quidem principaliter in-
quantum erat peccatum fornicationis, sed inquan-
tum erat quædam indignitas, vel turpitudo popu-
li. Nam Deus posuit ibi multa, quæ pertinebāt ad
populi excellentiam, & puritatem vetans matrimo
nia cum quibusdam gentibus: etiam cum illis, qui
erant ignobiles omnino,cum dicitur: Nō ingredie-
tur manzer Ecclesiam Domini vsque ad decimam
generationem.i.nō accipiet vxorē de filiabus Israel,
qui Israelitæ vocantur Ecclesia Domini.i.multitu-
do aggregata pertinens specialiter ad Deum. Ita ēt
dicitur de eunucho, & de illo,qui habet amputatos,
vel attritos testiculos.c. cap. Sed manifestum est, ꝙ
ista non pertinent nisi ad quandam puritatē, & ex-
cellentiā populi secundum carnem: quia ista Deus
voluit multū custodire inter Iudæos. Vnde de sum-
mo sacerdote dixit, ꝙ virginem duceret vxorem:

An essent meretrices in veteri test.

A non viduam nec repudiatam,sed puellam.Et sequi-
tur: non cōmisceat stirpem generis sui vulgo gentis
suę.Leui.21. Istud tamen non pertinet nisi ad carna
lem nobilitatem. Et quia esse meretrices est magna
turpitudo, cum se omnibus venales exponāt, ad no
bilitatem illius gentis, secundum carnem pertine-
bant,quòd non essent meretrices de genere ipsorū.
Ideo Deus nō vetuit absolutè meretrices, sed dixit,
quòd non essent meretrices de filiabus Israel, idest,
nulla Iudæa de genere esset publica meretrix.

De conuersis autem ad Iudaismum de Gentilita
te nō vetabatur ibi eē meretrices, licet in hoc Deus
non approbaret meretricium tanquam esset licitū,
sed non prohibebant illud quantum ad conuersos
B de Gentilitate: quia in illis Deus non attēdebat no-
bilitatem generis secundum carnē, sicut in Iudæis
ex genere. Et sic meretricium non erat ibi vetitum
tanquam peccatum, sed tanquam ignobilitas, licet
in quantum peccatum erat vetitum per legē deca-
logi.s.Non męchaberis, per quā omnis illicitus coi-
tus prohibetur. Non est autem intelligendū, quòd
Deus vellet Iudęis simpliciter ꝓhibere meretriciū,
quia tunc sequerentur multa scandala in matrimo
nijs.& suspectiones,sicut dicit August. Tolle mere-
trices de ciuitate,& omnia libidinibus conturbabis.
Iudæi tamen erant minus perfecti, quā nunc Chri-
stiani,cum multa eis permitterētur, quæ nūc lex hu
mana non permittit: ergo non est intelligendū sim
C pliciter vetitum fuisse meretricium,sed modo præ-
dicto. Et erat quasi suasio quædam ad excellentiam
populi conseruandam secundum carnem.Non ap-
posuit autem Deus pœnam aliquam in hac lege lō
aliquę meretrices erant in Israel: licet esset vetitū,
& Deus præsupponebat,ꝙ aliquę futurę erant. Nā
Leui.21.dicitur de sacerdotibus minoribus.Scortū,
& vile prostibulum non ducet vxorem, nec eā,quæ
repudiata est à marito.Etiam dicitur de summo sa-
cerdote. Virginem ducet vxorem: viduam & repu
diatam,& sordidam,atque meretricem nō accipiet.
Ergo præsupponit Deus, ꝙ meretrices futuræ erāt
in populo:quia aliàs frustra diceret, quòd non acci-
perentur in vxores, ergo non erat vetitum meretri
D cium simpliciter, sed solum quantum ad filias Israe
litarum. Secus de filiabus conuersorum Etiam in il
lis,quibus erat prohibitum non apponebatur pœ-
na: ideo contingeret interdum fieri transgressionē
legis. Iudęi autem non prohibebantur accedere ad
meretrices, licet filiæ eorum prohibebantur eē me-
retrices. Ratio est, quia istud fiebat propter populi
nobilitatem secundum carnem. Esse autem mere-
tricem est magna turpitudo, & ignoblitas, cogno-
scere autem illam non est ignoblitas secundū existi-
mationem hominum,licet malū sit. Et quia Deus
solum intendebat ibi deducere Israelitas ad tenen-
dum istam nobilitatem carnis,vetuit meretrices de
genere ipsorum,& non vetuit eis accedere ad mere
E trices. Vnde non dixit ibi, ꝙ nemo accederet ad me
retricem, sed ꝙ non esset aliquis scortator de filijs
Israel. Dicitur scortator, qui scortum.i. meretricē
custodit,& defendit,& ab ea mercedem accipit.Nā
istud dicit magnam turpitudinem. Ideo vetitū erat
Israelitis, sed non conuersis de Gentilitate ad Iu-
daismum:cum lex dicat non erit scortator de filijs
Israel: ergo ista lex nullum alium obligat. Acceden
ti tamen ad meretricem,siue Israelitæ, siue conuer-
so de Gentilitate pœna nō imponebatur. Patent ēt
prædicta: quia Leui.19.dicitur: Ne prostituas filiam
tuam,& contaminetur terra, & impleatur piaculo,
idest,iniquitate,vel immunditia. Et loquitur ad so-
los Israelitas. Sed obijcietur, ꝙ Phinees occidit Zā-
bri

bri Iudæum coeuntem cum ſcorto Madianitide, & Deus laudauit eum, quia illum occiderat. Et ibi hoc ciſi fuerunt vſque ad viginti quatuor millia illorũ, qui acceſſerant ad meretrices. Num. 25. Dicendũ, quòd illi non fuerunt occiſi ſolum, quia cognouerunt meretrices, ſed principaliter, quia coluerunt Idola: nam meretrices ad nihil aliud venerãt, niſi vt ſeducerent Iſraelitas pſuadendo eis ſacrificare. Nu. 25. ſ. fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua. Et illi comederũt, & adorauerunt Deos earum: & propter adorationẽ Deus valde iraſcebatur. Alia cauſa erat, quia iſtę mulieres erant Gentiles manebant adhuc in Gentilitate, & non licebat alicui Iudæo accipere ad cognoſcendum aliquam talem, ſed oportebat, ꝙ prius cõuerterentur ad Iudaiſmum. Vnde quando in bello capiebantur aliquę mulieres Gentiles à Iudæis: non licebat eis cognoſcere aliquã illarum. Sed ſi concupiſcerent aliquam propter pulchritudinẽ, debebãt tenere eam duobus menſibus, & factis quibuſdam cęremonijs, erat tunc licitũ illam cognoſcere. Deu. 21. Ideo fuit hic plus, quã meretricium, ꝑ quod occiſi fuerunt iſti Iudæi. Si autem fuiſſet ſimplex meretricium non licuiſſet Phinees occidere Zãbri, nec ſcortum Madianitidem. Ex prædictis apparet, ꝙ ad meretricem accedere peccatũ mortale eſt, & ſemper fuit: quia eſt contra legem naturæ, cum ſit fornicatio ſimplex. Ideo etiam ipſis Iudæis fuit ſemper illicita. Non tamen vetabatur per illud, quod habetur Deu. 23. ſed per præceptum decalogi. ſ. Nõ mæchaberis. Conſiderandum, ꝙ licet meretrix accipiatur pro illa, quæ ſe exponit ad fornicandum ꝓ mercede, & etiam ꝙ publicè ſe exponit, vt dicit Aug. & habetur 32. q. 4. c. Meretrices. ſ. Ad meretrices accedere prohibet Dominus, quarum publicè venalis eſt turpitudo, & Hie. ad Fabiolã dicit. Meretrix eſt, quæ multorum libidini patet, & habetur 34. diſ. ca. Vidua. Tamẽ meretrix interdum accipitur ꝓ quacunque muliere, quæ etiam occultè plures, quàm vnum ad coitum recipit, ſiue mercedẽ inde petat, ſiue non. Nam ẽt mulieres, quæ nihil recipiunt, ſed potius aliquid dant amatoribus, meretrices vocantur, ſicut dicitur in vita beatę Luciæ. ſ. Patrimoniũ tuum cum corruptoribus expediſti, & nunc quaſi meretrix loqueris. Iſto modo accipimus meretricẽ, quando diſtinguimus ſimplicem fornicationem in tres partes. ſ. in vſu meretricium, & viduarum, & cõcubinarum. Sic dicitur 36. q. 1. c. Lex. ſ. Spetialiter intelligitur fornicatio in vſu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Quocunque tamẽ modo accipiatur pertinet ad fornicationem ſimplicem, & prohibetur, & eſt peccatum mortale ſemper.

Ad primũ argu. Ad primum dicendum, ꝙ non arguitur ſufficienter, eo ꝙ præſupponitur Iudam non peccaſſe, & tamen peccauit in hoc meretricio, & etiã in alijs grauioribus. ſ. in crimine peſſimo, de quo Ioſeph accuſauit omnes fratres ſuos. Gen. 37. & in venditione ipſius Ioſeph e. cap. Ad ſecundum dicendum, quòd licet lex humana non prohibeat fornicationem, nõ ſequitur, ꝙ non ſit illicita. Etiã non ſequitur ex hoc quòd eam approbent, ſed dicitur eam permittere, quia non prohibet. Nam non expedit, quòd prohibeat: immo peccatum eſſet legiſlatori catholico ꝑ legem prohibere meretrices, & punire accedentes ad eas, vt oſtenſum eſt ſupra q. 111. Non tamen dicitur propriè permittere meretricium: quia non permittit expreſſè, ſed ſub diſſimulatione nihil de illo dicendo. Si autem expreſſè permitteret, legem faciẽdo de eo, eſſet aliquo modo magis approbare.

Ad Secundũ argu.

Aliter dicendum, quòd permittit, i. non punit: qa

F non poſſet punire, quin turbaret totam rem publicam omnia libidinibus confundendo, vt dicit Auguſ. Et tamẽ ad legiſlatorẽ quantũcunque ſit catholicus, pertinet conſeruare pacem rei publicę, & bonum ſtatum eius. Ideo non debet aliquid facere, per quod deſtruatur. Quod eſſet ſi meretrices prohiberet, & puniret. Non tamen ex hoc ſumitur, ꝙ non ſit peccatum, quia non permittitur impunitum, niſi ex neceſſitate, vt dictum eſt. Ideo Deus, per cuius legem omnia mala prohibentur, puniet hoc. Sic dicit Augu. lib. de libe. arbi. Lex iſta, quæ regendis ciuitatibus poſita eſt, multa impunita relinquit: quæ Dei iuditio puniuntur. Et propter hoc dicebat Ambro. li. de Patriarchis, & habetur 32. q. 4. c. nemo, ſcilicet,

G Nemo ſibi blandiatur de legibus hominũ. i. licet leges hominum non puniant ſimplicem fornicationem, non putet aliquis, ꝙ impunitus erit apud Deũ. Nec de hoc blandiatur ſibi. i. faueat in peccatis: putans ſe per leges hominum excuſari. Cum autẽ dixit Petrus: ſufficit tempus præteritum ad voluntatẽ gentium conſummandã, qui ambulauerunt in Luxurijs ſuis: non innuitur ex hoc, quòd omnino Luxuria ſit prohibenda à legislatoribus catholicis, ſed eſt differentia: quia apud Gentiles nõ prohibebatur fornicatio ſimplex, nec putabatur communiter eſſe peccatum: licet recta ratio naturalis poſſet conuincere eſſe peccatum. Apud catholicos autem legiſlatores licet non prohibeatur, tamen ſcitur eſſe

H peccatum, & non prohibetur, ne omnia libidinibus conturbentur. Aliter poteſt dici, ꝙ B Petrus explicabat præcepta legis Chriſti, ſecundum quã omnis fornicatio eſt vetita. Et quantum ad hoc dixit, ꝙ nõ erat iam ambulandum in luxurijs gentiũ, ſ. ꝙ nulla luxuria erat licita, licet Gentiles putarent aliquã licitam. ſ. ſimplicem fornicationem.

Ad tertium dicendum, ꝙ coitus meretricius excludit à regno Dei, quia coire cũ ea eſt fornicari. Et tamen fornicatores, & adulteri iudicantur à Deo. i. condemnantur, ad Hebr. 6. & ad Gala. 5. dicitur Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, & immunditia &c. Et poſtea dicitur: Qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt. De meretricibus autẽ

Ad tertiũ argu.

I Chriſtus dixit, ꝙ præcedebant Phariſęos in regnum Dei. Non quidem manentes in meretricio, ſed quia pœnitentiam egerunt. Et ſic habent regnũ Dei, patet. Matth. 21. ſ. Venit ad vos Ioan. in via iuſtitiæ, & non credidiſtis ei. Publicani autẽ, & meretrices crediderunt ei, vos autem videntes, nec pœnitentiam habuiſtis, vt crederetis ei: ideo dicit ibi. Amen dico vobis, publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei. i. prius ibunt, quàm uos: immo vos non ibitis niſi pœnitentiam agatis, & credatis. Aliter poteſt intelligi, ꝙ accipiatur regnum Dei pro ſtatu noui teſtamenti. Sic dicitur Matth 21. Auferetur à vobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti fructus eius, ideſt, Auferet à vobis ſtatus Eccleſiæ, & intellectus

K ſacræ ſcripturæ, & dabitur alteri genti, ſcilicet, Gentilibus conuerſis ad Chriſtum. Nam ibi non poteſt accipi regnum Dei pro vita ęterna: quia illa nũquam auferetur ab aliquo, qui illam habet, ſed accipitur ſacra ſcriptura ab aliquo, ſicut fuit ablata à Iudęis, & tranſlata in gentem Chriſtianorum. Io. autẽ incępit diſponere ad ſtatum noui teſtamenti, ſiue ad regnum cœlorum: ideo illi, qui conuertebantur ad prædicationem Ioan. dicebãtur venire ad regnũ cœlorum. Patet clarè Lucę. 16. ſcilicet, Lex, & prophetæ vſque ad Ioannem ex eo regnum Dei Euangelizari, ideſt, vſque ad Ioan. durauit lex, & prophetæ, & ex tempore Io. cœpit Euangelizari, ideſt, prædicari regnum cœlorum, vel Dei, ideſt, nouum teſta-

prędicari regnum cęlorum, vel Dei.i. nouum testamentum. Et quia publicani, & meretrices crediderunt prius Ioanni prædicanti, & conuersi sunt, quã Pharisęi: dicebantur præcedere Pharisæos, & sacerdotes in regnum Dei. Et tunc non innuitur aliquid de meretricio an sit peccatũ, vel non: sed potius innuitur, quòd sit peccatum q. d. publicani, & meretrices, qui sunt publicè peccatores præcedunt vos in opere iustitiæ: qui putatis vos esse iustos.

Ad quartum argu. Ad quartum dicendum, quòd coitus cum meretrice est peccatum mortale. Et cum dicit Glo. quòd est turpitudo venalis: debet dici, quòd est corrupta litera, quia patet bene, quod est turpitudo venalis. Et hoc propriè competit: quia meretrices se pro mercede prostituunt. Sic patet per Aug. lib. de quæstionibus Exod. & 32. quæst. 4. cap. Meretrices: vbi dicitur, ꝙ Dominus prohibet accedere ad eas, quorum turpitudo venalis est. Esse autem venalem nõ peccatum minuit, sed magis infamat.

An cum viduis fornicari sit peccatum. Quæst. CXCIIII.

QVAERITVR de tertio modo fornicationis, scilicet, cum viduis. Aliqui dicunt, quòd concubitus earum non est peccatum, quia ad Romanos septimo dicitur, quod mortuo viro mulier soluta est à lege viri: ergo iam non obligatur continere. Pro hoc considerandum, quid dicatur vidua, & vocatur vidua mulier tradita viro, si vir moriatur consummato matrimonio, vt ait Hieronymus ad Fabiolam, & habetur 34. dist. cap. Vidua, scilicet, Vidua est, cuius maritus mortuus.

Si autem contracto matrimonio, & non consumato moriatur vir: licet illa fuerit verè vxor ei⁹ nõ dicitur vidua per mortem eius. 34. dist. §. Vidua, & cap. sequenti. Ideo, qui accipiunt in vxores tales nõ prohibentur promoueri: quia non sunt bigami cũ accipiant vxores virgines, vt dicitur ibidem.

De viduis propriè dictis dicendum, quòd cũ post mortem virorum maneant liberę: concubitus ipsarum pertinet ad fornicationem simplicem quantũ est ex parte ipsarum: quia nulli legi alligatę sunt, ideo ad Roma. 7. & prima ad Corinth. 7. dicitur, ꝙ mulier, mortuo viro, soluta est à lege eius, & nõ vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Ideo istis licet nubere. 1. ad Thimo. quinto, scilicet. Volo viduas iuniores nubere filios procreare. Et sic idẽ est in vidua, quod in ea, quæ nunquam habuit virum. Et tamen virgo non est, quare cum vtraque est simplex fornicatio. Sed obijcietur, quòd sit plus, quàm simplex fornicatio, quia 1. ad Thimo. quinto videtur Apostolus dicere, quòd viduis non liceat nubere, & quòd velle nubere in eis sit damnabile, cũ ait: Adolescentiores viduas deuita: cum enim luxuriatę fuerint in Christo nubere volunt habentes damnationem: quia prima fidem irritam fecerunt, & sic desiderium nubendi in eis damnabile dicit Apostolus. Et sic exponit August. & habetur 27. q. 1. ca. Nuptiarum. Et tamen fornicatio simplex non est, nisi inter personas, quæ possent legitimè cõtrahere matrimonium inter se, vt ostensum est supra q. 189. ergo cum viduis est plus quàm fornicatio simplex.

Dicendum, quòd viduę generaliter nubere possunt si nihil aliud impediat: quia solutę sunt à lege virorũ. Ad Roma. 7. & 1. Corinth. 7 immo interdũ Apostolus consuluit, quòd nubant: potius quàm, ꝙ obseruent castitatem, scilicet, quando sunt iuuenes, & timetur de earum incontinentia. 1. ad Thimo. 5. Volo viduas iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersa-

A rio maledicti gratia, idest, non dare locum volentibus maledicere, & infamare eas dicendo, quod non seruent castitatem. Nam tales facilè est infamari, cũ sint suspectę propter iuuentutem. Etiam, vt nõ detur occasio aduersario, idest, diabolo, qui est aduersarius noster. 1. Pet. 5. scilicet. Aduersarius videtur diabo. tanquam leo rugiens circuit, datur sibi occasio per hoc, quòd aliquis vult seruare continentiam: qa in eo, qui habet coniugem non est occasio tentandi: quia habet id, ad quod tentari potest. Sed quando abstinet est locus tentationi. Sic dicitur 1. ad Corinth. 7. Coniugibus abstinẽtibus ad tempus ab opere carnis propter orationem, quòd rursus redeãt in idipsum non tentet eos Satanas propter incontinẽ-

B tiam suam. De viduis autem, quibus erat damnabile velle nubere, dicendum, quòd nõ erant solum viduę, sed viduitate promiserant seruare castitatem. Quia erat tempore Apostoli quidam ordo viduarũ sicut nunc est monialium, quæ profitebantur se obseruaturas castitatem. Et ad hoc non recipiebãtur omnes: etiam si vellent profiteri istam castitatẽ, sed eligebantur per ecclesiam illę, quæ iam non essent suspectę propter ętatem, & ẽt ꝙ vita præcedens earum esset plena bonis operibus. Et istis Ecclesia ꝓuidebat de victu: quia specialiter vacabãt operibus sãctitatis, sicut fit nunc in sacris monialibus. Apparet hoc 1. ad Thimo. 5. Quia dicitur: vidua eligatur, & sic nõ pertinebat hoc ad quãlibet viduam, sed ad il- — Ordo viduarum in ecclesia primitiua.

C lam, quę per Ecclesiam eligeretur. Et dicitur: nõ minus sexaginta annorum. Hoc dicitur ad tollendam suspectionem futuræ incontinentię, quæ posset accidere propter ętatem. Et ob hoc dicitur: adolescentiores viduas deuita. i. non eligas eas ad tenendum istum ordinem. Et subditur causa: cum. n. luxuriatę fuerint in Christo nubere volunt. i. post votum de continentia seruanda luxuriantur aliquando propter incontinentiam ętatis. Et tunc volunt nubere in Christo. i. volunt habere licentiam ad nubendũ licitè, & publicè secundum legem Christi. Et de istis dicitur: Habentes damnationem: quia primã fidem irritam fecerunt. i. damnabiles sunt, quia nubere volunt, & fecerunt irritam primam fidem. i. promissio-

D nem, quam fecerunt Deo de seruando castitatem.

Et sic apparet, ꝙ istę viduę non manebant simpliciter in statu viduitatis, sed transibant ad statũ religionis vouentes castitatem. Et istis non licebat nubere sicut nunc non licet nubere monialibus. Et de istis viduis habetur 27. q. 1. c. nuptiarũ, & c. sicut bonum, & ibi per totum. Alijs autem viduis, quæ nõ vouerant castitatem, licebat nubere: quia non tenebantur ad aliquid. Et istę quã diu sic manebant non nubentes: quia erant absolutę à lege virorum, si qs cognosceret illas erat fornicatio simplex, quę committitur cum soluta. Sicut si nunquam habuisset virum. Et tamen non esset virgo, quia cum virgine

E nulli alligata est plus quàm fornicatio simplex, scilicet, stuprum.

Ad argu. Ad argumentum Dicendum, ꝙ viduę non sunt solutę à lege simpliciter, ita ꝙ non teneantur ad castitatẽ seruandam: quia obligantur per legẽ, vel nubere, vel continere sicut innuitur 1. Corinth. 7. scilicet. Vnusquisque habeat vxorem suam propter fornicationem, scilicet, euitandam. Et subditur causa, scilicet. Quia melius est nubere, quàm vri. q. d. ꝙ nõ potest aliquis euitare fornicationem, si non habens vxorem velit ad aliquam accedere, sed vidua soluta est à lege viri, quem habuit, ita ꝙ non vocabitur iam adultera, si inuenta fuerit cum alio viro, sicut si inueniretur viuente viro suo. Erit tamen fornicatio simplex, licet non sit adulterium.

Quis sit grauior modus fornicationis, cum vidua, concubina, vel meretrice. Quæst. CXCV.

QAERITVR circa istos tres modos fornicationis simplicis, scilicet, cum vidua, concubina, & meretrice, quis eorum sit grauior.

Aliqui dicunt, quòd cum meretrice. Quia istum modum videtur magis detestari Apostolus. 1. Corinth 6. tollens membra Christi facies membra meretricis, absit. Dicitur autẽ facere membra sua mẽbra meretricis, qui fornicatur cum meretrice, vt ibi dicitur. Et sic istum modum detestatur.

Item, quia Hieronymus dicit, quòd in eo fornicator est maioris criminis, quia tollit membra Christi, & facit membra meretricis. Et habetur 32. quęst. quarta, cap. In eo fornicator: ergo quantum ad hoc est grauitas maxima fornicatoris. Et tamen facere membra Christi membra meretricis, est per coitum cum meretrice: ergo iste coitus est grauior alijs.

Dicendum, quòd ex hoc non apparet de grauitate istius modi ad alios. Nam in omni fornicatione auferuntur membra Christi à Christo, & efficiuntur membra mulieris fornicarię: quia Christus vult membra nostra ad omnem castitatem, & munditiã seruandam, quia fugit immundos. Et quã diu continentiam seruamus, membra nostra sunt membra Christi. Cum verò fornicamur auferimus ab eo mẽbra sua, idest, corpora nostra, quæ erant membra sua per hoc, quòd copulamur fornicariæ. Et in omni copula etiam fornicaria coeuntes efficiuntur vna caro. 1. Cor. 6. An nescitis, quoniam qui adheret meretrici vnum corpus efficitur, scilicet, cum ea. Ideo nulla fornicatio est, in qua non auferantur Christo membra sua, & non potius cum meretricibus, quã cum alijs. Accipitur autem hic meretrix generaliter pro omni fornicaria, quæ sine fœdere matrimoniali alicui copulatur. Nam in omni coitu, efficitur illud, scilicet, quòd membra Christi efficiantur membra fornicarię, nisi in coitu cum vxore. Ideo oportet accipi ibi meretricem generaliter.

Et siquis vellet accipere specialiter pro meretrice, adhuc non probaret ex hoc fornicationem cũ meretrice esse grauiorem alijs, quia in qualibet fornicatione auferũtur membra Christi ab eo, sed posuit exemplum in meretrice, quia erat vnus modus fornicationis, sicut potuisset dicere de concubina, vel vidua.

Ad secundum dicendum, quòd istud magis adiuuat, quia Hierony. dicit, quòd fornicator in eo est maioris criminis, quia tollit membra Christi. Et tamen omnis, qui cognoscit per simplicem fornicationem est fornicator, & aufert membra Christi, i. membra sua, quę deberent seruire Christo in castitate. Est ergo sensus, quòd in fornicatione est multiplex grauitas. Et tamen maxima est propter iniuriam, quæ fit Christo, scilicet, quia auferuntur mẽbra eius, quę tenebantur ei seruare ad castitatem. Et in hoc iniustum quoddam committimus contra ipsum: auferendo ei rem suam. Quia quanto est excellentior ille, cui iniuria irrogatur, tanto est iniuria maior: ita iniuria, quæ fit auferendo Christo membra sua, valde erit magna, & non est alia maior grauitas in fornicatione. Quod autem membra Christi ablata ab eo efficiantur specialiter membra meretricis, vel concubinę, non est principaliter grauitas, sed in hoc, quòd auferuntur à Christo. Et tamẽ illud est commune omni fornicationi, & non solũ fornicationi, sed etiam omni speciei luxuriæ: quia in qualibet auferuntur membra Christo.

Dicendum ergo, quòd ex hoc non constat, qui

F modus istorum sit grauior. Possumus tamen considerare grauitatem istorum modorum per se, aut per accidens. Si consideretur per accidens, non poterit dari regula: quia quæcunque fornicatio quantuncunque parua per aliquas circunstantias poterit tantum aggrauari, quòd sit maior quacunque alia fornicatione, quæ etiam esset maior in specie.

Sicut generaliter homicidiũ est peius, quàm furtum, & tamen aliquod homicidium poterit dari, quod sit minoris culpę, quàm aliquod furtum, licet vtrunque sit crimen, scilicet, propter magnitudinẽ furti, vel rapinæ. Sicut minoris culpę est occidere vnum hominẽ iniustè, quàm prædari omnia, quæ sunt in vno regno: etiam nullum occidendo.

G In talibus ergo non potest dari regula. Sed si volumus comparare peccata in grauitate, necesse est comparare ea, sm̃ speciem suam. Et quia peccatum manet semper in specie sua, licet varietur in magnũ, & paruum per circunstantias, poterit semper comparari per speciem vnum peccatum alteri, & manebit sibi, quòd illud peccatum, quod semel est grauius alio semper est grauius.

Et quantum ad hoc potest dici, quòd fornicatio cum concubina sit minoris culpę, quàm cum meretrice, quia in vtroque est peccatum, quia est fornicatio. Illud ergo, quod habet magis de natura fornicationis, erit grauius. Ita est in meretricio: quia inueniuntur ibi ea, propter, quæ est fornicatio peccatum potius, quàm in cõcubinatu. Fornicatio enim generaliter est peccatum, quia vt cõmuniter est ad experiendam delectationem veneream potius, quã ad prolem. Et quia coitus à natura ordinatur ad prolem, est fornicatio peccatum. Hoc autem inuenitur magis in meretrice, quàm in cõcubina, quia ad meretricem nemo accedit, nisi propter momentaneã delectationem, & non intendendo gignere: q̃a nec est meretrix ad hoc disposita. Qui autem ad concubinã accedit: potest animo gignendi facere potius, quàm delectationis: quia aliqui habent pręcipuè cõcubinas, vt ex eis prolem suscipiant: quam aliter suscipere non possunt. Ideo in hoc minor est concubinatus meretricio, quia magis concordat intentioni naturæ.

Fornicatio cũ cõcubina est minus peccatũ, q̃ cum meretrice.

I Alia causa est propter educationem: & ista est magis generalis, quàm præcedens, eo quòd omnis fornicatio est concubitus vagus: quia non obligatur manere masculus cum fœmina, quã cognoscit. Et tamen ad educationem prolis requiritur, quòd masculus, & fœmina per totam vitã, vel longo tempore simul maneant.

Hoc autem inuenitur magis in concubinatu. Nã cum meretrice nemo diu manet: nec manere intẽdit: quia illa multorum libidini patet, sed vult ad horam experiri delectationem veneream. Et si aliquã do longo tempore manere vellet cum meretrice, iam non haberet eam meretricem, sed vt concubinam. Cum concubina autem manet quis longo tẽpore, & si cõtingat paruo tempore manere, hoc est

K per accidens: quia status ille sm̃ se est ad manendum longo tempore: dato, q̃ nasceretur proles ex concubinatu, & ex meretricio: magis obstat educationi prolis meretricium, quàm concubinatus: quia in meretricio masculus, & fœmina non maneret simul, nisi ad horam: concubinatus autem est ad longo tempore manendum: ideo minus habet de grauitate fornicationis. Tertia causa est, quia magis accedit meretricium ad vitium ꝯ naturã, q̃ concubinatus. Quia vitium ꝯ naturam propriè dr̃ quando ex actu venereo non põt sequi ꝓles, & tñ meretriciũ magis repugnat ꝓli ꝯcubinatus. Difficile est. n. meretricẽ concipere, q̃ à multis cognoscit, q̃a semina mutuo se impediunt

pediunt, & indisponitur locus conceptionis, scilicet, meretrix. In concubinatu autē ita potest sequi proles, sicut in matrimonio: quia est vnus ad vnam. Ideo minus pertinet ad vitium contra naturam, quàm meretricium.

Quarta causa est, quia inter concubitus nullus est licitus, nisi matrimonialis cęteri sunt illiciti, & quāto aliquis illorum magis accesserit ad conditionem matrimonij, erit minus culpabilis. Istud autem fit in concubinatu, quia sicut in matrimonio seruatur fides, vel saltem est obligatio ad seruandum, ita & in concubinatu fides seruatur, vel seruari potest ex conditione status, quia vnius ad vnam est: In meretricio autem nihil seruatur, quia meretrix omnibus patet. Item quia matrimonium est vnius ad vnam, & sic concubinatus, meretricium autem est vnius ad omnes, vt ait Hierony. & habetur 34. dist. cap. vidua. Item, quia concubinatus potest esse ex quadam delectatione, sicut matrimonium. Et ideo habet modicum de turpitudine. Meretricium autem est propter lucrum, quæ est turpitudo venalis, vt dicit August. in quæstionibus Deuteromij, & 32. quæst. 4. cap. meretrices. Et sic sunt duo vitia in meretricio, scilicet fornicatio, & auaritia. Vnde meretrix magis est auara, quàm intemperata. Sic dicit Aristo. de illo, qui accedit ad aliquam fœminam ꝓpter quęstum, quem intendit, quòd magis est iniustus siue auarus, quā intemperatus, vel incontinens.

Et hoc est ex parte meretricis. Nā ex parte fornicantium cum ea sola delectatio intenditur, & ideo illi soli sunt intemperati, vel incontinentes. In cōcubinatu autem ex vtraque parte est maior honestas, quia non intenditur ibi lucrum, sed delectatio, vel proles, quod meretrix non facit.

Item, quia sicut matrimonium longo tempore manet, sic & concubinatus. Et in multis alijs conueniunt, quod non fit in meretrice. Vnde interdum concubinatus tantum accedit ad matrimonium, ꝙ non differt ab eo, nisi per differentiam consensus, & obligationis, scilicet, quia in matrimonio consentitur, vt in coniugem. In concubinatu autem, vt in fornicariam, etiam quia matrimonium obligat ad semper: concubinatus autem potest quotidiè dissolui. Ex his ergo concubinatus videtur minoris culpe, quàm meretricium. Et tamen per accidens concubinatus erit deterior meretricio.

Primò, quia quanto aliquod peccatum longiori tempore durat, grauius est, extra de consue. c. Cum tanto. Cōcubinatus tamen ad longum tempus est: quia concubina non accipitur ad vnam horam, vel ad vnum diem: etiam si contingat immediatè dissolui. Meretricium autem ad horam est, quia nemo accedit ad meretricem, nisi propter momentaneā delectationem experiendam: etiam si postea contingat ex hoc sępe ad illam accedere: ideo ex hoc fornicatio cum meretrice minor est.

Secundò, quia quanto aliquod vitium committitur ex maiori tentatione, tanto minus est: quia fit ex minori libertate. Qui autem accedit ad meretricem facit hoc victus concupiscentia, qui autem ad concubinam facit ex consuetudine, vel quasi officio, etiam si libido non pungat. Et sic qui cognoscit meretricem, est quasi incontinens: qui verò concubinam quasi intemperatus: quia ex electione agit proponendo manere in illo delectabili, tanquam in quodam bono. Et tamen intemperatus deterior est incontinente, vt patet 7. Ethi. Ideo ex hoc concubinatus deterior videtur meretricio. Et sic apparet quomodo se mutuo excedāt, & excedantur concubinatus, & meretricium. De fornicatione cum vi-

A dua nihil dictum est, quia idem est, quod de meretricio, & concubinatu: quia vidua potest cognosci vt meretrix, & vt concubina. Et sic iudicabit sicut de illis. Si autē vidua cognoscatur, vt semel: & ab vno non est meritricium, nec concubinatus: & tamen habet similitudinem quantum ad grauitatem peccati cum cōcubinatu. & sic possunt comparari mutuo isti modi fornicationis simplicis.

An fornicatio sit grauissimum omnium peccatorum. Quæstio CXCVI.

QVAERITVR, an fornicatio sit grauissimum omnium peccatorum. Dicunt quidam, ꝙ sic. Primū argumentū

B Quia peccatum tanto videtur grauius esse, quanto ex maiori libidine fit: sed maxima libido est in fornicatione: dicitur enim prima Corint. 7. in Glo. ꝙ ardor libidinis in luxuria est maximus: ergo videtur, ꝙ fornicatio sit grauissimum peccatum.

Item tanto aliquis peccat grauius, quanto in re magis sibi coniuncta delinquit. Sicut grauius peccat, qui percutit patrem, quàm qui extraneū: & tamen qui fornicatur, in corpus suum peccat, prima Corinth. 6. & corpus est homini coniunctissimum, quia est pars. Ideo erit maxima grauitas. Et inducit hoc Apostolus ad grauitatem ostendēdam, dicens: Omne peccatū quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autē fornicatur in corpus suum pec- Secūdum argu.

C cat, quasi dicat, magis peccat in hoc, quàm in alijs.

Item quanto bonum illud, contra quod peccatum committitur, est maius, tanto peccatum est grauius. Peccatum autem fornicationis est contra totum bonum humani generis, scilicet, contra generationem, & educationem, vt patet ex præcedentibus, & sunt ista maxima bona humani generis. Est etiam peccatum istud in iniuriam Christi. primo Corinth. sexto, scilicet. Tollens membra Christi, facies membra meretricis? Absit. Quasi dicat: magna iniuria est Christi: Ideo absit hoc fieri: est ergo fornicatio maximum peccatum. Tertiū argumentū.

Dicendum, quòd aut quæritur hic de fornicatione, prout est species luxuriæ, scilicet de simplici fornicatione, vel de fornicatione, vt genus ad omnem

D coitum: vt dicitur 36 quæstione j. cap. lex illa.

Si primo modo, certum est, quòd non est grauissimum peccatum fornicatio: quia quælibet alia species luxuriæ de communiter nominatis est maior.

Si autem accipiatur pro omni luxuria, tunc dicendum, quod aut comparatur luxuria per se ad alia peccata, aut per accidens, si per accidens contingit interdum luxuriam esse maiorem alijs, & interdum minorem secundum differentiam circunstantiarum, & ideo in hoc non potest dari regula quando sit maior, aut quando sit minor.

Si autem per se, dicendum, quòd luxuria non est maior alijs, quia vt ait Gregorius, peccata carnalia

E sunt minoris culpæ, quàm spiritualia: & tamen luxuria est peccatum carnale. Sunt tamen peccata carnalia maioris infamiæ, quā spiritualia, eo quòd magis cognoscitur in eis deuiatio à ratione, & enormitas facti. Sicut in delectationibus licet sint multæ præter delectationes corporales, & excellentiores eis: tamen propter delectationes corporales cōmuniter solas esse cognitas putantur istæ solæ delectationes. septimo Ethicorum. Ita circa ista peccata propter cognita esse, maiora putantur: spiritualia autem non cognoscuntur communiter, nec apparet quanta sit in eis deuiatio à ratione: ideo nō iudicantur esse cōmuniter valde magna. Cōsiderando tamē grauitatē in peccatis secūdum se, cōsideratur

tur secundum rationem suę speciei, quę accipitur respectu boni, cui opponitur illud vitium. Et sicut opponitur vnum vitium maiori bono, quàm alterum, ita est maius. Ob hoc ergo furtum est minus, q̃ luxuria, & luxuria minor, q̃ homicidium, & homicidium minus, quàm idolatria. Quia furtum est cōtra bonum possessum, quod est minus homine: luxuria autem est contra hominē, quia interdum fit iniuria proximo per luxuriam, sicut in adulterio, & raptu, & stupro. Iterdum autem ipsi proli nascituræ, sicut in fornicatione, per quam impeditur educatio prolis nascituræ, & in vitio contra naturam, per qđ tollitur generatio prolis, quæ aliàs nasceretur. Et sic semper est luxuria contra hominem, & si non cōtra alium, saltē contra seipsum est: quia omne peccatum, quod homo facit extra corpus est, qui autē fornicatur in corpus suum peccat. 1. Corinth. 6. Homicidium autem est maius, quia est magis determinatè contra hominem futurum, scilicet, in prǫiudicium prolis nasciturę, vt non conuenienter educetur. Homicidium autem semper est contra hominē existentem, ideo maius est, etiam quia licet vtrunq; sit contra hominē existentem, magis directè est homicidium contra bonum hominis, quia aufert ei totum esse, quàm luxuria, quę solum causat quandam iniuriam. Idolatria autem est maior, quàm homicidium, quia est directè contra Deum. Et sic ista peccata se habent per ordinem ex additione speciei. Et tamen interdum furtum, vel homicidium, aut luxuria est maius vitium, quàm idolatria. Nam grauius est occidere multos homines simul, quàm facere aliquam cęremoniam pertinentem ad idolatriā, secundum quam dicimur peccare in idolatria. Ideo dicendum, quòd luxuria secundum se, non est maius peccatum omnibus alijs, quia est minus, quā spiritualia omnia ex genere, & etiā est minus quibusdā carnalibus, scilicet, minus quàm homicidium, & tamen per accidens potest esse grauius, vel leuius secū dum varium concursum circunstantiarum. De his S. Thom. 2 2 quęst. 154. art. 3.

Sed obijcietur, quòd dicit Isido. & habetur. 32. q. 7 c. Non solum. Inter cętera septem vitia fornicatio maximum scelus est. Dicendum, ꝙ non est maius simpliciter, sed quantum ad hoc, quòd per nullū vitium ita violatur templum Dei, sicut per istud. Et ita exprimit ibi Isidorus dicens: quia per carnis inmundiciā templum Dei violatur. In alijs autem nō fit hoc. Sed de hoc magis dicetur infra q. 233.

Ad primū argu.

Ad primum dicendum, quòd libido in peccato potest esse duplex, scilicet, vna, quæ est in inclinatione voluntatis ad aliquid faciendum, & alia, quę est in appetitu sensitiuo, secundum quam magis incitatur, & vehementius tendit in aliquem actum, quàm in alium. Prima libido facit ad magnitudinem peccati, quia quanto ex maiori desiderio peccatum cōmittitur, tanto maius est. Secunda diminuit peccatum: quia quanto ex maiori passione, & tentatione quis ad peccādum impellatur, tanto minus peccat. Primo modo non est maior libido in luxuriam, quā in alijs: quia interdum mouemur ad alia maiori desiderio, & ad luxuriam non ex desiderio, sed ex impotentia tolerandi tentationem. Sunt enim aliqui, q̃ non mouentur ad venerea: etiā habitis opportunitatibus ex bono, quod putent esse in venereis. Sed quia insurgit passio, & affligit nimium eos, si non cōsenserint, vt autem nō cogantur diu hanc afflictionem tolerare, consentiunt: quos Aristo. vocat molles 7. Ethico. cap. 4. Isti enim ex parua libidine, idest, inclinatione voluntatis agunt. Est tamen in fornicatione, siue luxuria quæcunque libido magna ex

F parte sensus. Nam vehementius inclinatur homo ex natura sensitiua ad venerea, quàm ad aliqd aliud.

Ideo dicit Augustinus libro de Agone Christiano, quòd inter certamina Christianorum duriora sunt prælia castitatis: vbi est quotidiana pugna, sed rara victoria. Et Isidorus dicit libro de Summo bono, quòd magis per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo, quàm per aliquid aliud, scilicet, quia vehementiam huius passionis difficilius est vincere, quàm aliarum.

Ad secundum argu.

Ad secundum dicendum, quòd quanto aliquis peccat in rem magis coniunctam, peccatum eius maius est, si contra rem illam possit esse peccatum. Nam interdum non est peccatum agendo contra
G rem coniunctam, sicut si quis destruat bona proximi, peccat, si autem aliquid, quod suiipsius est, nō oportet, quòd semper peccet: quia non est peccatum directè contra rem coniunctam: quia illa non potest suscipere iniustum, sed est peccatum contra seipsum, ita corpus, quod est pars nostra, non potest suscipere iniuriam, aut malum, sed dicitur peccare aliquis in corpus suum, idest, in seipsum. Et sic posset esse minus peccatum, quod aliquis faceret contra seipsum, quàm contra alium.

Quando tamen dicit Apostolus, quòd qui fornicatur, in corpus suum peccat: intelligitur, idest, corpori suo nocet, quia illud inquinat, & indebitè resoluit, & turpitudinibus commiscet, quod in
H alijs vitijs non fit. Et sic seipsum torquet homo in luxuria, & infert sibi contumeliam ad Romanos primo. Propter quod tradidit illos Deus in desiderio cordis eorum in immundiciam, & contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis. Et postea dicitur: turpitudinem operantes, & mercedem, quā oportuit erroris sui in semetipsis recipientes. Et sic innuit, quòd luxuria non solum est peccatum, sed etiam pœna quędam, & contumelia, quam homo sibi infert.

Alij dicunt in corpus suum peccat, idest, quòd opus luxurię est in corpore, & delectatio consequēs ex ea, & in corpore est. Sed hoc non stat: quia Apostolus dicit, quòd omne peccatum, quòd homo fecerit, extra corpus est, qui autem fornicatur, in cor-
I pus suum peccat. Et tamen peccatum Gulæ, per corpus exercetur, & etiam delectatio eius in corpore est. Et tamen dicitur esse peccatum extra corpus. Ideo debet accipi sicut supra, quia illud soli luxurię competit inquinare seipsum per illam, & indebitè resoluere, & contumeliam sibi inferre.

Quando tamen dicitur, quòd ex hoc fit maximū peccatum luxuria, non sequitur: quia per luxuriam agit homo contra seipsum, in quantum est corporeus, per vitia autem spiritualia agit contra seipsum inquantum est natura rationalis. Ratio tamen prǫualet corpori in homine, quia ex ratione est speciei hominis, & non ex esse corporeo, ergo illud pec-
K catum, quod fuerit magis contra rationem, erit simpliciter maius: etiā si non sit maximè cōtra corpus.

Ad tertiū argu.

Ad tertium dicendum, quòd luxuria est contra bonum speciei humanę: inquantum impedit generationem futuri hominis, vt in vitio contra naturam, vel educationem eius, sicut in fornicatione simplici: homicidium autem est contra hominem existentem. Et quia magis pertinet ad naturam speciei qui est actualiter homo, quàm qui solum in potentia, cęterę etiam species luxurię licèt sint contra hominem existentem, sunt tamen solum ad quandam iniuriam, sicut adulterium, & raptus, non tamen tollunt omne bonum hominis. Homicidium autem tollit totum bonum hominis, cùm

cùm tollat esse: ideo homicidium est grauius omnibus speciebus luxuriæ ex genere suo. Bonum autem diuinum est maius bono humano: ideo peccata, quæ sunt directè contra Deum, siue solum contra ipsum, sunt maiora, q̃ homicidiũ, sicut idolatria. Hoc modo omne peccatum, qđ est magis cõtra rõnem, est magis contra Deum: non, ꝙ homo intendat directè offendere Deum, sed quia facit aliquid, qđ scit esse offensam Dei. Et quia ratio nostra est, ꝑ quam magis Deum imitamur, quãto fuerit peccatum magis contra rõnem, magis facimus contra ipsum Deum. Nã si mẽbra nostra sunt membra corporis Christi. 1. Cor. 6. & ob hoc dẽnt custodiri ĩ quadam sanctificatione, & castitate. Ita & ratio nostra, vel spiritus est vnum cum ipso Deo. eo. cap. Qui adheret Deo, vnus spiritus est cum eo. Et propter hoc peccatum, quod fuerit magis cõtra rationem, facit nos magis recedere à Christo, quàm quod est minus contra rationem, licet sit magis cõtra corpus. Sicut deterius est desinere esse vnum spiritũ cum Deo: q̃ desinere esse membrum corporis Christi. Nam licet idem sit realiter, tamẽ sub ratione maioris boni importatur esse vnum spiritum cum Deo, quàm desinere esse membrum corporis Christi. Et ex hoc sequitur, ꝙ peccata spiritualia sunt secundum se maiora, quàm carnalia, quia spiritualia sunt directè cõtra spiritum per quem vnum sumus cum Deo, carnalia autem sunt directè contra corpus. Et res, quæ circa corpus sunt, scilicet, ad res possessas: ideo minora sunt peccata carnalia: qa per carnem solum sumus membra corporis Christi, & non vnus spiritus cum eo.

An in osculis, amplexibus, & tactibus impudicis sit peccatum mortale. *Quæst.* CXCVII.

QVAERITVR circa quædam accidẽtia coitus, scilicet, oscula, amplexus, & cęteros impudicos tactus, an in istis consistat peccatum mortale. Dicunt quidã, ꝙ non: quia Apostolus ad Ephe. 5. dicit: Fornicatio, & omnis immundicia, nec nominetur in vobis, sicut decet sãctos, & sequitur: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas. Et dicit ibi Glo. turpitudo, scilicet, in osculis, & amplexibus, aut stultiloquium, vt blanda verba, aut scurrilitas, quæ à stultis curialitas. i. iocularitas dicitur. Postea sequitur. Hic enim scitote intelligẽtes, ꝙ omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, nõ habet hæreditatem in regno Christi, & Dei. Et hic non replicat de turpitudine, aut stultiloquio aut scurrilitate, quæ prius dixerat: ergo videtur, ꝙ ista non excludunt à regno Dei, & consequenter non sunt peccata mortalia. Item fornicatio simplex dicitur esse peccatum mortale ex eo, ꝙ per eam impeditur bonum prolis generãdę, & educandę: oscula tamen, amplexus, & tactus impudici nihil ad hoc faciunt: ergo non est in eis peccatũ mortale. Item illa, quæ secundum se sunt peccata mortalia, nunquam possunt bene fieri: sed oscula, & tactus possunt fieri sine peccato, vt in vxore, & interdum in alijs, vt infra dicetur: ergo non consistit in eis peccatum mortale secundum se.

Dicendum, ꝙ in tactibus, & osculis, & verbis libidinosis potest interdum consistere peccatum mortale. Nam minus est aspectus libidinosus, quàm tactus, vel amplexus, aut osculum, & tamen aspectus libidinosus est peccatum mortale, vt dicitur supra in litera, scilicet: Qui viderit mulierem ad concupiscendũ eam iam męchatus est: ergo à fortiori osculum libidinosum. Item Cyprianus de virginitate ad Pomponium dicit: Certe ipse concubitus, ipse cõplexus, ipsa confabulatio, & coniacentium duorũ turpis, & fœda dormitio quantum dedecoris, & criminis confitentur. Et habetur. 27. quæst. 1. cap. nec aliqua: ergo peccatum est in istis, quia crimen est, & dedecus. Considerandum tamen ad hoc, quòd aliquid dicitur esse peccatum mortale dupliciter: vno modo secũdum speciem suam, & hoc modo oscula, amplexus, & tactus corporum, quos impudicos vocamus, secundum rationem suam, non sunt peccatum mortale: quia possunt ista absque libidine fieri propter consuetudinem patrię, vbi est consuetũ, quòd viri aduenientes de foris osculentur omnes, qui sunt in domo, siue viros, siue fœminas. Et cum sola consuetudo mouet ad hoc libido nulla est. Sic etiam est alicubi, ꝙ cognati ad inuicem, siue masculi, siue fœminæ, qui multũ propinqui sunt, se osculentur in signum cuiusdam amoris consequentis cognationem. Aliquãdo etiam potest fieri propter aliquã necessitatem, aut rationalem causam: non mouente ad hoc libidine. Si autem libido moueat: etiam si consuetum sit, sic fieri peccatum est.

Alio modo dicitur esse aliquid peccatum mortale ex sua cã, sicut si aliquis ieiunaret, vel daret eleemosynã, vt propter hoc faueret hereticis, vel quia per hoc intendit introducere aliquã heresim mortale peccatum est propter intẽtionem corruptam. Ita autem circa tactus, & oscula esse potest. Nam non solum consensus in actum peccati mortalis est peccatum mortale, sed etiam consensus in delectatione talis peccati, q̃ delectatio possit esse sine actu illius peccati. Et ob hoc cum fornicatio simplex: & à fortiori omnes aliæ species luxuriæ sint peccatum mortale, necesse est, quòd non solum actus luxuriandi secundum quanlibet speciem illarum sit peccatum mortale, sed etiam consensus in delectationem illius speciei luxuriæ. Et quia oscula, amplexus, & tactus impudici reducuntur ad illam speciem luxurię, cuius sunt præambula, quia sunt ad consequendum vberius delectationem illius actus, necesse est, quòd ipsa sint peccata mortalia. Et sic vocantur omnia ista libidinosa. Ideo inquantum ad libidinem ordinantur, peccata mortalia sunt. Potest tamen accidere in libidine ista fieri sine mortali, scilicet, quando ipse actus venereus est licitus, vt in vxore. Nam licet actus ille non possit fieri sine concupiscentia delectatione absorbente rationem, & illud non facit illum coitum esse mortalem. Ita oscula, & amplexus, quæ ad libidinẽ pertinent, non oportet ibi esse mortale peccatum, nisi interdum propter magnam deordinationem viri contingeret esse peccatum mortale in coitu, cum vxore: contingeret etiam oscula, & amplexus fieri mortalia, aliàs autem non, de quo infra dicetur.

Ad primum dicendum, quòd illa tria, scilicet, turpitudo, stultiloquium, & scurrilitas peccata mortalia sunt, quando sunt libidinosa. Et vt talia reprobauit ea Apostolus. Et tamen quando dixit: non habent hæreditatem in regno Christi, & Dei non repetebat illa: quia intelligebantur per pręcedentia, vel quia ista non habent per se speciale nomen peccati: sicut species luxuriæ, sed ordinari possunt ad quamlibet speciem. Ideo dicendo de speciebus luxuriæ, quod non habent partem in regno Dei, intelligitur de istis, quæ ordinantur ad illas. Ad 1. arg.

Ad secundum dicendum, quòd oscula, & tactus impudici licet, secundum se, non impediant generationem, nec educationem, ordinantur tamen ad illum actum, per quem impeditur generatio, & educatio: ideo sunt peccatum mortale. Sicut ille actus, vel Ad 2. arg.

vel sunt mortale inquantum ex libidine procedunt, idest, ex voluntate deordinata, quæ peccatū mortale constituit.

Ad 3. arg. Ad tertium dicendum, quòd ex illo probatur tactus, & oscula non esse peccata mortalia, secundū se, idest, secundum speciem suam: quia tunc semp essent mortalia, nō tamen tollitur ex hoc, quin aliquando sint mortalia, scilicet, quando à voluntate deordinata, & libidinosa procedunt.

An adulterium sit species luxuriæ determinata distincta ab aliis speciebus. Quæst. CXCVIII.

QVAERITVR circa adulterium, quod ponebatur esse species luxuriæ, an sit species determinata luxuriç, & distincta ab alijs. Primum argu. Aliqui dicūt, ꝙ non: quia quædam Glo. super Exodum dicit, ꝙ adulterium dicitur, ex eo, quòd quis accedit ad aliā præter, quàm ad suam, sed mulier, quæ est alia à sua (Aug l.q. super Exo q. 71. to. 4.) potest esse diuersarum conditionum, scilicet, ꝙ sit virgo, vel corrupta in potestate alterius, vel non: meretrix, vel vidua. Et ista pertinent ad diuersas species luxuriæ, & sic de omnibus alijs conditionibus mulierum, secundum quas ponimus differre species luxuriæ: ergo adulterium non differt ab alijs speciebus, sed est generale ad multas. Secundū argu. Item dicit Hierony. & habetur 32. q. 4. cap. Origo. Nihil interest ex qua causa quis insaniat. Vnde Xistus Pythagoricus in summis suis dicit. Adulter est in suā vxorē ardētior amator: ergo pari ratione amor nimius, & ardens ad quālibet mulierem vocabitur adulterium, sed in omni luxuria est amor ardētior debito: ergo adulterium inuenitur in omni luxuria, & non debet poni species luxuriæ. Tertium argu. Item vbi est eadem ratio deformitatis, ibi non videtur esse alia species peccati: sed in stupro, & adulterio est eadem ratio deformitatis, quia vtrobique violatur mulier alienæ potestati subiecta: ergo adulterium non est species luxuriç distincta ab alijs.

Dicendum est, quòd adulterium est species luxuriç ab alijs distincta, & est præcipua inter omnes, & de qua humana iura magis curauerunt: quia per istā maximè turbatur res publica, eo quòd viri sunt zelātissimi amatores circa vxores. Vnde licet aliæ quædam species luxuriæ sint grauiores, de nulla tamen iura humana curauerunt: quia aliæ nō ita grauiter turbant rem publicam. Est autem adulterium, sicut dicitur 36. quæst. 1. cap. lex illa alieni thori violatio. Vnde dicitur adulterium quasi ad alterius thorum accessio. Et Leo papa dicit, quòd adulterium committitur cum propriç libidinis instinctu, vel alienç consensum cum altero, vel altera contra pactū coniugale committitur. Istud autem fit, siue coniugatus cognoscat coniugem alterius, siue coniugatus non coniugatam, siue nō coniugatus coniugatam. Primo modo est duplex adulterium, quia ex vtraq; parte est adulterium. Et etiam quilibet grauius peccat. Nam coniugatus grauius peccat cognoscendo coniugē alterius, quàm solutam: quia si cognoscit solutam soli coniugi suç præiudicat, si verò coniugatam præiudicat vxori, & viro illius vxoris, quam cognoscit: & etiam secundum leges humanas multum istud differt. Quia primo modo non punitur adulterium in viro scilicet, cognoscendo solutam, si verò coniugatam capite punitur. Si coniugatus cognoscat non coniugatam, licet minus peccet, tamen adulterium committit, & non solum ipse, sed etiam mulier, quam cognoscit: quia permittit se sponte cognosci à coniugato. Vnde licet ipsa soluta sit, tamen quia accedit ad illum, qui est coniuga-

F tus committit tale crimem, sicut ille, quia aliàs esset fornicatio simplex, & tamen non est, quia illa est soluti cum soluta. Et tamen minus peccat mulier soluta cum commiscetur coniugato: quàm cōiugata, quæ ei commiscetur. Nam adulteriū est ista commixtio, & non propter fœminam, sed propter virum. Et tamen quando aliquid competit vni per accidens, & alteri per se, maius est in eo, cui per se in est, quàm in eo cui per accidēs. Sicut ignis calidior est in se, quàm ea, quæ per ignem calefiunt. Aliquis forte putabit, ꝙ mulier soluta cognita à coniugato non committit adulterium, & tamen falsum est, quia committit illud. Motiuum autem in contrarium est: quia adulterium punitur in muliere secun
G dum legem humanam. Et tamen si cognoscatur soluta à coniugato non punitur secundum legē. Dicēdum, quòd adulterium est, quia si soluta cum coniugato non committeret adulterium, etiam non committeret adulterium solutus cum coniugata: cum ipse non sit pars alicuius matrimonij. Et tamen adulterium est, & capitale secundum legem humanam, ergo idem erit si soluta cognoscatur à coniugato.

Ad motiuum dicendū, ꝙ lex humana punit adulterium inquantum per illud iniuria fit alicui. Et tamen quando non coniugata cognoscitur à coniugato, illa nulli præiudicat, quia nulli legi tenetur: ergo nō punitur s̄m legem humanā. Alio modo, &
H melius dicendum, ꝙ licet tam vir, q̃ vxor adulteriū committant, quādocunque alijs se commisceant, tñ lex punit adulteriū in vxore, & non in viro. Et istud fecit lex humana propter aliquas causas, de quibus infra dicetur. Et quia quando coniugatus cognoscit non coniugatam illa non committit adulteriū, nisi propter ipsum, & ille non punitur, secūdum legem: à fortiori non punietur ipsa, quæ non peccat, nisi propter coniugatū, cui commiscetur. Et tamen iniuriam facit mulier, quæ commiscetur coniugato vxori illius. Nam subtrahit eum sibi, quia si nulla fœmina vellet illi commisceri, quia coniugatus est non posset ipse alicui, nisi vxori suç cōmisceri. Vnde sicut solutus, qui cōmiscetur coniugatæ volenti p̄-
I iudicat viro illius, ita soluta, quç cōmiscetur coniugato iniuriam facit vxori eius, sed non punitur secū dum legem. Erat tertius modus quando solutus cō miscetur coniugatç, & vterque committit ibi adulterium: quia vterque capitaliter punitur. Vir tamē minus peccat, quàm mulier: quia ipse non est adulter propter illam, quia ipse non tenetur alicui seruare fœdus: vxor autem tenetur viro, pœna tantum, secundum legem çqualis est. Istud crimen est valde contra rem publicam non solum propter personalem iniuriam, vt supra dictum est, sed etiam ꝓpter bonum publicum. Quia per adulterium redduntur proles incertç, & degeneres, quibus non competūt honores. Et si multi tales fuerint in ciuitate, ipsa ciuitas minuitur in honore. Amplius, aut adulterium (Adulteriū quot mala habet.)
K est malum ex parte eius, qui accedit ad mulierē alienam, quia accedit ad illam, quæ non est sibi matrimonio copulata, quia istud est contra bonū prolis suç: quia cum deberet gignere filios legitimos, gignit adulterinos, & ignobiles. Est etiam contra educationem prolis: quia filij inde geniti non possunt educari à parentibus, cum adulter non possit manere cum adultera in mutua societate semper: aut longo tempore timore legum, vel saltem non obligetur cum ea manere, quod requiritur ad educationē prolis. Nam propter hoc fornicatio simplex erit principaliter peccato, scilicet, quia erat coitus vagus, & non obligabantur fornicarij simul manere.

Est

Est etiam malum adulterium inquãtum accedit ad mulierẽ alteri coniugatã, & sic impedit bonũ ꝓlis alienę. Quia cum adulter accedit ad adulteram, impedit fieri generationem in ea à viro suo. Sicut enim in meretrice, quia multi ad eam accedunt, indisponitur ad concipiendum: ita in coniugata impeditur cõceptus vnius viri per alterum, quia vnus per se gignere posset, & duo, & non gignẽt. Vel intelligitur melius hoc de adultera postquam concepit: quia mulier postquam cõcepit, nunquam potest cõcipere à quibuscunque, & quodcunque cognoscat quousq; pariat, vel aborsum fecerit. Et sic si adultera conceperit non poterit toto tempore, quo habet in vtero, concipere ex viro suo. Et sic impedit prolẽ ipsius, quam ipse aliàs gignere posset, si illa de alio non concepisset. Et hoc fecit adulter, qui cognouit eam. Eadem ratio est in coniugata, quæ per adulterium corrũpitur, siue à coniugato, siue à non coniugato. Vnde dicitur Eccle. 23. Omnis mulier relinquens virum suum peccabit. Hoc autem est. Primò: quia in lege Dei peccat, quia Deus vetuit adulterium. Secundò: quia præiudicat viro suo. Nã magnus dolor est viro, quòd vxor sua ab alio cognoscatur. Tertiò: quia facit contra fœdus matrimonij: nã in matrimonio tacitè permittitur fides vtrique seruanda, ita vt neuter copuletur alieno. Et hoc violatum est per adulterium. Quartò: quia vxor fallit virum dando sibi filios ex alieno matrimonio, siue ex alieno coitu. Et tamen viri afficiũtur ad filios suos, & si scirent eos extraneós, odissent. Quintò quia aufert viro possessionem: Nam cogit eum laborare in educatione filiorum alienorum, & relinquere eis bona sua tanquam, si essent veri filij. Sextò: quia præiudicat alijs filijs legitimis, ad quos de iure pertinet tota hæreditas paterna, & isti tanquam sint legitimi succedunt ex æquali cum legitimis. Hæc tanguntur aliqualiter Eccle. 23. scilicet, mulier omnis relinquens virum suum peccabit, & statuens hæreditatem ex alieno matrimonio.

Mulier adultera multipliciter peccat.

Primo enim in lege altissimi incredibilis fuit, & secundo virum suum dereliquit, tertio in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi. Primũ istorum inuenitur in omni peccato, scilicet, facere contra legem Dei, vel esse incredibilem in ea. Cęte ra omnia pertinent specialiter ad adulterium. Et tamen quãdocunque reperitur in aliquo actu specialis ratio deformitatis ab alijs peccatis, necesse est, ꝙ illud sit peccatum distinctum specie ab alijs. Et sic adulterium, in quo reperiuntur istæ deformitates, quæ non sunt in aliqua alia specie luxuriæ, erit per se species luxuriæ ab alijs distincta. De grauitate autem istius peccati in viro, & fœmina, & de differẽtia pœnę, & alijs circa hoc infra dicetur. De his Sanctus Tho. secunda secundæ quæst. 154. art. 8.

Ad primũ argu.

Ad primum dicendum, quòd ille, qui habet vxorem si accedit ad aliquam aliam mulierem, peccatũ eius potest denominari ex parte eius, vel ex parte mulieris, ad quam accedit. Si primo modo vocatur adulterium generaliter, quia ipse violat fidem datam vxori. Si autem secundo modo possunt esse diuersa peccata secundum diuersas conditiones mulierum, ad quas accedit. Si enim sit illa coniugata, erit etiam ex parte eius adulterium. Si verò sit puella in virginitate, nec desponsata erit stuprum, & sic poterit aliquando esse incestus, & aliquando raptus, & ita de alijs modis. Et tamen verum est, quòd semper est adulterium in illo actu propter virum, & sic intelligit illa glo. Species tamen luxuriæ non distinguuntur per virum, sed per habitudinem ad fœminam, vt ostensum est supra quæstione

A 186. Ideo licet sit adulterium propter virum nõ nominabitur adulterium, sed tale, quale denominari potest propter mulierem.

Ad secundum argu.

Ad secundum dicendum, quòd matrimonium specialiter ordinatur ad bonum humanæ prolis, qa nullus modus est coitus conueniens ad generationem, & educationem prolis sicut matrimonialis, quia vir, & vxor habẽt mutuam societatem ad semper. Adulterium autem specialiter repugnat matrimonio inquantum violat fidẽ matrimonij, quã quis debet coniugi. Et quia ille, qui ardentior amator est vxoris, facit contra bonũ matrimonij vtens inhonestè licet fidem non violet: ideo potest aliqualiter adulter nominari etiam magis, quàm ille, qui

B ardens amator est alicuius mulieris non coniugatę: quia ille non facit ibi contra aliquod bonum matrimonij, quia nec ille, nec ipsa sunt in aliquo matrimonio, ideo non possũnt eo abuti.

Aliter potest dici, quòd accipitur adulter, idest, fornicator: quia aliquando ista nomina permutantur. Et verum est, ꝙ aliquando contingit virum fornicari cum vxore sua: quia cõtingit mortaliter peccare aliquo modo eam cognoscendo. Et tamen actus matrimonialis quando fuerit peccatum mortale, iam non est actus matrimonialis, sed fornicarius, vel meretricius: quia matrimonium, secundũ se, honestatem quãdam dicit. Vel potest dici, quòd ardens amator est adulter in sua vxore, scilicet, facit

C id, quòd adulter. Nam matrimonium institutum est ad prolem, & qui vtitur matrimonio ad finem suum vtitur eo ad prolem. Agere autem propter finem pertinet ad rationem, quæ ordinat, & dirigit aliquid in finem. Ideo qui matrimonialiter se habet non vtitur coitu, nisi in quantum ratio iudicat illũ necessarium, aut conuenientem ad prolem gignendam. Qui autem propter rationem agit nunquam est vehemens in actu: quia ratio non est impetuosa: ideo coiens matrimonialiter nõ est ardens amator. Adulter autem non appetit coitum cum adultera propter prolem, quia non potest conuenienter inde haberi proles, sed magis ex vxore propria: sed ꝓpter concupiscentiam delectationis mouetur adul-

D ter, & sic est ardens amator. Et quanto aliquis amat rem magis illicitam, & periculosiorem, & nititur in eam, tanto est ardentior amator. Cum ergo aliquis cognoscat vxorem propriam solũ propter desiderium libidinis non attendens prolem, mouetur ex vehementi concupiscentia, & sic est ardens amator vxoris. Vocatur adulter vxoris, quia ea intẽtione accedit ad eam, qua adulter ad ipsam accederet. Et hoc tangit Hieronymus ibidem dicens: Sapiens iudicio debet amare coniugem, non affectu. Non regnat in eo voluptatis impetus, nec pręceps fertur ad coitum. Dicit autem Glo. 32. quæstione quarta, cap. Origo, quòd amator ardens vxoris dicitur adul-

D ter non à reatu illius capitalis criminis, sed à similitudine adulterinę libidinis. Sicut enim adulter in adulteram ardet, ita iste in propriam.

Ad 3. arg.

Ad tertium dicendum, quòd nõ est eadem ratio deformitatis in puella, & in coniugata quando cognoscuntur ab aliquo illicitè: quia vxor est in potestate viri, sicut ei matrimonio copulata: puella autem est sub potestate patris, sicut per eum alicui in matrimonio copulanda. Et ideo alia ratio est stupri, quod committitur cum puella, quæ est in potestate patris, & alia cum vxore alterius, quæ in potestate viri est. Ideo adulterium, & stuprum sunt duæ species luxurię.

An incestus sit species luxuriæ distincta à cæteris. Quæst. CXCIX.

Primum argu.

QVAERITVR de incestu, quæ est alia species luxuriæ, an sit species distincta ab alijs. Dicunt aliqui, quòd non: quia incestus dicitur per priuationem castitatis incestus, idest, non castus, sed castitati vniuersaliter opponitur luxuria: ergo incestus non erit aliqua species luxuriæ, sed totum ipsum genus luxuriæ. Item 36. q. 1. cap. Lex illa, dicitur quòd incestus est in consanguinearum, vel affinium ab vsu: vnde incestuosi dicuntur, qui consanguineis, vel affinibus suis abutuntur, & tamen affinitas, & consanguinitas non sunt idem vinculum: ergo incestus non erit vna species luxuriç, sed plures. Item illud, quod non importat aliquam specialem rationem deformitatis non constituit aliquam speciem vitij determinatam, accedere tamen ad consanguineas, vel affines secundum se non est illicitum: quia aliquo tempore licuit, scilicet à principio humani generis, cū fratres mutuo contrahebant: ergo incestus non est aliqua species determinata luxuriæ.

Secundū.

Tertium.

Dicendum, ꝙ incestus est species luxuriæ distincta ab alijs. Quia species luxuriæ distinguūtur secundum conditiones mulierum, quibus aliqui abutuntur, vt ostensum est supra quæst. 187 Sed in incestu importatur specialis conditio mulierum, quia incestus est abusus consanguinearum, vel affinium: ergo est incestus determinata species luxuriæ. Primò hoc considerandum est, ꝙ necesse est inueniri speciem determinatā luxuriæ vbicunque aliquid repugnans debito vsui venereorum, in incestu autem, idest, in concubitu cum consanguineis, & affinibus est quędam inordinatio contra debitum vsum venereorum: ergo erit speciale peccatum, quòd vocatur incestus. Ista deordinatio patet in multis: Primò, quia naturaliter homo debet quandam honorificētiam parentibus, per quos esse accepit, & consequenter alijs cōsanguineis, qui ab eisdem parentibus de propinquo originem trahunt. Et ob hoc dixit Valerius maximus, quòd apud antiquos non erat fas filium cum patre se simul balneare: ne se inuicem nudos conspicerent. Et hoc pertinebat ad honorē. In actibus autem venereis consistit magna turpitudo, quę maximè est cōtraria honorificentiæ, quia homines non putant se honorabiles in eo, de quo verecundantur. Actus tamen venereus est, de quo maximè homo verecundatur: ideo turpitudo actus venerei maximè repugnat honori. Et sic non licebit cum illa habere coitum, cui honor debet obseruari. Ad parentes ergo, & consanguineos immediatos non debet esse permixtio coitus, quia illis debetur honor. Et ista causa exprimitur Leuit. 18. In omnibus alijs gradibus, in quibus prohibetur matrimonium contrahi, scilicet: turpitudinem matris tuæ non reuelabis, & ita dicitur de sorore, & de cæteris gradibus prohibitis, quasi dicat, coeundo cum istas dehonoras illas, quia reuelas turpitudinem earum. Secundò est hoc, quia necesse est personas valde coniunctas sanguine adinuicem multum conuersari. Vnde si homines non prohiberetur à commixtione venerea cum illis, daretur hominibus nimia opportunitas ad venerea propter simul cōuersari. Et sic animi virorum multum emolescerent, & effeminarentur per luxuriam, quod erat magnum inconueniēs. Et ob hoc Deus in lege Moysi inter illas personas vetuit concubitum, quas necesse est simul commorari, vt patet Leuit. 18. In omnibus gradibus ibi prohibitis. Tertiò est hoc, quia per talem commixtionem consanguineorum impediretur multiplicatio

Deordinatio multiplex in incestu.

F amicorum. Dum enim homo accipit vxorem extraneam, iunguntur sibi quadam speciali amicitia omnes consanguinei vxoris, ac si essent consanguinei eius, & consanguinei viri coniunguntur ipsi mulieri tanquam consanguinei eius. Si autem acciperet homo vxorem de cognatione sua non extenderetur amicitia plusquam naturaliter se extendebat. Nunc verò per talem acceptionem vxoris dilatatur amor ad extraneos: ideo fuit conueniens non licere esse commixtionem inter cognatos, vt extenderetur amor ad extraneos. Sic dicit Augu. 3. de Ciuitate Dei: habita est ratio rectissima charitatis, vt homines, quibus esset vtilis, atque honesta concordia diuersarum necessitudinum vinculis necterentur: ne vnus in vno multas haberet, sed singulę spar

G gerentur in singulos. Quartò fit hoc, vt ait Aristoteles secundo Politicorum, quia homo naturaliter diligat consanguineam suam. Si adderetur huic amori ille amor, qui est ex commixtione venerea, fieret nimius ardor amoris, & esset maximum incētiuum libidinis. Quod repugnat castitati, quia in his, ad quæ natura multum inclinata est, non debet ratio aliquid addere, sed minuere. Et sic manifestum est, quòd ad consanguineas accedere debet specialem rationem vitij, quòd vocatur incestus. Istę rationes assumuntur de iure naturali. Quinta ratio potest haberi ex iure positiuo, scilicet, quia coniunctio matrimonialis est ad habendum prolem, & tamen apud

H Romanos expertum fuerat, quòd ex coniunctione consanguineorum nō multiplicabatur proles. Ideo ecclesia statuit certos gradus consanguinitatis, in quibus matrimonia non iungerentur. Sicut dicit Grego. ad Augustinum Episcopum Anglorum, & habetur 35. q. 3. c. Quædam lex. Incestus ergo peccatum quoddam est speciale circa luxuriam. Eadem ratio est circa affines, quia licet illi non sint sibi coniuncti consanguinitate, coniunguntur tamen mediantibus personis pertinentibus ad consanguinitatem. Quia omnes consanguinei alicuius efficiuntur affines illius mulieris, quam cōsanguineus ipsorum in vxorem ducit, & è contrario de consanguineis fœminæ: nam efficiuntur affines viri illius. Et istis

I est debita quædam reuerentia iam propter consanguinitatem, ex qua causatur affinitas inter eos. Nam ipsa affinitas est iam quoddam vinculum amicitiæ inter ipsos, & non oportet per contractum matrimonij quęri amplius amicitias, sed potius extendi ad alios, cum quibus nulla necessitudo est, idest amoris vinculum, vel causa, vt dicit Augu. 15. de Ciuitate Dei. Iste modus accipiendi incestum est communis. Et tamen aliquando accipitur pro violatione virginum sacrarum, vt si quis cognoscat monialem, quæ Deo castitatem vouit, incestus est tam in ea, quam in cognoscente illam, vt dicit Hierony. & habetur 27. distinct. cap. Virgines. Hoc etiam intelligendum est, si nō sint virgines dum tamen castita-

K tem vouerint Deo: quia vtrobique fit pręiudicium Deo: quia accipitur ea, quæ ad ipsum pertinet, vt patet 27. q 1. c. virginibus. Vnde dicuntur istę adulterium, & incestum committere, vt ait Hieron contra Iouinianum. Et habetur in allegato. c. virgines, scilicet, virgines, quæ post consecrationem nupserunt, non tam adulteræ, quàm incestę sunt. Dicuntur incestæ, quia iste coitus multum repugnat castitati: cum ea, quæ Deo alligata est non erubescat hominibus commisceri. Et dicitur adulterium: quia sicut vxor quando ab alio cognoscitur, adultera est, quia contra fœdus matrimonij agit, ita cum inter vouentem castitatem, & Deum sit quoddam matrimonium spirituale, facere contra illud est adulterium

terium spirituale. Et hoc siue in virgine, siue in vidua. De viduis patet 27.q.1.c.viduę, & cap. viduam, & cap. nuptiarum. Vnde Apostolus dicit de viduis quando fornicantur, vel nubere volunt, q̄ habent damnationem: quia primam fidem irritā fecerunt, idest, fidem, quam promiserunt Deo de castitate. 1. Tim.5. Et intelligitur de solis viduis, quę castitatem nouerunt, alijs autem nubere licet. Ad primum dicendum, quòd incestus dicitur, quòd est contra castitatem, & ideo omnis corruptio castitatis, siue omnis luxuria potest dici incestus: specialiter tamen dicitur incestus illud, quod militat specialius contra castitatem, & est in coitu cum consanguineis coniunctissimis. Quia si cum istis daretur facultas coeūdi propter magnam opportunitatem familiaritatis esset magna occasio ad libidinem, & sic maximè periret castitas, vt supra dictum est. Ad secundum dicendum, q̄ tam abusus consanguinearum, quàm affinium est incestus, & nō sunt duę species criminis, sed vna, quia ex eodem principio pendent. Nam in cognatis est per se illicitus vsus venereorū propter causas assignatas supra. In affinibus autem est illicitus coitus propter consanguinitatem: quia affinitas nascitur ex consanguinitate, scilicet, quando persona pertinēs ad consanguinitatem aliquorum commiscetur alicui carnaliter est affinitas inter omnes cognatos eius, qui commiscetur ad illam, cui commiscetur, & è conuerso. Et sic affinitas ex consanguinitate pendet per copulam carnalem causata, & rursus ex affinitate causatur consanguinitas: quia ex illis, qui coniunguntur carnaliter, per quorum coniunctionem erat affinitas nascitur proles, quæ haberet consanguinitatem ad vtrosque, scilicet, ad cognatos matris, & patris. Vna est ergo species incestus, quia propter consanguinitatem est, & non propter affinitatem: nisi in quātum affinitas pendet ex consanguinitate. Et debent sibi mutuo affines quendam honorem, cui repugnat ipsa commixtio carnalis, vt supra dicebatur. Ad tertium dicendum, quòd in commixtione personarum coniunctarum consanguinitate aliquid est, quod secundum se est indecens, & repugnās rationi: sicut quòd fit commixtio inter parentes, & filios, quorum est per se immediata cognatio. Nam filij immediatè debent naturaliter honorem parētibus, cui repugnat coitus. Et non solum iste honor in hominibus seruari debet, sed etiam in quibusdam pecoribus seruatur, in quibus natura ostendit aliquid de rectitudine, & reuerētia ad parentes. Vnde dicit Aristo.8. de Animalibus, q̄ quidam equus deceptus fuit, vt matri commisceretur. Quod cum agnouisset se ipsum præcipitauit quasi pro errore, eo quòd animalibus inest naturalis reuerentia ad parentes. Vnde animalia illa, quæ non perdunt cognitionem parentum nunquam illis commiscentur. In alijs autem postquam transit tempus necessarię educationis parentes obliuiscuntur filios, & è contrario, & non se agnoscunt. Et tūc miscent cōcubitus adinuicem sicut si essent alieni. Quandiu tamen manet in eis ista cognitio non fit commixtio. Alię autem personæ, quæ non coniunguntur per se ipsas, sed per habitudinem ad vnum principium, scilicet, ad parentes non ita indecenter coniunguntur, sed variatur circa hoc decentia, vel indecentia secundum necessitatem, & consuetudinem, & legem humanam, vel diuinam. Nam à principio sæculi licuit fratribus sororibus commisceri, eo quòd non erant alię fœminæ, ad quas esset commixtio. Sed cum fuit humanum genus multiplicatum, cessauit ista commixtio fratrum, cum posset haberi ad alios. Et hoc per legem tam diuinā, quàm humanam ordinari debuit, scilicet, qui gradus, & quot prohibeantur: quia vsus venereorum ordinatur ad bonum cōmune, scilicet, multiplicationem indiuiduorum, in quibus cōseruetur species, & maneat semper cōmunicatio politica. Omnia autem, quæ sunt cōmunia per legem ordinari debent: quia lex est aliquid communitatis, & ista lex de gradibus instituit, in quibus liceret, vel non liceret contrahere, vt dicit Augu.15. de Ciuitate Dei, scilicet, commixtio sororum, & fratrum quanto fuit antiquior compellente necessitate, tanto fuit postea facta dannabilior religione prohibente, idest, sacra lege. De his S.Tho.2.2.q.154.art.9.

De pœnis peccati incestus. *Quæst. CC.*

QVAERITVR circa incestum de pęnis huius criminis. Et dicendum, quòd incestus licet propriè dicatur esse in consanguineis, & affinibus: aliquando tamen est in non consanguineis, scilicet, qui vouerunt Deo castitatem, vt dicitur de monialibus. 27. dist. c. virgines, & 27. q. 1. cap. virginibus. Et idem in viduis vouentibus, vt dictum est præcedenti quæst. Idem intelligendum est de viris, qui Deo castitatem vouerunt, siue expressè, sicut faciunt religiosi, qui expressum votum emittunt de castitate seruanda, siue tacitè fiat votum, sicut in suscipientibus ordinem sacrum, quia per ordinem sacrum dicitur votum castitatis solennizari, licet votum non emittatur, vt patet de voto, & voti redemptione li. 6. cap. Quod votum. Sicut ergo si monialis commisceatur cuicūque, ambo committunt incestum, ita si religiosus commisceatur alicui, etiam solutæ fœminę, incestus est vtrinque: quia nihil plus vouit monialis, quā religiosus, & idem in promoto in sacris, quia eandem obligationem habet ex iure. Et ideo etiam fœminæ solutæ coeuntes cum istis incestum committunt. Grauius tamen peccant hic viri, quia ipsi sunt obligati ex voto ad castitatem, fœminæ autem non, sed propter eos dicuntur incestum committere. E contrario autem si solutus coeat cū moniali videtur plus peccare monialis, quia solutus nō committit incestum, nisi propter eam, quæ voto alligata est. Alio modo incestus est propter publicæ honestatis iustitiam, vbi non est consanguinitas nec affinitas, nec votum. Sicut si quis sponsam habuit, & non cognoscens eam mortuus est, non licet fratri eius accipere illam in vxorem. 27. q. 2. c. Si quis desponsauerit. Et hoc intelligitur in sponsa de præsenti: quia in sponsa de futuro cum non sit vxor non contrahitur affinitas. Tamen etiam in sponsalibus de futuro causatur impedimentum propter publicæ honestatis iustitiā. Et est verum si fuit facta sponsatio post septennium, secus si prius, facta sponsatio neantequā puella esset septennis, mortuus est sponsus: quia tunc nunquam fuerunt valida sponsalia: nam potest duci puella illa, à quolibet de cognatione mortui, aliàs autē non potest. Et tamen hic non obstat affinitas, quia nulla est. Nam non est affinitas nisi vbi persona commiscetur personæ carnaliter, sed vocatur publicæ honestatis iustitia. Et est quoddam impedimentum iuris ad non contrahendum, sicut si esset affinitas. Ideo sicut si affines cōmisceantur, ita isti, inter quos est publicę honestatis iustitia. De pœna incesti coitus secūdum legem humanam dicendum, quòd est pœna capitalis, sicut pro adulterio, & hoc quando scienter committitur. Quando autem ignoranter per ignorantiam facti, vel iuris interdum pœna tota tollitur, & interdum mitigatur, ecclesia tamen, quæ pęnam mortis non infligit

De pœna incestus.

git excommunicat istos incestuosos, vt patet 35. q. 3. cap. de his. Et hoc verum est in incestu propriè dicto, scilicet, abutendo cõsanguineis, & affinibus. Et tamen etiã incestuosis, scilicet, accedentibus ad moniales, & ipsis monialibus excommunicatio imponitur, & non dantur eis sacramenta quo vsque dignè pęnituerint. 27. q. 1. c. virginibus. Alia poena est, ꝙ incestuosi non possunt matrimonium contrahere, etiam nec cum aliqua muliere, cum qua aliàs licet contrahere: quia iste, qui illicitè accessit ad aliquã, punitur, vt ad nullam accedere possit, ad quam etiam aliàs potuisset licitè accedere, sic patet 32. q. 7. c. Qui dormierit, & 34 q. vltima, c. In lectum, & cap. vlt. Hoc verum est quantum ad matrimonium contrahendum, ꝙ impeditur. Si tamen de facto contraxit, tenet matrimonium, & non dirimitur, vt patet extra de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ c. Transmissæ. Iste tamen punitur, quia nunquam licet ei petere debitum. Et si aliquando petierit peccat mortaliter, sed si vxor petierit, tenetur reddere. eo. c. Et hoc cum dolore, & gemitu, vt ibi dicitur. Et si moriatur illa vxor, quam habet, nõ debet vltra contrahere eodem cap. Intelligendum tamen, quòd si contrahat, quòd tenet cõtractus, sicut fuit in primo matrimonio, quod tenuit nõ obstante incestu. Et tamen non licebit ei petere debitum etiam in secundo matrimonio, sicut erat de primo, immo poterit ei imponi alia pœna grauior, quia iã bis contempsit ecclesiam contrahendo contra ius. Istud verum est de illo, qui potest continere, vt pote quia est in ætate, in qua non est difficile continere. Secus si est iuuenis, & est suspectus de incontinẽtia. Quia tunc per ecclesiam poterit sibi dari licentia, ꝙ possit petere debitum, ne sit occasio ad deterius, vt innuitur 32. q. 7. cap. Qui dormierit. Excusantur tamen illi, qui per ignorantiam facti commiserũt incestum, sicut ille, in cuius lectum intrauit soror vxoris suæ, & putans eam esse vxorem cognouit: nam licet ei manere in matrimonio suo, & petere debitum, & reddere. Ei tamen, quæ se illi commiscuit scienter, non licet matrimonium contrahere, vt patet 34 q. 2. cap. In lectum. Istud est, quando omnino ignorauit. Si autem aliquo modo esset sciens, vel esset in culpa ignorantiæ haberet locum pœna. Alia pœna est, ꝙ nati ex incestu non succedunt parentibus, non solum illis, quorum filij non sunt, sed illis, qui eos per incestum genuerunt, vt dicit August. in quæstionibus super Leuiticum. Et patet 35. q. 7. cap. vnico. Alias etiam pęnas incurrunt, quoniam sunt infames, & non possunt testamentum condere, & pęnæ eorum sunt grauiores pęnis adulterorum 33 q. 2. c Hoc ipsum. §. hoc autem quamquam. Vnde non possunt testificari, nec accusare, quoniam infames sunt 3 q. 4. c. consanguineorum, & 3. q. 5. c. Constituimus, & 6. q. 1. c. infames.

An stuprum sit species luxuriæ ab alijs distincta. Quæst. CCI.

Primũ argumentũ. QVAERITVR de alia specie luxuriæ, scilicet, stupro, an sit species distincta ab alijs. Dicũt aliqui, ꝙ non distinguatur conuenienter stuprum ab alijs speciebus luxuriæ, quia stuprum dicit deflorationem virginum illicitam. 36. q. 1. c. Lex illa. & tamen hoc potest esse soluti cum soluta, quòd pertinet ad simplicem fornicationem, ergo non debet poni stuprum distinctum à fornicatione simplici.
Secũdum argu. Item Ambro. lib. de Patriarchis, & habetur 32. q 4. c. Nemo dicit, Nemo sibi blandiatur de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est, & tamen
F adulterium est species luxuriæ, ergo stuprum non erit species luxuriæ distincta ab adulterio, & alijs: quia species, quæ adinuicem distinguũtur non subalternantur, vt cõtineatur vna sub alia. Item alicui iniuriam inferre non pertinet ad luxuriam, sed ad iniustitiam, qui tamẽ committit stuprum iniuriam facit alteri, scilicet, patri puellæ, qui statim debet ad animum reuocare, & tunc agere actione iniuriarũ. 36. q. 1. c. lex illa. §. Cum ergo, ergo stuprum non debet poni species luxuriæ. Tertiũ argumentũ.

Dicendum, quòd stuprum pertinet ad luxuriam, quia cõsistit in actu venereo, quo virgo defloratur, luxuria tamen est circa venerea, ergo stuprum est species luxurię. Pro quo considerandum, ꝙ vbicun
G que circa naturam alicuius vitij occurrit aliqua specialis deformitas, debet ibi poni species determinata illius vitij, Luxuria autem est peccatum circa venerea existens: in virgine autem existente sub custodia patris si corrumpatur est specialis deformitas, ideo est ibi speciale peccatum, quod stuprum dicitur, & hoc est tam ex parte puellæ, quæ corrumpitur, quàm ex parte patris. Debet autem præsupponi, quòd puella non corrumpatur violenter: quia tunc esset raptus, quod est crimẽ grauius, sed voluntariè corrumpitur. Et tamen hoc est, quia seducitur ab amatore, & assentit, quia facile est puellam virginem seduci, & inclinari ad libidinẽ: fit ergo quoddam præiudiciũ puellæ, quia violatur nulla pactio-
H ne coniugali præcedente Secundò, quia impeditur per hoc a legitimo matrimonio contrahendo. Tertiò, quia ponitur in via meretricandi, & præstatur sibi magna occasio ad hoc. Quartò, quia cognita est ab vno, & iam erit sibi difficilius continere. Quintò, quia nullus volet eam accipere in vxorem in eo statu, & honore, in quo aliàs fuisset assumpta, ideo multum ei per hoc præiudicatur. Item ex parte patris est præiudicium: quia puella est sub custodia patris, & solicitudine, vt ipse eam tradat copulandam legitimo matrimonio, qui autem puellam seducens cognoscit custodiã patris aufert, & annihilat. Etiam quia per hoc pater infamatur, & minuitur honor eius. Eccl. 42. Super filiam luxuriusam confirma cu- Mala stupri.
I stodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis. Ideo speciale peccatum luxuriæ est in stupro, quia nihil istorum inuenitur in fornicatione simplici. Ad primum dicendum, quòd non sufficit ad fornicationem simplicem esse personas solutas: quia tres conditiones requiruntur, vt ostensum est supra q. 189. Aliter patet, quòd puella virgo non est soluta, quia licet sit soluta à vinculo matrimonij, non tamen est soluta à potestate paterna, & ideo acceditur ad mulierem non solutam. Sed obijcietur quasi si sit puella virgo, quæ sub nullius potestate sit, vt mortuis parentibus, & ipsa existente in ætate, in qua nec tutorem, nec curatorem habeat, quia tunc erit simpliciter soluta. Dicendum, ꝙ in stupro Ad tertiũ argu.
K est speciale peccatum luxuriæ propter deformitatem inuentam, tam respectu patris. quàm respectu puellæ, ideo etiam si pater non sit, nec aliquis loco patris, idest, nec tutor, nec curator, non est deformitas respectu patris. Et tamen manet deformitas respectu puellæ: quia nulla pactione coniugali præcedente corrumpitur, vt quia impeditur à legitimo matrimonio contrahendo, & ponitur in via meretricandi. Nam puella quandiu virgo est, habet speciale impedimentum contra fornicarium concubitum, scilicet, ipsum signum virginitatis, quod non debet auferri nisi per matrimonium. In fornicatione autem simplici nulla specialis grauitas est ex parte personarum, sed solum ex parte prolis gignendę,

vel

vel educandæ, vt oſtenſum eſt ſupra q. 189. Ideo ſtuprum nõ eſt ſimplex fornicatio, ſed eſt ſimplex fornicatio cum mulieribus iam corruptis. ſ. cũ viduis, concubinis, & meretricibus. Ideo 36 q. 1. c. Lex illa. §. Cum ergo: dicitur, ꝙ fornicatio eſt abuſus cũ concubinis, & meretricibus, & viduis. *Ad ſecundum argu.* Ad ſecundum dicendum, ꝙ Ambroſius accipit ſtuprum largè ꝓ fornicatione quacunque. i. pro omni peccato luxuriæ. Vnde accipit ſtuprum ibi pro coitu viri coniugati, cum quacũque muliere pręter ſuã: Cùm dicat: omne ſtuprum adulterium eſt. i. omnis coitus viri coniugati cũ quacunq; muliere, quæ nõ eſt ſua, eſt adulterium, ſicut omnis coitus coniugatę cum quocunque viro, qui non ſit ſuus, eſt adulterium. Vnde dicit immediatè, nec viro licet, ꝙ mulieri non licet. i. ſicut non licet vxori accedere ad alium, quàm ad virum ſuum, ita non licet viro accedere ad aliã, q̃ ad vxorem ſuam. Et ſic omne ſtuprum erit adulteriũ i. quicunq; coitus viri coniugati cum ea, quæ nõ eſt vxor. Sic etiam coitus coniugatę cum eo, qui non eſt vir ſuus, vocatur interdum ſtuprũ. numeri 5. ſ. Si latet adulterium, & teſtibus argui non poteſt: quia non eſt inuenta in ſtupro i. quia mulier non fuit inuenta cum adulterio. Vnde licet propriè ſtuprũ ſit virginum illicita defloratio, non præcedente coniugali pactione 36. q. 1. cap. Lex illa: tamen ſtuprũ aliquando accipitur pro cognitione viduarum, & pro cognitione ſodomitica puerorũ. Vnde dicitur ſtuprum cõmitti in vidua, vel virgine, vel puero. ff. de adulte. l. inter liberas §. 1. & de verb. ſigni. l. inter ſtuprum. Et aliquando ſtuprũ eſt adulterium, ſicut 36. q. 4. nemo, & 28. q. 1. c. idolatria. Et aliquando dicit̃ committi cũ virgine, vel vidua, vel puero, vel muliere ſoluta, quæ non habetur loco vxoris, nec concubinę. ff. de adult. l. ſtuprũ, & dicit Glo. hoc 32. q. 4. c. nemo. Et ideo diuerſimode inuenietur ſtuprũ: q̃a tñ eſt ſpecies luxurię accipitur pro ſola virginũ defloratione. *Ad tertiũ argu.* Ad tertium dicendũ, ꝙ non eſt incõueniens vnum vitium recipere deformitatem quandam ex adiunctione alterius vitij. Sicut nunc peccatum luxuriæ ex adiunctione iniuſtitię. Et tamẽ iſta iniuſtitia non conſiſtit in eo, in quo eſt propria materia iniuſtitiæ, ſed in materia venereorum, & pertinet hoc ad luxuriam magis inordinatam, quia concupiſcentia eſt inordinatior, quæ à delectabili non abſtinet, vt iniuriã vitet. Quod autem dicitur, ꝙ pater debet reuocare iniuriam ad animum, hoc verũ eſt ad hoc, ꝙ poſſit agere actione iniuriarum ad pœnam contra ſtupratorem. Si tamen non vult agere, non oportet reuocare iniuriam ad animum, & tamen non tolletur per hoc, quin ſit ſtuprum iſta defloratio, & ſpeciale peccatum, ſi tamen non reuocat iniuriam ad animum, ceſſat actio iniuriarũ poſt annum. Vt patet inſtituta de iniurijs. §. vlti. & tenet hoc glo. 36. q. 1. c. Lex illa. §. cum ergo.

De pœna ſtupri ſecundum legem diuinam, & humanam, & canonicam. Quæſt. CCII.

QVAERITVR circa pœnam ſtupri. Et dicẽdum, ꝙ alia eſt ſ̃m leges humanas, & alia eſt ſecundum legem diuinam, & canonicam. Secũdum legem humanã, qui deflorat virginẽ, ſi fuerit vir honeſtus i. non de genere ignobili, vel minoris conditionis, quàm fœmina pars dimidia bonorum eius *Pœna legis humanæ.* publicatur. i applicatur fiſco. Si autem ſtuprator ſit infimæ conditionis minoris, quàm fœmina relegatur, & punitur corporaliter, vt patet Inſtituta de publi. iudi. §. item lex Iulia. Et intelligendum ſemper ꝙ ſit propriè ſtuprũ. i. non inferatur violentia virgi-

A gini: quia tunc eſſet pœna capitalis, quia eſt raptus, vt Inſti. de publi. iudi. § Sin autem. Si verò tutor ſtupraret virginem, cuius tutor eſt, magis punitur. ſ. q̃a deportatur, & bona eius publicantur, vt patet C. Si quis eam, cuius tutor fuerit, corruperit. l. vnica. Nã hic eſt ſpecialis deformitas. ſ. quia ille, qui cuſtodire debebat, læſit. Eodem modo ſi fœmina ſtupretur à ſeruo ſuo, quia illa hoc procurat ſecundum legem humanam, capitaliter punietur, & bona eius ad cognatos peruenient, vel applicabuntur fiſco. C. de bonis dam. l. fi. ſeruus autem non poteſt manumitti. i. de ſeruitute liberari. C. de collu. dete. l. 1. immo cõburi præcipitur, vt C. de mulie. quæ ſeruis proprijs ſe immiſcuerunt. l. vnica. Et hoc verum eſt, ſiue domina, quę commiſcetur ſeruo eſſet virgo, ſiue non: B nam largè vocatur ſtuprum. Accipiendo autem ſtuprum pro concubitu cũ vidua, non habet aliquam pœnam ſpecialem ex lege: quia eſt fornicatio ſimplex, niſi eſſet aliqua alia deformitas inſuper, vtpotè ꝙ cõmiſceretur ſeruo ſuo, vel quia alicui cognato, aut affini, ꝙ pertineret ad inceſtum, & ſic de alijs ſpeciebus luxuriæ. Et tamen quandiu cognoſcitur ſolum, vt vidua pœnam nullam habet à lege. Si autem accipiatur ſtuprum in pueris, ſicut accipitur. ff. de adulte. l. inter liberas. §. 1. licet accipiatur largè ſemper punitur capitaliter. Et hoc ſiue volente, ſiue inuito eo, q̃ cognoſcitur fiat, vt patet. C. de adulte. l. cum vir. Si autem conſideretur pœna ſecundũ *Pœna legis diuinæ.* C legem diuinam Moyſi: qui deflorabat virginem ſeducens eam, accipiebat eam in vxorẽ, ſi pater puellę, conſentire vellet. Si autem noluerit dare, cogebatur ſtuprator dotare eam ſ̃m cõſuetudinem patrię, ideſt, ꝙ daret ei tantam pecuniam, cum quanta poſſet virgo ſui ſtatus virum habere, Exo. 22. Quando tamen pater volebat eam dare in coniugem ſtupratori, ſemper tenebatur eam accipere in vxorem, & non poterat eam repudiare tota vita ſua Deu. 22. Et hoc erat viro impoſitum in pœnam. Nam ſecũdum legem Moyſi erat viris iſta libertas, ꝙ ſi nõ placerent eis vxores, repudiarent illas, etiam ſi non haberent aliam cauſam, niſi quòd placerent eis, vt patet Deutero. 34. & magis Mala. ſecundo. Iſte autem D vir priuabatur hoc iure. ſ. quia nũquam poterat eã repudiare, etiam ſi ei non placeret. Et dicit Auguſt. in quæſtionibus Deutero. quòd hoc erat, ne videat̃ ludibriũ feciſſe. i. illuderet puellam, & partẽes eius, ſi poſſet eam repudiare. Iſtud autem eſt quando vir deflorabat virginem in ciuitate, vbi poterat ipſa clamare. Si autem in agro inuenit puellam non deſpõſatam, & cognouit eam non ſolum cogitur accipere in vxorẽ, & non repudiare, ſed etiam tenebatur dare quinquaginta ſiclos patri puellę. Et hoc erat pro iniuria, quam patri puellæ intulerat. An verò repudiare defloratam eſſet pœna ſolius deflorantis in agro, vel etiam ſi in ciuitate defloraſſet, diximus Deuteronomij 22. Si autem conſideratur pœna ſe- *Pœna legis canonicæ.* E cundum legem canonicam, dicendum, quòd concordat aliquo modo cum pœna legis Moyſi, quia illa lex: Exo. 22. Si ſeduxerit quis virginem, eſt canonizata per Eccleſiam, & habetur extra de adult. & ſtupro. c. Si ſeduxerit: licet illud, quod Deutero. 22. de non repudiando, & de ſoluendo quinquaginta ſiclos abolitum eſt, quia iam ex nulla cauſa licet repudiare vxorem. Dicendum ergo, quòd defloràs virginem aut poteſt cum ea contrahere, aut non, vt ſi eſſet coniugatus, vel conſanguineus eius, aut religioſus, vel ordinatus in ſacris. Nam tunc non accipiet eam in vxorem, licet ſi ſit conſanguineus, erit iam magis, quàm ſtuprũ, quia erit inceſtus. Ideo erit pœna ſicut pro coitu inceſtuoſo, vt dictũ eſt ſupra quæſt. 100.

quęst.100. In alijs autem non erit hęc pœna. Sed qa non possunt accipere defloratam in vxorem tenentur dotare eam, quia cùm isti nō possint primum facere, tenentur ad secundum. Nam si possent contrahere, tenebantur ad duo. s. ad dotandum, & ad accipiendum in vxorem: ergo cum non possint vtrunque, tenētur ad id, quod possunt. Quia cū quis obligatur ad duo copulatiuè, vel alternatiuè si alterum facere non potest, tenetur ad alterum. ff. de cōtrahē. emp. l. Si emptionem, & 22. q. 1. c. Faciat homo. Si autem est talis, qui potest puellam accipere in vxorē aut cōsentiunt omnes in hoc, scilicet, deflorator, & puella, & pater eius, aut non. Si omnes consentiunt accipiet eam deflorator in vxorē: extra de adulte. capitulo. Si seduxerit. Et tunc duo faciet, scilicet, accipiet in vxorem, & dotabit eam, quia litera dicit: dotabit eam, & habebit vxorem. Et tamen tunc est dubium de dotatione: quia quidam intelligunt, dotabit, idest, dabit ei donationem propter nuptias. Et ista reddit ad cognatos viri, soluto matrimonio, si non maneant liberi. Alij dicunt, dotabit eam, idest, dabit ei dotem, scilicet, ꝙ pecunia data in dotem ptinet ad mulierem. Et habebit illam etiam si matrimonium soluatur, quia dos semper reddit ad fœminam, soluto matrimonio. Nisi fortè in aliquo delinqueret, propter quod deberet perdere dotem: extra de donatione inter virum & vxorem. c. mulieres, & per totum. Nam reipublicę interest mulieres semp esse dotatas, vt matrimonia semper inueniri possint, per quę fiat liberorum multiplicatio. ff. soluto matrimonio. Quemadmodum dos petatur. l. 1. Et tamen, si ista pecunia fuisset propriè dos mulieris, deberet redire ad eam: ergo cum nunc sit ei assignata in dotem per legem propter defloratores redibit ad eam, soluto matrimonio. Aliqui autem volunt, ꝙ non sit dos, sed donatio propter nuptias: Quia qñ deflorator non accipit defloratam in vxorem, dat ei dotem, secundum consuetudinem patriæ, quam ipsa retinet: extra de adulte. c. 1. Si autem acciperet eam in vxorem, ꝙ simul etiam teneretur dare dotem, esset duplex pœna: ideo videtur, ꝙ tunc nō dabit dotem, sed donationem propter nuptias.

Dicendum, ꝙ accipitur propriè, dotabit. i. dotem dabit: etiam si eam acceperit in vxorē, & ita tenet Glo. eo. c. Cùm autem obijcitur, ꝙ quando non accipit eam in vxorem, dat dotem. Dicendum, quòd regulariter tenebatur deflorator secundum legem Moysi puellę ad duo, si pater consentiret. s. ad accipiendum eam in vxorem, & ad dandum dotem. Si autem pater nō vult eam dare in vxorem, manebit vna pœna istarum; & ꝙ ibi sit minor pœna, non est inconueniens: quia hoc non fit tanquam ius velit alienare defloratorem, sed quia pater puellę non cōsentit, & ita renunciat iuri suo. Quia etiam posset renunciare iuri recipiendi dotem, si vellet: dum tamē puella haberet aliàs vnde sufficienter dotaretur. Et sic quando consentit deflorator, & puella, & pater eius in matrimonium, fit matrimonium, & tenetur ad dotem. Si autem nō consentiunt omnes, differt secundum legem Moysi, & secundum legem canonicam: quia secundum legem Moysi tenebatur deflorator accipere defloratam in vxorem, si pater illius vellet eam dare, etiam si vellet ipse eam accipere, & non solum tenebatur accipere, sed etiam non repudiare. Deutero. 22. Nunc verò si deflorator nō consentit eam accipere, nō cogetur accipere: quia nunquā matrimonium contrahitur, nisi per liberū consensum: extra de spons. cap. cum locum. sed tenebitur tunc deflorator dotare puellam: extra de adulte. c. Si seduxerit, & insuper punieē, quia excō-

F municabitur, & castigatus corporaliter in monasterium retrudetur, vt agat ibi pœnitentiam, & manebit ibi ad arbitrium iudicis: extra de adulte. c. Peruenit, & quādiu ibi fuerit, erit excommunicatus, non quidem quantum ad communionem fidelium, sed priuatus perceptione sacramentorū, vt dicit ibi glo. Si tamen deflorator, & deflorata matrimonium cōtraxerint etiam patre nolente, tenet matrimoniū: licet non teneret secundum legem Moysi: quia in potestate patris erat tradere puellā defloratori, vel non. Vnde tunc solus patris consensus requirebatur: nunc autem consensus eius nō requiritur principaliter, sed puellę, & stupratoris. Si autem stuprator velit eam accipere, & puella nolit, licet pater cō-
G sentiat, non habebit eam vxorem: quia non potest cōtrahi matrimonium ab inuitis, sed dotabit eam, vt possit transire ad aliud matrimonium. Et tamen secundum legem Moysi, si pater, & stuprator cōsentirent, immo etiam si solus pater vellet, matrimonium contraheretur: quia stuprator iam tenebatur ex lege eam accipere: Deuteronomij 22. In puella autem non requirebatur, quem ipsa vellet in virū, sed cui pater eā dare voluerit. Ideo Exo. 22. Solius patris voluntas ponitur, vel dissensus, scilicet. Si verò pater virginis dare noluerit, &c. Et quando dicitur, ꝙ dabit ei dotem iuxta modum dotis, quam accipere solent virgines: intelligendum est de virginibus status sui, & conditionis. Et intelligunt iuristæ,
H quòd non solum dabit ei tātum, quantū accipiunt aliæ virgines, sed dabit tantam dotem, vt inueniat virum tantę conditionis, & status quanti inueniret si maneret in virginitate. Nam oportet valde maiorem dotem dari ad hoc, quòd accipiatur in tanto statu, sicut aliàs acciperetur, si maneret in virginitatē. Et hoc rationabile est, quia aliàs non redderet iste tantum, quantum intulit damni, sicut in iniurijs. Si quis dedit alapā, & non est sufficiens satisfactio iniuriæ, ꝙ ipse suscipiat alapam, patietur maiorem pœnam. 5. Ethi. c. de contra passo, vt tantam pœnā recipiat, quantam iniuriam intulit. Fiet autem ista ęstimatio dotis per arbitrium boni viri. s. iudicis.

I *An raptus sit species luxuriæ.* *Quæst. CCIII.*

QVAERITVR de alia specie luxuriæ. s. de raptu, an sit species luxurię distincta ab alijs.

Dicunt quidam, ꝙ non, quia coincidit cum stupro. Dicit. n. Isidorus 2. Ethimolo. & 32 q. 1. cap. Raptus est illicitus coitus à corrumpendo dictus: vnde qui raptu potitur stupro, fruitur. i. raptus est rapere fœminam ad stuprum, quia frui de fine est: ergo nō ponitur raptus species distincta luxuriæ à stupro. *Primū argumentū.*

Item raptus importat violentiam quandam. 36. q. 1. cap. Lex illa. § cum ergo. s. raptus admittitur cū puella violenter a domo patris ducitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Sed quòd violentia inferatur
K alicui per accidens se habet ad luxuriam, quæ per se respicit delectationem cōcubitus: ergo raptus nō debet poni species determinata luxuriæ. *Secūdum argu.*

Item peccatum luxuriæ cohibetur per matrimonium. 1. Corinth. 7. vnusquisque suam habeat propter fornicationem. Raptus tamen impedit matrimonium sequens, quia dicitur 26. quæst. 2. cap. Si autem, quòd hi, qui fœminas rapiunt, vel furantur, vel seducunt eas, nullatenus habeant in vxores, quamuis postmodum nuptialiter cùm consensu parentum suorum susceperint: ergo non est raptus species luxurię determinata distincta à stupro. *Tertiū argumentū.*

Item potest aliquis cognoscere sponsam suā absque peccato luxuriæ. Sed raptus potest committi, si

aliquis

aliquis violenter sponsam suã auferat de domo parentum, & eam carnaliter cognoscat, ergo non erit raptus species luxuriæ, cum sine peccato luxuriæ fieri posset.

Dicendum, quòd raptus ponitur species luxuriȩ, & conuenit aliquo modo cum stupro, & necesse est, quòd sit peccatum sub genere luxuriæ. Quia dicit Isidorus, quòd raptus est illicitus coitus. 36.q.1. cap. Raptus. Omnis tamen coitus illicitus est sub luxuria, ergo raptus est species luxuriæ. Non tamen est omnino raptus idem cum stupro, licet cum illo cõueniat, quia stuprum solum est ad virgines incognitas dum manent in potestate patris, aut aliàs, non tamen violenter. Raptus autem importat semper aliquam violentiam. Et accipitur aliquando strictè, & sic raptus semper est cum stupro, scilicet, quando puella in virginitate de domo patris rapitur, & corrumpitur, vt corrupta in vxorem habeatur, vt dicitur 36 q.1.cap.lex illa. Et isto modo accepit Isidorus raptum 2. Etymo. & 36.q.1.cap. Raptus, scilicet. Qui raptu potitur stupro fruitur, idest, quicunque raptũ committit, propter stuprum facit. Aliquando accipitur raptus magis largè pro omni violenta ablatione mulieris de domo propria, siue sit mulier in potestate patris, & sit virgo, siue sit mulier, quæ in nullius potestate est, & non est virgo sicut vidua, siue sit mulier in potestate alicuius superioris constituta in loco sacro, sicut moniales, siue mulier in potestate domini constituta, vt ancilla. Et sic raptus potest cõmitti in puella virgine, aut in vidua, vel moniali, & in ancilla, & in puero. Sic accipitur 26.q.2. c. Raptores, & c. Si quis non dicam, & c. Si quis virginem, scilicet. Raptores viduarum, vel virginum ob immanitatem tanti facinoris detestamur, & in cap. Si quis non dicam, prohibetur raptus sacrarum virginum, idest, monialium, siue sint virgines, siue non, dum tamen castitatem vouerint. De ancilla patet in authentica de mulieribus, quæ proprijs raptoribus nubunt. §. sancimus. col. 9. Pueri quoque si ad illicitum vsum rapiãtur ad crimen raptus pertinet. Et totum est sub luxuria, quia est deformitas quædam sub luxuria, siue in ipsa luxuria. Potest tamẽ interdum raptus esse simul cum stupro, & interdum stuprum sine raptu, & interdum raptus sine stupro. De primo patet, quia quãdo quis infert violentiam rapiendo virginem ad eam illicitè deflorandam. Et ista violentia aliquando infertur tam patri, quã virgini, scilicet. Quia puella non est cõsentiens, sed violenter tollitur, & pater hoc nesciuit, vel defendere non potuit. Aliquando autẽ soli patri infertur violentia, vt si puella fuit consentiens, quòd de domo patris raperetur, & cognosceretur patre nesciente, vel inuito. Primo modo est raptus proprijssimè dictus, licèt potest in ipso distingui: quia aliquando puella violenter rapta est, & tamẽ postea consentit cognosci, siue matrimonialiter, siue fornicariè. Et vterque modus est raptus, licèt non sit culpa æqualis. Etiam quando puella voluntariè rapta est parentibus, tamen non consentientibus, vel reclamantibus, raptus est. Licèt iste habeat adhuc minorẽ culpam: quia tamen in his omnibus est quædam violentia, saluatur ratio raptus, & est stuprum in omnibus istis modis: Quia puella rapta illicitè defloratur & sic est stuprum cum raptu. De secundo patet, vt si, quis rapiat de domo patris puellam corruptam, vel rapiat viduam, aut monialem, quæ non est virgo. Nam in omnibus his raptus est. 36.q.2. c. Raptores, & c. Si quis non dicam. Et sic est hic raptus sine stupro, cum rapta non sit virgo, & tamẽ stuprum semper est in virgine. De tertio patet, scilicet, quòd sit

A stuprum sine raptu, vt quando quis in domo patris cognoscit puellam virginem, vel extra domũ non tollendo eam ad alium locum, sed ipsa consentiente cognosci: quia tunc est stuprum, quia puella virgo est, & non est raptus: quia nulla violentia ei, nec parẽtibus illata est. Est ergo raptus species quædam luxuriæ ab alijs distincta. De his Sanctus Thomas, 2.2. quæst. 154. artic. 7.

Ad primum dicendum, quòd raptus aliquando appellatur stuprum, eo ꝙ concurrit cum stupro, & tamen non est tunc raptus solum stuprum, sed addit semper violentiam, quam nunquam importat stuprum. Vnde tunc melius dicitur, quòd raptus sit cum stupro, quàm ꝙ raptus sit stuprum, ideo Isidorus dixit: qui rapto potitur, stupro fruitur, idest, habet simul raptum, & stuprum. Et tamẽ sæpe differt raptus à stupro, vt quando vidua, vel corrupta rapitur, idest, species distincta est luxuriæ à stupro. (B)

Ad secundum dicendum, quòd licet iniuria absolutè sumpta pertineat ad iniustitiam particularem, tamen iniuria prout procedit ex cõcupiscentia pertinet ad luxuriam. Quia ex magnitudine concupiscentiæ procedit, quòd aliquis non fugiat pericula, & violentiam inferre velit, vt assequatur concupitum: Et modus istius concupiscentiæ ad speciem luxuriæ pertinet, prout dicit specialem modum deformitatis in luxuria.

Ad tertium dicendum, quòd aliquando rapiuntur (C) puellæ, quæ sunt desponsatæ, vel quæ sunt Deo dicatæ per votum, & aliquando illæ, quæ nulli obligatæ sunt, sicut viduæ, vel puellæ virgines, aut corruptæ de domo paterna. Primo modo raptæ nunquam possunt contrahere matrimonium cum raptoribus, quia obligatæ erant primo matrimonio, vel ex voto castitatis, ideo restituendæ sunt patribus, vel spõsis, aut locis sacris, de quibus rape sunt. Et de istis posset intelligi illud. cap. Si autem. Si verò secundo modo, restituendæ sunt patribus, vel reddendæ in libertatem suam locis, in quibus erant. Et tunc de voluntate parentum possunt eas raptores accipere in vxores. Vel postquam ipsæ redditæ fuerint plenè libertati, si sunt sui iuris, sicut viduæ contrahere (D) poterunt cum raptoribus. Si autem raptor contrahat cum rapta nondum restituta in potestatem patris, contra ius contrahitur matrimonium: quia tenebatur raptor restituere, quã rapuerat, ideo prohibetur cõtrahere cum ea, antequam restituat. Si tamen cõtraxerit, non dirimitur matrimonium. Si verò in isto casu intelligatur c. Si autem. dicetur, quòd hoc fuit positum in detestationem istius criminis. Et tamen postea fuit abrogatum. Vnde Hieronymus dicit, & habetur 36.q.2. Tria quòd tria legitima coniugia in scripturis leguntur. Primum legitimum est virgo casta in virginitate viro data legitimè. Secundum est virgo in ciuitate deprehensa (D) à viro, & illi, ꝑ vim copulata, si voluerit pater eius, dotabit eam iste vir quãtum iudicauerit pater. Tertium autem est quãdo aufertur ei, & alteri traditur de voluntate patris. Si tamen velimus dicere, quòd non est abrogatum. c. illud, dicetur, quòd intelligitur de raptis, quæ erant sponsatæ, vel sacrȩ virgines.

Ad quartum dicendum, ꝙ sponsus rapiens sponsam non propriè committit raptum: Nam sponsus ex ipsa desponsatione facta per verba de præsenti habet ius quoddam in sponsa. Ideo quanquam inferat violentiam ducendo eam de domo patris nõ committit crimen raptus, licet peccat, hoc verum est in sponsa de præsenti, quæ est vxor. Secus autem in sponsa de futuro, quia illa posset accipere alium virum, & tamen propriè raptus est quando puella,

quæ

quæ nec eſt ſponſa, nec vxor, rapitur. 36. q. 1. c. Lex, ſcilicet: Lex illa præteritorũ principum ibi raptum dixit eſſe commiſſum, vbi puella, de cuius ante nuptijs nihil actum fuerat, videatur abducta.

An ſacrilegium ſit aliqua ſpecies luxuriæ. Quæſt. CCIIII.

Primum argu. QVAERITVR de ſacrilegio prout pertinet ad luxuriam, an ſit aliqua ſpecies luxuriæ. Aliqui dicunt, ꝙ non, quia non poteſt inueniri eadem ſpecies ſub diuerſis generibus nõ ſubalternatim poſitis, ſicut homo inuenitur ſub animali, & ſub corpore, & tamen lapis non inuenitur ſub ſubſtantia, & quantitate. Sacrilegium tamen eſt ſpecies irreligioſitatis: quia eſt cõtra cultum diuinum, ergo non eſt ſpecies luxuriæ. Secũdum. Item 36. q. 1. c. Lex. §. Cum ergo, enumerantur omnes ſpecies luxuriæ, & tamen ibi non ponitur ſacrilegium, ergo non eſt ſpecies luxuriæ. Tertium. Item ſicut contingit per luxuriam male ſe habere circa aliquam rem ſacram, ita per alia genera vitiorum, & ſic poneretur ſacrilegium in quocunque genere vitij, & tamen nõ ponitur, ergo nec debet poni in luxuria.

Dicendum, quòd ſacrilegium ad ſpeciem quandam luxuriæ pertinet, quia dicit quandam deformitatem circa luxuriam. Dicit enim Auguſt. 15. de Ciuitate Dei, ꝙ ſicut iniquum eſt auiditate poſſidendi tranſgredi limitem agrorum, ita iniquum eſt libidine concubendi ſubuertere limitem morum. Tranſgredi limitem agrorũ in rebus ſacris eſt peccatum ſacrilegij, ergo pari ratione ſubuertere limitem morum libidine concubendi circa rem ſacram faciet vitium ſacrilegij. Et hoc ad luxuriam pertinet, & ſic eſt ſpecies eius. Et non eſt inconueniẽs ſacrilegium pertinere ad luxuriam, quia quando actus vnius virtutis, vel vitij ordinatur ad finẽ alterius, aſſumit ſpeciem illius, ſicut furtum, quod propter adulterium cõmittitur, pertinet ad ſpeciem adulterij, & ſi quis fornicatur propter lucrum, pertinet ad auaritiam, & non ad intemperantiam, vel luxuriam. Manifeſtum eſt autem, ꝙ caſtitatis obſeruatio ſecundum quòd ordinatur ad cultum Dei, eſt actus religioſitatis, ſic in illis qui vouent virginitatem, & obſeruãt, vt patet per Augu. lib de Virginitate. Et ſic luxuria inquãtum violat aliquid, quod pertinet ad cultum diuinum, pertinet ad irreligioſitatem. Et ſic ſtabit, quòd ſacrilegium ſit ſpecies irreligioſitatis, & etiam luxuriæ, inquantum iſta ſunt aliquo modo genera ſubalternata. Sacrilegiũ inuenitur ĩ quatuor generibus peccatorum. Conſiderandum autem, quòd ſacrilegium cũ ſit quædam irreligioſitas, & repugnet cultui diuino, inuenietur in omnibus illis vitijs, quæ ſunt contra religioſitatem, vel cultum diuinum. Vt eſt quędam ceremonia, vel obſeruãtia facta propter Deum, ſpecialiter tamẽ reperitur in tribus, vel quatuor generibus vitiorum, ſcilicet, in luxuria, & furto, homicidio & gula. Primũ ſacrilegiũ. De primo patet, vt cum quis cognoſcit virginem ſacram quamcunque, quæ votum caſtitatis emiſerit. Nam iſta obſeruatio caſtitatis eſt quidam ritus ſpecialis colendi Deum. Qui autem cognoſcit fœminam obſeruantem ſic caſtitatem ex voto tollit iſtam religioſitatem, ideo ſacrilegium committit. Et non differt an voluntariè, vel inuita talis fęmina cognoſcatur, quia vtroque modo cognoſcẽs ſacrilegium committit, licet grauius eſt, quando violenter cognoſcitur: quia tunc cognoſcens non ſolum ſacrilegium, ſed etiã raptum quendam committit. Et ſic ſi aliqua fęmina velit cognoſcià viro religioſo, vel ordinato in ſacris etiam ipſa ſacrilegium committit: quia ſemper maſculus,

F & fœmina peccant eodem genere delicti in coitu, licet non ſint eiuſdem conditionis, vel ſtatus. Sicut ſi ſolutus cognoſcat cõiugatam ambo adulterium committunt, licet fœmina teneatur ibi ſeruare fidem alicui, vir autem nulli: quia ſolutus eſt. Ita ergo hic cum vir ſit religioſus, & cognoſcendo quamcunque fœminam, quantum eſt ex parte ſua, eſt ſacrilegium, quia res ſacra violatur, ſcilicet, continentia Deo promiſſa, ſed fœmina ad hoc concurrit, ergo licet ipſa non vouit Deo caſtitatem, ſacrilegium committit, ſicut ſi fœmina eſſet religioſa, & vir ſolutus nemo dubitaret, quin ambo ſacrilegium committerent. Vocatur etiam iſtud delictum inceſtus, vt patet 27. q. 1. c. Virginibus, & 27 di. c. Virgines. Et G tamẽ magis propriè ſacrilegium dicitur, quàm inceſtus, cum inceſtus ſit proprium nomen vitij conſiſtentis in abuſu cõſanguinearum, & affinium: 36. q 1. cap. Lex illa. § cum ergo. Vocatur etiam adulterium: quia dicit Hieronymus contra Iouinianum, quòd virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerũt non tam adulteræ, quàm inceſtę dicuntur, & habetur. 27. di. cap. Virgines. Secũdum ſacrilegiũ. De ſecundo patet, nam ille, qui accipit rem ſacrã vſurpando illam ad poſſidendum, ſiue clam accipiat, quòd furtum dicitur, ſiue palam, quòd dicitur rapina ad ſacrilegium pertinet. Et hoc fit tripliciter, ſcilicet, Quando quis accipit rem ſacrã, & de loco ſacro, ſiue violenter, & palam, ſiue occultè. Alio modò quando accipitur res ſacra H non de loco ſacro, ſed inueniatur in loco nõ ſacro aliquod de vaſis ſacris, vel de rebus pertinẽribus ad cultum diuinum, quæ omnes ſacræ dicuntur. Tertio modo, quando quis accipit rem non ſacram de loco ſacro, vt qui intra eccleſiã furatur aliquid proximo ſuo, quod non eſt ſacrum. In his tribus modis ſacrilegium eſt, quia iniuria fit rei ſacræ. Et primus eſt grauior: quia eſt ſacrilegium tam ex parte rei, quàm ex parte loci. Et ſic fit magna irreuerentia religioni. Secundus eſt minor: quia ſolum irrogatur iniuria rei, ſed non loco, quia non eſt ſacer. Tertius eſt adhuc minor, quia ſoli loco irrogatur iniuria, vel propter ſolum locum irrogatur iniuria religioni. Et quia locus eſt circunſtantia aliqualiter extrinſeca actui, & obiectum eſt, ꝙ dat ſpeciem, grauius I peccatum eſt, quando accipitur ſacrum de non ſacro, quàm cum accipitur non ſacrum de ſacro. De his omnibus. 17. q. 4. §. Sacrilegium. Et dicitur ſacrilegium: quia fit contra religioſitatem. Nam eſt religio, idest, cæremonia cultus diuini, quòd tales res, & talis locus diuino cultui applicentur, quòd ergo aliquis illas res accipiat, vt iam nõ poſſint prodeſſe ad cultum diuinum, vel ipſi loco iniuriam inferat, in quo diuina miniſtrantur, contra religionem eſt. Et ſic ſacrilegium eſt. Et ob hoc grauius eſt, cum res ſacra aufertur, ſiue de ſacro, ſiue non de ſacro, quàm cum de loco ſacro res non ſacra aufertur: quia magis præiudicatur religioni primo modo, quã ſecundo. K Nam ſecundo ſolum committitur quædam irreuerentia circa diuinum cultum, ſed primo modo committitur irreuerentia, & etiam tollitur ipſe cultus, cum non poſſit applicari ad cultum diuinum. Et prædicto modo ſunt ſacrilegi, qui de locis ſacris extrahunt confugientes, ita vt non proficiat eis immunitas locorum ſacrorum: quia tollitur non ſacrum de ſacro violenter. Modo etiam prædicto dicitur cõmittere ſacrilegium, qui publicos redditus, vel officia publica Iudæis committit. q. 17. §. Sacrilegij, & cap. Conſtituit. Et dicitur ſacrilegium, quia omnia publica vocantur ſacra, vt plateæ ciuitatis, & męnia, & portæ, & viæ: quia nullius priuatorum ſunt, vt patet Inſtit. de rer. diuiſ. § Sacræ quoque res.

Iniuria

Iniuria ergo facta rebus istis publicis vocabitur sacrilegium. Sed fit iniuria eis, quando committũtur indignis, ideo redditus publicos, & officia publica committi Iudæis sacrilegium est. Etiam qui alienat aliquas res ecclesiæ. e. q. c. Omnes ecclesiæ, & intelligitur de alienatione indebita: quia aliquãdo potest secũdum iura alienari res ecclesiæ. Etiam qui dedit aliquid ecclesiæ, & postea reuocare attentat sacrilegus est, e. q. c. Sunt qui opes. Etiam qui aufert ecclesiæ ea, quæ relicta sunt ei ab alijs, sacrilegus est, e. q. c. Sacrilegium esse. Sacrilegus etiam est, qui ecclesiæ pecuniã rapit. e. q. c. Qui rapit. De tertio patet, quia quando quis percutit clericum, siue sit in sacris, siue non, aut saltem manus violentas ei apponit sacrilegium incurrit. 17. q. 4. c. Si quis suadente, & c. Sicut qui ecclesiam. Et vocatur sacrilegium: quia clerici sunt personæ electæ ad cultum diuinum, & ideo vocantur clerici à cleros, quod est sors: quia ad sortem domini pertinet, vt ait Isidorus 7. Etymo. & 21. di. c. cleros. Est ergo religiositas istos esse applicatos ad cęremonias diuini cultus. Quòd ergo quis cõtra illos committat irreuerentiam aliquam iniuriosam sacrilegium est. Et ita determinatur per iura, scilicet, quando manus violentæ eis apponuntur, siue percutiendo, siue non, & per modos similes. De quarto patet. Nam potest aliquis rem sacrã, quæ ad cibum pertinet indebitè assumere, & erit sacrilegus. Sicut in veteri testamento carnes sacrificiorum erant sacræ ex eo, quòd animalia offerebantur Deo. Et generaliter nulli immundo licebat comedere de illis. Nam etiam Phase non comedebant immundi. Numeri 9. Si ergo immundus aliquis comederet de illis sacrilegus erat. Sic etiam aliæ carnes pertinebant ad solos sacerdotes masculos, vt quędam hostię pro peccato. Leuit. 6. & 10. Si autem alius comederet de illis, erat sacrilegium, & ita etiam multi modi delinquendi erant manducando cibos sacros. Et in omnibus erat sacrilegium: quia fiebat contra ceremonias religionis, idest, diuini cultus. Sic etiam Eucharistia est cibus sacer. Si quis ergo sine honore, & non solum sine charitate, sed contra ecclesiæ ritum Eucharistiam manducaret quasi contemnens, sacrilegus esset, quia rem maximè sacram contemnebat. Quintus modus est circa fidem, quia fides est res maximè sacra, sine qua Deo nemo placere potest, & ipsa fides est exordium totius religiositatis, idest, diuini cultus. Si quis ergo contra fidem errauerit factus hæreticus sacrilegium cõmittit, quia rem maximè sacram tollit, vel offendit. Et sic omnis hæreticus est sacrilegus. In multis alijs peccatis potest homo offendere diuinum cultum, sed non nominantur sacrilegia, eo quòd sub istis modis dictis sacrilegij includuntur, vel reducuntur ad eos, vel non sunt ita principales modi sicut isti, vt apparet in eis præuaricatio religiositatis determinatè. Ad primum dicendum, quòd quando vnum vitium, vel virtus ordinatur ad finem alterius vitij, vel virtutis accipit speciem illius. Et ita licet luxuria sit quoddam genus peccati, & quælibet pars luxurię sit aliqua species, tamen inquantum ordinantur ad finem alterius speciei vitij poterunt pertinere ad illam, & tamen luxuria, vel aliqua species eius ordinatur interdum ad finem irreligiositatis, ideo sacrilegium, quod dicit irreligiositatem poterit pertinere ad luxuriam ita, ꝙ aliqua species luxurię sit sacrilegium, licet absolutè accipiẽdo quælibet species luxuriæ intra genus suũ habeat certum modum, & nomen. Ad secundum dicendum, quòd ibi enumerantur species luxuriæ inquantum sunt modi luxuriæ, & non vt cõparantur ad aliquem finem extrinsecum. Et tunc omnes

Tertiũ sacrilegiũ.

Quartũ sacrilegiũ.

Quintũ sacrilegium [...] alijs [...]

Primũ [...]

Secundum argu.

A species luxurię ponuntur ibi, & non est sacrilegium species luxuriæ. Sed dicitur species luxuriæ inquantum est contra aliquam rem sacram. Et tamen sacrilegium, quòd est in luxuria pertinet ad aliquam de alijs speciebus luxuriæ, vel ad multas. Quod non fieret, si esset sacrilegiũ absolutè species luxuriæ: quia nunquam species vna inuenitur sub alia. Vnde sacrilegium inuenitur concidere cum alijs speciebus luxuriæ. Si quis enim abutatur persona coniuncta sibi secundum spiritualem cognationem, vt est in cognatione spirituali est sacrilegiũ ad modum incestus. Nam sacrilegium est ibi inquantum spiritualis cæremonia cognationis introductæ per baptismum violatur: quia fit ibi contra cæremonias diui-

B ni cultus. Nam cæremonia diuini cultus est in baptismo cognationẽ quandam causari, cõtra quam qui agit, dicitur agere contra rem sacram, est ideo sacrilegium. Et est per modum incestus. Quia incestus est abusus cognatarum, & affinium. 36. q. 1. cap. Lex illa. §. Cum ergo. Hic autem est spiritualis cognatio, ideo est spiritualis incestus. Si quis autem cognouerit virginem Deo sacratam, aut quamcũque aliam, quæ votum castitatis emiserit, inquãtum est sponsa Christi, est sacrilegium per modum adulterij. Nam sacrilegium est: quia contra virginem sacram est, & est per modum adulterij: quia adulteriũ est cum vxore, vel sponsa de præsenti. Virgo tamen dedicata Deo sponsa eius est, ideo adulterium spiri-

C tuale committit si contempto Christo, alicui viro adhæreat. 27. dist. c. Virgines, scilicet: Virgines, quæ post consecrationem nupserunt, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ. Si quis autem abutatur virgine sacra inquantum est sub custodia patris spiritualis, est sacrilegium per modum stupri. De sacrilegio patet, quia virgo sacra est, de stupro etiam, quia stuprũ est, quando quis virginem sub potestate patris manentem nulla præcedente matrimoniali pactione illicitè deflorat. 36. q. 1. c. Lex illa. §. cum ergo. Et tamen quælibet virgo sacra est sub custodia alicuius patris spiritualis. Ideo inquantum ei iniuria fit cum præter eius conscientiam cognoscatur virgo ab eo custodita stuprum est spirituale. Si verò rapiat quis

D virginem sacram ad abutendum, ea est sacrilegium per modum raptus. Et iste raptus reputatur grauissimus alijs, & infligitur pro eo maior pœna. Quia non solum si quis realiter rapuerit virginẽ sacram, sed etiam si rapere tentauit capitali sententia punitur, vt imperator iubet, & habetur. 36. q. 2. c. Si quis non dicam, scilicet. Si quis non dicam rapere, sed attentare tantummodo matrimonij iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali sentẽtia feriatur. Et sic semper sacrilegium pertinet ad aliquam de alijs speciebus luxuriæ, quod non fieret si sacrilegium directè pertineret ad genus luxurię, sed solum pertinet ad eam inquantum luxuria ordinatur ad finem alterius vitij, scilicet, irreligiositas. Ad

E tertium dicendum, ꝙ sacrilegium in re sacra committitur, & quia per plura vitia possumus offendere in re sacra, inuenitur sacrilegium in multis generibus vitiorum: quia res sacra potest esse persona sacra, quæ ad concubitum concupiscitur. Et sic sacrilegium ad luxuriam pertinet. Vel res sacra concupiscitur ad possidendum, & sic pertinet ad iniustitiam, sicut cum auferrur res sacra, aut aliquid de sacro: quia cõmittitur quædam iniustitia contra rem sacram, vel pertinet ad iram, vt si quis ex ira percutiat personam sacram. Et sic est sacrilegiũ, cum quis manus violentas apponit clerico. Et interdum pertinet ad gulam, vt cum quis indecenter cibo sacro vescitur, vt in exemplis supra positis. Specialius tamen

Ad tertiũ argu.

men sacrilegium inuenitur in luxuria, quæ opponitur castitati, quæ obseruatur à quibusdam, vt cæremonia religiositatis, ideo sacrilegium magis ponimus in luxuria, quàm in alijs speciebus vitiorum.

Qualis sit pœna raptoris. Quæst. CCV.

QVAERITVR nunc circa pœnam raptoris, qualis sit. Dicendum, quòd raptus accipitur diuersimodè, aliquando largissimè, aliquando largè, aliquãdo strictè. Primo modo raptus accipitur pro omni illicito coitu sicut cõmuniter dicunt Doctores iuristæ, vt Hostien. in summa titulo de raptorib. Et videtur haberi ex verbis, vel intentione Isidori secundo Etymologiarum, & in Decretis. 36. q. 1. c. raptus quoque, & hoc modo dicendum, quòd non potest designari certa pœna raptoris, vel raptus, sed omnis pęna omnium illicitorum concubituum est pęna raptus, ideo hoc modo nemo cogitur assignare pęnam raptus. Nam iste modus non accipitur secundum ius: quia iura distinguunt illicitos coitus, inter quos ponunt raptum, quod non esset si omnis illicitus coitus vocaretur raptus, sic accipitur. 36 q. 1. §. cum ergo, scilicet, sed nõ omnis illicitus coitus, nec cuiuslibet illicita defloratio raptus appellatur, aliud enim est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. Sic etiam distinguuntur diuersi tituli in decretalibus pro his: quia alius est de adulterijs, & stupris alius de raptoribus. Adiecto autem, vel excluso isto primo modo, manent alij duo modi accipiendi raptum, & pro hoc dicendum, quòd raptus importat quandam vim, & ideo raptus pertinet aliquomodo ad res, & est nomen delicti, vt latrocinium, aliquando autem pertinet ad luxuriam, vt hic accipitur, & vocabitur tunc raptus omnis ille concubitus, in quo interuenit violentia, & hoc est proprium ipsius raptus, & quia ista violentia addit specialem deformitatem coitui fit noua species distincta ab alijs speciebus illicitorum coituum. Et tunc dicendum, ꝙ cum cuilibet personę, cum qua est coitus, potest inferri violentia ad coitum, poterit esse raptus ad omnes personas, cũ quibus est illicitus coitus, & ita cõmuniter raptus cum puella virgine nondum desponsata, vel desponsata secũdum l. quandam, & cum vidua, & cum sanctimoniali, & cum vxore aliena, & cum puero ad abusum tracto: quia cuilibet istorum potest inferri violentia, & iste est modus loquendi iuris, licet sit accipiendus raptus largè. Nam dicitur committi raptus in vidua, virgine, & sanctimoniali. 36. q. 2. c. raptores, & c. Si quis non dicam, scilicet, raptores viduarum, vel virginum ob immanitatem tanti facinoris detestamur. In muliere etiam coniugata raptus quoque committi potest, si illa violenter trahatur, vt cognoscatur: quia tamen delictum committitur cum aliena vxore in quantum præiudicat viro suo, siue illa volente, siue non volente perpetrentur, habet nomen speciale: quia vocatur adulterium. Non imponitur ei, vt communiter nomen raptus, nec ita iura vocant raptum, cum coniugata committi sicut cum alijs. Et tamen propriè, idest, verè cum illa committitur raptus in quantum violentia illi fit, & abduci de domo viri ad hoc, vt cognoscatur addit quandam deformitatem super adulterium. In pueris quoque committitur raptus si adducãtur ad stuprum, idest, ad abutendum eis, nam si volentes cognoscantur vitium sodomiticum est, & bestialitas solum, si autem violentia adiungatur vocabitur raptus, & sic accipiunt. l. humanæ. C. de adulterijs. l. cum vir. & ff. de sicarijs. l. 3. §. qui libidinis. Ali-

Multipliciter rapt⁹ sumi potest.

Quid importet raptus.

F quando autem accipitur strictè raptus, & tũc solum committitur in puella virgine nulli desponsata, aut copulata, aut sanctimoniali, quæ ideo de patris domo, vel parentum, aut tutorum, aut curatorum trahitur, vt cognoscatur. Et ad hoc concurrere debent duo. Primum est, quòd ille, qui rapit puellam, ideo faciat, vt post quam cognouerit, accipiat in vxorẽ, nam si alio modo hoc fiat violẽtia quidem dicitur, sed raptus strictissimè non vocatur, sic accipitur. 36. q. 1. §. cum ergo, scilicet, raptus committitur cum puella à domo patris violenter abducitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Secundum est, quãdo non interuenerint aliqua sponsalia de præsenti cũ puella: quia tunc licet puella inuita trahatur, vel saltem G inuitis parentibus, & cognoscatur, non est raptus: quia illa est vxor, sic dicitur extra de rapto. cap. cum causa, scilicet, respondemus, quòd cum ille raptus dicatur committi vbi nihil ante de nuptijs agitur. iste raptor dici non debet, cũ habuerit mulieris consensum, & prius eam desponsauerit, quàm cognouerit licet parentes reclamarent, à quibus eam dicitur rapuisse. Hoc autem verum est secundum canones, & iura moderna, nam secundum leges etiam in sponsa propria committitur raptus, si eam sponsus inuitam, aut saltem inuitis parentibus de domo ipsorum abduxerit, & cognouerit. C. de raptu virginum. l. vnica ad medium. Et tamen: quia canon in hac parte præiudicat legi, vt extra de rapto. c. cum H causa in glo. vocatur solum raptus in puella nondũ desponsata ei, nec alteri. Suppositis his, dicẽdum est de pęna raptorum, & primo secundum legem Dei veterem, deinde secundum legem ciuilem, & canonicam. Et quia raptus, vt dictum est, fit cum virgine, & coniugata, & vidua, & sanctimoniali, & puero ad abusum adducto, de omnibus dicetur. De primo, scilicet, si accipiatur puella: dicendum, ꝙ aut illa est desponsata alicui alteri, aut non. Si non est desponsata alteri, nec raptori putant quidam, ꝙ pœna sit, ꝙ raptor dotet raptam, & accipiat eam in vxorem, si pater virginis eam dare voluerit. Exo. 22. Sed dicendum, quòd hoc non stat: quia illud est solum in stupro, idest, quando cõmittitur stuprum solum, I & non raptus, vt patet: quia dicitur: Si seduxerit quis virginem, nec adhuc despõsatam, dormieritq; cum ea, & ita non dicitur coacta, sed seducta, vnde significatur, quãdo illa consensit copulæ, & ita non dicitur rapta. Et hoc idem patet ex intentione iuris, quia cum illa. l. ponatur nunc in decretalibus in iure ecclesiastico, si intelligeretur de raptu, poneretur sub titulo de raptoribus, ponitur tamen sub titulo de adulterio, & stupro, & est ibi. c. 10. ergo non intelligitur illud de raptu. Dicendum primo, quòd pęna raptoribus secundum. l. Moysi erąt triplex, primo quòd acciperetur ipse raptor ipsam raptam in vxorem, & teneretur ad hoc, etiam si illa esset minoris dignitatis, quàm vir. Hoc tamen si pater dare vellet K illi in sponsam, sicut erat in stupro, vt dicitur Exo. 22. nam pœna erat pro raptore, & non pro puella, nec pro patre puellæ, cum potius esset in fauorem eorum, ideo non tenebatur pater dare raptam, tenebatur tamen raptor eam accipere in vxorem si pater dare vellet. Secundum erat, quod nõ posset eam repudiare tota vita sua, & ista erat magna pęna: quia priuilegium, immo lex erat omnibus Iudæis, quòd possent repudiare vxores quomodocunque eis placeret. Deutero. 24. quòd ergo priuaretur quis hoc priuilegio lege magna pęna erat inter Iudæos. Tertium erat, quòd daret patri puellæ ipse raptor quinquaginta siclos argenteos, & hoc pro iniuria, quam intulerat puellæ, & consequẽter ipsi patri violenter cogno-

Rapt⁹ strictè sumptus tantũ committitur in puella virgine.

Pœna rapientis virginem.

cognoscendo filiam eius. Hæc omnia patent Deuteronom. 22. scilicet. Si inuenerit puellam vir virginem, quæ non habeat sponsum, & apprehendens concubuerit cum ea, dabit patri puellæ quinquaginta siclos argenteos, & habebit eam in vxorem: quia humiliauit eam, nec poterit dimittere illam cunctis diebus vitæ suæ, & satis apparet, quòd accipiatur de raptu, & non de stupro: quia ponuntur verba violentiæ, cùm dicitur: apprehendens concubuerit cum ea, illa apprehensio est violentia, vel raptus. Secundò, quia si intelligitur lex illa de stupro, & non de raptu superflueret lex illa, quæ habetur Exod. 22. cum ambo essent de stupro. Tertiò, quia verba vtrobique faciunt diuersitatem: nam Exod. 22. dicitur, quòd si seduxerit, vbi significatur consensus, & tollitur violentia, sed Deuteronom. 22. dicitur apprehendens concubuerit, significat violētiam pertinentem ad raptum. Quartò, quia ponuntur vtrobique pœnæ diuersæ. Nam maiores pœnæ ponuntur Deuteronom. 22. quàm Exod. 22. ergo necesse est non intelligi de eodem delicto, sed de alio, & alio, & esse grauius delictum, de quo agitur Deuteronom. 22. quàm id, de quo habetur. Exod. 22. & tamen Exod. 22. agitur de stupro, vbi non est violentia: ergo Deuterono. 22. agetur de raptu, vbi est grauius delictum. Sed considerandum, quòd cum dicitur Deuterono. 22. accipiat eam in vxorem, subintelligitur si pater puellæ raptæ dare eam voluerit, quia aliàs pœna daretur potius patri puellæ, & ipse puellæ raptæ, quàm raptori, quod est inconueniēs. Quintò sequeretur aliud maius malū, scilicet, quòd daretur incentiuum ad rapiendum semper puellas: potissimè nobiles, & diuites, vt raptores eas haberet in vxores, quas aliàs non rapiendo non possent obtinere in vxores. Item quia minus delictum est stuprum, quàm raptus, cum raptus includat ipsum stuprum, & addat violentiam, quæ est delictum, & tamen in stupro cogebatur stuprator accipere puellam si pater eam dare voluerit, & non aliàs, vt patet Exod. 22. ergo à fortiori in raptu tenebitur accipere raptor ipsam raptam in vxorem, si pater eius dare voluerit. Si tamen non voluerit dare non tenebitur. Sed dicetur, quòd si non voluerit dare eam illi, tenebitur eam raptor dotare iuxta consuetudinem patriæ, & patet: quia stuprator tenetur dotare stupratam, quando non dat eam illi pater puellæ. Exo. 22. à fortiori ergo raptor, qui magis delinquit, tenebitur dotare, & tunc manet adhuc maior pœna raptoris, quàm stupratoris: quia stuprator solum dotat puellam, quando non accipit, vel etiam si accipit, raptor autem dotat eam, & insuper dat quinquaginta siclos patri puellæ, vt patet Deuteron. 22. & illos siclos non dat stuprator, quia non intulit tantam iniuriam puellæ, nec patri eius quantā raptor. Sed dicendum, quòd omnia supradicta de raptu intelliguntur, quando raptor non abduxit puellā de domo patris, sed inuenit eam in agro, vel alibi, & oppressit: Ita signatur Deutero. 22. cum dicitur: Si inuenerit vir puellam virginem, & non dicitur: si abduxit, vel traxit: vnde dicendum videtur, ꝙ si de domo patris violenter traheretur, siue ea inuita, siue parentibus, & maximè inuitis vtrisq;, erat maior iniuria, & sic deberet raptor condemnari maiori pęna, tum quia parentibus intulit valde maiorem iniuriā, tum quia fuit maior voluntas delinquendi. Nam talis raptor, & studio agit, & præcogitatione: ille autē, de quo dicitur Deuteron. 22. non præhabuerat animum rapiēdi, nec ad hoc operam dederat, sed cùm vidisset puellam in agro, insurrexit ei cupido fruendæ veneris, & apprehendens tenuit puellam, quòd

A patet, quia dicitur: Si inuenerit, in quo innuitur, quòd non quærebat illam, sed accidit, quòd transiens per agrum vidit illam, quòd erat inuenire. Si autem de domo patris inuitis parentibus, & puella, rapuisset eam multo grauior pœna esse debebat, & fortè esset capitalis, & condemnaretur vir ad mortem. Si autem non esset capitalis, condemnaretur à parentibus, nō solum in quinquaginta siclos, sed ad maiorem summam, & tamen quidquid esset non ponitur pœna expressa in l. Moysi. Nam præter illas iudiciales leges, quæ habentur in libris Moysi, certum est, quòd habeant multas alias: quia illæ non sufficiebant ad omnia negotia foralia, nec in ciuilibus, nec in criminalibus. Si autem quis raperet

B propriam sponsam, & duceret eam de domo parentum, eis inuitis, & fortè etiam illa inuita, non dicetur propriè raptus iuxta canonica iura. extra de rapto. c. cum causa, quia secundum legem ciuilem iudicatur raptus. C. de raptu virginum. l. vnica. Et Iudæi sequebantur in foralibus pro magna parte leges gentium, quæ tunc erant, sicut ex alijs patet, fortè apud Iudęos reputaretur iste esse raptus, & imponeretur aliqua pęna pro eo. constat tamen, quòd in l. Moysi nulla expressa fuit, sed fortè esset aliqua pœna talis, qualis esset apud gentiles, & fortè talis, qualis ponitur. C. de raptu virgi. l. vnica. Si autem esset raptus in puella desponsata alteri per verba de præsenti, idem est, quòd in cōiugata, quia vera vxor

C est: licet nondum cognita, & tunc siue coniugata, siue desponsata sit, infertur pœna adulterij: quia verè committitur ibi adulterium, cùm violetur alienus thorus, pœna est adulterij lapidatio. Leuiti. 20. si mecatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum vxore proximi sui morte moriantur męcus, & adultera, & ista mors erat lapidatio. Deutero. 22. & Ioannis. 8 Et tamen dicendum, quòd in præsenti non morientur ambo, quia præsupponitur, quòd ipsa fuit coacta, & ita dicitur rapta, sed vir tantum lapidabitur. Aliqui putant, ꝙ maior pœna sit inferenda, quia raptus addit super adulterium simpliciter perpetratum, & tamen pro adulterio simpliciter perpetrato lapidatio inferebatur, quando ambo consentiebant in actum. Deute.

Adulterio ꝗ pęna constituatur.

D 22. ergo quando mulier raperetur videtur ꝙ maior pęna imponeretur. Dicendum, ꝙ licet grauius peccatum sit, tamen lex non imposuit maiorē pęnam, quia pro singulis differentijs grauitatum in delictis, non inueniuntur differentię pęnarū æqualiter pendentes. Et ita fuit nunc: nam de vero raptu. s. quādo vir in agro compressit puellam despōsatam: dicitur Deute. 22. ꝙ puella non peccauit, ideo nihil mali patitur, vir aūt solus lapidatur. Et non est incōueniens, ꝙ sit pœna ęqualis pro peccatis inæqualibus secundum legem foralem, quia certum est, ꝙ puella, quæ ante despōsationem cognita fuit secretè ab aliquo, & postea desponsata inuenta est à viro non habere

E virginitatē, non peccauit grauiter, sicut mulier coniugata, quæ spontè concubuit alteri viro: quia primum est fornicatio simplex, vel stuprum. Secūdum est adulterium, & tamen pro vtroque infligitur lapidatio. Deutero. 22. ita poterat esse hic in raptu. Si tamen accipiamus, quòd fuerit sponsa, uel uxor rapta de domo patris, uel de domo uiri, inuito patre, & uiro, & ipsa inuita, satis posset dici, quòd infligetur grauior pœna, si inueniri posset, eo quòd hic est maius delictum, & non fuit iste casus expressus in lege Moysi, sed solum quando in agro opprimebatur uirgo desponsata, nec mulier coniugata, immo non concedit lex ibi, quòd puella potuit in urbe cogi. Sed spontanea fuit, quia

Eadem pęna stupro, & adulterio constituitur, ꝗuis vnum sit altero grauius.

non clamauit; Deuterono. 22. si tamen constaret uerè fuisse illatam uiolētiam tam uiro, quàm uxori tam parentibus, & sponsatę puellæ, uel alicui illorū, & potissimè omnibus erat grauius delictum, & non expressit. l. aliquid de hoc: ideo pōt dici, ꝙ esset pęna, quæ habetur in alio casu, Deute. 22. & ꝙ esset aliqua grauior, quæ ibi non est expressa. Si aūt rapiatur vidua, dicēdum ꝙ in l. Moysi nil de hoc expressum est, quasi hoc rarum esset: nam puellæ sunt, quæ potius rapiuntur, quia illæ magis cōcupiscuntur à viris. Et ideo potest dici, ꝙ idem iudicaretur apud Iudęos, qđ apud gentiles circa hoc: quia in multis circa foralia sequebantur Iudæi leges gentium, sed in nullo circa cęręmonialia, Deutero. 22. Aut potest dici, quòd ista vidua, quæ rapiebatur. i. opprimebatur, siue in agro, siue in domo sua trahebatur, aut erat talis, quæ obligata erat ad contrahenda cum aliquo, aut non. Dicitur istud, quia quædam viduæ erant, quæ obligabantur accipere aliquos in viros, etiam si non essent desponsatæ, nec coniugatæ, sicut illæ, quæ relictæ erant, mortuis viris, quæ non habuerant prolem. Nam si defuncti mariti illarum habebant fratres, & illi tenebantur suscitare semē ipsorum. Deutero. 22. talibus autem viduis nō erat liberum post mortem virorum contrahere cum quibus vellent, sed tenebantur requirere fratres, & cognatos virorum defunctorum iuxta modum positum. Deutero. 25. & Ruth. 4. an velit eas accipere in vxores ad suscitandum semen defunctorum, & quousque illi dicerēt, ꝙ non volebant eas recipere non erat liberum illis copulari alijs viris. De talibus viduis dicendum, ꝙ si raperētur ab aliquibus, non poterant accipi ab alijs in vxores, ita ꝙ per matrimonium sequens purgaretur vitium raptus, sicut si acciperētur per raptum sponsæ, vel vxores alienæ: quia istæ non poterāt esse vxores raptorum: sed sicut rapiens spōsam, vel vxorem alienam, nec spontaneam cognoscens lapidabatur. Deute. 22. ita qui huiusmodi viduas raperet, quia illæ non erant iuris sui, quousque cognati defunctorum dicerent, ꝙ eas accipere non volebant. Si autem essent viduæ nullis obligatæ, sed quibus liceret nubere in domino quibus vellent: videtur ꝙ raptores talium tenebantur eas in vxores accipere ad similitudinem virginum oppressarum, si illæ vellent eos accipere in viros, & non poterant eas repudiare in tota vita sua. Deute. 22. De quinquaginta siclis soluendis patris non videtur ratio ita manifesta, sicut in puella, eo ꝙ illa est ī potestate patris: & ideo quia fit ei iniuria soluitur summa siclorum. Vidua autem non videtur ita esse in potestate patris determinatè sicut puella. Sed ad hoc considerandum ꝙ aut vidua, mortuo viro, habebat filios superstites ex viro, aut nō: si habebat pertinet illa ad familiam viri defuncti, & non ad familiam patris, & gaudet priuilegio familiæ viri, & non familiæ patris: si aūt vidua maneret sine filijs pertinebat ad familiam patris, & gaudebat priuilegijs familię eius. Sic patet Leui. 22. cum dicitur de filia sacerdotis. s. cum filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit de his, quæ sanctificata sunt. Et de primitijs non vescetur. Si aūt vidua, & repudiata, & absq; liberis reuersa fuerit ad domū patris sui, sicut puella consueuerat, aletur cibis patris sui: videtur hoc dicendum: quia si vidua rediret ad familiam patris, essetque in eius potestate pro iniuria, quam raptor faceret patri, solueret quinquaginta siclos, si autem non rediret ad familiam patris, vtpotè quia filios haberet de viro defuncto: & sic non esset in potestate patris non debentur patri aliqui sicli. Ista autem sunt, quando vidua rapta consentire vellet raptori, vt eum in virum acciperet, si

Quę pęna illi esset infligenda, qui viduā rapuisset.

Mos filiarum facere dotūapud parentes post quā viduæ superfuerāt.

F autem liceret ei accipere, quem vellet in virum, & tamen nolet accipere raptorem, sed accusare eum pro iniuria sibi illata, videtur quòd raptor capite plectendus esset, licèt de hoc nihil exprimatur in tota lege Moysi, & tamen si mulier vellet commutare pœnam illam in pecuniam videtur, quòd fieri poterat, quia in alijs quibusdam ibi determinatis mors erat debita. Si autem ille, in cuius fauorē erat mors alteri inferenda, vellet commutare pœnam mortis in pecuniam poterat. Et tunc reus mortis tenebatur dare quantum ab eo fuisset postulatum, sicut dicitur. Exodi. 22. Si fuerit bos cornupeta ab heri, & nudiustertius, & contestati sunt dominum eius, nec reclusit eum dominus, occideritq; uirum,
G aut mulierem bos lapidibus obruetur, & dominum eius occident, quòd si pretium ei impositum fuerit dabit pro anima sua quidquid fuerit postulatum. Ita ergo nunc si vir raptor, accusante rapta, teneretur reus mortis, & illa uellet, quòd commutaretur pœna mortis in pecuniam tenebatur dare pro anima sua quidquid illa postularet. Si autem dicatur, de raptu sanctimonialis, non habebant locum in veteri testamento, quia tunc non erant moniales, idest, virgines Deo sacratæ, quia nulla fœmina vouebat castitatem, sed potius erat in properium, vel maledictio, si aliqua fęmina maneret sterilis, & non conciperet, & tamen benedictio erat in pariendo. Genesi. 30. & Deuterono. 7. & potius iudicabant
H se infœlices mulieres, quæ manebant in virginitate, & non genuerant prolem, hæc patent de filia Iephte Galaditis. Cum fuit occidenda, petiuit à patre, vt fleret duobus mensibus suam virginitatem su per montes Israel cum sodalibus suis, & ita factum est. Iudic. c. 11. & sic illa lugebat, quia mortua est in virginitate, idest, antea quam haberet prolem, & ita non erant tunc mulieres habentes propositum virginitatis, quæ possent rapi: Domina autem nostra fuit prima, quæ in veteri testamento voluit seruare virginitatem, ideo de illa dicitur sola, sine exemplo placuit Domina Christo, idest, non habens aliā priorem, quam imitaretur in hoc proposito virginitatis. Sed quòd supradiximus de raptu virginum intel-
I ligendum est verum esse, si ille essent liberæ: secus si ancillæ quantumcunque nobiles: quia cum ancilla condormiens, siue violentiam inferendo, siue illa consentiente non sustinebat eandem pœnam, quam si cum libera. Leuiti. 18. homo si dormierit cum muliere coitu seminis, cum sit ancilla etiam nobilis, & tamen pretio non redempta, nec libertate donata vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera. Sic etiam est circa vindictam sanguinis, quia seruitus mutabat pœnam. Nam si quis occideret liberum occidebatur, si autem seruum non, sic patet de boue cornupeta occidente liberum. Nam occidebatur dominus, & bos. Et sequitur, si seruum, ancillanque inuaserit triginta argenteos siclos resti-
K tuet domino, bos verò lapidibus obruetur. Exod. 22. Manet autem dicendum, si raperet quis puerum ad stuprum, idest, ad abusum. Nam si istud fieret uolente eo, qui patitur: erat enim nefas abhominabile, quod uocatur uitium sodomiticum. Leuiti. 18. Sed cum masculo non commisceberis coitu fœmineo, quia abhominatio est, & inferebatur pro hoc pœna mortis Leuiti. 19. scilicet: qui dormierit cum masculo coitu fœmineo uterque operati sunt nefas morte moriantur ambo. Sed si aliquis inuitus raperetur ad hanc turpitudinem grauius erat, & peccabat magis raptor, & sic pœna durior fieret: & licet non posset esse nisi mors, tamen illa asperior esset, quàm si ambo sponte cōmitterent turpitudinem,

De raptu monialis.

Quę pęna afficiuntur sodomitę.

nem,& istud faciebant hostes,quando veniebant in terram Iudæorum, & illud maximè Chaldæi fecerunt irrupta Ierusalem, quod inter cætera deflet Ieremias. Threno 4. adolescentibus impudicè abusi sunt.s.sodomiticè. ista dicta sunt de pęna raptus s̃m legem Moysi. Dicendum est nunc de pęna raptoris secundum legem humanam,siue ciuilẽ.Considerandum autem secundum legem humanam,raptus cõmitti dr̃ in virgine, & vidua, & sanctimoniali, vt C. de raptu virgi. vidua.& sanctimo.in rubro,& nigro. tñ interdum dr̃ esse raptus puerorum ad abusum,& raptus coniugatorum, licet non sit hoc ita solitum. Considerandum aũt primo, ꝙ in qualibet muliere põt committi raptus,si sit honesta, & non seruiat libidini multorum:nam & in his nõ committitur raptus, vt colligitur. C.de raptu virgi. l.vnica. in prin. & de furtis.l.verum est:nam quædam personę sunt, quę pp vitæ vilitatem nõ sunt dignæ obseruatione legum.C.de adult.l.quæ adulteriũ.Et licet in omnibus honestis mulieribus põt cõmitti raptus,tñ proprijssimè vocaĩ raptus in puella virginæ, quæ de domo paterna, vel tutorũ abducitur, vt cognoscatur, & cognita in vxorem habeatur. 36 q.1.§ cum ergo. De hoc ergo raptu primo dicamus. Est aũt dicendũ, ꝙ in virgine cõmittitur raptus,sed dicendum,ꝙ aut illa est libera,aut ancilla, vel libertina,si libera,reputatur graue delictum:quia ablata est virginitas,quæ reparari non potest C.de rapto.virgi.l.vnica: ideo raptoris talium virginum damnãtur morte,cum à crimine homicidij huiusmodi raptores nõ sint vacui, vt patet ibidem.Et quantum ad hoc,ꝙ raptor incurrat pęnã mortis, non oportet distingui,an rapta cõsentiat,vel nõ,sed ista distinctio prodest ad aliud Potest quidem aliquando in raptu committi violentia tripliciter. Primo contra solam virginem, vt si illa non habeat parentes,nec tutores, aut curatores.i. in nullius potestate erat,vel parẽtes,aut illi,in quorum potestate erat, cõsenserũt raptori. Secundo põt violentia solis parẽtibus, aut illis, in quorum potestate virgo est,vt si illa cõsensit raptori,& ad hoc operam dedit.Tertio modo infertur violentia vtrisque,vt si tam virgo,q̃ parentes fuerunt inuiti. 36 q.1 §.cũ ergo.Tertius modus raptus est grauior alijs,& primus grauius scđo si aũt rapiatur virgo libera.s. ingenua inuita ipsa,vel inuita ipsa,& parentibus,raptor damnatur ad mortẽ, & omnia bona eius mobilia,& immobilia,& se mouentia applicãtur puellæ raptæ, vt inde dotetur.C.de raptu virgi l.vnica. §.si autem ingenua. Si autẽ consenserit rapta raptori, erit raptor reus mortis,& bona applicabuntur parentibus,quibus violentia est illata, vt quidam putant, & modus pęnæ erat, ꝙ si raptor possit capi à parentibus, vel à tutoribus,vel à cognatis flagrante delicto,occideretur ab eis impunè, si autẽ cessante iam delicto.s. post aliquantum tempus caperetur non per istos,sed per iudices vindicta exercẽda erat.l.ea. & ista pęna mortis non solum competebat contra raptores, sed etiã contra omnes illos,qui auxilium præbebant tpe raptus,& inuasionis.s.vt per parentes, vel cognatos cũ ipsis raptoribus occiderẽtur, vel postea per iudices, & etiam bona omnia istorum, sicut & raptorum applicantur virgini raptæ, vt inde habeat vnde dotetur. Vel cedant quomodolibet in iura eius. Et hoc verum est de illis, qui tempore raptus comitati fuerunt raptorem ei auxilium præbentes. Cæteri verò, qui mediatores, aut ministri huius sceleris fuerint, vel receptauerint raptorem, & socios, vel quãtumcunque opem tulerit, siue viri, siue fęminæ sint, & cuiuscunque dignitatis subijciãtur capitali pęnæ, & tamen bona eorum non applicantur virgini raptæ,

De pœna raptoris secundum legem ciuilem.

Quę pęna assignetur his, qui raptori auxilium præbuerint.

A vt patet.l.eadem.§.pęnas autem, & ista pęna adiutorum, vel consociorum, vel quorumlibet opem ferentium intelligitur, quando fuerint liberi, qui hoc faciunt. Si autem fuerint serui,siue viri,siue fęminæ acrius puniuntur: quia cremantur,vt patet ibidem. Tenentur autem parentes puellæ raptę prosequi raptorem,& fautores ad hoc, ꝙ sustineant istas pęnas. Si autem negligentes fuerint, vel dolorem hunc remiserit deportationis pęna plectuntur. Erat autem alia pœna: quia puella sic rapta poterat nubere cui vellet,& tamen non raptori,etiam si ad hoc accederet consensus parentũ: nam generaliter puellæ non poterant contrahere sine licẽtia,& consensu parentum, & aliter nõ reputabatur legitimũ coniugium,
B vt patet ibidem, & tñ in hoc casu etiam de consensu parentum non poterat puella nubere raptori, & tamen si de facto puellæ nuberent raptoribus,dato, ꝙ teneant matrimonia s̃m ius canonicum, perdent tamen bona raptorum,quæ non applicabuntur eis, & tamen applicarentur illis,si non nuberent raptoribus. De hoc in authentica de mulieribus, quæ proprijs raptoribus nupserũt.§.sancimus.colla.9. Quando autem contra huius criminis reos proceditur, & condemnatur non relinquitur eis appellationis locus: quia neque audiuntur appellantes. C de raptu virgi.l.vnica,§.si autem post commissum. Si autem puella rapta sit ancilla, vel libertina raptor morte damnatur,& tamen non applicantur bona sua puel
C læ raptæ,ea.l.§.si autem post cõmissum.Cætera autem locum habent,vt in raptu puellæ ingenuæ, scilicet,quòd licet dominis,aut cognatis,& parentibus ipsius raptæ prosequi raptorem, & crimine flagrãte interficere eum cum omnibus, qui tunc actualiter opem præstant in raptu,& in inuasione,& etiã conscij,& mediatores, & quomodolibet opem ferentes occiduntur sicut supra,nisi,ꝙ bona eorum nõ applicãtur raptæ. Etiam verum est,ꝙ ipsa puella ancilla, vel liberta sine consensu domini, vel patroni sui nõ potest nubere raptori, vt patet. l.ea & tamen domini, & patroni non tenentur sic persequi raptorem, & alios reos criminis ad pęnam, sicut tenẽtur parentes pro raptu filiæ: quia non dicunt ancillæ ipsi,& li
D bertinæ domini, & patroni eandem affectionem, quam parentes filiabus. Item solis parentibus non petẽtibus vindictam pœna deportionis imponitur. l.e.§ pen. si autem rapta sit vidua, iudicatur crimen raptus graue,sed minus graue,quàm cum puella virgo rapitur: quia virginitas perdita restitui nõ potest. ea.l in prin.& tamen quantum ad pęnas in nullo distinguitur,sed solum an esset vidua ingenua,vel libertina,aut ancilla: quia si ancilla,vel libertina fiet idẽ, quod diximus de virgine ancilla,vel libertina, si autem vidua sit ingenua,fiet omnino, quod de virgine ingenua quantum ad omnia dicta, tam de raptore, quàm de alijs in hoc peccãtibus, & ad bona eorum: quia lex in nullo diuersificat ea. Et ideo si ipsa vidua
E nubere voluerit, poterit cui voluerit,nisi raptori:q̃a lex interdicit ei hoc,sicut & virgini raptæ. Si autem illa,quæ rapitur,sit sanctimonialis, aut virgo,aut vidua, si virgo, reputatur aliqualiter grauius crimen: quia corrupta virginitas restitui non potest,& tamẽ quantum ad pęnas omnino idem est, quod de vidua Deo dicata,vel sanctimoniali:q̃a lex non distinguit in pęnis, & tamen cum raptus possit committi tam in virgine,quàm vidua,quàm coniugata, quàm sanctimoniali, grauius iudicatur in sanctimoniali, quã in cæteris, eo quod ibi nõ solum fit iniuria homini, sed & Deo, & hoc siue virgo,siue vidua sit Deo dedicata,vt patet.l.ea.in prin.s.raptores virginum honestarum,siue ingenuarũ,siue iam desponsatæ fuerint, siue

Raptorib[9] postquam dãnati fuerint null[9] appellationis locus relinquitur.

Eadem pęna debetur pro raptu virginũ sanctimonialiũ, & viduarum.

siue non in quarumlibet uiduarum fęminarũ, licęt libertinæ, uel seruę alienæ sint pessima crimina peccantes capitis supplitio plectendos decernimus, & maximè si Deo fuerit uirgines, uel uiduæ dedicatæ, quod non solum ad iniuriam hominum, sed ipsius Dei omnipotentis irreuerentiam committitur. Sed dicendum, qđ licet in raptu istud iudicetur pessimũ, tñ pęna non imponitur maior, q̃ si virgo non dicata Deo, vel vidua rapiatur: quia l. non distinguit aliã, & aliam pęnam, cũ non possit pro singulis dr̃ijs peccatorum ponere differentes pœnas: ideo fit idẽ oĩno, qđ in raptu virginis non dicatæ Deo, vt prius diximus. Si aũt rapiatur mulier coniugata, vel despõsata virgo per verba de præsenti, licet cõiter nõ soleat vocari raptus, quia habet proprium nomen delicti, .s. adulterium, tñ verè raptus est, & si dr̃ de muliere desponsata, vel cõiugata: quia vtraq; est vxor, & cũ vtraque committitur adulterium, & dicendũ ꝙ hic concurrunt duo delicta. s. adulterium, & raptus, & idem raptus est grauior, q̃ cum virgo, aut cum vidua rapitur, eo ꝙ duo grauia crimina concurrunt, sicut cum rapitur virgo Deo dicata tria concurrunt. s. sacrilegiũ, stuprũ, & raptus, & pp hoc cũ rapit̃ desponsata, vel coniugata habẽt locũ oẽs pęnæ adulterij, & insuper oẽs pęnæ, quæ in raptu virginũ inferuntur, vnde licet. C. de rapt. virgi. non ponatur in titulo de raptu coniugatarũ, tñ postea in l. vnica. eo. ti. ponit̃ tã de puellis desponsatis, q̃ de mulieribus cõiugatis. Nã dr̃. Et quæ multo magis contra eos obtinere sancimus, qui nuptas mulieres ausi sunt rapere, ꝙa duplici crimine tenentur tã adulterij, q̃ raptus, & oportet acerbius adulterij crimen ex hac adiectione puniri. Et tũc si ipsa coniugata, vel desponsata sit ingenua, bona oĩa raptoris, & oĩum aliorũ, qui in ipso crimine raptus tp̃e inuasionis eum comitantur, tunc applicantur raptę. De quo maritus curã hr̃e debet. l. ea. §. fin aũt ingenuã, in oĩbus aũt alijs pertinentibus ad pęnas raptoris, & sociorũ, & fautorũ idem oĩno fit, qđ in raptu virginis, & iura humana ciuilia in tm̃ detestata sunt crimen raptus, ꝙ non solũ cũ quis rapit mulierẽ ad se nõ pertinentẽ puniunt raptorẽ, sed ẽt si qs rapuerit propriam sponsam, q̃ tñ adhuc tenetur in ptãte parentum, & eis inuitis, abduxerit eã de domo illorũ teneri voluerunt oĩbus pęnis, ꝙbus tenentur alij raptores, & hoc maxime obtinet, qñ tã puella desponsata, q̃ parentes eius inuoluntarij fuerit in ista eductione, licet puella despõsata fuisset prius in desponsatione, sic patet. ea. l. vnica, cũ dr̃: Quibus cõnumerauimus eum ẽt, qui saltẽ sponsam suã p vim rapere ausus fuerit. Sed iste rigor hodie non tenet, ꝙa tẽperatus est de iure canonico. s. ꝙ rapiẽs spõsam propriam non cõmittat raptum, ẽt si parẽtes in hoc non consentiant, extra de rapto. c. cũ cã, vt dicetur statim cũ aget̃ de pęna raptoris ſm canones. Manet vltimus raptus modus. s. qñ rapit̃ puer ingenuus ad abusum. Nam hic sunt duo crimina, primũ vitium bestiale sodomiticũ: ſm raptus. s. si puer, aut ꝙcunq; homo inuitus ad hoc trahitur. Primũ ẽt si solũ sit, est grauissimũ super cętera scelera, & nõ sufficit aliqua pęna ordinaria in vindictã huius criminis, sed exꝙri debent variæ pęnæ. Sic patet. C. de adul. l. cũ vir. s. iubemus insurgere leges armari iura gladio vltore, vt exquisitis pęnis subdantur infames, qui sunt, vel futuri sunt rei. Secundum est raptus, & hoc addit grauitatem ad vitium sodomiticum simpliciter sumptum: sicut raptus addit grauitatem ad adulterium, quando rapitur coniugata. C. de rapto. virgi. l. vnica. & tamen voluerunt leges exquiri supplicia maiora pro illis, qui pueros raperent, & inclusos fame, & verberibus cogerent ad sustinendum abusum, vt patet.

Nota leges sancitas his, qui proprias vxores rapiũt, inuitis parentibus.

In raptu pueri duo insurgunt grauissima crimina.

F ff. de vi publi. l. qui ceptu. & l. & eum qui. Sed distinguunt leges, an sit iste raptus ingenuus, vel seruus, aut libertinus: nam circa ingenuos istas pœnas imposuerunt in prædicta lege, & eum, qui natura dicitur & eum, qui puerum ingenuum rapuerit & c. De non ingenuis autem, idest, de seruis libertinis non posuerunt istas pœnas, quia multa tolerantur à seruis, & libertinis propter conditionem seruilem, quę non tolerantur in ingenuis, sicut multa tolerantur in mulieribus inhonestè vitæ, quas leges expellunt à sua obseruantia, quæ non tolerantur in mulieribus honestis. C. de adulte. l. quæ adulterium, & sicut dicitur de pueris ad hoc raptis, ita est intelligẽdum de masculis cuiuscunque ætatis. Nam interG dũm viri rapiuntur ad abusum, sicut quando duo angeli in figura virorum venerunt in vrbem Sodomæ. Nam conuenit totus populus à puero vsque ad senem, & petiuerunt à Loth, vt daret eis viros ad abutendum eis. Genesis. 19. ca. Et non solum qui rapiunt pueros, & abutuntur eis, tenentur hac pœna mortis, sed etiam qui pueros castrauit ad libidinem, idest, ut iam magis apti sint ad libidinem sodomiticam sustinendum, etiam si non abutantur eis incurrunt pœnam. l. Corneliæ de sicarijs. ff. de sicarijs. l. eiusdem legis. §. qui hominem. Prædicta autem accipiuntur quando homo rapit fœminam, uel puerum ad abusum, quid autem si fęmina rapiat uirum adhoc, quòd cognoscatur ab eo. Dicendum, quòd H istud raro accidit: eo quòd fœmina non potest sic cogere uirum directè ad cognoscendum eam sicut uir infert uim fœminæ: & tamen si contingat, erit omnino eadem pęna contra fœminam rapientem uirum, sicut si uir rapiat fœminam, ut. C. de rapto. uirgi. in gl. Etiam si illa mulier rapiat sponsum proprium, & tamen non solet uocari raptus, nisi cum uir rapit fœminam, ut 36. q. 1. cap. raptus & cap. lex illa, quia non cogitauit lex, quòd fœmina unquam raperet uirum. Si autem quęratur de pœna raptoris secũdum canones, dicendum, quòd licet raptus strictè accipiatur. cum puella de domo patris educitur, ut cognita in uxorem habeatur 36. q. 1. §. cum ergo: tamen raptus uerè erit etiam secundũ canones omI nibus modis, quibus supradiximus. s. in uirgine, uidua, moniali, coniugata, & puero rapto ad stuprum. De primo dicendum, quòd raptores pœnam mortis merebantur quamcunque rapuissent secundum leges humanas: canones autem non infligunt hanc pęnam, immo si raptor cum rapta ad Ecclesiã confugerit priuilegio Ecclesiæ mortis impunitatem habet: rapta tamen statim de manibus suis eripitur. 36. q. 1. §. cum ergo, & c. de raptoribus. Si autem ista, quæ rapitur, puella sit, idest, in uirginitatis statu manens, aut est desponsata, aut non: si non est desponsata, aut raptor est clericus in sacris, aut laicus, si est clericus, cadit à proprio gradu, idest, deponitur 46. q. 2. c. eos, & c. de puellis. Si autem est laicus, debet K anathematizari. ea. q. c. eos, & c. de puellis. Sed adhuc considerandum est, quòd raptus iste iudicatur crimen grauissimum, & ob immanitatem huius facinoris iura persequuntur auctores eius. C. de raptu. uirginum. l. unica, in prin. & 36 quæst. 2. cap. raptores. Sed est distinguendum, an ista puella uiolenter rapta fuerit, an raptori consenserit, inuitis tamen parentibus. Si primo modo, raptor efficitur seruus raptæ, ita ut illa possit tenere ad seruitium suum, uel alteri uendere, & hoc uerũ est, nisi ille se uoluerit, & potuerit redimere. 36 q. 1. c. de raptoribus. Si aũt illa rapta cõsensit raptori, inuitis parentibus, raptor nõ efficitur seruus raptæ, ꝙa illa consensit: sed efficitur seruus patris raptę, cui iniuria illata est, aut se redimet,

Quę pęna constituatur mulieri, q̃ virũ rapit vt cum eo delectet.

Secũdum canones quę sit raptoris pęna.

met, & pretium applicabitur patri. eo. c. de raptoribus. ipsa verò puella, licet cōsensit raptori in raptu, non permittetur in potestate eius, sed reducetur in potestate patris prestita impunitate. eo. c. de raptoribus, & tñ pater poterit eam punire, licet à iudice nō puniatur. s. ꝙ pater poterit filiam talem exhęredare si vult. C. de inoffi. test. l. si filiam. & hoc verū est, nisi filia esset maior 25. annis. & pater distulisset eam tradere alicui in matrimonium: quia tūc si adhęsit illa alicui, remanebit cum illo, ēt inuito patre. & nō poterit eam exhęredare, vt in authentica, vt cū de appellatione cognoscitur. §. causam, & tñ si filia etiā inuito patre adhęsit alicui, dum tñ matrimonialiter si dignum sibi elegit, pater tenetur eam dotare. ff. de ritu nup. l. qui liberos, vt tenet glo. in all. c. de raptoribus. Sed quia circa istos raptores leges humanę ponunt alias pęnas, vt C. de raptu virgi l. vnica. Considerandum, ꝙ pęnæ capitales, quæ ibi ponūtur, non habent locum de iure canonico, cęteræ aūt locum habent, quia manent leges in suo vigore, ēt in foro ecclesiastico, cum non repugnent iuri canonico, & istę sinunt, ꝙ si rapta est ingenua tam raptor, q̄ omnes, qui inueniuntur cū eo in ipso raptu, & in inuasione, auxilium ei præstantes perdant omnia bona tam mobilia, q̄ immobilia, quàm se mouentia. C. de raptu virgi. l. vnica. §. sin autem ingenuam. Et ista pęna tenet de iure canonico, quia non est pęna criminalis, & sic applicabūtur omnia ista bona ipsi raptæ, si aūt illa consenserit in raptu, & fuerit violentia inflicta parentibus, vł ꝙ parentibus, q̄ applicentur bona raptoris, & comitantium ipsum, argumēto. c. de raptoribus. 36. q. 1. Nam ibi dr̄, ꝙ raptor efficitur seruus raptæ, si illa inuita fuerit, si aūt volens non efficitur seruus eius, sed seruus patris sui, ita ergo applicabuntur bona raptoris, & sociorum patri raptæ, qñ rapta non est capax illorum, quia consensit raptui. Considerādum tñ, ꝙ iura antiqua raptori imponūt tres pęnas diuersas: nam ſm quædam iura efficitur seruus, nisi se redemerit. 36. q. 1. c. de raptoribus, alia iubent, ꝙ anathematizetur. e. causa. q. 2. c. eos. & c. de puellis, & c si quis virginē, & c. nullus. alia aūt iura imponunt raptori, ꝙ agat publicam pęnitētiam, vt 27. q. 2. c. raptor. Circa quas pęnas considerādum, ꝙ duæ illarum habent locum simul, sed nō omnis: pro quo sciendum, ꝙ in raptu considerantur duo. s. ipsa immanitas criminis in se. 36 q. 2. c. raptores, & iniuria facta homini, si puellæ raptæ, siue mulieri, & parentibus eius. C de raptu virgi. l. vnica. pro secūdo competit tertia pęna. s. ꝙ efficiatur seruus, vel seipsum redimat, si pōt, pro primo competit altera duarum pęnarum. s. excōicari. Vel publicam pęnitētiā agere, est tñ in optione raptoris quā pęnam subeat: nam si vult agere pęnitentiā publicam nōn anathematizabitur. Immo pena directa est, ꝙ imponatur ei agere pęnitētiam publicam, vt 27 q. 2. c. raptor. Si aūt istā agere noluerit, priuabitur cōione. s. anathematizabitur. sic tenet glo. 36 q. 2 c. eos. Et nō solum raptor punitur, sed ēt comitantes eum in raptu, & oēs quomodolibet fauentes, & ministri, & conscij. isti tñ ſm legem humanam capite plectuntur. C. de raptu virgi. l vnica, & adduntur ibi aliæ pęnæ, sed qa pęnę capitales non habēt locum, relinquūtur alię, vt perditio bonorum, & tñ ſm legem humanā soli illi, qui inueniūtur præstare auxilium ipsi raptori in raptu, & in inuasione, bona perdunt applicanda raptę, vel patri eius. Et hoc qñ rapta est ingenua in. all. l. vnica. §. sin aūt ingenua. Cæteri aūt ministri, & fautores nō habent istam pęnam, sed solum capite puniuntur. Et quia ista non habet locum in foro ecclesiastico, cōmutatur in aliam. s. ꝙ anathematizantur

Iura antiqua raptori tres pęnas imponunt diuersas.

A oēs isti participes criminis. 36. q. 2. c. de puellis. & c. si quis virginē. Cum aūt rapta mulier non esset ingenua, sed ancilla, vel libertina, neque raptor, neque adiutores perdebant bona, sed solum capite plectebantur. C. de raptu virgi. l. vnica. §. sin aūt ingenua. & §. pęnas. Et quia hoc non habet in foro ecclesiastico locum. Omnes tñ adiutores, vel adiuuantes in ipso raptu, quàm quomodolibet aliàs prestantes fauorem, vel conscij anathematizātur. Additur aūt alia pęna ſm antiquos canones, ꝙ rapta non posset contrahere cum raptore. nam. C. de raptu virgi. dicebatur, ꝙ nunquam poterat esse legitimum raptę cum raptore matrimonium. Et ꝙ ad hoc nunquam concederetur licentia ēt si parētes puellæ illud vellent,
B & antiqui canones illud voluerunt, vt patet. 36. q. 1. c. de puellis. & c. si autē, & c. placuit. Sed circa hoc dicit Gratianus, ꝙ istud sit verū quamdiu manet vitiū raptus, sed purgato vitio raptus. s. cum illa patrię potestati restituta fuerit, & raptor suæ rapinæ pęnitentiam egerit, & voluntas parentum raptę, & raptoris in hoc conuenerit, non prohibetur rapta copulari raptori. 36 q. 2. §. prohibetur igitur, & allegat Gratianus ad hoc auctoritatē Hieronymi, & habetur. 36. q. 2. c. tria legitima. Sed postea ꝯ hoc obijcitur, ꝙ habetur in concilio Melden. ea. causa, & q. c. placuit. s. placuit, vt hi, qui rapuerint fęminas, vel furātur, aut seducunt eas, nullatenus habeant vxores, quāuis eis postmodū conueniunt, aut eas dotauerit, vel nuptialiter cum consensu parentū acceperint. Et ita appa-
C ret ex hoc, ꝙ vitium raptus nō possit purgari per aliquem consensum superuenientem ad hoc, ꝙ liceat raptori accipere raptā in vxorē. Sed Gratianus non potens aliter ad hoc respondere dicit, quòd illud. c. placuit non tenet: quia placuit ei auctoritas Hieronymi. in allegato c. tria legitima, quia dicit q: Hieronymus fundat se super auctoritate diuinæ legis, vbi dicit, ꝙ raptor post pęnitēriam peractam poterit legitimè copulari raptę. nisi pater puellę illam raptori detrahere voluerit. 36. q. 2. § hęc auctoritas. Sed obijcietur ꝯ Gratianum, quia expositiones, vel cōmēta doctorum quantūcunque sint sancti non præferun tur decretis pontificū, vnde in expositione scriptu-
D rarū magis creditur doctoribus, q̄ pontificibus, qa maiori ingenio, & peritia vigent, in decidendis tñ causis magis statur decretis pontificum, q̄ dictis sanctorū, Augistini, Hieronymi, & quorūlibet aliorū, vt patet. 20 di. §. decretales, & c de libellis comentarijs. Et tñ hic agitur de causarū decisionibus. s. an teneat matrimoniū inter raptam, & raptorē, vel non. Item præponi debet auctoritas concilij Meldeñ dictis Hieronymi. sed Glo. dicit aliter, in all. c. placuit, ꝙ illud intelligitur, qñ rapta erat vxor, vel sponsa alterius: nam tūc nunquā licet raptori eam habere in vxorē. Dicendum, ꝙ ista relatio erat multū sufficiēs si esset verisimilis, tñ nō est verisimilis, quia de sponsa, aut vxore alterius certum est, ꝙ nō loqueretur ca-
E non. Nam illam nemo pōt habere ēt sine raptu, qa est adulteriū: multominus ergo licebit, qñ superadditur raptus qui est vitium, sed dicēdum, ꝙ illi canones intelligūtur de rapta, quę illius erat sponsa, sicut dr̄ ea. causa. q. 2. c. de puellis, & tñ antiqua Cōcilia voluerunt tenere rigorē, quem tenuerunt leges humanæ. s. ꝙ raptæ non liceret nubere raptoribus suis, & ꝙ nunquā ad hoc licentia daretur, vt C. de raptu virgi. l. vnica, & ita ēt canones antiqui nō permittebāt raptis contrahere cū raptoribus in detestationē criminis, & vt tolleretur spes, & desideriū raptoribus, cū scirent raptas nunquā posse sibi peruenire in coniuges, sed postea iste rigor tēperatus fuit, cū aūt Gratianus dicebat pferri Hieronymi auctoritatē cōcil.

Melden̄ & c.placuit. dicit glo. hoc verum esse: quia
Hieronymus fundatur super auctoritate diuinæ le-
gis. Sed dicendum, ꝙ hoc non stat: quia si auctoritas
illa, in qua se fundat Hieronymus esset talis, quæ te-
neret, nulla ordinatio concilij, neque summorum
pontificum in contrarium valeret, quia potestas ec
clesiæ in constructionem non in destructionem. 2.
Cor. 10. & 13. c si autem auctoritas est talis, quæ iam
cessauit nulli preponitur, talis erat ista de coniugijs:
quia erat de preceptis iudicialibus, & omnia illa ces
sauerūt. Item dictum Hieronymi non præponitur
concilio Melden̄. & prædicto c. placuit: quia nō ad-
iuuatur ab illa auctoritate, sed dicendum, ꝙ veritas
est, quod raptori licet nunc contrahere cum rapta,
si illa consentiat in eum: quia iura noua hoc conces
serunt, & ideo etiā si parentes reclament, si illa con-
sentit efficietur matrimonium legitimum, extra de
rapto. c. accedens. s. rapta puella legitimè contrahit
cum raptore, si prior dissensus trāseat in cōsensum,
& quod prius displicuit postea incipiat cōplacere.
Et tunc non erit verum, quod dicit Gratianus. 36. q.
2. §. prohibetur, & § hic auctoritas. s. ꝙ non poterit
raptor contrahere cum puella, nisi pater puellę con
senserit, aut parentes amborum, quia iam nō requi-
ritur nisi consensus raptę, ēt reclamantibus parēti
bus, sed tunc dicendum, ꝙ si rapta vellet cōtrahere
cum raptore, perdebat ſm leges illa bona, quæ aliàs
pertinebāt ad ipsam s. bona raptoris, & eorum, qui
adiuuerunt eum in raptu, quæ applicabātur raptæ.
C. de raptu. virgi. l. vnica. §. sin autē ingenuam. Nam
hęc bona dicit lex, ꝙ amittit, si nubet raptori suo, vt
in Auth. de raptu mulierū, quę proprijs raptoribus
nupserunt. colla 9 Dicendum ꝙ illa lex hodie non
tenet, sed est abrogata per canones, & habebit mu-
lier omnia illa bona, quia canones in fauorē matri-
monij omnes istas pęnas tollunt, vt tenet Glo. 36 q.
2 c. de puellis, & Hosti. in summa tit. de rapto. corpo
rum. §. 1. ver. sed nūquid si puella. Nam sicut canon
abstulit interdictum, ꝙ rapta non contrahet cū ra-
ptore, ita ēt abstulit pęnam contrahentis de interdi
cto. Verum est, nisi rapta fuisset sponsa alterius: quia
tunc non potest contrahere cum raptore. 27. q. 2. c.
statutum. Si autem rapta sit vidua. Dicendum, ꝙ ēt
cōmittitur raptus, nam sicut leges dicit fieri raptū
in vidua. C de raptu. virgi. l. vnica. in prin. ita & ca-
nones simul ponunt raptum virginū, & viduarum.
36. q. 2. c. eos. & c. si quis virginē. & c. nullus. & vtrius
que raptum dicit canon esse detestabile crimen ea.
causa & q. c. raptores. s. raptores viduarum, vel virgi-
num ob immanitatem tanti facinoris detestamur.
Dicendum tamen, quod raptus virginis reputatur
aliqualiter grauius vitium cęteris paribus, inquantū
virginitas corrupta restaurari nō potest. C. de raptu.
virgi. l. vnica. in prin. circa pęnas tn̄ raptoris, & co-
mitum eius, & circa matrimoniū viduę raptę cum
raptore omnino idem dicendum est, sicut in raptu
virginis, quia canon non distinguit aliquid in hoc si-
cut neque l. distinxit, vt sup. diximus hoc statutum
est: quia in vidua cū non maneat in potestate paren
tum sicut puella rapta, cōstat, ꝙ non requiritur con
sensus aliquis parētum ad hoc, ꝙ possit contrahere
cum raptore. Sicut de puella dubitari poterat, si au-
tem ipsa rapta sit vxor alterius, dicendum, ꝙ raptus
committitur cum ea, & sunt hic duo delicta. s. adul-
terium, & raptus. Item istud adulteriū aggrauatur
magis ex adiectione raptus, & est iste raptus grauior
alijs, vt in l. vnica. C. de raptu. virgi. Dicēdum ergo,
ꝙ erūt hic duplices pęnæ. s. oēs illæ, quæ competunt
de iure canonico contra adulterum, & ēt quæ com
petunt de iure ciuili citra pęnam corporis, ēt infli-
F gentur omnes pęnæ, quæ sunt pro raptu, de quibus
supra diximus de raptu virginis. vnde ēt bona rapto
ris, & comitum eius applicabuntur mulieri raptæ, si *Iuris canonici discrepātia de raptu cum legibus humanis.*
illa ingenua est. in all. l. §. sin autem ingenuā. si verò
mulier cōsensit adultero, tūc ipsa punietur, vt adul-
tera, & bona raptoris, & comitum eius applicabun-
tur viro, & raptor efficeretur seruus viri, cuius fuit
vxor rapta. arg. c. de raptoribus 36. q. 1. si aūt rapta
sit puella desponsata, aut est desponsata raptori, aut
alteri, si alteri sit desponsata, fit idem, quod de vxore
alterius: quia sponsa de præsenti est vxor, ideo non
pōt nubere raptori. 27. q. 2. c. statutum, cum ēt puel
la, quę nulli esset desponsata ſm rigorem canonum
antiquorum non permitteretur nubere raptori. 36.
G q. 2. c. de puellis. Si autē rapta sit sponsa raptoris, &
inuita ea, & parētibus, trahit de domo parentum. l.
humana iudicat esse raptum, & ponit easdē pęnas,
quas in rapiēte alienam sponsam. C. de raptu. virgi. *Quō raptor appellari nō possit, qui puellā inuitis parētibus, abduxerit.*
l. vnica Et tn̄ de iure canonico nō iudicatur raptus,
& quędam leges humanę hoc iudicauerunt. 36. q. 1.
c. lex. Lex illa præteritorum principum ibi raptum
dixit esse cōmissum, vbi puella, de cuius nuptijs an-
te nil actum fuerat, videatur abducta. Hoc aūt ma-
gis definitum extitit postea per iura noua. extra de
rapto. c. cū causa. s. Cum raptus ibi admitti dicatur,
vbi nihil ante de nuptijs agitur, iste raptor dici non
debet, cum habuerit mulieris consensum, & prius
eam desponsauerit, quàm cognouerit, licet parētes
H reclamarent, à quibus eam dr̄ rapuisse. Dicendum
ergo, quod cum iste non possit vocari raptus, non
punietur in aliquo iste raptor, nec etiam ista rapta,
si postea ea consenserit.

Si autem rapiatur puer, vel quicunque homo ad
abusum, dicendum, ꝙ est grauissimum facinus, & si
solum sit. i sine violentia, vocatur bestialis, vel sodo
miticum vitiū, & de iure canonico grauis pęna pro
eo imponitur. Nam clerici in hoc vitio laborantes
eijciuntur à clero. i. deponuntur, & priuantur bene-
ficijs ecclesiasticis, & insuper includuntur in mona-
steria arcta ad pęnitētiam agendam. Si aūt laici sint
excōicantur, & à cętu fidelium omnino fiūt alieni.
extra de exces. præla. c. clerici. Cum autē quis rapit
I alium ad hoc aggrauatur inde delictū: quia sunt ibi
duo crimina. s. abusus, & raptus, ideo pęnę erūt atro
ciores, sicut qn̄ raptus concurrit cum adulterio ag-
grauatur delictum, & sunt maiores pęnæ, vt C. de
raptu. l. vnica, quia tamen istæ pęnæ non sunt statu-
tæ à iure, iudex exquiret eas, & imponet, & ita atti-
gimus ex præcedentibus, quæ sit pęna raptoris.

An peccatum contra naturam conuenienter ponatur species luxuriæ. Quæst. CCVI.

QVAERITVR nunc de alia specie luxurię. s.
de peccato contra naturā, an conuenienter sit
species luxuriæ. Aliqui dicunt, ꝙ non, quia 36. q. 1. c. *Primū argumentū.*
Lex illa. §. cum ergo, vbi enumerantur species luxu
K rię non ponitur vitium contra naturā, ergo non est *Secūdum argu.*
species luxuriæ. Item luxuria opponitur virtuti, &
ita inuenitur sub malitia, quæ opponitur virtuti 7.
Ethi. c. 1. Etiam tn̄ vitium contra naturam non in-
uenitur sub malitia, sed sub bestialitate. 7. Ethic. c. 7.
& bestialitas est quoddam genus vitij distinctum à
malitia. 7. Ethic c. 1. ergo vitium contra naturā non *Tertiū argumentū.*
est species luxuriæ. Itē luxuria cōsistit circa actus or
dinatos ad humanā generationē, & tn̄ vitiū ꝯ natu-
rā ꝯsistit in actibus, ex qbus nō pōt sequi generatio,
qa iō vocat̄ vitiū ꝯ naturā, ideo nō est spēs luxuriæ.

Dicendum, ꝙ sit species quædam luxuriæ: quia 1.
Corin. 12. connumeratur alijs speciebus luxuriæ cū
dicitur: Non egerunt pęnitētiam super immundi-
tia,

tia, & fornicatione, & impudicitia, vbi Glo. dicit, ꝙ immunditia dicitur vitium contra naturam. Item vitium contra naturam in coitu ponitur ab Aristo. inter mores fugiendos ab homine. 7. Ethi. c. 7. ergo oportet, ꝙ pertineat ad aliquod genus vitij, & nullum aliud est, nisi luxuria. Amplius patet hoc: quia vbicũque inuenitur specialis ratio deformitatis circa aliquod vitium, ibi est species determinata illius vitij, & quia in vitio contra naturam reperitur specialis ratio deformitatis, quàm in cæteris partibus luxuriæ, ergo ibi est speciale vitium, siue species luxuriæ. Dicitur autem aliquid esse in luxuria contra naturam dupliciter. Vno modo: quia repugnat rationi rectę, quæ est natura hominis. Et hoc competit omni speciei luxuriæ: quia quælibet illarum est contra rationem. Et sic dictum est supra q. 189. & q. 190. ꝙ fornicatio simplex est contra naturam, idest, contra rationis rectitudinem. Alio modo, quia non solum rationi repugnat, sed etiam ordini naturali actus venerei, qui cõpetit speciei humanæ. Et istud propriè vocatur vitium cõtra naturam in luxuria, ꝙ pluribus modis accidit. Vno modo absque omni concubitu, sicut est in immunditia, quã aliqui mollitiem vocant, quæ causa delectationis venereæ explendæ sine concubitu fit. Alio modo si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei, vt ad pecora, & ista vocatur proprijssimè bestialitas. Alio modo si fiat per cõcubitum indebiti sexus intra eandem speciem, vt viri ad virum, fęminæ ad fęminã. Alio modo si fiat mutatio organi, manẽte specie, & sexu, vt si fęmina in vase non indebito cognoscatur. Alio modo quãtum ad monstruosos concumbendi modos, qui licet sint in vase debito est in eis deformitas, quæ facit esse cõtra naturam. De his tangetur infra sigillatim, & sic vitium cõtra naturam propriè sumptum species quædam luxuriæ est. Ad primum dicendum, ꝙ in illa enumeratione specierum luxuriæ ponuntur omnes modi humanæ luxurię. Vitiũ autem cõtra naturam non est humanæ luxuriæ, sed potius bestialis. Ideo non ponitur ibi: Quia tamen contingit in hac homines delinquere, necesse est, ꝙ sit species quędam luxuriæ: quia ad alterum vitium non posset reduci. Ad secundum dicendum, quòd bestialitas differt à malitia: quia malitia opponitur humanæ virtuti, & bestialitas dicit quendam excessum supra humanam malitiam, vt patet 7. Ethi. c. 1. Et sic potest reduci ad humanam malitiam, inquantum homines contingit in ea peccare, licet ipsa ex genere, vel ex magnitudine non sit humana, vt dicetur infra q. 209. Ad tertium dicendum, quòd luxuriosus non intendit in venereis generationem, sed delectationem: quia mouetur à cõcupiscentia. Ipsa autem cõcupiscentia pro obiecto habet delectationem. Moueri autem ad gignendum est moueri sub ratione finis conuenientis. Et istud pertinet ad rationem ordinantem actus, & nõ ad concupiscentiam. Et quoniam potest quis experiri delectationem veneream in actibus non pertinentibus ad humanam generationem erit vitium contra naturam species luxuriæ, quæ sit in actibus venereis nõ ordinatis ad generationem De his S. Tho. 2. 2. q. 15. art. 11.

De bestialitate, quæ est species luxuriæ, & an bestiæ possint habere aliquod vitium. *Quæst. CCVII.*

QVAERITVR nunc circa bestialitatem, qm̃ dictum est, & dicendũ est amplius de vitio contra naturam, ꝙ ad bestialitatem pertinet, quid sit ipsa bestialitas. Et qm̃ bestialitas à bestijs dr̃, videndum est, an bestiæ vitium aliquod habere possint. Dicendum, ꝙ non: quia vitium, & virtus in moralibus opponuntur, & sunt circa idem obiectum, virtus quidem, vt medium, vitia autem, vt extrema, vt patet 2. Ethi. ergo cuicunque potest inesse vitium, potest inesse virtus, bestiæ tñ virtutem habere non possunt: quia virtus est habitus electiuus consistens in medietate determinata à ratione. 2. Ethi. Bestię autem rationẽ non habent. 7. Ethi. c. 9. ergo non est in eis virtus, & consequẽter nec vitium. Item si bestijs inesset vitium, aut virtus, possent esse fęlices, cum fęlicitas sit operatio ſm virtutem. 1. Ethi. Bestiæ tñ non possunt esse fęlices. 10. Ethi. s. Signum autem, & nõ participare reliqua animalia fęlicitate. Et iterum dr̃: Aliorum aũt animalium nullum felix est. s. præter hominem. Item patet: quia virtus, & vitium solum sunt hominis, eius aũt ꝙ est supra hominẽ, vel infra hominem, nec virtus, nec vitium est. Ideo Deus, qui supra hominẽ est, virtutem non habet, nec vitium, & bestiæ, quæ sunt infra hominem, non habent virtutem, nec vitium. 7. Ethi c. 1. s. Etenim quemadmodum nec bestię malitia, nec virtus, sic, nec Dei, idest, nec in Deo, nec in bestia inuenitur virtus, & vitiũ. Item patet: quia vbi inuenitur vitium, & virtus, inuenitur maximè temperantia, aut intemperantia: quia id, circa quod maximè peccãt homines, est intemperãtia pp̃ delectationes tactus, & gustus, circa quas est, & ad quas homines maximè inclinãtur. Bestiæ tñ inclinantur vehemẽter ad has delectationes, qm̃ ad eas solas inclinantur. 3. Ethi. c. de temperãtia. Ideo si bestiæ vitiũ aliquod habere possent istud esset maximè intemperãtia: quia circa delectationes, intemperãtiæ videntur maximè excedere. Et tñ bestias nõ dicimus temperatas, nec intemperatas, nisi ſm metaphoram, vt patet 7. Ethi. c. 9. ergo nõ est in eis vitium, nec virtus. Item virtus moralis nunquã põt esse sine prudentia, nec vitium sine imprudẽtia, vt patet. 6. Ethi. c. 17. Et tñ bestiæ prudentiam nõ habent: quia ista solius hominis est. Et licet dicemus quasdam bestias habere prudentiã: quia habent rationem prouisiuam ad vitam, vt dr̃ 1. Meta. non dicuntur propriè habere prudentiã, sed aliquid simile valde imperfectũ, ꝙ magis pertinet ad artem, q̃ ad prudentiam, ergo non erit virtus, nec vitium in bestia. Vnde 6. Ethi prudẽtia solum ponitur in eis, quę agunt pp̃ finem, & in quo est intellectus, in bestijs aũt intellectus non est, ideo nec habent prudentiã, & consequẽter nec virtutem. Item ad hoc, ꝙ sit virtus, & vitium in aliquo, oportet in eo esse opinionẽ vniuersalem, & cognitionem particulariũ: quia ſm hæc fit continentia, & incontinẽtia, & temperãtia, & intemperantia. 7 Ethi. Bestiæ tñ non habent opinionem vniuersalem, sed cognitionem quandã de particularibus. Nam dr̃ ibidem pp̃ hoc bestias non incontinenter agere, qm̃ non habent vniuersalem opinionem, sed singularium phantasiam, & memoriam. 7. Ethi. c. 5. Non ergo habent bestiæ vitiũ, nec virtutem, cum istud sit supra naturam earum, nec habent scientiam speculatiuam, aut practicam.

Quid sit bestialitas. *Quæst. CCVIII.*

QVAERITVR, hoc supposito de bestialitate, quid sit dicendum, ꝙ bestialitas à bestijs dr̃, & nomen vitij est, non ꝙ sit vitium aliquod existens in bestijs: quia nullum habent, vt ostensum est in præceden. q. sed dr̃ esse bestialitas vitium, ꝙ hominibus accidit non ſm conditionem humanam, sed secundum similitudinem ad bestias. Pro quo sciendum, quòd Aristo 7. Ethico. cap. 1. dicit tres esse mores fugiendos, scilicet, incontinẽtiam, malitiam, & bestialitatẽ, idest, ista sunt tria mala fugienda in moribus. Incon-

Marginal notes: Bestialitas cõtra naturã du pliciter di citur. — Ad primũ argu. — Ad secun dum argu. — Ad tertiũ argu.

Incontinentia dicitur, quę non est malitia perfecta. Malitia autem dicitur humana peruersitas. Bestialitas autem peruersitas maior, quàm humana, quam vocamus bestialem. Et quia incontinētia, & bestialitas dicūtur per comparationem ad malitiam, debent cognosci per eam. Est autem malitia peruersitas quælibet humana. Et ideo est genus ad omne vitium humanum, vel peruersitas non quidem, ꝙ naturæ humanæ conueniat. Quia cum natura humana sit rationalis, & actus suus sit viuere secundum rationem non erit ei naturale vitium, quod est contra rationem. Immo ex hac parte vitium omne in homine dicitur esse contra naturam, vt ostendit S. Thom. 1.2.q.72 artic.2. Sed dicitur esse malitia, vel peruersitas humana: quia est circa obiecta actuum humanorum, & in magnitudine non excedit modum humanum. Nam homines habent alia genera delectationum, & obiecta, quàm bestiæ, sicut sunt diuersæ naturę, & complexiones hominis, & bestiarum. Ita & delectabilia secundum naturam necessaria sunt eis diuersa. Quod apparet ex cibis: quia alios cibos homines habent, & alios bestię. Et etiam ipse bestiæ inter se habent diuersa genera ciborum secundum diuersitatem naturarum suarum. Ita & in alijs delectabilibus. Cū ergo homo peccauerit circa delectabilia humana appetēdo de eo magis, quā oportet, & sic de alijs circunstantijs, erit peccatum humanum, idest, naturale homini, non quòd sit homini naturale vitium aliquod, cū omnia sint ei contra naturam, vt dictum est. Sed quia naturale est homini circa illud obiectum ferri, & delectationes tales appetere & posset bene se habere circa illas, si secundum virtutem ageret, etiam dicitur esse humanum vitium, quando circa obiecta humanæ operationis non est excessus in peccato immoderatus supra conditionem humanam. Nam licet solius virtutis sit rectè agere circa omnia obiecta humanæ operationis, & homo ex desiderio delectationum excedat interdum rectitudinem rationis, secūdum quòd delectabilia videntur ei bona, tamen naturæ humanæ non competit excessus nimius, quia cum natura humana sit in medio temperamenti inter omnes complexiones animalium, competit ei delectabilia appetere, vt in medio: quia excessus eorum corrumperet naturam existentem in quodam temperamento. Bestiæ autem habēt complexiones declinantes ad diuersas extremitates, ideo competūt eis naturaliter magni excessus secūdum diuersa delectabilia, vel abstinētia immoderata à quibusdam. Cum ergo homo appetiuerit delectabilia aliqua humana, in quibus cum bestijs communicat, & excesserit in eis ad magnitudinem desiderij bestiarum, licet sit peccatum circa obiectum humanæ operationis, non est peccatum humanum, siue malitia humana: quia talis excessus in delectabilibus est maior excessu, qui competit naturæ humanæ, ideo tale vitium non dicitur humanum, siue malitia, sed bestialitas: quia sequitur homo extremum in delectabilibus secundum quantitatem conueniētem naturæ bestiali. Duo ergo requiruntur ad hoc, quòd sit malitia, ꝙ sit vitium per abundantiam, vel defectum circa obiectum humanę operationis, & quòd in magnitudine non excedatur modus humani vitij, vel excessus in appetendo delectabile. Et istud vocatur malitia: quia malitia est habitus electiuus ex corruptione rectæ rationis ad superabundantiam, vel defectum. Ideo malitię opponitur virtus generaliter, vt dicitur. 7. Ethico. scilicet: quia virtus est habitus electiuus circa obiecta humanæ operationis secundum rectam rationem. 2. Ethico. Incontinentia au-

Ad malitiam duo requiruntur.

F tem, quę erat aliud malum, vel species fugiēdorum est circa ea, quæ est malitia: quia sicut malitia est solius hominis, ita & incontinentia. Nam bestiæ non sunt incontinentes, vt dicitur 7. Ethico. c. 5. scilicet. Propter hoc bestias non incontinenter agere, quoniam non habent vniuersalem opinionem, sed singularium phantasiam, & memoriam. Sed differt incontinentia à malitia, sicut dispositio ab habitu. Nā non dicitur incontinentia malitia, & incontinens non dicitur malus, nec prauus. 7. Ethico. Ratio est: quia malitia est corruptio principij operationum. 7. Ethico. In homine autem principium operationis est intellectus, siue ratio. 7. Ethico. c. 9. Quando ergo corrumpitur existimatio intellectus circa ope-

G rabilia, ita vt iudicet determinatè esse aliquid bonum, quod est contra rationem, est malitia, si ista determinatio sit ex habitu, & propter istam moueatur homo ad operationē. Sicut ille, qui iudicat simpliciter delectabile tactus, & gustus esse bonum, & tanquam bonum debere illud prosequi est malus, & dicitur intemperatus: quia iam necessè est istum malè agere cum iudicium de agibili sit corruptum in eo. Et illud est in omnibus habentibus habitum vitij. Sic enim est in auaro, sic in iniusto, & in cæteris. Incontinentia est autem, quando non est corruptum principium operationis, scilicet, iudiciū, sed habet aliquis rerum iudicium de operabili, & tamē interdum adueniente passione, corrumpitur, siue

H offuscatur. Sicut qui iudicat malum esse fornicari, & inebriari, & tamen postea adueniente forti concupiscentia inebriatur, & fornicatur. Iste autē differt ab intemperato, quia licèt sint circa eadem delectabilia, tamen incontinens nunquā peccabit, nisi adueniente forti passione. Quandiu autē passio nulla inciderit semper bene aget. Intemperatus autem nō indiget passione, nec expectat eam, sed ipse post illam prouocat, vt vtens ea tanquam instrumento possit peruenire ad delectabilia, quæ appetit tanquā finem, sicut dicit Aristo. de illis, qui per se appetunt delectationem, quę est in potu vini. Et quia non est delectatio in potu, nisi sit sitis, etiam si nō sitiant sibi sitim præparant quædam salsa comedendo. Et in

I hoc est intemperatus simpliciter malus. Secundum est, quia intemperatus, siue quando peccat actualiter prosequendo delectationes, siue quādo non peccat semper habet iudicium corruptum. Incontinēs autem non, quia ante passionem habet rectum iudicium, & non perturbatum. In passione autem turbatur iudicium, & malè iudicat. Cessante autē passione: quia iudicium non fuerat ablatum, sed solum obfuscatum redit, sicut prius erat, ita vt bene iudicet. Et dicitur tunc incontinens solui ab ignorātia. 7. Ethico. c. 5. scilicet. Qualiter autem soluitur ignorantia, & rursus fit sciens incontinens eadem ratio est, quæ de vinolento, & dormiente. Ideo intemperatus peccat, & malus est. Incontinens autē peccat,

K sed non est malus. Est enim adhuc sanabilis cum integrum maneat in eo principium operationum, scilicet, rectitudo iudicij. Intemperatus autem est insanabilis: quia corruptum est in eo operationis principium, sicut quando deficit, & in aliquo virtus naturalis non potest sanari per medicinam. Differt etiam incontinentia à malitia: quia malitia est circa omnem operationem humanam, in qua contingit errare ex falsa opinione de ipso operabili. Incontinētia autem propriè solum est circa delectationes, & tristitias tactus, & gustus. Vnde dicitur esse circa concupiscentias, vt patet 7. Ethico. Et sic quantum ad obiectum coincidit cum intemperantia, sed differt in eis, quæ supra dicta sunt. Incontinentiæ autem

tem continentia opponitur, quę nō accedit ad perfectam rationem temperantiæ, & habet continens rectum iudicium de operabili, sicut temperatus incontinens. Hij enim tres rectum iudicium habent, sed differunt: quia continens, & temperatus bene agunt, incontinens verò peccat. Differt rursus incontinens à continente: quia vterque passiones habet fortes. Et tamen incontinens vincitur ab eis, & malè iudicat, & peccat. Ideo dicitur incontinens egressiuus ab opinione. 7. Ethico. i. non manet in opinione, quam habebat ante passionē. Quia ante passionem iudicabat nō esse fornicandū, nec inebriandum, existente autē passione forti iudicat fornicandum, & fornicatur. Continens autem sustinet concupiscentias fortes, & non ducitur ab eis. Ideo non egreditur ab opinione, quā habebat ante passionē, licet affligatur valde sustinens. Et sic dicitur non egressiuus ab opinione. 7. Ethico. Differt tamen continens à temperato: quia licet vterque bene agat, tamen temperatus agit ex habitu, & inclinatione, & electione, continēs autem non agit ex habitu: quia nondum habet illum, sed ex consideratione finis: quia iudicat valde bonum esse abstinere à delectabilibus turpibus. Et ideo abstinet, nondum tamen habet habitum: quia habitus facilitat ad agendum, & reddit operationes delectabiles. 2. Ethico. Quia, vt ibi dicitur, nondum est iustus, qui non gaudet operibus temperantiæ. Continens tamen non abstinet à concupiscentijs cum gaudio, & faciliter, sed cum magna tristitia, & difficultate duriciem sustinens in resistendo concupiscentijs. 7. Ethico. & ad Rom. 7. vbi Apostolus conqueritur de fortitudine concupiscentiarum, & cum magna difficultate resistebat eis, & vocabat eas mortem quandam dicens. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia nimis affligebatur ter orauit Deum, vt auferret ei istas cōcupiscentias, sed non fuit exauditus. 2. Corint. 11. Non ergo habet continēs adhuc habitum. Temperatus autem habitū habet, & non est sibi difficile resistere alicui tētationi, siue propter bonitatem naturæ, idest, complexionis suæ inclinatæ potius ad virtutem quàm ad passiones, sicut dicit Aristo. 6. Ethico. cap. 17. de habentibus virtutem naturalem. Et sic etiam dicit Christus infra 19. de Eunuchis, qui ab vtero matris sic nati sunt, idest, nō inclinati ad venerea. Ita, ꝙ non insurgit eis aliqua passio ad hoc. Et istis facile est esse temperatos, siue vt aliquādo accidit propter longam assuetudinem, scilicet, quia aliquis longo tempore passionibus resistendo perdomuit illas, ita vt iam debiliter insurgant in eo. Et si fortes insurgerent, propter magnitudinem habitus existentis ex longo tēpore, & crescentis quotidie per consuetudinem, facile est resistere illis, immo est iam quasi naturale propter assuetudinem, quia consuetudo est altera natura. 7. Ethi. & primo Rhetorum, & gaudium causatur in eo, quod iam connaturale est propter assuetudinem. Aliquando autem causatur ista facilitas resistendi ex Dei gratia, vel priuilegio, sicut est in sanctificatis in vtero, in quibus fomes totaliter aufertur, vel debilitatur. Et sic in Domina nostra erat temperantia perfectissima: quia non solum abstinebat ab omni delectabili turpi, immo ad nullam eorum inclinabatur propter non habere fomitē. Et ideo nec mortaliter, nec venialiter vnquā peccauit: quia nullum ad peccandum incentiuum habebat quomodocunque. Et ista gratia ei prouenerit, siue per sanctificationem præuenientem, si non inciderit in originale, siue per purificationem, & sanctificationem sequētem, si ponatur ab aliquo incidisse in originale.

Cōtinēs, & temperatus quo differunt.

A Hoc ergo modo continentia, & temperantia differunt. Ex hoc autem sequitur, ꝙ continentia non est virtus: quia virtus est habitus electiuus. 2. Ethic. continentia autem non est habitus, vt ostensum est, sed est quædam dispositio ad temperātiam. Item patet, quia si esset virtus, nullo modo differret à temperātia, eo ꝙ idem est obiectum vtriusque, scilicet, delectatio tactus, & gustus. Ideo si esset continentia habitus, sicut temperātia, esset omnino idem habitus, & tamen differunt: quia 7. Ethico. ponuntur differre continētia, & virtus, vt duo mores eligendorum, sicut incontinentia, & malitia, vt duo mores fugiendorum. Sunt ergo temperantia, & continentia, vt habitus, & dispositio. Temperātia quidem habitus,
B continentia verò dispositio ad temperātiam. Et sic continentia non est virtus, & tamē laudabilis, quia secundum rectam rationem operatur.

Continētia nō est virtus, specialis.

Bestialitas autem dicitur per respectum ad malitiam. Nam sicut incontinētia est prauitas quædam minor, quàm malitia, vt ostensum est, ita & bestialitas est quædam prauitas maior, quàm malitia. Et differt à malitia per illas duas conditiones malitiæ suprapositas. Est enim malitia prauitas humana. Bestialitas autem prauitas bestiæ, vel ad similitudinem bestiæ. Et quia bestiæ non habent omnino eadem delectabilia, quæ homines natura est eis appetere alia delectabilia, quàm appetant homines. Cum ergo aliquis appetiuerit delectabilia, quæ bestiæ ap-
C petunt, & non conueniunt naturæ humanæ, est vitium bestialitatis, sicut dicitur. 7. Ethico. c. 7. de eo, qui delectatur comedēdo carnes crudas, & qui pręcidit prægnantes, vt extrahat fętus de vtero, & comedat, & de illo, qui delectatur comedendo carbones, & terram. Sic etiam circa venerea, qui delectatur in eis, quæ sunt extra humanam speciē, vt cum pecoribus. Ad ista enim non est concupiscentia humana: quia sunt extra cōditionem speciei. Ideo qui habuerit talia desideria, & per hæc operatur, bestialis dicitur, & non malus: quia non est prauitas humana, idest, circa obiectum operationis humanæ. Alius modus bestialitatis est circa ea, quæ homini competunt ex genere obiecti, tamen non compe-
D tunt in quacunque magnitudine, sicut cibum sumere, & venereis delectari competit homini ex specie. Quia tamen complexio hominis est in medio temperamenti respectu complexionum aliorū animalium, competit sibi non sumere multum de delectatione in cibo, aut potu, aut venereis. Bestiæ verò quia habent extremitatem in complexionibus appetūt delectabilia quædam in extremo, vt multum comedere, aut multum coire, & hæc quidem respectu ipsarum nō sunt extrema, sed media: quia quantitas delectabilium suorum commēsuratur naturæ eorum, sed respectu humanæ complexionis dicuntur extrema. Quia sicut complexio bestiarū habet extremum respectu humanæ complexionis, ita &
E quantitas delectabilis bestialis est extremum respectu quātitatis delectabilis humani. Si ergo quis imitetur bestias in magnitudine cibi, & potus, vel in multitudine venereorū, bestialitas est. Quia excessit non solum rationem, sed etiam cōditionem humanam. Nam malitia, idest, intemperantia in delectabilibus excedit rationem. Bestialitas tamen non solum rationem, sed etiam quantitatem delectabilis homini conuenientis. Sic patet. 7. Ethic. c. 9. vbi ponuntur delectationes quædam humanæ generæ, & magnitudine. Ex quo apparet, ꝙ non solum est bestialis, qui prosequitur delectabilia differentia obiecto, siue specie delectabilibus humanis, sed ēt q prosequitur delectabilia humana differentia in magnitudine

tudine ab humanis deiectationibus.i. qui ꝓsequitur delectabilia humana in maiori quātitate,quā natura humana illa exigat, quæ vsque ad certā quātitatē solum exigit delectationem. Opponitur autem bestialitati virtus heroica, quæ est quædam virtus diuina. Nam heroes dicuntur aerei.i.dij, qui sunt eleuati super nos secundum naturam,& habent locū excellentiorem,scilicet,in cœlo,quem homines putāt esse aerem. Et sicut bestialitas est malitia excedēs super humanam malitiam,ita virtus heroica est super humanam virtutem. Nam homines illos, quos excellentiores putamus cęteris hominibus quasi iam pertinentes ad aliquid excellentius, quàm sit humana species in Deos transferimus. Sicut Homerus introduxit Priamum dicentem de Hectore, quòd nō erat filius hominis mortalis,sed Dei,& hoc propter virtutis excellentiam,vt dicitur 7. Ethi. c. 1. Ita in illis, qui habent virtutem excellentiorē, quàm sit humana virtus,dicimus esse virtutem diuinā, quę est virtus heroica,siue cęlestis,aut aerea,quòd idem est.

An bestialitas, & humana malitia differant secundum naturam,vel secundum excessum. Quæst. CCIX.

QVAERITVR, an bestialitas,& humana malitia differant secundum naturam, vel solum secundum excessum. Dicunt quidam, ꝙ solum secundum excessum: quia cum bestialitas,& humana malitia sint circa eadem obiecta, non possunt differre secūdum speciem, nisi ex potētijs,in quibus sunt. Sicut prudentia est circa omnia obiecta, circa quæ sunt omnes virtutes morales. Quia omne, quòd est eligibile per virtutem moralem,est cōsiliabile,& diffinibile.3.Ethi. Cum consilium præcedat electionē: prudentia tamē est,quæ cōsiliatur,& diffinit 6.Ethi. ergo ipsa est circa omnia, q̃ sunt virtutes morales. Differt tamē ab eis,q̃a ipsa est in intellectu: morales autem virtutes in concupiscibili, & irascibili,aut in voluntate. Ita ergo oportet bestialitatem differre à virtute humana per potentiam,si specie differt,cum in obiecto conueniat. Et tamen ipsa est habitus,vel dispositio inclinatiua,sicut moralis virtus:ideo non potest poni in intellectu, sicut prudentia. Quia inclinatiua est, & non iudicatiua. Erit ergo in irascibili, & concupiscibili,sicut moralis virtus. Si autem fuerit in irascibili, & concupiscibili humana non poterit differre in specie à morali virtute,quę est in eisdē potentijs. Oportet ergo poni eam in irascibili, & cōcupiscibili bestiali, si differre debet spē à virtute morali. Et tamen non ponitur vitiū aliquod in bestijs, vt ostensum est supra q. 207. ergo non erit, nisi in potentijs humanis,& sic non differt specie à morali vitio,vel virtute,sed solum secundum excessum.

Item 7. Ethi. c. 9. dicitur,quòd bestiales delectationes differunt magnitudine ab humanis,& circa illas est bestialitas. Magnitudo tamen non facit differētiam in specie:quia vna tēperantia est maior alia, & vna intemperantia est maior altera: quia non cōsistit vitium,nec virtus in indiuisibili: ergo non differunt in specie. Item illa,quæ solum differunt per excellentiam quandam,non differunt specie. Ita tamen est de bestialitate ad humanam malitiam, & de virtute heroica ad virtutem moralem. 7. Ethi. ca. 1. scilicet, Quemadmodum ex hominibus fiunt dij ꝓpter virtutis super excellentiam, talis quidē erit bestialitati oppositus habitus. Patet etiā, quia dicitur ibi, ꝙ propter admirationem solemus vocare aliq̃d diuinum. Ita etiam propter admirationem malitiæ vocamus aliquem bestialem. Admiratio tamen fit propter insolitam magnitudinem alicuius rei, ergo

F bestialitas non differt à morali malitia,nisi in magnitudine. Dicendum, ꝙ bestialitas differt secundum speciem,siue naturam à morali vitio,& virtus heroica à virtute morali. Non est tamen putandum, ꝙ bestialitas sit vitium,& bestiarum,& malitia vitium humanum,quia bestię vitiū nullum habent, vt ostēsum est supra q. 205. Et tamen differt bestialitas a vitio morali,vel humano in specie. Quia. 7. Ethi. c. 1. dicitur,quòd circa mores fugiendorū tres sunt species, malitia,incontinentia, bestialitas: ergo saltem specie differunt. Item patet:quia 7. Ethi. c. 7. dicitur, ꝙ habere singula horum extra terminos malitię est quemadmodum bestialitas. Et sic dicit, quòd delectabilia illa,circa quæ bestialitas est,de quibus ibi loquitur, sunt extra terminos malitiæ. Quod tamen

G est extra terminos malitię non pertinet ad speciem malitiæ,sed ad alia sicut quod est extra terminos naturæ humanæ non pertinet ad speciem humanam. Nam licet in specie humana, & omnium animaliū reperiatur magnum,& paruum, totū tamē est intra terminos speciei:quia ad tantam magnitudinē posset peruenire aliquod indiuiduum in natura humana, quòd iam non posset anima vegetare illud corpus: sicut si esset aliquis homo cētum cubitorū,impossibile esset illum viuere. Nam viuere est per hoc, ꝙ anima vegetat omnia membra: nulla tamen anima humana posset vegetare tantam molem, ideo non posset viuere: quicquid ergo viuit in specie hu-

H mana, siue magnum,siue paruum, totū est intra terminos speciei: bestialitas tamen est extra terminos humanæ malitiæ, ergo differt in specie. Item eodē cap. dicitur,quòd habentem desideria bestialia superare illa,vel superari ab eis non est simpliciter incōtinentia, sed secundum similitudinem. Sicut malè se habentem circa iras incontinentem dicimus, & non simpliciter,sed incontinentem irę. Constat autem,quòd iracūdia, vt nominat vitium oppositum mansuetudini, secundum quòd male se habet homo circa iram differt specie ab incontinentia, quæ circa delectationes est:ergo etiam differret specie bestialitas à malitia humana. Item patet: quia bestialitas opponitur virtuti heroicę,& illa est in eo, q̃ nul-

I lam virtutē habet, ergo ex opposito bestialitas erit in eo,quòd nullam habet malitiam.f. heroica virtus in Deo,qui virtutem nullam habet, & bestialitas ad bestiam pertinet,quæ nullum habet vitium.7. Ethi. c. 1. f. Et quemadmodum nec bestiæ malitia, nec virtus,sic nec Dei. Et tamen dicitur ibi, quòd heroica virtus ad Deum pertinet, & bestialitas ad bestias. Erit ergo heroica virtus quædam virtus differēs specie ab humana virtute, & bestialitas peruersitas quędam differens ab humana malitia. Item patet,quia eodem. c. dicitur. Sed hoc quidem honorabilius virtute:hoc autem alterum quoddam genus malitiæ, idest, virtus heroica est aliquid honorabilius omni humana virtute. Et sic pertinet ad speciem superio-

K rem. Bestialitas autem est quoddam alterum genus malitiæ.i. malitia distincta à malitia secundū genus. Item, si bestialitas esset eadem in specie cum humana malitia,cum plures homines sint mali, quàm boni, essent plurimi homines bestiales, & tamen bestialitas rara est in hominibus, nisi in illis, qui quodammodo declinant à conditione speciei, ergo non est bestialitas eadem in specie cū malitia humana. Patet hoc 7. Ethi. c. f. Bestialis autem in hominibus rarus est, maximè autem fit in barbaris Et tamē inter eos,qui habent conditionem humanam, reperiuntur plurima vitiosa: ergo bestialitas specie differt ab humana malitia. Item ad hoc, quòd homo habeat malitiam humanam, Aristoteles nō assignat aliquā causam,

causam, quasi hoc facile sit homini per inclinationem naturalem. Et tamen ad hoc, ꝙ habere possit bestialitatem, assignat tres causas, quæ hominē mul tum separant ab humana conditione. s. pernitiosas naturas, & ęgritudines, vel ęgritudinales passiones, & peruersas consuetudines: vt patet 7. Ethi. cap. 1. & 7. de quibus dicetur infra. q. 209. ergo bestialitas differt specie ab humana malitia. Dicendum autē est ꝓ hoc, quòd bestialitas potest dupliciter accipi: vno modo pro conditione bestiali, vt in bestia est. Alio modo pro similitudine quadā hominis ad bestiam in desiderio, & operatione. Primo modo bestialitas non est vitium, quia in bestijs nullum vitium est nec esse potest, vt ostensum est supra. q. 205. Sed est in eis natura: quia naturale est bestijs sic inclinari, & appetere, & nunquam agunt aliquid contra naturā suā: quia vnicum principium habent apprehēsiuum, & appetitiuum: ideo non possunt per aliud apprehendere, aut appetere, & tamen illud est eis naturale. s. sensus ad apprehendendum, & vis irascibilis, & concupiscibilis ad appetendum: ideo impossibile est bestiam agere contra naturam. Homo autē habet duplex principium appetitiuum. s. voluntatem, & partem concupiscibilem cū irascibili, & duplex apprehensiuum. s. intellectum, & sensum: ideo est quilibet homo quasi duo homines. Nam potest apprehendere per intellectum, & appetere per voluntatem, vel apprehendere per sensum, & appetere per irascibilem, & concupiscibilem. Et quia homini secundū, quòd homo est natura inest intellectus, eo quòd homo est rationalis, est naturale homini apprehendere, & iudicare per intellectum, & appetere, & eligere per voluntatem: quando ergo homo secutus fuerit apprehensionem sensus, & appetitum cōcupiscibilem, aut irascibilem aget contra naturā: quia aget contra rationem, cum sensus, & ratio quantum ad appetibilia discordent: immo, vt in plurimum, contrarientur, quam contrarietatem Apostolus nominauit sub nomine spiritus, & carnis ad Galath. 5. dicens: Spiritus concupiscit aduersus carnem, & caro aduersus spiritum. Et est ista contrarietas in apprehendendo, & appetendo. Sicut si quilibet homo esset duo homines distincti, & separati, & ob hoc Apostolus vocat interdum in nobis hominem interiorem, & hominem exteriorem, & hominem nouū, & hominem veterem, quod idem est. Quia homo exterior est homo vetus. s. homo, vt sequitur apprehensionem sensus, & appetitum irascibilis, & concupiscibilis. Nam iste homo vocatur exterior, quia sensus exteriores sunt, & de solis exterioribus iudicamus per eos, & per appetitum consequentem eos, scilicet, irascibilem, & concupiscibilem sola exteriora appetimus, quæ sunt bona materialia, & sensibilia. Et iste est homo vetus: quia ab antiquo homo habet istam apprehensionem, & appetitum. s. à principio sęculi ferè omnes homines istam apprehēsionem, & appetitum sequuntur. Dicitur etiam vetus homo respectu cuiuslibet nostrum: quia in nobis à principio ętatis incipit apprehensio per sensum, & appetitus per concupiscibilem, & irascibilem, & nō regimur per rationem. Vnde dicitur 2. Ethi. c. 3. loquendo de concupiscentia delectationum: Adhuc autem ex puero omnibus nobis connutritur. s. concupiscentia. Et sequitur: Propter quod difficile est conterere hanc passionem contemporaneam vitæ. Dicitur autem apprehensio secundum rationem, & appetitus voluntatis homo interior: quia intellectus, & voluntas intra nos sunt, & nō sunt exterius, sicut sensus in organis corporeis. Etiā quia per intellectum iudicamus tam de his, quæ extra, quā de his,

A quæ intra nos sunt, & ipsemet intellectus de seipso iudicat. Sensus autem de solis exterioribus iudicat, & de seipso non: quia non potest habere actum reflexum. Dicitur autem homo nouus, quia iudicare per rationem, & sequi illam in appetendo non accidit hominibus à principio sęculi, sed Christus adueniens reformauit omnia, & reduxit hominem ad sequendum regulam rationis in omnibus. Et ideo per eius aduentum homines inceperunt esse noui. Ideo dixit Apostolus induite nouum hominem: quod per Christi fidem, & mores, quos introduxit, dicit in nobis fieri. Ad Coloss. 3. Spoliantes vos veterem hominem, & induentes nouum: eum, qui renouatur in agnitione Dei. Dicitur etiam nouus homo respectu cuiuslibet nostrum: quia homo non incipit operari secundum rationem à principio ętatis: quia tūc non sequitur rationem, sed passionem. i. Ethi. ca. 3. scilicet. Non est proprius auditor politicę iuuenis passionum secutor existēs. Cùm autem homo peruenit ad ętatem robustiorem, secundum rationem potest operari: quia tunc magis cognoscit singula, & sic potest cohibere passionem. Ex his autem apparet, ꝙ homo potest operari contra naturam, eo ꝙ quilibet homo est quasi duo homines. Bestiæ autem non possunt operari contra naturam, quia habent vnicum principium operandi, & sic nō potest esse peccatum in bestijs, sicut in hominibus.

Dicendum tamen, ꝙ ista bestialitas, prout est conditio bestiarum differt in specie, vel in genere ab humano vitio. Quia sicut homo, & bestia differunt, ita & proprietates hominis, & bestię. De hac bestialitate ad nos nihil attinet, quia in moralibus de bestijs nullus sermo est, sed solum de hominibus. Isti etiā bestialitati non opponitur virtus heroica, quia virtus, & vitium circa idem sunt, sed bestia virtutē nullam habet 7. Ethi. c. 1. ergo non habet virtutem heroicam, nec habere potest. Et sic nō opponitur bestialitati heroica virtus. Alio modo accipitur bestialitas pro similitudine hominis ad bestiam. Hoc autē potest esse in duobus, scilicet, in genere appetibiliū, ita quòd appetat illa delectabilia, quæ bestijs secūdū naturam competunt, & non hominibus, vel in magnitudine, scilicet, quod appetat eadem delectabilia, quæ homines, & tamen in maiori quantitate, q̄ homines appetere solent, sicut bestiæ appetūt, vt dicitur septimo Ethichorum ca. 9. Et tunc bestialitas homini competit. Et est quædā superabundans malitia. Huic autem opponitur virtus heroica, quia sicut virtus heroica est diuina, & est quoddam bonū superexcellens. Ita & bestialitas est quædam malitia superexcedens malitiam humanam. Et vocatur bestialitas, quia non est talis malitia, qualis hominū: sed qualis est conditio bestiarum. De ista bestialitate dicēdum, ꝙ differt in specie ab humana malitia: quia interdum differt ab ea in obiecto, vt quādo est circa delectabilia, quæ differunt genere à delectabilibus humanis. 7. Ethi. c. 7. & 9. & tamen quicunque habitus differunt per obiectum, differunt, saltē specie. Aliquando autem differunt in sola magnitudine, & tamen etiam tunc differunt in specie: quia appetere delectabilia in tanta quantitate excedit conditionem humanam, ideo non pertinet ad malitiā humanā taliter appetere, sed necesse est, ꝙ differant sicut malitię diuersarum specierū. Nam sicut si bestiæ possent peccare differēt peccata earum in specie à peccatis humanis propter differentiam specificam hominis, & bestiæ, & principiorum operatiuorum in vtrisque, ita & nunc, cū homo habuerit malitiam talem, sicut bestia: differret illa à malitia, quā habet secūdum, ꝙ homo. Et hoc est, quod supra ꝓbatum

Margin: Bestialitas duplex. — Dupliciter accipitē bestialitas

batum fuit. Et non solum differunt specie bestialitas,& malitia humana, sed etiã genere: quia 7. Ethi. cap. 1. dicitur de bestialitate: Hoc autem quoddam alterum genus malitiæ. i. differt bestialitas in genere malitiæ à malitia humana. Et apparet hoc: quia magis differt vitium bestiale ab humano, quàm vnum humanum ab altero. Et tamen differt vnum vitiũ humanum ab altero in specie, sicut intemperantia ab auaritia: ergo bestialitas,& humana malitia differunt plusquam specie. s. in genere. Ad primum in contrarium dicendum, quod bestialitas, & malitia humana aliquando differunt obiecto, & aliquando magnitudine. 7. Ethi. c 9. Quando obiecto differunt manifesta est differẽtia earum in specie, vel genere. Quando etiam differunt magnitudine, differunt & specie: quia non differunt sola magnitudine manẽte intra terminos eiusdem speciei. s. humanæ sicut vna intemperantia est maior altera. Et tamen non differunt specie: quia ambę sunt per excessum supra rectam rationem: qui tamen excessus competit naturæ humanæ. Bestialitas autem excedit in magnitudine, quæ competit naturæ humanę: vt dicit. 7. Ethic. c. 7. Habere quidem singula horũ extra terminos est malitiæ quemadmodum bestialitas i. Bestialitas est extra terminos naturæ humanæ:& appetitus illarum rerum, circa quas est bestialitas, est in quadam magnitudine, quę excedit terminos humani desiderij. Cũ autem dicitur de differentia in potentijs: dicendum ꝙ si acciperetur bestialitas pro cõditione bestiæ, differret per potentiam ab illis potentijs, in quibus est humana malitia, sicut differunt potentia humana,& bestialis. Accipitur tamen bestialitas pro similitudine hominis ad bestiam: & sic sunt bestialitas,& malitia humana in eadem potentia numero: ideo non differunt ex potentijs. Ad secundũ patet per nũc dicta. s. ꝙ magnitudo intra terminos eiusdem speciei non facit differre specie. Et tamen magnitudo extra terminos speciei differre facit. Et sic est in bestialitate, & malitia humana: vt dictum est nunc. Ad tertium dicendum, ꝙ differre per excellentiam potest esse differentia in specie: aliquando,& aliquando non. Nam excellentia magnitudinem dicit: & tamen ista magnitudo est aliquando in aliquo æquiuoco, vel analogo, sicut bonitas Dei, & hominis. Vnde excellentia est inter bonitatem diuinam,& hamanam. Et tamen differunt plusquã specie. Aliquando autem excellentia est in aliquo, quod habetur vniuocè inter excellens & excessum. Et tunc excellentia non facit differre specie: sicut si comparentur duo in excellentia albedinis. Inter bestialitatem autem,& malitiam humanam est prim⁹ modus: quia comparantur in aliquo, quod æquiuocè habetur inter ea. s. inesse malitiam: quia non sunt idem genus malitiæ. Ad quartum dicendum, ꝙ admiratio fit propter aliquam magnitudinem, vel potius propter rem insolitam. Potest autem res insolita esse eiusdem speciei cum eis, quæ cõmuniter habentur: sed differt sola magnitudine: quia in tanta magnitudine non consueuit res illa haberi. Sicut admiramur si viderimus aliquem hominem maioris roboris, quàm vnquam viderimus ante hoc. Nã tunc sola magnitudine differt id, de quo admiramur. Aliquando autem specie differt. Vt si id, quod videtur, sit quoddam animal alterius speciei, quàm quæ apud nos habentur. Nam tunc est istud magis insolitum, & de eo admiramur. Ita est de bestialitate,& heroica virtute. Nam cum aliquem tam excellentem viderimus, ꝙ non solũ excellat alios, vt homo, sed etiam perueniat ad statum, in quo videatur habere virtutes, vt Deus, admiramur eum tãquam

Ad primũ argu.

Ad secundum argu.

Ad tertiũ argu.

Ad quartũ argu.

F de re pertinẽte ad alteram speciem: velut si quis aliquod genus nouę artis, vel scientię introduceret. Sic etiam de bestialitate. Nam bestiales admiramur tanquã in extremo malos. s. extra terminos humanę malitię. 7. Ethi. & c. 7. & sic tanquam habeant malitiam alterius speciei eos admiramur.

De bestialitate circa quæ sit. Quæst. CCX.

QUAERITUR de bestialitate circa quæ sit. Dicendum, ꝙ bestialitas genus quoddam malitię est distinctum ab humana malitia, vt dicitur. 7. Ethi. ca. 1. Et ideo determinat sibi genus, vel genera multa obiectorum, circa quæ sit. Quia bestialitas nõ
G est vnicum vitium solũ, sed multa, sicut malitia humana non est vnicus habitus malus, sed multi. Differt autem bestialitas ab humana malitia, & ꝑ hoc videri potest circa quid est. Differt. n. dupliciter, genere,& magnitudine 7. Ethi c. 9. Aliquãdo est bestialitas circa obiecta, quę differũt genere, vel specie ab obiectis malitiæ humanę. Aliquando autẽ sola magnitudine. i. obiectum malitiæ humanæ, & bestialitatis est idem,& tamen bestialitas accipit illud, vt in magnitudine excessiua. De primo dicendum, ꝙ bestialitas contingit fieri circa quatuor genera virtutis,& malitiæ humanæ, scilicet, circa prudentiam, tẽperantiam, fortitudinem, & mansuetudinem. Nã licet bestialitas cõmuniter dicatur circa delectatio-
H nes, tamen his quatuor inueniri potest, sicut dicitur 7. Ethi. c. 7. Omnis. n. superabundans malitia, & insipientia,& timiditas,& intemperantia,& crudelitas: hę quidem bestialitas. i. in his homo vocatur bestialis. De prudentia patet, quia ad omnem virtutem requiritur cum non sit virtus moralis sine prudentia. 6. Ethic. circa finẽ. Est aũt prudentia habitus iudicatiuus, & cõsiliatiuus cũ recta rõne circa ea, quę ad totã vitã ꝑtinent. 6. Ethi. Circa hoc contingit fieri hominem imprudẽtẽ errando à rectitudine rõnis, quia difficile est in omnibus benè consiliari,& rectè iudicare. Et ista est imprudentia, quę est vitiũ humanum. Insipientia tamen est, si aliquis omnino ignoret ea, quæ pertinent ad humanam vitam, non qui-
I dem per solam inexperientiã, sed ꝑꝑ habere dispositionem contrariam ad malè iudicandum, & ignorantem esse humanorũ agibiliũ. Nã istud non vocatur imprudentia, sed quędam insipientia, quę est extra conditionem naturę humanę, & nõ inuenitur, nisi in hominibus, qui multum recedunt ab humana perfectione, sicut in quibusdam barbaris sic dicitur. 7 Ethi. c. 7. s. Et insipiẽtũ hi qdẽ ex natura irrõnales, & solũ sensu viuentes bestiales quẽadmodũ genera barbarorum. Et sic differt secundum speciem ista ignorantia ab imprudentia humana: quoniam videntur differre ex principijs, scilicet, quia homines tam prudentes, quàm imprudentes per intellectum iudicant: sed hi quidem rectè, hi autem non.
K Bestiæ autem solo sensu iudicant. Ideo etiam si fieret ab homine,& à bestia apprehensio, vel iudicium de eadem re differt in specie propter diuersa principia. Sic autem & barbari quidam solo sensu iudicãt, sicut bestiæ, velut si non haberent potentiam rationalem. Ideo insipientia eorum circa agibilia differt saltem specie ab imprudentia hominum, qui non rectè iudicant de agibilibus, tanquam sint in diuersis potentijs. Et non differunt solum vt imprudẽtia maior, & minor: sicut quidã homo magis errat per intellectum circa agibilia, quàm alius. Quod etiam in speculatiuis fit: Ibi autem sola magnitudine imprudentia differt, quia ambo secundum intellectũ iudicant de eodem genere rei, scilicet: De humano agibili

Humana malitia,& bestialitas differunt dupliciter.

agibili, et ambo erant, sed vnus plus, alius minus. Barbari autem per solum sensum iudicant. Ideo etiam si interdum bene iudicarent, differret iudicium eorum à nostro in specie, & ita etiam quando errant: quia per aliud principium errant, quàm nos. Circa timiditatem etiam est bestialitas, quia quidā superabundanter timent omnia, & talia quidem, quæ à nullo timenda sunt. Et hoc secundum conditionē bestiarum: sicut illi, qui timent mures, & similia. Sic dicitur 7. Ethi. c. 7. Hic quidem natura talis, qualis timere omnia, & si sonum faciat mus secundum bestialem timiditatem timidus. Hic autem mustelam timuit propter ægritudinem. Ista est timiditas specie differens ab humana: quia timor est homini de terribilibus, & alicui plus, & alicui minus secundū variam dispositionem naturæ, & consuetudinem. Timere tamen omnia non est humanum, sed extra speciem humanam: sicut ad bruta pertinet, quæ ad omnia visa timore concutiuntur. Et hoc innuitur, cum dicitur: Hic quidem natura talis, qualis timere omnia secundum bestialem timiditatem. q. d. Non competit hoc humanæ timiditati, sed bestiali. Circa intemperantiam etiam bestialitas est, vt quia alicui sunt delectabilia in tactu, & gustu ea, quæ non sunt delectabilia secundum speciem humanam. Nā in vtroque istorum, idest, gustu, & tactu sunt homini & bestijs distincta delectabilia. Alij enim cibi sūt hominum, & alij bestiarum. Si quis desideret bestiarum cibos, vt herbas, vel carnes crudas, & similia bestialis est: quia talia nō sunt homini delectabilia. Sic dicitur 7. Ethi. ca. 7. Dico autem bestiales, puta eum hominem, quem dicunt prægnantes recidentē pueros deuorare: vel qualibus gaudere aiunt quosdam siluestrium circa pontum. Hos quidem crudis, hos autem hominum carnibus, hos autem pueros commodare adinuicem in conuiuium: omnia hæc bestialia sunt. Nam desiderare comedere fętus adhuc existentes in vteris matrum, & ad hoc recidere ventres earum, vt inde fętus extrahatur, non est humanum delectabile: carnibus etiam crudis vesci humanum nō est. Quia repugnat complexioni humanę, quæ est in medio temperamenti comedere carnes crudas. Nam non posset eas digerere: Ad bestias autem, quæ habent extremum in cōplexione, & sunt voraces, & magnę digestionis cōpetit hoc: homini autem, cui natura dedit potestatem ad disponendū cibos: vt sibi essent conuenientes coquēdo, & assando, & alijs modis dedit complexionem mediā, cui competerent cibi isti sic medio modo dispositi. Animalibus autem cæteris natura non dederat posse disponere cibos assando, & coquendo, ideo dedit illis complexionem, cui competeret crudis carnibus vesci. Velle ergo carnes crudas non est humanum delectabile, sed bestiale. Quod etiam dicit quosdā humanis carnibus vesci bestiale valde est: quia natura non inclinat ad tale delectabile. Nam vt in pluribus ceteris animantibus, quæ carnes vorant, etiā si valde voracia sint: tamen non competit comedere carnes animalium speciei suæ, sed illas hortent, aliorum autem animalium carnes vorant. Magis ergo hominibus horridum est speciei sue carnibus vesci. Nam si natura homini desiderium ad vescendum humanis carnibus dedisset, etiam desiderium homines occidendi: vt sic eorum carnibus vescerentur, quod aliter fieri non poterat: et sic natura humana inclinaret ad seipsam destruendam, ꝙ falsum est. Est autem adhuc inhumanius, ꝙ ibi dicitur barbaros commodare adinuicem pueros ad conuiuium, idest, ꝙ vnus commodabat alteri filium suum ad faciendum conuiuium solemne occidendo illum, &

Bestialitas est circa timiditatē.

Bestialitas est circa intemperantiam.

A rursum ipse petebat ab alio filium commodatum ad cōuiuium, cum ipse conuiuium aliquod paraturus esset solemniter. Sicut qui carnes electas, aut cibos optimos peterent pro aliquo conuiuio. Dicit etiam, ꝙ quidam sacrificauit matrem, & comedit epar conserui sui, idest, socij sui. Alios etiam dicit delectari in corrosionibus vnguium, & euulsione pilorum, & comestione carbonum, & terræ. Nihil tamen istorum est humanum delectabile, sed omnia bestialia. Hæc autem in gustu sunt. In tactu quoq;, idest, circa venerea contingit fieri aliquos bestiales. Nam cuilibet animali naturaliter est determinatus coitus ad femellam suę speciei: nec aliter regulariter coeunt, licet humana industria cōiunxit anima-
B lia diuersarum specierum faciendo ea simul coire, vt inde proles æquiuoca nasceretur. Quod Deus detestatur Leui. 19. Ita ergo hominibus ad mulierē coitus determinatus est extra hanc quidquid fuerit bestiale est. Sic dicitur 7. Ethi. c. 7. ꝙ desideria venereorum ad masculos bestialia sunt: quia hoc nō est ex appetitu naturæ, sed ex aliquo errore, de quo dicetur infra q. 214. Et adhuc videntur magis bestialia desideria coitus ad pecora: non quidem, ꝙ sit maioris criminis, aut minoris, quia de hoc nunc nihil asseritur: sed ꝙ sit magis propriè bestiale inclinari ad pecora: quia bestia ad bestiam inclinatur. Si ergo pariter homo ad bestiam inclinetur bestialis est: quia est id, quod bestia agit: & tamen non tetigit Aristo.
C quidquam de coitu isto: fortassis, vt non infirmaret naturam. Hoc modo circa tactum bestiales homines fiunt. Circa mansuetudinem etiam bestialitas contingit. Est enim mansuetudo circa iram 4. Ethi. cap. de mansuetudine. In ira autem homo est valde temperatus in comparatione ad alia animalia. Nā complexio sua est media: ideo omnes inclinationes suæ sunt medię, & temperatę. Non enim inclinatur nimis ad aliquid. Vnde minus habet de ira, quā bestiæ: ideo vocatur homo animal naturaliter mansuetum, non quidem, ꝙ nullam iram habeat, sed quia secundum exigentiam corporis sui, & prudentiæ ad sciendum inferre vindictam, vel ad posse nocere nullum animal est tam paucæ iræ. Bestiæ au-
D tem habent magnam iram propter ferocitates earum, & extremitates complexionum. Ideo dicitur Sapientiæ 7. quòd sapientia nouit iras bestiarum: quasi dicat, quòd iræ bestiarum valde magnæ sunt. Et istæ iræ transeunt in crudelitatem, scilicet: quia nihil miserentur, sed etiam sine commotione iræ omnia lacerant: & destruunt, & in hoc gaudent. Homini autem, quia pauca ira naturaliter cōpetit, non conuenit crudelitas: bestijs autem conuenit. Si quis ergo transeat in crudelitatē, ita vt delectetur in pęnis hominum bestialis est: quia crudelitas bestiarum est, & hominum. Et ad hoc pertinet, quod dicitur 7. Ethicorum. c. 7. quosdam rescidere prægnātes, &
E extrahere fętus de vtero. Nam velle comedere fętus existentes in vtero est bestialitas circa intemperātiam. Non horrere tamen aperire vteros prægnantium ad crudelitatem pertinet. Sic fecit Nero aperiens vterum matris suę, vt videret locum, in quo fuit in vtero. Et cum videret matrem lacerari nullas lachrymas fudit, nec leui misericordia motus est, sed tanquam nihil istud esset iudicare potuit de pulchritudine eius dicēs: Verè pulchra fuit, vt ait Boe. de Conso. lib. 2. Metro. 6. Sic etiam de illis, de quibus dicitur 7. Ethi. ꝙ pueros. i. filios suos mutuo commodat ad conuiuia facienda de carnibus eorum, qa nulla misericordia mouentur super filijs suis. Sic etiā dicit ibi quendam sacrificasse matrem suam. i. immolasse eam super altare sicut pecora immolabantur, &

Bestialitas est circa venerea.

Bestialitas est circa mansuetudinē.

& alius comedit epar conserui sui, scilicet, occidit, vt comederet epar, in quibus potius est bestialis crudelitas, quam intemperantia, licet vtrunq; sit simul.

Circa alia autem genera vitiorum, & virtutũ non contingit fieri bestialem, vt circa liberalitatem, magnificentiam, magnanimitatem philothimiam, eutrapeliam, veritatẽ, & iustitiam, & reliquas: quia in his non contingit fieri in hominibus aliquas inordinationes excedentes humanum vitium, vt bestiales dicantur: etiam quia bestiæ in materijs istarum virtutum, & vitiorum non communicant nobiscum, sicut in prędictis. Alius modus, quo fit bestialitas est per magnitudinem circa ea, in quibus solemus delectari, vt homines. Nam si quis peccat in illis excedendo plus quã humanę naturę conueniat, bestialis est. Natura enim humana, quia secundum se est in medietate temperamenti respectu aliorum animalium oportet, quòd conseruetur per ea, quę consistunt temperatè. Excessus ergo in quibuslibet rebus destruunt complexionem humanam. Sic.n. Aristo. dicit lib. Problematum parte 1. in principio propter quid excessus, & defectus ęgritudinales. i. excessus in delectabilibus causat ęgritudinem, & etiã defectus, scilicet, quando non sumitur quantum naturæ opus est, & redditur causa, quia natura, vel complexio humana consistit in medio, & corrumpitur ab extremis. Repugnat ergo complexioni humanę appetere nimium de aliqua re, sed temperatè. Si qs ergo circa delectabilia, quæ propria homini sunt in cibo, & potu, & venereis excesserit immoderatè, nõ erit malus, sed bestialis: quia malus excedit ad rectã rationem, non tamen excedit ad humanam inclinationẽ. Qui aũt excedit humanã inclinationẽ plusq̃ malus est, & bestialis efficitur: quia bestiæ prosequuntur magnitudinẽ excessiuam in delectabilibus, siue in cibo, siue in venereis. Iste modus bestialitatis minor est, quã præcedentes: quia minor est differentia in magnitudine, quam in obiecto, licet vtraque in præsenti sit differentia saltem in specie ab humana malitia.

Ex quibus causis bestialitas causetur in hominibus.
Quæstio CCXI.

QVAERITVR ex quibus causis bestialitas causetur in hominibus. Dicendum, quòd cum bestialitas sit conditio bestiarum, & non sit homini naturale habere conditionem bestię, sed potius cõtra naturam, si aliquando acciderit, necesse est prouenire ex aliqua causa speciali: ideo Aristo. 7. Ethi. de malitia humana, & incontinentia causam non quęrit, quia istę duę peruersitates non excedunt conditionem naturæ, sed aliquo modo sunt naturales. Nam appetitus ad ea, quæ cõueniunt homini inest sibi naturaliter: mensura autem pro appetibili determinatur à ratione. Et ideo excedere rationem est malitia humana, vel incontinentia circa delectabilia. Si tamen iste excessus non sit tantus, ꝙ excedat naturæ proportionem, quæ consistit in medio temperamẽti, erit humanus error, quia erratur in eo, quòd natura bene se habẽs appetere potest. Ideo circa hoc causa petenda est, quare quis malus sit: quia constat eũ malum esse propter sequi naturale desideriũ, & nõ regulare illud secundum rationem. Si quis tamen appetat delectabilia bestialia differẽtia genere ab humano delectabili 7. Ethi. c. 9. vel appetat delectabilia humana in maiori quantitate, quàm competat naturæ, non prouenit ex naturæ inclinatione, & errore rationis non regulando desiderium naturale, sed ex aliqua alia causa non naturali: ideo pro bestiali-

F litate causæ petendæ sunt. Est autem dicendum, ꝙ tres sunt causæ bestialitatis, aut altera earum, vt patet. 7. Ethi. c. 1. s. Passiones, siue ęgritudines, & praue consuetudines, & pernitiosæ naturę. Primũ est in passionibus, quæ non vocantur simpliciter passiones, sed potius ęgritudines, vel passiones ęgritudinales. Nam passiones homini naturales sunt, vt concupiscentia, & ira, & alię: istę tamen non sunt ægritudines, quia non disponunt hominem contra naturę conditionem. Passiones autẽ, quę simul sunt ęgritudines alterant naturę statum, sicut amẽtia, furor, mania, & similes. Nam priuant actum rationis. Velut si esset homo solum pecus, & in talibus sequunt desideria bestialia, & operationes. Et hoc, quia ratio

Tres sunt causę bestialitatis.

G non nouit in eis quid agat. Et potest talis passio causare bestialitatem secundum modos positos præce. q. s. quantum ad imprudentiam. Quia cũ isti habeãt passiones tollentes omnem vsum rationis, fiet operatio totaliter inordinata propter defectum principij regulatiui, & non erit aliquod malum quantũcũque graue, quod homo appetere, aut facere nõ possit, cum nihil, sit quòd eum cohibeat, quia sola ratio est, quæ illicitos motus cohibet, qua non existente nihil est, quod fieri non possit, aut appeti de malo. Etiã pertinere potest ad timiditatem: quia nõ existẽte ratione, quæ iudicet verum poterit apparere esse terribile, quòd non est terribile. Et maximè fit hoc, quia in talibus passionibus indisponitur cerebrum,

H & turbantur organa specierum. Vnde conceptiones per illas species fiunt multum differentes à veris, & potest videri aliquid maximè esse timendum, ꝙ nihil omnino est. Circa intemperantiam etiã per hunc modum fit bestialitas: quia deficiente vsu rationis, poterit iudicari aliquid esse valde delectabile, quod tamen nullo modo est delectabile, & aliqd esse triste, quòd iocundum est. Et sic incidet homo in delectabilia bestialia, quia naturæ desiderium est secundum conditionem ipsius. Necesse est ergo, ꝙ cũ alicuius natura fuerit alterata in deterius, ꝙ desideria deteriora efficiantur. Et sic incidet homo in id, quod est infra se, scilicet, in bestiale delectabile: immo & aliquando tanta fit peruersitas ex his pas-

I sionibus, ꝙ aliquid appetat homo, quòd non est etiã delectabile bestijs, sicut dicitur 7. Ethicorũ. c. 7. de illo, qui terram comedit, & carbones. Nam etiam bestiæ non delectantur in his. Istud autem non prouenit ex alteratione naturę, sed ex alteratione apprehensionis. Nam si fieret ex naturæ mutatione: declinaret homo ad aliqua delectabilia, quæ sunt aliquo modo delectabilia, sicut sunt bestialia delectabilia. Nam bestijs illa naturalia sunt, quia eis cõueniunt. Ita ergo posset homo alterari à sua naturali cõplexione ad alteram, in quo statu non essent sibi verè conuenientia delectabilia humana, sed alia. Sicut bestijs non solum sunt grata delectabilia humana, sed etiam nec conueniunt eis ad naturæ eorum conser-

K uationem, scilicet, equo non conuenit comedere carnes coctas ad conseruationem suam, ita & homini alterato ad aliam complexionem non naturalẽ erit aliquid verè conueniens secundum illam complexionem ad conseruandum eum in illa, si ibi conseruandus esset, & illa erunt ei delectabilia, quod tamẽ nullo modo est delectabile, nulli potest esse delectabile. Delectatio in gustu est propter aliquod genus saporis: vbi autem nullus sapor inuenitur, delectatio esse nulla potest. Maximè, quia delectatio gustus est in eis, quæ possunt sumi in cibo, & potu ad conseruationem naturæ. Illud autem, quod nullo modo potest nutrire, non potest esse cibus, nec habere delectationem secundum gustum. Sic autem est

de

de carbonibus,& terra:quia non nutriunt. Nulli ergo poſſunt eſſe delectabilia. Quòd ergo aliquibus beſtialiter diſpoſitis ſint delectabilia iſta, non eſt quaſi realiter eis ſint delectabilia, aut conuenientia,ſed ſolum fit per apprehenſionem, ſcilicet: quia corrupta phantaſia per alterationem nō naturalem fiunt apprehenſiones multum diuerſæ ab eo,ꝙ conueniens eſt. Circa crudelitatem etiam efficiuntur homines hoc modo beſtiales: quia exiſtentes in talibus paſſionibus crudelia exercent. Et hoc,quia videntur eis illa tanquam bona,& delectabilia: quia propter defectum rationis non iudicant de malo, quod faciunt, nec miſerentur,vel propter apprehenſionem phantaſiæ turbatæ illa eis bona videntur. Sic dicitur. 7. Ethic.c.7.ſcilicet. Hi autem propter ægritudines, & maniam quemadmodum matrem ſacrificans, & comedens conſerui epar. Sic etiam dicitur de Hercule furente,quòd filios occiderit,vt ait Seneca tragędia prima,quæ dicitur Hercules furens.

Quo efficiuntur homines beſtiales circa crudelitatem.

Secunda cauſa eſt propter conſuetudines prauas. Quia conſuetudo eſt altera natura.7.Ethi. & primo Rheto. Et ſicut homini cuilibet animali à natura determinantur delectabilia,ita & conſuetudo natu ræ vim habens determinat hominem ad quodcunque genus delectabilium fuerit aſſuetus, & etiam ad magnitudinem delectabilium humanorū,quæ non competit naturæ humanæ.Sic dicitur.7.Ethi.c.7.Hi autem ex conſuetudine puta pilorum euulſiones, & vnguium corroſiones adhuc autem carbonum, & terræ, ideſt. Quidam fiunt beſtiales propter conſuetudinem,& aſſuefiunt ad euellendum pilos, ſcilicet, vt mordeant carnem ſuam, & pilos dentibus euellant, & in hoc delectantur, & ſi quis eos cohibuerit,triſtantur, velut in contrariū naturæ ſuæ eos moueat. Alij etiā gaudent rodendo vngues,& mordendo manus, & alia membra, quod ſola aſſuetudo facit. Iſti etiam interdum gaudent comedendo terram,& carbones, non tanquam aliquam delectationem verè in hoc experiātur. Quia non videtur poſſibile hoc alicui corpori, potiſſimè humano conuenire, ſed quia aſſuefacti ſunt, gaudent,mouente eos ad hoc impreſſione quadam relicta ex aſſuetudine, ſicut natura monet per formam impreſſam rei.Hoc autem maximè fit, quando aſſuetudo iſta fit ex pueritia. Omnia enim, quæ ſunt à pueritia,faciunt fortiſſimam impreſſionem, ſiue quātū ad intellectum, ſiue mores, ſiue naturam. De intellectu patet: quia ea,quæ ingenijs paruulorum imprimuntur,ſemper manent, ſicut dicit Aug. primo,de Ciuit. Dei,quòd pueri Romanorum in pueritia Virgilij libros addiſcebant,vt velut egregius poetarum teneris imbibitus annis non poſſet facile aboleri. De moribus patet: quia quos mores quis ſuſceperit à parua ætate, patebit factus adultus. Et ob hoc recta diſciplina in moralibus eſt pueros aſſuefacere confeſtim in parua ætate ad rectè triſtandum, & rectè gaudendum, vt dicitur.2. Ethic.cap.1.ſcilicet, non parum differt ex iuuene confeſtim aſſuefieri, ſed multum, magis autem omne,ideſt,non modicum refert, ſed multum, magis autē omne,ideſt, potius totum.ſ. bonum hominis eſt in aſſuefieri ad bonum à parua ætate. De natura patet: quia delectabilia, & triſtabilia fiūt cuilibet animali ſecundum conuenietiam ad naturam ſuam. Si tamen aſſueſcat à parua ætate ad delectabilia illa,quæ non ſunt ſibi naturalia, appetet poſtea illa tanquam naturalia ſint. Et ſic eſt in aſſuetis ad comedendum carnes crudas, vel aliquid ſimile, quod ad beſtias pertinet. Nam efficitur iſte appetitus homini,quaſi naturalis, & delectabile naturale. Sic dicitur 7. Ethic.c.7. His autem ex conſuetudine acci-

A dunt puta aſſuefactis ex pueris,ideſt, à pueritia. Tertia cauſa eſt propter peruerſas naturas,ideſt,quando complexio,& diſpoſitio tota corporis humani à natiuitate ſua eſt multum peruerſa. Quod cōtingit ex errore naturæ. Nam determinatus eſt homo ſecundum naturam ad certam figuram, & numerum certum membrorum. Contingit tamen interdum per naturę errorem monſtra fieri in abundantia,vel defectu membrorum, aut in variatione figuræ, ita & circa complexionem natura humana determinata eſt ad medium temperamenti reſpectu complexionum aliorum animalium, poteſt tamē per errorem naturæ accidere extremitas in complexione hominis, ita vt declinet ad conditionē complexionis alicuius

B beſtiæ,licet nō in totum: quia hoc eſſet impoſſibile. Et tunc erunt iſti homini delectabilia eadem, vel quaſi eadem,quæ beſtijs. Hoc autem poteſt fieri ex aliquo errore particulari naturæ,vel ex conditione regionis: quia patria eſt principiū generationis. Ideo genitus conſequitur aliquid de complexione patrię. Et quia regiones quædam excedunt à temperamento in magnitudine caloris,& alię in alijs qualitatibus. Complexio autē humana conſiſtit in temperamento, neceſſe eſt, ꝙ in talibus regionibus corpora hominum declinent aliquo modo à temperamento naturalis complexionis, & ſic diſponuntur ad beſtialitatem. Quarta cauſa poteſt eſſe ſecundum Ariſto. ægritudo,& differt iſta à prima,ſcilicet,à paſ-

Beſtialitatis vitium inducit ęgritudo.

C ſione ægritudinali: quia illa eſt quandiu aliquis manet in paſſione, vt in amentia, vel mania, furore, & ſic de alijs: quia tunc beſtialiter agit. Iſta quarta intelligitur ceſſante paſſione: quia ceſſantibus talibus paſſionibus relinquuntur interdum quædam diſpoſitiones, ſecundum quas inclinatur homo ad delectabilia beſtialia,vel contra naturam. Et tamē tunc nulla paſſio eſt, nec ægritudo, ſed diſpoſitiones manent ex ægritudinali paſſione. Alia differentia eſt: quia interdum cauſatur diſpoſitio beſtialis ex ægritudine, ſiue paſſione, ita ꝙ non fuerit amentia, nec furor, aut aliquid tale, ꝙ non ſolum ægritudinem, ſed etiam paſſionem nominamus. Sed quæcunque alia ægritudo magna. Nam videmus in eis,qui ſuſti-

D nuerunt grauiſſimas ægritudines,& curati ſunt manere diſpoſitiones contrarias ad priorem ſtatum,ita quòd non delectantur iam in eis, in quibus primo delectabantur,nec eadem appetunt. Et hoc, quia alteratæ ſunt diſpoſitiones corporis. Ita interdū poſſunt per ægritudinem tātum alterari diſpoſitiones naturales, quòd perueniat homo ad aliquas diſpoſitiones ſimiles beſtialibus, & appetat delectabilia beſtialia, & iſtud erit cauſatum ex ſola ægritudine, & manens poſt ægritudines. Dicit autē Ariſto 7. Ethi. c.1. quòd beſtialitas accidit interdum propter orbitates, & coincidit cum tertia cauſa ſuprapoſita, ſcilicet, propter pernicioſas naturas. Dicitur enim orbitas defectus aliquis eorum, quæ naturaliter ineſſe

E debent. Sicut ſi quis à natiuitate careat oculis, vel manibus, aut altero organo, & hoc modo dr̄ homo orbatus à natura, qñ ex cōplexione naturali aufertur homini rectus vſus rationis,ita ꝙ non ſit poſſibile taliter exiſtentem rectè iudicare. Et ſic dicit Ariſt. 1.Ethi.ꝙ fęlicitas eſt poſſibilis omnibus non orbatis ad virtutē,ideſt,non carentibus naturaliter eis, quæ ſunt neceſſaria ad vſum virtutis,cuius eſt ipſe vſus rationis. Iſtud autem eſt verè prauitas naturæ:ideo ad eandem cauſam reducuntur.

An beſtialitas ſit deterior,quàm malitia. *Queſt. CCXII.*

QUAERITVR vlterius circa beſtialitatem, an ſit deterior, quàm malitia. Aliqui dicunt, ꝙ ſic,

sic,quia sicut heroica virtus excedit humanam virtutem, ita necesse est bestialitatē, quę ei opponitur, excedere humanum vitiū. Item quia dicitur 7.Ethicorum cap.1. quòd super excedentes in malitia infamamus,& bestiales vocamus. Item quia 7.Ethi.c. 9.dicitur,ꝙ delectabilia bestialia differunt genere,& magnitudine à delectabilibus humanis. Et tamen peccatum intemperātiæ est,quando quis excedit rectam rationem circa delectabile: ergo quanto magis excesserit in magnitudine,tāto erit maius vitiū, & sic erit bestialitas maior. Item 7.Ethi.c.7. dicitur ꝙ bestialitas est extra terminos malitię, sed malitia est peccatum,quia est extra terminos rationis:bestialitas autem est etiā supra terminos malitiæ:ergo magis est extra terminos rationis,& sic erit deterior.

Dicēdum,quòd vt dicitur 7.Ethi.c.1. tria sunt fugienda in moribus.s.Incōtinentia,malitia, & bestialitas. De incontinentia dicendum est, ꝙ est minor, quàm malitia: nam incontinens non vocatur malus,quia non agit malum ex electione, sed ex passione,intemperatus autem ex electione, & habitu. Etiā incontinens rectam rationem habet licet adueniēte passione offuscatur: intemperatus autem corruptum habet id,quod optimum est.s.iuditium rōnis. 7.Ethi.c 9 ideo peior est malitia,quā incontinentia. De malitia,& bestialitate dicendum, ꝙ aut bestialitas accipitur pro conditione bestiæ, vel pro similitudine hominis ad bestiam. Si primo modo,deterior est malitia,quàm bestialitas: quia bestiæ vitium nullum habent, vt ostensum est supra. q. 205. & bestias non dicimus temperatas,nec intēperatas, quia non excedunt conditionem naturę suę, nisi fortè secundum similitudinem comparando vnam bestiam ad alteram,quia quædam sunt voratiores alijs, & crudeliores. Et sic quantum ad omnem modum bestialitatis,& maximè in excessu delectationum,quæ ꝑtinent ad temperantiam. Item,quia bestiæ rationē non habent,ideo non potest corrumpi in eis principium operationum, sicut in homine corrumpitur iuditium, & totum malum hominis est in peruersitate rationis. Item comparare malitiam ad bestialitatem est, sicut comparare inanimata ad animata in malitia. Nam inanimata non possunt dici habere malitiam,vel malum facere, animata autē malū facere possunt,eo quòd inanimata non habent principium ad volendum malum,aut faciendum. Animata autem habent illud. Sic de homine respectu bestiarum:quia bestia non habet rationē,à qua operatio dicitur bona,vel mala,non dicitur,quòd innocentior est prauitas non habentis principium.i.non habentis intellectum: intellectus enim principium est. Item comparare bestiam ad hominem est sicut comparare iniustitiam ad hominem iniustum. Nā deterior est homo iniustus,quia iniustus habet intellectum,& potest bene,vel male agere. Ideo vituperabilis est,cum male egerit. Iniustitia autem nō habet intellectum:quia ipsa est quidam habitus, & non est in ptāte sua benè,aut male facere: immo ipsa iniustitia est determinata naturaliter ad malum, quia necesse eam inclinare ad malum, sicut iustitia naturaliter ad bonum inclinat. Licet ergo homo iniustus sit iniustus per iniustitiam, deterior tamen est iniustus,quā iniustitia. Item deterior dicitur, qui plura mala facit,& tamen homo malus faciet decies millies plura mala,quàm bestia:ideo deterior est, quàm bestia. Hęc omnia ponit Aristo.7.Ethi.c 9.Ideo cōcludit ibi,quòd bestialitas est terribilior, quàm malitia,& tamen malitia est deterior, quàm bestialitas. Dicitur autem terribilior, quia ex genere suo est ad aliqua peiora,& magis inordinata,quàm sit malitia,

F & quando coincidit in genere obiecti cum malitia, est ad maiora mala bestialitas,quàm malitia. Ex parte tamen principij bestialitas perdit rationem mali, quia non est à ratione, à qua est bonum, & malum in operatione. Si autem accipiatur bestialitas pro similitudine hominis ad bestiam,dicēdum,ꝙ est deterior valde bestialitas,quàm malitia, sicut probant argumenta facta in principio. q. quæ vera sunt, & patet magis,quia maior pœna datur pro maiori vitio,& tamen tam Deus, quàm leges humanæ infligunt grauiorem pœnam pro peccato bestiali, vt ꝓ sodomitico per intemperantiam, quæ est humana malitia,ergo deterior est. Item bestialitas reperitur in coitu,vt patet 7. Ethi.ca. 7. & nos vocamus illud

G vitium cōtra naturam. Et dicitur esse deterius quolibet alio coitu,vt dicit Augus.in lib.de Adulterinis coniugijs,& lib.1.contra Iouinianū, & habetur 32. q.7.c. Adulterij & c.vsus naturalis. Erit ergo bestialitas deterior,quàm malitia. Dicendum tamen, ꝙ ad hoc considerandum est malitiā, & bestialitatem posse comparari vniuocè. s. ꝙ bestialitas in illo genere,in quo est,compararetur ad malitiam, quæ est circa illud genus.Nam 7.Ethi.c.7. dicitur, ꝙ bestialitas sit circa prudentiam, fortitudinem,temperantiam,& mansuetudinem,cum dicitur. Omnis superabundans malitia,& insipientia,& timiditas, & intemperantia, & crudelitas bestiales.i. sunt bestiales. Poterit ergo comparari ista bestialitas ad malitiam

H humanam huius generis.s. imprudentiam,timiditatem,intemperantiam,& iracundiam. Alio modo, ꝙ comparetur generaliter bestialitas ad malitiam. Si secundo modo,potest intelligi, quòd absolutè loquendo peior sit in homine bestialitas, quàm malitia. Et tamen aliqua malitia humana esse poterit, q̄ sit peior omnibus bestialitatibus, sicut potest accidere circa diuinam blasphemiam,& idolatriam, in quibus possunt excogitari peccata infinitę grauitatis. Maximè,quia peccata ista cum sint ꝯ Deū videntur deteriora,q̄ peccata bestialia, quia illa sunt contra proximum, vel sunt quædam præuaricatio ordinis ipsius naturę.Qui ordo licet à Deo sit, non tñ ita directè militat cōtra Deum pręuaricatio eius, sicut

I idolatria,vel blasphemia. Si autem primo modo,dicendum,ꝙ in bestialitate aliquando manet homini ratio,per quam iudicare potest se malum agere, licet inclinationes sint ad malum bestiale,& aliquando non.Quando manet rationis vsus est deterior bestialitas,quàm humana malitia. Et hoc modo intelliguntur omnia, quæ dicunt vitium contra naturā esse maximum aliorum, & grauius puniri. Si autē non maneat vsus rationis, tunc vitium bestiale nō reputatur. Quia sicut in bestia non est iniquitas, ita non habet intellectum,vt dicitur 7.Ethic. c.9. ita & qui non habet vsum rationis, non habet intellectū quantum ad hoc,quòd possit ei prodesse.Ideo actus suus non dicetur bonus,nec malus. Ex hoc patet,ꝙ

K bestialitas inquantū prouenit ex peruersitate naturæ,& praua cōsuetudine,& pręcedentibus ęgritudinibus est deterior, quàm malitia humana,& tamen in quantū prouenit ex ęgritudinali passione, dū manet ipsa passio minus mala est,quàm humana malitia. Isti sunt quatuor modi, ex quibus prouenit bestialitas.7.Ethi.c.7.& vt declaratū est supra q.210.& præcedenti. q. & in tribus primis manet vsus rōnis, licet maneāt fortes inclinationes ad delectabile bestiale.Nam istę non excusant peccatum,sicut incōtinens habet fortes passiones,& tamē nō excusatur, quin peccet,cū habeat vsum rōnis: immo circa ipsam bestialitatem,dñr aliqui continētes, vel incontinentes. Qui.n.superantur à bestiali desiderio incōtinentes

tinentes sunt, qui autem non superantur continentes. Non tamen dicuntur simpliciter continentes, vel incontinentes bestialitatis, vel incontinentes bestialitatis. Sicut circa iram non dicitur aliquis simpliciter continens, vel incontinens, sed cũ adiectione, scilicet, continentes, vel incontinentes irę. Circa concupiscentias autem delectationum, & circa tristitias dicitur simpliciter continens, vel incontinẽs. 7. Ethico. cap. 7. Qui verò habentes ęgritudines passionales, scilicet, maniã, vel amẽtiã, quæ omnino auferunt vsum rationis, bestialia agunt, non vituperãtur, sicut nec ipsę bestiæ: quia hominis existentis in tali statu non est bene, nec male operari: quia deficit in eo vsus rationis, à qua operatio bona, vel mala dicitur. In tribus tamen modis, quibus bestialitas peccatum est, vt diximus, vituperabilior est, qui per cõsuetudinem causatus est: quia ibi fuit principiũ omnino liberum. In prauis autem naturis, & in accidẽtibus sequentibus ex ęgritudine non fuit libertas in causando talem dispositionem. Ideo minus culpabiles sunt, quanto minus liberi sunt. Considerandũ, quòd licet his quatuor modis dicantur homines bestiales, propriè tamen bestiales sunt, qui propter pniciosas naturas. Nam sicut bestia ex natura habet bestialitatem, ita isti ex natiuitate. Ideo Aristo istos vocat simpliciter bestiales 7. Ethico cap. 7. Reliquos autem cum additione, scilicet, ex ęgritudine, vel cõsuetudine, aut in passione: ideo istos primos dicit esse bestiales, alios autem dicit fieri bestiales quasi vnum sit naturale, & aliud accidentale. Cum ait: hi quidẽ bestiales, hi autem propter ęgritudines fiunt, & maniam, & quemadmodum matrem sacrificantes. Hi autem ęgritudinales, vel ex consuetudine, idest, illi primi sunt, quia non fiunt per aliquid, quòd eis accidat, sed per naturã, hi autẽ fiunt per ista accidẽtia.

De vitio bestiali ad virum, quod dicitur sodomiticum.
Quæstio CCXIII.

DICTO In generali de vitio bestiali, quod introductum fuerat propter vitium sodomiticũ, vel contra naturam, nunc ad illud redeundum est.

Considerandum autem, quòd vitium contra naturam multis modis fiebat, scilicet, quinque, vt dictum est supra quęst 188. & vnus illorum erat in coitu sodomitico. Et iste etiam multipliciter dicitur, sed nunc dicendum est de illo, qui est ad virum. Nã istud Aristo. vocat bestiale specialiter septimo Ethicorum, capi. 7. Dicendum, quòd istud vitium propriè contra naturam dicitur. Accidit tamen sibi vocari sodomiticum propter regionem, in qua illud prius legimus punitum, scilicet, in Sodoma Gen. 19. Nec solum ibi fuit, sed etiam in tota terra Chanaan erat, vt innuitur Leui. 18 vbi ponuntur omnia vitia carnis, & cum eis sodomiticum, & concluditur. Ne polluamini in his omnibus, quibus contaminatę sunt gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum. Et iterum dicitur: Omnes execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Deus tamen non deleuit totam terram Chanaan, quando deleuit Sodomam. Quia nõdum erant completæ iniquitates eorum, sicut sodomorum ad hoc, quòd delerẽtur. Sicut dicitur Gen. 15. Nec dum enim cõpletæ sunt iniquitates Amorrhęorum vsque ad præsens tempus. Dicitur hoc, ꝙ Deus dixit Abrahę: Peregrinum erit semen tuum in terra non sua quadringentis annis: generatione autem quarta reuertentur huc. Et ibi sequitur: Nec dum enim completæ sunt iniquitates Amorrhęorum, & est q.d. Non dabo semini tuo immedia-

A tè terram istam, sed post quadringentos annos. Quia
si nunc darem oportebit, ꝙ delerem Chananços,
& hoc fieri non erat iustum nisi propter iniquitates
eorum, & tamen nondum sunt completę iniquita
tes eorum, ita vt pro eis deleri debeant: ergo nõ da
bo semini tuo terram hãc vsque ad quadringentos
annos. His finitis peccata Amorrhęorum, idest, om
nium Chananęorum erant completa, & tunc Deus
iussit occidi illos magnos, & paruulos, viros, & fęminas,
Deuterono. 20. Et terra dicebatur clamare
contra eos, & euomere illos, quia poluerant eam.
Leui. 18. Nũc autem quando sodomitæ puniti fue-
runt non erant completa peccata aliorum Chana-
næorum, ideo ipsi soli puniti sunt. Non tamen sola
B ciuitas So omorum, sed etiã aliæ tres cum ea, Deu-
terono. 29. vbi nominantur Sodoma, & Gomorra,
Adama, & Eboim. Quinta autem, scilicet, Segor nõ
fuit tunc subuersa ad preces Loth Gen. 19 & man-
sit postea illa ciuitas: licet aliqui volunt, quòd fue-
rint quinque ciuitates subuersę, vt dicitur extra de
excess. præla. cap. clerici. Et dicunt quidam, ꝙ tres ci-
uitates istarum conbustę sunt propter peccatũ suũ,
& duæ propter vicinitatem. Non fuit tamen vitiũ
istud nominatum ab omnibus istis ciuitatibus, sed
à Sola Sodoma, quæ erat præcipua in crimine, &
maximè, quia ibi fuit facta maior enormitas, quàm
in alijs. Nam cum intrauerunt angeli Domini in eã
omnes viri ciuitates à puero vsque ad senem conue
C nerunt, vt eos stuprarent, Gen. 19. Quod in hac sola
vrbe factum est. Ideo ipsa fuit increpabilior. Etiam
videbatur præter hoc peccatum sodomitarum ma
ius peccatis aliarum vrbium. Vnde de hac sola di-
citur, Gen. 13. Homines autem sodomitæ pessimi
erant, & peccatores coram Domino nimis: de alijs
vrbibus nihil dicitur: ideo ab ea istud vitium nomẽ
accepit. Est autem istud vitium valde graue. Nam
præter hoc, quòd est contra naturam, idest, quòd nõ
põt sequi generatio ex eo, est valde infamatiuũ na-
turæ. Et dicitur per illud violari societas, quàm hoc
habet cum Deo, vt dicit August 3. Cõfessionum, &
32. quæst. 7. cap. flagitia, scilicet. Violatur quippe ipsa
societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cum eadẽ
D natura, cuius ipse auctor est libidinis puersitate pol-
luitur. De isto etiam dicit August. lib. eo. quòd ita
est vitium apertum, quòd nulla auctoritate excusari
potest, nec multitudine peccantium. In quibusdam
alijs secus est, quia etiam, si aliqua viderẽtur aliquo
modo esse mala, dum tamen ab omnibus tenerentur
in consuetudinem, non punirentur. Istud autẽ
etiam si ab omnibus hominibus exerceatur, omnes
punientur 32. quæst. 7. capit. flagitia, scilicet. Flagitia,
quæ sunt contra naturam, vbique, ac semper repu-
dianda, atque punienda qualia sodomitarum fue-
runt. Quæ si omnes gentes facerent eodem crimi-
nis reatu diuina lege tenerentur, quæ non sic fecit
homines, vt illo se vterentur modo. Simile idẽ Au
E gustinus lib. 1. contra Iouinianum, & cap. vsus. De
grauitate istius delicti in comparatione ad reliqua
dicetur infra, quæst. 134. Deus autem valde irasci-
tur propter istud delictum. Vnde de isto dicitur, ꝙ
pro illo venit ira Dei in filios diffidẽtiæ, extra de ex-
cess. præla. cap. clerici. Et propter istud Deus dicitur
mittere tempestates, & pestilentias, vt inducit im-
perator in authentica, ne luxurientur homines cõ-
tra naturam. col 6.

De causa istius vitij sodomitici. Quæst. CCXIIII.

QVAERITVR de causa vitij istius. Nam est contra naturam, ideo oportet esse aliquã spe-

cialem causam eius, sicut ostendimus de peccato bestiali supra quæstione 209.

Dicendũ, ꝙ cum sit peccatum bestiale, possunt assignari in eo eędem causæ, quæ assignabantur generaliter in peccato bestiali. q. eadem. Est tñ dicẽdum, vt videatur magis particulariter, quod põt prouenire ex multis causis. Primò ex assuetudine à parua ętate, quæ causat in homine inclinationem. q. naturalem 7. Ethic. & hoc generaliter, siue in bono, siue in malo. Et hoc videtur fuisse in sodomitis, quia cum aliqui pessimi introduxerint à principio vitiũ istud in vrbe illa postea omnes magni, & paruuli à tenera ætate exercebant illud, sicut dicitur Gen. 19. Viri ciuitatis vallauerunt domum Loth à puero vsque ad senem omnis populus simul & dixerunt: vbi sunt viri isti, qui introierunt ad te nocte? Educ illos huc, vt cognoscamus illos. Hoc autem erat, quia adulti abutebantur paruulis à tenera ętate, & per hoc incitabant eos ad contrariam actionem, cùm potentes fierent. Sicut dicit Ouidius Metamo. quòd Orpheus exosus omne genus mulierum docuit amorem in teneros mutare mares, citraque iuuentam ætatis breue ver, & primos carpere flores. Et iste modus est pessimus omnium, quia est communior, & magis ex libertate introductus. Secundò modo accidit hoc ex prauitate naturæ: quia aliqui homines nascuntur ad hoc vitium dispositi. Nam sicut natura errat interdum in corpore humano in figura, & numero membrorum, ita etiam errat interdum circa dispositionem, & complexionem humanam, & facit aliquos homines inclinatos ad bestiales delectationes, quarum ista vna est: Istas duas causas tangit Aristot. 7. Ethic. cap. 7. scilicet. Adhuc autem, quæ venerorum in masculis, idest, inclinatio ad coitum cum masculis. His enim natura, his autem ex consuetudine accidunt: puta assuefactis ex pueris, idest, à pueritia. Et apparet hoc, quia videmus maximè istud vitium apud quasdam gentes barbaras, sicut apud Tartaros, qui illud pro vitio non habent. Barbari tamen sunt maximè bestiales propter perniciosas naturas 7. Ethic. cap. 7. Tertio modo accidit hoc ex cœlesti influentia. Et potest iste modus reduci ad præcedentem, quia astra operantur naturaliter in generatione super homines, & omnia animalia, & attenditur maximè operatio astrorum ex habitudine eorum in ascendente natiuitatis, & in tempore conceptionis, & per astra iudicatur de inclinatione hominis ad venerea. Sic dicit Ptolomeus in Centiloquio verbo octogesimo, scilicet. Cum Venus incorporabitur Saturno in natiuitate, fueritque eidem in septimo dignitas, erit natus immundi coitus. Et dicit Hali ibi in commento, quòd Venus est principalis causa coitus, & præcipuè cum præfuerit septima, quæ est domus coniugij. Cùm ergo iuncta fuerit corporaliter Saturno incitabit natura, vt pręferat stuprum posteriorum anteriori, & in exercitatione spermatis cum manu, sed si fuerit Orientalis Saturnus diliget cõfricationem cum pueris, & præponet nigros albis, & flauis. Quòd si fuerit infortuniũ ex incorporatione Martis significabit, quòd non sit zelotipus, & coeat cum plurimis pueris, qui etiam coeant cum illo, & vxore sua, & perueniet ad hoc, vt fornicetur cum proprijs filijs.

Quartò accidit hoc ex ægritudine. Quia ex magnis ægritudinibus etiam si curentur relinquuntur dispositiones in hominibus multum oppositæ præcedentibus, vt nos solemus videre in his, qui longo tempore ægrotauerunt, & curati sunt. Et quia omnis magna ægritudo alterat valde naturam, relinquuntur etiam post illam curatam aliquæ dispositiones

F tiones contrariæ præcedentibus in corpore ipsius hominis. Si autem fuerint ægritudines, quæ valde indisponunt cerebrum, vt mania epilepsia, & similes communiter incidunt homines ex talibus ægritudinibus in bestiales dispositiones, quæ manent in eis postquam curati sunt 7. Ethic. cap. 7. cum dicitur. Hi quidem ex natura irrationales, & solo sensu viuentes quemadmodum quædam genera barbarorum. Hi autem propter ægritudines puta epilepticas, vel manias ægritudinales, idest, quidam efficiuntur bestiales naturaliter, vt barbari. Alij autem propter ægritudinem epilepsiam, vel maniam, & similes. Ratio huius est, quia bestialia desideria in homine causantur communiter ex prauitate G apprehensionis, & iudicij. Non enim fit semper bestialitas ex hoc, quòd sit facta tanta naturę alteratio, quòd illa delectabilia bestialia efficiantur homini delectabilia, & conuenientia sibi, sicut patet de comedere terram, & carbones. 7. Ethico. cap. 7. quòd nulli possunt esse verè delectabilia in gustu, & conuenientia nutritioni eius, sed ex prauitate apprehensionis iudicantur delectabilia ea, quæ nullo modo sunt delectabilia. Apprehensio autem, & iudicium delectabili fit per species existentes in organis phantasmaticis. Si ergo species illæ turbantur, necesse est apprehensionem fieri inconuenienter. Sicut apparet in oculis patientibus ophtalmiam. Nam omnia iudicantur subalba per illos. 9. Ethicor. Et hoc H est propter corruptionem apostematis existentis in oculis. Sic & in lingua si fuerit perfusa colera redditur iudicium perturbatum de saporibus, quia omnia etiam dulcia iudicantur amara. Et sic ex corruptione, vel indispositione organi turbatur iudicium, & apprehensio, quæ fit per ipsum organum, idest, per potentiam organicam secundum species existentes in organo. Et sic si organa phantastica lædantur, necesse est per species receptas in eis prauam apprehensionem, & iudicium fieri. Et quia mania epilepsia, & similes ægritudines corrumpũt, aut alterant multum dispositionem cerebri, necesse est, quòd curatis his ægritudinibus propter indispositiones manentes, in cerebro fiat praua I apprehensio per species ibi existentes. Et quia ad apprehensionem sequitur appetitus, sicut est praua apprehensio, ita & prauus appetitus. Et hoc modo contingit in talibus manere inclinationem ad bestialia delectabilia: immo & ad aliqua, quæ nulli delectabilia sunt, sed per errorem phantasiæ sic existimantur, & quia vna de bestialitatibus est in venereis sodomiticis potest ex talibus ægritudinibus manere homini dispositio ad talia delectabilia bestialia.

Quintò fit hoc ex ocio, quia nullum malum est, quod non doceat ociositas. Est enim prompta natura humana ad inueniendum diuersa genera vitiorum. Et diabolus semper tentat hominem de rebus nouis, ut per has facilius vincat, eo quòd K natura nostra gaudet semper nouitatibus, & mutationibus, septimo Ethico. cap. vltimo. Et sic etiam in ipsis uitijs vult semper varietatem, quia non sunt semper eadem delectabilia, sed per assuetudinem fastidiunt homines, & oportet transire ad alia. Diabolus autem sciens humanam conditionem immittit ei semper cogitationes nouorum vitiorum, quibus suscipiendis si homines prompti sunt incident in noua vitia. Promptitudo autem ad suscipiendum est maxime ipsa otiositas, quia nihil agens attendet cuicunq; cogitationi incidenti. Ideo qui otiosi sunt diuersa genera uitiorum inueniunt, & in illa incidunt.

Sextò potest accidere hoc ex abundantia bonorũ tempo-

temporalium in cibo,& potu Nam ista venereis cō iuncta sunt & superabundantia in gustu exigit supe rabundantiam,& varietatem quādam in venereis. Istę duę causę peccati Sodomorum ponuntur Ezechielis 16. s.Hæc fuit iniquitas Sodomę sororis tuę: saturitas panis,& ocium. i. Quia habebant abundantiam delectationum in cibis,& potibus, & ociabantur inuenerunt istam iniquitateam concubitus, & erant ei dediti.

De Sodomia mulierum, cum fœmina feminam cognoscit. Quæstio CCXV.

QVAERITVR de alio vitio contra naturam simile huic,quòd etiam per mutationē sexus: B Et est si fœmina cognoscatur à fœmina. Nam & tale vitium est, sicut dicitur ad Roma. 1. Nam & fœminę immutauerunt naturalem vsum in eum, qui contra naturam est. Similiter aūt & masculi relicto naturali vsu feminę, exarserunt se in desiderijs suis inuicem masculi in masculos turpitudinem operātes.i.sicut viri reliquerunt vsum naturalem, vt non accederent ad fœminas,sed viri in viros exardescerent,sic & fœminę mutuo in seipsas exardescebant. Et istud erat mutare vsum naturalē in eum, qui est ꝯ.Nam sicut dicit Aug. 3. Confessionum, & 32.q.7. c.flagitia. Sicut Deus non condidit homines,vt hoc modo seipsi ab vterentur,sic nec fecit fœminas, vt in seipsas exardescerent,sed masculum ad fœminā, C Gen.2.s.faciamus ei adiutorium simile sibi. Et fecit fœminā. Et ipse vir dixit: pp hanc relinquet homo patrem,& matrē,& adherebit vxori suę. Et ad Ro. 1 Similiter & masculi relicto naturali vsu fœminę, & sic naturalis vsus erat masculi ad fœminam,femine ergo exardescentes in se ipsas per hoc mutabant vsum naturalem. De hoc August. in lib. ꝯtra Iouinianum,& 32.q.7.c. Vsus naturalis. Vbi dicitur, ꝙ Sanctus Apostolus in feminis, & in masculis arguebat vsum ꝯ naturam. Istud vitium vocatur ꝯ naturam ad Ro. 1. fœminæ eorum mutauerūt vsum naturalem. Et Aug. vbi supra dicit, ꝙ Apostolus istū coitū contra naturā in masculis, & in fœminis arguebat. Et non est intelligēdū, ꝙ arguebat coitū masculi ad feminam,quia iste non est ꝯ naturā, sed masculi ad masculū,& fœminę ad feminam. Et propter hoc dixit in masculis, & in feminis, ꝙ significat teneri copulatiue.i.arguebat istū vsum in masculis, & arguebat istum vsum in fœminis. Si autem intelligeretur de aliquo coitu masculi ad fœminam, diceretur, ꝙ Apostolus arguecat istum vsum in masculo, & fœmina,vt innueretur eūdem esse coitum masculi, & fœminę. Cùm dixit tamen in masculis,& fœminis, innuit per se in fœminis, & per se in masculis increpari. Etiam,quia dato, ꝙ poneretur in plurali ꝑpter multos peccantes,diceretur tam in masculis,& fœminis,vt teneretur copulatim, & esset idē coitus ma E sculorum, & fœminarum.i. masculorum ad fœminas.Sed ponitur in masculis,& in fœminis, & sic tenetur copulatiuè, vt cuilibet per se intelligatur cōpetere coitus,& increpatio. Item patet magis, quia necesse est intelligere literam Apostoli ad Ro. 1. de isto coitu contra naturam. Ideo necesse est ꝙ fœmine solę facerent istum coitū: aut si viri cū fœminis esset etiam contra naturam, vt in mutationem vasis,aut modi concubendi. Sed neutro modo istorū potest intelligi: quasi peccaretur mutato vase iam viri mutabant principaliter, & non fœminę,qa volebant eas cognoscere non in consueto vase. Et tamen dicitur,ꝙ fœminæ mutauerunt vsum naturalem in eum, qui est contra naturam: ergo non pōt

Vsus carnalis femi ad fœminam est peccatum contra naturam.

A intelligi de hac mutatione, quia tunc viri dicerent mutasse, quia non est in potestate patiētis quid, aut quomodo,vel vbi patiatur, sed in potestate agentis. Agens ergo mutat modum actionis, patiens autem non, sed tolerat hanc mutationē, vel patitur illam. Item non potest intelligi de modo coitus mutato.s. ꝙ fœminę supergrederentur viris,vt aliqui volunt intelligere. Nam hoc non est in potestate fœminæ, sed viri,vt patet considerato modo actionis. Iō non diceretur, ꝙ fœminæ mutauerunt vsum naturalē, sed viri. Item quia dicitur:similiter autem & viri relicto naturali vsu fœminæ.i.ꝙ viri peccauerūt,sicut peccauerant fœminæ relinquendo vsum illarū: ergo fœminæ peccauerant sic.s.ꝙ accederet fœmina ad feminam sicut vir ad virum,& sic erat coitus cōtra naturam per mutationem sexus. Vocatur etiam vitium istud sodomiticū,quia sicut sodomitę mutabant sexum fœminam relinquentes,ita & istæ fœminæ virum relinquebant saltem quantum ad istū coitum,& tamen communiter non vocamus eum sodomiticum,quia specialiter accipimus illum esse masculi ad masculum.

De causa, & grauitate huius peccati fœminarum. Quæst. CCXVI.

QVAERITVR de causa, & grauitate huius criminis. Dicendum, ꝙ etiam istud bestiale est:ideo posset habere aliquas de causis,quas assignauimus in vitio bestiali supra q. 210.etiam in vitio sodomitico supra q. 124. non tñ oportet poni ad illud specialē causam, quia inclinatio naturalis est ad aliq̄ delectationem consequendam, & tamen non habetur ibi terminus eius,ꝙ natura desiderat: ideo videt hoc fieri ex superabundanti appetitu venereorum, nō data opportunitate ad sexum virilem, vel impediente verecundia,quæ non erit feminæ ad feminā. Ad istud quoque genus pertinere potest, quòd fœmina seipsam corrumpat. Melius tamen reducitur ad molliciem,vt dicetur infra.q.230.ideo non videtur assignanda aliqua naturalis causa,nisi superabūdans desiderium. Si tamē videretur aliquam fœmi- D nam habētem opportunitatem,& copiam venereorum gaudere in confricatione, quæ ad fœminā fit, oporteret assignari aliquam causam ad hoc, & esset aliqua de pertinentibus ad vitium sodomiticum, vel bestialitatē in generali, vt dictū est supra. q. 211. vel q. 214. De isto coitu scriptura non inuenitur ita sępe facere mentionē,sicut de alijs extraordinarijs, & non naturalibus coitibus Ratio est, qa rarior est, & etiā huius causa est:quia non consequitur ꝑ eū id, quod per alios. Et tñ,quia in hoc aliquādo peccabatur, Apostolus illud tetigit ad Ro. 1. De grauitate huius criminis dicendū, ꝙ magna est, quia ꝯ naturam est. Et tñ vitia ꝯ naturā maiora sunt alijs modis fornicandi,vt ait Aug.lib.de Adulterinis coniugijs, & lib. 1. cōtra Iouinianū,& habetur 32.q.7.c. adulterij, & c.vsus naturalis.Nō est [illegible] ita graue, sicut sodomiticum vitiū,ꝙ viri ad virum est. Nam maior est permutatio ordinis naturæ in sodomitico, quā in isto, quia in illo vir cognoscitur, qui non est extraneum ad passionē: hic autem fœmina, quæ ad passionem apta est,licet non sit conueniens agens. Secundò, qa in illo perficitur coitus, & imago Dei deturpatur,in isto autē impossibile est feminas seipsas pollure. Sed solum deordinatur voluntas earum,& ideo ex parte voluntatis nō potest esse deterior dispositio, quia consentiunt in libidinem, & vehementissimo desiderio illam prosequuntur. Nō possunt tñ eam sic cō sequi,& etiam ipsæ sciunt, ꝙ hoc nō consequentur.

Tertiò, quia per sodomiticum magis repugnatur intentioni naturæ, quæ est ad gignēdum, cū ibi perficiatur coitus, ex quo aliàs posset proles sequi.

In isto autem nihil impeditur, quia nihil perditur cum fœmina non possit alteram polluere.

Dicendum tamen, ꝙ peccatum graue est ꝓpter nimiam deordinationem voluntatis earum, & ista est, quæ maximè attenditur in peccato. Quia quanto quis ex maiori desiderio peccat, magis peccat. Est etiam contra naturā, quia est talis coitus, ex quo non potest sequi generatio. Est etiam omnino contra naturam, & rationem, quia non solū generatio, sed etiam nullus effectus libidinis inde sequi potest, sed potius ipsa se libido incitat, & continuo per hoc crescit, & maiorem semper esse necesse est, nisi aliter expleatur. In alijs autem coitibus secus est, quia licet turpissimè, tamen in eis expletur, ꝙ appetitur, & ipsa libido saltem ad tempus residet. In hoc autē cum non expleatur, residere non potest, sed maiorē fieri necesse est. Ideo istud non solū est vitium, sed ēt est occasio grauissima ad vlteriora vitia, cum magis sit incitatio ad venerea post talem actum, quā prius. Est etiam pœna grauis ipsorum peccantium. Nam in venereis vna causa, & pręcipua, propter quā aliqui peccant, est ꝑꝑ non tolerare tristitiā, si non consentiatur concupiscētiæ venereę. Quanto ergo fuerit maior concupiscentia, tanto maior erit tristitia sustinendo illam, & difficilius erit resistere ei. Hoc ergo peccatū pœna grauis est. Vnde rectè dicitur ad Roma. 1. de similibus coitibus. Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum, & in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua. i. in ipsis peccatis puniunt se ipsos inferendo sibi contumelias, & pœnas, quòd etiam ad omne peccatum contra naturam conuenire potest.

De pœna peccati sodomitici. Quæst. CCXVII.

QVAERITVR de pœna peccati sodomitici. Dicendum, ꝙ tam masculi ad masculum, quā fœminę ad fœminam sodomiticū vocatur, vt consueuerunt Doctores nominare. Sic accipit Sanctus Tho. secunda secundæ. q. 154. arti. 11. Pœna tamen non est eadem. Nam pro coitu fœminæ ad fœminam, nec lex diuina nec humana posuit. Diuina q̄dem, scilicet illa, quæ Iudęis data est tanquā specialis ad illum populum nullam pœnam huius criminis posuit: nec etiam mentionem fecit de eo: quia per istud non videbatur tātum infamari natura humana, sicut per vitium sodomiticum, nec etiā impediebatur proles, sicut in sodomitico, quia perit origo prolis. Nam si licuerit masculis ad masculos accedere, & hoc exercuerint, sublata est omnis spes ꝓlis, quæ nō habetur nisi à masculo, & fœmina, ꝙ autem fœmina non tangat fœminam, nō impedit generationem, quæ cum viro fit: immo magis incitat ad illam, quia per tales coitus incitātur magis fęminę in libidinē, & quęrunt modū, quo expleri possit, vt dictum est præcedenti quæstione. Lex autē humana non punit hoc crimen, nec facit specialē mētionem de eo, quia istud non infamat rem publicā, sicut sodomiticum. Etiam quia rarius est ꝑꝑ nō consequi inde effectū libidinis. De pœna aūt sodomitici vitij dicendum, ꝙ aliter Deus per se punit, aliter puniri in lege sua iubet, aliter lex humana, & aliter canonica. De primo patet, quia Deus puniuit vitiū istud subuertendo quatuor vrbes, Deutero. 29. mittens super eas sulphur, & ignē per angelos Gen. 19. In quo non solum qui peccauerunt puniti sunt, sed etiā qui nūquam peccauerant. s. paruuli citra vsum

Pęna vitij sodomitici secūdū diuersas leges.

F rationis vsque ad infantem vnius horę, quia nihil viuum mansit in Sodomis, ꝙ ad detestationem criminis factum est, vt filij pro patribus punirentur. De mulieribus autē quare ibi perierint, cū non pertinerent ad istud vitium, & an pertinebant ostēsum est Gen. 19. Et non solum fuit pœna grauis sodomitarum, sed etiam mansit in exemplum omnibus sęculis subuersis ciuitatibus eorum, & facto mari, in quo contra naturam omnia sunt, vt attestetur vitiū eorum, qui ibi perierunt. Nam nihil viuens ibi mergi potest, quantūcunque ponderosum sit: non habētia autem vitam merguntur. Sunt etiam ibi arbores in fructibus pulchritudinem habentes. Si quis tamē dentibus attractauerit in fauillam, & cinerē quodā-

G modo resoluuntur. De his dictū fuit satis Gen. 19. De ista pœna dicitur Sap. 10. Hæc iustum à pereuntibus impijs liberauit fugientem descendente igne in Pentapoli, cuius in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & in certo tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animę memoria stans figmentum salis, idest, vxor Loth versa in statuam salis, quæ ibi postea mansit.

De secundo patet Leui. 18. vbi Deus vetat iustum coitum, scilicet. Cum masculo non commisceberis coitu fœmineo: quia abhominatio est. Pœnam autem delicti huius posuit Leui. 20. Qui dormierit cū masculo coitu fœmineo vterque operatus est nefas morte moriantur. Sit sanguis eorum super eos. Mo-

H dus autem mortis, an esset lapidationis, vel iugulationis, dicendum, quòd lapidationis, sicut pro adulterio fiebat, quia ista pœna erat apud Iudęos multū vulgata, de quo dictum est Leui. 20. De tertio dicēdum, quòd lex humana punit etiam grauiter istud delictum. Nam pœna capitalis pro eo imponitur. C. ad l. Iul. de adulterijs. l. cum vir. Nam leges contra tales armantur, qui infames sunt, & rempublicam infamant. Et propter talia vitia tempestates, & pestes ciuitatibus aduenire creduntur. Vt ostendit imperator in authentica, ne luxurientur homines contra naturam. col. 6. Vt nō solum, qui talia agunt, sed etiam, qui corrumpunt puerum ad stuprum, idest, persuadent ei se exponere ad stuprum sustinēdū, &

I ille facit: etiam si isti non abutantur eo, capitaliter puniuntur, de pœni. di. infra, qui puero. De quarto patet, quia etiam canonica lex punit hoc vitium, sed non ita grauiter, cum non possit capitalem sententiam inferre. Si ergo, qui deliquit est clericus, deponitur. Si autem laicus excōmunicatur, extra de exces. præla. c. clerici. Si autem sit religiosus, cū non possit priuari aliquo honore sęculari, detruditur in aliquod monasterium arctius ad pœnitentiā ibi agēdam in perpetuum. Sicut ille, qui stuprum cōmiserat, & nolebat defloratam in vxorem accipere detrudebatur in monasterium ad agendam pœnitentiam quousque iudici placuerit: extra de homici. c. peruenit. Sic tenet Hosti. in summa ti. de exces. præ-

K la. In pœnitentiali autem foro pęna debita est huic crimini maior, quàm alijs fornicationibus, & tamē iam omnia ad arbitrium redacta sunt. De vitio contra naturam fęminæ ad fęminam licet non ponat pęna in lege diuina Mosaica, nec in humana, tamen punitur à Deo ęternaliter: quia est contra legē Dei naturalem. Omnis nanq; vsus membrorum generatiuorum ad libidinem illicitus est, nisi inter virū, & vxorē, vt ait August. in quæstionibus Deut. & 32. q. 4. c. meretrices. Et ob hoc ēt ī foro pęnitētiali valde puniendum est. Quia ibi omne vitiū punit, quia ille est diuinus forus. Et quia peccatū graue est, cùm sit contra naturam, grauem pęnā exigeret, nisi omnia redacta essent ad arbitrium confessoris.

De

De peccato bestialitatis, quo homo coit cum bestijs, vel fœminæ bestijs se supponunt. *Quæst. CCXVIII.*

Respon- detur ad quæsitum ipsius.

QVAERITVR de alio vitio contra naturam, quod est per mutationem speciei, vt si vir accedat ad pecora, vel mulier à pecore cognoscatur. Vtrumque vitium est contra naturam: quia natura non iungit duas species, sed in qualibet specie dedit masculum, & fœminam, vt ex his fiat generatio. Agere ergo contra, hoc est contra naturam agere. Item, quia ex tali coitu proles non sequitur, cum non conueniant sibi semina diuersarum specierum. Vel si aliquando sequatur proles, illa est monstruosa. Natura autē non intendit monstra, sed rem perfectam determinatam secundum speciem suam. Hoc verum est, nisi quando duæ species multum similes coeunt, quia potest inde sequi animal, quod non sit omnino monstrum, sicut ex equa, & asino sequitur mulus, & tamen non est monstrum. Habet tamen aliquid de monstro, quia non est animal perfectum. Nam tunc vnunquodq; animal perfectū est, quando potest sibi simile generare: muli aūt, & mulæ non possunt generare, nec in specie sua, nec commixti animalibus aliarum specierum. Hoc autē est, quia non sunt de principali intentione naturæ: quia aliàs dedisset vim generatiuā, sicut alijs aīalibus, quæ minoris perfectionis sunt. Istud vitium Deus valde vetuit Leui. 18. c. cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. De femina etiam idem vetuit, scilicet: mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Pęna autem mortis pro hoc delicto imponitur Leui. 20. c. Qui cum iumento, & pecore coierit morte moriatur, pecus quoq; occidite: intelligebatur, quòd lapidarentur ambo, quia ista mors infligebatur pro coitu damnato in veteri testamento. Occidebatur autem pecus, nō quidem quia peccassent bestiæ, quia malitiam habere nō possunt, vt ostensum est supra. q. 239. maximè, quia ipsa pecora non intelligunt quid patiātur, nec ad hoc mouentur. Et tñ non est reus criminis, qui nescit, quod facit, vt ait Aug. li. quæstionū noui, & veteris testamenti, & 15. q. 1. c. Aliquos. Sed fit hoc ad detestationem criminis, vt iudicetur magnum fuisse crimen, pro quo Deus non solum hominem peccantem, sed ēt pecora occidi iubet, quæ non peccauerunt. Sicut iubebat ciuitates, in quibus idola colebantur destrui, & cremari, vt non habitarentur in æternum Deut. 13. Vnde licet peccabant soli ciues, vrbes, quæ non peccabant, destruebātur. Alia causa erat, vt tolleretur memoria criminis. Nam si pecus, cum quo aliquis coisset superuiueret, eo occiso, & agnosceretur qñcūq; videretur, veniret in memoriam illud crimen, & esset hominibus tentatio ad similia perpetrandū cum eodem, vel alio. Debebat ergo perire memoria huius facti, vt non esset occasio ad malum, vt ait Aug. super Leuiticum, & 15. q. 1. c. sacræ. & c. mulier. s. pecora inde credendum est iussa interfici, quia tali flagitio contaminata indignam refricant facti memoriam. De muliere idē erat, quod occidebatur, & pecus, quod cum illa coiret. Leui. 20. Mulier, quę succubuerit cuilibet iumento simul interficietur cum eo. i. q̄ succubuerit alicui de omnibus iumētis. Et dr̄ iumentum quodcunque animal largè accipiendo. Nam iumentum propriè dr̄ de animalibus, quæ sunt ad adiutorium hominis, vt boues, equi, & asini, & tñ cum omni animali prohibita erat cōmixtio. Ideo in viro dicitur, qui cum iumento, & pecore coierit. i. cū iumento, vel pecore, siue cum quocunq; aīali. Detestabatur autem Deus in tantum istam mixtionē hoīs cum alijs animalibus, quod etiam inter ipsa aīalia pro-

A hibebat hoc fieri Leui. 19. iumenta tua nō facies coire cum alterius generis aīantibus. Hoc aūt principaliter vetabatur, ne ex hoc ipsi Iudæi, qui erāt infirmi haberent exemplum, & incitamentū ad coeundum cū aīalibus alterius speciei. Nunc verò nobis non est vetitum iumenta nostra facere coire cū aīalibus alterius speciei, qñ inde putatur sequi generatio alicui' aīalis vtilis seruituti nostrę, sicut in generatione mulorum. Nam illa erat lex cęremonialis, uel iudicialis non obligans naturaliter, ideo cessauit cū ipso statu veteris testamēti cessante. De legibus humanis dicendum, quod non imponūt pęnam pro hoc crimine, nec ecclesiasticæ leges, immo non faciūt mētionē de eo. Ratio est: quia forte non erat ita frequens, sicut sodo-
B miticum: ideo illud magis oportebat puniri. Itē, quia non erat tam infamatiuum reipublicæ. Itē quia nō erat tanta inclinatio ad illud, sicut ad sodomiticum, quia quanto magis aliquid est extra speciē rei, tanto minus ad illud res inclinatur quia inclinatio est ad aliquid, tanquam ad bonum, & conueniens, quę aūt extra speciem sunt, minus conueniunt speciei, q̄ ea, quæ intra illam sunt, qñ utrisq; uti possumus ad eundem finem. Secus autem qñ ea, quę sunt intra speciē non pertinent ad illū usum sicut homo uescit cibis, qui non sunt de spē sua: i. uescit carnibus pecorū, & nō hoīum, & bibit vinū, & nō sanguinē humanum.

De causa coitus contra naturam. *Quæst. CCXIX.*

C QVAERITVR de causa huius coitus cōtra naturam. In quo considerandum, quod licet omnis coitus contra naturam sit bestialis, maximè tamen iste uocatur bestialitas: quia non solum est similitudo hominis ad bestiam, sed etiam identitas q̄dam, quia cum bestia coit, per hoc se membrum bestiæ efficit. Quia qui fornicatur cum meretrice efficitur unum corpus cum meretrice. & mēbra Christi facit membra meretricis. 1. Cor. 6. Ita ergo qui cū bestia coit efficit se membrum bestiæ, uel efficit una caro cum ea. In sodomitico autem, & cæteris cōtra naturam coitibus bestialitas est, quia homo ut bestia deuiat ab intentione naturę, & tamen non est ppria bestialitas, quia nō acceditur ad bestiam realiter, sed
D per similitudinem. Dicendum autē, quod cum sit purè bestiale uitium potest hr̄e easdem causas, quas habet bestialitas in generali, ut ostensum est supra: q. 211. Nam pōt accidere ex perniciosa natura pp̄ aliquam dispositionem impressam in hoīe, per q̄ inclinetur ad pecora. Vel potest accidere ex passione ægritudinali manente, ut in eo, qui est actualiter maniacus, aut in furorem uersus, quia nihil est quantuncunq; pessimum, quod ipse non possit iudicare esse bonū. Vel accidet ex ægritudine magna prætērita relinquente dispositiones ad hoc in homine, ut ostendimus de uitio sodomitico supra: q. 214. Vel accidet ex assuetudine à pueritia. Et istud maius est, & communius. Ideo sunt quædam genera hominum, ad quos ma-
E gis pertinet ista macula. Sic dicitur Gene. 37. quòd Ioseph accusauit fratres suos de crimine pessimo, & dicit ibi Glo. quòd accusauit de uitio pecorali. Erant enim pastores, quibus opportunitas occasionem præbet. Alia etiam causa est humana uerecundia, quia quod timeretur aliter fieri in non cognoscente, non est timor, nec uerecundia. In fœminis, quòd inclinentur ad succumbēdum pecori eædem causæ esse possunt, quæ in uiris. Interdum enim apprehendunt tanquam aliquid delectabile ualde coire cum pecore: quoniam pecus, ut aliquid pulchrum, sibi iudicatur. Sicut refert Ouidius octauo Met. de Pasiphe uxore regis Minois, quæ desiderans coire cum quodam tauro, fabricari ligneam

vacam fecit, & operiri corio vacę, sic taurus decipi posset, & hoc artificio effectum est, quòd voluit. Sunt tamē & in fœminis maiores causę ex opportunitate, & ex verecundia propter honestatem ostendendam, & interdum propter varietatem bestialis organi differentis ab humano: Maximè autem fit fortassis ad turpitudinem saturandam. Quia libidinosa mens, fœmina autem viri interdum talia concupiscit, quæ fateri erubescit, etiam si fœminam nō erubescat vir, nec fœmina virum quantum ad legē communem coitus, talia autem sine cōfusione fieri putaut in pecore. Ideo ad hoc maximè mouet humana verecundia.

Quid sit grauius coire cum pecore, an fœminam à pecore cognosci. Quæst. CCXX.

QVAERITVR, quid sit grauius virū coire cum pecore, vel fœminam à pecore cognosci. Dicendum, ꝙ quantum ad aliquid videntur ista ęqualia. Primò, quia vtrunq; est contra naturā. Secundo, quia vtrunque extra speciem. Tertiò, quia ex neutro eorū sequit generatio, vel ex vtroq; monstrum fieret. Quarto, quia in vtroq; mors imponitur Leui. 20. Quintò, quia in vtroque humana species vilificatur, quia assimilatur, immo identificatur pecori, quia efficiuntur vna caro. Sextò, quia in vtroq; iubetur pecus occidi. Dicendum tamen, ꝙ maius videtur, ꝙ mulier à pecore cognoscatur, quàm ꝙ vir cum pecore coeat quantum est ex conditione peccati. Quia magis fit contra naturam fœminam à pecore cognosci, quia est maior indignitas: etiam quia cognosci fœminam à pecore potest aliquo modo pertinere ad adulterium. Vt si illa sit coniugata, & pro hoc capitaliter deberet puniri, sicut si cum viro altero coiret. Et tamen si vir pecus cognoscit, non est eadem pœna. Hoc tamen est magis per accidēs ad istum coitum. Sed causa propria est, quia vir per coitum non polluitur, sicut fœmina, quæ suscipit. Quòd ergo cognoscatur pecus à viro est pollui pecus, ꝙ verò fœmina à pecore cognoscatur est fœminam pollui à pecore, & effici minorem pecore in dignitate. Quia semper agens est pręstantius patiente. Ideo valde magis infamat, & polluit humanam speciem fœmina cum pecore quàm vir. Istud autē aggrauat valde delictum. Quia quanto aliquid est magis contra dignitatem debitam humanæ naturæ, tāto est magis contra naturam, & contra Deum, qui est auctor naturę. Nam ideo peccatum contra naturam est graue, quia natura, cuius Deus est autor, libidinis peruersitate polluitur, vt ait Aug. 3. Confessionum & 32. q. 7. c. flagitia. Et tamen maior peruersitas est cum fœmina à pecore cognoscitur. Quia cū vir coit cū pecore facit se ęqualem pecori, cum verò fœmina à pecore cognoscitur facit se valde minorem pecore, quia eius immūditiam suscipere nō dedignatur. Ideo valde grauius videtur. Hoc autē innuitur Leu. 18. Nam de viro dicitur: cum pecore non coibis, nec maculaberis cū eo. De fœmina autem dicitur: Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei, quia scelus est. Ad significandum ergo maioritatē criminis expressit in muliere, quoniā scelus est: In viro autem nihil dixit, sed solū vetuit. Ideo licet vtrūque sit scelus, vel flagitium, maius est fœminę cum pecore. Istud verum est ex genere delicti. Ex conditione tamē peccantis regulariter minus peccat fœmina, scilicet, datis duobus peccatis ęqualibus, vel eodem peccato in specie, minus peccat fœmina in illo, quàm vir, eo quòd fœmina nō habet tantā rectitudinem iuditij, sicut vir. Quia sicut

F bestiæ non dicuntur incontinentes: quia non habēt opinionem vniuersalem, scilicet, ꝙ omne turpe sit fugiendū, vel omne inhonestum, & sic de alijs vniuersalibus opinionibus, siue existimationibus moralibus, quæ sunt principia rationis practicæ, sed solum habent quandam cognitionem particularem, scilicet, ꝙ hoc sit delectabile & hoc triste. Vnde incontinentes esse nō possunt. Quia incontinēs egressiu⁹ est ab opinione, scilicet, ab opinione vniuersali. 7. Ethi. Bestia autem, quia non habet opinionē vniuersalem, non potest egredi ab illa, & sic non potest esse incontinens 7. Ethi c. 5. cum dicitur: Et propter hoc bestias non continenter agere, quoniam nō habent vniuersalem opinionem, sed singularium phā-

G taliam, & memoriam. Ita mulier propter imperfectionem naturæ nō videtur habere vniuersalē opinionem, vel non habet eam fixam, sed particulariū memoriam, & phantasiam: ideo est sibi naturale ꝑsequi delectabilia particularia, & tristia fugere, quę cognoscit, cum vniuersalem opinionem non hēat, quæ retrahit à prosecutione delectabilium particularium, tristitiarum. Naturale est ergo fœminæ ista prosequi, & fugere, & non erit incontinens, quia nō habet vniuersalem opinionem, à qua egrediēdo dicatur incontinens, vel habet eam imperfectam: Vnde delectabilia, & tristia fœminam trahūt, quasi naturaliter non habentem per quid resistat, sed ꝙ illa sequatur. Sic dicitur 7. Ethi. c. 7. Quantis igitur natu-

H ra causa hoc vtique nullus dicet incontinentes, quē admodum nec mulieres: quoniam non ducunt, sed ducuntur: non tamen asserimus simpliciter fœminam non posse esse incontinentem: quia tunc nihil peccaret prosequendo quascunque delectationes, vel fugiendo tristitias. Sed falsum est: quia tam lex Dei, quàm humana punit fœminam pro adulterio, & pro quibusdam alijs turpibus delectationibus. Et sic fœmina potest esse incontinens, & intemperata, & tamen non ita propriè, sicut vir. Ideo in quocunque genere peccati maximè, quod ex concupiscentijs habet ortum magis peccat vir, quàm fœmina, cęteris paribus.

I *De duplici errore bestialitatis extra vas debitum, vel intra. Quæst. CCXXI.*

QVAERITVR vlterius, quòd in hoc vitio bestiali potest esse duplex error: Vnus, quòd solū sit transgressio speciei, ita quòd vir bestiam cognoscat, & mulier à pecore cognoscatur, & fiat hoc in vase debito, idest, cōsueto ad generationem, siue in pecore, siue in fœmina. Alius modus est, quòd est peruersitas vasis, vtpote, quòd vir coeat cum pecore masculino, & sic necesse est esse transgressionem speciei, & sexus, vel coeat cum pecore fœminino in vase non consueto ad generationem. Sic et fœmina, si cognosceretur à pecore extra vas con-

K suetum. Tunc dubium est de diuersitate istorum pecorum, an per hoc peccatum fiat maius.

Dicunt quidam, quòd sic, quia primo modo est vnica transgressio, scilicet, quia fit coitus extra speciem. Secundo modo est duplex transgressio, scilicet, extra speciem, & extra vas, vel extra sexum. Magis ergo contra naturam est, & sic est maius peccatum. Alij dicunt, quòd differt: quia quòd aliquis cognoscat virum est contra naturam, eo quòd coitus ordinatur ad generationem, cū viro tamen nō potest fieri generatio, sed cum fœmina. Quando quis tamen mutat speciem, siue masculum, siue fęmellam cognoscat non erit generatio, & siue cognoscat in vase consueto, siue non, generatio non erit

erit, ideo videtur non differre. Item, ꝙ malum sit, & contra naturam virum cognoscere est, quia naturale est fœminam cognoscere ad Ro 1. Et tñ quomodocũq; cognoscatur pecus ab homine, vel mulier à pecore contra naturam est: ideo non differt, siue in vase consueto, siue nõ consueto cognoscatur. Item fieri coitum in vase consueto est naturale, & in non consueto est contra naturam, eo ꝙ ex coitu facto in vase consueto potest sequi proles. Ex alio autem non, & tamen mutata specie proles non gignitur. Iõ ẽt si fiat in vase cõsueto ꝯ naturã est utroque modo. Si autem obijcias, ꝙ potest sequi proles ex coitu cum pecore in vase consueto. Dicendum, ꝙ illa proles est per accidens, quia non est de intentione gignentium, nec etiam de intentione naturę, quia natura non intendit ex talibus prolem producere. cum ad talem copulam non inclinet. Totũ ergo, ꝙ ibi est, siue sequatur proles, siue non, ꝯ naturã est. Item patet, quia etiam vir cognoscens pecus fœmininum in vase fœminino non dicetur cognoscere in vase consueto, vel naturali, quia cõsuetum, vel naturale dicuntur respectu animaliũ eiusdẽ speciei, quibus naturale est vasa illa tãgere, & tñ viro cõtra naturam est aliquod illorum tangere.

Dicendum autem, ꝙ non est tanta diuersitas, si vir cognoscat pecus fœmininũ, vel masculinum, sicut si cognoscat mulierem, vel virũ, quia ista duo differunt, vt naturale, & sodomiticũ, & illa duo contra naturam sunt. Sic etiam, ꝙ vir coeat cũ pecore fœminino in vase fœminino, vel extra, nõ tantum differt, sicut si cognoscat mulierẽ in vase debito, vel extra per eãdem rationem. Sic etiam de fœmina cognita à pecore in vase consueto, vel non consueto. Sed dicendum, ꝙ aliqualiter est maius vitium, quando ibi mutatur species, & sexus, vel species, & vas, ꝙ̃ quando alterum solum: quia magis recedit ab ordine rationis, & naturę vno modo, quàm altero, & ta men ista differentia peccati non est magna, & maximè, quia scriptura sacra, & iura & sacri doctores raro loquuntur de coitu pecorali. Ideo non consueuerunt fieri differentia ista de transgressione speciei solius, vel sexus, & speciei. Hoc tamen dicendũ, ꝙ coitus pecoralis quomodocunque fiat, est de maximis criminibus, quæ in luxuria fiunt. Ideo grauis pęnitentia pro eo imponitur, sic patet 23. q. 21. §. hęc ꝙ̃. Vbi ponitur pœnitentia septem annorũ pro quolibet magno crimine. Dicitur tamen, ꝙ si sit crimen incestus, ꝙ parẽtes cum liberis, aut alijs personis cõiunctis cõmittunt, vel quando quis contra naturã more sodomitico fornicatur, vel vsque ad coitũ cũ brutis animalibus prolabitur pœnitentia maior, ꝙ̃ septem annorum.

De peccato contra naturam, quando vir cognoscet fœminam extra vas debitum. Quæst. CCXXII.

QVAERITVR de alio vitio contra naturã, & est tertium, vel quartũ ſm aliquos. s. mutatione sexus, vt si vir fœminam extra vas solitũ cognoscat. Dicendum, ꝙ istud est vitium contra naturã. Quia sicut natura instituit certum sexum. i. masculum, & fœminam in qualibet specie ad generationem, ita etiam determinauit certa vasa. Si autem sexus peruertitur, ita quòd masculus in masculum, aut fœmina in fęmina agat cõtra naturã est, ad Ro. 1. ergo, si mutetur organum à natura determinatũ vitium contra naturam erit. Item coitus ordinatur ad prolem, ex coitu tamen facto extra vas non potest sequi proles ergo contra naturam est. Talẽ coitum vocant iura pollutionem extraordinariam. i.

A factam extra vasa ordinata ad hoc 35. q. 3. c. Extraordinaria. Istud est graue delictum, quia contra naturam est. Sic patet per August. lib. de adulterinis coniugijs, & 32. q. 7. c. adulterij. s. pessimum est, ꝙ contra naturam fit, vt si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluerit vti. Et simile 32. q. 2. cap. Hoc quã quam. Et vocatur istud vitium sodomiticũ ibidem. Ratio est, quia fit ad morem sodomitarum, qa permutando sexum permutabant vas. Hic autem permutatur vas, sed non sexus. Ideo in eodẽ c. dicitur dum, relicto naturali vsu, contra naturam more sodomitico fornicamur. Quasi dicat, sodomitic⁹ mos est, licet non sit omnino vitium sodomiticum, nisi fortè dicatur, ꝙ sodomitę non solum permutabãt B sexum, sed etiam fœminas extraordinariè cognoscebant, scilicet, in vase non solito. Considerandũ autem, quòd ex tali coitu non causatur affinitas. Nã regulare est, ꝙ per coitum viri, & fœminæ causetur affinitas inter cognatos eorum ad alterutrum ipsorum permutatim. Et tamen si quis fœminam sic cognoscat, non causatur affinitas, etiam si vxor sua sit illa, quam cognoscit. Patet. 35. q. 3. c. extraordinaria. Et dicitur, quòd extraordinaria pollutio affinitatẽ non causat. Et dicitur extraordinaria, si in vase altero cognouit, vel si in vase naturali cognoscere voluit, & non valuit propter impotentiam: quia claustra non fuerunt aperta, sed facta exterior effusio: et si claustra aperta fuerint, & sublata virginitas, & ta- C men non fuit effusio seminis, quia tunc manifestũ est non causari affinitatem: quia illa fit per sanguinis commixtionem. Ibi tamen nulla est, cum fiat per effusionem, & decisionem seminis, sic dicit Glo. eo. c. Extraordinaria. Dicit tamen, quòd si cognosceretur fœmina à viro suo in vase non naturali, ꝙ impedirentur omnes cognati eius contrahere cum illa fœmina, si dissolueretur matrimonium inter eos ex aliqua causa. Et dicit, quòd est propter enormitatẽ criminis. Et sic vult, quòd non causetur ibi affinitas, sed impediatur contractus propter enormitatẽ criminis commissi cum muliere. Nam si affinitas causata esset, non oporteret dici, quòd propter enormitatem criminis impediretur contrahi matrimoniũ, D vel dirimi contractum: quia etiam si nullum crimẽ esset, & contracta esset affinitas, matrimonium contrahi non posset. Et patet, quòd non fuerit affinitas causata, quia in tali vase nõ potest fieri commixtio sanguinis, nec vnitas carnis.

In coitu contra naturã cum fœminis non contrahit affinitas.

An coitus bestialis sit peior, quàm sodomiticus. Quæstio CCXXIII.

QAERITVR, An coitus bestialis. i. cum peccore sit deterior, quàm sodomiticus, vel è contrario. Dicunt quidam, quòd est deterior: quia isti coitus sunt damnati in quantum sunt contra naturam. Ideo quanto fuerit aliquis coitus magis cõtra E naturam erit deterior: magis tamen est cõtra naturam, quando quis mutat speciem, quàm quãdo mutatur sexus, ergo est maius peccatum in bestiali, quã in sodomitico. Patet, quia naturalis coitus est viri ad fęminam, qui sunt in eadem specie. Si autem vir cognouerit virum, mutat sexum, & tamen manet intra speciem. Si autem coierit cũ peccore iam exit speciem. Ideo elongatur magis ab ordine naturæ. Et sic erit maius peccatum. Item Gen. 37. dicitur, quòd Ioseph accusauit fratres suos de crimine pessimo. Et dicit ibi Glo. quòd commiscebantur peccoribus: ergo coitus cum pecore est grauius omnibus peccatis, & consequenter sodomitico. Istam positionem tenet Sanctus Thomas secũda secundæ

q.154.artic.12.in solutione argumenti 4. dicens, ꝙ grauissimum peccatum in luxuria est bestialitas, vbi non seruatur debitus sexus.

Dicendum tamen, quòd adhuc est istud dubium: quia videtur, quòd crimē sodomiticum sit grauius. Nam inter peccata luxuriæ non fuit aliquid, quòd Deus magis puniret, quā vitium sodomiticum, pro quo quatuor ciuitates integras cœlesti igne exussit, & subuertit. Gen. 19. & Deuter. 29. Et manet exemplum æternum illius pęnæ in mari sodomorum, & arboribus incertos fructus proferentibus, & in simulacro salis. Sapien. 10. Vitium autem bestiale fuit in terra Chanaan, vt innuitur Leuit. 28. vbi ponitur de isto crimine, & postea dicitur: Omnes execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam, non tamen fuerunt Chananæi puniti generaliter, & atrociter pro isto crimine, sicut sodomitæ: ergo non est tam graue. Item quanto aliquod peccatū magis deturpat naturam humanam, tanto est grauius. Nam propter hoc peccata contra naturam sunt omnia grauia: quia in eis deturpatur aliquo modo dignitas naturæ humanæ. Et tamen magis deturpatur si vir cognoscatur à viro, quàm si cognoscat vir pecudem, eo ꝙ patiens est semper minus præstans, & imperfectio ei attribuitur. Ideo erit peccatum istud grauius, quàm bestiale. Vnde in eo specialiter violatur societas Dei, & hominum, vt ait Augu. 3. confes. & 32. q. 7. c. flagi. scilicet. Non fecit sic Deus homines, vt se illo vterētur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet cum eadem natura, cuius ipse auctor est, libidinis peruersitate polluitur. Item Leuit. 18. vbi vetatur vitium sodomiticum, & pecorale innuitur grauius esse sodomiticū. Nam de ipso dicitur: cum masculo non cōmisceberis coitu femineo. Quia abhominatio est. Et deinde dicitur de pecorali: Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Et sic pecorale prohibetur simpliciter, sodomiticum autē prohibetur, & dicitur: Abhominatio, quæ signat rem valde malam, & detestabilem. Ideo innuitur grauius esse sodomiticum. Item Leuit. 20. dicitur, qui dormierit cum masculo coitu fęmineo, vterque operatus est nefas, morte morientur, de pecorali autem dicitur: Qui cum iumento coierit, morte moriatur. Pecus quoque occidite. Et sic vocatur ibi crimen sodomiticum nefas, & de pecorali nihil dicitur: deterius ergo videtur sodomiticum.

Sodomiticum cum masculo videtᷣ minus peccatum.

Rationes in contrarium parum probant. De primo patet: quia licet mutatio speciei sit maior exitus ab ordine naturæ simpliciter loquendo, tamen quantum ad grauitatem, quæ attenditur in vitio secundum quòd repugnat rationi, magis videtur repugnare sodomiticum: quia per illud magis deturpatur, & vilificatur natura humana. Ad secundum dicendum vno modo, ꝙ non constat intelligi Gen. 37. de coitu pecorali, cū litera dicat de crimine pessimo. Ideo aliqui dicūt, quòd sodomiticum vitium erat, de quo accusati sunt, & alij ponunt alia. Licet ergo Glo. dicat, quòd erat pecorale, non est necessarium hoc tenere. Aliter potest dici, ꝙ etiam si intelligatur de pecorali, non constat esse maius sodomitico, licet dicatur crimen pessimum: quia superlatiuus aliquando tenetur absolutè, & exponitur per positiuum, & valde. & sic dicetur crimen pessimum, idest, valde malum. hoc tamen non tollit quid aliud peius. Sic dicitur Iosue 10 de omnibus Israelitis, qui fuerunt ad bellum, quòd erant illi viri fortissimi, & tamen si propriè accipiatur superlatiuus vnicus eorum esset fortissimus. Sic etiam dicitur Theophilus vir optimus, cui scribebat Lucas. Lucę primo, & Festus præses Iudæorum vocatus est optimus à Paulo, & tamen non est sensus, quòd quilibet istorum esset melior omnibus hominibus: De Festo patet Actu. 26. Aliter potest dici, quòd iste modus loquendi est in peccatis multis. Quia quandocunque est aliquod peccatum valde malum, in detestationem eius dicitur, quòd est pessimum, vel ꝙ nihil illo est grauius. Sic dicitur de adulterio, quòd nihil est grauius illo, scilicet. Quid in omnibus peccatis adulterio grauius? 32 q. 7. c. Quod in omnibus. Et tamen manifestum est, ꝙ aliquid est deterius adulterio. Quia eodem. c. dicitur, quòd primum locum habent illi, qui à Deo aberrant, scilicet, idolatræ, & secundum adulteri. Sic ēt Augus. lib. 1. de sermone Domi. in mon. & 32. q. 6. c. Nihil dicit. Nihil iniquius est, quàm causa fornicationis dimittere vxorem, si ipse conuincitur fornicari, & tamē constat, quòd multa alia sunt deteriora. Item Augus. lib. de adulterinis coniugijs, & 32. q. 7. c. Adulterij dicitur enarrando grauitatem criminum in luxuria, quòd omnium pessimum est, quòd contra fit, vt si vir vti voluerit membro mulieris ad hoc nō concesso, & deterius est sodomiticum, quàm hoc, vt ostendetur infra q. 234. ergo, & pecorale licet dicatur pessimum, non sequitur, quòd simpliciter sit deterius omnibus criminibus. Item si ex hoc, quòd vocatur crimen pessimum coitus pecoralis, est dicendum, quòd est maius, quàm sodomiticū, eadem ratione dicitur de sodomitico, ꝙ est grauius pecorali: quia etiam vocatur pessimum. Nam Gen. 13. dicitur: Homines autem sodomitæ pessimi erāt, & peccatores corā domino nimis. Et sic vtrunque vocatur pessimū. Immo magis aggrauatur peccatum sodomitarum: quia non solum dicitur, quòd erant pessimi, sed etiam ꝙ erant peccatores coram domino nimis, ideo videtur esse maius sodomiticū, quàm pecorale. Dici potest, quòd sodomiticum est deterius, quàm pecorale, quòd est viri ad pecus, & tamen est minus malum, quàm cum fęmina à pecore cognoscatur: quia ista videtur esse maxima peruersitas, quia supra quęst. 220. ostensum est deterius valde esse fęminam à pecore cognosci, quàm quòd vir coeat cum pecore. Ratio diuersitatis potest hæc esse, quia magis deturpatur humana natura cum indebitè succumbit mulier pecori, quod est infra speciem suam, quàm cum vir succumbit viro, qui est in eadem specie. Secus autem est in agendo. Quia in turpitudo consideratur ex parte patientis, & quia in sodomitico patitur vir, magis videtur deturpari dignitas naturæ humanæ per hoc, quòd vir succumbit viro, quàm per hoc, quòd vir agit in pecus. Si tamen quis voluerit tenere vitium pecorale esse simpliciter deterius, quàm sodomiticum, non est insistendum, & potest adiuuare ad hoc, ꝙ habetur 32. q. 2. §. hoc quanquā. vbi cum ponitur grauitas in peccatis, dicitur quòd incestus, qui fit inter parentes, & liberos, debet habere maiorem pęnam, quàm adulterium, & similia crimina. Et sequitur: vel dum relicto vsu naturali contra naturam more sodomitico fornicamur, vel vsque ad coitum brutorum animalium prolabimur, & sic videtur, ꝙ vltra vitium sodomiticum sit pecorale: cum dicatur homo vltra sodomiticum prolabi in pecorale.

An fœmina teneatur consentire viro volenti eam cognoscere in vase non consueto. Quæst. CCXXIIII.

QVAERITVR, an fęmina teneatur consentire viro volenti eam cognoscere in vase non consueto: Dicunt quidam, ꝙ sic, quia mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir. 1. Corint. 7. ergo poterit

primum argu.

poterit vti vir corpore fœminæ vt voluerit, & ipsa non habet potestatem dissentiendi, quia non est iuris sui quantum ad hoc, sed est in iure viri. Item, altero coniugum petente debitum tenetur alius reddere, ergo si petierit vir à fœmina, tenebitur: quia non debent se fraudere debito, vt Apostolus iubet. 1. Corint. 7. Sed aliquando vir petet debitum extra consuetum vas, ergo vxor tenetur consentire viro volenti hoc facere.

Dicendum, quòd nō tenetur consentire viro volenti hoc facere, immo si consenserit, peccat mortaliter: quia concubitus talis peccatum est, ergo mulier consentiens in eo peccabit. Patet supra. q. 222. vbi ostensum est esse peccatum, & contra naturam. Aliquis dicet, ꝙ non tenet argumentum. Quia licet sit peccatum in viro petente sic vsum vxoris, tamen in ea non erit peccatum reddere, sicut petitur. Simile patet: quia 33. q. 4. per totum dicitur, quòd in festiuitatibus, & diebus ieiuniorum debitum petendum non est, & qui petit peccat, cui petitur tamē tenetur reddere, & non peccat reddendo. Et patet ibidem, & est generale, ꝙ semper exactus debitum tenetur reddere, extra de coniugio leprosorum. c. 2. Ita ergo erit hic, quòd non peccabit fœmina reddendo, sed vir petendo, & sic cognoscendo eam. Dicendum, ꝙ istud tenet quando illud, quod fit, non est secundum se malum, sed solum ex prohibitione legis. Quia tūc lex potest relaxare prohibitionem pro vno, & non pro alio, & peccabit vnus, & non alius. Secus est si sit malum secundum se. Nam tunc lex humana nō potest dispensare in eo, nec facere illud bonum dispensando: ideo ex vtraque parte erit malum. Sic est hic: quia cum actus matrimonialis sit bonus omni tempore, esset bonus secundum se, nisi prohiberetur, sed propter prohibitionem Ecclesiæ in quibusdam temporibus est tunc illicitus. Potest ergo tunc Ecclesia dispensare cum vtroq;, vel altero coniugum. Et sic poterit non esse peccatum ex parte vnius, vel amborum. Et ita est ex parte illius, à quo debitum petitur. Quia Ecclesia relaxat prohibitionem, & iubet ei reddere debitum. In coitu autem extra vas secus est: quia iste actus secundum se est malus, quia est vitium contra naturam: ideo non potest dispensari, quòd licitum sit. Ideo tam vir petēs, quàm vxor si consentiat, peccabit. Nam ad Rom. 1. vbi Apostolus loquitur de coitibus contra naturam dicit: Qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus. Item, non solum est peccatum, sed etiam est valde detestabile. 35. q. 3. c. Extraordinaria, scilicet: extraordinaria pollutio nō in naturalibus admissa criminosa est, & damnabilis. Item non solum damnabilis est, sed omnium peccatorum pessimū, & peius, quàm coire cū matre, vt ait Augus. li. de adulterinis coniugijs, & 32. q. 7. c. adulterij, vbi ponens ordinem grauitatis in luxuria, dicit adulterij malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu. Peius est enim cum matre, quàm cum aliena vxore concubere, sed omnium horum pessimum est, quod contra naturam fit, vt si vir mēbro mulieris non ad hoc cōcesso voluerit vti. Ergo peccabit grauissimè vxor si permiserit se cognosci, sic à viro, sed potius debet pati mortem, quàm hoc permittere. Quia si potius debet quis omnia mala pati, quàm consentire malo, idest, alicui peccato mortali, à fortiori erit, cum fuerit malum grauissimum, sicut istud Potius enim deberet mulier ab adultero se permittere cognosci in vase naturali, quàm à marito extra vas. Quia istud malum vincit adulterium, vt in allegato. cap. adulterij.

A Ad primum dicendum, quòd vir habet potestatem corporis mulieris, nō simpliciter, sed ad actum coniugalem, quia non habet potestatem ad vendendum eam vt ancillam, nec ad subijciendum seruituti suæ, vt sit ei tanquam ancilla, sicut ostendit Arist. 1. Politicorum. c. 1. loquens contra illos, qui ponebant fœminam extremum esse communicationis despoticæ. s. vt uir esset dominus, & mulier ancilla. Et dicit, ꝙ hoc est contra naturam: quia natura non facit unum ad multa, sicut ars facit gladium delphicum pro paupere, qui ad multa est, idest, ad scindendum, & serrādum, sed natura facit unum ad unum. Et tamen fœmina extremum naturalis. s. ad simile tertium. Derelinquere ergo non est extremum cōmunicationis despoticæ. Etiam non habet uir potestatem super uxorem ad omnem copulam, sed solum ad copulam coniugalem, quia ista debetur ex matrimonio. Quæ autem est extra uas consuetum non solum non est debita, sed omnino est contra conditionem matrimonij: quia est contra bonum prolis, in tantum, quòd si ista conditio apponeretur matrimonio non teneret contractus: licet aliàs omnes turpes, & impossibiles ei appositæ non uitiarent illud. Quæ tamen sunt contra substantiam uitiant. Vt si uir dicat: contraho tecum, si generationē prolis euites, aut si pro quæstu te adulterandam tradideris, uel donec inueniam aliam honore, & facultatibus digniorem, extra de conditionibus appositis. c. si conditiones. Polluere autem extra uas est cōtra substantiam: ergo impediret si poneretur in contractu. Vnde non solum fœmina non tenetur consentire uiro in hoc, sed potius debet euitare maximè tanquam matrimonio repugnans: quia per hoc non esset uxor, sed adultera uiri, sicut dicit Augus. & habetur 4 sen. di. 31. De illis, qui procurāt uenena sterilitatis. Quòd si ambo tales sunt non sunt coniuges, sed adulteri: si à principio tales fuerunt. Si uerò alter eorum hoc facit, aut illa est mariti meretrix, aut ille est adulter uxoris. *Ad primū argu.*

Ad secundum dicendum, quòd uxor tenetur ad debitum. Et tamen cognosci in tali uase non est debitum: ideo nec tenetur reddere, quia omnis uxor est fœmina. Et sic tenetur ad debitum, ut fęmina, & tamen uas non consuetum non est uas fęmininum, sed commune masculo, & fœmine, ergo non tenetur ibi reddere. Item tenetur reddere debitum, quia uxor est: quia si non esset uxor, nihil deberet uiro, quia per matrimonium traditur mutua corporum potestas, & sic est iam debita utriq; in altero ista potestas: est autem matrimonium ad gignendum prolem, ideo coniuges tenentur sibi uicissim ad illum coitum, qui pertinet ad prolem, iste autem non est talis, ideo non tenetur ad eum. Item debitum in cōiugibus est ad euitandam fornicationem, & tentationem diaboli. 1. Corin 7. Nolite fraudare inuicem debito, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet uos satanas propter incontinentiam uestram. Per talem tamen coitum non tollitur incontinentia, aut tentatio fœminæ, sed per coitum in altero uase, scilicet, naturali: ergo non tenetur reddere debitū, nisi in illo. *Ad secundum argu.*

An grauius sit cognoscere extra vas debitum vnam mulierem, quàm aliam. Quæst. CCXXV.

QVAERITVR, an grauius, sit cognoscere extra uas consuetum unam mulierem, quàm alteram. Dicunt quidam, ꝙ cognoscere extra uas est quidam gradus peccati, & si addatur alijs peccatis

quanto

quanto maioribus additur tanto maius est, & quia peccata luxuriæ sunt inæqualia, quia maius est adulterium, quàm fornicatio simplex, & incestus maior adulterio, & vitium contra naturam maius incestu, vt ait Aug. li. de adulterinis coniugijs, & 32. q. 7. cap. Adulterij. Ita ista pollutio extraordinaria addita istis vitijs erit maior, vel minor secundum diuersitatem vitiorum, quia deterius erit cognoscere consanguineam extra vas, quàm adulteram, & deterius adulteram, quàm meretricem: quia cum meretrice minimum peccatum luxuriæ est. Et ex hoc dicunt, ꝙ ista copula sit minimum peccatum, quando fit in propria vxore, quia coitus cū omnibus præter vxorem est peccatum. Ideo ista extraordinaria pollutio addita cuicunque alteri peccato faciet illud maius, cum vxore autem coitus simpliciter peccatum non est, sed ista copula extraordinaria est peccatum: ideo cum vxore sic polluitur hoc solum in ea peccatum est, ergo in ea minus est, quàm in qualibet alia, quia in ea est vnica causa peccati, in qualibet alia sunt saltem duæ, scilicet, quòd cognoscitur, & quòd sic cognoscitur.

Dicendum, quòd istud vitium deterius fit in coniuge, quàm in meretrice, in qualibet talis coitus sit peccatum graue, non est tamen tam graue, sicut in vxore. Sic dicit Aug. & habetur in allegato. c. adulterij. §. Iste vsus, qui est contra naturam execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in vxore. Ad argumētum dicendum, quòd licet coitus cum meretrice semper sit peccatum, & cum vxore non: tamen ista turpitudo addita copulæ coniugali facit maius peccatum, quàm sit in meretrice cognosci. Patet hoc, quia præiudicatur matrimonio in tali coitu, & tamen non præiudicatur meretrici. Nam matrimonium est aliquid sacrum, meretrix autem turpis est, & ad solam turpitudinem est. Quòd ergo quis vtatur ea turpius, quàm solitum sit, licet peccatum sit, non tamen est tam graue, sicut cum abutimur re illa, quæ ad solam honestatem est. Et sic est de matrimonio, quòd sacramentum est, & honestatem habet: ideo abuti illo grauius est, quàm abuti meretrice.

Item patet, quia quanto magis fit contra ordinē alicuius rei, tanto magis peccatur, sicut dicit Aug. 3. Confes. & 32. q. 2. c. flagi. quòd peccatum contra naturam semper repudiandum est: quia Deus non fecit homines, vt illo se vterentur modo. Meretrix autem solum est ad seruiendum turpitudini, & libidini. Nam ad hoc venales sunt sicut dicit Augus. in quæstio. Deuteronom. & 32. q. 4. Meretrices, scilicet: ad meretrices accedere prohibet Dominus, quarum publicè venialis est turpitudo. Matrimonium autem non est ad seruiendum turpitudini. Sed ad liberorum procreationem, & honestam copulam, per quam vitetur incontinentia. Maior ergo deordinatio est, si quis abutatur vxore, quàm si abutatur meretrice. Idem de concubina dicendum, quia mulieres, quæ præter fœdus matrimonij ad copulam assumuntur, largè vocantur omnes meretrices, quia non se habent castè. Hoc verum est, nisi aliàs coitus ille sit multum differens in magnitudine criminis propter conditionem personæ, sicut deterius est matrem, vel sororem polluere extra vas, quàm coniugem, quia cum talibus personis etiam ipsa copula naturalis est multum detestabilis. Sed in ea muliere, ad quam nullum impedimentum est, & cum qua poterat esse matrimonium; si meretricaliter cognoscatur extra vas, minus graue est, quàm si vxor sic cognoscitur.

F *An cognoscere mulierem extra vas debitum sit deterius, quàm coitus sodomiticus. Quæst. CCXXVI.*

QVAERITVR, an cognoscere fœminam extra vas ordinarium, sit deterius, quàm coitus sodomiticus. Dicendum, quòd vterque solet vocari coitus sodomiticus à doctoribus. Et tamen distinguendo eum sic dicendum, quòd grauius est sodomiticum, quàm istud. Ratio est, quia vbi est maior peruersio est maius peccatum, sed in coitu sodomitico est maior peruersio, quia ibi mutatur sexus, & vas, in fœmina autem solum vas mutatur: nam in viro non potest esse vas debitum ad hoc: ideo quomodocunque cognoscatur, extra vas cognoscitur. G Secūdo patet, quia in viro non solum mutatur vas, sed etiam conditio agentis, & patientis. Nam fœminę si cognoscantur extra vasa peccatum est, quia sic cognoscuntur, & tamen aliàs competit eis cognosci, quia ad hoc est sexus fœmininus. Viro autem competit agere, & non pati, ideo est maior peruersitas in eo. Tertiò, quia magis vilificatur humana species, quòd vir cognoscatur à viro, quā quòd fœmina à viro extra vas debitum. Quia sicut tanto maior est iniuria, quanto maior est ille, qui eam patitur, ita tanto est maior turpitudo, aut magis detestabilis, quanto excellentior est qui patitur. Vir tamen est excellentior fęmina, quia ipse vocatur imago Dei: mulier autem est imago, vel gloria viri. 1. H Corin. 11. & 33. q. 5. c. Hæc imago. Ideo turpius est, quòd vir polluatur, quàm quòd fœmina. Et sic deterior erit sodomiticus coitus, quàm coitus cum fœmina extra vas: quia magis repugnat rationi, & dignitati humanæ naturæ.

De peccato contra naturam ex modo concubendi. Quæst. CCXXVII.

QVAERITVR de peccato, quod accidit ex modo concubendi, quod aliqui uocant cōtra naturam, sicut dicit sanctus Thomas. 2. 2. q. 154. art. 11. esse vitium contra naturam in quibusdam modis coeundi monstruosis. Dicendum circa hoc, vt I aliqui volunt, ꝙ nullus defectus proueniens ex modo coitus est secundum se peccatum mortale, seruato debito uase: licet sit, vel esse possit signum concupiscentiæ mortalis, quando nō seruatur modus, quem natura determinat. Sic dicit Alber. Mag. 4. sen. di. 31. & idem tenet ibi sanctus Tho. Ad aperiendum magis hoc dicit frater Ioannes in summa confessorum. Titu. de matrimonio. q. 47. quòd modus naturalis, & debitus coeundi est, vt mulier iaceat in dorso, & vir ei incumbat. Et isto modo sequetur facilius conceptio. Et verum est, quia iste modus est facilior ad seminis emissionem in viro, & est aptior in fœmina ad suscipiendum, & ad retinendū illud. Natura ergo, sicut determinauit finem in coitu, sci- K licet, prolem, & etiam vasa distinxit, ita determinauit modum, quo masculus, & fœmina se conueniēter ad istum finem haberent, & est supradictum. Omnis autem deuiatio ab isto modo est aliqualiter illicita: quia non est de intētione naturæ. Et dicit idem frater Ioannes, ꝙ prima, & minor deuiatio à naturali concubitu est concubitus lateralis, deinde sequens deuiatio, & maior est sedentium, & maior adhuc est stantium, & harum maxima deuiatio est mutato situ ad retrorsum modo brutorum, est etiā deuiatio interdum ex supergressione. De modis primis tribus, an sit peccatum, dicendum est, ꝙ quando vir vult sic cognoscere vxorem, aut aliqua causa subest, aut facit propter delectationem: quia vult satisfacere

Frater Ioannes ordi. pdicatorum cōpilator summæ confessorum.

tisfacere libidinosę voluptati. De primo, vt si fortè mulier prægnās est, & timetur aborsus, si vir incumbat ei, vel est debilis, & timetur periculum propter grossitiem, aut tumorem vteri ex quacūque causa, ita, vt non possit conuenienter teneri modus naturalis: quia erit periculum, vel difficultas, & tunc dicendum, quòd aut reddit debitum, aut petit. Si reddit, dicendum quòd nullum peccatum est: quia debitum semper reddendum est, si mulier importunè petat, nec aliquid excusabit ad hoc, nisi impossibilitas, vt colligitur extra de coniugio leproso cap. 2. Et quia non potest reddi modo consueto tenetur vir reddere eo, quo potest. Ideo per istos modos reddendo non peccat, nec etiam venialiter: quia alias obligaretur ad peccandum. Si autem ipse exigat debitū ab vxore existentibus istis impedimentis, si propter prolem faciat, vel ad vitandum incontinentiam in seipso peccatum non est, nisi diceretur esse veniale. Quia licitum est coniugibus petere debitum, etiam solum ad vitandum incontinentiam, siue mitigandum fomitem. 1. Corint. 7. cum Apostolus dicat bonum esse habere vxorem propter fornicationem vitandam. Et tamen in casu posito non potest modo consueto cognoscere fęminam sine periculo, ergo licebit ei cognoscere eam modis prædictis. De secundo dicendum, quòd non existente aliquo impedimento de prædictis cum posset vir modo consueto vxorem cognoscere, si velit aliquid vltra hoc ad concupiscentiam saturandam, vel quia putat se magis sic delectari, signum est mortalis concupiscētiæ, vt dicit Albertus vbi supra, & tamen non oportet dici, quòd sit peccatum mortale, immo communiter dicitur, quòd si concupiscentia ista non excedat terminos matrimonij, ita quòd vir causa delectationis experiendæ non cognosceret illam illo modo, nec alio si non esset vxor sua, non est peccatum mortale. Si autē excedit limites matrimonij, idest, quia vir tantum afficitur ad delectationem illam, ꝙ siue esset vxor illa sua, siue non, vellet eam sic cognoscere, est peccatum mortale: quia iam contra caritatem est. Et tamen, quando est desiderium delectationis intra limites matrimonij, & fit variatio in modo cō sueto, an sit peccatum mortale, vel solum veniale nō potest satis securè determinari, ideo magis timēdum est, & cauendum tanquam à mortali peccato.

De modo enormi, quo quis vtitur sua vxore in vase debito, sed à retrorsum. Quæst. CCXXVIII.

QVAERITVR de alio modo magis enormi, scilicet, mutato situ ad retrorsum sicut in brutis. De isto dicunt quidam indifferenter, ꝙ est peccatum mortale, & ꝙ pro nulla causa fieri debet: quia est coitus contra naturam, & tamen vitium contra naturam semper malum est, & fugiendum. 32. q. 7. cap. flagi. Et cum istud turpiter fiat in meretrice turpius adhuc, & detestabilius fit in vxore. Eadem causa, & q. e. adulterij. Ideo dicunt, ꝙ siue petatur debitum, vir non tenetur reddere: quia peccabit, siue ipse exigat peccat. Vnde etiam si timeatur, quòd vxor adulterium committet, si sic non redditur sibi debitum, vt pote, quia aliter reddi nō potest, quia est impedita, dicunt, quòd adhuc reddi non debet, sed potius permitti, ꝙ illum adulterium committat: quia deterius est sic vxorem cognoscere, quàm meretricem in allegato. c. Adulterij: ergo potius vir fornicari deberet cum meretrice, & permittere à fortiori vxorem fornicari, quàm sic eam cognoscere.

Item, quia vitium contra naturā deterius est, quā adulterium ergo potius vir deberet adulterium cō-

A mittere, vel permittere, ꝙ vxor committeret, quàm quòd sic eam cognosceret. In nullo ergo casu isti volunt esse licitū, siue sit petendo debitū, siue reddēdo.

Aliter potest dici, quòd aliquando potest esse licitus talis coitus. Nam Alber. & S. Tho. dicunt quarto Sententiarum, distin. 31. quòd seruato vase debito variatio in modo coitus non est secundum se peccatum mortale, sed potest esse signum concupiscentię mortalis, id tamen, ꝙ secundum se non est peccatum, potest esse aliquando bonum ex aliqua causa: ideo non erit semper peccatum mortale. Pro quo sciendum, quòd aut vir cognoscens sic vxorem debitum petit, vel reddit. Si reddit, aut est mulier impedita, ita, vt non possit aliter cognosci sine pericu-
B lo propter timorem aborsus, vel debilitatē, aut pinguedinem ventris, & periculum suffocationis, aut non habet mulier aliquod impedimentum, sed potest cognosci modo consueto. Si non sit impedita, & vir velit eam cognoscere sic, siue reddendo debitum, siue petendo, semper est peccatū mortale propter mutationem modi. Et non est distinguendum hic sicut præcedenti quæstio. an faciat propter delectationem contentam intra terminos matrimonij, vel non sistentem in terminis, sed semper erit peccatum. Ratio est, quia iste modus magis deuiatur à naturali, & consueto, quàm tres positi præcedenti q. cum omnino mutetur situs, scilicet, anteriora in posteriora, in illis autem non. Item, quòd plus est: quia
C iste modus videtur contra naturam, & alij tres non. Nam natura determinauit homini modum coitus, de quo præcedenti quæst. Brutis autem determinauit coitum ex posteriori. Tres autem modi positi præcedenti quæstio. licet deuient aliqualiter à modo naturali hominis, tamen nulli bestiæ conueniūt. Modus autē, qui est à posteriori, conuenit omnibus brutis ferè ideo homo vsurpando modum coitus competēris brutis, efficitur quodammodo bestialis. Quia non fit in alijs tribus modis, quia nō similatur ibi bestijs Ideo quandocunque fœmina potest conuenienter cognosci modo consueto, si quis autem eam aliter cognouerit, scilicet, à posteriori semper mortaliter peccat. Et videtur dicendum, ꝙ istud fiat
D turpius, & detestabilius in vxore, quàm in meretrice, vt quidam volunt iuxta illud Aug. 32. q. 7. c. adulterij, scilicet: Iste, qui est contra naturam execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in vxore. Hoc tamen non est tenendum, vt dicetur sequenti quęst. Si autem fœmina sit impedita propter causas prædictas, aut vir reddit ei debitum, aut petit. Si reddit, dicendum, ꝙ non peccat, nec venialiter saltem: quia semper vir tenetur reddere debitum, & tamen non potest aliter reddere propter periculum: ergo tenetur sic reddere: quia quando quis obligatur ad duo, si non potest vtrūque debet facere alterum eorum, quòd potest 21 q. 2. c. Faciat homo. Sic tenet S Tho.
E & Alber. 4. Senten dist. 31. dicens, quòd si vir cognoscat fœminam extra vas debitum, semper est peccatum mortale: quia proles sequi nō potest, & tamen si mutetur situs ad posteriora, non est semper peccatum mortale. Et dicit, quòd quandoque est sine peccato, quando dispositio corporis non patitur alium modum, alias autem tanto grauius est semper quanto magis recedit à modo naturali. Et hoc ponit in fine eiusdem distinctionis in expositione literæ. Si autem vir petat debitū, aut fit propter prolem, aut propter incontinentiā euitandam, aut ad experiendam delectationem. Primus modus non habet locum in muliere prægnante, quia nō adiuuatur conceptio iam facta ex isto coitu, sed potius lædi posset, & aborsus fieri, & non potest conceptio alia fieri, & sic

ſic non habet ibi locum impedimentum de vxore
prægnante. ſed poteſt eſſe, quòd vxor ſit debilis, aut
habeat ventris pinguedinem, vel tumorẽ ex aliqua
cauſa, ita vt non poſſit ſine periculo cognoſci mo-
do conſueto & tunc deſiderium licitum eſt, ſcilicet,
velle prolem gignere, & tamẽ, an potius debeat quis
abſtinere à tali coitu, & carere prole, vel talem coi-
tum habendo prolem quærere, non poſſet faciliter
dici. Nam ſi cõcubitus eſt aliquo modo illicitus de-
ſiderium prolis non excuſat eum, vt ait Auguſt. lib.
de bono coniugali, & 32. q. 4. c. ſicut ſatius, ſcilicet,
Sicut ſatius eſt mori famæ, quam idolotitis veſci, ita
ſatius eſt defungi ſine liberis, quàm ex illicito concu
bitu ſtirpem quærere. Poſſet tamen ſatis dici, quòd
cum matrimonium ſit principaliter inſtitutum ad
prolem, & vir non poteſt aliter vxorem cognoſce-
re, ꝙ liceat iſto modo cognoſcere maximè, ſi non-
dum habet prolem. Et ſi putat iſtud impedimẽtum
longo tempore duraturum, ita vt elabatur ſibi, aut
vxori gignendi ætas. Si autem facit ad euitandam
incontinentiam, dicendum, quòd iſtud ſimpliciter
eſt licitum, & non erit peccatum aliquod. Quia ma-
trimonium licet à principio fuerit neceſſariũ pro-
pter prolem, nunc tamẽ magis neceſſarium eſt pro-
pter incontinentiam, vel fornicationem vitandam.
Vnde iſtam ſolam cauſam aſſignauit Apoſtolus. 1.
Cor. 7. ſcilicet. Vnuſquiſque habeat vxorem ſuam
propter fornicationem, ſcilicet, vitandam, & nihil
expreſſit de prole. Etiam dixit, quòd coniuges non
ſe fraudarent debito niſi ad tempus, vt orationi va-
carent, & poſtea redirent in idipſum ne tentaret eos
Satanas propter incontinẽtiam ſuam, & non dixit,
ꝙ redirent ad coitum propter prolem gignendam.
Etiam dixit, quòd bonum erat manere ſine vxore.
Qui tamen non poſſunt cõtinere nubant. Quia me-
lius eſt nubere, quàm vri. Iſtam etiam ſolam cauſam
ad matrimonium contrahendum Chriſtus expreſſit
infra 19. dicentibus Apoſtolis, ſi ita eſt, non expedit
homini nubere. Chriſtus dixit: Non omnes capiunt
verbum iſtud, ſed quibus datum eſt, id eſt, Verum eſt,
quòd non expedit homini nubere, quia ſimpliciter
melius eſſet ei non nubere & manere in virginitate.
Dixit tamen: nõ omnes capiunt verbum iſtud, id eſt,
non poſſunt omnes hoc facere, ſcilicet, continere,
ſed ſolum illi, quibus datum eſt, ſcilicet, à Deo. Ideo
quibuſdam hominibus eſt nubere quaſi neceſſariũ,
eo quòd non poſſunt continere. Et tamen non dixit
ibi, quòd erat bonum nubere propter prolem, ſed
ſolum, quia non poterat homo continere: ergo iſta
eſt cauſa præcipua nunc matrimonij. Ideo in caſu
dato magis eſt ſine peccato vxorẽ cognoſcere mo-
do dicto, ſcilicet, à poſteriori propter fornicationẽ
vitandam, quã propter prolem gignendam, ſed exi-
ſtente vxore diſpoſita ad modũ coitus naturalis me-
lior coitus eſt propter prolem, quàm propter forni-
cationem vitandam, quia primus non ſolum eſt lici
tus, ſed etiam interdum meritorius. Secũdus autem
nunquam eſt meritorius: quia ſatis eſt ſibi, quòd ſit
licitus. Si autem fiat hoc ad experiendam delectatio
nem veneream ſolum, non videtur quomodo poſ-
ſit eſſe ſine peccato mortali, ſiue ſit voluntas delecta
tionis contẽta limitibus matrimonij, ſiue non. Quia
in coitu modo naturali voluntas delectationis con-
tentæ intra limitem matrimonij faciebat coitũ eſſe
veniale peccatũ. Si non contineretur limitibus ma-
trimonij eſſet peccatum mortale. Hic tamen eſt ma
gna mutatio à naturali modo. Quod ergo ſine neceſ
ſitate fiat, aut cauſa valde honeſta non videtur, quo-
modo ſatis excuſet peccatum mortale. Si tamen ali
quis voluerit eſſe veniale, etiam in hoc caſu conten

F ta volũtate delectationis intra limites matrimonij,
non eſt multum contra eum inſiſtendum.

Ad rationes opinionis contrariæ dicendum, ꝙ il-
le præſupponebant coitum iſtum eſſe contra natu-
ram. Et verum eſt, ꝙ aliquo modo eſt contra natu-
ram, quia ibi vſurpatur modus coeundi debitus be-
ſtijs à natura. Ideo S. Thom. 2.2. q. 154. art. 11. ponit
modos coeundi monſtruoſos eſſe vitium contra na
turam, non eſt tamen penitus cõtra naturam, ſicut
alia vitia, quę dicuntur contra naturam: quia in alijs
impeditur naturę intentio, ſcilicet, proles: in hoc au
tem non impeditur, cum etiam ſic ſequatur: etiam,
quia interdum aliquæ cauſæ honeſtę ſunt ad hoc fa
ciendum, ſcilicet, ipſa neceſſitas, & indiſpoſitio cor-
G poris. Ideo dum non ſpontè fiat emiſſio ſeminis ex-
tra vas in hoc coitu non eſt peccatum mortale, ſe-
cus autem, quando fœmina extra vas cognoſcitur.
Quia iſtud omnino contra naturam eſt. Fruſtratur
enim ibi intentio naturæ, cum proles ſequi nõ poſ-
ſet. Sic dicit Alber. & S. Thom. vbi ſupra. Sic autem
eſſet iſte modus coeundi ſimpliciter cõtra naturam
verum eſt, quòd in nullo caſu permitti deberet, &
potius deberet vir fornicari, & permittere vxorem
adulterari, quàm quòd hoc faceret. Et tamen nõ eſt
contra naturam. Et patet maximè, quia textus ille.
32. q 7. cap. Adulterij, expreſſè loquitur, quando mu
lier cognoſcitur extra vas, ſcilicet, peſſimũ eſt, quod
contra naturam fit, vt ſi vir membro mulieris non
H ad hoc conceſſo vti voluerit. Non eſt ergo intelli-
gendum ſi fœmina cognoſcatur in vaſe ſolito ſo-
lum mutato modo, quia iſti duo coitus non perti-
nent ad idem genus.

*An iſte modus ſit magis illicitus in vxore, quàm in alijs mo-
lieribus. Quæſt. CCXXIX.*

QVAERITVR, cum coitus iſte, qui fit à po-
ſteriori ſit illicitus etiã in vxore niſi in caſibus
expreſſis præcedenti quæſt. & in qualibet alia mulie
re ſit illicitus, an ſit magis illicitus in vxore, quàm in
alijs. Aliqui dicunt, quòd ſic: quia. 32. q. 7. c adulterij,
dicitur, quòd iſte coitus, qui eſt contra naturam exe
crabiliter fit in meretrice, ſed execrabilius in vxore.
I Dicendum, quòd magis eſt illicitũ in qualibet alia
muliere iſtud, quã in vxore: quia cum qualibet alia
coitus eſt illicitus, etiam ſi non addatur alia circun-
ſtantia grauitatis, niſi quòd eſt coitus. Cum vxore
autem coitus licitus eſt, niſi propter aliquam circun
ſtantiã fiat illicitus: ergo quãdo fuerit modus coeun
di prędictus cum vxore, & fuerit illicitus, ſolum erit
coitus illicitus propter iſtum modum, & non pro-
pter coitum. Cum qualibet autem alia muliere coi-
tus eſt illicitus ſecundum ſe, quia eſt ſaltem fornica
tio ſimplex: ideo non poteſt eſſe licitus. Et ſic erit il-
licitus propter duo, ſcilicet, propter ſe, & propter
modum, & ita erit grauior eo, qui fit cũ vxore, cum
ille ſit illicitus ex vnica parte. Ratio autem diuerſi-
K tatis eſt: quia coitus extra vas ſolitum cum vxore
eſt peccatum contra naturam, & præiudicat magis
matrimonio, quàm meretricio, vt dictum eſt ſupra
q. 225. Coitus autem mutato modo non eſt contra
naturam ſimpliciter: ideo poterit eſſe ſine præiudi-
cio matrimonij. Maximè cum interdum licitus ſit.
Vt oſtenſum eſt præcedenti quæſt. Et tamen in nul
la muliere alia eſt licitus, ergo magis illicitus erit in
quacunque alia, quàm in vxore. Maximè, quia qui-
dam excuſant iſtum coitũ ferè in omnibus caſibus,
licet non benè, vt patet aliqualiter præcedenti q. Et
tamen nullus excuſat ſaltem fornicationem ſimpli-
cem, niſi ſit inſipiens, aut hæreticus, ergo à fortiori,
quando

quando fornicationi ſimplici fuerit adiunctus, iſte
modus erit grauior. Et ſic coitus iſte, mutato modo
grauior eſt cum quacũque alia muliere, etiam cum
meretrice, quàm cum vxore. Cõſiderandum etiam,
quòd iſtud vitium non debet vocari ſimpliciter cõ-
tra naturam, quia tunc eſſet deterius, quàm cogno-
ſcere matrem, vt ſi quis cognoſcat vxorẽ extra vas
ſolitum. 32.q.7.c.adulterij. Nemo tamen diceret, ꝙ
ſit deterius cognoſcere vxorem permutato modo
in vaſe tamen debito, quàm cognoſcere matrem,
quia longe grauius eſt cognoſcere matrem, immo
quilibet inceſtus deterior eſt, & etiam adulterium.
Aliquo modo ergo eſt contra naturam, quia vſur-
patur ibi modus coeundi beſtialis, nõ tamen eſt ſim-
pliciter contra naturam: ideo quando abſolutè lo-
quimur de peccatis contra naturam, non intelligi-
tur iſtud inter illa, nec etiam aliquis alius modus coi
tus quantuncunq; ille ſit turpis, dum tamen ſit cum
fœmina, & in vaſe ſolito.

De concubitu, quo fœmina virum ſupergreditur. *Quæſt.* CCXXX.

QVAERITVR de alio modo concubitus
deuiante à naturali, ſcilicet, ſi fœmina ſuper-
grediatur, an ſit peccatum mortale. Quidam dicũt,
ꝙ poteſt diſtingui, ſicut diſtinguebatur ſupra. q.226.
de coitu, qui fiebat à poſteriori: quia licet ille eſſet
modus brutalis, tamen interdum erat ſine peccato
mortali. Dicendum, quòd aſſeritur communiter
iſtud eſſe ſemper peccatum mortale. Et ratio vide-
tur eſſe, quia iſte modus videtur eſſe omnino cõtra
naturam. Nam coitus naturaliter fit ad generatio-
nem. ſ. vt ſuſcipiatur ſemen à fœmina. Et tamen iſte
modus repugnat omnino effuſioni ex parte viri, &
magis repugnat ſuſceptioni ex parte fœminæ: quia
fortaſſis non poterit ſic ſemen recipi in matrice, ſed
effluet: Cauſa ſatis patet intuenti. Hoc non eſt in cõ-
cubitu, qui fit à poſteriori: quoniam ibi tam emiſſio,
quàm receptio fieri poteſt, licet non ita conuenien-
ter, ſicut in modo naturali. Item quia ad concubitũ,
qui fit à poſteriori, poteſt eſſe aliqua cauſa excuſans,
vt ꝙ ſit mulier prægnans, vel debilis, aut ventre tu-
mido, vel pingui, & non poterit fieri modo naturali
concubitus ſine periculo, & tamen mutato ſitu à
poſteriori euitabuntur pericula. Sed nullum euita-
tur ex hoc, ꝙ fœminæ ſupergrediantur: ideo nulla
cauſa honeſta ad hoc poteſt eſſe, vnde ſic peccatum
mortale erit. Item in iſto modo concubitus non ſo
lum mutatur ſitus, ſed etiam aliquo modo condi-
tio perſonæ agentis, & patientis. Eſt enim naturale
viro agere, & fœminæ pati. Qui tamen ſuccumbit
patitur quantum eſt ex ipſo modo agendi, & ſic fœ-
mina in tali actu vſurpat conditionem viri, quia ex
hoc agens videtur: fœminam tamen agentem eſſe
in coitu contra naturam eſt omnino, ideo ꝙ fœmi-
na ſupergrediatur ſemper eſt mortale. Non eſt autẽ
ſic de coitu à poſteriori, quia ſolum mutatur ſitus
naturalis manet tamen conditio agentis, & patien-
tis, quia fœmina eſt ſemper vt patiens. In ſupergreſ-
ſione autem mutatur tam ſitus, quàm conditio per-
ſonæ: ideo eſt magis contra naturam, & ſic eſt pec-
catum mortale. Item iſtud ponitur inter cauſas di-
luuij in hiſtoria ſcolaſtica. Dicitur enim ꝙ fœminæ
in veſaniam verſæ ſupergreſſę viris ſuis abutebãtur,
diluuium tamen nõ venit niſi pro peccatis mortali-
bus: ergo iſta ſupergreſſio mortale peccatum eſt. Itẽ
aliqui exponunt de iſta ſupergreſſione illud, quod
habetur ad Roma. 1. ſ. Fœminæ eorum immutaue-
runt vſum naturalem in eum, qui contra naturam
A eſt. Et licet intelligatur de fœmina cognoſcente fę-
minam, vt dictum eſt ſupra. q.215. tamen etiam in-
telligi poteſt de hoc, quia per iſtum modum muta-
tur vſus naturalis in eum, qui eſt contra naturam,
ideſt, modus naturalis in modum, qui eſt contra in-
clinationem naturæ. Ad rationem in oppoſitum di
cendum, quòd non eſt ſimile de ſupergreſſione, &
de coitu, qui eſt à poſteriori propter omnia ſupradi-
cta: ideo coitus à poſteriori poteſt eſſe aliquando ſi-
ne peccato mortali, non tamen ſupergreſſio.

An mollities ſit peccatum mortale. *Quæſt.* CCXXXI.

B QVAERITVR de alio modo vitij contra
naturam, quod vocamus mollitiẽ, an ſit pec-
catum mortale. Dicunt quidam quòd non: quia nõ
eſt prohibitum hoc lege Dei in nouo, nec in veteri
teſtamento, in quibus tamen omnia vitia prohiben
tur: ergo non eſt peccatum mortale. Item iſtud non
eſt in præiudicium alicuius. Nam in hoc coitu vti-
tur quis re ſua, & nemini præiudicat, nec occaſio-
nem peccandi tribuit: quia nullam fœminam pol-
luit, nec infamat.
Dicendum, quòd iſtud eſt peccatum mortale, &
valde graue. Nam hic deordinatur voluntas huma-
na circa venerea fruẽs illis, ergo peccatum eſt. Item
patet, quia actus organorum generatiuorum nunꝗ
C eſt licitus, niſi quando cum vxore fit, & hoc ad pro-
lem, vel ad debitum reddendum, uel ad fornicatio-
nem euitandam in ſe, uel in uxore, cum tamen quis
molliciem committit nihil iſtorum eſt, ergo pecca-
tum. Et dicendum, ꝙ non ſolũ eſt peccatum, ſed ẽt
contra naturam: quia natura coitum ingenerauit
ad prolem, coitus ergo illi, uel actus uenerei, ex qbus
non poteſt ſequi proles, ſunt contra naturam, & ita
illos uocamus, ut ſodomiticum, pecoralem, & ſimi-
les. Et tamen ex mollicie nulla proles ſequi poteſt:
quia non eſt ibi alterum extremum, in quo fiat ge-
neratio: ideo eſt contra naturã. Et hoc uerum eſt, ꝙ
per ſe nõ poteſt ex iſto actu ſequi proles. Interdum
tamen per accidens põt ſequi, mediantibus dęmoni-
D bus incubis, & ſuccubis, de quibus Aug. 15. de Ciui.
Dei. Nam dęmon ut ſuccubus p̃t ſuſcipere ſic emiſ-
ſum ſemen, & deinde ipſemet ut incubus factus po-
teſt illud in uas fęmininum refundere, & concipiet
fœmina. Et tamen illa conceptio non erit à dęmo-
ne, ſed à uiro, qui per molliciem ſemen effudit, &
ipſe dicetur pater illius prolis, quæ naſcitur licet fę-
minam illam nunquam uiderit, de qua gignit. Et ſic
aliquando dicitur eſſe factum de quibuſdam, quos
uulgares hiſtoriæ dęmonum filios affirmant, & iſto
modo dicuntur fuiſſe geniti gigantes ante diluuiũ,
de quo dictum eſt Gen. 16. Iſtud tamen eſt per acci-
dens, quia immundus, uel mollis non intendit hanc
generationem: quia quantum ad eum eſt impoſſibi-
E lis. Etiam quia eſt multum per accidẽs: quia eodem
modo, & adhuc magis conuenienter dæmones poſ-
ſunt accipere ſemen effuſum à dormientibus, q no-
cturno ſomnio polluũtur, quia ibi magis poteſt dę-
mon applicare organa ſua, ut ſuccubus factus, quia
non uidetur: nec eum impedit quiſquã in mollibus
ſe polluentibus: quia ibi aliud eſt, & dęmon uideret
ab eis, ſi ut ſuccubus uellet ſuſcipere ſemen quod ef-
fuſum eſt. Eſt ergo uitium contra naturam. Itẽ pa-
tet, qnia natura determinauit agens, & patiẽs. Et qñ
mutatur agens in patiẽs, ſicut in ſodomiticis eſt pec
catum graue. Maior tamen peruerſitas eſt, quod
agens ſit ſimul patiens, quàm id, quod ſolebat eſſe
agẽs, uertatur in patiens. Hoc tamen eſt in mollicie:
quia

quia idem agit,& patitur, cum suppleat locū vtriusque extremi:ergo erit valde magnum peccatum ipsa mollicies. Item Apostolus. 1.Corint.6. ponit speciale in peccato luxuriȩ ab omnibus alijs peccatis dicens, ꝙ omne peccatum quodcunque homo fecerit extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Et hoc est,quia non solum anima,sed etiam corpus ibi polluitur: hoc autē maximè est in mollitie:quia ipse agens polluitur,ergo magnū peccatum est. Dicendum, ꝙ istud peccatum, quod est contra naturam, vt ostensum est, non habet ita nomen speciale,sicut cæteræ partes luxuriæ, eo quòd partes, vel species luxuriæ accipiunt nomen, & speciem à fœmina, quæ est patiens, vt ostensum est supra q.187. Hic autem nullum est patiens, sed solum agens. Ideo nō competit sibi proprium nomen,sed attribuitur ei nomen ab aliquibus similitudinibus, & vocatur immunditia ad Gala. 5. & ad Ephe.4. Et rectè conuenit sibi, quia qui sic peccat se ipsum polluit,& ideo immundus efficitur. In alijs autem coitibus polluitur extremum patiens,& non dicitur agens immundum, nec etiam patiens si sit sibi naturale recipere. Hic autem fit immundus agens, quia ipse est agens, & patiēs, vocatur etiam mollicies per similitudinem. Quia 7. Ethicor.c.10. vocat Aristot. molles eos, qui succumbunt tristitijs, qui propter non sustinere illas faciunt aliquid turpe. Et dicitur ibi, quòd incontinens, & mollis peccant circa delectationem, & tamen incontinens, quia ducitur per concupiscentiam ad delectationem, & inquantum iudicat esse bonum, & delectabile, tendit in delectationem. Mollis verò tendit in delectationem non propter concupiscentiam eius, sed propter fugere tristitiam, quæ est in sustinendo concupiscentiam. Et vocātur illi molles,idest,delicati,& multum passibiles,quia nihil possūt sustinere,& quamlibet tristitiam fugiunt. Accipiūtur autē sic propriè molles, & tunc molles est nomen generale circa omnē modum luxuriæ,& speciem,scilicet, quandocunque luxuriatur,vt non sustineat tristitiam cōcupiscentiæ. Etiam pertinet ad cibum, & potum inquātum quis comedit,aut bibit,quod vetitum est propter non sustinere tristitiam quæ est in concupiscentia illius cibi,& potus. Et sic fractores ieiuniorū vocantur propriè molles:quia propter non sustinere tristitiam famis ieiunium frangunt. Et hoc modo mollis æquiualet incontinenti: quia circa omnia, ad quæ est incontinēs scilicet,in tactu, & gustu, est etiam mollis, sed diuersa ratione, incontinēs quidem propter sequi delectationes, mollis autem propter fugere tristitias.Hic autem mollis accipitur strictè circa istum modum specialem luxuriæ, in quo non est patiens. Et dicitur mollis: quia communiter qui sic agunt non intendunt principaliter delectationē prosequi: quia tunc fœminas cognoscerēt, sed agunt propter euitare tristitiam quę est in sustinendo concupiscentiam venereorum. Rectè ergo molles,idest,delicati, vel teneri dicuntur. Accidit tamen aliquando hominibus hoc ex naturali inclinatione. Quod apparet, si quis fortè magis ad talem modū venereorum inclinetur,quàm ad cognoscendum fœminam. Et istud dicit Ptholomeus accidere in illis, in quorum natiuitate Venus incorporabitur Saturno,& habuerit aliquam dignitatem in septimo, quia tunc dicit, quòd natus erit immundi coitus. Et dicit Hali in comento,quòd cum fuerit Venus corporaliter iuncta Saturno in natiuitate alicuius, incitabit natum, vt præferat stuprum posteriorum anteriori, & in exercitatione spermatis cū manu, vt dicit Ptholomeus in Centiloquio propositione.80. Et quātum ad hoc

F magis deberet vocari iste actus venereorum bestialis, quàm mollis, eo quòd fit propter naturalem inclinationem à natura peruersè inclinata. Et tamen vna causa bestialitatis est naturæ peruersitas, vt dicitur. 7.Ethico. c.7. Ideo bestialis diceretur, quod tamen, vt communiter, nō accidit ex causa naturali, sed ex alijs vocatur mollities, scilicet, quia omnes, qui hoc vitio se polluunt, tristitiam, quæ est in sustinendo concupiscentiam venereorū, fugere volunt. Et sic ista mollities est pars quędam illius molliciei, quam Aristot. nominat 7.Ethico.c.10. Nos tamen, quando vocamus istos molles non accipimus istos tanquam pertinentes ad illam speciem molliū, sed istos quasi solos dicimus. Eos autem, quos Aristot.
G molles nominat vocamus nos incontinentes largè: quia peccant circa delectationem, siue prosequantur ipsam delectationem, siue tristitiam fugere intendant.

Ad primum argumentum dicendum, ꝙ etiam si non vetaretur istud vitium specialiter in scriptura non tolebatur, quid esset vitium: quia recta ratio, & conscientia nostra est nobis pro lege,& secūdum illam iudicabimur. ad Rom.2. scilicet. Gentes, quæ legem non habent naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt,eiusmodi legem nō habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum,& interse inuicem excogitationum accusantium, aut
H defendentium in die, cum iudicabit Deus occulta hominum, idest. Per istas cogitationes conscientię accusantes, & defendentes iudicabitur homo in die iudicij:Nam quandocunque homo agit contra conscientiam peccat: quia agit contra legem sibi indictam. ad Rom.14. Omne, quod non est ex fide, peccatum est,idest. Omne,quod est contra id,quod credimus,si facimus illud,est peccatum. Et ob hoc etiā si non sit aliqua lex positiua,habemus legē sufficienter,per quam damnemur,vel saluemur. Ad Rom.2. Quicunqne enim sine lege peccauerunt,sine lege peribunt, & quicunque in lege peccauerūt, per legem iudicabuntur,idest. Qui non habuerunt aliquam legem positiuam,& sine illa viuentes egerunt contra
I dictamen rationis, & conscientiæ,peribunt sine lege, idest, condemnabuntur, & non per aliquam legem positiuam,sed per cogitationes conscientię accusantes,& defendentes,vt dicitur.eo.c. Qui autem peccauerunt in lege, idest, qui habuerunt aliquam legem positiuam bonam dirigentem in moribus,& peccauerunt contra illam, per illam iudicabuntur, idest, per illam conuincentur peccasse, & condemnabuntur.

Aliter potest dici, quòd falsum præsupponitur. Nam mollities vetita est in vtroque testamento. Pater de veteri, in quo ponitur decalogus,vbi per hoc, quòd dicitur: Non mœchaberis, prohibetur omnis coitus illicitus, & non legitimus vsus membrorum
K generatiuorum, vt dicit Augu.in lib. Deuterono.& 32 q 4.cap Meretrices. De nouo testamento patet: quia ad Gala 5.dicitur. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio,& immūditia & accipitur immunditia pro mollitie, vt dictum est. Et postea concluditur ibi: Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Et ad Ephe.4.dicitur. Fornicatio,& omnis immunditia non nominetur in vobis,idest,non solum non sit,sed etiam non nominetur: quia talia turpe est nominare. Christus quoque molliciē sub verbo generali prohibuit inquantum dixit supra in litera: qui viderit mulierem ad concupiscendū, iam mœchatus est. Et sic cōcupiscentiam venereorum, quæ non est ad coniugem, etiā sine actu existentem

dam-

damnat. In mollitie autem nō solum concupiscentia deordinata, sed etiam actus venereorum est, ergo prohibetur sub illa clausula generali, & patet expressè. 1. Corint. 6. Nolite errare, nec fornicarij neque idolis seruientes, nec adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Item patet: quia non solū dicitur istud esse peccatum, sed etiam rem detestabilem. Gen. 38. Etiam pro hoc Deus inflixit mortem Onan filio Iudæ. e. c. Deus tamen non infligit alicui mortem nisi pro peccato magno, maximè, quando per se ipsum mortem infligit, idest, non per hominem, sed opere diuino: quia tunc signum est, quòd Deus magis detestetur illam rem. Vnde dicitur. e. c. de Onan, ꝙ introiens ad vxorem fratris sui semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et iccirco percussit eum dominus, ꝙ rem detestabilem faceret. Fundere autem semen in terram ad mollitiem pertinet. Potest tamen dupliciter intelligi vno modo, quòd Onan sciens, quòd filij, qui nascerētur de Thamar, quam acceperat in vxorem non pertinerēt ad eum, sed ad fratrem suum defunctum, non coibat cum Thamar, sed ad satisfaciendum libidini suæ per modum molliciei semen fundebat in terram sine coitu. Et ista est propriè mollities: quia sola mollities de actibus venereis est sine coitu. Aliter potest intelligi, quòd Onan cognoscebat Thamar in organo consueto, sed tempore effusionis non fundebat semen in organo, sed in terra, & ista erat magna iniquitas, & istud etiam pertinet aliquo modo ad mollitiem, scilicet, ex parte finis: quia consummatio istius actus est sine coitu. Vetita ergo est mollities in scriptura.

Ad secundum argumentum dicendum, quòd licèt iste nemini præiudicet, scilicet, nulli proximo, Deo tamen, & naturæ præiudicat: quia agit contra naturalem ordinem, & inclinationem, cum vsus venereorum sit ad prolem, iste autem taliter venerea exercet, qualiter ad nullā prolem prodesse possunt. Cùm autem dicitur, quòd vtitur re sua, ideo ꝙ non peccat. Dicendum est, quòd non stat: quia potest aliquis vti re sua malè, sicut si quis intemperatè comedat, & inebrietur de eo, quòd suum est, quòd nemo dubitat esse peccatum. Item dici potest, ꝙ licet iste vtatur hic semine, & organis, quæ sua sunt, peccat: quia ista nō sunt omnino sua, sed data sunt ei à Deo ad certum vsum. Ideo, quando secus fecerit peccat. Sic dicit August. 3. confessio. & 32. q. 7. c. Flagitia loquens de sodomitico coitu, & alijs contra naturam, quod isti tenētur rei criminis diuina lege: quia Deus non fecit homines, vt se illo vterentur modo. Et tamen etiam non fecit semen, & organa ad hoc, quòd sine coitu effundatur, ideo qui sic effundit, peccat, & sic mollities est peccatum graue.

An mulier per se ipsam se corrumpens peccet per mollitiem. Quæst. CCXXXII.

QVAERITVR de muliere, quæ se ipsam corrumpit, an sit hoc peccatum, & an pertineat ad mollitiem. Dicendum, quòd mulier potest corrumpi à seipsa, vel ab alia, vel à viro, vel à pecore. Si à pecore pertinet ad bestialitatem, & est crimen contra naturam. De cuius grauitate dictum fuit sup quęst. 214. & in duabus sequentibus. Si autem corrumpatur à viro modus naturalis est, & aliquando est licitus, aliquando illicitus, vt patet ex supradictis. Si autem ab alia fœmina graue crimen est, quòd Aposto lus increpat. ad Rom. 1. licèt fœmina aliquando po-

A test coire cum fœmina sine corruptione, & aliquando, ꝙ sequatur corruptio: primum est frequentius, & est magnum crimen, de quo dictum est supra. q. 216. & seq. q. aliquando potest sequi corruptio, non quidem naturaliter, quia femina non habet tale organum, sed per magnam iniquitatem aliquando fęminæ aliquæ coaptant, sibi organa similia virilibus, & sequitur inde subingressio organorum, & vera defloratio etiam in virginibus, ꝙ interdum fit. Et istud est pessimum crimen, quia prouenit ex superabundanti iniquitate, cùm ibi pereat castitas sine vlla vtilitate: quia deflorans non delectatur, cùm non sit organum sensitiuum, quo res agitur, & etiam nō est aliquid ipsius deflorantis, velut si quis ferro virgi-
B nea claustra aperiat. Quæ etiam violatur, non potest hic experiri quod optat. Ideo in hoc crimine tanto est maior iniquitas, quanto minor vtilitas. Et quanto maior impossibilitas perueniendi ad id, quod optatur: quia hoc facit actum esse magis contra naturam, & ideo deteriorem, & sic inter omnia crimina contra naturam istud satis magnum est. Aliquando autem fœmina ex seipsa corrumpitur, ita vt pereat virginitas. Nam virginitas mentis, quæ est propriè virginitas, perit cum fœmina proponit experiri delectationem veneream. Materialis autem virginitas est carnis integritas. Et ista perit, quando claustra primo aperiuntur, quòd fœmina sibimet facere potest intendens quandam delectationem per talem coi-
C tum experiri, vel ab alia muliere pati potest idem modo supradicto. Et post perditam virginitatē ab ipsamet, vel ab alia potest haberi iste contactus, & subingressio organi ex intentione delectationis. Quolibet autem istorum modorum peccatum est. Nam potest hoc tolli virginitas mentis & corporis, vt dictum est, & nihil plus fit in stupro. Et tamē constat illud esse peccatū: ergo à fortiori hic cum sit magis contra naturam talis ablatio virginitatis, etiam istius actus frequentatio peccatum est: quia per hoc deordinatur voluntas mulieris intendentis delectationem veneream experiri modo indebito, scilicet, sine viro, & extra matrimonium. Maius tamen peccatum videtur, si vna fœmina ab alia defloretur, q̄ si
D se ipsam corrumpat, eo ꝙ multiplicantur ibi plures peruersitates: quia totum est contra naturam. An tamen pertineat peccatum istud ad mollitiem, dicendum, ꝙ aut mulier se ipsam corrumpit, aut ab alia corrūpitur, ita vt auferatur virginitas, vterque modus habet similitudinem quādam cum stupro, ꝙ est defloratio virginis, & tamen non est stuprum: quia illud est coitus naturalis, cum puella defloratur à viro nullo pacto matrimoniali interueniente, vel præcedente. 36. q. 1. c. Lex illa. §. Cum ergo. Hic autem non cognoscitur à viro, & tamen maior similitudo est, si vna fęmina ab alia defloretur, quā si à se ipsa: propriè tamen pertinet ad vtrunque ad vitium contra naturam. Et dicendum, quòd cum defloratur ab
E alia muliere, vel tangitur ab ea per subingressionem organi post perditam virginitatē, non est mollities: quia in mollitie idem est agens, & patiens. Si autem à se ipsa defloretur, vel patiatur hunc contactū post deflorationem, habet similitudinem quandam cum mollitie: quia idem est agens, & patiens, & tamē non est mollities: quia in mollitie agens se ipsum polluit, & consumatur actus venereus, in fœmina autem non potest sequi pollutio à se ipsa: ideo posset reduci aliquo modo ad mollitiem tanquā imperfectum ad perfectum. Non tamen est mollities, nec immunditia: nam maximè vocatur istud vitium immunditia: quia agens immundus fit, idest, polluitur, & tamen non fit hoc in fœmina.

An

An vxor possit virum repellere, si commiserit peccatum contra naturam. Quæst. CCXXXIII.

QVAERITVR occasione præcedentiũ, quæ dicta sunt de coitu sodomitico, & de mollitie, & de alijs peccatis contra naturam, an possit vxor virum repellere, si commiserit aliquod istorum peccatorum, scilicet, si sodomita est, vel si polluit, aut polluere vult eam extra vas, vel si se ipsum per mollitiem polluitur. Dicen du m, qud in matrimonio, quando vnus coniugum alterum repellit soluitur quodam modo matrimonium. Habet autem matrimonium duo iura. Primum est, ꝙ coniuges abinuicem debitum exigere possint, secundum est, quòd neutri eorũ liceat alicui extraneo se copulare. Istud secundum nunquam potest solui, viuentibus coniugibus quantumcunque magna crimina alter eorũ, vel ambo commiserint. Sic dicit Hieronymus ad Damasum, & trigesimatertia quæstio 7. capitu. Omnes causationes, scilicet, quod licet vir sit adulter, & omnibus flagitijs opertus, & derelictus ab vxore propter hæc scelera: maritus tamen reputandus est, cui alterum virum accipere non licet. Et hoc verum est, nisi ambo coniuges ex communi cõsensu ingrediantur religionem: quia per hoc matrimonium soluitur. Quantum ad primum debitum, dicendum ꝙ tollitur per fornicationem: quia si alter coniugum fornicatur, alius non tenetur ei reddere debitum, licet petat, sed potest recedere ab illo non solũ quantum ad thorum, scilicet, non reddẽdo debitum, nec petendo. sed etiam quantum ad cohabitationem, & istum casum solum expressit Christus infra. 19. & tamen in isto non tollitur adhuc matrimonium ex toto, quia non licet alteri coniugum alicui extraneo se copulare. Vnde 1. Corin. 7. dicitur, quòd si mulier recedit à viro, oportet reconciliari ei, vel mane inuptam, idest, nulli alteri posset nubere viro viuente, & tunc dicunt, quòd cùm esse sodomitam sit deterius, 32. q. 7. c. adulterij, & c. Vsus naturalis, ꝙ poterit dimittere fęmina virum. Idem & Hier. videtur etiam innuere ea q. c. Omnes dicens. Licet vir adulter sit, licet sodomita, licet flagitijs omnibus coopertus, & ab vxore propter hæc scelera derelictus est. Ergo poterat derelinqui propter sodomitam esse, sicut propter esse adulterum. Idem dicunt si vir polluerit fęminam extra vas consuetum, quia istud deterius est, quàm adulterium, immo deterius, quàm cognoscere matrem, vt habetur in allega. c. Adulterij: ergo poterit dimitti, sicut pro adulterio: idem etiam dicunt si vir se ipsum polluit per mollitiem, vel accedit ad pecora, aut committit aliquod de peccatis contra naturam: quia omnia sunt deteriora adulterio in alleg. c. adulterij, & c. offerebat, & c. Vsus non propter illa poterit à fortiori dimitti. Hanc quæstionem mouet Gl. in allega. c Omnes causationes, & respondet, quòd nõ potest dimitti vir propter aliquid istorum, nisi fuerit vera fornicatio. Ratio est, quia Christus solum casum fornicationis posuit, & accipitur ibi fornicatio pro adulterio, scilicet, quando alter coniugum alicui extra matrimonium commiscetur. Ista autem crimina prædicta sunt deteriora, quàm adulterium, & tamen non sunt adulterium, nec etiam repugnatur ita directè matrimonio per illa sicut ꝑ adulterium. Quia per matrimonium habet vterque coniugum potestatem corporis alterius 1. Corin. 7. Et non licet alteri eorum copulare se alicui extraneo, quia si liceret, tolleretur iam primum debitum, scilicet, ꝙ non haberet vterque coniugum inuicem potestatem corporis alterius, per ista autem vitia nõ præiudicatur ita directè matrimonio: quia non co-
F pulatur vir alicui alteri per quod tollatur, vel innuatur debitum vxoris in eo: ideo per hoc non licet vxori recedere ab ipso. Cum autem dicit Hieron. quòd vir fuerit derelictus à muliere propter adulterium, vel quia sodomita erat. Dicendum, quòd intelligitur, si volebat eam cognoscere in vase non consueto, quòd etiam vocatur vitium sodomiticum, & est detestabile 32. q. 7. c. adulterij. Nam tunc si fœmina non posset se defendere à viro volente ei inferre vim, vt consentiat sibi in hoc crimine: recedere licet vxori, ne hoc patiatur, quia melius est, quòd recedat, immo quòd se ipsam occidi permittat, quàm in hoc crimine viro cõsentiat. De cæteris criminibus, propter quæ dicit Hiero. virum derelictum ab vxo-
G re intelligendum est, si uir uolebat trahere vxorem ad illa crimina, & non poterat se defendere. Nam licet ei recedere: quia non potest cohabitare ei sine iniuria Dei. Sicut dicitur de coniugibus infidelibus, quando alter eorum conuertitur ad Christum, & alter in fidelitate manet, quòd licet fidei manere cum infideli in matrimonio, si uult ei cohabitari sine offensa Dei: si autem non vult sine hac offensa debet recedere ab eo, ut innuitur. 1. Corin. 7. & ex de diuortijs. c Gaudemus, uel erant ista crimina uiri talia, per quæ innuebat periculum uxori, ut si erat uir Seuerus, & timebat mortem, si maneret cum eo licebat sibi recedere à uiro. Sed quærit adhuc Glo. illa, quod si uir habuit uoluntatem fornicandi an li-
H ceat uxori recedere. Nam uoluntas fornicandi fornicatio est 32. q. 5. ca. Qui uiderit & c. Proposito. Respondet, quòd non potest propter istam causam dimitti, quia uoluntas fornicandi est occulta, & ecclesia non iudicat de occultis. 32. di. c. Erubescant, scilicet, ꝙ si uxor deberet dimittere uirum non poterat fieri nisi iudicio Ecclesiæ. Quia diuortium pœna quædam est, cùm alter coniugum priuetur iure petendi debitum. Pœna tamen non potest infligi, nisi per iudicem. Sed dicendum, ꝙ non est ista causa, scilicet, propter esse occultam uoluntatem fornicãdi. Quia etiam si uir confiteretur in iudicio, uel per aliquos actus exteriores potuisset constare, ꝙ uir habuit uoluntatem fornicandi, adhuc non posset fieri
I diuortiũ: quia illud non potest fieri nisi propter realem fornicationem, pro uoluntate autem peccãdi, quando uoluntas non exit ad actum, sed solum est uoluntas, non infertur pœna in foro contentioso. ff. de pœnis. l. cogitationis, & de pę di. 1. c. cogitationis. Et hoc est quando uoluntas contenta est terminis suis, idest, solum est uoluntas, & nihil sequitur in opere, nec in conatu exteriori. de pę. di. 1. c. cogitatio, scilicet. Cogitatio non meretur pœnam lege ciuili, cùm suis terminis contenta est. Non ergo potest aliqua pœna diuortij, aut aliqua alia per iudicem ecclesiasticum infligi in foro contentioso pro uoluntate fornicandi: sed solum hoc potest iudex fori cõscientiæ. i. confessor, qui tam de factis, quàm de co-
K gitationibus iudicat, & pro illis pęnam imponit.

De grauitate peccatorum luxuriæ in generali. Quæst. CCXXXIIII.

QVAERITVR post præcedentia, nunc de grauitate peccatorum, cum tactum fuerit in generali de omnibus speciebus luxuriç. Dicendum, quòd aut quæritur de comparatione uitiorum luxuriç inter se, uel istius uitij ad alia. Si de comparatione istius ad alia, dicunt quidam quòd luxuria est grauior omnibus pecatis. Sic dicit Isido. & habetur 32. q. 7. cap non solum, scilicet. Inter cætera septem uitia fornicatio maximum scelus: quia per carnis

immunditia templum Dei violatur. Et tamē ad ista
septem vitia reducimus omnia peccata mortalia,
ideo luxuria est simpliciter maior omnibus morta-
libus. Dicendum, quòd non est luxuria grauior om
nibus delictis. Nam Grego. in Moralibus dicit, ꝙ vi-
tia carnalia sunt minoris culpæ, quàm spiritualia,
luxuria tamen omnis est peccatū carnale. Item pec-
cata illa sunt grauiora secūdum speciem suam, quæ
sunt magis directè contra Deum, sicut est idolatria,
& hęresis, luxuria autem non est tam directè contra
Deum. Ideo ex conditione sua non est ipsa maior
omnibus vitijs, nisi per accidēs aliquod speciale pec-
catum luxuriæ esset maius omnibus: quia etiam in
qualibet specie peccati per accidens potest esse tan-
ta magnitudo, quòd excedat vitia aliarum specie-
rum. Iudicandum tamen est semper de eo, quòd est
per se, quia in eo, quòd est per accidens, non potest
dari aliqua certitudo, & sic dicitur 32. quæst. 7. capit.
Quid ī omnibus, vbi dicitur, ꝙ primum gradum in
pęnis obtinent illi, qui aberrant à Deo, idest, qui cō-
mittūt peccatum, quod est directè cōtra Deū. Quia
aliàs per quodlibet peccatū aberramus à Deo. Cum
autem dicitur, ꝙ fornicatio est maximum scelus, di-
cendum, ꝙ non intelligitur simpliciter, sed solum
quantum ad id, quod exprimitur, scilicet, quia per
immunditiam carnis templum Dei violatur. Et hoc
non fit in alijs peccatis. Quia 1. Corint. 6. dicitur, ꝙ
omne peccatum, quod homo fecerit, extra corpus
suum est, qui autem fornicatur in corpus suum pec-
cat. Et quia corpus nostrum est templum Dei, vt di
citur ibi. & 1. Corint. 3 ille, qui fornicatur polluit
templum Dei, quod non fit in alijs peccatis. Et ista
est grauitas specialis huius peccati, quā tangit Apo-
stolus. 1. Corint. 6. scilicet. Tollens membra Christi
faciam membra meretricis? Absit. Quasi dicat. Per
fornicationem membrum Christi fit meretricis. In
hoc ergo luxuria est maximum omnium peccato-
rum: quia ipsa sola violat templum Dei. Et tamen
non sequitur, ꝙ sit simpliciter maximum sicut ira
est maximum peccatorū in ferocitate, & impetuo-
sitate, vt ostensum est sup. q. 129. & 147. & 151. Et tñ
non est maximū simpliciter. Nam turpior est cōcu-
piscentia venereorū, q̄ ira. Vt patet 7. Ethi. c 8. Glo.
autē in alleg. c. Non solū dicit, ꝙ fornicatio est maxi
mum vitiū, idest, cōmune, vel maximū i. habet sub
se multas species. Primum verum est: quia sine luxu
ria carnis pauci inueniuntur, vt ait Grego. Et ex hoc
vocabitur grauius cæteris. 50. di. c. Tua sanctitas, sci-
licet Quid enim est grauius, quàm carnale delictum
committere, sine quo pauci inueniuntur? Etiam ha
bet multas species, & partes, vt patet ex omnibus
præcedentibus Non tamen dicitur maximum pro-
pter aliquid istorum, sed quia per ipsum templum
Dei violatur. Et exprimit hanc causam Isidor. eo. c.
scilicet. Quia per carnis immunditiam templū Dei
violatur. Sic etiam dicit Hierony. & habetur. 32. q.
4. cap. In eo. scilicet. In eo fornicator maioris est cri-
minis: quia tollit membra Christi, & facit ea mem-
bra meretricis. Et hoc est violare templum Dei. Si
autem inueniatur aliquando dici de peccato aliquo
luxuriæ, quòd sit pessimum, intelligi debet respectu
aliorum peccatorum luxuriæ. Non tamen simplici-
ter respectu omnium peccatorum. Vt 32 q. 7. c. adul
terij. Dicitur, quòd pessimum est, quod contra natu-
ram fit, scilicet. Pessimum inter alia peccata luxurię.
Non est ergo luxuria simpliciter maximum pecca-
tum. Si autem comparentur partes luxurię inter se,
dicendum, ꝙ vitium contra naturam est maius om
nibus: quia in quolibet genere pessima, & vitupera-
bilior est corruptio principij: quia ex illo omnia pen

A dent, quæ sunt in illo genere. Actus autem humani
per rationem diriguntur. Principia autem rationis
sunt ea, quæ secūdum naturam sunt. Nam quædam
sunt determinata secundum naturā, quæ insunt ipsi
rationi, & suppositis istis ratio procedit ad alia dispo
nenda, & non procedit ab alijs ad ista: quia non sunt
alia priora, per quæ deducantur ista tanquā conclu-
siones, cum sint principia, nec etiam oportet illa de-
duci, aut inuestigari: quia per se determinata insunt
ipsi rationi. Et hoc est tam in speculatiuis, quam in
practicis, quia in vtrisque sunt principia naturaliter
cognita, & indita homini. Ideo error circa ista est
grauissimus, & turpissimus, ita nunc circa venerea.
Nam aliquid determinatum est de eis secundum na
B turam, & aliquid ipsa ratio determinat. Nam, ꝙ coi-
tus debeat fieri inter virum, & fęminam. & nō inter
virum, & virum, vel virum, & pecus, ipsa natura per
se ostendit. Quòd tamen debeat matrimonium esse
cum muliere distante per tot gradus consanguinita
tis, & ꝙ matrimonium semper maneat, & quòd nō
debeat esse alia copula, nisi matrimonialis, ista quidē
à ratione determinata sunt. Illa igitur, quę secundū
naturam sunt determinata circa venerea sunt tan-
quam principium in materia venereorum, & ideo
peccatum contra ista determinata est maximum in
venereīs, & istud vocatur vitium contra naturā, &
istud est in viro ad virum, & in fęmina ad fęminam,
& in viro, vel fęmina ad pecus, & in viro ad fęminā
C in vase indebito, & in viro ad seipsum, vt in molli-
tie, & in similibus, de quibus supra dictum est. Nam
ista non sunt ad posse prolem producere, quod ipsa
natura ex coitu desiderat.

Sed obijcietur, quòd non sit maximū in vitijs lu-
xuriæ ipsum, ꝙ est contra naturā. Quia quanto ma-
gis contrariatur aliquod peccatum charitati, tanto
maius est, & tñ adulterium, & stuprum, & raptus cō-
trariātur magis dilectioni proximi, quia per hoc of-
fendimus eum, q̄ coitus pecoralis, per quem proxi-
mus non offendit, ergo est minoris culpæ. Item ma-
xima peccata sunt, quæ cōtra Deum directius com-
mittuntur sic est sacrilegiū, vt cum virgo sacra rapi-
tur: quia fit directè Deo irreuerentia, ꝙ non vř in so
D domiticis, & pecoralibus, ergo maius est sacrilegiū,
q̄ vitium contra naturam. Item tāto est peccatum
grauius, quanto est contra personam, quā magis di-
ligere debemus, ex ordine tñ charitatis debemus dili
gere personas magis coniunctas sanguine, q̄ alias, &
cum istis cōmittitur incestus, vitium autem ꝯ natu
ram pōt cōmitti cum personis non coniunctis, ideo
maior est incestus, q̄ vitium contra naturam. Dicen
dum, ꝙ maius est vitium contra naturam, q̄ omnia
peccata luxuriæ, vt dictū est, & ita sacri Doctores. &
iura dicunt. Nam maius est vitium ꝯ naturā, q̄ adul-
terium, & fornicatio, vt ait Ambr. li de Patriarchis,
& Aug. contra Iouinianū li. 1. 32. q. 7. c. Offerebat, &
E c. Vsus naturalis. Est ēt vitiū istud maius incesu. e q.
c. Sunt enim. s. Sunt enim in fornicatione gradus, &
in fine dř: sed hos oēs transcendunt incestuosi, quos
vincunt ꝯ naturam delinquentes, & c Adulteri, dř:
peius est cum matre cōcubere, q̄ cum aliena vxore,
sed omniū horum pessimū est, quod ꝯ naturam fit.
Ad primum dicendum, ꝙ sicut ordo rōnis rectæ est
ab homine, qa homo regulat actus suos śm rationē,
ita ordo naturæ est à Deo. s. quia ipse solus instituit
naturā in eo ordine, in quo manet. Ideo, qñ homo
peccat ꝯ naturam violando ordinē eius peccat dire
ctè ꝯ Deū, q est ordinator naturæ. Qñ aūt peccat in
eis, q̄ sunt determinata à rōne, non peccat ita deter-
minatè ꝯ Deū: qa ordo rōnis est ab homine imme-
diatè. Sicut si qs agat ꝯ aliquā legē datā à Deo, maius

peccatum est, q̃ si egerit contra legẽ aliquã positiuã datã ab homine, et si illa bona sit, & obliget sub pęna peccati mortalis. Nam licet agendo ꝯ istam agatur contra Deũ, qui rationem, & sapientiã homini dedit, Eccle. 1. Omnis sapientia à Dño Deo est: tñ non agitur cum tanta irreuerentia, & cõtẽptu, sicut qñ agitur ꝯ legem, quam Deus immediatè dedit. Et istã rõnem innuit August. 3. Confessionũ, dicens: Peccatum ꝯ naturam esse maximum. Et subditur. Violatur quippe ipsa societas, quæ cũ Deo nobis esse debet: cum eadem natura, cuius ipse est auctor, libidinis peruersitate polluitur 32. quæst. 7. c flagitia.

Ad secundum dicendum, quod vitium ꝯ naturã magis est contra Deum, quàm sacrilegium: quia vitium ꝯ naturam est contra Dei ordinem, sacrilegiũ autem est ꝯ ordinem rationis: quia obseruare continentiam pp Deum à ratione introductũ est. Præuaricatio ergo naturalis ordinis, quæ est à Deo, est maius delictũ, quàm præuaricatio cuiuscunq; alterius ordinis quantũcunq; ille sit introductus ad cultum Dei. Nã ordo naturę est prior, & stabilior oĩbus ordinibus: cęteri aũt sunt tanquã superadditi, & fundati supra ordinem naturę: ideo corruptio ordinis naturæ est deterior corruptione cuiuscunq; alterius ordinis. Et sic est maius peccatum. Ad tertium dicendum, ꝙ vnicuiq; indiuiduo speciei magis est coniuncta natura speciei, quã quodcunq; alterum indiuiduum. Ideo maius peccatum est, cùm quis agit contra naturam, quàm cum agit contra quodcunq; indiuiduum illius speciei.

Nunc considerandum est de vitijs contra naturã inter se, & dicendum, ꝙ maximum istorum est vitiũ sodomiticum, licet alij volunt, ꝙ sit maius peccatũ bestialitas, quæ est ad pecora, eo ꝙ est extra speciẽ, de quo dictum est supra q. 223. Post sodomiticũ est bestiale, vel vt alij volunt è contrario. Ita tamen, ꝙ ista duo sint coniuncta. s. ꝙ inter illã non intercidat aliquod peccatum. Maximum tamẽ simpliciter videbatur qñ fœmina à pecore cognoscitur, quia nulla potest esse maior enormitas, nec deuiatio à rectitudine naturę, vt dictum est eadem. q. & maius est cũ fœmina cognoscitur à pecore, quàm cũ vir cognoscit pecora, vt ostẽsum est supra q. 220. Post hoc est, si fœmina cognoscit fœminam. Nã istud est minus, quàm sodomiticum, & pecorale, supra q. 215. Postea autem est mutatio vasis, vt si cognoscatur fœmina extra vas solitum. Nam istud minus est præcedentibus saltem sodomitico, & pecorali supra q. 222. An verò sit minus, quàm cum fœmina cognoscitur ab alia. Dici potest, qđ aut in tactu illo sequitur defloratio, aut non. Si sequitur, satis videtur, quòd sit maius: quia ibi nihil deficit de peccato, cum sit praua volũtas, & prauus effectus. s. quòd auferat virginitas indebitè. Si autem solum sit contactus, & confricatio, videtur, quòd maius sit fœminã à viro cognosci extra vas debitum, eo quòd ibi consumatur actus luxuriæ, quòd non fit si fœmina tangat fœminam. Post K ista est peccatum mollitiei, quòd graue est, & tamen minimum est inter omnia, quæ fiunt cõtra naturã. Sed obijciunt quidam, quòd sit maximum omniũ, quia est magis contra ordinem naturæ: quia natura exigit, vt alterum sit agens, alterum patiens, & istud peruertitur hic, quia idem agit, & patitur. Dicendũ, quòd grauitas in peccato magis cõsistit in abusu alicuius rei, quàm in omissione debiti vsus, & ob hoc mollities habet minimum gradum inter vitia contra naturam: quia consistit in ommissione coitus ad alterum. Nam non est ibi extremum, sicut in omnibus alijs coitibus, quo extremo habito fortè iste act⁹ bene fieret. Cum autem dicitur, quòd est idem agẽs

F & patiens: dicendum, quòd hoc largè concedimus, & tamen non est ibi propriè patiens: quia patiens in coitu non est, nisi suscipiens: in mollitie autem nullum suscipiens est. Minimũ ergo est mollities inter omnia, quæ sunt contra naturam. Et hoc modo dicetur, ꝙ quando fœmina seipsam corrumpit, vel se corrupta abutitur per quẽdam tactum illicitum, est simpliciter minimum inter omnia peccata contra naturam: quia talis contactus reducitur ad mollitiem, vt dictum est supra q. 230. Et tñ non est perfecta mollicies. Quia in mollicie sequitur complemẽtum actus venerei, qđ non fit cum fœmina sic se tangit. Ideo habent se tanquã perfectũ, & imperfectum sub eadẽ specie largè loquendo. Sicut aũt diximus G vitium contra naturam esse maius eis, quæ nõ sunt contra naturam: ita dicendum est, ꝙ quodlibet vitium ꝯtra naturã est maius omnibus vitijs, quæ nõ sunt ꝯ naturam. Nam cognoscere fœminam extra vas debitum non est de maximis vitijs contra naturam, vt dictum est. Et tamen ipsum est peius, quàm omnia vitia luxuriæ naturalis. Quia in naturali luxuria, quæ est viri ad fœminam in vase debito nihil potest esse peius, quàm quòd filius cognoscat matrẽ. Et tamen peius est cognoscere fœminam extra vas debitum, quàm coire cũ matre, vt ait August. lib. de Adulterinis coniugijs. 32. q 7. c. adulterij. Ita ergo de cęteris erit. s. de sodomitico, & pecorali, & si fœmina fœminam defloret.

H De mollitie tamen est dubium, an sit deterius, quã cognoscere matrem, & videtur, ꝙ sic. Quia est vitiũ contra naturam, & tamen vitiũ ꝯ naturam superat omne incestũ. 32. q. 7. §. sunt. n. in fornicatione. Coire autem cum matre incestus est. Dicendum, quòd ex conditione speciei, vel generis videtur esse deterior mollicies, quã coitus cũ matre, & tñ ex deuiatione quadam à rectitudine rationis est istud vitium deterius: quia ratio magis horret coitum cũ matre pp reuerentiã, quæ debetur ei naturaliter, quã molliciẽ. Et tñ peccata habent grauitatem plurimam ex opinione nostra: quia cum cõsistat peccatũ in deordinatione voluntatis, quanto aliquis credit se deteriùs agere, tanto deterius agit, quia magis deordinatur ibi voluntas. Quia deordinari voluntatem est ap- I petere id, quod putatur esse contra rationẽ, sed quãto aliquis putat se maius malum agere, tanto magis recedit à rectitudine rationis, & credit se appetere maius malum: ideo ibi maius peccatũ est, & maior deordinatio voluntatis. Magis ergo videtur esse coire cum matre, quam mollitiem committere.

An mollities sit maius peccatum, quã coitus cũ matre.

Sed ex hoc insurgent inconuenientia: quia etiam aliquis putabit deterius esse coire cum matre, quàm cum pecore: immo rari sunt, qui hoc non putent. Et sic efficerentur peccata cõtra naturam minora, quàm naturalia, quod falsum est, cum non solũ coire cum pecore, sed etiam alia minora, quę sunt contra naturam, sunt maiora, quàm coire cum matre, vt dictum est. Dicendum, quòd peccata contra naturam secundum speciem deteriora sunt peccatis naturalibus, & tamen potest aliquis peccans naturaliter magis peccare, quàm agendo contra naturã, vt si credat grauius esse coire cum matre, quàm cũ pecore grauius peccat coeundo cum matre, & magis punietur à Deo, quàm pro pecorali coitu. Facit tamen rem deteriorem coeundo cum pecore, quã coeundo cum matre.

In mollitie autem dicendum videtur aliter, scilicet, quòd non solum secundum existimationem nostram, sed etiam secundum veritatem sit leuius, quã coire cum matre. Et ratio est, quia non pertinet ita propriè mollities ad peccatum contra naturam sicut

cut alia peccata, eo ꝙ alia consistunt in abusu alicu-
ius rei: mollities autem consistit in priuatione vsus
debiti. s. quia deficit ibi alterum extremũ, cum quo
coitus esse debebat, & poterat esse licitus: vt dicit S.
Tho. secunda secundæ q. 154. arti. 12.

De vitijs luxuriæ naturalibus dicendũ, ꝙ primũ
locum tenet incestus: quia habet aliquid de ordina-
tione naturæ, & rationis. Nam si peccata contra na-
turam sunt deteriora, quàm naturalia: quia præua-
ricatur ibi ordo naturæ, ita illa in quibus inuenitur
magis de ordine naturæ habent grauiorem præuari
cationem. Parentibus tamen debetur naturaliter
à filijs quædam reuerentia, cui repugnat turpitudo
actus venerei: ideo naturale est, quòd filij non com
misceantur parentibus: cum etiam hoc inueniatur
in brutis, quando cognoscunt parentes, sicut refert
Arist. 8. de animalibus, de equo, qui deceptus coiuit
cum matre, & cum agnouisset esse matrem quasi de
testans opus suum præcipitauit se. Obseruatio autẽ
iuris matrimonialis, & potestatis paternę, & ꝙ spon
taneus sit coitus, vel violentus ista à ratione determi
nantur: ideo incestus, qui est cum personis coniũctis
est deterior, quàm adulterium, & stuprum, & raptus,
& sacrilegium. Quia tamen naturaliter non debe-
tur iste honor omnibus cognatis, sed personis maxi
mè coniunctis: non oportet, quòd semper incestus
sit deterior omnibus alijs speciebus luxuriæ natura-
lis. Vt si quis coeat cum personis coniunctis sola af-
finitate, & in gradu remoto. Nam poterit esse aliqs
raptus, vel sacrilegium aliquod deterius, quàm talis
incestus, & tamen incestus secundum speciem suam
est grauior alijs peccatis luxuriæ naturalis. Quia ta-
men in actibus moralibus non inuenitur ita perfe-
cta ratio speciei, sicut in naturalibus, aliquãdo actus,
qui est de specie minus mala, poterit esse deterior, qd
tamen est impossibile in naturalibus. Quia si vna spe
cies animalis est perfectior altera, scilicet, equus asi-
no, impossibile est inueniri aliquem asinum ęqualẽ
alicui equo in perfectione: etiam si sit pessimus equo
rum, & optimus asinorum. Hoc autem est, quia ra-
tio speciei inuenitur perfecta, & determinata in na-
turalibus, quod non est in moralibus, cum per acci-
dens multa fiant meliora, vel deteriora. Ponitur aũt
incestus immediatè post peccatum contra naturam
in grauitate, sic dicitur 32. q. 7. c. Sunt. n. & c. adulte-
rij, scilicet: Adulterij malum vincit fornicationem,
& vincitur ab incestu. Sed omnium horum pessimũ
est, quod contra naturam fit. Sed obijcietur, quòd
adulterium sit grauius incestu. Quia 32. q. 7. ca. Quid
in omnibus, dicitur, qd in omnibus peccatis est adul
terio grauius? ergo est incestu grauius.

Dicendum, quòd non probatur ex hoc, quia ipsa-
met litera significat, quòd non sit adulterium gra-
uius omnibus peccatis. Nam subditur ibi, ꝙ adulte-
rium tenet secundum locum in pœnis. Primum au
tem habent illi, qui aberrant à Deo: ergo maius pec
catum est aberrare à Deo, quàm adulterium. Etiam
ex hoc non solum sequebatur, ꝙ esset adulterium
grauius incestu, sed etiam grauius peccato cõtra na-
turam. Et tamen falsum est, quia illud deterius est
omnibus, vt patet in alleg. c. Adulterij, scilicet. Pessi-
mum omnium est, quòd contra naturam fit. Patet
etiam ex pœnitentia imposita pro eo, quia 32. q. 1.
§ Hoc quanquam dicitur, quòd pro homicidio, &
adulterio septem annorum pęnitentia imponitur,
nisi magnitudo criminum vulgarem consuetudinẽ
excedat, & ponitur exemplum, scilicet, veluti cũ cõ-
tra naturam humanæ societatis parentibus, vel libe
ris, vel alijs eiusmodi pſonis impudicè adhęremus.
Vel dum relicto naturali vsu contra naturam mo.

A rẽ sodomitico fornicamur, vel vsque ad coitũ bru-
torum animalium prolabimur. Ex quo apparet, ꝙ
incestus, & coitus sodomiticus, & pecoralis sunt de-
teriora vitia, quàm adulterium, & maiori pœniten-
tia emendanda. Sed dicendũ, ꝙ licet non sit adulte-
riũ grauius alijs peccatis dr̃ de eo hoc, & est modus
detestationis. Quando. n. aliquod vitiũ habet aliquã
magnitudinẽ ad detestãdũ illud dicimus, ꝙ nihil gra
uius est. Sic dicit Aug. lib. de Sermone Dñi in monte
& 32. q. 6. c. Nihil iniquius est, q̃ causa fornicationis
dimittere vxorẽ, si & ipse conuincitur fornicari, &
tñ multa sunt deteriora. Nã deterius est homicidiũ
adulterio. 33. q. 2. c. si quod. Et incestus deterior est,
vt dictũ fuit, & sacrilegium, vt 27. q. 4. Sicut & fra-
B ctio voti, & 27. q. 1. c. Nuptiarum, & generaliter vbi-
cunq; maior pœna imponitur, vt 24. q. 1. c. Nõ affe-
rámus. Ita exponit Glo. & c. Quid in omnibus, & est
modus iste vulgatus loquendi ad detestationem cri
minum, vt Eccle. 10. Et auaro nihil est scelestius, &
nihil iniquius, q̃ amare pecuniã, & tamẽ cõstat mul-
ta esse iniquiora, quàm amare pecuniã. s. hęresis, infi-
delitas, idolatria, & blasphemia, & multa alia. Et est
sæpe modus loquẽdi hyperbolicus, vt 32. q. 6. Nihil
iniquius, q̃ causa fornicationis dimittere vxorẽ. Di-
cit Glo. hyperbolicè loquitur: ita ergo in multis si-
milibus erit. Post incestum sequuntur alia crimina,
scilicet, raptus, sacrilegium, adulteriũ, stuprum, for-
nicatio, & est dubium de illis præterquam de forni-
C catione, quid sit maius. Dicendũ, ꝙ ista crimina aut
considerantur sola, aut cõmixta, si commixta sem-
ꝑ cõmixtũ erit maius simplici, vt si raptus coincidat
cũ matrimonio, vel sacrilegiũ cũ raptu, vt si puella
rapiatur de domo paterna, quæ tñ erat desponsata,
erit tunc grauius crimen raptus, q̃ adulterij, sacrile-
gij, & stupri, quia simul sunt raptus, & adulteriũ, cũ
puella esset desponsata. Vel si coincidat raptus cum
sacrilegio, vt si quis rapiat virginem Deo sacratam.
Est. n. maius peccatum, q̃ adulterium, & stuprum, &
raptus. Vnde non solum rapere tales, sed etiã atten-
tare punitur capitaliter, vt C. de epis. & cler. l. Si quis
non dicam, & de pœni. di. 1. cap. si quis non dicam.
& 36. q. 2. eo. cap. Si autem vitia sint simplicia, scili-
D cet, raptus per se, & adulterium per se, & ita de cęte
ris videtur esse raptus maius alijs delictis, eo quòd ra
ptus propriè dictus semper includit duo vitia, scili-
cet stuprum, & raptũ. Quia raptus est quando puel-
la violenter de paterna ducitur, vt corrupta in vxo-
rem habeatur 36. quæst. 2. c. Cum ergo. Et sic raptus
semper includit violentiam: quia ad raptum ꝓpriè
pertinet eo. cap. Et stuprum etiam: quia stuprum est
defloratio virginis. Quod etiã fit in raptu, quia puel-
la rapitur, vt postea deflorata in vxorem habeatur.
Et ob hoc Isido. secundus Etymologiarum semper
ponit raptum cum stupro. 36. quæst. 1. cap. Raptus.
Vnde qui raptu potitur, stupro fruitur, idest. Qui ra-
pit, stuprum committit. Concurrunt ergo multæ
E grauitates simul in raptu, quę non concurrunt in
alijs. Et maxima grauitas est violentia, scilicet, cum
honor virginitatis puellæ inuitæ aufertur, & poni-
tur in via meretricandi. Et multa alia incommo-
da sequuntur. Est ergo raptus peccatũ deterius alijs,
scilicet, adulterio, & stupro, & sacrilegio, & fornica
tione simplici. Post raptum sequitur sacrilegium
in grauitate: licet de hoc dubium sit apud multos.
Putant enim aliqui, quòd adulterium sit grauius sa-
crilegio, & tamen sacrilegium grauius est, & hoc po
tissimè, quando virgo Deo sacrata defloratur volẽs:
quia tunc stuprum, & sacrilegium simul est, scilicet,
quia virgo est, & quia sacra est. Est ẽt adulteriũ spiri
tuale, quia virgo, quæ vouit Deo castitatẽ ꝯxit cum

Deo spirituale matrimonium. Si ergo cognoscāt ab aliquo est spirituale adulteriū, & est maioris culpæ, quàm adulterium legale, quod perpetratur cū coniugata. Sic patet 17.q.4.c.sicut, scilicet. Non ergo grauius peccatum est fornicatio, quàm sacrilegiū, idest, adulterium, quàm sacrilegium, vt exponit ibi Gl. & 32.q.7.c. Quid in omnibus: & redditur causa in eo.c. Sicut, scilicet. Quia sicut maius peccatum est, ꝙ in Deo committitur, quā quod in homine, sic grauius est sacrilegium agere, quàm fornicari.i.cognoscere virginem sacram, quā adulterium committere. Post sacrilegium in grauitate sequitur adulterium. Nam non manet, nisi adulterium, & stuprum, de qbus possit dubitari. Est autem maius adulterium, quàm stuprum: quia in adulterio violantur fœdera matrimonij, & fit iniuria illi, cuius vxor est, & istud est secundum leges humanas graue peccatum, quia mariti valde zelant castitatem vxorum suarum, & dolent in immensum, si quis alius eas tetigerit, & nemo circa hoc potest esse tolerans patienter, sed potius lex dicit, quòd maritus non potest tolerare tam iustum dolorem, scilicet, si viderit alium cum vxore sua cōcubentem. C. de adulte. l. Gratus, & ob hoc lex humana permittit hic, quod in alijs criminibus non permittit, scilicet, quòd maritus possit occidere adulterum inferentem sibi hanc iniuriam non expectata auctoritate cuiusquam. Est etiam istud peccatum magnæ infamiæ. Nam ex hoc res publica valde infamatur, & proles nascuntur degeneres. Nā si de adulterio multi dubitarent, etiam de filijs dubitarent, an sui, vel alieni essent, & ex hoc honor adimeretur eis: quia proles degeneres non cōsequuntur honorem paternum. Etiam præiudicatur valde in hoc crimine ei, cuius vxor adulteratur: quia proles, quæ ex adulterio nascitur quandiu hoc ignotum est, succedit ei, qui putatur esse pater, & non est, & vsurpat bona non sibi debita, & præiudicat filijs legitimis, cum quibus succedit, cum ei nihil de iure succedēdi competat. Ideo improbatur valde adulterium. Eccle. 23. Et dictum est de hoc magis supra. q 198.

Post adulterium sequitur stuprum. Est enim minoris grauitatis, quàm adulterium, quia in stupro violatur virgo, quæ nulli alligata est. Nam si sit desponsata non vocatur stuprum, sed magis adulteriū. Præiudicatur autem in stupro patri, in cuius potestate puella est, vt alicui legitimè in vxorem tradatur. Quia tamē maior est obligatio vxoris ad virum, quàm puellæ ad patrem, maius peccatum est adulterium, quam stuprum. Nec videtur stuprum differre à fornicatione simplici, nisi quia virgo defloratur, & in simplici fornicatione cognoscitur ea, quæ corrupta est. Et ob hoc secundum legem humanam, & etiam ecclesiasticam maior pœna pro adulterio, quàm pro stupro ponitur. Post stuprum vltimo loco sequitur fornicatio simplex: non enim potest esse aliquis coitus minoris grauitatis, quàm fornicatio simplex, quia cognoscitur illa, quæ nullius est, & volens cognoscitur, & iam ab alio cognita est: quia si virgo cognosceretur, non esset fornicatio simplex, sed stuprum: ideo nō est in fornicatione simplici aliqua specialis grauitas. Et ob hoc simplex vocatur, .s. quia nullum aliud malum in ea est, nisi quia fornicatio est. Et hoc est, quia cognoscitur illa, quæ non est sua, licet nullius sit, & tamen ad hoc, quòd nō esset peccatum, oportebat, quòd eius esset, qui cognoscit eam, quod in matrimonio accidit, ideo simplex fornicatio, quæ cum meretrice, & concubina, & vidua est minimum omnium peccatorum luxurię, qđ intelligendum est de speciebus luxuriæ, quæ nomen habent speciale: quia interdū vir peccat cognoscen-

F do vxorem suam, vt dicetur sequenti.q. & in alijs & tamen non est tam graue peccatum, sicut fornicatio simplex, eo ꝙ peccare cum vxore est excedere in re concessa. Fornicatio autem simplex est cum re omnino vetita. Sic dicit Aug. li. de Adulterinis cōiugijs, & 32.q.7.c. Adulterij.s. tantum valet ordinatio creatoris, & ordo creaturæ, vt in rebus ad vtendum concessis, cum modus exceditur, longè sit tolerabilius, q̄ in eis, quæ cōcessa nō sunt, vnus, vel rarus excessus.

An sit aliquod peccatum in vsu matrimonij inter virum, & vxorem. Quæst. CCXXXV.

NVNC occasione præcedentium, sunt aliqua
G dubia circa species luxuriæ, & potissimè circa
vsum viri, & vxoris, an sit aliquando peccatum. Dicendum, quòd cum matrimonium sit aliquid honestum, & à Deo institutum actus eius bonus est. Ideo coitus ad prolem gignendam, qui est principalior actus eius, bonus est per ipsa bona matrimonij, scilicet, prolem, fidem, sacramentū, vt ait Aug. li. de Bono coniugali. Ideo coitus matrimonialis non potest esse malus, nisi per accidens. Pro quo sciendum, ꝙ si coniuges sunt veri coniuges, coitus poterit esse semper licitus inter eos. Impediuntur tamen esse veri cōiuges per aliquod impedimentum iuris, quod potest accidere in eis, vt affinitatis, & consanguinitatis, & similium, ꝙ non permittat eos esse coniuges. Et tūc
H si aliquis cōiugum indubitatè scit istud impedimen
tum, nō debet petere debitum, nec exigere: quia erit
fornicatio cum non possint esse coniuges, sed potius
debet petere diuortiū, si potest probare impedimen
tum. Si verò non potest, ēt non debet petere, nec red
dere, dato ꝙ ecclesia excommunicet eū cōpellendo
ad reddendum debitū. Nam non debet obedire Ec-
clesiæ, cum constet sibi de impedimento, & sustine-
bit sententiam excōicationis, & geret se tanq̄ excōi-
catum apud hoīes, cū tamen apud Deū non sit reus,
sed potius laudabilis: quia iniustè patitur. Sic patet
extra de resti. spo. c. literas, & de sen. exc. c. inquisitio-
ni. Si autem non scit indubitanter, sed per præsum-
ptionem, aut est præsumptio leuis, aut rōnabilis: si
I leuis, nō debet curare de ea, si ecclesia iubet debitum
reddere, sed poterit reddere, & petere, & maximè
reddere, cum istud sit necessitatis, petere autem sit li
berum. Si autem est præsumptio rōnabilis, sed non
certa cognitio tenetur debitum reddere, maximè si
Ecclesia cogit ad hoc per excōicationem, sed nō de-
bet petere: quia ageret ꝯ̄ consciam, vt in allega. c. li-
teras, & c. inquisitioni. Dr̄ aūt rōnabilis p̄sumptio, si
habet aliqua motiua verisimilia ad putandū esse im-
pedimentū, licet non possit necessariò, & manifestè
cōmittere. Si aūt nullū sit impedimentū, vel nullum
esse credatur, licet coniugibus petere, & reddere de-
bitū. An tn̄ aliqn̄ in hoc possit peccatum intercide-
re, dicendum est, ꝙ hoc p̄t prouenire ex multis, vnū
est intentio. s. an aliqn̄ ex intentione coitus coniuga
K lis reddatur illicitus. Et dicendū ꝙ possunt coniuges
multiplici conuenire intentione. s. causa prolis, vel
debiti reddendi, vel fornicationis vitandæ, vel satu-
randæ libidinis, & quærendæ delectationis, qđ idem
est, vel causa sanitatis procurandæ, aut conseruādæ.
De primo dicendum, ꝙ coitus coniugalis gratia ge-
nerādi non hēt culpā, ut ait Aug. Nā si culpam hēret
ipsum matrimoniū esset peccatum, cū per ꝯ̄ctū ma-
trimonij tradatur ptās vtriq; coniugum ad petēdū
ab altero debitum. s. carnalē vsum, & tn̄ nubere pec-
catum non est. 1. Corin. 7. Si virgo nupserit, non pec
car. Etiam patet, quia si peccatū esset coire ad gignē-
dum non iussisset hoc Deus. Gen. 1. Crescite, & mul-
tiplica-

tiplicamini.& iſtud eſt per copulam carnalem: quia
nō eſt alius modus, nec valet, ſi quis dicat iſtud fuiſ-
ſe dictum ante peccatū, quando poterat fieri coitus
ſine cōcupiſcentia. Quia etiam poſt diluuium Deus
dixit hoc Gen.8.& 9. & tamen tunc non poterat fie
ri coitus ſine concupiſcentia. Et iſta eſt cauſa hone-
ſtiſſima contrahendi matrimonium: quia eſt neceſ-
ſaria. De ſecundo dicendum, ꝙ etiam non eſt pecca-
tum: quia illud, ad quod tenetur aliquis, non eſt pec
catum reddere, ſed potius meritum: quia opus iuſti-
tiæ eſt, immò compellitur vir ad hoc faciēdum per
eccleſiaſticam cenſuram, extra de reſtit. ſpolia. c. lite
ras, & de ſent. excomm. c. inquiſitioni. Et ſi vir nolit
reddere debitum vxori, vel è contrario præiudicat
ei, vt dicit Augu. ſuper Pſal. 146. & 33. q. 5. c. ſi dicat.
ſcilicet: Redde debitum, & ſi non exigis pro ſanctifi-
catione perfecta, Deus tibi computabit, ſi nō quod
tibi debetur, exigis, ſed reddis, quod debetur vxori.
Et ſic non ſolum eſt peccatum, ſed etiam meritoriū
eſt interdum reddere debitum, cum dicatur, ꝙ pro
ſanctificatione perfectà computatur, ideſt, pro ſan-
ctitate. e. c. & c. ſecundum verba. De tertio dicendū,
quod qui petit debitum propter vitandam fornica-
tionem, aut vult vitare eam in ſe, aut in vxore, vt po
te: quia ſcit vxorem eſſe veneream, & fortè ex vere-
cundia non petentem debitum, & ſi vir non cogno
ſcat eam fornicabitur fortaſſis, & tunc vir, vt nō ha
beat ipſa fornicandi occaſionem cognoſcit eam. Si
iſto ſecūdo modo nullum peccatum eſt, ſed potius
meritoriū: quia ex charitate mouetur, & adhuc vi-
detur eſſe magis meritorium, quàm reddere debitū.
Quia reddere debitum pertinet ad iuſtitiam particu
larem, cognoſcere vxorē, vt non fornicetur ad cha
ritatem pertinet. Eſt autē charitatis actus excellen-
tior, quàm actus iuſtitię, & magis meritorius. De his
S. Thom. 4. Senten. diſtinct. 32. artic. penul. Si primo
modo, ſcilicet, vt vitet in ſe fornicationem, eſt pec-
catum veniale: quia ex incontinentia prouenit, ꝙ
quis velit vltra debitum gignendi vxorem cogno-
ſcere, & vltra debitum reddendum. Eſt tamen ma-
lum iſtud veniale propter matrimonium, quod bo-
num eſt, & nunc principaliter contrahitur propter
fornicationem vitandam. 1. Corint. 7. vnuſquiſque
vxorem ſuam habeat propter fornicationem, ideſt,
ad vitandam illam. Hoc tamen dixit Apoſtolus ſe-
cundum indulgentiam, & non ſecundum imperiū,
ideſt, permiſit, & non iuſſit. e. c. De hoc Auguſt. dicit
fortè aliquis dicet, ſi veniam conceſſit Apoſtòlus, er
go peccatum ſunt nuptiæ: cui enim venia niſi pec-
cato conceditur? Sed veniam concedens Apoſtolus
concubitum attendit coniugatorum, vbi eſt incon-
tinentiæ malum. Incontinētiæ malum eſt, ꝙ vir co-
gnoſcit vxorem vltra neceſſitatem procreādi filios,
ſed eſt ibi nuptiarum bonum, & ita nō propter illud
malum culpabile eſt hoc bonum, ſed malum fit ve-
niale propter bonum nuptiale. De quarto dicendū,
ꝙ vir, qui propter ſolam delectationē quærendam,
vel ſaturandam libidinem, quod idem eſt, vxorem
cognoſcit, ſi conſiſtit cōcupiſcentia intra terminos
matrimonij eſt peccatum veniale, ſi autem extra ter
minos matrimonij progrediatur eſt mortale. Ratio
eſt: quia coitus honeſtatur per matrimoniū, & ideo
quando habet rationem matrimonij honeſtus eſt,
cum autem non habet rationem matrimonij non
habet per quid honeſtetur: ideo erit inhoneſtus, &
peccatum mortale. Dicitur concupiſcentia manere
intra terminos matrimonij, quando quis vxorem
ſuam propter ſolam delectationem cognoſcit, & ta
men non cognoſceret eam, ſi non eſſet vxor, ſed ca-
ueret, & cōtineret deſiderium ſuum, etiam ſi paſſio

A inſurgeret, & tunc eſt quidam reſpectus honeſtatis.
Ideo actus licitus eſt. Dicitur progredi concupiſcen
tia extra terminos matrimonij, quando vxorem co
gnoſcit propter ſolā delectationē. Et etiam ſi nō eſ-
ſet vxor ſua, cognoſceret eā data opportunitate ad
hoc, & tunc dicitur vir quærere in vxore blanditias
meretricales, ideſt, idem facit in vxore, quod faceret
in meretrice, & non alio reſpectu. Nam cognoſcit
eam, vt fęminam, & non vt vxorem. Sic tenet S. Th.
4. Senten. diſtin. 32. artic. vlt. Quidam autem dicunt,
qui propter delectationem accedit ad vxorem, aut
propter delectationem mouetur principaliter, aut
minus principaliter, ſi propter eam principaliter, vel
quòd ipſa ſit tota cauſa, dicunt eſſe peccatum mor-
B tale, ſi autem minus principaliter propter illam di-
cūt eſſe veniale, ſi verò nullo modo delectatio quæ-
ritur, ſed potius diſplicet: quia inſurgit, & oderunt
illam coniuges, nullum peccatum eſt, ſed dicūt per-
tinere ad perfectionem. Sed nō ſtat dictum eorum,
quia delectatio non eſt bona, nec mala, niſi ſecūdum
ꝙ operatio eſt bona, vel mala. Bonæ enim operatio-
nis delectatio bona eſt, & malæ operationis praua
delectatio. 10. Ethi. Et hoc, quia delectatio conſequi
tur operationem perfectam nō impeditam, vt dicit
ibi. Actus tamē matrimonialis per ſe bonus eſt, ideo
quādiu delectatio petitur intra terminos matrimo-
nij non poteſt eſſe mala, ita vt ſit peccatum morta-
le, vt dicit S. Th. vbi ſup. Si autem excedat terminos
C matrimonij eſt coitus malus: qa non habet aliquid,
per quod honeſtetur, ideo delectatio erit mala. Et ta
les vocātur vehementes amatores vxorum, & ſunt
adulteri in vxoribus, vt dicit Hiero. 32. q. 4. c. Origo.
ſcilicet: Adulter eſt ardentior amator in ſuam vxo-
rem, ſapiens iudicio debet amare coniugem non af-
fectū. Non regnet in eo impetus voluptatis, nec prę
ceps feratur ad coitum. Nihil eſt enim fędius, quàm
vxorem amare quaſi adulteram. Aliqui tamen vo-
lunt, vt Huguitius, ꝙ ille, qui præuenit voluptatem
manibus, vel cogitatione, vel vtendo calidis, vel in-
cētiuis, vt pluries poſſit cum vxore coire mortaliter
peccat. Dicendum tamen eſt, ꝙ iſtud non eſt verum,
niſi delectationem quærat, vt extra terminos matri-
D monij. Nam omnia iſta adhuc fieri poſſunt ita, ꝙ nō
ſe extendat cōcupiſcentia extra terminos matrimo
nij, & ſic non erit peccatum mortale. Si tamen exce
dat limites mortale peccatū eſt. Fuit tamen Hugui-
tius multum ſtrictus in hoc, & ſibi placens, ſic etiam
dixit, ꝙ reddere debitum nunquam poteſt fieri ſine
peccato veniali, eo ꝙ delectatio, & pruritus quidam
eſt in emiſſione ſeminis, ſed hoc falſum eſt: quia tūc
obligaretur quis ad peccandum venialiter, & actus
virtutis eſſet peccatum veniale. Reddere enim debi
tum iuſtitię actus eſt, & tamen actus virtutis eſt ſim
pliciter bonus. Ideo non eſt ibi peccatū aliquod, ſed
potius interdum eſt meritum ibi, vt ſupradictū eſt.
Iſta opinio Hug. tangitur, & improbatur in Glo. 33.
E q. 4. c. Vir cum propria. Sed adhuc dicitur, ꝙ cū quis
propter ſolam delectationem vxori commiſcetur,
etiam ſi non excedat concupiſcentia limites matri-
monij peccet mortaliter. Quia frui creatura eſt ſem
per peccatum mortale. Qui tamen delectationem
veneream pp ſe ipſam quærit, fruitur ea, qa frui eſt
amore inhęrere alicui pp ſe, vt ait Augu. li. de doctri
na chriſtiana, & li. de Trini. Et ita eſt in cōcubitu, qn̄
pp ſe quærit. Ideo Gen. 38. Thamar loquēs tanq̄ me
retrix dixit Iudę: Quod mihi dabis, vt fruaris concu
bitu meo? ergo erit peccatum mortale. Dicendum,
quòd frui creatura ſimpliciter, ideſt, ꝙ in ea pona-
tur terminus, peccatum eſt. Qui tamen delectatio-
nē ſolā quærit in coitu intra terminos matrimonij,

non fruitur simpliciter delectatione. Quia tũc quæreret eam absolutè, quomodocunque haberi posset non distinguendo, siue esset vxor, siue nõ: quia quod propter se quæritur in immensum quæritur. Patet primo Poli. Sed dicendum, quòd iste quærit delectationem propter se ipsum, quia vult sibi ipsi in hoc cõplacere, & se ipsum habitualiter ordinat in Deũ licet actualiter de Deo nihil cogitet. Et sic nec fruit delectatione, nec se ipso, sed vtitur. Quod patet, quia obseruat adhuc in ista delectatione legem Dei, quia non coiret cum ista fœmina, nisi esset vxor sua. Et tamen esse vxorem, & virum à Deo institutum est Gen. 2. Et sic non peccat mortaliter. Secus autem, si quæreret in ea delectationem, siue esset vxor, siue non: quia tunc frueretur simpliciter delectatione venerea, & esset peccatum mortale. Sic dicit Sanctus Thom. 4. sen. di. 31. artic. vltimo in solutione. 3. arti. De 5. dicendum, quòd coire cum vxore propter sanitatem peccatum est, eo quòd quęritur res propter finem, ad quem non est. Sicut si quis velit baptizari solum, vt sanetur ab aliqua ægritudine, peccatũ est, vt patet 4. sen. di. 6 Et hoc quia baptismus non est institutus ad quęrendam salutem temporalem, sed æternam, ita de coitu coniugali. Nam matrimonium institutum est ad prolem. Tunc ergo rectissimè quis ad vxorem accedit, quando causa prolis gignendæ accedit. Ista enim est causa nubendi, vt Ambr. super Lucam, & 32. q. 2. c. Pudor, scilicet, pudor est fœminis nuptiarum pręmia non habere. i. prolem, quibus hæc sola est causa nubendi. Et simile. c. sequenti. Et tunc nullum peccatum est in coitu cõiugali. Etiam poterit esse honestus coitus ad reddẽdum debitum, quia reddere debitum est de iure matrimonij, & reddit ad primũ, scilicet, ad prolem: quia fortè coniunx petens debitum prolem desiderat, & reddens debitũ ex hoc, quòd adiuuat, pertinet ad eundem finem, & in hoc nullum peccatum est. Si etiam sit coitus coniugalis ad vitandam incontinentiam, & non ꝑpter prolem etiam pertinet ad matrimonium, quia matrimonium concessum est in lege Christi ad euitandam fornicationem 1. Cor. 7. Ideo nõ est peccatum mortale, sed veniale, vt ait Hiero 32. q. 2. c. Sicut non omnis, scilicet. Qui propter incontinentiam in naturalem vsum reddere moueretur, patet quòd non propter filiorum procreationem tantum misceri iubentur. Non ideo tamen nuptiæ malæ iudicantur. Quidquid enim præter intentionem generandi fit, non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum. Simile Aug. lib. de bono coniugali. & 32. q 2. c. Quidquid & Gre. 33. q 4. c. Vir cum propria. Si tamen quis vtatur coniugali actu nihil in eo desiderans, nisi salutem conseruare, aut acquirere; licet cura salutis laudabilis sit, tamen malum est, ꝙ salus per illa quæratur, quæ ad ipsam nequaquam ordinata sunt, quia est quædam peruersio ordinis, in qua consistit ratio peccati. Et sic semper est peccatũ talis coitus, vt dicit Sanctus Thom. 4. sen. di. 31. arti. penulti. in responsione ad quartum argumentum. Dicendum tamen, quòd sic coeuntes propter salutem, aut faciunt intra limites matrimonij, scilicet, quòd etiam salutem per coitum non procurarent, cum ista femina, nisi esset vxor, aut non. Si primum est peccatum veniale: quia non est actus de se malus, scilicet, quia salutem petere, non est malum de se, etiam matrimonialiter coire malum non est. Cum ergo ista duo coniungantur, non efficitur malum mortale, quia non est ibi nisi quędam pęna pręuaricatio ordinis, & intẽtio ad matrimonium tollit malum istius inordinationis. Nam peius est propter solam delectationem coitum petere, & tamen si con-

F tineatur ista delectatio intra limites matrimonij, nõ est peccatum mortale, sed solum ueniale, vt supra ostensum est: ergo à fortiori hoc. Nam sicut, ꝙ coitus, sit propter sanitatem est deordinatio finis, ita etiam quòd sit propter delectationem. Quia nõ est coitus propter delectationem, sed potius delectatio propter coitum. Natura n. delectationem apposuit in operibus necessarijs suę conseruationi, vt esset delectatio ista irritamentum quoddam ad prosequendum, & non contemnendum illa opera, vt ostẽsum est supra q. 24. & melius. q. 33. & 49. Maior ergo præuaricatio est hoc in ordine: quia maior repugnantia est inter contraria, quàm inter disparata. Et sic deterius est id, quod subordinatur alteri constituere finẽ
G illius, quia istud est facere cõtraria, quàm ꝙ inter ea, quæ nullam inter se habitudinem habent, vnũ constituere finem alterius, & hoc est coniugere disperata. Aliud etiam est; quia quærere delectationem in coitu non est bonum aliquod, ideo nihil potest honestè ordinari ad illud. Quærere autem salutem bonum quoddam est, ideo potest aliquid honestè ordinari ad illud, & si contingat non honestè ordinari cęteris paribus, non poterit esse tanta inhonestas, sicut si aliquid ordinetur ad illud, quod nunquam bonũ est, aut in se bonum non est. Est ergo solum peccatũ veniale, si quis per coitum coniugalem corporis salutem intendat intra limites matrimonij. Si autem extra limites peccatum mortale est, quia coitus non
H potest honestari, nisi per matrimonium. Ideo quando in coitu deest intentio ad matrimonium, scilicet, quòd est ibi intentio posita, idest, ꝙ fieret coitus etiam si non esset matrimonium semper est peccatũ mortale: quia per modicum videtur differre à fornicatione. Dicendũ tamen, ꝙ licet vterque coitus coniugalis, scilicet, tam propter solam delectationem, q̃ propter salutem quærendam sit peccatum veniale: multo tamen minoris culpæ est coitus ꝑꝑ salutem, quàm propter delectationem ꝑꝑ causas suprapositas. Quia etiam inter venialia non est æqualitas, sed vnum est maius alio. Qđ ostendit Apostolus dicens: quosdam super ædificare lignum, fẽnũ, & stipulam. 1. Cor. 3. Per quæ designantur tres gradus peccatorũ
I venialiũ, quæ sunt facilioris, & difficilioris pœnæ: sicut lignum, fenũ, & stipula facilioris, & difficilioris combustionis. Considerandum circa id, qđ supra dicebatur. s. coitus coniugalis propter incontinẽtiam, vel fornicationem vitandam nunquam est peccatũ mortale, & propter libidinem saturandã erat aliqñ mortale. s. quando non continetur intra limites matrimonij. Differunt. n. ista. Quia tunc per coitũ vitat fornicatio, quando quis est potens ad venerea & cõcupiscens, & si non accesserit ad vxorem nõ potens continere propter magnitudinem desiderij accedet ad aliam: Saturare libidinem est quando quis nõ mouetur ad libidinem propter superabundantiam humoris seminalis vrgentis ad exitum, sed propter solum desiderium libidinosæ voluntatis. Et ista libi-
K do, quam saturare sic intendunt, non est carnis, sed animi. Quod sæpè accidit, scilicet, vt homines exhausti per actum venereum, in quibus iam organa deficiunt, ita vt sit eis difficilis coitus desiderium tamen coitus, non desinit. Sunt enim volentes semper experiri delectationem illam, quam aliquando in coitu experti sunt; scilicet, corpore existente disposito. Nunc autem corporis dispositio nõ mouet, sed potius in tali coitu affligitur, & perit. Animus tamen deordinatus delectationem illam q̃rit, & illud desiderium proprie vocatur libido. Tunc ergo qs saturare libidinem cupit, quando corpore non disposito ad venerea ex sola libidinis voluptate mouetur,

sicut

ſicut apparet in eis, qui ſe ipſos prouocant, & præueniunt per aliqua, quæ incitent ad venerea. Iſtud etiã eſt quærere in coitu ſolam delectationem. Et tunc non eſt coitus ad vitandam fornicationem, quia vitare fornicationem eſt, quando ex ſuperabundantia humoris ſeminalis, & alijs diſpoſitionibus corporalibus inſurgit vehemens cõcupiſcentia ad venerea, quam difficile eſt tolerare. In exauſtis tñ per actum venereum, vel ex alia cauſa non poteſt eſſe talis concupiſcentia: ideo in eis nõ eſt vitare fornicationem, ſed ſolum libidinem animi ſaturare. Ex hoc ſequit̃, ꝙ ẽt qñ vtrũq; eſt peccatum veniale, valde minus eſt ꝑ vitandam fornicationem coire, quàm ꝑ libidinem ſaturandam. Quia vitare incontinentiã, vel fornicationem eſt quidã finis matrimonij. 1. Cor. 7 conſequi autẽ inde delectationem nullo modo eſt finis matrimonij. Ideo illud magis põt honeſtari, q̃ iſtud. Item qui agit ex maiori tentatione, minus peccat: quia magis inuoluntariè agit, & tñ volens vitare fornicationem agit ex forti paſſione, quæ naturaliter mouetur ex ipſa corporis diſpoſitione. Qui aũt libidinem ſaturare vult tentationem non habet, ſed ipſe eam præuenit, & ſuſcitat, ideo deterior valde eſt, & eſt volens vitare fornicationem, ſicut incõtinẽs, q ꝑ ſolam paſſionem agit, volens aũt ſaturare libidinẽ, ſiue delectationem appetẽs eſt, ſicut intẽperatus, qui ex electione mouetur ad proſequendũ delectabilia, & nõ ex paſſione. Ideo deterior valde eſt, vt patet. 7. Ethi. c. 10. ſ. Omnino aũt videbitur deterior eſſe, ſi quis non concupiſcens, vel quiete. i. remiſsè concupiſcens aliquid turpe operetur, q̃ ſi vehementer cõcupiſcens, & ſi nõ iratus percutit, q̃ ſi iratus. Quid enim vtiq; faceret in paſſione exiſtens? quaſi dicat. Multo grauiora ageret, cum ſine paſſione praua operetur. Et infert, propter qđ intẽperatus eſt deterior incõtinente. Grauius ergo eſt vnum veniale altero, vt oſtenſum fuit ſupra, neutrum tamen eſt mortale: quia non repugnat omnino charitati, nec dat̃ pœna æterna pro eo, & tamen pro quibuſdam venialibus datur pęna valde grauis in purgatorio, quæ differũt ab alijs venialibus, ſicut lignum à ſtipula in difficultate, & diuturnitate cremationis. Et ſic apparet, an aliquando coitus coniugalis propter intentionem malus fiat, & quando hoc fit, & quantum malus eſt.

An propter nimiam frequentationem actus coniugalis ſit peccatum. Quæſt. CCXXXVI.

Primum argu. QVAERITVR, an in coitu coniugali ſit aliquando peccatum propter nimiam frequentationem actus ſupra modum. Dicunt quidã quòd ſic, quia ardens amator in propria vxore adulter eſt, vt ait Hieron. & habetur 32. q. 4. cap. Origo Iſtud au-
Secundũ argu. tem eſt frequentare coitum ſupra modum: quia ex ardenti amore fit, ideo peccatum eſt. Item Hier. eo. cap. increpat tales dicens: certè qui dicunt ſe cauſa reipublicæ, & generis humani vxoribus iungi, & filios procreare imitentur ſaltem pecudes, ſcilicet, non frequentent coitum vltra neceſſitatem generationis, ad hoc autem non eſt neceſſe nimis frequẽtare: quia multa tempora ſunt, quibus ad vxorẽ cauſa prolis accedere non eſt neceſſe, cum tunc ſit impedita concipere, ſicut dicit Ambr. ſuper epiſtolam ad Cori. & 33. q. 4. c. Si cauſa. ſ. ſi cauſa procreando filiorum ducitur vxor, nõ multum tempus conceſſum videtur ad ipſum vſum.

Dicendum, ꝙ frequentatio in coitu coniugali poteſt aliquando eſſe cauſa prolis ſ. temporibus illis, quibus vxor non eſt impedita concipere, vt ſi nondum concepit, & tunc nunquam eſt exceſſus in frequen-

A tatione cum actus honeſtus, & finis honeſtus. Ideo non erit peccatum niſi aliàs propter tempus, vel locum, vel alias circunſtantias. Si autem non propter prolem, vel erit hoc, quia fortè vir eſt potens ad uenerea, & reſpectu aliorum uirorum uidetur eſſe frequentatio, quia illi non ſunt tam potentes. Et tamẽ huic non eſt frequentatio, quia corporis ſui diſpoſitio hoc exigit. Et tunc reddit hoc ad coitum, qui fit propter uitandam incontinentiam, & talis coitus nunquam eſt, niſi peccatum ueniale, quia ex eo, ꝙ qs uult uitare fornicationem per coitum habet reſpectum ad bonum coniugale, per quod iſte coitus excuſatur. 32. q. 2. cap. Sicut non omnes & c. quidquid. Vel erit frequentatio iſta propter ſolam delectatio-
B nem experiendam in actu uenereo, & tales increpabiles ſunt: quia omni tempore indiſtinctè coitum uolunt: quia libido dominatur in animo. Vnde tales increpat Iſido. 32. q. 7 cap. Non ſolum, ſcilicet. Sunt quidam, qui ſicut animalia abſque ulla diſcretione indeſinenter libidini ſeruiunt, quos ego nec mutis pecudibus comparauerim. Non tamen eſt propter hoc ſemper peccatum mortale. Sed diſtinguendum ſicut præcede. quæſt. ſcilicet, an concupiſcentia maneat intra limites matrimonij, uel non. Si intra limites, non eſt mortale peccatum, quia bonum matrimoniale excuſat coitum. Et ideo non iudicatur mortale, ſicut fornicatio, ſed ueniale eſt ut 32. q. 2. c. Sicut, & cap. quidquid. Si autem ſit extra limites ma-
C trimonij, mortale peccatum eſt, & tamen adhuc nõ eſt ita graue, ſicut fornicatio ſimplex, cum meretrice, uel concubina: quia fędera matrimonij aliquid de turpitudine alleuiant, licet non tollant eam in totum, ut ait Auguſ. li. de adulterinis coniugijs, & 32. quæſt. 7. cap. Adulterij, ſcilicet. Tantum ualet ordinatio creatoris, & ordo creaturę, ut in rebus ad utendum conceſſis, cum modus exceditur, longè ſit tolerabilius, quàm in eis, quæ conceſſa non ſunt, unus uel rarus exceſſus. Ad argumentum dicendum, quòd cap. Origo, intelligitur de eo, qui extra limites matrimonij uxorem amat, & ille adulter eſt. Nam dicitur ibi. Nihil eſt enim fœdius, quàm uxorem amare quaſi adulteram. Tunc autem ut adultera
D amatur, quando illud facit uir in uxore, quod faceret in meretrice, aut in quacunque adultera, ſcilicet, quia non affectu coniugali eam cognoſceret. Ad aliud dicendum, quòd iſti increpantur, quia inhoneſtè agunt, & tamen iſta inhoneſtas non eſt ſemper peccatum mortale, etiam ſi non propter prolẽ coniuges coeant, cum etiam alijs finibus coitus coniugalis licitus ſit, ut dictum eſt hic, & præc. q.

An coitus coniugalis in omni loco poſſit excuſari ſine peccato. Quæſtio CCXXXVII.

E QVAERITVR, an coniugalis coitus ſit aliquando illicitus propter locum, & an coniuges ad reddendum debitum in omni loco teneantur, in quo exigitur.

Dicendum, quòd obligatio ad reddendum debitum eſt ualde urgens, ita quòd coniuges nunquam ab ea excuſantur, aut abſoluuntur, ſicut dicitur extra de coniugio leproſorum. cap. 1. & Apoſtolus uult, quòd coniuges nunquam ſe fraudent debito, niſi ex conſenſu, ut orationi uacent ad tempus: prima Corinth. 7. Et ob hoc exactus debitum tenetur illud reddere quandocunque petitur, & in quocunque loco, ſalua tamen humana uerecundia, & honeſtate conuictus humani, ut dicit Sanctus Thomas quarto ſententiarum diſtin. 32. Hoc autem eſt, quod ſi alter coniugum in publico debitum petat

astantibus aliquibus, non tenetur alius coniugum sibi debitũ reddere. Quia contra humanam verecundiam istud est. Licèt enim coitus coniugalis sit honestus, verecundia tamen data est homini in pęnam in isto actu. Et tamen verecundia est passio laudabilis potissimè, quia ista est data toti generi humano. Velle ergo agere cõtra eam coeundo in publico est quasi velle agere contra naturam, ideo vituperabile est. Fuerunt tamẽ quidam philosophi, qui vocabantur Cynici, idest, canini: quia canum morem seruabant, quorum princeps Diogenes exstitit asserentes de nullo honesto hominẽ debere verecundari. Ideo vxoribus suis astante multitudine populi commiscebantur. Sed pręualuit humana verecundia rationi eorum. Vnde ista secta philosophorũ paucos habuit sectatores. Et quandiu durauit nõ sine iniurijs, & opprobrio inter cæteros homines viuebant. Qui cum eos concupiscerent in publico commisceri, lapidibus, & luto eos percutiebaut, & coinquinabant hanc totius humani generis verecundiam tolerare non potentes. Quapropter pauco tempore, postquã cœpit secta ista, conualuit, sed vt naturæ contraria abolita est. De qua Augu. 14. de Ciuit. Dei. Maximè autem non obligatur petens debitum in publico ibi reddere: quia in breui potest ad alium locum transire, in quo honestè reddi posset. Requirit enim actus iste secreta latibula. Siue enim coniuges, siue adulteri, aut quicunque fornicarij tenebras quærunt. Iob 24. Oculus adulteri seruat caliginem, dicens: nõ me videbit oculus, & operiet vultum suum Et Eccl. 23. dicitur: Omnis, qui transgreditur lectum suum, dicit: quis me videt? tenebrę circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me. Si autem locus sit ocultus regulariter reddi debet debitum vbi exigitur, nisi fortè sit locus sacer. Ibi enim reddi non debet, sed si alter coniugum petierit debitum in loco sacro, alius debet ei suadere, vt desistat propter loci incongruitatem: quia locus sacer violatur per effusionem seminis in ipso, & reconciliatione indiget, ideo peccatum est ibi coire: quia est quoddam genus sacrilegij. Nam non solum ecclesię fit irreuerentia, sed etiam impeditur diuinum officium. Quia si constat eam pollutam semine non dicentur ibi diuina quousque reconcilietur. Debet ergo petens debitum suadere coniugi petenti transire ad alterum locum, in quo honestè reddi possit. Sic tenet S. Thom. dicit tamen Albertus magnus. 4. senten. distinct. 32. quòd si petens debitum non vult auerti à petendo, sed instat, & fortè non est promptum ire ad alium locum non sacrum, in quo debitum reddi possit, quòd tenetur ibi reddere cum dolore, ꝙ necesse sit in tali loco reddere. Potius enim hoc facere debet, quàm negato debito præstare coniugi occasionem ad fornicandum, & tunc nullum tempus, aut locus impedit, quin licitè debitum reddi possit. Qui tamen debitum ibi petit nolens se sustinere, vt in alio loco petat, mortaliter peccat, & magis peccat, quàm qui petit in tempore vetito, eo quòd facilius est locum mutare, quàm tempus: quia tempus mutari non potest, sed ipsum per se transit. Locus autem potest mutari faciliter. Item non infertur inconueniens si quis in tempore vetito debitum petat. Nam licèt sit irreuerentia quædam, nullum tamen malum aliud inde sequitur. Secus in loco: quia locus violatur, si est sacer, & indiget reconciliatione, tempus autem non. Item, quia reddere debitum immediatè, vt petitur, debet coniunx, ne alteri coniugi fornicandi occasionem tribuat. Si tamen tempus vetitũ simpliciter obstaret ad reddendum debitum, esset magna occasio ad fornicãdum.

F Sicut si quis petens debitum in principio quadragesimæ teneretur contineri vsque ad finem eius propter temporis prohibitionem, si tamen sint in loco sacro coniuges, ꝙ transeant ad locum non sacrum, vbi possit debitum reddi facile est, & si interim differatur redditio debiti non præstatur occasio ad fornicationem: quia nullum tempus intercidit, in quo fornicari coniuges possint cum se simul ad alium locum transferre possint, quando debitũ alter eorum exegerit. Ideo videtur, quod quando locus immediatè potest mutari ad debitum reddendum non solum petẽs, sed etiam reddens debitum in loco sacro peccat mortaliter. Et quia dictum est de reconciliatione loci, dicendum, ꝙ si in loco sacro fit effusio seminis, polluitur, & indiget reconciliatione, extra de

G consecra. ecclesiæ, vel altaris, c. si ecclesia, scilicet. Si ecclesia non consecrata cuiusquã fuerit semine, aut sanguinis effusione polluta, aqua protinus exorzizata lauetur, ne diuinæ laudis organa suspendantur, id est, quousque reconcilietur, quod fit per illam aspersionem aquæ, non debent dici officia diuina in ecclesia eadem, & hoc est suspendi organa laudis diuinæ, idest, taceri. Idem patet de consecra. distin. 1. c. Ecclesijs, & c. si motum, & c. de fabrica. Et hoc est quomodocunque effundatur semen in ecclesia, scilicet, per adulterium, per incestum, vel per fornicationẽ, aut quencunque modum etiam si fiat sine coitu, vt in mollitie. Quia sicut per adulterium ecclesia pollui-

H tur, & indiget purgatione, & consecratione, vt in alle. c. si motũ. Idem & in mollitie erit: quia deterior actus est, cum sit crimen contra naturam adulterio deterius. Maximè, quia magis propriè polluitur locus per mollitiem, quàm per adulterium, aut quencunque alium coitum: quia per mollitiem semen in ipso loco effunditur, & realiter locus cõtaminatur. In coitu autem non effunditur semen in loco: quia recipitur à patiente, & ideo ista solum est pollutio legalis, scilicet, per opinionem legis, idest, ꝙ lex reputat locum pollutũ: quia intra eum coitus factus est, per mollitiem tamen est simul realis, & legalis pollutio, ideo magis propriè ecclesia erit tunc polluta, & idẽ est in coitu sodomitico, vel bestiali, aut quo-

I cunque contra naturã, cum sit vera seminis effusio, & maioris criminis, quàm adulterium. Idem etiam est si quis vxorẽ in loco sacro cognouerit: quia etiã polluitur ecclesia, licèt coniugalis actus alius licitus esset. Aliqui tamen putant, quòd hoc non tenet in coitu coniugali, sed in adulterio, vel fornicatione. Idem videtur dicere Huguitius, & habetur de consecrat. distin. 1. c. ecclesijs, in Glo. Dicendum tamen, ꝙ qualitercunque semen effundatur in loco sacro, polluitur, siue sit coitus coniugalis, siue non, & indiget ecclesia reconciliatione. Et patet, quia extra de consecratio. eccl. vel alta. c Si ecclesia: dicitur, quòd si ecclesia cuiusquam fuerit polluta semine, aut sanguinis effusione lauetur, & de consecra. distin. 1. c. ec

K clesijs dicitur: nisi ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cuiusquam semine pollutæ fuerint: ergo pro quacunque effusione seminis à quocunque, & qualitercunque fiat, ecclesia polluitur. Ideo non specialius per adulterium, quàm per alios coitus. Est tamen pro hoc dicendum, ꝙ ecclesia polluta aliquando solum reconciliatur, aliquando autem reconciliatur, & reconsecratur, vt si fuerit homicidium factum in ecclesia, debet mundari, & reconsecrari, de consecra. dist. 1. c. Si motum, & c. Ecclesijs. Si autem fiat aliqua immũditia leuis, non oportet ecclesiam reconsecrari, sed solum reconciliari. Et ita est si quis vxorem in ecclesia cognouerit. Si tamẽ adulterium cõmissum fuerit in ecclesia, nõ solũ recõciliatur, sed

recon-

reconsecratur: quia in alio c. si motum, dr̃, si homicidio, vel adulterio ecclesia violata fuerit diligentissimè expurget, & denuo cõsecret. Pro qualibet tñ seminis effusione Ecclesia polluitur, ita vt saltem indigeat reconciliari, & sic glo. Hugu. loquitur, scilicet, quòd si per coitum cum vxore Ecclesia fuerit violata non denuo consecrabitur, & tamen non negat, ꝙ debeat reconciliari: immo confitetur eam pollutam esse, & consequenter indigere aliqua emundatione, non tamen emundatione, & consecratione. Prędicta vera sunt nisi quando semen effusum fuerit per somnium, quia tunc Ecclesia non iudicatur polluta: eo ꝙ illud non est in potestate hominis, qd tamen non possumus vitare nec est crimen, nec immunditia. Sic dicitur de conse. dist. 1. cap. Ecclesijs in glo. s. ꝙ si per somnium semẽ emittitur, Ecclesia nõ consecrabitur iterum. s. nec mundabitur, & ita tenetur communiter. Hoc etiam verum est, quando est manifesta ista pollutio, vel violatio ecclesię per seminis effusionem, vt quia delinquentes, vel alter eorum confitetur hoc, vel de hoc est fama, & scandalum nascitur. Alioquin etiam si constaret alicui sacerdoti ecclesiam esse pollutam non ideo cessare à diuinis in ea deberet nec reconciliationem illius petere: quia istud esset dare opus in infinitum. s. vt semper inquiri deberet, an pollutiones alique factę essent in ecclesia, quod est inconueniens: sic enim tenetur communiter.

An actus coniugalis sit peccatum ex conditione temporali. Quæst. CCXXXVIII.

QVAERITVR, an coitus coniugalis sit aliquando peccatum ex conditione temporis. Dicendum, ꝙ aliqua impedimenta sunt temporalia cõtra actum coniugalem, & quędam sunt propter reuerentiam sacrorum, vt orationis, & ieiunij, & similiũ: alia sunt propter alias causas non sacras, vt propter fœcunditatem, & menstrua, & purificationem, & similia. De primis dicendum, quòd licet actus coniugalis in se licitus sit, interdum tamen abstinendũ est ab eo propter reuerẽtiam sacrorum, & sunt tria tempora sacrorum impedientia. s. tempus ieiunij, orationis, & susceptionis Eucharistiæ. De primo patet: quia iubentur fideles tempore ieiuniorum abstinere à coitu, vt ait August. lib. quæstionum veteris, & noui testamenti, & 33. q. 4. c. Christiano cum vxore sua aliquando conuenire non licet, vt sunt ieiuniorum dies, & propter hoc illa tempora, quæ ab ecclesia sunt instituta ad ieiunium prohibent petitionem debiti inter coniuges, & nuptias celebrari. 33. q. 4. c. Non oportet, & c. Non licet. Ratio est, quia ieiunia fiunt à nobis ad affligẽdum carnem nostram, vt sicut peccauimus per indebitas delectationes, ita & subtrahamus nobis eas, quæ aliàs licitę sunt, & tamen in actu coniugali est delectatio carnalis vehemens: ideo tempore ieiuniorum ab ista abstinere iustum fuit: quia facilius est alicui abstinere à cibis, quã à venereis. Non ergo est commendabilis abstinentia, si quis à cibo abstineat, & venereę delectationi velit vacare. Nam non solum ab istis, in quibus est delectatio, sed etiam ab illis, in quibus non est delectatio talis, & possumus iustè agere abstinendum est sicut cessare à litigijs, & à repetitione debitorum: Isa. 58. vbi Deus detestatur ieiunium Iudęorum dicens: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis: ecce ad lites, & contentiones ieiunatis. Et ista causa etiam redditur in allegato cap. Christiano. Alia causa est, quia qui ieiunant, aliquid à Deo impetrare volunt. s. peccato-

A rum remissionem, vel aliquod bonum, quod desidę rant. Vt ergo Deus facilius hominem exaudiat debet homo à licitis abstinere, vt dicit August. in allegato cap. Christiano. s. Quia etiam à licitis abstinendum est, vt facilius impetrari possit, ꝙ postulatur.

De secundo, scilicet, de oratione dicẽdum, quòd etiam tempore orationis cessandum est à coitu coniugali. Sic dicit Hierony. & habetur 33. q. 4. ca. Sciatis fratres, quoniam quicunque vxori debitum reddit, vacare non potest orationi. Et ob hoc in diebus illis, quibus ecclesia orationi vult homines vacare iubet abstinere à coitu coniugali, & quia festiuitates institutæ sunt ad hoc, quòd homines in eis orationi vacent iubetur, quòd in festiuitatibus ab vxoribus
B abstineantur, vt ait August. 33. q. 4. c. Quotiescunque s. Quotienscunque dies Natalis Domini, aut reliquę festiuitates venerint non solum ab infidelium concubinarum consortio, sed etiam à proprijs vxoribus abstineri debet. Idem Ambro. & habetur eod. q. c. Fratres. & eo. si causa. D hoc tamen dubium est, an in omnibus festiuitatibus à coniugali coitu abstinendum sit. Quidã dicunt, quòd simpliciter in omnibus: quia in allega. c. Quotienscũque, dicitur: quotienscunque dies Natalis Domini, aut reliquę festiuitates aduenerint & c. ergo in omnibus abstinendũ dicit. Aliqui dicunt, ꝙ non est necesse abstinere à coitu coniugali in festiuitatibus, sed est consilium quoddam, & pertinet ad perfectionem. Dicendum
C tamen, & melius, quòd præceptum est abstinere in festiuitatibus, & obligat sub pœna peccati mortalis. Non tamen intelligitur de omnibus festiuitatibus, quia tunc semper abstinendum esset à coitu: quia rari, aut nulli dies sunt, in quibus non sint aliqua Natalitia Martyrum, vel virginum, aut aliorum sanctorum, sed debet intelligi prohibitio de festiuitatibus præcipuis. Nam aliàs nõ vocamus communiter festiuitates: iste autem sunt illę, in quibus iubentur homines cessare à laboribus, vt patet de consecra dis. 3. c. Pronunciandum, vbi nominantur istę festiuitates, & concluditur, quòd episcopi in suis episcopatibus denunciant eas populo, & sequitur: reliquas verò festiuitates per annum non sunt cogendi ad fe-
D riandum, nec prohibendi. Et idem est de festiuitatibus illis, in quibus præcipitur à iudicialibus actibus cessari extra de ferijs. cap. Conquestus. Quia cũ illæ sint magnę festiuitates propter reuerentiam earum iubetur cessari ab actibus iudicialibus. In cęteris aũt festiuitatibus licet coniuges carnaliter commisceri. Idem autem videtur de festiuitatibus statutis in singulis prouincijs: quia etiam in eis abstinendum est à coitu, licet non sit tanta obligatio sicut in eis, quæ sunt de iure communi. Hoc tenet Ioan. & Hostien. in summa tit. de spon. & matrimo. in §. quis sit effectus. Causa autem, quare abstinendum sit tempore orationis est, quia oratio dicit quẽdam motum, & eleuationem animi in Deum. Omnia ergo illa, per quæ impeditur orationis feruor debent prohiberi
E tempore orationis. Nihil tamen magis tollit animi eleuationem in Deum, quàm ipse coitus, siue sit cõiugalis, siue alius quicunque, sicut dicit August. lib. Soliloquiorũ. Nihil esse sentio, ꝙ magis ex arce deijciat animum virilem, quàm blandimenta fęminę, corporumque ille contactus. Non solum. n. deijcit ab arce contemplationis, immo omnino aufert cõtemplationẽ: quia absorbet hominem, ita vt impossibile sit in ipso aliquid intelligere, vt dr̃. 7. Ethi. c. 15. Et pp hoc prophetę quando vacabant actui coniugali non recipiebãt reuelationes à spiritu sancto, vt ait Hierony. super Matthę. & 32. quæst. 3. c. Connubia. s. connubia legitima carent quidem peccato: nõ tamen

tamen tempore illo, quo coniugales actus geruntur præsentia spiritus sancti dabitur, & si propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. Alia causa est eadem, quæ in ieiunio, scilicet, quia in oratione aliquid petitur à Deo, & vt facilius exaudiat debet homo abstinere à licitis seipsum affligendo. 23. q. 4. cap. Christiano. Et hoc, quia Deus exaudit homines afflictos. Psalm. 50. Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Sed obijcitur, ꝙ tempore orationis nō sit necessarium abstinere ab actu coniugali, sed solum ex voluntate coniugum: quia dicitur. 1. Corin. 7. Nolite fraudare inuicem, scilicet, redditione debiti, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Dicendum, quòd quædam sunt orationes, quas sponte, & ex super erogatione coniuges facere volunt, & aliæ sunt orationes solennes, idest, dies instituti ab ecclesia generaliter ad orandū. De primis verum est, ꝙ non licèt alteri coniugum propter orationem subtrahere debitum alteri, sed oporteret ambos cōsentire ad hoc, siue ambo orēt, siue non, dum tamen ambo consentiant, quòd debitum illo tempore non petatur, nec reddatur. Et de hoc loquitur Apostolus. De secundis temporibus orandi, dicendum, quod coniuges obligantur in eis abstinere, cum ecclesia præceperit. Et satis apparet, quòd intelligatur de oratione priuata, quam specialiter vult facere aliquis coniugum. Quia dicit, quòd non fraudet alterum debito, nisi ambo consentiāt. Si enim intelligeret de oratione solenni, non staret: quia ad illam ambo coniuges ęqualiter tenentur, & non requiritur consensus eorum: quia ex lege sunt obligati. Item patet, quia dicit, ꝙ postea reuertantur in id ipsum, ne tentet eos satanas. Ex quo innuitur, quòd tempus illud orationis, de quo loquitur, est indeterminatum: quia dicitur, quòd reuertantur postea ad coitum coniugalem. Si intelligeretur de oratione solenni, non oportebat, quòd diceret, ꝙ postea reuerterentur in id ipsum. Quia tempus festiuitatis determinatum est, & cessante illa, cessat prohibitio coniugalis actus, & ipso iure coniuges habent potestatem licitè exercendi hunc actum. Intellexit ergo de oratione priuata, ad quam ex solo consensu faciendam possunt abstinere à coitu. Et ista non habet tempus determinatum, sed potest extēdi, vel breuis esse ad nutum coniugum. Et sic posset vnus fraudare alterum prætextu orationis vsque ad longum tempus, nolendo alteri debitum reddere. Ideo dixit, quòd non se fraudarent, sed reuertentur in id ipsum, idest, iterum ad copulam coniugalem. Apostolus autem locutus fuit solum de ista oratione priuata: quia tempore suo nondum erant aliquæ festiuitates per ecclesiam institutæ ad orationem solennem, in quibus obligarentur coniuges abstinere à coitu. Ideo de sola oratione priuata locutus est, ad quam requiritur consensus amborum, vt in ea abstineant à debito carnis. De tertio dicendum, quòd etiam propter susceptionem Eucharistiæ abstinere debent coniuges à coitu. Tenentur enim saltem semel in anno Eucharistiam recipere omnes fideles, extra de pęniten. & remiss. c. Omnes, & pro illo tempore, quo ex necessitate iuris recepturi sunt Eucharistiam, tenentur abstinere à coitu, etiam si aliàs susciperé velint abstinere debent. Sic dicit Hieron. & habetur. 33. q. 4. c. Sciatis fratres, quoniam quicunque vxori debitū reddit de carnibus agni comedere non debet. Et redditur ibi causa, scilicet, ꝗa si panes propositionis ab his, qui vxores suas tetigerant comedi non poterant quanto magis ille panis, qui de cœlo descendit, non potest ab his, qui coniugalibus paulo ante hęsere cōplexibus violari, atque contingi? Non

F tamen per hoc credendum est concubitum coniugalem esse malum, sed ad hoc, ꝙ quis licitè, & reuerēter Eucharistiam summat ab operibus carnis abstinere debet. Quia etiam si opus carnale malum nō sit, irreuerentia tamen quædam maxima est, ꝙ quis res valde spirituales tradat existentibus in opere valde carnali: quia per hoc non exhibetur debita reuerentia rei spirituali. Sicut sedere ad mensam bonum est, quòd tamen rege adueniente, qui sedet nō assurgat, sed continuet cibum, irreuerentia est, & peccatum. Sic est de sumptione Eucharistiæ, quæ maximam reuerentiam exigit, cum sit ibi res optima, scilicet, caro, & sanguis Christi, an tamē semper sit abstinendum à coitu, quando Eucharistia suscipienda
G est, & an pullutio nocturna impediat Eucharistiæ susceptionem dicetur infra q. 245. Ex prædictis autem infertur, quòd temporibus orationis, & ieiuniorum non solum debitum exigendum non est, sed etiam nuptiæ nō sunt celebrandæ, & ob hoc, quia in Quadragesima generaliter sunt ieiunia, non licèt ibi nuptias facere. 33. q. 4. c. Non oportet, & cap. Non licet etiam à 70. vsque ad octauam Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festiuitatem sancti Ioānis, & ab aduentu domini vsque ad Epiphaniam nuptiæ non celebrantur, eo ꝙ ista tempora partim ad ieiunium, partim ad orationem, & partim ad sumptionem Eucharistiæ pertinent. 33. q. 4. c. Non oportet, & c. Nec vxorem, & extra de ferijs, c. capellanus. Dicendum
H autem circa hæc, ꝙ temporibus istis non licèt coniugibus petere debitum, reddere tamen licèt quantacunque sit festiuitas, vel ieiunium, & etiam si Eucharistia sumenda sit ad certum diem ab vtroque coniugum, vel altero eorum, & exigatur debitum ab eo, qui sequenti die suscepturus est Eucharistiam, tenetur reddere, ne detur occasio fornicandi alteri coniugi. Et hoc, quia nulla exceptio est, quin semper petitus debitum teneatnr reddere, non obstante tempore, nec alia circunstantia, extra de coniugio leprosorum. cap. 2. Et tamen potest quis interdum petere debitum in istis temporibus, & ꝙ non peccet mortaliter, licèt regulariter sit peccatum. Ratio est, quia si sine contemptu, & cum aliqua necessitate, vel in-
I firmitate petatur debitum peccatum non est, vt si quis sciens vxorem nō posse continere, & verecundiam in petendo debitum, & quòd si non exigit ab ea debitum fornicabitur etiam in istis temporibus, potest exigere vir, & non solum potest, sed etiā meretur exigendo: quia ex charitate agit si verisimiliter præsumat, quòd ipsa fornicabitur, nisi illo tempore commisceatur viro suo. Vel si fortè vir erat fragilis non potens continere, & vt vitaret fornicationem illo tempore petiuit debitum, solum peccat venialiter, nisi in contemptum agat, scilicet, non curans de constitutione Ecclesiæ, quę eum ad abstinēdum illo tempore arctat: quia tunc contemptus facit peccatum mortale.

K *An sit conueniens id, quod in præcedenti quæstione dictum est de abstinentia à coitu coniugali temporibus præpositis.*

Quæst. CCXXXIX.

QVAERITVR propter præcedentia: quia dictum est, quòd temporibus sacris coniuges impediūtur ab actu coniugali, scilicet, tempore orationis, & ieiuniorum, & Eucharistiæ suscipiendę, an verum sit. Dicunt quidam, quòd est inconueniens: quia subueniendum est morbo. quando inualescit, & tamen istis temporibus potest concupiscentia insurgere, sicut alijs temporibus, & aliquando tūc grauius insurgit, ergo non debet tunc prohiberi remedium

dium exigendi debitum. Item non est aliqua causa, quare non debeat exigi debitum diebus festiuis, nisi quia sunt orationi deputati, sed in illis diebus sunt horæ determinatæ orationi: ergo in alijs licet debitum petere, & sic nulla dies erit, in qua non liceat. Quia idem erit de diebus, in quibus sumitur Eucharistia. Dicendum, ꝙ aliqua tempora sacra sunt illicita ad petendum debitū, sicut dictum est præce. q. sicut aliqua loca, ex eo, ꝙ sunt sacra, vetant ibi debitum exigi, & reddi. Ita & in quibusdam temporibus, quia sacra sunt, non debet exigi debitum. Ratio est, quia licet actus coniugalis nō sit malus, sicut nec matrimonium est malum, tamē propter carnalem delectationem vehementem deprimit rationē, ita ꝙ in actu illo nihil intelligi possit. 7. Ethico. ca. 15. Et quoniam dies festiuitatum sunt instituti ad orationi vacandū, in qua requirit̄ eleuatio mentis in Deū, vt ostensum est præced. q debet in festiuitatibus ꝓhiberi actus coniugalis. Quod Apostolus innuit dicēs nō esse fraudandos coniuges debito, nisi ad tempus ad vacandum orationi. Et sic videtur, ꝙ oratio abstinentiam exigit à coitu, vt benè fiat. Eadem ratio est in ieiunio, & susceptione Eucharistiæ, vt dictum est præcedenti q. Et tamen magis necessaria est abstinētia à coitu in oratione, quàm in ieiunio, quia fructus orationis nō est, nisi ex hoc ꝙ mēs eleuatur in Deū, & tamen actus carnalis repugnat valde huic eleuationi. Secus in ieiunio, quia ieiunium est ad macerādum carnem, & tamen etiam, si quis tunc fornicetur nihilominus maceratur in carne, licet illa maceratio non sit fructuosa. Ad primum dicendum, ꝙ licet temporibus sacris vetetur coitus, & cōcupiscētia possit insurgere, possunt tamen aliqua remedia adhiberi ad reprimendam eam pro illo tempore. sicut adhibent semper illi, qui continentiā perpetuā seruant. Ad secundum dicendum, ꝙ licet non obligetur homo orare omnibus horis diei festi, tenetur tamen se talem exhibere, vt sit idoneus ad hoc, ꝙ singulis horis possit orare: quia ꝙ non orat in vna pōt orare in altera. Si tamen liceat in festiuitate debitū petere erit homo pro illa hora non solum occupatus, sed etiam indispositus ad orandum per quandā indispositionē contrarietatis. Quod dicitur, quia in festo licet comedere, & dormire, in quibus non pōt esse oratio. Iste tamen sunt occupationes disparatę, sed non sunt dispositiones contrariæ, quia nō repugnant orationi: coitus autem est contraria dispositio: quia totaliter tollitur fortior, & eleuatio mētis in Deum per coitum, in quo homo efficitur totus caro: ergo non licet in aliqua parte diei festi petere debitū. De hoc S. Tho. 4 Sen. dist. 32 art. 5. sub art. 1.

Ad primū argu.

Ad secundū argu.

An exigens debitum diebus festis semper peccet.
Quæst. CCXL.

QVAERITVR circa id, quod supra dicebat̄. q. 238. scilicet, quòd exigens debitum diebus festis peccabat, an sit verum. Dicunt aliqui, quòd semper peccat. Dicit. n. Grego. primo Dialogorum, qđ mulier quædam, quæ per noctem à viro suo cognita fuerat, mane ad processionem veniens à Diabolo arrepta est. Sed hoc non fieret, nisi peccasset mortaliter: quia pro peccato mortali traditur homo Satanę. 1. Corin. 5. ergo mortaliter peccauit. Item qui fecit contra præceptum Dei, peccat, sed præceptū erat Exo. 19. Iudæis suscepturis legem, nolite appropinquare vxoribus vestris, & sic peccarent mortaliter, si contra fecissent. A fortiori autem peccabunt in nouo testamento, qui vtentes sacris rebus vtuntur coitu coniugali: quia magis sacra sunt ea, quæ

Primum argu.

Secundū argu.

A in nouo, quàm quæ in veteri testamento erant.

Dicendum, quòd circunstantia alicuius, si solum est circunstantia non potest dare grauitatem infinitam actui, & tamen appropinquare vxori die festo circunstantia quædam est. Cum ergo ipse coitus cōiugalis in se bonus est, non potest per istam circunstantiam effici peccatum mortale, quia per hoc acciperet grauitatem infinitam. Dicendum ergo, ꝙ absolutè non est peccatum petere debitum in die festo nisi secundum, quòd ab ecclesia vetitum est. Et tūc iste actus per hoc malus efficitur, quia contra præceptum est. Interdum in diebus ieiuniorum, & festiuitatibus debitum licitè petitur, vt fit ad vitandā fornicationem in vxore. Si tamen fiat ad prolem gignē

B dam, vel vitandam fornicationem in seipso, vel ad libidinem saturandam peccatum est. Et dicunt aliqui esse veniale solum. Alij autem morale, & tamē tenet sanctus Thomas, ꝙ sit veniale. Quod verū videtur, quando fit ex infirmitate carnis. s. ad vitandā in seipso fornicationem. Si tamen sit ad libidinem saturandam mortale est, & hoc siue cōtineatur libido intra terminos matrimonii, siue non, vt aliquid operetur prohibitio Ecclesię. Et hoc communius tenetur. Et tamen S Tho. vult, quòd ēt quando ad solam libidinem saturandam petitur debitum veniale est, si cōtineatur libido intra limites matrimonij. Grauius tamen peccatum est, quàm cum ex sola infirmitate carnis debitum petit, vt vitet in seipso for

C nicationem: hoc autem videtur esse fauorabilius licet fortassis non esset tam securum, & tamen quidquid teneatur, non est resistendum. Ad primum dici potest, quod fortè illa mulier ad solam libidinem saturandam fuerat cognita petens debitum à viro, & delectatio, quam quærebat, erat extra limites matrimonij, & sic mortaliter peccaret, & arriperet̄ à Dæmone. Aliter potest dici, ꝙ nō peccauit mulier in hoc, ꝙ cognita est à viro suo debitum reddēs, sed quia irreuerenter ingessit se ad diuina contra conscientiam. Non. n. debuit se ingerere processioni, & alijs sacris, cum à viro cognita esset præcedēti nocte. Ad secundum dicēdum, quòd Iudæi fortè nō peccarent mortaliter cognoscendo vxores suas, li-

Ad primū argu.

Ad secundū argu.

D cet esset eis vetitum tempore susceptionis legis: qa ista dabantur ad quandam munditiam, & honestatē non necessariam. Melius tamen dicendum est, ꝙ Iudæi peccarent mortaliter, si contra facerent, quia pceptum Dei expressum fuit traditum eis à Deo sine hoc, & tenebantur seruare. Nos tamen tenemur seruare, quia multa data erant Iudæis, quæ cęremonialia fuerunt, & pertinebant ad quændam ritum exteriorem, & munditiam, quæ nos obseruare non obligamur, nisi ecclesia expresè iuberet. De hoc sanctus Tho. 8. Sen. dist. 32. arti. 5. sub articu. 2.

An illa persona, à qua petitur debitum coniugale diebus festis, reddere teneatur. *Quæst.* CCXLI.

E QVAERITVR an ille, à quo debitum exigitur die festo teneatur reddere. Dicunt quidā quòd non, quia peccantes, & consentientes ęqualiter puniuntur, scilicet, quia vtriq; morte digni sunt: ad Ro. 1. Non tamen licet peti debitum die festo, vt dictum est, qui tamen reddit, consentit petenti: ergo peccat sicut ille. Item præceptum affirmatiuū obligat pro aliquo determinato tempore, sed tempore, quo quis orat non potest reddere debitum, ergo nō obligatur reddere quandocunque petitur.

Dicendum, quod reddere debitum est simpliciter de necessitate: ideo nulla excusatio est quantum ad tempus, nec quantum ad locum, extra de coniugio leproso.

leproſorum.c.2. & 33.q.5.c. Si dicat. Vnde Apoſtolus dixit, ꝙ non ſe fraudarent debito coniuges, niſi ex conſenſu ad vacandum orationi ad tẽpus. Quandocunque ergo exigatur debitum reddendum eſt. Et etiam ſi concederent ſibi mutuo coniuges licentiam abſtinendi pro aliquo tempore, in quo orarẽt, & alter eorum peniteret, & debitum petere vellet, tenebatur alius ſibi reddere non obſtante licentia data de abſtinendo: quia quocũque tempore poteſt illa reuocari, maximè, quia aliàs eſſet occaſio fornicandi ei, cui inſurgeret concupiſcentia. Ob hoc ergo licèt eccleſia vetuit quibuſdam temporibus peti debitum, nullo tamen tempore vetat reddi, ſed potius iubet. Ad primum dicendum, ꝙ iſte, à quo debitum exigitur non conſentit. Nam petere debitum voluntarium eſt, reddere autem eſt omnino neceſſarium: quia debitum eſt. Reddens ergo non conſentit petenti: quia conſenſus eſt actus libertatis, & tamen in eo, qui tenetur ad aliquid reſpectu illius actus, nõ eſt aliqua libertas. Ideo reddens nõ conſentit, ſed cum dolore reddit dolens, quòd tantam neceſſitatem incurrerit, vt contra Eccleſiæ præceptũ agere aliquid cogatur. Secus autem eſſet, ſi non tenerentur coniuges mutuo ad copulam: quia tunc ſi petẽte vno conſentiret alius, ſi peccaret petens peccaret etiam reddens, & ob hoc eccleſia vetuit peti debitum, & tamẽ non vetuit reddi: quia quod libertatis eſt, poteſt tolli, quòd autem eſt neceſſitatis, non poteſt tolli, & tamen de lege diuina eſt, quòd teneantur coniuges ad reddendum debitũ: non potuit ergo eccleſia arctare eos ad non petendum pro aliquo tempore: quia talis res magis eſt voti, quàm præcepti. Ideo ſæpe eccleſia imponit quibuſdam in pęnam, ꝙ debitũ non exigant, etiam tamen nunquam abſoluit eos à debito reddendo extra de eo, qui cognouit conſangui. vxo. ſu. c. Tranſmiſſæ. Sic etiam in eo, qui habet conſcientiam aliquam de conſanguinitate, vel affinitate, quam tamen non poteſt probare ad hoc, ꝙ fiat diuortium tenetur debitum reddere, & tamen non licet ei petere, extra de reſtit. ſpolia. cap. Literas, & de ſenten. excommunic. c. inquiſitioni. Ad tertium dicendum, quòd licèt oratio debeat fieri in aliqua hora determinata, ideſt, in vna, & non in omnibus, non tamen eſt illa limitata, quę ſit, vnde non poteſt in aliqua hora impediri oratio, quin poſſit in alijs recuperari, & ſic nõ eſt aliqua hora, in qua petitus debitum non teneatur reddere. Aliter poteſt dici, quòd licèt teneamur orare in die feſto, non eſt tamẽ tanta obligatio, quin illa poſſit tolli, vel impediri aliquo tempore per aliam maiorem obligationẽ, ſicut eſt obligatio de reddendo debitum, contra quam nulla recipitur excuſatio extra de coniugio lepro. cap. 2. De hoc S. Tho 2. Senten. art. 5. ſub artic. 3.

An nuptiæ ſint prohibitæ aliquo tempore, vel debuerint prohiberi. *Quæſt. CCXLII.*

QVAERITVR, an nuptiæ aliquo tẽpore ſint vetitæ, aut vetari debuerunt, ſicut dicebatur ſupra q. 238. Aliqui dicunt, ꝙ nullo tempore debent vetari: quia matrimonium eſt ſacramentum quoddam, & nuptiæ ſunt celebratio matrimonij; ſed celebratio aliorum ſacramentorum nunquam eſt interdicta: ergo nec debent nuptiæ aliquo tẽpore interdici. Item magis inconueniens eſt debitum peti diebus feſtiuis, & reddi, quàm nuptias celebrari: quia magis de ſacramento eſt in nuptijs, quàm in petitione debiti, & tamen licèt debitũ peti in feſtiuitatibus ex aliquibus cauſis, vt propter vitandam fornicationem in vxore: ergo licebit nuptias celebrari in feſti-

Primum argu.

Secũdum.

F uitatibus. Item ſi eſſet contra Eccleſiæ præceptum nuptias celebrari in feſtis matrimonia ſic celebrata ſepararentur, & tamen non ſeparantur: ergo nõ eſt contra præceptum. Tertium.

Dicendum, quòd nuptias celebrare, & debitum petere aliquo modo pertinent ad idem, eo quòd in vtriſque eſt coitus coniugalis. Sed differt, quia in nuptijs inchoatur, in alijs autẽ petitionibus debiti continuatur. Ideo ſicut fuerunt aliqua tempora interdicta ad petitionem debiti, ita & aliqua interdicuntur ad nuptiarum celebrationem, licèt non omnino eadem. Quia ad petitionem debiti feſtiuitates ſolum, & quadrageſima cum alijs temporibus ieiuniorum obſtant, & tamen ad celebrationem nuptiarum alia G tempora obſtant, ſcilicet, à Septuageſima vſque ad octauam Paſchæ, & tribus hebdomadibus ante feſtiuitatem ſancti Ioannis, & ab aduentu domini vſque poſt Epiphaniam, vt 33. q. 4. cap. non oportet. Et ſic maiori tẽpore interdicitur celebratio nuptiarum, quàm petitio debiti. Ratio autem eſt, quia quando nouę ſponſæ accipiuntur in coniuges ad conſummationem matrimonii, animus vtrorumque magis anhelat ad curam carnalium delectationum: quia carnales homines primos illos concubitus pro magna fęlicitate habent, quod non fit in ſequentibus. Vnde magis carnales ibi efficiuntur etiam ad oſtendendum iſtam lętitiã diſſoluuntur homines in multis, & non ſolum diſſoluuntur ſponſi, ſed etiam pluH rimi alij. Vnde maius impedimentum eſt ibi ad ſpiritualem eleuationem mentis, quàm in petitione quotidiana debiti. Ideo debuerunt maiori tempore interdici nuptiæ, quàm petitio debiti coniugalis. Et ſunt tempora iſta, quæ pertinent ad orationem, vel ad ſumptionem Euchariſtiæ, vt homines vacantes orationi aliquãto tempore diſponerent ſe ad dignè ſumendum Euchariſtiam, & propter hoc tria tempora interdicta ſunt ad nuptias, ſcilicet, à Septuageſima vſque ad octauam Paſchæ, & hoc propter cõmunionem, quæ fieri debebat in Paſcha, & etiam nunc fit. Et per tres hebdomadas ante feſtum beati Ioannis, quas aliqui computant à tribus diebus ante Aſcẽſionem vſque ad octauas Pentecoſtes propter I communionem, quæ in Pentecoſte fieri ſolebat. Et ab aduentu domini vſque ad Epiphaniam propter communionem aliam, quæ etiam tempore illo fiebat. Quia ſecũdum antiquos canones erant tria tempora communicandi, ſcilicet, in Paſcha, & Pentecoſte, & Natiuitate domini. Et ob hoc per aliquantum tempus ante iſta feſta, & poſt vacabatur orationi, vt Euchariſtia dignè reciperetur, & ad hoc interdicebantur nuptiæ, quæ maximè repugnant ſpirituali eleuationi mentis in Deum. Nunc autem licèt non maneant illa tria tempora cõmunicandi, quia non tenemur niſi ſemel in anno communicare, ſicut ſemel confiteri, extra de pęniten. & remiſſio. cap Omnis. tamen tempora, quæ tunc interdicta erãt etiam K nunc interdicta manent. Quia licèt nunc non obligemur ter in anno communicare, vt tamen eccleſia non auferret occaſionem benefaciendi eis, qui aliàs facere hoc poterant, vel ad faciendum inclinarẽtur noluit licentiam dare nuptias celebrandi temporibus illis: quia per hoc non ſolum neceſſitas ad communicandum, ſed etiam occaſio ſublata maneret. Ideo fuit conueniens, quòd iſta tempora manerent ſemper interdicta ad nuptiarum celebrationem, & ita manent.

Ad primum dicendum, quòd non eſt de celebratione nuptiarum ſicut de alijs ſacramentis. Quia in nuptijs propter nouas ſponſas accipi à viris fiunt multę diſſolutiones in mundanis, & carnalibus gaudijs, Ad primũ argu.

dijs, quæ tollunt eleuationem mentis in Deum. In alijs autem sacramentis nihil mundanum fit: ideo celebratio illorum nullo tempore prohibita est. Et etiam ipse contractus matrimonij nullo tempore fieri prohibetur, quia contractu non solent accipi sponsæ à sponsis, nec fieri aliqua humana gaudia, & carnalia. Vnde ille contractus nihil obstat orationi, & ieiunio, ideo omni tempore licitus est. Secus autem de nuptiarum celebratione propter causam dictam.

Ad secun argu. Ad secundum dicendum, ꝙ in receptione debiti aliquo modo impeditur eleuatio mentis in Deum: ideo sunt certa tempora, in quibus interdicitur petitio debiti, & tamen maiora sunt, in quibus interdicitur celebratio nuptiarum: eo ꝙ in nuptijs magis dissoluuntur homines, quàm in quotidiniana, & assidua redditione debiti, vt dictum est.

Ad tertiũ argu. Ad tertium dicendum, ꝙ licet contra interdictũ Ecclesiæ fuerint nuptiæ celebratæ, non rescindũtur matrimonia, quia ante celebrationem nuptiarum erant vera matrimonia contracta, & matrimoniũ, ꝙ semel verum est, non potest vnquam separi quantum ad vinculum propter quodcunq; superueniẽs. Sed obijcietur, quia 33. q 4 c. Non oportet: interdicitur nuptias celebrare prædictis temporibus, & dicitur ibi, ꝙ si factum fuerit, separentur, qui nuptię celebrauerunt. Sed intelligitur de separatione ad tempus ad agendum pœnitentiam pro peccato, scilicet, quia contra interdictum Ecclesiæ nuptias celebrauerunt. Sic patet extra de matrimonio contracto. c. Ex literis, & sic exponitur in dicto. c. Non oportet. De hoc Sanctus Thom. 8. sent. di. 32. articu. 5. sub articu. tertio.

An tempore imprægnationis liceat vti actu coniugali. Quæst. CCXLIII.

QVAERITVR de temporibus alijs, non sacris, quibus accedere ad vxorem est illicitum, & primum est tẽpore imprægnationis. Dicunt enim quidam, ꝙ peccatum est ad vxorem accedere postquam constiterit eam esse prægnantem. Sic enim dicit Ambrosius super epistolam ad Corinth. & 33. q. 4. c. Si causa. f. Si causa procreandorum filiorum dicitur vxor non multum tempus concessum videtur ad ipsum vsum, quia tempus conceptus, & partus iuxta legem cessare debere vsum carnis demostrant. Et Hieronymus increpat istos, qui post vxorum fæcunditatem eis commiscentur. 32. q 4. cap. Origo, scilicet. Certè qui dicunt se causa reipublicæ, & generis humani vxoribus iungi, & filios procreare, imitentur saltem pecudes, & postquam vxoris venter intumuit, non perdant filios, nec amatores se vxoribus præbeant, sed maritos: dicitur perdere filios, qui illo tempore accedit ad mulierem, quando concipere non potest: quia ex quolibet actu potest sequi cõceptio, cum tamen semel conceperit mulier, quousque pariat, concipere iterum non potest: ideo non expedit commisceri ei. Dicit etiam, ꝙ qui sic commiscerentur non sunt mariti, sed amatores, scilicet, ardentes amatores vxorum, qui in vxoribus ꝓprijs vocantur adulteri. eo. c. Origo. Istos quoque increpat Isido. asserens esse deteriores pecoribus. 32. q. 7. c. Non solum, scilicet. Sunt quidam, qui sicut animalia absque vlla discretione indesinenter libidini seruiũt, quos ego nec mutis pecoribus comparauerim. Pecora enim cum conceperint vltra non indulgẽt maribus copiam sui. Causa autẽ quare tempore imprægnationis non debeant coniuges conuenire est. Prima, quia est cõtra intentionem matrimonij, quæ

A est proles, vt ait Ambro. super Lucam & 32. q. 2. cap. pudor. Et tamen post imprægnationem nõ possunt gigni alij filij, quousque illi nati fuerint. Ideo superfluum est tunc accedere ad vxores. Et sic intelligitur allegatum. c. Si causa, & c. Origo. Ideo dicit Hiero. ꝙ non perdant filios. Et tamen perdunt, quando commiscentur vxoribus prægnantibus: quia constat inde prolem non posse sequi quousque prior conceptus de ventre exierit per natiuitatem, vel aborsum. Et ob hoc aliquis dicet istud esse peccatum contra naturam in lege matrimonij. Sicut enim simpliciter est contra naturam in venereis ille actus, ex quo non potest sequi proles, vt bestialis, sodomiticus, & similes, ita & matrimonialis, ex quo nõ potest sequi

Quare tẽpe prægnationis nõ debeant con iuges con uenire.

B proles. Et ita est de coitu post conceptum. Secunda causa est propter periculum. Quia quando venter vxoris multum intumuit, periculum est cognoscere eam, quia poterit pati aborsum. Et de hoc potest exponi dictum Hiero. in allegato. c. Origo, scilicet, ne filios perdant idest, vt non destruant filios iam conceptos, quod fieret si per accessum ad prægnantem cõtingeret eam pati aborsum. Tertia causa est: quia tempore conceptus non videtur coitus coniugalis esse nisi propter delectationem. Et hoc pertinet ad amatores vxorum. Vnde dicit Hiero. eo. c. Origo, ne se amatores vxoribus præbeãt, sed maritos, scilicet. Si cognouerint eas postquam venter intumuit, & tamen amatorem esse vxoris facit esse adulterium

C eius. eo. c. Dicendum, ꝙ tempore imprægnationis, sicut quolibet alio tempore potest debitum peti, & reddi, sicut alijs temporalibus, si periculum nullum est de aborsu. Si putatur esse periculum, vt quia venter multum intumuit, vel quia putatur manifestè propter vxoris dispositionem, ꝙ fætus peribit non debet peti debitum, nec debet reddi, si quisquã coniugum petierit. Quia non debet fieri homicidium, vt reddatur debitum. Et tamen per aborsum homicidium est, quando iam est formatum puerperium. 32. q. 2. c Aliquando, & c. Quia verò, & cap. Moyses. Ideo commisceri non debent: sed si putetur esse aliquis modus cognoscendi fœminam securus, quo euitetur periculum, etiam mutato modo consueto

D licebit tempore illo ipsi reddi debitum, vt ostensum est supra q. 226. Esset tamen valde melius, ꝙ abstinerent, vt non mutarent modum consuetum coitus. Si tamẽ petitur importunè à viro debitum tenetur ipse quomodo potuerit reddere. Quando tamẽ nullo modo putatur sine periculo prolis posse reddi debitum, nõ debet reddi, etiam si instanter petatur: qa in tali casu nemo est obligatus. Nam ad peccandum mortaliter nulla est obligatio, & ita est si debitũ redderetur, quando creditur proles peritura per aborsum. Si autem non timeatur periculum, vt quia nouus est conceptus, nec dum multum intumuit venter, licitè redditur, & exigitur: quia matrimonium

E non est institutum solum in officium, sed nunc principaliter in remedium ad vitandum fornicationem 1. Corin. 7. Et quia contingit post conceptum ipsas prægnantes appetere plus coitum, quàm ante imprægnationem, ne detur occasio fornicãdi, licèt eis petere debitum Maximè quia tempus imprægnationis longum est, & si toto illo tempore obligarentur coniuges abstinere à coitu, difficile eis esset. Ideo nõ arctantur, maximè cum dixerit Apostolus, ꝙ non se fraudarent debito, nisi ad tempus, vt vacarẽt orationi, prima Corin. 7. Tempora ergo conceptionis non exclusit. De periculo autem nihil exclusit: quia etiam si lex hoc non diceret, manifestum est, ꝙ non deberet reddi debitum, quando esset manifestum periculum de morte conceptus.

Ad

Ad primũ argu. Ad primum dicendum, quòd verum est, quòd si matrimonium ad solam prolem esset institutũ, nunquam liceret commisceri coniugibus tempore impręgnationis. Quia tamen magis datum est iam in remedium fornicationis vitandæ, quã in officium gignendæ prolis, licèt ad vxorem accedere quocunque tempore, quo sine periculo potest cognosci, & ita loquitur Ambro. in allegato c. Si causa, scilicet, Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor, nõ multum tempus concessum videtur ipsum vsum. Quasi dicat: si propter hoc solum vxor ducitur, paucum tempus sufficit ad vsum coniugalem. Si tamen causa vitande fornicationis ducatur vxor multum tempus necessarium est, vt sit licitum, ne si arctetur tempora non inueniatur remedium contra concupiscentiam. Cum autem dicitur, quòd est contra naturam matrimonij cognoscere vxorem prægnantem, dicendum, ꝙ verum est, si esset matrimonium ad solam prolem. Et tamen est etiam ad vitandam fornicationem, vt dictum fuit. Ideo quandocũque coniuges coeunt ad illam vitandam, secundum legem matrimonij agunt. Si autem dicatur, quòd est contra legem naturæ coitus: quia coitus est ad generandum, dicendum, quòd illos coitus vocamus contra naturam, ex quibus quantum ad seipsos non potest proles sequi, sicut ex mollitie, & coitu cum fœmina extra vas debitum. Ideo isti sunt semper vetiti, & detestabiles. Coitus autem, qui cum femina est, secundum se semper est talis, qui possit prodesse ad generationem. Quod autem impediatur sequi prolem inde, eo quòd conceptus alius factus est per accidens, ideo nunquam vocatur iste coitus contra naturam, licitus ergo est.

Ad secundũ argu. Ad secundum dicendum, quòd etiam Hierony. loquitur de coitu matrimoniali, si sit solum ad prolem gignendam: quia tunc nõ oportet misceri vxoribus post conceptum. Vnde dicit certè, qui dicunt se causa reipublicę, & generis humani filios procreare, imitentur saltem pecudes, &c. Et tamen non est matrimoniũ ad hoc solum, vt dictum est. Ideo etiã in illo tempore licèt conuenire carnaliter nisi propter periculum, vt fuit dictum.

Ad tertiũ argu. Ad tertium dicendum eodem modo, quòd Isidorus increpat homines volens deducere eos, saltẽ ad continentiam pecorum: quia honestum est, ꝙ postquam venter vxoris intumuit, ꝙ vir non accedat ad eam. Et tamen si accesserit non sequitur, ꝙ peccet, cum liceat sibi debitum reddere, & exigere. Cum autem dicitur; ꝙ cognoscentes tali tempore vxores, sunt vehementes amatores, dicendum, quòd potest fieri istud ex multis causis. Quia fortè vir, vt caueat fornicationem, quã timet de vxore, accedit ad eam, & charitatis opus est. Vel vt euitet fornicationem in seipso licitum est: quia ad plus est veniale. Etiam aliquando propter solam delectationem. Si tamen contineat se intra limites matrimonij, cognoscere vxorem mortale non est. Si verò non se contineat intra terminos matrimonij, est peccatum mortale. Et tunc vocatur vir vehemens, vel ardens amator vxoris, & est adulter in ea: quia facit in ea, quæ faceret in adultera. Quòd tamen post impręgnationem quis vxorem cognoscat, non facit semper esse ardentem amatorem.

An licitum sit vxori commisceri post partum antequam purificetur. Quæst. CCXLIIII.

QVAERITVR de tempore post partum antequam purificetur mulier. Nam aliqui putãt illicitum esse vxorem tangere. Dicendum pro hoc,

F quòd istud pendet ex cæremonia purificationis post partum. Erat enim in lege Moysi cęremonia ista, ꝙ mulier abstineret per quadraginta dies ab ingressu in templum si peperisset masculum. Si verò fœminam, diebus octoginta, Leuit. 12. Quando tamẽ lex Moysi cessauit, pariter omnia legalia cessauerunt, non manet obligatio ad aliquam cæremoniã. Ideo nec ad istam, vt dicitur extra de purificatione post partum c. vnico, idest. Si mulier immediatè post partum voluerit ingredi ecclesiam ad gratias Deo agẽdum de puerperio prohibenda non est: quia pœna computaretur ei in culpam, vt dicitur. e. c. Sic etiam dicit Augu. & habetur di. 5. c. Si mulier, vbi dicitur, ꝙ eadem hora, qua parit potest intrare ecclesiam. Si
G tamen mulier propter reuerentiam vult abstinere aliquanto tempore ab ingressu ecclesię, ne videatur sic immunda corporaliter intrare, non est increpanda. De hoc extra de purificatione post partum. cap. vnico. Dum tamen non faciat hoc mulier: quia sic fiebat in lege veteri. Nam esset iam culpabile, cum putaretur manere lex, quæ oblata est. Et ob hoc licèt mulieres aliquanto tempore ex reuerentia post partum abstinere ab ingressu ecclesiæ sit laudabile, tamen abstinere quadraginta diebus, vel octoginta præcisè sicut fiebat in lege veteri, etiam si nõ fiat ad hanc intentionem, honestum nõ est, ne occasionem præstent alijs errandi, aut de eis malè suspicandi. Maximè, quia ad hoc, quòd cessent immunditię corpo-
H rales in fœmina post partum paucum tempus sufficit, immo superuacuũ esset quadraginta, aut octoginta diebus spectari, immo si sine causa fieret, & non est laudabile tanto tẽpore abstinere ab ingressu ecclesiæ: quia ad diminutionem diuini cultus pertinet. Ex hac autem purificatione oritur, ꝙ viri abstinere debeant ab vxoribus post partum aliquanto tempore non quidem quadraginta, vel octoginta diebus, quod erat tempus purificationis secundum legem, sed quousque mulier ab immunditijs suis sit omnino purificata naturaliter post partum. Et tunc ad eam honestè accedere potest. Dum autem durãt immunditiæ, prohibetur vir accedere ad vxorem dist. 5 c. Ad eius. Et ob hoc putant aliqui esse morta-
I le peccatum vxorẽ tunc cognoscere, & tamen de honestate hoc tenet. Vnde si contrariũ fiat non peccant coniuges mortaliter.

An tempore menstruorum liceat ad vxorem accedere. Quæst. CCXLV.

QVAERITVR de temporibus mẽstruorum, an liceat tunc ad vxorem accedere. Dicẽdum, ꝙ reddere debitum omni tempore est necessarium cum nullam recipiat exceptionem, extra de coniugio leprosorum, c. 2. An tamen petere liceat est dubium. Si loquamur secundum veterem legem erat vetitum, & pœna grauissima puniebantur, scilicet,
K morte, Leuit. 2. Nunc autem, quia cessauit lex illa, nec manẽt eędem pęnæ, nec eędem prohibitiones, nisi inquantum ecclesia instituit de nouo obseruari aliqua quæ ibi fuerant sic prohibetur coitus coniugalis tempore menstruorum. dist. 5. c. Ad eius, scilicet. Dum in menstruis consuetis detinentur viris suis misceri prohibentur. In hoc autem diuersimodè multi sentiunt. Aliqui dicunt, ꝙ si petatur debitum, & creditur, ꝙ fornicabitur petens si non reddatur, debet reddi. Si autem non timeatur de periculo non debet reddi. Et hoc, quia dicunt, ꝙ istud præceptum est morale, & non cęremoniale, & ideo semper obligat. Alij dicunt, ꝙ passio menstruorum aliquando est naturalis, scilicet, quando redeunte mense

menſe, fœmina ordinariè patitur menſtrua: aliquan
do autem paſſio non naturalis, ſed potius ægritudo,
vt quando mulier extra tempora menſtruorum flu-
xum patitur. Et talis morbus non dicitur paſſio mẽ-
ſtruorum, ſed fluxus ſanguinis. Leu. 15. vbi diſtingui-
tur, quid pro iſtis fieri debeat, & contingit iſtam paſ-
ſionem eſſe longiſſimam. Nam interdum legimus
duraſſe annis duodecim. Et iſte manebant extra ca-
ſtra, ſiue ſeparatæ à communione aliorum. Leui. 15.
& numeri. 5. Dicunt ergo, quòd ſi paſſio ſit non na-
turalis, licitum eſt exigere debitum, & reddere: quia
tunc non poſſunt fætus concipi propter ægritudinẽ
illam: ſaltem tamen ad vitandam fornicationẽ erit
vtile, potiſſimè quando talis paſſio diuturna eſt. Si au
tem ſit paſſio naturalis menſtruorum, durat paucis
diebus. Nam propter illam ſolum erat mulier ſepa-
rata ſeptem diebus ſecundum legem Moyſi Leu. 12.
Et ſic apparet, ꝙ non durabant ſeptem diebus men-
ſtrua. Et de iſtis dicunt, ꝙ non licet tunc debitum pe
tere, nec reddere: eo ꝙ ex coitu in tali tempore con-
ſueuerũt fætus membris damnati, & leproſi, & mor-
boſi naſci. Vnde ſi mulier petat debitum à viro tem-
pore menſtruorum, dicunt, ꝙ vir non debet redde-
re, niſi timeat de eius fornicatione. Et ſi vir petat de-
bitum à muliere: tunc ipſa non debet reddere, ſed
exponere ei cauſam, quare nõ poteſt. Sic tenet Glo.
diſt. 5. cap. Ad eius. Dicit autem Hug. ꝙ tam mulier,
quàm vir petens debitum tempore menſtruorũ pec
cat mortaliter, ſed qui reddit petitus, non peccat. Po
teſt tamen denegare ſine peccato, niſi videat immi-
nere periculum fornicationis exigenti. Dicit etiã, ꝙ
tenetur mulier reuelare marito tempus menſtruo-
rum, ſi exigat ab ea debitum, & etiam ſi non exigat,
ne fortè ad exactionem ipſius mulieris vir reddat ei
debitum neſciens de menſtruo. Alij autem dicunt,
quòd exigere debitum tempore mẽſtrui veniale eſt,
reddere autem nullum peccatum eſt.

Satis tamen videtur dicendum, ꝙ nunquã ſit pec-
catum reddere, ſed quandocunque petitur, debeat
reddi, cùm etiam inter leproſos ſit ius reddendi debi
tum, licèt inde timeantur proles morbidæ naſcitu-
ræ, extra de coniu. lepro. c. 2. Quanto magis in men-
ſtruis, in quibus minus periculum eſt de morbo plis
naſcituræ, licèt ex alia parte ſit minus licitum, quia
tempus menſtrui determinatum eſt, & eſt paucum:
ideo facilius eſt abſtinere ĩ illo, quàm inter leproſos,
quorum morbus perpetuus eſt. Non tamen excuſat
hoc, quin debitum reddi debeat ſi petatur tpe men-
ſtrui, licèt honeſtum ſit, ꝙ fęmina reuelet viro men-
ſtrua, vt ille deſiſtat à petitione debiti. Si tamen im-
portunè petit, reddendum eſt. Idem ſi mulier patiẽs
menſtrua petat debitum à viro ſciente de mẽſtruis.
Nam debet ſuadere ei, ꝙ non petat. Si tamen inſtat,
reddendum eſt. De petente autem dici poteſt, ꝙ pec-
cabit venialiter petendo ex quacunque cauſa petat,
dum tamen nõ petat propter ſolam delectationem
nõ contentam limitibus matrimonij: quia tũc ſem-
per eſt peccatum mortale. Multa alia circa petitio-
nem debiti, & redditionem dubia ſunt, de quo dice-
tur. 1. Corin. 7. De matrimonio autem, & adulterio,
& ſeparatione coniugum, & quomodo ſe coniuges
repellunt propter fornicationem, vel quomodo de
ea excuſantur dicetur infra. 19.

An nocturna pollutio ſit peccatum. Quæſt. CCXLVI.

QVAERITVR nunc circa nocturnam pol-
lutionem, quæ pertinet ad genus venereorũ,
an peccatum ſit. Nam niſi impediat ſopor, ſine du-
bio eſſet peccatum, vt ſi fieret in vigilia. Aliqui di-
A cunt, ꝙ pollutio nocturna nunquam ſit peccatum,
ſiue proueniat ex præcedenti cogitatione, ſiue non:
quia Auguſ. 1. de Ciuitate Dei. c. 25. dicit. Concupi-
ſcentialis inobedientia, quæ adhuc in membris mo-
ribundis habitat abſq; culpa eſt in corpore dormien
tis, ſi recta eſt portio: ergo non eſt culpa in corpore
dormientis, ſicut non eſt culpa in corpore non con-
ſentientis. Item Auguſ. ſuper Gen. ad literam lib. 12.
dicit. Cum ipſa phantaſia, quæ ſit in cogitatione ſer-
mocinantis expreſſa fuerit in viſione ſomniantis, vt
inter illam, & veram commixtionem certum non
diſcernatur continuè mouetur caro, & ſequitur, ꝙ
cum motu ſequi ſolet, cum hoc tam ſine peccato
fiat, quàm ſine peccato à vigilantibus dicitur. Item
B pollutio non eſt peccatum ex ſe: quia eſt paſſio, & nõ
actio, nec etiam ex cogitatione præcedenti: quia nõ
eſt continuatio inter cogitationem præcedẽtem in
vigilia, & pollutionem dormientis, ſicut inter cau-
ſam & effectum: quia cognitio fit ex mente, pollutio
autem ex phantaſia dormientis. Item Auguſ. lib. de
vera religione: omne peccatum eſt voluntarium, qđ
ſi non eſt voluntarium, non eſt peccatum: ergo pol-
lutio, quæ accidit preter legem voluntatis culpa nõ
eſt, ſed huiuſmodi eſt pollutio nocturna, ergo non
eſt peccatum. Item omnis pollutio eſt paſſio, ideo eſt
inuoluntaria, vt ait Dama. & Aug. de Ciui. Dei li. 14.
c. 15. ſed omne peccatum eſt actio voluntaria, ergo
non eſt peccatum. Item dormiens non peccat: quia
C non habet liberi arbitrij vſum. Sic dicit Greg. di 6. c.
Teſtamentum. Ipſa mens rea oſtenditur non tunc,
ideſt, in ſomnio, ſed in iudicio ſuo libero. Et ibi Ioã.
& Hugu. dicunt, ꝙ dormiens non peccat: ergo non
peccat ex pollutione. Item nocturna pollutio eſt in
ſolo corpore, omne autem peccatum in mente eſt,
ergo non eſt peccatum. Item Ariſt. 1. Ethi. per dimi-
dium vitæ, ideſt, ſoporem nihil differt prauus à ſtu-
dioſo. Si tamen peccaret dormiendo, differret: ergo
non eſt peccatum pollutio in ſomno. Item Ariſtot.
lib. de anima. Intellectus eſt velatus in egritudine, vel
ſomno, ſed intellectus velatus in ægritudine nõ pec
cat, ſicut in furioſo, ergo nec cum polluitur homo
in ſomno. Item non poteſt prouenire ex reliquijs
D cogitationis ad hoc, quòd ſit peccatũ: quia reliquiæ
cogitationis ſunt in intellectu, ſed peccatũ propriè
eſt in effectu, ergo non eſt peccatum pollutio ſecun-
dum, ꝙ dicitur prouenire ex reliquijs cogitationis.

Aliqui dicũt, quòd eſt peccatum: quia dormiens Alia opinio in oppoſitum.
peccare poteſt. Meritum enim, & demeritum ſunt,
circa idem ſubiectum, ſed dormiens poteſt mereri,
ſicut patet de Salomo. qui dormiens impetrauit à
Domino ſapientiam. 3. Reg. 3. & 2. Paralipo. 1. Et ſic Prima ratio.
dormiendo poteſt aliquis demereri. Vnde pollutio
nocturna poterit eſſe peccatũ. Itẽ quia q hẽt vſum Secunda ratio.
rationis poteſt peccare, ſed in dormiendo aliquis ha
bet vſum rationis: quia frequenter aliquis in ſom-
nis ratiocinatur multa, & prælegit vnum alteri con
E ſentiens, & diſſentiens, ergo poteſt peccare dormien
do. Et ſic pollutio nocturna nõ impedietur eſſe pec-
catum propter ſoporem, cùm aliàs ex genere ſuo ſit
peccatum. Item fruſtra increpatur, & inſtruitur ille, Tertia ratio.
qui non poteſt agere contra rationem, & tamen in
ſomno homo inſtruitur à Deo. Iob. 33. ſcilicet. Per
ſomnum, & in viſione nocturna, quando ſopor ſo-
let occupare homines, tunc apparet Deus virorum,
& erudiens eos inſtruit diſciplina: ergo poteſt homo
in ſomnijs agere contra rationem, vel ſecundum ra-
tionem, quod eſt peccare, & bene agere, & ſic pollu-
tio nocturna poterit eſſe peccatum. Item qui nõ ha- Quarta ratio.
bet mentem ligatam, & faciat aliquid, quod eſt ma-
lum, à peccato non excuſatur. Dormiens tamẽ non
videtur

videtur habere mentem ligatam;quia mens non est virtus corporis, ex cuius passione accidit somnus, sed tunc videtur, quòd esse debeat magis libera in operationibus suis, quia cessant motus exteriores, qui aliquo modo impediūt actus rationis,quod maxime apparet, quia in somnijs percipiunt homines aliqua diuina & futura,quæ in vigilia percipere non poterunt: ergo poterit peccatum fieri in somno, & ita erit peccatum nocturna pollutio.

Quinta ratio. Item cum peccatum sit actus quidam, & actus ex terminis accipiant speciem, & iudicentur, erit sic de pollutione nocturna. Illa enim incipit aliquando in somno, & finitur in vigilia, ergo peccatum erit in ea, quia si fieret in vigilia simpliciter esset peccatum.

Sexta rō. Item Isidorus,& habetur di.5.ca.Non est, dicit.Non est peccatum, quando volentes imaginibus nocturnis illudimur. Sed tunc est peccatum, si antequam illudamur cogitationis affectibus præuenimur: ergo si ꝓuenit ex cogitatione præcedenti peccatum est.

Septima ratio. Item dicitur eodem.ca luxuriæ quippe imagines, quas in veritate gessimus sæpe dormientibus apparent, sed innoxiæ si non concupiscendo occurrunt, ergo à contrario sensu,si concupiscendo occurrunt noxiæ sunt. Sed nihil est homini noxium, nisi ratione culpæ, vt dicit Augu.ergo tunc pollutio est peccatum.

Octaua ratio. Item 26.quæst.5 c.Episcopi dicitur, quòd Diabolus mentem, quam tenet captiuam in somnijs deludēs modo blanda,modo aspera ostēdens per deuia quæque deducit:blanda,scilicet,in pollutione nocturna, sed quòd à Dæmone est,peccatum est, ergo hoc erit peccatum.

Nona rō. Item Iob primo. Per somnia terrebis me. Vbi dicit Grego. hoc benignè permittit misericordia Dei, ne electorum somnus à pręmio passionis vacet: ergo potest in somno mereri,& consequenter demereri:& ita in pollutione nocturna poterit esse peccatum.

Decima ratio. Item vbicunque potest esse consensus potest esse peccatum, sed in somno pōt mens cōsentire delectationi venereæ:ergo potest esse peccatum nocturna pollutio:dicente August.li.Confessionum. Adhuc viuunt in memoria mea talium rerum imagines, quas ibi consuetudo mea fixit, & occurrunt mihi vigilanti, & in somno non solum vsque ad delectationem, sed vsque ad consensum factum: ergo poterit esse ibi peccatum.

Vndecima ratio. Item quia ibidem orans dicit. Auge Domine magis,magisque munera tua,vt anima mea sequatur me ad te,atque etiam in somno non solum non perpetret istas corruptelarum turpitudines per imagines vsque ad carnis fluxum,sed ne consentiat quidem. Sed non oraret, quòd non consentiret, nisi posset consentire in somno, ergo potest ibi peccare.

Decimasecunda rō. Item sensitiua pars retrahit intellectiuam in vigilia ab intelligēdo propter multas occasiones. Vnde dicitur. 7. Phy. quòd cessante transmutatione anima fit prudens, & sapiens,ergo quādo sensus maximè ligatur,vt in somno,operabitur intellectus expeditus,& consequēter ibi poterit peccare.

Decimatertia rō. Itē pars sensitiua ligatur in somno,& organa sentiendi præmuntur ex frigore vaporis congelati in cerebro, & in suo descensu comprimentis organa sensitiua, sed imaginatiua est virtus organica propinquior sensitiuæ,quàm intellectiua, quæ non est organica, & distat magis à sensitiua,ergo magis in somno ligabitur imaginatiua, quàm intellectiua. Et tamen secundum Auicen. imaginatiua magis mouet in dormiendo, quàm in vigilando: ergo intellectiua magis operabitur in somno quàm in vigilia, & sic poterit peccare homo dormiendo.

Decimaquarta rō. Item in actu intellectus sunt duo,scilicet, receptio, & iudicium, sed quantum ad actum iudicandi non dependet intellectus à sensu, licèt dependeat quantum ad receptionem. Vnde antequam recipiat species indiget sensibus, quia nihil est in intellectu, quin fuerit prius in sensu, sed postquam recepit non indiget sensibus: ideo de speciebus iam receptis poterit iudicare in somno, & sic poterit peccare.

Decimaquinta rō. Item grauior est pollutio extra vas, quàm in vase: quia illa est extraordinaria, & est valde detestabilis 35.q.3 cap. Extraordinaria: sed Loth dormiens pollutus in vase ordinario increpatur Gene. 19. ergo à fortiori nocturna pollutio, quæ est extra vas.

Decimasexta rō. Item vbi est rebellio,& inobedientia carnis ad spiritum ibi est inordinatio culpabilis, maximè quando lex mentis captiuatur à lege carnis: hoc tamen est in nocturna pollutione, dicente Aug. contra Iulianum: Vbi est illa passio est inobedientia carnis ad spiritum:quia lex mentis captiuatur à lege carnis,ergo pollutio ista est peccatum.

Decimaseptima ratio. Item patet, quia anima consentit in quandam turpitudinem in pollutione nocturna,vt ait Aug. ad Iulianum. Sopitis in somno sensibus anima diuidatur nescio quomodo animæ castę in turpes illabuntur consensus,sed non potest anima illabi in consensum turpem sine culpa: ergo in hac pollutione est peccatum.

Decimaoctaua rō. Item vbicunque animus sibiipsi complacet,cum inordinata perpetrat est propriè peccatum,& tamen hoc accidit in nocturna pollutione,cum cogitatione, vel somnio, quia considerat dormiens locum,personam,tēpus, & in his gaudet,ergo peccat.

Decimanona rō. Item ecclesia orat quotidie contra pollutionem nocturnam dicens, hostemque nostrum comprime, ne polluantur corpora. Non tamen oraret contra illud, nisi esset peccatum. Nam per orationem sanantur pestes mentis, vt dicit Glo. infra 17. supra illo verbo. Hoc genus dęmoniorum &c.

Vigesima ratio. Item Iac.1 dicitur, concupiscentia cum conceperit parit peccatum, sed parit concupiscentia in fluxu nocturnę pollutionis, quòd concepit in vigilia: ergo peccatum est pollutio ex cogitatione proueniens.

Vigesimaprima rō. Item nemo arcetur secundum ecclesiæ præceptum ab Eucharistię susceptione, nisi pro mortali peccato, & tamen arcetur quilibet ab Eucharistiæ susceptione, si constet sibi se fuisse pollutum ex cogitatione præcedenti, vt dicit Grego. & habetur.6.distin.cap. Testamentum: ergo est peccatum mortale.

Determinatio auctoris. Dicendum,ꝙ nocturna pollutio aliquo modo p̄t esse peccatum, & aliquando est sine peccato. Potest enim considerari pollutio nocturna dupliciter, vno modo ſm se, alio modo per comparationē ad suam causam. Si ſm se,nō habet rōnem peccati. Oē.n.peccatum dependet à iudicio rationis:quia primus motus sensualitatis non habet,ꝙ sit peccatū,nisi inquātum pertinet ad rōnem.1 ꝙ potest per eam reprimi. 1.Ethi in fine. Et ordinatur naturaliter ad hoc, ꝙ subijciatur ei cum rō,& pars sensitiua sint eiusdē aīalis, & non sunt tanquā duo principia operationis oīno separata. Quia cum sit vnicum aīal non pōt habere principia disperata operationū suarum, sed vnum erit ei proprium principiū, & cętera reducentur ad illud. Et istud est rō: Nam ratio est principiū in hoīe cum ab ea dicatur rōnalis. Cętera verò ei naturaliter subiecta sunt. Si ergo homo cętera rōni nō subiecerit peccabit: quia contra ordinem naturæ agit. Et sic licet in actu partis sensitiuæ ſm se non sit peccatum,ut apparet in bestijs,quę perfectam sensitiuam habent,& tñ peccare non possunt:tñ inquantū sensitiua est subiecta rōni naturaliter, si ratio neglexerit eā regulare, peccabit homo in actu partis sensitiuæ, & sic qñcunq; regulari nō pōt sensitiua per rōnem, nullum peccatum esse pōt in actu eius. In dormiendo tñ non habet quis vsum liberi arbitrij: ideo non potest

potest secundum rationem regulare aliquid, & sic non potest peccare in dormiẽdo. Sic dicitur primo Ethic. quòd per dimidium vitæ nihil differt paruus à studioso, & vocatur somnus dimidium vitæ, & tamen per peccatum, & actum virtutis differunt paruus, & studiosus: ergo non potest dormiens peccare, nec virtuosè operari. Si autem consideretur nocturna pollutio per operationem ad suam causam potest esse tripliciter.

Vna quidem est causa corporalis, scilicet, cum humor seminis superabundat in corpore: quia tunc facile est pulsare ad exitum, & solui. Vel cum facta est resolutio per nimiam calefactionem corporis, vel per quamcunque aliam comotionem somniat dormiens ea, quæ pertinent ad expulsionem huius humoris abundantis, vel resoluti. Formantur enim in imaginatione naturaliter phantasmata pertinentia ad emissionem prædicti humoris. Sicut cum natura grauatur ex aliqua alia superfluitate formantur quãque phantasmata in imaginatione pertinentia ad emissionem illius superfluitatis, & contingit organa solui, & emitti. Sicut accidit aliquos grauatos multitudine humoris vrinarum graui somno depressos somniare se vrinam emittere, & tunc solui organa, & realiter illam emitti. Et hoc est verum in superfluitatibus illis, quæ faciliter emitti possunt, sicut in valde fluidis. Et huiusmodi est de semine, quia est aliquid liquidum faciliter fluens. Quia ergo humor seminalis superabũdans, vel resolutus efluat per somnum naturale est, nec potest in hoc assignari aliquod peccatum. Si tamen causa istius multitudinis humoris, vel resolutionis eius sit culpabilis, ipsa emissio, quæ fit in somno erit culpabilis. Vt cum ex superabũdantia cibi, & potus prouenerit ista multitudo, vel resolutio, quia cum superabundantia in cibo, & potu sit peccatum, id, quod sequetur ex ea, peccatum erit. Si autem multitudo seminis, vel resolutio non sit ex causa culpabili, non erit peccatum in emissione.

Pro hoc considerandum, quòd multitudo seminis nõ prouenit semper ex causa culpabili, vt aliqui putant. Quia etiam sine ciborum superabundantia potest esse seminis multitudo Natura enim est solicita circa seminis generationem, sicut circa nutritionem, & vegetationem membrorum indiuidui: quia sicut indiuiduum conseruatur per alimentum, ita & species per generationem. Et sicut non fit nutritio sine cibo, ita non fit conseruatio sine generatione, & generatio non fit sine semine. Ideo natura sicut solicita est digerere cibum, vt conuertat in membra indiuidui, ita solicita est gignere semen ad generationem faciendam. Et locus generationis seminis est distinctus à loco digestionis alimenti pro conuersione in membra, & virtus digerens, & conuertens vtrumque non est similis. Nam maior calor requiritur ad digerendum materiam, & conuertendum in semen, quàm ad digerendum cibum, & conuertendum in sanguinem, & membra. Quia omni tempore quamdiu animal viuit nutritur per conuersionem cibi in membra, generatio tamen spermatis non fit nisi ab animali incipienti iam perfici. Vnde in homine tunc incipit fieri generatio, quando incipiunt ei apparere pili. Et ideo tunc dicitur venire ad pubertatem, & esse aptus matrimonio. Et fit maximè generatio pilorum prius in organis generatiuis, & ille ortus pilorum attestatur pubertatem, vt dicit Isido. 11. Etymologiarum, & extra de spon. impub. cap. Puberes. Fit tamen generatio seminis de eadem materia, de qua fit nutritio membrorum, & ideo semen vocatur superfluum

A alimenti. Ex his apparet, quòd natura nimis solicita est circa generationem seminis: ideo secundum proportionem seminis ad necessitatem generandi semper solicita est habere multum de semine, scilicet, non est necessaria tanta quantitas seminis ad generationem, quanta magnitudo materiæ ad indiuidui conseruationem. Ideo maior quantitas cibi conuertitur in membra, quàm in semen. Et tamen secundum proportionem quantitatis seminis necessariẹ ad generationem tantum est solicita natura de generatione seminis, sicut de conuersione cibi in membra. Ex quo apparet, quòd semen non gignitur per accidens in homine, sicut aliqui putant credentes, quòd semen sit superfluitas quædam, & simpliciter ex superfluitate alimẽti gignatur. Ideo cum

B contigerit aliquem in cibo, & potu paulatim transgredi ex necessitate, tunc oportet gigni semen, aliàs non. Non est enim sic. Sed etiam si quis non comederit, nisi semper ad famem, ita ꝙ nunquam saturetur necesse est semen gigni, quia ex quantocunque pauco cibo sumpto natura ista duo intẽdit, scilicet, conuertere in membra, & conuertere in semẽ. Ideo quantumcunque aliquis abstinens sit, & quotidie ieiunet, necesse est in eo semen gigni. Et quia cũ quotidie, vel continuè fiat ista generatio seminis, si quis longo tempore maneat nõ coiens, cui nec alio modo semen efluat, necesse est, quòd aliquando simul habeat multum de semine: licet semper aliquæ par-

C ticulẹ eius resoluantur per labores, & sudores, & naturalem corporis alterationem, sicut etiã caro, quæ magis solida est resoluitur. Non tamen est tanta ista resolutio, quin necesse sit multum habere de semine eum, cui à longo tempore fluxus eius nõ accidit. Et sic viri abstinentissimi in cibo, & potu interdum habent multitudinem seminis. Et si defluat præ multitudine, sine peccato defluit: quia causa istius multitudinis seminis sine peccato fuit. Aliquando autem cum peccato est, vt tunc, cum quis sumit de cibo, & potu superbundantius, quã oporteat in quantitate notabili: quia tunc magis de semine gignitur, quàm alias: potissimè quia quidam cibi sunt magis apti ad hoc, quòd ex eis veneris materia generetur, q̃

D alij. Etiam complexiones quædam hominum abundant magis in generatione seminis, quàm aliẹ. Cùm ergo in cibo, & potu quis excedens multitudinem seminis gignit, & inde prouenit pollutio nocturna ex causa culpabili venit, & sic ipsa pollutio habet rationem culpæ ex sua causa.

Secunda causa pollutionis nocturnæ prouenit ab interiori ab ipso animali, vt cũ ex cogitatione præcedenti in vigilia contingit aliquem in somnijs pollui. Et hoc prouenit aliquando à cogitatione speculatiua, vt cum quis disputat, vel studet de vitijs carnis, vt veritatem inquirat, vel alijs aperiat. Nã etiam tunc relinquuntur impressiones aliquæ in imaginatione, ex quibus insurgit nocturnum somnium, &

E semen efluit. Aliquando autem est ex cogitatione practica, vt cum quis de vitijs carnalibus cogitat quasi inclinatus ex desiderio venereorum, vel horrens venerea, sicut boni viri, quibus tentationes carnis insurgunt, & cogitantes flagitia, quæ eis in mentem veniunt detestantur ea, vel etiam nondum insurgente passione aliqua venereorum cogitant de illis, & detestantur ea. Vtraque istarum cogitationum est practica: quia est ad opus, scilicet, inclinans ad prosequendum, & alia ad fugiendum.

Contingit tamen magis pollutio nocturna ex cogitatione carnalium vitiorum inquantum inclinant ad delectationem: quia tunc remanet quod-

dam vestigium,& inclinatio in animo magis,quàm ex cogitatione speculatiua: ita ꝙ dormiens facilius inducitur in sua imaginatione ad assentiendum. Licet enim non sit assensus ille perfectus actus rationis: quia non potest esse in dormiente perfectus vsus liberi arbitrij: est tamen quidam assensus secundum imaginationem, qui sufficit ad motum seminis, & effluxum. Ista autem nocturna phantasmata & cogitationes, vt communiter, sequuntur ex diurnis, vel ex eis, in quibus homo assuetus est. Ideo qui turpia per diem agere consueuit, vel cogitare, turpes habet in somno cogitationes. Qui verò per diem circa bona studere, & implicari solitus est, per noctem bona cogitat. Quia licet dormiens videatur esse alter homo, idest, alterius naturæ à vigilante, tamen aliquid de vigilantibus transit ad dormientes. Ideo Aristo. primo Ethic. cum dixisset, quòd per dimidium vitæ, idest, per soporem nihil differt prauus à studioso, quia in sopore, nec vi tutis, nec vitij actus est, dixit continuo, quòd inquantum paulatim pertranseunt quidam motus à vigilantibus ad dormientes meliora fiunt phantasmata studiosorum, quàm quorumlibet, idest, meliora cogitant studiosi per somnium, quàm cæteri homines. Sic etiam dicit Augus. duodecimo super Genes. ad literam, quòd propter bonam animæ affectionem quædam eius merita etiam in somnijs clarent. Et ex hac parte possunt pollutiones nocturnę esse peccatum ex causa sua. Quando tamen ex cogitatione speculatiua de venereis, vel ex cogitatione practica cum horrore ipsorum vitiorum sequatur in somnijs pollutio. Quia relicta sunt cogitationis vestigia in imaginatione, tunc non habet pollutio rationem culpæ in se, nec in causa sua.

Tertia causa est spiritualis, & extrinseca, scilicet, à dæmone, scilicet, quando per operationem dæmonis commouentur phantasmata dormientis in ordine ad actum venereum, & sequitur effluxus seminis. Et ista aliquando est peccatum, & aliquando non. Si enim homo se præmuniuit petens auxilium contra Dæmonem, ne polluatur, & sequatur pollutio, non est peccatum. Et ob hoc ecclesia quotidie in completorio orat dæmones arceri dicens. Hostemque nostrum comprime, ne polluantur corpora. Si quis verò negligit se præmunire contra hæc, & sequatur pollutio ex opere Dæmonis aliquo modo imputatur ad culpam. Sæpe tamen Dæmon ex sola iniquitate procurat in homine pollutionem, vt impediat eum à bono spirituali, scilicet, à celebratione Missæ, vel à susceptione Eucharistiæ, vel vt deducat eum in desiderium venereorum per delectationem, quam imperfectè experitur in pollutione nocturna, & non valet homo seipsum defendere contra eum. Sicut legitur in vitis patrum de quodam, quòd semper in diebus festis pollutionem nocturnam pateretur, procurante hoc Diabolo, vt impediretur à sacra communione. Dæmones autem possunt facere hoc dupliciter. Aliquando per motum vasorum seminariorum sine aliqua cogitatione. Quia mouere quæcumque corpora facultati Dæmonis subest, nisi Deus illum arceat. Aliquando per motum phantasmatum existentium in imaginatione faciendo quandam repræsentationem facit semen efluere, etiam non mouendo organa seminaria: quia natura corporalis multum obedit apprehensioni imaginariæ, & mouetur ad illam. Ideo quando quis per somnium talia cogitat, vt expresse videatur, sibi talia exercere sequitur seminis fluxus, quia corpus mouetur immediatè. Sic dicit Augus. 12. super Genes. ad literam, quòd ipsa phantasia, quæ

Quomodo Dæmones possunt in homine procurare pollutionem.

F fit in cognitione sermocinantis, cum expressa fuerit in visione somniantis, vt inter illam, & veram coniunctionem corporum non discernatur continuè mouetur caro: & sequitur, quòd cum motu sequi solet, idest, effusio seminis, quæ à coeuntibus fit per motum organorum. Et dicitur quando illa, quę fuerint in cognitione sermocinantis, sunt in visione somniantis: quia per somnum res videtur tanquam præsens, & sub conditionibus particularibus, sicut in sensu: ideo modicum differt cognitio per phantasiam ab ea, quæ fit per sensum quantum ad modum repræsentandi rem. Vnde ibi nihil concipitur vniuersaliter, sed particulariter; eo quòd ista apprehensio fit per phantasmata particulariter repræsentantia. Quia cum non sit ibi perfectus actus

G rationis, non est actus intellectus agentis abstrahentis speciem intelligibilem à conditionibus particularibus phantasmatum. Ideo ea, quæ per somnium cogitantur, non sunt tanquam cogitata, sed tãquam visa, & nobis præsentibus gesta. Dicitur etiam, cùm fuerit expressa: quia expressio est maxima declaratio cogitationis, & imitatio ad rem veram. Sicut dicimus, quòd imago est expressa similitudo, idest, valde conformis ipsi rei veræ, cuius imago est. Et sic est in nocturna cogitatione: quia ita res se aperiunt quasi à nobis realiter viderentur, & fierent. Ideo est expressa phantasia, & peruenit ista expressio ad hoc, quòd nihil videatur differre inter istam cogitationẽ,

H & rem veram, idest. Tanta est expressio rerum per imaginationes conformiter significantes, quòd non videtur homini ibi, quòd de venereis cogitet, sed quòd venerea exerceat. Et quando peruenerit cogitatio ad tantam expressionem, sequitur immediatè motus in carne, & fluxus seminis. Si autem cogitatio non est tam expressa, idest, ꝙ non videtur res tam particulariter fieri, non sequitur pollutio ex cogitatione. Etiam non est fluxus seminis, nisi quando cogitatio peruenit ad complementum. Vt cum quis incipit cogitare de venereis, ita vt ordinetur cogitatio quasi ipse ad exercendum venerea peruenturus sit. Contingit tamen interdum, quòd irruente graui sopore, aut alia mutatione facta, aut si

I quis fortè euigilauerit, non completur cogitatio somnij, & tunc non sequitur fluxus seminis. In vigilia autem ista non fiunt, etiam si quis consentiat in venerea, nisi rarò, scilicet, cum aliquis est valde affectus ad aliquid, & est inflammatus, per quam inflammationẽ resoluitur semen intra corpus, ita vt iam facile sit fluere, tunc poterit cogitatio ita intensa, & delectabilis de aliqua re amata intercidere, quòd sequatur fluxus seminis sine coitu, & mollitie per solam imaginationem. Et tamen tunc propter magnam concupiscentiam est homo totaliter affectus ad rem amatam, & tota intentione tendit anima in illam. Et tunc mouetur corpus ad apprehensionem imaginationis. Vt communiter autem in

K vigilantibus non fit: quia etiam si quis sit affectus ad aliquam rem, tamen in vigilia anima est occupata circa multa, quæ per sensum repræsentantur. Et non potest toto conatu in vnum ire, quia sic oportebat abstrahi ab omnibus alijs. Ideo in vigilia hoc raro accidit. In somnijs autem sæpissimè fit, quia ibi ligantur sensus exteriores. Et cum per illos nihil anima percipiat non potest circa multa diuagari. Cum ergo aliquid per imaginationis repręsentationem ostendatur ei, tendet anima tota in illud, & erit vehemens in opere suo: ideo obedit sibi corpus, & mouentur organa, & semen fluit. Istæ enim sunt causæ communes pollutionis nocturnę. Interdũ tñ ex infirmitate sola hoc accidit. s. ex debilitate

Alia causa pollutionis.

vasorum

vasorum seminariorum Nam in aliquo non abundante in semine, nec etiam aliquid cogitante contingit fieri nocturnam pollutionem, quæ ex sola infirmitate tunc accidit, cum videamus in multis hominibus, quòd magis patiuntur, & frequentius nocturnam pollutionem, quando ieiunant, quàm cum saturantur. Ibi tamen non est alia causa nisi debilitas virtutis contentiuæ, sicut in quibusdã ex defectu virtutis retentiuę videmus vrinam nolentibus eis fluere, ita & ex debilitate virtutis retentiuæ, quæ est in vasis seminarijs fluit interdum semen. Vnde & in ægrotantibus iste fluxus aliquando apparet. Istud etiam videtur, quia si quis ieiunans, vel non ieiunans biberit aquam paulo ante accubitum faciliter mouetur ad pollutionem nocturnam. Et hoc est, quia aqua laxat virtutem retentiuam propter humiditatem. Vnde magis patiuntur aliqui pollutionem si biberint aquam solam ante accubitum, quã si vinum temperatum: quia licet vinum propter calorem moueat magis ad venerea disponendo, & concitando hominem ad desiderium illorum, tamen non laxat virtutem retentiuam, sicut aqua. Ideo ex aqua fit magis pollutio nocturna, quàm ex vino. Contrarium autem accidit in vigilantibus, quia vinum disponit eos ad venerea aqua autẽ non. Ideo dicitur, quòd luxuriosa res est vinum, Prouerb. 20. & ad Ephe. 5. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Et cum aqua bibita ante accubitum ad pollutionem disponat: magis disponet, si fuerit tepida, quàm si frigida, quia frigidum stringit, & resistit laxationi, quàm facit humidum. Tepidum autem vel aliqualiter calidum in aqua propter humiditatem laxat, & propter calorem aperit. Ideo facilior erit fluxus seminis bibita aqua tepida, aut aliquantulum calida. Omnia hęc proueniunt ex infirmitate, scilicet, quando laxatur virtus retentiua, quæ est in organis seminarijs. Ideo Gregor. dicit, quòd aliquando pollutio ex sola infirmitate prouenit, vt patet distinct. 6. cap. Testamentum. De pollutione nocturna inquantum prouenit ex alijs causis satis dictum est, & tamen inquantum prouenit ex præcedenti cogitatione adhuc est dicendum, quòd potest considerari quinque modis.

De pollutione ex præcedẽti cogitatione.

Primum secundum rationem propriam. Secundò per comparationem ad subiectum proximum pollutum. Tertiò per comparationem ad causam proximam pollutionis. Quartò per comparationem ad libertatem arbitrij, quæ est causa peccati. Quintò per comparationem ad causam remotam, quæ est pręcedens cogitatio. Quantum ad seipsam dicendum, quòd est pollutio passio non peccatum. Vnde Leuit. 15. dicitur. Vir, qui patitur fluxum seminis, immundus erit. Et sic dicitur patitur. Ideo passio est, & Gregorius Augustino Episcopo Anglorum, & distinct. 6. cap. Testamentum dicit, quòd cogitauit sciens, hoc pertulit nesciens. In quantum autem dicit, pertulit, notat passionem. Si autem obijciatur, quòd Leui. 15. non dicitur de pollutione nocturna, sed de ægritudine, dic ꝙ verum est. Et tamen non differunt istæ pollutiones quantum ad rationem pollutionis, sed quantum ad causam & modum. Et quia pollutio secundum se dicit passionem vterque conuenit esse passionem. Omnis autem passio est inuoluntaria: quia passiones nobis nolentibus accidunt. Peccatum autem est partis rationalis: ideo pollutio secundum propriam rationem est peccatum. Comparandum etiam ad subiectum proximum non est peccatum: quia subiectum eius non est affectus, sed membra dormientis. Vnde Leuiti. 15. super illo verbo: Vir, qui patitur fluxus &c.

A dicit Glos. Semen incompetenter fluens corporis membra inquinat: peccatum autem in voluntate est, vt dicit Augu. lib. de duabus animabus: ergo non est peccatum quantum ad subiectum. Comparando etiam pollutionem nocturnam ad liberum arbitrium, quod est causa peccati, nõ est peccatum: quia liberum arbitrium in somno velatum est. Propter quod in somno non fit peccatum, vt dicit Augu. in Glo. Deuterono. 23. super illo verbo, qui nocturno pollutus sit somnio. Nec enim in somno fit peccatum. Et Gregorius distinct. 6. cap. Testamentum, dicit. Ipsa mens omnino rea non fit tunc, sed in suo iudicio libera ostenditur, cum se & si dormiens nihil meminit vidisse, tamen in vigilijs corporis meminit

B se in ingluuiem cecidisse. In quo innuit, ꝙ tunc, idest, quando pollutio illa accidit, mens non peccat, & ita notat ibi Glo. Et sic non est peccatum pollutio quantum ad hoc. Comparando autem ad causam proximam non potest iudicari peccatum. Quia causa proxima est phantasia expressa ex cogitatione vigilantis, quæ ex vehementia suæ agitationis excitat virtutem expulsiuam, cuius virtus fortificatur in dormiendo propter abstractionem animæ ab operibus sensitiuæ partis exterioris. Quia melius exercet vegetatiua particula dormiendo, quàm vigilando. Sic dicit Aristotele libro de somno, & vigilia, quia non impeditur ex occupatione animæ circa sensus exteriores, & etiam collectio-

C nes caloris ad interiora adiuuant ad hoc. Et secundum August. 12. super Genes. ad literam, & Aristo. & Algaze. & Auicen. residuum formę cogitationis, quæ est in imaginatione, excitat expulsiuam ad resecandum superfluum vltimæ digestionis: maxime vbi sunt plena vasa seminaria, scilicet. Quia tunc est facilis fluxus spermatis, & tamen est vehemens affectio, & apprehensio phantasiæ. Motus enim sensibilis passionem causat. Parui autem motus latentes sensum non faciunt passionem, sicut dicit Dama. libro secundo. Et non solum fit hæc pollutio in somno, sed etiam in vigilia, vt dictum est. Et hoc cum tanta ostenditur, uel exprimitur similitudo amatæ rei, quòd ratio non sinitur discernere

D vtrum foris uideatur ipsum corpus, an intus solum cogitetur, & tunc fluit interdum humor de genitalibus. Sic expresè tangit Augus. lib 11. de Trinitate. Sed si in somno fit non est peccatum: quia causa eius non est capax peccati: quia peccatum non cadit in imaginatione, uel phantasia, quæ pertinet ad partem sensibilem. Si autem fit in uigilia, est peccatum: quia pertinet ad actionem mentis cogitantis, quæ nimia cogitatione detinetur, & ex magnitudine desiderij culpabilis obcæcatur, & à regulis æternæ legis auertitur, nec naturaliter uelatur, sicut in somno: ideo per se est culpabilis in uigilia, & non in somno. Comparando autem pollutionem

E ad præcedentem cogitationem est culpabilis, quia oritur ex radice culpabili, scilicet, ex cogitatione libidinosa, cui tripliciter continuatur, scilicet, per modum cogitationis, affectionis, & delectationis. De primo patet, quia continuatur actus uigilantis ad dormientem per reliquias cogitationis, quia forma expressa est in imaginatiua dormientis, & formantur phantasmata in motu somniantis, vt dicitur primo Ethico. cap. decimooctauo, scilicet. Quies est enim animæ in somnis, secundum quod dicitur studiosa, & praua, idest, anima in somno quiescit, idest, cessat ab illis, per quæ dicitur praua, vel studiosa. Veruntamen si quo paulatim pertranseant quidam motuum, & ita meliora fiunt phantasmata studiosorum q̃ quorũlibet. i. licet in somnis aĩa regulariter non

non habeat operationem, per quam dicatur bona, vel mala. Si tamen quidam motus paulatim pertranseant, idest, si quidam motus transeant aliqualiter à vigilantibus in dormientes, & hoc est per hoc, quòd cogitationes vigilantium continuentur cogitationibus dormientium. Et dicitur paulatim.i. aliqualiter saltem quãtum ad modicum: quia integrè, & verè non est possibile.s. ꝙ eadem cogitatio numero per continuationem sit in dormiente, & in vigilante. Nam per hoc, ꝙ quis incipit dormire, desinit cogitare: sed paulatim.i. quantum ad quasdam reliquias manentes in imaginatiua propter phantasmata, quæ ibi relinquuntur expressa cum quadam virtute cogitationis, licet transierit cogitatio. Secundo modo continuatur motus vigilantis, & dormientis per modum affectionis.s. quia vehementia affectionis ad venerea fuit in vigilante. Et ista vehementer exprimitur.i. ostenditur valde expresse in phantasia dormiẽtis, inde sequitur motus ad fluxum seminis, sicut supra. Et de his duobus dicit Grego dist.6.cap. Testamentum. Si verò ex turpi cogitatione oritur, illusio patet animo reatus suus.s. à qua radice illa pollutio processit: quia ꝙ cogitauit sciens.i. vigilãs hoc pertulit nesciens.i. dormiens. Tertiò modo continuatur per modum delectationis. Et non est modus iste omnino distinctus à præcedẽtibus, sed superaddit aliquid. Nam delectatio non potest præcessisse in vigilante, nisi inquantum cogitauit de venereis, & delectatus est in hac cogitatione Et nõ differt à primo modo, nisi inquãtum potest interdum esse cogitatio de venereis sine delectatione siue sit cogitatio practica, siue speculatiua: vt ostensum est. Est autem regula, ꝙ pollutio nunquam potest esse peccatum, nisi causa sua fuit peccatũ, & inquãtum cõtinuatur actus dormientis cum vigilante, vt dictum est continuatur peccatum dormientis cum peccato vigilantis.i. vt hoc sit peccatum propter illud, & reputetur culpabile propter illud. Et est vnum peccatum ex actu interiori cogitationis præcedẽtis in somno, & actu exteriori, vel passione pollutionis dormientis: vt dicitur in allegato cap. Testamentum, ostenditur ipsa mens rea non tunc i. in somno, vel post somnum cum liberum habet iudicium: sed ante. s. in vigilia, quæ fuit ante somnum. Vnde pollutio quãdo peccatum est, & prouenit ex cogitatione, est vnum peccatum ex ipsa, & cogitatione, & nõ committitur istud peccatum quando homo polluitur: sed quando cogitauit in vigilia. Sicut tamen quis polluitur ex crapula, non peccat in pollutione, nec postquam euigilat, & recordatur præteritæ crapulę, & pollutionis, sed tunc peccauit, quando crapulam commisit, ex qua pollutionis reatum contraxit, vt in causa, ita quòd iam tunc poterat ei imputari pollutio futura, si sciretur, quòd futura erat. Et ideo Deus, qui hoc futurum nouit non solum crapulato imputat ad peccatum ipsam crapulam, sed etiam futuram pollutionem. Et satis conueniens exemplum ponit Dama. lib. secundo de Ebrioso. Si enim ebrius homicidium committat ignorans facit, non tamen inuoluntariè: quia ebrietas præstitit causam ignorantiæ, ideo secundum Aristot. duplices maledictiones sustinet. Ideo homicidium suum est peccatum, licèt non habeat vsum liberi arbitrij. Sic Loth culpatur de incestu, licèt hoc fecerit nesciens. Gene. decimonono. scilicet, quia ebrietas, quæ fuit culpabilis, causam præstitit. Et sic pollutio talis peccatum est veniens ex turpi cogitatione. Et debemus eam confiteri: quia non constat, an mortale, vel veniale fuerit. Ex hoc patet quomodo pollutio nocturna aliquando est culpabilis propter causam

F suam, & aliquando non. Quando tamen sit peccatum veniale, & an aliquando sit mortale, dicetur sequenti quæstione.

Ad primum dicendum, quòd Salomon dormiendo non meruit sapientiam à Deo, immo nec petiuit illam, cum verè dormiret, sed solum fuit somnium, in quo videbatur, quòd dicebat Deus ei quid peteret, & ipse petebat sapientiam, vt patet primo Regum tertio, & ibi declaratum est, & secundo Paralipom. primo. Vnde dicit Augustinus super Gene. ad literam lib. duodecimo, quòd Salomon non meruit sapientiam à Deo dormiendo, sed fuit signum præcedentis desiderij. Et propter hoc dicitur petitio eius placuisse Deo, scilicet, quia antequam G dormiret istud desiderium habebat. Et sic nec Salomon meruit in dormiendo, nec aliquis mereri potest.

Ad secundum dicendum, quòd in dormiente ligantur omnes sensus exteriores, interiores autem vires interdum totaliter ligantur, & interdum non. Quando enim est multitudo vaporis surgentis à stomacho ad cerebrum, & est grossus, & turbidus vapor, ligantur vires interiores: quia non est aliquid peruium ad transitum specierum. Et ob hoc quando homo incipit dormire, nihil somniat, vt communiter, eo quòd tunc grossior vapor insurgit, & est maior copia eius. Cum autem fuerit cerebrum alleuiatum ab illa multitudine vaporum paucis ma- H nentibus possunt fieri somnia. Et sic post aliquantam dormitionem somnia eueniunt, vt communiter. Si autem interdum eueniant in principio somni, erit hoc antequam insurrexerit tota multitudo vaporum, vel quando quis habet leuem soporem: quia ille omni hora potest somniare. Quomodocunque aũt accidat somnium non est, nisi quando solutæ sunt vires interiores sensitiuæ ex parte: nam totaliter solutę esse non possunt in dormiente: quia iam non dormiret. Solui tamen contingit magis, & minus illas in sopore in diuersis hominibus, vel in eodẽ homine in diuersis partibus soporis. Quantumcunque tamen soluantur, non soluuntur ex integro: quia tunc soluerentur exteriores sensus, & esset vigilia. Quandocunque autem solutæ sunt vi- I res interiores, quantumcũque modicum est aliquis actus rationis: quia ratio secundum se non potest ligari, cum non sit virtus corporis Quia tamen nunquam soluuntur vires interiores ex toto in somno, nunquam potest esse iudicium rationis perfectum. Et ob hoc non est ibi cõsentire, nec dissentire, quòd pertineat ad electionem: quia electio est quasi conclusio consilij, tertio Ethicorum. Dormiens autem non potest habere consilium: quia illud pertinet ad actum perfectum rationis, ideo non potest esse in dormiente culpa, nec meritum, licet ex causa præcedenti potest esse actus culpabilis, secundum quòd in vigilia præcessit culpa aliqua.

K Ad quartum dicendum, quòd mens humana habet duos respectus, vnum ad superiora, à quibus illustratur, alium ad corpus, à quo recipit species sensibiles, & quod regit. Ex parte ergo illa, secundum quam anima recipit aliquid à diuinis, non ligatur per somnum, sed magis redditur libera, quanto fit à corporalibus magis absoluta, scilicet, quia non impeditur per diuagationem ad species sensibiles, quæ ei præsentantur. Et sic est magis disposita anima ad suscipiendum aliquid à Deo in somno, quàm in vigilia. Et ideo interdum ex influentia diuini luminis, vel angelici dormiens potest aliqua de futuris percipere, quæ vigilans percipere non posset, scilicet, quòd dato quodam leui pulsu, quòd Deus ani-

animam nostram moueat: forte in vigilia non sentiret illũ pulsum, & non erudiretur per eum. In somno autem percipit illum, quia cum sit magis disposita à leuioribus potest immutari. Ex parte autem illa, qua anima recipit à corpore, vel per corpus est ligata, quia recipit per sensus exteriores, & illi sunt totaliter ligati. Et sic necesse est, quòd ligetur quãtum ad iudicium perfectum habendum ligatis sensibus, à quibus incepit cognitio eius. Quia quædam relatio ipsius intellectus fit ad sensibilia apprehensa per sensus exteriores ad perfectum iudicium dandum de re per sensum representata. Non est ergo in somno perfectum iudicium. Quia tamen imaginatio, & omnes vires interiores, quæ immediatè intellectui subministrant ea, quæ per sensus accipiuntur, sunt aliqualiter solutæ in somno, licèt non plenè potest esse aliqualis actus rationis in somno, quia aliàs erat impossibile esse somnium. Ad tertium dicendum, quòd apprehẽsio rationis, licèt impediatur in somno, non tamen ita sicut iudicium, quod perficitur per conuersionem intellectus ad sensibilia, quę sunt prima principia cognitionis humanæ. Ideo nihil prohibet hominem apprehendere aliquid secũdum rationem de nouo in dormiendo ex ipsis reliquijs præcedentium cogitationum in phantasmatibus oblatis, vel ex reuelatione diuina, vel Angeli boni, aut mali. Iudicare tamen de re secundum iudicium perfectum non est possibile, quia hoc fit per conuersionem ad sensibilia, vt dictum est. Differt autem inter apprehensionem, & iudicium: quia per apprehensionem solum recipitur res, & habet se potentia vt passiua, per iudicium autem de re suscepta discutitur, an verè, vel falsè, bene vel malè se habeat, quod susceptum est. Et istud non est pati solum, sed potius agere, & pertinet ad perfectum actum intellectus, ideo non potest in somno quis habere talem actum.

Aliter potest dici, sicut supra, quòd in somno anima ligatur quantum ad id, per quod recipit à causa inferiori, & naturali, scilicet, per sensus, & tamẽ quãtum ad id, per quod recipit à causa superiori, & diuina non ligatur, sed potius in somno est magis disposita, & ibi possunt fieri facilius reuelationes animæ, quàm in vigilia. Et ob hoc Deus in somno tangit corda virorum instruens eos, quia tunc facilius immutabuntur à Deo & magis percipient se immutari, quàm in vigilia. Quia in vigilia immutantur per sensus, & fortassis non esset promptum cognoscere de immutatione, quę à Deo fieret, vnde proueniret, an ex cogitatione nostra, vel ab aliquo extrinseco. In somno autem facilius est cognosci hoc, quia ibi non habemus vsum rationis perfectum, nec immutamur ab exterioribus: ideo planius erit videre, vnde immutatio fit. Et sic Deus in somno poterit hominem conuenienter instruere, licèt non possit homo in somno perfectè iudicare secundum rationẽ, ita vt possit esse consensus, vel dissensus, qui pertinet ad peccatum, vel ad virtutem. Et sic non frustra à Deo instruimur, quia non instruimur quasi pro tempore ipso, quo instruimur aliquid facturus sit, sed postquam euigilauerit, dirigetur per ea, de quibus in somno instructus est. Ad quintum dicendum, quòd corporales motus nõ pertinent ad meritum, vel demeritum, nisi secundum quòd causantur à voluntate tanquam à principio. Et ideo pollutio nocturna magis iudicatur quantum ad rationem meriti, vel demeriti quantum ad principium, quod est in dormiendo, quàm ex termino, qui est in vigilando: quia ex quo in dormiente excitatus est motus carnis, non subiacet voluntati vigilantis vlterius

A motus ille, nec reputatur euigilasse quousque vsum liberi arbitrij perfectè recuperauerit. Potest tamen cõtingere, quòd in ipsa euigilatione peccatum oriatur, vt si pollutio propter delectationem complaceat, aut si sine deliberatione consensus, aut cum appetitu futuri. Ista autem complacentia non facit præteritam pollutionem esse peccatum; quia non est causa ipsius: quia iam præterita est, sed ipsa in se peccatum est. Si ergo complaceat pollutio illa inquantum delectationem præteritam causauit, vel inquantum per istam complacet homini delectationem in futuro habere in venereis, quia per id, quod in vigilia expertus est, delectatus est, & desiderat talia postea experiri peccatum est, & mortale:
B quia ibi consensus est in malum. Si tamen ista præterita pollutio non complaceat, vt delectatio quædam venerea, sed vt alleuiatio quædam naturæ, & exoneratio non est peccatum. Secus autem si antequam fiat placeret alicui habere pollutionem nocturnam solum, vt per eam alleuiaretur, & non vt consequeretur inde quandam delectationem: quia etiam istud velle peccatum est: quia simul vult homo omnia illa, quæ cum pollutione eueniunt, & sic vult implicitè delectationem veneream, etiam vult alleuiari per modum illum, qui non est conueniens, sicut qui vult consequi sanitatem naturalem per coitum fornicarium. Et per hoc, quòd pollutio sub ista ratione est volita ipse volens est causa eius.
C Et ideo imputatur sibi tanquam actus eius. Vnde sine peccato esse non potest.

Aliud autem est, quãdo postquam facta est, complacet homini non de ea tanquam de causa, sed de alleuiatione, & exoneratione naturæ, quæ per eam inducta est: quia tunc de bono complacet homini, & non de aliquo medio, per quod inductum fuit. Si autem pollutio accidat in vigilia, etiam ex sola cogitatione sine mollitie semper videtur esse peccatum mortale: quia non potest prouenire, nisi ex magno desiderio libidinis ad aliquam rem desideratam, & hoc mortale est, nisi fortè esset morbus quidam, in quo, inuito homine, distillat semen, quia ibi nullum peccatum est, sed pœna, vt dicetur sequen-
D ti quæst. Ad sextum dicendum, quòd pollutio nocturna est aliquando peccatum, non quantum in semetipsa, sed in sua causa, scilicet, quando ex culpabili causa oritur. Et ideo si contingit aliquem peccare in cogitando de venereis, & sequatur inde pollutio, peccatum est, ita loquitur Isidorus. Ad septimum dicendum, sicut ad præcedens, & dicitur, imagines noxiæ, quia nocent per peccatum, scilicet, quod tunc non de nouo causatur, sed quod commissum est quando hoc cogitabatur. Ad octauum dicendum, quòd etiam si pollutio nocturna causetur per dæmones, non sequitur, quòd sit mala: quia etiam pœnæ inferuntur nobis per dæmones. Psalm. 77. Misit in eos indignationem suam per an-
E gelos malos, & tamen pœna non est culpabilis. Et ita potest esse pollutio, quæ in nobis causatur per dæmonum iniquitatem, nobis nihil ante hoc cogitantibus: immo contra eos nos oratione munientibus. Et tunc manifestum est, quòd nulla culpa est ibi. Et ideo nihil differt concurrere dæmones ad causandam pollutionem, vel non concurrere, dum non proueniat ex alia causa culpabili. Potest tamen dici, quòd pollutio semper est mala ex quacunque causa veniat, si sentiatur, vel saltem homo se postea pollutum inueniat: quia hebetat hominem per delectationem, quam in ea expertus est, & inclinat ad similia in actu. Hoc tamen non est peccatum, sed pœnitas ad peccatum, vel incentiuum, sicut sunt passiones

noſtrę. Ad nonum dicendum, ꝙ ſomnus electorum
non vacat merito. Non quidem ꝙ dum ſomniant
aliquid mereantur, ſed quia vigilantes cogitauerũt
de iſtis terribilibus, quæ eis in ſomnio occurrunt, &
cogitando meruerunt. Vtpotè ſi illa patienter tole-
rabant, quæ cogitabant, vel erant aliqua mala, quæ
ventura formidabant. Et tamen diſponebant ani-
mum ſuum ad illam patienter tolerandum. Et in-
quantum iſta cogitatio dormientis continuatur co
gitationi vigilantis per modum ſupradictum dici-
tur eſſe meritoria. Non tamen eſt hoc aliud mereri
diſtinctum ab illo, quod fuit in vigilando, ſed illud,
quòd fuit in vigilando. Ad decimum dicendum, ꝙ
Auguſ. loquitur de conſenſu imaginario, vel inter-
pretatiuo, ſcilicet, quia ſomniãti videtur interdum
non ſolum, quòd delectetur in aliqua re, ſed etiam,
quòd conſentiat, & facere incipiat, & illam imagi-
nationem de conſenſu vocat Auguſ. conſenſum.
Nam verum conſenſum eſſe in ſomno eſt impoſſi-
bile. Et eodem modo reſpondendum eſt ad vndeci-
mum, quia etiam eſt ibi cõſenſus imaginarius. Si au-
tem quis vellet intelligere de vero conſenſu, tunc
neceſſe eſt intelligi de conſenſu, qui præceſſit in co-
gitatione vigilantis, & poſtea ſequitur pollutio no-
cturna ex eo, & tamen melius eſt, quòd dictum eſt.
Ad duodecimum dicendum, quòd determinare an
in ſomno poſſit quis cogitare, & de colligationibus
virtutum animæ, & earum ſeparationibus, vel ſolu-
tionibus per ſe, eſt quæſtio ſatis longa: de qua fortè
alibi dicetur. Et tamen dicendum, quòd in ſomno
ſoluitur actualis colligantia ſenſitiuæ, & intellecti-
uæ ordinatæ ad ſenſum, & ideo velatus eſt intelle-
ctus in ægritudine, vel ſomno, vt dicitur primo de
anima in fine. Nec impeditur intellectus ꝓpter mo-
tum, vel quietem ſenſitiuæ, ſed propter ſolutionem
actualis colligantiæ, vel armoniæ. Ad decimumter-
tium dicendum, quòd licet intellectus non ligetur
ſecundum ſe, aliquo modo tamen non poteſt habe-
re operationem per ſpecies abſtractas à ſenſibus, niſi
habeat actualem colligantiam cum ſenſibus parti-
cularibus, & tamen in ſomno ſoluitur iſta colligan-
tia; eo ꝙ ſopiuntur, & comprimuntur omnia orga-
na ſentiendo. Ideo non intelligit tunc intellectus: li-
cèt nõ impediatur ſecundum ſe. Ad decimumquar-
tum dicendum, quòd intellectus dependet à ſenſu
tam ad apprehenſionem, quàm ad iudicium, ſed dif
fert, quia intellectus apprehendit per ſenſum, nõ au-
tem iudicat per ſenſum, ſed per ſe. Et tamen non iu-
dicat ſine ſenſu: quia formę rerum intelligibilium, li
cèt per intellectum ſint abſtractę à conditionibus
particularibus, non tamen poteſt tolli, quin ſint for-
mæ rerum particularium. Et ideo licet per hoc, ꝙ
ſunt abſtractæ à conditionibus particularibus poſſit
intellectus intelligere per eas: quia tamen ſunt for-
mę rerum particularium, non intelligentur, niſi per
relationem ad formas particulares, & res ſimiles.
Quod non fit ſine actuali ſenſatione, per quam ap-
prehendimus particularia. Si autem eſſent formæ
rerum particularium nõdum abſtractæ à conditio-
nibus rerum particularium, non poſſent intelligi,
ſine præſentibus alijs rebus particularibus in ſenſu,
ſiue non. Cum autem ſolemus dicere, quòd intelle
ctus non dependet à ſenſu quantum ad iudicium,
ſed ſolum quantum ad apprehenſionem, intelligen
dum eſt, quòd nõ fit tamen ſine ſenſu, id eſt, ſine præ-
ſentia ſenſibilium. Ad decimumquintum dicendũ,
quòd non fuit de Loth, ſicut de pollutione nocturna:
quia ille non dicitur propriè pollutus, ſed pol-
luit filias ſuas: quia cognouit eas. Etiam non erat
dormiens, ſed erat ebrius, & non iudicauit quid fa-

F ceret. Et ideo culpatur, quia ebrietas, quæ fecit eum
neſcientem quid faceret, fuit in eo culpabilis, & in
hoc eſt aliqua ſimilitudo cum pollutione noctur-
na, quæ prouenit ex cauſa culpabili, ſcilicet, ex cogi-
tatione. Ad decimumſextum dicendum, quòd du-
plex eſt inobedientia carnis ad ſpiritum. Quædam
ſecundum inclinationem corruptionis naturalis, ſi-
cut fluxus inuoluntarius menſtruorum: alia ſecun-
dum inclinationem corruptionis vitioſæ, vt in mo-
tu generantis, & in exitu ſuperfluitatis vltimæ. Per-
tinet enim ad præuaricationem primam, ita quòd
ſine inordinatione culpabili non poſſet moueri in
vigilia, nec in ſomno ex cauſis voluntarijs vigiliæ.
Et ideo quando prouenit iſta pollutio ex cogitatio-
G ne, quæ fuit in vigilia eſt peccatum, vt in 14. de Ciui-
ta. Dei. Aliàs autem eſt pœnalis, ſed non culpabilis.
Et intellige etiam ſi non præceſſerunt aliæ cauſæ
culpabiles, vt ingurgitatio & ſimilia. Ad decimum-
ſeptimum dic, quod ille conſenſus non eſt verus,
quia non poteſt eſſe in ſomnis, ſed imaginarius, ſci-
licet, quia putat homo ſe conſentire, & tamen non
conſentit. Ad decimumoctauum dic, quòd non eſt
vera complacentia in ſomno in aliquo ordinato,
vel deordinato, ſed imaginaria, ſicut eſt conſenſus
imaginarius. Ad decimumnonum dic, quòd eccle-
ſia orat nos liberari à qualibet nocturna pollutione,
quia licet non ſit quælibet mala, aut culpabilis, nul-
la tamen eſt, quæ non cauſet hebetudinem mentis, ſi
H ſentiatur, & præſtat homini occaſionem ad pec-
candum in venereis propter deſiderium ex parte
delectationis. Ad vigeſimum dicendum, quòd in-
tellectus, quando ipſamet concupiſcentia, quæ con-
cipit, parit, eſt peccatum mortale, vt ſi concipiat de-
lectationem, & pariat conſenſum, ſi tamen ſit dele-
ctatio in concupiſcentia, & poſtea ſequatur ſeminis
reſolutio ex motu phantaſiæ non gignitur peccatũ
mortale, quia conceptus, & partus non ſunt in eo-
dem ſubiecto. Ad vigeſimumprimum dicendum,
quòd aliquando ſine mortali peccato arcetur quis
à ſuſceptione Euchariſtiæ, vt dicetur ſequenti. q.
Argumenta alia probabant, ꝙ nunquam erat pol
lutio peccatum, & etiam iſtud non eſt verum: ideo
I dicendum ad primum, quòd Aug. loquitur de motu
concupiſcentiæ, qui eſt ſolum paſſio polluti, & non
de illa, quæ eſt actio polluentis, nec in ſe, nec in ori-
gine præcedentis cogitationis. Quia tunc magis
dolendum eſt animum pertuliſſe, quàm egiſſe. Secus
eſt ſi ꝙ cogitat ſciens, id eſt, vigilans hoc pertulit ne-
ſciens, id eſt, dormiens, vt dicit Grego. diſtinct. 7 cap.
Teſtamentum: quia tunc eſt peccatum, vt dictum
eſt. Ad ſecundum dicendum, ꝙ in vigilia aliquan-
do potuit de venereis cogitari ſine peccato, vt ſi ſpe-
culatiuè, vel ſolum ad deteſtandum. Et tunc ſi ſe-
quatur pollutio ex hac cogitatione non eſt pecca-
tum: quia cogitatio fuit ſine peccato. Ad tertium
dicendum, quòd pollutio ſecundum ſe non eſt pec-
K catum, ſed inquantum continuatur cauſæ ſuæ, quę
præceſſit in vigilia. Et ſi iſta cauſa fuit cogitatio po-
teſt ei tripliciter continuari, vt ſupra oſtenſum eſt.
Ad quartum dicendum, quòd pollutio nocturna
non eſt omnino inuoluntaria, quia licet non ſit vo-
luntaria voluntate concomitante, eſt tamen volun-
taria voluntate præcedente, inquantum pollutio-
nis, quæ fuit cogitatio, vel crapula fuit volita. Ad
quintum dicendum, quòd pollutio inquantum eſt
paſſio polluti non eſt voluntaria, ſed inquantum eſt
actio polluentis, ſcilicet, quia præceſſit cauſa aliqua
pollutionis, quæ fuit voluntaria, & illa vocatur
actio, quæ cauſauit pollutionem, & quãtum ad hoc
homo fuit polluens ſeipſum. Ad ſextum dicendum,
quòd

quòd dormiens habet vsum liberi arbitrij. Ideo qui pollluitur non peccat tunc, sed si pollutio est culpabilis fuit commissum peccatum in vigilia, quando præcessit causa, & pollutio non addit nouum peccatum super peccatum, quod fuit in cogitatione præcedente, vel crapula, quę fuerunt causę pollutionis. Ad septimum dicendum, quòd pollutio nocturna non est in solo corpore, sed etiam est in mente, scilicet, inquantum præcessit culpa in mente volendo causam, & huius pollutionis, quæ culpabilis est. Ad octauum dicendum, ꝙ per somnum acceptũ secundum se, qui vocatur dimidium vitæ non differt prauus à studioso. Et tamen quantum ad ea, quæ præcesserũt in vigilia differt. Et quia ea, quæ sunt in somno habent interdum originem ex his, quæ sunt in vigilia, iudicabitur differre malus à bono per ea, quæ in somno fiunt interdum. Et hoc innuit Aristo. ibidem, dicens, ꝙ si paulisper transeant quidam motus, scilicet, à vigilantibus ad dormientes, meliora fiunt phantasmata studiosorum, quàm quorumlibet. Et sic vult manifestè, ꝙ inquantum transeunt motus, qui fuerunt in vigilia ad dormientes differũt studiosi à malis, ergo potest esse ibi aliquid, per quod homo efficiatur bonus, vel malus. Ad nonum dicendum, quòd intellectus velatus est in somno, sicut in ægritudine. Ideo in neutro eorum peccat, si per se sumatur. Si præcessit tamen in vigilia, vel sanitate causa aliqua culpabilis, ex qua postea in ęgritudine, vel somno fiat aliquid, quòd factum in vigilia esset malum, iudicabitur esse malum non pro malo, quòd tunc factum est, sed quòd factum fuit in vigilia. Ad decimum dicendum, quòd peccatum in voluntate est, & tamen iudicatur pollutio ista peccatũ non pro eo, quod nunc fit, sed pro eo, quòd fiebat in vigilia, quando voluntas volebat illud, quòd fiebat, siue esset turpis cogitatio, siue crapula. De his Sanctus Thomas secunda secundæ, quæstio 154. articulo quinto, & quarto Senten. distinctio. 9. articu. 8. sub articu. primo.

Quale peccatum sit pollutio nocturna, & an impediat à sumptione communionis. Quæst. CCXLVII.

Primum argu. QVAERITVR quale peccatum sit pollutio, & an impediat hominem à sumptione Eucharistiæ. Dicunt quidam, quòd non impedit: quia peccatum veniale magis Deo displicet, quàm quælibet immunditia corporis, quæ est sine peccato, sed pollutio nocturna potest non esse peccatum, vt patet per Augu. duodecimo, super Gene. ad literam etiam per Gregorium distinctio. sexta, cap. Testamentum. Peccatum tamen veniale non impedit à sumptione Eucharistię, ergo à fortiori non impediet nocturna pollutio. Secundũ argu. Item certum est peccatum mortale magis impedit sumptionem Eucharistiæ, quàm quòd pollutio nocturna, sed homo confessus peccatum mortale potest immediatè corpus Christi manducare, ergo à fortiori, qui pollutus est per somnium poterit confessus istam pollutionem eodem die sumere Eucharistiam. Tertium argu. Item tenetur quilibet impedire peccatum mortale alterius, scilicet, ne faciat illud, quantum potest. Sed si aliquis in mortali existens celebret Missam, constat, quòd peccat mortaliter, ergo si aliquis non habens conscientiam peccati mortalis possit hoc impedire celebrando loco eius videtur, quòd hoc debeat facere, etiam si fuerit pollutus nocturna pollutione. Quartum argu. Item cogitatio turpis accidit aliquando homini sine peccato, crapula autem sine peccato nunquam est, & tñ, vt ait Greg. di. 6. c. Testamentũ pollutio, quæ ex crapula accidit

A à communione nõ impedit, si necessitas celebrandi incumbit: ergo nec illa, quę ex turpi cogitatione pręcedente in vigilia procedit, nec illa, quæ est ex infirmitate, vt dicitur ibidem: ergo nulla pollutio impediet. Quintum argu. Item dicit Greg. in epistola ad Aug. Episcopum Anglorum & 33. q. 4. c. Vir cum propria. Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis raptus, sed tãtum procreandorum liberorum gratia vtitur ille profecto, sicut de ingressu ecclesiæ, ita de sumendo corporis dominici mysterio suo est iudicio relinquendus. Quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Et sic patet ꝙ ille, qui sine peccato carnalem copulam habet etiam in vigilia non arcetur à sumptione Eucharistiæ, ergo à fortiori non prohibebit nocturna pollutio dormientis. B Sextum argum. Item grauius est homicidium, quàm fornicatio. Sed si aliquis de nocte somniaret homicidium, vel furtum committere, aut quodcunque aliud peccatum non prohiberetur à sumptione Eucharistiæ, ergo multo minus fornicatio somniata cum pollutione sequente.

In contrarium Glo. Deutero. 23. dicit. Qui cogitatione polluitur indignum se societate fidelium arbitretur: ergo multo fortius debet se arbitrari indignũ societate corporis Christi. s. qui indignè sumit manducat, & bibit iudicium. 1. Cor. 11. ergo nõ debet sumere. Septimũ argu. Item iste cibus non est ventris, sed mẽtis: ergo magis repugnat ei spiritualis immundicia, quã corporalis: C quia reddit Deo magis dissimilem, sed propter immunditiam peccati venialis, quæ est immunditia mentis, non est abstinendum à cõmunione Eucharistiæ, ergo nec propter pollutionem. Octauum argu. Itẽ in hoc sacramẽto melior est manducatio spiritualis, quàm sacramentalis, sed spiritualem non impedit, nisi peccatum mortale: ergo à fortiori non impediet sacramentalem, sed pollutio non impedit ab Eucharistiæ perceptione. Nonum argu. Item Deutero. 23. Glo. comparat pollutionem nocturnam, & fluxum menstruorũ dicens. Si hæc peccata, scilicet, pollutionis nocturnæ putat quis accidere ex desiderio, nunquid & solita mensium fęminarum menstrua sunt peccata. Et tamen propter menstruorum fluxum non prohibetur mulier ab ingressu Ecclesiæ, & Eucharistiæ sumptione. D Extra de purga. post partum. c. vnico. & di. 5. cap. Ad eius. Ne imputetur in culpam, quod pœna est: ita nec impediet pollutio nocturna. 10. Argu. Item nullus est corporaliter immundior leproso, sed non prohibetur à perceptione Eucharistiæ, vt colligitur extra de clerico ægrotante cap. Ex parte & cap. tua, & cap. de rectoribus, ergo pollutio nocturna, quæ est immunditia, non impediet. 11. Argu. Item qui consilio non vtitur non peccat. 14 quęst. 1. cap. Quisquis, vbi Augus. dicit præcepto domini non obedire peccatum est. Consilio vti si nolueris minus boni adipisceris, non mali aliquid perpetrabis. Sed consilium est, quòd abstineatur ab Eucharistia post pollutionẽ, vt innuitur dist. 6. cap. Testamentum, E ergo qui non abstinuerit, non peccat. 12. Argu. Item Augus. dicit, & habetur de Consecr. distinct. 2. cap. quotidie, scilicet, quotidie communicare & cæt. dominicis tamen diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi non sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quàm iuuari: ergo qui penitet, & non manet in desiderio peccandi non prohibetur post pollutionem communicare. 13. Argu. Item ibidem Augus. dicit communicaturus satisfaciat lachrymis, & cõfidens de Domini misericordia, & miseratione accedat ad pęnitentiam intrepidus, & securus. 14. Argu. Item dicit Hilarius, & de conse. di. 2. c. si non sunt, scilicet, si nõ sunt

tanta

tanta peccata, vt excommunicetur quis non se debet à medicina corporis Domini separare, & tamē propter nocturnam pollutionem nemo excommunicatur: ergo non impedit susceptionem Eucharistiæ.
15. Argu. Item 33. q. 4. ca. Vir cum propria non debet à communione prohiberi, qui positus in igne nescit ardere, sed iste est, qui vxori debitum reddit vigilans: ergo à fortiori, qui dormiens patitur pollutionē nō debet prohiberi.
16. Argu. Item dicit Ambro. & habetur de Conse. dist. 2. ca Si quoties. Quia semper pecco semper debeo accipere medicinam: ergo nunquam est abstinendum à sumptione Eucharistiæ: quia de hac medicina ibi loquitur, ergo non est cessandum propter pollutionem.
17. Argu. Item infra 15. dicit Christus, De corde exeunt malę cogitationes, &c. quæ coinquinant hominem: pollutio autem nocturna non exit de corde, sed de ventre: ergo non inquinat hominē, nec reddit inhabilem ad suscipiendū Eucharistiam.
18. Argu. Item pollutio est in carne Leui. 15. super illo verbo: vir, qui patitur fluxum seminis, dicit Glo. Semen incompetenter fluens corporis membra inquinat, sed iste cibus non transit in carnem, sed in mentem, vt dicit Ambro. ergo pollutio carnis non impedit à susceptione.
19. Argu. Itē immunditia corporis transit per exteriorem ablutionē, sicut immunditia interior per interiorem ablutionē. Sed cessante immūditia mētis per interiorem ablutionem nullus prohibetur à perceptione Eucharistiæ: ergo similiter cessante immunditia corporis per ablutionem, sed pollutio nocturna immunditia corporalis est. Postquam ergo lauerit quis carnem suam non impedietur Eucharistiam sumere.
20. Argu. Item pp exitum aliarum superfluitatum non impeditur quis Eucharistiam suscipere: ergo nec pp exitum istius.
21. Argu. Item cum pœna nō debeatur nisi culpæ, & separari à corpore Christi sit pęna, non infligetur nisi pp culpam, sed pollutio nocturna non videtur esse culpa: ergo propter ipsam non est abstinendum.

Item in cōtrarium 1. Cor. 11. super illo verbo: quicunque manducauerit hunc panem, vel biberit calicem Domini indigne dicit Glo. indignus est, qui aliter celebrat mysterium Eucharistię, quàm à Christo traditū est. Talis est, qui non deuotè accedit ad Eucharistiam, vel in voluntate peccandi manens. Sed qui pollutus est nocturno somno debet hoc culpæ suæ attribuere, vt ait Grego. & Isido. Qui nocturna illusione polluitur quamuis extra memoriam turpium cogitationum se se persentiat, inquantum tamen hoc, vt tentaretur suę culpę tribuat, suamque immunditiam statim fletibus tergat. dist. 6. cap. non est peccatum. Si ergo accesserit antequam fletibus terserit immunditiam indeuotè accedit, & irreuerēter. Ideo indignus est corporis, & sanguinis Domini: ergo debet abstinere. Item qui polluūtur cum vxoribus non manducant de panibus propositionis, primo Regū 21. ergo à fortiori de pane cœlesti nō debent manducare immundi, qui tamen polluitur nocturno somno est magis imundus, quàm qui cognoscit vxorem: ergo debet abstinere. Item de conse. distin. 3. c. Omnis homo. Dicitur omnis homo ante sacram communionem à propria vxore tribus, aut quatuor, aut septem diebus abstineat: ergo multo magis dēt abstinere coinquinatꝰ illa die pter vxorē.

Respōdetur ad quęsitum. Dicendum, quòd pollutio quædam est ex ęgritudine, alia est sine ęgritudine. Est enim ex ęgritudine, quando quis patitur dissolutionem seminis sine aliquo impetu, & delectatione, & fluit per singulas horas, & adhęret humor fœdus, & concretus carni, vt dicitur Leui. 15. Ista est pessima, & turpis ęgritudo, ex qua contingit sępe homines mori. Ista nō est pec-
F catum, sed pœna peccati, sicut quælibet alia ęgritudo: immo in tātum est maior, inquantū est turpior, & periculosior. Nec est ibi delectatio aliqua, aut cogitatio præcedens, quæ causam præstet fluxui seminis. Et habebatur istud inter Iudæos pro magna pœna. Vnde Dauid, quando voluit imprecari malum Ioab, quia occiderat dolosè, & sub specie pacis Abner principem exercitus Isboseth, dixit: Non deficiat de stirpe tua fluens semine, quasi magna pœna ista esset secundum, Reg. quarto. Qui patiebantur hunc fluxum eijciebantur de castris, & manebant foris, sicut leprosi quousque sanarentur, vel morerentur Leui. 15. & Numeri 5. De alijs accidentibus istius ęgritudinis dictum est Leui. 15. Talis autem
G fluxus, siue vigilanti, siue dormienti accidat, peccatū nullum est. Si autem sit pollutio per modū coitus, aut est in vigilia, aut in somno, si in vigilia peccatum mortale est: etiam si non sit ibi mollities, qa est ex vehementi desiderio venereorum, vt dictū est præcedenti qō. Et de hac non quęritur, quia non est nocturna. Si autem nocturna sit, aliquando est peccatum, & aliquando non. Ad hoc autem distinguit Grego. di. 6. c. Testamentum. Dicens, ꝙ pollutio nocturna accidit aliquando ex crapula, aliquando ex superfluitate, aliquando ex infirmitate, aliquādo ex cogitationne. Quando euenerit ex superfluitate seminis, vel ex infirmitate naturæ dicit non esse timēdum de hac pollutione, quia hanc magis dolendus
H est animus pertulisse q̄ fecisse. Et intelligitur hic superfluitas nō ciborum, & potuum, sed seminis multitudo, quæ potest esse in hominibus, etiam abstinentissimis, & quotidiè ieiunantibus, vt ostēsum est pręcedenti q. Nam quando ex superfluitate ciborū, & potuum sequitur pollutio dicitur ex crapula fieri. Et de hoc dicit Grego. ꝙ cum vltra modū appetitus gulæ in sumendis cibis rapitur, receptacula humorum grauantur, & fit tunc pollutio ex superfluitate, per quod habet animus aliquem reatum, & tamen est leuis. Vnde dicitur, ꝙ pp hoc non impeditur qs suscipere Eucharistiam, sed impeditur Missam celebrare nisi fortè necessitas vrgeat. Vt quia est dies festus, in quo oportet certum sacerdotem celebrare,
I vel quia nullus alius haberi potest. Et iste pollutiones sunt, quæ habentur sine cogitatione. Si autē ex cogitatione præcedenti in vigilia acciderit pollutio in somnis impedit hominem à celebratione Missarum, & à perceptione Eucharistię. Et tamē istud peccatum aliqn̄ est veniale, vt si in cogitatione diurna delectatus fuit quis, & tamen non peruenit ad consensum, si autē ad consensum peruenit mortale peccatum est. Si verò diabolus solum suggeslit homini, & nō cōsensit, nec delectatus est in cogitatione, peccatum nullum est. Dicit autem Glo. di. 6. c. Quia verò, ꝙ pollutio nocturna, quæ procedit ex infirmitatę non est peccatum, nec etiam veniale, & ideo non est timenda. Si autem ex crapula proueniat, peccatū
K veniale est. Si verò prouenit ex cogitatione præcedēti peccatum est. Sed est distinguēdum, quòd aut illa cogitatio non processit ad sensum, & tunc pollutio proueniens est peccatum veniale, si autem processit ad consensum est mortale. Dicit autem S. Tho. 4. Sen. di 9. arti. 4. sub articu. 2. ꝙ ad hoc, ꝙ aliquis accedat dignè ad sacramentum Eucharistiæ, tria requiruntur. Primò munditia conscientiæ, quæ non tollitur nisi per peccatum, secundò eleuatio mentis in Deum per actualem deuotionē Et hæc per mentis hebetudinem, vel occupationē, aut diuagationem amittit, & accidit sępe sine peccato. Tertiò immūditia corporalis. Vn̄ celebraturi, vel tractaturi aliqđ sacrū propter reuerētiam manus lauant, à susceptione cr-

ne ergo Eucharistiæ homo impeditur tripliciter. Primò, & principaliter per peccatum. Secundò per indeuotionem, siue ebetudinem mentis. Tertiò per corporalem immunditiam. Hæc autē tria aliquando concurrūt in vna pollutione nocturna, aliquando duo tantum, aliquando vnicum. De primò, vt si ex cogitatione, quæ peruenerat ad consensum secuta est pollutio: quia ibi est peccatum mortale, & hebetudo mentis, si fortè ex illa pollutione secuta est delectatio, per quam adhuc manet animus hominis affectus aliqualiter ad carnalia, & depressus ab eleuatione in Deum. Est etiam ibi corporalis immunditia: quia sine ea non potest esse pollutio. Nam ideo pollutio dicitur: quia polluitur, idest, inquinatur ille, cui acciderit. De secūdo, vt si ex cogitatione, quæ non peruenerat ad consensum, vel ex crapula secuta est pollutio. Nam tunc non est peccatum mortale, est tamen hebetudo quædam mentis propter delectationem, quam expertus est, qui polluitur, & est inquinatio corporis. Potest etiam poni hoc sine peccato veniali, vt cum alicui accidit pollutio ex infirmitate naturę, vel superfluitate non proueniente ex crapula: quia tunc nec est mortale, nec veniale. Si tamen sentiatur in somnijs, vel terminetur in vigilante, est ibi quædam delectatio, ex qua mens potest hebotari sine peccato mortali, & veniali. De tertiò patet, vt si quis ex infirmitate, vel superfluitate naturæ polluatur per noctem, non tamen sentiat se pollui, sed inueniat se pollutum, non fuit ibi delectatio aliqua, quæ posset hebetare mentem, & sic erit hic sola corporalis immunditia. Ad hoc autem, quòd videatur, quando peccatum est pollutio, & quādo impedit à sumptione Eucharistiæ, dicit, ꝙ potest considerari pollutio quantum ad causam, vel quātum ad modum. Quantum ad causam potest tripliciter causari, scilicet, à causa intrinseca spirituali, scilicet, à cogitationibus nostris præcedentibus, quorum reliquiæ manent in dormientibus, & à causa extrinseca spirituali, scilicet, à dæmonibus, & à causa intrinseca corporali, scilicet, à superfluitate ciborum, vel superfluitate naturę, aut infirmitate. Et vna istarum est voluntati subiecta, scilicet, ciborum multitudo, aliæ duæ non, scilicet, infirmitas, & superfluitas seminis ex multo tempore collecta, de quibus magis declaratum est præcedenti quæst. Quantum ad modum distinguitur pollutio: quia aliqua venit cū cogitatione pręcedenti, & alia sine cogitatione. In pollutionibus illis, quæ sine cogitatione accidunt nullum peccatum est: quia anima non videtur habere ibi partem aliquam, sed solum est corporalis passio. Potest tamen esse ista pollutio effectus, vel signum peccati præteriti signans peccatū mortale, vel veniale præcessisse. Peccatum autem mortale impedit ex necessitate pręcepti à susceptione Eucharistię: quia peccat mortaliter, qui habens consciētiam peccati mortalis Eucharistiam sumit, hebetudo autem mētis, & immunditia corporalis impediūt à susceptione Eucharistiæ, nō propter se, sed ex quadam decentia honestatis, quòd indeuotio quædam videtur sic accedere ad Eucharistiam, nisi necessitas vrgeat. Et ideo considerandum est, vtrum in causa pollutionis possit inueniri peccatū. Cogitatio enim præcedens de rebus turpibus quandoque est sine peccato, si in cogitatione sistitur, non procedendo ad delectionē, nec consensum sicut in disputante, vel exponente de venereis. Nam cum ista loquatur necesse est, ꝙ prius illa cogitet, & ex cogitatione relinquuntur vestigia quædam in imaginatione, ex quibus in dormientibus sequi potest pollutio. Aliquando autem est cum veniali, vt si cogitatio non sistat in terminis

Causa pollutionis.

A cogitationis, sed sequatur inde quædam delectatio. Aliquādo autem mortale, vt si cogitatio perueniat ad consensum. Et quia dubium est, quādo cogitatio peruenit ad consensum, & quando non, eo ꝙ difficile est iudicare interdum, cum nullus effectus exterior sequatur, debet attēdi, an in ipso somnio circa venerea, in quo sequuta fuit pollutio, anima videbatur dissentire, aut consentire. Si dissentire, manifestè apparet, quòd in cogitatione, quæ fuit in vigilia, nō fuit consensus: quia aliàs somnium factum ex reliquijs illius cogitationis exprimeret consensum, vel si de modo esset, qui moueret phantasmata moueret illa ad finem consentiendi. Si tamē appareat anima consentire in somnijs non sequitur, quòd in vigilando præcesserit consensus, sed potest ex ligatione iudicij, quę est dormientibus exprimi consensus, cum prius non fuerit. Si ergo cogitans de causa pollutionis inueniat consensum fuisse causam non debet accedere ad celebrationem missæ, vel sumptionē Eucharistiæ nisi vrgeat necessitas, vel immineat scandalum, si non fiat: quia etiam tunc habens conscientiam peccati mortalis, si non habeat, cui confiteatur potest dolendo de peccato licitè celebrare. Si autem non pręcesserit consensus, sed solum sit quędam hebetudo mētis, & corporalis immunditia sequuta ex pollutione secundum se non impeditur à sacramenti perceptione, nec à celebratione Missæ. Non tamen debet celebrare, nec percipere Eucharistiam, nisi vrgeat necessitas aliqua, quia aliàs cōmittit irreuerentiam quandam. Et tamen si nō existente necessitate, nec scandalo sic pollutus velit celebrare, aut Eucharistiam percipere non peccat mortaliter, sed venialiter, sicut cum quis quādoque patitur mentis euagationem in sacramento, & non est deuotus ad illud, non tamen est peccatum mortale. Fit autē interdum pollutio ex Dęmonis illusione, & potest in nobis præcedere causa illusionis, vt si qs indeuotus iuit ad dormiendum, & non pręmuniuit se contra Dæmonum insidias, quasi hoc negligens. Et tunc est idem iudicium, sicut quando prouenit pollutio ex cogitatione præcedenti. Et ideo abstinere debemus, nisi sit necessitas, vel scandalum, vt dictum est. Aliquando homo se præmuniuit contra dæmones. Et tamē ex nequitia Dæmonis adhuc sequuta est pollutio. Quod apparet, quando tunc magis sequitur pollutio, quando magis eam volumus vitare, sicut in collationibus patrum legitur de monacho, qui in omnibus diebus festis, quibus suscepturus erat Eucharistiā, polluebatur fraude Dæmonis, vt non perciperet fructum sacramenti. Vnde consultum fuit ei, quòd non obstante pollutione sumeret Eucharistiam. Tunc Dæmon videns se illusum, scilicet, quia ille communicabat, cessauit eum amplius illudere polluendo eum in festis. Si autem ex cibo præcedenti, aut ex potu acciderit, idem est iudicium, quòd de illa pollutione, quæ accidit ex turpi cogitatione præcedenti, nisi quòd non est ita facile peccare mortaliter in sumptione cibi, sicut in cogitatione turpi. Etiam, quia pollutio, quæ accidit ex turpi cogitatione, semper fit cum somnio, & imaginatione, quæ autem ex cibo, & potu potest fieri sine imaginatione, & somnio, ita quòd non sentiatur. Pollutio autem quæ accidit ex dispositione naturæ non est signum alicuius peccati, sed potest hebetationem mentis inducere, si cum imaginatione contingat. Habet tamē immnnditiam corporalem. Et ideo si necessitas immineat, vel deuotio exposcat, non impeditur talis à perceptione Eucharistiæ, vel à celebratione Missæ. Si tamen propter reuerētiam abstineat laudandus est. Quia tamen in pollutionibus

Secunda causa polln.

Tertia causa pollu.

bus non poteſt faciliter cauſa diſtingui,à qua proueniat:tutius eſt ſemper abſtinere quandocunque pollutio accidat quomodocunq; accidat, niſi neceſſitas, aut ſcandalum ſequatur: quia tunc laudabilius eſt celebrare ſatisfaciendo neceſſitati, vel tollendo ſcandalum, quàm abſtinere ex reuerentia, quia talis reuerentia indiſcreta eſt. Debet autem abſtinere per vigintiquatuor horas ille, qui propter pollutionē abſtinere vult, quia in tanto tempore natura deordinata per immūditiā carnis, & hebetationem mentis reddit ad priorem ordinem, ſicut dicunt Albertus magnus,& Sanctus Tho.

Aliter poteſt dici,& eſt idem quantum ad ſententiam,ſcilicet,pollutio prouenit tripliciter.Quædam ex cogitatione præcedente, quædam cum cogitatione,vel imaginatione comitante, ſed non præcedente: alia ſine cogitatione præcedente, & imaginatione concomitante. De prima dicendū,quòd illa pollutio, quæ habet ortum ex ſola cogitatione præcedente,vel principaliter ex illa, neceſſe eſt, quòd hēat imaginationem concōmitantem, ideſt, quòd tunc, quādo fit pollutio,ſit ſomnium, quia aliàs cogitatio præcedens non poteſt habere efficaciam niſi ſecundū,quòd reliquię illius relictę in imaginatione mouentur in ſomno,& fit ſomnium,& pollutio. Et tūc diſtinguendum eſt de cogitatione præcedente in vigilia,an fuit ſpeculatiua,aut practica. Si fuit ſpeculatiua,vtpotè,quia ſolum diſputabat quis,aut exponebat de venereis,& inde ſecuta imaginatio in ſomnis cauſauit pollutionem, non eſt illa peccatum mortale,nec veniale quantum ad ſe,nec quantum ad cauſam ſuam. Si autem cogitatio eſt practica,ideſt, quia per eam ordinatur homo ad agendum venerea, vel euitādum,poteſt eſſe tripliciter, vt diſtinguit Gregorius diſt 6 cap. Teſtamentum. Nam aliquando cogitatio eſt per ſolam ſuggeſtionem, ſcilicet, quando à Diabolo nobis ſuggeritur, ꝙ venerea exerceamus: aliquando peruenit vſque ad delectationem,ideſt,ꝙ in actu venereo propoſito per Dęmonem ſuggerentem delectatur homo cogitando de illo, & tamē nō conſentit,nec deliberat ſe facturum. Aliquando autem peruenit cogitatio vſque ad conſenſum perfectum licet nondum ſequatur opus. Si ex cogitatione prima iſtarum ſequitur pollutio, non eſt peccatū mortale,nec veniale in ſe,nec in cauſa. Si autem ex ſecunda eſt peccatum veniale: quia delectatio in cogitatione ſine conſenſu eſt veniale, & tunc pollutio ex cauſa ſua eſt veniale, ſi ex tertia cogitatione pollutio ſequitur eſt peccatum mortale quantum ad cauſam ſuam.

Triplex mod⁹ pollutionis.

Secundus modus eſt quādo cogitatio comitatur pollutionem,ſed non præcedit. Et tunc vt communiter iſta imaginatio prouenit ex Dęmonis illuſione, cùm non ſit relicta ex aliquibus præcedentibus cogitationibus. Poteſt tamen interdum eſſe naturaliter proueniens, vt quando in aliquo eſt abundantia ſeminis ex diſpoſitione naturæ mouentur phantaſmata ſignificantia ſeminis effuſionem. Et ſic etiā in alijs ſuperfluitatibus,ſicut eſt in ęgritudinibus, vt dicit Ariſto.in lib.de Somno,& vigilia. Et ſic illi, in quibus deſcendit flegma dulce ad linguam ſomniāt ſe comedere dulcia,iſta cogitatio,quæ eſt concomitans pollutionem,non cauſat per ſe peccatum mortale, nec veniale, niſi in quantū refertur ad cauſam pollutionis. Quia ſi pollutio ex ſua cauſa erat mortale iſta cogitatio concomitas auget grauitatem, ſi autem erat veniale ex cauſa ſua,etiam iſta cogitatio cōcomitans grauius illud facit,quàm ſi eſſet ſine ea. Si autem ex cauſa ſua pollutio nō erat mortale nec veniale, iſta cogitatio concomitans non facit venia-

F le nec mortale: cauſat tamen quandam mentis hebetudinē: quia ſi quis polluatur ſine cogitatione aliqua per noctem non eſt delectatio aliqua,nec ſentit ſe pollui,ſed poſtea inuenit ſe pollutū, vel fortè non inuenit, & ſic non habet aliquid animus,ex quo afficiatur ad carnalia,& deprimatˀ eius eleuatio in Deū, quæ prius erat,ac ſi nulla pollutio accidiſſet. Cū aūt imaginatio comitatur pollutionē, ſentitur delectatio in effuſione ſeminis,ſiue ſequatur euigilatio,ſiue non,& manet memoria illius delectationis homini vigilanti. Et quia delectabile naturaliter inclinat,afficitur homo ad ſimile delectabile, etiam ſi nondū conſentiat. Et iſta affectio cauſat hebetudinem mētis. Dicitur enim mentis hebetudo, quando quis re-

G miſsè tendit in aliquid non ex toto conatu. Et propriè dicitur hebetudo circa diuina indeuotio quędā quando homo non eſt ad illa attētus, nec ad illa aſpirat toto animo,ſed remiſſam mentem habet, & cogitationem. Iſtud autem neceſſe eſt fieri quandocunque afficitur animus noſter ad aliquod delectabile ſecundum carnem, vel ad aliquid mundanū: qa tunc vires ſenſitiuę ferūtur in illud. Sola ergo ratio poteſt ferri in Deum. Et quia pars rationalis, & pars ſenſitiua non ſunt duæ animæ diſtinctę, ſed eadem numero ipſamet eſt, quæ inclinatur ad delectabilia carnalia,ſecundum partem ſenſitiuam, & tendit in Deum ſecundum rationem. Cùm ergo ipſamet tendat in duo,& maximè,quia iſta ſunt contraria,neceſ-

H ſe eſt, quòd in vtrunque feratur remiſsè, & non ex toto conatu. Et tunc anima eſt indeuota circa diuina,quia non tendit in illa toto conatu, ſed remiſsè. Sic ergo delectatio, vel affectio ad delectationē cauſat mentis hebetudinem, & ſic quando in pollutione nocturna fuerit cogitatio concomitās cauſatur mentis hebetudo propter delectationē, quæ ibi experitur. Non eſſet autem aliqua hebetudo,ſi non eſſet aliqua delectatio.

Tertius modus eſt,quando pollutio nō habet cogitationem præcedentem, nec etiam concomitantem. Et tunc reſpicienda eſt cauſa,ex qua procedit. Poteſt enim interdum prouenire ex infirmitate,ſcilicet,quia vaſa ſeminaria laxantur, & effluit ſemen.

I Et vocatur iſta infirmitas,ideſt,debilitas virtutis cōtentiuę,quia nō eſt ęgritudo,nec paſſio ſpecialis, ſed eſt accidens,quia contingit fortificari, vel debilitari vires cuiuſlibet animalis. Et iſta pollutio eſt ſine peccato mortali,& veniali:quia cauſa ſua non eſt in poteſtate noſtra,ſcilicet,infirmitas carnis. Iſta pollutio, vt communiter euenit ſine imaginatione aliqua, & ſomnio,& ſine delectatione,& nulla eſt magis innocens,quā iſta:qa nec cauſat peccatū mortale,aut veniale,nec etiam hebetudinem mentis, cum non ſentiatur ibi delectatio, ſed ſolum cauſat immunditiā corporalem. Niſi fortè Dęmon ſe ingerat per noctē immittendo nobis cogitationes, vidēs, quòd ſumus facile ad pollutionem propter infirmitatem carnis,

K ideſt,debilitationem virtutis retentiuę ſeminis,& laxationem organorum: Et tunc non erit peccatum mortale,nec veniale: quia ex cauſa ſua non habet mortale,nec veniale. Quòd autem concomitans eſt non poteſt eſſe mortale,nec veniale:quia in ſomnijs nullum peccatum eſſe poteſt,niſi in quantum trahit cauſam ex vigilia. Cauſabit tamen iſta pollutio mētis hebetudinem propter delectationem, quæ experta fuit in ipſa pollutione: Poteſt tamen mentis hebetudo eſſe ſine mortali, & veniali interdū, ſicut hic. Aliquando prouenit ex ſuperfluitate naturæ.ſ. quia ſemen multum collectum eſt in vaſis ſeminarijs ex longo tēpore etiam nulla exiſtēte crapula, aut ebrietate,cum hoc poſſit accidere, & accidat ſepe in hominibus

minibus continentiſſimis, vt oſtenſum eſt præceden ti q̃ꝛeſt. Et iſta etiam non eſt peccatum mortale, nec veniale, nec eſt vllo modo timenda, vt dicit Grego. diſt. 6. c. Teſtamentum: quia idem eſt de iſta, & de illa, quæ fit ex infirmitate. Et etiam accidit iſta ſępe ſine aliqua cogitatione concomitāte. Pluries tamen accidit cogitatio in iſta, quàm in illa, quæ eſt ex infirmitate, & etiam ſentitur, vt communiter delectatio in iſta. Ratio diuerſitatis eſt: quia quando fit pollutio ex infirmitate carnis fit emiſſio ſeminis quaſi ſine motu propter debilitatem organi, delectatio tamen venerea eſt in motu deciſionis ſeminis, & ideo ibi raro eſt delectatio. Quando autem fit pollutio ex ſuperfluitate ſeminis ipſum ſemen propter ſuam multitudinem fortiter pulſat ad exitum ideo in motu illo ſentitur delectatio: Nec tamē eſt propter hoc pollutio illa peccatum veniale, nec mortale, cauſatur tamen ibi hebetudo mentis propter delectationem illam, quæ ibi ſentitur. Aliquando autem cauſatur pollutio ex crapula, vel ebrietate. Et iſta eſt iam aliqualiter culpabilis ſicut dicit Gregor. quòd in hoc habet anima aliquem reatum. Poteſt tamen iſta crapula, vel ebrietas eſſe interdum peccatum mortale, & interdum veniale. Et ſecundum hoc iudicabitur de pollutione ſequente, licèt ipſa pollutio in ſe non ſit peccatum mortale, vel veniale, iudicatur tamen tale ex cauſa ſua. Vnde ſaltem erit ſemper peccatū veniale in pollutione, quando cauſatur ex crapula. C Iſta pollutio poteſt fieri ſine cogitatione, vel cum cogitatione concomitante. Et tamen quomodocunque fiat non poteſt excuſari à veniali. Sed ſi cogitatio concomitetur erit grauius, aut ſaltem ſequetur ibi hebetudo mentis. Iſtis modis accidit pollutio nocturna, & quomodo ſit peccatum, & quomodo nō, colligitur diſtinct. 6. cap. Teſtamentum, & cap. Non eſt peccatum.

Quando homo per pollutionem impeditā ſumptione ſacrę cōmunionis.

Ad vidēdum autem quomodo per pollutionem nocturnam impeditur quis à perceptione Euchariſtiæ, vel à celebratione Miſſæ, dicendum, ꝙ per peccatū mortale impeditur quis directè ad hoc, quòd non poſſit dignè percipere Euchariſtiam. 1. Corint. 11. & conſequēter nec celebrare Miſſam. Quia quicunque Miſſam celebrat Euchariſtiā ſumere debet, D & non è conuerſo. Et facilius quis impeditur à celebratione Miſſæ, quàm à ſumptione Euchariſtiæ. Vt ait Gregor. diſtin. 6. c. Teſtamentum. Peccatum autem veniale, aut quidquid aliud eſt non impedit hominem ſufficienter à ſumptione Euchariſtiæ, ideo quando pollutio fuerit peccatum mortale, nō licèt ſumere Euchariſtiam. Quando autem eſt peccatum veniale, vel eſt ſine veniali, & eſt ſolum hebetudo mentis cum immunditia corporali, vel ſola eſt corporalis immunditia, poteſt ſuſcipi Euchariſtia, ita ꝙ non peccabit mortaliter, qui ſuſcipit eam. Ad hoc tamen, quòd aliquis omnino dignè ſuſcipiat non ſolum debet cauere à mortali, ſed etiam à veniali, & E ab indeuotione, quæ eſt hebetudo mentis, & à corporali immunditia. Et quia nunquam eſt pollutio nocturna ſaltem ſine immunditia corporali, honeſtius eſſet cauere, quando quis pollutus fuerit, quàm ſuſcipere. Nam nulla pollutio eſt minus culpabilis, quàm quando fit ſine aliqua cogitatione pręueniente. Et tamen tunc debet homo imputare culpę ſuę, ſcilicet, quòd Deus permiſerit eum inquinari propter culpam ſuam, vt ait Iſidorus, & habetur diſtinctio. ſexta, capitu. Non eſt. Si tamen neceſſitas celebrandi, aut ſumendi Euchariſtiam fuerit, vel ſcandalum ſi non fiat, debet ſumi vel celebrari cum non præceſſerit aliquod peccatum mortale. Et tamen quando fuit pollutio ſine aliqua cogitatione præce-

A dente, & concomitante, & putatur veniſſe ex infirmitate, vel ſuperfluitate naturæ licitè poteſt accipi Euchariſtia, vel celebrari miſſa, quia non eſt timēda talis pollutio, vt ait Grego di. 6. c. Teſtamentum. Si autem ex crapula creditur proueniſſe illicitum eſt celebrare miſſam, niſi neceſſitas fuerit. Licitum tamen eſt ſumere Euchariſtiā à non celebrante. Quando autem ex cogitationibus pręcedentibus pollutio accidit, cauendum eſt à ſuſceptione ſi cogitationes illæ ad delectationem peccati perduxerunt. Quia tamen non eſt facile diſtinguere ex qua cauſa pollutio quælibet proueniat, ſecurius eſt in omnibus abſtinere, niſi neceſſitas fuerit ſumendi, aut ſcādalum ſequatur ceſſando. Sic tenet Sanctus Thomas, vt B patet ſupra ex dictis.

Ad primum dicendum, quòd peccatum veniale magis pertinet ad impuritatem mentis ſecundum ſe, quàm pollutio nocturna in ſe, & ſecundum hoc magis Deo diſplicet, tamen peccatum veniale non inquinat corpus, & hebetat animam, ſicut pollutio nocturna, nec eſt ita ſignum peccati mortalis, ſicut illa, quia illa poteſt ſequi ex peccato mortali, & veniale non ſequitur ex mortali. Ideo propter pollutionem magis abſtinendum eſt. Et facit ad hoc multum ipſa hebetatio mentis, quia per pollutionē fit homo carnalis, & diſtrahitur à feruore deuotionis, quòd non fit per omnia venialia. Quia quædam ſunt, quæ modicum tollunt de feruore deuotionis, actus autem venereus, ſiue ſit licitus, ſiue illicitus, hominem abſorbet, & carnalem facit. Nam reddere debitum vxori licitum eſt, immo iuſtum, & neceſſarium, & tamen qui debitum reddit non debet ſumere Euchariſtiam, vt ait Hiero. Et habetur 33. q. 4. Sciatis fratres. Et eſt iſtud potiſſimum in pollutione nocturna. Etiam quia videtur quædam irreuerentia, quòd homo, qui fuerit inquinatus his ſordibus confeſtim accedat ad ſumendum Euchariſtiam.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ magis impedit mortale peccatum ſumptionem Euchariſtiæ, quam pollutio nocturna: Et tamen non eſt verum, ꝙ contrito de peccato mortali, & confeſſo liceat mox accedere ad ſumendum Euchariſtiam, ſed debet aliquanto tempore abſtinere, niſi neceſſitas vrgeret. Quia contritio purgat maculam mentis, non tamen tollit adhuc hebetudinem mentis cauſatam ex peccato, ſed paulatim tollitur. Ideo debet aliquantulum abſtinere contritus, & poſtea ſumere, vt dicit Sanctus Thomas. Et intelligitur, quòd debet abſtinere aliquanto tempore poſt contritionem, non tamen eſt neceſſe, quòd abſtineat poſt contritionem, & confeſſionem. Et hoc dicitur, quia poſtquam aliquis peccauit, cum primo dolet de peccato, etiam ſi nōdum confiteatur tollitur macula mentis, & per paucum tempus poteſt tolli hebetudo mentis, ſi quis verè contritus eſt. Si ergo poſt duos, vel tres dies ab habita contritione confiteatur, non oportet, quòd poſt confeſſionem ſpectet aliquantulum, vt tollatur hebetudo mentis, ſed immediatè licet ſuſcipere Euchariſtiam. Si tamen quis mox vt peccauit contritus fuit, & ſimul confeſſus eſt, adhuc oportet ſpectare aliquantulum ad ſuſceptionem Euchariſtiæ propter reuerentiam, & maximè in peccatis, quæ cauſant hebetudinem mentis magnam, ſicut eſt in venereis, in alijs autem non oportet hoc tam ſtrictè ſeruari, quia ibi non deprimitur mens tātum, ſicut in libidine propter vehementiam delectationis multum abſorbentis hominem, ita vt non poſſit immediatè redire ad eleuādum integrè affectum in Deum, & ita eſt in pollutione nocturna. Ideo in talibus ſaltem per vigintiquatuor horas honeſtum eſt

eſt abſtinere, quod totum intelligitur niſi neceſſitas, vel ſcandalum hoc prohibeat.

Ad tertium dicendum ſecundum quoſdã, quòd debet homo peccare venialiter, vt impediat aliũ, ne peccet mortaliter. Dicit tamen S. Thomas, ꝙ hoc includit contradictionem. Quia ex hoc ipſo, ꝙ dicitur peccatum eſſe ponitur eſſe indebitum. Siue ergo mortale, ſiue veniale ſit, indebitum eſt, quia aliàs peccatum non eſſet. Et ideo nunquam eſt licitum fieri peccatum aliqđ pro aliqua cauſa, licet ad hoc multi ex quadam pietate inclinarentur. Sed dici debet, ꝙ id, quod aliàs peccatũ veniale eſſet factum ſine cauſa nunc factum cum cauſa erit licitum, & ſic nullũ peccatum erit, quia pro pietate fit. Et tamen quãdiu manet peccatum veniale, nunquam licet illud fieri pro aliqua re. Sicut dicere aliquod verbũ iocoſum, quod eſſet otioſum, eſſet peccatum veniale. Si tamẽ dicatur illud idem ad conſolationẽ alicuius, vel ad aliquam piã vtilitatem, iam non erit veniale, ita de pollutione. Celebrare enim ei, qui pollutus fuit, interdum eſt veniale, ſi nulla cauſa ſubſit celebrandi, & tamen ſi neceſſitas ſubſit, vel ſcandalum generetur, ſi non celebret, iam nõ erit veniale celebrando. Ita ſi quis pollutus celebrans peccaret venialiter, ſi vt alium excuſet à peccato mortali, celebret, & aliàs non celebraret, iam non peccabit venialiter: quia ex charitate mouetur.

Ad quartum dicendum, ꝙ cogitatio vocatur turpis, non quidem illa, quæ ſolum de turpibus eſt: quia de turpibus poteſt eſſe honeſta cogitatio, ſicut quando quis omnia peccata ſua cogitat, vt confiteatur: ſed debet eſſe cogitatio habens in ſe turpitudinẽ ꝑꝑ delectationem, vel conſenſum adiunctum. Et hæc quidem cogitatio eſt turpior, quàm exceſſus, qui eſt in cibo, & potu, cum ſit difficile modum tenere per omnia in cibo, & potu, & eſt facilius tenere modum in cogitationibus. Etiam, quia cogitatio turpis ſecũdum ſe propinquior eſt ad peccatũ mortale, quàm exceſſus in cibo, & potu. De his S. Tho. 4. Sen. diſt. 9. arti. 4. ſub arti. ſecundo.

Ad quintum dicendum, quòd coitus coniugalis, ſi ſit ſine peccato, puta ſi fiat cauſa prolis generãdæ, vel reddendi debiti, nõ impedit à ſuſceptione ſacramenti huius, niſi ſicut dictum eſt de pollutione nocturna, quæ accidit ſine peccato, ſ. ꝑꝑ corporalẽ immunditiam, & mẽtis diſtractionem, vt ait Hierony. 33. q. 4. c. Sciatis. ſ. Sciatis fratres, ꝙ qui vxori debitũ reddit, non poteſt de carnibus agni comedere. Si. n. panes propoſitionis ab his, qui vxores ſuas paulo ante tetigerant, comedi non poterant, quanto magis panis ille, qui de cœlo deſcendit, poterit ab his, qui coniugalibus paulo ante hęſerunt cõplexibus violari, atq; contingi? Non ꝙ nuptias condemnemus ſed ꝙ eo tempore quo carnes agni mãducaturi ſumus, vacare à carnalibus operibus debemus. Sed quia hoc ſecundum congruitatem, & non ſecundum neceſſitatem eſt intelligendum. Grego. Dicit, ꝙ talis eſt ſuo iuditio relinquendus. Si verò non cauſa procreandæ prolis, ſed voluptas dominatur in opere prohiberi debet accedere ad hoc ſacramentum.

Ad ſextum dicendum, quòd ſomnium de homicidio non inducit corporalem immunditiam, nec etiam tantam mentis diſtractionem, ſicut fornicatio ſomniata propter vehementiam delectationis. Si tamen ſomnium homicidij proueniat ex cauſa, q̃ eſt peccatum mortale, impedit à ſumptione huius ſacramẽti ratione ſuæ cauſæ. Sic dicit ſanctus Tho. tertia parte ſum. q. 80. arti. 7. Aliqui tamen volunt, ꝙ nullum ſomnium impediat ſumptionem ſacramenti, niſi in quo ſequitur pollutio. Vnde etiã ſom-

F nium de fornicando dum non ſit ibi pollutio, dicũt ꝙ impedit. Quod ſatis videtur rationale.

Ad ſeptimum dicendum, ꝙ immũditia pollutionis poteſt tripliciter conſiderari. ſ. in ſe, vel quantum ad radicem, ſiue cauſam, vel quantum ad effectum. Primò modo quodlibet peccatum veniale eſt grauius pollutione, quia pollutio non eſt culpa aliqua, ſed paſſio, vt dictum eſt præcedenti quæſtione. Secũdò modo poteſt eſſe pollutio grauior, quàm cętera venialia: quia ſumit originem à libidine deſiderij, & cogitationis, in quibus interdum eſt peccatum mortale, vt ſi ſequatur in vigilantibus conſenſus, & dato ꝙ non ſequatur eſt grauior illa vehementia deſiderij venerei. Tertiò modo quantum ad effectum, &

G eſt generaliter deterior pollutio quolibet veniali: quia cauſat mentis hebetudinem, & inclinationem ad venerea, quod non faciunt alia venialia.

Ad octauum argumentum dicendum, quòd in manducatione ſpirituali ſolum eſt acceſſus ſpiritualis ad ſacramentum, & nõ corporalis, vbi ſufficiunt fides, & charitas manducantis. In ſacramentali autẽ manducatione eſt, vel eſſe debet tam acceſſus corporalis, quàm ſpiritualis: ideo requiritur vtraq; mũditia. Nam qui ſumit ſpiritualiter non ſumit Chriſtũ realiter, ſed ſolũ ex deſiderio: ideo non requiritur ibi talis diſpoſitio. Qui verò ſacramentaliter ſumit Chriſtum verè ſumit: ideo requiritur diſpoſitio iſta.

Ad nonum dicendum, quòd aliquo modo ſimi-

H lantur pollutio, & fluxus menſtruorum, ſcilicet, qñ pollutio ſequitur ex ſola infirmitate, vel ſine cauſa culpabili: quia eſt purè paſſio. Secus autem quando præcedit aliqua cauſa voluntaria, ſicut cogitatio, vel crapula: quia tunc magis eſt actio, quàm paſſio. Fluxus autem mẽſtruorum ſemper prouenit ex neceſſitate: ideo non impedit regulariter ab ingreſſu Eccleſiæ, nec Euchariſtiæ ſumptione: pollutio autẽ interdum impedit. Etiam, quia fluxus menſtruorũ fit ſine vlla delectatione: pollutio autem quando ſentitur, fit cum vehementi delectatione, quæ hebetat mentem, & retrahit à diuinis. Et iſta eſt præcipua cauſa, quare impedit à ſumptione Euchariſtiæ. Ideo non eſt idem de menſtruis, & pollutione.

I Ad decimum dicẽdum, quòd lepra impedit à cõſecratione, & non quidem ab omni, ſed ſolum à publica propter ſcandalum populi, non autem à ſumptione, vt dicetur ſeq. quæſt.

Ad vndecimum dicendũ, quòd, vt ait S. Tho. quoli. 44. duplex eſt conſilium. Quoddam ſupererogationis, & perfectionis, aliud reuerentiæ, & deuotionis. Ad primum conſilium non tenemur, & ideo qui non vtitur illo non peccat. Ad conſilium, ſecũdo modo tenemur: ideo, qui illud non implet peccat. Et ita eſt hic, quia recipere reuerenter conſiliũ eſt, & tamen qui non accipit ſic peccat.

Ad duodecimum dicit S. Tho. quòd loquitur Auguſt. non eſſe in effectu peccandi, & pœnitere nõ ſo-

K lum de pœnitẽtia interiori, ſed de exteriori, quæ eſt ſatisfactio. Et tamen non poteſt ſatisfacere, qui pollutus eſt culpabiliter, niſi qui abſtinuerit ſaltem per vigintiquatuor horas, propter cauſam ſupra poſitã: ergo debet tanto tempore abſtinere. Vnde dicit Grego. quòd mens à ſua rectitudine declinata eſt, & remanet deordinatio virium ex feruore concupiſcentiæ, & debilitatio naturalium. Ideo expectare debet quòd natura reparetur, & ſpiritus ad Dominum dirigatur. Illa enim die non poteſt ſufficienter præparari. Cuius rationem reddit Grego. quia prius culpa cogitationis abluenda eſt lachrymis, & quouſq; inſi xus tentationis ignis receſſerit, ſe reum recognoſcat vſque ad Veſperum. Reliquiæ enim ignitæ cogitationis

tionis continuò non recedunt: quia,& si culpa tran feat actu,manet tamen ratu.

Ad decimumtertium dicendum, quòd licet per pœnitentiam,& lachrymas deleatur culpa, & accedendum sit ad Eucharistiam, non tamen immediatè,sed post 24.horas. Quia & si ablatū est vulnus peccati,manet tamen feruor vulneris inflicti, qui non subitò, sed continuis curatur successibus. Sic dicit August.lib.de Trini. Reuocatio enim non fit in vno momento ipsius conuersionis,sed quotidianis accessibus, quoniam aliud est febribus carere, & aliud est ab infirmitate,quæ facta est ex febribus conualescere. Item aliud est infixum telum de corpore demere,& aliud est vulnus,quòd ex eo factum est,sera curatione sanare.

Ad decimumquartum dicendum, quòd excommunicatio est duplex,scilicet, maior, & minor: maior est,quà separatur quis à communione fidelium, & perceptione sacramentorum. Minor est,qua priuatur quis communione sacramentorum. Vnde q-libet in mortali existens est suspensus quantum ad seipsum, & est dignus minori excommunicatione. Talis est, qui polluitur ex causa culpabili: licet non inducat peccatum mortale. Ideo, qui polluitur debet abstinere ab Eucharistia: aliter potest dici, ꝙ loquitur Hilarius de abstinentia simpliciter. Secus autem de abstinentia ad tempus. Nam aliud est ad extinguendum feruorem venereum ex pollutione,& hebetatione mentis abstinere ad tempus à sacramēto, aliud est totaliter abstinere. Et hoc laudabile est, quia pertinet ad reuerentiam Aliud est totaliter abstinere,quod malum est,quia est priuare ęgrum medicina. Aliter potest dici & melius, ꝙ abstinere voluntariè à sacramento propter reuerentiam laudabile est,etiam si quis non commiserit peccata digna excommunicatione. Quòd tamen per sententiam Ecclesiæ quis priuetur ab his, ꝙ est verè excommunicari,non debet fieri,nisi pro peccatis, quæ sunt digna excommunicatione. Et hoc, quia istud est pęna, sed non primum.

Ad decimumquintum dicendum, quòd qui cognoscit vxorem non propter delectationem, sed solum causa prolis,nō debet ab Ecclesia prohiberi, sed relinqui suo iudicio. Ipse tamen propter reuerentiam deberet abstinere,& esset laudabilius,quā sumere,nisi subesset scādalū,vel aliqua cā sumēdi.ſ. diceť.

Ad decimumsextum dicendum, quòd loquitur Ambro.de venialibus peccatis, quæ non inducunt mentis hebetudinem sicut pollutio nocturna: quia illa nullo modo impediunt cōficientem, nec sumētem,nisi intercidat contemptus,qui facit peccatum vbi non erat.

Ad decimumseptimum dicendum, quòd pollutio exit aliquando solum de ventre,scilicet, quando non præcessit aliqua causa culpabilis,scilicet,nec cogitatio,nec crapula. Aliquando de ventre,& mente, vt si præcessit causa voluntaria culpabilis. Et tūc magis exit de mente,quàm de ventre, iō ingnat aīam.

Ad decimumoctauum dicendum,quòd immunditia corporalis inquinat aliquando hominē inquātum coniungitur spirituali,vt dicetur sequenti quęstione. Et sic pollutio nocturna, licet corporaliter membra coinquinet,spiritualiter tamen etiam mētem inquinat inquantum à causa voluntaria interdū ortū habet,& tunc prohibet à sumptionibus illi⁹ cibi, qui transit in mentem, idest, Eucharistiæ.

Ad decimumnonum dicendum, ꝙ immunditia purè corporalis,quę est continuatio,tollitur per corporalem ablutionem:illa tamen,quæ est corporalis, & dependet à spirituali indiget vtraque ablutione.

A Et quia pollutio est corporalis immunditia dependens à spirituali, debet lauari spiritualiter, vt doleamus,& confiteamur de illa, si accidit ex causa culpabili: debet etiā lauari corporaliter. ſ. vt expectetur, ꝙ natura deordinata per feruorem libidinis reordinetur,& tollatur hebetudo mentis inducta, quod fit post vigintiquatuor horas, & tunc licitè communicatur. Alioquin immunditia corporalis,vel spiritualis relicta ex pollutione manet,& indebitè cōicatur.

Ad vigesimum dicendum,quòd non est simile de pollutione,& alijs superfluitatibus: quia cęterę sine aliquo desiderio, vel delectatione inordinata expelluntur, in semine autē secus est. Ideo hic potest causari peccatum, & non in alijs. Vnde dicit Hugo de

B Sancto Victore supra parte primi libri, quòd aliæ virtutes solum corruptæ fuerunt,generatiua autem corrupta,& infecta. Vnde signum inobedientiæ,per quam homo contra Creatorem suum intumuit, positum est inscriptum in porta, per quā humana ꝓpago transire debuit. Vnde cętera membra, quæ imperium sequuntur rationis,sine culpa possunt operari: hoc verò membrum,in quo præcipuè concupiscentia regnat, quia nutui voluntatis non sequitur sine culpa non operatur. Non tamen est intelligendum, quòd semper sit peccatū actus generatiuę, qa coitus matrimonialis licitus est:quia ſm rōnē regulatus.

Ad vigesimumprimum dicēdum, quòd pollutio nocturna non est culpa,per quā quis possit per Eccle

C siam excommunicari. & priuari cōmunione sacramentorum,quod est pœna. Est tamen aliquid, propter quod debet,qui se reum sentit abstinere,& hoc non est pœna: quia non infertur ab alio, nec inuoluntariè suscipitur.

Argumenta autem in cōtrarium probant, quòd omnino abstinendum sit propter pollutionē à sumptione Eucharistiæ,quod non est verum.

Dicendum ergo ad primum,quòd intelligitur de pollutione mentis,quando præcessit cogitatio cum delectatione,siue secutus fuerit consensus,siue non: quia tunc ab Eucharistia abstinēdum est. Et dicitur, ꝙ debet se indignum reputare societate fideliū, nō quidem ad conseruandum cum eis, quia nunquam

D habet quis istam indignitatem,etiam si sit in grauib⁹ culpis,etiam notorijs,nisi si sit excommunicatus,sed debet abstinere à societate fidelium.ſ.ne cū eis sacramenta recipiat. Et intelligitur de Eucharistia: quia pœnitentiam,& cętera sacramenta recipere potest, quia nō requirit de necessitate in eis talis dispositio.

Ad secundum dicendum, ꝙ accedere indeuotè potest intelligi negatiuè,vel priuatiuè: vt qui habet aliquam distractionem mentis,quæ fit sæpe sine causa culpabili,vt ex labore, vel fastidio. Alio modo indeuotio.i.irreuerentia, quæ est aliquid positiuum.ſ. quia importat quendam contemptum, & ista indeuotio est peccatum:sola autem priuatio deuotionis non est peccatum,vt dicit S.Tho.Quoli.44. Et sciendum, ꝙ deuotio quandoq; dicitur feruor charitatis,

E quandoq; feruor naturalis delectationis, qñq; reuerentia,& sic assumitur in Glo.1.Corin.11.

Ad tertium dicendum, quòd non oportet manere easdem obseruationes in nouo, & in veteri testamento. Licet ergo abstinere à panibus propositionis propter venerea præcedentia esset morale,& debeat obseruari tam in nouo,quàm in veteri testamēto,ꝙ tamen tanto, vel tanto tempore abstineatur: est cęremoniale. Ideo non oportet,ꝙ idem tempus præcisè obseruetur hic,& ibi,sed satis est in nouo testamento in eo, qui polluitur per noctem manere per vigintiquatuor horas, i quibus reddit natura ad ordinē suū,& ꝙ postea possit suscipere Eucharistiā.

Nam

Nam etiam pollutis somnio nocturno in veteri testamento non imponebatur abstinere nisi per diem Deuterono. 23.

Ad quartum dicendum, ꝙ vir commiscetur vxori aliquando causa incontinentiæ vitandæ. 32. q. c. Quidquid & tūc est veniale. Vel libidinis explendæ, & tunc multum aggrauatur. 33. q 4. c. Vir cum propria. Vel causa prolis procreandæ, & tunc est sine culpa eo. c. Vel reddendi debitum. 27 q. 2. c. Si tu abstines. Et est tunc meritum. Et ideo aliqui dicunt, ꝙ quando est peccatum talis coitus est abstinendū ab Eucharistia, quando autem non est peccatum, non est abstinendum. Sed dicendum est, quòd cum actus venereus nunquam possit esse sine hebetatione mentis, & requiritur de honestate feruor quidam deuotionis ad sumendum dignè Eucharistiam, quòd omnino abstinendum est ab vxore ante cōmunionem. Quod tamē abstineat tribus, vel quatuor, vel septem diebus consilium est, & non præceptū, vt dicit Glo. eo. c. Omnis homo. Debet tamen qui communicaturus est abstinere à petendo debitum ante communicationem, si tamen petatur, tenetur reddere, vt dicit ibi Glo.

An per pollutionem nocturnam tollatur virginitas. Quæst. CCXLVIII.

QVAERITVR, an per pollutionem nocturnā tollatur virginitas. Dicit Albertus Magnus, quod non, eo quòd voluntas, & delectationis deliberatio non cōiunguntur ipsi pollutioni. Dicit etiam Sanctus Thom. quòd non amittitur virginitas per pollutionem in somnijs sicut non amittitur in mulieribus, quæ dormientes cognoscuntur, nisi ea intentione iuerint ad dormiendum, vt dormiētes cognoscerentur. Quia tunc etiam si non sentiant delectationem veneream, verè amittunt virginitatem. Quando tamen hoc non intenderint virginitatem non perdunt. Et ita mulier, quæ est amens, vel omnino ebria, ita vt sui compos non sit, etiam si tunc cognoscatur virginitatem non perdit. De hoc Sanctus Thomas quarto Senten. distin. 33. q. de Virginitate articu. primo.

An per corporales immunditias arceatur quis à sacra communione. Quæst. CCXLIX.

QVAERITVR occasione prædictorum de pollutione, quæ interdum est solum corporalis immunditia, an per aliquas immunditias corporales arceatur homo à sumptione Eucharistiæ. Aliqui dicunt, quòd sic: quia Deuterono. 23 dicitur, quòd haberent Israelitæ locum extra castra ad purgandum aluum. Et subditur causa, vt castra sint munda, & nihil fœditatis appareat in medio castrorum. Et dicit ibi Glo. quòd Deus diligit munditiam corporalem, & detestatur immunditiam, ergo propter corporalem immunditiam debet quis abstinere ab Eucharistia. Item maior est dignitas sacramēti Eucharistiæ, quàm omnium sacramentorum veteris testamēti, sed in veteri lege mulieres post partum, & omnes menstruatæ, & fluentes sanguine extra tēpora menstruorum, & viri fluentes semine reputabantur immundi, & non licebat eis accedere ad sanctuarium. Leuit. 12. & 15. & idem de leprosis erat Leuit. 14. ergo à fortiori debent abstinere à sacramento Eucharistiæ, quod mundius est. Item sacerdoti leproso interdicitur facultas celebrandi, extra de clerico ægrotante, vel debilitato. c. de rectoribus. & cap. Tua nos. ergo etiam laicus propter lepram excludetur à per-

F ceptione Eucharistiæ: quia propter dignitatem huius sacramenti sacerdos leprosus arcetur à celebratione eius.

Dicendum, ꝙ regulariter non debet aliquis prohiberi à sumptione Eucharistiæ propter corporales maculas, vel immunditias: quia istę sunt pęnæ quędam, & tamen non debet dari pęna pro pęna, sed pęna pro culpa. Sic dicitur Naum primo, ꝙ non insurget duplex tribulatio, ideo pro immunditijs corporalibus, quas inuiti patimur, non est quis arcendus à susceptione Eucharistiæ. Item, quia per naturalia non meremur, nec demeremur. Omnes tamen corporales immunditię ex causis naturalibus accidunt, ergo propter eas nemo arcebitur ab Eucharistiæ susceptione. Dicendum ergo, quòd immunditiæ corporales secundū se non sunt de genere peccati, ideo secundum se non prohibent hominem ab aliquo sacro, nec detestatur Deus illas: quia Deus diligit munditiam cordis nostri, & quidquid huic munditiæ repugnat, detestatur, quod autem cum hac munditia stare potest, non odit. Ideo Christus non increpauit illos, qui manibus non lotis manducabant: quia dixit, quòd hoc non inquinabat mentem: quia si per manducare manibus non lotis, aliqua sordes intercideret, ista intraret per os. Sed quidquid per os intrat in ventrem vadit, & in secessum mittitur, ideo non inquinat mentem, sed quod à corde exit, inquinat hominem, scilicet, furta, fornicationes, homicidia, & omne peccatum, infra 15. Potest tamen immunditia corporalis displicere Deo, non inquātum est immunditia, sed inquantum per eam habet se homo irreuerenter, & irreuerentia est peccatum. Et quia sacramentum Eucharistię est aliquid excellentissimum, debet cum magna reuerentia suscipi. Et quia corporales sordes aliquando faciunt irreuerentiam inquantum sunt aliquo modo voluntariè in homine, aliquando arcent eum à perceptione Eucharistiæ. Et pro hoc dicendum, quòd sordes corporales aut sunt aliquid perpetuum, vel longo tempore durans, aut quod leuiter tolli potest. Si primo modo non arcēt hominem à perceptione Eucharistiæ, vt patet in lepra, quæ est infirmitas perpetua, & licitum est leprosis Eucharistiam suscipere. Si tamen esset lepra in breui curabilis, laudabile esset ad tempus abstinere propter reuerentiam sacramenti, non tamen potest prohiberi à communione, nec à confectione, si est sacerdos. Quando tamen est perpetua nullo modo debet abstinere à sumptione, nec est laudabile abstinere propter reuerentiam: quia non esset reuerētia, sed indiscretio, & diabolica suggestio, vt priuet hominem fructu sacramenti. Et idem de patiētibus diuturnam infirmitatem, vt fluere semine, quod aliquādo longo tempore durat. Et idem est de muliere patiente fluxum sanguinis extra tempora menstruorum: quia interdum durat ad totam vitam, & interdum longo tempore, sicut patet de muliere, quando Christus sanauit, quæ passa fuerat duodecim annis istum fluxum. Luc. 18. Tales autem non arcentur à suscipienda Eucharistia, nec ab intrando in loca sacra. Sic inducitur distinctio. 5. c. Ad eius, quòd patientes fluxum sanguinis non sunt prohibendæ introire in ecclesiam, cū mulier fluens sanguine nō fuerit prohibita Christum tangere, sed potius deuotio sua laudata est, & curata fuit à fluxu illo. Si autem immunditia sit pauci temporis, scilicet, quia potest tolli leuiter, licèt illa secundū se non offendat Deum, tamen, quia videtur esse quidam contemptus, ꝙ homo existens in illa suscipiat Eucharistiā, cū possit fieri mundus corporaliter, & tūc suscipere, honestius est, ꝙ expectetur purgatio immunditiæ,

tiæ,& postea sumatur,quàm quòd, manente immū ditia ista,sumatur. Et ita est de temporibus mēstruorum: quia cum menstrua ordinatè accidunt fœminis quolibet mense,durant pauco tempore.Ideo honestius est fęminā tunc abstinere ab introitu Ecclesiæ,& perceptione sacramenti, quàm suscipere. Si tamen ex deuotione mouetur ad suscipiendum, nō est prohibenda suscipere, dist.5.ca. Ad eius.§.Mulier, quæ ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi ecclesiam intrare nō debet: quia ei naturæ superfluitas in culpam reputari non valet. Et per hoc, ꝙ inuita patitur, iniustum est, vt Ecclesiæ priuetur ingressu. Et postea dicitur. Sacrę autem communionis misterium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si enim ex veneratione magna percipere nō præsumit laudanda est, sed si percepit non est iudicāda. Hoc autem est de immunditijs, quæ nobis nolētibus insunt,& non possumus eas tollere: quousque per se cessent naturaliter. Secus autem de sordibus, quas nos per contactum cōtrahimus,& quibus polluimur. Nā istas possumus tollere: quia nō sunt ęgritudines,nec passiones nobis accidentes. Et ob hoc,q celebrant consueuerunt manus lauare, quia tractaturi sunt rem tam sacram,& mundam. Si quis ergo immundis manibus,& alijs partibus corporis apparentibus accedere vellet ad sacramentum,istud iudicaretur reprehensibile solum inquātum per hoc videtur esse quidam contemptus: quia homo non curat habere munditiam illam,& honestatem exteriorem,quam habere posset suscipiendo,& quia per talia offenduntur homines, & iudicant contemptum debet cauere quilibet ab istis sordibus,quando accesserit ad sacramentum, ne contēnere videatur. Vult enim Deus, quòd nos exhibeamus ei honorem talē, qualem solemus exhibere nostris præpositis,& Dominis temporalibus. Aliàs dicit se cōtemni à nobis. Ideo Malach.1. conqueritur de sacerdotibus, ꝙ offerrent ei animalia cęca,& clauda, & debilia in sacrificium, dicens: Si ego sum Dominus, vbi est timor meus? & si pater, vbi honor meus? Si offers animal claudum,& cęcum,nonne malū est? Offer illud duci tuo,& si placuerit ei, & si acceperit faciem tuam. Quasi dicat: non placebit ei,nec acceptabit te offerē tem,ita nec ego acceptabo offerentes ista cōtemptibilia. Si tamen contingat hominē corporaliter immundum accedere ad sumendum Eucharistiam,nō ex irreuerentia, sed quia non aduertit ad istas sordes corporales,nihil nocet: dum tamen immunditiam mentis seruauerit. Considerandum vlterius circa immūditiam corporalem, ꝙ quadruplex est corporalis immunditia. Prima est, quæ coniungitur spirituali immunditiæ quantum ad causalitatem. Et ita est pollutio,inquantum procedit ex crapula, vel cogitatione delectante. Secunda est corporalis coniuncta spirituali per conformitatem meriti, vel demeriti,& sic est pollutio nocturna procedens ex sola diabolica illusione, de qua tangitur à Grego. 8. moralium. Et dicitur per conformitatem demeriti. Quia licet non proueniat à crapula,nec cogitatione, præcessit tamen aliquod demeritum in isto, propter qđ Deus permisit Diabolo eū illudere. Tetia est corporalis coniuncta spirituali quantum ad pęnalitatem, idest,dependet ab aliqua spirituali immunditia tanquam pœna data pro illa. Et ita est corruptio,& infectio virtutis generatiuę in pœnam peccati originalis. Et sic quando pollutio causatur ex sola naturæ infirmitate, vel superfluitate non culpabili: quia etiam ibi sequitur delectatio repugnans rationi. Et est ista pollutio corporalis,quæ est pœna sequens ex immūditia spirituali,scilicet,ex peccato Adę, & cō-

Quadruplex immūditia corporalis.

A sequitur ad peccatum orginale. Quarta est omnino corporalis non coniuncta spirituali immunditię,vt contaminatio manus,vel pedis, & ista nunquam est mala nisi secundum, ꝙ potest importare quandam irreuerentiam,prima, & secunda immunditia harū impediunt sumptionem Eucharistiæ de condigno. Tertia de congruo impedit propter incertitudinē causę: quia nescitur,an ex causa culpabili proueneritista pollutio. Quarta impedit de congruo: maximè in conficiente propter reuerentiam sacramenti. Tres primæ,sicut naturaliter causantur, ita naturaliter tolluntur,scilicet,quia natura reddit ad ordinē suum,& hoc post vigintiquatuor horas, vt dictū est præcedenti q. Quarta autem, quia non causatur naturaliter, sed solum ex contactu non impedit: nisi

B ad momentum,scilicet,quousque lauentur manus, vel aliæ partes corporis apparentes. Nam partes nō apparentes non oportet lauari, licet in veteri testamento non solum manus,sed etiam pedes lauabant sacerdotes, quando ministraturi erant, Exo. 30. Sed non est trahendum in cōsequentiam ad sacerdotes noui testamenti: quia in veteri testamento attendebatur valde ad cęremonias corporales, & nō in nouo,sed ad munditiam spiritualem. Vnde quādo cōsecrabantur leuitæ Domino radebantur omnes pili corporis eorum: Nume.8. Sed in nouo testamento nihil tale fit. Considerandum etiam circa hoc, ꝙ infirmitas putatur aliquando impedimentum sumē-

C di Eucharistiam. Pro quo sciendum, ꝙ est quadruplex infirmitas. Prima,quæ est peccatum, & causa peccati,vel saltem peccatum,vt luxuria, inuidia,gula. Et ista semper impedit Eucharistiæ susceptionē. Secunda est,quæ non est peccatum,est tamen pœna peccati,& causa peccati. Sic est obliuio, & ignorātia respectu intellectus, & concupiscentia carnis respectu affectus. Nam pœnę sunt inflictę pro peccato Adæ. Etiam sunt causa peccati: quia ignorantia est causa peccati dicente Aristo. 3. Ethicorum Omnis malus est ignorans. Cupiditas.n.siue concupiscentia generaliter sumpta est causa peccati. 1. Thimo.6. Cupiditas est radix omnium malorum. Et talis infirmitas non arcet ab Eucharistia:quia aliàs oporteret ho-

Quadruplex infirmitas.

D minem semper, vel longo tempore abstinere ab Eucharistia. Tertia est,quæ est causata à peccato nō per modum pœnæ,sed per modū effectus directi, & ista arcet ab Eucharistia. Talis est pollutio proueniens ex causa culpabili. Si autem proueniat ex causa nō culpabili, pertinet ad secundum modum infirmitatis,scilicet, quia est pœna, cùm sit ex infirmitate naturæ non potentis retinere, & omnes istæ pœnalitates venerunt ex peccato primo. Quarta est,quæ nūquam est peccatum,nec causa peccati,sed solū pęna peccati,vt febris,& dolor membrorum, & fames,& sitis. Ista licet ex culpa veniāt,sine culpa agunt,vel sustinentur,vt sine peccato comedimus,quando esurimus, & tamen fames, & sitis ex peccato prouene-

E runt. Et ista infirmitas nunquam impedit sumptionem Eucharistiæ.

Ad primum dicendum, ꝙ Deus diligit munditiā corporalem, & detestatur immunditiam corporalē non ſm se,sed secundum, ꝙ pertinet ad interiorem munditiam,& immunditiam. Nam corporalis mūditia circa sumptionem diuinorū pertinet ad quandam reuerentiam:quia ex reuerētia nimia, quā homo habet ad sacra mundat se quantū potest, vt non inueniatur saltem corporalis immunditia in illo, & quia reuerentia pertinet ad virtutē, qn̄ Deus diligit secundum se, etiam actus precedētes ab ea diliget, & sic Deus iussit,ꝙ sacerdotes, qn̄ ministraturi essēt in sanctuario lauarēt manus,& pedes in labro ęneo,

quod

quod fecit Moyses, Exo. 30. & 38. & è contrario est de immunditia corporali: quia inquantum pertinet ad irreuerentiam Deus detestatur illam secundum. ꝙ ipsam irreuerentiam detestatur, quando immunditia est sine irreuerentia, vt quia aliquis non aduertit, vel non vidit eam, non detestatur Deus illam.

Aliter potest dici, ꝙ secus erat apud Iudęos, quàm apud nos: quia Iudęi erant rudes, & Deus ostendere volebat eis, quòd habitabat cum ipsis corporaliter, & ideo omnia, quæ poterant offendere aliquem hominem volebat vitari tāquam offendentia eum. Et quia stercora offendunt aspectum hominis, & odoratum, si sint in cōspectu eius, Deus noluit, ꝙ essent in medio castrorum: quia arca transitura erat per castra & Deus, qui videbatur habitare in ea, dicebatur offendi per sordes illas, & ista causa traditur Deuter. 23. scilicet. Vt sint castra tua munda: quia Dominus ambulat per castra, vt non dimittat te, scilicet, si viderit te esse immundum. Nobis autem iam non se ostendit Deus, vt paruulis, sed vt viris perfectis Ideo non innuit se diligere præcipuè corporalem munditiam: quia ista non pertinet ad eum, nec etiam corporalis immunditia: quia ipse spiritus purus est. Sola ergo spiritualis munditia ei placet, & spirituales sordes detestatur: quia ipse spiritus est, & eos qui volunt eum colere, oportet in spiritu ambulare, idest, colere spiritualiter, & non secundum cęremonias corporales. Ioan. 4.

Ad secundum dicendum, ꝙ isti immundi in lege veteri vetabantur in lege veteri magis propter quādam significationem, quàm propter ipsas res: quia status ille erat figuralis. 1. Corint. 10. & ad Hebr. 10. Nunc autem cessauerunt omnes figuræ aduenientibus rebus ipsis, ideo non oportuit manere aliquid istorum. Sic dicit Sanctus Thomas.

Aliter potest dici, ꝙ ista vetabantur propter causam literalē, & decuit sic fieri propter Iudæos: quia erant viri simplices, & non cognoscebāt Deū suum qualis erat. Volebat autem ipse ostendere se excellentiorem omnibus dijs Gentilium, & hoc voluit innuere per munditiam ministrorum, & ministrantium. Nam quanto aliquis est maior dominus, tanto plures cęremonias exigit in obsequio suo, & quia Deus volebat se innuere maiorē omnibus dijs gentium, apposuit plures cæremonias cultus sui, quàm exhiberentur dijs Gentilium. Et quia immundi erāt illi dij, voluit se ostendere mundissimū: quia per hoc maximè ostendebat dignitatē suam, ideo prohibuit omnes immunditias corporales, vt sic magnam reuerentiam haberent Iudæi ad Deum videntes, quòd cum tantæ cęremoniæ munditiæ requirerentur ad accedendum saltem ad templum Domini, ꝙ ineffabilis esse deberet Dei munditia, & dignitas. Per munditiam autē spiritualem hoc arguere non poterant: quia erant viri multū carnales, qui & ad ista capienda nondum pertingebant, per munditiam ergo corporalem hoc eis debuit notificari.

Aliter potest dici, quòd in veteri testamento non erant aliqua quæ spiritualiter multum proficerent, & haberent aliquam magnitudinē. Ideo debuerunt carnalia habere magnitudinem: quia Iudæi non poterant concipere de Deo suo aliquid magnum, nisi per magna, quæ eis in lege darentur, non tamen fuerunt data magna spiritualia: quia nondum venerat temporis plenitudo. Ideo tota magnitudo debuit esse in apparatu cæremoniarū exteriorum, sic erant istę munditiæ corporales. Ideo Deus multos dedit modos corporalium purificationum, & cauere multos modos corporalium immunditiarum eis iussit. Nunc autem est abundantia in bonis spiritualibus

F propter gratiæ plenitudinem, ideo oportuit euacuari istas munditias, & immunditias corporales: quia secundum se inutiles erant. Quia licèt quædam earum aliquid faciant ad reuerentiā cultus diuini, aliæ tamen nihil faciunt. Ideo nunc obseruari non debuerunt, ne tota nostra occupatio in cęremonijs esset. Et sic iussum est, ꝙ qui pollueretur somno nocturno, iret extra castra, & maneret ibi vsque ad solis occasum, & tunc lotus aquis intraret in castra. Deutero. 23. etiam qui cognosceret vxorem suam, vel aliam debebat lauare corpus suum totum, & immundus erat vsque ad vesperum, & nisi sic lotus esset non licebat intrare in sanctuarium. Leuit. 15. Istę munditię nunc seruari debent quantum ad aliquid,

G scilicet, quantum ad sumentes Eucharistiam, quòd qui pollutus est nocturna pollutione, non sumat Eucharistiam, quousque dies integer transeat, nisi aliquid impediat, scilicet, necessitas, vel scandalum, vt dictum est supra qu6st. 247. Et tamen non debet, qui pollutus est, ire extra vrbem, vel habitationes humanas: quia etiā licèt ei intrare Ecclesiam, dum tamen non suscipiat Eucharistiam, nec requiritur, quòd lauetur in aquis. Idem in illo, qui cognoscit vxorem suam: quia non debet suscipere immediatè Eucharistiam. Nam vt dicit Hierony. 33. q. 4. c. sciatis. Qui vxori debitum reddit non potest carnes agni comedere. Et tamen potest intrare ecclesiam, & non oportet corpus lauari aqua, sicut in veteri testamēto. Ve-

H rum est tamen, quòd ab antiquo apud quasdam ecclesias consuetudo erat, ꝙ postquam quis cognoscebat vxorem propriam, non intrabat ecclesiam quousque lauaret corpus. Et ista fuit specialiter consuetudo Ecclesiæ Romanæ, vt dicit Gregor. scribens Augustino Episcopo Anglorum. & 33. q. 5. cap. vir cum propria, scilicet. Vir cum propria vxore dormiens nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet. Quanuis diuersæ hominum nationes de hac re diuersa sentiant, atque alia custodire videantur. Romanorum tamē ab antiquioribus semper vsus fuit post admixtionem propriæ coniugis, & lauachri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululum temperare. Et sicut erat circa ingressum eccle-

I siæ, ita à fortiori circa susceptionem Eucharistiæ, ꝙ lauarentur. Vnde dicitur ibi: Cum verò non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis habent coniuges etiam de cōmixtione sua, quòd defluant. Tunc autem vir, qui post admixtionem coniugis aqua lotus fuit, sacræ communionis misterium vult accipere, cum ei secundum præfinitam sententiam ecclesiam licuerit intrare. Si tamen cognosceret vir vxorem solum causa liberorum procreandorum, non iubebatur lauari, nec abstinere ab Eucharistiæ susceptione, nec ecclesiæ ingressu. Et in hoc differebat à veteri testamēto: quia ibi ex quacunque causa vir vxorem cognosceret, non licebat accedere ad sanctuariū, nisi prius

K aqua lauaretur. Ista tamen consuetudo non erat in multis ecclesijs, etiam tempore Gregorij, & postea etiam apud ipsos Romanos abijt in dissuetudinem: quia erat cæremonijs iudaicis similis.

Ad tertium dicendum, quòd non est idem de sacerdote leproso, & de laico. Nam sacerdoti leproso non prohibetur Eucharistiam suscipere, sed conficere celebrando Missam, & hoc non propter se, sed propter populum: quia scandalizabuntur videntes celebrare leprosum, cum quo conuersari fugiūt. Et nemo de manu eius vellet suscipere Eucharistiam. Ideo tam propter scandalum, & horrorem, quàm propter dignitatem misterij, vt non contemnantur si manibus leprosi, & hominis immundi tractetur,

non

non permittitur ſacerdoti leproſo coram populo celebrare, & iſtæ cauſæ tanguntur in eo.c. Tua nos, & ca. De rectoribus. Si tamen ex deuotione vult celebrare in occulto licet ei facere. Non tamen ordinabitur in ſacris, ſi fuerit leproſus antequam ordinetur: quia ordinatio eſt ad miniſtrandum, & immundus vitio lepræ non eſt aptus ad miniſtrãdum. De laico ſecus eſt: quia non miniſtrat alijs ſacramentum. Sed pro ſe vult ſumere: ideo non impeditur propter lepram ſumere Euchariſtiam: quia non eſt in hoc ſcandalum, nec horror.

Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te: expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam ignis. Et ſi dextera manus tua ſcandalizet te, abſcinde eam, & proijce abs te: expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quã totum corpus tuum eat in gehennam.

Quòd ſi oculus tuus. Poſitum fuit ſupra præceptum de non nocendo alicui in perſona coniuncta, ſcilicet, in vxore. Et huius præcepti poſuerat Chriſtus verum intellectum: hic autem infert ex illo correlarium. Nam vetabatur ibi fœminam aliquam illicitè concupiſcere. Et quia ad hoc eſt nobis via per hoc, quòd videmus ea, quæ videre non eſt bonum, inſtruit nos Chriſtus circa hoc, ſcilicet, quòd abſtineamus à videndo illa, quæ non licet concupiſcere, ne per hoc ſcandalizemur, ideſt, inclinemur ad concupiſcendum, & dicitur. *Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te.* Ideſt, non debes videre mulierem ad concupiſcendum eam, vt dictum eſt, & ſi videndo ſcandalizaris, ſcilicet, quia inclinaris ad concupiſcẽdum oculus tuus ſcandalizat te, ideſt, pręſtat tibi occaſionem ſcandali, & ruinæ. Et dicitur de dextero, non quòd ſiniſter non ſcandalizet, ſed quia iſtũ magis diligimus. Et ſi iſtum eruere debemus, à fortiori eruere debemus ſiniſtrum, vt infra dicetur. *Erue eum, & proijce abs te.* Non eſt oculus eruendus corporaliter, & à nobis proijciendus, ſed ſpiritualiter, vel metaphoricè oculum eruimus, quando eum à videndo ſolita prohibemus, ita vt iam nihil videat illorum, quæ prius videbat, ac ſi eſſet erutus à carne, & perijſſet. *Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum.* Ideſt, melius eſt, quòd vnum de membris tuis pereat, ſcilicet, oculus, quàm totum corpus, ideſt, ſi per oculum ſcandalizamur, & inclinamur in peccatũ mortale, per quod homo periturus eſſet in inferno in æternum quantum ad totum corpus, & animã ſimul, melius eſt, quod eruat ſibi homo oculum priuando illum operationibus ſolitis, per quod dicitur oculus quaſi perire, quàm quòd totus homo pereat propter oculum. *Quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.* Non ſolum corpus tuum, ſed etiam corpus, & anima peccantium mittentur ſimul in gehennam, infra 10. Sed totus homo ſignificatur hic nomine totius corporis. *Et ſi dextera manus tua ſcandalizat te.* Sicut de oculo dixerat, quòd eruendus eſt, ſi per eum ſcandalizamur, ideſt, ad aliquod malum inclinamur, ita & de manu dextra, per quam ſignificatur operatio bona ex genere ſuo, quæ interdum eſt nobis cauſa ſcandali, ideſt, inclinationis ad pec-

A catum. Et ceſſandum eſt tunc ab illa operatione, quantumcunque ſit bona, vt infra dicetur. *Abſcinde eam, & proijce abs te.* Abſciſſio eſt ceſſatio ab operatione. Quia ſicut manus abſciſſa nihil operatur, ita & ſi homo ceſſauerit ab aliqua operatione ſolita ſibi, abſcindere manum quãtum ad illam operationem videtur. *Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum.* Eadem ſententia eſt, quæ ſupra, ideſt, melius eſt, quòd pereat manus, quàm quòd pereat totum corpus, ideſt, melius eſt, ꝙ ceſſet homo ab vna operatione, quàm quòd propter illam perdat fructũ omnium operationum ſuarum. *Quàm totum corpus tuum eat in gehennam.* Ideſt, quia quòd pereat totum corpus, ſcilicet, totus homo in igne æterno, qui gehen-
B nam dicitur.

Poteſt autem litera iſta intelligi multipliciter. Vno modo, quòd intelligatur de occaſione peccatorum amputanda, ſcilicet, quòd aliquando homo per actus membrorum ſuorum ſcandalizatur, ideſt, ad malum inclinatur, & vt non incidat in malum illud, debet à ſe abſcindere actus illos mẽbrorum. Et conuenit præcedentibus, ſcilicet. Quia ſupra vetitũ fuit videre mulierem ad concupiſcendum eam, & quia oculus præſtat nobis concupiſcere aliquid illicitum, debemus abſtinere ab actu eius, quod eſt eum à nobis eruere. Sic intelligit Glo. hic dicens. Quia non ſolum peccata, ſed etiam occaſiones peccatorũ tollendæ ſunt. Poſtquam docuit vitare mœchię pec-
C catum non ſolum in opere, ſed etiam in corde, conſequẽter docet peccatorum occaſiones abſcindere. Et hoc modo ceſſare debet homo à quocunq; actu ſcãdalizante eum. Et quia multorum membrorum actus ſcandalizare poſſunt hominẽ multa ſibi membra abſcindere debet. Sic dicit Chryſoſtomus ſuper Matthęum. Sed ſi ſecundum prophetam non eſt ſanitas in carne mea: quot membra quis habet debet abſcindere, vt ſecũdum malitiam carnis ſufficiat pęna membrorũ. Et declarat quomodo oculus eruendus eſt dicens: Sed videamus, ſi ſic poſſibile eſt intelligere de oculo corporali, vel manu. Sicut enim cũ totus homo conuerſus fuerit ad Deum, mortuus eſt peccato, ſic & oculus cum deſierit male aſpicere eie-
D ctus eſt. Sed tunc obijcit, quomodo ſpecialiter dicatur de dextro, cum etiam ſiniſter ſcandalizet, dicens: Sed nec ſic conuenit, ſi enim dexter oculus ſcãdalizat, ſiniſter quid facit? Nunquid contradicit dextro, vt quaſi innocens reſeruetur? Quaſi dicat, non. Ex quo innuitur, quòd non debet intelligi ad literã, ſed figuratè. Et intelligetur, quòd etiam ſi homo valde diligat iſta membra, debet illa, ideſt, actus illorũ à ſe abſcindere ſi ſibi ſcandaloſi ſunt. Et dicitur dextro: quia homo magis diligit oculum dextrum, quã ſiniſtrum, quia in parte dextra virtus magis viget. Etiam quia oculus dexter eſt vtilior nobis, maximè pro illis, qui vtuntur bellicis, & ſcuta portant: quia oculus ſiniſter tegi poteſt. Dexter autem non. Et ſi
E quis habeat ſiniſtrum, & non dextrum eſt inutilis ad pugnãdum cum ſcuto. Et ob hoc Naas rex Ammonitarum, quando præmebat iudæos in Iabes Galaad, nolebat cum eis facere pactum dimittendi eos, niſi eruendo oculos eorum dextros, primo Regum 11. ſcilicet. In hoc feriam vobiſcum fędus, vt eruam omnium veſtrum oculos dextros, & dicit Ioſeph. 6. Antiqui: quòd ideo hoc faciebat, vt ſiniſtram partẽ vultus ſui ſcutis celantes ad bellandum forent minus idonei. De manu dextra eadem ratio eſt. Illa enim valde magis diligitur, quàm ſiniſtra: quia vtilior eſt nobis, & aptior ad omnem operationem. Aliter poteſt intelligi, quòd vterque oculus eruen-

dus sit,& utraque manus abscindenda. Dixit tamen de dextris: quia si dextrę partes, quæ magis diliguntur abscindēdæ sunt, à fortiori sinistræ, quæ minus diliguntur. Sic dicit Augus. De sinistro autem scandalizante superfluum erat dicere, quandoquidem, nec dextro parcendum est.

Secundò potest exponi, quòd hic moneamur amputare à nobis propinquorum amorem: quia aliquando nos impedit à rectitudine. Et quia rectitudo est in duobus, scilicet, in cognoscendo & operando, ab istis impedimur interdum per amorem propinquorum, & ideo iubemur abscindere eos. Et dicitur: si oculus tuus dexter, &c. idest. Si amor cognatorum impedit te à cognitione boni, quæ designatur per oculū, eruendus est, & si manus tua, idest, si amor propinquorum impedit te à recta operatione, quæ per manum intelligitur. Licet enim multa organa pertineant ad operationem, & multa ad cognitionem: quia tamen inter omnes partes apprehensiuas sensitiuę oculus plura apprehendit & certius, quàm aliæ, plus diligimus eum. Aris. enim dicit primo Meta. sensum visus plus diligimus: quia plures rerum differentias nobis ostendit. Et ob hoc omnes operationes cognitiuæ dicuntur quoddam videre. Sicut de gustante aliquid dicimus: vides qualis sapor est, sicut dicitur 33. Psalm. Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Et tamen suauitas, quæ est in sapore non videtur, sed gustu percipitur. Etiam de audiēte aliquid dicimus. Vides numeraliter iste loquitur, & quam pulchræ voces sunt Exod. 20. Cunctus populus videbat voces, idest, audiebat. Et ita & ad reliquos sensus transferimus videre, & ad ipsum intellectum, qui plus distat, nomen visus & oculi transumimus: vt de intelligente aliquo dicimus: tu vides argumentum istius, idest, intelligis Sic dicitur 6. Eth. cap. 15. quòd intellectus est quidam oculus, vel quidam visus. Et sic per hoc, quòd iubemur eruere oculum, iubemur abscindere à nobis omnē cognitionem, per quam impedimur in bono. Multa etiam organa operatiua sunt præter manum: quia tamen manus est organum operatiuum generaliter ponitur pro omnibus operationibus. Sicut solemus dicere, istud in manu tua est, idest, in potestate tua ad faciendum. Vnde etiam quę per solum intellectum fiunt, vel per solam linguam dicuntur per manum fieri. Sicut dicimus aliquid fieri per manum iudicis, idest, ad præceptum eius. Sic dicitur Nume. 9. quòd erant Israelitæ in excubijs Domini iuxta imperium eius per manum Moysi. i. prolatum per os Moysi. Et sic dum iubemur manum dextram abscindere, iubemur omnes operationes abscindere, quæ possunt nobis esse ad scādalum, vel abscindere amorem propinquorum inquantum ad cognoscēdum, vel operandum nos impediunt. Sic dicit Hierony. In dextro ergo oculo, & dextra manu fratrum, & propinquorum innuitur affectus, quę si ad contemplandum verum lucem nobis impedimenta cernimus, debemus huius portiones nobis truncare.

Tertiò potest exponi de amicis, & consiliatoribus nostris, quos à nobis abscindere debemus si impediant nos à bono. Sic. n. exponit Augustinus dicens: Quemadmodum in oculo contemplatio, sic & in manu actio rectè intelligitur. Per oculum ergo intelligimus dilectissimum amicum. Sic enim ab eis, qui vehementer volunt exprimere delectationem suam dici solet: diligo eum, vt oculum meum. Per oculum meum & consiliarium intellige: quia oculus iter demonstrat. quod autem additum est, dextera, fortasse ad augēdum dilectionis vim valet. Dex-

F trum enim oculum homines magis formidāt amittere. Vel quia dexter est intelligitur consiliarius in rebus diuinis, sinister autem est consiliarius in rebus terrenis, vt sit iste sensus quidquid illud est, quod sic diligis, vt pro oculo dextro habeas, si scandalizat te, idest, si impedimento est tibi ad veram beatitudinem, eijce eum & proijce abs te. De sinistro autem scandalizante superfluum erat dicere quandoquidem nec dextro parcendum est. Dextera autem manus accipitur dilectus adiutor in diuinis operibus. Sinistra autem in operibus, quæ huic vitæ, & corpori sunt necessaria. Et à fortiori illa pręcidenda sunt. Ex quo innuitur, quòd quidquid pertinet ad scandalum nostrum, siue sit in cognitione, quæ

G significatur per oculum, siue in operatione, quæ significatur per manum etiam quantūcunq; ista diligantur, ꝙ significat pars dextra, abijciendū illud est.

Quartò potest exponi de cura, quam homo habere debet de bono aliorum, scilicet. Si quis habet amicos, vel famulos, qui sint ei vtiles dirigendo negotia eius, scilicet, prospiciendo illa, quòd ad oculum pertinet, vel procurando ea, quòd pertinet ad manum. Et si isti aliquid turpiter fecerint, proijciendi sunt à nobis: quia scandalizant nos. Non quidem in hoc, quòd mouent nos ad peccandum: quia istud coincideret cum prima expositione, sed inquantum nos de eorum gestis rationem reddere debemus, cum illos prohibere possimus à malo. Hos

H autem debemus abscindere à nostra conuersatione, vel familia abijciendo, ut iam si peccauerint, non peccent quasi nobis permittentibus. Et sic non teneamur reddere rationem de eis. Sic exponit Chrysostomus super Matthæum, dicens. Vel aliter vult Christus, vt non solum de periculo nostri peccati curemus, sed etiam, ne ad nos pertinentes turpe aliquid agant. Vtputa si habes aliquem amicum, qui res tuas benè aspicit quasi proprius oculus, aut qui procuret res tuas quasi propria manus, si eum cognoueris aliquid turpiter agere, proijce eum longè abs te, quia scandalizat te: quia non solum pro nostro peccato, sed etiam proximorum, quos prohibere possumus, dabimus rationem.

I Quintò potest exponi de peccatis, quæ homini proueniunt ab extrinseco. Supra enim cum dicebatur. Non mæchaberis, & qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, & cętera iuuebatur, quòd homo caueret à peccatis, quæ per seipsum ei conueniunt, idest, à seipso fiunt, nullo alio præstante causam. Iubet hic Christus etiam fugere peccata, quæ homini accidunt propter alterum, scilicet, altero mouente, vel occasionem dante. Et est hoc scandalizare, idest, ad ruendum in peccatum dare occasionem. Et vocantur ista peccata aliena: quia propter alium in illa incidimus. Sic Dauid petebat liberari à peccatis alienis, dicens: Ab occultis meis mūda me, & ab alienis parce seruo tuo. Psalm. 18. Non intelle-

K xit de peccatis, quæ sunt omnino aliena: quia illa nullo modo ad nos pertinent, sed dixit aliena, quæ ad nos ipsos pertinent. Et tamen alieni dederunt nobis occasionem ad illa. Et cauere talia adhuc est maioris gradus, quàm cauere illa, quæ à nobis ipsis, nullo dante occasionem, proueniunt. Sic exponit Hilarius, dicens: Fit ergo innocentiæ gradus excelsior. Carere enim non solum proprijs vitijs, sed etiam extrinsecus incidentibus admonemur.

Sextò potest exponi de parte sensitiua, & rationali. In parte enim sensitiua est oculus, & manus, idest, appetitus, & cognitio, & in parte rationali eadem sunt. Et tamen cognitio, & appetitus partis rationalis

rationalis vocantur oculus dexter, & manus dextra: quia rectitudinem facit ratio in rebus. Appetitus autem, & cognitio ſenſitiua, vel corporalis per oculum ſiniſtrum manum ſiniſtram deſignat: quia pars ſenſitiua ſiniſtra eſt, eo, ꝙ aduerſatur rationi. Scriptura tamen iubet dextrum oculum, & dextrā manum abſcindi, & nō ſiniſtrum oculum, & manum: quia quando quis peccat non debet aduertere, quòd auferat ſibi concupiſcentiam ſenſitiuam, vel carnalem, & apprehenſionem phantaſiæ, per quam iudicat bonum eſſe, quod delectabile eſt: quia iſta non poteſt auferre, cùm ſint naturalia, ſed debet amputare iuditiū, & appetitum partis rationalis, ſcilicet, vt non conſentiat deſiderijs carnis. Et hoc eſt amputare oculum dextrum, & manum dextram: quia iſta poſſunt amputari, cum iuditium partis rationalis, & appetitus eius poſſint variari ad voluntatē noſtram, ſed non appetitus partis ſenſitiuę. Et dicimur ſcandalizari per iſta, id eſt, peccare: quia per hoc, ꝙ quis concupiſcit delectabilia ſolo appetitu ſenſitiuo inclinante ad hoc, nōdum peccat, ſi ratio adhuc nō aſſenſit. Sic exponit Chryſoſto. dicens: Oculus enim iſte carnalis ſpeculum eſt interioris oculi. Habet. n. & corpus ſuum ſenſum, qui eſt oculus ſiniſter, & appetitum, qui eſt manus ſiniſtra. Partes autem animę dextræ vocantur, quoniam anima in libero arbitrio creata eſt, & ſub lege iuſtitiæ, vt recta videat, & agat. Partes autem corporis, quod non habet liberum arbitrium, & eſt ſub lege peccati, ſiniſtræ dicūtur. Non autem carnis ſenſum, vel appetitum præcidere iubet. Carnis enim deſideria retinere poſſumus, vt non faciamus, quod deſiderat caro. Præſcindere autem non poſſumus, vt non deſideret. Quando autem ex propoſito volumus malum, & cogitamus, tunc dexter ſenſus, & dextera voluntas nos ſcādalizant, & ideo præſcindere iubet. Poſſunt enim præſcindi propter arbitrij libertatem.

Septimò poteſt exponi, quòd per hoc vetentur bona opera ex genere ſuo, & etiam, quæ ex charitate procedunt, quādo ex illis eſt in nobis occaſio peccandi. Et quia aliqua opera bona pertinent ad cognitionem, ſicut docere, admonere, prædicare, confeſſiones audire, & alia pertinent ad operationem, ſicut eleemoſynam dare, vel aliquas adminiſtrationes exercere, quorum primum per oculum, ſecundum per manum ſignificatur. Si ex his ſequatur nobis occaſio peccandi vtraque relinquenda ſunt, etiā ſi bona ſint, & ex charitate fiant: quia potius debet ſe quiſque reſpicere, quàm alios. Ideo Apoſtolus admonebat, quòd ſi quis incideret in tentationē, alij, qui eſſent ſpirituales adiuuarent eum, cauentes tamen, ne ipſi volentes conſolari tentatum pariter tententur. Ad Gala. 6. Fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris. Sic exponit Chryſoſt. dicens. Vel aliter omne bonum, quod nos, vel alios ſcandalizat generaliter præſcindere debemus, ſicut ſi viſito aliquam mulierem cauſa religionis, bonus reſpectus eſt oculus dexter. Sed ſi aſſiduè viſitās decidi in laqueum deſiderij eius, vel etiam quidam videntes ſcandalizantur, dexter oculus ſcandalizat, quod bonum eſt ſcandalizat, oculus enim dexter eſt bonus reſpctus, id eſt, intentio manus dextra eſt bona voluntas. Vel applicabitur ad cogitationem, & operationem, vtpotè ſi conuerſando cum fœmina ad docendum eam in ſpiritualibus, vel audiendū confeſſionem eius quis ſcandalizatur: dicitur oculus eius dexter ſcandalizare eum. Si autem conuerſando cum ea ad dandum ſibi eleemoſynam, vel ꝓ-

A pter alias miniſtrationes temporales ſcandalizatur: dicitur manus eius dextra ſcādalizare eum. Et vtroque modo ceſſare debet à conuerſatione.

Octauò poteſt exponi de vita actiua, & contemplatiua: quia contemplatiua pertinet ad cognitionem, & ſignificatur per oculum, actiua pertinet ad operationem, & ſignificatur per manum. Et ſi aliqua earum homo ſcādalizatur ceſſare debet aliqualiter ab illa, & alteri vacare, vel vtranque miſcere, ſic dicit Gloſa. Oculus dexter eſt vita contemplatiua, quæ ſcandalizat in deſidiam mittendo, vel arrogantiam, vel dum ex infirmitate contemplatiua ad purum frui non valemus. Dextra autem manus eſt bona operatio, vel vita actiua, quæ ſcandalizat dum B ꝓ ſęculi frequētia, & occupationis tędio illaqueat. Si quis ergo non poteſt frui contemplatiua non torpeat ocio ab actiua, vel nedum occupatur actibus, areſcat ab interna dulcedine.

In his omnibus facile eſt applicare cęteras partes literæ: quia quidquid ſit iſtud, quod eruendum eſt, ſiue amicus, ſiue propinquus, ſiue conſiliator, ſiue operatio ſenſuum, ſiue bonum ex genere debemus illud præſcindere tāquam quandam partem corporis noſtri, eo quòd reputamus illud eſſe partem bonorum noſtrorum. Quia melius eſt, quòd homo cū paucis operibus bonis ſaluetur, quàm quòd volens multa agere propter aliquod eorum ſcandalizatus peccet, & pereat, & ſic omnia bona amittat. Sic di- C cit Chryſoſtomus ſuper Matth. Quoniam enim alter alterius membra ſumus, melius eſt, vt ſine vno membro tali ſaluemur, quàm vt volentes tales habere etiam ipſi pereamus cum eis. Vel melius eſt, vt ſine vno reſpectu, aut vno bono opere ſaluemur, quā dum omnia bona opera facere volumus, cum omnibus pereamus. De ſcandalo autem, & alijs ad ipſum dicetur infra 18. vbi eſt iſta materia.

An licitum ſit prætextu iſtius literę, quòd quis eruat ſibi oculum, vel manum præſcindat. *Queſt.* CCL.

QVAERITVR, cum dicatur hic, quòd eruat D homo oculum, an licitum ſit oculum eruere, vel aliquod membrum præſcindere.

Aliqui dicunt, quòd licitum eſt hoc facere propter bonum deſiderium, vtpotè, vt homo ſaluetur, vt ſi aliquis ad concupiſcentiam carnis tollendam, vel mitigandam, aut occaſionem euitandam abſcindat ſibi aliquam corporis partem, vt ſcilicet, genitalia. Nam tales laudantur. Sicut dicitur infra decimonono. Sunt eunuchi, qui caſtrauerunt ſeipſos propter regnum cœlorum: ergo licitum eſt hoc fieri, quia quidquid proficit homini ad vitam ęternam bonum eſt.

Item patet, quia corpus naturaliter ordinatur ad animam, & ideo debet exponi pro ſalute animæ ſi- E cut in corpore quælibet pars corporis pro toto corpore exponitur, ſi oportet ne totum corpus pereat. Sicut quando abſcinditur aliquod membrum putridum, ne omnia inficiantur, ita etiam membrum minus nobile exponit pro magis nobili, vt manus, vel brachium pro capite vt excipiat ictum gladij, vel lapidis, qui capiti videtur incumbere. Et tamen anima perit per concupiſcentias aliquorum membrorum: ergo licet illa amputari, vt anima non pereat. Sic propter medicinam licet alicui abſcindere virilia, vel alias partes corporis, & non imponitur pœna 55. diſtin. capitulo. Si quis à medicis, & capitulo. Si quis in infirmitate. Et extra de corpo. vitia. c. Ex parte. m presbyteri. Item patet, quia ſi aliquis ex deuo-

deuotione abſcindat ſibi genitalia, vt Deo obſequiũ
præſtet, non punitur de iure, ſed permittitur mini-
ſtrare in officio ſacerdotali. Extra de corpo. vitia. c.
Significauit. Et tamen qui aliàs ſibi abſcindũt aliqua
membra, non permittitur ordinari, & ſi fuerint or-
dinati, non permittuntur miniſtrare 55. diſt. cap. ſi
quis abſcindit, & c. qui partẽ. & c. ſi quis per ęgritu-
dinem: ergo videtur, quòd non peccauit, qui per de-
uotionem ſibi iſta abſcidit.

Dicendum, quòd non licet alicui homini abſcin
dere ſibiipſi genitalia, vt vitet peccatum fornicatio-
nis, nec eruere oculos, vt non peccet videndo: quia
tales puniuntur, ſcilicet, quia non permittuntur or-
dinari in ſacris, nec miniſtrare ſi fuerint iam ordina-
ti, ſicut illi, qui ſine vlla cauſa ſibi mẽbra abſcindũt.
55 diſt cap. Hi, qui, ſcilicet. Hi, qui ſe carnali vitio re-
pugnare neſcientes abſcindunt, ad clerum perueni-
re non poſſunt. Si autem iam promoti ſunt debent
deponi, & eadem diſt. cap. Si quis per ęgrtudinem. ſ.
Si quis ſanus exiſtimat poſſe ſe carnales concupiſcẽ-
tias amputare, & ideo ſe caſtrauerit, non eũ admitti
decernimus ad aliquod clericatus officium. Quod ſi
iam ante fuerit promotus ad clerum à ſuo miniſte-
rio deponatur. Iſti enim peccant multipliciter. Pri-
mò, quia ſtultè mouentur punientes innocentem.
Omnes enim ſenſus, & membra corporis noſtri in-
nocentes ſunt, nec eſt iniquitas, niſi in intellectu, &
voluntate: quia per actus ſenſuum, ſi ratio, & volun
tas non concurrant, peccatum nullum eſt. Punire
ergo innocentes partes corporis noſtri pro iniquita
te voluntatis noſtræ peccatum eſt, & omnimoda fa
tuitas. Secũdò, quia per hoc nihil proficimus. Nam
concupiſcentiæ, quæ mouent nos ad peccandũ, nõ
ſunt in iſtis membris, ſicut libido non eſt in genitali-
bus, ſed intra nos eſt in anima: & originem habet ab
ipſa ſeminis abundantia, quæ non eſt in genitalibus,
ſed intra corpus in vaſis ſeminarijs. Sic enim dicit
Chryſo. ſuper Matth. Maledictioni enim eſt obno-
xius, qui membrum abſcindit. Et enim quæ homici
darum ſunt, talis præſumit. Poſtea ſubdit: Non con
cupiſcentia manſuetior ita fit, ſed moleſtior. Aliun-
de enim habet fontem. Sperma enim in nobis eſt,
& præcipuè à propoſito incontinendi etiam vitę ne
gligentis. Nec ita abſciſio membri comprimit tenta
tiones, vt cogitationis frenum. Tertiò, quia etiam
ſi concupiſcentiæ eſſent in membris non ſunt mem
bra, quæ peccant, ſed homo peccat. Ideo ſeipſum ho
mo punire debet ieiunijs, & vitę aſperitate, & non
membra ſua illa abſcindendo. Quartò, quia iniu-
riam facit magnam Deo, qui ſibi membrũ abſcin-
dit: quia aufert naturalem pulchritudinem, quæ ex
Dei ordinatione, & dono competit humanæ natu-
ræ. Nam innuit Deum non rectè ordinaſſe ille, qui
putant aliquid eſſe tollendum de eis, quæ Deus hu-
manę ſpeciei ad perfectionem tradidit. Sic dicitur:
55. diſt. c. Si quis per ęgritudinem, ſcilicet. Si quis ſa-
nus non per diſciplinam religionis, & abſtinentiæ,
ſed per abſciſionem à Deo plaſmati corporis exiſti-
mat poſſe carnales concupiſcetias amputari, &c.
Quaſi dicat malè agit, quia iniuriam facit corpori
plaſmato à Deo, vel potius Deo plaſmatori corpo-
ris, & magis. 55 diſt. c. Si quis abſciderit. Quintò pec-
cat: quia facit iniuſtum politiæ, cuius pars eſt, quia
ſeipſum inutilem reddit. Sicut enim dicitur. 5. Ethi-
co. circa finem, quòd occidens ſeipſum non facit ſi-
bimet iniuſtum, quia volens patitur, ſed ciuitati. Et
probat ibi Ariſto. ſcilicet, quia inhonorationes fiũt
ſeipſum corrumpenti, ideſt, ſe occidẽti. Et hoc iniu
ſtum eſt: quia iſte priuat ciuitatẽ quadam parte ſua,
ita peccabit, ſi abſcindat ſibi aliquod membrum: qa

F per hoc reddit quandam partem ciuitatis inutilem.
Sextò peccat contra humanam ſpeciem tollendo
eius pulchritudinem: quia per hoc innuit melius
eſſe abſciſſum eſſe, quàm integrum. Et tamen in mẽ
brorum integritate conſiſtit perfectio ſpeciei huma
næ. Septimò peccat, quia iſte eſt homicida ſui ip-
ſius. Quia enim ſeipſum occidit, peccat, & tamen
qui abſcindit ſibi aliquod membrum, facit opus ho-
micidæ, vt ait Chryſoſtomus ſuper Matthęum: im-
mo vocatur homicida. 55. diſtin. cap. Si quis abſcide-
rit, ſcilicet, ſi quis abſciderit ſemetipſum, ideſt, ſi am
putauerit ſibi virilia non fiat clericus, quia ſui ho-
micida eſt, & Dei conditioni inimicus.
Octauò, quia iſte exercet tyrannidem, & præſu-
G mitur, quòd in alios magis tyrannidem exerceret,
quia in ſeipſum auſus eſt deſeruire. ff. de redibi. ac. l.
cum autem. §. accipitur. Et tamen illi, qui in alios
tyrannidem exercent, peccant, & non promouen-
tur ad clerum. Nonò, quia iſte præiudicat Domi-
no, cuius ſeruus eſt. Nam nemo eſt Dominus mem-
brorum ſuorum. ff. ad legem Aquiliam. l. liber ho-
mo. Rem ergo alienam inuadit, quando membrũ
aliquod ſibiipſi amputat. Et iſta iniuria fit Deo, cu-
ius ſeruus eſt. Quilibet homo, & ad eius voluntatem
& ſeruitiũ viuit, ad Roma. decimoquarto. Tu quis
es, qui iudicas alienum ſeruum? ſuo Domino ſtat,
aut cadit. Stabit autem: potens eſt enim Deus ſtatue
re illum, ideſt, Deus, qui eſt Dominus eius, poteſt il-
H lum ſtatuere, ideſt, facere ſtare, vel cadere permitte
re, ſicut voluerit. Si igitur non licet alicui iudica-
re alterum: quia ſeruus Dei eſt, à fortiori non lice-
bit abſcindere membrum: quia grauius præiuditiũ
eſt. Et tamen ipſemet eſt etiã ſeruus Dei: ergo nul-
li licet ſibiipſi amputare membrum aliquod.
Decimò, quia ſpecialiter præiudicamus ſpiritui
ſancto, quia membra noſtra ſunt templum eius, quę
ipſemet vult cuſtodiri in ſanctificatione Si ergo nos
abſcindimus membra, deſtruimus templum eius, &
ſubtrahimus nos per hoc ab eius Dominio cum de
rebus eius diſponamus, ac ſi eſſent res noſtræ. Nam
ipſius etiam ſumus, & non noſtri. 1. Corin. 6. ſcilicet
An neſcitis quoniam membra veſtra templũ ſunt
I Spiritus ſancti, qui in nobis eſt, quem habetis à Deo,
& non eſtis veſtri. Empti enim eſtis pretio magno,
ideſt, quia Chriſtus emit vos pretio magno, iam non
eſtis veſtri, ſed illius: ideo non poteſtis diſponere
aliquid de vobis ipſis, ſicut ſi eſſetis liberi. Peccat er-
go valde, qui ſibi abſcindit aliquod membrum pro-
pter deuotionem. Secus autem ſi propter neceſſi-
tatem, vtpotè, quia timebat, quòd cætera membra
perirent, vt ſi aliquod membrum erat putridum, ne
alia corrumpantur, poteſt ſibi illud abſcindere, ſi
chirurgus eſt, vel permittere medicis, quòd abſcin-
dant. 55. diſtin. cap. Si quis à medicis. & cap Si quis
per ęgritudinem, vel timeat, quòd eueniat aliqua
ęgritudo peſſima, niſi aliqua pars abſcindaт, ſicut il-
K le, qui timens morbum lepræ ſibi futurum, vt illum
euaderet de conſilio medicorum genitalia ſibi ab-
ſcidi permiſit, extra de corpo. vitia. capitulo. Ex par-
te. m. præsbyteri.
Conſiderandum circa hoc: quia illi, qui ſe abſci-
derunt, vel abſciſſa membra habent, vt commu-
niter, prohibentur accedere ad ſacros ordines, vel
ſi iam promoti ſunt, prohibentur miniſtrare in eis.
Diſtinguendum tamen, quia habentes membra ab-
ſciſſa, aut ſponte ſe abſciderunt, aut caſu abſciſſi
ſunt. Si ſponte, aut nulla cauſa iuſta interuenit, aut
interuenit aliqua. Si nulla interuenit, ꝓhibẽtur aſcẽ-
dere ad ſacros ordines. Et deponuntur ſi iã ſint ꝓmo
ti. Et hoc verũ eſt, quia iſti incidũt in irregularitatẽ.
Et

Et hoc siue membrum magnum sibi amputent, A
siue paruum, siue sit occultum membrum, siue ap-
parens. 55. dist. ca. Qui partem. §. Qui partem cuiusli-
bet digiti sibi volēs abscindit hunc ad clerum cano-
nes non admittunt, & c. Si quis à medicis. §. si quis sa-
nus se absciderit, & hunc in clero constitutum ab-
stineri conueniet, idest, remoueri, & deinceps nullū
debere talium promoueri. Hoc autem claret de his,
qui hanc rem affectant, audentque semetipsos ab
scindere. Prædicta intelliguntur nulla causa existen
te iusta, aut iniusta, sed solum voluntate, vel audacia
quadam. Et sic dicitur in allegato. c. Si quis à medi-
cis, ꝙ hoc est de illis, qui rem hanc affectant, & audēt
semetipsos abscindere. Si autem ex aliqua causa fa
ctum sit, aut est iusta, aut iniusta. Si iusta, non peccāt, B
qui se abscindunt, nec prohibentur ascendere ad sa-
cros ordines, nec ministrare in ordine iam suscepto.
Sicut qui volens vitare lepram fecit sibi amputari
virilia. Extra de corpo. vitia. cap. ex parte. m. præs-
byteri & 55. distinct. cap. Si quis à medicis, & cap. si
quis per ægritudinem. Sic etiam ille, qui positus in
alia ęgritudine quacunque aliquod membrum per-
misit sibi abscindi propter sanitatem. Quod verum
est de quocunque, nisi fortè ex tali abscisione defor-
mitas magna sequatur: quia tunc etiam si bona in-
tentione actum est, non licebit abscisso ministrare
in sacris, nec ascendere ad ordines, quos non habet,
ar. 55 distinct. c. Lator. & cap. Si euangelica. & extra
de cor. vitia. cap. Exposuisti. Si autem à casu factum C
est, idest, non volente eo, qui passus est, siue per vio-
lentiam, siue purè casu acciderit non differt, quia nō
imputatur ipsi abscissio quātum ad peccatum, cùm
potius sit pœna. Et tamen quantum ad irregulari-
tatem, ita quod prohibeatur promoueri ad sacros
ordines, & ministrare in iam susceptis aliquando im
putatur, quia irregularitas sæpe sine culpa accidit, &
ad hoc distinguendum est, quòd aut ista mēbra sunt
magna, aut parua. Dicuntur membra magna du-
pliciter, scilicet, quantitate, & dignitate, quantitate,
vt brachium, vel crus, dignitate vt oculus, & quo-
cunque modo sint magna prohibetur abscissus mi-
nistrare, & promoueri: quia ista non possunt esse si-
ne deformitate, & defectu quantum ad operationes D
aliquas, tamen etiam si sit sola deformitas impedi-
tur. 55. distinct. cap. Si euangelicā: quia ibi oculus fue
rat cuidam violenter erutus, & non permittitur
ascendere ad sacerdotium. Si autem sint membra
parua, vel partes membrorum, aut sequitur defor-
mitas, aut non. Si non sequitur deformitas, potest
abscissus ascendere ad ordines, & ministrare in su-
sceptis. 55. distinct. cap. Lator. Et extra de cor. viti. c.
Thomas monachus. Hoc verum est, nisi culpa sua
acciderit ei abscissio illa: quia tunc non debet pro-
moueri, nec tolerari in ordine suscepto. Potest ta-
men dispēsari cum eo ex misericordia, extra de cor.
vitia. cap. de præsbytero. De illis autem, qui ex cau- E
sa iniusta sibi membra absciderunt, vt si genitalia
propter cōcupiscentiam carnis, vel oculos propter
eadem, vel alia concupiscibilia, ne illa concupiscāt:
dicendum, quòd non permittuntur ascendere ad sa
cros ordines, nec ministrare in susceptis. 55 distin. c.
siquis per ægritudinem, & 33 distinct. cap. maritum.
Vocatur ista causa iniusta, quia concupiscentia car-
nis non potest tolli per abscissionem genitalium, sed
per abstinentiam, & disciplinam, & sanctam conuer
sationem. eo c. siquis ægritudinem. Non enim casti-
tas ferro quærenda est, sed sanctitate vitæ, vt Hiero-
nym. ait 33. q. 5. cap. Tunc saluabitur. Non est ergo
iusta causa abscidendi membra: quia per illorum ab-
scissionem non tollitur incontinentia, & concupi-
scentia, sed molestior fit, vt dicit Chrysostomus su-
per Matthæum. De his extra de cor. vitia. cap. Tho-
mas in Glo.

Sed obijcietur, quia dicitur 33. distin. c. Maritum, quòd qui semetipsum abscidit truncans membrum aliquod indignatione aliqua, aut iusto, vel iniusto timore, non debet ordinari in clericum.

Dicendum, quòd vocatur iniustus timor, quando quis ex furore, aut commotione nimia sibi amputauit membrum, vt dicitur ibi in Glo. Dicitur iustus timor, quando propter aliquam rem bonam facta est abscissio, & tamen non discretè, nec proderat abscissio ad illum finem. Vt siquis superatus sæpe à concupiscentia carnis, timens, quòd semper superaretur, & per hoc Deum offenderet, abscidit sibi genitalia quasi per hoc auferretur timor. Ista intentio bona fuit, & tamen finis intentus non sequitur ex hac re. Et sic vocatur iusta causa: quia est iusta intentio, scilicet, abstinendi à fornicatione. Et ista etiā vocatur iniusta causa, quia non est conueniens medium perueniendi ad finem istum. Si autem esset iusta causa simpliciter, non prohiberetur promoueri ad sacros ordines, nec ministrare in susceptis se abscindens. Sicut qui propter timorem lepræ abscidit sibi genitalia, vel abscidi permisit. extra de cor. vitia. c. ex parte.

Sed obijcietur adhuc, quia Origenes se fecit eunuchum, vt liberius posset prædicare in occulto tempore persecutionis Ecclesiæ, scilicet, vt securè posset esse cum fœminis exhibens eunuchus, & tamen postea apud Cæsaream factus est Sacerdos. Item sanctus Mar. amputauit sibi pollicem, vt sacerdotio indignus haberetur. Et tamen postea fuit sacerdos, & Patriarcha Alexandri. vt ait Hieronym. in prologo super Marcum, & patet in Ecclesiastica historia. Dicendum, quòd licet regulare sit, quòd tales sponte abscissi non ascendant ad sacros ordines, tamen interdum dispensatur: quia dispensari potest, & subsunt aliquæ causæ ad dispensandum. Nec tamen ad consequentiam talia trahenda sunt. Quia ea, quæ propter temporis necessitatem, vel alias causas specialiter facta sunt, non debent ab alijs trahi in exemplum. Sic dicit Glo. 55. di. cap. siquis absciderit. De beato Marco dicendum, quòd factum est Dei electione, quam ipse non potuit perturbare per abscissionem pollicis, vt dicit Hieronymus in prologo super Marcum, quòd prædestinatio Dei consentiens fidei magis valuit ad hoc, quòd promoueretur, quàm detruncatio membri ad hoc, quòd impediretur.

Ad primum dicendum, quòd Christus non laudat illos, qui se castrant corporaliter propter regnū cœlorum, sed illos, qui se castrant concupiscentias suas abscidendo per continentiam carnis, vel illas mitigando, qui isti videntur sibi abscidisse genitalia, cum iam illis organis ad venerea nunquam vtantur. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt, non membrorum abscissionem, sed malarum cogitationum increpatione. Maledictioni enim obnoxius est, qui sibi membrum abscindit. Sic etiam dicit Hieronym. & habetur 33. q. 5. cap. Tunc saluabitur. Et rectè conuenit: quia dicitur. Qui castrauerunt seipsos. In quo innuit, quòd non est castratio corporalis: quia tunc poterat fieri ab alijs etiam propter regnum cœlorum, ipsis hoc iubentibus, & tamen castratio, quæ ibi laudatur, est, quam facit quis sibiipsi, & hoc est domando concupiscentias, ꝙ nullus alteri præstare potest, quia nemo dominatur concupiscentijs alterius, sed quilibet suis.

Ad secundum dicēdum, ꝙ corpus naturaliter est propter animam,& ideo vbi non potest salus animę saluari, nisi abscisso aliquo membro, debet quilibet permittere se abscindi,& etiā occidi.s.quando oportet negare fidem Christi, vel perdere membrū. Nunquam tamen est necessarium ad salutem animæ, ꝙ aliquis sibijpsi membrum abscindat cum possit cōseruari salus animæ cùm salute corporis, & ideo in nullo casu licet alicui abscindere sibi aliquod membrum ꝓpter salutem animæ,sicut nec licet vnquam homini seipsum occidere propter animæ salutem, vt ostensum est supra quæst. 112. licet tamen homini abscindere sibi membrum propter corporis salutem,vt supra dictum est. Et cum dicitur, ꝙ per concupiscentias anima perit, dicendum, ꝙ si necesse esset perire hominem per concupiscentiam, nisi mēbra abscinderentur, & illis abscissis,tolleretur concupiscentia,conueniens esset, & necessarium membra abscindi, & tamen etiam,manentibus membris integris,possumus resistere concupiscentijs. Etiā qđ maius est, abscissis membris,non tollitur praua concupiscentia, immo fit molestior, vt ait Chryso. super Matthęum. Quia concupiscentia alios fontes habet,suprema enim in nobis est,idest, intra corpus in vasis seminarijs. Ideo abscissis membris, cū maneat generatio spermatis,manet concupiscētia,& est molestior, quia iam nullus modus est mitigādi eam per actum licitum, quod fieret per actum coniugalem, si membra existerent,& sic est de illis, quibus abscinduntur testiculi,relicto alio organo,quia in eis est cōcupiscentia dura, eo quòd non possunt consumare actum venereum,quę possunt inchoare. Et isti sunt spadones, quorum concupiscentia magna est. Eccle.20. Concupiscentia spadonis deuirginauit iuuenculam. Modus autem ad superandum concupiscentias est abstinentia à cibis,& colloquijs impudicis & & ab aspectu eorum,quæ non licet concupiscere,& conuersari in rebus sanctis 55. distin. cap. siquis per ęgritudinem.

Ad tertium dicendum,quòd ca. illud significauit. non tenet de rigore iuris,sed ex benignitate, & misericordia per dispensationem. Quia dicit litera: mandamus,si iam dictum præsbyterum aliàs dignū inueneris,ei sacerdotale officium absque altaris ministerio auctoritate nostra fretus, & tua prout videris expedire, concedas. Si tamen de iure istud non esset peccatum, non competeret ei, quòd Episcopus auctoritate Papæ permitteret Sacerdoti isti mistrationem in Sacerdotali officio, quia iam sibi competebat ex ordine suo, & non indigebat iam alicuius licentia,nec auctoritate. Et tamen sine auctoritate Papæ, & Episcopi, & licentia de nouo concessa nunc non potest ministrare: ergo ministrat per dispensationem, sic dicit Glo. ibi,scilicet. Dispensatio est, ꝙa deponi debet,eo quòd in iusto errore superatus se ipsum abscinderit 55.dist.cap. siquis semetipsum. & c. Qui partem.& 33.dist. cap. Maritum. Item patet magis, quia dicitur ibi: mandamus,quòd ei sacerdotale officium absque altaris ministerio concedas. Est autem præcipuus actus Sacerdotalis ministerium altaris, quo iste priuatur hic. Et tamen si non peccasset non priuaretur. Ergo peccauit, & merebatur depositionem. Dicitur autem Sacerdotale officium, vt baptizare, dare pœnitentias, & generaliter cuiuslibet Sacramēti ministratio ad Sacerdotem pertinet quando solenniter fit, vt dicit ibi Glo. Et de consecratione dist. quarta,capitulo. Constat. Est ergo peccatum se abscindere,etiam si propter cultū Dei hoc quis fecerit.

F *Quę gehenna sit ista, de qua hic dicitur. Quęst. CCLI.*

QVAERITVR, quæ gehenna sit ista, de qua dicitur hic. Dicendum, ꝙ gehenna nomen loci est,vbi comburebantur corpora mortuorum: & dr̄ à gehennō, quæ erat vallis filiorum Ennon iuxta Ierusalem,vt Rabanus. Et ob hoc vocatur Gehenna ignis,sicut dr̄ supra. Qui dixerit,fatue,reus est gehennæ ignis. Accipitur tamen aliquando gehenna pro inferno, eo ꝙ ibi est ignis ęternus. Et quia damnati debent ire in ignem ęternum,infra 25. Vocatur gehenna locus ille, in quo damnati in ęternum cruciantur,sic accipitur infra 10. s. Nolite timere eos, ꝙ
G occidunt corpus: animam verò non possunt occidere,sed potius eum timete,qui potest animam, & corpus perdere in gehennam. Ibi tamen non potest accipi gehenna pro aliquo igne temporali, quia nullus talis est,in quo anima,& corpus crucientur. Quia in quolibet tali possunt principes temporales hominē cruciare. Sed necesse est,ꝙ gehenna sit aliquis locus, in quo nullus possit hominem cruciare, nisi Deus. Et iste locus est infernus. Et ideo generaliter quandocunque nos loquimur de gehenna intelligimus infernum, & tamē in sacra scriptura aliquando accipitur gehenna pro igne temporali, in quo sentētia reorū traditur executioni, sic accipitur supra, cùm dicitur. Qui dicit,fatue,reus est gehennę ignis. Et nō
H potest intelligi de inferno, sed de pœna temporali: quia non accipitur,nisi pro executione sententiæ capitalis cuiuscunq; iudicis,vt supra ostensum est.

Dictum est autem. Quicunque dimiserit vxorem suam,det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam męchari. Et qui dimissam duxerit, adulterat.

Dictum est autem. Hic ponit Christus intellectum cuiusdam permissionis, quæ erat in lege Moysi,scili-
I cet,dare libellum repudij, quem Iudæi putabant esse simpliciter bonum Christus autem ostēdit, quòd non erat bonus, sed solum erat eis cōcessus propter duritiem cordis eorum infra 19. Et dicitur. *Dictum est autem.* s. dictum est antiquis. Debet enim istud subintelligi, sicut in alijs ponitur: quia etiam istud præceptum datum fuit antiquis. Nam mādatum est simul cum alia lege Moysi tota Deuteronomij 24. Et antiqui fuerunt illi,qui susceperunt eam, scilicet,patres huius populi. *Quicunque dimiserit vxorē suam.* Idest, qui voluerit eam dimittere. Nemini enim iubebatur,sed permittebatur volentibus. *Det illi libellum repudij.* Iste libellus erat quædam parua carta,per quā ostendebatur, quòd vir abijciebat vxorem à se, & ꝑ
K hoc licebat ei alteri viro nubere, & non iudicaretur adultera, & etiam si fornicaretur non esset adultera, quia erat iam quasi vidua. Si autem sine libello mulier recederet, etiam si vir eam dimisisset,poterat eam accusare, & ipsa non haberet defensionē, quia constabat eam fuisse vxorem illius, & non cōstabat fuisse ab eo dimissam. Et dicitur,libellus,idest, paruus liber, quia erat parua carta. Et dicitur, repudij, quia vxor repellebatur à viro. *Ego autem dico vobis.* Scilicet, iam non licet vobis hoc obseruare, sed id, quod ego nunc dico vobis. *Quia omnis, qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis.* Istam solā causam Christus reliquit, quare vir possit vxorem dimittere, scilicet, propter fornicationem.

Ex

Ex quo apparet, quòd Iudæi pro quacunque causa, immo sine causa solum, ꝙ displicerent eis vxores dimittebant eas. Quod est contra aliquos, qui dicũt, ꝙ Iudæi pro sola fornicatione vxores repudiabant. Quia si hoc fuisset, frustra esset, ꝙ Christus istam causam expressisset. Et accipitur hic fornicatio ꝓ adulterio. Est.n. fornicatio propriè dicta abusus concubinarum meretricum, & viduarum. Accipitur tamen interdum generaliter, vt comprehendit omnẽ coitum viri ad fœminam 36.q.1.c.lex illa.§.Cùm ergo. Et ita accipitur hic. Et cum dicitur, ꝙ propter fornicationem potest dimitti vxor, debet intelligi quantum ad thorum, & mutuam cohabitationẽ, non tñ quantum ad vinculum. Quia matrimoniũ, ꝙ semel verum fuit, semper manet: nec licet alicui coniugũ transire ad alia vota. Quod tamen fieret si matrimonium omnino solueretur, sicut quando matrimonium contractum fuit inter personas impeditas cõtrahere s. inter affines, vel consanguineos, & similes dissoluitur matrimonium, & quilibet contrahentiũ potest transire ad alia vota. Et tamen qui vxorẽ dimittit nõ licet accipere aliam. Nam si repulerit vir vxorem, aut illa recesserit à viro: oportet, ꝙ reconcilietur viro, vel ꝙ maneat innupta, & cõuenienter vir sine aliqua vxore. 1. Chorin. c. 7. Istud autem differt inter libellum repudij veteris testamenti, & dimissionem vxoris in nouo, quia in veteri mulier repudiata accipiebat alium virum, & vir aliam vxorẽ Deutero. 24. In nouo autem nõ accipit vxor dimissa alium virum. Et in nouo testamento non dicitur dari libellus repudij ẽt pro fornicatione, sed dicitur fieri diuortium i. separatio quantum ad thorum, & cohabitationem, eo ꝙ dari libellum dicit matrimonium dissolui simpliciter: diuortium autem nõ dicit matrimonij dissolutionẽ, sed coniugatorũ separationem. *Facit eam mœchari*. i. dat sibi occasionẽ mœchandi. Nã licet vxor dimittatur à viro præter causam fornicationis, non sequitur, ꝙ illa mœchatur: qa potest continere, sed dicitur vir facere eam mœchari, quia quantum in se est, dat ei occasionem fornicãdi, cùm dimittat eam, & fornicatio illius imputabitur viro, quia eam iniustè abijcit. Vel potest intelligi, quando mulier abijcitur, & accipit alium virum: quia tunc ipsa fornicatur: quia ille, cui coniungitur non est vir eius, cum alium habeat, & ille fecit eam mœchari quia iniustè eam abijcit, & dat sibi occasionem ad hoc. Et iste sensus concordat, literæ, quia dicitur immediatè. *Et qui dimissam duxerit adulterat*. Idest, si vxor dimissa ab alio viro accipiatur ille, qui accipit eam, adulter est, quia accipit vxorem non suam. De libello repudij multa dubia sunt, de quibus dicetur infra 19. vbi Christus repetiuit istam materiam.

Iterum audisti, quia dictum est antiquis: non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis: non iurare omnino, neq; per cęlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius, neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis, neq; per caput tuum iuraueris, quia nõ potes vnum capillum album facere, aut nigrum. Sit autẽ sermo vester, est, est, non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.

Iterum audistis. Hic dat Christus intellectũ cuiusdã præcepti primæ tabulæ. s. de iuramento, & periurio:

A quia Iudęi errabant circa iuramentum tam in iurãdo, quàm in obseruãdo, & maximè, quia putabant iurare secundum se bonum esse. Christus autem voluit tollere istum errorem, ostendens, ꝙ non sufficiebat hominem iurare, & exequi, quod iurabat in nomine Dñi ad hoc, ꝙ esset liber à peccato: qa manebat occasio errandi magna in iuramento siquis illud frequentaret. Christus igitur illius frequentationẽ vetuit hic: ne per frequentationẽ veniatur in periuriũ, & dicitur. *Iterum audistis, quia dictum est antiquis*. Ista dictio, iterum, cõtinuatiua est. q. d. Etiã audistis istud, quod dictum est antiquis de iuramẽto. s. Iudæis, qui in deserto legem susceperunt, qui sunt antiqui respectu totius populi Iudæorum. *Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua.* Istud est, ad quod Iudæi se putabant teneri. s. quòd non essent periuri. Est.n. periurium oppositum iuramento bono. s. quãdo mendacium iuramento firmatur. Et est iuramentũ duplex, scilicet, assertorium, & promissorium. In promissorio promittitur ad faciendum, vel non faciendũ, & iuramẽto firmatur. In assertorio asseritur aliquid esse, vel futurum esse, & vallatur iuramento ista assertio. in vtroq; potest accidere periurium. In assertorio, vt siquis asseruerit pro vero, quod falsum est, qa tunc confirmando illud iuramento efficitur periurium. In promissorio autem accidit periurium, siqs quod promisit non impleat, vel implere non intendebat. In assertorio periurium est ex eo ipso, ꝙ quis

De iuramẽto duplici.

C iurat, & non expectatur ex futuro, eo ꝙ veritas rei assertæ, vel falsitas inest propositioni, qñ asseritur: iõ immediatè, vt quis iurat est periurus. Vel nunquam poterit esse ex illo iuramento præterea periurus, qa nisi fuerit propositio falsa, qñ asseritur, nunquã poterit esse falsa præterea. Et ideo in assertorio nõ spectatur euentus aliquis ad hoc, ꝙ dicatur iuramentũ esse bonum, vel esse periurium. In promissorijs autem dependet ex futuro. s. vt impleatur, qđ promittit eo tpe, quo promittitur implendũ. Et ideo in promissorijs requiritur reddere. In assertorijs aũt nihil, & sic scriptura loquitur hic de promissorijs, & dr: non periurabis. s. nolendo implere, qđ promisisti, sed potius reddes Domino iuramenta tua. i. solues, quod promisisti per iuramentum. Vel potest intelligi hic vtrunque iuramentum. s. assertorium inquantum dicitur, non periurabis. i. non iurabis falsum asserẽdo, quod est effici periurium. Reddes autem Domino iuramẽta tua, quod ad promissoriũ pertinet. Et per hoc, ꝙ dicitur, Domino, innuitur, ꝙ iuramentum fieri debebat inuocato nomine Domini. Per noĩa.n. Idolorum iurare non licebat: Exo.23. scilicet, per noĩa externorum Deorum non iurabitis, nec audiẽtur omnino ex ore vestro. Per nomen autẽ Domini iurandum erat, Deuterono. 6. Domino Deo tuo seruies, & in nomine eius iurabis. Dicitur etiam, reddes Domino. i. complebis ad honorem Dei id, quod promisisti per iuramentum. Nam in iuramento promissorio promittitur aliquid, & inuocatur nomen Domini in attestatione veritatis. Illud autem, quod faciẽdum promittitur, potest esse in fauorem Dei, sicut in votis iuratis, quando quis vouet aliquid se facturum ad cultum Dei, & illud iuramento cõfirmat. Potest etiam in fauorem proximi, vt si aliquid ei dandum promittatur. Vtroque modo dicimur reddere Deo iuramenta complendo promissa: quia primo modo reddimus Domino iuramenta, idest, res iuratas, quas promiseramus, in cultum eius faciendo, secũdo modo reddimus ei veritatem iuramenti: quia cũ in nomine eius iurauerimus, & introducatur nomẽ suum ad hoc, quòd propter reuerentiam eius non fallamus nos inuicem, sed confirmentur dicta no-

ſtra ſi ſeruauerimus iuramentum reddimus Deo quendam honorem, ſcilicet, quia propter nomen eius promiſſa ſeruamus. Et ſic Deo iuramenta reddimus Et ideo Auguſ.dixit, quòd iurare eſt ius veritatis Deo reddere, ideſt, tenetur quilibet veritatem dicere propter Deum. Maximè tamen tenetur ei ad hoc, quādo inuocat nomen eius in teſtificationem, & tunc ſi compleat, quod promittit, reddit Deo ius veritatis, ideſt, veritatem, ad quam tenetur ei. Et ob hoc putabant Iudæi, ꝙ iſta duo ſolum requirebantur in iuramento, ſcilicet, ꝙ fieret in nomine Domini, & quòd compleretur promiſſum, vel iuratum. Quibus exiſtētibus adhuc erāt duo errores. Primus, quia putabant actum iurandi eſſe de ſe bonum ſicut orandi, vel ieiunandi, & ideo eſſe frequentandum. Quia omnis actus, qui de ſe bonus eſt, quanto magis frequentatur, melius eſt: quia eſt ad maius meritum. Secundus, quia putabant, ꝙ quidquid eſſet, ꝙ iuraretur in nomine Domini, ſiue bonum, ſiue malum implendum erat. Patet Actu.23. vbi Iudæi quidam deuouerunt, & iurauerunt ſe non comeſturos panē quouſque occiderit Paulum, & putabāt ſe teneri ad implendum hoc. Sic etiam Iephthe Galadites iurauit vouendo immolare Domino quidquid ei occurreret primū de domo ſua, & occurrit filia vnica, immolauitque eam putans ſe ad hoc teneri, Iudi.11.c. Chriſtus autem tollit hoc principaliter primum iſtorum, ſcilicet, ꝙ iurare non ſit frequentandum tanquam bonum ſit, dicens, nō iurandum eſſe omnino. Secundum autem tollitur indirectè: quia per hoc, ꝙ prohibemur iurare, prohibemur tam verum, quā falſum iurare, & tam bonum, quàm malum. Nec eſt aliquis modus, per quem ſufficienter caueatur illicita iuratio, niſi per hoc, ꝙ eſt non iurare: quia iurando facile eſt incidere in periurium falſum aſſerēdo, vel in iuramentum illicitum iniqua promittendo, vel iurata non complendo. *Ego autem dico vobis.* ideſt, Non putetis, quòd ſufficiat vobis iurare, & reddere Domino iuramenta, ſed facite, quod dico vobis, ſcilicet. *Non iurare omnino.* Aliqui intelligunt, ideſt, nullo modo iurare. Et tunc excluditur omnis cauſa periurij. Quia qui nunquam iurat nunquā poteſt eſſe periurus. Etiam quia dicitur, nec per cęlum, nec per terram, nec per Ieruſalem, &c in quo videtur prohibere omnes modos iurandi. Dicendum tamen, ꝙ non vetuit ſimpliciter iuramentum, nec litera hoc ſignificat: quia non iurare omnino æquipollet huic, ſcilicet. Aliquando non iurare, quæ eſt ſuum contradictorium, ſecus ſi diceretur, ego dico vobis omnino non iurare: quia tunc æquipollet huic, ſcilicet, nullo modo iurare. Poſſet tamen intelligi, quòd Chriſtus vetaret hic omnes modos iurandi, ſcilicet, ꝙ nullus eorum propter ſe frequentandum eſſet, licèt propter neceſſitatem eſſent liciti. Sed voluntas iurandi, & facilitas prohibentur. *Neque per Cœlum.* Ponitur hic de iuramento, quod fit per creaturas: quia hic non nominatur niſi cœlum, & terra, & Ieroſolyma, & caput, & capilli, & tamen intelligendum, ꝙ etiam prohibeatur iuramentum factum in nomine Domini. Dicunt enim quidam, ꝙ Iudæi erant aſſueti ad iurandum per iſtas creaturas, & Chriſtus diſſuadet hoc. Ita videtur dicere Hieronymus ſuper Matthæum. Conſidera ꝙ ſaluator noſter nō per Deum iurare prohibuit, ſed per cęlum, & terram, & per Ieroſolymam & per caput tuum. Hanc enim per elementa iurandi peſſimam cōſuetudinem ſemper habere Iudęi noſcuntur. Hoc tamen non ſufficit: quia licèt verum ſit, ꝙ per iſta veretur homo iurare, non aſſeritur, ꝙ bonum, & licitum ſit iurare per nomen Domini. Quia etiam hic prohibitum eſt hic, cum

Errores iudæorū de iuramēto.

F dicatur infra, ſit autem ſermo veſter. Eſt, eſt, non, non, quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. Et tamē iurare per nomē Domini eſt vltra Eſt, & Non, ergo à malo eſt, & prohibitum eſt. Sed dicendum, ꝙ Deus vetuit hic iuramentum per omnes iſtos modos, licèt non in omni caſu, ita quòd non putaretur aliquis modus iſtorum ſecundum ſe eſſe bonus, ſcilicet, ꝙ frequentare illum ſemper eſſet illicitum, ſed quilibet eorum in aliquo caſu poterat eſſe licitus. Et non expreſſit hic Chriſtus de iuramēto, quod fit per Deum fit, per creaturas autem rarius. Vetando ergo iuramentum abſolutè, putaretur, quòd vetabatur illud, quod fiebat in nomine Domini, & non cætera, ideo omnes modi iurandi expreſſi ſunt. Alia
G cauſa eſt: quia iuramentum vetatur propter periculum incidendi in periurium. Et ex hac parte nullum iuramentum magis euitandum eſt, quàm iuramentum, quod fit per Deum: quia ſicut in iuramento, ſi ſeruetur, exhibetur Deo quidam honor, ita ſi non obſeruetur cōtemnitur nomen eius, & fit ei iniuria. Si autem quis iuret per creaturam aliquam, etiam ſi falſum dicat, vel promiſſum non reddat, non facit iniuriam expreſsè niſi illi nomini, per quod iurat. Et ſic non eſſet periculum committere periurium iurando per creaturam ita graue ſicut iurando per Deum, ideo potius debuit vetari iuramentum per Deum, quàm per creaturam, ideo cum hoc vetaretur iuramentum principaliter propter periuriū, ma
H gis debuit vetari iuramentum in nomine Domini, quàm in nomine creaturarū. Et ad hoc ſufficiebat dici non iurare omnino. Quia tamē tunc putaretur adhuc, ꝙ liceret iurare per creaturas, eo quòd non fiebat iniuria Deo iurando per illas, & fallendo, dicitur etiam, quòd non eſt iurandum per cęlum, nec per terram, nec per aliquam creaturam, quia iſtud minus videbatur, ideo expreſsè ponitur. Item patet ex cauſis expreſſis hoc, ꝙ Chriſtus vetet iurari per Deum: quia quando vetat iurari per quamlibet iſtarum creaturarum reducit eam in Deum, vt dicendo neque per cœlum: quia thronus Dei eſt, neque per terram: quia ſcabellum pedum Dei eſt, & ita de cæteris. Et ſic videtur, quòd non licèt iurare per iſta
I inquantum ſunt aliquid Dei, vel ad ipſum pertinēt, ergo à fortiori non licebit iurari per Deum. Ideo dicendum, quòd Deus nō ſolum hoc vetat iurari per creaturas, ſed etiam per Deum, & tamē expreſſit de creaturis propter cauſas dictas. *Quia thronus Dei eſt.* id eſt, non eſt iurandum per cœlum, ex eo quòd eſt ſedes Dei, quaſi dicat, ſicut non licèt iurare per Deum ne incurramus in periurium, & per hoc nomen Domini contemnatur, ita nec licèt iurare per cœlum: quia iurando per illud, cum ſit ſedes Dei ſi falſum iuramus, facimus iniuriam Deo, licèt nō ita apertam, ſicut ſi per nomen Dei iuremus. Dicitur autē Deus habere cœlum pro throno, non quòd Deus ſedem habeat: quia non eſt corpus, nec corporeus, ſedem
K autem ad ſola corporea pertinet, ſed loquitur Chriſtus ad modum humanū: quia putant homines ſimplices Deum eſſe quaſi regem quēdam excellentem ſedētem in ſolio excelſo. Et ita ſæpe deſcribitur ſedens in ſolio excelſo. 3. Reg. 22. & 2. Paralipo. 18. & Iſa 6 Et dicitur, ꝙ ſedes Dei in cęlo eſt. Pſal. 10. Non tamen ſedet: quia ſpiritus purus eſt, Ioan. 4. Spiritui autem, nec ſtare, nec ſedem, nec aliqua poſitio conuenit: quia iſta pertinent ad corpora, ſed ſignificatur poteſtas iudiciaria eius: quia iudices ſedent propter auctoritatem ſuam, & excellentiam, infra 19. ſedebitis, & vos ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. *Neque per terram, quia ſcabellum pedum eius eſt.* Redditur ratio, quòd ſit illicitum iurare per

Quare cęlum dicatur thronus Dei.

re per terram: quia Deus offenditur si iurando per terram falsum dicamus: quia ad ipsum terra pertinet: quia est scabellum pedum eius. Et dicitur scabellum, idest, paruum scamnum, vel appodiamētū. Et pertinet ad modum sedendi dominorum, quia quando sedent in solijs suis non sunt pedes eorū super pauimentum, sed super aliquam paruam sedē, & illa vocatur scabellum, quia est parua sedes, vel scamnum, vel substernūtur aliqua mollia pedibus, & etiam illa vocantur scabellum. Non est autē putandum, quòd terra sit scabellum Dei verè: quia sicut cœlum non est thronus eius verè, quia non sedet, ita nec terra est scabellum eius, quod ad sedentē pertinet: maximè quia innueretur tunc, quòd Deus sedebat in cœlo, & extendebantur crura sua de cęlo vsq; ad terram per omnes regiones elementorum, & tangebant pedes ipsius terram. Sed hoc non est intelligendum, quia ridiculum esset hoc putare, sed dicitur istud ad significandum Dei omnipotentiam, & præsentiam eius ad omnem locum, quia sedēs vbi sedet est. Vt ergo innuatur Deum esse vbique, dicitur quòd Deus sedet in cœlo, & in terra, quia nomine cœli, & terræ intelliguntur omnes creaturæ, Genes. 1. In principio creauit Deus cœlum, & terram: per quæ aerem, & ignem, & aquam, & cætera creata intellexit, cum de igne, & aere nunquā ibi fiat mentio, & ideo ad significandum, quòd Deus sit in omnibus, satis est dicere, ꝙ Deus sit in cœlo, & in terra. Sic dicitur Ierem. 23. si occultabitur à me vir, & ego non videbo eum: quoniam cœlum, & terram ego impleo. Ita & hic de cœlo, & terra posuit, ꝙ Deus esset in eis. Quia tamen posuit eum per modum sedentis, oportuit, quòd quædam partes eius essent in cęlo, & aliæ in terra. Et quia cœlum est locus excellentior inter omnia corpora creata ponitur Deus sedere in cœlo. In terra autem dicitur habere scabellum pedum: quia terra est inferior dignitate, & situ alijs elementis. Sic dicit Augus. lib. de Sermone Domini in monte, scilicet. Cœlum thronus Dei est, & terra scabellum eius, non est sic dictum quasi habeat Deus membra collocata in cœlo, & in terra, vt cū nos sedemus, sed illa sedes Dei iudicium signat. Et quoniam in hoc vniuerso corpore mundi maximam speciem cœlum habet; sedere in cęlo, dicitur tanquam præsentior sit excellenti pulchritudini vis diuina, terramque dicitur calcare, quòd minimā speciem ordinet in extremis. *Neque per Ierosolimam.* Ierusalem multa nomina habet, vt aliqui apponunt, scilicet, Solima, Luza, Bethel, Ierosolyma, Iebus, Helia: vrbs sacra: Ierusalem dicitur atq; Salem. An ista nomina omnia conueniant ei, & quare declaratum est Gene. 12. & magis 28. *Quia ciuitas est magni regis.* Scilicet, quia pertinet ad Deum inquantum est ciuitas ipsius specialiter non est iurandum per illam: quia si periurium cōmitteretur, fieret Deo iniuria expresso nomine Ierusalem, quæ ad ipsum pertinet specialiter. Dicitur Ierusalem ciuitas magni regis, idest, Dei, qui rex est, quia ipse omnia regit, & etiam vocatur rex propter excellentiam, prima ad Tim. 6. scilicet. Quem suis temporibus ostendet beatus, & solus potens rex Regum, scilicet, Deus. Et vocatur rex magnus: quia ipse super omnes reges est. Et hoc est dicere eum regem Regum, idest, regem super alios reges respectu cuius alij reges non sunt reges, sed oues pascuæ eius, Psalm. 98. & 95. Dicitur Ierusalem ciuitas Dei, quia specialiter ibi Deus habitabat 3. Reg 8. & 2. Paralipo. 6. scilicet. Elegi Ierusalem, vt sit nomen meum in ea. Hoc erat propter cultum Dei specialē, quia in nulla alia ciuitate terre Israel erat templum, nec cultus Domini in sacrificijs, quia Deus vetuerat

Terra dicitur scabellum pedū Dei.

Nomina Ierusalē.

Deus rex est.

A hoc fieri nisi in vno loco, & ille erat locus, quē Deus eligebat, vt esset nomen eius ibi, Deuteronomij. 12. & 16. & ad hoc eligerat Ierusalem, vt esset nomen eius in ea. 2. Paralipo. 6. erant etiam ibi vasa sancta, & omnia pertinentia ad diuinum ministerium. Vndè vocabatur ciuitas sancta præcedenti cap. scilicet. Duxit eum in sanctam ciuitatem, & constituit supra pinnaculum templi. Vocabatur autē principaliter sancta propter sancta sanctorum, vbi erit arca, & Cherubim. Leui. 16. & Numeri. 7. *Neque per caput tuum iurabis.* Christus tangit modos communes iurādi, & per istos vetat omnes alios modos iurādi quotquot introducti fuerint secundum diuersas gētium consuetudines. Iurat autem aliquis per caput suum,
B quia est pars venerabilior in eo. Iurat autem quilibet per id, quod diligit, aut veneratur, vt dicit Hiero. super Matt. Et quia caput tanquam pręcipuū membrum corporis nostri diligimus, aut veneramur, iuramus per illud interdum. *Quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum.* Hic innuitur, quòd per nullam creaturam iurandum sit, cum etiam per caput nostrum non liceat nobis iurare. Et causa est, quia ēt caput nostrum ad Deum pertinet. Nam de cæteris præcedentibus dicebatur, quòd non licebat iurare per illa, quia Dei erant, scilicet, cœlum sedes Dei, & terra scabellum eius, & ideo offendebamus Deū iurando per ista. Ad hoc autem, quòd non offenderemus eum iurando oportebat, ꝙ iuraremus per ali-
C quam rem, quæ esset totaliter nostra, in qua non offenderemus per periurium, nisi nos ipsos. Istud autē maximè videbatur esse de capite, quòd est mēbrum corporis nostri. Et tamen de isto ostenditur, ꝙ non sit nostrum, quia nullam potestatem habemus super illud. Nihil enim minus potest esse in capite, quàm mutare colorem capilli. Et tamen non est in potestate nostra mutare saltem colorem vnius capilli faciendo illum album, vel nigrum, sed ista omnia nobis non attendentibus, & etiam nolentibus Deus facit vel per se, vel per naturam sibi subministrantem Si ergo caput nostrum non est iuris nostri, nihil est, quod nostrum sit, & conuenienter nō possumus per aliquid iurare; quia nihil erit, per quod iurando
D si periurium committamus, non offendamus Deū, cum nihil sit, quod ad Deum specialiter non pertineat. Sic dicit Aug. li. de Sermone Domini in monte, scilicet. Quid enim poterat quisque magis ad se pertinere arbitrari, quàm caput suum? Sed quomodo nostrum est, vbi potestatem faciendi vnius capilli albi, aut nigri non habemus? *Sit autem sermo vester est, est, non, non.* Postquam Christus ostendit quid debemus cauere in loquendo, scilicet, iuramentū, hic ostendit quomodo loqui debeamus, scilicet, verbo simplici dicendo, est, vel non, idest, sic est, vel non sic, & ꝙ non addamus aliquid aliud: quia sunt sufficientia ad expressionem omnium conceptuum nostro-
E rum. Sunt enim introductæ locutiones nostræ ad hoc, ꝙ per illas homines exponāt cogitationes suas, vt patet primo Perihermenias. Sunt ea, quæ in voce, earum, quæ sunt in anima, passionum notæ. Et Augus. in Enchiridion dicit, ꝙ verba instituta sunt, non vt per ea se inuicem homines fallant, sed vt eis quisque in alterius notitiam cogitationes suas proferat 22 q. 2. cap. Is autem qui. Omnis autem conceptus sufficienter exprimitur per esse, & non esse: qa esse, & non esse ambiunt quidquid est cogitabile: qa sunt contradictoria. Ideo sufficit nobis, Est, & Non, idest, affirmatio, & negatio simplex in quocunq; genere locutionis. Dicitur autem est, est, non, non, ad significandum maiorem certitudinem: quia quando aliquid duplicatur est certitudinis signum. Sic dixit

xit Ioseph ad Pharaonem. Somnium regis vnũ est. Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium firmitatis indicium est, eo ꝙ fiat sermo Domini, & velocius impleatur. Sic etiã Christus aliquando dicit. Amen amen dico vobis. Et tamen vtrunque pertinet ad affirmationem, sed facit maiorem affirmationem, quando geminatur. Et ita est in præsenti: quia Christus vetat hoc iuramentum, quod introductum est ad confirmationem veritatis, quia non creditur simplici verbo, ideo dicit, ꝙ dicatur est, est, non, non, idest, ꝙ affirmatio, & negatio duplicentur, vt magis credatur. Alia causa est ad significãdum veritatem verborum nostrorum. Quia ad hoc, quòd quis verum dicat, oportet ꝙ sicut extra exprimit, ita in mente teneat. Et si dicit, non, in mente teneat, non, & si dicit, est, teneat in mente, est. Et sic refertur vnum, Est, ad mentem, & aliud ad verbum, & ita de Non. Sic dicitur extra de iureiur. c. si Christus, scilicet. Sermo vester est, est, non, non: vt affirmatio, vel negatio, sicut procedit ex ore, ita procedat ex corde. *Quod autem his abundantius est, à malo est.* idest. Quod est vltra Est, & non, quæ sunt simplex affirmatio, & negatio, à malo est. Iuramentum autem est vltra Est, & Non. Ideo à malo est. Non dixit autem Christus, quòd abundantius est, malum est: quia tunc innueretur, quòd omne iuramentum esset malum, sed dixit à malo, idest, causa iurandi malum quoddam est. Potest esse istud malum culpæ, vel pęnæ, culpæ quidem aliquando ex parte iurantis. Vt si iurans sine aliqua necessitate, aut honestate, vel vtilitate pro sola delectatione, aut desiderio iurandi, vel consuetudine, aut leuitate quadam iurat, quia tunc culpa est iurare, & est malum iurantis. Aliquando est culpa exigentis, scilicet, quia quis cogit alterum ad iurandum, nolens ei credere eo casu, quo iustum esset ei sine iuramento credere. Aliquando est pęna, scilicet, quòd homo non credat alteri per simplex verbum in re, de cuius veritate dubitari potest. Nam prouenit hoc ex pœna ignorantiæ. Nam ex eo quòd ignoramus, an verum nobis dicatur, non credimus simpliciter asserentibus, sed volumus maiorem certitudinẽ, & ad hoc petimus iuramentum. Si autem non haberemus ignorãtiam in pęnam, nõ peteremus iuramentum. Quia quãdo aliquid nobis assereretur simplici verbo, sciremus an illud verum, vel falsum esset, & non peteremus ampliorem certitudinem. Accipitur tamen hic malum pro pœna, quia causa, quæ facit iuramẽtum esse necessarium simpliciter est malum pœnæ, scilicet, ignorantia, propter quam necessarię sunt firmitates quædam in sermone nostro, & huiusmodi est iuramentum. Non tamen sufficeret sola ignorantia ad exigendum iuramentum, sed est & alia pęna. s. q̃a homo potest mentiri aliquando volens, aliquando ignorans, & maximè volens, nam si certum esset, ꝙ nullus vnquam vellet mentiri, etiam si nos ignoraremus rem, quam ille asserit esse veram, non peteremus iuramentum, etiam si sciremus illum posse falli per ignorantiam veritatis, quia iuramentum non faceret eum scire veritatem, quam ignorabat, sed solũ exigitur ad hoc, quòd propter reuerẽtiam nominis Dei, quod inuocatur in iuramento non audeat iurans falsum dicere sponte. Si tamen putaret indubitanter verum dicere, etiam si contingeret eum falli, æqualiter assereret cum iuramento, & sine iuramento: nec timeret iurare, cum crederet se verum iurare. Causa ergo, quę induxit necessitatem iurandi est duplex malum, scilicet, ignorantia eius, cui iuramẽtum exhibetur, & variabilitas spontanea, vel iniquitas eius, qui simplici verbo loquitur, & vnum tota-

Iuramenti causa duplex.

F liter est pęna, scilicet, ignorantia, alterum partim est pœna, scilicet, quòd homo sit defectibilis, & ꝙ volũtas nostra possit velle, quod malum est, & partim culpa. s. quãdo illud actualiter sponte voluerit. Hoc innuitur extra de iureiu. c. Et si Christus, scilicet. Quia tamen hominum excrescente malitia simplici assertioni, vel negationi vix creditur, idcirco prudenter adiunxit, ꝙ amplius est, à malo est. Malo quidẽ tam culpæ, quàm pœnæ, nec exhibentium, sed exigentiũ iuramentum. Nam incredulitas huius magis est pęna, quàm culpa. Vnde non dixit, malum, sed à malo. Potest tamen dici, quòd hic Christus accipiat malum solum pro malo culpæ ex parte iurantis, & ꝙ sit sensus, quod abundãtius est, idest, quod supra simplicem assertionem est, à malo est, idest, à malitia, vel culpa iurantis, vel à malo est, idest, malum est. Et patet, quia Christus vetuit hic iuramentum, & dat causam, quare non debemus iurare, scilicet, quia quod abundantius est à malo est. Et tamẽ si accipiatur pro malo pœnæ, idest, pro incredulitate non est conueniens causa prohibendi iuramentum, quia etiam iuramẽtum, quod iustissimè fit, à malo est, idest, ab incredulitate, quæ est malum pęnæ: immo quanto est pœna ista maior, scilicet, maior causa incredulitatis, tanto iustius iuramentum exigitur, & rationabilius præstatur: ergo non est causa conueniens ad uetandum, quia aliàs omne iuramentum quantuncunq; licitum esset uetitum, quia à malo est. Hoc tamẽ falsum est, etiam si propter hoc, quòd iuramentum est à malo pœnę deberet uetari omnia, quæ sunt in nobis pœnalia, deberent uetari, quod falsum est: quia tunc nec sopor, nec ægritudo, nec aliquid tale esset in nobis, & maximè illi actus deberent uitari, quos voluntariè facimus propter quandam pœnam vrgentem, sicut comedere propter famem, & bibere propter sitim, & alia requisita naturæ, quoniam ista à malo sunt, non tamen prohibentur. Ideo dicendum, quòd litera propriè intelligitur, quòd id, quod abundantius est, à malo est, idest, malum est, & peccatum est. Et intelligitur de iuramentis omnibus, de quibus Christus hic loquitur, quia Christus vetat hic iuramentum, & in omni casu, in quo prohibitũ est à malo est, idest, peccatum est. Et tunc propriè ponitur vt causa prohibitionis istius. Si autem dicatur, quòd non est omne iuramentum malum, & ideo, ꝙ non potest intelligi semper de malo culpæ, dicendũ, ita quòd sicut non est malum omne iuramentum, ita nec est prohibitum omne iuramentum, & tamen quandocunque est prohibitum malum est. Et quia Christus non loquitur hic de iuramento, nisi prohibendo illud, rectè dicitur, ꝙ quidquid est abundantius. s. supra simplicem assertionem malum est. s. in casibus omnibus, de q̃bus Christus loquitur. Et tunc facit ad propositum clausula ista. Si autem velimus intelligere à malo est, idest, à malo pœnæ exigentis, sicut exponitur in allegato. c. s. Et si Christus dicetur, ꝙ hoc verum est, & tamen non ponitur hic vt causa prohibitionis iuramẽti, sed ponitur, vt origo. s. ꝙ iuramẽtum oritur pp infidelitatem, q̃ est q̃dam pęna.

G

H

I

Respon. instantiæ.

K

Quid sit iuramentum, siue iurare. Quæst. CCLII.

QVAERITVR circa iuramentum, quid sit iuramentum, siue iurare. Et dicendum, ꝙ Aug. dicit, ꝙ iurare est Deum in testem inuocare, & iuramentum est inuocatio diuinæ veritatis in testimonium, siue inuocatio Dei in testimonium veritatis. Et dubium est, an sit conueniens diffinitio. Quidam dicunt, quòd non est conueniens: quia quicunque inducit auctoritatem aliquam sacræ

scripturæ

ſcripturæ inducit Deum in teſtem: quia verba eius inducit in teſtimonium veritatis, ergo quicunque allegat aliquam auctoritatem ſacræ ſcripturæ iurat, ſed falſum eſt, ergo non eſt iuramentum inuocatio Dei in teſtimonium veritatis. Item ille, qui iurat per Deum, reddit ei aliquid, vt dicitur ſupra in litera, ſcilicet: reddes Domino iuramenta tua, & Auguſt. dicit, quòd iurare eſt ius veritatis alicui reddere, & tamen qui inducit aliquem in teſtem, nihil ei reddit, ergo iurare non eſt Deum in teſtem adducere. Item aliud eſt iudicis officium, & aliud teſtis, & tamen in iurando implorat homo aliquādo Deum non in teſtem, ſed in iudicem. ſicut Pſal. 7. Si reddidi retribuētibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Iſtud autem eſt officiū Dei, vt iudex eſt: quia eſt imprecari pœnam, ergo non eſt iurare ſemper inuocare Deum in teſtem, cum iſtud ſit iurare, & tamen inuocatur Deus in iudicem, & non in teſtem. Item iuramentum aliquando fit per creaturas, & eſt licitum, & tamen ibi non inuocatur diuinum teſtimonium, ſed creaturæ, ergo non eſt iurare ſemper inuocare Deum in teſtem. Item quia homines per maiorem ſuum iurant, ad Hebr. 6. & tamen maior inter homines non ſolum eſt Deus, ſed etiam vnus homo eſt maior inter homines alios, ergo iuramentum fit interdum per hominem, & ſic non eſt iurare ſemper inuocare Deum in teſtem. Item accipere teſtimonium à Deo, aut ab homine nō differt, niſi materialiter, ſed ille, qui inuocat hominem in teſtem, non dicitur iurare per hominem, ergo qui inuocat Deum in teſtem non dicetur iurare per Deū.

Dicendum, ꝙ iurare propriè eſt Deum in teſtem inuocare. Et ideo nunquam eſt, niſi quando in teſtimonium alicuius rei dubiæ ad cōfirmationem eius Deus aliquo modo inducitur. Pro quo ſciendum, ꝙ iuramentum propriè fit ad cōfirmationem eorum, quæ in dubium veniunt audienti de quibus loquēs, vel certitudinem habet, vel dicit ſe habere. Et dicitur, ꝙ eſt ad confirmationem: quia omne iuramentum ad confirmandum eſt aliquid, quod aſſeritur ad Hebr. 6. Homines per maiorem ſuum iurant, & omnis controuerſiæ eorum ad cōfirmationem finis eſt iuramentum. Et iſta eſt cauſa, quare vltra verbum ſimplex additur iuramentum, ſcilicet, quia per iuramentum cōfirmatur ſimplex aſſertio. Et dicitur, eorum, quæ in dubium veniunt audienti: quia iuramētum nūquam fit niſi in rebus dubijs. Et propter hoc exigitur: quia dubium eſt, & confirmatio petitur de rebus aſſertis, an ſic ſint, vel de rebus promiſſis, an ſic euenient. Quod dicitur: quia iuramentū eſt duplex, ſcilicet, promiſſorium, & aſſertorium, vt ſupra dictum eſt. Et in vtroque eueniunt res aliquæ dubiæ audienti, ſcilicet, an ſic ſint, vel ſic fient. Et ideo iuramentum ad confirmationem interuenit. Si autem res ſint manifeſtæ tam aſſerenti, quàm audienti ſuperfluum eſt iurare. Et ideo peccat, qui iurat: quia in vanum iurat. Iſta autē, quæ ſunt dubia audienti, debent eſſe dubia ex natura ſua: quia aliàs iuramētum ad illa cōfirmanda non interuenit. Sunt enim quædam dubia ex natura ſua, alia verò dubia ſunt ſolum audienti, ſed non ex natura ſua. Prima ſunt illa quæ non habent ex radice ſua aliquam certitudinem, ſicut omnia caſualia, & particulares actiones: qa neceſſitas, & determinatio effectus prouenit ex determinatione, & neceſſitate cauſæ, & tamen cauſæ effectuum particularium maximè humanorū ſunt indeterminatę: quia ad vtrumlibet ſunt contingentes ideo ipſi effectus ſunt contingētes, & indeterminati. Secunda ſunt illa, quæ pertinent ad cauſas determinatas, vt ſunt cauſę vniuerſales, & effectus earū ſunt

Duplex iuramentum.

A determinati: Alicui tamen ignoranti ſunt dubij. De dubijs iſto ſecundo modo non fit cōfirmatio per iuramentum: quia ratio poteſt perſuadere de eis via neceſſaria. Ideo eſſet ridiculum, quòd quis ad talium probationem iuramento vteretur: quia eſt deficiens probatio. Nam indiſciplinati eſt in vnaquaque arte petere probationes, niſi ſecundum quòd requirit genus illius artis. Qui autem petit maiorem probationē, vel contentatur minori, errat. Sic dicitur. 1. Ethi. c. 3. Diſciplinati enim eſt intātum certitudinem inquirere ſecundum vnumquodque genus, inquantū rei natura recipit. Proximum enim videtur, & mathematicū perſuadentem acceptare, & rethoricum demonſtrationes expetere, ideſt, æquale peccatum

B eſt, quòd mathematicus contentetur perſuaſione, & rhetoricus petat demonſtrationem: quia perſuaſio eſt infra certitudinē, quam requirit mathematicus, & demōſtratio eſt ſupra certitudinem, quam exigit genus rhetoricum. Et vterque peccat: quia non petit certitudinem ſecundum genus artis ſuæ. Ita ſi in ſpeculatiuis, & ſcibilibus, quæ ſunt demonſtrabilia, vel probabilia ratione neceſſaria, aut quaſi neceſſaria quis iuramento contentus eſſet tanquam conuenienti probatione in hoc genere peccaret, ideſt, ageret contra rationem, cum iuramētum ſit minus ſufficiens probatio. Et poteſt haberi conueniens in hoc genere. Vnde ſi quis talis probatione vtatur, aut cōtentetur in ſpeculatiuis irridebitur. Illa autem, quæ

C ſunt dubia ex natura ſua, ſcilicet, particularia accidentia, non poſſunt habere hanc probationē ex conditione generis ſui, & peccaret, ideſt, indiſciplinatè ageret ſi quis peteret in eis probationē per cauſam, & inducentem neceſſitatem. Sicut qui petit demonſtrationem in rhetoricis: quia rhetoricus in hoc genere verſatur. Ideo in iſtis vtimur alia probatione, ſcilicet, confirmatione, quæ fit per teſtes. Et tamen humanum teſtimonium nō eſt ſemper ſufficiens ad confirmationem iſtorum propter duo. Primò propter defectum veritatis humanæ: quia facile eſt hominem mentiri, & multi mentiūtur. Secundò propter defectum cognitionis: quia homines non poſſunt cognoſcere futura, nec occulta cordium, nec

D abſentia. De his tamen homines loquuntur, & expedit rebus humanis, vt certitudo aliqua de his habeatur propter contractus, & communicationes, quæ interdum expectant aliquid futurum, & exigunt cognitionem aliquorum abſentiū, & occultorum. Ideo oportet recurrere in his ad alterum teſtimonium. Iſtud autem non poteſt eſſe conueniens, niſi in illo, cuius ſcientiæ nihil deſit, vt falli non poſſit, & cuius veritas ſit inuariabilis, vt mentiri nolit. Iſte autem eſt ſolus Deus, ideo ipſe ſolus eſt, qui teſtimonium competens ad certitudinem, & confirmationem talium dare poteſt, vel teſtimonium ab eo ſumptum efficax erit. Dei tamen teſtimonium aliquando ſumitur ad confirmationem illius, quod iam ex-

E hibitum eſt, ideſt, factum, vel deductum ad eſſe. Et hoc non vocatur iuramētum, ſed vocatur allegatio, vel probatio per auctoritatem. Aut inducitur teſtimonium Dei ad aliquid exhibendum, ideſt, ad notificandum aliquid, quod nondum fuit notificatum. Et iſtud vocatur propriè iuramentum. Et ſic iurare eſt Deum in teſtem aſſumere. Vnde iam quaſi pro iure introductum eſt, vt quòd ſub inuocatione diuini teſtimonij dicitur pro vero habeatur. Diuinum autem teſtimonium inducitur quandoque ad aſſerendum præterita, vel præſentia, & vocatur iuramentum aſſertorium aliquando ad confirmationem aliquorum futurorum, & dicitur iuramētum promiſſorium. De futuris autem non eſt iuramētum aſſertorium

torium sicut de præteritis, & præsentibus, licet possit affirmari aliquid futurum esse, sicut aliquid fuisse præteritum, vel esse præsens. Ratio est: quia futura aut sunt agibilia per nos, siue per aliquos, qui possunt ad nos pertinere, vt quòd detur tali die certa summa pecuniæ, vel non sunt per nos agibilia, sed per seipsa eueniunt ex causis suis, sicut quòd cras sit terremotus, aut pluuia, aut eclypsis solis, vel lunæ. Si primo modo non est de eis iuramentum assertorium, sed promissorium: quia res, quas per nos facere possumus, pollicemur nos facturos. Si autem non sint per nos factibilia, aut veritas eorum potest sciri per rationem, sicut de astrologicis, & naturalibus, quorum effectus cognoscuntur ex causis, aut non possunt à nobis sciri ex causis: quia non habent causas determinatas, sicut accidentia humana, vel ea, quæ à solo Deo fiunt. Si primo modo non sufficit in eis iuramentum: quia potest dari plenior probatio per rationē. Nam in mathematicis demonstratio est probatio, & minorem recipere probationem indisciplinatum est. 1. Ethic. Si autem non possint à nobis sciri non solum stultum est de talibus certitudinem velle dare per iuramentum, sed etiam nephandum: quia induceretur nomen Domini in contemptum, cum constet non esse certa ea, quæ per nomen Domini certificare volumus, & tamen nomen Domini inuocatur, vt non dubitetur quin ea, quæ per inuocationē eius confirmantur, vera sint. Hoc verum est de iuramento, quod ab homine fit. Deus tamen bene potest iurare de futuro assertoriè asserendo, quòd aliquid erit, vel non erit: quia tamē omnia respectu Dei factibilia sunt, cum ipse sit causa omnium, iuramentum illud magis erit iam promissorium, quàm assertorium: quia est sensus, quòd quando Deus dicit aliquid futurum esse, quod asserit, quòd illud faciet, & ideo de futuro solum est iuramentū promissorium. Dicebatur autem, quòd de his, super quibus sit iuramentū loquens habet certitudinē, vel ostendit se habere. Nam si non putaretur loquentem scire veritatem eorum, de quibus loquitur, non crederetur ei cum assertione, nec sine assertione. Et tamē iuramentum petitur ad veritatem confirmandum, de qua aliàs non haberemus certitudinem. Ideo præsupponitur, quòd loquens habet certitudinem de re, de qua loquitur. Et quia posset sponte mentiri ad hoc, quòd nolit mentiri, vel non audeat, exigitur ab eo iuramentum sub inuocatione nominis Domini, vt inuocando Deū in testem mentiri non audeat, quasi iustè timere debeat, si inuocando nomen Domini in testimonium, falsum dixerit. Fundamentum huius est: quia Deus promisit, quòd puniret eos, qui in vanum nomen suum proferrent. Exo. 20. scilicet. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Et Deut. 5. dicitur Non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. A fortiori ergo si non solum vanè, sed etiam in contemptum, & præiudicium alicuius iniustè acceperit. Nam qui in vanū, idest, pro re non necessaria, nec vtili nomen Domini assumit, quandam irreuerentiam committit. Qui tamen falsum iurat inuocato nomine Domini magnum dedecus, & iniuriam nomini Domini irrogat: quia coram alijs hominibus illud inhonorabile facit. Illi enim propter reuerētiam nominis Domini credentes, quòd iste non mentiretur sibi fidem præstiterūt. Cum ergo viderint, quòd iste, contempto honore Dei, mentitus est, vident nomen Domini iam inhonorabile redditum, nec ipsi in tanta veneratione illud habebunt: quia non credent omnibus per inuocatio-

F nem eius. Tales ergo quasi quādam blasphemiam contra Deum cōmittentes ab eo creduntur puniendi, & ipse hoc promisit, ideo creditur, quòd nemo auderet falsum, iurare inuocato nomine Domini. Hoc autem non solum habuerunt homines post legem datam à Deo quasi habita de eo quadam cognitione, sed etiam ante omnem legem habebant hanc de Deo existimationē, quòd ipse omnia cognosceret, etiam, quæ in occulto, & sine testibus gererentur, & quòd ipse omnes malos punire posset, & maximè contemnentes eum: ideo venerabantur eū, & timebant nomen eius nominare in vanum. Et ob hoc inuocabant eum in testem rerum suarum, & hoc erat iurare. Vnde iurantibus fides adhibebatur tanquam

G non auderent falsum dicere nomine Domini inuocato, eo quòd ipsum vltorem contemptus timere possent. Sic patet de Iacob, & Laban. Gen. 31. Nondum enim lex aliqua à Deo data erat. Et tamen Laban, qui erat idolatra, istam habebat cognitionem, & ipse, & Iacob inierunt pacta, & iurauerūt per Deum. Dixitq; Laban, & Iacob. eo. c. Intueatur Dominus, & iudicet inter nos, quādo recesserimus à nobis, scilicet, frangendo pacta, si afflixerit filias meas, & introduxerit vxores alias super eas, nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens respicit. Et postea dixit adhuc Laban. Tumulus iste, & lapis sit in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu præterieris malum mihi cogitans Deus

H Abraham, & Deus Nachor iudicet inter nos. Ecce Laban idolatra asserebat Deum præsentē esse huic contractui, & videre, quæ fiebant, & quòd puniret contrauenientes. Et ideo in nomine illius iurabant ipse, & Iacob. Et ista fuit opinio ab antiquo omniū Gentilium. Sic colligitur per Aristo. 1. Ethico. c. vlt. de iuramento, scilicet. Pueri est velle Deos attestari, idest, attestari rebus nostris. Et ob hoc vocauit iuramentum honorabilissimum. primo Meta. Ideo de iure introductum est, & ex hominum consuetudine, quòd iuramentum sit probatio conueniens in iudicijs humanis quantum ad quædam negotia, cum aliæ probationes desunt. Rectè ergo iurare dicitur Deum in testem veritatis inuocare. Vel iuramētum

I est inuocatio nominis diuini in testimonium alicuius veritatis.

Ad primum dicendum, quòd inuocare, vel inducere diuinum testimonium pro re iam exhibita, idest, notificata per sacram scripturam non est iurare, sed allegare, vel probationem facere. Inducere autem diuinum testimonium ad aliquid ostendēdum, quod nondum ostensum est per sacram scripturam, nec ex ea ostendi potest, est iurare.

Aliter potest dici, quòd sine vlla distinctione iurare est inuocare diuinum nomen in testimonium veritatis. Cum autem aliqua auctoritas sacræ scripturæ inducitur, benè dicitur proferri diuinum testimonium: quia sacra scriptura à Deo certitudinem ha-

K bet: quia tota spiritu sancto dictata est, & non est allata voluntate humana. 2. Pet. 1. Non tamen dicitur inuocari nomen Dei in testimonium: quia ibi non inuocatur, ideo non est iuramentum. Si tamen dicatur, quòd iurare est Deum in testem inducere, tunc argumentū procedit, & distinguendum est sicut sup.

Ad secundum dicendum, quòd qui inducit aliquem in testem nihil ei reddit. Cum autem dicitur: reddes Domino iuramenta tua, est sensus, idest, imple bis ea, quæ promisisti iurando per nomen Domini, vel ille, qui ducit aliquem in testem, dicitur aliquid ei reddere: quia reuerentia quædam ei exhibetur, inquātum verbis eius sine probatione assentitur. Et ita Deo exhibetur reuerentia inquantum propter honorē nominis

minis eius vera loquimur, & non audemus falsum
dicere. Et istud est etiam ei reddere iuramenta, vel
reddere ius veritatis, vt dicit Augu.

Ad tertium dicendum, ꝙ iurare est nomen Dei,
vel ipsum Deum in testimonium veritatis assume-
re. Testimonium autem de re est notificatio eius. Et
quia notificatio, vel confirmatio fit aliquādo à Deo
per ea, quæ pertinent ad testem, scilicet, aliquid de-
clarando, & aliquando per ea, quæ pertinent ad iu-
dicem, scilicet, pęnas inferēdo vtroque modo Deus
testimonium reddit de eo, ꝙ volumus, & sic vtro
que modo nos eum solemus vocare in testem: quia
etiam faciendo ea, quæ ad iudicem pertinent, testi-
monium reddit, cum illam pęnam falsè iurātis non
petamus tanquam pœnam pro iniquitate, sed tan
quam ostensionem falsè iurantis. Et hoc est testem
esse, quòd ille falsè iurauerit.

Ad quartum dicendum, quòd iuramentum per
creaturas interdum est licitum, vt dicetur infra q.
266. & tamen cum per creaturā iuratur, non ad eam
attenditur, sed ad illius creatorem, cuius magnificen
tia, vel excellētia resulget in creatura, sicut Christus
dixit infra 23. Qui iurat in throno Dei, iurat in eo,
qui sedet super illum. Ita quanquam iuretur per ali-
quam creaturam, idest, exprimendo nomen creatu-
ræ non inuocatur creatura in testem, sed Deus, cu-
ius magnitudo fulget in creatura.

Ad quintum dicendum, ꝙ homines iurant per
maiorem suum propter reuerentiam, vt nomine il-
lius expresso, timeant, & erubescant falsum dicere.
Quia, vt ait Hierony. super Matthæum, illud, per
quod quis iurat, aut diligit, aut veneratur. Et sic iu-
rant homines per maiorem idest, per Deum, qui est
simpliciter maior omnibus rebus, vel per maiorem
suum, idest, per Dominos suos, & principes inquan-
tum in istis specialius repręsentatur Dei magnitu-
do, quam in cæteris hominibus, inquantum isti ha-
bent gubernationem illarum gentium, quæ per eos
iurant, sicut Deus habet gubernationē vniuersalem
omnium, ideo per maiores suos iurando per Deum
iurant, cumque in testem vocant.

Ad sextum dicendum, ꝙ differt inuocare Deum
in testem, vel hominem: quia sicut veneratio, quæ
fit maiestati diuinæ, quæ summa est, habet modum
specialem, & nomen præ alijs venerationibus exhi-
bitis quibuscunque creaturis, & dicitur latria, ita, &
inuocatio in testimonium ipsius veritatis infallibi-
lis, scilicet, diuinæ habet specialem modū, & nomen
testificandi præ alijs testimonijs. Ideo innocare ho-
minem in testem, non est iurare, sicut inuocare Deū
in testem. Et similiter seruire homini non est exhibe
re latriam, sicut seruire Deo. Licet tamen iurare per
creaturam, & non exhibere Deo latriam per creatu
ram. Quia iuramentum est ad diuinam testificatio-
nem. Consistit autem testificatio in manifestatione,
& quia res diuinæ per creaturas nobis manifestan-
tur, licitum est iurare per creaturas: quia hoc est iu-
rare per Deum. Latria autē Deo exhibetur propter
summam maiestatem, & vniuersale dominium, &
istud in solo Deo est, & non est, nec fit per aliquam
creaturam, non licet latriam exhiberi Deo per crea-
turam, idest, quòd exhibeatur alicui creaturę, ex qua
redundat in Deum. De his S. Thom. q. 89. artic. 1. &
3. Sen. dist. 39. artic. 1.

Quot modis fit iuramentum, & quot species habeat.
Quæst. CCLIII.

QVAERITVR de iuramento quot modis fit,
vel quot species habet. Dicendum, quòd iura-
A mentum est inuocatio Dei in testimonium verita-
tis. Ideo modus, vel species iuramenti potest accipi
à re illa, in qua diuinum testimoniū petitur, siue pro
qua notificanda petitur, vel à modo petendi, idest,
ab illis verbis, quibus vtimur petendo istud testimo-
nium. Quantum ad primum iuramētum diuiditur
in assertorium, & promissorium: quia res, de quibus
petimus certificationem per inuocationē Dei, aut
sunt præsentes, vel præteritæ, aut sunt futuræ. Si pri
mo modo, est iuramentum assertorium: quia de prę
sentibus, & præteritis asserimus, quòd sint, vel quòd
fuerint. Si secundo modo, est iuramentum promis-
sorium: quia de futuris non iuramus asserendo, ꝙ fu
tura sint, sed quòd nos illa faciemus. Quare autem
B de futuris non possit esse iuramentum assertorium,
declaratum est præcedenti quæstio. Aliquando ac-
cipitur distinctio iuramenti à modo petendi diuinā
testificationē. Et hoc fit dupliciter. Vno modo: quia
Deus inuocatur in testimoniū ad ostendendum rei
veritatem. Alio modo: quia petitur, vt iudex pęnā
infligens falsè iurantibus, & per hoc eorum falsita-
tem ostendens. Si primo modo subdiuiditur. Quia
aliquando inuocatur ipse Deus in testem per se, &
aliquando per illud, in quo relucet aliqua eius excel
lentia. Primum est iuramentum per Deum. Secun-
dum per creaturas. Primum subdiuiditur: quia ali-
quando inuocatur Deus in testimoniū simpliciter,
aliquando verò aliquid ipsius, scilicet, reuerētia eius,
C quæ testimonium credibile facit. De primò, vt cum
dicitur. Deus est mihi testis, quòd hoc est, vel Deus
nouit, quòd hoc est: De secundò, vt cum dicitur, per
Deum hoc est, vel iuro per Deum, quòd ita est: quia
reuerentia Dei inducitur hic in testimonium. Si au-
tem petitur Deus, vt iudex infligens pœnam malè
iuranti vocatur iuramentum per execrationem. Et
istud est iuramentum durius alijs: quia in alijs Deus
in testem vocatur, in isto autem creatura ei obliga-
tur, vel in pignus datur, scilicet, si non iurauerit ve-
rum, ꝙ Deus exerceat vltionem suam in eam. Sic di-
cit Augu. in sermone de periurio, quòd in omni iu-
ratione aut Deus testis adhibetur, aut creatura Deo
obligatur, & oppigneratur, vt hoc sit iurare Deum
D in testem adhibere, vel aliquid Deo oppignerare. Et
istud aliquādo est quasi per creaturas iurando nihil
petendo à Deo, vt cum dicitur: per vitam meam, vel
per filios meos, idest, si ita non est, Deus destruat vi-
tam meam, vel filiorum meorum. Aliquando fit à
Deo aliquid petendo, vt cum expresè aliquis petit
pęnam, siue exprimat nomen Dei, à quo petit. Vt si
dicat, si hoc feci, Deus destruat me, siue non expri-
mendo nomen Dei, vt si dicatur: si reddi retribuen-
tibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis
inanis. Psalm. 7. Et illud Iob 31. Si deceptum est cor
meum super mulierem, & ad ostium amici mei in-
sidiatus sum, scortum sit alterius vxor mea, & super
illam incuruentur alij. Et iste modus iurandi est fre
E quentior in sacra scriptura. Et vocatur per execra-
tionem: quia homo execratur seipsum super se ma
la petendo, si falsè iurauerit. Sic dicitur 3. Sen. di. 49.
Est quodam genus iuramenti grauissimum, quòd fit
per execrationem. Vt cum homo dicit, si illud feci,
illud patiar, vel illud contingat filijs meis. Secundū
quem modum accipitur interdum, cum aliquis iu-
rando dicit, per salutem meam, vel per filios meos,
& huiusmodi Deo obligat. Vnde Augu. dicit. Cum
quis ait: per salutem meam, salutem suam Deo obli
gat, cum dicit, per filios meos oppignerat eos Deo,
vt hoc eueniat in caput eorū, quod exit de ore eius.
Si verum, verum, si falsum, falsum. Et sicut per hæc
iurans aliquando hæc Deo obligat, ita per Deum
iurans

iurans ipsum adhibet testem. De his dicit S. Tho. 2. 2. q. 89. articu. 1. quod testimonium alicuius inuocatur ad hoc, quòd testis inuocatus veritatem manifestet circa ea, quæ dicũtur. Deus autem manifestat, an sit verum, quod dicitur dupliciter. Vno modo simpliciter reuelando veritatem, vel per internam inspirationem, vel per facti denudationem, dum, scilicet, producit in publicum ea, quæ erant occulta. Alio modo per pœnam mentientis. Et tunc simul est iudex, & testis, dum puniendo mendacem manifestat mendaciũ. Et ideo duplex est modos iurandi. Vnus qui dicitur per simplicem Dei cõtestationem, sicut cum aliquis dicit, testis est mihi Deus, vel corã Deo loquor, vel per Deum, quod idem est, vt dicit August. Alius modus iurandi est per execrationẽ, dum, scilicet, aliquis se, vel aliquid ad se pertinens ad pœnam obligat.

De forma iuramenti. *Quæst. CCLIIII.*

QVAERITVR de forma iuramenti. Dicendum, quòd cum iurare sit Deum in testem inuocare in forma inuocationis, concurrunt aliquæ ceremoniæ, & aliqua verba. Cæremoniæ autem sunt circa aliqua exteriora, vtpote, ꝙ iurans in aliquo loco specialiter iuret, & nõ in alijs, vel tangat aliquam rem iurando. Et istud fit ad maiorem reuerentiam iuramenti, & timorem iurantis. Nam iuramentum pro tanto putatur validum: quia creditur, quòd homines propter reuerentiam nominis Dei non auderent proferendo illud falsum dicere. Quanto ergo plura facientia reuerentiam, & quæ timorem incutiant, concurrunt in iuramento, tanto plus timent homines falsum dicere, & est iuramentum firmius. Ideo obseruantur aliquę cęremoniæ ad reuerentiã, & timorem, sicut quòd aliquis iuret in ecclesia potius, quàm in alio loco, & potissimè, quando ecclesia creditur esse talis, quòd iurantes falsum in ea puniũtur à Deo, sicut erat de templo Salomonis: quia siue Iudæi, siue peregrini, idest, gentiles ibi falsum iurarẽt, Deus reddebat iniquitatem super caput falsè iurantis. 3. Reg. 8. & 2. Paralipo. 6. Et hoc modo iuratur interdum super corpora sanctorum, vel super sepulchra eorum. Quia qui iurat, timet, quòd si falsum iurauerit in contemptum illorum sanctorum, pœna infligetur ei à Deo. Sic aliquando fuerunt aliqui coacti iurare, super sepulchra sanctorum, sicut quidam episcopus volens se purgare de infamia, iurauit super corpus beati Petri, & alius iurauit super corpus beati Apollinaris, vt patet 2. q. 4. c. Mennam verò, & c. Qua de causa, & c. Quanto. Aliquando autem tangitur euangelium. extra de iura. calum. cap. vlt. vel crux Christi, aut similia: quia ista sunt magnę venerationis, & reuerẽtiæ. Et sic solemus in iudicijs communiter iurare. Possunt autem tot formæ iurandi inueniri quantum ad cæremonias, quot modis reuerentiæ in rebus potuerimus inuenire, quos putemus vtiles ad confirmandum res dubias, si autem forma iuramenti attendatur ex parte verborũ, tot modi poterunt esse iurandi, quot introducere voluerimus. Et propter hoc secundum diuersa tempora & diuersas gentes sunt varij modi iurãdi. Nam in veteri testamento, vt communiter iurabatur: Viuit dominus. Ieremiæ 4. scilicet, Iurabunt, viuit Dominus. Et extra de iureiuran. c. Et si Christus, & 22. q. q. 1. c. & iurabunt. Aliquando dicebatur: Viuit anima tua, & iste modus sæpe inuenitur in libris Reg. 3. Reg. 17. & in alijs libris sacræ scripturæ. Interdum dicebatur leuo manum meam ad Deum, idest, iuro per Deum. Gene. 14. Cum dixit Abraham Regibus

F Sodomorum. Leuo manum meam ad Deum possessorem cœli, & terræ, quòd non accipiam de omnibus, quæ tua sunt, idest, iuro per Deum, quòd non accipiam aliquid de rebus tuis. Et de Deo dicitur, ꝙ leuauit manum suam super terram Chanaan, vt daret eam Iudæis. Exo. 6. idest, iurauit, quòd illam daret eis. In ecclesia autem primitiua aliter iurabatur, scilicet. Testis est mihi Deus. Et sic iurabat Paulus, scilicet. Testis est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo, ad Roma. 1. Et testis est mihi conscientia mea. 22. quæst. 1. c. Si peccatum. Nunc autem iuratur per Deum, vel dicitur, sic me Deus adiuuet, vt patet 35. q. 6 c. de parentela. Et extra de iure iuran. c. Ego episcopus. Aliqui tamẽ putant, quòd cum dicimus: testis est mihi Deus, non iuratur. Quos August. increpat in sermone de periurio dicens. Ridiculum est putare hoc, si dicas, per Deum, iuras, si dicas, testis est mihi Deus, non iuras. Quid enim est per Deum, nisi, quòd testis est mihi Deus? aut quid est dicere, testis est mihi Deus, nisi per Deum? quasi dicat, quòd idem sint. Ideo si per vnum iuratur etiam per alterum iuratur. Istud intelligitur de iuramentis, per quæ Deus directè inuocatur in testem. In iuramentis autẽ execratorijs alius modus iurandi erat. Nam in veteri testamento dicebatur: Hæc faciat mihi Dominus, & hæc addat. Vel hæc faciat Dominus inimicis meis. Sicut dixit Dauid. 1. Reg. 25. Et in hoc sunt infiniti modi secũdum genera malorum, quæ homo potest sibi imprecari. Et sic Iob 31. ponuntur multa iuramenta execratoria secundum diuersa mala, quę sibi imprecabatur. Et ita Psalm. 7. & in multis scripturæ locis, vel secundum diuersitatem bonorum, quę homo diligit, & Deo obligat. Vt cum dicitur: per vitã meam, vel per animam meam, aut per filios meos, vt dicit Augu. super Psal. & in sermone de periurio. Et ita non est modus vnicus in iurãdo, sed variatur, & variari potest quantum homines doluerint. Ponuntur autem diuersæ formæ iurandi à iure secundum diuersitatem rerũ, super quibus iuratur, & personarum iurantiũ, sicut forma iuramenti quod præstant episcopi, Papæ, & officiales habetur extra de iure iur. c. Ego episcopus. Iuramentum, quod præstat Imperator Papæ habetur 63. distin. c. Tibi domino. Iuramentum, quod præstant venientes de schismate, quando redeunt ad ecclesiam ponitur. 1. q. 7. cap. quoties. Iuramentum eorum, qui abrenunciant hęresi reuocantes errorem, quem tenuerunt, ponitur de consecra. dist. 2. c. Ego Berengarius. Et ita ponuntur formæ iurandi circa multa alia.

G

H

I

Vtrum iurare sit licitum. *Quæst. CCLV.*

QVAERITVR vtrum iurare sit licitum. Dicunt quidam, ꝙ non: quia quod prohibetur in lege diuina, non est licitum, & tamen supra in litera dicitur, non iurare omnino, ergo non est licitum iurare. Item nullius rei prohibetur voluntas, nisi peccati: quia velle quęcunque alia licitum est, & tamen velle iurare est prohibitum: quia dicitur Iaco. 5. ante omnia fratres mei nolite iurare, ergo non est licitum. Item quod prouenit à malo non potest esse bonum: quia non potest arbor mala fructus bonos facere. infra 7. Et tamen iuramentum à malo prouenit: quia dicitur supra in litera, sit sermo vester, est, est, non, non, quod autem his abundantius est, à malo est, ergo illicitum est. Item exquirere signum diuinæ prouidentiæ, & tentare Deum, est omnino illicitum Deutero 6. & præceden. c. Non tentabis Dominum Deum tuum, qui tamen iurat diuinę prouidentiæ signũ videtur exquirere, dum petit diuinum testi-

K

testimonium, quod est per aliquem euidentem effe-ctum, & hoc est omnino illicitum. Ideo iurare est illicitum. Confirmatur, quia in sortibus, & iudicijs, quæ fiunt per ignem, vel aquam, vel duellum, & similes probationes vulgares expectatur diuinum testimonium. Et propter hoc sunt prohibita: quia in his videtur esse tentatio Dei. Iurare tamen est inuocare diuinum testimonium, ergo est illicitum.

Dicendum, φ iuramentum non est omnino prohibitum, ita quòd nullo modo liceat vti illo, sed est aliquo modo prohibitum, scilicet, in aliquibus casibus. Prohibetur enim aliquid inquantū malum est. Potest autē esse aliquid malum dupliciter. Vno modo: quia secundum seipsum malum est. Et tunc nunquam est licitum quantumcūque necessitas incumbat, sicut est in adulterio, & incestu, & furto, & inuidia, stupro, & similibus, de quibus dicitur. 2. Ethic. φ mox nominata cum malitia sunt inuoluta, & non potest in eis dari medietas, in qua sit bonum. Alio modo est aliquid malum propter aliquid, quod sequitur ex illo, scilicet, quia potest sequi malū ex re, licet non sit necessè sequi illud malum. Illud autem potest esse bonum, & licitum cū duabus conditionibus, scilicet, vt aliqua vtilitas inde eueniat, & quòd sufficiens cautela adhibeatur, ne inde sequatur aliquod periculum. Sic est de sectione vulneris: quia non secundum se mala, immo bonum est, abscindere putrida: quia primum est ibi, scilicet, quòd aliqua vtilitas prouenit, idest, quòd non permittitur, quod alia membra corrumpantur, quod fieret si aliquod membrū putridum relinqueretur in corpore. Nam ab ipso ad cætera membra putredo se extenderet. Secundum etiam est, scilicet, si cautè attendatur, ne secando membrum putridum abscindantur ea, quę sana sunt. Ita in iuramento. Non est enim malum per se, sed solum propter periculum, quòd inde sequitur, scilicet, ne iurando incidamus in periurium. Cauendo ergo sufficienter periurium, & faciendo, φ iuramentum ordinetur semper ad aliquam vtilitatem, vel honestatem non erit illicitum. Si autem iuramentum non esset secundum se malum, & tamen necesse esset semper sequi malum ex eo, vt si oporteret iurantem semper incidere in periurium, deberet iuramentum semper euitari tanquam malum. Non est tamē sic: iuramētum enim quoddam malum, siue periculum videtur habere propter defectibilitatem verborum humanorum, ad quæ confirmanda veritas diuina immutabilis assumitur, scilicet, quia homo potest putare verum esse, quod falsum est, vel potest velle fallere mentiendo. Si tamen verba humana essent ita defectibilia, quòd necesse esset ea deficere quandocunque dicerentur, iuramētum esset semper malum, & pro nulla necessitate liceret iurare. Quia tamen verba humana non semper deficiunt, sed aliquando veritatem habent, ideo diligenti cautela adhibita, ita vt euitetur periurium licitum est iurare. Ista distinctio habetur extra de iureiur. & c. si Christus. scilicet. Quædam prohibentur: quia per se mala sunt, vt furtum, & adulterium, quæ non sunt aliquatenus faciendo. Quædam verò prohibentur ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia siunt, frequenter, & multum ex his mala sequuntur. Vt vinum per se malum non est, & tamē prohibet illud Apostolus ad Ephe. 5. dicēs: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, quoniam ex frequenti, & immoderata vini potatione luxuria generatur, sic & iuramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis, sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti, & incauta iuratione periurium sæpè contingit, sicut dicitur Eccle. 24.

A Vir multum iurans replebitur iniquitate, & non discedet à domo eius plaga. Sic patet 22. q. 1. c. In nono, & ibi per totum. Est autem iuramentum aliquo modo licitum: quia aliàs Deus non iurasset. Et tamen Deus sæpe inuenitur iurasse, vt Gen. 22. & 26. & Psal. 94. & 109. & 131. & in multis locis. Et Apostolus dixit ad Hebr. 6. quòd Deus eo quòd non habuit alium maiorem se iurauit per seipsum. Angeli quoque iurant: quia ille Angelus, quem Ioannes vidit Apocal. 10. stantem super mare, & super terram leuauit manum suam ad cœlum, & iurauit per viuentem in sæcula sæculorum. Etiam sancti homines iurasse leguntur. Nam Dauid sæpe iurauit, vt patet 1. Reg. 25. & 3. Reg. 1. Apostolus etiam iurauit

B dicens: Testis est mihi Deus, ad Roma. 1. c. etiam dixit 1. Corint. 15. quotidie morior propter gloriam vestram, idest, ego iuro per gloriam vestram. Nam modus iurandi est, licet non appareat ex forma loquendi Latina, vt ait August. super epistolam ad Galat. & in epistola ad Publicolam, & 22. q. 1. c. non est, & c. vt noueritis, & extra de iure iur. c. & si Christus. Vbi inducuntur istę probationes ad ostendendum, quòd liceat iurare. Amplius autem iuramentum licitum est ex sua origine, & ex suo fine: Ex origine quidem: quia iuramentum introductum est ex fide: quia homines credunt Deum habere vniuersalem omnium rerum cognitionem, ita quòd non possit in aliqua re ignorare, aut falli. Ideo in quacunque re

C testimonium eius petierimus, poterit nobis verum testimonium perhibere. Credunt etiam eum habere infallibilem, & inuariabilem veritatem, scilicet, quòd mentiri non vult, nec vnquam volet de his, quæ scit. Ideo homines simpliciter confidunt testimonio eius. Est ergo ex hoc iuramentum licitum, immo bonum: quia in bono procedit, scilicet, à fide de Deo, & est quidam actus religionis, vel latriæ, vt dicetur infra quæstio. 255. Est etiam iuramentum valde vtile: quia proficit ad iustificandum homines, sicut interdum infamati de aliquo, contra quos sufficientes probationes non producūtur, purgant infamiam suam per iuramentum suum, & aliorum. 2. quæst. 4. cap. Si legitimi, & cap. Si mala. Etiam est

D ad ponendum finem litibus: quia multæ lites sunt, quæ nunquam finirentur, nisi iuramentū esset, cum testes non possint haberi ad omnia, ad Hebr. 6. Homines per maiorem suum iurant, & omnis controuersiæ eorum ad confirmationem finis est iuramentum. Sic patet extra de iure iuran. cap. & si Christus. Etiam est bonum ex suppositione ad euitandum iuramentum per idola. Nam cum homines sine iuramento inuicem sibi credere nolent, & in iuramento honor quidam exhibetur ei, per quē iuratur, fuit melius, quòd iste honor pręstaretur Deo, quàm Dęmoni. Ideo licet aliàs iuramētum non esset bonum secundum se, Deus iussit Iudæis iurare per nomen

E suum. Deuterono. 6. Sicut sacrificia non sunt secundum se bona, quæ erant in lege Moysi. Quia tamen Iudæi oblaturi erant illa Dæmonibus in agris, iussit, vt potius sibi offerrent ad ostium tabernaculi. Leui. 17 Sic dicit Hieronymus super Matthæum, & habetur 22. q. 1. c. Considera, scilicet, iurare lege concessum erat, vt quo modo victimas immolabant Deo, ne eas immolarēt idolis, sic & iurare permitteretur in Deum: nam quia rectè hoc facerēt, sed quòd melius esset Deo exhibere, quàm dæmonijs. Quod autē ex iuramento malum possit sequi non probat iuramentū esse malū: quia multa sunt per se bona, quæ alicui mala efficiūtur: quia malè eis vtitur. Sicut est de Eucharistia, quæ suscipienti indignè nociua efficitur, quoniam iudicium sibi manducat, & bibit:

prima

prima ad Cor. 11. Malum autem, quod ex iuramento poteſt ſequi, eſt periurium. Vt ſi quis frequenter iurando in periurium incidat, ſicut multa loquẽdo aliquod mendacium profert. Ad hoc autem cauendum eſt, ne homo aſſueſcat ad iuramentum: quia aſſuetudo mala eſt. Quoniam iuramentum non debet fieri leuiter, nec pro re qualibet, ſed ſolum pro rebus honeſtis, & neceſſarijs. Quæ autem ex conſuetudine fiunt, interdum à non attendentibus aliquid fiunt, & ita facile eſt periurium committere, & incidere in irreuerentiam, & multa inconuenientia. Eccle. 23. Iurationi non aſſueſcat os tuum. Multi enim caſus in illa. Ad hoc ergo, ꝙ aliquis licitè iuret, debet attendere primò ꝙ verum dicat, aliàs periuriũ erit, ſiue ſit voluntarium mendacium, ſiue incautè dictũ, dum putatur eſſe verum, licèt non ſit æqualis culpę. Secundò, ꝙ fiat pro honeſta cauſa, vel neceſſaria. Dicitur enim neceſſaria cauſa, quando in iudicijs non eſt alius modus probationis ad iuramentum recurritur. Et ſi illud non eſſet: multa negocia indiſcuſſa manerent. Ad Hebr. 6. Et extra de iure iuran. c. Et ſi Chriſtus. ſ. Et omnis controuerſiæ ad confirmationem finis eſt iuramẽtum. Dicitur cauſa honeſta, vel vtilis, quando extra iudicium aliquis loquitur alteri ea, quæ ſunt ſibi vtilia, quibus aſſentire ille piger eſt, cum ſimplici verbo dicuntur. Licèt ergo ibi iurare, vt aſſentiatur. Sic dicit Aug. in lib. de Sermone Domini in mon. Iuramẽtum faciendum eſt cum pigri ſunt homines credere, ꝙ illis vtile eſt 22. q. 1. cap. Tu non malum. Et c. Ita ergo. Et intelligitur hoc, quando quis dicit alteri ea, quæ ſunt proximo vtilia, quia eſt tunc charitas. Et tamen à fortiori licebit mihi iurare ſi volo dicere proximo id, quod mihi eſt vtile, & ipſe eſt piger ad credendum, quia plura licet mihi pro me, quàm pro alio, vt colligitur 23. q. 5. c. Si non licet. Eſt autem iuramentum aliquando propter honeſtatem, vt cum quis eſt infamatus iniquè, & alius extra iudicium loquens ſciens falſum eſſe, quod dicitur vult infamiam illius tollere. Quòd ſi non potuerit verbo ſimplici licebit iuramento interpoſito hoc aſſerere, etiam ſi nemo illud petat. Sic etiam ſi qs vult probitates alicuius ignotas alijs, quas tamen ſcire vtile eſſet oſtendere, ſi ei nõ creditur ſimplici verbo, bonum eſt iurare. Sic etiam ad concordiam, vel pacem inter aliquos roborandam iuramenta ſunt vtilia, quia per iuramentum pax confirmatur. Sic dicitur 22. q. 1. c. Omne, ſcilicet, omne, ꝙ in fœdera pacis venit, tunc ſolidius ſubſiſtit cum iuramenti hæc interpoſitio roborat. Sed & omne, quod amicorum animos conciliat tunc fidelius durat, cùm eos ſacramenti vincula ligant. Et in caſu iſto eſt iuramentum valde fauorabile: quia in cęteris non permittitur, vt communiter, iuramentum fieri in diebus Dominicis, ſcilicet, vt in contractibus, & alijs, quæ iuramento roborantur, & tamen pro pace ſpecialiter iuramentum poteſt die dominico præſtari. Extra de ferijs. c. Omnes dies, ſcilicet. Nec ſacramenta, niſi pro pace, vel alia neceſſitate præſtentur. Dicitur pro alia neceſſitate, vt pro fide, pro obedientia, pro fama, qa conſeruatio iſtarum rerum eſt neceſſaria, extra de elec c. Significaſti. Iſtos caſus tangit Magiſter. 3. ſen. di. 39. dicens Spontè enim, & ſine neceſſitate iurarè, vel falſum iurare peccatum grande eſt, ex neceſſitate iurare, ſcilicet, vel ad aſſerendam innocentiã, vel ad fędera pacis affirmanda, vel ad perſuadendum auditoribus, quòd eſt eis vtile malum non eſt: quia neceſſarium eſt. In alijs autem caſibus iurare malum eſt, ſiue falſum iuretur, ſiue verum: Quia quędam irreuerentia committitur contra Deũ, cum ipſe inutiliter, & indiſcretè in teſtimonium inuocetur. Iura-

F mentum ergo ſecundum ſe licitum eſt, & tamen caueri debet in eo, ne per iurationẽ incurratur in periurium, aut irreuerentia aliqua contra Deum committatur. Tunc ergo rectè iuratur, quando aliqua neceſſitas incidit, vel vtilitas. Et determinantur maximè ſex caſus, in quibus iuramentum eſt neceſſariũ per hos verſus. Pax, & fama, fides, reuerentia, cautio damni. Defectus veri ſibi poſcunt vera caueri. Pax pro pace enim iurandum eſt ad confirmandum fędera 22. q. 1. Omne. Et eſt iuramentum valde priuilegiatum: nam diebus dominicis præſtari poteſt, qñ alia iuramenta vetantur, extra de ferijs cap. Omnes dies. Fama, ideſt, purgatio infamię. Quia per iuramẽtum ſuper euangelia ſe purgat ſacerdos 2. q. 4. c. pręſ-

Iuramẽtũ in quibus caſibus fieri debeat.

G byter, & c. ſequenti, & extra de purga. cano per totum. Fides. i. ad oſtendendum veritatem fidei, & reuocationem erroris, vt ſciſmatis. 1. q. 7. ca. Quoties, vel hæreſis, extra de hæreti. c. excommunicamus, & de conſe di. 2. c. ego Berengarius. Reuerentia, vt iurat aliquis Papæ fidelitatem, extra de iure iur. c. Ego Epiſcopus, & cap. Nullus. Cautio damni. i. quòd caueatur de damno illato, vel inferendo, extra de his, quæ vi, metuſue cauſa fiunt. c. vlt. & 2. q. 1. ca. In primis. Defectus veri: iſta eſt cauſa multum generalis. Nam quando aliter non poteſt verum probari, recurritur ad iuramentum, cum omnis controuerſiæ finis ſit iuramentum ad Hebr. 6.

Ad primum dicendum, ꝙ aliqui uolunt, ꝙ hic ſolum fuerit vetitum iuramentum per creaturas, ſed
H non per Deum. Sic dicit Hiero. ſuper Matthæum. Conſidera, ꝙ ſaluator non per Deum iurare prohibuit, ſed per cęlum, & terram Hanc enim peſſimam conſuetudinem iurandi per elementa Iudæi habere noſcũtur. Et ſic dicitur extra de iure iur. c. Et ſi Chriſtus. Dicendum tamen, quòd hoc non ſufficit, quia omnia iuramenta prohibita ſunt. Et licet non fuerit expreſſum de Deo, tamẽ de iuramento facto per ipſum principaliter intelligitur. Sed quia de ipſo dubium non erat, expreſſum fuit ne per creaturas iuraretur, vt dictum fuit ſupra in expoſitione literæ. Maximè quia Iacobus dixit c. 3. ꝙ non eſt iurãdum per cœlum, nec per terram, nec per aliud quodcũq;
I iuramentum: ergo etiam nec per Deum iurandum eſt. Cùm autem dicit Hiero. ꝙ non prohibuit Chriſtus iurare per Deum, intelligitur de expreſſa prohibitione, & tamen ſubintellectè bene prohibetur, & ſic dicitur in allegato. c. & ſi Chriſtus. Cauſa autem prohibitionis fuit, vt dictum eſt, occaſio ad periuriũ. Ideo dicit Aug. lib. contra mendacium, ꝙ Apoſtolus iurans in epiſtolis oſtendit quomodo accipiendum ſit quod dictum eſt. dico vobis non iurare omnino, ne ſcilicet, iurando ad facilitatem iurandi veniatur, & ex facilitate iurandi ad conſuetudinem, à conſuetudine autem in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iuraſſe niſi ſcribens, vbi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem. In
K ſermone autem non eſt tanta conſideratio verborum, ideo ibi facilius eſt errare. Et ſic magis cauendum eſt iuramentum in communi ſermone, quàm in ſcriptis.

Ad ſecũdum dicendum, ꝙ voluntas eſt de bono, & ideo voluntas abſoluta eſt de per ſe bono. Eius autem, quod eſt bonum non per ſe, ſed propter aliquam imminentem neceſſitatem, vel vtilitatẽ, non eſt voluntas abſoluta, ſed ex ſuppoſitione, vt accipere potionem amaram non eſt bonum per ſe, ſed ex neceſſitate ſanitatis acquirendæ, ideo voluntas non eſt abſolutè de potione amara, ſed ex ſuppoſitione, ſcilicet, inquantum neceſſaria eſt. In his autem, quæ ſunt per ſe mala vtraq; voluntas prohibetur. In his vero,

verò, quæ ſunt per ſe bona, neutra eſt prohibita. In illis autem, quæ ſunt bona ex neceſſitate prohibetur voluntas, ſed nō volūtas ex ſuppoſitione, & ita prohibetur iuramentum, ſcilicet, ꝙ non ſit abſolutè appetendum tanquam per ſe bonum. Poteſt tñ appeti ex ſuppoſitione. ſ. inquantum bonum eſt propter neceſſitatem, vel vtilitatem, vt ſupra oſtenſum eſt.

Ad tertium poteſt dici vno modo, ꝙ iuramētum à malo eſt, ideſt, à malo culpæ. ſ. ꝙ peccat ille, qui iurat, & ꝙ hoc verum eſt generaliter in caſibus illis, de quibus Chriſtus locutus eſt. Quia ipſe locutus eſt de iuramento ſolum prohibendo. Et quandocunque prohibetur malum eſt, & tunc verum eſt, ꝙ à malo eſt, ideſt, à malo culpæ.

Aliter poteſt intelligi ſecundum, ꝙ communiter B exponitur, ꝙ eſt à malo. ſ. à malo pœnæ: quia prouenit ex quadam infirmitate incredulitatis, & ignorātiæ eius, qui iuramentum exigit, vel qui credere non vult, niſi iuramentum præſtetur. Sic dicit Augu. lib. de ſermone Domini in monte, & habetur 22. q. 1. c. Ita ergo, & c. Tu nō malum. ſ. Si iurare cogeris ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid ſuades. Quæ vtique infirmitas malum eſt. Itaque non dixit, ꝙ amplius eſt malum eſt. Tu enim nō malū facis: quia benè vteris iuratione, vt alteri perſuadeas, ꝙ vtiliter perſuades, ſed à malo eſt illius, cuius infirmitate iurare cogeris.

Ad quartum dicendum, ꝙ ille, qui iurat, non tentat Deum: quia tentare Deum eſt implorare, vel ex- C periri velle diuinam virtutem ſine neceſſitate, & vtilitate. Qui autem iurat non ſine vtilitate diuinum quærit teſtimonium, ſi rectè iurat. Nam nunquam eſt licitum iuramentum, niſi pro aliqua neceſſitate, & vtilitate. Etiam non eſt tentare Deum: quia qui tentat Deum, exponit ſe periculo, ad hoc, ꝙ Deus oſtendat virtutem ſuam. Et ſi non oſtendit periclitabitur. Qui autem iurat nulli periculo ſe exponit ſiue Deus teſtimonium perhibeat, ſiue non. Et iſtud eſt propriè, quare iurando Deus nō tentatur, etiam qui tentat Deum rarò experitur, vel fortè nūquam virtutem diuinā, quam experiri cupit. Et tamen qui iurat, & petit per hoc diuinum teſtimoniū ſemper illud habet in hoc ſæculo, vel in futuro. Quia ſaltem D in futuro Deus perhibebit teſtimoniū manifeſtum de omnibus, quæ hic deſiderauimus ſcire virtutem. 1. Corin. 4. ſ. Illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Et iſtud teſtimoniū nulli homini deficiet pro eo, vel cōtra ipſum. Et per iſtud teſtimoniū erit laus vnicuique à Deo pro operibus ſuis: quia manifeſtabit omnia opera eius, ſiue bona, ſiue mala omnibus hominibus. Et ſic etiā malis erit teſtimonium confuſionis à Deo: quia omnibus manifeſta erunt mala eorum, non ſolum opera, ſed etiam cogitationes. 1. Cor. 4. Ad confirmationē dicendum, ꝙ illa vetantur non ſolum: quia per ea petitur diuinum teſtimonium, ſed quia petitur cum E periculo, & in rebus illis, in quibus homo non eſt certus, an Deus velit oſtendere virtutem ſuam. De his S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 2. & 3. Sen. di. 39. arti 2. ſub art. 2.

An iuſtitia, iudicium, & veritas dicantur comites iuramenti. Quæſt. CCLVI.

QVAERITVR circa illa tria, quæ communiter vocantur comites iuramenti. ſ. iuſtitia iudicium, & veritatem, an propriè dicantur comites eius. Dicunt quidam, ꝙ non. Non debent enim connumerari inter ſe illa, quorum vnum includitur in altero. Et tamen includitur veritas in iuſtitia: quia veritas eſt pars iuſtitiæ: Debitum eſt enim omnibus (mum gu.)

A hominibus inter ſe veritatem loqui: quia alias non eſt inter eos recta habitudo iuſtitiæ commutatiuæ, quæ pertinet ad contractus. Si tamen tollatur veritas de medio omnis contractus, & cōmunicatio humana peribit, ergo non debet poni veritas tanquam comes iuramenti. Item iudicium, & iuſtitia non videntur eſſe comites diſtincti: quia iudicium non videtur eſſe aliud, quàm executio iuſtitiæ, poſita ergo iuſtitia ſuperabundat iudicium. Item multa alia prę ter iſta tria requiruntur ad iuramentum. ſ. fides, per quam credimus Deum ſcire omnia, & mentiri non poſſe, & debita forma iurandi, & deuotio, & tempus debitum ad iurandum ſtatutum. ſ. vt ieiuni ad ſacramentum accedamus ſicut dr̃ extra de teſtibus. c. pla- B cuit. ſ. Nemo teſtimoniū dicat niſi ieiunus. Et in conſilio Aurelianeñ. ſtatutum eſt, ꝙ omnes fideles ieiuni ad ſacr̃a accedant, vt patet 3. Sen. di. 39. in fi. ergo non erunt ſolum tres comites iuramenti. Item non videtur, ꝙ ſiūt iſta tria ſpecialiter comites iur̃i: quia in quolibet humano opere hęc inquirenda ſunt. Nihil enim contra iuſtitiam fieri debet, cum præcipiamur iuſtum iuſtè proſequi. Deutero. 16. Etiam veritas in omnibus ſeruanda eſt: quia qui mentitur, occidit animam ſuam, & eſt filius diaboli, qui mendax eſt, & pater mendacij. Io. 8. Iudicium quoque, ideſt, diſcretio in omnibus tenēda eſt: quia iubetur omne obſequium noſtrum rationabile eſſe, ad Rom. 12. ergo non pertinent iſti tres comites potius ad iur̃m, q̃ C ad alia quæcūque opera humana. Item dicit Hiero. ꝙ iuramentū, ꝙ fit ſine iſtis tribus comitibus periurium eſt. 3. Sen. di. 39. ergo omne iuramentū factum extra iudicium erit illicitū, ſed falſum eſt, ergo non ſunt iſti tres comites iuramenti.

Secūdum argu. — Tertium argu. — Quintum argu. — Quartum argu.

Dicendum, ꝙ iſti tres ſunt comites iur̃i, vt dicitur Iere. 4. Iurabunt, Viuit Dñs in veritate, iudicio, & inſtitia. Hierony. autem exponens locum iſtum ſuper Ieremiam, dicit. Animaduertēdum eſt, ꝙ iur̃m hos habet comites. ſ. veritatem, iudicium, & iuſtitiā. Sic etiam dr̃ extra de iure iur. c. Et ſi Chriſtus. Et patet hoc: quia iur̃m, vt dictum eſt præced. quæſt. eſt bonum, inquātum quis eo bene vtitur. Ad hoc autem ꝙ quis bene vtatur iur̃o, requiruntur duo. Primò, ꝙ D quis non leuiter, ſed ex cauſa neceſſaria iuret, ſiue ex honeſta, & diſcretè iuret. Et quantum ad hoc requiritur iudicium. ſ. diſcretionis ex parte iurantis. Quia iudicium eſt, ideſt, diſcretio, per quod iudicatur pro qua cauſa iurandum ſit: quia non pro omni, ſed pro neceſſaria, vel honeſta. Et qñ iurandum ſit, & ſic de alijs cæremonijs, & conditionibus ex parte iurantis. Secundò attenditur ex parte rei, pro qua iuratur, ꝙ non ſit aliquid falſum, nec aliquid illicitū. Nam falſitas nūquam aſſerenda eſt per iur̃m: quia Deus eſt veritas. Io. 14. Et irrationabile eſt, ꝙ falſitatem velimus confirmare per eius teſtimonium. Non debet etiam eſſe aliquid illicitum. Et quantum ad hoc iuſti- E tia eſt comes. Vnde non debet aliquis promittere rē malam ſe facturum. Vnde ſi quis iurat facere, quod malum eſt peius eſt iur̃m implere, quàm non implere: quia non eſt ibi iuſtitia. Et ſic ſunt tres comites iuramenti. ſ. iuſtitia, & veritas ex parte rei, pro qua iuratur, & iudicium ex parte iurantis. Et conueniūt iſta iuramentū ſecundum ſe, ita ꝙ ſi aliquod eorum defuerit iuramentum eſt illicitum, ideo rectè vocantur tres comites iuramenti.

Ad primum dicendum, ꝙ veritas, & iuſtitia non accipiūtur pro eodem: quia non eſt veritas hic pars iuſtitiæ, ſed ſolum eſt adæquatio ſigni ad ſignatum, ſicut dicimus propoſitionem eſſe veram, vel falſam, & ita connumerantur, & etiam à iudicio diſtinguitur veritas: quia iudicium pertinet ad diſcretionem,

quæ eſt ex parte iurantis, veritas autem pertinet ad voces, per quas fit iuramentum.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ iſta omnia.ſ. fides deuotio, diſcretio, tempus iurandi, & cæteræ cæremoniæ, & ipſamet forma iurandi pertinent ad iudiciū, ideſt, diſcretionem, quia qui diſcretè ſe habet in iurādo, iurat ex fide etiam ex deuotione, & obſeruat formam debitam iurandi, & etiam tempus quidquid alind obſeruandum eſt. Non tamen ponuntur iſta comites iuramenti, etiam ſi diſtinguerentur à prædictis tribus comitibus, quia non ſunt iſta ita neceſſaria, ſicut illi tres comites. Nam etiam ſi quis indeuotè iuret, & tamen pro cauſa iuſta & vera, & pro qua debet, iuret, non peccat. Idem ſi non habet fidem de Deo: quia infideles iurando per Deum, & obſeruando iuramentum in caſu, in quo debet obſeruari, nō peccant. Etiam forma variari poteſt: quia in iuramētis extra iudicium nulla forma certa eſt, ſed quilibet iurat qualiter vult. In iudicio autem forma iuramenti eſt, ſicut iudex voluerit addēdo, vel minuēdo. Ideo non oportet poni formam iurandi tāquam comitem iuramenti. De tempore autem iurandi, ſcilicet, ꝙ à ieiunis iuramenta præſtentur, non eſt de neceſſitate: quia quocunque tempore præſtantur, dum ſit homo rationis compos valet. Illud autem quod dicitur, de ieiunis, de honeſtate ſolum tenet propter reuerentiam iuramenti, quod præſtatur in quo Deus inuocatur, extra de teſtibus ca. Placuit in Glo. & patet 22.q.5.c. Honeſtum. Solum ergo iuſtitia, iudicium, & veritas ſunt comites iuramenti, quia quodcunque horum omittatur, peccatū eſt iurare.

Ad tertium dicendum, ꝙ iuſtitia, & iudicium nō coincidunt, quia iudicium prout eſt executio iuſtitiæ dicit ordinem vnius ad alterum. Iudicium autē hic dicit habitudinem hominis ad ſeipſum, ſecūdū ꝙ diſcutit quid facere debeat, quando & quomodo, & quid poſſit ſequi inde an malum vel bonum, ideo diſtinguitur à iuſtitia. Nam iuſtitia eſt ex parte rei iuratæ, iudicium ex parte iurantis.

Ad quartum dicendum, ꝙ in iuramento eſt magnum periculum potius, quā in alijs actibus humanis propter Dei reuerentiam, qui in teſtimoniū inuocatur, & propter linguæ labilitatem, cuius verba iuramento confirmantur, ideo magis attēdendum eſt in iuramento, quàm in alijs actibus. Et ideo iſta tria ſpecialiter ei conueniunt, vt comites.

Ad quintum dicendum, ꝙ extra iudiciū pōt licitè pręſtari iur̄m, dum ſit cauſa neceſſaria, vel honeſta ad hoc. Et non accipitur hic iudiciū, prout eſt actus iudicādi, ſicut eſt in litigantibus, ſed prout eſt diſcuſſio quam facit quilibet intra ſe.ſ. quid facere debeat, & qualiter Et ſine iſto iudicio iuramentum non poteſt conuenienter fieri. De his Sanctus Thom. 2.2.q. 89.art.3. & 3.ſen.di.39.arti.2. ſub artic.3.

An iuramentum ſit actus religionis, ſiue latriæ. Quæſt. CCLVII.

QVAERITVR de iuramento, an ſit actus religionis, ſiue latriæ. Dicunt quidam, ꝙ nō: quia actus latriæ ſunt circa aliqua diuina, & ſacra, iuramenta tamen inſtātur, circa aliqua humana, & prophana.ſ. circa controuerſias, ad Hebræ. 6. Homines per maiorem ſuū iurant, & oīs controuerſiæ eorum ad confirmationem finis eſt iur̄m, ergo non eſt iuramentum actus latriæ, vel religionis. Itē vt dicit Tullius ad religionem pertinet cultū Deo offerre, qui tamen iurat, nihil Deo offert, ſed inducit eum in teſtē, ergo iurare non eſt actus latriæ. Item finis latrię, ſiue religionis eſt Deo reuerentiam exhibere: finis tamen

F iuramenti non eſt Deo reuerentiam exhibere, ſed confirmare ea, de quibus dubitatur. Ideo non eſt iuramentum actus latriæ.

Dicendū, ꝙ iur̄m aliqñ præſtatur debitè, & aliqñ non. Cùm.n. licitè iuratur, quia ſm rōnem fit neceſſe eſt, ꝙ ad virtutem aliquam pertineat iſte actus. Ideo iuramentum ad aliquam virtutem pertinebit. Non eſt autem aliqua, ad quam poſſit pertinere propriè niſi latria, ideo actus latrię eſt. Patet quia Deutero.6. dicitur. Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen eius iurabis. Et ſic iurare ꝑ nomen Dñi pertinet ad ſeruitutem Dei, quę illi ſoli debetur. Iſta aūt eſt latria: quia quęlibet alia ſeruitus pt̄ eſſe cōis hominibus. Apparet hoc, quia ille, qui iurat

G inuocat Deum in teſtimonium ad confirmandū ea, quę dicit. Nihil autem confirmatur niſi per id, qđ eſt maius, & certius ipſo. Ideo per hoc ipſum, ꝙ homo per Deum iurat profitetur Deū eſſe potiorē, vtpotè cuius veritas eſt indefectibilis, & ꝙ hēt cognitionem vniuerſalem rerū: quia alias non iuraremus ꝑ ipſum cū in quibuſdam dubitaremus, an ipſe poſſet dare teſtimonium, vtpotè ſi illa neſciret. Per hæc ergo honoramus Deum talia de eo prædicādo, & credēdo. Sic dicitur 1. Retho. Ariſ. c. vlti. ſ. de iuramētis. Si aūt dat iuramentum pium eſt velle Deos atteſtari, ideſt, ad pietatē pertinet, ꝙ velimus Deos in negocijs noſtris teſtes eſſe. Pietas autē eſt latria, ſiue ipſe diuinus cultus, vt dicitur 3. ſen. di. 9. ergo Deos vocare in te-

H ſtes dicit Ariſ. pertinere ad latriam. Et iſtud eſt iurando per Deum, & ſic etiam ipſe dicit iur̄m eſſe inuocare Deum in teſtimonium, vel confirmationē alicuius veritatis. Sic etiam dicitur ad Hebræ.6. Hoīes per maiorem ſuum iurant. Ex quo apparet, ꝙ ad reuerentiam alicuius pertinet, ꝙ per nomen ipſius iuretur, cū per maiores iuremus, & non per minores, nec per æquales. Dicit etiam Hiero. ſuper Matt. ꝙ q iurat, aut veneratur, aut diligit eum, per quē iurat, ſed qđcunq; iſtorum pertineret ad Deū, erit latria: quia non amamus eum, vt rem nobis æqualem, ſed vt Dñm vniuerſalem, cui nos totos debemus. Ariſ. quoq; .j. Meta. dicit, ꝙ iuramentū eſt honorabiliſſimum, ergo qñ per aliquem iurat, honoramus eum.

I Honorare autem Deum ad latriam, uel ad religionē pertinet, ergo iur̄m eſt actus latrię. Continet.n. latria omnem modum obſequij, quo homo Deo ſeruit.

Ad primum dicēdū, ꝙ iur̄m ad latriam pertinet, non tamen ſm oīa, quę in eo ſunt. Duo.n. conſiderātur in iur̄o.ſ. teſtimonium, qđ inducitur, & iſtud eſt diuinum cū Deum adducamus in teſtem, & illud ſuper quo inducitur teſtimoniū, uel qđ facit nobis neceſſitatem teſtimoniū inducendi, & iſtud eſt humanum. Quia in cōtrouerſijs humanis, & rebus noſtris iuramentum facimus ad confirmationem. In rebus autem diuinis iuramentum non interdicit. Quia aut illæ ſunt tales, quæ ſciri poſſunt ex ſacra ſcriptura, uel alias, aut non poſſunt ſciri. Si poſſunt ſciri nō eſt

K iurandum ſuper eis, etiam ſi alicui dubia ſint: quia talia ſunt ſpeculatiua, & in ſpeculatiuis probatio eſt ꝑ rationem, & demonſtrationem, & non per iur̄m. Si autem non poſſint ſciri non poterit etiam ſuper eis iuramentum præſtari, cum iuramentum ſemꝑ fiat ſuper eis, quæ dubia ſunt audienti, de quibus loquēs certitudinem, habet uel oſtendit ſe habere, ut dictū eſt ſupra q. 252. Et iſtud eſt, de rebus præteritis, uel pręſentibus, de quibus pōt iur̄m aſſertorium fieri. De futuris aūt diuinis non pōt per nos fieri iuramentū: quia iuramentum de futuro eſt promiſſorium. Nos autem non poſſumus aliquid de diuinis ꝑmittere cum non poſſumus illud facere. Iuramentū ergo quantum ad primū eſt diuinū, & ꝑtinet ad latriā.

Ad

Ad secundum dicendum, ꝙ iurm pertinet ad latriam, & per illud aliquid Deo redditur. Nam Deo redditur quædam reuerentia, quia ex hoc ipso, ꝙ iuramus per eum profitemur eum maiorem nobis, cũ iuramentum non fiat nisi per maiores. Et hoc ptinet ad quendam honorem. Etiam profitemur eum habere cognitionem omnium, & veritatem infallibilem, quod ad maximum honorem pertinet.

Ad tertium dicendum, ꝙ iurm ordinatur immediatè ad hunc finem, qui est cõfirmare dubia nostra: mediatè tamen ordinaẽ ad Dei gloriam, & reuerentiam: quia oĩa, q̃ nos facimus, ad Dei gloriam facienda sunt. 1. Cor. 10. Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, oĩa in Dei gloriam facite. Nihil ãt prohibet, ꝙ aliquid sit pp multos fines, dum tñ non sint omnes illi æqualiter se habentes, & sub eadẽ habitudine, qđ appareat de finibus architectorũ, & sub architectoricis. 1. Ethi. c. 1. Deus aũt est simpliciter finis oĩum, & est finis noster: ideo à fortiori erit finis oĩum operationum nostrarum: Cùm ergo nos aliquid facimus pp nos ipsos, vel pp res nostras, adhuc illud pp Deum facimus, si nos ipsos ad Deum dirigimus, etiam si non consideremus actualiter de qualibet re, quam facimus, ꝙ illa sit propter Deum. Et in hoc non diuersificamur à diuina operatione. Nam Deus operatus est omnia pp seipsum. Prouer. 16. Et tamen dr fecisse Solem, & Lunam, & oĩa astra cœli pp hominem, Deutero. 4. s. quia principaliter Deus operatur propter seipsum & secundario pp nos, vt benefaciat nobis, & ita iuramentum pertinet ad latriam: quia propter Deum est, tanquam pp finem, & tamen non est propter Deum immediatè: ideo non pertinet ita propriè ad latriam, sicut orare, & votũ facere, & similia: quia illa immediatè ordinantur ad Deum. De his Sanctus Thom. 2. 2. q. 89 artic. 4.

An iuramentum sit appetendum, & frequentandum tanquam actus virtutis. Quæst. CCLVIII.

QVAERITVR an iurm, sit secundũ se appetendum, & frequentandum tanquam vtile, & actus laudabilis. Dicunt quidam ꝙ sic: quia sicut votum est actus latriæ, ita etiam iuramentum. Et tamẽ laudabile est facere aliquid ex voto magis, quã sine voto, & magis meritorium, vt ostẽsum est Numeri. 30. vbi de voto actum est: ergo iurare, vel aliquid facere cum iuro erit laudabilius, & melius, quã facere sine iuramento. Et sic erit frequentandum iuramentum, tanq̃ habẽs aliquam specialem bonitatẽ. Item dicit Hiero. super Mat. ꝙ qui iurat, veneratur, aut diligit illud, per quod iurat. Venerari tamen Deũ, aut diligere ipsum est appetendum tanquam p se bonũ, qa verè est bonũ, & meritoriũ: ergo iurare est appetẽdum, & laudabile. Item iuramentum ordinaẽ ad cõfirmationem, siue testificationem in illis, q̃ in dubiũ veniũt, & tamen ꝙ homo confirmet dictum suum tollendo dubia bonũ est: ergo iuramentũ est bonũ, & per se frequentandum tanq̃ aliquid eligibile. Item iurare est ius veritatis Deo reddere, vt Augus. dicit, & tamen reddere Deo ius aliquod est honestissimũ, ergo iurare est honestum, & per se bonum. Itẽ illud, in quo Deo conformamur appetibile est, quia cum Deus sit summum bonum, non possumus ei conformari, nisi in aliquo, quod bonũ sit: quia in eo nullũ malum esse potest, & tamen conformamur ei in iurãdo: quia ipse sæpe iurauit, vt patet ex ꝓcessu totius veteris testi: ergo est iuramentũ per se appetendum.

Primum argu.

Secũdum argu.

Tertium argu.

Quartum argu.

Quintum argu.

Dicendum, ꝙ iurm potest esse licitũ ad hoc, eo ꝙ vtamur in aliquibus casibus licitè, vt ostensum est supra q. 255. Nunquam tñ appetendum est tanquã per

A se bonum, quia nullius per se boni cupiditas prohibetur, cum volũtas sit de bono, & de per se bono sit voluntas absoluta. Et tamen voluntas iurandi prohibetur, vt dicit beatus Iaco. Ante oĩa fratres mei nolite iurare, Iacobi. 5. ergo non est per se bonũ, qa p se bona potius mouemur concupiscere. Item per se boni frequentatio est valde vtilis, freqũetatio tamẽ iuramenti est prohibita, & nociua Ecc. 23. Vir multum iurans replebitur iniquitate, & non discedet de domo eius plaga: ergo iurare multum malum est: quia nihil inducit directè iniquitatem ex frequentatione sua, nisi ꝙ frequentatum malum est. Etiam dicitur ibi: iurationi nõ assuescat os tuum, multi enim casus in illa, ergo consuetudo iurandi periculosa, &

B mala est, sed non fit hoc in per se bonis. Item Augus. dicit ꝙ iuramentum non est semper malum, nec ẽt est secundum se malum, sed desiderium iurandi, & delectatio in iurando mala est, vt cum quis iurat, qa delectatur in iurando, vel quia putat aliquid magnũ esse iurare, sic dicit Aug. super epistolam ad Gala. & 22. q. 2. c. Non est contra. Delectatio tamen in per se bono bona est, quia delectatio iudicatur bona, vel mala iuxta operationem, cuius est. s. si illa est bona, vel mala. 10. Ethi. Delectari tamen in iurando nõ est bonum, ergo ipsum iuramentum ẽm se desideratũ non est bonum. Sic etiam dicit Aug. li. contra mendacium, ꝙ præceptum Dñi de prohibitione iuri ad hoc est positum, vt quantũ in te est non affectes quasi

C pro bono, nec cum aliqua delectatione appetas iusiurandum. Considerandum etiam, ꝙ cùm in iuro fit confirmatio, est simile de iuramento, & de confirmatione, quæ fit per rationem via argumentatiua. In via autem cõfirmandi per rationem duo sunt. s. medium probans, & id, quod probatur per medium. Ita in confirmatione, quæ fit per iuramẽtum sunt duo, . s. id, quod probandum est, & istud est quoddã dictũ humanũ, qđ ad controuersias, & dubia humana ptinet, & mediũ probandi, & istud est diuinum testimonium, inquãtum Deum in testem adducimus eorũ, quæ asserimus, vel promittimus confirmare volendo. Mediũ aũt ẽm artem syllogisticam est eiusdẽ generis, cuius est ipsa res probanda. Vnde in necessarijs

D medium probandi est necessariũ, & in contingentibus mediũ est contingens. Id aũt, qđ probandũ est p iuramentum, est humanũ dictum, & minimę firmitatis: quia error facilis est in homine, ad hoc ꝙ accidat rationi, & etiã qa lingua nostra prona est ad defectum, & sic tam ratio per se interdum deficit, lingua etiam interdũ, ratione non deficiente, deficit ex sua defectibilitate, & mobilitate per incõsiderationem nostram. Medium autem probandi. s. diuina veritas est oĩno infallibile. Assumere ergo diuinã veritatem ad confirmationem dictorũ nostrorũ, quæ sunt valde fallibilia non est multũ conueniens, qa infallibile, & valde fallibile non concordant. Ideo nõ debet vnũ assumi ad alterũ, nisi necessitas incũbat. Et sic iu-

E ramentũ non erit de rebus per se appetibilibus, sed de illis, q̃ fiunt pp necessitatem, & sunt vtilia ad aliquem finem, sicut accipere purgationem amarã, vel pati sectionem vulneris. Et patet hoc, qa illa, q̃ ordinaẽ ad succurrendũ alicui defectui non sunt per se bona, nec oportet assumi nisi inquantũ ad tollendũ illum defectum proficiunt. Iuramentũ aũt introductũ est propter pęnam incredulitatis, quia vnus homo alteri non credit simplici verbo, nisi addat aliq̃ confirmationem. Si ergo ista pœna non fuerit, non erit vlla causa appetendi iuramentum. Sic enim dicit Aug. li. de sermone Domini in mon. ꝙ qui intelligit non in bonis, idest, per se appetendis, sed in necessarijs lucrationẽ habendam refrenat se quãtũ pt,

vt ea non vtatur, nisi necessitas cogat. Et sic extra de iure iuran. c. Et si Christus, vbi vinũ comparatur iuramento, dicitur, ꝙ sicut vinum non est per se malum, sed inquantum est causa luxuriæ per frequentem, & immoderatam potationem, ita & iuramentum frequentatum inducit periurium. Et concluditur, ꝙ sicut Apostolus dixit Timotheo, ꝙ vteretur modico vino propter stomachũ, & infirmitates frequentes, ita & iuramento vti licitum est nõ frequentando, sed ex necessitate quadam assumendo, quãdo causa necessaria, aut vtilis, vel honesta subest. Vnde in iuramento multũ iurare reprehensibile est. Nihil velle iurare est suspitio de hæresi: quia quidam hæretici sunt, qui iuramentum respuunt nunquã iurare volentes, & qui iurare nolunt tanquam malum sit iurare, ipso facto hæretici reputantur, extra de hære. c. excommunicamus, in fi. Iuramentum autem non condemnare tanquam sit per se malum nec indifferenter appetere tanquam sit per se bonum, sed vti illo ad necessitatem, quando oportuerit medium est, & laudabile.

Ad primum dicendum, ꝙ licet iuramentũ, & votum ad latriam pertineant, non tamen eodem modo: quia votum secundum se pertinet ad latriam, eo ꝙ ad solam Dei reuerentiam ordinatur. Et ad hanc immediatè pertinet: quia votum nõ est aliquod bonum nostrum, sed ad Dei honorem, & cultum. In iuramento autem è contrario fit. Nam testimoniũ diuinũ, & reuerentia diuini nominis assumitur ad confirmationem dictorum nostrorum. Ideo iur̃m non est actus latriæ totaliter, nec immediatè sicut votũ. Et illud, quod iur̃o cõfirmatur, non fit propter hoc actus religionis, vel latriæ: quia semper manet actus prophanus. Et quia actus morales accipiunt speciẽ, & bonum à fine non erit propriè iur̃m actus latriæ: quia finis suus immediatus non est Deum honorare, sed confirmare humanum dictum.

Ad secundum dicendum, ꝙ ille, qui iurat, vtitur quadam veneratione, aut dilectione eius, per quem iurat. Non autem ordinat iur̃m ad venerandũ, aut diligendum eum, per quẽ iurat, sed ad aliquid aliud, quod est vitæ humanæ conueniens: s. ad ponendum finem litibus, siue ad tollendum aliqua dubia.

Ad tertium dicendum, ꝙ confirmare dictum bonum est, & tñ confirmatio non fit per iur̃m quasi ex natura rei iur̃m sit necessarium, sed ex incredulitate nostra, quæ est pęna, insurgit, ꝙ iur̃m sit necessarium ad confirmationem. Et est quasi medicina quædam incredulitatis nostræ, & tñ quanto aliquis magis potest viuere sine medicina, debet magis elõgari ab ea, cum non sit nisi ꝑ necessitatem, ita & de iur̃o, licet sit ad confirmationem, quę bona est, si potest fieri sine illo, non est appetendum iur̃m. Etiam in medicina quanto est vtilior, & efficacior ad sanandum, tanto est periculosior vsus eius, si nõ assumatur debitè. Sic de iur̃o est: quia quanto est magis ad honorem Dei, tanto erit periculosius si debitè non assumatur. Eccl. 23. Si frustrauerit, idest, si deceperit fratrem delictum illius supra illum erit si dissimulauerit, idest, si dissimulãdo falsum iurauerit, deliquit dupliciter: quia simulata sanctitas duplex est iniquitas. Et si in vanum iurauerit, idest, sine debita causa, & necessitate, vel honestate non iustificabitur, idest, non iudicabitur iustus, sed potius ex hoc iudicabitur impius. Et sic in iuramento ponũtur multi modi peccandi. Sic enim dicitur eo. c. iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa, idest, multa inconuenientia possunt sequi ex iuramento. De his Sanctus Tho. 2. 2. quæst. 89. articu 5. & 3. Senten. distin. 39 articu. 2. sub articu. 1.

F *An iuramentum incautum obliget.* *Quæst. CCLIX.*

QVAERITVR circa obligationem iuramẽti, scilicet, an iuramentum incautum obliget. Aliqui dicunt, ꝙ sic: quia iuramentum incautum dicitur, quod vergit in malum exitum, vel in minus bonum quàm si non esset iuratum. Et tamen tale iuramentum interdum obligat: quia tale fuit iuramentum, ꝙ Iosue prestitit Gabaonitis. Erat enim contra legẽ Dei, qui iusserat occidi omnes Chananęos masculos, & fęminas, magnos, & paruos, Deutero. 20. Gabaonitæ autẽ erant Chananæi. Iosue 9. Et Iosue deceptus putans eos esse de terra longinqua iurauit, ꝙ non noceret eis. Et postea quando cognouit eos esse Chananæos, noluit nocere putans se teneri hoc iuramẽto, ergo incautum iur̃m obligat. Item si quis iurat, ꝙ nunquam intrabit religionem est iur̃m incautum, & tamen istud videtur obligatorium: quia sine peccato potest custodiri nõ ingrediendo religionem, & si ingrediatur, vr̃ commissum periuriũ: quia poterat iur̃m istud custodiri sine peccato, ergo vr̃, ꝙ iur̃m istud incautum sit obligatorium. Item si quis iuret, ꝙ nunquam recipiet statum prælaturæ, etiam sponte oblatum, iur̃m dr̃ incautũ: quia per hoc impeditur cõmunis vtilitas: quia sic posset quilibet iurare, & ita nõ esset aliquis prælatus. Et tamen vr̃ obligare istud iur̃m: quia etiam si non iurasset laudabile est prælationem fugere, ergo iur̃m factum incautè obligat. Item iur̃m est actus virtutis. s. latriæ, vt probatum est. sup. q. 255. Vna tñ virtus non opponitur alteri: quia bono consonant omnia bona, sicut verò omnia vera. 1. Ethi. Esset tñ contra virtutem, vel impediret eam aliqualiter si iur̃m semper seruaretur, vt cum quis iurauit facere aliquod peccatũ, vel cũ iurat desistere ab aliquo opere virtutis, ergo iuramẽtum non est semper obligatorium. Item Apostolus dixit aliquid de futuro. s. promittendo se iturum in Corinthum, & non cõpleuit, sicut dixerat. 2. Cor. 1. Et tñ non dr̃ fuisse mentitus, ergo vr̃, ꝙ iur̃m non sit semper obligatorium. Item non solum si est incautum, sed etiã si manifestè iuratur malum, ꝙ est contra Dei præceptum, vr̃, ꝙ sit obligatorium iur̃m: quia minus malum est transgredi præcepta secundæ tabulæ, quàm primæ, occidendo aũt hominem transgreditur præceptũ secundæ tabulæ. s. Non occides, faciendo autem contra iur̃m, transgredimur præceptum secundę tabulę. s. Non assumes nomen Dei in vanum, ergo si quis iurauerit occidere hominem, vr̃, ꝙ debeat illum occidere, vt non cõmittat periuriũ. Item 22. q. 4. c. Innocẽs. §. illicitum, dicit Gratianus, ꝙ si quis post votum castitatis iurauerit alicui mulieri se habiturũ eam in vxorẽ, nulla auctoritate prohibetur seruare iur̃m, ergo iur̃m de re illicita est seruandum. Item duo sunt de essentia iur̃i. s. materia, & forma. Et sicut contingit in iur̃o apponi materiam illicitam, ita contingit apponi formam illicitã, vt si quis per idola iuret. Et tñ tenetur tũc seruare iur̃m, licet peccet, vt ait Augus. ad Publicolam, & 22. q. 1. c. Mouet ergo & si iur̃i materia sit illicita, idest, iuretur res mala, tenebit iur̃m. Item aliquando tenetur homo ad aliquid ex solo actu rationis. s. quia se teneri putat, licet in veritate non teneatur, aliquãdo tenetur ex actu volũtatis, vt si aliquid facere promittat. Et tñ ex actu rationis tenetur homo interdũ ad illicitũ. Vt si qua mulier petat debitũ ab aliquo viro, & ille credat eam vxorem suã, vt pote quia inuenit eã in lecto suo, sic dr̃ 34. q. 2. c. In lectũ, & nulla suspitio de fraude ei sit, tenetur debitũ reddere, & peccabit non reddens: quia ꝯ conscientiã ager. Et tñ ille actus coitus ad veritatem non est reddere debitum, sed forni-

fornicari, ita ergo ex actu voluntatis ad illicitum po- A
terit obligari: ideo quando iurauerit illicitum, quia
sic iurare voluit, videbitur ad seruandum iuramen-
10. Argu. tum obligatus. Item nemo debet dimittere veritatẽ
verbi simplicis pro aliquo bono faciendo. Quia vt di
cit Augus. nullus debet mentiri etiam pro vita alte-
rius seruanda: ergo à fortiori nullus debet dimittere
veritatem verbi iur̃o firmati pro malo vitãdo, ergo
11. Argu. iuramentum de faciendo malum nihilominus ser-
uãdum erit. Item dicit Aug 22. q. 4. Mulier. s. mulier
si fide coniugij violata fidem seruat adultero, mala
est, sed adultero peior: ergo tenetur fidẽ promissam
12. Argu. adultero seruare, & sic iuramẽtum de re mala factũ
tenet. Item seruare veritatem est de iure naturali, sed
quilibet tenetur ad eam, quæ sunt iuris naturalis, er- B
go iuramentum de quacunq; re factum seruãdum
13. Argu. est, ne veritas promissi violetur. Item dicit Bernar. li.
de dispensatione, & præcepto, ꝙ præcepta primæ ta
bulæ nullo modo sunt mutabilia, præcepta autẽ se-
cundæ tabulæ per hoĩem non sunt mutabilia. Et sic
præcepta primę tabulæ in nullo casu licet immuta-
14. Argu. re, ergo iuramentum in omni casu est reddendũ. Itẽ
supra in litera dr̃: Reddes Domino iuramenta tua,
sed iur̃m de re illicita magis est nostrum, q̃ iuramẽtũ
de re licita, quia magis sunt à nobis mala, quã bona:
ergo iuramentum super re illicita obseruandum est.

Dicendum, ꝙ iuramentum incautum aliqñ obli-
gat, & aliquando non: est. n. iuramẽtum duplex. s. as-
sertorium, & promissorium. Assertorium quidẽ ad C
cõfirmationẽ veritatis de pręsenti, & pręterito, pro-
missoriũ aũt est de eo, ꝙ in futurum à iurante facien
dũ expectatur. In assertorio iur̃o iurans nõ est causa
eius, qđ iurat: qa non põt facere illud sic esse, vel fuis-
se, sed solum refert. In promissorio aũt iurãs põt esse
causa, quia iurat se facturũ aliquid, vel non facturũ.
Vnde si iuraret aliqd qđ per ipsum fieri non poterat,
iam esset iur̃m illicitum, & incautum. Vt si qs iuret,
ꝙ cras erit bellũ, vel pluuia, sed debet esse iur̃m pro-
missorium de his, quæ possunt fieri per promittẽtẽ.
Sicut autẽ iuramentum assertorium, qđ est de pñti,
vel de præterito, debet hr̃e veritatem, ita & promis-
sorium de his, quæ sunt fienda à nobis in futurũ de-
bet hr̃e veritatem. s. vt aliqñ realiter impleatur sicut
promittitur, & ob hoc vtrũq; iur̃m habet quãdam D
obligationẽ, sed diuersimodè. Quia in assertorio est
obligatio nõ quidem respectu rei, quæ iam fuit, vel
nunc est, quia illa non põt effici per iurantẽ, sed re-
spectu actus iurandi, quia istius põt iurãs esse cã. s. vt
faciat iur̃m verum, vel falsum iurando id, qđ iam ve
rum est, vel fuit. In iuramẽto aũt promissorio cadit
obligatio è contrario. s. super rem, q̃ aliquis iur̃o fir-
mauit. Tenetur. n. facere verum qđ iurauit, alioquin
deficit veritas iur̃o. Si aũt est res, quæ in ptãte iurãtis
non erat qñ iurabat: deficit iuramento iudicium di-
scretionis, nisi fortè illud qđ iuratum est, erat possi-
bile iuranti, quando iurauit, & putabatur sic futurũ
esse quod semper ei possibile esset, sed factum est im-
possibile per aliquem euentum. Vt si quis iurauit se E
daturum certam pecuniam determinato die, q̃ po-
stea furto, vel violẽtia ablata est aut casu perijt. Tũc
enim vr̃ excusatus ab eo, ꝙ iurauit. s. ꝙ non dedit in
tpe promisso: quia sine culpa sua factus est impotens
ad reddendum. Tenetur tñ adhuc facere quantũ in
se est, si fortassis detur opportunitas, vt iste cõpleat qđ
promisit. Cùm verò promissa est res, quę impossibi-
lis erat iuranti, quando promisit eam, vt qui promi-
sit montem aureum, vel similia, iuramentum à prin
cipio est illicitum, & incautum. Deficit. n. iudicium
rationis, quia ratio debet iudicare quid est possibile,
& quid non. Et cum promissio non debeat fieri nisi

animo complendi, non debet promitti id, quod nõ
potest compleri. Quia qui promittit quod facere nõ
potest, hoc ipso quod promittit, mentitur sponte
cum sciat nũquam futurum esse sicut promittit, &
ideo peccatum est, & periurium. Si aũt qđ promitti-
tur possibile sit fieri, sed non debeat fieri, vt quia est
ꝑ se malum, vel quia est impeditiuum boni, tũc defi-
cit iustitia in iur̃o. Vt si quis ꝓmisit occidere hoĩem,
vel facere aliquid, per qđ impeditur à maioribus bo
nis, ad quæ forte obligabatur. Et qñ deest iustitia nõ
est iur̃m obseruãdum. Ad hoc ergo, ꝙ iur̃m promis-
sorium licitum sit, oportet ibi esse duos comites. s. iu
dicium, & iustitiam. Ipsa aũt veritas non est comes
illius in iurando, sed erit comes in exequẽdo, quãdo
realiter factum fuerit qđ promissum est. Aliter põt
dici, licèt sit idem sensus, ꝙ tam iur̃m assertorium, q̃
promissorium obligationem quandam habet. In as-
sertorio tñ est vnica obligatio. In promissorio autẽ
duæ. Nã in assertorio solũ est obligatio ad peccatũ, si
veritas non fuerit in eo, qđ asseritur per iur̃m. Nã ad
agendum, aut cessandum ab actione obligatio nulla
est: quia non potest iurãs assertoriè aliquid facere de
eo, qđ iurat: quia ea, quæ iurat, iam sunt existentia in
pñti, vel in præterito. In promissorio aũt obligatur
promittens ad faciendum id, qđ promittit, quia põt
esse causa illius immo si iurat ea, quę facere non põt
eo ipso peccat. Scđo obligatur ad peccatũ si nõ fece-
rit id, qđ promittit. Et ista obligatio inducit̃ ꝑ iur̃m
mox, vt iuratur aliquid faciendum, licèt peccatum
non erit, quousq; adueniente tpe, quo deberet cõple
ri promissio non cõpletur. Hoc supposito sciẽdũ, ꝙ
sicut non est quælibet assertio digna, vt iur̃o firmet,
cum iur̃m solum debeat fieri in rebus necessarijs, &
vtilibus, vel honestis, ita non est digna quælibet pro-
missio, vt iuramento confirmetur. Quia aliquando
promittuntur res paruæ, & leues ferè nullius vtilita
tis. Sed tunc iuramentum erit ad confirmandũ pro-
missionem quando fuerit illa de rebus necessarijs vti
libus, vel honestis, quę in se habent aliquam grauita-
tem, vel magnitudinem. Ob hoc ergo de rebus illis,
q̃ sunt contra honestatẽ, & salutem aĩæ, & contra ꝑ-
fectũ, & viam perfectionis hoĩs non debet fieri iur̃m
promissorium, quia promissio etiam simpliciter fa-
cta de istis, mala est: quia est ꝯ salutem aĩæ. A fortiori
ergo si iur̃o firmetur. Qũocũq; ergo iur̃m super tali-
bus rebus præstat̃ ex hoc ipso efficit̃ indebitũ, qa est
actus cadens super indebitam materiam: ideo non
põt obligare prima obligatione. s. ad faciendũ id, qđ
promittit. Quia, cũ talia sint simpliciter mala, nullo
modo licet illa fieri, nec potest iur̃m facere esse lici-
tũ id, qđ aliàs erat illicitum. Quia iuramentum non
est inuentũ, vt esset vinculũ iniquitatis. 22. q. 4. ca. In-
ter cætera, & extra de iure iur. c. Quanto, cum qdam
actus latriæ, vel ad illam pertinens. Etiam quia hoc
modo tota lex Dei tolleretur, vt si aliquis iuraret se
non obseruaturum legem Dei, siue hoc iuraret ex-
pressè, siue iuraret specialiter de quibusdam, quæ
pertinent ad legem Dei. Et tamen iurans non puta-
ret pro tunc illa pertinere ad legem Dei. Nam quo-
cunq; modo fiat, si iuramentum teneret, tolleretur
lex Dei, quo nihil absurdius est. Ideo iur̃m præstitũ
contra Dei legem, vel contra bonos mores, & hone Iuramẽtũ de malo nõ tenet.
statem, quam quis teneatur seruare, aut cõtra viam
perueniendi ad perfectionem virtutis non obligat,
sed eo ipso malũ est. Nã sicut facere ꝯtra virtutẽ ma
lũ est, ita impedire viam perueniendi ad virtutẽ ma-
lũ est. Et non põt ad hoc esse aliqua obligatio, qa es-
set contra charitatem, Et quia in iuramento ꝓmis-
sorio solum sunt duæ obligationes, & hic cessat pri-
ma. s. qa iurans non obligatur ad faciẽdũ, qđ iurauit,

eo quòd malum est, immo obligatur ad non faciendum, manet secunda obligatio, scilicet, quòd obligatur ad peccatũ mortale: quia non complet id, quod promisit. Et sic apparet, ꝙ quandocunque talia iuramenta pręstantur, quæ contra bonos mores sunt, non solum iurans non obligatur, sed etiam peccat mortaliter, eo ꝙ talia iurat, quæ impleri nõ possunt sine peccato mortali. Et non incurrit peccatum aliquanto tempore post iuramentũ, scilicet, adueniente tempore, quo debet compleri res promissa: quia cum ista res sit illicita, nũquam debet compleri, sed eo ipso, ꝙ iuratum est, fuit commissum peccatum: quia indebitè iuratum est. Sic autem est quãdo quis iurauit rem manifestè sibi impossibilem: quia hoc ipso reddidit se impotẽtem ad complendum promissum, & posuit sibi necessitatem mentiendi. Secus autem si à principio erat possibile, & postea factum est impossibile, vt supra dictum est. Et sic iuramentum promissorium, quod incautè præstatur in casibus dictis, non est obligatorium, & est peccatum mortale eo ipso, quod iuratur. Et sic patet, ꝙ quãdo iuratur, quod malum est: quia est contra ius, non tenet iuramentum, vt si quis iuret, ꝙ in notorijs seruabit omnino formam iuris, quia posset contingere, ꝙ multa mala ex hoc manerẽt impunita, extra de iure iur. c. Ad audientiam & c. Quemadmodum. Et non valet si maritus iuret non cohabitare vxori, vel è conuerso: nisi ambo vellent continentiam profiteri. eo. tit. c. Tua nos. Etiam nullum iuramentum valet pręstitum in detrimentum ecclesiæ, eo. titu. c. Sicut nostris. Et de his, quæ fiunt à maiori parte cap. c. 1. Nec valet si fiat iuramẽtum in diminutionem regni. Vt si rex iurauit in sua coronatione non alienare in pręiudicium regni, & postea faciat immoderatas alienationes in detrimẽtum regni iuramento vallatas poterit repetere alienata, non obstante iuramento, extra de iure iur. c. Intellecto. Quandocunque ergo iuratur aliquid faciẽdum, quo facto, salus corporalis, aut spiritualis tolleretur, iuramentum non tenet. Et ponuntur extra multa de hoc. 22. q. 4. c. Innocens. §. Vnde datur. Istud autem verum est in istis similibus, quę à principio apparent mala esse. Et ideo iurando committitur periurium. Aliquando tamen iuratur aliquid illicitum: quia non putatur esse illicitum, & postea scitur, sed ista ignorantia est aliquando facti, vt si quis iurauit cõtrahere matrimonium cum ea, quæ est consanguinea ignorans consanguinitatem. Aliquãdo iuris, vt cum quis putauit licitum esse sibi contrahere cum cognata, in primo non est peccatũ iurare, in secundo est peccatum, nisi sint personę iurantes tales, quas iuris ignorantia excuset. De his. eo. c. Innocens. §. Illicitum. Sed obijcietur, ꝙ non stet: quia videtur per hæc poni homo in perplexitate, scilicet, quia promittens sub iuramento tenetur obseruare promissa, hic autem non tenetur, immo non licet sibi obseruare. Et tamen, quia non obseruat mortaliter peccat. & sic iste est perplexus: quia nullo modo potest hic vitare peccatum mortale, siue cõpleat, quod iurauit, siue non. Perplexitas tamen non est ponenda: quia aliàs non esset homini liberum peccare, vel benè agere, sed cogeretur homo peccare mortaliter, vt patet per Grego. 30. Moral. & di. 13. c. Nerui in textu, & Glo. Dicendum, ꝙ nunquam est concedendum, ꝙ aliquis homo verè sit in perplexitate: quia induceretur tunc necessitas peccandi, licet aliquãdo propter ignorãtiam eorum, quę agenda sunt videatur alicui, ꝙ sit perplexus, sed non est. Est enim perplexitas, quando quis antequam aliquid faciat, est taliter impeditus, vel illaqueatus, ꝙ ad quancunque partem tendat non potest peccatum mortale effu-

In quibus casibus iuramẽtũ factum non valet.

Respõdetur obiectioni.

F gere, sicut auis, quæ clausa est laqueo, quocunque se verterit intra laqueum est. Et ista nunquã danda est in aliquo homine, nec etiam est nunc in eo, qui iurauit incautè: quia perplexitas est antequã homo peccatum committat, ita ꝙ nesciat ad quam partem se inclinet, vt sine peccato euadat. Postquam tamẽ eligens alteram partium peccauit mortaliter, non est in perplexitate, sed extra illam est, licet male de illa exiuit. Qui tamen iurauit sic incautè iam peccauit mortaliter, qñ iurauit, & iam non habet aliquid, in quo peccet, sed determinatum est sibi, ꝙ non debet complere iuramentum. Dato ergo, ꝙ aliqua perplexitas posset dari, iste non esset in perplexitate: quia iam non habet de quo dubitet. Cum autem dicitur,

G ꝙ peccat iste, si non implet iuramentũ, peccat si implet, ergo est in perplexitate. Dicendum, ꝙ non peccat si non impleat, sed solum peccat si impleat. Et tñ peccauit iste à principio: quia talia iurauit, qualia sine peccato implere non poterat. Postquam autem iurauit in peccato est, sed non in perplexitate, ideo non est inconueniens aliquod. Istud autem verũ est de iuramento incauto, qñ iuratur, ꝙ est manifestè contra bonos mores, vel contra viã perueniendi ad perfectionem siue cum iuratur id, quod non potest per iurantem impleri. Aliquando autem iuratur incautè. s. ꝙ iuratur aliquid, quod non apparet manifestè malum, & tñ postea apparent aliqua inconueniẽtia, quæ sequũtur ex eo. Et si seruaretur esset iam ma-

H lum. Ideo seruandum nõ est. Et sic cessat prima obligatio iuramenti promissorij, quæ est ad faciendum id, quod promittitur, & tñ non manet secũda. s. obligatio ad peccatum mortale, eo ꝙ iurans à principio habuit iustam causam iurandi, eo ꝙ putabatur esse bonum id, quod iuratum est, sed postea apparuit esse malum, & ideo non peccauit iurans, qñ iurauit, nec etiam postea, qñ non implet adueniẽte tempore, eo ꝙ iam non obligatur obseruare, cum appareat malum, ꝙ iuratum est. De iuramentis incautis, ꝙ non sint seruanda patet. 22. q. 4. quasi per totũ, & per magistrum 3. Sen di. 29. De illis tñ qui iurauerũt, ꝙ malum erat, vel impossibile, dicit, ꝙ periuri sunt, non quidem quia non implent, sed quia iurauerunt iniu-

I stum, quod impleri non licet. Qui autem iurauerũt id, quod à principio bonum videbatur, postea tñ apparuit esse malum, nõ sunt periuri: quia ibi nõ defecit iustitia, nec iudiciũ, vt putabatur, licet postea inuentũ sit, ꝙ non cautè factum fuerat. In illis tñ, quæ manifestè sunt illicita, qñ iurauit nulla distinctio debet haberi. Sed dicendum, ꝙ nunquam debẽt seruari: quia in actibus naturalibus actus transiens super oppositum sui obiecti nihil ponit, sed solum priuat. Vt videre tenebras est nihil videre. Similiter ergo in moralibus erit. Cum ergo materia iurãdi debeat esse licita actus iurandi transiens super materiã illicitam nihil ponit, sed priuat tñ, ideo nullam causat obligationem, ac si non iuraretur. Considerandum ẽt am-

K plius pro hoc, ꝙ obligatio iuramenti ad aliquid faciendum, vel non faciendũ ex duobus nascitur. s. ex humana pactione & ex diuina attestatione. Omnis ergo obligatio, quæ ex iuro nascitur, vel ex homine est seipsum obligante, vel ex Deo hominẽ obligãte. Sed Deus non põt obligare hominẽ ad impossibile manẽs impossibile, nisi tollat simul impossibilitatẽ, nec ẽt homo ex iuro se ad impossibile obligare põt: ergo nullus obligatur aliquo modo ad impossibile. Est aũt impossibile, aut de facto sm, ꝙ est contra leges naturę, vt hominẽ volare, aut de iure, Secũdum, ꝙ est de iure naturæ, vt cognoscere vxorẽ alterius, non autẽ possumus aliquid contra veritatẽ, sed pro veritate. 2. Cor. 13. ergo nullus potest obligari ad aliquid

quid istorum, siue sit impossibile de facto, siue de iure. Peccat autem iurando, & debet agere pœnitentiā de peccato, vt dictum est. Vnde dicit Sanctus Tho. quolibet. 3. ꝙ id, quod iuratur, aut totaliter est iustū, & manifestè iustum, vt dare eleemosynam, vel serua re castitatem, & tunc iuramentum tenet, & omnino seruandum est, aut manifestè malum, vt occide re hoīem, & tunc non obligat, nec est seruandū, aut partim iustum, & partim iniustum, vt cum latrones iurant, ꝙ in occidendo hoīes, vel furando erunt socij, & spolia inter se diuident, & tunc ꝙ occidāt, vel furentur iniustum est, ꝙ tamen si furati fuerint spolia diuidant, obligatorium est, & licitum, aut est dubium, vt si quis iurat ꝙ nunquam erit Episcopus: qa potest esse malum vel bonum. Et tunc ad determinationem superioris est obligatorium, vel non obligatoriū. Et ꝑpria auctoritate non est ad ꝯueniendū.

Ad primum dicendum ſm quosdam, ꝙ Iosue nihil egit hic contra legem. Nam lex iubebat occidi Chananæos, & Iosue illos occidit. Nam occidit eos morte ciuili subijciendo perpetuæ seruituti ad portandum ligna, & aquam in templum Domini. Vnde dixit eis Iosue: sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, & aquas portans in domum Dei mei. Iosue 9. Sic enim dicit Ambro. lib. de officijs, ꝙ mulctauit eos Iosue meliori morte, scilicet, obsequio ministerij diuini, vt esset clementior sententia, & habetur 22. q. 4. c. Innocens. Dicendum ꝙ verum est, quòd illa seruitus fuit mors quædam, & tamen non satisfacit huic legi: quia Chananæos iussit Dominus occidi gladio, ita, vt nullæ manerent reliquię. Deutero. 20. Ideo mors ciuilis, scilicet, seruitus non satisfaciebat legi, etiam Iosue ostēdit se non egisse contra Gabaonitas ſm legē Dei, sed ꝙ mutauit mortem eorum in aliam pęnam, & liberauit Gabaonitas de manu populi: quia populus volebat occidere illos Iosue 9. Et Iosue & principes conabantur liberare eos. Si tn̄ satisfieret legi per mortem ciuilem istorum nō conaretur populus eos occidere, non est etiam putandum ꝙ Iosue in ista lege dispensauerit: quia nemo poterat in lege Dei dispensare, nec interpretari eam aliter quàm erat: quia addendum, vel minuendum nihil erat, sed oīa seruāda ad vnguem: Deutero. 4. & 12. Ideo verum est, ꝙ mulctauit eos alia morte Iosue, vt dicit Ambro. Et tamē istud nō tollit difficultatem de obligatione iuramēti, nec etiam saluat legem quō non sit contra eam præuaricatio. Dicendum ergo aliter, ꝙ iuramētum incautum, ꝙ fit contra bonos mores in rebus illis, q̄ malæ sunt secundum se nunquam potest obligare, nec etiam est obseruandum, sicut si quis iurat fornicari, vel hominem occidere, vt ait Ambro. lib. de officijs. Secus tamen de illis, quæ sunt mala inquātum prohibita: quia tunc cessante prohibitione, nō essent mala, & possent obseruari per iuramentū Et tn̄ prohibitio potest cessare per eum, qui potest dispensare in lege. Ideo in tali casu iuramentum incautè factū potest obseruari, & obligare. In præsenti tn̄ non erat sic, quia licet secundum se non esset malum reserua re Chananæos ad vitam, erat tamen contra legem Dei, in qua nemo poterat dispensare, nisi Deus, ideo quomodocunq; iuraret Iosue contra legem non teneret iuramentum. Nam si iuraret contra aliquod mandatum legis expressè non solum nō teneret iuramentum, sed etiam peccaret grauiter tanquā manens in rebellione aperta contra legem. Si autem iuraret contra mandatum legis putans se non iurare contra illud, quando postea constaret, ꝙ erat cōtra illud, appareret manifestè, ꝙ iuramentum nō tenuerat, nec poterat licitè obseruari, sicut est in omnibus

A iuramentis, quorum obseruatio vergit in deteriorē exitum: nam quandocunq; hoc inuenitur nō sunt obseruanda. Ita autem erat in præsenti: quia quādo Iosue promisit sub iuramento non nocere Gabaonitis, putabat eos non esse de terra Chanaam, & sic non erat contra legem seruare vitam illorum. Qn̄ autem constitit illos esse Chananęos, apparebat manifestè esse contra legem Deuterono. 20. illorum vitam seruare: ideo tūc constare debebat ipsi Iosue, ꝙ iuramentum non tenuerat, & ad veritatem non tenuit, quia non potuit Iosue obligare contra legem Dei per iuramentum, cùm sine iuramento non liceret ei agere contra illam. Et ideo licet ipse non peccauerit iurando seruare vitam Gabaonitarum: quia
B tunc non agebat contra legem, eo quòd credebat eos non esse Chananæos, tamen quando constitit eos esse Chananęos palam erat, quòd non obligabatur seruare vitam illorum, immo contra legem erat velle illam seruare. Si autem dicatur, quòd Gabaonitæ non erant de lege Iudæorum, & ideo iuramenta præstita inter eos, & Iudæos non erant interpretanda ad hoc, quòd valerent, vel non valerent secūdum legem Iudæorum, nec secūdum legem Gabaonitarum, quæ erant leges particulares, sed secūdum ius gentium, quod erat cōe vtriusque: ideo ꝙ erant seruāda, quia illa exceptio, scilicet, ꝙ isti essent Chananęi, & ideo, ꝙ nulla pacta cum ipsis essent faciēda solum habebat locum ex lege Iudæorum, sed nō de
C iure gentium, quod erat commune istis contrahentibus, & Iosue si contra legem suam faceret hoc ipse videre deberet. Nam cùm contraheret pacta facien do cum gentibus, quæ non erant sub lege Iudæorū tenebatur obseruare pactum inquātum poterat habere vigorem de iure gentium, & non inquantum poterat elidi, vel destrui per legem Iudæorum, vel valere per illam. Dicendum, quòd Iosue non tenebatur ad aliquid obseruandum propter Gabaonitas: quia etiam si iuramentum istud non esset contra legem Iudęorum, adhuc non teneretur Iosue ad obseruandum illud propter Gabaonitas, quia ipsi seduxerant Iosue, cum ipse quæsiuisset ab eis, an essent Chananæi, & ipsi negauerunt dicentes se esse
D de terra lōginqua: immo ad hoc, quòd possent istud suadere, fecerunt multa artificiosè, Iosue 9. Ideo cū fraus dederit initium isti contractui, non tenebatur Iosue obseruare iuramentum in fauorem eorum. Potuerat ergo Iosue occidere Gabaonitas, non obstante iuramento, quia illud non tenuit, & tamen noluit occidere: quia fortè putabat se obligari, licet esset iuramentum contra legem præstitum. Homines enim illius temporis, licet essent viri sancti non erant satis intelligentes circa legem, nec circa obligationes votorum, nec iuramentorum, sed putabant, quòd cum aliquid iuraretur, vel voueretur deberet postea seruari in quencunque euentum.
E Ita enim fuit de Iephte Galadite, per cuius manū Deus dedit victoriam Iudeis contra regem Ammonitarum. Et factus est spiritus Domini super eum & vouit, quòd quidquid ei occurreret primum de domo sua reuertenti, de bello in pace immolaret Domino. Cui cum occurrisset filia vnica, immolauit eam. Iudic. vndecimo. Ipse tamen non cogitauerat de puella, nec de aliquo homine, sed de animalibus immolabilibus. Quia tamē generaliter dixerat quidquid occurrerit, imolauit filiam, & tamen nephas erat filiam occidere. Ita & fortassis fuit de Iosue: quia putauit, quòd iuramentum, licet nunc vergeret in deteriorem exitum, cùm esset contra legem Dei: tamen quòd obligaret: quia iuramentum, & votum putabāt esse maius vinculū, q̄ legem Dei.

De iuso Iephte.

Dei. Vel p̄t dici, ꝙ Iosue Dei inspiratione fecit hoc.
Deus enim sępe loquebatur ei. Iosue primò: cũ ipse
esset princeps totius populi, sicut Moyses, & fortè
nunc reuelauit ei, quòd Gabaonitæ non occideren-
tur. Quod satis est verisimile, cum ipse applicuerit
eos cultui tēpli, scilicet, vt portarent aquas, & ligna
in templum Iosue. 9. Et hoc fortè Deus voluit pro-
pter honestatem Iudęorum, quia gentes inter se cō-
municant, & vinculum communicationis est obser
uatio fidei datæ in promissionibus, quæ iuramento
vallantur quando fortissimę esse debent 22. q. 1. cap.
Omne ꝙ in fœdera. Si autem tollatur obseruatio iu-
ramenti, & promissionum nihil manebit, per quod
gentes inter se conuersentur. Ideo vt Iudęi nō essent
contēptibiles apud alias gentes tanquam violatores
promissorum, & iuramentorum, per quæ inter om-
nes gentes communicatio est, si data fide Gabaonitis
de non occidendo eos, illos occiderent, voluit fortè
ꝙ iuramentum istud seruaretur. Et licet Gabaonitæ
deceperint Iudæos ad hoc, ꝙ iurarent, non excusa-
bat hoc omnino Iudæos in conspectu aliarum gen-
tium. Primò, quia Gabaonitæ habuerūt iustissimam
causam decipiendi Iudęos: quia cupiebant viuere, &
nullum est tam naturale desiderium, quā vitæ, ideo
ꝙ homo agat quantuncunque potest, vt mortem
excuset iustissimum est. Nam licet Deus iussisset Is-
raelitis occidere omnes Chananæos, non obligaban
tur Chananæi permittere se occidi: quia non consta
bat eis, an Deus hoc vellet, vel Iudæi mentirentur.
Etiam dato, ꝙ constaret ꝙ Deus volebat illos occidi
non tenebantur ipsi velle occidi: quia aliàs non lice-
ret homini orare pro seipso, vt Deus eum eripiat à
morte quando est in aliqua graui ęgritudine, de qua
se moriturum timet. Maximè quia quando dicitur,
ꝙ Deus vult aliquos occidi, adhuc non cōstat, an sit
comminatio, vel certitudo sententiæ, cum Deus sæ-
pè comminetur, & nō faciat quod cōminatur. Iere.
18. Et placet Deo, ꝙ tunc exoretur, & auertitur ab
ira sua. Sicut fuit de Ezechia. 4. Regum. 20. & Isa. 38.
Sic etiam de Niniuitis, Ionæ. 3. & 4. Habuerunt er-
go iustissimam causam Gabaonitæ quocũq; modo
possent vitam suam defendere, & ideo nō erat in eis
increpabile, ꝙ Iudæos deciperent, vt viuere possent.
Item Iudæi erant aliqualiter culpabiles, quia Iosue,
& principes faciliter crediderunt istos non esse Cha-
nanęos, & tamen cautius agere debuissent in re tam
ardua. Sibi ergo erat aliqualiter imputanda ista de-
ceptio: quia ipsi tales se exhibuerunt, vt decipi pos-
sent. Et sic fuit rationabile, quòd Iosue seruaret
istud iuramentum, licet absolutè non esset obligato-
rium: quia erat contra legem, quomodocunque ta-
men dicatur, est dicendum, ꝙ placuit Deo, ꝙ isti Ga
baonitæ reseruarentur. Nam Saul percussit multos
de Gabaonitis. Et quia non fuerat facta eis vindicta,
Deus misit famem per tres annos in diebus Dauid,
& non cessauit quousque omnes de progenie Saulis
traditi sunt à Dauid in manibus Gabaonitarum, vt
facerent de eis quod vellent, & ipsi suspenderūt eos,
secundo Regum 21. Et tamen Saul percusserat eos
quoddam zelo quasi pro filijs Israel, & Iuda vt dici-
tur ibidem. Si tamen non placuisset Deo, quòd
mansissent Gabaonitæ, non puniuisset Saulem occi-
dentem, qui erat iudex ordinarius, ad quem pertine-
bat reos Niniuitis occidere. Placuit ergo Deo, quòd
manerent Gabaonitæ, & non occiderentur. Aliqui
autem dicunt, quòd Iosue obseruauit intentionem
Dei Gabaonitas subijciendo seruituti, & non occi-
dendo eos, sicut dicit Sanctus Thom. Dicendum ta-
men, ꝙ potest intelligi vno modo, scilicet, ꝙ intētio
Dei fuit reuelata specialiter Iosue, quantum ad Ga-

F baonitas, ꝙ non occiderentur, sed subijcerentur ser-
uituti, & ob hoc concedi potest. Si autem intelliga-
tur, ꝙ intentio Dei erat, ꝙ occiderentur Chananæi
morte naturali, vel ciuili, falsum est, quia tunc om-
nes Chananæi potuissent sic fieri serui. Sed falsum
est, quia lex iubebat ꝙ gladio occiderentur, & quòd
ex nullo pacto seruitutis, vel aliàs seruaretur vita eo-
rum. Deutero. 20. Etiam quia quando Iudæi subij-
ciebant aliquos Chananæos in tributarios, & nole-
bant eos occidere, Deus increpabat valde Iudæos
dicens, ꝙ paterentur à Chananæis illa mala, quæ ip-
si Chananæis inflicturi erant Numeri. 33. & Iosue
23. & Iudicum 2. Ideo non seruabatur intentio Dei
quantum ad legem illam de occidendis Chananæis
G per hoc, quòd subijcerentur seruituti. Aliqui tamen
dicunt, quòd iuramentum Iosue tenuit, quia Am-
bros. dicit lib. de officijs, & habetur 22. q. 4. cap. Inno-
cens. Iosue pacem, quam dederat reuocandam non
censuit, quia firmata erat sacramenti religione, ne
dum alienam perfidiam redargueret, suam fidem
solueret, & sic videtur, quòd putabat se esse periuriū
si contra ageret. Idem asserit Gratianus. eo. cap. §. il-
licitum, scilicet. Ignorabat si quidem Iosue factum,
sed non ignorabat ius facti. Atq; ideo & si illicitum
erat, quòd iurauit, tamen licitè seruari debuit, quod
iuramento firmauit. Sed dicendum, ꝙ iuramētum
Iosue non obligabat, nec fecisset contra iuramentū
occidendo Chananæos Gabaonitas. Quia iuramen-
H tum, ꝙ non habet tres comites, periurium est, vt ait
Hieronymus super Ieremiam. Et tamen hic defície-
bat iustitia, cùm esset iuramentum contra legem, cō
tra quam agere non licebat, ergo cum constaret es-
se contra legem, non obligabat, seruauit tamen Io-
sue iuramentum propter causas supra positas. Ad
Ambrosium dicendum, ꝙ noluit fidem soluere, sci-
licet, quia fortè putabat se obligatum esse hoc iura-
mento, licet verè non esset obligatus, sicut fuit de
Iephte, vt supra dictum est. Ad Gratianū verò opor-
tet respondere, quia multa ipse opinatur, sicut & cę-
teri, nec cogimur ei stare, maximè cum plana ratio
contra eum militet.

Ad secundū dicendum, ꝙ iurare non intrare reli-
I gionem, vel nō suscipere ordinem sacrum incautū
iuramentū est, quia iuratur malum, nō ipsum, quod
malū est, sed impedimentum ad maius bonum, ideo
per hoc ipsum ꝙ iuratur ipse iurans est periurus Nā
iuramentum istud non est obligatorium, eo ꝙ est ꝯ
charitatem. Deficit ergo sibi obligatio prima. & sic
manet sibi secunda. s. ꝙ obligat ad peccatum morta-
le. i. ꝙ mortaliter peccat, qui sic iurat: quia licet cui-
cunque homini liceat non intrare religionem. nul-
li tamen licet ponere obicem Spiritui sancto, iuran-
do ꝙ non intrabit, quia Spiritus sanctus est, qui de-
ducit homines ad perfectionem inspirādo vbi vult.
Per iuramentum aūt de non intrando religionē, vel
non accipiendo ordinem sacrū præcluditur via Spi
K ritui sancto: quia etiā si ipse spiret iam obstante iur̃o,
non liceret religionem intrare, si iuramentum tene-
ret. Ad hoc tamen, ꝙ ille, qui sic iurauit, euitet periu-
rium, non oportet, ꝙ religionem intret: quia sicut
antequam iuraret de nō intrando, non obligabatur
intrare, ita nec nunc obligatur: quia iuramentum
istud non potest obligare ad intrandum, cū non fue-
rit ad hanc intentionem pręstitum, sed potius ad op
positam. s. vt religionem non intraret. Et etiā dato,
ꝙ intrare vellet, non excōmunicaretur propter hoc
periurium, quia illud iam commissum est, qñ iura-
mentū factum est: quia tale iuramentum est, ꝙ sine
peccato mortali nō poterat iurari, nec ꝑmitti. Rur-
sus etiam non obligatur iurans ad non intrandū re-
ligionem:

ligionem: quia iuramentum istud non tenet, eo, ꝙ est contra charitatem: nec etiam euitatur periuriũ per hoc, ꝙ completur ipsum, quod iuratum est: quia periurium iam commissum fuerat in iurando. Vnde quantum ad iuramentum istud nihil magis differt intrare religionem, quàm non intrare. De hoc 22.q.4.c. Innocens.§. Illicitum.

Ad tertium dicendum, quòd quanquam fugere prælaturam possit esse ex bono zelo. s. ex humilitate, vel quia putat quis illam vitam sibi esse valde contrariam, & se esse inutilem ad illam: tamen resistere pertinaciter ad nõ suscipiendũ prælaturam est semper malum: sicut patet in glo. Iere. 1. Et est B. Gregorij. Et hoc probatur exemplo Moysi, & Ieremiæ, qui licet prius recusauerũt officiũ prælationis: tamẽ postea humiliter susceperunt obediendo. Ideo iuramẽtum istud incautum est: quia repugnat homo ꝑ hoc diuinę prouidentiæ. Nemo enim scit, quid Deus disponere dignetur de illo. Vnde quantũcunque aliquis sit vir imperfectus in vita, & in moribus, & in literis, & in omni alia dispositione ad prælaturam adhuc non debet de seipso disponere, ꝙ nunquam erit prælatus iurando, quòd nunquam accipiet: quia nemo est tam imperfectus, quẽ Deus non possit perficere ad altissimam huius sęculi prelaturam, cum cernamus eos, qui fuerunt maximi prælati, & columnę totius ędificij Christi, scilicet, Apostolos fuisse viros ignobiles, & insipientes, & quos mundus abiecerat. Et illos Christus elegit, vt confunderet sapientes sęculi, & nobiles, & potentes sibi subijceret. 1. Corin. primò. Cùm ergo non sit nunc abbreuiata manus Domini, Isa. 59. poterit etiam de viris quantũcunq; imperfectis viros perfectissimos, & dignos altissima ꝑlatura subito efficere. Ideo licet nemo debeat prælaturam anhelare, quia nullus debet sibi indifferenter assumere honorẽ, nisi qui vocatus est à Deo, sicut Aaron, ad Hebrę. 5. Tamẽ etiam nemo debet desperare posse se effici prælatum, & disponere de seipso quasi nunquam futurus sit prælatus directè præstãdo ad hoc obicem per iuramentum de nunquã assumendo prælaturam. Qui ergo iurat non accipere illam periurus est ex hoc solum, ꝙ iurat, & non obligatur ad non accipiendũ, sed obligatur ad non procurandum illam: quia istud licitum est. Si tamen sibi imponatur tenetur suscipere propter obedientiam superioris, quando illi omnino volunt, quòd quis suscipiat, aliquam prælaturam. Et dato, quòd quis putaret se esse insufficientem ad illum statum, si tamen Papa, vel Ecclesia sibi iubet, ꝙ prælaturam accipiat, & non recipit excusationem eius, per hoc approbat eum tanquam dignum, & tenetur illam suscipere, quantũcunque ipse secundum conscientiam suã reputet se indignum, sicut dictũ est in prologo Hieronymi, qui incipit: Beatissimo Papę Damaso q. 3.

Nullus ꝑtinaciter debet pręlaturam repudiare.

Ad quartum dicendum, quòd vna virtus non repugnat alteri, & ideo iuramentum nunquam obligat contra bonum. i. contra bonos mores, qui necessarij sunt, nec etiam contra viam ducentem ad perfectionem: quia etiam illa bona est: ideo quandocunque iuramentum vergit in deteriorem exitum, non est seruandum. Potest tamẽ hoc dupliciter esse. Vno modo, ꝙ iuramentum à principio suo vergat in deteriorem exitum. i. ꝙ à principio sit manifestum, ꝙ iuramentum illud erat ad malum. Et hoc, quia fortè iuratum est id, quod erat secundum se malum. Vt si quis iurauit furtum, vel adulterium committere: vel si res iurata licet non esset mala, impediebat, tamen maius bonum, sicut si quis iurauit non intrare religionem, vel non fieri sacerdotem, vel non suscipere prælaturam, & sic de similibus: tale iuramentũ

A à principio est licitum. Differt tamen, quia si quis iuret se facturum aliquid, quod malum est, peccat iurando, & peccabit, si compleuerit: ideo tenetur non complere iuramentum. Si autẽ iurauit illud, qđ impediebat maius bonum, vt in dictis casibus, peccat iurando, & tamen potest seruare iuramentum, vel non seruare, eo quòd res iurata est indifferens, & faciendo, vel non faciendo potest manere charitas. Iurare tamen illud fuit peccatum, quia per hoc ponitur impedimentum Spiritui sancto, qui est boni ꝑpositi inspirator. Ideo qui iurauit non intrare religionem, vel non accipere ordinem sacrum, melius faceret non obseruando iuramentum, quàm obseruando. Et tamen non obligatur obseruare. In omnibus tamen casibus præcedentibus s. siue malum iu-
B retur, siue impeditiuum maioris boni periurus est, ꝗ iurat. Alio modo potest vergerę iuramẽtum in deteriorem exitum propter aliquid, quod de nouo apparet, quòd non fuit præmeditatum, sicut in iuramẽto Herodis, qui iurauit puellæ saltãti se daturũ qdquid petijsset infra 14. Istud. n. iuramentum poterat esse licitum factum à principe, si intelligeretur debita conditio. s. quòd peteret id, quod dari licitum esset, petiuit tamen illicitum, scilicet, caput Ioannis viri sanctissimi, & innocentis: ideo impletio iuramenti fuit illicita: quia in talibus non obseruare iuramẽtum est obseruare. Nec peccauerat aliquo mõ Herodes in iurando: quia non iurauit rem malam cũ iste
C sermo generalis posset extendi solum ad res bonas, quas peti licitum erat. Vnde quando puella expressit, ꝙ volebat caput Ioan. nõ tenebatur Herodes dare vigore iuramenti. Nam in isto sermone generali non poterat intelligi esse concessum id, quod si peteretur in specie nullo modo concederetur. Herodes tamen, vt faceret verbum suum verum ad omnem euentum concessit caput Ioan. Vnde dicit Ambro. ꝙ contra officium i. virtutem est promissum soluere interdum sacramentum, sicut Herodes, qui necẽ Io. præstitit, ne promissum negaret 22.q.40. est etiã.

Ad quintum dicendum, quòd Apostolus excusatur, licet non fuerit factum, quod ipse dixit. Quia secus est in simplici verbo asserendo de futuro, siue ꝑ-
D mittendo, quàm iuramento promissorio. Nam in iuramento diuinum testimonium inuocatur, qđ non fit in verbo simplici. Ideo ad veritatem verbi simplicis de futuro sufficit, ꝙ aliquis in mente habeat id, quod dicit se esse facturum: quia per hoc iam videtur illud dictum verum in causa sua, scilicet, in proposito facientis, à quo habet originem. Vnde si postea adueniat aliquod impedimentum, ita vt nõ possit impleri, vel aliquid aliud, propter quod appareat melius esse aliud facere, quàm illud, & non fiat, non propter hoc erit falsum, quod dictum est, sed iam verum est, ex quo voluit semel loquens illud facere, quod loquebatur quando dixit se facturum. In iuramento autem secus est, quia in illo inuocatur diui-
E num testimonium: ideo non debet adhiberi, nisi in re, de qua aliquis certus est. Vnde si iuramentum adhibeatur debet, qui iurat propter reuerentiam diuini testimonij conari secundum suam possibilitatẽ, vt faciat verum illud, quod iurauit: ne videatur diuina testificatio irrita fuisse, nisi appareat iuramentũ vergere in deteriorem exitum, quia tunc nõ est obseruandum, sicut supradictum est. Quod autẽ de simplici verbo de futuro dictum est, debet intelligi nisi illud sit promissorium specialiter factũ ad alicuius vtilitatem quia tunc non licebit imitari illud, nisi ex voluntate illius, cui promissio facta est. Quando tamen locutus est aliquis se facturum aliquid, quod non promittitur alicui, nec pertinet specialiter ad

alicuius

alicuius vtilitatem: sufficit, ꝙ habeat intētionem faciendi, quando dicit, quia tūc verum est, quod dicit, etiam si postea nunquam fiat. Nec obligatur loquēs illud facere, si occurrat sibi aliud, quod melius est, vel vtilius, & impediretur, si teneret, quod dictū fuerat. In votis tamen non est sic, quia vota fiunt in fauorem Dei, & sunt quædam promissiones factę sibi: ideo non licet mutari illa ad voluntatem emittentis. De votis autem, & obligatione, & dispensatione ipsorum dictum est. Nume 30. De his S. Tho. secunda secūdę. q. 89. arti. 7. & 3. Sen. di. 39 arti. 3. sub arti. 1.

Ad sextum dicēdum, quòd si talis perplexitas esset possibilis, ꝙ oporteret aliquem transgredi præceptum primæ tabulæ, vel secundę potius deberet cęteris paribus transgredi præceptum secundę tabulæ. Et tamen in præsenti nō est talis perplexitas, nec est possibilis, vt supra ostensum est: nam obseruare iuramentum est primæ tabulæ, sed non obseruare periurium. Sed iuramentū de re illicita eo ipso est periurium, quia non est in potestate hominis complere illud, ideo non obseruando non peccamus cōtra præceptū primæ tabulæ, immo potius peccaremus, si tale iuramentum vellemus obseruare.

Ad septimum dicendum, ꝙ Gratianus loquitur, quando quis emisit primo votum simplex de seruādo continentiam, & postea iurauit alicui accipere eā in vxorem per verba de præsenti cum ea contrahēdo. Nam tunc non impeditur matrimonium ꝑ votum de castitate prius emissum. Secus autem si fuisset votum primum solenne: quia postea nec matrimonium, nec iuramentum teneret.

Ad octauum dicendum, quòd vbicunque est forma iurandi illicita, actus iurandi est illicitus, & peccat de præsenti ille, qui iurat. Non tamen oportet, ꝙ ille actus de futuro, ad quem ordinatur istud iuramentum, sit malus. Ideo licet iurare sit illicitum, qa actus de futuro in se non est illicitus tenet iuramentum. Secus est, quando materia est illicita, de qua iuratur: quia tunc non solum actus iurandi de præsenti est malus, sed etiam actus, qui erit de futuro. Nemo tamen potest obligari ad peccandum mortaliter, ideo tale iuramentum non tenet.

Ad nonū dicendū, ꝙ non est simile de intellectus actu, & actu voluntatis, quia actus rationis ligat, etiā si ratio falsè opinetur, non quidem inquantum est actus rationis: quia tunc cum omnis peccans agat ex electione, & iudicetur bonum esse, quod agitur saltem pro eo tempore, quo agitur, quod dico propter incontinentem non peccaret quis, & tamē peccamus licet intellectus iudicet bonum esse, quod fit, quia aliter eligi non poterat, sed inquantum rō putat se ex lege Dei teneri ad hoc faciendū nullo alio desiderio mouente, excusatur actus, immo tenetur agere contra legem Dei, ne agat contra consciētiā, quæ est lex Dei sibi nota. De volūtate non est sic, qa non est vis cognitiua: ideo nō potest fingere aliquid esse ex lege Dei obligans, sicut intellectus: obligat ergo intellectus hominem, sed non voluntas.

Ad decimum dicendum, quòd iuramentū est duplex, s. assertorium, & promissoriū in assertorijs nunquam est mutanda veritas verbi simplicis, vel iuramenti, vt bonum agatur, vel vt malum euitetur, in promissorijs autem, siue sit verbum simplex, siue iuratum, licitum est pro aliquo malo euitando nō cōplere iuramentum, etiam si licitum fuit, quanto magis si fuit illicitum? Ratio, quia in assertorijs cum sit veritas de præterito non potest aliquis mutare veritatem verbi, quādo mentiatur, vel falsum dicat, & hoc peccatum est. Ideo pro nulla re licet falsum iurare, secus in promissorijs, quia veritas sua non at-
F tenditur ex cōpletione, sed ex eo, ꝙ promittēs tunc quando promisit intendebat seruare, vel non. Nam si intendebat seruare verum iurauit. Si autē accidat postea mors iurantis, vel causa necessariò impediens manifestum est, ꝙ non complendo, nec dicitur falsum iurare, ita si adueniat alia causa rationabilis, vt euitare malum non dicetur periurus, vel mēdax nō complendo.

Ad vndecimum dicēdum, ꝙ mulier, quæ iurauit, fidem seruare adultero duo iurauit, scilicet, adherere adultero, quòd est illicitum, & ad hoc non obligatur, &, non se copulare alteri, quàm adultero, & hoc est licitum, & tenetur seruare, vnde peius est alteri, quàm adultero se tradere, qa sic cōmittit simul
G adulteriū, & periurium, nō tamē peccaret redeūdo ad virū suū, vt dicit ibidē Augus. Quia ad hoc nō se potuit obligare per iuramentum, etiam si vellet.

Ad decimum dicendum, ꝙ est duplex veritas, scilicet, veritas sermonis, quæ est veritas signi, & veritas operis, quæ est veritas rei. Vtraque veritas seruanda est, vbi seruari potest: vbi verò non potest, magis seruanda est veritas operis, quàm sermonis, quia de duobus malis minus malum est eligendum. Cùm ergo quis promittit seruare aliquid, ꝙ illicitum est, nō potest simul seruare veritatem sermonis, & operis, quia cōtrariātur, ideo, omissa veritate, sermonis debet obseruare veritatem operis.

Ad decimum dicendum, ꝙ præcepta primæ tabu-
H læ sunt indispensabilia. Seruare tamen quodcunq; iuramentum non est præceptum, sed solum seruare iuramentum licitum.

Ad decimumquartum dicendū, ꝙ tuus significat proprietatem, & dicuntur illa iuramēta nostra, quę sunt spontanea, quia in tantū actus est noster, inquātum per voluntatem nostrā gestus est. Quod verò ꝑter voluntatem, aut contra voluntatem nostrā est, nostrum non est. Et est sensus, ꝙ iuramenta sponte facta obligant. Nam iuramenta per metū extorta, & si aliquo modo obligent, nō tamen ita, sicut spontanea. Vel dicuntur iuramenta tua. i. facta de illis rebus, ad quas tu voluntate tua te obligasti. Quod dicitur ad differentiam eorū, ad quæ quis per legē obli-
I gatus erat: quia illa non sunt ita propriè nostra.

An iuramentum extortum per coactionem sit obligatorium. *Quæst. CCLX.*

QVAERITVR de iuramēto extorto ꝑ coactionem, an sit obligatorium. Dicunt quidā ꝙ non. Nullus. n. potest obligari ad aliquid speciale, nisi se ipsum obliget, & tamen coactus nihil facere dicitur, quia non est volens: cum ergo iuramentum coactū excludat voluntatem iurantis, videbitur, ꝙ non obliget eum. Itē maior est obligatio matrimonij, quàm iuramenti, quia si quis iurauit nunquam contrahere matrimonium, si postea contrahit, tene-
K tur manere in matrimonio contracto, & non seruare iuramētum. Et sic est maius vinculum matrimonij, quàm iuramenti, cùm matrimonium excludat iuramentum in casu, in quo vtrunque seruari non potest. Et tamen coactio impedit matrimoniū, quia matrimonium coactum nullum est. Extra de sponsa. cap. Cum locum: ergo etiam iuramētum coactū non obligabit. Item iuramentum non obligat, nisi ex hac necessitate, vt iurans non peccet mortaliter, si non obseruat iuramentum, & tamen coactio excludit peccatum, quia quidquid fiat à coacto peccatum non est, sicut dixit Lucia: Si inuitā me feceris violari, castitas mihi duplicabit ad coronā, ergo et iuramētū coactū nō obligabit ad peccatū, si nō ꝯpleat.

Dicendum

Dicendum, quòd si in iuramentum coacto non interueniat aliquid, quod aliàs faciat iuramentũ esse illicitum adhuc, propter solam coactionem non perdit totam vim obligandi. Dicitur hoc, quia potest aliquis coactus promittere se facturum aliquid, quod malum est, scilicet, fornicari, vel furari, & talia etiam iurata ab eo, qui liber est, non obligãt: quia sunt iuramenta iniqua. Ideo si fiant à coacto, à fortiori non tenebunt. Idem si coactus iuret, quòd nunquam intrabit religionem, non enim tenet tale iuramentum, etiam si liber esset, qui iurat: quia est contra charitatem, cum impediat maius bonum. Ideo etiam non tenet à coacto factum. Si autem nihil est, quòd aliàs impediat, sed fiat iuramentum à coacto tale, quale factũ à nõ coacto valeret, haberet adhuc vim aliquam obligandi: quia iuramẽtum quandocunque habet tres comites suos est obligatorium. Coactio tamen non tollit aliquem de comitibus: quia poterit esse iustum, quod iuratur, & discretè factum, & verificari per impletionem, & sic erũt tres comites ibi. Item beatus August. ex consilio beati Ambrosij consuluit cuidam, qui iurauerat coactus ducere quandam in vxorem, ꝙ seruaret iuramentum: ergo iuramentum coactum tenet. Considerandum tamen pro hoc, quòd iuramentum, vt dictum est, duplex est, scilicet, assertoriũ, & promissorium. In assertorio non potest aliqua coactio intercidere: quia nulla coactio est, quæ debeat reputari sufficiẽs ad hoc, ꝙ homo peccet mortaliter, sicut nihil debet esse, quòd aliquem ad fornicandum inducat, etiam si mors sibi inferenda sit nisi adulterium cõmittat, vel homicidium. In talibus enim nulla coactio potest interuenire: quia quæcunque mala alicui inferenda sint non debent ipsum flectere ad hoc, ꝙ ista faciat, quæ secundum se mala sunt. Quia pro nullo timore debet quis committere peccatum mortale, Extra de his, quæ vi, metusve causa fiunt. c. sacris. Et sic dicitur 3. Ethico. quòd ad quædam fortassis non est cogi, sed magis mori patientem durissima. Ita est in iuramento assertorio, quia quòd aliquis scienter falsum iuramẽto asserat, semper est peccatum mortale: quia Deus contemnitur, ꝙ nomen eius ad confirmationem falsitatis inducatur. Nullum ergo malum esse potest, per quod aliquis debeat putare se sufficienter coactum ad hoc, ꝙ falsum asserat iurando. Ideo quandocunque quis falsum iurauerit scienter iuramentum obligat ad peccatum, idest, quòd eo ipso peccat mortaliter, qui sic iurauit, nec excusat eũ timor mortis, vel quaruncunque pęnarum: quia nihil istorum est coactio sufficiens ad hoc, ꝙ quis peccet mortaliter. Si autem sit iuramentum promissorium, aut promitteretur in eo, ꝙ expresse malum est, vt si promittat quis occidere innocentẽ, vel adulterari. Et dicendum, ꝙ etiam ad hoc nulla coactio sufficiens est: quia talia promittere, vel iurare peccatum mortale est, sed non obligat ad hoc, ꝙ obseruetur, immo non licet obseruari tale iuramẽtum, sed eo ipso, quòd præstatur, est periurus, qui iurat. Idem de alijs casibus, in quibus iurare malum est, sicut dicebatur præcedenti quæstio de iuramento incauto. Nam ad nullum illorũ debet aliquis cogi per timorem, sed potius pati quodcunque malum, quàm iurare. Aliquando autem poterit iurari per timorem illud, quod videtur à principio esse licitum, sed postea propter aliqua emergentia apparet manifestè esse illicitum. Sicut ergo si à non coacto præstaretur tale iuramentum, non deberet obseruari, postquam appareret ipsum vergere in deteriorẽ exitum, à fortiori si à coacto præstetur. Aliquando autem præstabitur iuramentum à coacto, quod potest seruari

A sine interitu salutis æternæ. Vt si cogatur iurare, ꝙ dabit alicui certam pecuniã, vel quòd seruiet ei in aliquo. Istud enim potest seruari, licet sit dãnosum iuranti, non est tamen illicitum. Et tunc dicendum, ꝙ aut tale iuramentum est cum sufficienti coactione, quæ caderet in virum constantem, aut cum leui. Si cum leui, non excusat, ac si præstaretur à simpliciter voluntario, cum de iure sola coactio cadens in virum constantem excuset, extra de his, quæ vi, metusve causa fiunt. c. Ad audientiam, & c. Cum dilectus. Talis autem est, quando cõminatur pęnas ille, qui potest eas infligere, & de quo verisimile est, ꝙ infliget eas, nisi, quod ipse petit, fiat. Si autẽ sit coactio sufficiens, idest, quæ posset cadere in virum constan-
B tem, aut considerabitur iuramẽtum in foro contentioso, aut in foro conscientiæ, si in foro contentioso non tenet, scilicet, si ille, qui extorsit iuramẽtum ab altero vigore illius iuramenti petat aliquid sibi dari, non est acquisitum sibi ius aliquod, sed absoluetur reus ab impetitione istius. Si autẽ sit in foro conscientiæ iuramentum istud obligat: quia potius debet quis pati quæcunque mala temporalia, quã recedere à veritate iurata, quam sub inuocatione nominis Dei iurauit. Et cum possit hoc iuramentum sine interitu salutis æternę seruari, debet seruari extra de iure iuran. c. Si verò, & 22. q. 4. cap. Si aliquis: Quia non solum iuramentũ, sed etiam pactum nudum seruandum est, nisi veniat in detrimentum sa-
C lutis æternæ, dum non sit in damnum alterius, licet sit in damnum promittentis, extra de iure iuran. c. cum contingat. Habet tamen remedium aliquod, qui sic iurauit. Ipse enim teneretur soluere, quod promisit, vt non agat contra iuramẽtum. Et tamen postquã soluerit potest repetere in iudicio illa, quæ soluit tanquam indebita, scilicet, quòd coactus fuit iurare, & virtute iuramenti soluit, & tunc iudex faciet sibi restitui, quod soluit. Sic est de illis, qui iurauerunt se soluere vsuras. Nam tenentur soluere eas, & postea possunt in iudicio repetere illis, extra de iure iuran. c. debitores. Sed quid si iurauit etiam non repetere? Dicendum, quòd potest denunciare iudici, quòd tale iuramentum coactus fuit facere, & sol-
D uit pecuniam virtute iuramẽti, & coactus fuit non repetere in iudicio, & non repetet. Sed cum istud denunciauerit iudici, ipse potest ex officio suo facere, vt restituatur, quod indebitè solutum est. Sed quid si etiam iurauit, quòd nunquam denũciaret? Dicendum, quòd tunc iuramentum non tenet: quia istud est contra bonos mores, & in damnum publicum: quia sic omnia perirent, & esset facilitas ad maiora delicta. Et maximè fit hoc: quia denunciatio ista debet esse euangelica, & ab ista nemo potest per iuramentum aliquod, sicut nec valet iuramentum factum contra legem Dei, aut humanam. Ideo etiam si iuratum est, ꝙ non denunciaretur potest denunciari. Et sic iuramẽtum benè obligat quantuncun-
E que sit coactum, sed possunt haberi remedia ista.

Ad primum dicendum, quòd quando aliquid est violentum simpliciter, ille, qui agit, nihil dicitur agere, sed potius pati sicut si fœmina violenter defloretur non dicitur fornicari, sed à fornicatore iniuriam pati. Sic etiam si aliquis violenter tenuit manum alterius, & per illam apposuit sacrificia idolis nihil dicitur fecisse, sed passus fuisse. Et ita dicitur 3. Ethico. cap. 1. quòd violentum, vel in voluntarium simpliciter est, cuius principium est extra, non conferentem aliquam vim passo, sicut si spiritus hominem alicubi tulerit, vel homines domini existentes, idest, si ventus deiecit hominem ad aliquem locum, & ille deiectus corruit super alterũ, & occidit eum,

vel

vel lęsit:nihil dcitur egisse,quia totaliter est inuolun F rius. Aliud est inuoluntarium mistum ex voluntario,& inuoluntario,scilicet. quando aliquis in periculis marinis existēs,vt nauis alleuietur proijcit merces in mare est ibi inuoluntarium, eo ꝙ nullus simpliciter voluntarius vellet merces perdere. Quia tamen putat, quod oportet merces deijci in mare, vel nauem simul perire,eligit tanquam minus malum merces perdere, & tunc illas proijcit. Et istud est aliqualiter voluntarium, quia quando proijcit eas in potestate eius est applicare manus ad proijciēdum, vel non. Ideo non vocatur istud simpliciter voluntarium, nec simpliciter inuoluntarium, cum nō sit violentum, sed vocatur voluntarium mistū ex voluntario,& inuoluntario,vt dicitur 3. Ethico.c.1.22. G Ita in præsenti,omne, quod fit propter timorem alicuius mali euitandi est inuoluntarium mistum, sed non violentum,& ideo est voluntarium aliquo modo. Sic est de iuramento extorto per timorem, quia in potestate iurantis est iurare, nec potest quisquam cogere eum loqui. Ideo non est simpliciter inuoluntarium, quod autem est inuoluntarium simpliciter idest, violentum,non est bonum, vel malū,nec obligat ad aliquid. Et tamen, quod est voluntarium mistum ex voluntario,& inuoluntario obligat, & dicetur bonum,vel malum: licet multum differt quantum ad grauitatem peccati,vel ad laudem boni operis esse opus voluntarium simpliciter, vel mistum ex voluntario, & inuoluntario. H

Ad secundum dicendum, ꝙ matrimonium non tenet,si sit ibi qualiscunque coactio,eo quòd ad matrimonium contrahendum non solum requiritur consensus,sed etiam consensus liber,extra de spon. c. Eum locum, & ideo requiritur voluntarium simpliciter esse contractum matrimonij. In iuramento autem sufficit esse consensum,etiam si non sit liber, ideo obligatur, qui iurare coactus est.

Ad tertium dicēdū, ꝙ Lucia loquebatur de inuoluntario simpliciter, ꝙ est violentum. s. si mulier portaretur violenter ad prostibulū, & deflorraretur ibi. Hoc enim non imputatur ei ad culpam, quia violētum est. Secus autem in iuramento, ꝙ nunquam potest esse violentum: licet possit esse inuoluntarium I mistum: nō obligauit ad peccatū, si nō obseruetur.

Sed obijcietur, quia interdum aliquos coactos ad iurandum ostenderunt Pontifices Romani non teneri. Nam absoluti sunt per eos à vinculis iuramenti: extra de iure iuran. c. Verū. ergo non sunt iuramēta coacta obligatoria. Dicendum, quòd in iuramento,quod quis facit coactus duplex obligatio est. Vna, qua obligatur homini, cui aliquid ꝑmissum est,alia, qua obligatur Deo, vt impleat id, quod sub inuocatione nominis eius promisit. Prima tollitur per coactionem s. ꝙ nullum ius competit ei,qui iuramentū extorsit ab altero ex illo iuramēto. Et ideo si iudicialiter agat ex illo iuramento iudicabitur non teneri, qui iurauit, si fuit metus, vel coactio cadēs in virum K constantem. Secunda obligatio semper manet in foro conscientiæ, quia magis debet sustinere qs dānum temporalem,quàm iuramentum violare. Habet tamen remedium ad repetendū ea, quæ propter iuramētum dedit, vt supra dictum est. Cùm autem dicitur, quòd aliquando Papa absoluit à talibus iuramentis,non est sensus, ꝙ iudicet ista iuramenta nō esse obligatoria,vel non fuisse,sed per absolutionem relaxantur obligationes causatæ ex istis iuramētis propter iustam causam. s. ne indebitè quis cogat ad aliquid. Nemo ergo potest propria auctoritate cessare à completione iuramenti ab eo coacto extorti, & tamen auctoritate eius,qui potest dispensare, erit absolutus: eo,quòd ille est iudex in foro consciētiæ, & potest remittere obligationem istam, quæ causata est propter reuerentiam nominis Dei, ac si Deus ipse remitteret, De hoc S. Tho. 3. Sen. dist. 39. arti. 3. sub articu. 2. & secunda secundæ. q. 89. arti. 7.

Quomodo iuramentum interpretandum sit.
Quæstio CCLXI.

QVAERITVR de iuramēto præstito ab aliquo in fauorem alterius,si nō concordēt ambo in intentione verborum secundum cuius intellectum sit interpretandum. Dicunt quidam, ꝙ debet semper interpretari secundum intentionem præstātis iuramentum: quia nullus debet ad ignotum obligari. Intentio tamen recipientis est ignota iuranti, vel poterit esse ignota: ergo non obligabatur iurans secundum illam,sed secundum intentionem suam. Item iuramentum præstatur ad confirmandum sermonē iurantis,sed intentio iurantis est propinquior sermoni suo,quàm intētio eius, cui iuratur: ergo iuramentum magis obligat secundum intentionem iurantis,quàm recipientis. Item ad hoc, quòd obliget iuramentum, requiritur voluntas aliqua iurantis,secundum quam se obliget. Sed si desit ei intentio se obligandi secundum intētionē recipientis nō erit ibi voluntas aliqua: ideo nulla erit obligatio interdum in iuramento, si debeat interpretari secundum intentionem recipientis.

Dicendum, ꝙ iuramentum, quod pręstatur alicui homini ab altero est in fauorem eius, cui præstatur, & propter ipsum solum: ideo deberet accipi secundum intentionem eius. Quia tamen nemo obligatur ad aliquid specialiter, nisi sponte se obliget, talis, & tanta est obligatio, qualis est voluntas se obligantis. Ideo aliquando interpretatur iuramentum secūdum intentionem iurantis,& aliquando secundum intentionem eius, cui iuratur. Pro quo sciendum, ꝙ iuramentum promissorium, vt dictum est, obligat hominem sub hac necessitate. s. vt mortale peccatū euitet. Vnde obligat ad omne illud, quo non facto culpa incurritur. Ideo in eo, q iurat, distinguēdū est. Aut.n simpliciter, idest bono animo,& sine intētione fallendi iurat, aut cum intentione fallendi. Si cū intentione fallendi, scilicet, vt per cauillationes verborum excludat obligationem, quā vult inducere super eum ille, cui iuratur, tunc debet intelligi iuramentum secundum intentionem eius, cui iuratur, & peccat iurans dupliciter. s. ex dolo, quem cōmitit ex iuramento volens proximū fallere, & ex violatione iuramenti, quia vult frangere non obseruando eo modo, quo illa verba intelligenda sunt. Sic dicit Isidorus secundo Sen. suarum, & habetur 22. q. 5. c. Quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamē qui cōscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & Dei nomen in vanum assumit, & proximum dolo capit. Si autē non fuit intentio fallendi, sed obligandi se, debet interpretari in foro conscientiæ, secundum intentionem iurantis, & nō tenebitur ad aliud, nisi ad illud, ad quod se obligare voluit, & in quo putauit se, & illum, cui præstabat iuramentum, cōcordare. Sic Grego. 27. Moralium, & habetur 22. q. 5. c. Humanæ, & ibi in §. Si ergo. s. humanæ aures talia verba nostra iudicant, qualia foris sonant. Diuina verò iuditia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Hoc verum est quantum ad forum conscientiæ. Et tamen in foro contentioso, quando dubitatum fuerit de sensu verborum iuramenti, vel cuiuslibet contractus, interpretabuntur illa verba,

Rńdetur ad quæsitum quæstionis.

reducen-

reducendo illa ad sensum, quem communiter facere solent, vt innuitur extra de spon. c. Ex literis, & in allegato. c. Humanæ. §. Humanę aures talia verba nostra iudicant verbis solum, sm ꝙ sonãt. Et ratio est, quia homo non potest iudicare de interioribus, sed Deus solus. 1. Reg. 16. Homo videt, quæ extra apparent: Deus autem intuetur cor. Aliter distinguitur de dubio in verbis iuramenti in Glo. & 2. q. 5. in cap. Hoc videtur. §. quia quando iuramẽtum præstatur, aut vterque habet rectum intellectum, aut vterque dolosum aut vnus rectum, & alius dolosum. Si vterque est in dolo volens alterum fraudare per verborum cauilationes est intelligendũ sm communem verborum significationem, vt extra de spon. c. Ex literis. Si à neutro interuenit dolus tunc interpretandum est secundum intellectum vtriusque, si verba possunt vtriusque intellectui adaptari. Si verò vnus ipsorum fuit in dolo intelligendũ est secundũ intentionem eius, qui non fuit in dolo. Sic videtur distingui. 22. q. 5. §. ex his. Si tamen quando neuter fuit in dolo, verba non possunt applicari intẽtioni vtriusq; videtur, ꝙ debent reduci ad communem sensum. Extra de spon. c. Ex literis: eo ꝙ iudex non habet ibi causam magis præsumẽdi pro vno, quã pro altero.

Ad primum dicendum, ꝙ non obligatur quis ad illud, quod est sibi ignotum, saltem in foro consciẽtiæ, nisi dolum cõmiserit, propter quem mereatur obligari etiam ad id, quod non intendebat, & intendebat illud ipse, cui præstabatur iuramentum. In foro autem contentioso poterit iudicari aliquis obligatus ad id, quod non intellexit, si verba sua de iure, vel ex cõmuni locutione talem obligationem importabant. Fuit enim in culpa si non aduertit ad verba sua. §. quid erat illud, quod per verba significabatur. Et propter istam culpam imputatur ei, vt teneatur secundum ꝙ verba significant, quia aliàs possent omnia iuramenta præstita partibus destrui dicentibus eis, qui præstiterunt illa, ꝙ non habuerunt illam intentionem, quando iurauerunt. Hoc autem verũ est, nisi ille, qui iurauit tam simplex fuit, ꝙ merito nõ debeat sibi imputari ignorantia iuris, & de quo posset præsumi verisimiliter, quòd sensum verborum ignoret. Vel fortè ex conditione personę verisimiliter præsumi possit, ꝙ nõ haberet intentionem obligandi se ad faciendum id, quod sonant verba iuramenti, & ꝙ haberet intentionem ad se obligandum taliter, qualiter ipse dixit se intendisse, quia istę sunt prę sumptiones sufficiẽtes ad hoc, ꝙ iudex in dubio debeat animum suum conformare, vt sententiã ferat pro eo, qui iuramentum præstitit.

Ad secundum dicendum, quòd intentio iurantis propinquior est sermoni suo, quàm intentio recipiẽtis iuramentum, nisi dolum commiserit in intelligẽdo, aut fuerit in magna culpa intelligendo aliter, q̃ verba illa secundum communem vsum significent & secundum, quòd ipse, cui præstitum est iuramentum, petebat sibi iuramentum per illa præstari.

Ad tertium, ꝙ non potest iurans obligari secundum id, quod sibi ignotum est, & ideo nõ obligatur secundum illum, quem liberè formare voluerit ille, cui præstatur iuramentum ex verbis illis. Obligatur tamen iurans sm illud, quod scire potest, & scire tenetur. Potest tñ scire in quo sensu verba ista accipiãtur communiter, & tenetur hoc scire, si vult euadere damnum, quod potest incurrere vtendo talibus verbis: alioquin in culpa est, & sibi est imputandum, ꝙ obligetur ad id, ꝙ ignorat: quia crassa ignorantia est, cùm ignoretur id, qđ ab omnibus scitur, vel sciri debet. §. qualiter verba in sensu communi accipiantur: ista vocatur. 3. Ethico. ignorantia eius, quod cõ-

A fert, & non excusat, vt ibi dr̄. De his S. Tho. 3. Sen. distin. 39. arti. 3. sub arti. 3. & 2. 3. q. 89. articu. 7.

Quæ sit maior obligatio voti, vel iuramenti.
Quæstio CCLXII.

QVAERITVR cuius sit maior obligatio iuramenti an voti. Dicunt, quòd maior est iuramenti, quia votum est simplex promissio, iuramentum supra promissionem addit diuinam testificationem, ergo maior est obligatio iuramenti, q̃ voti. Item ea, quæ infirmiora sunt, confirmantur ꝑ fortiora, & tamen votum solet confirmari per iuramentum, vt quando quis vult votum suum esse firmius,
B vouet, & iurat obseruare. Iuramentum autẽ nunquam confirmatur per votum, ergo maior obligationis est iuramentum, quàm votum. Item obligatio voti causatur ex deliberatione animi sola, scilicet, quando quis deliberat aliquid propter Deum facere, & habet voluntatem se obligandi ad illud, vt ostensum est Nume. 30. vbi de voto agitur. Iuramentum autem obligationem habet ex diuina veritate, cuius testimoniũ inuocatur. Cùm ergo veritas Dei excedat deliberationem humanam, videtur, ꝙ erit maior obligatio iuramenti, quàm voti. Dicendum ꝙ generaliter loquendo non determinando ad casum specialem maior est obligatio voti, quàm iuramenti: quia votum fit ad Deum, iuramentum autẽ Rñdetur ad quæstnm.q.
C fit proximo. Magis tamen obligatur homo Deo, q̃ proximo: ideo est maior obligatio voti. Considerandum tamen pro hoc quando aliquis iurat aliquid facere, vel nõ facere, aut iuramentum præstatur in fauorem cultus diuini, aut in fauorem proximi, aut est iuramentum, quod ad neutrum eorum determinatè pertinet, sed iurat homo propter se ipsum: quia fortè putat sibi vtile esse, vel bonum obseruare id, quod iurat, & vt maiorem causam habeat obseruandi, vult se iuramẽto astringere. Vel fortè est iuramẽtum, quasi indifferẽs, cuius obseruatio nec est manifestè vtilis, nec damnosa. Si primo modo iuramentum incidit in votum: quia votum est, quando quis sponte se obligat ad faciẽdum aliquid, quod ad cul-
D tum Dei pertinet, & tunc non potest comparari iuramentum ad votum, quia in idem incidunt. Si autem secundo modo, est solum iuramentum: quia ꝑ hoc, ꝙ aliquis se obligat facere aliquid, ꝙ est proximo vtile non vouet: quia votum solum fit Deo. Et de his, quæ ad ipsum pertinent, vel saltem debet ipsi Deo fieri promissio, & non proximo. Et tunc dicendum, ꝙ ex genere suo magis obligat votum, quàm iuramentum, quia propter Deum, & iuramentum fit propter proximum. Si tertiò modo à fortiori dicendum, quòd obligat magis votum, eo quòd iuramentum, quod quis facit ad vtilitatem sui ipsius, est minimę obligationis. Nam in iuramento, quod fa-
E cit quis proximo sunt duæ obligationes. Vna, qua quis obligatur: proximo ad faciendum id, quod ꝑmittit, cum in eius fauorem iuramentum sit præstitum, alia obligatur Deo, cuius nomen in testimonium adduxit ad confirmationem veritatis. Et tenetur propter Dei reuerentiam conari, vt verum faciat id, quod dixit. In iuramento autem, quod quis facit ad vtilitatem sui ipsius est vnica obligatio, scilicet, ad Deum. Nam sibi ipsi non potest aliquis obligari: quia aliàs posset facere sibi iniustum non soluendo id, ad quod teneret. Et tamen nemo potest facere sibi ipsi iniustum 5. Ethico. circa finem. Minoris ergo obligationis est iuramentum, quod quis facit ad vtilitatem sui ipsius, quàm omnia alia iuramenta. Si verò faciat quis iuramentum de rebus indifferen-

differentibus,quæ nec sibi,nec alteri manifestam vtilitatem,nec damnum afferunt,est iuramentum illicitum:quia iurari nunquam debet nisi pro re necessaria,aut honesta,vel vtili,vt ostensum est sup.q.253. Et istud etiam est paruæ obligationis inquantum est iuramentum illicitum. Et tamen si potest sine interitu salutis ęternę seruari,debet seruari propter Dei reuerentiam, vt nomen eius non assumatur in vanum. Et sic de iuramentis istis apparet,quòd minoris obligationis sunt,quàm vota.

Aliter potest dici, ꝙ iuramentum, & votum aliquando coincidunt in idem, & aliquando accipiuntur,vt distincta. De primo patet,vt cum quis vouet aliquid facere, & confirmet illud iuramento, vt si quis iuret dare eleemosynam, vel seruare castitatē perpetuā. Nam votum est hic: quia propter Deum istud fit,& Deo promittitur, & istud votum iuramē to vallatur. In istis non potest comparari votum iuramento:quia ambo simul sunt,sed est verum,ꝙ votum sic est maius, quā votum simpliciter, & quàm iuramentum simpliciter. Si autem votū accipiatur per se, & iuramētum per se dicendum, quòd maior est obligatio voti, quàm iuramenti. Vtraque enim obligatio causatur ex aliquo diuino, sed aliter, & aliter. Nam obligatio voti causatur ex fidelitate, quam homo debet Deo,vt ei promissum soluat. In voto enim promittit homo aliquid Deo obseruare, quod propter Deum est, & obligatio ad seruandum illud nascitur ex hoc, ꝙ tenetur homo Deo fidelitatem seruare tanquā creatura eius, fidelitas autem quædam est,quòd seruentur promissa,& maximè eis,qui sunt maiores. Obligatio iuramenti causatur ex reuerentia, quam tenetur homo exhibere Deo. In iuramento nanque nihil Deo promittitur, ideo non est ibi fidelitas,quam Deo debeamus,cum illa sit in obseruatione promissorū, sed inuocamus nomen Domini in confirmationem dictorum nostrorum,debemus autem Deo reuerētiam: ideo nomen eius non est assumendum in vanum, quod est contra reuerentiam,quod tamē fieret, si inducendo nomen Domini ad cōfirmandum dicta nostra non curaremus illa verificare,ac si nihil actum esset inducendo nomen Dei in testimonium: maius est autem obseruare Deo fidelitatem, quā obseruare reuerentiam:quia omnis infidelitas est reuerentia. Aliqua tamen est reuerentia, quæ non est infidelitas, vt si quis circa rem paruam non obseruet totam reuerētiam, quam debet obseruare Domino suo. Et cum omnis infidelitas in violando promissa sit,peccatum maximum est,cū ea, quæ promissa sunt Domino, violantur,& ideo fractio voti maioris culpæ est, quàm fractio iuramenti. Quia frangendo votum violatur fidelitas Deo debita. Frangendo autem iuramentum committitur irreuerentia solum in Deum, & non infidelitas. Si tamen quis iurasset aliquid obseruare propter Deum, vel facere, vt seruare castitatem, vel dare eleemosynam, & nō obseruaret, committeret irreuerentiam,& infidelitatem: quia simul violabatur iuramētum,& votum. Et istud est grauissimum. Quod autē dicitur votum maioris obligationis esse, quàm iuramētum,intelligendum est ex genere suo. Nam per accidēs potest interdum esse maioris obligationis iuramētum,quàm votum. Vt si quis vouit dicere vnam orationē certo die,& non fecit,& alius iurauit dare proximo aliquid, vel facere pro eo, & non fecit, propter quod incurrit in magna damna, magis peccauit, qui iuramētum violauit, quàm qui votum. Et tamen quanto aliquod peccatum maius est,tanto magis obligatur quilibet cauere illud,& stare in opposito: ergo magis obligatur iste seruare iu-
F ramentum præstitum proximo in hoc casu, quàm votum factum Deo. Et tamē ex genere suo grauius est votum frangere,quàm iuramentum violare. Sic etiam peccatum,quod contra Deum directè est,maius est,quàm peccatum,quod est contra proximum ex hac ratione,quod est esse contra Deum,& contra proximum. Et tamen multa peccata sunt directè contra proximum,quæ sunt maiora,quàm illa,quæ sunt directè cōtra Deum,sicut homicidium est maius,quàm non colere diem festum, vel assumere interdum nomen Domini in vanum.

Ad primum dicēdum,quòd votum est promissio quædam non quæcunque, sed illa, quæ soli Deo fit, & de eo,quod pertinet ad cultum eius, & si non ser-
G uatur est quædam infidelitas,quæ est grauior, quàm irreuerentia sola, quæ committitur in iuramento. Cum autem dicitur,ꝙ in voto est sola promissio, & in iuramento supra promissionem est quædam testificatio per diuinam inuocationem,dicendum quòd promissio refertur ad diuersa: quia promissio, quæ est in voto, fit soli Deo, quæ autem in iuramento fit proximo. Et ideo promissio sola facta Deo in voto est maioris obligationis,quàm promissio,& testificatio,quæ fiunt in iuramento, quando iuramētum est propter proximum. Si tamen promissio in iuramento, & in voto referretur ad Deum esset maior obligatio in iuramēto, quàm in voto, cum ibi esset promissio, & testificatio diuina, & tunc sunt votum, &
H iuramentum simul. Secus autem quando iuramentum fit ad proximum,& isto modo comparamus iuramentum, & votum.

Ad secundum dicendum,quòd votum non confirmatur per iuramentum,quòd iuramentum sit firmius,quàm votum,cum sit è contrario,sed quia firmius est, quòd habet duas res immobiles, quàm ꝙ habet vnicam. Iuramētum autem per se est immobile, & etiam votum:cum ergo vnum alteri adhibetur firmior est contractus.

Ad tertium dicendum, quòd votum causatur ex deliberatione animi, quæ dat sibi firmitatem ex parte vouentis, habet tamen maximam firmitatem ex parte Dei,cum votum fit,& ista est tanta,quòd exce-
I dit firmitatem iuramēti tam ex parte promissionis, quàm ex parte testificationis. De his S.Thomas 2.2. q.89 articu 8.

An in iuramento possit dispensari. *Quæst. CCLXIII.*

QVAERITVR de iuramento,an possit in eo dispensari. Dicunt quidam, quòd non: quia si dispensaretur istud,esset in promissorio iuramento. Dicunt tamen,ꝙ nec in eo potest dispensari: quia sicut requiritur veritas ad iuramentum assertorium, quod est de pręsenti,vel de præterito,ita ad iuramētum promissorium, quod est de futuro. Sed nullus potest dispensare cum aliquo, quòd iuret contra ve-
K ritatem de præsenti, vel de præterito:ergo non poterit aliquis dispensare in iuramento promissorio, ꝙ iurans non faciat esse verum,quod in iuramento promisit. Item iuramentum promissorium inducitur ad vtilitatē eius, cui fit promissio, sed ille, cui fit promissio,non potest dispensare in iuramento isto: quia est contra diuinam reuerentiā,ergo multo minus poterit per aliquē alium dispensari. Item in voto communiter quilibet episcopus potest dispensare, extra de voto reden. c.1. præterquam in quibusdam votis specialibns,sicut in voto transmarino,& similibus, vt declaratum est. Num.30. ergo eodem modo in iuramento si esset dispensabile, posset quilibet episcopus dispensare,quod nō est verum:ergo videtur

videtur, quòd iuramentum sit indispensabile.

Dicendum, ꝙ iuramentum in aliquo casu est dispensabile, quia votũ est maioris obligationis, quàm iuramentum, vt ostensum est præcedenti. q. Sed in voto potest dispensari: ergo etiam in iuramento.

Pro hoc tamen considerandũ est, ꝙ tam votũ, q̃ iuramentum secundum se sumpta indispensabilia sunt. Per votum. n. obligat se homo Deo ad faciendum aliquid propter ipsum, ꝙ ad cultum eius pertineat, per iuramẽtum autem obligat se homo ei, cui iuramentum præstat inuocando ad confirmationẽ dicti sui diuinam veritatem. Quod autem votum secũdum se esset dispensabile, nihil esset, nisi ꝙ homo nõ obligaretur seruare Deo fidelitatem in promissis. Istud autem est indispensabile, quia non seruare Deo fidelitatem est per se malum, ita ꝙ in nullo casu potest esse bonum. Non potest autem dispensari, ꝙ homo malum faciat, ergo non potest dispensari in voto secundũ se dispensare aũt in iuramento secundum se, esset facere, ꝙ homo non teneretur seruare proximo veritatem in eis, quæ promisit, nec teneretur seruare diuinam reuerentiam, cuius nomẽ in testimoniũ inuocatur. Istud autem est secundum se malum, ideo non potest dispensari in iuramento secundum se, ꝙ non seruetur. Quando tamen dicitur dispensari in iuramento, vel voto est dispensari in materia eorum, s. ꝙ aliquid, quod putabatur cadere sub voto, vel sub iuramento ostẽdatur per auctoritatem eius, qui potest non includi sub iuramento, nec sub voto, & ꝙ illo non obseruato dicatur iuramentum, vel votum stare, vel non violari. Necessitas autem huius dispensationis est in iuramento, & voto: quia interdum aliquid, quod in se consideratum, vel vniuersaliter est vtile, vel honestum secundum aliquam particularem circunstantiam, vel euẽtum potest esse nociuum, vel inhonestũ, ꝙ repugnet voto, & iuramento, & etiam legi. Nam lex malũ nõ permittit. Iuramentum etiam non est vinculũ iniquitatis. i. Ad hoc, ꝙ ꝑ illud obliget se homo ad illud quod malum est, extra de iureiuran. c. Quanto. Votum ẽt de solis bonis est cum sit promissio quædam facta Deo de eis, quæ ad cultum eius pertinent, si ergo id, quod iuramentũ est, vel voto promissum contingat esse malum, vel inhonestum, aut nociuũ manifestum est, ꝙ non pertinet ad iuramentum, nec ad votum cum in iuramento iustitia, & iuditium attendenda sint. Quod tamen inhonestũ est contra iustitiam est, quod verò est nociuũ est contra iuditiũ. Iõ non cadunt sub iuramento. Quia iuramentum, q̃d non habet tres comites periuriũ est, vt dicit Hiero. super Ieremiam: ẽt ꝙ malum est ad votum non ptinet, quia in malis Deus non colitur. Oportét, ergo ostendere, quòd talia non cadant sub iuramẽto, nec sub voto. Et iste est quidam modus dispensationis. Vt si in aliquo casu dubitetur de aliquo, quod iuratum est, vel voto promissum, an bonum sit, vel malum illud fieri, & an melius sit contrarium, vel aliud disperatum fieri, q̃ illud, oportet quòd per aliquẽ habentem potestatem istud declaretur. Et ista declaratio vocatur dispensatio iuramenti, vel voti, ergo potest fieri dispensatio in iuramento, & voto immo in aliquo casu necessaria est.

Ad primum dicendum, ꝙ in iuramento assertorio non potest fieri vnquam dispensatio, In promissorio autem potest. Quia dispensatio, quæ fit in iuramento non fit in ipso iuramẽto secundum se. i. ꝙ dispenseтur, ꝙ iuramentum non debeat obseruari, vel ꝙ aliquid contra iuramentum fiat. Hoc est enim impossibile, cum obseruatio iuramenti cadat sub ꝑcepto diuino. s. Responde Domino iuramenta tua,

A in hoc cap. infra, & præceptum Dei est indispensabile, etiam, quia facere contra iuramentum est contra ius naturæ. s. ꝙ non seruetur proximo veritas in ꝓmissis, nec Deo deferatur reuerentia, hoc autem indispensabile est, sed dispensatio in iuramento est respectu materiæ. s. vt id, quod sub iuramento videbatur cadere sub iuramento non cadat, quasi existens materia indebita iuramenti. Materia autẽ iuramenti assertorij est res affirmabilis, vel negabilis, de præterito, vel de præsenti. Præteritum tamen ex eo, ꝙ transit effectum, est necessarium, quia iam non est in eo mutatio possibilis. Præsens etiam iam est, & ideo quando est necesse est esse, & sic præsens necessitatẽ habet. In talibus autem non est possibilis dispensa-

B tio: quia nihil in eis mutatur propter nos, cum non sint iam per nos factibilia, & declaratio, vel dispensatio facta in eis nihil esset. Si ergo fieret dispensatio in assertorio iuramento, solum fieret quantum ad actum iurandi, quia ille solus est in potestate nostra. Dispẽsare autem in hoc esset dicere, ꝙ liceret alicui interdum falsum asserere iurãdo. Et hoc falsum est, quia est contra præceptũ Dei, & esset directè dispensare in iuramento. In promissorio autem iuramento secus est, quia materia eius est aliquid futurum, ꝙ variari potest. Nam sicut ad esse variari põt, vt sit, vel non sit, ita ẽt põt variari ad bonũ, vel ad malũ ad nociuum, vel vtile, & sic poterit interdum esse conueniens materiæ iuramenti, & interdum non. Ideo in

C promissorio iuramẽto dispensari potest, quia dispẽsatio se extendit ibi ad materiam, & non ad iuramẽtum secundum se, scilicet, vt iuramentum non sit seruandum. Et hoc non repugnat diuino pręcepto. Propter ista, ergo duo, scilicet, quia futurum variabile, & quia subest potestati nostræ cum sit per nos factibile præteritum autem, & præsens nec sunt variabilia, nec etiam potestati nostrę subsunt, est dispẽsabile iuramentum promissorium, & nõ assertoriũ.

Ad secundum dicendum, ꝙ dispensare sonat in iurisditione, quia est nomen actus publicè potestatis. Ideo non potest fieri nisi per illum, qui habet publicam potestatem. Et quoniam iuramentum dicit obligatione quandam ad Deum ad obseruandum

D reuerentiam eius propter nomen suum, quod in iuramento inuocatum est non potest fieri dispẽsatio in iuramento, nisi per eum, qui est iudex loco Dei. Et isti sunt prælati ecclesiæ. Ideo nõ potest Rex aut Imperator absoluere à iuramento dispensando, sed obijcietur. ff. ad municipales. l. imperatores. vbi videtur imperator dispensare. Dic, ꝙ omnes leges, quæ laico videntur dare potestatem remittendi iuramẽtum corriguntur etiam de mente iuris ciuilis. argu. in autentico, vt clerici apud proprios episcopos. §. si verò Ecclesiasticum. colla. 6. Item, qui in d. l. imperatores non dispensauit imperator in iuramento, sed fecit gratiam, vt ibi dicitur: Nam nec facit ibi cõtra iuramentum, sed ille cum esset de ordine decurio-

E num tenebatur ex necessitate interesse consilio, vel electioni, quando eligendus erat duum vir, & iurauit non interesse, & ita fecit, quia non interfuit. Fuit autem electus ipse, vt essent duũ uir. Dicit imperator, ꝙ facit ei gratiam iuris iurandi. s. ꝙ nõ impediatur electio sua, vel ꝙ non puniatur, quia iurauit nõ interesse ordini, cui tenebatur interesse. Illi autem quibus iuramenta præstita sunt, in eorum fauorem non possunt iuramentis dispensare: possunt tamen soluere iurantes à vinculo, quo tenebantur propter iuramentum, cum ex his iuramentis ipsis solis esset ius quæsitum. Pro hoc tamen sciendum, ꝙ aliquis potest alteri promittere aliquid sub iuramento dupliciter, vno modo aliquid pertinens ad vtilitatem

ipsius

ipsius, vt si quis promittat alteri pecuniam dare, vel ei seruire, & à tali promissione, & iuramento potest absoluere ille, cui facta est promissio, quia ei soli acquirebatur ius ex ista promissione. Et intelligitur iuramentum iam esse completum, cum iste sit contentus, ac si verè soluta esset sibi pecunia, vel seruitium exhibitum. Sed obijcietur, quòd non tollatur iuramentum per relaxationem factam ab isto, quia in iuramento sunt duæ obligationes, scilicet, vna ad soluendum, quod promittitur, & alia ad obseruandum diuinam reuerentiam, cuius nomen in iuramento in testimonium inducitur. Iste autem non potest absoluere, nisi ab eo, quod sibi debetur, ideo adhuc manet iuramentum. Dicendum, quòd in iuramẽto sunt ista duo, & tamen non sunt ambo ęquè principaliter, sed promissio facta proximo est sola quæ intenditur. Inuocatio diuini nominis non est propter se, sed ad confirmationem promissionis, vt credatur promittenti. Ablato ergo principali tolletur accessorium, & tamen ille, cui fit promissio potest absoluere à toto iuramento, etiam quãdo quis absoluitur ab eo, cui iuramentum præstitum est, facit illud, ad quod erat Deo obligatus. Nam sicut si solueret, qđ promiserat seruare diuinam reuerẽtiam, ita si absoluatur ab hac promissione per illum, cui iuramẽtum præstitum est, seruat iste diuinam reuerentiam, cum censeatur per hoc iam compleuisse illud, quod promiserat. Et tamen iurans non agit realiter contra diuinam reuerentiam, nisi quando non vult seruare illud, qđ inuocato noĩe Dñi seruare permisit, & sic à toto iuramento liber est, qui absoluitur ab eo, cui ꝑstitit iuramentum. Alio modo promittit aliquis alteri, qđ pertinet ad honorem Dei, vel vtilitatẽ aliorum, vt si quis sub iuramento promittat alicui, ꝙ intrabit religionẽ, vel ꝙ dabit eleemosynam aliquam pauperibus, & similia. Nam licet iuramẽtum præstetur isti, vtilitas tamen iuramenti istius, & ius inde ꝑueniens non acquiritur isti, cui præstatur iurm̃, sed Deo vel illis, in quorum fauorem pręstatur iurm̃. Et tunc iste, cui præstatur iuramentum non põt absoluere iurantem, quia promissio nõ est facta sibi. i. pro se, sed pro Deo, vel pro alijs hoĩbus. Et hoc verũ est, nisi in hoc iuramento interponeretur conditio sic, vt diceretur. Ego iuro tibi, ꝙ dabo eleemosynam talem, vel intrabo religionem si placuerit tibi, vel si tibi visum fuerit, vel aliquid simile: quia tunc ex ptãte istius pendet absoluere istum à iuramento non directè absoluendo, sed faciendo ꝙ iurm̃ nunq̃ incipiat obligare. Quia cum ponatur ibi cõditio expectatur ibi tempus conditionis. Et tunc si isti non placet nõdum incipit obligare iuramentum. Ideo iste nunq̃ incipit teneri ad id, quod promisit. Et isto modo largè dicitur eum absoluere à iuramento, quod magis propriè est infringere iuramentum istius faciendo ꝙ nunquam habeat vires. Nõ obstante tamen hoc põt qui iurauit intrare religionem, vel eleemosynam, q̃ iurauit dare, etiam si non videatur isti, immo etiã si displiceat ei, & prohibeat. Quia licet iste, cui præstitũ est iuramentum possit absoluere istum ne teneatur ad complendum iuramentum, non potest tñ obligare eum ad non complendũ, qa hoc non iuratum est: maximè, quia ẽt si istud iuramentum non esset præstitum, poterat de nouo velle dare eleemosynam, vel intrare religionem ille, qui hoc iurauit, & in hoc nõ tenetur quærere consilium, nec voluntatem huius, cui iuratum est. Etiam quia esset illicitum iurm̃, si ad hoc se extenderet. Est. n. licitum, sic iuro intrare religionem si tibi placuerit. Et tamen istud est illicitum, iuro nunq̃ intrare religionem, nisi tibi placuerit, qa per hoc ponitur impedimentũ ad maius bonum, &

F ponimus obicẽ Spiritui sancto, q est inspirator sancti consilij, cũ quo forte iste homo non concurret. Sicut ergo est illicitum, si quis iuret, nunq̃ intrare religionem, ita si iuret nunq̃ intrare, nisi placuerit isti: quia per vtrumq; repugnaẽ Spiritui sancto, licet inæqualiter, quia magis per primum, q̃ per secundum. Q̃uocunq; tñ aliquis, cui iurm̃ præstitũ est, possit absoluere iurantem in casibus supra positis non dr̃ dispensare eum, eo in iur̃o, quia dispensare est auctoritatis, sed dr̃ absoluere eũ. i. à vinculo, quo sibi teneẽ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ iurm̃ aliqñ est tale, ꝙ non indiget dispensatione, aliquando est tale, ꝙ non põt eam suscipere. Aliqñ aũt põt in eo dispensari. De primo patet, vt si iurm̃ sit ꝙ non obliget, nõ indiget di-
G spensatione, vt si quis iurauit facere, qđ malum est, .s. adulteriũ, vel furtũ, vel illud qđ vergit in deteriorem exitum & similia. Et istud est triplex. Vnũ est, qñ iuratur qđ per se malum est, vt facere adulteriũ furtũ, vel homicidium, & à principio apparet, ꝙ ista mala sunt cũ de talibus nemo possit dubitare. Scđm est, qñ quis iurat facere aliquid qđ à principio bonũ apparet, deinde oriuntur multa inconuenientia, si illa seruentur, quæ sunt manifestè peccata mortalia, vt si quis iurauit nunq̃ recedere à conuersatione alicuius per totã vitam, & postea ille efficiatur hostis patriæ, vel hæresiarcha, qui conatur fidem destruere & peruertere oẽs, cũ quibus loquitur, vel efficiatur amens, ita vt occidere velit astantes sibi: nã tunc pec
H catum esset cum eo cõuersari. Tertium est, qñ iuraẽ id, qđ in se sine peccato seruari põt: tñ impedit maius bonum, vt si quis iuret non intrare religionẽ, vel non suscipere sacros ordines, vel non recipere prælaturã. De primo, & secundo dicendũ, ꝙ nõ obligãt, & ẽt peccatum est illa seruare: quia qđlibet illorum est per se peccatum mortale, & ẽt si non esset iuratũ non liceret illa fieri. Ita & nunc cum fuerit de eis iuratum non licebit obseruare iurm̃, sed peccabit, qui obseruat, & peccauit iurando, quia rem malam iurauit. Differt tamen, quia in primo casu tam iurando, q̃ obseruando peccatum est. In secundo põt esse peccatum solum in obseruando, vt si à principio nõ apparuit, ꝙ vergebat in deteriorem exitũ non fuit pec
I catum in iurando, quia potuit iurari sicut res licita, & ẽt obseruari vsquequo appareat, ꝙ vergit in deteriorem exitum. Ex tunc aũt non licet obseruari, & peccat, qui obseruat. Si aũt à principio fuit notũ, ꝙ istud iuramentum vergebat in deteriorem exitũ tã in iurãdo, quàm in obseruando peccatũ est, sicut in primo casu, qñ iuratur id, qđ per se malum est. In tertio aũt casu peccatum est iurare: qa manifestè iuraẽ contra charitatẽ. Quia tamen ipsum opus in se non est malum, & põt sine peccato obseruari. s. nõ intrare religionem, & nõ accipere ordinem sacrum, nec pręlaturam est in potestate iurantis obseruare iuramentum, vel non obseruare. Non põt tñ euadere, quin fuerit periurus iurando talia, quæ erant mani-
K festè cõtra viam perfectionis. In oĩbus his tribus casibus dicendum, ꝙ iuramenta non tenent, sed per se nulla sunt, ideo nulla indigent dispensatione, sed iurans propria auctoritate contrauenier, & in primis duobus obligatur contrauenire. In tertio autẽ põt cõtrauenire, si vult, vel obseruare, & vtrũq; propria auctoritate. Hoc patet, quia si in istis indigeret dispẽsatione obligaretur iurans seruare iurm̃ quousq; dispensetur secum, quia per dispensationem in iur̃o fit vnum de duobus. s. quia aut absoluitur, quis verè à vinculo, quo tenebatur, vel non teneri aliquo vinculo declaratur per eum, qui habet auctoritatem ad hoc, & tamen in tali iuramento non obligatur iurans aliquo tempore illud obseruare, immo obligaẽ

nunquam

nunquam obseruare: quia peccaret mortaliter obseruando, ergo dispensatione non indiget hoc iuramentum. De hoc 22. q. 4. In malis. s. In malis pmissis rescinde fidem. s. tu rescinde illam, & non dicitur, ꝙ debet expectari potestas dispensantis. Simile eo. q. c. Est etiam & c. Si aliquid, & c. diffinitio, & quasi per totum. Item patet dispensatio nūquam est necessaria simpliciter in iure, sed est necessaria sub cōditione. Vt si quis est illegitimus, & vult obtinere beneficium, vel ordinem sacrum, indiget dispensatione, si tamen nihil vellet, non esset necessaria aliqua dispensatio. Est ergo dispensatio beneficium, & non necessitas, & tamen qui iurauit illicitum, cogitur non seruare, ergo non indiget dispensatione in iuramento tali. Et hoc est generale ad duos modos. s. si iuratur illicitum in se, vel ex quo sequitur illicitum. Pro istis autem duobus, & pro tertio. s. qui iurauit licitū, per quod tamen impeditur bonum maius, vt non intrare religionem est alia ratio (quia dispensatio requiritur in iuro, quod valet, aut est dubium, an valeat, in eo autem, de quo nullum dubium est, non potest dispensari, cum dispēsatio sit actus iurisdictionis, & tamen in omnibus his tribus manifestum est, ꝙ iuramentum non tenet, ideo potest quilibet propria auctoritate contrauenire. Sed obijcietur, ꝙ in iuramento illicito debeat fieri absolutio. Quia iuramentum factum cōtra ecclesiam est periurium: extra de iure iuran. c. Sicut nostris, & tamen à talibus absoluitur quis per Papam. eo ti. c. Peruenit. 1. Etiam qui iurauit non loqui patri, aut matri illicitum iurat, quia contra charitatem iurat, & tamen absoluitur à iuro eo. ti. c. Cum quidam. Dicendum, ꝙ non requiritur dispensatio, nec absolutio in talibus iuramentis, sed iuranti licèt per se contrauenire. Ad ca Peruenit respondet Glo. ibi, ꝙ fuit absolutio ad cautelā, & non necessitate. Et sic ad cautelam absoluitur à sententia excommunicationis, qui excommunicatus non est. Et constat, quòd non potuit excommunicari. 24. q. 1. ca. Audiuimus, & extra de appella. c. Ad pœnitentiam aliter exponit absoluimus, idest, absolutum ostendimus. Et sic non fuit absolutio, & hoc patet, quia dicitur ibi in litera valde doluimus asserentes ipsum episcopum nullius iuramenti vinculis super hoc posse cōstringi. Aliter potest dici, ꝙ Papa absoluit illum episcopum non quidem à iuramēto, quia nō obligabat, sed à periurio, quia iurando facere id, quod erat illicitum, erat periurus licet iuramētum non teneret, & pro periurio erat pœnitentia imponēda. Quia tamen fuit magna coactio, vel metus Papa absoluit eum à periurio, qđ incurrerat sic iurādo, & imponit ei pęnitentiam aliquam. Et patet ꝙ hoc velit litera, quia dicitur ibi, quem tñ absoluimus, qa nefandissima coactione iurauit. Et sic causa absolutionis est ibi, quia fuit valde coactus. Et sic si nō fuisset coactus non absolueretur. Si tñ intelligatur de iuramento manifestū est, ꝙ etiam si spontè fuisset pręstitum non teneret, & nullo modo esset obseruādū: ergo non intelligitur de iuro, sed de periurio. Et ad hoc fuit causa absoluendi ipsa coactio. Si aūt spontè hoc iurm fuisset præstitum contra res Ecclesiæ pnīa imponeretur iuranti pro periurio. Nō ergo erat necessaria absolutio in hoc casu. Patet ēt eo. ti. c. Sicut nostris, vbi Episcopus, & canonici iurauerunt spōtè in prięudiciū dignitatis epālis, & tñ non absoluūtur à iuro, sed iubetur eis, ꝙ non obseruent iurm, & ibi imponitur pnīa Episcopo, quia spontè iurauit illicitū, & non absoluitur à iuro, & in c. Peruenit absoluitur, quia fuit coactus: ideo non est absolutio à iuro, sed à periurio non imponendo pęnam. Ad c. Cum quidam dicendum, ꝙ non erat necessaria absolutio,

A immo nulla vera absolutio ibi fieri potest, sed fit ad cautelam, & de facto. Sic dicit ibi Gl. Patet in similibus, quia 22. q. 4. c. Qui sacramento, ille, qui iurauit nunquam facere pacem cum aduersario suo, quòd erat conrra charitatem, nō absoluitur ibi, sed potius iubetur ei, ꝙ contrarium faciat, & imponitur penitentia pro incauto iuro. Si tamen absolutio aliqua esset necessaria non absolueret inuitus, ergo in talibus non est absolutio. Simile eo. q. c. Inter cętera. Patet ēt extra de iure iuran. c. Sicut ex literis, vbi Monachus iurans non manere in claustro, in quo erat non absoluitur à iuramento, sed cogitur contrafacere, & imponitur ei pęnitentia, quia malè iurauit. Si tamen esset necessaria absolutio absolueret, ergo
B non est necessaria. Item iuramentum illicitū non est seruandum, & est pro eo pęnitentia imponenda. eo. ti. c. Quanto, & c. Intellecto, ergo non est absolutio, immo propriè non est ibi possibilis, etiam vbi licet alicui venire contra iuramentum suum nō est absolutio, nec dispensatio necessaria, quia aliàs non liceret contrauenire, sed deberet obseruare iuramentū quousque absolueretur. Et tamen in iuramento, qđ vergit in interitum salutis æternæ licet cuilibet cōtrauenire, eo. ti. c. Si verò: ergo non est necessaria aliqua absolutio. Est aūt quodlibet iurm illicitum huiusmodi. i. quando res illicita iuratur ad cautelam tñ potest quilibet petere absolutionē in oībus his. Quia vbi manifestè nullum vinculū est, absoluit interdū
C quis ad cautelam. 24. q. 1. c. audiuimus. Sed obijcietur contra præcedentia. s. ꝙ non solū requiratur absolutio in iuramento illicito, immo ꝙ teneatur iurans obseruare: nam dare, vel recipere ad vsuram peccatū est. Et tamen iuramentum de soluendo vsuras tenet, & cogitur iurans soluere, extra de iure iuran. ca. debitores. Etiam iuramentum factum super cōtractu vsurario est tenendum. eo ti. ca. Ad nostram noueris. Dicendum, ꝙ iuramenta ista licita sunt, quia possunt seruari sine interitu salutis æternæ. Nam licet contractus vsurarius malus, & tam creditor, quā debitor peccent sic contrahendo: iuramenti tamen obseruatio nō est mala. s. dare pecuniam, quia potest dari sine dispendio salutis æternæ. Recipiens tamen
D peccat mortaliter, ideo per ecclesiasticam cēsuram cogitur restituere vsuras, eo. ti. cap. Debitores, & cap. Ex administrationis. Ad c. Ad nostram noueritis: idē dicendum est, scilicet, ꝙ peccauerunt contrahentes componendo, ꝙ debitor non molestaret creditorē super possessionibus datis in pignore, quousque pecunia mutuata solueretur. Poterat tamen iuramentum seruari sine dispendio salutis æternæ, scilicet, dare pecuniam, & permittere possessiones apud creditorem, ideo seruari debuit. Soluta autem pecunia ecclesia compellit creditorem restituere fructus, quos de possessionibus recepit, eo. cap. Ad nostram. Et ita si quis iurat non repetere vsuras tenetur non repetere eo. tit. cap. Ad nostram noueritis. Coguntur
E tur tamen hęredes testatoris restituere vsuras ei, qui iurauit illas non repetere.

Sed obijcietur, quòd cum iurare fuerit illicitum, quanuis possit obseruari licitè, non teneatur iurās, patet vt si quis iurauit non intrare religionem, quòd iurare illicitum est, quia ponimus obicem spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator, non obligamur tamen illud seruare quanuis licitè possimus obseruare: dicendum, ꝙ hic non solum iuramētum est in se illicitum, sed etiā res iurata impedit maius bonum, & perfectionem. Et ideo iurm non potest obligare: quia obligaret contra charitatem. Secus in solutione vsurarum: quia non soluere vsuras nō est melius, quàm soluere vsuras. Cum ergo obseruatio

iuramenti non sit in se mala, nec impediat maius bonum tenetur iurans obseruare soluendo vsuras. Dicunt autem quidam iuristè, quòd nemo potest venire contra iuramentum suum propria auctoritate, siue iuramentū teneat, siue non, nisi in casibus sequentibus. Primò si obseruantia iuramenti vergit in dispendium salutis æternæ, extra de iureiuran. capitu. Cum quidam. Secundò cum vergit in detrimētum omnium rerum suarū, siue maioris partis, sine quibus non posset temporalem vitam ducere. 22. quest. 5. §. fin. Tertiò si tendit in deteriorem exitum. 22. q. 4. cap. Si aliquid. Quartò si sit præstitum de re tertij, vt de rebus ecclesiæ per prælatum extra de iureiur. capitu. peruenit, & capitu sicut ex nostris. Quintò si sit præstitum cōtra ius publicum, extra de foro competen. capit. si diligenti. Sextò, quando est præstitum contra primum eo. titu. capitu. Intellecto. Septimè, quando vis conditionis appositę hoc sustinet eo. tit. cap. Quemadmodum, & extra de spon. cap. Ex literis. Et tamen non intelligas aliquam regulam dari per hoc, scilicet, quòd in omnibus alijs casibus præter istos teneatur quilibet seruare iuramentum, nisi dispensetur. Quia si quis per metum daret alteri omnia, quæ habet, tenet iuramentum, & tenetur seruare illud iurans, nec potest contrauenire propria auctoritate, sed requiritur dispensatio ecclesię extra de iureiuran. cap. Si verò. Si tamen venerit contra iuramentum non est ita grauiter puniendus, sicut pro periurio. eo. tit. c. verum.

Secundum principale erat, quòd aliquod iuramētum est, in quo dispensari non potest, scilicet, quando iuratur talis res, ad quam etiam sine iuramento erat quis obligatus, & non recipit illam commutationem in alteram. Vt si quis infidelis iurauit effici christianus, vel si quis iurauit nūquam committere adulterium, vel diligere proximum semper ex charitate. In istis enim per nullum potest dispēsari, cum ad ista sit homo obligatus ex lege Dei, & ex ipso debito naturali, & dispensare in eis esset dispensare, quod malum secundum rationem mali fieret. Talia ergo iuramenta seruari necesse est: quia etiam antequam iuraretur obligabatur homo ad illa obseruanda: quæ postea iurat.

Tertium est, quando in iuramento dispensari potest. Et istud est quando potest aliquo modo interpretari licitè, quòd ea, quæ videntur cadere sub iuramento, non cadant. Et hoc fieri potest dupliciter. Vno modo, quando id, quod iuratum est, dubium est vtrum sit licitum, vel illicitū, vtile, vel nociuum, simpliciter, vel in aliquo casu. Et in tali iuramento non licet alicui contrauenire, sed episcopi possunt dispensare in omnibus talibus iuramentis, sicut dispensant in votis, extra de voto, & voto redem. c. 1. in tex. & glo.

Alio modo, quando id, quod iuratur est manifestè licitum, & vtile, & in tali casu non habet locum dispensatio propriè, vt relaxetur iuramentum, ita ꝙ iurans nihil agat, sed potest fieri commutatio in aliquid alterum melius, vel æquale, quod videatur magis proficere vtilitati communi, vel saltem æqualiter. Et in hoc casu videtur pertinere dispensatio, vel commutatio ad potestatem Papæ, qui habet curam vniuersalis ecclesiæ, vel etiam potest fieri relaxatio simpliciter ab eo, ita quòd iurans non teneatur ad aliquid: quia fortè poterit esse vtile ecclesiæ, quòd iste iurans ad nihil teneatur, & hic pertinet ad plenitudinem potestatis. Et istud est magis infringere iuramentum, quàm dispensare: quia non cōmutatur hic in aliquid, sed efficitur, quòd iurans non obligetur, & hoc: quia ad Papam pertinet prouidere gene-

F raliter in omnibus, quæ ad dispensationem rerū ecclesiasticarum pertinent, super quas habet plenitudinem potestatis. Sicut pertinet ad quenlibet irritare iuramenta facta à suis subditis, quando illa cognouerit. Sicut pater potest irritare iuramentū filiæ, & filij parui, & vir vxoris. Num. 30. sicut in voto fit. Sic tenet Sanctus Thomas 2. 2. q. 89. art. 9.

Sed dicetur quomodo potest relaxari totaliter iuramentum, quod præstitum est, quando constat esse licitum, quòd iuratum est? quia ibi non dispensatur circa materiam, sed circa ipsum actum iurandi, scilicet, vt iurans non teneatur iuramentum obseruare, sed hoc dictum est supra esse falsum.

Dicendum, quòd hoc non potest fieri nisi per Pa-
G pam, non quidem quasi ipse iuramentū tollat, quod aliquando obligauerit, sed quia iuramentū non habet omnino vires obligandi sine consensu Papæ, idest, si ipse dissentiat. Vnde in omni iuramento intelligitur ista conditio tacita, scilicet, si Papæ placuerit, vt patet extra de iureiuran. cap. Venientes. Sic ergo qui iurat cum cōditione, etiam si bonum iuret non est periurus, si non facit id, quod iurauit conditione non adueniente, ita cum ista conditio subintelligatur in omni iuramento omnino liber est, qui iuramentum non seruat Papa relaxante illud, vel iubente nō obseruare nisi quis tales relaxationes fieri procurauerit sine commutatione aliqua in aliud bonū, quia tunc in foro conscientiæ non erit multum se-
H curus.

Circa absolutionem à iuramētis in casu, quo fieri potest, tenēt multi distinctionem sancti positam supra, quę videtur esse valde rationabilis Raymundus of-
tamen dicit in summa lib. 3. ti. 27. de distinctione
ficiorum, ꝙ solus Papa potest concedere, ꝙ veniat
quis contra proprium iuramentum licitum, vel de
quo dubitatur, an sit licitum vel illicitum. Et iuristæ
cōmuniter restringunt istud dictum ad casus maio-
res, vel quando præstatur auctoritas veniendi con-
tra iuramētum licitum sine commutatione aliqua
in aliud bonum. Pro hoc tamen considerandum,
ꝙ iuramentum potens recipere dispensationem, &
indigens illa ad hoc, ꝙ non obseruetur est illud, ꝙ
I dubium est, an bonum, vel malum licitum, vel illi-
citum sit seruare. Et illud, quod est inutile, & nō po-
test esse vtile, vt si quis iurauit non sedere ad men-
sam, vel non bibere vinum album, & similia. Et il-
lud, quod licitum est, & tamen potest mutari in me
lius vel etiam, ꝙ non mutetur, & illud, quod quan-
uis sit licitum ex parte iurantis, est tamen sibi valde
præiudiciale. Vt qui iurauit per metum, vel dolum
dare alteri omnia bona sua, vel præstare aliquod ser
uitiū. Et tunc dicendum, ꝙ aut est iuramentum do-
lo, vel metu exortū, aut non Si primo modo episco
pus potest dispensare in illo. Sic tenēt Inno. & Host.
in c. Debitores. 22. q. 6. c. 1. & 2. Et hoc oēs tenēt idu-
bitāter. Si secundo modo aut est dubium de iuramē
K to, an sit licitū, vel illicitū, vel non. Si primo modo
episcopus potest dispensare: quia iudicabit fortè es-
se illicitum. Et tunc non erit necessaria aliqua com-
mutatio in bonum aliud. Si autem sit præsumptio
aliqualis potius, ꝙ sit licitū non debet episcopus di-
spensare simpliciter absoluendo, sed cōmutando in
aliud. Si aūt non est dubiū, est tñ inutile, vt qui iura-
uit non bibere in argento episcopus potest dispensa
re commutando in melius. Si verò est licitum, vt si
iurauit quis ieiunare, vel similia, dicunt quidam, ꝙ
potest episcopus dispēsare: sic dicunt Inno. & Host.
in c. Debitores, ꝙ episcopus potest dispensare inter
dum in iuramentis licitè præstitis. arti. 15. quæst. 6. c.
Nos sanctorum: & iuratos.

Alij

Alij dicunt contrarium, scilicet, ꝙ solus Papa potest A
dispensare in istis.
Dicendum tamen est, quòd sine commutatione
non potest Episcopus absoluere à iuramento licito,
potest tamen mutare illud in aliud. Nam potest Epi
scopus dispensare in voto commutando illud ex-
tra de voto, & voto redemp. capitu. primo, Et ta-
men maioris obligationis est votũ, quàm iuramen-
tum, vt ostensum est supra quæstio. 260. ergo pote-
rit à fortiori in iuramento dispensare commutan-
do illud. Istud est in illis, vbi non est ius quæsitum
alicui ex iuramento, quia ibi nemo dispensat, cum
sit iniustum tollere alicui rem suam, nisi ex culpa, si-
cut absoluuntur à debito fidelitatis omnes, qui iura-
uerunt aliquibus si fiant illi hæretici: extra de hære. B
c. Absolutos, & 15.q.6. cap. Nos sanctorum, & cap.
Iuratos. Etiam in magnis casibus propter scandalũ
Episcopi non dispensant, vt in iuramento alicuius
ciuitatis, vel vniuersitatis licito ad commutandum
illud. Solus autem Papa potest dispensare in iura-
mento licito absoluendo ab eo, & non commutan-
do in aliquid aliud, cum autem supra expressa fuit.
An Papa tamen possit dispensare in iuramentis li-
citis, apud multos dubitatur. Nam Huguitius dixit,
quòd potest in illicitis dispensare: in iuramento au-
tem licito dicit, quòd non, cùm inducat obligatio-
nem de iure naturali, in quo Papa non potest dispẽ-
sare, licèt posset commutare in aliud ex iusta causa,
sicut in voto. Dicebat tamen quòd si Papa absolue- C
ret, etiam nulla causa existente proficiebat ad hoc, ꝙ
iurans non reputaretur periurus. Sed non quantum
ad hoc, quòd non teneatur iuramento obligatus, di-
cit tamen Ioan. quòd Papa potest dispensare in iura-
mentis coactis licitis, in voluntarijs autem non di-
spensat. Si tamen dispenset, tenet dispensatio. Et
addit, quòd Papa potest dispensare contra ius natu-
rale, & contra Apostolum, sed non contra Euange-
lium. 34. di. lector & 82. distinct. præsbyter: hæc dicit
Glo. 15.q.6. cap. Auctoritatem. Sed Glo. extra de iu-
re iuran. ca. Quanto. exponens opinionem Hug. di-
cit, quòd si iuratum est aliquid quod licitè, & hone-
stè seruari potest, nec causa subest dispensandi, non
potest Papa dispensare. Et dicit, quòd in hoc om- D
nes concordant. Ita non multum discordant ab
eis, quæ supra diximus, scilicet, quòd Papa absolue-
re possit. Et tamen si nulla causa subest, potissimè
si qui iurauit procurat absolutionem non est apud
Deum tutus, sed in iure humano sufficit sibi, ac si ex
causa fuisset dispensatum cum eo. Quia tamen di-
ctum fuit supra, quòd in iuramentis, quæ vergunt
Sex modis iuramentũ vergit i exitũ deteriorem. in deteriorem exitum, non requiritur dispensatio,
dicunt quidam, quòd sex modis iuramentum ver-
git in exitum deteriorem. Primò, cum iuratur ali-
quid, quod est mortale in se. Secundò, cum iuratur
quod est veniale in se. Tertiò, cum iuratur aliquid
indifferens, quod ex circunstantia efficitur mortale,
vel veniale. Quartò, cum iuramentum excludit E
opus pietatis ex charitate faciendum, vt si quis iu-
rat, quòd non dabit aliquid isti ex charitate. Quin-
tò, cum excludit opus ex genere bonorum, vt cum
quis iurat, quòd nunquam erit Episcopus, vel sacer-
dos, vel monachus, vel quod nõ celebrabit Missam
vsque ad vnum mensem, vel quòd nunquam ieiu-
nabit in pane, & aqua, & ita de similibus, quæ sunt
bona ex genere, & tamen non apparet necessitas
obseruandi illa, iurare tamen non facere malum est.
Sextò, cum excludit opus indifferens pia intentio-
ne pro Deo, aut pro proximo faciendum. Vt si quis
iurat, quod non loquetur Martino, vel quòd non
intrabit domum eius, vel quòd non mollet ad mo-

lendinum suum, & sic de alijs, quę indifferentia sunt
ad bonum, vel ad malum, & tamen possunt esse ali-
quando vtilia.
In tribus modis primis istorum dicunt isti, quod
quilibet sic iurans propria auctoritate venire potest
contra iuramentum, est tamen ei imponenda pęni-
tentia de iuramẽto temerario. In alijs autem tribus
quanuis huiusmodi iuramenta non sint obligato-
ria, nec imponenda sit pœnitentia pro transgressio-
ne eorum tanquam pro mortali, non expedit ta-
men contrauenire nisi propter causam vrgentem,
tum propter reuerentiam iuramenti, tum propter
scandalum simplicium, qui putant se incurrere per-
iurium, quando talia faciunt. Etiam præstatur eis oc
casio detrahendi, & periurandi. Ideo petenda est ab-
solutio à superiore, qui faciliter debet talia iuramen
ta relaxare, vel potius ostendere, quòd iurantes non
fuerunt obligati per talia iuramẽta, sed solum, quòd
agant pœnitentiam de temerario iuramento. Sic di
cit frater Ioannes summa confessorum lib. primo,
titu. nono, quæstio. 13.

An iuramentum impediatur fieri propter personæ, vel loci, vel temporis, vel aliarum circunstantiarum conditiones.
Quæst. CCLXIIII.

QVAERITVR, an iuramentum impediatur
fieri aliquando propter conditionem personæ,
vel temporis, vel loci, & ita de alijs circunstantijs.
Dicunt quidam, quòd non: quia iuramentum est ad
confirmationem. Ad Heb. sexto, scilicet. Omnis con Primum argu.
trouersiæ eorum ad confirmationem finis est iura-
mentum, sed cuilibet conuenit dictum suum con-
firmare quocunque tempore ergo nulla conditio
personæ nec temporis impedit iuramentum fieri.
Item idem non causatur ex contrarijs causis: quia
contraria sunt causæ contrariorum, sed quidam ex- Secũdum argu.
cluduntur à iuramento propter defectus personæ
sicut pueri, & illi, qui semel sunt periuri, ergo non
prohibebuntur iurare, qui habẽt excellentiam per-
sonæ nec etiam in tempore excellenti, scilicet, festi-
uitatibus fiet prohibitio. Item nullus viuens est tan- Tertium argu.
tæ dignitatis in hoc mundo sicut angeli, quia infra
vndecimo, dicitur, quòd inter natos mulierum non
surrexit maior Ioanne Baptista, & tamen qui minor
est in regno cęlorum maior est illo, licet angeli sunt
in regno cœlorum, ergo quilibet angelus erit excel-
lentior omnibus hominibus hic viuentibus. Ange-
lo tamen competit iurare: quia Apoca. 10. angelus
habens pedem, vnum super terram, & alterũ super
mare iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, er-
go nullus homo quantæcũque dignitatis debet pro-
hiberi iurare propter dignitatem.
Dicendum, quòd aliquæ conditiones excludunt
iuramentum tam ætatis, quàm dignitatis, ac indi-
gnitatis, & etiam temporis. Pro quo sciẽdum, quòd
iuramentum duo habet consideranda. Vnum est ex In iuramẽto duo sũt cõsideranda.
parte Dei, cuius nomen in testimonium inducitur,
& quantum ad hoc debet magna reuerentia iura-
mento exhiberi. Ob hoc autem illi, qui cum reue-
rentia iurare non possunt excluduntur à iuramen-
to. Et sic est de pueris ante annum quartumdeci-
mum: quia non coguntur ad iurandum. Periuri
etiam non possunt cum reuerentia iurare: quia ex
eo, quòd iuramentum semel violauerunt, iam no-
men Domini turpiter in ore eorum sonaret: quia
Deus conqueritur de malis, quòd indignè enun-
cient ea, quæ ad ipsum pertinent. Psalmo 89. Pec-
catori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias
meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

F Etiam quia qui semel periurium commisit, semper putaretur, ꝙ committeret periurium, quandocunque iuraret: quia ex præteritis præsumitur circa futura, extra de præsum. c. Scribā, & c. Ex studijs. Ideo non defertur iuramentū periuro. Ad hoc etiam, ꝙ iuramētum cum maiori reuerentia prętetur obseruatur tempus, s. ꝙ à ieiunis fiat. Aliud considerandū est ex parte eius, qui iuramentum præstat. Nam vult dictum suum iuramento confirmare. Non indiget autem confirmatione dictum hominis, nisi, quia de eo dubitatur, sed quædam personæ sunt tantæ dignitatis, vel esse debent, ꝙ repugnat dignitati eorum dubitari de dictis ipsorum. Ideo istis iurare non licet saltem ex leui causa. Quod autem de pueris dicebatur, dicendum, quòd non debet ab eis iuramētum exigi. G Sciendum tamen, ꝙ aut iuramentum puerorum est assertorium, aut promissoriū. Si assertorium, aut exigitur ab eo, aut ipse sponte prętat. Si primò modo, non debet cogi ad præstandum. 22. q. 5. c. Paruuli, scilicet. Paruuli, qui sine ætate rationabili sunt, non cogantur iurare. Ratio est: quia cum ætas sua non sit rationabilis, idest, perfectè vtens ratione non iudicabit perfectè, an verum, vel falsum sit id, quod iurat. Et sic erit facilitas ad periurium. Etiam quia pueri non possunt exhibere reuerentiam debitam iuramento: quia nemo potest exhihere reuerentiam ei, cuius dignitatem non agnoscit, cum reuerentia exhibeatur propter excellentiā, sed paruuli non possunt cognoscere excellentiam iuramenti, nec quomodo Deus H honoratur obseruando iuramentum, & quomodo iniuriā recipit non obseruando, ideo non debent iurare, sicut etiam non debēt suscipere Eucharistiam: quia non possunt cognoscere aliquā dignitatē istius spiritualis cibi. Et tamen qui manducat debet dijudicare corpus Domini, idest, distinguere illud ab alijs cibis, non tenendo illud in eadē reputatione, in qua tenentur alij cibi. 1. Corin. 11. Hoc autem pueri non possunt, ideo peccat, qui eis dat Eucharistiam in ætate illa, in qua de ea nihil discernere possunt. Ita ergo de iuramento: quia paruuli nesciunt quid vident, sicut dicitur. C. de fal. mo. l. 1. Determinatur autē ętas, in qua non debeat iuramentū à pueris exigi, scilicet, I ante quartumdecimum annum. 22. q. 5. c. Pueri, scilicet. Pueri ante quatuordecim annos nō cogantur iurare. Si tamen pueri, qui sunt citra quartumdecimum, iurauerint, si sunt doli capaces, & falsum iurauerint de eo, quod sciunt falsum esse, periuri sunt, sicut si sunt adulti, licet non sint æqualiter increpabiles. Si autem spontè iurent asserendo aliquid, peccāt nisi fortè sint infra ætatem doli capacem, in qua nullum peccatum esse potest. Nam cum de iure à pueris non liceat iuramentum accipi, nec etiam ipsis licet sponte iurare: quia eadem causa vtrobique est, si tamen falsum iurant periuri sunt, quando sunt doli capaces extra de delictis puerorum. c. Pueris. Et dicit, ꝙ in pueris grandiusculis peccata sunt, inter quę ponitur ibi periurium. Et vocantur pueri grādiusculi, K qui supra septenniū sunt, & infra quartumdecimū, ita quòd sint actualiter doli capaces. Si autem sit iuramentum promissorium, aut est de rebus, quæ pertinent ad seipsum, vel de eis, quæ pertinent ad aliquam administrationem, vt dare pecuniam in eleemosynam, & similia. Si primo modo iuramentum pueri obligat ipsum si sit puer iam sui compos, ita ꝙ intelligat id, quod iurat, vt si iuret intrare religionē, vel aliquid aliud quod pertinet ad Deum. Nam pater in hoc nō potest eum impedire: quia sui iuris est. Si tamen puer iuraret facere, quod pertinet ad personam suam, per quod non exeat potestatem paternam, & per hoc præiudicetur paternę potestati, non tenetur iuramentum. Sed pater potest infirmare illud, vt si iuret manere cum aliquo alio extra potestatem patris, vel habere aliquem modum viuendi, vel operandi, qui displiceat patri. Et idem est de puella constituta in potestate patris. 22. q. 5. c. pueri, scilicet. Puella si in puerili ætate sita in domo patris, illo nesciente, se iuramento constrinxerit, & pater eius, vt audierit statim contradixerit, vota eius, & iuramenta irrita erunt. De uotis autem puerorum, & puellarum in potestate patris, an valeant, & quomodo, & quando valent dictum est. Num. 30. Si autem puer iurauerit aliquid, quod pertinet ad administrationē pecuniæ, iuramentum non tenet: quia in ætate illa puer nullam habet administrationem pecunię: quia est totaliter sub potestate patris, ideo non se potest obligare, peccat tamen iurando id, ad quod non se potest obligare.

De iuramēto puerorum.

De periuris autem dicendum, quòd excluduntur à iuramento, scilicet, quòd in iudicio non recipiuntur in testes. 22. quæst. 5. cap. paruuli. Hoc autem est in iuramento, ne ei deferatur propter suam indignitatem. Si tamen deferatur, tenetur iurare verū, aliàs periurus est. Etiam iurare potest in assertorijs sponte præstitis. Idem in promissorijs. Nam in his non est differentia aliqua inter eum, & alios non periuros. De tempore præstandi iuramenta dicendum, quòd duplex tempus obseruatur, vnum est respectu hominum, scilicet, quòd sint ieiuni, aliud respectu ipsiusmet tēporis, scilicet, quod in festiuitatibus, vel quibusdam alijs temporibus non præstentur iuramenta. De primo patet, extra de testibus. c. Placuit. & 3. Senten. distin. 39. in fi. Nam pertinet ad reuerentiam iuramenti, quòd à ieiunis præstetur, etiam quia hoc adiuuat ad vnum de comitibus iuramenti, scilicet, ad iudicium, idest, discretionem: quia discretio est de singulis rebus, melius autem iudicat homo ieiunus, quàm qui saturatus est. Istud tamen est de honestate. 22. quæst. 5. c. honestum, scilicet, honestum videtur, vt qui in sanctis audet iurare hoc ieiunus faciat cum omni honestate, & timore Dei. Nunc tamen omni tempore præstantur iuramenta ante cibum, & post cibum. Istud quod dictum est de iuramento pręstando à ieiuno intelligitur solū de assertorio, quod præstatur in iudicio, vel in contractibus, aut in eis, quæ pertinent aliquo modo ad lites. Secus autem in iuramentis assertorijs voluntarijs, & in promissorijs: quia etiam de honestate non requiritur hic aliquod tempus determinatum. Et patet: quia iura in hoc casu loquuntur de illis, qui præstant iuramentum siue accedunt ad iurandum, quod significat nō esse spontaneum iuramentum, sed præstitum auctoritate iudicis, siue ex necessitate aliqua inter partes. De secūdo, scilicet, quomodo iuramentum prohibetur ex conditione temporis, dicendum, quòd diebus dominicis iuramētum præstari non debet, nec potest exigi, nisi forte ex causa necessitatis, vt pro pace reformanda, vel conseruanda, extra de ferijs. cap. Omnes dies, & pro fide, & pro obedientia, & alijs necessitatibus, extra de elect. cap. significasti. Alia etiam erant tempora antiquitus, in quibus non licebat iurare, scilicet, à septuagesima vsque ad octauam Paschæ, & ab aduentu Domini vsque ad Epiphaniam, & in ieiunijs quatuor temporum, & in litanijs maioribus, & in diebus rogationum, vt patet 22. quæstio. 5. capitu. Decreuit, & ratio est: quia istud intelligitur de iuramentis, quæ præstantur in iudicio. Et tamen temporibus istis non licebat iudicia facere. 15. q. 3. cap. 1. & 2. Ideo nec licebat iuramēta præstari. Istud tamen iam sublatum est per consuetudinem præscriptam, vt dicit Glo. in c. Decreuit. Totum tamen hoc pertinet

De periuris.

tinet ad iuramenta assertoria, spontanea, & promissoria quocunque tempore fieri possunt, dum tamen alias in se sint licita. Diebus etiā dominicis iuramenta ad confirmationem contractuum præstari non debent, eo ꝙ non licet illa die cōtractus facere: quia non licet mercari, nec vendere, extra de ferijs. c. Omnes dies, scilicet, ꝙ in diebus dominicis mercatum non fiat. Si tamen sit aliquis cōtractus honestus, vel pius, qui die dominica fieri possit, poterunt iuramenta præstari ad confirmationem cōtractus: quia quando aliquid cōmittitur, vel conceditur concessa sunt omnia illa, sine quibus bene fieri nō potest. Et ita est de iuramentis respectu contractuū: quia contractus per iuramenta firmitatem accipiūt. Et ob hoc, quia pax omni die potest componi licitum est quocūque die iuramenta pręstari pro conseruatione illius in d. c. omnes dies. Ita ergo de cæteris cōtractibus licitis. Maximè, quia dicitur ibi nec sacramenta nisi pro pace, vel alia necessitate pręstentur. Et tamen, quod honestum, & pium est potest intelligi nomine necessarij, & maximè quando non possunt ista ita bene fieri alijs diebus sicut die dominico.

De dignitate personarum iurantium.

De dignitate personarum dicēdum, ꝙ sacerdotes prohibentur iurare propter dignitatem suam: quia debet eis credi sicut iuramento. Et ideo quando de veritate debent respondere loco iuramenti interrogabuntur alio modo. s. per sanctā consecrationem, idest, per ordines suos sacros, an verum sit, vel vt verum dicant de eo, quod petitur. & 22 q 5. dicitur, ꝙ nullus ex ecclesiastico ordine cuiquā laico super sancta euangelia iurare præsumat, sed simpliciter cum veritate, & pietate dicat, est, est, aut non, non. In c. nullus ex ecclesiastico. Per hoc tamen non debet intelligi, ꝙ nullo modo licet iurare. Quia non solum clericis, sed etiā monachis iurare licet quando subest aliqua necessitas, & potissimè in causis monasterij sui, & vbi non habentur alij testes, extra de iureiu. c. Et si Christus §. vltimo. Clericis autē sæcularibus facilius iurare permittitur, quā monachis: quia magis sunt de sæculo, quam monachi. Et tamen non licet eis iurare ita faciliter sicut laicis nec debēt ad hoc cogi, & maximè in rebus tēporalibus, in quibus sine magna necessitate iurare non debēt. In spiritualibus autem negotijs, quando est aliqua vtilitas, vel necessitas iurare eis licitum est. Quia etiam in solennitatibus, in quibus alia non recipiuntur iuramenta licet recipi iuramenta pro his rebus.

Ad primū argu.

Ad primum dicendum, ꝙ prohibitio fit iurandi tam propter personam, quā propter tempus, & maximè propter personam, & licet confirmare dictum suum vnicuique esset bonum, quidam tamen prohibentur tam à dicendo, quàm à cōfirmando propter eorum defectū: quia tales sunt, vt per eorū dictum res iuratæ non sufficienter confirmentur, & sic sunt paruuli, & periuri. Quidam autē sunt, quorum dicta ita debent esse certa, vt confirmatione non egeant, & illi etiam iurare non debent sic sunt sacerdotes, vt dictum est.

Ad secundum argu.

Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid tolli, & fieri ex causis coutrarijs. Nā super abundantia, & defectus contraria sunt, & tamē per vtrunque peccatur, vt patet 2. Ethi. Et sic aliqui prohibentur iurare: quia sunt maioris auctoritatis, quā vt eos iurare deceat sicut sunt sacerdotes. Alij sunt autem minoris auctoritatis, quàm vt eorum iuramento stetur, vt sunt paruuli, & periuri.

Ad tertiū argu.

Ad tertium dicendum, quòd iuramentum angeli non fuit introductum propter defectibilitatē dictorum suorum, vt per iuramentum confirmarentur: quia sine iuramento standum est dicto angelorū bonorum: quia certum est eos non posse mentiri cum sint beati, & iam non possint peccare. Sed introducitur iur͞m ad ostendendum infallibilem, & immutabilem Dei dispositionē super hoc. Dictum enim angeli non est magis certum cum iuramento, quā sine iuramento. Quia tamen dicta humana iurata habentur certiora, quam non iurata, ita, & nos cū audimus aliquid ab angelis iuro firmatum illud certius reputamus, quā cum iuratum non est. Et quia Deus interdū vult de aliquibus reuelatis nobis per angelos haberi specialem certitudinem, facit, ꝙ angeli iurēt super illis, & ita fuit in præsenti. Ex ista eadē ratione aliquando Deus iurat. Nam de verbo Dei nullus dubitat esse certissimum. Et tamen interdum iurat, & interdū non. Iurauit enim super benedictione Abrahæ. Gen. 22. & super Christi sacerdotio, Psal. 199. In alijs autem cōmuniter non iurat. Iurauit tamen super regno Dauid, ꝙ continuaretur in posteris eius. Psal. 88. 131. scilicet. Iurauit dominus Dauid &c. De fructu vētris tui ponam super sedem tuam. Hoc autem facit Deus, quando vult aliquod verbum suum esse certissimū, ita vt nullo modo credatur esse mutandum, quod interdum Deus permittit aliqua, quę intelliguntur secundum conditionem eorū, quibus promittunt, siue in bonum, siue in malum, & mutata conditione eorum mutatur promissio, vel cōminatio. Iere. 18. Nunc autē quando iurat, vt credatur, ꝙ nullo modo promissiones tales mutabuntur, confirmat eas iuramēto. Sic innuitur ad Heb. 6. scilicet. In quo abundantius Deus volens ostendere policitationis hæredibus immobilitatem consilij sui interposuit iusiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum fortissimum solatium habeamus. De his S. Thomas 2. 2. q. 89. art. vlt.

Quæ conditiones in iuramētis intelliguntur. Quest. CCLXV.

QVAERITVR de iuramento, quæ conditiones in eis subintelligantur. Dicendum, ꝙ vt supra habitum est iuramentum est duplex, scilicet, assertorium, & promissorium in assertorijs nulla conditio subintelligitur. Ratio est: quia conditio apponitur, vel subintelligitur in aliqua re, vt stante conditione, vel non stante fiat res, vel nōn fiat. Et sic conditio est pro eis, quæ sunt in potestate nostra. Præteritum autem, & præsens, de quibus est iuramentum assertorium non sunt in potestate nostra, ideo circa illa nulla conditio potest apponi, nec subintelligi. In promissorijs autem aliquid de futuro promittitur, ꝙ in potestate nostra est. Et ideo sicut potest expresse conditio apponi, & secundū illam debet iuramentum seruari, vel non seruari, ita possunt subintelligi aliquę conditiones de iure, etiā si non exprimantur, quibus non extantibus non stat iuramētum. Prima est, quòd in omni iuramento debet intelligi, si Deo placuerit, & si Deus concesserit 22. q. 2. c. Beatus. §. 1. Et ob hoc excusatur beatus Paulus, qui promittens venire in Hispaniam non venit, scilicet, quia non potuit, vel Deus non permisit. eo. c. Et intelligit͞ si Deo placuerit dupliciter, idest si expresè nō vetuerit, vel si tacitè nō impediuerit. De primo patet, quia quidquid nos promiserimus, si Deus contrarium iubeat, non est dubium quin teneamur obedire sibi. De secundo si ipse nos impedit: quia quandocunque homo conatur agere aliquid, & non præualet efficere debet intelligere, quòd voluntas Dei est, quòd non faciat, & quòd ipse eum impedit. Ideo non solum debet intelligi conditio ista in iuramētis, & promissionibus, sed etiam debet exprimi vnde Iac. 4. increpantur illi, qui dicunt aliquid se facturos, & non dicunt,

cunt, si Deus voluerit, scilicet. Ecce nunc dicitis, hodie, aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi annum, & mercabimur, & lucrũ faciemus, quid ignoratis, quid sit nobis in crastinum? Ideo subditur ibi. Dicatis, si dominus voluerit, faciemus hoc, aut illud. Et sub ista conditione etiam intelligitur si iurans superuixerit: quia aliàs iuramentum impleri non potest. Et istud etiam dicit Iacobus exprimendum, scilicet: dicatis si Dominus voluerit, & si vixerimus faciemus hoc, aut illud. Alia conditio est, si Papæ placuerit. In omni iuramento auctoritas Papæ intelligitur excepta, scilicet, quòd si ipse voluerit infringere, quòd non tenebit, extra de iureiuran. c. Venientis. §. 1. Potest autem Papa relaxare iuramẽtum ad tempus, vel remittere in perpetuum, ita vt nullo modo seruetur, & nihil loco seruationis iuramenti succedat, extra de iureiuran. c. Si verò, & c. Verum, & c. Ea te Ratio est, quia Papa est supremus ecclesiæ Hierarcha, & pertinet ad eũ disponere de omnibus negotijs vniuersalis ecclesiæ, idest, de negotijs particularium personarum, quæ sunt partes ecclesiæ vniuersalis. Et quia iuramentum alicuius, etiam si absolutè bonum sit, & proficiat obseruatio eius ipsi, poterit esse, ꝙ alijs partibus ecclesiæ noceat, vel quòd vtilius sit aliud fieri, quàm illud, quod iuratum est, conueniens fuit, quòd Papa haberet potestatem ad soluendum omnia iuramenta, quantuncunque licita sint. Si tamen nulla omnino causa subsit ex parte personæ iurantis, nec ex parte alicuius alterius, quare debeat fieri mutatio, licet possit Papa iuramẽtum dissoluere, non est satis securus in conscientia ille, qui talem absolutionem procurauit. Quomodo tamen Papa dispensare possit in iuramentis, dictum est supra quæst. 263. Alia conditio est, si res in eo statu permanserit. Si enim quis deposuit penes me gladium, vel accõmodauit, & iuraui reddere sibi quandocunque peteret, si versus in furorem petat, non teneor dare, ne seipsum occidat, vel alium. 22. quęst. 2. cap. Ne quis. & argumen. ff. de solu. l. Cum quis. Et istud rationabiliter subintelligitur: quia in promissione generali non intelliguntur ea, quæ quis in specie non esset verisimiliter concessurus. Et tamen si deponeret quis apud me gladium, & peteret, quòd ego sibi iurarem illum reddere quandocunque peteret, etiam si esset in furore, ego non iurarem: quia iuramentum esset illicitum: quia erat manifestè de malo. Ideo etiam nunc non tenet generaliter præstitum. Alia est, quòd ille, cui præstatur iuramẽtum, fidem non fallat. Si quis enim mihi iurauit dare centum, & quòd ego sibi darem aliquid, quod etiã ego iuraui, si ille frangit mihi fidem, non teneor sibi seruare iuramentum. Extra de iureiuran. cap. Peruenit, & cap. Sicut. Alia est, si quid promittitur sub spe futuræ numerationis, vt si ego composui cum aliquo, quòd daret mihi centum, & antequam pecuniã traderet numeratam, ego iuraui ei reddere centum ad diem certum, si pecuniam postea non tradat non teneor ad iuramentum seruandum. C. de non nume. pecu. l. indubitati. Alia est, quòd intelligitur auctoritas iudicis excepta, scilicet, nisi ipse contrarium iubeat, vt iuraui alicui dare certam pecuniam ad certum tempus intelligitur, nisi iudex vetet illo tempore dare, extra de censi. capit. Significauit, & ff. qui satisdare cogantur. l. vltima. Non tamen potest iudex tollere iuramentum in totum: quia hoc ad solum Papam pertinet si iuramentum licitum est. Potest tamen mutare tempus conuentũ, vel iuratum: quia per hoc non perit ius quæsitum alicui ex iuramento. Alia est, si sequatur finis, ad quem res promittitur, vt, si iuraui dare dotem alicui, intelligitur si nu-

F ptiæ sequutæ fuerint. ff. de iure dotium. l. stipulationem. Nam vir non dotat mulierem, nisi vt accipiat eam in vxorem. Alia est, quòd si iuraui alicui obedire semper, vel tota vita, & iuro ei tanquam episcopo, vel regi si deponatur, vel deportetur, nõ teneor obedire ei. Et hoc reddit ad illud, quod supra dicebatur, scilicet, quòd res non manet in eodem statu. Nam ego non iuraui obedire isti tanquam homini, sed tanquam regi, vel episcopo. Sic etiam, si aliquis iurauit obedire domino suo, non tenetur quandiu est excommunicatus ex iuramento. Idem si efficiatur hæreticus, vel infidelis. 15. quæst. 6. cap. Alius, & duobus. cap. sequentibus. Et extra de hæreticis, cap. vltimo, & de pęnis, cap. vltimo. Eodem modo si aliquis iurat mihi tanquam episcopo soluere certam

G pecuniam, si fuero depositus non manet mihi obligatus, quòd verũ est, nisi fuerit versa pecunia in vtilitatem ecclesiæ, vt innuitur. 15. quæst. 6. cap. Alius. Alia est, quòd iustũ imperetur, vt si quis iurauit stare mandatis alicuius pro satisfactione iniuriæ illatæ sibi, vel suis. Nam intelligitur, nisi præceperit iniustum, vel illicitum, aut impossibile: quia etiam lex ad hoc non posset obligare, quanto magis iuramẽtum? Nam lex non obligat, nec est lex, nisi fuerit iusta, honesta, possibilis, distin. 4. cap. Erit autem lex. Iuramentum autem minus obligat, quàm lex: quia lex tollit iuramẽtum, etiam si sit posterior, vt si iuraui aliquid, quòd nõ erat lege prohibitum, & superueniat

H lex prohibens, non teneor per iuramentum, immo non licet illud obseruare. Iuramentum autem factum legem, siue scienter, siue ignoranter nunquam tenet. Lex tamen non potest obligare ad iniustum, nec ad impossibile, vt dictum est, ergo à fortiori nec iuramentum. Et sic si iubeat virtute iuramenti iste aliquid irrationabile nõ tenetur ad illud. Nam tale, quale non essem iuraturus in specie non obligor facere ex iuramento generaliter præstito. extra de iureiuran. cap. Veniens, & c. Quintauallis. Item si quis iurauit alteri dare vinum, vel bladum pro eo, quòd recepit, intelligitur, quòd sit eiusdem bonitatis. Vnde non poterit dari nouum pro veteri. ff. si certum petatur. l. cum quid, & de verbo. obligat. l. triticum.

I Item, si iuro dare tibi filiam meam, vel sororem in vxorem, intelligitur, ꝙ bona fide laborabo, vt eam habeas. Nec enim ad aliud obligor, cum alienum factum præcisè promittere non possim. Institu. de inutili stipu. §. Si quis aliud. Et extra de spon. Ex literis. Item si iuro alicui soluere pecuniã, subintelligitur nisi ab hoc iuramento fuero absolutus. Item si iuro alicui fidelitatem seruare, vel quòd non sim contra ipsum, intelligitur, quòd non procurem, quòd vitam, vel membrum perdat, vel terrã suam, possum tamen defendere me, & propinquos meos, vel agere pro his contra ipsum extra de iureiuran. c. Petitio. Similes enim conditiones solent intelligi de iure, vt scilicet, nisi necessitas in contrarium inducat, vel ni-

K si impossibilitas superueniat: quia nunquam dicitur aliquis violator iuramenti, nisi quando sponte contra venit. Quando autem aliqua istarum conditionum interciderit iurans non tenetur seruare iuramentũ, nec indiget aliqua dispensatione super hoc, sed iure suo potest contra venire.

An liceat iurare per creaturas. Quæst. CCLXVI.

QVAERITVR de illis, per quæ iurandum est, an liceat iurare per creaturas. Dicunt quidam, ꝙ non: quia dicitur in litera nõ iurare omnino, nec per cęlum, nec per terrã. Quod exponẽs Hiero. dicit. Cõsidera, ꝙ hic saluator nõ ꝑ Deũ iurare vetuit, sed Primum argu.

per

per cœlum, & terram. 22.q.1. c.conſidera ergo per A creaturam non eſt iurandum. 1. argum. Item pęna non datur alicui,niſi pro culpa, & tamen iurans per creaturas punitur. 22. q. 1. c.Clericum, ſcilicet: Clericum per creaturas iurantem acerrimè obiurgandum. Si autem perſtiterit in vitio,excommunicandum. 3. argum. Item iuramentum eſt actus latriæ, vt oſtenſum eſt ſup. q. 257. Latria tamen ſoli Deo exhibenda eſt præced.c. & Deuter.6. & ad Rom. 1. ergo non licet iurare per creaturas. 4. argum. Item Deus vetuit iurari per nomina idolorum. Exo.23.idola tamen creaturę quædam ſunt, ergo per creaturas iurari non licet. 5. argum. Item ad Hebr.6. dicitur. Homines per maiorem ſuum iurant, nulla tamen creatura in ſe, nec relata ad Deum eſt maior homine in corporalibus,ergo nō licet iurari per cor B poralia. 6. argum. Item ſi iuramentum per creaturam eſſet licitum in quantū Deus in ea relucet, eſſet magis licitum iurare per cęlum,quàm per euangelium, quod falſum eſt: quia cęlum eſt creatura nobilior. 7. argum. Itē homo eſt excellentior creaturis corporeis: ergo maximè eſſet iurandum per hominem pluſquā per euangelium,& crucem,quod falſum eſt. 8. argum. Item non poteſt confirmari aliquid per id,quod nihil eſt:quia creatura vanitati ſubdita eſt, ad Rom. 8. ergo non debet iurari per creaturam. 9. argum. Item quāuis fruendum eſt Deo, vt in ſe conſideratur, & in creatura cōſideratur, ſed non per creaturam. 10. argu. Item Glo. dicit hic,ꝙ paruulis fuit conceſſum iurare per Deū,ne iurarent per creaturas,ſicut dictū eſt immolare victimas Deo, ne ido C lis immolarent,ſed nūquam licuit idolis immolare, ergo nec iurare per creaturas. 11. argu. Item nullus eſt teſtis ſufficiēs veritatis,niſi qui illam nouit, ſed nemo nouit omnia,niſi Deus, nec etiam cor iurātis, niſi ipſe, ergo per nullum niſi per eum iurandum eſt.

1. Dicendum, ꝙ iuramentū licet ſecundum ſe non ſit appetendum: quia introducitur propter quādam humanam infirmitatem.ſ.incredulitatem, tamē qn̄ iurandum eſt, per Deum iurari debet,& non per aliquid aliud. Poteſt tamen interdum ſine peccato iurari per creaturam. Pro quo ſciendum,ꝙ iuramentum eſt duplex,quoddam eſt per ſimplicē atteſtationem inquantum.ſ.diuinum teſtimoniū inuocatur. Aliud autem eſt per execrationem. Primum autem D innitiť diuinæ veritati,ſicut fides: eſt enim fides principaliter de Deo, & per ſe: quia ipſe eſt ipſa veritas, quæ obiectum fidei. Secundariò autē fides eſt de ipſis creaturis,in quibus Dei veritas relucet. Sic autem & iuramentum. Nam firmitas, quę eſt in iuramēto, habetur ex reuerentia, & veritate diuina inquātum putamus,ꝙ inuocato nomine Domini,nemo auderet falſum dicere. Iuramētum ergo principaliter refertur ad ipſum Deum,cuius teſtimoniū inuocatur. Secundariò autem aſſumuntur ad iuramentum aliquæ creatrræ non ſecundum ſe, ſed inquantū in eis diuina virtus manifeſtatur. Et ita iuramus per euangeliū: quia per illud nobis veritas diuina innoteſcit: Iuramus etiam per ſanctos defunctos,qui hanc veri E tatem diuinam manifeſtauerūt, crediderunt, & obſeruauerunt. Alius modus eſt iurandi per execrationem,qui vocatur grauiſſimus.3.Sen.diſt.39 ſ.quia in eo grauia nobis imprecamur. Nam iurans imprecatur ſibi mala,ſi verum non eſt quod iurat. Iſtud iuramentum ſit propriè per creaturas,quia ſemper creatura exprimitur:nomen autem Domini non ſemp: & exprimitur creatura, vt in ea iudicium diuinum exerceatur:ſi non eſt verum,quod iurare. Et ſic ſolet homo per caput ſuum iurare,vel per vitam filij ſui: vel per aliquam aliam rem,quam diligit. Sicut apoſtolus iurauit per animam ſuam 2 Corin. 1.diſ. Teſtē Deū inuoco in animam meā. i. inuoco Deū teſtem veritatis: & ꝙ ipſe deſtruat aīam meam, ſi nō eſt verum,quod aſſero. Sic etiā Ioſeph iurauit per ſalutē Pharaonis Gen.42. Quod poterat intelligi per modum atteſtationis inquantum in Pharaonem, qui erat princeps, ſpecialiter reſulgebat diuina excellētia: vel per modum execrationis.ſ.per ſalutem Pharaonis.i.Deus deſtruat ſalutē Pharaonis,ſi nō eſt verū,quod dico. Sic dicitur.3.Sen.diſt.39. Magis tamē videtur intelligendum per modum ſimplicis atteſtationis: quia Ioſeph non auderet imprecari mala Pharaoni. Dicendū ergo, ꝙ per creaturam interdū iurare licitū eſt: quia licet iuramentum magis deberet fieri in nomine ſolius Dei, vt ei exhiberetur iſte honor: ſi tamen fiat iuramentum per creaturas referendo eas in Deum inquātum relucet in eis aliquo modo diuina bonitas, vel inquantum ſubijcimus eas diuinæ poteſtati,vt exerceat in eas iudicium honor quidam Dei eſt:ideo licitum erit iuramentum ſic fieri, dum tamen alias res iurata non ſit mala. Si autem quis iurando intendat honorē dare ipſi creaturæ,per quam iurat, quaſi ad eam reducens confirmationem veritatis ſuę attribuit creaturæ veritatē infallibilem, quod eſt ei attribuere deitatē: & ſic eſt ſpecies idolatriæ iurare taliter per creaturas. Iſta aūt fuit cauſa ſpecialiter, quare Deus vetuit per creaturas iurare. ſ. ne honorificentia creatoris ad creaturā transferať: vt patet extra de iure iuran. c. Et ſi Chriſtus. Aliter poſſet dici,ꝙ creatura poteſt conſiderari dupliciter, vel in ſe, & abſolutè, & ſic non licet per eā iurare: vel in comparatione ad creatorem, & ſic licet ex iuſta cauſa. In ſe autē poteſt conſiderari creatura dupliciter: vel quantum ad cōditiones nobiles, & inde naſcitur rei vltra modum debitum veneratio, vel quantum ad conditiones ignobiles, & inde oritur quidam contemptus iuramenti facti per creaturam. Et quia vtrunq; malum eſt propter has duas rationes prohibetur iurari per creaturam in ſe cōſideratam,ſiue eam venerando,ſiue contēnendo. Vnde Glo. dicit hic: non iuremus per creaturas, vt eas veneremur vltra modum: nec iuremus per eas, vt viles æſtimemus. In comparatione ad creatorē pōt creatura dupliciter conſiderari.ſ.inquautum ille auctor eſt, & præſidet: & ſic iuratur per creatorē,in ea præſidentem,eum teſtem inuocando: vel inquantū conſeruator eſt,& ſic iuratur per creaturam vtilitatem nobis ex ea prouenientem Deo obligando, vt ſi mentimur,ꝙ nos puniat. Et iſtis duobus modis iuratur conuenienter per creaturam.ſ.ſi per conteſtationem & execrationem, vt ſupra dictum eſt.

Ad primum dicendum, ꝙ Deus non prohibuit iurare ꝑ creaturas,quaſi ſemp malū ſit,qn̄ per eas iu Ad primū argum. ratur;ſed quia ille, qui iurat,ſolet exhibere reuerentiā ei,ꝑ quē iurat. Et quia talis reuerentia,qualis ꝑ iuramentū exhibeť,ad ſolū Deum pertinet,prohibuit Deus per creaturā iurare. Nō.n.vetat Deus exhiberc honorē aliquē creaturæ, cū iubeat honorari parētes Exo.20 & Deut.5. Senes etiam,& omnem canitiem. Leuit.19. Coram capite cano conſurge: & honora pſonā ſenis. Reges quoque,& principes.1.Pe.2. Deum timete. Regem honorificate, & generaliter omnes homines,ad Ro.12. Honore inuicem pręuenientes Sed vetat honorē diuinū exhiberi creaturę. In iuramento autem diuinus honor exhibetur,quia ibi veritas,de qua dubium eſt,confirmatur. Primo ꝑ inuocationē nominis illius,per qđ iuramus. Et ſignificať,ꝙ ſit veritas infallibilis in re,ꝑ quam iuramus, & ideo dicta noſtra defectibilia per illā cōteſtamur: veritas aūt infallibilis nō eſt,niſi in Deo: etiam qn̄ iuramus ꝑ aliquid tantā reuerentiā exhibemus illi rei, ꝙ īuocato noīe eius, nō auderemus falſum dicere.

Tale tamen reuerentiã nulli creaturæ exhiberi con uenit: quia iſta eſt ſumma reuerẽtia. Vnde idolatria quædam eſt ſic iurando. Et patet: quia iuramentum eſt actus latriç, vt oſtenſum eſt ſup.q 255. ergo ſi quis circa iuramentum peccauerit iurando per eum, per quem nõ debet, in idolatriam incidit: quia idolatria opponit latriæ, ſicut iuſtitia iniuſtitiæ. Et hoc eſt, qñ præcatur ex parte eius, cui honor iſte exhibẽdus eſt. Nam vocatur iſte honor latria inquantum eſt quædam ſeruitus Deo exhibita in ratione generalis dominij. Si ergo ad alterum transferatur eſt idolatria. Et quia idolatria eſt vitium maximè prohibitum, Deus prohibuit valde iurare per creaturas. Cum autem tollatur iſte reſpectus, ita ꝙ nõ demus eis talem honorem, ſed referamus eas in Deum, non eſt periculum iurare per creaturas, licet melius eſt, quando iurandum eſt, per Deum iurare. Sic dicit Hierony. ſu per Matthçũ, ꝙ ſaluator non per Deum iurare prohibuit, ſed per cçlum, & terram, & per Ieruſalem, & per caput tuũ. Hanc enim per elemẽta iurandi peſſimã conſuetudinẽ ſemper habere Iudæi noſcũtur.

Ad ſecundum argu. Ad ſecundum dicendum, ꝙ clericus, qui iurat per creaturas animo deferendi ſibi aliquem honorẽ pec cat grauiter. Et ideo primo increpatur per ſuum prç latum, deinde ſi non deſiſtit excõmunicatur, & etiã ſi laicus fuerit excommunicatur. 22. q 1. c. clericum, & c. Si quis per capillum. Si autem iuraret per creaturam, nõ intendendo aliquem honorem ei tribuere, non puniretur, niſi fortè hoc duceret in cõſuetudinem. Clerici tamen ſpecialius debent hoc vitare: quia ad eos pertinet honorem Deo magis exhibere, quàm cæteris, & abſtinere non ſolum à malis, ſed ẽt ab eis, qui habent ſpeciem mali, vel habere poſſunt. Et ita non licet clerico iurare per creaturas: quia ſpe ciem quandam mali habet, niſi ſint illç creaturç, per quas de iure poteſt iurari, vt per Crucem, & per Euãgelia, & ſimilia, extra de iureiuran. c. Et ſi Chriſtus in Glo. & dicetur infra de eis.

Ad tertiũ argu. Ad tertium dicendum, ꝙ cultus latriæ exhibetur ei, cuius teſtimonium inuocatur per iuramẽtum. Et ideo ſiue iuretur expreſsè per Deum, ſiue per creaturam ſemper honor teſtificationis in ſolum Deũ referendus eſt, & ſolum ſunt nominandç creaturæ in iuramento inquantum in eis relucet diuina veritas, & excellentia, & ita ad Deum referimus. Si quis autem per creaturam iurat ei totum honorem teſtificationis exhibens non referendo ad Deum actualiter nec habitualiter, idolatriam cõmittit: transferendo honorem Dei in creaturam. Et hoc modo non licet iurare per creaturam.

Ad quartum argu. Ad quartum dicendum, ꝙ per idola vetitum eſt iuramentum. Quia qui per illa iurat illis honorẽ tanquam dijs impendit. Et ideo iurare per idola ſemper eſt malum. Iurare autem per alias creaturas aliquando licitum eſt: quia bona intentione fieri poteſt. De his Sanctus Tho. 2. 2. q. 89. art. 6.

Ad quintum argu. Ad quintum dicendum, ꝙ ſiue in iuramento nominetur Deus, ſiue creatura, ſemper per Deum iuratur. Cum ergo homo iurat per creaturam aliquam, licet illa non ſit melior homine, eſt tamẽ Deus melior homine, per quẽ iuratur iurando per quancunque creaturam.

Ad ſextũ argu. Ad ſextum dicendum, quòd Deus magis relucet in cçlo, vt effectus in cauſa. Magis tamen relucet in Euangelio, vt ſignatũ in ſigno. Maior eſt tamen manifeſtatio ſignati in ſigno, quàm effectus in cauſa, cũ ſignum ex natura ſua ſit ad alterum ſignum, non au tẽ eſt ſic de cçlo. Et quia nulla creatura eſt, quæ apertius declaret Deum, quàm Euangelium, cum ibi ſit quid Chriſtus egerit, & docuerit magis iuramus per

F Euangelia, quàm per alias creaturas.

Ad ſeptimum argu. Ad ſeptimum dicendum, ꝙ ſecũdum veritatem magis Deus relucet in homine, quàm in euangelio, vel cruce. Nam iſta ſunt propter hominem. Magis tamen Deus relucet in iſtis ſecũdum apertam ſignificationem: quia iſta ſolum conſiderantur, vt ſigna, homo autem, vt ens naturale, & non, vt ſignum.

Ad octauum argu. Ad octauum dicendum, ꝙ creatura in ſe vanitas eſt, ſed, vt eſt quoddam veſtigium creatoris eſt, quædam veritas.

Ad nonũ argu. Ad nonum dicendum, ꝙ non eſt ſimile de fruitione, & iuratione: quia iuramentum eſt ad confirmationem, & manifeſtationem veritatis, & quia diuina veritas innoteſcit nobis per creaturam licet iura

G re per creaturam, vt in ea eſt Deus. Fruitio autem eſt de Deo clarè cognito, & præſente. Hoc autem non cõpetit Deo, prout eſt in aliqua creatura, ſed prout eſt in ſeipſo, ideo nõ fruimur creatura, ſed Deo ſolo.

Ad decimum argu. Ad decimum dicendum, quòd non eſt ſimile omnino. Quia iurare ſiue per Deum, ſiue per creaturam nõ eſt de ſe malum, ſacrificare autem idolis ſemper eſt malum. Erat tamen aliqua ſimilitudo: quia iurare per creaturas erat periculoſum ſimplicibus, qui venerabantur eas. Ideo vetitum erat illud, iurare autem per Deum erat permiſſum.

Ad vlt. Ad vltimum dicendum, quòd etiam ſi per creaturam iuretur ſemper iuratur per Deum, & ille nouit corda, & omnia.

H *An iuramentum factum per creaturas obliget ad ſeruandum.*
Quæſtio CCLXVII.

QVAERITVR an iuramentum factum per creaturas obliget ad ſeruandũ. Dicũt quidam, ꝙ non: quia obligatio in iuramento fit propter reuerentiam eius, per quem iuratur. Creaturæ tamẽ nullius honoris ſunt, qui ad teſtificationẽ pertineat, ergo poterit iuramentum violari ſine irreuerentia, & conſequenter ſine peccato. Dicendum, ꝙ iuramentum per creaturas præſtitũ obligat, & obſeruãdum eſt. Nam iuramẽtum per creaturas factum aliquando eſt licitum, vt patet præcc. q. Et tamẽ ſi non eſſet ſeruandum, non ſolum non eſſet licitum, ſed etiam

I nullum vigorem iuramenti haberet, nec deberet vocari iuramẽtum, ergo obligat ad ſeruandum ipſum. Item iuramentũ præſtitum per creaturas, etiã quando eſt illicitè præſtitum ſeruandum eſt. Vt ſi quis iurauit per idola, tenetur ſeruare, dum tamen non ſit malum, quod promiſit, vt ait Augu. ad Publicolam, ergo à fortiori, iuramentũ licitè præſtitum per creaturam obligabit. Item patet: quia infra 23. Chriſtus increpat Phariſæos, & Scribas, qui dicebat iuramentum tenere per quaſdam res, & non per alias dicentes: quicunque iurauerit per templum Dei nihil eſt. Qui autem iurauerit in auro templi debet, ideſt, tenetur ſeruare. Stulti & cçci, quid eſt maius aurũ, an templum, quod ſanctificat aurum? quaſi dicat. Si iu-

K ramentũ factum per aurum templi valet, à fortiori valebit iuramentũ factum per templũ, quod maioris ſanctitatis eſt. Etiam dicitur: Quicũque iurauerit in dono, in altari nihil eſt, & quicunque iurauerit in dono, quod eſt ſuper illud debet, ideſt, obligatur. Et increpat eos dicens: Cçci, quid eſt maius, donum, an altare, quod ſanctificat donum? quaſi dicat. Maius eſt altare, quã donum: quia donum ſanctificatur per altare, & non è contrario. Et ſic Chriſtus innuit, ꝙ iurm factũ per iſtas creaturas valeat: quia aliàs nõ increparet Iudços dicẽtes obligari per vnũ iurm, & non per aliud, ſed diceret, ꝙ nullum eorũ teneret, & increparet eos: qa iurabant aliquo modo per iſtas creaturas. Et tamen non increpauit, ſed ſolum abſtulit errorẽ

eorum,

A

eorum, ne crederent, ꝙ teneret iuramẽtum factum per aurum templi, & nõ per templũ, & per donum altaris, & non per altare: ergo innuit, ꝙ oĩa iſta iuramenta obligabãt. Itẽ patet, quia ſi quis iurat ꝑ Deũ, tenetur, niſi rem malam iuret. Qui tamen iurat per creaturam, in qua oſtenditur aliqua magnificentia, vel honor Dei, iurat per Deum: ergo obligat iuramẽtum factũ per creaturas. Quod patet, quia infra 23. dixit Chriſtus. Qui iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ ſunt ſuper illud. Et qui iurat in templo, iurat in illo, & in eo, qui habitat in ipſo. Et qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuꝑ eum: ergo iurans per creaturam obligatur, quia per Deum iurat. Item Apoſtolus ad Heb. 6. vult innuere, ꝙ iuramentum factum per creaturam teneat. Nã

B

iuramentum factum per Deum reducit ad modum iuramenti facti per creaturã, dicens, ꝙ homines iurant per maiorem ſuum, & omnis controuerſię eorum finis eſt iuramentum: Deus autem, quia nullũ maiorem habuit, per quem iuraret, per ſe ipſum iurauit. Etiam dicit, ꝙ ſicut iuramẽtum præſtitum inter homines per maiorem ſuum eſt eis finis controuerſiæ ad confirmationẽ. i. confirmat omnia dubia, de quibus eſt controuerſia, ita Deus volens oſtendere, ꝙ illud, quod ꝓmittebat manere deberet immobiliter iurauit. Sicut ergo iuramentum Dei dicit tenuiſſe, ita iuramentum factum per creaturã innuit obligare. Item extra de iure iuran. c. Et ſi Chriſtus dicit, ꝙ per creaturam iurandũ non eſt. Si tamen iu-

C

retur per eam, ſeruandum eſt, dummodo non ſit illicitum, quod iuratur. Et allegat ibi auctoritatẽ Chriſti infra 23. ſ. Qui iurat in cœlo iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper ipſum. Etiam 22. q. 1. dicitur ꝙ errabant illi, qui putabant iuramentum præſtitũ per creaturas nihil eſſe. §. hinc etiam, & ca. Si aliquã, & c. habemus, & 22. q. 5. c. Ecce dico: dicitur, ꝙ qui iurat falſum per lapidem periurus eſt. Et ſubditur cauſa. ſ. Vnde hoc dico, quia multi in hoc fallũtur, & putant, quia nihil eſt, per quod iurant, & non ſe crimine teneri periurij. Prorſus periurus es: quia per id, qđ ſanctum nõ putas, falſum iuras. Si tu illum ſanctum nõ putas, ſanctum putat cui iuras. Non enim quando iuras, tibi aut lapidi, ſed proximo iuras homini.

D

Iuras ante lapidem, ſed nunquam ante Deum. q. d. Ante Deum iuras, & per Deum. Et ſubditur pœna. ſ. Non te audit lapis loquentem, ſed punit Deus te fallentem. Et tamen ſi non obligaret iuramentum factum per creaturas non puniretur violans illud, nec diceretur iuramenti violator, ergo obligat iuramẽtum præſtitum per creaturam. Item Auguſt. lib. de ſermõ. Do. in monte, dicit, ꝙ Chriſtus dixit, nec per cœlum, nec per terram &c. quia Iudæi non putabãt ſe teneri ex iure iurando, ſi per iſta iuraſſent. Ac ſi dicat. Cum iuras per cœlum, aut terram, non te arbitreris non debere Domino iuſiurandum tuum, quia per eum iurare conuinceris, cuius cœlum thronus eſt, & terra ſcabellum. Tenet ergo iuramentum fa-

E

ctum per creaturas, & periurus eſt, qui non obſeruat illud: dum tamen iuretur res licita.

Ad argumentum dicendum, ꝙ cum iuratur per creaturam non iuratur per eam ſolam, ſed per Deũ iuratur, cuius excellentia, & veritas manifeſtatur ꝑ creaturam. Ideo licet non debeatur reuerentia creaturæ debetur Deo, per quem iuramus, iurando per creaturam. Et dato, quòd iurando per creaturã non putaret homo ſe iurare per Deum, ſed totaliter in creaturam intenderet exhibendo ei honorem iuramenti, adhuc teneret iuramentum propter promiſſionem iuramento firmatam, quæ etiam ſine iuramento obligaret promittentem de lege naturæ.

An licitum ſit iurare per idola, & Dęmones. Quæſtio CCLXVIII.

QVAERITVR, an licitum ſit iurare per idola, & per Dęmones. Dicunt quidam, ꝙ aliquando eſt licitum: quia ſępe licet iurare per creaturas, vt oſtenſum eſt ſupra q. 266. idola autem creaturæ ſunt: quia ſunt opera manuum hominũ: Pſal. 113. ergo aliquando licebit iurare per illa. Item patet, quia idolum nihil eſt. 1. Corin. 8. Et ideo etiam ſi quis comedat de cibis conſecratis idolo non peccat, niſi fortè credat ſe peccare, vel ſcandalizet conſcientias infirmorum eo. cap. & cap. 10. ergo licebit aliquando iurare per nomina idolorum.

Dicendum, ꝙ iurare per idola peccatum eſt, quia Exo. 23. Deus vetuit, dicens: Per nomen externorũ Deorum non iurabitis, nec audientur ex ore veſtro. Iſtud tamen præceptũ non eſt cęremoniale, ſed morale. Quia ſicut non colere idola morale eſt, & obligat omnes homines, ita non iurare per idola: quia iurare eſt quendam honorem exhibere ei, per quem iuratur, vt dicit Iero. ſuper Matth. ſ. Qui iurat per aliquid, diligit, aut veneratur id, per quod iurat. Et tamẽ venerari idolum, vel diligere illud peccatum eſt: ergo iurare per idola eſt peccatum. Ita dicit Auguſt. ad publicolam. Et habetur 22. q. 9 c. Mouet te. vbi dicitur, ꝙ qui iurauit per falſos Deos bis peccauerit. ſ. quia iurauit per illud, per quod iurare non debebat. Itẽ, quia iurat per idolum, aut exhibet ipſi idolo reuerentiam iuramenti, putans in eo eſſe aliquam dignitatem, propter quam poſſit per illud iurari, ſicut per Deum iuramus, quia ipſe eſt veritas infallibilis: aut non exhibet idolo reuerentiã, ſed Deo per idolum tanquam per creaturam quandam, in qua manifeſtatur Dei virtus, & iurat per illud, ſicut per alias creaturas iuramus. Si primo modo idolatria grauis eſt, quia virtus deitatis. ſ. eſſe veritatem infallibilem attribuitur idolo. Si ſecundo modo etiam peccatũ eſt, licet non ęquale, quia Deus deteſtatur idola, & non eſt conueniens creatura ipſum idolum, vt in eo repręſentetur diuina bonitas, cũ potius ponatur, vt offendiculũ contra diuinũ honorem: quia idola ab antiquis non ponebantur, niſi vt Dij, & vt eis honor quidam exhiberetur. Ideo per idola iurandum non eſt, quia per illa iurat, etiam ſi nullũ honorem eis exhibeat, videtur illa honorare: quia ſaltem fauet eis, cum confirmet promiſſionem ſuam inuocatis nominibus eorũ. Ideo dicendum, ꝙ omnibus hominibus eſt peccatum iurare per idola, & quandocunq; iurant, peccant, niſi fortè nõ eſſet iuramentum, ſed magis illuſio quædam ad irridendum nomina idolorum: quia tunc poterat fieri ſine peccato mortali: licet non ſit bene factum. Iudæi tamẽ videntur magis peccare iurãdo per idola, quàm cęteri homines, eo ꝙ ipſis magis hoc prohibitum eſt, quia de lege naturali eis, & omnibus hominibus ſimul hoc vetitũ eſt. Et tamen inſuper eis ſpecialiter fuit vetitum deteſtari idola, & ꝙ nullo modo iurarent per ea, & etiã ꝙ non nominarent illa Exo. 23. Chriſtianis autẽ nõ eſt illicitum nominare idola, quãuis iurare per ea ſit illicitũ, eo ꝙ ipſis non fuit hoc ſpecialiter vetitũ. Et patet per ſimile, quia Iudæi peccabant mortaliter, ſi comederent de cibis conſecratis idolo. Exo. 34. vbi valde hoc prohibitum erat: Chriſtianis autem licitum eſt comedere de illis, niſi fortè proximi ſcandalizentur inde, vel comedẽs putet ſe peccare. 1. Chorin. 8. & 10. ergo erit idem de iuramento, ꝙ non erit ęquale peccatum in Chriſtiano, & Iudæo iurare per idolum, licet per accidens poſſet eſſe maius peccatũ

Chriſtiani

Christiani iurantis per idolum propter ingratitudinem, cum conuertat honorem Christi ad idola. Si autem quæratur, an iurare per dæmones sit peccatum, dicendum ꝙ etiam dæmones ab antiquis colebantur, vt Dij: & si iurabant per eos, iurabant quasi per Deos. Ideo erat peccatum. Et ita quicũq; nunc iuraret per illos putando illis inesse aliquam virtutẽ ad operandum aliquid præter Dei permissionem, & inquantum sunt ministri eius, peccaret mortaliter, quia verè esset idolatra, & ita peccãt omnes, qui exhibent eis aliquas ceremonias honoris, & inuocant eos ad opera sua. Si autem quis non putet dæmonẽ habere virtutem aliquam specialem operandi, nisi inquantum est Dei minister, & rectè credat, quòd de dæmone tenendum est, si iurat per dæmonem, aut iurat solẽniter, & deliberatè aut non. Si primo modo, semper peccat mortaliter: quia ex modo iurãdi impenditur ei quidam honor, cum per inuocationẽ eius confirmare velimus res nostras. Si secũdo modo, poterit esse aliquando sine peccato, vt si quis nõ animo iurandi, aut se obligandi, sed animo irridendi, vel ex quadam leuitate iuraret per dæmones. Nã licet talia possint interdum esse peccatum mortale, non oportet, ꝙ in oĩ casu dicamus illa esse mortalia.

Ad primum dicendum, ꝙ licet per creaturas aliquas sit licitum iurare interdum, per idola tamen nunquam licet: quia quædam creaturæ sunt, quæ valde pertinent ad honorem Dei, & per quas manifestatur veritas eius, & excellentia, sicut sunt euangelia, & crux Christi, & sancti, qui mortui sunt. Et ideo per talia aliquando iurare licitum est: quia quando per talia iuratur, manifestè apparet, quòd nõ obuiatur honori diuino, cùm potius ista ordinentur ad diuinum cultum, & honorem. Secus autem de idolis, qa idola fabricata fuerunt, vt colerentur. Sicut Dij. Et quandocunque accipiuntur vt idola, exhibetur eis quidam honor diuinus, ideo illicitum est per illa iurare. Etiam quia ista nullo modo sunt apta ad iurandum per ea: quia per creaturam aliquam iurari potest in quantum per illam ostenditur Dei veritas, & excellentia: idolum autem non conuenit ad ostẽdendum diuinam veritatem, cum sit potius ad significandum falsos Deos, & est ad Dei ignominiã. Ideo non licet per idola iurare aliquando licet per creaturas alias honorabiles, & quas diligimus interdum liceat iurare.

Ad secundum dicendum, ꝙ non est simile de iuramento præstito per idola, & de manducatione ciborum consecratorum idolis. Quia manducare cibos istos naturaliter est ad saturandum famem, & est naturalis inclinatio, quòd necessitati famis vndecunq; succurratur. Et quia idolum nihil est, idest, nullam virtutem verè habet 1. ad Cor. 8 scilicet, ad hoc, quòd cibi consecrati sibi contrahant inde vires aliquas ad bonum, vel malum agendum non potest esse malum comedere de talibus cibis, nisi comedẽs putet malum esse comedere: quia tunc conscientia sua infirma facit ipsum reum. primo Cor. 8. Et tamẽ ex genere suo iste actus manducandi non est malus, ideo potest fieri interdum sine peccato. Secus autẽ in iuramento per idola. Quia iuramentum istud de se malum est, eo quòd iuramentum naturaliter est ad confirmandum ea, quæ dubia sunt per auctoritatem, & reuerentiam illius, per quem iuratur: ergo iurare per idola de se est exhibere eis quendam honorem. Et tamen honorare idolum semper est malum: ideo vix potest iurari per idolum sine peccato mortali. Manducare tamen de cibis idolo consecratis sine peccato aliquo facile est.

F *An iuramentum factum per idola teneat.* *Qõ CCLXIX.*

QVAERITVR, an iuramẽtum factum per idola teneat. Dicunt quidam, ꝙ non; quia iurans semper peccat, & est detestabile taliter iurare. Si tamen iuramenta sic præstita obseruarentur esset honorare idola: quia iuramentum obligãt propter reuerentiam illius, per quem iuratur: ergo iuramẽta talia non tenent. Dicendum, ꝙ obligant iuramẽta facta per idola. Sic dicit Aug. ad publicolã, & habetur. 22. q. 1. c. Monet te, ꝙ si quis per deos falsos iurauit se fidem seruaturum, & eam non seruauerit, bis peccauit. s. quia iurauit per quos non debuit: & quia contra pollicitam fidem fecit. Non tamen peccaret contrafaciendo, nisi iuramentũ teneret, ergo

G obligat. Item patet, quia quando quis iurat, aut aliquid asserit, aut aliquid promittit. Si asserit, tenetur veritatem dicere, etiam si nõ iuraret, cum quilibet naturaliter teneatur veritatem dicere, & omne mẽdacium perniciosum peccatum sit. Nam quicunq; mentitur, occidit animam suam, vt ait Aug. li. de cõflictu vitiorum. & 22. q. 2. ca. Nec artificioso. Si autẽ quis aliquid promittit, tenetur naturaliter ad ꝓmissionem seruandam, dum non esset alias illicitum talia promittere: & maius peccatum est mentiri promittendo, quàm asserendo: quia asserendo mentiri solum est præiudicare ipsi veritati, promittendo autem mentiri est præiudicare veritati, & etiam pro-

H ximo, cuius quęsitum est ex promissione. Cùm ergo si promissio fieret sine iuramento obligaret promittens, etiam obligabitur confirmando promissionem iurando per falsos deos: quia hic non vitiatur vtile per inutile. Iuramentum ergo per idola, licet malum sit, quia tamen non repugnat promissioni factę quanquam non possit eam confirmare, nõ adnihilabit eam, sed manebit ipsa in viribus suis, sicut si promissio sine iuramẽto aliquo fieret. Sed obijcitur, ꝙ iuramentum præstitum per falsos deos non teneat, quia ff. de iureiuran. l. non erit. §. penul. dicit, ꝙ non valet iuramentum, quod fit per falsos deos. Dic ꝙ non obstat, quia ibi nõ agitur ad videndũ, an iuramentum promissorium factum per improba-

I tam religionem sit obligatorium, sed solum de iuramento in l: te delato parti apertè per religionem improbatam, an videatur esse delatum: & si iurans per hoc liberatus est, vel an teneatur iterum subire iuramentum per modum vsitatum. Et dicitur, ꝙ videt non esse delatum iuramentum, & ac si iuramentũ non esset. Et hoc fortè est: quia cum religio illa sit improbata, non datur plena fides iuramento facto per deos illos, ac si iuramentum non esset factum. Et hoc quia præsumi potest, ꝙ iurans nõ verebitur falsum iurare per deos reprobatos, per rem publicã: quia non timet eos, sicut timeret falsum iurare per deos, quos res publica colit, vel quos nõ detestatur. Et tamen si quis non delato sibi iuramento, sed spõ-

K te iuret promissoriè, vel assertoriè ꝑ falsos deos, non est dubium, quin teneatur iuramentum seruare.

Ad argumentum in contrarium dicendum, ꝙ licet iuramentũ per idola sit semper peccatũ, eo ꝙ iuratur per id, per qđ iurandum non est: tamen promissio, quæ aliàs licita est nõ ꝑ hoc violatur, cũ ista sint distincta, & ꝓmissio sit principale, iuramentũ aũt sit accessoriũ. Frustrabitur ergo iuramẽtũ effectu suo, ita ꝙ nõ confirmet aliquid, & tñ ipsã firmitatẽ, & obligationẽ, q̃ aliàs de se habet ꝓmissio tollere non põt. Per quodcũq; ergo iuret, siue ꝑ Deũ, siue ꝑ idola, siue per Dæmones, siue per qnascunq; creaturas, dũtamẽ quod iuratur nõ sit illicitum, iuramentũ obligat, & seruandum est. s. quia ipsa promissio obligat.

An

An licitum sit exigere, vel accipere iuramentum ab idolis. Quæstio CCLXX.

QVAERITVR, an licitum sit exigere, vel recipere ab aliquo iuramentum per idola. Dicunt quidam, ꝙ semper est peccatum: quia sicut malum facere peccatum est, ita & occasionem ad malum præstare: qui tamen iuramentum exigit ab aliquo per idola, vel recipit, dat ei occasionem ad malum, s. ad iurandum per idola, in quo ille peccat: ergo peccatum est exigere, vel recipere.

Dicendum, ꝙ interdum potest esse sine peccato recipere talia iuramenta, vt si sit necessarium alicui recipere fidem ab altero, quam non potest aliter habere, nisi per iuramentum præstitum per idola licet ei recipere illud. Ad hoc tamen, ꝙ recipiatur licitè oportet, ꝙ recipiens veram existimationem habeat de idolo. s. ꝙ non putet ei aliquam virtutem diuinā inesse. Nam si putaret, & acciperet iuramentū præstitum per illud: exhiberet sibi honorem, quod idolatria est. Simile patet 1. Corint. 8. de eo, qui comedit cibos consecratos idolo, putans ꝙ idolum nihil sit: quia per hoc non honorat idolum, nec credit se manducare aliud, quàm cibum communem: cum per consecrationem factam in cibo ex nomine idoli nulla virtus ad bonum, nec ad malum accreuerit cibo ipsi: quia idolum nihil potest, cum nihil sit, id est, nullius virtutis. Qui tamen manducat cibos illos putans fuisse consecutos aliquam virtutem per consecrationem, peccat. Etiam requiritur, ꝙ qui hoc iuramentum recipit ad bonū finem recipiat, & nō cū intentione incitandi idolatram ad iurandū ꝑ idola. Et ēt ꝙ illud, suꝑ quo iurat, sit aliqđ bonū, pro quo licitè iurari posset per Deum, ēt reqritur, ꝙ alio modo non possit iste, qui iuꝛm recipit certā fidem hr̄e, vtpotè: quia ille, q iurat idolatra est, & ꝑ nihil aliud putabit se teneri, nisi per nomen idoli sui. His suppositis, licèt iuꝛm recipi à talibus per idola sua. Sic dicit Aug. ad publicolam, & hētur. 22. q. 1. c. monet te. s. ac per hoc, qui vtitur fide illius, quem constat iurasse ꝑ falsos Deos, & vtitur non ad malum, sed ad bonum, & licitum non peccato illius se sociat, q per dæmonia iurauit, sed bono pacto eius, quo fidem seruauit. Item patet, quia viri sancti legunt recepisse talia iuramenta ab idolatris, sicut Iacob, & Laban inito fœdere in monte Galaad iurauerunt. Nam Laban, qui erat idolatra iurauit per Deos suos. s. per Deum Nachor patris sui, Iacob aūt, qui erat sanctus, iurauit ꝑ Deum verum Gen. 31. cū dixit Labā: Deus Abrahā, & Deus Nachor iudicet inter nos Deus patris eorū. Et sequitur. Iurauit Iacob per Deum timore patris sui Isaac. i. per Deum, quē timebat pater suus Isaac. Sic etiam Abraham, & Abimelech Rex Palæsthinorum iurauerunt inter se Gen. 21. Manifestū est tñ, ꝙ Abimelech, qui erat idolatra iuraret per Deos suos. Et tale iuramentum recepit Abraham ab eo ad cōfirmationem fœderis. De his etiam 22. q. 1. c. monet te. §. alia questio. Etiam Machabæi fecerunt pactum cum Romanis de amicitijs seruandis tpe Iudæ Machabæi. 1. Macha. 6. & postea tpe Ionathæ fuit ista pax, & fœdera reformata. 1. Macha. 12. Et manifestū est, ꝙ ibi iurauerunt, vt dicitur 22. q. 1. cap. monet. §. Hinc etiam in li. Ro. tamen non iurarent, nisi ꝑ noīa idolorum suorum, & receperunt Machabęi, q erant viri iusti illud iuramentum, ergo licitum erat iuꝛm recipere per idola. Si autem dicatur de eo, qui petit iuramentum, vel inducit alium ad iurandū ꝑ idola. Secus est, quia iste videtur inducere ad peccatum, & nō ille, qui recipit iuꝛm ab eo, qui sponte prestat, vel iurare paratus est: qa non pręstat ei causam ad malū,

A sed vtitur fide illius, quā ꝑꝑ iuramentū firmiter seruat. Sic innuit Aug. ad Publicolam, & in allegato. c. monet: dicens, ꝙ qui vtitur illius fide, quem constat iurasse per falsos Deos, & vtitur non ad malum, sed ad bonū non peccato illius se sociat, qui per dæmonia iurauit. Vti autem fide non est fidem petere, licèt oblatam suscipere. Et sic dicit Sanctus Thomas, ꝙ licitū est accipere iuꝛm eius, qui paratus est, per falsos Deos iurare, sed non licet inducere eum ad iurādū. Idem tenet Inno. extra de iureiuran. c. Et si Christus. Et sic videtur, ꝙ si quis nō potest aliter fidem hr̄e ab idolatra, nisi petendo ab eo iuꝛm per idola, ꝙ potius debet nullum contractum facere cum eo, ad quem firmandum requiratur iuꝛm, q̄ iuramentum istud

B petere, si ipse aliàs non se offert facturum: quia qñ ipse se offert licitum est recipere tale iuꝛm. Hoc verū est indubitanter in cōtractibus illis, qui sine magno præiudicio nostro euitari possunt. Si tamen sit aliqs contractus multum nobis necessarius, vtpotè ꝓ vita seruanda, vel pro rebus maximis non vr̄ illicitū esse peti ab eo tale iuramentum, etiam si ipse illud non offerat, cum quo cōtractus sit, dumtamen ipse aliàs assuescat per idola sua iurare in rebus similibus, vel minoribus. De quo potest haberi argumentum 22. q. 1. c. monet. §. alia quæstio. Ad argumentū dicēdū, ꝙ ille, qui suscipit iuramētum huiusmodi ab eo, qui præstare paratus est nō, dat ei occasionem ad malū, cum ipse illud etiā non petitus exhibeat, & recipiens

C non consentit cum eo in malo, qđ est per idola iurare, sed in bono, qđ inde sequitur. s. in fide, quæ seruatur propter hoc iuramentū. Sic dicit Aug. ad publicolam, ꝙ qui vtitur fide illius, qui iurauit per falsos Deos non peccato illius se sociat, qui per dæmonia iurauit, sed bono pacto eius, quo fidē seruauit. Secus autem in eo, qui incitauit alium ad iurandum: qa aliquo modo sociat se peccato illius, vt supra dictū est.

An magis peccet periurans per Deum, quàm per creaturas. Quæst. CCLXXI.

QVAERITVR, quis grauius peccat, qui ꝑiurus est iurando in nomine Domini, vel per

D creaturas. Dicendum, quòd cum vtrunq; iuramentum teneat, siue per Deum, siue per creaturas violatio vtriusque inducit periurium, & tamen videtur quibusdam grauius esse periurium, quod fit iurādo per creaturas. Quia quanto quis in pluribus peccat, tanto grauius peccat. Et tamen qui per creaturam iurans, committit periurium, in duobus peccat, scilicet, quia per creaturam iurauit, & quia fidem violauit. Qui autem iurando per Deum commisit periurium, solum peccauit fidem violando. Sic dicitur 22. q. 1. c. monet. §. hinc etiam cum dicitur. Sed quæritur quid grauius sit, an per creaturas, an per creatorem iurare fallaciter, & respondetur. s. Dupliciter enim reus est, qui per creaturas iurat mendaciter, qa

E & contra prohibitionem iurat, per quod sibi iurare non licet, à quo peccato immunis est, qui nō nisi per creatorem iurat, & proximum dolo capit, quòd facit etiam per creatorem mendaciter iurans. Est tamen dicendum, quòd in hoc non potest responderi absolutè. In iuramento enim promissorio duo sunt. s. promissio, & cōfirmatio. In assertorio aūt assertio, & confirmatio. De assertorio dicendum, ꝙ vr̄ esse maius semper periurium, qđ fit iurando per Deum, q̄ qđ fit iurando per creaturas, nisi ex periurio isto sequatur alicui damnum: quia tunc poterit esse maius periurium, qđ fit iurando per creaturas, q̄ iurando ꝑ Deum, ſm ꝙ pōt esse valde magnum dānū in ꝑiurio per creaturam, & paruū in iurādo ꝑ Deū. Et hoc est consi-

considerando assertionē, quæ fit in iuramento asser torio. Si autem consideretur confirmatio, quæ fit in iuramento habet periurium grauitatem quandam in quantum fit irreuerentia, quædam contra illum, per cuius inuocationem confirmatur assertio. Et qa tanto maior est irreuerentia commissa cōtra aliquē, quanto ipse maioris reuerentiæ est: iuramentum factum per Deum, si violetur, erit grauius periurium, cum Deus sit maioris reuerētiæ, quàm creatura. Et licet quando iuratur per Deū: quia qui iurat p thronū Dei iurat per Deū, qui sedet in throno infra 23. & extra de iureiuran. c. Et si Christus, & ita qui iurat per aliquam creaturam iurat per eum, qui creauit illam: tamen quando iuratur per Deū expresso nomine proprio grauior irreuerentia est, si committatur periurium, quàm si iuretur per Deum expresso solo nomine creaturæ. Sicut grauior iniuria est, qñ aliquis facit iniuriā alicui in persona sua, quàm quā do facit ei iniuriam in aliquo de suis familiaribus: licet vtrobique ipsi Domino fit iniuria. De iuramento promissorio idem dicendum est, ꝙ propter promissionem, quæ ibi fit potest esse maius interdū periuriū factum per creaturas, quā per Creatorem secū dum differentiam promissionis, & damni sequuti ex violatione eius. Si tamen attendatur cōfirmatio, quæ fit inuocato nomine eius, per quem iuratur grauius est periurium, quod fit per Deum, quā quod fit per creaturas. Et sic dicendum, ꝙ cum periuriū dicat iuramenti violationem, & iuramentum dicat ipsam inuocationem eius, per quē iuratur, grauius est semper periurium, quod fit per Deum, quàm qđ per creaturas accipiēdo periuriū quātū ad seipsum siue ex genere periurij. Considerare autem violationem promissionis, vel damnum falsę assertionis nō pertinet per se ad periurium, cùm ista fieri possint sine periurio, vt in simplici promissione, & assertione.

Ad argumentum dicendum, vno modo falsum esse, ꝙ vbi in pluribus peccatur, grauius peccetur, qa hoc est verum, si omnia peccata essent ęqualia, aliàs tamen falsum est, vt si quis bis furatus est quinq; denarios, & alius furatus semel rapuit decē millia denarios, grauius est peccatum vnum, quā duo. Et ita hic: quia licet periurans per creaturā peccet in duobus grauius peccat, qui periurus est per Deum, etiā peccans in vnico. Et ista est veritas. Sic. n. respondetur ad istam quæstionem 22. q. 1. c. monet. §. hinc ēt, cum dicitur. Sed si periuriū tanto magis pœnale est, quāto sanctius est illud, per quod iuratur, apparet, ꝙ & si per creaturas mendaciter iurans dupliciter pec cet, grauiori tamen se subijcit pœnę, qui per Creato rem iurat mendaciter. Aliter potest dici, ꝙ falsum præsupponitur, quia qui iurat per creaturā non sem per peccat dupliciter, cum sępe iurare per creaturā licitum sit, vt ostensum est supra q. 266. Et sic saltem quando licitum est iurare per creaturam non tenet argumentum istud: quia tunc solū peccatur in vno, sicut, qui periurat per Deum. Et tamen licet interdū sit peccatum iurare per creaturā, adhuc minus peccatum est tunc periurium per creaturam, quam per Deum, vt dictum est præcedenti solutione.

Aliter potest etiam dici, ꝙ periurium solum dicit violationem iuramenti. Et quia violatio iuramenti, vt iuramentum est, solum dicit irreuerentiā quan dam cōtra illum, per cuius nomen iuratum est semper grauius erit periurium per Deum, quā per creaturam. Quod autem peccet aliquis iurando per crea turam non pertinet hoc ad periuriū: quia illud peccatum distinctum est à periurio, cum illud committatur in iurando, istud autem in violando iuramentum. Et potest esse illud sine periurio: quia etiam si

F iuramentum seruetur, iam peccatum est in iurando per creaturam in casu, quo illicitè iuratur.

An magis peccet periurus per Deum, an periurus per idola. Quæst. CCLXXII.

QVAERITVR, quod sit grauius periurium quando quis periurus est iurando per Deum, an quando iurat per idola. Dicendum, ꝙ aut quæritur, quod est maius peccatū, aut quod est maius periurium. Si quæratur de periurio, dicendū ꝙ grauius est periurium, quod fit per Deum, eo ꝙ periuriū dicit solum violationem iuramenti. Iuramentū autē in sola confirmatione per nomen illius, per quē iuratur, consistit. Et quia quanto est magis reuerendū
G nomen aliquod, tanto committitur maior irreuerētia violando iuramentum factum per illud necesse est esse maius periuriū, qđ fit per nomen Domini, q̃ quod fit per nomen idolorum. Sic dicit August. ad Publicolam. & 22. q. 1. c. monet. Quanto. n. per quod iurauerit magis factum est, tanto magis pęnale periurium. Nomen tamen Dei est factum, & facere cōtra illud est irreuerentia: nomina autem idolorum nullius reuerentiæ sunt, sed nephanda, & execrabilia, ideo contra ea nulla potest fieri irreuerentia. Et sic ex hac parte nullum peccatum est venire contra iuramētum præstitum per nomina idolorum, cum nullius reuerētiæ illa digna sint. Si autem quæratur quod est maius peccatū, an periuriū in nomine Dei,
H vel in nomine idoli, dicendum, ꝙ possunt considerari hic tria. s. iurare per idolum, & damnum cōsequēs ex violatione iuramenti, & irreuerentia, quæ cōmittitur violando iuramentum. De tertio iam dictum est, ꝙ nulla committitur irreuerentia, eo ꝙ nomina idolorum nulla reuerentia digna sunt. Et sic non potest comparari ex parte periurium in nomine idoli ad periurium in nomine Dei. Si autē comparetur quantum ad iurare, dicendum, ꝙ iurare in nomine Dei de se non est peccatum, iurare autem per idolū de se peccatum est. Si autem consideretur quantum ad damnum consequens ex periurio est per accidēs, quia aliquando sequitur maius damnum violato iuramento, quod fit per Deum, quàm violato iuramē
I to, quod fit per idola: aliquando è contrario secundum differentiam assertionum, & promissionum in vtrisq; iuramentis. Ideo comparando totum peccatum, quod est iurare per idolum, & periuriū esse ad hoc, quod est periurium esse per nomen Domini nō potest dici, qđ sit grauius. Quia comparantur multa ad vnū. Et etiam sit hic aliquid, quod est per accidēs, de quo non potest dari certitudo. Si tamen diceretur, ꝙ aliquis peccaret iurando per nomen Domini, & in hoc nomine periuraret, posset comparari ad periurium, quod fit per idola: quia vtrobique esset peccatum iurando, & periurando. Dicit tñ August. ad Publicolam, & habetur in dist. c. Monet, ꝙ verū est sine vlla dubitatione minus malum esse iurare ve
K raciter p falsos Deos, quàm iurare fallaciter p Deū verum. Hoc tamen intelligendum est, si ille, qui iurat per falsos Deos, non putat eos habere virtutem diuinam. Nam si hoc putat, & per iuramentum exhibet eis quandam reuerentiam, tanq̃ in eis sit veritas infallibilis, maius peccatum est, q̃ periurium cōmittere per nomen Dei, eo ꝙ istud est idolatria. Et tamē idolatria est grauior omni crimine, cùm ipsa sit contra Dum.

An Iudæi peccant iurando per suum thora. Q. CCLXXIII.

QVAERITVR, an Iudæi peccant iurando p suum thora. Dicunt quidam, ꝙ sic, quia tale iuramen-

iuramentum pertinet ad infideles, & tamen infidelitas est peccatum, ideo iurando peccant. Dicendum, ꝙ in thora Iudęorum nihil continetur, nisi quinque libri Moysi, quos nos Gręco nomine Pentateuchũ dicimus. Iudęi vero thora appellant, vt dicit Hiero. in prologo Galeato super libros Regũ, qui incipit. Viginti duas literas. Isti quinq; sunt sacri libri, quos Ecclesia tenet, licet cęremonialia, & iudicialia mandata, quæ in eis continentur, iam cessauerint quantum ad obligationem. Quia tamen sunt libri sacri, quos ecclesia in honore seruat, licet ẽt Christianis iurare per illos, sicut licet iurare per Euãgelia. Licebit ergo Iudęis iurare per thora, nisi fortè circa hoc obseruent aliquam cęremoniã, vt potè, ꝙ iurando super librum illum, quẽ vulgariter thora vocant, credant se obligatos, & si iurauerint per alios libros, in quibus continẽtur isti quinque libri Moysi putent se non teneri: quia est superstitio putare obligari iurando per vnum volumen, & non per aliud, cũ vtrobique contineatur eadem scriptura. Licet ergo Iudæis per thora iurare, nisi superstitionem aliquã cõmittant, vel præsupponant ad iuramentum istud aliquem errorem. Istud tamen est per accidẽs: quia ẽt in iuramento, quod fit per Deum, potest multiplex error præsupponi, & etiam multa peccata accidere.

Ad argumentum dicendum, quòd licet iurare ꝑ thora sit actus infidelium, non tamen est peccatum mortale, quia non est actus ipsius infidelitatis. Non enim est verum, ꝙ infideles in omnibus, quæ agũt, peccent: quia sic peccarent comedendo, & bibẽdo, & dormiendo, quod falsum est. Sed peccant in illis, quæ pertinent ad infidelitatem, vt quando negant aliquid, quod pertinet ad veram fidem, & quãdo detestantur Christum, de quo est vera fides. Sic est de fure, quia furari peccatum est, & furem esse est esse in statu perditionis. Et tamẽ non omnia, quæ facit fur, sunt peccatum: quia comedit, & bibit, quod peccatum non est. Ita de Iudæis: licet sint infideles, & iurẽt in thora non sequitur, ꝙ peccent: quia iurare in thora non est actus infidelitatis. De hoc magis dictum est Exo. vigesimotertio.

An iudex possit cogere Iudęum litigantem in iudicio cum Christiano, quòd iuret super thora. Quęst. CCLXXIIII.

QVAERITVR, an litigante Christiano cum Iudæo, si non potest haberi alia via probationis, & iuramentum deferendum est Iudęo, an iudex potest cogere Iudęum, vt iuret super thora.

Dicendum, ꝙ si esset iudex Iudæus non est dubiũ quin licitè ageret, cum ipsis Iudæis liceat iurare sup thora, vt dictum est præcedenti q. Si autem sit iudex Christianus est magis dubium: quia in hoc videtur fauere aliqualiter legi Iudæorum. Dicendum tamẽ ꝙ licet ei cogere Iudæum, vt iuret secundũ formã, quam ipsi Iudæi inter se tenent. Nam non est aliqđ inconueniens: quia iurare per thora non est peccatũ Iudæis. Iudex ergo Christianus cum cogit Iudæum sic iurare, nõ cogit, nec inducit eum ad aliquod malum. Ideo licitè agit. Etiam propter defectũ probationum, ne pereat iustitia est hoc necessarium: quia aliqua licẽt propter necessitatem, quæ aliàs non licerent. Sicut, quòd quis recipiat iuramentum, qđ præstat idolatria per idola. Non enim peccat recipiẽdo illud, qñ non potest aliter fides haberi, vt ait August. ad Publicolam, & dictum est supra q. 270. Iudex aũt tenetur prouidere, ne arctetur via probationis: quia per hoc lęderetur valde respublica, eo ꝙ multa iniuria corrigi non possent. Ideo licet ei cogere Iudæos ad hoc. Nec tamẽ per hoc præstatur fauor statui Iudæorum: quia istud non fit propter venerationem legis suæ, sed propter necessitatẽ. Quia non est alius modus probationis. Etiã licèt Christiani venerarentur libros Iudęorum, non approbarent statum ipsorum: quia non negamus veritatem librorum suorũ. Sed dicimus iam transisse statũ legis illius, vt libri ipsorum manifestant. Nec tamen ꝑ hoc exhibendus est honor libris eorum: quia cũ ipsi honorent libros suos, eo quòd putant legem in eis contentam adhuc obligare. Ita cum aliquis Christianus illos venerabitur, poterunt idem putare. Ideo non est exhibenda reuerentia eis per Christianos, nisi sicut libris, qui ad lectionem proficiunt, & iuramentum exigendũ nũquam erit in eis, nec recipiendum, si præstetur, nisi ex necessitate in casu dicto.

An Iudęi peccent faciendo iurare Christianos in nomine Christi. Quæstio CCLXXV.

QVAERITVR, an Iudæi peccẽt, si cogant Christianos, vel incitent ad iurandum in nomine Christi, vel per Crucem, aut per aliquid simile. Dicunt quidam, ꝙ non peccãt, quia Christus est verus Deus, & licet per illum iurare: nam incitando Christianos ad iurandũ per Christum non incitãt ad malum, quia Christiani in hoc non peccant.

Dicendum, ꝙ peccãt Iudæi in hoc: quia vetitum erat eis iurare per idola, & etiã nominare ea, Exo. 23. Iudæi tamen putant Christum non esse Deum, sed idolum, immo deteriorẽ omni idolo: quia nihil putant esse deterius Christo, & grauius puniri in inferno, vt ipsi fabulantur in suo Thalmud: eo ꝙ ꝑ Christum status legis suæ sublatus est. Vñ ipsi Iudęi, qui se veros Iudęos putant non iurarent per nomẽ Christi ꝑ vllam necessitatẽ, sed potius se mori permitterent. Non ergo licet eis incitare aliquos ad iurandũ per Christũ. Quia sicut peccarẽt Iudæi, si aliquos incitarẽt ad iurandũ ꝑ idola, ꝗa idola sunt, ita cũ Christũ putent esse deteriorẽ idolo, peccabũt, si incitent aliquem ad iurandũ per eum. Qđ aũt Christus non sit idolum, sed verus Deus per accidens est respectu eorum, cũ ipsi putent eum esse idolum. Agunt ergo contra conscientiã cogendo, vel incitando aliquos ad iurandũ Christũ, & sic peccant: quia omne, qđ nõ est ex fide peccatum est. i. quod est ꝯ conscientiã, ad Roma. 14. & tñ peccant cogendo aliquos ad iurandum per Christum, qui est Deus, quantũ si ipse esset idolum, cum ipsi putent eũ esse idolum. Sicut, qui iurat super lapidem putans se iurare super sanctũ Euãgelium, si periurus sit, tm̃ peccat quantum si verè iurasset super Euangeliũ. 22. q. 5. c. humanæ aures. §. itẽ obijcitur. idẽ est, si cogant iurare super Crucem, vel super Euãgelia: quia omnia ista putant pertinere ad idolatriam. Et tamen sicut idola fugienda erant, ita oĩa, quę ad idola ptinebant, Deut. 7. peccant ergo in omnibus his contra conscientiam agentes.

An Christianus peccet iurando super thora. Quęstio CCLXXVI.

QVAERITVR, an Christianus peccet iurando super thora. Dicendum, ꝙ aut putat thora. i. librum illũ, quem Iudęi pannis, & virgis ęneis, vel argenteis inclusum, & implicitũ tenent esse alicuius virtutis specialis, cuius non sunt alij libri, qui continent sacram scripturam in Hebræo, aut non. Si hoc putat, pertinet ad superstitionem, & est modus idolatriæ, ideo erit tunc semper peccatum, siue ludendo, siue verè iuretur. Si autem non putet esse alterius virtutis, quàm sint cæteri libri sacri.

Aut

Aut iuratur solenniter super thora, aut non. Si solẽniter, semper est peccatum: quia qui taliter iurat iudaizat, & tamẽ iudaizare peccatum mortale est. Etiã datur fauor Iudæis, vt putent legis suæ statũ aliquid esse. Quia qui iurat solenniter per aliquid honorẽ illi tribuit: quia inducit in confirmationem dictorũ suorum. Ideo potius deberet Christianus quælibet mala pati, quàm sic iurare. Si autem non solenniter poterit esse, quòd fiat ludendo, vt ita manifestè appareat ex ipso actu, quòd non intendit iurare, nec aliquem honorem tribuere, sed irridere. Et tunc potest esse sine peccato mortali, & tamen nunquam potest fieri, quin sit vituperabile, ideo semper fugiendum est tanquam mortale, vel quod potest esse mortale. De hoc magis dictum est Exo. 23. F

An Saraceni peccent iurando per nomen Christi, vel per crucem. Quæst. CCLXXVII.

QVAERITVR an Saraceni peccent, iurando per nomen Christi, vel per Euangelia, aut per crucem. Dicunt quidam, ꝙ peccant: quia licet Christus sit verus Deus, tamen Iudæi, qui infideles sunt, peccant iurando per Christum, vel cogẽdo, aut inducendo aliquos ad iurandum, vel per Christum, vt dictum est supra q. 275. Saraceni tamẽ sunt etiam infideles, ideo etiam peccabunt.

Dicẽdum, ꝙ Saraceni possunt iurare per Christũ, si non sit secundum se malum, non erit malum nisi ei, qui putat esse malum, & sic agit contra conscientiam, vel errat in aliqua circunstãtia, quod etiam in Christianis fit iurando in nomine Christi. Et tamen Saraceni non putant malum esse iurare in nomine Christi, nec est malum secundum se, ideo poterit esse, ꝙ licitè iurent. Patet hoc, quia licet Saraceni non putent Christum esse Deum, putant tamen eũ fuisse prophetam sanctissimum. Licet tamen iurare per viros sanctos defunctos inquantum in eis refulget specialiter quædam Dei virtus, quam viuentes ostendunt: ergo per Christum etiam si solum esset homo liceret iurare, cum sæpe per creaturas iurare liceat, vt ostensum est supra q. 266. De Euangelijs ẽt dicendum, ꝙ Saracenis liceat iurare per illa, quia ipsi non credunt in Euangelijs mala, vel falsa contineri, sed vera, & sancta, & plura eorum, quæ ipsi credunt, & principaliter ipsum aduentum Mahometi sui putãt probari ex Euangelijs. Ideo necesse est, ꝙ veritatis honorem Euangelio deferant: quia aliàs probatio sua esset debilis, quia præsupponeretur procedere ex falso. Non putant ergo Saraceni malum agere si per Euangelia iurent. Et etiam malum non est, quia per illa licet nobis iurare inquantum in eis veritas Dei nobis ostenditur, vt patet infra q. 285. Et etiam est in eo quædam virtus Dei, ad Ro. 1. ergo non peccabũt Saraceni iurando per Euangelia. Ad argumentum dicendum, ꝙ non est simile de Iudæis, & Saracenis: quia licet vtrique sint infideles, & in statu perditionis, tamen Saraceni putant Christum fuisse sanctissimum prophetam, & non licet alicui eorum blasphemare de Christo secundum legem suam. Iudæi verò credunt Christum esse rem pessimam deteriorem omnibus idolis, & dæmonibus. Ideo Saraceni iurando per Christum nihil mali agunt: quia nõ putant se malum agere. Iudæi tamen contra conscientiam agunt: quia putant se iurare per idolum iurãdo per Christum, ideo peccabunt iurando per eum. Et idem est de Euangelijs: quia illa putant pertinere ad idolatriam, cùm ibi sit doctrina Christi, ideo etiam contra conscientiam agerent iurando per ea. De his magis dictum est Exo. 23.

An liceat alicui Christiano iurare per crus Mahometi. Quæst. CCLXXVIII.

QVAERITVR an liceat alicui Christiano iurare per crus Mahometi. Dicendum ꝙ non, qa hoc aliquo modo est contra illud præceptum Exo. 23. scilicet. Per nomina externorum Deorum non iurabitis. Crus autem Mahometi, vel corpus eius, licèt etiam à Saracenis non reputetur esse Deus, creditur tamen aliquid esse valde sanctum, & ideo dicuntur seruare illud tanquã aliquid valde sanctum, & diuinum. Et sic in iurando per illud, exhibetur ei quædam reuerentia sanctitatis tanquam specialiter virtus Dei reluceat in illo, quod falsum est: ideo pertinet ad quendam modum idolatriæ venerari illud G crus, & iurare per illud. Omne tamen iuramentum factum per aliquid, quod putatur habere virtutem aliquam deitatis, & non habet, reducitur ad iuramẽtum factum per Deos externos, ergo non licet taliter iurare: quia malum est secundum se venerari illã rem turpem. Etiã quia per hoc faueretur statui pessimo Saracenorum. Quod peccatum est de Iudæis, idem dicendum ꝙ illicitum est eis iurare per hoc, ꝙ obligantur dupliciter ad non iurandum sic. Primò quia iurare, sic malum est, & naturaliter obligantur omnes ad cauendum tale iuramentum. Secundò, quia specialiter eis iussum est, ne per nomina Deorũ externorum iurarent, & tamen iurando per crus H Mahometi putarent se iurare per idolum, ideo neutris licet hoc iuramentum. De hoc etiam Exod. 23. dictum est.

An liceat Christiano iurare super Alchoranum Mahometi. Quæst. CCLXXIX.

QVAERITVR, an liceat Christiano iurare super Alchoranum. Est enim Alchoranus liber quidam Saracenorum apud eos maximè venerationis, in quo continetur lex illa, vel potius insania, ꝙ reliquit eis Mahometus. Dicunt ergo quidam quòd aliquando liceat Christianis iurare per Alchoranũ: quia licet aliquando iurare per creaturam: Alchora I nus autem est sic, ideo aliquando licebit per eum iurare, cum non sit idolum, nec accipiatur vt idolum. Dicendum, ꝙ peccãt Christiani si iurent per Alchoranum. Nam iuramentum non debet fieri regulariter nisi per Deum, eo ꝙ iurando exhibetur quædam reuerentia ei, per quem iuratur. Ista autem reuerentia soli Deo propriè competit, eo ꝙ inuocatur in testimonium tanquam veritas infallibilis, & habens cognitionem vniuersalem omnium rerum, & etiã tantæ reuerentiæ existens, ꝙ nomine eius inuocato nemo auderet falsum dicere, vt ostensum est supra q. 250. Ista autem soli Deo competũt, ideo per eum solum iurandum est. Qđ autem interdum iurare liceat per creaturam, hoc est, quia per creaturam manifestatur nobis diuina veritas, & refulget etiam in K ea quædam excellentia diuina. Propter hoc autem oportet, ꝙ creatura illa, per quam iuratur, duo hẽat. Primò, ꝙ non contineat falsitatem aliquam: quia cum per creaturam debeat nobis innotescere diuina veritas, si ipsa falsitatem in se habeat non conuenienter ostendit diuinam veritatem. Secundò ꝙ res illa sit alicuius dignitatis, eo quòd in ea debet aliquo modo refulgere excellentia diuina. In rebus tamen nullius dignitatis non ostenditur conuenienter diuina excellentia, velut si quis iuraret per gallinam, vel per lapidem non esset conueniens ad attestationem veritatis: quia licet falsitatem nullam cõtineãt, tamen dignitatem nullam habent. Sic est de Alchorano:

rano: quia ista duo ei deficiunt. Primum quia mendacia plurima continet, & res turpissimas, quas etiã audire indignum est. Secundum, quia nullius dignitatis est, cum libri mereantur honorem ex sẽtẽtijs, quas continent. Sententiæ tamen Mahometi quantum ad speculatiua falsæ sunt, quantum ad agibilia verò turpissimæ. Ideo nullius dignitatis sũt, sed omni ignominia, & opprobrio dignæ. Non est ergo cõueniens creatura Alchoranus, per quam iuretur, vt in ea repręsentetur diuina excellẽtia, & honor. Etiã quia christianus iurans per Alchoranum attestatur aliquo modo vera contineri in Alchorano: quia veritas non confirmatur, nisi per aliam veritatem firmiorem, sicut conclusio ex principijs. Et tamen alchoranus nihil nisi mendacia, & res turpes cõtinet. B Etiam quia iurans per Alchoranum scãdalizat animos aliorum christianorum debilitando in eis fidẽ, cum ipse ostendat se aliquo modo venerari legem Mahometi. Etiã: quia per hoc fortificat animos Saracenorum in sua perfidia, cum videant, ꝙ etiam ab extraneis Alchoranus suus veneretur. Nullus ergo christianorum pro vlla re pati debet iurare super alchoranum, vel per ipsum, etiam si cogatur ab aliquo, qui potest hoc facere: quia est quoddam genus infidelitatis, & apostasiæ. De Iudæis idem dicendũ est, ꝙ illi peccant iurando per Alchoranum: quia ille repugnat legi suæ, & prophetis, & est doctrina quædam detestabilis. De his dictum est Exo. 23. Ad rationem in contrarium dicendum, ꝙ interdum licitum est iurare per creaturam. s quãdo illa talis est, ꝙ per eam diuina veritas aliquo modo nobis innotescat, & diuinus honor refulgeat ĩ ea. Alchoranus autem non est huiusmodi, vt dictum est nunc: ideo super illum, vel per illum non licet iurare alicui.

An Saraceno liceat iurare per Mahometi crus. Quæstio. CCLXXX.

QVAERITVR, an Saraceno liceat iurare ꝑ Mahometi crus. Dicunt quidam, ꝙ liceat: quia sicut se habent christiani ad Christum, ita se habent Saraceni ad Mahometum, & tamen licet christianis iurare per Christum: ergo etiã Saracenis ꝑ Mahometi crus, vel ipsum Mahometum. Dicendũ, ꝙ peccant iurando quandocunq; sic iurent: quia honorẽ quendam diuinum tribuunt homini impudico, & pessimo. Et hec pro religione habent. Vnde in eis iurare per Mahometũ, vel per crus Mahometi est quasi iurare per deos alienos, cum honorẽ quendã diuinum tribuãt ei. Nec etiã licet iurare per Mahometi crus tanquam per creaturam: quia non potest conuenienter repręsentari diuinus honor nisi in re, quæ est alicuius dignitatis. Et tamẽ Mahometus, & quicquid pertinet ad eũ est res turpis: ideo non conuenit iurare per hoc. Ad rationem in contrarium dicendum, ꝙ nõ se habent oĩno Saraceni ad Mahometum, sicut christiani ad Christum: quia christiani credunt Christum esse Deum sicut verè est: Saraceni autem nõ putãt Mahometum fuisse Deum, sed hominem. Etiam dato, quòd putarent Saraceni idem de Mahometo, quod christiani de Christo, non sequeretur, ꝙ licite per eum iurarent: quia gẽtiles idolatrę putabant idola, quæ colebant, esse Deos, sicut nos scimus esse vnicum Deum, & tamen non excusabantur, quin peccarent colendo idola, & iurando per ea.

Ita & Saraceni, quanto maiorem honorem dederint Mahometo iurando per eum, vel aliàs tanto magis peccant: & sic peccabunt iurando per crus eius.

An liceat Saracenis per Alchoranum iurare. Quæstio CCXXXI.

QVAERITVR, an liceat Saracenis per Alchoranum iurare. Aliqui dicunt, ꝙ sic: quia Saracenis est Alchoranus pro lege sicut nobis euangelia: nobis autem licet iurare per euangelia: ergo licebit eis iurare per Alchoranum. Dicendum, ꝙ peccant iurando per illum: quia honorãt eum per hoc tanquam legem sacram. Et tamen sunt ibi turpissima documenta. Etiam Deo iniuriam quandam faciunt: quia putant in Alchorano veritatem doctrinæ diuinæ expressam esse, sed qa qualis vnusquisq; est talia dicit, & operatur 2. Ethi. cum ergo sint falsa, & impudica ea, quæ ĩ Alchorano tradunt innueretur, ꝙ Deus ille, à quo talia documenta processerant, mendax, & impudicus erat. Sic enim Augu. 2. de Ciuit. Dei probat deos gentilium fuisse turpes: quia in sacrificijs, & cęremonijs suis, & solennitatibus petebant turpia fieri, quæ contra humanam honestatem essent: illicitum ergo erit Saraceno per Alchoranum iurare. Ad argumentum dicendum, ꝙ licet habeat Saracenus Alchoranum, vt legem non excusatur a crimine: sed tanto magis peccatum eius grauius est. Quia cum agat ex lege putat se agere licitè. Et ideo intensè agit, & magnam venerationẽ exhibet. Et tamen quanto maior honor exhibetur rei turpi, tanto grauius peccatum est. Si ergo Saraceni peccant tenendo Alchoranum, vt legem: quia est C manifestè contra rationem: ita exhibendo ei quẽcunq; honorem tanquam legi Dei peccant, & hoc fit in iurando per illum: quia honoratur: ergo Saracenis non est licitum iurare per eum.

An liceat Iudęis iurare per thalmut. Q. CCLXXXII.

QVAERITVR, an liceat Iudæis iurare per Thalmut. Est enim Thalmut collectio magna libro ũ apud Iudæos, in quibus multi errores, & absurditates continentur cõtra Dei dignitatem, & contra sacram scripturam, & contra Christum. Nam plurima, quæ Iudæi contra Christum, & eius D doctrinam confixerunt, ibi habentur. Dicendum, ꝙ peccatum est per librum illum iurare: quia manifestos errores continet. Velle autem attestari veritatẽ per errores est inconueniens: maximè quia quando iuratur per aliquam creaturam innuimus, ꝙ per illam diuina veritas nobis ostenditur, per mendacia tamen non ostenditur veritas. Ideo nulli licet per talem librum iurare, siue iudæo siue christiano, siue Saraceno: quia iniuriam Deo facit, qui diuinam veritatem per talia contestatur: quia innuit talem esse Deum, qualia ista sunt. Idem de libris necromanticis, & quibuscunq; prohibitis scripturis dicendum est, ꝙ per eas, aut super eas iurare nõ licet: qa nõ iurare per aliquid, ꝙ non licet honorare. Qui autem ꝑ E talia iurat, nõ caret quodam scrupulo societatis occultę ad ea s. ꝙ ipsa diligat, & veneretur, & vtatur ad aliquid: Ideo quomodocunq; quis per talia iuret, illicitum est aut suspectum.

Quis magis peccat iurando per crus Mahometi: Christianus Iudęus, an Saracenus? Quęst. CCXXXIII.

QVAERITVR, cum tam christianus, quàm Iudæus, quàm Saracenus peccent iurando per crus Mahometi, & ꝑ Alchoranum, qui istorum magis peccant in hoc. Dicendum, ꝙ vt cõmuniter, magis peccant in hoc Saraceni, quàm christiani, & Iudæi: quia enormius ista agunt. Nam Saraceni tanquam

quam licitum iſtud habent,& ideo feruntur in illud tota intentione, & quandam diuinam veneratione exhibent hoc pro religione habentes, & in hoc inſtructi ex parua ętate. Chriſtiani autem,& Iudæi cũ non credãt hoc licere,non agent hoc ex tanta deuotione,& inclinatione. Ideo non tantam reuerentiã exhibent, & ſic minus malum agunt. Si tamen eſſet aliquis Chriſtianus,vel Iudæus qui ex tanta reuerentia iuraret per Macometũ, vel crus eius, aut Alchoranum,ex quãta iurant Saraceni,grauius valde peccaret,quàm Saraceni: quia tamen hoc non fit communiter,enormius peccant Saraceni,vt communiter iurando per iſta,quã Chriſtiani. & Iudęi. Ex alia tamen radice eſt grauius peccatum Chriſtianorum, & Iudęorum. Quia Saraceni cum ſint in hoc inſtructi,& reputent hoc licitum,licet per hoc non excuſentur totaliter: aliquo tamen modo alleuiatur culpa eorum, quod non fit in Iudæis, & Saracenis, qui in hoc inſtructi non ſunt,& quibus manifeſtatur ex lege ſua iſtud eſſe peccatum: ideo grauius peccabũt iſti ex hac parte. Dicere autem ſimpliciter quis magis peccet in hoc,an Saracenus,vel Chriſtianus,& Iudęus, non eſt poſſibile, niſi dicatur cęteris paribus.i. quòd ex ęquali deuotione, & cum ęquali reuerẽtia omnes iſti iurent. Et tunc Saracenus minus peccat, quia minus agit contra conſcientiã: Chriſtianus aũt peccat maxime, ꝗa magis innoteſcit veritas fidei,& falſitas infidelium Chriſtiano,quàm Iudæo: ẽt maiorem ingratitudinem cõmittit Chriſtianus, quã Iudæus, qui contemnit plura bona, quæ ſibi exhibita credita Deo,quàm Iudæus,ſcilicet,beneficium redẽptionis,& legſlationis. Ideo cęteris paribus ꝓ quolibet peccato magis punietur à Deo Chriſtianus, quã Iudæus,& Saracenus, quia plura de veritate cognoſcit. Seruus tamẽ ſciens voluntatem Domini, & nõ faciens plagis vapulabit multis: quia autem neſcit voluntatem Domini ſui, & ideo non facit plagis vapulabit paucis, Luc. 12. De hoc Exo. 23.

An alicui liceat iurare per membra Dei. Quæſtio CCLXXXIIII.

QVAERITVR, an liceat alicui iurare per mẽbra Dei, vt per caput,vel per pedes, & ſimilia.

Dicendum,ꝙ nullo modo licet,immo reputatur blaſfemia magna. & grauis pœna infligitur 22. q. 1. c. 6 ſiquis per capillum Dei, vel caput iurauerit, vel alio modo blaſphemia contra Deum vſus fuerit ſi in eccleſiaſtico ordine eſt, deponatur, ſi laicus, anathematizetur. Si quis autem talem hominem non manifeſtauerit,non eſt dubiũ,quin diuina condemnatione coherceatur. Et ſi Epiſcopus iſta emendare neglexerit acerrimè corripiatur. Iſtud intelligendũ eſt de quocunque membro, quia eadem ratio eſt de omnibus. Et idẽ eſt,ſi quis per corpus Dei iuret,quia licet corpus non ſit membrum, continet tamẽ omnia mẽbra. Et ſic vt eſt blaſphemia iurare per aliqđ membrum,ita eſt blaſphemia iurare per corpus: ꝗa iuratur per multa membra.

Dicit autem Hoſtienſis in ſumma titulo de iureiuran ꝙ hoc fuit vetitum propter errorem quorundam Hereticorum, qui ruſtica ſimplicitate putabãt Deum habere membra,ſicut ſcriptura loquitur. Et vocantur iſti antropomorphitę,i. attribuentes Deo humanam formam, vel figuram, vt dicit Auguſt. lib. de nonaginta hæreſibus. & Iſido. 7. Ethymo. & habetur 24. quæſt. 3. quidam Heretici. Dicitur autẽ iurare per aliqua membra Dei non ſolum malum eſſe,ſed etiam eſſe blaſphemiam: quia taliter iurantes attribuunt Deo quandam imperfectionem, ſcili-

F cet,habere membra humana, quæ non habet. Et iõ tale iuramentum, quòd blaſphemia eſt,ſecundum leges humanas grauius punitur, ſcilicet, capitaliter in auctoritate, vt non luxurientur homines contra naturam colla. 6. §. vlti. In hoc tamen Hoſti. in ſumma titulo de maledi. dicit, quòd iſtud iuramentum, per capillum Dei,vel per caput,& ſimilia poteſt fieri affirmando,& iurando,vel deteſtando, & iraſcendo. Si primo modo licet grauiter peccet iurans, nõ incidit in pœnam maledicorum,quę habetur extra de maledi. cap. Statuimus. Quia illa eſt pro blaſphemia,& eſt pœna grauis, ſcilicet, quòd maledicus ſit ante portas Eccleſiæ in loco publico,dum Miſſa celebratur per ſeptem dies dominicos. Et vlti. die do-

G minico illorum non habeat pallium,nec calciamẽta & ſit ligatus corrigia circa collum. Et imponitur ibi,quòd ſextis ferijs præcedentibus ieiunet in pane, & aqua, & cogatur ſoluere certam ſummam pecuniæ,& in obitu careat eccleſiaſtica ſepultura. In illo autem,qui ſolum iurauit non deteſtando,dicit non habere locum iſtam pœnam.

Alij dicunt,quòd illa pœna depoſitionis,quæ ponitur 22. q. 1. cap. ſi quis per capillum, habet locum in iurante per membra Dei,& in iurante ex conſuetudine: ſecus autem in eo,qui ſemel iuraret, vel caſu, nihil præmeditatus: quia non deberet tam grauiter puniri. Dicunt etiam, quòd differt, an quis iuret per membra honeſta, ideſt,per illa, quæ in homi-

H ne reputantur honeſta, vt caput manus, & oculus, vel per inhoneſta, ſcilicet, per pudenda, & ſimilia. Primo modo dicunt non eſſe peccatum mortale,niſi fortè eſſet ex conſuetudine ſecundo modo, quòd ſemper ſit peccatum mortale: quia talia dicere ad ribaldos pertinet, & eſt quædam iniuria Dei, ſic dicit frater Ioannes in ſumma confeſ. lib. primo tit. 9. quæſt. 6. Sed obijcietur,quòd non ſit blaſphemia iurare ꝑ mẽbra humana in Deo: quia Chriſtus Deus, & homo eſt, & membra humana verè habet ſicut nos, ideo nihil ſibi attribuimus,ꝙ non habeat. Ioan. ordinis prædicatorum.

Dicendum, quòd ſi quis dicat per caput Chriſti, vel oculos non eſt blaſphemia: licet ſit inhoneſtum iurare per creaturam in Deo. Nam caput Chriſti

I creatum eſt,& omnes partes corporis ſui. Honeſtius ergo eſt iurare per ipſum Chriſtum abſolutè, qui Deus eſt,quàm per partes ſui corporis, quæ ſunt aliquid creatum. Et hoc, quia videtur quædam irreuerentia ſic diuidere Chriſtum, ſic iurando per quaſdam partes eius, & non per alias quaſi exhibendo honorem quibuſdam,ꝙ non alijs. Cum in Chriſto nulla ſit diuiſio. Etiam irreuerentia eſt,cum rem aliquam nominauerimus, omittere id, quod in ea eſt optimum, & nominare iſtud, quod eſt minus perfectum. Et ita eſt,cum quis per aliud membrum corporis Chriſti iurauerit. Nam omittit deitatem eius, quæ eſt infinitum bonum, & veneratur aliquod

K membrum eius, quòd reſpectu deitatis nullius venerationis eſt, quando tamẽ iuratur, per caput Dei, vel aliud membrum Dei,non nominando Chriſtũ blaſphemia eſt, quia licet Chriſtus Deus ſit, tamen nominando Deum abſolutè intelligimus ſolam naturam diuinam, vel perſonas diuinas ſolum quantum ad diuinam naturam, & non quantum ad humanitatem aſſumptam à verbo. Natura tamen diuina, & perſonæ ſecundum iſtam naturam non habent membra aliqua,nec corpus, ideo eſt blaſphemia aſcribere eis membra, vel corpus ſicut hominibus aſcribimus. Et ita intelligimus, quòd ſit blaſphemia iurare per capillum Dei, vel per alia membra Dei, cum nulla habeat.

An

An ſit licitum iurare per Euangelia. Quæſt. CLXXXV.

QVAERITVR, an ſit licitum iurare per Euã gelia. Dicunt quidã, ꝙ non, quia 22.q.5.cap. nullus, dicitur, ꝙ nullus ex eccleſiaſtico ordine cuiquam laico ſupra ſancta Euange. iurare præſumat.

Item eadem.q.c.decreuit.dicitur, ꝙ in diebus rogationũ nullus ſupra ſacra Euange. iurare pſumat.

Dicendum, quòd iuramentum, quando fieri debet, melius fit per Deum, quã per aliquam creaturã. Et tamen interdũ licitum eſt iurare per creaturam, vt oſtenſum eſt ſupra q 268. Inter creaturas autem, per quas iurari poteſt, conuenientiſſima eſt Euange. Nam per creaturam iuratur inquãtum per eam diuina veritas nobis innoteſcit, quã in iuramento inuocamus in teſtimonium. Euangelio autẽ hoc conuenit, quia in eo manifeſtatur maximè veritas credendorum, & eſt quædam virtus Dei in illo pro credentibus ad ſalutem ad Ro.1. Nec eſt aliqua ſcriptura in toto ſęculo tantę auctoritatis, ſicut Euang. vt dicit Auguſt. lib. 1. de concor. Euange. in principio. Ideo per Euange. maximè cõſueuimus iurare qñ iuramentum ſolenniter præſtatur. Sic. n. iuratur Papę. 63. di c. tibi Dño, & 1.q. vlti.c. ſentimus. Et veniẽs de ſciſmate ſic iurat. 1.q 7. cap. quoties. Et pręsbyter infamatus ſuper Euangelia iurãdo ſe purgat. 2. q. 5. c. pręsbyter. Et ſic regulariter eſt forma iurandi, qñ fidelitas iuratur Papæ per aliquos epiſcopos, vel officiales ſuos, vel ſubditos ſibi iuratur. Et dicitur in fi. ſic me Deus adiuuet, & hęc ſancta Euange. Extra de iureiuran. c. ego epiſcopus. Sic etiam per Euang. iuratur in iuditijs, quando iuratur de calumnia extra de iuramento calũ. c. vlti. & 11.q.1.c. teſtimonio. licet Epiſcopus pp dignitatem ſuã non tangit corporaliter Euangelia, qñ iurat, ſed ponuntur Euang. coram ipſo extra de iura. calũ. c. Cũ in cã. & in alleg. c. teſti. Et iſte eſt modus magis vulgatus iurandi, & eſt approbatus de iureiuran. Ideo iurando p Euãge. non peccabit quis, niſi quando iurando per Deum peccaret. Hoc autem dr: quia iurare per creaturam non eſt licitũ, non ſolũ pp rem iuratã, ſed exhibeat honor creaturę, qui debetur Deo, extra de iureiurã. c. Et ſi Chriſtus. Et quia q̃dam creaturę ſunt, in quibus expreſſa diuina veritas, & perfectio oſtenditur, & per quas homo manu ducitur in Deum manifeſtè: licet iurare per illas creaturas, quia ibi manifeſtũ eſt, ꝙ iurans nõ ſe referat ad creaturã, ſed ad Creatorem, in quem directè deducitur illa creatura. Secus autem de alijs creaturis, quę non referuntur ita manifeſtè in Deum, nec deducunt nos apertè in ipſum, ideo per eas iurare non licet. Iſtas autem, quæ ſic in Deum deducunt iura collegerunt. ſ. Euange. & altare, & reliquias ſanctorum, & crucem, & ordinem ſacrum, & manus epiſcopi conſecratas, & fidẽ noſtrã, & ſimilia, de quibus omnibus dicetur ĩfra locis ſuis. Euangelia autem inter omnia iſta maximè in Deũ ducunt: ideo per ea licitum eſt iurare ſeruatis conditionibus requiſitis ad hoc, ꝙ ſit licitũ iuramentũ. De quibus dictum eſt ſupra q. 255. Et non ſolũ licet iurare per Euange. ſed ẽt ſiquis iuret per lapidẽ, vel aliam rem putans eſſe Euange. vtpotè, quia opertus erat, tenet iuramentum, ſicut ſi per Euangelia iuratum eſſet. Et ita eſt graue periurium, ſicut ſi iuratũ eſſet per Euange. 22.q.5.c. humanæ. §. itẽ obijcitur.

Ad primum argumentum dicendũ, ꝙ non prohibetur iurare clericus ſuper Euangelia, tanquã iurare ſuper illa malum ſit, ſed quia clericus prohibetur iurare hoc laico pp dignitatem Sacerdotis, ſiue clerici, & indignitatem laici. Et tñ epiſcopo ſuo beneiurat clericus ſuper Euangelia eo. c. dicit tamen

A ibi glo. ꝙ intelligitur de iuramento calũ. vel qa nullum iuramentum clericus laico præſtare debet, niſi de licentia epiſcopi. Ad ſecundum dicendũ, ꝙ non prohibetur ibi ſimpliciter iuramentum, ſuper Euãgelio, ſed ratione tẽporis, quia in eo. c. Decreuit ponuntur tempora, in quibus non licebat cauſas iudiciales agi, & conſequenter, nec iurare aliquo modo iudicialiter: quia iuramentum eſt modus probationis ad Hebręos 6. & extra de iureiuran. c. Et ſi Chriſtus. Et quia iurare ſuper Euangelia erat modus cõmunis iurandi in iudicio, quando de calũ. iuratur extra de iuramento calũ. c. Cum in cã prohibendo iuramentum ſuper Euangelia prohibetur omne iuramentũ cuiuſcunq; modi, ꝙ ad iuditia pertineat.

B

Quid ſit maius iurare per Deum, vel per Euangelia. Quęſtio CCLXXXVI.

QVAERITVR, quid ſit maius iurare p Deũ, an per Euange. Aliqui putant, ꝙ ſit maius iurare per Euange. Dicendum tamen, ꝙ qui iurat p Euange. aut iurat per ſola Euangelia, non nominando Deum, aut iurat aliquid Deo per Euang. Si iurat per ſola Euangelia, dum tamẽ vtrobique ęqualiter iuretur quantum ad ſolennitates, ſcilicet, vtrobiq; ſimpliciter, vel vtrobique ſolenniter maius eſt iurare per Deum, q̃ per Euange. eo qđ Euangeliũ eſt pp Deũ, & non Deus pp Euange. Et ſic nomen Dei eſt C maioris venerationis, quàm nomen Euang. & conſequenter iuramentum præſtitum per Deũ magis obligat, quàm iuramentum præſtitũ per Euange. Iõ Chryſo. increpat quoſdam putantes maius eſſe iuramentũ per Euange. & habetur 22.q.1.c. Si aliqua cã fuerit, modicum videtur facere, qui iurat per Deũ, qui autem per Euang. maius aliquid feciſſe videtur. Quibus dicendum eſt. Stulti, ſcripturę propter Deũ factę ſunt, & non Deus propter ſcripturas. Si autẽ vnum eſt iuramentum ſimplex, & alterum ſolenne, magis obligat ſemper illud, quod ſolenne eſt, & maximè reſpectu Eccleſiæ, quæ attendit ſolennitates iſtas. Et ſic ſi per Deum iuretur ſimpliciter, & per Euange. ſolenniter magis obligat iuramentum fa- D ctum per Euange. vt patet 22.q.1.c. Si aliqua. in glo. Dicitur tamen ibi, quòd eſt verum quantũ ad eccleſiam, ſed ſecus eſt quantum ad Deum, coram quo non magis obligat iuramentum ſolenne, quã ſimplex, & votũ ſolenne, quàm ſimplex. Extra, qui clerici, vel vouentes cap. rurſus. Non eſt tamen hoc verum abſolutè: quia votum ſolẽne etiam corã Deo magis obligat, quàm ſimplex. Quia ſecundum Deũ obligatur vouens ſolenniter non cõtrahere matrimonium. Et ſi contraxerit obligatur dimittere coniugem, qa non eſt vxor, ſed fornicaria. Si tamen fuit votum ſimplex, & cõtraxit matrimonium poſt votum non tenetur, ẽt ſecundum Deum, & forũ con- E ſcientiæ dimittere vxorẽ, vt impleat votum, ſed tenetur cum ea manere. Etiam quantum ad pœnam magis obligat votum ſolenne, quàm ſimplex: quia ſolenne votum frangens plura contemnit: quã frãgens votum ſimplex. Et tamen ex magnitudine cõtẽptus accipitur grauitas peccati. Sed dicitur, ꝙ tantum obligat apud Deum votum ſolenne, quantum ſimplex, ideſt, ad ęqualem rẽ, vel ad eandem rẽ obligat vtrunque, ſcilicet, ad continentiam. Et ſic dr, ꝙ apud Deũ non magis obligat iuramentum, quã ſimplex promiſſio.i. quia ad idem obligat. Nam ſiue qs iuret, ſiue promittat, ſine iuramento, tenetur ſemp reddere rem promiſſam. Et ita magis peccat ille, qui violat iuramentũ, q̃ qui ſimplicẽ promiſſionem: licet vtrobiq; eẽt ęqualis obligatio.i. ad ęquale rẽ nõ

tamen æqualis in ſeipſa: quia maior eſt in ſeipſa obligatio inducta per iuramentum. Si autem iurans per Euangelia iuret ſimul per Deum, ſcilicet, quia iurat aliquid Deo per Euangel. i. tangendo Euangelia, vel ſuper Euang. erit maioris obligationis iuramentum factum per Euang. quia eſt ibi Deus, & Euãgelium. Et ita quantò magis creſcunt ſolennitates, tãto magis obligatio iuramenti eſt vehementior. Maius enim erit iurare Deo per euãgelia, & ſuper reliquias ſanctorum, quàm iurare ſolum Deo ſuper euang. Et ita de varietate ſolennitatum, quæ adduntur iuramento. Sic dicit Sanctus Tho. De periurio autem commiſſo idem iudicium eſt: quia quanto iuramentum eſt maioris obligationis, tãto eſt periurium grauius, ſicut quanto eſt aliqua virtus maior, tanto eſt vitium ſibi oppoſitum maius. Vnde ſi quis iurando per euangelia ſolenniter periurium committat, maius eſt, quàm ſi periuret iurando per Deum ſine ſolennitate, eo quòd maioris obligationis eſt iuramentum ſolenne per euang. quàm iuramentum ſimplex per Deum. Sic tenet Sanctus Tho. & Inno. extra de iureiuran. in c. Et ſi Chriſtus. Dici poteſt etiam conformiter ſecundum ſanctum Tho. Quolibeto. 110. quòd virtus obligandi in iuramento pendet ex forma iuramenti. Vnde quanto forma eſt fortior tanto obligatio eſt maior, & quanto forma debilior, tãto obligatio minor: forma enim iuramenti in genere triplex eſt. Aut enim nominatur ſolus creator, aut ſola creatura, aut vtrunque. In prima Deus confirmat immediatè veritatem. In ſecunda mediatè ſolum. In tertia mediatè, & immediatè. Cùm ergo ſit magis fortis actio immediata, quàm mediata, & fortiſſima illa, quæ habet vtrunq;, erit fortiſſimum iuramentum per creatorem, & creaturam ſimul: minus autem per creatorem ſolùm, minimum autem per creaturam ſolam. Ex forma ergo iurandi minus eſt iurare per creaturam, quàm per Deum. Per accidens tamẽ poteſt eſſe maius, & hoc in tribus caſibus potiſſimè. Primò ratione contemptus, vt ſi blaſphemando iuret per creaturã, vt per caput Dei. Nam per ſolum caput, ꝙ eſt creatura, nunc iuratur, & non per Deum. Secundò ratione ſcandali, vt ſi maius ſcandalum ſequatur ex periurio facto iurando per creaturam. Vtpotè ſi fuit creatura inducta in ſolennitatem, vt per Euang. vel reliquias ſanctorũ. Tertiò ratione conſcientiæ, vt ſi quis iurãs per creaturas interdum magis ſe teneri putat, quàm iurando per Deum. An verò liceat iurare per euangelia illa, in quibus falſum iurans mortem timere poteſt, vel creditur moriturus, dicetur infra q. 287.

An liceat alicui iurare per Dominum ſuum, vel per aliquem hominem. Quæſt. CCLXXXVII.

QVAERITVR, an liceat iurare alicui per Dominum ſuum, vel per aliquem hominem. Dicendum, quòd iuramentum per creaturas aliquando licitum eſt. Poterit ergo iurari per Dominum ſuum, cum non ſit ſibi aliquid, quod repugnet honeſtati iuramenti. Vnde viri ſancti legũtur iuraſſe hoc modo, ſicut Ioſeph iurauit per ſalutem Pharaonis Gen. 42. & Magiſter 3. Sen. di. 39. oſtendit fuiſſe licitum iuramentum dicens, quòd Ioſeph venerabatur Deum in Pharaone. Nam erat conſtitutus iudex ſuper homines, ſicut Deus ſuper omnia, & ſic refulgebat magis Dei excellentia in illo, quàm in ſubditis. Vnde melius poterat iurari per eum, quàm per ſubditos: quia per eum veritas diuina, & excellentia oſtendebatur, quæ in iuramento inuocatur, & à qua iuramentum vires accipit. Sic etiam Apoſtolus ad

F Hebræos 6. dicit: homines per maiorem ſuum iurãt, & omnis cõtrouerſiæ eorum finis eſt iuramentum. Vbi innuit tenere iuramentum, quod præſtatur per maiores, & eſſe licitum. Nam comparat illud ad iuramentum, qđ Deus fecit. Et ſic ſm̃ conſuetudinem gentium iurabatur. ſ. per ſalutem principis. ff. de iureiuran l. 3. §. vlt. & l. Qui per ſalutem. Dicit tñ Hoſti. in ſumma ti. de iureiuran. ꝙ hodie non vr̃ iurandum ſic: licèt antiquis patribus hoc conceſſum fuerit, ar. 22. q. 1. §. Sicut etiã in verſi. Sed obijcietur, ꝙ Ioſeph. Et ſatis rationabiliter dicitur, ꝙ licet iſte modus iurandi poſſet aliqualiter ducere in Deũ, eo ꝙ principes propter excellentiam ptãtis repræſentant Deũ, ſpecialiter tamen minus conuenit iſte, q̃ alij modi iu-
G randi per creaturas, quos iura approbauerunt, eo ꝙ iurantes per ſalutem principis videntur totaliter referre ſe ad honorem principis, & ſalutem, & non ad honorem Dei. Et iſtud periculum eſt, cum in tãtum liceat iurare per creaturam, in quãtum ipſa deducit hominem in Deum. Et propter hoc iſte modus iurandi iam abijt in diſſuetudinem. Quando autem iuramus per euang. vel per crucem manifeſtum eſt, ꝙ nõ exhibemus ibi honorem iſtis propter ſe ipſa, ſed vt referuntur in Deum: quia ipſa talia ſunt, q̃ non in ſe ipſa, ſed in alterum nos ducunt, ſcilicet, in Chriſtum, cuius ſunt. Per talia ergo iuramentum licitè præſtatur: quia ad honorem Dei ſolum referuntur, & non transfertur honor Dei ad creaturas, vt dici-
H tur de iureiuran c. Et ſi Chriſtus. Aliquando tamen de iure reperitur, ſic iuratum, vt rediens de ſciſmate iurat per ſancta Euangelia, & per ſalutem Dominorum gubernantium rempublicam. 1. q. 7. c. Quotiẽs. Sed etiam iſtud iuit in diſſuetudinem.

An licitum ſit iurare per ſanctos defunctos. Quæſt. CCLXXXVIII.

QVAERITVR, an licitum ſit iurare per ſanctos defunctos. Dicendum ꝙ ſic, quia iuramẽto inducitur in teſtimonium ille, per quem iurat̃, in quantum propter reuerentiam eius non auderet qs falſum dicere. De ſanctis autem eſt huiuſmodi: quia
I cum ſint iam cum Chriſto ſcimus eos eſſe magnæ poteſtatis, cùm ipſi iudicaturi, ſint ſcilicet, ſedentes cũ Chriſto infra 19. Sedebitis, & vos ſuper ſedes duodecim iudicantes Iſrael. Et ob hoc credimus, quòd quidquid ipſi velint, poterũt obtinere à Chriſto. Vnde ſicut Chriſtum propter ſe ipſum timemus: quia per ſe ipſum facere poteſt quidquid voluerit, ſine alieno adiutorio, ita & ſanctos propter Chriſtum timemus, quia per Chriſtũ facere poſſunt qdquid ab eo petiuerint. De honore eodem modo eſt: qa ſicut Chriſtũ pp ſeipſum honoramus exhibentes reuerẽtiam, & ob hoc per ipſum iuro, ita ſanctos pp Chriſtũ honoramus. Et ſic per eos pp Chriſtũ iurare poterimus in quantũ ad ipſum pertinent, & honor eo-
K rũ ad ipſum refertur. Alia ẽt ratio eſt, qa ſanctis debetur honor quidam diuinus in quantum cõtra eos blaſphemia committit̃ in dehonoratione, vel irreuerentia Nam blaſphemia propriè non eſt niſi cõtra Deũ, in quãtũ dicimus de ipſo aliquid falſum, qđ in dedecus eius cedit. Nã ſiquis malè dicat ꝓximo ſuo falſa de eo aſſerens, non dicitur blaſphemare, ſed cõtumeliam, vel iniuriam facere. De Deo autẽ blaſphemia dicitur. Et ob hoc blaſphemi lapidabantur Leu. 24. Si tamen ſolum maledicerent hoĩbus, non lapidarent̃, ſed eſſet contra eos actio iniuriarũ, ꝯ̃ ſanctos tamen dr̃ cõmitti blaſphemia extra de maledi. c. ſtatuimus, vbi dr̃ ſtatuimus, vt ſiqs ꝯ̃ Deũ, vel aliquem ſanctorũ ſuorũ linguã in blaſphemiã relaxare præſumpſerit

sumpserit per Episcopum suum pęnę subdatur. Potest ergo per sanctos iurari, quia eis reuerentia quædam diuina, & honor debetur. Et tamen nō iuratur per eos propter se: quia etiam eis sanctis existētibus, non competit tanta reuerentia, sed solum inquantū manifestissimè relucet in eis veritas infallibilis eius, qui facit illos sanctos. s. Dei, cui inseparabiliter vniti sunt. Et ob hoc quāto aliquis sanctus est maioris dignitatis, tanto maior reuerentia ei debetur, & offensa facta ei maior est. Et dicitur committi maior blasphemia in ipsum, vt in alleg. c. statuimus. Nam mater Christi est maior omnibus sanctis, extra de pęni. & remi. ca. noua. Et blasphemia commissa in ipsam maior est, cum dicitur, si quis contra Deum, vel aliquem sanctorum suorum, & maximè Beatam Virginem linguam in blasphemiam publicè relaxare p̄sumpserit. De periurio autem commisso iurando p̄ sanctos dicendum, ꝙ est maius, vel minus cęteris paribus, secūdum ꝙ sanctus, per quem iuratur, maior, vel minor est. Sic dicit Aug ad Publicolam, & habetur 22 q. 1. c. monet te s. Quanto enim per qđ iurauerit magis sanctum est, tāto magis pęnale periurium. Et ob hoc, quia nomē Domini est sanctius omnibus alijs nominibus: licèt omnes, qui iurant per sanctos iurent per Deū sicut dicit Christus, ꝙ q iurat p̄ thronum, iurat per eum, qui sedet in throno, infra 23. tñ periurium, qđ per nomē Domini fit cęteris paribus, grauius est piurijs, quæ fiunt per quoscunq; sanctos, & per quascunq; creaturas 22 q. 1. §. sicut etaim in li. Macha. s. sed periurium tanto magis pęnale, est quāto sanctius est illud, per quod iuratur, apparet, ꝙ & si per creaturas mendaciter iurans dupliciter peccet, grauiori tamen se subijcit pęnæ, qui per creatorem iurat mendaciter. Et quia post Deum mater Christi est excellentior omnibus sanctis, periurium cōmissum per eam est maius oībus periurijs commissis iurādo per sanctos. Et habet specialem grauitatem, & offensam extra de maledi. c. statuimus. s. si quis cōtra Deum, vel aliquem sanctorum suorum, & maximè Beatam Virginem linguam in blasphemiā relaxare præsumpserit. Et ratio huius est, quia in periurio cōmittitur quędam irreuerentia contra illum, per quē iuratur. Quanto ergo irreuerentia fuerit maior tāto est maius periurium, & tamen tanto est maior irreuerentia, quanto sanctior erat & maioris dignitatis ille, per quem iurabatur: ergo per maximū sanctum fit maximum periurium. Sic etiam est iurando per res inanimatas, si sanctæ sunt sicut in illo, qui iurat per crucem. i. ponendo manus in ea. Nam si crux est consecrata est grauius periurium, quàm si non sit cōsecrata: quia periurans primo modo debet ieiunare tribus annis. Periurans secundo modo debet vno anno ieiunare, vel pœnitere 22. q. 5. c. qui periurat.

An liceat iuramentum fieri ad sepulcra sanctorum.
Quæst. CCLXXXIX.

QVAERITVR, an liceat iuramētum fieri super sepulcra sanctorum. Dicendum, ꝙ sicut licet iurare per nomina sanctorum, ita etiam licet iurare super sepulcra eorum, quia iuratur super sepulcra inquantum sunt ibi ossa sanctorum, & manēt ibi eorum memorię. Istud autem est iuramentum conueniens: quia per talem creaturam conueniēter exhibetur Deo honor, eo ꝙ sepulcrum alicuius sancti non honoratur pp̄ se: quia non est aliquid honorabile simpliciter: quia nihil habet nisi ossa mortuorū. Sed in quantum manent ibi ossa eius, quę Deus sanctifecit ostenditur manifestè, & specialiter Dei virtus per sepulcra sanctorum. Vnde solet Deus, circa

A talia sepulcra miracula multa ostendere. Et ob hoc introductum est in reuerētiam sanctorum, ꝙ super sepulcra eorum homines iurent, quia specialiter honorem eis exhibent, cum tangendo eorum sepulcra propter ipsorum reuerentiam non audēt falsum dicere. Et hoc modo iubētur aliqui de iure se purgare de infamia, qua laborant iurando super sepulcra aliquorum sanctorum. Sic quidam Episcopus iurare coactus est purgando se supra sepulcrum beati Petri 2. q. 5. ca. Mennam vero. alio modo ēt purgauit se de infamia orta super Simonia, & hæresi iurando super sepulcrum beati Apollinaris 2. q. 5. ca. Quanto à nobis, & c. Qua de cā. An verò liceat iurare super sepulcra illa sanctorum, super quæ iurās si periurium cōmiserat, creditur moriturus, dicetur infra q. 297.

B De periurio commisso super sepulcra sanctorum dicendum est, ꝙ maius est, quàm periurium commissum nominādo solum nomina sanctorū. Ratio est, quia quanto plures sunt solennitates in iuramento, tanto magis obligat, & periurium est grauius, vt ostēsum est supra q. 286. Qui tamen iurat super sepulcra sanctorum, exprimit nomen Dei, vel nomen sancti super sepulcrum, cuius iurat. Qui autē iurat per nomen sancti solum exprimit nomen eius. Grauius ergo est periurium super sepulcrū sancti, quia hic sunt duæ solennitates, & ibi vnica. Patet adhuc: quia etiā si non exprimeretur aliquod nomen in iuramento, si fieri posset, sed solum ꝙ iuraretur super sepulcrū

C sancti, vel fieret ibi simplex promissio, videretur ista esse maior solennitas, quàm iurare per nomen sancti, eo ꝙ plus se credit agere, qui sic iurat. Nam cum maiori reuerentia, & timore accedit homo ad iurandum super sepulcrum alicuius sancti, eo quòd istud non est solitum fieri quotidie, quàm cum iurat solū per nomē sancti. Putant enim homines differre ista iuramenta in vigore quantum differt res à voce significante: quia quandam virtutem realiter credūt esse in sepulcris sanctorum. Etiam patet hoc, quia pro causis magnis, & ad faciendum magnam probationem iurant aliqui super sepulcra sanctorum, sicut illi, qui infamati erant de magnis criminibus, scilicet, hæresi, & Simonia non existentibus probatio-

D nibus legitimis super sepulcra sanctorum. s. beati Petri, & beati Apollinaris iurando se purgauerunt 2. q. 5. c. Mennam, & c. Quanto, & c qua de causa. Et ista est purgatio iuridica, & non vulgaris: quia vbi permittitur ista prohibetur vulgaris. s. in ferro cādente, vel aqua feruente, aut frigida, vt in alleg. ca. Mennā. Sed obijcietur, quòd sit grauius periurium iurando per nomen sancti, quàm super sepulcrum eius: quia maior est efficacia viuentis, quàm mortui. Dicendū, quòd grauius est periurare super sepulcrum, quàm per solum nomen, vt supra dictum est. Comparatio autem nō est conueniens, quia si sanctus aliquis posset haberi viuens, & presente eo iuraretur per ipsum valde grauius esset periurium, quod cōmitteretur,

E sic, quàm si iuraretur super sepulcrum eius. Et tamē nunc non comparatur viuens ad mortuū, sed cōparatur nomen nudum sancti ad sepulcrū, & ossa eius, & tunc manifestum est, ꝙ maius est periurium super sepulcrum, quàm per solum nomen: quia hic est res signata, & ibi solum nomen significans.

An liceat iurare per crucem Christi.
Quæst. CCXC.

QVAERITVR, an iurare liceat per crucem Christi. Dicendum, ꝙ sic: quia consuetudo nobis est iurare per illam, & tangere eam corporaliter, & est modus approbatus de iure 22. quæst. 5. cap. Qui

Qui periurat. Ratio huius eſt, quia hic conuenienter iuratur, cum per tale iuramentũ ſoli Deo honor reddatur, eo quòd Crux manifeſtè nos in Deum ducit: quia eſt ſignum noſtrę redemptionis, & nullus iurando per Crucẽ poteſt decipi: quia nemo Cruci honorem propter ſeipſam exhibet, ſed pp Chriſtũ, qui in ea pependit. Et ob hoc ſicut licet iurare per Chriſtum, ita licet iurare per Crucem, in qua pependit Chriſtus. Etiam debetur Cruci quidã honor ſpecialis, qui vocatur adoratio hyperdulię. Nam omnibus illis, quæ pertinent ad miniſterium noſtræ redemptionis debetur hyperdulia, ideſt, quædã excellens dulia, ſiue adoratio. Et ſic eſt Beata virgo, de qua natus eſt Chriſtus, qui nos redemit, & Crux, in qua pependit, & ſimilia, vt dicunt Doctores, & colligitur 3. Sen. diſt. 9 Sic etiam veneraremur clauos Chriſti, & ſpineam coronã; & flagella & cętera, per quæ paſſus eſt, ſi illa haberemus. Iuramentum tamen fit per illam rem, cui debetur honor ſpiritualis, ſiue diuinus, ideo per Crucẽ Chriſti iurare licitum eſt. Et hoc fit dupliciter, ſcilicet, nominando Crucem, vel ponendo manus ſuper Crucem, ſicut etiam de Euãgelijs fit iſtis duobus modis, & vtroque modo iuramentum tenet. Et non ſolũ eſt hoc de Cruce illa, in qua Chriſtus pependit, ſed etiam de omni ſigno Crucis: quia quælibet Crux reducit nos in memoriam Chriſti patientis. Et iſte eſt fructus Crucis, vt apud nos habetur. Cũ ergo per quamlibet Crucem hoc habeatur, tamen illam vnicam, quæ iam in partes diuiſa eſt, q̃ ſup omnes alias venerari debemus exhibẽdo hyperdulia. Si tamen illã Chriſti Crucem haberemus, multo excellentius honoranda eſſet: quia verè tetigit mẽbra Chriſti, & tota perfuſa eſt eius ſanguine benedicto, & tamen adhuc maneret iſta adoratio intra hyperduliam: quia quæ ſoli Deo exhibetur, apparent prædicta, quia non ſolum inter Cruces iſtas, & illam eſt differentia venerationis, ſed etiã inter iſtas vulgares, quia venerabilior eſt Crux conſecrata, quàm non conſecrata 22 q. 5. c. qui periurat, & tamen magis differt illa ab iſtis, quàm conſecrata à non conſecrata: quia iſtę conſecrantur per Pontifices noſtros cęremonijs quibuſdam ſacris: illa verò conſecrata eſt per Pontificem noſtrum magnum, q penetrauit cęlos, & intrauit in ſancta ſanctorũ perfundendo eam nõ vnctionibus cęremonialibus, ſed verò ſanguine ſuo rubricando. De periurio cõmiſſo iurando per Crucem dicendum, quòd differt an iuret quis per Crucem ſolum eam nominando, vel eam manu tangendo. Periurium ſecundo modo eſt maius, quàm. 1. eo ꝙ plures ſolennitates ſunt, cũ tangitur Crux corporaliter, quàm cum ſolũ nominatur. Quia cum tangitur iuratur per nomen Dei, vel crucis, & tangitur Crux, & ſunt duæ ſolennitates. Cum verò nominatur non tangendo ſolũ exprimitur nomen, & ſic eſt vnica ſolẽnitas: ideo eſt periurium leuius. Et eſt hęc eadem ratio cum ea, quę ponebatur præcedenti q. de iurante per nomen ſancti, vel ſuper ſepulchrum ſancti.

Crux Chriſti quomodo adorãda.

Diſtinguendum etiam an Crux, per quam iurat̃, ſit conſecrata, vel non, quia periurans per Crucẽ cõſecratam magis peccat, quàm per non conſecratã: eo quòd quanto ſanctius eſt id, per quod iuratur, tãto magis graue eſt periuriũ, & maioris pœnę, vt ait Auguſt. ad Publicolam, & habetur 22. q. 1. c. monet, & in § ſicut etiam. verſi. Sed ſi periurium. Ideo periurans in Cruce cõſecrata debet pœnitere tribus annis, qui autem in Cruce non conſecrata debet pęnitere vno anno. 22. q. 5. c. Qui periurat. Hoc intelligendum eſt, quando iuratur ſuper Crucẽ tangendo eam, ſicut etiam tangimus corporaliter ſancta Euã-

F gelia, quando iuramus per ea in iuditio, extra de iuramento calũ. c. vlti. & 2. q. 1. c. teſtimonium.

Si autem iuretur per Crucem ſolum nominãdo, & non tangendo, non incurritur illa pœna, ſed lęuior: quia lęuius periuriũ eſt non tangendo, vt oſtenſum eſt. Et patet, quòd ſic intelligatur d. c. qui periurat. Quia ſi ſolum intelligeretur de iuramẽto nominando crucem, nõ diſtingueretur, an iurauit in cruce conſecrata, vel non conſecrata, quia quando nihil tangimus nominamus crucem abſolutè, & non iſtam, nec illam conſecratam, aut non cõſecratam. Etiam quia dicitur, qui periurat ſe in cruce. i. ponendo manum ſuper crucem. Nam ſi intelligeretur de ſola nominatione crucis, non diceretur, qui periu-
G rat ſe in cruce, ſed per crucem. i. nominando crucẽ. Hoc autem intelligitur de periurio volũtario, ſ. qui ſciebat ſe falſum iurare, vel qui ſpontè venit contra iuramentum ſuum. Si aũt coactus eſt aliquis iurare, vel ignorans iurauit, & poſtea veritatem cognoſcit, debet pęnitere tribus quadrageſimis. Et non diſtinguitur ibi de cruce conſecrata, & nõ conſecrata, ſed debet intelligi ſicut prius, ſcilicet, tribus quadrageſimis ieiunet pro periurio commiſſo ex ignorãtia in cruce cõſecrata, & vna quadrageſima pro ſimili piurio in cruce non cõſecrata. Dicitur tamẽ ibi in Glo. ꝙ intelligitur de ignorãtia iuris, vt ſi quis iurauit incautè id, quod malum erat, & contra ius, & neſciuit tunc, an eſſet contra ius: quia talis ignorãtia licet ali-
H qualiter alleuiet culpam, non tollit in totum, niſi iurans ſit talis perſona, quæ non teneatur ſcire iura, ſicut ruſticus, mulier, miles, puer, & ſimiles. Si autem eſſet ignorantia facti totaliter excuſaretur. Vt potè qui iurauit aliquid facere, quod de ſe malum non erat, nec erat contra ius, nec videbitur eſſe occaſio alicuius mali, poſtea tamen inuentum eſt, quòd vergeret in deteriorem exitum, quia tunc non peccauit aliqualiter, qui iurauit, etiam ſi poſtea iuramentum non obſeruet. 22 q. 4. c. innocens. §. Illicitũ. Niſi fortè fuerit ignorantia craſſa, ſcilicet, quòd licet nõ eſſet res iurata mala, ſecundum ſe tamen manifeſtè ex ea ſequebatur malum, & tamen iſte ignorauit, quòd omnes ſcire poterant. Talis autem ignoran-
I tia non excuſat, licet aliqualiter alleuiet: quia nõ eſt ſimpliciter volens, qui ſic agit.

An liceat iurare per manus Epiſcopi. Quæſt. CCXCI.

QVAERITVR, an liceat iurare per manus Epiſcopi. Dicendum, quòd iurare licet p res ſacras inquantum res ſacrę ad Deum pertinent. Sic autem eſt de manibus Epiſcopi, quia ꝯſecratę ſunt: ideo per eas iurare licet, ideſt, ſuper eas iurare licet, ſed ideſt, ſuper eas, quia non iuratur inuocando eas, ſed tangendo illas, ſicut qui iurat per crucem tangendo eam, vel ſuper ſepulchra ſanctorum. Eſt autem conueniens iſtud iuramẽtum, & in omnibus alijs rebus
K ſacris, quia per creaturas non debet iurari in quantum illę ducũt nos in Deum, cui debetur honor iuramenti. Res autem ſacrę dupliciter nos in Deum ducunt: quia duplicem habitudinem ad ipſum habent, ſcilicet, ab eo ſunt, & propter ipſum ſunt. Omnis. n. cõſecratio virtute quadam ſpirituali, & ſecreta fit: quia aliàs per homines conſecratio facta nihil valeret: quia virtutem nullam cauſare poſſunt.

De ſecundo patet, quia non conſecratur aliquid, niſi ordinetur in Dei miniſteriũ, & obſequiũ. Quod patet, q a ſola vaſa, & miniſtri ad diuinũ miniſteriũ pertinẽtes conſecrantur. Et ſic per omnes res ſacras poteſt iurari, & huiuſmodi ſunt manus Epĩ. Ideo per eas iuratur. 22. q. 5. Qui periurat. Poteſt ẽt iurari

per

per manus Sacerdotis: quia sacræ sunt, idest, consecratæ, spiritualiter tamen iura dicunt de episcopo. Ratio est, quia manus episcopi non solum sunt consecratę, sed etiam consecrantes ministros ad consecrandū aliquid. Nam per manus Episcopi ordinantur ministri ad ordines sacros, vt in sacris ministrare possint, & nullus inferior episcopo ordines istos cōferre potest. Sunt ergo manus eius specialiter consecratæ, & sic per eas iuratur. s. tangendo eas. Posset autem iurari per manus episcopi non tangēdo eas, sed nominando, vt si quis dicat: ego iuro ꝑ manus episcopi, ꝙ faciam tale, vel tale, iuramentum tenet: sicut si per aliam creaturam iuretur. Et tamen iura non approbant talem modū, sed ꝙ iuretur in mani bus episcopi tangendo eas. Et sic accipitur in di. cap. Qui periurat: quia dicitur, qui periurat se in manib⁹ Episcopi. i. tangendo manus episcopi. Istud iuramētum multum obligat, ideo periurium est pœnale. Nam qui periurat in manibus episcopi debet pęnitere tribus annis in di. c Qui periurat. Et est æqualis pœna cum periurio, quod cōmittitur in Cruce consecrata. Et est maius, quā periuriū cōmissum in Cruce non consecrata: quia vno anno pœnitet, qui sic periurium commisit. eo. c. Qui periurat.

An liceat alicui iurare per sacros ordines. Q. DCXCII.

QVAERITVR, an liceat iurare alicui ꝑ ordines sacros. Dicendum, ꝙ licet, & est conueniens iuramentum: quia hic iuratur per creaturā, q̄ ducit hominem in Deum, & non exhibetur honor ipsis ordinibus, sed Deo per ordines: quia ad ipsum ordinant. Et iste est modus, quo sacerdotes maximè iurare debent, scilicet, per ordinem suum sacrum, vel sub periculo ordinis sui. 1. q. 7. ca. quoties, & est modus, quo iurant illi, qui redeunt de schismate, ꝑmittentes se manere in vnitate ecclesiæ, & obedientia: licet etiam isti iurant per quatuor Euangelia, vt dicitur in eo. cap. quoties, & tamen respectu aliorū non debent iurare ponendo manus super Euangelia, ne polluatur manus, quæ ad consecrationem instituta est. Ibi autem iuramentum præstatur propriè, & ponitur manus super Euangelia. Est autem hic periurium, sicut in alijs iuramentis.

An liceat iurare per altare. Quæst. CCXCIII.

QVAERITVR, an iurare liceat per altare. Dicendū, ꝙ sic: quia altare est res sacra, & specialiter ad Deum pertinens: ideo in Deum ducit: ita ꝙ manifestè apparet in iuramento facto per altare non exhiberi honorem ipsi altari, sed Deo, & Christus approbauit istum modum iurandi, dicens esse obligatorium contra illos, qui dicebāt, quòd qui iurabat per altare non debebat. i. non tenebatur. Qui autem iurabat per donum, quod erat in altari tenebatur: Christus autem dixit: Cęci, quid est maius, donum, an altare, qđ sanctificat donū? Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in oībus, quæ super illo sunt, infra 23. Et sic innuit, ꝙ teneatur ad hoc iuramentū seruandum, qui iurauit. Erat autem frequentatum hoc iuramentum in veteri testamento propter reuerentiam altaris, quod expressè repręsentabat Deū, eo ꝙ ibi offerebantur sibi omnia sacrificia. Ideo dixit, ꝙ non offerrēt Iudæi victimas suas Dęmonibus in agris, sed offerrent eas sibi super altare ad ostium tabernaculi: Leuiti. 17. Sicut ergo per Euāgelia, vel per Crucem iuratur: quia sunt valde repręsentatiua Christi: ita in veteri testamento per altare: quia valde repręsentabat Deum: vnde erat magni honoris. Sic innuitur Exo. 21. Si quis per insidias occiderit proximum suum, ab altari meo euellas eum, vt moriatur. q. d. non solum ab alijs locis sacris poteris eum euellere, sed etiam ab altari. In quo innuit locum istum sanctiorem esse alijs. Manet etiam nunc istud iuramentum: quia per altare Dei iuratur, & est valde seruandum iuramentum, vt dicit Hierony. & habetur 22. q. 1. c. habemus. s. ideo admonendi sunt omnes, vt diligenter caueant periurium non solum in altari, sed etiam in communi loquela. Est autem periurium graue, vt ibi innuit Hiero. ponens alia esse periuria minora. Et hoc est, quia periurando per altare contemnitur altare tanquam sit aliquid pollutum, & immundum: Deus tamen cōqueritur de illis, qui contemnūt altare. Malachię. 1. Nam dixerunt ibi sacerdotes: mensa Domini polluta est, & qđ superponitur contemptibile est cum igne, qui deuorat illud. Et vocatur mēsa Domini ipsum altare, qa ibi ponuntur cibi eius, vt deuorētur ab igne, & Deus pœnam infligit pro hoc contemptu.

An liceat iurare per sanctorum reliquias. Quæstio CCXCIIII.

QVAERITVR, an iurare liceat per sanctorū reliquias. Dicendum, ꝙ sic, quia reliquiæ sanctorum sunt aliquid sacrum, scilicet, partes quædā ipsorum, quæ nobis relinquuntur in memoriā eorum, & sic deducunt nos in Deum in quantum per ipsum istę reliquię sacrę sunt, & sancti, quorū sunt, per eum sanctificati sunt. Et iste modus iurandi etiā tenet de iure sicut iurare per altare. Ita dicit Hiero. & habetur 22. q. 1. c. habemus, scilicet, nō solum per altare, & reliquias sanctorum à periurio abstinendū est, sed etiam in cōmuni locutione. Et patet etiam hoc, quia super sepulchra sanctorum iuratur. 2. q. 5. c. Mēnam & c. Quanto & c. Quæ de causa. Et tamē iuratur ibi: quia in sepulchris sanctorū sunt ossa eorum, quæ sunt reliquiæ ipsorum: ideo per reliquias eorū, quando fuerint per se, scilicet, extra sepulchra iurare licebit. Et intelligitur de iuramento, quod fit tangendo reliquias, sicut quando iuratur tangendo sepulchra sanctorum: quia illa est magna solennitas iuramenti. Et ideo est grauius periurium, quā in forma communi, scilicet, si quis solum iuret per Deū, vel per nomen alicuius sancti. Potest etiam intelligi, ꝙ iuretur per reliquias sanctorum, scilicet, nominando eas, & non tangendo, nec habendo sibi præsentes. Et etiam iuramentum istud tenet, & tamen istud est minus, quàm iurare per Deum, & quàm iurare per nomen sanctorum: quia sanctius est nomen alicuius sancti, quàm reliquiarum ipsius sancti.

An liceat iurare per Eucharistiam. Qō CCXCV.

QVAERITVR, an iurari liceat per Eucharistiam. Dicendum, quòd hoc potest fieri dupliciter, scilicet, per illam, vel super eam. Primum licitum est, quia iurare per Eucharistiā est iurare per Christum, quia ibi Christus verus, & integer est, secundum non est vsitatum, nec licitum, quia illud, super quod iuratur, tangitur corporaliter: sicut, qui iurat super Euangelia tāgit illa corporaliter extra de Iureiurando calū cap. vlti. & 11. q. 1. ca. Testimonium. Eucharistiā tamen ab hominibus contingi nō licet, sed solum adorari, & manducari manibus autē tractari non debet, nisi à sacerdotibus ministrantibus eam laicis, & omnibus fidelibus, & consecrantibus eam. Non licet ergo iurare super eā, ita quòd corporaliter tangatur ad confirmationem iuramenti.

Alij autem ad maiorem solẽnitatem pacti, & iuramenti Eucharistiam diuidunt, & sumunt: quasi istud sit maximum firmamentum pacti. Tales tamẽ modi iurandi, & confirmandi non sunt approbati de iure, quia vergunt in dedecus sacramentorum, licèt per Eucharistiam iurare, sed non super eam.

An interpositio fidei sit iuramentum. Quæst. CCXCVI.

QVAERITVR de alio modo iurandi. s. per interpositionem fidei. i. solum promittẽdo seruare aliquid. Nam tenet promissio, & solet vocari iuramentum. Distinguitur tñ iurm̃ ab interpositione fidei extra. ꝙ vi, aut me. cã. c. ad aures. s. Renunciatio facta ad terrorem laicorum, nisi fortè iurõ, vel fide interposita sit confirmata, non impedit, potest tamẽ accipi interpositio fidei pro iurõ facto per fidem iurantis, vt si quis dicat: iuro tibi per fidem meam, ꝙ faciam hoc. Sic tenet Inno. in eo. c. ad aures. Et tũc ponitur, vt species iuramenti, vel modi iurandi. Sic ponit hosti. in sum. ti. de iureiur. In simplici autem locutione periurium non committitur: quia periurium non est nisi violatio iuramenti, & tñ simplex loquela iurm̃ non est. Aliquando tamen vocat̃ periuriũ, vt dicit Hier. quando non seruatur veritas ꝓmissorum 22. q. 1. c. habemus. s. Omnes diligenter caueant periuriũ non solũ in altari, seu in reliquijs sanctorũ, sed ẽt in cõi loquela, & tamen in iurõ violato propriè est periuriũ. In simplici aũt loquela est mendaciũ. Sic dicit Chryso. & habetur 22. q 5. c. Iuramẽti, scilicet. Sicut in iurõ nullam conuenit esse perfidiã, ita quoq; in vestris verbis nullum debet esse mendaciũ. Dr̃ autẽ, ꝙ inter simplicem loquelam, & iurm̃ Deus non facit drĩam, eo. c. Iuramenti. Non tñ est verum, ꝙ sint ęqualia, quia magis peccat, qui cõmittit periurium, q̃ qui mendaciũ: cũ periuriũ addat super mendacium. Quia periuriũ est mẽdaciũ iurõ firmatum, alias frustra inuocaretur nomẽ Domini ad cõfirmationem in iurõ, si nihil maius esset iurm̃, q̃ simplex locutio. Sed est sensus, ꝙ Deus non vult esse distantiam inter iurm̃, & simplicem loquelam. s. quia vtrunq; vult impleri, & pro vtroq; est pęna, si nõ impleatur. Et hoc dr̃, vt non putet aliquis, ꝙ ad ea, quæ iurauit, teneatur, sed non ad ea, quę simpliciter ꝓmisit, vtrũq; tamen obligat. Et sic dicitur ibi, quia vtrũque & periurium & mendacium diuini iudicij pœna damnatur: maior tamen pęna est tam s̃m Deum, quã s̃m iura pro periurio, q̃ pro simplici mẽdacio.

An liceat iurare per Euangelia super sepulcra sanctorum, in quibus falsè iurantes morte puniuntur. Q. CCXCVII.

QVAERITVR, an iurari liceat per Euangelia illa, per quæ iurans creditur moriturus si falsum iuret, aut per sepulcra sanctorum, in quibus ẽt periuri morte puniuntur. Dicunt quidam ꝙ sic, quia Deus in veteri testamẽto similem modũ dedit iurandi, quia qui iurabat in templo Salomonis, si falsum iurabat, Deus puniebat eum, & sentiebat punitionem apertam, vt patet 3. Regum. 8 & 2. Parali. 6. Alij dicunt, ꝙ hoc non licet: quia est purgatio vulgaris cum in purgatione periculum est, sicut in ferro cadente, & aqua frigida, aut calida 2. q. 5. c. Menã. Tales enim ꝓbationes, & purgationes sunt de iure reprobatæ. Dicẽdum, ꝙ cum quis purgat se de aliquo crimine, de quo est infamatus per iuramentum suũ licitum est, ꝙ compellatur iurare super aliquod altare, vel supra sepulcra sanctorum ad hoc, ꝙ maior reuerentia habeatur in iuramento. Idem etiã quando iuramenta præstantur non ad purgationem, sed ꝑ
F alias causas licitũ est illa sic præstari, vt satisfiat parti, si illa sic petit. Nam sicut iurantes communiter cõpelluntur iurare super sancta Euangelia, extra de iuramento calũ. cap. vlti. & 2. q. 1. ca. Testimonium, vt propter reuerentiam eorum dicant, ita licet adhiberi omnes alias cæremonias, per quas credantur iurantes cum maiori reuerentia iurare. Sic enim est, quòd iurent in Ecclesia, & super altare, vel super sepulcra sanctorum. Vnde Papa compulit quosdam purgantes se de criminibus iurare super sepulcrum beati Petri 2. q. 5. Menam, & super sepulcrum beati Apollinaris, e. q. ca. quanto, & c. Quæ de can. Quòd tamen aliquis iuret coram sepulcro alicuius sancti, vel super illud, vbi creditur, quòd falsum iurans cer-
G tissimè morietur, vel à Deo punietur, manifestè illicitum est iurare: quia purgatio vulgaris est taliter se purgare. Sed aliquis obijciet, quòd illicitum sit præstari iuramenta super talia sepulcra, vel in Euangelijs, in quibus falsum scienter iurans creditur moriturus, quod idem est: quia Papa compulit quosdam iurare super corpus beati Petri, & super corpus beati Apollinaris, vt dictum est.

Dicendum, ꝙ non est simile, quia ibi cõpulsi sunt ad iurãdum super corpora sanctorum ex sola reuerentia, & non credebantur morituri dato, ꝙ falsum iurarent, & hoc modo compelluntur homines iurare super Euangelia ad reuerentiam ipsorum, & tamen nõ creditur, quòd iurantes falsum super ea cer-
H tissimè punientur: quia contrarium sępe experti sumus. Secus autem erit ibi, vbi falsè iurantes, certissimè credimus puniẽdos à Deo: quia ibi est purgatio vulgaris. Sed aliquis dicet, quòd non sit ista vulgaris purgatio: quia dicitur purgatio vulgaris, in qua non potest subiens illam euadere, siue sit reus, siue innocens, nisi miraculũ fiat, sicut est in aqua frigidissima, aut in feruenti, aut in ferro candente, & similibus, quia tam nocentes, quàm innocentes læduntur ibi, nisi miraculosè liberentur. Istud autem est accipiendo propriè, & strictè vulgarem purgationem. Nam accipiendo eam largius, etiam monomachia est purgatio vulgaris. s. certamen singulare, quãdo duo homines soli pugnantes volunt ostendere per euẽtum
I belli quis nocens, & quis innocens sit. Est enim purgatio vulgaris ista, & de iure prohibita, & tamen nocens potest sine miraculo euadere, & perire innocens. Hic autem non sic: quia iurando super talia sepulcra, vel euangelia non læduntur innocentes, sed soli periuri: ideo non erit vulgaris purgatio. Dicendum, ꝙ vulgaris purgatio est: quia simile fiebat in veteri testamẽto ad purgationem in muliere suspecta de adulterio, ꝙ biberet aquas amarissimas. i. maledictas per sacerdotem: quas cum biberet, si innocens erat, non nocebant ei aquę. Nam ipsę aquę erant tales, ꝙ s̃m se ipsas nocere non poterant: quia nõ erat in eis aliqua vis nocendi, nisi Deus ex miraculo faceret, quòd nocerent. Si autem mulier rea esset adulte-
K rij, nocebant ei aquę rumpentes femur eius. i. ventrem apud loca genitalia, per quæ peccauerat, vt patet Numeri 5. Ista tamen erat purgatio vulgaris. Sic enim vocatur 2. q. 4. c. consuluistis. §. in libro nanq; Numerorum, & habetur ibi pro palea. Nam in tota illa quæstione agitur de purgatione canonica, & vulgari. & ponitur istud ad declarandum, quòd esset purgatio vulgaris illa, quæ fiebat per aquas amarissimas. Et tamen omnino similis est purgatio, quæ fit iurando super sepulcra sanctorum, & super Euãgelia in casu dicto, quia illa non habent virtutem aliq̃ ad nocendum, & innocentibus non nocent, sed solis piuris: est ergo ista purgatio vulgaris. Cõsiderãdũ pro hoc, ꝙ in purgatione vulgari tres sunt gradus.

Primus

De purgatione vulgari tres gradus.

Primus est quando sumitur talis modus probandi, in quo necesse est periclitari tam nocentem, quã innocentem, nisi à Deo miraculosè liberentur. Et ista purgatio est, quæ fit in ferro cãdenti, & aqua feruenti, & transitu per ignẽ, & similibus. Et ista est valde illicita īter oẽs alias, vt patet 2 q.5.c.Mennã.& c. ꝯsuluit, & extra de purgatione vulgari. c.dilecti filij.

Secundus gradus est, quando probatio est talis, ꝑ quam non potest cognosci quis nocens, & quis innocens sit, & tamen est talis, à qua potest tam nocẽs, quàm innocens sine miraculo liberari. Quia tamen non constat ex ea, quis nocens, aut quis innocẽs sit, & insuper contingit interdum innocentes succumbere, & mori: nocentes autem superare reprobata est. Sic est probatio per duellum, vel similem modũ pugnandi, vbi ille, qui vincit creditur innocens, & tamen potest innocens, si est debilior succumbere. Sic patet 2.q.5.cap.Monomachiam, & extra de pur. vul.cap.cum suscepti. & c.significantibus. Ista purgatio licet sit mala non est tamen tam mala sicut prima. Tertius gradus est in purgatione illa, per quam inuenitur delictum sufficienter, & tamen ad inueniendum illud tentatur Deus, vel saltem fit aliquid, per quod videtur Deus tentari, vt delinquens inueniatur. Et sic est purgatio, per aquas amarissimas: Numeri 5. Nam ibi mulieres innocentes non poterant lædi: etiam probatio erat ibi manifestè probans, in qua nunquã erraretur cum esset à Deo introducta. Aliquo modo tamen tentabatur Deus in ea, quia volebãt homines ꝑ huiusmodi purgationẽ cognoscere voluntatem Dei. Sic etiam erat in iurantibus in templo Salomonis, quia illi si verè iurarent, non habebant aliquod periculum. Periuri autem periclitabantur, & erat talis ista probatio, quòd secundum se nulli poterat nocere, nec innocenti, nec reo nisi Deus miraculosè hoc faceret. Erat tamen modus iste, per quem sufficienter ostẽdebatur veritas, & nõ poterat esse defectus in eo, cum esset introductus à Deo. Sic etiam est in iurantibus super altaria, & sup corpora sanctorum, vel super Euangelia, super quæ falsè iurantes creduntur à Deo certissimè puniẽdi. Quia in his attenditur quid Deus facere velit de illis, qui sic iurant. Ecclesia tamen vetuit omnẽ purgationem, in qua tentatur Deus extra de purgatione vulgari capitu. dilecti filij. Ideo non sunt aliquæ istarum purgationum tolerandæ. Et nõ solum istæ, sed nec etiam aliæ minores, in quibus Deus minus tentari videtur, quia etiam non permittũtur. Sicut antiquitus constitutum erat, si in monasterijs furta aliqua fierent, quòd omnes monachi die illa communicarent. Et quando Abbas daret eis Eucharistiam, diceret corpus Domini sit tibi ad probationẽ hodie. 2.q.5.c.Sæpe contingit. Sed ipsa probatio, licet olim ab Ecclesia fuisset introducta, postea auctoritate Ecclesiæ reprobata est, vt dicit ibi glo. Et patet hoc, quia homini suspecto nunquam danda est Eucharistia: si homini suspecto de peccato non est danda, nisi ipse instanter petat, quanto magis, quod Eucharistia detur ad inuestigãdam veritatem suspitionis peccati? non ergo debet dari. Sic dicitur de consecratione dist.2.cap.tribus.

Dicendum ergo esse illicitum, quòd quis compellat alium ad iurandum super talia altaria, vel sepulchra sanctorum, vel sacros libros, in quibus credit periculum iuranti falsum. Nec debet subire talem purgationem ille, cui offertur, quia peccat. Est enim illicitum, quòd consentiat iniquitati eius, qui sibi tale iuramentum defert: licet iuramentum in se non sit illicitum. Isti modi purgationis vulgaris, & qualescunque alij in tantum sunt reprobati, ꝙ sentẽtia
A lata prætextu talium probationum non tenet, sed restituit læsus, extra de purga. vulga. c. significãtibus.

Dicendum ergo generaliter, ꝙ omnes probationes, q̃ vel incertæ sunt, vel periculosæ, vel expectant aliquid à Deo, pertinent ad purgationẽ vulgarem, quia Deus tentatur in talibus. Et licet Deus dederit quibusdam sanctis suis ad singularẽ honorẽ, ꝙ iurãtes in Ecclesijs eorum, vel in talibus, vel super sepulchra ipsorum falsè habeant aliquam punitionẽ: homines tñ non debent subire experimẽta diuinæ virtutis. Dici tñ posset, ꝙ licet nulla probatio per purgationem vulgarem exhibenda sit pro quacunque causa, & petens causa semper peccet, tamen iurans posset aliqñ licitè se purgare, sic in casu, in quo purgatio de se non est periculosa, sed solũ ei, qui nocẽs
B est. Si ergo aliquis sibi conscius est innocentiæ suæ, & videat, ꝙ aliàs euenient multa scandala, nisi talẽ purgationem subeat, potest illam subire. Sicut si vir habeat suspitionem de vxore, ꝙ sit adultera, & exigit ab ea, ꝙ secretè iuret super aliqđ tale sepulchrũ alicuius sancti, ꝙ non fornicata est. Si ipsa videt, ꝙ si non iurauerit, occidet eam credens veram esse suspitionem, videtur, ꝙ satis licitè iuret super tale sepulchrum, vt mortem euadat, vt vir non committat iniustũ homicidium. Vir tamen semper peccat exigendo ab ea talem purgationem. Si tamen vir petat ab ea probationem per aquam feruentem aut in ferro candente, & similibus, quæ sunt periculosa
C de se, non debet subire talem purgationẽ, sed potius debet tolerare quæcunque alia mala.

Ad argumentum in contrarium dicendũ, quòd licet Salomon impetrauit à Deo talem modum iurandi, & pœnã falsè iurantium: tamen est illicitum nobis subire illũ. Iudæis aũt concessum est ad duritiem cordis eorum, sicut libellus repudij, infra 19. & multa alia, & ideo licita erant Iudæis. Christus autẽ nihil illicitum permisit in nouo testamento, nec ẽt permittit ecclesia in decretis suis: ideo omnis vulgaris purgatio reprobata est, & consequenter iuramentum super talia sepulchra, & altaria, & Euangelia, vt supra ostensum est.

D *An peccet ille, qui exigit iuramentum ab eo, qui falsè iurat. Quæstio CCXCVIII.*

QVAERITVR, an peccet, qui iuramentum exigit ab altero, si ille falsum iurat.

Dicendum, ꝙ qui iuramentum exigit, aut est iudex, aut non, si iudex non peccat deferendo iuramẽtum alicui secundum formam iuris, cum iuramentum sit quidam modus probationis, quãdo non habentur alij modi, ad Hæb. 6. & extra de iureiuran.c. Et si Christus. Ideo siue iudex credat, ꝙ aliquis verũ iurabit, vel dubitet, vel sciat, ꝙ falsum iurabit, non peccat iuramentũ exigẽdo, quia cogitur interdum exigere, vt si petente parte deferatur iuramentum
E alteri parti consentienti, non existentibus alijs ꝓbationibus. Non ergo peccat iudex, quia non est iuris sui, sed tenetur sequi formã iuris. Si autem sit persona priuata exigens iuramentum, vel incitans ad iurandũ, aut subest aliqua causa, aut nulla, saltem rõnabilis. Si nulla, peccat, qui incitat alterum ad iurãdũ, siue ille falsum iuret, siue non, quia vtrobique peccatum est. Nam iurare sine causa, etiam si verum iuretur, peccatum est, quia assumitur nomen Domini in vanũ, vt ostensum est supra. q. 255. & 258. peccat ergo qui sine causa iurat. Et tñ iste impulit eũ ad iurãdũ, ergo etiam peccat: quia ad peccatum incitat. Si autem falsum iuret, ẽt peccat iste, qui incitauit, & est peccatum grauius, sicut periuriũ est grauius, quã

iuramentum præstitum sine causa. Et non oportet distingui hoc, an qui incitauit alium ad iurandũ crediderit, ꝙ falsum iuraret, aut non, quia vtroque modo peccatum est, licet grauius si sciebat, ꝙ iurans piuriũ commissurus erat. Si autem sit iusta causa petendi iuramentum, secus est. Nam sicut iurm non est ſm se malum, ita nec vsus eius erit semper malus. Et sic poterit aliquando iuste exigi, & iustè pręstari, immo iustius petitur, q̃ iuretur, quia Christus non vetuit iuramentum exigi, sed vetuit iurari, vt ait Aug. ad Publicolam, & habetur 22.q.1. c. Quanuis. s. q̃uis dictũ sit, ne iuremus, tñ nusquã in scripturis sanctis me legisse memini, ne ab aliquo iurationem recipiamus. Ratio est, quia quando quis iurat, nemine exigente iurm, non habet aliquam causam iurandi Et ideo iurm est illicitũ, & tunc vetatur, quia sine causa iurari nõ debet. Qui autẽ exigit iurm potest hr̃e causam, & ideo non prohibetur exigere, quia aliàs arctarentur pbationes. Qui ergo debet exigere iurm ab altero, oportet ꝙ habeat iustam causam petendi. s. quia fide illius indiget, q̃ nisi per iurm plene se habere non posse credit. Et tũc aut iste credit, ꝙ verum iurabit ille, à quo petitur iurm, aut dubitat, aut credit certissimè, ꝙ falsum iurabit. Si primo modo, non est peccatum, quia nõ mouet alterum ad malum, sed ad id, qđ licitum est: maxime cum sit securus, ꝙ verum iurabit. Si secundo modo ẽt licitum est: est tñ quædam tentatio humana, quia poterit ille falsum iurare. Et iste, q inducit eum ad iurandũ pręstat aliquo modo causam, & sic tentat eum. Et tamen non est illicitum, qa non agit ad malum, nec pro mala causa, nec scit inde malum secuturum. Sic dicit Aug. in sermone de periurio, & habetur 22.q.5.c. Quæ exigit, scilicet. Si enim nescit, & ideo dicit: iura mihi, vt fidelis eis sit, non est peccatum, tamen humana tentatio est. Si tertio modo, peccatũ est graue dupliciter. s. quia exigens iurm scit sibi non prodesse, & scit alteri nocere. Primũ patet, quia iurm quæritur, vt per illud certitudo de re habeatur. Si autem quis scit, ꝙ iurans falsum iurabit nullam causam habet petendi iurm, nec prodest sibi. Secundum patet, quia valde nocet alteri, eo ꝙ impulit eum ad periuriũ, in quo ille valde peccat. Iste ergo grauiter peccat, & est sicut homicida. Sic dicit Aug. in alleg. c. Qui exigit in rationem. s. Si aũt eum scit fecisse, & cogit eũ iurare homicida est. Ille enim se suo periurio interemit, sed iste manum interficiẽtis impressit, & præssit: immo dicitur maior, quàm homicida: quia duas animas interficit. Sic dicit Augus. in sermone decollationis sancti Ioannis, & habetur 22.q.5. c. ille, qui hominem. s. Ille, qui hominem prouocat ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum, vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est, ille autem animam, immo duas aĩas. s. eius, quem iurare prouocauit, & suam. Modus aũt est, vt si quis sciat certissimè ꝙ aliquis commisit crimẽ, & cum quæreretur, an commisisset, negauit publicè: si petatur ab eo vt super hoc iuret, manifestum est, ꝙ iurabit se non commisisse, cũ iam publicè illud testatus fuerit. Petere ergo ab eo iurm est scire, ꝙ ille periurabit, & qui petit valde peccat. s. quia sibi nõ pdest, & alteri nocet. Istas duas causas tangit Augus. in alleg. c. Ille, qui hominem. s. Scis verum esse, quod dicis, & falsum, quod ille dicit, & iurare compellis, ecce iurat, ecce periurat, tu quid inuenisti, immo & tu periisti, qui de illius morte satiari voluisti. Quod autẽ dicit Augus. grauiorem esse istum, quàm homicidã, non est intelligendum, ꝙ magis peccet, quia etiam ipsum periurium non est tam graue, sicut homicidium, vt patet di. 13.c.1. Sed est maioris nocumenti: quia pluribus nocet. s. animæ suæ, & alterius. Homi-

F cida autem solum corpus tollit. Etiam damnum est, ꝙ anima vna pereat, quàm ꝙ mille corpora, vt patet 24.q.3. Si habes. Et tamẽ in periurio perit anima iurantis. In homicidio autem non oportet, ꝙ pereat aĩa occisi, immo directè non potest ei nocere per homicidiũ: ergo maius nocumentũ est inducere aliquẽ ad periurandum, q̃ occidere illũ. Sic dicit Glo. in eo. c. Ille, qui hominem. Et ob hoc grauius pęna imponitur inducenti alium ad periurium. s. ꝙ quadraginta dies pęniteat in pane, & aqua, & per septẽ sequentes annos, & ꝙ tota vita sua nunquam sit sine pnĩa, vt patet 22.q.5.ca. si quis se periurauerit. Etiã hoc verũ est, qñ simul aliquis periuriũ cõmittit, & alios ad piurandũ inducit. Si tñ solũ inducat alios ad piurandũ,
G & ipse periurium non cõmittat, dr̃ ꝙ grauiter peccat, & ꝙ est homicida 22.q.5.c. Qui exigit, & ꝙ vincit homicidam, eo.q.ca. Ille qui hoĩem. Et vocatã aliquando periurus ille, q alteri periurium cõmittere iubet, vt Dñs seruo, & dicatur, ꝙ grauiter peccat eo. q.c. qui cõpulsus. Pęna autẽ determinata eius ponitur 22.q.5. c. si quis cõuictus. s. ꝙ per totã vitam maneat excõicatus. i. ꝙ non detur ei cõicatio corporis, & sanguinis Christi, & in fine vitę detur ei. Sed dicũt qdam ꝯ prædicta, ꝙ in nullo casu licet exigere ab aliquo, vel recipere iurm. Quia ad Ro.1. sup illo verbo, testis est mihi Deus, dicit Glo. Tu nõ facis malũ, qui bene vteris iuratione, vt alteri suadeas, ꝙ vtile est, sed à malo est, supple illius, qui recipit iuramentum,
H ergo peccat qui recipit. Item ille, qui exigit iuramentum ab altero, vel scit eum verum iuraturum, vel scit falsum iuraturum, vel nescit an verum, vel falsum iurabit. Si scit, ꝙ verum iurabit, videtur ꝙ peccet, quia superfluè petit iurm, cum petat id, qđ scit, & iuramentum superfluum peccatum est. Si autem scit, quòd falsum iurabit, peccat, & iudicatur homicida. Si autem nesciat, dicit Augus. quòd non audet dicere, an peccatum sit, est tamen humana tentatio. Et tamen tentare malum est, quia ad diabolum pertinet, ergo iuramẽtum exigere in nullo casu erit licitum. Dicendum, quòd licitum est iuramentum exigi, quia aliàs perirent multi humani contractus, & periret ordo iudiciarius, quia multa sunt dubia, quæ per solum iuramentum diffiniuntur ad Hebr. 6. Omnis controuersiæ eorum ad confirmationem finis est iuramentum. Maximè quia Augus. dicit, non esse prohibitum iuramentum exigere, & recipere, sed solum iurare 22.q.1. c. quanuis.

Ad primum dicendum, quòd iuramentum est à malo exigentis, non quidem à malo culpæ, sed à malo pœnæ, quod est ignorantia, quia si homines haberent certitudinem de rebus non peterent eas ab alijs iuramento confirmari. Ignorantia autem non est culpa. Rectè ergo agere potest, qui iuramentum ab altero exigit, vt fidelis ei sit, idest, vt veritatem sibi seruet 22.q.5.c. Qui exigit.

Ad secundum dicendum, quòd qui scit falsum
K iuraturum eum, à quo iuramentum petit, vel probabiliter hoc credit, non debet iuramentum petere, nisi fortè sit iudex: quia iudex cogitur secundum formam iuris exigere iuramentum interdum, vel recipere, & non licet ei mutare formam iuris, siue litigantes benè agant, vel malè.

Si autem scit verum iuraturum, licet ei exigere iuramentum, quia interdum est necessarium tam in promissorijs, quàm in assertorijs. De assertorijs patet, vt si quis nesciat veritatem alicuius facti, & confidit certissimè de aliquo, quòd verum iurabit super re, & exigit ab eo iuramentum. Iste enim nescit, quòd ille verum iuraturus erat, & tamen nescit, quòd est illud verum. Ideo non est iuramentum super-

superfluum. Etiam aliquãdo quis scit veritatem rei, & alij nesciunt, & confidit de aliquo, quòd verum iurabit, exigit ab eo iuramētum assertorium, non vt sibi res notificetur, sed ut notificetur alijs. Et fortè est hoc sibi necessarium ad dissensionem iuris sui, vt in eo, qui producit testes in iudicio ad probandum ea, quæ ipse petit. In promissorijs licitum est iuramētum petere ab eo, de quo confidimus, quòd seruabit iuramentum: quia, si iuramentum non intercideret, fortè non seruaret, quod promittit. Ideo iuramentum est ibi necessarium etiam in eo, de quo scimus, ꝙ fideliter seruabit. Nam si licitum est contractus facere licitũ est iuramentis illos confirmare, cum alia confirmatio non fuerit sufficiens. Si autem dubitetur, an iurans falsum iurabit, potest esse tanta ista dubitatio, quòd exigere sit peccatum, & interdum erit parua, & non erit peccatum exigere. Et ideo sub dubio relinquitur in dicta Glo. ad Roma. primo an in tali casu exigere iuramētum sit peccatum. Quando tamen dubium non est vehemēs, peccatum non est. Et de hoc dicit Augustinus in sermone de periurio, & 22. q. 5. c. qui exigit, quòd qui exigit iurationem multum interest si nescit illud iuraturum falsum, an scit verum. Si enim nescit, & ideo dicit: iura mihi, vt fidelis ei sit, non est peccatum, tamen humana tentatio est.

Quid sit periurium. *Quæst. CCXCIX.*

QVAERITVR circa periurium, quid sit, & dicitur, ꝙ periurium est mendacium iuramento firmatum. Aliqui tamen dicunt, ꝙ falsum est: quia mendacium est falsa vocis significatio cum intentione fallendi, vt dicitur 3. Sen. distin. 38. Sed potest esse periurium sine falsa significatione vocis: quia qui iurat verum, quod putat esse falsum, periurus est, vt dicit August. lib. de verbis Apostoli, & habetur 22. q. 2. c. Homines: ergo periurium non est semper mendacium iuramento firmatum. Item periurium incurritur quandoque in iuramentis, quæ sunt de futuro contingenti, illa tamen non habēt veritatem determinatam, vt Aristo. probat, ergo aliquando periurium est sine mendacio. Item qui falsum iurat, quod credit esse verum periurus est, in allegato cap. homines, & iste non mentitur: quia non dicit contra mentem, ergo periurium est interdum sine mendacio. Item Hieron. super Hiere. dicit, quòd iuramentum, quod non habet tres comites, periurium est, & tamē defectus iustitiæ & iudicij, quæ sunt duo comites iuramenti, non causat mēdacium, sed solum defectus veritatis, ergo non omne periurium est mendaciũ. Item periurium nihil aliud est, quàm peruersum iuramentum, & tamen iuramentum non solum peruertitur mendacio, sed etiam per indebitã formam iurandi, sicut si quis iurat per idola, ergo non est semper periurium mendacium.

Primum argu.

Secũdum argu.

Tertium argu.

Quartum argu.

Quintum argu.

Dicendum, quòd periurium dicit peruersitatem iuramēti, & illa peruersitas est quædam defectus rectitudinis iuramenti. Iuramentum autem in multis potest deficere, & tamē defectus suus principalis est in veritate, quæ tollitur per mendacium, ideo periurium dicitur esse mendacium iuramēto firmatum, idest, mendacium in iuramēto. Denominatur enim quælibet res propriè à suo complemento: quia denominatio fit ab optimo. Est autem optimum complementum rei. Ideo à complemento nominatur, & consequenter, quando aliqua res nomen accipit à defectu. Sumitur defectus, qui accidit circa complementum illius rei. Alij autem defectus, qui accidunt rei citra complemētum suum, non denominãt eam simpliciter defectuosam, iuramētum autem in confirmatione veritatis completur: quia iuramentum non est nisi ad cõfirmandum veritates, de quibus dubitatur, ad Hebr. 6. Omnis controuersię eorũ ad confirmationem finis est iuramētum. Sicut syllogismus completur in confirmatione cõclusionis: quia non est syllogismus, nisi vt videatur quomodo sequitur conclusio, & constet eam ex hoc esse veram. Ideo sicut dicitur non syllogizatum esse, quãdo conclusio non sequitur ex præmissis, non autē quando aliqua præmissarum est falsa, manente debita forma Syllogismi, ita etiam periurium, quòd defectum iuramenti importat, significat defectum in re, quæ iuramēto confirmanda erat. Et quia finis iuramenti erat confirmatio. Veritatis defectus sibi oppositus est mendacium, & ideo periurium propriè loquēdo nominat defectum mendacij in iuramento. Alijs autem modis dicitur aliquis periurium committere, & non est ibi mendacium. Sicut cum quis iurat id, quod complere malum est, mox, vt iurat periurus est. Et tamen omnes illi modi dicuntur periuria per habitudinem ad mendacium. Quia sicut propriè periuriũ est, quando quis iurat verum esse, quod falsum est mentiendo, ita tamen quis iurat id, quod non licet ei facere, non implebit illud: quia malum est. Et sic mendacium quoddam ibi est: quia illa propositio de futuro nunquam efficitur vera de præsenti. Et quia mox, vt iuramentũm est, illicitum est, non licet complere, mox, vt iuratur, incurritur periurium: quia ex tunc censetur iste mentitus, cum dixerit id, de quo apparet, ꝙ nunquam poterit iustè impleri. Et hoc modo reduci possunt omnia periuria, & modi periuriorũ ad mendacium. Ideo rectè dicitur, ꝙ periurium sit mendaciũ iuramento firmatum. Sic dicit Magister. 3. Sent. distin. 39. quòd illi, qui promiserunt sub iuramento id, quod obseruari non licet, dicuntur incurrere periurium, non quia iuramētum non seruant, sed quia iurant talia, quæ obseruanda non sunt.

Ad primum dicendum, ꝙ quamuis assertio illius, qui dicit verum putans esse falsum non sit mendacium absolutè est tamen mendacium in comparatione ad dicentem. Vnde iste mentiri dicitur: quia contra mentem dicit, licet falsum non dicat. Et ideo aliquo modo reperit hic ratio mendacij in periurio.

Ad secundum dicendum, ꝙ futurum non potest habere veritatem, nisi in sua causa: quia quod est verum est. Et tamen futurum nõ est: quia futurum est, ergo futurum secundum se verum non est. Habet tamen futurum aliquod esse in sua causa. Et quantũ ad hoc potest aliquo modo dici verum, vel falsum. Nam futurum, quod pendet ex causa necessaria, habet veritatem determinatã. Quod autem habet causam contingentem, est indeterminatum ad verum, & falsum. Causa autem contingentium, quæ fiunt per nos est, nostra voluntas, quę determinatur ad effectum per propositum fixum de aliquo faciendo. Tale autem propositum significat se habere, qui iurat se aliquid facturum. Vnde si quis iuret, ꝙ aliquid faciet, & non gerit illud in mente licet postea faciat, iam periurus est iurando: quia mentitur loquēs contra conscientiam suam. Et tamen si postea impleat, quod iurauit, istud periuriũ solum est cõtra Deum. Nam proximo non præiudicatur per hoc. Si autem iurans se aliquid facturum à principio non tenuit in mente, ꝙ illud faceret, & ideo nec postea compleuit est periurus tam quantum ad Deum, quàm quãtum ad proximum. Et istud est grauissimum periuriũ in promissorijs. Et in istis duobus casibus periurium incurritur à principio: quia promissio falsitatē habet in sua causa. Si autem à principio promittens intendebat

debat complere, & postea voluntatem mutauit adueniente tempore, & non compleuit, periurium est tam quantum ad Deum, quàm quantum ad proximum, & tamen non fuit periurium à principio, sed postea, quando voluntatē mutauit incępit esse periurium. De his tangit Magister 3. Sen. dist. 38. Si verò à principio intendit complere, quod iurauit, & nunquam mutauit voluntatem, sed ante aduentū temporis facta est res promissa impossibilis promittenti sine culpa sua, periuriū nullum est, etiam si non compleatur promissum: quia iuramentū confirmat promissionē. Sed promissio non poterat fieri de impossibilibus, & facta non obligaret, ideo etiam iuramentum, quod ad confirmationem est, non obligabit facta re impossibili, & consequenter non erit periuriū violatio eius.

Ad tertium dicendum, ꝙ qui iurat verum esse id, quod falsum est, quod tamē credit esse verum, periurus est. Nam hic falsa vocis significatio est, quæ requiritur ad mendacium, non est tamen ibi intentio fallendi, ideo non inuenitur ibi perfectè mendaciū. Iudicatur tamen iste periurus: quia iuramētum non est exhibendum nisi de eo, de quo quis certitudinem habet. Vnde quicūque iurat aliquid significat se certum esse de hoc: quia vel non crederetur sibi, nisi putaretur certus de rē, quam asserit. Ad hoc ergo, ꝙ rectè se habeat, oportet, ꝙ ita sit certus sicut ostendit esse certum. De falso tamen non potest esse aliqua certitudo: quia falsum, ideo qui iurat falsum, quod putat esse verum ex ipso modo assertionis quodam modo mendacium incurrit, quāuis ipsum assertum secundum se non est mendacium, sed est falsum.

Ad quartum dicendum, ꝙ iuramentum promissorium non potest propriè habere veritatem pro comite: quia veritas determinatè non habetur, nisi de præteritis, & præsentibus. De futuris autem contingentibus nō potest haberi veritas determinata, ideo non est veritas in iuramento promissorio. Etiā quia veritas est in propositione indicatiua, & tamen promittere aliquid facere non solum continet indicationem, sed etiam aliquid aliud. Nam si attendatur solum promissio, vera esset promissio etiam si nunquam solueretur aliquid. Vt cum quis dicit: promitto dare centum, vera est propositio: quia promittit verè, & non expectatur veritas huius de futuro, sed nunc est verum, quod promittit, & tamen expectatur aliquid alterum, ideo propositio promittētis, & iurantis de futuro non potest esse vera, quando iuratur, vel promittitur quantum ad totum, quod in ea intenditur. Dicitur tamē vera esse propositio, secundum, quòd reducitur ad præsens, vt si quis iurat, vel promittit dare centum, propositio ista vera est si aliquando fuerit verum de præsenti, ꝙ iste dat illi centum. Hoc modo iuramentum promissorium habet veritatem, vt comitem, & tamen non habet eam, quando iuratur, sed quando completur.

Aliter potest dici, quòd cum futurum habeat esse in sua causa etiā in illa potest esse verum, & ideo qui iurat se facturū aliquid, quod in animo tenet, quantum ad hoc veritatem iurat. Et sic est veritas comes iuramenti promissorij. Et hoc modo facile est inuenire mendacium in iuramento promissorio per defectum veritatis, & tamen quando deficit iudicium, & iustitia, vel alterum eorum in promissorio nō inuenitur sic mendacium, sed dicitur mendacium inquantum iuratur id, quod verificari nō potest de iure. Deficit enim iustitia in promissorio, quando promittitur aliquid, quod est contra ius, vt qui promisit occidere hominem, vel adulterari, siue à principio, quando iuratur, appareat istud esse contra ius, siue

F postea. Nam quomodocunque fit, non debet impleri, eo quòd contra ius est. Ideo iurans cogitur falsum dicere, scilicet. Quia non potest verificare id, quod dixit. Est tamen periurium, & mendaciū istud à principio, quando putatur esse contra ius, vel si ex ignorantia crassa putatum est non esse contra ius, quod erat contra ius. Si autem erat ambiguum, quòd non erat facile sciri in iure non erit periurium, nec mendacium à principio, sed quādo cognitum fuerit esse contra ius non debet obseruari. Si enim post hoc iurans habuerit adhuc intentionem seruandi iuramētum periurus est, ac si scienter iurasset contra ius, iudicium autē deficit in iuramento, quando id, quod iuratur, in se licitum est, & tamen potest esse occasio

G ad malum, & à principio non fuit cogitatum antequam iuraretur, ideo fuit sine iudicio, idest, sine discretione. Et sic postea inuenitur nociuū esse, quod vtile putabatur. Et istud à principio non fuit periurium. Sed postquam cognoscitur tale esse, si quis velit illud obseruare periurium est. Et hic dicitur esse mendacium ex eo, quòd prohibetur homo de iure facere verbum suum verum: quia indiscretè iurauit. Qui ergo iurat sine iustitia, & iudicio dicitur mendacium iurare: quia remanet obligatus ad mentiendū, idest, ad non implendum verbum suum.

Ad quintum dicendum, quòd non omnis peruersitas iuramenti facit periuriū, sed solum quando est defectus ex parte veritatis directè, vel indirectè, ita ꝙ

H possit reduci ad mendacium, vt patet in casibus præcedentibus. Per idola autem iurare non potest reduci ad mendacium. Ideo non est periurium, est tamen peccatum in iurando. Quod patet: quia periurium non est seruandum si propriè sumitur, vel saltē non est necesse seruari. Et tamen iuramētum factum per idola seruādum est, dum tamen sit alias licitū, quod iuratur. De his S. Tho. 3. Sen. di. 39 artic. 4.

Quot sunt modi periurij. *Quæst. CCC.*

QVAERITVR quot sunt modi periurij. Dicendum, quòd periurium committitur in iuramento, cum sit mendacium iuramento firmatum,

I vt patet præcedenti quæstio. iuramentum autem est duplex, scilicet, assertorium, & promissorium. In assertorio tripliciter periurium committitur, scilicet, cum quis iurando loquitur falsum cum intentione fallendi, vel cum loquitur verum cū intentione fallendi, vel cum iurando loquitur falsum sine intētione fallendi, & secūdum hoc sunt tres modi. Primus istorum sit ordine mutato, cum quis errat putans verum esse, quod falsum est, & tāquam verum illud iurat indiscretè asserens. Secundus est cum putat aliquid esse falsum, & tamē verum est, & ipse iurat tanquam verum, sicut si quis credit non fuisse hoc hominem, & iurat cōtrarium, & illud verum est, quod tamen ipse putauit falsum. Tertius est cum scit ali-

K quid esse falsum, & ita falsum est sicut ipse putat, & tamen pro vero iurat. Hos tres modos ponit Augu. lib. de verbis Apostoli & habetur 22. q. 2. c. homines. In promissorio autē sunt tres alij modi periurij. Primus est, cum quis iurat se facturum aliquid illicitū, vel inhonestum, vtpote fornicari, vel furari. Secundus est, cum iurat se facturum, vel dicturum aliquod licitum, & hoc cum solennitate absque necessitate tamē aliqua, & indiscretè. Nam non erat iurandum maximè cum solennitate nisi id, quod necessarium est, vel vtile valde, aut honestum, vt ostensum est supra quæst. 255. & 258. Tertius modus est in iuramentis quotidianis, quæ fiunt sine solennitate ex incursu verborum, & quadam leuitate, & cōsuetudine mala de re

de re tamē licita. Vt si quis dicat: per Deum ego ibo cras ad ecclesiā, vel comedam carnes, vel ieiunabo, etiam si fuerint huiusmodi iuramenta iocosa, & ista eadem exempla sunt pro modo præcedenti, nisi ꝙ ibi fiunt cum solennitate, idest, cum quibusdum cæremonijs, & non indeliberatè, hic autem indeliberatè fiunt. Istos tres modos periurij promissorij ponit Raymundus in summa parte 1. tit. de iuramento, & periurio. Duo tamen modi istorum, scilicet, secundus, & tertius non solent vocari communiter periuria, cum seruanda sint, sed largissimè periuria vocantur inquantum interuenit ibi quidam defectus iudicij, scilicet, quia non fiunt discretè, & rationabiliter. Nam irrationabiliter iuramentum fit, quando sine necessitate prestatur, vel sine aliqua magna vtilitate, quantumcunque sit res licita, quæ iuratur. Est etiam iuramentum irrationabile, quando indeliberatè fit, non attendendo quid iuratur, etiam si illud bonum sit: quia oportebat rem iuratam non esse sine premeditatione. In vtroque est quidam defectus iudicij, & ex hac parte potest vocari largè periuriū vtrunque: quia iuramēta, in quibus nō sunt tres comites, periuria sunt, vt ait Hiero. super Iere. Primus tamen modus subdiuiditur: quia iurare illicitū potest stare tripliciter. Vno modo, quòd sit in se illicitum, vt qui iurat fornicari, vel furari. Alio modo, quòd non sit in se illicitum, & tamen sit impedimentum perfectionis, vel maioris boni. Vt cum quis iurat, quòd nunquam intrabit religionē, vel non suscipiet ordinem sacrum, nec prælaturam, etiam si vocetur ad illam. Nam religio est status perfectionis, & esse sacerdotē, vel prælatum est excellentius bonum, quā non esse hoc. Ideo per tale iuramentum impeditur homo à maiori bono, & non valet iuramētum. Alio modo, quando iuratur aliquid, quod in se licitum est, & tamen postea ex aliqua causa emergenti efficitur illicitum, vel nociuum, vel impossibile. Tale enim iuramētum seruandum non est. Vt si quis iurauit ire ad talem ecclesiam quotidie, si eundo videat, ꝙ incurrit periculum mortis, quod euitari non posset, iam non est seruādum, & ita de similibus. Primus adhuc modus subdiuiditur. Quia quando iuratur, quòd secundum se est illicitum, aut cognoscebatur esse illicitum à principio, aut non, vtroque modo non debet seruari, & tamē grauius est, quando iuratum est, quòd cognoscebatur esse illicitum, vt occidere hominem, vel adulterari. Si autem nesciebatur à principio esse illicitum, quanquam esset illicitum à principio, aut fuit ista ignorantia iuris, aut facti. Iuris, vt si quis sciens aliquam esse cognatam suam, vel affinem iurauit cum ea matrimonium contrahere, putans licitum esse contrahere cum consanguineis. Et istud nō excusat, quin fuerit periurium à principio, nisi iste iurans sit talis, qui excusetur per iuris ignorantiam: quia non tenetur scire iura, vt mulier, miles, rusticus, & pueri, & istud, quod iuratur, sit tale, de quo dubitari posset per aliquem, vel ignorari: quia quædam sunt, quæ à nullo ignorantur, aut verisimile est ignorari, & in talibus ignorantia non tollit peccatum, licet modicum alleuiet. Si sit ignorantia facti, potest excusare peccatum. Vt si quis iurauit contrahere matrimoniū cum aliqua consanguinea sua, vel affine nesciens esse consanguineam, vel affinem. Et tunc iuramentum non tenet, & tamen non committit periurium iurans in iurando, nisi crassa esset ista ignorātia, vtpote si ignoraret factum publicum, & quod verisimiliter scire poterat. Aliàs autē ignorantia facti regulariter excusat quencunque. Et tūc non peccabit iurando: quia nesciebat se iniustum iurare, & tamen iuramentum non tenet: quia fit de re

A illicita. Ideo quando apparuerit rem istam esse illicitam non debet obseruari iuramētum. Et si quis obseruare velit istud, iam est periurus. De his modis habentur exempla. 22. q. 4. §. illicitum. Et isti sunt modi, quibus periurium cōmittitur. Duo autem vltimi modi, quos ponit Raymundus, scilicet, iurare licitū sine necessitate, vel vtilitate, & tamen cum solennitate, & iurare licitum sine necessitate, & solennitate cum quadam leuitate communiter periuria non vocantur: quia obseruari possunt, immo debent, cum possint sine interitu salutis æternæ, & etiam temporalis seruari. Periuria tamen regulariter seruanda non sunt.

B *An periurium sit semper peccatum mortale. Quæst. CCCI.*

QVAERITVR, an periurium sit semper peccatum mortale. Dicunt quidam, ꝙ non: quia sicut contingit mentiri iocosè, ita etiam periurare iocosè: quia periurium est mendacium iuramento firmatum. Mendacium tamen iocosum non est peccatum mortale, ergo nec periurium iocosum. Item contingit, qoòd propter consuetudinem iurandi aliquis ex lapsu linguæ falsum iurat. Esset autem graue dicere, ꝙ talis mortaliter peccaret: ergo non omne periurium est mortale. Item sicut prohibetur iurare falsum, ita etiā iurare sine causa, & tamen iurare sine causa non est semper peccatum mortale, ergo etiam C iurare falsum non erit semper mortale, & cōsequenter nec omne periurium erit mortale. Dicendum, ꝙ iuramentum est duplex, quoddam, in quo percipit aliquis se iurare, & tunc si falsum iurat, creditur, ꝙ semper mortaliter peccat, siue sit iuramentū solenne, siue non solenne, & præcipuè quando percipit esse falsum, quod iurat. Quoddam autem iuramentum est, in quo homo non attendit ad iuramētum, & quasi non percipit se iurare, sed quasi ex lapsu linguæ in iuramentum prolabitur. Et quia tunc quasi nesciēs iurat, & nesciens nō reputatur voluntarius, ideo in tali casu videtur quis non voluntariè iurare. Vnde si sit falsum hoc, de quo iurat, siue percipiat esse falsum, siue non, dummodo non sit mendacium D pernitiosum, nō est peccatum mortale, sed veniale. Valde tamen cauendum est propter vicinitatem ad mortale. Istud dicit Sanctus Thomas 3. Sent. dist. 39. artic. 5. sub artic. 1. Et sciendum, quòd hic non comprehenditur omne periurium propriè loquendo: quia ipse distinguit hic in vtroque membro de eo, quod iuratur, an sciatur esse verum, vel falsum. Et tamen verum, & falsum non sunt propriè nisi in assertorio. Promissorium autē: quia est de futuro contingenti, cuius veritas est indeterminata non dicitur continere verū, vel falsum, quando iuratur, sed pendet hoc ex futuro, scilicet, an compleatur, vel non, & tamen Sanctus Thom. loquitur de tempore, quo E iuramentū fit, cum distinguat an iurans sciat se tūc verum iurare, aut falsum, in promissorijs autē non iudicatur periurium per falsum, sed per iniustum, & irrationabile, scilicet, per defectum iustitiæ, & iudicij. Quod tamen dicit Sanctus Thomas, aut percipit se aliquis iurare, aut non. Dicitur quis non percipere se iurare, non quidem, ꝙ sit alienatus omnino à mēte, ita ꝙ non sit cōpos sui, sicut omnino ebrius, vel furiosus, quando est in furore, vel dormiēs si contingat eū per somnia loqui, & iurare, & similes, quorū mēs ligata est: quia de talibus nihil est distinguendū: quia manifestū est, ꝙ in nullo peccant inquantū huiusmodi, cū nō sint cōpotes sui quasi nō habeāt liberū arbitriū, nisi fortè inquantū ea, q̄ fiūt ab istis habeāt ortū à tp̄e, in quo non erāt in hac dispositione.

Vt

Vt ſi quis antequam incideret in furorem, erat ho-
ſtis alicuius, & in furore exiſtens occidat illum: im-
putabitur enim aliquo modo ei iſtud homicidium.
Vel etiam ſi ille, qui eſt in hac diſpoſitione.ſ. extra
mentem, deuenit ex culpa ſua ad eam: quia tunc im-
putantur peccata facta in tali ſtatu non tantum gra
uia quantum ipſa in ſe ſunt, ſed quãtum grauis fuit
illa culpa, per quam inciderit in hunc ſtatum. Sicut
qui occidit aliquem ebrius factus: quia ipſe fuit in
culpa, vt efficeretur ebrius. Sic dicit Aug. li. 2. contra
Fauſtum, & habetur 15 q. 1. c. Inebriauerunt, ſcilicet.
Inebriauerunt Loth filię eius, & neſcienti ſe miſcue
runt. Quapropter culpandum eſt quidẽ non tamen
quantum ille inceſtus, ſed quãtum ebrietas illa me-
retur. Omiſſis ergo ſimilibus exceptionibus, regula-
riter ea, quæ fiunt ab eis, qui non ſunt ſui compotes,
non ſunt peccata. Et non intelligitur ita de periurio,
quia periurium à talibus commiſſum non eſt pecca-
tum, nec vocatur propriè periurium, ſed dicitur ali-
quis non percipere ſe iurare quando aliquis ex quo-
dam ſubito calore mentis iurat, & non reſpicit, an
iurat quouſque iurauerit. Nam iſte ſui compos eſt,
& tamen non percepit hoc iuramentum, quia ſubi-
to à non aduertente factum eſt. Et in tali caſu, aut
percipit poſt iuramentum ſe iuraſſe falſum, aut nõ:
vtroque modo dicit Sanctus Thom. ꝙ non eſt pec-
catum mortale, ſed veniale: quia iſte eſt quaſi nõ vo-
luntariè iurans, & tamen minus graue eſt, quãdo nõ
percipit etiam poſt iuramentum, an falſum iurauit,
quàm ſi percepit ſe falſum iuraſſe. Quando aũt per-
cipit iurans ſe iurare, ita ꝙ non agit ex quodam calo
re ſubitaneo, ſiue lapſu linguæ, ſed aduertit quid fa-
cit, dicit quòd eſt peccatum mortale ſemper, ſiue
percipiat ſe falſum iurare, ſiue non: dum tamen fal-
ſum iuret, licèt magis peccet, quando percipit ante-
quam iuret falſum eſſe quod iurat, & maximè ſi ſit
iuramentum cum ſolennitate. Si autem non perci-
piat ſe falſum iurare quando iurat etiam peccatum
eſt, quia iurans non debet ſuper aliqua re iurare, niſi
diligenter ſciuerit de illo quod iurat, an verum, vel
falſum, & an licitum, vel illicitum ſit, aliqui tamen
volunt, quòd hoc ſit peccatum veniale Sed infra di-
cetur de hoc.

Aliter autem dicit Raymundus in ſumma parte
prima tit de iuramento, & periurio ꝙ tres ſunt mo-
di periurij aſſertorij. Primus cum quis credit verum
eſſe, quod falſum eſt, & temere, ac indiſcretè iurat.
Secundus, cum ſcit, vel putat falſum eſſe aliquid, &
ita eſt, & tamen pro vero illud iurat. Tertius, cũ pu-
tat aliquid eſſe falſum, & eſt verum, ipſe tamen iurat
tanquam verum. De primo periurio dicit, quòd eſt
peccatum veniale, ſi adhibuit diligentiam, quã de-
buit. Si verò fuit ignorantia iuris, vel ignorantia fa-
cti craſſa, & ſupina mortale eſt 22. q. 5. ca. Qui periu-
rat. Duo vltimi modi ſunt peccata mortalia, ſed pri
mus ipſorum eſt grauius peccatum 22. q. 1. c. homi-
nes, & hoc eſt de aſſertorio. In ꝓmiſſorio ponit tres
modos. Primus eſt cum iurat quis ſe facturum ali-
quid, quod eſt illicitum. Secundus, cum iurat ſe fa-
cturum, vel dicturum aliquid licitum, & hoc cum
ſolennitate, & tamen abſque neceſſitate, & indiſcre
tè. Tertius eſt in iuramentis quotidianis ſine ſolen-
nitate ex quadam leuitate. Dum tamen licitum iu-
retur, exempla horum patent præcedenti. q. in his
tribus dicit, quòd iurans ſtatim eſt periurus, quando
iurat 22. q. 4. c. Qui ſacramento, ſed dicit, ꝙ primum
periurium eſt mortale, & nullo modo ſeruandum
22. q. 4. ca. In malis, ſecundum ſimiliter eſt mortale,
ſed minus eſt, & omnino ſeruandum ex quo ſerua-
ri poteſt ſine interitu ſalutis æternæ 22. q. 4. cap. Si

F aliquid tertium dicit eſſe veniale 25. diſt § criminis,
& etiam ſeruandũ eſt ſi ſeruari poteſt, vt patet ibidẽ.

Aliter autem diſtinguuntur quatuor periuria 22.
q. 2. §. ꝙ autem periurium in Glo. Et dicitur primo
modo periurium committi ſi aliquis falſum igno-
ranter iuret, & dicitur, ꝙ nullo modo eſt peccatum
22. q. 2. ca. Beatus. Non eſt tamen intelligendum de
ignorantia, quæ eſt in iuramento aſſertorio, vt cum
quis aſſerit falſum iurando: quia iſtud nunquam po-
terit eſſe leuius, quàm vt ſit veniale, ſed intelligitur
de ignorantia in iuramento promiſſorio. Vt ſi quis
promittit ſe aliquid facturum intendens ſic in ani-
mo, & putans, ꝙ illud facere poſſet. Accidit autem,
ꝙ poſtea nõ potuit impeditus legitimè, quod impe-
G dimentum ſibi futurum eſſe neſciebat, quando iu-
rauit. Ideo iſte, quia nõ complet quod promiſit, per-
iurium dicitur committere largè, ſed hoc fuit ꝓpter
ignorantiam futuri euentus, & tũc verum eſt, quòd
nõ eſt peccatum mortale, nec veniale tale periuriũ.
Patet, ꝙ ſic intelligatur: quia allegatum. c. Beatus lo
quitur in hoc caſu, ſcilicet, de beato Paulo, qui pro-
miſit ſciturum in Hyſpaniam, & poſtea ex diſpoſi-
tione diuina implere non potuit, qđ promiſit. Ipſe
tamen quando promiſit neſciebat ſibi euenturum
iſtud impedimentum. Secundò modo dicitur periu
rium quãdo id, qđ falſum eſt, & ſcitur eſſe falſum iu-
ratur tanquam verum, & eſt ſemper peccatũ mor-
tale 22 q. 2. c. homines. Tertiò modo periurium eſt
H indiſcretum iuramentum, & illud dicit eſſe aliquan
do mortale peccatũ, & aliquando veniale 22. q 4. c.
Qui ſacramento, & 25. diſtin. §. criminis ver. aliàs ca.
Quartò dicitur periurium tranſgreſſio iuramenti,
& illud quandoq; eſt nullũ peccatũ 22. q. 4. c. in ma-
lis, quandoq; aũt eſt mortale, ea. q. ca. ſi aliquid. Ad
hoc tamen ꝙ materia iſta melius colligatur. Dicen-
dum, ꝙ periuriũ aut accidit circa iuramentũ aſſerto
rium, aut circa promiſſorium. Si circa aſſertorium,
aut fit ab illo, qui nullo modo eſt ſuæ mentis cõpos,
aut à paruulo, vel à dormiente loquente in ſomnijs.
Vel ab ebrio, aut à furioſo, dum eſt actualiter in fu-
rore, & tales non peccant: quia nihil agere dicuntur
ſaltem humanũ. Quia principiũ operationis huma-
I næ eſt intellectus, & voluntas 6. Ethic. in principio.
Et tamen iſti non habent vſum intellectus, & volũ-
tatis, quia eſt in eis ratio ligata: ideo non agunt opus
humanũ, & conſequenter nec peccant, quia pecca-
tũ ſolius hominis eſt. Beſtiæ autem non peccant, nec
poſſunt vocari incontinentes, nec intemperatæ, vt
patet 7. Ethic. c. 5 & 9. Et hoc verũ eſt, niſi inquantũ
iſti incidunt interdum in talem ſtatum ex culpa, ſi-
cut diximus ſupra de ebrio occidẽte hominem, vel
fornicante: quia imputatur ei actus ſequens non ſm
propriã grauitatem, ſed ſm grauitatem culpę pręce
dentis 15. q. 1. cap. Inebriauerunt. Quod autem dixi-
mus de paruulis, ꝙ non committunt periuriũ, intel-
ligendum eſt de illis, qui nondum ſunt doli capaces.
K Secus de alijs, quia inter peccata eorũ ponitur periu
rium, mendacium, & furtum, vt patet extra de deli-
ctis puerorum capi. pueris grandiuſculis. Si autem
periurium committatur ab eo, qui eſt mentis com-
pos, aut fit ignoranter, aut ſcienter. Ignoranter qui-
dem ſit dupliciter, vno modo, vt ſi putet aliquid eſſe
verũ, & iuret illud ꝓ vero, & tñ ſit falſum. Et tũc aut
illud eſt in ꝑiudiciũ alicuius, vtpotè ſi in iudicio iu-
ratῦ, aut in nullius præiudiciũ. Vt ſi qs aſſerat, ꝙ heri
pluit, vel qđ terra eſt maior, q̃ ſol ſub iurõ, ſi primo
modo, peccatũ mortale eſt, qa non debet aliqs iura-
re id, qđ põt eſſe in præiudiciũ alterius, niſi ſit certus
oĩno de illo. De falſo tñ nullus põt eſſe certus, cum
nõ ſit: ideo grauiter peccat ſm differẽtiã magni, vel
parui

parui præiudicij, quod sequitur ex suo periurio. Et

A

hoc, quia tanto est iste magis in culpa, quanto sciens præiudicium grauius posse sequi ex iuramento suo non certificauit se de illo, quod iurabat, & sic intelligitur. 22 q.5.c.Qui periurat. Nam dicitur, quòd qui ignorans periurauerit se in cruce consecrata, & postea cognoscit se periurasse, per tres quadragesimas pęniteat, si tamen scienter fecit, per tres annos pęniteat. Glo. tamen intelligit hoc ignorantia iuris, vt si nesciebat esse peccatum id, quod iurabat. Addens ꝙ si fuisset ignorãtia facti nullum esset peccatum, nisi esset ignorantia crassa. Et bene dicitur: quia ignorantia crassa est, quando quis ignorat id, quod scire tenetur, & istam vocat Aristo. 3. Ethico. ignorantiam eius, quòd confert, idest, ꝙ vtile est ad vitam. Qui ta-

B

men deponere debet in iudicio id, quod potest esse in præiudicium alicuius, tenetur certus esse de eo, ꝙ iurat: quia aliàs lęderet innocentem. Quod ergo iuret id, de quo non est certus, licet putet esse verum ignorãtia crassa est, & ideo peccat mortaliter. Illud autem est, quando putatur aliquid esse verum, & tamen est falsum. Si autem in nullius pręiudicium sit, distinguit Raymundus, ꝙ aut est ignorantia iuris, vel facti. Si iuris, vult esse peccatum mortale. Vt si quis iurauit aliquid esse verum de iure, & tamen est falsum, & ipse putauit esse verum. Si ignorantia facti, aut adhibuit diligentiam, quam debuit, vt sciret veritatem, aut nullam, sed est ignorantia crassa. Si primo modo, dicit esse peccatum veniale. Si secundo

C

dicit esse mortale. Et de alijs modis non est dubium nisi de primo, scilicet, in ignorantia facti non crassa: quia Sanctus Thomas vult aliquo modo, ꝙ sit mortale, dicens, quòd iuramentum, in quo aliquis percipit se iurare si falsum iurat, semper credit esse peccatum mortale, & præcipuè quando percipit falsum esse, quod iurat. Dicit tamen hoc de credulitate. Et sic potest relinqui sub dubio, an sit veniale, vel mortale. Satis tamen potest dici, quòd esset mortale, & ita Sanctus Thom. 2 2. q. 89 artic. 3 dicit, quòd periurium ex genere suo sit mortale. Et patet hoc, quia mentiri in simplici locutione existenti tali ignorantia peccatum veniale est. Iurare tamē valde grauius est: quia in iuramento inuocatur Deus in testimo-

D

nium, & ideo debet esse homo multum attentus ad id, quod iurat, ne falsum sit, ne per hoc nomen Domini dehonoretur. Quòd autem non attenderet irreuerentia est, & ideo posset dici, ꝙ esset mortale, sed esset de paruis mortalibus. Hoc autem verum est, quod dictum est de iurante falsum per ignorãtiam, scilicet, quia credebat esse verum, & non intendebat fallere: quia si intēdat fallere mortale peccatum est. Secundo modo committitur periurium in assertorijs iurando verum, quòd quis putat esse falsum, & asserit illud esse verum credens esse falsum, & habēs intentionem fallendi. Et istud semper est peccatum mortale, vt ait August. lib. de Verbis Apostoli, & 22. q. 2. c homines. Et hoc secundo modo cum quis iu-

E

rat esse verum illud, quod verum est, & putat illud esse falsum. Dicendum, quòd aut consideratur quantum ad iura humana, aut quantum ad Deum. Si primo modo, non reputatur periuriũ, nec punitur etiã si constet. Et hoc siue in iudicio siue extra iudicium iurauerit, etiam si quis sic iurauerit sic in iudicio putans se falsum dicere, vt aliquis iniustè conuictus puniretur: quia dato, ꝙ constet hoc legi humanæ non punit illud. Nam non læsit realiter, sed est sicut peccatum cogitationis prauæ, quod secundũ leges non punitur. ff. de pęnis. l. Cogitationis, & de pęnit. dist. 1. §. cogitationis: Si autem in foro Dei, siue pęnitentiæ dicendum, quòd est periurium, & ex se grauius est, quàm falsum iurare. Quod verũ putabatur, & semper est maius, si vtrunque sit extra iudicium, si tamē sint ambo in iudicio potest per accidens maius esse peccatum iurare falsum, quod putabatur verum. Vt si ex illo iuramento condemnetur reus ad mortem iniustè. Quod imputatur iuranti: quia non certificauit se, cum nõ debuisset iurare nisi de eo, de quo certus erat, si autē aliquis sciens falsum iurauit, aut egit per quandam violentiam, scilicet, timore pęnarum, aut sponte, si per violentiam peccatum mortale est, licet sit minus, quàm si sponte, eo quòd dilexit magis corpus, quàm animam 22. q. 5. c. Qui compulsus. Potius enim debebat omnia mala pati, quàm consentire huic malo, quod est falsum iurare. Et sic de alijs mortalibus. 33 q. 5. c. Ita ne. Et imponitur grauis pęnitentia sic iuranti licet minor, quàm iuranti sponte falsò, vt patet 22 q 5. c. Qui compulsus, & c. si quis coactus, & cap. si quis se periurauerit. Si autem sciens, & spontaneus falsum iurauit, peccat grauius, quàm cęteri, & Aug. vocat eum belluam lib. de Verbis Apostoli, & isti imponitur grauior pœna, quàm cæteris periuris, scilicet, ꝙ ieiunet quadraginta diebus in pane, & aqua, & septem sequentibus annis, & tota vita nunquam sit sine pœnitentia. 22. q. 5. cap. si quis periurauerit. Si autem committatur periurium in promissorijs fit tripliciter: q̃a aut iuratur id, quod in se est illicitum, & de se apparet illicitum, aut id, quod non est illicitum in se, & tamen impedit profectum charitatis, & viam perfectionis. Aut illud, quod nec est in se malum, nec apparet esse occasio mali, vel impeditiuum boni maioris. Et tamen postea propter aliquid emergēs efficitur malum. Si primo modo dicendum, ꝙ aut iurans scit illud, quod iurat esse malum sicut in se malum est, aut nescit, si scit, est periurium valde graue, & non debet seruari tale iuramētum, sicut qui iurat fornicari, aut furari, & in talibus nunquam est seruandum iuramentum. 22 q. 4. c. Non est obseruandum, & c. Magnæ, & c. In malis, & c si publicis. Si autem ignorat illud esse malum, aut est ignorantia iuris, aut facti, si iuris non excusat, & ideo periurium est, vt si quis iuret consanguineæ suę, quòd contrahet cum ea matrimonium putans hoc licere, quòd non licet, vel si iuret adulteræ post mortem viri eius accipere eam in vxorem. Nam sicut iurans immediatè est periurus. 22. q 4. §. Illicitum. Quia sicut non licet consanguineam habere in vxorem, ita nec eam, quam per adulterium ipse polluit, maximè si viuente viro dedit ei fidem deducendo eam, vel machinati sunt ambo in mortem viri. Extra de eo, qui duxit in vxorem, quam polluit per adulterium c. 1. & per totum. Et non debet seruari hoc iuramentum. Hæc vera sunt nisi in eo, quem excusat ignorantia iuris: quia iurando talia ignoranter non peccauit, & tamen iuramentũ nunquam tenet, & quãdo cõstiterit ei malum esse, quod iurauit, non debet obseruare: quia aliàs tunc inciperet esse periurus, & peccaret tanquàm scienter iurãs malum facere. Si autem sit ignorantia facti, aut est crassa, aut probabilis, si est crassa non excusat, & ideo est periurium. Vt si quis ignoret aliquid factũ, quod omnes sciunt, vel scire possunt, & propter hoc malum agit non excusat, vt si quis sciens illicitũ est contrahere cum cõsanguinea, iurauit contrahere cum consanguinea, quam non putabat consanguineam, & tamen erat ei in secundo, vel tertio gradu consanguinea, in quo verisimiliter scire poterat consanguinitatem periurus est iurando contrahere, & mortaliter peccat. Si autem sit ignorãtia probabilis, & valde verisimilis, non est periuriũ propriè dictum quãdo iuratur, sed postea quando cognoscitur malum

esse,

esse,quod iuratum est,sicut quãdo Iosue iurauit Gabaonitis non occidere eos: quia putauit nõ esse Chananæos, quos si sciuisset Chananæos, tenebatur occidere. Deutero.20. & fuisset ei peccatum hoc iurare. Quia tamen nesciebat satis probabiliter eos esse Chananæos,non peccauit hoc iurando.20.q.4. innocens. & §. illicitum. Istud tamen iuramentum non tenuit: quia erat contra legem, licet Iosue non peccauerit iurando. Potest tamen vocari hoc periuriũ: quia ei, qui talia iurat,etiam si ignoranter iuret non licet complere,quod promisit. Ideo cogitur mentiri: quia non licet ei facere verbum suum verum. In hoc tamen est differentia in modo loquendi: quia quidam dicunt talia iuramẽta à principio esse periuria,eo quòd à principio est verum,quòd iuranti non licet complere verbum suum. Et tales necessariò debent dicere,quòd periurium potest esse sine peccato mortali,& etiam veniali:quia iurans per ignorantiã probabilem,vt in casu dicto,non peccat. Alij dicũt, ꝙ non est periurium à principio, sed postea quàndo cognouerit illud esse malum si seruare voluerit. Et hoc quia isti volunt periurium semper esse peccatũ, & istud est rectius dictũ,& sic taliter iurantes si mox, vt cognouerint malum esse, quod iurauerunt,desierint velle obseruare iuramentum nunquam isti peccauerunt, scilicet, nec iurando,nec obseruando. In secundo casu, quando quis iurat id, quod impedit viam perfectionis,vt non intrare religionẽ, nec fieri sacerdotem,nec accipere prælaturam periurium est mox, vt iuratur, & est peccatum mortale: quia ponit obicem Spiritui sancto, qui taliter iurat,& tamẽ non obligatur seruare iuramentum, sed siue seruet, siue non seruet, periurus est in hoc, quòd iurauit, vt dicit Sanctus Thomas 3.Sent. dist.39. artic.3. sub articulo primo,& 22.q.4.§. Illicitũ. Aliquando tamen iuramus aliquid, quod est contra charitatem, idest, contra aliquem modum charitatis, & non tollitur per hoc totaliter charitas. Vt si quis iuret non præstare proximo talem,vel talem vtilitatẽ. Nam aliquis actus charitatis impeditur hic: quia tamen manent nobis aliæ viæ, per quas possimus succurrere pròximo, licet sit hic cõtra quendam modum charitatis, obseruari potest,& tamẽ periurus est,qui iurauit,aut saltem peccat mortaliter: quia prẹstitit impedimentum cuidam bono meliori,scilicet,melius erat præstare illam vtilitatem proximo,quàm non prẹstare. De hoc 22.q.4 §.illicitum.ver. Vnde cum nos. Si autem iuraret cõtra charitatem, & non posset suppleri charitas,vel bonum illud, quod haberetur ex charitate per aliam viam periurium est,& iuramentum non tenet. Vt si quis iurauit, ꝙ cum aliquo inimico suo nunquam rediret ad pacem. 22.q.4.c.Qui sacramento. Non enim tenet iuramentum istud,nec debet impleri,sed imponitur pro eo pẹnitentia, vt patet ibidem. In tertio casu, scilicet, quando iuratum est id,quod nõ erat malum, sed postea ex aliquo accidenti apparet esse malum, non est periuriũ à principio, nec peccat iurans. Sed quando apparuerit, quod vergit in malum exitum,si iurãs velit hoc seruare, periurium est, & peccatũ, sicut cum Herodes iurauit dare puellæ saltanti quidquid peteret, & tũc non apparebat malum esse, quod iurabatur, & non peccabat Herodes iurando: quia poterat bene implere, quando tamen puella petiuit caput Ioannis debuit Herodes dicere, quòd nõ includebatur illud sub hoc iuramẽto,vel si fortè posset includi sequendo virtutem verborum, quòd cum iam vergeret in deteriorem exitum,non deberet obseruari. Sic dicit Ambro.lib.de Officijs,lib.1.& 22. cap.est etiam:non sunt alij modi periurij. Ponit tamen duos alios mo-

F dos periurij Raymundus,vbi supra. Vnus est,quando iuratur aliquid licitum cum solennitate, & sine necessitate. Alius est cum iuratur aliquid licitum sine necessitate, & solennitate ex quadam leuitate, & incursu verborum. Dicendum tamen,quòd isti non sunt modi periurij: quia in periurio semper iurãs cogitur non seruare iuramentum,vel saltem non obligatur seruare. De primo,vt si quis illicitum iurat, vt fornicari,& furari: peccat enim seruando iuramentum. De secundo,vt de eo,qui iurauit nõ intrare religionem: nam licet non cogatur agere contra iuramentum, tamen non cogitur illud seruare. 22. q.4. §.illicitum. Immo melius faceret non seruando iuramentum,& intrando religionem,quàm quòd seruet, vt dicit Sanctus Thomas 3.Sent. dist.39.artic.3.
G sub artic. 1. Verum est ergo, quòd in istis duobus modis iurandi, quos ponit Raymũdus peccatum committitur, sed non periurium: quia etiam multi alij modi sunt peccandi in iuramento, in quibus nõ incurritur periurium. Vt si quis iurat per falsos deos peccat. 22.q 1. c.Monet, & tamen non est periurus, sed tenetur seruare iuramentum. Sic etiã iurans per creaturas peccat grauiter, & punitur. ea. q. c. clericum, & c.Si quis per capillum. Et tamen iuramentum factum per creaturas non est periurium,sed tenemur illud obseruare, extra de iureiuran. cap. Etsi Christus: sic etiam si quis iurat per membra Dei peccat. 22.q.1.c.Si quis per capillum. Idem si quis iurat
H die Dominico, in quo iuramenta vetita sunt, extra de ferijs. c.Omnes dies. & alijs temporibus prohibitis.22.q.5.c.Decreuit: & multis alijs modis peccatur in iuramento, & in nullo eorum est periurium. Ita est de istis duobus, si velimus eos vocare periuria: quia deficit ibi iudiciũ, quod est vnus de comitibus iuramenti. Dicemus, quod omne iuramentum, in quo aliquod peccatum committitur sit periurium: quia in omni tali iuramento deficit iudicium, idest, non adhibetur tota discretio, & cautela necessaria ad debitè iurandum,vt dicit Sanctus Thom.3.Sent. dist.39.artic.1. sub art.3. Nullus tamen vocat periuria omnia iuramenta,in quibus est aliquod peccatũ: ergo nec isti duo modi debent vocari periuria, licet
I in eis peccatum sit, & magis peccatur in primo eorum, quàm in secundo: quia in primo iuratur cum solennitate,& sic est magis voluntarium,& deliberatũ,vnde habet magis de ratione peccati. Primũ eorum dicit Raymundus esse peccatum mortale,& tamen seruari debet, ex quo res iurata est licita, & potest seruari sine interitu salutis æternæ. ar. 22. q.4. c. Si aliquid. Secundum dicit esse veniale: quia ex leuitate quadam iuratur. ar.25 di. §.criminis. ver.all. ea. cir.fi. Et istud etiam seruandum est si potest commodè fieri cum res licita iuretur. Est etiam peccatum veniale si quis ex lapsu linguæ, vel indiscretè iurat aliquid, quod postea implerè nõ potest per aliquam necessitatem, & de hoc est propriè casus in eodem.
K §.criminis Nam ibi dicitur, ꝙ de peccatis leuibus,id est,venialibus est si aliquid incautè iuramus,& periuremus: quia per aliquam necessitatem implere non possumus. Sic etiam peccatum est, quando persona vetita iurare iurat, vt si clericus iuret super Euangelia.22.q.5.c.Nulla ex ecclesiastico. Nam istud iuramentum erit peccatum mortale si sponte clericus laico super euangelia iurauerit sine licentia episcopi, vt ibi colligitur ex textu,& Glo. & sic patet quando periurium est peccatum,& quomodo.

Ad primum dicendum, ꝙ non est simile de mendacio, & de periurio: quia iuramentum per inuocationem diuini nominis fit,& præcipuum peccatum est ibi, si nomen domini sine reuerentia inuocetur: quia

quia hoc valde Deus prohibuit. Exo.20.& Deutero. 5.licet ergo ipsa res, de qua iuratur, sit iocosa, & mentiri in ea non esset peccatum, tamē iurare in illa peccatum est. Et sic mendacium iocosum veniale est. Periurium autē iocosum sponte factum peccatum est, & non leue. Nam etiam iuramentum verum in iocosis si sit ex deliberatione peccatum est, & putant aliqui esse mortale. Nam illud, quod est indeliberatum est veniale, vt Raymundus dicebat. Mendaciū ergo iocosum non potest equiparari alicui periurio.

Ad secundum dicendum, quòd mentiri iurando ex lapsu linguæ, & ex quadam consuetudine peccatum est. Nec excusat consuetudo: quia potius aggrauat cum tanto sint grauiora peccata, quanto diuturniora sunt, extra de consuet. c. Cum tanto. Nec etiā lapsus lingue: quia hoc fortè excusaret mendacium in simplici sermone, in quo non requiritur tanta attentio, & cautela, sicut in iuramento, in quo inuocatur nomen Domini: quia magna reuerentia ibi requiritur. Si ergo quis velit nomen Domini circa ista leuia inuocare, ex hoc solo est in culpa, etiam si non sequatur inde aliud, cum dicamus iuramenta præstita sine necessitate, aut vtilitate peccatum continere. Si ergo sequatur ex ista irreuerentia mendacium propter lapsum linguæ, erit iam periurium, & ideo necessariò erit culpabilius, quā iuramentum verum præstitum sine necessitate circa ista leuia.

Ad tertium dicendum, quòd iurare falsum, & iurare sine causa ambo sunt peccatū, vt dicitur 3. Sen. dist.39.& ideo vtrunque opponitur aliquo modo iuramento. Iurare tamen falsum magis opponitur ei: quia iuramentum secundum se est ad confirmationem controuersiæ, vel rei dubiæ. Ad Hebr.6.& ff. de iureiuran.l.maximum. Falsum autem non est confirmabile, verum autem non necessarium licet non indigeat confirmatione: quia non est necessarium, est tamen confirmabile: quia verum est, ideo non repugnat iuramento. Et sic non est periurium in eo. In falso autem iurato periurium est, & ideo falsum iurare in assertorijs semper erit peccatum mortale. Iurare verum autem sine causa non est semper mortale. De hoc S.Tho.3.Sen.di.39.art.5.sub art.1.

Quod sit maius peccatum periurium, an homicidium.
Quæstio CCCII.

QVAERITVR, quod sit maius peccatum periurium, an homicidium. Dicunt quidam, ꝙ periurium. Quia dicit Bernardus lib. de dispensatione, & præcepto, quòd cōtra præcepta primæ tabulæ non potest dispensare Deus, nec homo. contra præcepta secundæ tabulæ potest dispensare Deus, sed non homo, periurium tamen est contra præcepta primę tabulæ, homicidium autem contra præcepta secundæ tabulæ, ergo est grauius periurium: quia est minus dispensabile, nam est cōtra illud præceptum: Non assumes nomen Domini in vanum, homicidiū autem est contra illud: Non occides. Item grauius est peccare in Deum, quàm in hominem, sicut dicitur 1.Reg.2. Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus, si autem in Domino peccauerit vir, quis orabit pro eo? Periurium tamen est contra Deum, homicidium autem contra hominem, ergo est grauius periurium, quàm homicidium. Item grauius peccat sponte periurans, quàm qui præstat ei occasionem ad periurandum exigendo ab eo iuramentum, & tamen qui alteri periurandi causam dat homicida est, vt ait Augu. in sermone de periurio, & 22. q.5. c. Qui exigit, scilicet. Si scit eum fecisse, & cogit illū iurare homicida est, ergo ipse, qui periurat plusquàm homicida erit. Item qui inducit aliquem ad periurandum solum exigendo iuramentū est plusquam homicida, vt ait Augu. in sermone decollationis sancti Ioan.& 22.q.5.c.Ille, qui hominem prouocat ad iurationem, & scit eum falsum iuraturū vincit homicidam. Ipse tamē, qui sponte iurat, plus peccat, quàm prouocans eum, ergo à fortiori erit plusquàm homicida.

Dicendum, ꝙ hic sunt cōtrariæ opiniones. Dicit enim Sanctus Thom. in ipso quolibet q.18. ꝙ periurium est grauius peccatum, quàm homicidiū: quia ad Hebr.6. dicitur homines per maiorem suum iurant, & omnis controuersiæ eorum ad confirmationem finis est iuramentum. Frustra autē in causa homicidij esset iuramētum finis controuersię, si homicidium esset grauius, quā periurium: præsumeretur enim, ꝙ qui maiorem culpam homicidij cōmisisset non vereretur minorem culpam periurij incurrere. Vnde ex hoc, ꝙ in causa cuiuslibet peccati defertur iuramentum, manifestè ostenditur, ꝙ periuriū pro maximo peccato debet haberi. Nec immeritò: quia periurare per nomen Domini est quasi quædam diuini nominis denegatio. Vnde secundum locū post idolatriam peccatū periurij tenet, vt ex ordine præceptorū apparet. Etiam apud Gentiles iusiurandum erat honorabilissimū, vt dicitur in principio Meta. Alij dicunt, ꝙ homicidium sit grauius, quàm periurium, sic tenēt communiter iuristæ antiqui. Sic dicit Raymundus in summa tit de iuramēto, & periurio. Idem tenet Glo 13. dist c duo mala, & 22. q.5. c. Ille qui hominem, & idem dicere videtur allegatum. c. duo mala. Apparet etiam, vt isti volunt: quia non ponitur maior pęna pro periurio, quā pro homicidio. 22 q.1.c. prædicandum, scilicet. Nosce debent talem de periurio penitentiam imponi debere, qualem de adulterio & de fornicatione, & de homicidio spōte commisso: ergo nō est maius crimen periuriū. Item apparet, ꝙ sit maius homicidium: quia secūdū leges humanas maior pęna ponitur pro homicidio, & tamen pęna proportionatur culpę: ergo homicidium erit maius, quàm periurium. Dicendum videtur, ꝙ periurium ex conditione generis sui sit grauius delictum, quàm homicidium, cum sit periurium de peccatis, quæ sunt directè in Deū. Homicidium de his, quæ sunt directè in hominem. Maiora tamen sunt peccata in Deum, quā in hominem. ideo dicitur extra de hære. c. Vergentis, ꝙ hæresis est grauius crimē, quàm lęsę maiestatis. Quia grauius est æternā, quam temporalem lædere maiestatem. Est tamen homicidium maius ex maiori animi feritate, & commutatione: quia magis videtur deordinari ratio in homicidio, quàm in periurio, cum sit magis contra naturalem inclinationem occidere hominem, quā periurium committere. Et tamen quanto quis magis agit contra naturę inclinationem magis peccat. Vnde satis credi potest, ꝙ apud Deū maior pęna imponatur in alio sæculo pro homicidio, quàm pro periurio, & per illud apparet, ꝙ est grauius peccatū simpliciter. De pęnis tamen illis quantum ad suam quantitatē, non sumus certi. Istud autē est considerandum cæteris paribus. s. vt assumatur aliquod homicidium, in quo non sit exquisita iniquitas, sed cōmunis, vel mediocris, & ita de periurio. Nam tale homicidium poterit excogitari, ꝙ sit grauius decē periurijs, & è contrario aliquod periuriū erit, ꝙ sit grauius viginti homicidijs. Vt quia plura mala sequuntur ex eo, quàm sint viginti homicidia. Sed ista est cōsideratio per accidens, & istud non dat alicui peccato esse absolutè maius, quā aliud. Quia isto modo nullū peccatū est quantuncunque paruū ex genere suo, ꝙ s m aliquas circun-

circũſtãtias exquiſitas, nõ poſſit interdũ eſſe grauius quocũq; alio maiori peccato ex genere. Et ideo ſm hoc nõ ſunt cõparãda peccata, qñ abſolutè volum⁹, de illis loq. Vr̃ ergo dicendũ, ꝙ maius ſit homicidiũ, quàm periurium, vt cõmuniter, licet ex genere periurium ſit grauius, & tamen non facit hoc ipſum eſſe grauius abſolutè: quia alia ſunt, quę concomitantur ſemper homicidium, quæ faciunt illud grauius periurio. Ideo ſuperpoſito hoc faciliter reſpondetur ad contraria.

Ad primum dicendum, quòd præcepta primæ tabulæ ex genere ſuo ſunt minus diſpenſabilia, & magis obligant: quia ſunt erga Deum, & tamen aliqua peccata facta contra præcepta ſecundæ tabulæ ſunt grauiora ſicut ſeruare diem ſabbathi ad primam tabulam pertinet, & tamẽ violatio eius leuius peccatũ eſt, q̃ homicidium, quod pertinet ad ſcdam tabulã.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ peccare contra Deũ ex genere ſuo grauius eſt, & tamen peccare cõtra ꝓximum poteſt eſſe grauius propter aliquas circũſtantias peccati, ſed obijcietur, ꝙ tunc erit iſtud per accidens, & tamen communiter erit contrarium, & ſic periurium erit communiter grauius, q̃ homicidiũ. Item non poteſt eſſe minus altero id, quod eſt maius eo ſm genus, vel ſpeciem: quia ea, quæ cõpetunt rei ex genere ſuo, vel ſpecie ſunt inuariabilia, quia ſunt ei eſſentialia, ſicut homo excedit equũ ſm ſpeciem in perfectione, ideo impoſſibile eſt, ꝙ aliquis equus quantumcunque excellens, ſit perfectior aliquo homine, quantũcunq; imperfectus, & miſer ſit. Dicendum, ꝙ homicidium maius eſt periurio non vt rarò, & in caſu ſpeciali, ſed vt communiter. Et qñ dicitur, quod conuenit peccatis, quæ ſunt contra Deũ eſſe maiora ex genere peccatis, quę ſunt cõtra proximũ. Dicendum, ꝙ non intelligitur, ꝙ ex natura ſua ſpecifica conueniat eis, ſed eſt ſenſus, ꝙ ex hac rõne cõi, quæ eſt eſſe contra Deum, & ex hac, quæ eſt eſſe contra proximum grauiora ſunt peccata, quę ſunt contra Deum, q̃ quæ ſunt contra proximum, & verum eſt, ꝙ ſi non cõſideraretur aliquid aliud ad ſpeciem peccati, vel ad grauitatem eius, niſi eſſe contra Deũ, & eſſe cõtra proximũ neceſſariò qđlibet peccatum contra Deũ eſſet maius quocũq; peccato contra ꝓximum. Et tamen conſiderantur multa alia, quæ ad ſpeciem, & grauitatem peccati pertinent, & ſm illa peccatũ, qđ eſt contra proximũ, poteſt interdũ non ſolũ per accidens, ſed etiã ex ſpecie ſua eſſe grauius, q̃ peccatum aliquod, qđ eſt contra Deũ, ſicut homicidium ex ſpecie ſua vr̃ eſſe grauius, q̃ violatio ſabbathi. Cum autẽ dr̃, ꝙ peccata, quæ ſunt cõtra Deũ ſunt grauiora q̃ peccata, quæ ſunt contra proximum ex genere ſuo, dicendum ꝙ non intelligit ex genere ſuo. i. ex eo, ꝙ conſtituit in eis naturam generis, vel ſpeciei, qđ eſt eis ſubſtantiale; ſed ex genere. i. ex hac rõne cõi, vel generali, quæ eſt eſſe contra Deũ. Et tñ iſta ſola non conſtituit in aliquo peccato totã rõnẽ generis, vel ſpeciei, ideo per iſtud ſolũ qđ eſſe peccatũ contra Deũ, vel contra proximũ non poſſumus ſufficienter iudicare de aliquo peccato, an ſit maius altero. Aliter poteſt dici, qđ ſi peccata ſunt, q̃ contra proximum eſſent ſolũ contra proximũ, & nõ cõtra Deũ, ſemper eſſet neceſſe peccata, quæ ſunt contra Deũ eſſe incomparabiliter grauiora quibuſcunque peccatis, quæ eſſent contra proximũ, & m̃ peccata, q̃ ſunt contra proximũ ẽt ſunt contra Deũ: qa nullũ peccatũ eſt, in quo Deus non offendat: immo ex hac parte operatio noſtra principaliter dr̃ eſſe peccatũ, .ſ. quia contra Deũ eſt, ſed differunt in hoc, qa peccata, quæ dicunt̃ eſſe contra Deũ, ſunt directè cõtra ipſum, & ſunt contra ipſum ſolũ, & nullo modo con-
F tra proximũ, vt idolatria, hęreſis, infidelitas, violatio ſabbathi, aſſumptio noĩs Domini in vanũ. Peccata aũt, quæ dicunt̃ contra proximũ, ſunt ſimul ꝯ Deũ, & proximũ, & tamen ſunt directè contra proximũ, & indirectè cõtra Deũ .ſ. quia damnũ, vel iniuria ex illis non redundat in Deũ, ſed in proximũ inquantũ ſunt tales actus, vt adulterium, homicidiũ, furtum, Deus. n. ex his nihil patit̃, niſi inquantũ ſunt cõtra legem ſuam. Et in hoc non differt eſſe homicidiũ, vel adulteriũ, aut furtũ, ſed iſta differunt ex parte proximi: quia homicidium eſt inquãtũ proximus occidit̃. Adulteriũ verò inquãtũ vxor eius ab altero cognoſcit̃, furtũ aũt inquantũ res eius diripit̃. Oĩa ergo iſta ſunt directè contra proximum, & indirectè contra
G Deũ, ex hac ergo parte maiora ſunt peccata, q̃ ſunt contra Deũ, q̃ quæ ſunt contra proximum. Quia tñ multa alia ſunt in quolibet actu iſtorũ, quę dant ſpeciem iſtis peccatis, & grauitatem, vt ſunt contra proximũ, & quia ẽt iſta, quæ ſunt contra proximũ ſunt contra Deũ tot circũſtantiæ grauitatis poterũt eſſe ex parte peccati, qđ eſt contra proximũ, ꝙ ille faciat maiorẽ grauitatẽ, q̃ ſit in peccato, qđ eſt cõtra Deũ, & ſic aliqua peccata, quæ ſunt contra proximũ, poterunt eſſe maiora ex ſpecie ſua quibuſdã peccatis, q̃ ſunt contra Deũ, & non ſolũ per accidens, ſicut grauior eſt iniuria, quæ irrogatur alicui in ſe ipſo, q̃ quæ irrogatur ſibi in familiaribus ſuis, vt grauius eſt dicere alicui contumeliam, q̃ dicere familiari ſuo, licet
H vtrobiq; fiat iniuria domino. Et tamen aliqua iniuria poterit inferri domino in familiari, quæ ſit maior q̃ illa, quæ in ſe ipſo infertur. Vt grauius eſt, ꝙ qs occidat decem familiares alicuius Dñi, qui fortè nullos alios habet, q̃ ꝙ dicat ei paruũ verbũ cõtumelioſum in perſona ſua. Ita ergo poterit eſſe de homicidio, & periurio, qđ licet periuriũ ſit directè in Deũ, & homicidium non ſit in Deũ, niſi per hoĩem. ſ. inquantũ occidunt̃ hoĩes ab eo facti, & conſtituti ſub eius gubernatione, & contra legem eius poterit eſſe Deo maior iniuria in homicidio, q̃ in periurio. Ad aliud dicendũ, ꝙ in eis, in quibus inuenit̃ perfecta rõ generis, & ſpeciei nõ põt id, qđ eſt ſub vna ſpecie minori eſſe ꝑfectius eo, ꝙ eſt ſub altera ſpecie ꝑfectio-
I ri. Et ita eſt in naturalibus, in quibus eſt perfecta rõ naturæ, & ſpeciei. In moralibus aũt non inuenit̃ ita perfecta ratio ſpeciei ſm genus moris. Et ideo contingit actũ exiſtẽtem ſub vna ſpecie perfectiore alia eſſe minus perfectum, q̃ ſit actus alterius ſpeciei minus perfectæ, & è contrario. Quia ꝑfectio, & imperfectio in moralibus non ſolũ accipiunt̃ à natura ſpeciei, ſed ẽt à circunſtantijs, quę ſunt extra naturã rei, & accidunt ei. Et ita accidit aliquem actum vitij, vel virtutis, qui ſolet eſſe minoris excellentię, vel grauitatis, q̃ actus alterius vitij, vel virtutis, vt cõiter fieri excellentiorem, vel grauiorẽ ꝑꝑ aliquas circũſtãtias accidentes ei. Sicut adulterium ſm ſpeciem ſuam eſt minus peccatũ, q̃ homicidium, & tñ aliqđ adulteriũ
K eſſe poterit grauius multis homicidijs. De ꝑiurio ãt, & homicidio dicendũ, ꝙ homicidiũ eſt grauius, non ſolũ accidentaliter per aliquas circunſtãtias, ſed etiã ſm ſpeciem ſuam, quia homicidiũ ex ſua cõditione, dicit magnam grauitatẽ maiorẽ, q̃ importet ꝑiuriũ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ iſte, qui præſtat alteri cauſam periurij petendo ab eo iur̃m, vocatur homicida non realiter, nec ex aliqua æqualitate delicti, ſed ex quadam ſimilitudine multum remota. ſ. inquãtum per periurium aĩa occiditur. Et ideo qui præſtat alteri occaſionem ad periuriũ præſtat ei occaſionem ad mortem, & ſic eſt homicida. Hoc tñ generaliter eſt in quolibet peccato mortali, qa per qđlibet aĩa moritur: nam ꝑꝑ hoc mortale vocatur. Et tñ manife-

ſtum

ſtum eſt, ꝙ multa mortalia ſunt minora periurio, & homicidio, & tamen dans occaſionem alicui ad qđcunque mortale dicitur homicida eius: ergo non probatur per hoc, quòd ſit æqualis culpæ ille cum vero homicida, & ita erit hic.

Ad quartum dicendum, quòd dicitur ſuperare homicidam ille, qui inducit alterum ad periurium, non quidem, ꝙ ſit maioris culpæ periurus, quã homicida, ſed quia facit maius damnum, ſcilicet, quia homicida nocet in corpore tollendo vitã. Inducens autem ad periurium nocet in anima, quia maius dãnum eſt in amiſſione vnius animæ, quàm in occiſionem mille hominũ, vt Aug. dicit & habetur 24. q. 3. c. ſi habes, ita reſpondet Glo. 22. q. 5. c. Ille, qui hominem, & 13. di. c. Duo mala hoc autem modo, ſi quis induceret alium ad peccatum veniale ſolum diceretur magis nocere, quàm ſi occidat eum: quia per occiſionem corporalem nullum malum ſequit̃ directè animæ. Et tamen per peccatũ veniale anima rea eſt coram Deo ad aliquam pęnam, & ſic dicitur ille, qui dat occaſionem ad periurium vincere homicidam, ſcilicet, in damno, ſed non in culpa, & ideo homicidium maius eſt.

Ad aliã rõnem, quæ erat confirmatio ſancti Tho. ſ. ꝙ per iuramentum terminatur cauſa, vel controuerſia de quocunq; peccato, & conſequenter de homicidio: ergo maius peccatum periuriũ, quã homicidiũ, non vr̃ valere ꝯñа: quia tunc ſequeretur, ꝙ eſſet periuriũ ſimpliciter maius oĩbus peccatis, cũ per iur̃m purget ſe quis de quocunq; crimine ſibi obiecto. Nam de hæreſi, & Simonia purgat ſe quis per iuramentum. 2. q. 5. c. Quanto, & c Quæ de cauſa: & tamen nemo dubitat hæreſim eſſe maius crimen, quã periuriũ: quia hæreſis, & infidelitas ſunt contra primum præceptũ, periuriũ autem contra ſm. Etiam periuriũ ſolũ dicit quandam irreuerentiã commiſſam contra Deum: hęreſis aũt dicit totaliter recedere à Deo per hoc, ꝙ homo aſſerit de ipſo ea, quæ neganda ſunt, & negat ea, quæ aſſerenda ſunt. Etiã per iur̃m poteſt ſe purgare quis de idolatria ſibi obiecta, non exiſtentibus alijs probationibus, & tamẽ idolatria ſm ſanctum Tho. e. q. eſt grauior, quã periuriũ: ergo non ſequitur, ꝙ licet per iur̃m tollatur controuerſia de quolibet peccato obiecto, ꝙ ſit periurium maius omnibus delictis. Cùm autem dicebat, ꝙ ſi nõ eſſet maius, poterat præſumi, ꝙ ille, qui non timuerat committere homicidium, qđ eſſet maius delictũ non vereretur committere periuriũ non vr̃ ſtare, qa non vitat homo ſemper vnum peccatum magis, q̃ aliud ex eo, ꝙ maius, ſed ex eo, ꝙ eſt magis inclinatus naturaliter ad horrendum vnum peccatum, quã alterum. Sic reſpondet ipſemet Sanctus Tho. 4. Sen. di. 33. art. 3. ſub art. 2. quando arguitur, ꝙ ſit maius peccatum mendatium, quàm fornicatio ſimplex, eo, ꝙ Iudas horruit dicere mendatium, & non horruit cõmittere fornicationem. Dicit. n. ꝙ interdum magis euitat homo vnum peccatum veniale, ad quod nõ eſt inclinatus, quàm vnum mortale, ad quod ſit naturaliter diſpoſitus. Et ita Iudas, qui diſpoſitus erat ad fornicationem horruit magis mendatiũ dicere, q̃ fornicationem committere. Cùm autem dicitur, ꝙ per iur̃m determinatur controuerſia de cęteris delictis, non ſequitur ꝙ propter hoc ſit periuriũ maius: quia iſta ratio procederet, ſi fortè poneret̃ quis in ꝑplexitate, ita vt oporteret, ꝙ committeret periuriũ, vel aliqđ de alijs criminibus. Nam tunc illud, qđ videretur ei maius, fugeret magis, & ſic fortaſſis potius quis vellet incidere in periurium, quàm in hęreſim, aut in homicidiũ. Cum aũt alicui iur̃m defertur, vt ſe purget ſuper aliquo crimine nõ eſt in ꝑplexitate,

A ad qđ crimen debeat ſe magis inclinare, ſed ſolũ an velit potius pati pęnam, q̃ committere periuriũ. Et ideo licet aliquis eligat potius puniri, q̃ periuriũ cõmittere, non ſequitur, ꝙ iſte magis fugiat periuriũ q̃ illud peccatum, pro cuius purgatione ſibi iur̃m defertur. Nam ſi poſito ſimili caſu. ſ. ꝙ iſte deberet puniri iſta pęna, quæ nunc inferenda eſſet, niſi periuriũ committat, & in alio caſu, quod deberet puniri, niſi committeret illud delictum, pro quo nũc purgatio ſibi indicitur, & potius vellet committere peccatũ, quã puniri, & tunc è contrario vellet potius puniri, quàm periurium committere, videretur reputare maius delictum eſſe periurium, quàm illud, de quo purgatio ſibi iniungitur. Et tamen dato iſto caſu forB tè potius euitaſſet illud delictum, & ſuſtineret pœnam, vt non committeret illud, quã ꝙ nũc euitaret periurium, & vellet ſubire pœnam. Et ſic non probatur ſufficienter, ꝙ licet quis purgetur de infamia alicuius delicti per iuramentum, ꝙ magis horreat periurium, quã delictum, de quo infamatus eſt. Etiã ratio iſta non tenet: quia iuramentum nõ eſt probatio ſufficiens, & directa pro quolibet crimine, ſed eſt ex neceſſitate, ſcilicet, quia interdum deficiunt omnes aliæ probationes, & recurritur ad iſtam non tanquam ſufficiens ſit, ſed quia nulla alia haberi poteſt, ideo tanquam minor oĩbus alijs aſſumenda in defectum cęterarum aſſumenda, & non ſumitur quãdo aliç probationes poſſunt haberi. Cùm aũt dicit SanC ctus Tho. ꝙ poſt idolatriam tenet periurium ſm locum in ordine præceptorũ non ſequetur ꝓpterea, ꝙ poſt idolatriam non ſit aliud maius peccatum, q̃ periuriũ: quia multa ſunt maiora, vt hæreſis, Simonia, vitium contra naturam, & ſimilia. Nam iura ponunt valde maiorem pęnam pro quolibet vitio contra naturam, q̃ pro periurio: ergo nõ prodeſt ad probandũ magnitudinem delicti. Etiam quia nõ colere ſabbathũ ponitur ante homicidiũ, & tñ grauius eſt homicidium, q̃ violatio ſabbathi. Etiã nõ facere furtum ponitur ante, non dices falſum teſtimoniũ, & tñ grauius eſt falſum teſtimonium dicere, q̃ furari, quia per falſum teſtimonium ſequitur aliquando mors proximi, & aliquando infamia, quæ ſunt deteD riora, quàm ablatio rerum poſſeſſarũ: non ergo ordinauit Deus ſic præcepta illa quaſi talem ordinem habeant in grauitate, qualem habent in collocatione ſcripturæ. Sed fuerũt ſic poſita, quia Deus voluit per ſe ponere, & ſimul omnia, quæ pertinebant ad proximũ, & ſimul omnia, quæ pertinebant ad Deũ. Et poſuit prius oĩa, quæ ad Deum, & poſtea omnia, quæ ad proximum, licèt aliqua de eis, quæ ſunt contra proximum ſint maiora quibuſdam peccatis, quę ſunt contra Deum. Cùm autem dicit, ꝙ fuerunt pęnæ appoſitę pro idolatria, & periurio, & non ꝓ alijs, vt oſtendatur grauitas iſtorum. Dicẽdũ, ꝙ idolatria ſimpliciter eſt maior oĩbus peccatis: periuriũ ãt non eſt maius cęteris poſt idolatriam: pęnæ aũt non apE ponuntur ad oſtẽdẽdũ iſta eſſe maiora cęteris, ſed ad tollendam pronitatẽ hoĩum ad illa, vel ad oſtendendũ, ꝙ habeant aliquam grauitatem. Nã de homicidio, & de adulterio, & furto nullus hominum dubitabat, quin eſſent grauia: quia per hęc ſibi inuicem preiudicabant, & tamẽ idolatriam non iudicabant peccatum, cùm quęlibet gens coleret illum Deum, quem volebat, & ſi multos vellet, multos colebat. Nominare etiam nomen Dñi nullius preiudicij videbat̃, ideo non putarent ſe aliquid mali facere, licèt nomen Dñi ſine cauſa noĩarent, ſicut & nũc conſuetũ eſt. Ideo vt Iudei putarent iſta eſſe peccata, Deus expreſſit pęnas eorum. In homicidio autem adulterio, & furto nullã pęnã expreſſit, eo ꝙ ſine appoſitione pęnæ

ne pœnæ constabat ista esse mala. Et sic satis concedendum est, quòd homicidium sit grauius periurio modo supra declarato.

Quod horum sit grauius, periurium, an adulterium. Quæst. CCCIII.

QVAERITVR quid sit grauius periurium, an adulterium. Dicendum, quòd secundum sanctum Thom. periurium grauius est: quia periurium est maius homicidio, vt ipse dicit in quoli. quęst. 18. homicidium tamen est grauius adulterio, vt ipse dicit secunda secũdæ q. 154. ar. 3. ergo vult periurium esse maius adulterio. Alij dicũt, quòd sit maius adulterium, quia reputant istud esse maius alijs vitijs, sicut dicitur 32. q. 7. ca. quid in omnibus, scilicet, quid in omnibus peccatis est adulterio grauius? quasi dicat: nullum, etiam Isid. dicit, & habetur ea. q. ca. Non solum ꝙ inter cętera septem vitia fornicatio maximum scelus est: ergo est maius, quàm periurium.

Alij volunt, quòd periurium, & adulterium sint æqualia, sic vult Gl. extra de iudi. c. ac si clerici super parte dispensare dicens. Episcopi possunt dispensare cum periuro, vt videtur: quia periurium, & adulterium æquiparantur 22. q. 1. c. prędicandum. Et satis videtur hoc conuenire ipsi literæ: quia in dicto. cap. prædicandum, dicitur talem de periurio pęnitētiam imponi debere, qualem de adulterio, & sic vult crimina esse æqualia, cùm ponat pœnas æquales. Alij volunt, quod adulterium, licèt non sit maius omnibus criminibus, est tamen maius periurio, ita ꝙ homicidium sit maius adulterio. & adulteriũ sit maius periurio, sic tenet Gl. 22. q. 1. c. Prędicandum, dicens. Licèt septennis pęnitētia imponatur pro periurio, sicut pro adulterio, vel homicidio, asperior tamē pęnitentia imponitur pro adulterio, vel homicidio, quàm pro periurio, & durior pro homicidio, quàm pro adulterio, vt 23. q. 2 c. si quod.

Dicēdum, quòd adulterium, aut accipitur strictè pro illo coitu, in quo fit præiudicium fœderi matrimoniali, aut accipitur generaliter ꝓ alijs speciebus fornicationis, sicut accipitur 32. q. 4. c. Meretrices, & 32. q. 7. c. Non mæchaberis, vbi ponitur męchia, quę significat adulterium, & tamē dicitur ibi, ꝙ per hoc intelligitur prohibitus esse omnis coitus, qui fit extra vxorem, & omnis vsus illicitus istorum mēbrorum, si isto modo accipiatur adulteriũ erit grauius, quã periuriũ, quia sunt multæ species adulterij. i. fornicationis, quæ sunt deteriores, q̃ periuriũ. Nam periurium computatur inter crimina magna, quæ tamen nõ excellunt magnitudinem vulgarē. Incestus autem, & omne crimen cōtra naturam, vt sodomiticũ, & pecorale, & extra vas debitum sunt excedentia vulgarem magnitudinem, & ideo pro eis imponitur maior pęnitētia, vt patet 32. q. 2. c. Hoc ipsum. Si accipiatur adulterium strictè, dubiũ est, an sit grauius, quàm periurium. Nam ex circunstantijs potest vnum grauius altero apparere, & tamen directè nõ apparet vnum maius altero: quia non est aliqua causa satis manifesta, vt vnum altero maius sit, nisi quis dicat, ꝙ adulterium est contra proximũ, periurium aũt contra Deum. Istud tamen nihil probat: quia vt ostensum est præced. q. aliqua peccata sunt contra proximũ, quæ sunt grauiora, q̃ peccata contra Deũ. Lex aũt humana non facit ista æqualia, quia adulterium ponit esse maius peccatũ, cum pro illo semper ponatur pęna capitalis. Pro periurio aũt sæpe nulla ponit̃ ibi. Interdum āt ponitur parua, vt dicetur sequenti q. sed hoc non ostendit simpliciter adulteriũ esse maius periurio: quia lex humana cōsiderat ma-

F gnitudinem peccati ſm magnitudinem nocumēti, qđ fit proximo. In illis autē actibus, qui solum sunt contra Deum nullũ peccatũ constituit, vt in praua cogitatione, vt patet. ff. de pęnis. l. cogitationis, & de pę. di. 1. §. cogitationis. Et quia adulteriũ semper est, vel saltem, vt communiter grauioris pręiudicij, quã periurium, ponitur maior pęna pro adulterio, q̃ pro periurio. Iste tamen modus non est conueniens ad inueniendam differentiam magnitudinis in peccatis, sed potius impedit, quia quædã, quæ sunt magna peccata, non reputantur peccata secundum legem humanam, & alia, quę sunt minora reputantur maiora: quia sic conuenit secundum habitudinem ad damnum, qđ inuicem sibi homines inferunt ꝓ pec-

G catũ, & tamen peccatũ non est principaliter hominis respectu alterius hominis, sed respectu Dei: quia Deus est, qui pro omni malo puniturus est hominē: Ecclesiastes vltimo, & etiam de minimis rebus. s. de verbis ociosis rationē exiget infra 12. Illa ergo sunt simpliciter peccata maiora, quæ ipse reputat maiora, tum quia ipse habet intellectum verius iudicantem, quàm nos, ita vt iudiciũ suum nũquam erret, tum quia ipse est regula omnium actionum nostrarum. Et ideo secundum ꝙ ipse mensurat eas in bono, & malo, & magno, & paruo, ita verè se habent. Tum quia peccatum, qđ ad culpam pertinet, per pęnam emendatur. Et quia solus Deus est, qui pro omnibus peccatis pœnam imponit ſm suam existima-

H tionem, sunt verè iudicanda peccata maiora, vel minora: si ergo nos scire possemus quãtam pęnã Deus ꝓ singulis istorũ infligit, manifestè cognosceremus, quæ essent maiora, & quæ minora, & tñ hoc nescimus, ideo oportet aliunde ad hoc sumi coniecturã. Ideo põt dici, ꝙ periuriũ sit aliqualiter grauius, quã adulterium, & in hoc stabitur positioni sancti Thomæ: licèt si aliquis vellet contrarium dicere, nõ esset magnũ fundamentũ ad probandũ contrarium. Illi aũt, qui dicunt adulteriũ periurio esse maius, & omnibus vitijs nõ loquunt̃ rationabiliter: quia grauior est incestus, q̃ adulteriũ, & grauior omnis coitus contra naturam incestu, & adulterio, vt ait Aug. lib. de Adulterinis coniugijs, & 32. q. 7. ca. Adulterij. Cum

I aũt, scilicet. Quid in omnibus peccatis est adulterio grauius? dicendum ꝙ non dicitur ad innuendum, ꝙ sit simpliciter maius omnibus delictis, sed dicitur ad detestationem criminis, & est modus loquendi, qñ volumus detestari aliquod crimen, dicimus nihil esse deterius illo, sic dicit Aug lib. de Sermone Domini, & 32. q. 6. cap. Nihil iniquius est, quàm dimittere vxorem causa fornicationis, si ipse conuincitur fornicari. Et tamen constat multa esse deteriora, quàm sit dimittere vxorem. Multa etiam crimina sunt grauiora adulterio: quia homicidium grauius est adulterio. 33. q. 2. c. Si quod: & sacrilegiũ est deterius adulterio. 1. quæst. 4. cap. sicut. Etiam fractio voti est deterior. 27. quæst. 1. cap. Nuptiarum, vt dicit Glo. ibi.

K Et etiam dicitur ibi in litera, quòd adulterium sit minus, quàm aberrare à Deo. Quod fit per infidelitatem, & idolatriam, & hæresim. Non ergo sequitur ex hoc, quòd adulterium sit deterius, quàm periurium. Quando tamē dicimus periuriũ esse grauius adulterio, intelligendum est de periurio voluntario in assertorijs, & maximè in rebus, quæ non sunt indifferentes, sed pertinent ad aliquam vtilitatem, & etiam in promissorijs, quando quis spontè venit cōtra iuramentum, quod licitè fecerat de rebus bonis, non indifferentibus. Multi tamen modi sunt periurij minoris grauitatis, quàm sit adulterium. Vt si quis iuret non intrare religionem, vel non fieri Sacerdotem. Nam periurium est, siue obseruetur

res

res iurata ſiue non, & tamen non eſt tantæ grauitatis, ſicut adulterium, & ita de alijs modis periurij. Qui autem volunt periurium,& adulterium eſſe æqualia: *quia videntur ęquiparari 22. q. 1. cap. Prædicandum,* non rectè dicũt: quia eadem ratione fornicatio ſimplex erit æquale vitium, ſicut adulterium, & ſicut homicidium,quod abſurdum eſt. Etiam omnia peccata mortalia eſſent inter ſe æqualia,quia dicitur ibi noſſe debent talem de periurio pœnitentiam imponi debere, qualem de adulterio, & de fornicatione, & de homicidio ſpontè commiſſo,& de cæteris criminalibus vitijs,ſed dicitur iſtud,quia pęnitentia talis ponitur pro periurio, qualis pro omnibus peccatis mortalibus ponit generaliter,licet.n.pro ſingulis peccatis ſm diuerſitatem grauitatis, & alias circunſtãtias imponatur diuerſa pœnitentia,tñ habent oĩa peccata mortalia hoc cõe, ꝙ pro quolibet mortali imponitur pęnitentia ſeptennis, vt patet 33. q.2.ca. Hoc ipſum, & 82.di.c. præsbyter,& 24.q.1.c.Si quis dederit. Et tamen in iſto ſeptennio non eſt ęqualitas grauitatis pęnitentiæ:quia quibuſdam imponuntur grauiora agenda,alijs autem leuiora,ſicut in inferno erit pęna ęterna pro quolibet peccato mortali,& tamen erit differentia in acerbitatem ſm differentiam magnitudinis peccatorum. Sic dicit Gl.22.q.1.c.prędicandum:qd licet ſeptennis pęnitentia imponatur pro periurio,ſicut pro adulterio,vel homicidio,aſperior tamen pęnitentia imponitur pro adulterio,vel homicidio, quàm pro periurio. Alia autem poſitio, ſ.quòd ſit adulterium grauius,quã periurium,& tamen minus, quàm homicidium non eſt irrõnabilis: quia inter iſta vitia non apparet magna differentia in grauitate, & ideo poteſt teneri vnum, ſicut & alterum. Nam multi modi ſunt periurij minoris culpæ, quàm adulterium ſit, vt ſupradictum eſt.

Quę ſit pœna periurij. *Quęſt.* CCCIIII.

QVAERITVR, quæ ſit pęna periurij. Dicendum,quòd periuri, vt communiter,ſunt infames,& hoc maximè ſi conuicti ſunt. Nam cõuictus de periurio infamis 22. q. 5. c. ſi quis conuictus,licet aliquando periurus nõ dicitur infamis ipſo iure, ſed per ſententiam, ſicut qui eſt periurus in iuramento aſſertorio. Extra de exceptionibus.c. Denique & de ordine cognitionum c.Cum dilectus. Qui autem eſt periurus in iuramento promiſsorio cũ ſolennitate facto ſuper re licita, in qua aliquid ſe obligabat proximo dare,ipſo iure eſt infamis, extra de iureiurã. c. Querelam,& 6. q.1.c. infames. Et ideo omnes periuri,qui ſcienter periurauerunt,repelluntur à teſtificãdo.2.q.1.c.quicunque,& 22.q.5.c. ſi quis conuictus, & extra de teſtibus,c ſicut. Iſta eſt pœna generalis. Si autem quæratur in ſpeciali de pœna periurij. Dicendum, quòd aut eſt ſecundum legem ciuilem, aut ſecundum canonicam in foro contentioſo,aut ſecundum legem fori pęnitentiæ. Si ſecundum legem ciuilem,dicendum,ꝙ aut iurat quis per iuramenta vetita,vt per capillos Dei,vel pedes eius,vel alia membra, quæ ſunt iuramenta prohibita: quia ſunt blaſphemiæ 22. q. 1.ca. Si quis per capillum:aut per iuramenta conceſſa,vt per Deum,vel Euangelia,aut crucem,vel ſimilia. Si primo modo,aut habet hoc in cõſuetudinem,& nõ vult corrigi, aut ſolum ſemel,vel bis,ſiue rarò hoc fecit. Si primo modo capitaliter punitur, vt in Authentica, vt non luxurientur homines contra naturam coll. 6. §. Et quoniam quidam. Si ſecundo modo,non punitur capitaliter,ſed leuius ad arbitrium iudicis,arg.ff.de iure deliberandi.l.1. Et extra de offic.delega.c. De cauſis: ſi autem iurauit per

A iuramenta licita,aut iſte, qui iurat eſt teſtis, aut iurat extra iudicium, ſcilicet, quòd non eſt teſtis: ſi enim teſtis eſt, & de periurio conuincitur durante iudicio poteſt eum punire iudex pœna extraordinaria. C.de teſtibus. l. Nullum. Finita autem cauſa poteſt accuſari. l. Cornelia. de falſis, ff. ad legem Corneliam de fal.l prima:& pœna iſta erit in teſte, etiam ſi ex falſo teſtimonio ſuo non fuit condemnatus ille, contra quem depoſuit. Et quia teſtis falſidicus tribus perſonis eſt obnoxius, ſcilicet, Deo, & iudici, & parti. extra de crimine fal.ca. Falſidicus punietur tripliciter, ſcilicet,quia Deum offendit imponitur ſibi pęnitentia ſeptennis, quæ competit periurio.6.q.1.ca. Quicunque. Quia verò iudicem deluſit infamabitur 22. B q.5.cap.ſi quis conuictus,& verberibus caſtigabitur, 5.q.5.cap. Illi qui, vel extraordinariè punietur, ſcilicet,durante cauſa,in qua fuit periurus. C.de teſtibus l. nullum. Et quia proximum læſit punietur iuxta modum læſionis,argumen.3. quęſtione 9.cap. Nihilominus. Et ſic erat in veteri teſtamento, quia teſtis falſidicus patiebatur talionem: Deuterono. 19.ſcilicet. Si pro teſtimonio eius aliquis occidendus erat, quod ipſe occidatur. Vel ſi ſolum fuſtigandus,quod ipſe fuſtigetur. Sed dicit Glo. extra de crimi. fal. c. Falſidicus in Glo.1.& ſecunda. Si autem non erat teſtis, qui iurauit, aut iurauit motus quodam calore animi,aut ex deliberatione. Si ex calore, non punitur ſecundum leges,ſed ſolum Deum habet vltorẽ, C ff. de reg. iur. l. quòd calor. Si autem ex deliberatione, aut iurauit aſſertoriè, aut promiſſoriè, ſi aſſertoriè, aut illud iuramentum vergit in vtilitatem, vel præiudicium alicuius, vel non: ſi in nullius præiudicium,vel vtilitatem, vt ſi iurauit, quòd vnus homo currit, & ſimilia indifferentia non punitur ꝑ legem, ſed ſolum Deum habet vltorem, ff de iureiurau.l. Si duo patroni.§.vltimo,vt ibi tangit Glo. Intelligitur tamen,quòd non iurauit per imperatorem, ſed per Deum: quia cum hoc mitius agitur. Si autem iurat promiſſoriè, aut periurat ex cauſa incerta legibus, aut ex alia. ſi ex cauſa incerta,non punitur, vt ff. qui ſatiſdare coguntur.l.fi. ſi autem ex alia cauſa, aut illa eſt in alicuius vtilitatem,vel damnum, ſcilicet, ꝙ D acquiratur ius alicui ex iuramento, aut nulli. Si nulli,vt ſi quis iuret non comedere carnes,etiam per legem non punietur, ſed à Deo, vel in foro pœnitentiæ tanquam violator voti. Si autem acquiritur inde ius alicui, vt ſi promittat ſe aliquid daturum, aut facturum alicui, & tunc aut ſufficienter acquiſitum eſt ius alicui ex hoc iuramento, vel non ſufficienter eſt quæſitum, ſi eſt quæſitum,punietur ſecundũ formam legis,ſi quis maior. C. de tranſact. ſi autem non erat quæſitum ſufficienter, non punietur pro violatione iuramenti. ff. de pact. l.iuriſgen.§ & generaliter. Et iſtæ ſunt pœnæ de iure ciuili pro periurio. Si autem quæratur de iure canonico in foro contentioſo, aut obijcitur alicui periurium per modum E exceptionis, aut per modum petitionis, vel accuſationis, ſi per modum exceptionis nõ punitur aliqua pęna, niſi, quòd repellitur ab eo, quòd volebat adipiſci,ſcilicet,ſi volebat teſtificari repellitur à teſtimonio. Si autem volebat aſſequi dignitatem, vel beneficium repellitur ab aſſecutione. Sic patet extra de ordin.cogni.cap.Cum dilectus,§. fin. Si autem proponatur per modum accuſationis,vel petitionis poteſt puniri corporaliter, & priuari beneficijs, & hoc ſiue per modum accuſationis, ſiue denunciationis, ſiue inquiſitionis periuriũ inueniatur,vt extra de iureiur.c.Querelam,& 3 q.7.c.ſicut & de fideiuſ.c.peruenit,& de pig.cap.1 Et hoc eſt in eo,qui periurauit. Si autem non periurauit, ſed ad periurandum alios

solicitauit,& induxit, priuatur cõmunione corporis Christi vsq; ad finẽ vitę, & in exitu dat̃ sibi cõio. 22.q.5.c.si quis conuictus. Si autem quæritur de foro cõscientiæ, dicendũ, ꝙ aut quis induxit ad periurandũ alios, & ipse nõ periurauit, aut induxit ad ꝑiurandum,& simul periurauit, aut periurauit, & nõ induxit aliquos ad hoc, si primo mõ, potest esse ista inductio duplex. Vno mõ, ꝙ qs videat aliquẽ promptum ad periuriũ,& petat ab eo iuɼm. Vt si quis cõmisit crimen de quo est suspectus, & cum peteretur an cõmiserat publicè negauit. Si petat̃ ab eo postea, an cõmisit manifestũ est, ꝙ periurabit asserens se nõ cõmisisse. Aut suasit quis alteri periurare inducẽdo per dona, vel promissiones, aut extorsit iuɼm per minas,& terrorem. De primo dicit August. ꝙ est homicida, qui sic periurij causam præstitit. 22.q.5.ca. Qui exigit: immo dicit, ꝙ vincit homicidam .i. quantum ad damnũ: quia duas animas occidit, homicida autẽ solũ corpus, vt Augus. dicit. eo.q.c. Ille, qui hominẽ. Non tamen ponitur pœna determinata huiusmodi, sed debet dici, ꝙ cùm istud sit peccatum mortale deberet poni pro eo pœnitentia septẽnis cum generaliter pro quolibet mortali tanta ponatur. 33.q.2. c. Hoc ipsum. 82. di.c. Præsbyter. Verum est tamẽ, ꝙ secundũ differentiam personarum,& magnitudinẽ criminis deberet poni aliqñ maior, aliqñ minor, vt in alleg.c. Hoc ipsum. Hodie tñ de iure oẽs pœnitentiæ sunt arbitrariæ pro sacerdotũ arbitrio. 26.q.7.c. Tempora penitudinis. Et de pœni. di.1.c. Mensurã. & extra de pœni.& remis.c. Deus, qui ecclesiam. Iõ potest ad arbitrium puniri istud peccatum. Si secundo casu debet manere sine communione corporis Christi vsque ad finem vitæ. 22.q.5.ca. si quis conuictus. Ista pœna magis pertinet ad forum contentiosum: quia dicitur: si fuerit conuictus. In foro autem pœnitentiali nemo conuincitur: quia ibi nõ sunt testes, nec litigantes. Ideo erat pœnitẽtia istius septennis ẜm iura antiqua, vel arbitraria ẜm moderna.

Si in tertio casu, dicitur, ꝙ valde peccat compellens,& magis iste, quàm præcedentes: quia præcedẽtes inducebant: iste autem compellit, de quo 22.q.5. c. Qui compulsus.& dr̃ ipse compellens periurus: qa efficacem causam ad periurium dedit. Et peccat iste magis, quàm duo primi,& secundus magis, quã primus. Quia secundus inducit promittendo, vel dando aliquid, aut aliàs agendo directè ad periuriũ. Primus autem non suadet iuranti periurare, sed solum dedit ei occasionẽ inquantum sciebat eũ promptũ ad periurium,& exegit iuramẽtũ. Si autem periurauit,& alios ad periurandum solicitauit,& deduxit, debet ieiunare quadraginta dies in pane,& aqua,& per septem annos sequentes ieiunio cõmuni, & tota vita sua nunquam debet esse fine pœnitẽtia .i. sine aliquo opere laborioso,& afflictiuo, vt satisfaciat de peccato. 22.q.5.c. si quis se periurauerit. Si autẽ periurauit se,& neminẽ ad hoc induxerit, aut periurauit sciens dicendo falsum, quod verum putabat, aut verum iurauit, quod falsum putabat, & erat verum cum intentione fallendi, si nesciens iurauit falsum, quod putabat esse verũ debet ieiunare tres quadragesimas 22 q.5.cap. Qui periurat. Verum est tamen, ꝙ multũ differt de ista ignorantia, an erat iuris, vel facti,& si facti, an erat probabilis, vel crassa, quia pro ignorantia iuris maior pœna imponitur: quia non dicitur simpliciter ignorans agere, qui per ignorantiam iuris agit, & tamen istud pertinet ad iuramentum promissorium. Nam ad assertorium, cuius sunt ista tria membra proxima, non pertinet ignorantia iuris: quia iuramentum assertorium non fit nisi de de his, quæ ad factum pertinent, vt sunt præsentia,

F vel præterita. Ea verò, quæ in iure consistunt, vel in speculatione rationis non confirmantur iuramento, sed per rationem,& legitimas ꝓbationes, vt ostẽsum est supra q.252. Interuenit ergo ignorantia facti sola in iuramento assertorio: quæ si est crassa nõ excusat, licet modicum alleuiet: quia non peccauit tam grauiter, qui nesciens per ignorantiam crassam periurauit, sicut ille, qui sciens. Si autem est ignorantia probabilis, aut inuincibilis, alleuiat multum, & tamen non omnino excusat: quia qui iurat in assertorijs debet esse certus de eo, qđ iurat, alioquin peccat mortaliter iurando: quia in culpa est, vt dicit S. Tho.3. senten dist.39. arti.5.& ostensum est supra q. 301. Et ideo ponetur maior pœnitentia, quàm triũ
G quadragesimarum ei, qui per ignorantiam crassam falsum iurauit: quia de ignorantia, quæ non est crassa intelligitur dictum cap qui periurat, licet ibi Glo. dicat, quòd si iurauerit per ignorantiam facti, peccatum nullum est, nisi sit ignorantia crassa. Sed dicendum, ꝙ illud est verum in iuramentis promissorijs, in quibus ignorantia facti probabilis potest aliquẽ excusare omnino à periurio. Vt si quis putabat, ꝙ posset soluere certam pecuniam die certo, & sic iurauit: interim euenit impossibilitas faciendi,& non compleuit, est periurium loquendo largè. Et nõ peccauit iurans aliquo modo: quia probabiliter ignorauit istud impedimentũ, quod sibi postea venit. Esset autem ignorãtia crassa, si manifestè cognoscere po-
H terat tale impedimentum,& tamen non cognouit. & tunc aduenienti impossibilitate in ꝓmissione soluenda non excusaretur à periurio. In assertorijs tñ nulla est ignorantia, quæ non sit crassa saltem interpretatiuè: quia qui non est certus de re, est in graui culpa, ꝙ iuret super ea: quia poterit mentiri, & sic contemnitur Deus,& proximus læditur. Ideo quęcunque ignorantia in assertorijs reputabitur crassa verè, vel interpretatiuè. Grauius tamẽ periurium qñ fuerit verè ignorantia crassa, quàm cum fuerit crassa interpretatiuè. Si autem iurauit falsum sciens esse falsum, aut fecit sponte, aut per timorem, & propter aliquam necessitatem. Si per timorem, dicitur 22 q.5. cap. Qui compulsus, qđ si est liber pœniteat
I quadraginta dies in pane,& aqua,& septem sequentes annos. Si autem seruus est, tres quadragesimas pęniteat,& legitimas ferias,& legitimè ferię vocantur secunda,& quarta,& quinta feria cuiuslibet hebdomadæ. de conse. di.3.cap. ieiunia.& 82. di. ca præsbyter. Et intelligitur, quòd istę tres quadragesimę sint eiusdem anni, quarum vna est ante Pascha, quã nos seruamus,& alia ante festum Sancti Ioan.& alia ante festum Natalis Domini,& est sensus, quòd ieiunabit istas tres quadragesimas, & omnes legitimas feriás eiusdem anni, idest, tres dies in qualibet hebdomada, vt innuit Glo. ibi,& tamen ea. quæst. cap. si qs coactus: dicitur, quòd periurans coactus ieiunet tres
K quadragesimas, vel ut alij iudicant, ieiunet tres annos, vnum ex his in pane,& aqua, Glo. autem dicit ibi, quòd cum ponantur duę pœnę disiunctiuè imponetur illa, quæ est minor. 50 di. cap. eos verò.

Potest autem solui varietas istarum trium pœnitentiarum secundum diuersitatẽ contritionis: quia ei, qui magis contritus est de peccato minor pœnitẽtia imponẽda est. Vel potest intelligi ẜm veritatem coactionum, vel timoris. s. qa aliquis fuit īductus ad periurandũ ex leuiori, vel grauiori cã, & ẜm ꝙ fuit timor leuior dẽt poni pñia maior. Vel potest intelligi, ꝙ vnũ intelligitur de eo, q simul fuit coactus,& ignorans. Vt si quis coactus est, vt iuraret aliquid, quod nesciebat, an erat verum, vel falsum, erat tamen falsum,& tunc pœna est minor isti imponẽda.

Et

Et sic potest intelligi.22.q.5.c.Qui periurat. Quia dr̃
ibi.Qui aũt coactus fuerit,& ignorans se periuraue-
rit,& post cognoscit,tres quadragesimas pœniteat.
Et ista est minima pœna periurij, eo ꝙ est hic simul
ignorantia,& coactio, in alijs autẽ duobus. s. in cap.
Qui compulsus,& c si quis coactus fuit coactio, sed
non ignorantia: ideo est ibi maior pęna, & tñ difert
secundum varietatẽ coactionis inter ista duo capi-
tula. Quia in ca. qui compulsus:ponitur maior pœ-
na.s.quadraginta dies in pane,& aqua,& septem an-
ni sequentes in ieiunio cõi,eo ꝙ fuit hic maior coa-
ctio:quia Dñs præcepit seruo, vel militi suo iurare,
& fuit solũ timor reuerentialis,vel leuis cõpulsio:qa
præcipere in Dño est compellere seruũ,& tñ in ca-
pitulo,si quis coactus fuit magna coactio: quia fuit
ad redimendam vitam,cùm dicatur:si quis coactus,
pro vita redimenda,vel qualibet alia necessitate.i.qa
est in aliquo periculo mortis, & nemo vult sibi suc-
currere nisi periuriũ cõmittat tũc dicitur potius es-
se in necessitate,q̃ vitam redimere, & ideo ponitur
hic parua pœnitentia s. trium quadragesimarũ, sed
in c.Qui compulsus.septem anni pęnitentiæ impo-
nuntur libero,& tres quadragesimę solũ cum legiti
mis ferijs seruo. Ratio est,vt dicit ibi Glo. quia in ser
uo est maior coactio,q̃ in libero, cum seruus sit om
nino in potestate Dñi: liber autem non est totaliter
in potestate alicuius,licet sit miles eius,aut famulus:
ideo maior pœnitẽtia imponitur libero, quã seruo:
quia magis voluntariè periurat. Aliàs tñ magis pu-
niũtur serui,quã liberi regulariter in peccatis,& no-
biles minus,q̃ ignobiles,sic patet 34.q.5. c. Qui con-
tra. Si autem sponte aliquis periurauerit falsum as
serendo dẽt ieiunare quattuor dies in pane,& aqua,
& septem annos sequentes. Et nunquam sine pœ-
nitentia manere debet dum viuit.22.q.5.c Si quis se
periurauerit. Si autem aliquis committat periuriũ
iurando verum, quod putat esse falsum non est ex-
pressa pœnitentia eius, & tamẽ debet esse media in-
ter pœnitentiam eius,qui ignoranter,& eius,q sciẽ-
ter periurat:quia culpa media est. Nam iste habet in-
tentionẽ fallendi,& putat se falsum dicere, cùm di-
cat verum. Qui autem falsum ignoranter iurat nõ
habet intentionẽ fallendi: ideo minus peccat igno-
ranter iurans. Quod verum est in foro conscientiæ,
secus in contentioso. Quia in contentioso iurans ve
rum putans se falsum dicere,nullam pœnam mere-
tur:quia non peccat, nisi secundum cogitationem,
& tamen peruersę cogitationis nemo pœnam me-
retur.ff.de pe.l.cogitationis.& de pœni.di.1.§.cogi-
tationis. Iurans tamen falsum putans se verum di-
cere in foro contentioso punitur,sicut si esset sciẽs,
nec excusat eum ignorantia: quia est in graui culpa,
cum in præiuditium alicuius deponat,quod nescit.
Qui autem sciens falsum iurat in foro conscientiæ
plus peccat quã duo prædicti,eo ꝙ habet intentio-
nem fallendi, & verè fallit, cum falsum loquatur, p
quod proximus lęditur. Et iste solus est ille testis fal-
sidicus. De quo dicit August. quòd tribus personis
est obnoxius.s.Deo,cuius pręsentiam contemnit,&
iudici,quem mentiendo fallit,& innocenti, quẽ fal
so testimonio lædit. Extra de crimi.fal.c. Falsidicus.
Nam qui falsum ignoranter iurat non ita contem-
nit Deum,sicut quisscienter: proximum tamen læ-
dit,& iudicem fallit. Qui verò iurat verum putans
esse falsum,solum Deum contemnit: iudicem autẽ
non fallit,nec innocentem lędit: quia verum loqui
tur. Ista vera sunt de periurio in iuramentis asserto-
rijs. Si autem sit iuramentum promissorium, & sit
ibi periurium: quia iurauit quis malum facere, de-
bet vno anno à communione corporis,& sanguinis

A Christi segregari,& tunc eleemosynis, & ieiunijs,&
fletibus quantis potuerit pro peccato satisfacere.
22.q.4.c.qui sacramento. Hic autem non distingui-
tur an iurauit quis quod apertè malum erat, vt for-
nicari, & furari, vel quod impediebat maius bonũ,
vt non intrare religionem, vel illud,quod in se bo-
num videbatur, & tamen postea inuentum est esse
malum pp aliquam causam emergẽtem, nec etiam
an scienter quis promisit,qđ malum erat, vel puta-
bat esse bonum,cùm esset apertè malũ. Nam secun
dum hæc est differentia in magnitudine peccati. Pę
nitentia tñ non est expressa, nisi pro periurio quãdo
quis iurauit illud,quod erat malũ,& sciebat esse ma
lũ sicut in d.c.Qui sacramento. vbi iurauit quis non
B redire ad pacem cum aduersario suo. Et hoc erat cõ
tra charitatem expressè, & non tenet iurm̃, sed co-
gitur contrauenire. Vnde dicitur ibi, ꝙ ille,qui sic iu
rauit cogitur ad charitatem cito venire. Quia tamẽ
ad hoc non potest esse coactio dr̃,ꝙ studeat, vel festi
net celeriter venire ad charitatem. Pœnitentia tñ
pro hoc periurio magis est nũc arbitraria in magni-
tudine,& paruitate secundum arbitrium prælati,vt
iurans abstineat à similibus, & cęteris timeant simi-
lia facere. Extra de iureiuran.cap. Sicut ex literis. De
monacho, qui iracundia succensus iurauit, ꝙ non
moraretur in eodem monasterio, in quo professio-
nem fecerat, & tamen tenebatur ibi manere secun-
dum ius,istę sunt pœnę pro periurio. Si quis autem
C noluerit pœnitentiam agere de eo. s.quia timẽs lon
gam pœnitentiã sibi imponendã pro periurio non
vult venire ad confessionem repellendus est ab ec-
clesia,& à communione, & consortio fidelium, vt
nullus cum eo comedat,nec bibat, nec eũ in domo
sua recipiat.22.q.1.c.prædicandum.

An iurans contra aliquod de consilijs Euangelicis sit iuramento obligatus. Quæstio CCCV.

QVAERITVR, si quis iurat contra aliquod
de consilijs,an iuramẽtum teneat, & obligat.
Iurat autem contra consilium, qui iurat contra sta-
tum perfectionis,vt non intrare religionem, nõ da-
D re oĩa bona sua pauperibus, non ieiunare in pane &
aqua,& ita de similibus. Dicunt quidam,quòd est iu
ramentum obligatorium: quia dicit Beda, ꝙ omne
iuramentum seruandum est,quod seruatum nõ ver
git in deteriorem exitum,sed ita est in istis,quia sine
obseruatione consiliorum potest homo saluari.

Item magis tenetur homo implere præceptum,
q̃ consiliũ seruare: tñ iurm̃ non est præceptum.s.red
des Dño iuramenta tua. Intrare autem religionem,
& similia sunt consilia. Ideo tenetur quis magis ser-
uare iuramentum istud,quàm intrare religionem.

Item si quid licet homini facere,licet ei ad hoc se
obligare, sed licet cuilibet non intrare religionem:
ergo licet iurare,ꝙ nõ intrabit,omne tñ iuramentũ
licitum est seruandum: ergo istud seruandum est.

E Item.22.q.4.§. Illicitũ:dicit Gratianus,ꝙ si quis iu
rauit non intrare religionem,nulla auctoritate hoc
iuramentũ seruare prohibetur, ergo seruari debet.

Item virgo iurat alicui matrimonium cõtrahere
cum eo,tenet iuramentum, & seruandum est, ser-
uare tamen virginitatem pertinet ad consilium. 1.
Corinth.11.ergo contra consilium tenet iuramen-
tum. Sed non intrare religionem est simile, ergo te-
net, si iuretur.

Dicendum, quòd iuramentum istud non tenet.
Dicit.n. Bernardus libro de dispensatione, & pręce-
pto,ꝙ id,qđ pro charitate institutũ est,ꝯ charitatem
militare non debet,si tamen iuramentũ impediret.

religionis ingressum impediret profectum charitatis, & ita militaret contra charitatem, ideo non est obseruandum. Item excellentius bonum est obseruantia consilij, quàm præcepti, sed iuramentũ non potest impedire obseruantiam præcepti, ergo multo minus impediet obseruantiam consilij. Itẽ Deus non impedit profectum spiritualem, licèt obligatio iuramenti est à Deo, ergo per iuramentum nullus obligatur ad non intrandum religionem. Pro quo sciendum ꝙ, vt dictum est supra q.256. iuramẽtum tres habet comites, veritatem, iustitiam, & iudiciũ. In promissorijs autem iuramentis præcipuum est, quòd iurans iustitiam seruet, idest, ꝙ sit iuramẽtum de re iusta. Est autẽ duplex iustitia hominis. Vna necessaria, & sufficiens ad salutem, quæ consistit in prę ceptis: altera perfecta, & expediens ad salutem, quæ consistit in consilijs. Vtraque habet duas partes, scilicet, declinare à malo, & bonũ facere. Iustitia.n. necessaria, & sufficiens consistit in declinando à malo, quod prohibetur, & faciẽdo bonum, qđ præcipitur. Iustitia autem superabundans, siue expediens consistit in declinando à minoribus malis, quæ dissuadentur, & in faciendo maiora bona, quæ suadetur, vel de quibus nobis consulitur, & vtraque pars eius pertinent ad salutem. Ideo id, quod impedit aggredi aliquam partem istius iustitię, est contra salutem, & cadit in detrimentum salutis spiritualis, ideo nõ est seruandum tanquam saluti contrarium. Et ꝑpter hoc iuramentum non tenet in promissorijs ex defectu iustitiæ in quatuor casibus.s. quando iuratur faciendum malum, quod facere prohibemur, vel iuratur non faciendum bonum, qđ facere iubemur, vel si iuratur faciẽdum malum, ꝙ dissuadetur, vel si iuratur nõ faciendum bonum, qđ consulitur. De primo, vt si quis iurat fornicari. De secundo, vt si quis iurat nõ honorare parentes. De tertio, vt si quis iuret petere debitum ab vxore quandocunque fuerit potẽs. De quarto, vt si quis voueat non intrare religionem, & ista negatiua iuramenta, vt si quis iuret nunquã cessare à petitione debiti causa orationis, nec cessare à delitijs, quibus licitè potest vti: non tenet ergo iuramentum in aliqua istorum tanquam contra iustitiam existens. De his Sãctus Tho. in quolibet q.112.

Ad primum dicendum, quòd iuramenta ista vergunt in deteriorem exitum: quia cùm quis se vult obligare ad hoc, quòd nunquam sit perfectus deteriorem se reddit. Nam si non se obligaret ad hoc, etiam si nunquam aggrederetur istam viam perfectionis esset saltem in potentia ad perfectionem, qui autem obligatur, vt nunquam sit perfectius, non est in potẽtia ad perfectionem, ideo minus habet de bonitate. Sicut entia prohibita secundum naturam vt chimera minus habent de esse, quàm entia, quę sunt in potẽtia etiam si non sint futura: quia saltem non prohibetur ea esse, & esse in potentia, est aliquod esse saltem diminutum.

Ad secundum dicendum, ꝙ non intrare religionem licitum est, & tamen iuramentum de nõ intrãdo religionem non est licitum: qa est incautũ, vt dicit Gra. 22. q 4. §. Illicitum. Ideo non obligat ad hoc, ꝙ seruetur. Nam per hoc Spiritui sancto obijcere ponimus, qui est inspirator boni propositi.

Ad tertium dicendum, ꝙ non est licitum homini iurare istud. Est.n. duplex licitum. Quoddam est licitum, & expediens, & istud iurari potest. Aliud est licitum, sed non expediens, & istud non licet iurari. De primo, vt ieiunare. De secundo, vt nõ intrare religionem, vel nõ abstinere à copula coniugali propter orationẽ. Licita aũt non expedientia, sicut non est laudabile fieri, ita iurari non licet. Ne per hoc se

F obliget homo ad faciendũ id, qđ non expedit. Sicut dr̃ 1. Cor. 10. Oĩa mihi licent, sed non oĩa expediunt. Omnia licent, sed non omnia ædificant: sicut ergo non licuit iurari talem rem, ita postquam iuramentum fuerit emissum, non est necesse illud obseruare.

Ad quartum dicendum, quòd sicut iuramentum istud nulla auctoritate obseruari præcipitur, sed est liberum iuranti obseruare, vel non obseruare, iurare tamen illud à principio fuit illicitum.

Ad quintum dicendum, quòd virginitatis obseruatio ad cõsilium pertinet, & iuramentum de non obseruando virginitatem non est obligatorium, & tamen contrahere matrimonium nõ repugnat virginitati, quia potest esse matrimonium longo tem-
G pore, vel tota vita cum virginitate. Consumare autem matrimonium virginitati repugnat. Potest ergo virgo obligare se ad matrimonium contrahendum, & antequam cõsumetur potest recedere, cum antequam consumetur matrimonium liberum sit contrahentibus ad alia vota transire. Obligabitur ergo virgo ad contrahendum per iuramentum præstitum: quia licitum fuit, & non repugnat præcepto, nec consilio. Secus autem si iurasset matrimonium consumare: quia istud repugnat consilio, & ideo ad istud non teneretur, & ita est de non intrãdo religionem. quia cõsilio repugnat, scilicet, perfectioni charitatis, & ita si iuretur non ieiunare, vel nullum consilium obseruare.

H

An obligatus sit seruare iuramentum, qui timore mortis aliquid promisit. Quæst. CCCVI.

QVAERITVR, si quis per timorem mortis iurare coactus est, vt traderet res suas, vel vt traderet castrum, quod tenebat, an obligatus sit. Dicendum, ꝙ debet presupponi, ꝙ timor, per quem iste ad iurandum inductus est, sit timor rationabilis.s. qui cadere poterat in virum constantem, extra de his, q̃ vi, metu sue cã. fi. c. Ad audientiam. Nam si sit timor leuis, qui non deberet cadere in cõstantem, nihil mutat de iure, sed reputatur iurans, vel promittens per talem timorem tanquam liberè agat. Ideo tenent
I iuramenta, & promissiones, non obstante tali timore, dum tamen aliàs ista non essent illicita. eo. ti. c. Cũ dilectus. Supposito autem, ꝙ iste timor, per quẽ iste fuit inductus ad iurandum, erat talis, qui poterat cadere in constantem, dicunt quidam ꝙ non obligat iuramentum: quia iurm̃ non debet, nec põt esse vinculum iniquitatis 22. q. 4. c. Inter cætera 15. q 6. ca. 1. & extra de his, quæ vi, metusve ca. fi. c. Perlatum, & de iureiur. c. Verum, & c. Quanto. Item quia esset valde inconueniens, ꝙ malefactor, qui illicitè coegit aliquem ad iurandum de sua iniquitate cõmodum reportaret, quod fieret, si teneretur ad iuramentum, qui coactus est iurare: ergo non debet teneri, ne iniquus commodum reportet. ff. de fur. l. itaque fullo.
K Alij dicunt, quòd licet fuerit iste coactus ad iurandum: tamen iuramentum tenet, quia volens iurat, cum voluntas coacta sit voluntas, vt dicit Augu. 15. q. 1. c. Meritò quæritur. Item quia iuramentũ istud potest seruari sine interitu salutis æternæ, & omnia talia seruanda sunt, ar. 22. q 4. cap. Si aliquid extra de iureiuran. cap. Si vero. Nam hic iste non cogitur per iuramentum dare nisi res temporales, quæ sine peccato possunt dari, & perdi, & non peccamus, etiam si illis careamus. Et dicunt isti, quòd coactio non excusat istum, quin teneatur ad iuramentum, cum potius periuris per coactionem imponitur pœnitentia 22. q. 5. c. Qui compulsus, & c. si quis coactus: quia dr̃ ibi ꝙ plus animam, quã corpus dilexerunt.s. propter timorem

timorem corporis iurantes: ergo videtur, ꝙ teneantur isti iuꝛm seruare, cum non seruando sint periuri, & imponatur eis pñia. Alij autem dicũt è cõtrario, ꝙ non obligat iuramentum, quia qđ vi, aut metu gestum est, non est ratum habendum. Isti tñ distinguũt inter iuꝛm assertorium, & promissoriũ. Et dicunt, ꝙ in assertorio nullus metus excusat: qa potius debet quis omnia mala pati, q̃ asserere falsum per iuramentum 32. q. 5. c. Ita ne. In promissorio dicunt, ꝙ metus excusat à iuramenti obseruatione. Ratio differẽtiæ videtur esse ẜm hoc: quia ad peccatũ nemo cogi debet. Falsum tamen iurare peccatum est, ideo ad hoc nemo debet putare se coactum, sed potius tolerare omnia mala. Promittere autem dare alicui res suas peccatum non est. Ideo põt licitè hoc iurare ꝑ timorem. Et tamen ẽt ꝙ ipse timor excuset postea ab obseruatione iuramenti. Dicendum tñ ꝙ istud non est verum absolutè: quia sicut iurare falsum semper est illicitum, & nullus metus ad hoc debet inducere, ita ẽt quædam sunt, quę sine peccato promitti nõ pñt. Vt si quis furari, vel occidere hoĩem promittat: quia ẽt si non obseruet iurare solum est peccatum. Vnde nullus metus sufficienter cogere põt ad tale iuꝛm. Nunc aũt dici debet, qđ aut iste põt dare sine peccato res illas, quas dare iurauit, vtpotè qa sunt res suæ, quibus ẽt sine iuꝛo liberè abrenunciare põt, aut nõ poterat dare sine peccato, vtpotè si castrum, qđ dare iurauit, non erat suum, sed tenebat illud in fidelitatem, ꝙ solum daret illud Dño suo, vel sub certo modo, & maximè si super hoc iurauerat: quia tũc, cum iuramentum primum esset licitum, ẜm non potuit obligare contra primum, extra de iureiur. c. Veniẽs, & c. intellecto. Dato ẽt ꝙ non iurasset, sed solum recepisset in fidem, non licebat dare illud, nisi ei, q tradiderat, vel iuxta formam ab eo datã. Si primo modo iuꝛm ẽt si per timorem exortum est, fuit tamen de re licita, ideo tenuit, & iste iurando non fuit periurus, & tenetur iuꝛm seruare. Si secundo modo, iuꝛm est illicitum, ideo non est seruandum. Qui tñ iurauit hoc, peccauit mortaliter iurando: quia pro nullo timore cogi debuisset, vt iuraret id, qđ erat illicitum. Et sic vocabitur periurus, non quidem quia nõ compleuit iuꝛm, sed quia tale iuꝛm præstitit, ꝙ sine peccato compleri non põt. Et de hoc põt intelligi 22. q. 5. c. Qui compulsus, & c. si quis coactus. s. ꝙ isti dilexerunt corpus plusquam animam propter timorẽ pęnæ periurium committendo. s. talia iurando, q̃ iurare illicitum erat, & periurium. Simile est, si ꝑ timorẽ cogatur quis iurare, ꝙ pecuniam alicuius, quã tenet apud se depositam dabit: quia hoc non licet, & generaliter, quando iuꝛm exortum est in præiudiciũ alicuius alterius, q̃ eius, qui iurauit, est illicitum, & non est seruandum. Nam id, quod non poterat qs licitè facere sine iuramento, non potest ẽt cum iuꝛo facere, cum iuramentum non sit vinculum ad iniquitatem faciendam. Et tamen sine iuramento non licet alicui facere id, qđ est in præiudicium alterius, ergo etiam per iuramentum facere non poterit. Et sic iuramentum, qđ vergit in præiudiciũ proximi exortũ per metum non obligat, quia etiam spontè factum non obligaret. si autem alicubi inueniatur, ꝙ iurantes rem licitam per timorem non teneantur ad iuramentum, debet intelligi, ꝙ fit hoc in odium violẽtorum. Ille tamen, qui iurauit tradere rem suã per timorem, quam aliàs licitè poterat dare, tenetur iuramentum complere, sed postea poterit repetere. Vnde aduertendum est de isto, qui sic iurauit tradere rem: ꝙ aut tradidit eam, aut nondum tradidit. Si nõdum tradidit, dicunt quidam, quòd non debet dare, sed potest vti exceptione, quòd metus causa repel-

A lendo petentem. Dicitur tamen, quòd iste peccabit mortaliter vtendo tali exceptione: quia per eam venit contra iuramentum. Et hoc verum est, nisi quando iurauit dare habuisset animum non dandi, sed se defendendi hac exceptione. Tunc enim licebit ei sic excipere: quia iuramentum non obligauit eum, nisi secundum quòd ipse intendebat, licèt verba sua aliter sonarent, arg. 22. q. 5. c. Humanæ aures. Et hoc, qa exigens iuramentum fuit in graui culpa, cogendo istum ad iurandum. Aliàs enim intelligeretur iuramentum ẜm, ꝙ verba sonabant. Iste tamen iurando peccauit mortaliter: quia mutauit omnino verba à suo significato, & mentiebatur iurãdo. Iurabat. n. dare aliquid, & intendebat illud non dare. Tunc tamẽ
B licet peccauit mortaliter, sic intendendo non peccabit vllo modo vtendo hac exceptione, quia nõ agit contra iuramentum. Caueat tamen qui sic agit scandalum, & malum exemplũ apud alios, qui non sciũt occultam intentionem eius, & putãt eum verè agere contra iuramentum. Non ergo debet aliquis, qui sic iurauit defendere se sic ne rem tradat, quam promisit: quia licet de iure istud fieri possit. s. in foro contentioso, tñ in foro conscientiæ, in quo iuꝛm obligat aliter. q̃ in foro contentioso, fieri non potest sine peccato, licèt fiat sine periurio. Ad hoc ergo ꝙ licitè fiat, tradat rem illam, quã iurauit, & per hoc iuramẽtum compleat. Postea autem repetere potest: quia iuramentum obligauit ad dandũ, sed non obligauit ad
C non repetendum. Si autem iurauit, ꝙ daret, & nõ repeteret põt denunciare iudici ẜm formam Euangelicam. s. Si peccauerit in te frater tuus infra 18. & extra de iudi. c. Nouit. Et tunc ecclesia coget istum ad agendum pñiam, & in hac veniet absolutio à iuꝛo, idest, coget eum, quòd remittat iuramentum, quod fecit sibi iniustè præstari, & ẽt coget ad restituẽdum id, qđ virtute iuramenti recepit. Si autem iurauit, ꝙ ẽt non denunciaret ecclesię, iuramentum nõ tenet: quia iurauit contra legem Euangelicam, ẜm quam obligamur ad correctionem, vel ad monitionẽ fraternam. Ideo non obstante iuramento potest denũciare. Fuit tamen periurus iurando non denunciare Ecclesiæ, cum hoc esset illicitum. Dicit autem Ioan.
D 15. q. 6. c. Auctoritatem in Gl. iuramẽtum per timorem præstitum obligare semper], si sit super re licita excipit tamen quatuor casus, in quibus non tenet. Primus est in voto præstito per timorem, extra ꝙ vi aut met. cã. ca. Perlatum. Secundus est in traditione ecclesiasticæ, idest, si quis per timorem iurauit tradere rem ecclesiæ 15. q. 6. ca. 1. & 2. Et idem intelligendum est quandocunque quis iurauit tradere rem alterius, super qua nullum ius habet quia iuramẽtum est illicitum. Tertius est in promissione dotis facta per motum ff. quod me. ca. l. si mulier. § si dos. Quartus est in matrimonio: quia iuramentum de cõtrahendo per timorem exortum non tenet, extra de spon. cap. Cum locum, & c. Requisiuit. Si autem ali-
E quando inueniantur contraria aliqua ad hoc, idest, quòd iuramentum per timorem exortum teneat, & contrauenicns sit periurus, debet intelligi quando fuit coactio legis, vt 22. q. 4. Inter cætera, & similia, vel quando postea sequutus fuit cõsensus, extra de spon. cap. Veniens. Generaliter autem potest dici, quòd iuramentum per timorem exortũ nunquam tenet in eis, quę aliquo modo pertinent ad alterum, idest, non solum ad iurantem, sed ad aliquem alium, cui pręiudicetur per hoc iuramentum, siue sit communitas, siue persona particularis, quia solũ potest sibi quisq; per iuramentum suum præiudicare. Ad allegationes in contrarium pro vtraque parte patet responsio per ea, quæ dicta sunt.

An iurans aliquid dare alicui certo tempore, & superueniente impedimento impeditus, sit censendus periurus.
Quæstio CCCVII.

QVAERITVR, quid, si aliquis iurat dare certam pecuniam, vel facere aliquid vsque ad certum diem, & postea superuenit necessitas, vel impossibilitas, ita vt nō possit seruare, an excusetur à periurio. Dicendum, quòd qui iurauit, aut credebat tunc quando iurauit, ꝙ non poterat soluere, quod iurabat, vel dubitabat de hoc, aut credebat leuiter se facere posse, idest, ꝙ leuis causa mouebat eum ad credēdum istud, cum potius debuisset verisimiliter credere, quòd non poterat implere, aut certissimè. & verisimiliter credebat, quòd implere poterat. Si primo modo, periurus est: quia iurauit, ꝙ sciebat, vel putabat se non posse implere. Nam per hoc mētiebatur, velut siquis iuraret se facturum id, quod animo non tenebat: quia ibi deficit veritas, quæ est comes iuramenti, cum quis contra mentem suam loquitur. De hoc extra de iureiuran. c. Tua. Si secundo modo, scilicet, quia dubitabat, an possit implere, etiam periurus est, si non impleuit: quia fuit in culpa promittendo sub iuramento id, de quo non erat certus, an implere posset. De tertio idem dicendum, scilicet, quādo credidit se posse implere, & tamen credidit fatuè non habendo causam ad hoc: quia etiam tunc in culpa est iurando. Et licet in istis tribus casibus committatur periurium, grauius tamen est in primo, quàm in secundo, & grauius in secundo, quàm in tertio. Si autem secundo, scilicet, quia certissimè, & verisimiliter credidit se posse implere, non incidit in periurium, si adueniente impossibilitate non soluit, dum tamen non venerit ex culpa sua, & ipse ante terminum conatus est quātum potuit, vt implere posset. Nam nō est periurium, & maximè si iurauerat quis dare pecuniam, & misit eam ad illum, cui iurauerat. In via tamen casu perdita est, aut violenter ablata. Nam non est periurium, extra de iureiuran. c. Querelam, & 23. q. 8. c. Si nulla. & de consecra. distin. 2. c. sicut. Iste tamen, qui in tempore iurato soluere non potuit, tenetur soluere lapso termino, si potest, alioquin erit periurus: quia lapsus termini non abstulit totam obligationem, eo quòd iste, qui iurauit soluere in certo termino, iurauit duo, scilicet, dare, & certo termino dare, licet ergo non potuit vnum complere, tenetur ad alterum. Simile extra de dolo, & contuma. cap. Cum dilecti. Et hoc verum est, nisi res promissa non possit solui extra terminum, vt sunt aliqua, quæ certo die fieri possunt, alijs autem diebus non possunt. Et ideo qui non seruat vnum, non potest seruare alterum, vt si quis iurauit alteri quòd veniret Kalendis Augusti ad nuptias suas, quæ illa die celebrandæ erant. Si autem illa die venire non potuit iam non obligatur vltra venire: quia actus ille semel tantum, & illa die solum celebratus est.

An teneatur aliquis vsuras soluere, quas soluere promisit.
Quæstio CCCVIII.

QVAERITVR, si quis iurauit alteri soluere vsuras, an teneatur. Dicendum, quòd aut soluit eas, & vult repetere, vel nondum soluit: Si nondum soluit debet conari inducere creditorem ad relaxandum iuramentum de soluendo vsuras. Et ad istam relaxationem induci possunt creditores per censuram ecclesiasticam: quia indebitè sibi extorserunt iuramentum præstari, extra de iureiuran. c. Ex administrationis. Si autem non possunt ad hoc induci, & cogi, aut est creditor præsens, vt possit admoneri, &
F excommunicari, vt relaxet iuramentum, aut nō est
præsens, vt hæc fieri possint. Si non est præsens, aut
constet iudici pecuniam esse ex causa vsuraria pro-
missam, & super hoc iuramentum factum, aut non
constat. Si constat, ipse relaxabit iuramentum tan-
quam indebitum extra de iureiuran. cap. Cum qui-
dam, & 15. q. 6. cap. auctoritatem, secundo extra de
testibus. c. Constitutus. Si autem non constat iudici
promissam esse pecuniam ex vsuraria causa, vtpote
quia apparet contractus de soluendo certam pecu-
niam, & iuramentum super hoc præstitum, & non
exprimitur ibi aliqua causa vsuraria, & tūc fiet sicut
infra dicetur. Si autem creditor est præsens, & con-
stat de promissione ex causa vsuraria excommuni-
G cabitur, vt remittat iuramentum de soluendo vsu-
ras. Si autem potius vult sustinere excommunicatio
nem, quàm relaxare iuramentum, potest puniri per
iudicem sæcularem requisitū ab ecclesia super hoc,
cum ecclesia nō habeat vltra quid faciat. Simile ex-
tra de clerico excommunicato, c. Si quis presbyter.
vbi contemnēs totam ecclesiasticam censuram per
regem exilio traditur. Sic etiam extra de iudi. capit.
Cum non ab homine: vbi incorrigibilis traditur sę-
culari potestati, à qua exilio punitur, vel alia pœna
legitima & fortè in hoc casu iudex sæcularis istum
sustinentem excommunicationem pertinaciter, vt
hæreticum condemnabit: quia præsumitur contra
eum de heresi: quia tam pertinaci animo censuram
H ecclesiasticam contemnit. 11. q. 3. cap. Rursus, & cap.
Quisquis, & extra de hæret. cap. Excommunicamus.
& de pęniten. cap. vltimo. Vel tenebitur in carcere,
aut in alia pęna infligetur, vt videbitur iudici. Si au-
tem non constat iudici pecuniam esse promissam ex
causa vsuraria, non potest absoluere eum à iuramen
to. Nam modus in hoc erat, ꝙ si quis sub iuramento
ad certum diem se obligauit soluere certam pecu-
niam pro vsuris, quòd ante terminum solutionis pe
tat à iudice relaxationē iuramenti, & tunc fient om
nia, quæ supra dicta sunt. Si tamen non constat iu-
dici pecuniam esse promissam ex causa vsuraria, nō
potest absoluere à iuramento, nec cogere creditorē
per censuram ecclesiasticam. Et sic si aduenerit ter-
I minus, & iste non soluerit, erit periurus. Ideo in hoc
casu soluat vsuras, & sic complebit iuramentū. Sed
postea poterit repetere, quòd soluit tanquam inde-
bitè solutum. Et licet repetat non agit contra iura-
mentū: quia qui iurauit vsuras soluere per hæc non
iurauit non repetere, nisi hoc expresserit, extra de iu-
reiuran. cap. Debitores. Si autem iurauit etiam non
repetere, poterit denunciare secundum euāgelicam
correctionem, scilicet, quòd ipse, qui soluit vsuras,
dicat creditori, cui soluit, quòd est in peccato mor-
tali: quia detinet ei pecuniam vsurariam per extor-
sionem solutam, ideo, quòd admonet eum reddere,
ꝙ si non audierit ipsum adhibitis duobus testibus,
vel tribus secum idem illi dicat. Quos si non audie-
K rit dicatur ecclesiæ, idest, prælato. Et iste compellet
illum ad restituendum, quod indebitè recepit. Non
poterit tamen fieri ista compulsio, nisi constet iudici
traditum esse pecuniam ex causa vsuraria: quia ista
compulsio fit per censuram ecclesiasticam, quæ per-
tinet ad forum contētiosum, & cum ista censura sit
pęnalis ei, contra quem exercetur, non debet cōtra
aliquem exerceri, nisi constito de crimine. Si autem
iste iurauit etiam non denunciare, non tenet iura-
mētum: quia est illicitum, cùm quilibet teneatur ad
admonitionem Euangelicam.

Considerandum tamen, ꝙ ille, qui iurauit non repetere vsuras, nec denūciare, vel saltem non repetere, aut vult postea denunciare ex charitate. s. vt te-
nens

nens pecuniam vsurariam non maneat in peccato, & hoc solum intendit, aut solum denuntiat, vt ipse recuperet pecuniam, aut partim propter vnum, & partim propter alterum. Si primo modo licitũ est, & etiam valde meritoriũ: quia omnis actus, qui purè est ad charitatem, est valde meritorius. Si secundo modo videtur peccare mortaliter: quia admonitio, vel denuntiatio Euangelica à charitate habet exordium, scilicet, vt singuli cogitẽtur citius exire de pec catis vrgentibus eos ad hoc alijs fratribus ex charitate fraterna. Qui autem non ex charitate, sed vt pe cuniã recuperet agit, non dicitur admonere, vel denunciare, sed potius pecuniam repetere, & ideo iam videtur agere contra iuramentum de non repetendo. Si autem partim propter charitatem, & partim, vt recuperet pecuniam, denunciat hoc, potest iudica ri licere, vel non licere iuxta id, quod principaliter mouet ad hoc denuntiandum.

An successores comitatum teneantur iuramentis suorum prædecessorum. *Quæst.* CCCIX.

QVAERITVR, si aliqua vniuersitas ciuitatis, vel collegij alicuius obligauit se iuramento ad aliquid faciendum, vel nõ faciendum, & mortui sunt omnes illi, qui hoc iurauerunt, an successores sint periuri, si non obseruauerint illud iuramentum. Aliqui dicunt, ꝙ periuri sunt: quia obligationes antecessorum transeunt ad successores, extra de solutio. c. 1. & de vsuris. c. Tua. Etiam, quia ijdem videntur esse, qui nunc sunt, & iurantes primi, quia illi iurauerunt, vt vniuersitas, & non vt singuli, & tamẽ eadem vniuersitas est, quãdiu durat. s. eadem numero, licet duret per mille annos, & hoc per continuationem suppositorum: licet nulli manserint de prioribus, cùm nunquam actu, & habitu desierit esse illa vniuersitas, sicut est idem numero fluuius, qui nunc est, & qui erat ante mille ãnnos licet fortè nulla gutta aquę est nunc in eo, quæ esset ante mille annos. Ita ergo est eadem vniuersitas semper per continuationem. 7. q. 1. c. denique. Dicendum, ꝙ obligatio iuramenti personalis est: ideo periurium, quod crimen est, non transit ad successores, etiam si non obseruent iuramentum, cùm ipsi non iurauerint. Obligatio tamen nuda, ac si sine iuramẽto esset facta, trãsit ad successores, vt in allegatis iuribus. Et extra de iure iuran. c. Veritatis. licet non est verũ, ꝙ ex omni iuramento antecessoris obligetur successor, sed debet distingui, sicut de pactis, & promissionibus non vallatis iuramento. Nam taliter fieri possunt, ꝙ ad successorem non transeat, sed de hoc non est ad ꝓpositum: quia istud non esset quærere de obligatione iuramenti, sed de obligatione nudi pacti.

An aliquis tenens concubinam, qui iurauit eam amplius nõ cognoscere, possit eam ducere in vxorem. *Q.* CCCX.

QVAERITVR, si aliquis habens concubinã iurauit nunquam amplius cognoscere, an possit eam ducere in vxorem, & cognoscere.

Dicendum, ꝙ iurans, quando iurauit, aut specialiter cogitauit de coitu fornicario s. ꝙ nõ cognosceret eam amplius, vt concubinam, vel intelligerit generaliter de omni coitu tam fornicario, quã matrimoniali, aut non attendit specialiter ad aliquid istorum, sed solum iurauit hoc, vel saltem nescit nunc quid tunc specialiter intenderit quando iurauit.

In primo casu licitũ est ducere eam in vxorem: Quia licet verba sic generaliter sumpta videãtur significare, ꝙ nullo modo eam cognoscat: iuramen-

A tum tamen non debet intelligi vltra id, quod iurãs voluit: extra de iure iuran. c. Quintauallis. & c. clericus: quia Deus non attendit quid verba sonent, sed quid anima velit, vt ait Grego. in moralibus. 27. & habetur 22. q. 5. humanæ aures. In secundo casu nõ debet nec potest ducere illam in vxorem, quia iuramentũ istud potest seruari sine interitu salutis ęternę. Ideo seruari debet, & tamen si iste de facto contraxerit cũ illa tenebit matrimonium, quia maioris obligationis est votum, quàm iuramentũ, vt ostensum est supra q. 260. Et tamen vouens non solenniter castitatem, licet impediatur contrahere, si contrahit non dirimitur matrimonium, extra qui cleri. vel vo. c. Rursus. ergo iurans non contrahere si con-

B trahit, tenet matrimonium, & tamen prius est, sicut est violator voti, & pœnitentiam agere debet, quia emisso voto castitatis simplici matrimoniũ contraxit, vt in allegato. c. Rursus. In tertio casu, si dubitatur quid iurans intenderit debet interpretari, ꝙ solũ iurauit de fornicario coitu: quia iuramentum indefinitè præstitum nõ intelligitur excludere opus charitatis, nec obligare ad id, quod est illicitum, vt colligitur extra de iure iuran. c. Veniens & c. Quintauallis, & de regu. iu. c. In generali lib. 6. & tamẽ opus charitatis est reconciliare concubinam accipiẽdo eã in vxorem. Nam meretricem in vxorem ducere, vt liberetur à statu peccati de operibus charitatis est, vt patet extra de spon. c. Inter opera. De cõcubina ea-

C dem ratio est, quia in statu peccati est: licet non sit tãta turpitudo eius quanta meretricis, cuius libido venalis est. 32. q. 4. Meretrices. & supra ostensum est. q. 196. Etiam patet idem: quia quãdo dubitatur de intentione iurantis debet recurri ad causam, quæ verisimiliter poterat eum mouere quando iurabat. Et tamen, qui iurat non cognoscere concubinam videtur, ꝙ istud agat propter peccatum, quod est in cognoscendo eam. Et tamen si ducatur in vxorem, iã licitè cognoscitur, ideo non debet intelligi de hoc fuisse iuratum.

An iurans statutum communitatis seruare iam factum, & postea nouum statutum factum seruare promittens non seruando censeatur periurus. *Quæst.* CCCXI.

D QVAERITVR, si aliquis iurauit se seruaturum statuta alicuius ecclesiæ, vel vniuersitatis in ea iam facta, & postea fit nouum statutum in ecclesia ipsa, vel vniuersitate, & promittit iste sub virtute prioris iuramenti se illud seruaturũ, si cõtrauenniat, an sit periurus. Dicendum, ꝙ ex eo, ꝙ iste ꝓmisit tenetur seruare statutum, nisi fortè esset aliàs illicitum, quod seruari non deberet, tamen non tenetur ex vigore iuramenti illud seruare. Et si cõtrauenerit non est periurus, vt est casus expressus extra de iure iuran. c. Clericus. Peccat tamen mortaliter cõtraueniẽdo: quia promissio obligauit eũ, cùm inter

E simplicem loquelam, & iuramentum Deus non faciat differentiam. 22. q. 5. c. Iuramenti. Quod verum est quantum ad hoc, ꝙ obligetur per loquelam simplicem, sicut per iuramentum. Et tamen vehementius, & fortius vinculum est iuramenti, quàm simplicis promissionis. Et ideo veniens contra iuramentum grauius peccat, quàm veniens contra promissionem non iuratam. Prædicta autem intelligũtur, quando iurans intẽdebat solum de preteritis. s. quæ iam facta extabant, vel saltem non habuit intentionem obligandi se ad futura. Quia si intendat se obligare ad illa, etiam si non exprimat, tenetur obseruare futura, dato ꝙ non promittat postea sub vigore præstiti iuramenti obseruare illud, quod de nouo

statuitur

statuitur. Sed obijcietur, ꝙ teneatur per talem promissionē, cum dicatur sub vigore pręstiti iuramenti promittere obseruare futura statuta: quia idem iuramentum videtur manere. Dicendum, quòd licet nunc sub vigore pręstiti iuramēti iste promittat obseruare futurum statutum, tamen non iurat. Iuramentum autem præteritum nō potuit extendi nisi ad ea, de quibus tunc cogitatum est. Nunc ergo faciens contra istam promissionem, cum non sit iurata, non est periurus. Et dato, ꝙ iste vellet nunc postquam iurauit, quòd iuramentum suum extendatur ad futura, non potest extendi, nisi actualiter iuret: quia velle hoc facere non est facere cum sit liberum illud facere, scilicet, iurare si vellet. Promissio ergo obligat: quia realiter illa fit, iuramētum autem non obligat: quia nullum fit nunc, & illud, quod iam factum est nō potest se extendere ad futura, de quibus non cogitatum est. Secus autem est, quando quis iurauit alicui facere quæcunque ille mandaret, & venire quocūque tempore ad vocationem eius. Nam quocunque tempore fuerit vocatus maximè si exprimatur pęna iuramēti pręstiti, periurus erit si non venerit, eo quòd istud iuramentum de omnibus futuris generaliter factum est.

An coniuges, si iurauerint nunquam ab inuicem discedere, possint pro aliqua causa recedere. Quæst. CCCXII.

QVAERITVR, si coniuges iurauerunt nunquam recedere ab inuicem, an iuramētū istud teneat. Dicendum, ꝙ aut subest aliqua causa iusta recedendi, quæ sit necessaria, siue ad semper, siue ad tēpus, aut nulla. Causa iusta potest esse duplex, scilicet, necessaria, aut voluntaria. Necessaria, vt si inueniatur aliquod impedimētum inter eos, ꝙ dirimat matrimonium, vtpote si erant cōsanguinei, vel affines, aut aliud simile. Voluntaria, vt si volunt ad religionem transire ex mutuo consensu. De primo dicendum, quòd non tenet iuramentum: quia coguntur de iure separari, cum matrimonium non possit esse inter eos, & non possunt ipsi per iuramentum suum obligare se contra legem: quia illud esset tollere legem, & esset tunc iuramentum vinculum iniquitatis. Voluntaria autē causa est transire ad religionem, vt si ambo ex mutuo consensu transire velint. Vel si vnus non suspectus de incontinētia manere velit in sęculo, & alius de licentia eius transire velit ad religionem. Et dicendum, ꝙ non obstante iuramento poterunt hoc facere. Nam si iurasset quis nunquam intrare religionem, non obstante isto iuramento, poterat intrare, vt ostensum est supra q. 355. immo melius faceret iurans faciendo contra iuramentum, & intrando religionem, quàm non intrare, vt seruet iuramentum, vt dicit Sanctus Thomas 3. Sent. dist. 39. art. 3. sub artic. 1. A fortiori ergo coniuges, qui non iurauerunt expresè nunquam intrare religionē, sed nunquam recedere abinuicem, poterunt ex cōmuni consensu iurare non obstante iuramento, immo si iurassent eo animo nūquam recedere abinuicem, vt nunquam religionem iurarent, periuri erant hoc iurando: quia iurabāt illud, per quod impediebatur maius bonum, siue via perfectionis. Si autem sit causa iusta temporalis, idest, per quam ad tempus separentur quantum ad thorum, vtpote, vt vacent orationi ad tempus, possunt non obstante iuramento hoc facere: quia alias iuramentum istud impediret maius bonū, cum abstinere ad tempus propter orationem sit quidam modus, vel via ad perfectionem, & Apostolus hoc suasit. 1. Corin. 7. Sic ergo iuramentum de non recedendo abinuicem non tollit, quin

F possit intrare religionem. Sic dicitur extra de iureiuran. c. Tua nos. in Glo. quòd isti non dicuntur frangere iuramentum: quia illud commutāt in melius, extra de iureiuran. cap. Præuenit, & de voto, & voti redem. c. Scripturæ: maximè quia istud iuramētum, cum sit generale, & recipere possit benignam interpretationem, scilicet, vt iuramento stante intelligatur, quòd coniuges non recederent abinuicem, scilicet, pro causa, pro qua recedendum non erat, & tamen pro causa, pro qua aliàs licitè poterant recedere, iuramento non facto, quòd nunc liceat eis recedere. Simile est extra de iureiuran. c. Ad nostram, & c. Quanto. Sic ergo benignè interpretādum est, sicut ibi dicitur de illo, qui iurauit in omni causa seruare

G ordinem iudiciarium, & tamen in notorijs non est semper seruandus ordo iuris. Et exponitur ibi iuramentum istud, ꝙ intelligatur iurasse seruare ordinē iuris in omnibus causis, scilicet, in omnibus illis, in quibus de iure seruandus est ordo iuris: Et idem est in illo, qui iurauit non mutare monetam patientis sui vsque ad certum tempus non formando aliam, erat tamen iam illa defraudata legitimo pondere, & ponitur ibi interpretatio iuramēti huius in c. Quanto. Sed quęritur cum iurauerint cōiuges abinuicem nunquam recedere, an liceat alteri eorum petere separationem quantum ad thorum propter fornicationem ab altero commissam. Dicendum est, quòd si ista fornicatio cōmissa erat, quando iuramentum

H præstitum est, non licet alteri eorum alterum super hoc accusare, obstante iuramento. Si tamē post hoc committatur fornicatio, licebit petere diuortium: quia iuramentum non intelligitur de eis, quæ non cogitabantur, sed subintelligitur tacita conditio, scilicet, si in eodem statu manerent. Simile est extra de iureiuran. c. Quemadmodum, vbi qui iurauit, quando contraxit cum aliqua semper tenere eam in legitimam vxorem non potest ei obijcere fornicationem, quam commisit ante hoc iuramentum, sed potest obijcere eam, quam postea cōmiserit: quia aliàs sequeretur absurdum, vt ibi dicitur, scilicet, ꝙ obligaretur tenere eam in vxorem, etiam si fieret publicè meretrix.

I

An coniuges iurantes nunquam amplius petere debitum coniugale, possint de cætero debitum petere. Quæst. CCCXIII.

QVAERITVR, si coniuges iurauerunt, quòd nunquam se repeterent, idest, nunquam peterent abinuicem debitum, an postea possint se repetere. Dicendum, ꝙ aut coniuges sicut ex communi consensu iurauerunt se nūquam repetere, ita postea ex communi consensu volunt se repetere, & tunc possunt, licet in hoc dubitant aliqui, an propria auctoritate liceat eis contrauenire se repetēdo, vel requiratur dispensatio in iuramento isto ab aliquo superiore. Dicendum tamen est, quòd propria auctori

K tate possunt contrauenire: quia iuramentum fuit temerarium. Et patet temeritas: quia si isti animo perficiendi in melius iurassent se nunquam repetere, intrarent religionem ad obseruandam perpetuam castitatem, si autem manent in sæculo, apparet, quòd non ex deuotione, sed ex temeritate fecerunt. Sicut patet extra de iureiuran. c. Tua nos, vbi mulier repetita à viro iurauit, quòd potius se faceret saracenam, quàm ad eum rediret. Et sic ex iracundia, vel temeritate quadā isti iurauerunt, & fecerunt contra Apostoli consilium. 1. Cor. 7. scilicet, quòd non fraudent se coniuges debito nisi ad tēpus, vt orationi vacent. Et sic dicitur in alle. c. Tua nos. in glo. quòd istud iuramentum

ramentum de non se repetendo fuit temerarium,& ideo non fuit obligatorium. 22. q.4. c. Inter cætera. Et dicitur ibi, quòd quidam dicunt esse imponēdam pœnitentiam pro isto iuramento tanquam pro veniali, ar. eo. tit. c. Verum. & 25. dist. §. criminis. Et tamen diffinitur ibi, quòd ad minus vno anno penitere debent: quia pro iuramento temerario imponitur vnus annus pœnitentiæ. 22. q.4. c. Qui sacramento. Et hoc satis rationabile est. Et tamen in d. c. Qui sacramento. agitur de iuramento illo, quod erat temerarium,& etiam iniustum, & in nullo casu poterat bene obseruari, scilicet, quia iurauerat quidam, ꝙ nunquam rediret ad pacem cum aduersario suo. Et hoc erat contra charitatem, quòd tamen coniuges se abiurent potest esse in bonum, immo in melius, vt si velint continētiam perpetuam obseruare. B Si autem alter eorum velit repetere alterum eo nō consentiente debent admoneri, vt castitatem perpetuam ambo obseruent. Quam si volunt vouere manebunt separari. Si autem alter eorum non vult, cogitur alius ad eum redire per excommunicationis sententiam. extra de iureiuran. c. Tua nos.

An coniuges vouentes seruare perpetuam continentiam teneantur ad eam. Quæstio CCCXIIII.

QVAERITVR quid, si coniuges se abiurātes vouerunt seruare perpetuam continētiam. Dicendum, quòd aut solenniter vouerunt, aut simpliciter. C Si solēniter nō possunt iam redire in idipsum, siue alter eorum petat, siue ambo consentiant: quia iam dirimitur matrimonium inter eos per votum solenne,& ideo peccant mortaliter, si se repetunt, etiam si non sequatur copula carnalis. Et tamen si se repetiuerint,& carnaliter conuenerint adhuc cogendi sunt redire ad statum religionis: quia per votum solenne effecti sunt religiosi. Si autem votum sit simplex vtpote: quia ambo simul manētes in domo sua sine aliqua alia cæremonia iurauerunt seruare perpetuam castitatem. Et tunc dicendum, quòd adhuc matrimonium nō est dissolutum,& ideo manet eis adinuicem ius petendi debitum, licet illud sit impeditum per iuramentum,& votum, & tamen si D alter eorum repetiuerit alterum antequam solennizent votum, videtur, quòd teneatur ei reddere debitum, licet petens sit periurus, petitus tamen reddere tenetur cum adhuc obligatus maneat ad vinculum matrimonij. Simile apparet extra qui cleri. vel vou. c. Rursus, vbi vouens continentiam simpliciter non potest contrahere. Si tamen contrahat tenet matrimonium. Si ergo votum simplex,& iuramentū non potuit impedire contractum matrimonij, ne fieret, a fortiori non poterit rumpere contractum legitimum matrimonij, qui extabat antequam votum,& iuramentum fieret: quia difficilius est rumpi vinculum iam existens, quàm impediri, ne causetur: sic pa E tet extra de iureiur. c. quemadmodum, vbi dicitur, ꝙ facilius repellitur mulier per exceptionem fornicationis, ne accipiatur in vxorem, licet iuratū ei esset, quòd acciperetur, quàm quòd postquam fuerit accepta per eandem exceptionem fornicationis repellatur, ergo iuramentum istud & votum nō solenizatum non abstulit vinculum matrimonij, quod prius erat,& consequenter manebit ius petendi debitum, quod est inseparabile à matrimonio, licet per iuramentum fuerit impedimentum. s. quantum ad hoc, ꝙ non potest licitè exigi, & periurus est, qui repetit debitum, & ideo poterunt non obstante iuramento redire ad copulam, & cohabitationem, sed periuri erunt.

A *An vir, & vxor conuenientes in continentia per certum tempus, infra ipsum tempus possit exigere debitum. Quæstio CCCXV.*

QVAERITVR quid, si vir,& vxor ex communi consensu conuenerūt vsque ad certum tempus non petere debitum, vtpote: quia volunt vacare orationi, si ante tempus expletum alter eorum debitum petat, an tenetur alius reddere. Dicēdum, ꝙ aut isti fecerunt simplicem compositionem non vallatam iuramento, aut interposuerunt iuramētum de faciendo hoc. Si non fuit iuramētum interpositum, aut ambo conueniunt, ꝙ ante tempus præfinitum debitū petant,& reddant, & tunc nemo eorum peccat: quia licet proposuerunt abstinere, vt vacarent orationi, tamen non fuit illud ex voto, nec interpositum est iuramentum, & ideo nulla ibi fuit obligatio, sed voluntas libera, & sic licet præfinierit tēpus abstinendi licebit eis quandocūque voluerint retrocedere: quia nulli inde fit præiudicium. Si autē alter eorum petat debitum alio non consentiēte, tenetur ille, qui petitur, reddere debitum: quia alius potest reuocare licentiam, quàm dedit, cum maneat semper sibi ius petendi. Videtur tamen malè agere, nisi fortè timens non posse vitare fornicationem hoc fecit: quia cum matrimonium principaliter nūc sit concessum ad vitandum fornicationem. 1. Corin. 7. licebit petere cuique coniugum debitum ad euitandam fornicationem,& propter hoc dicebat Apostolus ibidem, ꝙ si aliquando coniuges separarentur ad tempus, vt vacarent orationi, rursus redirēt ad opus coniugale, ne tentaret eos Satanas propter incontinentiam suam, ergo qui putauit se posse certo tempore abstinere, & dedit licentiam alteri coniugi ad vacandum orationi, si ante illud tēpus videat se non posse continere, & propter infirmitatem carnis suæ timeat fornicationem, licet sibi repetere debitum, & alius coniunx tenetur reddere, maximè autem si putet illum esse lubricum, & facilem ad fornicationem. Si autem iuramentum inter eos præstitum est, dicendum est sicut supra, quòd factum est temerariè: quia cum isti scirent se esse lubricos, non debuerunt sibi imponere iugum, ita vt non liceret eis redire ad opus carnis, quando eis videretur. Ideo iuramentum non tenet,& possunt redire propria auctoritate ad opus coniugale. Et si alter eorum voluerit per sententiam excommunicationis compelletur, extra de iureiuran. c. Tua nos. Imponetur tamen eis penitentia pro temerario periurio, vt supra dictum est. Et hoc verum est, siue ambo consentiant venire contra iuramentum, siue alter eorum tantum petat contra iuramentum sibi reddi debitum.

An iurans seruare statuta ecclesiæ, vel vniuersitatis, in quibus aliqua in contrarium inueniantur, teneatur ea seruare. Quæstio CCCXVI.

QVAERITVR, si quis iurauerit seruare omnia statuta alicuius ecclesiæ, vel vniuersitatis, & inueniantur aliqua contraria adinuicem inter ea, an teneatur illa seruare. Dicendum, ꝙ aut illa possunt aliquo modo reduci ad concordiam, aut non: Si possunt, debet seruari vtrunque in casu suo. Si autē non possunt reduci ad concordiam, dicūt quidam, quòd debet seruari primum eorum, sicut fit in iuramentis contrarijs.

Dicendum tamen, quòd non stat: quia secus est in iuramentis, quàm in statutis: quia iuramentum primum si licitum sit, obligat. Et non potest tolli obligatio illius. In statutis autem,& omnibus iuribus generale

nerale eſt priora per poſteriora corrigi, vel reuocari, ſeruabitur ergo ſecundum ſtatutum tãquam per illud ſit primum derogatum, hoc verum eſt, quando illa ſtatuta ſunt æqualis auctoritatis. Secus autem ſi inæqualis. Vt ſi vnum à Papa, & alterum ab Epiſcopo, vel ab inferioribus conditum eſt. Nam tũc illud, quod eſt maioris auctoritatis tenet generaliter, & reuocatur per illud quodcunque ſtatutum contrarium, quod minoris auctoritatis eſt. Si autem ſint æqualis auctoritatis, quærẽdum eſt, quod ſit primum illorum, & tunc eſt derogatum illud. Si autem non inueniatur, ꝙ ſit primum, nec ſecundum, debet attendi ordo ſcripturæ, & ſic iudicabitur poſterius, qđ poſtremo loco eſt de elec. c. penul. libro 6. & de præbend. cap. Mandato.

De duobus iuramentis contrarijs, quod eorum eſt ſeruandum.
Quæſt. CCCXVII.

QVAERITVR, de duobus iuramentis contrarijs, quod illorum ſeruandum eſt.

Reſpõdetur ad q̃ſitum quæſtionis.

Dicendum, ꝙ aut ambo ſunt iuramenta, aut ambo ſunt promiſſa ſimplicia ſine iuramento, aut alterum eſt iuramentum, & alterum eſt ſimplex ꝓmiſſum. Si ambo ſint ſimplicia promiſſa, non attinet ad præſens, cum ibi nullum ſit iuramentum. Dici tamẽ poteſt, ꝙ aut ambo ſunt illicita, aut ambo licita: aut alterum eorum licitum, & alterum illicitum. Si ambo ſunt illicita neutrum ſeruandum eſt, ſi verò ambo ſunt licita ex conditione materiæ, vt ſi quis promiſit ire hodie ad certum locum, & poſtea promiſit non ire ad illum, vtrumque ſecundum ſe licitũ eſſe poteſt, quia eſt indifferens, & tamen iam ſecundum eſt factum illicitum, eo ꝙ eſt contrarium primo, ꝙ erat licitum, & ideo primum eſt obſeruandum ſolũ. Si autem alterum illorum ſit licitum, & aliud illicitum ſeruandum eſt illud, quod licitum eſt: quia illicitum etiam ſi ſolum eſſet non deberet ſeruari. Si autem ſint ambo iuramenta, aut primum eſt licitum, & honeſtum, & illud deberet ſeruari, & non ſecundum, quia ſecundum etiam ſi poſſet eſſe licitum ſecundum materiam, quia tamen eſt cõtrariũ primo, quod eſt licitum, eſt per hoc illicitum, cùm nõ liceat alicui velle agere contra id, qđ eſt obligatus agere, & tamen cum primum iuramentum fuerit licitũ, obligabat, & ſecundum, quod contra illud eſt, ad tollendum illud eſſet, quia contraria ſe tollunt, & ideo illud eſt iam illicitum, & non tenet, *ſed primum ſeruandum eſt*, extra de iureiuran. c Veniens, & c. Intellecto. Si autem primum ſit illicitum, & ſecundum ſit licitum, ſecundum ſeruari debet, & non primũ. Et tunc primum iuramentum debet eſſe ita illicitum, quod etiam ſi ſolum fuiſſet factum, non deberet obſeruari. extra de iureiuran. c. Tua nos, & c. Ea te. Si autem alterum ſit promiſſum, & alterum iuramentum poteſt diſtingui, an alterum ſit licitum ſecundum materiam, & alterum illicitum. Nam ſiue iuramẽtum, ſiue promiſſum ſit ſecundum ſe illicitum, etiam ſi ſolum eſſet non deberet obſeruari, & ideo non ſeruabitur, ſed manebit illud, quod eſt licitum, ſiue ſit promiſſum, ſiue iuramentum. Si autem ambo ſint ſecundum materiam licita, aut primum ipſorum eſt iuramentum, aut promiſſum. Si primum eſt iuramentum, manifeſtum eſt, quòd ipſum obſeruãdum eſt, & nõ promiſſum, eo ꝙ ipſum inquantum eſt primum obligauit, & ſecundum per hoc, quòd erat cõtra illud, qđ iam erat licitum, efficitur illicitum. Etiã quia iuramentum ſecundum ſe eſt maioris obligationis, quàm promiſſum. Ideo etiam cęteris paribus iuramentum magis obligaret. Ipſum ergo debet ſer-

F uari. Sic patet extra de iureiuran. ca. Tua nos, & cap. Ea te. Si autem promiſſum eſt primum, & eſt licitũ, aut erit iuramentum, quod eſt ſecũdum licitum ſecundum materiam, aut non, ideſt, quòd res iurata in ſe ſit mala, & tunc ſolum promiſſum ſeruãdum eſt, non obſtante iuramento: quia etiam ſi iuramentum ſolum eſſet, vel etiam ſi primum fuiſſet, non deberet obſeruari quando illicitum eſt. Si autem iuramentum ſecundum materiam ſit licitum eſt diuerſitas. Quia quidam dicunt, quòd iuramentum, licèt ſit ſecundum præualet ſimplici promiſſioni, & ideo eſt obſeruandum, & de promiſſo debet fieri aliter ſatisfactio, & ſic tenet Inno. Alij autem dicunt, quòd iuramentũ non debet teneri, ſed ſimplex promiſſum,
G quod primum eſt, & ſic tenet Hoſti. Iſtud videtur rationabilius, quia iuramentum videtur eſſe factum illicitum, quia erat cõtra promiſſum licitum, & ideo tanquam illicitũ non debet iam obſeruari iuramentum. Et apparet hoc: quia iuramentum non facit aliquam rem eſſe licitam, quæ aliàs non erat licita, ſed ſolum ipſam rem, quæ licita erat magis confirmat, & tamen ſi eſſent duæ promiſſiones contrariæ, quæ nõ poſſent ſimul ſeruari, licet ambo eſſent licitæ ſecundum materiam ſecunda tamen ex eo, quòd erat contraria primę, quæ fuit licita, eſt iam illicita, & nõ eſt ſeruanda. Ita in iuramentis, cum non potuerit, ſecundum promiſſum fieri licitum, per cõfirmationem iuramenti, cum eſſet contra primum promiſſum ſimplex, quod erat licitum, non erit ſeruandum
H iuramentum, ſed promiſſum. Etiam ſi deberet ſeruari iuramentum, & non promiſſum præiudicaretur ei, cui promiſſum factum eſt ſine culpa ſua, cũ aliàs illud promiſſum eſſet licitũ: quia factum eſt primũ, & ſecundum ſe licitum erat. Cum autem dicitur, ꝙ loco promiſſi debet ſatisfieri in alio, non ſtat: quia cùm promiſſum obligauerit, determinatè obligat ad id, quod expreſſum eſt, & non ad aliquid aliud, ideo non poteſt ſolui in aliquo alio. Simile eſt. ff. ſi certum petatur. l. 2. Vbi dicitur, ꝙ aliud pro alio creditori meo ſolui non poteſt. Etiam non ſtat, quia aliquando eſſet impoſſibile, ꝙ ſatisfieret aliquo modo, niſi ſoluendo hoc, quod promiſſum eſt. Vt ſi qs pro-
I miſit ducere aliquam in vxorem, ſi poſtea iurat ducere aliam, eſt iuramentum contrarium promiſſo, & non poteſt promiſſum ſolui, niſi ducendo in vxorem illam, quàm promiſit. Nam non poteſt ſolui in pecunia: quia non eſt hoc reducibile ad pecuniam, vt ſi quis promitteret vni dare iſtum equum, & poſtea iuraret alteri, quòd daret ſibi iſtum equum, & non priori tum repugnant promiſſum, & iuramentum, & poterat promiſſum ſolui in alio, ſcilicet, ꝙ loco equi illius daretur alius equus, vel pecunia: quia appreciabilis eſt. Et tamen in caſu prędicto, ſcilicet, ſi quis promiſit ducere aliquam in vxorem, & poſtea iurauit ducere aliam nõ poteſt ſolui promiſſum in alio ęqualenti: quia non eſt res appreciabilis, ſed
K oportet in ſe ipſo ſeruari, & tunc non ſeruabitur iuramẽtum, vel oportet promiſſum omnino violari.

Aliqui autem dicunt dando viam mediam, ſcilicet, ꝙ quando poteſt iuramentum quod eſt ſecundum, ſeruari ſine manifeſta læſione promiſſi, debet ſeruari iuramẽtum propter auctoritatem nominis Domini. Si autem non poteſt ſine præiudicio illius ſeruari, non ſeruabitur: quia promiſſum primum, quòd cùm fuerit licitum, obligauit, & iuramentum, quod poſtea fuit præſtitum, iam erat illicitum, eo ꝙ erat contra promiſſum licitum, & obligatorium. Et intelligendum eſt poſſe ſeruari iuramentum ſine læſione promiſſi, non quidẽ, quòd ambo poſſint ſtare, & ſeruari in ſuis terminis: quia tunc nõ eſſent cõtraria,

Iuramentũ factum cõtra promiſſum licitũ non tenet.

ria, sed dicitur obseruari sine læsione, quando ille, cui promissum est factum, potest habere aliud, quod sit æquale, vel maius, quàm sibi promissum, licet illud, quod promissum est sibi realiter non seruetur, vt si quis promisit dare isti certum equum, & postea iurauit illum equum dare alteri sunt contraria, & tamen ei, cui factũ est promissum, potest satisfieri non soluendo istud promissum in se ipso, sed dando aliũ equum meliorem loco eius, vel pecuniam. Et istud videtur rationabiliter dictum, & de æquitate. De rigore tamẽ cum primum promissum fuerit licitum, & obligatorium, iuramentũ, quod postea venit, non potest illud infirmare, sed in se ipso solui debebat, & iuramentum eo ipso, quòd erat contra promissum licitum, efficiebatur illicitum, & non tenebat. Inter- B pretando tamen benignè pro iuramento, vt vtrunque seruetur, quomodo potest, debet sic fieri, quando autem non potest promissum seruari, nisi in se ipso, & equiualens nõ potest dari, seruabit promissum: quia fuit primum, & non iuramentum, sicut in eo, qui promisit ducere aliquam in vxorem, & iurauit postea ducere aliam. Nam tunc quia non potest dari aliquod æquiualens ipsi promisso, debet seruari in se ipso, & iuramentum non seruabitur.

An sciens aliquem esse periurum debeat illum denunciare.
Quæstio CCCXVIII.

QVAERITVR, si aliquis scit, quòd aliquis est periurus, vel ꝓpinquus periurio, an debeat denunciare illum, vel si peccat tacendo, vel quid debet agere. Dicendum, quòd peccat si tacuerit: quia Leuit. 5. dicitur: anima, quæ audierit vocem iurantis, testisque fuerit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Etiam quia si videat periurantem, vel periurio propinquum, & taceant, videtur consentire ei in periurio: quia non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, extra de homicidio c. sicut dignum, & 86. dist. c. facientes. Aliqui autem dicunt, quòd debet tacere: quia peccaret manifestando periurium istius: quia qui crimen occultum manifestat, non est erroris corrector, sed proditor, vt dicit Augu. 2. q. 1. c. Si D peccauit. Etiam quia si iste prodiderit periurium illius fortè ille periurus punietur in corpore, vel occidetur à iudice, vel etiam à cognatis illius, cõtra quẽ volebat falsum iurare, vel falsum iurauit, vel etiam ipse reuelator periurij potest incurrere faciliter periculum mortis offendendo eum, contra quem reuelat periurium. Ideo Aug. Dicit istam quæstionem esse perplexam, & difficilem, & tamen soluit eam dicens, quòd ex quo Moyses non expressit in predicta auctoritate Leuitici, cui istud periurium iudicãdum esset, sufficit, vt iste, qui hoc scit, iudicet talibus personis, quæ magis possint prodesse, quàm obesse periuro, siue eum corrigendo, siue Deum pro eo orando, sicut sunt sacerdotes, vel parẽtes honesti, & discreti. E Differt tamen in hoc: quia aut iste, cuius crimen denunciandum est, commisit realiter iam periurium, aut est propinquus ad committendum. Si est propinquus, debet reuelare prædictis personis, quæ possunt prodesse, & non obesse. Sic tenet August. & habetur 22. q. 5. cap. Hoc videtur. Si autem periurium sit iam commissum, non tenetur quilibet hoc denunciare, sed prælati tenentur ad hoc tam ecclesiastici, quàm sæculares, & tenentur ex præcepto cæteri autem tenentur ex consilio, vt communiter Doctores dicũt. Sic tenet Raymundus in summa par. 1. tit. de iurã. & periurio, quis tamen teneatur ad denunciationem criminum secundum regulam euangelicam, & cui, A & quando, & an de omnibus criminibus, & multa alia dubia circa hoc declarabuntur. infra 18. vbi agitur de monitione fraterna.

An vnus possit remittere iuramentum sua causa factum, & similiter alter remittere sibi factum.
Quæstio CCCXIX.

QVAERITVR si aliqua vniuersitas, vel societas iurant aliquid se facturos, vel non facturos, an possint inter se remittere sibi iuramenta. Dubium autem est: quia potest quilibet absoluere aliũ à iuramento, quod sibi præstitum est solum in fauorem suum. Dicendum, quòd aut pertinet iuramentum ad cultum Dei, aut non, sed ad vtilitates temporales. Si primum non potest remitti quibusdam per alios, vt si iurent omnes de communitate dicere certam orationem, vel facere ieiunium. Nam soli Deo acquiritur ista obligatio. Ideo ipsi de vniuersitate inter se non possunt illam tollere, licet possent tollere aliquid, quod pertineret ad mutuam vtilitatem. Nunc verò, quod ad Deum pertinet, remittere non possunt, etiam si in iuramento illo esset aliquid, quod ad eorum vtilitatem pertineret. Sed illam particulam, quæ in solum fauorem eorum est, remittere poterunt, vt si omnes de cõmunitate iurauerunt, quòd simul irent vltra mare peregrinãdo in terram sanctam: nam non possunt remittere sibi ipsis ad in- C uicem iuramentum de non eundo in terram sanctam, possunt tamen remittere iuramẽtum, vt non cogantur ire simul, scilicet, quilibet potest remittere hoc alteri, scilicet, quilibet remittet omnibus, & omnis cuilibet, eo quòd in fauorem cuiuslibet erat, quòd haberet societatem pro via. Si autem non respicit iuramentum cultum Dei, sed aliqua commoda, vel incommoda temporalia, aut iurantes absque iuramento tenebantur facere id, quod iurauerunt, aut non, si tenebantur absque iuramẽto facere non possunt sibi remittere iuramentũ: quia non possunt ipsi se absoluere inuicem ab eo, quod iam aliàs obligati erãt. Vt si aliqua vniuersitas, vel collegium carnificum iuret non vendere carnes infectas, vel corruptas pro sanis, vel si mercatores iurent, quòd non sophisticabunt merces suas, aut quòd non vendent eas carius propter terminum solutionis expectatũ. Nam ad omnia ista ipso iure tenebantur, ideo non possunt sibi remittere iuramenta. Si autem non tenebantur alias nisi iurarent, aut istud, quod iuratur spectat solum ad cõmodum, vel incommodum iurantium, aut non. Si primum possunt isti remittere sibi ipsis iuramẽtum, eo quòd est solum in fauorem eorum. Vt quia ista inter eos mutua sunt, vt si omnes carnifices iurarent inter se, quòd quando vnus non haberet pecuniam cæteri mutuare tenerentur ei: nam poterãt ipsi omnes absoluere se ipsos ab hoc iuramento. Sic etiã si quis iurauit alteri dare librum, & alter dare ei equum, possunt sibi inuicem remittere iuramentum. Sic etiam si duo socij iurent de distribuendo inter se omnia lucra æqualiter, possunt sibi remittere iuramẽtum: quia propter ipsos solum est. Si autem iuramentum respicit commodum alienum, vel incommodum non possunt remittere isti sibi inuicem iuramentum: quia ex hoc iuramento ius quæsitum est alijs. Vt si carnifices iurent, quòd dabunt carnes pro certo pretio, vel aliqui artifices iurant, quòd dabunt merces tales, vel tales, & pro tanto, vel tanto pretio. In istis enim ius acquiritur eis, in quorum vtilitatem iuratur, & ideo non possunt isti remittere sibi inuicem iuramẽtum. Totum autem fundamentum est in hoc: quia iuramẽta præstita

ſtita à communitate, poſſunt eſſe in fauorem ipſorum de cōmunitate. Et quia quilibet poteſt renunciare fauori ſuo, poterit communitas remittere iſta iuramenta in quãtum quilibet de communitate remittet omnibus de communitate obligationem iuramentorum quantum ad cōmoda, quę venire poſſunt ex iſtis iuramentis. Si tamen non ſint iuramēta in fauorem ipſorum de communitate, aut ſaltem non ſolum in fauorem ipſorum, ſed aliquo modo pertinet ad Deum, vel ad aliquos alios non poſſunt iſti inuicem ſibi remittere iuramenta.

Audiſtis quia dictum eſt: Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium. Et quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo, & alia duo. Qui autem petit à te, da ei, & volenti mutuare à te, ne auerteris.

Audiſtis quia dictum eſt. Hic ponitur intellectus cuiuſdam præcepti iudicialis, quod pertinet ad vindictam. Iudæi enim errabant circa appetitū vindictæ deſiderãtes eam ſupra modum, & vindictam illam, quę in lege ponebatur, ſcilicet, oculū pro oculo, &c. putabant eſſe per ſe bonam, & ideo appetendam. Chriſtus autem oſtendit eis, ꝙ vindicta non ſit ſecundum ſe bona, nec appetenda niſi propter neceſſitatem, vel ordinem iuſtitię ſeruandum, vel correctionem malorum, & terrorem eorum, qui nondum mali ſunt, vt mali non fiant. Et ideo quòd potius debebat quis iniurias remittere, & tolerare, quàm vindictam petere. Vnde dicitur. *Audiſtis quia dictum eſt*, ſubintelligitur antiquis: quia iſtud etiam dictū fuit antiquis, ſicut omnia præcedentia: quia iſtud ſcriptū fuit in lege Moyſi, quę data fuit antiquiſſimis Iudęorum oculum pro oculo, *dentem pro dente*. Iſta eſt retributio pęnalis, ſcilicet, quòd quis tantum malum patiatur, quantum intulit. Et ideo dicitur, oculum pro oculo: quia ſignificatur æqualitas pœnæ, & tamen non dabatur verè oculus pro oculo, vt dicetur infra q.322. ſed ponitur ad ſignificandum æqualitatem pęnæ. Quaſi dicat. Antiquis dictum eſt oculum pro oculo, ideſt, quòd poterant pro iniurijs appetere vindictam vſque ad æqualitatem. Nam propriè vindicta conſiſtit in æqualitate pęnæ, retribuere autem plus de pęna, quàm ſuſceptum eſt de iniuria nō pertinet ad vindictam, ſed ad punitionem abſolutè. Vnde irati, qui vindictam appetunt poſtquã putant æqualiter intuliſſe de pœna, quantum ſuſceperint, non iraſcuntur amplius, nec infligunt pœnas, licet poſſent, vt dicit Ariſto. 2. Rheto. & oſtenſum eſt ſupra q.134. *Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo*, ideſt, dico, ꝙ non debetis vindictam appetere, ſed etiam non reſiſtere inferentibus vobis mala. Et ponit Chriſtus perfectum gradum patientiæ: quia non dixit, ꝙ remitteremus iniurias nobis inflictas non appetendo vindictam, ſed ꝙ non reſiſteremus malo, ideſt, ꝙ ſiquis vellet nos percutere, quòd permitteremus. Et iſtud eſt magis, quàm remittere iniuriã: quia poteſt aliquis remittere iniuriam iam ſibi factam, & tamē ſi quis velit ampliorem inferre, reſiſtet ei ne inferat. Chriſtus autem dicit, ꝙ etiam non reſiſtamus malo, ideſt, homini iniuſto: quia iniuſtè nobis damna, aut

F iniurias infert. *Sed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe ei & alteram*. Declarat per exemplum perfectam patientiam, ſcilicet, non eſſe reſiſtendum malo, ſed quòd diſpoſiti ſimus ad tolerandum mala non reſiſtendo inferenti. Et hoc eſt, ꝙ ſi quis percuſſerit hominem in vna maxilla, non repercutiat eum, nec etiam defendat ſe, vt amplius non percutiatur, ſed præbeat alteram maxillam, ac ſi diceret aduerſario. Si non eſt tibi ſatis in hac maxilla percuſſiſſe, ſed placet adhuc in alia percutere, ecce illam, percute, vt vis, non reſiſtam. Iſte eſt gradus maximus patientiæ, cum ſit magis paratus tolerans ad patiendum, quàm inferens ad nocendum. *Et qui vult tecum in iudicio contendere*. Intelligitur dupliciter, vno modo,
G quòd per hoc Chriſtus hortatur nos ad pacem. Nam hortatus fuerat ſupra ad patientiã dicens: ſi quis percuſſerit, &c. hic autem ad pacem hortatur. Et quia pax turbatur inter homines per litigia, quæ in iudicijs fiunt, hortatur non eſſe litigandum. Et quia non eſt in poteſtate noſtra non litigare, ſi velimus res noſtras defendere, cum iniqui petant ſæpe, quod ſuum non eſt, oportebit litigare, vel res poſſeſſas perdere. Et quia non eſt alius modus, quo quis omnino euadat litigia niſi cedendo, ſcilicet, vt id, quod à nobis in iudicio petendum erat, ſine litigio concedamus, dixit Chriſtus, ꝙ ſi quis vult tollere tunicam, dimittatur ei etiam pallium. Quaſi dicat, vt non ſit aliqua occaſio litigandi non ſolum id, quod petit aduerſa-
H rius relinquendum eſt ſibi, ſed etiam id, quod petere poteſt. Et dicitur. *Et tunicam tuam tollere*. Eſt intelligendum, quòd ante litigium iſte ſciat quid aduerſarius petere vult ab eo. Et tunc ſine lite concedat: quia Chriſtus non vult, quòd expectet quis, vt in lite iſta petantur ab eo: quia qui incipiunt litigare, non tenent perfectam pacem. *Da ei & pallium*. Quaſi dicat, non ſolum des ei tunicam, quam petit, ſed etiam pallium, quod cōiunctum eſt tunicę da illi. Hoc autem dicitur: quia fortè iſte, qui nunc petebat tunicam, ſi illa ſola fuerit ſibi data, petet poſtea palliū, quod coniunctum eſt, & ſic manebit adhuc litigandi occaſio, quæ paci repugnat. Vt autem non ſolum lis, ſed etiã litis occaſio auferatur, dandum eſt etiam pallium, vt
I iam non maneat aduerſario occaſio ad plus petendum. Et ſic maneat in pace iſte, à quo tunica petebatur. Et per hoc innuitur, quòd danda ſunt nō ſolum quæ petuntur, ſed etiam omnia ſimilia, vel adhærentia illis. Vt petito vno, & dato non reſtet adhuc quęſtio de alio. Et ad hoc oportebat omnia dari, quę poſſidētur, vt nihil maneret, ꝙ peti poſſet: quia alias iniquitas aduerſariorum ſemper adhuc aliquid petere poterit. Alio modo poteſt intelligi, ꝙ iſta ſententia ſit continuata cum præcedenti, ſcilicet, ꝙ tam hic, quàm ibi hortemur ad patientiam. Eſt autem patiētia in malorum toleratione. Malum autem pęnæ, quod toleramus eſt duplex. Quia quoddam pertinet ad damnum, & alterum ad iniuriam. Eſt enim
K iniuria in perſona, damnum autem in rebus. Vtrunque verò Chriſtus hortatur nos tolerare. Ideo de iniurijs dixit: Si quis te percuſſerit in maxillam dextram. De damnis autem dixit hic: Si quis autē vult à te tollere tunicam, dimitte ei, & pallium. Et hoc ſiue iudicialiter petatur, ſiue violenter auferatur. Et hoc conuenit literæ Luc. 6. Qui percutit te in maxilla, præbe ei & alteram, & ab eo, qui aufert tibi veſtimētum, etiam tunicam noli prohibere. Quaſi dicat, ſi voluerit etiam tunicam tollere, noli prohibere defendendo, ſed permitte ei auferre, quod voluerit, & vterque ſenſus conuenit literæ ſiue pro pace, ſiue patientia intelligatur. *Et quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo*, i. Vade alia duo millia, & ſic

sic ille voluit mille, tu autē dabis tria millia: quia superaddis duo millia. Aliqui intelligūt angariare.i.cōducere pro pretio. Et innuitur superabūdās iustitia. Nam illud, ad quod quis cōducitur, facere tenetur, quòd autem superaddat pertinet ad perfectionem, & superabundantem iustitiā. Et istud dicunt Christum suadere nobis: quia consilia sunt de iustitia superabundanti. Sed dicendū, ꝙ isti ignorant linguā Latinam: quia angariare non est conducere, sed cōpellere: quia angariare, & cogere, vel compellere ad ad idem pertinent. Sic dicitur infra 27. quod inuenerunt hominem nomine Simonem Cireneū, & hūc angariauerunt, vt tolleret Crucem eius.i. compulerunt portare Crucem Christi: quia fortè Christus secundum corpus iam deficiebat viribus propter magnitudinem, & diuturnitatem tormentorum, & nō poterat portare Crucem suam: ideo angariauerunt, idest, compulerunt Simonem Cireneum portare illam. Maximè quia accipiendo angariare pro conducere non pertinet ad propositum, cùm hic agitur de perfectione patientię in tolerando aduersa. Qđ tamen quis agat plusquam ex cōuētione agere obligatur non pertinet ad patientiam, sed ad quandam supererogationē iustitię. Accipitur ergo angariare, idest, cōpellere, scilicet. Si quis angariauerit.i.compulerit aliquem ire secum per mille passus vadat cū eo etiam alia duo millia, vt in hoc perfecta patiētia ostendatur, quæ non solum tolerat mala, quæ inferuntur, sed etiā ea, quæ inferri possent, tolerare parata est. Et tunc concordat ista sententia cum duobus superioribus.s. Si quis percusserit te, &c. Nam in vna toleramus plus de iniuria, vel parati sumus tolerare, quàm inferre velit aduersarius, & in alia plus de damno, quàm inferat.s. non solum tunicam, quę petitur, sed etiam pallium, quod non petitur dimittendo. Ita hic de iniuria compulsionis plus parati sumus tolerare, quàm nobis inferatur. *Qui petit à te, da ei.* Potest intelligi hic esse consilium, vel admonitio quātum ad liberalitatem, scilicet, ꝙ simus liberales ad omnes, & ideo ꝙ quidquid petatur à nobis, quòd demus. *Et volenti mutuari à te, ne auertaris.* Idest. Si aliqs vult accipere à te mutuum, non auertas faciem tuā ab illo.s. nolendo mutuari. Iste.n. est modus eorū, qui nolunt concedere ea, quæ petuntur.s. auertunt faciem suam, vel obturant aures, ne exaudiant, iuxta illud, qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. 1. Ioan. 3. vel dicitur: ne auertaris.i. ne irascaris ei: quia petit à te.

Alio modo posset intelligi, quòd ista litera pertineret ad superiorem sententiam.s. quia supra dicebatur de violentijs, iniurijs, & damnis. Et quia damnum potest alicui irrogari dupliciter.s. petendo ab eo iniustè in iuditio, quod non debetur, aut illud sine iuditio tollendo, ponitur tolerātia pro vtroque modo. Nam de damno, quod fit in iuditio dictū est supra, quòd qui petit à te tunicam, & vult iuditio cōtendere, da ei & pallium. De damno autem, quod fit extra iuditium dicitur, qui petit à te da ei.i. Si aliquis vult accipere à te rem tuam, non prohibeas, sed potius tu da ei, & nō peccabit tā grauiter. Et hoc innuitur Luc. 6. vbi ponitur ista litera, & dicitur: Omni petenti te tribue, & qui aufert, quæ tua sunt, ne repetas. Magis tamen conuenit isti literæ, quod intelligatur de spontanea datione. Hoc autem fit dupliciter. Vno modo, quòd quis donet nihil inde recepturus. Alio modo, quòd det vnum pro altero: sicut est in mutuo. Primum innuitur, cum dicitur. *Qui petit à te, da ei.*s. da simpliciter ipsam rei proprietatem nihil inde expectando, ꝙ est donare. Vel da vsum rei ad tempus aliquod nihil pro illo petendo, quòd est

A accommodare, vel precario concedere.

Secundum innuitur, cùm dicitur. *Et volenti mutuari à te, ne auertaris.* Quod pertinet ad mutuum, vbi datur res pro re simili. Vt si datur panis, vel vinum, & postea simile redditur. Et etiam hoc pertinet ad opera misericordiæ, & liberalis communicationis, scilicet, ꝙ quis mutuet alteri non habenti expectando ab eo recipere ęquale alio tēpore, quando habuerit, & est modus contractus: quia hic nihil donatur.

Ad quid posuit Christus hic: Oculum pro oculo.
Quæstio CCCXX.

QVAERITVR circa hoc, ꝙ hic Christus dicit
B oculum pro oculo, ad quid posuit istud.

Dicendum, ꝙ istud factum est ad tollendum opinionem erroneam Iudæorum circa vindictā, quā non solum licitam, sed etiam appetendam esse putabant, vt dictum est. Christus autem ostendit melius esse iniuriam remittere, & etiam tolerare, quā vindictam petere, eo ꝙ Deus non concedebat Iudæis petitionē vindictæ tanquam bonam, sed quasi necessariam propter imperfectionem suam, sicut erat de libello repudij infra 19. Nunc autē nihil erat permittendum, quod secundum se esset illicitum. Ioā. dixit Christus iam non esse appetendam vindictā, vt daretur oculus pro oculo, dens pro dente, sed remissio iniuriarum, & patientia erat necessaria.

C

Quare Christus posuit potius de hac vindicta remittēda, quàm de alijs in lege positis. *Quæst.* CCCXXI.

QVAERITVR, quare Christus dixit hic oculum pro oculo, & non vetuit aliam vindictā, quæ permittebatur in lege. Nam si quis occideret alterum à casu, nihil intendens, & etiam non præcedēte culpa permittebatur cognatis occisi interficere occisorem, si inuenirent eum extra vrbem refugij anteqam illuc perueniret. Vel si postea egrederetur de illa. Nume. 36. & Deutero. 19. Nam ista videtur esse peior vindicta, quàm oculum pro oculo.

Dicendum, quòd Christus dans legem perfectam
D voluit prohibere omnia mala. Et quia aliqua mala in lege veteri permittebantur propter imperfectionem Iudæorum, tetigit hic multa eorū. Circa vindictam autē poterat esse duplex error. Vnus siquis vellet vindictam indebitam.i. de eo, qui malum nō meruit. Alius error si quis vindictam iustam nō iusto animo appeteret. Primus est valde grauis error. Et iste erat permissus in lege propter magnā imperfectionem Iudæorum, scilicet, ꝙ aliquando possent impunè occidere innocentes. Vt si quis occideret alium casu, nihil mali suspicatus, aut præcogitans. Vt si quis cum alio iuit in syluam, qui eius inimicus nunquam fuerat, & cum cęderent ambo ligna ferrum egressum de manubrio vnius percussit, & occi
E dit alterum. Erat.n. iste innocens, & licebat ei fugere in vrbem refugij, & non occidebatur, Exo. 21. Si tamen antequam illuc perueniret, vel postquā peruenisset inueniret eum aliquis cognatus occisi extra vrbem poterat eum occidere impunè: Nume. 36. & Deuterono. 19. Istud autem erat ita malū, ꝙ nec etiā leges humanæ illud permittunt: Christus ergo non curauit hoc tangere: quia videbatur ita clarè malū, & propter solam imperfectionem eorum promissum, quòd non oportebat contra illud aliquid dici. Vel fortè, quia vetuit hic id, quod minus malū erat, scilicet, iustam vindictam malo animo appetere. A fortiori ergo vetitum videbatur occidere aliquē iniustè propter iram. Secundus error erat vindictā

malo

malo animo appetere. Lex enim iusta posuit pœnā contrapassi, scilicet, oculum pro oculo, & istud in se iustum erat, & nō erat permissio sicut dare libellum repudij, vel vsuras. Et tamen desiderare, ꝙ inferatur ista pœna delinquenti solum, vt satisfiat iræ nostræ malum est. Quia lex non instituit pœnam ad hunc finem. Velle autem pęnam aliter, quàm lex vult, malum est 23. 2. q. 5. c. Odia, & c. Cum minister. & c. lex æterna. Christus ergo vetuit desiderare, quòd detur oculus pro oculo, & dens pro dente, scilicet, appetendo ad hunc finem: quia vindicta in se non est bona, nec debet illam aliquis appetere absolutè Deute. 33. Mihi vindictam, & ego retribuam. Legem tamē istam Christus non vetuit: quia adhuc lex de contra passo in multis locis est. Hanc ergo vindictam, siue vindictæ desiderium Christus prohibere volens dixit: audistis quia dictum est, &c. Et quia istud erat val de minus malum, quàm appetere vindictam iniustam, scilicet, occidere velle innocentem, vel nocere ei: non expressit Christus aliquid de ista vindicta, sed solum de illa: oculum pro oculo: quia illa prohibita manifestè erat ista prohibita.

Quomodo intelligendum sit hoc, scilicet, oculum pro oculo.
Quæstio CCCXXII.

QVAERITVR circa hoc, scilicet, oculū pro oculo, quomodo intelligendum sit. Dicendum, quòd Deus sæpe iussit istam pœnam infligi, vt Exo. 21. & Leuit. 28. & Deutero. 19. Pro quo sciendum, ꝙ Deus volebat istam pœnam infligi, vt quilibet pateretur malum, quod fecerat. Et quia malum infertur alicui iniustè dupliciter, scilicet, extra iudicium per inimicum, vel per eum, qui vt inimicus agit, & in iudicio per falsum testem: quia cum causa pendeat ex depositione testium, cum in ore duorum, vel trium testium sit omne verbum, idest, determinatio omnis dubij. Deuter. 19. & Ioan. 8. si testis falsè deponit con demnabitur innocens per verbum eius. Ideo ita testis falsus infligit pœnam innocenti, sicut si extra iudicium eum hostiliter percuteret. Et ob hoc ista pęna talionis, vel contrapassi, scilicet, oculum pro oculo infligitur hosti, & falso testi. De hoste, idest, de percutiente patet Exo. 21. scilicet. Reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manū pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore. Et Leui. 24. dicitur: Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuiū suorum, sicut fecit, sic fiet ei, fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. Qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Aliquando autem testi infligebatur, vt si falsum diceret in causa criminali. Deutero. 19 scilicet. Si falsum testem inuenerint dixisse contra fratrem suum mendacium reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit. Non misereberis eis, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Sed est dubium, an ista sic fieri debebant, scilicet. Si quis erueret alicui oculum, quòd erueretur oculus eius, & ita de cæteris. Dicit Rabbi Salomon, quòd non fiebat sic, sed ista ęstimabantur in pecunia. Et dicebatur dari oculus pro oculo, quando taxabatur quantum damnum erat, & iniuria excussio oculi respectu personæ, cui hoc factū erat, & quòd tantum de pecunia daretur. Iosephus dicit medio modo, scilicet, quòd inspicienda erat voluntas eius, qui passus fuerat. Et si vellet, ꝙ erueretur oculus nocentis eruebatur. Si autē potius vellet pecuniam, dabatur pecunia secundum taxationē iudicum.

F Alij dicunt, quòd non erat inspicienda voluntas patientis, sed quòd in quibusdam istorum debebat necessario obseruari lex contrapassi, in quibus poterat bene obseruari. In alijs autem nō obseruabatur, sed infligebatur alia pœna, quæ putaretur esse æqualis ei, quam nocens intulerat. Cum enim dicitur: anima pro anima, dicūt intelligendum esse ad literam: quia si quis iniustè occidebat alium non erat alia pęna danda, nisi quòd occidetur, & non poterat mutari in pecuniam. Nume 26. Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur. Et iterum dicitur: ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur, nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinē, qui alterius sanguinem fuderit.

G In quibusdam alijs nō poterat hoc seruari, vt si quis percuteret alterum in capite, & esset propinquus morti, si deberet percussori inferri alia percussio æqualis fortè moreretur recipiendo illam: quia qui percussit casu non, intendebat infligere vulnus determinati nocumenti, accidit autem ꝙ esset tantum, vel tātum. Si autem quis postea ab intentione velit æquale vulnus infligere non poterit prorsus æquale facere: quia vt æquale faciat, fortè occidet: quia non est in potestate hominis vulnerantis, quòd sequatur inde tanta, vel tanta læsio, & sic si quis vellet interdum reddere vulnus æquale, mortem induceret, & tamen vulnus pro vulnere reddendum est, & non mors pro vulnere. Ideo videtur ꝙ in

H quibusdam nō infligebatur realiter vulnus pro vulnere, sed æstimatio aliqua, vel saltem inferebatur aliqua pœna corporalis, & tamen non talis qualis illa, quam nocēs intulerat. Et patet maximè: quia si quis rixatus cum proximo percuteret eum lapide, vel pugno, & non moreretur, sed iaceret in lecto, percussor non occidebatur, sed dicitur, quòd innocēs erat, idest, nulla pœna ei infligebatur, ita tamen, vt operas eius, & impensas in medicos restituat. Exo. 21.

Dicendum, ꝙ non apparet clarè, an semper redderetur pœna talionis, vel in pecuniam mutaretur, vel alia pœna non similis infligeretur, litera tamen satis videtur innuere, ꝙ pęna inferenda erat semper similis, scilicet, oculum pro oculo. Exo. 22. & Leuit.

I 28. Cum autem obijcitur, quòd sequeretur ex hoc periculum: quia fortè sequeretur mors volendo infligere vulnus solum. Dicendum, ꝙ non est inconueniens: quia iste, qui vulnus intulit, fuit in culpa, quod ergo lex volens inferre ei vulnus æquale mortē inferat, cum tamen hoc non intendat, ipsi reo imputandum est, qui meruit hoc sibi infligi, per quod posset mors sequi. Simile enim videmus, ꝙ interdum lex humana vult alicui pro crimine manum, vel pedem amputare, & non vult inferre mortē, & tamen ex amputatione illa sequitur interdum mors, & tamen propter hoc non desistitur, quin similis pœna infligatur eis, qui tali crimine rei sunt, licet eos lex morte dignos non iudicet. Hoc autem verum est, ni

K si fortè iniuriam passus voluerit recompensari iniuriam in pecunia. Nam tunc æstimabatur illa, & si est citra mortem iudex æstimabit quantum debeat dari, & non stabitur æstimationi partis. Si verò mors alicuius secuta est occisor reddet quātum fuerit postulatus ad æstimationem eorum, ad quos pro iniuria accusatio pertinet. Velut si quis rixatus cum altero percussit mulierem prægnantē, & fecerit abortiuum, si istud erat formatum, reddet iste percussor quantum petierit maritus mulieris. Sic etiam si bos cornupeta occideret virum, vel mulierem, si dominus fuit in culpa, occidetur bos, & etiam dominus. Si autem fuerit petitum pretium pro hoc homicidio ab eis, qui accusare, possunt, tenebitur dare reus quan-

quantumcunque fuerit ab eo petitum. Si autē pretium illi noluerint, occidetur ille, cuius bos cornupeta erat. Exod. 21. Et sic in potestate passi iniuriam erat, quòd infligeretur pœna talionis, vel æstimaretur in pecunia.

Ad aliud de eo, qui percussit alterum lapide, vel pugno dici potest vno modo secundum quosdam, ꝙ pęna impensarum, & operarum perditarum non erat sola, sed etiam super hanc erat pęna talionis. Dixit tamen lex, quòd iste esset innocens, idest, ꝙ non reputaretur reus mortis, sed solum talionem, qui ex lege generaliter inerat, pateretur, & insuper impensas in medicos, & operas perditas solueret. Aliter potest dici, ꝙ iste non soluebat nisi impensas, & operas perditas, quia percussus fuit etiam in culpa. Nam ambo rixabantur, & ideo satis erat sibi solui impensas, & operas. Si autem iste inuasisset non rixantē lapide, vel pugno, non solum tenebatur ad impensas, & operas, sed etiam ad talionem, & ideo notanter dicitur, si rixati fuerint viri. Quasi dicat in non rixantibus alia pęna erat. Si tamen quis velit dicere, ꝙ contrapassum, siue talio erat pœna generalis, nisi in casibus illis, in quibus specialiter disponebatur aliter per legem, rectè dictum erit, & hoc etiam concedimus. De hoc dictum est Exo. 24. & Leui.

Quare Deus posuit in lege pęnam talionis, & an esset simpliciter iusta. Quæst. CCCXXIII.

QVAERITVR, quare Deus posuit pœnam talionis in lege: & an erat simpliciter iusta.

Ad primum dicendum, quòd Deus volebat iustā legem ponere, vel quę iusta videretur. Est autem iustitia æqualitas quędam, vt videtur quinto Ethicorum. Et propter hoc homines vadunt ad iudicem tanquam ad quendam adęquatorem, vel commensuratorem, vt ibidem dicitur. Talio autem est æqualitas quędam secundum rem: ideo videtur pertinere valde ad iustitiam talionem infligi peccantibus. Et dato, quòd non esset simpliciter iusta pœna talionis, tamen Iudæis, qui adhuc erant rudes, circa legislationem iusta videbatur. Et hoc sufficiebat ad hoc, quòd Deus talem legem imponeret. Nam in omnibus alijs legibus non obseruauit Deus id, quod simpliciter erat iustum, sed id, quod conueniebat Iudęis, & videbatur eis rectum. Omnibus tamen viris rudibus, videtur valde iustum contra passum, siue talio, ideo conueniebat Iudęis talis lex.

Ad secundum dicendum, quòd aliqui putant legem talionis, siue contrapassi, quòd idem est, esse simpliciter iustam, & sic apud antiquos contendebatur, quòd esset iusta, vt tangit Arist. quinto Ethicorum: dicunt enim quidam simpliciter iustum esse contrapassum, & ciuitatem per hoc manere, idest, conseruari in bona habitudine inferendo talem pœnam delinquentibus. Et ista est sufficiens probatio, quòd lex politica sit bona: quia non ordinatur, nisi ad bonum statum, & fœlicitatem politicam. Illa est ergo melior lex politica, per quam ciuitas manet in meliori statu. Si igitur per contrapassum conseruatur ciuitas, lex contrapassi iusta est, & sic dicunt Radamantum dicere rectam fieri vindictam siquis patiatur ea, quæ fecit. Sic etiam Pythagorici determinant, vt dicitur quinto Ethicorum. Erat tamen Radamantus iudex iustissimus, & propter hoc apud Gentiles poetica fictio posuit eum esse vnum de tribus iudicibus animarum apud inferos, & sic tanquam famosum allegat eum Arist.

A Dicendum, quòd non est contrapassum simpliciter iustum, idest, semper iustum quantum ad omnes causas, & quantum ad omnes personas: licèt contingat esse aliquando iustum. Sic dicit Aristot. quinto Ethicorum, quòd contrapassum in multis locis dissonat. Et subdit exemplum, puta, si principatum habens percussit, non oportet repercuti, & si principem percussit quis, non percuti oportet solùm, sed & puniri, idest, occidi. Vnde dicit, quòd ciuitas non permanet, idest, non conseruatur status politicus per contrapassum, scilicet, quòd fiant eadem & æqualia, quę recepta sunt, sed ꝙ fiant proportionalia. Nam sicut dixit, percutiens regem non suscipit æquale si repercutiatur, sed minus ei infligi, quàm

B ipse inflixerit. Et ratio est, quia quando lex dat aliquas punitiones pro illatis vulneribus, vel aliàs non respicit iniuriam, & damnum, quæ sequuntur ex percussionibus, vel quę inferuntur simul cum percussionibus. Quod patet, quia si quis iustè percusserit alium tam graue vulnus poterit infligere, sicut si iniustè percusserit, & tamen iustè percutiens non punitur aliqualiter secundum legem, eo quòd non facit iniuriam aliquam, sicut percutiēs alterum defendendo se: ergo iniuria respicitur, & non vulnus. Etiam in eo, qui iniustè percussit, consideratur maioritas, & minoritas iniurię, & non vulneris, vt si quis ex insidijs, & sine causa percussit alterum magis punitur pro ęquali percussione, quā qui rixando aper-

C tè alterum percussit. Non ergo consideratur, vulnus, sed iniuria. Si ergo infligendo ęqualia vulnera ęquales iniurię, vel pęnę infligantur, erit contrapassum iustum, cum verò infligendo ista ęqualia non sunt æquales pœnæ, non est contrapassum iustum, cum iustitia sit ęqualitas quędam, quinto Ethicorum: oportet autem ad æqualitatem reduci duos, scilicet, agentem, & patientem, vt quantum vnus de malo accepit, tantum alius accipiat. Vnde cum rex percutit rusticum, iniuriam quidem infert si iniustè percutit, parua tamen est iniuria propter duo, scilicet, quia ille, qui recepit non poterat recipere magnam iniuriam, cùm sit persona paruæ dignita- *Quomodo dicatur iniuria parua, vel magna.*

D tis: iniuriæ tamen secundum quantitatem accipientium suscipiunt magnitudinem, vel paruitatem: quia res recipitur in aliquo secundum conditionem recipientis.

Secundò ista iniuria est parua: quia ille, qui eam intulit, magnus erat, & quanto qui infert est maior, tanto iniuria est minor. Ratio est, quia iniuria ortum habet ex contemptu. Tanta enim iniuria alicui infligitur, quantus contemptus fit. Vbi autem non est contemptus non est iniuria, sed pœna, vt dicitur secundo Retoricorum. cap. de ira. Et tamen quando quis percutitur à magno, parum contemnitur: quia ille ex eminentia status sui saltem de facto ista facere potest, cùm potentioribus pares esse non possumus. Parua ergo iniuria erit, quia paruus

E contemptus est.

Si autem rusticus è contrario regem percussit, iniuria valde magna est. Primo quidem, quia ille, cui irrogatur, magnus est, & à magnitudine suscipientis mensuratur magnitudo iniuriæ. Sic dicitur secundo Rhetoricorum, quòd irascitur aliquis propter magnitudinem, vel excellentiam, scilicet, quòd quanto aliquis excellentior est, tanto facilius irascitur, eo quòd tanto iniustius contemnitur. Nam non potest esse contemptus eius, nisi magnus: quia magnum est, quod in eo contemnitur. Et quia rex improportionabiliter vel quasi rusticum excedit æqualis percussio regi illata est

improportionabilis iniuria, vel quasi iniuriæ susceptæ, cum rusticus à rege percuteretur. Etiã hoc est, quia qui percutit regem, non facit iniuriam soli regi, sed etiam toti communitati: quia rex communicat communitati, cui preest: æquale autem in quantitate inflictum communitati valde maius est, quã si inferatur personæ priuatæ. Quia sicut bonum commune melius, & diuinius est bono priuato, primo Ethicorum. cap. primo, ita etiam malum commune est maius malo priuato. Iniuria tamen irrogata communitati est malum commune, idest, communitatis ergo est maius malum, quàm si irrogetur personæ priuatæ. Ita ista iniuria est valde magna, quia ille, qui eam intulit est paruæ dignitatis, & quãto inferens est minor, tanto iniuria est maior. Sicut quanto patiens maior est, tanto magis augmentatur iniuria. Rusticus autem dignitatis paruæ est, ideo percutiendo magnam iniuriam infert. Vnde fit, quòd cum rex percusserit rusticum, parua iniuria fit. Si autem rusticus regem repercusserit, grauissima iniuria erit. Ad hoc tamen, quòd iustitia sit, debet esse quædam æqualitas: ergo si tantum rusticus regem repercusserit, quantum ab eo percussus est, iniuria fiet regi: quia maius patitur, quàm intulit. Nam paruam iniuriam intulit, & magnam suscipit. Necesse est ergo, quòd ad hoc quòd rectè fiat, quòd tanta sit iniuria, vel pœna quam rex tolleret, quanta fuit illa, quàm rustico intulit: ergo necesse est, quòd aliquid valde minus secundum quantitatem rex patiatur ad hoc, ꝙ solum recipiat tantam iniuriam, quantam rustico intulit.

Vnde repugnat omni legi, quòd rex percutiens rusticum debeat æqualiter repercuti. Repugnat etiam rationi & Deo, qui est autor rationis, & iuris. Ideo non solum in exteriori foro, idest, in contentioso & publico rex non debet pati quantum intulit, sed etiam nec in foro conscientiæ hoc debet fieri. Si enim rex publicè percusserit rusticum non debet publicè repercuti: nec etiam in foro conscientiæ, si rex confiteatur, & velit satisfacere plenè pro peccato commisso in rusticum, non deberet ei imponi, quòd repercuteretur si percusserat: quia hoc manifestè esset maiorem ei valde pœnam imponere, quàm intulisset. Sicut si quis rapuisset alicui decem denarios, & iuberetur ei restituere viginti millia. Debet ergo imponi minus regi, quàm intulerit, non quidem de iniuria, vel de pœna: quia non satisfaceret plenè, nisi tanta pœna sibi inferatur, quantam ipse intulit. Sed minus de quantitate exterioris punitionis infligi debet: quia minor pœna in rege causat maiorem iniuriam in eo, quàm magna pęna causat in rustico. Patet ergo, quòd contrapassum, siue talio non est simpliciter iustum, sed oportet reduci ad alterum modum ęqualitatis.

Vnde dicẽdum generaliter, vel regulariter, quòd contrapassum circa distributiuam iustitiam non dicit æqualitatem, ideo non est simpliciter iustum, nisi aliquando fiat per accidens, quòd contrapassum conueniat distributioni. Ratio est, quia in iustitia distributiua quæritur medium, vel æqualitas nõ rei, sed rationis, vel dignitatis, vt dicitur quinto Ethicorum. Et ideo ibi quæritur æqualitas Geometrica, & non Arithmetrica, scilicet, ęqualitas proportionis, quæ est Geometrica, & non æqualitas quantitatis, quæ est Arithmetrica. Sed cõtrapassum dicit æqualitatem Arithmetricam, quæ est æqualitas rei, & nõ proportionis, vel dignitatis. Ideo rarissimum est, ꝙ in iustitia distributiua conueniat contrapassum. De iustitia autem commutatiua dicendum est, ꝙ con-

F trapassum magis applicatur ad eam, quàm ad distributiuam, & tamen non cõuenit semper contrapassum in commutatiua. Vt patet in exemplo dato de rege percutiente rusticum, & repercusso ab eodem: quia ibi est commutatio per contrapassum, & tamen non est iustum, ꝙ autem contrapassum conueniat aliqualiter iustitiæ commutatiuę magis, quã distributiuæ. Et est manifesta, quia in commutatiua attenditur medium rei, & non rationis, idest, æqualitas in re, in qua fit commutatio, & non æqualitas secundum rationem. Et sic fit iustitia secundũ ęqualitatem Arithmetricam, & tamen non conuenit ibi semper contrapassum, licèt videatur conuenire in superficie: quia cõtrapassum dicit, vt aliquis eadem,

G vel tanta patiatur, vel quanta intulit. Iustitia autem secundum æqualitatem est. Et sic videtur, ꝙ cùm aliquis tale, & tantum patitur, quantum intulerit, fit iustum commutatiuũ: hoc autem est contrapassum, sed in hoc errant illi, qui ponunt contrapassum esse simpliciter iustum ad pauca attendentes, quoniam in commutatiua iustitia attenditur æqualitas ista, quę non est in ipsa re, quę est percuti, vel percutere, sed in damno, vel iniuria inde secutis. Ista autem non sunt ęqualia, quanquam percussiones æquales sint, vel ipse res, quæ exterius inflictę sunt: quòd autem non debeat cõsiderari ęqualitas secundum res illatas, sed secundum iniuriam, vel damnum, patet quia quando quis se percussum conqueritur, ideo di-

H cit malum fuisse sibi inflictum, quoniam iniuria inflicta est, & non quia percussio, quia alias de se ipso conquereretur, si ipse se percuteret, & tamen non conqueritur: quia non potest sibi ipsi iniustũ facere, quinto Ethicorum. Ideo ad hoc, quòd ęquetur patiens agenti, oportet vt in eo ęquetur, in quo dicit sibi malum inflictum esse, scilicet, in iniuria. Nam si ęquarentur secundum rem, idest, secundum quantitatem percussionis, & non secundũ quantitatem iniurię adhuc conquerendum maneret isti, qui passus est. Diceret enim maiorem fuisse sibi illatam iniuriam, quàm postea fuerit irrogata ei, qui sibi intulit, & sic semper maneret iniustum, cùm consistat iustitia in quadam ęqualitate.

I Dicendum ergo, ꝙ ipsa percussio, & quodcunq; illatum ab extra per accidens est ad ipsam ęquationem agentis, & patientis. Iniuria autem est id, in quo per se ęqualitas, quàm iustitia requirit facienda est. Et idem dicendum est de damno: quia non consideratur ęqualitas in re, quę contra aliquem facta est, sed in damno, ꝙ ex ablatione, vel destructione illius rei secutum est: quia si ex ablatione eiusdem rei in aliquo sequatur, magnum damnum directè, in alio autem ex ablatione eiusdem paruum damnum sequatur non sunt ęqualiter ista ęstimanda, ideo ad hoc quòd isti ęquentur non considerabit iudex ipsam rem ablatam ęqualem, quia ista est per accidẽs, sed damni illationem. Et secundum hanc fiet ęqua-

K litas, & sic est error in hoc ipsorum, qui putant contrapassum esse iustum: quia putant, ꝙ ęqualitas sit in re illata, siue sit percussio, siue ablatio rerum. Sed falsum est, quia solum est id, in quo fit æqualitas, iniuria, & damnum. Si autem contingat, vt cùm ęquantur res exteriores: iniurię & damna æquentur, conueniet ibi contrapassum, & erit ibi iustum simpliciter, si tamen ęquatis rebus extra iniuria, & damnum non sunt adhuc ęqualia, contrapassum non erit iustum. Vnde dicendum, quòd contrapassum solum habet locum in iustitia commutatiua, quando personę, & merita personarum sunt totaliter æqualia inter se, q̃a tũc ęquatis rebus extra ęquabuntur

tur iniuriæ, & damna, & erit ibi iustum simpliciter. Si tamen personæ, & merita non sunt inter se æquales, sed res exteriores equantur, non fiet æqualitas in damno, nec in iniuria: immo necesse est, quòd quandocunque fuerint res æquatæ nunquam damnum, & iniuria sint æquales, vt patet in exemplo dato de rege, & rustico. Ex his ergo apparet, quando contrapassum est iustum, & quando iniustum.

Inter Iudæos autem contrapassum erat lex iusta, eo quòd erat inter personas æquales, scilicet, inter priuatas personas. Tales autem quanquam habeant in alterutrum aliquam excellentiam in virtute, vel diuitiarum magnitudine, & similibus rebus, quæ solent facere differentiam inter homines, non sunt tamen simpliciter inæquales, ideo lex contrapassi venit inter eas. Principatus autem, vel potestas dominatiua facit inæqualitatem simpliciter, scilicet, vt non sit æqualis dominus subdito, vel iudex eis, quos iudicat, aut prælatus eis, quibus præest, ideo cum inter istos æqualitas facienda fuerit, non debet poni contrapassum: quia non erit iustum inter eos. Iudei autem quia erant æquales, vt communiter inter se conueniebat eis contrapassum.

Alia causa est: quia omnes reputant iustitiam consistere in quadam æqualitate, & hoc verum est. Ideo necesse est, quòd singulis gentibus illud putetur iustum, quod putatur æquale. Et quia non omnes iudicant eodem modo de æqualitate, non putabitur idem esse iustum omnibus, & quia Iudæi à principio tanquam inexperti legum nesciebant attendere æqualitatem in iniuria, & damno, quæ quodammodo mensurantur in intellectu iudicabant æqualitatem in percussione, & rebus exterioribus: quia istæ cognoscuntur sensu, & cognitio sensus est communior, & prior, quàm cognitio intellectus. Et ob hoc non solum apud Iudæos, sed etiam apud omnes gentes ab antiquo contrapassum putatum est simpliciter iustum. Sic enim Radamantus legislator famosus, sic etiam Pythagorici putauerunt, vt dicit Aristo. quinto Ethicorum, putabant ergo Iudæi æqualitatem esse in rebus extra, & ideo cōtrapassum esse simpliciter iustum. Et ob hoc Deus, qui dedit eis leges, vt ipsis conuenirent dedit eis contrapassum in legem. Nunc verò contrapassum non reputatur simpliciter iustum, sed attenditur ad damnum, & iniuriam, & per ista fit æqualitas.

An vindicta possit esse iusta, vel fieri debeat: Quæstio CCCXXIIII.

QVONIAM autem agitur hic de contrapasso, secundum quòd Iudæi desiderabant istam pœnam in vindictam eorum, qui sibi nocuerāt, est dubium, an vindicta possit esse iusta, vel fieri debeat.

Dicunt quidam, quòd nunquam sit vindicta iusta: quia peccat, qui vsurpat sibi diuinam potestatem. Et tamen vindictam retribuere ad Deum pertinet. Deuterono. trigesimosecundo, & ad Roma. duodecimo. Mihi vindictam, & ego retribuam, ergo vindicta semper est illicita.

Item ille, de quo vindictam sumimus, non toleratur à nobis, mali tamen tolerandi sunt, quia super illud Canticorum secundo. Sicut lilium inter spinas, dicit Glo. Non fuit bonus, qui malos tolerare non potuit: ergo vindicta non est sumenda de malis, & consequenter de nullo: quia de bonis vindicta nulla sumenda est: quia non habent quid in eis vindicetur.

A Item vindicta fit per pœnas, quæ timorem seruilem incutiunt, lex autem Christi non est lex timoris, sed amoris, ad Roma. nono, ergo saltem in statu legis Christi, idest, inter eos, qui istam legem tenent, & ab eis vindicta nulla exercenda est.

Item ille dicitur se vindicare, qui iniurias suas vlciscitur. Et tamen iudici non videtur hoc etiam licere, scilicet, punire delinquentes in se: quia dicit Chrysostomus super Matthæum. Discamus Christi exemplo nostras iniurias magnanimiter sustinere, Dei autem iniurias nec vsque ad auditum sufferre. Ergo etiam in iudice vindicta non est licita.

Dicendum, quòd vindicta, idest, vindictæ desiderium potest esse interdum licitum. Dicit enim vindicta animum retributionis, scilicet, quòd quis desi-
B deret ei, qui sibi malum intulit, vel alijs, quæ pertinent aliquo modo ad ipsum malum inferre, vel gaudeat saltem quādo illud per aliquem fuerit illatum, aliàs autem vindicta non est. Vt si quis passus est iniuriam ab aliquo, & illi pœna reddatur pro illa iniuria ab aliquo alio, sed iste, qui passus est, non desiderauit illam pœnam, nec gaudet in illa aliquo modo, quando infertur, non dicitur habere, vel suscipere vindictam. Istud autem desiderium, vel gaudium de malo alterius semper consideratur, vt iustum, scilicet, inquantum ille, qui nocuit, putatur iniustè nocuisse, siue iustè, siue iniustè nocuerit. Si autem sine consideratione iustitię quis desideret, vel
C gaudeat in malo alterius, non dicitur vindicta, vel vindictæ desiderium, sed appetitus pœnæ, vel mali alterius. Quod patet, quia ille, qui nunquam læsus est, vel non putat se fuisse læsum non potest vindictam appetere, & sic vindicta retributio quædam est, sed retributio ad iustitiam pertinet: ideo vindicta sub ratione iusti appetitur, licet ille, qui appetit sæpe iniustum appetit, vt quia vult vindictam de eo, quod non oportet, vel plus, quàm oportet. Et sic de alijs circunstantijs. Ista autem vindicta aliquando est licita: quia non possumus à Deo expectare, nisi quod bonum, & licitum est. Sancti tamē expectant vindictam à Deo de hostibus. Luc. 18. Deus faciet vindictam electorum clamantium ad se die, ac no-
D cte: ergo vindicta non est mala.

Item quia sancti non petūt nisi iustum, & tamen sancti vindictam petunt. Apocal. sexto. Vsque quo Domine non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant terram? ergo est licita vindicta.

Item sancti non gaudent nisi de bono: quia charitas non gaudet super iniquitate, primo Corint. decimotertio, sed iusti gaudent operibus iustitiæ, secundo Ethicorum, sancti tamen gaudent de vindicta. Psal. 58. lætabitur iustus, cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris.

Considerandum autem, quòd vindicta non semper bona, nec semper mala est. Est enim vindicta inflictio cuiusdam mali penæ, & pertinet ad animum,
E scilicet, quòd sumens vindictam debet considerare pœnam illam, quæ infertur, vel gaudere in ea, vt dictum est. Esse autem vindictam licitam, vel illicitam pertinet ad animum: quia si animus vindicantis se feratur principaliter ad malum eius, de quo se vindicat, & ibi quiescit, est omnino illicita vindicta. Quia delectari in malo alterius pertinet ad odium, qđ charitati repugnat, qua omnes homines diligere debemus, nec aliquis excusatur ab hac dilectione. Sicut ergo non excusaret aliquis à peccato per hoc, ꝙ odit odientem se, ita nō excusatur si malum velit inferre ei, qui sibi malū intulit: quia non debet quis velle peccare in alterum, licet ille prius peccauit in

ipsum: quia hoc est vinci à malo. Et tamen Apostolus ad Roma. duodecimo hortatur, quòd non vincamur à malo, sed vincamus malum in bono. Vinci est de statu commoueri. Quando quis ergo mutat statum mentis, vt propter iniurias inflictas velit iniurias inferre vincitur à malo, scilicet, ab illo, qui iniurias infert. Hoc autem non debet fieri. Vincere autem malum in bono est, quòd quis per bonum opus moueat malum hominem de statu mentis suæ, scilicet, quia malus desiderat nocere. Si ergo bonus tolerando mala, quæ infert malus, & è contrario benefaciens ei moueat animum ipsius ad bonum volendum, dicitur vincere malum in bono: quia mouet eum ad se, idest, ad bonum, & non mouetur ipse ad malum, vt malus efficiatur. Qui ergo malum desiderat alteri, & in hoc malo quiescit, peccat sic vindictam volendo. Si autem intentio vindicandi feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod peruenitur per pœnam peccantis, scilicet, ad emendationem ipsius, vel saltem ad cohibitionem eius, ne amplius peccet, & ad quietem aliorum ad conseruationem iustitiæ, & Dei honorem potest esse desiderium vindictæ licitum, obseruatis his, & alijs debitis circunstantijs.

Sed obijcietur, quòd vindicta nunquam possit esse illicita ex parte animi, idest, finis, vel desiderij: quia vindicta appetitur sub ratione iusti, vt dictum est, & ob hoc quando quis putat sibi satisfactum esse, scilicet, quòd inferens mala tanta passus est, quanta intulit, non irascitur amplius, vt patet secundo Rhetoricorum. c. de ira. & c. de mansuetudine.

Dicendum, quòd appetitus vindictæ propriè sumptus pertinet ad iratos, & ideo ita dicitur appetitus vindictæ, vel appetitus contrarij doloris, primo de Anima, & desideratur sub ratione iusti retributiui. Odium autē pertinet ad inimicos, & per illud vult aliquis malum alteri non sub ratione iusti retributiui, sed sub ratione disconueniētis, & mali. Et ob hoc, odium semper malum est, ira autem, quæ ad vindictam est, non est semper mala, vt ostensum est supra quæstio. 138. & quæst. 139. Potest tamen qui vindictam appetit peccare: quia vindictam appetit pro eo, quòd non oportet. Vt si quis putet sibi iniuriam factam, vbi non est, & de hoc vindictam desideret. Vel quia putat iniuriam maiorem esse, quàm sit, & ideo maiorem pœnam vult inferre, & sic de alijs circunstantijs. Nam licet moueatur ad vindictam sub ratione iusti, peccat tamen quia nō appetit iustum, sed decipitur per falsam imaginationē, sicut in omnibus alijs peccatis est quædam deceptio, & ignorantia: quia omnis malus est ignorans tertio Ethicor. & tamen præter hæc adhuc in ipso desiderio vindictæ ex parte desiderij, & finis eius potest esse peccatum, vt dictum est, scilicet, si solum vult inferre malum alteri, vt ipse gaudeat in hoc malo. Et quando obijcitur, quòd vindictæ desiderium est sub ratione iusti, dicendum, quòd istud est quantum ad mensuram retributionis, non tamen quantum ad finem, vel intentionem retribuentis, scilicet, quia qui vindictam appetit non appetit maius malum inferre, quàm sibi irrogatum est. Et quia æqualitas pertinet ad iustitiam, vindicta videtur esse sub ratione iusti. Non tamen est intentio, vel finis vindicandi se ipsa iustitia, idest, non desiderat inferre pœnam ei, qui sibi intulit pœnā: quia iustum est illam inferre, sed inferēdo illam delectatur, & cessat tristitia eius, quam ante hoc patiebatur propter malum sibi inflictum. Sic patet quarto Ethicorum, capit. de mansuetudine, scilicet, quod amari retinent iram, quies autem

F fit, cum retribuerint. Punitio enim quietat impe-
tum iræ delectationem pro tristitia faciēs. Quo non
facto graue habent, idest, sustinēt quandam grauem
tristitiam, si nō potuerint retribuere. Et dicitur hoc
de iratis, quorum proprium est vindictam appetere,
ergo appetitus vindictæ non est ad finem iustitię, sed
ad finem tollendi tristitiæ, & inducendi delectatio-
nem cōtrariam, ita dicitur secundo Rhetoricorum,
capitu. de ira, quòd ira est appetitus cum tristitia, &
septimo Ethicorum, capitu. octauo, dicitur, quòd
omnis iratus agit tristatus, idest, cum tristitia. Et sic
appetitus vindictæ ex parte sui potest esse illicitus,
quòd non fieret, si esset sub ratione iusti, idest, deside
rium iustitiæ solum moueret ad appetendum vin-
G dictam. Vnde quando appetit quis vindictam pro-
pter iustitiam, licita est, scilicet, vt corrigatur peccās,
vel vt status publicus non perturbetur, non punitis
vitijs, vel propter honorem Dei, vt dictum est. De-
siderat autem vindictam ad hoc, quòd delectetur,
pœnas inferens in eo, quòd patitur suscipiens non
est iustitia, licet solum velit, quòd inferatur tanta
pœna illi, quantā ipse passus est. Erit igitur iustitia ex
parte materiæ, sed non ex parte finis, vel intentio-
nis. Cum autem dicitur, quòd odium non est sub ra
tione iusti, ira autem est sub ratione iusti, dicendum,
quòd odium nullo modo considerat iustum, nec ex
parte materiæ, nec ex parte finis: quia odiens non
infert malum, ex eo, quòd ipse suscepit, cum aliquan
H do oderimus eos, qui nullum malum nobis fecerūt,
sed infert malum in quantum malum est. Etiam nō
est mensura aliqua in malo, quod infert odiens: quia
iratus postquam putauerit se intulisse quantum re-
ceperat de malo, placatur, & non vult vltra pœnam
inferre, odiens autem nunquam placatur, sed quan-
tuncunque malum intulerit semper vult plus infer
re. Sic dicitur secundo Rhetoricorum. c. de amore,
& odio, quòd iratus si multa fiant placabitur, odiens
autem nunquam placabitur, nec miseretur, idest, si
multas pœnas intulerit iratus ei, cui irascitur, postea
miseretur, odiēs autem nunquam miseretur, etiam
si multas pœnas intulerit. Apparet ergo, quòd vin-
dictæ desiderium aliquando sit licitum, & aliquan-
I do non.

Ad primum dicendum, quòd ille, qui exercet vin
dictam in malos secundum conditionem status sui,
& ordinis, idest, quia iudex non vsurpat sibi, quod
ad Deum pertinet, sed potius vtitur potestate sibi à
Deo concessa, ad Roma. decimotertio, principes
non sunt timore boni operis, sed mali. Vis autem
non timere potestatem? bonum fac, & habebis lau-
dem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum, si
autem malè feceris time: non enim sine causa gla-
dium portat: Dei enim minister est vindex in iram,
idest, iudex est ad vindicandum inferendo iram, id-
est, pœnam malis. Accipitur tamen vindicta largè
pro pœna: quia vindicta non est nisi illius, qui ma-
K lum passus est, quando retribuit pro hoc malo. Iu-
dex autem quando punit reum, non dicitur vindi-
ctam agere, nisi accipiatur respectu illius, qui læsus
est, scilicet, quòd iste reus læsit aliquem, & pro illa læ-
sione iudex punit eū. Et sic dicitur vindicare illum,
qui prius passus est malum. Et sic dicitur Apoca. sex-
to. Quousque non vindicas Domine sanguinem no
strum? Tunc tamen iudex solum est minister vindi-
ctæ, sed vindictam non capit ipse, sed ille, pro quo
vindicatur in istum reum. Quando tamen de vindi-
cta propriè, quæritur de illa, quam quis appetit pro
malis sibi inflictis.

Ad secundū dicendū, ꝙ mali tolerātur à bonis in
hoc,

hoc, quòd ab eis illatas sibi iniurias patienter sustinent, sicut oportet. Non tamen debent eos tolerare, vt sustineant iniurias Dei, & proximorũ, quas illi faciunt. Dicit enim Chrysosto. super Matthæũ, quòd in iniurijs proprijs esse quempiam patientem laudabile est, iniurias autem Dei dissimulare est impium. Quando tamen aliquis vindictam desiderat, non vt gaudeat in pœna, quæ infertur iniuriãti, sed vt ille corrigatur. Vel vt proximi non vexentur, & vt Deus honoretur, non vult vindictam de iniurijs proprijs, sed de iniurijs Dei, vel proximi.

Ad tertium dicendum, quòd lex Christi est lex amoris, ideo illis, qui ex amore operantur bonum, qui soli pertinent ad Christum, & Euangelium, non est timor incutiendus per pœnas, & sic non est vin-
B dicta de illis sumenda. Illis tamen, qui non ex amore mouentur, est incutiendus timor. Et isti non pertinent ad Christum, nec ad statum noui testamenti, nec sunt de Ecclesia nisi numero, merito autem extra illam sunt, & ideo vindicta sumenda est de eis. Nec repugnat hoc dignitati noui testamenti: quia non sunt isti verè de nouo testamento, sed extra illud sunt & contra tales sunt leges pęnales: quia contra iustos nulla lex posita est, sed peccatoribus sceleratis, & contaminatis, primo ad Tim. 1.

Ad quartum dicendum, quòd iniuria, quæ infertur alicui, interdum redundat in proximum, interdum in Deum, aliquando verò ad ipsum solũ pertinet. Si in Deum redundet, licèt homini iniuriã vin-
C dicare: quia iam non suam, sed Dei iniuriam vindicat. Sic Elisæus pueris irridentibus eum maledixit, & occisi sunt 42. à duobus vrsis 4. Regum secundo, Elias quoque super quinquagenarios duos ignem de cœlo vocauit, & combusti sunt, quarto Regum primo. Volebant enim eum inuitum trahere ad regem, quòd erat in dedecus Dei, eo quòd Elias prænunciauerat mortem Ochoziæ regis ex parte Dei, & forte Ochozias volebat eum punire. Sic etiam quando fit iniuria alicui prelato, potest illam vindicare interdum excommunicando eos, qui intulerũt illam, sicut Siluester Papa excommunicauit eos, qui miserunt eum in exilium. Et hoc quia iniuria prælati non solum est sua, sed magis est Ecclesię, vel Dei.
D Sic etiam iniuria principis est iniuria omnium subditorum. Ideo licet ei vindictam petere inquantum per hoc vindicat iniuriam aliorum. Si autem iniuria solum pertineat ad eum, cui infertur, & non redundat in alios, maximè in Deum, debet eam tolerare patienter si expediat. Si autem vult petere vindictam non vt gaudeat de pœna, quæ infligitur aduersario, sed propter correctionem illius, vel bonũ publicum, aut honorem Dei licitum est, non est tamen intelligendum, quòd aliquando liceat alia intẽtione appetere vindictam: quia semper esset aliàs illicita. Sed distinguitur, quando redundat in iniuriam Dei, vel proximi, vel quando est propria. Quia
E in primis duobus casibus, non solum est licitum vindictam petere, sed etiam est necessarium, & non potest quis remittere iniuriam illam. Quando autem est iniuria propria, idest, quæ non redũdat in alium, non est necessarium vindictam petere, sed est permissum intentione recta. Melius tamen est, quòd quis remittat totaliter iniuriam propriam, quàm quòd bona intentione vindictam petat, nisi fortè ex remissione iniuriarum sequeretur manifestè multiplicatio malorum, & scandalum, & ipse inferens efficeretur deterior: quia tũc contra charitatem esset iniurias remittere, sed bona intentione erat vindicta petenda. Si tamen hoc non apparet, vel saltem dubium est, laudabilius est remittere, quàm petere. Hoc verum est in eis, qui petere possunt. Secus autem in illis, qui nullo modo sunt sui iuris. Vt monacho non licet petere vindictam de iniuria sibi illata à laico, licèt monasterio competat agere saltem ciuiliter, vel denunciare: quia totum monasterium est sui iuris, monachus autem non. De his Sanctus Thomas secunda secundæ, quæstione 108. articulo primo.

An ponenda sit aliqua virtus specialis circa vindictam. Quæst. CCCXXV.

QVAERITVR, an circa vindictam sit ponenda aliqua virtus specialis, secundum quam sit appetitus, & executio vindictæ.

Dicunt quidam, quòd non: quia sicut remunerantur boni pro his, quæ bene agunt, sic puniuntur mali pro his, quæ malè agunt. Remuneratio tamen bonorum non pertinet ad aliquam specialem virtutẽ, sed est ipsius iustitiæ commutatiuæ actus: ergo eadem ratione vindicatio non debet poni, ꝙ sit actus alicuius specialis virtutis.

Item ad illum actum non debet ordinari specialis virtus, ad quem homo sufficienter disponitur per alias virtutes, sed ad vindicandum mala sufficienter disponitur homo per virtutem fortitudinis, & per zelum: ergo non debet poni aliqua virtus specialis, cuius vindicatio sit actus.

Item cuilibet virtuti opponitur aliquod speciale vitium, secundo Ethicorum, & tamen vindicationi non videtur opponi aliquod speciale vitium: ergo non erit virtus aliqua specialis, cuius ipsa sit actus.

Dicendum, quòd vindicatio habet virtutem specialem, cuius actus est. Nam vbicunque datur inclinatio distincta ad aliquod bonum, oportet dari virtutem distinctam correspondentem illi inclinationi. Nam virtutes sunt in nobis naturaliter quantum ad inclinationem, sed nunquam habent complementum suum, nisi per assuefactionem secundo Ethicorum capitulo primo, & complentur etiam per prudentiam: quia aliàs inclinationes bonæ naturales essent magis nociuæ, quàm vtiles non habentes directiuum, sicut accidit corpori fortiter mõto sine lumine. Nam grauius offendit, quàm si debiliter moueatur, sexto Ethicorum capitulo vltimo. Est tamen inclinatio quædam naturalis ad vindicandum, quæ est distincta ab alijs inclinationibus: quia vindicare est impedimenta remouere, & istud pertinet ad vim irascibilem specialiter. Nam sicut natura dedit inclinationem ad prosequendum bonum animalibus, ita dedit inclinationem ad remouendum impedimenta, quæ distrahunt ab illo bono. Et propter hoc datæ sunt duæ vires, scilicet, concupiscibilis ad bonum appetendum, & prosequendum, & ipso habito fruendum, irascibilis autem ad repellendum nocumenta in illo bono obstantia. Et ad hoc pertinet iniurias vindicare, scilicet, per hoc quòd quis se defendit contra iniuriantem, ne iniurias inferat. Vel iniurias iam illatas vlciscitur non quidem intentione nocendi, sed intentione remouendi impedimenta, vt scilicet, non sit locus ipsi iniurianti vltra iniuriam inferre. Et sic Tullius ponit vindicationem actum virtutis distinctæ in Retorica sua dicens, quòd vindicatio est, per quam vis, aut iniuria, & omnino quidquid obscurum est, & ignominiosum defendendo, aut vlciscendo propulsatur. Et sic est virtus distincta pro vindicatione. Est tamen innominata, quia multa in moralibus innominata sunt.

Sed obijcietur, quòd nõn sit aliqua virtus specialis, nisi mansuetudo: quia mansuetudo est circa iras, quarto Ethicorum, vindicta autem ad iram propriè pertinet, cum sit ira appetitus contrarij doloris, quod idem est, quòd appetitus vindictæ, primo de Anima, ergo mansuetudo diriget circa vindicationem.

Dicendum, quòd in aliquo consonat ista virtus cum mansuetudine: quia mansuetus aliquando sustinet iram remittendo iniuriam, aliquando autem punit, & est vindicatiuus, non tamen concordat omnino cum vindicatione: quia virtus vindicatiua solum est ad vindicandum, & non ad remittendum. Ideo nõ est idem, quod mansuetudo, maximè, quia mansuetudo licet interdum puniat, & interdum remittat, magis se habet ad remittẽdum, quàm ad puniendum. Quod significat nomen suum: quia mansuetudo placationem quandam, & misericordiam significat. Etiam patet quia 4. Ethico. dicitur, quòd licet mansuetudo habeat duo vitia opposita sibi, scilicet, iracundiam, & irascibilitatem, magis tamen opponitur sibi iracundia, & magis in ea peccatur. Et propter hoc alterum extremum innominatum est: quia rarum est, & pauci in eo delinquunt, magis ergo declinat mãsuetudo ad remittere iniuriã, quàm ad punire. Etiam mansuetudo solum est circa iras, vindicatio tamen potest esse vbi nulla ira sit. Vt si quis cognoscat iniuriam factam esse, quę debeat vindicari, & tamen nondum insurrexit ira, erit ibi vindicatio sine ira, & tamen mansuetudo non potest esse sine ira.

Aliqui dicunt, quòd vindicatio pertineat ad fortitudinem: quia per eam fortia facimus.

Dicendum, quòd non sunt idem: quia fortitudo est virtus, qua quis bene se habet circa terribilia, siue in aggrediendo, siue in sustinendo, vt patet 3. Ethic. vindicatio autem non est in sustinendo aliquid, sed solum in inferendo pęnas. Etiam quia vindicatio, licet sit circa aliquid arduum, non tamen est de ratione sua, quòd sit circa terribile. Hoc enim habet proprium fortitudo, quòd ad terribilia sit, ergo nõ sunt eadem virtus. Etiã quia fortitudo non consistit propriè in agendo aliquid, vel in patiendo, sed in hoc, ꝙ homo habeat animũ imperterritum, ne moueatur propter dura, & terribilia: quia ista sunt, quæ impediunt hominem ab agendo, vel sustinendo, & tunc qui imperterritus est aget ea, quę agenda fuerint, vel sustinebit quæ sustinenda fuerint, non impediente timore. Vindicatio autem directè est ad agendum inferendo pęnas, ergo fortitudo non est virtus vindicationis, licet præsupponatur ad vindicationem: quia qui debet vindicare iniurias oportet, quòd nõ timeat aduersarium, alioquin non audebit resistere iniurianti, nec refouere pro iniurijs iam susceptis. Est ergo virtus quædam per se ad vindicandum distincta ab alijs.

Ad primum dicendum, ꝙ recompensatio bonorum operum non pertinet semper ad iustitiam commutatiuam, sed soliũ in debitis legalibus, idest, quando aliqui communicãt in commutando inter se aliqua, ex quibus oritur legalis obligatio, vt in contractibus, scilicet, emptione, venditione, locato, conducto, deposito, commodato, mutuo, precario, & sic de cæteris. Nam ex istis oritur obligatio legalis, & contra non benè se habentes in istis cõpetit actio ex lege humana, & ideo bene se habere in eis pertinet ad iustitiam cõmutatiuam. Sunt autem aliqua debita moralia, quæ oriũtur ex beneficio exhibito. Vt si quis donat aliquid alteri. Nam in talibus non insurgit aliqua obligatio legalis. Vnde si non retribuant, non potest agi contra eos ex lege, sed est ibi debitum morale: quia recta ratio dictat, & morum honestas, quòd retribuat benefactoribus liberaliter dantibus sine contractu. Et ob hoc 8. Ethico. cap. 13. quòd fiunt querelæ inter amicos, quando dissimiliter communicant, scilicet, quibusdam cõmunicantibus moraliter, idest, liberaliter dantibus, alijs verò legaliter communicantibus, idest, solum volentibus retribuere id, quod obligati sunt ex lege. Quòd ergo quis retribuat moraliter pro beneficijs receptis, non pertinet ad virtutem iustitiæ commutatiuæ, sed ad quandam virtutem, quæ vocatur gratia, idest, per quam gratis donatur, scilicet, non ex obligatione legali, licet sit ibi obligatio moralis, vel naturalis. Ita etiam est in punitione malorum: quia secundum ꝙ punitio peccatorum pertinet ad statum reipublicæ actus punitionis, vel vindicationis pertinet ad iustitiam commutatiuam, vel ad distributiuam. Et tamẽ secundum quòd pertinet ad aliquam personam singularem propulsantem iniuriam, quæ fit, vel iniuriam iam factam puniẽte, siue realiter in casu, in quo licitum fuerit, vel petendo à iudice vindictam fieri pertinet ad virtutem vindicationis, scilicet, inquantum bene se habet quis in vindicando.

Ad secundum dicendum, quòd fortitudo non est virtus vindicationis, vt dictum est supra. Disponit tamen ad virtutem vindicationis auferendo timorem periculi imminentis in vindicatione. Zelus etiã disponit ad vindicationem inquantum importat quẽdam feruorem amoris, & amor est prima radix vindicationis. Nam ex eo, quòd quis amat Deum, & proximum iniurias illis inflictas reputat esse suas, & vult vindicare illas tanquam suas sicut dixit Elias tertio Regum 19 Zelo zelatus sum pro Deo Israel. Sacerdotes tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt. In quo innuebat, quòd propter istas iniurias Deo illatas ipse occidit Prophetas Baal, & Prophetas Lucorum, tertio Regum 18. Et in hoc apparet, quòd vindicatio sit actus virtutis: quia zelus pertinet ad charitatem, & quælibet virtus habet radicem à charitate quantum ad actum suum. Sic dicit Gregorius in quadam homilia, quòd nihil viriditatis habet ramus boni operis, si nõ procedat ex radice charitatis. Non est tamen virtus vindicatiua ipse zelus, vel charitas, licet ex illo ortum habeat, sicut cuiuslibet virtutis actus procedit à radice charitatis, & tamen charitas nõ est nisi vna virtus, à qua omnes alię distinctæ sunt, & actus eius ab actibus omnium aliarum, licet ergo præsupponat virtus vindicatiua fortitudinem tanquam remouentem impedimenta, & zelum tanquam inclinantem ad vindicandum, tamen ipsa non est fortitudo, nec zelus.

Ad tertium dicendum, quòd virtus vindicatiua est virtus specialis, & habet vitia duo opposita, vnũ per excessum, scilicet, vitium crudelitatis, vel seuitiæ, quæ excedit mensuram in puniendo. Aliud est vitium, quod consistit in defectu. Sicut cum aliquis est minus remissus in vindicando. Vnde dicitur Prouerbio. decimotertio. Qui parcit virgæ, odit filium suum. Virtus autem vindicationis consistit in hoc, vt homo secundum omnes circunstantias debitam mensuram in vindicando obseruet. Et in hoc apparet istam virtutem differre à fortitudine, quia extrema opponuntur habitu medio. Quando ergo extrema sunt inter se differentia, necesse est habitus medios, quibus opponuntur differre, extrema autem in fortitudine sunt audacia, & timiditas, vt patet tertio Ethico. c. de fortitudine. Extrema autem in mansuetudine sunt iracundia, & inirascibilitas 4 Ethico. cap. de mansuetudine. Extrema verò circa vindicationem

tionem sunt crudelitas, & remissio quædam. Ista autem differunt ab illis quatuor extremis: ergo virtus ista differt à fortitudine, & mansuetudine. De his Sanctus Thomas secunda secundæ, quæst. 108. articulo secundo.

An virtus vindicatiua debeat inferre tales pęnas, quales apud homines sunt consuetæ. Quæst. CCCXXVI.

QVAERITVR, cum virtus vindicatiua sit in inferendo pœnas, an debeat tales pęnas inferre, quales apud homines consuetæ sunt.

Dicunt quidam, quòd non: quia occisio est consueta apud homines, & tamen non conuenit virtuti: quia occisio est quædam eradicatio hominis de terra. Christus tamen mandauit infra 13. quòd zizania non eradicaretur, & per ipsam significantur filij nequam, idest, peccatores, vt dicit Glo. ergo etiam peccatores non sunt occidendi.

B

Item omnes peccantes mortaliter eadem pœna digni videntur, quia eodem modo peccant, scilicet, mortaliter. Et tamen aliqui eorum occiduntur: ergo omnes deberent occidi, quod falsum est: ergo nullus peccator occidendus est.

Item videtur, quòd sit incõueniens puniri aliquẽ manifestè pro peccato, quia cùm quis publicè punitur pro peccato, ex hoc peccatũ eius publicum fit, quod videtur esse nociuũ multitudini, quæ ex exemplo peccati occasionem sumit peccandi: ergo non est alicui pœna publicè infligenda, siue mors, siue aliqua alia.

C

Dicendum, quòd vindicta, quæ competit virtuti debet consistere in his pœnis, quæ vulgariter inferuntur, quia ea, quę à Deo fiunt, & nobis fieri iubentur, sunt regula, & mensura operationum nostrarũ. Et tamen in sacra scriptura ponuntur istæ pœnæ, quibus leges humanæ vtuntur: ergo licitum est eis vti, & ad virtutem pertinebit inferre vindictam per istas. Patet, quia occisio ponitur aliquando in lege Moysi, scilicet, lapidatio. Sic Dominus bouis cornupetæ lapidatur Exod. 21. & mulier adultera cum adultero, & etiam mulier, quæ menstrua patiens permittit se ab aliquo cognosci. Leui 20. & blasphe. Leuit. vigesimoquarto, & pertinaces, atque contumaces filij aduersus parentes. Deuterono. 21. & idolatræ. Deuteronom. 17. Comburuntur aliqui sicut, quando tota ciuitas est idolatrarum, ardet ciuitas, & si qui in ea viui inueniuntur, licèt prius debent omnia viuentia, quæ inuenta fuerint, occidi gladio. Deuterono. 13. filia autem Sacerdotis, si in domo patris fornicabatur, cremabatur. Leu. 21. Aliqui suspenduntur, sicut illi, qui faciunt quæcunq; alia peccata digna morte, vt furtum, homicidium, & similia. Deutero. 21. Aliqui autem gladio occiduntur, scilicet, quando est multitudo idolatrarum. Deuter. 13. Aliquando autem erant verbera non ad mortẽ, vt pro aliqua causa leui fustigabantur peccantes, sicut ille, qui cognoscens sponsam suam dicebat: non inueni eam virginem, si parentes puellæ expanso vestimento ostenderent signa virginitatis, verberabatur sponsus, scilicet, flagellabatur: Deuterono. 22. & ita in quibuscunq; criminibus, cum esset quis reus, & non mereretur mortem, fustigabatur secundum conditionem delicti. Ita tamen, quòd nunquam reciperet aliquis vna vice vltra quadraginta flagella: Deuterono. 25. Ideo quando Iudæi volebant aliquẽ sæpe flagellare nunquam perueniebant ad quadraginta flagella, & tunc poterant repetere alia vice flagella, sic fuit in beato Paulo. Vnde dicit ipse secunda Corinth. 11. à Iudæis quinquies quadragenas vna

D

E

A minus accepi. Aliquando autem puniebatur quis exilio, sicut illi, qui occidebant aliquos causaliter, si volebant mortem euadere, cogebantur manere exules in vrbibus refugij vsque ad mortem sacerdotis summi, qui viueret, dum accideret illa mors. Numeri 36. Et interim non licebat eis muros vrbium alioquin cognatis occisi licebat istos impunè occidere. eod. cap. Erat etiam pęna seruitutis in lege, vt si quis furaretur, & non haberet vnde solueret, vendebatur. Exod. 22. Erant etiam pœnæ pecuniariæ in lege, vt si quis cognosceret puellam virginem seducendo eam, cogebatur ipsam dotare. Exod. 22. & hoc si in vrbe eam cognosceret, si autem extra vrbem, dabat insuper quinquaginta siclos patri puellæ: Deuteronomij 22. Qui etiam verberabat alium, & non moriebatur soluebat impensas in medicos, & operas perditas restituebat. Exod. 21. Et ita sæpe percussiones, & occisiones redimebantur pecunia. eo cap. Istæ autem sunt pœnæ ferè omnes, quę sunt in lege humana, ideo licitę sunt pœnæ istæ ad inferendum vindictam secundum eas, cum Deus tales pœnas imposuerit. Si autem aliquæ aliæ sunt secundum legem humanam etiam illæ licitæ sunt, quia vel sunt similes istis, vel reducuntur ad eas. Pro quo sciendum, quòd cum pœnæ sint ad incutiendum timorem conueniunt pro illis, qui ad bonum nõ amore, sed timore mouentur, & vindicta inquantum est virtuosa tendit ad cohibitionem malorum, ideo debet esse per pęnas. Qui autem non cohibentur amore virtutis à malo cohiberi possunt per pęnas inquãtum per eas tollitur ipsis aliquod bonum, quod plus amant, quàm illa bona, quę peccando adipiscuntur. Quia si bonum, quo priuaretur peccans propter peccatum esset minus, quàm illud, quod peccando adipisci intendit, nullus vnquam cohiberetur à malo. Velut si quis adulter puniretur in decem denarijs pro adulterio non cessaret propter istam pœnam ab adulterio. Et quia ea bona, quæ peccantes interdum per peccatum desiderant adipisci reputantur ab eis valde magna, necesse est, quòd illa bona, quibus priuari possint per pœnam sint valde magna. Non possunt autem esse maiora, quàm quòd sint omnia bona ipsorum. Tunc enim nullum vitium erit, per quod tantum bonum possint adipisci quantum perdere possint per pœnas eis infligendas à lege. Ideo sic sufficienter poterunt cohiberi homines à peccatis, nisi omnino velint insanire, sicut bestiæ contemnentes omnia, vt adipiscantur, quod per peccatum se adepturos putant. Contra tales enim nulla lex sufficit, sicut & bestijs nulla lex proficit. Sunt autem omnia bona humana in præsenti, vel maxima eorum vita incolumitas corporis libertas sui, & bona exteriora, vt diuitiæ, honor, & gloria, & natalis patria. Hæc autem omnia peccantibus per legem auferuntur. Vnde dicit Augus. 21. de Ciuitate Dei, & Isido. libr. Etymologiarum octo esse genera pœnarum, sicut Tullius scribit in legibus, scilicet. Mors, per quam tollitur vita, verbera & talio, per quæ tollitur incolumitas corporis, seruitus, & vincula, per quæ tollitur libertas sui, exilium, per quod quis perdit patriam, damnum, per quod quis perdit diuitias, ignominia per quam perditur gloria, & honor. Ad ista genera pœnarum reducuntur omnia pœnalia quæcunque excogitari possint. Ista omnia in lege Deus posuit, vt patet ex exemplis suprapositis. Nam licet ibi non ponatur ignominia tanquam distincta ab alijs, tamen ad illa pertinet, maximè quia Deus posuit priuationem honoris pro pœna in lege, sicut de Heli summo Sacerdote prædixit, quòd posteritas sua priuaretur summo

mo sacerdotio, & postea peterent se recipi inter mi- F
nores sacerdotes. 1. Regum secundo, & postea executioni traditum est per Salomonem, qui priuauit Abiathar summo sacerdotio tradens eum in exiliū. 3. Reg. 2. Erat autem Abiathar de domo Heli sacerdotis &c. Licitum est ergo vtendo vindicta inferre quęcunq; genera istarum pænarum secundum virtutem vindicationis.

Ad primum dicendum, ꝙ Deus prohibuit eradicari zizania, quando erant simul cū messe, & ex eorum eradicatione timebatur periculum eradicationis messis: ideo dixit, ꝙ sinerētur vtraq; vsque ad messem, & ibi eradicarentur zizania, & cremarentur. Ita est de malis, quòd si aliquando non possunt
eradicari sine periculo bonorum, tolerandi sunt G
propter bonos. Interdum tamē eorum eradicatio est sine periculo: immo cum magna vtilitate, & securitate bonorum, quæ per eorum mortem pręstatur: ideo tunc eradicandi sunt mali per mortem.

Ad secundum dicendū, ꝙ omnes peccantes mortaliter digni sunt morte æterna quantum ad futuram retributionem, quæ est secundum veritatē diuini iudicij. Hic tamen penę sunt magis medicinales, quàm afflictiuæ, vel punitiuæ: ideo illis solis peccatis pœna mortis infligitur, quæ in grauē perniciē aliorum cedunt. Sicut enim quantum ad Deum est in futuro sæculo: quia quidam puniuntur, vt mundentur. s. qui sustinent pœnam purgatoriam. Alij
verò, vt crucientur, & pereant. s. qui sustinent pęnā H
inferni. Prima enim est quasi medicinalis. Secunda est verè pœna. In vita autem ista quantuncunq; aliqui mali sint pœnę eorum nunquam inferuntur, vt punitiuæ: sed vt medicinales. Et sicut in medicina nunquam membra pręscinduntur nisi quando nullo modo possūt viuere, vel qñ vita eorū est toti corpori periculosa propter corruptionem, quæ inde deriuatur in alia membra: ita ergo licet quodlibet peccatum mortale mereretur hic pęnam corporalem: quia tamen aliqui peccantes adhuc sunt corrigibiles, & vita eorum non redundat in perniciem manifestam aliorum hominum tolerantur, & non infligitur eis mors. Aliter potest dici, ꝙ Deus punit iu-
stissimè peccatores post vitam pro quolibet morta- I
li infligens mortem æternam. Quæ pœna licet quātum ad extorsionem durationis sit ęqualis, non est tamen ęqualis quantum ad acerbitatem, & ideo ſm differentias quascunque peccatorum potest esse ibi differentia acerbitatis. Lex autem humana non potest omnino punire peccata iustè: quia nō potest inuenire tot differentias pęnarum in acerbitate, quot sunt differentiæ peccatorum in magnitudine. Nam etiam si differentias pœnarum inuenire posset, differentiam tñ grauitatis in peccatis scire non posset, ideo lex humana punit aliqualiter iustè, sed non omnino, quia pro inęqualibus peccatis sępissimè ęquales pœnas tribuit, sicut omnibus adulteris eandē pę
nam. Et tamen manifestū est, ꝙ non peccant omnes K
ęqualiter: quia rarò contingit, ꝙ etiam in eodē peccato duo homines ęqualiter peccēt. Quia vnus præuaricatur plures circunstantias, quàm alius, aut saltē ex peiori voluntate agit. Lex tamē humana omnia ista æqualiter punit, quia non considerat ista particularia. Deus autem omnia hæc diligentissimè considerat, & punit, quem lex humana aliquo modo imitatur. Si tamen pro quolibet mortali lex humana mortem temporalem infligeret, sicut Deus ꝓ quolibet mortali infligit æternā, valde iniustè, & inæqualiter puniret. Quia vltra mortem nihil potest lex humana si ergo pro quolibet mortali infligeret mortē omnia peccata ęqualiter puniret. Deus autem vltra hoc ꝙ dat mortem æternam potest dare maiorem pœnam. s. faciendo illam pœnam acerbiorem, vel minus acerbam. Ideo si pro quolibet mortali inferat mortem æternam puniet inæqualiter secundū inæqualitatem peccatorum. Ideo iustè ab eo infertur mors æterna pro quolibet mortali, non tamen infert lex humana iustè mortem temporalem pro quolibet mortali.

Ad tertium dicendum, ꝙ licet ex pœna publica reddatur peccatum publicum, non est inconueniēs peccantes publicè puniri, quia nō innotescit culpa per se. Sed simul culpa, & pœna. Et si culpa incitat ad peccandum: pœna tamen, quam horremus magis voluntatem distrahit à peccato. Et sic melius est puniri peccantes publicè, quàm puniri in occulto, licet puniēdo in occulto possent manere crimina in occulto, quia maior est timor incussus per pęnam, quàm pronitas ad peccandum incussa, vel causata ꝑ exemplum culpæ. Et hoc verum est, nisi fortè homines nunquam scirent vitia, nisi per exempla eorum, qui puniuntur, nec haberent aliunde inclinationē ad ea. Et tamen etiam nullo exemplo peccati dato quilibet homo habet intra seipsum, per quod sufficienter ad omnia vitia inclinetur. s. passiones suas, & Dæmonem exterius suggerentem: ita vt exemplo non egeat ad quæcunque mala aggrediendū, nisi timor, aut verecundia cohibeat. Ideo melius est peccantes puniri publicè, quàm in occulto: quia plus bonum affert timor pœnæ, quā afferat de malo exēplum culpæ. De his S. Tho. 2. 2. q. 108. arti. 3.

An vindicta sit exercenda in illos, qui voluntariè non peccauerunt. Quæst. CCCXXVI.

QVAERITVR, an vindicta sit exercenda in illos, qui sunt inuoluntarij. i. qui non cōmiserunt aliquid voluntariè. Dicunt quidam, ꝙ sic, qa ignorantia facit inuoluntarium. 3. Ethi. Et tamē videmus vindictam exercitam in eos, qui nihil voluntariè commiserunt. s. in paruulis Sodomorū Gen. 19. etiam paruuli, qui perierunt cum Dathan, & Abiron. Nume 6. Nam isti nihil sciebant de eo, qđ commiserant patres, & tamen Deus exercuit vindictam in eos, ergo exercetur vindicta in voluntarios.

Item coactio maximè repugnat voluntati, quia ea, quæ quis coactus agit non dicitur agere, nec meretur laudem, aut vituperium, sicut si spiritus. i. ventus hominem alicubi tulerit, vel homines Dñi existentes. 3. Ethi. c. 1. & tamē si quis timore pœnæ coactus peccatum committit, non excusatur à pœna, sicut in eo, qui compellitur periurare 22. q. 5. c. Qui compulsus. & c. si quis coactus: ergo exercetur vindicta super inuoluntarios. Item dicit Ambrosius super Lucam, ꝙ nauicula, in qua erat Iudas turbabatur. Vnde & Petrus, qui erat firmus meritis suis, turbabatur alienis demeritis. Sed Petrus nolebat peccatum Iudæ: ergo inuoluntarij puniūtur aliquādo.

Dicendum, ꝙ licet regulariter pœna non detur, nisi voluntariè peccanti, & non detur vni pro peccato alterius, tamen secundum, ꝙ pœna potest accipi diuersimodè, potest etiam pœnam habere inuoluntarius, & etiam vnus pro alio. Pro quo sciendū quòd pœna potest considerari dupliciter. s. per modum pœnæ, & per modum medicinæ. Primo modo pœna non debetur, nisi peccato in quantum per pœnam raparatur æqualitas iustitiæ quātū ad hoc, ꝙ ille, qui peccando nimis sequutus est voluntatem suam aliquid contra voluntatem suam patiatur. Et hoc est inquantum pœna secundum se, non est bonum, sed solum est ad supplendum defectum boni inductum

inductum per culpam: quia per culpā receditur ab ordine iustitiæ, quod est quoddam malum. Pena autem supplet istum defectum, & corrigit: quia quantum quis exiuit à rectitudine rationis per culpā, tanto ad eam redire cogitur per pęnam. Nam peccans, vt desiderijs suis iniustè consentiret sibimet consentiendo plus, quàm deberet recessit à rectitudine rationis. Pœna autem habet rationem boni inquantum est ordinata à ratione per oppositū ad culpam, scilicet, peccans in hoc peccauit, quòd de delectabili, & bono sibi accepit plus, quàm debebat consentiendo voluntati proprię. Nunc autem de malo, & tristi patiatur magis, quàm vult, & magis, quā aliàs passurus erat, si non peccasset. Iste est enim modus, per quem iudex iustitiam facit inter litigantes reducendo eos, qui erant in extremo ad quandam æqualitatem. 5. Ethi. ex prædictis autem competit pœnæ, quòd ipsa sit ordinata à ratione, & quòd sit inuoluntaria, & sic pœna pro solo peccato est propriè. Et quia peccatum est voluntarium, pœna est inuoluntaria. Vbi autem non fuit recessus ab ordine rationis consentiendo proprijs desiderijs magis, quàm licebat, non est peccatum, nec est malum voluntariū. Ideo non potest ibi locum habere pęna propriè. Est ergo pęna sic solum in eos, qui voluntariè peccauerunt. Alio modo accipitur pęna inquantum est medicina quædam: quia accidit medicinæ esse pęnalē. Medicina autem non solum est sanatiua præteriti mali, sed etiam præseruatiua à malo futuro, & promotiua ad maius bonum sanitatis. Et ideo sicut alicui non habenti ægritudinem datur medicina pœnalis, vt præseruetur à futura ægritudine, vel vt perducatur ad perfectiorem statum sanitatis, ita etiam licet pœna pro peccato præterito danda erat regulariter, datur interdum ei, qui nō habet aliquod peccatum de præterito, vt nullum incurrat de futuro, & etiam, vt perueniat per pœnas ad maiorem statū virtutis exercitando se in bono. Et hoc modo sæpe pœna infligitur sine culpa, licet non sine causa. Sicut medicina amara, & afflictiua sæpe datur non habenti ægritudinem, & tamen non sine causa: quia propter vtilitatem eius, cui datur, fit, vt dictum est. Sicut tamen medicina corporalis nunquam subtrahit maius bonum, vt promoueat minus bonum velut medicus non excæcat oculum, aut non permittit illum excæcari, vt sanet calcaneum. Infert tamen nocumentum in minoribus, & minus vtilibus, vt præstet auxilium in melioribus. Ideo si necesse est lædi quædam membra propter id, quod bonum est alijs, permittit lædi minora propter vtilitatem meliorum. Ita autē medicina spiritualis facit. Et quia bona temporalia sunt minima bona, spiritualia autem sunt maxima, infert quandoque pęnam quandam. Spiritualis autem medicus, scilicet, Deus in bonis temporalibus, vt proficiat homo in spiritualibus. Et sic aliquando punitur homo sine culpa, vt si pœna inferatur ei, vt melior efficiatur. Omnes autem tales pœnæ erunt temporales, scilicet, in bonis possessis, vel in bonis corporis, quæ sunt parua bona. In bonis autem animæ nunquam inferetur pœna, nec in præsenti, nec in futuro, vt homo ad meliora eleuetur: quia ibi pęnæ non possunt esse medicinæ, sed magis sunt corruptiuæ: quia illud, quod est optimum, læditur, & ita nunquam punitur homo in bonis spiritualibus sine culpa, sicut sunt pœna animæ, vel subtractio gratiæ. Et ob hoc nullus punietur pro altero in bonis animæ, nec etiam punietur inuoluntariè agens: quia ille non peccat. Pœna igitur spiritualis, quæ est propriè pęna, nunquam datur, nisi pro peccato, & nunquam nisi cuilibet pro peccato suo. Pęna autem temporalis, quæ potest habere locum medicinæ potest dari sine peccato, scilicet, ad euitādum peccatum futurum, & ad inducendum meliorem statum. Et etiam potest dari vni pro peccato alterius inquantum pęna illa pro altero suscepta in temporalibus potest prodesse ad aliquod bonum spirituale, quod maius sit, quàm malum, quod fit inferendo pœnam temporalem. Non est ergo inconueniens sic puniri eos, qui non peccauerunt, & qui nūquam fuerunt voluntarij in aliquo malo.

Ad primum dicendum, quòd isti paruuli sodomitarum, & etiam Dathan, & Abiron possunt considerari inquantum erant filij istorum, cum quibus, & propter quos perierunt, & quantum ad hoc dicetur. infra quæst. 330. scilicet, an filij puniantur pro patribus, aut inquantum erant ignorantes, & inuoluntarij, & tunc non erat inconueniens eos pati sine culpa: quia non passi sunt in spiritualibus, sed in corporalibus bonis, scilicet, in vita corporis, & ista passio fuit eis ad vtilitatem spiritualium bonorum: quia fortè per hoc excusati sunt, vt postea non peccarēt, & fierent mali sicut patres sui, & perirent tam in anima, quàm in corpore. De hoc August. in epistola ad Auxentium, & habetur 1. quæst. 4. cap. Paruulos Sodomitarum.

Ad secundum dicendum, quòd aliquando potest esse quis simpliciter inuoluntarius, vt si sit coactus, & tunc nullo modo peccat: quia nihil agit boni, aut mali, sicut qui violenter portatur, & ita si virgo per violentiam multorum defloretur nihil de gloria virginitatis perdidit: quia nihil egit, sed passa est. Aliquādo est inuoluntarium mixtum, vt per timorem, & minas si quis ad malum inducatur. Tunc enim rectè malum agere dicitur: quia in potestate sua est agere, vel non agere. Quòd autem timore perdendi temporalia, vel corporalia bona agat, licet aliquo modo possit alleuiare culpam, tamen totaliter tollere non potest. Taliter ergo inuoluntarij benè puniūtur etiam spiritualiter: quia ipsi verè peccant licet minus puniantur, quàm illi, qui omnino sponte peccant.

Ad tertium dicendum, quòd pro peccato Iudæ cæteri Apostoli turbabantur pœna quadam temporali, quæ eis vtilis poterat esse ad salutem. Spiritualis autem pęna non erat sicut dicit Ambro. vbi sup. & habetur 1. q. 4. c. Turbatur, scilicet. Sed turbatio hæc non peccati coinquinatio, sed corporalis persecutio intelligitur: quia meritis malorum non nunquam boni puniuntur à Deo. Et hoc fit ad eorum bonum, & hic specialiter factum est ad cōmendandum vnitatem: quia pertinebant omnes Apostoli ad vnum collegium, & sic pro peccato quorundam alij puniebantur temporaliter, sicut in eodem corpore quędā membra patiuntur interdum pro alijs.

An vindicta exerceatur interdum super inanimata.
Quæstio CCCXXVIII.

QVAERITVR, an vindicta exerceatur interdum super res inanimatas. Dicendum, ꝙ vindicta fit per pęnas, vt ostensum est supra quæst. 326. pęna autem est afflictiua, ideo debet esse in sentiente. Inanimata autem sentire non possunt, ideo pœna nullam habere possunt. Dicuntur tamen aliquando destrui, non quidem pro se, sed pro peccato eorum, quorum sunt, in quo non ipsa patiūtur, sed illi, quorum sunt: quia ista sunt bona ipsorum, idest, possessa ab eis. Damnum ergo, quod infertur in eis, illorū est, inquantū subtrahendo eis ista, tollitur quædam pars boni vtilis ad vitā. Et hoc modo pro peccato possessorum

sorum ista inanimata interdū lædūtur, ita vt videantur ipsa puniri. Sic enim thesauri Iericho anathematizati sunt 1.q.4.c. Peccatò ciuium. Sic etiā possessiones Aegyptiorū grandine perierūt pp ipsorum peccata. ea.q.c. peccato Aegyptiorū. Arca etiā Domini pp peccatū Iudæorum ab hostibus capta est. 1. Reg. 5.& 1.q.4.c. peccato Israelitarum. Nā licet esset Arca Domini, inquantum tñ pertinebat ad Israelitas, quia illa erat gloria ipsorum capta est pro peccato eorum Sic.n. dixit Heli summus Sacerdos capta Arca. Translata est gloria Domini ab Israel. i. Arca, q̄ erat gloria Domini. 1. Reg. 4. Sic etiam Deus conditionem terrarum deteriorē reddit faciendo regiones aliquas steriles pp peccata habitantium in eis inquantum ex hoc ipsi læduntur: quia priuantur fructibus terræ. Psal. 16. Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim; terram fructiferam in salsuginem propter malitiā habitantium in ea. Et hoc modo pœnę in defectu tēporalium, & maximè in terræ nascentibus infliguntur in sacra scriptura sæpissimè. Leui. 26. & Deutero. 28. & si homines emendentur, Deus reducet omnia ista ad prosperum statum. Malach. 3. & Deuterono. 28. & Psal. 106. Dicit tamen Augu. ad Auxentiū, ꝙ temporalia bona aliquando læduntur propter possessores, & Gratianus. 1.q.4.§. his ita respondetur. dicit, ꝙ insensibilia propter peccatum hominum execrantur, vel perdunt: non participatione peccati, sed causa sacramēti, vel detestatione peccati, vel flagello delinquētiū. i. propter pœnam possessorum, qui peccauerūt. De sacramento. i. significatione ponitur exemplū in thesauris Iericho, & animalibus Amalecitarum. De criminis detestatione ponitur exemplum de pecunia Simonis, quæ pro peccato Symoniæ in detestationē eius pecunia in perditionem damnata est. s. pecunia tua tecum sit in perditione. Act. 8. De flagello delinquentium ponit exemplum in Arca Domini, quæ capta est propter peccatum Israelitarum. Vt communiter tamen iste modus tertius est, propter quē temporalia læduntur, vel pereunt. s. inquantum in eis puniuntur possidentes, quia priuantur eis.

An vindicta aliquando fiat super creaturas irrationales animatas. *Quæst.* CCCXXIX.

QVAERITVR, an aliquando vindicta pœnę fiat super res irrationales, animatas tamen, vt bruta. Dicendum, quòd ista ex eo, ꝙ sentiunt magis sunt capacia pœnę, quā res inanimatæ. Et tamē non competit eis pœna sm, ꝙ pœna: quia pœna est pro peccato ad supplendum defectum ordinis inductum per culpam, bestiæ tamen peccare non possūt. Nam bestiæ non possunt esse incontinentes, nec intemperatæ. 7. Ethi. c. 5. & 9. Et tamē si peccatū aliqđ habere possent, istud esse maximè in cibo, & potu, & venereis: quia his actibus bestiæ participant, & pertinent ista ad temperantiam, & intemperantiā. 3. Ethico. c. de temperantia. & consequenter ad continentiam, & incōtinentiam, quę sunt circa eandem materiam, circa quam temperantia, & intemperantia. 7. Ethi. c. 10. Est ergo in bestijs affligi natura & nō pęna, & hoc est quando aliquæ afflictiones eis competunt propter se. Interdum tamen bestiæ puniuntur propter nos. s. quia à nobis puniuntur, vel à Deo pp nos, & tunc dicimur etiam nos puniri inquantum bestiæ ad nos pertinent, & sunt quædā bona nostra, est tamen in eis quædam similitudo pœnæ propriè dictæ, sicut est in illis, quædam similitudo peccati. Vnde puniuntur dopliciter: vno modo quasi ꝓ peccato suo, alio modo pro peccato possessoris. De pri-

F mo, vt si esset bos cornupeta, quem Dominus suus nesciebat esse cornupetam, & occideret virum, aut mulierem, lapidabatur bos, & non comedebantur carnes eius: Exo. 21. & hoc nō erat pro peccato Domini: nam Dominus nesciebat vitiū bouis. Si.n. sciuisset, & non custodiuisset eum, occidebatur bos, & etiam Dominus, eo. c. Licet ergo bos occidendo hominem peccare non poterat, qa tamen erat iste act⁹ similis peccato, occidebatur bos, velut si esset vir occidens alium. Fiebat etiam propter periculum, scilicet, vt bos, qui hominem occiderat, non occideret iam alios. Ad hoc tamen sufficiebat, ꝙ occideretur quomodocunque, vt si iugularetur, & comederet, ꝙ tamen lapidaretur, & non comederentur carnes eius, erat quædam similitudo pœnæ peccati, qa talis pœna erat homicidarum, vt patet ibi de Domino, qui non custodiuit bouem postquam cognouit vitium eius. Erat autem hoc, vt ostenderet Deus vitiū homicidij esse valde detestabile, cùm ipsum adhuc in bestijs, quæ peccare non possunt, detestaret. Sic ipse ostendit Gen. 9. dicens: Sanguinem animarū vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarū, & de manu hominis. i. ꝓ effusione sanguinis humani, ego puniam bestias, & etiam hominem. Et ista pęna conuenienter posita fuit, vt Deus significaret, ꝙ etiam bestias puniebat propter homicidium. Aliqñ bestiæ puniuntur pro peccato, non quod faciūt, sed quod patiūtur, vel quod in eis exercetur. Et sic si qs coiret cum pecore, solus vir peccat, vel fœmina, si se pecori subiecerit. Et tamen tam homo, quàm pecus occiditur: Leui. 20. Nō tamen peccauit pecus, quia nescit, quid agat, sed propter detestationem peccati illius commissi in eo etiam ipsum occiditur, vt non maneat memoria illius sceleris: qa refricaretur memoria facti, si pecus maneret, quando videretur, & incitarentur videntes ad simile peccatum. Sic dicit Augu. super Leui. & habetur. 15.q.1.c. Mulier. §. Itē pecora. Aliquando autē pœna exercetur in bestijs sine peccato, & similitudine peccati, & est solū in pęnam hominis possidentis, quia cū priuatur illis priuatur quoddā bono suo. Et sic animalia Aegyptiorum percussa sunt lapidibus, & grandine ꝓpter peccata ipsorum: Exo. 9. Et postea primogenita omniū peccatorum simul, & hominum ab angelo exterminatore occisa sunt. Exo. 11. & 12. & 1.q.4.c. Peccato Aegyptiorū. Et sic etiam homines interdū puniūt pecora pro peccato Dominorum. Sic fuit de Saule quando voluit vocare omnes Israelitas, vt irent in bellum cōtra hostes Iabes. Nam occidit duos boues suos, & concidens in frustra misit per totam terram Israel, dicens. Qui non exierit, & sequutus fuerit Saulem, sic fiet bobus eius. 1. Reg. 11. idest, concidentur in frusta. Et tamen illa erat pœna pro peccato illorum, qui non irent ad bellum. Sic etiam pro peccato Amalecitarum pecora omnia sua iussa sunt occidi. 1. Reg. 15. Et quia Saul reseruauit illa peccauit grauiter. e.c. & 1.q.4. cap. Peccato Amalecitarum. Dicit tamen Gratianus. e.q. §. his ita respondetur, ꝙ fuit factum hoc propter sacramentum. i. significationē, quia Amalecitę interpretantur lingentes sanguinē, & significant cupidos, & auaros, & Dæmones. Israelitæ autem interpretantur viri videntes Deum, & significant multitudinem sanctorum, per animalia autem Amalecitarum signantur motus irrationabiles vitiorum, qui non debent transire in sortē sanctorum. Iste tamen est sensus mysticus. Scriptura tamen debet habere sensum literalem. Ideo fuit alia causa occisionis istorum animalium: maximè, quia Augus. in Epistola ad Auxētium. & 1.q.4. c. peccato Amalecitarum dicit, ꝙ pp peccatum Amalecitarū animalia

Bruta puniuntur diuersimodè.

animalia eorum iussa sunt interfici. Quia tamen sufficiebat propter peccatum Amalecitarum, quòd ipsi priuarentur animalibus illis, non erat necesse, quod omnia occiderentur. Deus tamen districtè mandauit, vt occiderentur. Et quia Saul non occidit illa, punitus est, primo Regum 15. Oportet ergo esse aliã causam magis specialem, quare occidi iussa sunt, de qua dictum est eo. cap. Pecora quoque interdũ cremantur, vel occiduntur gladio ad magnam detestationem peccati ipsius possidentis, & non in pœnam eius, sicut propter Achor, qui furatus est de anathemate Iericho combusti fuerunt boues, & asini, & omnia iumenta, & pecora eius Iosue. 7. Sic etiam in ciuitate, in qua idola colebantur iubebat Deus occidi omnes habitatores, & omnia pecora, & iumenta, & quidquid ibi viuens erat, & postea omnia cremari. Deuterono. 13. Non tamen fiebat hoc in pœnam peccantium, quia istud esset si Domini nõ morerentur. Nam pœna esset eis carere bonis possessis. Quod autem, eis occisis, pecora eorum occidantur, non fit propter eorum pœnam, sed propter detestationem magnam peccati, vt putetur valde magnũ peccatum fuisse, pro quo Deus non solum peccãtes occidi fecit, sed etiã pecora eorum, & consumi igne omnia, quæ habebant. Et sic erant ista duo peccata valde detestabilia, scilicet, idolatria & furtũ de anathemate. Apparet ergo quomodo pecora aliquãdo propter hominem puniũtur propter se, ipsa autem non puniuntur: quia nec peccant, nec rationem de factis suis reddítura sunt, quia rationabilia nõ sunt, vt Augusti. dicit, & habetur 15 q. 1. § Ex eo autem. Homines autem soli, quia rationabiles creati sunt de se, & de omnibus rebus, quas in vsum vitæ præsentis acceperunt, rationem redditurì sunt de eo, vt dicitur ibidem.

An aliquando exerceatur vindicta in filios propter patres. Quæst. CCCXXX.

QVAERITVR, an aliquando exerceat vindicta pœnalis in filios propter patres. Dicunt quidam, quod fieri non debet: quia non est de homine, sicut de pecoribus Nam pecora sunt propter hominem, homo autem non est propter alium hominẽ, sed omnes sunt immediatè propter Deum. Ideo nõ debet vnus puniri pro alio. Sic dicitur Ezechielis 18. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Et datur ibi causa, scilicet, omnes animæ meæ sunt. Vt anima patris, ita & anima filij mea est. Quasi dicat. Aequaliter pertinet ad me anima filij sicut anima patris, & ideo non magis puniã vnam pro alia, quàm aliam pro alia. Item Deus vetuit hoc Deuterono. 24. scilicet. Patres non occidentur pro filijs, nec filij pro patribus, sed vnusquisque pro suo peccato morietur.

Dicendum, quòd aliquando filij puniuntur, & occiduntur pro patribus, siue secundum legem Dei, siue secundum humanam. Nam Deus dixit, quod puniebat peccata patrum in filios vsq; in tertiam, & quartam generationem Exod. 20. & 34 & Nume. 18 Etiã secundum legem humanam sæpe hoc inuenitur. Nam puniuntur filij hæreticorum pro peccato patrum: quia priuantur successione paterna, & publicantur bona eorum, extra de hęret. c. Vergentis. Secundò puniuntur filij pro peccato patris, qui cõmisit crimen læsę maiestatis. Nã priuantur bonis reseruata eis vita ex misericordia. In c. allegato vergẽtis, & 6 q. 1. c. Si quis cum militibus. Tertiò puniuntur filij pro coitu illicito patris. Nam non succedunt in

A honoribus filij illegitimi, nec promouentur ad ordines, nec beneficia obtinent sine dispensatione, extra de filijs presbyterorum per totum, & extra qui filij, sint legitimi per totum. Quartò puniuntur seruitute filij clericorum geniti ab eis dum sunt in sacris. Nam secundum antiquos canones efficiebantur serui Ecclesiæ. Nunc autem beneficia non obtinẽt, maximè in Ecclesijs, in quibus patres eorum proximè administrauerunt. Extra de fi. præsby. c. Ad pęnitentiam, & c præsentium, & cap. Conquerente, & c. veniens, & quasi per totum. Quintò priuantur filij honoribus vsque ad quartam generationem propter delicta parentum, scilicet, si occiderint clericum Ecclesiæ suæ per se, vel per alium occidi fecerint, quia B non possunt recipi in clericos beneficiatos in collegio clericorum eiusdem loci, cuius patres sui clericum aliquem occiderunt, extra de pęnis, c. In qbusdam. Sextò priuantur aliquando honore ciuitatis filij propter patres. Vt si aliqui occiderunt Episcopũ ciuitatis suæ, & hoc bis fecerint, ciuitas illa priuatur in æternum honore Episcopatus 25. q. 2. ca Ita nos. Et sic filij carebunt honore Episcopatus, idest, nunquam habebunt Episcopum in ciuitate sua propter peccata patrum. Et ita in alijs casibus interdum. Ad hæc tamen considerandum, quòd pęna infligenda filijs pro patribus, aut infligitur per Deum, aut per hominem, si per hominem aut illa est pęna temporalium rerum, aut spiritualium, aut est pęna corporis, si primo modo filij puniuntur pro patribus, vt C patet in casibus supra positis: quia ibi filij priuantur interdum iure successionis in bonis temporalibus, & interdum honoribus, & interdum amissione libertatis.

Alia est pœna spiritualis, sicut excommunicatio, depositio, degradatio, suspensio, interdictum, priuatio à iure offerendi, priuatio ab ordinibus, idest, à iure suscipiendi ordines. Excommunicatio autẽ nunquam infertur in vnum propter alterum, nec in filium propter patrem, nec in subditum propter Dominum, nec in aliquem alterum. Et propter hoc excommunicatio nunquam infertur in communitatem, vel collegium, ne innocentes pro peccatoribus D puniantur, extra de his, quæ fiunt à maiori parte capi. c. Quæsiuit. Depositio autem ab ordine, & degradatio, & suspensio sunt personales pęnæ, & nũquam infliguntur, nisi pro peccato personali. Ideo nunquã infliguntur filijs pro patribus, nec è contrario. Pęna autem interdicti sępe infertur in filios pro patribus, & in quoscunq; propter peccata aliorum, sicut pro peccato regis interdicitur terra eius, extra de spon. ca. Non est, & pro peccatis aliarum personarum interdicuntur loca, in quibus sunt.

Alia est pœna remotionis ab oblationibus, quia quod oblationes alicuius non recipiantur in Ecclesia est magnum dedecus eius, quia fit in detestationem ipsius: sicut merces prostibuli, & pretium carnis non poterant offerri in domo Domini: Deute- E rono. 23. Gentiles etiam non poterant offerre sacrificia. Nam non recipiebantur de manu eorum oblationes pro sacrificijs, quia reputabantur cõtaminatæ. Leui. vigesimosecundo. Ita nunc est si oblationes alicuius non recipiantur in ecclesia: quia ex hoc videtur contemptibilis, & detestabilis, & tamen filij interdum pro patribus sic puniuntur, & tota familia pro Domino: quia si non recipiuntur oblationes eius pro aliquo delicto, etiam non recipiuntur oblationes familiæ decimoseptimo, quæstione quarta, capitulo. Miror. Alia est pœna non recipiendi ordines, & hæc infertur filijs, pro peccato patrũ, scilicet, quia illegitimi non promouentur ad sacros,

cros, vt supra dictum est. Et istę sunt pœnę spirituales: quia sunt respectu rerũ spiritualium.s. pertinentium ad cultum Dei. Si aũt sit pœna corporalis.s. ꝙ debeat quis occidi, vel verberari, aut quomodocunque torqueri: dicendum, ꝙ regulariter non puniuntur filij pro patribus. Sic dr̃ Deuterono.24. non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus. Aliquãdo tamen propter magnitudinem criminum, quæ non sunt specialiter contra aliquem hominem, sed contra totam rempublicam, siue totum statũ patrię interdum iudices occidunt peccantes, & filios eorũ in detestationem tanti criminis, & etiam propter timorem, & suspensionem, ne filij imitentur peccata parentum. Et quia legislator considerat magis vtilitatem publicam, quàm alicuius particularis, interdum volet occidi vnum de re publica ẽt, si sit innocens, vt per hoc consulatur saluti reipublicæ.

Si autem pęna per Deum infligatur, qualitercunque infligatur iusta est: quia ipse scit, quare hoc expediat: licet nos ignari altissimi consilij eius putemus aliquando pœnas infligi iniustè ab eo. Sic dicit Boetius de consolatione lib. 4. prosa 5. s. Sed tu quanuis causam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniã bonus mundum rector temperat rectè fieri cuncta ne dubites. Maximè, quia quomodocunque Deus faciat, etiãsi nulla causa dispositionis occultè lateat, sed solũ, quia vult sic facere, quidquid fecerit, iustũ erit: quia non potest nobis facere iniustum quidqd faciat. Nam non est iustum hominis ad possessionẽ suam 5. Ethi. Ideo siue destruat eam, siue colat, & cõseruet, nõ facit ei iustum, nec iniustum. Et tamẽ omnia sunt possessio quædam Dei, quia ipse omnia cõdidit. Ideo siue destruat illa, siue conseruet, non facit illis iniustum. Et istam rationem inducit Apostolus ad Roma.9. ostẽdens ꝙ nemo potest conqueri de diuina dispositione, qualiscũque sit circa eum dicens, ꝙ vas non potest dicere figulo, cur me fecisti sic? Ita nec homo Deo. Quia tamẽ Deus nobiscũ se habet ẜm quandam regulam rationis tanq̃ inter eum, & nos iustum quoddam esset, potest dari regula aliqua de pœna, quæ infertur à Deo filijs pro patribus. Et dicendum, ꝙ illa, aut est ęterna, aut temporalis. Si ęterna nunquam filij pro patribus puniũtur necè contrario, sed quilibet pro peccato suo. Et de hoc potest intelligi Ezech.18. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur. Et vocatur hic pęna ęterna omnis pœna, quæ est post vitam istam, siue in ęternum duret, vt gehenna, siue ad tempus, vt pęna purgatoria. Nam etiam in purgatorio non puniuntur filij pro patribus. Si autem sit pœna temporalis infligẽda, dicunt quidam, ꝙ soli filij paruuli puniũtur ꝓ patribus, adulti nõ. Et de hoc intelligunt Ezech.18. Et tamen non est hoc totaliter verum: quia aliquãdo filij magni puniuntur pro peccatis patrum, alioquin non possent puniri filij pro patribus vsque in tertiã, & quartam generationem: quia paruuli gignere nõ possunt. Et sic nunquam posset puniri peccatum patrum in filios, nisi in prima generatione, scilicet, in solos filios, quando essent paruuli sub potestate patrum. Si autem in nepotes, & pronepotes punitur peccatum patrum iam in filios adultos punitur: qa non gignerent, nisi adulti essent, & in nepotes pœna infertur mediantibus filijs, & tamen quando quis nepotes habet, filij eius adulti sunt.

Dicendum ergo, quòd isti filij, qui puniri debent pro peccatis patrum, aut sunt in præsentia eorum, siue in regionibus, in quibus patres possunt scire, q̃ apud eos aguntur, aut sunt in locis, de quibus ad patres eorũ cognitio nulla de eis puenire potest. Si primo modo, filij puniũtur pro peccatis patrũ: quia pa-

F tres tristari tunc possunt de aduersitate filiorum. Et in tantũ ista pœna tũc infligitur filijs pro patribus, inquantum patres de ea tristari, vt in filijs puniãtur. Et sic redundet pœna in auctorem peccati. Si autẽ secundo modo, non punientur filij pro patribus: qa non possunt patres tristari de malo filiorũ, & quia filij puniuntur pro peccatis patrum, vt patres de hoc doleant, non punientur tunc, cùm illi dolere, nõ possunt. Quando tamen patres possunt cognoscere mala, vel bona, quæ filij habent, distinguendum est: qa aut filij sunt citra quartam generationem, aut vltra. Si verò vltra, nõ puniuntur pro patribus: quia Deus dixit, quòd puniret peccata patrum in filios vsque in tertiam, & quartam generationem: ergo vltra nõ
G extendet punitionem: qa odia restringenda sunt. Si autem citra quartam generationem, aut pœna infligenda est mors, vel aliqua temporalis afflictio, vt in amissione rerum, vel in labore corporis. Si isto secũdo modo, dicendum, ꝙ puniuntur filij pro patribus indifferenter, siue sint magni, siue parui, vt patet de mãsione Israelitarum in deserto per annos quadraginta. Nam pro murmuratione patrum manserũt ibi filij trigintaocto annis. Nã secundo anno ab exitu de Aegypto ingressuri erant in terram Chanaan. Numeri 14 & ibi declaratum est. Et quia murmurauerunt tunc, manserunt in deserto vsque ad finem anni quadragesimi. Et sic filij, qui nascerentur tempore istius murmurationis, vel oẽs quotquot tunc
H erant paruuli, ita vt in ea non peccauerint per trigint aocto annos, tolerauerunt labores deserti ꝓ patribus suis. Et sic filij adulti puniuntur pro peccato patrum. Sic dr̃ ibi: filij vestri portabũt fornicationẽ vestrarum. i. sustinebunt pœnã pro peccato vestro, quadraginta annis erunt vagi per desertum, donec consumantur cadauera vestra. Sic etiam fuit in captiuitate Babylonis, quæ durauit septuaginta annis 2 Parali 36. & Iere. 36. Necesse ergo erat ibi Iudęos multos natos in Babylone, vel qui paruuli portati fuerant de Iudæa in Babylonẽ quãdo essent in adulta ętate tolerare pœnam captiuitatis pro peccatis patrum, cum tanto tempore durauerit captiuitas.

Si autem pœna infligenda sit mors, aut illi, qui pu
I niendi sunt, paruuli sunt, aut adulti. Si paruuli, interdum occiduntur pro peccatis patrum, vt in submersione Dathan, & Abiron: quia tam filij, quàm tota familia, & possessio aperta terra deuorata est. Nume. 16. ibi enim paruuli solum pro peccato patrũ occisi sunt. Nam adulti filij istorum, qui cum patribus perierunt non iam pro peccato patrũ, sed pro suo perierunt: quia Moyses denunciauit omnibus, ꝙ recederent de tabernaculis illorum hominum. Qui autẽ noluerunt, culpa sua perierunt. Idem fuit in occisione primogenitorum Aegyptiorum Exo. 11. & 12. quia multi erant paruuli, qui nihil peccauerant. Sic etiam in subuersione quatuor ciuitatum Sodomotum tam paruuli, quàm magni perierunt. Sed ma-
K gni pro delictis suis, paruuli autem pro peccatis parentum, nisi essent illi, in quibus erat iam aliqualis discretio, quia in eis ex praua consuetudine parẽtũ malitia iam supplebat ętatem. Nam Gen. 19 dicitur quando introierũt duo angeli in domo Loth, quos Sodomitæ putauerunt viros, quòd conuenerũt omnis ciuitatis populus à puero vsque ad senem volãtes domum Loth. Et sic etiam paruuli erant huic vitio dediti. Si autem filij fuerint adulti, aut repugnãt peccatis patrum, aut consentiunt. Si consentiunt iã pro peccatis suis puniuntur: quia qui consentit male agenti dignus est morte, ad Roma. 1. Si autem nõ consentiant, sed totaliter dissentiant contrarium facientes, non punientur filij pro patribus. Et de hoc propriè

pròpriè intelligitur Ezech.18.vbi dicitur, ꝙ si pater fecerit aliquod de peccatis,quæ continentur ibi,aut de alijs similibus,morietur. Et si filius nullum de illis egerit non morietur.Et rursus, si pater bonus genuerit filium latronem, homicidam,idolorum cultorem,& sic de cęteris criminibus pater viuet, & filius comportabit iniquitatem suam solus.Et intelliguntur omnia illa de morte corporali:quia de morte ęterna nullus sciret, an punitur pater ꝓ filio , vel è contrario. Aut aliquis pro alio, quia status defunctorum nobis ignotus est. Et tñ Ezechielis 18. dicitur, ꝙ viuentes videntes patrem aliquem mortuũ, qui peccauerat,& filios eius incolumes dicebãt: quare non portant isti filij iniquitatem patris? ergo isti intelligebant de tẽporali punitione, & Deus loquẽs ea,quæ in c.illo habentur intelligebant de temporali morte. Vt patet cum respondit his iuxta id,quod interrogauerant dicens.s.quia filius iuditium, & iustitiam operatus est,& omnia præcepta mea custodiuit,vita viuet,& sic intelligitur de temporali morte, quã populus videre poterat. Est autem dubiũ de filijs Achor, qui lapidatus est propter furtum de anathemate Iericho,& filij eius, & filię cum eo perierũt Iosue.7.& non constat, an erant paruuli, an adulti. Si paruuli,manifestum est,ꝙ poterunt puniri ꝓ peccato patris. Si autem erant adulti,erit difficile.

Aliqui tamen dicunt, ꝙ fortè filij consenserunt in furto patris, & ideo puniti sunt, sicut dictum est de filijs Dathan, & Abiron adultis. Non tamen põt stare: quia ibi erat peccatum publicum , cũ Moyses admoneret omnes discedere à tabernaculis illorum hominum impiorum cõminatus, ꝙ Deus mortem insolitam eis inferret.Nume. 16. Achor tamẽ clam furatus est de anathemate, & nemo sciebat, sed ipse tenebat absconditum in terra defossa: Iosue.7.ideo non potuerunt filij cõsentire sibi.Si ergo aliqui magni fuerunt ibi, dicendum, ꝙ factum est ad detestationem tanti criminis:quia ꝓ magno crimine Deus habebat,ꝙ aliquis furaretur quidquã de eis, quæ anathematizata erant: quia illa anathematizabantur quantum ad vsum hominum, & vt applicabantur ad cultum Dei:quia aurum,& argentum,ferrum,& ęs in thesauros Domini separata sunt, Iosue. 6.

Si autem dicatur de filijs Saulis,qui erant magni, & suspensi sunt omnes quotquot manserant pręter Miphiboseth filium Ionathæ.2.Reg.21. & isti erant adulti,& occisi sunt pro peccato Saulis:quia actriuerat Gabaonitas,responsum est eodem capite.

Quare filij puniuntur pro culpis parentum vsque ad quartam generationem,& non vltra. Quæst. CCCXXXI.

SED dicetur, quare filij puniuntur pro patribus vsque ad quartam generationem solum, cũ retributio pro bonis patribus extẽdatur vsque in millia,Exo.34. Dicendum, ꝙ Deo proprium est misereri,punire autem non, & ideo facilis est ad miserẽdum. Vnde pro virtute vnius miseretur in millia,ꝓ peccato autem vnius non punit,nisi vsque ad quartam generationem. Causa autem,quare specialiter vsque ad quartam generationem extenditur, videt̃ esse: quia cum Deus punit peccata patrum in filios, ideo eos punit,quia in illis punit patres. Nam cũ filius sit de substantia patris, & diligatur ab eo in immensum dolebit pater de pœna filij,&ideo cum puniretur filius pater in eo puniet̃, & sic est modus iste abundans ad puniendum, quando nõ sufficit homini pœna sua,sed etiam pœnam alterius tolerat:quia pœna illius sua est. Et quia patres non possunt puniri in filijs,nisi quando vident eos puniri, & rari sunt,
A qui videant vltra quartam generationem:ideo vsq; ad illam solã punientur patres in filijs.i. peccata patrum in filijs. Sed obijcietur: quia etiam post mortẽ dolent homines de filijs, & alijs de posteritate sua,& curam habent de eis, etiamsi ipsi maneant apud inferos,sicut patet Luc.16. de diuite, qui apud inferos petiuit ab Abraham, vt mitteret Lazarum ad quinque fratres suos,& annũciaret eis, ne ipsi irent in locum illum tormẽtorum. Item mortuis accidit bonum,vel malum propter infortunia posterorũ suorum,qui relinquuntur,vt ait Aristote.1. Ethi.c.Pro nepotum autem fortunas. Ergo vsque ad quaslibet generationes post mortem poterunt puniri peccata patrum in filios. Dicendum, ꝙ non puniuntur
B nisi vsque ad quartam,vt dictum est.

Ad primum dicendũ, ꝙ licet mortui bona velint cognatis suis,quos hic reliquerunt, tamen nesciunt de statu eorum,si sunt apud inferos,nisi ex reuelatione,vel ex alijs modis communicationis animarum. Et istud est extraordinarium,quia sic raro,de paucis rebus habent cognitionem,& ideo non possunt cõuenienter puniri post mortem pro peccato eorum filij,ita vt ipsi puniantur in eis. Dum autem viuunt cognoscunt infortunia, & eufortunia propinquorum,& tunc gaudere,vel tristari possunt. Etiam põt dici,& melius,ꝙ dato, ꝙ mortui scirent omnia accidentia,quæ sunt apud viuentes,adhuc non tristarentur,nec gauderẽt de bonis, vel malis propinquorũ,
C sicut quando viuebant: quia istę affectiones sunt in homine ex inclinatione carnis,& sanguinis,quoniã cognatio ad carnem pertinet, & non ad animam: quia quantum ad animam omnes homines ęqualiter cognati sunt, anima autem soluta à corpore nõ habet istas inclinationes. Ideo licet ex eo, ꝙ est anima illius corporis inclinetur ad illud, & consequenter habeat aliquam maiorem affectionem ad ꝓpinquos sibi secundum corpus, quàm ad alios, tamen non possunt omnino manere ęedem affectiones, & ęquales,quæ erant in corpore, & sic non dolebit, q est apud inferos de infortunijs propinquorum,sicut doleret viuens, & similiter non gaudebit de eufortunijs eorum,sicut si viueret. Et patet hoc in Moy-
D se,qui rogabat Dominum,ꝙ permitteret eum transire in terram Chanaan vltra Iordanem, & Deus in pœnam dedit ei,ꝙ de longè videret eam, & tamen non intraret in eam.Deuteronomij. 3. & 4.Si tamẽ maneret idem gaudium,& tristitia, & de eisdem rebus morientibus,& viuis non curasset Moyses,an in terram Chanaan intraret: quia post mortem sciret qualis erat terra illa, & experiretur illud gaudium, qđ viuens habiturus erat. Non tamen putauit hoc Moyses, cum valde orauerit Dominum super hoc, & postea quasi se infelicem conquereretur: quia nõ permittebatur intrare in terram illam:Deuteronomij 4.Et Deus etiam ostendit, ꝙ dabat ei hoc in pœ
E nam,non tamẽ esset ei vlla pœna, si mortuis maneret gaudendum,& tristandum de eisdem, de quibus viuentes tristantur, & gaudent: ergo non est idem gaudium,nec tristitia,nec de eisdem rebus. Et sic licet mortui nouerint,quæ aguntur hic apud suos ꝓspera,aut aduersa,non gaudent,nec tristãtur eo modo,quo ipsi viuentes tristarentur,aut gauderent.

Item patet hoc efficacius, quia etiã si mortui nouerint infortunia,& eufortunia viuentium,nõ gaudebunt,nec tristabuntur de illis, nisi valde remissè, vel fortè nullo modo: quia viuentes gaudent de ꝓsperitatibus,& tristantur de aduersis, eo ꝙ reputant esse bona, vel mala. Qui tamen apud inferos sunt, vel in quocunque receptaculo alterius sęculi sciũt verè ista aduersa,& prospera tẽporalia nõ esse bona, nec

nec mala nisi per opinionem nostram, verè autem bona, & mala esse post istam vitam: ideo tanquam de rebus nullius ponderis non curabunt de prosperis, vel aduersis, quæ fuerint hic apud suos, aut valde remissè, sicut nos parum aduertimus ad ea, quæ putamus esse in differentia ad bonum, vel ad malum. Non ergo tristantur mortui in seipsis de aduersitatibus viuentium: quia & paruam de his habebunt curam, sed solum de statu eorum inquantum disponũtur per bona, & mala, quæ hic faciunt ad futuram requiem, vel pœnam. Et patet per ea, quæ petiuit diues existens apud inferos. Nam non respexit ad prospera, vel aduersa fratrum suorum in sæculo, sed ad statum eorum futurum petens, quòd annũciaretur eis, ne ipsi venirent in locum illum tormentorum. Non ergo puniuntur patres in filijs, nisi dum viuũt. Item dato, ꝙ mortui tristarentur de aduersis cognatorum suorum, sicut quando viuunt, adhuc non tristarentur de aduersitatibus eorum, quæ sunt in 5. & 6. generatione, & vltra, eo ꝙ istas generationes nemo videt. Licèt ergo apud inferos cognoscerent infortunia istorum, qui post mortem suam nascerentur parum ad eos aduerterent: quia cum nunquam eos viuentes viderint, non haberent vnde ad eos afficerētur, sicut ille, qui natus est post mortem patris sui parum eum diligit, & parum de morte eius tristatur, quia nunquam agnouit aliquid, vnde diligeret ex affectione carnis. Non ergo tristarentur mortui apud inferos de aduersitatibus eorum, qui post mortem ipsorum nati sunt. Ideo vltra quartam generationem, quam homines videre possunt, nō puniuntur peccata patrum in filios.

Alia causa esse potest, quia Deus punit peccata patrum in filios, non solum vt patres puniantur in eis, sed etiam ad ostendendum seueritatem iustitiæ suę, vt timeatur. Et quia memoria alicuius manet apud eos, qui viderunt eum, & cognouerunt gesta eius, post quartam tamē generationem nemo manet de his, qui viderunt istum, cuius est quarta generatio. Cum ergo peccata patris puniuntur in filios vsq; ad quartam generationem, licèt pater moriatur, manent aliqui, qui viderunt ipsum, & recordantur de gestis eius, & illi poterunt scire quomodo pœnæ filiorum proueniant ex peccato patris, quia cognouerunt peccata eius. Si autem extenderetur pœna ad septimam, & octauā generationem, & vltra nemo tunc cognosceret illum, cuius erat ista octaua generatio, & sic nesciretur, cur puniebantur isti, & ideo non prodesset. Non ergo fuit conueniens peccata patrum puniri in filios, nisi vsque ad generationem quartam.

Ad secundum dicēdum, ꝙ Arist. non locutus est de malo, quod prouenit mortuis ex infortunijs viuentium, quasi ipsi illa sentiant, sed intelligit de malo, quod prouenit ex eis, secundum ꝙ habent esse in opinione nostra. Quia post mortem bona, aut mala realiter accidere mortuis nō ausus est asserere Aris. Ex hoc apparet quot sunt personæ pro quarũ peccatis puniuntur filij. Puniuntur enim tam pro peccatis matrum, quàm patrum: quia ambo vocantur patres, vel parentes: & ab vtroque descendunt filij. Sunt ergo quindecim personæ pro quarum peccatis puniri potest homo perueniēdo vsq; ad quartam generationem inclusiuè. Primò punitur quilibet ꝓ peccato suo. Secundò pro patris sui. Tertiò pro peccato aui sui paterni. Quartò ꝓ peccato ꝓ auię suę paternæ. Quintò pro peccato proaui sui paterni. Sextò pro peccato proauiæ suæ paternæ. Septimò pro peccato abaui paterni. Octauò pro peccato abauiæ suæ paternæ. Et hic consumatur linea patris in quar

F ta generatione. Rursus incipiendo lineam maternā punitur homo pro peccato matris, & ista est nono loco. Decimo punitur filius pro peccato aui materni. Vndecimo pro peccato auiæ maternæ. Duodecimo pro peccato proaui materni. Tertiodecimo pro peccato proauiæ maternæ. Quartodecimo pro peccato abaui materni. Quintodecimo ꝓ peccato abauiæ maternæ. Et hic consumatur quarta generatio ex parte matris, & sic puniũtur filii pro peccatis patrum. Quòd autem puniantur pro peccatis patrum nō est iniustum, quando fit ab eo, qui omnia potest, & scit quid expediat nobis. Nam nunquam aliqui sic puniuntur, nisi ad maius bonum ipsorum: quia per hoc, si moriuntur in parua ętate, tollitur eis esse

G imitatores peccatorum paternorum, propter quæ perirent æternaliter: aut saltem grauius perirent: vt dicit sanctus Tho. secunda 2. q. 108. artic. 4. Si autem paruuli pereunt æternaliter: vtpote si sint filij infidelium tenendum est sine dubio, ꝙ Deus illos nouerat tales ex propria iniquitate futuros, ꝙ si superuiuerent deteriores fierent, & tandem damnarētur. Gratiam ergo fecit eis, ꝙ eos paruulos abstulit, ne grauius damnarentur.

Ad rationem in contrarium præcedenti. q. dicendum, ꝙ filij non sunt propter patres, sicut res possessa propter hominē. Quandiu tamen parui sunt quędam partes patrum sunt: vt dicitur. 5. Ethicorum, & sicut quando pars percutitur homo percutitur,

H ita quando filius patitur pater patitur. Ad puniendũ ergo patres fuit conueniens modus punire peccata eorum in filios, vt sic patres nō solum in seipsis, sed etiam in filijs puniantur. Et tamen adhuc filij parui non sunt ad patrem, sicut pecora respectu hominis, quia totum esse pecoris est propter hominem, Filius autem quãquam puniatur corporaliter propter patrem: tamen quantum ad animam, in qua est esse excellentius eius, non punitur pro patre. Cùm autem dicitur, ꝙ anima, quæ peccauerit, morietur, & filius non portabit iniquitatem patris supra declaratum est, ꝙ non intelligatur de paruulis quantum ad pœnam temporalem: sed solum de adultis non consentientibus in peccatis patrum. Nam non occidun

I tur pro eis temporaliter.

An vindicandum sit peccatum multitudinis, vel parcendum ei. Quæstio CCCXXXIII.

QVAERITVR de pęna, quæ infertur multitudini, an vindicandum sit peccatum multitudinis, vel parcendum ei.

Quidam dicunt, quòd parcitur multitudini, vt innuitur extra de tempo. ord. c. Sanè, & extra de clerico excommunicato. c. Latores.

Dicendum, quòd peccata multitudinis aut considerantur in iudicio Dei, aut in iudicio hominum. Si in iudicio Dei, aut dicitur de iudicio post vitam, aut

K de iudicio, siue pœna in vita. Si post vitam, dicēdum, quòd Deus non magis parcit multitudini, quã vni homini, sed si omnes homines morerentur in peccato mortali omnes æternaliter perirent, quia regulam generalem posuit de omnibus, qui moriuntur sine charitate, quòd ibunt in ignem æternum. Et ratio est, quia Deus non habet eandem causam cessandi à pœna multitudinis, quàm habent iudices: quia iudices propter scandalum non puniunt peccatum multitudinis, & tamen respectu Dei nullum scandalum esse potest, quia nemo ei resistere potest. Vnde sicut puniet peccatum multitudinis, sicut peccatũ vnius, ita nihil alleuiabit de pœna propter peccatũ multitudinis. Et sic dicitur, quòd non minus ardebit,

bit, qui cum multis ardebit. 2. q. 1. c. Multi: sed æqualiter ardebit, sicut si solus arderet. Si verò loquamur de pœna huius sæculi, dicendum, quòd pœna Dei non est hic regularis, eo quòd non punit hic omnia peccata, nec omnes peccantes, sed multa impunita relinquit, quia nunc est locus misericordiæ, & conceditur nobis istud tempus ad pœnitentiam, vt satisfaciamus de preteritis malis. Ad Rom. 2. An diuitias bonitatis eius, & longanimitatis, & patientiæ contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pęnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiã tuã, & impęnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius. Et sic non est nuuc tēpus ordinarium pœnarum: sed in futuro. Ideo nũc non infligitur pœna pro omnibus delictis, & quando infligitur non semper infligitur iuxta quantitatem delictorum, sed vt communiter minor. Sũt ergo extraordinarię punitiones. Et fortassis Deus nũc nulla peccata puniret reseruans omnia in futurum: nisi quia sequerentur inconuenientia. s. Si mali non punirentur putarent homines ꝙ Deus nullus esset, sicut dixit quidam, si Deus est, vnde mala? Quasi dicat, existēte Deo, quomodo possunt mala accidere? vt ait Boetius de consola. lib. 1. prosa 4. Secundũ est: quia dato, ꝙ putarent aliqui esse Deum, crederet, ꝙ non haberet cognitionem istorum actuum humanorum, sicut aliqui putant, ꝙ Deus nihil intelligat, nisi seipsum, ne ĩtellectus eius vilescat, si aliqua alia intellexerit, vt multi Philosophi putauerunt.

Tertium, quia dato, ꝙ crederetur scire actus humanos: putaretur, ꝙ non curaret de eis, an bene, vel male fierēt: & ideo, ꝙ temerè, & sine rectore omnes actus humani fluitarent. Et ita est sententia omniũ, qui inciderunt in aliquas magnas calamitates. Sic enim Boetius quasi turbatus conqueritur libr. 1. de conso. metro. 5. ꝙ cum Deus regat omnia, solos humanos actus regere nõ curat. Et hoc quia videmus in eis res inordinatas. s. virtuosos deprimi, vitiosos autem exaltari, & prosperari omnibus. De quo etiã viri sancti conqueruntur, sicut patet Psal. 72. Et Iob cõqueritur de prosperitate impiorum Iob 21. istud autem locum habet Deo adhuc faciente aliqualem vindictam peccatorum, quanto magis hoc putaret, si nulla peccata hic puniret? Quartum est propter regimen vniuersi. Quia, si Deus nulla peccata puniret, tanta esset hominum iniquitas, ꝙ status humanus nõ posset durare diu. Primò, quia quidam cohibentur à malis timore pœnarũ: quia timēt, ꝙ Deus puniet eos, si nocuerint proximis: quia hoc aliquando fieri vident. Si autem nullum à Deo vnquam puniri viderent, putarent nullam pęnam à Deo inferēdã: ideo quilibet conaretur efficere malũ, quod cogitaret. Secundò, quia multi nequissimi non timētes Deum conantur efficere pessima, quæ cederent in perniciem totius humani status cõturbando omnia, & volendo sibi subijcere. Deus autem puniēdo peccata ipsorum impedit conatus suos tollēdo eos de sęculo: quia si permitterentur viuere, & non impedirentur in actibus suis à Deo, cito totum statum humanum destruerent. Et tamen per hoc, qđ Deus punit eos pro præteritis, & impedit desideria eorũ in futurum manet status humanus. Et patet, quia ēt Deo nunc puniente peccata nostra: quia non ita cito punit, sicut nos peccamus, audent homines facere peccata grauissima: quanto magis, si Deus nullos puniret hic pro peccatis omnia essent turbata ĩ actibus humanis. Ecclesiastes 8. Etenim quia nõ profertur cito contra malos sententia absq; vullo timore filij hominum perpetrant mala. Quintũ, quia si non

Punitio peccatorum statũ hominũ cõseruat.

A puniret Deus aliqua peccata hic, nulla esset nobis spes futuri boni, aut mali in alio sæculo: quia quod nunquam videremus, nec in se, nec in similitudine sua non haberemus causam vllam sperandi. Quo dato, omnis diuinus cultus cessaret, & omnis spes, & fides: nihil hominibus expectantibus post hanc vitã: quia principium accedēdi hominem ad Deum est, ꝙ credat eum remuneratorem pro bonis, & malis. Ad Hebre. 11. Fuit ergo valde necessarium propter hæc, & multa similia, ꝙ Deus puniret aliqua peccata in hoc sæculo: vt per hoc seipsum ostenderet, & bonis, ꝙ bonum habituri essent, & malis, ꝙ post hãc vitam deteriora sperare deberent. Deus ergo punit hic aliqua peccata, sed non omnia. Nam etiam per

B hoc dat nobis spem de futuro bono: quia si omnia puniret hic sufficienter *cum nemo est, qui non peccet* omnes perirent, & non haberemus causam credendi, ꝙ Deus diligeret nos, & reseruaret nobis aliqua bona in futurum. Quia tamen aliquando punit, & aliquando non: & expectat peccantes ad pœnitētiam tolerando eos, habemus maium signum, ꝙ ipse diligat nos, & aliqua bona nobis reseruet: qa aliàs frustra nos expectaret delinquentes hortando semper ad bonum. Ecclesiastes 8. Attamen ex eo, ꝙ peccator centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui, ꝙ erit bonum timētibus Deum, qui verentur faciē eius. Simile dicitur Isai. 30. s. Ideo expectat nos Deus noster, vt misereatur nostri. Ideo

C conueniens est aliqua peccata puniri hic à Deo: & tamen non omnia, nec sufficientur. Et sic non est hic locus ordinarius pœnarum Dei, sed in futuro sęculo. Et ideo non potest dari regula de modo, quo Deus punit multitudinis peccatum, an omnino illud toleret, vel aliquando omnino remittat ꝓpter multitudinem, vel saltem temperat aliquid de rigore per penas, quas videmus à Deo inferri hic: quia pęnæ ab eo inflictæ nunc potius sunt medicinæ, q̃ pęnæ propter causas supra positas. Ideo punit Deus quædam peccata, quæ iudicat expediens esse puniri ad ostensionem virtutis suę, & conseruationem status humani. Plurima autem hic impunita relinquit. Et ideo tam peccata multitudinum, quàm personarum priuatarum interdum relinquuntur hic impu

D nita, & consequenter peccata multitudinis aliquando puniuntur totaliter: aliquando partim: & aliquã do nihil. Et tamen potest dici, ꝙ circa peccatũ multitudinis Deus puniēdo se habet dupliciter. Aliquã do per se ipsum punit. Aliquando puniri iubet.

De primo dicendum, ꝙ Deus sępe punit communitatem pro peccato, ita ꝙ omnes peccantes simul puniat: immo, & aliquando, non solum peccantes, sed etiam non peccantes, qui sunt partes illius communitatis punit. De primo patet ĩ pœna Aegyptiorum in mari rubro Exo. 14. Nam quotquot persequuti fuerunt ibi Iudæos, perierunt in mari rubro: & non remãsit saltem vnus ex eis. e. c. Sic etiã Deus destruxit totum exercitum Sanacherib occidendo

E in eo per noctem centum, & octogintaquinq; millia, & nõ remansit, nisi ipse Senacherib cum paucis, vt fugiens in terram suam, occideretur ibi à filiis. 4. Regum. 19. De secundo patet, vt in subuersione Sodomorum: quia omnes peccatores ibi perierunt: & etiam quidam, qui non peccauerant. s. paruuli. Gen. 19. Sic etiam fuit in submersione Dathan, & Abirõ. Nam etiam paruuli eorum, qui nihil peccauerãt cũ patribus absorti sunt Nume. 16. Sæpe autem Deus punit multitudinem peccantium quantum ad maiorem partem reliquens aliquos, qui emendari possunt. Sic fuit quando propter murmurationem de submersione Dathan, & Abiron Deus misit ignem & com-

& cõbusit quatuordecim millia de extremitate castrorũ. Et nisi stetisset Aaron medius inter mortuos, & viuentes orans Dñm sumpto turibulo, videbantur omnia castra comburenda: Nume. 16. Deum tamen punire multitudinem quantum ad omnes peccantes satis vulgatum est. Nam occidit simul ducẽtos, & quinquaginta viros, qui peccauerant sumendo turibula. eo. c. Occidit etiã in deserto oẽs Israelitas quotquot murmurauerant, & non permisit eos, nec alios introire in terram Chanaan quousque illi morerentur: Nume. 14. Si autem quæratur de pœna, quã Deus iubet inferri, dicendum, ꝙ aliquando iubebat totam cõitatem peccantium puniri: immo etiam non peccantes cum eis, & aliquando partẽ communitatis. De primo patet: Deus. n. iussit occidi omnes Chananęos viros, & fœminas, magnos, & paruos, & quòd non miscerentur eis Iudęi, Deutero. 20. & hoc pro peccatis ipsorum fuit. Leui. 18. Sic ẽt omnes Amalecitas iussit occidi, magnos, & paruos, & vsque ad pecora: Deutero. 26. & 1. Regũ. 15. Sic ẽt quando in aliqua ciuitate publicè colebãtur idola omnes in vrbe manentes, & paruuli, & pecora occidi debebant, & ciuitas cremari: Deutero 13. Et tamen paruuli non peccauerant hic. Sic etiam fuit de morte Madianitarum, quia omnes tam viros, q̃ fœminas Deus iussit occidi præter puellas virgines: Nume. 31. Aliquando autem peccãte multitudine, quia non peccabant omnes, quotquot erant in multitudine, Deus iubebat occidi præcipuos de multitudine, qui magis peccauerant, & qui alijs peccandi exemplum dederant, & qui peccantes cum cohibere possent, & ex officio facere tenerentur non cohibuerant. Sic fuit nume. 15. vbi fornicantibus Israelitis cum mulieribus gentilibus, & colẽtibus Deos earum iussit Deus suspendi omnes principes in patibulis. Si autem loquamur de humano iuditio, q̃ multitudo punienda est: dicendum, ꝙ aliquando multitudini parcitur propter scãdalum: quia punire volendo omnes sequeretur scandalum: nã resisterent. Et ideo dimittitur punitio. Nam vtilius disciplina interdum obmittitur, q̃ vt scandalum nasci permittatur. Et hoc maximè est quantum ad leges politicas: quia lex est propter cõitatem, & non communitas propter legem. Si ergo peccante cõitate deberent omnes occidi, vt lex seruaretur, iam magis attenderetur ad legem, quàm ad cõitatem. Debet ergo potius lex infringi, aut aliquando nõ obseruari: q̃ vt cõitas tota propter legẽ puniatur. Istud est verum de magnis cõitatibus, propter quas leges sunt, secus autẽ est de quibusdam paruis cõitatibus, quæ sunt quasi particulæ magnarum cõmunitatum, q̃a interdum melius est puniri illas communitates ad salutem magnarum communitatum, quàm legem violari. Pro quo dicendum, ꝙ quando communitas peccauit, aut potest sine scandalo puniri, aut nõ. Si non potest sine scandalo, non punitur, vel saltem pœna temperatur. i. infligitur minor, quàm aliàs infligenda erat. Sic patet. l. distinctio. c. Vt constituere tur, & 44. distin c. Comessationes. & 9. q. 1. c. Ordinationes, & extra de tempo. ordi. c. Sane. Nam vbi timetur multorum strages, seueritati detrahendum est. Si tamen possunt saltem pręcipui in peccato isto puniri punientur, ex eo, ꝙ alijs præstiterunt peccandi causam. Sic patet extra de cleri. excõmu. ministrã. c. Latores. Si autem multitudo potest sine scandalo puniri tota punietur. s. quando cognoscitur, ꝙ omnes peccauerint. i. quilibet eorum per se, quia aliàs non punirentur. Et ista est causa, quare nunquam in communitatem aliquam fertur sententia excõmunicationis, quia illa ligat singulos, & tamen possunt

Quare nũ quã fertur sententia excõmunicationis in totã cõmunitatem.

F esse aliqui innocentes ibi. Vt ergo non puniãtur illi cum impijs non fertur excõicatio in populum, vel in vniuersitatem. extra de his, quæ fi. à ma. par. ca. c. Quæsiuit. Aliquando autem, licet aliqua multitudo peccauit, apparet ꝙ singuli eorum peccauerunt. Sicut cum mille homines simul perpetrant vnũ delictum, & quilibet eorum per se peccat. Sicut quando aliqui existẽtes excõicati, vel interdicti celebrãt. Nam quilibet eorum per se peccat. Et in talibus, si cognosci possunt omnes peccantes omnes puniendi sunt; & tamen propter multitudinem mitigabitur pœna: sicut extra de clerico excõmu. minis. ca. Latores: vbi dicitur, de clericis, qui existentes excommunicati, vel interdicti ministrauerunt quòd

G si sunt 40. vel pauciores, deponantur in perpetuum ab officio sacerdotali, si autem est magna multitudo, illi, qui fuerũt præcipui, & alijs causam delinquẽdi præstiterũt deponantur, cęteri verò, qui non tã grauiter deliquerunt suspenduntur ab officio ad tempus, interdum tamen multitudo peccans nõ punitur, etiamsi sine scãdalo posset puniri. Et hoc si habent aliquem colorem excusandi factum suum, vt prætextu consuetudinis circa illa, quæ sunt de iure positiuo. Nam multitudo potest causare consuetudinem in talibus, & erit actus suus licitus quasi lex, quando consuetudo est antiqua quando fieret contra ius positiuum. Vnus autem, vel pauci nõ possẽt causare taliter consuetudinem ad hoc, quòd cęteri

H haberent colorem sic faciendi. Sic patet extra de tẽpo. ordi. c. Sanè. de illis, q ordinati sunt in sacris extra tempora ieiuniorum quatuor temporum: nam taliter ordinati deponendi sunt, & ordinatores priuandi sunt potestate conferendi ordines. Si tamen multitudo est taliter ordinatorum, & consuetudo antiqua patrię erat sic ordinari non puniuntur in aliquo. Prædicta vera sunt, quando multitudo non vult defendere peccatum suum prætextu auctoritatis: quia tunc si sine scandalo puniri possunt omnes de communitate punientur, sicut aliàs punirentur singuli. Etiam intelligitur hoc in pęnis illis, quæ singulis per se infliguntur. In illis autem, quæ non ligãt singulos particulariter bene potest puniri cõmuni-

I tas peccãtium, & etiam non peccantes inter eos punientur, sicut fit in sententia interdicti, quæ ponitur supra locum, vel cõmunitate, ẽt si pauci de communitate peccauerint. Iterdictum tamen non ligat singulos, & hoc si ponatur super locum, & non super personas: quia licet tunc personis illis audire diuina alibi. Secus si sint ꝑsonę interdictę: quia tunc non licet eis ibi nec alibi audie diuina. Et tamen interdictum personaliter non ponitur nisi super personas delinquentium. Potest tamen poni in loco etiã nõ delinquentibus omnibus, sed quibusdam, & tũc omnes puniuntur, etiam non peccantes, & tamen hoc est indirectè. s. quia ibi non audiunt diuina, vbi aliàs audiebant.

K

An peccatum principis puniendum sit, vel deferatur sibi. Quæstio CCCXXXIII.

QVAERITVR, an principis peccatum puniendum sit, vel deferatur sibi. ꝙ non puniat. Dicendum, ꝙ aut loquimur de pœna, quæ à Deo infligit, aut quæ ab homine. Si de pœna, quæ à Deo, dicendum, ꝙ principes puniuntur sicut cæteri homines, & maximè quantum ad pœnam ęternam: q̃a ibi nulli statui defertur in toto, aut parte pœnę. De pœna etiam, quæ in hac vita à Deo infertur, idẽ est: quia Deus punit hic principes: immo in eis ostẽdit potestatẽ suam, quia puniẽdo paruos non appa-

ret

ret potestas Domini, puniendo autem magnos apparet potestas. Sic dicitur Exo. 14. Glorificabor in Pharaone, & in seruis, idest, habebo magnam gloriam puniendi eos. Et ad hoc Deus permiserat Pharaonem propter peccata sua indurari, vt istud bonũ haberetur ex sua induratione, scilicet, qa gloria Dei ostenderetur puniendo illum Exo. 9. & ad Ro. 9. scilicet. In hoc excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Et non solum puniuntur potentes à Deo, sed etiam grauius, quàm cęteri puniuntur, ex eo, quòd peccata eorum grauiora sunt. Sic dicitur Sapientię sexto, quòd potentes potenter tormenta patientur. Et iterũ dicitur, quòd potentioribus grauior instat cruciatio. Si autem loquamur de pœna, quæ infertur ab homine, siue à iure, dicendum, quòd interdũ princeps non punitur propter scandalum, eo quòd multos habet sibi fauentes, si tamen potest peccatũ principis puniri sine scandalo multitudinis puniendum est, aliàs autem tolerabitur. Et hoc verum est, nisi peccatum principis esset tale, quòd spiritualiter magis noceret multitudini, quàm scandalum, ꝙ poterat sequi puniendo illud. Nam tunc puniendũ est. Velut si princeps conaretur fideles sibi subditos conuertere ad ritum infidelium, vel si vellet subijcere gentem suam hostibus. Talia enim permittenda non sunt, sed potius cum quantocunque scandalo agantur princeps puniendus est, vel saltem cohibendus, ne hoc facere possit. De hoc Sanctus Tho. secunda secundę quæst. 108. arti. primo. In illis verò, quæ non important tale scandalum princeps interdum non punitur, sed puniuntur subditi eius Sic patet extra de spon. cap. Non est nobis: vbi rege peccante, scilicet, tenente violenter vxores filiorũ suorum subijcitur interdicto terra eius, in qua fuerint mulieres illę, quandiu ibi manserint, & non punitur rex in se. Si tamen esset aliquis inferior excommunicaretur. Idem etiam in Episcopis, quia aliquãdo pro delictis eorum subiecta terra eis subijcitur interdicto, extra de offi. delega. cap. Sanè quia. & c. p. & g. per literas. Si tamen per tales pœnas non corriguntur principes: proceditur ad vlteriores, ita vt ipsimet puniantur. Defertur tamen principibus, & & magnis viris aliquando circa pœnas aliquando propter scandalum, & aliquando propter dignitatem status: quia status per se honorandus est cũ repræsentet Deum expressius in hoc, quòd præsunt, & etiam, quia omnis potestas à Deo est, & vocãtur ministri Dei præsidentes ad Roma. 13.

An maiores pœnæ debeant infligi maioribus principibus peccantibus. Quæstio CCCXXXIIII.

QVAERITVR, quomodo puniendi fuerint principes, & qui sunt in magnis dignitatibus, vel statu, an propter dignitatem minores pœnæ eis debeãt dari, vel maiores, aut ĩ aliquo dẽt eis deferri.

Dicunt quidam, quòd nulla differentia facienda est: quia hoc pertinet ad acceptationem personarũ, quæ peccatum est: Deuterono. primo.

Item patet, quia. e. cap. dicitur: ita magnum iudicabis, vt paruum: quia Domini iuditium est: ergo in nullo debet esse differentia.

Dicendum, quòd quantum ad quantitatem pœnarum pro peccatis non possumus loqui sic de iuditio Dei, sicut de humano. Nam Deus cognoscit singula peccata quantæ culpæ sint, & ideo non facit differentiam aliquam, sed quandocunque fuerint aliqua peccata ęqualia, siue sint eiusdem speciei, vt duo adulteria, siue diuersarum, vt adulterium, &

A furtum, siue personarum similium, siue dissimilium ęqualiter punit. Si autẽ sint peccata inæqualia inæqualiter punit, siue sint personæ similes, siue dissimiles. Et sic si peccatum principis, & subditi sunt ęqualia punientur æqualiter, non habita consideratione ad differentiam status. Vocantur tamen æqualia non propter rem exteriorem, vt si vnus furatus est decem, & alius totidem, sed propter culpæ æqualitatem, vel inæqualitatem, quæ colligitur ex omnibus circunstantijs collatis in vnum. Et hoc est quantum ad pœnam futuri sęculi. Nam in præsenti Deus multa peccata omnino impunita dimittit: aliqua verò ex parte punit, & ex parte impunita relinquit. Et ideo secundum hoc non potest sciri, an

B peccatũ principis, vel subditi magis puniatur, quia Deus hic interdum punit magis pro minori peccato, quàm pro maiori: licet pro nullo puniat magis quàm ipsum peccatum meretur. Et apparet hoc, quia Deus nõ intendit hic punire omnia, sed aliqua propter aliquas causas. Et quia interdum expedit quædam peccata minora puniri: vtpotè, quia sunt publica, vel scandalosa, vel propter alias causas, & alia, quæ maiora sunt, vt quia occulta, vel quia nõ expedit puniri, relinquit impunita. A fortiori ergo continget pro peccato aliquo paruo infligi hic maiorem pœnam, quàm pro magno, & tamen non punietur etiam pro paruo plus quàm meretur illud, quia puniri plus pro peccato, quàm meretur est sim-

C pliciter iniustum. Puniri autem minus non est iniustum, quia licet hic non puniatur, erit locus puniendi in futuro. Et ideo per pœnas, quas Deꝰ hic infert, non possumus iudicare quorum peccata Deus grauius punit. Apparet tamen grauitas culpæ per pœnam, quæ in futuro infertur, sed illam non cognoscimus. Dicendum tamen, quòd in futuro cęteris paribus principes magis puniuntur, quàm cæteri: quia peccata eorum sunt maiora: quia peccatum principis non solum est peccatum, sed etiam peccati exemplum, & remissio virtutis iudiciarię: quia qui peccat nõ potest efficaciter alios arguere in eo, in quo peccat. Et tamen officium principis est punire malos. Nam datus est in pœnam malorum, Principes magis punient, ꝙ alij.

D & laudem bonorum, ad Romanos decimotertio, par. pe. secundo. Istud tamen cessat principe peccante: quia non corripit peccantes efficaciter. Ideo peccata principum maiora videntur peccatis aliorum. Et ideo grauius à Deo punietur in futuro sęculo: Sapientiæ sexto. Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio.

Si autem dicamus de pœna, quæ infligitur hic: aut loquimur de foro conscientiæ, vel contentioso. In foro conscientiæ, quæ ęqualia sunt ęqualiter punienda sunt. Quia ibi Deus est iudex, & non homo. Et ideo nec regi, nec alicui alteri deferendum est, sed pro maiori peccato maior pœnitentia imponenda est, nisi inquantum pœnitentia est arbi-

E traria, & potest sacerdos imponere, quod voluerit. De pœni. dist. 1 cap. Mensuram. Non tamen debet attendere ad personam, sed ad peccatum. Et quantum ad hoc communiter in foro conscientiæ magis puniendi sunt principes, & omnes, qui sunt in dignitatibus: quia magis videntur contemnere, & quanto quis magis contemnit, magis peccat. 11. q. 3. §. Cum ergo. Quanto autem quis magis excellit. i. est in maiori dignitate, vel statu, præsumitur tantũ magis contemnere, & peccare. Ideo dicitur, ꝙ dignitas peccantis aggrauat delictum eius. Vnde ratione præsumptionis, etiamsi nihil aliud constet in peccatis ęqualibus quantum ad extra, maior debet imponi pęnitẽtia ei, q est in dignitate, eo ꝙ ecclesia nescit

cõſcientiam illius. Poſſet tamen aliquis ruſticus peccans ex maiori contemptu peccare, quã princeps, & ex hac parte grauius eſſet peccatũ eius, vt dicit Glo. extra de iureiur. c. Cum quidam. Eſt etiam peccatũ eorum, qui ſunt in dignitatibus grauius propter exẽplum, ex eo, ꝙ cæteri ſequuntur eos, ſicut dicitur in allegato. c. Cum quidã: ꝙ in Epiſcopos, qui trãſgreſſi ſunt iuramentum tanto grauius vindicandum eſt, quanto maiori præeminent dignitate, & eorũ exemplo facilius alij poterunt ad ſimilia prouocari. Si autem in foro contentioſo, dicendum ꝙ aut pęna imponitur procedendo contra aliquem, vt aliquid faciat, vel non faciat, vel puniendo eum pro peccato iam facto. Si primo modo, ſemper defertur principibus, & prælatis: quia non fit contra eos talis ꝓceſſus, ſicut contra alios. Et hoc eſt propter honorem dignitatis, ſicut ſi procedatur contra regẽ honeſtius proceditur. Sicut patet extra de ſpon. c. Non eſt nobis: vbi regi tenenti violenter vxores filiorũ ſuorum nõ infertur immediatè excommunicatio, ſed ſubijcitur terra interdicto. Et tamen ſi eſſet aliquis ſine dignitate admonitus immediatè excommunicaret̃. Et ſic dicitur extra de iudi. c. nouit. ſ. Sed. forſan dicetur, ꝙ aliter cum regibus, & aliter cũ alijs eſt agendum, qđ licet videatur ibi dici in contrarium, tamen verum eſt. Nam in exhibenda iuſtitia. i. in hoc, ꝙ res debita ſoluatur, vel peccatum iam commiſſum puniatur, idem erit in regibus, & in alijs. Et tamen quãtum ad modum perueniendi ad hoc non erit idem proceſſus, ſed defertur dignitati. Quod etiã fit in Epiſcopis, vt patet extra de offic. dele. c. Sanè & c. Paſtoralis. Nam ſupponitur terra eorum interdicto, & nõ excommunicantur ipſi. Et hoc verũ eſt à principio, quando nondum apparuit cõtumacia eorum. Si autem contumaces ſint, puniũtur, ſicut cæteri poſtquã hoc apparuit, vt ibidem colligitur. Si autem intelligatur de pœna inferenda pro peccato iam cõmiſſo, dicendum ꝙ ſunt quædã peccata, quæ reſpectu maiorum ſunt peccata, & non reſpectu minorum: vel ſaltem non ita propriè, ſicut eſt delictum in milite vendere arma, ſic etiam artem ludicram exercere, & pati ſe vendi. vt ff. de pœnis. l. quædam, & de iuriſdictione omnium iudicum. C. in l. magiſterię. Etiam procurare negotia aliena delictum eſt in milite. C. locati, & conducti. l. milites, & in clerico eſſe tabernarium, & ebrioſum peccatum eſt 35. di. c. Ante omnia, & 44. di. cap. Nulli, & c. clerici, & extra de vita, & honeſta clerico c. A crapula. & in clerico comã nutrire, & barbam. eo ti. c. Clericus, & c. Clericis peregrinari etiam, & abſentare ſe à beneficio ſuo requirente reſidentiam, ſine licentia ſuperioris, extra de clericis non reſidenti ca. Ex tue, & per totum. Alia ſunt delicta reſpectu minorum, & non maiorũ: licèt maiores in eis aliquo modo poſſent delinquere, vt ſtare intra cancellos dum celebrantur diuina laicis peccatum eſt, extra de vita, & honeſt. cleri. c. Vt laici. Etiam vel clericis miniſtrare in ordine, quẽ non habent, peccatum eſt, extra de cleri. non ordi. miniſ. c. 1. & per totum. Alia ſunt vitia æqualiter cõmunia maioribus, & minoribus, vt adulterium, furtũ, periurium, dolus, auaritia, inuidia, & ſic de cæteris ſimilibus. In primo caſu magis peccant maiores, quã minores, & intelligendum eſt, quando peccatum poſſit conuenire maiori & minori, licèt maioribus ꝓpriè conueniat, ſicut dimittere arma in bello, & fugere, delictum militis eſt, in quo magis punientur qui habent honorem in militia, quàm inferiores, & rudes ſubminiſtrantes eis in bello. Et hoc modo in eis, quę competunt aliquibus propter excellentiam grauius peccãt illi, qui maiores ſunt, ſicut prædicare verbum

F fidei pertinet ad prælatos, & nõ mentiri in fide. Quicunque tamen mentiatur in fide docendo, peccat: quia qui neſcit, non debet docere: maximè in rebus periculoſis. Et tamen grauius erit in pręlato mentiri in fide, quàm in alijs pędicatoribus inferioribus. Si autem peccatum ita ſit proprium maioribus, ꝙ nullo modo conueniat minoribus, non eſt ibi operatio magis, & minus peccandi, vt in milite eſt delictum res alienas procurare: in alijs autem non. Ideo non comparabuntur in eo, quòd peccent magis, & minus, ſed miles ſolus peccat. Poſſunt tamen comparari, vt ſi quis, cui licet procuratorem eſſe malè procuret, & miles, cui nõ licet procurare malè procuret, erit grauius peccatum militis: quia maius peccatũ eſt in eo, quod nullo modo eſt permiſſum peccare, quàm in eo, quod permiſſum eſt excedere aliquo modo. Sic dicit Auguſ. lib. de adulterinis coniugijs, & habetur 32. q. 7. c. Adulterij: quòd in rebus ad vtendum conceſſis cum modus exceditur longè eſt tolerabilius, quàm in eis, quæ conceſſa non ſunt, vnus, vel rarus exceſſus. In ſecundo caſu ſemper peccant magis minores, quàm maiores, vt ſi non habẽs ordinem miniſtret in illo magis peccat, quàm ſi habens illum male miniſtret in eo. Et iſtud eſt generaliter in omnibus illis, quæ minoribus propter ſtatũ minorem non conueniunt, & conueniunt maioribus propter ſtatum ſuum. E contrario autẽ quędam ſunt prohibita maioribus propter ſtatũ ſuum, quæ non ſunt prohibita minoribus, & in illis magis peccant maiores, vt negotia ſæcularia exercere prohibitum eſt clericis, & monachis, extra ne. cle. vel mona. per totum. Etiam prohibentur poſtulare in iudicio, ideſt, habere officium aduocatorum, niſi in caſibus certis: alijs autem non prohibetur. Ideo ſi clericus, vel monachus male negocietur, aut poſtulet magis peccat, quàm laicus æqualiter male negocians. In tertio caſu refert, quia quædam ſunt delicta communia omnibus, quæ tamen reſpectu maiorum dñr maiora, alia autem ſunt delicta cõia, quæ aliter ſe habent de primis. Vt ſi pater carnalis, vel ſpiritualis cognoſcit filiam carnalem, vel ſpũalem, & tunc magis peccat pater, q̃ filia: licèt ambobus ſit peccatum cõe: quia eandem habitudinẽ cognationis inter ſe hñt.
I Sic ẽt ſi iudex inferat vim alicui, vel impreſſionem: magis peccat, quàm quicunq; alius, licèt facere impreſſionem ſit cõe ad oẽs. Et hoc quia indignũ eſt, vt inde proueniant iniuriæ, vnde iura naſcuntur, extra de accu. c. Qualiter, & qñ, & C. ꝙ me. ca. l. ſi ꝑ impreſſionem. Et ſic ſtuprare virginem cõe eſt ad multos, & tñ ſi virgo, quę eſt ſub tutore, vel curatore ab ipſo ſtupretur grauius punitur, q̃ ſi ab aliquo alio. Nam deportatur, & bona eius publicãtur. C. ſi qs eã, cuius tutor fuerit corruperit. l. vnica. Alij autem non puniuntur ita grauiter, vt oſtenſum eſt ſup. q. 202. De ſecundis eſt ſubdiſtinguendũ, quia quædã ſunt maiora ex pſona minorũ: alia aũt non ſunt maiora ex minoribus, nec maioribus, ſed æqualia. De primis, vt ſi
K miles incuſſerit plagam duci ſuo, vel manus ingeſſerit Nam licet quilibet hoc poſſit facere, & ẽt dux in militem, magis peccat miles percutiendo ducẽ iniuſtè, quàm dux percutiendo militem. In alijs, quę nõ ſunt maiora ex maioribus, nec ex minorib⁹ eſt ſubdiſtinguendum. Quia aut quæritur de pęna corporali ſemli imponenda, vel de pecuniaria. Si de corporali ſemper deferẽ dignitati, quia minus punit̃. ff. de incẽdio, ruina, & naufragio. l. pedius, & ff. de pęnis, l. in ſeruorum, & C. de ſumma Trinit. l. nemo. Et hoc modo cõiter puniuntur plus ſerui, quã liberi ꝑꝑ minorem dignitatem 24. q. 1. cap. Qui contra niſi fortè excuſaretur metu Domini iubentis: quia tunc minus puniretur

niretur seruus, quàm lib. 20. 2. quæst. 5. cap. Qui cõpulsus. vbi seruus periurium committens compulsus à Domino ieiunat tres quadragesimas, & legitimas ferias: liber autem Domino compulsus periurare ieiunat quadraginta dies in pane, & aqua, & septem sequentes annos: aliàs tamen serui magis puniuntur, quàm liberi, & maximè, si sint nobiles: quia nobilitati parcitur, extra de pœnis, ca. vltimo, & 50. dist. cap. contumaces & 24. quæst. 1. ca. Qui cõtra pacem. Si autem sit pœna pecuniaria, aut est ordinaria, aut est mulcta, & extraordinaria. Si ordinaria defertur nobili, vel maiori in hoc, quòd soluit pœnam. Pauper autem, & minor si non potest soluere punitur corporaliter. Et tamen etiam maior si non haberet vnde solueret, vel si non solueret puniretur corporaliter. Si autem sit mulcta, siue extraordinaria: tunc punitur magis maior, quàm minor, quia maior tenetur mulctam soluere, & diues, pauperi autem remittitur. ff de offi. pręsidis. l. Illicitas. §. vltimo. Et ista regula datur, extra de iureiuran. cap. Cum quidam. in gl. quòd in pecuniaria pœna plus puniuntur maiores, quàm minores. In pœna autẽ corporali sępe puniũtur minores, & remittitur maioribus, idem 41. di. cap. non cogantur in glo.

Ad primum dicendum, quòd non est facienda acceptio personarum, quantum ad hoc, ꝙ fiat iustitia de quibusdam, & de alijs non, & tamen quantum ad modum faciendi iustitiam debet esse diuersitas: quia non debet esse idem modus procedẽdi contra omnes, nec etiam ęedem pœnę, vel ęquales debent infligi: quia istud esset iniustum, cum interdum in eadem re magis peccet vnus, quàm alius, & tamen pœnæ debent esse maiores, vel minores secundum proportionem culpę. Sicut ergo contra passum nõ est simpliciter iustum, vt ostensum est supra quæst. 323. quia ibi tantum quis patitur exterius quantum egit, ita non erit iustum simpliciter, quòd pro ęqualibus rebus commissis exterius debeant esse semper ęquales pœnę cum ex ęqualibus commissis non sequatur, ꝙ sint æqualia peccata. Aliquando ergo ꝓ eadem re magis punientur maiores, quàm minores & aliquando è contrario secundum quòd interdũ magis, & interdum minus peccant, in eadem re sicut supra declaratum est.

Ad secundum dicendum, quòd magnus iudicandus est sicut paruus quantum ad hoc, quòd fiat de vtroque iustitia. Quia si de magno non fiat iustitia, quia magnus est, velut si à lege absolutus esset iniustum esset, modus tamen faciendi iustitiam, & pœnę, quæ inferuntur vtriusque non oportet, vt sint ęquales.

An aliquando vnus pro alio debeat puniri. Quæst. CCCXXXV.

QVAERITVR, an aliquando debeat vnus pro altero puniri. Dicunt quidam, quòd nõ: quia pœna pro peccato infligitur. Nemo tamen peccat pro alio, sed pro seipso, ergo pro peccato vnius non debet alius puniri.

Item Ezechielis 18. dicitur: anima, quæ peccauerit, ipsa morietur: ergo nõ morietur vnus ꝓ altero.

Item si vnus pro peccato alterius puniretur non esset in potestate hominis, quòd saluaretur, hoc autem est inconueniens. Patet, quia etiam si quis bene viueret, posset pro peccato alterius condemnari.

Item iura volunt, quòd nõ puniatur vnus ꝓ alio, etiam si sint personæ coniunctæ, in quibus maximè posset istud habere locum. Nam maritus pro vxore, & vxor pro marito, & filius pro patre, & è cõtra-

A rio non puniuntur extra de pig. c. Ex literis. & C. ne vxor pro marito in rubro, & in nigo & extra de purga. vulga. capitulo secundo.

Dicendum, quòd licet sit regulare vnum non puniri pro alio, sed quemlibet pro se, cum peccata debeant tenere suos auctores, extra de his, quę fiũ à ma. par. ca. cap. Quæsiuit. Interdum tamen vnus pro altero punitur, non tamen pœna ęterna, sed alijs pęnis. Dicit enim, scilicet. Tho. secunda secundæ. q. 108. arti. 4. ꝙ vnus homo nunquam punitur pro alio pœna spirituali. Quia pœna spiritualis pertinet ad animam, secundum quam quilibet est liber. Pœna autem temporali punitur vnus pro altero, eo ꝙ quantum ad esse temporale, vel corporale non est quilibet liber, sed aliquo modo dependet ab alijs. Et quia

B triplicitur potest se habere vnus ad alterum in quadam dependentia triplici ratione punitur vnus pro alio. Primò inquantum vnus homo est temporaliter res alterius, & ita tẽporaliter ipse punitur in pęnam illius, sicut filij secundũ corpus sunt res patris, & seruus est res Domini. Secundò modo inquantum peccatum vnius deriuatur in alterum, vel per imitationem quandam, sicut peccata parentum puniuntur in filijs, quia filij imitantur patres, & serui peccata Dominorum, vt audacius peccent, vel per modum meriti sicut peccata subditorum merẽtur prælatum peccatorem. Iob 34 Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. An ta-

C men prælati puniantur pro peccato subditorũ, vel subditi ꝓ peccato prælatorum, dicetur infra. q. 337. Tertiò fit ad commẽdandã vnitatem societatis humanæ, quia oẽs homines sunt quodammodo vnũ sicut participatione speciei plures hoĩes sunt vnus homo. Et ideo sunt sicut vnum totum, & sicut totũ habet partes, quarũ quælibet est solicita de alijs, ita quilibet homo debet esse solicitus de alio, quia vnicuique mandauit Deus de proximo suo Eccle. 17. Ideo sicut malum vnius partis corporis redundat in alteram, ita & pœna pro peccato vnius hominis redundat in cæteros inquantum omnes tenentur esse soliciti de quolibet, ne peccet. Sic dicit August. de peccato Achor. Cum ergo videatur quædam ne

D gligentia cæterorum, cum vnus peccat, quem poterant prohibere, videntur ipsi peccare negligendo, & sic pro peccato illius puniuntur. Pro hoc tamen cõsiderandum magis, quòd pœna, quæ infertur vni ꝓ altero, aut est à Deo, aut ab homine, si à Deo potest inferri homini, quodcũque genus pœnæ, siue in dãno rerum, siue in corporali afflictione, siue in morte, sicut filij pro patribus puniuntur, vt ostensum est supra q. 328. Puniuntur etiam interdum prælati ꝓ subditis, & è contrario, vt infra dicetur, & quidam de cõmunitate pro alijs. Ista tamẽ pœna semper est temporalis, quæ est in corpore, vel in rebus corporis. Aeternaliter autẽ nemo pro alio punitur, nec etiam in purgatorio, quia illa est pœna animæ. Et

E quilibet est liber quantum ad animam. Illi tamẽ, q pro alijs puniuntur, interdum puniuntur pro peccatis, & interdum sine peccatis suis. Nam peccatum vnius dependet aliquãdo à peccato alterius. Et quãtum ad hoc etiam si quis puniatur pro peccato suo dicitur puniri pro peccato alterius. Et tñ verè ꝓ suo puniuntur, & non pro peccato alterius. Sicut si filij imitentur patres in peccatis, dñr puniri pro peccatis eorum, & tñ puniũtur pro suis: quia ipsi verè peccauerunt, & iste est modus accipiendi largus.

Aliter punitur quis pro peccato alterius, quãdo ipse non peccauit in aliquo, sed alius, & tamen punitur pro eo. Sicut si paruulus filius alicuius puniatẽ pro peccato patris. Nam ipse non peccauit. Et tunc

dicendum, quòd nullum iniustum fit ei à Deo, quia potest omnia, & vtitur eo tanquam possessione sua, & maximè, quia Deus facit ad bonum istorum, qui puniuntur, sicut fuit in paruulis Sodomorum, & in paruulis Dathan, & Abiron. Nam isti nihil peccauerant, & tamen cum patribus submersi sunt. Gen. 19. & Nu. 16. Profuit aūt hoc eis ad salutē animæ: quia si superuixissent successissent in vitijs paternis, sicut patet de pueris Sodomorū. Nam Gen. 19. dicitur, ꝙ intrantibus duobus angelis in domum Loth, in specie virorum conuenerūt omnes viri ciuitatis à puero, vsque ad senē petentes educi viros foras, vt abuterentur eis. Si ergo paruuli, qui ante annos discretionis mortui sunt, superuixissent, successissent in vitijs paternis, & sic puniti fuissent ęternaliter. Nūc G verò morientes potuerunt saluari, vel saltem essent in lymbo paruulorum, vbi nihil paterentur. Misericorditer ergo cum eis actum est, quòd à Deo occisi fuerint, antequam peccarent. Sic dicit Augustinus in Epistola ad Auxentium, & prima quæst. 4. cap. Paruulos, scilicet: Paruulos Sodomitarum non excusauit ignorantia, quin pro paterno scelere celesti igne consummerentur, sed hoc igne pœna illis diminuta est, quibus successio paterni sceleris est adempta. Et dicitur postea illud idem intelligendū est de paruulis, qui pro peccato Dathan, & Abiron viui descenderunt ad inferos. Melius ergo istis fuit, quòd non habentes peccatum morerentur pro peccato alieno, quàm vt postea peccantes pro delictis H proprijs punirentur, & perirent. Hoc enim etiam viris sanctis præstatur in gratiam. Sapientiæ quarto. Placens Deo, & dilectus viuens inter peccatores translatus est. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Placita enim erat Deo anima eius, propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Sic etiam fuit de paruulis Chananęorum: quia Deus iussit occidi illos, Deuterono. 20. & profuit eis: quia si superuixissent, fuissent mali, sicut patres eorum. Nam Chananæi exercebant peccata multa, & grauia. Leui. 18. & malitia eorum erat peruersitas, quia filij semper imitabantur patres. Sapientiæ 12. scilicet, iniqua est natio illorum, & naturalis malitia ipsorum. Et quoniam non poterat mutari cogitatio I cordis illorum in perpetuum. Semen enim erat maledictum ab initio. Et loquitur ibi litera de Chananæis. Bonum ergo erat paruulis Chananæorum, quòd occiderentur ante annos discretionis, ne peccarent, & perirent.

Secundò prodest pœna taliter à Deo data ad alleuiationem peccatorum, quæ quis committit. Vt si quis ex pœna, quam patitur pro anno moriatur: cedit sibi in alleuiationem pœnarum debitarum sibi pro peccatis suis: sicut pro peccato Giezi eius posteri leprosi facti sunt, quarto Regum. 5. & non moriebantur. Erat ergo sibi hoc ad alleuiationem. Hoc verum est, nisi ipsi posteri peccata patrum imiten- K tur, pro quibus pœnę illæ inflictæ sunt: quia tunc iam infligitur eis pęna pro peccatis suis: sicut Iudęi petiuerunt sanguinem Christi, idest, pœnam debitam pro iniusta effusione sanguinis Christi venire super se, & super filios suos infra 27. & ita venit, qa semper puniuntur. Quia tamen Iudæi imitantur nunc peccata patrum suorum: quia ęquale odium habent ipsi contra Christum, sicut patres eorum. Iā pro peccatis suis puniuntur, & non oportet, quòd puniantur pro peccatis patrum. Simile etiam est de maledictione Chanaan, & posteritatis suæ. Genesis nono. Nam posteri sui fuerunt iniqui. Sapientiæ duodecimo. Et sic merebantur propter delicta sua

F pœnas, quas tolerabant, etiam si nulla maledictio præcessisset. De his Augustinus in Epistola ad Auxentium. & 1. quest. 4. capitulo: Cham peccauit.

Tertiò fuit interdum, quia non possunt conuenienter quidam puniri, qui peccauerunt, nisi puniātur cum eis alij propter vnitatem, & simultatem vitæ, & sic cum vellet Deus, quòd Ionas à nautis proijceretur in mare pro peccato suo, conturbauit eos ponens in periculo naufragij: quia nunquam ipsi proiecissent Ionam in mare, nisi insurrexisset illa turbatio. Ionæ primo. Sic dicit Augustinus, vbi supra prima quæst. 4. cap. Populus, scilicet. Sic nauicula Ionæ periclitatur, vt fugitiuus sorte deprehensus fluctibus immergeretur. Sic etiā fuit de Achor: quia fecit Deus in bello perire trigintasex viros: Iosue septimo, vt haberent causam Israelitę quærēdi à Deo cur hoc fieret, & inueniretur peccatū Achor. Et sic factum est, eod. capitulo. Si autem nō fuissent illi viri occisi, non fuisset aliqua occasio ad inueniendum peccatum Achor, & ad hoc, quòd seuerè vindicaretur à populo in eum, & ita in multis.

Considerandum etiam, quòd cum Deus puniat morte aliquando vnum pro altero, & cęterę pœnę sint minores, quòd quamlibet aliam infert vni pro altero. Et ita lepra infligitur vni pro peccato alterius, vt in filijs Giezi, qui lepra percussi sunt propter patrem 4. Regum quinto. Aliquādo etiam seruitute, vt Chanaan maledicitur pro peccato patris patris sui Cham, Genesis nono. Et licet illa maledictio ab homine fuerit data, Dei tamē voluntate data est, & confirmata, & ideo sic sequuta est. Ita est de omnibus alijs generibus pœnarum, quæ Deus infligit vni propter alterum præter æternam, quam cuilibet pro se solo infligit, & vocamus æternam largè quancunque pœnam post vitam, etiam sit sit breuis, vt purgatoriæ.

Si autem dicamus de pœnis datis ab homine, vel iure, dicendum, quòd est quædam pęna corporalis, & alia realis, & alia spiritualis. Corporalis est mors, aut verberatio. Et ista non infligitur vni propter alterum de iure, quia istę sunt pœnæ personales, licet à Deo inferatur.

Ratio differentiæ est, quia Deo licet agere quidquid voluerit de homine, eo quòd est possessio sua, & hominis ad possessionem suam nō est iustum politicum, quinto Ethicorum, & tamen hominis ad hominem est iustum politicū: ideo non potest vnus agere contra alterum nisi id, quod recta ratio, & lex permittunt. Et tamen ita non permittunt aliquem occidi, aut verberari aliquem pro peccato alterius: ergo homo non poterit hic facere.

Alia causa est, quia Deus quidquid agat homini potest per illud deducere eum in meliorem statum. Vnde occidendo hominem deducit illum ad vitā æternam. Mors ergo, quæ à Deo infertur, cum possit esse via ad bonum, non erit illicitum, nec etiam malum respectu hominis, quòd Deus puniet illum, vel occidat sine peccato. Non est tamen in potestate hominis deducere alium ad meliorē statum per mortem, & verbera, sed potius ad deteriorem, scilicet, ad non esse. Ideo non licet homini punire alterum corporaliter, nisi pro peccato eius cum per pęnam peccatum emendetur.

Pœna autem realis consistit in eis, quæ pertinent ad hominem, siue in bonis fortunæ, vt diuitijs, honore, laude, potentia, gloria, siue in bonis quibusdam naturalibus, sicut in libertate. In omnibus istis potest inferri pœna de iure vni propter alterum, vt patet in filijs hæreticorum, & filijs eorum, qui commiserunt crimen læsæ maiestatis.

Nam

Nam priuantur bonis paternis, & omni honore, & fama, & gloria sæculi, sola vita eis reseruata. extra de hæreti. cap. Vergentis. Sic etiam filij illegitimi priuantur honore competēte alijs hominibus: quia non admittuntur ad honores, nec ad beneficia, nec ad ordines. Etiam vnus redditur infamis pro peccato alterius, sic isti filij hæreticorum, & eorum, qui commiserūt crimen læsæ maiestatis. Incurrit etiam seruitutem vnus pro peccato alterius, vt filij præsbyterorum in sacerdotio geniti secundum antiqua iura efficiebantur serui Ecclesiæ. De his sunt multa exempla 6. q. 1. §. verum, & 15. q. vltima. cap. Cum multæ, & extra de filijs presbyterorum. cap. Literas, & quasi per totum, & extra de pœnis, cap. In quibusdam, & cap. Ad aures, & extra de purgatio. canoni. c. Accedens. Et fuerunt positi aliqui casus de hoc supra. q. 330. vbi puniuntur filij pro patribus. Fit autem ista punitio de iure ad detestationem criminis, vt ostendatur tam detestabile esse crimen, quòd nō solum committens, sed etiam qui ad eos pertinent puniri debeant. Et eadem ratio etiam in plurimum est, quando Deus punit filios pro patribus, vt in pœna Sodomitarum, & Dathan, & Abiron Gen. 19. & Nume. 16. Sic etiam quando in aliqua ciuitate colebantur idola, vbi tam adulti, quàm etiam paruuli vnius dicti occidendi erant, Deuterono. 13. scilicet. Vt omnes videntes tantam seueritatem fieri in punitione huius criminis fugerent illud tanquam grauissimum. Et patet, quòd fieret ad detestationem, & terrorem: quia etiam mortuis viris, & fœminis iubebantur occidi omnia iumenta, & pecora, & cremari quidquid in vrbe erat, ipsamque ciuitatem destrui, vt nullus habitaret in ea in æternum. Ista tamē non fiebant iam ad pœnam idolatrarum, quia illi non poterant ad hoc testari, cum essent iam mortui, sed erat horror omnibus videntibus. Aliquando tamen paruuli, qui occiduntur, cum patribus occiduntur, quia non est modus ad liberandum eos, nisi per miraculum, sicut in paruulis Sodomorum, & Dathan, & Abiron: quia cum loca, in quibus ipsi manebant aperirentur ad vorandum eos, non poterant paruuli, qui cum eis erant liberari, nisi per miraculum. Et non erat aliqua causa liberandi eos miraculosè: quia nec ipsi hoc meruerant, nec petiuerunt, nec aliquis pro eis petiuit, quòd liberarentur, ideo perierunt. Adulti tamen filij istorum, qui non consenserunt in peccato parētum liberati sunt per miraculum, sicut fuit in filijs Chore. Nam ipse perijt, quia terra absorbuit eum, & filij eius, qui cum eo erant, manserunt pendentes in aere quousque terra conclusa est, Nume. 26. scilicet, grande miraculum factū est, vt Chore pereunte, filij eius non perirent. Isti tamen liberati sunt propter merita, quia peccato patris expresè repugnabant. In paruulis tamen, quia nulla causa liberandi eos erat, & non poterant, nisi per miraculum liberari, perierunt, cum patribus.

Alia est pœna spiritualis, vt excommunicatio, interdictum, suspensio, depositio, degradatio, priuatio ab oblationibus, inhabilitatio ad sacros ordines. Istę vocantur pœnæ spirituales, quia ad iurisdictionem Ecclesiasticam pertinent. Excommunicatio tamen nunquam infligitur vni pro altero: quia est pœna personalis, sed cuiuslibet pro peccato suo, vt dicit Augus. & habetur 24. quæst. 3. cap. Si habes, & extra de his, quæ fi. a ma. par. ca. c. Quæsiuit. Suspensio, depositio, degradatio etiam sunt pœnæ personales, & non infliguntur vni pro altero, sed solis peccantibus. Interdicti tamen pœna sępe punitur vnus pro altero, vt quando propter vnū peccantem locus totus subijcitur interdicto, quod maxime fit pro peccatis præsidentium, vt pro peccato regis, vel Episcopi ponitur interdictum in terra sua. extra de spon. cap. non est nobis, & extra de offi. deleg c. sanè, quia & c. p. & g. Pœna etiam priuationis à iure offerendi punitur vnus pro alio, scilicet, tota familia pro Domino, pro peccato alicuius iubet interdum, quòd non recipiatur oblatio ab eo, nec à familia sua 17. q. 4. cap. Minor. Pœna etiam inhabilitationis ad ordinem punitur vir pro peccato vxoris, vt si vxor alicuius adulterata est, etiā ipso nesciente, si postea cognoscit eam, non potest promoueri ad sacros ordines 34. di. cap. Si laici. Sic etiam, si filius obtinuit ecclesiam per Simoniam parentum, etiam ipso nesciente Ecclesiam perdit, quia nō potest eam retinere, extra de Simo. c. De regularibus, & duobus c. sequentibus. Et in similibus casibus punitur quis de iure humano pro peccato alterius.

Ad primum dicendum, quòd nemo peccat pro alio, & tamen punitur quis pro alio, eo quòd pœnæ non infliguntur semper vt pœnę, sed aliquando vt medicinæ curatiuæ, vel pręseruatiuæ. Quādo autem pœna ponitur propriè vt pœna nunquam punitur vnus pro peccato alterius, sed quilibet pro suo, & tamen in casibus suprapositis, in quibus punitur vnus pro altero semper est pęna, vt medicina sicut in interdicto, scilicet, vt multi puniti, sine culpa cogant eum, qui peccauit, & pro cuius causa ponitur interdictum satisfacere, & cessare à peccato. Et ita in omnibus alijs casibus est aliqua causa quare pęna detur, & ex ea parte est medicina.

Aliter potest dici, quòd potest aliquis peccare in peccato alterius, & punitur pro illo, quia inquātum aliquis pertinet ad alterum dicitur agere, quę ille agit. Et quia filius est quędam pars patris 5. Ethi. censetur peccare patre peccante inquantum in illo est, vel inquantum illius est. Et sic punitur, quia aliquo modo peccatum est suum. Sic enim peccatum originale causatum est, quia peccāte Adam, in quo erat tota natura humana secundum rationem propagationis, dicuntur omnes peccasse, sicut dicit Adam ad Ro. 5. Omnes in Adam peccauerunt, idest, omnes erant in Adam, & existentes in eo peccauerunt peccato, quæ ipse peccauit.

Ad secundum dicendum, ꝙ intelligitur de morte æterna, & de morte temporali, quando infligitur alicui adulto, quia nō infligitur nisi pro peccato suo.

Ad tertium dicendum, quòd intelligitur de pęna ęterna: quia damnari, vel saluari nō est nisi post hāc vitam, & hoc non potest vnus per peccatum alterius sustinere, sed pro suo.

Ad quartum dicendum, ꝙ intelligitur etiam de pęna ęterna, & de tēporali, quę est mors, aut verberatio vel excōicatio, & similes pęnę psonales. Quędā tñ pęnę sunt, ꝙ pn̄t vni vel multis pro altero inferri.

An puniatur aliquando quis sine culpa.
Quæst. CCCXXXVI.

QVAERITVR, an puniatur aliquando quis sine culpa. Dicunt quidam quòd non, quia pęna, & culpa correspondet sibi, ergo nunquam iustè poterit pœna, nisi pro culpa inferri.

Dicendum, quòd ex præcedentibus apparet pœnam aliquādo sine culpa inferri, cum puniatur vnus pro peccato alterius, & tamen vnus non peccat in peccato alterius. Est tamen regula, quòd communiter non punitur quis sine culpa, nec de iure diuino, nec de humano, extra de constit. c. Cognoscentes, & 56. dist. Satis peruersum. Aliqñ tñ in causalibus spālibus puni-

punitur quis sine culpa, nunquam tamen sine causa, vt exponitur in decretali. Quoniā falsum extra, vt lite non conte. Et fit hoc aliquando in pęna inflicta à iure. De pœnis à Deo inflictis patet, vt in occisione paruulorum Sodomorum, & Dathan, & Abiron. Genesis 19. & Nume. 16. & in paruulis Chananęorum Deuterono. 20. & in paruulis ciuitatum Israel, in quibus colebantur idola. Deutero. 13. & in paruulis Madianitarum, Numero 31. & in paruulis Amalecitarum. 1. Regum. 15. & ita in multis alijs. Et in his videntur esse duę causæ. F

Vna propter detestationem criminis, alia propter peccatum parentum. Tertiò solet Deus punire aliquos, vt eos meliores efficiat, sicut in Iob.

Quartò punitur quis, vt innotescat gloria Dei si- G cut in ceco nato: Ioan. 9. Nam dicitur, quòd nō peccauit ipse, nec parentes eius, vt cęcus nasceretur, sed ostenderetur gloria Dei in eo. Et alij modi similes sunt sine culpa ex parte Dei. Quintò ad custodiam virtutum, vt in Paulo. 2. Cor. 12. Sextò ad purgationem, vt in Maria sorore Moysi. Numero 12. Sed ibi pœna fuit pro culpa. Septimò est, vt cōtinuetur pœna præsens ęterne, vt in Herode. Actu. 12. & etiam hic est pœna pro culpa. Ideo modi quinque præcedentes pertinent ad propositum, quia est in eis pœna sine culpa, licet non sine causa. Quinque modos istos communes ponit Beda in Homilia, & Magister quarto Senten dist. 15. Similiter iure humano punitur quis sine culpa in aliquibus casibus, scilicet, in H sex, qui comprehenduntur his versibus.

Paupertas, odium vitium, fauor, & scelus ordo,
Personas spoliant, & loca iure suo.

De paupertate, vt duę ecclesiæ vniuntur in vna, & fiet vnus episcopatus, cum essent duo, & vna ecclesia perdit honorem episcopalem. 16. quęst. 1. cap. Et temporis qualitas. Et similiter propter paupertatem duæ ecclesię Parochiales vniūtur, vt habeant vnicum sacerdotem, cū prius quælibet haberet proprium. 10. quæst. 3. cap. vnico. De odio patet, vt si ciues alicuius vrbis occiderunt bis episcopum suū priuatur ciuitas illa in ęternū iure episcopatus, & vnitur alteri episcopatui. Et hoc in odium ciuium, qui occiderunt episcopos, licet illi iam mortui sint. 28. q. I 2. cap. Ita nos. Et simile extra de pœnis. c. Ad aures & cap. In quibusdam: vbi successores priuantur iure, quod habituri essent propter prædecessores in progenie sua. Sic etiam ordinatus sine titulo in odium ordinatoris non habet executionem ordinis 60. di. cap. Neminem in tex. & glo. & institutio facta de clerico in ecclesia cōtempto patrono etiam de digno in odium episcopi est irrita 16. quæst. 7. cap. Decernimus, & sic punitur ordinatus propter solam culpam ordinatoris. De vitio patet, vt de clerico habēte lepram. Nam non permittitur ministrare propter scandalum, & horrorem, extra de cle. debili. c. tua nos. De fauore patet in Ecclesia Constantino- K politana: quia in fauorē eius Patriarchatus primus, qui debebatur Alexandriæ post Romanam, translatus est in Constantinopolitanam 22. dist. cap. Renouantes, & extra de priui. cap. Antiqua. Et quandoq; in fauorem religionis datur ecclesia sęcularis canonicis regularibus extra de eccle. ędifi. cap. Ad audiētiam tertio. De scelere patet 27. quæst. vlti. capit. Multorum vbi priuantur aliqui iure suo propter scelera aliorum. Melius tamen dicetur, vt in occidentibus episcopū, quia ibi est scelus, & tunc odium manebit in exemplo de episcopo ordinante sine titulo, vel contempto patrono, vt dictum est.

De ordine patet: quia in fauorem ordinis priuatur Dominus seruo. Si enim seruus ordinatus est in sacris Dominus perdit ius, quod habebat in eo. 54. dist. cap. Frequens, & cap. Ex antiquis, & ff. de operis liber. l. interdum. vbi ratione dignitatis amittit quis operas, quas habebat in liberta. quia indignū est, quod libertas seruiat cum tantam dignitatem adepta sit, de his tangit Glo. extra de priuile. cap. Antiqua.

Vltra istos sex casus etiam punitur quis interdū de iure humano sine culpa, licet possint reduci ad istos omnes alij casus, vt filius illegitimus priuatur honore, & iure successionis, & est inhabilis ad consequēdum ecclesiasticum beneficium, & ordinem, extra de fil. præs. per totum, & extra qui fil. sint legi. per totum etiam, quando partes sunt hæretici: filij priuantur omni successione paterna, & honore. Idē etiam quādo patres commiserunt crimen læsę maiestatis: extra de hęre. cap. Vergentis, sed isti tres casus reducuntur ad odium, scilicet, quia in detestationem criminum paternorum hoc fit. Etiam priuatur familia iure offerendi sine culpa propter peccatum Domini 17. quæst. 4. cap. Miror. Etiam interdū terra, & puniuntur omnes, qui ibi sunt, pro peccato Domini, vel vnius, aut paucorum, pro quorum delicto terra interdicitur, extra de spon. cap. Non est nobis. Isti tamen duo casus pertinent ad pœnam tanquam ad medicinā, vt per hoc ille, qui peccauit, cogatur satisfacere vexatus à multis, qui pro eo puniunt.

Alio modo punitur quis sine culpa, vt in bigamo: quia contrahendo bis non peccauit, aut semel, cum vidua, & tamen non promouetur ad ordines, & perdit per hoc priuilegium clericale: extra de bigamia, per totum. Istud autem est propter significationem matrimonij, quæ non potest inueniri in bigamo, eo. titulo. Debitum, in textu, & Glo. sic etiā si quis habens vxorem, quam duxerat vnicam, & virginem, & illa postea adulteratur etiam nesciente marito, nōn potest ille promoueri ad sacros ordines 24. dist. cap. Si laici. Et ad idem pertinet: quia hic bigamia est, si postquam vxor adulterata est rursus cognoscatur à viro suo. Et similes casus possunt alij de iure colligi, in quibus aliqua causa subest puniendi aliquem, licet non culpatum. Et simile est de eo, qui habetur suspectus de crimine, & non commisit illud, quia interdum ponitur ad torturam, vt veritas inueniatur. Sic etiam quando putatur, quod ali qui sciant veritatem rei, licet non credantur ipsi commisisse malefactum, torquentur, vt veritas certius habeatur. Ista autem fiunt ex necessitate: quia si hęc non fiunt, non est modus inueniendi veritatē in multis criminibus, & multa committerentur, habita spe, quæ nunquam nota essent, nisi iste modus extorquendi veritatem esset. Est ergo bonum publicum, quod sic veritas inueniatur. Et quia quilibet homo est pars cōmunitatis alicuius, & lex vult potius bonum commune, quàm priuatum, præeligit potius puniri aliquam partem communitatis iniustè, quàm totum communitatis periclitari, si non detur dodus inueniendi veritatem criminum. De ista autem necessitate humana, scilicet, quòd oporteat malum agere, vel malum pati conqueritur Augustinus 19. de Ciuitate Dei: dicit tamē iustum esse innocentes torqueri, vt veritas inueniatur.

Considerandum vlterius, quòd solent assignari 5. causę, quare Deus puniat homines in hac vita, quę patent his versibus.

Vt probet, aut damnet, aut expiet, aut mereatur,
Vt pateat Christi gloria pœna datur.

De probatione, vt in Iob, & in Tobia. Nam ad probationem virtutum suarum puniti sunt, & sic etiam multi alij 45. dist. capitu. Disciplina. & capitulo. Sunt nanque.

Vt

Vt damnet, sicut fuit in Herode, quia pœna sua incępit hic, vt in æternum puniretur: quia cũ permisisset se laudari, vt Deum, à Deo subito percussus est, & cito mortuus est. Act. 12. & 23. q. 4. cap. Nabuchodonosor. Sic fuit in beato Paulo, cui datus est Angelus Satanæ ad colaphizandum eum, ne magnitudine reuelationum extolleretur 2. ad Corin. 12. & 23. q. 4. ca. Displicet. Vt mereatur, & ita etiam dicunt fuisse in Tobia: quia ad augmentum meriti profuit sibi pœna cæcitatis. Et istud est in multis, qui vt meliores efficiantur, puniuntur: quia virtus in infirmitate perficitur, idest, perfecta redditur per tolerantiam infirmitatum, & passionum. Vt pateat Christi gloria, sic fuit in cæco nato, Ioan. 9. quia gloria Dei manifestata est in illo, inquantum curatus est miraculosè. Si tamen non fuisset cæcus, non potuisset virtus Dei ostendi in illo sanando eum. Istos ponit Beda in Homil. licèt alijs verbis, vt dictũ est. Multi ergo casus sunt, in quibus pęna sine culpa infligitur, & tamen semper est pro aliqua causa.

Ad argumentum dicendum, quòd pęna, quando accipitur propriè vt pęna semper corrispondet culpæ, & tamen in casibus præcedentibus non datur, vt pœna, sed vt medicina inquantum aliquid prodest.

An subditi interdum puniantur pro peccato prælati, vel è contrario. Quæst. CCCXXXVII.

QVAERITVR, an subditi puniantur interdum pro peccato prælati, vel è contrario. Dicunt quidã, quòd non est iustum, quia distincta sunt merita, & demerita prælatorum, & subditorũ: ideo pęnæ, & præmia debent distingui, sed pro bono opere vnius non præmiatur alius, sed ipse operans solus ergo etiam pro vnius peccato, scilicet, prælati non punientur subditi, nec è contrario.

Dicendum, ꝙ aliquando puniuntur subditi pro peccatis prælatorum, & hoc tam à Deo, quã à iure. A Deo patet, vt populus Israel punitus est peste propter peccatum Dauid numerantis illum 2. Reg. 24. & 1. Paralip. 21. De iure humano patet, vt quia aliquando peccãte principe interdicitur terra eius: extra de spon. c. Non est vobis, & extra de offi. deleg. c. sanè quia, & c p. & g. Considerandum tamen circa hoc, ꝙ prælati, & subditi sic se habent, ꝙ aliquando propter peccata prælati est peccatum in populo, & è contrario, & aliquando propter peccatum pręlati dicitur puniri populus, & è cõtrario, & sic duo sunt consideranda. Primò si ex peccato vnius sequitur peccatum alterius. Secundò si ex peccato vnius sequitur pęna alterius. De primo dicit Aug. in Epistola ad Auxentium, & 1. q. 4. c. Populus. s. aliquãdo pro meritis prelatorum deprauatur vita subditorũ. Qđ autem propter peccata populi sit peccatũ in prælato, dicit Greg. in moralibus, ꝙ secundũ merita subditorum disponitur vita rectorum. Quomodo autẽ ista vera sint, considerandum est, & dicendum, quòd nunquam propriè ex peccato subditorum sequitur peccatum prælatorum, nec è ꝯrio: quia tunc nõ esset in potestate hominis benè agere, vel malè, & tamen omne peccatum est volũtarium. Etiam sequeretur, ꝙ non esset in potestate hominis saluari, vel condemnari: quia pp peccatum condemnatur quis. Si ergo ex peccato vnius posset sequi peccatũ in altero, condemnaretur aliquis æternaliter ẽt si nollet, & non esset in potestate sua euitare. Debent tamen ista intelligi aliter. Cùm. n. dicitur, ꝙ secundum merita populorum disponitur vita rectorum: nõ est sensus, ꝙ si populus est malus, prælatus cogatur esse malus,

A vel Deus faciat eũ esse malum, sed ꝙ si populus est malus, Deus dat ei pp peccata sua malum rectorẽ. Sic dr̃ Iob. 34. Qui regnare facit hoĩem Hypocritam pp peccata populi. Et hoc pp duo. s. quia populus nõ meretur bonum rectorem, cuius meritis adiuuaretẽ à Deo, & ꝓficeret in bono. Scdò, quia Deus dat malum rectorem malo populo, vt puniatur populus ab eo pp peccata sua etiam indebitè, & indirectè, vt si ille extorqueat bona ipsorum, vel opprimat eos, sicut fieret ab hostibus. Talis enim pœna est, quam mali malis inferunt, vel mali bonis, non vt emẽdẽt, sed vt torqueant, boni autem nunquam taliter puniunt bonos, aut malos, sed vt eos meliores faciant. Aliter potest intelligi, quòd propter peccatum subditorum peccent pręlati. s. quia si populus bonus esset, etiam si pręlatus in se non esset bonus Deus, non permitteret eum malum fieri pp populi virtutem, vt non haberet bonus populus malum prælatum, & sic aliàs fortè Deus permissurus erat, ꝙ malus efficeretur prelatus pp demerita sua. Nunc autem si propter populum, vt non habeat malum prælatũ, Deus nõ permittit eum deprauari, est bonus prælatus pp bonitatem populi. Si autem populus malus sit, permittet Deus prælatum effici malum inquantũ hoc incidit in malum populi, vt exemplificatũ est. Et sic pp peccatum populi dicitur malus effici prælatus. Aliter potest hoc intelligi, vt si fortè prelatus ad malum inclinabatur, & populus qui poterat eũ monere, non monuit, & ex hoc ipse peccauit, dicitur peccare propter peccatum populi, scilicet, quia populus peccauit non admonendo, nec prohibẽdo eum, quẽ poterat prohibere à peccato, & si prohibuisset, vel admonuisset, non peccasset. Vel potest intelligi, vt si populus peccet, & prælatus sequatur exemplũ populi. Nam ex peccato multitudinis redditur prelatus ad peccandum facilior. Cum aũt dicit Grego. ꝙ secundum merita subditorum disponitur vita rectorum, istis modis potest intelligi. Et maximè in primo modo, quiá ibi loquitur de rectore futuro. s. ꝙ si populus malus est, Deus prouidet sibi de malo rectore, & patet quia Grego. dicit hoc super illud Iob. 34. Qui regnare facit hominem Hypocritã propter peccata populi, & non est sensus, quòd eum, qui iam regnat, Deus faciat esse Hypocritam, vel malũ propter peccata populi, sed ꝙ facit, quòd ille, qui est Hypocrita, ante quam regnet, accipiat regnum sup populum illum, qui malus est. De prælato autem etiã dicendum, ꝙ propter peccatum suum non sequitur peccatum in populo, sed est sensus, quòd si quis est malus, & prelatus efficitur, Deus dat sibi malum populum gubernandum, quòd cędit ei in pœnam. Et hoc dupliciter: vno modo, quia mali subditi male obedient prælato, & vexabũt eum tędijs, & iniurijs. Secundò, quia si populus esset bonus propter merita subditorum, Deus benefaceret ei. Nunc autem quia malus est, non meretur habere bonos subditos, quorum meritis adiuuetur. Secundò dicitur peccare populus propter peccatum prælati, si prælatus exemplum peccandi populo tribuat, quia prelatus ponitur vt speculũ, & lux subditorũ, sicut dicitur supra in litera prælatis: Vos estis lux huius mundi, & 1. Petri 5. dicitur. Non dominantes in clero, sed forma facti gregis, idest. Pastor debet esse forma gregis. Et vocatur forma, idest, speculum, quia sicut in speculo sunt formæ, ad quas respiciendo, maculas nostras abstergimus, & vultus componimus, ita prælatus debet esse forma specularis, ad quam respicientes subditi vitam suam componant. Et propter hoc dicitur. Exod. 38. vt dicit Gregorius in quadam Homilia, quòd labrum ęneum fa-

ctum est de speculis mulierum, in quo sacerdotes lauarentur, idest, quòd sacerdotes habebant mundare vitam suam, ita vt cęteri ad eos tanquam ad specula respicerent. Si autem prælati peccauerint, faciliter populus sequitur illos, quia eorum doctrina regitur, & ob hoc quando peccat prælatus, dicitur facere peccare populum, Leui. 4. scilicet. Si peccauerit summus sacerdos delinquere faciens populum. Et maximè erit hoc quando prælatus non solum malè viuit, sed etiam malè docet: quia tunc populus sequens eius doctrinam necessariò peccabit.

Tertiò propter peccatum prælati sequitur peccatum populi, scilicet, ex peccato negligentiæ. Nã officium prælati est vigilare super gregem suũ, & peccare volentes à peccando retrahere Actu. 20. Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo spiritus sanctus posuit vos Episcopos regere Ecclesiam Christi. Simile Ezechielis 3. & 33. Nam speculator positus est prelatus, & culpa pereuntium prius est sua. Nec habet excusationem si dicat: nesciui, quòd perirent oues: quia non potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit, extra de regulis iuris, cap. quãuis. debet ergo omnes sollicitè admonere nihil omittens, quo minus proponat omne cõsiliũ Dei, idest, legem eius Actu. 20. & 43. di. cap Ephesijs. Si autem admonere cessauerit, & corrigere, populus peccauit, prelatus negligendo admonitionem, & correctionem, & ex peccato suo sequutum est peccatum populi occasionaliter.

Quartò peccat populus propter prælatum, quia populus sępe virtute, & meritis prælati à Deo liberatur, ne incidat in mala. Si autem fuerit malus prælatus non poterit populus adiuuari meritis eius, & pmittetur à Deo peccare, quod non fieret, prælato existente bono. Et sic ex peccato suo sequatur peccatũ populi occasionaliter. Et in isto 4. modo accipit Grego cum dicit, ꝙ pro meritis prælatorum deprauatur vita subditorum, vt aliqui intelligunt. Melius tamẽ intelligitur, ꝙ accipiatur secundo modo, scilicet qñ prælato peccante populus sequatur exẽplũ eius, & fauet sibi. Et patet, quia dicit; aliqñ pro meritis prælatórum deprauatur vita subditorũ, vt prælatis suis subditi fauẽtes cũ eis simul corruãt. 1. q. 4. c. populus.

Circa secundũ dicendum, ꝙ nunquam verè punitur populus pro peccato prælati, nec è contrario saltem in punitione illa, quæ à Deo fit, sed quilibet pro peccato suo punitur. Quia tñ pro quolibet peccato correspondet aliqua pœna, & prælatus dicitur aliquando peccare propter peccatum populi, & populus propter peccatum prælati, vt supra dictum est, dicetur puniri populus pp peccatum prælati, vel plątus propter peccatum populi sui. Aliqñ tamẽ peccante solo prælato, dicitur puniri populus pp peccatum eius, non quidem, ꝙ puniatur, sed quia non expectetur, vt si aliquãdo populus peccauerit, & Deus non erat puniturus eũ imediatè, sed expectaturus: si prælatus peccet, fortè non expectabitur populus, sed inferetur immediatè punitio inquãtum ista pęna populi cedit in pœnã prælati: quia pereuntibus subditis, perit principatus. Subditi ergo pro peccato suo solo puniuntur, & tamen hoc, ꝙ est non differri pœnam, prouenit eis ex peccato prælati. Nec in hoc fit eis aliqua iniuria, quia cũ peccauissent, debebant eis pœna, ꝙ autem differretur ex Dei beneficio proueniebat, ꝙ autem non diferatur, non est facere eis iniuriam, sed est non præstare beneficiũ, quia nemo tenetur alteri beneficium præstare: nam si teneretur, iam non esset beneficium, sed debitũ. Quandiu ergo beneficium est, non est debitũ, & sic non facit iniuriam, qui præstare illud non vult.

F Ad rationẽ in ꝯrium cum dicebatur de Dauid, pro cuius peccato populus punitus est, dñt quidam, ꝙ populus peccauit in hoc, quia persuasit regi facere numerationẽ, vel saltem consensit ei, & sic puniebantur iam pro peccato suo. Dicendum, ꝙ nõ stat, quia potius Ioab, & principes exercitus restiterunt Dauid rogando, ne hoc faceret, quia reputaretur in peccatũ. Et dicitur, ꝙ sermo regis magis præualuit: quàm sermo Ioab, & principũ. 2. Reg. 24. & 1. Paralipo. 21 et ipse Dauid significauit, ꝙ populus nõ peccauerat, sed ipse, dicens: Ego sum, qui peccaui: ego iniquè egi, isti oues sunt, d fecerunt. eo. c. ergo pro peccato regis puniebantur, & non peccauerant ipsi in hoc, vel saltẽ puniebantur pro aliquo alio peccato,

G quod ipsi fecerant, & non quasi cõsensisset in peccatum regis. Item patet hoc magis: quia si punirentur pro peccato regis quasi ipsi cõsensissent huic numerationi, cum sit maius facere peccatum, quã consentire ei, quando non est operatio cũ consensu: videtur, ꝙ Dauid, quia magis peccauerat magis puniri debuisset: & tamen populus percussus est peste, & Dauid non: ergo non fuit populus percussus, p peccato Dauid, vel pro peccato suo, quasi consenserit populus in numeratione, sed pro aliquibus alijs peccatis, ꝗ populus fecerat ante hoc, & puniendus erat. fortè tamẽ Deus dilaturus erat pœnam ad aliud tẽpus, si non peccasset Dauid. Nunc tamen, quia peccauit Dauid, punitus est populus, vt in vna punitio-

H ne essent duę pœnæ. s. populus puniretur pro peccato suo, & Dauid puniretur in hoc, ꝙ populus puniebatur: quia mors populi erat pœna principis, eo, ꝙ in multitudine populi est dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia est principis: Prouer. 14. Et punitus est propriè Dauid in eo, in quo peccauit, quia peccauerat, eo ꝙ gloriabatur in multitudine populi, & pp hoc illum numerauerat: Deus aũt Diminuit populũ, vt in hoc tristaretur. Sic dicit Augus. in Epistola ad Auxentiũ. & 1. q. 4. c Dauid. s. Dauid populũ numerauit: quo peccato gladius Dñi deseuit in populum, sed in lata gẽte gloria regis est in diminutione plebis contritio principis. Quòd ergo de numerositate gentis superbiuit iure in eius diminutione

I punitus est. Hoc aũt facit Deus sępe ita ordinans, vt in eadem pœna duos puniat. s. vnũ, quia patitur, & aliũ, quia ex pęna illius affligitur, vt si quis spem suã hẽat in aliquo, qa ab eo recipit tẽporalia bona, si ille peccauerit, & occidatur à Deo duorum peccata in eius morte puniuntur. s. eius qui moritur, & illius, ꝗ temporali cõmodo, quod ab isto pcipiebat, defraudatur, & in isto modo maximè puniuntur personæ illę, quæ inter se habent aliquam habitudinẽ, vt cognati, & amici, prælati, & subditi. Sic dicit Augus. eadem Epistola, & 1. q. 4. c. Populus. s. populus, qui peccato Achor, & filiorũ Heli in manibus hostiũ traditus est signat subditos corporaliter flagellari, vt interipsa eorũ flagella ẽt prælatorum peccata ferian-

K tur. Sicut Achor forte deprehensus lapidibus obrutus est. Sic & nauicula Ionæ periclitatur, vt fugitiuus sorte deprehensus fluctibus immergeretur.

Ad secundum dicendũ, ꝙ illa non est spẽalis pęna, qua puniantur subditi pro prælatis, p peccato aliarum personarũ singulariũ sępe interdictũ ponitur in loco super illos, quibus non præsunt isti peccantes, quia interdictum non est pœna directa, sed est qdã incitatiuum ad hoc, ꝙ populus, vel cõitas cogant cito istos peccantes satisfacere pro peccato. Pœna tamen personali nunquam puniet quisquam de subditis, p plato, nec è contrario. Et ideo nunquã ponit sñia excõmunicationis super cõitatẽ, vel populum pro peccato singularium. Et etiam ipsa cõitas peccasset,

cassfet, quia in cõitate possunt eẽ aliqui innocẽtes, quae puniri non debẽt pro nocentibus, extra de his, quæ fiũt a maio. par. cap. c. Quæsiuit. Interdictum autem non est directè pęna personalis: quia pęna ponitur super locum, & non super personas. Nam si interdici debeant personæ nunquam hoc fiet, nisi in eis, qui peccauerunt. Innocentes autem nunquam interdicentur personaliter, sed locus, in quo sunt. Et sic licet eis alibi diuina audire, & ob hoc excommunicatio, quia singulos ligat personaliter non potest infligi nisi peccantibus, interdictum autem potest infligi etiã innocentibus.

An liceat homini resistere sibi vim inferre volenti. Quæstio CCCXXXVIII.

QVAERITVR, quia dicitur non resistere malo, an liceat homini resistere malo, idest, homini malo volenti malum inferre, scilicet, iniuriã, vel furtum, aut rapinam. Dicendum, ꝙ litera videtur hoc prohibere, & tamen non prohibet: quia aliàs esset simpliciter illicitũ, & tamen aliquando fuit non solum licitum, sed etiam necessarium, vtpote quando mandabatur alicui à Deo, ergo non est illicitum resistere malo. Item non solum nõ est illicitum, immo videtur esse necessarium, & opus charitatis: quia si non resistatur malis, dabitur eis occasio ad deteriora, præstare tamen alicui occasionem ad peccãdum est peccatum, ergo malis resistendum est. Dicẽdum, ꝙ resistere malis, aut iubetur alicui expresse à Deo, aut non. Si iubetur, tunc non solum est licitum resistere, sed etiam vindicare puniendo pro malis præteritis, immo si quis non faciat hoc, peccat, patet in bellis, quæ Deus mandabat facere Israelitis, vt pugnare contra Chananęos. Deuter 20. Et contra Madianitas. Nu. 25. & 31. & contra Amalecitas. Deute. 26. Etiam non faciendo hoc Iudæi peccabant, vt patet quando Saul pugnauit cõtra Amalecitas, & non occidit regem, nec pecora. Nam propter hoc Deus iratus est, & abstulit sibi regnum. 1. Reg. 15. & 1. Paralipo. 10. Sic etiam quando Iudæi nolebant delere Chananęos Deus cõminabatur eis, quòd inferret ipsis omnia mala, quæ cogitauerat Chananæis inferre. Nu. 34. & Iosue 23. Si autem non iubebat Deus expresse, aut inspirabat illud, aut non. Si primo modo, resistendum erat, & vindicandum. Sic patet in Elia, cui Deus inspirauit, quòd percuteret duos quinquagenarios principes cum exercitu suo. 4. Reg. 1. & venit super eos ignis de cœlo orante Elia. Sic etiam fuit de Elisæo qui orauit contra pueros maledicens eis ex diuina inspiratione: quia irridebãt eũ, & duo vrsi de sylua egressi occiderũt quadraginta duos de eis. 4. Reg. 2. Si autem non est specialis Dei reuelatio, aut competit alicui ex officio istud facere, vtpote, quia est persona publica, aut est priuata, cui nõ competit ex officio, si primo modo, dicendum, ꝙ non solum licet, immo etiam est necessarium, sic est de rege, cui competit regni gubernatio, & defensio ab inuasione hostium. Vnde hostes inuadẽtes regnum suum non solum licet impedire resistendo eis, sed etiam punire vindicando in eos iniurias, & damna, quę intulerunt. Et si non agat, peccat, quia obmittit ea, quæ competunt sibi ex officio; sic dicit Hiero. super Iere. & 23. q. 5. c. Regum est. Sic etiam ad omnes iudices pertinet resistere malis, vt mala non faciant, & punire eos occidendo, & verberando, ꝙ ad laicos iudices pertinet. Et in hoc ministri Dei sunt. 23. q. 5. c. Qui malos, & c. Homicidas, & c. Sunt quædam. Et cum pertineat ad omnes, maximè tamen ad reges: quia rex debet furta cohibere adulteria punire, &

A impios de terra perdere, parricidas, & periuros non sinere viuere, vt ait Cyprianus. 23. q. 5. c. Lex debet. Et quando sic faciunt reges merentur apud Dominum, & Deus cõseruat regnum in progenie eorum in longinquum. Hiero. 22. & 23. q. 5. c. Regum est. Cęteri etiam iudices, & executores iustitiæ consequuntur à Domino per istam executionẽ misericordiam magnam, & multiplicantur bona eorum. Deute. 13. & 23. q. 5. c. Si audieris. Et sicut iudices licitè hoc faciunt, ita etiam ministri eorum obediẽdo sibi, vt ait Augu. in quæstionibus. Exo. & 23. q. 5. c. Cum minister, & sicut dux belli gerens bellum iustum benefacit, ita & milites sui occidẽtes quos dux iusserit, non peccant. 23. q. 5. c. Miles. Ad iudices etiam ecclesiasti

B cos pertinet resistere malis quandiu potest fieri sine sanguinis effusione. Et tunc æqualiter pertinet ad iudices ecclesiasticos, & sęculares mala cohibere. 23. q. 5. c. Leges omnes: quando tamen aliqui non possunt corrigi per ecclesiam dicunt corrigi per iudicẽ sęcularem. e. q. c. Incestuosi, & c. De liguribus, & maximè quando vindicta sanguinis inferenda est: quia ecclesia hoc facere non debet, sed principes sęculi hoc faciunt. e. q. c. Sunt quædam: & quando ecclesia opprimitur recurrit ad sęcularem potestatem, vt eam defendat. e. q. c. Administratores. Istis autẽ non est dictum, ꝙ non resistant malis, cum ad officium suum pertineat, sicut dicit August. lib. de sermone Domini. Quis mente sobrius regibus dicat, non ad

C vos pertinet quis velit esse, siue religiosus, siue sacrilegus. Quibus dici non potest: non ad vos pertineat in regno vestro quis velit pudicus esse, vel impudicus. Et dicit ibi, ꝙ ad eos pertinet propter publicam vtilitatem: quia multi ad bonum trahuntur potius pœna, quàm doctrina, & ideo isti non prohibentur per hoc dictum Christi resistere malis, vt dicit Aug. ibidem, scilicet. Nec tamen hic ea vindicta prohibetur, quæ ad correctionem valet. Ipsa enim pertinet ad misericordiam, nec impedit illud propositum, quo quisque paratus est ab eo, quem correctum esse vult, plura proferre. Requiritur tamen, vt ille vindicet, cui rerum ordine potestas data est, & ea voluntate vindicet, qua pater in filium paruulum,

D quem odisse non potest. Si autem non incumbit ex officio malis resistere: aut illud malum, quod fit, est specialiter contra personam priuatam, aut contra Deum. Si contra Deum, debet quilibet resistere malo inquantum potest honestè: vt si quis iniuriã Dei dicat, aut contra legem Christi aliquid afferat, tolerandum non est. Dicit enim Chrysostomus super Matth. quasi iniurijs proprijs laudabile est quempiã esse patientem. Iniurias autem Dei dissimulare impium est. Et ideo laudãtur valde illi, qui iniurias Dei vindicauerunt, sicut Phinees occidens Zambri coeuntem cum scorto Madianitide. Num. 25. vbi Deus propter hoc promisit ei sacerdotium sempiternũ. Sic etiam Mathathias ex zelo Dei occcidit Iudęum

E sacrificantem super aram. 1. Macha. 1. Elias quoque laudatur, quia occidit prophetas Baal ex zelo Dei. 3. Regum 18. In hac tamen resistentia malis faciẽda moderatè procedendum est, scilicet, vt non faciat quis plus, quàm ei competere possit. Nam pęnas infligere non competit alicui nisi iudici: verbo tamen increpare blasphemantem, vel inferentem Deo iniuriam quousque saltem ostendatur, quòd istud displicet ad quenlibet pertinet. Si autem sit iniuria, vel malum personale, dicendum quòd aut quis vult malo resistere, vt nõ permittat eum male agere, aut vt non patiatur damnum, si primo modo ad omnes pertinet resistere malo: quia charitas est non permittere, ꝙ proximus peccet. Si autem hoc facit propter dam-

damnum, vel iniuriam suam repellendam, aut facit animo nocendi, aut solum animo defendendi, si animo nocendi, peccat: quia repugnat hoc charitati: si autem animo defendendi rem suam, non peccat: qa hoc potest stare cũ charitate: si tamen videat aliquis improbitatem volentis inferre iniuriam, vel damnum, & ꝙ non potest resistere ei nisi malum inferẽdo, licitum est infirmis, idest, imperfectis hominibus hoc facere, licet non debeant occidere aliquem, vt res suas defendant, vt ostẽsum est supra q. 110. Quãlibet tamen aliam impugnationem facere licet & hoc de iure diuino. De iure autem humano impunitus est, qui occidit latronem in via, cum non posset aliter res suas liberare: si autem est perfectus debet abstinere: & potius debet pati, ꝙ tollantur sibi temporalia bona, aut inferantur iniuriæ, quàm resistere, quando resistendo timet, ꝙ sequãtur inde vulnera, aut mors, vel pereat charitas inter proximos. Et in hoc est perfectio velle potius temporalia bona perdere, quæ defendere licitum est, quàm proximo nocere vel charitatem ponere in periculo. Et istam perfectionem tangit Christus hic: vnde dicit Aug. lib. de sermo. Do. ꝙ iustitia Pharisæorum erat minor, scilicet, non excedere modũ vindictæ. Hæc autem est inchoatio pacis, & perfecta pax talem penitus nolle vindictam. Vnde ponuntur gradus circa iustitiam, & iniustitiam in retributione. Et primus est, ꝙ reddatur maius malum pro minori malo. Medius est æquale malum reddere. Perfectus gradus est malum nolle reddere. Sunt autẽ inter istos alij gradus, &c. vt omnes cõprehendantur, dicendum, quòd sunt sex gradus in hoc, quorum primus est malum inferre illi, à quo nihil suscepimus, & iste maxime à iustitia distat. Secundus est, cum lęsus rependit malũ pro malo, & tamen repẽdit plus quàm passus est. Et istud malum est, licet minus. Tertius est, qui læsus malum reddit tantũ quantum passus est. Et iste non solum licitè agit, sed etiam misericorditer, si plus potens inferre voluit solum æquale rependere: quia grauius puniri debebat, qui prius alium offendit. Quartus est, qui læsus rependit, minus tamen quàm suscepit, & iste pertinet ad misericordiam. Quintus est, qui læsus nihil vult reddere, sed remittit: & iste magnæ perfectionis est. Sextus est, qui non solum non retribuit malum, sed etiam est paratus maiora mala sustinere: & iste est gradus perfectissimus. Istũ Christus posuit dicens: Non resistere malo. Nam nõ dixit: non vos vindicantes, sed non resistere malo, quod est permittere eum plura mala inferre, si voluerit, de his etiam gradibus tangitur. 23. q. 3. c. Sex differentiæ. Dicendum tamen est, quando quæritur generaliter, an liceat resistere malo, ꝙ vindicare pro malo iam suscepto non est semper licitum, resistere tamẽ malo, quod est prohibere eum, ne mala faciat, omnibus hominibus licitum est: & omni tempore, immo est meritorium, vt nõ permittatur proximo peccare, nisi quando ex defensione timetur scandalum aliquod, vel ꝙ charitas periclitabitur: quia tũc saltem perfectis viris non est licitũ resistere. Ad duo argumenta in contrarium dicendum, ꝙ verum cõcludunt: quia primum tenet, quando ex præcepto quis debet resistere, vel vindicare. Secundum autem quando ex charitate mouetur resistens, vt non peccet, qui malum vult inferre.

An percutienti in vna maxilla aliam exhibere debeamus. Quæstio CCCXXXVIIII.

QVAERITVR de hoc, quòd hic dicitur. si qs te percusserit in vna maxilla, &c. an præbenda

F sit maxilla percussori. Dicendum, ꝙ cum liceat homini resistere malo, nõ est necesse, quòd percutiẽti maxillam vnam præstetur altera: cum etiam nõ sit necessarium tollere percussionem in maxilla vna, sed licitum est resistere. Nam si hoc esset sub præcepto, nulli liceret seipsum defendere: & à fortiori, nec malum inferre: & tamen licet, quia multi sancti volentibus nocere nocuerunt, sicut Elias quinquagenarijs, & Elisæus pueris illudentibus. 4. Reg. 1. & 2. Sed obijcietur, quòd non esset licitum, quia Luc. 9. cum quidam Samaritani nolent Christum recipere intra vrbem suam, dixerunt Iacobus: & Ioan. 10. Domine, vis dicimus, vt ignis descendat de cœlo, & consumat illos: Christus autem increpauit eos, di-
G cens: Nescitis cuius spiritus estis: & tamen Elias fecerat simile, ideo non erat licitum. Dicendum quòd factum Eliæ licitum fuit, quia Deus non exaudiuisset eum, mittendo ignem de cęlo ad preces eius, nisi ipse iustè peteret, & eum tamen misit bis: ergo apparet, ꝙ Deus approbauit facta per ipsum: & in 3. vice Angelus Domini dixit Eliæ, vt iret ad regem, & non timeret. Et tunc non petiuit ignem de cœlo contra quinquagenarium. 4. Reg. 1. Christus ergo non increpauit id, quod Apostoli volebant: quia poterat esse licitum in aliquo casu, sed malum desiderium, quia non ex charitate, sed ex odio: & propter vindictam hoc petebant. Sic dicit Augu. lib. de sermone Domini, ꝙ Christus reprehendit in discipulis
H non exemplum prophetæ, sed ignorantiam vindicandi: animaduertens eos non amore correctionis, sed odio desiderare vindictam. Sed postquam docuit eos diligere proximũ, infuso etiam spiritu sancto, non defuerunt tales vindictæ. Nam & verbis Petri Ananias, & vxor eius exanimes ceciderunt: & Paulus Apostolus tradidit quendam Satanæ in interitum carnis. Et sic Elias iustè egit vindicando in quinquagenarios: ergo non est necessarium ei, qui percutit maxillam alteram exhibere: cum interdũ sancti de male agentibus vindictã sumpserint. Item patet, quia si istud fuisset necessarium tanquam gradus excellens patientiæ in nullo magis apparuisset, quàm in Christo, qui erat legis conditor, & exem-
I plum virtutis. Ipse tamen percussus in maxilla vna non præbuit alteram, sed leuiter increpauit percussorem, dicens: Si malè locutus sum testimonium perhibe de malo, si autem benè, cur me cedis? Quasi dicat: iniustè agis. Non ergo obligatur quisquam nostrum percussus præbere maxillam alteram, vt amplius percutiatur. Sed istud intelligendum est secundum pręparationẽ animi, scilicet, ꝙ si quis nos percusserit, debemus patienter tolerare. Parati quęcunque mala etiam maiora sustinere, si oportuerit, vel si illata fuerint. Et ista præparatio est in solo animo. Exterius autem non oportet, ꝙ nos incitemus percussorem alteram ei prębendo maxillam: quia istud ad nihil prodest. Sic dicit Augu. lib. contra menda-
K cium. Ea verò, quæ in nouo testamento à sanctis facta sunt, valent ad exempla intelligẽdarum scripturarum, quæ in præceptis digesta sunt, vel, vt cum legimus in euangelio: Accepisti alapam, para alteram maxillam. Exemplum autem patientię nullum quã ipsius Domini excellentius inuenimus, & ipse cum alapa percussus esset, non ait: ecce aliam maxillam, sed ait: si male dixi, exproba de malo, si autem benè, quid me cedis? Vbi ostendit illam præparationem alterius maxillæ in animo faciendam. Et patet hoc, quia Christus in animo suo habuit istam pręparationem. Nam licet non parauerit alteram maxillam, sed dixit: cur me cedis? paratus erat maiora tolerare, cum etiam mortem subire destinasset, vt ait Augu. lib.

lib. de sermo. domini. Paratus enim fuit Dominus non solum in alteram maxillam cędi pro salute hominum, sed etiam toto corpore crucifigi. Debet ergo christianus, cum percutitur patienter tolerare, id est, ꝙ animus suus non moueatur ad odium contra percussorem, etiam si plura mala inferat, & tamen potest eum verbo increpando erudire, & quòd malè fecerit ostendendo, vel si potest auctoritate eum corrigere, dum tamen animo solo correctionis eius faciat, ne amplius superbiat, quod ad charitatē pertinet: quia pater filium paruulum punit, quem odisse non potest. Quod autem præbeatur maxilla altera percussori, nec est de necessitate, nec pertinet ad perfectionem: quia istud in solo corde esse debet. Sic dicit August. scilicet. Tenebitur ergo in hoc iniuriarum genere iste modus à christianis, vt accepta iniuria, non insurgat odium, sed paratus sit animus plura perpeti. Nec correctionem negligat, qui vel consilio, vel auctoritate vti potest, & sic Christus fecit: quia verbo correxit rationabiliter conuincens percussorem suum, ꝙ malè egisset, dicens: Si male locutus sum, &c. idest. Aut ego locutus sum malè, aut benè, si benè, irrationabiliter agis cędendo. Si autem malè locutus sum, perhibe testimonium de malo, id est, potes dicere, ꝙ sum malus, non tamen licet tibi percutere me: quia tu non es iudex. Et ita quilibet potest iniustum percussorem redarguere, vt de malo suo doleat, & per hoc ad charitatem redeat, & tantæ perfectionis est ibi sic proximum corrigere, quantum totaliter tacere, & tolerare. Et hoc si ex sola charitate, & nō zelo aliquali vindictæ quis proximum redarguat. Nam multi sunt, qui saltem in verbis iram expendunt, & per qualiacunque verba ipsam leniunt, & sic quiescunt quasi sumpta vindicta, sicut est de prima specie iracundorum, qui vocantur acuti, vel acrocoli. 4. Ethico. c. de mansuetudine. Si ergo quis suscepta iniuria viderit se promptum ad vindicandum saltem in verbis, non debet proferre verbum, sed potius tacere, ne per hoc ꝙ alterum vult corrigere, se ipsum tentet, ad Gala. 6. Si autem videat, ꝙ sine iracundia potest verbum correctionis proferre, melius est, quòd increpet percussorem erudiendo ad charitatem, ꝙ omnino taceat.

An liceat in iudicio contendere petendo, vel defendendo, vel sit necesse volenti aliquid auferre à nobis dimittere, vel dare ei. Quæst. CCCXL.

QVAERITVR, cum Christus dicat hic. Si quis vult contendere tecum in iudicio, & tollere à te tunicam tuam, da ei & pallium, an liceat in iudicio cōtendere petendo aliquid, vel defendendo, vel sit necesse volenti aliquid auferre à nobis dimittere, quod vult tollere, vel dare ei. Dicēdum, sicut ait August. quòd Christus ponit hic tres regulas. Vna est de non repetendo id, quod sine vindicta repeti non potest cum dixit. si quis percusserit te, &c. Nam non potest fieri restitutio in percussione nisi per percussionem, quæ pertinet ad vindictam. Alia est de his, quę possunt restitui sine vindicta, vt si quis abstulerit res, quæ possidentur, vt tunicam, vel pallium. Et est in illis, quæ restitui possunt per vindictam, & sine vindicta. Et ista est in illo, qui cogit improbè aliquem, vt ab eo inuito adiuuetur potest luere pœnam improbitatis suæ, vel operam reddere, idest, potest satisfacere sustinendo iniuriam in corruptione, vel reddendo operam, idest, laborando pro illo, quem cogit indebitè laborare. Et hoc est, cum dicitur. si quis angariauerit te, &c. Circa secundam regulam istarum considerandum, ꝙ Christus locutus est hic de tunica, & vestimento intelligens per hæc omnia illa, quę possidentur, & pertinent ad vsus nostros, quæ perdi possunt, & tolli à nobis, & dixit de istis, quæ sunt necessaria ad quotidianos vsus, vt per hæc intelligātur à fortiori ea, quæ non sunt necessaria. Et non est intelligendum, quòd obligemur dimittere illa quandocunque aliquis voluerit ea auferre à nobis: quia non esset ista perfectio charitatis, sed potius occasio ad malum proximi, vt inhiet ad res alienas, & efficiatur auarus, & violentus. Sed debet intelligi hoc de animi præparatione, scilicet, ꝙ si alicui fuerint ablata aliqua, quæ possidet, non debet propter hoc moueri ad odium fraternum. Sed habere animum paratum ad sustinēdum perditionem rerum istarum, & quarumlibet aliarū, quæ possideri possunt potius quàm, quòd pereat charitas, quæ ad proximum habetur. Sic dicit Augu. lib. de sermone Domini, scilicet. Sicut quod positum est de percussa maxilla omnia significat, quæ ab improbis ingerūtur, vt restitui non possint, nisi vindicta, ita quod positum est de vestimento omnia signat, quę possunt restitui sine vindicta, & hoc etiam ad pręparationem cordis, & non ad ostēsionem operis præceptum rectè intelligitur. Et quod de tunica, & vestimento dictum est, in omnibus faciendum est, quæ aliquo iure tempora nostra esse dicimus. Si enim de necessarijs hoc imperatum est, quanto magis superflua contemptione conuenit. Quod ipse signat, cum dicit: Qui vult tecum in iudicio contendere, omnia intelliguntur, de quibus nobiscum iudicio contendi potest. Sed August. de seruo dubitat, an idem faciendum sit, ꝙ de vestimento. Et dicit, ꝙ non eo animo, aut modo possidendus est seruus, quo possidetur equus, vel bos, licet interdum multo preciosior sit equus, quàm seruus, si tamen quis seruum habet, quem à se benè regi putat, & fortassis apud alium non bene regetur, non est contemnendus seruus, sicut vestimentum: quia vestimentum res inanimata est, & apud quencunque fuerit bene est, vel saltem malè nō est: quia malè sibi esse non potest, cùm inanimatū sit, seruus autem homo est, & ex charitate diligendus, cum in Christo non sit differētia serui, & liberi, masculi, nec fœminæ, ad Coloss. 3. ideo non est permittendum, ꝙ apud illum sit, apud quem malè sibi futurum putamus. Cum autem quæritur, an iudicio contendere liceat pro istis rebus, quæ possidentur. Dicēdum, ꝙ contendere iudicio secundum se non est malum, licet sit à malo. Et ideo nulli genti est prohibitum, nisi christianis, & istis non absolutè. Cęteris autem contendere licet pro eo, ad quod putant se ius habere. Et patet, quia Deus posuit in veteri testamento iudices, qui essent in portis, & ordinauit modum, & habitudinem iudicum, & quomodo ad vnum supremum recurri oporteret in dubijs. Deutero. 17. Moyses etiam iudices instituit, Dei instinctu, & consilio Iethro. Exo. 18. & Deuter. 1. Et cum isti iudices non sufficerent ad releuandum grauia, & onera Moysi, Deus addidit alios septuaginta seniores, quibus dedit spiritum propheticum, vt possent diffinire in rebus arduis. Num. 11. & postea semper Deus dedit iudices in populo. Nam & leuitæ, qui erant in lege sapientes iudices erant, & Dauid separauit de ipsis iudices, & præpositos. 1. Paral. 23. & 29. Ita etiam alijs gentibus licebat habere iudices, & contendere iudicio, immo nihil tam necessarium est in communitate, quàm iudex. Sic dicitur 3. Poli. circa principiū, ꝙ in politia magis necessarium est distributiuum iustitiæ, quàm panis, idest, magis necessarius est iudex, qui distribuit iura partibus, quàm panis. Quia non est possibile ciuitatem aliquo tempore manere, nisi

ibi

ibi iudex sit, nec etiam potest politia constitui sine iudice: quia ad vnitatem politiæ, vel ciuitatis requiritur vnitas loci, & legum 3. Poli. in principio. Et tamen leges non sunt nisi ad iudicandū per eas, quod non fit nisi per iudicem, ergo sine iudice non potest constitui ciuitas. Omnibus igitur gentibus licitum est contendere iudicio: Christus tamen nobis dixit non contendere, & tamen non est illicitum simpliciter contendere. Pro quo sciendum, ꝙ christiani inter se iudicio contendentes, vel cum infidelibus, aut contendunt coram iudice fideli, aut coram infideli, si coram infideli, non licet, quia istud valde increpat Apostolus. 1. Cor. 6. dicens. Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari apud iniquos, & non apud sanctos. Quasi dicat: Male facitis Et patet, quia increpat eos amplius dicens: sæcularia iudicia si habueritis contemptibiles, qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum. Ad verecundiam vestram dico, sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem, & fratrem suum, sed frater cū fratre in iudicio contendit, & hoc apud infideles. Quasi dicat: Malum est. Et sic videtur, ꝙ si christianus non habeat iudicem christianū, coram quo contendat, sed oporteat contendere corā infideli, potius debet perdere causam, quàm contendere coram illo: quia per hoc perdit dignitatem nominis christiani subijciendo se infideli, ita, vt eius iudicio indigeat. Sic dicit Chrysosto. super Matthæum: Indigna res est, vt homo fidelis stet in iudicio ante conspectum iudicis infidelis. Vt si infidelis Dominus terræ sæcularis, & qui te venerari debuerat propter dignitatē fidei iudicat te propter necessitatem causæ, perdes dignitatem Christi propter negotium mundi. Si autē contendatur coram iudice fideli, tunc non est secūdum se illicitum, licet possit esse malum. Et ideo dicendum, quòd aut contēdens agit ex charitate sola, scilicet, vt nō permittat proximum fieri malum, auarum, & violentum furem, & latronem, quod tamen accidet, si mali permittātur ex arbitrio agere. Si ergo quis vt proximus malus non fiat, contendat cum eo in iudicio, non solum non agit illicitum, sed etiam valde meretur: quia proximo miseretur ad charitatem eum redire cogens. Sic dicit Grego. Quidam dum temporalia nobis rapiunt, solummodo sunt tolerādi, quidam verò seruata charitate prohibendi, cum nō sola carne nostra subtrahantur, sed nec rapientes non solum semetipsos perdant: plus enim ipsis raptoribus debemus metuere, quàm rebus irrationabilibus inhiare. Si autem cōtendere quis vult desiderio recuperandi rem suam, aut est vir perfectus, vel tendens ad perfectionem, aut imperfectus. Si est imperfectus concessum est sibi contendere iudicio, dum tamen solum intendat res suas ablatas recuperare, vel a volēte tollere eas defendere. Et tunc iudicium est concessum, licet non sit secundum se bonum, & appetendum: quia à malo procedit, idest, ab iniquitate litigantium, scilicet, petētis. quia desiderat, quæ sua non sunt, vel defendentis, scilicet, quia aliena iniustè possidet. Signum ergo est, quòd peccata sunt in populo, quando iudicium fit. Sic dicitur 1. Cor. 6. Iam quidem omnino delictum est in nobis, ꝙ iudicia habetis inter vos, idest, apparet manifestè, ꝙ delictum habetis: quia habetis iudicia, idest, litigia inter vos. Si autē vir perfectus non licet iudicio contēdere, sed si quis velit ei auferre res suas, potest defendere eas pacificè non procedendo ad pugnas rerum, nec verborum, sed si non possunt res aliter defendi, melius est permittere, vt pereant, quàm vulnerata charitate eas defendere. Si autem res suæ te-

F nentur apud alium, potest eas petere simpliciter sine iudicio, & contentione, coram iudice autem petere non debet. Et hoc consilium est pro perfecto: quia vir perfectus, vel qui perfectionem desiderat, non solum debet abstinere ab illis, per quæ charitas perit: quia ad hoc omnes homines tenentur, sed etiā ab illis, per quæ perire potest, aut periclitari. Ita autem est de iudicio: quia per iudicium est occasio ad suscitanda odia, & fraudes inueniendas, per quę charitas perit. Sic dicit Chrysosto. super Matt. Omne iudicium irritatio cordis est, & cogitationum malarum. Nam si videas, ꝙ causa tua fraudibus, aut pecunijs expugnetur, similiter tu causæ tuæ ad esse festinas, & si ab initio hoc consilium non habuisti. Est ta-
G men contra charitatem, ꝙ propter defensionem rerum temporalium incipiat quis odisse fratrem, sic dicit Grego. Cum autem pro terrena re pax à corde cum proximo scinditur, apparet, ꝙ plus res, quàm proximus amatur. Amittere tamen charitatem peccatum mortale est. Vnde si aliquod iudicium esset, ꝙ nullo modo cum charitate agi posset, non solum vir perfectus, sed etiam quilibet quantuncūque imperfectus tenetur non contendere in iudicio illo, etiam si oporteret perdere omnia, quæ possidentur, vel magnam iniuriam pati. Perfectis autem non solum fugiendum est, quod malum est, sed etiā quod malum esse potest. Et ita est de iudicio: quia nullum est, ex quo charitas vulnerari non possit, ideo potius
H fugiendum est. Et patet, quia illud, quod ex permissione conceditur, solis infirmis competit. Nam perfecti ad illud, quod est secundum se bonum, & excellens anhelant. Sic autem est de iudicio: quia ex permissione est, vt ait Aug. in Enchiridion, & ideo prohibuit hic dominos suos de sęcularibus rebus cum alijs habere iudicium. Vnde cum sunt in ecclesia talia iudicia fieri Apostolus fratres fratribus iudicantibus, extra ecclesiam verò terribiliter vetat, manifestum est, ꝙ secundum veniam concedatur infirmis. Sic etiam patet 1. Cor 6. Iam quidem delictum est in vobis: quoniā iudicia habetis inter vos quare non magis iniuriā accipitis? quare nō magis fraudē patimini? Quasi dicat, melius erat, quòd pateremini
I iniuriam, & damna, quàm quòd litigaretis iudicialiter. De hoc in Glo. 1. Corin 6. Omnia supra posita intelligenda sunt solū in duobus casibus, quos Christus in litera tetigit. Vnus est quando super rebus purè temporalibus, quæ nostræ sunt contendendum est, cum dicatur. Qui vult contendere tecum iudicio, & auferre à te tunicam, da ei & pallium. Secundus est, quādo contenditur super violentia quadam ad patrandum operas, vt si quis vult angariare nos ad eūdum cum illo mille passus, vt in litera dicitur: quia ibi totum damnum est temporale, quod saltē viris perfectis, vel ad perfectionem anhelantibus est contemnendum, vt charitas non pereat, vel nō exponatur periculo. In alijs autem casibus, non tenet
K hoc. Vnde interdum tenemur litigare, & quanto quis fuerit perfectior tenetur magis litigare. Primò, vt si sit causa fidei, & non potest aliter fides honorabiliter sustentari, eritq; periculum eius, nisi iudicialiter defendatur, quia tunc iudicio contendere obligabimur. Nam cum pro fide defendēda obligemur vsque ad sanguinis effusionem, à fortiori òbligabimur ad omnia, quæ minora sunt, vt est iudicio contendere. Fides tamē catholica interdum iudicio defenditur, sic fuit tempore Arrij, quia Athanasius disputauit contra Arrium, & contendebant iudicialiter iudice probo quodam viro gentili Sic etiam Sylvester iudice gentili disputauit cum Iudæis de fide, & beatus Dominicus, & duodecim Abbates disputa-

tauerunt

tauerunt contra hæreticos Albigenses iudice quodam infideli. Secundò in rebus spiritualibus, scilicet, quando necesse est incidere in peccatum mortale, si permittamus, quæ contra nos aguntur. Vt si quis habeat vxorem, & illa volens alteri nubere, dicat: ego non potui esse vxor tua, quia sum consanguinea, vel fuit aliquod impedimentum legitimũ: si vir sciat nullum esse impedimentum, nõ debet permittere vxori, quod ipsa vult, sed contendere iudicialiter cum ea, ne accipiat alterum virum: quia per hoc maneret vterque in peccato mortali. Nam in talibus non potest pars remittere parti, & etiam si lata esset sententia, non transiret in rem iudicatã, quia vitium sententiæ non est remissibile parti per partem, extra de sen. & re. iudi. c. lator, & extra de frigiditate, & malefi. ca. Fraternitatis. Vnde non currit præscriptio in matrimonio 33. q. 5. c. Quod Deo: sic etiam si contracto matrimonio, & consumato constet alteri coniugum esse consanguinitatem inter eos, vel affinitatem, tenetur iudicialiter agere ad dissolutionem, & gerere se pro non coniuge non petẽdo, nec reddendo debitum. Et si alter coniugum petat iudicialiter cogi reliquum ad debiti redditionẽ, tenetur ille iudicialiter se defendere, quia non licet ei consentire alteri. Et si fortè propter defectũ probationum, vel aliàs sententia fertur contra ipsum pro matrimonio, tenetur non stare sententiæ nolendo reddere debitum, etiam si excommunicetur. Nã potius debet tolerare excommunicationem extra de sen. excom. cap. Inquisitioni, & de res. spoli. c. literas. Tertiò in defensione vitæ, & famę: si quis enim accuset alium tanquam furem vel homicidam, pro quibus capitaliter plectendus esset, non debet relinquere se indefensum, ita vt possit puniri à iudice, sed contendere tenetur ad defensionem, quia aliàs peccaret dupliciter. Primò, quia cõtra charitatem agit non diligendo seipsum, sed permittendo se iniustè occidi, cum posset se iudicialiter cõtendendo defendere. Secundò, quia negligit famam suam: nemini tamen licet eam negligere; quia crudelis esset cõtra se, potissimè cum fama sit donum Dei, quo ad ædificandum proximos potentes sumus. Si autem illa perierit contemnitur quidquid in nobis est, & etiam sacra scriptura propter nos: quia infames non debent prædicare. Nam Deus de illis conqueritur Psal. 49. Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas? & tamen qui non se defendet iudicialiter concederet verum esse crimen, & sic permitteret se occidi, vt furem, adulterum, vel homicidam, quod illicitum est 1. Pet. 4. Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus nõ erubescat. Quartò in procuratione rerum alienarum, quarum onus nobis incumbit, vt si quis sit administrator rerũ Ecclesiæ, vt Episcopus, vel similes, aut rerum pupilli, vt tutores, & curatores pro rebus temporalibus, tenentur iudicialiter contendere agendo, aut defendẽdo, vt bene administrent res, quarum onus eis incumbit: quia peccant male administrando, nec in talibus negligendo perderent res temporales, sed conscientiam. Quia autem dictum est, quòd non licet coram gentili iudice litigare, verum est pro rebus nostris temporalibus, de quibus hic Christus loquitur. Secus autem pro alijs rebus, quarum defensio nobis necessaria incumbit: quia pro illis coram gentili licet contendere, quando non habetur catholicus iudex, sicut contendendo de ipsa fide, sicut supra dictũ est. Idem erit in omnibus casibus, in quibus contendere necesse est, & non potest haberi iudex fidelis.

A *An faciendum sit hoc, quod dicit hic Christus: si quis angariauerit, &c.* *Quæst. CCCXLI.*

QVAERITVR de hoc, ꝙ hic dixit Christus, si quis angariauerit te mille passus vade cũ eo & alia duo millia, an faciendum sit. Dicendum secũdum Augustinũ, ꝙ istud pertinet ad tertium genus iniuriarum, vel malorum, quæ infliguntur: quia simul est in eis iniuria, & damnum, iniuria quidem: quia quis cogitur, damnum verò: quia perditur opera, siue labor. Et dicendum, ꝙ hoc non est intelligendum secundum rem, sed secũdum præparationem animi, scilicet: si quis angarietur, idest, cogatur ad aliquid faciendum vltra debitum, ꝙ habeat animum B paratum ad tolerandum maiora si inciderint. Vt si quis angarietur ad eundum cum aliquo per mille passus, debet tolerare patiẽter, & habere dispositum animum ad hoc, ꝙ etiam si per tria millia angariaretur, pateretur, & non ageret contra charitatem. In opere tamẽ non oportet istud exhiberi. Sed considerandum, ꝙ aut illud, ad quod quis angariatur, est malum, scilicet, quia est secũdum se malum, vel est iniuria proximi, aut non est malum, sed est laboriosum, si primo modo non debet aliquis assentire cogenti, sed potius debet omnia mala tolerare, quàm consentire malo. Nam 3. Ethi. dicitur, ꝙ ad quędam fortassis non est cogi, sed magis mori patientem durissima. Si verò non est malum, sed est laboriosum, si C potest resistere quis, ne cogatur seruata charitate, scilicet, ne procedatur ad pugnas rerum, aut verborũ, non obligatur consentire volenti cogere, siue sit vir perfectus, siue non perfectus qui cogitur: quia consentire in hoc cogenti non est opus charitatis. Si tamen non possit excusari coactio sine pugna rerum, vel verborum infirmis licitum est se defendere, ne cogantur, dum tamen non agant animo vindictæ, sed solum defendendi se, ne damna, aut iniurias sustineant. Si autem sit vir perfectus, qui cogitur, debet potius permittere se cogi, quã defendere se pugnando, cum vir perfectus non solum debeat vitare ea, quæ mala sunt, sed etiam ea, ex quibus malũ sequi potest. Quòd autem vltra id, ad quod quis cogitur D debeat se offerre ad maiora non pertinet ad perfectum, nec ad imperfectum: immo nec debet fieri nisi forte ille, qui cogit alterum, credatur esse talis, ꝙ cognita superabũdantia bonitate eius, qui cogitur, agnoscet culpam suam, & sic redibit ad charitatem: quia quidam sunt generosi animi, etiam si improbi, quos superabundans bonitas flectit à concepto rigore. Alij autem sunt miserabiles, qui quanto viderint aliquos humiliores, tanto eos magis præmunt. Et tunc non solum nemo debet cogenti se offerre ad plura faciendum spontè, sed etiam peccatum est istud facere, quia datur occasio proximo ad peccandum.

E *An omni petenti sit tribuendum.* *Quæst. CCCXLII.*

QVAERITVR, quia dicitur hic: omni petenti tribue, an hoc implendum sit, & quomodo possit impleri.

Dicẽdum, quòd Christus in hoc hortatur nos ad magnam perfectionem, scilicet, vt non solum mala toleremus, sicut supra ostẽderat, sed etiam eis à quibus mala toleramus, bonum præstemus. De quo tamen intelligatur, quod hic dicitur dubium est. Dicit enim Chrysostomus super Matthæum, quòd intelligatur de rebus possessis, scilicet quia diuitiæ nostræ non sunt, sed Dei. Deus dispensatores diuitiarũ suarum nos esse voluit, & non Dominos. Si tamen intel-

intelligatur hoc de solis diuitijs, nemo erit, qui semper possit dare, quod petitur: quia dando deficiet. Dicit Hierony. super Matth. Si de eleemosynis nostris tãtum esse dictum intelligamus in pauperibus, hoc stare non poterit, scilicet, quia dare non possunt, sed & diuites si semper dederint, semper dare non poterunt. Dicendum, ꝙ potest intelligi de eleemosynis corporalibus, & tamen intelligendum est ciuiliter, scilicet, ꝙ omnibus dandum sit, scilicet, omnibus, quibus potuerimus, & quando potuerimus. Et non sunt danda omnia, quæ petuntur, sed solum ea, quæ licita sunt. Nam interdum quis petit ea, quæ dare iniustum est, vel petere illicitum, & tunc dari non oportet. Sic dicit Augustinus. Omni petenti da non omnia petenti, vt id des, quod dare honestè potes, & iustè. Quid enim si pecuniam petat, qui innocentem conatur opprimere? Quod si stuprum petat. Dandum est ergo, quòd nec tibi, nec alteri noceat quantum ab homine credi potest. Et dicitur, quod tibi non noceat, scilicet, quòd non oportet, quòd aliquis tanta alijs det, quod deficiat in se ipso, quia hoc non pertinet ad eleemosynam, sic dicitur 2. Cor. 8. voluntas si prompta est, accepta est secundum id, quod habet non secũdum id, quod non habet. Non enim, vt alijs sit remissio nobis autem tribulatio, sed ex æqualitate, vt vestra abũdantia illorum inopiam suppleat. Aliter potest dici, ꝙ semper potest petitus dare omni petenti: quia aut dabit rem petitam, aut iustam excusationem. Si rem petitam satisfacit voluntati petentis. Si verò iustam excusationem Deo satisfacit. Et per hoc etiam eleemosynam dat, vt si quis petat, quod iniustum est, & erudiatur, ꝙ hoc petere non debet, vel instruatur, quòd nihil sibi debet dari, maior ei in hoc eleemosyna præstatur, quàm si daretur, quod petebat. Si autem iustum petat, & tamen petens hæc dare non possit, etiam hic respondere dare quoddam est. Sic dicit Augu. dandum est, quòd nec tibi, nec alteri noceat, quantum ab homine credi potest, & cum negaueris, quod petit iudicata est iustitia, vt non eũ manere dimittas, & aliquando melius aliquid dabis cum petentem iniustè correxeris. De hoc etiam Augu. contra vincentium donatistã dixit. Vtilius enim esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligebat, quàm esurienti panis frangitur, vt iniustitiè acquiescat. Aliter potest intelligi de eleemosyna, quæ est in doctrina: quia ista est valde necessaria, & nulli neganda est: quia esset cõtra charitatem directè negare proximo viam salutis, & est vtilior eleemosyna, quã corporis: quia plures defectu consilij, quàm cibi pereunt, & periculosius etiam. Nam si panem detrahas, solum corpus peribit, consilium verò si subtraxeris, totus homo peribit, ista autem eleemosyna semper dari potest: quia non deficit, cũ erogatur sicut pecunia, sed semper in maiora crescit, sic dicit Hierony. super Matt. Potest intelligi de pecunia doctrinæ, quę nunquam deficit, sed quãto plus data fuerit tanto, amplius duplicabitur. De eleemosyna tamen dicetur magis sequen. c. q. 19. vsque 80. inclusiuè. ca. Sed hic intelligendum est, ꝙ Christus locutus sit de omnibus, quæ petita proficere possunt ad vtilitatem petentis, siue spiritualia, siue corporalia: quia omnia danda sunt, quando dari iustum est. Quid tamẽ dare obligemur, & an omni petenti, & quandocũque petat, & an dare eleemosynam sit consilium, vel præceptum, dicetur seq. c. quando agetur de eleemosyna.

Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicũ tuũ. F Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne G & ethnici hoc faciunt. Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

Audistis. Hic Christus dat intellectum circa præceptum dilectionis proximi, super quod fundatur tota lex, & prophetæ, vt dicitur infra 7. & 22. ad Ro. 13. Dicit autem Glo. quòd docuit Dominus supra inferenti iniuriam non esse resistendum, sed ad plura perferenda paratum esse, nunc vlterius docet iniuriam inferentibus impendendum esse charitatis affectum, pariter & effectum. Et ponit Christus hic declarationem istius præcepti: quia Iudæi errabant H circa illud putantes se non teneri ad diligendũ omnes homines, sed ꝙ poterant inimicos odisse. Christus autem ostendit, quòd omnes tenentur diligere, & omnibus benefacere. Vnde dicitur, *Audistis, quia dictum est.* Scilicet antiquis, idest, Iudæis illis, qui fuerant patres huius populi, & antiquissimi in eo. *Diliges proximum tuum.* Istud habetur Leuit. 19 & tamen ibi nõ dicitur: proximum tuum, sed amicum tuum, scilicet, diliges amicum tuum sicut te ipsum, amicus tamen, & proximus ad idem pertinent: quia omnis homo proximus est naturæ proximitate. Etiam omnis homo amicus esse debet: quia omnibus benefacere debemus, & omnes diligere. Vnde naturaliter quilibet homo est amicus omniũ hominum, I vt ostendit Aristo. 8. Ethico. probans hoc ex errore viarum ideo proximus, & amicus bene conuertuntur, licet aliquando amicus accipitur strictè sicut loquitur Aristot. 8. Ethico. dicens, quòd inter amicos dicunt esse tria, scilicet, æqualitas, similitudo, & conuiuere, & tunc amicus est plusquam proximus. Et sic dicitur ibi, quòd amicus est alter ipse. Et Seneca dicit, ꝙ cum amico omnia tractanda sunt. Et isto modo etiam Christus vocat interdum amicos. Io. 15. Vos amicos dixi: quia omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis, & distinguitur ibi amicus contra seruum. Et tamen seruus proximus est. Tales autem amici pauci esse debent: quia non est possibile tales multos inuenire. Etiam non est possibile multis communicare, vt amicis mente, & verbo participando. 9. Ethicorum. ideo Aristo. 10. Ethi. K ostendit, ꝙ fœlix debet habere amicos non tamen valde multos. Et sic dicitur ecclesiastici. 6. Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus de mille. Et tamen non est amicus nisi cum quo omnia, sicut cũ anima sua tractare liceat, vt dicit Seneca ad Lucillũ. Isto modo amicus non conuertitur cum proximo, & tamen amicus primo modo, scilicet, qui amandus est, vel qui naturaliter amicus est cum proximo conuertitur. Et ideo licet Leuit. 19. dicitur: diliges amicum tuum: Christus conuenienter dixit: diliges proximum tuum transferens sensum, & non literam, licet etiam alibi sæpe in lege de dilectione, & bona

Inter amicos tria dicunt esse.

bona habitudine proximorum agatur. *Et odio habebis inimicum tuum*. An hoc in lege habeatur, & an licuerit aliquando, dicetur infra quęst. 345. *Ego autem dico vobis*, Scilicet, quòd iam non debetis sic intelligere, nec sic seruare, sed è contrario. *Diligite inimicos vestros*. Loquitur Christus ad modum Iudæorum, qui aliquos habebant, vt inimicos, nemo tamen habendus est vt inimicus: quia inimicus est, quem quis odit, neminem tamen odisse licet: quia omnes obligamur diligere ex charitate: ergo nullus habendus est inimicus, sed dicitur: diligite inimicos, idest, eos, quos reputatis, vel vocatis inimicos. *Benefacite his, qui oderunt vos*. Præceptum charitatis est istud. Et quia charitas est in corde, & in ore, & in opere. De istis tribus ponit Christus mandatum. De primo dicit. Diligite, quod pertinet ad animi affectum. De secundo dicit. Et orate pro persequētibus: quia oratio ad vos, & ad animum pertinet. De tertio dicitur. Benefacite his, qui oderunt vos. Diligere autem est bona velle, scilicet, quòd proximis etiam inimicis bona velimus, scilicet, vitam æternam. An verò quæcunque genera bonorum eis velle debeamus, dicetur infra quæst. 348. Benefacere autem est proficere eis, in quo possumus. Quia licet inimico aliquando iustè possimus nocere, tamen adhuc charitas manere debet. Et ideo ei in aliquo benefacere debemus, saltem in bonis, quæ proficiunt ad salutem animę. An verò circa tēporalia bona eis benefacere teneamur dicetur infra quæst. 348. & dicitur hic. *His, qui oderunt vos*. Idest inimicis: quia isti propriè vocari possunt inimici, qui oderunt nos. Nam si quis mala nobis intulit iniustè, non tamen manet adhuc in voluntate nocendi, sed reconciliari velit, inimicus dici non potest. Sed quòd inimicabiliter se aliquando habuerit, & cum illis non est dubium, quin ad pacem redire teneamur, licet de malis illatis nobis possumus satisfactionem petere. Sed de illis, qui adhuc in voluntate nocendi manent dubium erat, an eos diligere teneamur. Et de ipsis dicitur, quòd non solum diligendi sunt, sed etiam benefaciendum est eis. *Et orate pro persequentibus, & calumniantibus vos*. Persequens dicitur, qui conatur iniurias, vel damna inferre, & hoc in rebus. Calumnians vocatur, qui iniustas accusationes contra aliquem format. Et per hoc intelligitur omnis detractio, & offensa, quæ fit in verbis, & maximè in criminibus falsè appositis. Quando etiā aliquis de alio vera crimina refert non animo corrigendi, nec ad aliquem bonum finem, sed ad detrahendum, vel infamandum, peccat, & inimicus est. Et tamen magis propriè est inimicus, qui falsa crimina opponit. Et istud est calumniari, licet aliquando calūnia accipiatur pro omni malo, ꝙ homo iniustè infert alteri homini. Psal. 118. Redime me à calumnijs hominum, vt custodiam viam tuam. Et accipitur ibi calumnia pro omnibus malis, quæ ab altero inferuntur, à quibus Dauid petebat se liberari, vt posset securè seruare mandata Domini. Aliquando autem propriè accipitur pro falsa criminis oppositione. Iob 10. Nunquid bonum tibi videtur si calumnieris, & opprimas me? idest, si opponas mihi falsa crimina, & propter illa opprimas me? idest, punias, quasi dicat. Non est hoc bonū. Istud orare pro inimicis est orare pro bonis spiritualibus: quia bona temporalia non tenemur eis absolutè petere. *Vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est*. Idest ista faciendo eritis filij Dei, qui est pater vester cęlestis, sicut dicitur infra. Estote perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est. Et dicitur, vt sitis filij, scilicet, per imitationem: quia iam estis filij per naturam. Nam aliàs nō posset quis effici filius eius, cuius non est, nec etiam

Charitas ĩ corde, ore & opere debet esse.

Duplex filiatio.

A potest effici filius postquam iam filius est, sed postquam est filius vno modo potest effici filius alio modo. Deus autem est pater, qui creauit nos, & possidet. Deutero. 32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, fecit, & creauit te? Et dicitur: qui est in cœlis per modum intelligendi humanum. Nam propriè Deus nec est in cœlo, nec in terra: quia cœlum locus est, Deus autem est spiritus. 10. 4. Spiritualia autem locari non possunt, vt dicit Boetius lib. de hebdomadibus. Quod per se notum est apud sapientes incorporalia in loco non esse. Homines tamen putant Deum esse in cœlo: quia simplices non possunt concipere quomodo Deus sit, & non sit alicubi mensurātes omnia lege corporum. Et quia Deus

B est ens perfectissimum, attribuunt sibi locum perfectissimum, idest, cœlum, & ita communiter in scriptura Deus solet dici esse in cœlo, vt dicitur hic, & seq. c. & infra 7. & Luc. 11. Et ob hoc vocatur pater cœlestis infra in litera, idest, habitans in cœlo. Nam ibi putatur habere sedem, sicut rex excellens. Psal. 10. Dominus in cęlo sedes eius, idest, Deus est in cęlo, & sedes eius in cęlo: Christus autem, quia loquitur simplicibus vtitur modo loquendi communi: quia aliàs non intelligeretur. *Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos*. Dixit, quòd essemus similes patri nostro cœlesti, & ostendit in quo, scilicet, quia ille est superabundanter misericors faciendo bonum, tam bonis, quàm malis, & ingratis, ita & nos bene-

C facere debemus malis, scilicet, inimicis, licet ab eis malum recipiamus. Et dicitur: solem suum: quia ille suus est, & non alterius, eo quòd ipse solus creauit illum. Gene. 1. & assignauit ei tempus, in quo seruiret, & operationem, quam faceret, scilicet, quòd diem faceret, & tempora, & annos. Gene. 1. idest, per motum suum causaretur dies. Ideo dicitur dies esse in potestate solis. Psal. 135. Qui fecit luminaria magna. Solem in potestate diei, idest, vt præsit diei. Etiam per motū suum causatur annus, scilicet, per reditum suum de puncto ad punctum secundum suum motū naturalem, qui completur in 365. diebus, & quasi quarta parte diei: etiam tēpora causantur per solem, scilicet, quatuor tempora anni, ver,

D æstas, autumnus, hyems. Nam decurrente sole per tria signa, scilicet, à principio Arietis in principium Cancri fit ver, & dum mouetur à principio Cancri in principium libræ fit æstas: à Libra verò in Capricornum fit autūnus: à Capricorno autem rursus in Arietem fit hiems. Et sic completur annus per redditum de puncto in punctum consumatis quatuor temporalibus. Etiam sol est Dei, quia sibi soli obedit etiam contra motum suum, & cursum communē, scilicet, manendo immobiliter quasi spatio vnius diei. Iosue. 10. & Ecclesia 46. Et retrocedendo cōtra ordinem solitum per decem lineas, vel gradus horologij. 4. Reg. 20. vt Ecclesia. 48. & Isa. 38. Etiam sol est Dei, quia ipse solus ponit illum ad ministrādum,

E quibus vult, scilicet, omnibus gentibus, Deutero. 4. Ne videas Solem, & Lunam, & omnia astra cœli, quæ creauit Deus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt. Et istud, quod hic dicitur, scilicet, quòd Deus facit oriri solem suum super bonos, & malos verum est. Nam si super omnes gentes facit illum oriri, cum in istis sint boni, & mali necesse est, quòd oriatur super bonos, & malos. *Et pluit super iustos, & iniustos*. Idest, pluuiam mittit. Nam istud ad Dei beneficium pertinet: quia de thesauris suis mittit nobis pluuias abundantes, & ideo quando nobis propitius est aperit cœlum, & dat pluuias: Deute. 28. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum cœlum, vt tribuat pluuiam terræ tuę in tempore suo.

Et

Et è contrario quando irascitur pluuias negat nobis eo.c. vt infra dicetur. Istas tamen pluuias Deus mittit super iustos, & iniustos, quia aliàs in terra infidelium, vbi nullus est iustus, Deus pluuias nunquã daret. Dat tamen illas ad copiam, quia creaturæ eius sunt adhuc potentes peruenire ad salutem. Et tamẽ licet ipse nouerit plurimos ipsorum nunquam ad salutem peruenturos pluuias eis non negat: quia misericors est, & nihil odit eorum, quæ fecit Sapiẽtię. 11. *Si enim diligitis eos, qui vos diligunt.* Probat hic Christus, quòd diligere debeamus inimicos, quia aliàs non faciemus aliquid, in quo imitemur patrem nostrum cœlestem. *Quam mercedem habebitis?* Quasi dicat nullam, vel paucam, quia hoc faciunt omnes homines, verum est, quòd aliquam mercedem iustitiæ habebunt: nullam tamen habebunt perfectionis, vel supererogationis, vt infra dicetur q. 355. *Nonne & publicani hoc faciunt?* Quasi dicat, & publicani, qui sunt peccatores publici hoc faciunt, quia amicos suos diligunt. Vocantur publicani illi, qui publicos redditus conducunt. Nam officium istud vix sine peccato potest exerceri, & ideo qui hæc officia exercent habentur tanquam peccatores, sic dicitur infra 22. meretrices, & publicani pręcedent vos in regnum Dei. Et sic posuit meretrices, & pnblicanos simul, & tamen meretrix non potest esse sine peccato, ita ergo de publicanis cõmuniter putabatur. Et propter hoc communicare cum publicanis erat quasi infame viris honestis, ac si communicaret cum peccatoribus. Vnde accusabant Pharisæi Christum, dicentes. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister vester? infra 9. Et infra 11. Dixerunt: ecce homo vorax, & potator vini, & publicanorum, & peccatorum amicus. *Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facietis?* Posuit de dilectione hic ponit de signis dilectionis: quia dilectio in voluntate est, & per se patere non potest proximo, quia nemo scit, quæ sunt in homine, nisi Deus, & spiritus hominis, qui in ipso est 1. Cori. 2. Ideo ostendi debet per signa, & ista sunt benefacere, & bene loqui, & conuersari. Ad bonam autem locutionem pertinet salutare, idest, salutem optare in verbis eis, quos obuios habemus. Et istud ex communi consuetudine quasi pro lege introductum est, ita quòd ille, qui eum, quem obuium habuerit, non salutauerit, putetur, aut eum habere inimicum, aut contemnere propter magnam inæqualitatem, aut prorsus non agnoscere. Et ideo inter cognitos, & æquales vnum de signis inimicitiæ est nolle salutare. Dicit autem, quòd si quis solum salutat fratres, idest, cognatos nihil amplius facit quã ethnici, idest, Gentiles, & peccatores. *Nonne ethnici hoc faciunt?* Quasi dicat, Gentiles istud faciunt, & ideo nullam excellentiam habebitis super eos, si solum salutetis cognatos. Ethnici Gentiles sunt, vt Rabanus ait: quia Græcè ethnos gens dicitur. Et dicũtur Gentiles, quia tales sunt quales geniti sunt, scilicet, sub peccato manent, sicut in peccato geniti sunt. Vel dicuntur Gentiles, siue gentes: quia nihil habent nisi ꝙ sunt gẽtes, idest, homines. Nam Iudæi tempore suo, & Christiani nunc habent aliquid vltra, quòd est esse gentes, scilicet, quia à Deo legem habent, secundũ quam eum colunt. Gentiles autem nihil habent nisi id, quod gentes, idest, homines inuenerunt, quia à Deo nihil specialiter acceperunt. *Estote ergo vos perfecti.* Idest, non solum habeatis iustitiam sufficientem, sed etiam superabundantem, quæ est perfectio. Et hoc pertinet ad consilia. Nam in pręceptis continetur iustitia necessaria, & sufficiens. In cõsilijs autem iustitia superabundans. De consilijs autem, & præceptis, & de differentia eorum, & quæ sunt, & qui il-

Gentilis vnde sic dicatur.

F la tenentur obseruare, & de alijs, quæ pertinent ad hoc dicetur Luc. 6. vel infra 10. *Sicut & pater vester cęlestis perfectus est.* Idest, sicut Deus est perfectus, qui est pater vester, quia aliàs non eritis filij eius per imitationem, nisi eum in hac perfectione imitemini, scilicet, quòd benefaciatis inimicis vestris, sicut ipse benefacit malis. Et dicitur: pater cœlestis, idest, in cęlo habitans, vt expositum est supra, vel cœlestis ad differentiam patris carnalis, quia illum non oportet imitari semper in moribus, cum sæpe patres filijs deteriores sint. Et dicitur: sicut pater vester, idest, per quandam similitudinem proportionalitatis, & non æqualitatis: quia nemo potest esse perfectus, sicut Deus. Et tamẽ aliqua proportionalitas, scilicet, quia
G ipse multa bona facit malis ex sola clementia, ita & nos aliqua bona faciamus malis, scilicet, inimicis nostris secundum modum nostrum. Sic exponitur ista litera extra de summa Trini. cap. Damnamus: & iste modus incitandi ad bonum, & perfectionẽ erat etiam in veteri testamento, cum sępe Deus dicat Iudæis: sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Leuiti. 11. & 20.

Quis est proximus, qui est diligendus. Q. CCCXLIII.

QVAERITVR, quis est hic proximus, qui diligendus est. Dicendum, ꝙ charitas ad duos solũ est, scilicet, ad Deum, & proximum, sicut Chri-
H stus dixit, qui hos solos diligere iussit infra 22. Quidquid ergo post Deum ex charitate diligendum est, proximum vocari potest. Quatuor autem sunt, quæ ex charitate diligenda sunt, vt ait Augu. li. 1. de doc. Christiana, scilicet, vnũ ꝙ est supra nos, idest, Deus, & alterum, quod nos sumus, Tertium, quod est iuxta nos, scilicet, alij homines. Quartum, quod est infra nos, scilicet, corpus nostrum, & proximorum nostrorum corpora. Possent ergo tria istorum vocari proximus, melius tamen dictum est, ꝙ proximus vocetur solum ille, qui à nobis distinctus est. Nã corpus nostrum non rectè proximus dicitur, nec etiã quisquã sibi proximus est, cum in præcepto de dilectione proximi infra 22. dicatur: diliges proximum tuũ,
I sicut te ipsum: ergo quilibet à proximo suo distinguitur, quia ad eum comparatur. Accipitur autem proximus quadrupliciter, vt dicit Magister 3. Sen. 28. scilicet. Conditione primæ natiuitatis, & sic omnes homines proximi sunt. Spe conuersionis, & sic infideles sunt proximi nostri: quia licet secundũ id, quod nunc habent, non possint communicare nobiscum in beatitudine, possunt tamen conuerti, & communicabunt. Propinquitate cognationis, & sic omnes de eadem progenie proximi sunt. Vel ꝓpinqui ratione beneficij exhibiti, & sic omnes, quibus benefacere possumus, & à quibus beneficia recipere possumus dicuntur proximi nostri Luc. 10. in parabola de vulnerato à latronibus, cuius proximus di-
K citur fuisse ille, qui benefecit vulnerato. Sciendum autem, ꝙ licet proximus possit accipi omnibus istis modis, tamen in proposito nullus eorũ omnino cõuenit, quia proximus accipitur magis largè, quã sit aliquis istorum modorum. Nam proximus est ille, q ex charitate diligendus est. Omnis ergo, qui ex charitate diligi potest, pręter Deum, proximus est. Qui verò diligi non põt. i. non debet, proximus nõ est, charitas aũt per se, & directè habet Deum pro obiecto. Ipse. n. propter seipsum diligendus est, qa summum bonũ est, cætera aũt diligenda non sunt, nisi inquãtũ ad ipsum pertinent, vel in ipsum tendunt. Et qa charitas est quidam amor specialis, & excellens non põt esse de re, pro vt hẽt quẽcunq; modũ tẽdẽdi in Deũ, quia

Quatuor sunt ex charitate diligẽda.

quia nihil est, quod propter Deum non sit, cum oĩa A propter se ipsum operatus fuerit Dominus Prouer. 16. & sic nihil esset, quod ex charitate diligendũ nõ esset, sed falsum est, quia quatuor sunt solum ex charitate diligenda, vt ait Augus. 1. li. de doctrina Christiana. Illa ergo diligentur solum ex charitate, quæ tendere possunt in Deum modo perfectissimo. Est autem modus perfectissimus tendere in Deum, vt beatificantem. Nam per hoc ꝙ res tendit in Deum participat aliquo modo diuinam bonitatem. Nullus tamen modus perfectioris cõmunicationis est, quàm beatificari: quia in cæteris participationibus diuinis participat res aliquid factum à Deo, idest, aliquam perfectionem ab ipso creatam. In beatificatione autem participatur Deus per essentiam, non B quidẽ in essendo, scilicet, ꝙ homo efficiatur Deus, sed in cognoscẽdo. s. ꝙ medium siue forma, aut species intelligibilis, qua homo Deum cognoscit quãdo beatus efficitur non est aliqua forma, vel species creata, sed ipsa diuina essentia, vt ostensum est supra q. 40. & non potest per aliquam speciem creatam homo intelligendo effici beatus, vt ibi ostensum est. Est ergo perfectissima participatiò Dei ipsa beatitudo, licèt vna beatitudo sit maior alia: sicut nullum animal est perfectius homine, & tamen quidam homo est perfectior alio. Debet ergo correspondere ista participatio beatitudinis perfectissimo amori. Et quia charitas est amor excellentissimus Dei, & rerum tendentium in ipsum, illæ solæ tres ex cha- C ritate diligentur, quæ in Deum possunt tendere, vt beatificabiles. Ex hoc autem apparet quis dicatur esse proximus, & quis non. Et dicendum, ꝙ omnis homo viuens proximus est, quia nullus viuens est quantuncunq; malus, qui ex diuino beneficio non possit vitam mutare, & peruenire ad beatitudinem. Ideo siue quis sit fidelis, siue infidelis proximus est, quia beatus effici potest, infidelitate relicta. Amici etiam, & inimici proximi sunt: quia possunt mutare malum propositum inimicitiæ. De mortuis etiã dicendum est: ꝙ omnes mortui in charitate proximi sunt: quia illi vel sunt iam beati, sicut qui sunt in Paradiso, vel habent certam spem beatitudinis, sicut qui sunt in purgatorio. Mortui autem, qui dam- D nati sunt, proximi non sunt: qa iam beati effici non possunt. De Angelis bonis etiam dicendum est, ꝙ proximi sunt, & conserui nostri. Ita enim ipsi testantur, sicut dicitur Apocal. 19 & 22. cum Ioan. vellet adorare Angelum, dixit ei: Caue ne feceris, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum. Dæmones autem proximi nostri non sunt, quia beati esse non possunt: de his apparèt per Augu. 1. lib. de doctrina Christiana, & per Magistrum 3. Sen. dist. 28. Quia tamen Christus dixit proximum esse illum, qui bene fecerat alteri: Lucæ 10. vidẽdum est, quomodo omnibus istis possit conuenire proximum esse ex ratione beneficij. De hominibus planum est, quia nullus E est tam magnus, qui interdum non indigeat auxilio paruulorum, immo qui maiores sunt pluribus indigent, vt dicit Boe. & interdum istis bene facere etiã secundum corpus magna misericordia est, cum cõtingat tales incidere in magnas calamitates. Nullus etiam tum inutilis, & paruus est, qui interdum alijs in multis prodesse non possit. Et ideo nullus viuens à ratione proximi excipitur. Maximè autem quia benefacere alteri competit etiam secundum animam, quod maximum beneficium est, sicut anima corpore maior est, hoc autem quilibet potest alteri præstare, vt orando pro ipso. Et istud specialiter Christus expressit, dicens: Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Mortui etiam, qui in

charitate decesserunt, proximi nostri sunt: quia vel sunt beati in re, vel in certa spe. Si in re, sunt proximi nostri: quia nobis benefacere possunt orando Deum pro nobis, vt ostendetur sequen. cap. q. 87. licet nos non possimus benefacere eis. Nam sufficit ad rationem proximi, quòd vnus alteri benefaciat, etiam si ab eo bonum non recipiat, nec recepturus sit. Sic patet ex verbo Christi Luc. 10. Nam Samaritanum vocauit proximum vulnerati solum secundum hoc, quod benefecit ei, & nõ recepit aliquod bonum ab ipso. Si autem dicas, quòd licet non recepit, poterat tamen recipere, & ex hoc vocaretur proximus, dicendum ꝙ Christus non vocauit isto modo proximum: quia etiam sacerdos, & leuita vocarentur isto modo proximi ipsius vulnerati, quia licet tunc non benefecerunt ei, poterant aliquando benefacere. Christus tamen vocauit solum Samaritanum proximum, Leuitam autem, & Sacerdotẽ nõ vocauit proximum: ergo ex hoc solo, ꝙ erat benefacere proximum vocauit: mortui ergo, qui beati sunt, proximi nostri sunt, quia orãdo benefacere nobis possunt, licèt nos illis non possimus benefacere. Mortui autem, qui nondum sunt beati, in charitate tamen decesserũt, sicut q in purgatorio sunt, proximi nostri sunt, quia illis benefacere possumus, licèt non possumus ab eis recipere bonum. Nã pro eis orare possumus, qđ eis proficit ad faciliorem liberationem de pœnis. Ipsi autem pro nóbis orare non possunt, nec etiam pro se ipsis, vt ostendetᷣ se. c. q. 87. hoc modo Christus dici potest proximus noster inquantum homo. Nam inquantũ Deus proximus non vocatᷣ, licèt nobis benefaciat: qa magis est, q̃ proximus. Et ideo dilectio Dei distinguitur à dilectione proximi: quia debemus Deum diligere plusq̃ nos, proximum aũt sicut nos, Christum aũt inquãtũ homo, vt proximũ diligimus, & tñ plusquã nos aliqualiter diligimus, minus tñ q̃ Deum, vt dixit Magister 3. Sen. di. 28. Angeli boni sunt etiam proximi, quia nobis benefaciunt, licèt nos illis non possimus benefacere: nam sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui capiunt hr̃ditatem salutis, ad Heb 1. Dæmones non sunt proximi nostri, quia in nullo nobis benefaciunt, nec benefacere possunt, sed potius desiderant aduersari. Vñ eos ex charitate diligere non debemus, quia tunc optaremus eis vitam æternam, & tamen nõ possunt illã hr̃e. Damnati etiam proximi nostri non sunt, qa in nullo possumus eis benefacere orãdo, vel aliàs, nec etiam optare eis bonum ex charitate debemus: qa illud habere non possunt, etiam ipsi nobis in nullo possunt benefacere, ideo licet qñ viuebant proximi erant, iam tamen proximi esse desierunt per hoc, ꝙ damnati sunt. Et sic patet, ꝙ proximi nostri sunt tã amici, q̃ inimici boni, & mali quandiu viuunt: quia benefacere possumus eis, & ab illis bonum recipere. De his August. lib. 1 de doctrina Christiana.

Quomodo dicitur hic, quòd dictum est antiquis: odio habebis inimicum tuum, &c. Quæst. CCCXLIIII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, qđ dictum est antiquis: odio habebis inimicũ tuũ: quia lex iubet charitatem, & non odium. Dici põt secundum Aug. li. de Serm. Do. ꝙ lex Moysi quendam gradum posuit iustitię Pharisæorum, quę erat diligere amicum: & odisse inimicum, cum esset omnino malum odisse inimicum, & etiam amicũ, est autem perfectio diligere amicum, & inimicum. Ad designandum autem gradum iustitiæ Pharisæorũ dixit scriptura: diliges amicum tuum, & odio habebis

bis inimicum tuum,& dixit,ꝙ ista vox non est tanquam iubentis iusto, sed tanquam permittentis infirmo. Aliter etiam Augus. respõdet lib.ꝯ Faustum loquens contra Manichæos, qui dixerunt hoc esse proprium legis veteris,ꝙ homo odisset inimicũ,inuenẽtes, ꝙ lex vetus mala erat, & à malo Deo. Sed dicit, ꝙ sicut Apostolus dicit quosdã homines Deo odibiles, Christus tamen dicit,ꝙ Deus facit oriri solem suum super bonos, & malos,per quod intelligitur,ꝙ Deus diligit in nobis naturam bonam,quam fecit, & odit malitiam, quã nos fecimus. Ita & nos debemus in quolibet homine facere.s.diligere bonum, quod est, & odisse malum,quod facit. Et hoc dicit Augus.intelligi in his verbis: diliges amicum tuum s.ꝙ idem homo sit amicus,& inimicus. Amicus quidem propter bonum,in quo nobiscũ conuenit:inimicus autem pp malum, in quo nõ cõuenit, sed aduersatur. Et quantum ad vnũ diligendus est, quantum ad aliud verò odio habendus est. Aliter potest dici, ꝙ scriptura nõ dixit hoc.s.odio habebis inimicũ,sed dr̃ dictum esse,quia Iudæi hoc putabãt ex scriptura colligi, & sic illam interpretabantur. Nam cum Deus iusserit amicum diligi,putabant ex opposito inimicum esse odio habendum. Sic dicit Sanctus Tho 3. Sen.di.30.art.1. Aliter etiam potest dici,ꝙ Iudei colligebant hoc,quia Deus iusserat eis persequi quasdam gentes, & occidere illas. Ex quo putabant præceptum esse, ꝙ inimici odio haberentur. Sic dicit Glo.s. sciendum est in toto corpore legis non esse scriptum: odio habebis inimicũ tuum, sed hoc dicitur quantum ad traditionem scribarũ, quibus visum est hoc addendum. Quia Dominus præcepit filijs Israel persequi inimicos suos,& delere Amalec de sub cęlo,& iste est conueniens sensus.

An teneamur diligere inimicos. Quæst. CCCXLV.

QVAERITVR, an inimicos diligere teneamur. Dicunt quidam ꝙ non, quia Luc. 9. dicit Glo. super verbo: diligite inimicos vestros, hoc perfectorũ est,& tamen ad ea,quę sunt perfectionis,non tenentur omnes: ergo non tenẽtur omnes ad diligendum inimicos. Item non tenentur homines ad plura in lege noua, quàm in veteri:quia infra 13.super illo verbo:accipiens panes,dicit,quòd non alia,quàm, quæ scripta erant,præcipit,sed legem,& prophetas grauia esse demonstrat. Et tamen in lege veteri non tenebatur quis diligere inimicos, vt patet hoc in litera: ergo nec etiam nunc. Item natura non inclinat contra charitatem,quia charitas naturam perficit,cum sit virtus, & tamẽ natura inclinat ad destructionem contrarij. Inimicus autẽ inquantum huiusmodi contrarius est: ergo non tenemur eum ex charitate diligere. Item charitas facit volũtatem nostram conformem diuinæ volũtati: Deus autem odit aliquos. Malach. 1. Esau odio habui: ergo possumus nos aliquos odio habere, quòd maximè erit de inimicis. Item propheta expressè dixit: perfecto odio oderam illos: Psalm. 138. Et tamen perfectio hominis pertinet ad charitatem:ergo stat cum charitate interdum aliquos odisse. Item dicit Augus.in Enchiri.ꝙ hoc tam magnum bonum,qđ est diligere inimicos, nõ est tãtę multitudinis, quan tam credimus exaudiri, cũ in oratione dicatur: dimitte nobis debita nostra,& tamen non exauditur, qui nõ est in charitate, nec peccatum ei dimittitur: quia charitas operit multitudinem peccatorum, ergo nõ est de necessitate charitatis inimicos diligere.

Ad primũ argu. Ad scd̃m argum. Ad tertiũ argu. Ad quartũ argu. Adquintũ argu. Ad sextũ argu.

Dicendum,quòd diligere inimicos est de necessitate charitatis:quia diligere tenemur Deum ex charitate propter se, & ꝓpter ipsum diligere debemus proximum inquantum tendit in ipsum, vt potens ab eo beatificari,vt ostensum est supra q.343. Inimicus tamen habet nobiscum quandam conuenientiam in natura, secũdum quam potest peruenire ad beatitudinem,& est capax virtutis,& gratię,per quã peruenitur in beatitudinẽ. Ideo inimicos tenemur diligere ex charitate, inimicitiam tamen eorum diligere non debemus, quia illa aliquid malum est, & secundum illam non possunt peruenire ad beatitudinem. Pro quo sciendum,ꝙ dilectio inimicorum potest considerari tripliciter: vno modo ꝙ inimici diligantur inquantum inimici sunt. Et hoc est peruersum,& charitate contrarium: quia ex charitate non est diligendum, nisi bonum, cum malũ in Deũ non ordinetur:diligere tamen inimicitiam alicuius esset diligere malum eius:quia secundum illam ipse malus est. Et hoc est, si placeret alicui, ꝙ alius esset inimicus eius, quia illud dicimur diligere in aliquo, de quo ipse nobis placet. Sicut si quis diligit aliquẽ secundum virtutem,diligit virtutem in eo, ita si qs placet alteri,quia inimicus eius est,diligit inimicitiã illius, & placet ei de illa. Istud autem esset diligere inimicum secundum ꝙ inimicus est, & est valde irrationabile. Alio modo accipitur dilectio inimicorum quantum ad naturam ipsorum. Et hoc in vniuersali. Et sic est de necessitate charitatis diligere inimicum,scilicet,aliquis diligens Deum, & proximũ ex chari. ab ista generalitate dilectionis proximi nõ excludat inimicos suos. Ista dilectio ĩ vniuersali est, quando quis diligit omnes homines tanquam proximos non determinãdo se specialiter ad aliquem eorum, siue amicum,siue inimicum,sed sicut Deus vult omnem hominem saluum fieri, & ad agnitionem veritatis venire 1.Timo.2. ita & nos diligamus omnes hoĩes in generali cupientes, ꝙ omnes hoĩes saluentur. Tunc si ab hac dilectione generali nõ excludamus inimicos, dicimur eos diligere ex chari. Ad hoc autem nõ requiritur, ꝙ diligamus illos specialiter habentes affectum ad eos,sed solum,ꝙ non excludamus eos ab ista dilectione.s. expressè mala illis cupiendo. Et hoc nõ est specialiter diligere, sed specialiter non odisse. Tertiò modo potest considerari dilectio inimicorũ in speciali.s. vt si qs speciali motu dilectionis moueatur ad inimicum volendo pro eo aliqđ bonum,siue temporale,siue æternum. Et istud non est absolutè de necessitate charitatis, quia ẽt ad alios hoĩes nõ tenemur,sic chari. habere. Nam nullum minus tenemur diligere, q̃ inimicos, & tamen multi alij sunt quos speciali affectu nunq̃ diligimus:quia nunquam de illis consideramus,impossibile est tamen aliquem diligere, de quo non cogitemus:ergo multi sunt,quos speciali affectu nõ diligimus: immo esset impossibile, ꝙ oẽs hoĩes diligeremus speciali affectu, cum multi sint,quos non cognoscimus. Dicimur tñ diligere oẽs ex charitate, ideo intelligitur de dilectione generali,sm̃ quã quis vult pro oĩbus hoĩbus vitam ęternã. Et ista dilectio sufficit pro inimicis,cum ẽt sufficiat pro amicis. Est tñ necessariũ sm̃ præparationem animi.s.vt homo habeat animum paratum ad hoc,ꝙ in singulari inimicũ diligeret, si necessitas occurreret, vtporè si esset in periculo, quo non posset nisi per inimicũ suũ liberari, tenetur eum liberare si commodè potest, idest, sine damno,& non pręiudicando æquitati. Si autem nolit eum liberare,specialiter ipsum odit. Si verò ipsum liberat, speciali affectu ipsum diligit:qa non potest eũ liberare,nisi velit pro eo illud bonũ, qđ est liberatio: ergo tunc tenet eũ in spãli diligere. Qđ tñ sine articulo necessitatis qs diligat inimicũ speciali

speciali affectu non est de necessitate charitatis, sed de perfectione. Cum autem diligatur proximus propter Deum ex chari. quanto quis magis diligit Deum, tanto magis dilectionem suam extendit ad proximum, nulla inimicitia impediente. Sicut si qs valde diligeret aliquem, diligeret & filios eius propter ipsum, dato ꝙ essent inimici ipsius. Et ita cum omnes homines pertineant ad Deum, quia ad beatitudinem peruenire possunt, qui diligit nimis Deũ, diliget etiam inimicos suos propter Deum, quia illi ad Deum pertinent: Ex prædictis apparet, ꝙ de necessitate chari. non tenetur quis velle aliquod bonũ inimico suo, nec æternum, nec temporale, sed obligatur solum, ꝙ non excludat eum à generali amore. i. ꝙ non habeat determinatè odiũ contra ipsum. Vnde si quis nunquam de proximo suo cogitet bonum, aut malum dicitur eum diligere, quia si nunq̃ de eo cogitet, nũquam potest eum specialiter odio habere. Et idem est cõmuniter de alijs hoĩbus, quia non tenemur cogitare de illis, nec habere aliquem actum affectionis determinatè ad illos, & hoc habẽtes dicimus eos diligere inquantum nõ detestamur eos, hoc verum est, nisi respectu quorũdam, quibus pro beneficio, vel cõtractu, aut aliàs tenemur, ꝙ specialem memoriam ipsorum habeamus, & diligamus eos speciali amore. Et sic aliquid est de necessitate chari. aliud est de perfectione, & est consilium.

Ad primũ argu. Ad primum dicendum, ꝙ diligere inimicos quãtum ad ostensionem signorum dilectionis est, & pfectionis: diligere tamen sine signo ẽt ad inimicos necessarium est intelligendo de generali dilectione, qa in speciali non tenemur eis, vt dictum est. Et ista dilectio generalis debet esse de bonis vitæ æternæ, ita ꝙ quilibet velit omnes homines saluos fieri 1. Tim. 2. Nam ita etiam Deus vult: velle autem bona temporalia, etiam in hac generali dilectione non tenet̃ quis: quia tẽporalia non pertinent directè ad chari. sed gloria, & gratia vt finis, & medium, qđ est ad finem: ideo nec amicis, nec inimicis tenetur quis in generali dilectione velle, nisi gloriam, & gratiam.

Ad secũdm argum. Ad 2m dicendum, ꝙ in nouo testamẽto nõ sunt plura pręcepta, quàm in veteri: quia Christus nõ posuit specialiter aliqua præcepta. Nam ceremonialia & iudicialia nulla posuit, sicut erant in veteri testõ. Moralia autem obligant de iure naturæ, & ideo ita obligabant in veteri testamento, sicut & nũc. Et sic Christus non posuit plura præcepta, quã ibi erant, sed abstulit multa. s. ceremonialia, & iudicialia: quia per ipsum fuerunt impleta, & cessauerunt, cũ status legis per eum cessauerit, vt ostensum est supra q. 98. Declarauit tamẽ præcepta legis naturæ specialiter, & ideo multa putatur addidisse non aspicientibus. Nihil tamen addidit supra id, quod erat in veteri testamento. Ideo sicut nunc tenemur diligere inimicos, ita ẽt tunc Iudæi tenebant̃, vt dicet̃ infra q. 347.

Ad tertiũ argu. Ad tertium dicendum, ꝙ natura non inclinat ad odiendum inimicum, nisi inquantũ contrarius est, & nociuus, & non inquantum concordat nobiscũ in natura. Inimicitia autem sua non est diligenda. Et ad hoc natura inclinat, quia malũ esset illius inimicitiam diligere, quia mala est, vel ꝙ placeret nobis in quantum inimicus est. Quãtum ad naturam autem inquantum est capax glorię, & gratię diligẽdus est, & ad hoc non repugnat natura: ideo charitas non inclinat contra naturam.

Ad quartũ argu. Ad quartum dicendum, ꝙ Deus nõ vult malum alicuius. s. malum culpæ, sed permittit illud. Et hoc permissio bona est, qa ex iusta causa permittit. Malũ autem pęnæ Deus vult, & ipse directè infert pęnas, non quasi delectetur in pœnis nostris sapiæ. j. Deus

A mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuorum, sed solum inquantum iustæ sunt, & conueniũt ordinationi suę. Et in hoc etiam nos possumus velle malum alicuius, scilicet, pœnam eius inquantum iusta est, & proficit ad aliquid.

Ad quintũ argu. Ad quintum dicendũ, ꝙ propheta oderat malos odio perfecto. i. odio magno, & hoc inquantũ erant inimici Dei, scilicet, inquantum peccabant, sed non inquantum erant ad imaginem Dei, & per tale odium non tollitur charitas.

Ad sextũ argu. Ad sextum dicendum, ꝙ Augus. loquitur de dilectione proximi non solum in se ipsa, sed ẽt quantũ ad ostensionem signorum dilectionis, & verũ est, ꝙ multi exaudiuntur in oratione Dñica, q nõ diligũt B inimicos quantum ad istã ostensionẽ, quia illa non est de necessarię charitatis, sed de consilio: vel potest dici ꝙ loquit̃ Aug de dilectione in spãli: quia nemo tenetur ad hñdũ spãlem, & determinatũ affectũ ad inimicũ, sed sufficit hr̃e in gñali, licèt falsum p̃supponit̃: qa ẽt non existens in charitate Deus exaudit, & impetrat, sed nõ meret̃, vt ostẽdet̃ infra 7. c. q. 16.

An quis possit licitè odire inimicum suum, vel velle ei malum, vel gaudere de malis eius, & tristari de bonis.

Quæst. CCCXLVI.

QVAERITVR, an possit aliquis licite velle malum inimico suo, vel gaudere de malis eius, C aut tristari de bono. Dicunt quidam ꝙ licitum est, quia in scriptura sæpe inuenitur, ꝙ viri sancti mala optent inimicis suis, sicut Iere. dicebat: Cõfundãtur illi, & non cõfundar ego: paueant illi, & non paueã ego. Da filios eorum infamẽ, & deduc eos in diem gladij, & multa alia Iere. 18. Dicendum, ꝙ charitas, & odiũ opponuntur, & ideo non possunt stare secũ dum eandem rationem, & tamen tenetur quilibet diligere inimicos, vt dictum est præced. q ergo non potest absolutè gaudere de malo inimicorum, vel tristari de bono eorum. Charitas tñ non est directè de omni bono, & ideo nec per eam excluditur omne malum, & sic aliqđ bonũ est, quod non tenemur velle pro inimicis, licèt eos ex charitate diligamus, D & aliquod malum est, quod eis velle possumus, charitate stante. Est enim charitas amor Dei directè, & amor proximi propter Deum inquantum tẽdit in Deum. Tendit tamen homo in Deum inquantũ est beatificabilis, ad quam beatitudinem nõ est via nisi per gratiam, ideo ex charitate tenemur velle gratiã, & gloriam eis, quos diligimus, siue in generali, siue in speciali, & quantum ad hoc odium non habet locum. Nemo. n. potest, manente charitate, velle alicui, ꝙ habeat pęnam æternam, vel quod nunquam habeat gratiam, aut ꝙ perdat quam habet. Et similiter non potest aliquis gaudere de malo ęterno alicuius, vel de gratiæ amissione, charitate manente. Bona autem temporalia per accidens se habent ad E charitatem, sicut se habent per accidens ad vitam ęternam: quia sine eis põt illuc peruẽniri. Et sic possunt bona temporalia in diuersis se impedire: quia prosperitas vnius inducit aduersitatẽ alterius vnius quia in chari. est ordo, & tenetur quisque se ipsum plus diligere, quàm alios, & cognatos plus, quã non cognatos, & amicos, & natos, & bonos plus, quàm inimicos, & incognitos, & malos, & bonum commune plus, quàm particulare vnius, vel paucorum. Potest quis, manente charitate, optare malum temporale alicui, & gaudere de malo temporali, si illi eueniat, & tristari de bono temporali eius. Et cum gaudet quis de malo alterius, non debet gaudere de illo inquantum malum est illius,

sed inquantum est impedimentum malorum alterius.s.quia per hoc ꝙ iste mala patitur nō potest mala inferre. Etiam potest gaudere quis de malo tēporali alterius inquantum per illud, quod est malū pęnæ excusatur in eo malū culpæ. Vt si quis gaudeat, ꝙ latro occiditur: quia per hoc desinit malum agere, & non ostendetur Deus amplius ab eo. Cum verò tristatur quis de bono alterius, non debet tristari de bono illius inquantum est bonū eius, sed inquantum est impedimentum bonorum alterius. Sicut cut pōt quis iustè tristari, si inimicus suus temporaliter prosperat: quia per hoc potest ipsum deprimere, Bonum autem gratiæ, & gloriæ non impedit bonū alterius. Quia possunt omnes simul gratiam habere, & gloriam. Nec minuitur bonum vnius per bonū alterius: quia ita abundanter possunt omnes homines habere gratiā, & gloriam, sicut si vnicus istud haberet. Ideo quantum ad hoc nemo potest manente chari. optare alicui malū pęnę ęternę, vel amissionē gratiæ. nec etiam potest gaudere de malo culpæ, vel de malo pœnę æternæ, aut tristari de gloria, vel gratia eius. In bonis aūt tēporalibus secus est: inquantū se impediunt, vel impedire possunt. Si quis tamē cupiat malum inimico suo tēporaliter, vel tristetur de bono eius: non inquantū per ista impediūtur bona sua, sed solum inquātū est inimicus cōtra chari. est, vt si quis habeat inimicum habitantē in terra remotissima, quem verisimiliter nunquam timet, nec putat, ꝙ aliquod malum ei, aut suis inde prouenire possit, gaudent tamen de malo, & infortunio eius, quādo illud audiuerit, vel tristetur de eius prosperitate. Nam ista cum chari. stare non possunt, & per hoc apparebit quando quis licitè inimicum oderit, & quādo non. De hoc dicit Greg. Inimici autem dilectio tunc veraciter custoditur, cū non pro eius profectu deijcimur, nec de illius ruina lætamur. Non. n. amat aliquis eum, quem non vult esse meliorem, stanteq; eum voto persequitur, quem cecidisse gratulat. Euenire tamen plurimum solet, vt nō amissa chari. inimici ruina nos lætificet, & rursū eius gloria sine inuidiæ culpa contristet, cum, ruente eo quosdā bene erigi credimus, &, proficiēte eo, plerosq; iniustè opprimi formidamus. Sed ad hoc seruandū est discretionis examen, ne cum nostra odia exequimur falla mur sub specie vtilitatis alienæ. Oportet etiam pensare quid debemus ruinæ peccatoris, & quid iustitię ferientis. Nam cum peruersum quenquam omnipotens percutit, & congaudendum est iustitiæ iudicis, & condolendum est miseriæ pereuntis.

Ad rationem in contrarium dicendum, ꝙ sancti non imprecantur malum, quasi illud desiderantes, sed prænunciantes. Erat enim Ieremias propheta, & prænuntiabat mala futura hostibus suis, & non optabat ea, licet per modum optantis loquatur. Nā Deus per os eius prænuntiabat mala futura illis, qui impediebant eum in illis, ad quæ Deus ipsum miserat, & videbatur ista imprecari. Aliter potest dici, quia viri sancti interdum ista petebant pro malis, & inimicis eorum inquantum per hoc impediebantur mala facere, & non poterant opprimere ipsos, istud autem potest quilibet iustè optare, vt supra dictum est.

An Iudæi in veteri testamento tenerentur diligere inimicos. Quæst. CCCXLVII.

QVAERITVR, an Iudæi in veteri testamento tenerentur diligere inimicos. Dicunt quidam, quòd non solum non tenebantur diligere inimicos, sed etiam poterant eos odisse. Quia dicitur

F hic, quòd dictum est antiquis: odio habebis inimicū tuum. Item, quia Deus iubebat Iudæis persequi inimicos: sicut iussit, quòd delerent chananæos viros, & fœminas, magnos, & paruos nulli parcentes, Deutero. 20. Iussit etiam Amalecitas deleri de sub cœlo Deuter. 26. Et quia Saul misertus est regi eorum, & reseruauit pecora ipsorum Deus iratus abstulit ei regnum: 1. Regum 15. Iussit etiam, quòd nūquam haberent Israelitæ pacem cum Ammonitis, & Moabitis, nec quęrerent eis bona cunctis diebus vitæ suæ. Deuter. 23. & ita de multis alijs. Nam etiam iussit, quòd hostiliter se haberent contra Madianitas: Nu. 25. ergo Deus iubebat Iudæis habere odium quarundam gentium.

G Dicendum, quòd Iudęi obligabantur diligere inimicos ex charitate, sicut nunc obligamur: qa istud non est præceptum cæremoniale, nec iudiciale, sed morale, & tamen moralia, quia sunt de iure naturę, omni tempore obligauerunt: etiam quia Iudęi obligabantur ad legem implendam, Deuter. 30. Et tamē lex tota consistit in chari. ad Ro. 13. & ad Gala. 5. ergo ad charitatem obligabantur, & tamen lex nō solum dirigit erga amicos, sed etiam erga inimicos: ergo etiam ad illos charitas habenda erat. Et hoc etiā aliquando dictum est in veteri testamento, vt Leui. 19. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum, & tamen qui iniuriam fecit inimicus est. Non quærere autem vltionem, & non recordari iniuriæ ad chari pertinet: quia ex ęquitate

H poterat quis petere vltionem, dum tamen ageret ex debito fine, vel etiam, si intelligatur sola iniusta vltio vetita adhuc pertinet ad charitatem non desiderare illam, cum quis possit illam habere, etiam Prouerb 24. dicitur. Si ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas: hoc tamen expressè ad charitatem cum inimicis pertinet. Et non solum dilectio inimicorum iubebatur esse in veteri testamento, sed etiam ostensio signorum dilectionis. Sic dicitur Prou. 25. Si esurierit inimicus tuus ciba illum, & si sitit, da illi bibere. Et sic etiam dicitur: si occurreris boui, aut asino inimici tui erranti reduc ad eum, & si inueneris bouē, aut asinum odientis te iacere sub onere, non pertrā

I sibis, sed subleuabis cum eo. Exo 23. Istud autem est, quod Christus dixit: benefacite his, qui oderūt vos: ergo in veteri testamento erat præceptum de diligē do inimicos.

Dicendum, quòd tenebantur Iudæi diligere inimicos ex charitate dilectione generali, sicut & nos tenemur. Et hoc solum quantum ad bonum gratiæ, & gloriæ quia bona temporalia non tenebantur eis velle, sicut nec nos tenemur. Grauius tamen nos peccamus odiendo inimicos, quàm Iudæi: eo quòd pręceptum de diligendo inimicos non fuit tam expressum in veteri testamento, sicut in nouo, in quo nihil aliud iubetur, nisi charitas. Et dicitur,

K quòd in hoc consistit tota lex: & prophetę infra 7. & 22. Et quòd ille, qui habet chari. impleuit legem, infra 22. & ad Roma. 13. & Gala. 5. sicut omnes gentes obligatę fuerūt semper ad decalogum, eo quòd decalogus est de iure naturę, & tamen Iudęi magis peccabant faciendo contra ista pręcepta, quando sibi data erant per Deum in voce, & in scriptis, quā antequam darentur, & quàm cętere gentes, quibus non data erant, eo quòd iam isti habebant maiorem obligationem, & ignorantia eorum erat minus excusabilis.

Ad primum dicendum, quòd non fuit Iudęis pręceptum odire inimicos, nec habetur istud in tota lege eorum, & scribę, & sapientes eorum istam doctrinam dabant populo tanquam sequeretur ex eis, *Ad primū argum.*

eis, quę in lege scripta erant, vt dictum est, supra questione 344.

Ad secundum dicendũ, ꝙ propter illa non iubebat Deus Iudæis odisse aliquas gentes: quia poterat stare,ꝙ diligerẽt omnes gentes ex chari. & tamen,ꝙ exercerent pęnas in illas ex mandato Dei: quia officia vindictæ bono animo impleri possunt, sicut lex, & sicut iudex: patet, quia 23 q 5.c. Officia. Minister ẽt iudicis reos puniendo benefacit, & diligit eos, quos occidit. Sic etiam miles præcepto ducis occidens aliquos in bello iusto non peccat,& ex chari. agit. e.q.c. Cum minister,& c Miles,& hoc est,quia solum agũt istud inquantum iustum est,& inquantum sibi iubetur. Nam si ex desiderio occidendi facerent, peccarent. ea.q.c. Lex æterna. Ita Iudei poterant bono animo seruata charitate occidere gentes istas,immo tenebantur inquantum Deus iubebat eis hoc, per qđ constituebat eos executores iustitiæ suæ. Nam Chananæi, & Amalecitę,quos Deus occidi iussit pro delictis suis, merebantur mortem. Et erat idem de Madianitis. Deus autem voluit cõmittere executionem huius rei potius Iudæis,quàm alteri genti: ideo tenebãtur ex charitate Deo obedire, & cum ꝓximo chari. seruare poterant etiam occidendo istos, quia per mortem temporalem nõ tollitur gratia, nec gloria, nec impeditur quis ad ista. De Ammonitis, & Moabitis non iussum est, vt Iudæi occiderent illos, sed vt non facerent cum eis pacem, nec quærerent eis bonum. Hoc autem erat, quia communicatio Iudæorum cum Ammonitis, & Moabitis erat periculosa, & etiam erat in contemptum Dei, cum ipsi seduxerint Iudæos per mulieres eos ad sacrificia idolorum deducendo, vt ad iram concitarent Deum Israel, & percuteret Iudeos: Num. 25. Non ergo debebant facere Iudæi cum illis pacem, nec componere aliqua fędera: non tamen iubebantur persequi eos inferendo eis aliquod malum, sed solum ꝙ non quærerent eis bonum. Deu. 23. Et intelligitur de bono. i. prosperitate temporali, & istam non tenetur quis velle pro inimico, nec etiam pro non inimico manente chari. quia charitas directè est ad gratiam, & gloriam, non autem ad bona temporalia. Ideo Iudæi poterant habere chari. cum Moabitis, & Ammonitis: etiam si obligarentur non quærere eis bonum, & ita est de omnibus alijs gentibus.

An quis teneatur ostendere inimicis signa beneuolentiæ. Quæst. CCCXLVIII.

QVAERITVR, an teneatur quis ostendere inimicis signa dilectionis qualia sunt benefacere,& beneloqui. Dicunt quidam quòd sic: quia tenetur homo benefacere inimicis: Prouer. 25. Si esurierit inimicus tuus, da illi cibum,& si sitit, potum da illi. Et istud est signum dilectionis: ergo tenemur inimicis ista signa dilectionis ostendere. Item Ecclesia orat pro inimicis,& docet nos orare, dicens. Amicis, & inimicis nostris veram chari. largire, & idem dicit Glo. hic. Oratio tamen est beneficium maximum, quod potest impendi, ergo quis obligatur ad ostendenda signa dilectionis inimico. Item nullus debet habere dilectionem simulatam, sed dilectio non est vera, quæ non se ostendit in opere, vt dicit Grego. in Homilia. Probatio dilectionis exhibitio est operis,& 1. Ioã 3. dicitur: non diligamus lingua, vel verbo, sed opere,& veritate. Et tamen obligatur quilibet inimicum suum verè diligere: ergo obligatur ostendere signa dilectionis. Item simul iubentur hic à Christo ista duo. s. diligere inimicos,& benefacere his, q oderunt nos: tenemur tamẽ ad primum, vt ostensum est

A supra q. 345. ergo eadem ratione ad secundum. Item ꝙ quis neget alteri signa dilectionis, & beneficia est vindicta quędam, sed nõ licet homini se vindicare, ad Ro. 12. Non vos vindicantes, sed dantes locũ iræ: ergo tenetur quilibet inimico ostendere signa dilectionis. Item ex chari. amatur Deus,& proximus, sed amor Dei non potest esse sine ostensione in signo exteriori, ergo nec amor proximi. Patet, quia dicit Grego. in Homilia paschali: Amor Dei non potest esse otiosus. Magna enim operatur si est, si desinit operari, amor non est: ergo charitas, quę habetur ad inimicum cum sit eadem, quę habetur ad omnem proximum, non potest esse sine signis dilectionis.

B Dicendum,ꝙ signa amicitię ostẽdere inimicis ꝯm quosdam semper est perfectionis,& nunquam necessitatis: quia dicitur hic in Glo. ꝙ signa amicitię. s. benefacere inimicis, & orare pro eis perfectionis sunt: ad illa tñ, quę sunt perfectionis, non tenentur oẽs, ergo non tenentur oẽs exhibere signa amicitię inimicis. Item, quia charitas ad inimicos erat ita necessaria in veteri testõ, sicut nunc,& tñ nunc non tenebãtur Iudęi ostẽdere signa dilectionis inimicis, cum iuberentur prosequi illos,& non habere cũ eis pacem, nec quærere eis bonum, vt patet de Chananęis Deu. 20. de Madianitis Num. 25. de Moabitis,& Ammonitis Deu. 23. de Amalecitis Deut. 26.& 1. Reg. 15. ergo nec nunc tenebimur ad signa dilectionis ostendẽda inimicis. Item Ecclesia interdum fieri iubet bella ꝯ

C tyrannos, & infideles, ista autem sunt signa inimicitię: ergo à fortiori non erit necesse ostẽdere eis signa dilectionis. Item quia postquã Christus dixit benefaciendum esse inimicis, & orandum pro eis, subiũxit: estote perfecti, sicut pater vester cęlestis ꝑfectus est: ergo indicauit,ꝙ ostendere ista signa dilectionis ꝑtinebat ad perfectionem. Ad euidentiam huius dicendum, quòd effectus, & signa amoris procedũt ex interiori dilectione,& proportionantur ei. Dilectio autem interior inimici considerata in generali est absolutè de necessitate pręcepti, in speciali autem considerata non est absolutè de necessitate precepti, sed secundum pręparationem animi, vt ostensum est supra q. 345. Ita ergo dicendum est de affectu, vel

D signo dilectionis exterius exhibendo scilicet, quòd sunt quædam beneficia, vel signa amicitiæ, quæ in communi exhibentur proximis, aliqua verò in speciali. De primis, vt cum quis orat pro fidelibus defunctis, vel pro salute, & bono statu fidelium, aut pro aliquo toto populo, vel cùm impendit aliquis beneficium aliquod toti populo, vel communitati. De secundis, vt cùm quis particulariter exhibet beneficium alicui, vel habet se bene ad illum gratè, & delectabiliter communicando cum eo, & proficiendo ei in aliquibus. De primis dicendum, quòd est de necessitate pręcepti exhibere illa etiam inimicis. Quod patet, cum quis talia faciat, cum directè ea faciat pro communitate, necesse est, quòd proficiat etiam inimicis, cùm includantur in illa com-

E munitate, nisi specialiter, & expressè exceperit eos de tali beneficio. Vt si quis diceret: proficiat hoc ad salutem omnium fidelium defunctorum, vel ad incolumitatem omnium viuorum fidelium, nisi inimicorum meorum, vel omnium, & cætera, nisi talium,& talium, qui sunt inimici mei: quia tunc mortaliter peccat, qui ita excipit eos ab illo generali beneficio, quia istud est odisse illos expresè, & est vindictam quærere, quod vetitum est Leuitic. 19. Non quærere vltionem, nec eris memor iniuriæ ciuium tuorum. Istud autem verum est, quando beneficium datur multis, vt communitati, ita quòd non oportet magis apponi de labore, vel sum-

ptu pro multis, quàm pro paucis. Vt cū quis dicat: oro pro toto populo christiano, non magis refert, ꝙ sint solum centum christiani, quā cum sint millesies millia. Secus autem, quādo quis orat pro tota aliqua cōmunitate nominando in oratione illa singulos de communitate expresse. Nam tūc si sint in communitate illa, aliqui inimici sui non tenetur illos exprimere, & etiam si non exprimat, nō peccat: quia tunc licet toti communitati benefaciat, nō benefacit, vt communitati, sed vt singulis, ideo est beneficium particulare, & non commune: quia magis apponit de labore, & attentione nominando mille, & decem, quàm mille solum. Est tamen aliquale signum adhuc rancoris, si, nominatis omnibus de cōmunitate duos, vel tres solos, q inimici sunt, nō nominet. Secus autem si cum illis aliquos etiā alios de cōmunitate, qui non sunt inimici sui, omittat: quia tunc non erit signum rancoris. Caueat ergo quis ne in hoc seipsum fallat putans, ꝙ non agit ex odio, & agat ex odio. Sic etiam est, quando quis inuitat aliquam multitudinem ad prādium, vel exhibet ei simile beneficium, ꝙ maiorum sumptuum est quāto fuerit in plures collatum. Nam tūc si quis omnibus de communitate hoc beneficium præstet, & solos inimicos excipiat, non peccat si plus expendere necessè erat eos cum cæteris inuitando, quàm alios solum, exclusis eis. Nam non tenetur hoc beneficium eis præstare: quia est particulare. Beneficia tamen cōmunia sunt illa, à quibus inimici non sunt excludendi. De secundis, scilicet, de particularibus beneficijs, vel signis dilectionis, quæ aliquibus particulariter exhibentur. Dicendum, ꝙ non tenetur quis de necessitate inimicis ea exhibere, vel ostendere, sed solū secūdum præparationem animi, scilicet, ꝙ animus noster debeat esse paratus, ꝙ si inimicus fuerit in articulo necessitatis, & non potest per alterum ei prouideri, ꝙ nos ei succurramus. Prouer. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, & si sitit, potum da illi. Quod autem extra articulum necessitatis quis exhibeat inimico ista particularia beneficia, vel ostendat signa dilectionis ad perfectionem pertinet, per quā non solum vult aliquis euitare peccatum faciendo, ne ipse malus sit, scilicet, per odiū proximi, sed etiā vult inimicum beneficijs superare, vt eum bonum efficiat. Et ista est superabundās charitas, & sub consilio cadit. Sic dicitur Prouer. 25. & ad Ro. 12. Sic faciens carbones ignis congregabis super caput eius, & dominus reddet tibi, idest, pro hac superabūdanti charitate Deus tibi retribuet, scilicet, quia ad ista non est homo obligatus. Et ita est de quocunque genere beneficij particularis.

Ad primū argu. Ad primum dicendum, ꝙ tenetur quis inimico suo ad dilectionem in generali: quia ista est de bonis vitæ æternæ, scilicet, de gratia, & gloria, & tenetur ad beneficia generalia, idest, ꝙ non excludat eū ab illis, vt supra declaratum est. Beneficia tamen particularia procedunt ex liberalitate, & nō ex debito, ideo non tenetur quis inimico suo ad ista, amico autem interdum tenetur propter retributionem: quia amici mutuo recipiunt, & conferunt beneficia.

Ad secundum arg. Ad secundum dicendum, ꝙ de oratione non est omnino sicut de alijs beneficijs, & tamen non tenetur quis pro inimico orare nisi generaliter, vt dicetur sequen. quæstio.

Ad tertiū argu. Ad tertium dicendum, ꝙ simulata dilectio est, quando non tantum exhibetur in opere, quantum ostenditur in signo, siue, quando nō est tanta in corde, quanta ostenditur in signis. Quod autem non exhibeat quis inimicis suis effectus, vel signa exteriora amicitię sicut ostendit amicis, non est ficta dilectio,

F cum non tantum diligat inimicos, quantū amicos: quia nec tenetur ad hoc. Et tamen in effectu ostendit quantam habet dilectionem. Habet enim, vel habere tenetur quilibet dilectionē ad inimicos in generali, & ita tenetur solū effectus generales dilectionis habere ad illos particulares, aut non, vt sup. ostēsum est. Et sic est vera dilectio: quia est in opere, & veritate, & tamen non consistit in ostensione signorū amicitiæ: quia ista ostensio pertinet ad particularia beneficia, vel signa.

Ad quartū argu. Ad quartum dicēdum, ꝙ diligere inimicos, & benefacere eis æqualiter se habent, & tamen non tenetur quis diligere nisi in communi. s. non excludēdo inimicos à dilectione, qua diligit quis proximos. Et G hoc solum quantum ad ea, quæ pertinent ad vitam æternam. s. ad gratiam, & gloriam. Ergo effectus dilectionis inimicorum ad idem se extendet. s. ꝙ à generalibus beneficijs maximè in his, quæ pertinēt ad gratiam, & gloriam non excludat quis inimicos. Et tamen pro eis specialiter nō tenetur aliquid facere, sicut etiam non tenetur quis inimicum specialiter diligere, nisi in casu necessitatis, vt sup. dictum est.

Ad quintū argu. Ad quintum dicendum, ꝙ negare signa familiaritatis est aliud, quàm non exhibere. Et ideo non exhibendo non semper peccat, nisi aliqua specialis causa interuenerit. Pro quo sciendum, ꝙ negare signa familiaritatis, vel non ostendere, aut est in casu necessitatis, aut non, si in illo, esset vindicta: quia vindicaret se quis de inimico suo per hoc, ꝙ ille malum pateretur, si extra casum necessitatis, aut hostis petit veniam, vel ingerit se ad familiaritatem, aut neutrū agit. Si primo modo tenemur ei ostēdere signa amicitiæ. s. loquendo, & alia faciendo, quę communiter solemus facere ad amicos, licet in nullo teneamur pro eo laborare. Et istud verum est si putatur sine fictione veniam petere: quia aliàs repellendus est, vel etiam si creditur, ꝙ eius conuersatio nō erit periculosa, aut nociua: quia vbi aliquid timetur, non est cōmunicatio, vel signum dilectionis ostendendū: quia propter hoc Deus Iudæis iubebat non cōmunicare cum quibusdam gentibus. s. quia erat eis periculum incidendi in idolatriam. Si autē non petit expresse, & tamen ingerit se ad communicationem recipiēdus est, si putetur, quòd vera intentione agat, & non irrisoriè, vel animo nocendi. Et quòd non putetur inde sequuturū aliquod periculum. Nam per hoc, ꝙ aliquis se ingerit petere vr: esset que ei magna confusio, si repelleretur, quia per hoc contemneretur. Si autem nec petat, nec ingerat se ad communicationem, non tenemur ei loqui salutando, nec ostendere aliqđ signum familiaritatis. Nam salutare est vnum de signis familiaritatis, sicut Christus dixit. Si salutaueritis tantum fratres vestros quid amplius facietis? q. d. Nihil plus quàm peccatores, & publicani, ideo istud pertinet ad supererrogationem, & est de signis amicitiæ, vel familiaritatis. Quod autē quis inimico suo non petenti, nec se ingerenti amicitiæ signa ostēdat perfectionis est. Ideo non tenemur ad hoc. Et in omnibus his necessitatis articulus non accipitur strictissimè. s. qn̄ quis moriturus est, nisi sibi succurratur, sed etiā qn̄ malè se hēbit, nisi subueniat sibi, vt si dēret pati mutillationem mēbri, aut deberet effici seruus, vel perdere oīa bona, aut maximā partem bonorū, & in similibus. Nam tunc illi subuenire tenemur. De articulo necessitatis patet, vt in fame, & siti, quæ inducunt vltimum periculum. Nam tenetur quilibet inimico subuenire dando cibum, & potum: Prouer. 25. Si esurierit inimicus tuus ciba illum, si sitit potum da illi. De alijs necessitatibus, quæ non sunt extremæ, vt perditio bonorum vel seruitus. Eadem

videtur

videtur ratio & maximè de seruitute, quia illa est q̄dam mors. De perditione bonorum est ratio eadē, quia sine illis non est vita conueniens, & non solū in perditione omnium bonorum, vel maioris partis, q̄ sunt causæ graues secundum ius, sed etiam in rebus minoribus, vt si quis inueniret bouem, aut asinū inimici sui errantem, tenebantur reducere ad eū. Exo. 23. Et hoc erat ne periret, & iudicabatur hic necessitatis articulus, scilicet, ne periret asinus, aut bos: quia aliàs periturus erat Domino suo, nisi reduceretur ad eum. Etiam si quis inueniret asinum, aut bouem inimici iacere sub onere, si solum inueniret tenebatur subleuare. Si autem esset Dominus cum eo, tenebatur adiuuare illum ad subleuandum eo. c. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo. Et hoc, quia censebatur esse ibi necessitas, scilicet, quia asinus moreretur, & Dominus perderet pretium eius. Et tamē salus istorum animalium, & vt non perderetur pretium faciebat necessitatem secundum legem ad hoc, quòd posset quis in die festo aliquid seruile agere. s. si caderet in puteum die sabbathi extrahebatur inde, vel in aliquo periculo esset, Luc. 14. In talibus ergo necessitatibus videtur, ꝙ teneatur quis inimico suo benefacere, quando commodè facere potest, & sine magna occupatione sua. Et accipitur etiam semper hic inimicus pro eo, qui nobis iniustè nocet, non autem pro eo, qui iustè se defendit: quia si vnus inimicorū iustus est, alius iniustus est. Si ergo nos iniustè persequamur aliquem, licèt ille sit inimicus noster nō intelliguntur de illo aliqua de prædictis: quia illū non solum tenemur recipere ad familiaritatem ostēden do signa, sed potius tenemur ab eo petere reconciliationem satisfaciēdo ei, sicut Christus dixit supra. Si offers munus tuum ad altare & cæt. & ibi declaratum est de reconciliatione à q. 160. vsque ad q. 170. sed intelligitur de illo inimico, qui nobis iniustè nocuit. Nam illum diligere tenemur: signa tamen dilectionis ostendere non tenemur, nisi sicut supra dictum est.

Ad sextum argu. Ad sextum dicendum, ꝙ charitas semper habet aliquem actum. s. in temporibus conuenientibus. Nam nemo potest semper operari secūdū aliquam vnam virtutem, quia tunc nunquam dormiret, nec cibum sumeret. Sed ad hoc, ꝙ dicatur quis semper operans per virtutem aliquam, requirūtur duo. Primum est, ꝙ nunquam contra illam operetur, & sic dicitur ille semper operari per charitatē, qui nunq̄ contra charitatem agit, & semper agere temperatè, qui nunquam agit intemperatè, licèt non semꝑ versetur circa materiam temperantię. i. circa delectabilia tactus, & gustus: secundū est, ꝙ temporibus cōuenientibus semper operetur: quia ista est conditio ꝑcepti affirmatiui, ꝙ non obliget ad semper agendū. Et sic dicit Hiero. ad Rusticum monachum, & de consecr. di. 5. c. Nunquam. s. Nunquam de manu tua, aut oculis tuis liber Psalterij discedat. Et dicit ibi Glos. Nunquam. s. horis constitutis. Simile 36. di. c. Si quis, scilicet. Erat Moyses indesinenter in tabernaculo Domini. i. horis conuenientibus. Nam manifestum est, ꝙ aliquando erat cum populo, cum ipse haberet curam de omnibus, & staret iudicādo causas eorum Exod. 18. & Numeri 11. & Deuterono. 1.

Ad argumentū secūde opinionis. Ad primum argumentum secundæ opinionis dicendum, ꝙ Glo. loquitur ibi de beneficijs particularibus extra casum necessitatis exhibitis. Nam illud perfectionis est, sicut diligere affectu speciali inimicum extra casum necessitatis, est perfectionis.

Ad secūm argum. Ad secundum dicendum, ꝙ Iudæi etiā debebant interdum ostendere signa dilectionis inimicis. s. in necessitate. Iuxta illud: Si occurreris boui inimici tui erranti, reduc ad eum. Et illud: Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo: Quia hoc erat necessitatis, scilicet, quia periret asinus, aut bos, nisi reduceretur ad Dominum suum, quando errabat, vel nisi subleuaretur de sub onere. Ita etiam, quòd daret quis inimico suo potum, aut cibum esurienti, & sitiēti Prouer. 25. Quòd autem iuberet Deus quibusdam gentibus, non exhiberi familiaritatem erat propter periculū Iudæorum: quia si cōicarent cum eis erant proni ad idolatriam. Et istud poterat fieri per quoscunq; gentiles, maximè tamē per illos, in quorum terra Iudæi mansuri erant, & isti erant Chananæi: quia propter nimiam cōicationem deducerētur ad ritus eorum. Ideo Exo. 3. & Deute. 7. iubetur, ne Israelitæ acciperent vxores de filiabus Chananæorum, nec ēt darēt filias suas Chananæis in vxores. Etiam dicitur, ꝙ nō comederent, nec biberent cum eis, ne fortè inuitarent eos ad comedendum de cibis consecratis idolo. Exo. 34. De Moabitis, & Ammonitis eadem causa erat, quia semel deceperant eos per mulieres deducendo ad cultum idolorum Numeri 25. Ita ergo postea per alios modos hoc facere possent. De Madianitis fuit etiam eadem causa, quia ipsi fuerunt ministri in hac deceptione Numeri 25. Etiam quia peccata eorum completa erant, & merebantur mortem. Ideo Deus tradidit eos in manus Iudæorum faciens eos executores ad hoc, sicut quamlibet aliam gentem facere potuisset. De Amalecitis eadem causa est, & maximè quia iniquè persecuti fuerant Iudæos Deuterono. 26. Ista tamen non tollunt quin Iudæi tenerentur inimicis ostendere signa dilectionis in aliquo casu: quia etiam nos non tenemur omnibus inimicis, & in omni casu ostendere signa familiaritatis, & non solum inimicis, immo etiam amicis quibusdam, scilicet, si communicatio eorum sine dubio est nobis periculosa, vtpotè quia non potest quis communicare cum amico suo sine iniuria Dei, peccat, si communicat cum eo. Nam propter hoc dissoluitur matrimonium fidelis ad infidelem, si non vult infidelis cohabitare fideli sine cōtumelia creatoris, vt colligitur 1. Cori. 7. & extra de diuor. c. Gaudemus. Vnde etiam si præstaretur iuramentum de cohabitando ei, non teneret iuramentum extra de iureiuran. c. Quemadmodum.

Ad tertiū argum. Ad tertium dicendum, ꝙ Ecclesia indicit bella interdum contra aliquos, vt iustitiam faciat de malis, qui perturbant statum pacificum, & maximè si turbent statum fidei quemadmodum sunt hæretici, & fautores hęreticorum. Nam cōtra istos Ecclesia bellum indicit, quando aliter non potest de eis iustitia fieri, extra de hęreti. c. Ad abolendam, & c. Excōmunicamus. Vel vt euitet maius malum, aut inducat maius bonum, quia pro istis iustè pugnatur. Et ideo non est ostendendum signum dilectionis inimicis, ex quorum communicatione potest sequi malum, & tales sunt isti. De remissione autem iniuriarum an teneatur quis inimico suo petenti, vel non petenti iniuriam remittere, dicetur sequen. c. q. 115. De his Sanctus Tho. 3. Sen. di. 30. arti. 2. & secunda secundæ, quæst. 25. artic. 9.

An teneamur orare pro inimicis. Q. CCCXLIX.

QVAERITVR, an teneamur orare pro inimicis. Dicunt quidam, ꝙ non: quia istud est perfectionis cumulus, vt dicit hic Glo. ad perfectionem tamen nō tenentur omnes. Item quia in sacra scriptura sæpe inueniunt factę imprecationes cōtra inimi-

inimicos,& malos, vt illud: Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua,& similia: Psal.108. ergo non tenemur pro eis orare,cum liceat contra eos orare.

Item si oppositum de opposito, & propositum de proposito, sed amico benefaciendum est, & pro eo orandum est: ergo inimico malefaciendum est, & pro eo orandum non est.

Dicendum, ꝙ aliquando tenemur orare pro inimicis,aliquando autem est perfectionis, & consilij. pro quo sciendum,ꝙ cum orare sit quoddam benefacere,eadem ratio videtur de orando,& benefaciẽdo inimicis. De benefaciendo tñ præce.q. dictũ est, scilicet,quando,& in quibus teneamur eis benefacere.s.ostendendo signa amicitiæ eis: orare autem aliquo modo est minus,q̃ benefacere, & aliquo modo maius. De primo patet,quia orare non requirit aliquem actum,nisi velle,& non actum exteriorem,& ideo cuilibet promptum est orare pro altero, benefacere autem dicit actum exteriorem, & interdum non occurrit homini posse alteri benefacere. De secundo patet,quia orare pro altero nõ potest esse, nisi secundum veritatem animæ: benefacere autẽ exterius potest esse sine veritate animi. Sępe.n. benefacit eis,quos non diligit, & ostendit illis signa amicitiæ ex necessitate quadam, vel quia intelligit sibi esse vtile. Orare autem cum fiat in corde nostro,& nõ exhibeatur alteri in cõspectu eius,non potest fieri sine animi veritate. Vnde si quis pro alio orat verè eũ diligit,sed non semper diligit, licet benefaciat exterius. Hoc etiam patet, quia orare pertinet ad bona animæ,& oratur principaliter pro bonis animæ.s.ꝓ gratia,& gloria. Benefacere autem pertinet ad bona corporis: maiora tamen sunt bona animæ: etiã Christus istud videtur voluisse. Nam ponit ordinẽ ĩter ista tria.s.diligere inimicos,benefacere illis, orare pro eis.Et sicut benefacere est maius,quàm diligere:ita orare signatur maius esse,quàm benefacere.

Nouẽ grad' ad charitatem.

Hoc etiam ostendit Chryso.supra Matthæũ in quadam homilia ponens nouem gradus, quibus peruenitur ad summã charitatẽ rerũ inimici. Primus est non incipere nocere ei, secundus est ęqualiter vindicare,si ille noceat, tertius est nõ facere vexanti, quæ ab illo passi sumus, quartus est exponere se ad patiendum mala,quæ infert vexans, quintus est ad maiora toleranda se exponere, quàm velit inferre vexans,sextus est, non odio habere eum,qui ista operatur,septimus est diligere,octauus est benefacere, nonus est pro ipso orare. Est ergo orare maius simpliciter, quàm benefacere intelligendo hoc de benefacere,quod consistit in signis exterioribus, & communibus amicitiæ,vt salutare,& bene loqui,& familiaritatẽ non negare. Secus autem est de specialibus beneficijs: quia illa poterunt esse valde maiora, quàm orare pro inimico.

Considerandum tamen pro hoc, quòd orare est bonũ petere pro aliquo, quod potest esse tam in bonis animæ,quàm corporis. Præcipuè tamen orare est pro bonis animæ, eo quòd oratio ad Deum fit. Ille tamen promptior est ad dandum nobis bona animæ,quàm corporis, quia sunt meliora bona, & ex hoc dicendum,quòd aliquomodo obligatur qs magis ad orandum pro inimico, quàm ad benefaciendum ei, quia benefacere est circa bona corporis: contingit autem, quòd bona corporalia inimici sunt contraria nostris, & tunc nõ solum nõ obligamur ei benefacere, sed etiam possumus obuiare, ne bona illa habeat, vt per hoc non aduersetur nobis.Bona autem animæ inimicorum nostrorum nõ possunt aduersari nobis: ideo in his non licet eis obuiare,sed possumos ĩdifferẽter bona velle. Et sic ma-

F gis orandum est pro illis, quàm benefaciendum eis. Quia tamen potest oratio esse pro vtrisque bonis, aut erit pro bonis animæ,aut pro bonis corporis. Si primo,aut in generali,aut in particulari. Si in generali, tenetur quilibet petere bona animæ pro inimicis.i.nõ excludere eos ab illa oratione,in qua petit bona animæ generaliter pro oĩbus. Vt si dicat, ꝙ orat pro animabus omnium fidelium defunctorũ, vel pro gratia omnium fidelium viuorum non debet dicere,nisi inimicorum meorum, vel nisi taliũ, & talium, qui sunt inimici mei. Et sicut non debet dicere, ita nec debet habere in corde, quòd oratio non proficiat istis. Nam vtrunque est contra charitatẽ,quia est expressè eis velle malum. Et hoc verũ

G est, ꝙ non licet cuiquam inimicos suos excipere à generali oratione. Non tamen tenetur exprimere eos in oratione generali generaliter, nec specialiter. Generaliter dico, vt cùm quis in oratione solet tangere multos status hominum in generali,vt si dicat:prosit ista oratio omnibus fidelibus,viuis, & defunctis,prælatis, & subditis,clericis,& sæcularibus, cognatis,& amicis. Nam non tenetur ibi addere. Et inimicis: licet posset dici in generali amicis,& inimicis, & à fortiori non tenetur exprimere quis inimicos in oratione,quando orat pro aliqua communitate. Et exprimit nomina omnium de communitate. Nam si ibi sint tres, vel quatuor inimici sui expressis nominibus solùm de communitate,nõ te-

H netur exprimere nomina illorum triũ,vel quatuor, qui inimici sunt:quia istud iam esset benefacere, & orare in particulari.De quo manifestum est, ꝙ non teneatur quis inimico suo illud agere. Nam etiã generaliter non tenetur apponere hanc clausulam in oratione,scilicet:amicis,& inimicis. Quod patet,qa à fortiori teneretur hoc facere pro amicis, & tamẽ nõ tenetur quis in generali oratione istud exprimere,quia tunc nunquam esset in charitate cum similiter teneretur exprimere omnes status alios hominum in oratione: quia quibuslibet alijs hominibus tenetur quilibet magis,quàm inimicis suis, & tamẽ nemo exprimit omnes status hominum in oratione:ergo à fortiori nõ tenetur exprimere inimicos:

I quia tunc cum non exprimat omnes alios etiam si inimicos exprimeret semper ageret ꝯ charitatẽ. Iõ sicut nõ tenetur quis in oratione sua exprimere aliquem statum hominum in generali,ita nec tenetur exprimere inimicos generaliter: sed satis est de quolibet statu,ꝙ nullum excipiat quis specialiter ab oratione sua,quia tunc peccaret. Vt si quis diceret:ꝓficiat hæc oratio omnibus fidelibus, nisi argentarijs, & carnificibus. Nam tunc grauius peccaret, quàm si diceret:nisi inimicis meis, eo quòd minus tenetur inimicis,quàm cæteris hominibus, & facilius sibi liceret excipere inimicos ab orationibus suis, quã cæteros homines. Et non potest etiam quis excipere isto modo infideles dicens. Proficiat ista oratio om-

K nibus hominibus, nisi infidelibus. Nã etiam ad infideles obligamur tenere charitatem, quia proximi sunt, vt ostensum est supra q. 343. Non licet etiam excipere peccatores, quia illos diligere tenemur ex charitate: peccat ergo,qui aliquem hominem viuentem excludit ab oratione sua. Mortuos etiam in generali non licet excludere: quia multi in charitate decesserunt, & indigent orationibus nostris, & alijs auxilijs charitatiuis: à fortiori tamen peccat, qui aliquem mortuum specialiter excipit ab oratione, quia istud pertinet ad verum odium. Illos autem, qui in inferno sunt,excipere licet, eo quòd illi non sunt proximi nostri. Et tñ nõ oportet expresè illos excipere,quia per se intelligitur, ꝙ excepti sunt: qa oratio

oratio nostra non potest eis proficere. Esset ergo peccatum expressè orare pro eis, siue in generali, siue in speciali, & tamen est inutile, & superuacuũ illos excipere expressè. quantũcunq; ergo fuerit oratio generalior vtilior est, q a si sub illa generalitate aliqui comprehenduntur, quibus non pōt oratio proficere, hoc non attinet ad nos. Deus.n. viderit pro quibus vult illam acceptare. Si autem non proficeretur generaliter saltem ex intentione, multi essent, q. bus posset proficere, & non proficeret eis. Si autē intelligatur de oratione facienda in particulari ꝓ inimicis: dicendum ꝙ regulariter nemo obligatur orare pro eis in speciali etiam pro gratia, & gloria. Nā pro alijs hominibus non tenemur specialiter orare nisi ex aliquo speciali beneficio, vel conuentione, aut promissione: à fortiori autem non tenebimur orare in speciali pro inimicis. Si tamen quis putaret inimicum esse in periculo pereundi ęternaliter per peccatum mortale, & crederet, ꝙ oratio sua poterat illum liberare, teneretur pro eo expresse orare. Quia si quis videret inimicum fame, aut siti periturum, nisi ei succurreret, teneretur hoc facere si posset. A fortiori ergo in periculo animæ, quod est maius quàm corporalis mors, tenebitur orare. Si autē intelligat de bonis corporis, aut est in generali, aut est in speciali. Et dicendum, ꝙ vtroque modo minus obligatur, quàm pro bonis animæ: quia illa magis pertinent ad charitatem, quàm bona corporis. In generali tamen tenetur orare pro inimicis. i. nō excipere eos ab oratione, vt si oretur pro incolumitate omnium viuorum fidelium, non dicunt excipi inimici ab hac oratione, quia licet non teneamur petere pro eis incolumitatem, excludere tamen eos ab oratione est contra charitatem, quia ad odiũ ptinet, & tamen exprimere illos in oratione generali generaliter, vel specialiter non tenemur, vt supradictum est, si autem loquamur in speciali de oratione pro inimico quantum ad bona temporalia, dicendum, ꝙ non tenemur sic orare: imò non est sic orandum, quia etiam pro nobismet non debemus petere determinatè bona temporalia: quia nescimus an nobis conueniant, sed cum conditione si nobis expedit illa habere. A fortiori ergo pro inimicis non debemus in particulari petere aliqua bona temporalia. Et in hoc plus tenetur quis benefacere inimico, quàm orare pro eo, quia si accidat articulus necessitatis, tenetur quis benefacere inimico suo subueniendo in temporalibus. Et tamen non tenetur orare pro eos pecialiter, ꝙ habeat aliqua bona temporalia, quia primum est necessarium, secũdum nō apparet, an sit conueniens: quia fortè Deus iudicat expedire magis illi, ꝙ indigeat, quàm ꝙ abundet. Debet tamen quilibet habere animum paratũ ad orandum pro inimico. i. ꝙ si esset aliquis casus, in quo necesse esset orare pro eo, siue in particulari, siue in generali, quòd oraret.

Ad primum dicendum, ꝙ orare pro inimicis interdum est perfectionis, & interdũ necessitatis. Nā orare in speciali pro eis, siue nominando eos generaliter, aut specialiter ad perfectionem pertinet, nō excludere autem eos ab oratione est de necessitate. Posset tamen quis excludere aliquos inimicos suos specialiter ab oratione sua, quando orat pro bonis temporalibus, vt si quis habet iustā causam pugnandi contra aliquem ad inferendum mortem, à fortiori licebit ei optare illam, & petere à Deo, ꝙ tradat illum in manibus eius, & consequenter ab omnibus orationibus, quæ fiunt pro bonis temporalibus poterit illum excludere, sed non licebit hoc facere quātum ad omnes inimicos, sed solum contra illos, A quorum mortem iustè possumus procurare.

Ad secundum dicendum, ꝙ imprecationes sacræ scripturæ sunt quædam prænunciationes malorũ, quæ euenirent illis, contra quos proferuntur. Et nō sunt verę imprecationes: quia ille, qui dicebat illa, non optabat illa mala euenire. Aliter dici potest, ꝙ poterant desiderari mala temporalia non solũ pro inimicis, sed etiam pro malis, qui non sunt inimici, si putatur, ꝙ mala temporalia perueniant ad bona spiritualia. Non est tamen cautum petere ista absolutè: quia quidā mali sunt, qui per mala inflicta non corriguntur, sed efficiuntur deteriores: Et ideo nō debent peti mala temporalia pro illis absolutè: quia possunt esse eis nociua, & petere hoc est ꝯ charitatē.

B Ad tertium dicendum, ꝙ illa regula tenet in illis, quæ conueniunt per se oppositis inquantũ sunt opposita, aliàs. n. nō stat, sicut album, & nigrum opposita sunt, & albo cōuenit esse visibile: nigro tamē nō conuenit non esse visibile, eo ꝙ visibile non competit albo inquantum est contrarium: ideo nigro non competit disgregare, sed congregare. Sic de dilectione, quia diligere non competit amico, inquantũ est amicus, cũ diligere pertineat ad charitatem, quæ tā ad amicum, quàm ad non amicũ est. Ideo licet amicus diligatur, non sequitur, ꝙ inimicus debeat odio haberi. Amico tamen competit, ꝙ ei reuelentur secreta: ideo inimico competit, ꝙ ei non reuelentur, sed occultentur ab eo, ita est de oratione, quia orare C non competit amico secundum se, sed pro omnib[9] illis orandum est, cum quibus charitas habenda est, quæ tam ad amicos, quàm ad inimicos habetur.

Quid sit maioris meriti, diligere amicum, aut inimicum.
Quæstio CCCL.

QVAERITVR, quid sit maioris meriti diligere inimicum. Dicunt quidam maius esse diligere inimicum, qui dixit Christus hic in litera: si dilexeritis eos, qui vos diligunt, quam mercedē habebitis? Et tamen merces est præmium, & habetur ex merito: ergo diligere inimicos est meritorium, & non diligere amicum, vel saltem plus meritorium D diligere inimicum, quàm amicum. Item illud, qđ est perfectionis maioris meriti est, quàm qđ est necessitatis. Diligere autem inimicũ est charitatis, perfectè diligere autem amicum non est perfectionis, sed necessitatis: ergo magis meritorium est inimicũ diligere. Nam dicit August. in Enchiri. ꝙ inimicum diligere est filiorum perfectorum Dei. Item vbi est maior difficultas est maius meritum, quia virtus est circa difficile, sed diligere inimicum est difficilius, q̃ diligere amicum: ideo magis meritorium est. Nam vnusquisq; mercedem accipiet, secundum mensuram sui laboris. i. Corin. 3. ergo vbi maior labor est, est maius meritum. Item dicit Grego. ꝙ seruitia tā to sunt magis accepta, quanto minus debita, sed mi E nus debitum est diligere inimicum, quàm amicum: ergo magis meritorium est inimicum, quàm amicum: ergo magis meritoriũ est inimicum diligere.

Primum argu.

Secũdum argu.

Tertium argu.

Quartum argu:

Item efficacia merendi est ex gratia, ad dilectionē autem inimicorum mouet sola gratia, quia natura potius repugnat, ad dilectionem autem amicorum mouet natura simul & gratia, magis ergo est diligere inimicum, quam amicum.

Quintum argu.

Aliqui dicunt, ꝙ sit magis meritoriũ diligere amicum, quia quanto aliquis actus est magis bonus, est tanto magis meritorius, sed melius est diligere amicum, quàm inimicum: quia actus diligendi amicũ cadit supra materiam debitam, inimicus autem nō est debita materia dilectionis: magis ergo meritoriũ erit

erit amicum diligere. Item quãdo necessitas incumbit dimittendum est minus bonum pro maiori bono, sed in necessitate dimittẽda esset potius dilectio inimicorum, quàm amicorum, vt si non possemus succurrere vtrisque positis in necessitate esset potius amico succurrendum: ergo magis meritorium est diligere amicum, quã inimicũ. Item illud, quod est commune principium, melius est, quàm illud, quod super additur si consideretur sine illo, sicut esse melius est, quàm viuere, si consideretur viuere sine esse, vt dicit Dio. 5. c. de diui. no. sed diligere amicum est commune, & primum fundamentum charitatis, cui super additur dilectio inimicorum, ergo erit magis meritorium amicum, quàm inimicum diligere.

Dicendum, quòd comparatio dilectionis amici, & inimici, vel aliorum inter se potest dupliciter intelligi, scilicet, quantum ad actum, & quantum ad habitum. Si quantum ad actum, dicendum, ꝙ quando quęritur de duobus actibus quis sit melior, & magis meritorius, oportet, ꝙ intelligatur quæstio de illis per se loquendo quantum ad genus suum. Nam si consideretur per accidens non poterit dari regula: quia contingit, quòd illud, quod secũdum genus suum est minus bonum, & minus meritorium, ex aliqua circunstantia accidentali efficiatur maius bonum, & magis meritoriũ, sicut paruum opus ex magna charitate factum est magis meritorium, quàm magnum opus factum ex parua charitate. Actus verò in bonitate sua mensuratur à duobus, à quibus bonitatem accipit, scilicet, à termino, siue obiecto, & à principio, quod est voluntas. Ex termino enim habet actus speciem bonitatis, sed ex principio sine voluntate habet rationem merendi: quia quantum ad hoc est in potestate facientis inquantum à voluntate procedit. Si igitur comparemus dilectionem amicorum, & inimicorum quantum ad obiecta, siue terminos, melius est diligere amicum, quàm inimicum, cum obiectum magis competẽs sit amicus, quàm inimicus: quia amicus consideratur, vt quoddam bonum. 8. Ethico. inimicus verò, vt quoddam malum. Amor tamen, & omnis appetitus de solo bono est. 1. Ethico. Si autem comparemus istas duas dilectiones quãtum ad principium diligendi, quod est voluntas, tunc vbi fuerit maior conatus voluntatis, ibi erit maius meritum: quia quanto est maior conatus voluntatis, tanto est voluntas feruentior de fine, propter quem attentat aliquid facere. Et quia quãto aliquis finis magis repugnat voluntati requiritur maior conatus tendendo in illum, erit feruentior voluntas circa talia, quàm circa ea, ad quæ inclinatur, quamuis voluntas interdum sit magis remissa circa illud, ad quod magis conatur eum, ꝙ non obediunt sibi vires inferiores, sicut in illo, ad quod ipsa non tantum conatur. Nam inter superiores, & inferiores vires naturalis colligantia est: quia sunt eiusdem subiecti, scilicet, animę. Et cum omnes tendunt in idem tunc est efficax inclinatio. Cum verò quędam discordant alię non possunt efficaciter moueri. Quod patet: quia quando quis naturaliter est inclinatus ad aliquid efficaciter operatur illud, & valde intensè, cum autem non inclinatur ad illud, sed potius ad consilium, etiam si velit intensè conari, immo si realiter conetur non potest intensè facere. Ita est de dilectione amicorum: quia ad illam naturaliter inclinatur homo, ideo intensè poterit diligere etiam ex paruo conatu voluntatis agens. Dilectio autem inimicorum est aliquo modo contra naturam, ideo etiã si voluntas per rationẽ mota conetur intensè diligere inimicos, erit remissa dilectio:

F quia vires inferiores refugiunt istud, ad quod superiores inclinãtur. Meritum autem consistit ex hoc, quòd voluntas afficitur ad finem, ideo comparãdo istas duas dilectiones, dilectio inimici videtur magis meritoria: quia inquantũ huiusmodi requirit maiorem conatum voluntatis, & feruorem circa finem, licet dilectio amici sit intensior circa obiectum. Et est intelligendum de dilectionis æqualitate, scilicet, quia existentibus æqualibus dilectione amici, & inimici in intensione, necesse est dilectionem inimici esse ex maiori conatu, & quanto excesserit in conatu, tanto est maior in merito. Potest tamẽ interdum esse dilectio inæquali tam in intensione, quàm in conatu, & sic poterit esse dilectio amici etiam magis

G meritoria, quàm dilectio inimici: quia non solum erit intensior, & feruentior in se, sed etiam voluntas magis conatur ad istum actum faciendũ intensum, quàm in dilectione inimici. Non tamen est necesse, quòd quandocunque est feruentior dilectio amicorum, quàm inimicorum sit maior, vel inæqualis in merito: quia poterit esse dilectio inimicorum valde remissior in ardore, & tamen intensior in conatu, & tunc erit magis meritoria. Sicut aliquis, qui est debilis apponendo totas vires suas parum, vel nihil agit, & alius qui robustus est ex paruo conatu operatur magna, ita hic, & ideo licet sit dilectio amicorum, vt communiter, feruẽtior circa obiectum, idest, circa amicum, est tamẽ dilectio inimicorum intensior

H circa finem, idest, circa Deum. Quia ad hoc, quòd aliquis diligat amicum in decem gradibus feruoris, nõ oportet fortè, ꝙ diligat Deum in duobus gradibus feruoris, cum etiam sine aliqua dilectione Dei possit quis feruenter amicum amare. Ad hoc tamen, ꝙ quis amet inimicum in decem gradibus feruoris, oportet, ꝙ diligat Deum plusquam in quadraginta gradibus feruoris, cum inimicum non diligat nisi propter Deum. Et sic dilectio inimicorum, vt communiter est magis meritoria, quàm dilectio amicorum. Dilectio tamen amicorum est melior, quã ad bonitatem essentialem, quæ consequitur speciem actus: quia specificatur ex obiecto, idest, ab amico. Si autem consideretur dilectio amici, & inimici quan-

I tum ad habitus, aut intelligetur de dilectione inimici, quæ est necessitas, vel de illa, quæ est perfectionis. Si necessitatis, dicendum, quòd nulla est comparatio: quia idem habitus, & omnino ęqualis est, secundum quẽ amamus omnia, quæ ex necessitate amanda sunt, scilicet, omnes proximos. Si de dilectione perfectionis sic dilectio inimicorũ includit dilectionem amicorum, sicut viuere includit esse, eo ꝙ perfectio semper includit, & præsupponit ea, quæ sunt de necessitate. Dilectio autem amicorum de necessitate est, ideo erit sic melior dilectio inimicorum, quàm amicorum. Præsupponendum tamen, quòd etiam dilectio amicorum quantũ ad aliquid est necessitatis, & quantũ ad aliquid perfectionis, scilicet,

K quando quis facit pro amico aliqua quæ sunt super erogationis superãdo eum beneficijs propter Deũ. Si ergo comparetur dilectio amicorum, vt est perfectionis ad dilectionem inimicorum inquantum est necessitatis, perfectior erit quantum ad habitum dilectio amicorum, quàm inimicorum, & includet eam. Nam dilectio inimicorum non semper est perfectionis, sed aliquando est necessitatis. Aliter potest dici, & quasi est idem, scilicet, ꝙ dilectio amici, & inimici, aut comparantur ex parte proximi, qui diligitur, aut ex parte rationis, propter quam diligitur. Primò modo dilectio amici est melior, quàm inimici: quia est super materiam magis debitã, vt dictum est, secundò modo dilectio inimici est excellentior,

quàm

quàm amici propter duo. Primò, quia dilectionis amici potest esse alia causa, vel ratio, quàm Deus, scilicet, naturalis inclinatio, vel beneficiũ susceptum. Dilectio autem inimici non potest esse nisi propter Deum. Secundò: quia dato, quòd vterque diligatur propter Deum, maior apparet esse dilectio Dei, quę potest mouere hominem ad diligẽdum inimicum, quàm illa, quæ mouet eum ad diligẽdum amicum: quia fortior virtus est, quæ extendit se per remotiora, sicut intensior est calor ignis, qui ad remotiora cõburit. Ita ergo dilectio Dei fortior erit, propter quam inimicum diligimus, quàm illa, propter quã diligimus amicum. Non tamen oportet ex hoc, ꝙ dilectio inimici sit intensior, quàm dilectio amici: quia licet fortior sit ignis comburens ad remotiora, tamen intensius comburit in propinquis, quàm in remotis. Ita licet maiori charitate egeat quis ad hoc, ꝙ possit diligere inimicum, quàm ad diligendũ amicum Intensius tamen amicum diliget. Istud autem est verum regulariter, & tamen interdum dilectio, qua quis diligit amicum, est intensior non solum ex parte amici, sed etiam ex parte Dei: quia ex maiori conatu charitatis illum diligit. Et tunc erit non solum intensior, sed etiam magis meritoria dilectio amici. quàm inimici.

Ad primũ argum. Ad primum dicendum, quòd illa dilectio, quã soli amici diliguntur, nõ est ex charitate, sed ex alia inclinatione, & ideo non est meritoria, nec potest habere mercedem. Si tamẽ diligat quis amicos ex charitate, meritorius actus est, & habet mercedem, & potest tunc comparari ad dilectionem inimici, vt sit maior, vel minor.

Ad scdm argum. Ad secundum dicendum, quòd supponitur falsum, quia non est semper dilectio inimicorum perfectionis, sed interdum necessitatis tanquam ad affectum, idest, ad diligere, & benefacere, vt ostẽsum est supra q.345. Dilectio autem amicorum non est semper necessitatis, quia quantum ad aliquid est perfectionis, vt si superabundet quis diligendo, & benefaciendo amico propter Deum Ideo dilectio inimici interdum potest esse maior, quàm dilectio amici, & interdum ęqualis, & interdum minor, secundum quòd comparantur diuersimodè inter se.

Ad tertiũ argum. Ad tertium dicendum, ꝙ difficultas in opere nõ facit ad rationem meriti, nisi inquantum propter maiorem difficultatem requiritur maior conatus. Si tamen in opere faciliori moueatur quis ex maiori conatu voluntatis, quàm in difficili poterit esse maioris meriti opus facile, quàm difficile.

Ad quartum argu. Ad quartum dicendum, ꝙ esse aliquid debitum non diminuit rationem meriti, nisi inquantum diminuit rationem voluntarij inquãtum id, quod est debitum, est quoddammodo necessarium, & meritũ prouenit ab inclinatione volũtatis. Si tamẽ aliquid quod debitum est, voluntariè reddatur, erit tantum ibi de merito, quantum est ibi de voluntario, & sic poterit interdum aliquod opus, quod debitum est, tanti meriti esse propter magnam inclinationẽ volũtatis ad illud, quanti meriti est aliquod opus, ideo ratio meriti est penes voluntatem, & non debitum.

Ad quintum argu. Ad quintum dicendum, ꝙ licet in amore inimicorum sola gratia moueat, & non simul natura, & gratia non sequitur, ꝙ sit motus efficacior merendi ex sola gratia: quia hoc teneret si gratia repugnaret naturæ: quia ex adiunctione vnius ad alterum fieret debilitatio. Et tamen gratia non repugnat naturæ, sed adiuuat eam, & è contrario: ideo intẽsior est inclinatio, quę fit simul ex natura, & gratia quàm quę fit ex sola gratia. Et ita poterit interdum esse magis meritoria dilectio amici, quàm inimici.

A Ad primam rationem alterius partis dicendum, ꝙ actus habet bonitatẽ ex obiecto, & fine siue principio, dilectio autem amicorum ex parte obiecti est melior, quàm dilectio inimicorum, & tamẽ dilectio inimicorum est melior, siue magis meritoria ex parte finis, vt ostẽsum est: licèt potest interdum dilectio amicorum tam ex obiecto, quã ex fine esse melior.

Ad secundum dicendum, ꝙ argumentum nõ tenet: quia in his, quæ se habent per additionem consequentia tenet è contrario, vt si dicatur, sicut se habet animal ad hominem, ita se habet non homo ad non animal: quia non homo est superius ad nõ animal, sicut animal ad hominem, & si dicatur similiter. s. sicut se habet animal ad hominem, ita non animal ad non hominem falsum est. Ita ergo debet argui, sicut se habet dilectio amicorum ad dilectionẽ inimicorum: quia melior est dilectio inimicorum, q̃ amicorum, ita se habet cessatio à dilectione amicorum ad cessationem à dilectione inimicorum. Quia deterius est cessare à dilectione amicorum, quã inimicorum, & non è contrario. s. quia id, quod fuit affirmatiuè minus bonum, debet esse magis malum negatiuè. Sicut homo affirmatiuè est inferius ad animal, & negatiuè, scilicet, non homo est superius ad non animal.

Ad tertium dicendum, ꝙ argumẽtum illud procedit de bonitate actus ex obiecto, siue ex specie sua, & verum est, quòd sic amare amicos est melius secundum se, quàm amare inimicos, ex fine tamen aliter est. De his Sanctus Thom. 3. Sen. di. 30. artic. 3. & 2.2. q. 27. artic 7.

An oriri solem super bonos, & malos, sit beneficium. Quæst. CCCLI.

QVAERITVR, cum Christus dicat hic, vt sitis filij patris vestri, qui solem suum facit oriri super bonos, & malos, & ponit istud hoc tãquam beneficium: an oriri solem super bonos, & malos beneficium sit. Dicunt quidam ꝙ non, quia beneficium est aliquid gratuitum, Solem autem oriri super omnes homines, & super omnem terram naturale est: ideo non est beneficium, quia naturalia non dicimus beneficia. Item beneficium est, quod specialiter alicui datur: istud tamen omnibus datur, quia indifferenter oritur sol super homines, & pecora, & plantas, & omnia inanimata, etiam vbi homines nõ morantur, nec proficit eis illa illuminatio, aut motus solis: ergo non est beneficium, quòd oriatur sol super bonos, & malos.

Dicendum, ꝙ ista sunt beneficia Dei nobis collata: duo enim requiruntur ad hoc, ꝙ aliquid dicatur beneficium, scilicet, ꝙ non sit debitum, & ꝙ sit voluntariè præstitum. De primo patet, quia quando debitum soluitur non reputatur impensum esse beneficium, quia debitum est necessitatis: beneficium autem est supererogationis. De secundo patet, quia si aliquid pręstatur ex necessitate, etiam si non sit debitum, non est beneficium, vt si non est in potestate eius, qui dat, dare vel non dare, vt si quis potens alicui auferre rem suam violenter, dicat ei: da mihi rẽ hanc, aliàs violenter tollam, si ille tunc non potens eam defendere, det, non dat beneficium: quia nõ est in potestate sua dare, vel non dare. Sic etiam si quis rem suam perdiderit, & alius eam inuenerit: licèt illa res non sit debita inuenienti, nõ dicitur ille, cuius est, vel qui perdidit, dare beneficium, eo ꝙ non est in potestate sua, quòd habeat ille, qui inuenit, quia nolens perdidit, & eo nesciente, alius rem eius tenet. Ex opposito autem beneficium est, quod alteri præstatur,

tur, & non est debitum, & spontè præstatur. Ista cõpetunt Deo in præsenti, quia nemini Deus põt quidquam debere, nec bonis, nec malis: quia oportebat, quòd prius recepisset ad hoc, vt retribuere teneret, & tamen à nemine recepit Isai. 40 & ad Ro. 11. Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, vt retribueretur ei? quasi dicat. Nullus: tam bonis ergo, quã malis Deus nihil debet: ideo quidquid præstet vtrisq; beneficiũ est. Sed maximè malis, quia licet non meruerint aliquid antequam Deus eis aliquid daret, postquam tamen dat eis gratiam, sine merito ipsi per illam merentur, vt alia bona conferantur, & vt ipsa gratia ꝑficiatur, vt dicitur Augus. ꝙ charitas aucta meretur perfici. Mali autem nihil merentur antequã eis gratia detur à Deo, cum nemo possit mereri primã gratiam, quia mereri non contingit, nisi per gratiam. Etiam data gratia non solum non merentur, sed ẽt demerentur: quia per gratiam non operantur, sed perdunt eam, & contemnunt bona à Deo collata, in quo est magna ingratitudo, quæ directè repugnat beneficio reddens hominem indignum vlteriori beneficio. Quod ergo cõferatur malis aliquod bonum beneficium est, quia indebitum est. Eadem tamẽ res collata bonis, & malis à Deo maius beneficium est in malis, quàm in bonis: inquantum ipsi magis elongati sunt ab hoc, quod est posse mereri illud, quod sibi datur. Secundum patet: quia Deus spontè bonis, & malis pluuias donat, & solem oriri facit super eos: quia ad hoc nemo eum cogere potest, quia nemo fortior est. Sunt ergo ista beneficia Dei nobis præstita, quæ subtrahere posset quandocunque vellet, & potuisset nunquam incipere donare ea nobis.

Amplius patet, quia alia, quæ sunt minus voluntaria, & magis debita, quàm ista iudicantur beneficia, vt patet in eis, quæ suscepimus à parentibus, scilicet, esse educationẽ, & doctrinam. Nam ista dicuntur magna beneficia, pro quibus ita filij tenẽtur obligati parentibus, ꝙ nunquam possunt eis sufficienter retribuere. 8. Ethi. Ista tamen non sunt omnino voluntaria, & indebita, sed aliquo modo debita, & aliquo modo voluntaria. Patet de primo, quòd reputatur maximum, scilicet, de esse communicato per generationem filijs. Nam istud est omnino voluntarium, scilicet, quia aliquando filius gignitur, & parẽtes non intendunt gignere, sed solum delectari in venereis, vel reddere debitum coniugale. Etiam parentes sunt nescientes, quia dato ꝙ gignere velint & gignant, tamen nesciunt quem gignent. Et sic nesciunt cui benefaciunt. Ignorantia tamen facit inuoluntarium 3. Ethi. Ideo non sunt parentes omnino voluntarij in benefaciendo proli etiam ex necessitate. Istud fit, quia non est in potestate parentum gignere quando voluerint, sed accidit eos gignere. Est ergo gignere ex necessitate materiæ, idest, ex dispositione naturali ipsorum ad gignendum, & non ex voluntate, ideo non est generatio prolis omnino voluntaria, sed aliquo modo ex necessitate, & tamẽ reputatur beneficium maximum, cui filij nunquam possunt æqualia rependere. 8. Ethic. Ergo à fortiori ista, quæ Deus facit, erunt beneficia: quia ipse volens facit solẽ oriri, & stillare pluuias, & scit quibus istud præstat, & non prouenit hoc ex conditione rerum naturalium, quæ sit præter voluntatem eius: quia si naturalia ita disposita sunt, vt sol oriatur, & pluuiæ stillẽt nõ prouenit hoc ex se ipsis, aut ex aliquo alio artifice: sed à Deo solo, qui illa sic disposuit, & sic manere iubet, vt semper nobis seruiãt. Est ergo istud beneficium. Nec potest aliquis cogitare, quòd Deus ab aliquo cogatur ista facere, quia nullus est prior

F eo, nec fortior: nec etiam res naturales poterãt eum ad hoc impellere, quasi ipse non posset aliquo modo eis vti, sed sic vt facit. Quia istud posset stare, si res præextitissent ante diuinam operationem: quia nõ posset de illis facere, nisi secundum conditionem eorum, cum nullus artifex possit mutare ea, quæ præsupponuntur in arte sua. Deus tamen sicut composita fecit, ita etiam produxit materiam, & ideo nihil est, quo non possit vti ad placitum suum. Sic dicit Boe. de Conso. li. 3. Met. 9.

Quem non externæ pepulere fingere causæ
Materiæ fluitantis opus. Verum insita summi
Forma boni liuore carens.

Idest, carere externæ, scilicet, extrinsecæ, idest, efficiens extra ipsum, & finis extra ipsum, non pepulere, idest, non coegerunt Deum fingere opus materiæ fluitantis, idest, materiam formare per diuersas formas eam distinguendo, sed forma boni. i. bonitas insita sibi fecit, vt formaret materiam. Deus ergo ad libitum vtitur istis rebus. Et sic quidquid boni eueniat nobis ex illis beneficium Dei est.

G

Amplius patet, quia 8. Ethic. dicitur, ꝙ dijs, & parentibus non possumus æqualia retribuere: ergo innuitur ibi, quòd à Deo recipimus beneficia: qa aliàs non teneremur ad aliquam retributionem, siue nihil reciperemus, siue debitum esset nobis id, quod reciperemus. Id ergo, ꝙ Deus dederit nobis beneficium est, & tamen dare pluuias, & facere solem oriri
H sunt huiusmodi: ideo beneficia eius sunt, & non solùm hoc, sed etiam quidquid boni Deus nobis dat beneficium est. Posita fuerunt tamen hic specialiter ista duo beneficia propter causas, quæ dicentur infra q. 353. & 354.

Ad primum dicendum, quòd licet ista sint naturalia, sunt beneficia, & non minus sunt beneficia, q̃ si nullo modo essent naturalia: quia istud videt̃ obstare inquantum beneficium debet esse spontaneũ. Quæ autem naturalia sunt necessitatem quandam habent. Hoc tamen verum est in comparatione hominis ad hominem: quia nullus homo potest aliqd super operationem naturalem, ideo quòd naturaliter accidit non reputatur alicui homini in beneficium:
I quia nullus istud dare potest. Secus autem respectu Dei, quia ea, quæ naturalia sunt, respectu Dei, ita sunt spontanea, sicut velle, vel nolle respectu nostri, eo quòd ipse est naturæ cõditor, & gubernator. Quod autem per naturæ operationem effectus necessariò deducatur, & non per accidens non facit quin effectus respectu Dei sit purè voluntarius, sed ostendit hoc post perfectionem Dei, qui potest habere modum inuariabilem operãdi. Sic patet in omnibus, quæ fiunt per artem. Nam principia artis, & modus operãdi eius sunt aliquid determinatum, & ideo, illis suppositis, necesse est effectũ certũ ꝑduci, qui non producitur per accidens quasi contingat talem, vel talem produci, & possit sequi contrarius,
K sed necessariò producitur iste, & non alius, & tamen propter hoc non tollitur, quin artifex liberè operetur, & possit produci effectus, si voluerit, vel cessare ab operatione, & nihil producere, vel ꝑducere alio modo quàm solet. Ita ergo in Deo est respectu effectuum naturalium. Nam maiorem libertatẽ habet Deus respectu effectus naturæ, quàm artifex respectu effectus artis, cum artifex non possit super naturam, sed solum super modum operandi artis variãdo illum, vel cessando ab eo. Deus autem tam super materiam rerum naturalium, quàm super operationem naturæ potest. Ideo isti effectus naturales quantuncunque in se ipsis sint necessarij, & determinati, sunt respectu Dei totaliter liberi & spontanei,

nei, ideo quidquid boni in illis Deus nobis præstet, beneficium est.

Ad secundum dicendũ, ꝙ licet ista omnibus conferantur tam bonis, quã malis, beneficia tamẽ sunt: quia dum aliquid liberè conferatur non differt vni conferri, vel multis, si ad quemlibet ita perfectè proueniat, sicut si vni soli conferretur. Velut si quis multos inuitet ad cõuiuiũ, & omnes abundanter, & delicatè pascat, ac si vnicum inuitasset, ita cuilibet beneficium erit præstitum sicut si quilibet eorũ solus inuitatus fuisset: quia ita sufficienter pastus est. Sic autem in Deo est: quia propter eius immensam sapientiam, & potestatem ita perfectè curam habet de tota rerum vniuersitate, quasi de nulla parte eius aliquam specialem curam haberet, & ita habet curam exactissimam de qualibet re particulari, ac si de nulla alia re esset solicitus Sicut ergo si Deus totũ istum mundum propter vnicum hominẽ creasset faciendo solem oriri, & mittendo pluuias ad eius vtilitatem ei præstaret beneficium, ita cum nunc propter omnes homines hoc faciat, cum quilibet tantã vtilitatẽ ex his percipiat, ac si solum esset, dicetur Deus cuilibet homini præstare beneficium in hoc, quòd facit solem oriri, & stillare pluuias. Dicẽdum tamẽ, ꝙ licet tanta vtilitas cuilibet homini ex hoc proueniat, sicut si propter ipsum solum ista fierẽt, non est tamen tãtus honor ei sicut si propter ipsum solum fierent. Velut si quis inuitauerit centum viros, & pascat eos solenniter non est cuilibet eorum magnus honor si æqualiter inuitentur. Si autem vnicus inuitetur, licet non pascatur solennius, quàm aliàs cum centum, est ei valde maior honor, ita nunc. Et quia honor est vnum de bonis datis à Deo, immo de magnis bonis si aliqua bona sunt in vita mortaliũ, cum ipse Deus quasi ꝑ magno beneficio dixerit Dauid: feci tibi nomen, idest, famam iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. 2. Reg. 7. & 1. Paralip. 17. erit maius beneficium valde si vni homini soli ista conferrentur, quàm cum conferuntur omnibus simul, eo ꝙ inæqualitas honoris reddit ista beneficia inæqualia. Non tamen tollitur ex hoc, quin cuilibet homini conferatur beneficium in eo, quòd super eum sol oritur, & stillant pluuiæ.

Quomodo possit facere Deus, quòd sol solum super bonos, & non super malos oriretur. *Quæst. CCCLII.*

QVAERITVR, cum Deus dicat hic facere magnum beneficium faciendo oriri solem super homines, & ex hoc innuitur, ꝙ poterat facere, vel non facere, quomodo poterit facere, quòd oriatur super bonos, & non super malos. Nam si Deus faciẽdo oriri solem super bonos necessariò faceret, quòd oriretur super malos, non reputaretur beneficium apud malos, eo ꝙ inuitus daret, vt dictum est præceden. quæst. Dicendum, ꝙ multi modi sunt ad hoc. Primus est secundum aliquos, quòd Deus tollat malos de terra, & tunc faceret oriri solem super solos bonos. Simile est 4. Reg. 7. cum dixit Elisæus, quòd sequenti die vnus modus farinæ valeret statere vno in porta Samariæ, & vnus de ducibus regis dixit: si Dominus fecerit in cœlo catarrhactas aperiri, nunquid poterit esse, quod loqueris? Cui dixit Elisæus: Videbis oculis tuis, & inde non comedes. Et ita factum est: quia sequenti die mortuus est in porta Samarię, qui ista dixerat: ita possent mali tolli de terra, qui sunt indigni diuinis beneficijs, & nõ oriretur super eos sol. Secundus est secundum aliquos, ꝙ Deus mutaret ordinem motus solis, & verum est, ꝙ muta re potest. Nam sicut fecit, ꝙ sol aliquando staret, & aliquando retrocederet. Iosue 10. & 40. Reg. 20. quæ, sunt cõtra conditionem cursus eius, ita potest dare alium modum, quem voluerit in cursu solis. Nam posset facere, ꝙ se extenderet motus solis ad plures terras: quia nunc tota extensio, vel latitudo motus solis est quantitas declinationis eius ab ęquinoctiali versus Septentrionem, & Austrum vsque ad ambos tropicos, & vtraque declinatio est ferè graduum 24. vt probat Ptholomęus in Almagest. Et ꝓuenit hoc ex distantia, quæ est inter polum Zodiaci, & polum mundi, quæ est ferè 24. graduum. Si autem esset ista declinatio 30 graduum, vel plurium esset maior distantia inter ęquinoctialem, & quemlibet tropicum solis, scilicet, totidem graduum, & consequẽter sol declinaret magis versus meridiem in hyeme, quàm nunc, & magis versus Septẽtrionem in vere, & æstate, quàm nunc, & consequenter essent plures regiones habitabiles, quã nunc sunt, cum vltra vtrunque tropicum versus polos sint magnæ regiones inhabitabiles. Istud tamen non factum est, nec fuit conueniens: quia tunc esset hyems valde aspera in regionibus, quæ essent ad extremitates. Nam in hyeme infrigidatur terra ex eo, ꝙ sol modicum eleuatur super eam, & radij fracti, & reflexi super eam, ex quibus causatur calor, sunt multum obtusi, ideo causatur paruus calor. Si autem magis declinaret sol ab æquinoctiali ad Septentrionem, & Austrum distantibus tropicis plus, quàm nunc distant, quando declinaret ad Austrum, esset hyems frigidissima in Septentrione, & è contrario, quando declinaret ad Septentrionẽ esset hyems frigidissima in Austro plusquàm nunc, eo ꝙ sole magis declinante ad terram, fierent minores reflexiones, & consequenter esset maior frigiditas: Et sic essent terræ multum distemperatæ magis, quàm nunc sunt. Ideo non fuit conueniens ille modus. Poterat etiam mutari cursus solis stantibus tropicis, & polis sicut nunc sunt, vel mutatis sicut supra dicebatur, scilicet, ꝙ fierent plures dies in anno, vel pauciores. Quod patet: quia nunc completur annus, dum sol pertransit circulum suũ de puncto ad pũctum motu naturali, & dum semel mouetur motu suo, rapitur in oppositum à motu primi mobilis 365. vicibus, & ideo annus constat ex tot diebus. Si autem sol in circulo haberet motum tardiorem, & motus primi mobilis esset æqualiter velox, sicut nunc est, essent necessariò plures dies in anno, quod patet: quia nunc sunt 365. dies in anno: quia dum sol motu naturali pertransit quasi vnum gradum circuli sui mouetur motu raptus per vnam circulationem perfectam, & est vnus dies. Sunt autẽ in quolibet circulo. 360. gradus. Si ergo sol quotidie præcisè transiret vnũ gradum circuli sui motu naturali dum rapitur à primo mobili per vnam circulationem perfectam essent in anno necessariò 360. dies præcisè. Si autem sol esset tardioris motus, & trãsiret præcisè medium gradum de circulo suo, dum rapitur à primo mobili circulatione perfecta essent necessariò duplo plures dies in anno, quàm nunc sunt, scilicet, septingenti, & viginti. Et è contrario, si sol esset velocioris motus, vt transiret duos gradus de circulo suo dum semel rotatur à primo mobili, essent duplo pauciores dies in anno, scilicet, 180. & ita pluribus alijs modis poterat hoc variari, vt essent plures, aut pauciores dies in anno, quàm nunc sunt. Sed neutrum istorum fuit conueniens. De primo patet: quia si existentibus tropicis, & polis in eadẽ dispositione, in qua nunc sunt, essent duplo plures dies, vel quomodocũque plures. Necesse esset, ꝙ paralelli, quos quotidie sol describeret inter se, minus distarent, quàm nunc distant, & sic sol permanentius

Quare sit 365. dies in anno.

manentius respiceret eādem terram sub eadem ha- F
bitudine, quàm nunc respiciat. Et ex hoc necessariò
sequeretur maior calor, quàm sit nunc propter si-
militudinem, & continuitatem reflexionis. Et sic
multæ regiones essent inhabitabiles propter calo-
rem, & generaliter tota terra esset magis distempe-
rata propter calorem, quàm nunc. Aliud inconue-
niēs erat: quia hyems esset asperior. Nam hyems est
frigida ex eo, ꝙ sol diu recessit à regione illa, in qua
hyems est. Si autem annus esset duplo maior recede-
ret sol duplo maiori tempore à qualibet regione, &
sic esset hyems valde frigidior, quā nunc, & æstas es-
set calidior, ideo non fuit modus conueniens. Pri-
mum istorum inconuenientium poterat euitari si
tropici, & poli non essent in eadem habitudine, in G
qua nunc: quia poterat esse tanta distantia inter pa-
rallelum, & parallelum, quanta nunc est, & sic non
esset maior calor, quàm nunc. Secundum tamen in-
conueniens, scilicet, de absentia diuturna solis non
potest euitari: quia manebit longo tempore distans
à Septentrione, & Meridie, & ideo essent frigora gra
uissima, & intolerabilia in hyeme, tum ex diuturno
recessu, tum ex magna declinatione solis: q̄a essent
reflexiones paruæ, & causarēt paucum calorem. Se-
cundum etiam non erat conueniens: quia si essent
pauciores dies, quā nunc in anno, non possent tem-
pora confirmari in qualitatibus suis: Vt si essent cen
tū, & octoginta dies in anno, & diuideretur annus
per quatuor tempora sicut nunc quodlibet tempus H
illorum haberet paucos dies. Et ideo nō posset con-
firmari qualitas alicuius temporis. Sicut nunc vide-
mus, ꝙ principiū veris est sicut finis hyemis, & prin-
cipium æstatis sicut finis veris, ita tunc omnia tem-
pora essent quasi similia propter hoc, ꝙ quodlibet
haberet paucos dies, & in tam paruo tempore non
posset terra disponi secundum qualitatem aliam di
stinctam à qualitate temporis præcedentis: quia ad
hoc requiruntur multi dies: esset ergo magnum in-
conueniens. Etiam quia si in tam pauco tempore
sol pertransirent totum circulum suū, necesse erat,
quòd inter parallelum, & parallelum esset magna di
stantia, & tunc sol nō posset multum calefacere ter-
ram: quia non maneret sibi aspectus ad eandem ter I
ram similis nisi in paruo tempore, sed quotidie mul
tum mutaretur aspectus propter magnā distantiam
paralleli à sequenti parallelo, & sic non fuit iste mo-
dus conueniens. Multi alij modi variationum pote
rant esse, sed non fuit conuenientior ad bonam ter-
ræ dispositionem, nisi ꝙ tropici soli non magis di-
starent inter se, quàm nunc distant, & ꝙ annus non
esset maior, nec minor, & ita teneretur maior tem-
peries terræ quàm alijs modis teneri poterat. De his
& similibus dictum est Iosue 10. cū agebatur de sta-
tione solis. Potuit ergo Deus motus alios quoscūq;
vellet dare in cursu solis, & tamen non proficerent
ad id, quod quæritur: quia istud solū faceret ad hoc, K
ꝙ quædam regiones quæ nunc habitantur, non ha
bitarentur, & aliæ, quæ non habitantur, habitaren-
tur. Sed hoc non proderat: quia gentes, quæ essent
in regionibus illis, quando Deus mutaret istum cur
sum lon[illegible] transirēt ad alias regiones habitatas, & sic
oriretur sol super bonos, & malos etiam ad hoc, ꝙ
desineret sol oriri sic super aliqnos malos erat neces
se, ꝙ desineret oriri super bonos cum in quacunq;
regione sint boni, & mali: & ideo etiam iste modus
non est conueniens.

Tertius modus esse poterat ꝙ non mutaretur cur
sus solis à statu priori, sed ꝙ Deus poneret tenebras
inter malos, ita vt non viderent solem, sic fuit in
Aegypto vbi tribus diebus fuerunt ita grossæ tene-
bræ, ꝙ palpari poterant, & nemo Aegyptiorum il-
lis diebus vidit proximum, nec ausus est se mouere
de loco, in quo fuerat: & solum vbi erant ipsi erant
tenebrę. Vbi autem erant Israelitę lux erat. Exo. 12.
& Sap. 17. & 18. & sic poterat oriri super malos, &
ꝙ non viderent eum: quia sol non sufficeret illustra
re illam densitatem tenebrarum. Nā ita fuit in Ae-
gypto: Sapientiæ. 17. f. Et ignis quidem nulla vis po-
terat illis lumen præbere, nec siderum limpidę flam
mæ illuminare poterant illam noctem horrēdam.
Sed etiam iste modus non erat omnino conueniēs:
quia licet sic mali non viderent solem, non solū ta-
men tolleretur eis sol, sed etiam vita: quia non erat
possibile sic diu viuere: quia nemo se moueret de lo
co suo, sicut fecerunt Aegyptij. Quartus modus es
se poterat sine vllis tenebris, sed, ꝙ oriretur sol su-
per bonos, & malos, & nullæ tenebræ, aut nubes es-
sent: mali tamen non viderent solem percussi qua-
dam cęcitate, quam Græci acrisiam vocant: vt di-
cit Aug. 22. de Ciui. Dei, & ista est, quando quis verè
videns est, & tamen tenentur oculi eius, vt cętera
videndo aliquod vnum quod coram eo est, non vi-
deat, aut non cognoscat. Sic enim dicitur Gene. 19.
ꝙ Sodomitę percussi sunt cęcitate: quia cum essent
ad ostium domus Loth frangere volentes illud p-
cussi sunt cęcitate, ita vt totam domum videntes,
& seipsos, & cętera, quæ præsentia erant, solum o-
stium domus, quod coram eis erat, non viderent: &
ita fuerūt tota nocte. Sic etiā fuit de Syrijs seruis re-
gis Benadad, qui venerant in vrbem Dothaim vbi
erat Elisæus tenere eum, & cognoscebant illū: quia
sæpe viderant, & cognoscebant ciuitates, & vias ter
ræ Samariæ, in qua tunc erant. Exiuit autem ad eos
Elisæus, & percussi sunt cęcitate, ita vt eum non co
gnoscerent. Dixitq; eis: Ego ostendam vobis virum,
quem quæritis. Et ducens eos per viam Samariæ in-
troduxit eos in Samariam, & nunquā cognouerunt
quousq; fuerunt in platea Samariæ. Et tunc aperti
sunt oculi eorum, & viderūt se esse in medio Sama-
riæ, & in manibus hostium suorum 4. Reg. 6. isto mo
do poterat esse de aliquo, quòd videret omnia, &
nunquam videret solem.

Quintus modus esse poterat, ꝙ sol oriretur super
malos: & tamen ipsi non haberent aliquam vtilita-
tē in se, nec ī rebus suis ex ortu eius, sicut fit in alijs,
qui vident, & vtilitatem percipiunt ex motu solis.
Et isto modo necesse erat malos omnes cito mori:
quia à sole est tota vegetatio rerum generabilium,
& corruptibilium, & si quis non recipiat vtilitatem
aliquam ex motu solis, non vegetabitur, nec altera-
bitur per motum eius, & sic nō poterit diu viuere.
Sextus modus est per hoc, quòd sol non emitteret
radios ad partem, in qua malus aliquis esset. Nam
sol, & alia luminosa emittunt radios luminis sui ad
omnē punctū per gyrum, & ideo vbicūq; homo sit,
videre potest solem, postq̄ ortus est. Si tñ ad aliq̄ par-
tem radios emittere cessauerit, nō poterit videri in
illa parte. Ita poterat esse, ꝙ vbicunq; malus aliquis
esset non peruenirent radij solis, & sic semper essent
mali in tenebris, & tamen hoc modo oportebat,
quòd ageret sol tanquam rationale agens subtrahē-
do radios, & emittendo quando vellet, & ad quam
partem vellet. Multis ergo modis Deus facere pote
rat, quòd sol non oriretur super malos, sed solum
super bonos, & tamen ex magnitudine elementi fa
cit eum oriri super bonos, & malos: Nam aliàs non
possent viuere conuenienter: sed pauco tempore vi
uerent, & sibi ipsis non possent prouidere: & sic
essent maius impedimentū bonis: quia oportebat,
quòd boni prouiderent eis propter humanitatem.

Quare

Quare Deus magis posuit exemplum de ortu solis, & de pluuijs, quàm de alijs rebus in dilectione inimicorum.
Quæstio CCCLIII.

QVAERITVR, cum Deus voluerit hic ostendere, ꝙ ipse benefacit malis, vt nos inducat ad diligēdū inimicos, quare potius posuit exēplū in ortu solis, & in pluuijs, quàm in alis rebus: quia multa alia sunt maiora beneficia præstita malis, & eis specialia, & videtur, ꝙ post illa ponenda erant: qa maius beneficium est illud, quod solis malis datur, quàm ꝙ datur bonis, & malis simul: qa diceretur, ꝙ illud, qđ datur simul bonis, & malis datur malis solum propter bonos, & eis, si soli essent non daretur. Secus autem in eo, qđ ipsis per se datur, & patet: quia alia sunt beneficia maiora, quàm ortus solis, & casus pluuiæ, s. ea, quæ pertinent ad animam: & ista Deus etiā malis dat. Nam dat eis angelos custodes, vt à tentationibus Dæmonum liberentur per eorum suggestiones, etiam per eos liberentur à periculis tam Dæmonū, quàm hominum. Etiam Deus corda malorum mouet, vt ad presentiam veniant, & non pereant temporaliter, & æternaliter, Iob 33. per somnium in visione nocturna, quādo irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit Deus aures virorum, & instruit eos disciplinam: vt auertat hominē ab his, quæ fecit, & liberet eum de superbia eruens animam eius à corruptione, & vitam illius, vt non transeat in gladium: dat eis etiam specialiter bona temporalia: quia Deus est, qui dat semen serenti, & panem comedenti 2. Corinth. 9. Omnia etiam bona particularia, qbus viuimus, & diuites efficimur Deus dat tam bonis, quā malis: ideo de istis, quæ sunt particularia beneficia, & magna potuisset Christus ponere exēplum. Dicendum, ꝙ Christus posuit de sole, & pluuia potius, quàm de alijs rebus propter multa. Primò, quia voluit Christus nominare beneficia, de quibus esset notum, ꝙ essent beneficia. Multa tamen istorum, quæ nominauimus erant ignota vulgo, & rudibus, quibus Christus prędicabat à principio. Nā licet custodia angelorum sit magnum beneficiū collatum homini: multi tamen ignorant, an homines habeant angelos custodes, immo multi putant nullos esse angelos. Doctrina tamen debet procedere ex per se notis: quia aliàs non prodesset, cum audientes verbum nescirent, an Christus vera diceret. Sic etiā erit de immutatione cordis, quam Deus facit: quia multi ignorant, an Deus pulset corda hominū: quia in se hoc non experiuntur. Ideo licet ista essent magna beneficia, non fuit conueniens ea poni à Christo, vt exempla. Secūdum fuit: quia Christus voluit, ꝙ esset notum ista beneficia à Deo esse: quia licet sit notum, ꝙ homo aliquid recipit, si non est notum, quod à Deo prouenit, illud non reputatur esse beneficium. Et propter hoc Christus noluit ponere exēplū de cibo, & potu, & terræ nascentibus, & diuitijs: qa multi putant, ꝙ homines nō habeant ista à Deo, sed per labores suos. Nam plurimi crediderūt, quòd Deus solum curā habeat de cęlestibus, de humanis autē, & inferioribus curam non habeat iuxta illud: iuxta cardines cœli ambulant, & inferiora non considerat. Iob 22. Et ista est opinio omnium, qui temporalia mala patiuntur. Sic enim dicit Boe. loquens tanquam calamitosus, de Consola. lib. 1. Metaph. 5.

Omnia certo fine gubernans
Hominum solos respuis actus.

Et sic multi nescirēt, an ex Dei beneficio ista prouenia nt homini, & sic non fuit conueniens exemplum poni in istis. In sole autem, & pluuia planū est: quia cum de sursum veniant apparet manifestè, ꝙ

A à Deo sunt. Tertium fuit: quia Christus volebat, ꝙ ista beneficia essent communia, quia voluit nos instruere in charitate, per quam bonos, & malos simul diligere debemus. Voluit ergo ponere beneficium Dei indifferenter præstitum bonis, & malis. Non est autem sic de bonis particularibus tam corporis, quā animæ: quia ista non concedit Deus æqualiter omnibus, sed tanta differētia est, ꝙ quibusdam multum concedere videretur: alijs verò nihil. In sole autē & pluuia æqualiter præstatur beneficium bonis, & malis manentibus in eadem regione, ideo fuit conuenientius poni exemplum de sole, & pluuia quàm de alijs beneficijs particularibus. Et ista est de potissimis causis: quia tota Christi intentio est dilatare charitatem nostram tam ad amicos, quàm inimicos. Et qa

B probatio dilectionis est exhibitio operis, vt ait Greg. in Homil. Oportet ostendi charitatem in operibus, scilicet, benefaciendo, & vt videatur eadem charitas ad amicos, & inimicos debent eadem opera vtrisq; exhiberi. Si autem non exhibeantur eadem opera, etiam si vtrisque bona exhibeantur, non videtur ad vtrosque esse charitas, vel non eadem charitas. Non debuit ergo Christus ponere exemplum in alijs beneficijs, nisi in illis, quæ Deus simul & æqualiter tam bonis, quàm malis largitur, vt nos per hoc ad charitatem indifferenter habendam cum amicis, & inimicis instrueret. Et sic conuenienter de ortu solis, & pluuiarum distillatione exemplum, potiusquam de

C alijs positum est. Quod autem dictum est eadē opera debere exhiberi inimicis, & amicis non est sensus, ꝙ ad eadem teneamur amicis, & inimicis, sed intelligitur iuxta ea, quæ in pręceden. q. de hoc dicta sunt. Quartum fuit, quia voluit Christus ponere exēplum in beneficijs maximis, scilicet, quæ quilibet reputaret maxima: quia licet quodlibet beneficium spirituale, vt liberatio à peccato, & mouere cor ad bonū, sit maius secundum veritatem, quàm omnia beneficia corporalia, pauci tamen hoc verè credunt, maximè inter rudes, qualibus Christus pręIdicabat: ideo debuit ponere exemplū de beneficijs corporalibus, quæ non sunt. Et inter omnia nulla videntur esse maiora, quàm ortus solis, & casus pluuiarum: quia

D ista conseruant humanam vitam in se, & etiam per alimentum. Quintum fuit, quia Christus voluit ostē dere quasi omnia beneficia, quæ Deus facit bonis, & malis simul, quæ cognosci possunt ab omnibus. Huiusmodi sunt ferè omnia beneficia corporalia. Ista autem proueniunt à sole, & pluuia, ideo ponendo exemplum de istis posuit de omnibus, quorum ista causæ sunt. Nam ista sunt causa vitæ animaliū, quia vita illorum, & maximè hominis consistit in quadā temperie compilationis, qua cessante, vita cessat, vt per excedens calidum, vel excedens frigidum. Ista autem causantur in animali secundum qualitatem loci, in quo est. Vnde in loco salubri viuunt animalia, in loco autem pestifero subito moriuntur. Ista tamē

E temperies, in qua consistit vita, fit à calido & humido, idest, à sole, & pluuia, & maximè à sole: quia vt dicitur primo de generatione, propter accessum, & recessum solis in circulo obliquo fiunt generationes, & corruptiones in terra. Tota ergo vitæ [illegible] prouenit ex istis, etiam animalia ad vitam indigent cibo, vt restauretur in eis, quod continuè deperditur propter cōtinuam resolutionem corporum. Cibus ergo, & potus sunt simpliciter necessarij ad vitā animalium. Isti tamē per solem, & pluuiam causantur, cum generatio omnium mixtorum fiat per actionē calidi in humidum. Et quia sol est principium caloris, aqua autem est principium totius humoris ex istis duobus prouenit omnis cibus, & potus: conuenienter

nienter ergo Christus expressit ista duo: quia in istis includuntur oĩa bona nostra tanq̃ effectus in causa, nec potuerunt alia exempla magis conueniẽter poni, & per hoc patet solutio ad ea, quæ obijciebantur.

Quare ponitur hic de pluuia, & quod istorum sit maius beneficium. Quæst. CCCLIIII.

QVAERITVR quare ponitur hoc de pluuia, & quod istorum sit maius beneficium. Dicendum, quòd casus pluuiæ est beneficiũ valde magnum, & generale, cui conueniunt omnes ꝓprietates, quæ habẽtur præceden. q. Et dicendũ, ꝙ ambo sunt magna beneficia, & ita necessaria, ꝙ vnum sine altero non proficeret. Dici tamen potest aliquo modo esse pluuia maius beneficium. Primò, quia de ratione beneficij est libertas, Pluuia autem videtur dari magis ex libertate, quàm ortus solis: qa licet Deus non cogatur ostẽdere nobis solem: tamẽ nunquam mutat cursum eius, siue boni, siue mali simus. Casus autem pluuiarum nõ est regularis: quia interdum longo tempore cessant pluuiæ cadere, vt in fame Aegypti. Nam tunc per septem annos, quibus fames fuit, videtur, ꝙ nunquã plúerit. Nã Gen. 45. dicitur, ꝙ non poterat seminari, nec arari, & tamen si plueret arari posset, etiam aliquando tribus annis non pluit, vt tempore Dauid 2. Reg. 21. & aliquando tribus annis, & dimidio, vt tempore Achab propter peccata Israelitarum. Luc. 4. & Iaco 5. Sol autem quotidie oritur, & occidit, Eccle. 1. Secundo quia dato, ꝙ pluuiæ singulis annis temporibus suis caderent, potest esse differentia in magno & paruo: quia aliquando tanta est copia pluuiarũ, vt omnia putrescant, & interdum tanta est inopia, vt omnia arescant. Mediocritas autem fertilitatem facit. In sole autem non est ista varietas: quia per circulos, ꝑ quos vno anno mouetur in ęternũ mouetur, & tantum eleuatur, & tãtum inclinatur: Eccle. 1. Ideo circa pluuiam, in qua tantam mutabilitatem Deus facit, iudicamus esse maius beneficium. Tertiò, quia ꝑ pluuiarum dationẽ Deus ostẽdit se diligere nos, vel diligere terram aliquam, cui pluuias det. Sic dicitur Deutero. 11. Terra, ad quam ingredieris possidendã, cãpestris est, & montuosa de cœlo expectãs pluuias, quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi eius in ea sunt à principio anni vsq; ad finem, & dabit terræ tuę pluuiam temporaneam, & serotinam, vt coligas frumentum, & vinum, & oleum, & fœnum. De sole autem non est sic: quia nulla terra dicitur habere Deum magis propitiũ, quia dat ei plus, vel minus de sole. Quartò, quia inter beneficia, per quę Deus maximè innotescit, pluuia est pręcipuũ. Sic patet Act. 14. vbi Paul. voluit ostendere, ꝙ Deus licet mansisset incognitus gentilibus colentibus idola, tamen ipse omni tempore tribuit omnibus gentibus talia beneficia, per quæ ignotus esse non poterat si quis bene attenderit, & dixit: Nos mortales sumus annũciantes vobis conuerti ad Deum viuũ, qui fecit cęlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt: qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem nõ sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens, de cęlo dans pluuias & tempora fructifera implens cibo, & letitia corda nostra. Et sic pluuia fuit primum beneficium, quod posuit. Solem autem oriri non posuit pro beneficio. Et fortè fuit causa, quia ortus solis, & motus eius nunquam variatur, sicut variãtur pluuiæ. Quia licet Deus possit facere non oriri solẽ, vel mutare cursum eius, vt dictum est supra q. 350. sicut aliquando fecit, faciens eum stare, Iosue 10. &

F Eccle. 46. & aliquando fecit eum retrocedere, sicut diebus Ezechiæ 4. Reg 20. & Eccl. 48. & Isa. 38. Non tamen facit iam, quia promisit nunquã mutare istũ cursum, sed ꝙ semper erit Dies, & nox, quatuor tempora anni, & frigus, & calor, q̃ sunt complexiones eorum Gen. 8. cunctis diebus terræ sementis, & messis, frigus, ęstus, ęstas, hyems, nox, & dies non requiescent. Et Iere. 33. dicitur: Si irritũ fieri potest pactũ meum cum die, & pactum meum cũ nocte, vt non sit dies, & nox in tempore suo, poterit esse irritũ pactum meum cum seruo meo Dauid. Quintò, quia pluuia datur hominibus, & aufertur in pœnam. Nã quando bene viuunt, Deus promittit eis pluuiam. Cum autem male viuunt subtrahit pluuias, Deute-
G ro. 11. Si obedieritis mandatis Domini, dabit pluuiã terræ vestrę temporaneam, & serotinam, vt colligatis frumentum, & vinum, & oleum. Sic etiam Deutero. 28. vbi Deus Iudæis obseruantibus legem benedicit, & ait: aperiet Dominus thesaurum suum optimum cœlum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ tempore suo. Et specialiter propter quædã bona, quæ nos facimus propter Deum, dat pluuias, vt si soluuntur decimę ex integro pluuiæ dantur ad copiã, Malach. 3. Inferte omnem decimam in horreum meum, & probate me super hoc, si non aparuero: vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionem meã vsque ad abundantiam. E contrario autem propter peccata pluuiæ prohibentur, sicut fuit tribus annis
H tempore Dauid: quia non vindicata fuerat mors Gabaonitarum 2. Reg. 21. & Deutero. 29. dicitur Iudęis peccantibus: Sit cœlũ, quod supra te est, ęneũ, & terra, quam calcas, ferrea, det Dominus hymbrẽ terræ tuæ puluerem, & de cœlo descendat super te cinis, donec conteraris. Et Psal. 106. dicitur: Posuit flumina in desertum, & fontes aquarũ in sitim: terram fructiferam in salsuginem propter malitiam habitantium in ea. Et istud est, in quo solet Deus punire nos subtrahendo pluuias, quia per hoc deficit spiritus noster, & vita: Psal. 103. f. Auertente te vultum tuum turbabuntur, auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum conuertentur: solẽ autem non solet Deus dare, nec subtrahere propter
I peccata, sed semper tenet cursum suum, sicut Deus promisit: ideo reputamus maius beneficium in datione pluuiarũ: quia magis ille dari, & auferri possunt, quàm sol. Sextò pertinet hoc ad maius beneficium, quia per orationem hominũ solent pluuiæ dari, & auferri 3. Reg. 8. & 20. Paralipo. 6. vbi Salomon orauit, ꝙ si pluuiæ deficerent, & populus oraret in templo pro illis, daret eis pluuiã super terram. Sic etiam è conuerso auferuntur per orationem: qa Elias orauit, vt non plueret propter peccata Israelitarum, & non pluit tribus annis, & dimidio, & postea, ipso orante, pluit, Luc 4. & Iaco. 5. Et ita etiam quando nos conuertimur ad Deum de peccatis, ꝑ quibus nos afflixerat sterilitate terræ, & famæ, emit-
K tit pluuiam abundantem, orantibus nobis, vt innuitur Oseę 2. vbi cœli exaudiunt terram, scilicet, mittendo pluuiã, & terra exaudit triticum, & vinum, & oleum, scilicet, gignendo ista ad abundantiã postquam susceperit copiam pluuiarum. Est ergo speciale beneficium Dei nobis collatum pluuiarum missio: Christus ergo posuit ista duo, scilicet, ortum solis, & casum pluuiarum super bonos tanquam specialia beneficia: magis tamen reputatur in beneficium casus pluuiarum.

An diligens amicos ex hoc aliquid mereatur. Q. CCCLV.

QVAERITVR, si quis diligat amicos suos, in hoc aliquid mereatur. Et dicunt aliqui, ꝙ non:

non: quia Chriſtus dicit hic, ſi diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? q.d. nullam.

Dicendum vno modo, ꝙ diligere diligentes ſe, non facit dignum mercede aliqua perfectionis, ſed benefacit dignum mercede aliqua iuſtitiæ: quia iuſtum eſt diligere diligentes ſe, iuſtitia autē virtus eſt, ideo aliqua merces competit actui eius. Et hoc videtur conuenire intentioni Chriſti: quia poſtquam dixit hic: ſi diligitis eos, qui vos diligūt &c. ſubiunxit: Eſtote ergo perfecti, ſicut & pater veſter perfectus eſt: ergo loquitur Chriſtus de mercede, quæ competit perfectioni, & nulla talis datur diligentibus amicos ſuos: quia non eſt perfectio, ſed debitum quoddam amicos diligere. Aliter dici poteſt, & melius, ꝙ dilectio amicorum aut eſt ſola, ita vt quis diligat ſolos amicos, aut diligit omnes proximos. Si primo modo dilectio nullo modo eſt meritoria: quia meritum ſolum competit charitati: dilectio autem, qua ſolus amicus diligitur, non pertinet ad charitatem: quia idem habitus charitatis eſt, per quem diligitur Deus, & proximus. Et quia proximi non ſolū ſunt amici, ſed etiam omnes homines quandiu viuunt, vt oſtenſum eſt ſupra q. 341. qui charitatē habet nō ſolum diliget amicum, ſed etiam omnem hominē. Si autem ſolum amicum diligit, non eſt charitas, ꝑ quam diligit, ſed aliquid aliud, & ideo non erit meritoria dilectio illa. Cum aūt dicitur, ꝙ diligere amicum eſt opus iuſtitiæ: dicendū, ꝙ licet virtutes morales ſint boni habitus, non tamen ſunt meritorij, niſi per charitatem informentur. Ratio eſt, quia meritū dr̄ reſpectu præmij, & demeritū reſpectu pœnę, premiū autē & pęna, quæ à nobis expectatur, ſolū ſunt à Deo: quia ipſe punit, & glorificat. Nam ſi aliqua bona ꝓ bono opere recipiamus hic ab hominibus, vel pœnas ꝓ iniquitate, non dicimus ibi eſſe pręmiū noſtrum, vel pœnā, ſed in eis, q̄ à Deo inferent. Neceſſe eſt ergo ꝙ meritum, & demeritum ſint reſpectu Dei. Virtutes tn̄ morales non habent Deum pro obiecto, ſed quaſdā paſſiones, vel operationes, circa quas nos regulant. Non etiam habent Deum pro fine naturaliter, quia naturaliter ſunt ad quoddam bonum humanū, ſcilicet, vt homo per eas bonus fiat 2. Ethi. Ex nulla parte ergo ſunt virtutes morales in Deum: ideo impoſſibile eſt ipſas ſecundum ſe eſſe meritorias. Charitas autem in Deū eſt tanquā in obiectum: quia per charitatem Deus diligitur: ēt eſt in eum tanquam in finem: quia per ipſam Deus diligitur propter ſeipſum, & proximus ꝓpter Deū. Ideo charitas ſola eſt, quæ eſt ſecundum ſe meritoria. Virtutes autem morales, niſi per charitatem ordinentur, non poſſunt perdere obiectum ſuum, ita ꝙ incipiant habere Deum pro obiecto, quia tūc perderent id, quod eſt ſibi ſubſtantiale, & deſinerent eſſe morales. Poſſunt tamen acquirere per charitatē id, quod non habebant. Non. n. erant naturaliter virtutes morales propter Deum, & tamen non repugnat eis eſſe in Deum. Hoc ergo accipiunt à charitate. ſ. ꝙ actus earum fiant propter Deum, & ſic quilibet habens charitatem, ſiue iuſtè, ſiue temperatè, ſiue liberaliter operetur (& ſic de omnibus alijs virtutibus) propter Deum facit hęc, & tunc actus virtutū moralium meritorij ſunt non ex ſeipſis, ſed ꝓpter charitatem dirigētem eos in finem ſuum. ſ. in Deū. ex hoc etiam patet aliud. ſ. ꝙ actus charitatis nunq̄ poteſt eſſe non meritorius: actus verò virtutum moralium poteſt interdum eſſe meritorius, & interdū non. Primum patet: quia meritū eſt per hoc, ꝙ aliquis actus bonus noſter in Deum eſt, actus tamē charitatis nunquam poteſt non eſſe in Deum, cū charitas habeat Deum pro obiecto, & pro fine. Et quia

A obiectum eſt eſſentiale habitui nunquam poteſt ꝑdere illud. Neceſſe eſt ergo, ꝙ quicunque habet charitatem mereatur ſemper in omnibus actibus illius. Secundum patet: quia virtus moralis nō habet Deū pro obiecto, ſed poteſt habere illum pro fine. Habitudo autem ad finem nō eſt eſſentialis habitui, cū eſſentiale ſit id, per quod accipit ſpeciem, & illud eſt obiectum. Ideo poteſt actus mortalis eſſe ad alium finem, quàm ad Deum, & ſic non erit meritorius: quia tunc nullo modo eſt in Deum. ſ. nec ex parte obiecti, nec ex parte finis. Et ſic patet, ꝙ qui diligit ſolos amicos, licet operetur iuſtitiam, non meretur: quia non habet charitatem, ſi ſolos amicos diligit, & tamen ſine charitate nō eſt poſſibile mereri. Iſtud

B autem verum eſt de merito propriè dicto, quod eſt reſpectu præmij vitæ ęternæ, ſecus autem de merito largè dicto: quia ſic meretur homo bona temporalia etiam in peccato mortali exiſtens, vt oſtenſum eſt ſupra q. 171. Et tamen illud magis propriè dicitur non eſſe meritum, quàm ꝙ ſit meritum, q̄a non eſt de condigno, ſed de congruo, vt ibi dictum eſt. Et tunc dicendum, ꝙ per omnes virtutes morales, licet ſint ſine charitate, meretur homo ſaltem bona temporalia, & tamen iſta non ſunt propriè merces. Idō Chriſtus dixit: ſi diligitis &c. quam mercedem habebitis? q. d. nullam: quia bona temporalia non merentur vocari merces. Et patet, ꝙ Chriſtus loquatur hic quando quis diligit ſolos amicos: quia ſubiunxit:

C Nonne & publicani hoc faciunt. ſ. peccatores, & tamen peccatores non habent charitatem, & ſi diligunt amicos ſolos, qui ſine charitate diligi poſſunt: inimici autem nō poſſunt ſine charitate diligi. Etiā quia dixit. *Si ſalutaueritis fratres veſtros tantum*. Et hoc poſuit pro ſimili: intelligendum etiam eſt hic de illis, qui ſolos diligentes ſe diligunt, & iſtis nulla merces competit. Si autem diligat quis amicos, & inimicos, tunc diligit ex charitate, & poterit eſſe dilectio amicorum, & ex charitate, vel ſine charitate, etiā ſi charitatem habeat diligens. Nam non eſt neceſſe, ꝙ omnia, quæ facit ille, qui eſt in charitate, manente charitate, faciat ex charitate, ſed pōt aliqua facere, nullo reſpectu habito in Deum. Et tunc ſi habēs cha-

D ritatē diligat amicum nō ex charitate, ſed ex quodam naturali debito, non meretur niſi temporalia bona, vt dictum eſt, licet operetur iuſtè. Si autem ex charitate quis diligat amicum, etiam ſi ſit illa dilectio debita. i. cadens ſub debito, ſemper meretur: q̄a non poteſt quis operari ex charitate, quin ſemp̄ mereatur. Et tunc differt, quia aut diligēs amicum diligit quantum obligatur ſecundum conditionē amicitiæ, & beneficia mutua amicorum, aut plus. Si primo modo, cadit iſta dilectio ſub præcepto, & eſt meritoria. Si verò plus diligat, quàm tenetur, pertinet ad perfectionem, & hoc, ſiue ſit in dilectione ſola, ſiue in dilectione, & ſignis dilectionis. ſ. in beneficijs exterioribus. Et ſic diligere amicū aliquando eſt ꝑ-

E fectionis, ſicut diligere inimicum imo interdum diligere inimicum eſt neceſſitatis, vt oſtenſum eſt ſupra q. 348. & diligere amicum eſt perfectionis.

An ſalutatio ſit opus charitatis, & an teneamur ad ſalutationem. *Quæſt. CCCLVI.*

QVAERITVR, quia dicitur hic: ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantum, in quo innuit, ꝙ ſalutatio ſit opus charitatis, an verum ſit, & an ad ſalutationem teneamur. Dicunt quidam, quòd non ſit actus charitatis: quia actus charitatis non eſt prohibitus, ſed vel eſt de neceſſitate ſi cadit ſub præcepto, vel ſaltem conſulitur nobis ſi ad perfectionem

pertinet

pertinet. Et tamen salutare prohibetur in sacra scriptura. Quia 4. Reg. 4. Elisæus prohibuit Giezi puero suo, dicens: Si occurrerit tibi homo, non salutes eũ: & si te salutauerit quispiam, non respondeas: ergo non est actus charitatis salutare. F

Item actus charitatis maximè conueniunt viris perfectis, & tamen salutare prohibetur viris perfectis: ergo non est actus charitatis. Patet quia Apostoli erant in statu perfectissimo, & tamen Christus dixit eis: neminem in via salutaueritis Luc 10.

Rñdet ad quæsitum qõnis.

Dicendum, quòd salutare pertinet ad charitatẽ: quia est vnum de signis charitatis, sicut benefacere, & orare. Et ideo sicut Christus instruxit nos, & monuit inimicis benefacere, & orare pro eis: ita etiam instruit nos, vt salutemus eos dicens: *Si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facietis?* Idest, quid facitis plus, quã peccatores? q. d. Nihil: quia etiam ipsi salutant fratres suos: ideo cõcludit, quòd debeamus salutare tam amicos, quàm inimicos, cum ait: *Estote perfecti, sicut pater vester cœlestis.* Idest, sicut ille facit oriri solem suum super bonos, & malos, ita & vos salutate amicos, & inimicos, pertinet ergo salutare ad charitatem. G

Dicendũ tamen, quòd salutare in se non est actus charitatis: quia non est aliquod bonum, sed solũ est signum charitatis, vel amicitiæ. Nam per salutationem salutem alicuius precamur, & ostendimus, ꝙ illam in corde desideremus. Desiderare autem salutem proximi actus charitatis est. In voce autem illã imprecari potest fieri interdum ex corde, & interdũ fictè: ideo non est salutare semper actus charitatis. Ideo inter signa dilectionis nullum est minus necessarium, quàm istud. Vnum autem est, propter quod est necessarium, scilicet, humana consuetudo. Nam homines tantum assueti sunt ad salutandum occurrentes sibi, ꝙ qui non salutat alium occurrentẽ sibi nisi sit incognitus, vel multum inequalis in statu, putabitur contemnere illum, vel esse inimicus eius. Iõ salutatio est aliquo modo necessaria nõ ꝓp seipsam: sed propter scandalum tollendum. s. vt non putet quis inimicus alterius, aut eum contemnens. Multa tamen propter scandalum vitãdum facienda sunt, quæ aliàs nõ erant necessaria: quia magna pœna est scandalizantis proximum infra 18. H

Ad primum dicendum, quòd Elisæus vetuit Giezi salutare in via, & respondere salutantibus, nõ quidem tanquam malum esset, sed ne per hæc esset occasio contrahendi moram. Nam volebat eum ire festinum: quia mittebat illum ad suscitandum filiũ mulieris sunamitis, & nolebat, ꝙ moraretur in via. Erat tamen occasio morandi, si loqueretur cum aliquo, & quia principia locutionis apud eos, qui sibi occurrunt, sunt in salutatione: iussit, quòd neminẽ salutaret, & ꝙ salutatus non responderet. I

Ad secundum dicendum, quòd salutare erat licitum Apostolis, immo necessarium: quia Christus dixerat eis: in quamcunque domum intraueritis, primum dicite: pax huic domui, Luc. 10. Et ipsi vtebantur valde salutatione tam in scriptis, quàm verbo. K [illegible]ris patet: quia Apostolus in omnibus Epistolis suis in fine salutat eos, quibus scribit. Etiã iubet, ꝙ ipsi sibiinuicem salutent, ad Ro 16. vbi dicit sępe, salutate tales, & tales, & ista salutatio verbaliter fieri debebat. Patet etiam, quia si ista salutatio non esset assueta, & quasi debita, nõ priuarentur homines illa in pœnam, & tamen quidam priuantur ea, scilicet, qui excommunicãtur, & potissimè hęretici. Sic patet 2. Io. vnico: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert. s. catholicam, nolite eum recipere in domũ, nec, Aue, ei dixeritis. Qui. n. dicit illi, Aue, communicat operibus eius malignis. Erat ergo salutatio quasi de necessitate, & ista salutatio fiebat aliquando cum solennitate quadam, scilicet, cũ osculo inter Christianos ad ostendendum valde charitatem. 1. Corin. 16. Salutant vos omnes fratres, salutate inuicem in osculo sancto. Et ita erat grata ista salutatio inter viros bonos in Ecclesia præmitiua, ꝙ quando Paulus scribebat alicui, salutabat eũ ex nomine omnium fidelium, cum quibus ipse conuersabatur: quia omnes volebant quemlibet salutari eod. cap. scilicet. Salutant vos omnes Ecclesiæ Asiæ.

Dicendum ergo, quòd Christus non vetuit Apostolis simpliciter salutare, sed solum salutare in via Lu. 10. Neminem in via salutaueritis, & tamen immediatè iussit, ꝙ in quancunque domum intrarẽt, salutarent eos, qui ibi erant dicentes: pax huic domui. Causa autem, quare in via neminem debebant salutare, sed in domo secundum quosdam fuit: quia salutare est saluum dicere. Nemo tamen in via saluus est. Ideo non licet alicui dicere hoc, nisi sit certificatus per diuinam reuelationem de salute illius, quem salutat. Sic refert Nico. quosdam dicere Luc. 10. Alia causa redditur secundum Grego. in quadã Homilia super Luc. scilicet. Qui in via salutat ex occasione salutat, & non ex desiderio salutis eius, cui occurrit. Quia ille incognitus fortassis sibi est, & nõ desiderat ei bonum ex animo: quia nescit, an fortè ille sit talis, cui aliquod bonum optandum sit, & maximè in voce, sed ex sola occasione salutatio fit, scilicet, quia accidit istum illi occurrere. Viri autẽ perfecti nihil debẽt facere, aut dicere ex occasione, sed ex veritate cordis: ideo vetitum erat Apostolis salutare quenquam in via. Ista causa est satis conueniẽs, & tunc concordat, ꝙ in domo salutare debebant, qa in domo mansuri erant cum eis qui ibi habitabant: comedentes, & bibentes, quæ apud illos erant. eo. c. Et ibi aliquanto tempore mansuri erant: quia Christus iusserat, ꝙ non discurrerent de domo in domũ: sed quòd quandiu mãsuri essent in ipsa vrbe, manerent in illa domo. Qui autem communicant intra eandem domum diligunt se ipsos naturaliter: quia eodem cibo pascuntur, & sic inter istos conuenienter potest fieri salutatio, quia ex corde talibus bona optanda sunt.

Præcedens prima positio non stat: quia si non est salutandum, ne quis asseratur saluus dum in via est, etiam non liceret salutare in domo: quia qui in domo sunt in via sunt. Nam vsque ad mortem in via sumus, & de salute nostra dubij sumus, quia nescit homo finem suum, sed omnia in futurum reseruantur incerta: Eccle. 9. Et tamen concessum est salutare in domo: ergo non prohibetur ex hac causa salutare in via. Et quia salutare non est saluum asserere, sed salutem optare. Hoc autem maximè competit homini dum est dubius de salute: quia postquam de illa certus fuerit, superfluum erit petere. Vnde in vita ęterna nemo alterum sic salutabit: quia omnes salutem certissimam habebunt: licet nos nunc Deo salutem imprecemur, vt dicitur sępe in hymnis ecclesiæ: Sit salus Deo. Sic etiam animalia, & seniores laudabant Deũ dicẽdo: sit salus Deo, & agno: Apoc. 7. Hoc tamen fit, non quia Deo aliquid sit necessarium: quia completè habet omne bonum in se, cum verius ipse sit omne bonum, sed fit ad ostendendũ desiderium nostrum. Nam quodcunque bonum nos imprecemur Deo, iam ipse illud habet: Ideo, vel nihil imprecabimur, vel imprecabimur aliqua bona, quæ iam habet. Et tamen non est bonum tacere erga Deum: quia nobis ipsis proficimus ostendẽdo desiderium nostrum Deo: iustũ est ergo imprecari

Deo

Deo illa bona, quæ nos maximè cupimus, & quæ videntur esse maiora simpliciter, scilicet gloriam, deitatem, honorem, fortitudinem, laudem, potestatem, imperium, benedictionem, & similia. Et hæc docemur imprecari Deo, quia talia imprecabantur ei animalia, & seniores, & omnis multitudo, quæ erat ante thronum Apoc. 4. & 5 & 7. Non est ergo illicitum salutare proximum: quia non est salutem afferre, sed optare. Alia causa est, & magis conueniens, quàm duę præcedentes, scilicet: Christus fecit hoc, vt non daret occasionem Apostolis à suo proposito, & opere diuagandi, sed cito facere: quia Christus imposuerat eis onus prædicandi toti sęculo, quod erit opus multorum dierum, & laborum: ipsi verò pauci erant, & non habebant longū tempus ad istud ministerium implendum. Vnde Christus innuit, quod maius erat opus, quàm facultas operariorū, dicens, messis quidem multa est: operarij verò pauci, infra 9. Luc. 10. Oportebat ergo, quod in hoc tempore parvo concesso sibi ad operandum operarentur solicite, ne, opere inexpleto, tempus finiretur. Et ad hoc voluit, quòd non occuparētur circa alia, sed solum in hoc. Si tamen salutarent in via occurrentes sibi, haberent occasionem ex verbis ad diuagandū à proposito suo, quia fortè ex salutatione in via inciperet noua conuersatio cum illis, quos salutabant. Et sic fortè illi facerent eos diuertere ad alia loca, ad quæ ipsi non intendebant, vel maiori tempore circa ali-

A qua occupari quàm aliàs occupandi erant. Ideo neminem salutare debebant in via: In domo autem salutatio erat necessaria ad principium cognitionis, cum hospitium quærerent, quod non poterat haberi, si non loquerentur. Ideo debebant salutare cum intrarent domum. Quòd autem ista esset causa, patet ex simili de Giezi, cui cum iuberet Eliseus ire festinum, iussit, quòd neminem salutaret, & etiam nō responderet salutatus. Alia etiam causa erat, quare intrantes domum salutare debebant: quia Christus volebat dare gratiam in verbis Apostolorum, ita

B quod mox, vt ipsi hospitium peterent, concedentur eis omnia gratis, nisi fortè ille, à quo peterent, indignus esset, vt apud eū aliquis Apostolus maneret. Quod innuitur Luc. 10. scilicet. Dicite: pax huic domui, & si fuerit ibi filius pacis, requiéscet super illum pax vestra. Erat ergo ad hoc necessaria salutatio eorum, vt per hanc immutaretur cor illius, cui loquerentur ad concedendum hospitium, si dignus esset tali societate. Simile fuit de Hebræis petentibus vestes, & vasa aurea, & argentea ab Aegyptijs. Nam dedit

C Deus gratiam in verbis eorum, & quidquid petebāt dabāt eis. Exo. 3. & 11. Ista est vera causa, quare Christus vetuit salutare in via, & iussit salutare in domo. Et hanc etiam tenet Nicolaus. An verò liceret Apostolis aliquando in via salutare occurrentes sibi, & an prius salutati rndere possent, & an nobis liceat in via salutare, & alia circa salutationē, dicetur: Luc. 10.

F I N I S.

R E G I S T R V M.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii.

Omnes sunt quaterniones, præter Ii, qui sunt Quinterniones.

Excudebat Hieronymus Polus.

ABVLĒ
SIS. IN I.
& Ž. P.M
HEI.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm